KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

GEÏLLUSTREERD DAGBOEK
VAN HET HEDENDAAGS
WERELDGEBEUREN
MET VOORTDUREND BIJGEWERKTE
ALFABETISCHE INDEX

KEESING B.V. UITGEVERSMAATSCHAPPIJ
OPGERICHT 1911
AMSTERDAM - ANTWERPEN

MILITAIR BEWIND IN POLEN

's Ochtends om 5 uur op 13 dec. 1981 heeft de Poolse premier en partijleider* Jaruzelski in een toespraak voor radio en TV de staat van beleg in Polen afgekondigd en gezegd, dat het bestuur van het land was overgenomen door een militaire Raad van Nationale Redding.

In de nacht van 12 op 13 dec. zijn alle telefoon- en telexverbindingen in Polen en tussen Polen en de buitenwereld verbroken. De Poolse grenzen werden gesloten, alle vliegverkeer was onmogelijk.

Alle vergaderingen, demonstraties en andere bijeenkomsten zijn verboden. Ongeveer driehonderd bedrijven werden onder de krijgstucht geplaatst; wie zich daartegen verzette werd bedreigd met de doodstraf.

De leiding van de vrije vakbond Solidariteit werd gearresteerd. Alleen van de voorzitter van de vakvereniging, Lech Walesa, werd medegedeeld, dat hij niet was gearresteerd. Zijn verblijfplaats was echter onbekend. Een regeringswoordvoerder zei, dat Walesa in de buurt van Warschau onderhandelde met de regering.

In het hele land en ook in de stadscentra hadden leger en politie controleposten ingericht, waar zwaar gewapend en gehelmd personeel voertuigen en voetgangers aanhield.

Alle scholen waren gesloten.

In zijn rede, die op 13 dec. door de Poolse TV meerdere malen werd uitgezonden, zei Jaruzelski, dat het militaire bewind van tijdelijke aard was en geen vervanging inhield van de grondwettelijke bestuursorganen van Polen.

De premier zei verder, dat alle „extremisten" van Solidariteit waren gearresteerd, alsmede de vroegere partijleider Gierek en enkele van diens naaste medewerkers. De laatsten zouden zich voor een krijgsraad moeten verantwoorden voor hun beleid in de jaren zeventig.

Alle activiteiten van de vrije vakbond Solidariteit, van de boerenbond Plattelandssolidariteit en van de onafhankelijke studentenbond werden verboden.

Rede Jaruzelski

De rede, waarmee premier Jaruzelski zich in de vroege ochtend van 13 dec. tot de Poolse natie richtte, had de volgende inhoud:

„Burgers van de Poolse Volksrepubliek, ik richt mij vandaag tot u als soldaat, als hoofd van de regering. Ik richt mij tot u over zeer belangrijke kwesties. Ons land staat aan de rand van een afgrond. Het werk van vele generaties, het uit de ruïnes weer opgestane Poolse huis staat opnieuw op instorten. De structuren van de staat houden op te functioneren. Dagelijks worden nieuwe slagen toegebracht aan de ineenstortende economie. De levensomstandigheden drukken met steeds grotere last op de mensen, smartelijke scheidslijnen lopen door elk bedrijf, door veel Poolse huishoudens.

Stakingen, stakingsparaatheid en protestacties zijn gebruik geworden. Gisteravond werden veel openbare instellingen bezet. Er zijn oproepen voor een fysiek debat met de „Roden", met mensen van andere opvattingen. Er zijn steeds meer voorbeelden van dreiging met terreur, morele lynchpartijen en rechtstreekse aanvallen. De misdaden verspreiden zich als een golf door het land.

Het land heeft de grens van het geestelijke uithoudingsvermogen bereikt. Nu zijn we geen dagen maar nog slechts uren verwijderd van een nationale ramp.

Men kan niet zeggen dat wij geen goede wil, gematigdheid, geduld hebben getoond. Soms was er vermoedelijk teveel daarvan. Het initiatief tot het grote nationale begrip werd door miljoenen Polen gesteund. Het schiep een kans, een gelegenheid het democratische stelsel te verdiepen, grotere hervormingen tot stand te brengen. Deze hoop ging verloren.

Rond de tafel was er geen leiderschap van Solidariteit. In Radom en Gdansk bleken de ware bedoelingen van de leiding. Deze bedoelingen worden elke dag bevestigd door de groeiende agressiviteit van extremisten, duidelijk gericht op het vernietigen van het Poolse staatssysteem.

Hoe lang kan men op een ontnuchtering wachten? Hoe lang kan een hand uitgestoken blijven om een vuist te ontmoeten? Ik zeg u dit met een gebroken hart, vol bitterheid.

Het had anders kunnen zijn. Het had anders moeten zijn. Als de toestand langer geduurd had zou deze hebben geleid tot een ramp, een absolute chaos, tot armoede en honger, en een strenge winter zou de verliezen nog hebben kunnen verveelvoudigen.

In deze situatie zou niets doen een misdaad tegen de natie zijn. Wij moeten zeggen: „Halt, nu is het genoeg." Wij moeten voorkomen, wij moeten de confrontatie die door de leiders van Solidariteit openlijk is afgekondigd, tegenhouden. Wij moeten dat juist nu doen, daar de naderende datum van openbare massademonstraties bekend werd, die onder meer ook in het centrum van Warschau zouden worden gehouden, ter gelegenheid van de verjaardag van december 1970.

De tragedie van toen mag zich niet herhalen. Wij mogen niet toelaten dat de aangekondigde demonstraties de vonk worden waardoor het hele land in vlammen kan opgaan. Met het instinct tot zelfbehoud van de natie moet rekening worden gehouden. Men moet de avonturiers de handen binden voordat zij het vaderland in de afgrond van broedermoordstrijd storten.

Burgers van Polen, zeer zwaar is de last van verantwoordelijkheid die op het dramatische ogenblik van de geschiedenis van Polen op mij rust. Maar het is mijn plicht deze te aanvaarden omdat het gaat om de toekomst van Polen waarvoor mijn generatie aan alle fronten gevochten heeft en de beste jaren van zijn leven gegeven heeft.

Ik verklaar dat vandaag de militaire Raad van Nationale Redding gevormd is. In overeenstemming met de bepalingen van de grondwet heeft de Staatsraad vandaag te middernacht de noodtoestand afgekondigd.

Ik hoop dat allen de motieven en het doel van onze handelwijze begrijpen. Wij streven geen militaire staatsgreep of militaire dictatuur na. De natie heeft voldoende kracht, genoeg wijsheid om een democratisch systeem dat kan functioneren, te ontwikkelen. In een dergelijk systeem kunnen de strijdkrachten daar blijven waar hun plaats is, in de kazernes. Geen van de Poolse problemen kan men op den duur met geweld oplossen. De militaire Raad van Nationale Redding vervangt niet de grondwettelijke machtsorganen. Zijn enige taak is de verdediging van de rechtsorde in de staat, het scheppen van uitvoerings-waarborgen die het herstel van de orde en de discipline mogelijk moeten maken. Het is de laatste weg die ingeslagen moet worden om een uitweg uit de crisis te bereiken om de staat voor instorting te behoeden.

Het comité voor nationale redding heeft gevolmachtigde militaire commissarissen op alle niveaus van het staatsbestuur en in enkele economische organisaties aangesteld. De gevolmachtigde commissarissen hebben het recht gekregen toezicht uit te oefenen op het optreden van de bestuursorganen van de staat op ministerieel en gemeentelijk niveau.

Als de situatie zich geleidelijk stabiliseert, zullen de grenzen aan de vrijheid in het openbare leven worden beperkt of opgeheven. Niemand kan echter op zwakheid of twijfelachtigheid rekenen.

Uit naam van de nationale belangen is een groep mensen die de veiligheid van het land bedreigen, voorlopig geïnterneerd. Tot de groep behoren zowel extremisten in Solidariteit als andere leden van onwettige organisaties.

Op verzoek van de militaire raad zijn verscheidene mensen die persoonlijk verantwoordelijk zijn voor het drijven van het land in de crisis in de jaren zeventig en die hun functies voor persoonlijk profijt benutten, geïnterneerd. Tot hen behoren Edward Gierek, Piotr Jaroszewicz, Zdzislaw Grudzien, Jerzy Lukaszewicz, Jan Szydlak, Tadeusz Wroszczek en anderen.

De militaire raad zal de nodige middelen verschaffen voor de strijd tegen criminele misdrijven. Wij zullen zonder aanzien des persoons het politieke leven van het kwaad zuiveren.

Personen die in grote omvang speculeren, onwettige winst boeken en de normen van het maatschappelijk leven schenden, zullen met alle hardheid worden vervolgd en gestraft wor-

Een beeld van de Poolse premier Wojciech Jaruzelski, terwijl hij voor de TV de staat van beleg in Polen verklaart.

* Op 18 okt. had de toenmalige partijleider, Stanislaw Kania, in een bijeenkomst van het Centrale Comité zijn ontslag aangeboden, dat met 104 tegen 79 stemmen werd aanvaard. Later op die dag wees het CC vrijwel unamiem premier Jaruzelski aan als opvolger.

Weekblad 51ste jaargang No. 2619, pag. 32799-32814

den. De op onrechtmatige wijze verkregen rijkdommen zullen geconfiskeerd worden.
Leiders die verantwoordelijk zijn voor nalatigheid en verspilling of die hun functies misbruiken en gewetenloos optreden tegen de Poolse burgers, zullen gestraft worden door ontslag uit hun functies op verzoek van de militaire commissarissen.
De eerbied voor menselijke arbeid moet worden hersteld evenals het respect voor het waarborgen van de wet. Wij moeten de persoonlijke veiligheid waarborgen voor allen die in vrede willen leven en werken.
De bepalingen van de noodtoestand voorzien erin dat enkele overtredingen en misdrijven tegen het belang van de staat die voor 13 december begaan werden, vergeten en vergeven worden.
Wij streven geen vergelding na. Wie zich zonder boos opzet door emoties liet meeslepen of gevoelig was voor verkeerde influisteringen, kan deze kans benutten.
Burgers, de Poolse soldaat dient en diende zijn land trouw, altijd in de voorste linies van elke sociale nood. Vandaag zal hij zijn taak ook met ere vervullen.
De handen van onze soldaten zijn schoon. Hij kent zijn harde dienst en heeft geen ander doel dan het welzijn van de natie. Maar een beroep doen op de hulp van het leger kan slechts tijdelijk en buitengewoon zijn. Het leger zal niet de normale mechanismen van de socialistische democratie vervangen. Maar de democratie kan alleen ontwikkeld worden in een sterk land dat zich aan de wet houdt. Anarchie is een vijand daarvan.
Wij zijn slechts een druppel in de stroom van de geschiedenis van Polen. Er zijn niet alleen glorieuze hoofdstukken. Er zijn ook donkere. De vicieuze cirkel moet doorbroken worden. Wij kunnen geen herhaling van de geschiedenis hebben. Wij wensen een groot Polen, groot door zijn verrichtingen, cultuur, vormen van maatschappelijk leven, zijn positie in Europa. De enige weg daarheen is het socialisme, aanvaard door de maatschappij, voortdurend verrijkt door de levenservaring van elke dag. Dat is het Polen dat wij willen opbouwen.
Ondanks alle fouten die wij begingen is de partij nog de leidende en scheppende kracht in het proces van veranderingen teneinde haar missie te vervullen en met onze bondgenoten samen te werken. Wij zullen de eeuwige bronnen van ons ideaal zuiveren van afwijkingen. Wij zullen letten op de veelvoud van wereldbeschouwingen. Wij weten de vaderlandslievende houding van de kerk te waarderen.
Er is een hoger doel dat alle verantwoordelijke Polen bindt: de vaderlandsliefde, die noodzaakt de met grote moeite bevochten onafhankelijkheid te bevestigen. Dat is het sterkste fundament van een echte overeenstemming.
Burgers van Polen, daar er geen afwenden van het socialisme mogelijk is, is er geen terugkeer naar de verkeerde methoden en praktijken van voor augustus 1980. De stappen die vandaag genomen zijn, dienen om de belangrijkste trekken van de socialistische vernieuwingen te behouden. Alle hervormingen zullen worden voortgezet in een sfeer van orde, zakelijke discussie en discipline, ook de economische hervormingen.
Uit deze crisis moeten wij op eigen kracht komen. Met eigen handen moeten wij de bedreiging afwenden. De geschiedenis zou het de huidige generatie niet vergeven als zij deze kans niet benutte.
In deze moeilijke situatie wend ik mij tot onze socialistische bondgenoten en vrienden: wij schatten hun vertrouwen en voortdurende hulp hoog. Het Pools-Sowjet-bondgenootschap is en blijft een hoeksteen van de Poolse staatsraison en waarborg voor de onaantastbaarheid van hun grenzen. Polen is en blijft een hecht lid van het Warschaupact.
Wij willen gezamenlijk een burgeroorlog voorkomen. Wij bouwen geen barricades waar een brug noodzakelijk is. Ik wend mij tot u, Poolse arbeiders. Ziet voor het vaderland af van uw onomstotelijk recht tot staking voor zolang als voor het overwinnen van de grootste moeilijkheden noodzakelijk is.
Ik wend mij tot u, broeders-boeren. Laat het Poolse volk geen honger lijden. Zorg ervoor dat het Poolse land ons allen voeden kan.
Ik wend mij tot alle burgers. Het uur van de zware beproeving heeft geslagen. Wij moeten bewijzen dat wij Polen waard zijn. Tegenover de hele Poolse natie en de hele wereld zou ik deze onsterfelijke woorden willen herhalen: nog is Polen niet verloren, zolang wij leven."

Grondwettelijke basis voor de getroffen maatregelen

De „Staat van beleg" die in Polen is afgekondigd vindt zijn wettelijke grondslag in artikel 33 van de Poolse grondwet van 1976. Daarin is sprake van „Staj wojny" en „Staj wojenny", begrippen die in principe beide „de staat van oorlog" betekenen. In de officiële vertalingen van de Poolse grondwet wordt evenwel onderscheid gemaakt tussen de begrippen „staat van beleg" en „staat van oorlog".
De „staat van oorlog" kan worden uitgeroepen in het geval van een „aanval tegen de Volksrepubliek Polen, of wanneer de noodzaak bestaat uitvoering te geven aan verplichtingen die voortvloeien uit de internationale defensieverplichtingen van Polen".
De „staat van beleg" kan worden uitgeroepen wanneer „de verdediging of de veiligheid van de staat zulks noodzakelijk maakt."
Jaruzelski heeft op 13 dec. aangekondigd dat de „staat van beleg", in overeenstemming met de Grondwet is afgekondigd door de Staatsraad, het collectief orgaan onder leiding van Henryk Jablonski, dat als staatshoofd optreedt. De Staatsraad kan ook algehele of gedeeltelijke mobilisatie afkondigen.
De staat van oorlog kan alleen door het parlement worden ingesteld.
De staat van beleg werd in Oost-Europa voor het laatst afgekondigd tijdens de Hongaarse opstand van 1956, door de later geëxecuteerde partijleider Imre Nagy.
De Poolse regering heeft zelfs tijdens de onlusten van 1970 van dit zware wapen geen gebruik willen maken. De politietroepen die toen in Gdansk, Sczcecin en elders op stakende arbeiders schoten, deden dat op grond van een uitzonderingsmaatregel waarbij politie en veiligheidstroepen het recht kregen bij onlusten of plunderingen van hun wapens gebruik te maken.

De Poolse strijdkrachten

Het Poolse leger is 319.500 man sterk: 185.000 van hen zijn dienstplichtigen. In troepenaantal is Polen de belangrijkste bondgenoot van de Sowjet-Unie in Oost-Europa. Moskou heeft op Pools gebied ook eigen troepen gestationeerd, waaronder twee tankdivisies.
De Poolse landmacht, die sinds eind oktober door de „vliegende brigades" al in bescheiden mate was ingeschakeld bij het binnenlands bestuur, bestaat uit 210.000 man, verspreid over vijftien divisies. De landmacht beschikt over 3500 tanks van de type T-54, T-55 en T-72. 150.000 man landmachttroepen vallen in oorlogstijd onder het gemeenschappelijk opperbevel van het Warschaupact.
De Pools marine beschikt over 22.500 man, verdeeld over ongeveer 130 vaartuigen.
De Poolse luchtmacht is 87.000 man sterk en beschikt over 705 gevechtsvliegtuigen, onder meer van de types Mig-17 en Mig-21.
Er bestaan ook nog paramilitaire troepen, in totaal 72.000 man (16.000 man grenstroepen en 56.000 man veiligheidstroepen).
Het aantal reservisten bedraagt 605.000. Dan zijn er nog vrijwillige burgenwachten en „clubs voor de defensie", tezamen ongeveer 550.000 man sterk.

Leden van de militaire Raad

De leden van de militaire Raad van Nationale Redding, die nu Polen bestruurt, zijn de volgende personen:

Generaal Jaruzelski (voorzitter, tevens premier), generaal Florian Siwicki (vice-min. van def.), generaal Tadeusz Tuczapski (vice-min.), generaal Eugeniusze Molczyk (vice-min.), admiraal Ludwik Janczyszyn, divisie-generaal Czeslaw Kiszczak (min. van binnenlandse zaken), div.-generaal Tadeusz Hupalowski (min. van regionaal bestuur), divisie-generaal Jozef Baryla (vice-min. van defensie), div.-gen. Wlodzimierze Oliwa, div.-gen. Henryk Rapacewicz, div.-gen. Jozef Uzycki, div.-gen. Tadeusz Krepski, div.-gen. Longin Lozowicki, brigade-gen. Michal Janiszewski (chef van het kabinet van de premier), brig.-gen. Jerzy Jarosz, kolonel Tadeusz Makarewicz, kolonel Kazimierz Garbacik, reserve-kolonel Roman Les, luitenant-kolonel Jerzy Wlosinski, luitenant-kolonel Miroslaw Hermaszewski.

Achtergrond van de gebeurtenissen

Onder de titel „Jaruzelski's laatste middel" bevatte de *FAZ* op 14 dec. een beschouwing over de achtergrond van de gebeurtenissen in Polen, waaraan het onderstaande is ontleend.

Het moet Jaruzelski niet gemakkelijk zijn gevallen tot de genomen noodmaatregelen over te gaan, gezien de risico's van een confrontatie die op een onbeheersbare escalatie en een Sowjet-interventie kan uitlopen. Het kan niet worden uitgesloten dat het hier een zelfmoord uit angst voor de dood betreft, om met Bismarck te spreken.
De noodmaatregelen zijn zeker geruime tijd voorbereid, doch de beslissing ertoe over te gaan lijkt van recente datum. Wellicht gaven de doorslag de plannen van Solidariteit voor een massademonstratie in Warschau en voor een referendum, die de heerschappij van de partij en

„De leidende rol van de partij" door de Poolse cartoonist Andrzej Krauze, die nu in Londen woont. (The Economist)

de grondslagen van het systeem aan de kaak zou hebben gesteld.
Bij Solidariteit was de neiging versterkt tot de opbouw van een „alternatieve staat", hetgeen door de propaganda van het regime al eerder op de korrel was genomen.
Solidariteit handelde evenwel meer uit de dwang der omstandigheden en in reactie, en meende zich tegenover de vijandelijke strategie van het „in de chaos verstikken" te moeten verweren. De vakbeweging klaagde dat Warschau nauwelijks iets deed om het economisch afglijden af te remmen, ook niet door Solidariteit een constructieve bijdrage op redelijke voorwaarden te laten leveren. Dit moest wel leiden tot neigingen, oplossingen te zoeken in de richting van een alternatieve regering. Dit zou niet alleen de grondslagen van het bestel hebben aangetast maar ook in strijd zijn geweest met de akkoorden van Gdansk en de gerechtelijke bepalingen m.b.t. de registratie van Solidariteit die de basis vormden van het toestaan van de onafhankelijke vakbeweging.
Dit afglijdingsproces neigt er ook toe de vertrouwensbasis van Solidariteit bij de bevolking te ondermijnen, omdat er hoop leefde dat het bij totstandkoming van een vrije vakbond beter zou worden. Hoewel de meeste Polen beseffen dat het zo simpel niet ligt, heeft het feit dat het niet beter doch slechter geworden is toch enig effect, hetgeen afbreuk doet aan de gematigde koers van beperkt conflict die Solidariteit tot dusver heeft gevaren. Zo werd Solidariteit er tegelijkertijd van beticht te weinig en teveel te doen, met als gevolg een steeds diepere interne kloof en het dilemma te moeten kiezen tussen zich politiek koest houden of in de aanval gaan.
De beslissende vraag nu is of de coup van bovenaf de erosie tegengaat en solidariteit met Solidariteit bevordert, dan wel of een deel van de Polen, of zelfs functionarissen van Solidariteit, zich stelt achter een stilzwijgende noodcoalatie met Jaruzelski.
Op dit laatste heeft Jaruzelski kennelijk gemikt. Met dit doel zijn geen totale, doch beperkte noodmaatregelen genomen, is amnestie voor het dusver gebeurde verleend, en zijn naast activisten van Solidariteit ook voormalige partijleiders gearresteerd. Solidariteit heeft nu de beslissing in de schoot geworpen gekregen over wel of niet laten escaleren van het conflict. Door de arrestatie van leidende vakbondsfunctionarissen en het verstoren van de communicatiemogelijkheden lijkt een gedoseerde en berekende reactie en vakbonds-crisismanagement onmogelijk gemaakt en evenzeer een centraal geleide algemene staking. Maar ook kan nu een eenmaal uitgebroken algemene staking niet meer door iemand worden afgelast en is een confrontatie mogelijk die moeilijk kan worden ingeperkt omdat er geen gezaghebbende onderhandelingsleiders zijn.
Het valt moeilijk in te zien hoe de partijen bij het conflict anders hadden kunnen handelen dan zij deden; alles wat tot de dramatische culminatie leidde is objectief gezien begrijpelijk. Het was een pogen onmogelijke tegenstellingen te overbruggen in een oud systeem, een daarin niet passend surrogaat voor democratie aan te brengen, zonder volledige democratie toe te staan. Dit moest leiden tot erosie zonder problemen op te lossen. De ontwikkeling heeft een tragisch karakter en de hoop dat de laatste akte kan worden vermeden is vaag.

Staat van de Poolse economie

In het *NRC/H'blad* van 15 dec. stond een artikel over de huidige staat van de Poolse economie, waaruit het volgende is geciteerd:

De economisch patstelling was een der belangrijkste redenen van de noodtoestand in Polen. Waardevolle maanden zijn verloren gegaan door onenigheid tussen de regering en Solidariteit, terwijl de economische spanningen van dag tot dag groeiden.
Verder dreigden de naderende winter en de binnenkort te beginnen economische hervormingen. Als uiterste datum daarvan was 1 januari afgesproken, maar de daarvoor noodzakelijke overeenkomsten waren nog lang niet klaar.
De economische catastrofe dreigt vanuit drie hoeken: energievoorziening, transport en levensmiddelen, om nog maar niet te spreken over de schulden.
Polen, de tweede kolenproducent ter wereld, ging steeds minder kolen produceren. In 1981 is 14 mln ton minder geproduceerd dan in 1979, het laatste „normale" jaar. Dat is een vermindering van 25%. In de huidige omstandigheden bestaat er bijna geen manier meer om de mijnwerkers tot een hogere produktie te brengen. Omdat de zloty zijn waarde heeft verloren helpen hogere salarissen niet meer.
De daling van de kolenproduktie had twee gevolgen. Enerzijds kreeg de Poolse industrie en de transportsector steeds minder energie, waardoor een grote transportchaos ontstond, en de omzet samen met de winsten van de ondernemingen drastisch daalden. De totale winst van de staatsfirma's in de eerste helft van 1981 was slechts 17 mrd zloty's, terwijl dat in de eerste helft van 1980 nog 230 mrd zloty's was.
Anderzijds verminderde de kolenexport zowel naar het Westen als het Oosten: in 1979 nog 41 mln ton, in 1980 al 31 mln, en in 1981 slechts 17 mln. Daardoor had Warschau steeds minder harde valuta om haar elementaire problemen op te lossen. Tegen de huidige kolenprijs op de wereldmarkt kun je bijvoorbeeld met 10 mln ton kolen de jaarlijkse boterconsumptie van het hele land dekken.
In de loop van oktober en november bereikten zowel de energiesituatie als de transportproblemen het kritieke punt. Zo werd bijvoorbeeld de helft van alle cementfabrieken helemaal stilgezet.
Het in de herfst door de regering ingestelde anti-crisiscomité besloot om een deel van het auto-, bus-, en vrachtwagenpark van ondernemingen in beslag te nemen om het openbaar vervoer en het transport van levensmiddelen op te lossen.
Door gebrek aan energie en aan onderdelen, rubberbanden en accu's ontstond een transportchaos. De geldbetrekkingen tussen dorpen en steden (tussen boeren en arbeiders) zijn de laatste maanden totaal ontbonden en men moest terugvallen op de oude primitieve ruilhandel.
De oorzaak hiervan is de verwaarlozing van de zloty. Volgens de vice-minister van buitenlandse handel Wladislaw Gwiazda groeide de hoeveelheid overtollige zloty de laatste maanden met 1 à 1,5 mrd per dag, en nu is er ongeveer 700 mrd overtollige zloty in omloop.
De landbouwproduktie was door de verhoogde opkoopprijs der landbouwprodukten en door de algemene politieke opluchting in 1981 al gunstiger geworden. Toch werd de levensmiddelenvoorziening steeds slechter. Wegens de grote inflatie willen de boeren namelijk hun produkten niet verkopen, zij weten niet wat zij met de waardeloze zloty's moeten doen.
Het oude economische systeem was niet meer in staat om de meest elementaire economische functies te vervullen en de geboorte van een nieuw systeem liet op zich wachten. Begin december werd al duidelijk dat het doorvoeren van economische hervormingen per 1 januari onrealistisch was.
Op het laatste zitting van het Centrale Comité half oktober werd na een 50 uur durende onderhandelingsronde tussen Solidariteit en de regering een overeenkomst bereikt. De belangrijkste punten ervan weerspiegelden al de economische patstelling:
- de prijzen moeten door de regering worden bevroren zolang de details van de prijscompensatie nog niet uitgewerkt zijn.
- er moet een nieuw systeem worden uitgewerkt, dat het mogelijk maakt voor de boeren om voor hun vlees direct industriële produkten te krijgen.
- onderhandelingen over de salarissen van de mijnwerkers zijn dringend nodig.
- Solidariteit moet ophouden met zijn blokkade van de landbouwexport. In ruil daarvoor krijgt zij alle informatie over levensmiddelenuitvoer van de regering.

Deze overeenkomst van half oktober kwam al te laat en was bovendien gebrekkig. Ook hierna liepen de zaken te langzaam; tot begin december gebeurde er niet veel op de concreet aangegeven gebieden. De beslissende vraag was hoelang je de uiteindelijke besluiten nog kon uitstellen. Prijsverhogingen waren al meer dan dringend noodzakelijk en de economische patstelling tekende zich steeds duidelijker af.
Zonder drastische en onmiddellijke prijsverhogingen is het onmogelijk om ook maar een stap te doen in de richting van hervormingen. Maar Solidariteit kon het met een te grote vermindering van de levensstandaard niet eens zijn. Onbeantwoord bleef de kern van de vraag: tot welke mate kan men door prijscompensatie de belangen van de mensen met lage inkomens verdedigen? Waar ligt de grens van de prijscompensatie zodat die nog niet ten koste gaat van het beoogde resultaat der prijshervormingen?
Het antwoord op die vraag kwam maar niet, terwijl de situatie van dag tot dag verslechterde. Door dit uitstellen van prijsverhogingen groeide intussen wel het gebrek aan produkten, de

Legervoertuigen en leden van de strijdkrachten voor het gebouw van de Academie van Wetenschappen en de universiteit in Warschau op 15 dec. Driehonderd hoogleraren, studenten en stafleden werden gearresteerd en weggevoerd.

inflatie en de zwarte handel. Volgens de nieuwe president van het prijsbureau Zdislaw Krasinski was een prijsverhoging van 200 tot 300% en in veel gevallen zelfs 400% nodig.
De eerste fase, namelijk een prijsverhoging van brood en meelprodukten kreeg weliswaar in september haar beslag, maar omdat daarna de andere fasen niet kwamen leidden deze maatregelen alleen maar tot verdere spanningen.
Ondanks de nieuwe – en op zichzelf juiste – prijs van brood en meelprodukten werd de levensmiddelenvoorziening toch niet opgelost door de transportproblemen. En die kunnen op hun beurt niet opgelost worden zonder prijsverhoging van de energie, en algemene prijshervormingen. Intussen bestond er al een paradoxale situatie op de officiële levensmiddelenmarkt: 1 kilo macaroni kostte bijvoorbeeld meer dan een kilo vlees, omdat de vleesprijs nog niet was geregeld. De militaire leiding heeft nu 300 ondernemingen overgenomen, op de eerste plaats in de transport-, energie- en havensector en verder ook de mijnen. De woordvoerder van de regering Jerzy Urban zei al onmiddellijk op 13 dec. dat de huidige leiding met de economische hervormingen wil doorgaan. Vooropgesteld dat de militaire regering het oprecht meent is het nog een open vraag of dat nu zal lukken.

Verloop van de gebeurtenissen

De gebeurtenissen kort voor het uitroepen van de staat van beleg en dadelijk daarna hadden het volgende verloop:

Vrijdag 11 december

De leden van de landelijke commissie van Solidariteit komen in Gdansk bijeen. De meesten zijn in een opstandige en militante stemming. Op de vergadering in het gezondheidscentrum van de Leninwerf wordt de ene na de andere radicale verklaring afgelegd. „De autoriteiten moeten weten dat we het ook zonder hen kunnen," zegt Jerzy Kropiwnicki uit Lodz. Jan Rulewski uit Bydgoszcz vindt dat de „huidige regering het vertrouwen heeft verloren en het volk niet langer kan vertegenwoordigen." Hij stelt voor een nationaal referendum te houden over de politieke toekomst van Polen omdat we „nu eindelijk zelf eens uit willen maken welk politiek systeem en welke regering we willen".
In Warschau verklaart premier Jaruzelski dat de agenda waarover de Sejm (parlement) zich de volgende week zal moeten buigen, zal worden uitgebreid. Hij zegt niet welk punt aan de agenda wordt toegevoegd, maar iedereen vreest dat de regering het parlement om „speciale bevoegdheden" zal verzoeken. Dat wil zeggen dat stakingen en vergaderingen verboden kunnen worden en de burgerrechten kunnen worden opgeschort. De regering laat tevens weten dat het voor de volgende week geplande bezoek van de Franse premier Pierre Mauroy is afgelast. De Poolse autoriteiten zouden Mauroy anders niet de aandacht kunnen schenken die hij verdient. Op het internationale vliegveld (Okecie) in Warschau landt een vliegtuig met – slechts weinigen weten dit – de Russische maarschalk Koelikow aan boord.

Zaterdag 12 december

De felle discussies in Gdanks gaan door tot in de vroege uurtjes. Men besluit de vergadering op te schorten en later, na een korte nachtrust, weer bijeen te komen. 's Middags komen vanuit heel Polen berichten over troepenbewegingen. „Gewoon een nieuwe poging tot intimidatie," is de algemene conclusie van de leiders van Solidariteit. „De vakbond laat zich niet intimideren," zegt Lech Walesa tegen de correspondent van de Finse krant Helsingin Sanomat in zijn voorlopig laatste interview. Als de verslaggever vraagt wat hij zou doen als de noodtoestand wordt uitgeroepen zegt hij: „Ik hoop op een overwinning van het gezond verstand."
Op de Lenin-werf neemt men een serie resoluties aan. Men besluit tot een algemene 24-uurs staking als de regering de noodtoestand afkondigt, er worden vrije verkiezingen en de instelling van een nationale economische raad die toezicht houdt op het overheidsbeleid geëist.
Tegen het eind van de middag kondigt de burgemeester van Warschau plotseling aan dat „de organen van de wetshandhaving vastbesloten zijn met alle middelen de aanvallen van de volksmacht af te slaan". Hij roept de afdeling-Warschau van Solidariteit op af te zien van een algemene staking, omdat ze anders „het lont in het kruitvat steken".
Tegen middernacht merken buitenlanders die met Polen willen bellen, dat de telefoonverbindingen zijn verbroken. Ook het binnenlandse telefoon- en telexnet werkt niet meer. De huizen van de leiders van Solidariteit worden door militairen in de gaten gehouden.

Zondag 13 december

De vakbondsleiders gaan kort na middernacht naar hun kamers in het Krapolinski, Hevelius- en Monopol-hotel. Om 2.00 uur worden ze van hun bedden gelicht door geheime agenten, die hun intrek hadden genomen in de belendende kamers.
Ze worden overgebracht naar gevangenissen of detentiekampen, die erop voorbereid zijn om zo'n 4000 man extra te kunnen bergen. Walesa wordt in een vliegtuig naar Warschau gebracht, waar hij rond 4.00 uur arriveert. Minister Stanislaw Ciosek van vakbondszaken komt hem hoogst persoonlijk van het vliegveld halen. De „onvermijdelijke confrontatie", die Walesa op 3 december in Radom tijdens een vergadering van regionale vakbondsleiders had voorspeld en waarover hij in de Poolse en Sowjet-pers zo is aangevallen, is een feit. De meeste Polen weten nog van niets, ze slapen.
Om 5 uur laat radio-Warschau het Poolse volkslied weerklinken, gevolgd door het monotone stemgeluid van premier Jaruzelski. Hij steekt op vlakke toon een rede van 23 minuten af en vertelt dat met onmiddellijke ingang de staat van beleg van kracht is, dat er een militaire raad van nationale redding is ingesteld en dat alle extremisten van Solidariteit zijn of worden gearresteerd. Hij eindigt zijn rede met een citaat uit het volkslied: „Polen sterft niet, zolang wij leven." Radio Warschau speelt de hele dag muziek van Chopin, afgewisseld met het volkslied. De rede van Jaruzelski wordt voortdurend herhaald.
Niet alle Polen beseffen direct in alle omvang wat er gebeurd is. Sommigen denken dat er „gewoon weer een nieuwe regering is." De meesten wachten af. Contact zoeken met familieleden en Solidariteitsleden elders in het land is onmogelijk. Telefoon en telex werken niet meer en de auto brengt je zover als de benzinetank reikt. De benzinepompen zijn gesloten voor privé-gebruik.
Jaruzelski heeft het tijdstip met overleg gekozen. De fabrieken zijn leeg, de arbeiders thuis. Zijn isolatie-tactiek lijkt te werken. Niemand weet wat elders gebeurt, leden van Solidariteit kunnen elkaar niet waarschuwen, niet overleggen om een nationaal verzet te organiseren. Bovendien heeft hij de kern van het verzet uitgeschakeld. Alle sleutelfiguren zitten achter slot en grendel. Voor de hoofdredacteur van het Solidariteitsblad, Jerzy Zielenski is het allemaal te veel. Hij springt uit het raam en wordt het eerste slachtoffer van de gebeurtenissen.
Op dat tijdstip is paus Johannes Paulus II al uren op de hoogte van de toestand in zijn geboorteland. Hij is om één uur 's nachts opgebeld door de Poolse ambassadeur in Italië, Emil Woytaszek. Woytaszek pleegde zeker geen beleefdheidstelefoontje. Het is duidelijk dat de katholieke kerk een sleutelrol zal vervullen de komende dagen en Woytaszek heeft de paus proberen gerust te stellen, uit te leggen dat de machtsovername „onvermijdelijk" was. Later in zijn Angelusgebed zegt de paus tegen de aanwezige Polen dat er „niet meer Pools bloed vergoten mag worden, omdat er al te veel vergoten is in de laatste wereldoorlog." De primaat van Polen, Jozef Glemp*, veroordeelt in zijn zondagspreek de noodtoestand. Hij doet een beroep op de „redelijkheid". „Polen vechten niet tegen Polen, vermijdt geweld", zegt hij in zijn rede, die gedeeltelijk wordt uitgezonden door radio Warschau.

---

* Jozef Glemp is door paus Johannes Paulus II op 7 juli 1981 benoemd tot aartsbisschop van Giezno en Warschau en daarmee tot primaat van Polen. Hij is de opvolger van kardinaal Wyszinski, die op 28 mei was overleden.

BELGIË

OPENING VAN DE PARLEMENTAIRE ZITTIJD

Op 27 nov. 1981 kwam het nieuw gekozen parlement voor de eerste maal bijeen. Het was een ongewone opening van de parlementaire zittijd. Kamer en Senaat zijn grondig van uitzicht veranderd door de verschuivingen bij de jongste verkiezingen. Veel nieuwe parlementsleden deden hun intrede.
De vergadering van de Kamer verliep volgens het normale schema van onderzoek van de geloofsbrieven en eedaflegging. In de Senaat waren er incidenten. De in het Vlaamse arrondissement verkozen FDF-senator Tournis kreeg in de wandelgangen een woedeaanval omdat zijn partijleiding hem tot ontslag dwong. Tournis werd vervangen door de in Brussel wonende Peetermans, de eerste opvolger op de FDF-RW-lijst te Leuven. In politieke kringen werd dit voorval uitgelegd als een zich tot Brussel en faciliteitengemeenten terugtrekkend Front der Franstaligen. Voor de verkiezingen was uittredend senator Lucienne Mathieu-Mohin uit Vilvoorde (Vlaams randgebied rond Brussel) reeds op een onverkiesbare plaats gerangschikt.
In de Senaat werden op de eerste dag van de zittijd nog meer ontslagen genoteerd, maar deze hielden allen verband met de fouten die op het provinciaal hoofdtelbureau van Henegouwen werden gemaakt. Een aantal door de provincieraad van Henegouwen verkozen senatoren bleken rechtsstreeks verkozen te zijn als kamerlid of senator, zodat zij uit één van beide mandaten ontslag moesten nemen.

De Kamerleden

1) Provincie West-Vlaanderen
– Arrondissement Brugge: Coens en Desutter (CVP), Van Acker (SP), Claes (PVV), De Clercq (VU).
– Arrondissement Kortrijk : Olivier en Steverlynck (CVP), Bourry en Bossuyt* (SP), Kempinaire (PVV), Vansteenkiste* (VU).
– Arrondissement Veurne-Diksmuide-Oostende: Marchand (CVP), Laridon (SP), Bonnel en Heughebaert* (PVV), Desseyn* (VU).
– Arrondissement Roeselare-Tielt: Bourgeois en Vankeirsbilck CVP), Hostekinst (SP), Bril (PVV), Van Biervliet (VU).
– Arrondissement Ieper: Breyne en Mevr. Boeraeve-Derycke* (CVP).

2) Provincie Oost-Vlaanderen
– Arrondissement Aalst: Van Wambeke en Willems (CVP), Galle en De Loor* (SP), Van Renterghem (PVV), Caudron (VU).
– Arrondissement Oudenaarde: Tant* en Bockstal* (CVP), De Croo (PVV).
– Arrondissement Gent-Eeklo: Martens, d'Alcantara, Deneir en Coppieters (CVP); Temmerman en Van den Bossche* (SP); De Clercq, Flamant, Van Belle en Denys* (PVV); Baert en Van Grembergen (VU).
– Arrondissement St Niklaas: Mevr. Smet (CVP); Willockx (SP); Antheunis* (PVV); Verniers* (VU).
– Arrondissement Dendermonde: Lenssens (CVP); De Batselier* (SP); Verberckmoes (PVV); Van Boxelaar* (VU).

3) Provincie Antwerpen.
– Arrondissement Antwerpen: Tindemans, Blanckaert, Suykerbuyk, Swaelen, Ansoms*, Mevr. Demeester-De Myer (CVP); Cools, Mangelschots, Van Elewijck, Colla*, Mevr. Detiège (SP); Grootjans, Buchmann, Beysen* en De Groot* (PVV); Schiltz, De Beul en Meyntjens* (VU); Dillen (Vl. Blok); Dierickx (Agalev).
– Arrondissement Mechelen: Verhaegen en Van den Brande (CVP); Ramaekers (SP);Van de Velde (PVV); Somers (VU); Geyselings* (Agalev).
– Arrondissement Turnhout: Dupré, Van Rompaey, Peeters en Mevr. De Loore-Raeymaekers (CVP); Sleeckx (SP); Taelman (PVV); Belmans* (VU).

4) Provincie Limburg
– Arrondissement Hasselt: Dhoore en Beerden (CVP); Claes en Baldewijns (SP); Vreven en Mevr. Van den Poel-Welkenhuysen* (PVV); Desaeyere (VU).
– Arrondissement Tongeren-Maaseik: Kelchtermans (L), Moors en Kelchtermans* (Th.) (CVP); Vanvelthoven en Rubens* (SP); Colla (PVV); Gabriels (VU).

5) Provincie Brabant
– Arrondissement Brussel: Mevr. Steyaert, De Keersmaeker, Diegenant en Cardoen (CVP); Simonet, Moureaux, Guillaume, Brouhon (PS); De Winter, De Grève, Mevr. Neyts-Uyttebrouck* (PVV); Vanden Boeynants, Desmarets, Thys (PSC); De Wulf en Vanderheyden (SP); Henrion, Mundeleer, Klein*, Huylebrouck* en De Decker* (PRL); Anciaux, Valkeniers en Vervaet* (VU); Mevr. Spaak, Defosset, Outers, Nols, Clerfayt en Risopoulos (FDF-RW); Hendrick, Delahaye* en Deroubaix* (UDRT-RAD); Deleuze* (Ecolo).
– Arrondissement Leuven: Eyskens, Mej. Devos, Piot (CVP); Tobback en Bogaerts (SP); Sprockeels, Pans en Daems* (PVV); Kuijpers (VU).
– Arrondissement Nijvel: Féaux (PS); Michel en Kubla (PRL); Mevr. Boniface-Delobbe* (FDF-RW); Nagels* (CP).

6) Provincie Luik
– Arrondissement Hoei-Borgworm: Coëme* en Collignon* (PS); Fedrigo* (CP).
– Arrondissement Luik: Grafé en Hansenne (PSC); Cools, Mathot, Van der Biest, Onkelinx, Dejardin, Mottard en Rigo (PS); Gol, Defraigne en Monfils* (PRL); Mordant (FDF-RW); Daras* (Ecolo).
– Arrondissement Verviers: Wathelet en Gehlen* (PSC); Ylieff (PS); Damseaux en Evers (PRL).

7) Provincie Luxemburg
– Arrondissement Aarlen-Marche-en-Famenne-Bastenaken: Nothomb (PSC); Remacle (PS); Olivier (PRL).
– Arrondissement Neufchâteau-Virton: Michel (PSC); Militis* (PRL).

8) Provincie Namen
– Arrondissement Dinant-Philippeville: Wauthy (PSC); Delizée (PS); Cornet d'Elzius (PRL); Denison en Anselme (PS); Poswick en Barzin* (PRL).

9) Provincie Henegouwen
– Arrondissement Bergen: Liénard (PSC); Urbain, Biefnot, Harmegnies* en Lafosse* (PS); Tromont (PRL).
– Arrondissement Zinnik: Jérôme (PSC); Gondry en Delhaye (PS); Pierard (PRL).
– Arrondissement Doornik: Detremmerie* en Lestienne* (PSC); Delhaye, Perdieu en Mevr. Brenez (PS); Bertouille en Dhondt* (PRL).
– Arrondissement Charleroi: Maystadt en Le Hardy de Beaulieu (PSC); Busquin, Van Cauwenberghe, Van Gompel, Baudson, Harmegnies en Collart* (PS); Knoops en Petitjean*(PRL).
– Arrondissement Thuin: Lernoux (PSC); Burgeon (PS); Ducarme (PRL).

* De nieuwe kamerleden.

De senatoren

1) Provincie West-Vlaanderen
– Arrondissement Brugge: Carpels (SP); Vandermarliere* (PVV); Windels (CVP).
– Arrondissement Kortrijk-Ieper: Capoen (VU); Vandenhove (SP); Lahaye (PVV); Lavens (CVP).
– Arrondissement Roeselare-Tielt: Debussere* (VU); Vannieuwenhuyze (CVP).
– Arrondissement Veurne-Diksmuide-Oostende: Decoster (PVV); Mevr. Tyberghien-Vandenbussche (CVP).

2) Provincie Oost-Vlaanderen
– Arrondissement Gent-Eeklo: Van Ooteghem (VU); Seeuws (SP); Pede (PVV); Van Herreweghe, Van Nevel en De Cooman* (CVP).
– Arrondissement Dendermonde-St.Niklaas: Peeters (VU); De Graeve (SP); Van den Broeck (PVV); Cooreman(CVP).
– Arrondissement Oudenaarde-Aalst: Van der Niepen (SP); Cuvelier en Van Daele* (PVV); Mevr. D'Hondt-Van Opdenbosch (CVP).

3) Provincie Antwerpen
– Arrondissement Antwerpen: de Bruyne (VU); Wyninckx, Mevr. Julliams* en De Baere (SP); Poma en Nutkewitz (PVV); Mevr. De Backer-Van Ocken, Akkermans en Vanderborght (CVP); Mevr. Van Puymbroeck* (Agalev).
– Arrondissement Mechelen-Turnhout: Jorissen en Thys* (VU); Houben (SP); Vanderpoorten (PVV); De Clercq, Van Rompaey en De Seranno (CVP).

4) Provincie Limburg
– Arrondissement Hasselt-Tongeren-Maaseik: Vandekerckhove (VU); Férir en Knuts* (SP); Vandermissen (PVV); Mevr. Smitt, Vangronsveld en Rutten (CVP).

ZETELVERDELING SENAAT

De nieuwe zetelverdeling voor de Senaat in de provincie Henegouwen (vor. ber. pag. 803/2-'81) is:

	Te verdelen zetels	PSC	PS	PRL	FDF-RW	CP	Andere
Bergen-Zinnik	5	1 1	3 2	1 1	0 0	0 1	— 0
Charleroi-Thuin	7	2 1	2 4	1 1	1 0	1 0	— 1**
Doornik-Aat-Moeskroen	3	1 1	2 1	0 1	0 0	0 0	— —
Provincie Henegouwen	**15**	**4 3**	**7 7**	**2 3**	**1 0**	**1 1**	**— 1**

** Ecolo

DEFINITIEVE ZETELVERDELING

	Kamer	Senaat	totaal
CVP	43 (−14)	40 (−11)	83 (−25)
PSC	18 (− 7)	16 (− 6)	34 (−13)
PVV	28 (+ 6)	23 (+ 5)	51 (+11)
PRL	24 (+ 9)	20 (+11)	44 (+20)
SP	26 (s.q.)	21 (s.q.)	47 (s.q.)
PS (+ RPW)	35 (+ 3)	31 (− 1)	66 (+ 2)
VU	20 (+ 6)	17 (+ 6)	37 (+12)
FDF-RW	8 (− 7)	6 (− 9)	14 (−16)
CP	2 (− 2)	1 (− 1)	3 (− 3)
RAD-UDRT	3 (+ 2)	1 (+ 1)	4 (+ 3)
Agalev-Ecolo	4 (+ 4)	5 (+ 5)	9 (+ 9)
Vlaams Blok	1 (s.q.)	0 (s.q.)	1 (s.q.)

(Vor. ber. pag. 754/3-1981).

5) Provincie Brabant
– Arrondissement Brussel: Maes en Peeters* (VU); Mevr. Goor-Eyben (PSC); Coppens (SP); Bascour en Vermeiren* (PVV); Lagasse, Lepaffe en Gillet (FDF-RW); Cudell (PS); Demuyter en Close* (PRL); Chabert, Weckx en Mevr. Panneels-Van Baelen (CVP); de Clippele* (UDRT-RAD); Van Roye* (Ecolo).
– Arrondissement Leuven: Boel (SP); Daems (PVV); Peetermans* (FDF-RW); Geens(CVP).
– Arrondissement Nijvel: Basecq en Jandrain (PS); Aubecq* (PRL).

6) Provincie Luik
– Arrondissement Luik: Mevr. Hanquet (PSC); Mevr. Pétry, Dehousse, Donnay en Paque (PS); Clerdent* en Wathelet (PRL).
– Arrondissement Hoei-Borgworm: Hubin en Mouton* (PS).
– Arrondissement Verviers: Gramme (PSC); Gillet (PRL); Royen* (Ecolo).

7) Provincie Luxemburg
– Arrondissement Aarlen-Marche-Bastenaken-Neufchâteau-Virton: Lutgen (PSC); Mevr. Godinache-Lambert* (PRL).

8) Provincie Namen
– Arrondissement Namen-Dinant-Philippeville: Tilquin (PSC); Poulain en Belot (PS); Toussaint (PRL).

9) Provincie Henegouwen
– Arrondissement Bergen-Zinnik: Mainil (PSC); Delmotte, Hisman (PS); Lagneau (PRL); Vercaigne* (CP).
– Arrondissement Charleroi-Thuin: Califice (PSC); Hoyaux, Toussaint, Pecriaux* en Mevr. Coorens*(PS); Mevr. Mayence-Goossens (PRL); Mevr. Jortay-Lemaire* (Ecolo).
– Arrondissement Doornik-Aat-Moeskroen: Kevers (PSC); Spitaels (PS); Descamps (PRL).

Provinciale senatoren

– *West-Vlaanderen:* Vanderabeele en Vanhaverbeke (CVP); Deconinck (SP); Declercq* (PVV); Van In* (VU).

– *Oost-Vlaanderen:* Claeys, De Bondt en De Kerpel* (CVP); De Smeyter (SP); Waltniel (PVV); De Rouck (VU).

– *Antwerpen:* Vangeel, Bens* en Verbist (CVP); Egelmeers en Adriaensens (SP); Van Herck* en Noerens* (PVV); Luyten* (VU).

– *Limburg:* Gerits en Aerts (CVP); Lowis* (VU).

– *Luik:* Deworme, Mevr. Remy-Oger (PS); de Wasseige (RPW, verkozen door PS); Bossicart* (PRL); François (PSC).

– *Luxemburg:* Conrotte (PSC); Coen (PRL); Grosjean* (PS).

– *Namen:* Dalem (PSC); Doumont (PRL); Leclercq (PS).

– *Henegouwen:* Hiernaux*, Leclercq en Delcroix* (PS); Poullet en Mevr. Gillet (PSC); Decléty* (PRL).

– *Brabant:* Lagae en Mevr. Staels-Dompas (CVP); du Monceau de Bergendal (PSC); Mevr. De Pauw-Deveen (SP); Degroeve (PS); Février en Vandermeulen* (PVV); Hatry* en Van den Haute* (PRL); Vandezande (VU); Désir (FDF-RW).

Nationaal gecoöpteerde senatoren,

CVP: Leemans, Kuylen, Smeers, Gijs, De Clercq, Uyttendaele.

PSC: André, Sondag.

SP: Hancké, op 't Eynde*, Matthys.*

PVV: Mevr. Herman-Michielsen, Peetermans*, Van Houtte*.

PRL: de Donnea*, Delruelle*, Bock*.

PS-kartel: Lallemand (PS), Eicher* (PS), Goossens (PS), Humblet (RPW), Moureaux (FDF-RW), Trussart* (Ecolo).

* De nieuwe senatoren.

WILFRIED MARTENS FORMATEUR

Het staatshoofd heeft op 7 dec. 1981 gewezen eerste minister Wilfried Martens belast met de vorming van de nieuwe regering (zie pag. 840/3-1981). De aanstelling werd om 23.17 u bekendgemaakt, nadat de koning de partijvoorzitters van CVP, PSC, PVV en PRL had ontvangen en na een onderhoud van ruim één uur tussen de koning en Martens. Dit was uitzonderlijk. Eerder op de dag moest formateur Nothomb vaststellen dat zijn nota bij de aangezochte partijen op bezwaren stuitte. De PS wees haar categorisch van de hand en spak van een provocatie. PVV en PRL weigerden te praten over de voorstellen. De PVV had eerder reeds te kennen gegeven niet met de socialisten rond de tafel te willen zitten. CVP en PSC waren tot praten bereid, maar met voorbehoud voor een aantal punten (CVP). De SP vroeg bijkomende inlichtingen. Nothomb stelde vast dat de vorming van een regering van nationale unie niet mogelijk was en vroeg het staatshoofd ontheven te worden van zijn opdracht.

Op 8 dec. kondigde Martens aan te streven naar een christen-democratisch-liberaal kabinet. Uit de informatie van Vanderpoorten en de formatiepoging van Nothomb bleek immers dat een drieledig kabinet niet haalbaar was. Hij voegde eraan toe dat voor al wie de politieke actualiteit van de jong-

Nadat premier Martens op 3 april 1980 het ontslag van zijn tweede kabinet had aangeboden gaf hij ten overstaan van de pers een toelichting op zijn besluit.

ste maanden heeft gevolgd het duidelijk is dat een coalitie van christen-democraten en socialisten evenmin tot de mogelijkheden behoort.

Martens stelde een prioriteitenprogramma op, dat zorgvuldig geheim werden gehouden, maar na twee dagen toch uitlekte in de (Franstalige) pers. Hij begon op 9 dec. te onderhandelen en in de nacht van 13 op 14 dec. werd de laatste hand gelegd aan het ontwerp van regeerakkoord.
De besparing op de overheidsuitgaven was het grootste knelpunt. Zonder de belastingen te verhogen wil men in 1982 het tekort op de lopende uitgaven beperken tot 200 miljard. Dit betekent dat zowat 150 tot 160 miljard bespaard moet worden.
Om 4 uur in de ochtend van 14 dec. werd een akkoord bereikt.

Op 17 dec. 's middags werd de vijfde regering-Martens beëdigd (zie volgende aflevering).

(Vor. ber. pag. 839/1 e.v.-1981)

DISCONTO VERHOOGD

De Nationale Bank van België heeft op 11 dec. 1981 het disconto en de rente op voorschotten in rekening-courant met 2 procentpunten verhoogd tot respectievelijk 15 en 17% om het hoofd te bieden aan de hevige speculatie tegen de Belgische frank. Met dit schokeffect wou de NBB duidelijk maken dat een devaluatie van de frank uitgesloten wordt.
Premier Eyskens verklaarde na de kabinetsraad dat de nationale bank en de regering vasthouden aan het traditionele beleid van alle Belgische regeringen om de pariteit van de Belgische munt te handhaven.

Formateur Martens zei op een persconferentie dat op het formatieberaad geen sprake is van een devaluatie. Er wordt integendeel gewerkt aan een economisch, financieel en monetair herstelbeleid, dat het internationaal vertrouwen in ons land moet herstellen.

Het formatieberaad werd op de beurs en de wisselmarkt van zeer nabij gevolgd. Na de mislukking van formateur De Clercq reageerde de beurs negatief en op de wisselmarkt ontstond enige paniek. Een mogelijke terugkeer van de socialisten bleek velen in deze sector af te schrikken. Na de aanstelling van Martens tot formateur en diens verklaring een regering van christen-democraten en liberalen te willen vormen verbeterde het beursklimaat, maar de frank bleef onder sterke druk staan.

AFRIKA

GAMBIA

STAATSGREEP VERIJDELD DOOR INTERVENTIE SENEGALESE TROEPEN. CONFEDERATIE SENEGAMBIA GEPROCLAMEERD

Terwijl de president van Gambia, sir Dawda Jawara, in Londen verbleef, werd in zijn land in de morgen van 30 juli 1981 een staatsgreep gepleegd door leden van de Socialist and Revolutionary Labour Party (SRLP) o.l.v. Kukli Samba Sanyang met steun van een belangrijk deel van Gambia's para-militaire Field Force (zie ook pag. 497 e.v.-'81).
De macht werd overgenomen door een Nationale Revolutionaire Raad (NRC), bestaande uit negen burgers van de SRLP en drie officieren van de Field Force, met Sanyang als leider.

De in 1952 te Banjul uit ouders van de Jola-stam geboren Sanyang nam in 1977 zonder succes deel aan de parlementsverkiezingen als kandidaat voor de National Convention Party (NCP). Deze partij was in sept. 1975 opgericht door Sherif Mustapha Dibba, die van april 1970 tot sept. 1972 vice-president van Gambia was. Vervolgens vormde Sanyang een eigen partij, de marxistisch-leninistische SRLP, die een „revolutionair socialisme" voorstond.

Aanvankelijk schaarden zeer velen zich achter de actie van de NRC, alleen een deel van de politie bleef president Jawara trouw. Ook de bevolking reageerde in eerste instantie enthousiast op de coup, maar nadat de opstandelingen de deuren van de gevangenis van de hoofdstad Banjul hadden geopend en er op grote schaal werd geplunderd, zou de sympathie zijn afgenomen.
Evenals op 31 okt. 1980 (pag. 47/1-'81) volgde ook nu een interventie van Senegalese troepen op grond van het in 1965 ondertekende en sinds april 1970 effectieve defensie-akkoord tussen Gambia en Senegal en op verzoek van president Jawara. De Senegalese troepen arriveerden op 31 juli 1981 in Banjul en bezetten op 6 aug. het laatste bolwerk van de opstandelingen, waar deze een aantal personen, o.w. familieleden van de president, hadden gegijzeld.

Terugkeer Jawara. Bevrijding gijzelaars. Einde opstand

Op 2 aug. keerde president Jawara vanuit Dakar (Senegal) in Banjul terug. Hij kondigde de noodtoestand af.
Op 3 aug. hield hij via het particuliere radiostation Sid een toespraak, waarin hij de opstandelingen opriep zich over te geven en hun gijzelaars vrij te laten. Hij beloofde de rebellen een „menselijke behandeling", als zij de gijzelaars ongedeerd lieten gaan.
Inmiddels bleven de opstandelingen op de golflengte van radio-Gambia – via een mobiele zender – boodschappen uitzenden, hoewel volgens radio-Dakar het gebouw van radio-Gambia reeds op 1 aug. door Senegalese troepen was bezet.
De Senegalezen zouden op 3 aug. het laatste bolwerk van de rebellen, de kazerne van de Field Force in Bakau (7 mijl ten westen van Banjul), hebben omsingeld. Maar zij zouden met het oog op de gijzelaars van een bestorming van de kazerne hebben afgezien. Ook hielden toen nog rebellen stand in Fajara, een buitenwijk van Banjul. Op 4 aug ontdekten en vernietigden Senegalese troepen de mobiele rebellenzender; de Gambiaanse regering hervatte de uitzendingen op de golflengte van radio-Gambia.

Ook op 4 aug. leidde president Jawara voor het eerst sinds zijn terugkeer een zitting van het kabinet. Alleen de minister van onderwijs, Dembo Jatta, ontbrak. De president deed een beroep op de internationale gemeenschap zijn land met medicamenten en voedsel te helpen. Nog dezelfde dag maakte de internationale commissie van het Rode Kruis te Genève bekend dat op 5 aug. twee afgevaardigden met 200 kg medicamenten via Dakar naar Gambia zouden vliegen. Gambia verzocht ook de VN om humanitaire en economische hulp bij de wederopbouw van het land; deze verklaarde zich in eerste instantie bereid medicamenten, operatie-instrumenten en 5.000 ton levensmiddelen naar Banjul te zenden. Op 28 aug. stelde de FAO via het wereldvoedselprogramma voedselhulp ter beschikking van Gambia ter waarde van ruim 3 mln Zwitserse franken.

Op 5 aug. ontzetten Senegalese troepen 132 Europeanen en Amerikanen, die door de opstandelingen in twee hotels tussen Banjul en Bakau waren ondergebracht met de opdracht daar te blijven. Dit nieuws werd bekendgemaakt door de Amerikaanse ambassadeur in Banjul, Larry Piper, die daaraan toevoegde dat 123 personen van verschillende nationaliteiten tijdens de ongeregeldheden hun toevlucht in zijn residentie hadden gezocht.
De eerste echtgenote van president Jawara, Thielal N'Diaye, wist op 5 aug. met vier van haar kinderen door de hulp van twee Europeanen te ontsnappen, toen de kinderen medische hulp ontvingen in het Britse hospitaal vlakbij het kamp in Bakau. Later bleek dat die twee Europeanen leden waren van de Britse Special Air Services (SAS),

die op 3 aug. vanuit Londen in Dakar waren aangekomen.
Op 6 aug. bezetten Senegalese troepen de kazerne van de Field Force in Bakau. Zij troffen er alleen nog gijzelaars aan, de rebellen waren tevoren gevlucht. Er werden volgens *The Times* (7-8-'81) 130 gijzelaars bevrijd; 85 van hen waren Senegalezen, de rest Gambianen. Onder die laatsten waren vier kinderen van de president, zijn oudere broer en een neef alsmede de minister van onderwijs Dembo Jatta (die vervolgens aftrad). De rebellen lieten honderden geweren en machinegeweren met duizenden patronen achter, welke zij uit het wapenarsenaal van de kazerne hadden ontvreemd. (Daaruit waren ook de Kalasjnikow-geweren afkomstig, die in 1977 reeds aan de Gambiaanse regering waren geleverd. De omstreden Lada-terreinwagens (pag. 498/1-'81) waren, naar later werd onthuld, door geregelde agenten in het gebied geïmporteerd.)
De commandant van de Senegalese troepen in Gambia (toen ca. 2.700 man), luitenant-kolonel Abel Ngom, verklaarde: „De strijd is niet beëindigd. De zuivering duurt voort. De orde moet nog worden hersteld d.w.z. de verborgen wapens moeten worden opgespoord, een onderzoek om de ware schuldigen te vinden moet worden ingesteld en een normale situatie moet worden hersteld."
De mislukte staatsgreep vergde volgens schattingen 500 à 800 doden. Talrijke mensen zouden bij de wijdverbreide plunderingen in en buiten Banjul om het leven zijn gekomen. Bij de Senegalese operatie in Gambia sneuvelden volgens de *FAZ* (8-8-'81) minstens 30 Senegalese militairen, terwijl het aantal gewonde Senegalezen op 55 werd gesteld.

Maatregelen tegen oppositie. Arrestaties

Volgens de Gambiaanse autoriteiten zaten achter de putsch zowel officiële oppositiekringen uit eigen land als ondergrondse krachten die door Libië zouden zijn gesteund.
De NCP van Dibba was de enige in het parlement vertegenwoordigde oppositiepartij. Andere oppositiegroeperingen, die in tegenstelling tot de NCP als radicaal werden aangeduid, waren naast de illegale SRLP: de Movement for Justice in Africa (MOJA-Gambia, verwant aan de MOJA-Liberia, zie pag 273/2-'80) o.l.v. Koro Sallah en de Gambian Socialist Revolutionary Party (GSRP) o.l.v. Pingon Georges. De MOJA-Gambia en de GSRP werden op 1 nov. 1980 verboden. Koro Sallah werd volgens *West Africa* (24-8-'81) „vrijwel zeker gedood" door loyale veiligheidstroepen, terwijl de *NZZ* (12-8-'81) berichtte dat ook Georges om het leven was gekomen sinds de coup van 30 juli.
Op 4 aug. meldde het Senegalese persbureau de arrestatie van Moussa Ceesay, een lid van de NCP. Volgens *AFP* (6-8-'81) werd ook een ander NCP-lid, Landing Mane, gearresteerd evenals een ambtenaar van het bureau van de president, Rilwans Lowe, die de putschpoging zou hebben gefinancierd.
Op 7 aug. werd NCP-leider Dibba door de politie ondervraagd. Na zijn verhoor verklaarde Dibba dat Sanyang hem tweemaal tijdens de putschpoging had bezocht, waarvan eenmaal om hem het telefoonnummer van de Libische leider Kadhafi te vragen. Sanyang had hem tevens verzocht naar het door de rebellen bezette radiostation te gaan om zijn steun aan de coup te betuigen. Maar Dibba had dit verzoek van Sanyang afgewezen, die hij tevoren vier jaar lang niet zou hebben gezien.

Op 14 aug. werd NCP-leider Dibba gearresteerd en op 17 aug. deelde de minister van justitie, Alhaji Muhamadu Lamine Saho, in het parlement mee dat Dibba waarschijnlijk wegens verraad zou worden aangeklaagd. Ook een andere NCP-parlementariër, Gibon Jagne, werd gearresteerd.

In een interview met het maandblad Africa (sept. 1981) verklaarde Dibba dat hij om twee redenen tegen de coup was geweest; 1) het was een coup tegen de grondwet en de zittende regering; en 2) de rebellen wilden een marxistisch-leninistisch systeem opleggen, dat „zeker onze democratische instellingen en (onze) vrijheid vernietigen" zou.

Op 26 aug. meldde een speciale correspondent van radio-Senegal in Banjul dat de leider van de mislukte staatsgreep, Sanyang, met negen andere rebellen in Guinee-Bissau was gearresteerd op ca. 20 km van de hoofdstad Bissau. De arrestatie werd op 29 aug. officieel bevestigd door Guinee-Bissau. *Le Monde* (9-9-'81) meldde echter uit welingelichte bron dat Sanyang en zijn metgezellen vrij in hun bewegingen waren.

Volgens een lijst van het Gambiaanse ministerie van justitie, aldus *Le Monde* (16-9-'81), waren in Gambia sinds 30 juli in totaal 814 personen gearesteerd. Majoor Ndaw Njie, de nieuwe commandant van de Field Force, deelde mee dat onder die gedetineerden 118 leden van de Field Force waren (12 andere waren ontslagen). Van de 358 leden die de Field Force vóór de mislukte putch telde waren nog 179 in dienst, aldus majoor Njie, die voorheen adjudant van president Jawara was.
De minister van justitie, Alhaji Muhamadu Lamine Saho, maakte nog bekend dat in Ghana, Nigeria, Sierra Leone en Sri Lanka 20 rechters en aanklagers werden gerecruteerd voor de processen tegen de gearresteerden, omdat Gambia zelf niet voldoende rechters had en omdat zo de onpartijdigheid kon worden gewaarborgd.

Confederatie Senegambia geproclameerd

De aanwezigheid van 2.700 Senegalese militairen in Gambia ter bescherming van het regime van president Jawara bood president Diouf van Senegal de kans om aan te dringen op nauwere veiligheids- en defensiebanden tussen beide staten en zo mogelijk een volledige politieke integratie van Gambia en Senegal.
De idee van een fusie tussen beide landen was al jaren lang besproken en in het bijzonder toegejuicht door de vroegere Senagalese president Leopold Sédar Senghor.
Nog vóór Gambia's onafhankelijkheid in 1965 had een studiecommissie van de VN het bestaan van een onafhankelijke, aan drie zijden door Senegal omsloten staat Gambia in twijfel getrokken. Deze commissie had een integratie als „eenvoudigste oplossing" aanbevolen in de verwachting echter dat die pas na „een lange periode van vriendschappelijke en vruchtbare samenwerking tussen de twee landen" kon worden verwezenlijkt.
NRC/H'blad (7-8-'81) schreef o.a.:

„... Vele politici en ontwikkelingsstrategen hebben op de onzinnigheid van het bestaan van een

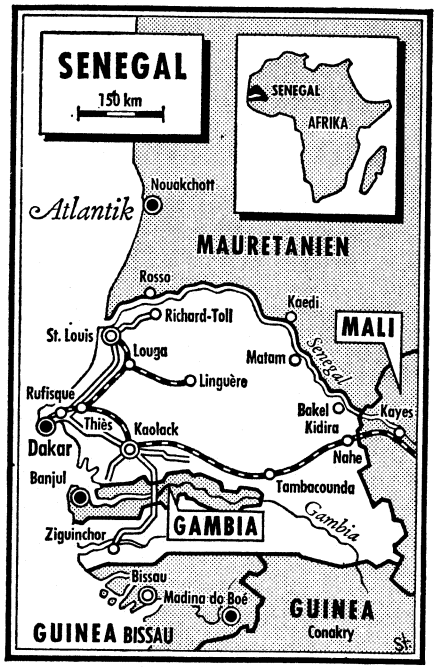

(FAZ)

onafhankelijke staat Gambia gewezen. Vooral in Senegal heeft men zich herhaaldelijk in bedekte termen uitgesproken voor een unie met Gambia, die dan de naam Senegambia zou moeten krijgen. Tot nu toe is dit idee in Gambia resoluut van de hand gewezen. (...)
De Senegalezen hebben hun wens om tot een unie met Gambia te komen altijd in bedekte termen geuit om de nationalistische Gambianen niet tegen de haren in te strijken.
Tegen het eind van de jaren zestig werden de Senagalezen echter iets te opdringerig. Toen de Senegalese minister van financiën, Jean Colin, dreigend sprak over de noodzaak van een unie braken er in Banjul anti-Senegalese rellen uit. President Senghor werd vervolgens bij een bezoek aan Gambia door demonstranten met stenen ontvangen.
In het begin van de jaren zeventig werden de diplomatieke relaties tussen beide landen door Gambia verlaagd na een grensconflict. Na een nieuw grensconflict in 1974 zei de Gambiaanse president Jawara: „Als we voor ons moederland moeten vechten of sterven dan twijfel ik er niet aan dat de Gambianen moedig zijn".
Senegal heeft alle reden om een unie met Gambia te wensen. Via het mini-staatje worden Senegalese produkten naar het buitenland gesmokkeld. Bovendien zijn de importtarieven voor consumptiegoederen in Gambia lager zodat de goederen illegaal via Banjul in Senegal worden ingevoerd. (...)
Dat de verhouding tussen beide landen sinds 1965 toch redelijk goed is geweest, is behalve pure noodzaak, een gevolg van de persoonlijke vriendschap tussen Jawara en zijn voormalige Senegalese ambtgenoot Senghor, die op 1 januari (1981) aftrad.
De twee landen hebben een aantal economische en militaire verdragen gesloten. Op papier bestaat een plan om over de rivier de Gambia een dam te bouwen die de verzilting van de bovenloop zal tegengaan. Over de dam zou een weg moeten worden aangelegd die het zuiden van Senegal met Dakar verbindt.
De twee landen zijn lid van de 16 landen tellende Westafrikaanse economische gemeenschap Ecowas die zich heeft vastgelegd om in de nabije toekomst een gemeenschappelijke douane-unie in te stellen. Daarmee zou de smokkel via Gambia die Senegal zo pijnlijk treft in theorie uit de wereld kunnen worden geholpen..."

Op 6 aug. eisten acht van de negen Senegalese oppositiepartijen, waaronder de Parti démocratique sénégalais (PDS) o.l.v. Abdoulaye Wade – de enige in het parlement vertegenwoordigde oppositiepartij –, in een gemeenschappelijke verklaring de onmiddellijke beëindiging van de Senegalese militaire interventie, die zij kenschetsten als „flagrante schending van het recht van het Gambiaanse volk op zelfbeschikking". Alleen de conservatieve Mouvement républicaine sénégalais (MRS) sloot zich niet bij deze actie aan.

Op 8 aug. kondigde de Gambiaanse president Jawara aan dat de Gambiaanse veiligheidstroepen met die van Senegal zouden worden „geïntegreerd", omdat „de veiligheidsproblemen van de twee landen onlosmakelijk (met elkaar) verbonden" waren.
Op 11 aug. stelde de Senegalese MRS-leider, Boubacar Gueye, voor dat Senegal onmiddellijk met Gambia onderhandelingen zou beginnen om te komen tot „een politieke eenheid van de twee staten".
Op 19 aug. bracht president Jawara, vergezeld van parlementsvoorzitter Sir Alieu Jack, een werkbezoek aan Dakar, waar hij de Senegalese president Diouf een boodschap van het Gambiaanse parlement overhandigde, waarin dit zijn dank betuigde voor de Senegalese hulp bij het onderdrukken van de rebellie. Jawara bood aan de gezinnen van de gedode en gewonde Senegalese militairen een smartegeld van 300 mln francs-CFA toe te kennen.
Na afloop van hun beraad verklaarden Jawara en Diouf dat zij het in beginsel eens waren geworden over de vorming van een confederatie van beide landen met de naam Senegambia. Een confederatie betekende volgens president Jawara dat elk land zijn eigen souvereiniteit behield. Het voorstel moest na bestudering door deskundigen aan de parlementen van beide staten worden voorgelegd.
Op 22 aug. werd te Banjul bericht dat de Senegalese regering een vijftigtal presidentiële lijfwachten en veiligheidsagenten ter beschikking van president Jawara had gesteld.
Op 6 sept. werd een Senagalese legerofficier, majoor Amadou Nourou Sylla, benoemd tot adjunct-secretaris van het Senegalees-Gambiaanse comité voor defensie en veiligheid (krachtens het defensie-akkoord van 1965). Voorts zou majoor Sylla optreden als militair adviseur van president Jawara.

Op 7 sept. verklaarde president Diouf dat Senegambia vóór 1 jan. 1982 tot stand zou komen. De confederatie zou op lange termijn ten voordele van beide landen strekken, hoewel de Senegalezen zich op korte termijn opofferingen moesten getroosten.

Aan het slot van een driedaags bezoek van de Senegalese president Diouf werd op 14 nov. te Kaour door Diouf en zijn Gambiaanse ambtgenoot Jawara een akkoord over de vorming van een confederatie tussen beide staten met de naam Senegambia geparafeerd. Diouf zal president van de confederatie worden en Jawara vice-president. Die confederatie is, aldus het akkoord, gebaseerd op „de integratie van de veiligheidstroepen en de strijdkrachten, een economische en monetaire unie, de coördinatie van de politiek van de twee landen op het terrein van de buitenlandse betrekkingen, de verbindingen en op alle terreinen waarop de beide staten overeenkomen te werken in de geest van de Afrikaanse eenheid". Maar er moet volgens *The Economist* (28-11-'81) nog veel worden geregeld: niet alleen of er één munteenheid zal komen dan wel of Engels (Gambia) hetzij Frans (Senegal) de bevoorrechte taal zal worden, maar ook hoeveel onafhankelijkheid Gambia zal behouden.
Op 18 nov. verklaarde president Jawara in een interview met het Senegalese regeringsblad *Le Soleil* dat hij zijn handtekening onder het verdrag zou zetten tijdens zijn bezoek aan de Senegalese hoofdstad Dakar, dat binnen enkele weken zou plaatsvinden. Hij meende dat er geen referendum nodig was, „omdat ieder land zijn nationale soevereiniteit behoudt", maar dat met een stemming in de parlementen van de twee landen kon worden volstaan. Volgens Jawara voorzag het confederatie-akkoord in de integratie van de strijdmachten en de veiligheidstroepen „om iedere poging tot destabilisatie in het gebied de kop in te drukken" alsmede van de handel, de visserij, de financiën en de ontwikkeling van het platteland. *(Le Monde, The Times, NZZ, FAZ, NRC/H'blad, IAF)*

(Vor. ber. pag. 497 e.v. -1981)

DOODVONNIS VOLTROKKEN

Volgens *AFP* (*Le Monde* 2-10-'81) werd de op 17 dec. 1980 ter dood veroordeelde Mustapha Danso op 30 sept. 1981 in Banjul gefusilleerd.

(Vor. ber. pag. 219/3-1981)

LIBERIA

PLAN VOOR STAATSGREEP GEMELD. TERECHTSTELLING VIJF OFFICIEREN. VERVANGING MINISTERS

Op 9 aug. 1981 onthulde president Samuel Doe dat het plaatsvervangend staatshoofd, generaal-majoor Thomas Weh Syen (29), en vier andere leden van de regerende People's Redemption Council (PRC) waren gearresteerd op beschuldiging van een samenzwering om de president en drie andere leden van de PRC te vermoorden om vervolgens de macht over te nemen.
De vier overige bij de samenzwering betrokken PRC-leden waren luitenant-kolonel Nelson Toe, luitenant-kolonel Harris Johnson, luitenant-kolonel Robert Sumo en majoor Henry Zuo. Ook de voormalige minister van plaatselijk bestuur, majoor Oscar Quiah, zou een rol in het komplot hebben gespeeld. Behalve Doe hadden op 9 aug. ook moeten worden vermoord de opperbevelhebber van de strijdkrachten, generaal Thomas Quiwonkpa; de voorzitter van de PRC, brigade-generaal Nicholas Podier; en kolonel Harrison Pennue. Brigade-generaal Podier werd door president Doe tot plv. staatshoofd benoemd.
Op 10 aug. gaf generaal Quiwonkpa

„buitenlandse ideologieën" de schuld van de samenzwering. Volgens Liberiaanse veiligheidsfunctionarissen zou Libië $ 3 mln naar de samenzweerders hebben overgemaakt.

Volgens Reuter (14-8-'81) was generaal-majoor Weh Syen betrokken bij een controverse binnen de PRC over het al of niet toelaten van een Libisch Volksbureau (diplomatieke missie) in Monrovia. Hij had zich daar voor uitgesproken, terwijl generaal Quiwonkpa er tegen was. Het in maart 1981 geopende Libische bureau was in mei 1981 gesloten (zie pag. 525/3-'81).

Op 13 aug. veroordeelde het speciale militaire tribunaal Weh Syen en de vier overige ex-PRC-leden ter dood. Twee burgers kregen 10 jaar gevangenisstraf omdat zij „discussies" over het komplot „verborgen hadden gehouden". Ex-minister Quiah werd wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken.
De vijf ter dood veroordeelden werden op 14 aug. 's morgens vroeg te Monrovia geëxecuteerd.

Kolonel Harrison Pennue, die beweerde dat hij president Tolbert bij de staatsgreep van 12 april 1980 had vermoord, werd volgens The Times (28-8-'81) voor onbepaalde tijd gevangen gezet, omdat hij iemand had laten geselen.

Samenstelling kabinet

Zoals gemeld (pag. 526/1-'81) was op 27 juli 1981 aan alle ministers de rang van majoor verleend. De ministersportefeuilles waren toen – na enkele mutaties – als volgt verdeeld:

Buitenlanse zaken – Gabriel Baccus Matthews; financiën – George K. Dunye*; justitie – Chea Cheapoo; PTT – George Boley (voorheen staatsminister presidentiële zaken); defensie – generaal-majoor Albert Karpeh*; plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkeling en stedenbouw – Oscar J. Quiah; onderwijs – Henry Boima Fahnbulleh; openbare werken – Erwin Brooks*; landbouw – eerste luitenant Alfred Suah; gezondheid èn sociale zaken – Kate Bryant; handel, industrie en verkeer – Emmanuel Twegby (voorheen sociale zaken); voorlichting, cultuur en toerisme – eerste luitenant – Gray D. Allison*; planning en economische zaken – Togba-Nah Tipoteh; grondbeheer en mijnbouw - Foday Kromah*; arbeid, jeugd en sport – G. Moses Duopu*; ontwikkeling en vooruitgang – Yudu S. Gray*; staatsminister presidentiële zaken – Harry Nayou*. (* nieuw)

Van de in mei 1980 benoemde ministers hadden acht inmiddels het kabinet verlaten: majoor Perry Zulu (financiën), majoor Samuel Nennie Pearson (defensie), Gabriel Tucker (openbare werken), Gabriel Nimley (voorlichting), William Nebo (grondbeheer en mijnbouw), luitenant-kolonel Fred Blay (arbeid, jeugd en sport), Loseni Dunzo (ontwikkeling en vooruitgang) en majoor Joseph Douglas (handel).
(Vor. ber. pag. 768/3-1980)

Vervanging ministers

Op 27 aug. 1981 werd vanuit de hoofdstad van Ivoorkust, Abidjan, gemeld dat de Liberiaanse minister van planning en economische zaken, Togba-Nah Tipoteh, was afgetreden en in Ivoorkust politiek asiel had gevraagd. Hij was op 1 aug. naar Abidjan gereisd voor een conferentie van de contactgroep Afrika van de Wereldbank. Daar had hij gehoord van het op 9 aug. onthulde komplot tegen president Doe. Zijn reisgezel, de plaatsvervangende minister van financiën Bestman, verklaarde na zijn terugkeer in Monrovia, aldus de *FAZ* (5-9-'81): „Wij maakten ons zorgen en namen ons voor een paar dagen te wachten, alvorens wij zouden terugkeren." Maar Tipoteh diende toen zijn ontslag in bij president Doe, omdat hij „in toenemende mate werd belasterd en in diskrediet gebracht" door „vijanden van de Liberiaanse revolutie". De *Daily Observer* uit Monrovia berichtte dat president Doe een delegatie naar Abidjan had gestuurd om Tipoteh over te halen naar Liberia terug te keren, maar deze had dit geweigerd.
In de Liberiaanse regeringsverklaring van 28 aug. werd Tipoteh gebrandmerkt als een deserteur. Hij was immers als militair – in juli had hij de rang van majoor gekregen – onderworpen aan de krijgstucht. President Doe liet bovendien doorschemeren dat Tipoteh de leider van de op 9 aug. onthulde samenzwering kon zijn geweest. De regering stelde voorts dat Tipoteh zijn ambt van minister slecht had uitgeoefend en dat zijn vertrek voor haar een opluchting was.

Op 29 okt. ontsloeg president Doe zijn minister van financiën, majoor George Dunye, omdat deze een beschuldiging van fraude over een bedrag van $ 250.000 onvoldoende had weten te weerleggen. Alvin Jones, de penningmeester van de Episcopale kerk van Liberia, werd tot opvolger van Dunye benoemd.
Tevens werd toen gemeld dat de minister van justitie, Chea Cheapoo, wegens „gedrag onverenigbaar met het justitiebeleid" was ontslagen en bij een vluchtpoging in de buurt van de grens met Ivoorkust was gearresteerd (*Le Monde* 31-10-'81).

Op 20 nov. werd de minister van buitenlandse zaken, Gabriel Baccus Matthews, door de president van zijn functie ontheven in het kader van een zuivering ter bestrijding van de corruptie. Hij werd vervangen door Henry Boima Fahnbulleh, die op zijn beurt als minister van onderwijs werd opgevolgd door George Boley, tot dan toe minister van PTT. Deze portefeuille werd toevertrouwd aan Abdulade Vandy (*DDP* 26-11-'81).

(Vor. ber. pag. 523/2 e.v. - 1981)

SENEGAL

JUSTITIEEL ONDERZOEK TEGEN PDS

In september 1981 vond een justitieel onderzoek plaats tegen de enige in het parlement vertegenwoordigde oppositiepartij, de Parti démocratique sénégalais (PDS). Een PDS-afgevaardigde, Boubacar Sall, deelde op 17 sept. mee dat een vijftiental partijleden in de zes voorafgaande dagen was ondervraagd door de gendarmerie.
Op 19 sept. maakte het ministerie van justitie in een communiqué bekend dat het parket van Dakar een onderzoek had geopend wegens bedreiging van de „staatsveiligheid" op grond van „ernstige onthullingen" door Amadou Fall, lid van de ordedienst van de PDS, die wegens „zwendel" was vervolgd.
De secretaris-generaal van de PDS, Abdoulaye Wade, veroordeelde op 28 sept. tijdens een persconferentie te Parijs de „politieke machinaties" tegen zijn partij. Hij verwierp de tegen de PDS ingebrachte beschuldiging van subversieve actie en hij meende dat dit „komplot" het werk was van personen die behoorden tot „de regering of tot de Parti Socialiste" (de regeringspartij). Er was geen sprake van, aldus Wade, dat de PDS de macht met geweld wilde overnemen en hij sprak ook tegen dat PDS-leden over „oorlogswapens" beschikten.
Op 1 okt. deelde het ministerie van justitie mee dat zeven PDS-leden in staat van beschuldiging waren gesteld wegens „medeplichtigheid aan bedreiging van de staatsveiligheid" en in verzekerde bewaring waren geplaatst. De parlementaire onschendbaarheid van PSD-afgevaardigde Doudou Camara werd door het bureau van de assemblée opgeheven. Volgens het ministerie van binnenlandse zaken had Camara erkend „in Libië, van 28 maart tot 27 mei 1981 te hebben deelgenomen aan cursussen over militaire inlichtingen, de veiligheid, sabotage, het leggen van mijnen en hinderlagen, en de destabilisatie".
Eveneens op 1 okt. verklaarde de Senegalese ambassade te Parijs in een toelichting dat in de woning van Amadou Fall, een voormalige officier, voor de PDS compromitterende documenten waren gevonden betreffende o.a. PDS-leden die in een speciaal opleidingskamp in Libië verbleven. Volgens de ambassade zou Fall hebben toegegeven zelf een militaire opleiding in Libië te hebben ontvangen samen met PDS-leden, o.w. Camara.
In een op 7 okt. aan de pers verstrekt communiqué erkende de PDS leden naar Libië te hebben gestuurd om een „opleiding tot lijfwacht" te volgen. Die

lijfwachten zouden moeten zorgen voor de bescherming van secretaris-generaal Wade, die „verscheidene malen" het doelwit was geweest van „hinderlagen, agressie, bedreigingen met de dood en moordaanslagen van de zijde van de Parti Socialiste.
Op 21 nov. meldde *Le Monde* dat twee van de in verzekerde bewaring gestelde PDS-leiders, Alassane Cissoko en Ndiack Dieng, voorlopig waren vrijgelaten, maar dat zes andere PDS-leden nog steeds in de gevangenis zaten. Secretaris-generaal Wade was toen al bijna vier maanden in Frankrijk. *(Le Monde)*

SIERRA LEONE

ECONOMISCHE PROBLEMEN. ONLUSTEN.
„VOUCHERGATE"-SCHANDAAL.
ARRESTATIE DRIE MINISTERS.
ALGEMENE STAKING.
NOODTOESTAND UITGEROEPEN.
PRESIDENT STEVENS
KONDIGT AFTREDEN AAN.

Na studentenacties t.b.v. economische hervormingen in januari 1977 waren gevolgd door de afkondiging van de noodtoestand op 1 febr. 1977 (zie pag. 255/3-'77), was de rust in Sierra Leone weer teruggekeerd.
Maar de economische en financiële problemen bleven. Ter wille van een stand-by krediet van het IMF werd de munt, de leone, op 6 nov. 1978 met bijna 5% gedevalueerd, wat tot oneven-redige prijsverhogingen (20 tot 30%) – vooral van rijst – leidde. Wegens een slechte oogst moest dit basisvoedsel in 1979 bovendien in grote hoeveelheden worden ingevoerd, wat gepaard ging met schaarste en nieuwe prijsverhogingen.
Op 3 maart 1980 braken in de hoofdstad Freetown onlusten uit wegens een verhoging van de tarieven van het openbaar vervoer, die gekoppeld waren aan de met 31% verhoogde brandstofprijzen. (De kosten van de in Sierra Leone ingevoerde olie stegen van 25 mln leone in 1978 tot 40 mln leone in 1979 en 77 mln leone in 1980.) Die dag richtten scholieren in de straten van de hoofdstad barricaden op en zij mishandelden de chaffeurs van taxi's en minibussen die zojuist hun tarieven hadden verhoogd. Nadat de overheid had bekendgemaakt dat voor scholieren een gereduceerd tarief zou gelden, gingen de taxichauffeurs in staking. Op 5 maart 1980 hielden scholieren en taxichauffeurs in Freetown een gezamenlijke betoging, die door de politie met traangasgranaten uiteen werd gedreven. Er volgden enkele dagen van onlusten, waarbij verscheidene personen zouden zijn gedood. Op 9 maart 1980 was de rust teruggekeerd. Aldus een bericht van de correspondent van *Reuter* in Ivoorkust.

In die situatie trad Sierra Leone op als gastheer van de OAE-topconferentie, die van 1 tot 4 juli 1980 in Freetown werd gehouden. De totale uitgaven voor die conferentie bedroegen volgens de minister van financiën, Francis Minah, in zijn begrotingstoespraak van 13 juni 1980, 123,1 mln leones (£ 51 mln), terwijl de kosten volgens onafhankelijke schattingen eerder tegen de 150 mln leones liepen. Minister Minah onthulde toen tevens dat het begrotingstekort voor 1980/81 108,2 mln leones bedroeg, ongeveer de helft van de omvang van het nationaal inkomen.

Bijna de helft van alle uitgaven voor de OAE-top ging naar een „dorp" van 60 luxe bungalows (voor de staatshoofden en regeringsleiders), dat volgens schattingen van oppositionele journalisten net zo veel kostte als de bouw van minstens 6.000 eenvoudige woningen voor de bevolking (FAZ 19-8-'81).

In februari 1981 maakte president Stevens bekend dat de eind dec. 1980 benoemde staatsminister van financiën, Alfred Akibo-Betts, bij een routinecontrole ernstige onregelmatigheden in de regeringsuitgaven had ontdekt. Er zou bij dit z.g. „vouchergate"-schandaal voor 1,2 mln leones uit de staatskas zijn verduisterd door het incasseren van regeringscheques welke waren uitgeschreven ten gunste van fictieve maatschappijen voor niet-verleende diensten. In verband met dit schandaal werden 27 personen gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld, o.w. drie ministers: Harry T. Williams (ontwikkeling en economische planning), S. B. Marah (energie) en Alhaji S. H. O. Gborie (binnenlandse zaken).
Nadat de portefeuilles van deze ontslagen ministers aan andere kabinetsleden waren toegewezen, was de taakverdeling in het kabinet als volgt:

President Siaka Stevens

President en minister van defensie plus energie – Siaka Probyn Stevens; eerste vice-president en minister van binnenlandse zaken – Sorie Ibrahim Koroma; tweede vice-president – Christian A. Camara-Taylor; financiën, ontwikkeling en economische planning – Sama S. Banya; procureur-generaal en minister van justitie – A. B. Kamara; buitenlandse zaken – Abdulai Conteh; land- en bosbouw – Aloysius J. Jackson; handel en industrie - Solomon A. J. Pratt; transport en verbindingen – P. P. B. Kebbie; onderwijs – Abdul Karim Koroma; natuurlijke hulpbronnen – K. C. Gbamanja; gezondheid – Francis M. Minah; openbare werken – Edward J. Kargbo; voorlichting en omroep – E. J. Laverse; mijnbouw – H. G. Kanu; toerisme en culturele zaken – D. F. Shears; grondbeheer, huisvesting en planning platteland – Ibrahim Kamara; arbeid – A. B. M. Kamara; sociale zaken en plattelandsontwikkeling – Thaimu Bangura; resident minister, oostelijke provincie – B. S. Massaquoi; resident minister, zuidelijke provincie – H. Hanciles; resident minister, noordelijke provincie – I. M. Fofana; staatsminister (leider Huis van Afgevaardigden) – Tom Smith; staatsminister financiën – Alfred Akibo-Betts; staatsminister buitenlandse zaken – S. R. Filie-Faboe; staatsminister (bureau tweede vice-president) – Tamba E. Juana; staatsminister (opperbevelhebber leger) - brigade- generaal Joseph Said Momoh; staatsminister (waarnemend politiecommandant) – Eric B. Musa; staatsministers – Paramount Chiefs Sahr Mbriwa, Kangaju en Monga Salifu.

Tijdens een reorganisatie van het kabinet in eind dec. 1980 hadden o.a. Francis S. Conteh (minister van mijnbouw), Moses A. Kamara (resident minister, noordelijke provincie) en Alhaji Mohammed S. Mustapha (staatsminister) het kabinet verlaten. Bij die gelegenheid kregen o.m. de volgende leden voor het eerst een kabinetspost: E. J. Laverse, Alfred Akibo-Betts, Tamba E. Juana en S. R. Filie-Faboe.

Eric B. Musa werd als waarnemend politiecommissaris opgevolgd door Sam Taylor, die in maart 1981 als staatsminister werd beëdigd.

(Vor. ber. pag. 544/1-1980)

Algemene staking

De overkoepelende vakbeweging Sierra Leone Labour Congress (SLLC) riep voor 14 aug. een algemene staking van 24 uur uit om haar economische eisen aan het adres van de regering kracht bij te zetten. Die eisen hielden o.m. in: controle op de prijzen van rijst en tarwe, controle op de huren, subsidiëring van de woningbouw en betere huisvesting, verbetering van de gezondheidszorg (ziekenhuizen mèt geneesmiddelen), betaalbare schoolboeken, goedkoper busvervoer, uitbreiding van het wegennet in het achterland en bestrijding van de corruptie.
NRC/H'blad (21-8) merkte hierbij op:

„...Voordat de vakbond eerder deze maand tot een staking had besloten hadden de leden op een congres ervan afgezien om de meest voor de hand liggende eis te stellen. Zij achtten de eis voor verhoging van het minimumloon van ongeveer 2 leones per dag (ca. *f* 5) op dit moment niet opportuun.
De vakbondsleiding vond dit bij voorbaat onhaalbaar en wil in de huidige economische misère alleen vechten voor het toch al marginale bestaansniveau van haar leden. Deze maken maar 4% van de 3,2 mln inwoners uit, het overgrote deel van de bevolking kent niet eens een minimumloon.

De vakbond erkent dat externe factoren – zoals de verdubbeling van de olieprijzen en het teruglopen van de inkomsten van de belangrijkste exportprodukten diamant en goud – verantwoordelijk zijn voor de economische crisis. Maar de bond verwijt de regering óók een falend beleid. De bond noemt daarbij de lage prijzen die de regeringscoöperaties aan de boeren betalen, het slechte beleid in de staatsbedrijven, smokkel, corruptie en het inefficiënte ambtenarenapparaat.
De regering staat met de rug tegen de muur. De staatskas is leeg, de buitenlandse schulden zijn hoog en om een eerder dit jaar overeengekomen lening van ruim 200 mln leones bij het IMF te krijgen moet zij een aantal weinig populaire maatregelen nemen.
De regering gaat er in haar nieuwe begroting van uit dat de inkomsten uit de export dit jaar 13,1% lager zullen uitvallen. Steeds meer voedsel moet tegen hoge prijzen worden ingevoerd. De inflatie bedraagt volgens de nationale bank 200%. Leraren nemen hun ontslag omdat te weinig geld beschikbaar is voor het onderwijs. De behoefte aan buitenlandse valuta is zo groot dat Stevens vorig jaar op het idee kwam een groot gebied aan een Amerikaans concern te verkopen waar dit giftig afval zou kunnen storten dat het bedrijf in de Verenigde Staten niet kwijt kan.
Tot nu toe kwam de oppositie tegen Stevens uit de hoek van studenten en jongeren (55% van de bevolking is jonger dan 15 jaar)..."

Volgens de FAZ (19-8) zijn er door het hoge percentage jongeren en door het geringe aantal werkende vrouwen (de helft van de bevolking) in Sierra Leone maar omstreeks 960.000 werknemers op een bevolking van 3,5 miljoen. Van die 960.000 personen werkt ruim tweederde deel in de landbouw en van de rest (320.000) is niet minder dan 60% werkloos. Het aantal loontrekkers zou dus niet meer dan 130.000 bedragen met inbegrip van politie, militairen, ambtenaren en andere functionarissen.

De SLLC vertegenwoordigt 22 afzonderlijke vakbonden met 250.000 leden, aldus de NZZ (5-9).

President Stevens verbood de algemene staking van 14 aug. met het argument dat de actie geenszins het belang van de arbeiders diende, maar daarentegen juist het algemene welzijn en de veiligheid van het land zou schaden. Tegelijk wees hij de vertegenwoordiger van de Amerikaanse vakbeweging AFL-CIO, John Kilhefner, die reeds ruim vijf jaar in Sierra Leone actief was, het land uit. Voorts benoemde hij een commissie die de door de SLLC voorgestelde maatregelen moest onderzoeken.

Niettemin riepen de vakbondsleiders de staking uit, maar zij voerden tegelijk onderhandelingen met de president. Na een bijeenkomst van vijf uur van de regering en het nationale SLLC-bestuur zegde de regering op 15 aug. toe voldoende rijst op de markt te brengen tegen een aanzienlijk gereduceerde prijs. Er was overeenstemming over de controle op de rijstprijs bereikt. President Stevens ontkende daarop dat er een tekort aan rijst was geweest; hij stelde dat geldzuchtige en onpatriottische handelaren voor de schaarste en hoge prijzen in deze sector verantwoordelijk waren. Hij kondigde aan dat vakbonden en partijen voortaan zouden helpen bij de distributie van rijst en dat een tribunaal tegen prijsopdrijving zou worden ingesteld, dat overtredingen van de controlebepalingen zeer streng zou bestraffen.
Maar de stakers zetten hun actie voort. Zij verlangden ook een akkoord over controle op de prijs van andere levensmiddelen alsmede inwilliging van hun overige eisen. Op 17 aug. verwierpen de militanten van de SLLC het regeringsaanbod om de rijstprijs met 40% te verlagen (*Reuter/Le Monde* 19-8).

Op 18 aug. beëindigde de leiding van de SLLC de staking, nadat president Stevens de voornaamste eis had ingewilligd: de door de staat vastgestelde rijstprijs werd met 55% verlaagd. De leiders van de SLLC verklaarden zich bereid op 19 aug. verder met president Stevens over hun eisen te onderhandelen. Maar een deel van de arbeiders keurde het vakbondsbesluit het stakingsparool in te trekken af. Zij wilden vasthouden aan de oorspronkelijke eisen.
Op 26 aug. verklaarde de secretaris-generaal van de SLLC, James Kabia, dat zijn organisatie de onderhandelingen met de regering niet zou voortzetten, maar haar 250.000 leden tot een staking voor onbepaalde tijd zou oproepen om haar eisen te verwezenlijken. „Wij willen niet de regering veranderen, maar haar economische politiek," aldus Kabia. De regering was er niet in geslaagd de rijstvoorziening van de markt te verzekeren en zij had evenmin de toegezegde verlaging van de rijstprijs doorgevoerd.
De SLLC bood de regering tot 31 aug. de tijd voor het openen van onderhandelingen over haar zeven eisen, anders zou op 1 sept. de aangekondigde algemene staking beginnen. President Stevens verweet daarop de SLLC „de rol van onderhandelingsleider voor de afzonderlijke bonden op zich te nemen, hoewel er wettelijke regelingen zijn hoe de bonden over lonen en arbeidsvoorwaarden dienen te onderhandelen". De SLLC matigde zich niet alleen de rol van woordvoerder voor alle bonden aan, maar zij gaf zich ook uit als „woordvoerder voor het hele land". Die rol kwam echter alleen de regering toe. Het was haar legitieme plicht de belangen en het welzijn van de burgers, werkgevers dan wel werknemers, te waarborgen en te beschermen en recht en orde in het land te handhaven", aldus president Stevens. Hij voegde daaraan toe, volgens de *FAZ* (1-9): „De regering is vastbesloten haar plicht te doen, vooral bij het handhaven van recht en orde."
De SLLC deed vervolgens een beroep op president Stevens zijn uitspraak in te trekken dat de SLLC niet de autoriteit bezat om voor arbeiders te onderhandelen. De vakbonden hadden de SLLC de bevoegdheid gegeven om voor hun in het geschil op te treden. Nadat drie bijeenkomsten met de regering in het weekend van 30 aug. de impasse niet hadden doorbroken, deelde James Kabia op 31 aug. mee dat de algemene staking op 1 sept. zou doorgaan.

Noodtoestand afgekondigd

Op 1 sept. kondigde president Stevens in een radio-toespraak voor zes maanden de noodtoestand in Sierra Leone af. Het hoofdkwartier van de SLLC werd door veiligheidstroepen omsingeld en ca. 15 vakbondsleiders zouden zijn gearresteerd.
Uit bronnen van de Britse ambassade in de hoofdstad Freetown werd op 3 sept. vernomen dat het leger het vliegveld had omsingeld. Op 3 sept. deden zich volgens *AP* in Freetown incidenten voor tussen betogers en ordetroepen. De politie zou traangas hebben gebruikt tegen stenengooiende demonstranten, en er waren schoten gehoord. Het aantal gearresteerde vakbondsleden zou tot 30 zijn opgelopen.

Op 14 sept. werd in het staatsblad een lijst van 87 gearresteerde personen gepubliceerd. Onder de arrestanten waren James Kabia (secretaris-generaal van de SLLC) en Baimbas Mansaray (vice-voorzitter van de ambtenarenbond).

Op 3 okt. maakte de regering de vrijlating bekend van 119 personen, die onder de noodtoestand waren gearresteerd. Onder hen waren James Kabia en Baimbas Mansaray. President Stevens liet weten dat de noodtoestand van kracht bleef en dat de regering niet zou aarzelen strenge maatregelen te nemen „als de noodzaak daartoe" bleek.

Stevens kondigt aftreden aan

Aan het slot van een congres van de eenheidspartij All People's Congress (APC) deelde de 76-jarige president Stevens op 18 okt. mee dat eind januari of begin februari 1982 parlementsverkiezingen zullen worden gehouden, „waarna u voor mij een opvolger moet vinden. Ik wens dat een jongere man, met een betere gezondheid, mijn plaats inneemt".

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

RAWLINGS IN GHANA OPNIEUW AAN DE MACHT

Luitenant-vlieger Jerry John Rawlings (34) heeft op 31 dec. 1981 voor de tweede maal binnen 30 maanden de macht in Ghana overgenomen.
Op 15 mei 1979 had hij een mislukte poging gedaan het militaire bewind van luitenant-generaal Fred W. K. Akuffo af te zetten. Hij werd toen gearresteerd, maar in de nacht van 3 op 4 juni 1979 door militairen uit de gevangenis bevrijd, waarop hij aan het hoofd van een Revolutionaire Raad van de Strijdkrachten (Armed Forces Revolutionary Council – AFRC) de macht overnam. De tot dan toe vrijwel onbekende Rawlings, zoon van een Schotse soldaat en een Ghanese vrouw van de Ewe-stam, wist zich in korte tijd als „de grote J. J. razend populair te maken onder de arme bevolking, aldus de *Volkskrant* (5-1), die verder schreef:

Hij deed zich voor als de jonge frisse revolutionair, die de door de gecorrumpeerde regeerders bevuilde „nationale stal", eens grondig zou uitmesten. Rawlings nam vier maanden de tijd voor de grote schoonmaakbeurt. Om de slechte naam van het leger te zuiveren, bracht hij acht generaals, onder wie drie voormalige staatshoofden*, en een aantal andere hoge officieren voor het vuurpeloton. Hij veroordeelde een kleine 300 politie-agenten, zakenlieden en ambtenaren tot gevangenisstraffen van 80 jaar en meer. Hij was de eerste, hoewel niet altijd even succesvol, die de strijd durfde aanbinden met de economisch machtige Mammies (marktvrouwen). Hij liet soldaten patrouilleren op de markten. Probeerde hen op die manier te dwingen hun voorraden aan te bieden tegen officieel vastgestelde prijzen, die op de helft tot een derde van de prijzen op de vroeger welig bloeiende zwarte markt lagen. Huizen waar goederen waren verstopt werden door soldaten vernield en de eigenaars werden de straat op gestuurd met borden rond de nek: „Ik ben een Kalabuleleider". Kalabule is het de laatste jaren in Ghana in zwang geraakte Hausa-woord voor bedrog.
Zijn meedogenloze optreden werd hem, met name door de leiders van de buurlanden, die vreesden dat het Rawlings-virus naar hun eigen jonge officieren zou overslaan, niet in dank afgenomen. Nigeria draaide onmiddellijk de olie-kraan dicht wat een gevoelige slag betekende voor de toch al gammele Ghanese economie.

Maar Rawlings had op 24 sept. 1979 de macht overgedragen aan de op 9 juli van dat jaar gekozen president Hilla Limann van de People's National Party (PNP).

Dit maal nam Rawlings de macht over als leider van een voorlopige nationale defensieraad (Provisional National Defense Council – PNDC), waarvan de samenstelling tot dusver niet bekend werd gemaakt.

In een toespraak via radio-Accra zei Rawlings op 31 dec. tot de Ghanese bevolking: „Dit is geen staatsgreep. Het is een heilige oorlog, die zal doorgaan tot een zuiver en nationaal karakter is gevormd in onze droeve natie." Ik vraag om niets minder dan een revolutie – iets dat de sociale en economische orde van dit land zal hervormen. Ik ben hier niet om mijzelf op te dringen, verre van dat. Wij vragen niets anders dan zuivere democratie... na twee jaar die niets dan onderdrukking hebben gebracht." Rawlings voegde daaraan toe: „Ik ben bereid voor een vuurpeloton te gaan staan wanneer dat wat ik nu voor de tweede maal probeer te doen niet in overeenstemming is met de wil van het volk van Ghana." Hij zei voorts dat de partijleiders betrokken waren bij „een pact van misdadigers" en hij waarschuwde de buurlanden niet tussenbeide te komen in „onze poging om dit land te ontdoen van corruptie, anders zal Afrika branden".
Rawlings riep de bevolking op president Limann met rust te laten, die werd verzocht in zijn presidentieel paleis te blijven. Voorts deed hij een beroep op de bevolking en het leger zich achter hem te scharen en hij gaf de regering en de parlementariërs opdracht zich bij de politie te melden. De grenzen werden gesloten en andere verbindingen werden verbroken.

De machtsovername verliep kennelijk niet zonder bloedvergieten. Er werden gevechten gemeld bij Burma Camp, de kazerne van Accra en het legerhoofdkwartier, alsmede bij het vliegveld, waar de luchtmacht zijn hoofdkwartier heeft. Volgens een Ghanese krant van 1 jan. 1982 werd de coup geleid door het 5de infanteriebataljon en het verkenningsregiment, die beide in Burma Camp zijn gelegerd. In zijn toespraak sprak Rawlings zelf over „soldaten die voor u gestorven zijn. Een legerwoordvoerder verklaarde op 4 jan. dat de staatsgreep aan tien mensen – voor het merendeel soldaten – het leven had gekost, maar volgens zegslieden in ziekenhuizen zou dat aantal aanzienlijk hoger liggen. De correspondent van *AFP* uit Togo maakte toen melding van „talrijke doden", die voornamelijk binnen de strijdkrachten waren gevallen. Dit wees er volgens *AFP* op dat Rawlings had moeten afrekenen met een niet te verwaarlozen oppositie van de kant van de militairen.

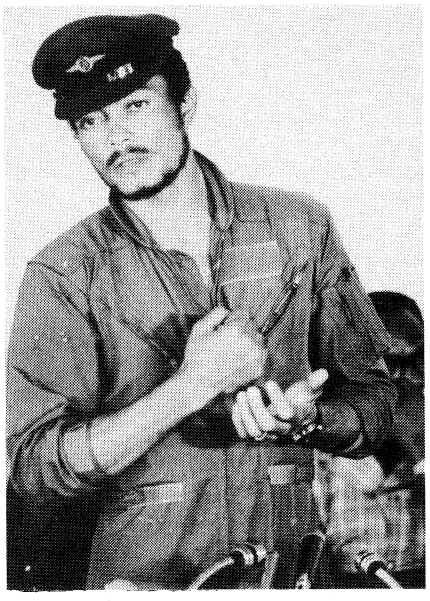
Luitenant-vlieger Jerry Rawlings

Op 31 dec. reeds deelde Rawlings mee dat twee hoge, door president Limann ontslagen officieren in hun functies waren hersteld, nl. brigade-generaal Nunoo Mensah als chef van de defensiestaf en brigade-generaal Quainoo als opperbevelhebber van het leger.

Op 1 jan. 's middags meldde radio-Accra ernstige ongeregeldheden. Soldaten zouden plunderend door de hoofdstad zijn getrokken en zich aan „barbaars gedrag" hebben overgegeven. De troepen werden naar hun kazernes teruggestuurd en 's avonds berichtte de radio dat de situatie in het land zich stabiliseerde. Er werd een uitgaansverbod afgekondigd dat gold van zonsondergang tot zonsopkomst. De PNDC deed een beroep op taxichauffeurs en marktkooplieden hun prijzen „aan te passen aan de middelen van de gewone arme arbeider".

Op 2 jan. deelde Rawlings in een radiotoespraak mee dat president Limann en zijn regering formeel waren ontslagen. Tegelijk maakte hij de opschorting van de grondwet, de ontbinding van het parlement en het verbod van alle politieke partijen bekend. Het bewind van de ex-president was volgens Rawlings „een grote ontkenning van de fundamentele rechten van het volk" gebleken. De leiders van de regerende PNP noemde hij „misdadigers", die gedreven werden door „corruptie en hebzucht". „Het bewind heeft niets voor het volk gedaan en van ziekenhuizen begraafplaatsen gemaakt wegens

* Luitenant-generaal Akwasi A. Afrifa (1969-'70), generaal Ignatius K. Acheampong (13 jan. 1972-5 juli 1978) en generaal Fred W. Akuffo (sinds 5 juli 1978).

Weekblad 51ste jaargang No. 2620, pag. 32815-32830

gebrek aan geneesmiddelen." Maar nu was de tijd gekomen voor „actieve betrokkenheid van het volk in het besluitvormingsproces". De PNDC was gevormd als „een overkoepelende bestuursorganisatie" van de staat. Rawlings kondigde tenslotte aan dat Ghana een niet gebonden land zal blijven en alle internationale verplichtingen zal nakomen, terwijl hij buitenlandse zakenlieden in Ghana verzekerde dat zij geen vrees hoefden te koesteren „zolang zij eerlijk blijven".
De PNDC riep op 2 jan. de bevolking op de politie inlichtingen te verstrekken over de verblijfplaats van ministers en andere hoge regeringsfunctionarissen. Dezen kregen opdracht zich bij politie of leger te melden, daar anders hun veiligheid niet kon worden gegarandeerd. Daarbij werd de naam van ex-president Limann niet genoemd.

Op 3 jan. droeg de PNDC via radio-Accra de vroegere vice-president William de Graft Johnson en de afgezette kabinetsleden op zich binnen 24 uur bij de politie te melden „omwille van hun eigen veiligheid". Volgens berichten uit Lome (Togo) zou een twintigtal leden van het oude regime er ondanks de avondklok en de sluiting van de grenzen in zijn geslaagd naar buurlanden (Togo, Ivoorkust en Opper-Volta) te vluchten. Onder hen zouden zich een minister, parlementariërs en hoge officieren bevinden.

Op 4 jan. meldde radio-Accra dat zich inmiddels 60 politici, waaronder twee ministers, hadden gemeld. Tevens maakte de radio bekend dat ex-president Limann met drie leden van zijn lijfwacht in de stad Koforidua was gearresteerd en dat hij daar in een politiekazerne was gedetineerd. Tevens had het nieuwe regime de bankrekeningen geblokkeerd van 129 voormalige politici en hun verwanten, o.w. die van de gearresteerde president en de vice-president. De rust in Ghana zou toen volledig zijn teruggekeerd.

De situatie vòòr de staatsgreep

In alle commentaren wordt er op gewezen dat de Ghanese maatschappij vrijwel ten onder was gegaan aan corruptie en de zwarte markt (zie ook pag. 521/1-1981). De *Volkskrant* (5-1) schreef o.a.:

„...Er is een hollende inflatie van rond de 120 percent, een dagsalaris is slechts goed voor een halve dag voedsel, boeren weigeren hun oogsten voor de officieel vastgestelde lage prijzen op de markt te brengen. Er is een bloeiende zwarte markt voor de meeste goederen en de nationale munteenheid de Cedi. Boeren smokkelen al jaren grote delen (oplopend tot 15% van de totale nationale oogst) van de cacao-oogst over de grenzen en de mijnwerkers nemen in hun helmen gouderts mee naar boven, dat ze in de buurlanden Ivoorkust en Togo inwisselen voor harde buitenlandse valuta.
Limann heeft noch de economische teruggang, noch de corruptie een halt toe kunnen roepen. Vorige maand nog vroeg hij de bevolking geduld te hebben, omdat je van een regering niet mag verwachten dat zij een stukgeslagen economie in twee jaar tijd weer kan opbouwen..."

NRC/H'blad (2-1) berichtte o.m.:

„...Ambtenaren en leden uit de top van de nationale volkspartij (PNP) verrijkten zich intussen door grootschalige corruptie. President Limann had vrijwel schone handen in deze, maar hij greep ook niet in.
Volgens critici heeft de burgerregering te weinig slagvaardigheid aan de dag gelegd. In haar eerste jaar nadat zij in 1979 de macht van Rawlings had overgenomen voelde zij de hete adem van soldaten nog in haar nek en was, zoals Limann het uitdrukte, slechts bezig met het consolideren van de macht. In 1981 toonde de regering volgens waarnemers een zelfstandigere houding. Zij begon onderhandelingen met het IMF voor een pakket leningen ter waarde van in eerste instantie ca. $ 200 mln.
Het IMF eiste een devaluatie van de cedi en een belangrijke reductie van de regeringsuitgaven. Dit zou hebben betekend dat het leven van de Ghanezen opnieuw duurder was geworden en een groot deel van het topzware ambtenarenapparaat op straat was komen te staan. Limann eiste daarom op zijn beurt dat voordat hij deze maatregelen zou nemen het IMF met geld over de brug zou komen. Wanneer de devaluatie zou plaatsvinden zouden er dan tenminste voldoende goederen op de markt zijn zodat de prijzen niet opnieuw de pan uit konden rijzen.
Het IMF weigerde aan deze voorwaarden te voldoen waarop Limann zich tot particuliere banken wendde. Volgens ingewijden lag een overeenkomst in het verschiet, maar Limann heeft te lang gewacht met het toedienen van een sterk medicijn voor de Ghanese economie..."

De gematigde pragmatische vleugel van de PNP – vertegenwoordigd in de regering – moest volgens de *NZZ* (23-12-'81) ook rekening houden met de jonge linkse groep van Nkroemah-bewonderaars en marxisten, die het „democratisch centralisme" door de technocratische regering verraden achtten en vooral van mening waren bij de machtsverdeling tekort te zijn gekomen. Bij een kabinetsreorganisatie eind september 1981 zou Limann dit volgens de *NZZ* iets hebben gecorrigeerd. Hij ontsloeg toen drie kabinetsministers (Francis Buah – onderwijs, M. P. Ansah – industrie en E. K. Andah – jeugd en plattelandsontwikkeling) alsmede vier regionale ministers en twee onderministers. Op 7 okt. 1981 werd de minister van binnenlandse zaken, William Ekow-Daniels, van zijn post ontheven, omdat hij door uitlatingen in het openbaar het vertrouwen van de president had misbruikt.
Begin nov. 1981 benoemde Limann volgens *Le Monde* (17-11) drie nieuwe ministers: Nelson Fiadjo (natuurlijke hulpbronnen), B. K. Senkyir (plaatselijk bestuur) en A. S. A. Abban (onderwijs). Hij omringde zich met flinke jonge ministers, aan wier integriteit nauwelijks werd getwijfeld, aldus de *NZZ*.
Maar in nov. 1981 ontbrandde een heftige strijd om de beheersing van de PNP, waarbij het Hooggerechtshof als gevechtsterrein fungeerde en beschuldigingen over corruptie als wapens werden gehanteerd. De aan de presidentiële factie verwante Nana Okutwer Bekoe moest op 25 nov. als PNP-voorzitter aftreden.
De oppositiepartijen probeerden de malaise uit te buiten door zich onder leiding van Victor Owusu van de Popular Front Party aaneen te sluiten (zie pag. 521/1-'81). Op 26 sept. 1981 vormden vijf oppositiepartijen de All People's Party (APP), dit keer met inbegrip van het Social Democratic Front dat in juni uit de coalitie was gestapt wegens de rechtse tendens. Dit maal deed echter de Action Congress Party van Frank Bernasko niet mee, omdat Bernasko de verkiezing van Owusu tot APP-voorzitter niet wilde aanvaarden. Owusu, een Ashanti, werd voor de presidentsverkiezingen van 1983 nauwelijks als een overtuigend alternatief voor Limann beschouwd.

Rawlings

De nieuwe leider Rawlings verbleef in Libië en Cuba, wat in Accra leidde tot geruchten over financiële bijdragen uit Tripoli. Majoor Boakye-Djan, die in Ghana tweede man was na Rawlings' coup van juni 1979 en die nu in Londen woont, verklaarde volgens *The Observer* (3-1) dat supporters van Rawlings voor training naar Libië waren gestuurd en onlangs waren teruggekeerd. Maar dit was volgens de majoor van ondergeschikt belang. Wel wees hij op een mogelijke scheuring tussen de uiterst linkse aanhangers van Rawlings – in het bijzonder Kojo Tsikata, een voormalige legerofficier, en diens neef, Tsatsu Tsikata, een advocaat – en de meer rechtse personen zoals brigade-generaal Nunoo Mensah.
Rawlings zegt nu „beter voorbereid en minder naïef" te zijn dan in 1979. Bij het nemen van harde maatregelen kan hij volgens *NRC/H'blad* (2-1) rekenen op de steun van de bevolking. De *Volkskrant* (5-1) merkte op: „Vorige keer was hij zo slim op tijd terug te treden en het netelige economische opbouwwerk aan anderen over te laten. Het ziet er niet naar uit dat hij het roer nu weer zo snel uit handen zal geven. Daarmee wringt hij zichzelf in een penibele positie. Hij zal snel merken dat „schoonmaken" iets heel anders is, dan een land uit het economische moeras trekken."
Een Westerse diplomaat stelde op 1 jan.: „Rawlings heeft wel de moed, maar of hij het inzicht heeft, betwijfel ik."

BELGIË

REGERING-MARTENS-V GEVORMD. REGERINGSVERKLARING. INVESTITUURDEBAT

Nadat de onderhandelaars van christen-democraten en liberalen op 14 dec. 1981 om 4 uur 's ochtends een akkoord hadden bereikt (pag. 11/1) over het prioriteitenprogramma, dat op 16 dec. 1981 door de congressen van de respectieve partijen massaal werd goedgekeurd, slaagde formateur Martens er in zijn regering snel samen te stellen. De nieuwe bewindsploeg legde op 17 dec. 1981 om 16 uur de eed af in de handen van de koning.

Een groot aantal uittredende CVP-ministers of staatssecretarissen werd in de nieuwe regering niet meer opgenomen. Het zijn Chabert, Dhoore, Lavens, Vandeputte, Swaelen en mevr. De Backer-Van Ocken. Bij de PSC werd uittredend vice-premier Desmarets niet meer in de regering opgenomen. Andere christen-democratische ministers of staatssecretarissen, die deel uitmaakten van de nationale regering, werd een portefeuille beloofd in de deelregeringen. Het zijn Geens, Akkermans, mevr. Steyaert en Wathelet. Frank Swaelen werd op 18 dec. 1981 door het partijbestuur van de CVP verkozen tot interim-voorzitter van de partij, ter opvolging van Leo Tindemans, die minister van buitenlandse betrekkingen is geworden.

Het snelle verloop van het formatieberaad en het regeerprogramma beïnvloedden het klimaat op de beurs en de positie van de Belgische frank in het Europees Munststelsel (EMS). De beursnoteringen stegen met gemiddeld 10% en de frank evolueerde van één van de zwakste naar één van de sterkste munten binnen het EMS.

Biografieën bewindslieden nieuwe kabinet

Hierna volgen de biografische gegevens van 23 van de 25 ministers en staatssecretarissen, die deel uitmaken van het vijfde kabinet-Martens. Voor de biografie van vice-premier De Clercq zie pag. 840/1-1981, voor die van vice-premier Nothomb zie pag. 840/2-1981.

Wilfried Martens: geboren te Sleidingen op 19 april 1936. Na zijn oude humaniora studeerde hij rechten, notariaat en thomistische wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit te Leuven. Zijn beroepsloopbaan startte bij het Hof van Beroep te Gent, waar hij als advocaat ingeschreven was. Hij werd in die periode ook leidend lid van de Vlaamse Volksbeweging.
Martens werkte vervolgens als adviseur bij premier Harmel (1965), premier VandenBoeynants (1966) en bij minister Tindemans (1968). In 1967 werd hij voorzitter van de CPV-jongeren en in 1972 voorzitter van de CVP. Kamerlid sedert 10 maart 1974. Op 3 april 1979 werd hij eerste minister – de jongste premier in de Belgische geschiedenis – van een kabinet van CVP-PSC-PS-SP-FDF. Op 23 januari 1980 kwam het kabinet Martens-II tot stand (CVP-PSC-PS-SP), op 18 mei 1980 het kabinet Martens-III (CVP-PSC-PS-SP-PVV-PRL), dat de staatshervorming realiseert, en op 22 oktober 1980 het kabinet Martens-IV (CVP-PSC-PS-SP), dat op 31 maart 1981 ten val kwam, nadat de socialisten het noodplan van Martens om het hoofd te bieden aan de speculatie tegen de Belgische frank afgewezen hadden (zie pag. 247/3 e.v-1981).

DE NIEUWE REGERING

Ministers:

Eerste minister	Wilfred Martens (CVP)
Vice-premier, justitie en institutionele hervormingen	Jean Gol (PRL)
Vice-premier, financiën en buitenlandse handel	Willy de Clercq (PVV)
Vice-premier, binnenlandse zaken en openbaar ambt	Charles-Ferdinand Nothomb (PSC)
Buitenlandse betrekkingen	Leo Tindemans (CVP)
Economische zaken	Marc Eyskens (CVP)
Openbare werken	Louis Olivier (PRL)
Verkeer en PTT	Herman de Croo (PVV)
Tewerkstelling en arbeid	Michel Hansenne (PSC)
Onderwijs (Nederlands)	Daniel Coens (CVP)
Begroting, wetenschapsbeleid en het plan	Philippe Maystadt (PSC)
Brussels gewest en middenstand	Albert Demuyter (PRL)
Landsverdediging	Freddy Vreven (PVV)
Onderwijs (Frans)	Michel Tromont (PRL)
Sociale zaken en institutionele hervormingen	Jean-Luc Dehaene (CVP)

Staatssecretarissen:

Buitenlandse handel	André Kempinaire (PVV)
Energie	Etienne Knoops (PRL)
Brussels gewest	Cécile Goor-Eyben (PSC)
Pensioenen	Pierre Mainil (PSC)
Openbaar ambt	Louis Waltniel (PVV)
PTT	Paula D'Hondt-Van Opdenbosch (CVP)
Europese zaken en landbouw	Paul de Keersmaeker (CVP)
Sociale zaken	Firmin Aerts (CVP)
Ontwikkelingssamenwerking	Jacqueline Mayence-Goossens (PRL)
Brussels gewest	Anne-Marie Neyts-Uyttebroeck (PVV)

Leo Tindemans: geboren te Zwijndrecht op 10 april 1922. Licentiaat in de handels- en consulaire, economische, politieke en sociale wetenschappen. Buitengewoon hoogleraar aan de KU-Leuven. Was nationaal secretaris van CVP-PSC, minister van communautaire betrekkingen en minister van landbouw en middenstand in de regeringen van Gaston Eyskens (1968-1972), vice-premier en minister van begroting in de regering-Leburton (1973) en eerste minister van 1974 tot 1978, waarna hij voorzitter werd van de CVP. Tindemans is ook voorzitter van de EVP.

Mark Eyskens: geboren te Leuven op 29 april 1933. Doctor in de rechten en in de economische wetenschappen. Professor aan de KU-Leuven. Hij begon zijn politieke loopbaan als extra parlementair staatsecretaris voor streekeconomie en huisvesting en staatssecretaris voor begroting en streekeconomie in de regeringen-Tindemans en -Vanden Boeynants. In de regeringen-Martens was hij minister van ontwikkelingssamenwerking en minister van financiën. Eerste minister van 6 april tot 17 dec. 1981. Eyskens is kamerlid sedert 1977.

Louis Olivier: geboren te Bastenaken op 19 juli 1923. Doctor in de rechten, advocaat en stafhouder aan de balie van Neufchâteau. Was staatssecretaris voor bossen, jacht en visvangst en later minister van middenstand in de regering-Leburton. Minister van middenstand en later van openbare werken in de regering-Tindemans-I.

Herman De Croo: geboren te Opbrakel op 12 augustus 1937. Doctor in de rechten, advocaat en docent aan de VUB. Was voorzitter van de PVV-jongeren en ondervoorzitter van de PVV en de ELD. Hij was minister van nationale opvoeding in de regering-Tindemans-I en minister van PTT in de regering-Martens-III. Was na de verkiezingen voorstander van een kabinet van liberalen en socialisten.

Michel Hansenne: geboren te Rotheux-Rimière op 23 maart 1940. Doctor in de rechten en licentiaat in de economische en financiële wetenschappen. Was politiek secretaris van de PSC en was in de regeringen-Martens en -Eyskens minister van de Franse gemeenschap.

Daniël Coens: geboren te Beernem op 3 augustus 1938. Coens is socioloog en docent aan het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen te Brussel. In de eerste regering-Martens was hij staatssecretaris voor Vlaamse zaken en in de regeringen -Martens-IV en -Eyskens minister van ontwikkelingssamenwerking.

Philippe Maystadt: geboren te Petit-Rechain op 14 maart 1948. Licentiaat in de rechten en de economische wetenschappen. Kamerlid sedert 1977. Was politiek secretaris van de PSC en was in de regeringen-Martens en -Eyskens achtereenvolgens staatssecretaris voor het Waals gewest en minister van openbaar ambt en wetenschapsbeleid.

Albert Demuyter: geboren te Elsene op 31 mei 1925. Verkozen tot kamerlid in 1965 en tot senator in 1968. Was vice-voorzitter en later voorzitter van de PLP-Brussel. Toen de liberale macht in Brussel afbrokkelde en veel partijgenoten naar het FDF overstapten, bleef Demuyter zijn partij trouw. In de regering-Martens-III was hij staatssecretaris voor de Franse gemeenschap.

Freddy Vreven: geboren te St. Truiden op 24 maart 1937. Hij is notaris van beroep en was de fractieleider van de PVV in de Kamer.

Michel Tromont: geboren te Quiévrain op 24 juni

Het kabinet-Martens-V. Zittend v.l.n.r. Mayence-Goossens, Goor-Eyben, Eyskens, De Clercq, Gol, Martens, Nothomb, Tindemans, D'Hondt-Van Opdenbosch en Neyts-Uyttebroeck. Staand v.l.n.r. Tromont, De Croo, Olivier, Aerts, De Keersmaeker, Maystadt, Kempinaire, Mainil, Knoops, Vreven, Hansenne. Dehaene, Coens, Waltniel en Demuyter.

1937. Licentiaat in de toegepaste economische wetenschappen. Kamerlid sedert 1978. Lid van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad.

Jean-Luc Dehaene: geboren te Montpellier (Fr.) op 7 augustus 1940. Studeerde rechten en economische wetenschappen aan de universiteiten te Namen en te Leuven. Hij begon zijn loopbaan als verbondscommissaris van het Vlaamse Verbond van Katholieke Scouts (VVKS), waarna hij lid werd van de studiedienst van het Algemeen Christelijk Werkersverbond (ACW). Adviseur op de kabinetten van de ministers De Saeger, Oleffe, Herman, De Backer en Chabert. Hij was de politieke kabinetschef van premier Martens. Dehaene wordt beschouwd als de nieuwe vertrouwensman van het ACW binnen de regering. Hij is geen parlementslid.

André Kempinaire: geboren te Hasselt op 26 januari 1926. Doctor in de rechten, advocaat en licentiaat in de criminologie. Was staatssecretaris van buitenlandse handel in de regering-Leburton. Staatssecretaris en later minister voor openbaar ambt in de regering-Tindemans en minister van de Vlaamse gemeenschap in de regering-Martens-III.

Etienne Knoops: geboren te Machienne-au-Pont op 5 maart 1934. Studeerde rechten en economische wetenschappen. Was eerst staatssecretaris van economische zaken en later minister van buitenlandse handel in de regering-Tindemans. Behoort tot diegenen, die in 1976 van het RW overstapten naar de PRLW, de huidige PRL.

Cécile Goor-Eyben: geboren te Antwerpen op 11 februari 1923. Studeerde wijsbegeerte en letteren, meer bepaald Romaanse filologie. Was minister van het Brusselse gewest in de regering-Martens-II. Zij bleef sedertdien lid van de Brusselse deelregering, maar dan als staatssecretaris.

Pierre Mainil: geboren te Casteau op 24 januari 1925. Studeerde aan het Hoger Instituut voor sociale studies te Bergen, waar hij later ook docent werd. In de regering-Martens-III was hij gedurende 5 maanden staatssecretaris voor Waalse streekeconomie, waarna hij minister van pensioenen werd in de regeringen-Martens-IV en -Eyskens.

Louis Waltniel: geboren te Ninove op 28 augustus 1925. Licentiaat in de economische wetenschappen. Industriëel.

Paula D'Hondt-Van Opdenbosch: geboren te Kerksken op 27 augustus 1962 . Militante van de KAV sedert 1952, lid van het bureau van de KAV. Senator sedert 1974. Behoorde tot de CVP-dissidenten, die de tweede regering-Martens deden vallen over de staatshervorming.

Paul de Keersmaeker: geboren te Keerbergen op 14 juli 1929. Doctor in de rechter en licentiaat in het notariaat. Kamerlid sedert 1968 en Europees parlementslid sedert 1974.

Firmin Aerts: geboren te Gingelom op 16 augustus 1929. Doctor in de rechten en advocaat aan de balie van Hasselt. Werd kamerlid in 1978 en is thans provinciaal senator.

Jacqueline Mayence-Goossens: geboren te Aarschot op 14 september 1932. Licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen. Senator sedert 1978.

Anne-Marie Neyt-Uyttebroeck: geboren te Elsene op 17 juni 1944. Studeerde Romaanse filologie en pers- en communicatiewetenschappen. Zij is kamerlid sedert 8 november 1981.

Regeringsverklaring

Op 18 dec. 1981 las eerste minister Martens in Kamer en Senaat de regeringsverklaring voor. Deze verklaring luidde als volgt:

Wij leven in een land dat één van de welvarendste is ter wereld. Zeer gering is het deel van de wereldbevolking dat een gelijkaardige levensstandaard heeft als de Belgische. Bovendien werd deze welvaart in vergelijking met andere rijke landen, hier beter gespreid over alle lagen van de bevolking, dank zij de sociale zekerheid en collectieve voorzieningen, die wij in het naoorlogse tijdperk uitgebouwd hebben.
Deze welvaart is nu ten gronde bedreigd. Aan de evolutie der stijgende verwachtingen werd een brutaal einde gesteld. Er grijpen grondige mutaties plaats op wereldvlak, veroorzaakt door de herhaalde olieprijsstijgingen, de nieuwe internationale verdeling van technologie, arbeid, en groei zowel tussen de rijke landen, als tussen de oude industriële staten en de ontwikkelingslanden.
Het Europese avondland, op sleeptouw genomen door de geweldige aangroei van rijkdom uit het recente verleden, verwerkt deze mutaties met moeite.
Overal staan de economische, de sociale en de politieke instellingen onder druk. Er is onzekerheid. Men poogt te redden wat men heeft en te behouden wat men dreigt te verliezen. Dergelijke reactie, hoe normaal ook, leidt tot immobilisme, besluiteloosheid en onmacht. Zij bedreigt ook de toekomst van onszelf en van de komende generaties.
Het is de taak en de opgave van de Regering een nieuw beleid te voeren. De oude paden zijn platgetreden. Dit beleid zal leiding en begeleiding geven aan het veranderingsproces.
Terzelfdertijd zal de Regering alle getroffenen in dit veranderingsproces bijstaan en helpen.
Wij moeten alle krachten bundelen voor een nieuwe toekomst. Daarom moeten wij alle innoverende en produktieve krachten stimuleren in ons land, dat geroemd wordt om zijn arbeidsinzet, zijn wetenschap en zijn produktiviteit.
De weg naar vernieuwing in ons land is smal. Meer dan in andere landen wordt België geconfronteerd met een belangrijk financieringstekort van de overheidssector en op de betalingsbalans.
Er is geen uitstel meer mogelijk voor grondige herstelmaatregelen, anders zal de collectieve verarming blindelings toeslaan.

De Regering heeft haar herstelbeleid geformuleerd in haar prioriteitenprogramma, waarvan ik nu de krachtlijnen zal schetsen.
In ons land met een open economie kiest de Regering resoluut voor de enig mogelijke uitweg: een beleid gericht op economische groei, aangedreven door uitvoer, bedrijfsinvesteringen, en het bevorderen van de arbeidsmotivatie bij de bevolking.
Om dit programma onmiddellijk en in zijn geheel te laten van start gaan, vraagt de Regering aan het Parlement bijzondere machten tot 31 december 1982.
Deze bijzondere machten hebben als enig doel het economisch en financieel kader te herstellen als voorwaarde om de industriële desinvesteringen, de afbraak van de tewerkstelling stop te zetten, en om opnieuw hoop te geven aan de bevolking van ons land.
Een belangrijk aspect van het herstelbeleid is het drukken van alle produktiekosten.
Op fiscaal vlak moet België opnieuw een aantrekkelijk land worden voor de eigen en de buitenlandse investeerders.
Het risico-dragend kapitaal zal aangemoedigd worden. De rentelast zal verminderd worden door het terugschroeven van het begrotingstekort. Maatregelen zijn voorzien om ten bate van de nijverheid de laagst mogelijke energieprijzen te bekomen.
De Regering blijft vasthouden aan het principe van de koppeling van de lonen en wedden en sociale vergoedingen aan de index van de consumptieprijzen, welke een correcte weergave dient te zijn van de kosten van levensonderhoud.
Nochtans is de Regering van oordeel dat in het kader van een globaal beleid met het oog op de bevordering van de tewerkstelling een tijdelijke wijziging van de huidige modaliteiten van de indexkoppeling onontbeerlijk is.
Tegelijkertijd zal de Regering alle maatregelen treffen die van aard zijn om in dezelfde mate de aangroei der andere inkomens af te remmen. De welvaartsmaatschappij heeft het groeps- en individuele egoïsme doen toenemen. De Regering wil deze trend ingaan en doet een beroep op de solidaire inspanning van allen om een halt toe te roepen aan de dreigende collectieve verarming, die vooral de minstbegoeden en de werklozen treft. Deze tijdelijke inspanning is noodzakelijk om een nog grotere verarming te voorkomen en een herstel in vertrouwen mogelijk te maken.
De Regering zal de nodige maatregelen treffen om in dit verband een grotere doorzichtigheid van en een grotere betrokkenheid van allen bij de toekomst van de ondernemingen te verzekeren, door een verdere democratisering van het economisch leven.
Op het vlak van het industrieel beleid is ons

land, net zoals alle industrielanden, geconfronteerd met twee doelstellingen.
Op de eerste plaats moeten de investeringen, de technologie en het wetenschappelijk onderzoek maximaal gericht worden op de nieuwe en toekomstgerichte activiteiten.
Op de tweede plaats moet het bestaande industrieel patrimonium geherwaardeerd en gemoderniseerd worden. Beide opgaven vergen een herstel van het vertrouwen om het economisch initiatief te bevorderen en de menselijke en materiële middelen te mobiliseren.
De Regering voorziet een aantal maatregelen waardoor de rol van de overheid en van de overheidsinstellingen maximaal gericht wordt op de ondersteuning van toekomstgerichte sectoren en spitstechnologieën.
Met betrekking tot de bouw zal de Regering een klimaat van vertrouwen herstellen met het oog op een betere eigendomsverwerving en de relance van de sector.
De sectoriële politiek, inzake staal, steenkool, scheepsbouw, scheepsherstelling en glasverpakking zal gericht worden op het herstel van de concurrentiekracht van de betrokken ondernemingen, het bevorderen van een goed beheer zodat de budgettaire inspanningen tot het strikt noodzakelijke kunnen worden beperkt. De Regering zal zich daarbij steunen op de bestaande plannen en akkoorden, in de voorwaarden vastgelegd door de Europese Gemeenschap.
Met het oog op een grotere doorzichtigheid in de overheidstussenkomsten en een rationeel beheer, zulen de verschillende sectoriële financieringsmaatschappijen samengevoegd worden tot één instelling.
Bijzondere inspanningen zijn voorzien voor de K.M.O.'s en voor de land- en tuinbouw, opdat de inzet van alle betrokkenen in deze belangrijke sectoren van onze economie in de beste omstandigheden kan geschieden.
Ik heb reeds gesteld dat ons land het grootste heil moet verwachten van een herneming van onze export, en van een besparing op onze import, voornamelijk de energie.
België heeft een groter deficit op de betalingsbalans dan andere landen, omdat de gestegen faktuur van olieprijzen, hier minder dan elders, opgevangen werd door een stijging van de export.
Inderdaad, de Belgische export verliest terrein, niet enkel ten aanzien van de nieuwe industrielanden, maar ook ten aanzien van de buurlanden. Wij verliezen zelfs terrein op onze eigen binnenlandse markt. Daarom is een herstel van onze concurrentiekracht en een bijzonder dynamisch beleid van exportbevordering en energiebesparing noodzakelijk. Ten einde zulke nieuwe exportpolitiek mogelijk te maken, zullen o.m. alle regeringsleden met bevoegdheden op het vlak van de buitenlandse economische betrekkingen samenwerken in een bijzonder comité onder het voorzitterschap van de minister voor de buitenlandse betrekkingen.
Het regeringsbeleid dreigt vleugellam te worden wanneer het begrotingstekort ongeoorloofde proporties aanneemt. Essentieel in de uitbouw van het herstelbeleid is het terugschroeven van het begrotingsdeficit.
De Regering zal de begroting 1982 indienen met een lopend tekort van ten hoogste 200 mrd, overeenkomstig de aanbeveling van de EG-Commissie van 22 juli 1981. De Regering zal daarbij de volgende stelregels in acht nemen: geen verzwaring van de globale fiscale en parafiscale druk, maar integendeel, een aanmoediging van de bevolking door een herschikking van de fiscaliteit op arbeid en gezin.
Vanaf het jaar 1983 zal een grondige hervorming van de fiscaliteit gerealiseerd worden op basis van de drie volgende doelstellingen:
- de familiale progressiviteit;
- de vermindering van de marginale aanslagvoeten;
- de gelijke behandeling voor alle reële inkomens.

Terzelfdertijd zal de Regering strenger optreden tegen de fiscale en sociale fraude.

Aan de uitgavenzijde zal een globaal pakket van maatregelen genomen worden om de overheidsuitgaven op alle niveau's en in alle sectoren te beperken. Deze terugschroeving van de uitgaven is zowel dringend als dwingend, zoniet dreigen de lasten van de rijksschuld de produktieve basis van onze economie aan te tasten.
Dit is geen deflatoir beleid. Het is een noodzakelijke en geordende versobering om ruimte te creëren voor de economische produktie, de welvaart en het welzijn.
Dit beleid moet aangevuld worden met een specifiek tewerkstellingsbeleid. De Regering moet alle inspanningen doen om onze jeugd een kans te geven en zich volwaardig te integreren in het aktieve leven.
Daarom zal er een bijzonder tewerkstellingsplan opgemaakt worden voor de jongeren.
De Regering zal de herverdeling van de beschikbare arbeid stimuleren en één volwaardig derde arbeidscircuit instellen voor de langdurig werklozen.
Bovendien is het de uitdrukkelijke wil van de Regering om de essentie van de sociale zekerheid te vrijwaren.
Naast de economische ontwikkeling moet de sociale zekerheid meer dan ooit het instrument worden om de armoede uit te bannen, een bestaansminimum te waarborgen en de verzekerden tegen de bestaansrisico's te beveiligen in een geest van grotere solidariteit.
De financiële en economische crisis noopt hier tot een grotere doelmatigheid in de besteding van de middelen.
Het economisch herstelbeleid van de Regering zal niet alleen oog hebben voor de materiële welvaart van de bevolking; ook de kwaliteit van het leven en het welzijn moeten worden bevorderd. Hoewel belangrijke aspecten van het welzijnsbeleid tot de bevoegdheid van de Gewesten en de Gemeenschappen behoren, zal ook de nationale Regering, in nauw overleg met de Gewesten en de Gemeenschappen, een actief beleid terzake voeren.

De organisatie van het maatschappelijk leven moet een uiting zijn van ideologisch pluralisme waarvan de verdraagzaamheid de grondslag vormt. Daarom zal de Regering aan het Parlement vragen te onderzoeken of, ingevolge de uitbreiding van de bevoegdheden van Gemeenschappen tot de persoonsgebonden aangelegenheden het bestaande cultuurpact al dan niet voldoende waarborgen biedt.

In het kader van de gezinspolitiek, is de Regering ervan overtuigd dat het gezin de hoeksteen blijft van onze samenleving. In deze geest zal zij voorstellen formuleren om de wetgeving inzake afstamming te wijzigen en de wetgeving inzake adoptie te versoepelen. De gelijkheid van man en vrouw dient volledig doorgevoerd te worden.
Het zal de taak van het Parlement zijn een eventuele wijziging te behandelen van de artikelen 348 tot 353 van het Strafwetboek met eerbiediging van de gewetensvrijheid van een ieder.
De Regering zal aan het Parlement vragen het privé-leven wettelijk te beschermen. Inzake het leefmilieu zal zij het initiatief nemen om de regio-overschrijdende problemen te coördineren. Het verhaal van de burger inzake ruimtelijke ordening dient toevertrouwd te worden aan de rechterlijke macht.
Meer algemeen zal de Regering zich inzetten om de wetgeving en de reglementering te vereenvoudigen en om de administratieve betwisting van de eerste graad te herstructureren. Zij zal waken over de bescherming van onze medeburgers tegen de opflakkering van het geweld en de terreur.

Inzake wegenwerken zal voorrang gegeven worden aan de verdere afwerking van reeds goedgekeurde projecten en aan het onderhoud en de verbetering van bestaande wegen.

Ons land heeft dringend behoefte aan een globaal gezondheidsbeleid ten gunste van de ganse bevolking. De nadruk dient gelegd op de volgende principes: gezondheid slaat niet alleen op de fysische, maar evenzeer op de sociale en psychische gesteldheid; het gezondheidsbeleid mag niet alleen curatief zijn, maar moet vooral preventief optreden. De gelijke toegang tot de gezondheidszorgen moet voor iedereen gewaarborgd worden.
Daartoe dienen de thuisgezondheidszorgen en de verzorgingstehuizen voor bejaarden te worden bevorderd.
Tevens is een strikte planning van infrastructuur, apparatuur en diensten noodzakelijk, dit overeenkomstig de reële behoeften en de vastgestelde budgettaire enveloppes.
De vermindering van het aantal ziekenhuisbedden moet selektief gebeuren. De samenwerking tussen de privé- en de openbare ziekenhuizen zal worden bevorderd.
Om de leefbaarheid van de gezondheidsvoorzieningen te waarborgen, zal de Regering initiatieven nemen om hun actuele thesaurieproblemen te verhelpen.
Voor de minder-validen zal een inspanning geleverd worden om de coördinatie in de wetgeving te bewerkstelligen en om te komen tot het indienen van één vereenvoudigd dossier.

Inzake onderwijs, zal de Regering in het Overlegcomité Regering-Executieven een dialoog op gang brengen om te komen tot een juiste toepassing van het artikel 59bis van de Grondwet dat de bevoegdheden regelt tussen de Staat en de Gemeenschappen inzake onderwijs, om maximaal tegemoet te komen aan de eigen betrachtingen en noden van iedere Gemeenschap.

Met het oog op de verdere kwalitatieve uitbouw en het waarborgen van de eigenheid en de continuïteit van het rijksonderwijs, zal de Regering na de schoolpactcommissie te hebben geraadpleegd, de nodige initiatieven nemen, om de Ministers van Onderwijs toe te laten bevoegdheden met betrekking tot het rijksonderwijs over te dragen aan een op te richten orgaan waarvan vorm en middelen nader zullen bepaald worden.
In het kader van de democratisering zal bijzondere aandacht besteed worden aan het basis- en beroepsonderwijs en aan het onderwijs voor minder-validen. De financiële en pedagogische verantwoordelijkheid van alle lokale schoolgemeenschappen en instellingen, zal gevoelig worden versterkt, binnen de perken van de normen inzake lesuren en budget.
In overleg met de Schoolpactcommissie en het Parlement zal de Regering streven naar een versteviging van de schoolvrede door de integrale uitvoering van alle vroegere aangegane verbintenissen binnen de beschikbare budgettaire middelen. In dat algemeen kader zal zij een oplossing voorstellen voor de rationele uitbouw en financiering van de internaten van alle netten, om de vrije keuze van de ouders te verzekeren. Het Parlement wordt uitgenodigd om het wetsontwerp met betrekking tot het leerlingenvervoer aan te nemen.
Bij dit alles zal de zorg voor een voortdurende aanpassing van de opleiding aan de behoefte van de maatschappij en een economie in crisis, prioritair staan, evenals de maximale beveiliging van de tewerkstelling.

Optimaal functionerende instellingen zijn onontbeerlijk voor het voeren van een efficiënt beleid.
De Regering zal dan ook parlementaire initiatieven met het oog op een verbetering van de stabiliteit van Regering en Parlement aanmoedigen en steunen.
Ze zal alles in het werk stellen om de in augustus 1980 doorgevoerde staatshervorming te voltooien. Hierbij zal absolute voorrang worden gegeven aan de herstructurering van de administratie, aan de concretisering van het financieringssysteem en aan de oprichting van het Arbitragehof.

Inzake de Brusselse problematiek, zal De Regering desgevraagd haar medewerking verlenen aan de werking van een gemengde parlementai-

re commissie, die tot taak heeft zo spoedig mogelijk een oplossing ter zake uit te werken. In afwachting daarvan blijven de huidige regelingen voor Brussel op alle niveaus behouden alsook de voorziene financiële middelen. Alle aangegane verbintenissen zullen integraal en onmiddellijk worden uitgevoerd.

Voor de Duitstalige Gemeenschap, zal de Regering bij het Parlement aandringen op een spoedige herziening van artikel 59ter van de Grondwet en zal ze een ontwerp van uitvoeringswet van dit herziene grondwetsartikel neerleggen.

Op het vlak van het buitenlands beleid zal de aandacht van de regering gaan naar drie prioritaire problemen:
- de Europese integratie
- de ontspanning, de veiligheid en de vredesproblemen
- de Noord-Zuid-relaties.

Op dit ogenblik wordt de Europese Gemeenschap met delicate problemen geconfronteerd. De toekomst en het voortbestaan van de Europese Gemeenschap staan op het spel. Moeilijke problemen zoals financiering van het landbouwbeleid, de begrotingsbijdragen van de lidstaten en de gemeenschappelijke acties op nieuwe terreinen, o.m. het industrieel, tewerkstelling- en wetenschapsbeleid wachten op een oplossing.
Vanaf 1-1-1982 zal ons land het voorzitterschap van de Europese Raad waarnemen. We zullen de zware taak krijgen voor de hangende problemen evenwichtige oplossingen te vinden die voor de relance van het gemeenschapsbeleid in de diverse sectoren van vitaal belang zijn. Zoals in het verleden zal België zich blijven inzetten voor een versterking van de Europese integratie.

Dank zij een intern versterkte cohesie zal de Europese Gemeenschap in haar externe optreden beter „met één stem" kunnen spreken. Daarom zal België zich tijdens het voorzitterschap inzetten om een dynamisch beleid voor de economische en monetaire éénmaking gestalte te geven. Hiertoe is eveneens een sterkere convergentie tussen het financieel, fiscaal en sociaal beleid van de lidstaten noodzakelijk.

Dergelijk beleid is de voorwaarde om zowel de Europese verworvenheden te vrijwaren, als de sociaal-economische toekomst van de Gemeenschap te verzekeren. Tevens zal de Regering streven naar meer samenwerking en uitwisseling op cultureel gebied. Het uiteindelijk streefdoel van ons Europees beleid blijft de uitbouw van een ware federale gemeenschap die de ontplooiing van de volkeren, de gewesten en de personen mogelijk maakt.

België zal de vrede, de ontspanning, de ontwapening en de internationale samenwerking blijven behartigen. Het zal de beginselen van het handvest van de Verenigde Naties blijven verdedigen en zich inzetten voor de mensenrechten en voor de uitvoering van de slotverklaring van Helsinki.
De veiligheid van ons land is gebaseerd op de solidariteit van de NAVO-bondgenoten. Samen met hen zal de Regering het noodzakelijke doen om het machtsevenwicht waarop de vrede berust te waarborgen. Zij zal pogen door een actieve onderhandelingspolitiek de bewapening op het laagst mogelijke niveau te brengen.
In verband met de kernwapens op middellange afstand, bevestigt de Regering haar gehechtheid aan het NAVO dubbel-besluit van 12 dec. 1979 en verwijst voor het standpunt van België naar de beslissing van 17 sept. 1980 van de Regering-Martens-III.
Zij onderschrijft het onderhandelingsobjectief aangenomen door het Westen, dat er in bestaat door de ontmanteling van de Russische SS-20, de plaatsing in 1983 van overeenstemmende wapens in Europa overbodig te maken.
Daartoe zal de Regering om de 6 maanden, in overleg met haar bondgenoten, de stand en het verloop van de onderhandelingen onderzoeken en er in het raam van de Alliantie, de noodzakelijke besluiten uittrekken. Het Parlement zal geregeld op de hoogte worden gebracht.
Wat de Noord-Zuid dialoog betreft, zal België zich inspannen om de economische, sociale en humanitaire samenwerking te bevorderen tussen de Staten, en de ontwikkeling te stimuleren van de armste landen en van deze waarmede wij traditionele betrekkingen onderhouden. De Regering zal haar inspanningen vooral richten naar projecten die gericht zijn op de basisbehoeften van de armsten in deze landen.
Zij zal alle initiatieven nemen en steunen in het kader van het voorzitterschap van de Europese Ministerraad, om een akkoord van wederkerige groei te sluiten, gebaseerd op de onmisbare complementariteit tussen de Gemeenschap en de andere landen.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heren,

Iedereen in deze vergadering weet dat wij moeilijke tijden beleven en dat belangrijke beslissingen zich opdringen die de toekomst en de welvaart van ons land bepalen. Het uitstellen van beslissingen zou een hypotheek leggen op de toekomst. Wie de aard en de omvang kent van de problemen, weet dat wij een ware sociaal-economische mutatiecrisis beleven. Het zou getuigen van kortzichtigheid te beweren dat wij in een handomdraai en met beperkte inspanningen deze crisis kunnen overwinnen. We zullen een lange aanpassingsperiode meemaken die gepaard gaat met een groeiende vrees bij de bevolking voor de ongekende toekomst. Toch zullen we ieders medewerking moeten vragen om in de geest van samenwerking de toekomst veilig te stellen. In het besef dat wij echter zelf deze toekomst kunnen bepalen, moeten wij nu met een kordaat realisme de beslissingen nemen die zich opdringen.
Het is in dit perspectief dat de Regering U de beleidslijnen van haar programma voorlegt en het vertrouwen van Kamer en Senaat vraagt.

Investituurdebat

Na de voorlezing van de regeringsverklaring op 18 dec. 1981, begon het investituurdebat in de Kamer op zaterdag 19 december op 14 uur. Het duurde tot maandagochtend 4 uur. De regering-Martens-Gol kreeg het vertrouwen met 115 tegen 88 stemmen bij 1 onthouding. De drie volksvertegenwoordigers van RAD-UDRT en de FDF'er Nols stemden met de meerderheid mee.
's Maandags 21 dec. 1981, in de loop van de namiddag, startte het investituurdebat in de Senaat. Het eindigde dinsdagochtend om 3 uur met de vertrouwensstemming: 97 senatoren steunden de regering, 70 stemden tegen. De enige RAD-UDRT-senator stemde ook hier met de meerderheid mee.

Tijdens het investituurdebat in Kamer en Senaat hield de meerderheid stand, ondanks de afwijzing van het regeerakkoord door de socialistische en christelijke vakbonden en ondanks het feit dat de socialisten de christen-democraten poogden te verdelen door hardnekkig in te beuken op hun arbeidersvleugels. Voorts hekelde de oppositie vooral het regeringsvoornemen om gedurende 1 jaar bij volmacht te regeren, wat in essentie betekent dat de uitvoerende macht zonder al te veel inspraak van de wetgevende macht (het parlement) ruim 128 mrd wil bezuinigen op de overheidsuitgaven en 22 mrd in de sector van de sociale zekerheid. Samen 150 mrd. Dan rest nog een aanvaardbaar genoemd begrotingstekort van 200 mrd. De Waalse en de Vlaamse socialisten kondigden een harde en meedogenloze oppositie aan.
In de Kamer werd de Franstalige liberaal Jean Defraigne en in de Senaat de Vlaamse christen-democraat Edward Leemans tot voorzitter verkozen.

(Vor. ber. pag. 10/3 e.v.)

DE AUTONOME DEELREGERINGEN

Met de verkiezingen van 8 nov. 1981, is de staatshervorming in België in een nieuwe fase getreden, krachtens de wetten van 8 en 9 aug. 1980 (zie pag. 551/2-1980).
De deelregeringen van de gewesten en de gemeenschappen worden voortaan verkozen uit en door de raden van de deelgebieden, die enkel bestaan uit rechtstreeks verkozen kamerleden en senatoren. Zij zijn volstrekt autonoom, in tegenstelling tot de vorige deelregeringen, waarvan de leden door de koning werden benoemd en deel uitmaakten van de nationale regering.
Gedurende een overgangsperiode van 4 jaar zijn alle grote politieke fracties in de deelregeringen vertegenwoordigd, in verhouding tot hun getalsterkte. Deze overgang van coalitievorming naar proportionele vertegenwoordiging is, vooral wat de verdeling van de bevoegdheden betreft, niet zonder moeilijkheden verlopen. Het stelsel van de collegiale besluitvorming, dat op de deelregeringen van toepassing is, leidde trouwens dadelijk tot de vorming van een CVP-PVV-coalitie in de Vlaamse deelregering, die bevoegd is voor gewest- en gemeenschapszaken, en tot een coalitie van PSC en PRL in de Waalse gewestregering. Door het zware verlies bij de verkiezingen van 8 nov. 1981 is de PSC in de Franse gemeenschapsregering niet vertegenwoordigd.

De Vlaamse raad en de Franse gemeenschapsraad vergaderden op 22 dec. 1981 om hun respectieve bureau's en deelregeringen te verkiezen. De Vlaamse raad wordt voorgezeten door Jean Pede (PVV) en de Franse gemeenschapsraad door mevr. Irène Pétry (PS).

De zitting van de Franse raad ging gepaard met incidenten. De in het Vlaamse arrondissement Leuven verkozen FDF'er Peetermans werd als lid van de raad aanvaard, hoewel enkel de kamerleden en senatoren uit de 19 Brusselse gemeenten beschikken over

een taalkeuze. Zij behoren tot de Nederlandstalige of Franstalige groep naar gelang de taal waarin zij de grondwettelijke eed afleggen. De Vlaamse raad, die senator Peetermans eveneens als lid aanvaardde, protesteerde tegen de beslissing van de Franstalige gemeenschapsraad en bestempelde deze als een daad van slecht nabuurschap.

De Waalse gewestraad kwam op 23 dec. 1981 bijeen en verkoos André Cools, gewezen voorzitter van de PS, tot voorzitter van de raad.

De verkiezing van de deelregeringen verliep als volgt:

1) *Vlaamse deelregering:*

Gaston Geens (CVP). Voorzitter en bevoegd voor economische zaken, tewerkstelling, energie, financiën en begroting van de gemeenschap, samenwerking tussen de gemeenschappen, personeelsbeleid en overleg met de nationale regering.
Karel Poma (PVV). Ondervoorzitter en bevoegd voor het cultuurbeleid, pedagogische en didactische vorming, de coördinatie van het toegepast wetenschappelijk onderzoek, overleg met de nationale regering, de internationale culturele betrekkingen.
Marc Galle (SP). Ondergeschikte besturen.
Rika Steyaert (CVP). Bijstand aan personen.
Hugo Schiltz (VU). Begroting en de financiën van het gewest.
Paul Akkermans (CVP). Ruimtelijke ordening, landinrichting en natuurbehoud.
Jacques Buchmann (PVV). Huisvesting en de coördinatie van de internationale betrekkingen.
Roger De Wulf (SP). Gezondheidsbeleid.
Jan Lenssens (CVP). Onderwijs, leefmilieu en waterbeleid.

Bij monde van de gemeenschapsministers Galle, De Wulf en Schiltz protesteerden de Vlaamse socialisten en de VU tegen deze bevoegdheidsverdeling. Zij kregen enkel het strikt wettelijk voorziene toegewezen, terwijl de residuaire bevoegdheden, m.n. degene die niet uitdrukkelijk in de wet zijn voorzien, onder de CVP- en PVV-leden van de deelregering werden verdeeld.

2) *Franse gemeenschapsregering:*

Philippe Moureaux (PS). Voorzitter en bevoegd inzake begroting, personeelsbeleid, cultuurbeleid en de internationale betrekkingen.
Philippe Monfils (PRL). Bijstand aan personen.
Robert Urbain (PS). Onderwijs en gezondheidsbeleid.

3) *Waalse gewestregering:*

Jean-Maurice Dehousse (PS), Valmy Féaux (PS), André Damseaux (PRL), André Bertouille (PRL), Philippe Busquin (PS), Melchior Wathelet (PSC).
Wegens staking der stemmen – 3 PS tegen 3 PRL en PSC – kon de Waalse gewestregering geen akkoord bereiken over het voorzitterschap en de bevoegdheidsverdeling.

Biografische gegevens

Hieronder volgen de biografische gegevens van de leden van de drie deelregeringen.

Gaston Geens: geboren te Kersbeek-Miskom op 10 juni 1931. Doctor in de rechten en licentiaat in de economische wetenschappen. Gewezen directeur van Cepess, de gemeenschappelijke studiedienst van CVP en PSC. Was in de regering-Tindemans-I staatssecretaris voor begroting en wetenschapsbeleid. In 1976 promoveerde hij tot minister, met behoud van dezelfde bevoegdheden en in de regeringen-Tindemans-II en -Martens-I en II was hij minister van financiën. Onder Martens-III werd hij minister van begroting en adjunct voor nationale opvoeding, om onder Martens-IV minister van de Vlaamse gemeenschap te worden, met het voorzitterschap van de Vlaamse deelregering, en tevens adjunct voor nationale opvoeding. Hij behield deze functies in de regering-Eyskens. Geens is sedert 1974 senator.

Karel Poma: geboren te Antwerpen op 14 maart 1920. Doctor in de scheikunde en in de bacteriologische wetenschappen. Onder Tindemans-I was hij staatssecretaris voor het leefmilieu. Hij was senator van 1965 tot 1971, jaar waarin hij kamerlid werd tot de verkiezingen van 8 nov. jl. Hij werd toen opnieuw als senator verkozen.

Marc Galle: geboren te Denderleeuw op 11 september 1930. Doctor in de wijsbegeerte en letteren. Was in de regering-Martens eerste minister van het Vlaams gewest en later van de Vlaamse gemeenschap, functie die hij ook bekleedde in de regering-Eyskens. Hij is kamerlid sedert 1977.

Rika Steyaert: geboren te Beersel op 21 april 1925. Sociaal assistente. In de regeringen-Martens en -Eyskens was zij staatssecretaris voor de Vlaamse gemeenschap. Kamerlid sedert 1974.

Hugo Schiltz: geboren te Borsbeek op 28 oktober 1927. Doctor in de rechten, licentiaat in de economische wetenschappen en baccalaureus in de Thomistische wijsbegeerte. Advocaat. Hij begon zijn politieke loopbaan als gemeenteraadslid van Antwerpen (1958), waar hij zetelde als onafhankelijk vertegenwoordiger van de nationalistische strekking in de CVP-fractie. In 1964 koos hij voor de Volksunie en een jaar later werd hij volksvertegenwoordiger. In 1973 werd hij verkozen tot voorzitter van het VU-partijbestuur en twee jaar later tot algemeen voorzitter. Als vurig voorstander van regeringsdeelneming, ondertekende hij in 1977 namens de VU het Egmontpact en trad zijn partij in de regering-Tindemans-II. Ondanks de gerezen spanningen werd hij in 1978 nog herkozen als voorzitter. Na anderhalf jaar keerde de VU terug naar de oppositie en nam Schiltz ontslag als voorzitter. Met zijn verkiezing tot ondervoorzitter van de VU, klom hij op 17 febr. 1981 terug naar de top van de VU.

Paul Akkermans: geboren te Antwerpen op 3 december 1923. Industrieel en voorzitter van het Nationaal Christelijk Middenstandsverbond (NCMV). Was in de regering-Martens en -Eyskens staatssecretaris voor Vlaamse zaken. Hij is senator sedert 1965.

Jacques Buchmann: geboren te Kapellen op 5 maart 1932. Industrieel. Kamerlid sedert 1974.

Roger De Wulf: geboren te Vilvoorde op 28 januari 1929. Was staatssecretaris voor economische en sociale zaken onder Tindemans-II en het overgangskabinet-Vanden Boeynants. Van het optreden van Martens tot de val van het kabinet-Eyskens was hij minister van arbeid en tewerkstelling. Was medestichter van de Rode Leeuwen, de Vlaamse BSP in Brussel, en is sedert 1974 volksvertegenwoordiger.

Jan Lenssens: geboren te Dendermonde op 20 augustus 1935. Sociaal assistent en kamerlid sedert 1974. Behoort binnen de CVP tot de ACW-vleugel.

Philippe Moureaux: geboren te Etterbeek op 12 april 1939. Doctor in de geschiedenis, professor aan de ULB. Was in de regering-Martens-III en IV en -Eyskens resp. minister van binnenlandse zaken en institutionele hervormingen en minister van justitie en institutionele hervormingen. Kamerlid sedert 8 nov. 1981.

Philippe Monfils: geboren te Luik op 4 januari 1939. Doctor in de rechten. Begon zijn politieke loopbaan bij de PSC, stapte vervolgens over naar het Rassemblement Wallon (RW) en volgde de RW-voormannen Perin, Gol en Knoops toen zij naar de liberale partij overstapten. Kamerlid sedert 8 nov. 1981.

Robert Urbain: geboren te Hornu op 24 november 1930. Lesgever. Onder Leburton was hij staatssecretaris voor Waalse ruimtelijke ordening en huisvesting, onder Tindemans-II staatssecretaris voor Waalse streekeconomie, onder Martens-I en II minister van PTT en onder Martens-III en IV en de regering-Eyskens minister van buitenlandse handel. Kamerlid sedert 1971.

De Vlaamse gemeenschapsregering. Staand v.l.n.r. Schiltz, Buchmann, De Wulf, Lenssens en Akkermans. Zittend v.l.n.r. Poma, Geens, mevr. Steyaert en Galle.

Jean-Maurice Dehousse: geboren te Luik op 11 oktober 1936. Doctor in de rechten. Was onder Tindemans-II en Vanden Boeynants minister van Franse cultuur en in de regeringen-Martens en -Eyskens minister van het Waals gewest en voorzitter van de gewestregering. Kamerlid sedert 1971 en op 8 nov. 1981 tot senator verkozen.

Valmy Féaux: geboren te Nil-Saint-Vincent op 19 februari 1933. Licentiaat in de sociale wetenschappen. Was minister van verkeer van 26 febr. 1981 tot bij de val van de regering-Eyskens. Senator van 1977 tot 1981, het jaar waarin hij tot kamerlid werd verkozen.

André Damseaux: geboren te Verviers op 5 maart 1937. Licentiaat in de diplomatieke en politieke wetenschappen. Gewezen voorzitter van de PRLW en kamerlid sedert 1971.

André Bertouille: geboren te Ronse op 29 januari 1932. Gediplomeerd in administratieve wetenschappen. Staatssecretaris van het Waals gewest in de regering-Martens-III, senator van 1974 tot 1977, jaar waarin hij tot volksvertegenwoordiger werd verkozen.

Philippe Busquin: geboren te Féluy op 6 januari 1941. Licentiaat in de natuurkunde en de ecologie. Professor. Was in de regeringen-Martens-IV en -Eyskens minister van nationale opvoeding en binnenlandse zaken. Kamerlid sedert 1978.

Melchior Wathelet: geboren te Petit-Rechain op 6 maart 1949. Licentiaat in de rechten en de economische wetenschappen. Staatssecretaris voor het Waalse gewest onder Martens en Eyskens. Kamerlid sedert 1977.

ENGELAND

ONTWIKKELINGEN M.B.T. NOORD-IERLAND

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen in 1981 m.b.t. Noord-Ierland.

Aanslagen op Bernadette Devlin en sir Norman Stronge

Op 16 jan. 1981 werden de Noordierse rooms-katholieke actievoerster Bernadette Devlin-McAliskey en haar echtgenoot Michael in hun woning te Cookstown, ten noorden van Belfast neergeschoten. Bernadette liep 7 kogelwonden op, haar echtgenoot kreeg 3 kogels in zijn lichaam. Beiden werden in het ziekenhuis opgenomen.
Bernadette Devlin was van 1969-1974 het jongste Britse parlementslid. Zij streed voor samenvoeging van Noord-Ierland met de Ierse Republiek. Verder kwam zij in 1980 in de publiciteit als één van de organisatoren van het z.g. H-blok comité dat actie voerde om de IRA-gevangenen in de Maze-gevangenis de status te geven van politiek gevangene.
Al kort na de aanslag werden 3 mannen aangehouden die volgens de politie behoorden tot een protestantse militaire organisatie. Hun namen werden niet bekendgemaakt.
Op 21 januari werden sir Norman Stronge (86), voorzitter van het voormalige Ierse parlement (1945-'69) en zijn zoon James (48) dood aangetroffen in hun woning, een kasteeltje in het dorp Tynan Abbey in de Noordierse provincie Armagh, nadat een groep van 8 gewapende, gemaskerde mannen het kasteeltje hadden opgeblazen. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd later opgeëist door het Ierse Republikeinse leger (IRA). Politie en politici vermoedden dat de moorden een vergelding vormden voor de aanslag op Bernadette Devlin.

Ian Paisley blijkt over legertje te beschikken. Paisley uit Lagerhuis gezet

In de nacht van 5-6 februari bracht de Noordierse radicale protestantenleider dominee Ian Paisley een groep journalisten in geblindeerde bestelwagens naar de heuvels buiten Belfast om te laten zien hoe daar een ongeveer 500 man sterke troepenmacht paradeerde. Volgens Paisley vormde dit legertje een antwoord op het treffen (8-12-1981) tussen de Britse premier Margaret Thatcher met haar (toenmalige) Ierse collega Charles Haughey, bij welke gelegenheid o.a. de situatie in Noord-Ierland werd besproken en werd besloten tot een vergaande politieke, economische en sociale samenwerking tussen beide landen (pag. 447/2 e.v.).
Op 9 februari maakte Paisley, leider van de Democratic Unionist Party (DUP) in Noord-Ierland, bekend dat zijn partij op 11 plaatsen in Ulster massademonstraties zou houden tegen wat hij noemde „het verraad van Thatcher aan het volk van Noord-Ierland".
Op 12 februari werd Paisley uit het Britse Lagerhuis gezet, nadat hij de toenmalige minister voor Noord-Ierland Atkins een „leugenaar" had genoemd en ondanks herhaalde sommeringen van de voorzitter had geweigerd deze beschuldiging terug te nemen. Vervolgens nam het Lagerhuis een motie aan, waarbij Paisley voor straf 5 dagen niet mocht deelnemen aan de zittingen.

Tijdens een debat over Noord-Ierland, waarbij de moord op sir Stronge ter sprake werd gebracht, had Paisley gevraagd of het waar was dat de militairen die het huis van sir Norman moesten bewaken, op die avond de bloemetjes buiten hadden gezet in een bekende republikeinse pub en dat een helikopter die te hulp kwam te weinig benzine had en moest terugkeren. Toen Atkins ontkennend antwoordde had Paisley „leugenaar" gemompeld.

Tussentijdse verkiezing. Bobby Sands lid Britse Lagerhuis

Bij een tussentijdse verkiezing op 9 april in het kiesdistrict Fermanagh en South Tyrone behaalde de leider van de provisionele vleugel van de IRA, Robert Sands (27), die op 1 maart was begonnen met een hongerstaking in de Maze-gevangenis bij Belfast (pag. 337 e.v. 1981), een ruime overwinning op Harry West, een vroegere leider van de Official Unionist Party (OUP) en parlementslid voor het kiesdistrict van februari-oktober 1974. Door deze overwinning kreeg Sands een zetel in het Britse Lagerhuis.

De tussentijdse verkiezing was noodzakelijk geworden door de dood van het parlementslid Frank Maguire (Onafh.) op 5 maart. Sands kreeg 30.492 stemmen (51,2%) tegenover West 29.046 (48,8%). De opkomst was rond 87%.

Ian Paisley, de militante Noordierse leider van de protestantse Democratic Unionist Party bekijkt de krant, waarin wordt bericht hoe zijn legertje van 500 man in de heuvels buiten Belfast paradeerde.

Bezoek premier Thatcher Noord-Ierland

Tijdens het onverwachte bezoek dat premier Thatcher op 28 mei aan Noord-Ierland bracht kritiseerde zij de Provisional IRA om zijn voortdurende verstoring van het democratische proces. Zij vergeleek het geweld van de „Provo's" met de aanslag op de paus (pag. 321-1981) en noemde de hongerstaking „een laatste kaart".
Verder zei zij tijdens een toespraak in Belfast dat het leek of dode hongerstakers voor de IRA van meer nut waren dan levende aanhangers. Zij voegde er aan toe dat de Britse regering er niet aan dacht om de IRA-gevangenen politieke status te geven.

Hongerstaking in Maze-gevangenis (vervolg)

Op pag. 337 e.v. 1981 werd o.m. ingegaan op de achtergronden en het verloop van de hongerstaking in de Maze-gevangenis bij Belfast, op de eisen die de gevangenen stelden en op de dood van Bobby Sands, Francis Hughes, Raymond McCreesh en Patsy O'Hara. In totaal stierven, ondanks bemiddelingspogingen van de Europese commissie voor de Mensenrechten, de Ierse Commissie voor Recht en Vrede en het Internationale Comité van het Rode Kruis (zie hierna), tussen 1 maart, het tijdstip waarop de hongerstaking begon, en 3 oktober, de datum waarop de actie eindigde, de volgende 10 mensen:

- Bobby Sands (27) in de nacht van 4-5 mei na 65 dagen hongerstaking. Sands, lid van de Provisional Irish Republican Army (IRA), zat een straf uit van 14 jaar wegens onder meer verboden wapenbezit.
- Francis Hughes (25) op 12 mei, de 59ste dag van zijn hongerstaking. Hughes was lid van de Provisional IRA en had levenslang gekregen voor moord, 14 jaar voor een poging tot moord en twee maal 20 jaar voor andere terroristische activiteiten.
- Patrick (Patsy) O'Hara (26) op 21 mei na 61 dagen vasten. O'Hara was lid van de Irish National Liberation Army (INLA), een in 1974 van de Official IRA afgescheiden splintergroep, en had een veroordeling lopen van 8 jaar wegens het in bezit hebben van een handgranaat.
- Raymond McCreesh (24) eveneens op 21 mei na 61 dagen hongerstaking. Hij was lid van de Provisional IRA en werd tot 14 jaar veroordeeld wegens poging tot moord op Britse soldaten.
- Joseph McDonnell (30), de opvolger van Bobby Sands bij de hongerstaking, op 8 juli na 61 dagen vasten. Hij was lid van de INLA en zat een straf uit van 14 jaar wegens het gooien van een brandbom in een meubelzaak.
- Martin Hurson (24), de opvolger van Brendan McGloughlin die zijn hongerstaking op 27 mei had beëindigd (zie hierna), op 13 juli na 46 dagen vasten. Hij was veroordeeld tot 20 jaar wegens plannen om Britse soldaten te doden, wegens het in bezit hebben van explosieven en vanwege het lidmaatschap van de Provisional IRA.
- Kevin Lynch (25) op 1 augustus na 71 dagen hongerstaking. Lynch was lid van de INLA en veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf vanwege overtredingen op de vuurwapenwet.
- Kieran Doherty (25), in juni 1981 gekozen tot parlementslid voor Cavan-Monaghan bij de verkiezingen in de Ierse Republiek (pag. 601/1), op 2 augustus na 73 dagen vasten. Hij was lid van de Provisional IRA en had een veroordeling lopen van 22 jaar voor overtredingen begaan met wapens en explosieven. Doherty was de plaatsvervanger van McCreesh.
- Thomas McElwee (23) op 8 augustus na 62 dagen protest. Hij was lid van de Provisional IRA en zat een straf uit van 22 jaar wegens het doden van een vrouw.
- Michael Devine (27) op 20 augustus na 60 dagen hongerstaking. Devine was één van de oprichters van de INLA en leider van de INLA-gevangenen in de Maze. Hij zat een straf van 12 jaar uit wegens overtredingen op de vuurwapenwet.

Tussen eind mei en begin oktober beëindigden in totaal 13 Republikeinse hongerstakers om uiteenlopende redenen hun actie. Op 3 oktober deden de laatste zes die waren overgebleven hetzelfde, toen er een eind aan het protest kwam.

Vier gevangenen ondergingen na tussenkomst van hun familie een medische behandeling:
Pat Quin op 31 juli na 47 dagen vasten, Pat McGeown op 21 augustus na 42 dagen, Matt Devlin op 4 sept. na 52 dagen en Laurence McKeown op 6 sept. na 72 dagen hongerstaking.
Twee mannen beëindigden zelf hun actie:
Brendan McGloughlin nam op 27 mei weer voedsel tot zich na 13 dagen te hebben gevast en Bernard Fox op 24 sept. na 32 dagen hongerstaking.
Zeven gevangenen beëindigden hun protest toen zij wisten dat familie zou ingrijpen zodra zij bewusteloos waren:
Liam McCloskey op 27 sept. na 55 dagen, Pat Sheehan op 3 okt. na 55 dagen, Jackey McMullan op 3 okt. na 48 dagen, Gerry Carville op 3 okt. na 34 dagen, John Pickering op 3 okt. na 27 dagen, Jim Devine op 3 okt. na 13 dagen en Gerard Hodgins op 3 okt. na 20 dagen.

Bemiddelingspoging door Ierse Commissie voor Recht en Vrede. Onderhandelingen met Britse regering. Bemiddeling door het Internationale Rode Kruis. Hongerstaking duurt voort

Op 3 juni deed de Ierse commissie voor Recht en Vrede, een organisatie die oorspronkelijk was opgezet door de Ierse Katholieke Bisschoppen Conferentie, maar die nu onafhankelijk optrad van de Katholieke hiërarchie, een uit drie punten bestaand voorstel ter verbetering van de omstandigheden in de Maze-gevangenis:

- de gevangenen moesten te allen tijde hun eigen kleren kunnen dragen.
- zij moesten zich vrijer kunnen bewegen binnen de afdelingen.
- zij zouden slechts dat gevangeniswerk moeten doen wat van culturele en educatieve aard was.

Er was binnen het voorstel echter geen sprake van het verlenen van politieke status aan de gevangenen.

Op 17 juni werd het voorstel onderschreven door de Ierse Katholieke Bisschoppen Conferentie.

Op 18 juni omschreef de Britse minister voor Noord-Ierland Humphrey Atkins de steun van de bisschoppen als zeer nuttig.
Hoewel McAlwee op 23 juni uit naam van de hongerstakers het voorstel verwelkomde, werd er op 28 juni namens de hongerstakers een verklaring uitgegeven waarin de punten een slap aftreksel werden genoemd van hun vijf eisen (pag. 337 e.v. 1981).

Op 30 juni kwam Atkins met een zes pagina's tellend document, waarin werd ingegaan op het voorstel van de Commissie voor Recht en Vrede.
In het document werden de twee basisprincipes van de Britse regering herhaald: de regering zou aan gevangenen nooit de politieke status verlenen, noch privileges verstrekken die daarop neer zouden komen en bovendien hield de regering vast aan het principe dat de gevangenisautoriteiten de supervisie moesten houden bij het gevangenisbeleid. De Britse regering had altijd beweerd dat inwilliging van de eisen zou neerkomen op het overdragen van de macht in de Maze-gevangenis aan de IRA. De regering zou, zo stond in de verklaring, zorgen voor het handhaven en een verdere verbetering van het gevangenisregime.
Op 1 juli omschreven de Republikeinse H-blok gevangenen het document als „arrogant en ongevoelig" en dron-

gen zij bij de Britse regering aan op een „zinnige dialoog".
Op 4 juli werd de volledige tekst van de verklaring van de gevangenen gepubliceerd, waaruit bleek dat zij de regering op twee punten tegemoet kwamen: de gevangenisautoriteiten zouden de supervisie houden binnen de Maze en als er hervormingen zouden worden doorgevoerd dan zouden alle gevangenen daarvan profiteren en niet alleen degenen die protesteerden.
De politieke status werd niet expliciet genoemd in de tekst. De gevangenen zeiden verder in hun verklaring dat er geen absoluut vrij verkeer in de Maze behoefde te zijn, slechts vrijheid van beweging in de vleugels met 25 man. Het werk in de Maze behoefde geen struikelblok te zijn; zij waren bereid om onderhoudswerk te doen en zagen een oplossing in educatieve activiteit. Ook stelden zij dat Atkins verkeerd geïnformeerd kon zijn over de werkelijke verlangens en dat er een oplossing mogelijk was zonder verlies van principe voor wie dan ook.
Na intensieve onderhandelingen tussen leden van de Commissie voor Recht en Vrede, de Britse regering en de gevangenen, waarbij het er op leek dat een compromis zou worden bereikt, beschuldigde de Commissie, tijdens een persconferentie op 8 juli, de Britse regering echter van woordbreuk en van het terugkomen op beloften. Bisschop O'Mahoney zei „geschokt" te zijn door de interpretatie van de Britse regering. De gevangenen hoorden dat zij elke dag drie uur en tijdens het weekeinde eigen kleren mochten dragen, vrij mochten verkeren binnen de vleugels van de gevangenis en bij goed gedrag herstel van verloren strafvermindering konden krijgen.

Dit alles echter onder de voorwaarde – en dat was een cruciaal punt – dat zij eerst hun hongerstaking en dekenprotest beëindigden. De gevangenen wantrouwden de regering echter zo sterk, dat zij eerst toepassing van concessies wilden zien.
Op 12 juli publiceerden de gevangenen een verklaring waarin zij zeiden dat een compromis mogelijk bleef, maar dat zij verdere bemiddeling van de Commissie voor Recht en Vrede weigerden.
Op 15 juli werd opnieuw een poging gedaan een eind te maken aan de hongerstaking, toen Atkins aankondigde dat het Internationale Rode Kruis een onderzoek zou instellen naar de omstandigheden in de Maze.
Op 23 juli verklaarde de leider van de delegatie van het Internationale Rode Kruis echter dat er geen oplossing was gevonden.

Reacties in Ierse Republiek op hongerstaking. Verklaring premier FitzGerald.

Op 18 juli hielden ongeveer 15.000 mensen een mars in Dublin ten gunste van de H-blok gevangenen, waarbij zij langs de Britse ambassade wilden marcheren. Hier stond echter een heel politiecordon. Men viel de politie aan en deze sloeg de demonstranten uiteen. Meer dan 200 mensen raakten gewond.
Op 31 juli zei de pas gekozen premier van de Ierse Republiek, Garret FitzGerald, dat hij het betreurde dat het geweld zich had uitgebreid naar de Ierse Republiek en kritiseerde hij zowel de Britse regering als de IRA vanwege hun onvermogen een oplossing te vinden voor een beëindiging van de hongerstaking.

Einde hongerstaking. Aankondiging hervormingen in het gevangenisregime. Eind dekenprotest.

Op 3 oktober kwam er een eind aan de hongerstaking, nadat de Provisional IRA-gevangenen tot de conclusie waren gekomen dat het vasten niet langer effectief was als protestwapen en dat de actie „geen enkele druk uitoefende op de Britse regering". Bovendien hadden familieleden van de 6 IRA-leden die op dat ogenblik nog in hongerstaking waren aangekondigd deze mannen voedsel te laten toedienen zodra zij in coma raakten. Vooral gevangenisaalmoezenier Dennis Faul had de families gewezen op de zinloosheid om verder te hongeren. Ondanks het eind van de hongerstaking gingen ongeveer 400 Republikeinse gevangenen door met hun dekenprotest ter ondersteuning van de 5 eisen.
Op 6 september had de INLA al aangekondigd dat zij Devine niet zouden vervangen bij de hongerstaking, omdat als zij dat wel zouden doen, al hun gevangenen binnen 6 maanden dood zouden zijn. Na Devine's dood op 20 augustus deed van de INLA dan ook niemand meer mee aan de hongerstaking.
Op 6 augustus hadden de hongerstakers in een brief hun voorwaarden voor een compromis bekendgemaakt. Zij schreven dat zij geen „elitaire" of „preferentiële" behandeling wilden boven andere veroordeelden. „Er is een groot verschil tussen de gevangenisconditie en het gevangenissysteem. Het is zeer wel mogelijk dat gevangenen onder behoorlijke condities worden vastgehouden maar toch onmenselijk worden behandeld. Wat wij in wezen willen is afschaffing van het victoriaanse gevangenissysteem."
Zij noemden het Britse standpunt dat toegeven aan de eisen en het overnemen van de Maze door de gevangenen betekende, „belachelijk en grotesk". Verder herhaalden zij hun eisen voor eigen kleding, het recht om onwaardig en mensonterend werk te weigeren, gelegenheid tot studie en scholing, vrijheid van contact binnen de gevangenis, één brief, pakje en een bezoek per week als recht en niet als gunst, en herstel van vervroegde vrijlating voor gevangenen die hadden geprotesteerd. De gevangenen verzekerden dat zij het gezag van de bewaarders zouden erkennen en hun leven niet zuur zouden maken. Over een speciale of politieke status werd niet meer gesproken.
Op 7 augustus zei Atkins dat het document niets nieuws bevatte en dat hij niet zou onderhandelen. „Wij zien geen rechtvaardiging voor het geven van een wezenlijk afwijkend regime aan gevangenen in Noord-Ierland zeker niet op gronden die enkelen van hen aanvoeren namelijk dat er een politiek motief is voor de ernstige misdaden die zij hebben begaan", aldus Atkins. De minister herhaalde dat de speciale status die van 1972 tot 1976 werd verleend aan leden van para-militaire organisaties niet meer zou worden ingevoerd.
Op 6 oktober kondigde James Prior, die Humphrey Atkins was opgevolgd als minister voor Noord-Ierland (zie een volgende aflevering), een aantal verzachtingen in het gevangenisregime aan, die in principe ook zouden gelden voor alle andere gevangenissen in Noord-Ierland.
Alle gevangenen mochten nu te allen tijde hun eigen kleding dragen. Het burgerpak mocht echter niet lijken op een IRA-uniform of op kleding van de bewakers.
De tweede concessie was een toezegging, dat gevangenen de helft van de tijd voor vervroegde vrijlating die zij hadden verspeeld door deelneming aan de hongerstaking, dekenprotest of andere overtreding van de regels konden terugkrijgen. Er was echter een proeftijd van drie maanden, waarna gevangenen die in aanmerking kwamen geleidelijk zouden worden vrijgelaten in kleine aantallen.
Verder werd de bewegingsvrijheid van de gevangenen in de H-blokken iets verruimd, maar niet zoveel als de IRA-gevangenen wensten.

Prior deed echter geen concessie op het gebied van het gevangeniswerk, dat verplicht bleef.
De verzachtingen betekenden dat slechts één eis van de H-blok gevangenen, het dragen van eigen kleding, volledig was ingewilligd. Degenen die nog deelnamen aan het dekenprotest tegen verplichte gevangeniskleding kregen

Minister voor Noord-Ierland James Prior (r) op Stormont Castle in Belfast tijdens een persconferentie waarop hij een aantal hervormingen in het gevangeniswezen bekendmaakte. Naast hem Lord Gowrie, woordvoerder voor Noordierse zaken in het Hogerhuis.

28 dagen de tijd zich te bedenken zonder extra straf.
De inwilliging door de regering van één van hun eisen werd door de IRA-gevangenen beschouwd als een „stap in de goede richting".
Dominee Paisley beschuldigde Prior er echter van zich aan de IRA te hebben overgegeven en Noord-Ierland te hebben verraden.
De commentaren uit katholieke kring van politici en geestelijken waren over het algemeen positief.
Eind oktober waren alle gevangenen door hun familie voorzien van eigen kleding en kwam er een eind aan het dekenprotest, dat vijf jaar had geduurd.
Op 30 oktober verklaarde een zegsman van het North-Ireland Office dat 361 gevangenen in de Maze nog wel weigerden gevangeniswerk te verrichten maar dat 36 anderen die aan het protest hadden deelgenomen werkzaamheden in hun eigen blokken verrichtten conform de gevangenisregels.

Officiële cijfers van het geweld in Noord-Ierland

Op 24 juni maakte minister Atkins bekend hoeveel mensen de dood hadden gevonden – in de periode van augustus 1969, toen de moeilijkheden waren begonnen, tot juni 1981 – door terroristisch of sektarisch geweld, door operaties van de veiligheidstroepen of bij relletjes. Het totale aantal doden bedroeg 2.117. Daaronder waren 1.213 burgers, 456 leden van het leger, incl. het Ulster Defence Regiment (UDR), 151 leden van de Royal Ulster Constabulary (RUC) en Royal Ulster Constabulary Reserve (RUC „R") alsmede 297 mensen die ervan werden verdacht lid te zijn van paramilitaire organisaties.
De officiële statistieken over de periode januari-september 1981 lieten een sterke toename van het geweld zien in de periode van april tot en met september na een gelijkmatige daling in de vier voorafgaande jaren.

	jan.-mrt.	april juni	juli sept.
schietpartijen	88	315	274
explosies	61	162	118
doden: burgers	6	18	14
doden: leger/UDR	5	10	4
doden: RUC/RUC „R"	4	8	7
gewonden: burgers	97	441	311
gewonden: leger/UDR	14	83	40
gewonden: RUC/RUC „R"	63	173	97

De sterke toename werd in verband gebracht met de actie van de hongerstakers in de Maze en met de doden die hierbij vielen, wat vaak veel geweld opriep.

Voorstel tot instellen adviesraad in Noord-Ierland. „Direct rule" verlengd

Op 2 juli maakte minister Atkins in het Britse Lagerhuis bekend, dat de regering van plan was een adviesraad in te stellen in Noord-Ierland van „wel 50 personen", waarin leden van het Europese Parlement, het Britse Lagerhuis en leden van districtsraden zitting zouden krijgen. De raad zou worden ingesteld als een eerste stap op weg naar beëindiging van het directe Britse bestuur. Zij moest binnen een jaar in werking treden, maar zou geen wetgevende bevoegdheden krijgen, zoals aanvakelijk de bedoeling was.
Het voorstel werd zeer koel ontvangen door de Noordierse parlementsleden. Paisley vond het plan „onzin". John Hume, de leider van de overwegend katholieke sociaal-democratische partij, wees Atkins' plan af „als het gaat om een embryonale Stormont" (het in 1972 ontbonden parlement van Noord-Ierland).
Eveneens op 2 juli werd de „direct rule" van Londen met een jaar verlengd, zoals dat ieder jaar gebeurde vanaf 1972, toen alle wetgevende en uitvoerende bevoegdheden van het Noordierse parlement en de Noordierse regering werden „teruggegeven" aan het parlement en de regering in Londen.

Wetsontwerp aangenomen dat het sommige veroordeelden onmogelijk maakte lid van het Britse Lagerhuis te worden

Op 12 juni introduceerde de Britse regering een wetsontwerp waarbij het wegens bepaalde misdrijven veroordeelde gevangenen onmogelijk werd gemaakt om kandidaat te staan voor het Lagerhuis.
De maatregel was bedoeld om een herhaling te voorkomen van de affaire-Sands. Sands was bij een tussentijdse verkiezing op 9 april gekozen (zie hiervoor), hoewel hij in de gevangenis zat. De wet luidde toen dat mensen die tot meer dan 12 maanden waren veroordeeld geen zitting konden nemen in het Lagerhuis, kandidaatstelling en verkiezing waren dus wel mogelijk. Omdat Sands in de nacht van 4-5 mei was overleden was een nieuwe verkiezing noodzakelijk geworden. Een datum hiervoor was bij de indiening van het wetsontwerp nog niet vastgesteld.
De Labourpartij was in meerderheid tegen het wetsontwerp. De schaduwminister voor binnenlandse zaken Roy Hattersley zei op 11 juni in een verklaring, dat het voorstel tactisch en principieel onjuist was. Volgens hem zou de IRA politieke munt slaan uit het wetsontwerp, door te argumenteren dat de democratische weg nu was afgesloten. Veel socialisten vonden het ook onjuist om midden in het parlementaire jaar naar aanleiding van één geval plotseling de wet te wijzigen. Een deel van het schaduwkabinet wilde dat gevangenen zich kandidaat konden blijven stellen, opdat de kiezers de vrijheid hielden te kiezen wie zij wilden.

Het Lagerhuis heeft daarna echter het recht om een gekozen parlementslid de toegang tot Westminster te weigeren.

Regering en oppositie hadden contact gehad over een dergelijk compromis, maar er was geen oplossing gevonden, dus werd de wet ingediend.
Tussen 26 juni en 2 juli passeerde de wet het Hogerhuis en op 2 juli werd de wet koninklijk bekrachtigd.

Tussentijdse verkiezing Fermanagh en South Tyrone. Owen Carron opvolger Bobby Sands

Bij de door de dood van Bobby Sands noodzakelijk geworden tussentijdse verkiezing in het kiesdistrict Fermanagh en South Tyrone werd op 20 augustus de 28-jarige werkloze onderwijzer Owen Carron, lid van de Provisional Sinn Fein, de politieke vleugel van de IRA, gekozen als vertegenwoordiger van het H-blok comité.
Carron versloeg zijn protestantse rivaal Kenneth McGinnis (Official Unionist) met 2230 stemmen verschil. Carron kreeg 31.278 stemmen (49,08%), tegenover McGinnis 29.048 (45,5%). De opkomst was 88,2%.
Carron weigerde later echter de eed van trouw aan de Britse kroon af te leggen en kon daarom ook geen zitting in het Britse Lagerhuis nemen.

Sinn Fein neemt voortaan deel aan verkiezingen

In het weekend van 1 november besloot de Sinn Fein, de politieke tak van de IRA, op zijn jaarcongres in Dublin voortaan deel te nemen aan parlementsverkiezingen zowel in Noord-Ierland als de Ierse Republiek. Gekozen afgevaardigden zouden echter blijven weigeren zitting te nemen in het Lagerhuis in Londen of de Dail in Dublin.
Tot op dat moment had de Sinn Fein steeds geweigerd aan parlementaire verkiezingen deel te nemen. Owen Carron, die lid was van de Sinn Fein, werd in het Britse parlement gekozen als vertegenwoordiger van het H-blok comité. Bij de algemene verkiezingen in de Ierse Republiek wonnen op 11 juni twee IRA-hongerstakers een zetel in de Dail.

Topconferentie Thatcher-FitzGerald over Noord-Ierland. Oprichting Anglo-Ierse Raad

Op 6 november werd in Londen een topconferentie gehouden tussen de Britse premier Thatcher en haar Ierse collega FitzGerald, waarbij de status van Noord-Ierland het voornaamste onderwerp vormde.
Het gesprek in Londen was een voortzetting van de topconferentie die op 8 december 1980 werd gehouden (pag. 447/2-1981).

De Britten waren toen voor het eerst weer bereid om Ierland te betrekken bij de toekomst van Ulster. Voordien zagen zij de status van de Britse provincie als een uitsluitend interne aangelegenheid. De Ieren waren opgetogen over deze doorbraak, en de toenmalige premier Charles Haughey sprak over een „historische gebeurtenis".
De twee premiers spraken af om gezamelijke commissies te laten studeren op samenwerking op het terrein van economie, energie en toerisme. Maar ook constitutionele veranderingen werden niet uitgesloten.
Die formulering, hoe vaag ook, leidde onmiddellijk tot een woedend protest van de Noordierse protestant Ian Paisley.
Om te voorkomen dat elk initiatief bij voorbaat werd gesmoord, werkten de ambtelijke commissies in diep geheim – hetgeen de vrees van de Noordierse protestanten nog aanwakkerde.
Het belangrijkste voorstel van de werkgroepen was, om een Anglo-Ierse Raad in te stellen.
Deze zou bestaan uit ministers van beide landen op top-niveau; een groep van 48 parlementsleden daaronder, en een apparaat van ambtenaren voor administratieve uitwerking. Volgens oud-premier Haughey was het de bedoeling om éérst de economische en sociale samenwerking te verbeteren, en tenslotte voorstellen voor een politieke oplossing te doen. Zowel Haughey als zijn opvolger FitzGerald waren overtuigd voorstander van de hereniging van Ierland en Noord-Ierland. Maar zij erkenden, dat herstel van de oude eenheid niet kon plaatsvinden zonder instemming van de anderhalf miljoen protestanten in Ulster. De Anglo-Ierse Raad zou de weg kunnen effenen voor intensieve samenwerking, zodat de grens tussen noord en zuid vervaagde. Formele hereniging was op korte termijn niet bereikbaar en daar streefden de twee grote Ierse partijen niet naar.
Een oude klacht van de Britten was, dat de Engelse justitie niet de hand kon leggen op terroristen die in Noord-Ierland hun misdaden hadden bedreven en naar het zuiden waren gevlucht. Volgens de Noordierse politie ging het om 50 man. Formeel was uitlevering mogelijk, maar de Britten wilden verdachten ook in Ierland ondervragen, en dat kon niet. Gezien de ondervragingspraktijken in het verleden van de Britten, kon de Ierse regering het zich niet permitteren, om verdachten naar Noord-Ierland te sturen.
Een werkgroep voor veiligheidszaken was nu met het voorstel gekomen, om gemengd Ierse gerechtshoven in te stellen, met rechters uit de republiek en Ulster.
Op economisch gebied waren er veel mogelijkheden tot samenwerking. Een voor de hand liggend terrein was energie. De republiek heeft aardgas; het noorden niet. Ulster daarentegen heeft elektrische capaciteit over.
Het idee van een Anglo-Ierse Raad was niet nieuw. In 1973 werd ook een dergelijke Raad voor heel Ierland ingesteld. Maar de samenwerking mislukte in 1974 door sabotage van de Noordierse protestanten. Ook nu verzetten die zich tegen wat zij zien als een stap op een hellend vlak.
Maar er was toch beweging gekomen in wat een totaal vastgeroeste situatie leek te zijn.

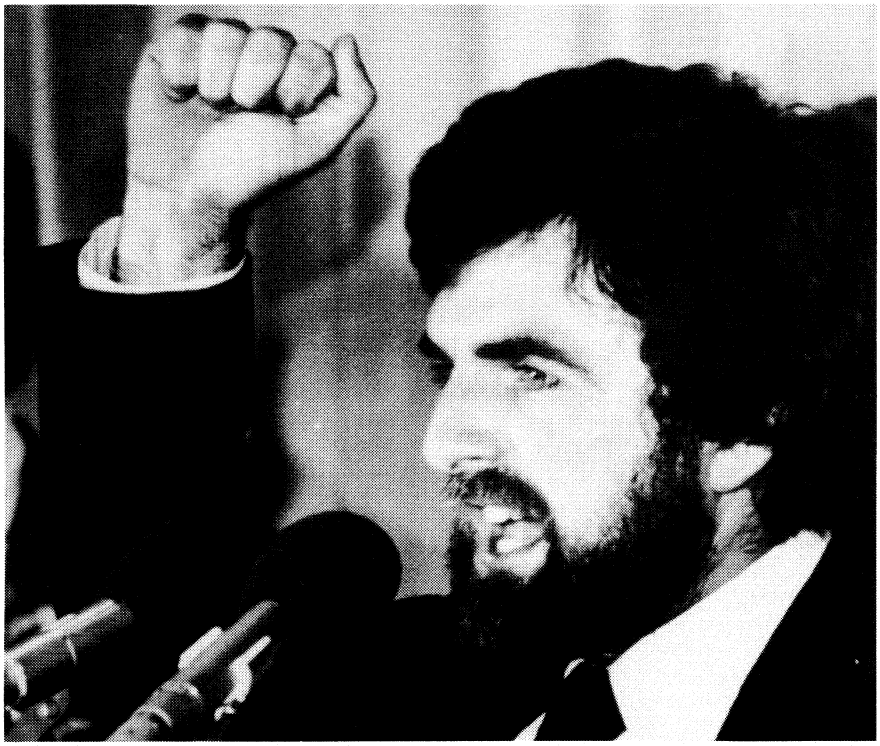

Owen Carron, gekozen tot parlementslid nadat hongerstaker en parlementslid Bobby Sands in de Maze-gevangenis was overleden.

In de eerste plaats hadden de Ierse regeringen de laatste jaren gedemonstreerd, dat ook zij hard willen optreden tegen terroristen. Mensen als dominee Paisley hadden steeds minder reden om te beweren, dat Dublin de IRA ontzag. Belangrijker was, dat zowel Labour als de Conservatieven duidelijk geïrriteerd raakten over de starheid van de Noordierse loyalisten.
Niemand zal hen tegen hun wil uit het koninkrijk gooien. Maar Labour wil al terugtrekking van de Britse troepen. En de conservatieve staatssecretaris voor Noord-Ierland Lord Cowrie zei onlangs in Belfast: „De grens is absolute nonsens in de context van de economie van heel Ierland. Als er niet spoedig aanwijzingen komen hoe zij (de politici in Ulster) met elkaar en met de republiek gaan samenwerken, dan moet een Britse regering vroeg of laat een oplossing opleggen."

Een struikelblok voor samenwerking tussen noord en zuid is dat de Ierse republiek op het

gebied van de moraal het meest conservatieve land in Europa is.
Premier FitzGerald heeft openlijk gezegd dat de moraal van de katholieke kerk de instellingen van de staat doordrenkt, en overmatig veel invloed heeft op het beleid van de Ierse regeringen. Hij erkent impliciet, dat de angst van de Noordierse protestanten voor de clericale overheersing terecht is, en daardoor de hereniging dubbel moeilijk maakt.
FitzGerald is daarom een campagne begonnen om de moraliteitswetten te wijzigen, te beginnen met echtscheiding.
Een ander initiatief van FitzGerald om de Noordierse loyalisten te apaiseren, is een verandering van de grondwet. Artikel 2 en 3 van de Ierse grondwet (uit 1937) zeggen dat het nationale gebied bestaat uit het hele eiland, en dat de jurisdictie van parlement en regering zich daartoe uitstrekken. Schrapping van deze artikelen kan er volgens FitzGerald toe bijdragen, dat de Ulsterse protestanten zich minder bedreigd voelen door de roomse meerderheid in het zuiden. De wijziging is nu in studie, en wordt volgend jaar in een referendum aan het volk voorgelegd.

Na de topconferentie werd bekendgemaakt dat de Britse en Ierse regeringen hadden besloten om intensief samen te werken bij het vinden van een oplossing voor Noord-Ierland. Het belangrijkste besluit was het oprichten van een permanente Anglo-Ierse Raad, waarin zaken van belang voor beide landen zouden worden besproken.
De Raad bestond uit ministers en ambtelijke adviseurs, en in een later stadium uit leden van de Britse en Ierse parlementen, het Europese parlement en eventuele leden van een gekozen vertegenwoordigend lichaam in Ulster.
De stemming was volgens de beide regeringsleiders uitstekend geweest. Wel gaven beiden na afloop een afzonderlijke persconferentie. Premier Thatcher was iets minder enthousiast over de bereikte vooruitgang dan haar Ierse collega. Zij verzekerde herhaalde malen dat de Britse regering gebonden was aan een wet uit 1973, waarbij werd bepaald dat de constitutionele situatie van Noord-Ierland alleen kon worden gewijzigd met instemming van de meerderheid in die provincie.

Premier Thatcher begroet op 6 november haar Ierse ambtgenoot FitzGerald die naar Londen was gekomen voor een topconferentie over Noord-Ierland.

De twee landen zouden nauwer gaan samenwerken op economisch gebied en de veiligheid, waarmee werd bedoeld bestrijding van de IRA. De twee ministers van justitie kregen opdracht om te onderzoeken, hoe de berechting van mensen die in Noord-Ierland een misdaad hebben gepleegd en zijn gevlucht naar de republiek, en omgekeerd, kon worden vergemakkelijkt.
De premiers waren het eens geworden over levering van gas uit Ierland naar het Noorden, en verkoop van elektriciteit uit Ulster aan Ierland. De Ierse minister voor Industrie en Energie die ook deelnam aan de gesprekken, zei: „Als de loyalisten in het noorden merken dat er niets duivels is aan rooms gas, dan geloven ze misschien ook dat er niets duivels is aan roomse instellingen".
De twee parlementen moesten de instelling van een Anglo-Ierse Raad nog goedkeuren. Of en wanneer parlementsleden van alle secties actief zouden worden, was nog onzeker. De moeilijkheid was dat de Raad op dat niveau zinloos was als er geen politici uit Noord-Ierland deelnamen. Op dat ogenblik had Noord-Ierland geen gekozen bestuur en regelde Londen alles, omdat de chaos te groot werd. De Britten zullen binnenkort met een nieuw plan voor een soort gekozen assemblée komen, en daar wacht de parlementaire samenwerking in de Raad op.

Reacties in Noord- en Zuid-Ierland op uitkomst top

Dominee Ian Paisley heeft een stormloop aangekondigd tegen de Anglo-Ierse samenwerking, zoals die op 6 november in Londen was geformaliseerd. Ook in Ierland was veel verzet tegen de uitkomst van de topconferentie tussen de premiers Thatcher en FitzGerald.
Oppositieleider Charles Haughey noemde het resultaat een „pijnlijke teleurstelling". Zijn voornaamste bezwaar was, dat premier FitzGerald de deelneming van parlementsleden aan de Anglo-Ierse Raad op de lange baan had laten schuiven door de Britten. Premier Thatcher wilde eerst afwachten, wat een nieuw initiatief van minister Jim Prior voor politieke samenwerking in Ulster zou uithalen. Charles Haughey vond de Anglo-Ierse Raad zonder parlementsleden een fopspeen was, en niet méér dan formalisering van de samenwerking op dat ogenblik tussen ministers en ambtenaren. Haughey leverde ook felle kritiek op het feit, dat premier FitzGerald zich akkoord had verklaard met de Britse garantie aan de Noordierse protestanten, dat de staatkundige situatie alleen kan veranderen als een meerderheid van de bevolking dat wil.
Dominee Paisley heeft een nieuwe serie demonstraties aangekondigd tegen de Anglo-Ierse politieke en economische samenwerking.
Op 7 november marcheerde een gemaskerde groep paramilitairen in Antrim rond, als een uiting van vastbeslotenheid van de protestanten om zich niet te laten verkopen aan de vijand, zoals dominee Paisley het altijd uitdrukte. Paisley zou ook een conferentie beleggen om te proberen eenheid te krijgen onder de Noordierse loyalisten. Hij wilde daarmee een barrière opwerpen tegen wat veel protestanten zagen als een geleidelijke hereniging van de republiek en het noorden.
Ook de Ulster Defence Association, de grootste paramilitaire groep in Ulster, heeft om eenheid onder de protestanten gevraagd. John Mac Michael, woordvoerder van de politieke vleugel van de UDA, zei dat de loyalisten niet met hun sabels moesten kletteren, maar hun hersenen moesten laten dansen. Hij wilde een protestants alternatief voor de Anglo-Ierse Raad, en een initiatief voor zelfbestuur.

Nieuwe uitbarsting van geweld na beëindiging hongerstaking

Op 10 oktober werd een vrouw gedood en raakten 38 personen gewond, waarvan 2 levensgevaarlijk, toen in Londen een spijkerbom ontplofte bij de Chelsea-kazerne. De bom werd via afstandsbediening tot ontploffing gebracht, toen een bus met 23 militairen, leden van de Ierse garde, langs de bestelwagen reed, waarin de bom was gedeponeerd.
Het was de eerste IRA-bom die een slachtoffer heeft geëist sinds de moord op het conservatieve Lagerhuislid Neave in 1979. De IRA heeft verklaard de bomaanslag te hebben gepleegd en heeft gezegd dat er een staat van oorlog was tussen de Britse regering en het Ierse volk, dat via de IRA terugsloeg.
De IRA-verklaring, die zoals gebruikelijk in Dublin werd uitgegeven door het Ierse publiciteitsbureau, sprak over de huichelachtigheid van Britse politici die verontwaardigd reageren op slachtoffers in Engeland en niet beroerd worden door slachtoffers van Brits geweld in Ierland. Deze schijnheiligheid rechtvaardigt het plaatsen van bommen in Engeland, aldus de IRA-verklaring.
Op 16 oktober werd Billy McCullough, een topfunctionaris van de grootste protestantse paramilitaire organisatie in Noord-Ierland, de Ulster Defence Association (UDA), in Belfast doodgeschoten. De aanslag werd opgeëist door de Irish National Liberation Army (INLA), een in 1974 van de Official IRA afgescheiden splintergroep.

Op dezelfde dag werd de 35-jarige Ierse miljonairszoon Ben Dunne jr. door 4 gewapende mannen ontvoerd en naar de Ierse Republiek gebracht. De politie wist te voorkomen dat de familie van de zakenman de ontvoerders een losgeld van *f* 2,5 mln betaalde. Op 21 oktober lieten de kidnappers onder druk van de provisional IRA Dunne vrij.
Op 17 oktober werd de opperbevelhebber van de koninklijke marine, sir Steuart Pringle (53), ernstig gewond, toen hij bij zijn huis in de Londense buitenwijk Dilwich met zijn hond in zijn auto stapte en een bom onder de auto ontplofte. Zijn rechterbeen moest onder de knie worden geamputeerd. De hond bleef ongedeerd.
Generaal Pringle heeft een lange staat van dienst. Hij was onder andere na de oorlog in Indonesië gelegerd, vocht in Malakka en Cyprus, nam deel aan de aanval op Suez en diende ook in Noord-Ierland.
Op 26 oktober werd een bom-expert van Scotland Yard, de 49-jarige Kenneth Howarth gedood door een door de Provisional IRA in een Wimpybar in het centrum van Londen gelegde bom. De politie vond later nog twee pakjes met explosieven in winkels in Oxford Street, die eveneens afkomstig waren van de Provisional IRA. Om ongeveer drie uur 's middags had een man het persbureau Reuter opgebeld met de waarschuwing dat er drie bommen waren geplaatst in Oxford Street.
De Provisional IRA gaf later in Dublin een verklaring uit waarin werd gezegd dat het Britse volk druk moest uitoefenen op de regering om zich terug te trekken uit Ierland. De IRA zei ook: „Het Britse volk moet wel weten dat de Ierse kinderen, de slachtoffers van de plastic kogels van hun soldaten, niet de luxe hadden van een voorafgaande waarschuwing. Als wij in de toekomst waarschuwingen geven, respecteer die dan".

Op 2 november deed de Provisional IRA een (mislukte) poging om een Brits marineschip, dat in de Franse haven Nantes lag, op te blazen. Duikers van de Franse marine wisten een bom, die was bevestigd aan de romp van het onderzoeksvaartuig Hecate, op tijd onschadelijk te maken. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd naderhand telefonisch opgeëist door de „Groep Bobby Sands" van de IRA. De kleefbom was geplaatst, zei een man in accentloos Frans, om „de politieke en militaire strijd van de Ierse Republikeinen voor vrijheid en nationale onafhankelijkheid te steunen".
Op 12 november verloor een Noordierse politieman beide benen, toen zijn auto werd opgeblazen door een bom die door de Provisional IRA in zijn auto was geplaatst. Het was de vijfde aanval op Noordierse veiligheidsdiensten in de laatste 4 dagen. Drie mensen kwamen hierbij om. Deze aanslagen richtten zich tegen leden van het voornamelijk uit burgers bestaande Ulster Defense Regiment (UDR), dat het Britse leger steunt.
Op 13 november zei de Britse minister voor Noord-Ierland, James Prior, dat de regering strenge maatregelen zou treffen tegen de „meedogenloze uitroeiingscampagne van het verboden Ierse Republikeinse leger, de IRA.
Prior vertelde op een persconferentie dat eenheden van de speciale veiligheidsbrigade SAS het grensgebied met de Ierse republiek, van waaruit de IRA meestal opereerde, grondig aan het uitkammen waren. Als militaire bevelhebbers daarom vroegen zouden nog meer SAS-manschappen naar Ulster worden overgevlogen, aldus Prior
Prior wilde verder weinig bijzonderheden kwijt over de activiteiten van de geheimzinnige SAS, die vijf jaar geleden het grensgebied schoonveegde na een serie aanslagen van de IRA. De SAS-eenheden opereren meestal in groepen van vier man in het diepste geheim, maar betrouwbare zegslieden schatten het aantal manschappen in Noord-Ierland tussen de 80 en 100.
Prior verklaarde dat „de strijd tegen het geweld" gewonnen kon worden, maar alleen met de hulp van de plaatselijke bevolking. Een echte grote campagne tegen de IRA kondigde hij echter niet aan, tot grote woede van de protestantse minderheid.

In de nacht van 13-14 november pleegden leden van de Provisional IRA een aanslag op het huis van de Britse minister van Justitie, sir Michael Havers, in Zuid-Londen. De minister was niet thuis. Drie agenten raakten gewond.

Moord op parlementslid Bradford

Op 14 november schoten twee leden van de Provisional IRA het Noordierse parlementslid dominee Robert Bradford (Official Unionist) in Belfast dood. Zijn vertegenwoordiger in het kiesdistrict, Ken Campbell werd eveneens gedood.
De IRA zei in een verklaring, dat dominee Bradford een sleutelfiguur was bij het opruien van het protestantse paramilitaire sectaristische apparaat in Noord-Ierland.
De moord op Bradford heeft de protestantse Ieren geschokt. De dominee stond bekend als een fervent anti-katholiek en als een nog fanatieker tegenstander van de IRA. Hij propageerde onder meer, dat gevangen IRA-terroristen zonder vorm van protest moesten worden geëxecuteerd.

De op 14 november door de Provisional IRA doodgeschoten Robert Bradford, parlementslid voor Zuid-Belfast.

Britse politici vreesden na de moord voor een burgeroorlog in Noord-Ierland. James Prior riep de bevolking op om het recht niet in eigen hand te nemen.
Protestantse activisten namen onmiddellijk wraak. Dezelfde dag nog klopten twee mannen met automatische wapens 's avonds aan bij de katholieke familie Murphy in Belfast. Toen de 19-jarige Stephen de deur opende werd hij in de keel geschoten. 's Nachts om 2.00 uur schoten twee mannen op motorfietsen de 18-jarige katholieke Thomas McNulty op straat dood.

Paisley wederom uit Lagerhuis gezet

Op 16 november werd de Noordierse dominee Ian Paisley onder groot tumult en dreiging van het ceremoniële zwaard uit het Lagerhuis gezet. Het debat over Noord-Ierland begon waardig met herdenkingswoorden voor het vermoorde parlementslid Bradford. Maar de interrupties barstten los bij een rede van de minister voor Noord-Ierland, James Prior. Het Lagerhuis besloot daarop Paisley en de twee andere afgevaardigden van zijn militante Democratic Unionist Party (DUP) voor 5 dagen te schorsen.
Leider James Molyneaux van de gematigde protestantse partij in Noord-Ierland, de officiële Unionisten, had in een „ultimatum" gedreigd dat als de regering op 18 november de strijd tegen de terreur niet zou hebben opgevoerd, de protestanten een eigen veiligheidsmacht zouden oprichten, maar

hij weigerde te zeggen wat dit precies inhield.
Dominee Paisley, die dit jaar al eerder was geschorst, gaf later toe dat hij en zijn collega's de nieuwe schorsing met opzet hadden geforceerd, om zo duidelijk te maken dat Noord-Ierland van de Britse regering niets meer had te verwachten. Ook dominee Paisley sprak over de oprichting van burgerwachten, die de bevolking moesten verdedigen tegen de terroristen.

Op 17 november riep Paisley de protestanten op tot een algemene staking op 23 november. Tevens kondigde hij een massamanifestatie aan voor die dag. Bij de eveneens op 17 november gehouden uitvaartdienst voor Bradford wist minister James Prior ternauwernood te ontkomen aan een woedende menigte, toen hij even buiten Belfast de kerk verliet.

Duizenden protestanten hadden zich in Belfast en andere steden in de provincie verzameld om rouwdiensten bij te wonen. Een groot deel van de protestantse bevolking legde gedurende een paar uur het werk neer uit protest tegen de moord op Bradford.
Alle agressie keerde zich voornamelijk tegen de Britse regering. De protestanten eisten van de regering bescherming tegen de IRA-terreur teneinde een normaal leven te kunnen leiden als Britse onderdanen in de provincie Ulster.

Op 18 november maakte Paisley tijdens een persconferentie zijn actieplan voor 23 november bekend, op welke dag ook de paramilitaire „Derde Macht" van Ulster zou paraderen. In heel Ulster werden op 18 november de veiligheidsmaatregelen opgeschroefd. Desondanks vielen er opnieuw drie slachtoffers van terreur-acties.
In een verklaring op diezelfde dag constateerde minister Prior dat er een vertrouwenscrisis in Ulster heerste, die door extremisten van beide partijen werd uitgebuit om de sectarische kloof in de bevolking te verdiepen. De IRA heeft lang geprobeerd van Ulster een onbestuurbare provincie te maken, maar nu uiten extremisten aan de andere zijde van de sectarische grens dezelfde dreigementen, zo stelde Prior.

Hij doelde hiermee duidelijk op dominee Paisley, die de laatste dagen regelmatig gedreigd had de provincie onregeerbaar te maken. De Britse regering ziet geen onderscheid tussen beide dreigementen en zal geen enkele aantasting van haar autoriteit dulden, aldus Prior. De wet zal gehandhaafd worden. De minister waarschuwde dat een politieke staking de wankele economie van Ulster onherstelbare schade zou berokkenen.
Als reactie op de toenemende terreur en spanningen in Ulster besloot de Britse regering onmiddellijk zeshonderd man extra troepen naar de provincie te sturen. Die troepen werden vooral ingezet langs de grens met de Ierse Republiek, waar de situatie voor de protestantse boeren uiterst onveilig geworden was.

Massale betoging door protestants Ulster. Paisley presenteert burgerwacht

Op 23 november legden tienduizenden protestantse loyalisten in Ulster het werk neer en deden overal in de provincie mee aan protestdemonstraties tegen de IRA-terreur en het Britse veiligheidsbeleid. Er deden zich geen ernstige incidenten voor.

In het centrum van Belfast kwamen om één uur 's middags duizenden mensen bijeen om te luisteren naar James Molyneaux, leider van de Officiële Unionisten Partij, en ds Ian Paisley van de Democratische Unionisten Partij. Het was echter geen gezamenlijke actie van beide partijen. Paisley immers hield zijn eigen demonstratie op die dag 's avonds in een buitenwijk van Belfast. Desondanks stak hij bij het stadhuis in het centrum ook 's middags een redevoering af. De menigte volgde Paisley later in een lange mars naar Stormont, het parlement van Ulster dat niet meer in gebruik is.
Een bijeenkomst van de paramilitaire Ulster Defence Association op de scheepswerven van Belfast trok veel minder belangstellenden. In plaats van de verwachte duizenden havenarbeiders kwamen er maar enkele honderden opdagen, om te luisteren naar OUP-leider Harold McCusker. Het merendeel van de havenarbeiders staakte echter wel, in weerwil van het advies van hun vakbonden om dit niet te doen vanwege de slechte economische situatie. De meesten gingen echter meteen naar huis.

's Avonds presenteerde Paisley in een grote parade zijn burgerwacht. Een stoet van volgens Paisley 20.000 mensen trok 's avonds door de straten van Newtownards, in de buurt van Belfast. Velen van hen waren in gevechtstenue gestoken en een aantal had het gezicht bedekt. Wapens werden in de optocht niet meegedragen, althans niet zichtbaar. Paisley zei dat de deelnemers aan de parade zich hadden opgegeven als vrijwilligers voor een „derde macht" in Noord-Ierland, naast de politie en het Britse leger. Hij zei dat hij 100.000 mannen en vrouwen in deze protestantse burgerwacht wilde verzamelen om te helpen de IRA „aan te pakken". In een aanbod aan politie en leger zei Paisley: „Hier staan mensen die bereid zijn hun taak te verrichten – neem ze in dienst."

Katholieke burgerwacht in Ulster

Op 7 december maakte het Noordierse parlementslid Owen Carron bekend dat de katholieken in de Noordierse provincie Fermanagh bezig waren met de vorming van een „vierde macht" uit vrees voor de „derde macht" van dominee Paisley.
Carron zei dat de katholieken in Fermanagh zich bedreigd voelden door de militante houding van veel Noordierse protestanten. De „vierde macht" zou volgens Carron defensief optreden en worden georganiseerd per parochie. *(KCA, The Times, NRC/ H'blad, Volkskrant)*

(Vor. ber. pag. 337 e.v.-1981)

Ian Paisley (l), John McQuade (m) en Peter Robinson, de drie parlementsleden voor Noord-Ierland bij het verlaten van het Engelse parlement nadat de voorzitter hen had geschorst wegens ordeverstoring.

BELGIË

REGEERAKKOORD

De vier partijen die het kabinet-Martens-V steunen sloten een regeerakkoord (zie pag. 19/1) met als titel „prioriteitenprogramma voor het regeringsbeleid", dat als bijlage bij de regeringsverklaring werd uitgebracht. Hieronder volgt de tekst van de Inleiding en van het eerste gedeelte van Hoofdstuk I van dit „prioriteitenprogramma".

Inleiding

De nieuwe regering zal aantreden op het moeilijkste ogenblik van de jongste dertig jaar.
De toename van de werkloosheid, van het begrotingstekort, de schuld in het buitenland, het deficit op de lopende betalingbalans is dermate uit de hand gelopen dat een ommezwaai in het tot nog toe gevoerde sociaal-economische beleid onontbeerlijk is. Deze ommezwaai in het beleid zal bovendien dienen aan te vangen in een klimaat van sterk vertraagde economische groei op wereldvlak.
Een verder oplopen van de werkloosheid bij gebrek aan een samenhangend, doeltreffend en ingrijpend economisch beleid zou het vertrouwen van velen, vooral de jonge generatie, in de politieke democratie kunnen aantasten. Een falen van de nieuwe regering en het nieuwe parlement zou grote gevolgen kunnen hebben voor ons politiek stelsel.
Een economisch herstel moet ook aantonen dat de huidige staatsinstellingen nog in staat zijn een evenwichtig en doeltreffend beleid te voeren dat gedragen wordt door de burgers en dat het vertrouwen tussen de Gemeenschappen en Gewesten herstelt.
Absolute prioriteit dient dan ook te gaan naar de sociaal-economische politiek en de werking van de instellingen. Gezien de ernst van de situatie en de noodzaak het land snel een regering te bezorgen handelt het regeerakkoord alleen over essentiële punten.

HOOFDSTUK I
EEN NIEUW SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID

1. De nieuwe regering kiest resoluut voor een beleid van economische groei, aangedreven door *uitvoer, bedrijfsinvesteringen* en bevorderen van de arbeidsmotivatie van de bevolking. Alleen op deze wijze zal de werkloosheid duurzaam kunnen worden bestreden rekening houdend met het noodzakelijk herstel van het evenwicht op de overheidsbegroting en de betalingsbalans. Een deflatiebeleid wordt dan ook resoluut afgewezen.
Integendeel de nieuwe politiek moet het vooruitzicht openen op een verbeteren van de sociaal-economische toestand.
De toestand op velerlei domeinen is dermate ongunstig geworden dat een rechttrekken op korte termijn uitgesloten is. Niettemin zal de regering binnen een maand na haar aantreden een doortastend programma aan het parlement voorleggen waardoor een beslissende stap in de goede richting wordt gezet op het gebied van de concurrentiekracht van de ondernemingen, van gezondmaking van de openbare financiën, van het specifiek tewerkstellingsbeleid en van het herschikken van de fiskaliteit. Gezien de goede start van een dergelijk programma van uitzonderlijk belang is en ten einde over alle instrumenten te kunnen beschikken om het beleid bij te sturen zal de regering aan het Parlement hiertoe bijzondere machten vragen tot 31 december 1982.

2. Een export-geleide groei vergt in de eerste plaats een *beheersen van alle elementen van de kostprijs.*

2.1. Op *fiscaal vlak* moet België opnieuw een echt aantrekkelijk land worden ten einde zowel buitenlandse investeerders aan te trekken als de eigen bedrijven te stimuleren.

De tijdelijke belastingen Sol I en Sol II zullen niet worden verlengd.
Het basistarief van de vennootschapsbelasting zal worden teruggebracht van 48 tot 45% met daarmee gepaard gaande gelijkaardige vermindering van de andere tarieven.
De bestaande fiscale investeringsstimuli dienen vervangen te worden door een geïntegreerd nieuw stelsel. De regering zal de bedrijven de keuze laten tussen twee voorstellen: hetzij een belastingaftrek bij de investering waardoor het belastbaar inkomen van de bedrijven met een zeker percentage wordt verminderd;
hetzij een wijziging van het systeem van de afschrijvingen waardoor deze voor nieuwe investeringen kunnen plaatshebben op basis van 120% van de aanschaffingswaarde.
De regering zal de mogelijkheid bestuderen om bij wijze van proef in een beperkt aantal door de werkloosheid structureel zwaar getroffen streken en in overeenstemming met de normen vastgesteld door de EG, een totale vrijstelling van de vennootschapsbelasting in te voeren voor bedrijven die nieuwe arbeidsplaatsen scheppen in het kader van een bijzondere overeenkomst met de overheid.
Bovendien zullen de wetten op de economische expansie van 1959 en 1970 worden herzien zodat de klemtoon duidelijk verschoven wordt van toelagen naar belastingstimuli in geval van investeringen.

2.2. Op *financieel vlak* kan een vermindering van de lasten alleen bekomen worden door een daling van de rentetarieven in het buitenland en, op nationaal vlak, door een terugdringen van het globaal begrotingstekort van de overheid en van het deficit van onze betalingsbalans met het buitenland.
Ter stimulering van het risicodragend kapitaal zal de regering via fiscale stimulansen de nodige maatregelen treffen om de inschrijving op of de aankoop van aandelen van Belgische ondernemingen aan te moedigen. Hierbij zullen de spaarders kunnen kiezen tussen:
– hetzij de afschaffing, gedurende 10 jaar, van de belasting op natuurlijke personen, van successie- en schenkingsrechten op aandelen onderschreven ter gelegenheid van kapitaalverhogingen en oprichtingen van ondernemingen;
– hetzij een belastingvrijstelling op een som van 50.000 F per jaar en per aangifte, (te vermeerderen in functie van het aantal personen ten laste van de belastingplichtige), op voorwaarde dat deze som wordt aangewend voor de inschrijving op of de aankoop van aandelen van Belgische vennootschappen of van deelbewijzen van gemeenschappelijke beleggingsfondsen naar Belgisch recht en geïnvesteerd in Belgische aandelen.

2.3 Inzake de *energieprijzen* dienen de prijsverlagingen, o.m. ingevolge een anticipatie op de inwerkingtreding van kerncentrales in 1983 en een betere weging van de verschillende parameters in de prijsvorming, volledig ten goede te komen van de nijverheid. Het programmacontract met de petroleumnijverheid dient aangepast om rekening houdend met de marktgegevens de laagst mogelijke prijs te bekomen.

2.4 De regering zal de sociale gesprekspartners ertoe aanzetten het bestaande interprofessioneel akkoord te verlengen.
De regering blijft vasthouden aan het principe van de koppeling van de lonen en wedden en sociale vergoedingen aan de index van de consumptieprijzen, welke een correcte weergave dient te zijn van de kosten van levensonderhoud.
Nochtans is de regering van oordeel dat in het kader van een globaal beleid met het oog op de bevordering van de tewerkstelling een tijdelijke wijziging van de huidige modaliteiten van de indexkoppeling onontbeerlijk is.
Zij zal bijgevolg aan het advies van de sociale gesprekspartners één of meerdere formules voorleggen waarvan het effect op de totale massa van lonen en wedden in 1982 de 3% niet mag overschrijden. Tegelijkertijd zal de regering waken over de integrale vrijwaring van de koopkracht van de personen die slecht beschikken over het gemiddeld minimum maandinkomen (CAO nr. 23). Wat de vervangingsinkomens en de andere geïndexeerde sociale vergoedingen betreft zal de regering er over waken dat de koopkracht van de minstbegoeden integraal wordt beveiligd. Na afloop van de raadpleging zal de regering deze beslissing treffen.
Tegelijkertijd zal de regering alle maatregelen treffen die van aard zijn om in dezelfde mate de aangroei der andere inkomens af te remmen. Zo zal het bedrag van de tantièmes tijdelijk geblokkeerd blijven op de in het maatschappelijk jaar 1981 betaalde bedragen. De tarieven van de vrije beroepen zullen onderworpen worden aan hogervermelde indexformule.
Wat betreft de zelfstandigen en vrije beroepen, die niet genieten van officieel getarifieerde beroepsinkomens, en wier beroepsinkomen hoger is dan het gemiddeld minimum maandinkomen (CAO nr. 23) zal de regering aan het advies van de betrokken beroepsorganisaties één of meer formules voorleggen, die toelaten van de betrokkenen, op het deel van de aangroei van hun jaarlijks inkomen dat beantwoordt aan de inflatie, een inspanning te bekomen in alle opzichten gelijkwaardig aan deze, die gevraagd wordt aan alle loon- en weddetrekkenden. Na de consultatie zal de regering deze beslissing nemen en de opbrengst van de inspanning toewijzen aan het sociaal en economisch herstel van de KMO's en zelfstandigen.

2.5 De regering zal erover waken dat de kostendrukking een maximale weerslag heeft op de prijzen, concurrentievermogen, werkgelegenheid en investeringen. Vooral in de toelevering en dienstverlening zullen de controle der marges en de prijsverlagingen een belangrijke factor van kostenverlaging zijn voor exportgerichte bedrijven. Een nieuwe wet op het mededingingsbeleid die het economisch machtsmisbruik, kartelafspraken en de andere concurrentievervalsende praktijken alsook buitensporige distributie- en winstmarges die hieruit voortspruiten moet tegengaan is noodzakelijk.

2.6 In het raam van een grotere doorzichtigheid van het bedrijfsbeheer zal de regering de nodige maatregelen treffen opdat de ondernemingsraden naar aanleiding van de mededeling van de inlichtingen voorzien in het KB van 27-11-'73 over de adequate informatie beschikken inzake de resultaten van deze kostendrukking op het gebied van concurrentievermogen, werkgelegenheid, prijzen en investeringen.

3. *Industrieel beleid*

De veroudering van onze industrie, het verlies van afzetmarkten en de toenemende werkloosheid tonen de noodzaak aan van een dynamische industriële en sectoriële politiek.

3.1 De Regering is vastbesloten het nieuwe industrieel kader te scheppen dat de ondernemingen aanmoedigt en hun toelaat nieuwe toekomstgerichte investeringen te ontwikkelen, ten einde een blijvende tewerkstelling te creëren. Dit is alleen mogelijk indien voorrang wordt verleend aan het herstel van de concurrentiekracht en de bedrijfsrendabiliteit.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

TOENADERING TUSSEN BEIDE JEMENS

Op 9 januari maakte een woordvoerder van de Zuidjemenitische regering, Abdullah Ahmed Ghanem, volgens *AP* bekend dat een ontwerp-grondwet voor een verenigde Jemenitische staat was opgesteld.

Ghanem, secretaris van het presidium van het Zuidjemenitische parlement (PSA), leidde de Zuidjemenitische delegatie bij recente besprekingen met Noord-Jemen over de ontwerpgrondwet. Het ontwerp is, aldus Ghanem, aan wetgevende en uitvoerende instanties in beide landen ter ratificatie voorgelegd. Later zal een datum worden vastgesteld voor een referendum in beide landen voor de definitieve goedkeuring.

Dit betekent een nieuwe stap op de weg naar een vereniging van het in 1918 onafhankelijk geworden Noord-Jemen en het sinds 1967 onafhankelijke Zuid-Jemen, resp. de Arabische Republiek Jemen en de Democratische Volksrepubliek Jemen.
Na maandenlange grensincidenten tussen Noord- en Zuid-Jemen hadden de staatshoofden van beide landen op 28 nov. 1972 een akkoord getekend over de vereniging van beide Jemens, dat echter een dode letter bleef.
Na een grensoorlog in februari 1979 werden de staatshoofden van beide Jemens het op 30 maart 1979 opnieuw eens over de vereniging van de twee landen tot één staat (pag. 431/1-1979). Terwijl Zuid-Jemen op een snelle uitvoering van dit principebesluit aandrong, maakte Noord-Jemen geen haast. Maar sinds op 24 nov. 1981 te Koeweit een bestandsakkoord werd getekend tussen de Noordjemenitische regering en het Nationale Democratische Front (zie hieronder) lijkt de toenadering tussen Noord- en Zuid-Jemen echt op gang gekomen.

Onderhandelingen en strijd tussen Sana en het NDF

Nadat op 31 jan. 1980 een akkoord over politieke samenwerking was gesloten tussen de in Sana zetelende regering van Noord-Jemen en het in Zuid-Jemen gevestigde oppositionele (Noordjemenitische) Nationale Democratische Front (NDF) o.l.v. Sultan Ahmed Omer (zie pag. 669/2-1980), beperkte Zuid-Jemen zijn steun aan het NDF en het trok zijn leger terug uit het grensgebied, waar dit „psychologische steun" aan de guerrillastrijders van het NDF had verleend.
Deze Zuidjemenitische maatregelen hadden tot gevolg dat die guerrillastrijders in steeds groter aantal Noord-Jemen binnendrongen, waar zij erin slaagden te infiltreren in sommige noordelijke stammen, in het bijzonder de Bakil, die zich van oudsher verzetten tegen de door Saoedi-Arabië gesteunde Hashed-confederatie. Het NDF zou wapens hebben geleverd en hebben opgeroepen tot verzet tegen de Noordjemenitische regering. Ook zou het verscheidene dorpen in het zuiden van Noord-Jemen aan de heerschappij van de traditionele heersende sjeiks hebben onttrokken en die onder een bestuur in Zuidjemenitische geest hebben gesteld.

Die toenemende NDF-aanwezigheid in Noord-Jemen leidde tot een reeks van heftige gevechten met het Noordjemenitische leger. Volgens een bericht in de *NYT* van 7-8 juni 1980 hadden zich sinds begin mei 1980 sporadische gevechten voorgedaan, waarbij het Noordjemenitische leger ruim 100 man aan doden en gewonden had verloren.

Ondanks deze ontwikkelingen verklaarde het NDF nog steeds bereid te zijn tot voortzetting van de verzoeningsbesprekingen met de Noordjemenitische regering en tot steun aan de fusieplannen tussen Noord- en Zuid-Jemen, waarmee volgens het NDF goede betrekkingen werden gehandhaafd. De besprekingen tussen de Noordjemenitische regering en de NDF liepen vast op het probleem van de deelname van de NDF aan de macht. President Saleh wilde wel vertegenwoordigers van het Front als individuen in het kabinet opnemen, maar hij was geenszins genegen het NDF een officiële status toe te kennen noch belangrijke portefeuilles te verlenen, aldus *Le Monde* (18-11-1981). Daarentegen wilde het Front, dat de wens zou hebben geuit tenminste drie van de voornaamste ministersposten te controleren – waaronder binnenlandse zaken en voorlichting –, met zijn toetreding tot de regering een proces inluiden t.b.v. de vorming van een „waarlijk democratisch regime".
De kabinetsreorganisatie van 15 okt. 1980 (pag. 336/3-1981), waarbij diverse „progressieve" personen die het vertrouwen van het NDF genoten werden uitgeschakeld, stak de lont in het kruit. De gewapende botsingen namen in aantal en omvang toe in de vierhoek Ebb–Nadira–Damt–Kaataba.

The Guardian (9-9-1980) meldde dat NDF-leider Abdul Salam al-Dumaini samen met zijn beide broers was gedood, toen zij in Sana verbleven. Abdul Salam al-Dumaini was daar als lid van een „officiële delegatie die middels onderhandelingen trachtte de unificatie van de twee Jemens te bereiken".

Het NDF „bevestigde" in een op 14 nov. 1980 te Aden uitgegeven communiqué dat er „hevige gevechten" hadden plaatsgevonden in de voorbije 15 dagen tussen het Noordjemenitische leger en het NDF in het grensgebied ten zuiden van Sana. De verantwoordelijke militaire gouverneur aldaar zou een bestandsaanbod van de hand hebben gewezen en „de huizen en landerijen van mensen in het gebied die het Front steunden in brand" hebben laten steken.

In afgelegen berggebieden raakte het NDF ook in conflict met conservatieve stammen, die een „Islamitisch Front" hadden gevormd. Volgens Le Monde (20-12-1980) was dit Front een door Saoedi-Arabië gesteunde en gefinancierde „pressiegroep" teneinde de fusie van Noord-

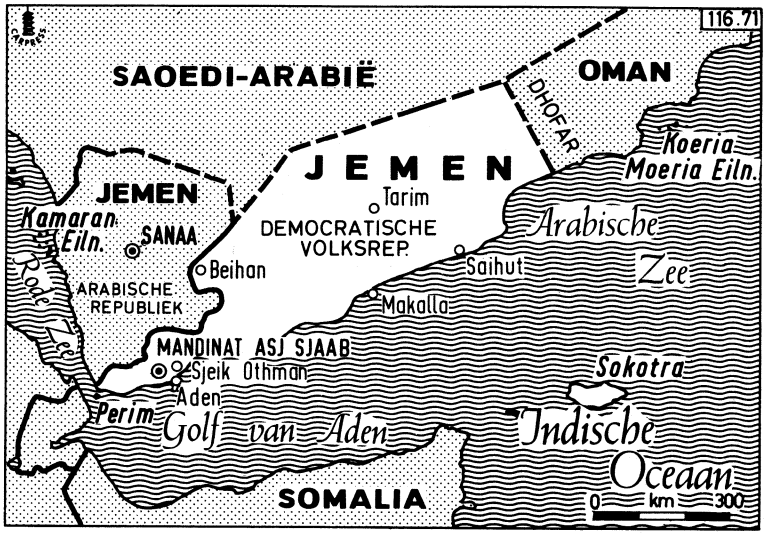

met Zuid-Jemen tegen te werken en de Noordjemenitische regering onder druk te zetten. Het „Islamitsch Front" zou worden geleid door sjeik Abdallah Bin Hoessein al-Ahmar, het hoofd van de Hashed-confederatie, die ook lid van de Noordjemenitische consultatieve raad was (pag. 665/1-/1980).

Op 26 jan. 1981 berichtte het dagblad *Al Watan* uit Koeweit dat het NDF „eens en vooral" verslagen was. Het was genoodzaakt naar Zuid-Jemen terug te trekken wegens een drie weken durend offensief van Noordjemenitische regeringstroepen, gesteund door „conservatieve stammen en religieuze groepen". Eerder zou ook een aanval zijn uitgevoerd op een in Noord-Jemen op 9/10 dec. 1980 gehouden NDF-conferentie, welke door een aanzienlijk aantal personen zou zijn bijgewoond.
De emir van Koeweit, Jabir al-Ahmed al-Sabah, die in maart 1979 had bemiddeld bij het beëindigen van de „grensoorlog" tussen Noord- en Zuid-Jemen (zie o.a. pag. 430/3-1979), arriveerde na een staatsbezoek van één dag aan Sana op 1 febr. 1981 in Aden. De emir, vergezeld van zijn ministers van buitenlandse zaken en financiën, sprak zowel met de Noordjemenitische president Saleh als met zijn Zuidjemenitische ambtgenoot Mohammed. Een belangrijk punt daarbij was financiële hulp voor beide Jemens, aldus *DPA* (2-2-1981). De Zuidjemenitische regering bevestigde tegenover de emir dat zij naar een politiek-economische unie met Noord-Jemen bleef streven.
In april 1981 volgden discrete, maar vergeefse onderhandelingen om het akkoord van jan. 1980 te reactiveren.
Eind juni 1981 werden de gevechten op grotere schaal en met toenemend geweld hervat, toen de Noordjemenitische autoriteiten zich er rekenschap van gaven dat het Front het bestand had gebruikt om zijn posities te versterken. De gevechten, die de hele maand juli voortduurden en vervolgens in augustus werden hervat, vertoonden soms het aspect van een ware positie-oorlog, in de loop waarvan, voor het eerst, aan weerszijden zware wapens werden gebruikt. Vanuit Sana werden versterkingen voor de regeringstroepen naar het strijdtoneel gestuurd om eens en voor al het militaire apparaat van de rebellen te vernietigen.

Volgens de *NZZ* (16-9-1981) was er sinds ongeveer vier weken sprake van een nieuw NDF-offensief, waarbij het Front zijn invloedssfeer tot het centrum van Noord-Jemen zou hebben uitgebreid. Ook werden gevallen van desertie uit het Noordjemenitische leger gemeld. *AP* (23-9-1981) berichtte dat het NDF in augustus sleutelposities had veroverd bij Ibb, de op drie na grootste stad van Noord-Jemen, maar dat regeringstroepen de rebellen sindsdien hadden teruggedreven.
Daarentegen schreef *Le Monde* (18-11-1981) dat het NDF praktisch een heel gebied in het oostelijk deel van het gouvernoraat Ibb, in een moeilijk toegankelijk berggebied dat een verbinding heeft met Zuid-Jemen via de stad Kaataba, controleert. Sinds september was opnieuw een wankel bestand van kracht, dat werd onderbroken door incidentele en symbolische interventies van de regeringsluchtmacht tegen de posities van het NDF. De oorlog tegen de NDF-troepen is, aldus nog steeds *Le Monde*, niet populair in het leger. In juli 1981 werden 24 officieren gearresteerd wegens „weigering om te vechten" en vier van hen werden gefusilleerd. De zware verliezen van sommige regeringseenheden zouden ook het moreel van de militairen ernstig hebben aangetast.

Op 5 sept. 1981 meldde het NDF vanuit Aden dat in augustus 12 officieren van de pantsertroepen in Noord-Jemen waren terechtgesteld wegens een poging tot staatsgreep.
In verband daarmee zouden in diverse legereenheden talrijke arrestaties zijn verricht. O.a. zou de commandant van de 8ste parachutistenbrigade, Abdelmalek al-Sayyani, op beschuldiging van medeplichtigheid zijn aangehouden. De halfbroer van president Saleh, Ali Mohsen al-Ahmar, was benoemd tot commandant van de 1ste pantserbrigade, met als taak het mobiliseren van de stammen en de geregelde troepen voor de strijd tegen de partizanen van het NDF in het centrale deel van Noord-Jemen. De veiligheidsmaatregelen rond de president waren versterkt en de directeur van het presidentiële bureau was ontslagen. Aldus het NDF.

Overigens berichtte *AFP* (23-9) vanuit Riad (Saoedi-Arabië) dat de recente gevechten direct na de ondertekening van het pact van Aden tussen Zuid-Jemen, Libië en Ethiopië op 19 aug. 1981 waren uitgebroken (zie elders in deze aflevering onder Jemen-Zuid).

Zuidjemenitische leider in Noord-Jemen

Op 14 en 15 sept. 1981 bracht president Ali Nasser Mohammed van Zuid-Jemen een officieel bezoek aan Noord-Jemen. In Taiz voerde Mohammed besprekingen met zijn Noordjemenitische ambtgenoot Ali Abdallah Saleh, die hij daarmee voor de vierde* maal sinds zijn ambtsaanvaarding als president (21 april 1980) opzocht. Hoewel Saleh bij hun laatste ontmoeting een jaar tevoren (zie pag. 671/2-'80) een bezoek aan Aden had toegezegd, had hij dit nog niet afgelegd. Wel waren er intussen voortdurende Zuidjemenitische bezoekers naar Sana en Taiz gekomen, terwijl ook steeds meer verenigingscommissies van beide landen waren gevormd en de eerste gemeenschappelijke projecten waren opgezet. Aan het slot van de besprekingen werd een gemeenschappelijke verklaring gepubliceerd, waarin o.a. werd gesteld:

„De beide partijleiders bespraken de resultaten en praktische stappen, die op de weg naar de hereniging van Jemen met democratische en vreedzame middelen tot dusver zijn bereikt c.q. gezet." Zij spraken hun „volledige voldoening" uit over de nieuwe vormen van constructieve samenwerking, bijv. de oprichting van gemeenschappelijke ondernemingen „die binnenkort hun werkzaamheden beginnen en voor de uitvoering van de economische plannen van beide delen zullen werken". Zij bevestigden als hun overtuiging „dat met zulke uniforme stappen, die in verscheidene levenssectoren van het Jemenitische vaderland worden ondernomen, de weg voor de opbouw van een verenigde en democratische staat wordt geëffend". Daarom moesten de bestaande gemeenschappelijke commissies hun inspanningen verdubbelen.
Met het oog op de toestand in het gebied van de Golf, de Rode Zee en de Indische Oceaan uitten zij hun bezorgdheid over de toenemende spanningen, die voortvloeien uit de plannen van de VS i.z. een Rapid Deployment Force, de arrogante houding van Israël en het „bestaan van vijandelijke militaire steunpunten in de regio".

Volgens *Le Monde* (18-11-'81) was het klimaat van de besprekingen bijzonder dramatisch geweest. President Mohammed zou een politieke oplossing hebben geëist en hebben gesteld dat de toetreding van het NDF tot de regering van Noord-Jemen het enige middel was om de crisis op te heffen. President Saleh zou hebben geantwoord dat de onderhandelingen ten gunste van een politieke oplossing werden voortgezet en dat Aden tot het welslagen daarvan kon bijdragen door zijn veelzijdige hulp aan het NDF te staken. Hij zou eveneens zijn „hevige ongerustheid" hebben uitgesproken over het tripartite pact tussen Zuid-Jemen, Ethiopië en Libië, waarvan de „militaire clausule" z.i. een permanente dreiging tegen Noord-Jemen vormde. Het overleg te Taiz had geen enkel probleem opgelost. President Mohammed beloofde slechts de Noordjemenitische desiderata aan het politieke bureau van zijn partij (JSP) over te brengen.

Bestand Sana – NDF

Volgens een bericht van de Syrische radio, aldus *NZZ* (3-12-81), werd op 24 nov. 1981 een bestandsakkoord getekend tussen president Saleh van Noord-Jemen en Sultan Ahmed Omer van het NDF. Dit bestand – volgens *Le Monde* (7-1-'82) het vierde sinds begin 1981 – ging op 26 nov. in. De ondertekening van het akkoord vond in Koeweit plaats, waar de presidenten van Noord- en Zuid-Jemen, Saleh en Mohammed, op initiatief van de emir van Koeweit,

* Het eerste bezoek vond plaats van 8-13 juni 1980 in Sana (pag. 671/1-'80), het tweede op 7 juli 1980 in Sana en het derde op 1-2 sept. 1980 in Taiz.

Jabir al-Ahmad al-Sabah, een ontmoeting hadden op doorreis naar de Arabische topconferentie te Fez (25 nov. 1981).

Tevoren had president Mohammed in een op 23 nov. te Aden gepubliceerd interview met het Franse persbureau AFP blijk gegeven van ergernis over de aarzelende wijze waarop Noord-Jemen op de tussen beide Jemens overeengekomen eenheidsstaat zou aansturen. Mohammed wees erop dat hij in de laatste twee jaar vijf maal Noord-Jemen had bezocht, terwijl zijn Noordjemenitische collega Saleh nog geen enkele maal in Zuid-Jemen op bezoek was geweest.

Het bestandsakkoord voorzag niet alleen in een staken van de vijandelijkheden, maar ook in de geleidelijke demilitarisering van het grensgebied, de vorming van een tripartite controlecommissie (Noord- en Zuid-Jemen èn het NDF), belast met de uitvoering van de diverse fasen van het akkoord, alsook het op gang brengen van de „nationale dialoog" om de inpassing van het NDF in het Noordjemenitische politieke leven te vergemakkelijken.

Saleh in Aden

Van 30 nov. - 2 dec. 1981 bracht president Saleh van Noord-Jemen tenslotte met een grote delegatie een officieel bezoek aan Zuid-Jemen, n.a.v. de 14de verjaardag van de beëindiging van de Britse heerschappij aldaar.

Op 2 dec. ondertekenden Saleh en zijn Zuidjemenitische ambtgenoot Mohammed te Aden een omvangrijk „akkoord over de ontwikkeling van de samenwerking". Dit akkoord noemde geen termijn voor de in beginsel overeengekomen fusie tussen beide staten, maar het bevatte wel een hele reeks van maatregelen welke tot de vereniging moeten leiden.
Overeengekomen werd een Jemenitische Raad te vormen, waartoe de beide staatshoofden zullen behoren. Deze Raad moet de uitvoering van de verdragen over de eenheid en de uitvoering van gemeenschappelijke projecten alsook de afspraken op het gebied van de buitenlandse politiek controleren en leiden. De Raad moet minstens eenmaal per half jaar in een van de beide hoofdsteden of in een andere overeengekomen plaats bijeenkomen. Voorts zal een gemeenschappelijke ministerraad worden gevormd, waarvan de premier, de ministers van buitenlandse zaken, binnenlandse zaken, planning en onderwijs alsmede de chefs van de generale staf van beide staten deel uitmaken. Deze ministerraad moet minstens eenmaal per kwartaal in een van beide hoofdsteden bijeenkomen en de economische en sociale ontwikkelingsplannen van de beide staten coördineren, om zo uiteindelijk de economische integratie te bereiken.
De Raad kreeg een secretariaat van zes personen, met bureaus in Aden en Sana, dat met de volgende taken werd belast:

1. Voorbereiding en afwikkeling van de bijeenkomsten van de Raad en de ministerraad.
2. Uitvoering van studies t.b.v. het gemeenschappelijk zoeken naar water en bodemschatten, het economisch nut van gemeenschappelijke landbouw- en industrieprojecten, het op de markt brengen van landbouwprodukten in beide Jemenitische staten, de bouw van wegen tussen beide staten alsmede de gemeenschappelijke bestrijding van epidemieën en de bouw van klinieken in het grensgebied.
3. Bouw van gemeenschappelijke scholen in het grensgebied, coördinatie van de bevolkingsgegevens, afspraken over specialisatie bij het hoger onderwijs, voorbereiding van gemeenschappelijk radio- en TV-programma's.
4. Elke burger van Jemen moet met een persoonsbewijs beide staten kunnen binnenreizen.
5. Afspraken over een gemeenschappelijke politiek in de Arabische regio (vijandschap jegens imperialisme en zionisme, steun aan de PLO en Syrië, veroordeling van Camp David); verwerping van een „vreemde militaire aanwezigheid, die vijandelijk staat tegenover de volken van onze regio", steun aan de omvorming van de regio tot een zone van vrede, veiligheid en stabiliteit alsmede aan een (door president Mohammed voorgestelde) „topconferentie van de staten van de Golf, het Arabisch schiereiland, de Hoorn van Afrika en de geïnteresseerde partijen, om de buitenlandse bases in de regio te liquideren", steun aan de Sowjet-initiatieven m.b.t. de Golf en de Indische Oceaan;
„het treffen van politieke, diplomatieke en economische maatregelen tegen de VS en tegen elke andere staat, die direct of indirect het „zionistische complex" moreel of materieel steunt of een vijandige houding jegens de Arabische natie en haar recht op souvereiniteit en onafhankelijkheid inneemt", afwijzing van allianties van politieke, militaire of strategische aard, die met het kolonialisme en het neokolonialisme in al hun vormen zijn verbonden en tot buitenlandse inmenging in de binnenlandse aangelegenheden alsook tot benadeling van de nationale politiek en doelstellingen leiden;
normale betrekkingen met alle Arabische staten op basis van wederzijds respect, eerbiediging van de nationale souvereiniteit en niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden, coördinatie van de pogingen t.b.v. de eenheid van de Arabische standpunten op internationale conferenties.
6. Steun aan de politiek van ontspanning en vreedzame coëxistentie alsmede aan de strijd van de volken voor vrijheid, sociale vooruitgang en het recht op benutting van de eigen rijkdommen, vriendschap met alle staten die de strijd voor de eenheid van Jemen, de Arabische doelstellingen en de emancipatie van de volken steunen, „ondersteuning van de beweging van niet-gebonden staten als positieve factor in de internationale betrekkingen, welke veel voor de wereldvrede doet en een belangrijk instrument vormt in de strijd tegen imperialisme, zionisme en racisme".

Vóór zijn vertrek uit Aden verklaarde president Saleh, aldus radio-Aden: De besprekingen hebben het herstel van de Jemenitische eenheid een stap dichterbij gebracht. „Ik ben ervan overtuigd dat wij, als wij uitvoeren waarover wij het eens zijn geworden, een van de belangrijkste pijlers hebben geschapen, waarop de Jemenitische eenheid moet worden gebouwd..."

De Noordjemenitische premier, Abdel Karim al-Iryani, verklaarde tegenover Britse journalisten, aldus *The Times* (18-12-'81), dat president Mohammed van Zuid-Jemen nu had ingestemd met de publikatie van het een jaar eerder bereikte akkoord, waarin wordt gesteld dat geen van beide partijen enige militaire, politieke of persactiviteit tegen de andere partij zal steunen. Het feit dat de regering van Aden bereid was dit akkoord openbaar te maken en zich eraan te houden, zelfs al was het meer dan een jaar oud, betekende volgens Al-Iryani een „uiterst positief element".

De premier zei dat de volgende stap ter verbetering van de betrekkingen tussen de twee Jemens zou bestaan uit het voltooien van constitutionele voorstellen voor een verenigde Jemenitische staat. Gemeenschappelijke commissies die zich met de details bezighielden hadden over het grootste deel van de elementen van het ontwerp overeenstemming bereikt, maar de uiteindelijke vorm van de voorgestelde unie behoorde tot de zaken die nog geregeld moesten worden en dat zou worden overgelaten aan de twee presidenten.
Op de vraag hoe Saoedi-Arabië tegenover de onderhandelingen tussen Noord- en Zuid-Jemen stond zei Al-Iryani dat de regering in Riad voorstander was van elke ontwikkeling die tot stabiliteit in de regio leidt en Sana in dat opzicht altijd „een blanco cheque" heeft gegeven.

Een verenigd Jemen zal volgens de Noordjemenitische premier een niet-gebonden staat zijn, „maar misschien iets tussen waar wij zijn (niet-gebonden, maar sterk afhankelijk van economische hulp uit Saoedi-Arabië) en waar zij zijn (pro-Russisch)".

De Zuidjemenitische minister van buitenlandse zaken, Salem Saleh Mohammed, verklaarde op 4 dec. 1981 te Parijs tegenover *Le Monde* (7-1-'82) dat „de eenheid tussen de twee partijen van Jemen niet een utopische onderneming vormde". „Het sociaal regime van het Noorden bevat niet ronduit kapitalistische staatsstructuren en dat van het Zuiden niet voor 100% socialistische structuren. Een synthese van de twee systemen blijft dus mogelijk", aldus Salem Saleh Mohammed.

(NZZ, FAZ, Le Monde, IHT, The Times, RFE, Financial Times, NRC/H'blad)

(Vor. ber. pag. 665 e.v.-1980; zie ook het laatste deel van deze aflevering)

NEDERLAND

MINIMUM(JEUGD)LOON PER 1 JANUARI 1982 2,8% OMHOOG

Het wettelijk minimumloon is per 1 januari 1982 met 2,8% verhoogd. Voor een werknemer van 23 jaar of ouder bedraagt het minimumloon met ingang van die datum:

f 1979,90 bruto per maand
f 456,90 bruto per week
f 91,38 bruto per dag

Bij de bepaling van deze verhoging is volgens wettelijke voorschriften uitgegaan van de stijging van de index van regelingslonen over de periode april-oktober 1981. Het per 1 juli 1981 gegeven voorschot van circa 1% is daarop in mindering gebracht.
Verder is rekening gehouden met de eenmalige wettelijke bepaling, dat loonstijgingen in verband met zogenaamde toeslagverwerkingen op de stijging van de index in mindering moeten worden gebracht. Deze toeslagverwerking kwam met name voor in de bouw-CAO.

De minimumjeugdlonen bedragen vanaf 1 jan. 1982:

voor	*perc. v. h. min.loon*	*per maand*	*per week*
22-jarigen	90	*f* 1781,90	*f* 411,20
21-jarigen	80	*f* 1583,90	*f* 365,50
20-jarigen	70	*f* 1385,90	*f* 319,80
19-jarigen	60	*f* 1187,90	*f* 274,10
18-jarigen	52,5	*f* 1039,40	*f* 239,90
17-jarigen	45	*f* 891,—	*f* 205,60
16-jarigen	40	*f* 792,—	*f* 182,80

Voor een 16-jarige bedraagt het minimumloon bij 2 dagen partiële leerplicht en een werkweek van 3 dagen *f* 475,20 per maand en *f* 109,68 per week. In geval van een 15-jarige werknemer bedraagt het minimumjeugdloon bij een volledige werkweek *f* 693 per maand en 159,90 per week.

De overgangsregeling die werd getroffen in verband met de verlaging van de minimumjeugdlonen per 1 jan. 1981, is met ingang van 1 jan. 1982 niet meer effectief. *(Ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid)*

(Vor. ber. pag. 426/1-1981)

WIJZIGINGEN BELASTINGHEFFING PER 1 JANUARI 1982

Hierna volgt een overzicht van de wijzigingen in de belastingheffing, die op 1 jan. 1982 in werking getreden zijn.

BELASTINGEN OP INKOMEN, WINST EN VERMOGEN

Inkomstenbelasting en loonbelasting

Tarief
Het tarief voor 1982 is als volgt tot stand gekomen:

TABEL I

Belastingvrije sommen in 1982 (tussen haakjes de bedragen in 1981)

Tariefgroep 1 (werkende gehuwde vrouwen)	*f* 2.421	(*f* 2.278)
Tariefgroep 2 (ongehuwden tot 35 jaar)	*f* 7.010	(*f* 6.599)
Tariefgroep 3 (ongehuwden van 35 jaar en ouder en ongehuwden die gehuwd zijn geweest of ingevolge de AKW (Algemene Kinderbijslagwet) recht hebben op kinderbijslag, of als geen recht op kinderbijslag bestaat, aftrek wegens buitengewone lasten hebben voor uitgaven ter voorziening in het levensonderhoud van een kind dat jonger is dan 27 jaar	*f* 9.423	(*f* 8.871)
Tariefgroep 4 (gehuwde mannen)	*f* 12.078	(*f* 11.371)
De arbeidsongeschiktheidsaftrek[1]		
regeling voor 1982:		
voor personen onder de 65 jaar die voor 45% of meer arbeidsongeschikt zijn	*f* 636	
regeling voor 1981:		
voor personen onder de 65 jaar die voor 45% of meer doch minder dan 80% arbeidsongeschikt zijn		(*f* 790)
voor personen onder de 65 jaar die voor 80% of meer arbeidsongeschikt zijn		(*f* 1.579)
De bejaardenaftrek voor gehuwden	*f* 909	(*f* 2.253)
De bejaardenaftrek voor alleenstaanden	*f* 636	(*f* 1.579)
Het maximum van de bijzondere aftrek voor gezinnen met één ouder (indien deze ouder buiten het huishouden werkzaamheden verricht en voor een kind dat bij de aanvang van het kalenderjaar jonger is dan 16 jaar ingevolge de AKW (Algemene Kinderbijslagwet) recht heeft op kinderbijslag of, als geen recht op kinderbijslag bestaat, aftrek wegens buitengewone lasten heeft voor uitgaven ter voorziening in het levensonderhoud van een kind dat jonger is dan 27 jaar)	*f* 3.871	(*f* 3.644)
De extra aftrek voor de alleenstaande (ouder) die ingevolge de AKW (Algemene Kinderbijslagwet) recht heeft op kinderbijslag of, als geen recht op kinderbijslag bestaat, aftrek wegens buitengewone lasten heeft voor uitgaven ter voorziening in het levensonderhoud van een kind dat jonger is dan 27 jaar	*f* 2.655	(*f* 2.500)

TABEL II

Schijventarief in 1982 (tussen haakjes de bedragen voor 1981)

Belastingpercentage toe te passen op de belastbare som	Opvolgende inkomensschijven	Totaal opvolgende inkomensschijven	Belasting bij totaal opvolgende inkomensschijven
17% over de eerste	*f* 9.269 (*f* 8.723)	*f* 9.269 (*f* 8.723)	*f* 1.575 (*f* 1.482)
26% over de volgende	*f* 6.433 (*f* 6.055)	*f* 15.702 (*f* 14.778)	*f* 3.247 (*f* 3.056)
32% over de volgende	*f* 12.796 (*f* 12.044)	*f* 28.498 (*f* 26.822)	*f* 7.341 (*f* 6.910)
40% over de volgende	*f* 11.255 (*f* 10.593)	*f* 39.753 (*f* 37.415)	*f* 11.843 (*f* 11.147)
50% over de volgende	*f* 17.792 (*f* 16.747)	*f* 57.545 (*f* 54.162)	*f* 20.739 (*f* 19.520)
59% over de volgende	*f* 22.840 (*f* 21.498)	*f* 80.385 (*f* 75.660)	*f* 34.214 (*f* 32.203)
64% over de volgende	*f* 25.536 (*f* 24.034)	*f* 105.921 (*f* 99.694)	*f* 50.557 (*f* 47.584)
67% over de volgende	*f* 31.424 (*f* 29.579)	*f* 137.345 (*f* 129.273)	*f* 71.611 (*f* 67.401)
70% over de volgende	*f* 62.849 (*f* 59.155)	*f* 200.194 (*f* 188.428)	*f* 115.605 (*f* 108.809)
72% over elke volgende gulden			

Het bedrag aan belasting wordt naar beneden afgerond op gehele guldens. Bedragen van *f* 117 (1981: *f* 109) en minder worden niet geheven.

- de tijdelijke verhoging van het tarief die voor 1981 van toepassing was, is vervallen;
- de wettelijke inflatiecorrectie voor 1982 (6,4%) is volledig toegepast;
- het door toepassing van de inflatiecorrectie aangepaste tarief is verhoogd door beperking van de belastingvrije sommen (zie tabel I) en de tariefschijven (zie tabel II) met 1%.

Regeling voor degene die meewerkt in de onderneming van de echtgenoot

- Aan degene die zijn of haar tijd geheel of nagenoeg geheel (ten minste 1750 uren) besteedt aan de onderneming van de echtgenoot, wordt toegerekend 1/3 van de winst met een minimum van *f* 2394 (1981: *f* 2250) en een maximum van *f* 28.681 (1981:*f* 26.955);
- Aan degene die zijn of haar tijd grotendeels (ten minste 875 uren) aan de onderneming van de echtgenoot besteedt, wordt toegerekend 1/5 van de winst met een minimum van *f* 2394 (1981;*f* 2250) en een maximum van *f* 17.212 (1981: *f* 16.176);
- Aan degene die zijn of haar tijd in belangrijke mate (tenminste 525 uren) aan de onderneming van de echtgenoot besteedt, wordt toegerekend 1/9 van de winst met een minimum van *f* 2394 (1981: *f* 2250) en een maximum van *f* 5742 (1981: *f* 5396).

Fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen

- De toevoeging aan de fiscale oudedagsreserve wordt 11,5% van de winst voor zover deze niet meer beloopt dan *f* 50.217 (1981: *f* 47.196) en 10% van de winst voor zover deze meer beloopt dan *f* 50.217 (1981: *f* 47.196).
- Het minimumbedrag van de jaarlijkse toevoeging aan de reserve wordt *f* 904 (1981: *f* 849) en het maximumbedrag *f* 14.254 (1981: *f* 13.396).
- De jaarlijkse onbelaste afneming van de reserve wordt *f* 544 (1981: *f* 511) bij winsten van niet meer dan *f* 26.997 (1981: *f* 25.373).

Stamrechtvrijstelling

Stamrechtvrijstelling
- De maxima gaan als volgt luiden:

f 523.133 (1981: *f* 491.666) bij:
overdrachten door ondernemers van 60 jaar of ouder;
overdrachten door invalide ondernemers;
het staken van de onderneming door overlijden;
f 261.568 (1981: *f* 245.834) bij:

TABEL III

Kleinschaligheidstoeslag

De grootte van de kleinschaligheidstoeslag bedraagt bij een jaarinvestering van:

meer dan	doch niet meer dan	verhoogd met
f —	*f* 40.706	6 %
f 40.706	*f* 81.411	5¾%
f 81.411	*f* 122.115	5½%
f 122.115	*f* 162.819	5¼%
f 162.819	*f* 203.523	5 %
f 203.523	*f* 244.228	4¾%
f 244.228	*f* 284.931	4½%
f 284.931	*f* 325.637	4¼%
f 325.637	*f* 366.340	4 %
f 366.340	*f* 407.045	3¾%
f 407.045	*f* 447.749	3½%
f 447.749	*f* 488.453	3¼%
f 488.453	*f* 529.157	3 %
f 529.157	*f* 569.862	2¾%
f 569.862	*f* 610.565	2½%
f 610.565	*f* 651.271	2¼%
f 651.271	*f* 691.974	2 %
f 691.974	*f* 732.678	1¾%
f 732.678	*f* 773.383	1½%
f 773.383	*f* 814.088	1¼%
f 814.088	*f* 854.790	1 %
f 854.790	*f* 895.496	¾%
f 895.496	*f* 936.200	½%
f 936.200	*f* 976.904	¼%
f 976.904		nihil

overdrachten door ondernemers van 50 tot 60 jaar;
overdrachten door ondernemers jonger dan 50 jaar wanneer de uitkeringen of verstrekkingen direct ingaan;
f 130.784 (1981: *f* 122.917):
in de overige gevallen.

Lijfrentepremie-aftrek

• Het maximum van de lijfrentepremie-aftrek wordt *f* 14.389 (1981: *f* 13.523).

Investeringsbijdragen en -toeslagen (WIR).

• Investeringen in bedrijfsmiddelen komen voor investeringsbijdragen in aanmerking als het totaal van de investeringen in het kalenderjaar een bedrag van meer dan *f* 2400 (1981: *f* 2300) te boven gaat.

Kleinschaligheidstoeslag

• Aanspraak op de kleinschaligheidstoeslag (zie tabel III) ontstaat indien minder dan *f* 976.904 in bedrijfsmiddelen wordt geïnvesteerd (1981: *f* 918.142).

Ziektekosten

• De kosten van ziekte, invaliditeit, bevalling, adoptie en overlijden komen slechts voor aftrek in aanmerking voor zover zij meer bedragen dan:
11,5% (1981: 11%) van het onzuivere inkomen (c.q. voor de loonbelasting het geschatte jaarloon) indien het onzuivere inkomen (c.q. het geschatte jaarloon) *f* 43.478 (1981: *f* 42.272) of minder bedraagt;
f 5000 (1981: *f* 4650) indien het onzuivere inkomen (c.q. voor de loonbelasting het geschatte jaarloon) meer dan *f* 43.478 (1981: *f* 42.272) doch niet meer dan *f* 98.000 (1981: *f* 95.000) bedraagt;
f 6250 (1981: *f* 5800) indien het onzuivere inkomen (c.q. voor de loonbelasting het geschatte jaarloon) meer dan *f* 98.000 (1981: *f* 95.000) bedraagt.
• Het bedrag voor extra uitgaven voor kleding en beddegoed die als uitgaven ter zake van ziekte en invaliditeit worden aangemerkt, wordt *f* 550 (1981: *f* 520). Indien wordt aangetoont dat de extra uitgaven meer bedragen dan *f* 1100 (1981: *f* 1040), wordt het bedrag van *f* 550 verhoogd tot *f* 1375 (1981: *f* 1300).

TABEL IV

Reiskostenaftrekken

De bedragen van de reiskostenaftrek en de vrijgestelde vergoedingen zijn als volgt:

afstand meer dan	minder dan	aftrekbedrag[1] 1981	aftrekbedrag[1] 1982	vrijgestelde vergoeding 1981	vrijgestelde vergoeding 1982
	10 km	*f* 200	*f* 200	*f* 390	*f* 390
10 km	15	*f* 830	*f* 920	*f* 1200	*f* 1310
15	20	*f* 1130	*f* 1240	*f* 1510	*f* 1620
20	30	*f* 1600	*f* 1730	*f* 2140	*f* 2190
30	40	*f* 2200	*f* 2210	*f* 2850	*f* 2850
40	50	*f* 2620	*f* 2700	*f* 3360	*f* 3360
50	—	*f* 3260	*f* 3260	*f* 4140	*f* 4140

[1] Deze aftrekbedragen gelden voor de inkomstenbelasting; voor de loonbelasting zijn deze bedragen *f* 200 lager, omdat in de tabellen loonbelasting reeds rekening is gehouden met een bedrag van *f* 200.

TABEL V

Oudedagsvrijstelling

A. *Ongehuwden*

De oudedagsvrijstelling voor ongehuwden (tariefgroep 3) bedraagt:

Indien de belastingplichtige de leeftijd heeft bereikt van	doch nog niet de leeftijd van	en hij aanspraak heeft op een jaarlijkse uitkering (na zijn 65ste excl. AOW) van in totaal: nihil of meer doch ten hoogste *f* 6875 (*f* 6450) 1982	1981	meer dan *f* 6875 (*f* 6450) doch niet meer dan *f* 13.750 (*f* 12.900) 1982	1981
35	45	*f* 12.000	(*f* 12.000)	*f* 6.000	(*f* 5.000)
45	55	*f* 37.000	(*f* 35.000)	*f* 19.000	(*f* 18.000)
55	65	*f* 99.000	(*f* 93.000)	*f* 49.000	(*f* 46.000)
65	75	*f* 137.000	(*f* 128.000)	*f* 68.000	(*f* 64.000)
75	—	*f* 96.000	(*f* 91.000)	*f* 48.000	(*f* 45.000)

B. *Gehuwden*

De oudedagsvrijstelling voor gehuwden (tariefgroep 4) bedraagt:

Indien de belastingplichtige de leeftijd heeft bereikt van	doch nog niet de leeftijd van	en hij aanspraak heeft op een jaarlijkse uitkering (na zijn 65ste excl. AOW) van in totaal: nihil of meer doch ten hoogste *f* 9800 (*f* 9200) 1982	1981	meer dan *f* 9800 (*f* 9200) doch niet meer dan *f* 19.600 (*f* 18.400) 1982	1981
35	45	*f* 17.000	(*f* 16.000)	*f* 9.000	(*f* 8.000)
45	55	*f* 54.000	(*f* 51.000)	*f* 27.000	(*f* 25.000)
55	65	*f* 140.000	(*f* 132.000)	*f* 71.000	(*f* 66.000)
65	75	*f* 195.000	(*f* 183.000)	*f* 97.000	(*f* 92.000)
75	—	*f* 138.000	(*f* 130.000)	*f* 69.000	(*f* 65.000)

Eén-oudergezinnen

• De kosten van gezinshulp in één-oudergezinnen met jonge kinderen komen voor aftrek in aanmerking voor zover zij meer bedragen dan:
10% van het onzuivere inkomen (c.q voor de loonbelasting het geschatte jaarloon) indien het onzuivere inkomen (c.q. geschatte jaarloon) *f* 98.000 (1981: *f* 95.000) of minder bedraagt;
f 9800 (1981: *f* 9500 indien het onzuivere inkomen (c.q. geschatte jaarloon) meer dan *f* 98.000 bedraagt.
De aftrek bedraagt ten hoogste *f* 29.400 (1981: *f* 28.500).

Teruggaaf op verzoek van ingehouden loonbelasting en premies volksverzekeringen

• De grens voor teruggaaf op verzoek van ingehouden loonbelasting (T-biljet) wordt *f* 117 (1981: *f* 109). Voor teruggaaf van premies volksverzekeringen wordt deze grens eveneens *f*117 (1981: *f* 109)[2]).

Aanslaggrens voor de inkomstenbelasting

• De aanslaggrens voor de inkomstenbelasting wordt *f* 51.500 (1981: *f* 50.300)[1]).

Buitengewone-lastenaftrek voor kinderen voor wie geen kinderbijslag wordt ontvangen

• Belastingplichtigen die geen recht hebben op kinderbijslag ingevolge de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) of dat recht wegens gemoedsbezwaren of in verband met regels ter voorkoming van samenloop niet geldend (kunnen) maken, kunnen onder bepaalde voorwaarden aanspraak maken op buitengewone-lastenaftrek voor kosten van levensonderhoud voor kinderen jonger dan 27 jaar.
Deze buitengewone-lastenaftrek bestaat uit vaste bedragen per kind:

a. *f* 287,50 per kwartaal (1981: *f* 275), als het kind het oudste kind is van de belastingplichtige, jonger is dan drie jaar en in belangrijke mate op kosten van de belastingplichtige wordt onderhouden;

b. *f* 575 per kwartaal (1981: *f* 550) als het kind niet onder a. valt en in belangrijke mate op kosten van de belastingplichtige wordt onderhouden;

c. *f* 1150 per kwartaal (1981: *f* 1100) als het kind niet onder a. valt, 18 jaar of ouder is en

TABEL VI

Interingsvrijstelling

A. *Ongehuwden*

De interingsvrijstelling voor ongehuwden (tariefgroep 2 en 3) bedraagt:

Indien de belastingplichtige de leeftijd heeft bereikt van	doch nog niet de leeftijd van	en hij voor de heffing van de inkomstenbelasting over het voorafgaande kalenderjaar een onzuiver inkomen heeft genoten van:			
		nihil of meer doch ten hoogste *f* 8400 (*f* 7875)		meer dan *f* 8400 (*f* 7875) doch niet meer dan *f* 16.800 (*f* 15.750)	
		1982	1981	1982	1981
—	25	*f* 217.000	(*f* 204.000)	*f* 109.000	(*f* 102.000)
25	35	*f* 202.000	(*f* 190.000)	*f* 101.000	(*f* 95.000)
35	45	*f* 174.000	(*f* 163.000)	*f* 87.000	(*f* 82.000)
45	55	*f* 130.000	(*f* 122.000)	*f* 65.000	(*f* 61.000)
55	65	*f* 54.000	(*f* 51.000)	*f* 27.000	(*f* 25.000)

B. *Gehuwden*

De interingsvrijstelling voor gehuwden (tariefgroep 4) bedraagt:

Indien de belastingplichtige de leeftijd heeft bereikt van	doch nog niet de leeftijd van	en hij voor de heffing van de inkomstenbelasting over het voorafgaande kalenderjaar een onzuiver inkomen heeft genoten van:			
		nihil of meer doch ten hoogste *f* 12.000 (*f* 11.250)		meer dan *f* 12.000 (*f* 11.250) doch niet meer dan *f* 24.000 (*f* 22.500)	
		1982	1981	1982	1981
—	25	*f* 310.000	(*f* 292.000)	*f* 155.000	(*f* 145.000)
25	35	*f* 287.000	(*f* 270.000)	*f* 143.000	(*f* 135.000)
35	45	*f* 249.000	(*f* 234.000)	*f* 124.000	(*f* 117.000)
45	55	*f* 186.000	(*f* 175.000)	*f* 93.000	(*f* 87.000)
55	65	*f* 77.000	(*f* 73.000)	*f* 38.000	(*f* 36.000)

grotendeels op kosten van de belastingplichtige wordt onderhouden;

d. *f* 1725 per kwartaal (1981: *f* 1650) als het kind niet onder a, valt, 18 jaar of ouder is, niet tot het huishouden behoort, en geheel of nagenoeg geheel op kosten van belastingplichtige wordt onderhouden.

• Als gevolg van de toekenning van kinderbijslag aan de verzorgende ouder ondergaan de regels ter voorkoming van samenloop van kinderbijslag met ingang van 1982 wijziging. Door deze wijziging zal de gescheiden ouder die tot nu toe verplicht was de door hem ontvangen kinderbijslag aan de verzorgende ouder af te dragen zijn recht op kinderbijslag niet meer geldend kunnen maken en mogelijk in aanmerking komen voor buitengewone-lastenaftrek. De verzorgende ouder die de kinderbijslag zelf kan aanvragen, komt niet meer voor buitengewone-lastenaftrek in aanmerking.

• De buitengewone-lastenaftrek voor een belastingplichtige die zijn recht op kinderbijslag voor een kind in verband met regels ter voorkoming van samenloop niet geldend kan maken, geldt met ingang van 1982 niet meer voor de belastingplichtige die een huishouden vormt met degene die het recht op kinderbijslag voor dat kind wel geldend kan maken.

Een kind wordt geacht in belangrijke mate te zijn onderhouden indien de belastingplichtige ten minste *f* 54 (1981: *f* 52) per week voor het levensonderhoud van het kind betaalt. Bedragen de totale kosten van het levensonderhoud van het kind minder dan *f* 108 (1981: *f* 104) per week, dan is voldoende dat meer dan de helft van de totale kosten wordt betaald.

Reiskostenregeling

(zie tabel IV)

Zelfstandigenaftrek

• De tijdelijke zelfstandigenaftrek voor kleine zelfstandigen is, op een verhoogd niveau, verlengd voor 1982. Dit houdt in dat ten aanzien van ondernemers van 18 jaar en ouder, die een winst

TABEL VII

Successierecht en schenkingsrecht

Tarief van het successierecht en van het schenkingsrecht (tussen haakjes tarief 1981)

		Indien geërfd of verkregen wordt door:					
tussen (1)	en (2)	I. echtgenoot, kinderen, afstammelingen in tweede of verdere graad: een verkrijger – niet zijnde de echtgenoot – die behoort tot de bloedverwanten in de rechte lijn of in de zijlijn tot en met de tweede graad en tot het tijdstip van het overlijden of de schenking samen met de erflater of de schenker na hun 30ste jaar gedurende een aaneengesloten periode van ten minste vijf jaren een gemeenschappelijke huishouding heeft gevoerd[1]		II. broers, zusters, bloedverwanten in de rechte lijn; een verkrijger – niet zijnde de echtgenoot – die niet behoort tot de bloedverwanten onder 1 genoemd en tot het tijdstip van overlijden of de schenking samen met de erflater of de schenker na hun 18de jaar gedurende een aaneengesloten periode van ten minste vijf jaren een gemeenschappelijke huishouding heeft gevoerd[2]		III. andere verkrijgers, uitgezonderd de rechtspersonen die vallen onder het tarief van 11%	
(1)	(2)	a	b	a	b	a	b
0 –	28.010 (26.325)	0	5	0	26	0	41
28.010 – (26.325) –	56.020 (52.650)	1.400 (1.316)	8	7.282 (6.844)	30	11.484 (10.793)	45
56.020 – (52.650) –	112.040 (105.300)	3.641 (3.422)	12	15.685 (14.742)	35	24.088 (22.639)	50
112.040 – (105.300) –	224.079 (210.600)	10.363 (9.740)	15	35.292 (33.169)	39	52.098 (48.964)	54
224.079 – (210.600) –	448.157 (421.200)	27.169 (25.535)	19	78.987 (74.236)	44	112.599 (105.826)	59
448.157 – (421.200) –	1.120.392 (1.053.000)	69.744 (65.549)	23	177.582 (166.900)	48	244.805 (230.080)	63
1.120.392 – (1.053.000) –	en het hogere bedrag van de belaste verkrijging	224.358 (210.863)	27	500.254 (470.164)	53	668.313 (628.114)	68

a Belasting over het in kolom (1) genoemde bedrag.

b Heffingspercentage over het gedeelte van de (belaste) verkrijging, dat ligt tussen de bedragen van kolom (1) en kolom (2).

[1] Voor afstammelingen in de tweede of verdere graad bedraagt de belasting het ingevolge deze kolom verschuldigde, vermeerderd met 60% daarvan.

[2] De periode van vijf jaar gaat niet in zolang één van de partners nog gehuwd is.

TABEL VIII

Motorrijtuigenbelasting

LPG- en dieselpersonenauto's

Motorrijtuigenbelasting in guldens per jaar voor LPG-personenauto's en voor dieselpersonenauto's (totaalbedragen, dus inclusief provinciale opcenten zoals die tot 1 april 1982 van toepassing zijn.

	Gewichtsklasse 800 kg (751 t/m 850)					1000 kg (951 t/m 1050)				
	Brandstof gas			dieselolie		gas			dieselolie	
	1/1	1/3		1/1	1/3	1/1	1/3		1/1	1/3
Groningen	696	756	(520)	641	681	937	1007	(722)	872	922
Friesland	698	758	(521)	643	683	940	1010	(725)	875	925
Drenthe	696	756	(520)	641	681	937	1007	(722)	872	922
Overijssel	698	758	(521)	643	683	940	1010	(725)	875	925
Gelderland	696	756	(520)	641	681	937	1007	(722)	872	922
Utrecht	699	759	(523)	644	684	942	1012	(727)	877	927
N.-Holland	698	758	(521)	643	683	940	1010	(725)	875	925
Z.-Holland	705	765	(529)	650	690	952	1022	(737)	887	937
Zeeland	698	758	(521)	643	683	940	1010	(725)	875	925
N.-Brabant	698	758	(522)	643	683	940	1010	(725)	875	925
Limburg	696	756	(520)	641	681	937	1007	(722)	872	922
Z.IJ.P.[1]	696	756	(520)	641	681	937	1007	(722)	872	922
	Gewichtsklasse 1200 kg (1151 t/m1250)					1400 kg (1351 t/m 1450)				
	Brandstof gas			dieselolie		gas			dieselolie	
	1/1	1/3		1/1	1/3	1/1	1/3		1/1	1/3
Groningen	1206	1286	(952)	1131	1191	1473	1563	(1181)	1388	1458
Friesland	1210	1290	(955)	1135	1195	1478	1568	(1186)	1393	1463
Drenthe	1206	1286	(952)	1131	1191	1473	1563	(1181)	1388	1458
Overijssel	1210	1290	(955)	1135	1195	1478	1568	(1186)	1393	1463
Gelderland	1206	1286	(952)	1131	1191	1473	1563	(1181)	1388	1458
Utrecht	1214	1294	(959)	1139	1199	1483	1573	(1191)	1398	1468
N.-Holland	1210	1290	(955)	1135	1195	1478	1568	(1186)	1393	1463
Z.-Holland	1228	1308	(974)	1153	1213	1502	1592	(1210)	1417	1487
Zeeland	1210	1290	(955)	1135	1195	1478	1568	(1186)	1393	1463
N.-Brabant	1211	1291	(956)	1136	1196	1479	1569	(1187)	1394	1464
Limburg	1206	1286	(952)	1131	1191	1473	1563	(1181)	1388	1458
Z.IJ.P.[1]	1206	1286	(952)	1131	1191	1473	1563	(1181)	1388	1458

[1] Zuidelijke IJsselmeerpolders, waaronder Lelystad en Almere.

genieten van *f* 67.000 of lager, een inkomensaftrek wordt toegepast van *f* 2200 (1981: *f* 2000). Bij hogere winsten wordt de aftrek verminderd met *f* 220 (1981: *f* 200) voor elk vol bedrag van *f*1000 waarmee de winst *f* 67.000 te boven gaat; bij winsten van *f* 77.000 en meer wordt geen aftrek verleend.

- De verhoging van het aftrekbedrag, die sinds 1980 geldt voor zelfstandigen met een winst en een onzuiver inkomen beneden *f* 40.000, geldt ook voor 1982. De verhoging bedraagt *f* 400 bij een winst van *f* 30.000 of lager. Voor elk vol bedrag van *f* 1000 waarmee de winst *f* 30.000 te boven gaat, wordt de verhoging met *f* 40 verminderd. Bij winsten van *f* 40.000 en meer wordt de zelfstandigenaftrek niet verhoogd.

Bejaardenaftrek

- De gehuwden bejaardenaftrek wordt verlaagd tot *f* 909. (In 1981 was de aftrek *f* 2253).
- De ongehuwden bejaardenaftrek wordt verlaagd tot *f* 636. (In 1981 was de aftrek *f* 1575).

Arbeidsongeschiktheidsaftrek

- De arbeidsongeschiktheidsaftrek wordt verlaagd tot *f* 636. (In 1981 gold bij arbeidsongeschiktheid van 80% of meer een aftrek van *f* 1579 en bij arbeidsongeschiktheid van 45% tot 80% een aftrek van *f* 790).

Bijzonder tarief inkomstenbelasting

- Met ingang van het jaar 1982 bedraagt voor bijzondere baten, zoals schadeloosstellingen, afkoopsommen en winst behaald met verkoop van een onderneming, de belasting:

75% van het viervoud van de belasting die meer is verschuldigd indien een vierde deel van de bijzondere bate wordt toegevoegd aan het gemiddelde jaarinkomen in de laatste vier jaren die voorafgaan aan het jaar waarin de bijzondere bate wordt genoten:

Dividendbelasting

- Vervroeging van het tijdstip van teruggaaf van dividendbelasting aan beleggingsinstellingen. De regeling houdt in, dat een beleggingsinstelling uiterlijk zes maanden na afloop van haar boekjaar over dat jaar een afzonderlijk verzoek kan indienen om teruggaaf van de in dat boekjaar te haren laste ingehouden dividendbelasting.
- Een termijn van twee jaren voor de indiening van een verzoek tot teruggaaf van dividendbelasting voor niet aan de vennootschapsbelasting onderworpen rechtspersonen, zoals stichtingen en verenigingen, (t.w. twee jaren na afloop van het kalenderjaar waarin de dividendbelasting is ingehouden.).
- Een tarief van 20% voor dividendbelasting die wordt ingehouden op inkomsten ter zake van inkoop door een vennootschap van door een particulier geërfde, incourante aandelen, waarover 20% inkomstenbelasting is verschuldigd.

Vermogensbelasting

Oudedagsvrijstelling[3]

(zie tabel V A en B)

Interingsvrijstelling[4]

(zie tabel VI A en B)

Overige vrijstellingen en aftrekken

(tussen haakjes bedragen in 1981)

De ondernemingsvrijstelling

Aan belastingplichtigen die een onderneming bezitten wordt vrijstelling van vermogensbelasting verleend voor de volgende bedragen:
a. Indien het ondernemingsvermogen niet meer beloopt dan *f* 101.000 (*f* 95.000) is 100% van het ondernemingsvermogen vrijgesteld.
b. Indien dat vermogen meer beloopt dan *f* 101.000 (*f* 95.000) is 50% vrijgesteld doch tenminste *f* 101.000 (*f* 95.000) en ten hoogste *f* 280.000 (*f* 263.000).

Basisvrijstelling

De basisvrijstelling wordt verhoogd tot *f* 96.000 (*f* 91.000) voor gehuwden en tot *f* 48.000 (*f* 45.000) of *f* 78.000 (*f* 74.000) voor ongehuwden (afhankelijk van tariefgroepindeling).

Kinderaftrek

Voor kinderen tot 18 jaar bedraagt de kinderaftrek *f* 6000 (*f* 5000). Voor studerende kinderen van 18 tot 27 jaar is de aftrek *f* 30.000 (*f* 28.000).

Invaliditeits- en bejaardenaftrek

De invaliditeitsaftrek en de bejaardenaftrek bedragen beide *f* 43.000 (*f*40.000).

Vrijstelling periodieke uitkeringen

Het vrijstellingsbedrag met betrekking tot periodieke uitkeringen is verhoogd tot *f* 24.000 (*f* 22.500) voor degene die de uitkering geniet, tot *f* 16.800 (*f* 15.500); voor de langstlevende echtgenoot, tot *f* 6900 (*f* 6400) voor wezen en *f* 3450 (*f* 3200) voor halfwezen. Voor ingegane lijfrenten zijn overeenkomstige bedragen vastgesteld van resp. *f* 19.600 (*f* 18.400), *f* 13.750 (*f* 12.900), *f* 5600 (*f* 5300) en *f* 2800 (*f* 2650).

Successierechten en schenkingsrecht

(tussen haakjes bedragen in 1981)

Successierechten (zie tabel VII)

Echtgenoten

vrijstelling: *f* 392.137 (*f* 368.550).

Jonge kinderen

vrijstelling: *f* 5602 (*f* 5265) per jaar beneden 23 jaar met een minimum van *f* 11.204 (*f* 10.530).

Oudere kinderen

vrijstelling: *f* 11.204 (*f* 10.530) voor kinderen ouder dan 23 jaar mits de verkrijging niet meer bedraagt dan *f* 33.612 (*f* 31.590).

Invalide kinderen

vrijstelling als kinderen beneden 23 jaar, met een minimum van *f* 16.806 (*f* 15.795).
vrijstelling: *f* 11.204 (*f* 10.530) voor kinderen ouder dan 23 jaar.

Ouders

vrijstelling; *f* 56.020 (*f* 52.650).

Andere bloedverwanten in de rechte lijn

drempel van *f* 11.245) *f* 10.530).

Alle andere gevallen

drempel van *f* 1120 (*f* 1053).
Op de vrijstellingen van echtgenoten, kinderen tot 23 jaar, en ouders worden eventuele pensioenrechten in mindering gebracht.
Deze vermindering is echter aan een maximum gebonden. De vrijstelling voor echtgenoten kan nooit minder bedragen dan *f* 112.039 (*f* 105.300). Voor kinderen tot 23 jaar bedraagt de vrijstelling nooit minder dan *f* 11.204 (*f* 10.530) en is het kind invalide dan bedraagt de vrijstelling nooit minder dan *f* 16.806 (*f* 15.795). Ouders hebben een vrijstelling die nooit minder dan *f* 11.204 (*f* 10.530 kan bedragen.

Schenkingsrecht

Schenkingen door ouders aan kinderen
vrijstelling: (per kalenderjaar) *f* 5602 (*f* 5265)
vrijstelling eenmalig *f* 28.010 (*f* 26.325) mits in de aangifte op de vrijstelling een beroep wordt gedaan:

in 1982:
voor kinderen tussen 18 en 26 jaar,

in 1983:
voor kinderen tussen 18 en 30 jaar,

in 1984:
voor kinderen tussen 18 en 35 jaar.

Alle andere gevallen
drempel: (per periode van 2 jaar) *f* 3361 (*f* 3159).

Vrijstelling successierecht voor ongehuwd samenwonenden

Voor ongehuwd samenwonenden geldt een vrijstelling van het successierecht van *f* 112.039 (*f* 105.300) als zij:
bloedverwanten zijn in rechte lijn of in de zijlijn tot en met de tweede graad en zij tot het tijdstip van overlijden van de erflater samen met deze, na hun dertigste jaar, gedurende een aaneengesloten periode van tenminste vijf jaar een gemeenschappelijke huishouding hebben gevoerd (bijvoorbeeld samenwonende broers en/of zusters);
niet elkaars bloedverwanten zijn in rechte lijn of in de zijlijn tot en met de tweede graad en zij tot het tijdstip van overlijden van de erflater samen met deze na hun achttiende jaar gedurende een aaneengesloten periode van tenminste vijf jaar een gemeenschappelijke huishouding hebben gevoerd[6] (bijvoorbeeld een twee-persoonshuishouden van niet-gehuwden). De vrijstelling bedraagt, als bedoelde gemeenschappelijke huishouding vier, drie of twee heeft geduurd, resp. *f* 89.631, *f* 67.224 en *f* 44.816 (*f* 84.240, *f* 63.180 en *f* 42.120).

KOSTPRIJSVERHOGENDE BELASTINGEN

Accijnzen

Bieraccijns
De accijns op bier wordt verdubbeld. Deze accijns wordt berekend naar de hoeveelheid en de dichtheid van het wort (dit is het halffabrikaat in de bierproduktie).

Het tarief wordt als volgt:

Hectolitergraden		*was*
t/m – 10.000	*f* 7,52	(3,76)
10.001 – 50.000	*f* 8,12	(4,06)
50.001 – 1250.000	*f* 8,90	(4,45)
1250.001 – en meer	*f* 9,52	(4,76)

De accijnsdruk wordt gemiddeld circa *f* 0,50 per liter bier (was circa *f* 0,25).

Accijns van alcoholvrije dranken

Het tarief van de accijns van alcoholvrije dranken wordt als volgt: mineraalwater *f* 15,95 (7,25) per hectoliter, limonade *f* 23,20 (14,50) per hectoliter, vruchtesap *f* 8,70 (nihil) per hectoliter.
De prijsstijging voor een liter frisdrank (mineraalwater, limonade en vruchtesap) die uit de accijnsverhoging voortvloeit bedraagt ongeveer 10 cent.

Suikeraccijns

De accijns op suiker wordt verdubbeld en gaat *f* 8,68 per 100 kg bedragen (was *f* 4,34). Dit resulteert in een prijsverhoging van 5 cent per kilo.

Alcoholaccijns

Invoering van vrijstelling of teruggaaf van accijns van alcoholhoudende stoffen voor bepaalde parfumerieën, toiletartikelen en kosmetische produkten in verband met verplichte vermindering van chloorfluorkoolwaterstoffen in spuitbussen en vervanging daarvan door alcohol (chloorfluorkoolwaterstoffen dienen als drijfgas en als oplosmiddel).

Accijns van zware stookolie

Het tarief van de accijns van zware stookolie wordt verlaagd van *f* 1,40 tot *f* 0,924 per 100 kg netto gewicht. Deze tariefverlaging dient ter compensatie van kosten die voor het bedrijfsleven en de electriciteitscentrales voortvloeien uit de wettelijke verplichting tot beperking van de uitworp van zwaveldioxide.

Motorrijtuigenbelasting
(zie tabel VIII)

De motorrijtuigenbelasting voor LPG-personenauto's en voor dieselpersonenauto's gaat omhoog door verhoging van de brandstoftoeslag. Met ingang van 1 januari 1982 wordt de brandstoftoeslag voor LPG-personenauto's ongeveer verdubbeld en die voor dieselolie-personenauto's ongeveer 75% verhoogd. Met ingang van 1 maart 1982 worden deze brandstoftoeslagen verder verhoogd met ongeveer een derde van de toeslagverhoging per 1 januari.
Voor een aantal veel voorkomende gewichtsklassen van LPG- en dieselpersonenauto's staan in tabel VIII de tarieven zoals die gaan gelden met ingang van 1 januari 1982 (eerste verhoging) en met ingang van 1 maart 1982 (tweede verhoging). Tussen haakjes staat het tarief aangegeven dat zowel voor LPG- als voor dieselolie-personenauto's tot het einde van het jaar 1981 van toepassing is.

KOSTEN VAN VERVOLGING BIJ DE INVORDERING VAN BELASTINGEN

De tarieven voor vervolgingshandelingen bij de invordering van belastingen worden als volgt:
aanmaning *f* 5,— (was *f* 2,—)
dwangbevel voor een schuld tot *f* 50,— *f* 10,— (was *f* 2,50)
dwangbevel voor een schuld van *f* 50,— of meer, doch minder dan *f* 100,— *f* 20,— (was *f* 7,50)
dwangbevel voor een schuld van *f* 100,— of meer verhoogd met *f* 3,— (was *f* 1,—) voor elk geheel bedrag van *f* 100,— waarmee het verschuldigde bedrag *f* 100,— te boven gaat *f* 25,— (was *f* 7,50) inbeslagneming van roerende en onroerende goederen *f* 60.— (was *f* 20,—) verkoop van roerende of onroerende goederen *f* 75,— (was *f* 25,—).
Deze tarieven gelden niet alleen voor de rijksbelastingen, provinciale en gemeentelijke belastingen en waterschapsbelastingen, maar ook voor heffingen zoals die van de premies volksverzekeringen en milieuheffingen. Verder zijn deze tarieven in een aantal gevallen ook van toepassing op heffingen waarvan de invordering of vervolging niet aan de ontvanger van de rijksbelastingen is opgedragen.

NOG BIJ HET PARLEMENT AANHANGIGE WETSONTWERPEN

In 1982 kunnen nog andere belastingwijzigingen gaan gelden. Bij de Tweede Kamer zijn namelijk nog o.m. de volgende wetsvoorstellen aanhangig: Wijziging van de inkomstenbelasting en de loonbelasting ter zake van de aftrekbaarheid als persoonlijke verplichting van termijnen van lijfrenten en andere periodieke uitkeringen en verstrekkingen.
Technische herziening van de successiewet 1956.
Wijziging van de inkomstenbelasting en de premieheffing volksverzekering met betrekking tot de regeling inzake het al of niet opleggen van een aanslag.
Wijziging van de inkomstenbelasting en de loonbelasting houdende een beperking van de aftrekbaarheid van renten en schulden in de privé-sfeer en wijziging van de inkomstenbelasting houdende indexering van het huurwaardeforfait.
Goedkeuring van de beschikking van 1 juli 1981, nr. 081-1415 tot wijziging van de beschikking wijziging investeringsbijdragen.

Noten

[1] Het onderscheid tussen de hoge arbeidsongeschiktheidsaftrek (1981 : *f* 1579) en de lage arbeidsongeschiktheidsaftrek (1981 : *f* 790) is met ingang van 1982 vervallen.
[2] Bij de Tweede Kamer is aanhangig wetsontwerp 16.404 (zie aan het slot van dit persbericht) waarin o.m. een wijziging van de teruggaveregeling loonbelasting en premies volksverzekeringen en van de aanslaggrens wordt voorgesteld.
[3] Deze vrijstelling is bedoeld voor de belastingplichtigen die geen of geringe pensioenrechten hebben maar wel beschikken over vermogens-

SOCIALE VERZEKERINGEN

PREMIEPERCENTAGE PER 1 JANUARI 1982

	totaal	**werkgever**	**werknemer**	**maximum waarover premie wordt geheven**
AOW (gemiddeld)[1]	11,05	—	11,05	*f* 57.050,— per jaar
AWW (gemiddeld)[1]	1,45	—	1,45	id.
AKW	1,85	1,85	—	id.
AAW	5,30	5,30	—	id.
AWBZ	3,30	3,30	—	id.
WAO[2]	17,0	6,25	10,75	*f* 253,— per dag
Wachtgeldverzekering[3]	0,90	0,45	0,45	id.
Werkloosheidsverzekering	3,50	1,40	2,10	id.
ZW[3]	5,0	4,0	1,0	id.
ZFW[4]	9,10	4,55	4,55	*f* 142,— per dag

[1] De premie per 1 januari is vastgesteld voor de AOW op 11,0% en voor de AWW op 1,4%. Deze percentages zijn vermeld in de belastingtabellen. De premie welke met ingang van 1 april zal worden geheven, bedraagt voor de AOW 11,07% en voor de AWW 1,46%. Als gevolg daarvan zijn de zgn. opslagpremies (in % van de AOW- + AWW-premie) als volgt vastgesteld:

	AKW	**AAW**	**AWBZ**	**AKW (zelfstandigen zonder recht op kinderbijslag)**
per 1 januari	14,9	42,7	26,2	12,7
per 1 april	14,8	42,3	26,3	12,5
gemiddeld 1982	14,8	42,4	26,4	12,6

[2] De franchise of premievrije voet bedraagt *f* 85,— per dag. Over de verdeling van de premie dient de SER nog te adviseren. In de tabel is het voorstel van de minister vermeld.
[3] Deze premies worden per bedrijfsvereniging (verschillend) vastgesteld. De hier opgenomen cijfers betreffen geraamde gemiddelden voor alle bedrijfsverenigingen.
[4] De loongrens van de verplichte ziekenfondsverzekering bedraagt *f* 43,450,—.

bestanddelen. De vrijstelling brengt die belastingplichtigen vanaf hun 35ste jaar in een meer gelijke positie met belastingplichtigen die wel – van vermogensbelasting vrijgestelde – pensioenrechten hebben.

[4] Deze vrijstelling is bedoeld voor de belastingplichtigen die geen of een zeer gering inkomen hebben en niet voor een (sociale) uitkering in aanmerking komen, enkel en alleen omdat de belastingplichtige vermogen bezit. Dat deel van het vermogen wordt vrijgesteld dat een belastingplichtige in de toekomst moet aanwenden voor de noodzakelijke kosten van levensonderhoud.

[5] Onder drempel wordt verstaan een vrijstelling die in beginsel vervalt als de verkrijging het maximum van de vrijstelling te boven gaat.

[6] De periode van vijf jaar gaat niet in zolang één van de partners nog gehuwd is.

[7] Met ingang van 1 februari 1982 zullen de kosten van aanmaning voor een gevorderde som van *f* 1000 of meer *f* 10 bedragen.

ENGELAND

DEFENSIE 1980–1981

Op 24 jan. 1980 werd voor het eerst sinds 15 jaar in het Lagerhuis een debat gehouden over kernbewapening. Op dat ogenblik beschikte Groot-Brittannië over vier onderzeeërs (Labour had in 1965 de vijfde geschrapt) met elk 16 Polaris-kernkoppen. Deze vloot moet in het begin van de jaren negentig worden vervangen omdat zij dan, na 20-25 jaar dienst te hebben gedaan, verouderd zou zijn.

Tijdens het debat deelde minister van defensie Francis Pym mee dat Groot-Brittannië in de komende 10 tot 15 jaar *f* 23 mrd zou besteden aan vernieuwing van zijn Polaris-vloot en dat het land al *f* 4,3 mrd had besteed aan modernisering van de bestaande atoomkoppen.

De modernisering maakte dat de vier onderzeeërs tot in het begin van de jaren negentig dienst kunnen blijven doen. De Labourpartij ging in grote lijnen akkoord met de atoomplannen, zij het na hevig verzet van de linkervleugel.

Witboek over defensie

Op 2 april publiceerde het ministerie van defensie het witboek „Defence in the 1980s", waarin o.m. stond dat Engeland overwoog om nieuwe chemische wapens te ontwikkelen teneinde een antwoord te kunnen geven op een eventuele gasaanval van het Warschaupact.

Het witboek concludeerde dat „de Sowjet-Unie, in tegenstelling tot de NAVO, in staat was om een grootscheeps chemisch offensief te ontwikkelen. De Sowjet-strijdkrachten beschikken permanent over zeer grote voorraden chemische munitie, en zijn volledig getraind en uitgerust om in een chemische omgeving te opereren". Een beslissing over het al dan niet ontwikkelen van nieuwe chemische wapens was echter nog niet genomen. Minister Pym zei dat ontwikkeling van nieuwe wapens alleen ten doel zou hebben om gebruik van gassen door het Warschaupact af te schrikken.

Francis Pym, minister van defensie. Op 6 jan. 1981 werd hij vervangen door John Nott.

De Britten zouden in elk geval de uitrusting van hun troepen tegen gasaanvallen verbeteren: er kwamen nieuwe detectoren, beschermende kleding en neutraliserende chemicaliën.

Verder werd voor het jaar 1980-'81 een reële verhoging van de defensie-uitgaven met 3,5% aangekondigd en zouden de defensie-uitgaven tot 1984 jaarlijks met een dergelijk percentage omhoog blijven gaan. Een extra versterking van het defensieapparaat was nodig om „het hoofd te kunnen bieden aan een toenemende Russische dreiging tegenover het Westen". „Het lot van Afghanistan brengt in herinnering dat blijvende vrede, veiligheid en vrijheid niet als vanzelfsprekend moeten worden beschouwd of gratis kunnen worden genoten," zo stond in het witboek. Het totale defensiebudget voor 1980-'81 bedroeg £10.785 mln.

Over de mogelijkheden die bestonden tot vervanging van de Polaris-vloot schreef *The Times* op 3 april in een hoofdartikel onder de kop „De Polaris en daarna":

Het nieuwe Britse defensiewitboek doet een stap in de goede richting door meer exacte informatie te geven dan voorheen het geval is geweest. Het vermeldt echter het meest emotionerende besluit dat nog moet vallen, de vervanging van de Polaris in de jaren negentig, slechts in het voorbijgaan.

Opeenvolgende regeringen wisten met succes de details, en met name de kosten, te verbergen van het programma tot verbetering van de Polaris-kernkop, totdat Pym ze twee maanden geleden in het Lagerhuis onthulde. Het zou jammer zijn als het kabinet een besluit nam over de vervanging van de Polaris zonder het publiek tot op zekere hoogte in vertrouwen genomen te hebben. Het onderwerp is moeilijk, maar niet zo moeilijk dat de regering zich gerechtigd kan voelen om praktisch niets aan de openbaarheid prijs te geven.

Er lijken vier keuzemogelijkheden te bestaan. De eerste is de Polaris helemaal niet te vervangen en af te zien van een onafhankelijk strategisch afschrikwapen. Hiervoor zijn behalve morele ook militaire argumenten aan te voeren. Zou Engeland zijn beperkte hulpbronnen niet beter kunnen reserveren voor conventionele wapens? Zou de nucleaire drempel niet verhoogd worden indien de NAVO in staat zou zijn het Westen met conventionele middelen te verdedigen?

Een prijsgave van het Britse afschrikwapen zou echter een vergissing zijn. Het is het enige strategische kernwapen van Engeland en van de NAVO dat niet onder directe jurisdictie van de Amerikaanse president valt. Het maakt het minder waarschijnlijk dat Engeland zal worden bedreigd met een atoomaanval, omdat de Britse strijdkrachten in dat geval onaanvaardbare schade aan een agressor kunnen toebrengen. Eén bootlading Polaris-raketten bevat meer explosieve kracht dan alle in de Tweede Wereldoorlog gebruikte munitie bij elkaar.

De tweede mogelijkheid is investeren in de cruise missile (kruisraket), bij voorkeur een door duikboten gelanceerde cruise missile. Dit wapen is kleiner, goedkoper, kan uiterst nauwkeurig zijn, en heeft een redelijke kans de Russische luchtverdediging te doorbreken. Engeland zou in dat geval het systeem van Amerika kunnen kopen, aangenomen dat Amerika hiertoe bereid is. Maar de cruise missile is subsonisch en zou, als men een afschrikwapen van gelijke kracht wil opbouwen, een groter aantal duikboten vergen. Tenminste één expert heeft berekend dat dit een kostbare zaak zou worden. Bovendien, en dat lijkt een groter bezwaar, zou de invoering van de cruise missile met zich meebrengen dat de strijdkrachten zich vertrouwd moeten maken met een nieuwe technologie.

De optie waaraan het ministerie van defensie de voorkeur geeft en die de regering vermoedelijk zal kiezen, is de aankoop van de Amerikaanse Trident-1 of C-4 raket. Hiervoor zijn nieuwe duikboten nodig, maar die moeten toch al vervangen worden. Het meest waarschijnlijke pakket is vijf duikboten – thans zijn er vier – met elk 16 Trident-1 raketten; kosten £5 mrd over een periode van tien jaar. De Trident-1 heeft een reikwijdte van 4000 mijl tegen de Polaris 2800 mijl, en is veel nauwkeuriger. Andere technologische verbeteringen kunnen de kwetsbaarheid van de Britse strategische kernmacht verminderen. De kosten zijn hoog, maar het is moeilijk te zien hoe men hetzelfde bedrag aan conventionele wapens zou kunnen besteden om een even belangrijke bijdrage aan de nationale veiligheid te verkrijgen.

Er bestaat echter een vierde mogelijkheid die ernstige overweging verdient: de Polaris-raket langer handhaven en alleen vier, misschien vijf nieuwe duikboten aanschaffen. Volgens vele experts houdt de Polaris voor een vijand voldoende risico in om tot in de volgende eeuw als een realistisch afschrikwapen te kunnen functioneren. Engeland zou moeten verzekeren dat het dit systeem zou kunnen onderhouden nadat de Amerikanen omstreeks 1985 de Polaris hebben afgedankt. Maar de kosten zouden minder zijn dan die van de aankoop van de Trident – al gelooft het ministerie van defensie dat het verschil niet erg groot zou zijn. Er is reeds een miljard pond geïnvesteerd in het programma tot verbetering van de atoomkoppen. Bovendien zou tegen het einde van deze eeuw de opsporing van duikboten zulke vorderingen gemaakt kunnen hebben, dat dan ook de Trident-1 geen betrouwbaar afschrikwapen meer is.

Indien het kabinet kiest voor de Trident-1, laat het dit dan alleen doen na ernstige bestudering van de mogelijkheid tot behoud van de Polaris. Eerste prioriteit is echter dat de regering de nodige informatie verstrekt voor een publieke discussie.

Amerikaanse Trident-raket vervangt Polaris

Op 15 juli deelde Francis Pym in het Lagerhuis mee dat Groot-Brittannië de Amerikaanse Trident-1-raket zou aankopen ter vervanging van de Polaris.
De Britten zouden zelf vier of vijf onderzeeboten bouwen, waarbij in elke boot 16 Tridents zouden worden geplaats. Elke Trident had bovendien acht atoombommen, die volgens het MIRV-systeem even zovele doelen afzonderlijk konden bereiken (Polarisraketten hadden er slechts drie, die geen afzonderlijke doelen konden bereiken).
Meer dan 70% van de *f* 22,5 mrd die het project verdeeld over 15 jaar kostte zou in Groot-Brittannië zelf worden besteed, waarbij voor 200.000 mensen werk zou worden geschapen.
De nieuwe kernmacht zou net als de Polaris-vloot ter beschikking worden gesteld van de NAVO „met uitzondering van gevallen waarin doorslaggevende nationale belangen op het spel staan". De Britse regering hield echter in alle gevallen het recht om te beslissen over het wel of niet afvuren van de raketten.
Over de beslissing van de regering om de Trident te kopen meldde *NRC/HH'blad* (16-7):

De beslissing van de Britse regering om de Amerikaanse Trident-raket te kopen, was in feite al voor de verkiezingen van 1979 genomen. Er zijn wel even andere mogelijkheden overwogen om de verouderde vloot van vier onderzeeërs met 64 Polaris-A3-raketten, die omstreeks 1992 uit dienst moeten, te vervangen.
De defensiestaf heeft overwogen om de Polarismacht toch te moderniseren, en het leven van dit systeem te rekken tot in de volgende eeuw. Dat zou 40% goedkoper zijn dan de *f* 22,5 mrd die de Tridents gaan kosten. Maar dat zou Groot-Brittannië toch een tweederangs strategisch wapen hebben gegeven, met minder gruwelijk potentieel en daardoor minder afschrikwekkende werking.
Aangezien prestige en de behoefte om „een plaats aan de hoofdtafel te hebben" een der belangrijkste redenen is voor de modernisering, kon alleen het beste en het duurste goed genoeg zijn. Ook militairen zoals veldmaarschalk lord Carver, die pleitten voor een veel goedkoper systeem met kruisraketten en versterking van de conventionele strijdkrachten, hebben geen voet aan de grond gekregen.
Tegen een vergeldingsmacht van kruisraketten is aangevoerd dat hun effectiviteit nog onzeker is, en dat zij op den duur onschadelijk kunnen worden gemaakt door tegenmaatregelen van de Sowjet-Unie.
In de discussie van de afgelopen maanden – die overigens voor een dergelijke kostbare en ingrijpende beslissing zeer oppervlakkig en beperkt was – heeft de regering nauwelijks ooit uitgelegd waarom Groot-Brittannië een zelfstandige kernmacht moet hebben.
Minister Pym heeft alleen verklaard bij de behandeling van zijn defensiebegroting dat het loutere bestaan van drie beslissingscentra – Washington, Londen en Parijs – de situatie voor de Sowjet-Unie onoverzichtelijker maakt. Dit zou de Sowjet-leiding tot grote voorzichtigheid dwingen.
In zijn memorandum over de aankoop van de Trident voegt Pym eraan toe dat modernisering van de Polaris minder een vraagstuk is dan niet-modernisering, dus opheffing. Hij concludeert dat de situatie in de wereld en de opbouw van de militaire macht van de Sowjet-Unie een dergelijke maatregel niet rechtvaardigen. Volgens Pym is de schade die 64 of 90 Britse raketten met elk acht oorlogskoppen kunnen aanrichten, onvoorstelbaar.
Hoewel de linkervleugel van Labour zich hevig heeft verzet tegen de modernisering van de Polaris en wil overgaan tot eenzijdige afschaffing, is het officiële partijstandpunt altijd instemmend geweest. Zowel premier Wilson als premier Callaghan zijn stilzwijgend akkoord gegaan met een *f* 4,5 mrd kostend moderniseringsprogramma van Polaris in de afgelopen jaren.
De conservatieve regering zal binnen twee tot drie jaar een beslissing nemen of er vier dan wel vijf onderzeeërs worden gebouwd.
Het verschil is dat bij een vloot van vier onderzeeërs er tenminste één en normaal twee (door het veel tijd vergende onderhoud) schepen op zee kunnen zijn. Bij een vloot van vijf onderzeeërs is het gegarandeerd mogelijk om altijd twee schepen op hun oorlogspost te hebben. De duikboten kosten elk ongeveer *f* 3 mrd, meten 10.000 ton en krijgen een bemanning van 150 koppen.
De Verenigde Staten leveren alleen de Tridentraketten, vuurleidingssystemen en de MIRV-apparatuur, nodig om de acht kernwapens naar hun doelen te leiden. Deze aankoop kost ongeveer *f* 4,5 mrd, inclusief een bijdrage van 5% voor onderzoek en ontwikkeling. Het bedrag van *f* 22,5 mrd voor de komende 15 jaar is berekend voor vier onderzeeërs met elk 16 raketten.

Reactie Sowjet-Unie en West-Duitsland op aankoop Trident-raket

Volgens de Sowjet-Unie moest de aanschaf door Groot-Brittannië van Trident-raketten niet worden aangemerkt als een modernisering van het Britse kernwapenpotentieel, maar als het opvoeren van de nucleaire wapenwedloop aan westelijke kant. „Het is een tegenslag voor de militaire ontspanning, die een noodzakelijke voorwaarde is voor het waarborgen van de vrede op het Europese continent," aldus een commentaar van het Russische persbureau *Tass* op 16 juli.
Volgens *Tass* maakte de *f* 22,5 mrd vergende vervanging van de Polarisraket deel uit van het westelijke „streven het militaire overwicht te waarborgen, een streven dat ernstige gevolgen kan hebben voor de zaak van de vrede".
De regering van West-Duitsland juichte op diezelfde dag het Britse besluit toe als „een belangrijke bijdrage van Groot-Brittannië tot herstel van het militaire evenwicht in Europa".

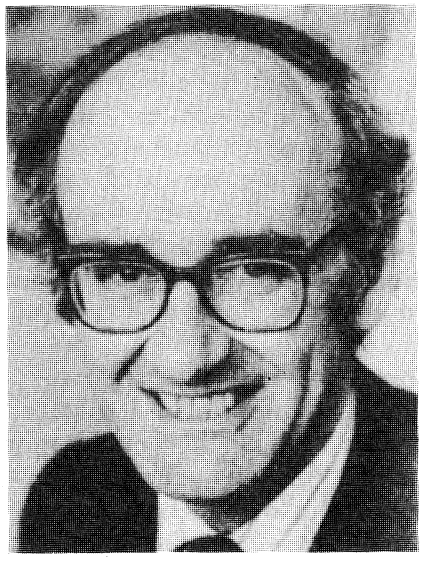
John Nott.

Defensiewitboek: reorganisatie bij de strijdkrachten

Op 15 april 1981 kondigde minister van defensie John Nott (zie pag. 267/1-1981) aan dat er een radicale reorganisatie van de Britse strijdkrachten op komst was.
In een witboek van het ministerie schreef Nott dat er te veel geld was besteed aan zogenaamde wapenplatforms, zoals duikboten en vliegtuigen, en te weinig aan de wapens die zij aan boord hadden.
De strijdkrachten zouden echter geen taken afstoten. Groot-Brittannië bleef de Atlantische Oceaan bewaken en tornde niet aan de verplichtingen in West-Duitsland.

De Britten hebben binnen de NAVO vier hoofdtaken: bescherming van de Atlantische aanvoerlijnen en olieplatforms in de Noordzee, luchtdefensie, Rijnleger en de onafhankelijke nucleaire afschrikkingsmacht.

Een grondige herziening van opzet en uitrusting was nodig, omdat defensie anders binnen een paar jaar financieel zou vastlopen.
Nott ging uit van een reële stijging van zijn begroting met 3% per jaar.
Hij wilde ruimte scheppen in het aankoopbeleid voor nieuwe technologieën en nieuwe tactieken. En hij was vooral van plan om de wanverhouding tussen de kosten voor wapendragers en hun vuurkracht te corrigeren.
De voornaamste bedoeling van de hele opzet was om met minder geld hardere klappen te kunnen uitdelen.

Bij het onderzoek werd ook de vraag gesteld of het niet verstandiger was om de laatste kostbare verfijningen in te ruilen voor grotere vuurkracht of grotere aantallen. Een nieuw Tornado-vliegtuig kostte *f* 70 mln, een fregat *f* 700 mln. Een NAVO-geweer daarentegen was voor *f* 1500 te koop en een kogel kostte 75 cent.
Minister Nott verzekerde in het witboek dat zijn land onvoorwaardelijk zou helpen bij het opzetten van een snelle interventiemacht, zoals was voorgesteld door de Amerikanen. Maar de Brit-

se bijdrage kon gezien de beperkte middelen slechts zeer bescheiden zijn. De marine hield twee schepen in de Golf van Oman om Britse koopvaardijschepen te beschermen, maar aanzienlijk herstel van de Britse aanwezigheid ten oosten van Suez was noch politiek noch economisch haalbaar, aldus de minister.

Opschudding in Lagerhuis over mogelijke bezuinigingen op defensie

Op 19-20 mei heerste er tijdens het defensiedebat in het Lagerhuis een grote verwarring en waren de meningen zeer verdeeld over mogelijke bezuinigingen op defensie. De meeste discussie ontstond over een uitgelekt, in kranten gepubliceerd plan van minister Nott om de vloot van 61 fregatten en destroyers te halveren.
Ook zou er sprake zijn van vermindering van de sterkte van het Rijnleger met 2000 tot 3000 man en van afslanking van het gewone leger met 7000 man.

Volgens een NAVO-afspraak waren de Britten verplicht om vier divisies oftewel 55.000 man in West-Duitsland te houden.
De marine beschikte op dat moment (*The Times*, 19-5) over: 61 fregatten en destroyers, 4 Polaris-onderzeeboten, 12 „hunter-killer" duikboten, 16 conventionele onderzeeërs, 2 carriers, 2 amfibievaartuigen, 9 offshore patrouillevaartuigen, 15 andere patrouillevaartuigen, 34 mijnenvegers (incl. 2 omgebouwde trawlers), 3 ondersteuningsschepen, 9 opleidingsschepen, 12 onderzoeksvaartuigen, een ijsbreker, een schip voor proefnemingen en het koninklijke jacht „Britannia".
Daarnaast waren er nog 23 ondersteunings- en bevoorradingsschepen die behoorden tot de Royal Fleet Auxiliary. Het aantal mensen dat op 1 januari 1981 in dienst was van de marine bedroeg 60.000, onder wie 4000 vrouwen.

Verder zou de regering in de komende 10 jaar £8 à £10 mrd willen bezuinigen op de strijdkrachten, waarvan de marine 75% zou dragen, het leger 20% en de luchtmacht 2%. De resterende 3% zou van semi-militaire organisaties komen.
Aanvankelijk zou het de bedoeling van minister Nott zijn geweest om het Britse Rijnleger te halveren, waardoor Groot-Brittannië 20% kon bezuinigen op zijn defensiebudget en de kracht van de NAVO maar met 5% zou verminderen. Omdat de NAVO en West-Duitsland echter bezwaar zouden maken tegen een terugtrekking van twee van de vier Britse divisies zou Nott nu hebben besloten de vloot van 61 fregatten en destroyers te halveren, aldus de kranten.

De Britten spelen een grote rol in de Atlantische Oceaan: een halvering van hun oppervlaktevloot leverde slechts een bezuiniging op van 10% en verminderde de defensiekracht in de noordelijke Atlantische Oceaan met 35%.
Op 19 mei ontkende John Nott in het Lagerhuis echter dat de Britse marine zou worden gereduceerd tot „een veredelde kustwacht". Maar hij vertelde wel dat er een drastische herziening moest komen van de taken en uitrusting voor de komende tien jaar.
Aan de plannen om de Polaris-raketten te vervangen door Trident-raketten werd echter niet getornd, aldus Nott.

Ook zou het defensiebudget de komende jaren steeds reëel met 3% worden verhoogd.
Verder vertelde hij dat er nog geen sprake was van een bezuiniging van *f* 50 mrd over de komende tien jaar. Hij noemde dat pure bedenksels van kranten en haalde scherp uit naar de *Daily Telegraph*.
„Wij moeten denken in termen van verandering, niet van bezuiniging," riep de minister in het Lagerhuis. Nott vertelde het Lagerhuis dat hij een kosteneffectieve strijdmacht wilde, waarbij het niet nodig was, zoals in de afgelopen jaren, om als de financiële nood steeg weer tijdelijk te bezuinigen op brandstof, munitie en oefeningen.
Minister Nott erkende dat de enorme uitgave voor de onafhankelijke nucleaire vergeldingsmacht Trident in de kern van het probleem lag.
Trident kostte *f* 22,5 mrd en de minister zei: „Het geld dat wij voor Trident uitgeven kan niet ergens anders besteed worden." Hij gaf daarmee impliciet toe, zoals tijdens het nucleaire debat op 24 jan. 1980 was voorspeld, dat de strategische vergeldingsmacht ten koste van de conventionele strijdkrachten ging.
De minister kondigde aan dat de resultaten van de militaire herziening in juli aan het parlement zouden worden gepresenteerd.
Tijdens het defensiedebat werd een dreigende opstand in de Conservatieve fractie overschaduwd door een rel binnen Labour, toen Tony Benn en 73 andere socialistische parlementsleden het leiderschap van Michael Foot in het geding brachten door tegen de defensiebegroting te stemmen. De officiële lijn van de oppositie was om zich te onthouden.
Het debat werd een overwinning voor de regering.

Thatcher ontslaat staatssecretaris voor marine

Op 18 mei ontsloeg premier Thatcher haar staatssecretaris voor marine, Keith Speed, nadat deze op 15 mei zonder voorkennis van zijn minister een toespraak had gehouden over de plannen om te bezuinigen op defensie.
In zijn toespraak had Keith gezegd dat Groot-Brittannië zijn NAVO-bijdrage op zee niet mocht verminderen in verband met de snel groeiende kracht van de Russische marine, die de vitale aanvoerlijn Verenigde Staten–Europa bedreigde.
Premier Thatcher verdedigde het ontslag van Speed met het argument dat hij binnen de regering en zijn departement had moeten vechten, niet daarbuiten.

Thatcher herziet top ministerie van defensie

Op 29 mei vond er een reorganisatie plaats binnen het ministerie van defensie. Premier Thatcher schafte het systeem van aparte staatssecretarissen voor marine, leger en luchtmacht af en Peter Blaker, onderminister van buitenlandse zaken, werd benoemd tot „minister van staat voor de strijdkrachten".
Blaker zou voortaan onder minister van defensie Nott de zaken voor alle drie de krijgsmachtonderdelen behartigen, waarbij hij werd geassisteerd door de twee staatssecretarissen Philip Goodhart en Geoffrey Pattie, die tot die tijd onderministers waren respectievelijk voor de landmacht en de luchtmacht.
De maatregelen moesten voorkomen dat onderministers voor de diverse onderdelen van de strijdkrachten teveel optraden als belangenbehartigers van die onderdelen. Lord Trenchard werd verantwoordelijk voor aankopen op het gebied van defensie.

Presentatie definitieve reorganisatieprogramma strijdkrachten

Op 25 juni presenteerde minister van defensie John Nott in het Lagerhuis het definitieve reorganisatieplan voor de strijdkrachten. Het aantal fregatten en destroyers voor de NAVO zou in de komende vijf jaar worden teruggebracht van 59 tot 50. Daarvan gingen er nog acht naar de mottenballenvloot als reserve.
Verder verloor de marine tot 1986 tussen 8000 en 10.000 man. Door het sluiten van de marinewerf in Chatham aan de Medway en verkleining van de werf in Portsmouth zouden 13.000 burgers hun baan verliezen. Bij het leger moesten op een totaal van 142.000 man 7000 militairen verdwijnen.
Het Rijnleger hield een sterkte van 55.000 man; 2000 administratieve krachten zouden echter naar Engeland terugkeren.
Het reserveleger (Territorial Army) werd uitgebreid met 16.000 man. Een brigade hiervan zou permanent gereed worden gehouden om het Rijnleger op korte termijn te kunnen versterken.
Bij de luchtmacht zou er een personeelsvermindering plaatsvinden van 2500 man. Wat materiaal betrof zou de

luchtmacht worden versterkt met 60 vliegtuigen, een verbeterde versie van de Harrier, die verticaal kan landen en opstrijgen.
Het leger kreeg nieuwe Challengertanks, Rapier-luchtdoelgeschut, Chinook-helikopters en anti-tankwapens.
Het zwaartepunt van de onderzeebootbestrijding ging van oppervlakteschepen naar zogenaamde „hunter killer"-onderzeeërs in combinatie met Nimrod-vliegtuigen, die de nieuwe doelzoekende Sting Ray-torpedo's aan boord hadden.
Hoeveel er met al deze maatregelen nu precies was bezuinigd, werd door minister Nott niet bekendgemaakt. Wel zei hij dat het defensiebudget tot 1986 jaarlijks reëel met 3% zou worden verhoogd.

Engeland en VS bouwen straaljager

Op 25 augustus berichtte *The Times* dat de VS en Groot-Brittannië samen 400 Harrier-straaljagers gingen bouwen. Het Amerikaanse korps mariniers kreeg 342 van de toestellen die verticaal kunnen opstijgen en landen; de Britse luchtmacht had er voorlopig 60 besteld. Het akkoord betekende voor de Britse luchtvaartindustrie in de komende jaren een order van tussen *f* 5 en *f* 10 mrd.

De Harrier was oorspronkelijk een Brits ontwerp. De gevechtswaarde was beperkt omdat het brandstofverbruik zeer hoog was. Zowel Amerika als Groot-Brittannië hebben de laatste jaren gewerkt aan een nieuwe versie.
De Amerikaanse eis was onder andere dat het toestel meer bommen en raketten moest kunnen meevoeren; de Britten legden de nadruk op grotere snelheid en beweeglijkheid om het toestel betere kansen te geven in een luchtgevecht.
Tenslotte werd gekozen voor de Amerikaanse versie AV8B, omdat de Britse luchtvaartindustrie meer werk zou krijgen bij een gezamenlijke produktie.
De afspraak was nu dat British Aerospace 40% van de rompen zou maken, McDonnell Douglas vervaardigde 60%. Rolls Royce kreeg 75% van het werk voor de Pegasus-motor, Pratt and Whitney maakte de rest.
Een prototype van de nieuwe Harrier vliegt al in de Verenigde Staten. De leveranties aan het Amerikaanse korps mariniers beginnen in 1983, de RAF krijgt de eerste Harriers in 1986. (NRC/H'blad, The Times, Financial Times, Le Monde)

PLANNEN VOOR BOUW VAN 10 ATOOMCENTRALES

Op 18 dec. 1979 kondigde de Britse regering aan, dat zij tussen 1982 en 1992 tien atoomcentrales wilde laten bouwen. Daarmee was een bedrag van ong. £20 mrd gemoeid. Een aantal centrales zou werken volgens het PWR-systeem (hogedruk-water)-principe, hetzelfde systeem als dat van de reactor in het Amerikaanse Harrisburg. De Britten gebruikten echter een ontwerp van de Amerikaanse firma Westinghouse, dat niet was toegepast in de centrale van Harrisburg.
De nieuwe centrales zouden volgens minister van energie Howell, die de plannen in het Lagerhuis aankondigde, onderhevig zijn aan strikte veiligheidsvoorschriften.

Het Lagerhuis moest nog wel formeel toestemming geven voor het plan. Verder zou er een openbaar onderzoek komen zoals ook was gebeurd bij de opwerkingsfabriek voor uranium bij Windscale.
Het lag in de bedoeling om in 1982 te beginnen met de bouw van een demonstratiecentrale in Sizewell (Suffolk) volgens het Amerikaanse principe. Daarna moest er elk jaar een nieuwe centrale bijkomen: de totale capaciteit van de centrales moest 15.000 Megawatt bedragen. Het nucleaire aandeel in de elektriciteitsvoorziening zou dan zijn gestegen van 12% op dat ogenblik tot ongeveer 30% in 1992.

Onder de Labourregering was al opdracht gegeven voor het bouwen van twee atoomcentrales volgens het Britse ontwerp AGR (Advanced Gas-Cooled Reactor). Dit type, ontwikkeld in de jaren zestig, werd tot dan toe het meest toegepast in Groot-Brittannië. Een groot aantal centrales leverde echter minder stroom dan was voorzien, werkte niet op volle capaciteit en was duur. Door het gecompliceerde AGR-ontwerp was de bouw van weer andere centrales jaren vertraagd.

Kritiek op bouw atoomcentrales

Op 19 febr. 1981 maakten zowel *The Times* als het *NRC/H'blad* melding van een rapport van een Britse parlementaire commissie, waarin forse kritiek werd geleverd op de plannen om 10 atoomcentrales te bouwen voor elektriciteitsopwekking.
De parlementsleden waren van mening dat de prognoses van de elektriciteitsfabrikanten (Central Electricity Generating Board) in het verleden veel te optimistisch waren geweest. Zij zeiden dat de CEGB de bouwplannen baseerde op een toekomstige groei van het bruto nationaal produkt tot het jaar 2000 met 2,5% per jaar. Dat vonden de parlementariërs geen reële schatting.

De gang van zaken bij de constructie van enkele centrales waarvan de bouw al jaren over tijd was werd een „nationale schande" genoemd.

Het ministerie van defensie gaf als commentaar dat het programma voor de bouw van atoomcentrales uiteraard afhing van de toekomstige vraag naar elektriciteit. (*NRC/H'blad, The Times.*)

MIDDEN-OOSTEN

JEMEN (NOORD)

TERECHTSTELLING AL-ASNAG GEMELD. RELATIE MET SAOEDI-ARABIË. WIJZIGING KABINET. TERUGKEER SALLAL EN AL-IRYANI

Op 22 maart 1981 werd bekendgemaakt dat Abdallah al-Asnag, politiek adviseur van de Noordjemenitische president, lid van de consultatieve raad en voormalig minister van buitenlandse zaken, onlangs te Sana was gearresteerd op beschuldiging van hoogverraad. Volgens door het Libanese dagblad *Al Nahar* geciteerde Arabische diplomaten in Beiroet zou Al-Asnag betrokken zijn geweest bij het afluisteren van telefoongesprekken tussen de Noordjemenitische president Ali Abdallah Saleh en Arabische leiders, in het bijzonder hoge Zuidjemenitische functionarissen, om die gesprekken door te geven aan „buitenlanders".
Op 23 maart keurde de Constituerende Volksvergadering de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van Al-Asnag goed.
Het persbureau van Qatar deelde op 24 maart mee dat zowel Al-Asnag als luitenant-kolonel Mohammed Hamud Khamis (die op 15 jan. 1981 was doodgeschoten, zie pag. 336/3-'81) van spionage t.a.v. president Saleh waren beschuldigd. die daarop „hun bevoegdheden bevroren" had. Khamis, een voormalige directeur van de nationale veiligheidsdienst, „aanvaardde de beslissing van de president niet" en hij „vond de dood toen hij actief werd op het gebied van veiligheid en politiek", aldus het persbureau van Qatar.
Op 11 april berichtte het dagblad *Al Watan* uit Koeweit op grond van „welingelichte bronnen" in Noord-Jemen dat Al-Asnag in een geheim proces was berecht en ter dood veroordeeld wegens verraad jegens het regime van president Saleh, afspraken met de Amerikaanse CIA en „verdachte betrekkingen" met een Arabisch land. De naam van dat land werd niet vermeld, maar in het algemeen werd aangenomen dat het om Saoedi-Arabië ging. Als minister van buitenlandse zaken (tot maart 1979) had Al-Asnag krachtig gepleit voor het versterken van de banden met Saoedi-Arabië, terwijl hij zich evenals het Saoedische regime tegen de voorgestelde fusie tussen Noord- en Zuid-Jemen verzette. Hij zou kort na zijn veroordeling zijn terechtgesteld, aldus *Al Watan.*

Relatie met Saoedi-Arabië

Hoewel n.a.v. het lot van Al-Asnag in

persberichten gewezen werd op een recente verslechtering van de betrekkingen tussen Noord-Jemen en Saoedi-Arabië, bleek dit niet uit een op 14 april 1981 uitgegeven communiqué aan het slot van een zitting van de bilaterale coördinatieraad. Daarin werd gesteld dat beide partijen „de bestaande hechte bilaterale betrekkingen (hadden) onderzocht en hun voldoening (hadden) uitgesproken over de coördinatie en samenwerking tussen hen en over de voortdurende steun die de regering van het koninkrijk (Saoedi-Arabië) verleent aan de regering en het volk van de Arabische Republiek Jemen".

Wijziging kabinet

Krachtens een presidentieel decreet van 20 april 1981 werden de volgende benoemingen in het kabinet van Noord-Jemen bekendgemaakt:

Minister van plaatselijk bestuur i.p.v. Khamis werd luitenant-kolonel Lufti al-Kilabi, tevoren staatsminister voor kabinetszaken. Staatsminister en secretaris-generaal voor de hogere raad van jeugd en sport werd Ahmad Mohammed Luqman, die op zijn vorige post van minister van gemeentezaken en huisvesting werd opgevolgd door Mohammed Jaghman.

Terugkeer Sallal en Al-Iryani

In de eerste dagen van oktober 1981 keerden twee voormalige staatshoofden van Noord-Jemen, Abdullah Sallal (1962-67) en Qadi Abdel Rahman al-Iryani (1967-74), naar Sana terug. Zij gaven daarmee gehoor aan een oproep van het huidige staatshoofd Ali Abdallah Saleh om hun verblijf in ballingschap te beëindigen. Sallal was in 1967 naar Cairo verbannen, Al-Iryani – een oom van de huidige premier Abdel Karim al-Iryani – verbleef sinds 1974 eerst in Beiroet en vervolgens in Tartus (Syrië).
Volgens de *NZZ* (15-10-'81) riep Saleh de beide voormalige presidenten vermoedelijk terug om tegengestelde facties achter zich te verenigen en naar buiten nationale eenheid te demonstreren. Sallal zou als radicaal symbool uit de periode van de burgeroorlog linkse oppositionele figuren kunnen aantrekken, terwijl Al-Iryani nog steeds het vertrouwen van conservatieve kringen zou genieten, aldus de *NZZ*.

(Vor. ber. pag. 665 e.v. - 1980 en 336/3-1981)

PRESIDENT SALEH IN DE SU

Van 26-28 okt. 1981 bracht de Noordjemenitische president Ali Abdallah Saleh een officieel vriendschapsbezoek aan de SU.
Saleh werd op 27 okt. door Sowjet-president Brezjnew ontvangen. Volgens een gezamenlijk communiqué, gepubliceerd in de *Prawda* van 29 okt., spraken beide partijen zich uit voor de „verdere uitbreiding en bevordering" van de „traditioneel vriendschappelijke betrekkingen" tussen de SU en Noord-Jemen op basis van het bilaterale vriendschapsverdrag van 21 maart 1964.
Nadat voldoening over het peil van de toenemende samenwerking tussen de twee landen was uitgesproken, werd gesteld: „De partijen gaven uiting aan een verlangen om hun wederzijdse voordelige samenwerking verder te verbreden en te perfectioneren op economisch, militair, wetenschappelijk, technisch, commercieel en cultureel gebied en ook bij de gezondheidsdiensten, het onderwijs en de opleiding van nationaal personeel voor de Arabische Republiek Jemen."

Sowjet-leider Leonid Brezjnew begroet de president van Noord-Jemen, Ali Abdallah Saleh (r.), op 26 okt. 1981 bij diens aankomst op het vliegveld van Moskou.

Voorts werd van Sowjet-zijde voldoening uitgesproken over de geboekte vooruitgang in de broederlijke betrekkingen tussen Noord- en Zuid-Jemen, zoals bleek uit de in Koeweit, Sana, Aden en Taiz getekende documenten tijdens ontmoetingen van de leiders van deze twee landen.
Volgens het communiqué werd tijdens de onderhandelingen bijzondere aandacht gewijd aan de situatie in het Midden-Oosten. Daarover werd o.a. meegedeeld:

„Beide zijden uitten hun ernstige bezorgdheid over de verdere toename van spanningen in het gebied veroorzaakt door de groeiende agressiviteit van Israël, dat wordt gesteund door imperialistische krachten. „Strategische samenwerking" aangekondigd tussen de VS en Israël is een van de laatste manifestaties van die steun. (...)
De Sowjet-Unie en de Arabische Republiek Jemen bevestigden hun streven om te werken voor een eerlijke en omvattende regeling in het Midden-Oosten op basis van de volledige terugtrekking van Israëlische troepen uit alle in 1967 bezette Arabische gebieden en de toepassing van de onvervreemdbare rechten van het Arabische volk van Palestina, met inbegrip van zijn recht op zelfbeschikking tot en met de stichting van een onafhankelijke staat.
De partijen zijn voorstander van de bijeenroeping tot dat doel van een internationale conferentie over het Midden-Oosten, met de onvoorwaardelijke deelname van de PLO, de enige authentieke vertegenwoordiger van het Palestijnse volk, op basis van haar gelijkheid met de andere partijen. De Noordjemenitische partij betuigde haar steun aan het Sowjet-initiatief tot het bijeenroepen van zo'n conferentie. (...)
Na een onderzoek van de situatie in het gebied van de Perzische Golf, spraken de partijen zich uit ten gunste van het recht van de landen uit die regio om de veiligheid van hun gebied te verzekeren door hun eigen inspanningen en zonder enige inmenging van buitenaf en om vrijelijk te beschikken over hun natuurlijke rijkdommen.
De Arabische Republiek Jemen betuigde haar steun aan de Sowjet-voorstellen gericht op het waarborgen van vrede en veiligheid in de Perzische Golf en de Indische Oceaan. (...)
De partijen spraken zich uit ten gunste van handhaving van de Rode Zee als een zone van vrede op basis van volledig respect voor de rechten en belangen van al haar kuststaten en niet-inmenging in hun binnenlandse aangelegenheden..."

Vóór zijn bezoek aan de SU had president Saleh in een interview met het Libanese dagblad *Al Nahar* (5-10-'81) verklaard dat Noord-Jemen aan „positieve neutraliteit en niet-gebondenheid" vasthield. Wel onderhield Noord-Jemen goede betrekkingen met de SU.

Elke vorm van Russische hulp vloeide

voort uit humanitaire overwegingen, aldus Saleh. Over concrete resultaten van zijn bezoek werd niets bekendgemaakt. *(Moscow News, NZZ, AP)*

(Vor. ber. pag. 669/1-1980)

JEMEN (ZUID)

BUITENGEWOON CONGRES JSP. VERKIEZING NIEUWE PARTIJLEIDING. BUITENGEWONE ZITTING OPPERSTE VOLKSVERGADERING. NIEUW KABINET. TERECHTSTELLING EX-MINISTER MOTEI GEMELD. MUTATIES KABINET. VERKIEZINGEN

Van 12-14 okt. 1980 werd in Aden een buitengewoon congres van de regerende Jemenitische Socialistische Partij (JSP) gehouden. De naam van de op 21 april van dat jaar „afgetreden" secretaris-generaal Abdel Fattah Ismail werd tijdens dat congres niet genoemd. (Zie pag. 670/3-'80.)
Nadat Ali Nasser Mohammed op 14 okt. was herbenoemd als secretaris-generaal van de JSP koos het Centrale Comité een nieuw politiek bureau (van 7 leden) en een nieuw secretariaat (van 5 leden).

De samenstelling van dit politieke bureau was: leden – Ali Nasser Mohammed, kolonel Ali Ahmed Antar, Abu Bakr Abd al-Razzak Ba Dhib, Salih Munassar al-Siyayli en Abdul Ghani Abdul Kader; Kandidaat-leden – Ali Shayi Hadi en Abdullah Ahmad al-Khamiri.
Tot het secretariaat behoorden nu: Abu Bakr al-Razzak Ba Dhib, Abdullah Ahmad al-Khamiri, Abdul Ghani Abdul Kader, Ahmad Abdullah Abd al-Ilah en Ali Assad Mutanna.

De in augustus 1979 vervangen ministers Mohammed Saleh Motei (buitenlandse zaken) en Mohammed Said Abdullah „Muhsin" (staatsveiligheid) verloren hun zetels in het politieke bureau en het secretariaat en kregen geen andere functie. Andere uittredende leden van het politieke bureau en het secretariaat, nl. Abdel Aziz Abdel Wali, kolonel Saleh Musleh Qassim en Ali Salem al-Bid, kregen posten in het nieuwe kabinet (zie hierna).

Volgens het Libanese dagblad Al Nahar (29-7-'80) was Motei al eerder dat jaar uit het politieke bureau en het Centrale Comité getreden. Het Iraaks persbureau INA meldde op 30 juli dat hij van zijn partijfuncties was ontheven en feitelijk onder huisarrest was geplaatst (ter voorbereiding op deportatie). Volgens een bericht uit Koeweit van 18 okt zou Motei in een detentiekamp bij Aden worden vastgehouden na te zijn beschuldigd van „afspraken met een Arabische staat gekant tegen het linkse regime in Zuid-Jemen". Le Monde (22-10-'80) stelde dat Ali Nasser Mohammed Motei had uitgeschakeld, omdat deze te ver was gegaan in zijn toenaderingspogingen tot Saoedi-Arabië.

Onder de nieuwe leden in het politieke bureau behoorde kolonel Antar, de minister van defensie, die door sommige waarnemers als potentiële rivaal van Ali Nasser Mohammed werd beschouwd.
Eveneens op 14 okt. 1980 werden de namen van 47 leden en 11 kandidaatleden van het Centrale Comité bekendgemaakt, dat kort daarop met 8 leden en 3 kandidaatleden werd uitgebreid. Tevoren telde het CC 105 leden (incl. kandidaat-leden). Door die beperking van het ledental werden o.a. de als aanhangers van Abdel Fattah Ismail beschouwde personen uitgeschakeld.

Nieuw kabinet

Op 16 okt. 1980 hield de Opperste Volksvergadering (PSA) een buitengewone zitting. Daarop werd Mohammed herbenoemd als premier, terwijl ook de leden van het nieuwe kabinet werden gekozen. De samenstelling luidde:

Voorzitter (premier) – Ali Nasser Mohammed; vice-premier – Ali Salim al-Bid; vice-premier en visserij – Anis Hasan Yahya (voorheen alleen visserij); vice-premier – Ali Abdel Razzaq Badib (in dec. 1978 afgetreden als minister van cultuur en toerisme); defensie – kolonel Ali Ahmed Nasser Antar; voorzitter staatsveiligheidscommissie – Salih Munassar al-Siyayli (nieuw); buitenlandse zaken – Salem Saleh Mohammed; binnenlandse zaken – kolonel Saleh Musleh Qassim (eerder op die post tot aug. 1979); staatsminister kabinetszaken – Abdel Aziz Abdel Wali (in aug. 1979 vervangen als minister van planning); gezondheid – Abdel Aziz al-Dali (nieuw); bouwnijverheid – Haider Abu Bakr al Attas; financiën – Mahmud Said Mahdi; arbeid en openbare diensten – Nasr Nasir Ali; cultuur en toerisme – Rashid Mohammed Thabit (voorheen voorlichting); onderwijs – Hasan Ahmad al-Sallami (nieuw); verbindingen – Abdullah Mohammed Aziz (nieuw); landbouw en landbouwhervorming – Mohammed Sulaiman Nasser (eerder op die post tot aug. 1979); industrie – Abd al-Qadir Ba Jammal (tevens chef van de olie- en mineralencorporatie, nieuw); justitie en religieuze bezittingen – Khaled Fadhel Mansour; handel en bevoorrading – Ahmed Obeid al Fadhli; planning – Faraj Ben Ghanem; huisvesting – Ahmad Mohammed al-Qatabi (nieuw).

Van de vervangen ministers werd Abdel Ghani Abdel Kader (industrie) lid van het politieke bureau en het secretariaat van de JSP. Ali Shayi Hadi (binnenlandse zaken) werd kandidaatlid van het politieke bureau en voorzitter van het CC; Abdullah Ahmad al-Khamiri (staatsminister kabinetszaken) werd kandidaat-lid van het politieke bureau en secretaris van het CC, terwijl Fadl Muhsin Abdullah (landbouw en landbouwhervorming) tot plv. secretaris van het CC werd gekozen.

Op 16 okt. keurde de PSA de oprichting goed van een Volkscontrole-orgaan met een hogere commissie voor de leiding. Voorzitter van die commissie werd Ahmad Musa'id Hasayn.

Vice-premier ontslagen

Op 19 jan. 1981 besloot de PSA dat Al-Bid zou worden ontheven van zijn post van vice-premier wegens „overtreding van de familiewet". Om dezelfde reden werden Al-Bid èn Mulki Abdullah Hasan van het lidmaatschap van de PSA vervallen verklaard.

Terechtstelling Motei gemeld

Op 4 maart 1981 berichtte het Libanese dagblad *Al Safir* dat de vroegere Zuid-jemenitische minister van buitenlandse zaken, Mohammed Saleh Motei, in Aden was terechtgesteld na te zijn veroordeeld wegens „verbindingen met de Saoediarabische geheime dienst". Hij zou via de adviseur van koning Khaled, Kamal Adham, de voormalige leider van de geheime dienst, financiële transacties hebben afgesloten. Tijdens zijn gevangenschap zou Motei hebben gevraagd als balling naar Ethiopië te mogen vertrekken, maar dat land zou zijn verzoek op politiek asiel hebben afgewezen. Het bericht over de terechtstelling werd in Aden niet officieel bekendgemaakt maar een rapport over de executie zou onder de kaderleden van de JSP zijn verspreid, aldus *Al Safir*.
Een andere versie van Motei's dood verscheen op 18 maart in het dagblad *Al Watan* uit Koeweit. Op grond daarvan zou Motei door een bewaker zijn gedood in februari, toen hij poogde te ontsnappen uit de gevangenis, waarin hij sinds aug. 1980 was gedetineerd om te worden onderworpen aan „een voorlopig onderzoek naar zijn betrokkenheid bij ernstige politieke zaken in afwachting van zijn proces".

Wijziging post kolonel Antar

Op 29 april 1981 berichtte het Libanese dagblad *Al Nahar* dat kolonel Antar was ontslagen als minister van defensie en uit het politieke bureau van de JSP was gestoten, nadat hij had geprotesteerd tegen de in zijn afwezigheid voltrokken terechtstelling van ex-minister Motei.
Per officieel decreet van 4 mei werd kolonel Antar inderdaad ontheven van zijn taak als minister van defensie (sinds okt. 1977), maar tegelijk benoemd tot eerste vice-premier en minister van plaatselijk bestuur.
In juni werd Saleh Mousleh met de leiding van het ministerie van defensie belast; hij gold als „harder" dan president Mohammed en versterkte de stroming ten gunste van een energiekere houding t.o.v. Noord-Jemen, aldus *Le Monde* (18-11-'81).

Verkiezingen

Op 28 juni 1981 maakte president Mohammed de uitslagen bekend van de verkiezingen voor de lokale volksraden en van tussentijdse verkiezingen voor de PSA in 86 kiesdistricten. Vol-

gens de president had 94,6% van alle 771.763 geregistreerde kiezers zijn stem uitgebracht. Naar zijn zeggen bleek uit dit resultaat de „absolute steun voor de politiek van de JSP". *(Le Monde, NZZ, IHT, The Times, KCA)*

(Vor. ber. pag. 665/2 e.v.-1980)

PRESIDENT MOHAMMED IN ETHIOPIË EN LIBIË. PACT VAN ADEN TUSSEN ETHIOPIË, LIBIË EN ZUID-JEMEN

President Ali Nasser Mohammed van Zuid-Jemen bracht van 13 tot 17 febr. 1981 een officieel bezoek aan Ethiopië. In een na afloop van zijn besprekingen met de Ethiopische leider Mengistu Haile Mariam uitgegeven communiqué werd o.a. gesteld dat beide partijen intensief hadden gesproken over regionale en internationale vraagstukken en met voldoening hadden vastgesteld dat de betrekkingen tussen hun landen zich in overeenstemming met het verdrag i.z. vriendschap en samenwerking (van 2 dec. 1979, pag. 668/3-'80) op alle terreinen uitbreidden en verdiepten. Zij verklaarden vastbesloten te zijn hun samenwerking op politiek, diplomatiek, economisch, technologisch, cultureel en militair gebied voort te zetten.

Zij beschouwden de Rapid Deployment Force van de VS en de Amerikaanse militaire maatregelen in het gebied van de Rode Zee, de Indische Oceaan en de Perzische Golf als een „directe bedreiging" van de veiligheid van de landen van deze regio. Zij verlangden de onvoorwaardelijke opheffing van de Amerikaanse militaire steunpunten in Somalia (pag. 686/3-'80) en Oman (pag.685/2-'80. Zij juichten het initiatief van Mohammed toe onverwijld een conferentie van de leidende politici van de regio bijeen te roepen, waarbij een duurzame en stabiele vrede moest worden geschapen, „terwijl alle imperialistische militaire confrontaties worden uitgebannen".

Voorts werd gesteld dat het „socialistische Ethiopië" de pogingen van de Jemenitische Socialistische Partij krachtig steunde om de vreedzame vereniging van beide Jemens tot stand te brengen.

Aan het slot van Mohammeds bezoek tekenden beide partijen samenwerkingsakkoorden op economisch, wetenschappelijk, technisch, commercieel en cultureel gebied.

Volgens het in Beiroet verschijnende maandblad *Al-Maoukif al-Arabi (AP* 8-3-'81) ondertekenden de regeringen van Zuid-Jemen en Ethiopië toen ook een bijstandspact als „directe reactie op de groeiende militaire aanwezigheid van de VS in Somalia en Oman" en „een direct antwoord op pogingen Zuid-Jemen te isoleren". Dit pact zou inhouden dat beide regimes elkaar militair te hulp zullen komen als het andere wordt bedreigd. Ook zou het voorzien in „militaire integratie", in de zin dat de strijdkrachten van de twee landen kunnen worden samengevoegd „als daar behoefte aan is".

Libië

Op 20 en 21 febr. 1981 bracht de Zuidjemenitische president Mohammed een bezoek aan Libië (zie pag. 666/2-'80), waar hij besprekingen voerde met de Libische leider Kadhafi. In het ter afsluiting daarvan uitgegeven gemeenschappelijke communiqué werd o.a. verklaard:

„Beide partijen uitten hun tevredenheid over de tussen de beide broederstaten bestaande hechte en broederlijke betrekkingen op alle terreinen alsmede over de toenemende samenwerking overeenkomstig de tussen de beide staten gesloten akkoorden. (...) Beide partijen bekrachtigden hun vaste voornemen de terreinen van de samenwerking verder uit te breiden en mogelijkheden te scheppen voor de versterking en consolidatie daarvan, om de beoogde doelstellingen te bereiken en de strijdbanden aan te halen, welke de Libische en Jemenitische revolutie ten dienste van de primaire belangen van de Arabische natie verenigen.

Het bondgenootschap tussen de diverse eenheden van de Arabische bevrijdingskrachten moest worden versterkt „om het hoofd te bieden aan de felle kolonialistische en zionistische aanval en om aan te sturen op de opheffing van de agressieve Amerikaanse militaire steunpunten in Egypte (zie pag. 842/3-'81), Oman en Somalia". „Beide partijen zegden hun volledige steun toe aan de strijd van het Egyptische volk en hun eigen nationale progressieve krachten voor de omverwerping van het regime van de agent Sadat. Zij steunden eveneens onbeperkt de strijd van het Omanitische volk onder leiding van het Nationale Front voor de Bevrijding van Oman, om een nationaal regime in te stellen dat zijn bijdrage levert aan de beslissende gevechten van de Arabische natie."

Kadhafi „bracht zijn bereidheid tot uiting de initiatieven van broeder Ali Nasser Mohammed te steunen. Deze is van plan een topconferentie voor de staten van het Golfgebied, het Arabisch schiereiland en de staten in de Hoorn van Afrika bijeen te roepen om de afschaffing van de buitenlandse militaire aanwezigheid aan de orde te stellen." Kadhafi achtte dit voorstel een positieve stap in de richting van het scheppen van veiligheid en stabiliteit in deze gebieden.

Voorts bevestigden beide partijen o.a. hun solidariteit met de Ethiopische revolutie.

Pact van Aden

Op uitnodiging van de Zuidjemenitische president Ali Nasser Mohammed brachten de staatshoofden van Libië en Ethiopië, resp. Kadhafi en Mengistu Haile Mariam, vanaf 16 aug. 1981 een bezoek aan Aden, de hoofdstad van Zuid-Jemen. De drie staatshoofden onderzochten „de manier om de strategische samenwerking tussen de drie landen te versterken teneinde hun soevereiniteit en onafhankelijkheid te beschermen", aldus een officieel communiqué (*Le Monde* 19-8-'81). Aan het slot van hun driedaagse topconferentie ondertekenden de drie staatshoofden op 19 aug. 1981 een verdrag i.z. vriendschap en samenwerking tussen hun landen, waarvan de tekst op 30 aug. werd gepubliceerd. De tekst van enige van de 28 artikelen luidde als volgt:

1. De drie verdragsluitende staten zullen op politiek en economisch gebied alsmede op andere terreinen samenwerken om de coördinatie van hun anti-imperialistische, anti-reactionaire, anti-zionistische en anti-racistische houding mogelijk te maken.

2. De verdragsluitende staten zullen op politiek gebied samenwerken om de gemeenschappelijke strijd van de drie revolutionaire landen te garanderen.

3. De verdragsluitende staten zullen bij het afweren en verijdelen van de samenzweringen van het imperialisme, het zionisme en de reactionaire krachten samenwerken, wier doel het is de progressieve krachten en landen te verstikken om hun militaire krachten te versterken en in de landen, gelegen in het gebied van de Indische Oceaan, de Middellandse Zee en de Rode Zee, militaire steunpunten te vestigen en uit te breiden.

De staatshoofden Kadhafi (Libië), Ali Nasser Mohammed (Zuid-Jemen) en Haile Mariam Mengistu (Ethiopië) v.l.n.r. tijdens een van hun bijeenkomsten in Aden (AP 24-8-1981).

8. Een Politiek Comité, waartoe de minister van buitenlandse zaken van het socialistische Ethiopië, de secretaris van het bureau voor buitenlandse betrekkingen van (...) Libië en de minister van buitenlandse zaken van de Democratische Volksrepubliek Jemen behoren, zal worden gevormd.
9. Het Politieke Comité heeft de volgende taken: 1) Toezicht op de verwezenlijking van de vastgelegde politieke koers; 2) het doorgeven van meningen en ideeën voor een vertrouwenwekkende ontwikkeling van de politieke samenwerking aan de opperste Raad; 3) voorbereiding van bijeenkomsten van de Opperste Raad; 4) uitvoering van extra, aan het Comité toevertrouwde taken.
14. Een Economisch Comité (...) zal worden gevormd.
15. Het Economisch Comité heeft de volgende taken: 1) uitwerking van plannen ter bevordering en coördinatie van de economische betrekkingen tussen de drie verdragsluitende partijen; 2) uitwerking van voorstellen en meningen over mogelijkheden tot ontwikkeling van de economische samenwerking; 3) uitvoering van extra, door de Opperste Raad toevertrouwde taken.
16. De verdragsluitende partijen zullen in geval van een tegen een van de drie landen gerichte agressie het slachtoffer van de agressie op elke gepaste wijze, en wel afzonderlijk of gemeenschappelijk, steunen, want een tegen een van de verdragspartners gerichte agressie geldt als een tegen alle verdragsluitende staten gerichte agressie.
17. De verdragsluitende partijen zullen zich in overeenstemming met nog te tekenen akkoorden onderling inspannen hun defensiecapaciteit te versterken en hun samenwerking op militair terrein alsmede op het gebied van de veiligheid te bevorderen teneinde de bescherming van hun vrijheid en territoriale integriteit mogelijk te maken.
18. Een Opperste Raad wordt gevormd, waarvan de volgende personen deel uitmaken: 1) De voorzitter van de Voorlopige Militaire Bestuursraad en van de commissie tot oprichting van een arbeiderspartij van Ethiopië alsmede opperbevelhebber van het revolutionaire leger; 2) de leider van (...) Libië; 3) de secretaris-generaal van het CC van de JSP alsmede voorzitter van de militaire raad en van het presidium van de Opperste Volksvergadering van de Democratische Volksrepubliek Jemen; 4) de voorzitter van het Politieke comité en het Economische Comité alsmede van andere commissies.
De Opperste Raad zal de volgende taken hebben: a) Bestudering van de activiteiten van het Politieke Comité, het Economische Comité alsmede andere commissies en het treffen van maatregelen tot volledige verwezenlijking van deze activiteiten; b) vorming van andere ministeriële commissies of secretariaten, voorzover dat nodig is.
19. De Opperste Raad zal één maal per jaar afwisselend in een van de hoofdsteden van de verdragsluitende staten bijeenkomen. Een buitengewone zitting wordt bijeengeroepen, als een van de verdragsluitende partijen dit verlangt.
20. Het Politieke Comité, het Economische Comité alsmede andere commissies zullen elke zes maanden afwisselend in een van de hoofdsteden van de verdragsluitende staten bijeenkomen. (...)
23. De verdragsluitende staten bevestigen dat de artikelen van dit verdrag niet in tegenspraak zijn met internationale verdragen en verplichtingen, die door de drie landen werden aangegaan. Zij verplichten zich voorts geen internationaal akkoord te sluiten dat indruist tegen de artikelen van dit verdrag.
26. Andere partijen, die de doelstellingen van dit verdrag nastreven en zich aan de bepalingen van het VN-handvest alsook aan de richtlijnen van de beweging van de niet-gebonden staten houden, kunnen tot dit verdrag toetreden, op voorwaarde van volledige toestemming van de drie verdragsluitende staten.

In een op 27 aug. n.a.v. de topconferentie van Aden uitgegeven communiqué werd bekendgemaakt dat op het gebied van de economische en technische samenwerking tussen de drie landen verscheidene akkoorden werden ondertekend. Betreffende de internationale politiek werd o.a. gesteld:

„De drie staatsleiders veroordelen daarbij de agressieve politiek van de VS tegenover de progressieve regimes en bevrijdingskrachten in de wereld alsook hun samenzweringen welke beogen de leiders ervan fysiek te vernietigen." Zij stellen de imperialistische politiek van Washington voor de kritieke ontwikkeling in de regio verantwoordelijk en steunen de pogingen van de volkengemeenschap de gebieden van de Indische Oceaan, de Rode Zee en de Middellandse Zee tot zones van vrede en veiligheid te maken. „Zij betuigden bovendien hun steun aan de pogingen van de vredelievende krachten, in het bijzonder aan de verscheidene initiatieven van de USSR om in de regio van de Golf, de Indische Oceaan en in Europa spanningen te verminderen, de wapenwedloop te beëindigen en de vreedzame coëxistentie en internationale ontspanning te verzekeren..."

Negatieve reacties Somalia en Oman

In een commentaar verklaarde radio-Mogadiscio (Somalia) dat in Aden een „onheilige alliantie" was gesmeed, welke tot doel had de vrede en de stabiliteit van Afrika en de olielanden van het Golfgebied in gevaar te brengen. Deze taak was de drie landen toebedeeld door de Sowjet-Unie, die er steunpunten heeft. In Aden was besproken hoe de Libische olie, het Ethiopische militaire potentieel en Adens strategische positie konden worden ingezet bij de onderdrukking van alle krachten, die zich tegen de politiek van het Kremlin in Afrika, het Midden-Oosten en in het gebied van de Indische Oceaan verzetten, aldus radio-Mogadiscio.
De Omanitische staatssecretaris van buitenlandse zaken, Yusuf al-Alawi Abdallah, verklaarde volgens radio-Salalah op 27 aug. dat de drievoudige alliantie van Aden politiek een propaganda-instrument van de SU was en militair een speerpunt van Sowjet-invloed.

De NZZ (25-9-'81) wees erop dat de SU zelf geen vriendschapsverdrag met Libië heeft gesloten. Het akkoord van Aden zou als een soort „vervangend verdrag" kunnen gelden, want de beide andere verdragsluitende staten, Zuid-Jemen en Ethiopië, hadden reeds vóór de parafering van het akkoord met Libië zowel onderling alsook met Moskou vriendschapspacten gesloten. De Sowjets zouden het totstandkomen van zo'n „vervangend verdrag" hebben verlangd om de Libische leider Kadhafi indirect te steunen en hem daarbij gelijktijdig – voor zover mogelijk – te controleren.

BEZOEK HUSAK.
VRIENDSCHAPSVERDRAG
MET TSJECHOSLOWAKIJE

De Tsjechoslowaakse staats- en partijleider Gustav Husak bracht op 14 sept. 1981 een officieel vriendschapsbezoek aan Zuid-Jemen. Bij die gelegenheid werd tussen beide staten een verdrag i.z. vriendschap en samenwerking getekend, waarbij dient te worden vastgesteld dat Tsjechoslowakije reeds sinds 1966 een overeenkomst i.z. vriendschap en samenwerking met Noord-Jemen had. Tussen Tsjechoslowakije en Zuid-Jemen werden nu voorts ondertekend een protocol betreffende samenwerking tussen de beide staatspartijen (CPCS en JSP), een regeringsovereenkomst i.z. de afschaffing van verplichte visa voor zakenreizen, een handelsprotocol voor de periode 1982-84 en een protocol betreffende samenwerking tussen de beide ministeries van buitenlandse zaken voor 1982-83.
Het verblijf van Husak in Aden volgde op officiële vriendschapsbezoeken van de Tsjechoslowaakse leider aan Libië (7-9 sept. 1981) en Ethiopië (10-13 sept. 1981.

MOHAMMED IN HONGARIJE EN DE DDR.
VRIENDSCHAPSVERDRAG
MET HONGARIJE

Aan het slot van een bezoek aan Hongarije ondertekende de Zuidjemenitische president Ali Nasser Mohammed samen met zijn Hongaarse ambtgenoot Pal Losonczi op 5 nov. 1981 een verdrag i.z. vriendschap en samenwerking tussen beide staten. In dit verdrag werden de beginselen van een politieke, economische, culturele en technische samenwerking vastgelegd, aldus *DDP* (5-11-'81).
Vervolgens bracht Mohammed een officieel vriendschapsbezoek aan de DDR (5 tot 9 nov. 1981), waar hij besprekingen voerde met de Oostduitse staats- en partijleider Erich Honecker. Zij kwamen volgens de gepubliceerde gemeenschappelijke verklaring overeen de nauwe betrekkingen tussen beide partijen en staten op basis van het verdrag i.z. vriendschap en samenwerking (van 17 nov. 1979, ondertekend tijdens een bezoek van Honecker aan Aden) verder te verdiepen. Voorts ondertekenden zij diverse akkoorden, w.o. een akkoord over een langdurige samenwerking tussen de beide staatspartijen (JSP en SED), een regeringsprotocol over de uitbreiding van de technische en economische samenwerking en een regeringsakkoord over faciliteiten voor het reizigersverkeer. (*Aussenpolitische Korrespondenz* 13-11-'81)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

WESTEN VERDEELD NA „POLEN"

De gebeurtenissen in Polen – de militaire machtsovername aldaar, de opschorting van de burgerrechten en het verbod op de activiteiten van de vrije vakbondsorganisatie Solidariteit (pag. 5 e.v.- 1982) – hebben in het Westen in eerste instantie tot verdeelde reacties geleid.
De scheidslijnen liepen tussen enerzijds degenen, die meenden dat de Poolse militaire autoriteiten onder de leiding van generaal Jaruzelski handelden in opdracht van Moskou en als het ware een Sowjet-interventie zonder Sowjet-troepen uitvoerden en anderzijds hen, die in de getroffen maatregelen een autonoom Pools optreden zagen, dat er o.m. op was gericht juist een Sowjet-interventie te vermijden.
Men kan ook zeggen, dat er zich in het Westelijke bondgenootschap een kloof bevond tussen hen, die niet de hoogste prioriteit toekennen aan de politiek van ontspanning tussen Oost en West, die in de politiek van de Sowjet-Unie een schending zien van de ontspanning en bereid zijn daarop met confrontatie te reageren, en, aan de andere kant diegenen, die bij het voortzetten van de ontspanning het grootste belang hebben en voor confrontatie met de Sowjet-Unie terugschrikken.
Het duidelijkst kwam dit verschil van inzicht (en van belang) tot uiting in de verschillende wijze, waarop op de gebeurtenissen in Polen gereageerd werd in Bonn en in Washington.
De regering van de Verenigde Staten trof concrete maatregelen tegen zowel Polen als de Sowjet-Unie; de Westduitse bondsregering trachtte zo lang mogelijk aan het militaire bewind in Warschau het voordeel van de twijfel te gunnen. Opmerkelijk in deze situatie was het, dat de Amerikaanse regering in West-Europa een bondgenoot vond in de socialistisch geleide regering van Frankrijk.
De Westduitse bondskanselier Schmidt heeft bezoeken gebracht aan Washington en Parijs, waarin de meningsverschillen, althans verbaal, werden overbrugd. Ook slaagden de EG en de NAVO erin gemeenschappelijke verklaringen op te stellen, die van eensgezindheid blijkgaven.

Bondskanselier Schmidt wordt op het bordes van het Witte Huis welkom geheten door president Reagan.

Hierna volgt een chronologisch overzicht van de ontwikkelingen in het Westelijke bondgenootschap na de militaire machtsovername in Polen.

Eerste Amerikaanse reactie: opschorting voedselzendingen naar Polen

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, maakte op 14 dec. 1981 – de dag na de uitroeping van de staat van beleg in Polen – bekend, dat de VS zijn voedselzendingen naar Polen zou staken. De waarde hiervan zou ong. $ 100 mln bedragen. Voedseltransporten, waarvan de voorbereidingen al in volle gang waren, zouden wel worden afgewerkt.
Het Sowjet-persbureau *Tass* noemde deze maatregel op 15 dec. een „onverholen inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Polen". Het beschuldigde verder de VS van het voeren van een propagandacampagne, waarin de Polen werden opgeroepen tot openlijk verzet tegen de militaire leiders.

Protest Mitterrand

De Franse president Mitterrand heeft op 16 dec. in een vergadering van de ministerraad op uiterst scherpe wijze stelling genomen tegen de gebeurtenissen in Polen.
„Of dat nu het resultaat is van externe druk of van interne onderdrukking, het verlies van collectieve en individuele burgerlijke vrijheden moet worden veroordeeld en moet duidelijk, krachtig en bij voortduring aan de kaak worden gesteld", zei de president.
In scherpe bewoordingen sprak hij zijn afkeer uit over de onderdrukking van de vrijheid van de vakbonden en de arrestaties in Polen. Het was nodig dat het Poolse volk „in de houding van Frankrijk aanvullende redenen vindt om te geloven dat het de gevaren het hoofd kan bieden".
In opdracht van de president herhaalde de premier de verklaring daarna in het parlement. Hij voegde eraan toe dat „niets verfoeilijker zou zijn dan meer te zeggen met woorden dan uitgevoerd kan worden met daden".
Dat was een toespeling op valse illusies die het Westen wekte tijdens de Hongaarse opstand van 1956. Maar Frankrijk had politieke initiatieven genomen

Weekblad 51ste jaargang No. 2622, pag. 32847-32862

ten behoeve van de voedselhulp en schuldenuitstel voor Polen.
Gemeld werd dat Mitterrand na zijn verklaring aan de kabinetstafel rondvraag hield bij de regeringsleden zodat hij uitdrukkelijke instemming uitlokte van de vier communistische ministers. Dezen bevestigden die instemming later in het openbaar. Zij staan daardoor haaks op de houding van hun partij die, onder andere via het partijdagblad *l'Humanité*, iedere veroordeling weigert.

Persconferentie Reagan

De Amerikaanse president Ronald Reagan heeft op 17 dec. in het Witte Huis een persconferentie gegeven, waarin hij de Sowjet-Unie ervan beschuldigde betrokken te zijn bij het militaire ingrijpen in Polen. Volgens hem was het naïef te denken, dat het optreden van het Poolse leger zonder medeweten en steun van de Sowjet-Unie zou gebeuren. „En wij zijn niet naïef", aldus de president.

President Reagan noemde de arrestatie van leden van de Poolse vakbeweging Solidariteit en van Poolse intellectuelen alsook de mishandeling van stakers „een grove schending" van de slotakte van Helsinki. Onderdrukking en schending van de mensenrechten hebben op grote schaal de plaats van onderhandelingen en compromissen ingenomen, aldus de president, die tevens „het toenemend geweld tegen een ongewapende bevolking" veroordeelde.
Reagan: „Wij voelen een speciale verwantschap met het Poolse volk in zijn strijd tegen de Sowjet-Unie." Hij liet weten dat de Amerikaanse regering bereid is Polen te helpen bij het oplossen van hun economische problemen, op voorwaarde evenwel dat het Poolse volk in staat wordt gesteld om „zonder binnenlandse onderdrukking en buitenlandse interventie" naar een oplossing voor de eigen problemen te zoeken.
Over het Amerikaanse besluit om de voedselhulp op te schorten zei Reagan dat de Poolse regering deze hulp zou kunnen gebruiken om het volk verder te onderdrukken en te controleren. Zolang dit gevaar bestaat zullen de VS geen voedsel meer sturen.
Op vragen naar een mogelijke miliaire interventie van de Sowjet-Unie antwoordde Reagan dat zowel de VS als hun bondgenoten „in niet mis te verstane bewoordingen" de Sowjet-Unie hebben duidelijk gemaakt hoe ze hierover denken. Maar hij maakte duidelijk dat de VS ook zonder directe interventie de Sowjet-Unie de rekening voor haar houding zullen presenteren. Bijzonderheden wilde hij echter niet bekendmaken.

Regeringsverklaring bondskanselier Schmidt

De Westduitse bondskanselier Schmidt heeft op 18 dec. in de Bondsdag over de Poolse kwestie een regeringsverklaring afgelegd, waarin hij in een hartstochtelijk betoog iedereen opriep voedsel naar Polen te blijven sturen – hiermee afstand nemend van het Amerikaanse voedselembargo.
De bondskanselier zei: „Wij willen in het kader van de Europese Gemeenschap de voedselhulp aan Polen voortzetten en de veelvoudige spontane hulp van burgers bevestigt deze koers van de bondsregering."

De Poolse vice-premier Mieczyslaw Rakowski (r.) en de chef-protocol van het Westduitse ministerie van buitenlandse zaken, Hans-Werner Finck von Finckenstein.

Vervolgens riep Schmidt na applaus van vele bondsdagleden: „Ik vraag iedereen: verminder uw actieve solidariteit met het Poolse volk niet – deze solidariteit is ook een uitdrukking van de Duitse vredeswil".
Schmidt: „Ik sta met heel mijn hart aan de kant van de (Poolse) arbeiders en wij allen wensen dat de oorlogstoestand in Polen spoedig wordt beëindigd." Wij horen, aldus Schmidt, tot „diegenen zoals paus Johannes Paulus II die willen helpen voorkomen dat de onderdrukking voor de Polen en voor ons allen levensgevaarlijk zou kunnen worden." De Duitse politiek gaat daarbij uit van „streng respect voor de nationale onafhankelijkheid voor de mensen daar."
Met zijn regeringsverklaring illustreerde Schmidt dat de Westduitse regering het regime van Jaruzelski nog enigszins ruimte wil geven en niet zoals de Verenigde Staten al maatregelen neemt.
Bonn wil nog terughoudendheid in acht nemen en een laatste gunst van de twijfel aan Jaruzelski geven.

Amerikaanse sancties tegen Pools regime

President Reagan heeft op 23 dec. in een TV-rede een reeks van economische sancties tegen het Poolse regime aangekondigd. Bovendien dreigde hij met nog ingrijpender maatregelen, indien Warschau en Moskou hun „brutale onderdrukking" van het Poolse volk zouden voortzetten.
De president zei, dat hij in brieven aan Sowjet-president Brezjnew en de Poolse regeringsleider Jaruzelski het Amerikaanse standpunt had toegelicht.
„Wanneer de schandelijke toestanden in Polen niet ophouden kunnen en zullen wij geen 'zaken als gebruikelijk' doen met de aanstichters en diegenen die hen hebben opgehitst," aldus een zeer ernstige Reagan. Zijn rede werd door het radiostation *Voice of America* rechtstreeks naar Polen uitgezonden.
De maatregelen die Reagan heeft genomen en waarover de Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad nog kort voor de uitzending overleg had gepleegd zijn:

- Stopzetting van Amerikaanse exportkredietgaranties. De Poolse regering had de VS om een bedrag van $ 25 mln gevraagd. Reagans beslissing komt erop neer dat geen enkel Amerikaans bedrijf produkten aan Polen zal leveren, aangezien er geen enkele waarborg meer bestaat dat de noodlijdende Poolse regering ooit zal betalen;
- Opschorting van de Poolse rechten om in Amerikaanse wateren te vissen. Voor Polen betekent dit een strop van rond 20.000 ton per jaar;
- Opschorting van de Poolse landingsrechten in de VS. De Poolse luchtvaartmaatschappij

LOT vliegt zes keer per week op de Verenigde Staten. Bovendien onderhoudt zij chartervluchten naar Chicago, waar meer dan 600.000 Poolse Amerikanen wonen;

- „Verdere beperking van hoog-technologische exporten naar Polen," zoals Reagan het uitdrukte. Deze maatregel heeft meer een symbolische waarde, aangezien Polen veel te arm is om voor Amerikaanse technologische know-how en apparatuur te kunnen betalen.

Daarnaast zal het Amerikaanse besluit van kracht blijven om geen landbouw- en zuivelprodukten meer aan de Poolse regering te leveren. De regering in Washington verlangt „absolute garanties" dat de verdeling van deze produkten door onafhankelijke instanties zal worden gecontroleerd.
De VS zullen echter wel voedsel via „particuliere humanitaire kanalen" blijven leveren „zolang we weten dat het Poolse volk deze goederen krijgt".
Ook zal de Amerikaanse regering voedselhulp aan Oostenrijk geven om de Poolse vluchtelingen in dat land te kunnen voeden.
Reagan benadrukte in zijn rede dat de Amerikaanse maatregelen niet tegen het Poolse volk zijn gericht. „Zij zijn een waarschuwing voor de regering van Polen dat vrije mensen niet werkeloos kunnen en willen blijven wanneer ze met brute onderdrukking worden geconfronteerd," aldus de Amerikaanse president.
Nieuwe maatregelen zijn naar zijn zeggen te verwachten als het militaire regime geweld tegen het Poolse volk blijft gebruiken.
In zijn rede beschuldigde Reagan het militaire regime in Warschau ervan „een oorlog tegen het Poolse volk te voeren". Daarnaast wees hij erop, dat ook de Sowjet-Unie voor een belangrijk deel verantwoordelijk is voor de ontwikkelingen in Polen.
Naar zijn zeggen was het geen toeval dat de Russische maarschalk Koelikow, de bevelhebber van de Warschaupact-strijdkrachten, in Polen was toen het Poolse leger ingreep.
Evenmin was toevallig, aldus de Amerikaanse president, dat de proclamaties waarop de staat van beleg in Polen werd aangekondigd al in september in de Sowjet-Unie waren gedrukt.
Over zijn brief aan de Russische president Leonid Brezjnew zei Reagan dat hij hierin op een herstel van de grondrechten in Polen heeft aangedrongen, zoals die ook in de slotakte van Helsinki zijn voorzien.
Tevens heeft hij duidelijk gemaakt dat wanneer de onderdrukking aanhoudt de VS geen andere keus zullen hebben dan „verdere concrete politieke en economische maatregelen" te nemen.
In zijn rede ging Reagan verder ook in op de brief die hij aan de Poolse regeringsleider, generaal Wojciech Jaruzelski, heeft geschreven. Hierin dringt hij erop aan om de mensen die zijn opgepakt en vaak in concentratiekampen zijn gestopt vrij te laten, om de staat van beleg op te heffen en om de internationaal erkende rechten van het Poolse volk te herstellen. Volgens Reagan is dit volk door zijn eigen regering verraden en onder de voet gelopen.
De Amerikaanse president besloot zijn 14 minuten durende toespraak – die oorspronkelijk als kerstboodschap was gedacht – met een oproep aan alle Amerikanen om op kerstavond een brandende kaars voor het venster te zetten. Op die manier zouden zij hun instemming kunnen betuigen met de maatregelen „die wij nemen om het dappere volk van Polen in deze moeilijke tijd te steunen".

V.l.n.r. de ministers van buitenlandse zaken Van de Stoel, Cheysson, Genscher en Tindemans voor het EG-overleg over Polen.

Amerikaanse sancties tegen de Sowjet-Unie

Op 29 dec. heeft president Reagan in zijn Californische vakantieoord San Clemente een verklaring uitgegeven, waarin hij economische sancties tegen de Sowjet-Unie afkondigde en tevens zei nog verdergaande maatregelen achter de hand te houden, afhankelijk van de ontwikkelingen in Polen.
In zijn verklaring beschuldigde Reagan Moskou ervan, dat het maandenlang een militair ingrijpen had geëist „door middel van niet-openbare brieven aan de Poolse leiders, militaire oefeningen en andere vormen van intimidatie."
Zwaar teleurgesteld liet de president zich uit over het antwoord dat de Russische president Leonid Brezjnew hem op zijn brief van een week eerder heeft gegeven. Hierin had Reagan onder meer op een herstel van de fundamentele mensenrechten in Polen aangedrongen. Maar uit Brezjnews antwoord zou blijken dat de Sowjet-Unie er geen begrip voor heeft, hoe bezorgd de Amerikaanse regering is.
Ook zou zij haar verplichtingen niet begrijpen die zij door de ondertekening van de Helsinki-slotakte en het Handvest van de Verenigde Naties zou zijn aangegaan. Reagan wees erop dat de VS naar constructieve betrekkingen met de Sowjet-Unie streven die van wederzijds voordeel zijn. „Maar we zijn bereid om welke richting dan ook te gaan die de Sowjet-Unie wil inslaan," aldus de Amerikaanse president.

De sancties die president Reagan heeft genomen zijn:

- alle vluchten van de Russische luchtvaartmaatschappij Aeroflot op de VS zullen worden gestaakt. Aeroflot vliegt twee keer per week op de Washingtonse luchthaven „Dulles International Airport";
- het officiële Russische inkoopbureau in New York zal worden gesloten. Op die manier wordt het voor de Sowjet-Unie moeilijker inkopen in de VS te doen, ofschoon niet onmogelijk;
- de onderhandelingen over een nieuw graanakkoord voor de lange termijn zullen worden uitgesteld. Daarentegen zullen bestaande overeenkomsten, inclusief een Amerikaans aanbod om 23 mln ton graan aan de Sowjet-Unie te leveren van kracht blijven. Het nieuwe akkoord had eind september 1982 in werking moeten treden;
- de onderhandelingen over een nieuw Amerikaans–Russisch scheepvaartverdrag zullen worden opgeschort. Het oude verdrag, op grond waarvan Russische schepen zonder speciale vergunning toegang tot 40 Amerikaanse havens hebben, liep op 28 dec. 1981 af. Voortaan zal een Russisch schip 14 dagen van tevoren een vergunning moeten aanvragen, maar van Amerikaanse zijde is al duidelijk gemaakt dat die slechts in zeer bijzondere gevallen zal worden verstrekt;
- er zullen geen vergunningen meer worden verstrekt voor de export van elektronische apparatuur naar de Sowjet-Unie, zoals computers en technologische know-how. In 1980 heeft de VS voor ca. $ 300 mln aan apparatuur geleverd, hoofdzakelijk elektronica die voor de aardgas- en oliesector bestemd was. Volgens een hoog Amerikaans ambtenaar betekent Reagans beslissing dat de gehele handel met de Sowjet-Unie is stilgelegd. Na de Russische invasie in Afghanistan waren al enkele beperkende maatregelen ingevoerd;
- voorlopig zullen er ook geen vergunningen meer worden verleend voor de levering van apparatuur en installaties die bij de exploitatie van Russische gas- en olievelden worden gebruikt. In eerste instantie gaat het hierbij om 200 tractoren die het Amerikaanse concern Caterpillar zou bouwen en die bij het leggen van pijpleidingen worden gebruikt;
- Russisch–Amerikaanse uitwisselingsakkoorden op het gebied van energie, wetenschap en technologie zullen niet worden verlengd. Een van deze verdragen heeft betrekking op samenwerking in de ruimtevaart alsook op energie-onderzoek.

Daarnaast houdt president Ronald Reagan nog een hele reeks andere maatregelen achter de hand die hij wil nemen wanneer de situatie in Polen niet verbetert. Eén daarvan is de stopzetting van de huidige onderhandelingen in Genève over een beperking van kernwapens voor de middellange afstand.
In dit kader is nog steeds geen beslissing geval-

len of de ontmoeting die op 26 januari in Genève tussen de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, en diens Russische collega Gromyko zou moeten plaatsvinden, inderdaad doorgaat. Van Amerikaanse zijde is op 29 december meegedeeld dat hiervan nog studie wordt gemaakt. Tijdens het Geneefse gesprek zou ook de basis voor de nieuwe START-ronde (vroeger SALT) moeten worden gelegd.
Een andere maatregel zou een volledig economisch embargo van de Sowjet-Unie kunnen zijn. Voorlopig heeft president Reagan op dit punt een afwachtende houding aangenomen door slechts een uitstel van de – nog niet begonnen – onderhandelingen over een graanakkoord voor de lange termijn af te kondigen. Onder druk van de Amerikaanse boerenorganisaties die zich flink hebben geroerd, heeft hij van een graanembargo afgezien.
Een dergelijke sanctie zou immers voor de Amerikaanse landbouw een zware slag hebben betekend. In de eerste plaats is de tarwe- en maïsoogst sinds jaren niet meer zo overvloedig geweest, zodat de Amerikaanse landbouwers tegen een fors overschot aankijken. Tegen deze achtergrond heeft de VS de Sowjet-Unie voor het nieuwe begrotingsjaar, dat op 1 oktober is begonnen, 23 mln ton graan aangeboden, waarvan Moskou inmiddels 11 mln ton heeft gekocht.
In de tweede plaats is de Amerikaanse landbouw nog steeds niet helemaal hersteld van het graanembargo dat president Carter begin 1980 uit protest tegen de Russische inval in Afghanistan had afgekondigd. Voor de Amerikaanse boeren was deze beslissing een fikse financiële strop. Zij hadden nu al hun hoop gevestigd op een verdrag voor de lange termijn, omdat zij vreesden dat de Sowjet-Unie op zoek naar andere, minder wispelturige leveranciers zou gaan.

In het Congres is in het algemeen positief gereageerd op Reagans maatregelen, waarbij met name als belangrijk werd aangegeven dat de Europese bondgenoten de sancties steunen.
De leider van de Democraten in de Senaat, Robert C. Byrd, noemde Reagans maatregelen „bemoedigend", hoewel ze effectiever zouden zijn geweest als Reagan niet eerder dit jaar Carters graanembargo had opgeheven.

Reactie in Bonn

Bonn is het niet eens met de visie van president Reagan dat de Sowjet-Unie achter de militaire ingreep in Polen zit. Dat zei de Westduitse regeringswoordvoerder Kurt Becker op 30 december.
Hij reageerde op de economische strafmaatregelen die de Amerikaanse president tegen Moskou heeft uitgevaardigd op grond van „een zware en directe verantwoordelijkheid voor de onderdrukking in Polen", zoals Reagan dat uitdrukte.
Becker onderstreepte tijdens een persconferentie herhaaldelijk dat Reagan zijn sancties zonder ruggespraak met de Europese bondgenoten heeft getroffen; Bonn was slechts „enkele uren" tevoren op de hoogte gesteld.
De scherpe kantjes van Beckers reactie werden later op de dag wat afgeslepen door bondskanselier Schmidt zelf, die met vakantie in Florida was. „Het is nog wat te vroeg voor een antwoord van de Bondsregering op de vraag of wij meedoen aan sancties tegen de Sowjet-Unie en Polen," zei hij. Ook Schmidt legde de nadruk op het Westduitse standpunt van „strikte niet-inmenging".

Poolse vice-premier Rakowski bezoekt Bonn

Dat men ook in Polen verschillen waarnam tussen de benadering van de Poolse kwestie in Washington en die in Bonn, bleek uit een onverwacht bezoek van de Poolse vice-premier Mieczyslaw Rakowski aan de Westduitse hoofdstad op 30 december. Rakowski had hier een onderhoud met de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher.
Genscher verlangde van Rakowski met spoed hervatting van de dialoog in Polen tussen regering, kerk en Solidariteit, de bevrijding van de gevangengenomen vakbondsleiders en opheffing van de staat van beleg.
Rakowski zei, dat het militaire bewind van tijdelijke aard zou zijn en hij kritiseerde de economische sancties van de VS jegens de SU.

Verder verzekerde Rakowski de Westduitse autoriteiten, dat Polen is begonnen met het betalen van rente over de leningen, die het bij Westerse banken heeft lopen. Hij meldde, dat de Poolse regering op 24 dec. rentebetalingen had gedaan.

EG-verklaring over Polen. Jaruzelski ontvangt EG-ambassadeurs

De ministers van buitenlandse zaken van de tien EG-landen zijn op 4 jan. 1982 in Brussel bijeen geweest om zich te beraden over de toestand in Polen. Zij besloten voorlopig niet de VS te volgen en geen sancties tegen de SU te treffen. Daarnaast werd besloten de sancties van de VS niet te ondergraven. De Tien hebben tijdens hun beraad drie eisen geformuleerd: in Polen moet de staat van beleg worden opgeheven, alle aangehouden mensen in dat land moeten worden vrijgelaten en de dialoog tussen de vrije vakbond Solidariteit en de overheid moet heropend worden. De ministers bepaalden dat de humanitaire en de voedselhulp aan Polen voorlopig zullen worden voortgezet. Overwogen wordt nog het nut van het zenden van een speciale afgezant van de EG (bijvoorbeeld Leo Tindemans, de voorzitter van de Europese ministerraad) naar Warschau en/of Moskou.

In het slotcommuniqué, dat na de vergadering werd uitgegeven, wordt gezegd dat de Tien nota genomen hebben van de maatregelen die de Verenigde Staten tegen de Sowjet-Unie hebben uitgevaardigd en dat de Tien met de Verenigde Staten en met andere Westerse landen overleg zullen plegen om uit te maken welke besluiten het beste hun gemeenschappelijke doelstellingen dienen. Of de Gemeenschap maatregelen zal nemen die de kredietverlening en de economische hulpverlening aan Polen zullen treffen zal besloten worden aan de hand van de ontwikkeling van de toestand in dat land.
De Tien zeggen nota te hebben genomen van de verklaringen van de Poolse leiders over hun bedoelingen om de nationale onafhankelijkheid te garanderen, de vrijheid te herstellen, hervormingen door te voeren en de dialoog met de delen van de Poolse natie te hervatten. In het communiqué wordt geconstateerd dat in tegenstelling met deze verklaringen de dialoog in Polen nog niet hervat is, dat er een repressief beleid gevoerd wordt dat de elementaire rechten van de mens schendt en dat geen rekening houdt met de bepalingen in de slotakte van Helsinki, met het Handvest van de Verenigde Naties en de algemene verklaring inzake de universele rechten van de mens.
Wat in Polen gebeurt gaat volgens de Tien het Poolse kader te buiten. Het bewijst dat totalitaire stelsels, zoals die in Oost-Europa, niet in staat zijn zich aan te passen aan wat het volk wenst. Daardoor ontstaat er bij de publieke opinie twijfel over de mogelijkheid om met de Oosteuropese landen samen te werken en dat brengt schade toe aan de internationale betrekkingen.
De ministers van de tien EG-landen hebben hun

NAVO-secretaris-generaal Luns (r.) en de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig op weg naar het NAVO-beraad over Polen.

afkeuring uitgesproken over de zware druk die van buitenaf door de Sowjet-Unie en andere Oosteuropese landen op Polen wordt uitgeoefend. Een rechtstreekse Russische inmenging in de aangelegenheden van Polen zal volgens de Tien de situatie nog verergeren. Het communiqué bevat dan ook een duidelijke waarschuwing tegen een interventie in Polen door troepen van het Pact van Warschau.

Terwijl de ministers in Brussel beraadslaagden riep generaal Jaruzelski in de Poolse hoofdstad Warschau de EG-ambassadeurs bijeen voor overleg met hen. De Tien in Brussel kregen daar uiteraard een verslag over. Mr. Max van der Stoel, de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, zei door dat verslag „eerder nog pessimistischer dan optimischer te zijn geworden". Leo Tindemans, de voorzitter van de Raad en minister van buitenlandse zaken van België, verklaarde eveneens dat het gesprek tussen Jaruzelski en de EG-ambassadeurs niets bemoedigends had opgeleverd. Niets wijst erop dat er binnenkort in Polen een versoepeling van het bewind komt en een herstel van de beknotte vrijheden, zo zei hij.
Volgens Tindemans zijn in Polen niet alleen militanten van de vakbond Solidariteit, maar ook journalisten, studenten, professoren en intellectuelen aangehouden. Op zijn persconferentie zei Tindemans voorts dat Jaruzelski de EG-landen gevraagd heeft of ze eventueel bereid zouden zijn „lastige elementen" uit Polen op te nemen, die het militaire bewind in dat land kwijt wil.
Een woordvoerder van de EG-Commissie deelde in antwoord op vragen mee dat de Commissie haar diensten opdracht heeft gegeven „technische aspecten" van de Europese handel met de Sowjet-Unie na te gaan.
Die beslissing houdt verband met het slotcommuniqué dat werd uitgegeven na de ministersbijeenkomst, zo werd gezegd.
In antwoord op vragen werd in Brussel ontkend dat de Griekse regering zou hebben laten weten dat ze zich wilde distantiëren van de slotverklaring van de Tien. Sterke geruchten dat de Griekse premier, Papandreou, het niet met die verklaring eens zou zijn, begonnen de ronde te doen nadat Papandreou nog op 4 jan. de Griekse staatssecretaris Fotilas, die het communiqué in Brussel had onderschreven, ontsloeg. Papandreou zou er bezwaren tegen hebben dat het communiqué de totalitaire systemen in Oost-Europa verwijt zich niet te kunnen aanpassen. De socialistische Griekse regering, aldus zegt men in EG-kringen in Brussel, zou een zodanige veroordeling van de systemen van de oostbloklanden niet goed uitkomen omdat ze een politiek wil bedrijven die geen keus maakt tussen de politieke systemen van het westen en van het oosten.

Onderhoud Schmidt-Reagan

Op 5 jan. had de Westduitse bondskanselier Schmidt in Washington een onderhoud met de Amerikaanse president Reagan.

Na afloop noemde Schmidt op een persconferentie de Amerikaanse sancties „een duidelijk politiek signaal aan het adres van Moskou". Hiermee heeft hij zijn kritische houding herzien die hij voorheen ten aanzien van de Amerikaanse maatregelen had.
Felle kritiek had hij wel op het feit dat president Reagan niet van tevoren de Westeuropese bondgenoten over zijn plannen had geconsulteerd. In een onderhoud met enkele Amerikaanse senatoren, leden van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen, zei hij daarover „verontwaardigd en geschokt" te zijn geweest.
Bovendien liet hij doorschemeren weinig begrip te hebben voor Reagans besluit geen graanembargo tegen Moskou af te kondigen. Op zijn persconferentie zei Schmidt dat dit de enige sanctie met economisch effect zou zijn geweest,

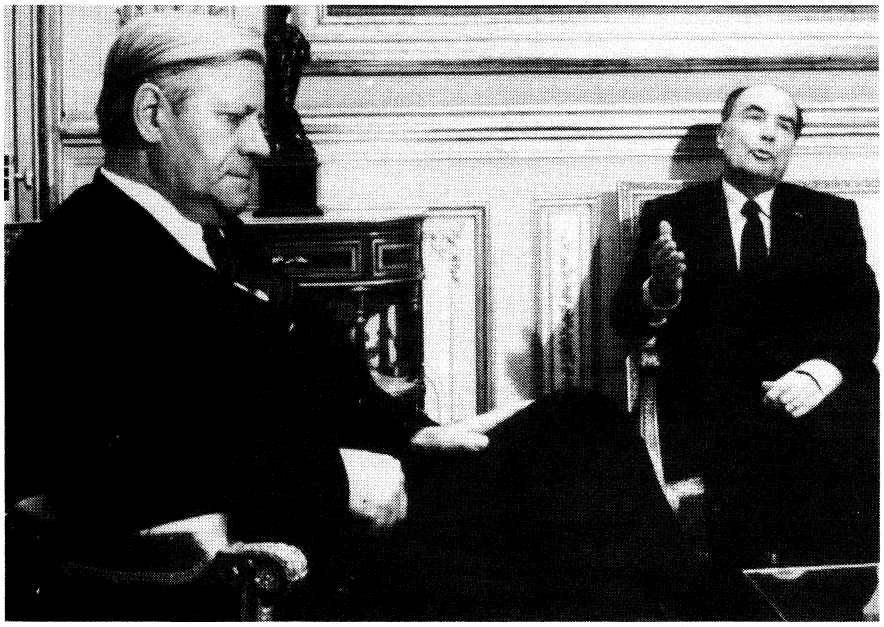

De Westduitse bondskanselier Schmidt (l.) op bezoek bij de Franse president Mitterrand.

eraan toevoegend dat Reagan zich heeft vastgelegd die stap niet te doen.
Anderzijds had hij naar zijn zeggen van Reagan de verzekering gekregen dat de VS het kernwapenoverleg in Genève niet zullen stopzetten, „zoals de situatie er nu voorstaat".
Hoewel tijdens het twee en een half uur durend gesprek niet alle meningsverschillen uit de wereld konden worden geholpen zou er toch van een duidelijke toenadering tussen beide standpunten sprake zijn.
De Amerikanen hechten vooral veel waarde aan een passage in de gemeenschappelijke verklaring waarin Reagan en Schmidt op de verantwoordelijkheid van de Sowjet-Unie voor de gebeurtenissen in Polen wijzen.
In Washington bestond de indruk dat de bondsregering Moskou te veel heeft willen ontzien door het militaire ingrijpen in Polen een Poolse binnenlandse aangelegenheid te noemen.
Tevens benadrukken Reagan en Schmidt dat een militaire Sowjet-interventie in Polen „ernstige gevolgen voor de internationale betrekkingen zou hebben en de situatie in de wereld fundamenteel zou veranderen". In dit verband heeft president Reagan gezegd dat wanneer het Westen er niet meer bij de Sowjet-Unie op zal aandringen geen druk op Polen uit te oefenen dit zeer ernstige gevolgen kan hebben.
Het was duidelijk dat deze woorden waren gericht aan het adres van Schmidt, die haastig uitriep dat hij het hiermee helemaal eens was.
Reagan en Schmidt zijn ook overeengekomen dat de landen van de Europese Gemeenschap en de VS elkaar nauw zullen consulteren over de kwesties van de sancties, „om te definiëren welke besluiten het best hun gemeenschappelijke doelstellingen dienen".
Volgens een hoge Amerikaanse ambtenaar moet tegen deze achtergrond niet worden uitgesloten dat de EG een hardere toon tegen Moskou zal gaan aanslaan.

NAVO-overleg over Polen

Op 11 jan. vergaderen de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-lidstaten op het hoofdkwartier van de alliantie in Brussel over het Poolse vraagstuk.
Zij gaven na afloop van de bijeenkomst een verklaring uit, waarin o.m. werd gezegd, dat de Sowjet-Unie de „volle verantwoordelijkheid" draagt, wanneer als gevolg „van haar acties met betrekking tot Polen en van haar falen om zich te houden aan internationale verplichtingen" het proces van wapenbeheersing tussen Oost en West wordt belemmerd.

„Volharding van de onderdrukking in Polen ondermijnt de politieke grondslag voor vooruitgang op de totale agenda van punten die Oost en West verdelen", zo staat in het slotcommuniqué. In aansluiting op de verklaring van de tien EG-ministers van 4 jan. waarin „de aanhoudende campagne" van de Sowjet-Unie „tegen pogingen van het Poolse volk voor nationale vernieuwing en hervorming" werd verworpen, stelden de NAVO-ministers zich ook teweer tegen de „actieve steun" van de Sowjet-Unie aan een „systematische onderdrukking" van de hervormingspogingen in Polen.
Deze veroordelingen van de Sowjet-Unie werden ook onderschreven door de Griekse minister, Charalambopoulos. De Griekse onderminister die op 4 jan. op de EG-vergadering een soortgelijke verklaring had ondertekend werd bij thuiskomst om die reden door premier Papandreou ontslagen.
De Grieken lieten overigens wèl een aantal voetnoten plaatsen bij het 16 paragrafen tellende slotcommuniqué. De Grieken zijn het in het bijzonder niet eens met de paragrafen waarin het belang van economische sancties wordt erkend en waarin eventueel te nemen maatregelen worden opgesomd.
Ook ging de Griekse minister niet akkoord met de door de overige veertien ministers unaniem gesteunde uitspraak dat „de ontwikkelingen in Polen opnieuw de starheid demonstreren van de regimes van het Warschaupact als het gaat om die veranderingen die nodig zijn om te voldoen aan de legitieme wensen van hun volkeren".
Het communiqué voegt daaraan toe dat dit het publieke vertrouwen schokt in de samenwerking tussen Oost en West en dat het in ernstige mate de internationale betrekkingen beïnvloedt.
De NAVO-ministers eisten evenals een week

tevoren de EG-ministers opheffing van de staat van beleg, vrijlating van de arrestanten en onmiddellijk herstel van de dialoog tussen autoriteiten, kerk en vakbeweging Solidariteit. Verder willen de NAVO-landen de Poolse affaire (op ministerieel niveau) aan de orde stellen op de Veiligheidsconferentie in Madrid.
In het communiqué staat dat de NAVO-landen – met uitzondering van Griekenland – „het belang erkennen van economische maatregelen" om de Poolse autoriteiten en de Sowjet-Unie ervan te doordringen dat het Westen de zaak ernstig opneemt.
De NAVO-ministers „benadrukken" daarbij, aldus het communiqué, de betekenis van de maatregelen die al zijn aangekondigd door president Reagan.
De lidstaten van het Atlantisch bondgenootschap zullen op korte termijn, elk in overeenstemming met hun eigen situatie en wetgeving, de mogelijkheden nagaan voor:

a. verdere beperking van de bewegingsvrijheid van Sowjet- en Poolse diplomaten en voor andere beperkingen van diplomatieke missies en organisaties van beide landen;
b. de beperking van wetenschappelijke en technische uitwisseling.

Op langere termijn kunnen daaraan worden toegevoegd andere economische ingrepen, in het bijzonder op het terrein van energie, landbouwprodukten en andere goederen en de export van technologische produkten.

Gesprek Schmidt-Mitterrand

Bondskanselier Schmidt bracht op 13 jan. in Parijs een bezoek aan de Franse president Mitterrand. Na afloop van de bijeenkomst in het Elysée-paleis, die als „werkdiner" werd aangeduid, verklaarden beide staatslieden, dat er tussen Bonn en Parijs geen meningsverschillen bestaan over de Poolse crisis. Beide landen waren het erover eens, dat de „eenheid van het Westen" diende te worden bewaard en dat een „nog grotere samenwerking" tussen Bonn en Parijs geboden is.

Mitterrand en Schmidt deden er alles aan om te laten blijken dat er geen enkel misverstand tussen beide hoofdsteden bestaat. Men legde grote nadruk op de overeenstemming inzake Polen. De noodzaak van een snelle beëindiging van de noodtoestand, vrijlating van de gearresteerde vakbondsleden en eerbiediging van de rechten van de mens, zoals in de Akkoorden van Helsinki is vastgesteld, werden onderstreept.
Humanitaire en voedselhulp dient te worden voortgezet, aldus het oordeel van beide staatslieden.
Ook de analyse van de rol van de „machtige buurman" van Polen, zoals bondskanselier Schmidt het uitdrukte, was geheel eensluidend. Wel lagen de accenten bij de openbare mening, en vooral de manier waarop die in de media tot uiting kwam, nogal anders, zo meende Schmidt te kunnen constateren.
Hij suggereerde daarmee dat alle veronderstelde misverstanden tussen de Bondsrepubliek en Frankrijk het gevolg waren geweest van die zo anders naar buiten gebrachte gevoeligheden.
President Mitterrand verklaarde van zijn kant dat er in de afgelopen maand, sinds de Poolse crisis, overeenkomstig de afspraken voortdurend contact en overleg tussen beide regeringen was geweest in tegenstelling tot wat wel elders was beweerd. De sfeer in het Elysée-paleis leek ontspannen waarmee kennelijk moest worden aangetoond dat de as Bonn-Parijs naar behoren functioneert. (NRC/H'blad, Het Parool, Europa van Morgen, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times)

WEST-EUROPA

ENGELAND

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN MEI 1981–JANUARI 1982

Op pag. 294 e.v. en pag 312 e.v.-1981 is een overzicht gegeven van de ontwikkelingen die zich tot mei 1981 hebben voorgedaan binnen de Conservatieve, Liberale en Labourpartij. Bovendien werd melding gemaakt van de oprichting van de Sociaal-Democratische Partij (SDP) op 26 maart 1981 door vier prominente ex-leden van de Labourpartij.
Hieronder volgt een chronologisch verslag van de partijpolitieke ontwikkelingen in Groot-Brittannië lopend van mei 1981 tot januari 1982.

Plaatselijke verkiezingen in Engeland en Wales

Op 7 mei 1981 werden in Engeland en Wales plaatselijke verkiezingen gehouden, waarbij voor 47 graafschappen, 6 stadsagglomeraties en voor Groot-Londen raden moesten worden gekozen. De Conservatieven leden hierbij grote verliezen, de Liberalen wonnen op het Isle of Wight en Labour behaalde een meerderheid in: Greater London, West Midlands, Merseyside, Greater Manchester, West Yorkshire, Northumberland, Cumbria, Cleveland, Lancashire, Humberside, Nottinghamshire, Derbyshire, Staffordshire, Avon en South Glamorgan. Verder zou Labour voortaan alle stadsagglomeraties besturen.
De verkiezingen werden gezien als de eerste belangrijke peiling van de openbare mening over premier Thatchers Conservatieven, die in 1979 de parlementaire verkiezingen wonnen. Wel moet daarbij worden opgemerkt, dat de regerende partij het traditioneel slecht deed bij plaatselijke verkiezingen.

Verscherping machtsstrijd binnen Labour

Op 3 juni liep de permanente ruzie in de Labourpartij tussen radicaal links en de rest van de partij uit op een persoonlijke confrontatie van Tony Benn, die zich op 26 april kandidaat had gesteld voor het plaatsvervangend partijleiderschap, en partijleider Michael Foot.
Foot daagde tijdens een zitting van het schaduwkabinet zijn tegenstander uit tot een gevecht om het leiderschap van de partij, om te zien wie van hen het vertrouwen had van de aanhangers. Benn wilde de uitdaging echter niet aannemen.
In een verklaring zei Foot dat Tony Benn zich absoluut niet hield aan de „collectieve verantwoordelijkheid" van het schaduwkabinet. Foot noemde in het bijzonder de actie van Benn en een aantal radicalen om, tegen afspraken van het schaduwkabinet in, tegen de laatste defensiebegroting van de regering te stemmen (pag. 43/2). De leider verweet Benn ook, dat hij zich had uitgesproken voor het terugtrekken van Britse troepen uit Noord-Ierland.
Foot kritiseerde verder de opvatting van Benn, dat parlementsleden niets meer waren dan uitvoerders van wat het partijcongres besliste. „Het idee dat gekozen leden van het parlement geen invloed van betekenis hebben op het manifest dat zij moeten uitvoeren, is in strijd met al mijn opvattingen over parlementaire democratie. Tony Benns beleid voor het Lagerhuis lijkt soms op een plan om dat te hervormen tot een tweede gecastreerd Hogerhuis."
Foot zei dat de voortdurende aanvallen van Benn op de goede trouw van het schaduwkabinet bij het uitvoeren van wat het volgens de regels moest doen, een aanval betekenden op zijn persoonlijke integriteit. Daarom moest Benn, zo zei Foot, met hem strijden om het leiderschap, dat was de enige eerlijke keuze die hij kon maken. Aan het begin van het partijcongres in Brighton op 27 september zou de nieuwe plaatsvervangend partijleider worden gekozen.

SDP en Liberalen willen samen de verkiezingen in

Op 16 juni presenteerden de Liberale leider David Steel en SDP-leidster Shirley Williams het document „A fresh start for Britain", waaruit bleek dat beide partijen van plan waren om samen de komende verkiezingen van eind 1983 of begin 1984 in te gaan. Het document, dat weinig concrete politieke uitgangspunten bevatte, was voornamelijk bedoeld als beginselverklaring.
De partijen zouden hun eigen identiteit behouden en een eigen verkiezingsprogram opstellen, aldus Shirley Williams op de persconferentie.
SDP en Liberalen wilden lid blijven van de EG en de NAVO, en zij waren voor multilaterale ontwapening. Verder wilden zij een evenwichtig economisch beleid, waarin initiatief en vernieuwing werden gestimuleerd, zowel in de particuliere als de overheidssector. Er moest zoveel mogelijk samenwerking en vertrouwen komen tussen werkgevers en werknemers, opdat een

Shirley Williams (SDP) en David Steel (Lib. Partij) tijdens een persconferentie op 20 mei in Westminster. Even daarvoor waren beide partijen voor het eerst bijeen geweest en was er gesproken over een mogelijke verkiezingsalliantie.

gezamenlijke acceptatie van een inkomensbeleid mogelijk werd.
Het districtenstelsel wilden de partijen vervangen door een stelsel van evenredige vertegenwoordiging om op die manier af te komen van het antagonistische systeem waarbij de ene partij steunt op de werkgevers en de andere op de arbeiders.

De partijen stelden vast dat Groot-Brittannië één van de meest centraal georganiseerde, starre, en minst open van alle gevormde democratieën was.

Voor de Sociaal-Democraten was de beginselverklaring al bindend. De Liberalen moesten de verklaring op de partijdag (14 sept) nog goedkeuren.

Tussentijdse verkiezing in Warrington

Op 16 juli vond in Warrington, een industriestad 25 km ten oosten van Liverpool en een solide Labour-bolwerk, een tussentijdse verkiezing plaats die nodig was geworden, omdat sir Thomas Williams, die in 1979 een meerderheid van ruim 10.000 stemmen had behaald op zijn Conservatieve concurrent, zich had teruggetrokken wegens een benoeming tot rechter. Williams had Warrington vanaf 1961 vertegenwoordigd.
De verkiezing werd wel „de tussentijdse verkiezing van de eeuw" genoemd. De uitslag was belangrijk, omdat het de eerste keer was dat de SDP in samenwerking met de Liberalen meedeed.
De eerste keuze van de plaatselijke SDP-groep was Shirley Williams geweest, maar zij weigerde met het argument dat zij te veel tijd moest besteden aan de opbouw van de partij.
Na pressie van de Liberalen die een nationaal bekende figuur eisten in ruil voor hun steun stelde oud-minister en ex-voorzitter van de Europese Commissie Roy Jenkins (60) zich toen kandidaat.

Douglas Hoyle, de Labourkandidaat, was van 1974-1979 parlementslid voor Nelson en Colne geweest. Sinds 1978 was hij lid van het nationale uitvoerende comité van de Labourpartij. Daarnaast was hij vice-president van de Association of Scientific, Technical and Managerial Staffs. Vroeger maakte hij deel uit van de Tribune Groep van Labourparlementsleden.

De verkiezingsuitslagen waren als volgt (in stemmen):

Hoyle, Douglas (Labour)	14.280
Jenkins, Roy (SDP met Lib. steun)	12.521
Sorrell, Stanley (Conservatief)	2.102
Chantrell, Neil (Ecologie)	219
Hussey, Daniel (United Democr. Lab.)	149
Leslie, Ian (Citizen's Band Radio)	111
Fleming, John (Indep. Lab.)	53
Keane, Donald (SDP)	38
Boaks, William (Publ. Safety, Democr. Monarchist, White Resident)	14
Wise, Harry (Engl. Democratic)	11
Keen, Thomas (campagne voor een welvarender Groot-Brittannië)	10

Labour behaalde 1759 stemmen meer dan de SDP. Op Hoyle en Jenkins na raakten alle kandidaten hun waarborgsom kwijt.
De Labourkandidaat behaalde 48.8% van de stemmen tegen 61.6% bij de algemene verkiezingen in 1979; de SDP kandidaat behaalde 42.4% tegen 9.1% voor de Liberalen in 1979; de Conservatief kreeg 7.1% tegen 28.8% bij de vorige verkiezingen. Op de resterende kandidaten werd in totaal 2% van de stemmen uitgebracht.

De opkomst was 67.02% tegen 71% bij de algemene verkiezingen.

Jenkins noemde het resultaat „absoluut schitterend" en zei: „Ik heb deelgenomen aan twaalf verkiezingen. Dit is de eerste keer in vijftien jaar dat ik heb verloren. Maar het is veruit de grootste victorie die ik ooit heb beleefd."

Overwinnaar Doug Hoyle was geschokt door het stemmenverlies van zijn partij. Hij sprak over de SDP als een „door de media gecreëerde partij" en voorspelde dat deze een snel verdwijnend modeverschijnsel was.

De leider van de liberale partij, David Steel, sprak van een doorbreking van het monopolie van Labour en de Tories sinds 1924.
NRC/H'blad meldde op 17 juli:

Als deze uitslag zich herhaalt bij de verkiezingen voor het Lagerhuis over ruim twee jaar, dan wint de SDP-Liberale combinatie een ruime meerderheid van de Conservatieve zetels en de helft van die van Labour. Eén van de vijf kopstukken van de coalitie – Jenkins, Williams, Owen, Rodgers of Steel – wordt dan minister-president met een comfortabele meerderheid.
Zo ver is het nog lang niet. Tusentijdse verkiezingen zijn meestal a-typisch voor de politieke verhoudingen, en de algemene verkiezingen zijn nog ver.
In Warrington kan een belangrijke rol hebben gespeeld, dat de conservatieve kandidaat Stan Sorrell van de aanvang af al geen enkele kans maakte.
Deze buschauffeur was, hoewel hij persoonlijk bevriend is met premier Thatcher, ook geen imponerende kandidaat. Zijn repertoire is beperkt en hij miste routine in het campagnevoeren. Daarom neemt hij op 25 juli a.s. weer het stuur van lijn dertien in handen. Gezien de hopeloze positie van Sorrell hebben veel conservatieve kiezers waarschijnlijk een tactische stem op Jenkins uitgebracht, om de socialist Doug Hoyle dwars te zitten.
De andere grote partijen zijn nu verdiept in de analyse. Michael Foot heeft de uitslag een „vernietigende nederlaag" voor de Tories genoemd. Lord Thorneycroft, voorzitter van de Conservatieve partij, sprak daarentegen van „een dramatische klap voor Labour". Als beide heren gelijk hebben, dan moeten zowel Labour als de Conservatieven zich ernstig bezorgd maken over hun toekomst. De nu gekozen socialist, Doug Hoyle, staat aan de linkervleugel van zijn partij en is aanhanger van Tony Benn. En Benn is voor veel gematigde socialisten de marxistische duivel.
Een belangrijke vraag voor Labour is, hoevéél socialisten om die reden op de SDP hebben gestemd. Zeker is, dat de bloedige broederkrijg bij Labour een effect moet hebben gehad.
Ook voor de Conservatieven is de uitslag in Warrington niet bemoedigend. Het is niet abnormaal dat de kiezers zich middenin een regeerperiode van de regering afkeren. Maar de val van 28,8% naar 7,1% is wel zeer aanzienlijk.
De liberale leider David Steel trok de lijn gisteravond zelfs iets verder door en zei: „Dit is geen normale verschuiving tegen de regering, de regering is verpletterd. Zij wás al van geen belang, daarom is dit een beweging tegen de officiële oppositie." Steel zei ook, dat deze uitslag de juistheid bewijst van het liberale besluit om een coalitie te vormen met de SDP: er is geen weg terug.

Labour wenst EG te verlaten

Op 27 juli publiceerde de Labourpartij een plan om de EG te verlaten. Dit moest gebeuren binnen 12 maanden nadat de partij aan de regering zou zijn gekomen.
In het voorstel van een werkgroep uit de partij kwam er geen extra referendum voor uittreding, zoals de rechtervleugel van Labour wilde.
De losmaking zou niet abrupt geschieden. Na de introductie van een wetsontwerp moest de nieuwe regering met de EG-partners onderhandelen over handelsverdragen en ontwarring van het netwerk van verdragen en verplichtingen. Labour wilde zich voor een deel aan de verplichtingen van de EG houden, bijv. op technische gebieden, maar dan op andere en vrijwillige basis.
Als termijn werd 12 maanden genoemd, maar de werkgroep die het rapport had opgesteld, erkende dat het langer kon duren.
Het parlementslid Eric Heffer, die het document presenteerde, gaf toe dat er moeilijkheden op het gebied van de handel konden ontstaan, omdat Groot-Brittannië 40% van zijn handel drijft met de EG-landen. Het verlies aan de negen moest echter worden gecompenseerd door een verhoogde inspanning naar landen daarbuiten, vooral in de Derde Wereld.
Heffer onderstreepte dat losmaking uit de EG geen bewijs was van isolationisme of „little Englander" mentaliteit. De terugtrekking was geen op zichzelf staande zaak, maar was nodig om een programma van drastische economische hervormingen mogelijk te maken. Wat Labour wilde – planning van handel en industrie, opening van grenzen voor goedkoop voedsel, greep op investeringen en de beweging van kapitaal – zou onherroepelijk in strijd komen met de EG-bepalingen.
Een belangrijk bezwaar van Labour was dat Groot-Brittannië de EG de laatste vijf jaar met *f* 15 mrd had gesubsidieerd. Hoewel er rijkere landen zijn, is Engeland nog steeds de op één na grootste contribuant met *f* 3 mrd netto. Inclusief bijkomende kosten, zoals duurder voedsel door de landbouwpolitiek, kostte de EG de Britten volgens Labour *f* 12,5 mrd per jaar. Het rapport zou in het najaar op het jaarlijkse partijcongres worden besproken. Zie voor Labours houding t.a.v. de EG ook pag. 298/3, 312/1 en pag. 313/3-1981.

Labourrapport economie

Een ander rapport dat in het najaar aan het Labourcongres ter goedkeuring zou worden voorgelegd was „The Socialist Alternative", een document waarin maatregelen werden voorgesteld om de economie uit het slop te halen. Het bestuur van de Labourpartij verklaarde zich tegen de kapitalistische economie en wilde gemeenschappelijk eigendom van de produktiemiddelen, onder andere in coöperaties, staatsbedrijven of arbeiderscollectieven.
Het geld voor de nationalisaties moest onder meer komen uit de nationale besparingen. Het bestuur van Labour wees de gedachte dat staatsbedrijven altijd inefficiënt zouden zijn af. Een voorwaarde voor goed functioneren was echter dat het werk werd gedemocratiseerd.
In het document werden ook prijscontrole voorgesteld en wederinvoering van controle op het geldverkeer met het buitenland. Er kwam toezicht op de buitenlandse investeringen van Britse ondernemingen.
Het bestuur wilde ook planorganisaties oprichten om de produktie van particuliere bedrijven en staatsondernemingen te coördineren.

Hierbij zou voornamelijk rekening worden gehouden met de belangen van de arbeiders als consumenten en als werknemers. Er werd ook gestreefd naar het invoeren van een 35-urige werkweek door langere vakanties, studieverlof en vervroegde pensionering. Labour wilde snel op grote schaal nationale projecten aanpakken, zoals de woningbouw. In tegenstelling tot het „agressieve nationalisme" van de Tories gelooft Labour in internationale samenwerking tussen onafhankelijke landen – dus buiten de EG –. De socialisten wilden de ontwikkelingshulp aanzienlijk verhogen.
Het pond sterling moest voorzichtig worden gedevalueerd om de Britse produkten concurrerend te maken; tegelijkertijd waren importcontroles nodig.

Verhevigde strijd binnen Labour tussen Benn en Healey

Op 2 september vroegen 18 prominente figuren uit de Labourpartij en de vakbeweging in een open brief steun voor Denis Healey, die sinds nov. 1980 plaatsvervangend partijleider was, en zich nu weer voor die post kandidaat had gesteld.
Ondertekenaars waren o.a. 6 ministers uit het schaduwkabinet en vakbondsleiders als Bill Sirs (staalbond), Terry Duffy (technici) en Tom Jackson (postbond).
De achttien schreven dat Healey als minister van defensie de uitgaven van defensie onder die van onderwijs had gebracht, en dat hij als minister van financiën het land had gered van een economische catastrofe. Zij waren van mening, dat de combinatie Foot-Healey alle geledingen van Labour zou aanspreken.
Tony Benn noemde een oproep van partijleider Foot aan hem, om zich terug te trekken uit de race „een onverstandige uitlating". „Iemand die zegt dat er maar één kandidaat moet zijn bedoelt in werkelijkheid dat democratie en verkiezingen slechte zaken zijn", zei Benn.
Een meerderheid voor Healey werd door veel gematigde partijfunctionarissen beschouwd als de kans op een

Michael Foot, leider van de Labourpartij.

progressieve, maar verstandige en gematigde politiek, een overwinning voor Benn gold voor hen als een machtsovername door radicalen.
John Silkin, voormalig minister van landbouw, was de derde kandidaat voor het vice-voorzitterschap. Hij presenteerde zich als kandidaat van de derde weg tussen de extremisten.
John Silkin had zich op 23 mei verkiesbaar gesteld. Hij is lid van de linkse Tribune Groep van Labourparlementsleden. In november 1980 was hij samen met Michael Foot, Peter Shore en Denis Healey kandidaat geweest bij de verkiezingen voor het leiderschap van de partij. Foot was toen gekozen (pag. 314/2-1981).

V.l.n.r. Tony Benn, John Silkin en Denis Healey, de drie kandidaten voor het plaatsvervangend leiderschap van de Labourpartij tijdens een bijeenkomst van de TUC (Trades Union Congress) in Blackpool op 10 sept.

113de congres van de TUC

Van 7-11 september werd in Blackpool het 113de congres van de Britse vakcentrale Trades Union Congress (TUC) gehouden. Er waren 1200 afgevaardigden aanwezig. De TUC maakte volgens het socialistische program deel uit van de Labourbeweging als de „industriële vleugel" en vertegenwoordigde 11.6 mln werknemers (het jaar daarvoor 1 mln meer). Labour was 80 jaar geleden door de vakbeweging opgericht.

Op het partijcongres hebben de TUC-afgevaardigden 90% van de stemmen. Bij verkiezingen voor het leiderschap en plaatsvervangend leiderschap van de partij hebben zij 40% van de stemmen en de Lagerhuisfractie en de partijafdelingen elk 30% (pag. 315/1-1981).

Op het congres vroeg de TUC de Labourpartij zo snel mogelijk en zonder referendum de EG te verlaten als zij weer aan de macht kwam.
Verder sprak de vakcentrale zich uit voor eenzijdige nucleaire ontwapening. Zij wilde dat alle kernwapens op Brits grondgebied zouden worden verwijderd.
Een geleide loonpolitiek in samenwerking met een eventuele Labourregering werd door het congres afgewezen, hetgeen een nederlaag betekende voor Michael Foot, die daarop had aangedrongen.
Wel nam het congres een motie aan, waarin verdere onderhandelingen tussen TUC en Labourpartij over nationale economische kwesties, inclusief lonen en prijzen, werden goedgekeurd.
De vakbonden vroegen ook om economische sancties tegen Zuid-Afrika als wapen in de strijd voor een onafhankelijk Namibië.

Jaarcongres Liberale partij: alliantie met SDP goedgekeurd

Op 16 september gaven de Liberalen op hun jaarcongres in Llandudno (Wales) met 1600 tegen 112 stemmen hun goedkeuring aan een pact met de Sociaal-Democraten.

Volgens de laatste opiniepeilingen zou de nieuwe alliantie met 41% de grootste politieke groepering van het land worden.
Als gevolg van het districtenstelsel had de Liberale partij op dat ogenblik slechts 11 van de 635 zetels in het Lagerhuis, ondanks een stemmenpercentage van 13.8. De SDP had er 16, waarvan er 15 van Labour en 1 van de Conservatieven afkomstig waren. De Conservatieven beschikten over 335 zetels, Labour over 252.

De Liberale partij, opgericht in 1877, leverde van 1916 tot 1922 voor het laatst een premier, David Lloyd-George. Vòòr hem hadden liberalen als Gladstone en Asquith het land geleid. De partij zat 36 jaar geleden voor het laatst in een regering.

Hoe de alliantie er precies zou komen uit te zien, werd in de komende maanden in onderhandelingen bepaald. Een groep met 6 vooraanstaande leden uit de beide partijen ging daarover voorstellen doen. Ook moest die groep uitmaken hoe precies de verdeling van de kandidaten over de 635 kiesdistricten moest zijn voor de komende verkiezingen, begin 1984. In elk district werd één persoon kandidaat gesteld namens beide partijen.

Op 17 september spraken de Liberalen zich uit tegen stationering van de kruisraket in Groot-Brittannië. Tevens werd gevraagd om initiatieven in de richting van een kernwapenvrije zone in Europa. Het partijbestuur had zich tegen de resolutie uitgesproken, omdat zij moeilijkheden vreesde met de SDP. De SDP was tegen eenzijdige ontwapening en steunde het zogenaamde „NAVO-dubbelbesluit" van december 1979, dat o.a. neerkwam op plaatsing van nieuwe Amerikaanse raketten in Europa. Tegen 1983 moeten 160 kruisraketten op Britse bodem zijn gestationeerd.
De nieuwe Liberale partijvoorzitter, Des Bingham, zei overigens geen ernstige problemen met de SDP te verwachten. „Ik geloof dat we elk onze eigen politiek kunnen hebben en toch kunnen samenwerken in een bondgenootschap".
William Rodgers, één van de vier leiders van de SDP, zei het besluit te betreuren. Maar „twee jaar is een erg lange tijd in de internationale politiek (...) en ik ben er zeker van dat we het voor de volgende verkiezing eens kunnen worden over defensie".
Shirley Williams (SDP) zei de resolutie te veroordelen. De liberale partijleider David Steel had wel verklaard dat de liberale parlementariërs geenszins door deze resolutie waren gebonden.

80ste partijcongres Labour: Healey verslaat Benn met moeite

Op 27 september, aan het begin van het jaarcongres in Brighton dat op 2 okt. zou eindigen, vond de stemming plaats voor het plaatsvervangend leiderschap van de partij. Van de drie kandidaten die meededen, Healey, Benn en Silkin, won Healey op het nippertje.

De uitslagen van de eerste verkiezingsronde waren in stemmen:

	vak-bonden	partij-afd.	parl.l.	totaal
Benn	1.030.000	490	55	—
Healey	3.968.000	112	125	—
Silkin	1.429.000	24	65	—
Totaal	6.427.000	626	245	—

In percentages waren de uitslagen als volgt:

	vak-bonden	partij-afd.	parl.l.	totaal
Benn	6,410	23,483	6,734	36,627
Healey	24,696	5,367	15,306	45,369
Silkin	8,894	1,150	7,959	18,004
Totaal	40	30	30	100

John Silkin viel af en er werd een tweede verkiezingsronde gehouden.

De uitslagen van de tweede verkiezingsronde waren in stemmen:

	vak-bonden	partij-afd.	parl.l.	totaal
Benn	2.383.000	506	71	—
Healey	3.969.000	118	137	—
Totaal	6.352.000	624	208	—

In percentages waren de uitslagen als volgt:

	vak-bonden	partij-afd.	parl.l.	totaal
Benn	15,006	24,327	10,241	49,574
Healey	24,994	5,673	19,759	50,426
Totaal	40	30	30	100

Denis Healey behaalde dus een krappe overwinning.
De verschuiving kwam voornamelijk tot stand, doordat de Transport and General Workers Union, die met 1,25 mln leden de grootste vakbond binnen de TUC was en over 7,5% van de stemmen binnen het kiescollege beschikte, in de tweede ronde op Benn had gestemd.
De afdelingen van de TGWU waren in meerderheid voor Healey; het door radicalen gedomineerde bestuur had de congresdelegatie van 20 man niettemin geadviseerd om voor Benn te stemmen. Omdat er unaniem moest worden gestemd werd een compromis gevonden in de persoon van Silkin. In de eerste ronde zou men op Silkin stemmen. Toen Silkin afviel stemde men in de tweede ronde vervolgens op Benn. Healey won omdat een groep van ongeveer 25 parlementsleden zich van stemming onthield. Nadat hij had gewonnen zei Healey te hopen, dat er nu een eind kwam aan de interne strijd, en dat Labour zich zou concentreren op het bestrijden van de Conservatieven. Maar Tony Benn riep, dat de uitslag een overwinning voor links en voor de democratie betekende.
Op 28 september besloot het congres in een motie om in de toekomst particulier onderwijs af te schaffen en de immigratiewetten van de regering-Thatcher (pag. 267/2-1981) te herroepen.
Op 29 september bleek uit een schriftelijke stemming dat een ruime meerderheid van de afgevaardigden tegen nieuwe nationalisaties van sleutelbedrijven in de economie, zoals banken en verzekeringsmaatschappijen, was.
Ook wees het Congres een motie af, waarin werd gevraagd om hernationalisatie zonder financiële compensatie van alle staatsbedrijven die de regering-Thatcher weer in particuliere handen had gebracht. Deze nationalisaties waren altijd een hoeksteen geweest van het beleid van de groep-Benn.
De enige, kleine overwinning voor de radicalen was een besluit tegen de wens van de partijleiding in, om de bouwnijverheid te nationaliseren.
Vervolgens weigerde het Congres een Radicale motie aan te nemen waarin werd gevraagd om een tijdschema voor het terugtrekken van de Britse troepen uit Noord-Ierland. Het Congres steunde wel een voorstel, waarin werd gesteld dat Noord-Ierland en de Ierse Republiek uiteindelijk moesten worden herenigd, maar dan via de weg van overleg en wederzijdse instemming.
Tony Benn is altijd voor onmiddellijke terugtrekking van de Britse troepen geweest.
Daarna kwam de stemming voor het 29 man tellende partijbestuur, het machtscentrum van Labour. Vijf radicalen werden gewipt en in hun plaats kwamen 5 leden van de rechtervleugel. De groep-Benn raakte daarmee haar meerderheid van 19 tegen 10 stemmen kwijt. De verhouding tussen links en rechts in het partijbestuur was nu 14 tegen 14, met partijleider Michael Foot op de wip.
Op 30 september sprak het Congres zich met een overweldigende meerderheid (4,6 mln tegen 2,4 mln stemmen) uit voor eenzijdige atoomontwapening en tegen civiele defensie.
Dit betekende, dat eenzijdige nucleaire ontwapening wel de officiële partijpolitiek was, maar niet automatisch in het verkiezingsprogram kwam, omdat de motie net geen tweederde meerderheid haalde.
Een motie om uit de NAVO te gaan werd echter verworpen. Labour wilde net als Denemarken en Noorwegen blijven meedoen aan het defensieve verbond, maar zonder kruisraketten, Polaris- en Trident-raketten. Het Congres sprak zich uit voor sluiting van alle atoombases, Amerikaans of Brits, op Britse grond of in Britse wateren. Verder wilde het een kernwapenvrije zone in Europa. De defensieuitgaven moesten worden teruggebracht tot het gemiddelde van de Europese landen.
Op 1 oktober besloot het Congres met 6.213.000 tegen 782.000 stemmen dat een toekomstige Labourregering zo snel mogelijk uit de EG zou stappen. De terugtrekking zou niet worden gebonden aan een referendum, zoals was gebeurd in 1975 bij de toetreding. Met 6,2 mln tegen 0,8 mln stemmen besloot het Congres dat een uitspraak van het volk bij de algemene verkiezingen voldoende was.

(Voortzetting volgende aflevering)

ALGEMEEN

OPRICHTING SAMENWERKINGSRAAD VAN DE GOLF (GCC). TWEE TOPCONFERENTIES

Tijdens de 3de islamitische topconferentie, die van 25-28 jan. 1981 in Taif (Saoedi-Arabië) werd gehouden, hielden de leiders van Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) een afzonderlijke bijeenkomst om te spreken over plannen voor een nauwere samenwerking vooral op het gebied van de veiligheid om zich beter dan tot dusver teweer te kunnen stellen tegen interne en externe bedreigingen van de stabiliteit in de regio.
Ter voortzetting van dit beraad kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de zes Golfstaten op 4 febr. 1981 in Riad (Saoedi-Arabië) bijeen. Zij besloten tot de oprichting van een Raad voor Samenwerking van de Golf, die een institutioneel kader zou moeten verschaffen voor de coördinatie van het hele regeringsbeleid in de lidstaten teneinde veiligheid en stabiliteit in de Golf te waarborgen.
Op 9 en 10 maart 1981 vergaderden de ministers van buitenlandse zaken van deze zes Golfstaten opnieuw, nu in Muscat (Oman), om de details van de nieuwe organisatie uit te werken. Op 10 maart parafeerden zij de statuten van de „Gulf Cooperation Council" (GCC).

Eerste topconferentie

Op 25 en 26 mei vond in Aboe Dhabi de eerste topconferentie van de zes staatshoofden van de GCC plaats, die op de eerste dag van deze conferentie de statuten van de nieuwe organisatie ondertekenden. De doelstellingen van de GCC werden als volgt geformuleerd:

a) het bereiken van coördinatie, integratie en samenwerking tussen de lidstaten op alle terreinen om de eenheid van hen tot stand te brengen;
b) het verdiepen en versterken van de banden van samenwerking die tussen hun volken op alle terreinen bestaan;
c) het ontwikkelen van soortgelijke systemen op alle terreinen... met inbegrip van economie en financiën, handel, douane en transport, onderwijs en cultuur, gezondheid en sociale zaken, voorlichting en toerisme, en justitie en bestuur; en
d) het bevorderen van wetenschappelijke en technische vooruitgang op de gebieden van industrie, mineralen, landbouw, de rijkdom van de zee en de rijkdom van de fauna en het aanmoedigen van de samenwerking in de particuliere sector voor het welzijn van de volken van de lidstaten."

De zes landen verklaarden dat zij overeengekomen waren de Raad te vormen op grond van het „bewustzijn van hun speciale banden en ge-

meenschappelijke kenmerken en de overeenkomst van de regimes welke hen op basis van het islamitische geloof besturen", het „geloof in de gemeenschappelijke bestemming en doelstelling die hun volken verenigt", het „verlangen tot coördinatie, integratie en samenwerking te komen" die „het verheven doel van de Arabische natie" zullen dienen" alsmede „een verlangen om de inspanningen op alle vitale terreinen betreffende hun volken voort te zetten en hun streven naar een betere toekomst en eenheid te verwezenlijken".

Overeengekomen werd dat de Samenwerkingsraad – conform het akkoord van 4 febr. – zijn hoofdkwartier in Riad (Saoedi-Arabië) zou vestigen, en uit drie organen zou bestaan: 1) de Opperste Raad, 2) de ministerraad en 3) het secretariaat-generaal.

- De Opperste Raad, de „hoogste autoriteit" van de Samenwerkingsraad, zal bestaan uit de staatshoofden van de lidstaten. De Opperste Raad zal twee gewone zittingen per jaar houden in mei en november en eventueel ook buitengewone zittingen als die door tenminste twee lidstaten worden voorgesteld. Het voorzitterschap zal bij het begin van elke gewone zitting wisselen in alfabetische volgorde van de zes landen. De tweede zitting van de Opperste Raad in 1981 zou te Riad in de eerste helft van november worden gehouden.
- De ministerraad zal bestaan uit de ministers van buitenlandse zaken van de lidstaten of hun plaatsvervangers, die eens per kwartaal bijeenkomen. Het voorzitterschap wisselt elk half jaar in alfabetische volgorde van de landen.
- Het secretariaat-generaal zal bestaan uit de secretaris-generaal, die wordt bijgestaan door adjunct-secretarissen-generaal en door „employés die hij nodig heeft". Het secretariaat-generaal beschikt over een begroting „waartoe alle lidstaten in gelijke proporties zullen bijdragen". De secretaris-generaal wordt benoemd door de Opperste Raad voor een ambtstermijn van 3 jaar, welke kan worden verlengd. Hij benoemt zijn eigen assistenten en kiest andere employés van het secretariaat uit de lidstaten.

Op 26 mei benoemde de Opperste Raad Abdulla Yaccoub Bishara, voormalig ambassadeur van Koeweit bij de VN, tot secretaris-generaal van de Samenwerkingsraad.
In een aanhangsel bij de door de lidstaten op 26 mei overeengekomen slotverklaring werd meegedeeld dat commissies waren ingesteld belast met a) economische en sociale planning; b) financiële, economische en commerciële samenwerking; c) industriële samenwerking; d) oliezaken; en e) sociale en culturele diensten.

De taak van de oliecommissie, bestaande uit de ministers van buitenlandse zaken, olie en financiën van de lidstaten, zou zijn het „coördineren van het beleid van de leden van de Raad op het gebied van de olie-industrie in alle stadia van het boren, het raffineren, de afzet en het vaststellen van de prijzen" alsmede het „vervoeren en exploiteren van aardgas en het ontwikkelen van energiebronnen". Bovendien moest de oliecommissie een „verenigde oliepolitiek" opstellen en „gezamenlijke standpunten t.o.v. de buitenwereld en internationale organisaties" formuleren. Volgens VAE-bronnen zou een van de eerste projecten van de Samenwerkingsraad waarschijnlijk bestaan uit de instelling van een gemeenschappelijk investeringsfonds ter waarde van $ 6 mrd om overtollige olie-inkomsten te gebruiken, zoals eerder door Koeweit voorgesteld.

Op 8 juni kwamen de ministers van financiën en economische zaken in Riad bijeen om een collectief samenwerkingspact op te stellen, dat o.a. ten doel had het opheffen van alle handels- en douanebarrières tussen de lidstaten, het harmoniseren van de regelingen i.z. financiën en bankwezen en het aanmoedigen van particulier kapitaal tot deelname aan investeringsprojecten.

Tijdens een bezoek aan Londen verklaarde de minister van financiën en planning van Koeweit, Abdel Latif al-Hamad, op 30 juni dat de lidstaten van de GCC van plan waren een gezamenlijk investeringsfonds te vormen met een kapitaal van $ 3 mrd à $ 6 mrd. Volgens minister Al-Hamad, aldus de Financial Times (1-7-'81), zou dat fonds primair bedoeld zijn voor projecten in ontwikkelingslanden, maar het zou „niet neerkomen op hulp(verlening)" en werken „op commerciële voorwaarden".

De lidstaten van de GCC beklemtoonden in het algemeen dat de rol van de nieuwe organisatie grotendeels beperkt zou zijn tot economische en sociale zaken. De GCC was gevormd om een bestuurlijk kader te verschaffen voor de reeds enige tijd bestaande samenwerking op die terreinen (zie b.v. pag. 400/2-1979).

Maar veelal werd aangenomen dat de defensie en de veiligheid van de Golf en van de olie-installaties aldaar een voorname factor bij de instelling van de GCC waren geweest tegen de achtergrond van recente gebeurtenissen als de Sowjet-interventie in Afghanistan, de sjiïtische revolutie in Iran en het uitbreken van de oorlog tussen Iran en Irak in sept. 1980.
In het bijzonder hadden de Golfstaten herhaaldelijk uiting gegeven aan hun vrees i.z. rivaliteit van de supermogendheden in het Golfgebied. Deze bezorgdheid was toegenomen door het Amerikaanse verlangen de militaire aanwezigheid van de VS in dit gebied uit te breiden om het hoofd te bieden aan een volgens Washington toenemende Sowjet-infiltratie in de Golf. In dit verband hadden de GCC-leden – uitgezonderd Oman, dat een militaire samenwerking met de VS onderhield (pag. 685/2-1980) – zich voortdurend gekant tegen de aanwezigheid van buitenlandse troepen in de regio, in het bijzonder tegen de legering van Westerse troepen in het kader van de Amerikaanse Rapid Deployment Force (aangekondigd door president Carter in jan. 1980, zie pag. 67/2 e.v.-'80); zij hadden zich vastbesloten verklaard voor hun eigen veiligheid te zorgen.

Op 3 febr. 1981 had de Omanitische minister van voorlichting, Saqr al-Amri, gezegd dat tussen de zes Golfstaten ook gesproken zou worden over „een coöperatief veiligheidssysteem". In Riad stelde Oman opnieuw de vorming van een gezamenlijke maritieme strijdmacht ter bescherming van de Straat van Hormoez voor.

Op 10 maart spraken de ministers van buitenlandse zaken van de zes Golfstaten zich te Muscat eensgezind uit tegen de stationering van Amerikaanse, Britse of andere Westerse troepen in het gebied van de Golf. In een interview verklaarde de Saoedische minister van buitenlandse zaken, prins Saoed al-Feisal, dat „de veiligheid in het gebied van de Golf gebaseerd moet zijn op het strategische potentieel van de aangrenzende staten en niet op welke militaire interventie van buitenaf dan ook".
Aan de vooravond van de topconferentie van de zes staatshoofden vond op 23 en 24 mei een voorbereidende bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van de zes GCC-staten plaats, waarbij geschillen rezen over de te volgen defensiepolitiek, in het bijzonder tussen Oman en Koeweit. Oman zou voorstellen hebben voorbereid voor de verdediging van de Straat van Hormoez in samenwerking met de Amerikaanse marine, terwijl Koeweit zich tegen elke formele defensie-regeling met het Westen verzette, in het bijzonder tegen een regeling die de deur open zou laten voor een legering van Amerikaanse troepen in de regio. Andere Golfstaten dan Oman achtten het gevaar van een lokale oorlog urgenter dan een Russische dreiging, aldus The Economist (30-5-'81). Zij waren bezorgd over een vijandige houding van Iran en Irak jegens de GCC, die te pro-Westers en anti-Russisch kon lijken. Koeweit, dat als enige volledige diplomatieke betrekkingen met de SU onderhoudt, gaf de voorkeur aan een strikt niet-gebonden positie van de GCC.
Volgens de IHT (26-5-'81) hadden Syrië, Irak en de PLO gesteld dat de alliantie van de zes „de Arabische Liga van 21 naties in blokken van „have" en „have-not" staten (zou) splitsen in plaats van de eenheid tegen Israël te bevorderen". (In het IHT-bericht werd ook gesteld dat Irak bij de economische en sociale planning van de Raad zou worden betrokken, maar dat het niet deel zou nemen aan enigerlei besprekingen over de veiligheid.)

Toen op de topconferentie zelf ook geen overeenstemming over de defensie werd bereikt, werd overeengekomen de voorstellen van Oman en de andere landen tijdens volgende bijeenkomsten van de Raad te bespreken.
Maar op 26 mei gaven de staatshoofden een slotverklaring uit, waarin zij hun verzet tegen buitenlandse inmenging in de Golf beklemtoonden. Sultan Qaboos bin Said van Oman was, ondanks zijn handtekening onder de slotverklarind, van mening dat de veiligheid van de Golf „de prioriteit van de prioriteiten" bleef.

In de slotverklaring stelden de staatshoofden opnieuw dat „de veiligheid en stabiliteit van de regio tot de verantwoordelijkheid van zijn volken en landen behoren en dat deze Raad de wil van deze landen en hun recht om hun veiligheid en onafhankelijkheid te verdedigen tot uiting brengt. Zij bevestigen ook hun absolute afwijzing van elke vreemde inmenging in de regio van welke kant die ook komt. Zij eisen dat de hele regio buiten internationale conflicten blijft, met name wat betreft de aanwezigheid van militaire vloten* en buitenlandse bases, om hun belangen en de belangen van de wereld te waarborgen."
„Zij verklaren dat het garanderen van de stabiliteit in de Golf gekoppeld is aan het bereiken van vrede in het Midden-Oosten. Dit versterkt de

* Tijdens de slotzitting van de topconferentie van de GCC arriveerden twee Russische oorlogsschepen voor een zesdaags vriendschapsbezoek in Zuid-Jemen.

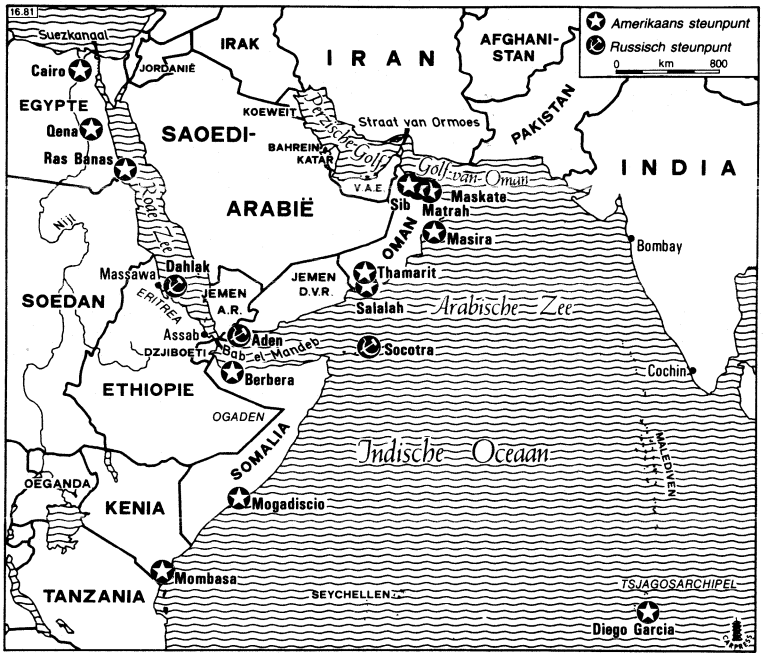

noodzaak een rechtvaardige oplossing voor de Palestijnse kwestie te vinden – een oplossing die de legitieme rechten van het Palestijnse volk waarborgt, inclusief zijn recht op repatriëring en de vestiging van een onafhankelijke staat, en die de Israëlische terugtrekking uit alle bezette Arabische gebieden, met in de eerste plaats Jeruzalem, verzekert."

De staatshoofden bevestigden ook hun volledige steun en hulp voor Syrië in het Libanese conflict, waarbij zij alle partijen in Libanon opriepen hun geschillen bij te leggen.
De staatshoofden, aldus de slotverklaring, „steunen de pogingen tot beëindiging van de Iraaks-Iraanse oorlog, aangezien die een van de problemen vormt die de veiligheid van de regio bedreigt en de mogelijkheid van buitenlandse interventie in de regio vergroot..."

Tenslotte bekrachtigden de zes staatshoofden hun verbintenis jegens het handvest van de Arabische Liga en de resoluties van de Arabische topconferenties. Zij herhaalden hun steun aan de organisatie van de Islamitische Conferentie en hun verbintenis jegens de resoluties van deze organisatie. Ook betuigden zij hun trouw jegens de beginselen van de niet-gebondenheid en jegens het handvest van de VN.

De secretarissen-generaal van de Arabische Liga en de Islamitische Conferentie, de Tunesiërs Chedli Klibi en Habib Chatti, kenschetsten de topconferentie van Aboe Dhabi als een „belangrijke stap ter versterking van de Arabische natie" en wezen daarbij op de rol die de GCC in de confrontatie met de zionistische vijand kon spelen, aldus de *FAZ* (27-5-'81).

In zijn editie van 1 juni 1981 schreef dit Westduitse dagblad o.a.:

De initiatiefnemers van de Golf-samenwerking hadden uitdrukkelijk gesteld dat het samenwerkingsverband tegen niemand is gericht en in overeenstemming is met de oproepen van de Arabische Liga tot het stichten van „regionale subgroepen".
Desondanks kan men zich niet aan de indruk onttrekken dat de zes Golfstaten in concurrentie zullen komen met de Arabische Liga. Hun besluit meer zelf het heft in handen te nemen ontlokte reeds de reactie van een waarnemer dat de zes een „gouden kooi" willen bouwen.
Het nieuwe bondgenootschap binnen de Arabische wereld zal een groot gewicht hebben. Alle zes bondgenoten zijn door de olie rijk geworden, met een inkomen per hoofd van tussen de $ 8.000 en $ 17.000. De groep van zes produceert een kwart van alle olie van de niet-communistische wereld en beschikt over iets meer dan de helft van de bekende wereldolievoorraden. De zes hebben tevens gemeen dat zij bedreigd worden door binnenlandse tegenstanders, met name sjiïtische minderheden in oostelijk Arabië en Bahrein, en islamitische revolutionairen.

De zes Golfstaten wensen voorts de politieke en militaire invloed van de Sowjet-Unie in het Midden-Oosten te neutraliseren. Over de wijze waarop dat moet gebeuren bestaat binnen de zes onenigheid. Koeweit wil de partners bewegen tot het aanknopen van diplomatieke betrekkingen met de USSR om zo de twee supermachten in evenwicht te houden en zowel Mekka als Washington buiten de Golf-regio te houden. Een tegenovergestelde positie neemt de sultan van Oman, sultan Qaboos, in. Hij heeft, tot dusver als de enige heerser in de Golf-regio, de Amerikanen toegezegd dat zij in geval van nood kunnen beschikken over bases in zijn land. Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten, Koeweit en Qatar stellen zich naar buiten toe op als tegenstanders van iedere buitenlandse aanwezigheid in hun gebied.
Maar in Aboe Dhabi kon men beluisteren dat de heersers van deze staten, soms meer en soms minder, bereid zijn tot militaire samenwerking met het Westen. De Golf-heersers beseffen hun militaire zwakheden, doch willen niet te hard om bondgenoten roepen. Een voorstel van Oman an tot de vorming van een gemeenschappelijke strijdmacht voor de Golf-regio kreeg van de andere partners geen steun. Maar er zal verder over worden gepraat en het voorstel zal met andere voorstellen worden aangevuld, zo luidde de bezwerende formule die aan het einde van de top te Aboe Dhabi werd gepresenteerd.

Ministerraad

Op 31 aug. en 1 sept. voerden de ministers van buitenlandse zaken van de zes GCC-staten in Taif (Saoedi-Arabië) overleg over het ontwerp-akkoord van 8 juni, waarmee de eerste stap op de weg naar de economische aaneensluiting moet worden gezet. Voorts bespraken de ministers de veiligheid in het Golfgebied en het Saoedische initiatief inzake vrede in het Midden-Oosten, het z.g. plan-Fahd (pag. 718/3-1981). Dit plan verwierf de steun van de ministerraad.

Op 8 nov. kwamen de ministers van buitenlandse zaken in Riad bijeen ter voorbereiding van de tweede topconferentie van de zes staatshoofden van de GCC. De ministers schoven volgens de *NZZ* (14-11-1981) de kwesties van de betrekkingen met Noord-Jemen en de spanningen tussen Oman en Zuid-Jemen op de lange baan. Over de betrekkingen tussen de GCC en Noord-Jemen moet het secretariaat-generaal een studie voorbereiden. Oman verklaarde alle bemiddelingspogingen toe te juichen om zijn geschillen met Zuid-Jemen bij te leggen, maar het ontkende gelijktijdig dat het de secretaris-generaal van de Arabische Liga had uitgenodigd zo'n bemiddeling op gang te brengen.

Tweede topconferentie

Op 10 en 11 nov. 1981 vond de tweede topconferentie van de GCC in Riad plaats. De staatshoofden spraken hun steun uit voor het plan-Fahd en kwamen overeen dit plan voor te leggen aan de Arabische topconferentie, die op 25 nov. in Fez (Marokko) werd gehouden. Voorts besloten de staatshoofden gemeenschappelijk voor hun defensie te zorgen.
In de na afloop uitgegeven verklaring werd o.a. meegedeeld:

De Raad besprak „alle pogingen van andere krachten vaste voet te krijgen in de Golf-regio om de veiligheid en soevereiniteit van de Golfstaten te bedreigen". De Raad sprak zijn afwijzing van deze pogingen uit, die een gevaar voor de regio en de mensen in de regio vormen en ten doel hebben de invloed van buitenlandse krachten in de regio te verzekeren. Hij (de Raad) betoogde nogmaals dat veiligheid en stabiliteit van het Golfgebied onder de verantwoordelijkheid van de staten daar vallen. De Raad protesteerde tegen de pogingen van de supermogendheden zich in de aangelegenheden van de regio te mengen, wat ertoe leidt dat de regio in een conflict wordt betrokken, dat niet met de belangen van de staten daar en met de wil van hun mensen strookt.
De Raad bekrachtigde verder de noodzaak de hele regio buiten internationale conflicten te houden. Dit heeft vooral betrekking op de aanwezigheid van militaire vloten en buitenlandse steunpeunten en is in het belang van de regio alsook van de veiligheid en vrede in de wereld.
De Raad hield zich bovendien bezig met de toestand in het Midden-Oosten, en bevestigde

zijn onbeperkte steun aan de strijd van het Palestijnse volk voor zijn onontbeerlijke recht op zelfbeschikking en vorming van een onafhankelijke staat op Palestijnse bodem onder leiding van de PLO. De Raad kwam opnieuw tot de slotsom dat een rechtvaardige vrede in het Midden-Oosten onmogelijk kan worden bereikt, als Israël zich niet uit alle bezette Arabische gebieden, met inbegrip van het heilige Jeruzalem, terugtrekt en als de Israëlische kolonies, die op Arabische bodem werden gesticht, niet verdwijnen.
De Raad onderzocht de Arabische en internationale reacties op de door het koninkrijk Saoedi-Arabië geproclameerde vredesbeginselen m.b.t. een rechtvaardige en alomvattende oplossing van het Palestijnse probleem. De Raad besloot het koninkrijk Saoedi-Arabië te vragen dit punt op de agenda van de 12de Arabische topconferentie te plaatsen (...), opdat een uniforme Arabische houding m.b.t. de Palestijnse kwestie kan worden ontwikkeld."

De Raad besprak de noodzaak om „een Arabische solidariteit" tot stand te brengen. De hoop werd uitgesproken dat de bemiddeling van de Islamitische Conferentie, de niet-gebonden landen en de VN in het conflict tussen Iran en Irak succes zal hebben.

„De Raad bestudeerde het door de ministers van financiën en economische zaken op 8 juni 1981 in Riad ter sprake gebrachte economische akkoord, waarover de ministerraad van 31 augustus tot 1 september in Taif had beraadslaagd. Met deze belangrijke stap beantwoordt de Raad aan de wens van de burgers i.z. opheffing van de barrières tussen de lidstaten en een versterking van de banden tussen de mensen in de regio op hechte fundamenten, die tot de eenheid van de regio en tot bevordering van het begrip zullen leiden, omdat dit de ideale weg tot het verzekeren van vooruitgang en welstand voor alle tot de Raad behorende landen is.

De Raad besprak bovendien de kwestie van de militaire samenwerking van de aangesloten staten en besloot de ministers van defensie voor een bijeenkomst uit te nodigen, opdat de prioriteiten van de lidstaten bij het verzekeren van hun onafhankelijkheid en soevereiniteit kunnen worden vastgesteld. De Raad besloot zijn 3de zitting in de eerste week van november 1982 in Bahrein te houden..."

De tekst van het economische akkoord werd niet gepubliceerd, maar volgens persberichten is er sprake van reisfaciliteiten voor de bewoners van de zes staten, een slechting van de douanebarrières, een vrij kapitaalverkeer en een op elkaar afstemmen van de olie- en industriepolitiek alsmede unificatie van de wetten die de investeringen en de reglementering van de onderlinge handel beheersen.

Op een persconferentie verklaarde de secretaris-generaal van de GCC, Abdulla Yaccoub Bishara, dat de fase van de voorbereiding van de zaken, die de zes staten gemeenschappelijk kunnen ondernemen, nu is afgesloten. Alle voorstellen waren nu ingediend en goedgekeurd. Nu ging het om de uitvoering van de projecten die voorrang hadden gekregen. *(Financial Times, The Times, The Economist, IHT, NZZ, FAZ, Le Monde AdG, KCA)*

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

VERLENGING AMBTSTERMIJN PRESIDENT EN PREMIER

Op 9 nov. 1981 koos de Opperste Raad van de VAE sjeik Zayed bin Sultan al-Nahayan van Aboe Dhabi voor een nieuwe ambtstermijn van 5 jaar tot president van de VAE. Vice-president en premier sjeik Rashid bin Said al-Maktoum van Dubai werd in zijn ambten bevestigd. De voorlopige grondwet van de VAE werd met 5 jaar verlengd. *(AFP)*

Op 8 april 1980 was Sayed Ahmed Khalifa al-Suweidi als minister van buitenlandse zaken afgetreden. Zijn taak werd vervolgens toevertrouwd aan de staatsminister van buitenlandse zaken, Rashid Abdullah.
Op 11 april 1980 werd het aftreden van luitenant-generaal Awwad al-Khalidi als stafchef van de strijdkrachten bekendgemaakt; hij werd daarop militair adviseur van de president, met de rang van minister. (KCA)

(Vor. ber. pag. 14/1 e.v.-1980)

TEKSTEN

BELGIË

REGEERAKKOORD (Vervolg)

In aansluiting op pag. 32 volgt hier het laatste gedeelte van Hoofdstuk I van het „prioriteitenprogramma voor het regeringsbeleid" alsmede de tekst van de overige hoofdstukken (II t/m V).

Maar het is evenzeer noodzakelijk de industriële toepassing van het fundamenteel wetenschappelijk onderzoek te bevorderen en bepaalde activiteiten van de overheid (de overheidsinstellingen, het openbaar investeringsprogramma, het beleid van NIM en FIV ...) af te stemmen op het ondersteunen van toekomstgerichte sectoren en spitstechnologiën.
De Staat is een belangrijk investeerder. Via een programmatie van de overheidsbestellingen kan hij het onderzoek en de ontwikkeling vergemakkelijken van de produkten die hij in de toekomst zal nodig hebben. De produktie ervan door onze ondernemingen zal hen een nationale referentie bezorgen bij de grote uitvoer, alsmede een reeks bijkomende weerslagen.
De Regering zal ervoor zorgen dat:
a) de overheidsbestellingen betreffende nieuwe produkten of gevorderde technologieën (aeronautica, elektronika, biotechnologie, nieuwe energieën) een belangrijk hulpmiddel vormen van industriële ontwikkeling. Daarom zullen in het jaarlijks investeringsprogramma de nodige financiële middelen worden ingelast om het onderzoek en de ontwikkeling te bevorderen van die produkten en technologieën waarvan de toekomstige behoeften werden geïdentificeerd door een ad hoc-programmatie van de openbare investeringen.
De Staat zal geen beslissingen nemen die van aard zijn om, hoofdzakelijk door zijn eigen daad, productiecapaciteiten te scheppen die concurreren met deze welke in dezelfde sector rendabel werken en die aldus de concurrentievoorwaarden vervalsen;
b) nieuwe samenwerkingsmodaliteiten vastgelegd worden tussen universitaire onderzoekcentra en de ondernemingen om het hoofd te bieden aan de huidige technologische uitdagingen.

3.2 M.b.t. de *bouw* zal de regering bij hoogdringendheid een aantal selectieve maatregelen nemen ter bestrijding van de zware moeilijkheden in deze sector. De regering zal de financiële lasten verminderen voor de nieuwbouw, vernieuwbouw en de aankoop van woningen:
– hetzij door de reële rentelast op maximum 10% terug te brengen dank zij rentesubsidies. De BTW-teruggave zal in dat geval worden afgeschaft met behoud van verworven rechten.
– hetzij door vermindering van BTW.
De regering zal hierover de sector raadplegen vooraleer een beslissing te nemen.
Daarnaast dienen op structureel vlak de wettelijke bepalingen herzien inzake de belasting op meerwaarden op onbebouwde onroerende goederen; een algehele en definitieve herziening van de huurwetgeving zal eveneens worden doorgevoerd.

3.3 *De sectoriële politiek moet grondig worden aangepast*
Geen plannen voor nieuwe sectoren in moeilijkheden zullen worden opgezet. Het oprichten van nieuwe overheidsinstellingen en fondsen is uitgesloten. Wat de bestaande sectoriële plannen betreft moet de hulp geschieden onder strikt economisch verantwoorde voorwaarden, zonder vervalsing van de concurrentieverhoudingen en in de voorwaarden vastgelegd door de E.G.. De steun aan de sectoren in nood moet de verlaging van de produktiekosten, de verhoging van de produktiviteit en de verbetering van het management beogen, zodat de budgettaire inspanning kan beperkt worden tot het strikt noodzakelijke. Daarom zullen in alle sectoren budgettaire enveloppes worden vastgelegd waarbij een evenwicht tussen deze sectoren wordt ingebouwd. Alle maatregelen zullen getroffen worden om deze enveloppes niet te overtreffen en dit voormeld globaal evenwicht te behouden.
Met het oog op de rationalisatie van de structuren en een grotere doorzichtigheid in de overheidstussenkomsten in de vijf nationale sectoren zullen de verschillende sectoriële financieringsmaatschappijen worden gefusioneerd tot één instelling. Die instelling zal paritair beheerd worden. Zij zal verantwoordelijk zijn:
a) voor de financiering van de overheidshulp toegekend aan deze sectoren in het kader van de herstructureringsplannen;
b) voor de controle op het gebruik van deze overheidshulp in het raam van de voor elk van deze sectoren vastgelegde enveloppe en voor de goede uitvoering van de beheerscontracten;
c) voor het bijhouden van een duidelijke boekhouding van het geheel van de aan deze ondernemingen, onder welke vorm ook, toegekende overheidshulp. De voogdij op deze instelling wordt gezamenlijk uitgeoefend door de Minister van Economische Zaken en van Financiën.

3.3.1 *M.b.t. het staal*
a. De regering bevestigt haar vaste wil om de staalherstructurering tot een goed einde te brengen. Deze moet het mogelijk maken in de verschillende bekkens het voortbestaan te verzekeren van deze basisactiviteit, gezien het belang voor het industrieel beleid en de weerslag ervan op de andere sectoren van de economie in de drie regio's.
b. De regering zal zich, bij de uitvoering van haar industrieel programma, houden aan de code van hulpverlening van de Europese Gemeenschap, die in voege is getreden op 7 augus-

tus 1981 om de concurrentiekracht en de rendabiliteit van de ondernemingen te herstellen, en tegelijkertijd de structurele overcapaciteit in de Europese Gemeenschap te verminderen. De programma's moeten er de ondernemingen dus toe brengen de bepalingen van de code na te leven.

c. Teneinde het voortbestaan van een leefbare staalnijverheid te verzekeren, zal de regering op basis van het plan van 15 mei 1981 en in het raam van de besliste enveloppe en van de interne evenwichten van het plan, de volgende maatregelen nemen voor wat Cockerill-Sambre betreft: vóór 1 januari 1982:
– De financiële herstructurering. Dit betekent de volstorting van het kapitaal dat de Staat op 26 juni 1981 onderschreven heeft en het afronden van de onderhandelingen met de banken die door de vorige regering werden aangevangen;
Op zeer korte termijn:
– benoeming van een afgevaardigde-beheerder ten definitieve titel en depolitisering van het beheer;
– de vermindering van het geheel van de produktiekosten.
d. Bovendien zal de regering onmiddellijk de globale onderhandelingen heropenen met de EEG over het herstructureringsprogramma en vóór einde januari 1982 een akkoord nastreven met de Gemeenschap om de eerste schijf van het investeringsprogramma in de verschillende bekkens en de omzetting in kapitaal door de Staat van de reeds gewaarborgde lange termijnschulden die het voorwerp uitmaken van een moratorium te kunnen realiseren.
Dit teneinde een echt perspectief te kunnen bieden voor de ontwikkeling van de ondernemingen. Dat akkoord zal betrekking hebben op de door te voeren investeringen, de toegestane hulp en de onontbeerlijke industriële aanpassingen.

3.3.2 Inzake het *textielplan* beschouwt de regering de brief van de Europese Commissie als een toestemming om het plan gedurende één jaar uit te voeren als experimentele fase, wat bepaalde modaliteiten impliceert; over dit laatste zal onderhandeld worden met de werkgevers en werknemers uit de sector. De voorstellen wat betreft de staatsparticipatie zullen niet weerhouden worden. Het stelsel dat van toepassing zal zijn zal opnieuw worden onderhandeld.
In de nabije toekomst zal de verdeling van de bevoegdheden tussen de beide textielvennootschappen en hun werking nageleefd worden zoals in het textielplan voorzien werd.

3.3.3 Met betrekking tot de *steenkoolnijverheid* zal een beheerscontract tussen de directie van de K.S. en de Staat, zoals voorzien, worden afgesloten; hierin zullen de voorwaarden voor de exploitatie worden vastgelegd binnen strenge budgettaire enveloppes. Het algemeen sluitingsplan zal worden geactualiseerd.

3.3.4 Voor de *scheepsbouw* zal een herstructureringsplan worden opgemaakt lopend over vier jaar zoals reeds aangekondigd eind 1978. Het reeds besliste plan voor de scheepsherstelling moet worden uitgevoerd.

3.4 Voor de *kleine en middelgrote ondernemingen* zijn volgende punten prioritair:
– de versoepeling van de vestigingswet;
– de invoering van het juridisch statuut van de éénmansvennootschap en van de „ambachtsdienst;
– toegang tot het risicodragend kapitaal;
– betere bescherming van ondernemingen die schuldeiser zijn van de overheid;
– de steun aan de K.M.O. in moeilijkheden, het vergoeden van de handelaars die schade lijden door grote openbare werken, de aanpassing van de faillissementswetgeving;
– de vermindering en vereenvoudiging van de administratieve formaliteiten en verplichtingen en vereenvoudiging de fiscaliteit inzake de verwijlintresten, het sociaal passief bij de aanwervingen en de vooraf betalingen;
– een eigen vertegenwoordiging van de middenstand en de K.M.O. in alle overlegorganen in de sociale en economische sector.

3.5. *Land- en tuinbouw*

Zowel bij de hervorming van de Gemeenschappelijke Landbouwpolitiek als op het nationaal vlak, zal de regering voorrang verlenen aan de maatregelen die het behoud en de promotie van de familiale landbouwexploitaties verzekeren en de vestiging van jonge landbouwers vergemakkelijken.
Ze zal een prijsaanpassing vragen gebaseerd op de objectieve berekeningsmethode van de produktiekosten, de uitschakeling van maatregelen die de concurrentie vervalsen en een globaal beleid inzake vetstoffen.
Op het nationaal vlak zal de regering zich inspannen opdat land- en tuinbouw een vergelijkbaar inkomen zouden hebben met andere bevolkingscategorieën, overeenkomstig de bedoeling van de wet op de landbouwpariteit. Zij zal energiebesparende maatregelen treffen om de bedrijfskosten te drukken, de kwaliteit van land- en tuinbouwprodukten te verbeteren en de export aan te moedigen. Zij zal de prospectie van de buitenlandse markten bevorderen en overgaan tot de herziening van de pachtwetgeving en van de wet op de kleine nalatenschap.

4. *Voorrang en versterkte economische coördinatie van onze internationale actie*

4.1. De groei van onze economie moet vooral vanuit de export geleid worden. De uitvoer is de voornaamste kans tot ontwikkeling van nieuwe markten voor onze produkten en tevens een noodzakelijke voorwaarde tot herstel van het evenwicht op onze betalingsbalans.
Om het evenwicht van onze handelsbalans te herstellen, zal een relance van onze industriële produktie door de buitenlandse vraag, de coördinatie en de stimulering van de actie die talrijke departementen op het internationale vlak kunnen hebben, alsook de algemene oriëntatie van onze diplomatie naar expansieobjectieven, worden versterkt.
Het beleid inzake uitvoer, Belgische economische aanwezigheid in het buitenland, internationale valorisatie van onze nationale investeringen uitrustingsprogramma's, lange-termijncontracten die leveringen van grondstoffen en transferten van technologie inhouden, de aangehouden deelname aan internationale onderzoeksprogramma's, een concrete en opgedreven valorisatie van onze aanwezigheid in de internationale openbare instellingen, (het aanmoedigen van de deelname aan internationale consortia), evenals het geheel van onze actie in het raam van de Europese Gemeenschap, zullen er de voornaamste elementen van uitmaken.
De bestaande overheidsinstrumenten moeten op een meer gecoördineerde en meer efficiënte wijze worden ingezet, en ook meer toegankelijk worden gemaakt voor de K.M.O.'s.
Specifieke maatregelen zullen in dit verband worden genomen ten aanzien van het Fonds voor Buitenlandse Handel, kredietexport, Copromex en de leningen van staat tot staat.
De Belgische Dienst voor Buitenlandse Handel moet dynamisch gemaakt worden, rekening houdend met zijn dubbele taak inzake begeleiding en promotie.

4.2. De ontwikkelingssamenwerking zal bij voorrang gericht worden op de basisbehoeften van de betrokken bevolking, maar rekening houden met de nationale economische doelstellingen.

4.3. Een besparing is nodig op de ingevoerde *energie*, waarvan ons land bijna totaal afhankelijk is.
Daarom is hier dringend een nieuwe aanpak vereist met name inzake:
– rationeel energieverbruik;
– het waarborgen van de bevoorrading door het aanmoedigen van de verscheidenheid van de energiedragers;
– het aanmoedigen van energiebesparende investeringen door fiscale stimuleringsmaatregelen eventueel aangevuld voor wat de nieuwbouw betreft met realistische normen;
– de optimale valorisatie van de bestaande primaire energiebronnen, inbegrepen de ondergrondse vergassing van steenkool;
– het wetenschappelijk onderzoek op alternatieve energiebronnen en het rationeel energieverbruik.
De regering zal met het Parlement een ruim energiedebat voortzetten.

5. *Democratisering van de economie*

Een grotere *doorzichtigheid* en *democratisering van het sociaal-economisch leven* zal bijdragen tot het herstel van een onontbeerlijk vertrouwen om de economische en financiële crisis te overwinnen. Terzelfdertijd zal dit een grotere betrokkenheid van alle tewerkgestelden en aandeelhouders bij de toekomst van hun onderneming mogelijk maken.
De regering zal dan ook de nodige initiatieven nemen strekkende tot:
– het democratiseren en doorzichtiger maken van de grote ondernemingen door de invoering van de participatie van alle werknemers (arbeiders, bedienden en kaderleden) in de beheer- of toezichtraden van de onderneming;
– het beter toepassen van de bepalingen inzake informatie aan de ondernemingsraad over de aanwending van de opbrengst van de inkomensmatiging;
– het hervormen van het bedrijfsrevisoraat;
– de rol en de functie van de kaders moet worden erkend en naar oplossingen moet worden gezocht om hun bijdrage tot het leven van de ondernemingen te valoriseren o.m. door een specifieke vertegenwoordiging te organiseren;
– met het oog op de bescherming van het industrieel patrimonium van het land zal de bestaande informatieplicht in hoofde van alle grote bedrijven die belangrijke wijzigingen inzake de kapitaalstructuur doorvoeren, door overdracht aan het buitenland, versterkt worden;
– de wet van 15 juli 1970 tot organisatie van de economische planning en decentralisatie zal worden gewijzigd en aangepast aan de staatshervorming;
– de overlegorganen N.A.R. en C.R.B. zullen worden gefusioneerd tot één sociaal-economische Raad.
– aanmoediging van Europees sociaal overleg.

HOOFDSTUK II GEZONDMAKING VAN DE OPENBARE FINANCIEN

Het gezondmaken van de overheidsfinanciën door *terugdringen van het overheidstekort* is een wezenlijke voorwaarde tot het verminderen van de financiële en fiscale lasten voor de bedrijven en de particulieren.
Een politiek van economisch herstel zal op haar beurt een ontlasting meebrengen voor de Schatkist via minderuitgaven voor werkloosheid en andere uitgaven en meerontvangsten uit een hoger groeitempo van het B.N.P..

1. Een actief beleid van uitgavenbeheersing vereist dat alle uitgaven van geheel de overheidssector – met uitzondering van de interesten op de Rijksschuld – trager laten aangroeien dan de consumptieprijzen. Het tekort in de ganse publieke sector dient op vier jaar tijd te worden gehalveerd derwijze dat het beroep op ontleningen in het buitenland kan worden uitgeschakeld. Dit veronderstelt dat het overheidstekort met 1,5 à 2% van het B.N.P. per jaar verlaagd wordt.
Deze nieuwe uitgavenpolitiek dient betrekking te hebben op alle sectoren in een geest evenwel van sociale solidariteit; de voordelen van de minstbegoeden kunnen in genendele verminderd worden; in de sociale zekerheid zullen bezuinigingsmaatregelen het voorwerp uitmaken van een advies van de sociale gesprekspartners voorafgaand aan de beslissing van de regering.

Een belangrijk middel om de uitgavenstijgingen in te dammen is het vergroten van de financiële en/of politieke verantwoordelijkheid van ministers, openbare beheerders, publieke instellingen, beheerscomités, gemeenten, O.C.M.W, provincies, gewesten en gemeenschappen, scholen, universiteiten, ziekenhuizen, betoelaagde bedrijven, enz. De hun toegewezen begrotingskredieten zullen in geen geval kunnen overschreden worden.
Alle uitgaven die betrekking hebben op een zelfde beleid zullen gebundeld worden in één begrotingsenveloppe; de evolutie van deze enveloppes zal over een periode van vijf jaar geprogrammeerd gebudgetteerd worden.

De methodes van begrotingsbeheer zullen verder fundamenteel herzien worden door het versterken van de interne (inspectie van financiën, audits in departementen) en externe controle (Rekenhof, Parlement) en door het invoeren van technieken van begrotingsevaluatie (kosten-baten-analyse, zerobase budgetting) zodat een waarachtig management van de Staatsbegroting kan ingesteld worden.

2. De nieuwe regering zal de *begroting voor 1982* indienen met een lopend tekort van ten hoogste *f* 200 mrd, overeenkomstig de aanbeveling van de E.G.-commissie van 22 juli 1981, inclusief het evenwicht tussen de uitgaven en inkomsten van het stelsel van sociale zekerheid. Rekening houdend met de reële opbrengst van de reeds voorziene besparingen en zonder de op 6 augustus 1981 aangehouden nieuwe lasten en belastingen, zal dit tekort van 200 mrd moeten bekomen worden door nieuwe bezuinigingen van een orde van grootheid van 120 mrd en door een streng optreden tegen de fiscale, de sociale en de bestedingsfraude.
In dit raam zullen o.m. volgende maatregelen worden getroffen:
– vermindering van het globaal effectief van de publieke sector door de niet-vervanging van de natuurlijke afvloeiing en een grotere mobiliteit van het personeel in overheidsdienst en een herschikking der kaders;
– doorvoeren van de inkomensmatiging zoals vermeld in het hoofdstuk over kostenbeheersing;
– beperking van de cumul van openbare ambten: afschaffing en rationalisatie van alle overbodig geworden overheidsinstellingen, overheidscomités en commissies;
– beperking van de omvang en de werkingsmiddelen van de ministeriële kabinetten;
– beperking van vergoedingen voor politieke mandaten en in overheidsinstellingen;
– beperking van de toelagen aan overheidsbedrijven gekoppeld aan diepgaande rationalisaties, saneringen en het voeren van een realistisch prijzenbeleid;
– versterken van het kostenbeginsel voor openbare diensten samengaand met een grotere financiële en beleidsverantwoordelijkheid van deze instellingen;
– beperking van de stijging van het gemeente- en provinciefonds tot de norm voor de stijging van het geheel van de lopende Rijksuitgaven met uitzondering van de lasten van de Rijksschuld;
– herzien van de wet op de O.C.M.W.'s teneinde ook hier de financiële verantwoordelijkheid te herstellen en de gelijke concurrentievoorwaarden met de vrije instellingen opnieuw te waarborgen;
– vermindering van de commissielonen toegekend aan de financiële instellingen bij de uitgifte van overheidspapier;
– de onlangs ingestelde verplichting inzake postcheckrekening wordt afgeschaft;
– wijziging van de normen en criteria of forfaitaire vermindering in alle sectoren o.m. wat het onderwijs betreft met toepassing vanaf september 1982;
– een grotere selectiviteit bij de sociale uitkeringen in het kader van een grotere sociale solidariteit. (cf. Hoofdstuk IV)
– beperking van de aankopen van duurzame militaire goederen en van de kapitaalsuitgaven inzake landsverdediging door een striktere toepassing van de geldende aanbestedingsprocedure;
– herziening van de uitgaven en werkingsmodaliteiten van de sociale diensten van het overheidspersoneel;
– betaling van al wie bij de ontwikkelingshulp betrokken is in Belgische Frank.
– gedetailleerde kosten- en opbrengstramingen onder de verantwoordelijkheid van de ambtenaren-generaal van het betrokken departement;
– herinrichting van de Dienst voor Begrotingsenquêtes;
– de rationalisatie en het optimaal gebruik van de computeruitrusting;
– halvering van alle kredieten voor de aankoop van bureelmeubelen, bureaumachines, personenwagens en ander duurzaam materiaal;
– vermindering van 10 pct. van alle kredieten voor elektriciteitsverbruik, telefoon, verwarming en bureelbenodigdheden.

3. De regering zal de huidige globale, fiscale en parafiscale druk niet verhogen doch wel de actieve bevolking aanmoedigen door een herschikking van de fiscaliteit op de arbeid en het gezin. Daarom zal voor het jaar 1983 een grondige hervorming van de personenbelasting doorgevoerd worden uitgaande van drie beginselen: eenvoud, rechtvaardigheid en efficiëntie van de belastingstructuren. Meer bepaald zal de regering hierbij drie objectieven beogen:

1° de familiale progressiviteit overeenkomstig het aantal personen ten laste
2° vermindering van het overdreven niveau van de marginale belastingvoeten
3° alle reële inkomens gelijk te behandelen. In dat kader zal de globalisatie van het kadastraal inkomen van de eigen woning in de personenbelasting worden afgeschaft.

Ondertussen zal voor het begrotingsjaar 1982 de inkomensgrens voor decumulatie en splitsing gebracht worden op 750.000 F.
Met het oog op een grotere fiscale rechtvaardigheid zal de actuele belastingregeling voor de vervangingsinkomens worden herzien. Dit zal gebeuren in twee fases: vanaf het aanslagjaar 1983 worden de bijzondere abattementen voor de vervangingsinkomens vervangen door vaste belastingkredieten, waarvan het bedrag eenzelfde netto-beschikbaar inkomen garandeert aan alle belastingplichtigen wier inkomsten uitsluitend bestaan uit een vervangingsinkomen; vanaf het aanslagjaar 1982 zal worden voorzien in een overgangsregeling, waarin de bijzondere abattementen gehandhaafd blijven.
De regering zal tenslotte de problemen onderzoeken gesteld door de fiscale regeling m.b.t. de kunsthandel en de verhandelingen van goud als beleggingsobject waaruit van budgettair oogpunt een neutrale ingreep zal worden nagestreefd.

4. In het kader van de gezondmaking van 's lands financiën en economie is een sterker optreden tegen *fiscale en sociale fraude* meer dan ooit vereist.
De structuren en de werkmethoden van de betrokken administraties moeten daartoe grondig worden herzien o.m. door betere samenwerking tussen de verschillende diensten en hun versterking in het kader van de mobiliteit.
Maatregelen zijn vereist om de bewuste fraude en misbruiken afdoend gerechtelijk te vervolgen met eerbiediging van de algemene regelen van het strafrecht. Een grote inspanning dient te worden geleverd voor de systematische opsporing van alle vormen van sluikwerk.

HOOFDSTUK III SPECIFIEK TEWERKSTELLINGSBELEID

Ook inzake *tewerkstellingspolitiek* is een vernieuwd en doortastend beleid aangewezen. Deze politiek is een onmisbare aanvulling op de andere aspecten van het sociaal-economisch beleid welke alle als uiteindelijke doelstelling de werkverschaffing hebben.
Daarom zal de regering een tewerkstellingsplan opstellen dat gericht is op de inschakeling van jongeren in het economisch leven, op een economisch verantwoorde herverdeling van de beschikbare arbeid en op het scheppen van bijkomende arbeidsplaatsen.

1. De regering zal de nodige initiatieven nemen voor een betere organisatie van het arbeidsmarktbeleid. De subregionale tewerkstellingscomités zullen de spil vormen van dit beleid, terwijl de subregionale diensten van de R.V.A. voor hun actieve bemiddelingsrol door optimale aanwending van hun technologische infrastructuur en strikte toepassing van het K.B. van 5.12.69 betreffende de verplichte aangifte van openstaande arbeidsplaatsen. Tevens zullen initiatieven worden genomen om een coherente aanpak te verzekeren voor de aanpassing van het onderwijs aan de behoeften van de arbeidsmarkt en het beleid tot humanisering van de arbeid te versterken, o.m. door een herziening van de werking van het „Fonds Humanisering van de Arbeidsvoorwaarden" en het „Instituut voor de Verbetering van de Arbeidsvoorwaarden (I.V.A.)".

2. De regering zal alles in het werk stellen om een bijzonder tewerkstellingsplan voor de jongeren op te maken, dat zou moeten toelaten onder de bevolking die werkloos is hun aantal gevoelig te verminderen. Volgende maatregelen zullen worden bestudeerd:
– de mogelijkheid om aan een groot aantal zeer jonge werklozen een deeltijdse bezigheid te bezorgen;
– de voortzetting van de stages voor jongeren als middel tot progressieve integratie in het beroepsproces;
– de versoepeling inzake krediet en fiscale stimuli voor de vestiging van jongeren als zelfstandige;
– de vrijstelling, gedurende een bepaalde periode na de proeftijd, van patronale bijdragen aan de sociale zekerheid voor het aanwerven van een jonge werkzoekende.
3. De regering zal de herverdeling van de beschikbare arbeid stimuleren door:– beperking van de cumuls, maatregelen tegen sluikwerk en systematische overuren;
– maatregelen om de overgang naar de pensioengerechtigde leeftijd te versoepelen en de mogelijkheden tot onderbreking van de beroepsloopbaan te verruimen;
– de verschillende vormen van deeltijdse arbeid zowel in de privé-sector als in de overheidssector aan te moedigen;
– in overleg met de sociale gesprekspartners na te gaan of een akkoord kan worden bereikt over een programma van versnelde werktijdverkorting zonder stijging van de produktiekosten en met compenserende aanwerving;
– Een plan tot hervorming van het pensioenregime zal worden uitgewerkt op basis van de drie volgende elementen
a. progressieve verlaging van de pensioenleeftijd, op vrijwillige basis, zonder te raken aan de regels die eigen zijn aan bepaalde pensioenregimes.
b. Mogelijkheid tot uitoefening van verminderde prestaties of deeltijdse arbeid na de leeftijd van 60 jaar.
c. Mogelijkheid om na de leeftijd van 65 jaar een bezigheid voort te zetten met verminderde bezoldiging.

4. Er zal in de „non-profit-sector" één enkel volwaardig en gedecentraliseerd *derde arbeidsciruit* worden opgezet voor langdurig werklozen (méér dan twee jaar). Door de harmonisering van de stelsels van B.T.K. en tewerkgestelde werklozen, alsook door het afschaffen van de tewerkstellingspremies moeten de nodige financiële middelen worden vrijgemaakt om in de komende vier jaar jaarlijks bijkomende arbeidsplaatsen te scheppen. Een interdepartementaal fonds voor de tewerkstelling zal toe-

gankelijk zijn voor elk departemant in de mate waarin het, voor een kost die voor de Staat lager ligt dan de kostprijs van een werkloze, de oprichting van een normale betrekking in die sector kan in de handwerken.

5. De regering is van oordeel dat België een onthaalland is en moet blijven, de integratie van de vreemdelingen bevorderen o.m. door de naturalisatie en andere vormen van nationaliteitsverwerving, en dat elke vorm van discriminatie, zoals elke vorm van racisme, dient bestreden.
In het perspectief van het tewerkstellingsbeleid dat zij wil bewerkstelligen, zal de regering alle maatregelen nemen die de situatie vereist wat de strikte beperking betreft van de immigratie, enerzijds, en anderzijds, wat de vreemdelingen van buiten de E.E.G. betreft (met uitzondering van de politieke vluchtelingen) die langdurig werkloos zijn, ten einde, door financiële stimuli, hun terugkeer en hun wederinschakeling in hun land van oorsprong mogelijk te maken.

6. De mogelijkheden van de beroepsopleiding moeten worden verbeterd door ruimer gebruik te maken van de beschikbare middelen en door een beroep te doen op werkloze leerkrachten.
Het weigeren een aangeboden beroepsopleiding te aanvaarden, is o.a. een element om werkwilligheid te toetsen.

HOOFDSTUK IV VRIJWARING VAN DE SOCIALE ZEKERHEID

1. De regering beschouwt de vrijwaring van de sociale zekerheid en het herstel van haar budgettair evenwicht als een van haar belangrijkste opgaven.

De sociale zekerheid is immers een van de voornaamste realisaties van onze welvaartsstaat. Wegens de langdurige crisis vormt zij meer dan ooit het instrument om de armoede uit te bannen, een bestaansminimum te waarborgen en de verzekerden tegen bestaansrisico's te beveiligen. Daarom moet ten allen prijze de essentie van het sociale zekerheidssysteem behouden blijven.

2. Doch wegens de aanslepende economische crisis verkeren de verschillende stelsels van de sociale zekerheid in financiële moeilijkheden die ons verplichten doeltreffende hervormingen door te voeren. Door een grotere doelmatigheid in de besteding van de middelen, een sterkere selectiviteit bij de toekenning en een grotere administratieve vereenvoudiging moet de echte solidariteit tussen de bevolkingsgroepen worden gerealiseerd.
Ook al blijven de tegemoetkomingen van de sociale zekerheid een individueel recht, dient de sociale zekerheid wegens de ernstige sociofinanciële risico's die de crisis voor de gezinnen meebrengt, meer gezinsgericht te worden. Dit betekent dat de draagkracht en de samenstelling, van het gezin en de aard van de verzekerde, criteria kunnen worden bij de vaststelling van de sociale zekerheidsuitkeringen.
Hierbij mag evenwel geen afbreuk gedaan worden aan de fundamentele beginselen en doelstellingen van het stelsel, dat moet gebaseerd zijn op de solidariteitsgedachte en op het verzekeringsprincipe.

3. Deze visie ligt ten grondslag aan en impliceert de toepassing van de wet houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers, o.m. inzake de criteria van de staatstussenkomsten in de Sociale Zekerheid.
De regering zal daartoe o.m. volgende maatregelen treffen:
– strengere toepassing van de reglementering bij oneigenlijk gebruik en misbruik o.m. inzake gedeeltelijke werkloosheid;
– toekenning van de werkloosheidsvergoeding rekening houdende met de gezinstoestand en met de gepresteerde arbeidsduur, dit in de lijn van de reeds in december 1980 getroffen maatregelen;
– door de afbouw van de overproduktie in de gezondheidszorgen o.a. door de beheersing van het medisch aanbod; de controle op de prijs en het aantal prestaties d.m.v. de medische profielen; bevestiging van de besparingen van 6 augustus 1981 en de invoering van een franchise in functie van het belastbaar inkomen en van de gezinstoestand met uitsluiting van de W.I.G.W.'s;
– invoering van een remgeld voor W.I.G.W.'s;
– erkenning van de W.I.G.W.'s door het Ministerie van Financiën;
– verdere harmonisering van terugbetaling voor huisbezoeken en raadplegingen;
– vermindering ziekenhuisbedden en de stopzetting van de bouw van nieuwe hospitalen en de uitbreiding van bestaande;
– invoering van een ligdagprijs voor mindervalide bejaarden in de bejaardentehuizen;
– de beperking van de cumulatie van de sociale uitkering o.m. in de sector van de pensioenen;
– het doorvoeren van de inkomensmatiging voorzien in het hoofdstuk over de kostenbeheersing;
– geleidelijke hervorming van de pensioenstelsels met het oog op een eventuele invoering van een nationaal basispensioen dat zou kunnen aangevuld worden met individueel te financieren pensioenrechten.

4. Een grotere vereenvoudiging zowel inzake de organisatie als in verband met de wettelijke reglementering dringt zich op. Daartoe dienen zo snel mogelijk de onderzoeksresultaten van de Koninklijke Commissie inzake de codificering, de harmonisering en de vereenvoudiging van de Sociale Zekerheid in wetsteksten te worden omgezet.

5. Vooraleer de regering i.v.m. de hervorming en het herstel van het financieel evenwicht in de sociale zekerheid beslissingen treft, zal ze overleg plegen met de sociale partners.

HOOFDSTUK V DE HERVORMING VAN DE STAAT EN DE HERWAARDERING VAN ONZE INSTELLINGEN

1. *Stabiliteit en doeltreffendheid van onze instellingen*

1.1. De regering zal aandringen bij het Parlement, de noodzakelijke wijzigingen aan artikel 71 van de Grondwet goed te keuren, teneinde tot een grotere stabiliteit van regering en Parlement te komen.

1.2. De regering zal op het politieke, wetgevende en reglementerende vlak initiatieven nemen om de politisering van de magistratuur en de administratie tegen te gaan.

1.3. De regering zal de noodzakelijke maatregelen nemen, teneinde de doeltreffendheid van de administratie ten dienste van de bevolking te verhogen, o.m. door een betere vorming van de ambtenaren.

1.4. De regering zal aan het Parlement vragen te onderzoeken of het aangewezen is om in de Grondwet een stelsel van referendum in te schrijven.

1.5. Op het vlak van radio en televisie, zal de regering in het kader van haar bevoegdheden, in overleg met de gemeenschappen en met de geschreven pers, maatregelen nemen opdat het feitelijk monopolie vervangen zou worden door het stelsel van mededinging.

2. *De verdere uitvoering van de hervorming der instellingen, zoals opgezet in de wetten van 8 en 9 augustus 1980*

Om de nieuwe structuren optimaal te laten werken, zal de regering volgende maatregelen en initiatieven nemen;

2.1. De voltooiing van de herstructurering van de administratie, teneinde aan de Gemeenschappen en Gewesten hun volle operationaliteit te waarborgen. Aan iedere gemeenschap en gewest zullen voor de financiering van hun administratie de door de vorige Regering voorziene bedragen worden overgedragen binnen het door de wet van 9 augustus 1980 voorziene financieringsmechanisme. De regering zal een wetsontwerp houdende herstructurering of liquidatie van sommige parastatale instellingen indienen.

2.2. Ter voltooiing van het financieringssysteem, zal de regering in de rijksmiddelenbegroting 1992, de totale aan de Gemeenschappen en Gewesten toe te bedelen ristornobedragen vaststellen, alsmede de belastingen aanduiden die voor deze ristornering in aanmerking komen. De eigen thesaurie van de Gemeenschappen en Gewesten zal worden georganiseerd met transfert van de saldi van vorige jaren. De parallelle kredieten blijven ingeschreven op de nationale begroting en vastgelegd op voorstel van de Waalse Executieve.

2.3. De regering zal bij het Parlement de hoogdringendheid vragen voor de behandeling van een wetsontwerp houdende de inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof.

2.4. De regering hecht groot belang aan de goede werking van het Overlegcomité Regering-Executieven, dat moet instaan voor een goede coördinatie en overleg tussen de nationale regering en de executieven van de Gemeenschappen en Gewesten.

2.5. Binnen het kader van de bestaande wetgeving zal de regering alles in het werk stellen om de coördinatie en de wederzijdse informatie tussen de Gemeenschappen en de Brusselse Executieve te bevorderen.

3. *De voltooiing van de hervorming der instellingen*

3.1. De taakverdeling tussen Kamer en Senaat zal het voorwerp uitmaken van een bespreking in het Parlement. Met het oog op een grotere doeltreffendheid van de betrekkingen tussen het Parlement enerzijds en de regering en elke minister anderzijds, zal de Regering van nu af een meer gespecialiseerde organisatie van de twee vergaderingen en de parlementaire commissies suggereren.

3.2. Inzake de Brusselse problematiek, zal de regering desgevraagd haar medewerking verlenen aan de werking van een gemengde parlementaire commissie, die tot taak heeft zo spoedig mogelijk een oplossing ter zake uit te werken. In afwachting blijven de huidige regelingen voor Brussel op alle niveaus behouden alsook de voorziene financiële middelen. Alle aangegane verbintenissen zullen integraal en onmiddellijk worden uitgevoerd d.w.z.:
– dat de compensatie als tegenwaarde voor het niet heffen van onroerende voorheffing voor gemeentelijke opcentiemen op bepaalde goederen (cf. regeerakkoord 5 april 1979) vanaf 1981 zal worden ter beschikking gesteld van de Brusselse Executieve ten behoeve van de gemeenten;
– dat in de loop van het eerste trimester 1982 een raming zal worden opgemaakt van de kostprijs voor de verplichtingen van Brussel als Hoofdstad en als zetel van de Europese Instellingen. De Regering zal terzake in 1982 een beslissing nemen en uitvoeren;
– dat de kredieten voor het Ministerie voor het Brusselse Gewest, zoals beslist door de vorige regering op 6 augustus 1981, geïntegreerd worden in de begroting van het Brusselse Gewest.

3.3. M.b.t. de Duitstalige Gemeenschap, zal de regering bij het parlement aandringen op een spoedige herziening van artikel 59ter van de Grondwet en zal een ontwerp van uitvoeringswet van dit herziene grondwetsartikel neerleggen.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

KOIVISTO OPVOLGER KEKKONEN

Op 17 en 18 jan. 1982 ging 86,6% van de 3,9 mln kiesgerechtigde Finnen naar de stembus om 301 kiesmannen te kiezen, die op 26 januari met een ruime meerderheid Mauno Koivisto aanwezen als opvolger van president Kekkonen. De president was op 27 okt. 1981 om gezondheidsredenen afgetreden. Tot de verkiezingen werd Kekkonen vervangen door Koivisto die op dat ogenblik premier was. Van de 301 kiesmannen brachten 167 hun stem uit op Koivisto.

Aftreden Kekkonen

Op 11 sept. 1981 moest de 81-jarige president van Finland op doktersadvies zijn werk voor een maand neerleggen. Premier Koivisto nam in overeenstemming met de grondwet de presidentiële verplichtingen voorlopig tot 10 oktober waar.
Op 6 oktober werd het ziekteverlof van de president tijdens een buitengewone kabinetszitting met een maand verlengd, tot 11 november.
Op 27 oktober werd in Helsinki na een speciale vergadering van het kabinet het aftreden van Kekkonen bekendgemaakt. De president trad af, omdat hij last had van storingen in de bloedsomloop in de hersenen, die leidden tot tijdelijk geheugenverlies en afwezigheid.

In een verklaring schreef Kekkonen: „Zoals blijkt uit de bijgesloten medische verklaring ben ik getroffen door een ziekte die het mij de laatste tijd onmogelijk heeft gemaakt mijn plichten als president van de republiek te vervullen, en deze ziekte blijkt nu zodanig te zijn dat zij een blijvend onvermogen vormt tot regeren, zoals genoemd in paragraaf 25 van de grondwet. Ik stel de regering hiervan op de hoogte opdat zij maatregelen treft voor de verkiezing van een president voor de republiek."
Premier Koivisto bleef de presidentiële taken waarnemen totdat er een opvolger voor Kekkonen zou zijn gekozen.
Tevens maakte de regering bekend dat op 17 en 18 januari het kiescollege zou worden gekozen, dat op 26 januari de nieuwe president moest aanwijzen. Het aantal leden van dit kiescollege werd voor deze verkiezingen van 300 naar 301 gebracht om een patstelling bij de stemming te voorkomen.

Urho Kaleva Kekkonen.

Biografie Kekkonen

Urho Kaleva Kekkonen werd op 3 sept. 1900 in Pielavesi (Oost-Finland) geboren. In 1919 begon hij in Helsinki met een rechtenstudie. Hij promoveerde in 1936. Van 1927-1932 was hij juridisch adviseur bij landbouwcoöperaties. Op het Finse ministerie van landbouw werkte hij van 1933-1936.
In 1936 werd hij afgevaardigde voor de Boerenpartij in het parlement. Van 1936-1937 was hij minister van justitie, vervolgens tot 1939 minister van binnenlandse zaken.
Een jaar nadat de Russen Finland waren binnengevallen (1939) keerde Kekkonen zich fel tegen een vredesverdrag van president Jone Juha Paasikivi met de Sowjet-Unie.
Tijdens de Tweede Wereldoorlog leidde Kekkonen van 1940-1943 het centrale bureau voor evacués en van 1943-1946 het bureau voor rationalisatie. In 1946 werd hij directielid van de Finse Bank. Dit bleef hij tot 1956.
Aan het eind van de oorlog veranderde zijn houding t.a.v. de Sowjet-Unie plotsklaps en schaarde hij zich achter de politiek van Paasikivi, die een beleid van „goede betrekkingen" met de Russen introduceerde.
Samen met Paasikivi speelde Kekkonen als minister van justitie (1944-1946) een belangrijke rol bij de Fins-Russische onderhandelingen.
In 1948-1949 en in 1950 was Kekkonen voorzitter van het parlement. Na verkiezingen op 17 maart 1950 volgde hij de sociaal-democraat Fagerholm op als minister-president. Op 4 nov. 1953 maakte hij zijn aftreden als premier bekend. Een half jaar later was hij minister van buitenlandse zaken in de regering-Törngren. Op 21 okt. 1954 werd hij opnieuw minister-president.
In 1956 werd Kekkonen met een krappe overwinning op zijn rivaal Fagerholm (151 tegen 149 stemmen) gekozen tot opvolger van president Paasikivi.
Het buitenlandse beleid van de nieuwe president kenmerkte zich al snel als een politiek van verzoening en coëxistentie met de Sowjet-Unie. Kekkonen zette consequent Paasikivi's vredespolitiek voort. Een politiek die onder de naam „finlandisering" de geschiedenis in zal gaan, hoewel Kekkonen zelf liever van de „Paasikivi-Kekkonen-lijn" sprak.
In 1962 en 1968 werd Kekkonen met een steeds grotere meerderheid als president herkozen. Op 17 jan. 1973 besloot het parlement de ambtstermijn van hem te verlengen tot 1 maart 1978. In 1978 werd hij voor de vijfde keer gekozen tot president, ditmaal met 259 van de 300 stemmen.
Tijdens zijn presidentschap onderhield hij uitstekende betrekkingen met de verschillende Russische leiders als Chroesjtsjow, Kosygin en Brezjnew. Van de binnenlandse kritiek op zijn door sommigen als „zeer pro-Russisch" omschreven politiek trok hij zich niets aan. Het behouden van de neutraliteit en toch bevriend blijven met de Sowjet-Unie waren voor hem belangrijker. In de periode van zijn presidentschap reisde hij zo'n dertig keer op en neer tussen Helsinki en Moskou. De Russen gaven uitdrukking aan hun respect voor Kekkonen door hem in 1980 de Leninprijs voor de vrede toe te kennen.
In de internationale politiek dwong Kekkonen respect af met zijn politiek van détente en zijn herhaaldelijke pleidooien voor ontwapening in Europa. Al in 1963 opperde hij het idee van een kernwapenvrije zone in Noord-Europa, een idee dat nog altijd sterk leeft in de Scandinavische landen.
Het hoogtepunt in Kekkonens ontspanningspolitiek vormde de Europese veiligheidsconferentie in Helsinki in 1975. In de slotakte van deze conferentie schaarden de Verenigde Staten, Canada, de Sowjet-Unie en alle Europese landen behalve Albanië zich achter de ontspanningspolitiek.

Reacties in de pers na aftreden Kekkonen

Naar aanleiding van het aftreden van Kekkonen schreef *The Times* (28-10) in een hoofdartikel:

Het aftreden van president Kekkonen is een historische gebeurtenis in de geschiedenis van Finland en ook in die van het naoorlogse Europa. Kekkonen is 25 jaar lang president geweest en heeft meer dan anderen de internationale positie bepaald van een land dat met Noorwegen en Turkije tot de drie Europese landen behoort die een landsgrens hebben met de Sowjet-Unie en toch hun onafhankelijkheid behouden hebben.
Kekkonen was een van de eersten die inzag dat de vrijheid van zijn land alleen gehandhaafd zou kunnen worden door een speciaal soort neutraliteitspolitiek. Finland heeft zich niet slaafs aan Moskou's bevelen onderworpen, maar anderzijds zich grote moeite getroost om niets te doen wat Moskou aanstoot zou kunnen geven.
Dit beleid is vooral als een prestatie van de afgetreden president te beschouwen, maar men moet wel bedenken dat hij een te hoge prijs voor zijn vrijheid heeft betaald. Hij stond toe dat de Finse neutraliteit te beperkt en te gevoelig werd voor Russisch wantrouwen en Finland een staat werd waarin alleen zij die voor Moskou aanvaardbaar waren hoge politieke functies konden bekleden. Zo betaalde Kekkonen tweemaal de verzekeringspremie voor Finlands onafhankelijkheid.
Een tweede bezwaar is dat Kekkonen de indruk wekte dat hij alleen in staat was om Finland te behouden. Dat gaf aanleiding tot de vraag wat er met Finland na Kekkonen zou gebeuren; zoals men ook speculeerde over Joego-Slavië na Tito. In beide gevallen is de bezorgdheid niet noodzakelijk gebleken.

The Guardian (28-10) wees er in een hoofdartikel nog op dat Kekkonen zijn buitenlands beleid meedogenloos aanwendde om zijn politieke tegenstanders, van wie velen de verhouding met de Sowjet-Unie verknoeid zouden hebben, te verslaan. In de afgelopen jaren omringde de president zich steeds meer met opportunistische politici, wat een algemene afkeer voor de politieke partijen ten gevolge had. Dit zal zeker tot uitdrukking komen bij de aanstaande presidentsverkiezingen. Alles wijst erop dat Kekko-

Weekblad 51ste jaargang No. 2623, pag. 32863-32878

nen, die zich op latere leeftijd enige werkelijke sympathie alsmede het eenstemmig respect van het volk verwierf, te lang is aangebleven. Of dit een gevolg was van het ontbreken van een duidelijke opvolger of van Kekkonens gewoonte om andere politici te kleineren, daarover kan men van mening verschillen.
Dat een onbekrompen politicus als de huidige premier Koivisto volgens opiniepeilingen de steun heeft van 60 à 70% van de kiezers, bewijst dat de Finse politiek in de grond van de zaak nog gezond is. Koivisto is een pragmatisch sociaal-democraat, die de kloof tussen „bourgeois" en socialisten, welke de Finse politiek sinds de burgeroorlog van 1918 beheerst heeft, wil overbruggen.
Maar door het systeem van indirecte verkiezingen – het volk kiest 301 kiesmannen, die daarna de president kiezen – kan de meerderheid voor Koivisto verloren gaan door gekrakeel tussen de partijen en door de nog niet voorspelbare houding van Moskou. Dat de meerderheid van het volk rechtstreekse verkiezingen, zoals in Frankrijk, verlangt is tot nu toe in hoge mate door de politici genegeerd.

Een hoofdartikel in Le Monde (28-10) wees op het feit dat de kiesmannen vrij zijn in het uitbrengen van hun stem en er mee kunnen „marchanderen". Daarom moet men afwachten welke kandidaat de steun van de communistische kiesmannen krijgt, wat de conservatieve kiesmannen zullen doen en welke houding Moskou zal innemen, nu de Sowjets toenadering zoeken tot de Westeuropese sociaal-democraten om hun steun voor hun ontwapeningspolitiek te verkrijgen.

Reactie Moskou op aftreden Kekkonen

In een telegram aan Kekkonen, waarvan de tekst op 29 oktober door het Russische persbureau *Tass* werd gepubliceerd, zei de Russische president Brezjnew het aftreden van de president te betreuren en bedankte hij hem voor zijn vriendschap en samenwerking. Verder zei hij, dat Kekkonen veel had gedaan voor de ontwikkeling van goede betrekkingen tussen Finland en de Sowjet-Unie.
„We denken met voldoening terug aan de persoonlijke contacten, vol vriendschap en samenwerking die we in al die jaren opbouwden," zei Brezjnew. „Ik herinner me met grote warmte onze ontmoetingen en gesprekken, die altijd doordrongen waren van vertrouwen."

Verkiezingsstrijd

In totaal namen 7 mannen en 1 vrouw deel aan de strijd om het presidentschap:

- Mauno Koivisto (58). Op 18 november wees de sociaal-democratische partij op haar congres unaniem Koivisto aan als kandidaat voor het presidentschap. Uit opiniepeilingen, waarvan de resultaten op 9 jan. 1982 werden gepubliceerd, bleek dat 56% van de ondervraagden hem als president wilde.

- Harri Holkeri, oud-voorzitter van de Conservatieven. Op 15 november kwam hij op het congres van de conservatieve Nationale Coalitiepartij als kandidaat uit de bus.

- Johannes Virolainen (67), parlementsvoorzitter en oud-voorzitter van de Centrumpartij, uit welke partij ook Kekkonen afkomstig was. Virolainen werd tijdens het congres van de partij op 22 november als presidentskandidaat gekozen met 2666 tegen 1365 stemmen tegen het advies van partijvoorzitter Paavo Saarinen, het partijbestuur en de partijraad in; zij allen steunden Karjalainen (58), die tweemaal premier en in vier kabinetten minister van buitenlandse zaken was geweest. Hij was op dat ogenblik president van de Finse centrale bank, maakte deel uit van de Fins-Russische handelscommissie en had veel ervaring opgedaan in het omgaan met Russen. Zijn reputatie was echter wat geschaad door een veroordeling wegens rijden onder invloed.
Op 20 november had de Sowjet-Unie middels een artikel in de *Prawda* laten weten een voorkeur te hebben voor Ahti Karjalainen. In de *Prawda* werd o.m. de opstelling van de Bond van Finse Industrialisten geprezen, waarvan de leiders zich achter Karjalainen hadden geschaard. Het Congres legde echter alle adviezen naast zich neer en koos toch Virolainen tot kandidaat.

- Jan-Magnus Jansson (Zweedse Partij), hoofdredacteur van *Hufvudstadsbladet*, een krant van de Zweedssprekende minderheid in Zuid-Finland en voorzitter van het Paasikivi-dispuutgezelschap voor buitenlandse zaken.

- Helvi Sipilä (lib.), adjunct-secretaris-generaal bij de VN van 1972-1980.

- Raino Westerholm, voorzitter van de Christelijke Unie, verdediger van oude waarden en tradities en fel tegenstander van de losser geworden zeden.

- Kalevi Kivistö, een onafhankelijk socialist, die de Volksdemocraten vertegenwoordigde. De Volksdemocraten zijn een alliantie van communisten en linkse socialisten. Deze partij was erg verdeeld: zij bestond uit een eurocommunistische en een stalinistische vleugel. De onenigheid binnen de partij kwam op 17 december tot een uitbarsting met de schorsing van de 11 stalinistische parlementariërs, die tegen de partijlijn in tegen de begroting voor 1982 stemden.

- Veikko Vennamo, kandidaat van de Plattelandspartij.

De verkiezingsstrijd zelf speelde zich vooral af op de televisie, waar de politici alle mogelijke vragen van publiek en journalisten moesten pareren.
De conservatieven pleitten voor het vrije ondernemerschap en legden het accent op de noodzaak vooral jonge gezinnen te steunen. De bevolkingsgroei is namelijk minimaal en Finland lijkt maar moeilijk boven de 5 mln inwoners te kunnen uitkomen.
De centristen legden de nadruk op het regionale beleid, waardoor een uittocht van mensen naar het geïndustrialiseerde zuiden van Finland moest worden voorkomen. Zij wilden steun voor de kleine boeren. Ook moesten er meer kleine bedrijven komen. Zij vonden verder ecologie erg belangrijk.
Op 14 januari hield Koivisto zijn laatste

Vier van de acht kandidaten voor het Finse presidentschap: v.l.n.r. Harri Holkeri (cons.), Jan-Magnus Jansson (Zw. Partij), Kalevi Kivistö (comm.) en Mauno Koivisto (soc.-dem.).

Vier van de acht kandidaten voor het Finse presidentschap: v.l.n.r. Helvi Sipilä (lib.), Veikko Vennamo (Plattelandspartij), Raino Westerholm (Chr. Unie) en Johannes Virolainen (centrum).

grote verkiezingsbijeenkomst in Helsinki. Een intensieve campagne had hij niet gevoerd. Zijn werkzaamheden als plaatsvervanger van Kekkonen eisten naar zijn zeggen teveel tijd op. Zo meette hij zich de houding aan van een man die boven de partijen staat. Hij vindt zichzelf een „licht conservatieve sociaal-democraat". „Ik heb mezelf nog nooit een socialist genoemd," aldus Koivisto.

Het boven de partijen staan was van belang: Finland had nog nooit een sociaal-democraat als president gehad. De bezwaren die de Sowjet-Unie tegen Koivisto als nieuwe president scheen te hebben, leken uit de weg geruimd toen Koivisto – net als vroeger Kekkonen – half januari een telegram van Leonid Brezjnew ontving, waarin deze hem bedankte voor de felicitaties die hij ter gelegenheid van zijn 75ste verjaardag mocht ontvangen. Brezjnew zei blij te zijn met Koivisto's verzekering dat hij zijn voorgangers beleid van vriendschappelijke betrekkingen met de Sowjet-Unie wilde voortzetten.

Dit werd algemeen opgevat als een verklaring-van-geen-bezwaar tegen de persoon van Koivisto als eventuele nieuwe president.

Verkiezingen

De uitslagen van de op 17 en 18 januari gehouden verkiezingen waren als volgt:

Nadat de uitslagen bekend waren geworden verklaarde Kalevi Kivistö, die behoort tot de eurocommunistische vleugel van de Volksdemocraten, dat hij op 26 januari, wanneer het kiescollege de nieuwe president zou kiezen, vanaf de eerste verkiezingsronde op Koivisto zou stemmen. Ook Aarne Saarinen, de leider van de eurocommunisten, zei dat hij Koivisto zou steunen.

De verkiezingsuitslag, waarbij 145 sociaal-democraten in het kiescollege werden gekozen, werd in Helsinki beschouwd als een teken dat de Finnen de politici in het kiescollege de kans wilden ontnemen via allerlei onderhandelingen iets anders te bekokstoven dan wat zij in gedachten hadden (uit opiniepeilingen was gebleken dat zo'n 60% van de Finnen Koivisto als president wilde.

Ook de recordopkomst van 86,6% wees hierop. De uitslag werd dan ook wel omschreven als een „overwinning voor de Finse democratie".

Op 26 januari schreef de *Volkskrant* vooruitlopend op de welhaast zekere overwinning van Koivisto:

Wanneer vanmiddag de sociaal-democraat Mauno Koivisto met naar verwachting een overweldigende meerderheid tot de nieuwe president van Finland wordt gekozen, begint voor de Russische oosterburen een onzekere periode. Met Koivisto's partij onderhouden de Russen namelijk allesbehalve hartelijke banden. Na zijn 25-jarige presidentschap wist de Sowjet-Unie precies wat het aan Urho Kekkonen had en datzelfde gold ook voor Ahti Karjalainen, partijgenoot van Kekkonen en degene die steeds belangrijke onderhandelingen met de Russen voerde. Tevergeefs hebben de Russen zijn presidentskandidatuur gesteund. Ze zullen nu moeten wennen aan Koivisto. Door omzichtig handelen, iets wat de nieuw te kiezen president wel is toevertrouwd, zal hij het vertrouwen van de belangrijke oosterburen moeten winnen.

Het gaat om het voortzetten van het voor beide landen van belang zijnde vriendschapsverdrag. Koivisto is realist genoeg om het Finse belang van een dergelijke bestendiging in te zien. De handel met de Russen is van groot belang. De export van Finse goederen naar Rusland steeg in 1980 met 55%, het eerste halfjaar van 1981 nog eens met 85%. Een kwart van de totale Finse export gaat naar Rusland. Volgens het handelsverdrag tussen de twee landen – een van de drie belangrijke onderdelen uit het in 1948 afgesloten vriendschapsverdrag – moeten import en export van de twee landen elkaar in evenwicht houden. Dat is momenteel niet zo. Aan de eenzijdige groei van de Finse export lijkt voorlopig ook nog geen einde te komen.

Regelmatig vindt overleg plaats tussen handelsdelegaties van de twee landen. Die van Russische zijde staat onder leiding van minister van buitenlandse handel Nikilai Patolitsjew, van Finse zijde is het Ahti Karjalainen die de gesprekken leidt. De Rus geldt als een goedgeefse sinterklaas die Finse bedrijven van goedgevulde orderportefeuilles voorziet. De scheepswerf Wärtsila in Helsinki is een goed voorbeeld. Terwijl in andere landen de scheepsbouw te lijden heeft onder een tekort aan werk, worden bij Wärtsila steeds meer schepen gebouwd. De helft van haar produkten gaat oostwaarts.

Ook in samenwerking met de buren krijgt Finland na recente onderhandeling een kerncentrale (1000 MW). Het wordt de vijfde in het land, de derde Russische. Doordat de Russen jaarlijks 4000 spoorwagons in Finland willen kopen krijgt met name de werkgelegenheid in Noord-Finland een extra impuls. Daar dreigde werkloosheid te ontstaan omdat een aantal ijzermijnen in die omgeving uitgeput raken.

De handel met de oosterburen zorgt in Finland voor een nog steeds groeiende hoogconjunctuur. Op de betalingsbalans is slechts een gering tekort, het werkloosheidscijfer ligt beneden de 5%. Dat zorgt er ook voor dat de uittocht naar Zweden tot staan is gebracht. Vorig jaar is het aantal in Zweden werkende Finse gastarbeiders afgenomen: voor het eerst sinds jaren. De Russen vrezen dat de rol van Ahti Karjalainen in de onderhandelingen verloren zal gaan onder het nieuwe bewind.

	aantal verkregen stemmen	in percentages: aantal verkregen stemmen	t.o.v. pres.-verk. 1978	t.o.v. parlem.-verk. 1979
Mauno Koivisto (soc.-dem.)	145	43,3	+20	+19,3
Harri Holkeri (cons.)	58	18,7	+ 4	– 3
Johannes Virolainen (centrum)	53	16,9	– 2,5	– 0,4
Kalevi Kivistö (Volksdemocr.)	32	11	– 7,2	– 6,9
Jan-Magnus Jansson (Zweedse partij)	11	3,8	+ 0,2	– 0,4
Helvi Sipilä (lib.)	1	1,8	– 1,1	– 1,9
Veikko Vennamo (Plattelandspartij)	1	2,3	– 2,4	– 2,3
Raino Westerholm (chr.)	0	1,9	– 6,9	– 2,9
Overige	0	0,3	– 4,1	– 1,5
	301	100		

(Vor. ber. pag. 511 e.v.-1981)

BELGIË

DISCONTO VERLAAGD

De Nationale Bank van België heeft op 6 jan. het disconto met 1% verlaagd. Het bedraagt nu 14%. Het voorschottentarief is vastgelegd op 15%, wat een daling met 2 procentpunten betekent. De Nationale Bank van België deelde bij die gelegenheid mee dat de daling gerechtvaardigd wordt door de daling van de rente op korte termijn. Meteen kon ook een deel van de op 11 dec. 1981 doorgevoerde rentestijging ongedaan worden gemaakt. Die dag werd het disconto met 2% verhoogd omwille van de sterke druk op de Belgische frank op de wisselmarkten.
Sedertdien nam de druk op de frank af, mede als gevolg van het regeerakkoord dat tussen christen-democraten en liberalen tot stand kwam. Wisselagenten noemden de beslissing van de Nationale Bank niet onlogisch, maar zij vreesden dat te vroeg tot verlaging werd beslist, omdat het economisch programma van de regering nog niet aan uitvoering toe is.
De verlaging van het disconto maakte het kas-, disconto- en acceptkrediet bij de banken goedkoper, terwijl de Nationale Bank op 7 jan. voor de derde maal in 1 week tijd de rente verlaagde op schatkistcertificaten op zeer korte termijn.

RECORDRENTE OP STAATSLENING

Op 6 jan. werd tussen de schatkist en het consortium van banken overeenkomst bereikt over een recordrente van 14,25% op de eerste klassieke staatslening van 1982, met een looptijd van 7 jaar.
In 1981 werd slechts één klassieke staatslening uitgeschreven, n.l. in januari. De juni-lening werd, na wetgevend werk, omgevormd tot een crisislening, die van een aantal fiscale vrijstellingen genoot. De herfstlening werd geschrapt omdat de marktomstandigheden een succesvolle uitgifte in de weg stonden.
Over de financieringsbehoeften van de centrale overheid gaf vice-premier en minister van financiën Willy De Clercq een overzicht in de bijzondere commissie van de Kamer, belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot toekenning van bijzondere machten aan de koning.
Zich baserend op de meest recente gegevens voor 1981 zei minister De Clercq dat het tekort op de lopende verrichtingen van de staatsbegroting is opgelopen tot 267 miljard frank. Het zal volgens de minister uiteindelijk meer dan 270 miljard bedragen. Hierbij moeten de tekorten gevoegd worden van 170 miljard op de kapitaal- en van 38 miljard op de thesaurieverrichtingen, hoofdzakelijk als gevolg van de ondersteuning van de frank om het hoofd te bieden aan de opeenvolgende speculatiegolven. Voor de centrale overheid geeft dit een netto te financieren saldo van 475 tot 480 miljard. Voor de hele overheidssector (centrale overheid en ondergeschikte besturen) bedraagt het netto te financieren saldo 565 tot 570 miljard. Rekening houdend met de schuldaflossingen ten belope van 155 miljard komt men tot een bruto financieringssaldo van 630 miljard. Dit is 17,2% van het Bruto Nationaal Product (BNP).

MEER FAILLISSEMENTEN IN 1981

Volgens de statistieken van het bureau *Eurinform* nam het aantal faillissementen in België in 1981 met 17% toe, met een totaal van 4.133 bedrijven. Het gaat zowel om éénmanszaken als om vennootschappen. In 1980 bedroeg het aantal faillissementen 3.519.
Met uitzondering van de provincie Luxemburg, was er een aanzienlijke stijging van de faillissementen in alle Belgische provincies: 704 in Antwerpen, 1.266 in Brabant, 367 in West-Vlaanderen, 394 in Oost-Vlaanderen, 431 in Henegouwen, 430 in Luik, 321 in Limburg, 58 (−13) in Luxemburg en 171 in Namen.
In Vlaanderen nam het aantal toe van 1.606 in 1980 tot 1.897 in 1981. In Wallonië steeg het van 1.060 tot 1.251 en in Brussel van 853 tot 985.
De zwaarst getroffen sectoren zijn de bouwsector en aanverwante bedrijfstakken, de Horeca-bedrijven en de textiel- en lederbedrijven.

WERKLOOSHEID IN 1981

Eind december 1981 telde de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) 423.847 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen. Het aantal vrouwelijke werklozen nam met 9.206 eenheden toe, tegen 37.560 mannen.
De werkloosheid steeg in 1981 dus met 46.766 eenheden en alleen reeds in de maand december steeg het aantal werklozen met 10. 925, onder wie 7.027 mannen, die tot het stelsel zijn toegelaten op basis van arbeidsprestaties. De werkloze schoolverlaters zullen in januari-februari 1982 het werkloosheidscijfer nog aanzienlijk doen stijgen.
Met 239.398 volledig werklozen was eind december 1981 16% van de tegen werkloosheid verzekerde bevolking in Vlaanderen werkloos. Wallonië telde 140.302 volledig werklozen of 18,2% en Brussel 44.147 werklozen of 15,9% van de tegen werkloosheid verzekerde bevolking.
In december steeg de werkloosheid in Vlaanderen met 3,2%, in Wallonië met 1,9% en in Brussel eveneens met 1,9%.
Zonder rekening te houden met de pas afgestudeerde werkzoekenden, die een lange wachttijd in acht moeten nemen en pas begin van dit jaar opgenomen worden in de statistieken van de uitkeringsgerechtigde werklozen, steeg de werkloosheid in 1981 in België met 12,4%, terwijl het stijgingspercentage in 1980 de 20% benaderde.
Volgens ramingen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven moet voor december 1981 nog gerekend worden met ongeveer 100.000 technisch werklozen. De CRB wijst ook op het aantal werklozen dat overstapte naar het stelsel van het brugpensioen, dat op allerlei wijzen door de overheid tewerk werd gesteld of dat om velerlei redenen van werkloosheidsuitkeringen uitgesloten werd. Zo komt de CRB tot een raming van 716.000 geregistreerde en afgevloeide werklozen.

KRANT DE MORGEN VEROORDEELD

De burgerlijke rechtbank van Gent heeft op 23 dec. 1981 de krant „De Morgen" veroordeeld tot het betalen van een schadevergoeding van 25.000 fr. aan president Moboetoe van Zaïre, wegens ernstige schending van diens privé-leven.
De krant had geschreven dat Moboetoe ongeneeslijk ziek is en Zaïre niet langer meer zou regeren. President Moboetoe had aanvankelijk 1 mln fr. schadevergoeding geëist, maar hij halveerde later zijn eis. De rechtbank heeft de krant tot een kleine schadevergoeding veroordeeld. „De Morgen" moet het vonnis publiceren en de kosten betalen voor de publikatie in een Zaïrees dagblad.

BRIEF VAN DE KONING AAN DE DEELREGERINGEN

Naar aanleiding van de installatie van de Vlaamse deelregering en de Franse gemeenschapsregering, heeft koning Boudewijn op 28 dec. 1981 een brief geschreven naar hun respectieve voorzitters, Gaston Geens en Philippe Moureaux. De brief luidt als volgt:

„Ik heb u zopas de eed afgenomen en aldus uw verkiezing tot het voorzitterschap van de executieve van de Vlaamse gemeenschap (n.v.d.r. resp. Franse gemeenschap) bekrachtigd. Bij deze gelegenheid kan ik u de verzekering geven dat ik, zoals u, zal waken over de eerbiediging van de bevoegdheden van de gemeenschap, zoals deze bepaald zijn in de grondwet en de betreffende wetten.
Het is van belang dat vanaf het begin van de

autonome werking van de executieven een doelmatig overleg plaatsvindt, ook met de nationale regering. Een harmonieus naast elkaar bestaan en een eerlijke samenwerking tussen onze verschillende instellingen zijn voortaan noodzakelijk om het hoofd te bieden aan de ernstige economische en financiële toestand, die u kent. Ik ben ervan overtuigd dat de regering en de executieven hieraan de nodige aandacht zullen besteden.
De monarchie blijft de band tussen de verschillende bestanddelen van de natie en zal met gelijke belangstelling de ontwikkeling van elk van hen volgen. Het is in die geest dat ik met u dezelfde goede betrekkingen wens te onderhouden, zoals deze tot stand gekomen zijn wanneer u deel uitmaakte van de nationale regering.
Ik wens u en uw collega's van de executieve het allerbeste in het vervullen van uw taak."

BEZINNING BIJ DE CVP

Gevolg gevend aan de motie van het nationaal partijbestuur, publiceerde waarnemend CVP-voorzitter Frank Swaelen op 8 jan. het manifest „De Christelijke Volkspartij: een nieuw begin!", dat als basis moet dienen voor wat hij noemde een eerlijke en grondige bezinning over de oorzaken van de verkiezingensnederlaag van 8 nov. 1981, (pag. 753 e.v.-1981).

Swaelen stelt dat de nederlaag het zelfvertrouwen niet mag aantasten. De partij blijft de uitdrukking van de belangrijkste politieke grondstroom in Vlaanderen. Meer dan 1.200.000 kiezers behielden hun vertrouwen in de CVP, die de grootste partij blijft van het land. Zij vertolkt het politiek ideaal van meer dan 120.000 individuele leden. Zij is de uitdrukking en tevens de verdedigster van de christelijke sociale en culturele verenigingen, die de hartslag van Vlaanderen zijn.
De CVP moet echter meer zichzelf worden. De christen-democratie is geen koel machtsinstrument, maar een brede politieke volksbeweging. Zij moet gestalte geven aan haar grote sociale bewogenheid en haar streven naar moderne vormen van sociale rechtvaardigheid. Vanaf de jongerenbeweging tot in de hoogste besturen, moet de partij volstrekt representatief zijn voor alle lagen van de bevolking.
De CVP, aldus Swaelen, moet echt voorrang verlenen aan de geestelijke waarden die zij aanhangt en moet zonder complexen en met grote hardnekkigheid de Vlaamse belangen behartigen. Het ordewoord in de partij moet luiden: samenhorigheid, met de vaste wil om samen te besluiten en eensgezind te handelen. De partij moet zich doelbewust openstellen voor vernieuwing. Zij moet ontvankelijk zijn voor al wat leeft bij de eigen leden en bij alle christen-democratisch georiënteerde mensen, die bezorgd zijn om het welzijn in onze samenleving. Als volksbeweging moet zij weer gevoelig worden voor wat omgaat in de vele groepen en bewegingen, vooral van jongeren, die bekommerd zijn om het leefmilieu, de kleinschaligheid, de Derde Wereld, de vredesproblemen, de geestelijke waarden. Velen voelen zich thans afgezonderd en soms gemanipuleerd. Zij kunnen een natuurlijke tolk vinden in de christen-democratie.
De CVP moet op langere termijn plannen en een echte toekomstvisie ontwikkelen. Zij is geen starre, autoritaire partij, maar een levende beweging van gedachten en van mensen. Aan de doorstroming vanuit de basis naar de top moet het grootste belang worden gehecht.
Inzake de regering-Martens, wijst wnd. CVP-voorzitter Swaelen erop dat het nationaal congres het licht op groen heeft gezet omdat de essentiële punten van het verkiezingsprogram van de CVP in het regeerakkoord zijn opgenomen. Daarenboven heeft de CVP haar drie gewezen eerste ministers, samen met andere krachtige persoonlijkheden, in de regering afgevaardigd. Deze ploeg moet het zo noodzakelijke plan van her-industrialisering, economisch herstel en vernieuwde werkgelegenheid uitvoeren. Daarom wil de CVP van deze regering een succes maken.

Voor de verwezenlijking van het regeerakkoord zal de CVP een krachtige steun verlenen. Zij rekent op de moed, de solidariteit en de besluitvaardigheid van de hele regeringsploeg, aldus Swaelen.

Maar de loyaliteit van de CVP met de regering mag de bezinning, vernieuwing en „herbronning" binnen de partij niet belemmeren, zo zei Swaelen op 20 jan. op een persconferentie. Na de parlementsverkiezingen van 8 nov. 1981 hebben de andere partijen de mathematische mogelijkheid om zowel nationaal als in Vlaanderen te regeren zonder of tegen de CVP niet benut. De CVP krijgt dus de kans niet om zich in de oppositie opnieuw te profileren. Zij moet het doen vanuit de deelneming aan het beleid en Swaelen zei daartoe de geëigende formules uit te zullen werken om de risico's van deze operatie, die hij essentieel en noodzakelijk noemde, voor de regering zo beperkt mogelijk te houden.
Swaelen zei ten slotte niet te geloven in de haalbaarheid van de eventuele oprichting van een christelijke arbeiderspartij in Vlaanderen. Hiervan is vooral sprake in de Christelijke vakcentrale der metaalbewerkers, met als stuwende kracht een groep van ruim 20 vakbondsleden en -militanten. Swaelen zei dat de opzet uitgaat van een niet representatieve groep en dat de overgrote meerderheid van de christelijke arbeiders een dergelijke partij niet wenst. Hun belangen worden beter behartigd via de geëigende kanalen binnen de CVP, dan via een nieuwe politieke partij.

HERGROEPERING BINNEN DE PSC

Op 19 jan. is binnen de PSC, de Franstalige christen-democraten, een nieuwe centrumbeweging tot stand gekomen, die geschraagd wordt door 12 parlementsleden en die gezien moet worden als een eerste stap naar een hergroepering binnen en een nieuwe profilering van de PSC. Een en ander is een gevolg van de zware verkiezingsnederlaag van de PSC op 8 nov. 1981. De 8 parlementsleden van de PSC, die verwant zijn aan of leidende functies bekleedden in het Centre d'Etudes Politiques des Indépendants et des Cadres (Cépic), de rechtervleugel van de PSC, namen op die dag ontslag uit deze organisatie en traden, samen met 4 standenloze PSC'ers, toe tot het „Rassemblement Chrétien du Centre". Dit gebeurde na een zorgvuldige en strikt geheim gehouden voorbereiding van een aantal weken, met als belangrijkste promotor de standenloze PSC-senator Frédéric François, gewezen journalist van de Franstalige radio- en televisie (RTBF), die vanuit de achtergrond de volle steun kreeg van de interim-voorzitter van de PSC, Gérard Deprez, die voorzichtig op het gebeurde reageerde.
Na de vergadering van het hoofdbestuur van de PSC van 19 jan. wees Deprez op de overweging van het hoogste beslissingsorgaan van de partij en van hemzelf om een einde te maken aan het bestaan van al te sterk gestructureerde standen binnen de PSC. Deprez verwees ook naar het document „Engagement de comportement politique" (Verbintenis van politiek gedrag), dat op 24 nov. 1981 door het hoofdbestuur was opgesteld en dat ter ondertekening was toegezonden aan alle mandatarissen en voorzitters van arrondissementele en plaatselijke afdelingen van de partij. Allen hebben het ondertekend teruggezonden, alsook een groot aantal leden, die dit spontaan deden.

In de punten 1 tot 3 van het document wordt gehandeld over het lidmaatschap en de basisbeginselen van de PSC. In punt 4 wordt gesteld dat alleen de statutaire organen van de PSC gemachtigd zijn de politieke lijn van de partij te bepalen. In afwachting van het e.k. doctrinair en politiek congres wordt elke publieke politieke stellingname van niet statutaire organen opgeschort. Onder dezelfde voorwaarden mag geen enkel lid van de PSC zich in het openbaar uitspreken voor een georganiseerde groep of strekking binnen de PSC. In punt 5 wordt gezegd dat de PSC een politieke partij is en geen kartel van sociale organisaties of belangengroepen. In het belang van alle leden en van al wie vertrouwen stelt in de PSC, wordt het tendensrecht binnen de partij uitgeoefend, zo luidt de slotparagraaf van het document.

Op een persconferentie verklaarden de leden van de centrumbeweging dat hun initiatief gezien moet worden als een eerste stap naar de ontmanteling van de al te sterk gestructureerde standen. Teruggaand tot het Kerstprogramma van 1945, bij de oprichting van CVP-PSC, beklemtonen zij de samenhorigheid. Binnen de PSC moet men opnieuw van divergentie tot convergentie komen.
Al de parlementsleden en heel wat vooraanstaanden van Cépic zijn tot de centrumbeweging toegetreden.

Het gaat om de kamerleden en senatoren Grafé, ontslagnemend voorzitter van Cépic, Vanden Boeynants, gewezen voorzitter van Cépic en van de PSC, Mainil, staatssecretaris, Michel, gewezen Kamervoorzitter, Desmarets, gewezen vicepremier, le Hardy de Beaulieu, Dalem en du Monceau de Bergendal. De voorzitter van de PSC-jongeren, Tarwé, een groot aantal voorzitters van arrondissementele en plaatselijke afdelingen en praktisch alle Cépic-mandatarissen in de Bestendige Deputaties en de provincieraden,

traden tot de Centrumbeweging toe, alsook de adjunct-directeur van de studiedienst van Cépic, de Classet.

Van de standenloze PSC'ers traden de kamerleden en senatoren François, Wauthy (fractieleider in de Kamer), Jérôme en Gehlen tot de centrumbeweging toe, alsook Fernand Herman (Europees parlementslid) en Betsch (voorzitter van de Duitse Cultuurraad). Ook verscheidene standenloze leden van het hoofdbestuur van de PSC onderschreven de actie.

De meeste standenloze PSC-parlementsleden bleven echter afzijdig, hoewel zij zeiden „er met hun hart bij te zijn".
Zij verklaarden te allen prijze bipolarisatie binnen de partij te willen voorkomen en bekenden zich ook als behorende tot het centrum, maar dan wel losstaand van het Rassemblement Chrétien du Centre.
Hun houding werd vooral ingegeven door het feit dat de linkervleugel van de PSC, de Démocratie Chrétienne, niet bereid werd bevonden de geëigende structuren op te geven. Dit houdt niet alleen verband met het klimaat van sociale onrust in Wallonië, dat met een christen-democratische-liberale regering nog zal aanzwellen, maar ook met het gevaar van een scheuring binnen de Waalse christelijke arbeidswereld, die belaagd wordt door de Parti Socialiste, het Rassemblement Wallon en het Rassemblement Populaire Wallon, dat bij de jongste parlementsverkiezingen grotendeels in de Parti Socialiste is opgegaan.

Niettegenstaande Cépic onthoofd en praktisch ontdaan werd van alle actiemiddelen, blijft het vooralsnog binnen de PSC bestaan, met als nieuwe voorzitter de Luikse arts Henrard. Maar het is geen geheim dat sedert de parlementsverkiezingen van 8 nov. 1981 partijen als de PRL (Franstalige liberalen) en de UDRT-RAD toenadering hebben gezocht tot Cépic, de rechtervleugel van de PSC.

NEDERLAND

SOCIALE VERZEKERINGEN PER 1 JANUARI 1982

In onderstaand overzicht zijn de bedragen van de uitkeringen en daglonen krachtens de sociale verzekeringen per 1 januari 1982 vermeld.

AOW en AWW

M.i.v. 1 januari 1982 zijn de uitkeringen krachtens de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet de volgende:

AOW	bruto maand-uitkering	bruto vak.-uitkering per maand
Gehuwde	*f* 1542,06	*f* 100,82
Ongehuwde	*f* 1073,62	*f* 70,57

AWW

Wed. met kinderen	*f* 1542,06	*f* 100,82
Wed. zonder kinderen	*f* 1073,62	*f* 70,57
Wezen tot 10 jaar	*f* 343,56	*f* 22,58
Wezen van 10-16 jaar	*f* 515,34	*f* 33,87
Wezen van 16-27 jaar	*f* 687,12	*f* 45,16

Uitgangspunt voor deze verhoging is de zgn netto-netto-koppeling. Hierbij is het netto AOW-pensioen per maand voor een echtpaar – dat is het bruto AOW-pensioen verminderd met de daarop in te houden loonbelasting en de premie voor de laagste klasse van de ziekenfondsverzekering voor bejaarden – gelijk aan het netto minimumloon. Deze netto-netto-koppeling geldt ook voor de vakantie-uitkering. Voorts bedraagt het netto AOW-pensioen voor een alleenstaande 70% van dat van een echtpaar. Opgemerkt wordt dat ook de inhoudingen (loonbelasting, eventuele ziekenfondspremie en AWBZ-bijdrage) wijzigen. Met name zal door de verlaging van de fiscale bejaardenaftrek de in te houden loonbelasting op het AOW-pensioen sterk toenemen. Daar staat echter een evenredige verhoging van het bruto-pensioen tegenover. De berekening van het netto-bedrag wordt vermeld op het betalingsstuk.

Kinderbijslagen

De kinderbijslag bedraagt met ingang van 1 januari 1982 per kwartaal voor een gezin met:

een kind	*f* 284,—
twee kinderen	*f* 745,—
drie kinderen	*f* 1205,—
vier kinderen	*f* 1762,—
vijf kinderen	*f* 2319,—
zes kinderen	*f* 2933,—
zeven kinderen	*f* 3547,—
acht kinderen	*f* 4224,—

Indien het oudste kind voor wie kinderbijslag wordt uitbetaald, jonger is dan 3 jaar, dan bedraag de kinderbijslag voor een gezin met:

een kind	*f* 142,—
twee kinderen	*f* 603,—
drie kinderen	*f* 1064,—
vier kinderen	*f* 1620,—

Uitbetaling van kinderbijslag aan de verzorgende ouder

Op 1 januari 1982 is de bestaande rechtsgrond voor het recht op kinderbijslag, namelijk het onderhoudsbeginsel, uitgebreid met het verzorgingsbeginsel. Voor kinderen beneden de leeftijd van 16 jaar, die tot een huishouden behoren, zal voortaan de verzorger in de eerste plaats aanspraak op kinderbijslag kunnen maken.
Het introduceren van het verzorgingsbeginsel in de A.K.W. zal in vrijwel alle gevallen een verandering van de aanvraag van de kinderbijslag betekenen. Dit komt het duidelijkst tot uiting in geval van echtscheiding of duurzaam gescheiden leven. Echter ook in het overgrote deel van de andere gevallen zal de nieuwe regeling consequenties hebben.
Op grond van de A.K.W. kan in bepaalde gevallen meer dan één persoon recht op kinderbijslag hebben voor een zelfde kind. Zo hebben een vrouw en een man, die met een kind, jonger dan 16 jaar, een huishouding vormen, beiden recht op kinderbijslag voor dat kind. Ook in het geval van echtscheiding of duurzaam gescheiden leven kan zowel de ouder, tot wiens huishouden het kind behoort, alsook – mits er een voldoende financiële bijdrage in de onderhoudskosten wordt geleverd – de ouder die tot alimentatiebetaling verplicht is, aanspraak maken op kinderbijslag. Om te voorkomen dat dubbele uitbetaling voor hetzelfde kind plaatsvindt, zullen bij algemene maatregel van bestuur nadere regelingen worden getroffen, waarbij de voorrangsregels worden uitgewerkt.
Daarbij zijn de volgende uitgangspunten van belang:

a. bij samenloop van aanspraken tussen enerzijds een verzorgende ouder en anderzijds een onderhoudende ouder, zullen de aanspraken van de verzorgende ouder voor gaan;

b. bij samenloop van aanspraken tussen twee verzorgend ouders – een vrouw en een man, die samen een huishouden vormen – zullen de aanspraken van de vrouw voor gaan.

Als gevolg van het een en ander zullen ingrijpende veranderingen plaatshebben bij het aanvragen van kinderbijslag.
In de gevallen, waarin sprake is van echtscheiding of duurzaam gescheiden leven, wordt in de huidige situatie de kinderbijslag aangevraagd door degene, die de hoogste bijdrage in het onderhoud van het kind levert. Veelal is dit de ouder, die de alimentatie verschuldigd is. In de meeste gevallen verblijven de kinderen dan bij de andere ouder.
Hier is duidelijk een onderscheid te maken tussen de onderhoudende ouder (de alimentatiebetalende ouder) en de verzorgende ouder, (degene tot wiens huishouding het kind behoort). Met ingang van het eerste kwartaal 1982 gaan de kinderbijslagaanspraken van de verzorgende ouder vóór op die van de onderhoudende ouder. De verzorger dient dan ook de kinderbijslag zelf aan te vragen.
Wanneer de alimentatiebetalende ouder het kind in voldoende mate op zijn kosten onderhoudt, blijft echter wel zijn recht op kinderbijslag bestaan. Dit is van belang in het geval hij opnieuw huwt of gaat samenwonen. De kinderen uit zijn vorige huwelijk, die hij tot zijn last heeft, kunnen meetellen voor het bepalen van de gezinsgrootte van zijn nieuwe gezin. Dit heeft tot gevolg dat er voor de kinderen in dat nieuwe gezin aanspraak bestaat op een hogere kinderbijslag.
Ook in een gezamenlijke huishouding van een vrouw en een man zal de wetswijziging gevolgen hebben voor wat betreft de aanvrage om kinderbijslag. In de huidige situatie wordt de kinderbijslag in vrijwel alle gevallen aangevraagd door de man. Voor deze constructie is indertijd gekozen, omdat de man in het toenmalige rollenpatroon werd gezien als degene die de kost verdiende. Hij onderhield het gezin en deed daardoor ook de benodigde uitgaven voor de kinderen. Naar de opvattingen van die tijd was het dan ook redelijk de kinderbijslag aan de man toe te kennen.
Met ingang van het eerste kwartaal 1982 zullen de aanspraken op kinderbijslag van de vrouw voorgaan op die van de man. Deze keuze voor de vrouw is gemaakt op grond van de overweging dat zij uitsluitend of bij voorrang als verzorgende ouder wordt aangemerkt.
Het staat overigens de vrouw in alle gevallen vrij om de kinderbijslag rechtstreeks door de Raad van Arbeid op de bank- of girorekening van haar echtgenoot te laten overmaken.
De keuze voor de vrouw is overigens een voorlopige keuze. Met ingang van 1 januari 1983 zal naar alle waarschijnlijkheid een keuzesysteem worden ingevoerd, waarbij de vrouw en de man zelf kunnen bepalen wie de kinderbijslag gaat aanvragen.

Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW)

Voor de vaststelling van de AAW-grondslagen is evenals voor de andere sociale uitkeringen de zgn. netto-netto-koppeling tot uitgangspunt genomen.
Deze grondslagen bedragen per 1 januari 1982:
Individuele grondslag

voor 21-jarigen en ouder	*f* 75,14
voor 20-jarigen	*f* 66,63
voor 19-jarigen	*f* 58,22
voor 18-jarigen	*f* 49,71

Grondslag voor gehuwden met inkomsten van henzelf of van echtgeno(o)t(e)

tot 15% van de grondslag	*f* 105,76
tot 30% van de grondslag	*f* 87,56

Wet op de arbeidsongeschiktheid (WAO) en Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV)

De daglonen ingevolge de WAO en de WWV worden met ingang van 1 januari 1982 als volgt verhoogd:
a. daglonen tot en met *f* 95,15 worden verhoogd met 2,92%;
b. daglonen die méér bedragen dan *f* 95,15 doch minder dan- of gelijk zijn aan *f* 109,42 worden verhoogd met 2,38% + *f* 0,51;
c. daglonen die méér bedragen dan *f* 109,42 worden verhoogd met 3,53% – *f* 0,74.
Bij de bepaling van deze verhoging is volgens wettelijk voorschrift uitgegaan van de stijging van de index van de regelingslonen over de periode 30 april 1981 tot en met 31 oktober 1981. Het per 1 juli 1981 gegeven voorschot van ongeveer 1% is daarop in mindering gebracht.
Verder is rekening gehouden met de eenmalige wettelijke bepaling dat loonstijgingen ten gevolge van toeslagverwerkingen, op de stijging van de index in mindering moeten worden gebracht. Deze toeslagverwerking kwam m.n. voor in de CAO-lonen in de bouwsector.
Tot slot is ingevolge wettelijke bepalingen het effect van een aantal binnen de collectieve loonregelingen aanwezige beloningscomponenten volledig naar niveau doorgegeven. Dat heeft geleid tot bovengenoemde drie niveaus.

Minimumdaglonen werknemersvoorzieningen

De minimumdaglonen in de WAO, de WW en de WWV komen per 1 januari 1982 als volgt te luiden:
WAO *f* 120,63 (inclusief de koopkrachttoeslag)
WW *f* 123,05
WWV *f* 128,37 (inclusief de koopkrachttoeslag)
Bij de vaststelling van de minimumdaglonen is uitgegaan van de koppeling aan het netto-minimumloon. In het minimumdagloon in de WAO en de WWV is sedert 1 januari 1980 een tijdelijke, in de tijd af te bouwen, koopkrachttoeslag begrepen. Deze toeslag bedraagt per 1 januari 1982 voor het minimum-WAO-dagloon *f* 0,25 en voor het minimum-WWV-dagloon *f* 0,19.

Maximum-uitkeringsdagloon werknemersvoorzieningen

Het maximumdagloon, waarnaar de uitkeringen ingevolge de WAO, de ZW, de WW en de WWV worden berekend, bedraagt per 1 januari 1982 *f* 253,44.

Toeslag in verband met vereveningsbijdrage

Op de uitkeringen ingevolge de WAO en WWV, welke vóór 1 januari 1980 zijn ingegaan, zal de toeslag die in verband met de op bovengenoemde datum ingevoerde zgn. vereveningsbijdrage wordt gegeven, worden gecontinueerd.

De uitbetaling

De nieuwe uitkeringsbedragen ingevolge de AOW en de AWW zullen in het algemeen met ingang van de uitbetaling over de maand januari 1982 worden uitgekeerd. De vakantie-uitkering wordt in de regel in de maand mei betaalbaar gesteld. De uitkeringen ingevolge de AOW en de AWW worden door de Sociale Verzekeringsbank uitbetaald. De uitbetaling van de kinderbijslagen door de Raden van Arbeid vindt plaats na afloop van het desbetreffende kwartaal. De verhoogde kinderbijslagen zullen dus vanaf 1 april 1982 betaalbaar worden gesteld.
De uitbetaling van de, overeenkomstig de wettelijke bepalingen, verhoogde arbeidsongeschiktheidsuitkeringen door het Gemeenschappelijk Administratiekantoor of de bedrijfsvereniging zal in het algemeen in de maand januari 1982 plaatsvinden.

Ziekenfondsverzekering voor bejaarden- en vrijwillige verzekering

I. Bejaardenziekenfondsverzekering
Met ingang van 1 januari 1982 zal de toelatingsgrens voor de bejaardenziekenfondsverzekering worden vastgesteld op *f* 23.541,72. De verzekerden in de bejaardenverzekering zullen vanaf die datum de volgende premies verschuldigd zijn:

Ongehuwden

Inkomensklasse (inkomen in 1982)	**maandpremie**
tot *f* 18.226,64	*f* 33,—
f 18.226,65 - *f* 18.816,72	*f* 65,85
f 18.816,73 - *f* 19.108,64	*f* 98,60
f 19.108,65 - *f* 23.541,72	*f* 131,40

Gehuwden

Inkomensklasse (inkomen in 1982)	**maandpremie**
tot *f* 18.980,51	*f* 33,—
f 18.980,52 - *f* 19.455,11	*f* 65,85
f 19.455,12 - *f* 19.930,31	*f* 98,60
f 19.930,32 - *f* 21.684,72	*f* 131,40
f 21.684,73 - *f* 23,541,72	*f* 197,—

II. Reductieregeling vrijwillige ziekenfondsverzekering

a. **Studerende en invalide kinderen**

Voor studerende, invalide dan wel de moeder vervangende kinderen tussen 16 en 27 jaar zal vanaf 1 januari 1982 een premie verschuldigd zijn van *f* 75,85 per maand.

b. **Gehuwden jonger dan 65 jaar**

Hier te lande wonende gehuwde verzekerden met een inkomen dat in 1981 niet hoger was dan *f* 29.600,— zullen de volgende premies verschuldigd zijn (tenzij de premie van het fonds lager is):

Inkomensklasse (inkomens in 1981)	**maandpremie**
tot *f* 22.800,—	*f* 151,70 (*f* 75,85 p.p.)
f 22,800,— - *f* 26.200,—	*f* 244,20 (*f* 122,10 p.p.)
f 26.200,— - *f* 29.600,—	*f* 283,50 (*f* 141,75 p.p.)

c. **Premiereductieregeling voor gehuwde bejaarden in de vrijwillige verzekering**

Hier te lande wonende gehuwde bejaarden in de vrijwillige verzekering met een inkomen dat niet hoger is dan *f* 30.415,—, zullen de volgende premies verschuldigd zijn (tenzij de premie van het fonds lager is):

Inkomensklasse (inkomen in 1982)	**maandpremie**
f 23,541,72 - *f* 26.978,37	*f* 244,20 (*f* 122,10 p.p.)
f 26.978,37 - *f* 30.415,—	*f* 283,50 (*f* 141,75 p.p.)

d. **Premiereductieregeling in de vrijwillige ziekenfondsverzekering voor ongehuwden met een AAW-uitkering**

Voor verzekerden die niet gehuwd zijn en recht hebben op een uitkering krachtens de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, berekend naar een arbeidsongeschiktheid van 80% of meer en die niet ten laste van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten worden verpleegd in een (voorlopig) erkende inrichting of een tehuis, geldt een premiereductie indien het inkomen in 1982 niet meer bedraagt dan *f* 17.000,—.
De premies zijn aldus:

voor ongehuwden beneden 35 jaar	*f* 75,85
voor ongehuwden boven 35 jaar	*f* 122,10

III. Eigen bijdrage in het kader van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten

Met ingang van 1 januari 1982 gelden de volgende bedragen:

Ongehuwden

Het minimaal ter vrije besteding overblijvende bedrag wordt verhoogd tot *f* 278,30 per maand. De maximale eigen bijdrage tot *f* 758,12 per maand.

Gehuwden

Het minimaal ter vrije besteding overblijvende bedrag wordt verhoogd tot *f* 556,60 per maand. De maximale eigen bijdrage wordt *f* 909,86 per maand.
Voor de bepaling van het inkomen waarop de bijdrage van toepassing is blijft voor de ongehuwde een bedrag van *f* 58,58 per maand buiten beschouwing en voor de gehuwde een bedrag van *f* 83,69 per maand.

ENGELAND

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN MEI 1981 – JANUARI 1982 (vervolg)

In een terugblik op het Labourcongres, dat van 27 september-2 oktober 1981 in Brighton werd gehouden schreef *NRC/H'blad* op 2 oktober o.a.:

In het Britse Brighton is vandaag een van de merkwaardigste en interessantste Labourcongressen van na de oorlog geëindigd. De partij is niet, zoals veel conservatieven en sociaal-democraten hoopten, geëxplodeerd. De relaties tussen de radicalen van Tony Benn en de rechtervleugel waarvan Denis Healey een exponent is, waren zeker niet vriendelijk. Maar de debatten misten toch de diepe bitterheid en het venijn van de afgelopen jaren, toen mensen als David Owen en Roy Jenkins nog lid waren van Labour.
De uittocht van de „renegaten" naar de Sociaal-Democratische Partij heeft de sfeer bij Labour gezuiverd. In de ogen van de radicalen zijn mensen als Healey en Hattersley en Callaghan weliswaar rechts en zelfs reactionair, maar het zijn tenminste geen „verraders" van de socialistische zaak, zoals de SDP-ers. Een oprecht radicaal kan Denis Haeley met grote moeite nog „kameraad" noemen, Shirley Williams niet meer – en dat zegt alles.
Het vertrek van de sociaal-democraten heeft, zo werd deze week in Brighton duidelijk, tot een hergroepering binnen Labour geleid. De opmerkelijkste ontwikkeling was de opsplitsing van de linkervleugel in radicaal links (de groep-Benn) en centrum-links (de 20 tot 30 parlementsleden die zich onthielden van stemming bij de strijd tussen Benn en Healey om het plaatsvervangend leiderschap).
Een deel van de linkervleugel van Labour, die altijd opereerde onder het etiket Tribunegroep, wenst zich kennelijk niet te identificeren met het radicalisme van Benn. De overwegingen zijn ten dele tactisch, ten dele principieel.
Mensen als Neil Kinnock vinden het bijvoorbeeld onjuist om de kiezers te confronteren met een programma vol eenzijdige nucleaire ontwapening en nationalisatie. Zij geloven dat Labour daarmee nooit aan de regering kan komen, omdat de meerderheid van de Britse kiezers nog niet zo ver is.
Een principiëler bezwaar is dat Benn de laatste verantwoordelijkheid – de macht zo men wil – in de socialistische beweging wil afnemen van de vertegenwoordigers in de regering en het parlement. Hij wil dat de partij het laatste woord heeft, en beschouwt ministers en kamerleden als dienaren van de volkswil. Centrum-links is nog bereid om te geloven in de goede bedoelingen van Tony Benn, maar vindt het systeem te riskant.
Aan centrum-links grenst nu centrum-rechts, waartoe partijleider Michael Foot langzamerhand gerekend kan worden, en een grote groep vakbondsleiders. Dat zijn de mensen die na enige aarzeling toch de veilige weg kozen en voor Denis Healey stemden. Daarnaast is de nieuwe rechtervleugel; de socialisten die net zo goed aan de radicale kant van de SDP konden staan, maar om de een of andere reden hebben verkozen om bij Labour te blijven. Zij zijn tegen

eenzijdige nucleaire ontwapening, tegen nationalisaties, tegen terugtrekking uit de EG, en voelen diep in hun hart voor een monetaire politiek.
Wie het slagveld van Brighton overziet, kan tot de conclusie komen dat Labour een nieuw evenwicht heeft bereikt.

Eerste congres SDP

Van 4-9 oktober werd het eerste congres van de op 26 maart opgerichte Sociaal-Democratische Partij gehouden in Perth (Schotland), Bradford (midden-Engeland) en Londen. De SDP-leden reisden gezamenlijk per speciale trein van stad tot stad.
Bindende beslissingen kon het Congres echter niet nemen, omdat de deelnemers geen afgevaardigden waren. Zij vertegenwoordigden alleen zichzelf. Regels bestonden nog niet voor de jonge partij. Het was de bedoeling in februari 1982 een constituerende vergadering te houden, waarop regels, statuten e.d. zouden worden vastgesteld. Men wisselde op het congres o.m. van gedachten over de alliantie met de Liberale Partij en over de vraag wie partijleider diende te worden en welk kiessysteem moest worden gebruikt.
Over de samenwerking met de Liberalen waren de SDP-ers zeer enthousiast. Roy Jenkins drong er op aan niets te doen dat de alliantie in gevaar kon brengen. Volgens Shirley Williams zou het „dwaze kortzichtigheid" zijn om te doen alsof de partijen elkaar niet nodig hadden. Zij vroeg niet alleen een akkoord voor de komende verkiezingen, maar ook een regeerakkoord tot de volgende verkiezingen.
Het Congres bleek echter verdeeld te zijn over de manier waarop de partijleider moest worden aangewezen, die bij een verkiezingsoverwinning premier werd (tenzij de Liberale partijleider Steel die functie zou opeisen in een coalitie). Een deel van de SDP, waaronder Shirley Williams, wilde elk partijlid een stem geven; een ander deel, waaronder Roy Jenkins, wilde dat de parlementaire fractie het exclusieve keuzerecht had. In februari zou over deze kwestie een beslissing worden genomen.
Op 5 oktober bleek, dat de SDP tegen eenzijdige nucleaire ontwapening was, vóór de NAVO en EG, en dat zij een gemengde economie wilde: geen nationalisatie van nieuwe industrieën, maar wel uitbreiding van de taak van de National Enterprise Board. Verder: een nieuw instituut voor financiële steun aan kleine bedrijven, industriële democratie, een geleide loonpolitiek en samenwerking tussen overheid en het bedrijfsleven.
Op 7 oktober verwelkomde de SDP opnieuw 2 parlementsleden die de Labourpartij hadden verlaten. Het waren Tom McNally, voormalig politiek adviseur van oud-premier James Callaghan, en James Dunn.

Als reactie op het partijcongres van Labour liepen in totaal 5 Lagerhuisleden over naar de SDP. Naast de twee al genoemde waren dat: Dickson Mabon op 1 okt., Bob Mitchell op 5 okt. en David Ginsburg op 6 okt. Het totale aantal overlopers van Labour naar SDP was daarmee gekomen op 21. Daarvan waren er 20 afkomstig van Labour en 1 van de Conservatieven.

Congres Conservatieven

Van 13-16 oktober vond in Blackpool het congres plaats van de Conservatieve partij. Er waren 4000 gedelegeerden aanwezig. Zij waren geen gekozen afgevaardigden, hadden geen mandaat, zodat het Congres geen beslissingen kon nemen in de zin, dat het de regering opdrachten gaf. Het Congres mag zelfs niet beslissen wat er in het verkiezingsmanifest komt.
Tijdens het congres werd de sfeer gekenmerkt door verdeeldheid binnen de partij.

Op 14 oktober hield oud-premier Edward Heath tijdens een debat over ideologie en economie een toespraak, waarin hij een dringend beroep deed op de regering-Thatcher om het economisch beleid te veranderen. Heath pleitte voor verlaging van de bankrente en vond dat Groot-Brittannië zich moest isoleren van wat er gebeurde op de Amerikaanse geldmarkt. „Een lagere rente bevordert de inflatie niet, maar bespaart de overheid in tegendeel geld, omdat zij minder voor leningen hoeft te betalen. Als het bedrijfsleven goedkoper kan lenen, hoeven de prijzen minder snel omhoog. Het denkbeeld dat hoge rente inflatie vermindert en overheidsuitgaven omlaag brengt is onjuist".
Hij constateerde, dat de industriële basis van het land werd ondermijnd door het grote aantal bedrijfssluitingen, waardoor een hoge werkloosheid bestond, die moreel niet acceptabel was.
Zijn toespraak werd door het Congres zeer koel ontvangen. De spreker die opmerkte: „Margaret Thatcher heeft een visioen dat Groot-Brittannië ooit weer groot wordt. Ted Heath heeft een visioen dat Ted Heath ooit weer groot wordt" kreeg een daverend applaus.
Minister van financiën sir Geoffrey Howe, die het debat namens de regering afsloot, was het met Heath eens, dat werkloosheid op dat moment het grootste sociale kwaad was, maar hij beschouwde de strijd tegen inflatie en die tegen werkloosheid als „twee kanten van dezelfde medaille".
Sir Geoffrey wees, namens premier Thatcher, elke financiële injectie in de economie af (tijdens een bijeenkomst buiten het officiële congres had exminister sir Ian Gilmour een gedetailleerd voorstel gedaan om de economie met een injectie van *f* 25 mrd te stimuleren). Howe kreeg voor zijn toespraak een staande ovatie.
Na afloop van het debat, waarop de 4000 deelnemers vrijwel zonder uitzondering de regering steunden, liep Heath de zaal uit en voorspelde dat zijn partij de komende verkiezingen zou verliezen.

Op 15 oktober gingen Heseltine, minister van ruimtelijke ordening, en Pym,

Roy Jenkins (1), één van de oprichters van de Sociaal-Democratische Partij, in Perth, tijdens een rede die hij hield op het eerste congres van de partij. Verder v.l.n.r.: David Owen, Bernard Doyle, voorzitter Dick Crawshaw, Dick Newby, Bill Rodgers en Shirley Williams.

Minister van financiën, sir Geoffrey Howe, neemt tijdens het congres van de Conservatieven in Blackpool het applaus in ontvangst na afloop van zijn toespraak over de Britse economie. Naast hem premier Thatcher.

leider van het Lagerhuis, in de oppositie, toen zij verklaarden een minder dogmatische benadering van de economie te willen.
Heseltine, die zich in opdracht van premier Thatcher speciaal was gaan bezighouden met de binnensteden na de rellen (pag. 449 e.v.-1981), was het duidelijkst in de oppositie. Hij zei o.m. dat er meer geld moest worden besteed aan het weer leefbaar maken van de stadscentra uit particuliere bron of zo nodig door de overheid. Deze opmerking werd door het congres geïnterpreteerd als een openlijke aanklacht tegen premier Thatcher dat zijn voorstellen niet serieus werden genomen.
De premier kreeg echter ook steun. De op 14-15 september benoemde minister van werkgelegenheid Norman Tebbitt prees haar leiderschap en viel Heseltine aan.
Tebbitt kondigde verder aan, dat hij zou komen met een nieuw pakket maatregelen om de macht van de vakbonden in te perken.
Op 16 oktober hield premier Thatcher haar slotrede, waarna zij minutenlang werd toegejuicht.
In haar toespraak herhaalde zij dat het beleid, waarop de regering ruim twee jaar geleden gekozen was, onveranderd bleef.
Zij zei onder andere: „In de jaren vijftig was het nog mogelijk om met een betrekkelijk bescheiden financiële injectie van de overheid snel werkgelegenheid te creëren. In de jaren zestig moest de financiële dosis steeds groter worden; de effecten lieten langer op zich wachten en ze verdwenen sneller. In de jaren zeventig bleek dat de truc te vaak geprobeerd was. De mensen begrepen dat de overheid inflatie creëerde via die stimulansen, en ze hielden er rekening mee bij hun looneisen.
Het geld verdween in lonen en prijzen, niet in arbeidsplaatsen". Mevrouw Thatcher stelde vast dat inflatiebestrijding nog steeds de eerste prioriteit is. „Er bestaat geen keuze, zoals is gesuggereerd, tussen inflatiebestrijding en bestrijding van de werkloosheid. Bestrijding van de inflatie is bestrijding van de werkloosheid".
De premier beleed verder haar geloof in het vrije ondernemerschap, en ze hekelde het prijsbeleid van de monopolistische staatsbedrijven.
Ze beloofde onder luid gejuich, dat haar regering nog deze winter met voorstellen zou komen om nog meer staatsbedrijven in particuliere handen te brengen.
Mevrouw Thatcher beleed in warme woorden de vriendschap met de Verenigde Staten en de waarde van het lidmaatschap van NAVO en EG.
Zij verklaarde zich fel tegen eenzijdige atoomontwapening: „Er zijn géén unilateralisten in het Kremlin".

Tussentijdse verkiezing Croydon, North-West

Op 22 oktober won de Liberale kandidaat William Pitt, die sinds 1974 driemaal kansloos was verslagen, met behulp van de sociaal-democraten de parlementszetel voor het kiesdistrict Croydon, North-West, een wijk in Londen. De zetel was vrijgekomen door het overlijden van het Conservatieve Lagerhuislid R. G. Taylor. Het was de eerste parlementaire overwinning van de alliantie tussen de Liberalen en de SDP.
Twaalf mensen hadden zich voor deze verkiezing kandidaat gesteld, waarvan negen hun waarborgsom kwijtraakten, omdat zij te weinig stemmen hadden gekregen.
De andere drie kandidaten waren: William Pitt, die 13.800 stemmen kreeg,

William Pitt (r), winnaar van de tussentijdse verkiezing in Croydon, North West, wordt hartelijk begroet door David Steel (l), de leider van de Liberale partij, bij zijn aankomst voor het Lagerhuis (27 okt.) waar hij zijn zetel zou gaan innemen. Rechts achter Steel: Jo Grimond, de vroegere leider van de Liberalen.

John Butterfille (Cons.), die 10.546 stemmen kreeg en Stanley Boden (Lab.). Op de laatste werden 8.976 stemmen uitgebracht.
Pitt scoorde 39,95% tegen 10,51% voor de Liberalen bij de algemene verkiezingen in 1979; Butterfille kreeg 30,53% tegen 49,42% in 1979; Boden behaalde 25,96% van de stemmen tegen 40,07% bij de algemene verkiezingen. De opkomst was 62,5% tegen 72,5% in 1979.
Met William Pitt (44), voorzitter van de Liberale partij in Londen, kwam het aantal Liberale parlementsleden in het Lagerhuis van 11 op 12.
Het aantal parlementsleden voor de alliantie SDP-Labour in het Lagerhuis bedroeg nu 33 (21 van de SDP en 12 van de Liberalen).

Tussentijdse verkiezing in Crosby

Op 26 november won de SDP haar eerste parlementszetel, toen – met steun van de Liberalen – Shirley Williams 5.289 stemmen meer behaalde dan haar Conservatieve tegenstander in Crosby, een kiesdistrict ten noordwesten van Liverpool en sinds 1918 een bolwerk van de Conservatieven.
De tussentijdse verkiezing was noodzakelijk geworden door het overlijden van het Lagerhuislid sir Graham Page (Cons.) op 1 oktober.
In totaal namen 9 kandidaten aan de verkiezing deel. Van hen raakten 7 hun waarborgsom kwijt, omdat zij te weinig stemmen hadden behaald. Van de overige kandidaten behaalde Shirley Williams 28.118 stemmen en John Butcher (Cons.) 22.118 stemmen.
Williams kreeg 49,1% van de stemmen tegen 15,2% voor de Liberale kandidaat in 1979 bij de algemene verkiezingen; Butcher 39,8% tegen 56,9% in 1979. De opkomst was 68,9% tegen 75,2% in 1979.
Het aantal SDP-Lagerhuisleden bedroeg nu 24. Op 29 oktober was Eric Ogden van Labour overgegaan naar de SDP en op 16 november John Grant.
De zetelverdeling in het Lagerhuis was nu als volgt:

Conservative	334
Labour	243
Social Democratic	24
Liberal	12
Scottish National	2
Plaid Cymru (Welsh Nationalist)	2
Official Unionist (Noord-Ierland)	4
Democratic Unionist (Noord-Ierland)	3
United Ulster (Noord-Ierland)	1
Ulster Progressive Unionist (Noord-Ierland)	1
Independent Socialist (Noord-Ierland)	1
Anti-H-Block Proxy Prisoner (Noord-Ierland)	1
Independent Labour	1
Andere	1*
Vacant (zetel van Robert Bradford)	1
TOTAAL	631

De resterende 4 zetels in het 635 leden tellende House of Commons werden bezet door de voorzitter van het Lagerhuis en zijn 3 helpers (the Chairman of Ways and Means en de eerste en tweede Chairman of Ways and Means), die gewoonlijk niet meestemmen.

Labour wijst parlementskandidaat Thatchell af.
Benn legt claim op plaatsvervangend leiderschap van de partij

Op 16 december behaalde Michael Foot, partijleider van de Labourpartij, tijdens een vergadering van het partijbestuur, een dubbele overwinning op de linkervleugel van de partij.
Een meerderheid in het bestuur steunde Foots verzoek om een onderzoek naar de activiteiten van trotskisten in de partij en wees met Foot de trotskist Peter Thatchell af als kandidaat voor de zetel die in januari 1982 vrij zou komen in Bermondsey in zuid-Londen. De zetel werd op dat ogenblik nog bezet door Bob Mellish.

Op 3 december had Michael Foot in het Lagerhuis al verklaard, dat de partij de kandidatuur van Thatchell niet goedkeurde, omdat deze in een pamflet blijk zou hebben gegeven van een anti-parlementaire gezindheid.
Enige dagen daarvoor had Thatchell in een trotskistisch tijdschrift de stelling verkondigd: „We moeten een nieuwe, militantere vorm van buitenparlementaire oppositie aanwenden om zo de regering het regeren te verhinderen.

Dit resultaat was een tegenslag voor Tony Benn, die tegen een onderzoek en tegen de afwijzing van Thatchell was. Het onderzoek naar de activiteiten van de trotskisten in de partij, verenigd in „De Militante Tendens", kreeg de steun van 19 bestuursleden en 10 stemmen tegen. De afwijzing van Thatchell gebeurde met een 15-14 meerderheid. Verder werd besloten, dat Tariq Ali, een voormalig marxistisch leider, geen lid van de partij mocht worden.

Benn veroorzaakte enige opschudding door na afloop van de bestuursvergadering te verklaren: „Ik ben nu plaatsvervangend leider van de partij, want de hele meerderheid waarmee Denis Healy werd gekozen is nu naar de SDP gedeserteerd."

Toen Foot werd geconfronteerd met de uitlating van Benn zei hij: „Hij kletst uit zijn nek, nietwaar?" *(NRC/H'blad, Volkskrant, The Times, Financial Times, Le Monde, NZZ, KCA, Survey of Current Affairs)*
(Vor. ber. pag. 294 e.v. en pag. 312 e.v.-1981)

* Eén Labourkandidaat, die wilde overstappen naar de SDP, wilde zijn zetel opgeven en zich kandidaat stellen in zijn eigen kiesdistrict.

MIDDEN-OOSTEN

BAHREIN

ARRESTATIE VAN „IN IRAN OPGELEIDE TERRORISTEN". VEILIGHEIDSPACT MET SAOEDI-ARABIË. IRAANSE ZAAKGELASTIGDE UITGEWEZEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 13 dec. 1981 deelde het ministerie van binnenlandse zaken te Manama mee dat de veiligheidspolitie van Bahrein een „groep in Iran opgeleide terroristen" had gearresteerd. Deze groep bestond uit Bahreini's, Iraniërs en „anderen uit diverse Golfstaten". Volgens het ministerie had Bahrein „de Iraanse regering een in scherpe termen gestelde protestnota gestuurd, nadat was vastgesteld dat alle leden van de groep in Iran waren opgeleid en waren uitgezonden om in Bahrein sabotagedaden en moordaanslagen te plegen ter ondermijning van de stabiliteit en veiligheid van het land". De politie had verbindingsmateriaal in beslag genomen en er zouden ook wapens en explosieven zijn ontdekt.
Volgens een bekendmaking van het ministerie van binnenlandse zaken d.d. 16 dec. waren in totaal 53 personen gearresteerd, die tot taak hadden op de Nationale Dag (16 dec.) een reeks moordaanslagen te plegen op hoge functionarissen in Bahrein en andere Golfstaten, bommen te plaatsen en ontvoeringen te organiseren. Daarnaast hadden de samenzweerders betogingen op touw moeten zetten en daarbij op politie en militairen moeten schieten om hun aandacht af te leiden van het uiteindelijke doelwit t.w. de regeringsgebouwen waar ministers in gijzeling moesten worden genomen. De actie zou zijn gevolgd door een radio-uitzending vanuit Teheran, waarin de steun van de bevolking zou worden gevraagd voor een „nieuwe islamitische revolutie" in Bahrein.

Reacties buurlanden. Veiligheidspact met Saoedi-Arabië

Op 14 dec. zei de Saoedische minister van binnenlandse zaken, prins Nayef Ibn Abdul Aziz, in Riad: „De regering van Iran moet een eind maken aan deze onverantwoordelijke acties. De veiligheid van Bahrein en van de Golfstaten is die van het Saoedische koninkrijk."
Prins Nayef verklaarde over bewijzen te beschikken dat de „terroristen" van plan waren hoge Saoedische leiders te vermoorden.
In een verklaring van het te Riad gevestigde secretariaat van de Raad voor Samenwerking in de Golf (GCC, zie

pag. 58/3 e.v.) werd de door Bahrein gemelde actie veroordeeld als een „flagrante inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Bahrein, met het doel moeilijkheden te veroorzaken en verwarring te stichten". Ook Irak veroordeelde de pogingen tot destabilisatie.
Op 19 en 20 dec. verbleef prins Nayef in Bahrein. Hij ondertekende daar met zijn ambtgenoot, sjeik Mohammed bin Khalifa, een veiligheidspact, om „de samenwerking en coördinatie tussen de ministeries van binnenlandse zaken en de diverse veiligheidsdiensten van de twee landen te organiseren". Het pact hield in dat de beide staten hun gehele veiligheidspotentieel ter beschikking van elkaar stellen als een van beide landen wordt bedreigd. Ook zullen over en weer misdadigers worden uitgeleverd.

Tijdens een persconferentie na de ondertekening van het pact op 20 dec. beschuldigde prins Nayef Iran van de „export van terrorisme" door het opleiden, bewapenen en financieren van terroristen met het doel overal in het Golfgebied, „van Oman tot Koeweit", de stabiliteit te ondermijnen. Hij voegde daaraan toe: „De Iraanse leiders hebben een slecht geheugen. Aan het begin van hun islamitische revolutie (in 1979) zeiden zij niet te zullen optreden als de politieman van de Golf, maar nu zijn zij de terroristen van de Golf geworden."
De prins zei dat Saoedi-Arabië bereid was veiligheidstroepen naar elk van zijn vijf partners in de GCC te sturen als dat nodig was. Het had ook aangeboden veiligheidspacten te sluiten met Koeweit, Oman, Qatar en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE): „Sommige hebben daarmee ingestemd, terwijl andere de zaak nog overwegen", aldus prins Nayef.
Hij deelde voorts mee dat er in verband met het komplot nu ca. 60 personen in Bahrein waren gearresteerd, o.w. 12 sjiïtische Saoediërs en een aantal burgers uit andere Golfstaten. De samenzweerders duidden zichzelf aan als leden van het „Islamitische Front voor de Bevrijding van Bahrein".
Zeker was, aldus de Saoedische minister, dat Iran „sinistere, agressieve bedoelingen tegen de Golfstaten" koesterde, maar „hulp van de kant van andere staten" kon niet worden uitgesloten. In dat verband stelde hij dat er een zekere samenwerking tussen Israël en Iran bestond.
Tevens zei prins Nayef dat Saoedi-Arabië Irak in de oorlog met Iran steunde, omdat het een Arabisch land was dat zich tegen Iraanse aanvallen had moeten verdedigen. Men kon Bagdad in zijn strijd tegen Khomeini niet alleen laten en Saoedi-Arabië kon in die oorlog niet neutraal blijven. Als er Arabische staten waren die Iran steunden in plaats van Irak, dan viel dat te betreuren. Volgens berichten uit het Midden-Oosten werd Iran gesteund door Libië en Syrië, aldus de *NZZ* (25-12-1981).
De minister van binnenlandse zaken van Bahrein, sjeik Mohammed bin Khalifa, deelde mee dat men in Dubai op het spoor van de samenzwering was gekomen, toen daar een reeks personen met valse stempels in hun paspoorten op het vliegveld was gearresteerd. Tegelijk werd in de pers van Bahrein bericht dat er „nog een wapenopslagplaats" was gevonden met 32 handgranaten, 4 machinepistolen en een aantal Bahreinse politie-uniformen.

Iraanse zaakgelastigde uitgewezen. Iraanse waarschuwingen

De Iraanse zaakgelastigde in Bahrein, Hassan Shushtri, werd door de autoriteiten in Manama uitgewezen en keerde op 21 dec. in zijn land terug. Volgens het in Bahrein verschijnende dagblad *Akhbar al-Khalidj* zou het ministerie van binnenlandse zaken in Bahrein de diplomaat ervan hebben beschuldigd betrokken te zijn geweest bij het plan i.z. een „islamitische revolutie".
Voorts was Bahreins diplomatieke staf uit Teheran teruggeroepen, nadat vijf gewapende Iraniërs met geweld de ambassade van Bahrein in Teheran zouden zijn binnengedrongen om de vrijlating van de in Bahrein gearresteerde personen te eisen (*Le Monde* 17-12-1981). Zij eisten ook de verantwoordelijkheid voor het komplot op, aldus de *Financial Times* (23-12-1981) namens de organisatie „Islamitische Actie", een groepering die uit Irak was uitgewezen bij het uitbreken van de oorlog met Iran.
De Iraanse minister van buitenlandse zaken, Ali-Akbar Velayati, noemde op 21 dec. de beschuldigingen als zou Teheran uit zijn op onrust in het Golfgebied „samenzwering met het doel de geest van Irans buren te besmetten". De klacht dat Iran terroristen zou opleiden was volgens Velayati „vuile propaganda van de lakeien van het imperialisme". Iran, aldus de minister, respecteert de „rechten, soevereiniteit en territoriale onschendbaarheid van andere landen".
Tegelijk waarschuwde de Iraanse premier, Mir Hossein Moussavi, de kleine landen aan de Golf openlijk voor Iraanse represailles als zij Irak steunen in de oorlog tegen Iran. Hij sprak van een „waarschuwing aan de kleine landen in het gebied", die ofwel „op aandringen van de VS" ofwel „uit angst" voor de Iraakse president Saddam Hoessein Irak steunen. „Uw havens en uw aanvoerlijnen zijn onder onze controle. We kennen en registreren uw verraad. U kunt beter uw steun aan het bankroete Iraakse regime staken", aldus de Iraanse premier. Hij riep de kleine Golfstaten op „realist" te zijn en te erkennen dat hun onafhankelijkheid noch door de VS, noch door Saoedi-Arabië of Irak kan worden gegarandeerd. Hossein Moussavi tekende daarbij aan dat Iran het niet gemunt heeft op de onafhankelijkheid van de niet met name genoemde Golfstaten: „We hebben niet de bedoeling u op te slokken zoals Irak of uw dollars te stelen zoals de VS."
Ook de Iraanse minister van arbeid, Ahmed Tavakoli, waarschuwde volgens *AP* (*NRC/H'blad* 23-12-1981) de Golfstaten tegen samenwerking met Irak en de VS, want „het regime in Bagdad zal spoedig verdwijnen en de hand van Amerika zal worden afgehakt". Tegelijk stelde hij dat de GCC was opgericht om de weg te bereiden voor Amerikaanse aanwezigheid in het Golfgebied.

Verdere ontwikkelingen

Op 24 dec. deelde het Bahreinse ministerie van binnenlandse zaken mee dat meer dan 90% van de leden van de „terroristen"groep was gearresteerd. Alle in hechtenis genomen personen – 60 in totaal, waarvan 45 uit Bahrein, 13 uit Saoedi-Arabië, één uit Koeweit en één uit Oman – hadden bekend in Iran te zijn opgeleid.

Op 4 jan. 1982 werden de namen en foto's van 12 staatsburgers van Bahrein gepubliceerd – allen sjiïtische moslems – , die volgens de minister van binnenlandse zaken in Iran verbleven. Zij kregen drie maanden de tijd om naar Bahrein terug te keren en daar te worden gehoord i.v.m. aanklachten over hun betrokkenheid bij de mislukte putschpoging van 16 dec. 1981. Als zij niet binnen de termijn terugkeerden, dan zouden zij hun staatsburgerschap verliezen en bij verstek worden berecht. Volgens sjeik Mohammed bin Khalifa al-Khalifa, was een Iraanse geestelijke, hojatoleslam Hadi al-Mudarasi, het brein achter de geplande coup.

Vervolgens publiceerde de regering van Bahrein, aldus *Financial Times* (8-1), een decreet dat haar machtigde de staat van beleg af te kondigen bij een externe of interne bedreiging van het land of zijn leiders.
Omstreeks 18 dec. meldde het dagblad *Al Ittihad* uit de VAE dat Dubai 13 gewapende Iraniërs had gearresteerd

die trachtten het land binnen te dringen.
Functionarissen uit Koeweit beweerden volgens *Financial Times* (21-1) dat Iraanse revolutionaire gardisten in een kamp bij Teheran voornamelijk Zuidjemenieten opleiden om in het Golfgebied te infiltreren. Dit werd door de Iraanse ambassadeur in Koeweit tegengesproken, maar hij gaf toe dat vele tegenstanders van de regeringen in de Golfstaten asiel in Iran werd verleend.
Terwijl Qatar het voorbeeld van Bahrein om een wederzijds veiligheidspact met Saoedi-Arabië te sluiten prompt was gevolgd, aldus *The Economist* (9-1), was Koeweit verder gegaan. Het had alle Golfstaten gevraagd zich aaneen te sluiten in een alomvattende veiligheidsalliantie en een eigen „rapid deployment force" te vormen.
De secretaris-generaal van de GCC, Abdulla Bishara, bevestigde in een interview met de in Qatar verschijnende krant *Al Raja* (*AP* 17-1) dat de GCC-staten eigen plannen voor het afweren van eventuele „vijandelijke acties" hadden voorbereid. Zij waren bezorgd over gevaren die hen van de kant van Iran of van andere zijden konden bedreigen. Zij bleven echter buitenlandse militaire bases in hun gebied afwijzen (zie ook pag. 58/3 e.v.). Daarom waren eigen defensievoorzieningen van de Golfstaten, vooral ter bescherming van hun olievelden, onmisbaar, aldus Bishara.
Volgens *The Economist* zou de strijdmacht die de Golfstaten nu beramen niet gebruikt worden tegen de SU of tegen Israël, maar tegen de zeer aanwezige dreiging uit Iran.

(Vor. ber. pag. 683/1-1980)

NIEUWE MINISTERS

Jalil al-Arayyed werd benoemd tot minister van onderwijs als opvolger van sjeik Abdul Aziz bin Mohammed al-Khalifa, wiens dood op 18 mei 1981 was bekendgemaakt.
Op 25 nov. 1980 was sjeik Khalifa bin Mohammed al-Khalifa benoemd tot minister van arbeid en sociale zaken als opvolger van de op 23 juni 1980 afgetreden sjeik Isa bin Mohammed bin Abdullah al-Khalifa, die dit ambt ongeveer 5 jaar had vervuld. (KCA)

(Vor. ber. pag. 686/1-1975)

KOEWEIT

VERKIEZINGEN VOOR NATIONALE VERGADERING. NIEUW KABINET. GEEN VROUWENKIESRECHT.

De emir (heerser) van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir al-Sabah, vaardigde op 24 aug. 1980 een decreet uit, dat voorzag in het houden van verkiezingen voor een nieuwe Nationale Vergadering (parlement), die uiterlijk eind februari 1981 bijeen moest komen op basis van een herziene grondwet. Sjeik Jabir wees op de „negatieve aspecten" van het ontbreken van een parlement in de voorgaande vier jaar.

Op 29 aug. 1976 had de toenmalige emir, sjeik Sabah al-Salim al-Sabah, vier artikelen van de grondwet van 1962 buiten werking gesteld en de Nationale Vergadering ontbonden (pag. 711/1-1976).

Op 28 dec. 1980 maakte staatsminister Abdel Aziz Hussein bekend dat de verkiezingen voor een nieuw parlement (van 50 afgevaardigden) op 23 febr. 1981 zouden plaatsvinden.
De 50 zetels (twee voor elk van de 25 kiesdistricten) werden toen betwist door 447 kandidaten, die i.v.m. het bestaande verbod op politieke partijen als onafhankelijken optraden. Het kiesrecht bleef zoals het was. *NRC/H'blad* (27-2-1981) merkte op:

„...Dit betekende dat alleen die Koeweiti's die hun familie-ingezetenschap van vóór 1920 konden bewijzen, in de kiesregisters werden ingeschreven. Een tweede klasse burgers bestaat uit ingezetenen en hun afstammelingen van tussen 1920 en de Tweede Wereldoorlog. Dan is er nog een derde groep „ingelijfden", die wegens hun uitzonderlijke verdiensten voor de staat Koeweit na 1945 burgerschapsrechten hebben gekregen.
Het vorige „radicaal" gezinde parlement was van plan het verschil tussen de diverse klassen staatsburgerschap op te heffen en ook de naturalisatie – een fel bevochten gunst – veel gemakkelijker te maken. Voor de emir was dat voldoende reden om het parlement op te schorten en de leider van de radicale oppositie, dr. Ahmed al-Khatib, buiten spel te zetten.
Bij de verkiezingen van maandag (23 febr. 1981) waren alleen de staatsburgers van klasse I, ouder zijnde dan 21 jaar en met domicilie in Koeweit, stemgerechtigd. Het kiesrecht voor vrouwen uit klasse I werd uitgesteld, mede onder invloed van de machtige echtgenote van de kroonprins-annex-eerste minister. Zij vond de tijd ervoor „nog niet rijp" en achtte verkiezingen nú belangrijker dan beperkt vrouwenkiesrecht dat onherroepelijk tot nieuw uitstel van de verkiezingen zou hebben geleid.
Het nieuwe parlement moet nu zowel over het vrouwenkiesrecht als over het hele kiesstelsel beslissen. De te voeren discussies daarover zijn van groot belang voor de hele ontwikkeling rond de Perzische golf. Want alle Golfstaten hebben grote emigrantengemeenschappen en de onvermijdelijke keus gaat tussen een langzame integratie van deze immigranten en het „zo zuiver mogelijk houden" van het hele gebied.
Irak, dat zichzelf progressief noemt, is uit Arabisch-nationalistische overwegingen fel gekant tegen integratie van bijvoorbeeld de Perzische, Indiase en Pakistaanse gemeenschappen. En voor de zeer belangrijke groep Palestijnen in de Perzische Golf gaat het om de keuze tussen behoud van „de eigen identiteit" en het loslaten van het Palestijns-nationale ideaal.
De gevestigde groepen in de Perzische Golf zien in integratie een aanslag op hun machtspositie. Andere groepen menen echter dat integratie op den duur onvermijdelijk is en dat de huidige situatie van allerlei „klassen en standen" op den duur tot enorme sociale spanningen zal leiden, die de Golfstaatjes onmogelijk kunnen overleven..."

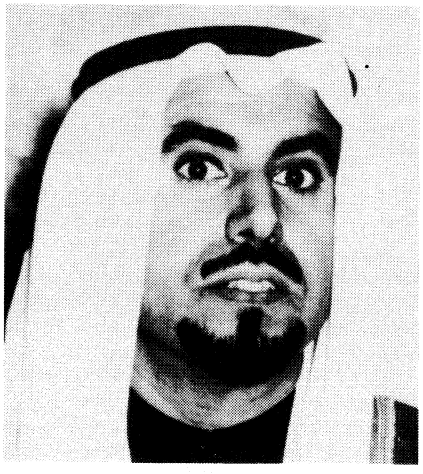

De emir van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir al-Sabah.

Op een totale bevolking van ca. 1,35 mln mensen, van wie niet meer dan 562.000 de Koeweitse nationaliteit bezitten, kwamen 80.000 à 90.000 mannen van klasse I voor het kiesrecht in aanmerking. Maar slechts 41.698 van hen hadden zich laten registreren en van die kiesgerechtigden bracht 70% zijn stem uit.
Van de op 23 febr. 1981 gekozen 50 kandidaten behoorden 23 tot de Bedoeïnenstammen en 21 tot de „establishment" (zakenlieden en technocraten). In grote meerderheid golden zij als trouwe aanhangers van de regerende Al-Sabah-familie. Het aantal sjiïtische parlementsleden daalde van 10 tot 4, terwijl eveneens twee „khomeinisten" werden gekozen.
Volgens *Le Monde* (26-2-1981) deed een nieuwe, religieus geïnspireerde oppositie haar intrede, die wordt geleid door Issa Majed Chahine.
Deze uitslag betekende niet alleen een nederlaag voor de sjiïtische moslems, die ongeveer een kwart van de kandidaten hadden geleverd, maar ook voor de nationalisten, die het vorige, in 1975 gekozen parlement hadden beheerst. De leider van de linkse Arabische Nationalistische Beweging, Ahmed al-Khatib, werd samen met drie geestverwanten niet herkozen.

Achtergronden

Het onverwacht slechte resultaat voor de sjiïten en nationalisten werd grotendeels toegeschreven aan de herindeling van de kiesdistricten. Door een uitbreiding van het aantal districten van 10 tot 25 werd de omvang ervan verkleind, wat een betere controle mogelijk maakte. De herindeling was volgens de officiële toelichting noodzakelijk vanwege „verschuivingen onder de bevolking". Maar 23 van de 50 zetels werden toegewezen aan „onderbevolkte gebieden", aldus *Le Monde* (26-2-'81), en daarmee aan de Bedoeïenen, wier trouw aan de heersende familie abso-

luut is. Alle afgevaardigden werden zo met minder dan 1.000 stemmen gekozen (maximum 968 stemmen, minimum 250 stemmen).
De nieuwe minikiesdistricten – met gemiddeld 1500 kiesgerechtigden – werkten ook het kopen van stemmen in de hand. Sommige kandidaten zouden $ 750.000 hebben besteed aan giften, maaltijden en andere voordelen voor kiezers. *Die Zeit* (20-3-1981) schreef dat er volgens berichten uit de diplomatenwereld en uit Koeweitse oppositiekringen contant geld tot 8000 Mark werd overhandigd en dat ook auto's, TV-toestellen, video-apparaten, zakelijke opdrachten, banen, buitenlandse reizen en bemiddeling bij huizen werden aangeboden. Met het doel kiezers te recruteren of hen door overname van hun kiesbiljetten te neutraliseren.
De regering had volgens een bericht in *NRC/H'blad* (24-2-1981) de kiesdistricten zodanig opgedeeld dat de pro-Iraanse sjiïten niet al te veel zetels zouden kunnen behalen. Die hadden in het zog van de Iraanse islamitische revolutie in 1979 meer burgerlijke vrijheden geëist en meer regeringsbijstand aan hun vaak in behoeftige omstandigheden verkerende gemeenschap. Er hadden zich in 1980 ook terroristische incidenten voorgedaan, waarbij diverse malen Iraniërs waren betrokken.

Zo was op 29 april 1980 een moordaanslag gepleegd op de toenmalige Iraanse minister van buitenlandse zaken, Sadegh Ghotbzadeh, tijdens diens bezoek aan Koeweit. Voorts was er op 1 juni 1980 een bom ontploft in de ingang van de Londense vestiging van de Kuwait Oil Company. Een bomaamslag op de drukkerij van het dagblad „Al Rai al Aam" in Koeweit op 12 juli vergde één dode en 18 gewonden.
De Koeweitse minister van binnenlandse zaken, sjeik Nawaf al-Ahmad al-Jabir, gelastte op 26 juli 1980 de vervroegde uittreding van 28 officieren van de veiligheidstroepen, o.w. een luitenant-kolonel. Deze maatregel volgde op officiële waarschuwingen tegen de organisatie van „komplotten tegen de leiders van de Golfstaten, onder wie die van Koeweit, met als oogmerk de destabilisatie van deze staten" en op openbare beschuldigingen van het ministerie van binnenlandse zaken over gebrek aan actie van de veiligheidstroepen t.a.v. recente terroristische incidenten. Begin aug. 1980 werden nog eens 8 officieren, o.w. twee generaals, op eigen verzoek met vervroegd pensioen gestuurd.
Bovendien steunde de sjiïtische gemeenschap in Koeweit over het algemeen Iran in de oorlog met Irak, terwijl het regime in Koeweit meer sympathie voor de noordelijke buurman Irak koesterde. In verband met de „Golfoorlog" had de emir van Koeweit, sjeik Jabir, op 5 okt. 1980 een decreet uitgevaardigd dat o.a. voorzag in algemene mobilisatie voor de Koeweiti's van 18 tot 50 jaar in geval van oorlog.

Nieuw kabinet

Overeenkomstig de grondwet trad de regering o.l.v. de kroonprins sjeik Saad al-Abdallah al-Salim al-Sabah op 24 febr. na de verkiezing van het nieuwe parlement af.

De premier van Koeweit, sjeik Saad al-Abdallah al-Salim al-Sabah, werd op 14 jan. 1982 door de Britse premier, mevr. Margaret Thatcher, in haar ambtswoning te Londen ontvangen.

Op 28 febr. werd sjeik Saad door de emir herbenoemd tot premier. Hij vormde een nieuw kabinet van 16 leden (incl. vijf familieleden), dat op 4 maart de goedkeuring van de emir verwierf. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier – sjeik Saad al-Abdallah al-Salim al-Sabah; vice-premier, buitenlandse zaken en (a.i.) voorlichting – sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir al-Sabah; binnenlandse zaken – sjeik Nawaf al-Ahmad al-Jabir al-Sabah; defensie – sjeik Salim al-Sabah al-Salim al-Sabah; olie – sjeik Ali al-Khalifa (al-Adhibi) al-Sabah; justitie, juridische en bestuurlijke zaken – sjeik Salman al-Duaij al-Sabah (voorheen staatsminister van juridische en bestuurlijke zaken); staatsminister voor aangelegenheden van de ministerraad – sjeik Abdel Aziz Hussein; gezondheid – Abdurrahman Abdullah al-Awadi; handel en industrie – Jasim Khalid al-Dawud al-Marzuq (voorheen onderwijs); sociale zaken, arbeid en huisvesting – Hamid Jasim al-Rujayib (voorheen huisvesting); verbindingen – Issa Mohammed Ibrahim al-Mazidi*; financiën en planning – Abdel Latif Yusuf al-Hamad*; openbare werken – Abdullah al-Dukhayl al-Rushayd*; religieuze bezittingen en islamitische zaken – Ahmad Saad al-Jasir*; elektriciteit en water – Khalaf Ahmad al-Khalaf; onderwijs – Yacoub Yusuf al-Ghunaym*.
(* = nieuw)

Tot de zes ministers uit het vorige kabinet die niet terugkeerden behoorde sjeik Jabir al-Ali al-Salim al-Sabah (vice-premier en voorlichting). De ministers Mohammed Yusuf al-Adasini (openbare werken) en Abdel Aziz Mahmud (sociale zaken en arbeid) waren afgetreden om zich kandidaat te stellen voor de parlementsverkiezingen.

Al-Adisini had bovengenoemde portefeuille op 2 april 1980 overgenomen van de op 24 febr. 1980 om gezondheidsredenen afgetreden Humud Yusuf al-Nusuf, terwijl de tevoren door hem beheerde portefeuille van planning werd toevertrouwd aan Salim Jasim Ibrahim al-Mudaf.
Hamid Jasim al-Ruyarib was op 26 mei 1980 benoemd tot minister van huisvesting als opvolger van de op 20 april 1980 afgetreden Hamad Mubarak al-Ayyar.
Khalaf Ahmad al-Khalaf werd op 21 juli 1979 minister van energie en water als opvolger van de op 25 maart 1979 om „persoonlijke redenen" afgetreden Abdullah Yusuf Ahmad al-Ghanim.

Geen vrouwenkiesrecht

Het op 9 maart 1981 geopende parlement van Koeweit verwierp op 19 jan. 1982 met 27 tegen 7 stemmen bij 16 onthoudingen een wetsvoorstel dat voorzag in kiesrecht voor vrouwen. De meerderheid volgde daarmee de opvatting vertolkt in een rapport van de commissie van binnenlandse zaken en defensie, nl. dat vrouwenkiesrecht „een geïmporteerd concept" is dat de Koeweitse samenleving „vreemd is" en dat „niets te maken heeft met de islamitische gemeenschap".
Tijdens het debat hadden verscheidene afgevaardigden het standpunt verdedigd dat vrouwen wel mochten stemmen, maar niet mochten worden gekozen.

SJEIK SABAH IN MOSKOU. RUSSISCHE WAPENLEVERANTIES. SJEIK JABIR IN OOST-EUROPA EN TURKIJE

Op 23 en 24 april 1981 bracht de vicepremier en minister van buitenlandse zaken van Koeweit, sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir al-Sabah, een officieel bezoek aan de SU.

Vóór zijn vertrek naar Moskou had sjeik Sabah verklaard dat hij de Sowjet-leiders een toelichting wilde geven op de doelstellingen van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC), die zich tegen niemand richtten, en dat hij met hen over wapenaankopen wilde spreken. Koeweit had als eerste land de voorstellen van Brezjnew over de neutraliteit van het Golfgebied (pag. 146/1-1981) toegejuicht en het hoopte dat daardoor alle Golfstaten buiten internationale conflicten konden worden gehouden. Weliswaar reisde hij niet in opdracht van de Golfstaten naar Moskou, maar deze stelden zijn bezoek wel op prijs. Koeweit is de enige Golfstaat van het Arabisch schiereiland die – sinds 1963 – normale diplomatieke betrekkingen met Moskou onderhoudt.

Aan het slot van zijn besprekingen met vooral de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Gromyko werd op 26 april te Moskou een gemeenschappelijk communiqué uitgegeven. Daarin werd o.a. gesteld dat beide partijen ervan overtuigd waren „dat de handhaving van de vrede en de invoering van de internationale ontspanning tot de belangrijkste vraagstukken van de mensheid behoren".
Beide partijen veroordeelden de „agressieve operaties van Israël tegen de Arabische buurlanden" alsmede de Israëlische maatregelen ter vestiging van zijn heerschappij in de bezette Arabische gebieden. Zij spraken zich uit voor de vestiging van een rechtvaardige en duurzame vrede op basis van de volledige terugtrekking van Israël uit de sinds 1967 bezette gebieden èn voor de uitoefening van de onvervreemdbare rechten van het Palestijnse volk. Zij steunden daarom ook het houden van een internationale conferentie over het Midden-Oosten, waaraan de PLO als gelijkgerechtigde partner samen met andere betrokken partijen zou deelnemen.
Beide partijen veroordeelden de Camp David-akkoorden, welke „ernstige moeilijkheden scheppen voor de vestiging van een rechtvaardige en duurzame vrede" in het Midden-Oosten.
Met het oog op het waarborgen van vrede en veiligheid in het Golfgebied hadden beide partijen overeenstemmende opvattingen. Zij steunden vooral het recht van de Golfstaten de veiligheid van hun regio zelf en zonder buitenlandse inmenging te garanderen alsmede hun recht vrijelijk te beschikken over hun bodemschatten. Bovendien spraken zij zich uit „tegen de vestiging van militaire bases in de regio van de Golf, tegen het plaatsen van nucleaire wapens en tegen elke vorm van buitenlandse inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de staten in de regio".

Aan het slot van het communiqué werd gesteld: „Beide partijen uitten de wens de ontwikkeling en versterking van hun bilaterale betrekkingen voort te zetten, en zij bespraken enige aspecten van de ontwikkeling daarvan. Zij beschouwden het bereikte samenwerkingsniveau als basis voor een verdere groei van het handelsvolume en de ontwikkeling van de economische, culturele en andere betrekkingen. Beide partijen gaven uiting aan hun tevredenheid over de positieve resultaten van de besprekingen, die in een vriendschappelijke sfeer en in de geest van wederzijds begrip plaatsvonden. Zij wezen op het belang van de voortzetting van de contacten tussen de beide landen op alle niveaus."
In het communiqué werd geen melding gemaakt van Afghanistan, maar volgens *Reuter* (26-6-1981) zou sjeik Sabah zijn Russische gastheren hebben gezegd dat „het Afghaanse volk de kans moet krijgen zijn problemen zelf op te lossen".
Koeweit zou ook geen Russische steun hebben weten te verwerven voor zijn aanbod om als gastheer op te treden bij een conferentie van de strijdende partijen in Libanon, aldus *Reuter*.

Vóór zijn bezoek aan Moskou had sjeik Sabah, aldus The Middle East (juni 1981), achter de schermen bemiddeld tussen Oman en Zuid-Jemen en tussen Libanon en Syrië. Tijdens zijn verblijf in de SU waren volgens dit maandblad o.a. de volgende Sowjet-voorstellen besproken: een topconferentie om de demilitarisering van de Golf en de Indische Oceaan te bespreken, normalisering van de betrekkingen tussen de SU en Golfstaten zoals Saoedi-Arabië, en een gedeeltelijke terugtrekking van Russische troepen uit Afghanistan wanneer onderhandelingen tussen Pakistan en Afghanistan op gang kwamen. Koeweit wilde Sowjet-steun verwerven voor o.a. voorstellen i.z. een kader voor onderhandelingen over Libanon en over het probleem Oman-Jemen alsmede een verzoek om nieuwe wapenleveranties. Sjeik Sabah verzocht de Russen de Koeweitse pogingen te steunen om door onderhandelingen non-agressie-afspraken tussen Zuid-Jemen en Oman tot stand te brengen, in ruil waarvoor sultan Qaboos van Oman Koeweit zou hebben toegezegd dat hij bereid zou zijn de onlangs aan de VS verleende militaire faciliteiten te annuleren, aldus The Middle East.

De vice-premier en minister van buitenlandse zaken van Koeweit, sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir al-Sabah (r.), in gesprek met de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Gromyko op het vliegveld van Moskou, waar de sjeik op 23 april 1980 aankwam.

Russische raketten

Terwijl Koeweit zijn wapens tot 1979 voornamelijk uit het Westen had betrokken, kondigde de chef van de generale staf van Koeweit, generaal Abdullah al-Sabah, in febr. 1979 aan dat Koeweit streefde naar een spreiding van zijn wapenleveranties. Hij deelde toen mee dat Koeweit wapens uit de SU had ontvangen; volgens kranten uit Koeweit behoorden daartoe luchtdoelraketten van het type SAM-7.
Op 9 febr. 1980 maakte het Koeweitse ministerie van defensie bekend dat Koeweit onlangs Russische Luna-raketten had gekregen, die een bereik van 68 km hebben. De voorgaande week waren die raketten beproefd in een oefening waarbij een gesimuleerde aanval werd ondernomen op de olievelden van Koeweit. Deze wapens zouden, aldus het ministerie, worden ingezet ter verdediging van Koeweit tegen elke buitenlandse agressie en ter bevrijding van door Israël bezet Arabisch gebied (*AP/Reuter*).
Naast de door de VS geleverde Hawk-

luchtafweerraketten zouden tussen 1978 en 1980 SAM-6, SAM-7 en Frograketten in Koeweit zijn geïnstalleerd, aldus *The Middle East* (juni 1981).
Op 5 aug. 1981 deelde de Koeweitse minister van defensie, sjeik Salim al-Sabah al-Salim al-Sabah, in een verklaring, gepubliceerd door de dagbladen *Al-Qabas* en *Al-Rai al-Aam*, mee dat Koeweit een Amerikaans aanbod voor de levering van luchtafweerraketten, een verbeterde versie van de Hawk, had afgeslagen, omdat die te duur waren en Koeweit al voldoende Hawkraketten had. In de loop van de volgende maand zou een Koeweitse militaire delegatie naar Moskou gaan om de reeds vergevorderde onderhandelingen met de SU over de levering van raketten (voor korte, middellange en lange afstand) af te ronden. De minister ontkende dat politieke redenen een rol hadden gespeeld bij die besluiten: „Koeweit wil overal ter wereld de wapens kopen die het nodig acht voor zijn verdediging".

Sjeik Jabir in Oost-Europa en Turkije

In het weekeinde van 20 sept. 1981 keerde sjeik Jabir in Koeweit terug van een reis van 12 dagen waarbij hij bezoeken bracht aan Roemenië, Bulgarije, Hongarije, Joego-Slavië en Turkije. Hij deelde Koeweitse journalisten toen mee dat hij van plan was de andere vijf staten van de GCC, incl. Saoedi-Arabië, te vragen diplomatieke en economische betrekkingen aan te knopen met de SU en de andere landen van Oost-Europa in het belang van een evenwichtige politiek tussen het Oosten en het Westen. Daags tevoren had de Koeweitse krant *Al-Qabas* geschreven dat het „strategisch evenwicht" kon worden hersteld door de vorming van een tegenwicht tegen het „Amerikaans-Israëlische blok".

De emir verklaarde dat hij tijdens zijn bezoeken in de communistische staten geen verdragen had afgesloten, maar dat de ministers van financiën en oliezaken binnenkort naar die staten zouden gaan om daar akkoorden over financiële aangelegenheden en oliezaken te sluiten. Wel had sjeik Jabir tijdens zijn reis staatsleningen van de betreffende landen getekend. Hij noemde geen bedragen. Volgens *Le Monde* (24-9-1981) had Koeweit aan Joego-Slavië een lening van $ 250 mln verstrekt om zijn betalingsbalans in evenwicht te brengen.

Na afloop van de tweede GCC-topconferentie (pag. 60/3 e.v.) berichtte *The Economist* (21-11-1981) dat de meerderheid van de GCC, ondanks felle oppositie van sultan Qaboos van Oman, van mening zou zijn dat diplomatie betrekkingen met de SU – waarop Koeweit aandrong – de moeite waard waren.

VERDERE BOMAANSLAGEN. PRESSIE VAN IRAK? BRAND IN OLIERAFFINADERIJ

In de laatste week van juni 1981 werden in Koeweit zeker twee bomaanslagen gepleegd, o.a. op het ministerie van binnenlandse zaken. Twee leden van de groep, die na de aanslag werden gearresteerd, deelden mee dat twee medeplichtigen met vervalste paspoorten van Bahrein Koeweit waren binnengekomen. De onderstaatssecretaris van binnenlandse zaken van Koeweit bracht vervolgens een bezoek aan Bagdad om over de uitlevering van die twee medeplichtigen door Irak te onderhandelen, aldus de *NZZ* (9-1-1981).
In een interview met het Koeweitse dagblad *Al-Anba* begin juli gaf de Iraakse president Saddam Hoessein toe dat de twee mannen, Palestijnen, zich in Irak bevonden. Naar zijn zeggen was Irak bereid aan de wensen van Koeweit m.b.t. deze beide personen „gevolg te geven", hoewel Irak niets met de aanslagen van doen had.

Tegelijk herinnerde Saddam Hoessein aan Iraks aanspraak op het eiland Bubiyan, dat de toegang tot de Iraakse marinehaven Umm Qasr beheerst. Hij verklaarde dat Irak dit eiland voor 99 jaar van Koeweit wilde pachten om er een vlootbasis aan te leggen. Volgens de Iraakse president was over zo'n basis al sinds 1975 met Koeweit onderhandeld en was een afwikkeling van die kwestie dringend noodzakelijk. „Wij hebben onze broeders in Koeweit gevraagd een deel van het eiland Bubiyan voor 99 jaar aan ons te verpachten om daar ter verdediging van Irak een vlootbasis te bouwen. Als jullie dat willen kunnen wij van daaruit ook jullie verdedigen," aldus Saddam Hoessein.
NRC/H'blad (6-7-1981) berichtte voorts:

„...Het eiland Bubiyan en het naburige eilandje Warba, twee grote zandplaten die ongeveer een kwart van de oppervlakte van Koeweit uitmaken, zijn al jaren een teer punt tussen de regeringen van beide landen. Ze zijn in het verleden herhaaldelijk inzet geweest van militaire schermutselingen tussen Irak en Koeweit. Uit het interview blijkt dat Irak bereid is definitief afstand te doen van zijn territoriale aanspraken op de zandbanken in ruil voor een pachtverdrag met Koeweit, terwijl Irak kennelijk evenmin wil uitsluiten dat Koeweit in de aanleg en het gebruik van de basis participeert.
Het Iraakse aanbod volgt op een serie bomaanslagen in Koeweit tijdens de afgelopen maanden, waarin volgens de regering van Koeweit vanuit Irak opererende terroristen de hand hebben gehad. Een delegatie uit Koeweit die na de aanslagen naar Bagdad is gereisd, heeft van de Irakezen de toezegging gekregen dat het Iraakse regime de activiteiten van de betrokken groepen strikt aan banden zal leggen. Het lijkt er nu op dat een spoedig af te sluiten pachtverdrag over Bubiyan de prijs is die Koeweit daarvoor moet betalen. Koeweit heeft inmiddels de uitlevering gevraagd van twee personen die van bomaanslagen in Koeweit worden verdacht en die over de grens met Irak zijn ontkomen. Bagdad wil dat verzoek in welwillende overweging nemen „zodra de betreffende personen zijn opgespoord".
Met de bomaanslagen, die in Koeweit zeer hoog zijn opgenomen, en de Iraakse eis op Koeweits gebied een marinebasis te bouwen, is de regering van Koeweit in een zeer lastig parket terechtgekomen. Hoewel de regerende familie van de al-Sabahs in het Iraans-Iraakse conflict noodgedwongen de kant van Irak heeft gekozen – volgens onbevestigde berichten koopt Koeweit voor Iraakse rekening in de Sowjet-Unie wapens voor het Iraakse leger – hebben de Koeweiti er weinig behoefte aan Irak te zien uitgroeien tot een maritieme macht van betekenis in de Perzische Golf (...)
Vorig jaar al lieten de Irakezen blijken met vanuit Bagdad geïnspireerde terreuracties een stevige greep te kunnen houden op de gebeurtenissen in de Arabische Golf. Een reeks aanslagen in de Verenigde Arabische Emiraten, Bahrein, Qatar, Koeweit en Saoedi-Arabië dwong die landen zich met tegenzin aan de Iraakse kant te scharen...", aldus NRC/H'blad.

Brand in olieraffinaderij

Op 20 aug. brak een enorme brand uit in een van de drie olieraffinaderijen in Koeweit, nl. in de Shuaibah-raffinaderij. Drie opslagtanks brandden geheel uit en de brand breidde zich uit tot minstens vijf andere tanks. Eén arbeider werd gedood. Toen de brand op 25 aug. onder controle was, werd de schade geraamd op ca. $ 7 mln, aldus de *Financial Times* (26-8-1981).

Functionarissen verklaarden toen dat er tot dan toe geen aanwijzing van sabotage was gevonden, maar diplomaten gaven indicaties dat de brand meer was dan een bedrijfsongeval. *NRC/H'blad* (24-8-1981) herinnerde aan eerdere sabotagedaden, bomaanslagen en nooit opgehelderde moorden en de daarop gevolgde duidelijker pro-Iraakse houding van Koeweit in het conflict tussen Irak en Iran. Het blad concludeerde: „Het is niet uitgesloten dat de huidige brand... een Iraanse wraakoefening is."

IRAANSE LUCHTAANVAL OP OLIE-INSTALLATIES IN KOEWEIT GEMELD

Op 1 okt. 1981 maakte de Koeweitse staatsminister Abdel Aziz Hussein bekend dat drie Iraanse gevechtsvliegtuigen om 6 uur 's morgens (plaatselijke tijd) een bombardement hadden uitgevoerd op het olieverzamelcentrum in Umm al-Aish, 80 km ten noorden van de hoofdstad Koeweit en niet ver van de grens met Irak. De olie-installatie werd in brand geschoten, maar de gaswinningsinstallaties werden niet geraakt.

In Koeweit werd erop gewezen dat het de derde keer in één jaar was dat Iraanse vliegtuigen aanvallen uitvoerden op doelen in Koeweit. Bij de vorige twee keren had Iran zijn verantwoordelijkheid toegegeven en zijn verontschuldigingen aangeboden.

Ditmaal werd in Teheran echter ontkend dat Iraanse vliegtuigen het bombardement hebben uitgevoerd: de Koeweiti bewering is „zonder grond", omdat er „helemaal geen Iraanse vliegtuigen in de buurt van het betrokken gebied waren", zo zei een Iraanse woordvoerder.
Hij zei verder dat in het verleden al vaker was gebleken dat vermeende Iraanse schendingen van het Koeweitse luchtruim door Iraakse toestellen waren gepleegd. Radio-Teheran meldde op 1 okt. dat „Iraakse vliegtuigen" Koeweit hadden gebombardeerd.

De beschuldiging van Koeweit tegen Iran werd op 1 okt. in Washington bevestigd door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig, die zei dat dank zij het vliegende radarsysteem AWACS vanuit Saoedi-Arabië was vastgesteld dat het om Iraanse vliegtuigen ging. De AWACS, aldus Haig, had de bombardementsvlucht van de Iraanse toestellen kunnen volgen „praktisch vanaf het moment waarop ze opstegen".

Op 1 okt. verklaarde koning Hoessein van Jordanië in een telefoongesprek met sjeik Jabir, de emir van Koeweit, dat hij het Jordaanse leger tegen de Iraanse agressie beschikbaar zou stellen.

Terwijl Koeweit zijn ambassadeur uit Teheran terugriep, herhaalde het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken op 3 en 4 okt. in vier verschillende verklaringen dat Umm al-Aish was bestookt door Iraakse vliegtuigen, die Koeweit via Iraans gebied zouden zijn binnengevlogen. (*AFP, AP, Reuter*)

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

NIEUWE HEERSER AJMAN

Op 6 sept. 1981 werd sjeik Humaid bin Rashid al-Nu'aymi tot nieuwe heerser van Ajman uitroepen als opvolger van zijn vader, sjeik Rashid bin Humaid al-Nu'aymi, wiens overlijden eerder die dag was bekendgemaakt. Sjeik Rashid was sinds 1928 heerser van Ajman geweest. *(KCA)*

(Zie ook pag. 416/3-1981)

AZIË (ZUID)

BIRMA

SAN YU VOLGT NE WIN OP ALS PRESIDENT

Aan het slot van het 4de congres van de regerende Burma Socialist Programme Party (BSPP) maakte de 71-jarige president Ne Win, die op 2 maart 1962 door een staatsgreep aan de macht kwam, op 8 aug. 1981 bekend dat hij wilde aftreden, zodra de verkiezing van de nieuwe leden van de volksvergadering en de vorming van de voornaamste staatsorganen hadden plaatsgevonden. Hij zei zich oud en ziek te voelen en het is „niet juist aan mijn bevoegdheden vast te houden tot ik sterf". Daarom wilde hij binnen de partij een traditie vestigen om de belangrijkste ambten geruisloos en tot tevredenheid van allen over te dragen. Ne Win zei partijvoorzitter te blijven – op 7 aug. was hij in dit ambt bevestigd – om de toekomstige regering „richtsnoeren en adviezen" te geven over nationale aangelegenheden.

Tijdens het 4de BSPP-congres werd generaal San Yu als secretaris-generaal vervangen door Oe Thaung Kyi, die op zijn vroegere post van adjunct secretaris-generaal werd opgevolgd door generaal-majoor Aye Ko.

In het verslag van het Centrale Comité aan het congres werd gesteld dat de BSPP per 31 jan. 1981 1.500.902 volwaardige leden (o.w. 225.404 vrouwen) en 981.859 „vrienden van de partij" telde tegen resp. 688.579 en 819.511 ten tijde van het 3de congres in febr. 1977.

Van 4 tot 18 okt. werden de derde algemene verkiezingen sinds de staatsgreep van 1962 gehouden. Elk van de meer dan 17 mln kiesgerechtigden had vier stemmen – voor het volkscongres (parlement) met 475 zetels alsmede voor de „raden" (het bestuur op districts-, stads- en dorpsniveau) met meer dan 50.000 zetels. De kandidaten waren door de BSPP aangewezen.

Sjeik Zayed bin Sultan al-Nahayan, de president van de VAE.

San Yu president

Tijdens zijn eerste zitting verkoos het nieuwe parlement op 9 nov. 1981 eenstemmig de 63-jarige generaal San Yu tot voorzitter van de staatsraad en daarmee tot president van Birma.

De in 1919 geboren San Yu werd in 1963 lid van de Revolutionaire Raad van militairen die het land bestuurde. In datzelfde jaar was hij plv. chef van de generale staf en minister van financiën. In 1965 werd hij secretaris-generaal van de BSPP; hij behield die functie tot aug. 1981, toen hij werd vervangen door Thaung Kyi. Daarnaast was San Yu minister van nationale planning en financiën (1969-1972), vice-premier (1971-1974), minister van defensie (1972-1974) en chef van de generale staf (1972-1974). Vanaf 1974 combineerde hij de functie van secretaris-generaal van de BSPP met die van secretaris-generaal van de staatsraad.

Aye Ko, oud-minister van defensie en adjunct secretaris-generaal van de BSPP werd secretaris-generaal van de staatsraad (als opvolger van San Yu) èn secretaris-generaal van de BSPP (als opvolger van de op 8 nov. overleden Thaung Kyi). Adjunct secretaris-generaal van de BSPP werd generaal Tin Oo, militair adviseur van Ne Win.

Het parlement herkoos op 9 nov. de 62-jarige Maung Maung Kha als premier (sinds 1978) voor een nieuwe ambtstermijn van 4 jaar. Tevens werden 16 andere kabinetsleden benoemd, o.w. vier nieuwelingen. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Vice-premier, planning en financiën – Oe Tun Tin; vice-premier en defensie – generaal Kiaw Htin; land- en bosbouw – Oe Ye Gaung; coöperaties – Sein Tun; transport en verbindingen – Thura Saw Pru; buitenlandse zaken – Chit Hlaing* (oud-minister van arbeid); industrie – Tint Swe en Maung Cho; bouwnijverheid – Hla Tun; mijnbouw – Than Tin; handel – Khin Maung Gyi; onderwijs – Kyaw Nyein; voorlichting en cultuur – Aung Kyaw Myint; binnenlandse en religieuze zaken – kolonel Bo Ni*; arbeid en sociale zaken – Ohn Kyaw*; gezondheid – Tun Wai*.
(* = nieuw)

Alle leden van het kabinet maakten deel uit van het CC van de BSPP.

Op 10 nov. werd meegedeeld dat voorts 17 onderministers waren benoemd.

(Vor. ber. pag. 271/2-1981)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

TWEEDE MAN SU, SOESLOW, OVERLEDEN

Op 25 jan. is in Moskou, 79 jaar oud, Michael Soeslow overleden, zo meldde Sowjet-persbureau *Tass* op 26 jan.
Soeslow was lid van het Politburo van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU) en in dat orgaan belast met de bewaking van de zuiverheid van de ideologie van de partij.
Sinds de dood van Stalin in 1953 werd Soeslow beschouwd als de tweede man binnen de hiërarchie van de partijleiding, iemand, die zelf geen partijleider wilde worden, maar wel degeen met een beslissende stem in de aanwijzing of verwijdering van de eerste man.
Zo zou Soeslow een sleutelrol hebben gespeeld bij de verwijdering van Chroesjtsjows tegenstanders, bij de val van Chroesjtsjow zelf in 1964 en bij de benoeming van Brezjnew.
Meer dan een kwart eeuw lang is Michael Andrejewitsj Soeslow het ideologische geweten geweest van de communistische partij van de Sowjet-Unie. Temidden van een toenemend aantal cynici en realisten die hun twijfels hebben over het marxistisch-leninistische gehalte van het systeem bleef Soeslow de onvermurwbare behoeder van de zuiverheid in de leer.
Die leer betekende voor hem dat het belang van de Russische partij voor iedereen op de eerste plaats moet komen, dat er binnen de partij volstrekte uniformiteit heerst, en dat de CPSU door communisten in andere landen aanvaard wordt als leider van het wereldcommunisme en de Sowjet-Unie als het grote voorbeeld.

Levensloop

Soeslows eigen leven was vanaf zijn jeugd verstrengeld met de partij. Geboren op 21 nov. 1902 in een boerengezin deed hij in de jaren van de revolutie mee aan de „armencomités" die graan ten behoeve van de arbeiders vorderden van de boeren. In 1921 lid geworden van de partij kreeg hij een opleiding aan de „Arbeidersfaculteit" in Moskou en later aan het Plechanow-instituut van de „Rode Professoren" en was hij tegelijkertijd docent aan de Moskouse universiteit.
In het begin van de jaren dertig kreeg Soeslow, als dank voor zijn steun bij Stalins strijd tegen Trotski en Boecharin al een vertrouwensfunctie. Hij werd benoemd in de centrale controlecommissie van de partij en was onder meer betrokken bij de organisatie van grote zuiveringen onder oude bolsjewieken in de Oekraïne.
In 1941 werd Soeslow lid van het Centrale Comité. Als lid van de oorlogsraad van het Noordkaukasische front moet hij verantwoordelijk worden gesteld voor de deportatie van het Kalmukken-volk naar Centraal-Azië.
Als voorzitter van het bureau van het Centraal Comité in de republiek Litouwen leidde Soeslow op het eind van de oorlog de massale executies, deportaties en gedwongen collectivisatie in dat door het rode leger heroverde gebied.
Soeslows verdiensten voor de stalinistische terreur werden in 1947 beloond met zijn benoeming in het partij-secretariaat, belast met de partijpropaganda. Twee jaar later werd hij hoofdredacteur van de partijkrant Prawda.
In de interne machtsstrijd die ontbrandde na de dood van Stalin bleef Soeslow aanvankelijk op de achtergrond. Maar nadat hij in 1955 in het Politburo was opgenomen – zonder eerst kandidaat-lid te zijn geweest – steunde hij Chroesjtsjows befaamde geheime rede tegen de „persoonsverheerlijking" op het twintigste partijcongres in 1956 en stond hij ook aan Chroesjtsjows kant in de strijd tegen de „anti-partijgroep" rond Molotow, Kaganowitsj en Malenkow.
Toch was Soeslow geen typische Chroesjtsjowman: De kritiek op Stalin probeerde hij af te remmen en in 1964 was hij degene die het initiatief nam tot het afzetten van de partijleider en promotie van Brezjnew.
Bij alle grote crises die Moskou de afgelopen kwart eeuw heeft meegemaakt, is Soeslow steeds een belangrijk onderhandelaar geweest. In oktober 1956 reisde hij naar Boedapest om partijleider Gerö af te zetten en Nagy in het zadel te helpen. Rond 1960 ging hij naar Peking om te trachten het ideologische conflict met de Chinezen bij te leggen.
In 1968 speelde Soeslow een sleutelrol bij de onderhandelingen met de Tsjechen.
En vorig jaar april was hij in Warschau omdat de Russische partij van mening was dat de Poolse partij niet voldoende in het offensief ging tegen de „anti-socialistische krachten". Die wens is inmiddels vervuld.
Non-conformistisch en afwijkend denken in de communistische beweging is de ook qua uiterlijk ongewoon steile Soeslow altijd een gruwel geweest. Op dat punt heeft hij zijn grootste nederlaag geleden in 1976, op de conferentie van Europees-communistische partijen in Berlijn: daar moest de Russische partij-ideoloog er genoegen mee nemen dat de eurocommunisten, en Joego-Slavië en Roemenië het recht opeisten dat elke partij zelf bepaalt hoe zij het socialisme wil bereiken.
Van het „proletarische internationalisme", de onderschikking van de eigen belangen aan die van de Sowjet-Unie, dat Soeslow in de Prawda nog zojuist „de heiligste schat van elke marxist-leninist" had genoemd, bleken die partijen weinig meer te moeten hebben.
De dood van Soeslow, de aartsconservatief met de kostuums uit de jaren dertig en het brilmontuur uit de jaren vijftig, is wel op een heel symbolisch moment gekomen. In Polen is hij erin geslaagd het marxistisch-leninistische schema weer eens door te drukken in een van de „broederlanden".
De rebellie onder de niet-regerende communisten daarentegen is, getuige de reacties op de ingreep in Polen en de gang van zaken rond de Italiaanse partij, zelden zo groot geweest.

Mogelijke consequenties

Met de dood van Michael Soeslow is in het Sowjet-Politburo een sleutelfiguur weggevallen. Het evenwicht in het gezelschap van gemiddeld zeventigjarigen dat aan het hoofd staat van 's werelds laatste imperium dreigt verstoord te raken.
In de coulissen staat, volgens de wetten van de natuur, een jongere generatie Sowjet-leiders te trappelen om de fakkel over te nemen. Zij hebben een andere achtergrond en een andere mentaliteit dan Brezjnew en de zijnen.
Hun aantreden valt samen met het moment waarop in de Sowjet-Unie een aantal fundamentele beleidsbeslissingen genomen moet worden. De Sowjet-Unie lijkt een tijd van veranderingen tegemoet te gaan – en het Westen een periode van onzekerheid omtrent de bedoelingen van het Kremlin.
De trauma's van de Stalin-tijd zijn de nieuwe generatie minder in het geheugen gegrift. Zij zien de Sowjet-Unie als het succesverhaal van een ontwikkeling naar meer macht en meer welvaart. Daarbij zijn ze zeer wel geneigd tekortkomingen en problemen te onderkennen, en in het algemeen tot hervormingen bereid. Zij weten, vaak uit eigen ervaring, wat er in de wereld buiten de Sowjet-Unie te koop is en wordt gedacht.
De nieuwe generatie Sowjet-leiders zal deze

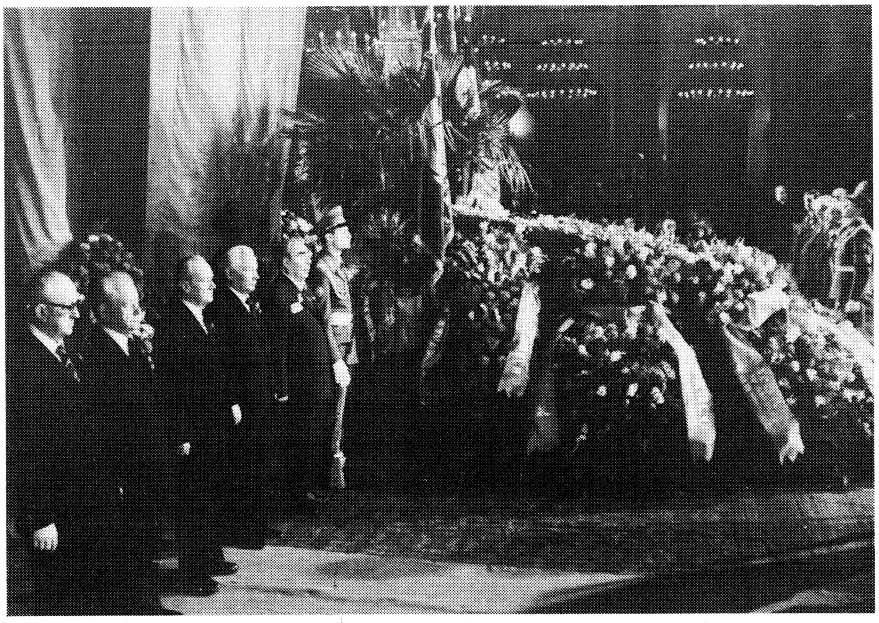

Partij- en regeringsleiders van de SU waken bij het opgebaarde stoffelijk overschot van Soeslow. V.r.n.l. L. Brezjnew, K. Tsjernenko, N. Tichonow, A. Kirilenko en Y. Andropow.

Weekblad 51ste jaargang No. 2624, pag. 32879-32894

Michael Soeslow

eigenschappen dringend nodig hebben om een aantal ingrijpende beleidsbeslissingen te nemen. Want de succesformule van de Brezjnew-periode is uitgewerkt. De economie is te hoog ontwikkeld geworden voor de van Stalin geërfde rigide centralistische structuur. Er treedt – althans tijdelijk – een tekort aan grondstoffen op. De economische groei stagneert, het consumptieniveau van de Sowjet-burgers daalt. Zelfs mét hervormingen zullen de jaren tachtig een periode zijn waarin het niet meer mogelijk is alles tegelijk te doen: én de bevolking tevreden stellen, én de zware industrie opbouwen, én het militair potentieel uitbreiden. Voortaan moeten er prioriteiten worden gesteld.

Hoe de keus ook zal uitvallen, een aantal illusies hoeft men zich over de nieuwe Sowjet-leiders niet te maken. Zij zullen het Sowjet-systeem niet op zijn kop zetten, zoals Dubcek in Tjechoslowakije heeft geprobeerd. Daarvoor komt de Sowjet-Unie de nieuwe politieke elite te succesvol voor. Ze geloven niet aan alle punten van de geldende doctrine, maar wel zeer sterk aan de mogelijkheden van het Sowjet-systeem: zijn sociale mobiliteit, de juistheid van de combinatie tussen strakke leiding en bescheiden participatie van de bevolking aan de basis, de juistheid van de quasi-federatieve structuur voor het multinationale imperium.

Binnen dat kader kan er dan gekozen worden voor meer dwang of meer liberalisatie, voor meer economische contacten met het Westen of meer afscherming tegen Westerse invloeden die het Sowjet-systeem zouden kunnen ondermijnen, voor meer aandacht voor economische groei en zware industrie of meer aandacht voor de consument, voor meer centralisatie of meer decentralisatie.

De nieuwe leiders zien zich in hun overtuigingen gesterkt door een bevolking die – althans wat het Russische deel betreft – in overgrote meerderheid óók instemt met het Sowjet-systeem. Die bevolking is al evenzeer overtuigd van de noodzaak van een krachtige leiding, de superioriteit van de Sowjet-Unie in de wereld, de onmogelijkheid van invloed op de besluitvorming in het Kremlin en de mogelijkheid van het maken van een eigen carrière.

Ondanks alle verbeteringen van de jaren zeventig zijn de materiële verwachtingen van de Sowjet-burger – naar Westerse maatstaven – nog altijd zeer bescheiden en zijn kennis over de werkelijkheid in andere delen van de wereld zeer gering. (NRC/H'blad, AFP)

WEST-EUROPA

EG

EUROPESE RAAD IN LONDEN

In het Lancaster House in Londen is op 26 en 27 nov. 1981 voor de derde maal in dat jaar de Europese Raad gehouden – de vergadering van de regeringsleiders van de EG-staten.
De bijeenkomst werd voorgezeten door de Britse premier, mevr. Thatcher.
Het algemene oordeel over de vergadering was, dat het beraad dan wel niet mislukt was, maar ook geen succes genoemd kon worden. De vraagstukken, waarover de regeringsleiders het niet eens werden, zijn doorgeschoven naar bijeenkomsten van de ministers van buitenlandse zaken.
Deze problemen zijn de melkproduktie en de mate van financiering hiervan door de Gemeenschap, richtlijnen voor de landbouwuitgaven, het aandeel van de uitgaven voor de Middellandse Zee-landbouwproducenten in het totaal van de landbouwuitgaven, en de begroting in de zin dat geen formule is gevonden voor het bepalen van de mate waarin de landbouwuitgaven in verhouding tot de totale uitgaven moeten dalen.
Wanneer eenmaal een politieke oplossing is gevonden, zouden aanbevelingen tot de regeringen kunnen worden gericht die zonder dat het nodig is een extra Europese Raad bijeen te roepen, zouden kunnen worden goedgekeurd. Of de ministers van buitenlandse zaken tot een akkoord zullen komen is zeer de vraag. Premier Van Agt verklaarde namelijk dat het beraad in Londen geen operationele richtlijnen voor de ministers heeft opgeleverd.
De discussies hebben echter wel „een oriëntatie verschaft die er vroeger niet was, een beeld gegeven van wat kan worden verwezenlijkt", en „de overtuiging verdiept dat, op straffe van zware kritiek, spoedig een oplossing moet worden bereikt".
Reeds vóór de top was van gezaghebbende zijde in Den Haag verklaard dat het „niet erg behoort te worden gevonden" als men er niet in zou slagen de problemen – volgens minister Van der Stoel de meest ingewikkelde situatie waarmee de Gemeenschap ooit te maken heeft gehad – in één maal op te lossen.
Groot-Brittannië kan ook in maart nog profiteren van de op 30 mei 1980 gedane toezegging, dat het ook in 1982 nog hulp in enigerlei vorm zal ontvangen.
De Europese Raad van Londen, aldus de Nederlandse premier, is niet mislukt omdat hij, „na het oplopen van de temperatuur" tijdens het mandaatsdebat op 27 nov., tot de conclusie had kunnen komen dat de problemen onoplosbaar zijn, en dat hij in grote onenigheid had kunnen besluiten het overleg voor onbepaalde tijd te verdagen. Maar uit het verloop spreekt het vertrouwen dat de problemen zullen worden opgelost.
Het Britse voorzitterschap „was zeker niet slechter" dan het Nederlandse zoals dit in de verschillende publicaties is omschreven. Groot-Brittannië stond voor het probleem dat het „zeer uitgesproken belangen" moest verdedigen maar, aldus de premier, „ik heb respect voor de wijze waarop mevrouw Thatcher zich ervan heeft onthouden al te zeer als eiseres in het strijdperk te treden".
Verreweg het belangrijkste onderwerp van gesprek in deze Europese Raad – die voor de eerste maal discussieerde aan de hand van door het Britse voorzitterschap opgestelde stukken – was datgene wat in Gemeenschapsjargon „het mandaat" heet. De Britten hadden een hecht doortimmerd document geproduceerd over gemeenschapsbeleid op andere terreinen dan dat van de landbouw, een landbouwdocument dat volgens Nederland nog wel „moeilijke punten" omvatte, en een stuk over de begroting „dat uit niet veel meer dan een in- en een uitleiding bestond".
De bespreking van deze drie nauw met elkaar samenhangende onderwerpen vloeit voort uit de Britse klacht dat het onevenredig veel meer betaalt aan de Gemeenschapsbegroting dan het er uit ontvangt. Deze klacht leidde er toe dat de EG-landen op 30 mei 1980 besloten Engeland voor 1980 en 1981 een bepaald bedrag aan financiële steun te verlenen, hun bereidheid uitspraken ook in 1982 te helpen, en de Europese Commissie „een mandaat" gaven om naar een duurzame oplossing te zoeken voor het gehele begrotingsbeleid.
Groot-Brittannië vreest dat het zonder steunregeling in 1982 tussen de 4,2 en 5,8 miljard gulden aan de Gemeenschap moet betalen.

Het wil daarom, om wat het noemt „een onevenredig zware belasting van een lidstaat te vermijden", een „op objectieve criteria" gebaseerde regeling, die pas na zeven jaar zou kunnen worden herzien teneinde jaarlijkse onderhandelingen te vermijden. In Londen slaagden de staats- en regeringsleiders er echter niet in de door Groot-Brittannië nog voor het einde van dit jaar gewenste „gedetailleerde besluiten" te nemen over de vraag of een dergelijke regeling alleen zou moeten gelden voor Groot-Brittannië of voor alle landen

die in een soortgelijke positie als Groot-Brittannië komen, of zij voortdurend beschikbaar moet zijn, of zij tijdelijk of permanent moet zijn en, in geval van een tijdelijke regeling of zij dan zou moeten worden afgebouwd, en of zij binnen of buiten de begroting zou moeten vallen.
Premier Van Agt karakteriseerde de Britse voorstellen als „opvallend door vaagheid" en, „voor zover zij enige houvast bieden, afwijkend van wat Nederland vindt dat er uit de bus moet komen".
Van Nederlandse zijde is nooit gesproken over een periode van zeven jaar.
Premier Van Agt sprak in Londen voortdurend over een „degressieve" (dat wil zeggen jaarlijks kleiner wordende) regeling voor „een paar jaar"; minister Van der Stoel heeft eens een tijdspanne van „drie jaar" genoemd. Maar in Den Haag zijn al wel berekeningen gemaakt van wat het Nederland zou gaan kosten indien voor een periode van vier óf vijf jaar hulp zou moeten worden verleend.
Het Nederlandse aandeel in de steun die Groot-Brittannië in 1980 en 1981 ontving bedroeg, aldus gezaghebbende kringen in Den Haag, 200 à 225 miljoen gulden per jaar. Deze bijdrage was gebaseerd op een normale verdeelsleutel van 6,5 à 7%.

Indien Groot-Brittannië de komende vier jaar met een bedrag van ruim 5,6 miljard gulden zou worden tegemoetgekomen, zou Nederland hieraan, nog steeds volgens de bestaande verdeelsleutel, circa 400 miljoen moeten bijdragen en bij een tegemoetkoming van ruim 7,2 miljard over vijf jaar circa een half miljard.
Er is echter een situatie denkbaar dat „arme" landen als Griekenland, Italië en Ierland zouden worden vrijgesteld van hulp aan Groot-Brittannië en dat West-Duitsland, al jaren de grootste „netto betaler", slechts de helft van zijn aandeel in de hulp aan Groot-Brittannië zou betalen.
In dat geval zou het Nederlandse aandeel stijgen van 7 tot 22%, en zouden veelvouden van 400 à 500 miljoen gulden ter tafel moeten worden gebracht.
Nederland, aldus premier Van Agt in Londen, is „zeer beducht dat er een andere verdeelsleutel uit de bus komt die voor ons land veel slechter zou uitpakken".
In dat geval zou Nederland geen „netto ontvanger" meer zijn, maar „netto betaler" worden, dat wil zeggen meer aan de Gemeenschapskas zou afdragen dan het er uit ontvangt.
Volgens gezaghebbende kringen in Den Haag is de positie van Nederland de laatste tijd toch al verslechterd. Werd enige jaren geleden nog 1,1 à 1,35 miljard gulden per jaar „overgehouden", voor dit jaar verwachtte de Europese Commissie voor Nederland een batig saldo" tussen 270 en 400 miljoen gulden. In Den Haag meent men dat dit „saldo" wel eens de helft zou kunnen zijn van wat de Commissie verwacht, en in Londen circuleerden cijfers volgens welke de Commissie haar aanvankelijke raming van het „saldo" zelf al met meer dan de helft had verminderd, en dat Nederland was uitgekomen op een bedrag van 150 miljoen gulden.
In Den Haag werd er tezelfdertijd nadruk op gelegd dat Nederland zeer veel profijt uit het lidmaatschap van de Europese Gemeenschappen trekt, en dat het verschil tussen inkomsten uit- en uitgaven aan de Gemeenschapskas niet de hoofdzaak is. Weliswaar zijn de ontvangsten, door het verminderen van de restituties voor zuivelexport op de wereldmarkt teruggelopen waardoor het financiële profijt van het lidmaatschap in 1981 „zeer gering" zal zijn, maar de export – vooral die van zuivel – profiteert sterk van het bestaan van een gemeenschappelijke markt zonder handelsbelemmeringen. De Nederlandse zuivelproduktie vormt 10% van de totale gemeenschapsproduktie. De jaarlijkse zuivelexport loopt in de miljarden.
In Londen kreeg Groot-Brittannië steun voor zijn opvattingen van West-Duitsland, dat er genoeg van krijgt voortdurend de rol van Europese geldschieter te moeten spelen, en dat van de Britse voorstellen verwacht dat andere landen – premier Van Agt noemde de Benelux, Frankrijk en Denemarken – meer zullen moeten gaan betalen. De premier sprak over het optreden van Margaret Thatcher en de Westduitse bondskanselier Helmut Schmidt als „het zich te buiten gaan aan begrip voor elkaar" en stelde daartegenover het optreden van de Franse president François Mitterrand die dat „met een fraaie analyse tot rustiger proporties terugbracht".

De besprekingen in Londen werden niet vergemakkelijkt door het feit dat Groot-Brittannië's partners, naar achteraf is gebleken, veel te gul zijn geweest met de regelingen die voor 1980 en 1981 werden opgesteld: door meevallers in de landbouwsector behoefde Groot-Brittannië maar 1,8 miljard gulden in plaats van de te verwachten 3,4 miljard te betalen. Minister Van der Stoel verklaarde dat dit „als factor wordt meegewogen" en „in het achterhoofd wordt gehouden" bij het vaststellen van de toekomstige compensatie voor Groot-Brittannië. Hij herhaalde dat Nederland, hoewel zijn positie als „netto ontvanger" toch al is verslechterd, bereid is opnieuw een offer te brengen, „als vaststaat dat wij niet de enigen zijn die offers brengen", en er voor wordt gewaakt dat „wij niet te ver doorschieten".
Een „bij monde van Schmidt zeer welsprekende Bondsrepubliek" aanvaardt wel, aldus de minister, dat zij de grootste „netto betaler" is, maar zij wil een zekere plafonnering – „the sky is not the limit". Minister Van der Stoel verweet de Bondsrepubliek uitsluitend naar de budgettaire situatie te kijken, terwijl het toch talrijke voordelen aan het lidmaatschap van de Gemeenschap ontleent. Zo is de Westduitse export naar de andere EG-landen sinds de oprichting van de Gemeenschappelijke markt tot het twintigvoudige gestegen. Groot-Brittannië toont begrip voor het „eenzijdige accent" dat de Westduitse regering op de begroting legt.

Minister Van der Stoel meende dat het „moeilijk" is een syteem te bedenken dat, door plafonnering, West-Duitsland tegemoet komt en geen inbreuk maakt op de verdeelsleutel. Nederland erkent echter dat er in de Bondsrepubliek een „politiek en psychologisch probleem" bestaat, en wanneer een land iets als een probleem ziet is het een probleem, waarmee ook zijn partners rekening moeten houden.
Reeds vóór de top, in de vaste Tweede Kamercommissie voor buitenlandse zaken, had minister Van der Stoel verklaard dat Nederland zich verzet tegen de „juste retour"-gedachte, de bereidheid evenveel aan de Gemeenschap bij te dragen als men er van ontvangt. Hij zei dit, omdat in een stuk ter voorbereiding van het Commissie-debat werd gesproken over het „hervinden" van een evenwicht tussen wat gemeenschappelijk de „lusten en lasten" worden genoemd. „Excessieve voor- of nadelen", aldus de minister, zouden niet zozeer door het verlenen van bepaalde voordelen aan bepaalde landen, als wel door nieuw beleid moeten worden gecorrigeerd. Bondskanselier Schmidt wees er in Londen op, dat het invoeren van het „juste retour" ten aanzien van Groot-Brittannië het merkwaardige gevolg zou hebben, dat Groot-Brittannië zich bij welk besluit dan ook nooit maar iets van de financiële consequenties zou behoeven aan te trekken.
De premier onderschreef de opnieuw door bondskanselier Schmidt geuite kritiek dat het niet aangaat staats- en regeringsleiders te confronteren met zeer gedetailleerde en technische (landbouw)problemen. „Proefondervindelijk is bewezen dat het pagina voor pagina, alinea voor alinea bespre-

ken van de bijstelling van het gemeenschappelijk landbouwbeleid eigenlijk ongeschikt is voor een Europese Raad". Het bestaan van de Europese Raad heeft ertoe geleid dat de vakraden netelige problemen niet meer wensen op te lossen omdat er een vluchtweg naar de Europese Raad bestaat.
De Europese Raad heeft een verkeerde ontwikkeling doorgemaakt, hij is nooit bestemd geweest om een college van beroep te worden. Dit doet schade aan de vakraden, die zijn geroepen tot het oplossen van gedetailleerde en zeer technische problemen. Bondskanselier Schmidt, aldus de premier, had er opnieuw op gewezen dat als de Europese Raad niet alleen in uitzonderingsgevallen fungeert als college van beroep, „hij zichzelf de das omdoet".

Wat in Londen niet met zo veel woorden werd gezegd maar kennelijk op de achtergrond meespeelde, is de vrees dat de financiële hulp die Groot-Brittannië heeft ontvangen en ongetwijfeld nog zal ontvangen een precedentwerking zal hebben. De nieuwe Griekse premier Andreas Papandreou heeft, aldus minister Van der Stoel (kennelijk omdat het resultaat van de discussie over het mandaat nog niet is afgerond), het woord „heronderhandelingen" niet gebruikt, maar wel laten blijken dat hij een speciale status voor Griekenland voorstaat. Hij heeft ook, zoals was aangekondigd, de gedachte van een referendum over het Griekse EG-lidmaatschap ter sprake gebracht.
Hij herinnerde er echter ook aan dat het uitschrijven van een volksstemming het prerogatief van de president is. (De huidige president, ex-premier Karamanlis is, zoals bekend, zeker geen voorstander van een referendum over het Griekse EG-lidmaatschap.)
De vrees van een eventueel door Griekenland in te roepen precedent is kennelijk versterkt door de grote nadruk die Papandreou heeft gelegd op de uitermate moeilijke economische situatie van Griekenland. Het land heeft te kampen met een enorm begrotingstekort en de inflatie beloopt al drie jaar vijfentwintig percent. Papandreou, aldus minister Van der Stoel, heeft een duidelijk beroep op zijn collega's gedaan, rekening te houden met de enorme moeilijkheden van zijn land. Mogelijk zal de Griekse boeren nationale hulp moeten worden verleend.

Oost-West betrekkingen

Aan het diner, op 26 nov., heeft bondskanselier Schmidt zijn collega's – en zijn minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher – uitvoerig ingelicht over het verloop van de gesprekken die hij in Bonn met de Russische partijleider Leonid Brezjnew heeft gevoerd (pag. 841 e.v.-1981). „De Europese Raad", aldus de verklaring die in Londen werd gepubliceerd, „was het volledig eens over de betekenis van deze ontmoeting, en over de noodzaak de kanalen van Oost-West communicatie tussen de regeringen te allen tijde open te houden. De Europse Raad juichte de uiteenzetting van de bondskanselier over ontspanning, samenwerking en ontwapening toe".
Minister Van der Stoel had in eerste instantie, in Den Haag, voornamelijk kritische vraagtekens geplaatst bij Brezjnew's voorstel – een aanzienlijke vermindering van het aantal Russische tactische kernwapens voor de middellange afstand als het Westen afziet van de opstelling van 572 nieuwe raketten van dit type, ten dele een herhaling van zijn eerder moratorium-voorstel.
Hij meende na afloop van het diner dat „er toch enige beweging bespeurbaar lijkt" in het Russische standpunt en dat de Sowjet-Unie „wat minder negatief" heeft gereageerd op de voorstellen van president Reagan. Het is overigens voor het eerst sinds lange tijd dat er in een westers document weer wordt gesproken over „ontspanning".
De Europese Raad juichte ook de uitspraak van president Reagan toe, dat de Verenigde Staten zullen streven naar „ontwapening door wederzijdse vermindering van nucleaire en conventionele strijdkrachten, en naar vertrouwenwekkende maatregelen. De Raad ziet met spanning uit naar de opening, op 30 november in Genève, van de Amerikaans-Russische onderhandelingen over kernwapens voor de middellange afstand (pag. 817 e.v.-1981) en spreekt de hoop uit dat deze tot spoedige en positieve resultaten zullen leiden".

Vertrouwenwekkende maatregelen werden, zoals bekend, voor het eerst overeengekomen op de Conferentie over Europese Veiligheid en Samenwerking in Helsinki. De landen die de Slotakte van Helsinki hebben getekend kunnen militaire manœuvres van een bepaalde omvang (en troepenverplaatsingen van een bepaalde omvang) van te voren aankondigen en daarbij waarnemers uitnodigen. De tweede CEVS-toetsingsconferentie, die zich al ruim een jaar in Madrid voorsleept, spreekt over verdergaande vertrouwenwekkende maatregelen en – het voornaamste struikelblok – het mandaat voor een Europese ontwapeningsconferentie die tot dergelijke maatregelen zou moeten besluiten.

Ook over de Conferentie in Madrid heeft de Europese Raad een verklaring gepubliceerd. De Raad spreekt de hoop uit dat „ondanks de moeilijkheden, tegen het einde van het jaar een positief resultaat in de vorm van een inhoudelijk en evenwichtig document zal zijn bereikt, evenals overeenstemming over het nauwkeurig omschreven mandaat voor een Conferentie over Ontwapening in Europa om te onderhandelen over vertrouwenwekkende maatregelen in geheel Europa". De staats- en regeringsleiders van de Tien „zijn bereid alles in het werk te stellen om dit doel te verwezenlijken, en zij verwachten van alle deelnemers dat zij in dezelfde positieve geest handelen".

Met vertrouwenwekkende maatregelen „in geheel Europa" wordt gedoeld op de Westerse wens, deze maatregelen in de Sowjet-Unie tot aan de Oeral, en niet tot een strook van tweehonderd kilometer ten oosten van de Russische westgrens, zoals thans het geval is, van toepassing te laten zijn. De Sowjet-Unie heeft hier tegenover gesteld, dat de maatregelen dan ook tot het zeegebied ten westen van de kust van West-Europa zouden moeten worden uitgebreid.
Bij voorgaande gelegenheden is van Westeuropese zijde steeds verklaard, dat het „mogelijk zou moeten zijn" de CEVS-conferentie in Madrid vóór de Kerst te laten beëindigen. Thans spreekt men over „vóór het einde van het jaar", maar in Westeuropese hoofdsteden wordt al rekening gehouden met de mogelijkheid dat de conferentie na een schorsing voor de feestdagen in januari zal worden hervat.
Wanneer de Europese Raad spreekt over een onder andere „evenwichtig" slotdocument, bedoelt hij dat ook op het punt van de mensenrechten – een onderwerp waarbij tot nu toe vrijwel geen voortgang is gemaakt – resultaten moeten worden behaald.

Polen

Mede op grond van besprekingen die de Britse Raadsvoorzitter lord Carrington op 20 november in Londen met zijn Poolse collega heeft gevoerd, „nam de Raad kennis van de programma's die de Gemeenschap heeft uitgevoerd om Polen levensmiddelen tegen speciale prijzen te leveren. Hij juichte het recente besluit van de begrotingsraad toe om een initiatief van het Europees Parlement goed te keuren" om voor dit doel nogmaals gelden beschikbaar te stellen.
De staats- en regeringsleiders bevestigden opnieuw hun bereidheid om, binnen de mogelijkheden van de Gemeenschap en haar lidstaten en in samenwerking met anderen, de verzoeken van de Poolse regering om voortgezette hulp voor de pogingen van het Poolse volk om het herstel van zijn nationale economie te bevorderen, te beantwoorden. Zij geloven dat het treffen van een regeling voor de Poolse schulden en het verstrekken van nieuwe kredieten een belangrijke bijdrage aan het bereiken van dit doel zou kunnen zijn".
Polen, zo werd in Londen opgemerkt, heeft dringend behoefte aan exportkredietgaranties om uit zijn enorme financiële en economische problemen te komen. De Westerse landen hebben Polen voor 1982 al export-krediet-

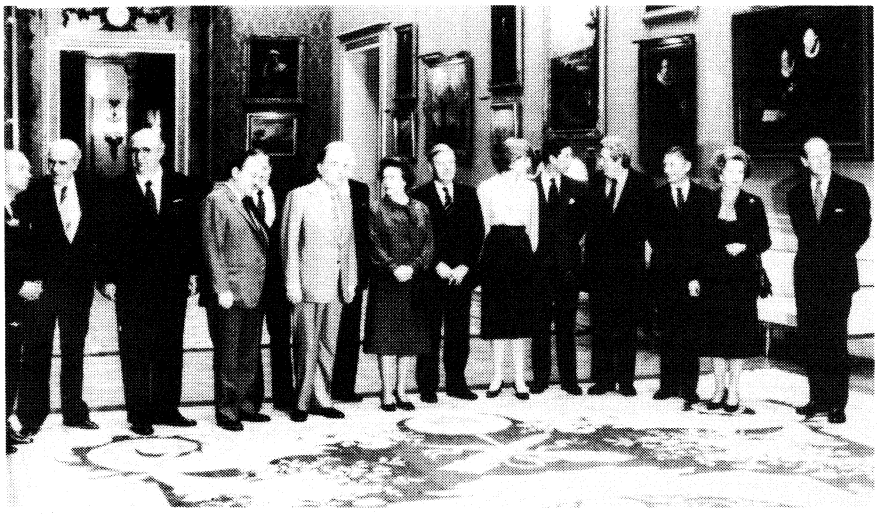

Op 26 nov. 1981 werden de staatshoofden en regeringsleiders van de EG door koningin Elizabeth op Buckingham Palace in Londen ontvangen. V.l.n.r. Mark Eyskens (België), Andreas Papandreou (Griekenland), Giovanni Spadolini (Italië), Anker Jörgensen (Denemarken), Gaston Thorn (voorzitter Europese Commissie), François Mitterrand (Frankrijk), Pierre Werner (Luxemburg), koningin Elizabeth, Helmut Schmidt (Bondsrepubliek Duitsland), prinses Diana, prins Charles, Garret FitzGerald (Ierland), Dries van Agt (Nederland), Margaret Thatcher (Engeland) en prins Phillip.

garanties voor een miljard gulden toegezegd, maar Polen meent het viervoudige nodig te hebben. Nederland heeft Polen in 1981 kredietgaranties voor 240 miljoen gulden verleend, waarvan 77 miljoen voor levensmiddelen. De Poolse regering hoopt dat Nederland de garanties voor minstens 80 miljoen gulden waarom zij voor 1982 heeft gevraagd in elk geval niet tegen ongunstiger voorwaarden zal verlenen dan tegen die welke vorig jaar golden.

Afghanistan

Een andere verklaring ten slotte heeft betrekking op de relatie tussen Oost en West en handelt over Afghanistan. Uit deze verklaring blijkt, dat de Gemeenschap in de herhaalde Sowjet-afwijzing van het – oorspronkelijk door lord Carrington gelanceerde en door de gehele Gemeenschap gesteunde – plan om via een twee-fasen conferentie de onafhankelijkheid en niet-gebondenheid van Afghanistan te herstellen, geen aanleiding ziet dit plan te wijzigen. Uitgangspunt blijft voor de Gemeenschap het vinden van een politieke oplossing waarvoor terugtrekking van de Russissche troepen een basisvoorwaarde is.
De Europese Raad, aldus de verklaring, „hield zich bezig met de voortdurende tragedie van Afghanistan. Hij merkte op dat, met het flagrante voorbijgaan aan de internationale opinie zoals die tot uitdrukking is gekomen in drie opeenvolgende resoluties die door een overweldigende meerderheid in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties zijn goedgekeurd, de Sowjetbezetting van Afghanistan aanhoudt, met de onderdrukking en het bloedvergieten die daarmee gepaard gaan. De staats- en regeringsleiders waren het er over eens dat de situatie buitengewoon schadelijk is voor het internationaal vertrouwen. Zij spreken opnieuw als hun mening uit dat hun voorstellen van 30 juni een redelijke en praktische benadering ter oplossing van het probleem bieden".

Midden-Oosten

Onvoorziene ontwikkelingen, zoals het voortijdig uiteenvallen van de Arabische topconferentie in Fez, en de Amerikaanse pogingen om Israël ervan te weerhouden een veto uit te spreken over de Westeuropese deelneming aan de Sinaï-macht, waren oorzaak dat de staats- en regeringsleiders afzagen van hun voornemen, een nieuwe en uitgebreide verklaring over het Midden-Oosten te publiceren.
Het plan was, een verklaring af te leggen waarin zou worden ingegaan op de rol van Europa in het Midden-Oosten, de deelneming van Nederland, Frankrijk, Groot-Brittannië en Italië aan de Sinaï-macht, het vredesplan van de Saoedische kroonprins Fahd en de besprekingen die Raadsvoorzitter lord Carrington in Riad over dit plan heeft gevoerd. Ook steun aan het nieuwe Egyptische bewind van Hosni Mubarak, en de Euro-Arabische dialoog.
De Europese Raad kwam te vroeg bijeen om de mislukking van de topconferentie in Fez, gevolg van verzet van de Arabische landen die een harde lijn tegenover Israël voorstaan tegen het plan Fahd, grondig te kunnen analyseren. Het plan Fahd houdt namelijk impliciet een de facto-erkenning van Israël in en er wordt gesproken over het recht van landen in dit deel van de wereld om in vrede te leven, en over onmiddellijke ontruiming van alle door Israël bezette gebieden wordt bepleit.
Saoedi Arabië, zo werd van Britse zijde in Londen meegedeeld, heeft het plan met PLO-leider Yasser Arafat besproken voordat het werd gepubliceerd, en Fahd heeft zich tegenover lord Carrington bereid verklaard alle acht punten te bespreken.
Op het moment dat in Londen de staats- en regeringsleiders van de Tien bijeen waren, probeerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, zijn Israëlische collega Yitzhak Shamir te overreden, geen veto uit te spreken over de Westeuropese deelneming. Haig had al eerder, vergeefs, getracht de verklaring waarin de Gemeenschap als geheel het voornemen van de vier landen goedkeurt, te wijzigen in de zin dat zij voor Israël meer aanvaardbaar zou zijn. Israël had nl. verklaard dat de Westeuropese landen niet aan de macht konden deelnemen als zij zouden vasthouden aan de Verklaring van Venetië en het plan Fahd zouden blijven steunen. De vorming van de Sinaï-macht is een rechtstreeks uitvloeisel van de Camp David akkoorden, en volgens Israël kan slechts op basis van deze akkoorden worden deelgenomen. In de Europese verklaring worden de Camp David akkoorden echter niet genoemd, maar wordt een voor Israël bijzonder onverteerbare passage uit de Verklaring van Venetië, over het zelfbeschikkingsrecht van het Palestijnse volk, bijna letterlijk aangehaald.

In Londen is wel ernstig overwogen het vernederde Saoedi Arabië, steunpilaar van de Westerse belangen in het Midden-Oosten, een extra steuntje in de rug te geven als dank voor het feit dat het een vreedzame regeling heeft voorgesteld. Tot nu toe is de Gemeenschap immers uiterst behoedzaam geweest in haar verklaringen: het plan van kroonprins Fahd werd – door lord Carrington in de VN-Assemblée – toegejuicht „zoals alle verklaringen waaruit belangstelling voor een vreedzame regeling spreekt". Maar een dergelijke verklaring zou Haig's taak nog verder hebben bemoeilijkt en de verdenking hebben kunnen doen rijzen, dat West-Europa eigenlijk van het begin af aan niet aan de vredesmacht heeft willen deelnemen, of het Amerikaanse verzoek om deelneming slechts heeft willen aangrijpen om afstand te nemen van het Israëlische standpunt.

Europese Unie

Zoals kon worden verwacht, werd in Londen slechts kort gesproken over het Westduits-Italiaanse voorstel, om via een „Europese Akte" de bestaande betrekkingen tussen de Tien om te zetten in een „Europese Unie". De opstel-

lers van het ontwerp, minister Genscher en zijn Italiaanse collega Emilio Colombo, zullen hun ontwerp, zowel in Raads- als EPS-kader, met hun collega's nader bestuderen, zodat wellicht op de volgende topconferentie, in maart in Brussel, besluiten kunnen worden genomen.

De Europese Raad, aldus de verklaring, „verwelkomde" het initiatief van de regeringen van Duitsland en Italië, en „nam kennis van hun voorstellen. Hij erkende het belang van een versterking van de economische integratie parallel met politieke ontwikkeling", en „nodigde de ministers van buitenlandse zaken uit om, in samenwerking met de Commissie, de Duits-Italiaanse voorstellen te onderzoeken en te verduidelijken, en hierover een toekomstige Europese Raad verslag uit te brengen". Met een verwijzing naar het EPS-overleg van okt. 1981 in Londen werd hieraan toegevoegd dat de Raad eveneens kennis heeft genomen van de rapporten die de Commissie en ministers van buitenlandse zaken over een Europese Unie, en over de EPS, hebben uitgebracht.
Het verzoek aan de ministers, de voorstellen te „verhelderen" is mede opgenomen op aandrang van Nederland dat, aldus waarnemers in Londen, ongerustheid over passages in het Genscher-Colombo voorstel trachtte te verbergen achter het nadruk leggen op onduidelijkheid en op het feit, dat het ontwerp pas kort in zijn bezit was gekomen, zodat het nauwelijks gelegenheid had gekregen het grondig te bestuderen. Wat beide bewindslieden lijken voor te staan, gaat namelijk aanzienlijk verder dan op de EPS-bijeenkomst in Londen was overeengekomen.

De nieuwe regels voor de Europese Politieke Samenwerking kwamen, voor zover werd gesproken over „de politieke aspecten van veiligheidsproblemen", neer op een formele bevestiging van een bestaande praktijk, en minister Van der Stoel sloot bijeenkomsten van Westeuropese ministers van defensie nadrukkelijk uit. In het Westduits-Italiaanse document is echter sprake van „coördinatie van het veiligheidsbeleid en het aanvaarden van gemeenschappelijke Europese standpunten op dit terrein teneinde de onafhankelijkheid van Europa te waarborgen, zijn vitale belangen te beschermen en zijn veiligheid te versterken".
Wanneer het nodig is om dit soort zaken „meer tot in detail te bespreken" kan de Raad „in een andere samenstelling bijeenkomen". Kennelijk omdat hij in bijeenkomsten van Europese ministers van defensie een aantasting van het overleg met de Verenigde Staten in NAVO-kader vreest, herhaalde minister Van der Stoel in Londen niet te denken aan dit soort vergaderingen. Ook datgene wat over een „politiek secretariaat" wordt gezegd, wijkt af van wat in de EPS-vergadering in Londen werd overeengekomen, en de „espace judiciaire" stuit op Nederlandse reserves. Nederland, aldus minister Van der Stoel in de Kamercommissie, ziet wel iets in „beleidsvoorbereidend denkwerk", maar is gekant tegen een politiek secretariaat „dat het zwaartepunt bij een bepaald land legt".

Uitbreiding

De zeer uitvoerige verklaring over Spanje en Portugal werd ingegeven, aldus gezaghebbende kringen in Den Haag, door de behoefte aan een signaal dat deze landen ondanks de geringe voortgang bij, en het langzame tempo van, de toetredingsonderhandelingen, de moed niet moeten verliezen. Deze onderhandelingen hangen ook ten nauwste samen met het probleem in welke mate de Middellandse Zee-landbouw moet worden gesteund, en dus met de gehele „mandaats"-onderhandelingen.

In de verklaring wordt ook verwezen naar het politieke belang van de toetreding. De lidstaten van de Gemeenschap hebben besloten onderhandelingen over toetreding met Spanje en Portugal aan te gaan, „in de wetenschap dat alle doelstellingen van de Gemeenschap, zoals zij in de preambule van het EEG-verdrag zijn uiteengezet, worden gedeeld door de democratische regeringen en de volken van beide betrokken landen".
„De Raad heeft zijn politieke binding die aan dit besluit ten grondslag ligt bevestigd, en nadruk gelegd op de vaste wil van de Gemeenschap om de onderhandelingen tot een goed einde te brengen, en het belang van voortdurende voortgang onderstreept. Hij herinnerde er aan dat de kandidaat-leden hebben aanvaard dat zij zullen toetreden op basis van de Verdragen en de op de datum van toetreding van kracht zijnde afgeleide wetgeving, slechts met voorbehoud van die overgangsregelingen welke zijn overeengekomen.
Hij legde de nadruk op de noodzaak dat zowel de Gemeenschap als de toetredende landen de periode die aan de toetreding voorafgaat goed gebruiken voor een zorgvuldige voorbereiding van de verdere uitbreiding van de Gemeenschap door het invoeren van de noodzakelijke hervormingen, zodat de potentiële voordelen voor beide partijen kunnen worden verwezenlijkt.
De Europese Raad was het er over eens dat in het overleg van de Gemeenschap over haar interne ontwikkeling het belang van de toetreding van Portugal en Spanje in aanmerking moet worden genomen. Hij was het ook eens over het belang van de contacten die tussen de Tien en de toetredingskandidaten in het kader van de politieke samenwerking zijn gelegd, en bevestigde dat hij voornemens is Portugal en Spanje nauwgezet op de hoogte te houden van de ontwikkelingen in de politieke samenwerking".

Economisch-sociale situatie

Het dit maal niet bijzonder uitvoerige debat over de economische en sociale situatie van de Gemeenschap, een vast agendapunt, kwam in feite neer op het onderschrijven van de analyse die de commissie enige tijd geleden heeft gemaakt. De meest opvallende conclusie van de Commissie is, dat de economische groei in 1982 2% kan bedragen, (thans –0,5), en dat daardoor de werkloosheid kan worden gestabiliseerd.

Het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans kan verminderen indien de OPEC-landen vasthouden aan hun besluit, de olieprijs per vat tot eind 1982 op 34 dollar te houden. Mede als gevolg van de te verwachten aanhoudende hoge rente in de Verenigde Staten zal de inflatie waarschijnlijk slechts weinig verminderen, van gemiddeld 11,6% in 1981 tot 10,5%. In de diverse landen blijven de inflatiepercentages evenveel verschillen als thans.
Een vergelijking met de Verenigde Staten en Japan valt voor Europa op talrijke punten niet gunstig uit. Nam in West-Europa de werkgelegenheid in de jaren 1974-1980 toe met 118.000 arbeidsplaatsen, in de Verenigde Staten steeg zij met een veelvoud. Japan heeft de tweede olieschok verwerkt zonder dat de groei van het BNP tot minder dan 4% terugliep, West-Europa heeft nog steeds een groot tekort op de lopende rekening van zijn betalingsbalans.

Teneinde de inflatie te kunnen terugdringen en de werkloosheid, tussen de 8,5 en 9% van de beroepsbevolking, geringer te maken, moet krachtig worden gestreefd naar een beheersing van de overheidstekorten. Door nauwere samenwerking op monetair gebied dient de daling van de rentetarieven op de Europese geldmarkten te worden geconsolideerd. In Londen reageerde Groot-Brittannië op aandrang om tot het Europees Monetair Stelsel toe te treden met de opmerking dat het er niet om gaat of Groot-Brittannië zal toetreden, maar wanneer dit moet gebeuren. Dat „wanneer" is althans nu nog niet aangebroken.
Overeenkomstig de verwachtingen deed de Raad geen uitspraak over het één-percents plafond van de BTW-opbrengst die, met de landbouwheffingen en de opbrengst van het gemeenschappelijk buitentarief, de zogenaamde eigen middelen van de Gemeenschap vormen. Het verzet van Groot-Brittannië en West-Duitsland tegen een doorbreking van dit plafond, zo werd in Den Haag gezegd, is zo groot dat het gevoel bestaat dat het beter is deze zaak nu te laten rusten. Bovendien is door meevallers in de landbouw de kwestie van een verhoging van het afdrachtspercentage minder urgent geworden.
Nederland, zo had minister Van der Stoel kort voor de top in de Tweede Kamercommissie voor buitenlandse zaken verklaard, meent enerzijds dat als overal wordt bezuinigd ook de Gemeenschap „de grootst mogelijke soberheid" moet betrachten. Anderzijds staat Nederland ook open voor de noodzaak om van de Gemeenschap nieuwe impulsen te doen uitgaan, waarvoor extra financiële middelen nodig zijn. „In elk geval zal het onmogelijk zijn de één-percents grens te handhaven als Portugal en Spanje tot de Gemeenschap toetreden".

Verslag mevr. Thatcher in Europees parlement

De Britse premier, mevr. Thatcher, heeft op 16 dec. in het Europese parlement verslag uitgebracht over het verloop van de Europese Raad. Het was de eerste maal dat een regeringsleider van een EG-staat in het Europese Parlement verscheen om een dergelijk verslag uit te brengen.
Mevrouw Thatcher beperkte zich in haar toespraak tot de vermelding van alle onderwerpen die op de Europese Raad in Londen waren aangekaart en herinnerde eraan dat de regeringsleiders geen oplossing konden bedenken voor de structuurproblemen van de Gemeenschap.
Mevrouw Thatcher wees op de noodzaak meer onderlinge samenwerking in Europa, goede contacten met de Verenigde Staten, enzovoort. Het woord Polen viel even in een zin over een recent probleem in Europa. Tot slot sprak mevrouw Thatcher de hoop uit dat tijdens het Belgische voorzitterschap dat op 1 januari begint, de oplossingen voor de interne Europese problemen wel gevonden zullen worden.

Tijdens de speech van mevr. Thatcher deden zich enkele incidenten voor. Zo stond de Italiaan Mario Capanna (lid van de democratische proletarische partij) overeind met voor zich een grote foto van Bobby Sands, de eerste Noord-Ier die als gevolg van een hongerstaking in Britse gevangenschap stierf.
Een aantal Britse socialisten had zich getooid met een zwarte band over de borst waarop de tekst „drie miljoen werklozen".

Reacties

In een aantal korte reacties legden fractieleiders nog eens de nadruk op de noodzaak van een beter Europees beleid, en drukten hun spijt uit over de onmacht van de Europese Raad en ministers van buitenlandse zaken om in die richting iets te bereiken.

Voor de socialistische fractieleider Ernest Glinne was het een verheugend punt te kunnen constateren dat in Londen meer over ontwapening was gesproken dan over het plaatsen van nieuwe raketten.
De christen-democratische fractieleider Egon Klepsch verwachtte dat de komst van de Britse premier een nieuwe traditie zal inluiden van goede samenwerking tussen parlement en Europese Raad. Zeer teleurgesteld toonde hij zich over het nieuwe bewijs dat het met de besluitvorming in de Gemeenschap droevig is gesteld.
Voor Martin Bangemann, liberaal fractieleider, was duidelijk dat de Gemeenschap niet goed kan functioneren zolang ze niet over de financiële middelen kan beschikken om haar taak uit te voeren. Er zouden onder meer voldoende middelen moeten zijn om het leger van werklozen duidelijk te kunnen maken dat een hele Gemeenschap voor hen probeert te zorgen.
De Franse gaullist Christian de la Malène zei zich te kunnen voorstellen hoe mevrouw Thatcher moest worstelen om na jarenlang socialistisch wanbeleid haar land weer een gezonde economische basis te geven. Hij feliciteerde het Britse volk zo'n premier te hebben. „Maar voor Europa kunt ook U niets doen, voegde hij eraan toe. U bent hier met lege handen gekomen, dat is duidelijk, in de moeilijke besprekingen over de Europese landbouw en de begrotingsbijdragen voor de lidstaten komt U met het principe van de „juste retour", waarbij elk land probeert zoveel van de EG te ontvangen als het moet bijdragen".
De la Malène zei niet te begrijpen dat de Britse regering alsmaar blijft dwarsliggen en de Europese samenwerking blijft blokkeren nadat ze het toetredingsakkoord twee keer opnieuw aan de orde heeft gesteld om nieuwe voorwaarden voor het lidmaatschap te krijgen. De Britten weten nu toch hoe het gaat in de Gemeenschap.
De Fransman waarschuwde dat er tekenen zijn die erop wijzen dat de Europese samenwerking aan geloofwaardigheid verliest.
„De reden waarom zoveel jonge mensen zich scharen achter de vredesbeweging was volgens hem het bewijs dat men elders zijn veiligheid gaat zoeken, men heeft Europa niet meer nodig".
De Britse premier merkte tenslotte op dat sommige interrupties zo luid waren geweest dat ze ze niet had kunnen verstaan, doelend onder ander op de Italiaan Panella.
Daaraan voegde zij toe uitsluitend te zijn gekomen om verslag uit te brengen over de „besprekingen van de Europese Raad in Londen". „Dus niet om mijn eigen opvattingen uiteen te zetten of om te spreken over zaken die niet aan de orde waren op die Europese Raad".
In antwoord op kritische geluiden zei ze „ik doe er maar het beste aan om mij zo Brits mogelijk te gedragen: kalm en rustig, mij beperkend tot mijn taak".
Zonder op de opmerkingen in te gaan verklaarde zij tot slot dat het haar een genoegen was geweest het Europees Parlement te mogen dienen. (Europa van Morgen)

(Vor. ber. pag. 498/3 e.v. - 1981)

PIET DANKERT
VOORZITTER EUROPEES PARLEMENT

De 48-jarige Piet Dankert, oud-lid van de Nederlandse Tweede Kamer voor de PvdA, is op 19 jan. 1982 tot voorzitter van het Europese Parlement gekozen. Dat gebeurde in de vierde ronde van de stemmingen, waarbij zijn voornaamste tegen-kandidaat de Westduitse christen-democraat Egon Klepsch was.

De aftredende voorzitter van het Europese parlement, Simone Veil, feliciteert haar opvolger, Piet Dankert, met zijn verkiezing.

Eerste ronde	
Klepsch (CDU)	140
Dankert (Soc.)	106
Scott-Hopkins (Cons.)	63
Chambeiron (Comm.)	43
Pannella (Radic.)	16
Tweede ronde	
Klepsch (CDU)	130
Dankert (Soc.)	114
Scott-Hopkins (Cons.)	67
Chambeiron (Comm.)	43
Pannella (Radic)	18
Derde ronde	
Dankert (Soc.)	162
Klepsch (CDU)	156
Scott-Hopkins (Cons.)	67
Vierde ronde	
Dankert (Soc.)	191
Klepsch (CDU)	175

Dankert is de tweede socialist die ooit tot voorzitter van het Parlement werd gekozen. Na de oprichting van het Parlement in 1952 – toen nog raadgevende vergadering voor Kolen- en Staalgemeenschap geheten – gaven de christen-democraten 17 jaar lang de toon aan. Toen werd de Duitser Behrendt gekozen, een socialist. Dankert is na Kees Berkhouwer de tweede Nederlander die de leiding van het Europees Parlement in handen kreeg.
In zijn eerste toespraak tot het Parlement als voorzitter op 20 jan., ging Dankert diep in op de problemen rond de positie van het Parlement. Eind vorig jaar heeft het aantal werklozen in de EG de tien miljoen overschreden. Bijna de helft van hen zijn jongeren en vrouwen. Het Parlement kan er in feite weinig tegen doen. „Dat is een situatie waarin we niet mogen berusten", aldus Dankert. „We zien ook hoe de besluitvorming in de EG blijft haperen, we zien dat keer op keer vanuit de Ministerraad en vanuit de Europese Commissie wordt toegezegd dat er meer invloed zal komen voor het Parlement, zonder dat er in de praktijk veel verandert.

De formele democratie zoals die is vastgelegd in het verdrag van Rome blijkt ook na de eerste verkiezingen voor het Parlement van 1979 niet tot democratischer verhoudingen in Europa te leiden. Om de toestand te verbeteren moet het Parlement ook zijn eigen procedures verbeteren. De organisatie moet doorzichtiger worden gemaakt. Dankert vroeg de leden van het Parlement hem daarbij te helpen met het doen van suggesties.
Ook de kwestie van de vergaderplaats werd door Dankert aangesneden. Hij noemde het onaanvaardbaar dat de Ministerraad en de regeringsleiders deze kwestie laten liggen wegens gebrek aan onderlinge overeenstemming. Hij liet duidelijk blijken dat de nieuwe Parlementsvoorzitter persoonlijk al het mogelijke zou ondernemen om deze impasse te doorbreken. Dankert zei tot slot voorzitter voor het *hele* Parlement te willen zijn, dus ook van diegenen die niet op hem hadden gestemd.

Hij dankte zijn rivalen in de race om het voorzitterschap voor de sportieve manier waarop zij de strijd hadden uitgevochten.

SCANDINAVIË

DENEMARKEN

JÖRGENSEN VORMT SOCIAAL-DEMOCRATISCHE MINDERHEIDSREGERING

Nadat op 8 dec. 1981 in Denemarken parlementsverkiezingen waren gehouden, waarbij de sociaal-democratische regeringspartij van premier Jörgensen 9 zetels verloor (pag. 833 e.v.-1981), gaf koningin Margrethe op 10 december toch Jörgensen de opdracht een nieuwe regering te vormen, omdat zijn partij met 61 zetels nog steeds de grootste partij was in het 179 zetels tellende Deense parlement, de Folketing.

Op 20 december gaf Jörgensen zijn pogingen een meerderheidsregering te vormen op en verklaarde hij dat fundamentele verschillen in benadering overeenstemming tussen zijn Sociaal-Democratische Partij, de Socialistische Volkspartij en de Radicaal-Liberalen verhinderden. De partijen konden het niet eens worden over een economisch plan dat de werkloosheid en de buitenlandse schuld moest verminderen.

Op 22 december ging Jörgensen in op een verzoek van koningin Margrethe een minderheidsregering te vormen. De koningin kwam met haar verzoek na uitvoerig overleg met vertegenwoordigers van alle negen partijen die zitting hadden in het parlement.

Op 30 december stelde Anker Jörgensen zijn nieuwe sociaal-democratische minderheidsregering voor aan koningin Margrethe. Vergeleken met de vorige regering-Jörgensen was er weinig veranderd. Knud Heinesen keerde terug op het ministerie van financiën. Zijn voorganger op deze post, Svend Jacobsen, werd parlementsvoorzitter. Bent Hansen, hoofdredacteur van het vakbondsblad *Aktuelt*, nam sociale zaken over van Ritt Bjerregaard, die tot fractievoorzitter was benoemd. De vroegere fractievoorzitter, Jens-Kristian Hansen, werd minister van verkeer.

Samenstelling vijfde regering-Jörgensen

De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

Premier – Anker Jörgensen; buitenlandse zaken – Kjeld Olesen; financiën – Knud Heinesen; economie – Ivar Nörgaard; industrie – Erling Jensen; sociale zaken – Bent Hansen; verkeer – Jens-Kristian Hansen; onderwijs - Dorte Bennedsen; cultuur – Lise Östergaard; defensie – Poul Sögaard; arbeid – Svend Auken; huisvesting – Erling Olsen; visserij – Karl Hjortnæs; energie – Poul Nielson; binnenlandse zaken – Henning Rasmussen; milieu – Erik Holst; justitie – Ole Espersen; Groenland – Tove Lindbo Larsen; landbouw – Björn Westh; belasting – Mogens Lykketoft.

Omdat het kabinet slechts op 61 zetels steunt, wordt de kans dat het zal standhouden zeer klein geacht.

Regeringsverklaring

Op 12 jan. 1982 legde Jörgensen zijn regeringsverklaring af, waarin hij maatregelen aankondigde voor de bestrijding van de werkloosheid. De premier beloofde dat elke jongere onder de 25 jaar eind 1983 werk zou hebben of een beroepsopleiding zou volgen.
In Denemarken waren op dat ogenblik ong. 300.000 van de ca. 5.000.000 inwoners werkloos. Dit komt neer op 10% van de beroepsbevolking. Ongeveer een derde van alle werklozen is jonger dan 25 jaar.
Het Deense kabinet wil de jeugdwerkloosheid gaan aanpakken door de studietijd te verlengen en via werkscheppende programma's. Het kabinet zal voorstellen werkloosheidsuitkeringen te gaan benutten door het scheppen van arbeidsplaatsen door de particuliere sector.
Verder zullen er wetsvoorstellen worden ingediend die er op gericht zijn de in moeilijkheden verkerende woningbouw en landbouw te helpen, onder andere door verlaging van de inkomstenbelasting voor boeren.
De regering-Jörgensen zal proberen pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen ertoe te bewegen op basis van vrijwilligheid een deel van hun middelen te steken in obligaties met een lage rente om zo investeringen mogelijk te maken in de woningbouw, de landbouw en de industrie.
Andere financiële hervormingen die de regering voorstaat zijn een belastingverlichting voor bedrijven die arbeidsplaatsen scheppen en wetgeving voor de belasting van maatschappijen die naar olie en gas zoeken in de Deense sector van de Noordzee.
De voorstellen van Jörgensen lijken volgens commentatoren in Kopenhagen sterk op het sociaal-democratische actieprogramma waarover de vorige regering-Jörgensen struikelde. De premier zei dat er na de verkiezingen in de Folketing een meerderheid bestaat die achter de essentiële onderdelen van dit programma staat. Hij zei te rekenen op „realistische samenwerking" tussen de linkse en rechtse partijen in het parlement. (*NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, The Times, Financial Times, NZZ, FAZ*)

(Vor. ber. pag. 833 e.v.-1981)

FINLAND

KOIVISTO BEËDIGD ALS PRESIDENT VAN FINLAND

Op 27 jan. 1982 werd tijdens een korte plechtigheid in het Finse parlement Mauno Koivisto beëdigd als negende – maar eerste sociaal-democratische – president van Finland. In een korte toespraak zei Koivisto dat de „aanhoudende versterking van de goede-burenrelatie met de Sowjet-Unie van het grootste belang is".
Het uit 301 mannen en vrouwen bestaande kiescollege had Koivisto op 26 januari tijdens een geheime stemming al in de eerste verkiezingsronde met 167 stemmen gekozen. Daarvan kwamen er 145 van zijn eigen sociaal-democratische partij, 21 van de Volksdemocraten (eurocommunisten) en 1 van de Plattelandspartij. Van de overige 134 stemmen werden er 58 uitgebracht op Harri Holkeri (cons.), 53 op Johannes Virolainen (centrum), 11 op Kalevi Kivistö (Volksdemocr./stal.), 11 op Jan-Magnus Jansson (Zw. partij) en 1 op Helvi Sipilä (lib.) (zie ook pag. 65 e.v.).

Biografie Koivisto

Mauno Henrik Koivisto, ook wel Manu genoemd, werd op 25 nov. 1923 geboren in Turku, een kustplaats in het zuidwesten van Finland. Hij werkte in de haven, maar studeerde daarnaast sociologie en economie. In 1956 promoveerde hij op een proefschrift over de sociale verhoudingen in de haven van Turku. In 1947 was hij lid van de sociaal-democratische partij geworden.
Van 1959-1967 was hij directeur van de Arbeidersspaarbank van Helsinki. In 1966-1967 was Koivisto minister van financiën in de regering van Rafael Paasio. In 1968 werd hij benoemd tot gouverneur van de Finse Bank. Van 1968-1970

Mauno Koivisto, de eerste sociaal-democratische president van Finland, tijdens zijn inaugurele rede in het parlement op 27 januari.

bekleedde hij voor de eerste keer het premierschap als opvolger van Paasio. Hij leidt dan een centrum-linkse coalitie.
Van februari–september 1972 is hij minister van financiën en tevens vice-premier in de sociaal-democratische minderheidsregering van Paasio.
Wanneer in 1975 de economische wereldcrisis ook Finland treft wordt Koivisto's strakke beleid als gouverneur van de Finse bank hem niet in dank afgenomen. Toch neemt zijn populariteit toe.
In mei 1979 vraagt president Kekkonen Koivisto een regering te vormen, nadat zowel de voorzitter van de conservatieven, Harri Holkeri, als de sociaal-democraat Veikko Helle daar niet in zijn geslaagd. Koivisto vormt een centrum-linkse coalitie (soc.-dem., centr., comm. en de Zw. Volkspartij).
In april 1981 dreigt de regering uiteen te vallen wanneer de communisten het niet met de sociaal-democraten eens kunnen worden over een pakket sociale maatregelen en Saarinen, de voorzitter van de Volksdemocraten, na een gesprek met Kekkonen, verklaart dat zowel Kekkonen als hijzelf de regering niet langer bekwaam achten tot handelen en dat zij een andere minister-president willen. Koivisto verklaart echter dat hij zich door niemand laat voorschrijven af te treden, zolang hij het vertrouwen van de meerderheid van het parlement geniet en blijft aan. Hierdoor neemt zijn populariteit nog meer toe. In dat jaar wordt hij dan ook gekozen tot man van het jaar.
De sociaal-democraat die nu uit zijn partij stapt omdat een Finse president nu eenmaal onafhankelijk moet zijn, heeft genuanceerde standpunten. De vredesbeweging heeft bijvoorbeeld zijn warme sympathie. „De gewone mensen keren zich tegen een terugkeer naar de koude oorlog. De politieke partijen zullen in de toekomst bruggen moeten slaan tussen slagzinnen en daadwerkelijke ontspanningspolitiek." Koivisto ziet daarin een duidelijke rol voor zichzelf weggelegd.
Mede dank zij de steun van zijn echtgenote Tellervo (ook econoom) en dochter Assi (die economie studeert) – beiden hadden zitting in het 301 man sterke kiescollege – heeft Koivisto voorlopig zes jaar de tijd om zijn plannen uit te werken.

(NRC/H'blad, Volkskrant, The Times, Financial Times, Le Monde, FAZ, NZZ)

(Vor. ber. pag. 65 e.v.-1982)

NOORWEGEN

VORMING EN SAMENSTELLING CONSERVATIEF MINDERHEIDSKABINET DOOR WILLOCH

Nadat bij de algemene verkiezingen op 13/14 sept. 1981 de Conservatieven 12 zetels hadden gewonnen en de regerende sociaal-democraten 11 zetels hadden verloren, vormde Kaare Willoch, leider van de Conservatieve Höyre-partij, uiteindelijk (pogingen een coalitie te vormen met de Christelijke Volkspartij en de Centrumpartij waren op de abortuskwestie stukgelopen) een Conservatief minderheidskabinet, dat steunde op 54 van de 155 zetels in het parlement (zie pag. 609 e.v.-1981).

Nadat er op 8 december in twee kiesdistricten opnieuw was gestemd, steunde de Conservatieve regering nog maar op 53 zetels (zie verderop).

Het nieuwe Noorse kabinet voor het koninklijk paleis in Oslo. Op de voorgrond premier Kaare Willoch. Achter hem v.l.n.r.: Leif Arne Helöe, Mona Rökke, Thor Listau, Vidkunn Hveding, Lars Roar Langslet, Astrid Gjertsen, Jens Halvard Bratz, Svenn Stray, Wenche Frogn Selleäg, Arne Skauge, Rolf Presthus, Tore Austad, Inger Koppernäs, Johann C. Löken, Arne Rettedal, Anders C. Sjaastad.

Daarnaast kon Willoch in het algemeen nog rekenen op de steun van de Christelijke Volkspartij (15 zetels) en de Centrumpartij (11 zetels).
Op 1 oktober maakte Willoch de namen bekend van de 16 ministers die in het kabinet zitting zouden nemen. De samenstelling van het kabinet was als volgt:

Premier – Kaare Willoch; buitenlandse zaken – Svenn Stray; financiën – Rolf Presthus; visserij – Thor Listau; defensie – Anders Sjaastad; consumentenzaken en regeringsadministratie – Astrid Gjertsen; handel en scheepvaart – Arne Skauge; industrie – Jens Halvard Bratz; justitie – Mona Rökke; onderwijs en kerk – Tore Austad; cultuur* – Lars Roar Langslet; arbeid en binnenland – Arne Rettedal; landbouw – Johan C. Löken; milieu – Wenche Frogn Selleäg; olie en energie – Vidkunn Hveding; verkeer – Inger Koppernäs; gezondheid en sociale zaken – Leif Arne Helöe.

Biografie Kaare Willoch

Kaare Isachsen Willoch werd op 3 okt. 1928 in Oslo geboren. Hij studeerde economie aan de universiteit van Oslo. Van 1951-1953 werkte hij voor een Noorse federatie van reders en van 1954-1963 was hij werkzaam binnen de Noorse industriefederatie.
Hij had toen zijn eerste schreden op het politieke pad al gezet, want op 23-jarige leeftijd werd hij lid van de gemeenteraad van Oslo. Zes jaar later (in 1957) deed hij zijn intrede in de landspolitiek, toen hij in het parlement werd gekozen als lid van Höyre.
In 1961 werd hij lid van het nationale comité van de Conservatieve Höyre-partij; van 1963-1965 was hij secretaris-generaal van de partij. In 1963 en van 1965-1970 was Willoch minister van handel en scheepvaart.
In 1970 stapte Willoch op als minister en werd fractievoorzitter. In 1974 trad hij af als voorzitter, maar bleef de fractie aanvoeren en werd geleidelijk aan de leider van de oppositie.
Eén van de belangrijkste punten van kritiek van Willoch in de oppositie was dat de gemiddelde Noor te weinig terug zag van de olie-inkomsten.

* Nieuwe portefeuille; om het aantal portefeuilles niet te vergroten werd „planning" geschrapt.

Volgens hem waren de socialisten die in 1973 aantraden met de belofte van nieuwe welstand door de oliemiljarden, ernstig in gebreke gebleven en had hun beleid voornamelijk inflatie tot gevolg gehad.
Willoch is de eerste Conservatieve premier van Noorwegen sinds 1928.

Ontslag regering-Brundtland, eerste optreden regering-Willoch. Regeringsverklaring

Op 9 oktober kwam de nieuwe Storting (parlement) voor het eerst bijeen.
Op 12 oktober diende Gro Harlem Brundtland het ontslag van haar kabinet in.

Op 14 oktober nam de nieuwe regering de plaats in van de socialistische minderheidsregering-Brundtland. De dag daarop zei premier Willoch in zijn regeringsverklaring dat de regering vooral de inflatie wilde bestrijden (in 1981 ongeveer 15%) en de industriële produktiviteit wilde stimuleren. Verder moest er controle komen op uitgaven in de publieke sector en moest het oliebeleid worden herzien, om een „onnodige centralisatie en concentratie van macht te voorkomen".

Willoch wilde het particuliere initiatief een grotere rol geven, in het bijzonder in de door de staat gedomineerde oliewinning op de Noordzee. Tegenover de bloeiende olie-industrie, die de economie dreigde te overheersen, stonden kwijnende traditionele industrieën, zoals hout, visserij, mijnbouw en chemie. Wat de buitenlandse politiek betrof, wilde Willoch doorgaan met de nauwe samenwerking met de NAVO-partners. Ook wenste hij goede betrekkingen met de Sowjet-Unie en de andere staten van Oost-Europa.

Over de olieproblematiek schreef de *International Herald Tribune* op 5 oktober:

Wanneer deze week het nieuwe Noorse parlement voor het eerst na de verkiezingen bijeenkomt zal een van de eerste onderwerpen het al of niet verhogen van de olie- en gasproduktie zijn. Een andere vraag is of het parlement ook de groei van de nationale Noorse oliemaatschappij Statoil zal beperken. Sinds de oprichting in 1972 is deze onderneming de tweede in grootte van Noorwegen geworden en een van Scandinavië's succesrijkste. Tijdens de verkiezingscampagne hebben de Conservatieven erop aangedrongen om andere Noorse ondernemingen en mogelijk ook multinationals bij het energiebeleid te betrekken, dit met het doel de produktie te verhogen.
Premier Willoch, leider van de nieuwe Conservatieve regering, heeft zich na de verkiezingen slechts zeer behoedzaam uitgelaten. Dit jaar zal Noorwegen in totaal 50,5 mln ton olie en gas produceren; dit zou volgens de vorige regering in de tweede helft van dit decennium ca. 65 mln moeten worden en voor 1990 was een plafond vastgesteld van 90 mln ton. Belasting en royalties zullen dit jaar $6 mrd, een record, opbrengen; dit staat volgens functionarissen gelijk met zo'n 15% van Noorwegens BNP en vormt ongeveer een derde deel van de totale inkomsten uit export.
Desondanks was er op de begroting van dit jaar een recordtekort van ruim $3 mrd en volgens de regering zal dit volgend jaar zo blijven. Hoge ambtenaren en industriëlen noemen als oorzaak dat de toename van de olie- en gasproduktie lager is dan voorheen.
Behalve binnenlandse motieven om de olie- en gaswinning te doen toenemen komt er ook druk van andere westelijke landen.

Herverkiezing in twee kiesdistricten

Bij een herverkiezing in de kiesdistricten Troms en Buskerud op 8 december verloor de Conservatieve partij één zetel ten koste van de Arbeiderspartij, zodat de Conservatieven in totaal op 53 zetels steunden en de Arbeiderspartij op 66. (*NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, The Times, Financial Times, NZZ, FAZ, International Herald Tribune*)

(Vor. ber. pag. 609 e.v.-1981)

REGERING HEFT STAATSMONOPOLIE OP OMROEPGEBIED OP

Op 16 dec. 1981 maakte de nieuwe Noorse regering een einde aan het 48 jaar oude staatsmonopolie op omroepgebied.
Veertig particuliere ondernemingen en organisaties kregen toestemming in 1980 lokale uitzendingen te gaan verzorgen via de radio of via de kabeltelevisie.

De Conservatieve partij had de kiezers beloofd een einde te maken aan het staatsmonopolie in de omroep. Ook de Christelijke Volkspartij, die de minderheidsregering van Willoch steunt, had hiervoor gepleit omdat via de kabel en de lokale radio religieuze groeperingen beter aan bod zouden kunnen komen. (*NRC/H'blad*)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

INDONESIË

VRIJLATING POLITIEKE GEVANGENEN

In 1979 werden in Indonesië volgens officiële gegevens alle politieke gevangenen uit de z.g. B-categorie in vrijheid gesteld, die sinds de mislukte coup van 1965 zonder vorm van proces waren geïnterneerd. In aug. 1976 had president Soeharto meegedeeld dat toen alle z.g. C-gevangenen waren vrijgelaten. De resterende gevangenen van de A-categorie zouden in 1980 worden berecht. (Zie pag. 14/2 - 1979).
In totaal werden 33.094 gevangenen van de B-categorie sinds 1973 in vrijheid gesteld.
In dec. 1979 voltooide de Indonesische regering zo het „geleidelijk uit te voeren vrijlatingsprogramma" van politieke gevangenen die niet waren berecht, aldus „Het 80/81 jaarboek van de politieke gevangenen" van Amnesty International Nederland (dec. 1981).

Tg.v. onafhankelijkheidsdag – de 34ste – werd op 16 aug. 1979 amnestie afgekondigd voor 15.746 gevangenen, die een vermindering van straftijd kregen. Bovendien werden 3.050 gevangenen vrijgelaten.
Een woordvoerder van het Nationale Veiligheidsbureau (KOPKAMTIB) deelde op 24 sept. mee dat uit de kampen op het eiland Boeroe meer dan 4.000 communistische gevangenen, die daar sinds 1965 zonder vorm van proces waren gedetineerd, in vrijheid waren gesteld; de overige nog gedetineerde 4.154 communisten zouden groepsgewijs voor het einde van het jaar worden vrijgelaten. Maar de militaire commandant van Oost-Java, generaal Witarmin, waarschuwde volgens de krant Berita Buana (25-9-1979) 2.000 toen vrijgelaten communisten: „Ik heb mijn mannen opdracht gegeven iedere oudgevangene onmiddellijk neer te schieten die probeert de PKI (de Indonesische Communistische Partij) nieuw leven in te blazen." Zijn waarschuwing viel samen met beschuldigingen aan het adres van de regering dat deze de communistische dreiging negeert en zich voornamelijk bezighoudt met de groeiende islamitische oppositie.
Toen werd tevens gemeld dat begin oktober nog eens 2.000 gevangenen van Boeroe zouden worden vrijgelaten, die net als hun in vrijheid gestelde collega's tot de z.g. B-categorie behoorden. De 1.500 gevangenen uit de A-categorie zouden in 1980 worden berecht, aldus de autoriteiten.
Op 10 okt. maakte een woordvoerder van het Nationale Veiligheidsbureau bekend dat nog eens 2.000 communistische gevangenen uit de kampen op Boeroe waren ontslagen en dat er voor het eind van het jaar nog 1.680 zouden volgen, terwijl 470 KPI-leden wegens hoogverraad terecht zouden moeten staan.
Op 20 nov. werden 1.785 politieke gevangenen op Boeroe vrijgelaten. De stafchef van het Nationale Veiligheidsbureau, luitenant-generaal Yoga Sugama, kondigde toen de vrijlating van nog 2.129 z.g. communistische gevangenen vóór de Kerst aan. Er waren volgens officiële gegevens nog 2.211 gevangen communisten in verscheidene interneringskampen. Over het lot van de resterende 82 politieke gevangenen was nog geen beslissing gevallen, aldus Sugama. Van die 82 behoorden 41 tot de A-categorie en 41 tot de B-categorie. Onder hen was de bekende romanschrijver Pramudya Ananta Toer. Sinds 1965 waren toen meer dan 500.000 gevangenen in vrijheid gesteld, aldus AP (20-11-1979).
Op 26 nov. gaf Amnesty International in een persbericht blijk van haar ongerustheid over berichten dat 1.500 politieke gevangenen tegen eind 1979 niet zouden worden vrijgelaten, ondanks officiële toezeggingen van de Indonesische regering. Een vooraanstaand functionaris van het ministerie van defensie had, aldus Amnesty, onlangs verklaard dat verscheidene tientallen „onwillige" gevangenen, die voorheen op Boeroe waren vastgehouden, niet zouden worden vrijgelaten, o.w. Pramudya Ananta Toer en de voormalige journalisten Hasjim Rahman en Naibaho. Amnesty citeerde admiraal Soedomo, de chef van KOPKAMTIB, die zou hebben verklaard dat Pramudya Ananta Toer en anderen voortdurend vragen te beantwoorden kregen tijdens hun verhoor en als „harde kern" waren geclassificeerd.
Op 8 dec. werden in diverse delen van Indonesië in totaal 2.045 politieke gevangenen in vrijheid gesteld. Er zaten toen volgens de officiële gegevens nog 128 mensen gevangen: 105 personen, die zich volgens Sudomo „niet meewerkingsgezind" hadden getoond, zouden nog vóór Kerstmis worden vrijgelaten, met inbegrip van Pramudya Ananta Toer; en 23 personen, voormalige communisten van de „harde kern", zouden zich in 1980 voor het gerecht moeten verantwoorden.
Op 20 dec. lieten de autoriteiten 105 politieke gevangenen vrij. Volgens de Indonesische regering waren zij de laatsten van de 36.000 communistische sympathisanten die sinds de coup van 1965 zonder vorm van proces waren vastgehouden in de z.g. B-categorie. Onder hen waren Pramudya Ananta Toer en 41 andere linkse intellectuelen zoals de dichter Rivai, de jurist Suprapto, het PKI-kaderlid Karel Supit en de hoofdredacteur van de vroegere communistische partijkrant „Bintang Timur", Hasjim Rahman. Admiraal Soedomo onderstreepte dat de vrijgelaten gevangenen dezelfde burgerrechten hebben als andere Indonesische burgers. Zij hadden vóór hun vrijlating een loyaliteitsverklaring moeten tekenen.

Tevens vaardigde de Indonesische regering in nov. 1979 een decreet uit op grond waarvan berechte politieke gevangenen in aanmerking kwamen voor strafvermindering op dezelfde gronden als veroordeelde misdadigers.
Amnesty International gaf blijk van voortdurende zorg over de beperkingen die aan vrijgelaten gevangenen werden opgelegd en over de „blijkbaar willekeurige toepassing van het vrijlatingsdecreet", aldus het 80/81 jaarboek. Dit stelde voorts:

„Sommige beperkingen waaraan vrijgelaten gevangenen waren onderworpen, zoals de eis dat ze zich regelmatig bij de autoriteiten moeten melden, zijn in het afgelopen jaar verlicht, maar de meeste bleven van kracht, waardoor de burger- en politieke rechten van voormalige gedetineerden ernstig werden beknot en hun terugkeer in de maatschappij werd belemmerd. Amnesty International bleef berichten ontvangen inzake vrijgelaten gevangenen die in hun bewegingsvrijheid werden beperkt, in het bezit moesten zijn van een gestempelde identiteitskaart die hen als ex-gevangene kenmerkte, en uitgesloten werden van het verrichten van werkzaamheden in overheidsdienst en in „essentiële industrieën".
Deze beperkingen droegen in sterke mate bij tot hun grootste probleem: het vinden van werk. Niet-officiële beperkingen strekten zich blijkbaar uit tot de particuliere sector, ondanks verzekeringen van de regering dat de vrijgelaten

gevangenen vrij waren om werk te zoeken in het particuliere bedrijfsleven. Amnesty International vernam dat aan particuliere werkgevers werd verzocht om regelmatig te rapporteren over de gedragingen van werknemers die als ex-gevangene te boek stonden. Tevens hadden beperkingen van de bewegingsvrijheid invloed op het vinden van werk.
In sep. 1980 verklaarde de minister van binnenlandse zaken, generaal Amir Machmud, dat de regering plannen van vrijgelaten gevangenen aan het licht had gebracht om de Partai Kommunis Indonesia (PKI), de Indonesische Communistische Partij, nieuw leven in te blazen. Hoewel er in het openbaar geen bewijs werd overlegd, deelde de minister mee dat er grondige maatregelen op komst waren om vrijgelaten gevangenen op alle plaatsen, tot in hun dorp toe, te controleren en af te luisteren. Naar verluidt eiste de regering van de vrijgelaten gevangenen dat ze zich tussen januari en maart 1981 bij de autoriteiten moesten laten registreren.
In april 1980 begon Amnesty International een speciale actie voor de duur van één jaar ten behoeve van deze vrijgelaten gevangenen. Er werd een beroep gedaan op landelijke en plaatselijke functionarissen, werkgevers en andere groeperingen waarbij er op aan werd gedrongen om de terugkeer in de maatschappij van vrijgelaten gevangenen te vergemakkelijken.
Amnesty International toonde tevens bezorgdheid over ongeveer driehonderdvijftig deels geadopteerde gewetensgevangenen, die waren berecht voor vermeende vergrijpen in verband met de staatsgreep van 1965 en die niet profiteerden van het strafverminderingsdecreet van nov. 1979. Krachtens het decreet kan de straf van politieke gevangenen ieder jaar worden verminderd; naar goedvinden van de autoriteiten kunnen zij op erewoord worden vrijgelaten. Amnesty International was verontrust over de vele beletsels die werden opgeworpen tegen de uniforme toepassing van het decreet, zoals het verhalen van „administratieve kosten" op aanvragers van strafvermindering of invrijheidstelling op erewoord hangende het hoger beroep door de officier van justitie, en de eis dat aanvragen van strafvermindering of invrijheidstelling op erewoord moeten worden goedgekeurd door de rechtbank die oorspronkelijk de aanvrager had berecht. (...)
Amnesty International was voorts verontrust, omdat onder de driehondervijftig gevangenen die waren berecht voor hun vermeende betrokkenheid bij de staatsgreep van 1965, zich naar schatting vijftig ter dood veroordeelden bevonden die niet in aanmerking kwamen voor strafvermindering. In een brief aan president Soeharto de dato 29 april 1981 wees de organisatie erop dat, hoewel leden van de regering in onofficiële uitlatingen hadden gezegd dat geen van deze gevangenen zou worden geëxecuteerd, er geen mogelijkheid bestond voor hun rehabilitatie. Tevens legde Amnesty International een lijst over met de namen van 58 mensen die naar werd aangenomen ter dood waren veroordeeld vanwege hun betrokkenheid bij de poging tot de staatsgreep van 1965 en de nasleep hiervan. Ze vroeg om opheldering inzake door Indonesische functionarissen afgelegde verklaringen dat tegen slechts 31 mensen krachtens deze tenlastelegging het doodvonnis van kracht was. (...) Krachtens de Indonesische wet kan de doodstraf voor een groot aantal vergrijpen worden opgelegd, zoals moord met voorbedachte rade, subversie, verraad, kaping en het handelen in verdovende middelen. Volgens officiële cijfers was tegen vijf personen het doodvonnis van kracht, naast de ongeveer vijftig die in verband met de staatsgreep in 1965 de doodstraf tegen zich hadden horen eisen. (...) Amnesty International kreeg het afgelopen jaar (1 mei 1980 - 30 april 1981) geen berichten binnen dat er mensen ter dood waren veroordeeld of geëxecuteerd."

Categorie A-gevangenen e.a.

Wat betreft de categorie A-gevangenen (personen tegen wie de regering zegt directe bewijzen te hebben inzake hun betrokkenheid bij de staatsgreep van 1965), meldde Amnesty International in het jaarboek 79/80:

„Volgens officiële Indonesische cijfers waren er omstreeks dec. 1979, 1.014 berecht. Van dezen hadden 262 hun straf uitgezeten. In nov. 1979 instrueerde president Soeharto de minister van justitie dat politieke gevangenen die veroordeeld waren, nu in aanmerking kwamen voor vermindering van straf op dezelfde voorwaarden als welke gelden voor criminele gevangenen. Voordien moesten veroordeelde politieke gevangenen hun volledige straftijd uitdienen. Als gevolg van de nieuwe presidentiële instructie kregen 331 categorie A-gevangenen die berecht waren, strafvermindering: 118 van hen werden in dec. 1979 vrijgelaten. Daarenboven werden ca. 450 niet-berechte categorie A-gevangenen heringedeeld in categorie B-gevangenen en in de loop van 1979 in vrijheid gesteld. Eind 1979 waren nog 23 categorie A-gevangenen gedetineerd, in afwachting van hun proces. Officieel werd erkend dat eind 1979 zich derhalve nog 657 categorie A-gevangenen, zowel berecht als niet-berecht, in gevangenschap bevonden..."

Afgezien van de politieke gevangenen die vastgehouden worden i.v.m. de staatsgreep van 1965 zijn er in Indonesië nog andere politieke gevangenen, die niet onder het bestek van het vrijlatingsprogramma vielen.

- Sinds 1977 zijn grote aantallen mensen die werden geïdentificeerd als politieke moslem-activisten gearresteerd in Djakarta, Noord- en Zuid-Sumatra en West-, Midden- en Oost-Java. Verscheidene van hen werd ten laste gelegd dat zij lid waren van het Kommando Jihad (Heilige Oorlog Commando), maar onder hen waren vele actieve leden van de legale Moslem-oppositiepartij Partai Persuatan Pembangunan (PPP – Verenigde Ontwikkelingspartij), die bij de algemene verkiezingen van mei 1977 29,3% van de uitgebrachte stemmen verwierf (pag. 823/1-'77)
- Voorts bevinden zich personen in hechtenis vanwege hun vermeende verbondenheid met afscheidingsbewegingen, zoals het Nationale Bevrijdingsfront van Atjeh (ANLF), de afscheidingsbeweging Organisasi Papua Merdeka (OPM – Vrije Papoea Organisatie) in Irian Jaya en het FRETILIN (Frente Revolucionaria do Timor Leste Independente – het Revolutionair Front voor een Onafhankelijk Oost-Timor).

ONTDEKKING MOSLEMSAMENZWERING NA VLIEGTUIGKAPING. VERZET IN ATJEH

De chef van het Nationale Veiligheidsbureau (KOPKAMTIB), admiraal Soedomo, maakte op 20 april 1981 bekend dat een clandestiene islamitische organisatie was ontdekt en ontmanteld. Deze organisatie, de Indonesische Islamitische Revolutionaire Raad, wilde het regime van president Soeharto ten val brengen en een islamitische staat stichten. Zij had contact opgenomen met Libië en de Iraanse leider, imam Khomeini, schriftelijk om „materiële en morele hulp" verzocht. Soedomo waarschuwde Iran tegen elke inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Indonesië.
Op 22 april zei de admiraal dat de samenzweerders blijkens in beslag genomen documenten van plan waren geweest negen vooraanstaande moslems te vermoorden, o.w. oud-premier Mohammed Natsir en de voorzitter van de Raad van de Oelema's, prof. Hamka, omdat deze zich „in de omgang met de christelijke minderheid" slap hadden gedragen.
Inmiddels was de leider van de Islamitische revolutionaire raad, Imron Mohammed Zein, op 12 april te Djakarta gearresteerd, nadat hij in Lawang (Oost-Java) een van zijn vrouwen had bezocht. Zein zat volgens Soedomo ook achter de kaping van een DC-9 van de Indonesische luchtvaartmaatschappij Garoeda.
Deze kaping was op 28 maart 1981 uitgevoerd tijdens een vlucht naar Bangkok door een vijfkoppig „Komando Jihad" (Commando Heilige Oorlog) van de Imron-extremisten, een radicale vleugel van de islamitische extremisten, die met wapengeweld een islamitische staat naar Iraans voorbeeld nastreven, aldus *De Groene Amsterdammer* (5-8-1981).

Vliegtuigkaping

De kaping vond plaats tijdens een binnenlandse lijnvlucht van Djakarta naar Medan. De kapers dwongen de piloot het toestel naar Maleisië te vliegen, waar het op het vliegveld van Penang landde. Vervolgens arriveerde de DC-9 op het vliegveld van Bangkok.
Aanvankelijk eisten de kapers de vrijlating van 20 in Indonesië gedetineerde politieke gevangenen. Op 29 maart verlangden zij de vrijlating van 84 politieke gevangenen in Indonesië, een losgeld van $ 1,5 mln en een groter vliegtuig om hen naar het land van hun keuze te brengen in ruil voor de vrijlating van de ca. 50 gijzelaars (passagiers en bemanning). Volgens twee Thaise kranten eisten de kapers ook een veroordeling wegens „corruptie" van de Indonesische vice-president Adam Malik alsmede de uitwijzing van alle joden en Israëliërs uit Indonesië. De Indonesische regering leek aanvankelijk op de eisen van de kapers in te willen gaan; zij zou hebben laten doorschemeren dat zij 53 gevangenen wilde vrijlaten. Maar met het Indonesische onderhandelingsteam, dat op 29 maart

in Bangkok arriveerde, bleek ook een eenheid speciaal opgeleide commando's te zijn meegekomen.
Op 30 maart 's middags werd het gekaapte toestel bestormd door 39 Indonesische (militaire) commando's, gesteund door 50 Thaise scherpschutters. Bij de actie werden alle gijzelaars bevrijd en vier van de vijf kapers gedood. De vijfde kaper werd volgens ooggetuigen weggevoerd, maar volgens de chef van de Indonesische veiligheidsdienst, admiraal Soedomo, werden alle vijf kapers bij de aanval op het vliegtuig gedood (*DPA* 1-4-1981).
Op 1 april overleed de commandant van de Indonesische commando's in het Bhoemipol-hospitaal te Bangkok aan zijn bij de bestorming opgelopen verwondingen. Op 5 april stierf ook de piloot van het gekaapte toestel.

Eerder, op 11 maart, hadden leden van het „Komando Jihad" of het „Imron-commando" een gewapende overval uitgevoerd op een politiepost in Bandoeng, waarbij drie politie-agenten om het leven kwamen en één gevangene werd bevrijd. Vervolgens werden ca. 40 leden van dit commando gearresteerd.

De studentenleiders Heri Akhmadi uit Bandoeng en Ibrahim G. Zakir uit Djakarta meenden volgens *De Groene Amsterdammer* dat rivaliserende militaire groeperingen de Imron-extremisten tot de vliegtuigkaping en de overval op de politiepost hadden aangezet. Als argument voor die stelling voerden zij het argument aan dat zij zelf op de lijst van 84 politieke gevangenen stonden wier bevrijding de vliegtuigkapers wilden afdwingen, „ofschoon wij met die mensen absoluut niets uitstaande hebben. Daar komt nog bij dat het Imron-commando bij de overval in Bandoeng van legeruniformen en legerwapens gebruik maakte."

Achtergronden. Verzet in Atjeh

Imron Mohammed Zein (31) werd in Bukittinggi op West-Sumatra geboren. Van 1971 tot 1976 had hij in Saoedi-Arabië „religie gestudeerd", naar hij volgens de *NZZ* (3-5-1981) acht maanden tevoren verklaarde na incidenten in de Istiqamah-moskee in Bandoeng. Bij die zuiver lokale gebeurtenissen ging het om het in verzet komen van een groep van 25 à 30 jongeren tegen de „oude mensen" in de gemeente en de regering, die werden verweten niet duidelijk overeenkomstig de wetten van de islam te leven en te handelen.
Op grond van zijn vroegere uitlatingen kan men zich, aldus de *NZZ*, moeilijk voorstellen dat hij aan het hoofd van een nationale, de staat bedreigende samenzwering stond. Anderzijds heeft hij in zijn Koranstudie- en leesgroepen steeds weer betoogd dat men voor de islam zonodig zijn leven moest opofferen.
Imron schijnt tot de gelederen van die islamitische extremisten te behoren, die sinds 1976 op verscheidene plaatsen in Sumatra en Java gewelddadig zijn opgetreden. Allen beschouwden zich als vastberaden strijders voor het „ware geloof"; meestal noemden zij zich Komando Jihad, zonder dat een hechte organisatorische structuur tussen de diverse commando's aan te tonen was. Afzonderlijke gewelddaden tegen christelijke kerken en hospitalen, regeringsgebouwen en nachtclubs waren vaak zo dilettantisch voorbereid dat duistere provocaties werden verondersteld om de politieke islam in discrediet te brengen.

Over de opleving van de Islam in Indonesië berichtte *NRC/H'blad* (31-3-1981) o.a.:

„In de islamitische gemeenschap in Indonesië heeft zich in de laatste jaren een opmerkelijke religieuze opleving gemanifesteerd. Zowel op het platteland als in de steden verrijzen overal nieuwe moskeeën en gebedshuisjes, getuigend van een nieuw islamitisch bewustijn.
Op economisch gebied immers heeft het aanvankelijke enthousiasme over het beleid van de „Nieuwe Orde" van president Soeharto plaats gemaakt voor nieuwe frustraties. Met de opbouw van het land in materiële zin zijn weliswaar aanzienlijke vorderingen gemaakt, maar de islamitische middenstand heeft nauwelijks geprofiteerd van de nieuwe mogelijkheden: dat bleek veeleer te zijn voorbehouden aan de buitenlandse investeerders en aan de Chinese Indonesiërs, die werden beschermd door hoge officieren van de strijdkrachten. (...)
Islamitische leiders uiten vaak felle kritiek op het ontwikkelingsbeleid van de regering en de gevolgen ervan op economisch en moreel gebied. Zij spreken over de „morele decadentie" in kringen van de machthebbers; van een „uitverkoop van het eigen cultuurgoed" en de „verdrukking" van de niet-Chinese middenklasse. Ook hekelen zij de op alle regeringsniveaus onverminderd voortwoekerende corruptie, en het veelvuldig en ongecontroleerde machtsmisbruik door de militaire politie en de inlichtingendiensten.
Dit nu in brede kring optredende mondelinge verzet tegen het dictaat van het Westerse ontwikkelingsmodel heeft de laatste jaren ook gewelddadige vormen aangenomen.
In 1977 en 1978 bijvoorbeeld werden op tal van plaatsen bomaanslagen gepleegd door de groep waartoe de kapers van de Indonesische DC-9 behoren, het „Commando voor de Heilige Oorlog" (Komando Jihad). Daarbij moesten onder meer enkele kerken het ontgelden. In Atjeh kwamen bij aanslagen door de „Beweging voor een onafhankelijk Atjeh" twee buitenlanders om het leven, en werden buitenlandse industriële vestigingen aangevallen.
Zich welbewust van de gevaren van een islamitisch geïnspireerd volksverzet tegen de uitwassen van haar ontwikkelingsbeleid, is de regering van meet af aan hard opgetreden tegen zowel de gewelddadige als andere vormen van islamitisch protest. Tijdens grootscheepse militaire operaties werd de Atjehbeweging grotendeels neergeslagen: enkele leiders werden ter plekke doodgeschoten en anderen voor onbepaalde tijd vastgezet.
Ook vele Komando Jihad-aanhangers zijn gevangen gezet, een lot dat zij deelden met de aanhangers van de zogeheten Beweging van de twintigste maart.
Al bij de verkiezingen van 1971 en 1977 gebruikte vormen van intimidatie tegen islamitische leiders worden nu, bij het naderen van de verkiezingen van 1982, op nog bredere schaal toegepast. Overal in het land zijn de vrijdagse moskeebijeenkomsten onder toezicht gesteld en zijn arrestaties verricht.
Het Bureau voor rechtshulp (LBH) in Djakarta schat dat enkele honderden islamieten om politieke redenen vastzitten, terwijl vrijwel dagelijks nieuwe arrestaties plaatsvinden. Islamitische publikaties worden streng gecensureerd en regelmatig verboden. Uit Atjeh en andere plaatsen komen aanhoudende berichten over martelingen van gevangenen door de plaatselijke militaire politie. Voorts wordt gemeld dat gevangenen regelmatig worden blootgesteld aan voor islamieten uiterst vernederende handelingen..."

Amnesty International rapporteerde in het jaarboek van de politieke gevangenen, editie 80/81, o.m.:

„Amnesty International heeft (...) bezorgd geconstateerd dat mensen die zich verweerden tegen beleidsdaden van de regering waarbij hun vrijheid van meningsuiting in het gedrang kwam, voor korte tijd gevangen werden genomen. Haji A.M. Fatwa, een godsdienstig leider uit Djakarta, was in 1978 door Amnesty International als gewetensgevangene geadopteerd. Sinds zijn vrijlating in 1978, na acht maanden gevangenschap, heeft hij ten minste drie keer voor korte tijd gevangen gezeten. Hij werd in augustus 1980 gearresteerd toen hij probeerde een preek te houden tijdens het vieren van Idul Fitri, het einde van de Ramadan, en opnieuw op 19 oktober 1980 tijdens het feest van Idul Adha. Bij de tweede gelegenheid werden hij en een paar metgezellen naar verluidt ernstig geslagen op een districtshoofdkwartier van het leger en op het kantoor in Djakarta van de staatsveiligheidsorganisatie KOPKAMTIB (Commando voor het Herstel van Veiligheid en Orde). Tevens vernam Amnesty International dat in maart 1981 twee krante-uitgevers, die verslagen hadden gepubliceerd van een gewapende aanval op een politiebureau in Bandoeng, voor korte tijd in Bandoeng en Medan gevangen hadden gezeten.
Amnesty International was verontrust over berichten uit Atjeh in Noord-Sumatra dat het Indonesische leger, in haar campagne ter onderdrukking van het Nationale Bevrijdingsfront van Atjeh (ANLF), niet alleen de fundamentele mensenrechten schond van mensen die naar werd beweerd betrokken waren bij de organisatie, maar ook van een veel groter deel van de bevolking. Vooraanstaande leden van de gemeenschap in Atjeh waarvan werd aangenomen dat ze niets uitstaande hadden met het ANLF zijn gearresteerd, berecht en veroordeeld tot langdurige gevangenisstraffen. Onder hen bevonden zich Ahmad Arif, vroeger hoofd van het godsdienstonderwijs van het departement van Godsdienstzaken in het district Pidie, en Muhammad Nuk Usman, vroeger voorzitter van de Districtsassemblée in Pidie, die beiden werden veroordeeld tot dertien jaar gevangenisstraf op beschuldiging van het sympathiseren met het ANLF. Amnesty International heeft beide gevallen in onderzoek genomen. Verscheidene familieleden van leidende figuren uit het ANLF, waaronder vrouwen en kinderen die niet met het ANLF zijn verbonden, zijn zonder proces gevangen gezet, waarschijnlijk om hun familieleden te dwingen zich aan de autoriteiten over te geven. (...)

Amnesty International gaf tevens blijk van be-

zorgdheid over mensen die waren gearresteerd en zonder proces voor maximaal vier jaar gevangen waren gehouden wegens vermeende betrokkenheid bij het ANLF, en voorts over berichten dat mensen die – al of niet betrokken bij het ANLF – door de autoriteiten werden vastgehouden, mishandeld en gemarteld. De organisatie heeft berichten ontvangen betreffende het buitengerechtelijk doden van twee leidende figuren van het ANLF. Dr. Zubair Machmud, een leider van het Centrale Comité van het ANLF, werd op 25 mei 1980 neergeschoten en gedood door Indonesische troepen en dr. Muchtar Husbi, eerste vice-premier van het ANLF werd door Indonesische troepen op 15 augustus 1980 neergeschoten en gedood."

Le Monde (1-4-1981) schreef dat een separatistische beweging, het Nationale Front voor de Bevrijding van Atjeh-Sumatra (ASNLF), in 1976 was gesticht door Hasan di Tiro, een man die lange tijd in de VS verbleef. Dit ASNLF werd verantwoordelijk gesteld voor diverse aanslagen, w.o. die op een aardgasbron te Arun in 1977 waarbij een Amerikaan werd gedood. Het Front is door de onderdrukking gedecimeerd en verscheidene van zijn leiders zijn gedood. Djakarta meldde in 1980 de dood van Di Tiro, maar dit is niet bevestigd, aldus *Le Monde*.
Dit Franse dagblad meldde toen tevens op grond van zekere welingelichte bronnen dat Libië betrekkingen zou onderhouden met de nationalisten van het ASNLF, terwijl het op zijn grondgebied ook Indonesiërs zou opleiden.

TOENEMEND VERZET OP IRIAN JAYA GEMELD. POSITIE OPM

De verzetsactiviteiten van de bevrijdingsbeweging Organisasi Papua Merdeka (OPM) op Irian Jaya (het voormalige Nederlands Nieuw-Guinea) zijn de laatste maanden sterk toegenomen. Dit blijkt uit informatie afkomstig van de sinds twee jaar in ballingschap levende Papoea-leider Jacob Prai in Zweden, de in Londen gevestigde organisatie Tapol en de Indonesische pers, aldus *NRC/H'blad* (13-11-1981).

Voorgeschiedenis

In 1963, toen Nederland afstand deed van Nieuw-Guinea, verzette een groep ontwikkelde Papoea's zich tegen de inlijving bij Indonesië. In ballingschap richtten ze de bevrijdingsbeweging OPM op, die onder leiding kwam te staan van Nicolaas Jouwe.
Vanuit het naburige Papoea Nieuw-Guinea wisten leden van de beweging in Irian Jaya te infiltreren en de bevolking daar over te halen in opstand te komen, inhakend op de vijandschap van de Papoea's jegens de Javanen, die beschouwd worden als mensen uit een andere wereld. Het doel waarnaar de OPM streeft is de hereniging van Nieuw-Guinea.
De leiders uit de beginperiode werden aan de kant gezet en door de nieuwe voormannen afgedaan als „de Hollandse groep" vanwege hun banden met de vroegere koloniale overheersers.
Op 22 juni 1971 werd „een voorlopige revolutionaire regering van West Papoea Nieuw-Guinea" (zoals de OPM Irian Jaya noemt) gevormd en een week later werd „de onafhankelijkheid uitgeroepen". „President" werd „brigade-generaal" Seth Rumkorem, voormalig leider van een bataljon van het Indonesische leger die in 1970 in het verzet ging en nu tevens bevelhebber werd van het „nationale bevrijdingsleger". Hij werd bijgestaan door de voorzitter van de „voorlopige senaat" Jacob Prai.
In verschillende streken, van Biak tot Merauke, voerde de OPM een guerrilla. Leiders van de beweging zeiden belangrijke successen te hebben geboekt en sommige gebieden „bevrijd" te hebben (in 1976 zouden er 6 „zones", in totaal 15% van het grondgebied, „bevrijd" zijn). Verder zouden ze talloze Indonesische soldaten, die ze ervan beschuldigd hadden duizenden burgers gedood te hebben, buiten gevecht hebben gesteld. (Le Monde 3-1-1978).

Begin 1978 publiceerde de OPM een lijst van „kabinetsministers in de de facto regering van West Papoea", die nu geleid werd door Jacob Prai. Op deze lijst kwamen 10 voormalige ingezetenen van Irian Jaya voor, die toen staatsburgers van Papoea Nieuw-Guinea waren of verblijfsvergunningen voor deze staat hadden.
Van 14-16 april 1978 vond in Port Moresby (Papoea Nieuw-Guinea) een bijeenkomst plaats van hoge PNG-functionarissen en de OPM-leiders Prai en Rumkorem. Deze laatsten werd te verstaan gegeven dat Papoea Nieuw-Guinea niet kon of wilde worden gebruikt als „schuilplaats voor subversieve activiteiten tegen Indonesië".

Op 16 mei 1978 ontvoerden guerrillastrijders van de OPM, o.l.v. Martin Tabu, negen Indonesiërs, o.w. drie hoge functionarissen. Zij dreigden de negen gijzelaars te executeren, tenzij Australië en Papoea Nieuw-Guinea een internationale conferentie organiseerden om over de „Indonesische terugtrekking" uit Irian Jaya te onderhandelen.
Vervolgens begonnen Indonesische troepen (geschat op hoogstens 2.000 man) een offensief in het gebied van de ontvoering, terwijl aan gene zijde van de grens door ca. 500 man van de defensietroepen van Papoea Nieuw-Guinea een opsporingsactie werd uitgevoerd.
Op 11 juli 1978 berichtte de NZZ-correspondent in Sydney dat Indonesië zijn actie tegen de OPM had uitgebreid; er waren toen vier bataljons (2.800 militairen) ingezet. Toen werd ook bekend dat ca. 100 Indonesische parachutisten in juni de grens met Papoea Nieuw-Guinea hadden overschreden en daarbij akkers en dorpen hadden verwoest. Op 10 juli demonstreerden ca. 400 studenten voor de Indonesische ambassade in Port Moresby voor een beëindiging van de Indonesische militaire operaties langs de grens.
Volgens The Sunday Times (30-7-1978) hadden de Indonesiërs hun bombardementsvluchten op dorpen en schuilplaatsen in de jungle de voorgaande week uitgebreid, terwijl ook sprake was van nieuwe grensoverschrijdingen door Indonesische groepen die „dorpen met de grond gelijk" hadden gemaakt, welke zij als rebellenbases beschouwden. Inmiddels was het aantal vluchtelingen dat in Papoea Nieuw-Guinea aankwam tot bijna 700 opgelopen, aldus de FAZ (28-7-1978).

Op 27 sept. 1978 werd Jacob Prai (36) in Papoea Nieuw-Guinea gearresteerd en wegens illegale grensoverschrijding tot twee maanden gevangenisstraf veroordeeld. Ook Otto Ondawame, „minister van defensie" in de rebellenregering, werd gearresteerd en tot 2 maanden veroordeeld.
Terwijl de regering van Papoea Nieuw-Guinea een verzoek van de twee om politiek asiel verwierp, stelde zij het Hoge Commissariaat van de VN voor vluchtelingen (UNHCR) in staat asiel voor hen in Zweden te vinden. In februari 1979 werden Prai en Ondawame vrijgelaten en naar Zweden verbannen samen met twee andere OPM-leden (Darius Maury en Amos Indey) en een PNG-burger.

Volgens Le Monde (3-1-1979) bestond er naast de regering van Prai ook nog de „voorlopige revolutionaire regering" o.l.v. Rumkorem, gevestigd in de Senegalese hoofdstad Dakar. (De OPM had in 1975 een voorlichtingsbureau in Senegal geïnstalleerd.) De minister van buitenlandse zaken van die regering, Bernard Tanggahma, had Prai in een kort tevoren gepubliceerde verklaring ervan beschuldigd contacten te onderhouden met de Australische communistische partij. Naar zijn zeggen werd Rumkorem bijgestaan door Robert Joweny, minister van defensie.

Verdwijningen

In zijn op 16 okt. 1979 verschenen boek „West-Irian and Jakarta Imperialism", kwam de Nederlandse antropoloog en voormalig bestuursambtenaar op Nieuw-Guinea, K. Lagerberg, o.a. tot de conclusie dat in Irian Jaya tenminste 150.000 mensen zijn verdwenen.
Lagerberg vergeleek de onder Nederlands bestuur uitgevoerde volkstelling met de tellingen die de Indonesiërs kort tevoren hadden gehouden. „Als we het door ons, na nauwkeurige telling gevonden bevolkinscijfer van 750.000 extrapoleren op de situatie van nu, dan komen we, als we zelfs de meest conservatieve methode gebruiken, op dat tekort van 150.000, maar vermoedelijk zijn het er veel meer. Misschien hebben de Indonesiërs niet helemaal correct geteld, maar we moeten niet vergeten dat de Indonesische autoriteiten er geen enkel belang bij hebben om dat cijfer laag te houden," aldus Lagerberg tijdens de presentatie van zijn boek.

In de eerste helft van 1980 bracht L. van Lopik, Nederlands ambassadefunctionaris in Djakarta, in opdracht van het ministerie van buitenlandse zaken (op verzoek van de Tweede Kamer) een oriënterend bezoek van een maand aan Irian Jaya om na te gaan of de bewering van Lagerberg over de „verdwijning van 150.000 Papoea's" juist was. Van Lopik zette in zijn in begin februari 1981 aan de Kamer toegezonden rapport „een groot vraagteken" bij Lagerbergs stelling. Op grond van de in dit rapport verstrekte cijfers kwam Lagerberg tot de conclusie dat de bevolkingsgroei van de Papoea's onder Indonesisch bewind is teruggelopen van 2 tot 3% in het begin van de jaren zestig tot 1% vijftien jaar later.
Als hoofdoorzaken noemde Lagerberg het uitbreken van onder Nederlands bewind bedwongen of niet voorkomende epidemische ziekten (zoals framboesia, gonorroe en varkenslintwormziekte) en de vaak gewelddadige onderdrukking door het Indonesische bewind van naar vrijheid en onafhankelijkheid strevende Papoea's.
Volgens Lagerberg had Van Lopik een fout gemaakt „door in zijn berekening geen rekening te houden met het belangrijke feit dat in de afgelopen tien tot vijftien jaar naar schatting 140.000 tot 150.000 illegale immigranten uit andere delen van Indonesië zich op Irian (Jaya) hebben gevestigd", hoewel Van Lopik dat aantal immigranten in zijn rapport verschillende malen noemt.

Amnesty International

In een publikatie van Amnesty International uit 1980 werd o.a. gesteld dat het Indonesische leger steeds harder optreedt, ook tegen de burgerbevolking, „op grond van steeds vagere vermoedens van deelname aan OPM-activiteiten".

„Ook het streven zonder gebruikmaking van geweld naar een steeds grotere mate van regionaal zelfbestuur binnen de Indonesische Republiek wordt onderdrukt. In 1975 circuleerde er in Serui, aan de Noordkust van West-Irian, een verklaring die vroeg om een grotere zelfstandigheid van de provincie. De 6 Papoea's die deze

verklaring hadden ondertekend werden gearresteerd en berecht. Eén van hen overleed in gevangenschap; de overige vijf zijn in 1977 veroordeeld tot gevangenisstraffen van 5 tot 7 jaar zonder aftrek van voorarrest wegens staatsondermijnende activiteiten en belediging van het staatshoofd.
Er zijn berichten dat er nog veel meer politieke gevangenen in West-Irian gevangen worden gehouden, dat OPM-sympathisanten voor kortere periodes worden opgepakt en dat zij gemarteld worden. Bovendien zijn er beschuldigingen geuit dat het Indonesische leger op West-Irian verdachte personen executeert of anderszins laat verdwijnen."

Recente ontwikkelingen

Over recente ontwikkelingen schreef *NRC/H'blad* (13-11-1981) voorts:

Het meest recente incident dateert van 14 oktober en speelde zich af niet ver van de provinciehoofdstad Jayapura, in het stadje Holtekang.
Een groep van enkele honderden „vrij Papoea's" viel het houtwinningsbedrijf PT Hanuraa aan, stak vijf barakken in brand en ontvoerde verscheidene leden van het personeel, onder wie Maleisiërs en Hongkongers. Volgens het artikel in het vorige week verschenen Indonesische weekblad Tempo, waaraan het bovenstaande is ontleend, kwam het de dag erop tot een gewapend treffen tussen Indonesische veiligheidstroepen en guerrillastrijders, waarbij enkele tientallen aanvallers zouden zijn gedood en dertig gevangen zouden zijn genomen. Over het lot van de gijzelaars wordt niet bericht, maar uit andere bron wordt vernomen dat zij nog in handen van de OPM zijn.
Dezelfde groep verzetsstrijders had een week tevoren in het plaatsje Abepura een aanval gedaan op een gevangenis, zo meldt het Indonesische dagblad Merdeka. De poging om enkele medestrijders te bevrijden mislukte, omdat men de gevangenis niet kon binnenkomen. Er werd wel veel schade aangericht. De groep keerde terug naar de heuvels en ontvouwde er de OPM-vlag en zong vrijheidsliederen. Toen de verzetsstrijders met mortieren werden bestookt verspreidden ze zich, aldus Merdeka.
Hoewel de Indonesische pers de militaire aanduiding voor de OPM hanteert van „wilde ordeverstoorders", is het uitzonderlijk dat de Indonesische militaire veiligheidsdienst toestaat dat dergelijke verhalen, waaruit blijvend Papoea-verzet blijkt worden gepubliceerd. De beschrijving van de guerrilla-actie in Tempo en Merdeka komt voor een groot deel overeen met de verhalen van de voormalige „president van de nationale regering van West Papoea Nieuw Guinea" (waarvan de OPM de militaire afdeling is), Jacob Prai. (...)

Uit de gedetailleerde berichten van Prai over verzetsacties in Irian blijkt dat ondanks de grote afstand zijn verbindingslijnen met de OPM zeer goed zijn. In het begin van dit jaar vielen OPM-guerrillastrijders de koperontginningsinstallaties aan van de Amerikaanse mijnbouwmaatschappij Freeport Copper in Tenbaga Pura. Daarbij zouden 75 Indonesische militairen zijn gesneuveld.
In 1977 was er een veel grotere soortgelijke aanval op Freeport Copper, waarbij grote schade werd aangericht en de produktie vele weken stil lag. Bij de toen gehouden represailles tegen de bevolking in de omgeving, uitgevoerd door de Indonesische land- en luchtmacht, vonden bijna 5000 Papoease dorpsbewoners de dood.
Hoe sterk de onveiligheid in bepaalde gebieden van Irian is toegenomen blijkt onder meer uit het optreden van brigade-generaal Santoso, commandant van district XVIII, die in augustus van dit jaar zijn troepen waarschuwde extra waakzaam te zijn in de steden en zich niet in gebieden te wagen die niet onder Indonesisch militair gezag staan.
Volgens Prai controleert de OPM grote gebieden van Irian, onder meer bij Soring in de Vogelkop, bij Monokwari, Fak Fak, Enarotali, Wamena in de Baliem-vallei en in de buurt van Merauke en Jayapura. (...)
De Indonesische autoriteiten op Irian proberen opstandige Papoea's over te halen hun verzet te staken door middel van wat wordt genoemd „de politiek van de glimlach". Een enkele keer weten zij op die manier een Papoea-leider te bewegen zich over te geven.
Dat gebeurde vorig jaar april (1980) met Martin Tabu. Hij verliet de jungle om, zo veronderstelde hij, in Jayapura met de Indonesische autoriteiten te onderhandelen. Hij werd gearresteerd en aan de pers getoond als iemand die zich vrijwillig had overgeven als resultaat van het „glimlach-offensief".
Tabu is intussen veroordeeld tot 30 jaar gevangenisstraf en zou zich volgens betrouwbare inlichtingen onder zeer slechte omstandigheden bevinden in een speciaal gebouwde onderaardse isoleercel van de gevangenis van Jayapura.

In het jongste nummer van het in Londen verschijnende blad Tapol, uitgegeven door een Britse organisatie die opkomt voor de (ex-)politieke gevangenen en de verdediging van mensenrechten in Indonesië, wordt melding gemaakt van een toenemende geneigdheid van de regering van Papoea Nieuw-Guinea uitgeweken OPM-strijders terug te sturen naar Irian.
Eind juli van dit jaar (1981) werden drie OPM-voormannen, onder wie (...) Bob Kubia, maar ook twee mensen die al meer dan tien jaar in politieke ballingschap in PNG woonden, overgedragen aan de Indonesische autoriteiten. Aan de waarde van de toezegging van Indonesische kant dat deze mensen geen haar zal worden gekrenkt wordt ernstig getwijfeld. Van geen van drieën is sindsdien iets vernomen."

ONTWIKKELINGEN OP OOST-TIMOR. DREIGING VAN EEN NIEUWE HONGERSNOOD. KLACHTEN OVER OPTREDEN INDONESISCHE LEGER

Oost-Timor, de voormalige Portugese kolonie, is sinds december 1975 door Indonesische troepen bezet en op 17 juli 1976 formeel bij Indonesië ingelijfd als de 27ste provincie.
Tegen de Indonesische troepen werd verzet geboden door guerrillastrijders van het FRETILIN (Frente Revolucionaria do Timor Leste Independente), dat op 28 nov. 1975 de onafhankelijke Democratische Republiek Oost-Timor had uitgeroepen.
De aantallen slachtoffers van de bloedige confrontatie tussen de troepen van Djakarta en het FRETILIN variëren volgens de *FAZ* (17-11-1981) van 50.000 tot 300.000 mensen. De meesten stierven aan honger en epidemieën.

Hongersnood 1978/79

Toen de resterende strijders van het FRETILIN zich in 1976 in de bergen terugtrokken, vluchtten volgens sommige bronnen meer dan 100.000 boeren en dorpelingen met hen mee uit vrees voor het optreden van de Indonesische militairen. Het Indonesische leger ging over tot een uithongering van de rebellen, terwijl de voedselvoorziening voor de bevolking mede door het vertrek van de boeren vrijwel stil kwam te liggen. Door de honger gedreven kwamen vanaf 1978 veel boeren uit hun schuilplaatsen in de bergen. Zij werden – vaak half verhongerd of ziek – samengebracht in vluchtelingenkampen of versterkte dorpen. Bovendien werd Oost-Timor in de zomer van 1978 door droogte getroffen.
Er volgde een ernstige hongersnood, maar door allerlei factoren kwam de internationale hulpverlening pas laat op gang. Eind oktober/begin november 1980 werd de situatie ernstiger genoemd dan in Biafra of Cambodja. De directeur van de Amerikaanse hulporganisatie Catholic Relief Services (CRS), Frank Carlin, rapporteerde dat de mensen in de hoofdstad Dili op straat dood omvielen. Voornamelijk dank zij hulp van het Internationale Rode Kruis en de CRS kon een ommekeer in de situatie tot stand worden gebracht.

Tegenslagen voor FRETILIN. Verdwenen gevangenen

Eind augustus 1978 werd de vroegere FRETILIN-president Francisco Xavier do Amaral door Indonesische troepen bij het stadje Remexio gevangen genomen. Ook Arsenio Horta, een jongere broer van Ramos Horta (de permanente vertegenwoordiger van FRETILIN bij de VN) gaf zich daar aan de Indonesische autoriteiten over. Amaral was op 13 sept. 1977 als president afgezet en gearresteerd op beschuldiging van hoogverraad door jonge radicalen in het FRETILIN, toen hij had opgeroepen tot een dialoog met de Indonesische regering (*The Times* 5-10-1978). Hij werd opgevolgd door Nicolai Lobato.

Naar Ramos Horta op 12 sept. 1978 tegenover *NRC/H'blad* verklaarde, behoorden Arsenio Horta en Xavier do Amaral „niet tot onze leiders".
Op 31 dec. 1978 werd Nicolai Lobato door Indonesische militairen in een hinderlaag omsingeld een doodgeschoten, nadat begin december de FRETILIN-minister van veiligheid en voorlichting, Alarico Fernandes, zich aan Indonesische militairen had overgegeven.
Op 3 febr. 1979 werd Antonio de Carparino, die zich vice-president van het FRETILIN noemde, bij een treffen met Indonesische troepen gedood, aldus een Indonesische militaire woordvoerder op 10 febr. 1979. Het FRETILIN leek toen volgens *Le Monde* (3-1-1979) aan het eind van zijn latijn.

Amnesty International (jaarboek 79/80) vernam uit betrouwbare bron dat in 1979 een aantal aanhangers van het FRETILIN is verdwenen na gevangengenomen te zijn, of nadat zij zich had-

den overgegeven onder de voorwaarden van een amnestie, waarin hun veiligheid gewaarborgd werd. In een brief aan president Soeharto d.d. 28 april 1980 drong Amnesty er bij de president op aan een onderzoek te doen instellen naar het lot van 22 „verdwenen" mensen en naar de omstandigheden waaronder Oosttimorezen gevangen worden gehouden. Aan de betreffende werkgroep van de VN deelde de Indonesische regering vervolgens mee dat degenen die in Oost-Timor waren „verdwenen" hoogstwaarschijnlijk het slachtoffer waren geworden van wraaknemingen door andere Oosttimorezen. Amnesty achtte dit moeilijk aanvaardbaar, omdat de betrokken personen pas waren „verdwenen" nadat zij in hechtenis waren genomen.

NRC/H'blad (23-6-1981) schreef over de situatie toen o.a.:

„Intussen wordt het steeds moeilijker een nauwkeurig beeld te krijgen over de omstandigheden waaronder ruim 500.000 Timorezen in het gebied zelf moeten leven. De laatste buitenlandse waarnemers – vertegenwoordigers van het Internationale Rode Kruis en van de Amerikaanse Catholic Relief Services – hebben hun werk op Oost-Timor moeten beëindigen omdat er volgens Djakarta geen sprake meer is van een acute hongersnood. Spaarzaam nieuws komt alleen nog van kerkelijke autoriteiten, van in Djakarta, Portugal of Australië aankomende Oosttimorezen en van de Indonesische pers.
Vast staat dat het militaire verzet van FRETILIN nog niet is gebroken, ondanks de Indonesische beweringen van het tegendeel. Volgens Indonesische legerwoordvoerders moet de aanhang van FRETILIN op nog slechts enkele honderden worden gesteld. Maar de permanente legering van naar schatting 30.000 Indonesische militairen in Oost-Timor en ook de recente grootscheepse militaire oefeningen langs de kust van oostelijk Oost-Timor logenstraffen deze beweringen.

De overbrenging van tienduizenden bewoners uit „onveilige" bergstreken naar nieuwe volkskolonies aan de kust heeft anderzijds geleid tot grote spanningen tussen de leden van de verschillende stammen. Ook de komst van Javaanse kolonisten, mogelijk de inleiding tot de „Javanisering" van ook dit gebied, heeft voor onrust gezorgd bij de plaatselijke bevolking.
De vraag is tenslotte of Djakarta met zijn integratiepolitiek succes zal hebben. De naar schatting enkele duizenden politieke gevangenen in het gebied lijken een symptoom van verzet onder grote groepen van de bevolking. Een plaatselijke geestelijke heeft gezegd dat het anti-Indonesische gevoel onder de autochtone bevolking eerder lijkt toe dan af te nemen..."

De apostolische administrateur van Dili (de provinciehoofdstad van Oost-Timor), mgr. Martinho da Costa Lopes heeft in een brief aan de officiële katholieke hulporganisaties van Australië volgens een bekendmaking van 11 jan. 1982 gemeld dat Oost-Timor opnieuw door een hongersnood wordt bedreigd, omdat er wegens Indonesische militaire operaties niet kon worden gezaaid.

(Vor. ber. pag. 112/2-1978)

(Voortzetting volgende aflevering)

NECROLOGIEËN

ALER, IZAÄK ALPHONSE (3-5-1896 Amsterdam – 21-12-1981 Rolde) Oud-president-directeur van de KLM.

Hij was van 1954 tot 1961 president-directeur van de KLM, als opvolger van de in 1953 overleden dr. Albert Plesman. Na zijn aftreden vanwege de pensioengerechtigde leeftijd in 1961 is hij nog tot 1963 lid van de raad van commissarissen van de KLM geweest.
Aler begon zijn luchtvaartcarrière in 1919 na het behalen van het vliegersbrevet bij de luchtvaartafdeling in Soesterberg. In 1926 werd hij vlieger bij de KLM. Twee jaar later behaalde hij als eerste Nederlander in Engeland het navigator 11-brevet. In 1928 werd hij hoofd van de KLM-vliegdienst. Bij de mobilisatie in 1939 keerde hij terug bij de militaire luchtvaart. In 1950 werd Aler als luitenant-generaal-vlieger, benoemd tot chef van de luchtmachtstaf. In 1953 ging hij met pensioen en verliet de luchtmacht.
Aler was onder meer onderscheiden met de Generaal Snijdersmedaille.

BRANDT, WILLEM, schrijversnaam voor WILLEM SIMON BRAND KLOOSTER, (6-9-1905 Groningen – 29-4-1981 Bussum) Nederlands dichter.

In 1927 vertrok hij naar het voormalige Nederlands Oost-Indië waar hij in Medan ging werken bij de Deli Courant. Acht jaar later zou hij hoofdredacteur van dit blad worden. Hij had toen al gedichten gepubliceerd, onder meer in Opwaartse wegen en De Gemeenschap aan welk blad destijds jonge protestanten meewerkten. In 1937 verscheen met Oostwaarts zijn eerste dichtbundel, een jaar later gevolgd door Tropen. In 1941 kwam Pacific uit. De oorlogsjaren bracht Brandt in verschillende interneringskampen door. Hij was na de capitulatie hoofd van de voorlichtingsdienst van de KNIL geworden.
Na zijn terugkeer in 1955 in Nederland bleef Brandt werkzaam in de krantenwereld. Hij werd directeur-hoofdredacteur van het Gooi's Nieuwsblad, een van de uitgaven van de Perscombinatie. Voor het dagblad De Telegraaf was hij een trouw stukjesschrijver die vaak blijk gaf van een zeer behoudende visie op maatschappij en cultuur.
Willem Brandt is in zijn poëzie een navolger van Slauerhoff en etaleert in een neo-romantische stijl zijn hang naar het Oosten, zijn heimwee naar het verleden. Een duidelijk voorbeeld daarvan is Twee vaderlanden (uit 1954) waarin hij zijn onvrede met het bestaan hier en zijn liefde voor „De Oost" beschrijft. Ook in Hart van jade en in De Keerkringvogel is dit heimweegevoel duidelijk terug te vinden.
Daarentegen blijkt uit zijn in Indië geschreven poëzie een verlangen naar het moederland dat al gauw geïdealiseerd werd. Brandt was gefascineerd door sommige Chinese dichters van wie hij het werk opnieuw heeft gedicht. Ook op dit terrein kan hij een navolger van Slauerhoff worden genoemd. Zijn woordgebruik is daarentegen tamelijk conventioneel, zijn beeldspraak spreekt gemakkelijk aan.

CARMICHAEL, HOAGLAND (HOAGY) HOWARD (22-11-1899 Bloomington, Indiana – 27-12-1981 Rancho Mirage, Californië) Amerikaans songdichter, pianist en acteur.

Hij maakte naam met circa 50 songs. Zijn grootste bekendheid kreeg hij door Stardust, een vrij lange en romantische song.
Veel van de andere songs die Carmichael componeerde ademden meer de sfeer van het zuiden van de Verenigde Staten dan die van het noordelijke Indiana, waar Carmichael werd geboren. Tot zijn befaamdste nummers behoren Georgia on my Mind, Lazy River, Lazybones, Small Fry, Rockin' Chair en Riverboat Shuffle. Voor in the Cool, Cool, Cool of the Evening, dat Bing Crosby in de film Here comes the groom zong, werd hij in 1951 onderscheiden met een Oscar voor de beste song van het jaar. In sommige gevallen werden de teksten bij de liedjes geschreven door anderen, onder wie Mitchell Parish (Stardust), Johnny Mercer (Lazybones) en Frank Loesser (Small Fry). Hoagy Carmichael, die zijn carrière begon als advocaat, trad in de jaren veertig en vijftig op in een aantal films, waaronder To Have and Have not (1944) als pianist en begeleider van Lauren Bacall, The Best Years of Our Lives en Young Man with a Horn.
Hij maakte zijn eigen radio- en TV-series en ontving van de Indiana-universiteit, waar hij eens als jurist afstudeerde een eredoctoraat in de muziek. Een hele eer, vond hij, voor iemand die geen noten kan lezen.

DAHLEM, FRANZ (14-1-1892 Rohrbach (Lotharingen) – 17-12-1981 Oost-Berlijn) Duits politicus (DDR).

In 1910 werd hij lid van de Jonge Socialisten, in 1913 lid van de Sociaal-Democratische Partij en in 1917 van de USPD, de Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands.
Toen in 1920 uit de USPD de KPD, de Kommunistische Partei Deutschlands, ontstond, werd Dahlem in Keulen partijsecretaris en lid van het Keulse stadsparlement. Korte tijd later werd hij in de landdag van Pruisen gekozen.
Vanaf 1928 was hij lid van het Centrale Comité van de KPD. Van 1928-1933 zat hij in de Duitse Rijksdag. In 1934 emigreerde hij naar Frankrijk. In 1937 ging hij naar Spanje, waar hij samen met André Marty en Luigi Longo de politieke leiding van de Internationale Brigade overnam. Hij werd in 1939 in het concentratiekamp Vernet in Frankrijk geïnterneerd en in 1942 aan de Gestapo uitgeleverd. Tot 7 mei 1945 zat hij in het concentratiekamp Mauthausen.
Van 1945-1953 was hij kaderleider van de KPD resp. SED, Sozialistische Einheitspartei. In mei 1953 werd hij uit alle partijfuncties ontheven, vanwege „politieke blindheid ten aanzien van de activiteiten van imperialistische agenten". In 1956 werd hij door het Centrale Comité van de SED gerehabiliteerd. Hij werd in 1957 opnieuw lid van het CC van de partij. Van 1963-1977 zat hij in de Volkskammer (ook van 1950-1952). Zijn oude invloed kreeg hij echter niet terug.

DWAN, JOSEPH ALOYSIUS, beter bekend als ALLAN (3-4-1885 Toronto – 21-12-1981 Los Angeles) Canadees cineast.

Allan Dwan studeerde aan de universiteit Notre-Dame in Indiana en behaalde zijn diploma als werktuigkundig ingenieur. Hij ontwikkelde onder meer een kwikdamplamp, die men in Hollywood goed kon gebruiken voor de belichting van films.
In 1909 begon hij als scenarioschrijver bij de maatschappij Essanay in Chicago. Regisseur werd hij in 1911, toen hij, een jaar na Griffith, in Californië arriveerde.
In 1922 regisseerde hij Robin Hood met Douglas Fairbanks. Deze film werd een wereldsucces. In 1936 tekende Dwan een contract met Darryl F. Zanuck, die zojuist Twentieth Century Fox had opgericht. Zonder moeite schakelde hij over van b-films naar spektakelfilms als Suez (1938), met Tyrone Power en Annabella. Hij regisseerde films met Shirley Temple, de Ritz Brothers en in 1949 Sands of Iwo-Jima met John Wayne. In 1954 maakte hij Silver Lode, Escape to Burma, Passion en Cattle Queen of Montana met o.a. Barbara Stanwyck en Ronald Reagan. Het aantal films dat Dwan regisseerde loopt volgens schattingen uiteen van 400 tot 1500.
Andere films van hem waren: Tennessee's Partner (1955), waarin eveneens Ronald Reagan meespeelde, Hold Back The Night (1956), Slightly Scarlet (1956) en The River's Edge, eveneens uit 1956.

FABRICIUS, JOHAN JOHANNES (24-8-1899 Bandung – 21-6-1981 Glimmen, gem. Haren in Groningen) Nederlands schrijver.

Johan Fabricius, zoon van de toneelschrijver Jan Fabricius, bezocht als jongen de Academie voor Beeldende Kunsten in Amsterdam en Den Haag (1916-1918). Aan het eind van de eerste Wereldoorlog trok hij naar het Oostenrijkse front als „Kriegsmaler". Van het front zond hij brieven naar huis over alles wat hij meemaakte. Zijn vader liet deze brieven lezen aan Johan de Meester, die ze in De Gids plaatste. Na zijn diensttijd vertrok hij naar Zuid-Amerika. Ook hierover schreef hij brieven naar De Gids.
Langzaam schakelde hij over naar de letterkunde. Hij begon met het schrijven van jeugdboeken, maar ging al gauw over op romans. Hij reisde erg veel, o.a. naar zijn geboorteland Indië. Bij het uitbreken van de oorlog woonde hij in Antwerpen en hij trok via Frankrijk naar Engeland, waar hij radiomedewerker werd bij o.a. de B.B.C. In Duitsland was toen zijn werk verboden, omdat hij in 1932 op het PEN-congres in Dubrovnik de boekenverbrandingen en de jodenvervolging in dat land had veroordeeld. Op latere leeftijd ging hij ook weer schilderen. Bij zijn 80e verjaardag verscheen „Tony van Verre ontmoet Johan Fabricius".
Hij schreef o.a. het jongensboek Eiko van de Reigershof (1922), De scheepsjongens van Bontekoe (1924), Het meisje met de blauwe hoed (1927), Mario Ferraro's ijdele liefde (1929), Komedianten trokken voorbij (1931), Melodie der verten (1932), Leeuwen hongeren in Napels (1934), De dans om de galg (1934), Flipje (1936), Halfbloed (1947), Eiland der demonen (1948), De grote geus (1949), De grote beproeving (1950), Nacht zonder zegen (1955), Setoewo de tijger (1956), Luie stoel (1957), De heilige paarden (1959), Mijn Rosalia (1961).

KELK, CORNELIS JAN (28-8-1901 Amsterdam – 25-12-1981 Doorwerth) Nederlands dichter, romanschrijver en criticus.

Na studies in de letteren en de handelswetenschappen werd hij volontair in een uitgeverij en werkte hij in boekhandels.
Van 1925-1928 was hij redacteur van de Vrije Bladen. Hij publiceerde daarnaast in De Gids en was tientallen jaren verbonden aan de Groene Amsterdammer.
Zijn eerste gedichten verschenen in Het Getij. Du Perron verzamelde ze daaruit voor het samenstellen van Kelks debuutbundel Spelevaart (1931). Aan poëzie verscheen verder van zijn hand: Egel en faun (1948).
Van zijn romans kreeg vooral Jan Steen (1932) bekendheid. Het boek werd ondermeer in het Duits, het Tsjechisch en in het Roemeens vertaald. Daarnaast waren Baccarat, een episode uit de zestiger jaren (1934), De dans van jonge voeten (1935), Bloem onder menschen (1937), De vos en zijn staart (1939), Reis door de wolken (1940) en Judaspenningen en Pauweveeren (1945) tamelijk succesvol.
Kelk schreef voorts een aantal toneelstukken, voor een deel onder het pseudoniem Thomas Beker, en een biografie: Leven van Slauerhoff (1959). Slauerhoff was een vriend van hem.
In 1981 verscheen ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag het boek Wie ik tegenkwam, een bundel herinneringen. Het vormde een aanvulling op zijn autobiografie Ik kéék alleen, die in 1968 werd gepubliceerd.

KRLEŽA, MIROSLAV (7-7-1893 Agram (Zagreb) – 29-12-1981 Zagreb) Joegoslavisch (Kroatisch) literator.

Hij geldt als de belangrijkste Joegoslavische prozaïst van deze eeuw. De sociale verhoudingen in het oude Kroatië onder Oostenrijk-Hongarije met zijn geprivilegieerde, maar decadente adel en militaire kaste, de Eerste Wereldoorlog – waarin hij werd gemobiliseerd naar het Russische front – en het Joegoslavische koninkrijk met zijn bekrompen bourgeoisie en vele hardnekkige resten van het verleden vormen de achtergrond en het doelwit van zijn vaak sarcastisch en scherp kritisch werk.
In 1917 verschenen zijn eerste twee dichtbundels met expressionistische lyriek. Weldra ging hij over naar het proza, maar in 1936 publiceerde hij nog zijn Ballades van Petrica Kerempuh, een soort Uilenspiegel, scènes uit het Kroatische verleden in gestileerd boerendialect. Als marxist en publicist had hij grote moeite met de censuur.
Tocht naar Rusland (1926) was het verslag van zijn bezoek aan de Sowjet-Unie. In De Kroatische god Mars (1922) en andere novellen uitte hij zijn afkeer van de oorlog.
Tegen het eind van de twintiger jaren verscheen zijn drama- en novellencyclus De Glembajs (1928-1932) met als centraal thema de morele en fysieke ondergang van de Oostenrijks-Hongaars-Kroatische familie Glembaj. In het middelpunt van de cyclus stonden de twee drama's De heren Glembaj, In doodsstrijd en de komedie Leda. Hieromheen werd in portretten en novellen het verval van de familie geschetst.
Tussen 1930-1938 schreef Krleža drie romans: De terugkeer van Filip Latinovicz (1932), de geschiedenis van een Kroatische schilder, Op de rand van het verstand (1938) en Banket in Blitva, een trilogie.
Na de Tweede Wereldoorlog werd hij vice-voorzitter van de Joegoslavische Academie van Wetenschappen en hoofdredacteur van de Joegoslavische Encyclopedie.
Sinds 1950 was hij werkzaam als directeur van het Lexicografische instituut in Zagreb.

PARRI, FERRUCCIO (19-1-1890 Pinerolo, prov. Turijn – 7/8-12-1981 Rome) Italiaans politicus.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zat hij in Italië in de „Resistenza" (het verzet). Van 1943-1945 was hij commandant van het bevrijdingsleger in het Noorden van Italië. Hij was mede-oprichter van de Partito d'Azione (Actiepartij). Samen met Ugo La Malfa bracht hij de Partij van de democratische republiek, en vervolgens de Republikeinse partij in aanzien.
Van 21 juni tot 9 december 1945 was hij premier van de Italiaanse regering. Hij werd als zodanig opgevolgd door de christen-democraat De Gasperi.
Sinds 1948 was hij lid van de Senaat.
Republikein was hij van 1946-1953. Daarna richtte hij de Unità Popolare op.

ŠEPER, FRANJO (2-10-1905 Osijek, Kroatië – 29-12-1981 Rome) Kardinaal.

Van 1960-1968 was hij aartsbisschop van Zagreb en hoofd van de Rooms-Katholieke kerk in Joegoslavië, nadat hij die functie in feite al zes jaar had vervuld als rechterhand van aartsbisschop Stepinac die opgesloten zat. In 1968 kwam de in het huidige Joegoslavië geboren Šeper naar Rome als opvolger van kardinaal Ottaviani, die het Sanctum Officium (Congregatie voor de geloofsleer) leidde.
Op 25 november 1981 werd Šeper als hoofd van de Congregatie voor de geloofsleer opgevolgd door Ratzinger, aartsbisschop van München.
Door Šepers dood is het kardinalencollege geslonken tot 124.

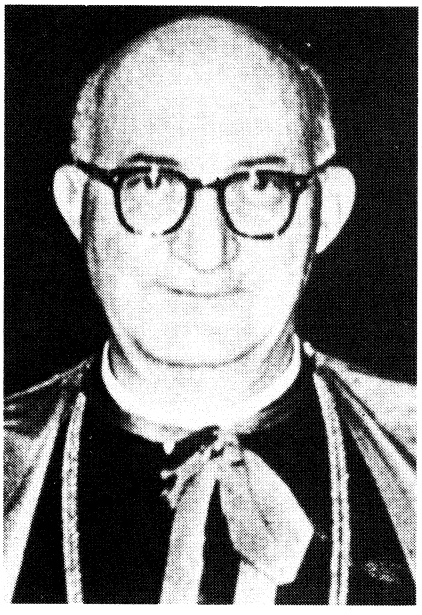
Kardinaal Franjo Šeper.

SMIT, GABRIËL WIJNAND (25-2-1910 Utrecht – 23-5-1981 Hilversum) Nederlands dichter en journalist.

Hij was aanvankelijk oud-katholiek. In 1934 ging hij over naar de Rooms-Katholieke Kerk. In vele bundels poëzie, in lekespelen en in herdichtingen van de Psalmen (1952) getuigde hij van zijn geloof. Gedichten van zijn hand waren: Voorspel (1931), Weerklank (1932), Requiem in memoriam matris (1932), Het laatste gezicht (1935), De priester (1938), Maria-lof en andere gedichten (1939), Angelus (1940), Tempore belli (1943), Sonnetten (1944), Zeven Marialegenden (1945), Spiegelbeeld (1946), Roosjes uit de hemeltuin (1947), Ternauwernood (1951), Geboorte (1952), Ik geloof (1957), Dichterbij (1964), Variaties van liefde (1966), Op mijn woord (1968), Weerlicht (1976).

Tevens vertaalde hij vele oud-christelijke gedichten, zoals kerst- en pinksterliederen, die in bundels werden uitgegeven.
Smit was journalist bij de Tijd, kunstredacteur bij de Volkskrant, redacteur van Ad Interim, De Gids en Roeping.
In 1962 ontving hij de cultuurprijs van de gemeente Hilversum. Voor de bundel Op mijn woord (1968) werd hem in 1970 de Marianne Philipsprijs toegekend.
Hij was ook nog lid van de gemeenteraad van Laren en korte tijd waarnemend burgemeester van 's-Graveland.

VELDE, ABRAHAM GERARDUS van (19-10-1895 Zoeterwoude – 28-12-1981 Grimaud, Zuid-Frankrijk) Nederlands schilder en tekenaar.

Het vroegste werk van Van Velde is naturalistisch en vertoont de invloed van Breitner. In 1922 vertrok hij naar Worpswede (Noord-Duitsland), een kunstenaarskolonie die door R.M. Rilke grote bekendheid had gekregen. In 1924 vestigde hij zich in Parijs, waar hij aanvankelijk invloeden onderging van het kubisme en fauvisme.

Hij schilderde in het begin breed opgezette, enigszins expressionistische landschappen, bloemstukken en figuurstukken. De kleur ging echter een steeds grotere rol spelen en gaandeweg ging hij non-figuratief werken: de brede opzet blijft, de verf wordt dik, druipend en vaak in vele lagen aangebracht, de kleuren zijn briljant.

Pas in 1958 vond zijn werk internationale erkenning na een tentoonstelling van zijn werk in de Kunsthal te Bern.
Van Velde leidde een teruggetrokken leven in Frankrijk. Eén van zijn uitspraken was: „De wereld is een geheim, de schilderkunst helpt mij dat geheim te doorgronden".
Hij illustreerde ook vele boeken, onder meer van de toneelschrijver Samuel Beckett.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

PRESIDENT SURINAME AFGETREDEN

Op 4 februari 1982 verzocht het „Militair Gezag", dat wordt gevormd door de legerleiding (luitenant-kolonel Desi Bouterse, legerbevelhebber en sterke man van Suriname, Roy Horb, garnizoenscommandant en Fernandes, bataljonscommandant) en de Nationale Militaire Raad (met als voorzitter Iwan Graanoogst) „na een verschil van mening" president Chin A Sen zijn mandaat om verder te regeren terug te geven aan de militairen. Chin A Sen gaf hieraan onmiddellijk gehoor en trad samen met zijn regering af.
De leiding van het land berust nu volledig bij het „Militair Gezag", dat een nieuwe regering wenst, „die in overeenstemming is met de revolutionaire doeleinden".
Aangenomen werd dat het „verschil van mening" het opstellen van een grondwet betrof. Chin A Sen was voorstander van een rechtstreeks gekozen president met verregaande bevoegdheden. Er zouden twee kamers komen, één voor politieke partijen en één waarin afgevaardigden van zogenaamde functionele groeperingen en uit volkscomités voortgekomen districtsraden zitting zouden hebben. Voor de militairen was in het ontwerp voor de grondwet alleen plaats ingeruimd in een revolutionaire raad die de president moest adviseren. Bouterse wilde echter dat de militairen naast een adviserende ook een controlerende functie zouden krijgen. Dit zou min of meer een voortzetting van de huidige situatie hebben betekend waarbij in een zogenaamd beleidscentrum de militairen zijn vertegenwoordigd.
Tot op dat ogenblik bestond het beleidscentrum uit 6 mensen (3 burgers: president Chin A Sen, minister Naarendorp en Iwan Krolis, voorzitter van de PALU, de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie, een politieke partij, en 3 militairen: Bouterse, Horb en Graanoogst). Het beleidscentrum stond boven de regering.
Chin A Sen wilde het ontwerp binnen een jaar aan het volk voorleggen, Bouterse verklaarde daarentegen dat het stuk slechts een discussiestuk was.
Chin A Sen streefde naar snelle terugkeer van de democratie en vrije verkiezingen. Bouterse ging ervan uit, dat dit proces geleidelijk en pas na grondige hervormingen plaats diende te vinden. Anders, aldus Bouterse, zou het verfoeide corrupte systeem zoals dat onder oud-premier Arron bestond onherroepelijk terugkeren.
NRC/H'blad schreef op 8 februari:

Het uiteindelijke struikelblok binnen de ministerraad blijkt het ontwerp van een regeringsnota over twee jaar revolutionair bewind te zijn geweest. Dit geheime discussiestuk, dat inmiddels ook door de militairen is afgewezen, had op de verjaardag van de staatsgreep van 25 februari 1980 moeten worden voorgelezen.
In het stuk stond onder andere dat de denkbeelden van na de revolutie het in „de verkiezingsarena" „glansrijk" zouden winnen van die van voor de revolutie, maar dat „het streven van het beleidscentrum en de regering met betrekking tot de vernieuwing van de politieke bestuurlijke orde op dit moment niet gericht (is) op het houden van die verkiezingen."
Met name president Chin A Sen, die het Surinaamse volk bij diverse gelegenheden vrije verkiezingen heeft voorgespiegeld, ontplofte bij dit thema.
Een ander belangrijk punt van meningsverschil binnen het kabinet-Chin A Sen vormde het ontwerp van de grondwet, een concept waarin progressieve krachten zeggen niets te kunnen terugvinden van het elan van het revolutionaire proces. Bevelhebber Bouterse heeft dan ook voorgesteld dat de grondwet er pas komt nadat deze door de volkscomités is goedgekeurd.

President Chin A Sen met links majoor Bouterse, bevelhebber van het leger, en rechts mevrouw Chin A Sen op 15 augustus 1980, twee dagen nadat Chin A Sen Ferrier als president was opgevolgd.

Luitenant-kolonel Bouterse zei in een verklaring op 4 februari dat het aftreden van de regering noodzakelijk was om voorwaarden te kunnen scheppen voor een „fundamentele oplossing van de problemen". Bouterse zei dat het „militaire gezag de bevolking de verzekering geeft dat die oplossing er binnen zeer korte termijn zal komen". Hij spoorde de Surinaamse bevolking aan gewoon door te gaan met haar dagelijkse werkzaamheden. „De militairen hebben alles goed in de hand. Er is geen enkele reden tot ongerustheid of paniek", aldus Bouterse. Het leger en de politie zijn na het aftreden van de regering in verhoogde staat van paraatheid gebracht om „de veiligheid en de volksbelangen te beschermen".
In zijn toespraak zei Bouterse verder dat „elke revolutie gepaard gaat met schokken. Ook de onze. Dit is begrijpelijk als u zich realiseert dat we bezig zijn met het doorvoeren van structurele veranderingen in ons land", aldus Bouterse.
Op 5 februari verklaarde Bouterse dat de militaire leiders niet van plan waren hun greep op de samenleving te vergroten. Tegenover het NOS-journaal verklaarde hij dat er voorlopig geen nieuwe president zou komen. Hij zei verder dat hijzelf die functie niet zal vervullen.

Misier waarnemend president Suriname

Op 8 februari 1982 werd mr. L. F. Ramdat Misier, een rechter gespecialiseerd in korte gedingen, beëdigd als waarnemend president. De 55-jarige rechter wordt een ceremonieel president. Zijn bevoegdheden zijn beperkt en indien hij er gebruik van wil maken is hij onderworpen aan de goedkeuring van het militaire gezag, dat volgens een op 6 februari uitgevaardigd decreet tot een nader te bepalen tijdstip de regeermacht uitoefent. De benoeming was mogelijk door een op 5 februari inderhaast uitgevaardigd decreet. Dit zou de

president van het gerechtshof als waarnemend president hebben aangenomen. Deze was echter wegens gezondheidsredenen niet in staat dat ambt te aanvaarden.
Misier zei dat hij waarnemend president was geworden omdat het decreet geen andere mogelijkheid overliet. „Als ik geweigerd zou hebben, zou de volgende op de lijst binnen het Hof van Justitie in Suriname aan de orde zijn gekomen." Hij zei dat hij verrast was door zijn benoeming. „Ik heb geen enkele politieke ervaring," aldus Misier. „Popje aan een touwtje van de militairen? Ja, dat geloof ik ook."
Volgens een ouder decreet had de bevelhebber van het leger, luitenant-kolonel Desi Bouterse, de donderdag door het leger ontslagen president Henk Chin A Sen hebben moeten opvolgen. Een woordvoerder van de Nationale voorlichtingsdienst in Suriname zei dat Bouterse daarvan heeft afgezien omdat hij op geen enkele wijze de indruk wilde vestigen dat het leger door middel van een tussencoup de totale macht aan zich wilde trekken.
Andere bronnen betoogden dat ook heeft meegespeeld dat het Militair Gezag in Suriname geen sancties van Nederland wil uitlokken in de vorm van bijvoorbeeld een vertraging of opschorting van ontwikkelingsgelden. Volgens die bronnen is de bodem van de Surinaamse staatskas zichtbaar, onder andere doordat de recessie in de Westelijke wereld de export van bauxiet zodanig heeft afgeremd dat Suriname dit jaar tientallen miljoenen guldens minder ontvangt.
De Nederlandse minister Van Dijk voor ontwikkelingssamenwerking verklaarde op 8 februari dat hij vooralsnog geen aanleiding zag de ontwikkelingshulp aan Suriname stop te zetten naar aanleiding van de ontwikkelingen in dat land. Van Dijk, die op dat ogenblik een bezoek bracht aan Indonesië, zei dit in een interview met de Nederlandse radio. „Het feit dat de militairen de macht hebben is op zich geen reden de hulp in te trekken. Belangrijker afweging voor voortzetting van de hulp zijn eerbiediging van de mensenrechten en herstel van de democratie," aldus Van Dijk.
De buitenlandspecialist van de PvdA, Relus Ter Beek had het weekeinde gepleit voor stopzetting van de hulp aan Suriname als gevolg van de recente ontwikkelingen.

Voorafgaande ontwikkelingen. Internationale juristencommissie levert kritiek op persbeleid

Op 1 april 1981 meldde *NRC/H'blad* dat de Internationale commissie van juristen, een vereniging die optreedt als adviseur van de Verenigde Naties, in een rapport over de situatie van de mensenrechten in Suriname, het land bekritiseerde wegens „onwettige en willekeurige intimidatie" van de nieuwsmedia.
In het rapport stelde de in Genève zetelende commissie verder dat ook de instelling van een bijzonder gerechtshof (pag. 237/3-1981) voor de behandeling van corruptiegevallen een schending van de mensenrechten betekende.
Er was in Suriname sprake van „een aantasting van de persvrijheid door een onwettige en willekeurige intimidatie", aldus het rapport. „Zonder dat er sprake is van een wettig gezag of een mogelijkheid van beroep geven burgerlijke en militaire autoriteiten op eigen houtje orders aan hoofdredacteuren van kranten." Over het bijzonder gerechtshof merkte Griffiths, de Amerikaanse hoogleraar in de rechtswetenschappen die het rapport opstelde, op dat „de misdaad van corruptie" slechts vaag is gedefinieerd.
Hij voegde er overigens aan toe dat de vonnissen van het hof „in overeenstemming zijn met de humane traditie van Surinames rechterlijke macht".
Wel was in Suriname sprake van een „sfeer van onveiligheid en een gebrek aan mogelijkheden van verweer, wat op zichzelf een probleem van een ernstige omvang vormde voor de situatie van de mensenrechten" zo concludeerde het rapport van de commissie.

Nederlandse militaire missie opgeheven. Toch militaire bijstand van Nederland

Rond 22 april werd bekend dat de Nederlandse militaire missie, bestaande uit negen man die adviezen verstrekten aan het Nationale leger van Suriname, per 1 mei zou worden opgeheven. Volgens de Surinaamse regering „voldeed de Nederlandse missie niet meer aan een behoefte".
Merkwaardig in deze ontwikkeling was dat minder dan een half jaar daarvoor de Surinaamse regering en legerleiding nog aandrongen op handhaving van de missie. Overeenkomstig de wens van Surinaamse zijde liet de Nederlandse regering de Tweede Kamer weten handhaving van de missie „onontbeerlijk" te achten voor het geven van „adviezen" en het helpen wegwerken van het „gebrek aan ervaren kader". In januari ondertekenden beide landen een verdrag dat voorzag in handhaving van de missie in Paramaribo met een jaar, een periode die stilzwijgend steeds met een jaar zou worden verlengd.
Op verzoek van de Surinaamse regering werd naar nieuwe vormen van militaire samenwerking gezocht, aldus een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag.
Op 6 mei meldde het persbureau *Reuter* uit Paramaribo dat de Nationale Militaire Raad (NMR) bevel had gegeven de missie te sluiten, omdat de staf zich zou hebben beziggehouden met „activiteiten die niets te maken hebben met het doel van de missie".
Volgens het persbureau zei de NMR in een verklaring op 5 mei dat bij de Nederlandse ambassadeur was geklaagd over het gedrag van stafleden van de missie, maar dat aan die klacht maar weinig aandacht was besteed.
De door *Reuter* gemelde NMR-verklaring bevatte geen bijzonderheden over de aard van deze activiteit waaraan de NMR zich had gestoord.
Op 10 en 11 juni voerde een Nederlandse delegatie besprekingen over de militaire bijstand. Het resultaat hiervan was dat ook in de toekomst Nederlandse militaire deskundigen voor korte periodes naar Suriname zouden gaan om het leger bijstand te verlenen. Aan de Surinaamse ambassade in Den Haag zouden militaire attachés worden toegevoegd.

Twee ministers en twee onderministers stappen uit de regering. Verdere wijzigingen

Op 29 april vernam het Surinaamse persbureau *SNA* van officiële zijde dat twee ministers en twee onderministers uit de regering waren gestapt.
Het betrof de minister van landbouw, veeteelt en bosbouw, dr. A. H. van Dijk, de minister van opbouw, dr. ir. H. B. Adhin, de onderminister van leger, E. Ruimveld en de onderminister van cultuur, mevr. N. Stadswijk-Kappel. Een ontslagreden was niet bekend gemaakt.
Naar het *SNA* verder vernam, zou de heer L. Neede, op dat ogenblik minister van politie, worden benoemd tot minister van leger en politie, terwijl de arts S. Kasandikromo de portefeuille van volksgezondheid ging beheren. Tot minister van justitie en buitenlandse zaken werd mr. Naarendorp benoemd. De post van arbeid stond nog open.
Op 20 juni deelde *NRC/H'blad* mee dat in Paramaribo F. Vreden was beëdigd als minister voor landbouw, veeteelt en visserij en E. Dahlberg voor opbouw.

Presentatie „Manifest van de revolutie"

Op 1 mei werd in Paramaribo het „Manifest van de revolutie" uitgegeven,

waarin stond dat de Surinaamse machthebbers streefden naar een nieuwe sociaal-economische orde „waarin uitbuiting van de ene mens door de andere zal zijn uitgebannen" en waarin „ook andere tekortkomingen van de neokoloniale produktie-orde zullen zijn uitgewist".
Het woord socialisme stond in het manifest niet genoemd, al wekte de gebruikte terminologie de indruk dat men een socialistisch systeem nastreefde. President Chin A Sen kondigde tijdens een bijeenkomst ter gelegenheid van 1 mei op het Eenheidsplein in Paramaribo een aantal concrete maatregelen af die met het manifest samenhingen.

Per jaar moesten 3000 arbeidsplaatsen worden gecreëerd voor jonge mensen die aan de slag moesten, terwijl ook alternatieven voor de overtollige ambtenaren zouden moeten worden gevonden. De remigratie – van Surinamers uit Nederland – „zal worden gekoppeld aan de groei van de investeringen", zei de president. „Een zeker percentage van de nieuw gecreëerde arbeidsplaatsen zal worden gereserveerd voor remigranten."
De nieuwe sociaal-economische orde, die in het manifest staat genoemd, zou primair zijn gericht op de noden en behoeften van de eigen samenleving en zou uitgaan van de eigen bekwaamheden. „Deze nieuwe orde zal wezenlijk onder controle van de natie staan, in toereikende mate de besparingen voor haar eigen verdere ontwikkeling genereren, en een grondslag vormen voor de volledige harmonieuze ontplooiing van alle delen van het gehele volk."
„Een en ander komt er in concreto op neer dat wij onze economie zullen bevrijden van de knellende banden van buitenlandse overheersing en uitbuiting. Wij zullen de gerichtheid wijzigen van de handel die ons thans overlaadt met nodeloze importartikelen maar niet bij machte is de exportmogelijkheden te scheppen ter ondersteuning van de ontwikkeling van onze eigen industrie."
Het manifest sprak ook over „de schone schijn" van een parlementaire democratie en parlementaire besluitvorming waarop de massa's niet of nauwelijks invloed konden uitoefenen. Wij zullen de onwaarachtige parlementaire democratie van het neokolonialisme tot de bodem afbreken om een nieuwe waarachtige democratie van de grond af weer op te bouwen.
In zijn concretisering van een en ander zei Chin A Sen dat in afwachting van een uitgebreid regeringsprogramma een alfabetiseringsprogramma zou worden voorbereid, dat meer onderwijsmogelijkheden werden geschapen, dat per 1 juni de stroomprijzen omlaag gingen, dat per 1 januari een loonbelasting zou worden ingevoerd en dat per 1 juli de regeling voor één werktijd ingaat voor het winkelbedrijf.
„De voorbereiding van herstructurering van de handel is in een vergevorderd stadium. Vermindering van de op de markt te brengen merken en een verbetering van de onderdelenvoorziening zal worden doorgevoerd. De handel zal dienstbaar worden gemaakt aan de produktie en het vergunningenbeleid zal daarop worden afgestemd."

Chin A Sen kondigt „Front voor bevrijding en ontwikkeling" aan. Nieuwe samenstelling beleidscentrum

Op 30 april had Chin A Sen voor de TV al gezegd dat de bevelhebber van het Surinaamse leger, majoor Desi Bouterse, de leider werd van een nieuw te vormen „Front voor bevrijding en ontwikkeling". Dit brede politieke front, aldus de president, waaraan alle politieke partijen en functionele groepen op democratische wijze konden deelnemen, zou een krachtige stoot moeten geven tot het democratiseren van de revolutie.
Het Surinaamse staatshoofd kondigde op 30 april tevens aan dat er naar werd gestreefd binnen een jaar een volksstemming te houden over een nieuwe grondwet, waarna een begin kon worden gemaakt met het uitschrijven van nieuwe verkiezingen. Het zgn. beleidscentrum, tot op dat ogenblik bestaande uit de president, bevelhebber Bouterse en de voorzitter van de Nationale Militaire Raad, Iwan Graanoogst, zou voortaan worden gevormd door de president als staatshoofd en regeringsleider, de bevelhebber als politiek leider van het „Front voor bevrijding en ontwikkeling", de garnizoenscommandant kapitein Roy Horb, de voorzitter van het adviescollege Iwan Krolis, de voorzitter van de Nationale Militaire Raad en, als secretaris, de minister van justitie Harvey Naarendorp, tevens minister van buitenlandse zaken.

Kasantaroeno door Hof van Justitie vrijgelaten

Op 14 mei 1981 berichtte *NRC/H'blad* dat de vader van de voormalige minister van landbouw, Kasantaroeno door het Hof van Justitie in Paramaribo was vrijgelaten.
Hij werd tot zeven maanden veroordeeld maar omdat hij al een jaar in voorarrest had gezeten werd hij onmiddellijk vrijgelaten.
Kasantaroeno senior was in 1980 tot tweeënhalf jaar veroordeeld wegens samenspanning met als doel het omverwerpen van het regime. Hij zou betrokken zijn geweest bij de staatsgreeppoging van Ormskerk op 30 april 1980. In hoger beroep achtte het Hof dit echter niet bewezen.
Maar het Hof achtte Kasantaroeno sr. wel schuldig aan het aanprijzen van omverwerping of aantasting van het gevestigde gezag en verstoring van de openbare orde. Hierop staat maximaal zes jaar.
De raadslieden vroegen echter vrijspraak.

Humphrey J. Keervelt in Guyana vermoord

Op 17 juni meldde *NRC/H'blad* dat de directeur van het Centraal Surinaams Persbureau (CPS), Humphrey J. Keervelt, in Georgetown, de hoofdstad van Guyana, was vermoord.

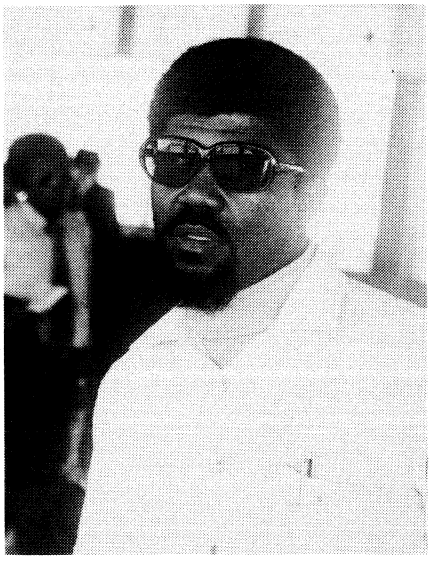

De in de hoofdstad van Guyana vermoorde Humphrey J. Keervelt, directeur van het Centraal Surinaams Persbureau.

Tevoren was hij, zo meldde het Franse persbureau *AFP*, volgens de politie door drie gemaskerde mannen ontvoerd.

Dezelfde politiële bron vertelde aan *AFP* dat tegenstanders van de huidige Surinaamse regering-Chin A Sen zich op dat ogenblik in Guyana ophielden. Keervelt, die al een week in Georgetown verbleef, zou bezig zijn geweest met het werven van huurlingen met de bedoeling de regering-Chin A Sen omver te werpen.

Humphrey Keervelt stond in Surinaamse kringen bekend als een moedig man. Behalve directeur van CPS was hij ook uitgever van het Engelstalige blad Bondru, waarin hij als een van de weinigen felle kritiek durfde te uiten op de ontwikkelingen in Suriname sinds de staatsgreep op 25 februari 1980. Keervelt, beschouwd als uiterst progressief en niet wars van communistische sympathieën, beschuldigde de militaire leiders ervan niet in staat te zijn de door hen gepleegde coup in de juiste revolutionaire banen te leiden.

In Paramaribo zinspeelde men er destijds op dat de kritiek mede zou zijn ingegeven door de geringe rol die Keervelt als leider van het Democratisch Volksfront in het revolutionaire proces kreeg toebedeeld. Begin dit jaar legde de legerleiding het blad Bondru een verschijningsverbod op. Keervelt zelf is in de periode na de staatsgreep een aantal malen voor verhoor aangehouden.
Enkele maanden geleden sloot het Democratische Volksfront zich aan bij de Nationale Partij Suriname (NPS) van de bij de staatsgreep gewipte premier Arron. In Surinaamse kringen werd deze ommezwaai gezien als een monsterverbond tussen teleurgestelden.
Kort hierop kwam Keervelt naar Nederland voor het houden van lezingen, waarin hij propaganda maakte voor een politiek van verzoening met de oude leiders. Zo stelde hij dat uit historisch oogpunt de schuld over het verval van Suriname niet uitsluitend op Arron c.s. kon worden afgewenteld. Na zijn bezoek aan Nederland verbleef hij enige tijd in de Verenigde Staten.

Oud-premier Van Genderen veroordeeld tot hoge boete

Op 19 juni veroordeelde een bijzonder gerechtshof in Paramaribo de voormalige premier en parlementsvoorzitter Olton van Genderen tot een boete van 35.000 Surinaamse guldens (52.000 Nederlandse guldens), een schadeloosstelling aan de Surinaamse overheid en tien jaar ontzetting uit het passief kiesrecht.
Van Genderen had volgens het hof zijn vakantiehuis in Albina door overheidspersoneel laten bouwen, daarvoor aan de staat behorend zand gebruikt en op staatskosten rijst laten brengen naar een district om er zijn verkiezingscampagne mee te voeren.

Chin A Sen wil wijziging Nederlandse hulpverlening

Op 20 juni verklaarde president Chin A Sen dat de ontwikkelingssamenwerking met Nederland „op enkele cruciale punten" diende te worden gewijzigd, wilde Suriname de basisdoelstellingen (versterken van de economische weerbaarheid van Suriname, het scheppen van werkgelegenheid, het regionaal spreiden van de ontwikkeling en het verhogen van het welvaartspeil van de bevolking) van het op 25 november 1975 met Nederland gesloten verdrag kunnen verwezenlijken.
Het staatshoofd doelde hierbij op de wens van de regering de voorlopige bestemming van het nog niet uitgegeven deel van de in 1975 toegekende *f* 3,5 miljard ontwikkelingshulp aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.
„Daadwerkelijke hulp aan Derde-Wereldlanden", zo merkte de president op, „houdt in dat de onrechtvaardige internationale orde drastisch zal moeten worden gewijzigd en dat de rijke landen een substantieel deel van hun welvaart, die gebaseerd is op die orde, zullen moeten opofferen."
Half mei had minister van buitenlandse zaken Harvey Naarendorp al verklaard dat Suriname wilde nagaan of de *f* 3,5 mrd ontwikkelingshulp voldoende tot wederzijds voordeel werd besteed.

NMR kondigt perscensuur af

Op 15 juli deelde de voorzitter van de Nationale Militaire Raad, Iwan Graanoogst, mee dat er voor onbepaalde tijd een algehele controle van de pers werd ingesteld.
Graanoogst zei tegen hoofdredacteuren en directeuren van de Surinaamse media dat zij „op subtiele, zo niet openlijke wijze trachtten het proces dat op 25 februari 1980 was ingezet, te ontwrichten door tendentieuze en suggestieve berichten te verspreiden" of onoprechte kritiek op het revolutionaire proces „breeduit te publiceren".
In Suriname, aldus Graanoogst, dient de pers de belangen van haar financiers: „Wiens brood men eet, diens taal men spreekt".

WAT ER GEBEURDE

Er is de afgelopen anderhalf jaar meer in Suriname gebeurd dan in de afgelopen dertig jaar bij elkaar. Om de draad enigszins vast te kunnen houden een kort overzicht (zie ook pag. 233 e.v.-1981 en pag 545 e.v.-1980):

25 februari 1980 – Militaire coup verjaagt de regering-Arron. Algemene instemming bevolking. Wat nu? Militairen hebben geen duidelijke ideologie, worden met adviezen van alle kanten bestookt. Volkspartij, waarop militairen hoop gevestigd hadden, komt met voorstel voor overgangskabinet dat de mogelijkheden van het houden van verkiezingen moet bestuderen. Dat wordt afgewezen. Men wendt zich tot Bruma, die kabinet formeert zonder programma vooraf.

15 maart 1980 – Aantreden regering-Chin A Sen, een heterogene groep, die in de volgende maanden voortdurend gewijzigd zal worden. Wegens veranderingen in departementale opbouw, onbekwaamheid of „niet passen in beleid" verdwijnen voortdurend ministers en onderministers.

30 april 1980 – Tegencoup Ormskerk (rechts) in vroege fase opgerold.

1 mei 1980 – Presentatie urgentieprogramma, vooral sociaal gericht op het inhalen van de meest schrijnende achterstanden, grotendeels gefinancierd uit ontwikkelingsfondsen. Urgentieprogramma niet op scheppen werkgelegenheid/produktie gericht.

Juli 1980 – Bezoek minister De Koning aan Suriname. Grote confrontatie met Nederland over waardevastheid ontwikkelingsgelden. Links in leger en daarbuiten organiseert massale en felle demonstraties.
Na bezoek De Koning draait politieke klimaat snel naar rechts.

13 augustus 1980 – President Ferrier wordt afgezet, Chin A Sen volgt hem op. Noodtoestand wordt afgekondigd, grondwet buiten werking gesteld. De linkse militairen Sital, Mijnals en Joeman samen met een aantal burgers, worden beschuldigd van de voorbereiding van een linkse coup en gearresteerd. André Haakmat, al eerder adviseur Chin A Sen, wordt minister van buitenlandse zaken, justitie en leger en politie. PALU raakt meer bij beleid betrokken.

5 januari 1981 – Relatie Haakmat/Chin A Sen ernstig verslechterd, Haakmat verdwijnt.

Februari 1981 – Gesprekken met oude politieke partijen om basis revolutie te verbreden, mislukken.

5 maart 1981 – Verzoening met linkse militairen resulteert in hun vrijlating, „socialisme" wordt afgekondigd op persconferentie. Klimaat verschuift naar links.

15 maart 1981 – Tegencoup Hawker (rechts) in vroege fase opgerold.

1 mei 1981 – Bijeenkomst waarop Manifest van de Revolutie wordt gepresenteerd trekt opvallend weinig mensen. Front dat revolutie moet gaan dragen is wel aangekondigd, maar gaat (nog) niet door.
De Groene Amsterdammer (1-7-1981)

Sital beëdigd als minister van volksgezondheid

Op 29 juli werd Badrissein Sital in Paramaribo beëdigd als minister van volksgezondheid.
Sital geldt als radicaal links. Hij was de eerste voorzitter van de Nationale Militaire Raad (MNR) die na de staatsgreep van 25 februari 1980 de macht in Suriname overnam. Later in dat jaar – hij was inmiddels geen voorzitter van de NMR meer – kwam hij echter met twee andere leden van de NMR, C. Mijnals en S. Joeman, in de gevangenis terecht. De drie werden beschuldigd van „samenspanning tot omverwerping van het wettig gezag in Suriname".

Op 5 maart 1980 werden zij na een decreet van de regering en legerleiding op vrije voeten gesteld (pag. 240/1-1981).

Ex-minister Haakmat beëdigd als advocaat

Op 5 augustus werd André Haakmat, achtereenvolgens minister van buitenlandse zaken, justitie, leger en politie en vice-premier, in Paramaribo beëdigd als advocaat.
Haakmat was één van de sterke mannen in de Surinaamse regeringsstructuur tot hij op 7 januari 1981 (pag. 238/2-1981) werd ontslagen. Daarna waren er berichten uit legerbronnen dat hij weer een centrale rol zou gaan spelen in een nieuwe bestuursformule. Hiervan is echter nooit iets gekomen.

Suralco verlaagt produktie

Op 14 augustus werd bekend, dat Suralco, onderdeel van het Amerikaanse aluminiumconcern Alcoa, de produktie ging verkleinen met 13 à 27%.
In een gesprek met de bonden liet de onderneming weten dat de produktieverkleining geen ontslagen tot gevolg zou hebben. De maatregel zou van tijdelijke aard zijn.
De voorzitter van de Surinaamse bauxiet- en metaalwerkersfederatie, Fred Derby, zei dat Suralco haar produktieplannen had gebaseerd op de resultaten van 1980, een topjaar.
Suralco had in 1981 minder energie tot haar beschikking dan het jaar daarvoor, zodat niet alle smeltovens konden worden gebruikt. Bovendien had de onderneming indirect te maken met een verslechtering van de aluminiummarkt. Suralco verkoopt zelf geen aluminium, maar levert alleen aan Alcoa. Vakbondsleider Derby verklaarde dat de geruchten over massaal ontslag uit de lucht waren gegrepen.

Chin A Sen ontvangt ontwerp-grondwet

In de laatste week van augustus nam president Chin A Sen de nieuwe ontwerp-grondwet voor de Republiek Suriname in ontvangst.
De voorzitter van de commissie die het ontwerp had opgesteld, mr. Hans Lim A Po zei bij de overhandiging dat was uitgegaan van de maatschappelijke werkelijkheid van dat moment. Geprobeerd was een hecht raamwerk te creëren voor een toekomstige democratische orde, aldus Lim A Po.
Op 11 september gaf de president tijdens een persconferentie een toelichting op het ontwerp. De ontwerp-grondwet biedt ruimte voor uiteenlopende politieke ideologieën, maar politieke partijen zullen wel aan bepaalde voorwaarden moeten voldoen. Anders zullen ze van deelneming aan verkiezingen worden uitgesloten, zo zei Chin A Sen. Besturen van politieke partijen zouden bijvoorbeeld democratisch moeten worden gekozen en openheid moeten geven over hun financiën. Jaarlijks zouden zij in overheidspublikaties een overzicht moeten geven van hun financiële situatie. Zij mochten wel uitsluitend opkomen voor één bepaalde etnische of religieuze groep.
De nieuwe grondwet, die over een jaar van kracht moest worden, was geïnspireerd op het Franse presidentiële systeem, aldus Chin A Sen. De belangrijkste staatsorganen zouden worden:
- een rechtstreeks door het volk gekozen president met verreikende bevoegdheden. Hij benoemt en ontslaat de regering, die echter ook verantwoording schuldig is aan het parlement.
- een parlement, met een rechtstreeks gekozen politieke kamer en een „maatschappelijke" kamer, samengesteld uit vertegenwoordigers van districtsraden en vakbonden en dergelijke. Deze kamer wordt benoemd door de president, op voordracht van de deelnemende groepen.

Verder kwam er een revolutionaire raad, die zou optreden als adviesorgaan voor de regering. Daarnaast opereerden nog de rekenkamer en de rechterlijke macht, die onafhankelijk zou zijn en bovendien de bevoegdheid kreeg wetten te toetsen aan de grondwet.
Aan het leger waren ook enkele belangrijke taken toebedacht. Behalve de nationale onafhankelijkheid waarborgde het een behoorlijk functioneren van democratische instellingen. Voorts had het de opdracht de voorwaarden te garanderen voor een vreedzame overgang naar een democratische en sociaal rechtvaardige samenleving.
De ontwerp-grondwet zou nu worden besproken in het beleidscentrum, het hoogste, civiel-militaire regerend orgaan. Later zouden volkscomités, districtsraden en belangengroepen het ontwerp kunnen bespreken, waarna het in een referendum aan de bevolking werd voorgelegd.
De vorige grondwet, die dateerde van de onafhankelijkheid in 1975, werd in augustus 1981 buiten werking gesteld. Sindsdien geldt de noodtoestand.

Oud-minister Soemita veroordeeld

Op 18 september werd oud-minister van landbouw Willy Soemita veroordeeld tot een gevangenisstraf van 8 maanden en het betalen van een boete van ongeveer *f* 75.000.
Een bijzondere rechtbank in Paramaribo voor corruptie onder overheidsdienaren stelde vast dat Soemita gebruik had gemaakt van zijn positie om aan grote stukken land te komen. Omdat Soemita al een jaar in voorarrest zat werd hij onmiddellijk in vrijheid gesteld.
De rechtbank bepaalde verder dat Soemita vijftien jaar was uitgesloten als kandidaat voor een overheidsfunctie. Bovendien moest hij al de onrechtmatig verkregen grond teruggeven.
Soemita was minister van landbouw in de in februari 1980 afgezette regering van premier Arron. Begin 1977 raakte die regering in moeilijkheden toen aan het licht kwam dat Soemita steekpenningen had aangenomen bij de uitgifte van landbouwgronden. Soemita werd daarvoor in september van dat jaar veroordeeld tot twaalf maanden gevangenisstraf.

Sergeant-majoor Hawker veroordeeld wegens samenspanning tegen het wettige gezag

Op 17 oktober veroordeelde de krijgsraad in Paramaribo sergeant-majoor Wilfred Hawker tot vier jaar gevangenisstraf met aftrek wegens samenspanning tegen het wettige gezag.
Drie andere militairen kregen straffen van twee tot drie jaar met aftrek. Eén militair werd vrijgesproken en een Chinese handelaar, die zou hebben gezorgd voor de financiering van het komplot, kreeg een jaar met aftrek, waarvan vier maanden voorwaardelijk.
Wilfred Hawker, die in Suriname wel „de Bikkel" wordt genoemd, werd op 15 maart van dit jaar door gealarmeerde militairen onderschept en beschoten toen hij met zijn auto op weg was naar Paramaribo. Hawker werd zwaar gewond en een naast hem zittende militair werd gedood.
De president van de krijgsraad achtte op grond van verklaringen van Hawker zelf en getuigen bewezen dat hij van plan was geweest het wettig gezag omver te werpen. Hij betrok in de bewijsvoering niet de verklaringen die Hawker – volgens hemzelf en zijn advocaten onder dwang – had afgelegd tijdens het eerste verhoor door de politie. Hawker sprak toen over een „coup".
Later heeft hij steeds gezegd dat hij slechts de legertop wilde wegzuiveren – „niet doodschieten" – omdat er volgens hem een te grote kloof bestaat tussen de soldaten en de top.
Volgens sergeant-majoor Hawker, die deel uitmaakte van de groep van zestien militairen die op 25 februari 1980 het regime van premier Arron omverwierp, was 80% van de soldaten ontevreden, met name over het promotiebeleid in het leger.

Chin A Sen zinspeelt op aftreden

Op 22 oktober liet president Chin A Sen op een persconferentie doorschemeren dat hij speelde met de gedachte om af te treden. De president legde tijdens de persconferentie een verband tussen het vinden van een oplossing voor de politieke problemen in Suriname en zijn aanblijven als president.
De duidelijkste toespeling op een mogelijk terugtreden maakte hij toen hij zei: „We zitten in een heel moeilijke fase. Er is hoop dat de regering zegt, we hebben de basis gelegd voor de vernieuwing, nu moeten we de zaak overdragen."

CONS-vergadering in Paramaribo. Kabalebo-project zonder hulp Nederland

Op 26 november kwam de Commissie Ontwikkelingssamenwerking Nederland-Suriname (CONS) voor de negentiende maal sinds de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 bijéén om de besteding van de hulpgelden te bespreken.
Centraal op deze vergadering, die een week duurde, stond het voorstel van Suriname om de hulpgelden gedeeltelijk een andere bestemming te geven dan voorheen het geval was.

De Surinaamse regering was vooral de laatste maanden druk bezig geweest met het aanpassen van het hulpprogramma (Meerjaren Ontwikkelings Plan). Dit gebeurde niet alleen in verband met de geheel andere ontwikkelingsvisie van de regering, maar tevens uit financiële noodzaak. In de Haagse ontwikkelingspot zat namelijk nog maar een bedrag van zo'n *f* 1800 mln van de oorspronkelijk toegezegde *f* 2700 mln.
Maar de inflatie had de kosten van sommige projecten opgejaagd tot bijna het dubbele van het begrote bedrag. De uitvoering van een aantal projecten was daardoor aanzienlijk gestagneerd, wat tevens gevolgen had voor de verdere voltooiing van het urgentieprogramma van 1

mei 1980 (pag. 549/3-1980). Sinds de Nederlandse regering in 1980 weigerde de toegezegde fondsen waardevast te maken werd beperking van het aantal van de ontwikkelingsprojecten onontkoombaar en moesten prioriteiten gesteld worden.

Op 4 december deelde prof. F. van Dam, de voorzitter van Nederlandse sectie van de CONS, na afloop van de vergadering mee dat het Kabalebo-waterkrachtproject niet zou worden gefinancierd uit de Nederlandse ontwikkelingspot. De hulpgelden die voor de bouw van het Kabalebo-project waren gereserveerd, zouden nu worden besteed aan de ontwikkeling van de eigen energiesector in Suriname.

Aanvankelijk was voor het Kabalebo-project een bedrag van *f* 500 mln uit de ontwikkelingspot gereserveerd. Maar dit geld zou nu onder meer worden gebruikt voor de uitvoering van het Jaikreek-waterkrachtproject. De ontwikkeling van dit project is voor Suriname van groot belang voor de versterking van de nationale industrie.
Suriname staat op het standpunt dat het opzetten van de kapitale hydro-elektrische installatie bij Kabalebo de Surinaamse schuldenlast alleen maar vergroot en Suriname afhankelijk maakt van buitenlandse technologie.
De regering van president Chin A Sen stond op het standpunt dat de ontwikkelingsgelden veel meer ten goede moesten komen aan de opbouw van de nationale economie en dat de invloed van het buitenlandse bedrijfsleven moest worden teruggedrongen.

Volkscongres besluit tot oprichting Revolutionair Front. Revolutionair Front wil nieuwe grondwet

In de laatste week van november besloot het volkscongres tot de oprichting van een Revolutionair Front. De vorming van een dergelijk front, dat het „revolutionair proces in Suriname concreet gestalte moest gaan geven", was aanvankelijk door de regering op 30 april al aangekondigd, maar toen was er niets van terecht gekomen.

Er was een speciaal presidium ingesteld dat belast was met de leiding en verdere uitbouw van het Front. Desi Bouterse, een van de leden van het presidium, liet in een opvallende rede doorschemeren dat Paramaribo misschien zou overgaan tot het doorvoeren van volledige of gedeeltelijke nationalisatie van buitenlandse banken en ondernemingen.
In politieke kringen in Paramaribo werd de instelling van het lang verwachte Revolutionaire Front omschreven als „een nieuwe stap in progressieve richting". Behalve Bouterse hebben in het presidium zitting Roy Horb, Iwan Graanoogst, vakbondsleider Fred Derby, de leider van de linkse Revolutionaire Volkspartij Michael Naarendorp en de leider van de Associatie van Kleine Boeren, Iwan Sital.

Bouterse gaf in zijn toespraak reeds in grote lijnen aan wat het nieuwe progressieve beleid zou behelzen. „Als wij ons niet ontdoen van het juk van het imperialisme komen we nooit tot ontwikkeling," aldus Bouterse.
„De banken en het financieringswezen, centrale punten voor enige planning van de nationale economie, worden niet gecontroleerd door de staat. De middelen van de produktie zijn niet het eigendom van het Surinaamse volk, zelfs binnenlandse ondernemers komen er bekaaid af."
Hij zei dat het huidige bewind op dat moment streefde naar een eigen verantwoordelijkheid van de produktie, die zoveel mogelijk tegemoet moest komen aan de basisnoden van het Surinaamse volk. De ontwikkelingshulp, aldus Bouterse die tot voor kort slechts een minderheid diende, moest worden omgesmeed om de belangen van de meerderheid te dienen.
Hij zei verder dat er geïnvesteerd zou worden in de verdere verwerking van aluminium (uit bauxiet), exploitatie van mijnbouwprodukten, visserij, bosbouw en de kleine industrie. „In plaats van grote torens voor kapitaalkrachtige investeerders, zal zodanig geïnvesteerd worden dat de kleine landbouwers, verenigd in coöperaties, er beter van worden," aldus Bouterse. „De beslissing het mijnstreek-Jaikreek-waterkrachtproject uit te voeren," is van veel groter belang voor de ontwikkeling van de nationale industrie, dan het opzetten van een enorme hydro-elektrische installatie die de Surinaamse schuldenlast vergroot en Suriname afhankelijk maakt van buitenlandse technologie.

Op 15 december werden de leden van het Front officieel geïnstalleerd en werd tevens een minimumprogram bekendgemaakt, waarin een aantal algemene uitgangspunten stonden die de leiding van het Front verder moest uitwerken.
Het Front stelde onder meer voor een grondwetgevende vergadering in te stellen, die een nieuwe grondwet moest maken. In de ontwerp-grondwet van Lim A Po hadden de leden van het Front weinig vertrouwen, gezien de achtergrond van Lim A Po (hij was voorzitter van de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven en een bekende figuur uit de Nationale Partij Suriname [NPS], de partij van de afgezette premier Arron).

Verder wilden de organisaties die aan het Front deelnamen dat bij de opbouw van een nationale economie de staatssector werd uitgebreid. In dit verband werden controlemaatregelen voorgesteld ter regulering van de economie. Gedacht werd aan meer invloed van de overheid op het bank- en financieringswezen.
Daarnaast werd voorgesteld een rechtvaardig belastingstelsel in te voeren, waardoor een herverdeling van inkomens tot stand zou komen. De inkomensverschillen in Suriname zijn vrij groot. Een derde van alle huishoudens verdient minder dan *f* 400 per maand. Ook wilde het Front dat een algemeen ziekenfonds werd ingevoerd als voorloper van een kosteloze medische gezondheidszorg. De sociale woningbouw diende verder te worden uitgebreid. Het tekort aan huizen bedroeg op dat ogenblik 25.000 op een bevolking van 350.000.
De leiding van het Front zou deze punten de komende maanden verder uitwerken tot concrete beleidsvoorstellen. Het was de bedoeling dat deze werden opgenomen in het nieuwe regeringsprogramma dat op 25 februari zou worden afgekondigd.
Verwacht werd dat bij de verdere concretisering nogal wat problemen zouden ontstaan gezien de uiteenlopende politieke opvattingen van de organisaties die aan het Front deelnamen. Hierin zaten zowel groeperingen van het politieke centrum als van uiterst links. De gematigde vakcentrale, de Moederbond, vond dat er snel verkiezingen in het vooruitzicht moesten worden gesteld en dat de noodtoestand en de avondklok moesten worden opgeheven. In het programma van het Front was hiervan niets terug te vinden. Ook bestonden er nogal wat meningsverschillen over de mate van staatsinvloed in bedrijven. Uiterst linkse organisaties dachten hierbij aan nationalisaties van sommige ondernemingen; dit stuitte echter op grote weerstand bij de gematigde deelnemers aan het Front.

OGEM-aandelen in handen Suriname

Op 1 jan. 1982 werd het aandelenpakket van 40% van het OGEM-concern in de Energiebedrijven Suriname (EBS) eigendom van de Surinaamse staat, zo kondigde de regering per decreet af. OGEM zou hiervoor „volgens de geldende regels" een schadeloosstelling krijgen.
De Surinaamse regering zei in een toelichting dat zij hiertoe was overgegaan vanwege de weigerachtige houding van OGEM de aandelen vóór 31 dec. 1981 over te dragen.

Eind 1971 waren beide partijen het er al over eens geworden dat de energievoorziening van Suriname een zaak van de overheid was en dat het wenselijk was dat de door OGEM geëxploiteerde energiebedrijven in Suriname door de staat zouden worden overgenomen.
Op basis van dit akkoord deed OGEM de Surinaamse regering het aanbod om haar aandelenbezit in de EBS versneld over te nemen. OGEM kende grote financiële problemen en was met een uitgebreid afslankingsprogramma bezig.
De Surinaamse regering aanvaardde het aanbod, maar wilde dat de overdracht vóór 31 dec. 1981 zou plaatsvinden. De regering vond dat de EBS het monopolie had van de energievoorziening en dus van essentieel belang is voor de Surinaamse samenleving. „Het kan niet worden aanvaard dat een particulier bedrijf als OGEM de energievoorziening in Suriname beïnvloedt."
OGEM en de Surinaamse regering konden het echter niet eens worden over de overnameprijs. Het verschil beliep volgens OGEM-bestuurslid dr. L. Koopmans enkele miljoenen Surinaamse guldens.
Koopmans zei verder dat de stap van de Surinaamse regering niet geheel onverwacht kwam. „Het maakt weinig verschil of OGEM het geld krijgt als overnameprijs of als schadeloosstelling. Onze onderhandelingspositie wordt niet door de maatregel verzwakt."
De OGEM-topman merkte verder op dat hij de directie van de EBS, die nog in dienst is van OGEM, per telefoon de opdracht had gegeven om normaal stroom te blijven leveren. Over de vraagprijs van OGEM voor de aandelen wilde Koopmans niets kwijt.

Nieuwjaarstoespraak Chin A Sen

In een toespraak via radio en TV ter gelegenheid van de jaarwisseling pleitte Chin A Sen voor het hanteren van het harmonisatiemodel in zijn land. „Wij moeten niet op elkaar blijven inhakken," zo zei de president en hij voegde eraan toe dat Suriname geen behoefte heeft aan „doctrinaire ideologieën, die pretenderen de gehele waarheid te bezitten".

(Vor. ber. pag. 233 e.v.-1981)

BELGIË

BEDRIJVEN IN MOEILIJKHEDEN

Op 8 jan. heeft de regering beslist de toekenning van overheidssteun aan bedrijven in moeilijkheden afhankelijk te maken van strikt na te komen inleveringsvoorwaarden. Met een opgelegde daling van de produktiekosten wil de regering sneller betere bedrijfsresultaten krijgen en de subsidiëring binnen aanvaardbare perken houden. Tevens moet zij rekening houden met een aanzienlijke verstrakking in de standpunten van de EG-commissie. Onderliggend speelt ook de gedachte dat er een eind moet komen aan een zekere gemakzucht, die, naar het oordeel van de regering, heerst in bedrijven met overheidsparticipatie, waar de staat verliezen bijpast.
Deze nieuwe visie werd onmiddellijk toegepast op een aantal hangende dossiers voor steunverlening: de textielbedrijven Motte te Moeskroen en Fabelta te Gent, de staalwalserij St. Eloi te Thy-le-Château en de scheepswerf Cockerill Yards te Hoboken. Als basisnorm vraagt de regering, in ruil voor subsidies, de vermindering met 10% van de brutowedden van de directie en het hoger kaderpersoneel, de vermindering met 5% van de brutoloonmassa van de arbeiders en de bedienden, uitzondering gemaakt voor de minimumlonen, en de halvering van de zgn. 13de maand of eindejaarspremie. In de meeste gevallen is er tevens inkrimping van het personeelsbestand. Bij Fabelta werden deze voorwaarden aanvaard door 76,5% van de arbeiders, 92% van de bedienden en het lager kaderpersoneel en door alle hogere kaderleden. De werknemers van Motte aanvaardden de voorwaarden niet, die van de walserij St. Eloi evenmin.

Cockerill Yards

Op grote weerstand stuiten regering en vakbonden in hun pogingen om de werknemers van de scheepswerf Cockerill Yards tot inleveren te bewegen om een faillissement te voorkomen. De latente kasmoeilijkheden van de scheepswerf werden half oktober 1981 acuut. De directie vroeg een overbruggingskrediet van *f* 400 mln en uitstel van betaling van de achterstallen bij de Rijks Sociale Zekerheid en de belastingen. Op 23 okt. 1981 weigerde de regering het krediet en besliste enkel het loontekort bij te zullen passen. Op 1 dec. 1981 vroeg Cockerill Yards een gerechtelijk akkoord aan bij de Antwerpse Rechtbank van Koophandel, die zich niet meteen uitsprak. Daarop zegde de regering de rechter-commissaris een som van *f* 318 mln toe, waarvan *f* 100 mln werd vrijgegeven voor de uitbetaling van de eindejaarspremie van de arbeiders en na enig overleg ook van de bedienden. Op 9 dec. hadden de werknemers het regeringsvoorstel om deze premie later uit te betalen met een grote meerderheid verworpen.
Terwijl de kaderraad van Cockerill Yards een besparingsplan van *f* 426 mln uitwerkte, stelden de directie en de vakbonden voor de brutoloonmassa van de arbeiders en bedienden met 4% en de wedden van de kaderleden en de directie met 8% te verminderen. Het voorstel werd op 18 jan. door de werknemers verworpen, waarop de regering een krediet van *f* 70 mln blokkeerde.
Om een faillissement te vermijden lieten de vakbonden de rechter-commissaris weten alsnog een nieuw voorstel met een zelfde besparingsopbrengst (*f* 106 mln) uit te zullen werken en de Rechtbank van Koophandel besliste op 21 jan. haar vonnis uit te stellen tot 4 febr. De directie liet echter weten nog tot eind januari bij machte te zijn de lonen uit te betalen, wat in vakbondskringen begrepen werd als een dreiging met bedrijfssluiting.
De ongunstige toestand van Cockerill Yards is vooral toe te schrijven aan een cash drain van *f* 900 mln op de sedert 1979 gebouwde schepen en aan het feit dat het bedrijf de eigen middelen moest aanspreken om de gebrekkige cash flow aan te vullen.
In een studie van de Dienst voor Nijverheidsbevordering en het studiebureau McKinsey, afgesloten in dec. 1979, zonder er ruchtbaarheid aan te geven, werd gesteld dat er geen directe aanleiding bestaat om de produktiecapaciteit van België's grootste scheepswerven Boel te Temse en Cockerill Yards te Hoboken te reduceren. Wel stelde men op langere termijn samenwerking voor tussen beide werven, die zich moeten toeleggen op de bouw van technologisch geavanceerde scheepstypes. Sedert sept. 1981 overwegen beide werven samenwerking, gaande tot een mogelijke fusie. De directie van Boelwerf is echter niet gelukkig met de evolutie bij Cockerill Yards. Een mogelijke fusie wordt nog steeds overwogen, maar op twee voorwaarden: de situatie bij Cockerill Yards moet volledig gesaneerd zijn en de regering moet een duidelijke koopvaardijpolitiek gaan voeren.

Cockerill-Sambre

Tot eind 1981 werd de verlaging van de loonkosten door de regering slechts sporadisch opgelegd als voorwaarde voor de toekenning van overbruggingskredieten. Dit gebeurde in de sector van de scheepsherstelling (18 mei 1980, min 4%) en in het glasverpakkingsbedrijf Verlipack (19 sept. 1980, min 4%). Loondaling wordt ook opgelegd aan de werknemers van het Waals staalbedrijf Cockerill-Sambre, zij het ingekapseld in een globaal sociaal pact. Op 15 jan. wezen de vakbonden echter een matigingsvoorstel van de directie af. Het hield de halvering in van de 13de maand, de verlenging van de werktijd van 37 tot 38 uren per week en de effectieve uitbetaling van slechts 1 indexverhoging op 2.
Minister van economische zaken Eyskens verklaarde op 20 jan. dat inlevering een absolute voorwaarde is voor verdere subsidiëring aan Cockerill-Sambre.

Inlevering

Tijdens de parlementaire debatten over de wet op de bijzondere machten, deelde de regering mee dat aan alle bedrijven of sectoren in moeilijkheden, die een beroep doen op overheidssteun, inlevering zal worden gevraagd, ook aan de Kempense Steenkoolmijnen, die aanzienlijke overheidshulp genieten. Het door de regering geplande beleid stuit op fel verzet bij de socialisten en, eerder om communautaire redenen, bij de Volksunie. De nationale vakbondsleidingen kunnen er evenmin mee instemmen. De secretaris-generaal van het ABVV (de socialistische vakbond) noemde het onwettelijk en syndicaal onaanvaardbare chantage en de christelijke vakbond ACV stelde dat een systematische eis tot inlevering niet kan worden geduld. Minister van economische zaken Eyskens repliceerde in een mededeling dat van een systematische toepassing van dit beleid op alle bedrijven die staatssteun vragen geen sprake is. Het gaat om ondernemingen, die sedert geruime tijd in moeilijkheden verkeren en waar ondanks herstructureringen geen verbetering is ingetreden. De regering, die onder duidelijke voorwaarden tot bijkomende inspanningen bereid is, biedt deze ondernemingen herstelcontracten aan, zo zei hij.
In een aantal met moeilijkheden kampende bedrijven werd spontaan tot inlevering overgegaan, na akkoord onder directies en vakbonden. De belangrijkste zijn het elektrotechnisch bedrijf Vynckier te Gent, het metaalverwerkend bedrijf Henricot in Waals Brabant en het plasticbedrijf SEP te Gent.
Op 31 jan. werd nog bekend dat, in de sector van de metaalconstructie, het

De Waalse gewestregering. V.l.n.r. M. Wathelet, P. Busquin, V. Féaux, J.-M. Dehousse, A. Damseaux en A. Bertouille.

bedrijf Nobels-Peelman te St. Niklaas, dat Europese vermaardheid geniet, aan het personeel een inlevering vraagt ten belope van 10%.

KONING VERMAANT GESTELDE MACHTEN

In een toespraak tot de vertegenwoordigers van de grondwettelijke instellingen, de gestelde machten, die hij op 26 jan. ontving ter gelegenheid van de jaarwisseling, heeft koning Boudewijn erop gewezen dat er een specifiek Belgische crisis bestaat, die niet het gevolg is van een ramp of tegenspoed, maar van onze onbekwaamheid tot handelen ingevolge de al te vaak geblokkeerde instellingen. Het is gedeeltelijk juist, aldus de koning, dat België met zijn op het buitenland afgestemde economie als een klein schip op de woeste golven van de wereldcrisis heen en weer wordt geslingerd. Maar het is een illusie te geloven dat het volstaat te wachten tot de storm luwt, tot de grote landen de oplossing voor de internationale crisis hebben gevonden, en dat wij intussen de gebeurtenissen moeten ondergaan en ons moeten beperken tot het vermijden van een schipbreuk. Om de Belgische crisis te bestrijden zijn inspanningen en verbeeldingskracht vereist en ook een vernieuwde consensus in al onze nationale betrachtingen. Het is de hoogste tijd dat er een krachtdadige maar rechtvaardige actie op gang komt, zo zei het staatshoofd.

DE WAALSE GEWESTREGERING

Op 25 jan. werd een akkoord bereikt over de bevoegdheidsverdeling in de Waalse gewestregering, nadat de betwistingen ruim een maand hadden geduurd (zie pag 23/2). André Damseaux (PRL) wordt voorzitter en oefent de voogdij uit over de ondergeschikte besturen. Bij de hervatting van de parlementaire zittijd, na het zomerreces, zal Jean-Maurice Dehousse (PS), die bevoegd is voor streekeconomie, het voorzitterschap uitoefenen. Ruimtelijke ordening, wetenschapsbeleid en kleine en middelgrote ondernemingen gaan naar Melchior Wathelet (PSC), financiën en begroting naar Philippe Busquin (PS), milieubeleid en natuurbehoud naar Valmy Féaux (PS) en huisvesting naar André Bertouille (PRL).

NIEUWE LIBERALE PARTIJVOORZITTERS

Op de congressen van 23 jan. van de PVV en de PRL is overgegaan tot de verkiezing van nieuwe partijvoorzitters, ter vervanging van resp. Willy De Clercq en Jean Gol, die vice-premier zijn geworden in de regering-Martens. Het PVV-congres verkoos met 85,7% van de stemmen de 28-jarige Guy Verhofstadt, die de jongste partijvoorzitter is uit 's lands geschiedenis. Hij is advocaat aan de balie te Gent, gemeenteraadslid te Gent en was tot zijn verkiezing voorzitter van de PVV-jongeren en politiek secretaris van de partij.
Bij de PRL is met 89,5% van de stemmen de 34-jarige Louis Michel verkozen. Hij is germanist van vorming en gespecialiseerd in de Nederlandse literatuur. Hij was de politieke secretaris van de Franstalige liberalen.

Zowel Verhofstadt als Michel waren de enige kandidaten voor het voorzitterschap.

NEDERLAND

BRIEF MINISTER DEN UYL I.V.M. OVERLEG MET SOCIALE PARTNERS

Minister Den Uyl van sociale zaken en werkgelegenheid heeft op 26 nov. 1981 een brief gezonden aan de Stichting van de Arbeid en de Raad van Overleg voor de Handel. De brief was bedoeld als basis voor het overleg van regering, werkgevers en werknemers over het arbeidsvoorwaardenbeleid in 1982. De minister gaf in de brief een verduidelijking van de beslissingen en beleidsvoornemens van het kabinet.
Het beleid waarvoor het kabinet gekozen heeft is een meersporenbeleid. Dat is enerzijds gericht op lastenverlichting, beperking van het financieringstekort, ombuigingen en aanpassingen aan het gestagneerde nationale inkomen.
Anderzijds is het een stimulerend en innoverend beleid dat tegen de stroom in, zich grote inspanningen getroost om zowel in de marktsector als in de quartaire sector en via deeltijdarbeid nieuwe banen tot stand te brengen en de groei van de werkloosheid af te remmen. Alleen op deze wijze zal het volgens het kabinet mogelijk zijn het verband tussen loonkostenmatiging en ombuigingen én behoud en uitbreiding van werkgelegenheid doorzichtig en controleerbaar te maken.
Het kabinet kiest voor een poging om werkgevers en werknemers een redelijke mate van eigen verantwoordelijkheid te laten bij de invulling van werkgelegenheids-, arbeidsmarkt- en arbeidsvoorwaardenbeleid. Vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid hoopt het kabinet dat ten aanzien van daarbij in acht te nemen grenzen op centraal niveau een zekere gemeenschappelijkheid van opstelling bereikbaar zal zijn. Het kabinet wil de uitgesproken voorkeur van werkgevers en werknemers voor contractsvrijheid, gedecentraliseerd beleid en het waarmaken van eigen verantwoordelijkheid zo veel mogelijk waarmaken.

WERKGELEGENHEIDSPLAN

In zijn brief schrijft Den Uyl, dat het kabinet het werkgelegenheidsplan 1982-1985 in een eerste versie binnen vier maanden wil afronden. Werkgevers en werknemers zullen daarbij ten nauwste worden betrokken.
Het werkgelegenheidsprogram is volgens de bewindsman een instrument van coördinatie, inspraak en toetsing van beleid. Het beoogt dat wat gebeurt in de marktsector, bij de overheid en via herverdeling van arbeid te laten zien in onderlinge effecten en samenhang.
Essentieel voor het herstel van de economische

groei en de werkgelegenheid is een krachtig tegengaan van het afbraakproces in de marktsector en het aantrekken van investeringen, met name in de industrie en in de commerciële dienstensector.
Als onderdelen van het werkgelegenheidsprogram besteedt minister Den Uyl in zijn brief aan de Stichting van de Arbeid aandacht aan de volgende onderdelen:

- economisch structuurbeleid
- bouwbeleid
- quartaire sector
- herverdeling van werk
- arbeidsmarktbeleid
- werken met behoud van uitkering en loonkostensubsidies
- werkgelegenheidsoverleg.

ECONOMISCHE STRUCTUUR

Met betrekking tot het economisch structuurbeleid zal de ontwikkeling van het bedrijfsleven langs verschillende sporen worden bevorderd. Onder meer zullen gunstige voorwaarden voor de ondernemingen moeten worden geschapen. Daarnaast worden meer gerichte initiatieven ontwikkeld op het terrein van herindustrialisering, exportbevordering, midden- en kleinbedrijf, regionaal beleid en investeringen i.v.m. energieopweking en -besparing.
Waar het de quartaire sector betreft streeft het kabinet naar een samenhangend personeelsplan, waarin de noodzakelijke verschuivingen in de quartaire sector kunnen worden opgenomen. In 1982 wordt gestreefd naar een uitbreiding van 5000 à 6000 volletijd- en deeltijdbaan.

HERVERDELING VAN WERK

Sprekend over herverdeling van werk als middel om het vraagstuk van de werkgelegenheid op te lossen, moet volgens het kabinet rekening worden gehouden met de volgende randvoorwaarden:

- het mag niet leiden tot verhoging van de arbeidskosten of verlaging van de produktiviteit
- geen extra beslag op collectieve middelen
- evenredige vermindering van het inkomen.

Binnen deze randvoorwaarden past een generieke arbeidsduurverkorting echter niet en leidt daarom niet tot een oplossing van de werkloosheid.
Vandaar dat volgens het kabinet deeltijdarbeid bij voorrang aandacht zou moeten krijgen. Om herverdeling van werk op een betekenende schaal te bereiken kiest het kabinet voor een planmatige aanpak via een gedecentraliseerd beleid.
Het kabinet wil samen met werkgevers en werknemers komen tot instelling van een advies- c.q. stuurgroep op nationaal niveau, die herverdeling van werk zou moeten stimuleren en begeleiden, o.a. via informatieve uitwisseling.

ARBEIDSMARKTBELEID

Waar het betreft het te voeren arbeidsmarktbeleid besteedt minister Den Uyl in zijn brief aandacht aan maatregelen voor onderwijs en arbeidsmarkt, jeugdigen, vrouwen en de gehandicapten.
Het kabinet wil ook met de sociale partners bekijken of het mogelijk is te komen tot uitbreiding van het werken met behoud van uitkering en van marginale loonkostensubsidies.
Ook wil het bekijken, of gekomen kan worden tot een 'terugploeging' van uitkeringsgelden, waartoe de mogelijkheden echter i.v.m. concurrentievervalsing en gezien internationale verplichtingen beperkt zijn. In eerste instantie denkt het kabinet bij terugploeging van uitkeringsgelden (het gebruik van uitkeringsgelden voor bestrijding van werkloosheid) aan experimentele regelingen.
Het kabinet stelt er verder prijs op dat in de komende periode gekomen wordt tot een verbreding en verdieping van het werkgelegenheidsoverleg, waaronder in veel CAO's reeds bepalingen zijn opgenomen. Het kabinet wijst erop, dat de relatie tussen loonmatiging en werkgelegenheid – zeker in de marktsector – complex is en afhankelijk van vele factoren, zoals de afzetmogelijkheden, de marktpositie en de mogelijkheden tot rendementsherstel. Het kabinet adviseert de sociale partners te kiezen voor een tweeledige aanpak:
1) uitbreiding van het arbeidsvoorwaardenoverleg tot een overleg over arbeidsvoorwaarden en aspecten van de werkgelegenheid en arbeidsmarkt met inbegrip van de opstelling van plannen voor herverdeling van werk of werkgelegenheidsplannen in ruimere zin
2) streven naar een versteviging van de positie van de ondernemingsraad bij werkgelegenheids- en investeringsplannen.

ARBEIDSVOORWAARDEN EN INKOMENS

Bij het arbeidsvoorwaarden- en inkomensbeleid voor 1982 gaat het het kabinet om drie zaken:
1) substantiële inkomensmatiging
2) aanvaardbare verdeling van de offers
3) zo volledig mogelijk tot zijn recht laten komen van de eigen verantwoordelijkheid van werkgevers, werknemers en overheid.
Het derde punt houdt in, dat het kabinet er intensief naar streeft op centraal niveau tot overeenstemming te komen over enkele hoofdlijnen van het te voeren arbeidsvoorwaarden- en inkomensbeleid. De verantwoordelijkheid voor de primaire loon- en inkomensvorming kan niet geheel aan de sociale partners worden overgelaten. De overheid kan in het uiterste geval genoodzaakt zijn te interveniëren.
Beheersing van de loonkosten is een eerste vereiste. De loonsomstijging moet binnen de 6,5% blijven. Om dat te bereiken denkt het kabinet aan opnieuw aftopping (verscherpt door bevriezing van het huidige niveau van *f* 5.200,–) en het opnieuw korten van de vakantieuitkering met 0,5% en aan een aftopping van de prijscompensatie op het niveau van 1½ × modaal.
Bovendien wil het kabinet de effecten van de bouw-CAO elimineren uit de aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen per 1 januari 1982.
Met deze maatregelen kan de loonsomontwikkeling in 1982 teruglopen tot 6%. Bovendien doet het kabinet een dringend beroep op de sociale partners om te bekijken of een deel van de te verwachten loonstijging kan worden aangewend hetzij voor investeringsloon hetzij voor de financiering van overeen te komen werkgelegenheidsdoeleinden. Waar het het investeringsloon betreft moet het mogelijk zijn jaarlijks 1% van de bruto lonen aan te wenden voor investeringen.
Afspraken over investeringsloon in CAO's zullen de betrokken werknemers moeten binden. Het centraal georganiseerd bedrijfsleven zal op korte termijn een adviesaanvrage ontvangen over het investeringsloon.
Behalve een zo krachtig mogelijk begin met investeringsloon in 1982, zullen voor de noodzakelijke verbetering van de werkgelegenheid in 1982 ook middelen vrijgemaakt moeten worden via een eenmalige solidariteitsheffing.

SOCIALE ZEKERHEID

In het kader van de sociale zekerheid denkt het kabinet, behalve aan besparingsmogelijkheden van tenminste 1,2 miljard op jaarbasis in de sfeer van het ziekteverzuim, ook aan nominale maatregelen, nodig om geleidelijk stabilisatie en zo mogelijk verlaging van de druk van de sociale premies te bewerkstelligen. Die maatregelen zijn:
1) eerste vijf (of meer) dagen ziekengeld voor rekening van de werkgever
2) verlaging van de 100% netto-ziektewet-uitkeringen door heffing van de premies en/of vereveningsbijdragen over ziekengeld en loondoorbetaling tijdens ziekte.
Uitgangspunt daarbij is een maximering van de netto-uitkering, gedifferentieerd voor de duur van ziekte en rekening houdend met een minimum.
Om de koopkrachtoffers rechtvaardig te verdelen heeft het kabinet in de secundaire inkomenssfeer twee maatregelen getroffen:
1) extra verhoging van de premiegrens van de volksverzekeringen met *f* 7000,–
2) beperking van de belastingvrije sommen en schijven met 1%.
Daarnaast is besloten de verhoging van de aardgasprijs per 1 januari te beperken tot 7 cent en tot verhoging en uitbreiding van de accijnzen op bier, frisdranken en suiker.
Met deze maatregelen en met de solidariteitsheffing en de aftopping op de prijscompensatie kan uiteindelijk het volgende inkomensbeeld worden bereikt:

minimum	–1
minimum +	–0,5
modaal	–1,5
2 × modaal	–2,5 à –3
4 × modaal	–4

OVERIGE INKOMENS

Aangezien het kabinet streeft naar een gelijkwaardige behandeling van de werknemers in de quartaire sector ten opzichte van de werknemers in de particuliere sector zal voor het overheidspersoneel een trendvolgend beleid worden gevoerd.
Zo spoedig mogelijk zal worden gestart met een vergelijkend onderzoek naar de arbeidsvoorwaardenpakketten van personeel bij de overheid, overige werknemers in de collectieve sector en werknemers in het bedrijfsleven.
Met betrekking tot de niet-CAO-inkomens zal de desbetreffende wet met 2 jaar worden verlengd.
De vrije-beroepsbeoefenaars zullen gemiddeld tenminste een zelfde inkomensmatiging moeten opbrengen als vergelijkbare functionarissen in de overheidsdienst. Hun inkomens, die hoger liggen, zullen op grond van de Tijdelijke Wet normering inkomens vrije-beroepsbeoefenaars tot het aanvaardbare niveau worden teruggebracht.

Overleg tussen kabinet en Stichting van de Arbeid zonder resultaten

Op 11 december bracht de minister van sociale zaken en werkgelegenheid verslag uit aan de Tweede Kamer over het tot dan gevoerde overleg met werkgevers en werknemers in het kader van de Stichting van de Arbeid over het sociaal-economisch beleid voor 1982. Hier volgt de weergave van dit overleg zoals het door de minister is samengevat:

„Op 2 en 9 december heeft een kabinetsdelegatie met de sociale partners overleg gevoerd over het sociaal-economisch beleid. Inzet van het kabinet was een zekere gemeenschappelijkheid van opstelling te bereiken, uitgaande van de eigen verantwoordelijkheid van partijen. Het eerste gesprek had vooral een verkennend karakter. De sociale partners hebben bij die gelegenheid hun eerste reactie gegeven op de door het kabinet gepresenteerde beleidsvoornemens voor 1982, zoals die zijn uiteengezet in de brief van 26 nov. 1981.
Daarbij werd zowel van de zijde van het kabinet, alsook van de zijde van de centrale organisaties opnieuw gewezen op de samenhang tussen werkgelegenheid, arbeidsmarkt en arbeidsvoorwaarden.
De Raad van Centrale Ondernemingsorganisaties (RCO) kwam met eigen voorstellen voor het in 1982 te voeren sociaal-economisch beleid. Toegelicht werd dat de kabinetsvoornemens naar het oordeel van de RCO onvoldoende zijn

voor economisch herstel in de marktsector en dat er een nieuw evenwicht moet komen tussen actieven en niet-actieven.
De RCO ziet als belangrijke instrumenten daartoe een gematigde loonkostenontwikkeling en lastenverlichting voor werkgevers en werknemers. De RCO gaat uit van een loonsomstijging van 4,5%, te bereiken mede door een additionele lastenverlichting ad 4 mrd. De voorgestelde lastenverlichting omvat verlaging sociale werkgeverslasten, extra fiscale lastenverlichtingen en het niet laten doorgaan van de door het kabinet voorgestelde lastenverzwaringen.
Naar de mening van de RCO zou hiervoor dekking moeten worden gevonden in ombuigingen in de sociale zekerheid. Daartoe worden door de raad generieke kortingen in 1982 voorgesteld, toe te passen op indexverhogingen volgens koppelingsmechanismen en o.a. een volumebeperking in de arbeidsongeschiktheid.
Het kabinet heeft de RCO-voorstellen door het CPB laten doorrekenen. Het CPB raamt op wat langere termijn een gunstig effect op de werkgelegenheid. De RCO-voorstellen betekenen echter een doorkruising van de doelstellingen van het kabinet ten aanzien van de sociale zekerheid en zijn in conflict met de lastenverdeling zoals die in de koopkrachtdoelstelling van het kabinet is vastgelegd. Daaruit vloeit voort dat de voorstellen niet door het kabinet konden worden overgenomen.
Van de zijde van de vakbeweging werd, deels om dezelfde reden, sterk afwijzend op de RCO-opstelling gereageerd.

Ook van werknemerszijde werden bezwaren gemaakt tegen bepaalde beleidsvoornemens van het kabinet. Erkend werd dat beheersing van de kostenontwikkeling van groot belang is voor het herstel van onze economie.
De Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) waarschuwde echter, dat van loonmatiging en overheidsmaatregelen niet een automatisch herstel in de marktsector mag worden verwacht. In elk geval, aldus de FNV, geven de ervaringen in het recente verleden hiertoe weinig aanleiding. Een belangrijk punt voor de FNV is dat aan het systeem van volledige automatische prijscompensatie niet wordt getornd, hetgeen echter, zo werd toegevoegd, geen koopkrachthandhaving betekent.
Men was voorts weinig enthousiast over de continuering van de maatrgelen met betrekking tot de vakantietoeslag, omdat deze een inbreuk betekenen op de contractvrijheid.
Het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) heeft voor volledige contractvrijheid gepleit. Deze organisatie hecht eraan dat de overheid een voorwaardenscheppend en ondersteunend beleid voert, gericht op decentrale afspraken.
De Vakcentrale voor Middelbaar en Hoger Personeel (MHP) had onder meer ernstige bezwaren tegen de in de kabinetsvoorstellen opgesloten verdergaande verkleining van inkomensverschillen.

De realisatie van het werkgelegenheidsprogramma heeft onderwerp van uitvoerige bespreking uitgemaakt. Gesteld werd dat wanneer de berekening van het CPB een juiste indicatie zou geven van de werkgelegenheidseffecten van het werkgelegenheidsprogramma, het resultaat zeer teleurstellend is. In de discussie is van onze kant gewezen op de betekenis van de opmerkingen in de brief van 26 november, die na overleg met het CPB werden aangebracht. Met name in de sfeer van de jeugdwerkloosheid en deeltijdbanen moet op jaarbasis met geheel andere effecten rekening worden gehouden. Op deze onderdelen kan het CPB nog niet beschikken over de concrete uitwerking van de voornemens van het kabinet.
Bij de invulling van het programma blijven de taakstellingen uit de regeringsverklaring, te weten 25.000 à 35.000 nieuwe arbeidsplaatsen en 30.000 beperking werkloosheid, van kracht, aldus is in het overleg meegedeeld. De kabinetsdelegatie heeft doen weten dat met behulp van het CPB de werkgelegenheidseffecten van het werkgelegenheidsplan verder zullen worden doorgerekend.
De voorgestelde solidariteitsheffing leverde bij zowel werkgevers als werknemers problemen op. De werkgeversorganisaties zagen hierin een gewone lastenverhoging. Het CNV was van mening dat een dergelijke heffing waarschijnlijk negatief zal uitwerken op het ontwikkelen van investeringsloonregelingen, terwijl het CNV daaraan de voorkeur geeft. De FNV is bereid de solidariteitsheffing te aanvaarden, indien daarbij sprake zal zijn van een bijdrage naar draagkracht en de laagstbetaalden worden ontzien.
Verder zal deze eenmalige heffing een zichtbare aanzet moeten inhouden voor de werkgelegenheid, terwijl ook andere door de FNV gewenste financieringsbronnen zullen moeten worden gebruikt, zoals een groter deel van de aardgaswinsten.
Het investeringsloon acht de FNV zeer wel bespreekbaar, maar op korte termijn nauwelijks uitvoerbaar. Men wacht de toegezegde adviesaanvrage af.
Over de in de brief van 26 november vermelde voornemens in de sfeer van de Ziektewet heeft een beperkte gedachtenwisseling plaatsgehad. De voornemens zijn van de zijde van het kabinet in technische zin toegelicht, waarbij duidelijk is gesteld dat ter voorkoming van de lastenafwenteling op de werkgevers en ter bereiking van het gestelde ombuigingsdoel, de bestaande doorbetalingsafspraken niet buiten beschouwing kunnen blijven. Van de zijde van de werknemersorganisaties is hiertegen ernstig bezwaar gemaakt.

De kabinetsdelegatie heeft medegedeeld dat de uitgewerkte beleidsvoornemens op zeer korte termijn in een gerichte adviesaanvrage aan de SER zullen worden voorgelegd.
Van de zijde van het kabinet is in het overleg uitvoerig ingegaan op hetgeen door de sociale partners in verband met de kabinetsvoornemens naar voren is gebracht. Wij hebben vele verschilpunten geconstateerd ten opzichte van het voorgestelde beleid, maar ook punten van overeenstemming. Wij hebben geconstateerd dat er een groeiende overeenstemming is over de noodzaak de arbeidsmarkt, werkgelegenheid en arbeidsvoorwaarden als een geheel te zien.
De centrale organisaties hebben duidelijk blijk gegeven van hun betrokkenheid bij de ernstige situatie waarin de Nederlandse economie verkeert, en van hun verantwoordelijkheid bij het vinden van oplossingen daarvoor. Daarbij bestond tussen de partners overeenstemming over zoveel mogelijk handhaving van contractvrijheid en voorkeur voor een decentraal en gedifferentieerd arbeidsvoorwaardenbeleid, in samenhang met het werkgelegenheidsbeleid.
Onzerzijds is naar voren gebracht, dat wij het wenselijk vinden, dat over enkele elementen van de invulling op het decentrale niveau enige zekerheid wordt verkregen, ten einde de werkgelegenheid en een rechtvaardige verdeling van de nodige offers te bevorderen. Wij hebben de organisaties meegedeeld dat het kabinet zich zou beraden over de uitkomst van het overleg en de daaruit te trekken conclusies. Daaraan is toegevoegd dat zij daarover zo spoedig mogelijk worden geïnformeerd.

Beperkte loonmaatregel 1982

In de *Nederlandse Staatscourant* is op 23 dec. het „Besluit Loonvorming 1982" gepubliceerd, dat was vastgesteld door de minister van sociale zaken en werkgelegenheid, drs. Den Uyl. Dat er een loonmaatregel zou komen, was al bekend geworden na het mislukken van het centrale overleg.
De inhoud van het besluit komt, kort samengevat, op het volgende neer:

- Evenals in 1981 zal in 1982 voor de vakantiebijslag een korting gelden van 0,5% en een maximering van de bijslag op *f* 433,33 per maand of *f* 100,– per week. Indien sprake is van een vloerbedrag in de vakantiebijslag voor laagstbetaalden, mag dat bedrag met 5% worden verhoogd. (Deze vloeren waren in 1980 en 1981 bevroren).
- De prijscompensatie die eind 1981/begin 1982 wordt gegeven, wordt afgetopt, dat wil zeggen dat per procent prijsstijging geen hogere compensatie mag worden toegekend dan *f* 46,50 bruto per maand.

Deze aftopping geldt tevens voor de prijscompensatie die in de loop van 1982 wordt gegeven.
Bij de vaststelling van dit algemeen geldende maximum is ter verkrijging van een uniforme, voor iedereen hanteerbare formule uitgegaan van een jaarinkomen van *f* 60.000,– inclusief 7,5% vakantiebijslag, maar exclusief toeslagen en emolumenten zoals 13de maand-uitkeringen.
Volgens het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid bedroeg de prijsstijging in de periode medio april 1981 – medio oktober 1981 3,57%. Dit percentage is in het merendeel van de CAO's bepalend voor de prijscompensatie eind 1981/begin 1982. In de gevallen, waarin éénmaal per jaar prijscompensatie wordt gegeven, is doorgaans bepalend de stijging tussen medio okt. 1980 en medio okt. 1981, te weten 6,9%.
Het loonbesluit 1982 heeft betrekking op zowel CAO-werknemers als niet-CAO-werknemers.
Naar verwachting zal, aldus het ministerie, voorts voor de niet-CAO-werknemers in 1982 wederom een afgeleid beleid worden gevoerd op grond van de te verlengen Wet niet-CAO-inkomens.
Blijkens de toelichting bij het Loonbesluit vormt de loonmaatregel onderdeel van het beleid gericht op verbetering van de economische structuur en op het bevorderen van de werkgelegenheid en het terugdringen van de werkloosheid. Daarnaast wordt een rechtvaardige verdeling van de lasten beoogd.
Bij brief van 11 december had de minister van sociale zaken en werkgelegenheid het voornemen tot de beperkte loonmaatregel aan de Tweede Kamer meegedeeld.

Debat Tweede Kamer

De Tweede Kamer vergaderde er op 16 december over, waarna op 17 december met een loonmaatregel werd ingestemd. In afwijking van het voornemen om de aftopping van de prijscompensatie te doen ingaan bij een jaarsalaris van *f* 52.000,— werd de grens op aandrang vanuit de Kamer op *f* 60.000,— gesteld.
Een belangrijk element in het Kamerdebat vormde de relatie tussen loonmatiging, lastenverdeling en werkgelegenheid. Dat kwam vooral, omdat het bij de loonmaatregel gaat om het niet uitbetalen van bestanddelen van loon en vakantiebijslag, waarop de werknemer uit hoofde van een CAO (dan wel anderszins) aanspraak kan maken. Daarom acht het kabinet het geboden, dat tussen werkgevers en werknemers over de aanwending van de daardoor beschikbaar komende middelen ten behoeve van de werkgelegenheid in onderneming en bedrijfstak overleg plaatsvindt. Op het vlak van de onderneming zal in dat overleg ook de ondernemingsraad een belangrijke rol kunnen vervullen.

Op 13 jan. 1982 vond op het ministerie van algemene zaken een onderhoud plaats tussen een kabinetsdelegatie en leden van de Centrale Raad van Ondernemersorganisaties met als doel herstel van de normale verhoudingen, die na het afkondigen van de loonmaatregel ernstig waren verstoord. Op de voorgrond (l.) de heer Van Veen (VNO) en de heer Van Eykelenburg (NCW). Tegenover hen v.l.n.r. staatssecretaris Van Zeil en de ministers Van der Stee, Terlouw en Den Uyl.

Mede gelet op de aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid inzake overleg over werkgelegenheid en arbeidsmarkt en gelet op de twee recente rapporten van de Stichting over Werkgelegenheid en Arbeidsduur en over het Arbeidsmarktbeleid vertrouwt het kabinet erop dat dit werkgelegenheidsoverleg daadwerkelijk gestalte en uitbreiding zal krijgen.
De Loontechnische Dienst, die mede belast is met de controle op de naleving van de loonmaatregel, zal gevraagd worden ook over de voortgang van en de ontwikkelingen in het werkgelegenheidsoverleg te rapporteren.

Op 17 december ging de Tweede Kamer behalve met de loonmaatregel ook akkoord met het wetsontwerp tot verlenging van de Wet-niet-CAO-inkomens. Door deze verlenging geldt de loonmaatregel ook voor deze categorie werknemers.
Niet onder de werkingssfeer van het Loonbesluit vallen de werknemers in dienst van gesubsidieerde en gepremieerde instellingen. Op hun arbeidsverhouding vindt de (verlengde) Tijdelijke Wet arbeidsvoorwaarden collectieve sector toepassing en gelden afzonderlijke voorzieningen.

Op 17 december stemde de Tweede Kamer over een aantal moties, die gedurende het debat waren ingediend.

Als eerste kwam de motie-De Korte (VVD) in stemming waarin de regering verzocht werd: „de in het regeerakkoord vastgelegde afspraak met betrekking tot een negatieve initiële loonruimte van 1% in het Beperkte loonmatigingsbesluit 1982 na te komen". Deze motie werd verworpen; de fracties van VVD, SGP, RPF en GPV stemden voor de motie.
Vervolgens werd een tweede motie-De Korte verworpen. In deze motie werd de regering verzocht voor de „echte" minima in 1982 een bijzondere koopkrachtbescherming uit te werken. Voor deze motie stemden VVD en SGP.
Een derde motie-De Korte over het nakomen van de in het regeerakkoord vastgelegde afspraak met betrekking tot de incidentele loonstijging werd eveneens verworpen. De fracties van VVD, SGP, RPF en GPV stemden voor.
Ten slotte werd ook een vierde motie-De Korte verworpen. In deze motie werd gevraagd om een heroverweging van het besluit om over te gaan tot aftopping van de prijscompensatie in 1982. De stemverhouding bij deze motie was dezelfde als bij de voorgaande.
De motie-Willems (PSP) waarin de regering verzocht werd de voorgestelde loonmaatregel niet uit te vaardigen werd verworpen. Hiervoor waren VVD PSP, CPN en RPF.

Hierna werd de motie-Bakker en Brouwer (CPN) over het niet toepassen van de loonmaatregel van korting op de in de CAO's overeengekomen vakantieuitkeringen eveneens verworpen. Voor deze motie waren VVD, PSP en CPN.
Als laatste kwam de motie-Beckers-de Bruijn (PPR) in stemming. In deze motie werd de regering gevraagd het overleg tussen de sociale partners in 1982 af te wachten alvorens over te gaan tot het effectueren van de voorgenomen loonmaatregel. Ook deze motie werd verworpen. De fracties van VVD, PSP, PPR en CPN stemden voor.

Stichting van de Arbeid tegen loonmaatregel

Aan de vooravond van het debat in de Tweede Kamer over de loonmaatregel keerde de Stichting van de Arbeid – het overlegorgaan van de centrale werkgevers- en werknemersorganisaties – zich in een brief van 15 december aan de minister van sociale zaken en werkgelegenheid fel tegen het voornemen tot de maatregel.

Het bestuur van de Stichting achtte het „uit een oogpunt van staatsrechtelijke zorgvuldigheid onjuist", dat de minister namens het kabinet in zijn brief van 11 december de zakelijke inhoud van de loonmaatregel aankondigde op een moment, dat een wetsontwerp tot wijziging van de Wet op de loonvorming, die de beoogde loonmaatregel moest mogelijk maken, nog niet door de Tweede Kamer was aanvaard. (De Eerste Kamer aanvaardde het wetsontwerp pas op 16 december, red.).
Voorts achtte het Bestuur van de Stichting van de Arbeid het op dat moment onaanvaardbaar, dat met een loonmaatregel toepassing werd gegeven aan art. 10 van de Wet op de loonvorming.
De Stichting noemde de volgende redenen:
- de loonmaatregel betekent wederom een inbreuk op de fundamenteel geachte contractvrijheid van CAO-partijen;
- de loonmaatregel is niet in het belang van de nationale economie; en bovendien is zij in strijd met de desbetreffende internationale arbeidsverdragen inzake het recht van vakorganisaties en het recht van collectief onderhandelen (ILO-verdragen 87 en 98) en met het Europees Sociaal Handvest (art. 31).

Voor haar meer uitvoerige overwegingen verwees de Stichting van de Arbeid naar wat de centrale werkgevers- en werknemersorganisaties in het met de regering gevoerde tripartite overleg van 2 en 9 december j.l. naar voren hadden gebracht over het sociaal-economisch beleid en het in samenhang daarmee te voeren arbeidsvoorwaardenoverleg.
Een afschrift van haar brief stuurde de Stichting van de Arbeid aan de leden van de Eerste en Tweede Kamer.

RCO: ernstige misstap

Ook afzonderlijk reageerden de centrale werkgevers- en werknemersorganisaties op de voorgenomen loonmaatregel. Zo sprak de Raad van de Centrale Ondernemingsorganisaties (RCO) in een eerste reactie van „ernstige misstappen".

Bovendien schreef de RCO op 14 december in een brief aan de Eerste Kamer in verband met de behandeling van het wetsontwerp tot verlenging van de Wet van 7 maart 1980 alsmede enige wijzigingen van de Wet op de loonvorming, zonder welke een loonmaatregel niet mogelijk zou zijn, dat een loonmaatregel een hernieuwde inbreuk is op de contractvrijheid en dat overheidsingrijpen in de primaire loonvorming slechts mogelijk is indien het belang van de nationale economie dat vereist.
De Raad uitte ook felle kritiek op de mogelijkheid om per CAO in te grijpen, en op de nivellerende gevolgen daarvan.
Tenslotte wees zij erop, dat de voorgenomen loonmaatregel de noodzaak van een motiverend beloningsbeleid door ondernemingen negeert, waardoor uiteindelijk de economische groei nog verder zou worden afgeremd.

FNV: principiële bezwaren

De FNV legde haar opvatting over de voorgenomen loonmaatregel neer in een brief van 15 december aan de Tweede en Eerste Kamer. Daarin liet de FNV weten, dat zij de loonmaatregel, zoals die door de minister aan het parlement was voorgelegd, afwijst.
Een van de redenen vormt het feit, dat een looningreep, die in feite neerkomt op een beknotting van de onderhandelingsvrijheid van de vakbeweging, bij de FNV op principiële bezwaren stuit.
Bovendien zou haar onderhandelingspositie, ook door een gedeeltelijke loonmaatregel, ernstig worden aangetast.
Volgens de FNV waren ook geen steekhoudende argumenten aanwezig om al op voorhand

met een looningreep het onderhandelingsproces tussen werkgevers en werknemers te verstoren. De FNV immers had al van haar kant te kennen gegeven wel degelijk oog te hebben voor de noodzaak van een beheerste kostenontwikkeling in 1982, al was het slechts om de nu meer dan ooit noodzakelijke sociale en andere collectieve voorzieningen financierbaar te houden.
In haar brief herhaalde de FNV ook de al in het tripartite overleg met de regering naar voren gebrachte opvatting, dat zij onoverkomelijke bezwaren heeft tegen voortzetting van de beperking van de vakantietoeslag, omdat daarbij de laagstbetaalden onvoldoende worden ontzien en veel vastliggende CAO-afspraken daardoor worden ontkracht.
Weliswaar heeft de FNV een genuanceerder opstelling tegenover een aftopping van de prijscompensatie, maar de regering legt daarmee wel een te zwaar accent op herverdelende maatregelen in de primaire (arbeidsvoorwaarden)sfeer en heeft te weinig voorwaarden geschapen voor reëel overleg in ondernemingen tussen vakbeweging en werkgevers over de bestemming van de met aftopping vrijkomende middelen.

CNV: betreurenswaardig

CNV-voorzitter H. van der Meulen noemde de loonmaatregel betreurenswaardig. De sociale partners wezen een dergelijke maatregel immers van de hand. Werkgevers en werknemers zijn het op hoofdpunten eens over zeer essentiële zaken als contractvrijheid en investeringsloon.
Vanuit dit vertrekpunt geredeneerd lag een loonmaatregel niet voor de hand. Aldus de heer Van der Meulen.
Het CNV bezint zich op juridische acties.

MHP: ook bezwaren

In een brief van 15 december aan de Tweede en Eerste Kamer voerde de Vakcentrale MHP (Middelbaar en Hoger personeel) economische, sociale, ethische, juridische, staatkundige en politieke bezwaren aan tegen de loonmaatregel. Economisch omdat de relatie tussen de lonen en de schaarsteverhoudingen op de arbeidsmarkt nog verder wordt verstoord; sociaal, omdat door een aantal factoren het verband al is verbroken tussen het reëel besteedbaar inkomen en het functieniveau en de functievervulling; ethisch, omdat geen rekening gehouden wordt met de algemeen aanvaarde oorzaken van inkomensverschillen; juridisch, omdat legale overeenkomsten er door worden ontkracht; staatkundig, omdat regering en parlement reeds beschikken over instrumenten om tot een juiste inkomensverdeling te komen; en politiek, omdat de loonmaatregel de aandacht afleidt van het feit, dat de verantwoordelijke bewindsman te kort schiet in de aanpak van de werkloosheidsbestrijding.

CNV verliest kort geding tegen loonmaatregel

Het Christelijk Nationaal Vakverbond heeft het kort geding, dat het tegen de Staat der Nederlanden had aangespannen in verband met de loonmaatregel, verloren. Op 21 januari heeft de president van de Arrondissementsrechtbank in Den Haag, mr. Wijnholt, het CNV in het ongelijk gesteld. In zijn uitspraak verwierp hij de vier gronden, waarop het CNV zijn vorderingen had gebaseerd.
De vier gronden waren: strijd met internationale verdragen, met de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag en met art. 10 van de Wet op de Loonvorming en het niet voldoen aan de plicht van de regering om de SER en de Stichting van de Arbeid om advies te vragen.

Volgens de president van de rechtbank kan het CNV geen aanspraken ontlenen aan de naar voren gebrachte internationale bepalingen, omdat die geen rechtstreekse werking hebben. Conventie 98 van de ILO, waarop het CNV zich onder meer had beroepen, is door Nederland zelfs niet ondertekend.
Eveneens verwierp hij de stelling van het CNV, dat de loonmaatregel in strijd is met de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag. Nadat de gedaagde deze stelling had weersproken, is het CNV daar verder niet op teruggekomen, zodat zij die stelling kennelijk heeft prijsgegeven.
Waar het de door het CNV naar voren gebrachte verplichting van de regering betreft om advies te vragen aan de SER en de Stichting van de Arbeid, wees de president van de rechtbank er in zijn uitspraak op, dat de wetgeving op dit punt slechts voorschrijft, dat de regering de betrokken organen in de gelegenheid moet stellen hun zienswijze kenbaar te maken. Met andere woorden: van een adviesverplichting is volgens hem geen sprake.
Hij was het tenslotte ook niet eens met de stelling van het CNV, dat de loonmaatregel in strijd is met artikel 10 van de Loonwet, waarin staat dat de minister alleen maar in de lonen mag ingrijpen indien naar zijn oordeel het belang van de nationale economie zulks vereist. Volgens het CNV was uit uitspraken van de minister gebleken, dat het belang van de economie de looningreep niet vereist.
Mr. Wijnholt daarentegen wees er in zijn uitspraak op, dat de minister in de bedoelde uitlatingen niet heeft betoogd, dat het belang van de nationale economie het nemen van maatregelen niet vereist.
Tenslotte overwoog hij, dat gezien de lange periode van neergang, gepaard gaande met grote werkloosheid en bij afwezigheid van tekenen van herstel moet worden aangenomen, dat de minister in redelijkheid tot zijn oordeel heeft kunnen komen, dat het belang van de economie de loonmaatregel vereiste.

Verlenging wet tijdelijke voorzieningen loonvorming

Zoals uit het voorgaande reeds gebleken is, kon de loonmaatregel getroffen worden op grond van de wet tijdelijke voorzieningen loonvorming. Deze wet zou aflopen op 1 jan. 1982, maar op 30 nov. 1981 is bij de Tweede Kamer een wetsontwerp ingediend, dat beoogde de tijdelijke voorzieningen te verlengen tot 1 jan. 1983.

In het wetsontwerp wordt tevens een wijziging van artikel 10 van de Wet op de loonvorming voorgesteld. Hierdoor is het stellen van verschillende regels voor onderscheidene categorieën werknemers alleen nog mogelijk met verschillen naar inkomenshoogte. Daarmee komt de mogelijkheid van looningrepen per bedrijfstak te vervallen. Door de wijziging wordt het tevens mogelijk eventueel over te gaan tot een maximering van de vakantiebijslag beneden het maximumniveau dat in de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag is neergelegd (7,5% van 3 × het minimumloon).
In de toelichting op het wetsontwerp, ondertekend door de ministers Den Uyl (sociale zaken en werkgelegenheid), Van Thijn (binnenlandse zaken) en Van Mierlo (defensie), wijst het kabinet er met nadruk op dat nog geenszins is beslist over de vraag of van de voorgestelde bevoegdheden in 1982 gebruik zal worden gemaakt.
Met de indiening van het wetsontwerp wil de regering niet vooruitlopen op de uitkomsten van het loonoverleg voor 1982 met de sociale partners.
Het kabinet zegt erop te vertrouwen, dat zijn voorstellen voor het sociaal-economische beleid, het werkgelegenheidsbeleid en het arbeidsvoorwaardenbeleid een goede grondslag zullen bieden voor het bereiken van overeenstemming met de sociale partners. De nu voorgestelde voorzieningen kunnen er dan toe bijdragen dat de met de sociale partners gemaakte afspraken voor zover nodig gericht kunnen worden ondersteund.
Bij een achterwege blijven van de voorgestelde wijzigingen zou die ondersteuning niet of nauwelijks meer tijdig haar beslag kunnen krijgen.

Op 10 december kwam het wetsontwerp bij de Kamer in behandeling en vond tevens de stemming plaats. Hierbij werd het navolgende amendement Weijers (CDA) en Nypels (D-'66) aangenomen:

Artikel 10, eerste lid, van de Wet op de Loonvorming (Stb. 1970, 69) wordt gelezen:

1. Indien naar zijn oordeel het belang van de nationale economie zulks in samenhang met andere maatregelen vereist, kan Onze Minister regelen vaststellen betreffende lonen en andere op geld waardeerbare arbeidsvoorwaarden. Deze regelen kunnen voor verschillende categorieën van werknemers verschillend worden gesteld. Bij deze regelen kan worden afgeweken van hetgeen in de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (Stb. 1968, 657) ter zake van de maximale hoogte van de aanspraak op minimumvakantiebijslag is bepaald.

Toelichting:

Bij wet van 17 december 1980 (St. 687) is aan artikel 10, eerste lid, van de Wet op de Loonvorming de zin toegevoegd:

„Deze regelen kunnen voor verschillende categorieën van werknemers verschillend worden gesteld". Daarin lag de mogelijkheid van een per CAO gedifferentieerde looningreep besloten. Het nu voorliggende wetsontwerp beoogt deze mogelijkheid te laten vervallen en wijzigt de bij de wet van 17 december 1980 tot stand gekomen toevoeging. Het voorliggende amendement beoogt die wijziging ongedaan te maken, in die zin dat de tekst, zoals die op 17 december 1980 tot stand kwam, gehandhaafd blijft. Overeenkomstig de voorstellen van de regering is er wel tevens in voorzien dat bij een eventuele maatregel op grond van artikel 10 van de Wet op loonvorming in neerwaartse richting kan worden afgeweken van de maximale hoogte van de aanspraak op vakantiebijslag".

Tegen dit amendement stemden de fracties van VVD, PSP, CPN, PPR en de PvdA-leden Müller-van Ast, Moor en Ter Veld.
Hierna werd de volgende motie-De Korte (VVD) verworpen:

„Overwegende, dat in de afgelopen acht jaren vijf maal door de Regering in de vrije loonvorming is ingegrepen;
overwegende, dat in antwoord daarop de International Labour Conference de Regering dit jaar nadrukkelijk heeft voorgehouden dat looningrepen slechts bij uitzondering en tijdelijk hebben plaats te vinden;
voorts overwegende, dat een nieuwe loonmaatregel op gespannen voet kan komen te staan met het Europees Sociaal Handvest;
van mening, dat aan de door de sociale partners gevoelde behoefte tot loondifferentiatie alleen in vrije en decentrale onderhandelingen kan worden voorzien;
dringt er bij de Regering op aan, uiterst terug-

houdend te zijn met het nemen van eventuele maatregelen in de loon- en inkomensfeer die de onderhandelingsvrijheid van de sociale partners zouden beperken en zolang de CAO-onderhandelingen niet tot een duidelijk beeld hebben geleid in ieder geval geen enkele loonmaatregel te treffen".
Voor deze motie stemden de VVD en RPF.
Het wetsontwerp werd ten slotte aangenomen met de fracties van VVD, PSP, CPN, PPR, RPF en de PvdA-leden Ter Veld en Moor tegen.

NIET DOORWERKEN TOESLAGEN BOUW-CAO IN MINIMUMLOON

Bij de Tweede Kamer is op 30 november 1981 een wetsontwerp ingediend van minister Den Uyl en staatssecretaris mevr. Dales en minister Van der Louw van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk, waarmee wordt beoogd de effecten van toeslagverwerkingen in de CAO voor het bouwbedrijf, niet te laten doorwerken in de verhoging per 1 januari 1982 van het minimumloon, de sociale uitkeringen en andere uitkeringen en pensioenen.

ENGELAND

REGERINGSWIJZIGING

Op 14-15 sept. 1981 voerde premier Thatcher de al verwachte kabinetswijziging door en stuurde zij de critici van haar strikt monetaristische beleid, de zg. „wets" (slappelingen), naar huis.
Het was de tweede kabinetswijziging sinds premier Thatcher in mei 1979 de verkiezingen won. De eerste wijziging vond plaats op 6 jan. 1981 (pag. 267/1-1981).
Bij deze tweede kabinetswijziging verdwenen drie regeringsleden: Ian Gilmour, Lord Soames en Mark Carlisle. Ian Gilmour, grootzegelbewaarder en regeringswoordvoerder in het Lagerhuis voor buitenlandse en Gemenebestzaken werd opgevolgd door Humphrey Atkins (59), die voor die tijd minister voor Noord-Ierland was.
Lord Soames, voorzitter van de kroonraad en leider van het Hogerhuis, werd opgevolgd door barones Young (54). Zij werd benoemd tot kanselier van het hertogdom Lancaster (dit was Francis Pym) en werd leider van het Hogerhuis.
Mark Carlisle, minister van onderwijs en wetenschappen, werd vervangen door Sir Keith Joseph, die op industrie zat. Op industrie kwam Patrick Jenkin, die voor die tijd sociale zaken beheerde.
Verder vond er een aantal portefeuillewisselingen plaats. Zo werd James Prior (53), minister van werkgelegenheid, overgeplaatst naar de post Noord-Ierland. Hij was uit de gratie geraakt, omdat hij de macht van de vakbonden te weinig had ingedamd naar de zin van de rechtervleugel. Zijn opvolger was Norman Tebbit (50), die wel bereid was de vakbondshervorming door te voeren. Prior bleef echter deel uitmaken van de belangrijke economische commissie van de regering.
Voor verdere portefeuillewisselingen: zie samenstelling kabinet.
Ook werd de voorzitter van de Conservatieve partij, Lord Thorneycroft, vervangen. De nieuwe voorzitter werd de accountant Cecil Parkinson.
Na de regeringswijziging van 14-15 sept. 1981 was het kabinet-Thatcher als volgt samengesteld:

Premier, ambtenarenzaken – Margaret Thatcher*; binnenlandse zaken – William Whitelaw*; voorzitter van het Hogerhuis (Lord Chancellor) – Lord Hailsham of St. Marylebone*; buitenlandse zaken en Gemenebest – Lord Carrington; financiën – Sir Geoffrey Howe*; onderwijs en wetenschappen – Keith Joseph; voorzitter van de kroonraad en leider van het Lagerhuis – Francis Pym; Noord-Ierland – James Prior; defensie – John Nott*; landbouw, visserij en voedselvoorziening – Peter Walker*; milieu – Michael Heseltine*; Schotland – George Younger*; Wales – Nicholas Edwards*; grootzegelbewaarder – Humphrey Atkins; industrie – Patrick Jenkin; handel – John Biffen*; transport – David Howell; sociale zaken – Norman Fowler; staatssecretaris financiën – Leon Brittan*; energie – Nigel Lawson; werkgelegenheid – Norman Tebbit*; kanselier van het graafschap Lancaster en leider van het Hogerhuis – barones Young.

Cecil Parkinson, de nieuwe voorzitter van de Conservatieve partij, werd tevens minister van rijksbetalingen. Hij werd officieel echter geen lid van het kabinet daar er al een maximum aantal leden (22) was. Wel zou hij alle regeringsdocumenten ontvangen en de kabinetszittingen bijwonen.

Op 14 september zei Ian Gilmour in een commentaar op de regeringswijziging, dat het kabinet een duidelijke ruk naar rechts had gemaakt. In een verklaring zei hij verder: „Het kan geen kwaad om zo nu en dan een man die het niet met de gang van zaken eens is overboord te gooien, maar het helpt niet als het schip recht op de rotsen afstevent. De maatschappelijke gevolgen zijn onaanvaardbaar". Gilmour zei te zullen ijveren voor een maatschappelijk meer aanvaardbaar beleid, waarin ook rekening werd gehouden met de menselijke gevolgen van de werkloosheid, die op dat ogenblik meer dan 10% van de beroepsbevolking bedroeg.
The Times wees in een hoofdartikel (15-9) over de kabinetswijziging op het dilemma waarvoor Prior was geplaatst:

Als hij was afgetreden en zich bij Gilmour in de back benches had gevoegd, zouden ze te zamen een geduchte oppositie voor mevrouw Thatcher gevormd hebben. Maar de ervaring leert hoezeer politici aan invloed verliezen als ze het kabinet verlaten. In het kabinet blijven op de voorwaarden van de premier tast echter behalve zijn macht ook zijn geloofwaardigheid aan. De gematigde Conservatieven voelen zich terecht geschaad door de kabinetswijziging. Ze zullen een betere tactische planning nodig hebben,

* Geen verandering.

Norman Tebbit, de nieuwe minister van werkgelegenheid. Hij nam de portefeuille over van James Prior, die voortaan de Noordierse zaken zou gaan behartigen.

willen ze het nu verloren terrein herwinnen.
Het nieuwe kabinet is stellig meer naar de persoonlijke smaak van premier Thatcher, maar of het haar beleid door dik en dun zal volgen is een andere vraag. De meeste ministers zijn minder dogmatisch dan de premier; ze hebben ook niet allen haar moed, haar onstuimigheid of haar visie. Het staat niet vast dat de premier nu in een betere positie is om de beslissende gevechten in het kabinet te winnen. Mevrouw Thatcher ziet haar regering niet als een team waaraan zij leiding moet geven, maar eerder als een klas die geïnstrueerd moet worden of als een leger dat ten strijde moet trekken. Met de ministers buiten haar categorie van aanhangers heeft zij te weinig sociaal contact. Vandaar dat haar kabinet te weinig kameraadschappelijk is geweest. Er is weinig reden om aan te nemen dat de premier eerder haar stijl zal veranderen dan haar strategie. Maar haar nieuwe kabinet is evenals het oude een coalitie van de verschillende stromingen in de Conservatieve Partij. Prior, Pym en Walker zijn nog steeds minister, evenals Whitelaw en Carrington die op voorzichtiger wijze kritiek oefenen. Slechts een minderheid is het in alle belangrijke politieke kwesties met mevrouw Thatcher eens. Wel heeft zij met de kabinetswijziging haar eigen positie versterkt. Als zij slaagt – d.w.z. als een economisch herstel intreedt en haar partij de komende verkiezingen wint – zal dit een opmerkelijke persoonlijke triomf zijn. Als zij faalt zal zij de schuld krijgen.

The Economist (19/25-9) vond dat de veranderingen in de samenstelling van de E-commissie van de regering (econ. comm.) misschien wel de belangrijkste waren van de hele kabinetswijziging, omdat nu de meest hechte en ideologisch meest coherente groep politici sinds 1940 zich zou gaan bezighouden met de economie. De premier had nu alle mensen die met haar bewind sympathiseerden rond de commissietafel. Ook stelde *The Economist*, dat Thatcher nu niet meer geëxcuseerd kon worden als haar economisch beleid verkeerd zou uitpakken. *(NRC/H'blad, Volkskrant, The Times, KCA, The Economist, Le Monde)*

(Vor. ber. pag. 267/1-1981)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

INDONESIË

OOST-TIMOR OPNIEUW DOOR HONGERSNOOD BEDREIGD? KLACHTEN OVER OPTREDEN INDONESISCHE LEGER

Naar op 11 januari werd bericht heeft de apostolische administrateur van Dili, mgr. Martinho da Costa, in een brief aan de officiële katholieke hulporganisatie van Australië meegedeeld dat Oost-Timor opnieuw door een hongersnood wordt bedreigd (zie pag. 95/1).

Da Costa Lopes verzocht met spoed hulp ter waarde van $ 285.000 te verlenen.
Hij berichtte o.a. dat alle mannen tussen de 15 en 50 jaar waren gedwongen deel te nemen aan een Indonesische militaire operatie om guerrillastrijders van het FRETILIN uit hun schuilplaatsen in de bergen in het westen en het oosten van het eiland te verdrijven en hen in het centrale gebied van Manatuto te omsingelen en te vernietigen. Dit veroorzaakte grote problemen in de landbouw, omdat de mannen weg waren toen zij in november de grond voor het planten van rijst en maïs moesten bewerken.
Bij die actie van meer dan 8.000 Indonesische militairen zouden vele van de dienstplichtige inboorlingen ernstig ziek zijn geworden of zijn verhongerd. Voorts zouden „onschuldige kinderen, zwangere vrouwen en hulpeloze mensen die geen enkele misdaad hadden begaan, behalve het uiten van hun verlangen vrij te zijn van elke onderdrukking" bij kennelijk talrijke overvallen van militairen zijn gedood. Bij één incident, de vierdaagse belegering van een tempel, zouden volgens de apostolische administrateur 500 Timorezen zijn omgekomen.

Eerder waren ernstige beschuldigingen aan het adres van de Indonesische strijdkrachten geuit in een rapport van de Regionale Volksvertegenwoordiging van Oost-Timor aan de Indonesische president Soeharto. De voor de benoeming op hun trouw jegens Indonesië zorgvuldig onderzochte afgevaardigden, aldus de *NZZ* (16-1), verklaarden dat het hen om de reputatie van de strijdkrachten ging, die door enkele administrateurs, overwegend officieren, werd bezoedeld.
Dit op 3 juni 1981 uitgebrachte rapport van de Regionale Volksvertegenwoordiging van Oost-Timor (DPRD Tim Tim) werd nooit officieel bekendgemaakt, maar het bereikte volgens *NRC/H'blad* (5-10-1981) via vele omwegen de week tevoren Nederland. Dit dagblad berichtte voorts:

„...De tekst bevat talloze voorbeelden van klachten van Oosttimorezen die bij de provinciebestuurders zijn binnengekomen over wat in het rapport wordt genoemd „mishandeling, marteling, moord en andere onvoorstelbare zaken".
„Het recht wordt in de provincie Oost-Timor beheerst door mensen of bepaalde groeperingen die hun eigen belangen stellen boven dat van het volk als geheel, en ook buiten de wet om handelingen plegen die slachtoffers maken onder het volk. De gevoelens van angst die zich zo onder het volk verspreiden, leiden ertoe dat het volk onder steeds grotere druk komt te leven. Na vijf jaar integratie geniet het volk van Oost-Timor nog niet de vrijheid die het zou moeten genieten. Het volk van Oost-Timor ervaart zijn bestaan als een bedreiging op zichzelf," aldus het DPRD-rapport.
Vervolgens noemt het provinciaal parlement een aantal gevallen van willekeurig optreden. Zo zouden tientallen mensen door militairen zijn gedood op verdenking van het bedrijven van zwarte magie. Ook noemt het rapport mensen die eerst worden gemarteld „door middel van het afsnijden van geslachtsdelen" en vervolgens vermoord „omdat die mensen niet de bevelen opvolgden die in het belang waren van bepaalde mensen of groepen".
Ook is het de DPRD opgevallen dat door internationale organisaties geschonken medicijnen in verkeerde handen zijn gekomen: „In de ziekenhuizen van Oost-Timor zijn de geneesmiddelen zeer ontoereikend, maar in de winkels van de Chinezen e.d. zijn geneesmiddelen van precies hetzelfde soort in overvloed aanwezig"..."

Volgens de NZZ (16-1) werden in het rapport moorden op burgers door leden van het leger in de districten Lospados, Viqueque, Likisa en Kovalima gedetailleerd beschreven.
President Soeharto werd verzocht een onderzoek in te stellen naar de activiteiten van een groep hoge officieren, die het aanzien van de uit Oost-Timor stammende provincie-gouverneur trachtten te ondermijnen en die zich economisch op buitensporige wijze poogden te verrijken. Van de „aanzienlijke subsidies" van de centrale regering hadden de inwoners van Oost-Timor, aldus het rapport, nauwelijks iets ontvangen. Bijzonder moeilijk leek de situatie van boeren en kleine plantagebezitters, die hun produktie – koffie, sandelhout, copra en timmerhout – slechts aan één monopolie-onderneming, P.T. Denok, konden verkopen. Deze firma staat onder controle van de strijdkrachten en zou de prijzen kunstmatig laag houden.

De twee ondertekenaars van het rapport, Leandro Issac en Sousa Soares, werden in november 1981 gearresteerd maar na korte tijd weer vrijgelaten.

De directeur van de Australische katholieke hulporganisatie, Michael Whitely, deed op 11 jan. een beroep op de Indonesische regering vertegenwoordigers van humanitaire organisaties in Oost-Timor toe te laten om de toestand te bekijken. Indonesië weigerde in 1981 de contracten te verlengen van twee op Timor opererende organisaties, t.w. het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRK) en de Amerikaanse Catholic Relief Services (CRS), omdat er volgens Djakarta geen sprake meer was van een acute hongersnood (pag. 95/1).

Volgens Whitely kwam de informatie van Da Costa Lopes overeen met wat zijn organisatie uit andere bronnen had vernomen. (*Reuter, NZZ, FAZ*)

ANTI-CHINESE RELLEN OP MIDDEN-JAVA. MAATREGELEN I.Z. CHINEZENPROBLEEM. GEEN NORMALISERING MET PEKING

Van 19 november tot begin december 1980 vonden in Solo, Semarang en andere plaatsen op Midden-Java anti-Chinese onlusten plaats. De officiële balans was: 242 Chinese winkels, 234 woningen, 32 kantoorgebouwen en 22 nijverheidsbedrijven van Chinezen werden verwoest of beschadigd; 8 jeugdige Indonesische „oproerkraaiers" werden door militairen doodgeschoten; 14 raakten gewond en 684 personen werden gearresteerd. Over slachtoffers van Chinese afkomst werd niet gerept.
Aanleiding tot de uitbarsting van geweld vormde een ruzie op 19 nov. te Solo tussen een Indonesische student, Pipit Supriyadi, en een jonge Chinees, Kicak geheten. Het gerucht deed de ronde dat Pipit daarbij was gedood, wat onjuist was. De daarop gevolgde anti-Chinese onlusten breidden zich spoedig uit tot Semarang, Megelang, Muntilan, Boyolali en andere plaatsen. Hoewel voor heel Midden-Java een avondklok vanaf 10 uur werd afgekondigd, duurden de rellen in Solo vijf volle dagen en die in Semarang twee.
Op 4 dec. deelde de chef van de Indonesische veiligheidsdienst, admiraal Sudomo, voor een parlementscommissie mee dat militairen in Semarang acht jonge Indonesiërs hadden doodgeschoten, nadat dezen geweigerd hadden zich te verspreiden. Later verklaarde Sudomo volgens *NRC/H'blad* (9-12-1980) dat de rellen „een onderdeel zijn van een stelselmatig plan om een revolutie in Indonesië te ontketenen die in Midden-Java zou moeten beginnen". Deze revolutie zou gebruik maken van anti-Chinese en racistische sentimenten onder de bevolking, waarbij scholieren en studenten de uitvoerders waren, aldus de admiraal.
Volgens de *FAZ* (18-12-1980) waren de meeste boosdoeners inderdaad studenten en scholieren. Dit blad wees erop dat wel de grootste batikfabriek van het land („Batik Keris" in Solo) alsook de Kretek-sigarettenfabriek in Kudus geplunderd en in brand werden gestoken, maar dat de Chinese tempels daarentegen ongedeerd bleven. Een voor de hand liggende conclusie leek dan ook dat afgunst (op de beter gesitueerden in een overbevolkt deel van het land) een belangrijk motief voor de rassenonlusten kan zijn geweest.

In *NRC/H'blad* (28-11-1980) werd gesteld:

„Latente anti-Chinese gevoelens bestaan al vele jaren in Indonesië. De uitbarstingen van geweld komen onder de huidige omstandigheden in Indonesië niet onverwacht. Er is afgunst, omdat Chinezen over het algemeen een sterkere economische positie innemen. De middenstand is voor 70 tot 80% in hun handen, terwijl zij slechts 3 tot 4% van de bevolking uitmaken.
Er is nog een reden waarom de Chinezen keer op keer het mikpunt worden als sociale onrust tot uitbarsting komt. De vele critici van het beleid van president Soeharto weten uit ervaring dat directe kritiek op of opstand tegen het door militairen gedomineerde regime snel de kop wordt ingedrukt. Een belangrijk punt van kritiek is de corruptie.
Onder het volk heerst de mening dat de huidige Indonesische machthebbers, nadat zij in 1965 aan de macht waren gekomen, door de rijke Chinese zakenlieden (de zogeheten Cukongs) op grote schaal zijn omgekocht, waardoor de hele regering chronisch corrupt is geworden. Daar is de gewone man het slachtoffer van maar, zo redeneert men, de Chinees is eigenlijk de schuldige en dus de zondebok. Het tragische is alleen dat de Chinezen die nu het slachtoffer worden van de racistische hetze over het algemeen niet degenen zijn die de samenleving corrupt hebben gemaakt.
Daar komt nog bij dat in het recente verleden vernielingen, toegebracht aan Chinezen, door de rechter niet of zeer mild zijn bestraft. Pogingen om de Chinezen in Indonesië te assimileren zijn tot nog toe om tal van redenen grotendeels mislukt, ondanks het feit dat de meerderheid van hen de eigen Chinese taal niet meer spreekt."

In Ujung Pandang (het vroegere Makassar), de provinciehoofdstad van Zuid-Celebes, waren op 10 april 1980 anti-Chinese rellen uitgebroken na een gerucht dat een winkeljuffrouw door haar Chinese baas was doodgeslagen. Daarop bestormde een groep jongelui de Chinese winkelwijk, waar woningen, winkels en kantoren met stenen werden bekogeld en schade werd aangericht aan 171 „Chinese" zaken. De volgende dag kwam het tot een nieuwe uitbarsting van geweld, waarbij een mensenmenigte niet alleen winkels vernielde, maar deze ook plunderde en geparkeerde auto's beschadigde. Na enkele dagen was de rust weer teruggekeerd.
In april 1980 werd eveneens melding gemaakt van anti-Chinese onlusten op Noord-Sumatra. Op 2 juli 1981 werd bericht dat 74 vermeende moslem-terroristen op Sumatra waren vrijgelaten, nadat zij een jaar hadden vastgezeten op beschuldiging van roofovervallen en het aanzetten tot anti-Chinese rellen.

Het Chinezenprobleem in Indonesië

De bevolking van Indonesië bestaat uit ca. 140 mln „pribumi's" (zonen van de eigen bodem) en ongeveer 3 mln Chinezen. Volgens officiële Indonesische gegevens, aldus de *NZZ* (11-6-1980), zijn ca. 2 mln van hen Indonesische staatsburgers, de zogenaamde WNI (Warga Negara Indonesia)-Chinezen. De rest bestaat uit 914.112 staatsburgers van de Volksrepubliek China, 122.013 staatlozen en 1.907 staatsburgers van Taiwan.
Begin 1980 werden twee beschikkingen van president Soeharto bekendgemaakt. Op grond daarvan moest de tot dan toe vertraagde uitgifte van nationaliteitsbewijzen aan buitenlanders (d.w.z. aanvragers van Chinese afkomst) worden versneld en vóór de nationale feestdag op 17 aug. (1980) zijn voltooid. Bovendien werden de voorwaarden voor het verwerven van de Indonesische nationaliteit verlicht. Het streven was erop gericht vóór het einde van het lopende vijfjarenplan, in 1984, een duidelijk onderscheid te maken tussen de vóór assimilatie kiezende burgers van Chinese afkomst enerzijds en „Chinezen" anderzijds, die dan juridisch als buitenlanders worden behandeld. Daarbij werd er volgens verklaringen van het Indonesische ministerie van buitenlandse zaken niet aan gedacht deze laatsten het land uit te wijzen.
De regering betoogde dat van de actieve medewerking van de ijverige Chinezen bij de economische opbouw van Indonesië niet kon worden afgezien. Deze opvatting was volgens de *NZZ* reeds tot uiting gebracht in een decreet van het kabinetspresidium van 7 juni 1967 over de „beginselen voor de oplossing van het Chinezen-probleem" (Nr. 37/UIN/6/1967), waarin weliswaar het opnemen van nieuwe immigranten uit China werd afgewezen, maar de in het land levende buitenlanders, ook de staatlozen, „bescherming en garantie van de veiligheid m.b.t. leven, bezit en beroepsactiviteit" werd toegezegd.

Op 1 april 1980 ging een grootscheeps programma van start dat de registratie moest versnellen van ongeveer een miljoen etnisch-Chinezen, wier status onduidelijk was. In *NRC/H'blad* (12-4-1980) berichtte correspondent Willem van Kemenade:

„...Het programma kent verscheidene fasen: de eerste fase beoogt opheldering van de status van ongeveer 100.000 mensen die menen dat zij al Indonesisch staatsburger (WNI) zijn, maar geen of onvoldoende bewijzen hebben. Deze eerste lichting moet volgens plan vóór 17 augustus haar nationaliteitsbewijs krijgen.
Dan is er een tweede groep die in de loop der jaren al Indonesisch staatsburgerschap aangevraagd heeft en daarvoor heeft betaald, maar wier status onduidelijk werd toen de discriminatie tegenover de etnisch-Chinezen na de mislukte communistische coup van 1965 aanzienlijk verscherpte. Verder zijn er nog enige honderdduizenden die nog nooit het Indonesisch staatsburgerschap hebben aangevraagd, hetzij omdat ze het niet wensten hetzij omdat ze niet bereid waren daarvoor hoge bedragen neer te tellen.
In 1969 zegde Indonesië het verdrag op het dubbel staatsburgerschap van 1960 met China op, waardoor ook weer een aantal Indonesische Chinezen tussen wal en schip terechtkwam.
Het uiteindelijke doel is nu om alle – 1 miljoen – Chinese vreemdelingen tot Indonesisch staatsburger te maken. Maar dit zal nog minimaal twee jaar duren.
Sinds 1969 is het vrijwel onmogelijk geweest voor etnisch-Chinezen in Indonesië om WNI te worden, tenzij zij er aanzienlijke bedragen – doorgaans miljoenen rupia's (1 mln rupia is *f* 3300) – voor neertelden. De minister zei dat hij persoonlijk een onderzoek heeft gelast naar deze corrupte praktijken en deed een beroep op de Chinezen aan te geven wanneer die zulke nare ervaringen hebben gehad. Dr. Mudjono (de minister van justitie) zei dat zulke excessen onder het nieuwe programma niet kunnen voorkomen, omdat de prijs is vastgesteld op 3000 rupia's (*f* 10).
Van een Chinese leider die zelf al lang WNI is, hoorde ik echter daags voor de persconferentie dat hij berichten uit Medan in Noord-Sumatra had ontvangen (één van de grootste Chinezenconcentraties van het land) dat de prijs van een aanvraagformulier daar al was gestegen tot 30.000 rupia's.
Volgens deze zegsman werd op verschillende plaatsen al aan aanvragers verteld dat de formulieren waren uitverkocht. De bureaucratie zou zo de draagkrachtige Chinezen aan het lijntje willen houden. Want als zij nu op een goedkope manier WNI worden, valt er een extra melkkoe voor de ambtenarij weg. Chinezen betalen immers voor elke overheidsdienst – zoals een werk- of bouwvergunning – extra hoge tarieven. Als een *non-pribumi* (niet-inheems: Chinees) een huis verkoopt moet hij 10% aan de wijkbestuurder afdragen. Dat is meer dan aan de notaris.
Verscheidene leidende Chinezen zijn bang dat ook de huidige naturalisatiecampagne „in de penningen zal blijven steken". (...)
Sinds 1969 werd de procedure aanmerkelijk gecompliceerder en duurder. En de hele kwestie van de nationaliteit van Chinezen werd als een veiligheidsprobleem gezien. Het ironische is dat de gemiddelde „Totok" (Chineessprekende volbloed Chinees) ook hoofdzakelijk in zijn eigen fysieke veiligheid is geïnteresseerd, vervolgens in handeldrijven en pas in laatste instantie in acculturatie of assimilatie.
Veel Indonesiërs denken dat de *Totoks* om puur opportunistische redenen WNI willen worden, om zo beter in staat te zijn de Indonesische economie uit te melken. Vandaar de opvatting „als ze WNI willen worden, oké, maar ze zullen er duur voor betalen"..."

De principiële bereidheid van de regering-Soeharto de tot integratie genegen Chinezen niet alleen staatsburgerlijke plichten, maar ook rechten toe te kennen stuitte op een breed verzet van o.a. ultra-nationalisten, geëngageerde moslems, sociaal zwakkeren en intellectuelen, aldus de *NZZ*. Zelfs de registratie van de etnisch-Chinezen werd door die oppositie als een nieuwe aanzet tot assimilatie van de minderheid geïnterpreteerd. Een organisatie die naar „constitutionele bewustwording" streeft, en waarvan o.a. de journalist Mochtar Lubis en oud-ambassadeur prof. Sunario deel uitmaakten, meende, dat de naturalisatieprocedure niet al te gemakkelijk moest worden gemaakt.

Geen normalisering betrekkingen met China

Terwijl Indonesië op 9 okt. 1967 de

diplomatieke betrekkingen met China had opgeschort, heeft het tot dusver nog geen maatregelen tot het herstel van die betrekkingen ingeleid. Signalen uit Peking werden de laatste jaren genegeerd. De vrees voor een sterke aanwezigheid van de Volksrepubliek in Indonesië met mogelijke aanknopingspunten voor subversieve activiteiten zou Djakarta tot die houding hebben bewogen. Bovendien zou men een verzwakking verwachten van de assimilatie van de eigen Chinezen, als de Volksrepubliek een ambassade, consulaten en eventueel scholen op Indonesische bodem zou vestigen, aldus de *NZZ* (15-4-1981). Parlementsvoorzitter, generaal Daryatmo, waarschuwde de Indonesische regering begin 1980 tegen normalisering zonder „volledige voorbereiding thuis". Daarmee bedoelde hij o.a. de registratie van etnisch-Chinese staatlozen, van wie nog steeds zou worden gevreesd dat zij door de toekomstige Chinese ambassade als vijfde colonne kunnen worden gebruikt.
In 1981 verschenen geen nadere berichten over de oplossing van het Chinezenprobleem in Indonesië noch over de normalisering van de betrekkingen met China.

ACTIE TEGEN PRAMUDYA ANANTA TOER

In de laatste week van aug. 1980 verscheen in Djakarta het eerste deel van een vierdelige romancyclus van de schrijver Pramudya Ananta Toer. Hij schreef dit werk tijdens zijn 10 jaar durende gevangenschap op het eiland Boeroe. Als lid van de linkse kunstenaarsvereniging Lekra, die nauwe betrekkingen onderhield met de inmiddels verboden communistische partij (PKI), werd Pramudya in 1965 gevangen genomen; in 1969 was hij een van de eersten die naar het strafeiland Boeroe werd gestuurd; op 20 dec. 1979 werd hij als een van de laatste gevangenen van de z.g. B-categorie vrijgelaten (pag. 90/3).
De vier boeken, die zich afspelen in de periode 1898 tot 1918, hadden tot onderwerp de geboorte en groei van het nationalistische bewustzijn in Indonesië. De hoofdfiguur is Tirto Adi Surio, één van Indonesië's eerste journalisten en oprichter van de politieke organisatie Serikat Dagang Indonesia.
De eerste roman van de cyclus, Bumi Manusia (Aarde der mensen), bleek een commercieel succes. De eerste druk van 10.000 exemplaren was binnen twee weken na verschijning uitverkocht.
In sept. 1980 gaven de justitiële autoriteiten de uitgever van Bumi Manusia de instructie de verkoop van het boek voorlopig stop te zetten in afwachting van een definitieve beslissing van de procureur-generaal, toen Ali Said. Het openbaar ministerie stelde een onderzoek in op grond van de verdenking dat de roman „aanzet tot klassenstrijd", terwijl het ministerie van onderwijs medio okt. 1980 voor alle scholen en universiteiten een verbod uitvaardigde het boek te bezitten, te lezen en te verspreiden.
Aangezien er echter geen algemeen verbod kwam, ging de uitgever in dec. 1980 over tot het verspreiden van het tweede deel, Anak Semua Bangsa (Kind van alle volken), dat ook een groot succes werd.
Nadat procureur-generaal Ali Said (inmiddels officier van justitie) was vervangen door Ismail Saleh, werden beide boeken op 27 mei 1981 officieel verboden. Dat gebeurde op een ogenblik dat vice-president Adam Malik, die de indruk had gewekt dat hij ervoor zou zorgen dat de uitgever geen moeilijkheden zou krijgen, in het buitenland was.

Malik had Pramudya en uitgever Yusuf Isak in sept. 1980 ontvangen om over de roman te spreken. Hij toonde zich toen enthousiast over de inhoud (NRC/H'blad 28-10-1980).

Pramudya's boeken werden verboden, omdat zij volgens „marxistische en leninistische concepten" zouden zijn geschreven. Bij de uitvaardiging van het verbod had Bumi Manusia al vijf drukken beleefd; er waren toen al meer dan 50.000 exemplaren verkocht. Toen lag ook de derde druk van Anak Semua Bangsa klaar voor verzending.

Op 24 sept. 1981 verleende Pramudya zijn medewerking aan een symposium over Indonesische literatuur aan de universiteit van Djakarta. Dit symposium werd door de autoriteiten vroegtijdig beëindigd. Voor het maandblad van de Londense organisatie Index on Censorship, die zich inspant voor onderdrukte schrijvers en artikelen van hen publiceert die zij in eigen land niet mogen afdrukken, schreef Pramudya een beschouwing – gedagtekend Djakarta 30 aug. 1981 – over het verbieden van geschriften, dat werd overgenomen door de *Volkskrant* (9-10-1981). Kennelijk naar aanleiding van die activiteiten werd Pramudya verschillende keren langdurig door de veiligheidspolitie verhoord.
Vervolgens werd bericht dat Pramudya samen met zijn uitgever Yusuf Isak op 5 okt. door de veiligheidspolitie in Djakarta was gearresteerd.
Op 22 okt. werd in Djakarta bekend dat 10.000 exemplaren van Bumi Manusia en Anak Semua Bangsa in opdracht van de procureur-generaal waren verbrand.
De Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Van der Stoel, liet volgens *ANP* (3-11-1981) weten dat Pramudya niet was gearresteerd; hij was wel diverse malen verhoord, maar kon na afloop van zo'n dagelijks verhoor weer naar huis gaan. Daarentegen stond de op 4 okt. gearresteerde uitgever Yusuf Isak nog wel onder arrest. (*NRC/H'blad, Volkskrant, De Tijd*)

Pramudya Ananta Toer

GRATIE VOOR SOEBANDRIO

Op 26 dec. 1981 maakte het ministerie van justitie bekend dat president Soeharto de doodvonnissen van de voormalige minister van buitenlandse zaken dr. Soebandrio (67) en de vroegere stafchef van de luchtmacht Omar Dhani had omgezet in levenslange gevangenisstraffen. Een woordvoerder van het ministerie maakte duidelijk dat de instructie van president Soeharto om de doodstraf in levenslang te wijzigen al van een jaar tevoren dateerde, maar dat die pas in november 1981 het ministerie bereikte.

De voormalige chirurg werd in maart 1966 gevangen gezet en beschuldigd van betrokkenheid bij de mislukte staatsgreep van 30 sept. 1965. Op 25 okt. 1966 werd hij door een bijzonder militair gerechtshof schuldig bevonden aan „misdaden tegen de staat" (hoogverraad, corruptie en wanbeheer) en veroordeeld tot de doodstraf. Een maand na zijn proces diende Soebandrio een verzoek tot gratie in bij het staatshoofd, toen nog president Soekarno, maar dit verzoek werd met vele andere dossiers doorgeschoven naar diens opvolger Soeharto.
Soebandrio werd na het proces enkele jaren gevangen gehouden in een militaire gevangenis in de buurt van Bandoeng. Later werd hij overgebracht naar de militaire Nirbaya-gevangenis aan de rand van Djakarta.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

GEVECHTEN IN SYRIË

Het reeds lang bestaande verzet van soennitische moslems in Syrië tegen het door Alawieten gedomineerde regime van president Hafez Assad is op 2 febr. opnieuw tot uitbarsting gekomen in de stad Hama, van oudsher een centrum van de radicaal-fundamentalistische Mohammedaanse Broederschap. De gevechten begonnen toen regeringstroepen van 5.000 tot 8.000 man, ondersteund door tanks, artillerie en helikopters, huis aan huis wilden onderzoeken op schuilplaatsen van deze Moslem Broederschap.

Het nieuws over de opstand in Hama, een stad van 250.000 inwoners op ca. 200 km ten noorden van de hoofdstad Damascus, kwam op 10 febr. van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, dat zich zei te baseren op afgeluisterde radiosignalen. Het werd bevestigd door diplomaten in Damascus en Amman (Jordanië). Volgens die berichten was Hama na het uitbreken van de opstand omsingeld door 8.000 tot 12.000 militairen, waarbij de stad onophoudelijk werd beschoten door ca. 100 tanks, door artillerie en vanuit vliegtuigen en helikopters. Reizigers die Damascus vanuit Hama bereikten zeiden volgens persberichten van 10 febr. dat hele wijken van de stad in puin lagen, dat zeker 360 militairen en vele honderden burgers waren omgekomen en dat de ziekenhuizen van Aleppo en Latakia vol gewonden lagen.

Deze berichten werden op 10 febr. in een Syrische regeringsverklaring omschreven als „pure leugens", gericht op de „ondermijning" van de Syrische regering. De Amerikaanse ambassadeur in Damascus werd in de nacht van 10 op 11 febr. op het ministerie van buitenlandse zaken ontboden. Hem werd te kennen gegeven dat Washington „zich openlijk mengde in de binnenlandse aangelegenheden van Syrië".

Maar op 11 febr. gaf de Syrische regering voor het eerst toe dat Hama door het leger was omsingeld, al werden de Amerikaanse berichten „zwaar overdreven" en „een provocatie" genoemd. Minister Ahmed Iskandar van voorlichting zei toen tegen de pers dat de stad nog steeds was omsingeld. Een bezoek van journalisten aan Hama kon plaatsvinden „zodra de huiszoekingen en achtervolgingen die aan de gang zijn beëindigd zijn en de laatste door de justitie gezochte misdadiger gearresteerd is". Hij zei dat reeds grote hoeveelheden wapens waren opgespoord en een aantal moslem-militanten gearresteerd was.

Op 11 febr. 's avonds werd vanuit Amman uit de omgeving van de daar verblijvende Amerikaanse minister van defensie Weinberger vernomen dat Syrische troepen ook de havenstad Latakia (80 km van Hama) hadden omsingeld wegens „flinke onrust" in die stad. Er was sprake van onrust onder het marinepersoneel in Latakia en ook onder personeel van de luchtmacht in Palmyra. Maar deze berichten werden van officiële Amerikaanse zijde niet bevestigd.

Op 12 febr. waren er geen tekenen dat de rebellie zich tot andere delen van het land uitbreidde. Volgens Westerse diplomaten in Damascus leek het leger bij de strijd in Hama de overhand te krijgen. Toen meldde het officiële Syrische persbureau *Sana* dat de blokkade van Hama binnen 24 uur zou worden opgeheven. Volgens *Sana* hadden de regeringstroepen „succes" bij hun speurtocht naar wapens en naar leden van de fundamentalistische Moslembroederschap. „Tientallen misdadigers en vluchtelingen" waren gearresteerd.

Een hooggeplaatste Syrische zegsman meldde op 12 febr. 's avonds echter dat er wel degelijk zwaar was gevochten tussen het Syrische leger en militante islamieten. Hij zei dat de strijd negen dagen had geduurd, en dat er 2.000 opstandelingen en 400 soldaten waren gewond. Hij bevestigde dat het leger weer de overhand had gekregen, maar voegde eraan toe dat de opstandelingen „verrassend goed" bewapend waren. „Ze hadden pantserdoorborende en zware wapens", zei hij. De wapens waren volgens hem afkomstig uit Jordanië.

Op 14 febr. deelden de Syrische autoriteiten mee dat de grote weg van Damascus naar de steden Homs, Hama en Aleppo voor het eerst sinds tien dagen weer was opengesteld. Hama zelf bleef echter voor het verkeer afgesloten, ter afronding van de „veiligheidsacties" in de stad, zoals een Syrische woordvoerder zei.

Volgens reizigers uit Aleppo, die via Hama in Damascus aankwamen, was het druk op de weg. Ze ontkenden dat, zoals eerder door woordvoerders van de Moslembroederschappen was gezegd, de grote verkeersbrug over de Orontes, niet ver van Hama, was opgeblazen.

Bij de opstand in Hama zijn volgens de Syrische radio dertig „trawanten van de reactie" (bedoeld wordt Moslembroeders) om het leven gekomen en zijn grote hoeveelheden wapens buitgemaakt. De gevonden wapens zijn uitgebreid op de televisie getoond.

De Syrische Moslembroederschappen hebben melding gemaakt van zeker duizend doden in Hama.

NRC/H'blad (15-2) berichtte voorts: „Het grote aantal slachtoffers was volgens de Moslembroeders deels te wij-

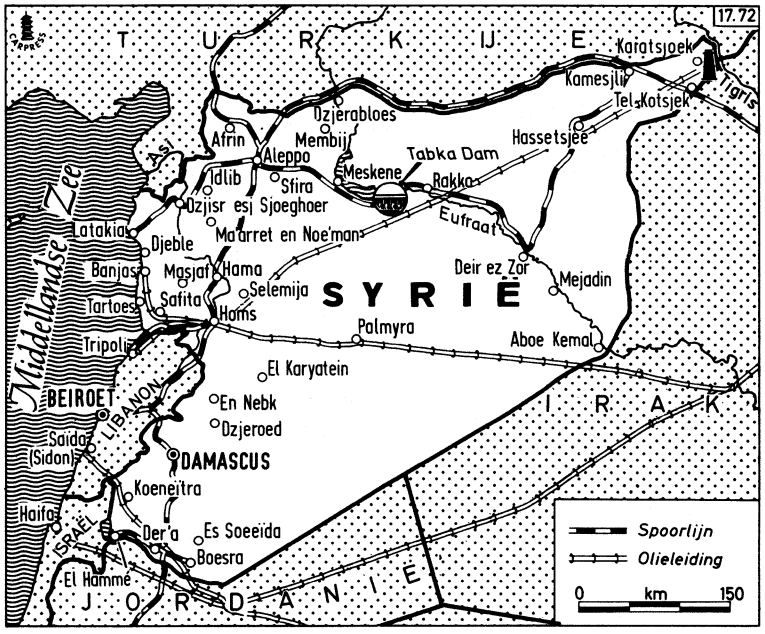

Weekblad 51ste jaargang No. 2626, pag. 32911-32926

ten aan gevechten tussen het reguliere Syrische leger en de speciale elitebrigades van kolonel Rifaat Assad.
De reguliere strijdkrachten zouden hebben geweigerd bevelen van de kolonel – een broer van president Hafez Assad – op te volgen. Reizigers die uit Damascus in Cairo zijn aangekomen, hebben gezegd dat de elite-eenheden van Rifaat Assad in de orthodox-islamitische wijk van Hama vrouwen naakt de straat hebben opgejaagd in de hoop woedende zoons en echtgenoten uit de huizen te lokken. Ze wisten tevens te melden dat de opstand in Hama werd geleid door de vroegere premier Salah el-Jedid, een leider van de linkervleugel van de Syrische Baath-partij die elf jaar geleden door Assad werd afgezet en onlangs uit de gevangenis is ontslagen. Volgens de reizigers heeft Assad veel dorpen tussen Hama en de havenstad Latakia bewapend om zo Alawitische brigades te vormen teneinde het zwaar door de Alawitische sekte gedomineerde regime van Assad in het zadel te houden.
In hoeverre dat soort details op waarheid berust, is de vraag. Vast lijkt wel te staan dat de opstand in Hama een plaatselijk gebeuren is gebleven en in elk geval niet is overgeslagen naar dat tweede anti-Assad-bolwerk, Aleppo.
De toestand in Syrië lijkt dan ook minder erg dan twee jaar geleden, toen in Hama acht maanden werd gestaakt en zowel Hama als Aleppo op zeer brute wijze door Rifaat Assads troepen werd uitgekamd.
Omdat het in Damascus zeer rustig is gebleven en geen enkel teken wijst op een machtsstrijd in de Syrische top lijkt het bewind van Assad op dit moment dan ook weinig gevaar te lopen..."

Niettemin werd op 15 febr. vanuit Damascus bericht dat de gevechten in Hama nog voortduurden, vooral in de nauwe straatjes van het oude Hida-district. Maar volgens het regeringsblad *Tishrin* hadden de autoriteiten de situatie volledig onder controle.
Artsen gaven toen ook ramingen van het aantal slachtoffers. Het aantal doden en gewonden onder de opstandelingen werd geschat op ongeveer drieduizend. Onder de militairen waren naar schatting 650 doden en gewonden gevallen. De schattingen van de artsen, die gebaseerd waren op de capaciteit van de ziekenhuizen in het gebied die alle vol waren, konden niet van andere zijde bevestigd worden.

Positie Assad

Over de positie van Assad in Syrië berichtte de *Volkskrant* (11-2) o.a.:
„...Volgens de Syrische media is er maar één echte oppositie tegen het regime van president Assad: die van de Moslem-broeders. „Moslembroeders" is een verzamelnaam voor verschillende fanatiek-islamitische groeperingen, die vooral in de periode 1979-'80 actief waren in de Noordsyrische steden Aleppo, Homs en Hama.

De afgelopen maanden kwamen de Moslembroeders weer in het nieuws met een aantal bloedige bomaanslagen in Damascus, gericht tegen regeringsfunctionarissen en Russische adviseurs. Bij een bomontploffing op 29 nov. (1981), vlak bij het hoofdkwartier van de Syrische luchtmacht, waren onder de meer dan honderd doden vooral burgers te betreuren. (...)

De reactie van het regime op de terreur van de Moslembroeders was fel. Speciale militaire eenheden zoals de Saray Al Defa, een elitekorps van meer dan 20.000 soldaten geleid door de broer van de president, Rifaat Assad, en de brigade van Ali Haydar braken het verzet. (...)

Behalve de speciale eenheden van Rifaat Assad en Ali Haydar, is er ook een speciaal korps (Saraya Al Sira) voor de controle van Damascus onder leiding van Assads neef Adnan Assad en een speciale eenheid voor de verdediging van de Alawitische gemeenschap onder commando van Jamil Assad, broer van de president. Deze vier speciale eenheden worden dan nog aangevuld door een gigantisch aantal „Moekhabarat", de in burger opererende veiligheidsagenten, die men in Damascus overal kan zien in de nabijheid van regerings- en partijgebouwen. (...)

Volgens het regime wordt de binnenlandse vijand, de Moslembroederschap, gesteund door de buitenlandse vijanden: Jordanië, Irak en de Libanese falangisten. Deze vijanden zouden „het standvastige Syrië willen verzwakken."
Maar het is duidelijk dat de niet erg hecht georganiseerde fundamentalisten het met hun gewapende strijd moeilijk kunnen opnemen tegen het enorme veiligheidsapparaat van de staat. Diplomaten in Damascus zeggen dan ook dat het regime van Assad, ondanks de spectaculaire bomaanslagen van de afgelopen maanden, stevig in zijn schoenen staat. Verder noemen westerse diplomaten het een tactiek van het regime om alle oppositie te rangschikken onder het etiket „Moslembroeder". De Moslembroeders zijn niet erg populair in Syrië..."

The Economist (13-2) concludeerde echter: „Soennitische moslems in Hama en elders hebben getoond dat zij een voortdurende pressie kunnen uitoefenen, van wisselende intensiteit, tegen de regering-Assad. Hoe langer zij dat doen, des te minder waarschijnlijk is de overlevingskans van het regime".

(Vor. ber. pag. 367/1 e.v.-1981)

WEST-EUROPA

BELGIË

REGERING VERKRIJGT BIJZONDERE MACHTEN, 24-UURSSTAKING

De regering heeft op 2 febr. van het parlement bijzondere machten gekregen om, zonder de tussenkomst van de wetgever, sociaal-economische en financiële herstelmaatregelen uit te vaardigen. Het wetsontwerp tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de koning was op 18 jan. door de Kamer goedgekeurd met 112 stemmen tegen 82, bij 5 onthoudingen, en op 2 febr. door de Senaat met 93 stemmen tegen 70, bij 5 onthoudingen. De goedkeuring kwam na een marathondebat, dat op 28 dec. 1981 in de bijzondere kamercommissie startte.
In Kamer en Senaat wees de oppositie op de ongrondwettigheid van het ontwerp, zeker wat de fiscaliteit betreft, en spraken Vlaamse en Waalse socialisten dreigende taal: zowel in als buiten het parlement zal de regering op het verzet van de socialisten stuiten. Ook het regeringsbeleid t.a.v. bedrijven in moeilijkheden en de opgelegde inlevering in ruil voor overheidssubsidies (zie pag. 103) kreeg felle kritiek. De socialisten noemden het een inbreuk op de bij koninklijk besluit bekrachtigde collectieve arbeidsovereenkomsten en chantage op de tewerkstelling. De Volksunie zei dat het een illusie is te denken dat de inlevering gelijktijdig en gelijkmatig zal zijn in Vlaanderen en Wallonië. Opdat de inspanningen van de Vlaamse arbeiders niet naar Wallonië zouden afvloeien, waar men elke sanering blijft afwijzen, bepleitte de VU de federalisering van de nationale economische sectoren.
De meerderheidspartijen verdedigden de bijzondere machten omwille van de dringende noodzaak en het algemeen belang. Zij verweten de oppositie geen geldig alternatief te formuleren en wezen op de delicate taak van de regering. Zij moet de uitgaven drukken, maar deflatie vermijden; zij moet het tekort in de sociale zekerheid wegwerken, maar de minst bedeelden beschermen; zij moet de rentetarieven verlagen, maar mag de munt niet in gevaar brengen; zij moet via de fiscaliteit de investeringen aanmoedigen, maar mag op korte termijn het belastingrendement niet compromitteren.
Tijdens het debat in de Kamer, onder druk van de oppositie en op aanraden van de meerderheid en van de Raad van State, werd de tekst van het wetsontwerp op een aantal punten aanzienlijk gepreciseerd. De Senaat nam de

door de Kamer goedgekeurde tekst ongewijzigd aan.
In het eerste artikel van de wet zijn de bedoelingen van de regering vermeld.

Met het oog op het economische en financiële herstel, de vermindering van de overheidslasten, de sanering van de overheidsfinanciën en het scheppen van werkgelegenheid, kan de koning alle nuttige maatregelen nemen ten einde:

- De concurrentiekracht van de ondernemingen te verbeteren door de beheersing van alle kostenelementen, o.m. door de verlaging van de energieprijs en de tijdelijke wijziging van de wettelijke of conventionele modaliteiten van de koppeling van de lonen, wedden en sociale vergoedingen aan de index, waarbij een evenwicht wordt verzekerd van de inspanningen van alle sociale categorieën en de koopkracht van de minst bedeelden wordt beveiligd. Aan het overheidspersoneel, de zelfstandigen, de vrije beroepen en de aandeelhouders en beheerders van vennootschappen wordt gelijktijdig een gelijkwaardige matiging opgelegd.
- Met subsidies de interestlasten te verlagen.
- De overheidsuitgaven te beperken en te beheersen, o.m. door de herziening van het subsidiëringsbeleid.
- De overheidsinstellingen en parastatalen op te heffen, om te vormen, te reorganiseren of samen te voegen en de controle en werking te verbeteren.
- De werkloosheid te bestrijden met een bijzonder tewerkstellingsplan voor jongeren en een herverdeling van de beschikbare arbeid.
- De statutaire regelen van het overheidspersoneel aan te passen.
- Het financiëel evenwicht te verzekeren in de stelsels van sociale zekerheid van werknemers en zelfstandigen.
- De sociale fraude en o.m. het sluikwerk te bestrijden.
- De uitvoer en de bestelling van nieuwe produkten door de overheid te bevorderen.

Het tweede artikel bevat de maatregelen van fiscale aard met het oog op het economisch en financiëel herstel, de economische groei, het aanmoedigen van de investeringen, het bevorderen van de arbeidsmotivatie bij de bevolking en de bestrijding van de fiscale fraude. De klemtoon ligt op de aanmoediging van het risicodragend kapitaal, de vermindering van de vennootschapsbelasting, de aanpassing van de BTW in de bouwsector, de aanpassing van de belasting op het gecumuleerde inkomen van echtgenoten en de aanmoediging van de vestiging als zelfstandige door jongeren.

In de artikelen 3 tot 8 is het toepassingsgebied van de bijzondere machten nader bepaald. Behalve bij hoogdringendheid, zullen alle ontwerpen van wetsbesluiten aan de Raad van State voorgelegd worden.
De bijzondere machten verstrijken op 31 dec. 1982 en hebben terugwerkende kracht tot 1 jan. 1982, wat evenwel niet geldt voor bepalingen die strafbare feiten invoeren of straffen verzwaren. De fiscale maatregelen worden op 1 jan. 1984 opgeheven indien ze vóór die datum niet door de wetgevende kamers zijn bekrachtigd.
Vóór 30 juni 1983 zal de regering bij het parlement verslag uitbrengen over de toepassing van de wet.
In vraaggesprekken met de kranten *Le Soir* en *De Standaard* (resp. 27 jan. en 1 febr.) trokken PSC-minister van begroting Maystadt en CVP-minister van sociale zaken Dehaene, beiden behorend tot de arbeidersvleugel van de christen-democraten, de grenzen van de bijzondere machten, vooral inzake de sanering van de sociale zekerheid en de gevraagde matiging van de inkomensgroei tot maximum 3% van de bruto loonmassa. De regering moet zich strikt houden aan de letter van het regeerakkoord, zij moet evenwichtige pakketten van maatregelen uitwerken en de gevraagde matiging moet voor alle bevolkingslagen gelijktijdig doorgevoerd worden en gelijkwaardig zijn. De werknemers moeten daadwerkelijke controle kunnen uitoefenen op de besteding van het bespaarde geld.
Enkele uren na de goedkeuring van de bijzondere machtenwet in de Senaat, bereikte de kabinetsraad een akkoord over een eerste pakket van herstelmaatregelen, die bedoeld zijn ter stimulering van de binnenlandse markt, in het bijzonder de bouwsector, waar het BTW-tarief van 17 op 6% is teruggebracht.

Staking

Op 8 febr. organiseerde het socialistisch vakverbond ABVV-FGTB een algemene 24-uursstaking tegen het regeringsbeleid. Het christelijk vakverbond ACV sloot zich daar niet bij aan. Daar de concrete besparings- en saneringsplannen van de regering nog niet bekend zijn, vond het ACV de stakingsactie voorbarig. Het christelijk vakverbond was echter communautair verdeeld. Haar Waalse vleugel – de CSC – die in Wallonië een minderheid vormt, steunde de staking. Aldus liep het stakingsbeeld ongeveer gelijk met de taalgrens. Wallonië was voor 90% verlamd, in Brussel ging nagenoeg de helft van de werknemers aan de slag en in Vlaanderen ruim 70%.
Hoewel Vlaanderen niet plat lag, sprak ABVV-secretaris-generaal Debunne zijn tevredenheid uit over het verloop van de staking, die, zo zei hij, door het ACV met alle mogelijke middelen is gesaboteerd. Debunne wees op het geboekte succes in het metaalconstructiebedrijf La Brugeoise et Nivelles (Brugge), het staalbedrijf Sidmar (Gent) en in de Kempense steenkoolmijnen.
Premier Martens noemde de staking van het ABVV een politieke actie. De regering is door een ruime parlementaire meerderheid met bijzondere machten bekleed. Zij heeft tijdens de debatten in Kamer en Senaat de democratische spelregels volkomen gerespecteerd. Wie tegen de bijzondere machten staakt, staakt tegen het parlement, zo zei hij.

NEDERLAND

WERKLOOSHEIDSCIJFERS DECEMBER 1981 EN JAAR 1981

Eind december 1981 stonden 331.660 mannen en 141.960 vrouwen als werkloos bij de arbeidsbureaus geregistreerd. In de verslagmaand zijn er meer personen ingeschreven dan uitgeschreven. De hieruit voortvloeiende stijging van het aantal werkloze mannen bedroeg 29.870 en van het aantal werkloze vrouwen 530. De werkloosheid van mannen en vrouwen te zamen kwam hierdoor op 473.620, hetgeen 30.400 meer is dan eind november 1981.
Indien wordt uitgegaan van de nieuwe werkloosheidsdefinitie die door de Centrale Commissie voor de statistiek is aanbevolen, dan komt het werkloosheidsniveau ongeveer 114.500 hoger te liggen. Deze verhoging is voor ongeveer 35.000 het gevolg van het tot de werkloosheid rekenen van ingeschreven werkzoekenden, die een werkkring tussen de 20 en 25 uur per week zoeken. Bovendien wordt ongeveer 79.500 personen (gemeten eind december 1981) meegeteld als gevolg van de overige gewijzigde uitgangspunten.
De stijging van de werkloosheid met 30.400 tot 473.620 personen kan voor ongeveer de helft worden toegeschreven aan seizoensinvloeden. Gecorrigeerd voor deze invloeden is de werkloosheid in de verslagmaand met 14.300 toegenomen, 10.300 mannen en 4.000 vrouwen. Deze stijging is 1.700 groter dan de maandelijkse stijging die gemiddeld in 1981 is opgetreden; in 1981 is de werkloosheid namelijk met 151.300 toegenomen ofwel 12.600 per maand.
Gemiddeld stonden 385.300 personen in 1981 bij een arbeidsbureau als werkloos ingeschreven. Dit is 137.400 of 55% meer dan in 1980, zoals tabel 1 laat zien.

Deze bijzonder ongunstige ontwikkeling van de werkloosheid, die zowel het gevolg is van een aanzienlijke groei van de beroepsbevolking als van een verslechtering van de werkgelegenheidssituatie, doet zich bij mannen nog meer voor (een stijging van 64%) dan bij vrouwen (+40%).
De oorzaak van dit verschil is voornamelijk gelegen in het feit dat relatief veel mannen in conjunctuurgevoelige bedrijfstakken werkzaam zijn. Het aantal werkloze bouwvakarbeiders en metaalbewerkers is in 1981 verdubbeld. Tevens speelt een rol dat, in tegenstelling tot een aantal jaren geleden, de groei van de beroepsbe-

Tabel 1 Werkloosheid en openstaande vraag, jaargemiddelden

	absoluut			in % v. d. afhankelijke beroepsbevolking		
	1979	1980	**1981**	1979	1980	**1981**
Werkloos heid	× 1000			%		
Mannen	132,4	159,9	**262,1**	4,1	4,9	**8,0**
Vrouwen	77,6	88,0	**123,2**	8,1	8,9	**12,4**
Totaal	**210,0**	**247,9**	**385,3**	**5,0**	**5,8**	**9,0**
Geregistr. openstaande vraag	68,1	53,9	**20,9**	1,6	1,3	**0,5**

volking zich ook in redelijke mate bij mannen is gaan voordoen.
De vrouwelijke beroepsbevolking stijgt reeds sinds lange tijd.
De aanzienlijke verslechtering van de arbeidsmarktsituatie in 1981 wordt tevens duidelijk aangegeven door de ontwikkeling van de geregistreerde openstaande vraag. Het gemiddelde niveau in 1981 is gedaald tot 0,5% van de afhankelijke beroepsbevolking, een ongekend laag percentage.
Uitgedrukt in een percentage van de afhankelijke beroepsbevolking bedroeg eind dec. 1981 de werkloosheid van mannen 10,2%, van vrouwen 14,3% en van mannen en vrouwen samen 11,1%.
Voor seizoensinvloeden gecorrigeerd luiden de percentages respectievelijk 9,5, 13,9 en 10,6
Behalve bovengenoemd aantal werklozen stonden eind december 1981 bij de arbeidsbureaus 44.900 personen (van wie 78% vrouwen) ingeschreven, die beschikbaar waren voor een gedeeltelijke dagtaak.
Ten opzichte van eind november is er sprake van een toename van 2.250 personen.
De geregistreerde openstaande vraag naar personeel nam in de verslagmaand af met 1.200 tot 13.630. Na correctie voor seizoensinvloeden is er eveneens sprake van een daling, te weten met 1.300 tot het niveau van 15.100. Dit niveau komt overeen met 0,4% van de afhankelijke beroepsbevolking.

De arbeidsmarkt naar regio en beroep

A. ONTWIKKELINGEN IN DECEMBER 1981
Het sterkst steeg het aantal werkloze mannen in dec. 1981 in de provincies Friesland (17%), Drenthe (21%) en Zeeland (17%).
Relatief gering waren de mutaties in het westen (Utrecht, Noord- en Zuid-Holland). Het aantal werkloze vrouwen was in de meeste provincies nauwelijks aan enige verandering onderhevig. De ontwikkeling per provincie werd daarom bepaald door de mannen. De totale werkloosheid nam dan ook het sterkst toe in Friesland, Drenthe en Zeeland en relatief minder in het westen alsmede in Limburg.
Na correctie voor seizoensinvloeden blijken de verschillen tussen de provincies minder groot te zijn. De stijgingspercentages variëren daarbij van 1% in Limburg tot rond de 4% in Gelderland, Noord-Holland, Zeeland en Noord-Brabant.
De openstaande vraag naar personeel daalde in alle provincies uitgezonderd Groningen. Na correctie voor seizoensinvloeden evenwel is er alleen in Overijssel, Noord- en Zuid-Holland nog enige daling zichtbaar.
Vooral bij het landbouwpersoneel, de bouwvakarbeiders en de chauffeurs (mannen) was er in de verslagmaand sprake van een flinke toename van het aantal werklozen. Dit kan grotendeels worden toegeschreven aan seizoensinvloeden.
Bij de vrouwen bleef in het algemeen de verandering per beroepsgroep beperkt, variërend van een daling van 3% bij onderwijzend personeel en het kappers- en wasserijpersoneel tot een stijging van ruim 2% bij het horecapersoneel en het personeel in algemene dienst.
De voor seizoen gecorrigeerde cijfers laten in alle beroepsgroepen een toename zien, het sterkst bij de metaalbewerkers.
De openstaande vraag daalde in alle beroepsgroepen uitgezonderd het textiel-, kleding-, horeca- en huishoudelijk personeel.

B. ONTWIKKELINGEN IN HET JAAR 1981
Voor alle provincies geldt dat het gemiddelde werkloosheidsniveau (mannen en vrouwen) in 1981 (ten opzichten van 1980) meer is gestegen dan in 1980 (ten opzichte van 1979). De grootste toename van het gemiddelde werkloosheidsniveau in 1981 deed zich voor in Overijssel (83%) en Utrecht (72%). Relatief gering was de stijging in Limburg (30%), Zeeland (38%) en Groningen (43%).
Als gevolg van deze ontwikkeling zijn de verschillen tussen de probleemregio's Groningen en Limburg enerzijds en de overige provincies anderzijds verkleind.
Alleen in het westen (Utrecht, Noord- en Zuid-Holland en Zeeland) lag het gemiddelde werkloosheidsniveau in 1981, uitgedrukt in procenten van de afhankelijke beroepsbevolking, nog onder de 10%.
Naar de beroepsgroep bezien blijkt dat bij vergelijking van de jaargemiddelden van 1981 en 1980 de grootste stijging van de werkloosheid van mannen zich voordeed bij de bouwvakarbeiders B & U (112%, voor het tweede achtereenvolgende jaar!) metaalbewerkers (100%), chauffeurs (86%) en personeel in algemene dienst (76%).
Relatief minder groot waren de mutaties bij het scheepvaartpersoneel (16%), het onderwijzend personeel (27%) en het sociaal en geneeskundig personeel (27%).
Bij vrouwen was de toename van het aantal werklozen wat minder groot dan bij mannen, terwijl ook de verschillen tussen de beroepsgroepen kleiner zijn. De mutaties varieerden van 20% bij het onderwijzend personeel tot ruim 50% bij het kledingpersoneel en het kantoorpersoneel.
De hierboven genoemde jaargemiddelden geven onvoldoende inzicht in de ontwikkelingen in een jaar. Deze komen beter tot uiting in de mutaties per kwartaal.
Tot en met het derde kwartaal kon nog worden gesproken van een lichte afvlakking van de werkloosheidsstijging. In het vierde kwartaal heeft deze ontwikkeling zich echter niet voortgezet. Integendeel, de werkloosheid nam weer iets sterker toe dan in de voorafgaande kwartalen. Dit gold met name voor de provincies in het westen en noorden van het land (tabel 2).

Voor wat betreft de beroepsgroepen waren het bij mannen vooral het bouwvakpersoneel B & U, de metaalbewerkers en de chauffeurs en bij vrouwen het handels- en kantoorpersoneel waar de werkloosheidsstijging in het vierde kwartaal toenam (tabel 3).

Werkloosheid naar leeftijd

A. ONTWIKKELINGEN IN DECEMBER 1981
In de verslagmaand is het aantal jeugdige werk-

Tabel 2 Werklozen naar provincie; procentuele mutaties per kwartaal a)

	1981 I eind mrt t.o.v. eind dec. '80	1981 II eind juni t.o.v. eind mrt	1981 III eind sept. t.o.v. eind juni	1981 IV eind dec. t.o.v. eind sept.
Groningen	12	4	5	7
Friesland	16	12	10	6
Drenthe	15	10	10	10
Overijssel	20	15	10	10
Gelderland	19	11	9	9
Utrecht	18	12	18	11
Noord-Holland	19	15	5	12
Zuid-Holland	14	11	7	8
Zeeland	10	10	7	10
Noord-Brabant	15	10	4	10
Limburg	8	7	4	6
Nederland	15	11	7	9

a) Hierbij is uitgegaan van voor seizoen gecorrigeerde aantallen.

Tabel 3 Werklozen naar enige beroepsgroepen; procentuele mutaties per kwartaal a)

	1981 I eind mrt t.o.v. eind dec. '80	1981 II eind juni t.o.v. eind mrt	1981 III eind sept. t.o.v. eind juni	1981 IV eind dec. t.o.v. eind sept.
Mannen	16	11	8	11
van wie				
Landbouwpersoneel	15	18	10	12
Metaalbew.personeel	23	16	11	15
Bouwvakpersoneel B & U	27	8	7	16
Bouwvakpersoneel G.W.W.	18	7	9	6
Chauffeurs e.d.	19	11	9	6
Handelspersoneel	11	11	9	12
Kantoorpersoneel	14	10	8	11
Onderwijzend personeel	8	7	7	6
Horecapersoneel	12	15	9	10
Sociaal- en geneeskundig personeel	10	7	5	9
Personeel in algemene dienst	16	14	10	8
Vrouwen	13	9	5	7
van wie				
Handelspersoneel	13	9	6	8
Kantoorpersoneel	17	11	4	7
Onderwijzend personeel	11	7	4	4
Horecapersoneel	10	13	6	4
Huishoudelijk personeel	12	10	5	6
Sociaal- en geneeskundig personeel	14	10	7	8
Personeel in algemene dienst	12	8	4	3

a) Hierbij is uitgegaan van voor seizoen gecorrigeerde aantallen.

lozen (jonger dan 23 jaar) bij mannen gestegen met 4.040 tot 89.320 en bij vrouwen gedaald met 2.220 tot 76.050.
De totale jeugdwerkloosheid (165.360) maakt thans 35% uit van de totale werkloosheid. Bij mannen is dit percentage 27 en bij vrouwen 54.
De stijging van de jeugdwerkloosheid (+ 1.820) in de verslagmaand kan niet worden toegeschreven aan de ontwikkeling van het aantal werkloze schoolverlaters. Integendeel, dit aantal is deze maand afgenomen met 5.180 personen, te weten met 2.050 bij mannen en met 3.130 bij vrouwen.
Ten opzichte van het niveau van december 1980 ligt de jeugdwerkloosheid in de verslagmaand 46% hoger. (De stijging van de totale werkloosheid over dezelfde periode is 47%).
Deze toename kan wél voor een groot deel worden toegeschreven aan de ontwikkeling bij schoolverlaters.
Ten opzichte van een jaar tevoren ligt de werkloosheid onder schoolverlaters namelijk 71% hoger, te weten + 90% bij mannen en + 60% bij vrouwen.
In de leeftijdscategorieën vanaf 23 jaar is de werkloosheid in de verslagmaand zowel bij mannen als bij vrouwen over de hele linie gestegen. Ook vergeleken met een jaar geleden ligt in deze leeftijdscategorieën het werkloosheidsniveau hoger. De hoogste procentuele stijging (+ 53%) deed zich voor in de leeftijdscategorie 23 tot en met 24 jaar.

B. ONTWIKKELINGEN IN HET JAAR 1981
Het gemiddelde werkloosheidsniveau van schoolverlaters (jonger dan 23 jaar) lag in 1981 61% hoger dan het gemiddelde niveau van 1980 (zie tabel 4).
Bij mannen is dit percentage 80 en bij vrouwen 50. Deze stijging is fors te noemen, vergeleken met de ontwikkeling van de werkloosheid onder niet-schoolverlaters (jonger dan 23 jaar).

Tabel 4 Jeugdwerkloosheid (< 23 jaar) naar geslacht en leeftijd, 1981 t.o.v. 1980, procentuele mutaties van jaargemiddelden.

	<19 jaar		19 t/m 22 jaar		**totaal <23 jaar**	
	m.	vr.	m.	vr.	**m.**	**vr.**
Schoolverlaters	86,3	46,2	72,1	55,2	**80,0**	**49,7**
Overigen	52,7	20,5	78,6	45,0	**72,6**	**38,8**
Totaal	**69,2**	**36,9**	**77,4**	**48,2**	**74,7**	**43,3**

Uit de tabel kan worden afgeleid dat bij mannen de ontwikkeling van de jeugdwerkloosheid ongunstiger is dan bij vrouwen.
In vrijwel alle overige leeftijdscategorieën ligt het gemiddelde werkloosheidsniveau van zowel mannen als vrouwen boven dat van 1980, met uitzondering van vrouwen tussen de 60 en 64 jaar. Deze categorie is namelijk met 9% gedaald.

Maatregelen

In de maand december 1981 is het aantal personen ten behoeve waarvan de arbeidsvoorzieningsmaatregelen werden toegepast gestegen van 54.110 naar 54.340.
Deze stijging kwam tot stand door een toename van het aantal personen dat een door het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid gesubsidieerde opleiding volgt (+ 1.090), een daling van het aantal personen waarop plaatsingsbevorderende maatregelen van toepassing zijn (– 470) en een daling van het aantal personen dat werkzaam was op leerlingbouwplaatsen en projecten in het kader van de werkgelegenheidsverruimende maatregel (– 400).
In het totaal volgden eind december 1981 31.000 personen een gesubsidieerde opleiding, waarin 14.110 personen werkzaam onder toepassing van een plaatsingsbevorderende maatregel en waren 9.310 personen werkzaam op tijdelijke arbeidsplaatsen.
Daarnaast waren op dat moment ongeveer 2.200 personen geplaatst met de nieuwe Plaatsingsbevorderende maatregel. Tot slot gaven de arbeidsbureaus in de verslagmaand 640 verklaringen af voor toekenning van een loonsuppletie.
Voor de toename van de toepassing van scholingsmaatregelen was met name de Studiekostenregeling verantwoordelijk.
De daling bij de plaatsingsbevorderende maatregelen houdt verband met het aflopen van een aantal oude maatregelen.
Het winterse weer was er tenslotte de oorzaak van dat bij de werkgelegenheidsverruimende maatregelen de bezetting enigszins terugliep.

Werktijdverkorting

Het aantal bedrijven dat per 13 november 1981 over een vergunning tot werktijdverkorting beschikte, bedroeg 520. Deze bedrijven konden op grond van deze vergunningen 28.370 werknemers korter laten werken.
In vergelijking met de cijfers van 9 oktober 1981 betekent dit geen wijziging in het aantal bedrijven maar wel een toename met 7.470 werknemers.
Deze toename kan grotendeels worden toegeschreven aan de ontwikkelingen in de provincies Overijssel, Noord-Holland, Zuid-Holland en Limburg met respectievelijk 570, 2.830, 1.580 en 2.970 werknemers. Een daling vond plaats in de provincies Gelderland en Noord-Brabant met respectievelijk 280 en 1.210 werknemers.
Naar bedrijfsklasse bezien, is in de periode van 9 oktober tot en met 13 november 1981 de stijging voornamelijk waar te nemen in de Metaal (+ 7.440 werknemers).
Per 13 november 1981 bedroeg het aantal bij werktijdverkorting betrokken werknemers 28.370; per 7 november 1980 was dit aantal 21.690, een verschil derhalve van 6.680.

Sociale werkvoorziening

Eind november 1981 hadden ca. 77.400 werknemers een dienstbetrekking op grond van de Wet Sociale Werkvoorziening.
Deze mensen konden wegens bij hen gelegen factoren (nog) geen plaats in het bedrijfsleven of bij de overheid vinden.
Ongeveer 39.600 personen werken in de industriële sector, ruim 24.400 in de cultuur-civieltechnische sector en bijna 13.400 in de administratieve sector. (Ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid)

PRIJSINDEXCIJFERS VAN DE GEZINSCONSUMPTIE VOOR WERKNEMERSGEZINNEN, DECEMBER EN JAAR 1981

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie voor werknemersgezinnen met in 1975 een bruto inkomen van minder dan *f* 31.000,–, zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek dit maandelijks samenstelt op basis 1975 = 100, bleef midden december ongewijzigd t.o.v. midden november (146,8).
Van de goederen en diensten waarvoor het C.B.S. regelmatig prijsgegevens verzamelt, gaf 46% een stijging te zien met een invloed op het totaalindexcijfer van +0,2%. Het betreft hier onder meer de prijzen van vlees en vleeswaren.
Prijsdalingen registreerde het C.B.S. voor 27% van de goederen en diensten met een invloed op het totaalindexcijfer van –0,2%. De daling van de benzineprijzen had een invloed op het totaalindexcijfer van –0,1%. Verder daalden onder meer de prijzen van dameswinterkleding.
Voor de overige 27% bleef de situatie ongewijzigd.
Tussen midden december 1980 en midden december 1981 liep het prijsindexcijfer op van 137,0 naar 146,8, wat een stijging betekent van 7,2%.
Het jaargemiddelde van 1981 bedraagt 142,8 tegen 133,8 voor het jaargemiddelde van 1980. Dit komt neer op een stijging van 6,7%. De stijging van het jaargemiddelde 1980 t.o.v. dat van 1979 bedroeg 6,5%.
De procentuele stijging per artikelgroep van 1981 t.o.v. 1980 en het aandeel per groep in de totale stijging blijken uit bijgaand staatje.

	Procent. stijging	Procent. bijdrage i.d. tot. stijging
Totaal indexcijfer	6,7	100
Voeding	5,6	22
Woning	10,0	40
Kleding en schoeisel	2,0	3
Hygiëne, Medische verzorging	5,9	13
Ontwikkeling, Ontspanning, Roken, Verkeer	7,1	21
Particuliere Verzekeringen	3,8	1

Hierbij zij opgemerkt dat de bijdrage per artikelgroep in de stijging van het totaal indexcijfer niet alleen afhankelijk is van de prijsstijging van die groep, maar ook van het aandeel van de groep in de totale gezinsconsumptie.
Men kan de waargenomen goederen en diensten ook indelen naar herkomst. Volgens die indeling blijkt dat de tarieven van overheidsdiensten, vnl. door stijging van gas- en elektriciteitstarieven, het sterkst stegen (18,7%). De huren (7,8%) en de tarieven voor particuliere diensten (6,8%) stegen iets meer dan gemiddeld, terwijl de prijzen resp. tarieven van agrarische produkten (6,5%), produkten uit voornamelijk agrarische grondstoffen (4,7%), overige industriële produkten (5,0%) en medische verzorging (6,4%) achterbleven op de gemiddelde prijsstijgingen.
Overeenkomstig het „Advies inzake loonindexering" d.d. 17 maart 1972 van de Sociaal Economische Raad stelt het C.B.S. tevens voor de eerder genoemde categorie werknemersgezinnen prijsindexcijfers samen op basis 1975 = 100 met een verlaagde weging voor medische verzorging en exclusief de wijzigingen in de indirecte belastingen en subsidies. Dit zgn. gecorrigeerde prijsindexcijfer liep op van 142,6 midden november naar 142,7 midden december, wat een stijging betekent van 0,1%.
Het jaargemiddelde van deze reeks voor 1981 bedraagt 138,8 tegen 130,3 voor het jaargemiddelde van 1980. Dit betekent een stijging van 6,5%. (Ministerie van economische zaken)

RECORD AANTAL FAILLISSEMENTEN IN 1981

Nederland heeft op het gebied van faillissementen in 1981 een nieuw record geboekt. Het aantal van 7.268 uitgesproken faillissementen is groter dan ooit sinds in 1900 met de registratie ervan werd begonnen.

Dit blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau van de Statistiek.
Ten opzichte van 1980 toen 5.116 faillissementen werden geregistreerd is er een toename met 42%.
In december 1981 werden 691 faillissementen uitgesproken tegen 508 in december 1980 (+36%).
Per provincie waren de aantallen in 1981 als volgt (tussen haakjes 1980):
Groningen 262 (175), Friesland 244 (155), Drenthe 151 (142), Overijssel 425 (295), Gelderland 793 (541), Utrecht 423 (329), Noord-Holland 1.459 (901), Zuid-Holland 1.603 (1.249), Zeeland 173 (145), Noord-Brabant 1.184 (788), Limburg 481 (346) en Zuidelijke IJsselmeerpolders 66 (43).
Naar sector van het bedrijfsleven waren de aantallen in het afgelopen jaar: landbouw 164 (113), industrie 1.096 (848), bouwnijverheid 1.266 (962), handel 2.470 (1.676), vervoer 282 (226) en dienstverlening 1.544 (995).
Het aantal besloten vennootschappen, dat in 1981 failliet werd verklaard bedroeg 2.922 tegen 2.060 in 1980, d.i. een toename van 42%. In december van dat jaar werden 271 besloten vennootschappen failliet verklaard tegen 206 in december 1980. (*Ministerie van economische zaken*)

OMROEPBIJDRAGETARIEVEN 1982

Bij Koninklijk Besluit van 19 mei 1981 zijn de omroepbijdragetarieven voor 1982 vastgesteld. De omroepbijdrage A, was *f* 135,— wordt voor dat jaar *f* 142,— en de omroepbijdrage B, was *f* 40,— wordt *f* 42,—.
Het besluit is op 22 mei 1981 aan de Eerste en Tweede kamer overgelegd.
In het besluit is de bepaling opgenomen, dat het in werking treedt op 1 januari 1982, mits na de overlegging 30 dagen zijn verstreken en gedurende die termijn niet door of namens een der Kamers of door tenminste een vijfde deel van het grondwettelijk aantal leden van een der Kamers de wens is te kennen gegeven dat het bedrag van de omroepbijdrage bij de wet wordt vastgesteld.
De termijn van 30 dagen is op 21 juni 1981 verstreken zodat het besluit op 1 januari 1982 in werking is getreden. *(Ministerie van CRM)*

ENGELAND

REGERING-THATCHER GEEFT TOE IN CONFLICT OVER SLUITING KOLENMIJNEN

Op 10 februari 1981 kondigde de National Coal Board (NCB), de Nationale Kolenraad, aan dat hij van plan was in de komende jaren 20 tot 50 mijnen te sluiten en de produktie van kolen met 10 mln ton per jaar te beperken. Dat was volgens sir Derek Ezra, president van de NCB, nodig gezien de stijgende kosten, dalende vraag en de stijgende produktie. De totale voorraad onverkochte kolen was op dat ogenblik 37 mln ton. De plannen zouden leiden tot een verlies van 20.000 tot 30.000 arbeidsplaatsen, via overplaatsing en natuurlijk verloop. Vooral Wales en Schotland zouden door de maatregelen worden getroffen.
Als reactie hierop kondigden leiders van de National Union of Mineworkers (NUM), de 240.000 leden tellende vakbond van de mijnwerkers, een „algemene confrontatie" met de regering-Thatcher aan.
Joe Gormley, de leider van de NUM, zei dat hij in het laatste jaar voor zijn pensioen geen requiemmis zou leiden, en dat hij niet bereid was „om de industrie te laten verkrachten". Verder noemde hij de plannen „economische waanzin", omdat zij voorzagen in een produktiebeperking van 10 mln ton per jaar, terwijl Groot-Brittannië 8 mln ton kolen per jaar importeert uit o.a. de Verenigde Staten, West-Duitsland en Australië.
De radicale mijnwerkersleider Scargill uit Yorkshire zei, dat Margaret Thatcher er op uit was om wraak te nemen op de mijnwerkers, omdat zij in 1974 de val van de conservatieve regering-Heath hadden veroorzaakt. „Maar als zij ons de handschoen toewerpt, bij God, wij zullen hem opnemen", zei Scargill.

Op 12 februari besloten de 25 leden van het bestuur van de NUM, dat de mijnwerkers in het hele land zouden gaan staken, als de NCB haar plannen zou doorzetten. De NUM wilde verder proberen om de import van goedkope buitenlandse kolen stop te zetten en eiste een subsidie voor voorraadfinanciering, handhaving van de oorspronkelijke investeringsplannen en een even grote subsidie als andere Europese kolenproducenten kregen.
Op 17 februari begonnen 26.000 mijnwerkers in Wales met een wilde staking en ook in Kent legden mijnwerkers het werk neer, ondanks het advies van Gormley om te wachten tot duidelijk was wat de NCB nu eigenlijk wilde.
Er was namelijk gebleken dat de NCB geen 20 tot 50 mijnen wilde sluiten met een verlies van 30.000 arbeidsplaatsen, maar zo'n 20 mijnen met verlies van 20.000 arbeidsplaatsen. Sir Derek zei, dat die eerste getallen waren genoemd in een algemeen verhaal over de toekomst en niet waren bedoeld als werkplan.
Diezelfde dag zei minister van energie David Howell in het Lagerhuis, dat de

Joe Gormley (l.) de leider van de Nationale Mijnwerkersvakbond, in gezelschap van sir Derek Ezra, de voorzitter van de Nationale Kolenraad, voor het ministerie van energie na besprekingen waarbij een plan om 23 mijnen te sluiten met verlies van 13.000 arbeidsplaatsen werd ingetrokken.

mijnsluitingen met „sympathie en begrip" zouden worden uitgevoerd en premier Thatcher wees erop dat de regering in 1981 *f* 4 mrd zou investeren in de kolenindustrie. Thatcher verzekerde de mijnwerkers van de oprechte wil van de Conservatieve regering om de toekomst van de kolenindustrie veilig te stellen. Maar, zo zei zij, het sluiten van onrendabele mijnen moet doorgaan, net zoals in het verleden is gebeurd: gemiddeld 8 per jaar in de laatste tien jaar, en gemiddeld 40 per jaar in de tien jaar daarvoor.

Op 18 februari werd een plan om 23 mijnen te sluiten, met verlies van 13.000 arbeidsplaatsen, ingetrokken. De industrie kreeg hogere subsidies en de import van goedkope kolen zou worden beperkt. De concessies kwamen tijdens een bijeenkomst van minister Howell, sir Derek en de top van de NUM.
Hoewel aanvankelijk de indruk bestond, dat sir Ezra een blunder had begaan door overdreven ongunstige cijfers over sluitingen te verstrekken aan de mijnwerkersbonden, deed nu de theorie opgang dat hij een slim spel had gespeeld en boze mijnwerkers had gebruikt om meer geld van de regering te krijgen.
Vrijwel alle commentatoren beschreven de concessies als een totale nederlaag voor de regering-Thatcher. De premier had tot die tijd steeds volgehouden, dat de overheid verlieslijdende

industrieën niet kon blijven steunen, en dat, als bedrijven niet levensvatbaar waren zij maar moesten verdwijnen.
Op 19 februari kregen zowel Howell als de premier in het Lagerhuis zware kritiek te verduren naar aanleiding van de gedane concessies.
Verscheidene leden van de Conservatieve energiecommissie eisten het ontslag van sir Derek Ezra, omdat hij de regering verkeerd had ingelicht.
De conservatieve parlementariërs waren ook bezorgd over de belofte van de regering om de import van goedkope kolen te beperken. Zij spraken zich uit tegen het principe van importrestricties, en vreesden voor acties van textielarbeiders en vakbonden in de staalindustrie voor soortgelijke protectie.
Diezelfde dag stemden Gormley en het nationale bestuur van de NUM vóór het stopzetten van alle stakingsacties.
De acties in Wales en Kent gingen echter door, en de radicale president in Yorkshire, Arthur Scargill, zei dat hij zijn bestuur zou adviseren om op 23 februari ook te staken: „We hebben alleen de belofte, dat het plan om 23 mijnen met 13.000 man te sluiten wordt ingetrokken. Maar het is niet van de baan en wij weten dat zij méér mijnen willen sluiten. Wij gaan ermee akkoord, voor zover de kolenlagen zijn uitgeput. Maar wij eisen een garantie, dat er geen mijnen dicht gaan om economische redenen."
Op 22 februari hadden alle mijnwerkers erin toegestemd weer aan het werk te gaan. De bonden hadden echter wel het definitief niet doorgaan van een grootscheepse actie afhankelijk gesteld van voldoende garanties van de NCB. *(NRC/H'blad, NZZ, Le Monde)*

BRITISH STEEL KRIJGT STEUN REGERING-THATCHER

Op 24 februari deelde sir Joseph Keith, minister van industrie, in het Lagerhuis mee dat de regering had besloten het staatsbedrijf British Steel Corporation (BSC) voor de komende 15 maanden £ 880 mln te geven om het bedrijf van de ondergang te redden.
Voor de laatste weken van het financiële jaar, dat eind maart 1981 afliep, zou het bedrijf £ 150 mln krijgen. Voor 1981/1982 kreeg het £ 730 mln. Verder was de regering bezig met een regeling die het BSC mogelijk maakte £ 3,5 mrd af te schrijven aan de staat.
Het besluit ging in tegen het economische principe van de regering-Thatcher dat de overheidsuitgaven omlaag moesten en staatsbedrijven het zonder steun van de overheid moesten kunnen stellen.
(NRC/H'blad, The Times, Le Monde, NZZ)

OOST-EUROPA

POLEN

MAATSCHAPPELIJKE CRISIS

Sinds de zomer van 1980 heerst in de Volksrepubliek Polen een crisissituatie, die is begonnen, nadat op 1 juli van dat jaar de overheid de prijzen van levensmiddelen had verhoogd.
Over het verloop van deze crisis is op verschillende plaatsen in *Keesings Historisch Archief* verslag uitgebracht.
De berichtgeving over het begin van de arbeidsonrust n.a.v. vooral de verhoging van de vleesprijzen is aan te treffen op pag. 481 e.v-1980.
De stakingen in juli en aug. van 1980, i.h.b. de stakingen op de scheepswerven in Gdansk en het naar voren komen van stakingsleider Lech Walesa, het afsluiten van een akkoord tussen de stakingsleiding in Gdansk en de regering en het aanbrengen van wijzigingen in de leiding van regering en partij zijn beschreven op pag. 561 e.v.-1980.
Op pag. 577 e.v.-1980 is melding gemaakt van de vervanging van partijleider Gierek door Stanislaw Kania; daar is ook aan te treffen de inhoud van het akkoord van Gdansk tussen de stakers en de regering.

Op pag. 201/1 e.v.-1981 is bericht over de ontwikkelingen, die aan het uitbreken van de crisis zijn voorafgegaan; daar is ook te vinden een verslag over het ontstaan van onafhankelijke vakbonden alsmede de vermelding van een bijeenkomst van het Centrale Comité op 6 okt. 1980, waarop besloten werd tot een aantal nieuwe wijzigingen in de partijleiding, en van een vergadering van het parlement op 8 okt. 1980, waarin een aantal regeringswijzigingen werden doorgevoerd.
Over de strijd om officiële erkenning door de onafhankelijke vakcentrale Solidariteit in verslag uitgebracht op pag. 249/3 e.v.-1981. Daar wordt ook bericht over het uitbreken van nieuwe stakingen in nov. 1980, het ontstaan van een boerenvakbeweging, Plattelandssolidariteit en nieuwe veranderingen in kabinet en partijleiding in nov. en dec. 1980.
Verder verslag over de gebeurtenissen in Polen eind 1980 – begin 1981 is uitgebracht op pag. 299 e.v.-1981. Hierna zal een begin worden gemaakt met een chronologische berichtgeving m.b.t. de ontwikkelingen in Polen, aansluitend bij hetgeen in dit laatstgenoemde bericht is vermeld.
N.a.v. een aantal bijzondere gebeurtenissen en verscherpingen van de Poolse crisis in de loop van 1981 is over het gebeurde in 1981 reeds verslag uitgebracht. Dit betreft de aanwijzing van generaal Wojciech Jaruzelski tot premier (pag. 113 e.v.-1981), het bijzondere congres van de Poolse communistische partij in juli (pag. 464 e.v.-1981) en het uitroepen van de staat van beleg met daarbij de instelling van een militair bewind op 13 dec. (pag. 5 e.v.-1982).
De chronologische berichtgeving over de ontwikkelingen in Polen is op pag. 301/3-1981 afgesloten met de vermelding van een verklaring van Boris Ponomarew, secretaris van het CC van de communistische partij van de SU, belast met de betrekkingen met de zusterpartijen, dat de SU volstrekt niet de bedoeling had in de interne Poolse aangelegenheden in te grijpen. Ponomarev had dit op 17 dec. 1980 gezegd tegen de toenmalige voorzitter van de Franse Nationale Vergadering, Jacques Chaban-Delmas, die op dat moment een bezoek bracht aan de SU.
Het navolgende sluit daarop aan.

Betrekkingen Polen-SU december 1980 en januari 1981

Anderzijds bevatte het Sowjet-partijdagblad *Prawda* op 18 dec. een artikel, ondertekend door Alexei Petrow, het pseudoniem waaronder de mening van het CC wordt verbreid, waarin het recht van Polen verdedigd werd hulp bij de bondgenoten te vragen.
Het blad van de Sowjet-strijdkrachten, *Rode Ster*, schreef op 16 dec., dat zij „die het vaderland in Polen verdedigen in een verenigde structuur met het Sowjet-leger en de legers van de andere lidstaten van het Warschaupact niet aflaten in hun waakzaamheid".
De contacten tussen Warschau en Moskou waren in december zeer intensief. De Poolse minister van buitenlandse zaken, Czyrek, was op 26 dec. in Moskou, waar hij met partijleider Brezjnew sprak over wat *Tass* noemde „pogingen van imperialistische en andere reactionaire kringen om subversieve acties tegen het socialistische Polen te ondernemen". Kort na zijn terugkeer in Polen had minister Czyrek op 29 dec. een onderhoud met vakbondsleider Walesa.
Op 29 en 30 dec. sprak de Poolse vicepremier Jagielksi in Moskou met Sowjet-vice-premier Iwan Archipow en de voorzitter van de Staatsplancommissie Nikolai Baibakow over financiële hulp van de SU aan Polen.
Op 12 jan. 1981 voerde Jagielski opnieuw in Moskou besprekingen over financiële bijstand.
De commandant van de troepen van het Warschaupact, Sowjet-maarschalk Koelikow, voerde op 13 jan. besprekingen met de Poolse partijleider Ka-

nia en premier Pinkowski. Waar dit onderhoud plaatsvond, werd niet bekendgemaakt. Ook werd geen officieel communiqué over dit gesprek verstrekt.

Reacties Oost-Europa op de Poolse crisis

In de laatste maanden van 1980 viel er een grote variatie waar te nemen in de manier, waarop er in de staten in Oost-Europa werd gereageerd op de crisis in Polen.
De meest heftige kritiek op „anti-socialistische elementen" in Polen was te vernemen vanuit de DDR en Tsjechoslowakije. De commentaren in Hongarije en Roemenië waren veel terughoudender, terwijl in Bulgarije weinig te horen was over de gebeurtenissen in Polen.
In Hongarije, bovendien, waar op het 12de congres van de Hongaarse communistische partij in maart 1980 een aantal maatregelen was afgekondigd tot liberalisatie en verbetering van de efficiëntie van de economie (pag. 225 e.v.-1980), werd nu serieuze aandacht geschonken aan het doorvoeren van binnenlandse politieke hervormingen met oog op de ervaringen in Polen.

In verschillende Oosteuropese staten werden voorgenomen verhogingen van prijzen voor levensmiddelen uitgesteld na het uitbreken van de onrust in Polen in juli 1980.

In de DDR werden verschillende maatregelen getroffen om het reizigersverkeer tussen dit land en Polen te beperken.
Het reizigersverkeer tussen Polen en de DDR was in het begin van de jaren zeventig aanzienlijk geliberaliseerd. Naarmate echter de economische situatie in de DDR verbeterde namen steeds meer Polen in de grensgebieden de gelegenheid waar omvangrijke inkopen te doen in Oostduitse winkels dichtbij de grens. Dit riep anti-Pools ressentiment op onder de bevolking van de DDR.

Al in mei 1980, nog voor het uitbreken van de Poolse crisis, had de Oostduitse overheid maatregelen getroffen om verkeer vanuit Polen te beperken.
Op 12 mei 1980 werd afgekondigd, dat m.i.v. 15 mei de Oostduitse mark voor Polen duurder zou worden; de waarde steeg van 6,63 zloty voor een mark naar 7,70 zloty voor een mark.
Een nieuwe maatregel volgde op 30 mei; toen werd de regel ingesteld, dat bezoekers uit Polen minimaal 25 mark per dag in de DDR moesten besteden, maar in een heel jaar niet meer dan 350 mark in de DDR mochten uitgeven.
Op 28 okt. werd een reële beperking op het bezoek van Polen in de DDR aangekondigd: m.i.v. 30 okt. mochten Polen alleen de DDR bezoeken, als zij een uitnodiging van een burger van de DDR konden tonen.
De Oostduitse minister van buitenlandse zaken, Fischer, verklaarde op 12 dec., dat de DDR niet verantwoordelijk gesteld kon worden, indien sancties, die de NAVO-landen i.v.m. de Poolse crisis zouden instellen, zouden leiden tot schade aan de overeenkomsten m.b.t. West-Berlijn uit 1971 en 1972 (pag. 577 e.v. en 817 e.v.-1971 en pag. 739/1-1972) en aan het basisverdrag, dat de betrekkingen tussen de Bondsrepubliek en de DDR regelt (pag. 739/2 e.v.-1972).
Het Westduitse dagblad *Die Welt* meldde op 13 jan. 1981, dat Poolse bezoekers aan de DDR door de Oostduitse douane scherp werden gevisiteerd en dat alle geschriften in het Pools in beslag werden genomen.
De media in de DDR hadden tegen die tijd alle berichtgeving over Polen zo goed als gestaakt.

De Oostduitse partijleider Erich Honecker verklaarde op 8 okt. 1980 in een toespraak, dat „wij niet onverschillig kunnen zijn m.b.t. het lot van de Poolse Volksrepubliek" en hij benadrukte het militaire karakter van het Warschaupact. Op 13 okt. zei hij in een interview voor de Oostduitse televisie, dat Polen „onafscheidelijk behoort tot de wereld van het socialisme" en dat „niemand het rad van de historie kan terugdraaien". Hij voegde hieraan toe „Te zamen met onze vrienden in het socialistische kamp zullen wij hierop toezien."

De Tsjechoslowaakse overheid bepaalde op 11 nov. 1980, dat Polen Tsjechoslowaakse valuta alleen konden kopen met tussenpauzes van 90 dagen. Ook werden beperkingen opgelegd aan de waarde en de soort van goederen, die Polen uit Tsjechoslowakije mochten uitvoeren.

In het dagblad van de Tsjechoslowaakse communistische partij, *Rude Pravo,* verscheen op 6 nov. 1980 een artikel van de hand van Viliam Kozik, secretaris van de Centrale Raad van het Tsjechoslowaakse vakverbond. Hij zei hierin, dat er een parallel bestond tussen de bestaande toestand in Polen en de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije in 1968, die toen leidden tot militair ingrijpen door het Warschaupact.
Hij uitte de waarschuwing, dat de Poolse vakbonden onrealistische eisen stelden met oog op de toestand van de Poolse economie en dat zij een „nog geraffineerdere, kwaadaardige taktiek" volgden dan die in 1968 in Tsjechoslowakije was toegepast.
Dit artikel werd op 30 nov. overgenomen door het in de SU verschijnende blad *Literaturnaya Gazeta.*

Op 9 dec. bevatte de *Rude Pravo* het verwijt aan de leiding van de Poolse communistische partij de ideologische scholing van de massa's te hebben verwaarloosd en daardoor de crisis dichterbij gebracht te hebben.
De ministers van buitenlandse zaken van de DDR en Tsjechoslowakije, Fischer en Chnoupek, hadden op 6 nov. een ontmoeting in het Oostduitse Karl Marxstadt. Op 3 dec. sloten beide landen in Praag een nieuw grensverdrag, dat voorzag in een geliberaliseerd grensverkeer alsmede in een intensivering van de economische samenwerking, o.a. met het oog op het uitvallen van goederen uit Polen.
De premiers van de twee landen, Willi Stoph en Lubomir Strougal, gaven na de ondertekening van het verdrag een verklaring uit, waarin zij o.m. steun toezegden aan de Poolse partijleider Kania.

In Hongarije, een van de weinige lidstaten van het Warschaupact buiten Polen, waar de overeenkomst van

Gdansk integraal gepubliceerd was, vond na het uitbreken van de Poolse crisis een discussie plaats over de rol van de vakbeweging.
Medio sept. 1980 verklaarde Jozsef Thimmer, internationaal secretaris van de Centrale Raad van het Hongaarse vakverbond, dat de vakbeweging de rol van „loyale oppositie" moest spelen, aangezien er anders onrust zou ontstaan. Hij noemde deze constatering precies de les, die uit de gebeurtenissen in Polen getrokken moest worden.
De Hongaarse premier, Lazar, zei op 25 sept., dat de Hongaarse communistische partij zeer vaak, uiteindelijk tot eigen nadeel, constructieve kritiek had onderdrukt. Hij zei verder, dat samenwerking met de vakbeweging niet alleen nuttig, maar essentieel is voor de regering, aangezien het een vorm van maatschappelijke controle op haar activiteiten is.
De algemeen secretaris van het Hongaarse vakverbond, Sandor Gaspar, erkende medio okt., dat er zich in Hongarije hier en daar stakingen hadden voorgedaan, maar hij noemde deze onnodig, gezien de grote invloed die de Hongaarse bonden uitoefenden.
Minister Puja van buitenlandse zaken bracht op 9 dec. een bezoek aan Oost-Berlijn, waar hij een onderhoud had met zijn Oostduitse collega Fischer. Zij bespraken o.m. de situatie in Polen. Op dezelfde dag ondertekenden beide landen in Boedapest een handelsovereenkomst, volgens welke de twee landen in de periode 1981-1985 hun wederzijdse handel met 20% zouden vergroten.

De Roemeense president en partijleider Ceausescu hield op 16 okt. 1980 een toespraak voor het Centrale Comité van de Roemeense communistische partij, waarin hij o.m. zei dat de onrust in Polen in de voorafgaande zomer te wijten was aan het falen van de Poolse communistische partij bij het onderhouden van voldoende nauwe banden met het proletariaat alsmede aan het accepteren door die partij van „kapitalistische vormen" in de landbouw.

Daarnaast beschuldigde hij de nieuwe, vrije Poolse vakbeweging ervan burgerlijke denkbeelden te verspreiden en de solidariteit var de werkende klasse aan te tasten.
Op 5 nov. werd in Roemenië een interview gepubliceerd, dat Ceausescu aan een Zweeds dagblad gegeven had. Hierin maakte hij duidelijk, dat hij tegenstander was van buitenlandse interventie in de Poolse crisis en dat hij de oplossing ervan wilde overlaten aan het Poolse volk.

Op 11 dec. werd bekendgemaakt, dat prijsstijgingen van 2 tot 4%, die in de zomer van 1980 waren aangekondigd, voor onbepaalde tijd waren uitgesteld.

In Bulgarije werd op 15 dec, bekendgemaakt, dat de prijzen die de staat voor agrarische goederen betaalt, zouden worden verhoogd zonder dat dit zou leiden tot een stijging van de prijzen voor levensmiddelen in de winkels.

Poolse economie december 1980. Geen plan voor 1981

De Poolse minister van financiën, Marian Krzak, maakte op 19 dec. 1980 in de Sejm – het Poolse parlement – bekend, dat er in 1980 geen evenwicht zou zijn tussen inkomsten en uitgaven van de staat. De financiële situatie was vooral in het laatste kwartaal van 1980 aanzienlijk slechter geweest dan was voorzien, o.a. als gevolg van tekorten aan grondstoffen.
Verder zei hij, dat de Poolse buitenlandse schuld in harde valuta op dat moment $ 23 mrd bedroeg. Voor 1981 waren toezeggingen voor buitenlandse leningen gedaan tot een bedrag van $ 5,8 mrd om de invoer van fabrikaten en halffabrikaten mee te betalen.

De voorzitter van de staatsplancommissie, vice-premier Henryk Kisiel, maakte op 19 dec. in de Sejm bekend, dat er voor het jaar 1981 geen economisch plan was opgesteld i.v.m. de gecompliceerde situatie in de economie. In plaats daarvan stemde de Sejm nu in met een voorlopig plan voor de eerste drie maanden van 1981.
Dit plan voorzag o.m. in een aanzienlijke verhoging van de staatsuitgaven

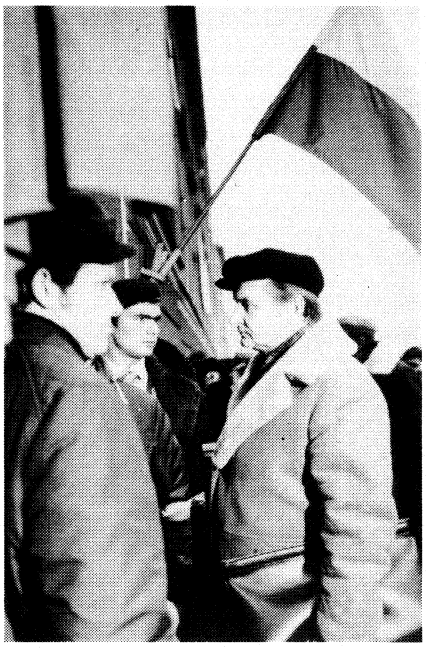

Minister van landbouw, Andrzej Kacala, bij aankomst bij het gebouw van de vakbeweging in Rzeszow, waar de onderhandelingen met stakende boeren zullen worden hervat (2-2-1981).

voor sociale verzekeringen, in een stijging van 16% van het loonfonds voor de staatssector, in de invoering van een werkweek van 42½ uur (zie hierover ook pag. 252/2 e.v.-1981) en in de rantsoenering van vlees.

Arbeidsonrust februari 1981

In jan. 1981 had zich in Polen veel arbeidsonrust voorgedaan i.v.m. de strijd van Solidariteit voor verkorting van de arbeidstijd. Deze strijd was op 30 jan

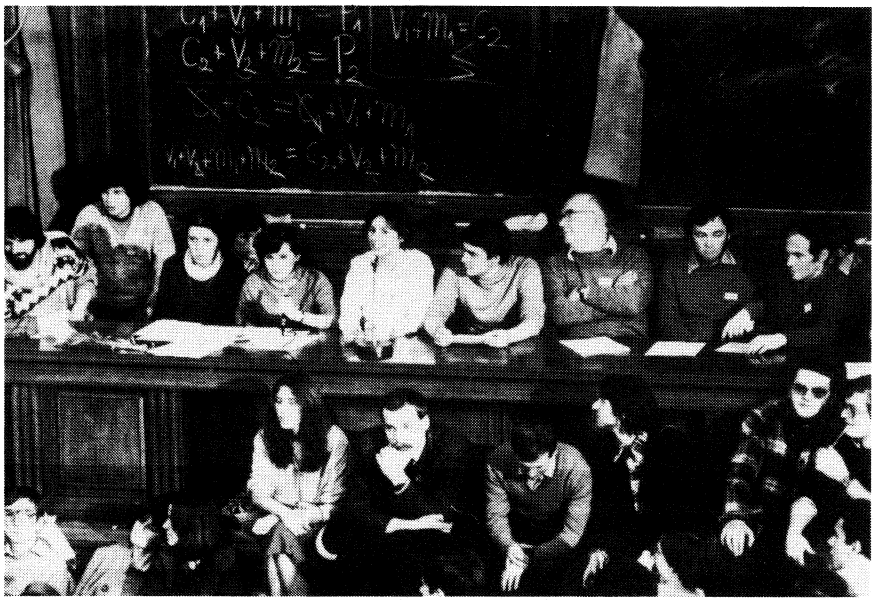

De leiders van de niet-officiële studentenvereniging tijdens een vergadering op 16 febr. 1981. Geheel links vice-voorzitter Robert Czarnota; in het midden achter de microfoon woordvoerster Agnieszka Romaszewska.

Minister Gorski van hoger onderwijs (r.) met vertegenwoordigers van de stakende studenten na het afsluiten van een akkoord op 17 febr.

afgesloten met een akkoord tussen regering en vakbeweging (pag. 252/2 e.v. 1981).
Ondanks dit akkoord werd er ook in febr. op verschillende plaatsen in Polen gestaakt.
Begin febr. braken stakingen uit in het zuiden van Silezië, waar ± 120 ondernemingen met ong. 200.000 werknemers in Bielsko-Biala stil kwamen te liggen. De stakers eisten het ontslag van de gouverneur, Jozef Labudek, en de twee vice-gouverneurs, Antoni Kobiel en Antoni Urbaniec, die werden beschuldigd van curruptie.
De drie betrokkenen dienden op 3 febr. hun ontslag in, maar dat werd door de regering in Warschau geweigerd. Namens de regering werd gesteld, dat de eisen van de stakers neerkwamen op politieke activiteiten van de zijde van Solidariteit, hetgeen in strijd zou zijn met de overeenkomst van Gdansk.

Vakbondsleider Walesa kwam op 2 febr. naar Bielsko-Biala om daat onderhandelingen te beginnen met een regeringsdelegatie, die onder leiding stond van de minister voor administratie, plaatselijke economie en milieubescherming, Jozef Kepa.
Na bemiddeling van de Rooms-Katholieke kerk werd op 6 febr. een akkoord bereikt: het ontslag aan de gouverneur en de twee vice-gouverneurs werd verleend; Franziszsek Hernas volgde gouveneur Labudek op; stakers en stakingsleiders zouden niet worden vervolgd; en het loon over de gestaakte dagen zou volledig worden doorbetaald. Kardinaal Wyszynski, de primaat van Polen, stelde zich persoonlijk garant voor de naleving van de overeenkomst. Daarop werden de stakingen afgelast.

Een ander conflict ontstond in Jelenia Gora, in het Westen van Polen, waar de plaatselijke organisatie van Solidariteit op 9 febr. een staking uitriep, die ong. 450 ondernemingen trof en waarbij ong. 300.000 werknemers betrokken waren.
Hier eisten de stakers, dat een sanatorium, dat gebouwd was voor gebruik door employés van het ministerie van binnenlandse zaken, zou worden overgedragen aan de plaatselijke autoriteiten voor gebruik door de bevolking aldaar.
Op 10 febr. eindigde de staking, nadat alle eisen waren ingewilligd.

Plattelandssolidariteit de facto erkend

Op pag. 115/3 e.v. en 252/1 e.v.-1981 is verslag uitgebracht van de strijd van Plattelandssolidariteit om wettelijke erkenning, een strijd die op 10 febr. 1981 verloren leek, toen het Hooggerechtshof in Warschau in het nadeel van de organisatie besliste.
Na deze beslissing zetten de boeren hun campagne om erkenning af te dwingen echter voort, geleid vanuit hun stakingshoofdkartier in Rzeszow.
De boeren dreigden er o.m. mee alle agrarische produkten van de markt weg te houden, indien hun eisen niet werden ingewilligd.
Op 16 febr. kwam Walesa naar Rzeszow en op 19 febr. bereikten vertegenwoordigers van de boeren en van de regering een akkoord.
In dit akkoord garandeerde de overheid het recht op particulier bezit van landbouwbedrijven, een recht dat zou worden geformaliseerd door er bepalingen over in de grondwet op te nemen; gelijkheid van behandeling van particuliere boeren en boeren in staatsdienst; en uitbreiding van overheidsinvesteringen in de landbouw.
Hoewel in deze overeenkomst niet werd gerept van de erkenning van Plattelandssolidariteit, werd het toch gezien als een feitelijke erkenning van de boerenorganisatie. Dienovereenkomstig werd er op 20 febr. een eind gemaakt aan de bezetting van Rzeszow.

Onrust aan universiteiten

In jan. en febr, 1981 was er onrust aan de Poolse universiteiten. Deze onrust begon op 21 jan., toen zo'n 10.000 studenten de universiteit van Lodz bezetten. Zij legden aan de minister van hoger onderwijs, Janusz Gorski, een aantal eisen voor, die o.m. het volgende inhielden:

Erkenning van een onafhankelijke studentenvereniging.
Afschaffing van de verplichte colleges marxisme-leninisme.
Grotere flexibiliteit van de studieprogramma's.
Meer voorzieningen voor het onderwijs in vreemde talen (waarmee o.m. bedoeld werd, zonder het met zoveel woorden te zeggen, de afschaffing van het verplichte onderwijs in het Russisch).

Op 9 febr. breidde de onrust zich uit naar Poznan en op 16 febr, waren nog eens 20 instellingen van hoger onderwijs bij de acties betrokken.
De acties werden niet al te krachtig door Solidariteit ondersteund; zo riep Walesa op 15 febr. de studenten in Lodz op snel met de overheid tot overeenstemming te komen.

De Poolse studenten besloten om op 19 febr. een algemene staking te beginnen, maar deze staking werd afgelast, nadat op 17 febr. de studenten in Lodz overeenstemming hadden bereikt met een regeringsdelegatie, die werd aangevoerd door minister Gorski en de kort tevoren tot vice-premier benoemde Mieczyslaw Rakowski (pag 116/1 e.v.-1981).

De eisen van de studenten werden alle ingewilligd, met inbegrip van het recht op het oprichten van een onafhankelijke studentenorganisatie, zij het met de beperking, dat deze organisatie in haar statuten een bepaling moest opnemen, waarin de leidende rol van de Poolse communistische partij werd erkend.
Daarnaast moest een bepaling worden opgenomen, die de steun van minimaal 50% van de betrokkenen vereist voor het uitroepen van een staking.
Besloten werd, dat de overeenkomst van Lodz op alle instellingen van hoger onderwijs betrekking zou hebben.
Daarop werd op 18 febr. besloten de algemene studentenstaking af te gelasten. *(Le Monde, The Times, NZZ, Financial Times, FAZ, KCA)*

(Vor. ber. pag. 5 e.v-1982)

MADAGASCAR

AANKONDIGING PRESIDENTSVERKIEZINGEN. UITSTEL PARLEMENTSVERKIEZINGEN, REORGANISATIE KABINET. SAMENZWERING GEMELD. VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Op 10 jan. maakte president Didier Ratsiraka bekend dat hij zich kandidaat zou stellen voor een tweede ambtstermijn van 7 jaar bij de in 1982 te houden presidentsverkiezingen. Wegens gebrek aan geld moesten de andere verkiezingen voor 1982, w.o. parlementsverkiezingen, tot 1983 worden uitgesteld, aldus de president.
Tegelijk maakte hij een economisch programma van zeven punten openbaar. De regering zou worden gereorganiseerd om „Madagascar uit zijn huidige diepe crisis te halen".
Bij deze op 15 jan. doorgevoerde reorganisatie – de vierde sinds de revolutie van 1975 – werden de twee voornaamste „technici" van de regering vervangen, de ministers Rakotovao-Razakaboana (financiën en planning) en Justin Rarivoson (economie en handel) die deze ambten onder president Ratsiraka al sinds 16 mei 1975 hadden vervuld (pag. 524/1-'75). Ook de minister van landbouw, Simon Pierre, moest het veld ruimen. Premier (kolonel) Désiré Rakotoarijaona (sinds 31 juli 1977) werd gehandhaafd. De overige portefeuilles werden als volgt verdeeld:

financiën – Pascal Rakotomavo*; revolutionaire cultuur – mevr. Gisèle Rabesahala; PTT – Rakotovao-Andriantiana; justitie – Gilbert Sambson; transport, bevoorrading en toerisme – Joseph Bedo*; openbare diensten, arbeid en sociale wetten – Georges Ruphin; bevolking en sociale zaken – Rémi Tiandraza; defensie – kolonel Guy Sibon; gezondheid – Jean-Jacques Séraphin; binnenlandse zaken – Ampy Portos; lager en voortgezet onderwijs – Théophile Andrianoelisoa; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek – Ignace Rakoto; voorlichting, ideologische scholing en coöperaties – Bruno Rakotomavo; buitenlandse zaken – Christian Rémi Richard; jeugd en sport – Said Ali Koussay; industrie en handel – Georges Solofoson*; openbare werken – commandant Victor Ramahata*; landbouwproduktie en agrarische hervorming – Nirina Andriamanerasoa*. (* = nieuw)
Volgens Le Monde (17-1) belichaamden Rarivoson en Rakotovao-Razakaboana binnen de leiding de meest kritische stroming t.a.v. de socialistische methodes, die vooral bureaucratie en schaarste hadden opgeleverd. Zij kantten zich eveneens tegen de invloed van de Russen en de Noordkoreanen.
Rakotovao-Razakaboana was in de loop der jaren bovendien in de ogen van de Merina-bourgeoisie van de hooglanden, die vijandig staat tegenover het regime, de incarnatie geworden van de hoop op een mogelijke terugkeer naar het economische en politieke liberalisme. Hij werd nu benoemd tot lid van de opperste raad van de revolutie, waarin hij gemakkelijk kan worden geneutraliseerd, aldus Le Monde.
President Ratsiraka heeft volgens dit blad vooral vertrouwensmannen bevorderd, die hij niet kan verdenken van lauwheid of gebrek aan loyaliteit. Rakotomavo was directeur-generaal van de verzekeringsmaatschappij Aro, terwijl Solofoson verscheidene jaren directeur van het civiele kabinet van president Ratsiraka was.
Rarivoson en Rakotovao-Razakaboana hadden het vertrouwen verworven van de internationale economische kringen, in het bijzonder van het IMF, waarvan de hulp van vitaal belang is voor Madagascar. Hun vertrek dreigt de taak van een armlastig regime te compliceren. Men kan zich, aldus Le Monde, afvragen of personele veranderingen voldoende zijn om een economie te helpen „die bovenal aan structurele kwalen lijdt: achteruitgang van de landbouw, een schuldenlast, incompetentie en corruptie".

Samenzwering gemeld

Op 24 jan. maakte ds. Richard Andriamanjato, lid van de opperste raad van de revolutie (CSR), bekend dat onlangs een komplot was ontdekt dat ten doel had het huidige regime omver te werpen alsmede president Ratsiraka en enkele van zijn medewerkers (o.w. Andriamanjato zelf) te doden. Er zouden ook huurlingen naar Madagascar worden overgebracht om daar met Malagassische ingezetenen contact op te nemen.
Op 27 jan. deelde president Ratsiraka mee dat een hoge officier, twee (r.-k.) priesters en verscheidene anderen i.v.m. de samenzwering waren gearresteerd en dat daar ook huurlingen uit Zuid-Afrika bij betrokken waren. „Verscheidene van de huurlingen die onlangs op de Seychellen opereerden, waren vaak op Madagascar geweest. Stellig beraamden zij operaties hier", aldus de president (*The Times* 28-1).

Eerder, op 3 nov. 1977, had president Ratsiraka Zuid-Afrika beschuldigd van betrokkenheid bij een komplot om „subversieve acties" te organiseren en zijn regering omver te werpen. Die beschuldiging hield verband met de arrestatie van twee Zuidafrikanen – John Ivan Wight en Dave Marais – en een Amerikaan (Edmund Henry Lapperman) op 19 jan. 1977, nadat zij met hun Cessna-vliegtuig tijdens een vlucht van Swaziland naar Reunion zonder toestemming op Madagascar waren geland. De drie werden op 22 maart 1978 door een militair tribunaal elk veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf en een boete van 500.000 Malagassische francs wegens het „schaden van de externe veiligheid" van het grondgebied van Madagascar en het schenden van het Malagassische luchtruim. Deze vonnissen werden op 1 april 1978 door een speciaal militair tribunaal bekrachtigd.
De twee Zuidafrikanen ontsnapten op 19 aug. 1978 via een ondergrondse gang uit hun cel, maar werden een week later in Amborompotsy (60 mijl ten oosten van de hoofdstad) opnieuw gearresteerd.

Op 21 maart 1979 meldde radio-Madagascar dat president Ratsiraka had voorgesteld de buitenlandse „huurlingen" die in Madagascar werden vastgehouden uit te wisselen tegen 51 politieke gevangenen die in Zuid-Afrika waren gedetineerd (o.w. Nelson Mandela). Dit voorstel werd de volgende dag door de Zuidafrikaanse regering verworpen. Het beroep in cassatie van Wight, Marais en Lapperman, op wie het uitwisselingsvoorstel betrekking zou hebben, was kort tevoren afgewezen.

Demonstraties en onlusten in Antananarivo. Staking universiteit

Op 3 en 4 febr. 1981 vergden onlusten in de hoofdstad Antananarivo volgens officiële gegevens 6 doden en 43 gewonden. De onlusten volgden op een demonstratie van duizenden scholieren in het centrum van de hoofdstad ten gunste van een hervorming van de programma's voor het voortgezet onderwijs. Toen de politie ingreep, werd zij met stenen bekogeld. In eerste instantie viel aan beide zijden één dode. De regering kondigde op 3 febr. een nachtelijk uitgaansverbod af en de autoriteiten meldden de arrestatie van verscheidene leraren. Ondanks een samenscholingsverbod vonden op 4 febr. opnieuw betogingen van scholieren plaats; de botsingen met de politie ver-

President Didier Ratsiraka

liepen echter minder gewelddadig. Op 5 febr. keerde de rust terug en werden de lessen op de scholen hervat.
Volgens een officiële zegsman, aldus *Reuter*, stond de scholierenactie los van de in nov. 1980 uitgeroepen staking bij de universiteit, waarover *Le Monde* (5-2-'81) het volgende berichtte:

„...De klachten van de studenten „betroffen, in de eerste plaats, de arbeidsomstandigheden die de laatste jaren ernstig zijn verslechterd. De verklaring is eenvoudig: de regering van president Ratsiraka heeft een ambitieuze „democratisering" van het onderwijs in gang gezet, die heeft geleid tot een snelle groei van het aantal mensen aan de universiteit. Zo zit 70% van de studenten in het eerste en tweede jaar van het hoger onderwijs. Door gebrek aan middelen is de infrastructuur niet aangepast: overvolle collegezalen, schaarste aan copieerapparaten, tekort aan handboeken, de onmogelijkheid practica te organiseren enz.
Een ander verwijt: de invoering van het Malagassisch als onderwijstaal in het voortgezet onderwijs, ten nadele van het Frans, heeft een ernstige achteruitgang van het niveau van de studenten tot gevolg gehad. Docenten en studenten blijven voorstander van het beginsel van de democratisering en van „Malagassisering" van het onderwijs, maar zij betwisten de wijze van uitvoering daarvan. De democratisering van het onderwijs lijkt meer op een „massificatie" van het onderricht dan op een werkelijke gelijkschakeling van de kansen. De voornaamste belanghebbenden zien er vooral een uiting van „demagogie" en van „irrealisme" in.
Sinds het begin van de staking van de docenten in november heeft de overheid (...) verscheidene leden van het stakingscomité gearresteerd, alvorens die enkele uren later zonder verklaring vrij te laten. (...) De regering heeft nooit het verlangen geuit de docenten te betrekken bij de hervormingen van de universiteitsstructuren, welke in de bureaus van de minister van hoger onderwijs, Ignace Rakoto, zijn uitgedokterd.
In de loop van de weken is de beweging geradicaliseerd en heeft zij een politiek karakter gekregen. (...)
In feite droeg de staking vanaf het begin een fundamenteel politiek karakter. Zo verweten de docenten het regime de begunstiging van aanhangers toe te passen (...). Zo zouden de ministeries, volgens een project dat wordt bestudeerd, bij voorkeur, via speciale normaalscholen, jonge kaderleden die trouw zijn aan de partij van de president, de Arema, recruteren..."

Ook reeds op 29 en 30 mei 1978 hadden zich in Antananarivo onlusten voorgedaan. Hoewel aanvankelijk een betoging van stakende studenten de aanleiding tot de uitbarsting van geweld werd genoemd, werden later werkloze jongeren verantwoordelijk gesteld voor de brandstichting (van gebouwen en auto's) en de plunderingen (van winkels). Op 29 mei vielen drie doden. Er werd toen een nachtelijk uitgaansverbod afgekondigd. Op 30 mei werd de arrestatie van 150 personen bekendgemaakt. Op 1 juni verklaarde premier Désiré Rakotoarijaona dat „de knechten van de imperialisten" hadden getracht het regime omver te werpen. Het uitgaansverbod werd op 9 juli 1978 opgeheven.
Op 9 dec. 1980 werd bekendgemaakt dat 40 plunderaars in Antananarivo waren gearresteerd, nadat twee dagen tevoren omstreeks tien winkels (kleding en voedsel) waren geplunderd door groepen jongeren.

Arrestatie en „rehabilitatie" Joana. Einde studentenstaking

De stakende studenten eisten ook de vrijlating van Monja Joana, de leider en oprichter van de MONIMA (Madagascar voor de Madagasken), die in de nacht van 30 nov. 1980 was gearresteerd.
In juni 1977 was Joana met een deel van de MONIMA uit de zes organisaties omvattende regeringsalliantie, het Front nationale pour la défense de la révolution (FNDR), getreden. Sindsdien had hij vanuit Toliary (ex-Tuléar), de hoofdstad van het zuiden en zijn geboortestreek, een „zuivering" van de regering geëist. In het najaar van 1980 ondertekende hij een pamflet, waarin werd opgeroepen tot een nationale staking. Kort na zijn komst naar Antananarivo werd hij in een hotel aangehouden en ondergebracht in het militaire kamp van Ihosy (ca. 600 km ten zuiden van de hoofdstad).
Op 13 febr. 1981 werd bekendgemaakt dat Joana in een brief aan president Ratsiraka elke verantwoordelijkheid van zijn beweging voor de onlusten van 3 en 4 febr. van de hand had gewezen. Hij distantieerde zich van de „obscure krachten", die zich van zijn naam en het prestige van zijn partij bedienden om onlusten teweeg te brengen.
Na in vrijheid te zijn gesteld had Joana op 9 maart een onderhoud met president Ratsiraka. Toen besloot Joana zich opnieuw bij het NDFR aan te sluiten, naar radio-Madagascar de volgende dag bekendmaakte.
T.g.v. de 21ste verjaardag van de onafhankelijkheid van Madagascar werd het nachtelijk uitgaansverbod in Antananarivo op 26 juni opgeheven, terwijl de docenten en scholieren, die op beschuldiging van medeplichtigheid aan de onlusten van februari waren gearresteerd, in voorlopige vrijheid werden gesteld.

Nieuwe onlusten in Antananarivo

Na een voetbalwedstrijd braken op 8 nov. 1981 in Antananarivo onlusten uit. Een twintigtal winkels werd in brand gestoken of geplunderd. Ook de volgende dag duurden de rellen voort. Veiligheidstroepen (ca. 3.000 man) werden ingezet. Zij arresteerden 90 personen, alvorens de rust op 10 nov. was teruggekeerd. Volgens *Le Monde* (4-12-'81) werden 64 personen door de justitie veroordeeld.

In een document d.d. 22 nov. 1981 sprak de bisschoppenconferentie haar verontrusting uit over de algemene achteruitgang van de economische en sociale situatie op Madagascar. In hun verklaring stelden de katholieke bisschoppen o.a.:

„De mensen leven in onzekerheid. De arbeid van verscheidene jaren kan plotseling worden vernietigd door een handjevol mensen. De gewelddaden en plunderingen nemen hand over hand toe. De boeren vluchten weg; zij laten hun huizen en oogsten in de steek. (...) De spanningen die wij periodiek meemaken zouden kunnen worden verklaard door het ontbreken van echt contact tussen de overheid en het volk..."

(Le Monde, The Times; AFP, Reuter)

(Vor. ber. pag. 541-1977)

PRESIDENT RATSIRAKA IN DE SU. RUSSISCHE EN NOORDKOREAANSE WAPENLEVERANTIES

President Ratsiraka bracht van 29 juni tot 5 juli 1978 een officieel bezoek aan de SU. Hij werd daar door het staatshoofd Leonid Brezjnew ontvangen en voerde er besprekingen met minister van buitenlandse zaken Gromyko. Ratsiraka en de Sowjet-leiders betuigden hun steun aan de pogingen van de volken in het gebied van de Indische Oceaan om deze regio tot een vredeszone te maken. Zij riepen op tot de opheffing van alle bestaande buitenlandse bases in het gebied van de Indische Oceaan, terwijl de vestiging van nieuwe bases moest worden voorkomen.
In aug. 1980 verbleef Ratsiraka voor een vakantie van tien dagen in de SU, waar hij op 22 aug. een ontmoeting had met de eerste vice-president W. Koeznetsow. Op 11 sept. 1981 arriveerde hij in Moskou voor een bezoek, waarbij hij op 17 sept. door Nikolai Tichonow (toen eerste vice-premier) werd ontvangen.

Militaire hulp

Op 13 nov. 1978 maakte Ratsiraka bekend dat Madagascar vliegtuigen van het type Mig-21 in de SU had besteld, waarvan de eerste in de loop van 1979 zouden worden geleverd. Enige dagen eerder waren vier door Noord-Korea uitgeleende toestellen van het type Mig-17 op Madagaskar aangekomen; nog vier van die toestellen, gevlogen door Noordkoreaanse piloten, zouden volgen.
Op 22 mei 1980 bevestigde Ratsiraka dat Madagascar wapens in de SU en „bevriende" socialistische landen had gekocht.
Volgens *Le Monde* (5-4-'81) was een begin gemaakt met de levering door de SU van 12 Mig-21 en was een veertigtal tanks in Moskou gekocht, dat bovendien diverse transporttoestellen van het type Antonow-12 met bemanning aan Madagascar had uitgeleend voor 8.000 fr. per vlieguur. Voorts installeerde de SU radarapparatuur op Ivato, de luchthaven van Antananarivo, en in Antseranana (het vroegere Diego-Suarez). In 1981 stemde de SU in met een nieuwe regeling van de schulden en met een financiële bijdrage voor de betalingsbalans ($ 20 mln).
In totaal zouden 120 Russische militai-

re instructeurs dienst doen op Madagascar, terwijl meer dan 200 Noordkoreanen zouden werken in het leger en de veiligheidsdiensten van Madagascar, aldus *Le Monde.*
Volgens *Internationales Afrika Forum* (4/1981) werd in Antananarivo door de SU een officieel voorlichtingscentrum geopend, dat moet dienen voor de versterking van de economische samenwerking en de uitbreiding van de handelsbetrekkingen tussen de SU en Madagascar. De contacten tussen beide staten op ontwikkelingsgebied zijn de laatste jaren aanzienlijk uitgebreid. Naast een nieuw krediet van ca. $ 11 mln stelde de SU alleen al in 1981 231 beurzen beschikbaar (waardoor het totaal aantal Malagassische studenten in de SU tot meer dan 1.000 toeneemt). Bovendien worden meer dan 100 Sowjet-leerkrachten in Madagascar verwacht.

NORMALISERING BETREKKINGEN MET VS

In november 1980 werd Fernando Enrique Rondon tot nieuwe ambassadeur van de VS in Antananarivo benoemd. De betrekkingen tussen Madagascar en de VS waren sinds 1975 gespannen geweest en op ambassadeursniveau onderbroken als gevolg van het besluit van de Malagassische regering van juli 1975 een NASA-volgstation bij de hoofdstad te sluiten (pag. 524/2-'75) en de in 1976 gelastte uitwijzing van ambassadepersoneel over en weer. Sindsdien waren de belangen van beide staten door zaakgelastigden behartigd.
Na het herstel van de diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau werd ook het Amerikaanse culturele centrum op Madagascar heropend, terwijl tussen beide staten diverse handelsovereenkomsten werden ondertekend. (*Internationales Afrika Forum*)

MAURITIUS

MAURITIUS MAAKT AANSPRAAK OP DIEGO GARCIA. UITBREIDING AMERIKAANSE BASIS OP DIEGO GARCIA

De meerderheid van de parlementsleden van Mauritius deed op 26 juni 1980 een beroep op de regering formeel de teruggave van het eiland Diego Garcia door Engeland te verlangen.

Dit eiland in de Chagos archipel werd sinds 1814 als departement van de Britse kolonie Mauritius bestuurd. In 1965, drie jaar voor zijn onafhankelijkheid, stond Mauritius Diego Garcia aan Engeland af voor een bedrag van £ 3 mln. Het werd toen met Aldabra, Farquhar en Des Roches ondergebracht in het British Indian Ocean Territory (BIOT). Het BIOT werd krachtens Brits-Amerikaanse verdragen van 1966, 1970 en 1972 als gemeenschappelijk defensiegebied erkend. Ten behoeve van de aanleg van een Amerikaanse vloot- en luchtmachtbasis werden de ca. 1.200 bewoners van Diego Garcia naar Mauritius geëvacueerd*. Aldabra, Farquhar en Des Roches werden m.i.v. 29 juni 1976 aan de Seychellen teruggegeven bij de onafhankelijkheid van deze eilandengroep.
Hewel de VS Diego Garcia al in 1966 voor 50 jaar van Engeland hadden gepacht, begonnen zij pas in 1971 met de aanleg van de basis. Begin 1980 was de eerste etappe van de werkzaamheden voltooid. Er was toen een landingsbaan van 3.660 m aangelegd. Gereed gekomen waren voorts: acht tanks voor de opslag van ca. 70.000 ton vloeibare brandstof, 28 km geasfalteerde wegen, een elektriciteitscentrale, een radiostation, kazernes voor 600 man alsmede pakhuizen en bestuursgebouwen. De aanleg van een ruim 1.800 meter lange pier was toen nog niet gereed. Het garnizoen bestond begin 1980 uit 25 leden van de Britse marine en 1.200 à 1.400 leden van de Amerikaanse marine, alsdus NZZ (10-1-1980).

Op 4 juli 1980 aanvaardde de topconferentie van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid (OAE) in Freetown met algemene stemmen een resolutie met de volgende inhoud: „Diego Garcia is altijd een integraal onderdeel geweest van Mauritius, een lid-staat van de OAE. Het eiland is niet aan Groot-Brittannië afgestaan voor militaire doeleinden. De militarisering van Diego Garcia is een gevaar voor Afrika en voor de Stille Oceaan als een zone van vrede. Diego Garcia moet onvoorwaardelijk worden overgedragen aan Mauritius, en zijn vreedzaam karakter moet worden gehandhaafd".
Op 7 juli 1980 besprak de premier van Mauritius, Sir Seewoosagur Ramgoolam, in Londen de toekomst van Diego Garcia met de Britse premier, mevr. Margaret Thatcher. Bij zijn terugkeer op Mauritius zei Sir Seewoosagur Ramgoolam op 16 juli 1980 dat hij er mevr. Thatcher op had gewezen dat in 1965 was overeengekomen dat Diego Garcia aan Mauritius zonder compensatie zou worden teruggeven als Engeland het niet meer nodig had.
Op 27 okt. 1980 verklaarde hij tijdens een bezoek aan Delhi (India): „Ik meen dat het de plicht is van Engeland en de VS met ons te praten en ervoor te zorgen dat Diego Garcia deel van Mauritius wordt". Aan het begin van zijn vierdaagse officiële bezoek aan India stelde de premier van Mauritius dat zijn land het herstel van zijn soevereiniteit over Diego Garcia verlangde, omdat het eiland niet aan Engeland

* De Amerikaanse Democratische senator Gary Hart deelde op 24 jan. 1976 te Washington mee dat de Algemene Rekenkamer van het Amerikaanse Congres een geheime financieringsoperatie voor de evacuatie van de bewoners had ontdekt. Het Amerikaanse ministerie van defensie zou Engeland $ 14 mln hebben toegezegd, waarvan toen al $ 11,5 mln was betaald, alsmede enkele miljoenen dollars aan economische en andere hulp. De betaling was verstopt in een contract voor de verkoop van Polaris-onderzeeërs aan Engeland, aldus senator Hart.

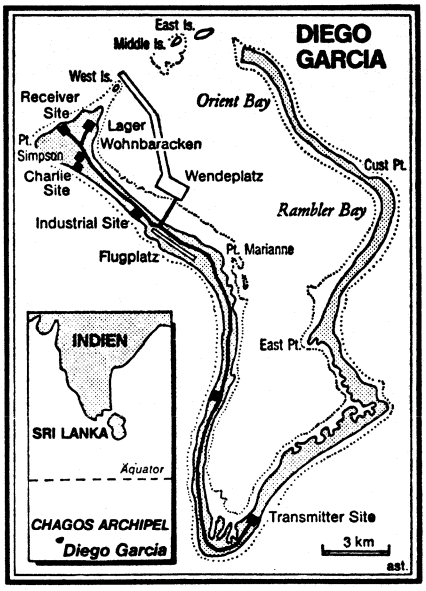

(FAZ)

was afgestaan om daar een militaire basis te bouwen.
Maar in een interview met de *Washington Post,* gepubliceerd in de *IHT* (4/4 april 1981), ze Sir Seewoosagur Ramgoolam dat hij een nieuwe overeenkomst met de VS over Diego Garcia wenste, waarover de VS rechtstreeks met Mauritius konden onderhandelen. Amerikaanse functionarissen wezen er echter op dat Engeland juridisch hun landheer is, zodat zij niet rechtstreeks met Mauritius zaken konden doen.

In genoemd interview zei de premier van Mauritius voorts: „De Amerikaanse aanwezigheid op Diego Garcia is gerechtvaardigd. De Sowjet-Unie doet een forse poging om de Indische Oceaan te destabiliseren. (...) Wij stemden ermee in dat de Indische Oceaan een vredeszone moet zijn. Maar te concluderen dat wij de twee super-mogendheden kunnen overreden hun bases te ontmantelen en hun schepen uit de Indische Oceaan te verwijderen is, meen ik, slechts „wishful thinking"."
Daarentegen noemde president Ratsiraka van Madagascar tegenover de Washington Post „bases in strijd met de vrede". „Daarom vragen wij om ontmanteling van de bases. Toevallig zijn de bases Amerikaans. Als zij Russisch waren zou ik hetzelfde zeggen. Door de Amerikanen te vragen hun bases te ontmantelen, zijn wij tegelijk doende de Russen te beletten bases te bouwen.

Op 16 juli 1981 meldde *NRC/H'blad* dat de Amerikaanse regering een consortium, bestaand uit John Mowlem (Londen), Raymond International, en Brown and Root (uit de VS), een opdracht had verstrekt ter waarde van $ 300 mln om nieuwe faciliteiten te bouwen op Diego Garcia. Het consortium zou drie tot vijf jaar nodig hebben om de opdracht uit te voeren, die bestond uit het verbeteren van de startbaan (zodat die geschikt is voor het gebruik van B-52 bommenwerpers), de

haven, opslagplaatsen, reparatiewerkplaatsen, behuizing voor militairen enz.
Op 13 aug. 1981 stemde de Britse regering volgens *DPA* in met het stationeren van Amerikaanse B-52 bommenwerpers op Diego Garcia.

Diego Garcia en de Indische Oceaan

Over de positie van Diego Garcia in de Indische Oceaan schreef de *NZZ* (4-2-1982):

„Diego Garcia is thans militair wezenlijk belangrijker dan het Sowjet-steunpunt op het Zuidjemenitische eiland Socotra. De VS staan nu aanzienlijk meer exclusieve aanloophavens ter beschikking dan de SU; het probleem van de Amerikanen schuilt veeleer in een gebrek aan schepen en aan personeel, dat hen ertoe dwingt krachten te onttrekken aan de vloten op de Atlantische en Stille Oceaan.

Tot de wedloop naar steunpunten heeft in de eerste plaats de politieke „oliecrisis" bijgedragen: instabiliteit in de Golf-regio, het gevaar van het „oliewapen" (d.w.z. van een boycot op politieke gronden) en het Amerikaanse streven de olieproduktie en de transportroutes zonodig militair te kunnen beveiligen (wat vooral in het economische belang van West-Europa is, waarvan de olievoorziening veel sterker afhankelijk is van de Golf dan die van de VS). Het verlies van Iran als bondgenoot (begin 1979) – als schokeffect en uitgangspunt voor nieuwe Amerikaanse overwegingen – en de Sowjet-invasie van Afghanistan (eind 1979), welke bovendien in zekere zin het bewijs voor de urgentie van een nieuwe strategie leverde, deden de tot dan toe gevolgde conventionele steunpuntenpolitiek als niet meer toereikend voorkomen.
Met het gevaar van een snel Russisch ingrijpen via de voorpost Afghanistan (...) zonder lange waarschuwingstijd vooraf voor de oliestaten, is de z.g. „Blue Water Strategy" van de Amerikaanse marine, die uitging van de beheersing van de Indische Oceaan en de Golf vanuit de Pacific via de aanloophaven Diego Garcia, wat op de achtergrond geraakt. De onder personeels- en materiaalgebrek lijdende Amerikaanse Vijfde Vloot, toch al niet als permanente strijdmacht met een eigen opperbevel in de Indische Oceaan voorzien, heeft tegenover het eind 1979 ontwikkelde concept van de „Rapid Deployment Force" (RDF) aan betekenis ingeboet.
Dit concept van massaal versterkte luchtlandingsdivisies, dat misschien binnen vijf jaar in de gewenste omvang (ca. 100.000 man voor de verdediging van oliestaten of andere crisisgebieden in de Golf of in het Midden-Oosten) „operationeel" kan worden, is verleden jaar november getest met de „Bright Star"-manœuvres in de tot dusver grootste bilaterale oefeningen met Egypte (4.000 Amerikaanse soldaten en een grote vloot van B-52 bommerwerpers), Soedan (350 Amerikaanse soldaten in een anti-putsch-oefening), in Somalia (250 ongewapende Amerikaanse logistieke experts in Berbera) alsmede in Oman (1.000 Amerikaanse soldaten in een amfibische landingsmanœuvre bij de grens met Zuid-Jemen). De oefeningen waren ook een niet mis te verstane waarschuwing aan het adres van Libië, waarop diens bondgenoot Ethiopië plaatsvervangend met de heftigste veroordelingen reageerde.

Oorspronkelijk was Diego Garcia bedoeld als belangrijkste logistieke steunpunt voor de RDF. Thans lijkt het logischer de in de VS gestationeerde speciale eenheden middels een wekenlange en dure luchtbrug via Europa naar een bevriend land zo dicht mogelijk bij het crisisgebied in het Midden-Oosten of de Golf te brengen. In 1980 heeft Washington met Somalia, Kenia en Oman overeenkomsten gesloten over uitgebreidere „faciliteiten" voor marine en luchtmacht en voor verzorgingsinstallaties. Met het gewijzigde RDF-concept zijn Somalia (in Berbera kunnen toch B-52 bommenwerpers landen) en Kenia nog slechts zijdelings van belang.
De VS hebben daarom – en om andere, politieke redenen – niet veel haast zich in Berbera in te richten; daarover beklaagde de Somalische regering zich, omdat de Amerikaanse wapenhulp uitblijft. Volgens mededelingen van de RDF-commandant, generaal Kingston, zijn nieuwe onderhandelingen over een RDF-voorpost met „een staat" in de directe omgeving aan de gang.

De SU poogt – met passende druk op Ethiopië, Mozambique en Madagascar – haar verlies van Berbera (1977) goed te maken. Drijvende dokken werden van Berbera naar de Ethiopische Dahlak-eilandengroep versleept. Op grond van verkenningsfoto's zijn de Amerikanen ervan overtuigd dat het eiland Nocra thans over reparatie- en verzorgingsinrichtingen beschikt, vergelijkbaar met een basis, met een personeelsbestand van 150 man. Het aantal Russische schepen, waaronder atoomonderzeeërs en jagers, dat Nocra per maand aandoet, wordt geschat op 25 à 30. De Ethiopische regering ontkent boos het bestaan van zulke „onderhoudsinrichtingen", maar niet het voor anker gaan van de Sowjet-schepen.
De Sowjets beschikken in Zuid-Jemen en in Ethiopië over communicatie-installaties, welke hen de controle op de Amerikaanse (en sinds kort naast de Franse ook steeds meer Britse en zo nu en dan zelfs Duitse) schepen in de Indische Oceaan vergemakkelijken. Volgens onbevestigde berichten zijn zij van plan aan de Eritrese kust, op de Mount Ali Moussa, lanceerinrichtingen voor raketten te bouwen, waarmee de Rode Zee en eventueel ook de Golfregio en de Straat van Hormoez zouden kunnen worden bedreigd. (Een krant uit Oman heeft beweerd dat zulke raketinstallaties ook in Zuid-Jemen worden gebouwd.)

Een slecht gecoördineerde campagne in de kring van de bijna 40 oeverstaten (...) voor een „oceaan van de vrede" of een demilitarisering resp. een atoomwapenvrije zone in de Indische Oceaan heeft tot dusver geen noemenswaardig resultaat opgeleverd. Niet in de laatste plaats, omdat de initiatiefnemers hun eigen „blokvrijheid" vaak zelf niet overtuigend kunnen aantonen.
Moeilijkheden levert ook de geografische definitie van de Indische Oceaan op, waartoe – aan de kant van het Westen – ook Australië en, met een zekere beperking, Zuid-Afrika (met de onderzeeërsbasis Simonstown en de communicatiebunker van Silvermine) moeten worden gerekend. De VS en de SU hebben hun bilaterale besprekingen over een demilitarisering van de regio reeds jaren geleden afgebroken, o.a. omdat over de geografische begrenzing (de Russen willen ook steunpunten van de VS in de Pacific erbij betrekken) geen overeenstemming kon worden bereikt."

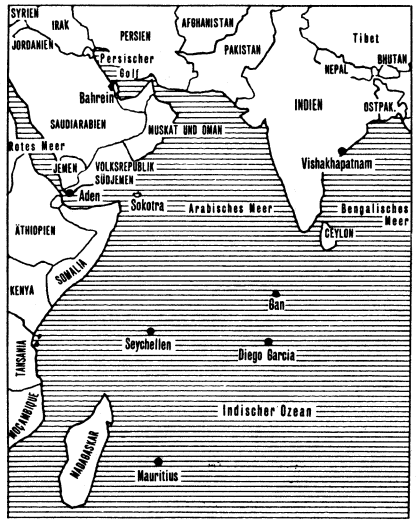

(NZZ)

Geen akkoord tussen Mauritius en Engeland over schadevergoeding

Inmiddels waren vierdaagse besprekingen in Londen tussen een delegatie van Mauritius (met vertegenwoordigers van alle partijen) o.l.v. de minister van sociale zaken, Ragkeswur Purryag, en de Britse regering over een extra schadevergoeding voor de voormalige bewoners van Diego Garcia op 2 juli 1981 zonder resultaat geëindigd. Mauritius verlangde £ 8 mln als aanvulling op de in 1973 overeengekomen £ 650.000. De Britse regering bood £ 1,25 mln plus een bedrag van £ 300.000 in de vorm van hulp. De onderhandelingen over deze schadevergoeding, die 10 jaar eerder waren begonnen, zouden nu via diplomatieke kanalen worden voortgezet.
Maar volgens de leider van de oppositionele Mouvement militant mauricien (MMM), Paul Bérenger, die deel uitmaakte van de delegatie van Mauritius, was de impasse nu volledig. Volgens hem weigerde Engeland ook de gedachte van een eventuele terugkeer van de bewoners naar Diego Garcia te aanvaarden en wenste het een erkenning door Mauritius van de Britse soevereiniteit over de Chagos-archipel. (*The Times, NZZ, Le Monde, Financial Times, FAZ, NRC/H'blad*)

SEYCHELLEN

MISLUKTE STAATSGREEP DOOR HUURLINGEN

In de nacht van 25 op 26 nov. 1981 mislukte op Mahé, het voornaamste eiland van de Seychellen, een poging van zeker 52 huurlingen om het bewind van president France-Albert René omver te werpen.
Een groep van 45 huurlingen o.l.v. de free-lance fotograaf Peter Duffy uit Durban (Zuid-Afrika) arriveerde als „rugbyteam" op 25 nov. om 17.30 uur plaatselijke tijd op het vliegveld Pointe Larue (Mahé) aan boord van een lijntoestel van Royal Swazi Air, met Russische AK-47 automatische geweren in hun koffers en golftassen. Naar later bekend werd, hadden zij zich op 24 nov. in Johannesburg (Zuid-Afrika) verzameld om per bus naar Swaziland te vertrekken; na een overnachting in Holiday Inn te Ermelo waren zij aan boord van het Swazische lijntoestel ge-

gaan. Een aantal andere huurlingen was al eerder, als toeristen, naar de Seychellen vertrokken.
Vrijwel direct na hun aankomst op Pointe Larue raakten de leden van Duffy's team in gevecht gewikkeld met veiligheidstroepen, maar zij slaagden erin de verkeerstoren van het vliegveld te bezetten. Vervolgens wisten zij de niets vermoedende piloot van een Boeing-707 van Air India via de radio binnen te praten (vijf uur nadat zij zelf waren geland), dit toestel te overmeesteren en van brandstof te doen voorzien, waarop zij de piloot opdracht gaven hen naar Durban (Zuid-Afrika) te vliegen.
Bij de gevechten op het vliegveld kwamen twee leden van de veiligheidstroepen om en één van de huurlingen, later geïdentificeerd als Johan Fritz, een 24-jarige ex-parachutist van het Zuidafrikaanse leger en zoon van een directeur van de General Mining Corporation. (Zijn lijk werd door de huurlingen meegenomen naar Zuid-Afrika). Op het vliegveld werden de aankomsthal en de verkeerstoren zwaar beschadigd.

Zuid-Afrika en de huurlingen

Na aankomst op het vliegveld van Durban op 26 nov. lieten de huurlingen eerst de 65 passagiers van de gekaapte Indiase Boeing vrij. Vervolgens gaven de 44 huurlingen zich over aan de autoriteiten. Zij werden geboeid weggevoerd en met een Zuidafrikaans militair toestel naar Pretoria overgevlogen. De Zuidafrikaanse minister van vervoer, Hendrik Schoeman, verzekerde dat de Zuidafrikaanse wet op de betrokkenen zou worden toegepast.

Op 28 nov. verklaarde de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, Pik Botha, dat zijn regering op geen enkele wijze bij de putschpoging was betrokken. Maar hij gaf wel toe dat met zijn ministerie herhaaldelijk contact was opgenomen door personen, die beweerden groepen dissidenten (van de Seychellen) te vertegenwoordigen en „die hoopten onze steun te verkrijgen". Hun was steeds „een grond voor nietontvankelijk verklaring" gegeven, omdat het de politiek van de Zuidafrikaanse regering was zich niet in avonturen van die aard te laten meeslepen, aldus de minister.

NRC/H'blad (30-11-1981) berichtte:
„In kringen van de Zuidafrikaanse huurlingengemeenschap, waaruit de expeditiemacht werd gerecruteerd, wordt openlijk gezegd dat de Zuidafrikaanse autoriteiten op de hoogte waren. Een van deze bronnen zou hebben gezegd dat een hoge regeringsfunctionaris contact had gehad met de groep voordat deze naar de Seychellen vertrok en de manschappen een „het moreel versterkende boodschap" had gegeven. Ook passagiers van de Boeing van Air India (die de huurlingen kaapten toen de staatsgreep mislukte) zeiden dat de huurlingen hun hadden verteld dat Zuidafrikaanse functionarissen van hun plannen afwisten. Een bekende huurlingen-leider, majoor George Schroeder, zegt zelfs dat hij het plan al weken van tevoren aan de Zuidafrikaanse autoriteiten had gemeld.
Majoor Schroeder was benaderd om als expeditie-leider op te treden maar wees dit verzoek af omdat het plan hem niet aanstond. Vervolgens had hij de Zuidafrikaanse autoriteiten op de hoogte gebracht. Ook zij zagen niets in het plan. Majoor Schroeder noemde echter niet de namen van de autoriteiten met wie hij sprak.
Nadat Schroeder het aanbod had afgewezen ging het naar kolonel „Mad" Mike Hoare..."

Reeds op 26 nov. had het avondblad The Star uit Johannesburg gemeld dat de financiering van de coup vanuit de VS was geregeld. De huurlingen hadden elk 1.000 Rand gekregen en hun was 10.000 Rand beloofd als de staatsgreep zou slagen.

Op 1 dec. verzocht president René van de Seychellen Zuid-Afrika de 44 huurlingen uit te leveren.
Op 2 dec. werden 39 van de 44 huurlingen door de Zuidafrikaanse autoriteiten van rechtsvervolging ontslagen en uit de Zonderwater-gevangenis bij Cullinan vrijgelaten. De overige vijf verschenen die dag voor de rechtbank te Pretoria en werden op borgtocht (tot 7 jan.) vrijgelaten; zij werden wegens „kidnapping" in staat van beschuldiging gesteld. Deze vijf waren: de Britten Peter Duffy (40) en Kenneth Dalgliesh (32), de Zimbabweaan Charles Goatley (27), de genaturaliseerde Zuidafrikaan van Italiaanse herkomst Tullio Montea (42) en de legendarische kolonel „Mad" Mike Hoare (62), geboren in Dublin en woonachtig in Hilton (Natal), wiens Vijfde Commando, ook bekend als de „Wilde Ganzen", in de jaren zestig drie veldtochten ondernam voor Moise Tsjombe.
De vrijgelaten 39 huurlingen bestonden volgens persberichten uit 22 Zuidafrikanen, 9 Britten, 5 Zimbabweanen, 1 Amerikaan, 1 Ier en 1 Duitser.
Volgens de Zuidafrikaanse minister van justitie, Louis Le Grange, waren slechts vijf huurlingen in staat van beschuldiging gesteld, omdat de politie met hen genoeg in handen had. M.b.t. de vrijlating van de 39 merkte hij op: „Zeg mij welke wetten zij in Zuid-Afrika hebben overtreden... Zij schoten alleen maar een paar ramen kapot en „ran around in the bush"."

De president van de Seychellen, René, zei op 2 dec. dat de vrijlating van de 39 bewees dat „de Zuidafrikaanse regering bij deze affaire was betrokken". Woordvoerders van de officiële Zuidafrikaanse oppositie noemden de vrijlating „schandalig".
Een woordvoerster van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken liet op 2 dec. doorschemeren dat de VS hun bondgenoten zouden polsen over een mogelijke actie tegen Zuid-Afrika. Zij voegde eraan toe dat de VS al bij de Zuidafrikaanse regering protest hadden aangetekend tegen het besluit de 39 kapers vrij te laten. De woordvoerster herinnerde eraan dat de VS en zes andere staten (Engeland, Frankrijk, West-Duitsland, Canada, Italië en Japan) in 1978 het z.g. Akkoord van Bonn hadden ondertekend, waarbij de ondertekenaars zich verplichtten hun vluchten te staken op landen die weigeren kapers uit te leveren of te vervolgen en daarmee de Conventie van Den Haag schenden. (Het Akkoord van Bonn werd in 1981 voor het eerst tegen Afghanistan toegepast, omdat dit de kapers van een Pakistaans verkeersvliegtuig beschermde.)
Op 5 dec. onderstreepte de Zuidafrikaanse minister van justitie, Jacobus Coetzee, dat de aanklacht wegens „kidnapping" tegen de vijf (een minder ernstig vergrijp dan kaping) slechts „voorlopig" was en dat het volledige dossier over de 45 huurlingen naar de procureur-generaal van de provincie Natal was gestuurd (waar het toestel van Air India landde) voor een definitief besluit over de aanklacht. Hiermee suggereerde hij dat Zuid-Afrika misschien alsnog alle betrokkenen van kaping zou beschuldigen.
In datzelfde weekend onthulde de Zuidafrikaanse plv. hoofdcommissaris van politie, luitenant-generaal Johann Coetzee, dat vele van de huurlingen de indruk hadden dat zij waren opgeroepen om deel te nemen aan een speciale operatie van het Zuidafrikaanse leger. Deze uitlating werd beschouwd als de meest expliciete erkenning tot dan toe van de omstandigheden dat een aantal van de huurlingen reservisten van het Zuidafrikaanse leger waren.
Op 6 dec. ontkenden zowel premier Pieter Botha als minister Louis Le Grange categorisch dat er leden van de Zuidafrikaanse politie of veiligheidspolitie bij de operatie op de Seychellen waren betrokken. Maar een op de Seychellen gevangengenomen huurling, Martin Dolinchek (die in Durban bekend stond als Martin Donaldson), onthulde op 7 dec. volgens *The Times* (8-12-1981) dat hij een hoge officier van Zuid-Afrika's National Intelligence Service (NIS) was. Hij verklaarde tegenover de pers in Victoria dat hij voor de periode van 5 nov. – 17 dec. vakantie had genomen om op de Seychellen voor kolonel Hoare een onderzoek in te stellen ter voorbereiding van de coup, waarbij president René zou moeten worden vervangen door ex-president James Mancham. Zijn superieuren in de NIS hadden zijn plannen niet goedgekeurd en waren er niet van op de hoogte. Hij had hun meegedeeld dat hij op olifantenjacht in het noorden van Zuid-Afrika ging.

Voorts deelde Dolinchek mee dat Kenia had toegezegd, als de putsch slaagde, twee vliegtuigen te leveren om de nieuwe regering naar de Seychellen te

vervoeren alsmede Keniase militairen en politiemannen ter vervanging van de Tanzaniaanse militairen die president René steunden.
De correspondent van *NRC/H'blad* in Johannesburg voegde hieraan op 8 dec. toe:

De huurling Martin Dolinchek is voor Zuidafrikaanse journalisten allerminst een onbekende. In Durban waar hij woonde probeerde hij nauwe contacten met journalisten aan te knopen en hij was een vaste bezoeker van de persclub, waar hij bekend stond als een agent van de geheime dienst Boss (de voorloper van de NIS).

Er bestaat echter een technisch verschil tussen de veiligheidspolitie en de binnenlandse inlichtingendienst. Het zijn geheime diensten; de eerste valt onder het departement van Le Grange, de tweede onder dat van premier Botha.
F. N. Fouche van het regionale kantoor van Zuid-Afrika's National Intelligence Service (NIS) in Durban, waar Dolinchek was gestationeerd, bevestigde dat Dolinchek voor de NIS had gewerkt maar „twee maanden geleden toen ik met verlof was" de dienst had verlaten.

De Keniase president Daniel Arap Moi verzekerde president René in een telegram op 8 dec. dat zijn land op geen enkele wijze in de putschpoging was verwikkeld en daarin ook niet wilde worden betrokken. „Uw land en het mijne onderhouden sinds de onafhankelijkheid hartelijke betrekkingen met elkaar, en het is ronduit absurd en belachelijk, wanneer iemand tracht deze betrekkingen met boosaardige en ongefundeerde beschuldigingen te belasten", aldus de president van Kenia.

President René had volgens de *FAZ* (12-12-1981) tegenover journalisten verklaard dat hij behalve het getuigenis van de huurling geen bezwarende omstandigheden t.a.v. Kenia kende. Maar hij achtte het mogelijk dat enkele „lieden van de regering" van Kenia de hand in het spel hadden gehad. Het was „al lang duidelijk" dat „bepaalde lieden in de Keniase regering noch over „de socialistische politiek van de Seychellen" noch over het nauwe bondgenootschap tussen de Seychellen en Tanzania verheugd waren. Volgens René had een Keniase chartermaatschappij een vliegtuig gehuurd, waarmee ex-president Mancham naar Victoria moest worden overgebracht.

Op 7 dec. deelde de Zuidafrikaanse minister van defensie, generaal Magnus Malan, mee dat hij een commissie van onderzoek had ingesteld om de beweerde deelname van leden van de Zuidafrikaanse defensietroepen aan de putsch op te helderen. President Pieter Botha riep president René op hen alle nuttige aanwijzingen te verstrekken, opdat het recht zijn loop kon nemen. Zuid-Afrika was een staat met een rechtsstelsel, dat op het „Nederlands Romeins recht" was gebaseerd, aldus Botha.

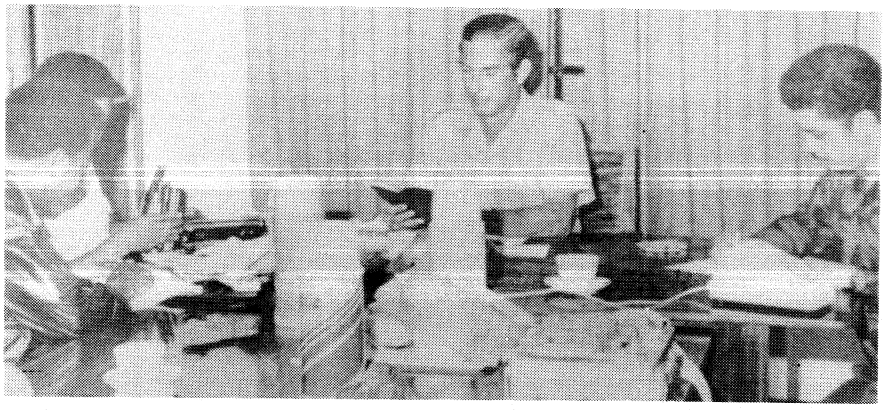

President France-Albert René van de Seychellen tijdens een bijeenkomst van de defensieraad.

Veroordeling Veiligheidsraad

Op 15 dec. veroordeelde de Veiligheidsraad eenstemmig de door huurlingen georganiseerde poging tot staatsgreep op de Seychellen. Deze staat had op 9 dec. om een spoedzitting van de Raad gevraagd.
Voorts besloot de Raad eenstemmig een drie leden tellende commissie van onderzoek in te stellen.

Ontwikkelingen op de Seychellen

Direct na de mislukte coup werd op de Seychellen een nachtelijk uitgaansverbod afgekondigd. Op 26 nov. arriveerde een contingent Tanzaniaanse militairen in Mahé. Op 30 dec. erkende majoor James Michel, minister van voorlichting en stafchef van het leger, voor het eerst de aanwezigheid van 400 Tanzaniaanse militairen in de archipel. Deze „vullen nu onze defensiekrachten op de luchthaven en bij de kustverdediging aan om ons te helpen toekomstige agressie tegen te gaan. Zij blijven tot onze defensiemacht op elke mogelijke gebeurtenis berekend is", aldus majoor Michel.
NRC/H'blad (31-12-1981) tekende hierbij aan:

„De Tanzaniaanse militaire bijstand aan de Seychellen is niet nieuw. Toen de huidige linksgeoriënteerde president Albert René in 1977 via een geslaagde staatsgreep de macht op de eilandengroep overnam van James Mancham, vroeg en kreeg hij de steun van enkele honderden militairen uit Tanzania en Madagascar.
In 1979 sloten Tanzania en de Seychellen na een tweede mislukte couppoging tegen president René een defensieverdrag, waarbij 300 Tanzaniaanse militairen op de Seychellen werden gestationeerd. Toen René in juni 1980 opnieuw melding maakte van een mislukte staatsgreep, die zou zijn georganiseerd door de Fransman Chevallerau, vroeg hij om versterking van de eenheden van Tanzania en Madagascar. In hoeverre die versterking ook kwam, is onduidelijk. Volgens welingelichte bronnen bevonden zich medio vorig jaar nog 140 Tanzaniaanse militairen op de Seychellen onder wie 30 militaire instructeurs. Anderzijds heeft het regime-René militairen van de Seychellen voor opleiding naar Tanzania, Algerije en Sowjet-Unie gestuurd.
Het leger van de Seychellen telt ongeveer 800 man, werd lange tijd uitsluitend door het Westen bewapend, maar kreeg vorig jaar ook de beschikking over Russische artillerie en Sam-7 luchtafweerraketten.
Verder kan president René nog beschikken over een ongeveer 2000 man sterke militie."

Op 5 jan. verschenen zeven sinds de putschpoging gearresteerde buitenlanders – vier Zuidafrikanen (o.w. een vrouw), twee blanke Zimbabweanen en een Brit – voor het hooggerechtshof van Mahé. Zij werden beschuldigd van verraad en het voeren van oorlog tegen de Seychellen of het voorbereiden daarvan.

Zuid-Afrika vervolgt huurlingen

Op 5 jan. maakte de procureur-generaal van de provincie Natal, Cecil Rees, bekend dat de 39 aanvankelijk van rechtsvervolging ontslagen huurlingen alsnog in staat van beschuldiging waren gesteld.
Hoewel die dag tegen alle 45 huurlingen arrestatiebevelen werden uitgevaardigd, werden enkele van hen opnieuw tegen borgtocht in vrijheid gesteld.
Alle 45 huurlingen moesten op 18 jan. in Durban voor de politierechter verschijnen op beschuldiging van overtreding van de wet op de burgerluchtvaart van 1972 (anti-kapingswet). Op 18 jan. kwamen daar extra aanklachten bij: het in gevaar brengen van de veiligheid op het internationale vliegveld van Mahé en het bedreigen van de goede orde en de discipline op dit vliegveld.
Uit de mededeling van Rees bleek dat de op de Seychellen gezochte Amerikaanse huurling, Charles Dukes, in een militair hospitaal in Durban verbleef, nadat hij bij de gevechten op het vliegveld zwaar gewond was geraakt. (*The Times, NZZ, Le Monde, NRC/H'blad, FAZ*) (Vor. ber. pag. 112-1980)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

ZIMBABWE: MUGABE ONTSLAAT NKOMO

Op 17 febr. ontsloeg premier Robert Mugabe zijn coalitiepartner, minister zonder portefeuille Joshua Nkomo, en drie andere vertegenwoordigers van het Patriottisch Front (PF) in het kabinet: Josiah Chinamano (minister van transport en plv. PF-leider), Joseph Msika (minister van natuurlijke hulpbronnen en waterstaat; secretaris-generaal van het PF) en Jini Ntuta (onderminister van mijnbouw). Zij werden beschuldigd van een samenzwering om de regering ten val te brengen. Volgens Mugabe had Nkomo al bijna twee jaar lang een samenzwering beraamd. Hij had kort na de onafhankelijkheid generaal Peter Walls, toen de militaire bevelhebber, gevraagd „een bijeenkomst met de Zuidafrikanen te arrangeren", maar Pretoria had het aanbod tot besprekingen van de hand gewezen, aldus Mugabe. In totaal zou Nkomo tweemaal de steun van Zuid-Afrika hebben gezocht.
Nkomo noemde Mugabe's beschuldigingen „regelrechte leugens", bedacht als excuus om hem kwijt te raken.

Vier andere PF-vertegenwoordigers in het kabinet mochten aanblijven van de premier, die nog onderstreepte geen onschuldige PF-leden te willen straffen. Tot die vertegenwoordigers behoorden Clement Muchachi (minister van openbare werken), Daniel Ngwenya (minister van wegen, wegverkeer en PTT) en Cephas Msipa (onderminister van mankracht). Maar Nkomo liet weten: „Wij zijn deze regering als een partij binnengetreden en wij zullen deze regering als een partij verlaten." Hoewel Muchachi op 19 febr. zijn aftreden bekendmaakte, bleven de overige drie PF-vertegenwoordigers voorlopig aan.

Nkomo's ontslag volgde op de ontdekking van grote wapenvoorraden bij boerderijen van het Patriottisch Front, die daar volgens Mugabe waren verborgen voor een „oorlog" tegen zijn regime.

Wapenvoorraden

Op 6 febr. werden in een boerderij van het Patriottisch Front te Ascot (op 25 mijl van Boelawayo) meer dan 4.000 automatische wapens alsmede luchtdoelgeschut en SAM-7 luchtdoelraketten gevonden. Volgens premier Mugabe bleek uit die opslagplaats dat het Patriottische Front „zich bij ons in de regering aansloot om ons aan 't lijntje te houden, terwijl het plannen beraamde voor een eventuele overname van de regering".
Staatsminister Emmerson Munangagwa zei op 7 febr. tegen journalisten dat de wapens, genoeg voor een brigade, werden gevonden tijdens een zoekactie die zes weken eerder was gestart. Naar zijn zeggen waren de gevonden wapens grotendeels uit de SU en andere Oostblokstaten afkomstig.
Op 8 febr. ontkende Nkomo in een interview te Boelawayo dat hij of zijn partij op de hoogte waren geweest van de omstandigheid dat er wapens in de boerderijen waren verborgen. Naar zijn zeggen konden die wapens daar zijn verborgen „door een of ander persoon om op een geschikt tijdstip te worden ontdekt". „Laat mij heel categorisch zeggen dat het Patriottisch Front geen opstandige actie beraamt", aldus Nkomo.
Op 10 febr. meldde de *Herald* dat nog meer wapens in Matabeleland waren ontdekt. Volgens staatsminister Munangagwa waren op 8 febr. in een boerderij van de ZAPU twee wapenopslagplaatsen en 30 militaire voertuigen aangetroffen.

Op 14 febr. zei Mugabe tijdens een massabijeenkomst in Marandellas dat zijn regering die week een besluit zou nemen over de toekomst van de coalitie met Nkomo's Patriottisch Front. Terwijl hij Nkomo en zijn partij omschreef als „een cobra in het huis", merkte Mugabe op: „De enige manier om een slang aan te pakken is toe te slaan en zijn kop te vermorzelen." Volgens de premier zou PF-functionarissen worden gevraagd het bestaan van de wapenopslagplaatsen te verklaren. Een optreden van zijn eigen ZANU (PF) kon de komende week worden verwacht. Terwijl zijn partij ernaar had gestreefd Zimbabwe's onafhankelijkheid te consolideren, had het PF wapens opgeslagen om 20.000 man te bewapenen en „weer een oorlog te beginnen", aldus Mugabe. Naar zijn zeggen had het PF sinds de onafhankelijkheid omstreeks 25 boerderijen en 30 zaken overal in het land gekocht.
Na een spoedzitting van het uitvoerend comité van het PF in Boelawayo op 14 febr. werd een verklaring uitgegeven waarin werd ontkend dat men iets van de wapenopslagplaatsen afwist, terwijl ook elke medewerking aan een komplot werd tegengesproken. Getracht werd de verantwoordelijkheid af te schuiven op elementen van de ZIPRA (de militaire vleugel): het grootste deel van de wapens was niet eigendom van de partij, maar van een na de oorlog door vroegere guerrillastrijders gestichte coöperatie.
In het regeringsgezinde blad de *Herald* werd op 15 febr. in een hoofdartikel verlangd dat Nkomo wegens verraad zou worden aangeklaagd.
Op 16 febr. werden elf bedrijven, geassocieerd met PF-leden, tot onwettige organisaties verklaard en onteigend. Die bedrijven, w.o. boerderijen, hotels en investeringsmaatschappijen, vormden volgens minister Hove van binnen-

Robert Mugabe (l.) en Joshua Nkomo (r.) als gezamenlijke leiders van het Patriottisch Front op 10 sept. 1979, vlak vóór de opening van de constitutionele conferentie i.z. Rhodesië in het Lancaster House te Londen.

Weekblad 51ste jaargang No. 2627, pag. 32927-32942

landse zaken „gevaren voor de landsverdediging en de nationale veiligheid".
Ook op 16 febr. deed de politie een inval in het hoofdkwartier van het PF in Salisbury.
NRC/H'blad (18-2) berichtte:

„...Mugabe toonde zich woedend en geschokt door de aanwezigheid van grote wapenvoorraden op bezittingen van het Patriottisch Front. Toch is het bekend dat tussen april 1980 en februari 1981 zes volledige treinladingen wapens vanuit Nkomo's guerrillakampen in Zambia naar de guerrilla-verzamelplaatsen Exxexvale en Gwaai River in West-Zimbabwe gingen. Deze wapens passeerden op normale wijze de grens tussen Zambia en Zimbabwe en werden daar ongetwijfeld geregistreerd. Toen de guerrillawapens vorig jaar na veel vertraging bij de centrale overheid werden ingeleverd, schatten regeringsfunctionarissen in Salisbury al dat ruim de helft van de wapens van het Patriottisch Front niet was ingeleverd. Toch begon de regering-Mugabe pas enkele weken geleden, na een heftige campagne voor de één-partij-staat, op nogal voor de hand liggende plaatsen als bezittingen van het Patriottisch Front te zoeken.
Verder beschuldigde Mugabe het Patriottisch Front van aanvoer van extra wapens vanuit Angola en van pogingen om via de destijds uitgewezen blanke Rhodesische legerchef Peter Walls Pretoria voor een staatsgreep tegen Mugabe te interesseren. In hoeverre het Patriottisch Front recent wapens uit Angola liet overkomen, is voor buitenstaanders onmogelijk na te gaan. Vast staat dat Nkomo tijdens de oorlog ook aanzienlijke wapenvoorraden in Angola aanlegde, toen de Rhodesische aanvallen tegen doelen in Zambia steeds heviger werden. Nkomo bood Mugabe kort na de onafhankelijkheid nog vergeefs enkele kratten verpakte MIG-straaljagers aan, die in Angola stonden..."

Volgens *The Observer* (21-2) waren tussen november 1981 en begin 1982 drie grote wapenopslagplaatsen ontdekt, maar die vondsten hadden de autoriteiten volgens Mugabe niet ernstig verontrust, daar bekend was dat verdachte ZIPRA-leden wapens hadden verborgen voor de mogelijke opleving van sektarisch geweld.
De ironie, aldus *The Economist* (20-2), is dat het Patriottisch Front vooral wapens heeft gehamsterd vanwege zijn vrees voor de intenties van Mugabe's ZANU (PF) op lange termijn. De ZANU steunt op de Shona (77% van de bevolking) en het PF op de Ndebele (19%). Die vrees werd bepaald niet weggenomen door Mugabe's herhaaldelijke uitspraken over een één-partij-staat.
Nog in het weekeinde van 17 jan. had Mugabe bevestigd dat hij van plan was ernst te maken met de oprichting van een één-partij-staat. Hij stelde dat zijn ZANU (PF) en het Patriottisch Front van Nkomo overeengekomen waren binnen twee weken besprekingen te beginnen over een fusie van hun partijen. Er zou in Zimbabwe geen andere partij dan de ZANU (PF) regeren en die zou voor altijd aan de macht blijven, aldus Mugabe.
Nkomo verklaarde echter op 18 jan.:

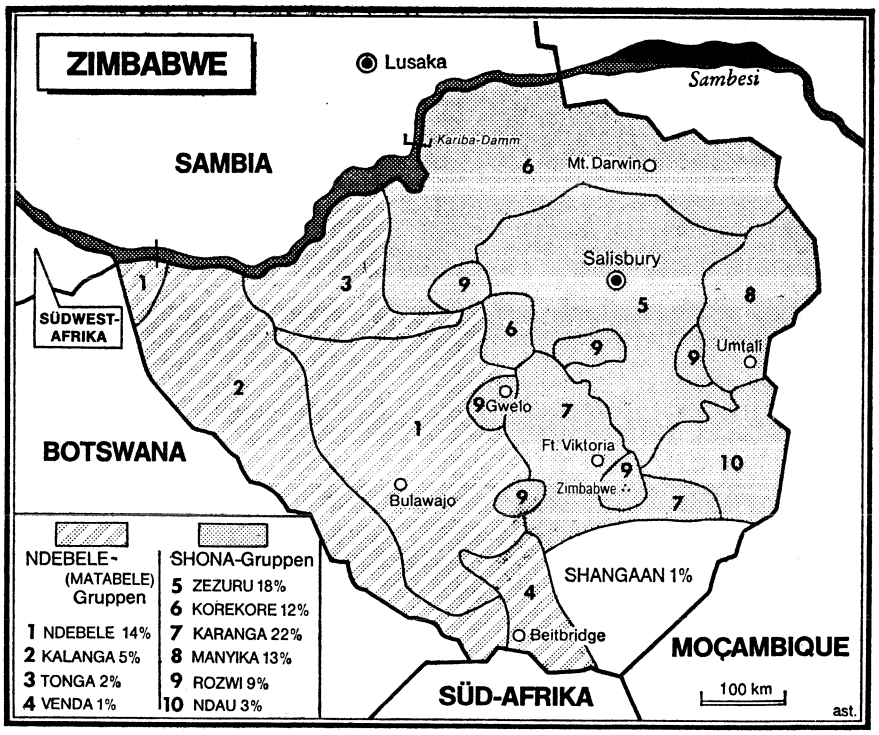

(FAZ)

„Wij kwamen nooit overeen een bijeenkomst te houden. Ik zou niet naar zo'n bijeenkomst gaan." „Wij zullen niet door ZANU (PF) worden opgeslokt. Wij zullen de komende verkiezingen winnen", aldus de leider van het Patriottisch Front. Verwijzend naar Mugabe's verklaring dat ZANU (PF) de voornaamste politieke kracht was, merkte Nkomo op dat zulks in strijd was met het document van Lancaster House „dat duidelijk stelt dat het parlement de hoogste macht is en niet enige politieke partij". Hij zei bitter teleurgesteld te zijn over Mugabe's toespraak: „Ik geloofde dat wij samenwerkten voor vrede en eenheid... maar je kunt eenheid niet afdwingen."

Volgens *The Times* (6-2) voerden Mugabe en Nkomo, vergezeld van hoge medewerkers, vervolgens echter drie uur lang besprekingen over de mogelijkheid van een fusie van hun partijen. Na die besprekingen, die kort vóór de wapenvondsten plaatshadden, werd geen communiqué uitgegeven.

Mugabe's streven naar één-partij-staat. Waarschuwingen aan Smith en Moezorewa

In de tweede helft van augustus 1981 maakte Robert Mugabe een vierdaagse toernee door de oostelijke districten van Zimbabwe, mede om zijn ZANU (PF) partij te reorganiseren en nieuwe leden te recruteren na het ontslag van Edgar Tekere eerder die maand (zie pag. 795/1-'81), aldus *The Times* (25-8-'81). Tijdens die toernee zei Mugabe op een bijeenkomst in de provincie Manicaland in het weekeinde van 23 aug.: „Wij zullen u ergens in de toekomst vragen of u een één-partij-staat wenst. Als u, het volk, uw instemming ermee betuigt dat wij die (staat) moeten hebben, dan zullen wij die krijgen en zal niemand bij machte zijn ons daarbij in de weg te staan." Mugabe herhaalde dat een één-partijstelsel niet aan het land zou worden opgelegd. Een referendum zou daarover beslissen. Maar details m.b.t. de criteria van zo'n referendum gaf Mugabe niet. Hij wees erop dat het meer-partijen-stelsel tot verspilling leidt en tot „een politiek van het negativisme waarvoor geen plaats is in een jong land als het onze". ZANU (PF) beschikte over 57 van de 100 zetels in het Huis van Afgevaardigden.
Een functionaris van Mugabe's partij verklaarde toen in Salisbury: „De ZANU (PF) moet de grootste en meest efficiënte organisatie van het Afrikaanse continent worden, waarin ook plaats is voor de andere Zimbabweaanse partijen." Dat waren het Patriottisch Front, PF (ZAPU), van Joshua Nkomo (20 zetels), het blanke Republikeinse Front (RF) van Ian Smith (20 zetels) en de United African National Council (UANC) van bisschop Abel Moezorewa (3 zetels).
NRC/H'blad (25-8-'81) merkte op:

„...Van de Zimbabweaanse partijleiders toont alleen premier Mugabe, aanvoerder van de ZA-

NU-PF en van de etnische meerderheid van de Shona, zich een uitgesproken voorstander van het één-partij-systeem.
Zijn minister zonder portefeuille Joshua Nkomo, leider van het Patriottische Front en van de etnische minderheid van de Ndebele heeft duidelijke reserves. Nkomo omschreef het één-partij-systeem eerder dit jaar als „een ideaal, dat alleen kan slagen met steun van álle Zimbabweanen". Maar Nkomo heeft daar blijkbaar, voor wat zijn Ndebele-achterban betreft een zwaar hoofd in, want gister zei hij, dat de invoering van een één-partij-systeem Zimbabwe nu zou destabiliseren.
De meeste Zimbabweaanse blanken, die volgens de destijds in het Londense Lancasterhouse ontwikkelde grondwet tien jaar lang vastrecht hebben op 20 parlementszetels, zetten bij het horen van het woord één-partij-systeem doorgaans hun stekels op.
Zij associëren dit systeem niet zelden met dictatuur. Soms met recht, maar vaak ook niet. Want er zijn zowel totalitaire als tamelijk liberale één-partij-staten. In de laatste categorie bleven controlemechanismen zoals een grondwet, een onafhankelijke rechterlijke macht en een scheiding tussen uitvoerende en wetgevende macht intact, terwijl binnen de eenheidspartij ruimte bleef bestaan voor politieke competitie. De pragmaticus Robert Mugabe wekt sterk de indruk dat hij op zo'n laatste oplossing mikt.
Niettemin blijft het een feit, dat het huidige meer-partijen-stelsel in Zimbabwe volgens de huidige grondwet slechts met instemming van alle 100 parlementariërs, de 20 blanken inbegrepen, kan worden ingeruild voor een één-partij-stelsel. In blanke kring wijst men er dan ook op dat het doordrukken van een één-partij-systeem via een referendum ongrondwettig zou zijn. Mugabe hoopt blijkbaar dat het verzet van de blanken geleidelijk zal wegsmelten in het besef dat ze vanuit een ZANU-PF-eenheidspartij meer invloed kunnen uitoefenen dan vanuit het blanke Republikeinse Front, dat politiek geheel aan de zijlijn staat.
Maar bij tussentijdse verkiezingen bleek onlangs (zie pag. 795/3-'81) duidelijk, dat Ian Smith, een verwoed tegenstander van het één-partij-stelsel, nog altijd de onbetwiste blanke leider is. Vandaar dat de Zimbabweaanse premier bij het realiseren van zijn ideeën over het één-partij-stelsel voorzichtig zal moeten manoeuvreren en vandaar ook dat hij nog geen datum noemde voor een referendum over deze kwestie."

Op 25 aug. beschuldigde Nkomo in een verklaring voor de pers Mugabe ervan de 5de legerbrigade, opgeleid door 102 Noordkoreaanse militaire adviseurs (zie pag. 793/3-'81), te hebben gevormd „om mogelijk een één-partijstaat te creëren".

Tijdens een tweede toernee, ditmaal in de provincie Mashonaland, dreigde Mugabe op 27 aug. in Chinamorha dat bisschop Moezorewa zou worden gedetineerd, als hij zijn beweerde subversieve activiteiten niet staakte. Volgens de premier werden Moezorewa en ds. Ndabaningi Sithole (leider van de ZANU) permanent in de gaten gehouden, omdat zij „zich met de vijand bleven inlaten". Voorts werd ex-premier Ian Smith gewaarschuwd voor het afleggen van „subversieve" verklaringen. Tegelijk riep de premier de drie politici op zich aan te sluiten bij zijn politiek van verzoening tussen de rassen en de onderling wedijverende politieke partijen.

In een interview met de *Herald* sprak de minister van binnenlandse zaken, Richard Hove, op 29 sept. over minderheidsleiders die verklaringen aflegden welke strijdig waren met de verzoeningspolitiek van de regering. „Als deze partijen een groot tekort aan waardering voor de regering blijven tonen, dan zullen wij de wet toepassen", aldus minister Hove. Hij liet weten dat de regering openbare politieke bijeenkomsten van minderheidspartijen zou kunnen verbieden, als die erop uit waren ontevredenheid te wekken.
Op 12 okt. werd de minister van gezondheid, Herbert Ushewokunze, die beschouwd werd als een van de radicaalste ZANU (PF)-leden, zonder opgaaf van redenen ontslagen. Maar een officiële bron meldde volgens *AFP:* „De positie van Ushewokunze was moeilijk te verenigen met de politiek van verzoening met de blanken." (Zie ook pag. 795/1-'81)
Op 15 okt. kondigde de regering tot nader order beperkingen af voor politieke bijeenkomsten en optochten. Die moesten voortaan zeven dagen tevoren bij de politie worden aangemeld (voordien twee dagen), die daarvoor nu toestemming moest verlenen. Deze bepalingen, die niet voor bijeenkomsten met ministers golden, werden op 16 okt. met de publikatie in het staatsblad van kracht.
Op 21 okt. startte Mugabe een toernee door Matebeleland, het gebied dat de basis vormt van Nkomo's Patriottisch Front. Naar de *Herald* op 22 okt. meldde, dreigde Mugabe ex-premier Ian Smith te zullen arresteren en „in de gevangenis" te laten werpen, als deze met Zuid-Afrika collaboreerde.
In Plumtree verzekerde Mugabe op 23 okt. aanhangers van Nkomo dat Zimbabwe geen één-partij-staat zou worden voor zij hun toestemming gaven. Als zij wensten dat Zimbabwe's huidige regeringsstelsel zou blijven bestaan, dan zou dat gebeuren. „Wij willen u geen één-partij-staat opdringen, maar wij gaan door in de hoop dat u zult veranderen." Hij voegde daaraan toe: „Er zijn slechts twee partijen in Zimbabwe. Als zij de handen ineen slaan via een overeenkomst, dan zullen wij een één-partij-staat hebben." Na een bijeenkomst in Ntabazinduna (ten oosten van Boelawayo) verklaarde Mugabe zijn houding aldus: „De politiek van verzoening betekent nooit de voortzetting van het meer-partijen-systeem. Wij geloven in het één-partij-systeem en wij trekken erop uit om dit aan de mensen te verkopen." Volgens *The Times* (26-10-'81) maakte Mugabe tijdens zijn goedbezochte toernee duidelijk te geloven dat „hij, als hij een fusie tussen zijn ZANU (PF) en Nkomo's PF tot stand kon brengen, een mandaat zou hebben om een één-partij-systeem in te voeren". Voorts verklaarde hij over bewijzen te beschikken dat Ian Smith en bisschop Moezorewa betrokken waren bij „ondergrondse activiteiten".
In het weekeinde van 1 nov. verbood minister Hove van binnenlandse zaken voor het eerst sinds de invoering van

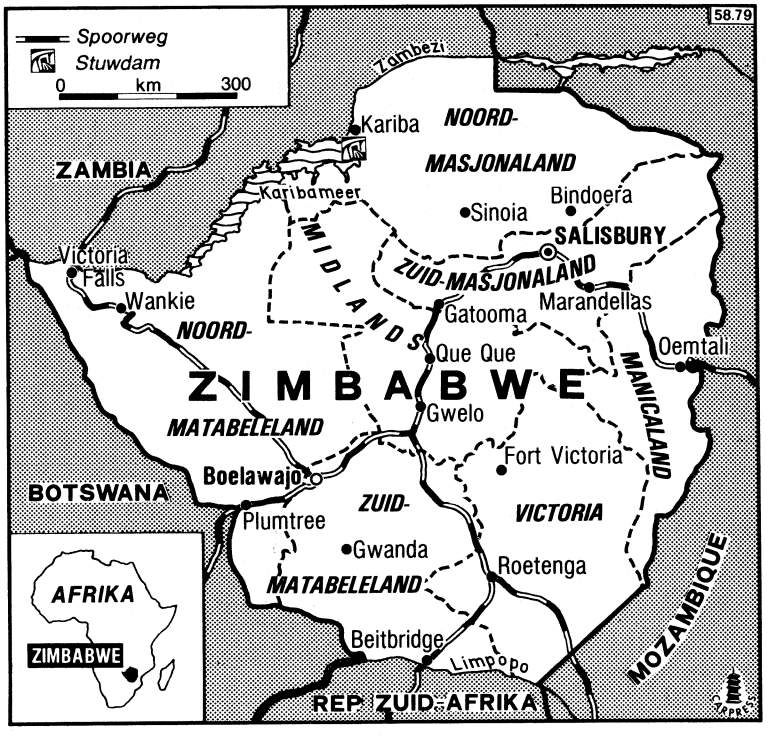

de wettelijke beperkingen op 16 okt. drie politieke bijeenkomsten, waaronder één van Nkomo's PF. Daarentegen werd een manifestatie van de ZANU (PF) toegestaan.
Op 2 nov. verklaarde de minister van plaatselijk bestuur, Eddison Zvobgo, dat de ZANU (PF) van plan was alle andere politieke partijen op te doeken.

„Ik ben ervan overtuigd," aldus Zvobgo, „dat de ZANU (PF) voor het midden of het einde van 1982 zodanig zal zijn gereorganiseerd, dat het voor andere partijen onmogelijk zal zijn nog te opereren.
Zvobgo, een van de invloedrijkste ministers en een naaste medewerker van premier Mugabe, omschreef het huidige meer-partijen-stelsel in Zimbabwe als „verdeling zaaiend" en „meer dan dwaas". Hij onthulde, dat de regerende ZANU (PF) een commissie had ingesteld om een strategie te ontwikkelen waarmee de andere politieke partijen konden worden uitgeschakeld. De minister voegde daaraan toe dat de Zimbabweanen zelf zullen beslissen of ze een één-partijstaat wensen. „Als zij akkoord gaan met onze fundamentele doelstellingen en onze vaststaande visie op de toekomst, zal automatisch de één-partij-staat worden afgekondigd", aldus Zvobgo.

Voorts zei hij dat de ZANU (PF) bezig was „valkuilen in de grondwet" te omzeilen. Als voorbeeld noemde hij: „Hoewel de regering formeel verplicht is blanke boeren bij onteigening ten behoeve van hervestiging van landloze zwarten schadeloos te stellen, negeert zij blanke boeren die nu in tranen komen klagen dat zwarten hun grond hebben bezet".
Over de landhervorming en de positie van Mugabe berichtte de *Volkskrant* (20-10-'81) in een reisverslag van buitenland-redactrice Janny Groen o.m.:

„...De huidige radicale verdeling van grond in 1930 ontstaan na invoering van de beruchte landtoewijzingswet, die bepaalde dat zo'n 7000 blanke boeren 18 miljoen hectare van de meest vruchtbare grond mochten verdelen, terwijl 5 miljoen zwarte boeren zich in de TTL's (Tribal Trust Land) met 16 miljoen hectare minder landbouwgrond moesten behelpen. De blanke boeren ontwikkelden een grootschalige landbouw en maakten zich tot een onmisbare schakel in Zimbabwe's voedselvoorziening. In 1979 produceerden ze 75% van de maïs en 90% van de handelsgewassen.
Toch wil Mugabe in de komende drie jaar ongeveer twee miljoen hectare land over 35.000 gezinnen herverdelen. (...)
Het hervormingsprogramma, dat voornamelijk door Groot-Brittannië en andere Westerse donors gefinancierd wordt, komt uiterst traag op gang. Tot nu toe zijn slechts 1200 gezinnen aan een stukje grond van 5 hectare geholpen.
Een groot aantal boeren is duidelijk niet van plan jaren te gaan zitten wachten op hun rechtmatig lapje grond. Naar schatting 50.000 tot 60.000 zwarte boeren zijn inmiddels tot illegale landbezetting overgegaan. De „krakers" hebben van riet en leem vluchtige hutjes opgetrokken op door blanken verlaten landerijen en zijn druk bezig de grond landbouwrijp te maken voor het komende regenseizoen.
Dr. Sydney Sekeramayi, de minister van landhervorming en plattelandsontwikkeling, heeft diverse malen gedreigd de krakers van het land te zullen zetten, desnoods met geweld. „We kunnen geen illegale landbezettingen toestaan", legt hij uit. „De krakers doorkruisen het regeringsbeleid. We hanteren stringente criteria. Alleen mensen zonder bezit, zonder land, zonder werk komen voor grond in aanmerking."
In ZAPU-kring zet men echter grote vraagtekens achter het landtoewijzingsbeleid van de regering. Men heeft er sterk de indruk dat aan leden van de ZANU (de partij van Mugabe) voorrang wordt verleend. „Niet alleen krijgen ze de beste grond, ook de betere baantjes worden voor de ZANU-leden gereserveerd," zegt een vertegenwoordiger van de ZAPU, de partij van Joshua Nkomo.
De man vraagt nadrukkelijk hem niet met name te noemen. „Mugabe houdt niet van kritiek," schampert hij. „Kritiek zaait immers verdeeldheid en Mugabe heeft nu juist een campagne op touw gezet om van Zimbabwe één grote ZANU-familie te maken. Wie niet vóór ZANU is wordt al snel voor een collaborateur met Zuid-Afrika uitgemaakt." Hij doelt hiermee kennelijk op Mugabes recente uitval naar bisschop Abel Moezorewa, de leider van de UANC, die ervan beschuldigd wordt een eigen leger in Zuid-Afrika in training te hebben om het huidige bewind omver te werpen. Op een bijeenkomst van zo'n 2000 ZANU-jongeren in Dzimbahwe zei Mugabe onlangs: „Wees gerust, wij zullen stevig met Moezorewa afrekenen. We zullen hem naar een dorpje op het platteland brengen, hem een ploeg, vee en 100 bijbels geven en hem door een ZANU-jeugdleger laten bewaken."
Mugabes plannen tot invoering van een één-partij-stelsel en zijn voorstellen tot vorming van een volksmilitie waaraan ook vrouwen en kinderen deelnemen, is bij de ZAPU en ook bij de blanke RF in het verkeerde keelgat geschoten. De blanken zien al direct het communistische spook op de stoep staan en Nkomo's aanhang vreest verpletterd te zullen worden door de ZANU-mammoet.
Met name de Gukurahundi, de door Noordkoreaanse instructeurs getrainde Vijfde Brigade, boezemt hen angst in. In tegenstelling tot de vier andere legerbrigades, die geïntegreerd zijn, bestaat de 5000 soldaten tellende Gukurahundi louter uit Mugabe-loyalisten. De premier heeft de instelling van de Vijfde Brigade gerechtvaardigd met het argument dat een sterk goed getraind leger nodig is om de dreiging van Zuid-Afrika af te wenden en om dissidente exguerrillastrijders te bestrijden..."

Arrestaties. Bomaanslag

Tijdens een toernee door Mashonaland West zie Mugabe in een toespraak tot zijn aanhangers op 4 nov. volgens het persbureau *Ziana:* „U zult horen spreken over gevallen van mensen die zijn gearresteerd of zullen worden gearresteerd wegens samenzwering tegen de regering. De namen van de samenzweerders zullen zeer spoedig worden vrijgegeven." Mugabe herhaalde zijn beschuldigingen tegen Ian Smith en bisschop Moezorewa. Omstreeks 5.000 leden van de voormalige hulptroepen van de bisschop werden volgens de premier in Zuid-Afrika opgeleid met het doel Zimbabwe's ontwikkeling te vertragen.

Op 12 nov. bracht een commissie van onderzoek rapport uit over een reeks zware explosies op de militaire basis Inkoma (20 mijl ten noorden van Salisbury) op 16 aug., waarbij munitie ter waarde van £ 27 mln werd vernietigd. Volgens het rapport waren de explosies veroorzaakt door vijandelijke actie. Zimbabwe gaf de schuld aan Zuid-Afrika, omdat Zuidafrikaanse staatsburgers „er de hand in hadden", aldus staatsminister Emmerson Munangagwa tijdens een persconferentie te Salisbury; eerder had premier Mugabe Zuidafrikaanse agenten verantwoordelijk gesteld voor de explosies.
Volgens Munungagwa zouden spoedig arrestaties volgen; onder de verdachten waren leden van het Zimbabweaanse leger. Hij onthulde op 19 nov. dat kapitein Frank Gericke, die vijf weken eerder was gearresteerd op beschuldiging van spionage voor Zuid-Afrika, op 15 nov. uit een politiecel in Salisbury was ontsnapt.
Op 20 nov. maakte het ministerie van binnenlandse zaken bekend dat zes blanken waren gearresteerd wegens „een komplot" om de staatsveiligheid in gevaar te brengen". Deze arrestaties waren op 17 nov. 's nachts in Boelawayo verricht, aldus vrienden en verwanten (*The Times*, 21-11-'81). Onder de aangehouden personen was Francis Bertrand, de leider van een rechtse groepering.
In een op 10 dec. gepubliceerd interview met *The Times*, zei premier Mugabe (op 9 dec.) dat binnenkort details zouden worden bekendgemaakt over een komplot van vooraanstaande blanke oppositie-politici om de regering via een staatsgreep ten val te brengen. Vooraanstaande leden van het Republikeinse Front (geleid door Ian Smith) hadden een samenzwering beraamd voor een coup. „Smith en vele leden van zijn partij... hangen de theorie aan dat het oude Rhodesië terug kan komen, dat de macht kan worden heroverd", aldus Mugabe.
Op 10 dec. werd in Boelawayo een parlementslid van het Republikeinse Front, Wally Stuttaford, gedetineerd krachtens de wet op de handhaving van recht en orde. Een onderzoek zou worden ingesteld naar beweringen dat Stuttaford en anderen hadden samengezworen „met andere politieke elementen". Een ander door de politie gezocht RF-parlementslid, Denis Walker, was twee dagen tevoren vanuit Zimbabwe naar Zuid-Afrika vertrokken.

Bij een krachtige bomexplosie in het hoofdkwartier van de ZANU (PF) te Salisbury werden op 18 dec. zeker zes mensen gedood en minstens 120 gewond. Radio Zimbabwe gaf 's avonds de schuld aan „binnenlandse reactionaire elementen in samenwerking met Pretoria", maar een regeringswoordvoerder zei later dat er nog geen enkele aanwijzing was over de achtergrond van de aanslag. Premier Mugabe zei op 22 dec. in Maputo (Mozambique) dat zijn regering genoodzaakt was „haar politiek van nationale verzoening te

herzien en definitieve stappen te nemen om forse straffen op te leggen aan deze clan van onboetvaardige en misdadige wilden". Hij noemde Zuid-Afrika het „meesterbrein" van recente sabotage-acties.
Inmiddels had een parlementslid van het Republikeinse Front, Rowan Cronje, op 18 dec. zijn zetel beschikbaar gesteld om Zimbabwe te verlaten.
Op 27 dec. gaf Mugabe de schuld voor de bomaanslag aan elementen van Zimbabwe's leger en politie. Die elementen, gerecruteerd onder het regime van Ian Smith, spanden met Zuid-Afrika samen om de regering-Mugabe omver te werpen, aldus de premier.

Op 7 jan. 1982 deelde staatsminister Munangagwa mee dat op oudejaarsavond drie blanke leden van Zimbabwe's staatsveiligheidsdienst op verdenking van illegaal wapenbezit door collega's waren gearresteerd.
Op 11 jan. berichtte *The Times* dat een jonge blanke was gearresteerd na de ontdekking van een wapenopslagplaats. Toen waren in totaal 13 personen gedetineerd.
Op 20 jan. verklaarde Smith in het parlement dat Stuttaford tijdens zijn gevangenschap was gemarteld. Een politiewoordvoerder zei dat de beschuldiging werd onderzocht.
Op 27 jan. werd bericht dat de veiligheidspolitie een arrestatiebevel had uitgevaardigd tegen het blanke parlementslid Denis Walker, die naar Zimbabwe was teruggekeerd om te worden ondervraagd over zijn betrekkingen met Stuttaford. Aangenomen werd dat Walker het land weer had verlaten.
Op 28 jan. werden nog twee blanken gearresteerd, na de ontdekking van een munitie-opslagplaats in een boerderij te Figtree, aldus *The Times* (3-2).

Integratie strijdkrachten voltooid

In de eerste week van nov. 1981 werd de integratie van de Zimbabweaanse strijdkrachten voltooid, d.w.z. de samenvoeging van drie voorheen elkaar bestrijdende groepen: de ZANLA-guerrillastrijders van Robert Mugabe, de ZIPRA-guerrillastrijders van Joshua Nkomo en de voormalige Rhodesische veiligheidstroepen. Het British Military Advisory and Training Team (BMATT) begon de integratietraining – in samenwerking met hoge officieren van ZANLA, ZIPRA en leden van de voormalige veiligheidstroepen, in juni 1980. Tegen eind 1980 waren negen bataljons gevormd. Daarna werd de operatie versneld uitgevoerd. Vanaf januari 1981 werden drie bataljons per maand gevormd en tegen eind oktober 1981 waren 40 bataljons, met ca. 44.000 voormalige guerrillastrijders, door de z.g. „super-gehaktmolen" gehaald.
Van die 40 eenheden werden drie na de onlusten van februari 1981 (bloedige gevechten in en rond Boelawayo) ontbonden; de militairen werden toen heringedeeld in nieuwe bataljons. Met nog drie bataljons van de voormalige Rhodesian African Rifles en drie specialisteneenheden telt het nationale Zimbabweaanse leger nu ca. 50.000 man, met inbegrip van ondersteunende eenheden ca. 65.000 man.
Deze strijdkrachten vergen ca. 20% van de nationale begroting.

In november 1981 begon de tweede fase van een programma om ongeveer een derde deel van het nieuwe leger, ca. 20.000 man, de demobiliseren. De betrokkenen zouden worden heropgeleid voor het burgerbestaan. Degenen die het leger wilden verlaten kregen een aanmoedigingspremie toegezegd: hun normale soldij van £ 75 plus £ 50 per maand gedurende twee jaar na hun vertrek uit het leger. In nov. zouden de eerste 500 de dienst verlaten en voor december werd op een aantal van meer dan 1.000 gerekend. (*The Times* 12-11-'81 en 28-11-'81).

Aftreden procureur-generaal

Op 3 febr. bevestigde premier Mugabe dat de procureur-generaal van Zimbabwe, de 57-jarige blanke Brendan Tracey (in functie sinds 1975), was verzocht vroegtijdig met pensioen te gaan als onderdeel van het beleid belangrijke posten te afrikaniseren.

Op 17 febr. werd de 34-jarige (zwarte) onderminister van justitie, Godfrey Chidyausiku, tot procureur-generaal benoemd.

Wijzigingen in kabinet

Op 17 febr. maakte premier Mugabe ook enkele wijzigingen in zijn kabinet bekend. De op 12 okt. 1981 als minister van gezondheid ontslagen „radicaal" Herbert Ushewokunze (pag. 795/1-'81) keerde in het kabinet terug als minister van binnenlandse zaken, onder wie ook de politie ressorteert. Bernard Chidzero, de minister van economische planning en ontwikkeling, werd tevens belast met de portefeuille van financiën. Richard Hove, voorheen binnenlandse zaken, kreeg de sinds maart 1981 vakante portefeuille van handel (zie pag. 794/3-'81). Eddison Zvobgo (tot dusver plaatselijk bestuur en huisvesting) werd belast met het nieuwe ministerie van parlements- en grondwetszaken. De om zijn radicale ideologie bekendstaande Sydney Sekeramayi (grondbezit, vestiging en plattelandsontwikkeling) werd bevorderd tot staatsminister.

WEST-EUROPA

ENGELAND

EENENTWINTIG WEKEN DURENDE STAKINGSACTIE VAN DE AMBTENAREN

Op 26 febr. 1981 zag de regering zich geplaatst tegenover een nieuwe stakingsdreiging, toen de vakbondsleiders van de 530.000 „witte boorden"-ambtenaren opriepen tot een 24-uursstaking op 9 maart om hun looneisen kracht bij te zetten. De staking zou worden gevolgd door selectieve prikacties. De negen ambtenarenvakbonden, verenigd in de Council of Civil Service Unions, wezen het aanbod van de regering om de lonen met 7% te verhogen af. Zij wilden een verhoging van 15%. Bovendien verzetten de ambtenaren zich tegen het afschaffen van een gecompliceerd systeem voor het vergelijken van salarissen met die in het particuliere bedrijfsleven.
De bonden hadden voor de staking de dag uitgekozen voor de dag waarop de regering haar begroting zou indienen.
Op 10 maart legde de regering-Thatcher haar economische programma voor het komende jaar aan het parlement voor (pag. 280-1981).
Op 9 maart legden ruim 50.000 ambtenaren het werk voor 24 uur neer.
De regering was echter vast van plan (na o.a. de nederlaag t.o.v. de mijnwerkers) niet toe te geven. De ambtenaren hadden in 1980 al hogere salarissen gekregen dan het monetaire beleid toeliet.
Een soortgelijke staking in 1979 had de regering gedwongen tot het lenen van een extra 20% boven het bestaande begrotingstekort, met als gevolg dat de rente steeg.
Op 9 april dreigde premier Thatcher 55 burgerambtenaren van de atoomduikbootbasis Faslane in Schotland met het inzetten van militairen als zij niet voor 12 uur aan het werk zouden zijn. De ambtenaren weigerden namelijk de atoomonderzeeër „Resolution", één van de vier met Polarisraketten uitgeruste duikboten, klaar te maken voor vertrek.
De weigering was een onderdeel van de landelijke acties voor hoger loon.
De ambtenarenvakcentrale koos zorgvuldig voor acties waarbij met de minste offers de grootste schade kon worden toegebracht. De ambtenaren bij de belastingdienst probeerden bijvoorbeeld om de inning van belastingen zo te vertragen, dat de overheid haar rekeningen niet meer kon betalen.
De mensen die de Paasdagen in Engeland wilden doorbrengen moesten rekening houden met grote vertragingen

bij aankomst en vertrek omdat de douane een stiptheidsactie had aangekondigd voor 16 vliegvelden en 10 zeehavens.
Op 13 april begon tot grote woede van de ambtenarenbonden een groep van 16 marinemensen op de basis Coulport aan de rivier de Clyde (waaraan ook de basis Faslane lag) met het weer zeeklaar maken van de „Resolution".
De dag daarop gingen honderduizenden ambtenaren in staking als represaillemaatregel voor het besluit van de regering om leden van de Royal Navy in te zetten bij het zeeklaar maken van de atoomduikboot. De stakingsactie was een groot succes. De respons op de andere marinebases was hoog en op vele kantoren van sociale diensten werd niet gewerkt. Ook de kustwacht staakte.

Op 30 mei meldde de *NZZ* dat er zich een groeiende bereidheid aftekende om te komen tot een compromis in het loonconflict, omdat de ambtenarenvakcentrale de voor ambtenarenzaken verantwoordelijke minister lord Soames een aanbod tot onderhandelen had gedaan waaraan geen voorwaarden waren verbonden. Wel waarschuwde de vakcentrale bij die gelegenheid de regering, dat als er op 8 juni geen „wezenlijk belangrijke" onderhandelingen hadden plaatsgevonden, er naast de acties bij de belastingdienst ook acties zouden worden ondernomen bij de sociale diensten, die o.a. de werkloosheidsuitkeringen verzorden.
Op 11 juni schorste de regering ruim 1000 ambtenaren, omdat zij de betaling van de werkloosheidsuitkeringen saboteerden. Tijdens de schorsing kregen de ambtenaren niets uitbetaald.
Op 30 juli accepteerde de ambtenarenvakcentrale een loonsverhoging van 7,5% en adviseerde zij haar leden de week daarop weer aan het werk gaan.
Het conflict had volgens *Le Monde* (1-8) de bonden £ 9,5 mln gekost, waarvan £ 7,5 mln afkomstig was van de bijdragen van de leden aan de stakingskas.
De regering bevestigde dat zij £ 5 mln minder had ontvangen (£ 8 mln volgens de vakcentrale) aan belasting, douanegelden en BTW.

DREIGENDE STAKING BIJ BRITISH LEYLAND. OORZAKEN

Op 16 oktober 1981 besloot het productiepersoneel van het staatsautomobielconcern British Leyland (BL) met een overweldigende meerderheid per 1 november in staking te gaan. De bonden binnen BL, die ongeveer 58.000 werknemers vertegenwoordigen, eisten een loonsverhoging van 17,5%, zo'n *f* 90,— per week, opgenomen in het basisloon.
De werknemers zeiden, dat zij met *f* 350,— schoon in de week „nauwelijks meer kregen dan werklozen". BL verklaarde daarentegen dat door extra-bonussen de lonen gemiddeld in 1980 waren gestegen tot *f* 500,— in de week en wilde niet verder gaan dan een verhoging van 3,8%. De grote klacht van de bonden was echter dat de extra-bonus die kon oplopen tot *f* 150,— per week, niet werd berekend zoals vroeger naar persoonlijke prestatie, maar naar de produktie per fabriek. Er hoefde maar ergens iets fout te gaan en alle extra-inspanningen waren verloren. In fabrieken waar veel werd geproduceerd, werden hogere produktiebonussen gegeven, arbeiders in fabrieken waar het minder goed liep kregen alleen het kale loon.
De laatste vier jaar waren de vakbonden bijzonder soepel geweest en hadden zij al een afvloeiing van 70.000 man aanvaard. Driemaal werden loonsverhogingen aanvaard die bij de inflatie verre achterbleven. Bovendien was de macht van de bonden teruggedrongen: het aantal full-time shopstewards, vakbondsvertegenwoordigers die geen betaling krijgen voor hun vakbondswerk, in de Longbridge-fabriek, waar de Mini Metro werd gemaakt die BL uit de rode cijfers moest halen, daalde van 800 tot 400. De produktiviteit van BL was in 1980 met 30% toegenomen.

Een andere bron van onvrede was dat Sir Michael Edwardes, de topman van BL, die zei dat het bedrijf de poorten wel kon sluiten indien de loonkosten weer zouden oplopen, zelf een loonsverhoging van 38% had gekregen en nu rond de *f* 500.000 verdiende.
In 1980 had BL een verlies geleden van £ 387,5 mln vóór belasting. Dat was ruim driemaal zoveel als in 1979, toen het verlies £ 112,2 mln bedroeg.
BL had de afgelopen jaren ruim *f* 10 mrd steun gehad en de regering-Thatcher had in strijd met haar principes een driejarenplan goedgekeurd, dat nog eens *f* 5 mrd kostte om BL in 1983 weer winstgevend te maken.
Toen Sir Michael in een reactie op een mogelijke staking een brief stuurde naar het personeel, waarin hij dreigde desnoods alle werknemers bij BL (104.000 in totaal) te ontslaan en de fabrieken waar het meest werd gestaakt direct te liquideren, was de maat bij de werknemers vol.

Sir Michael Edwardes, de president-directeur van British Leyland.

Compromis BL door bonden afgewezen

Op 22 oktober wezen de vakbonden een laatste compromisvoorstel van de directie af. De Leyland-directie hield vast aan haar eerder genomen standpunt (3,8%), maar was daarnaast bereid elke werknemer een prestatietoeslag van *f* 17,50 te garanderen.
De vakbondsvertegenwoordigers weigerden, omdat er te veel bijkomende voorwaarden waren, en omdat de werknemers die prestatietoeslag toch wel haalden. Na vijf uur onderhandelen werd het gesprek gestaakt.
Op 28 oktober waarschuwde de directie opnieuw dat als de staking om zich heen zou grijpen en omvangrijke financiële schade aan het concern zou berokkenen, zij bedrijven ging liquideren. Fabrieken waarin wel werd gewerkt bleven open.
Om aan dit dreigement kracht bij te zetten, had de directie ook het ondernemingsplan voor 1982, dat aan de regering moest worden voorgelegd, opgeschort. Leyland zou ook een bedrag van *f* 2,5 mrd aan beloofde overheidssteun niet opnemen, zolang er een stakingsdreiging was.

Laatste compromis BL door werknemers aanvaard. Werk hervat

Op 31 oktober kwam Edwardes met een laatste compromis: een verhoging van het basisloon met 3,8% plus een produktiepremie van *f* 19,—, die ook tijdens vakanties en bij ziekte zou worden uitbetaald, zodat de loonsverhoging neerkwam op 5,1% (inflatie 10%).
Vijftien uur onderhandelden directie en bonden onder leiding van een „verzoeningscommissie" maar een akkoord werd niet bereikt. De vakbondsleiders accepteerden de voorstellen niet. De staking begon 's nachts om 24.00 uur. Op 3 november zouden de werknemers zelf beslissen.

Op 2 november adviseerden de shopstewards het personeel om de voorstellen niet te accepteren.
Op 3 november stemden volgens de vakbonden 25.000 arbeiders vóór het compromis en 20.000 tegen. De directie van BL hield het op 38.000 voor en 14.000 tegen. Toch bestond er over de uitslag geen twijfel: 25 van de 32 fabrieken wilden het directie-aanbod accepteren. Toen bekend werd dat het personeel van de grootste fabriek (in Longbridge) weer aan het werk wilde, was de zaak bekeken.
De Leyland-directie zou nu het opgeschorte concernplan indienen bij de regering, met een aanvraag voor verdere subsidie van *f* 2700 mln. De staking van 2 dagen had BL een produktieverlies van 4000 auto's bezorgd, met een marktwaarde van *f* 90 mln.

Staking bij BL om kortere pauze

Op 9 november legden ruim 1800 werknemers van de fabriek in Longbridge, bij Birmingham, het werk neer nadat de directie had besloten de theepauze (off. relaxation time) met 12 minuten te bekorten. Volgens de directie was dat de enige mogelijkheid om de produktie op peil te houden, nu de werkweek van 40 op 39 uur was gebracht.
De officieel beschikbare tijd voor koffie, thee en ontspanning was 52 minuten per dag (afgezien van één uur voor de lunch). Dat was nu 40 minuten geworden. Door de staking moesten 4500 anderen naar huis worden gestuurd.
Op 7 december hervatten de stakers (inmiddels 2500) het werk. Het besluit om weer aan de slag te gaan werd met slechts een uiterst geringe meerderheid genomen tijdens een massabijeenkomst. Uiteindelijk was bereikt dat de pauze met 6 minuten werd ingekort. De vakbonden wezen erop dat het in feite om veel meer ging dan een paar minuten pauze. De werknemers wilden BL tonen dat ze er genoeg van hadden om nog meer offers te brengen om het noodlijdende bedrijf in leven te houden.

REGERING BEZUINIGT OP BBC

Op 25 juni 1981 kondigde de regering-Thatcher aan, dat zij van plan was om £ 3 mln te bezuinigen op het £ 63 mln tellende budget van de BBC door een deel van de radio-uitzendingen die in 40 vreemde talen werden uitgezonden te laten vervallen.

Uitzendingen in 7 vreemde talen moesten verdwijnen: die in het Frans, Spaans, Italiaans, de Portugese uitzending naar Brazilië en die in de eigen talen naar Malta, Birma en Somalië.
Het hoofd van de External Service van de BBC, de British Broadcasting Corporation, noemde de besparing „belachelijk" en waarschuwde dat 200 mensen hun baan kwijt zouden raken.
De socialist David Ennals, ex-staatssecretaris van buitenlandse zaken, noemde de bezuiniging „een nieuwe slag voor onze betrekkingen met andere delen van de wereld, vooral als men die optelt bij de vermindering van ontwikkelingshulp en verhoging van collegegelden voor buitenlandse studenten".
De Britten stonden vijfde op de lijst van landen die uitzenden naar andere landen via de radio met 726 uur, na de Sowjet-Unie met 2200 uur, de VS met 1845 uur, China met 1330 uur en West-Duitsland met 798 uur.

Reacties

Op 7 juli zei de premier van Gibraltar, Sir Joshua Hassan, tegen Lord Carrington, de minister van buitenlandse zaken, dat de beslissing van de regering om de uitzendingen in het Spaans te laten vervallen niet eerlijk was. Hij zei dat vooral nu Spanje lid van de EG zou worden, er sprake moest zijn van wederzijds begrip tussen de naties. „Ik zie geen enkele goede reden, waarom de uitzendingen in het Spaans zouden moeten vervallen", aldus Hassan.
Ook de ambassadeur van Somalië tekende formeel protest aan tegen het staken van de uitzendingen in de taal van zijn land.
Leidende Braziliaanse politici en journalisten verzochten Lord Carrington de beslissing van de regering in heroverweging te nemen, zo meldde *The Times* op 13 juli.
In Italië stelde *Il Messagero* dat de beslissing „de kortzichtigheid bevestigt, die wij van mevrouw Thatcher gewend zijn". Men was wel verrast dat ook Lord Carrington er bij was betrokken, die „over het algemeen toch wel beschouwd werd als een verstandig en schrander politicus".
De president van Djibouti noemde het plan „een bedenkelijk voorstel en een slechte beslissing van de regering".

Hogerhuis verwerpt bezuinigingen BBC

Op 30 juli verwierp het Hogerhuis met 82 tegen 17 stemmen het plan van de regering om de bezuinigingen op de externe radio-uitzendingen van de BBC.
Of de bezuinigingen nu zouden doorgaan of niet was onzeker. De regering had al toegezegd dat zij „heel ernstig" naar het Hogerhuis zou luisteren en dat zij rekening zou houden met de uitslag van de stemming omdat er geen volledig debat over het ontwerp in het Lagerhuis was gehouden.
Lord Chalfont zei dat als gevangenisdeuren dichtslaan en het licht uitgaat gedurende politieke crises in de wereld, de betrokken volkeren altijd naar de BBC teruggrijpen om het nieuws te horen in hun eigen taal. Als de BBC zich terugtrekt, zo waarschuwde Lord Chalfont, dan zal de Sowjet-Unie het vacuüm opvullen.
Lord Carrington die het plan namens de regering verdedigde, zei dat er geen sprake is van een budgetvermindering.
Het ministerie van buitenlandse zaken, dat de uitzendingen financiert, verhoogt de bijdragen zelfs met 6% per jaar. Volgens Lord Carrington heeft de World Service van de BBC prioriteit. Daarna komt verbetering van de ontvangstkwaliteit in vele werelddelen. Het heeft volgens hem geen zin om geld te besteden aan uitzendingen als luisteraars die niet, of zeer slecht, kunnen ontvangen. Aan verbetering van het zendernet besteedt de regering in de komende tien jaar 500 miljoen gulden – een bewijs dat de propagandawaarde wel degelijk wordt ingezien.

Bezuiniging op BBC valt lager uit

Op 29 oktober meldde de *NZZ* dat het Lagerhuis akkoord was gegaan met een bezuiniging van £ 1,5 mln i.p.v. de £ 3 mln, die de regering-Thatcher had gevraagd. Alleen de diensten in het Maltees, Italiaans en die naar Spanje zouden vervallen. De programma's voor Derde Wereldlanden bleven bestaan, maar kregen minder uren. Ook de tijd voor de uitzendingen in het Frans naar Europa werd gehalveerd. *(NRC/H'blad, The Times, NZZ).*

REGERING-THATCHER KONDIGT VERKOOP BELANGEN OLIEWINNING AAN

Op 19 oktober kondigde de regering-Thatcher aan, dat zij haar staatsbelangen in de oliewinning op de Noordzee ging verkopen. De Conservatieve partij deed dit niet om het geld, maar uit principe.
Minister van energie, Nigel Lawson, sprak van „het grootste programma voor denationalisatie dat ooit aan het parlement is voorgelegd".
De verkoop, ook wel „de grootste veiling van de westerse wereld" genoemd, omvat de belangen van het staatsbedrijf British National Oil Corporation in negen olievelden in de Noordzee. Zes daarvan zijn al in produktie, en hebben een reserve van 800 miljoen vaten olie, ongeveer zeven procent van de totale voorraad in de Noordzee. Daarnaast heeft BNOC nog een aandeel in de exploratierechten voor een groot aantal nieuwe velden en veelbelovende gebieden. Onder de Labourregering moest de BNOC verplicht deelnemen in elke nieuwe exploratie.
Het staatsbedrijf houdt echter het recht, om 51 procent van alle Noordzeeolie te kopen, en de handelsafdeling blijft intact. Volgens minister Lawson is 51% voldoende om de olietoevoer naar Groot-Brittannië zelf te verzekeren, en in tijden van crisis de oliestroom naar derden te dirigeren.

POLEN

MAATSCHAPPELIJKE CRISIS

Op pag. 119/2 e.v.-1982 is verslag uitgebracht van de ontwikkelingen in de Poolse crisis van dec. 1980 tot febr. 1981. Daar staat tevens een overzicht van de verschillende plaatsen in *Keesings Historisch Archief*, waar eerder over de ontwikkelingen in Polen is bericht.
Het volgende sluit aan bij het bericht op pag. 119/2 e.v.

Ontwikkelingen in februari 1981

De aanhoudende onrust in jan. en febr. 1981 gaf de media in Polen zelf en in de buurstaten DDR, Tsjechoslowakije en de Sowjet-Unie aanleiding tot kritiek op de leiding en een aantal regionale organisaties van Solidariteit. Daarbij werden beschuldigingen geuit aan het adres van de dissidentenorganisatie KOR, die onder leiding staat van Jacek Kuron.
Gezegd werd, dat KOR subversieve contacten had gelegd met rechtse organisaties in het westelijke buitenland om propaganda tegen de Poolse staat te voeren. Ook werd gesteld, dat KOR, met behulp van zijn banden met Solidariteit, streefde naar ondermijning van de stabiliteit van de Poolse staat.
Het Poolse nieuwsagentschap *PAP* berichtte op 8 febr., dat het Poolse openbaar ministerie een onderzoek instelde naar „anti-staat activiteiten" van KOR, die gericht zouden zijn „tegen het constitutionele systeem van de Poolse Volksrepubliek en tegen haar bondgenoten".
Vastgesteld kon worden, dat daarna adviseurs van KOR een minder prominente plaats innamen bij de activiteiten van Solidariteit.

In deze periode verslechterde de situatie van de Poolse economie verder, o.m. als gevolg van de stakingen in jan. i.v.m. de strijd voor de vrije zaterdag, het wegvallen van levensmiddelen en problemen bij het verwerven van buitenlandse kredieten.
In febr. werd bekend, dat de industriële produktie in jan. met ong. 10% was gedaald in vergelijking met het niveau van jan. 1980. De bouwproduktie was afgenomen met 22%. Tegelijkertijd waren de betalingen uit het loonfonds van de staat met bijna 19% toegenomen.

Op 1 jan. was een pakket van „minihervormingen" van kracht geworden, dat produktiequota vaststelde voor 50 basisprodukten, waaronder kool, staal en cement.
Tevens werd in dit pakket de beslissingsvrijheid van individuele ondernemingen vergroot:

De bedrijven kregen grotere vrijheid bij het vaststellen van salarissen.

Grotere vrijheid voor de bedrijfsleidingen op het gebied van marketing.

Dienovereenkomstige vermindering van de bevoegdheden van de centrale planning in Warschau.

Op 9 febr. vond een vergadering plaats van het voltallige Centrale Comité van de Poolse communistische partij, tijdens welke felle kritiek geleverd werd op Solidariteit (zie pag. 114/2 e.v.- 1981). Kort daarvoor, op 4 febr., was de vroegere premier onder partijleider Gierek, Piotr Jaroszewicz, uit de partij gestoten. Tevens begon op die dag een onderzoek tegen Jaroszewicz i.v.m. beschuldigingen van economisch wanbeheer en gebrek aan consultatie.
Op 7 febr. werd gemeld, dat Wlodzimierz Lejcak, minister van mijnbouw van 1977 tot 8 okt. 1980, eveneens uit de partij gestoten was. Hij werd ervan beschuldigd zijn positie te hebben misbruikt voor het laten bouwen van een particulier zomerhuis op staatskosten.
Op de bijeenkomst van het CC op 9 febr. werd besloten het parlement, de Sejm, het voorstel te doen premier Pinkowski te vervangen door generaal Jaruzelski, een voorstel, waarmee de Sejm op 11 febr. akkoord ging (zie voor meer details pag. 113 e.v.-1981).
Op 13 febr. werd gemeld, dat de vroegere partijleider Gierek, te zamen met Wladyslaw Kruczek, was verwijderd uit de Staatsraad. Opvolgers in dit lichaam waren Ryszard Reiff, voorzitter van de Rooms-Katholieke groep Pax, en Mieczyslaw Rog-Swiostek, een agrarisch specialist en hoofdredacteur van *Chlopska Droga*, het persorgaan van het Centrale Comité.

Reacties op de benoeming van Jaruzelski tot premier

De reacties in Polen op de vervanging van premier Pinkowski door generaal Jaruzelski waren i.h.a. positief. Een aantal hangende geschillen, zoals de kwestie van Plattelandssolidariteit en die van de onafhankelijke studentenvereniging werden nu op korte termijn geheel of gedeeltelijk opgelost.
De centrale coördinerende commissie van Solidariteit reageerde op 13 febr. welwillend op het verzoek van Jaruzelski van 12 febr. om 90 dagen arbeidsrust (pag. 116/1-1981). De commissie begon op 14 febr. onderhandelingen met de nieuwe vice-premier, Mieczyslaw Rakowski.
Vakbondsleider Walesa noemde op 14 febr. de nieuwe regering „onze laatste kans" en de officiële woordvoerder van Solidariteit Karol Modzelewski zei op 16 febr. in een interview met het dagblad *Zycie Warszawy*, dat de vakbond de nieuwe regering zou steunen, zolang zij een reëel partnership aanbood.
Modzelewski verwierp de beschuldigingen, die partijleider Kania op de CC-vergadering van 9 febr. had geuit, als zou Solidariteit er naar streven de communistische partij te vervangen als de leidende politieke kracht. Hij beschuldigde de regering-Pinkowski ervan door haar aarzelingen en haar gebrek aan consultatie zelf de crisis verergerd te hebben.
De nationale coördinerende commissie van Solidariteit gaf op 25 febr. een

In januari 1981 was er veel arbeidsonrust i.v.m. de strijd van Solidariteit voor de vrije zaterdag (pag. 252/2-1981). Hier een beeld van de staking in de Lipcowy-mijn in Jastrzebie in Silezië op 27 januari 1981.

beleidsdocument uit, bedoeld voor discussie onder de leden, waarin de mogelijkheid van een akkoord tussen de vakbod en de regering m.b.t. lonen en prijzen werd voorzien.
In de voorafgegane jaren, onder het bewind van partijleider Gierek, waren de lonen flink opgetrokken. De produktie had de stijging van de koopkracht echter niet bijgehouden als gevolg waarvan de vraag het aanbod nu sterk te boven ging.
In het document van Solidariteit werd gewaarschuwd tegen te hoge eisen, die tot een ineenstorting van de markt konden leiden. De vakbond stelde voor de looneisen te matigen, maar verlangde wel compensatie voor de laagst betaalden voor enigerlei prijsverhoging.

Vlees en suiker gerantsoeneerd

De minister van financiën, Marian Krzak, maakte in een radio-uitzending op 1 maart bekend, dat m.i.v. 1 april vlees en suiker gerantsoeneerd zouden worden in een gedifferentieerd systeem, dat voorzag in extra verstrekkingen voor mijnwerkers en andere speciale groepen.
Per maand en per persoon werden gemiddeld 3½ kg. vlees en 1 kg. suiker toegewezen. De minister deelde mee, dat overwogen werd ook boter te rantsoeneren.
Maar de minister wees er ook op, dat Polen voor de voedselvoorziening in hoge mate afhankelijk was van invoer uit het Westen en er bestond twijfel over, of de aangekondigde hoeveelheden ook werkelijk beschikbaar zouden zijn.
De aankondiging van 1 maart viel samen met het begin van een grote campagne, gelanceerd door generaal Jaruzelski, tegen alcoholmisbruik en met de sluiting van talrijke illegale wodkadistilleerderijen.

Liberalere paspoortbepalingen

Het dagblad *Zycie Warszawy* maakte op 5 maart een aanzienlijke liberalisering m.b.t. de uitgifte van paspoorten bekend. Volgens de nieuwe bepalingen had elke Pool recht op een drie jaar geldig paspoort voor de hele wereld. Onder de vroegere bepalingen was een paspoort slechts een jaar geldig, hetzij voor Europa, dan wel voor andere delen van de wereld.

Wetsontwerp vakorganisaties

Eveneens op 5 maart werd een wetsontwerp op de vakorganisaties gepubliceerd, dat in de drie maanden daaraan voorafgaand was uitgewerkt in onderhandelingen tussen de regering en vertegenwoordigers van Solidariteit.
In het ontwerp werd uitdrukkelijk het recht van arbeiders bevestigd zich in vakbonden te organiseren. Ook werd het stakingsrecht expliciet erkend.
De regering behield de bevoegdheid alle stakingen voor een periode van 2 maanden te verbieden, maar zij mocht een dergelijk verbod slechts een keer in een periode van 12 maanden uitvaardigen.
Een uitzondering voor wat het stakingsrecht betreft werd gemaakt voor arbeiders, die werkzaam zijn in een aantal gevoelige gemeenschapsvoorzieningen, zoals de brandweer, ziekenhuizen, overheidsdiensten, het bankwezen, gevangenissen en de strijdkrachten.
M.b.t. de PTT en het openbaar vervoer bevatte het ontwerp een bepaling, dat in geval van staking een minimum aan dienstverlening overeind gehouden moest worden.

Buitenlandse betrekkingen na aanwijzing Jaruzelski tot premier

Na de benoeming van generaal Jaruzelski tot premier nam de kritiek op Polen in de media van de SU en de Oosteuropese staten af. Ook namen de spanningen af rond de in het Westen gevreesde mogelijkheid van een militaire interventie door het Warschaupact. Uit bronnen in de VS werd op 13 febr. gemeld, dat Sowjet-reservisten in het gebied van de Karpathen bij de Poolse grens, die tegen het eind van 1980 waren opgeroepen, weer waren teruggetrokken.
Van de zijde van de NAVO waren eerder, op 3 febr., twee AWACS-vliegtuigen, die op 10 dec. 1980 van de VS naar de Bondsrepubliek Duitsland waren overgevlogen, weer teruggetrokken.
Sowjet-premier Brezjnew en premier Tichonow zonden op 14 febr. premier Jaruzelski een telegram met hun „hartelijke gelukwensen" met zijn benoeming.
De Poolse partijleider Kania bracht op 15 febr. een kort bezoek aan Praag, waar hij een onderhoud had met de Tsjechoslowaakse president en partijleider Gustav Husak en op 17 febr. sprak Kania in Oost-Berlijn met de president en partijleider in de DDR, Erich Honecker.

Ryszard Karski, de Poolse minister van buitenlandse handel en zeevaart, was op 16 febr. in Praag voor besprekingen met Andrej Barcak, de Tsjechoslowaakse minister van buitenlandse handel.
Minister Czyrek van buitenlandse zaken bracht op 20 febr. een bezoek aan Denemarken, het eerste officiële ministeriële bezoek vanuit Polen aan een NAVO-land na het optreden van generaal Jaruzelski als premier.
In de media in de Sowjet-Unie werd inmiddels de campagne tegen de dissidentenorganisatie KOR en de beweerde buitenlandse contacten ervan voortgezet.
In *Literaturnaya Gazeta* van 12 febr. werd kritiek geleverd op de geregelde veerdienst tussen Nynäshamm ten zuiden van Stockholm en Gdansk. Via deze veerdienst zouden dissidenten en provocateurs binnen gesmokkeld worden. Ook zou via deze veerdienst smokkel in buitenlandse valuta plaatsvinden.
De Poolse autoriteiten zelf hadden reeds op 5 jan. een andere veerdienst, die vanuit Karlskrona in Zuid-Zweden, gesloten. Als reden werd opgegeven, dat de dienst niet rendabel zou zijn.
Op 18 febr. beweerde de *Literaturnaya Gazeta*, dat een geheime agent van KOR in Londen boodschappen van Kuron in het Westen verspreidde, waarna de BBC en andere stations deze boodschappen in gecodeerde vorm naar Polen uitzonden.

Topontmoeting Poolse en Sowjet-leiders

Ondanks de vermindering van de spanningen in Polen zelf na de aanwijzing van Jaruzelski tot premier waren er in de weken erna tekenen van ontevredenheid in de leiding van de SU, niet alleen m.b.t. de ontwikkelingen in Polen op vakbondsgebied en i.v.m. groeperingen van dissidenten, maar ook m.b.t. de groeiende verdeeldheid binnen de Poolse communistische partij over het vraagstuk van de hervormingen binnen de partij.
Op 2 dec. 1980 was besloten voor het einde van het eerste kwartaal van 1981 een speciaal partijcongres bijeen te roepen. Er was een commissie ingesteld, die het congres moest voorbereiden, maar medio maart 1981 was nog geen datum voor het congres vastgesteld.
Dit uitstel werd in het Westen deels geweten aan het onverwacht heftige debat, dat in Polen over de partijhervorming was uitgebroken – eind februari waren meer dan 70 ontwerpresoluties ingediend – deels echter aan verzet vanuit de SU tegen het houden van het congres met het oog op de structurele hervormingen, die het tot stand zou kunnen brengen.
In de Sowjet-Unie werd van 23 febr.-3 maart 1981 het 26ste congres van de Communistische Partij van de SU gehouden (pag. 145 e.v.-1981). De dag nadat dit congres was afgesloten, op 4 maart, arriveerde een Poolse delegatie

in Moskou, waarvan deel uitmaakten partijleider Kania, premier Jaruzelski, Andrzej Zabinski, lid van het Politburo, en Emil Wojtaszek, kandidaat-lid van het Politburo en een vroegere minister van buitenlandse zaken.
De Poolse delegatie voerde „vriendschappelijke besprekingen" met de Sowjet-delegatie, bestaande uit president en partijleider Brezjnew, premier Tichonow, minister Gromyko van buitenlandse zaken, Michael Soeslow, lid van het Politburo, staatsveiligheidschef Andropow, minister van defensie Oestinow en Konstantin Roesakow, secretaris van het CC, belast met de betrekkingen met communistische partijen in andere landen.
In een communiqué van *Tass*, dat na afloop van de bijeenkomst werd uitgegeven, werd o.m. gezegd, dat de toestand in Polen was besproken en dat de afgevaardigden van de Poolse communistische partij het op zich genomen hadden om standvastig druk uit te oefenen om de anarchie en de wanorde volledig te boven te komen en het socialistische systeem te versterken.
Daarnaast werd in het communiqué gezegd, dat de socialistische gemeenschap onontbindbaar is en dat de verdediging ervan de zorg was, niet alleen van elk land, maar ook van de hele socialistische coalitie.
In het communiqué van *Tass* stond ook nog de volgende zin: „Uitdrukking werd gegeven aan de overtuiging, dat de Poolse communisten de mogelijkheden en de krachten hebben om de loop van de gebeurtenissen te keren en de gevaren te bezweren, die hangen boven de socialistische verworvenheden van het Poolse volk."
In de Poolse vertaling van deze zin, die werd verspreid door het Poolse persbureau *PAP* werd in plaats van „te keren" gezegd „om te keren".
In de westerse pers werd uit dit onderscheid opgemaakt, dat daden en handelingen van de Poolse communistische partij in Moskou waren bekritiseerd.

Nieuwe spanningen in Polen

Direct na de terugkeer van de Poolse delegatie op 5 maart werd in het partijdagblad *Trybuna Ludu* gemeld, dat Zbigniew Iwanow, een prominente voorstander van hervormingen binnen de partij en leider van een staking in Torun in de zomer van 1980, uit de partij was gezet.
Op dezelfde dag werd een aantal maatregelen tegen dissidenten getroffen: Jacek Kuron werd gearresteerd en er officieel van beschuldigd „openlijk de Poolse natie, de Poolse Volksrepubliek, het staatssysteem en zijn hoogste organen te belasteren". Daarna werd hij vrijgelaten op voorwaarde, dat hij zich tweemaal per week bij de autoriteiten zou melden.
Een poging om op 6 maart een dergelijke akte van beschuldiging aan Michnik te overhandigen werd verhinderd door leden van Solidariteit, die een „arbeidersgarde" vormden.
Gemeld werd echter, dat Michnik op 12 maart was gearresteerd en drie uur was vastgehouden. Verdere bijzonderheden werden niet gegeven.

De vier leiders van de Confederatie voor een onafhankelijk Polen (v.l.n.r.) Robert Mocczulski, Romuald Szeremitiewow, Tadeusz Stanski en Tadeusz Jandziszak aan het begin van hun proces, dat op 15 juni 1981 begon.

Op 6 maart werden wel vier bestuursleden van de nationalistische en anti-Sowjet „Confederatie voor een onafhankelijk Polen" er officieel van beschuldigd te streven naar de gewelddadige omverwerping van Polens constitutionele systeem. Het betrof volgens *PAP* Robert Moczulski, Romuald Szeremitiewow, Tadeusz Stanski en Tadeusz Jandziszak.

De nationale coördinerende commissie van Solidariteit kwam op 6 maart bijeen om de nieuwe situatie te bespreken en gaf op 7 maart een communiqué uit, waarin zij zei, dat de maatschappelijke rust in Polen in gevaar gebracht zou worden, tenzij de autoriteiten de veiligheid van de bond garandeerden.
Verder werd om vrijlating gevraagd van dissidenten, die na sluiting van het akkoord van Gdansk waren gearresteerd.
Namen van de betrokkenen werden niet genoemd.
Tenslotte werd aangedrongen op besprekingen met premier Jaruzelski over wat werd genoemd het lastig vallen van leden van de bond en van dissidenten.
Op 9 maart voerde Walesa besprekingen met vice-premier Rakowski over de situatie in Lodz, waar de plaatselijke afdeling van Solidariteit gedreigd had met selectieve en escalerende stakingsacties uit protest tegen het ontslag uit de dienst van het plaatselijke hospitaal van vijf Solidariteitsleden, een ontslag, waarover geen overleg met de bond was gepleegd.
Rakowski verzekerde Walesa, dat de vijf, na beroep bij een Hof voor arbeidszaken, weer in dienst genomen zouden worden, waarop Walesa opriep de voorgenomen stakingen achterwege te laten.
Vervolgens bleek echter, dat de politie in Lodz geweigerd had een verklaring over het weer in dienst nemen van de vijf te tekenen en op 10 maart legden 300.000 werknemers in Lodz het werk neer.

Op 10 maart had Walesa een onderhoud met premier Jaruzelski om de gebeurtenissen in Lodz te bespreken. Dit leidde er toe, dat op 11 maart bekend werd gemaakt, dat vier van de vijf hun oude baan terugkregen, terwijl voor de vijfde ander werk gezocht zou worden.

In de daarop volgende dagen bleek, dat een aantal gemeenteambtenaren in Lodz werd ontslagen.
Een nieuw geschil rees op 11 maart in Radom (ong. 96 km ten zuiden van Warschau), dat in 1976 een haard van arbeidsonrust geweest was (pag. 822/3 e.v.-1976).

Hier stelde de plaatselijke afdeling van Solidariteit de volgende eisen:
1. Het laten vallen van de aanklachten tegen Kuron en andere dissidenten;
2. het ontslag van plaatselijke functionarissen, die betrokken waren geweest bij het gewelddadig neerslaan van de arbeidsonrust in 1976; en
3. het stopzetten van het bemoeilijken van vakbewegingsactiviteiten met inbegrip van het vernietigen van verkiezingsplakkaten van de bond.
De provinciale gouverneur en politiechef boden op 15 maart hun ontslag aan, waarop een waarschuwingsstaking van twee uur, die voor 18 maart was gepland, werd afgelast.
Vice-premier Rakowski had op 17 maart een onderhoud met vertegenwoordigers van Solidariteit om over verdere eisen te spreken.

Demonstraties in Warschau

Op 7 maart hielden ong. 3.000 studenten en leden van de staf van de universiteit van Warschau in de Poolse hoofdstad een betoging ter herdenking van manifestaties in maart 1968, toen leden van de militia met geweld studentendemonstraties hadden neergeslagen, waarin geprotesteerd werd tegen het verbieden van de opvoering van het toneelstuk Dziady (De Voorvaderen) van de 19de-eeuwse Poolse auteur Adan Mickiewicz (pag. 217/1 e.v.-1968). De toenmalige onrust had indertijd het voorwendsel gevormd voor het voeren van een langdurige anti-semitische campagne door de Poolse autoriteiten, die uiteindelijk leidde tot het wegtrekken uit Polen van het grootste deel van de overgebleven joodse bevolking.
De manifestatie op 7 maart 1981 werd toegesproken door Jacek Kuron, die met kracht beschuldigingen van de hand wees, die in 1968 geuit waren, als zouden joden verantwoordelijk zijn geweest voor de gewelddadige onderdrukking in de jaren na de Tweede Wereldoorlog.

Op dezelfde dag werd in Warschau een betoging gehouden, waarin krachtige anti-semitische geluiden te horen waren.
Woordvoerders spraken van een „nieuwe generatie van zionisten", die zouden proberen hun vroegere machtsposities terug te krijgen via de onafhankelijke bonden.
Ook werden hier dissidentengroeperingen zoals KOR aangevallen.
De politie heeft bij geen van beide betogingen ingegrepen.

Bijeenkomst Westerse krediteuren

In Parijs vond op 25 febr. een vergadering plaats van vertegenwoordigers van 15 Westerse krediteuren van Polen waarop besloten werd de respectieve regeringen de aanbeveling te doen de Poolse schulden te herschikken en een aantal maatregelen op korte termijn te treffen.
Kort tevoren, op 20 febr., had de SU ermee ingestemd de terugbetaling van een ongespecificeerd bedrag aan schulden uit te stellen tot 1985.
In deze periode deden o.m. Japan, West-Duitsland en de VS aanbiedingen van herschikking van schulden of nieuwe leningen.
Op 5 maart vroeg Polen een consortium van Westerse banken met Londen als basis schulden tot een bedrag van $ 3,1 mrd, die in 1981 terugbetaald moesten worden, te herfinancieren.

Voortgezette strijd om officiële erkenning van Plattelandssolidariteit. Het Bydgoszcz-incident

Van maart tot medio mei heeft Plattelandssolidariteit de campagne om officiële erkenning voortgezet (zie voor voorafgegane ontwikkelingen pag. 115/3 e.v. en 252/1 e.v.-1981 en pag. 122/2-1982).
De campagne was geconcentreerd in de plaats Bydgoszcz in het noorden van centraal Polen. Hier begonnen op 16 maart ong. 140 boeren een bezettingsactie in het plaatselijke kantoor van de Verenigde Boerenpartij om kracht bij te zetten aan de onderhandelingen, die op dat moment met een regeringsdelegatie gaande waren. De voorzitter van de bond, Jan Kulaj, noemde de actie een voortzetting van de bezettingsactie in Rzeszow van 12 januari tot 20 februari.
Vertegenwoordigers van Plattelandssolidariteit werden op 19 maart opgeroepen te verschijnen in het bureau van de Raad van het wojwodschap om daar hun argumenten voor registratie (i.e., officiële erkenning) van hun organisatie naar voren te brengen. Toen de autoriteiten het onderhoud abrupt afbraken, begonnen de boeren een bezettingsactie van het gebouw van de Raad.
Aan de bezettingsactie werd in de nacht van 19 op 20 maart door ong. 200 politiemannen een einde gemaakt. Toen de bezetters het gebouw verlieten, werden zij naar hun zeggen aangevallen door politiemannen in burger. Hierbij vielen verscheidene gewonden, waaronder Jan Rulewski, de plaatselijke leider van Plattelandssolidariteit.

Het Bydgoszcz-incident – de eerste keer, dat de autoriteiten geweld gebruikten sinds het begin van de crisis in de zomer van 1980 – veroorzaakte grote consternatie in heel Polen.
De plaatselijke organisatie van Solidariteit riep op tot proteststakingen van twee uur in Szczecin, Torun, Grudziadz en Bydgoszcz op 20 maart. Ook legden de werknemers bij het openbaar vervoer in Warschau op die dag het werk twee uur neer.
Kardinaal Stefan Wyszinski, de primaat van Polen, waarschuwde op 20 maart in een radio-uitzending de autoriteiten „geen onverantwoordelijke ac-

Voertuigen van de militia voor het gebouw van de Verenigde Boerenpartij in Bydgoszcz, dat door stakende boeren is bezet.

tie door de veiligheidskrachten te dulden". Wel legde hij de nadruk op matiging aan alle zijden. Later die dag had hij een onderhoud met premier Jaruzelski.
Vele leden van Solidariteit zagen in het ingrijpen van de politie een daad van de voorstanders van de „harde lijn" binnen de Poolse communistische partij om daarmee de noodzaak te demonstreren van fermere actie tegen de onafhankelijke vakbeweging.
Zij wezen er op, dat op de dag van de gebeurtenissen partijleider Kania in Hongarije was, voor besprekingen met de Hongaarse partijleider Janos Kadar; dat generaal Jaruzelski afwezig was en militaire manœuvres inspecteerde, die op dat moment in en rond Polen aan de gang waren; en dat vicepremier Jagielski, de eerst verantwoordelijke voor onderhandelingen over economische kwesties, op dat moment in Moskou was voor besprekingen over financiële bijstand aan Polen.
Lech Walesa, de nationale voorzitter van Solidariteit, die op 20 maart een demonstratie in Bydgoszcz toesprak, gaf toen echter uiting aan zijn persoonlijke verzet tegen een nationale staking in antwoord op het Bydgoszcz-incident, omdat, naar hij zei, de Poolse situatie „zeer hachelijk was, zowel binnenlands als buitenlands".
Het Politburo van de Poolse communistische partij kwam op 22 maart in een spoedzitting bijeen, waar het een verklaring opstelde, waarin gezegd werd, dat de politie in Bydgoszcz was opgetreden binnen de grenzen van de wet.
Op dezelfde dag begonnen besprekingen tussen Walesa en vice-premier Rakowski, die echter dadelijk weer werden opgeschort na een „zeer scherpe" woordenwisseling tussen de twee.
Solidariteit gaf op 22 maart een lijst van 26 eisen uit i.v.m. het incident. Hierin werd o.m. gevraagd om het ontslag van vice-premier Stanislaw Mach, een vertegenwoordiger van de „harde lijn", van de officier van justitie, de politiechef en de vice-gouverneur in Bydgoszcz (de gouverneur was enkele weken eerder afgetreden i.v.m. een corruptieschandaal), om een diepgaand onderzoek naar het incident en om officiële registratie van Plattelandssolidariteit.

In een verslag op de Poolse TV werd het Bydgoszcz-incident de ernstigste crisis genoemd sinds de stakingen in de zomer van 1980.
In een commentaar van radio-Moskou op 22 maart werd gezegd, dat Solidariteit, door zich in te zetten voor de zaak van de boeren, de bepalingen van haar handvest te buiten ging en probeerde zich om te vormen tot een politieke oppositie met als doel het creëren van een pluralistisch systeem in Polen.
Op 23 en 24 maart kwam de nationale coördinerende commissie van Solidariteit in Bydgoszcz bijeen. Hier werd heftige kritiek geleverd op Lech Walesa door militante leden, onder wie Jacek Kuron van KOR en de woordvoerder van de organisatie, Karel Modzelewski. Zij beschuldigden Walesa ervan de besprekingen met de regering op een autocratische manier te voeren. Gemeld werd, dat op een gegeven moment Walesa zijn ontslag had aangeboden.
Op 24 maart werd echter een akkoord bereikt, waarin Solidariteit het volgende overeenkwam:
Op 27 maart zou een nationale waarschuwingsstaking van vier uur worden gehouden.

Er zouden dadelijk nieuwe onderhandelingen met de regering begonnen moeten worden.

Als deze onderhandelingen zonder resultaat zouden blijven, zou op 31 maart een algemene staking moeten beginnen, waarvan de tijdsduur onbepaald zou zijn.

Partijleider Kania reageerde op 24 maart met te zeggen, dat de oproep tot nationale staking „op geen andere manier geïnterpreteerd kan worden dan als een oproep tot zelfvernietiging". Hij beschuldigde Solidariteit ervan een plaatselijk incident op te blazen tot een „nationale ramp".
Op 25 maart werden de besprekingen tussen vertegenwoordigers van de regering en Solidariteit in Bydgoszcz heropend, maar 90 minuten na het begin ervan werden zij zonder resultaat alweer beëindigd. Dit kwam doordat de minister van justitie, Jerzy Bafia, geen rapport kon produceren over het onderzoek naar het Bydgoszcz-incident.
De vier uren durende nationale staking vond op 27 maart plaats; ong. 13.000.000 arbeiders legden het werk neer en brachten vrijwel de hele Poolse nijverheid tot stilstand. Later werd bekend, dat vele leden van de Poolse communistische partij, in negatie van specifieke instructies van de partij, aan de staking hadden deelgenomen.

Het Hongaarse officiële persbureau MTI beschuldigde op 26 maart „contra-revolutionaire krachten, die zich verbergen achter, naast en in de leiding van Solidariteit" ervan te handelen volgens een van te voren geplande strategie om de spanningen in Polen te verscherpen.
Op 27 maart beschuldigde het Oostduitse persbureau ADN Solidariteit ervan „genadeloos" haar politieke doeleinden na te streven, terwijl de Poolse natie honger leed.
Het Sowjet-persbureau Tass zei op 27 maart, dat Solidariteit op die dag de waarschuwingsstaking had georganiseerd om druk op de regering uit te oefenen, zodat die zou toegeven aan eisen van een „anti-socialistisch en tegen het volk gericht karakter". Tass stelde, dat de leiders van de vakbeweging opnieuw hun ware kleur hadden getoond van politieke ophitsers, die de weg van het land uit de ernstige sociaal-economische crisis blokkeren. Het verslag van Tass bevatte ook impliciete kritiek op de Poolse TV, die de stakingsoproep van Solidariteit had gemeld.
In Rude Pravo, het dagblad van de Tsjechoslowaakse communistische partij, werd op 27 maart gezegd, dat Solidariteit „dreigementen, chantage en terreur" had gebruikt om het naleven van de stakingsoproep te verzekeren.

Op 29 en 30 maart vond een spoedzitting plaats van het Centrale Comité van de Poolse communistische partij, waarop Kazimierz Barcikowski, lid van het Politburo en algemeen gezien als een vertegenwoordiger van de gematigde vleugel, in krachtige bewoording Solidariteit aanviel.
Hij beschuldigde de vakbeweging ervan, dat zij toestond te worden geïnfiltreerd door extremisten. Ook zei hij, dat zij bezig was een avonturistische organisatie te worden. Niettemin betreurde hij hetgeen in Bydgoszcz was voorgevallen en hij beloofde een onderzoek naar het incident.
Sprekend over de noodzaak van hervormingen in de partij, zei Barcikowski, dat men in sommige delen van de media niet in staat was onderscheid te maken tussen constructieve en destructieve kritiek. In dit verband deed hij een aanval op Stefan Bratkowski, voorzitter van de onafhankelijke schrijversvereniging, die met zijn „extremistische meningen", die „duidelijk afwijken van de programmatische en statutoire voorschriften van de partij" verdeeldheid in de partij zou zaaien.

De vergadering eindigde op 30 maart na een debat, dat 18 uur in beslag genomen had en waarin sommige leden van het CC het Politburo ervan beschuldigd hadden bewust valse informatie te verschaffen en te falen in zijn reacties op de verlangens van de werkende bevolking.

Het Poolse persbureau *PAP* meldde, dat de vergadering besloten had, dat het bijzondere partijcongres voor 20 juli gehouden zou worden en dat de afgevaardigden naar het congres, zowel als de partijfunctionarissen op alle niveaus, in de toekomst in geheime verkiezingen van een lijst van meerdere kandidaten verkozen zouden worden.

Persbureau Tass meldde op 29 maart, dat er nu een „open strijd" was tussen Solidariteit en de regering en dat de vakbeweging van plan was bij de aanstaande algemene staking fabrieken, middelen van openbaar vervoer en communicatiemiddelen in handen te krijgen, wegen wilde afsluiten en bepaalde partijfunctionarissen wilde „isoleren".

Op 28 maart waren de onderhandelingen tussen Solidariteit en de regering

Minister van vakbondszaken Stanislaw Ciosek (tweede van l.) schudt de hand van de leider van Solidariteit in Bydgoszcz Jan Rulewski (met band om de arm) na de afsluiting van het akkoord, dat een eind maakte aan de staking van de boeren.

weer begonnen. Deze werden op 30 maart afgesloten met een overeenkomst over de behandeling van het Bydgoszcz-incident.
In een gemeenschappelijk communiqué werd gezegd, dat de politie niet in het gebouw van de Raad had moeten ingrijpen en dat zij onvoldoende bescherming had verleend aan degenen, die onder haar hoede waren.
Daarnaast werd kritiek uitgeoefend op de boeren, die nog steeds het gebouw van de VBP in Bydgoszcz bezet hielden. Gezegd werd, dat het onderzoek naar het incident zou worden voortgezet.

Verder beloofde de regering de speciale politie-eenheden uit Bydgoszcz terug te trekken; een speciale commissie in te stellen, die de eis van de boeren om officiële registratie van Plattelandssolidariteit zou onderzoeken en voor 5 april verslag zou uitbrengen; en al degenen, die aan de staking van 27 maart hadden deelgenomen volledig uit te betalen.

Daar tegenover beloofde Solidariteit de stakingsoproep voor 31 maart in te trekken; alle bezettingen en andere activiteiten, die spanning veroorzaken, te zullen staken; en procedures te zullen instellen voor de oplossing van lokale conflicten, zonder meteen de toevlucht te nemen tot nationale stakingen.
Lech Walesa noemde de overeenkomst voor „70 à 80% een succes" en dankte paus Johannes Paulus II voor zijn hulp. De paus had op 28 maart kardinaal Wyszinski over het onderwerp een brief geschreven en op 29 maart had hij in het openbaar opgeroepen tot een vreedzame regeling van het meningsverschil en zich uitgesproken tegen buitenlandse inmenging.
Toen Walesa de bereikte overeenstemming op 30 maart voorlegde aan de nationale coördinerende commissie van Solidariteit werd hij echter ernstig bekritiseerd, o.a. door Modzelewski en Rulewski. Hij had moeten blijven staan op de officiële registratie van Plattelandssolidariteit. Modzelewski trad af als woordvoerder van de vakbeweging. Anna Walentynowicz, een centrale figuur tijdens de stakingen van aug. 1980, werd uit de commissie gezet, nadat zij bleef aandringen op het laten doorgaan van de staking op 31 maart.

Op 31 maart ging de commissie met 25 tegen vier stemmen bij zes onthoudingen akkoord met afgelasten van de algemene staking.
Janusz Onyskiewicz, opvolger van Modzelewski als woordvoerder, zei op 2 april tegenover de pers, dat de onderhandelaars van de regering verschillende malen gesproken hadden over de mogelijkheid de nationale noodtoestand uit te roepen, als het Bydgoszcz-incident niet snel geregeld zou worden.
In de hier boven beschreven periode was de berichtgeving in de media van de SU zeer kritisch over de manier, waarop de Poolse communistische partij en de regering de beweerde dreigementen van Solidariteit behandeld hadden. Kritiek was er ook in Sowjet-media op de hervormingsbeweging binnen de Poolse communistische partij.

De Prawda, het dagblad van het CC van de communistische partij van de SU, meldde op 1 april het afgelasten van de nationale staking zonder commentaar, maar op 3 april publiceerde hij een verslag vanuit Warschau, waarin benadrukt werd, dat het voor de Poolse communistische partij „essentieel" was om zich met kracht te verzetten tegen pogingen om de fundamentele beginselen van een marxistisch-leninistische partij en het democratische centralisme te ondermijnen en tegen pogingen om de partijdiscipline te verzwakken.
De Izwestia, het dagblad van het Presidium van de Opperste Sowjet, beschuldigde op 5 april de Poolse communistische partij ervan er tot dan toe niet in geslaagd te zijn wat de krant noemde een „kruipende contra-revolutie" tegen te houden of adequaat uitvoering te geven aan de verlangens, die het Warschaupact in zijn vergadering van 5 dec. 1980 aan deze partij had voorgelegd.
Het blad van de Sowjet-vakcentrale, Trud, schreef op 10 april, dat Solidariteit de campagne van Plattelandssolidariteit had ondersteund met wat het noemde een „provocatieve pamfletoorlog op grote schaal", waarin de Poolse communistische partij en de regering op „kwaadaardige wijze" werden aangevallen.

Het in Warschau verschijnende dagblad *Zycie Warszawy* meldde op 14 april, dat de speciale parlementscommissie, met als voorzitter Jan Sczepanski, die de herziening van de wetgeving op de vakbeweging zou bekijken, een verslag had opgesteld, waarin de aanbeveling gedaan werd, de particuliere boeren toe te staan een vakorganisatie te vormen. Dit zou moeten gebeuren in de vorm van amendementen op het in behandeling zijnde wetsontwerp op de vakorganisaties.

Persbureau *PAP* berichtte op 17 april, dat de regering overeenstemming had bereikt met de particuliere boeren.
Volgens deze overeenstemming zou er voor 10 mei een wettelijke basis gecreëerd moeten zijn voor de officiële registratie van Plattelandssolidariteit; zouden de rechten van de boeren geïncorporeerd moeten worden in de op stapel staande wet op de vakorganisaties; en zouden er geen strafsancties getroffen worden tegen de deelnemers aan de bezettingsacties in Bydgoszcz (die nog steeds gaande was) en aan een dergelijke actie in Inowroclaw.

Van hun kant stemden de boeren ermee in, dat met het akkoord van 30 maart het Bydgoszcz-incident geregeld was; en dat zij alle voorgenomen protestacties zouden afgelasten.

Plattelandssolidariteit zou een zelfde organisatorische structuur krijgen als Solidariteit en zij zou de leidende rol van de Poolse communistische partij in de Poolse samenleving erkennen.

Persbureau Tass meldde de bereikte overeenstemming zonder commentaar, maar Rude Pravo stelde op 20 april, dat de Poolse regering, met deze overeenkomst de terugtocht had ingeslagen als gevolg van politieke druk van Solidariteit en uitte ongeloof m.b.t. de complete ommezwaai van de Poolse regering in vergelijking met de uitspraak van het Hooggerechtshof van 10 febr.

Ondanks aanhoudende druk uit de SU, de DDR en Tsjechoslowakije ging de

De leider van Plattelandssolidariteit, Jan Kulaj, wordt op de schouders genomen, nadat de bond officieel geregistreerd is.

Sejm op 6 mei akkoord met de voorgestelde amendementen op het wetsontwerp op de vakbeweging en op 12 mei voltrok het Gerechtshof in Warschau de formele registratie van Plattelandssolidariteit als een vakbeweging met zijn hoofdkwartier in Warschau.

In de Literaturnaya Gazeta van 6 mei stond een artikel, waarin de vroegere partijleider Gierek werd aangevallen, omdat hij het particuliere eigendom van boerenbedrijven in de bestaande omvang had laten voortduren. Dit was volgens het Sowjet-blad de voornaamste oorzaak van het probleem.

Rude Pravo beweerde op 8 mei, dat Solidariteit en Plattelandssolidariteit nu de macht hadden om Polen een pluralistisch regeringssysteem op te leggen.

In een vergadering van het Centrale Comité van de Poolse Verenigde Boerenpartij op 7 en 8 mei trad het complete bestuur af en werd het volledig door nieuwe leden vervangen.

De aftredende voorzitter, Stanislaw Gucwa, tegenstander van erkenning van Plattelandssolidariteit, werd vervangen door prof. Stefan Ignar, aan het eind van de jaren vijftig en in het begin van de jaren zestig vice-premier, en nu een uitgesproken voorstander van Plattelandssolidariteit. *(Le Monde, NZZ, The Times, Financial Times, FAZ, KCA)*

(Vor. ber. pag. 119/2 e.v.)

LATIJNS-AMERIKA

COSTA RICA

ALGEMENE VERKIEZINGEN. MONGE ALVAREZ NIEUWE PRESIDENT

Op 7 februari 1982 konden 1,2 mln kiesgerechtigde inwoners van het in totaal 2,2 mln inwoners tellende Costa Rica naar de stembus gaan om een president, twee vice-presidenten, 57 parlementsleden en leden voor 82 gemeenteraden te kiezen.
Er waren in totaal 6 kandidaten voor het presidentschap. De vier belangrijkste daarvan waren:

- Luis Alberto Monge Alvarez (56) van de sociaal-democratische Partido Liberación Nacional (PLN). Bij de verkiezingen van 1978 verloor hij van Rodrigo Carazo Odio, die toen president werd. Sinds die tijd was Monge in de oppositie.
- Rafael Angel Calderón Fournier van de in het midden staande Partido Unidad (PU), een uit 5 partijen bestaande coalitie die sinds 1978 regeerde. Van 1978-1980 was Calderón minister van buitenlandse zaken in de regering-Carazo.
- Mario Echandi Jiménez, de kandidaat van de conservatieve groeperingen (Movimiento Nacional). Van 1958-1962 was hij president van Costa Rica.
- Rodrigo Gutiérrez Sáenz van de linkse coalitie Pueblo Unido.

Nadat nog maar 25% van de stemmen was geteld gaf Calderón Fournier zijn nederlaag al toe. Toen ongeveer de helft van de stemmen was geteld had Monge Alvarez 58% van de stemmen gekregen, tegen iets meer dan 30% van de stemmen voor zijn rivaal Calderón Fournier. De scheidende president Rodrigo Carazo, die in februari 1978 voor vier jaar werd gekozen maar krachtens de grondwet niet meer herkiesbaar was, wenste Monge Alvarez aan het eind van de verkiezingsdag al veel succes als zijn opvolger.
Monge Alvarez hield diezelfde avond een persconferentie waarop hij aankondigde een regering te zullen vormen zodra de verkiezingsuitslag officieel bekend was. Hij verklaarde verder: „Mijn grootste wens is aan te tonen dat ons systeem van institutionele democratie in staat is de problemen met de armoede en de produktie op te lossen. Ik aanvaard de historische verantwoordelijkheid de democratie van Costa Rica te redden."
Hij zei de sociale rechtvaardigheid te willen eerbiedigen en de produktie in landbouw en industrie op te voeren. In zijn buitenlands beleid wilde Monge Alvarez de neutraliteit van Costa Rica bij gewapende conflicten tussen zijn aangrenzende landen bewaren. Waarnemers verwachten dat hij gelijke afstand zal bewaren ten opzichte van de christen-democratische machthebbers in El Salvador en het Sandinistische regime in Nicaragua.
De nieuwe president verklaarde verder dat zijn land geen militaire hulp van de VS nodig had. „We vragen om economische hulp en begrip voor onze problemen die liggen op het gebied van werkloosheid, verarming en produktieachterstanden (...) en om programma's die tot doel hebben de produktie en export te stimuleren".
Monge Alvarez zal op 8 mei worden geïnstalleerd.

Biografie Monge Alvarez

Luis Alberto Monge werd op 29 december 1925 in Palmares, in de provincie Alajuela, geboren. Hij is autodidact. Al vroeg werd hij aangetrokken door sociale problemen. Op 20-jarige leeftijd was hij voorzitter van de Costaricaanse Arbeidersbond. In 1949 werd hij sociaal-democratisch afgevaardigde in het parlement. Met de oud-presidenten José Figueres en Daniel Oduber richtte hij in 1951 de Partido Liberación Nacional op. Door verblijf in het buitenland kreeg Monge Alvarez een goede kennis van internationale zaken. Van 1950-1952 was hij werkzaam op het BIT (Bureau International du Travail) in Genève, vervolgens was hij van 1953-1958 algemeen secretaris van de Regionale Interamerikaanse Organisatie van Arbeiders in Mexico. In 1963-1964 was hij ambassadeur in Israël. Hij was om beurten afgevaardigde, minister en parlementsvoorzitter. Hij noemde zichzelf een „Costaricaans sociaal-democraat", d.w.z. gematigd en geworteld in de nationale realiteit. Verschillende malen nam hij deel aan bijeenkomsten van de Socialistische Internationale, waardoor hij veel politieke leiders kende.

Verkiezingsstrijd overschaduwd door slechte economische situatie

De verkiezingsstrijd, die al in september 1981 werd gevoerd, was mat. Dit werd volgens de *NZZ* (26-9) door twee dingen veroorzaakt. Ten eerste doordat uit alle opiniepeilingen al was gebleken dat de oppositie de verkiezingen met een ruime meerderheid zou winnen. Ten tweede doordat een zeer ernstige economische crisis in Costa Rica en de beroeringen in de buurlanden „het feest van de burgers", zoals de „ticos" (de Costaricanen) de verkiezingen noemen, overschaduwden.
Sinds de korte burgeroorlog in 1948 ging Costa Rica door voor een modeldemocratie. Het land werd wel „het Zwitserland van Centraal-Amerika" genoemd. Het was een vreedzaam, verdraagzaam, relatief hoog ontwikkeld welvaartsstaatje. Analfabetisme bestaat nauwelijks meer. Het leger werd in 1948 afgeschaft.
Zijn democratische stabiliteit dankte het land voor een niet gering deel aan

Luis Alberto Monge Alvarez, de nieuwe president van Costa Rica.

zijn voor Derde Wereldmaatstaven gezonde economie.
Daar kwam in 1978 de klad in, toen Carazo president werd. De prijs van 's lands voornaamste exportprodukt, koffie, kelderde. Die van het voornaamste importprodukt, olie, vloog omhoog.

Als Costa Rica zijn olie niet had kunnen krijgen op de voordelige voorwaarde die het van Mexico en Venezuela heeft aangeboden gekregen, dan zou het produktieapparaat van het land op dit ogenblik volkomen tot stilstand zijn gekomen. Als gevolg van de politieke crisis in Midden-Amerika was de handel met de rest van de regio achteruit gehold.
Op dit ogenblik bedraagt de buitenlandse schuld, die tot drie jaar terug nooit hoger was dan $ 800 mln, $ 2,6 mrd. De regering heeft de aflossing van de schulden moeten staken omdat er geen geld meer is.
In 1981 bedroeg de inflatie 117%. De nationale munt, de colon, was in 14 maanden meer dan 400% in waarde verminderd. Het land moet nog $ 450 mln aan achterstallige rente betalen. Rond 15% van de beroepsbevolking is werkloos.
Monge wilde, als hij president werd, de nadruk leggen op de agrarische ontwikkeling. Zijn economische programma beoogde een „terugkeer naar het land". Hij wilde een grotere agrarische produktie, en door het scheppen van banen de uittocht van het platteland naar de stad beperken.
Volgens de *Volkskrant* (6-2) kon hij daarbij, als vertegenwoordiger van de rechtervleugel van zijn partij, hoogstwaarschijnlijk rekenen op Amerikaanse steun. Vlak voordat op 19 januari in San José de „Middenamerikaanse Democratische Gemeenschap", waaraan naast Costa Rica ook El Salvador en Honduras deelnamen, werd opgericht zou een Amerikaanse onderminister die steun hebben toegezegd. Het is goed denkbaar dat Costa Rica van die gemeenschap, een verbond onder auspiciën van de VS gericht tegen het verzet in El Salvador en tegen de Sandinistische regering in Nicaragua, lid was geworden om daarmee verzekerd te zijn van Amerikaanse hulp in de economische nood, aldus de *Volkskrant*.

Voorafgaande ontwikkelingen. Jean Kirkpatrick biedt Amerikaanse hulp aan tegen „communistische subversie"

Nadat er drie terroristische incidenten hadden plaatsgevonden in 1981 verklaarde VN-ambassadrice Jean Kirkpatrick half augustus, tijdens een bezoek aan Costa Rica dat deel uitmaakte van een rondreis langs zes Latijnsamerikaanse landen, dat de Costaricaanse democratie „ondermijnd zou worden door communistische subversie". Zij zei dat het land „slecht uitgerust" was en verklaarde dat het dringend behoefte had aan militaire hulp en training van de politie door de VS.
In antwoord hierop zond president Carazo Odio onmiddellijk twee brieven aan de Amerikaanse ambassadeur in San José, waarin hij „het overdrijven en de onwaarheid" van Kirkpatricks opmerkingen veroordeelde en alle Amerikaanse hulp categorisch afwees.
Oppositieleider Monge liet zich eveneens in scherpe bewoordingen uit over de uitlatingen van de VN-ambassadrice. „We kunnen met het zogenaamde communistische gevaar zelf wel afrekenen", aldus Monge, „maar we kampen wel met ernstige economische problemen en kunnen Amerikaanse hulp bij het bestrijden van de inflatie, werkloosheid en de honger daarentegen goed gebruiken."
De terroristische incidenten hadden plaatsgevonden op 17 maart, toen drie Amerikaanse mariniers gewond raakten bij een bazooka-aanval op hun auto. De verantwoordelijkheid voor de aanval werd opgeëist door het commando „Carlos Agüero Echeverría" (waarschijnlijk zo genoemd naar een Costaricaan die tegen het Somoza-regime vocht in Nicaragua). Later op die dag vond er een bomexplosie plaats op de Hondurese ambassade.
Op 12 juni werden drie leden van de civiele garde, van wie er één werd verdacht van guerrilla-activiteiten, gedood tijdens een vuurgevecht in San José en op 1 juli werd een 18 jarige jongen die werd verdacht van guerrilla-activiteiten door een lid van de civiele garde in de gevangenis doodgeschoten waarschijnlijk bij wijze van vergelding.
Na de eerste twee incidenten zette de Costaricaanse regering in maart-april 36 politieke ballingen afkomstig uit Centraal-Amerika en Argentinië het land uit, waarbij zij als verklaring gaf dat buitenlandse terroristen voor de incidenten verantwoordelijk waren. Verder wilde zij een beperking van het aantal buitenlandse ballingen dat het land inkwam.

Eerder al, op 20 februari, had de regering het Costaricaanse radiostation, Radio Noticias del Continente, in San José gesloten. Het station, waarvan de uitzendingen in een groot deel van het Zuidamerikaanse continent kon worden ontvangen, noemde zich „de spreekbuis van de revolutionaire en patriottische bewegingen in El Savador, Guatemala, Argentinië, Chili en andere staten, die zich gewapend voorbereiden op de vrijheidsstrijd".

Resultaat onderzoek wapenschandaal

Nadat president Carazo op 21 juni 1980 bekend had gemaakt dat een omvangrijk wapenschandaal aan het licht was gekomen en hoge regeringsfunctionarissen en militairen in 1979 wapens uit Cuba, bestemd voor de Sandinisten in Nicaragua, hadden achtergehouden en later verkocht aan andere linkse guerrilla-bewegingen in Midden-Amerika, had de president verklaard de zaak tot op de bodem te zullen onderzoeken (pag. 123/2-1981).
Op 14 mei 1981 bevestigde een uit drie leden bestaande parlementaire commissie die een onderzoek naar het wapenschandaal had ingesteld en naar een eventuele betrokkenheid van de regering daarbij, dat in 1979 wapens uit

Cuba, bestemd voor guerrillastrijders in Nicaragua, illegaal waren verkocht en doorgesmokkeld naar Salvadoriaanse guerrillastrijders.
De commissie sprak van de „grote verantwoordelijkheid" van president Carazo Odio en van de vroegere minister voor openbare veiligheid Juan José Echeverría Brealy, die in mei 1980 ontslag had genomen, en drong er bij het Congres op aan de gebeurtenissen „nadrukkelijk en krachtig" te veroordelen en hen die verantwoordelijk waren op het matje te roepen.
In het rapport stond verder dat er overvloedig bewijsmateriaal was over wapensmokkel van Costa Rica naar de guerrillabeweging in El Salvador via de lucht of via Nicaragua en Honduras en dat het spoor van de illigale wapenverkoop leidde naar de Costaricaanse regering. Een door de politie ontdekte geheime wapenopslagplaats bleek eigendom van Echeverría Brealy te zijn. De vijf Costaricaanse piloten, die in maart 1981 hadden toegegeven dat zij wapens uit Cuba het land in hadden gebracht, waren tenminste tot januari 1981 bij deze zaak betrokken geweest, aldus de commissie.

Minister neemt ontslag

Op 28 februari 1981 nam Carlos Argüedas Le Franc, die Echeverría Brealy was opgevolgd als minister van openbare veiligheid, ontslag. Hij werd per 1 maart opgevolgd door Arnulfo Carmona Benavides.

Verbreken diplomatieke betrekkingen met Cuba

Op 11 mei kondigde Costa Rica aan, dat het de diplomatieke betrekkingen met Cuba, die sinds 21 februari 1977 weer hervat waren, had verbroken.
In een verklaring zei minister van buitenlandse zaken Bernd Niehaus, dat Cuba in de VN op een „beledigende toon" had geantwoord op een vraag van Costa Rica over de politieke gevangenen op Cuba. Bovendien had Cuba de regering van Costa Rica ervan beschuldigd „heel onbeschaamd" een „contra-revolutionaire campagne" van Amerika tegen Cuba te steunen, aldus Niehaus.
De betrekkingen tussen de beide landen waren sinds de massale uittocht van Cubanen in april 1980 (pag 516 e.v.-1981) verslechterd. Vele Cubanen waren toen naar Costa Rica gegaan, waardoor er in Costa Rica economische moeilijkheden ontstonden.

Onderhandelingen met IMF

Half april trad minister van financiën Hernán Sáenz Jiménez af naar aanleiding van een verschil van mening met president Carazo Odio over een versoberingsprogramma dat het IMF (Internationale Monetaire Fonds) als voorwaarde had gesteld voor het verstrekken van een krediet van $ 300 mln.
Nadat de opvolger van Sáenz Jiménez, Carlos Muñoz Vega, kort na zijn benoeming eveneens aftrad, kwam de portefeuille financiën begin mei tijdelijk in handen van José Miguel Alfaro, de tweede vice-president, teneinde de voortgang van de onderhandelingen met het IMF te vergemakkelijken in de tijd dat de benoeming van Emilio Garnier Borella als nieuwe minister van financiën in voorbereiding was (die benoeming vond plaats op 12 mei).
Op 17 juni werd het uiteindelijke akkoord, dat met het IMF was bereikt, formeel bekendgemaakt: Costa Rica mocht de komende drie jaar voor $ 329 mln aankopen doen. Het land moest dan wel de colon devalueren voor bepaalde transacties, de openbare uitgaven en de lonen aan banden leggen, de prijscontrole en subsidies terugbrengen alsmede veranderingen in het belastingsysteem aanbrengen. Bij het akkoord werd een voorlopige regeling, die in maart 1980 tot stand was gekomen en die gold voor twee jaar, ongedaan gemaakt. Van het krediet dat toen ter beschikking werd gesteld was slechts een gedeelte opgenomen, omdat de regering de voorwaarden van het Fonds – waaronder inkrimping van de sociale uitgaven en verhoging van de olieprijs niet was nagekomen.
Eind juli kondigde eerste vice-president Rodrigo Altman aan, dat hij, uit protest tegen het economische beleid, voortaan alleen nog maar de zuiver constitutionele plichten zou nakomen en dat hij president Carazo Odio niet meer in het openbaar zou vertegenwoordigen. Hij zou echter niet aftreden.

Op 28 december meldde de *FAZ* dat een commissie, bestaande uit leden van een aantal banken die allen geld van Costa Rica kregen, een verzoek van het land om de schuld in 10 jaar te mogen afbetalen had afgewezen. De banken hielden vast aan de betaling van $ 125 mln achterstallige rente.
Op 25 januari 1982 berichtte de *FAZ*, dat Mexico de bestaande economische betrekkingen met Costa Rica zou intensiveren om zo het land uit de crisis te halen en het democratische bestel te steunen. Mexico leverde, samen met Venezuela, al goedkope olie aan Costa Rica en wilde nu de import uit Costa Rica vergroten.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, The Times, Financial Times, NZZ, FAZ)

Vor. ber. pag. 122/3 e.v.-1981

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

KAMEROEN. Op 7 jan. bracht president Ahidjo enkele wijzigingen aan in het kabinet van premier Paul Biya. De minister van de strijdkrachten, Abdoulaye Maikano, werd bevorderd tot staatsminister. Ndam Njoya, tot dusver gedelegeerd minister voor de algemene staatsinspectie en de bestuurshervorming, verliet het kabinet en werd vervangen door Christian Songwe Bongwa, oud-staatsminister voor de betrekkingen met het parlement. Bello Bouba, tot dusver adjunct secretaris-generaal in het bureau van de president, werd minister van economie en planning i.p.v. Youssoufa Daouda, die tot minister van openbare diensten werd benoemd als vervanger van Sadou Daoudou. Deze werd de nieuwe adjunct secretaris-generaal in het bureau van de president, met de „rang en prerogatieven" van staatsminister. (AFP)
(Vor. ber. pag. 768/2-1980)

MAURETANIË. Majoor Ahmed Ould Minnih, lid van het militaire comité voor nationale redding (CMSN), werd op 10 aug. 1981 benoemd tot minister van buitenlandse zaken en samenwerking als opvolger van kapitein-luitenant Dahane Ahmed Mahmoud.
Op 17 aug. 1981 werd bekendgemaakt dat luitenant-kolonel Ahmed Mahmoud Ould Houssein (van jan.-dec. 1980 minister-adviseur van de president) was benoemd tot permanent secretaris van het CMSN i.p.v. majoor Mohammed Sidina Ould Sidiya. (Le Monde)
(Vor. ber. pag. 432/2-1981)

MOZAMBIQUE. Op 29 dec. 1981 bracht president Samora Machel enkele wijzigingen in het kabinet aan om „de leiding van het staatsapparaat te versterken", aldus het officiële Mozambikaanse persbureau AIM. De portefeuilleverdeling werd:

buitenlandse zaken – Joaquim Alberto Chissano; defensie – luitenant-generaal Alberto Joaquim Chipande; binnenlandse zaken – generaal-majoor Mariano de Araujo Matsinhe (voorheen tevens minister-resident in Sofala); veiligheid - generaal-majoor Jacinto Soares Veloso; landbouw - Sergio Vieira (voorheen minister-gouverneur van de Bank van Mozambique); financiën – Rui Baltasar dos Santos Alves; planning – Mario Fernandes da Graça Machungo (voorheen tevens landbouw); politieke commissaris van de strijdkrachten en (nieuw) minister-resident in Sofala – luitenant-generaal Armando Emilio Guebuza; stafchef van de strijdkrachten – luitenant-generaal Sebastiao Marcos Mabote; staatsminister in het bureau van de president – kolonel José Oscar Monteiro; onderwijs en cultuur – mevr. Graça Simbine Machel; voorlichting – José Luis Cabaço; openbare werken en huisvesting – Julio Zamith Carrilho; buitenlandse handel – Salomao Munguambé; justitie – Teodato da Silva Unguana; industrie en energie – Antonio José Lima Rodrigues Branco; gezondheid – Pascual Manuel Mucumbi; havens en landtransport – Luis Maria Manuel Alcantara Santos; PTT en burgerluchtvaart – Rui Quijares Gomes de Lousa; binnenlandse handel – Manuel Jacques Caranda da Silva.

Het ministerie van arbeid, dat sinds de dood van Albert Cassimo (pag. 665/2-1981) vakant was, werd afgeschaft en vervangen door een staatssecretariaat, waarvan de leiding werd toevertrouwd aan Antonio José Carvalho Neves. Vieira werd als gouverneur van de Bank van Mozambique opgevolgd door zijn plaatsvervanger, Prakash Ratilal. (DDP, Financial Times)
(Vor. ber. pag. 665/1-1981)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

AANHOUDEND GEWELD IN OEGANDA

Op 23 februari in de vroege morgen voerde een groep van ca. 300 zwaargewapende guerrillastrijders een aanval uit op de Malire-kazerne in de Oegandese hoofdstad Kampala.
's Avonds meldde de regering dat minstens 67 van de aanvallers waren gedood alsmede 2 militairen. Tien aanvallers zouden gewond zijn geraakt en de rest zou in paniek zijn gevlucht.
Maar een zegsman van de Uganda Freedom Movement (UFM), welke de verantwoordelijkheid voor de aanval opeiste, stelde dat er minstens 300 slachtoffers – zowel burgers als geüniformeerden – waren met inbegrip van meer dan 100 doden. Nadat de UFM-strijders de Malire-kazerne vanaf ongeveer drie mijl met 61 en 81 mm mortieren hadden bestookt, waren de militairen gevlucht en hadden de guerrillastrijders grote hoeveelheden wapens en munitie buitgemaakt, aldus de zegsman. Hij ontkende dat de guerrillastrijders waren verdreven; zij bevonden zich „nog steeds op strategische posities rond Kampala", volgens een verslag in *The Times* (24-2).

Op 23 febr. bleven de winkels en kantoren in Kampala gesloten. De volgende dag functioneerden zij weer normaal. Ook de 13 mijl lange weg tussen het vliegveld Entebbe, die daags tevoren gesloten was, was op 24 febr. weer open voor het verkeer.
Op 23 febr. meldde het Tanzaniaanse persbureau *Shihata* dat de aanval op de kazerne onderdeel was van een plan, dat ook voorzag in een moordaanslag op vice-president Paul Muwanga op de weg Kampala-Entebbe. Bij die mislukte aanslag zouden vier Oegandese militairen zijn gedood. Maar dit bericht werd de volgende dag door het Oegandese ministerie van defensie tegengesproken.

Volgens onbevestigde berichten van 24 febr. doorzochten regeringsmilitairen na de terugtocht van de guerrillastrijders de zuidelijke wijken van de hoofdstad. Zij zouden huizen en zaken hebben geplunderd en burgers hebben gearresteerd. Daarbij zouden minstens 30 personen zijn omgebracht, aldus de *NZZ* (26-2).
Op 24 febr. bestormden regeringsmilitairen de kathedraal van Kampala. Volgens ooggetuigen werden alle mannen opgepakt en in vier Landrovers weggevoerd naar het regeringshoofdkwartier. Daarbij zouden nog eens 5 personen zijn omgekomen.
Later die dag (24 febr.) doorzochten regeringsmilitairen de Makerere Universiteit. Op de campus zouden 25 tot 40 studenten zijn gearresteerd. *NRC/H'blad* (27-2) meldde op grond van berichten uit medische kringen in Kampala dat bij militaire operaties na de beschieting van de Malire-kazerne zeker 90 mensen waren gedood. Velen van hen zouden een nekschot van de militairen hebben gekregen.
De thans door oud-minister B. Kirya geleidde UFM is een van de drie grote guerrilla-groeperingen, die het bewind van president Milton Obote vanuit de dichtbeboste heuvels rond Kampala bestrijden. Zij steunen op de plaatselijke Baganda-bevolking in hun afkeer van het regime van de noorderling Obote, die volgens hen de presidentsverkiezingen van 1980 op frauduleuze wijze had gewonnen.

Volgens NRC/H'blad opereren in Zuid-Oeganda, vooral in een gebied met een straal van 100 km om Kampala twee guerrilla-organisaties; de door de ex-ministers B. Kirya en Andrew Kayiira geleidde UFM en de National Resistance Movement (NRM), die in naam wordt aangevoerd door oud-president Yusuf Lule, maar in feite door ex-minister van defensie Yoweri Museveni.
Verder opereert in de provincie West Nile het Oegandese Nationale Reddingsfront (UNRF) van Idi Amins oud-minister van financiën Moses Ali, dat voornamelijk steunt op ex-Amin-soldaten en het uiterste noordwesten van Oeganda vrijwel permanent bezet houdt, maar daarbuiten niet actief is.
Afgelopen januari sloten de drie bewegingen in Londen een monsterverbond onder de naam Oegandees Volksfront, waar ook ex-president Godfrey Binaisa lid van werd. Maar dat is vooralsnog een moeizame constructie op papier geleid door de ex-presidenten Lule en Binaisa, die elkaar niet goed liggen en die sinds Amins val geen blijk gaven van imposante politieke gaven. Ook valt moeilijk in te zien hoe beiden ooit zouden kunnen samenwerken met Amins voormalige financiële brein, Moses Ali.
Er is op dit moment geen zichtbare tactische samenwerking tussen de drie guerrillaorganisaties, zelfs niet in het gebied van Kampala, tussen de UFM en de NRM.

Hoewel Obote in zijn inaugurele toespraak op 15 dec. 1980 na zijn verkiezing tot president een „politiek van verzoening" had aangekondigd (pag. 8/3-1981), behoorden op één na alle 37* leden van het nieuwe kabinet tot zijn partij, de Uganda People's Congress (UPC), die bij de verkiezingen van 10 dec. 1980 volgens de officiële uitslag 72 van de 126 zetels in de Nationale Vergadering had verworven. De voornaamste oppositiepartij, de Democratic Party (DP), kreeg 51 zetels en de Uganda Patriotic Movement (UPM) behaalde

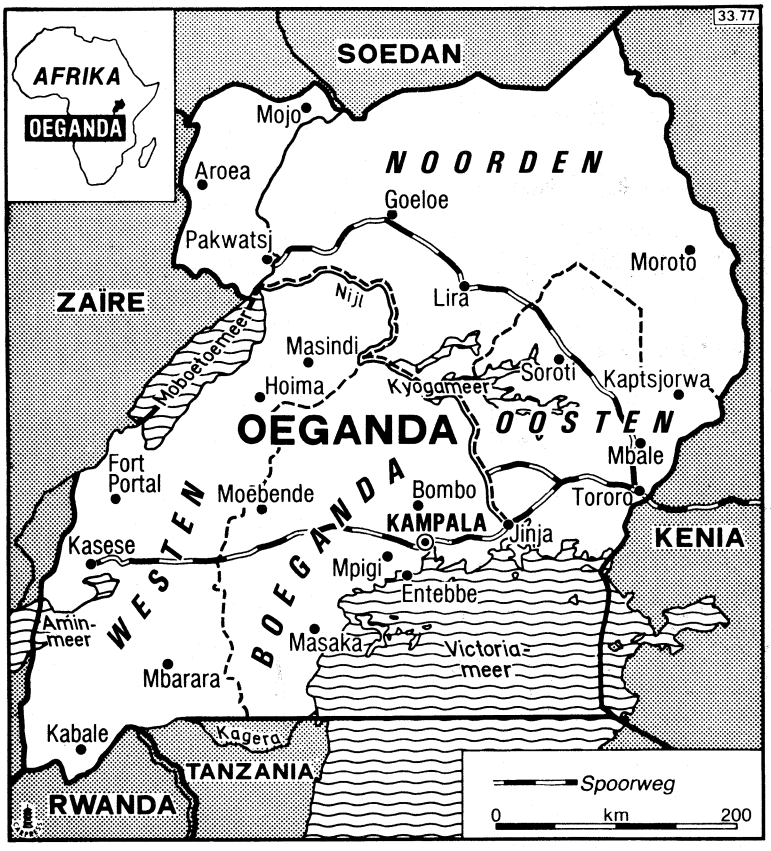

één zetel. In twee kiesdistricten – Kabale (in het zuidwesten) en Iganga (in het oosten) – moesten volgens de kiescommissie nieuwe verkiezingen worden gehouden, omdat de stembusresultaten daar door geweld waren beïnvloed.
De regering benoemde op 22 dec. 1980 10 leden van de strijdkrachten om het gereorganiseerde Oegandese Nationale Bevrijdingsleger (UNLA) in de Nationale Vergadering te vertegenwoordigen. Onder hen waren brigade-generaal Oyite-Ojok en generaal-majoor Tito Okello, resp. stafchef en opperbevelhebber van de UNLA.

Positie DP

Op 18 dec. 1980 besloot de DP, ondanks haar kritiek op de gang van zaken bij de verkiezingen, alsnog zitting te nemen in de Nationale Vergadering. Na besprekingen tussen president Obote en een DP-delegatie o.l.v. partijleider Paul Semogerere op 24 febr. 1981 werd officieel meegedeeld dat Semogerere zijn steun aan de regering had toegezegd in haar strijd tegen de bedreiging van de binnenlandse veiligheid. Maar hij had tegelijk gevraagd om een onderzoek naar specifieke gevallen van excessen die aan het leger werden toegeschreven.

Op 16 maart 1981 verklaarde Semogerere dat onder honderden tegenstanders van de regering die op willekeurige wijze waren gearresteerd, verscheidene DP-parlementsleden waren.
Arrestaties van DP-parlementsleden werden op de volgende data gemeld:

12 febr. – A. K. Lubega en Charles Lukyamuzi;
20 febr. – Yoweri Kyesimira (minister van industrie en transport tussen juni 1979 en mei 1980) en Eriyaba Muzira;
26 april – Ali Serunjogi;
1 juni – George Bamutaraki;
22 juni – Elijah Kitaka-Gawera en Yezifi Sabiti.

* Behalve de op pag. 8/3 en 9/1-1981 genoemde 15 leden werden in de periode tot en met 25 dec. 1980 nog 20 leden benoemd met de volgende taken:
Ministers: industrie – Abonia Tiberondwa; rehabilitatie – Masete Kuuya; voorlichting – David Anyoti; bevoorrading – Moses Apiligar; gezondheid – Ezra Mkwasibe; coöperatie en marketing – Yona Kanyamozi; arbeid – Anthony Butele; handel – Joel Omara-Aliro; veeteelt en visserij - John Joseph Otim; openbare werken – W. Abena Nangwale; energie en verbindingen – Akena Pojok; transport – Yosa Mugenyi; openbare diensten en kabinetszaken – Wilson Okwenje; zonder portefeuille – Shafiq Arain.
Staatsministers: bureau van de president – Chris Rwakasisi; bureau van de vice-president – Peter Otai; bureau van de premier – W. Osinde Oluwor Tewandwal en Edward Rurangaranga; onderwijs – Phillimon Matoke; landbouw – Patrick Rubahaiyo.
Op 25 dec 1980 werden ook nog twee buitengewone en gevolmachtigde ambassadeurs in het bureau van de president benoemd alsmede 11 onderministers.

Volgens Semogerere, aldus *Le Monde* (7-5-'81) zou een vijftigtal nationale en regionale DP-functionarissen achter slot en grendel zitten. Hij uitte in dit blad de volgende beschuldiging: „De moorden op onze aanhangers zijn de dag na de verkiezingen begonnen. Terwijl hij steeds de nationale verzoening predikte verveelvoudigde de president de politieke benoemingen in het bestuur, de parastatale ondernemingen en op de universiteit. Thans kan de DP niet langer haar rol van parlementaire oppositie spelen".
Op 16 maart werd bericht dat vier weekbladen, nauw verbonden met de DP, verboden waren: *Citizen, Economy, Afrika* en *Mulengera*. Zij hadden openlijk kritiek geleverd op de regerende UPC. Dezelfde dag kritiseerde staatsminister Peter Otai plaatselijke bladen wegens hun berichtgeving over moord en plundering door Oegandese troepen.

Optreden guerrillagroeperingen

In febr. 1981 begonnen guerilla-operaties tegen het bewind van president Obote door de Uganda Freedom Movement (UFM) o.l.v. Lukatome Andrew Kayiira (minister van binnenlandse zaken onder president Lule in juni 1979, pag. 77/2-1980). Deze was in augustus 1980 naar Kenia gevlucht en had vervolgens steun ontvangen van sommige DP-elementen.
De UFM vond haar oorsprong in de „Save Uganda Movement" (SUM), die in maart 1979 te Moshi (Tanzania) met andere organisaties het Uganda National Liberation Front (UNLF) had gevormd om president Idi Amin ten val te brengen. De UFM onderhield contacten met ex-president Lule, die eveneens als balling in Kenia verbleef. De organisatie werd omschreven als „noch conservatief noch zuiver Baganda". (De Baganda was grotendeels gekant tegen Obote, omdat deze de leider van de Baganda, de Kabaka van Boeganda, in 1966 had afgezet, zie pag. 367-1966.)

Een woordvoerder van de UFM zei op 26 maart dat zijn beweging soortgelijke doeleinden nastreefde als de Uganda Patriotic Movement (UPM) o.l.v. Yoweri Museveni. Zij steunde ook de UPM-oproep tot „nieuwe verkiezingen onder supervisie van een neutrale instantie". Mochten die verkiezingen niet plaatsvinden, dan wilde de UPM actie voeren om president Obote „met geweld" omver te werpen. Evenals de UFM begon ook de UPM in februari 1981 een guerrilla.
In die tijd werd tevens de vorming bekendgemaakt van een nieuwe organisatie, die voorlopig bekend werd onder de naam Mospor (Movement for the Struggle for Political Rights).
De Mospor liet volgens *The Times* (24-2-1981) weten te beschikken over meer dan 5.000 gewapende mannen, incl. vele voormalige leden van het Oegandese leger. Een Mospor-woordvoerder zei op 23 febr. 1981 dat de beweging, geleid door Yoweri Museveni, de volledige steun van de bevolking in een groot gebied ten noorden en ten westen van Kampala genoot. De Mospor zou ertoe kunnen overgaan ministers gevangen te nemen, als de golf van arrestaties onder functionarissen van Museveni's politieke partij, de UPM, voortduurde, aldus de anonieme woordvoerder. De relatie tussen Mospor en UPM bleef onduidelijk.

Op 6 maart distantiëerde een Mospor-woordvoerder zich van dreigementen i.z. moord en ontvoering, die kort tevoren aan het adres van de ca. 100 VN-functionarissen in Oeganda waren geuit door een tot dan toe onbekende organisatie, de Uganda Liberation Group.

Guerrillagroepen van de UFM, die vooral in het gebied van Kampala opereerde, eisten de verantwoordelijkheid op voor een aantal gewelddaden. Daaronder waren:

Op 9 febr. 1981 werd een aanval uitgevoerd op vijf legerbarakken ten westen van Kampala en op zeven politieposten en de Luzira-gevangenis in Kampala. Bij de aanval op de legerbarakken zou ook de UPM betrokken zijn geweest. Minstens zeven personen zouden zijn omgekomen.
Op 25 maart werd een aanslag gepleegd op een schakelstation, waardoor de elektriciteitsvoorziening van Kampala 13 uur lang werd uitgeschakeld en ook alle internationale verbindingen werden verbroken. Ook werd een aanslag gepleegd op de radiozender op Bugolobi Hill, waarbij drie soldaten werden gedood, en voorts werd het hoofdkwartier van de UPC met machinegeweren beschoten.
Op 3 april werden bomaanslagen uitgevoerd op drie winkels in het centrum van Kampala en op een magazijn van de Uganda Coffee Marketing Board. Een van de aangevallen winkels behoorde toe aan kolonel Basil Okello, de militaire commandant van Kampala. Volgens de verklaring van de UFM had Okello het monopolie op de levering van bepaalde luxe goederen aan regeringsfunctionarissen en hoge militairen.
Op 27 april raakte Joseph Otim, de minister van veeteelt en visserij, bij een aanslag in Kampala gewond.
Volgens radio-Kampala (10 mei) werden UFM-leden ook verantwoordelijk gesteld voor de moord op de UPC-afgevaardigde Joseph Muhanji, welke op 16 april had plaatsgevonden.

Hoewel de UFM de verantwoordelijkheid voor de aanvallen van 9 febr. 1981 had opgeëist, leken leidende regeringsfunctionarissen van mening te zijn dat de UPM daarbij betrokken was. In de nacht van 7 op 8 febr. was het huis van Museveni drie uur lang door regeringsmilitairen vanuit de naburige Makindyi-kazerne onder vuur genomen.

Op 10 febr. werd de secretaris-generaal van de UPM, Bidandi Sali (43), minister van plaatselijk bestuur onder president Binaisa en onder de militaire com-

missie (die Binaïsa afzette), door gewapende militairen gearresteerd. Op 17 febr. volgde de arrestatie van Christopher Okoth, vice-voorzitter van de UPM.

Op 24 febr. braken aan de Makerere Universiteit (Kampala), waar de UPM over aanzienlijke aanhang onder stafleden en studenten zou beschikken, ongeregeldheden uit. Er werd geprotesteerd tegen de arrestatie van vijf studenten en tegen de poging tot arrestatie van Joshua Mugyenyi, een docent in de politieke wetenschappen en tevens lid van het UPM-bestuur; Mugyenyi wist naar Kenia te ontkomen.
Na botsingen tussen UPC-supporters en aanhangers van de DP of de UPM verbood de minister van onderwijs, Isaac Ojok, in opdracht van de president de studentenbond. De voorzitter van die bond, Joseph Olaya, vluchtte eveneens naar Kenia en verklaarde daar later, volgens The Guardian (14-3-1981), dat naar zijn schatting 500 studenten van Makerere waren gevlucht.
Bakulu Mpangi, voorlichtingssecretaris van UPM en voormalig docent, werd tijdens zijn arrestatie op 30 maart in zijn benen geschoten; later werd gemeld dat hij in gevangenschap door bajonetsteken zou zijn gedood. (Een andere UPM-functionaris, George Wamala, verklaarde volgens een bericht van 28 juni na zijn vrijlating uit de Makindye-kazerne dat daar tijdens zijn detentie van 25 dagen meer dan 30 gevangenen door militairen waren gedood.)
Op 31 maart maakte het weekblad Topic, dat de UPM steunde, bekend dat het opdracht had gekregen zijn verschijning te staken. Op 1 april werden drie werknemers van Topic gearresteerd, terwijl de hoofdredacteur was verdwenen.

Mospor eiste o.m. de verantwoordelijkheid op voor de volgende gewelddadige acties:

5 maart – het doden van 19 Tanzaniaanse en 31 Oegandese militairen bij twee hinderlagen op de hoofdweg ten noorden van Kampala.
16 maart – het doden van 76 militairen in Kawanda, een buitenwijk van Kampala, en de bezetting van een politiepost. Bij een vergeldingsactie van het Oegandese leger zouden daar vervolgens mogelijk 50 burgers zijn gedood.

Begin mei 1981 werd echter gemeld dat Yoweri Museveni, de UPM-leider, elk verband tussen Mospor en zijn eigen guerrilla-organisatie, het People's Revolutionary Army (PRA), ontkende. Het PRA claimde zelf een aantal acties. Daaronder waren:

Op 6 april meldde het PRA 47 Oegandese en Tanzaniaanse militairen te hebben gedood in een hinderlaag van drie militaire voertuigen op ca. 30 mijl van Kampala.
Op 7 april werd gesteld dat het PRA 200 regeringsmilitairen had gedood bij een overval op een militaire post te Kakiri (18 mijl ten noordwesten van Kampala). Volgens een regeringswoordvoerder waren daarbij 20 militairen en 15 aanvallers omgekomen.

Van de gewelddaden – vooral tegen UPC-leden en tegen ambtenaren, politiemannen of militairen – die niet aan een specifieke guerrillagroep werden toegeschreven, zijn o.m. de volgende te noemen:

Op 28 febr. werd de directeur van de Oegandese PTT, Silas Munabi, in Jinja doodgeschoten, toen hij van een politieke bijeenkomst terugkeerde.
Op 4 maart maakte de politie bekend dat in Mbala, een bolwerk van de UPC, in de voorafgaande dagen 18 personen – UPC-aanhangers of hun familieleden – waren vermoord.
Op 30 maart werden ca. 70 lijken ontdekt bij Kampala (o.a. in het Namanvebos), waaronder die van 28 studenten van de Makerere Universiteit.
Op 24 april werd M. C. Kityo, een UPC-leider, bij een granaataanslag op 4 km van Kampala gedood.
Op 4 mei raakte Haji Sebirumbi, lid van het centrale uitvoerende comité van de UPC en UPC-voorzitter in het district Luwero, ernstig gewond bij een aanslag in het centrum van Kampala; een van zijn metgezellen werd gedood.
Op 5 juni werd het huis van Ntege-Lubwama, de minister van toerisme, beschoten; zijn dochtertje werd gedood.

Optreden Bwengye

Op 8 mei riep Francis Bwengye, de secretaris-generaal van de DP die sinds de verkiezingen van dec. 1980 ondergedoken was, alle aanhangers van de DP op „de wapens op te nemen tegen het dictatoriale minderheidsregime" van Obote. Hij nodigde de 51 afgevaardigden van zijn partij uit „zich onmiddellijk uit het parlement terug te trekken". Bwengye bevestigde te spreken uit naam van de „gewapende vleugel" van de DP en het standpunt van de meerderheid te vertolken. Hij beschuldigde partijvoorzitter Semogerere van „collaboratie" met het regime-Obote. Voorts onthulde hij dat de „gewapende vleugel" van de DP samenwerkte met de UFM. De groepering van Bwengye sloot zich in een verklaring aan bij een vroegere oproep van de UFM aan de koffieplanters niet langer hun produktie te verkopen aan het „regime dat hen terroriseert", omdat de opbrengst slechts dient voor het betalen van wapenaankopen. Voorts werden oproepen gericht aan de ambtenaren om het werk te staken en aan alle „democratisch gezonde soldaten" uit het leger te deserteren. De buitenlandse regeringen en de buitenlandse ingezetenen werden gewaarschuwd geen steun te verlenen aan „het misdadige regime van Obote". Cuba, India en Ethiopië werden uitgenodigd „de levering van wapens en militair personeel stop te zetten".

Vervolgens werd gemeld dat Bwengye als secretaris-generaal van de DP door partijvoorzitter Semogerere was ontslagen.

Tijdens een ontmoeting met premier Otema Alimadi, waarover op 10 mei werd bericht, stemde Semogerere ermee in dat geweld en onveiligheid de democratie in Oeganda konden vernietigen. Hij zegde toe zijn samenwerking met de regering voort te zetten.
In een toespraak op 27 mei, de eerste verjaardag van zijn terugkeer naar Oeganda, zei president Obote voldaan te zijn over het optreden van Semogerere, waarmee deze zich distantiëerde van Bwengye en diens oproepen tot „de moord op Oegandezen en de vernietiging van eigendom". De DP had volgens Obote geen machtiging voor die oproepen verleend en de partij had ook geen militaire vleugel.

Terugtrekking Tanzaniaanse troepen

De terugtrekking uit Oeganda van de resterende 10.000 Tanzaniaanse militairen (zie pag. 352/1 e.v.-1980) werd tussen 1 mei en 30 juni 1981 voltooid. Maar, zoals op 24 juni werd bekendgemaakt, stemde de Tanzaniaanse regering ermee in dat 1.000 Tanzaniaanse politiemannen in Oeganda zouden blijven.

De militaire interventie van Tanzania, dat in april 1979 met een troepenmacht van ruim 40.000 man de verdrijving van president Idi Amin ondersteunde, duurde 29 maanden en kostte Tanzania $ 600 mln.
Uit officiële cijfers, die op 24 juli 1981 in Dar-es-Salaam werden onthuld, bleek dat 441 Tanzaniaanse militairen tijdens de oorlog (tot juni 1979) waren gedood en dat nog eens 179 Tanzaniaanse militairen sindsdien het leven hadden verloren (*The Times* 25-7-'81).
Volgens andere berichten, aldus *IAF* (3/1981), bevonden zich begin augustus 1981 nog ca. 2.000 Tanzanianen in Oeganda.
Het georganiseerde Oegandese leger, Uganda National Liberation Army (UNLA), bestond toen volgens schattingen uit 6.000 à 8.000 man.

Vrijlating gevangenen

Terwijl krachtens een presidentieel decreet van eind januari 1981 in totaal 260 gevangenen waren vrijgelaten, verbleven begin mei 1981 nog omstreeks 5.000 beweerde voormalige aanhangers van ex-president Idi Amin in de gevangenis. Op 27 mei kondigde president Obote de „onmiddellijke" vrijlating van 3.000 politieke gevangenen aan, voornamelijk militairen uit het leger van Amin. Pas op 25 juli werden de eerste 1.425 van deze ex-militairen uit de Luzira-gevangenis bij Kampala in vrijheid gesteld.

Onder de inmiddels berechte gevangenen was oud-politiecommissaris Kassim Musa Obura, die op 22 jan. 1981 in Kampala ter dood werd veroordeeld wegens het doodschieten van een gevangene in 1973.

Terreur in West-Nile-district

In de nacht van 19 op 20 juni 1981 werd Arua, de hoofdstad van het West-Nile-district (in het noordwesten van Oeganda, grenzend aan Zaire en Soedan),

geplunderd door ca. 1.500 UNLA-militairen, die aan het muiten waren geslagen omdat zij al wekenlang geen rantsoenen en soldij hadden ontvangen. Duizenden burgers vluchtten naar Zaire, terwijl 3.000 à 4.000 bewoners van Arua hun toevlucht zochten in een missiepost van de paters van Verona in Ombaci. Aldus berichten uit Nairobi (Kenia). Maar op 21 juni verklaarde president Obote dat de berichten over de muitende troepen sterk overdreven waren; de troepenbewegingen die hadden plaatsgevonden vormden een onderdeel van een herschikkingsmanœuvre i.v.m. de terugtrekking van de Tanzaniaanse troepen, aldus de president.

Op 24 juni overvielen 300 à 400 UNLA-militairen de missiepost, waarna binnen de missie 55 doden en erbuiten nog eens 30 doden werden geteld; meer dan de helft van de slachtoffers waren vrouwen en kinderen.

Reeds in oktober 1980 hadden militairen van de Acholi- en Lango-stammen in het West-Nile-district wraakacties uitgevoerd op leden van de Lugbara- en Kakwa-stammen, de voornaamste steunpilaren van Idi Amin. Daarbij werden honderden mensen gedood of gewond; ca. 200.000 bewoners vluchtten sinds begin oktober 1980 naar Zaire; 30.000 à 50.000 naar Soedan.

Op 7 okt. 1980 had Otema Alimadi, toen minister van buitenlandse zaken, de ambassadeurs van Soedan en Zaire bij zich ontboden om hen in kennis te stellen van een inval van Amin-getrouwe troepen in het West-Nile-district. Volgens Oegandese regeringswoordvoerders waren de ca. 3.000 invallers vanuit Zaire en Soedan in het district doorgedrongen, naar verluidt onder leiding van de voormalige stafchef, generaal-majoor Isaac Lumago. Op 10 okt. zei Alimadi dat de invallers de districtshoofdstad Arua hadden veroverd, na zware verliezen te hebben toegebracht aan de in Koboko gelegerde UNLA-troepen. Op 12 okt. stelde Alimadi dat de invasie financieel werd gesteund door Saoedi-Arabië met het doel Amin weer aan de macht te brengen.
Met behulp van Tanzaniaanse troepen kwam het district weer onder controle van de Oegandese regering en op 13 okt. werd Arua heroverd, aldus de (toenmalige) minister van binnenlandse zaken, Samuel Tewingwa. Op 16 okt. maakte brigade-generaal David Oyite-Ojok, de UNLA-stafchef, bekend dat inderdaad een einde was gekomen aan de gevechten.
Officiële kringen in Zaire (op 12 okt.) en in Soedan en Saoedi-Arabië (op 13 okt.) ontkenden elke betrokkenheid bij de beweerde invasie.
Brigade-generaal Moses Ali, Amins minister van financiën tot juli 1978, verklaarde op 13 okt. te Nairobi dat het Uganda National Rescue Front (UNRF), waarvan hij voorzitter was, niets van doen had met de beweerde gebeurtenissen in het West-Nile-district.

Op 19 febr. 1981 meldden missionarissen in Gulu dat een detachement van het UNLA en de militie in het weekend van 14/15 febr. twee dorpen, Adjumani en Pakelle, had overvallen en ca. 10.000 mensen had verdreven, waarbij 25 burgers zouden zijn gedood. In korte tijd vluchtten opnieuw 5.000 burgers naar Soedan en op 26 febr. werd bericht dat nog steeds 300 vluchtelingen per dag de grens passeerden, aldus de NZZ (1-3-'81).
Het regeringsblad Uganda Times schreef op 11 maart dat volgens een plaatselijke UPC-leider in Pakelle en omgeving duizend mensen waren gedood en dat van de 50.000 bewoners van het gebied van Adjumani en Pakelle slechts 8.000 waren achtergebleven. De hoofdredacteur van de Uganda Times, Ilakut Ben-Bella, werd vanaf 31 maart voor 10 dagen gedetineerd en na zijn vrijlating als hoofdredacteur geschorst.

Op 1 mei 1981 werd gemeld dat het door Moses Ali en Felix Onama (minister van binnenlandse zaken in Obote's eerste regering) geleide UNRF, ook het Northern Regiment genoemd, delen van de districten Madi en West-Nile had bezet. Ali ontkende echter dat zijn troepen ex-president Amin steunden; hij liet doorschemeren dat zij zich wel bij andere tegen Obote opererende guerrillagroepen in centraal Oeganda konden aansluiten.
Begin juli hadden alle internationale humanitaire organisaties – het Rode Kruis, Oxfam en de Franse Médécins sans frontières – hun personeel uit het West-Nile-district teruggetrokken, terwijl de UNDP, verantwoordelijk voor de voedselvoorziening, zijn aanvoer naar Arua had opgeschort.

Verdere gewelddaden

Op 27-28 juni bevrijdden als militairen vermomde guerrillastrijders 90 gevangenen uit politiecellen.
Op 30 juni vielen UNLA-militairen in een hinderlaag bij Muwambo (14 mijl ten noorden van Kampala); diverse militairen werden gedood, andere werden gevangengenomen.
Op 2 juli werden de ouders van Museveni uit hun huis in het district Nyabushozi (90 mijl ten westen van Mbarara) ontvoerd.
Op 7 juli werd generaal-majoor William Ndahendikire, voormalig stafchef van het Oegandese leger en later directeur van de Oegandese ontwikkelingscorporatie, in zijn woning te Mbarara vermoord. Hij was een traditionele leider van de Ankole-stam, waartoe ook Museveni behoorde.
Op 10 juli werd bericht dat een politiepost te Kawempe (5 mijl ten noorden van Kampala) door zwaarbewapende guerrillastrijders was overvallen; twee politiemannen werden gedood en vier zouden zijn ontvoerd.

Op 12 juli berichtte het blad Munnansi van de Democratic Party dat brigade-generaal Dusman Sabuni, minister van industrie en energie onder Amin, medio juni de hongerdood was gestorven in de Luzira-gevangenis.

Op 14 juli werd melding gemaakt van een soortgelijke overval op een politiepost te Kagangati (20 mijl ten noorden van Kampala), waarbij de guerrillastrijders wapens en uniformen buitmaakten.
In de nacht van 19 op 20 juli bliezen guerrillastrijders een brug bij Kampala op, waardoor de spoorweg tussen Kampala en Mombasa (Kenia) onbruikbaar werd.
Op 10 aug. werd bericht dat guerrillastrijders een politiepost te Luwero hadden overvallen (ten noorden van Kampala), waarbij 4 politiemannen werden gedood en 5 andere gewond raakten. Dezelfde dag werd een Italiaanse non gedood, toen de Landrover waarin zij reisde bij Moroto (in de provincie Karamoja) werd beschoten.
In de week van 21 aug. werd een politiepost te Mukono (15 mijl ten oosten van Kampala) overvallen; daarbij zouden verscheidene politiemensen zijn gedood.
In het weekend van 30 aug. werd bekendgemaakt dat vier militairen bij Matuga (12 mijl van Kampala) werden gedood door een exploderende landmijn. Eerder had het National Resistance Army (NRA), geleid door Museveni, beweerd 40 militairen en politiemannen te hebben gedood in Semuto en nog eens 100 bij Busunju (32 mijl ten noordwesten van Kampala), maar dit werd door de minister van binnenlandse zaken, Luwuliza Kirunda, tegengesproken.
Na een schietpartij op 4 sept. in een legerkamp te Wakiso (14 mijl ten westen van Kampala) begonnen UNLA-militairen op 5 sept. systematisch huizen in Wakiso te plunderen, waarbij verscheidene burgers werden gedood. De plunderingen duurden verscheidene dagen.
Op 12 sept. liep een bus in Namanve op een landmijn; 20 burgers werden gedood. Bij een overval op een bus te Matuga (19 mijl ten noorden van Kampala) eerder die week werden 9 mensen gedood.

Verklaring geestelijke leiders

Tijdens een vier uur durende ontmoeting gaven geestelijke leiders president Obote op 24 sept. een getekende verklaring (die op 29 sept. werd doorgespeeld naar de pers), waarin zij zijn regering beschuldigden van onverschilligheid tegenover recente door regeringsmilitairen gepleegde moordpartijen:

„In de laatste drie weken zijn meer dan honderd onschuldige burgers van Oeganda – mannen, vrouwen, kinderen en ouden van dagen – doodgeschoten door militairen, die worden geacht de Oegandese burgers te beschermen... Wat ons vooral verontrust is de onverschilligheid en het gebrek aan belangstelling voor deze zaken van de zijde van de regering, zelfs nu de situatie duidelijk slechter wordt... Wegversperringen zijn plaatsen van marteling geworden, vooral als zij worden bemand door regeringsmilitairen. Het Oeganda, dat u leidt, bloedt dood", aldus de verklaring.

Deze verklaring was ondertekend door de r.-k. kardinaal Emmanuel Nsubuga, de anglicaanse aartsbisschop Sylvanus Wani, de orthodoxe bisschop Nankyama Thopheodos en de moslemleider Chief Kassim Mulumba. De ontmoeting werd behalve door Obote en zijn ministers ook bijgewoond door DP-leider Semogerere.
Tijdens het beraad stemde de regering in met de vorming van een dertienkoppig veiligheidscomité, waarin afgevaardigden van de regering, van de oppositie en van de kerken zitting zouden hebben.

Astles vrijgesproken van moord. Vrijlating gevangenen

Op 13 okt. begon voor het hooggerechtshof te Kampala een proces tegen Bob Astles, de van oorsprong Britse adviseur van ex-president Amin. Hij werd beschuldigd van moord op een visser in het Victoria Meer in 1977. Op 28 okt. werd de 58-jarige Astles door het hooggerechtshof vrijgesproken van moord. Hij werd op grond van een

„Majoor" Bob Astles, de voormalige adviseur van de verdreven president Idi Amin, wordt geboeid naar het gerechtsgebouw in Kampala gevoerd.

in 1979 uitgevaardigd detentiebevel opnieuw opgesloten in de Luzira-gevangenis. Er bestond volgens politiekringen de mogelijkheid dat Astles op grond van andere aanklachten nogmaals terecht zou moeten staan.

Inmiddels had president Obote op 13 okt. aangekondigd dat vóór de Kerst nog eens 2.000 gevangenen – in hoofdzaak voormalige militairen van Amin – zouden worden vrijgelaten. Op 7 okt. was een tweede groep van 1.097 gevangenen uit de Luzira-gevangenis en uit Jinja in vrijheid gesteld, waarmee het totaal aantal vrijgelaten gevangenen sinds Obote's ambtsaanvaarding op 3.822 kwam.

Op 30 okt. volgde de vrijlating van Jabeli Bidandi Sali, de secretaris-generaal van de UPM, die op 10 febr. was gearresteerd.

Op 1 jan. 1982 gelastte Obote de vrijlating van 35 politieke gevangenen, o.w. Yoweri Kyesimira (ex-minister van industrie) en Alex Waibale van de oppositionele Democratic Party. In totaal kwamen vier parlementsleden van deze partij op vrije voeten, nadat er in december al één was vrijgelaten. Op 2 jan. kondigden zes DP-afgevaardigden hun aansluiting bij de regerende UPC aan.

DP-voorzitter Semogerere verklaarde op 6 jan. tijdens een persconferentie dat in Oeganda in 1981 meer onschuldige mensen waren gedood dan in enig jaar sinds de onafhankelijkheid.

De regering was volgens Semogerere de eerste verantwoordelijke voor het geweld. Hij stelde dat tal van fundamentele mensenrechten door de autoriteiten werden geschonden en dat mensen werden vervolgd of gedood, omdat zij de idealen van de regering niet wensten te aanvaarden.

Op 15 jan. werd bericht dat de waarnemend secretaris-generaal van de DP, Anthony Ocaya, was gearresteerd en geïnterneerd in een kazerne buiten Kampala.

Op 19 jan. werden in het kader van de nieuwjaarsamnestie nog 155 gevangenen, o.w. 4 parlementsleden, vrijgelaten.

Inmiddels duurden de gewelddadige acties voort.

De Financial Times (30-12-1981) stelde dat volgens Westerse diplomaten in de voorgaande drie maanden in een driehoek rond Kampala omstreeks 300 mensen waren gedood.

Volksfront gevormd

Op 7 jan. kondigden twee voormalige presidenten van Oeganda, Godfrey Binaisa en Yusuf Lule (voorzitter van de National Resistance Movement), in Londen de vorming van het Oegandese Volksfront (Uganda Popular Front) aan om „de fascistische dictatuur" van Obote te bestrijden en omver te werpen. Het Front streefde ernaar alle oppositiekrachten te bundelen. Op de persconferentie was ook B. K. Kirya, de voorzitter van de Uganda Freedom Movement, aanwezig. Brigade-generaal Moses Ali, de leider van het Uganda National Rescue Front, de derde groepering in de alliantie, ontbrak.

Binaisa, die op 24 okt. 1981 in Engeland was aangekomen na door Kenia te zijn uitgewezen, zei dat Obote „een regime van onderdrukking van politieke rechten en mensenrechten had opgezet", dat vergelijkbaar was met „de dagen van de dictatuur van Idi Amin". „Honderduizenden mensen zijn onder Obote gedood. Hij is subtieler maar dodelijker dan Amin", aldus Binaisa. Zowel Binaisa als Lule gaven de voorkeur aan een militaire oplossing boven een confrontatie met Obote om de meningsverschillen bij te leggen. Lule voegde eraan toe dat het nieuwe verenigde front alle mogelijke hulp zal geven aan de verschillende verzetsbewegingen binnen Oeganda.

Tijdens een persconferentie op 7 jan. 1982 te Londen kondigen v.l.n.r. ex-president Godfrey Binaisa, ex-president Yusuf Lule (voorzitter van de National Resistance Movement) en B. K. Kirya (voorzitter van de Uganda Freedom Movement) de vorming aan van het Uganda Popular Front als bundeling van de voornaamste oppositiebewegingen om het regime van president Milton Obote ten val te brengen.

BELGIË

MOEILIJKHEDEN MET EG-COMMISSIE

Tijdens de jongste maanden hebben de Belgische regering en het zakenleven herhaalde malen kritiek gekregen van de EG-commissie, enerzijds wegens de uitvoering van de herstructureringsplannen voor de sectoren staal en textiel en voor de afbakening van de ontwikkelingszones, anderzijds wegens ongeoorloofde kartelvorming.

Staal

Op 17 nov. 1981 vermaande de EG-commissie de regering wegens het verlenen van noodkredieten ten belope van 8 mrd aan Cockerill-Sambre, zonder voorafgaande goedkeuring van de EG-autoriteiten, die dreigden met een geding bij het Europees Hof van Justitie. Voorts stelde de EG kritische vragen over de leefbaarheid op lange termijn van Cockerill-Sambre, vroeg men de beëindiging van de steunverlening in 1984 i.p.v. 1985 en werd gewezen op het onvoldoende gebruik van het produktieapparaat.
De regering beantwoordde op 4 dec. 1981 de EG-kritiek. Zij beklemtoonde dat de bezwaren tegen de noodkredieten op een misverstand berusten. Zij bevestigde het staalplan van 15 mei 1981 (zie pag. 363/2-'81) en gaf te kennen met de EG te willen onderhandelen over de fundamentele bezwaren tegen het staalplan en over de intussen te nemen bewarende maatregelen.
Conform het regeerakkoord besliste de nieuwe regering-Martens voor zowat 30 mrd aan staalschulden om te zetten in kapitaal, waarbij het overheidsaandeel in een aantal bedrijven wordt verhoogd, nl. met nagenoeg 17 mrd in Cockerill-Sambre (bijna 100% staatsparticipatie), 11 mrd in Sidmar, 1 mrd in ALZ, 1,5 mrd in Forges de Clabecq en 1,2 mrd in Usines Tubes de la Meuse (UTM).
Op 4 jan. stemde de EG-commissie in met de uitvoering van een eerste fase onder de voorwaarde van de sluiting van twee walstreinen in Charleroi (wat gebeurde) en van twee kleine hoogovens in Seraing en van de vermindering van de produktie van lange produkten (– 700.000 ton).
Op 15 jan. raakte bekend dat de cashdrain 1981 van Cockerill-Sambre 17 mrd bedraagt, i.p.v. 19 mrd, zoals werd verwacht.
Op 29 jan. werd met het consortium van Belgische banken een akkoord bereikt over de staalfinanciering en de staatswaarborg op de schulden uit het verleden (zie pag. 726/1-1981). Het protocol dat gesloten werd „in het licht van de hogere belangen van de hele economische gemeenschap van België" bevat volgende bepalingen:

De banken behouden de kredietlijnen voor Cockerill-Sambre en Carlam op het niveau van 31 dec. 1981 (33,1 mrd), binnen de normale perken van de verantwoordelijkheid van de kredietverstrekker en van het wettelijk statuut van de banken. De kortlopende kredieten voor Carlam moeten door Cockerill-Sambre gewaarborgd worden.
Onder de vorm van obligaties met veranderlijke rentevoet stellen de banken op middellange termijn een krediet van 9 mrd ter beschikking, met staatswaarborg. De laatste schijf van 2,750 mrd wordt pas vrijgegeven als de staat het op 22 juni 1981 verleende voorschot van 2,750 mrd heeft terugbetaald aan de Generale Bankmaatschappij, de Bank Brussel Lambert, en Paribas.
Op verzoek van de Nationale Maatschappij voor Staalfinanciering (NMS) gaan de banken over tot de voorfinanciering van het saldo van de envelop van 22 mrd ter dekking van de cash drain.
De risico's op de handelskredieten ter financiering van de verkoop (6,3 mrd) worden uitsluitend door de banken gedragen.
Staatswaarborg wordt toegekend op 9 mrd kortlopende kredieten uit het verleden. Voor 5,8 mrd langlopende kredieten uit het verleden zal de staat, bij niet aflossing op de vervaldag, een andere schuldeiser in de plaats van de privébanken stellen.
Het Handelsfonds van Cockerill-Sambre wordt ten belope van 8 mrd in pand gegeven ter dekking van kortlopende kredieten uit het verleden. Zo ook een aandelenpakket ter waarde van 4 mrd met als voorwaarden dat de staat een recht van voorkoop heeft en dat het pand geen hinderpaal mag zijn voor de eventuele herstructurering van Cockerill-Sambre.
Als de realisatie van het Handelsfonds en van de in pand gegeven aandelen eventueel geen 12 mrd zou bereiken, zal de staat maximaal 2 mrd van het waardeverschil bijpassen.
Al de zogenaamde comfortbrieven, waarover de banken beschikken en die volgens deskundigen juridisch meer kunnen betekenen dan staatswaarborg, worden geannuleerd. Dergelijke brieven zijn door verscheidene regeringen geschreven, sedert de regering-Leburton in 1973.

In totaal slaat het akkoord over de staalfinanciering op een globaal bedrag van 53,1 mrd. Voor de schulden uit het verleden, die op 21 sep. 1981 leidden tot de val van de regering-Eyskens (zie pag. 683/2-'81), wordt een bedrag van 16,8 mrd (38,1%) rechtstreeks of onrechtstreeks door de staat gewaarborgd. De banken dragen 27,3 mrd (61,9%).
Over het protocol werd onderhandeld door vice-premier en minister van financiën De Clercq en minister van economische zaken Eyskens. Het protocol stuitte evenwel op tal van kritische vragen vanwege de Vlaamse deelregering.
Op 12 feb. betoogden 7.000 tot 8.000 Waalse staalarbeiders te Brussel tegen „het niet langer te aanvaarden getalm van de EG-commissie bij het behandelen van het staaldossier". Aan de betoging namen deel: PS-voorzitter Spitaels, CP-voorzitter Van Geyt, gewezen vice-premier, minister van binnenlandse zaken en begroting Mathot, en gewezen minister van onderwijs en binnenlandse zaken Busquin. Mathot leidde een belangrijke groep van manifestanten naar de zg. neutrale zone rond het parlement, waar het tot een treffen kwam met de rijkswacht te paard, waarbij een aantal gewonden viel. Het treffen was hard en Mathot diende al zijn overredingskracht aan te wenden om een harde kern tot bedaren te brengen. Hij verklaarde evenwel dat dit bij een volgende betoging niet meer mogelijk zal zijn.
Op 12 feb. gaf de EG-commissie een negatief advies over de bouw van een tweede opwarmingsoven in de breedbandwalserij Carlam te Chatelineau (Charleroi), waar een groot deel van de investering echter reeds is uitgevoerd. Hiertegen werd gereageerd door PSC-minister Maystadt en gewezen PS-minister Busquin. De verdubbeling van Carlam is voorzien in het akkoord van Hanzinelle (zie pag. 819/3-1978), dat in 1981 op Hertoginnedal is bijgewerkt (zie pag. 150/2-1981). Bij deze onderhandelingen was EG-commissaris Davignon aanwezig. De EG-commissie rectifiëerde enigszins het advies door erop te wijzen dat aan de verdubbeling van Carlam de sluiting verbonden is van de warmwalserij te Dudelange, in het Groothertogdom Luxemburg.

Textiel

Op 18 nov. 1981 stemde de EG-commissie in met het Belgische textielplan, zij het met een groot aantal restricties. Het plan werd in juli 1980 ingediend en is na overleg met de EG in okt. 1981 grondig aangepast in de zin van mogelijke rechtstreekse staatsparticipaties in leefbare bedrijven. Alleen zij komen in aanmerking voor modernisering en herstructurering met overheidssteun, die op jaarbasis niet meer dan globaal 6,8 mrd mag bedragen. Het plan mag slechts gedurende één jaar toegepast worden. De regering daarentegen had een steunbedrag van globaal 35 mrd voorzien over een periode van 5 jaar, maar rekening houdend met de langere looptijd van de obligaties zouden de totale kosten ongeveer 65 mrd bedragen. De regering aanvaardde de EG-beperkingen, met de bedenking evenwel dat het plan gedurende een jaar als experiment wordt toegepast.
De patroonsorganisatie Febeltex reageerde echter boos en voelde zich bedrogen. Men betreurde vooral de uitsluiting van de expansieve sectoren, die 70% vertegenwoordigen van de omzet.
De regering-Martens kondigde in haar regeerakkoord nieuwe onderhandelin-

gen aan met de EG-commissie en op 16 febr. vroeg minister van economische zaken Eyskens de EG om amendering van het plan. Naast steunverlening via overheidsparticipaties in de bedrijven, wenst de regering een facultatieve subsidiëring zonder staatsparticipatie.

Ontwikkelingszones

De afbakening van de ontwikkelingsgebieden, waar investeringen krachtens de expansiewetten van extra overheidssteun kunnen genieten, verloopt evenmin rimpelloos.
De EG schrapte tal van gebieden in Vlaanderen. Alleen de Westhoek (West-Vlaanderen), Limburg en het arrondissement Turnhout werden erkend als probleemgebieden. In Wallonië zijn dat Waals Brabant, Doornik en Verviers.
Op 22 jan. formuleerde de Vlaamse deelregering een tegenvoorstel: de Kempen, het arrondissement Turnhout inbegrepen, de Westhoek en het zuidoosten van Oost-Vlaanderen (textielzone) moeten als ontwikkelingszone erkend worden, terwijl bijzondere oplossingen dienen gezocht voor de problemen in de kernen Tielt, Eeklo en het reconversiegebied van de Rupelstreek. Op een aantal interpellaties van Vlaamse leden van het Europees parlement, antwoordde EG-commissaris Andriessen op 18 febr. dat de Vlamingen blij moeten zijn met het feit dat hun gewest het goed stelt.

Kartel

Op 21 dec. 1981 brak de EG-Commissie het Belgisch kartel van was- en vaatwasmachines, dat tot stand was gekomen tussen de nationale Vereniging van de Waterleidingsbedrijven en een aantal producenten en verdelers van deze toestellen. Bauknecht, Acec AEG, Philips, Miele, Brands, Bosch en Navewa kregen een boete van 3,2 mnl franken. Hoover, Zanker, IAZ, Electrolux-Martin, Siemens, Artsch, Van Assche en Van Maercke kregen een boete van 1,6 mln fr., terwijl Bell, BBC-Hausgeräte (B), Indesit, Hobart en Despagne-Asogem 400.000 fr. dienden te betalen.

COCKERILL YARDS FAILLIET

De Rechtbank van Koophandel van Antwerpen heeft op 9 febr. de scheepswerf Cockerill Yards te Hoboken failliet verklaard, omdat het wegens de hoge schuldenlast, de onmogelijkheid om met het personeel tot een vergelijk te komen over inlevering, een absolute voorwaarde voor het bekomen van overheidssteun (zie pag. 103/1), en de geringe waarde van het patrimonium, zinloos was de schuldeisers te raadplegen over een concordaat met boedelafstand, zoals door de regering voorzichtig was gesuggereerd.
Tegen dit vonnis tekende de directie van de scheepswerf geen beroep aan, nadat de vakbonden op 11 febr. te kennen hadden gegeven dat het geen zin had andermaal de werknemers te raadplegen over een mogelijk nieuw inleveringsvoorstel.
Op 12 febr. stemde de kabinetsraad in met het voorstel van minister van economische zaken Eyskens om een exploitatiemaatschappij, de NV Scheepswerven, op te richten, die met de curatoren moet onderhandelen over het afwerken van de op stapel staande schepen. Het kapitaal bedraagt 2 mln fr. De helft wordt ingebracht door de scheepswerf Boel te Temse en de andere helft door de Nationale Investeringsmaatschappij.

DE ZAAK PRINS KAREL VS. BRICMONT

Advocaat Georges Bricmont, de vroegere raadsman van prins Karel, is op 15 febr. door de 21ste correctionele rechtbank van Brussel vrijgesproken van de hem ten laste gelegde verduisteringen, afpersingen, valsheid in geschrifte en schending van het beroepsgeheim ten nadele van prins Karel, broer van koning Leopold, en van zakenman Paul-Marie Mossoux.
In deze onverkwikkelijke zaak oordeelde de rechtbank de betichtingen ongegrond, ofwel twijfelachtig, ofwel verjaard. In het uitgebreid vonnis wordt ook de echtgenote Bricmont vrijgesproken en wordt felle kritiek geleverd op prins Karel.

DE ZAAK MICHEL STRÉE

Het assisenhof van Brabant heeft op 18 febr. de 22-jarige Michel Strée uit Vielsalm vrijgesproken. Strée kaapte op 14 nov. 1980 een bus van de buurtspoorwegen en gijzelde vervolgens een groep schoolkinderen tussen 12 en 17 jaar, waarmee hij en een paar jongere medestanders naar het omroepcentrum te Brussel reden. Hij wou er een verklaring afleggen voor radio en TV over het sociaal onrecht. In het omroepgebouw maakte een bijzondere eenheid van de rijkswacht een einde aan de gijzeling, die bijna een hele dag duurde.
Voor het assisenhof werd de handelwijze van Strée in feite afgedaan als een jeugdstommiteit. De openbare aanklager vroeg slechts een voorwaardelijke straf. Het overwegend jonge publiek in de zaal reageerde enthousiast op de vrijspraak. Zijn minderjarige medestanders vallen onder de bevoegdheid van de Jeugdrechtbank.

ENGELAND

UITSPRAAK EUROPESE HOF T.A.V. „CLOSED SHOP"

Op 13 aug. 1981 bepaalde het Europese Hof in Straatsburg met 18 tegen 3 stemmen dat de spoorwegen in 1976 de Europese Conventie voor de rechten van de mens hadden geschonden, toen zij drie werknemers die weigerden lid te worden van een vakbond ontsloegen.

De zaak begon in 1975, toen British Rail een „closed shop"-akkoord sloot met de belangrijkste drie vakbonden in het bedrijf. Daarbij werd bepaald, dat alle werknemers lid moesten zijn van een der vakbonden. Ongeveer 7000 ongeorganiseerde werknemers werden lid, maar 54 van hen weigerden en werden in 1976 zonder compensatie ontslagen.
Drie van de ontslagenen, Ian Yong (27), Noel James (52) en Roger Webster (67) maakten hun zaak aanhangig bij de Europese Commissie voor de Mensenrechten, die de klacht geschikt achtte voor het Hof.
De mannen werden gesteund door een particuliere organisatie die al eerder tegen vakbonden had geageerd, de Freedom Association. Deze betaalde de kosten ad *f* 400.000 maar die worden nu vergoed.
Het Europese Hof bepaalde, dat het ontslag in strijd was met artikel 11 van de Conventie, dat zegt: „Iedereen heeft het recht om zich in vrijheid te verenigen met anderen, inclusief het recht om lid te worden van vakbonden en die op te richten."
In de toelichting zei president Gerard Wiarda van het Hof dat het college zich niet zou uitspreken over het principe van de „closed shop", waarbij alle werknemers verplicht lid moeten zijn van een vakbond. Ook was het niet nodig om een uitspraak te doen of de vrijheid om niet lid te worden van een vakbond een „negatief recht" was.
Het Hof, zei president Wiarda, had zich alleen beziggehouden met het effect van het Britse systeem op de drie ontslagen werknemers. In dit geval, zei hij, ging het gedwongen lidmaatschap en de zeer ernstige bedreiging met verlies van broodwinning rechtstreeks in tegen het wezen van de vrijheid die in artikel 11 werd gegarandeerd.

De uitspraak van het Hof leidde onmiddellijk tot druk op de regering-Thatcher, om het hele fenomeen van de „closed shop" af te schaffen. James Prior, toen nog minister van werkgelegenheid, voelde echter weinig voor een totaal verbod, omdat dat zou leiden tot een verstoring van de arbeidsrelaties. De regering dacht wel over een inperking van de „closed shop", en over verdere waarborgen voor mensen die weigerden lid te worden van een vakbond. (*NRC/H'blad*)

TROONREDE KONINGIN ELIZABETH. AANKONDIGING WETSONTWERPEN

Op 4 nov. 1981 opende koningin Elizabeth met haar troonrede in het Hogerhuis het parlementaire jaar 1981-1982. Het parlementaire jaar 1980-1981 was op 30 oktober afgesloten.
In de troonrede werden een aantal wetsontwerpen aangekondigd. Zo wilde de regering de macht van de vak-

bonden beperken en mensen die het slachtoffer werden van de „closed shop" beter beschermen.
Een ander wetsontwerp moest de regering de bevoegdheid geven om een limiet te stellen aan de gemeentelijke belastingen. In het ontwerp stond dat de gemeenten verplicht werden om een referendum te houden als zij de belasting boven een bepaald plafond wilden brengen. Op deze manier hoopte de regering de uitgaven van de gemeenten in de hand te houden.
Ook wilde de regering grote delen van de olie- en gaswinning in de Noordzee verkopen aan het publiek. De oliebelangen waren op dat moment in handen van de staat (zie ook pag. 135/3).
Daarnaast stonden nog op het programma: minder staatsinvloed op het gebied van het transport, een verschuiven van de verantwoordelijkheid van staat naar werknemer t.a.v. ziektegeld in de beginperiode van de ziekte, een uitbreiding van het boetesysteem bij overtredingen op de weg, een verbetering van de berechting, vooral van jonge overtreders en nieuwe rechten voor patiënten die geestelijk ziek waren om behandeling te weigeren en in beroep te gaan tegen hun opname.

HUWELIJK VAN PRINS CHARLES EN LADY DIANA SPENCER

Nadat prins Charles, prins van Wales, en lady Diana Spencer zich op 24 febr. 1981 hadden verloofd, trouwden zij op 29 juli in de St. Paul's Cathedral in Londen. De plechtigheid werd voltrokken door de aartsbisschop van Canterbury, Robert Runcie en door de deken van St. Paul's. Prins Andrew en prins Edward, de twee broers van prins Charles, waren de begeleiders van het paar. De plechtigheid werd bijgewoond door vele regeringshoofden en leden van koninklijke families.

Na drie nachten te hebben doorgebracht op Broadlands in Hampshire, het vroegere verblijf van de oudoom van Charles, lord Mountbatten, die op 27 aug. 1979 werd vermoord, vloog het paar op 1 augustus naar Gibraltar voor een cruise van 14 dagen op het koninklijk jacht Brittannia.
Nadat bekend was gemaakt dat de prins en prinses van Wales vanuit Gibraltar zee zouden kiezen, sloegen de Spaanse koning Juan Carlos en koningin Sofia de – al aangenomen – uitnodiging om de huwelijksplechtigheid in Londen bij te wonen alsnog af. Over de redenen die tot dit besluit hadden geleid werd geen formele verklaring gegeven.
Op 22 juni zei sir Ian Gilmour, die toen nog grootzegelbewaarder was, in antwoord op vragen in het Lagerhuis, dat er tussen de Spaanse en Britse regering wat onenigheden bestonden en dat Spanje wat gevoelig was ten aanzien van Gibraltar.

Spanje maakt al lang aanspraak op Gibraltar dat sinds 1704 Brits bezit is. De Engelse admiraal sir George Rook veroverde met een Brits-Nederlandse vloot Gibraltar in 1704 tijdens de Spaanse successieoorlogen. Het bezit werd bevestigd bij het Verdrag van Utrecht in 1713 en het Verdrag van Versailles in 1783. Spanje heeft zich echter nooit neergelegd bij het verlies van de strategische rotspunt.

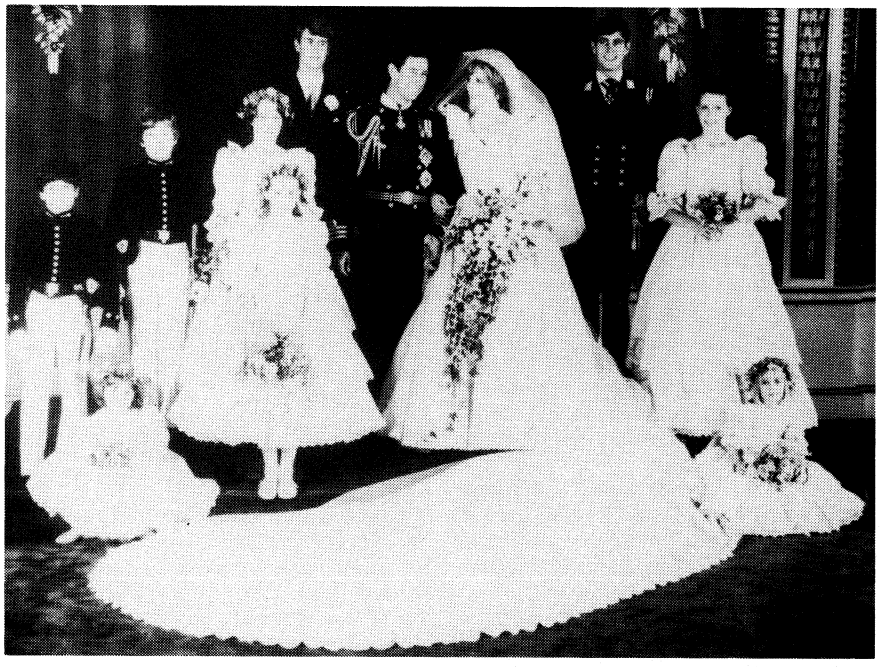

Prins Charles en Lady Diana Spencer na de voltrekking van hun huwelijk op 29 juli 1981. Achter het bruidspaar: prins Edward (l.) en prins Andrew (r.), de broers van prins Charles.

OOST-EUROPA

POLEN

MAATSCHAPPELIJKE CRISIS

Op pag. 136 e.v. is verslag uitgebracht over de gebeurtenissen in Polen van febr.-april 1981. Dit bericht werd afgesloten met de vermelding van het Bydgoszcz-incident en de uiteindelijke officiële erkening van Plattelandssolidariteit.
Het volgende sluit daarbij aan.

Vakbewegingsactiviteiten maart-mei 1981

Naast de acties die Solidariteit in maart en april voerde ten behoeve van Plattelandssolidariteit, was de vakbeweging ook bezig voor de eigen leden. Bij deze activiteiten bleef het herhaaldelijk komen tot confrontaties met de autoriteiten, maar daarnaast groeide de maatschappelijke erkenning van de betekenis van Solidariteit.
Zo schreef *Trybuna Ludu*, het officiële orgaan van de Poolse communistische partij (Poolse Verenigde Arbeiderspartij, PVAP) op 1 april, nadat de vakbeweging de voor 31 maart bedoelde algemene staking had afgelast, dat Solidariteit eerlijk en oprecht zijn rechten had verdedigd, zoals ook aan de zijde van de regering gebeurd was.
In *Zycie Warszawy* werd op dezelfde dag Lech Walesa beschreven als „de man van de voorzienigheid in de huidige situatie van ons land."
Begin april verscheen het eerste nummer van het door de vakbeweging uitgegeven onafhankelijke weekblad en op 6 mei meldde persbureau *PAP*, dat Solidariteit voortaan recht zou hebben op maandelijkse radio- en TV-programma's, onderworpen aan de normale censuur, alsmede op extra zendtijd om op specifieke kritiek te kunnen reageren.
In maart kon een delegatie van Solidariteit deelnemen aan een conferentie in New Delhi van de in Brussel gevestigde Internationale Vereniging van Vrije Vakbewegingen en in juni woonde een delegatie van Solidariteit onder leiding van Lech Walesa in Genève de jaarvergadering bij van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) van de Verenigde Naties.
Bij de laatste gelegenheid verklaarde Walesa op 5 juni, dat Solidariteit bereid was tot samenwerking bij alle „realistische" pogingen om de nationale crisis op te lossen, die naar zijn oordeel veroorzaakt was door onverantwoordelijk regeringsbeleid. Daarnaast uitte hij een scherpe waarschuwing aan het

Het eerste nummer van het onafhankelijke weekblad van Solidariteit, gedateerd op 3 april, wordt getoond door zijn hoofdredacteur, Tadeusz Mazowiecki.

adres van andere landen om niet tussen beide te komen in het proces van consolidering van de Poolse maatschappij.
De nationale coördinerende commissie van Solidariteit gaf op 13 april blijk van instemming met een voorstel van premier Jaruzelski, dat deze op 10 april in een rede voor de Sejm gedaan had. In overeenstemming met het wetsontwerp op de vakbeweging, dat Solidariteit in de overeenkomst van 30 maart als de facto bindend had aanvaard, stelde Jaruzelski voor alle stakingsactiviteiten voor twee maanden te verbieden.
De Sejm had het voorstel op 11 april goedgekeurd.
Walesa deed op 13 april een beroep op de regering om uit het verbod op stakingen maximaal profijt te trekken en het land te tonen, dat zij beslist tot actie in staat was.

In zijn rede van 10 april had generaal Jaruzelski zijn zorg uitgesproken over de escalatie van de gebeurtenissen in Bydgoszcz, die, naar zijn zeggen, buiten alle proporties was gegroeid, vergeleken met de betekenis van het conflict, dat daar gerezen was.
Hij deed zijn voorstel tot een twee maanden durend verbod op stakingsactiviteiten, omdat alleen op die manier een volledige ineenstorting van industriële discipline te vermijden zou zijn.
Hij gaf een uiteenzetting over de ernstige problemen, waarmee de Poolse economie geconfronteerd werd en maakte melding van een regeringsplan tot hervorming van de economie, dat o.m. verdere rantsoenering van levensmiddelen inhield, alsmede de vermindering van subsidies op levensmiddelen (d.w.z. een verhoging van de voedselprijzen). Verder zou de rol van de economische commissie binnen de regering moeten worden vergroot en de rol van een aantal afzonderlijke ministeries verkleind.

Solidariteit gaf op 14 april een ontwerp-beleidsverklaring uit, waarin ernstige zorg werd uitgesproken over de situatie op het gebied van de levensmiddelenvoorziening en waarin gesteld werd, dat hetzij verdere rantsoenering van meer goederen geïntroduceerd moest worden, dan wel het prijsmechanisme zou moeten functioneren om overmatige koopkracht af te romen.

In het laatste geval zouden de laagste inkomens gecompenseerd dienen te worden.

Luxe-goederen zouden zwaarder belast moeten worden en er zou een systeem van progressieve inkomstenbelasting ingevoerd moeten worden.
Solidariteit verklaarde zich bereid om tot het eind van 1981 looneisen achterwege te laten.

In het ontwerpprogramma werd nadruk gelegd op de eenheid van de nationale waarden als een „waardevol en vitaal deel van ons collectieve bewustzijn" en op de essentiële functie van een pluralistische levensopvatting voor wat betreft de godsdienst. Hieraan was toegevoegd, dat „christelijke inspiratie één van de grondslagen van de ideologische waarden" van het programma was.
Een van de belangrijkste doelstellingen was het bereiken van maatschappelijke gelijkheid en een van de belangrijkste taken was de verdediging van de arbeidende bevolking. De vakbeweging moest verzekeren, dat ook de staat zich aan dit beginsel hield.
Het programma riep op tot eerbiediging van de burgerlijke vrijheden, zoals het recht op vrije meningsuiting in woord en geschrift, het recht op eerlijke voorlichting en het recht op vergadering en organisatie. Gevraagd werd om beperkingen in de censuur.
De bestaande crisis werd toegeschreven aan de bureaucratie en het gebrek aan democratie onder de vorige regeringen, een situatie, waarin het uitbreken van maatschappelijk protest en de oprichting van Solidariteit de weg hadden gebaand voor hervorming en vernieuwing.
Het ontwerp-programma gaf steun aan voorgestelde hervormingen van de Poolse economie, maar gesteld werd dat een omvangrijke herstructurering in het regeringssysteem noodzakelijk was, wilden de hervormingen tot resultaten leiden.
Centrale planning van de economie moest in omvang worden teruggebracht en alleen de algemene strategische richtlijnen voor de economie omvatten. Meer autonomie zou aan de individuele bedrijven verleend moeten worden.
Bedrijfsdirecties zouden bijvoorbeeld meer zeggenschap moeten hebben bij het vaststellen van de omvang van het personeelsbestand. De werkloosheid, die hierdoor onvermijdelijk zou ontstaan, was volgens het programma echter een verantwoordelijkheid van de staat. Daarom zou de staat een werkgelegenheidsprogramma moeten ontwikkelen en een fonds moeten vormen voor steun aan en herscholing van werklozen.
Als gevolg van het feit, dat een kleine kring van mensen alle economische beslissingen nam, dat het nemen van beslissingen geconcentreerd was in de belangrijkste centra van de macht, als gevolg verder van het ontbreken van elke controle op de kosten en van de chaos in de prijzen was alle sociale controle onmogelijk geworden. Dit had geleid tot economische willekeur en gebrek aan verantwoordelijkheid.
Ondernemingen in particuliere eigendom zouden op gelijke voet met staatsondernemingen behandeld moeten worden, i.h.b. op het terrein van het vaststellen van de marktprijzen, werkgelegenheid en lonen en belastingheffing.
Aan het slot werd in het ontwerp gesteld, dat Solidariteit de voornaamste garantie van het proces van vernieuwing was, maar dat men bij het betreden van de weg van vernieuwing bereid moest zijn offers te brengen.
„Ofwel Solidariteit zal zijn maatschappelijke omgeving veranderen, ofwel het bestaande systeem zal zijn normen en doeleinden opleggen, de inspanningen van de vakbeweging verlammen en haar tenslotte opslokken, daarbij haar hoop op hergeboorte vernietigend".

In het Sowjet-blad *Literaturnaya Gazeta* van 13 mei werd gesteld, dat Solidariteit sinds haar oprichting niets positiefs had bereikt en werden haar banden met de „totalitaire, terroristische organisatie" KOR veroordeeld. Solidariteit was volgens het artikel een „maatschappelijke organisatie, die doelen nastreeft, die niets te maken hebben met vakbewegingsactiviteiten, maar die naar hun objectieve inhoud politieke doeleinden zijn".
Op 14 mei riep Solidariteit op tot staking in Bialystok, een staking, die op 19 mei moest ingaan. Dit gebeurde n.a.v. een incident, waarbij een invalide man door politiefunctionarissen zou zijn geslagen. De staking werd op 15 mei weer afgelast, nadat de drie betrokken functionarissen waren geschorst.

De afdeling Jaroslaw van Solidariteit, in het zuidoosten van Polen, diende op 20 mei bij de Sowjet-ambassade een protest in tegen het slechte beeld, dat

in de Sowjet-pers van Solidariteit gegeven werd. De afdeling noemde het nemen van deze stap noodzakelijk, omdat in deze kwestie noch de PVAP noch de regering iets konden ondernemen.

Debat over hervormingen in de partij. Reacties in Oost-Europa. Wijzigingen in de partijleiding

Alle betrokkenen waren het er sinds het eind van 1980 over eens, dat er hervormingen in de PVAP dienden te worden doorgevoerd. Over de wijze waarop dat moest gebeuren was sindsdien een omvangrijke publieke discussie ontstaan in Polen zelf, waarop in de media van de bondgenoten in het Warschaupact, meestal kritisch, werd gereageerd.

In de *Zycie Warszawy* van 14 maart werd geklaagd over het uitstel bij het verwijderen van corrupte elementen uit de leiding van de PVAP. Gesteld werd, dat de partij nog geen beleid geformuleerd had, dat de gewone partijleden tevreden kon stellen.

Op 23 maart beschuldigde Bratkowski de leiding van de PVAP ervan geen andere politiek te hebben dan één van confrontatie en misleidende voorlichting.

Felle en gedetailleerde kritiek werd geuit op de vergadering van het CC op 29 en 30 maart (pag. 140/3).

Partijleider Kania en het Lid van het Politburo Olszowski, die op 3 april een tocht langs fabrieken in Katowice maakten, raakten daar betrokken bij wat persbureau *PAP* noemde „een open en polemische discussie, die bij tijden overging in scherpe disputen".

Op 9 april werd Olszowski in een discussie in een fabriek aangevallen wegens de „arrogantie van de partijleiding, die jegens niemand voor haar daden verantwoording hoeft af te leggen".

In de *Prawda* van 2 april werd geprotesteerd tegen het „falen" van de partijafdeling in Warschau om „enig ideologisch weerwerk te leveren" op een kort tevoren gehouden vergadering op de universiteit van Warschau, waar „ongeremde aanvallen op het socialistische systeem in Polen" zouden zijn gedaan en waar een spreker gezegd zou hebben aan fascisme boven marxisme de voorkeur te geven.

Op 15 april kwamen 500 leden van de PVAP, op eigen intiatief, bijeen in Torun. Het was de eerste keer dat een partijbijeenkomst gehouden werd zonder de expliciete toestemming van de leiding.

Als voorzitter van de conferentie, die gehouden werd in de Copernicusuniversiteit in Torun, trad op Zbigniew Iwanow, die kort tevoren uit de partij was verwijderd (pag. 138/1). Er werd aan deelgenomen door drie leden van het CC, hoewel in maart Bratkowski de organisatoren had gewaarschuwd, dat het beleggen van de bijeenkomst in strijd zou zijn met de partijvoorschriften.

Op de bijeenkomst, die door de TV rechtstreeks werd uitgezonden, werden verschillende resoluties aangenomen, waarin o.m. werd gevraagd om direkte verkiezingen van de afgevaardigden naar het komende congres van de PVAP en van partijfunctionarissen op alle niveaus; de verwijdering, tijdens de aanstaande vergadering van het CC, van die leden uit de partijleiding, die de politieke steun van de basis verloren hadden; en het in het leven roepen van een „horizontale structuur" in de partijorganisatie, waarin gelijkgezinde groeperingen zich aaneen konden sluiten; dit in onderscheid van de bestaande verticale, hiërarchische structuur.

In de *Trybuna Ludu* van 16 april werd gezegd, dat de hervormingsbeweging nu een reële factor was, een „nieuwe kwaliteit in het leven van de partij en een belangrijke, zij het nog vloeiende ontwikkeling".

De reactie in de andere Oosteuropese staten was echter openlijk vijandig. De *Rude Pravo* (Tsjechoslowakije) noemde de beweging op 20 april een stap tot revisie van de leninistische beginselen en op 22 april citeerde het blad Konstantin Tsjernenko, een lid van het Politburo van de CPSU, die gezegd zou hebben, dat de SU het „niemand zou toestaan om schade toe te brengen aan de legitieme belangen van ons land of van onze bondgenoten".

Het Oostduitse persbureau *ADN* stelde op 23 april, dat de bijeenkomst in Torun „openlijk de marxistisch-leninistische principes van de partij" had aangevallen.

Op 25 april tenslotte beschuldigde Sowjet-persbureau *Tass* de Polen van revisionisme in de volgende bewoordingen:

„Revisionistische krachten in de partij eisen de hervorming van de PVAP, het afschaffen van haar bestaande organisatiestructuur en het scheppen, onder het mom van de zogenaamde horizontale structuur, van verschillende onconstitutionele fora, die in de plaats zouden moeten komen van de leidende organen van de partij". Tass beschuldigde de vergadering in Torun er ook van „er naar te streven partijwerkers te discrediteren en te trachten moeilijkheden te veroorzaken tussen de verschillende partijlichamen, tussen het Centrale Comité en de primaire organisaties".

Deze aanvallen in de Oosteuropese en de Sowjet-pers vielen samen met een onverwacht bezoek aan Polen op 23 en 24 april van Michael Soeslow, lid van het Politburo van de CPSU en de voornaamste ideoloog van de partij. Hij was bij dit bezoek vergezeld van Konstantin Rusakow, secretaris van het CC van de CPSU.

Zij hadden in Warschau wat *Tass* noemde „hartelijke besprekingen" met partijleider Kania.

Het bezoek kwam kort na de aankondiging, op 22 april, dat het CC van de PVAP op 29 en 30 april bijeen zou komen om hervormingen in de partijstatuten en verkiezingsprocedures voor de partijambten te bespreken.

Persbureau *PAP* meldde op 24 april,

Partijleider Kania (l.) verwelkomt Michael Soeslow uit de Sowjet-Unie.

dat in de voorafgegane zes maanden het ledental van de PVAP was gedaald van 3.158.000 tot 2.940.000. Gezegd werd, dat 71.000 leden om ideologische redenen uit de partij waren gezet en dat er 136.000 opzeggingen waren geweest, veroorzaakt door wat *PAP* noemde „de golf van maatschappelijke en politieke schokken, de economische crisis, de stemming van teleurstelling, desillusie en bitterheid (...) en de geschokte meningen en zienswijzen onder de leden". Barcikowski zei in een rede, die op 28 april werd gepubliceerd, dat, hoewel de partijleiding de essentiële waarde van de hervormingsbeweging erkende, de conferentie in Torun een algemeen gebrek aan vertrouwen weerspiegeld had in de toewijding van het Centrale Comité aan partijvernieuwing, een ontwikkeling, die volgens Barcikowski „ernstig het vertrouwen van onze vrienden in het vermogen van de partij om de crisis te boven te komen had verzwakt".

Het Centrale Comité kwam op 29 en 30 april bijeen en besloot, na een debat van 20 uur, om het negende congres van de PVAP van 14-18 juli te doen plaatsvinden.

Verder ging het akkoord met het voorstel van het Politburo, dat op het congres de partijstatuten herzien moesten worden. Nieuwe bepalingen zouden o.a. moeten voorzien in geheime verkiezingen voor alle partijambten uit een onbeperkte lijst van kandidaten; een beperking tot twee termijnen voor al degenen die belangrijke posten in de partij bezetten; en een expliciete erkenning van het onderscheiden karakter van partij- en regeringsfuncties.

Partijleider Kania zei op de vergadering o.m., dat de partij zich moest laten confronteren met de fouten van het verleden en de Poolse arbeidende klasse moest terugbrengen in haar vroegere dominerende positie in de partij.
Hij beschreef de conferentie in Torun als een van de nieuwe vormen van contact, die zich in de laatste maanden hebben voorgedaan en als een activering in het leven van de partij, maar hij legde er de nadruk op, dat de partij niet zou toestaan, dat haar historisch beproefde rol zou worden betwist.
Later, toen hij op 16 mei een bezoek bracht aan een fabriek in Torun, bracht Olszowski dergelijke argumenten naar voren. Hij beschreef de hervormingsbeweging als „een gevolg van de activering van de partijmassa's", maar hij waarschuwde tegen de gevaren, die scholen in het vormen van een sociaal-democratische factie binnen de PVAP.

Op 30 april werd bekendgemaakt, dat het CC had ingestemd met het ontslag van ex-premier Pinkowski uit het Politburo, alsmede met de benoeming tot lid van dit orgaan van Gerard Gabrys, een mijnwerker uit Chorzow, en Zygmunt Wronski, een arbeider in de Ursus-tractoren fabriek bij Warschau.

Een beeld van de bijeenkomst van het CC op 29 maart (pag. 140/3). Staande partijleider Kania.

Andere wijzigingen, waartoe het CC had besloten, waren de volgende:

Emil Wojtaszek trad af als secretaris van het CC en kandidaat-lid van het Politburo i.v.m. zijn wens terug te keren in de diplomatieke dienst.

Jerzy Wojtecki trad af als secretaris van het CC i.v.m. zijn benoeming op 12 febr. tot minister van landbouw.

Zbigniew Zielinski trad af als lid van het secretariaat van het CC; drie leden werden uit het CC verwijderd.

Jozef Masny, eerste secretaris van het provinciale CC in Opole, werd kandidaat-lid van het Politburo.

Kazimierz Cypryniak, eerste secretaris in Szczecin, werd benoemd tot secretaris van het CC.

In de tweede helft van mei werd de perscampagne in de media van de andere staten van het Warschaupact weer heftiger.
Het Oostduitse persbureau *ADN* nam op 19 mei de beschuldiging van revisionisme over en op 20 mei beschuldigde het de PVAP ervan te falen in het duidelijk leiding geven aan het bestrijden van de contrarevolutie.
Op 21 mei zei de *Prawda*, dat het de leiding van de PVAP ontbrak aan de noodzakelijke politieke rijpheid om de crisis meester te worden. De volgende dag schreef deze krant, dat Solidariteit de krachten verenigd had met delen van de PVAP om de partij als een verenigd front aan te vallen.
Daarnaast werd, zowel in Polen zelf als in de SU, uiting gegeven aan zorg over toenemende uitingen van anti-Sowjetgevoelens in Polen.
De Poolse ministerraad gaf op 25 mei een verklaring uit waarin geklaagd werd over een ernstige verslechtering van de openbare orde en over onbetamelijk gedrag jegens Sowjet-troepen in Polen, inbegrepen „geïsoleerde gevallen van mishandeling" (persbureau *PAP* verving het woord mishandeling later door „belediging").
In de *Izwestia* werd het toenemen van misdaadgevallen toegeschreven aan de golf van stakingen die gebrek aan respect voor regels, orde en de normen van maatschappelijk leven zouden hebben veroorzaakt.
In de meeste gevallen bestonden de handelingen, waarop kritiek werd uitgeoefend, uit de ontwijding van graven van Sowjet-soldaten of het besmeuren van pro-Sowjet-monumenten.
Door Solidariteit werden dergelijke handelingen met kracht veroordeeld. Sommige afdelingen zagen deze acties als provocaties door de autoriteiten.
Aan de andere kant bevatte de pers van Solidariteit nu en dan berichten over ongepast gedrag van Sowjet-soldaten jegens Poolse burgers.
Niet alleen hervomingsgezinde leden van de PVAP verenigden zich buiten de partijleiding om, zoals in het geval van de conferentie van Torun, ook voorstanders van de „harde lijn" deden dit. Een dergelijke groep was het Katowice-forum, dat op 15 mei een verklaring en vier resoluties het licht deed zien.

In het begin van de verklaring werd gezegd, dat de „politieke ontwapening" van de PVAP al vele jaren gaande was, hetgeen ten dele de verklaring vormde voor het onvermogen van de partij om effectief te reageren op de onrust in aug. 1980.
Verder werd beweerd, dat „buitenlandse ideologieën" zoveel macht in de partij verworven hadden, dat „de hele partij en individuele leden het ideo-politieke en programmatische kompas voor de strijd voor het socialisme verloren hadden", waarbij het mogelijk werd, dat „opportunistische" tegenstanders van het socialisme omvangrijke invloed onder de arbeiders had kunnen verkrijgen.

In de vier resoluties werd, samengevat, het volgende gezegd:

1. Revisionisme en opportunisme van de rechtervleugel, bourgeois- liberale en trotskistisch-zionistische opvattingen, nationalisme, agrarianisme, klerikalisme, anti-klassensolidariteit en anti-Sowjet-meningen en -stemmingen, die i.h.b. door de rechtervleugel worden gevoed, wonnen dermate aan invloed in de PVAP, dat er nu het gevaar van een revisionistische coup d'é-

tat bestond, met passieve instemming van de leiding van de partij.

2. De overheersing van rechtse opvattingen in de PVAP had het zicht verduisterd op de erosie en het in diskrediet brengen van de organen van de openbare orde door zulke organisaties als Solidariteit.

3. Polen werd geconfronteerd met de dreiging van anarchie, contra-revolutie en anti-Sowjet-psychose, waartegen de PVAP zich tot dan passief had opgesteld, maar waartegen de partij zich moest verzetten, als deel van haar internationalistische verplichtingen. In dit verband uitte het forum dank aan de zusterpartijen voor de hulp, die reeds verleend was.

4. De massamedia hadden actief geholpen bij de aanvallen op de ideologische eenheid en organisatorische structuur van de partij.

Deze documenten werden afgedrukt in het nummer van 28 mei van *Sztandar Mlodych*, het blad van de Poolse jeugdbeweging. In de dagen erna werd in de Poolse media veel aandacht aan het Katowice-forum gegeven.
Persbureau *PAP* berichtte op 3 juni, dat 90 van de 97 afgevaardigden uit Katowice naar het aanstaande partijcongres zich van de verklaring van het forum hadden gedistantieerd. Deze was zonder hun medeweten en zonder hen te raadplegen uitgegeven. Van deze afgevaardigden zonden 31 op 28 mei een brief aan partijleider Kania, waarin zij o.m. de documenten van het forum aanduidden als het werk van „krachten, die vreemd zijn aan het socialisme".

Op 2 juni gaf het Politburo een verklaring uit, die voor de TV werd voorgelezen, en waarin gezegd werd, dat een „aantal simplificaties en generaliseringen, die in de verklaring vervat zijn, onaanvaardbaar" zijn, en dat het Politburo, de aandacht vestigend op andere dreigementen en gevaren (...) van mening is, dat in de huidige situatie de verklaring van Katowice schadelijk is".
In de westerse pers van 1 juni werden vertegenwoordigers van Solidariteit aangehaald, die gezegd hadden, dat de verklaring van Katowice zo goed als een openlijke uitnodiging aan de SU was om in de Poolse zaken tussenbeide te komen.
Sowjet-persbureau *Tass* meldde op 4 juni, dat de „loyale en principiële" verklaring (die in de *Prawda* van 2 juni gepubliceerd was) in Polen veel weerklank ontmoet had, hoewel hij door „bepaalde revisionistische publikaties" was aangevallen.
Het Oostduitse partijdagblad *Neues Deutschland* schreef op 3 juni, dat de verklaring de tot dan toe enige juiste analyse van de Poolse situatie inhield.
In het Slowaakse deel van Tsjechoslowakije schreef een blad van de communistische partij op 3 juni, dat „bepaalde publieke persoonlijkheden" in Polen trotskistische principes verdedigden.
Persbureau *PAP* meldde op 5 juni, dat het Katowice-forum, met het oog op de verhoogde spanning in Polen, zijn activiteiten voorlopig had opgeschort.

Brief van het CC van de CPSU

De kritiek uit de SU op de situatie in Polen bereikte een hoogtepunt in de vorm van een brief van het Centrale Comité van de CPSU, gedateerd 5 juni, aan het Centrale Comité van de PVAP. Deze brief had de volgende inhoud:

WAARDE KAMERADEN,

Het Centrale Comité van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie richt zich in deze brief tot u als uiting van zijn gevoelens van diepe bezorgdheid over de bedreiging van het socialisme in Polen en over de onafhankelijkheid van het land.
Onze ongebruikelijke stap wordt nodig gemaakt door het belang dat we als partijleden hebben bij het werk van de Poolse Verenigde Arbeiderspartij, bij het socialistische Polen als broederland en als lid van het Warschaupact en van de Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand, de Comecon.
Poolse en Sowjet-communisten hebben schouder aan schouder gevochten tegen het fascisme en zijn ook door de naoorlogse jaren heen samengebleven. Onze partij en het volk van de Sowjet-Unie hebben de Poolse kameraden geholpen een nieuw leven op te bouwen. Daarom moeten we nu wel bezorgd zijn over de dodelijke dreiging boven de verworvenheden van de revolutie door de Poolse natie.
We zeggen u in alle openheid dat bepaalde ontwikkelingen en stromingen in de Poolse partij, vooral die op het gebied van de ideologie en van de economische politiek, ons al een paar jaar met zorg vervullen. We hebben daarover met de Poolse leiders op het hoogste niveau en ook bij andere ontmoetingen gesproken. Dat is altijd gebeurd in de geest van de samenwerking die bestaat tussen de communistische partij van de Sowjet-Unie en de Poolse partij.

Maar ongelukkig genoeg zijn die vriendelijke waarschuwingen, maar ook de ernstige kritiek vanuit de Poolse partij zelf, niet in overweging genomen, ja zelfs genegeerd. Tengevolge daarvan is er nu een diepe crisis uitgebroken in Polen, die zich in het hele politieke leven van het land genesteld heeft.
De wijzigingen in de top van de Poolse partij, de neiging om ernstige fouten die voortvloeiden uit het schenden van de wetten van de opbouw van het socialisme goed te maken, het verlangen om het respect van de massa's en in het bijzonder van de hele werkende klasse voor de partij te winnen, en de wens om de Socialistische Democratie te versterken: al deze zaken hebben ons begrip opgewekt. Vanaf het begin van de crisis vonden wij het belangrijk dat de partij vastbesloten alle pogingen van de tegenstanders van het socialisme zou dwarsbomen om de moeilijkheden te gebruiken voor hun doel op de lange termijn. Maar dat is niet gebeurd.
Voortdurend toegeven aan de anti-socialistische krachten en aan hun eisen heeft ervoor gezorgd dat de Poolse partij beetje voor beetje gezwicht is voor de druk van de contrarevolutie die steun krijgt uit buitenlandse centra van imperialisme en ondermijnende acties.

De huidige situatie is niet alleen gevaarlijk; zij heeft het land ook in een crisis gestort. Er is geen andere manier om die zaken te beoordelen. De vijanden van het socialistische Polen verhullen hun bedoelingen geenszins. Ze voeren een strijd om de macht en zijn al aan de winnende hand. De ene na de andere post valt in hun handen. De contrarevolutie gebruikt de extreme vleugel van Solidariteit als haar speerpunt voor de aanval, daarbij gebruik makend van arbeiders die van deze vakbond lid zijn geworden om het criminele plan tegen de macht en de autoriteit van het volk ten uitvoer te brengen.
Er ontwikkelt zich een golf van anti-communisme en anti-Sowjetisme, terwijl imperialistische krachten steeds stoutmoediger pogingen doen om zich te mengen in de Poolse binnenlandse aangelegenheden.
Het ernstige gevaar waaraan het socialisme in Polen is blootgesteld, bedreigt zelfs het voortbestaan van een onafhankelijke Poolse staat. Als het ergste zou gebeuren en de vijanden van het socialisme aan de macht zouden komen, als Polen niet meer door de socialistische staten zou worden verdedigd, dan zouden onmiddellijk de grijpgrage handen van het imperialisme zich naar het land uitstrekken. Wie zou dan de onafhankelijkheid, de soevereiniteit en de grenzen van Polen als staat garanderen? Niemand.
Kameraden, u herinnert zich stellig nog wel de bijeenkomst van de leiders van de zusterpartijen van de socialistische gemeenschap, die op 5

Partijleider Kania en premier Jaruzelski aan het hoofd van de 1 mei-betoging.

december in Moskou werd gehouden. Op 4 maart 1981 werden naar aanleiding van het 26ste congres van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie besprekingen gevoerd tussen de Sowjet-leiding en de delegatie van de PVAP. Op 23 april sprak een delegatie van de CPSU met de van de Poolse samenleving weer nationalistische en anti-Sowjet-sentimenten op te roepen. Deze lasteraars en leugenaars schrikken voor niets terug. Zij beweren dat de Sowjet-Unie „Polen plundert". En dat roepen zij ondanks het feit, dat de Sowjet-Unie in deze moeilijke periode enorme aanvullende hulp heeft gegeven en nog geeft.
Zij beweren dat van een land, dat aan de belangrijkste sectoren van de Poolse industrie aardolie, gas, ertsen en katoen levert tegen prijzen, die anderhalf tot twee maal onder de prijzen op de wereldmarkt liggen.
Waarde Kameraden, wanneer wij ons met deze brief tot u richten, hebben wij niet alleen onze zorg om de situatie in het broederland Polen op het oog, of de vooruitzichten en condities van de Pools-Russische samenwerking. In niet mindere mate zijn wij en de andere zusterpartijen bezorgd over het feit, dat de aanval van de vijandige, anti-socialistische krachten in de PVAP de belangen van onze hele gemeenschap bedreigt, haar samenhang, haar integriteit en de veiligheid van haar grenzen. Ja, onze gemeenschappelijke veiligheid.

De imperialistische reactie ondersteunt de Poolse contrarevolutie en moedigt haar aan, zij verhult haar hoop niet op deze manier een in Europa en de wereld bestaande machtsverhouding ten harer gunste te veranderen. Het imperialisme maakte actief gebruik van de Poolse crisis met het doel het economische systeem, de idealen en de principes van het socialisme te belasteren. Men gebruikt haar voor nieuwe aanvallen op de communistische beweging.
Zo rust op de PVAP niet alleen een historische verantwoordelijkheid voor het lot van haar eigen land, zijn vooruitgang en onafhankelijkheid en voor de zaak van het socialisme in Polen. Ook een enorme verantwoordelijkheid voor gezamenlijke belangen van de socialistische gemeenschap rust op u, kameraden.

Wij zijn van mening, dat het nog mogelijk is niet het ergste te laten gebeuren en een nationale ramp te verhinderen. In de PVAP zijn genoeg eerlijke en vastberaden communisten, die bereid zijn daadwerkelijk te strijden voor de idealen van het marxisme-leninisme, voor een onafhankelijk Polen. In Polen zijn veel mensen die de zaak van het socialisme zijn toegedaan. De werkende klasse, de arbeiders – zelfs diegenen onder hen die op bedrieglijke wijze bij de machinaties van de vijanden betrokken zijn geraakt – zullen in laatste instantie de partij wel volgen. Nu gaat het erom alle gezonde krachten in de maatschappij te mobiliseren, teneinde de klassevijand tegemoet te treden en de contrarevolutie te bestrijden. Dat eist in de eerste plaats een revolutionaire wil van de partij, van haar aanhangers en van haar leiding. Ja, van haar leiding. De tijd wacht niet. De partij kan en moet uit zichzelf de kracht vinden de ontwikkeling der gebeurtenissen te keren en nog voor het congres de goede kant op te leiden.
Wij zouden er graag van worden overtuigd, dat het Centrale Comité van de communistische partij van het broederlijke Polen zich zijn historische verantwoordelijkheden bewust is. Wij zullen u graag verzekeren, beste kameraden, dat in deze moeilijke dagen zoals immer in het verleden, het Centrale Comité van de CPSU, alle Sowjet-communisten en de gehele Sowjet-natie solidair is met uw strijd. Ons standpunt is duidelijk verwoord in de verklaring van kameraad L. I. Brezjnew op het 26ste congres van de CPSU: „Wij zullen niet toelaten dat er schade wordt toegebracht aan het socialistische Polen en een broederland niet met zijn ongeluk in de steek laten."
hele leiding van de PVAP.
In het verloop van deze ontmoetingen en bij andere gelegenheden hebben wij uiting gegeven aan de toenemende bezorgdheid over de activiteiten van de contrarevolutionaire krachten in Polen. Wij hebben de noodzaak onderstreept de in de gelederen van de PVAP heersende verwarring te overwinnen, haar kader vastberaden tegen de aanvallen van de vijanden te verdedigen en de macht van het volk met alles wat in ons vermogen te beschermen.

Speciaal werd gewezen op de omstandigheid dat de tegenstander zich had meester gemaakt van de massamedia, die in de meeste gevallen instrumenten van anti-socialistische activiteiten zijn geworden, waarvan men zich bedient om het socialisme te ondermijnen en de partij te verscheuren. Er werd op gewezen dat deze slag niet in het voordeel van de partij beslist was zolang de pers, de radio en de televisie niet voor de PVAP, maar voor haar vijanden werken.
Met nadruk hebben wij het gehad over de noodzaak in het land het gezag van de dragers van de openbare orde en het leger te versterken en deze tegen het streven van de contrarevolutionaire krachten te verdedigen. Staat men toe dat de pogingen om de veiligheidsorganen, de militie en ook het leger te belasteren en te ondermijnen, succes hebben, dan betekent dit praktisch dat men de socialistische staat ontwapent en aan de klassevijand uitlevert.
Wij willen er met nadruk op wijzen dat bij de bespreking van al deze kwesties S. Kania, W. Jaruzelski en de andere Poolse kameraden ons standpunt hebben gedeeld. Toch is in feite alles bij het oude gebleven en werd de politiek van concessies en compromissen niet veranderd. De ene stelling na de andere wordt prijsgegeven, zonder dat men rekening houdt met de documenten van de laatste zitting van het Centrale Comité, waarin sprake is van een contrarevolutionaire bedreiging. Tot dusverre werden geen praktische maatregelen genomen om aan deze bedreiging het hoofd te bieden en de organisatoren van de contrarevolutie zijn niet met name genoemd.

De laatste tijd is de situatie in de PVAP zelf voorwerp van speciale bezorgdheid geworden. Tot aan het partijcongres ligt niet veel meer dan een maand. Toch zijn het in toenemende mate de krachten die het socialisme vijandig gezind zijn, welke de toon aangeven bij de campagne voor de verkiezing van de afgevaardigden. Het gebeurt niet zelden dat willekeurig uitgekozen personen, die openlijk opportunistische standpunten verkondigen, in de leiding van de plaatselijke partijorganisaties binnendringen en afgevaardigd worden naar conferenties en congres. Dit kan slechts zorg wekken.
Ten gevolge van de talrijke manipulaties van de revisionisten en opportunisten en vijanden van de PVAP verliezen ervaren partijactivisten, die de zaak van de partij zijn toegedaan en wier reputatie boven elke verdachtmaking verheven is, hun posten.
Grote zorg wekt eveneens het feit, dat zich onder de afgevaardigden naar het komende partijcongres maar een heel klein aantal communisten uit de arbeidersklasse bevindt.
De voorbereiding van het congres wordt extra bemoeilijkt door de zogenaamde beweging van de „horizontale structuren". Die structuren zijn het instrument voor vernietiging van de partij. Zij worden gebruikt door de opportunisten om op het congres die personen te laten benoemen, die voor hen onmisbaar zijn, en om het werk van het congres in een richting te sturen, die overeenkomt met hun eigen doelstellingen.
Het mag zelfs niet uitgesloten worden dat er op het partijcongres een poging wordt ondernomen om de marxistisch-leninistische krachten in de partij de nekslag te geven, om de partij te liquideren.
Wij willen er in het bijzonder op wijzen dat de krachten van de contrarevolutie de laatste maanden actief zijn bij de verbreiding van alle mogelijke soorten anti-Sowjetisme. Hun doel is de resultaten van het werk van onze beide partijen ongedaan te maken en in verschillende lagen

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

REAGAN WIL $ 16 MRD MEER BEZUINIGEN OP BEGROTING-1982. PROTESTDEMONSTRATIE AFL/CIO

Op 24 sept. 1981 kondigde president Reagan in een televisietoespraak van een half uur aan, dat de begroting tegen het eind van zijn ambtstermijn, in 1984, geen rode cijfers meer mocht vertonen en dat er daarom nog meer moest worden bezuinigd (begin augustus waren Huis en Senaat het er over eens geworden dat $ 35,2 mrd zou worden bezuinigd, de begroting was gesteld op $ 695,5 mrd – pag. 693-1981).
Concreet stelde Reagan onder meer voor:

- Besnoeiing op de begroting-1982 van de federale diensten en projecten, het Pentagon uitgezonderd, met 12% of $ 8,4 mrd. In de begroting van het Pentagon (defensie) werd op kleinere schaal bezuinigd: met 2 mrd in 1982 en met 13 mrd over drie jaar.
- Bestrijding van belastingontduiking, zodat in 1982 $ 3 mrd en in de komende drie jaar $ 22 mrd werd bespaard.
- Vermindering van het aantal ambtenaren, inclusief de staf van het Witte Huis, met 75.000 man. Dit werd gerealiseerd door natuurlijk verloop en collectief ontslag.
- Opheffing van de ministeries onderwijs en energie.
- Hervorming van de sociale uitkeringen tot een bedrag van bijna $ 27 mrd over de komende drie jaar.

„Veel van deze voorzieningen zijn voortgekomen uit een goed hart, maar niet allemaal uit een helder hoofd," zei Reagan. Hij benadrukte dat aan de uitkeringen van degenen die er werkelijk behoefte aan hebben niet zou worden getornd maar dat aan misbruik van bijvoorbeeld de medische zorg en de voedselbonnen een einde zou worden gemaakt.
Reagan wilde de overheidsuitgaven in het begrotingsjaar-1982 met $ 16 mrd omlaag brengen.
Op 19 september hadden 260.000 demonstranten al een massale protestdemonstratie gehouden tegen de nieuwe bezuinigingsplannen van de president. De demonstratie was georganiseerd door de vakbondsorganisatie American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations (AFL-CIO) en enkele burgerrechtgroeperingen.
Op 1 oktober begon officieel het begrotingsjaar 1982. De dag daarop schreef de *Volkskrant* onder de kop: „Herstel" VS treft armen:

Het economische herstel-programma van president Reagan zoals dat op 1 oktober officieel van start is gegaan, heeft voor miljoenen Amerikanen ingrijpende gevolgen.
Een greep uit de maatregelen:

- zo'n 22 mln Amerikanen leven op een absoluut bestaansminimum. Om in ieder geval voldoende voedsel te kunnen kopen, ontvangen zij zogenaamde voedselbonnen. Een kleine 900.000 personen krijgen die bonnen niet meer, omdat de inkomensgrens is opgetrokken.
- meer dan 400.000 gezinnen met thuis wonende kinderen krijgen geen „kinderbijslag" meer. Nog eens 280.000 gezinnen zien hun uitkering voor onderhoud van kinderen drastisch omlaag gaan. Nu ontvangen nog 3,9 mln families een dergelijke uitkering.
- studenten moeten voortaan 5% rente betalen op studietoelagen die zij van de overheid kunnen lenen. De rente bedroeg 4%. Ouders die voor hun kind een beurs aanvragen, moeten nu 14% (was 9) rente betalen.
- de inkomstenbelasting gaat 5% omlaag, de eerste ronde van een verlaging van in totaal 25% over de komende drie jaar. Omdat de belastingverlaging pas nu in werking treedt, komt het positieve effect voor de belastingbetaler voor dit jaar slechts uit op 1,25%.
- de overheidssubsidie op een groot aantal welzijns- en gezondheidsprogramma's wordt met 25% verlaagd, terwijl tevens het toezicht op het financiële beheer wordt overgelaten aan de lokale overheden. Een nog onbekend aantal personen krijgt daardoor minder eenvoudig toegang tot medische zorg en onderwijs.
- vier belangrijke spoorlijnen worden stilgelegd, omdat subsidie aan het openbaar vervoer fors omlaag gaat.

Tekort begrotingsjaar-1981: $ 57,9 mrd

Op 31 okt. 1981 berichtte *Le Monde* dat de VS het begrotingsjaar 1981, dat op 1 oktober was geëindigd, hadden afgesloten met een tekort van $ 57,9 mrd. Het tekort was $ 2,3 mrd groter dan was voorzien. De uitgaven bedroegen $ 660,5 mrd, terwijl de inkomsten uitkwamen op $ 602,6 mrd.
Uit de gezamenlijke bekendmaking van het Amerikaanse ministerie van financiën en het bureau voor de begroting bleek, dat het grotere tekort een gevolg was van tegengevallen belastingontvangsten.
De uitgaven waren weliswaar $ 700 mln kleiner dan in juli nog was geraamd, maar door de hoge rentetarieven moest er sinds maart op staatsleningen $ 6,1 mrd worden bijgelegd.
Als het Amerikaanse Congres geen actie onderneemt om de overheidsuitgaven in de VS te verkleinen, bedraagt het begrotingstekort in 1984 $ 100 mrd, zo heeft de directeur van het Amerikaanse begrotingsbureau, David Stockman, gezegd.

Reagan spreekt veto uit over noodfinancieringswet. Ambtenaren zonder salaris naar huis gestuurd. Compromis. Uiteindelijk $ 4 mrd aan bezuinigingen

Nadat op 22 nov. 1981 het Huis van Afgevaardigden met zijn Democratische meerderheid een noodfinancieringswet van $ 427,9 mrd op jaarbasis had goedgekeurd en de door Republikeinen overheerste Senaat hetzelfde had gedaan, sprak president Reagan op 23 nov. zijn veto uit over de wet. De president vond het bedrag dat de overheid kon besteden te hoog, Hij wilde meer bezuinigingen.
Er was een noodfinancieringswet nodig, omdat er nog steeds geen overeenstemming was bereikt over de invulling van de bedragen voor de afzonderlijke onderdelen van de totale begroting en de voorgaande regeling op 20 november afliep.
Door het veto kwam de regering-Reagan zonder begrotingsmiddelen te zitten en zag zij zich genoodzaakt tijdelijk 400.000 van de 3 mln federale ambtenaren zonder salaris naar huis te sturen. Militairen, PTT-ambtenaren en overheidswerknemers in de sociale sector moesten aan het werk blijven, maar dienden genoegen te nemen met uitstel van salarisbetaling. De president en topfunctionarissen bleven ook zonder betaling aan het werk.
Dezelfde dag nog (23 nov.) werd een compromis bereikt in het conflict: de regering-Reagan kon tot 15 december $ 400 mrd besteden op jaarbasis.
Op 24 november gingen alle ambtenaren weer aan het werk.
Op 11 december werd de noodfinancieringsregeling verlengd tot 31 maart 1982. Tevens had het Huis (10 dec.) met 218 tegen 197 stemmen voor bezuinigingen op de overheidsuitgaven van $ 4 mrd gestemd. De Senaat keurde de bezuinigingen op 11 december goed.
Van de $ 16 mrd die de president aanvankelijk had willen bezuinigen was dus $ 4 mrd overgebleven.

Defensiebegroting 1982 door Congres goedgekeurd

Op 15 dec. 1981 heeft het Congres een defensiebegroting voor 1982 van $ 199,6 mrd goedgekeurd.
Op 18 november had het Huis van Afgevaardigden al met 335 tegen 61 stemmen een bedrag van $ 197,4 mrd goedgekeurd en op 3 december was de Senaat met 66 tegen 28 stemmen akkoord gegaan met een bedrag van $ 208,7 mrd. De president had gevraagd om $ 200,9 mrd.
Uiteindelijk werd op 14 december in een gemengde commissie van Senaat en Huis overeenstemming bereikt over een bedrag van $ 199,6 mrd.
In de begroting zat ruim $ 4 mrd voor de nieuwe intercontinentale MX-raket en een nieuwe bommenwerper, een verbeterde versie van de B-1, die de verouderde strategische B-52-bommenwerper moet vervangen. Verder was onder meer geld uitgetrokken voor een nieuw vliegdekschip en voor kernonderzeeboten.

REAGANS EERSTE „STATE OF THE UNION": HET NIEUWE FEDERALISME

Op 26 januari 1982 hield president Reagan tijdens een gemeenschappelijke zitting van het Congres zijn eerste „State of the Union", een jaarlijkse rede over de toestand van de natie.
In zijn rede kondigde de president aan vast te zullen houden aan zijn economische herstelprogramma en niet te zullen toegeven aan de aandrang om de belastingen te verhogen.
Volgens Reagan betekenen hogere belastingen geen lagere budgettaire tekorten. In dit verband wees de president erop dat de VS de afgelopen zes jaar de grootste tekorten in de Amerikaanse geschiedenis hebben gekend, ofschoon in die tijd de belastingopbrengst was verdubbeld. Naar de mening van Reagan zou door een belastingverhoging de economische groei worden vertraagd, de produktie worden verminderd en zouden banen worden kapotgemaakt.

De president gaf toe dat het begrotingstekort dit jaar „onze eerdere verwachtingen overtreft" en uit zal komen op een recordbedrag van $ 100 mrd. Maar, aldus Reagan, „wanneer wij niet hadden gehandeld als wij deden, zouden voor veel Amerikanen de zaken er veel slechter voorstaan dan nu het geval is. Inflatie, belastingen en rentestanden zouden hoger zijn." Hij zei dat het proces dat een einde moet maken aan de economische neergang al begonnen is en dat het effect daarvan dit jaar zal voortgaan.
Reagan verklaarde dat zijn ingrijpende

President Reagan krijgt applaus tijdens het uitspreken van zijn „State of the Union". Achter hem staan vice-president Bush (l.) en „Tip" O'Neill, de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden.

voorgestelde belastingverlaging en korting van de overheidsuitgaven „ons zullen terugzetten op de weg naar voorspoed en stabiele groei tegen de tweede helft van dit jaar."
Belastingverhoging, aldus de president, brengt de begroting niet in evenwicht, maar zal de overheidsuitgaven aanmoedigen en de particuliere investeringen afremmen.
Wel kondigde hij aan dat nog eens $ 63 mrd zal moeten worden bezuinigd op de reeds zwaar gesnoeide sociale programma's, echter „zonder te raken aan de sociale verzekering". Daarnaast zouden de inkomsten kunnen worden verhoogd met 24 mrd door het dichten van mazen in de belastingwetgeving.

Het „nieuwe federalisme"

Het meest spectaculair was Reagans plan om het beheer over en de uitvoering van zo'n 40 federale programma's betreffende voedselhulp en andere sociale voorzieningen, onderwijs, stadsontwikkeling en verkeer – samen ter waarde van $ 47 mrd – over te dragen aan de 50 Amerikaanse staten.
Om problemen te voorkomen zou de overheid gedurende een overgangsperiode van tien jaar de financiële middelen beschikbaar stellen. Daarnaast zou de regering vanaf 1984 de accijnzen voor bepaalde produkten in een speciaal fonds storten, jaarlijks voor een bedrag van $ 28 mrd, dat de vijftig staten onder elkaar kunnen verdelen.
In het kader van het „nieuwe federalisme" wilde Reagan verder wetten voorstellen, op grond waarvan de staten industriële ontwikkelingsgebieden in en rond de steden konden instellen. De bedoeling was dat rond 75 van deze gebieden zouden worden gecreëerd, waarbinnen ondernemers bijzondere fiscale voorrechten zouden krijgen. Bovendien hoefden zij niet aan jonge werknemers het minimumloon te betalen. Hiervan zouden zij vrijstelling krijgen.
De president wees er hierbij op dat de federale regering nog in 1960 132 subsidieprogramma's beheerde die in totaal een waarde van $ 7 mln vertegenwoordigden. Toen hij, Reagan, president werd, waren het al 500 programma's die alles bij elkaar liefst $ 100 mrd kostten.
Er zouden 13 programma's voor energie-sparen bestaan, 36 voor controle op milieuverontreiniging, 66 voor sociale diensten en 90 voor onderwijs. Omdat het de taak van Senaat en Huis van Afgevaardigden is om op dit soort activiteiten toezicht uit te oefenen, zouden er in de loop der tijd 166 commissies in het leven zijn geroepen.
Naar de mening van Reagan kon aan deze situatie alleen een einde worden gemaakt door een reeks programma's over te dragen aan de staten.

Buitenlandse politiek

Reagan zei dat hij de buitenlandse politiek binnenkort in een grote rede zou behandelen. In enkele korte passages hierover zei hij dat de betrekkingen met de Sowjet-Unie moesten stoelen op grotere Amerikaanse militaire macht, daarbij aan de onderhandelingstafel vrede nastrevend. Hij zei dat de economische sancties tegen Polen en de Sowjet-Unie de wereld hebben duidelijk gemaakt dat „Amerika niet, alsof er niets aan de hand is, zaken blijft doen met onderdrukkende krachten" en dat nieuwe sancties zouden volgen indien de toestand daar verder verslechterde.
Verder verklaarde hij dat hard zou worden opgetreden tegen die landen – hij noemde in het bijzonder Cuba en Libië – die terrorisme exporteerden.

Reacties

Op Reagans eerste „State of the Union" werd verschillend gereageerd. Zijn Republikeinse partijgenoten waren vol lof en de fraktieleider in de Senaat, Howard Baker, sprak van een „dappere en moedige rede".
In een uniek „recht op weerwoord" mocht de Democratische oppositie direct na Reagans rede op alle drie grote televisiestations haar reactie geven. Volgens de Democraten leidde Reagans beleid tot „hogere begrotingstekorten, hogere rentestanden, grotere werkloosheid en meer armoede". Senator Cranston voorspelde dat de Democratische meerderheid in het Huis van Afgevaardigden de voorstellen zou afwijzen.
In zakenkringen heerste tevredenheid over het niet verhogen van de belastingen, maar Wall Street was teleurgesteld over het „gebrek aan fiscale discipline" en het uitblijven van maatregelen om de begrotingstekorten weg te werken.
De president van de machtige vakcentrale AFL-CIO, Lane Kirkland, riep zijn 15 mln leden op de economische politiek van Reagan te bestrijden. „Wij hebben geen enkele reden te hopen op veranderingen ten gunste van een grotere gelijkheid bij het brengen van offers," zei hij. Enkele uren voordat Reagan zijn toespraak uitsprak, had de voorzitter van de Amerikaanse centrale bank, Paul Volcker, regering en Congres nog gewaarschuwd dat het vooruitzicht van voortdurende grote begrotingstekorten het door Reagan voorziene economische herstel bedreigt. In een reactie op eerdere kritiek van Reagan en diens minister van financiën, Donald Regan, zei Volcker dat de grote begrotingstekorten en niet de krapgeld politiek van de bank de oorzaak was van de hoge rentestand.

BEGROTING-1983 AAN CONGRES GEPRESENTEERD. HERVATTING PRODUKTIE CHEMISCHE WAPENS

Op 8 februari 1982 diende president Reagan zijn begroting in voor het belastingjaar 1983, die voorzag in sterke bezuinigingen op de sociale voorzieningen en een verhoging van de defensie-uitgaven. Voor het begrotingsjaar 1982 verwachtte de president een tekort van $ 98,6 mrd en voor 1983 een tekort van $ 91,5 mrd.
De totale overheidsuitgaven werden begroot op $ 757,6 mrd. Het totale bedrag waarover het ministerie van defensie kon beschikken was $ 258 mrd, wat na aftrek van de inflatie een reële verhoging van 13,2% betekende t.o.v. de begroting van 1982. De feitelijke uitgaven van het Pentagon werden geschat op $ 215,9 mrd.

Met deze verhoging van de defensieuitgaven loste de president zijn verkiezingsbelofte in dat hij Amerika opnieuw militair sterk zou maken. De komende vijf jaar wilde hij het gigantische bedrag van 1640 miljard dollar in de Amerikaanse defensie investeren, grotendeels in uitrusting, voorraden, wapens en vervoersmogelijkheden. Op die manier wilde het Pentagon het vermogen van de VS ontwikkelen om niet alleen een Russische aanval af te slaan, maar tegelijkertijd waar ook ter wereld in het offensief te gaan.
Volgens een hoge ambtenaar van het Pentagon kwam dit erop neer dat wanneer de Sowjet-Unie bijvoorbeeld het gebied rond de Perzische Golf zou binnenvallen, de Amerikanen de aanval op Cuba, Libië, Vietnam of het Aziatische deel van de Sowjet-Unie zouden kunnen openen. Daarom was het Amerikaanse streven erop gericht het accent van de landstrijdkrachten en West-Europa naar de marine en een meer uitgewerkte maritieme strategie te verschuiven.
Tegen deze achtergronden stelde Reagan de grootste defensiebegroting in vredestijd voor: 216 miljard dollar.
Een groot aandeel heeft hierin met 18,6 miljard dollar het scheepsbouwprogramma van de marine dat voorziet in de bouw van twee vliegdekschepen ($ 6,8 mrd), drie kruisers, twee atoomonderzeeboten, twee fregatten en vier mijnenvegers. Het doel was in de komende jaren het aantal parate ma-

rineschepen van 450 op meer dan 600 te brengen.
Daarnaast wilde de president een vloot van bevoorradingsschepen charteren om die in Zuidwest-Azië te stationeren. Op de schepen zouden reservevoorraden, munitie en wapens moeten worden opgeslagen, waarvan Amerikaanse troepen tijdens een oorlog of een ernstige crisis gebruik zouden kunnen maken.

In dit verband wees Reagan in zijn „boodschap" aan het Congres erop dat de Amerikaanse strijdkrachten niet mobiel genoeg waren om het hoofd te kunnen bieden aan militaire agressie in Europa, Korea en het gebied rond de Perzische Golf.
Op dat ogenblik bestond er slechts één lichte gevechtseenheid die binnen korte tijd naar bijvoorbeeld het gebied bij de Golf kon worden overgebracht.
Behalve een gebrek aan voorraden hadden de VS echter een tekort aan grote militaire vrachttoestellen. Voor het charteren van de vloot en de aanschaf van vrachttoestellen wilde Reagan een bedrag van 4,4 miljard dollar uittrekken.

Daarnaast stelde hij voor om 23,1 miljard dollar in zijn strategisch-nucleaire programma te steken, wat op een verhoging met bijna 7 miljard dollar neerkwam. Hiervan moest 4,8 miljard naar de omstreden B-1-bommenwerper gaan, waarvan de eerste zeven toestellen in het begrotingsjaar 1983 moesten worden aanbetaald.
De tegenstanders van de B-1-bommenwerper wijzen er op dat dit toestel al verouderd zal zijn wanneer het in gebruik wordt genomen, en dat het beter is zich helemaal op de ontwikkeling van de Stealth-bommenwerper te concentreren.

Tot het strategische programma behoorden verder onder meer de nieuwe MX-raketten met elk tien kernkoppen (4,5 miljard dollar) en twee Trident-onderzeeboten (3 miljard dollar). Reagan herinnerde er hierbij aan dat nog steeds een plan voor de definitieve opstelling van de MX-raketten moet worden uitgewerkt.
Wat de conventionele strijdkrachten betrof zou de aanschaf van 182 gevechtstoestellen voor de luchtmacht en 146 voor de marine worden versneld. De landmacht zou 600 nieuwe gevechtsvoertuigen voor de infanterie ter waarde van 965 miljoen dollar en 776 M1-tanks voor 2 miljard krijgen. De brandstofvoorraden zouden met zeven procent worden opgevoerd, en voor de militairen zelf zat er een salarisverhoging van acht procent in de pen.
Voor de ontwikkeling van nieuwe chemische wapens was $ 705 mln uitgetrokken.
In een toelichting op de begroting riep president Reagan het Amerikaanse volk op om een eind te maken aan het valse gevoel van rijkdom, dat leidde tot te hoge uitgaven, te gemakkelijk krediet, geldontwaarding en financiele buitensporigheden. Met een verwijzing naar zijn eerdere begrotingsbeperkingen en belastingverlagingen zei de president dat het „vernietigende patroon van op hol geslagen bestedingen, stijgende belastingtarieven en steeds verdergaande begrotingsverplichtingen" voor het eerst vertraagd werd. „Als het Congres dit jaar meewerkt zal dat patroon worden doorbroken."
Als het Amerikaanse Congres deze begroting goedkeurt zullen sociale hulpprogramma's zoals Medicaid en Medicare (de gezondheidszorg), voedselbonnen, huisvesting en sociale uitkeringen in totaal met 12,8 miljard dollar verlaagd worden. Regeringsprogramma's voor energiebesparing zullen worden stopgezet, het ministerie van onderwijs en het ministerie van energie worden opgeheven en het openbaar vervoer zal 38 percent subsidie minder krijgen.
Wel geloofde de Amerikaanse regering dat de inflatie verder zou teruglopen. In 1981 bedroeg die 10,3 procent. De prognose voor 1982 was 7,3 en voor 1983 rond 6 procent.

Reacties

De eerste reacties uit het Congres waren negatief. Toonaangevende Democraten kondigden aan dat zij een alternatieve begroting zouden opstellen waarin de tekorten lager zouden uitvallen door de defensie-uitgaven te verminderen en de voorgestelde belastingverlaging uit te stellen.
De Democratische senator Alan Cranston: „Ik denk dat deze begroting onuitvoerbaar, onverstandig, onrechtvaardig en onrealistisch is." En een collega van hem noemde het begrotingstekort „een ramp".
Bij de Republikeinen heerste grote verdeeldheid over deze begrotingsvoorstellen. Republikeinse aanhangers van Reagans economische theorieën reageerden weliswaar tevreden op de beperkingen van sociale uitgaven, maar ze waren geschokt over het aanhoudende hoge begrotingstekort.
„De Republikeinen stonden vorig jaar als één man achter Reagan, maar ze zullen hem nu in de kou laten staan," voorspelde de Conservatieve senator Dan Quayle uit de staat Indiana. De leidende Republikeinse senator Ted Stevens uit Alaska zei dat het begrotingsvoorstel hem „schokte". Zelfs voorzitter Robert Dole van de Senaatscommissie voor financiën verklaarde dat de nieuwe begroting „niet een voldoende duidelijk signaal" is dat de regering ernst wil maken met het wegwerken van het financieringstekort.
De *Washington Post* zei op 7 februari in een commentaar dat de omvang van het begrotingstekort de regering „duidelijk in acute verlegenheid" bracht.
De *New York Times* noemde de risico's van deze economische koers „enorm". „President Reagan trotseert de vrees van vele deskundigen, vooral van deskundigen uit het kamp van de Wall Street-Republikeinen, waar gezegd wordt dat hoge begrotingstekorten tot inflatie leiden en een stijgende rentevoet."

The Guardian schreef op 8 februari:

In zijn begrotingsontwerp voor 1983 heeft Reagan afgerekend met de Amerikaanse mythologie van het budgetevenwicht en erkend dat de Verenigde Staten tot minstens 1988 met tekorten zullen leven. Deze ontwikkeling zal in de komende jaren de stabiliteit van het internationale systeem bedreigen, tenzij ze vergezeld gaat van andere beleidswijzigingen.
Maar Reagan is sterker blijven vasthouden aan zijn belofte tot verhoging van het defensiebudget dan men had verwacht. Dit kan diepgaande gevolgen hebben voor Amerika's economische produktie-capaciteit en de geografische verdeling van 's lands rijkdom. Om ruimte te maken voor een verhoging van de defensie-begroting met $ 43,7 miljard wil hij bovendien voor $ 46,8 mrd bezuinigen op andere uitgaven. Behalve het politiek explosieve pensioneringssysteem blijft vrijwel geen enkele post intact. Terwijl het land in een diepe recessie verkeert en de onrust in de steden groeit, stelt Reagan een krachtige besnoeiing van de federale sociale uitgaven voor, en op langere termijn een overdracht van de sociale voorzieningen aan de Amerikaanse staten – een zaak die binnen het land tot grotere economische ongelijkheden zal leiden.
De aandacht van de internationale geldmarkt zal gericht zijn op de economische en financiële veronderstellingen die aan het ontwerp ten grondslag liggen. Het gaat vooral om de hoeveelheid geld die Amerika in het komende financiële jaar zal moeten lenen.

Het Sowjet-persbureau *Tass* meende op 13 februari uit Reagans „oorlogsbegroting" te moeten afleiden dat Washington het wapenoverleg met de Sowjet-Unie niet ernstig nam en „als rookgordijn gebruikt om zijn ware bedoelingen te verbergen voor zijn Westeuropese bondgenoten". Volgens *Tass* bleek uit de sterke stijging van de militaire uitgaven in de Amerikaanse begroting, onder meer voor de bekostiging van de in West-Europa te plaatsen kruisraketten, dat de Amerikaanse regering een „agressieve avonturistische koers" was ingeslagen, gericht op militaire superioriteit.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

HULPPROGRAM VS MIDDEN-AMERIKA

Op 24 februari 1982 kondigde president Reagan een omvangrijk economisch hulpprogram, het Carribean Basin Initiative, aan voor zes landen in Midden-Amerika en het Caribisch gebied: El Salvador, Honduras, Costa Rica, Jamaica en de Dominicaanse Republiek.

Het program, dat Reagan ontvouwde in een rede voor de leden van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) in Washington en dat nog door het Congres moest worden goedgekeurd, omvatte zes punten:

- De landen uit het Caribisch gebied mogen twaalf jaar lang hun goederen vrij in de VS invoeren. De enige uitzonderingen vormen textiel en confectie. Reagan: „Nooit eerder hebben de Verenigde Staten aan welk gebied dan ook een preferentiële handelsregeling aangeboden."
- Het creëren van gunstige fiscale regelingen voor Amerikanen die in het Caribisch gebied willen investeren.
- Een extra bedrag van 350 miljoen dollar om landen te helpen die economisch het zwaarst zijn getroffen. Het grootste deel van dit bedrag zal naar de privé-sector gaan.
- Technische steun aan ondernemers in het Caribisch gebied op het punt van investeringen, exportbevordering en de overdracht van technologie.
- Het coördineren van de Amerikaanse maatregelen en bijdragen door andere landen. De VS willen er bij de Westeuropese landen, Japan en de Aziatische bondgenoten alsook bij multilaterale ontwikkelingsinstellingen op aandringen hun bijdragen te verhogen.
- Speciale – nog niet gepreciseerde – maatregelen voor Puerto Rico en de Maagdeneilanden, Amerikaanse gebieden, opdat deze „met hun sterke traditie van democratie en vrij ondernemerschap" een leidende rol in het Caribisch gebied kunnen spelen.

President Reagan waarschuwt in een toespraak tot de leden van de OAS voor het ontstaan van „nieuwe Cuba's". Tevens kondigde hij een hulpprogram aan voor Midden-Amerika en de Cariben. Rechts achter de president: Alejandro Orfila, secretaris-generaal van de OAS.

De president zei in zijn rede: „Het Caribisch gebied is een essentiële strategische en commerciële hoofdverkeersader voor de Verenigde Staten."
Hij wees er hierbij op dat bijna de helft van de Amerikaanse handel, tweederde van de geïmporteerde olie en meer dan de helft van de geïmporteerde strategische grondstoffen door het Panamakanaal en de Golf van Mexico komen. „Laat er geen misverstand bestaan: het welzijn en de veiligheid van onze buren in dit gebied zijn voor ons van levensbelang", aldus Reagan, die nadrukkelijk waarschuwde voor „nieuwe Cuba's".
Naar zijn zeggen hadden de landen uit het Caribisch gebied de keus uit twee mogelijkheden. Ze konden een gematigde, grondwettelijke regering „met economische groei en een betere levensstandaard" vormen. Ofwel ze konden toegeven aan het politieke geweld van extreem links of rechts, wat uiteindelijk in „een dictatuur met – onvermijdelijk – economische neergang en menselijk lijden" zou resulteren, zo meende de Amerikaanse president.
Als gunstige voorbeelden noemde hij Jamaica en El Salvador, waar „een landhervorming zonder precedent" plaatsvond en waar verkiezingen zouden worden gehouden.
Lovende woorden had hij ook voor Canada, Mexico en Venezuela, die zich bij het Amerikaanse streven hadden aangesloten om meer economische steun aan het Caribisch gebied te geven. Mexico en Venezuela wilden de helpende hand reiken bij het betalen van de olierekening en Canada zou zijn economische steun verdubbelen.

Naast economische ook militaire steun

Maar, zo zei Reagan, het nieuwe programma zou geen zin hebben als het niet gepaard ging met opvoering van militaire steun. Volgens de president was economische vooruitgang uitgesloten wanneer guerrillastrijders systematisch bruggen, boerderijen, elektriciteitscentrales en vervoerssystemen in de as leggen, bombarderen en verwoesten.
Omdat de regeringen in de Middenamerikaanse landen in staat moesten worden gesteld zich tegen „de agressie van buiten hun grenzen" te verdedigen wilde de president het Congres vragen meer militaire bijstand voor „bevriende landen" beschikbaar te stellen.
„Laten onze vrienden en onze tegenstanders begrijpen dat we alles zullen doen wat verstandig en noodzakelijk is om de vrede en de veiligheid van het Caribisch gebied te garanderen", aldus Reagan.
Daarom wilde hij voor dit jaar nog eens 60 miljoen dollar (ruim 150 miljoen gulden), extra aan militaire steun, waarvan het grootste gedeelte voor El Salvador zou zijn bestemd. Met dat geld zou de Amerikaanse regering lichte wapens, patrouilleboten, helikopters en communicatie-uitrusting leveren.
Als het Congres akkoord gaat zal de Amerikaanse militaire steun aan Midden-Amerika tot 172 miljoen dollar oplopen. In zijn rede zei Reagan dat deze steun nodig was om het hoofd te kunnen bieden aan de gevaren die Amerika bedreigen. „Een nieuw soort kolonialisme besluipt thans de wereld en bedreigt onze onafhankelijkheid. Het is bruut en totalitair", aldus de president.
Naar zijn zeggen had dit kolonialisme op Amerikaanse bodem bases ingericht vanwaaruit het „zijn kolonialistische ambities" wilde uitdragen. Reagan doelde hiermee op Cuba, Nicaragua en Grenada, die „de gewelddadige revolutie in Midden-Amerika zouden steunen en die Reagan uitdrukkelijk van het Amerikaanse hulpplan heeft uitgesloten. Volgens hem leidde Havana sinds 1976 op grote schaal „extremisten" op die onrust in Midden-Amerika en het Caribisch gebied kweken en economische sabotage plegen.

Felle kritiek oefende de Amerikaanse president ook op Nicaragua, dat de afgelopen twee jaar als „platform voor geheime militaire acties" zou hebben gediend. Hij beschuldigde het sandinistische regime ervan de vrije vakbonden, partijen, media en minderheden te onderdrukken, en naar naburige landen „subversie" te exporteren.

Reacties Congres, regio, SU, Frankrijk

In eerste reacties lieten zowel Republikeinse als Democratische politici zich

Weekblad 51ste jaargang No. 2629, pag. 32959-32974

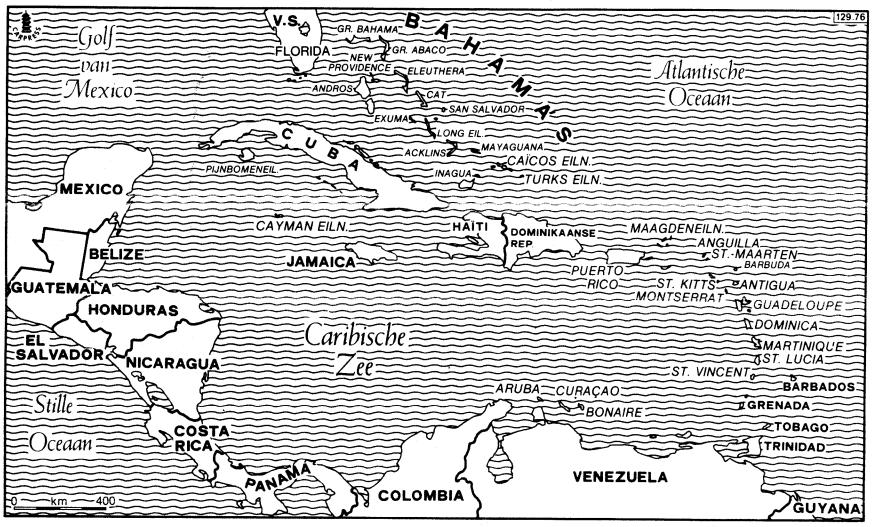

lovend uit over Reagans hulpprogramma. De voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, de Democraat Thomas O'Neill, voorspelde dat het Congres het pakket snel zou goedkeuren. „Ik geloof werkelijk dat de president op de goede weg is", aldus O'Neill. Hij sprak evenwel de hoop uit dat Reagan de militaire steun aan El Salvador tot de verkiezingen, 28 maart, zou stopzetten.

Bijgevallen werd hij door de leider van de Democratische Huisfractie, Jim Wright, en diens plaatsvervanger, Tom Foley. Nog geestdriftiger toonde zich de Republikeinse senator Charles Percy, voorzitter van de commissie voor buitenlandse betrekkingen, die het nieuwe programma „even belangrijk als het Marshall-plan" noemde. Hij sprak van „een economische, politieke en psychologische boodschap aan de mensen in het Caribisch gebied".

De ambassadeur van Nicaragua bij de Verenigde Naties, Alejandro Bendana Rodriguez, zei het te betreuren dat Reagan Nicaragua heeft uitgesloten van het hulpplan. Hij wees er op dat Reagan nog steeds geen bewijzen heeft aangevoerd voor zijn ook nu weer herhaalde uitspraak dat er via Nicaragua wapens worden gesmokkeld naar het verzet in Guatemala en El Salvador.
Radio-Havana wees het plan van de Verenigde Staten als „belachelijk" van de hand. Het plan zou tot doel hebben de economieën van de landen in het Caribisch gebied te domineren.

De minister van El Salvador, Fidel Chavez Mena, zei dat het plan „niet alleen zal bijdragen aan de versterking van de democratie in het Caribisch bassin, maar ook in El Salvador". José Napoleón Duarte, de president van de Salvadoriaanse junta, zei dat het plan zou voorkomen dat „nieuwe vormen van slavernij zoals Cuba" zouden ontstaan en dat het een middel was om voor de vrede te vechten.
De president van Costa Rica, Carazo Odio, begroette het plan instemmend en noemde het een praktisch antwoord op de problemen van het gebied.
In Panama werd het plan door de minister van buitenlandse zaken van „enorm belang" geacht. De reactie van Guatemalteekse diplomaten en ministers was afwachtend.
Het Russische persbureau *Tass* zei dat het plan aantoonde dat het Witte Huis uiteindelijk niets had geleerd uit de bittere lessen van Vietnam en dat er uit bleek dat Washington koste wat het kost de nationale bevrijdingsbewegingen in het gebied wilde onderdrukken.

De Franse president Mitterrand noemde Reagans voorstel „een stap in de goede richting". Maar hij benadrukte tevens dat Parijs van mening bleef verschillen met Washington over de toestand in Midden-Amerika. Mitterrand vond dat de Cubaanse en Russische invloed in Midden-Amerika alleen teruggedrongen kon worden door het steunen van hervormingsgezinde politieke krachten. Frankrijk levert wapens aan Nicaragua en steunt het verzet in El Salvador.

The Guardian plaatste op 25 februari enkele kritische kanttekeningen bij Reagans hulpverleningsplan:

Reagans plan voor Midden-Amerika is weinig meer dan een poging om zijn experiment met een supply-side economisch beleid toe te passen in de Derde Wereld. Het is lang niet het toegezegde Marshall-plan voor deze regio. Op de conferentie te Cancún (pag. 721 e.v.-1981) beloofde het Witte Huis een frisse regionale aanpak waarin de rijkere landen gezamenlijk de armere zouden helpen. Maar de berg heeft een muis gebaard. Het is duidelijk dat de andere rijke landen – Venezuela, Mexico en Canada – hun eigen weg gaan, en de Amerikaanse economische hulp is, terwijl aanvankelijk gesproken werd over $ 10 à 11 miljard, teruggebracht tot een bescheiden $ 350 miljoen.

Gezien de betalingsbalanstekorten en schuldproblemen van de regio is dit weinig meer dan een druppel op een gloeiende plaat, temeer omdat niet minder dan 34% van de hulp bestemd wordt voor El Salvador. Nicaragua krijgt niets.
Reagan toonde in zijn rede voor de OAS hetzelfde optimisme als in zijn verklaringen over de binnenlandse economie. Hij wil de voorwaarden scheppen waaronder „creativiteit, particulier ondernemerschap en zelfhulp kunnen bloeien". De taal is ongeveer dezelfde als in zijn dozijn redevoeringen over het Amerikaanse economische beleid, die een niet-inflatoire groei beloofden. Het lijdt weinig twijfel dat het Witte Huis over unieke gaven beschikt om zaken te verpakken. Het wekt de indruk dat het plan een grote doorbraak betekent in de ontwikkelingshulp, maar een nadere beschouwing van de componenten maakt dit plan minder overtuigend.
Het belangrijkste element is de schepping van een Amerikaans-Caribische vrijhandelszone. Maar de concessie is klein, omdat 87% van de Amerikaanse import uit de regio (waarde $ 10 miljard p.j.) al tariefvrij was en textielwaren in hoge mate van tariefvrijheid worden uitgesloten.
Een ander hoofdelement wordt gevormd door de belastingprikkels. Maar uit de thans gepubliceerde documenten blijkt dat er nog geen omlijnd schema bestaat, ondanks de maandenlange discussies. En gezien de rel op Capitol Hill over de belastingprikkels voor de Amerikaanse industrie is het niet waarschijnlijk, dat de financiële commissie van de Senaat de hoogste prioriteit zal verlenen aan een voorstel voor belastingprikkels ten behoeve van het Caribisch gebied.
Door technische hulp toe te zeggen herhaalt Reagan slechts een van zijn initiatieven te Cancún. Maar de resultaten van de uitzending van teams van „vliegende boeren" moeten nog worden afgewacht. Een ander voorstel betreft de coördinatie van economische inspanningen met andere landen van de regio. De regering schijnt echter over het hoofd te zien dat er op dit terrein al een en ander gedaan wordt door b.v. de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank en de Wereldbank. Bovendien verlagen de Verenigde Staten eenzijdig met bijna 25% de hulpstroom aan juist die landen die ze via het nieuwe plan trachten te helpen.
Reagans plan zal bovendien een teleurstelling worden voor de gehele Derde Wereld. Deze gaf de Amerikaanse regering te Cancún tijd om haar concepties uit te werken. Maar het geduld raakt uitgeput, zoals deze week op een conferentie van 32 ontwikkelingslanden te New Delhi is gebleken. De onderhandelingen op mondiaal niveau zijn niets gevorderd, het idee van een energie-filiaal voor de Wereldbank is door de Amerikanen getorpedeerd en in de fondsen voor de Wereldbank en de IDA is de bijl gezet.

Voorgeschiedenis mini-Marshallplan

Sinds de regering-Reagan begin 1981 aan het bewind kwam werd de mogelijkheid van een hulpprogram voor de Cariben en Midden-Amerika bestudeerd.
De term „mini-Marshallplan" werd gelanceerd door de Duitse bondskanselier Schmidt toen hij van 20-23 mei 1981 een bezoek bracht aan president Reagan.
Begin juni besprak Reagan in Washington het plan voor een ontwikkelingsprogramma met president José Lopez Portillo van Mexico. Na afloop van de ontmoeting zeiden Mexicaanse functionarissen dat beide partijen waren overeengekomen de mogelijkhe-

den van een gezamenlijke aanpak te onderzoeken, maar dat Mexico verscheidene voorwaarden had gesteld.
Zij zeiden dat het programma geen militaire hulp zou mogen inhouden en ook niet zou mogen worden beschouwd als een middel om de Sowjet-invloed in het gebied te bestrijden. Bovendien stelde Mexico zich op het standpunt dat geen enkel land in het gebied „automatisch" van deelneming zou mogen worden uitgesloten.
In tegenstelling tot Washington onderhield Mexico nauwe betrekkingen met links georienteerde landen als Cuba en Nicaragua en slechte betrekkingen met de conservatieve, door militairen overheerste regeringen van El Salvador en Guatemala.
Met het oog op de ideologische meningsverschillen is geopperd dat het hulpprogramma zou worden opgebouwd uit een serie bilaterale projecten. Dit zou donorlanden in staat stellen hun hulp te concentreren op politiek vriendelijk gezinde landen.
Op 11 en 12 juli kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de Verenigde Staten, Canada, Mexico en Venezuela in Nassau, de hoofdstad van de Bahama's, bijeen om te zien of ze het eens konden worden over een gezamenlijk hulpplan.
In het gezamenlijke slotcommuniqué stond dat er een akkoord was bereikt over de te verstrekken financiële hulp en dat deze hulp zonder politieke of militaire bijbedoelingen werd gegeven. „De donorlanden zijn vrij om te kiezen met welke landen ze willen samenwerken en op welke wijze ze deze landen van hulp willen voorzien, zo stond in de slotverklaring.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig antwoordde op de vraag of het nu ook mogelijk is dat Cuba volgens dit plan hulp zou krijgen: „Geen enkel land wordt automatisch uitgesloten of krijgt verplichtingen opgelegd." Jorge Castaneda, de Mexicaanse minister van buitenlandse zaken, voegde hieraan toe dat de Verenigde Staten volgens het plan nooit verplicht konden worden om Cuba te steunen. „Maar landen die nu hulp geven kunnen dat gewoon blijven doen", aldus Castaneda.

De vier ministers kwamen ook overeen zo snel mogelijk besprekingen te beginnen met regeringen van Middenamerikaanse en Caribische landen over concrete invulling van het hulpplan.
In een rede voor de Algemene Vergadering van de OAS, die van 2-11 december vergaderde in Castries op St. Lucia, beloofde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Alexander Haig de landen in Midden-Amerika en het Caribisch gebied die met buitenlandse interventie werden bedreigd handelsconcessies van de VS.
„De Verenigde Staten zijn bereid samen met andere landen alles te doen wat verstandig en nodig is om te voorkomen dat welk land dan ook in Midden-Amerika een springplank voor terreur en oorlog in het gebied wordt", aldus de minister van buitenlandse zaken.
Minister Haig zei dat de landen van het Westelijk halfrond rekening moeten houden met het feit dat Cuba en Nicaragua „het beginsel van niet-inmenging schenden". Volgens hem voerde Cuba met steun van de Sowjet-Unie een systematische campagne om zich in toenemende mate te bemoeien met de binnenlandse aangelegenheden van zijn buren.
Daarnaast was Nicaragua zijns inziens bezig de grootste militaire macht in de geschiedenis van Midden-Amerika op te bouwen. De leden van de OAS zouden moeten overleggen hoe zij de invoer van zware offensieve wapens zouden kunnen voorkomen en hoe zij het aantal buitenlandse militaire adviseurs in alle landen van Midden-Amerika tot een redelijk peil zouden kunnen beperken, aldus Haig.
President Reagan heeft duidelijk gemaakt dat wij geen plannen hebben om gevechtstroepen naar Midden-Amerika te sturen. Wij zullen echter de nodige extra economische en militaire hulp verschaffen aldus Haig. Naar hij zei vreesden de landen in dit gebied een kostbare wapenwedloop die ten koste van de economische ontwikkeling en de sociale vooruitgang zou gaan.
Verder somde Haig een aantal maatregelen op uit het hulpprogramma van Reagan voor Midden-Amerika zoals dat op 24 februari 1982 werd gepresenteerd.

Oprichting Middenamerikaanse Democratische Gemeenschap

Op 19 januari 1982 kondigden de minister van buitenlandse zaken van El Salvador, Costa Rica en Honduras de oprichting aan van de „Democratische Gemeenschap van Midden-Amerika" (CDC), die tot doel had de democratie en economische vooruitgang in het gebied te bevorderen.
In een verklaring die de ministers van buitenlandse zaken van de drie landen hierover uitgaven in San José, de hoofdstad van Costa Rica, zeiden zij een evenwichtige economische gemeenschap na te streven, uitroeiing van de structurele oorzaken van onderontwikkeling, opheffing van het analfabetisme en samenwerking bij het verkrijgen van buitenlandse hulp.

WEST-EUROPA

BELGIË

GÉRARD DEPREZ PSC-VOORZITTER

Op 10 febr. is Gérard Deprez verkozen tot voorzitter van de PSC. Bij de Franstalige christen-democraten gebeurt de verkiezing van de voorzitter bij algemeen stemrecht van de leden. Aldus bracht 37% van de leden een stem uit. Deprez behaalde 77,62% van de stemmen. De tegenkandidaten Paul Vankerkhoven (Cépic) en Léon Pierson behaalden resp. 18 en 4% van de stemmen. (Voor de biografie van Deprez zie pag. 840/1-1981).

BELGISCHE FRANK GEDEVALUEERD.

Tijdens het weekeinde van 20-21 febr. is de Belgische frank met 8,5% gedevalueerd. Het is het hoogste devaluatiepercentage sedert het bestaan van het Europees Monetair Stelsel (EMS), wat verklaart waarom zo moeilijk de instemming werd verkregen van de EG-partners, van wie sommigen herhaaldelijk bij de Belgische regering hebben aangedrongen op een devaluatie van de frank, laatst nog op 3-4 okt. 1981 (zie pag. 657/2-1981).
Hoewel de devaluatie van de frank reeds geruime tijd in de lucht hing, kwam zij toch op een onverwacht ogenblik: midden in het overleg met vakbonden en patroons over inkomensmatiging, via de tijdelijke aanpassing van het indexeringmechanisme, en in een periode van relatief geringe druk op de frank. De Nationale Bank van België diende de frank wel te steunen, maar de interventies hadden lang niet de omvang van tijdens de speculatiegolf van einde maart 1981, waartegen premier Martens zijn noodplan opstelde, wat uiteindelijk de val van de regering-Martens-4 veroorzaakte (zie pag. 247/3 e.v.-1981).
Hieruit leidden verscheidene commentatoren af dat de devaluatie past in het economisch en financiëel herstelbeleid van de regering en dat zij wellicht reeds ter sprake kwam tijdens het formatieberaad, wat op dat ogenblik echter categorisch werd ontkend (zie pag. 11/1).
Op 15 febr. legde de regering de sociale partners een pakket van herstelmaatregelen voor. Het belangrijkste onderdeel sloeg op de inkomensmatiging door middel van een wijziging van het indexmechanisme. De regering liet vakbonden en patroons de keuze uit drie formules: 1) de volledige afschaffing van een beperkt aantal indexaanpassingen; 2) de beperking tot 536 fr. voor een dubbel aantal indexe-

ringen; en 3) de beperking tot één vierde van de normale indexering voor een nog groter aantal aanpassingen. Het wettelijk minimumloon van 26.821 fr. bruto per maand blijft volledig geïndexeerd. De sociale partners hebben deze formules afgewezen. Op 19 febr. nam premier Martens hiervan officieel akte. Hij riep de kabinetsraad bijeen om verder te werken aan de herstelmaatregelen en dit werk werd op 20 febr. voortgezet.
In de loop van de namiddag berichtte het Britse persbureau *Reuter* dat België de frank wenste te devalueren en dat het hiertoe de bijeenroeping had gevraagd van het Europees monetair comité en van de EG-ministerraad van financiën. De regeringswoordvoerder bevestigde het bericht. Op zondag 21 febr. werkte de regeringsraad (ministers en staatssecretarissen) de bij de devaluatie noodzakelijke begeleidende maatregelen uit, terwijl minister van financiën De Clercq met zijn EG-collega's moeizame onderhandelingen voerde over het devaluatiepercentage. Luidens een aantal bronnen verdedigde hij hardnekkig een devaluatie met 12%. Het monetair comité stelde een devaluatie van 6 tot 8% voor. Pas zondagnacht werd een akkoord bereikt over een devaluatie met 8,5%.

In het communiqué van de EG-ministers van financiën wordt gesteld dat het bereikte akkoord over de devaluatie van de Belgische frank beschouwd wordt als een onderdeel van de maatregelen van de Belgische regering om de structurele problemen van de Belgische economie op te lossen. De EG-lidstaten betuigden hun solidariteit met deze inspanning, waarvan het welslagen zal bijdragen tot de stabiliteit van het EMS en tot de versteviging van de EG en van de Belgische economie. Voorts werd meegedeeld dat, in weerwil van een verschillende economische situatie, het Groothertogdom Luxemburg aanvaard heeft de devaluatie van de Belgische frank te volgen, gezien de monetaire associatie met België.

De Luxemburgse regering was echter bijzonder verbolgen over het feit dat zij pas op het laatste ogenblik op de hoogte was gebracht van het Belgische voornemen om de frank te devalueren. In een vraaggesprek met *La Libre Belgique* (23 febr.) verklaarde de Luxemburgse premier Werner zich in hoge mate gefrustreerd te voelen door het Belgische optreden. „Vermits wij samen een economische en monetaire unie vormen hebben wij de problemen niet willen bemoeilijken en hebben wij uiteindelijk ingestemd met de devaluatie. Uit het gebeurde trekken wij evenwel de conclusie dat de Belgisch-Luxemburgse monetaire overeenkomst aangepast moet worden. De aanpassingen moeten wel verenigbaar zijn met een monetaire unie", aldus premier Werner.

Begeleidende maatregelen

Bij de devaluatie kondigde de regering de volgende maatregelen af:

- Tot 31 mei worden de prijzen geblokkeerd op het niveau van 15 febr. Van 1 april af kunnen om dwingende economische redenen afwijkingen toegestaan worden.
- Tot einde mei wordt de koppeling van lonen en wedden aan de index opgeschort. Daarna wordt de normale procentuele indexering tot het einde van het jaar vervangen door het vast bedrag van 536 fr. Het minimum maandinkomen blijft volledig geïndexeerd.
- De matiging voor de zelfstandigen wordt gerealiseerd door een sociale solidariteitsbijdrage op basis van het inkomensverschil tussen de boekjaren 1981 en 1982. Daar deze bijdrage pas in 1983 kan worden berekend, moeten de zelfstandigen tussen 1 aug. en 30 nov. een provisionele storting verrichten.
- Voor de artsen en paramedici wordt de matiging gerealiseerd via het verbintenissenstelsel van de ziekteverzekering. Indien artsen en ziekenfondsen geen akkoord zouden bereiken, worden de erelonen voor 1982 en 1983 geblokkeerd op het niveau van 1 jan. 1982.
- De tantièmes of vergoedingen van beheerders van vennootschappen worden geblokkeerd op het niveau van het boekjaar 1981. Indien geen tantièmes werden uitbetaald, mag het bedrag niet hoger zijn dan 5% van de uitbetaalde dividenden.
- De vennootschapsbelasting wordt van 48 tot 45% verlaagd.
- De industriële tarieven voor gas en elektriciteit worden gemiddeld met 9,3 tot 9,7% verlaagd. Over de olieprijzen wordt onderhandeld met de Petroleumfederatie.
- De ondernemingsraden moeten ingelicht worden over de weerslag en de aanwending van de kostenverlagingen in de bedrijven.

Voorts werden maatregelen genomen om het sparen en de tewerkstelling te bevorderen, o.m. door de tewerkstelling van 40.000 langdurig werklozen in de non-profitsector, of het z.g. derde arbeidscircuit.

In een toespraak zondagavond (21 febr.) voor radio en televisie zei premier Martens dat de muntaanpassing onvermijdelijk was omwille van fundamentele onevenwichtigheden, die de muntstabiliteit hebben ondermijnd. Wij hebben behoefte aan een globaal, coherent en energiek actieplan. Een beleid dat alleen een intern herstel beoogt heeft maar een beperkte draagwijdte in een land als het onze, dat zo sterk op de uitvoer is afgestemd. De muntaanpassing verleent de bedrijven de noodzakelijke zuurstof en zal de inspanning op het vlak van de sanering van de overheidsfinanciën aanvullen.
Deze uitzonderlijke maatregel hebben wij voldoende groot gewild, opdat hij slechts één keer toegepast zou moeten worden. De regering is aangetreden op het moeilijkste ogenblik van de jongste dertig jaar. Zij wil de meest gunstige voorwaarden scheppen voor een herstel, gebaseerd op economische groei. Zij heeft vandaag de beslissingen genomen, die reeds lang noodzakelijk zijn. Indien de vorige regeringen tijdig hadden beslist tot inkomensmatiging in solidariteit, het drukken van alle produktiekosten, het bevorderen van de tewerkstelling en het herstel van het vertrouwen, dan had men een aanpassing van onze muntpariteit kunnen vermijden, zo zei de premier.

Reacties

De meerderheidspartijen reageerden gunstig op de regeringsmaatregelen, die onafwendbaar werden genoemd. De oppositie keurde ze af, maar over het algemeen met de ondertoon dat, nu de stap toch is gezet, alles in het werk moet worden gesteld om van de devaluatie een succes te maken. Dit bleek uit het debat dat in de Kamer volgde op de regeringsmededeling van premier Martens (23 febr.).

Dit debat werd gedomineerd door gewezen SP-minister van economische zaken Willy Claes, die de devaluatie een roekeloze gok noemde, die de Belgische economie slechts tijdelijk soelaas zal brengen. Hij wees daarbij vooral op de zwakte van de economische conjunctuur en op de onmacht waarin de regering zal verkeren om de prijzen in toom te houden. De Waalse socialisten wezen op de zware inlevering die aan de werknemers wordt opgelegd en noemden de devaluatie een premie voor de speculanten voor hun asociaal gedrag. De Volksunie voerde aan dat de doorsnee-Vlaamse spaarder een zwaar verlies lijdt, schoof de schuld van de economische moeilijkheden op Wallonië, dat niet tot saneren bereid is, en stelde dat een autonoom Vlaanderen niet had moeten devalueren.

De socialisten namen het verwijt van premier Martens aan het adres van de vorige regeringen niet, erop wijzend dat hij de jongste jaren vier regeringen heeft geleid. De oppositie hekelde ook de loslippigheid van de regering. Een devaluatie vragen van 12% en maar 8,5% krijgen, komt neer op het verder aanmoedigen van de muntspeculatie. Minister van financiën De Clercq zei dat de 12% louter als onderhandelingsbasis gold en dat de regering daarvan officieel nooit melding heeft gemaakt. Hij betreurde de lichtvaardigheid waarmee in ons land en in de EG over muntpariteiten wordt gesproken. Om het gestelde doel te bereiken mocht de devaluatie niet hoger dan 10 en niet lager dan 8,5% uitvallen. Dit doel is bereikt en de pariteit van de frank is weer voor een zeer lange periode verzekerd, aldus de minister.
De regering verkreeg van de Kamer het

vertrouwen met 103 stemmen tegen 57 bij 6 onthoudingen (25 febr.).

Reconstructie

Aan de hand van diverse bronnen kan de voorbereiding tot de devaluatie chronologisch worden gereconstrueerd.

- Voor het eerst sedert vele jaren, staat in de regeringsverklaring niet meer dat de regering de muntpariteit tot elke prijs zal verdedigen.
- De economische kabinetschef van de eerste minister en muntexpert, Jacques van Ypersele de Strihou, en een hoge ambtenaar van de Nationale Bank, die tijdelijk een opdracht vervult op het kabinet van de premier, hebben het regeerakkoord volledig doorgelicht. Hun studie, die in januari gereed kwam, wees reeds op de noodzaak van een devaluatie. De studie werd met behulp van econometrische modellen door het Planbureau uitgetest.
- Uit de verkregen adviezen bleek dat het in het regeerakkoord voorgestane beleid het enig mogelijke is, maar dat de resultaten lang op zich zouden laten wachten en bovendien nog onzeker waren zonder devaluatie. De eindconclusie van het Planbureau, verstrekt omstreeks 10 febr., luidde dat een devaluatie een onontbeerlijke aanvulling is op het regeerakkoord, zoniet loopt men het gevaar aan de bevolking zinloze offers te vragen.
- De regeringstop, bestaande uit Martens, De Clercq, Gol, Nothomb, Eyskens, Tindemans en Maystadt, beslist tot devaluatie over te gaan.
- Premier Martens kort zijn officiëel bezoek aan Washington, in het raam van het Belgische EG-voorzitterschap, sterk in. Net voor zijn vertrek (16 febr.) bereikt de regeringstop een akkoord over de opvolging van Cecil de Strycker als gouverneur van de Nationale Bank. Met ingang van 1 maart wordt Jean Godeaux, de voorzitter van de Bankcommissie, de nieuwe gouverneur. In een gesprek met de beurskrant *L' Echo de la Bourse* verwerpt Godeaux elke devaluatie van de frank. Hij blijft hiermee in de lijn van het jongste jaarverslag van de NBB, waar nochtans een aantal leden van het directiecomité beginnen te twijfelen aan de mogelijkheid om de pariteit van de frank in stand te houden.
- In Washington pleegt premier Martens overleg met de directeur van het IMF, die reeds lang voorstander is van een devaluatie van de frank.
- Bij zijn terugkeer uit Washington geeft premier Martens het startsein voor de devaluatie. In de loop van de avond van 19 febr. worden de EG-partners ingelicht. Pas dan wordt ook de NBB ingeschakeld. De regering eist een hoog devaluatiepercentage, zoniet dan zou België het EMS verlaten en de frank gecontroleerd laten zweven.

NEDERLAND

STAATSBEZOEK KONINGIN BEATRIX AAN BONDSREPUBLIEK DUITSLAND

Koningin Beatrix en prins Claus hebben van 1-3 maart een staatsbezoek aan de Bondsrepubliek Duitsland gebracht. Sinds de koningin haar ambt aanvaardde, was dit haar derde staatsbezoek, na eerdere bezoeken aan België (pag. 316/1-1981) en Luxemburg.
Eerdere staatsbezoeken over en weer tussen Nederland en de Bondsrepubliek na de Tweede Wereldoorlog hadden plaatsgevonden in 1969, toen de Westduitse president Heinemann Nederland bezocht (pag. 762/2 e.v.-1969) en in 1971, toen koningin Juliana dit bezoek beantwoordde (pag. 837/3 e.v.-1971).
Koningin en prins arriveerden in de ochtend van 1 maart op het vliegveld van Keulen/Bonn, waar zij werden verwelkomd door de Westduitse president Karl Carstens.
In de middag bezochten zij de stad Bonn. De koningin schonk de stad een zilveren tulp als symbool voor de 10.000 echte tulpen die in het voorjaar zouden volgen.
In de avonduren bood president Carstens het koninklijk paar op slot Augustusburg in Brühl een diner aan, waar de koningin een tafelrede hield met de volgende inhoud:

Mijnheer de Bondspresident.

Mijn man en ik willen U graag van harte danken voor de ontvangst die ons in Uw land ten deel is gevallen en voor de vriendelijke woorden die U zojuist tot ons hebt gericht. Wij herkennen daarin dezelfde hartelijkheid, waarmee ook mijn ouders hier tegemoet werden getreden, toen Bondspresident Heinemann in 1971 hen op zijn eigen warme wijze ontving. Daaraan bewaren zij nog altijd de beste herinnneringen.
Vooral mijn man, maar ook ikzelf, zijn door banden van verwantschap met Uw land verbonden. Dit bezoek heeft daarom ook voor ons persoonlijk een bijzondere betekenis.

Mijnheer de Bondspresident

Een lange en bewogen geschiedenis verbindt ons. Een geschiedenis waarin Duitsers en Nederlanders zowel buren zijn geweest als burgers van Europa.
Goede buren te zijn is soms een moeilijke opgave, doch ook een uitdaging gebleken. Goede burgers van Europa te worden, is een proces waar wij ons gemeenschappelijk voor in willen spannen. Wij hebben geleerd dat Europa ons voor grote opdrachten en plichten stelt. De weg naar een een verenigd Europa is soms moeillijk begaanbaar. Dat hebben wij in Duitsland en in Nederland dikwijls ervaren.
Daardoor zijn wij wel eens geneigd te weinig oog te hebben voor het vele dat in de afgelopen vijfentwintig jaar tot stand is gebracht. Toch is dat niet gering. Weinigen zouden in 1945 hebben durven voorspellen dat enkele tientallen jaren later Duitse en Nederlandse staatsburgers met andere Europeanen een gemeenschappelijk stemrecht zouden uitoefenen om een Europees parlement te kiezen.
Dit succes is een van de lichtpuntjes die ondanks alle moeilijkheden, moed geven om volhardend onze weg naar een verenigd Europa te vervolgen. De geschiedenis van ons werelddeel rekent met langere perioden dan enkele decennia.
Er zijn twee krachten – naar het woord van onze Nederlandse cultuurhistoricus Johan Huizinga – die onze wereld „spannen en schokken als een koorts, ten goede of ten kwade": patriotisme en nationalisme. Voor hem betekende patriotisme de wil tot handhaving en bescherming van wat eigen en dierbaar is. Het nationalisme daarentegen de machtige drift tot heerschappij, de zucht om eigen volk of eigen staat te laten gelden vóór, boven of ten koste van andere.
Egoïstisch nationalisme immers is een hinderpaal op de weg naar een verenigd Europa en dient daarom te worden uitgebannen. Dit alles betekent geenszins dat wij ons niet mogen verheugen in eigen waarden en verworvenheden, maar wij moeten die niet tot absolute norm verheffen.
Wanneer wij ons patriotisme relativeren mogen we het zeker naar voren brengen. Wellicht kunnen wij daarna tevens verhinderen dat Europa zich zou ontwikkelen tot een grijze eenvormigheid. Vanuit onze eigen achtergronden kunnen wij bijdragen tot een nieuw Europees cultuurpatroon, dat aansluit bij de rijke geschiedenis van ons werelddeel, waarin het herkenbaar eigene van elk land en volk een plaats heeft naast de noodzaak tot het vormen van een eenheid.
Terugkijkend op die rijke Europese geschiedenis, worden wij ook herinnerd aan de tragische gebeurtenissen, die een veertigtal jaren geleden tussen onze beide volken een kloof geschapen hebben.
Het leed dat daarvan het gevolg was, heeft zeker in ons land tot op de huidige dag zichtbare sporen nagelaten. Hierover spreek ik niet om vragen te stellen naar oorzaken of naar schuld, maar omdat het een noodzaak is de herinnering aan die afschuwelijke jaren levend te houden. Dit bewustzijn dwingt ons, samen met nieuwe generaties, een sterke verdedigingswal op te werpen, om een herhaling van die verschrikkelijke tijd voorgoed onmogelijk te maken.
Na het jaar 1945, Mijnheer de Bondspresident, stond Uw land voor de beslissende taak uit het niets een nieuwe samenleving op te bouwen. Destijds is dat bij U wel aangegeven als „die Gnade der stunde Null". U heeft toen de kans tot vrijheid benut en de staatsvorm waarin deze vrijheid het best is gewaarborgd – de democratie – gestalte gegeven. Deze staatsvorm bouwt voort op de waarden waaraan de geschiedenis van Uw land zo bijzonder rijk is. In de jaren voor 1945 zag het er naar uit dat deze vernietigd zouden worden. Zij waren echter te diep geworteld.
In Uw land heeft de wetenschap zich tot grote hoogte kunnen ontwikkelen, dank zij de vrijheid zonder welke zij niet kan bestaan. Ook wij hebben daarvan de vruchten mogen plukken.
In vrijwel alle sectoren van wetenschap en kunst zijn er tussen Uw land en het onze gedurende eeuwen gedachten en ideeën, kennis en wetenschap, uitgewisseld.
Sprekend over vandaag en morgen, Mijnheer de President, moeten wij erkennen dat de toekomst ons indringende vragen stelt. Aan beide zijden van onze gemeenschappelijke grens zien wij problemen van gelijke aard.
Welk een zorg beklemt ons nu onze maatschappij niet in staat meer is om aan allen, die daarom vragen, werk te bieden. Het blijft natuurlijk in de eerste plaats de persoonlijke opgave van ieder mens zin te geven aan zijn eigen bestaan. Maar dat neemt niet weg dat allen, die verantwoordelijkheid dragen, de plicht hebben zoveel mogelijk wegen te openen tot het vervullen van deze individuele opdracht. Rondom klinkt de

V.l.n.r. mevr. Marianne von Weizsäcker, prins Claus, burgemeester Von Weizsäcker van West-Berlijn en koningin Beatrix. Op de achtergrond de Brandenburger Tor.

uitdaging te proberen meer mogelijkheden te scheppen tot werk en ontplooiing.
Er is meer. Niet altijd zijn wij in staat gebleken het goede rentmeesterschap op te brengen over natuur en milieu. Deze wereld komt niet alleen ons toe, maar moet ook bewoonbaar blijven voor komende generaties. Als wij onze opdracht om te bewaren wat ons is toevertrouwd ernstig nemen, zullen wij dat zichtbaar moeten maken, in een wereld waarin techniek vaak het laatste woord schijnt te hebben. Dit roept in onze beide landen spanningen op.

Er leeft voorts een groot verlangen naar vrede en veiligheid. Dagelijks worden wij geconfronteerd met geschonden mensenrechten en bedreiging van vrede. Zowel de Bondsrepubliek als Nederland zoeken het antwoord op deze uitdagingen in nauwe samenspraak met onze bondgenoten in de Atlantische alliantie. Wij dragen gezamenlijke verantwoordelijkheden, die ons dwingen ons in diepe ernst te bezinnen op de toekomst, op het leven en overleven in vrede en vrijheid.
In deze beschouwing kan de verhouding tot de Derde Wereld evenmin achterwege blijven. Wij mogen ons immers niet alleen met onze eigen problemen bezighouden.
Wanneer wij onze aandacht richten op de vraagstukken van de volken van de arme landen mogen wij dat niet doen vanuit onze Westerse zelfgenoegzaamheid. Respect voor de grote culturele verscheidenheid van deze landen en de eigen waarden die tot uiting komen, zal ons dwingen tot bescheidenheid.
Rechtvaardigheidszin en gevoelens van solidariteit, over de grenzen heen, bewegen ons tot het bieden van hulp aan hen die in materieel opzicht zovèr achtergesteld zijn bij ons rijken. Dit legt ons grote verplichtingen op.
Naast de problemen, die ik heb aangegeven komen er nog veel meer fundamentele vragen op ons af. Zijn wij in staat, Mijnheer de President, de komende generatie geloof in de toekomst te geven? Zijn wij bereid jongeren de ruimte te verschaffen voor het dragen van eigen verantwoordelijkheid? Begrijpen wij hun zoeken naar menselijke waarden in een wereld die door techniek en bureaucratie wordt beheerst? Of zijn wij verstrikt in onze eigen „waan van de dag" en zal de toekomst ons op een beslissend moment met lege handen aantreffen?
Uw beroemde dichter Schiller schreef eens over het tijdvak waarin hij leefde: „Eine grosse Epoche hat das Jahrhundert geboren, aber der grosse Moment findet ein kleines Geschlecht".
Laten wij gezamenlijk, U in de Bondsrepubliek en wij in ons land, voortdurend trachten er voor te zorgen, dat de toekomst ons niet aanduidt als „ein kleines Geschlecht".
Mijnheer de Bondspresident,
De weg die voor ons ligt, hebben wij samen te gaan. Geen land meer is alleen in staat oplossingen te vinden voor de grote vraagstukken, die ons in dit tijdsbestek bezighouden. Het stemt tot vreugde en dankbaarheid dat de afgelopen jaren tussen onze beide landen zulk een hechte samenwerking is ontstaan en groot wederzijds begrip. Dat geeft vertrouwen voor de verhouding in de toekomst tussen de Bondsrepubliek en Nederland, een verhouding niet alleen van goede buren, maar van vrienden. Op dit fundament van vertrouwen en vriendschap kunnen wij hoopvol voortgaan in de Europese en Atlantische Gemeenschap. Wij kennen onze opdracht: de vrede en de vrijheid bewaren voor nu en komende generaties. Staat u mij toe in deze geest het glas te heffen en een dronk uit te brengen op U en Mevrouw Carstens, alsmede op het geluk en het welzijn van het Duitse volk.

Op de tweede dag van het bezoek bezochten koningin en prins een academie voor jongeren in Bonn, waar, achter gesloten deuren, werd gediscussieerd.
Verder hadden de koninklijke bezoekers een onderhoud met de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Genscher, en gebruikten zij de lunch met bondskanselier Schmidt.
In de middag werd een bezoek gebracht aan Aken, waar de grensoverschrijdende samenwerking in Euregioverband (Limburg, Luik en Aken) aan de orde werd gesteld.
In de avonduren bood de koningin haar gastheren een galavoorstelling aan van het Nationale Ballet, gevolgd door een buffet, waar Nederlandse produkten werden geserveerd.
Op de laatste dag van het bezoek werd in de ochtend West-Berlijn bezocht. Hier ging de Nederlandse delegatie o.m. naar het monument aan de Plötzensee. Daar werden de daders van de mislukte aanslag op Adolf Hitler van 20 juli 1944 om het leven gebracht.
Ook werd een kijkje genomen bij de muur, die de stad Berlijn in tweeën deelt.
Het koninklijk bezoek werd afgesloten in Stuttgart, de hoofdstad van de deelstaat Baden-Württemberg.
Hier vond een discussie plaats tussen vijftig ondernemers uit Nederland en de Bondsrepubliek. Resultaat van dit gesprek was, dat op 11 mei in Stuttgart een eerste seminar zal plaatsvinden van Nederlandse en Duitse managers om de contacten tussen dit belangrijke Duitse industriegebied en Nederland te bevorderen.

Prawda klaagt over bezoek aan West-Berlijn

In het dagblad van de communistische partij van de Sowjet-Unie, de *Prawda*, stond op 5 maart een stukje, waarin het onbegrijpelijk werd genoemd, dat een kort bezoek aan West-Berlijn in het staatsbezoek was opgenomen. Het blad beschuldigde de regering in Bonn ervan, dat zij van de gelegenheid gebruik maakte om een onaanvaardbare claim op de stad te leggen.

Moskou protesteert regelmatig, wanneer politici of staatshoofden, die de gast zijn van de Westduitse regering, West-Berlijn bezoeken.
De toon van de kritiek in de Prawda was milder dan bij vroegere protesten. Dit zou er op duiden dat Moskou geen afbreuk wil doen aan de betrekkingen met Bonn naar aanleiding van het incident en het protest eigenlijk meer als een formaliteit beschouwt.
(NRC/H'blad, Het Parool, Nederlandse Staatscourant)

OOST-EUROPA

POLEN

KARDINAAL WYSZINSKI OVERLEDEN. BISSCHOP GLEMP OPVOLGER

Op 28 mei 1981 is Stefan kardinaal Wyszinski, aartsbisschop van Gniezno en Warschau, primaat van Polen en voorzitter van de Poolse bisschoppenconferentie, op 79-jarige leeftijd, aan kanker overleden.
President Jablonski, premier Jaruzelski, de partijleider van de PVAP Kania en de aanvoerders van de andere Poolse politieke partijen gaven op 28 mei een gemeenschappelijke verklaring uit, waarin zij eer bewezen aan de kwaliteiten van Wyszinski als priester en patriot.
Een periode van officiële en verplichte rouw werd afgekondigd door persbureau *PAP*; vlaggen werden halfstok uitgestoken en alle theaters en bioscopen werden gesloten.

In het Warschause dagblad *Zyzie Warszawy* werd de overledene op 29 mei beschreven als „niet alleen het hoofd van de Poolse kerk", maar ook als een „uitmuntend staatsman.
In een verklaring namens de vrije vakbeweging Solidariteit werd op 29 mei gezegd, dat Wyszinski „het symbool van een onafhankelijke Poolse republiek" was geweest, alsmede een voorloper van de recente democratische hervormingen, die moesten worden voortgezet.

Kardinaal Wyszinski werd op 3 aug. 1901 geboren in het dorpje Zuzela, in de buurt van Warschau en in die tijd deel uitmakend van het Russische rijk.
Hij werd in 1924 tot priester gewijd.
Gedurende de Tweede Wereldoorlog was Wyszinski actief in het Poolse verzet tegen de Duitse bezetting.
In 1946 werd hij benoemd tot bisschop van Lublin en in jan. 1949, na de dood van August kardinaal Hlond, werd hij aangewezen tot bisschop van Gniezo en Warschau en daarmee tot primaat van Polen, het ambt, dat hij tot zijn dood heeft bekleed.
In 1953 werd hij kardinaal. In sept. van dat jaar werd hij door de communistische autoriteiten van Polen gearresteerd en tot zijn bevrijding in okt. 1956 werd hij vastgehouden in verschillende kloosters.
Onder de leiding van kardinaal Wyszinski bereikte de Poolse R.-K. kerk een machtspositie, die uniek is in Oost-Europa, hoewel de betrekkingen tussen kerk en staat i.h.a. zeer slecht waren.
Nadat in 1970 de toenmalige partijleider Gomulka was vervangen door Edward Gierek leken deze betrekkingen zich eerst te ontspannen, maar in het midden van de jaren zeventig verslechterden zij weer, toen de kardinaal, gesteund door o.a. Karol Wojtyla, toen bisschop van Krakau en sinds 1978 paus Johannes Paulus II, zich regelmatig uitsprak tegen wat hij zag als onrechtvaardigheden onder het bewind van Gierek.
In aug. 1976, toen hij 75 jaar oud werd, verzocht de kardinaal om zijn ontslag, maar het Vaticaan vroeg hem in zijn ambt te blijven.

Jozef Glemp is op 18 dec. 1928 in Inowroclaw geboren. Hij begon in 1950 zijn studie aan het priesterseminarie en werd in 1956 tot priester gewijd. Vanaf 1958 bracht hij zes jaar in Rome door ter bestudering van het kanonieke recht. Sinds 1967 bekleedde hij verschillende ambten in de nauwste omgeving van kardinaal Wyszinski, die hij laatstelijk in juridische vraagstukken adviseerde, voordat hij in 1979 werd benoemd tot bisschop van Warmia.
Daarna werd hij nog voorzitter van de bisschoppelijke commissie Justitia et Pax en voorzitter van de commissie voor de zielzorg van arbeiders.

De begrafenis van Wyszinski vond op 31 mei in Warschau plaats en werd bijgewoond door een menigte van naar schatting 250.000 tot 300.000 personen, onder wie zich bevonden president Jablonski, Lech Walesa, de leider van Solidariteit en de vice-premiers Jerzy Ozdowski en Mieczyslaw Rakowski.
Op 7 juli werd bekendgemaakt, dat paus Johannes Paulus II Josef Glemp, bisschop van Warmia sinds 1979 en een nauwe medewerker van Wyszinski, had benoemd tot aartsbisschop van Gniezo en Warschau en daarmee tot primaat van Polen.

MAATSCHAPPELIJKE CRISIS

Op pag. 152/3 e.v. is het verslag voortgezet van de ontwikkelingen in Polen in de loop van 1981. Dit verslag werd afgesloten met de weergave van de brief, die het Centrale Comité van de communistische partij van de SU op 5 juni aan het CC van de Poolse Verenigde Arbeiderspartij PVAP heeft gezonden. Tot onze spijt is een groot deel van die brief in verkeerde volgorde in het *KHA* terecht gekomen. In verband hiermee wordt het gedeelte van de brief, dat begint onderaan de derde kolom op pag. 156 (Kameraden, u herinnert zich stellig nog wel de bijeenkomst...) hier opnieuw afgedrukt.

Kameraden, u herinnert zich stellig nog wel de bijeenkomst van de leiders van de zusterpartijen van de socialistische gemeenschap, die op 5 december in Moskou werd gehouden. Op 4 maart 1981 werden naar aanleiding van het 26ste congres van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie besprekingen gevoerd tussen de Sowjet-leiding en de delegatie van de PVAP. Op 23 april sprak een delegatie van de CPSU met de hele leiding van de PVAP.
In het verloop van deze ontmoetingen en bij andere gelegenheden hebben wij uiting gegeven aan de toenemende bezorgdheid over de activiteiten van de contrarevolutionaire krachten in Polen. Wij hebben de noodzaak onderstreept de in de gelederen van de PVAP heersende verwarring te overwinnen, haar kader vastberaden tegen de aanvallen van de vijanden te verdedigen en de macht van het volk met alles wat in ons vermogen te beschermen.
Speciaal werd gewezen op de omstandigheid dat de tegenstander zich had meester gemaakt van de massamedia, die in de meeste gevallen instrumenten van anti-socialistische activiteiten zijn geworden, waarvan men zich bedient om het socialisme te ondermijnen en de partij te verscheuren. Er werd op gewezen dat deze slag niet in het voordeel van de partij beslist was zolang de pers, de radio en de televisie niet voor de PVAP, maar voor haar vijanden werken.
Met nadruk hebben wij het gehad over de noodzaak in het land het gezag van de dragers van de openbare orde en het leger te versterken en deze tegen het streven van de contrarevolutionaire krachten te verdedigen. Staat men toe dat de pogingen om de veiligheidsorganen, de militie en ook het leger te belasteren en te ondermijnen, succes hebben, dan betekent dit praktisch dat men de socialistische staat ontwapent en aan de klassevijand uitlevert.
Wij willen er met nadruk op wijzen dat bij de bespreking van al deze kwesties S. Kania, W. Jaruzelski en de andere Poolse kameraden ons standpunt hebben gedeeld. Toch is in feite alles bij het oude gebleven en werd de politiek van concessies en compromissen niet veranderd. De ene stelling na de andere wordt prijsgegeven, zonder dat men rekening houdt met de documenten van de laatste zitting van het Centrale Comité, waarin sprake is van een contrarevolutionaire bedreiging. Tot dusverre werden geen praktische maatregelen genomen om aan deze bedreiging het hoofd te bieden en de organisatoren van de contrarevolutie zijn niet met name genoemd.

De laatste tijd is de situatie in de PVAP zelf voorwerp van speciale bezorgdheid geworden. Tot aan het partijcongres ligt niet veel meer dan een maand. Toch zijn het in toenemende mate de krachten die het socialisme vijandig gezind zijn, welke de toon aangeven bij de campagne voor de verkiezing van de afgevaardigden. Het gebeurt niet zelden dat willekeurig uitgekozen personen, die openlijk opportunistische standpunten verkondigen, in de leiding van de plaatselijke partijorganisaties binnendringen en afgevaardigd worden naar conferenties en congres. Dit kan slechts zorg wekken.
Ten gevolge van de talrijke manipulaties van de revisionisten en opportunisten en vijanden van de PVAP verliezen ervaren partijactivisten, die de zaak van de partij zijn toegedaan en wier reputatie boven elke verdachtmaking verheven is, hun posten.

Grote zorg wekt eveneens het feit, dat zich onder de afgevaardigden naar het komende partijcongres maar een heel klein aantal communisten uit de arbeidersklasse bevindt.
De voorbereiding van het congres wordt extra bemoeilijkt door de zogenaamde beweging van de „horizontale structuren". Die structuren zijn het instrument voor vernietiging van de partij. Zij worden gebruikt door de opportunisten om op het congres die personen te laten benoemen, die voor hen onmisbaar zijn, en om het werk van het congres in een richting te sturen, die overeenkomt met hun eigen doelstellingen.

Het mag zelfs niet uitgesloten worden dat er op het partijcongres een poging wordt ondernomen om de marxistisch-leninistische krachten in de partij de nekslag te geven, om de partij te liquideren.
Wij willen er in het bijzonder op wijzen dat de krachten van de contrarevolutie de laatste maanden actief zijn bij de verbreiding van alle mogelijke soorten anti-Sowjetisme. Hun doel is de resultaten van het werk van onze beide partijen ongedaan te maken en in verschillende lagen van de Poolse samenleving weer nationalistische en anti-Sowjet-sentimenten op te roepen. Deze lasteraars en leugenaars schrikken voor niets terug. Zij beweren dat de Sowjet-Unie „Polen plundert". En dat roepen zij ondanks het feit, dat de Sowjet-Unie in deze moeilijke periode enorme aanvullende hulp heeft gegeven en nog geeft.
Zij beweren dat van een land, dat aan de belangrijkste sectoren van de Poolse industrie aardolie, gas, ertsen en katoen levert tegen prijzen, die anderhalf tot twee maal onder de prijzen op de wereldmarkt liggen.
Waarde Kameraden, wanneer wij ons met deze brief tot u richten, hebben wij niet alleen onze zorg om de situatie in het broederland Polen op het oog, of de vooruitzichten en condities van de Pools-Russische samenwerking. In niet mindere mate zijn wij en de andere zusterpartijen bezorgd over het feit, dat de aanval van de vijandige, anti-socialistische krachten in de PVAP de belangen van onze hele gemeenschap bedreigt, haar samenhang, haar integriteit en de veiligheid van haar grenzen. Ja, onze gemeenschappelijke veiligheid.

De imperialistische reactie ondersteunt de Poolse contrarevolutie en moedigt haar aan, zij verhult haar hoop niet op deze manier een in Europa en de wereld bestaande machtsverhouding ten harer gunste te veranderen. Het imperialisme maakte actief gebruik van de Poolse crisis met het doel het economische systeem, de idealen en de principes van het socialisme te belasteren. Men gebruikt haar voor nieuwe aanvallen op de communistische beweging.
Zo rust op de PVAP niet alleen een historische verantwoordelijkheid voor het lot van haar eigen land, zijn vooruitgang en onafhankelijkheid en voor de zaak van het socialisme in Polen. Ook een enorme verantwoordelijkheid voor gezamenlijke belangen van de socialistische gemeenschap rust op u, kameraden.
Wij zijn van mening, dat het nog mogelijk is niet het ergste te laten gebeuren en een nationale ramp te verhinderen. In de PVAP zijn genoeg eerlijke en vastberaden communisten, die bereid zijn daadwerkelijk te strijden voor de idealen van het marxisme-leninisme, voor een onafhankelijk Polen. In Polen zijn veel mensen die de zaak van het socialisme zijn toegedaan. De werkende klasse, de arbeiders – zelfs diegenen onder hen die op bedrieglijke wijze bij de machinaties van de vijanden betrokken zijn geraakt – zullen in laatste instantie de partij wel volgen. Nu gaat het erom alle gezonde krachten in de maatschappij te mobiliseren, teneinde de klassevijand tegemoet te treden en de contrarevolutie te bestrijden. Dat eist in de eerste plaats een revolutionaire wil van de partij, van haar aanhangers en van haar leiding. Ja, van haar leiding. De tijd wacht niet. De partij kan en moet uit zichzelf de kracht vinden de ontwikkeling der gebeurtenissen te keren en nog voor het congres de goede kant op te leiden.

Wij zouden er graag van worden overtuigd, dat het Centrale Comité van de communistische partij van het broederlijke Polen zich zijn historische verantwoordelijkheden bewust is. Wij zullen u graag verzekeren, beste kameraden, dat in deze moeilijke dagen zoals immer in het verleden, het Centrale Comité van de CPSU, alle Sowjet-communisten en de gehele Sowjet-natie solidair is met uw strijd. Ons standpunt is duidelijk verwoord in de verklaring van kameraad L. I. Brezjnew op het 26ste congres van de CPSU: „Wij zullen niet toelaten dat er schade wordt toegebracht aan het socialistische Polen en een broederland niet met zijn ongeluk in de steek laten."

Bijzondere bijeenkomst CC van de PVAP

Het CC van de PVAP riep op 7 juni voor 9 juni een bijzondere voltallige vergadering bijeen, ter bespreking van de „toestand in het land en de voorbereidingen van het volgende congres". Dit besluit was genomen na onvangst van de brief uit Moskou.
Toen partijleider Kania op 9 juni het CC toesprak, zei hij o.m., dat de bondgenoten van Polen met recht verontwaardigd waren over de „smerige golf van anti-Sowjetisme en anti-communisme" in Polen, waarbij hij i.h.b. melding maakte van recente „pamflettencampagnes" en van daden tegen pro-Sowjet-monumenten. Kania beloofde een „scherpe reactie" op „elke aanval op de openbare orde".
De volgende dag, tijdens de voortzetting van de vergadering, raakte Kania in conflict met het lid van het Politburo Tadeusz Grabski. Grabski beweerde, dat al gedurende enkele maanden het Politburo niet langer een geconsolideerd, samenhangend leidinggevend team was en dat het in zijn huidige samenstelling onder de leiding van Kania niet in staat was het land uit de crisis te voeren.
Hierop deed Kania het voorstel, dat elk lid van het Politburo zich zou onderwerpen aan een stemming door het CC over de vertrouwenskwestie.
Het CC wees dit plan af met 54 tegen 17 stemmen bij 72 onthoudingen.
Daarop deed Grabski het voorstel, dat een vertrouwensstemming zou worden gehouden over het CC als geheel. Dit idee werd verworpen met 82 tegen 24 stemmen bij vijf onthoudingen; 30 leden van het CC deden aan deze stemming niet mee.
Het kandidaat-lid van het CC, Roman Ney, zei tot de vergadering, dat elke wijziging in de samenstelling van het Politburo op dat moment door de partijleden aan de basis zou worden uitgelegd als een toegeven aan druk van buitenaf.
Aan het slot van de vergadering, in de vroege ochtend van 11 juni, stemde het CC in met een resolutie, waarin o.m. werd gezegd, dat stakingen op politieke gronden ontoelaatbaar waren en dat samenwerking met Solidariteit aanvaardbaar was, zo lang als de betrekkingen gebaseerd waren op socialistische beginselen.

De partij, zo zei de resolutie verder, zou beter in staat moeten zijn de partijpolitiek te verdedigen, anti-Sowjet-tendensen in de massamedia tegen te gaan, zich tegen anarchie te keren en de hervatting van normale arbeidsverhoudingen te verzekeren. De veiligheidskrachten moesten in staat worden gesteld hun functies normaal uit te oefenen.
Daarnaast sprak het CC zich opnieuw uit voor de noodzaak van hervormingen in de partij.
Op 11 juni werd bericht, dat Walesa positief gereageerd had op de uitspraken van het CC over het mediabeleid en had opgeroepen tot matiging in de politieke activiteiten van Solidariteit.
De Poolse vereniging van journalisten gaf daarentegen op 17 juni een verklaring uit, waarin zij de opmerkingen van het CC afwees en stelde, dat alleen een vrije en niet een gemanipuleerde pers in staat was om tot een gunstige uitkomst te leiden.

Op 17 juni werd nog bericht, dat Leslaw Tokarski was benoemd tot woordvoerder van het CC als opvolger van Jozef Klasa. Tokarski was vroeger redacteur geweest van het blad Perspektywy.

Bijeenkomst Sejm. Regeringsvoorstellen voor economische hervormingen. Wijzigingen in samenstelling regering

Op 12 juni vond een vergadering plaats van de Sejm, waarin premier Jaruzelski verklaarde, dat de voorafgegane bijeenkomst van het CC had aangetoond, dat het land aan de rand van een grote catastrofe stond.
In de eerste vijf maanden van 1981, aldus de premier, was de industriële produktie in Polen met 12% gedaald in vergelijking met dezelfde periode in 1980. Alleen in mei was de daling op jaarbasis 18% geweest. De produktie van steenkool was met 20% afgenomen.
De lonen daarentegen waren met meer dan 20% gestegen. Het arbeidsverzuim was zelfs met 90% gegroeid.
Het resultaat van dit alles was een daling met 6% van de voorziening van de markt met goederen en tegelijkertijd een excessieve toename van de koopkracht.

Verder zei Jaruzelski, dat in 1981 waarschijnlijk 168 mln ton steenkool geproduceerd zou worden, terwijl een produktie van 188 mln ton gepland was.
De premier deelde mee, dat de daling van de produktie in de veeteelt tot staan was gebracht, maar de tekorten aan landbouwprodukten ernstig bleven. Hij drong aan op samenwerking bij het binnen halen van de oogst van 1981.
Intussen was de noodzaak van een hervorming van het prijzensysteem duidelijk gebleken, aldus de premier. Deze

hervorming zou op 1 jan. 1982 ingevoerd moeten worden en zou moeten leiden tot een daling van de overheidssubsidies op levensmiddelen.
M.i.v. 1 juli 1981 zouden de beginselen van de economische hervorming – meer autonomie voor individuele bedrijven – uitgebreid moeten worden tot de kleine ondernemingen.
Plannen voor omvangrijker hervormingen naderden volgens Jaruzelski hun voltooiing.
De voorgenomen hervormingen maakten een herziening van de organisatorische structuur van de regering noodzakelijk. Jaruzelski kondigde een ingrijpende wijziging van het kabinet aan, waarbij 10 departementen zouden worden samengevoegd tot 4 grote ministeries. Elk van deze ministeries zou strategische leiding moeten geven aan een belangrijk terrein van de economische activiteiten. Een vijfde terrein van de economie zou worden geleid door het ministerie van bouwnijverheid en bouwmaterialen, dat ongewijzigd zou blijven.
Verder maakte Jaruzelski enkele wijzigingen bekend in de personele samenstelling van het kabinet:

Zbigniew Madej werd vice-premier als opvolger van Henryk Kisiel, die hij tevens verving als voorzitter van de staatsplancommissie; Sylwester Zawadski volgde prof. Bafia op als minister van justitie; Zygmunt Lakomiec werd minister van binnenlandse handel en dienstverlening in plaats van Adam Kowalik; Wladyslaw Krasinski volgde Jerzy Gawrysiak op als minister en voorzitter van de staatscommissie voor prijzen; en Wladyslaw Majewski nam van Zbigniew Rudnicki het ambt van minister van communicatie over.

Op 3 juli maakte premier Jaruzelski in de Sejm een aantal veranderingen in de structurele samenstelling bekend:

1. De ministeries van landbouw, van voedselindustrie en van bosbouw en houtindustrie werden samengevoegd tot één ministerie van landbouw onder minister Jerzy Wojtecki, tot dan minister van landbouw.

2. De ministeries van mijnbouw, van energievoorziening en kernenergie werden samengevoegd tot één ministerie van mijnbouw en energievoorziening onder luitenant-generaal Czeslaw Piotrowski.

3. De ministeries van metallurgie, van machine-industrie en van zware en landbouwmachines werden samengevoegd tot het ministerie van metallurgie en machinebouw onder Zbigniew Szalajda, tot dan minister van metallurgie.

4. De ministeries van chemische industrie en van lichte industrie werden samengevoegd tot een ministerie van chemische en lichte industrie onder Jan Knapik.

5. Het gecombineerde ministerie van buitenlandse handel en koopvaardij werd gesplitst in twee ministeries: één van buitenlandse handel, waar Ryszard Karski aanbleef, en één van koopvaardij, waarop Stanislaw Bejger werd benoemd.

Ministers, die door deze reconstructie hun ambt verloren, waren Zbigniew Bartosiewicz (energievoorziening en kernenergie), Henryk Gawronski (machinebouw), Mieczyslaw Glanowski (mijnbouw), Wladyslaw Jablonski (lichte industrie), Kazimierz Klek (chemische industrie), Stanislaw Wylupek (zware en landbouwmachines) en Jan Zaleski (voedselindustrie).

Naast deze structurele wijzigingen waren er nog drie mutaties:

Jerzy Nawrocky werd benoemd tot minister van wetenschap, hoger onderwijs en technologie in opvolging van Janusz Gorski, wiens ontslag eerder in het jaar door stakende studenten was geëist; Wladyslaw Jablonski werd minister en eerste vice-voorzitter van de staatsplancommissie in de plaats van Tadeusz Rudolf; en Wladyslaw Baka werd minister zonder portefeuille met volmachten voor zaken op de economische hervormingen betrekking hebbende.

Premier Jaruzelski deelde de Sejm mede, dat aan alle ministers, die hun ambt verloren hadden, andere posten zouden worden aangeboden.

Verdere ontwikkelingen voorafgaand aan partijcongres. Bezoek minister Gromyko

De minister van buitenlandse zaken van de SU, Andrei Gromyko, bracht van 3-5 juli een bezoek aan Polen. Hij voerde besprekingen met partijleider Kania en de Poolse minister van buitenlandse zaken, Jozef Czyrek, die in het slotcommuniqué werden aangeduid als „kort en vriendelijk".
In het communiqué werd gezegd, dat Gromyko op de hoogte was gebracht van de voorbereidingen voor het congres van de PVAP, dat op 14 juli zou beginnen, en dat beide zijden bevestigd hadden, dat de onverbreekbare alliantie, de broederlijke vriendschap en de samenwerking tussen de twee landen „volledig beantwoordden aan de vitale belangen van de Sowjet- en Poolse volkeren".
In de weken, voorafgaand aan het begin van het congres, was de berichtgeving in de Sowjet-pers over de gebeurtenissen in Polen gematigd of neutraal van toon. Kritiek was er wel te horen uit andere hoek.
Het Oostduitse persbureau *ADN* beweerde op 5 juli, dat op vele plaatsen „contra-revolutionaire krachten" druk hadden uitgeoefend op de Poolse marxisten-leninisten en dezen hadden belasterd, waarbij zij zich wederrechtelijk hun zetels voor het komende congres hadden toegeëigend.

Op 6 juli publiceerde *ADN* een verklaring, die zou zijn opgesteld door het Katowice-forum, waarin werd opgeroepen die afgevaardigden naar het congres niet te erkennen, van wie beweerd werd, dat zij niet overeenkomstig de partijstatuten waren verkozen.
In de verklaring werd gezegd, dat de PVAP dreigde haar basis in de werkende klasse te verliezen, maar dit gevaar werd door de Poolse partijpers over het hoofd gezien; deze pers was door extremisten geïnfiltreerd.
Het Katowice-forum, dat op 5 juni zijn activiteiten gestaakt had (pag. 156/2) kwam op 10 juli toch weer bijeen. Het stelde een ontwerp-resolutie op, die aan het congres zou worden voorgelegd, en het formuleerde een open brief, gericht aan de afgevaardigden naar het congres. In beide documenten werd een uitleg gevraagd van wat genoemd werd een „politieke heksenjacht" tegen het forum i.v.m. zijn vroegere activiteiten.
Een Poolse weekblad, dat de „harde lijn" vertegenwoordigde, *Rzecywisto-*

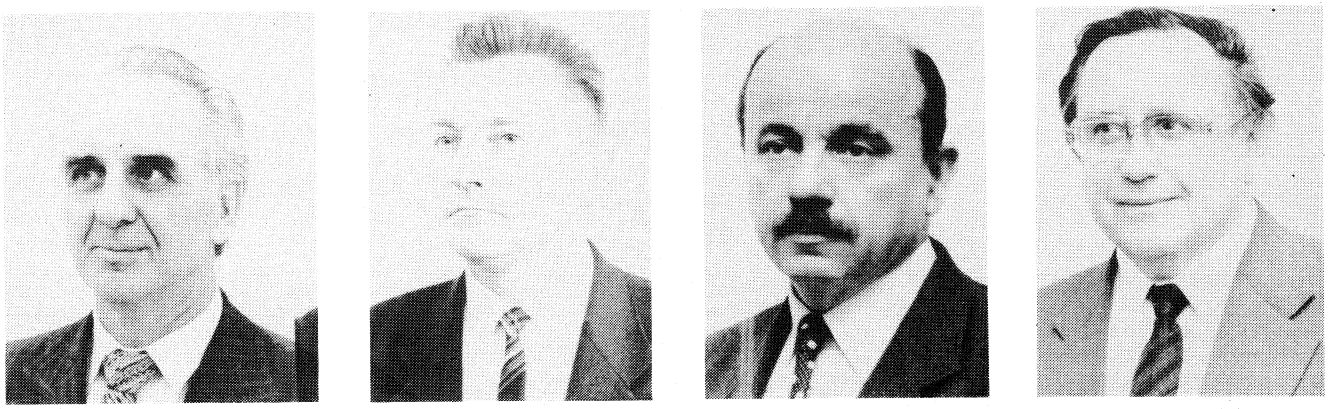

V.l.n.r. vice-premier Zbigniew Madej, minister van binnenlandse handel Zygmunt Lakomiec, minister van communicatie Wladyslaw Majewski en minister van justitie Sylwester Zawadski. Zij zijn enkele van de nieuwe ministers, die zijn benoemd bij de kabinetswijziging van 12 juni 1981.

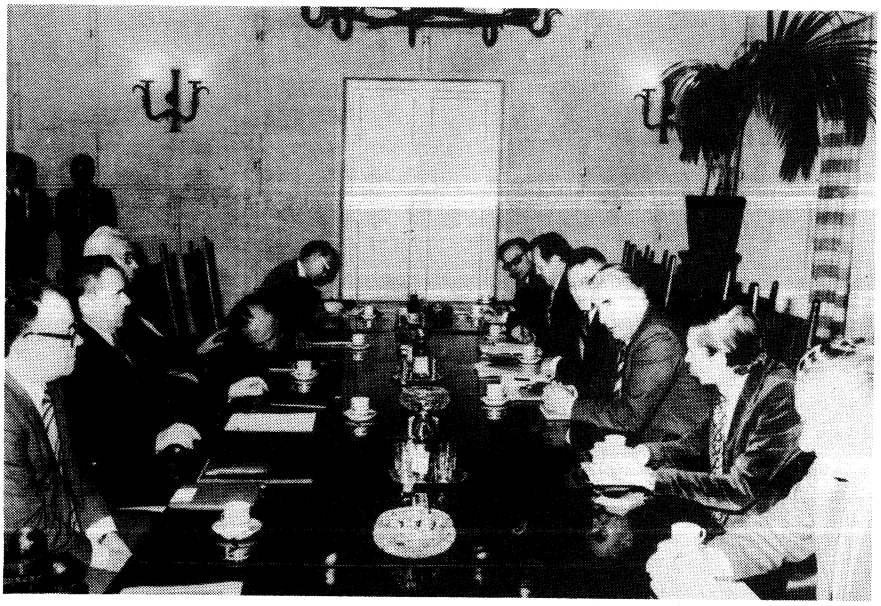

Een beeld van het overleg tussen de Sowjet-delegatie o.l.v. minister Gromyko van buitenlandse zaken (l.) en de Poolse delegatie, geleid door minister Czyrek van buitenlandse zaken (midden r.).

se, had inmiddels een beroep gedaan op de „linker vleugel uit de werkende klasse van de partij, zelfs hoewel zij in de minderheid is op het congres (...), toch vastbesloten te strijden tegen alle revisionistische voorstellen om de partij om te vormen tot een debatclub, beheerst door de rechter vleugel".

Het intellectuele adviesorgaan van de regering, DIP, bracht op 10 juli een rapport uit, waarin o.m. gezegd werd, dat de elementen van de „harde lijn" in de partij recentelijk terrein gewonnen hadden en nu door 15% van de congresafgevaardigden vertegenwoordigd waren. Het partijmidden zou door de crisis verlamd zijn geraakt.

Het CC kwam op 10 juli bijeen voor zijn laatste voorbereidende vergadering voor het congres.
Het keurde het rapport van Grabski over het onderzoek naar corruptie in de partij goed (zie ook pag. 466/1-1981) en luisterde naar een uiteenzetting door Olszowski over de procedures op het congres.

Leden van het CC – van wie slechts 43 uit de 143 als afgevaardigde naar het congres gekozen waren – uitten in deze bijeenkomst kritiek op de partijleiding, die zij ervan beschuldigden het contact met de arbeidende klasse verloren te hebben.
Volgens de Poolse TV zei Barcikowski in deze bijeenkomst, dat een overweldigende meerderheid van het Poolse publiek begrip getoond had voor de brief van de CPSU van 5 juni en voor de besluiten van het CC, die n.a.v. die brief op de voorafgaande vergadering genomen waren.

Vakbondsactiviteiten aan de vooravond van het partijcongres

Regering en vakbeweging hebben van 28-30 maart onderhandelingen gevoerd n.a.v. de gebeurtenissen in Bydgoszcz (pag. 139/2 e.v.). Deze onderhandelingen werden op 30 maart afgesloten met het bereiken van een akkoord (pag. 141/1).
Sindsdien was de atmosfeer in de verhouding tussen regering en vakbeweging enigszins opgeklaard.
Toch rezen er daarna weer op sommige plekken conflicten tussen Solidariteit en de autoriteiten. In de eerste plaats was dat het geval in Bydgoszcz zelf, waar de lokale afdeling van Solidariteit teleurgesteld was over het uitblijven van het toegezegde rapport over het incident, met daarin de namen van degenen, die ervoor verantwoordelijk gesteld dienden te worden.

Toen op 8 juni onderhandelingen over deze zaak zonder resultaat werden afgebroken riep de afdeling Bydgoszcz voor 11 juni een waarschuwingsstaking van twee uur uit. Op 10 juni besloot de afdeling de staking voor onbeperkte tijd uit te stellen en de autoriteiten meer tijd te gunnen.
De afdeling-Bydgoszcz van de PVAP had inmiddels de gebeurtenissen op 7 juni veroordeeld als een „politieke vergissing", hetgeen de politie ter plekke ertoe bracht te protesteren, dat zij nu als zondebok behandeld werd.
Langs de Baltische kust tussen Szczecin en Gdansk legden op 8 juli naar schatting 46.000 havenarbeiders het werk voor een uur neer, omdat de regering nagelaten zou hebben beloftes, die in aug. 1980 gedaan waren om per 1 juli 1981 de arbeidsvoorwaarden te verbeteren, na te komen. Op 17 juli werd in dit gebied gedreigd, dat op 23 juli een algemene staking van onbeperkte duur zou beginnen, maar nadat de autoriteiten op 22 juli alle eisen hadden ingewilligd, werd deze staking afgelast.
De 45.000 Solidariteitsleden, die werken voor LOT, de Poolse luchtvaartonderneming, staakten op 9 juli gedurende vier uur uit protest tegen de benoeming door de minister van vervoer van een nieuwe directeur van de onderneming, zonder eerst de werknemers te raadplegen. Bovendien stemden zij niet in met de persoon die benoemd was.
De regering betoogde, dat LOT in belangrijke mate een militaire taak had, en dat daarom belangrijke benoemingen geen onderwerp van overleg met de werknemers konden zijn.
In Polen zelf, maar ook in de overige Warschaupactstaten, wekte de staking nogal wat opschudding in officiële kringen, omdat zij werd gezien als een bedreiging van de nationale veiligheid.
Opgeroepen werd tot een staking van onbeperkte duur, te beginnen op 23 juli, maar deze werd op 22 juli weer afgelast na een persoonlijk appel van premier Jaruzelski. Deze zou de toezegging hebben gedaan een wetsontwerp te doen opstellen, waarbij LOT op zodanige wijze zou worden opgesplitst, dat de commerciële sectie onafhankelijk zou kunnen opereren.

In deze periode waren er veel werkneerleggingen en stakingsdreigingen in verband met de verslechterende voedselsituatie.
Eind mei meldde *PAP*, dat de brandweerlieden in Polen een overeenstemming over lonen en arbeidsvoorwaarden hadden bereikt, nadat zij gedreigd hadden alle taken, met uitzondering van de meest essentiële, te zullen neerleggen.
Op 1 juni kwamen in Warschau officieren van de politie bijeen om een stichtingscomité te vormen voor een later op te richten onafhankelijke vakbond voor leden van de politie.
De deelnemers aan deze bijeenkomst hadden niet alleen wensen op het gebied van de lonen en andere arbeidsvoorwaarden, zij vroegen ook om een aparte, gescheiden organisatie van geüniformeerde politie en leden van de veiligheidsdiensten.
In Katowice vond op 16 juni een incident plaats, waarbij ong. 150 mensen, later door *PAP* als „dronken" aangeduid, onder het zingen van het Poolse volkslied een politiebureau aanvielen en aan 80 politiemensen verwondingen toebrachten.

GUATEMALA

AANHOUDEND GEWELD

Hieronder volgt een verslag van de ontwikkelingen die zich sinds februari 1980 hebben voorgedaan in de Middenamerikaanse staat Guatemala.

Sinds een door de CIA gesteunde staatsgreep in 1954 een eind maakte aan het hervormingsgezinde bewind van majoor Jacobo Arbenz Guzmán verkeert het land in een aanhoudende golf van geweld.
Linkse guerrillagroepen vechten tegen het rechtse militaire bewind van generaal Lucas García; rechts, de regering, voert strijd tegen mogelijke tegenstanders van haar bewind.
In „Het 80/81 jaarboek van de politieke gevangenen" geeft Amnesty International een verslag van de moorden en ontvoeringen die plaatsvonden in 1980 en 1981:

Op 18 februari 1981 publiceerde Amnesty International een verslag waarin zij tot de conclusie kwam dat er geen zelfstandige, d.w.z. niet onder overheidstoezicht staande, regeringsgezinde groeperingen bestonden, en dat regeringsinstellingen direct verantwoordelijk waren voor de moorden en ontvoeringen die de autoriteiten toeschreven aan extremistische „eskaders des doods". Het verslag was gebaseerd op bewijzen die vanaf het begin van de jaren zeventig verzameld waren, en bevatte onder meer een aantal recente getuigenissen.
Eén daarvan was het getuigenis van Elias Barahona y Barahona, voormalig perschef van het ministerie van buitenlandse zaken, die op 3 september 1980 ontslag nam en in ballingschap vluchtte. Hij verklaarde dat de zogenaamde doodseskaders deel uitmaakten van een „pacificatie-programma" dat uitgevoerd wordt door eenheden van het leger en de politie, waarbij deze gebruik maakten van lijsten met namen van mensen die uit de weg geruimd moesten worden; die lijsten waren samengesteld door een afdeling van het leger in het Nationale Paleis, en goedgekeurd op vergaderingen die in het paleis werden gehouden en die werden bijgewoond door de ministers van defensie en binnenlandse zaken en de chef van de generale staf van het leger. Hij vertelde dat het zijn taak op het ministerie van binnenlandse zaken was zeker te stellen dat de pers dit door de overheid geleide geweld beschreef als „een gevecht tussen clandestiene groeperingen van extreem rechts en links".

Een voormalig dienstplichtig soldaat, een Kekchi Indiaan, beschreef dat hem en andere recruten tijdens hun opleiding gezegd werd dat het hun grondwettelijke plicht was, als soldaten, subversieve personen te doden. Hij vertelde hoe kleine eenheden die – in burgerkleding – aan moordpartijen deelgenomen hadden, soms daarna het bevel kregen een onderzoek in te stellen naar diezelfde moorden, maar dan in uniform.
Het verslag bevatte voorbeelden van recente ontvoeringen en moorden alsook de aantekening dat in de eerste tien maanden van 1980 alleen al ongeveer drieduizend mensen, na opgepakt te zijn, vermoord aangetroffen waren.
Het verslag werd vrijgegeven met een lijst van 615 namen van mensen die, sinds president Romeo Lucas García in juli 1978 zijn ambt aanvaardde „verdwenen" waren na gedetineerd te zijn door de veiligheidstroepen.
Al voordat zij het verslag ontvangen had, verwierp de regering van Guatemala de in het verslag vervatte conclusies en zij beschuldigde Amnesty International van inmenging in zaken, waarin alleen zij zeggenschap had en van aantasting van de eer van de president. Toen de pers echter vragen stelde over de bevindingen van Amnesty International verklaarde de voormalige vice-president van Guatemala, Dr. Villagrán Kramer, dat hij het systeem had leren kennen toen hij deel uitmaakte van de regering, en dat hij er niet aan twijfelde dat tot de meeste moordpartijen besloten werd in het presidentiële paleis. Dr. Villagrán had gedreigd ontslag te nemen als het geweld niet in de hand gehouden werd. Op 1 september 1980 ging hij in ballingschap in de Verenigde Staten. (zie ook pag. 170/2-1980)

Leiders en mogelijke leiders van volksbewegingen, alsmede duizenden boeren en arbeiders, van wie aangenomen kan worden dat ze niet politiek betrokken waren, zijn uit de weg geruimd in door de overheid geleide moordpartijen. Men neemt aan dat in veel gevallen de autoriteiten, die politie en leger instrueren mensen te doden of hen te laten „verdwijnen", werken aan de hand van lijsten met namen van subversieve personen; die lijsten zijn voor het eerst opgesteld na een staatsgreep in 1954. Ze zouden zich nu bevinden in de centrale archieven van de militaire inlichtingendienst. Sommige waarnemers waren bijvoorbeeld van mening dat de aanslag met machinepistolen, in september 1980, op de zestigjarige professor Lucila Rodas de Villagrán, hoofd van een meisjesschool, plaats gevonden had omdat zij in haar jeugd actief lid was geweest van de Partido Acción Revoluticionaria, de Revolutionaire Actie Partij, die al ruim 25 jaar niet meer bestaat.
Op 28 mei 1980 werd het voormalige congreslid voor de Christendemocratische Partij Julio Hamilton Noriega, vermoord in El Quiché. De Ejército Sercreto Anti-comunista (ESA), het geheime anti-communistische leger, één van de zogenaamde „doodseskaders" eiste de verantwoordelijkheid voor deze moord op. De ESA komt herhaaldelijk voor op de periodiek verschijnende „dodenlijsten" die, naar Amnesty International aanneemt, opgesteld werden door de autoriteiten. De moord was klaarblijkelijk een represaillemaatregel voor de verklaring van de Christen-Democraten, waarin zij geweld en de moord op twee van hun leden en de ontvoering, op 22 mei 1980, van een ander lid, openlijk veroordeelden. Na de dood van Julio Hamilton Noriega kondigden de Christen-Democraten aan dat zij hun kantoren in heel Guatemala zouden sluiten, maar de moordpartijen gingen door. In juni 1980 werden drie Christendemocratische burgemeesters doodgeschoten en één werd in november ontvoerd. In februari 1981 werd één persoon gedood en drie mensen werden gewond – voor het kantoor van de Christen-Democraten in Guatemala-stad – bij een onmiskenbare aanslag op het leven van de partijleider, Vinicio Cerezo Arevalo. Van de twee Christen-Democraten die na de aanslag op Cerezo gearresteerd waren kon vastgesteld worden waar ze in hechtenis gehouden werden, en zij werden overgedragen aan tot rechtspraak bevoegde hoven, nadat buitenlandse diplomaten te hunnen behoeve geïntervenieerd hadden. Door de ontvoering van Joaquin Aguirre Villatore op 7 april leken de Christen-Democraten nòg een lid van hun nationale bestuur verloren te hebben.
Er zijn ook aanslagen gepleegd op de leden van de oppositiepartij, het Frente Unido de la Revolución (FUR), het Verenigd Front van de Revolutie. De leider van deze partij, Manuel Colom Argueta, werd in 1979 gedood en de moord op hem is één van Guatemala's vele duizende onopgeloste politieke moorden.
Rogelio Barillos, die ook een leidinggevende functie in de FUR bekleedde werd op 8 mei 1980 vermoord en op 8 juli werd, met een machinegeweer, een aanslag gepleegd op Marco Tulio Collado Pardo, een burgemeester in de provincie Escuintla en vice-president van het bestuur van de FUR. Zijn lijfwacht kwam daarbij om het leven. Ook op vakbondsleden zijn aanslagen gepleegd. Amnesty International heeft een lijst samengesteld van vermiste arbeiders, boeren en vakbondsleden, en toonde aan dat in de periode van 1 mei 1980 tot maart 1981, 77 in hechtenis genomen arbeiders en vakbondsleden vermist werden en dat er 47 vermoord waren.
Op 27 mei 1980 werd Marlon Mendizábal García, vakbondsleider, werkzaam bij de Embotelladora Guatemalteca S.A. (EGSA), de Guatemalteekse Bottelaars, vermoord. Hij was, binnen anderhalf jaar tijds, de vierde arbeider en de derde secretaris-generaal van de vakbond die door de „doodseskaders" vermoord werd. Edgard René Aldana, bestuurslid van de vakbond van de EGSA, werd op 20 juni 1980 ontvoerd en zijn lichaam werd later die dag, doorzeefd door kogels, gevonden. Toen vakbondsleden op 21 juni 1980 op het hoofdkwartier van het Central Nacional de Trabajadores (CNT), het Congres van Guatemalteekse Arbeiders, bijeenkwamen om René's begrafenis te bespreken, zette de politie de weg af en stormden 25 in burgerkleding gestoken agenten het gebouw binnen. Zij arresteerden 27 mensen.

Aanvankelijk ontkende de politie dat de vakbondsleden gedetineerd waren, maar toen onthulde vice-president Villagrán Kramer, dat hij de president van het Guatemalteekse Hooggerechtshof gevraagd had om ten behoeve van hen habeas corpus-procedures op gang te brengen. In antwoord op hernieuwde dringende verzoeken, in augustus 1980, schreef de minister van arbeidszaken, Carlos Alarcón Monsanto, dat de gedetineerde vakbondsleden vrijgelaten waren. Er is echter niets meer over de vermisten vernomen en gevreesd wordt dat ze op geheime begraafplaatsen begraven zijn. In januari en februari 1981 alleen al werden vijf van zulke geheime begraafplaatsen gevonden en 45 lijken teruggevonden. Amnesty International ontving in november 1980 een gedetailleerd verslag over één zo'n geheime begraafplaats bij San Juan Comalopa. In een diep ravijn bij dat dorp waren in maart 1980 38 lijken ontdekt. Daarbij was het lijk van Liliana Negreros die gevangen genomen was tijdens een begrafenisprocessie ter nagedachtenis van 21 Indiaanse boeren die bij een brand in de Spaanse ambassade om het leven waren gekomen, dat gebeurde in januari 1980 toen de politie een aanval deed op de demonstrerende boeren in de ambassade.
De zegsman van Amnesty International had zelf het terrein bezocht en hij bevestigde dat sinds de opgravingen in maart 1980 tenminste nog dertig andere lijken gevonden waren in het ravijn. Hij verklaarde dat er nog steeds veel lijken in het gemeenschappelijke graf liggen. Ook geloofde hij dat vooraanstaande leden van de plaatselijke bouwcommissie, ingesteld om slachtoffers van een aardbeving te helpen, zich

onder hen bevinden. Zij waren blijkbaar opgepakt – en vermoord – in de periode maart-oktober 1980 door locale legereenheden, overeenkomstig het algemene beleid van de regering om iedere organisatie die een haard van oppositie zou kunnen worden, uit de weg te ruimen.
De politiek van intimidatie en eliminatie van leiders of potentiële leiders van ontwikkelingsprojecten voor de gemeenschap is ook toegepast op buitenlanders die voor wettelijk erkende hulporganisaties werken. Deze soort ontwikkelingsprojecten zou immers tegen de regering gerichte activiteiten kunnen steunen, of een alternatieve bron van inkomsten kunnen vormen voor de boeren en zo een bedreiging betekenen voor het aanbod van arbeidskrachten aan landeigenaren. Op 10 oktober 1980 werd Veit Nicolaus Stoscheck ontvoerd door vijf gewapende mannen, – in burgerkleding – van wie men aannam dat ze tot de veiligheidstroepen behoorden; Veit Nicolaus Stoscheck was afkomstig uit de Verenigde Staten en werkte als landbouwkundig-assistent in Chimaltenango. Later werd zijn lichaam gevonden in Antigua, met velerlei verwondingen aan het hoofd en duidelijke sporen van marteling.
Verder zijn lekebroeders, priesters en buitenlandse missionarissen in regerings- en anonieme propaganda belasterd. De aanvallen waren blijkbaar een vergeldingsmaatregel omdat deze mensen de plaatselijke Indianen tegen slechte behandeling beschermden, en hen hielpen zich te organiseren om hun rechten veilig te stellen.
Het Comité voor Recht en Vrede, een organisatie, in 1978 opgericht, om de mensenrechten te controleren, is in anonieme advertenties in de krant beschimpt en met geweld bedreigd, alsook in pamfletten die werden toegeschreven aan een niet bestaande Guatemalteekse afdeling van Amnesty International. De Jezuïeten zijn op soortgelijke wijze bedreigd en veel buitenlandse priesters zijn – na met de dood bedreigd te zijn – gedwongen geweest het land te verlaten. Van sommige missiewerkers heeft de regering, toen ze buitenslands waren, de visa ingetrokken. Anderen zijn vermoord. Pater Walter Voordeckers, een Belgische missionaris, werd op 12 mei 1980 vermoord, kort nadat hij in het openbaar een gebed had uitgesproken voor de vrijlating van zijn goede vriend en collega, Pater Conrado de la Cruz, een Filippijns lid van een Belgische orde, die op 1 mei 1980 „verdwenen" was mèt zijn assistent Herlindo Cifuentes; zij waren samen met 44 andere gedetineerd toen ze deelnamen aan 1 mei-demonstraties in de hoofdstad. De lijken van enige mensen die tegelijk met Pater de la Cruz en Herlindo Cifuentes gearresteerd waren zijn sindsdien gevonden; de priester en zijn assistent worden echter nog steeds vermist.

Op 4 juni 1980 werd Pater José María Gran Cirera van de Spaanse Orde van het Heilig Hart vermoord, samen met zijn koster Domingo Bats, ergens tussen Juil en Chajul. Het ministerie van defensie beweerde dat zij bij een gewapend conflict omgekomen waren, maar dit werd ontkend door het Comité voor Recht en Vrede. Twee andere priesters van dezelfde orde werden in de daaropvolgende maanden vermoord. Eén van hen was gemarteld. Guatemalteekse priesters en lekebroeders hebben eveneens te lijden gehad van de onderdrukking; vaak stond dat in verband met hun pogingen om de campesinos (boeren) te helpen om schadevergoeding te eisen nadat hun land door de plaatselijke landeigenaren in beslag genomen was. Sommigen zijn ontvoerd en sindsdien „verdwenen", onder wie 11 personen die tussen oktober 1980 en januari 1981 „verdwenen" uit Santiago Atitlán.
Het groeiende aantal moordpartijen en „verdwijningen" op het platteland kon vaak in verband gebracht worden met argwaan van regeringszijde ten aanzien van guerrilla-activiteiten in een bepaald gebied, of met de ontdekking van mineralen of andere natuurlijke rijkdommen die het land van de Indianen des te begeerlijker maakten. De autoriteiten beweerden herhaaldelijk dat de slachtoffers „verdwenen" of vermoord waren tengevolge van guerrilla-acties, of, zoals in het geval van Pater Gran Cirera, dat ze bij gewapende conflicten met officiële veiligheidseenheden omgekomen waren.
Een aantal guerrillagroeperingen is sinds halverwege de zestiger jaren actief geweest, en Amnesty International was op de hoogte van berichten over escalatie van conflicten tussen overheid en guerrilla's, vooral op het platteland, waarbij aan beide zijden mensenlevens verloren werden. Amnesty International accepteerde echter niet de verklaringen van de regering dat alle, of in elk geval de meeste, moorden op het platteland voortvloeiden uit gewapende conflicten, of dat zij het werk waren van onafhankelijk van de regering opererende agenten. Het is ook vaak voorgekomen dat leidinggevende personen in een gemeenschap, die geen geweld gebruikt hadden, en politiek niet-actieve boeren, vermoord werden door het leger in streken waar men meende dat guerrilla's actief waren.
Op 13 juni 1980 werden bij een militaire operatie waarbij het leger en de Guardia de Hacienda (de Ondernemingspolitie) betrokken waren, ongeveer honderd mannen en jongens uit drie dorpen in de provincie Escuintla weggehaald. Hun families vermoedden in het begin dat zij onder dwang gerecruteerd waren voor militaire dienst, iets wat vaak voorkomt in plattelandsstreken waar veel Indianen wonen. Er is echter niets meer van de vermiste mannen vernomen; een delegatie van familieleden die naar de hoofdstad reisde om de president van het Congres te vragen te interveniëren, werd audiëntie geweigerd. In juli „verdwenen" uit de streek rondom Tiquisate honderd campesinos die hadden deelgenomen aan stakingen tot verhoging van het minimumloon.
De Guatemalteekse Kerk in Ballingschap, een groep priesters en nonnen die in El Quiché werkzaam was geweest maar die in juli 1980, na bedreigd te zijn met de dood en na de moord op enigen van hun collega's, gedwongen waren het land te verlaten, heeft begin februari 1981 openlijk haar afkeuring uitgesproken over de door het leger begane moorden op, naar schatting, 168 mensen in de dorpen Papa Chala, Patzaj en Panincac in de gemeente Comalapa, provincie Chimaltenango, een gebied waar guerrilla's geacht werden actief te zijn. Een pasgeboren baby werd, naar verluidt, door de soldaten doodgeschopt.

Enige boeren lijken vermoord te zijn bij vergeldingsacties voor verliezen die het leger geleden had bij botsingen met de guerrilla's. In januari 1981 namen manschappen, in hinderlaag bij Santiago, Solalá, wraak, door veertien boeren die vlakbij met de katoenpluk bezig waren, te arresteren. Zij werden met helikopters van het leger uit het gebied verwijderd. Drie dagen daarna werden hun lijken, die tekenen van ernstige marteling vertoonden, gevonden langs de oevers van het Atitlánmeer. Ze waren allen gewurgd.

Een soortgelijk geval vond plaats op 9 april toen, naar men zegt, 24 plattelandsbewoners, onder wie een vijfjarig kind, met kapmessen afgemaakt werden door zestig leden van de veiligheidstroepen die het dorp Chuabajito in Chimaltenango bezet hadden. Men vreesde voor het leven van twee boeren die voor dood achtergelaten waren, maar die overleefden en naar de hoofdstad van de provincie overgebracht waren om behandeld te worden. Het is Amnesty International bekend dat alleen al in september 1980 zes mensen, die getuige waren geweest van wandaden van de veiligheidstroepen, uit het ziekenhuis gehaald waren en vermoord.
De student Victor Manuel Valverth Morales overleefde een poging om hem uit een medisch centrum weg te halen; hij werd daar behandeld, na mishandeld te zijn door de politie. Op 19 juni 1980 was hij in het gebouw van de School voor Werktuigbouwkunde van de Nationale Universiteit van San Carlos (USAC) in Guatemala-stad onder bedreiging met een pistool door twee mannen in burgerkleding gegrepen. Deze mannen hadden zich niet geïdentificeerd als wetshandhavers, noch een bevel tot inhechtenisneming getoond; toen hij echter probeerde te ontsnappen, hadden ze verscheidene schoten op hem gelost. Toen zijn aanvallers trachtten hem uit het medisch centrum van de universiteit weg te halen, werden ze overmeesterd door andere studenten die hem te hulp kwamen. Geüniformeerde legereenheden vielen daarop de studenten aan, die één van de twee oorspronkelijke aanvallers als vergelding doodden. De studenten vonden een identiteitskaart op zijn lichaam, waaruit bleek dat hij een agent was van de militaire inlichtingendienst van de General Aguilar Santa María-legerbasis in de provincie Jutiapa. De andere man had een identiteitskaart bij zich, die was afgegeven door de Servicio Especial (Bijzondere Dienst) van de Guardia de Hacienda (Ondernemingspolitie). De gewonde student kon ten slotte profiteren van politiek asiel dat hem aangeboden werd door de ambassadeur van Costa Rica, maar veel andere studenten waren minder fortuinlijk.
De Nationale Universiteit van San Carlos zou het doelwit geweest zijn van het regeringsbeleid, gericht op onderdrukking (van andersdenkenden), waarmee zij beoogde de universiteit te gronde te richten. Ambtenaren hebben vaak openlijk verklaard dat de USAC een „centrum van subversie" was, en het afgelopen jaar zijn veel studenten gedood bij demonstraties of tengevolge van in-het-wilde-weg schieten door de politie. Nog eens 71 mensen zouden in dezelfde periode vermoord zijn terwijl zij zich in gevangenschap bevonden. Op de aanslag op de onderminister van binnenlandse zaken, Juan de Dios Reyes Leal, op 19 augustus 1980, volgde één zo'n incident. De volgende dag (20 augustus) werden op de plek waar de functionaris gewond was de lijken van negen jongeren gevonden; er lag een briefje bij waarin zij aangeduid werden als leden van een linkse guerrilla-groepering. Alle negen waren duidelijk gemarteld en vervolgens gewurgd; hun lichamen waren verminkt met kapmessen. Twee van hen werden geïdentificeerd als studenten in de agronomie die de week daarvoor gedetineerd waren. Alle overledenen zouden in hechtenis hebben gezeten en waren als vergeldingsmaatregel door de veiligheidstroepen geëxecuteerd.

Het afgelopen jaar werden tenminste 53 docenten doodgeschoten, terwijl tussen maart en september 1980 tenminste 27 stafleden van de Universiteit van San Carlos werden vermoord. Bij deze laatsten waren twaalf leden van de juridische faculteit, terwijl volgens een bericht van januari 1981 in de Guatemalteekse krant El Grafico, in het jaar daarvoor naar schatting al 35 andere juristen vermoord waren door de „eskaders des doods". El Grafico meldde in februari dat er nòg een moord op de universiteit plaatsgevonden had, namelijk op Oscar Arturo Palencia, directeur van de afdeling publikaties. Naar schatting zijn, na Rector Saul Osorio die het land in april 1980 verliet, nog eens vijftig stafleden van de USAC in ballingschap gegaan. Veel journalisten zijn, omdat ze melding maakten van de gewelddadigheden, bedreigd en eveneens in ballingschap gevlucht. De buitenland-commissie van de Sindicato de Trabajadores en los Medios de Communicación Social (SIMCOS), de vakbond van journalisten en radio- en televisiecommentatoren in Guatemala, heeft een lijst opgesteld met de namen van twaalf leden die tussen mei en december 1980 om politieke redenen gedwongen waren in ballingschap te gaan. Velen verlieten het land nadat de kantoorgebouwen van hun krant of de radiostations gebombardeerd of met machinegeweren beschoten waren. De SIMCOS-lijst bevat eveneens de namen van dertien journalisten die in dezelfde periode gedood zijn en vermeldt de „verdwijning" van vier anderen; één van de laatste vier was Gaspar Culán Yataz, directeur van het radiostation La Voz De Atitlán (de Stem van Atitlán), die twee hoofdwonden op-

liep toen hij op 25 oktober 1980 door soldaten in burger gevangen genomen werd. Sinds die dag is hij niet meer gezien.
Alaide Foppa, een 65-jarige journaliste, kunstcritica en docente aan de Nationale Autonome Universiteit van Mexico-stad (UNAM), ging voor familiebezoek naar Guatemala. Ze woonde al enkele jaren in Mexico en was daar lid van de Mexicaanse sectie van Amnesty Intenational; op 19 december werden zij en haar chauffeur ontvoerd en zijn sindsdien verdwenen. Hoewel de Mexicaanse regering navraag naar haar gedaan heeft en er uit landen over de hele wereld beroepen op de regering van Guatemala gedaan zijn, is nog steeds niet bekend waar zij zich bevindt.
Amnesty International heeft 44 maal acties op touw gezet, waarbij een beroep (op de regering) werd gedaan, ten behoeve van ongeveer 252 mensen die het afgelopen jaar „verdwenen", ontvoerd of gearresteerd zijn. Eénenveertig „verdwijningsgevallen" zijn voor nader onderzoek aan groepen van Amnesty International toegewezen. Medische beroepsgroepen van Amnesty International hebben drie campagnes gelanceerd ten behoeve van gedetineerd of „verdwenen" medisch personeel in Guatemala èn van mensen die aanslagen overleefd hebben en onder medisch toezicht gesteld zijn, maar die, naar aangenomen wordt, nog steeds in levensgevaar verkeren.
Daarenboven zette Amnesty International in maart 1981 een speciale campagne op touw, gericht op vakbonden en bedrijven in Guatemala. De motivatie voor deze campagne was Amnesty Internationals bezorgdheid over het feit dat werkgevers in Guatemala en internationale ondernemingen met belangen in dat land, geen verantwoordelijkheid op zich willen nemen om ontvoering van of moord op hun employés te voorkomen. Er bestaat bewijsmateriaal waaraan niet getwijfeld kan worden en waarmee aangetoond kan worden dat sommige werknemers bij internationale ondernemingen deze moorden en ontvoeringen leken te vergoelijken. Het doel van de campagne was, internationale vakbondsfederaties en internationale ondernemingen bewust te maken van de schendingen van de mensenrechten in Guatemala en om verklaringen van hen te verkrijgen waarin zij hun bezorgdheid over de situatie uitspreken. Men hoopte ook dat de campagne een aanmoediging zou betekenen voor de ondernemingen, stappen te ondernemen om hun employés te beschermen tegen schendingen van de mensenrechten en om een onderzoek in te stellen in geval van moord op of „verdwijning" van hun werknemers. Eén zo'n overeenkomst werd gesloten op 20 december 1980 tussen vakbondsvertegenwoordigers en de nieuwe directeuren van de EGSA, de Coca Cola-fabriek in Guatemala-stad, nadat de fabriek op 5 september 1980 overgegaan was in handen van een groep Centraalamerikaanse beleggers, na een internationaal protest tegen de schendingen van de mensenrechten waaronder de employés geleden hadden.

Op 12 januari 1981 legde Amnesty International een lijst over aan de Werkgroep inzake Gedwongen en Onvrijwillige Verdwijningen van de Verenigde Naties. De lijst bevatte 615 namen van mensen die tussen juli 1978 en 31 oktober 1980 na arrestatie door de veiligheidstroepen „verdwenen" waren in Guatemala. Andere lijsten met namen van kleinere groepen „gevallen" of van individuele personen werden ook aan de Werkgroep voorgelegd ter overweging, begeleid door dringende verzoeken tot interventie.
Amnesty International stelde tevens, in februari 1981, haar verslag inzake Guatemala beschikbaar aan leden van de Mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties. In een mondelinge toelichting aan de Commissie vestigde Amnesty International de aandacht op het probleem van de politiek-gemotiveerde moorden op instigatie van de overheid in Guatemala. De Commissie besloot de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties te vragen om informatie over de situatie van de mensenrechten in dat land te verzamelen en contacten met de autoriteiten na te streven.
Op 23 september 1980 verschafte Amnesty International de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens van de Organisatie van Amerikaanse Staten een lijst met tien gevallen die zij representatief voor de situatie achtte. Zij gaf de Commissie in overweging een bezoek te brengen aan verscheidene regeringsinstellingen, die, naar Amnesty International geloofde, behulpzaam waren bij de uitvoering van het overheidsbeleid inzake geheime detenties, „verdwijningen" en moordpartijen. Op deze lijst kwam o.a. voor het centrum van telecommunicatie in het bijgebouw van het presidentiële paleis; aangenomen wordt dat daar de geheime en buiten-gerechtelijke operaties van de veiligheidsdienst gecoördineerd worden. Voorts werd voorgesteld: bezoeken aan verscheidene zogenaamde ondervragingscentra, aan een beruchte geheime begraafplaats en aan een aantal openbare ziekenhuizen waar gewoonlijk de slachtoffers van de moordpartijen heengebracht werden voor de verplichte lijkschouwing. Amnesty International drong er bij de Commissie op aan door te gaan met haar onderzoekswerkzaamheden m.b.t. zaken die zij al eerder onder de aandacht van de Commissie gebracht had, maar die nog steeds niet op adequate wijze onderzocht zijn door de autoriteiten in Guatemala.

Aftreden vice-president

Op 1 september 1980 trad vice-president Francisco Villagrán Kramer af na een conflict met president Fernando Romeo Lucas García over het repressieve optreden van de strijdkrachten. De vice-president zond zijn ontslagbrief aan Lucas García per telex vanuit Washington.
In zijn ontslagbrief klaagde Villagrán Kramer over „het ontbreken van instituties voor een debat over de ernstige problemen van het land". De weg naar democratie en vakbondsvrijheid wordt afgesneden door de moorden op politieke- en vakbondsleiders, zo zei hij (zie ook pag. 170/2-1980).
Op 2 september koos het Congres met 59 tegen 4 stemmen kolonel Oscar Mendóza Azúrdia tot vice-president.

Twee ministers vermoord

Op 13 september 1980 werd Julio Segura, minister van economische planning, vermoord.
Op 10 maart 1981 werd de minister van nationale opbouw, Gonzalvo Yurrita, doodgeschoten.

Rapport regering: links verzet vraagt Cuba en Nicaragua om wapens

Begin maart 1981 maakte de regering bekend over een intern rapport van de guerrillastrijders te beschikken, waarin zou worden gemeld dat de vier linkse guerrillaorganisaties bij Cuba en Nicaragua om wapens zouden hebben gevraagd.
Uit het rapport zou verder blijken dat het verzoek was opgesteld gedurende een vergadering in de Nicaraguese hoofdstad Managua, in aanwezigheid van communistische kopstukken uit El Salvador, Costa Rica, Cuba en Honduras.
Het regeringsrapport meldde bovendien dat de Guatemalteekse guerrillastrijders werden gesteund met automatische geweren, granaten en kleine lanceerinstallaties vanuit Vietnam, Noord-Korea en de Volksrepubliek China. Ten slotte zei de regering te weten dat de rebellen in het kader „internationaal plan tegen Guatemala" regelmatig opleidingen volgden in 243 Cubaanse trainingskampen.
De regeringsverklaring, die qua toonzetting sterk overeenkwam met het Amerikaanse witboek over de externe steun aan de linkse groeperingen in El Salvador (pag. 380/2 en pag. 826-1981) werd door Amerikaanse zegslieden in twijfel getrokken.

Hervormingsmaatregelen regering

Op 21 maart deelde het *NRC/H'blad* mee, dat de regering kort daarvoor het minimumloon in de agrarische industrie van $ 1,20 op $ 3,20 had gebracht. Verder had de regering een miljoenenproject lopen om het analfabetisme (ruim 55%) tegen te gaan.
Bovendien werd $ 1,2 mrd besteed aan de aanleg van een rondweg door Guatemala (met uitzondering van het noordelijke department Petén).

Beperkte militaire hulp VS

In juni 1981 leverden de VS Guatemala 50 trucks en 100 jeeps, de eerste militaire hulp van de VS aan het land, sinds Carter in 1977 de hulp staakte op grond van schendingen van de mensenrechten in Guatemala.

Regering beschuldigd in OAS van executeren politieke tegenstanders

Tijdens de van 2-11 december gehouden bijeenkomst van de leden van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) in Castries op St. Lucia beschuldigde de inter-Amerikaanse commissie voor mensenrechten de veiligheidstroepen in Guatemala ervan politieke tegenstanders te executeren.
De beschuldigingen waren vervat in een rapport dat de commissie uitbracht aan de Algemene Vergadering van de OAS.
„Een alarmerend klimaat van geweld overheerst de laatste jaren in Guatemala, wat wordt gestimuleerd dan wel getolereerd door een regering die onwillig of niet in staat is het tegen te gaan", aldus de mensenrechtencommissie.
In het rapport werd gezegd dat hoewel alle delen van de Guatemalteekse ge-

meenschap door het geweld waren getroffen de meerderheid van de duizenden die volgens de commissie de laatste tijd waren gedood boeren en Indianen waren, alsook oppositie- en vakbondsleiders, geestelijken, journalisten, advocaten en leerkrachten.
De commissie zei dat de Guatemalteekse regering in ernstige mate rechten had beperkt die in de grondwet werden erkend zoals het recht op persoonlijke vrijheid en het recht van vrije meningsuiting.
De commissie deed een beroep op Guatemala om op te houden met deelnemen aan of tolereren van geweld door veiligheidstroepen en paramilitaire groepen en om „met de volle kracht van de wet" al diegenen die schuldig waren bevonden aan terechtstellingen en verdwijningen te straffen.

Bundeling vier linkse guerrillagroeperingen

Op 8 februari 1982 deelden de 4 linkse guerrillagroeperingen: Ejército Guerillero del Pueblo (EGP), Guerrillaleger van de armen, Organización Revolucionaria del Pueblo en Armas (ORPA), Revolutionaire organisatie van het gewapende volk, Fuerzas Armadas Revolucionarias (FAR), Gewapende revolutionaire krachten en de communistische Partido Gualtemalteco de Trabajo (PGT), de Gualtemalteekse Arbeiderspartij, mee, dat zij een Unión Revolucionaria Nacional (URNG), een nationaal revolutionair eenheidsfront hadden opgericht om het rechtse militaire bewind van de president, generaal Lucas García omver te werpen.
Zij maakten dit bekend in pamfletten die clandestien werden verspreid en over drie radiozenders die korte tijd werden bezet gehouden.

Guatemalteeks Comité van Patriottische Eenheid steunt links verzet

Op 17 februari kondigden 26 in ballingschap verblijvende vertegenwoordigers van studenten-, boeren-, arbeiders- en intellectuele bewegingen, in Mexico-city de oprichting aan van het Volksfront: „Comité Guatemalteco de Unidad Patriotica" (CGUP), het Guatemalteeks Comité van Patriottische Eenheid.
De oprichters waren o.m. afkomstig van het Democratische Front tegen de repressie (FDCR) en van het Volksfront 31 januari (FP'31), twee belangrijke oppositiepartijen.
Met de vorming van dit Volksfront wilde men het linkse verzet dat zich op 8 februari aaneengesloten had steunen in zijn strijd om het rechtse regime van Lucas García omver te werpen.

AFRIKA

ALGEMEEN

OOSTAFRIKAANS OVERLEG

De regering van de op 15 dec. 1980 beëdigde nieuwe Oegandese president Milton Obote (pag. 8/3-1981) ondernam kort na haar optreden pogingen om de verslechterde betrekkingen tussen Oeganda en Kenia te verbeteren.
Op 27 dec. 1980 reisde een Oegandese delegatie o.l.v. premier Otema Alimadi naar Nakuru (ca. 100 mijl van Nairobi) om daar met de Keniase president Daniel Arap Moi en diens minister van buitenlandse zaken, Robert Ouko, besprekingen te voeren over handel, verkeer, verbindingen en de beveiliging van de grens tussen beide landen.
Op 5 jan. 1981 volgde een ontmoeting tussen de presidenten Obote en Moi in de Westkeniase plaats Webuye Falls. Na een twee uur durend overleg besloten de beide presidenten o.m. de transportfaciliteiten voor Oegandese goederen via de Keniase haven Mombasa te verbeteren. Voorts werd bericht dat Kenia had ingestemd met een herziene regeling voor de afbetaling van Oegandese schulden, terwijl ook maatregelen werden besproken om de smokkel in het grensgebied tegen te gaan en tot een onderlinge samenwerking te komen op het gebied van handel en verkeer.

Volgens de Financial Times (13-1-1981) leidde een verzoek van Obote ertoe dat de Keniase spoorwegautoriteiten er nu mee instemden dat het transport van Oegandese koffie door Kenia naar de haven van Mombasa in Oegandese spoorwagons plaatsvond, terwijl deze koffie tevoren eerst in Keniase wagons moest worden overgeladen. (In sept. 1980 hadden de Keniase autoriteiten het vervoer van Oegandese koffie per spoor door Kenia 12 dagen lang belet.)

Vervolgens vond op 17 jan. 1981 in de Oegandese hoofdstad Kampala een topconferentie plaats van de presidenten Kenneth Kaoenda (Zambia), Daniel Arap Moi (Kenia), Julius Nyerere (Tanzania) en Obote (Oeganda). Hoewel de vier staatshoofden hun voornemen bevestigden de handel en andere vormen van samenwerking in Oost-Afrika te bevorderen, leidde de conferentie niet tot een doorbraak in de ten dele gespannen politieke verhoudingen.

In een na afloop van de vijf uur durende conferentie uitgegeven gemeenschappelijk communiqué werd gewezen op het belang van het waarborgen van vrede en veiligheid zowel in als tussen de vier landen, en er werd overeengekomen dat een veiligheidscommissie van de betrokken staten in verband daarmee zou worden ingesteld.
Voorts zou een rapport worden voorbereid over een mogelijke heroprichting van de „East African Shipping Line", waarin de vier landen tot de liquidatie in 1980 hadden deelgenomen.
M.b.t. de medio 1977 „overleden" Oostafrikaanse Gemeenschap (EAC) werd afgesproken dat een ministerieel rapport zou worden uitgebracht aan de staatshoofden over de regeling van de uitstaande schulden en de verdeling van de overgebleven activa. Ministers van de drie betrokken landen (Kenia, Oeganda en Tanzania) hadden daarover reeds vergaderd na de presentatie in maart 1980 van een rapport, dat onder auspiciën van de Wereldbank was opgesteld door de Zwitserse bemiddelaar Viktor Umbricht (zie pag. 93/3-1980).

Waarnemers wezen erop dat er in het gemeenschappelijk communiqué van Kampala geen melding werd gemaakt

President Obote van Oeganda (r.) vergezelt zijn Afrikaanse ambtgenoten (v.l.n.r.) Kaoenda van Zambia, Moi van Kenia en Nyerere van Tanzania naar het vliegveld na afloop van hun topgesprek op 17 jan. 1981 te Kampala.

van de Keniaas-Tanzaniaanse grens, die in febr. 1977 door Tanzania was gesloten in afwachting van een regeling m.b.t. de EAC en haar activa (zie pag. 574/3 e.v. - 1978).

Hoewel Kenia en Tanzania elkaar hadden toegestaan gebruik te maken van hun resp. luchtruim na de ontmoeting tussen de presidenten Moi en Nyerere op 30 mei 1979 te Aroesha (pag. 93/3-1980), was het rechtstreekse luchtverkeer tussen beide landen niet hervat. De kwestie van de grenssluiting tussen Kenia en Tanzania was naar verluidt zonder resultaat besproken tijdens twee Oostafrikaanse topbijeenkomsten in 1980, nl. op 2 jan. te Aroesha tussen Moi, Nyerere en de toenmalige president van Oeganda, Godfrey Binaisa (pag. 93/3-1980) en op 14 april te Mombasa tussen Moi, Nyerere, Binaisa en de Soedanese president Nimeiry.
De relatie tussen Kenia en Tanzania was eind 1980 nog verslechterd door een incident. Op 22 dec. 1980 waren 22 Tanzanianen, betrokken bij een veediefstal in het nationale park Masai-Mara in Kenia nabij de grens met Tanzania, door de Keniase politie doodgeschoten. De Tanzaniaanse regering bevestigde op 28 dec. 1980 dat de 22 Tanzaniaanse burgers uit het grensgebied waren en zij veroordeelde de veediefstal in krachtige bewoordingen, maar zij ontkende dat onder de 22 doden leden van de Tanzaniaanse strijdkrachten of militie waren zoals in de Keniase pers was bericht.

Keniase en Tanzaniaanse delegaties, geleid door de resp. ministers van binnenlandse zaken Charles Njonjo en Muhiddin Kimario, kwamen op 11 febr. 1981 te Nairobi (Kenia) bijeen om over veiligheidsmaatregelen aan de grens te spreken. Zij werden het eens over beter overleg en nauwere samenwerking om een eind te maken aan veediefstallen, smokkel en overvallen op toeristen langs de gemeenschappelijke grens.
Op 24 febr. bespraken ministers van Kenia, Oeganda en Tanzania in de Oegandese hoofdstad Kampala de kwestie van de verdeling van de activa en passiva van de voormalige EAC.

Nadat een voor 6 maart 1981 aangekondigde topconferentie van de staatshoofden van Kenia, Oeganda en Tanzania alsmede van Boeroendi, Rwanda en Zaire in Mwanza (Tanzania) op verzoek van de Keniase president Moi was uitgesteld, volgde op 13 maart 1981 te Dar-es-Salaam (Tanzania) een bijeenkomst waaraan werd deelgenomen door de presidenten Bagaza (Boeroendi), Habiyarimana (Rwanda), Nyerere (Tanzania) en Obote (Oeganda) alsmede door vice-president Mwai Kibaki van Kenia en premier Nguza Karl I Bond van Zaire, met als doel het herstel van de samenwerking tussen deze landen zoals die vóór de machtsovername door Amin in Oeganda (jan. 1971) had bestaan.
Op 18 mei kwamen de presidenten van Tanzania, Boeroendi, Rwanda en Oeganda in Boejoemboera (Boeroendi) bijeen om te spreken over samenwerking op het gebied van transport en handel. Op 19 mei werd bekendgemaakt dat Oeganda zich had aangesloten bij de Organisatie voor het beheer en de ontwikkeling van het stroomgebied van de rivier de Kagera, dat zich over alle vier landen uitstrekt.

Op 8 juni 1981 werd in de Zairese hoofdstad Kinsjasa een driedaagse topconferentie van de presidenten Moboetoe (Zaire), Nimeiry (Soedan) en Obote (Oeganda) besloten met de publikatie van een communiqué, waarin de drie staatshoofden toezegden op hun grondgebied geen activiteiten te tolereren die tegen een van de andere landen was gericht. Zij kondigden tevens de vorming van veiligheidscommissies op ministersniveau aan, welke zich zouden bezighouden met het vluchtelingenprobleem alsook smokkel en stroperij, aldus radio-Oeganda.

Op 24 juli volgde in Nairobi (Kenia) een topconferentie van de staatshoofden van Kenia, Oeganda en Tanzania (Moi, Obote en Nyerere), die elkaar daar ook reeds tijdens de 18de topconferentie van de OAE (24-28 juni 1981) hadden getroffen.
Na afloop van het diverse uren durende overleg werd een communiqué uitgegeven, waarin stond dat de drie staatshoofden bilaterale, sub-regionale en wereldzaken hadden besproken en dat zij waren overeengekomen dergelijke bijeenkomsten in een geest van goede nabuurschap te houden om een subregionale dialoog te bevorderen. De eerstvolgende bijeenkomst zou in Tanzania op een nader te bepalen tijdstip plaatsvinden. Het communiqué maakte echter geen melding van specifiek Oostafrikaanse problemen zoals de gesloten grens tussen Kenia en Tanzania of de verdeling van de activa en passiva van de voormalige EAC.

Bij besprekingen tussen ministers van Kenia, Oeganda en Tanzania te Nairobi in begin augustus werd, naar de Zwitserse bemiddelaar Umbricht op 7 aug. meedeelde, „een doorbraak" bereikt. De vertegenwoordigers van de drie landen hadden op 6 aug. besloten in november te starten met officiële onderhandelingen over een formele en definitieve ontbinding van de vroegere gemeenschap. Zij hadden tevoren voorstellen van Umbricht over de grondslag van de onderhandelingen aanvaard, die hij vóór november nader zou preciseren.
Het vermogen van de EAC bedroeg volgens Umbricht „meer dan één miljard dollar"; de schulden – geraamd op $ 400 mln – bedroegen minder dan 50% van dit bedrag. In 1980 had Umbricht de volgende verdeling van het EAC-vermogen voorgesteld: Kenia 51%, Tanzania 35% en Oeganda 14%. Ter compensatie voor hun groter aandeel in het vroegere EAC-bezit zouden Kenia en Tanzania aan Oeganda $ 100 mln moeten betalen. Umbricht meende dat de onderhandelingen binnen drie maanden konden worden voltooid. (*DPA/Reuter* 7-8-1981). Omdat van de aanbevelingen van Umbricht geen details werden gepubliceerd, verschenen er in de pers uiteenlopende berichten. Zo zou Umbricht volgens *The Times* (15-12-1981) de volgende verdeling van het EAC-vermogen hebben aanbevolen: Kenia 44%, Tanzania 34% en Oeganda 22% van de netto passiva.
Op 14 dec. kwamen ministers van Kenia, Tanzania en Oeganda in Aroesha (Tanzania) bijeen om het langdurige proces van de ontmanteling van de EAC te voltooien door een gedetailleerd akkoord over de toewijzing van de roerende activa en het consolideren van uitstaande leningen. Maar een akkoord werd kennelijk niet bereikt en de twist over de verdeling van de bezittingen van de oude gemeenschap duurde voort. *(The Times, Financial Times, NZZ, FAZ, Le Monde)*

VRIJHANDELSZONE VOOR OOSTELIJK EN ZUIDELIJK AFRIKA

Op 21 dec. 1981 ondertekenden negen staten uit oostelijk en zuidelijk Afrika in Loesaka (Zambia) een akkoord over een beperkte vrijhandelszone (Preferential Trade Area, PTA).
President Kaoenda van Zambia had 18 Oost- en Zuidafrikaanse staten uitgenodigd het sinds maart 1978 in het kader van de ECA (Economic Commission for Africa) – een VN-instantie – voorbereide akkoord te ondertekenen. Maar van die achttien staten, die nog tijdens voorbereidend overleg in oktober 1981 in Ethiopië beloofden deel te nemen, ondertekenden slechts negen het PTA-akkoord: de Comoren, Djibouti, Ethiopië, Kenia, Malawi, Mauritius, Oeganda, Somalia en Zambia. Vijf andere staten waren wel vertegenwoordigd, maar tekenden het akkoord (nog) niet: Angola, Botswana, Lesotho, Swaziland en Zimbabwe. Vier staten lieten verstek gaan: Madagascar, Mozambique, de Seychellen en Tanzania.

Botswana, Lesotho en Swaziland wilden wegens hun douane-unie met Zuid-Afrika nog niet ondertekenen. Angola en Mozambique gaven geen reden op voor hun afzijdigheid. Zimbabwe achtte zichzelf nog te jeugdig.

Een vertegenwoordiger van president Julius Nyerere zei op 19 dec. dat Tanzania het vrijhandelsakkoord niet zou ondertekenen, „omdat de gevolgen van het akkoord voor Tanzania's bestaande verplichtingen (....) onvoldoende zijn bestudeerd". Tanzaniaanse regeringsfunctionarissen voegden daar later aan toe dat het land zich met de ondertekening van het akkoord zou

verplichten de (sinds 1977 gesloten) grens met Kenia weer te openen.

Het PTA-akkoord voorziet overeenkomstig het actieplan van Lagos van de OAE (29 april 1980) in een bevordering van de regionale binnenhandel door faciliteiten bij clearing, doorvoer en transport, de afbraak van douane- en andere handelsbarrières voor een beperkt aantal goederen alsmede de regeling van betalingsbalansproblemen.
Het akkoord treedt in werking, zodra het door minstens zeven staten is geratificeerd.
Hoewel door het afhaken van negen staten slechts een schim van de beoogde vrijhandelszone overbleef, aldus *NRC/H'blad* (22-12-1981), blijft vrijwel iedereen op het Afrikaanse continent overtuigd van het nut van economische samenwerking als middel om aan stagnatie en onderontwikkeling te ontsnappen.
NRC/H'blad voegde hieraan toe:

„...Zo verzekerde secrataris-generaal Edem Kodjo van de Organisatie van Afrikaanse eenheid onlangs: „Afrika bezit achttien van de 25 armste landen ter wereld en is het continent van de armoede. Tegelijkertijd is het continent rijk gezegend met hulpbronnen. Dat Afrika deze mogelijkheden niet uitbuit komt door gebrek aan organisatie, gebrek aan methodiek en gebrek aan gemeenschappelijke aanpak."
Daar is nog wel wat aan toe te voegen, zoals het gebrek aan politieke wil van Afrikaanse staten om zich terwille van grotere samenwerking aan te passen, compromissen te sluiten en ideologische tegenstellingen te overbruggen.
Een complicerende factor is dat de opbouw van veel Afrikaanse economieën zodanig is dat het vaak gemakkelijker valt te wedijveren dan samen te werken. Wat natuurlijk te maken heeft met het feit dat Afrikaanse landen in meerderheid slechts agrarische produkten en minerale grondstoffen voortbrengen, die zij bij voorkeur ruilen tegen industriële produkten uit het rijke Westen. En dat werkt weer een bestendiging en versterking in de hand van de „noordwaarts" gerichte oriëntatie van Afrika's buitenlandse handel. Het Inter-Afrikaanse handelsverkeer bedraagt dan ook slechts 5% van de totale Afrikaanse handel.
Ook op het terrein van de communicatie domineert de Noord-Zuidrelatie. Veel Afrikaanse landen hebben geen telefonische- of telexverbindingen met hun directe buurlanden en de communicatie loopt dan meestal via Europa. Zelfs de vliegverbindingen tussen sommige Westafrikaanse hoofdsteden lopen via Europa (...) Het grote ideaal blijft niettemin de vorming van een continentale Afrikaanse Economische Gemeenschap naar het voorbeeld van de Europese Gemeenschap. De Afrikaanse leiders besloten al in 1973 in Abidjan, in 1976 in Kinsjasa, en in 1979 in Monrovia tot de vorming van zo'n Gemeenschap. Maar vervolgens gebeurde er niets.

Eind april 1980 kwamen de leiders weer bijeen voor een economische topconferentie in Lagos. Dit keer, volgens gastheer-president Shagari van Nigeria, niet om resoluties aan te nemen maar om een concreet actieplan uit te werken dat het continent uit de vicieuze cirkel van armoede moet verlossen.
Er kwam inderdaad zo'n plan. De Afrikaanse landen zouden binnen vijf jaar „subregionale" vrijhandelszones vormen en binnen tien jaar „regionale" vrijhandelszones. Tegelijkertijd dient de economische samenwerking sterk te worden uitgebreid, zodat in het jaar 2000 een echte Afrikaanse Economische Gemeenschap het licht zal zien. Het gisteren (21 dec. 1981) in Lusaka beklonken Vrijhandelsakkoord in oostelijk en zuidelijk Afrika is een uitvloeisel van dit „actieplan van Lagos".
Maar de levensvatbaarheid van deze nieuwe zone blijft door het geringe aantal ondertekenaars vooralsnog gering. Door Tanzania's afzijdigheid blijft het noordelijke deel van de beoogde vrijhandelszone effectief gescheiden van het zuiden, terwijl van het geschatte jaarbudget van de zone (100 miljoen dollar) nu minstens de helft niet op tafel zal komen..."

PROTOCOL I.Z. MILITAIRE SAMENWERKING IN WEST-AFRIKA

Dertien van de 16 lidstaten van de Economische Gemeenschap van Westafrikaanse staten (ECOWAS of CEDEAO) hebben aan het slot van hun zesde topconferentie, die van 27-30 mei 1981 in Freetown (Sierra Leone) werd gehouden, een protocol over een gemeenschappelijke defensiepolitiek geparafeerd. Volgens dit protocol moet elke lidstaat een contingent van zijn leger beschikbaar stellen voor gemeenschappelijke defensietaken en manœuvres.
Een defensieraad, bestaande uit de staatshoofden, moet over het inzetten van deze ECOWAS-troepen in geval van een militaire bedreiging van een lidstaat beslissen. Bij conflicten tussen ECOWAS-staten onderling kan de eenheid als vredesmacht worden ingezet.

Een soortgelijk akkoord was reeds tijdens de vierde topconferentie eind 1979 door Senegal en Togo voorgesteld, als aanvulling op het reeds bestaande ECOWAS-non-agressiepact, maar tijdens de topconferentie in 1980 werd geen akkoord bereikt wegens het verzet van Mali, Benin, de Kaapverdische eilanden en Guinee-Bissau, die vreesden te kunnen worden verplicht tot het verlenen van hulp aan niet-socialistische, nauw met Frankrijk verbonden staten. Waarnemers meenden dat een ratificatie van het protocol de aanwezigheid van Franse militairen in Senegal en Ivoorkust (samen ca. 2000 man) en andere ECOWAS-staten zou kunnen beëindigen; volgens een clausule in het protocol moeten alle defensieverdragen met niet-ECOWAS-landen worden verbroken.
Het protocol werd geparafeerd door Benin, Gambia, Ghana, Guinee, Ivoorkust, Liberia, Mauretanië, Niger, Nigeria, Opper-Volta, Senegal, Sierra Leone en Togo. Guinee-Bissau, de Kaapverdische eilanden en Mali parafeerden het protocol nog niet. Het moet door minstens zeven staten worden geratificeerd om van kracht te kunnen worden. *(NZZ, IAF)*

(Vor. ber. pag. 573/2-1978)

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

COMOREN. Op 25 jan. ontbond president Ahmed Abdallah per decreet de regering van premier Salem Ben Ali en de federale vergadering (parlement), waarvan de leden in dec. 1978 voor 5 jaar waren gekozen. In een toespraak tijdens het voorafgaande weekend had het staatshoofd sommige leiders van het land beschuldigd van „incompetentie en corruptie"; ook had hij aangekondigd de regering te reorganiseren om „zijn politiek een nieuwe impuls te geven". Parlementsverkiezingen werden aangekondigd voor de periode tussen 24 febr. en 6 maart.
Op 8 febr. benoemde de president de minister van buitenlandse zaken en samenwerking in de ontbonden regering, Ali Mroudjae, tot premier. Deze maakte op 15 febr. de samenstelling van zijn nieuwe kabinet bekend, dat uit zes ministers en drie staatssecretarissen bestaat:
Ministers: buitenlandse zaken – Said Kafe (voorheen financiën, economie en planning); uitrusting, milieu en stadsontwikkeling – Mohammed Moumine; justitie – Mohammed Said Turqui; landbouw, industrie en nijverheid – Mohammed Chaher Ben Sai Massoundé; economie en financiën – Ali Nassor; en onderwijs – Ahmed Ali Mohammed. Staatssecretarissen in het bureau van de premier: Antoy Abdou (transport en toerisme), Yahaya Djamadar (openbare diensten) en Abdillah Mbae (PTT). (Le Monde)

(Vor. ber. pag. 768/1-1980)

MALAWI. Op 5 jan. reorganiseerde president Hastings Kamuzu Banda zijn kabinet. Terwijl 5 ministers vertrokken, werden er slechts drie nieuwe benoemd, waardoor het totaal aantal kabinetsleden daalde tot 13. Banda zelf behield de portefeuilles van buitenlandse zaken, landbouw, justitie en bevoorrading. De secretaris-generaal van de regerende Congress Party, Bakili Muluzu, werd van zijn ambt ontheven en benoemd tot minister van transport en verbindingen. Dick Matenje, tot dusver minister van cultuur en onderwijs, werd de nieuwe secretaris-generaal. (AP)

(Vor. ber. pag. 208/2-1981)

NIGERIA. Op 14 febr. werd namens president Shehu Shagari een reorganisatie van het kabinet bekendgemaakt. Twee ministers verlieten de regering: Isaac Shaahu (verbindingen) en Iya Abubakar (binnenlandse zaken); zij werden vervangen door resp. Audu Ogbeh en Alhaji Ali Baba (oud-staatsminister van financiën).
Voorts kregen 13 regeringsleden een andere portefeuille. Zo werd Alhaji Adamu Ciroma (voorheen industrie) nu minister van landbouw i.p.v. Alhaji Ibrahim Gusau die de portefeuille van industrie kreeg. Malam Garba Wushishi, tot dusver staatsminister van transport, werd benoemd tot minister van voorlichting, een nieuwe post. De voormalige staatsminister Alhaji Iro Dan-Musa werd minister voor het gebied van de federale hoofdstad; tot zijn taak behoort de bouw van de nieuwe hoofdstad te Abuja.

(Vor. ber. pag. 542/2/3-1981)

SAO-TOMÉ en PRINCIPE. President en regeringsleider Manuel Pinto da Costa heeft volgens een bericht van het Angolese persbureau ANGOP (2-1) de portefeuille van defensie en nationale veiligheid overgenomen van kolonel Daniel Lima dos Santos Daio, die zijn plaats in het kabinet verloor. Tevens werd Joaquim Rafaël Branco benoemd tot minister van onderwijs i.p.v. mevr. Maria do Nascimento da Graça Amorim, die deze post combineerde met die van buitenlandse zaken. (Reuter)

(Vor. ber. pag. 94/1-1980)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

VERKIEZINGEN IN GUATEMALA

Op 7 maart konden 2,3 mln kiesgerechtigde inwoners van het 7 mln inwoners tellende Guatemala naar de stembus gaan om een nieuwe president, een vice-president, 66 parlementsleden en nieuwe burgemeesters te kiezen.
Er waren vier kandidaten voor het presidentschap, waaronder 1 militair en 3 burgers:

- Generaal Angel Anibal Guevara Rodriguez, voor het rechtse Frente Democrático Popular (FDP): een coalitie van de twee regeringspartijen Partido Revolucionario (PR), Partido Institucional Democrático (PID) en een kleine nieuwe partij, het Frente de Unidad Nacional (FUN). Guevara Rodriguez was tot augustus 1981 minister van defensie. Het regeringsprogramma van het FDP is een combinatie van „sociale hervormingen" en een anti-guerrilla-offensief door het leger.
- Mario Sandoval Alarcón voor de ultra-rechtse Movimiento de Liberación Nacional (MLN), Beweging van de Nationale Bevrijding. Hij is ex-voorzitter van het Congres. De MLN hielp in 1954 mee aan de omverwerping van het bewind van de hervormingsgezinde president Jacobo Arbenz Guzmán. De partij noemt zichzelf de „partij van het georganiseerde geweld".
- Alejandro Maldonado Aguirre voor de liberalen van de Partido Nacional Renovador en de christen-democraten. Deze coalitie had zich bij het in 1978 gelegaliseerde sociaal-democratische Frente Unido de la Revolución (FUR) willen aansluiten. Maldonado Aguirre was de minst rechtse van de vier kandidaten. Hij was minister onder generaal Carlos Arana Osorio, die aan het eind van de jaren zestig de guerrillastrijders decimeerde, president en multimiljonair werd. Volgens opiniepeilingen zou Maldonado Aguirre 38% van de stemmen behalen.
- Gustavo Anzueto Vielman voor de conservatieve partij Central Auténtica Nacionalista (CAN), de partij van generaal Carlos Arana Osorio.

Er waren geen linkse kandidaten bij de verkiezingen. Eén van de redenen dat de linkse partijen niet aan de verkiezingen deelnamen was dat naar hun zeggen eventuele kandidaten door aanhangers van de rechtse regering zouden worden vermoord.

Definitieve uitslagen: generaal Guevara Rodriguez nieuwe president

De verkiezingsuitslagen, zoals die door verschillende kranten werden gegeven, waren als volgt:

	Le Monde (12-3)	
Guevara Rodriguez	379.071	(35%)
Sandoval Alarcón	275.458	(26%)
Maldonado Aguirre	221.818	(21%)
Anzueto Vielman	99.046	(9%)

	NZZ (13-3)	
Guevara Rodriguez	379.051	(39%)
Sandoval Alarcón	275.487	(28%)
Maldonado Aguirre	221.810	(23%)
Anzueto Vielman	99.047	(10%)

Volgens *Le Monde* bedroeg het aantal niet geldige en blanco stembiljetten 101.214; van de kiesgerechtigden zou 45% hebben gestemd i.e. 1.062.351. Ook *Trouw* (11-3) meldde dat in totaal 1.062.000 mensen op 7 maart naar de stembus waren gegaan.
De *NZZ* berichtte dat 103.997 van de 1.079.392 uitgebrachte stemmen ongeldig waren en dat 45,93% van de 2,35 mln kiesgerechtigden had gestemd.
De *International Herald Tribune* (15-3) meldde dat toen het Congres op 13 maart de president moest kiezen (dit was noodzakelijk, omdat geen van de kandidaten een duidelijke meerderheid had behaald) het generaal Guevara Rodriguez uitriep tot winnaar op basis van een voorsprong van 103.575 stemmen op Sandoval Alarcón.
De *Herald* verklaarde dat volgens de officiële uitslagen zoals die op 13 maart door het Congres werden goedgekeurd de generaal 35% van de stemmen behaalde, Sandoval Alarcón 25%, Maldonna Aguirre 20% en Anzueto Vielman 9%. Van de 1 mln stemmers had 90% blanco gestemd.
Het Congres koos met 39 tegen 13 stemmen generaal Angel Anibal Guevara Rodriguez tot nieuwe president voor een termijn van 4 jaar. Hij zal op 1 juli president Lucas García opvolgen.
De bewering dat de verkiezingsuitslag was vervalst wees het Congres van de hand.

Generaal Angel Anibal Guevara Rodriguez

Verkiezingsfraude

Acht uur na de sluiting van de stembureaus riep de kandidaat van het leger, generaal Guevara Rodriguez, zich op 8 maart uit tot nieuwe president van Guatemala.
Enige uren later beschuldigden de drie andere presidentskandidaten, die aan de verkiezingen deelnamen, generaal Guevara echter van fraude. Zij eisten annulering van de verkiezingsresultaten en het uitschrijven van nieuwe verkiezingen.

Er zouden mensen die allang overleden zijn ten gunste van de legerkandidaat gestemd hebben. Ook zou er in dorpen, die door de bewoners uit angst voor repressie verlaten zijn, massaal zijn gestemd. Zelfs geheel platgebrande dorpen zouden volgens de officiële resultaten hebben gestemd.
In een stembureau zouden op zondag 4576 personen hebben gestemd. Hetgeen betekende dat in dat stembureau gedurende meer dan drie dagen één kiezer per minuut zijn stem gedeponeerd zou hebben. Verder zouden de eindresultaten van verschillende stembureaus niet overeenkomen met de door de regering op de televisie gepresenteerde cijfers.
De onder controle van het leger staande nationale telefoonmaatschappij „Guatel" zou de telefoonverbindingen van de oppositiepartijen hebben onderbroken waardoor deze zich tijdens de telling van de stemmen niet met hun vertegenwoordigers op het platteland in verbinding konden stellen om de officiële cijfers te controleren.
In verscheidene provincies waar de oppositiepartijen de meerderheid zouden hebben gehaald zouden gewapende mannen onder de ogen van de niet ingrijpende soldaten de stembussen hebben geroofd.
In andere provincies zouden zwaar bewapende mannen de kiezers onder druk hebben gezet om op de kandidaat van het leger te stemmen. En tot slot zouden in vele plaatsen de vertegenwoordigers van de oppositiepartijen onder bedreiging van tevoren gemaakte uitslagenlijsten hebben moeten ondertekenen die niet overeenkwamen met de werkelijke resultaten.

Kranten in Guatemala, Mexico en Honduras hadden op 6 maart al een advertentie opgenomen waarin de verkiezingen in Guatemala werden veroordeeld. De advertentie was geplaatst op verzoek van de linkse verzetsstrijders die Alvaro Contreras Velez, de uitgever van de grootste Guatemalteekse krant, *La Prensa Libre*, hadden ontvoerd.
Ook kranten in de Verenigde Staten – de *Los Angeles Times* en de *Miami He-*

Weekblad 51ste jaargang No. 2630, pag. 32975-32990

Mario Sandoval Alarcón

rald – en in El Salvador en Panama gingen ermee akkoord de verklaring als advertentie te plaatsen. In het manifest werden de nationale verkiezingen van 7 maart omschreven als een „farce" en werden de kiezers opgeroepen de verkiezingen te „saboteren en te boycotten".
Tijdens het tellen van de stemmen hadden de partijen van Sandoval Alarcón en Maldonado Aguirre hun vertegenwoordigers teruggetrokken uit de nationale kiescommissie die toezicht moest houden op het verloop van de verkiezingen, uit protest tegen wat zij noemden „de duidelijke manipulatie van de stemmen ten gunste van de regering". Maldonado Aguirre zei tegen verslaggevers: „Waarom moeten we nog steeds wachten op de resultaten van de centraal gelegen steden terwijl de resultaten uit verafgelegen dorpen al uren geleden zijn binnengekomen?".

Oppositie eist nieuwe verkiezingen

In de nacht van 8-9 maart eisten Sandoval Alarcón en Maldonado Aguirre in een gezamenlijke persconferentie de annulering van de verkiezingsresultaten en het uitschrijven van nieuwe verkiezingen binnen zestig dagen. Een uitzonderlijke coalitie, omdat de partijen van beide kandidaten elkaar tijdens de verkiezingsstrijd van fascistische en communistische sympathieën beschuldigden. Later sloot ook de partij van Anzueto Vielman zich bij dé eisen aan.
Aanvankelijk beschuldigden de oppositiepartijen corrupte ambtenaren van de verkiezingsfraude. Zij zouden achter de rug van het leger om de belofte van president Lucas Garcia „dat de verkiezingen eerlijk zullen zijn", gebroken hebben. Dit in de hoop dat zij door het leger buitenschot te laten de president voldoende speelruimte zouden geven om op hun eisen in te gaan zonder het in Guatemala bijzonder gevoelige prestige van het leger aan te tasten.
Een demonstratieve mars van de protesterende kandidaten door het centrum van de hoofdstad werd op 9 maart door de politie en het leger met traangasgranaten uit elkaar gedreven. De drie kandidaten, die arm in arm op weg waren naar het nationaal paleis om een petitie aan te bieden met de eis tot annulering van de verkiezingsresultaten, werden door de politie voor twee uur gearresteerd.
Gedurende een uur reden honderden politiemensen in burger door de straten van het centrum van Guatemalastad met de mitrailleurs uit de ramen van hun auto's om de mensen de huizen in te jagen en de binnenstad te ontruimen. Bij de schietpartijen vielen verschillende gewonden. Het overdreven gebruik van militair geweld vormde volgens de zich tegen het bedrog verzettende partijen een duidelijke aanwijzing dat het bewind geen verder verzet van de bevolking tegen de verkiezingsuitslag zal accepteren.
Zij hebben voor 15 maart opgeroepen tot een massale protestmars om nieuwe verkiezingen te eisen en wilden proberen de zakenwereld tot een langzaam-aan-actie over te halen, om op die manier een nationale staking te veroorzaken.
Bovendien verklaarden de oppositiepartijen dat zij weigerden zitting te nemen in het parlement of in de gemeentebesturen onder een regering van generaal Guevara Rodriguez.

Reactie VS

Op 9 maart sprak het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zijn bezorgdheid uit over de berichten van fraude.
Woordvoerder Dean Fischer benadrukte dat de Verenigde Staten groot belang hechtten aan het houden van vrije en eerlijke verkiezingen. „Wij dringen er bij de regering van Guatemala op aan snel op deze beschuldigingen van onregelmatigheden te antwoorden en er voor te zorgen dat de stemmen allemaal en nauwgezet worden geteld," zei Fischer.
Een mogelijke blokkade van de hoognodige militaire en economische hulp uit de Verenigde Staten is een van de redenen waarom de drie oppositiekandidaten voor het presidentschap in Guatemala tegen de fraude protesteren. Daarnaast, zo redeneerden zij, zou fraude aantonen dat de linkse guerrillastrijders gelijk hadden met hun uitspraak dat zij naar de wapens hebben gegrepen omdat andere vormen van sociale verandering niet meer mogelijk waren.
Gustavo Anzueto Vielman, de kandidaat van de conservatieve handelaren- en ondernemerspartij, had op 12 maart een ontmoeting met de Amerikaanse ambassadeur, Frederik Chapin, aan wie hij „bewijzen van fraude" heeft overgelegd.

De Groene Amsterdammer (3-3) schreef in een voorbeschouwing op de verkiezingen:

Dat verkiezingen weinig voorstellen in de meeste Middenamerikaanse landen is wel bekend. Het is al de vijfde maal dat er in Guatemala presidentsverkiezingen worden gehouden sinds de militairen daar in 1965 toestemming voor gaven. De eerste verkiezingen, in 1966 werden gewonnen door een burger, Méndez Montenegro, die gesteund werd door de VS. Onder zijn bewind maakten de Guatemalteekse militairen samen met de VS een einde aan de guerrilla, door inzetten van 3000 groene baretten en ten koste van duizenden mensenlevens.
Maar met de verkiezingen in Guatemala zitten de VS in hun maag. Sinds 1970 zijn in Guatemala steeds militairen president geweest. Zij zijn verantwoordelijk voor duizenden moorden en verdwijningen. Deze situatie leidde in 1977 tot een botsing met Carters mensenrechtenpolitiek: de militaire hulp aan Guatemala werd stopgezet.
Met de komst van Reagan in het Witte Huis is de spanning tussen beide regeringen minder geworden. Desondanks heeft de regering-Reagan tot nu toe vrijwel geen militaire hulp aan Guatemala gegeven, vanwege het internationale slechte imago van de Guatemalteekse regering. Reagan heeft ook hier een legitimatie nodig om de militaire hulp te kunnen hervatten. Daarom zouden de VS het liefst zien dat bij de komende verkiezingen een burger van de gematigde oppositie zou winnen. Het zou de VS de gelegenheid geven om de steeds sterker wordende guerrilla in Guatemala te bestrijden.

Alejandro Maldonado Aguirre

MALTA

ONTWIKKELINGEN SINDS JULI 1979. KABINETSWIJZIGING

Op 9 juli 1979 trad Joseph Abela af als minister van financiën, douane en investeringen. Hij werd opgevolgd door Joseph Cassar, wiens portefeuille justitie, grond, huisvesting en parlementaire zaken werd overgenomen door Joseph Brincat, plaatsvervangend leider van de regerende Arbeiderspartij.

OLIECONFLICT TUSSEN MALTA EN LIBIË

Medio 1980 ontstond een conflict met Libië, tot dan toe Malta's meest bevriende buurland, over de rechten van olie-exploratie op het continentaal plat tussen beide landen. Libië weigerde al jarenlang mee te werken aan de vaststelling van een demarcatielijn tussen de twee landen in de Middellandse zee, maar bond de socialistische regering van Mintoff aan zich door forse ontwikkelingshulp te verstrekken aan Malta en door de belofte de zaak voor te leggen aan het Internationale Hof van Justitie in Den Haag.
Deze belofte werd echter niet nagekomen en steeds luider klonk de stem van de christen-democratische oppositie dat Kadhafi Malta niet werkelijk wilde helpen, maar het landje nog afhankelijker van Libië wilde maken.
Een van de oorzaken van het conflict lag in het vertrek van de Britse strijdkrachten uit Malta in 1979 (pag. 540/1-1979). Hierdoor kreeg de regering met grote economische en financiële moeilijkheden te kampen. Plotseling was £ M 30 mln aan basishuur en indirecte opbrengsten weggevallen. Gezien het tekort van £ M 28.5 mln waarmee de begroting voor 1979 sloot, was het niet gelukt hiervoor voldoende compensatie te vinden. Onder de druk van deze omstandigheden en van de oppositie en de publieke opinie besloot de Maltese premier Dom Mintoff ten slotte proefboringen te laten verrichten in het Maltese deel van het continentaal plat, waar Libië echter aanspraak op maakte. Het ging hierbij om de Medina bank, 68 zeemijlen ten zuidoosten van Malta. Malta wilde door de exploitatie van de olie onder de Medina bank economisch onafhankelijk worden.
In juli 1980 verzocht Mintoff de Amerikaanse oliemaatschappij Texaco, die in 1974 van Malta de rechten had verkregen tot boren, door te gaan met de olieboringen. Deze waren in afwachtingen van een uitspraak van het Internationaal Gerechtshof tijdelijk opgeschort.
Half augustus werd het Saipem-II booreiland dat Texaco van de Italiaanse staatsoliemaatschappij ENI namens de Maltese regering had gehuurd lastig gevallen door een Libische onderzeeër.
Op 21 augustus kreeg de kapitein van het booreiland opdracht van een Libisch oorlogsschip om de olieboringen te staken. Deed hij dit niet, dan zouden verdere acties volgen. Op advies van de Italiaanse minister van buitenlandse zaken gaf de kapitein gehoor aan deze opdracht en stopte met de proefboringen onder toeziend oog van zowel Libische als Italiaanse marineschepen. De Italianen hielden een oogje in het zeil om zonodig het Italiaanse personeel te beschermen.
Op 26 augustus bracht Malta als reactie op de Libische acties zijn luchtmacht in staat van paraatheid. De dag daarop stuurde Malta „als een eerste stap" ongeveer 50 man militair personeel afkomstig uit Libië naar huis.
Op 30 augustus beschuldigde de Maltese regering Libië ervan de vrede in het Middellandse zeegebied in gevaar te brengen en zich op te stellen als een vijand. Wel zei de regering te hopen dat kolonel Moamar Kadhafi niet op de hoogte was geweest van wat er die week was voorgevallen.
Toen op 4 september de Veiligheidsraad van de VN op verzoek van Malta bijeenkwam om Libië's „illegale actie" te bespreken, zei Victor Gauci, de permanente vertegenwoordiger voor Malta bij de VN, dat Malta in november 1979 Libië er van op de hoogte had gebracht dat het zou doorgaan met de proefboringen en dat Libië daar geen bezwaar tegen had aangetekend.
Awad Burwin, de Libische afgevaardigde bij de VN, bestreed in een brief aan de Veiligheidsraad de Maltese beschuldiging dat Libië de vrede in gevaar had gebracht en noemde het conflict een bilaterale aangelegenheid. Verder verklaarde hij dat zijn land goede en vriendschappelijke relaties met Malta wilde onderhouden. Uiteindelijk werd de zitting verdaagd.
Op 7 september zei Mintoff in een toespraak dat als Malta kon doorgaan met de proefboringen, de klacht bij de Veiligheidsraad zou worden ingetrokken. Kurt Waldheim, secretaris-generaal van de VN, zei dat hij van plan was in oktober een bijzondere afgezant te sturen naar Malta en Libië om te bemiddelen in het conflict. Hoewel het Libische Algemene Volkscongres tijdens zijn zitting van 3-7 januari 1981 besloot de in 1976 met Malta gesloten overeenkomst om het conflict over het olieveld voor te leggen aan het Internationale Hof van Justitie, te bekrachtigen, stelde Libië later die maand een „nieuwe voorwaarde" voor de bekrachtiging. Deze voorwaarde, die voor Malta onaanvaardbaar was, hield in dat er geen boringen zouden plaatsvinden in het betwiste gebied totdat het Hof een uitspraak had gedaan.
In de maanden die volgden (waarin van half februari tot 1 april Libië alle im-

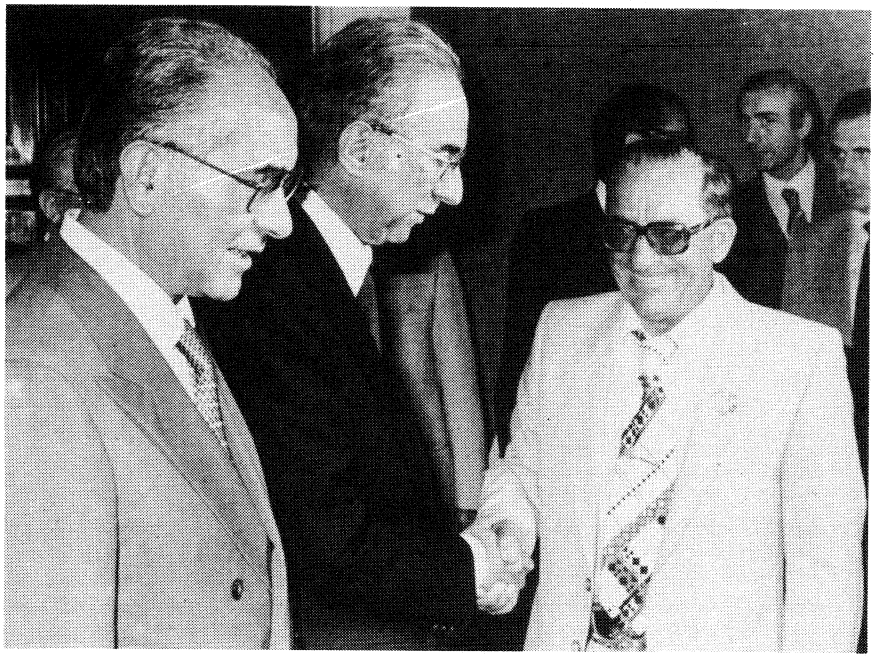

Premier Dom Mintoff begroet de Italiaanse premier Cossiga. Links op de foto: Emilio Colombo, de Italiaanse minister van buitenlandse zaken. Mintoff was naar Rome gekomen om te praten over mogelijke Italiaanse hulp bij het Maltees-Libische olieconflict.

port uit Malta verbood) beschuldigden beide landen elkaar over en weer een oplossing van het geschil in de weg te staan.
In juni verklaarde Libië in een brief aan de secretaris-generaal van de VN dat het had geprobeerd te komen tot een ratificatie, maar dat Malta een andere formulering van het document had geëist.
Eind juni beschuldigde Malta, in een soortgelijke brief aan de secretaris-generaal van de VN, Libië van „nieuwe uitvluchten" waardoor het land het nakomen van zijn verplichtingen op de lange baan schoof.
Eind juli vroeg Malta om een bijeenkomst van de Veiligheidsraad van de VN om op die manier te bewerkstelligen dat het conflict werd voorgelegd aan het Internationale Hof van justitie.

ITALIAANS-MALTEES VERDRAG

Op 15 september 1980 sloten Malta en Italië in La Valetta, de hoofdstad van Malta, en Rome een overeenkomst voor economische, technische en militaire samenwerking. Op 8 september was Italië al met een voorstel hiervoor gekomen na een verzoek van Mintoff. De Italiaanse ministerraad ging op 19 september akkoord.
De overeenkomst hield in dat Malta neutraal zou blijven, geen vreemde troepen of bases op het eiland zou toestaan en geen Amerikaanse of Russische oorlogsschepen zou toelaten tot zijn havens.
Italië verplichtte zich die neutraliteit eventueel militair te verdedigen. Verder zou het Malta diplomatiek ondersteunen. Daarnaast stond in het verdrag dat beide landen zouden streven naar soortgelijke verdragen tussen Malta en andere Europese landen.
Op 20 september verklaarde de Maltese premier dat Italië volgens het verdrag $ 60 mln aan economische hulp zou geven voor 1979-1983, verder een lening van $ 15 mln alsmede een jaarlijkse bijdrage van $ 4 mln voor samenwerkingsprojecten in die vijf jaar. Deze cijfers werden bevestigd door een woordvoerder van het Italiaanse ministerie van buitenlandse zaken.

In december 1976 had Italië van de lidstaten van de EEG een mandaat gekregen om naar een verdrag toe te werken dat Malta's neutraliteit garandeerde. Het nu bereikte verdrag was het resultaat van gesprekken tussen Italiaanse en Maltese functionarissen en van een bezoek van Dom Mintoff aan Rome op 3-4 september. Italië had bij de totstandkoming van het verdrag nauw overleg gepleegd met zijn NAVO-partners.

Op 10 maart 1981 bekrachtigde het Italiaanse Huis van Afgevaardigden het verdrag. De Senaat deed hetzelfde op 10 april.

Intussen had Malta op 26 januari 1981 een overeenkomst met de Sowjet-Unie gesloten, waardoor niet-militaire Russische schepen olie konden bunkeren op Malta. De Russen konden daarbij beschikken over bijna de helft van de aanwezige olieopslagplaatsen. De Italianen konden van de resterende olietanks gebruik maken.
In de jaren vijftig had de NAVO een heel complex ondergrondse tanks laten aanleggen, die de laatste 10 jaar echter weinig waren gebruikt. Toen de Britse troepen zich in maart 1979 hadden teruggetrokken waren de olietanks vrijgekomen.
Na afsluiting van het verdrag was men in NAVO-kringen bezorgd over wat er met de olie gebeurde als die eenmaal door niet-militaire schepen uit de Maltese opslagtanks was weggehaald. Men vreesde dat die gebruikt zou worden voor de bevoorrading van Russische oorlogsschepen.
Premier Mintoff verklaarde echter dat wat buiten de Maltese territoriale wateren gebeurde geen zaak van de regering was.

De Sowjet-Unie, Frankrijk en Algerije ondersteunen de Maltese neutraliteit

Bij een bezoek van een Sowjet-delegatie (6-9 okt. 1981) aan Malta ondersteunden de Russen de Maltese neutraliteit. Zij „erkenden, respecteerden en steunden ... de status van de Republiek Malta als een neutrale staat, die een politiek van niet-gebondenheid nastreefde". Verder zeiden zij te hopen dat Malta daarbij een brede internationale steun zou ontvangen.
Tevens werd een overeenkomst getekend met als doel de „vriendschappelijke betrekkingen en samenwerking op het gebied van de politiek, de handel, de economie en de cultuur" te ontwikkelen.

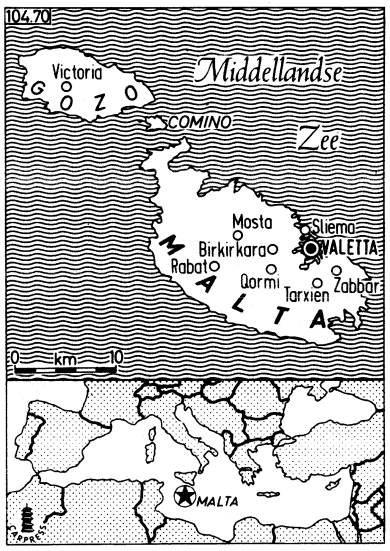

Later die maand werd een Sowjet-ambassadeur benoemd en in december werd net voordat de verkiezingen plaatsvonden in La Valetta een ambassade geopend.
Ook president Mitterrand van Frankrijk en president Chadli Bendjedid van Algerije kwamen tijdens gesprekken in Algiers (30 nov.-1 dec.) overeen de neutraliteit van Malta te garanderen en te ondersteunen.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Hoewel de regerende Arbeiderspartij (MLP), die onder leiding stond van premier Dom Mintoff, bij de op 12 december 1981 gehouden verkiezingen minder stemmen behaalde dan de oppositionele Nationalistische Partij, die onder leiding stond van Edward Fenech Adami, behield zij toch haar 34 zetels in het 65 zetels tellende Huis van Afgevaardigden.
Op 17 december deelde de kiescommissie de definitieve uitslagen aan president Buttigieg mee:

	stemmen 1981	percentage 1981	percentage 1976	zetels 1981	zetels 1976
Arbeiderspartij	109.990	49.1	51.2	34	34
Nationalisten	114.132	50.9	48.8	31	31

De opkomst was 94,6%. Het aantal kiesgerechtigden bedroeg 238.378.

Malta kent dertien kiesdictricten, die ieder vijf parlementsleden aanwijzen. Men stemt op personen en mag ook een tweede, derde enz. voorkeur aanwijzen. Politici mogen zich in maximaal twee kiesdistricten kandidaat stellen. Volgens de wet worden de grenzen van de districten vastgesteld door een commissie, benoemd door de regering. Wijzigingsvoorstellen worden weliswaar in het parlement besproken, maar de commissie heeft het laatste woord. De Nationalisten hadden herhaaldelijk geprotesteerd tegen zowel de eenzijdige samenstelling van de commissie als de recente vaststelling van de districten.
In 1976 veroverde de MLP in één district vier zetels, in zes districten drie zetels en in zes districten twee zetels. De Nationalisten kregen dus in één district één zetel, in zes districten twee zetels en in zes districten drie zetels. Volgens de Nationalisten zijn de stembiljetten van de vorige verkiezing straat voor straat bestudeerd en ergens in het buitenland in een computer gestopt. Door een slimme hergroepering van een paar wijken werd ervoor gezorgd dat de Nationalisten in een paar sleuteldistricten hun kansen op een tweede, derde of zelfs vierde zetel teniet zagen gaan, zodat ondanks een verlies van 3,2% ten opzichte van 1976 de MLP haar zetelaantal kon behouden. Mathematici hebben uitgerekend dat met deze samenstelling van de kiesdistricten de MLP aan 47% van de stemmen genoeg zou hebben voor 33 zetels (één zetel

meerderheid). Nu kreeg ze 34 zetels met 49% van de stemmen. Het is frappant dat de 34 Labourparlementariërs gemiddeld 3235 stemmen nodig hadden voor hun zetel, de 31 christen-democraten daarentegen 3681 stemmen! Reeds vóór de verkiezingen sprak Fenech Adami van gerrymandering (het op een oneerlijke wijze manipuleren met de grenzen van kiesdistricten om daarmee bij de verkiezingen een onevenredig resultaat voor een bepaalde partij te verkrijgen). Zijn hoop dat de „swing" ten gunste van zijn partij groot genoeg zou zijn om het gesjoemel met de districten teniet te doen kwam dus niet uit. De media hadden volgens Adami hierin een belangrijk aandeel gehad.
Vanaf hun „nationalisatie" in 1975 hadden de Maltese radio en televisie min of meer openlijk propaganda gemaakt voor het regime. De Nationalisten hadden op hun gebouw in La Valetta een „lichtkrant" laten installeren om enig tegenwicht te bieden. De regering sloot echter spoedig de elektriciteit af. Hierop begonnen de christen-democraten met eigen radio- en televisieuitzendingen vanaf Sicilië. Als antwoord hierop werd de MLP-propaganda in de Maltese media tot ongekende hoogte opgevoerd, terwijl met inderhaast geïmporteerde apparatuur de televisieuitzendingen vanaf Sicilië effectief werden gestoord.

Verkiezingscampagne

Het verkiezingsprogramma van de Malta Labour Party beloofde voortzetting van het huidige beleid. Het Nationalistische programma heette „Rijp voor verandering" en beloofde „terugkeer naar de democratie". Er moest een regering van „dialoog" komen in een moderne democratie. Malta hoorde van oudsher bij West-Europa en diende zich bij de EG aan te sluiten.
De verkiezingscampagne was ongemeen fel, zelfs voor Maltese begrippen. De campagne van de MLP richtte zich vooral tegen de persoon van Fenech Adami, vooral nadat de laatste in een televisiedebat met Mintoff goed overeind was gebleven. Omdat Fenech konijn betekent werden er nogal eens worteltjes naar de Nationalisten gegooid. Mintoff hamerde erop dat aansluiting bij de EG zou leiden tot invoering van BTW en tot een forse verhoging van de kosten van levensonderhoud. De Nationalisten wezen erop dat ze door middel van onderhandelingen veel voordeel konden behalen bij aansluiting bij de EG. Malta zou er alleen maar beter van worden en anders in een uitzonderingspositie komen te verkeren vergeleken met Italië, Griekenland, Spanje en Portugal. De BTW zou gemakkelijk gecompenseerd kunnen worden door afschaffing van een aantal forse invoerrechten.
De Nationalisten ontkenden beschuldigingen van Libische financiële steun voor hun verkiezingscampagne. Ze waren niet erg gelukkig met een bericht in de *Figaro* dat Kadhafi nu in de Nationalisten geïnteresseerd was en hen omgedoopt had tot „socialisten".

Het werd de weinige Europese media die de verkiezingen wilden verslaan, niet gemakkelijk gemaakt. Een Westduitse televisieploeg van de ARD werd eind november uitgewezen, omdat men in het verleden kritiek had geuit op het functioneren van de democratie in Malta. Correspondenten van de *BBC* en de Londense *Times* werd om dezelfde reden de toegang tot Malta ontzegd. (Sinds maart 1981 mocht *The Times* op Malta niet meer worden verspreid vanwege een z.g. onevenwichtige weergave van Maltese zaken)
Op 22 november kwam het tot een botsing tussen aanhangers van de regering en de oppositie in Zebbug (midden Malta) en raakten meer dan twaalf mensen gewond toen leden van de Nationalistische partij vanaf het dak van hun club onderdelen van een stenen balustrade deden neerkomen op leden van de Arbeiderspartij en de politie.

Beëdiging Mintoff. Samenstelling kabinet

Op 18 december werd Dom Mintoff (65), die sinds 1971 aan het bewind was, beëdigd als premier voor een derde regeerperiode.

De volgende dag maakte de premier de samenstelling bekend van zijn nieuwe kabinet, dat meerdere nieuwe ministers telde. Mintoff zelf deed afstand van de portefeuilles buitenlandse en binnenlandse zaken.
Op 20 december werd het volgende kabinet beëdigd:

Dom Mintoff – premier; Joseph Cassar – senior vice-premier, justitie en parlementaire zaken; Wistin Abela – vice-premier en economische ontwikkeling; Lino Spiteri – financiën, douane en financiële investeringen; Alex Sciberras Trigona – buitenlandse zaken; Lorry Sant – binnenlandse zaken; Patrick Holland* – staatsadministratie en investeringen; Freddie Micallef* – landbouw en visserij; Vincent Moran* – gezondheid en milieu; Danny Cremona – arbeid en sociale zorg; Philip Muscat* – onderwijs; Reno Calleja – toerisme; Joseph Grima – industrie; Karmenu Vella – openbare werken en sport.

Op 18 december ging James Graig in *The Guardian* in op de vraag hoe het kwam dat Mintoff nog steeds macht had:

Hoewel de oppositionele Nationalistische Partij op 12 dec. bij de algemene verkiezingen 50,9% van de stemmen behaalde, werd zij in het Parlement toch niet de grootste partij. Dit bleef, ondanks haar nederlaag, de Maltese Arbeiderspartij van Dom Mintoff, die daarop dan ook voor de derde achtereenvolgende maal aan een ambtsperiode als Premier kon beginnen. Dat dit alles kon gebeuren is blijkbaar te danken aan de wijzigingen van de kiesdistricten vlak voor de verkiezingen. Maar de situatie zal er op Malta niet beter op worden: het land zal nog erger verscheurd worden door de strijd tussen de beide partijen.
Mintoff heeft in het Westen altijd een slechte pers gehad. Maar opgemerkt dient te worden dat men daar zelden gepoogd heeft te verklaren waarom hij het zo lang heeft kunnen uithouden. Mintoff is al meer dan 30 jaar de leider van zijn partij, die hij altijd volkomen in zijn macht heeft gehad. De partij vertoont dan ook nooit tekenen van onderlinge gespletenheid. Deze macht van Mintoff heeft een historische achtergrond. Door de grote conflicten met de Katholieke Kerk in de vijftiger en zestiger jaren verkreeg de Arbeiderspartij een vechtersmentaliteit. In de tijd dat de kerk het interdict uitsprak over de top van zijn partij, het drukken, verkopen en lezen van haar kranten tot een doodzonde verklaarde en de gelovigen opriep vooral niet op deze partij te stemmen, slaagde Mintoff er echter op onverklaarbare wijze in de kerk van haar macht te beroven.
De verkiezingen van 1971 werden glansrijk door de Arbeiderspartij gewonnen en de politieke invloed van de kerk werd danig ingedamd. Er was inmiddels een grote mate van anti-clericalisme op Malta gegroeid, dat nog versterkt werd toen de kerk niet bij machte was gebleken zich aan te passen aan het Tweede Vaticaanse Concilie. Daar Mintoff gezien werd als de grote overwinnaar van de kerk, leverde dit hem binnen de partij veel loyaliteit en gehoorzaamheid op.
Na de verkiezingsoverwinning van 1971 vergrootte Mintoff zijn aanzien nog meer door zijn behendig manœuvreren tijdens de onderhandelingen over de met het Verenigd Koninkrijk gesloten militaire en financiële overeenkomsten. Door zorgvuldig getimede en goed in de hand gehouden ontmoetingen en „walkouts" kreeg hij bovendien meer geld van het VK en de NAVO. Dit alles liep in 1979 uit op een overeenkomst die een eind maakte aan de lange geschiedenis van Malta als vesting voor vreemde machten.
Zijn reputatie bereikte een hoogtepunt toen hij Arabische (vnl. Libische) hulp wist aan te trekken, daarbij blijk gevend van de pas verworven niet-gebondenheid van het land.
Mintoff heeft ook de hand gehad in de schepping van Malta tot welvaartsstaat. Na 1971 gingen de sociale voorzieningen met sprongen omhoog. Ook dit leverde hem veel aanzien op.
Er is echter een „maar", en dit ging vooral na 1976 spelen. De politieke leiders van de Arbeiderspartij gingen zich steeds meer met de ambtelijke kant van het staatsgebeuren bemoeien. Dit leidde tot patronage, wat op het eiland tot onrust geleid heeft.
Mintoff is nu 65 jaar. Hij vocht in vele verkiezingscampagnes. Het vechten is een wezenstrek geworden, en zijn tegenstanders behandelt hij met gevoelens die haat nabijkomen. Alle machtsinstrumenten heeft hij in handen, niettemin bedenke men dat hij nog geen 50% van de kiezers achter zich kreeg.

De Internationale Spectator (9-2-1982) over Mintoff:
In ruim tien jaar is Mintoff erin geslaagd het karakter van de Maltese samenleving ingrijpend te veranderen: Van een gematigde pro-Westerse constitutionele monarchie veranderde het land in een radicale „neutrale" republiek. Een Brits historicus zag het zo toen hij onlangs terugkeerde van een verblijf op Malta, waar hij in geen tien jaar was geweest: „It changed from an easygoing happy Dominion into a Banana Republic in the Mediterranean". De Nationalisten karakteriseren de huidige situatie als een parlementaire dictatuur.
Het regime-Mintoff wordt gekenmerkt door een sterk polariserende politiek tegen de rooms-katholieke kerk, de universiteit, de artsen, de rechterlijke macht, de „vrije" vakverenigingen en al diegenen in binnen- en buitenland die zich kritisch over het bewind hebben uitgelaten zoals de BBC, diverse Britse kranten, Kai Uwe von Hassel en de Egyptische econoom Metwally[1])
In een recente publikatie wijst Boswell erop, dat de regering-Mintoff haar welgevallig gedrag beloont door patronage, mogelijk gemaakt door buitenlandse hulp, en kritiek bestraft. Boswell wijst op bevorderingen van partijgetrouwen bij

* geen verandering.

ambtenarij, politie en semi-overheidsbedrijven (zoals banken, radio en televisie en de luchtvaartmaatschappij Air Malta).
Hiertegenover staat een grote uittocht door ontslag en vervroegd pensioen van andersdenkenden. De premier en een paar ministers „runnen" in feite het land. Het is voor de thans heersende elite een „must" om aan de macht te blijven, want men heeft persoonlijk veel te verliezen[2]).
Volgens Boissevain berust Mintoffs macht onder meer op zijn enorme kennis van vertrouwelijke informatie over het doen en laten van ambtenaren en parlementsleden, de wijze waarop hij mensen zo geslepen voor zijn karretje weet te spannen en op vrees (voor overplaatsing, een hoge belastingaanslag of fysiek geweld).[3])
Het verkiezingsresultaat van 1976 werd onder meer gewaarborgd door het creëren van 1500 overheidsfuncties en een nog groter aantal banen in semi-overheidsinstellingen. Boissevain wijst er terecht op dat elke strategisch vergeven baan de MLP verzekerde van de stemmen van de hele familie van de ontvanger. Onlangs verscheen er overigens een boekje over de verkiezingen van 1976 waarin de lezer duidelijk gesuggereerd wordt dat het er tijdens die verkiezingen niet eerlijk toeging.[4])

Binnenlandse ontwikkelingen voor de verkiezingen

In de 18 maanden die aan de verkiezingen voorafgingen deden twee zaken veel stof opwaaien. De eerste was een poging van de regering om de helft van de bedden over te nemen van een particulier ziekenhuis dat sinds 1911 door nonnen werd geleid. De tweede was het introduceren van een gerechtelijke hervormingswet waarvan de oppositie vond dat zij de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht aantastte.
In december 1980 weigerde Mintoff, die al jaren streeft naar een socialistisch systeem van staatsgezondheidszorg, de vergunning van het particuliere ziekenhuis om nieuwe patiënten op te nemen te verlengen na 1 januari.
Op 20 december wees hij 7 buitenlandse nonnen uit. Het ziekenhuis ging dicht. Vier Maltese nonnen echter gingen tegen de regering in beroep. Maar toen op 3 januari 1981 de zaak aan de orde zou komen, verklaarde de regering dat alle rechters van het Superior Court voorlopig hun werk niet meer mochten doen en dat de opperrechter prof. Joseph John Cremona ontslag had genomen.
Op 10 februari hervatten de rechters hun werk op basis van een gerechtelijke „reform bill", die op 9 februari door

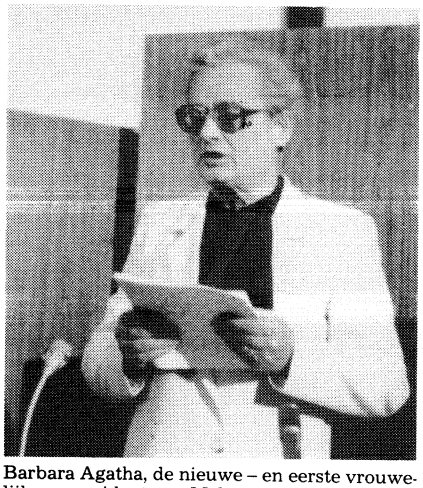

Barbara Agatha, de nieuwe – en eerste vrouwelijke – president van Malta.

de regering was geïntroduceerd en die op 12 maart formeel een wet werd.
De wet hield in dat het burgers moeilijker werd gemaakt in beroep te gaan tegen de regering. Rechtbanken mochten geen oordeel meer vellen over acties van de regering of van een persoon die een openbare functie bekleedde. Daarnaast werd er een uit vijf leden bestaande commissie ingesteld die de supervisie kreeg over de rechtsbedeling en die regelmatig verslag moest uitbrengen aan het parlement.
De wet werd van alle kanten veroordeeld en met name door de Maltese advocaten en de Internationale Commissie van Juristen die op 26 februari zeiden dat de wet „de basisprincipes van het begrip recht aantastte" en dat de ingestelde commissie „de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en het rechterlijke ambt" bedreigde.

AGATHA BARBARA NIEUWE PRESIDENT VAN MALTA

Op 16 februari 1982 koos het parlement de 59-jarige socialiste Agatha Barbara tot president van Malta.
Barbara werd in 1947 de eerste vrouw in het Maltese parlement en is nu ook de eerste vrouwelijke president.

De oppositie voerende Nationalistische partij nam niet deel aan de stemming in het parlement. Op 15 februari had deze partij ook de opening van het parlement geboycot. De leider van deze partij, Edward Fenech Adami, stelde dat de verkiezingen van 12 december ongeldig waren. Adami wees er op dat zijn partij 51 procent van de stemmen had behaald, en zei dat de Arbeiderspartij de parlementaire meerderheid van drie zetels behield omdat de grenzen van de kiesdistricten vóór de verkiezingen werden veranderd.

(Vor. ber. pag. 540 e.v.-1979)

[1]) M. M. Metwally, Structure and Performance of the Maltese Economy, Malta, Aquilina, 1977.
[2]) D. M. Boswell, „Patron-Client Relations in the Mediterranean with Special Reference to the Changing Political Situation in Malta", in: Mediterranean Studies. 2 (1980), blz. 34, 36-37.
[3]) Jeremy Boissevain, „Mintoff en Malta: een heerser met haast", in: Symposion, I, 1/2 (1979), blz. 162-163.
[4]) Francis Zammit Dimech, The Poll of '76, Malta. AZAD, 1980. De auteur is overigens een uitgesproken Nationalist.

OOST-EUROPA

POLEN

MAATSCHAPPELIJKE CRISIS

Op pag. 167/2 is het verslag voortgezet van het verloop van de Poolse crisis in 1981.
Het nu volgende sluit daarop aan.

Proces tegen leiders Confederatie voor een onafhankelijk Polen

Op 22 april begon het proces tegen Robert Leszek Moczulski, de oprichter en leider van de Confederatie voor een onafhankelijk Polen, die op 6 maart was gearresteerd (pag. 138/2).

Bij zijn arrestatie werd hij ervan beschuldigd te streven naar de omverwerping van Polens constitutionele systeem. Op 12 maart voegde de aanklager daaraan nog toe de beschuldiging, dat hij contacten onderhield met Radio Free Europe in München, alsmede met extremistische organisaties in Zweden, Noorwegen, West-Duitsland, Engeland, de Verenigde Staten, Frankrijk, Canada en Argentinië met als doel om, indien nodig met geweld, de macht te grijpen in Polen.
Direct nadat het proces tegen Moczulski en zes medestanders op 22 april was geopend, werd het „om technische redenen" tot 15 juni verdaagd.
Op 5 juni werd hij te zamen met Szeremitiewow, Stanski en Jandziszak, vrijgelaten, in afwachting van het begin van het proces.
Sowjet-persbureau Tass noemde deze vrijlating een „concessie aan de contra-revolutie", aangezien hij vastgehouden werd wegens misdaden tegen de vitale belangen van Polen.
Op 15 juni werd het proces heropend, maar op 17 juni werd het weer verdaagd, nu tot 2 juli.
Moczulski vertelde het Hof op 3 juli, dat hij tegenstander was van het akkoord van Jalta van 1945 (waarbij o.m. de naoorlogse Poolse grenzen werden vastgelegd) en van de Poolse Volksrepubliek. Voorts zei hij, dat hij het idee van een „Groter Polen", inclusief de vroegere oostelijke gebieden, die nu deel uitmaken van de SU, ondersteunde.
Daarnaast beschuldigde hij het bureau van de officier van justitie ervan bij het verzamelen van bewijsmateriaal zijn toevlucht genomen te hebben tot diefstal en manipulatie.
Op 9 juli gaf het Hooggerechtshof in Warschau opdracht Moczulski, Szeremitiewow en Stanski weer te arresteren. Dit gaf aanleiding tot protest in diverse Poolse kringen, en dat leidde weer tot de arrestatie van 10 leden van Solidariteit in Mzyslwice op 12 juli, omdat zij geijverd hadden voor de vrijlating van de drie.
Eerder, op 25 mei, hadden ong. 10.000 studenten in Warschau betoogd voor de vrijlating van politieke gevangenen. De demonstratie ging door, ondanks een oproep van Bratkowski op 24 mei ervan af te zien. Op 28 mei schreef de Prawda, dat de betoging een duidelijk „politiek, tegen de staat gericht karakter" had. Tevens wees de Prawda er op, dat vele deelnemers Solidariteitsspeldjes droegen.
De Prawda beweerde op 24 juni over bewijzen te beschikken, dat Adam Michnik, een lid van KOR, die begin maart gearresteerd was (pag. 138/2), in contact gestaan had met westerse spionnen in Oost-Europa.
De beschuldiging werd geuit in een interview met Ursel Lorenzen en Inge Goliath, twee Westduitse vrouwen, die in maart 1979 naar de DDR waren overgelopen en die in West-Duitsland van spionage werden verdacht.
Ursel Lorenzen was voor haar overlopen op 6 maart 1979 werkzaam geweest op het hoofdkwartier van de NAVO in Brussel en Inge Go-

liath, die op 2 maart 1979 was overgelopen, had daarvoor gewerkt als persoonlijk secretaresse van Werner Marx, lid voor de CDU van de Bondsdag, CDU-woordvoerder over buitenlandse zaken en Oost-Europa-specialist.

Maatregelen tegen voormalige bewindslieden. Zelfmoorden

Persbureau *PAP* maakte op 9 april 1981 de arrestatie bekend van Adam Glazur. Glazur was tot 23 april 1980 minister van bouwnijverheid en bouwmaterialen geweest. Hij werd gearresteerd omdat hij ervan werd verdacht zijn ministeriële bevoegdheden te hebben misbruikt om zichzelf te bevoordelen.
Op 26 april werd bekendgemaakt dat Tadeus Wraszczyk, vroeger vice-premier, voorzitter van de Staatsplancommissie en lid van het Politburo, uit de partij was gezet omdat hij bij het opstellen van de plannen en bij het regeren fouten gemaakt had en omdat hij de normen van de partij had geschonden. Op dezelfde dag werd medegedeeld dat ook Franciszek Kaim, een voormalige minister van metallurgie, uit de partij gestoten was. Hem was dit overkomen omdat hij zijn positie te eigen bate zou hebben misbruikt.

Op 25 mei maakte *PAP* bekend dat Edward Barszcz zelfmoord had gepleegd. Hij was minister van bouwnijverheid en bouwmaterialen geweest van 23 juni tot 21 nov. 1980 en was als zodanig Glazur opgevolgd. Evenals in het geval van Glazur werd tegen Barszcz een onderzoek ingesteld i.v.m. de verdenking van misbruik van zijn ministeriële bevoegdheden.
Later op dezelfde dag werd bekend dat Jerzy Olszewsky, van 21 nov. 1974 tot 2 jan. 1980 minister van buitenlandse handel en koopvaardij, in de avond van 24 mei zelfmoord had gepleegd. In de voorafgegane weken was er in kringen van de PVAP en in de pers heftige kritiek op Olszewsky uitgeoefend omdat hij verantwoordelijk zou zijn geweest voor wanbeheer op het gebied van de Poolse buitenlandse handel, i.h.b. bij het verlenen van invoervergunningen.

Congres Democratische Partij

Van 12-18 maart hield de Democratische Partij haar 12de congres. De DP is een van de partijen die, te zamen met de Verenigde Boerenpartij VBP, naast de communistische partij, de PVAP, zijn toegelaten. De DP maakt deel uit van het Nationale Eenheidsfront, waarbinnen de PVAP een overheersende positie inneemt. De DP telt ong. 100.000 leden, vnl. afkomstig uit de Poolse intelligentsia.
Het congres aanvaardde nieuwe partijstatuten en een nieuw politiek programma en vernieuwde vrijwel volledig de partijleiding.
De veranderingen volgden op een periode van intensieve discussies over de noodzaak van een duidelijker eigen gezicht van de partij en een grotere deelname van de partij in de economische aangelegenheden van het land.
Van het nieuwe Centrale Comité, dat op 18 maart werd verkozen en dat 120 leden telde, maakten slechts drie personen deel uit die ook in het vorige CC gezeten hadden: Edward Kowalczyk, Jozef Musial en Jan Fajecki. Edward Kowalczyk werd aangewezen als partijvoorzitter, als opvolger van Tadeusz Mlynczak.
Het congres aanvaardde op 17 maart een resolutie, waarin de alliantie en de samenwerking van de partij met de PVAP en de VBP werden bevestigd op de grondslag van het onafhankelijke karakter van de DP en waarin verder zowel de officiële als de nieuwe vakbonden werden erkend.
In de verklaring werd opgeroepen tot de oprichting van een soeverein, onafhankelijk constitutioneel Hof, dat de verenigbaarheid van wetgeving met de grondwet diende te onderzoeken. Ook werd gevraagd om de stichting van een staatstribunaal dat er op diende toe te zien dat belangrijke overheidsfunctionarissen rekening en verantwoording van hun daden zouden afleggen.
In de nieuwe partijstatuten, die op 16 maart werden goedgekeurd, werd o.m. gezegd dat de DP een partij van patriotten was, open stond voor personen van alle godsdienstige en levensovertuigingen en haar doelen zou nastreven in samenwerking met de PVAP en de VBP.

Militaire oefeningen Warschaupact (Sojoez '81). Reacties in het Westen

Gedurende het einde van maart en het begin van april 1981 hielden troepen van verschillende leden van het Warschaupact manœuvres in de omgeving van Polen. De deelnemende landen waren Polen, Tsjechoslowakije, de DDR en de SU. De oefeningen hadden de naam „Sojoez '81".
In het Westen werden deze oefeningen gezien, indien al niet als een inleiding tot rechtstreeks militair ingrijpen, dan toch wel als middel om druk uit te oefenen op de PVAP, de Poolse regering en de vrije Poolse vakbonden ten tijde van het uitbreken van het incident in Bydgoszcz (pag. 139/2 e.v.). In dit verband werd erop gewezen dat oorspronkelijk de manœuvres op 22 maart beëindigd hadden zullen worden, maar dat zij op die datum werden verlengd tot 7 april Het besluit tot verlenging op 22 maart kwam drie dagen nadat de gebeurtenissen in Bydgoszcz hadden plaatsgevonden en het slot van de oefeningen op 7 april kwam na het verminderen van de spanningen in Polen, nadat op 30 maart de regering en Solidariteit een akkoord hadden afgesloten.
Aan de oefeningen werd deelgenomen door minder dan 25.000 man. Daarom hoefden zij niet, onder de bepalingen van de Slotakte van Helsinki van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE), gemeld te worden.
Op de Poolse TV werd er echter zeer uitvoerig verslag over uitgebracht in de periode waarin de gebeurtenissen in Bydgoszcz plaatsvonden. De oefeningen hielden o.m. een landing aan de Baltische kust in alsmede een „vriendschappelijke mars" van Sowjet-troepen door een aantal plaatsen aan de Baltische kust.

Van de kant van Solidariteit en door bronnen van de VS-regering werd gesteld dat de oefeningen gebruikt werden om Sowjet-communicatiemiddelen en andere technische uitrusting in Polen te installeren.
Van Poolse en Sowjet-zijde werd gezegd dat in het Westen de betekenis van de manœuvres zwaar werd overdreven als een voorwendsel om de anti-Poolse propagandacampagne te kunnen verhevigen.
De regering in Washington gaf op 26 maart een verklaring uit waarin vertrouwen werd uitgesproken in het vermogen van het Poolse volk zelf de eigen problemen op te lossen. Gezegd werd dat de VS zouden doorgaan Polen hulp te verlenen. Daarnaast werd in de Amerikaanse verklaring gezegd dat „enigerlei externe interventie in Polen, dan wel enigerlei maatregelen om het Poolse volk te onderdrukken, noodzakelijkerwijze diepe zorg zouden teweegbrengen bij al diegenen die geïnteresseerd zijn in de vreedzame ontwikkeling van Polen en een ernstig effect zouden kunnen hebben op het hele verloop van de Oost-West-betrekkingen".
Caspar Weinberger, de Amerikaanse minister van defensie, die op 6 april een bezoek bracht aan een NAVO-basis in Cottesmore in Engeland, zei daar dat er mogelijkerwijs geen rechtstreekse Sowjet-invasie in Polen zou plaatsvinden, maar dat er in plaats daarvan een „invasie door osmose" zou resulteren.
Het persbureau *Nieuw China* in de Chinese Volksrepubliek zei op 9 april dat de Sowjet-autoriteiten hun vertrouwen in het Poolse gezag verloren hadden en dat er een ernstig gevaar voor interventie bestond. Daarom zouden China, de VS, Japan en West-Euro-

pa „zich moeten verenigen in een gezamenlijke inspanning om de Sowjet-hegemonisten in te tomen".
De spanningen verminderden nadat aan de Sojoez '81-manœuvres een einde was gekomen, maar er bleven geruchten circuleren over op handen zijnde nieuwe militaire oefeningen en over de installatie in Polen van geavanceerde Sowjet-communicatieapparatuur.
In het Poolse partijdagblad *Trybuna Ludu* werd het Westen op 22 april beschuldigd van „hypocrisie" m.b.t. de „uitzonderlijk bescheiden" Sojoez '81-oefeningen. De regering in de VS zou deze oefeningen willen gebruiken als voorwendsel om besprekingen met de SU over bewapeningsbeperkingen uit te stellen.
Daarentegen verklaarde het lid van het Poolse Politburo Olszowski op 25 juni op een regionale vergadering van de PVAP in Piotrkow Trybunalski, dat de „crisisverschijnselen" die zich nu in Polen voordeden, zeer nauw geleken op de gebeurtenissen in de DDR in 1953, in Hongarije in 1956 en in Tsjechoslowakije in 1968.

Verhoging prijzen levensmiddelen. Wijziging in rantsoeneringssysteem. Protesten tegen voedseltekorten

Persbureau *PAP* meldde op 22 juli, dat de voorzitter van de staatscommissie voor prijzen, Zdzislaw Krasinski, had besloten tot belangrijke veranderingen in de consumentenprijzen voor levensmiddelen.
Opeenvolgende Poolse regeringen hadden met behulp van subsidies de prijzen van levensmiddelen kunstmatig laag gehouden. Twee eerdere pogingen de prijzen naar een reëler niveau te brengen, in 1970 en in 1976, waren mislukt als gevolg van protesten, o.m. in de vorm van stakingen, door de werkende bevolking.
Volgens Krasinski waren hierdoor ernstige verstoringen van het marktevenwicht ontstaan, o.m. tot uiting komend in het feit dat de consumentenprijs voor melk een kwart bedroeg van wat de staat als afnemer aan de boeren betaalde. (Gemeld werd ook dat boeren hun vee brood voerden omdat dit goedkoper was dan veevoer.)

PAP berichtte, dat de prijs voor een brood verhoogd zou worden van 7 naar 21 zloty; een pakje boter ging van 25 naar 80 zloty; een kilo suiker van 10 naar 40 zloty; een liter melk van 2,9 naar 10 zloty; een kilo ham van 180 naar 450 zloty; en een pak meel van 6,7 à 10 naar 23 zloty. De prijsverhogingen voor levensmiddelen betekenden gemiddeld een verdubbeling van het prijsniveau.
Tegenover de prijsverhogingen stonden compensaties in de inkomens, i.h.b. van de laagstbetaalden; zo werd een minimum-inkomen van 3000 zloty per maand verhoogd tot 4350 zloty. Ook uitkeringen als kinderbijslag werden aangepast.

De prijsaanpassingen werden van kracht op 31 augustus.
De vakbeweging Solidariteit, die niet in principe tegenstander was van de prijsaanpassingen, liet toch een protest horen omdat zij van mening was dat die pas doorgevoerd mochten worden als sluitstuk van een algehele hervorming van de Poolse economie.
Incidenten, in samenhang met de prijsverhogingen op 31 aug., werden echter niet gemeld.
Er was wel veel kritiek op de regering, omdat deze er niet in slaagde de detailhandel op adequate en geregelde wijze te voorzien van elementaire levensmiddelen en zaken als sigaretten en wasmiddelen. Dit leidde tot lange rijen voor de winkels, handel via de zwarte markt en hamsteren.
Krasinski zei op 22 juli dat een derde van de Poolse arbeiders in werktijd in de rij stond voor levensmiddelen en sigaretten.

De regering publiceerde op 17 en op 28 juli cijfers, waaruit o.m. bleek dat in de eerste helft van 1981 de vleesvoorziening was gedaald met 18,4% in vergelijking met de overeenkomstige periode in 1980; de daling van de melkvoorziening bedroeg in die periode 15,4%. De veestapel was afgenomen met 6,7%; het aantal varkens was gedaald met 13,3% en het aantal schapen met 7,4%.
De hoeveelheid rundvlees waarvoor de regering met de boeren contracten had afgesloten voor levering in het derde kwartaal van 1981 lag 24,3% lager dan in het derde kwartaal van 1980; voor varkensvlees bedroeg dit cijfer 25,8%.
Gunstige vooruitzichten waren er m.b.t. de graan- en suikerbietenoogsten in 1981. Er werd een oogst van 21 mln ton graan verwacht, tegen 18,3 mln ton in 1980; en voor suikerbieten waren deze cijfers resp. 16 mln ton en 10 mln ton.

In juli en aug. 1981 vonden er in meerdere Poolse steden georganiseerde protesten plaats tegen de gebrekkige levensmiddelenvoorziening, met name in Warschau, Kutno, ten westen van Warschau, en in Lodz.

M.b.t. de laatste stad werd gemeld dat de toewijzing van de hoeveelheid vlees uitsluitend gebaseerd was op het aantal inwoners van de stad en geen rekening hield met de velen van buiten de stad die daar hun inkopen moesten doen.

Zygmunt Lakomiec, toen minister van buitenlandse handel, maakte op 23 juli bekend dat de vleesrantsoenen m.i.v. 1 aug. verlaagd zouden worden van 3,7 kg tot 3 kg per maand per persoon.
Voor wasmiddelen werd op dezelfde datum rantsoenering ingevoerd op het niveau van 300 g per maand per persoon, behalve in mijnbouwgebieden, waar het rantsoen 500 g bedroeg.
De nationale coördinerende commissie van Solidariteit aanvaardde op 24 juli in Gdansk een resolutie, waarin zij zei zich te zullen verzetten tegen de nieuwe regeling m.b.t. vlees, indien noodzakelijk met stakingsacties. Ook vroeg zij de regering haar over de kwestie te raadplegen.
Op 25 juli werd in de stad Kutno een „hongermars" gehouden, waaraan werd deelgenomen door ong. 3000 mensen, die de schuld van de tekorten toeschreven aan het centralistische regeringssysteem, dat alle „concurrentie en initiatief had gedood".
Het dagblad *Zycie Warszawy* meldde dat de betoging „tegen alle verwachtingen in" vreedzaam was verlopen.
Eveneens op 25 juli vonden er, buiten de werkuren, protestdemonstraties plaats in Szczecin aan de Baltische kust.
Ong. 5000 mensen woonden op 27 juli een demonstratie bij in Lodz, waar een optocht van bussen en vrachtwagens werd gehouden, die banieren met daarop de tekst „honger" droegen. Ook op 28 en 29 juli vonden protestbetogingen plaats in Lodz en op 30 juli marcheerden ong. 10.000 vrouwen en kinderen door de stad.
Een betoging, waaraan 3000 personen deelnamen, werd op 30 juli in Berchatow, ten zuiden van Lodz, gehouden.
Meldingen van proteststakingen in deze periode kwamen uit Czestochowa, Warschau, Piotrkow Trybunalski en Grudziadz ten zuiden van Gdansk. Andere uitingen van protest vonden plaats in Chelm ten oosten van Lublin en in Poznan.
Op 27 juli werd gemeld dat minister Lakomiec een akkoord met Solidariteit had bereikt, volgens welk de verminderde vleesrantsoenen in augustus geaccepteerd zouden worden, mits dit in de tijd daarna zou worden goedgemaakt.
Solidariteit zou zich inspannen om de protestuitingen zo beperkt mogelijk te houden.

In de zitting van de Sejm van 30 en 31 juli gaf Krasinski uiting aan de vrees, dat het in de rij staan een normaal verschijnsel in Polen zou worden en wees opnieuw op de consequenties daarvan voor de produktiecapaciteit van het land.
Op 31 juli schreef *Zycie Warszawy*, dat de situatie zo was verslechterd dat alleen een „schoktherapie" een uitweg kon bieden.
Ong. 300 betogers protesteerden op 31 juli buiten het gebouw van de Sejm tegen de gebrekkige voedselvoorziening en op 1 aug. gaf het Politburo van de PVAP een verklaring uit waarin werd erkend dat de voedselvoorziening „inadequaat" was, maar waarin tegelijkertijd „sommige elementen van Solidariteit" ervan werden beschuldigd van de toestand misbruik te ma-

ken door de spanningen naar gevaarlijke hoogten te stuwen.
Op 3 aug. vonden in het centrum van Warschau ernstige ordeverstoringen plaats, toen een stoet van 173 bussen en vrachtwagens door de politie werd belet om langs de gebouwen van de ministerraad en van het CC van de PVAP te rijden. De chauffeurs zetten daarop hun voertuigen stil en blokkeerden gedurende twee dagen de hoofdstraten van Warschau.
Zij verwijderden hun voertuigen pas op 5 aug., nadat een door Solidariteit uitgeroepen waarschuwingsstaking van twee uur de hele stad had stilgelegd.
Solidariteit noemde de actie een „compleet succes", maar vice-premier Rakowski, belast met vakbondszaken, waarschuwde op 3 aug., na een kort en mislukt gesprek met leiders van Solidariteit, dat de actie tot een „oncontroleerbare explosie" kon leiden.
Walesa, de leider van Solidariteit, antwoordde daarop dat de vakbeweging de situatie meester was en dat nog lang in de toekomst zou blijven.
Hongermarsen vonden voorts nog plaats op 7 aug. in Krakau, Zakopane, Tarnow en Nowy Sacz. Een voor 9 aug. geplande vrouwenmars in Gdansk werd afgelast wegens de gespannen situatie aldaar.

In de *Prawda* van 4 aug. stond een artikel dat kon worden gelezen als een uiting van ontevredenheid over het tot dan door de PVAP gevoerde beleid; de partij werd gewaarschuwd voor het „zich verdiepen van negatieve en gevaarlijke ontwikkelingen". Persbureau *Tass* beschuldigde op 4 aug. Solidariteit ervan te proberen „ontevredenheid vanuit de fabrieken naar de straat over te brengen".
Het dagblad van de Tsjechoslowaakse communistische partij, *Rude Pravo*, noemde de staking van 5 aug. in Warschau een „politieke confrontatie", die op touw was gezet door Solidariteit als een stap verder naar politieke destabilisatie en de ontwikkeling van de vakbond zelf in de richting van een politieke partij.
Op 7 aug. legden ong. 900.000 mijnwerkers in Katowice voor vier uur het werk neer, nadat een dag eerder besprekingen tussen vice-premier Rakowski en Walesa zonder resultaat waren afgebroken.
De meeste eisen van Solidariteit hadden betrekking op het probleem van de voedselvoorziening en de rantsoenering. Daarnaast kwam steeds meer de nadruk te liggen op de kwestie van arbeiderszelfbestuur binnen individuele ondernemingen en i.h.b. het recht van arbeiders om te worden geraadpleegd over de benoeming en het ontslag van leidende functionarissen.
Solidariteit verlangde dat in alle ondernemingen arbeiders in dergelijke kwesties inspraak moesten hebben, maar volgens de regering was dat in een aantal gevallen strijdig met het nationale belang of de nationale veiligheid.
Volgens sommige berichten was Walesa bereid tot een compromis, waarbij van inspraak zou worden afgezien op het terrein van de defensie, maar de radicale factie binnen de nationale coördinerende commissie van Solidariteit had dit denkbeeld afgewezen.
Een nieuwe ronde van besprekingen met de regering vond plaats op 10 aug. en in een vergadering op 10 en 11 aug. besloot de nationale coördinerende commissie de besprekingen met de regering alleen voort te zetten als de regering zich zou vastleggen op een algehele economische hervorming, inclusief een hervorming van de wetgeving op het terrein van het arbeiderszelfbestuur.
Op 11 en 12 aug. vergaderde het CC van de PVAP. In deze vergadering wees Politburolid Barcikowski beschuldigingen af, als zouden de autoriteiten het vraagstuk van de voedselvoorziening fout hebben behandeld. Hij oefende kritiek uit op Solidariteit, waarbinnen hij „contrarevolutionaire tendenzen" waarnam, die de vakbeweging wilden omzetten in een nieuwe politieke partij. Hij betwijfelde of het mogelijk zou zijn het beleid van overleg met de vakbeweging voort te zetten, nu deze, in zijn ogen, hardere standpunten begon in te nemen.
Mevr. Zofia Grzyb, het enige lid van Solidariteit binnen het Politburo, zei dat Solidariteit niet langer de vakbeweging was waarvan zij was lid geworden en zij beschuldigde de vakbeweging ervan de werkende klasse te „verraden".

Voor deze uitspraak werd zij met kracht tot de orde geroepen in een vergadering op 18 aug. van de leiding van Solidariteit in haar woonplaats Radom.
Op 16 okt. werd vervolgens gemeld dat mevr. Grzyb voor het lidmaatschap van Solidariteit had bedankt.

In een resolutie, die het CC op 12 aug. goedkeurde, werd gewaarschuwd dat de recente demonstraties, stakingen en marsen een „groot gevaar voor de sociale vrede" vormden die, indien er niets tegen gedaan werd, konden uitmonden in een „nationale tragedie". Niettemin bleef het CC voorstander van een politiek van verzoening.
De leiding van Solidariteit antwoordde op de verklaring van het CC met een oproep op 12 aug. tot een vrijwillig moratorium van twee maanden op alle stakingen en demonstraties, een oproep waaraan niet alle afdelingen van Solidariteit gehoor gaven.
Onder de acties die werden afgelast bevond zich een stermars, die was georganiseerd door de Confederatie voor een onafhankelijk Polen. De bedoeling was geweest vanuit meerdere plaatsen een mars te beginnen, die in Warschau besloten had moeten worden, uit protest tegen de voortzetting van het proces tegen de vier leiders van de organisatie.
Walesa had de nationale coördinerende commissie gezegd dat Solidariteit nu zijn burgerlijke verantwoordelijkheid voorrang moest geven boven de vakbondstaken. Dit was echter, naar zijn zeggen, geen concessie aan de regering, die hij ervan beschuldigde alle controle over de economie en het bestuur van het land te hebben verloren.
Daarnaast werd wel de mogelijkheid ter sprake gebracht een staking in de grafische industrie te organiseren, uit protest tegen ongegronde beschuldigingen van de regering in de media jegens de vakbeweging, waartegen Solidariteit niet de gelegenheid kreeg zich te verweren.
De commissie deed ook nog de suggestie te werken op acht zaterdagen, die normaal vrij zouden zijn geweest, om op die manier de falende economie te ondersteunen.
Deze laatste suggestie werd in de *Trybuna Ludu* verwelkomd, die de oproep tot een moratorium op alle stakingen een „gedeeltelijke terugkeer tot realistisch denken" noemde. In de krant werd gezegd dat de laatste resoluties van Solidariteit een paar zinnen bevatten die konden bewijzen dat het de vakbeweging werkelijk iets kon schelen het land uit de crisis te halen.

Kabinetswijziging na bijzonder congres PVAP

Van 14-20 juli hield de PVAP haar lang te voren aangekondigde bijzondere partijcongres. Hiervan is verslag uitgebracht op pag. 465 e.v.-1981.
Na afloop van dit congres kwam het Poolse parlement, de Sejm, op 30 en 31 juli voor de eerste keer weer bijeen.
Op 30 juli verklaarden 16 afgevaardigden dat zij hun mandaat neerlegden. Onder dezen bevond zich Zdzislaw Grudzien, die tijdens het congres het partijlidmaatschap was ontnomen (pag. 467/2-1981).
Premier Jaruzelski maakte op 31 juli enkele wijzigingen in zijn kabinet bekend:

Vice-premier Mieczyslaw Jagielski werd op eigen verzoek ontslagen en vervangen door Janusz Obodowski, tot dan minister van arbeid, lonen en sociale zaken; de nieuwe minister van

arbeid, lonen en sociale zaken werd Antoni Rajkiewicz; luitenant-generaal Czeslaw Kiszczak werd minister van binnenlandse zaken als opvolger van luitenant-generaal Miroslaw Milowski, i.v.m. de benoeming van de laatste tot secretaris van het CC van de PVAP; en Jozef Kepa werd als minister van administratie, plaatselijke economie en milieubescherming vervangen door luitenant-generaal Tadeusz Hupalowski.
De premier, generaal Jaruzelski, zei tenslotte dat de minister van buitenlandse zaken, Jozef Czyrek, binnenkort vervangen zou worden i.v.m. zijn benoeming tot secretaris van het CC van de PVAP. Het congres had nl. besloten het aantal functies dat iemand in staat en partij kon bekleden te beperken.

Militaire ontwikkelingen

Een element dat kan hebben bijgedragen aan de spanning in Polen in aug. 1981, maar ook aan de gematigde houding van Solidariteit tijdens de vergadering van 12 aug., was het feit dat in deze periode het Warschaupact weer militaire oefeningen hield waarbij Polen betrokken was.
Er vond militair overleg plaats tussen Polen en de Sowjet-Unie op hoog niveau. En bovendien waren er vanuit de regering, o.a. van vice-premier Rakowski, suggesties te horen dat op elk moment, waarop de regering dat noodzakelijk zou achten, de noodtoestand kon worden uitgeroepen.
Op 2 aug. vergaderde de militaire raad in het ministerie van defensie onder leiding van premier Jaruzelski „in verband met de steeds ongunstiger en gevaarlijker verschijnselen in de binnenlandse situatie van het land".
In het begin van de maand werden 60 schepen van de Sowjet-vloot in de Baltische Zee samengetrokken voor marinemanœuvres, die op 9 aug. begonnen. Van de vloot maakten landingsschepen deel uit tot 13.000 ton, verder helikopterdragers en de Kiew, het grootste vliegdekschip van de Sowjet-vloot.
Marinebronnen in Zweden stelden op 11 aug. dat de marinesterkte van de Sowjets in de Baltische Zee het hoogste niveau sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog had bereikt.
Maarschalk Koelikow, de opperste commandant van de strijdkrachten van het Warschaupact, had op 8 aug. een onderhoud met premier Jaruzelski en de Poolse chef-staf, tevens vice-minister van defensie, generaal Florian Siwicki. Gezegd werd dat de besprekingen „hartelijk en vriendelijk" waren geweest.
Het blad van het Poolse leger, *Zolnierz Wolnosci*, schreef in het begin van augustus dat later in de maand militaire manœuvres gehouden zouden worden in het zuiden van Polen, waaraan zou worden deelgenomen door troepen uit Polen, de SU en Tsjechoslowakije; de deelname van het laatste land werd als ongebruikelijk gezien.
Van 10-19 aug. hielden troepen uit Polen en de DDR gemeenschappelijke oefeningen in het grensgebied van beide landen.
Op 13 aug. maakte de SU bekend dat er van 4-12 sept. manœuvres gehouden zouden worden in Wit-Rusland en de Baltische republieken onder de persoonlijke leiding van maarschalk Dmitri Oestinow, de Sowjet-minister van defensie. Bij deze oefeningen zouden ong. 100.000 man betrokken zijn.
Op 1 sept. hadden partijleider Kania en premier Jaruzelki een gesprek met vier Sowjet-generaals, onder wie generaal Alexei Jepisjew, het hoofd van de administratie van de landmacht en de marine, en generaal Sjtsjeglow, verantwoordelijk voor het contact tussen het Poolse leger en de andere troepen van het Warschaupact.

Nieuwe wet op de censuur

De Sejm had op 31 juli een wetsontwerp van de regering m.b.t. de censuur op publikaties goedgekeurd, waarin een aantal tot dan bestaande bepalingen werd opgeheven en de publikatievrijheid werd verruimd.
Voor een aantal terreinen bleef echter strikte controle bestaan; zo bleef het verboden Polens bondgenootschap met de SU aan te vallen.
Voorts werden de censors geplaatst onder het gezag van de Staatsraad – voordien was het ministerie van binnenlandse zaken verantwoordelijk – en werd de mogelijkheid van beroep geschapen.

Het uiteindelijke wetsontwerp van de regering was tot stand gekomen na overleg met Solidariteit. De vakbeweging had tegen eerdere ontwerpen geprotesteerd en geëist dat de eigen uitgaven vrij van censuur zouden zijn.
In de nieuwe wet werden publikaties van Solidariteit vrijgesteld van voorcensuur, maar de autoriteiten behielden de bevoegdheid achteraf in te grijpen, de uitgevers te waarschuwen en uiteindelijk, als zij dat nodig achtten, toch voorcensuur in te stellen voor een periode van maximaal zes maanden.
De nieuwe wet werd van kracht op 1 oktober.

Anti-crisismaatregelen van de regering

Het Presidium van de ministerraad maakte op 4 aug. de vorming bekend van een „operationeel hoofdkwartier ter bestrijding van de crisis" binnen de economische commissie van de ministerraad. Van dit nieuwe lichaam zouden deel uitmaken de ministers van de „basisministeries", de voorzitter van de staatscommissie voor de prijzen en vertegenwoordigers van de ministeries van defensie en van binnenlandse zaken. Aan het hoofd ervan kwam te staan vice-premier Obodowski.
De belangrijkste taak van het hoofdkwartier was de voorziening met de belangrijkste goederen en diensten te verzekeren, de juiste condities voor het functioneren van de economische en de defensie-infrastructuur te handhaven, de omvang van de produktie van essentiële goederen vast te stellen, beslissingen te nemen m.b.t. de produktie voor de binnenlandse markt en voor de export, alsmede m.b.t. goederen waaraan er een tekort was, de rantsoenering, het beperken van investeringen, de allocatie van mankracht en bezuinigingsmaatregelen.
Tevens werd op 4 aug. een bijzondere regeringscommisse in het leven geroepen met als opdracht speculatie te lijf te gaan. Deze commissie stond onder voorzitterschap van vice-premier Stanislaw Mach.

Ontmoeting Poolse leiders met Brezjnew

Partijleider Kania en premier Jaruzelski hadden op 14 aug. op de Krim een onderhoud met de secretaris-generaal van de Communistische Partij van de SU, Leonid Brezjnew.
Na de besprekingen, waarvan gezegd werd dat zij gehouden waren in „een atmosfeer van broederlijke vriendschap en kameraadschappelijk wederzijds begrip", werd een gemeenschappelijk communiqué uitgegeven.

In dit communiqué gaven beide zijden uiting aan hun zorg over de „blijken van anarchie" in Polen en de beweerde inmenging van de VS in de binnenlandse aangelegenheden van Polen.
Beide zijden waren het eens over de noodzaak van het „samenbundelen van alle patriottische krachten voor de zaak van de redding van het moederland".
De SU stemde ermee in dat Polen de terugbetaling van schulden aan de SU, geraamd op $ 4,2 mrd, uitstelde tot de periode van het volgende vijfjarenplan (1986–1990).
De SU beloofde de uitvoer van grondstoffen naar Polen voor de produktie in de lichte industrie te vergroten en extra voorraden te zenden van bepaalde consumptiegoederen.

Het Politburo van de CPSU gaf op 23 aug. een verklaring uit, waarin het de ontmoeting van 14 aug. in herinnering bracht en waarschuwde tegen „acute crisisverschijnselen" die zich in Polen voordoen.

Vervolgens ging de verklaring in op de verantwoordelijkheden van de PVAP:

„De praktijk van de socialistische ontwikkeling overtuigt ons er eens te meer van hoe belangrijk het voor een communistische partij is dat zij strikt geleid wordt volgens de leninistische normen van partijleven. (...) Zij moet zich bekommeren om het versterken van haar banden met de massa's, een realistische economische politiek voeren zonder excessieve schulden aan de

kapitalistische staten op te lopen, het volk opvoeden in de geest van het internationalisme, revolutionaire waakzaamheid tonen en anti-socialistische krachten tijdig en resoluut afwijzen."

Kwestie van de toegang van Solidariteit tot de media. Staking grafische industrie

Op 17 aug. riep Solidariteit een stakings- en bezettingsactie voor twee dagen uit, waardoor vrijwel de hele grafische industrie getroffen werd.
De actie was bedoeld als een protest tegen het feit dat Solidariteit geen toegang tot de massamedia had om te antwoorden op kritiek op de vakbeweging, die daarin werd geleverd namens de regering of de PVAP.
De actie vond plaats op 18 en 19 aug. en verhinderde het verschijnen op die dagen van alle Poolse dagbladen.
Activisten van de PVAP, die gebruik maakten van legermateriaal, trachtten de staking te breken en slaagden er op 19 aug. in 150.000 exemplaren van de *Trybuna Ludu* te drukken (normale oplage ong. 900.000), alsmede 5000 exempl. van de *Zycie Warszawy* (normale oplage 360.000). In het grootste deel van Warschau lukte het niet de kranten aan de man te brengen, aangezien Solidariteit had opgeroepen produkten van stakingsbrekers te boycotten.
Een poging van de PVAP om in Krakau een krant op straat te brengen werd voorkomen doordat daar op 17 aug. de persen werden bezet.
Het Politburo van de PVAP gaf op 18 aug. een verklaring uit, die voor de TV werd voorgelezen. Hierin werd gezegd dat de stakingen en bezettingen uitdrukking gaven aan „de onverholen ambities van extremisten in Solidariteit om over het functioneren van de media te beslissen". Verder werd gezegd: „Aan deze ambities moet een einde gemaakt worden in het belang van de maatschappelijke rust."
Generaal Miroslaw Milewski, lid van het Politburo en een voormalige minister van binnenlandse zaken, beschuldigde Solidariteit er op 19 aug. van om stap voor stap de ontbinding van het systeem na te streven ten einde geleidelijk de macht over te nemen.
Op 20 aug. publiceerde de *Izwestia* een dergelijke bewering, terwijl het dagblad van het leger, *Zolnierz Wolnosci*, op die dag beweerde dat de staking mislukt was en dat „het arrogante zelfvertrouwen van de activiteiten van Solidariteit, die ons dagenlang zonder de pers had willen laten zitten, eenvoudig belachelijk was gebleken".
De staking werd op 20 aug. formeel beëindigd, zij het alleen nadat Walesa militante afdelingen in Lodz, Krakau en Lublin had verzekerd dat Solidariteit er alles aan zou doen om binnen drie weken resultaten te bereiken.
In de plaats Olsztyn werd de staking echter voortgezet en op 27 aug. uitgebreid tot alle vormen van drukwerk, met inbegrip van boeken, die voordien niet van de staking te lijden hadden gehad.
Deze staking werd opgeschort op 5 sept., de dag waarop het eerste nationale congres van Solidariteit begon.
De nationale coördinerende commissie van Solidariteit besloot in een vergadering op 25 en 26 aug. druk op de regering te blijven uitoefenen om toegang tot de media te verkrijgen en vroeg daarnaast om een rechtstreeks en ongecensureerd verslag van het komende congres van de vakbeweging. Gedreigd werd met een krantenstaking van zes dagen als het overleg over deze eisen niet zou worden hervat.
Partijleider Kania, op 26 aug. sprekend voor de TV, wees deze eisen af en zei dat de autoriteiten controle over de massamedia zouden blijven uitoefenen. Hij stelde dat de massamedia een politieke rol spelen die verder reikt dan alleen het verschaffen van informatie. Hij waarschuwde voor een „explosie" als de acties hervat zouden worden.
Op 29 aug. werd gemeld dat de regering Solidariteit twee halve uren op de TV had aangeboden, op een tijd waarop de kijkdichtheid het grootst was, zij het „onder dezelfde controle als altijd" om verslag van het congres uit te brengen.
Op 31 aug. werden de onderhandelingen tussen de regering en Solidariteit zonder resultaat afgebroken, nadat de regering twee nieuwe voorstellen van Solidariteit had afgewezen.
Solidariteit had ten eerste voorgesteld dat zowel de autoriteiten als Solidariteit hun eigen TV-verslag van het congres op het scherm zouden brengen; en ten tweede, dat allen die bij de verslaggeving over het congres betrokken zouden zijn, lid van Solidariteit moesten zijn.
Hoewel de regering nog enige concessies aanbood, werd geen overeenstemming bereikt. Als gevolg hiervan was er in geen enkel stadium van het congres van Solidariteit een rechtstreeks verslag op de radio te horen of op de TV te zien.

Enkele andere gebeurtenissen aan de vooravond van het congres van Solidariteit

Op 17 aug. wees premier Jaruzelski Jerzy Urban, een journalist die werkte voor het weekblad Polityka, aan tot regeringswoordvoerder als opvolger van Jozef Barecki, die in sept. 1980 in dit ambt was benoemd.

Op 14 aug. hield Solidariteit in Gdansk een bijeenkomst ter herdenking van het begin van stakingen op de scheepswerven aldaar, precies een jaar eerder. Walesa riep de deelnemers op liever de gemaakte vooruitgang te consolideren dan naar meer te streven. „Wij willen de macht van de staat niet omverwerpen," zei hij, „laat de regering het land regeren en wij zullen onszelf regeren in de fabrieken."
Plattelandssolidariteit riep op 28 aug. zijn leden op geen belasting meer te betalen uit protest tegen het feit dat de regering weigerde een overeenkomst goed te keuren die de bond op 17 aug. met het ministerie van landbouw had bereikt en volgens welke aan de bond middelen ter beschikking zouden worden gesteld uit het agrarische ontwikkelingsfonds.
De regering wilde de onderhandelingen over deze kwestie heropenen en er een andere boerenbond, Wzkior, die meer regeringsgezind was, bij betrekken.

De afdeling Bydgoszcz van Solidariteit gaf op 3 sept. een stakingswaarschuwing i.v.m. de onvoldoende resultaten van het onderzoek van de overheid naar het incident in die plaats van 19 maart.
Het bureau van de fficier van justitie had het onderzoek op 2 sept. voor gesloten verklaard, omdat de actie van de politie gerechtvaardigd zou zijn geweest, terwijl niet uit te maken was wie verantwoordelijk waren geweest voor het slaan van de Solidariteitsleden.
Solidariteit noemde het tijdstip van de aankondiging van de officier een „provocatie", gezien het feit dat op 5 sept. het congres zou beginnen.

Premier Jaruzelski zei op 31 aug. ter gelegenheid van een militaire parade in Koszalin, een plaats halverwege Gdansk en Szczecin aan de Baltische kust, dat heel Polen van het komende congres van Solidariteit een teken verwachtte of de vakbeweging constructieve samenwerking dan wel confrontatie nastreefde en dat het antwoord op die vraag „enorme consequenties voor de toekomst" zou hebben.
Walesa verklaarde op 1 sept. op de TV dat Solidariteit liever streefde naar rationele discussie dan naar wat hij aanduidde als „stomme polemieken" met de regering. Hij voegde daaraan toe dat de autoriteiten maatschappelijke acceptatie aan het verliezen waren en dat de situatie Solidariteit ertoe dwong verantwoordelijkheid op zich te nemen voor het lot van het land.

De nationale coördinerende commissie van Solidariteit kwam op 2 en 3 sept. in Gdansk bijeen. Zij beschuldigde de regering ervan recentelijk te zijn teruggekomen op de akkoorden van Gdansk uit aug. 1980 op het gebied van de censuur en de massamedia.
De commissie besloot alleen door haar goedgekeurde verslaggevers op het congres toe te laten.
Op 2 en 3 sept. kwam ook het CC van de PVAP bijeen. Het keurde een wetsontwerp over arbeiderszelfbestuur goed, waarin niet voldaan werd aan de eisen van Solidariteit m.b.t. het recht op inspraak bij de benoeming en het ontslag van leidinggevende functionarissen.

Partijleider Kania riep op de vergadering op tot een „politiek van verzoening met allen, die niet onze tegenstanders zijn".
De Poolse pers publiceerde op 4 sept. een verklaring van partijleider Kania, waarin deze bevestigde dat de autoriteiten bereid waren om de noodtoestand af te kondigen teneinde de openbare orde te handhaven indien de situatie dit nodig zou maken.

MIDDEN-OOSTEN

ISRAËL

VERKIEZINGSUITSLAG TIENDE KNESSET. NIEUWE REGERING-BEGIN. COALITIE-AKKOORD. REGERINGSVERKLARING

Volgens de op 7 juli 1981 bekendgemaakte officiële einduitslag hadden 1.954.609 (78,5%) van de 2.490.014 kiesgerechtigden op 30 juni 1981 hun stem uitgebracht bij de verkiezingen voor de 10de Knesset. Er werden 1.937.366 geldige stemmen geregistreerd, die over de diverse partijen (zie pag. 433 e.v.-1981) als volgt werden verdeeld:

Partijen	Stemmen	Percentage	Zetels
Likoed	718.941	37,11	48
Ma'arach (Arbeiderspartij + Mapam)	708.536	36,57	47
Nationale Religieuze Partij (NRP)	95.232	4,92	6
Agudat Israël	72.312	3,73	4
Chadash	64.918	3,35	4
Tehiya	44.700	2,31	3
Tami	44.466	2,30	3
Telem	30.600	1,58	2
Shinui	29.837	1,54	2
Rats	27.921	1,44	1
Overige partijen	99.903	5,15	0

Bij de openingszitting van de 10de Knesset op 20 juli 1981 werd Menachem Savidor (Likoed) tot voorzitter gekozen met 61 tegen 56 stemmen bij 3 onthoudingen.

Vorming nieuwe regering-Begin

Op 15 juli 1981 belastte president Yitzhak Navon de aftredende premier Menachem Begin (Likoed) formeel met de vorming van een nieuwe regering. Na taaie onderhandelingen met potentiële coalitiepartners slaagde Begin er tenslotte op 4 aug. in een regeerakkoord te sluiten met NRP, Tami en Agudat Israël, dat hem verzekerde van de steun van 61 van de 120 Knesset-afgevaardigden (48 Likoed, 6 NRP, 4 Agudat Israël en 3 Tami).
Op 5 aug. stelde Begin zijn nieuwe, 18 leden tellende kabinet aan de Knesset voor. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier – Menachem Begin (Likoed-Heroet); vice-premier en minister van landbouw – Simha Ehrlich (Likoed-Liberaal); vice-premier en minister van huisvesting en bouwnijverheid – David Levi (Likoed-Heroet); buitenlandse zaken – Yitzhak Shamir (Likoed-Heroet); defensie – Ariel Sharon (Likoed-Heroet); financiën – Yoram Aridor (Likoed-Heroet); economische coördinator (nieuw) – Ya'acov Meridor* (Likoed-Heroet); verbindingen – Mordechai Zipori* (Likoed-Heroet); transport – Haim Corfu* (Likoed-Heroet); zonder portefeuille – Yitzhak Modai (Likoed-Liberaal); energie – Yitzhak Berman* (Likoed-Liberaal); justitie – Moshe Nissim (Likoed-Liberaal); industrie en handel – Gideon Patt (Likoed-Liberaal); toerisme – Abraham Sharir* (Likoed-Liberaal); gezondheid – Eliezer Shostak (Likoed-Laam); binnenlandse zaken, politie en religieuze zaken – Josef Burg (NRP); onderwijs en cultuur – Zevulun Hammer (NRP); arbeid, sociale zaken en opvang immigranten – Aharon Abu-Hatzeira (Tami). (* = nieuw)

Van de vijf nieuwe ministers had alleen Zipori, als onderminister van defensie, deel uitgemaakt van de vorige regering. Berman was vanaf maart 1980 voorzitter geweest van de 9de Knesset (zie pag. 841/3 en 842/1-1980).

De 68-jarige Meridor was van 1941-1943 Begins voorganger geweest als commandant van de Irgoen Zwai Leoemi, die vóór de onafhankelijkheid van Israël tegen het Britse mandaatbewind in Palestina streed; in het midden van de vijftiger jaren had hij zich uit de (Heroet) politiek teruggetrokken voor een succesvolle carrière in het zakenleven.
Drie leden van het vorige kabinet keerden niet terug; de ex-Dash-vertegenwoordigers Yigal Yadin (vice-premier) en Israel Katz (arbeid en sociale zaken) alsmede Haim Landau (transport) van de Heroet-vleugel in de Likoed (zie pag. 697/1-1981).
Aanvankelijk weigerde David Levi tot het kabinet toe te treden uit protest tegen de toekenning van de tevoren door hem beheerde portefeuille (opvang van immigranten) aan Abu-Hatzeira, maar kort voor de vertrouwensstemming in de Knesset aanvaardde hij Begins aanbod van een vice-premierschap in combinatie met de portefeuille van huisvesting en bouwnijverheid.

Waarnemers in Jeruzalem omschreven het nieuwe kabinet als een bewind van haviken, vooral vanwege de promotie van Ariel Sharon tot minister van defensie. Als minister van landbouw sinds 1977 had Sharon een onbuigzame politieke koers gevolgd m.b.t. de veiligheid, terwijl hij constant de vestiging van joodse nederzettingen op de bezette Westelijke Jordaanoever had bevorderd.

Coalitie-akkoord

In het 83 paragrafen tellende coalitie-akkoord hadden 50 paragrafen betrekking op maatregelen voor een strengere naleving van de orthodoxe joodse wetten, waarop door de religieuze partijen – vooral Agudat Israël – was aangedrongen.
Het akkoord voorzag o.m. in een beperking van het werk op de sabbath (zaterdag), de joodse rustdag, en joodse feestdagen. De staatsluchtvaartmaatschappij El Al zou dan niet meer mogen vliegen, de havens zouden dicht moeten en het werk op de sabbath zou zoveel mogelijk door machines moeten worden verricht.
Voorts verplichtte het akkoord de regering te streven naar een verbod van de verkoop van varkensvlees in door joden bevolkte gebieden.
De wet die opgravingen op joodse begraafplaatsen verbiedt zou strikt worden toegepast.
Ook voorzag het akkoord in een uitbreiding van de vrijstelling van militaire dienstplicht voor „yeshiva" (joods seminarie) studenten en stafleden.
De meest controversiële paragraaf bepaalde dat de regering „alle mogelijke moeite (zou) doen om een Knessetmeerderheid te vinden" voor een wetswijziging betreffende de vraag „Wie is jood?". Volgens de bestaande wet zijn joden personen geboren uit een joodse moeder of personen bekeerd tot het joodse geloof.
De leiders van Agudat Israël eisten tijdens het coalitie-overleg dat de wet dusdanig zou worden gewijzigd dat elke bekering van een niet-jood alleen geldig is als ze volgens de orthodoxe religieuze wet (halacha) geschiedt. Bovendien zouden de rabbinale rechtbanken alleen over het gezag beschikken om een uitspraak te doen over de geldigheid van buitenlandse bekeringscertificaten. M.a.w. bij wet zou moeten worden bepaald dat alleen volgens de Halacha bekeerde niet-joden als joden konden worden beschouwd.

De bepalingen in het coalitie-akkoord over de naleving van de sabath leidden vooral tot scherpe kritiek bij de luchtvaartmaatschappij El Al, die reeds enige tijd forse verliezen leed. Geraamd werd dat een verbod om op de sabbath te vliegen de maatschappij ca. £ 30 mln en 5.000 banen zou kosten. De werknemers van El Al besloten unaniem het vliegveld van Tel Aviv op de sabbath te sluiten als het verbod zou doorgaan om zo het landen en opstijgen van buitenlandse vliegtuigen te beletten.

Regeringsverklaring

In zijn regeringsverklaring, die Begin op 5 aug. in de Knesset aflegde, verdedigde hij het bombardement op de Iraakse kernreactor (pag. 385/1-1981) en de militaire operaties in Libanon. Hij sprak zich ook uit voor een onverwijlde hervatting van de autonomie-onderhandelingen.
Begin stond lang stil bij de „positieve politieke veranderingen" in de betrekkingen tussen Israël en de VS. „Het is zeer belangrijk kennis te nemen van de door de Amerikaanse president herhaalde verklaring, dat Israël voor de VS in het Midden-Oosten een belangrijke strategische factor is, dat Israël een vriend en bondgenoot van de VS is en dat Israël een belangrijke rol speelt om het Sowjet-expansionisme in de regio te beteugelen..." Voorts sprak de Israëlische premier zich uit tegen de levering door de VS van „offensieve onderdelen" voor de Saoedische F-15's

(waardoor die Tel Aviv zouden kunnen bereiken en op hun bases in Saoedi-Arabië terugkeren zonder te hoeven worden bijgetankt) en van AWACS-toestellen aan Saoedi-Arabië (waardoor Israël „volledig doorzichtig" zou worden).
Vervolgens toonde Begin zich geïnteresseerd in een normalisering van de betrekkingen met de SU. Maar het initiatief daartoe moest wel van Moskou uitgaan. In dat geval zou Israël verlangen dat „alle gevangenen van Zion worden vrijgelaten en dat alle joden, die wensen de USSR te verlaten en in het historische moederland van het joodse volk terug te keren, de vrijheid wordt verleend".
De Israëlische premier herhaalde dat Israël de bezette gebieden Judea, Samaria en de Gazastrook na een overgangsperiode van vijf jaar autonomie wilde annexeren.
In het arbeidsprogramma van de coalitie stond dat Israël aan het eind van de overgangsperiode, vastgelegd in het akkoord van Camp David, „zijn aanspraak (zal) doen gelden en maatregelen (zal) nemen om zijn recht op souvereiniteit over Judea, Samaria en de Gazastrook te verwezenlijken.

Na een debat van ruim 13 uur, waarin meer dan 60 van de parlementsleden het woord voerden, sprak de Knesset op 5 aug. 1981 kort voor middernacht met 61 tegen 58 stemmen zijn vertrouwen in de nieuwe regering-Begin uit. (Eén afgevaardigde van de oppositie was wegens ziekte afwezig.) Daarop werd de regering door parlementsvoorzitter Savidor beëdigd.

Op 10 aug. benoemde het kabinet tien onderministers: zes van de Likoed, twee van de NRP en twee van Tami. Onderminister van buitenlandse zaken werd Yehuda Ben Meir (NRP), terwijl Dov Shilansky (Likoed) werd benoemd tot onderminister in het bureau van de premier voor parlementaire zaken. *(The Times, Le Monde, NZZ, NRC/H'blad)*

TWIST OVER OPGRAVINGEN IN JERUZALEM LEIDT TOT CONFRONTATIE OVER KARAKTER STAAT ISRAËL

In de maanden augustus en september 1981 stelde de 65-jarige opperrabbijn Shlomo Goren het karakter van de staat Israël, democratie of theocratie, aan de orde. Zijn stelling dat de halacha (joodse religieuze traditie) boven de Israëlische wet staat werd echter door het Israëlische hooggerechtshof verworpen.
De aanleiding tot deze confrontatie werd gevormd door een geschil met archeologen over opgravingen in de stad van koning David in Jeruzalem.
In de nacht van 8 op 9 aug. werden op de erebegraafplaats in Jeruzalem de graven geschonden van vooraanstaande zionisten: Theodor Herzl (de grondlegger van het politiek zionisme), Wladimir Jabotinsky (de geestelijke vader van Begin) en oud-president Yitzhak Ben Zvi. Een van de leiders van de extreme anti-zionistische organisatie Neturei Karta, rabbijn Moshe Hirsch, verklaarde op 6 aug. tegenover *AFP* dat de grafschendingen „legitieme represailles" waren „na de ontwijding door zionistische archeologen van de joodse heilige plaatsen in bezet gebied van Palestina"
Rabbijn Hirsch had in de voorafgaande week protestacties georganiseerd tegen een groep archeologen o.l.v. prof. Yigael Shilo, die opgravingen verrichtte in de historische stad van koning David tegenover de Tempelberg in Jeruzalem. De betogers vielen op 3 aug. en volgende dagen deze archeologen lastig, omdat zij volgens hen een minstens 700 jaar oude joodse begraafplaats schonden.
De druk op de archeologen nam toe door paragraaf 45 van het coalitie-akkoord dat de strikte naleving van het verbod i.z. opgravingen op begraafplaatsen beklemtoonde en stipuleerde dat bij het ontdekken van graven tijdens een opgraving alle werkzaamheden onmiddellijk moesten worden gestaakt in afwachting van een beslissing van het opperrabbinaat.
Op 19 aug. besloot het opperrabbinaat – de Ashkenazische opperrabbijn Shlomo Goren en zijn Sefardische ambtgenoot Ovadia Josef – de opgravingen in de z.g. zone G met onmiddellijke ingang te verbieden.
Dezelfde dag wees opperrabbijn Goren tijdens een TV-debat met de bekende archeoloog en voormalige vice-premier prof. Yigael Yadin op de mogelijkheid dat tijdens de opgravingen de graven van vorsten uit het geslacht van koning David zouden worden ontheiligd. Maar Yadin ontkende ten stelligste dat in het betrokken gebied een joodse begraafplaats is geweest.

Op 20 aug. werden de opgravingen onder extra politiebescherming voortgezet. Het door NRP-minister Hammer geleide ministerie van onderwijs moest toen beslissen of de in 1978 verleende en vervolgens drie maal verlengde (tot dec. 1981) vergunning voor de opgravingen zou worden ingetrokken.
Tijdens een buitengewone zitting van de Knesset op 26 aug. sprak minister Hammer zich voor een compromis in deze kwestie uit.
Op 1 sept. gelastte minister Hammer de opgravingen voor de duur van twee weken te onderbreken om de adviseur van de regering, procureur-generaal Yitzhak Zamir, in staat te stellen een oordeel te geven.
Inmiddels had opperrabbijn Goren volgens de Israëlische media echter gedreigd tegen minister Hammer een weigeringsbrief – een vorm van een banuitspraak – te doen uitgaan als de minister weigerde de z.g. halachische uitspraak over de stopzetting van de opgravingen onmiddellijk uit voeren, omdat de halacha boven de wet staat. Bij het uitgaan van een weigeringsbrief (Ketav-Seiroev) naar minister Hammer zou deze niet meer alle religieuze functies in de synagoge kunnen vervullen (zoals het lezen van de Thora), terwijl hij ook in maatschappelijk opzicht zou worden geboycot.
Minister Hammer kwam daardoor in een moeilijke positie. Enerzijds wilde hij als religieuze jood en persoonlijke vriend van opperrabbijn Goren de halachische uitspraak niet negeren. Anderzijds was er volgens de Israëlische wet geen enkele reden om de opgravingen stop te zetten. Hammer liet op 28 aug. door zijn woordvoerder officieel verklaren te overwegen af te treden.

Op 2 sept. verzocht de Hebreeuwse universiteit het hooggerechtshof in Jeruzalem het tijdelijk verbod van minister Hammer m.b.t. de opgravingen onwettig te verklaren. Op 4 sept. hief het hooggerechtshof het verbod op.

In een op 15 sept. gepubliceerd oordeel bepaalde het hooggerechtshof dat minister Hammer principieel onjuist had gehandeld toen hij n.a.v. een rabbinale uitspraak besloot de opgravingen op te schorten. De president van het hof, rechter Landau, stelde vast dat Israël een democratische staat en geen theocratie is en dat gezagdragers moeten functioneren in overeenstemming met de staatswetten en niet de Talmoed.
Ook de rechtskundige adviseur van de regering, Yitzhak Zamir, schreef op 15 sept. in zijn advies aan minister Hammer volgens de *FAZ* (22-9) dat Israël geen theocratische staat is. Noch minister Hammer noch de regering was bevoegd over het bestaan of niet-bestaan van een begraafplaats te beslissen. Dat was een zaak van de planningsautoriteiten of van de leider van de afdeling oudheden van het ministerie van onderwijs die de vergunning voor de opgravingen verleent. Zelfs het bewijs dat zich op het terrein van de opgravingen eertijds een begraafplaats had bevonden, was geen voldoende grond om een onderzoek te staken dat „zaken van grotere wetenschappelijke

betekenis" kon opleveren, aldus Zamir.
Maar het opperrabbinaat benadrukte op 23 sept. aldus de *FAZ* (28-9), het „eeuwige" karakter van de joodse religieuze wet (halacha) en bestreed dat deze wet in de staat Israël ondergeschikt was aan het staatsrecht. Geen macht ter wereld kon de halacha vervangen, zo stelden de opperrabbijnen.

Begin februari 1982 rezen in Israël nieuwe meningsverschillen over de vrijheid van archeologisch onderzoek n.a.v. een wetsontwerp, dat de Agudat Israël bij de Knesset wilde indienen. In dat ontwerp werd bepaald dat het ministerie van religie in overeenstemming met het opperrabbinaat moest beslissen wat bij opgravingen diende te geschieden als archeologen op graven of begraafplaatsen stuitten. De archeologe Ruth Amiran meende dat dit wetsontwerp het einde van de wetenschappelijke vrijheid in Israël „onder de druk van een Aguda-Khomeinisme" zou betekenen.

Conflict over „tunnel" onder Tempelberg

Tijdens het geschil over het halachisch verbod op de opgravingen in de stad van koning David, lekte op 27 aug. 1981 via Radio-Israël het nieuws uit dat bijna een maand eerder onder de Tempelberg, nl. ten noorden van de Klaagmuur onder het voorplein van de twee grote moskeeën aldaar – Omar en Al-Aksa –, een 10 m hoge en 6 m brede „tunnel" van 25 m lengte was ontdekt. Volgens opperrabbijn Shlomo Goren maakte deze tunnel deel uit van een ondergronds tunnelsysteem dat naar het allerheiligste in de door koning Salomo gebouwde en door de Romeinen (in 70 na Christus) verwoeste tweede tempel zou leiden. In deze tunnels zou, aldus Goren, misschien ook een deel van de gouden en zilveren schatten van die tweede tempel zijn verborgen.
Maar archeologen stelden dat de z.g. tunnel een tegen het eind van de vorige eeuw al ontdekt waterreservoir uit de kruisvaarderstijd was.
NRC/H'blad (19-9-1981) berichtte:

„Opperrabbijn Goren bleef eigenzinnig. Halachisch heeft hij uitgesproken dat de ruimte onder de Tempelberg zelfs heiliger is dan de Klaagmuur. Het argument dat hij voor deze religieuze stelling aanvoert is meetkundig: de gevonden ruimte ligt dichter bij het allerheiligste van de tweede tempel dan de Klaagmuur. Daarom wil opperrabbijn Goren onder de Tempelberg een synagoge inrichten.
De WAQF (het mohammedaans bestuurslichaam dat de Tempelberg beheert) had tot het bericht van Radio-Israël geen notie van wat er zich de afgelopen vier maanden op de grens tussen de Tempelberg en het verlengde van de westelijke Klaagmuur ondergronds had afgespeeld.
Het was Isam Awad, de hoofdingenieur van de Al-Aksa-moskee wel bekend dat Israëli's in het verlengde van de Klaagmuur een lange ondergrondse tunnel in noordelijke richting langs vrijwel de gehele lengte van de Tempelberg hebben gegraven. Zijn staf merkte echter deze zomer niet dat het grote waterreservoir als gevolg van de activiteiten van de amateurarcheologen van het Israëlische ministerie van godsdienstzaken vier maanden volledig heeft drooggestaan. Toen er door de wand water sijpelde, in de langs de Tempelberg lopende tunnel, konden de Israëli's hun nieuwsgierigheid niet bedwingen. Met instemming van opperrabbijn Goren werden stenen die de tunnel van de mysterieuze ruimte scheidden verwijderd als gevolg waarvan het waterreservoir leegliep en joden voor de eerste maal sedert 2000 jaar niet op maar onder de Tempelberg konden lopen..."

Direct na het bekendworden van de ontdekking van de „tunnel" rezen er protesten van Arabische zijde. Mohammedaanse religieuze leiders in Oost-Jeruzalem, o.w. Moefti Sa'ad Eddin Alami, verdachten Israël er lang van uit te zijn op de vernietiging van de twee moskeeën om zo ruimte te scheppen voor de herbouw van de tempel.

De strijd in de gangen onder de Tempelberg volgens een Israëlisch cartoon. De Hebreeuwse tekst luidt: Het aardse Jeruzalem. (NRC/H'blad 19-9-1981)

Op 1 sept. daalden Arabische arbeiders met cement en stenen via een schacht van het tempelgebied in het waterreservoir af om de onder auspiciën van rabbijn Getz gemaakte opening tussen de (Israëlische) tunnel en het waterreservoir te dichten. Talmoed-studenten (Jeshiwebuches) probeerden dit te verhinderen en er volgde een fel handgemeen, waarbij twee Arabieren en twee joden gewond raakten. Gewapende grenspolitie moest eraan te pas komen om de vechtende joden en Arabieren van elkaar te scheiden.
Na dit treffen gaf ook de politie opdracht de opening vanuit de gang naar het waterreservoir te sluiten. De ondergrondse toegang tot de Tempelberg werd de volgende dag geblokkeerd.
Inmiddels had de Opperste Moslemraad opgeroepen tot een algemene staking op 3 sept. uit protest tegen de Israëlische opgravingen onder het plein vóór de Al-Aksa-moskee. Die oproep werd in Oost-Jeruzalem massaal opgevolgd evenals in diverse plaatsen op de westelijke Jordaanoever. *(FAZ, The Times, Le Monde, NZZ, NRC/H'blad, Volkskrant)*

AMERIKAANS-ISRAËLISCHE BETREKKINGEN

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen in de Amerikaans-Israëlische betrekkingen tussen begin juni en begin december 1981.

Opschorting Amerikaanse vliegtuigleveranties

Terwijl de VS hun overleg met Israël en Egypte over de totstandkoming van een multinationale vredesmacht voor de Sinai (pag. 703-1981) normaal voortzetten, schortte de Amerikaanse regering op 10 juni 1981 de voor 12 juni geplande levering van 4 F-16 bommenwerpers aan Israël op, nadat zij had vastgesteld dat het gebruik van door de VS geleverde jachtbommenwerpers bij de vernietiging van de Iraakse kernreactor in Tamuz op 7 juni (pag. 385-1981) een schending van het Amerikaans-Israëlische akkoord van 1952 inzake militaire hulp betekende. Volgens dit akkoord was Israël het gebruik van Amerikaanse militaire uitrusting toegestaan ter wille van nationale en regionale zelfverdediging en was „elke aanvalsactie tegen een of andere staat" uitdrukkelijk verboden. Van de door Israël bestelde 75 F-16 toestellen waren er tot dan toe 53 geleverd.
Op 17 juli schortte de Amerikaanse regering de uitgestelde levering van de 4 F-16 toestellen, welke die dag zou plaatsvinden, verder op vanwege een

Israëlisch bombardement op de Libanese hoofdstad Beiroet, waarbij ruim 300 mensen werden gedood. Ook de voor 17 juli geplande levering van zes andere F-16's werd toen opgeschort.
Op 11 aug. bevestigde het Amerikaanse State Department dat tevens de levering van 2 F-15 toestellen die dag was uitgesteld, terwijl onder het opschortingsbesluit ook nog eens 4 F-16's vielen waarvan de aflevering voor 14 aug. op het programma stond. In totaal werden toen 16 voor Israël bestemde vliegtuigen vastgehouden.
Op 17 aug. maakte de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, bekend dat president Reagan de hervatting van de vliegtuigleveranties aan Israël had gelast, na besprekingen met de Israëlische premier Begin, de Israëlische ambassadeur Evron, consultaties met het Congres en voltooiing van het regeringsonderzoek naar de implicaties van het Israëlische optreden m.b.t. het akkoord dat het gebruik door Israël van Amerikaanse militaire uitrusting regelt.
Minister Haig zei dat de Amerikaanse regering niet had vastgesteld of de Israëlische luchtaanvallen van offensieve aard waren – en dus strijdig met de Amerikaans-Israëlische afspraak van 1952 – dan wel defensief van aard, een daad van zelfverdediging, zoals de Israëlische regering stelde.
Nog op 16 aug. had premier Begin het Amerikaanse opschortingsbesluit „ongerechtvaardigd en niet te rechtvaardigen" genoemd en geconcludeerd: „De VS schaden Israël."
Op 1 sept. ontving Israël 4 F-16's uit de VS. Op 2 sept. volgden 6 F-16's en 2 F-15's.

Begin in VS

Op 6 sept. arriveerde de Israëlische premier Begin, o.m. vergezeld van zijn minister van defensie Sharon, in New York voor een verblijf van 10 dagen in de VS. Vóór zijn vertrek naar Washington, waar hij van 8 t/m10 sept. besprekingen voerde met president Reagan en o.a. de ministers Haig (buitenlandse zaken) en Weinberger (defensie), deelde Begin mee dat hij de Amerikaanse regering in het kader van de versterkte militaire samenwerking tussen Israël en de VS de legering van Amerikaanse tanks in Israël, het gebruik van Israëlische havens door de Amerikaanse Zesde Vloot en landingspermissie voor Amerikaanse vliegtuigen op de luchtmachtsteunpunten in de Negev-woestijn had voorgesteld. Voorts had hij als onderdeel van de nieuwe strategische samenwerking aangeboden Amerikaanse transporttoestellen boven de Middellandse Zee door Israëlische gevechtsvliegtuigen te laten escorteren.
Terwijl premier Begin in het verleden gezegd had bereid te zijn tot het ondertekenen van een defensieverdrag met de VS, had minister Haig op 6 sept. in een vraaggesprek met de *NYT* verklaard dat het niet de bedoeling was een defensieverdrag met Israël af te sluiten. De VS wilden alleen praten over „praktische samenwerking die tot regionale veiligheid zal bijdragen".
Na zijn tweedaagse ontmoeting met Begin zei president Reagan op 10 sept. o.a.: „Wij zullen met U en met onze andere vrienden in de regio samenwerken om het hoofd te bieden aan Sowjet-agressie en om de veiligheid van alle landen in het gebied te versterken."

Op 10 sept. verklaarde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, dat het bezoek van Begin een „groter gevoel van urgentie en specifieke hoedanigheid" had verleend aan de strategische dialoog tussen de VS en Israël. De beide ministers van defensie, Weinberger en Sharon, en militaire functionarissen van de twee landen zouden details uitwerken van het „gemeenschappelijke strategische streven" en zich daarbij concentreren op de drie volgende terreinen: 1) een beperkte voorraadvorming in Israël van militaire uitrusting, mogelijk op medisch gebied; 2) besprekingen over gemeenschappelijke oefeningen, mogelijk op marinegebied, welke in de regio passen; en 3) een voortgaande strategische planning voor een eventuele verdere samenwerking in de toekomst. De strategische planning zou zich volgens minister Haig concentreren op „externe bedreigingen van de Midden-Oosten-regio, hetzij directe bedreigingen van de Sowjet-Unie of van Sowjet-handlangers, hetzij bedreigingen van indirecte aard zoals terrorisme en dergelijke".

Voorts deelde Haig mee dat er openhartige en uitgebreide gedachtenwisselingen waren geweest over de controversiële kwestie van de voorgenomen verkoop van vijf AWACS-radartoestellen aan Saoedi-Arabië. Van Israëlische zijde was bezorgdheid geuit over de levering van AWACS-toestellen of „enige andere „sophisticated" bewapening aan Arabische buurstaten, waarmee Israëls betrekkingen onzeker zijn en een bron van enige bezorgdheid" vormen. De VS waren bij machte „nauwkeurig de redenen aan te geven waarom wij menen dat op de lange duur de levering van deze wapens aan Saoedi-Arabië in het hoogste belang van de regionale stabiliteit is", aldus Haig. Naar zijn zeggen had premier Begin zeer duidelijk begrepen dat het hierbij om een Amerikaans besluit ging „in de context van de verplichting van de president voor het voeren van de Amerikaanse buitenlandse politiek en onze eigen zienswijze t.a.v. de bredere aspecten van onze vitale belangen in het Midden-Oosten". Haig gaf toe dat Israël een wat uitgebreidere lijst van onderwerpen ter overweging bij een uitgebreid „strategisch deelgenootschap" had ingediend, maar „al deze zaken zullen moeten worden bepaald door de praktische beperkingen van het Amerikaanse vermogen op korte termijn en door politieke overwegingen".

Op 11 sept. gaf het Pentagon een gemeenschappelijke verklaring uit over de besprekingen van de beide ministers van defensie, Weinberger en Sharon. Afgesproken was dat gezamenlijke werkgroepen van beide ministeries bijeen zouden komen om strategische problemen van gemeenschappelijke zorg te bespreken en aanbevelingen voor terreinen van samenwerking te formuleren ter afschrikking van „Sowjet-agressie tegen de hele Midden-Oosten-regio". Volgens een hoge Amerikaanse defensiefunctionaris (op 11 sept.) zou een werkgroep op 20 sept. in Israël bijeenkomen.

Verdere ontwikkelingen

In de tweede helft van sept. arriveerden diverse Amerikanen in Israël (*Financial Times* 22-9-1981), o.w. Robert MacFarlane (een adviseur van het State Department) voor een „follow-up" van de topconferentie tussen Begin en Reagan en een negen leden tellend team, dat de mogelijkheden van de aankoop van militaire uitrusting ter waarde van $ 200 mln moest bestuderen (dat in Israël kon worden opgeslagen voor eventueel gebruik door de Amerikaanse Rapid Deployment Force).
Nadat de Amerikaanse Senaat op 28 okt. de verkoop van de vijf AWACS-toestellen aan Saoedi-Arabië had goedgekeurd, verzekerde president Reagan premier Begin op 29 okt. in een telegram van zijn vaste voornemen Israël te helpen „zijn militaire en technologische overwicht te handhaven".
Maar premier Begin verklaarde dezelfde dag na een kabinetsbijeenkomst dat zijn land „een nieuw en ernstig gevaar liep" en dat Israël alles zou doen om „deze bedreiging" het hoofd te bieden.
Minister van defensie Sharon stelde een voor november gepland bezoek aan Washington om daar over de „strategische samenwerking" te spreken voor onbepaalde tijd uit. Op 4 nov. echter ontving Begin een boodschap van minister Haig, waarin Sharon voor besprekingen met minister Weinberger op 30 nov. naar de VS werd uitgenodigd.
Een hoge Amerikaanse functionaris deelde op 27 nov. mee dat de VS de jongste Israëlische voorstellen over de onderlinge strategische samenwerking hadden verworpen, omdat die te ver gingen.

Israël wilde een breed opgezette overeenkomst die onder meer voorziet in gemeenschappelijke

militaire manœuvres. Verder zou Israël gebruik moeten kunnen maken van gegevens die de Amerikaanse geheime dienst via satellieten en andere middelen in het Midden-Oosten verzamelt. Tenslotte zouden de Amerikanen op grote schaal wapen- en munitievoorraden op Israëlisch grondgebied moeten inrichten, die zij in geval van oorlog zouden kunnen gebruiken.
Maar de Amerikaanse regering stelde zich op het standpunt dat de uitwerking van deze plannen een veel te kostbare operatie is. Ook zouden de Israëlische voorstellen belangrijke politieke implicaties kunnen hebben, omdat op die manier zou worden verhinderd dat de VS nauwer met Arabische landen gaat samenwerken.
Tegen deze achtergrond wilde de Amerikaanse regering bij de strategische samenwerking niet verder gaan dan vlootmanœuvres die slechts een zeer bescheiden opzet zouden moeten krijgen. Ook was zij bereid militaire voorraden op Israëlisch grondgebied op te slaan – bijvoorbeeld in de twee bases die thans in de Negevwoestijn worden gebouwd –, maar dit project zou met grote terughoudendheid moeten worden aangepakt. De voorraden zouden in eerste instantie slechts uit medicamenten mogen bestaan. Hiervan zouden de Amerikaanse troepen kunnen gebruikmaken die in geval van een crisissituatie naar het Midden-Oosten worden gestuurd om de olievelden aan de Perzische Golf te verdedigen, de Rapid Deployment Force.

Amerikaans-Israëlisch „memorandum of understanding"

Op 30 nov. voerden de Amerikaanse minister van defensie, Caspar W. Weinberger, en zijn Israëlische ambtgenoot Ariel Sharon in het Pentagon te Washington besprekingen over de veiligheidsrelaties tussen hun twee landen. Zij bereikten overeenstemming over een „memorandum of understanding" i.z. een strategische samenwerking tussen de VS en Israël. Dat memorandum werd nog dezelfde dag door de beide bewindslieden ondertekend.
De tekst van het memorandum luidde volgens *Wireless Bulletin from Washington* (1-12-1981) aldus:

PREAMBULE – Dit „memorandum of understanding" bevestigt opnieuw de gemeenschappelijke vriendschapsbanden tussen de Verenigde Staten en Israël en bouwt voort op de wederzijdse veiligheidsrelatie die tussen de twee naties bestaat. De partijen erkennen de noodzaak om de strategische samenwerking te vergroten teneinde alle bedreigingen van het gebied door de Sowjet-Unie af te schrikken.
Nota nemend van de vanouds bestaande en vruchtbare samenwerking i.z. wederzijdse veiligheid welke zich tussen de twee landen heeft ontwikkeld, hebben de partijen besloten een kader te scheppen voor voortdurende consultatie en samenwerking om hun nationale veiligheid te vergroten door zulke bedreigingen van de hele regio af te schrikken.
De partijen hebben de volgende overeenkomsten gesloten teneinde de bovengenoemde doelstellingen te bereiken.

ARTIKEL I – De strategische samenwerking tussen de Verenigde Staten en Israël, zoals uiteengezet in dit memorandum, is ontworpen tegen de bedreiging van de vrede en veiligheid in de regio, veroorzaakt door de Sowjet-Unie en door krachten van buiten de regio onder controle van de Sowjets welke in de regio zijn geïntroduceerd. Zij heeft de volgende algemene oogmerken:
A. De partijen in staat te stellen in samenwerking te handelen en tijdig het hoofd te bieden aan bovengenoemde bedreiging.
B. Elkaar militaire bijstand te verlenen voor operaties van hun troepen in het gebied welke misschien vereist zijn om tegen deze bedreiging op te treden.
C. De strategische samenwerking tussen de partijen is niet tegen enige staat of groep van staten in de regio gericht. Zij is alleen bestemd voor defensieve doeleinden tegen de bovengenoemde bedreiging.

ARTIKEL II –
1. De terreinen waarop de strategische samenwerking zal worden toegepast om de bovengenoemde bedreiging te beletten de veiligheid van de regio in gevaar te brengen omvatten:
A. Militaire samenwerking tussen de partijen zoals door de partijen kan worden overeengekomen.
B. Gezamenlijke militaire oefeningen, met inbegrip van marine- en luchtmachtoefeningen in de oostelijke Middellandse Zee, zoals overeengekomen door de partijen.
C. Samenwerking bij de organisatie en uitvoering van gezamenlijke paraatheidsactiviteiten, zoals door de partijen overeengekomen.
D. Andere gebieden binnen het fundamentele bestek en oogmerk van dit akkoord, zoals gezamenlijk kunnen worden overeengekomen.
2. Details van de activiteiten op deze terreinen van samenwerking zullen door de partijen worden uitgewerkt in overeenstemming met de bepalingen van artikel III hieronder. De samenwerking zal, voor zover passend, omvatten planning, voorbereidingen en oefeningen.

ARTIKEL III –
1. De (Amerikaanse) minister van defensie en de (Israëlische) minister van defensie zullen een coördinatieraad instellen om de doelstellingen van dit memorandum te bevorderen:
A. voor het coördineren en verschaffen van richtlijnen aan de gezamenlijke werkgroepen;
B. voor het toezien op de uitvoering van de samenwerking op de door de partijen binnen het bestek van deze overeenkomst vastgestelde terreinen;
C. voor het houden van periodieke bijeenkomsten, in Israël en de Verenigde Staten, ter wille van het bespreken en oplossen van onbesliste zaken en voor het bevorderen van de in dit memorandum uiteengezette doelstellingen. Speciale bijeenkomsten kunnen worden gehouden op verzoek van een van beide partijen. De (Amerikaanse) minister van defensie en de (Israëlische) minister van defensie zullen deze bijeenkomsten indien mogelijk voorzitten.
2. Gezamenlijke werkgroepen zullen zich aan de volgende zaken wijden:
A. Militaire samenwerking tussen de partijen, incl. gezamenlijke Amerikaans-Israëlische oefening in de oostelijke Middellandse Zee.
B. Samenwerking bij de organisatie van gezamenlijke paraatheidsactiviteiten, met inbegrip van toegang tot onderhoudsfaciliteiten en andere infrastructurele werken, in overeenstemming met de fundamentele doelstellingen van deze overeenkomst.
C. Samenwerking bij research en ontwikkeling, voorbouwend op eerdere samenwerking op dit gebied.
D. Samenwerking bij de handel in defensiegoederen.
E. Andere terreinen binnen het fundamentele bestek en oogmerk van deze overeenkomst, zoals kwesties van voorrang, voor zover overeengekomen door de coördinatieraad.
3. De toekomstige agenda voor de werkzaamheden van de gezamenlijke werkgroepen, hun samenstelling en de procedures voor het verslag uitbrengen aan de coördinatieraad zullen door de partijen worden overeengekomen.

ARTIKEL IV – Dit memorandum zal van kracht worden bij de uitwisseling van de kennisgeving dat de vereiste procedures door elke partij zijn voltooid. Als een van beide partijen het nodig acht dit „memorandum of understanding" te beëindigen, kan het zulks doen door de andere partij daarvan zes maanden vóór de werkelijke datum van beëindiging in kennis te stellen.

ARTIKEL V — Niets in dit memorandum zal worden beschouwd als afbreuk doende aan vroegere overeenkomsten en afspraken tussen de partijen.

ARTIKEL VI – De partijen delen de opvatting dat niets in dit memorandum beoogt op enigerlei wijze afbreuk te doen of afbreuk zal doen aan de rechten en verplichtingen die voor elk van beide partijen geldt of kan gelden krachtens het Handvest van de Verenigde Naties of het internationale recht. De partijen bevestigen opnieuw hun geloof in de doelstellingen en beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties en hun streven om in vrede met alle landen in de regio te leven.

Op 2 dec. werden er in de Knesset vier moties van wantrouwen tegen de regering-Begin, ingediend door de linkse en rechtse oppositie, aan de orde gesteld n.a.v. het memorandum. Vier ministers werden uit het buitenland teruggeroepen om een val van de regering te voorkomen. De oppositie leverde kritiek op de totstandkoming en op de inhoud van het akkoord.

De socialistische oud-minister van buitenlandse zaken, Abba Eban, zei dat het de eerste maal is dat de VS een internationaal akkoord hebben gesloten dat openlijk gericht is tegen de SU. Zelfs het NAVO-verdrag refereert niet direct aan de SU, aldus Eban; alleen in de Eisenhowerdoctrine werd gesproken over Amerikaanse verdediging tegen agressie door elke communistische staat.
Tijdens het debat omschreef de communist Meir Wilner de ondertekening van het memorandum als „een daad die het voortbestaan van de staat Israël in gevaar brengt".
Prof. Yuval Ne'eman, de leider van de Tehiya-partij, was het roerend met de communist eens dat de „uitdaging van de Sowjet-Unie strijdig is met Israëls hoogste belangen". Volgens hem maakt het memorandum van Israël een Amerikaanse satelliet. „Wij worden de Cubanen van de Verenigde Staten in het Midden-Oosten," riep hij uit. „Israël zal de oliebron in de Perzische Golf of het Saoedische regime moeten verdedigen. Daarvoor is Israël niet gesticht."
Evenals prof. Ne'eman stond de socialistische oud-premier Rabin uitvoerig stil bij de manier waarop Israël door de tekening van het memorandum in belangrijke mate zijn vrijheid van handelen heeft verloren en het principe heeft laten vallen dat het Israëlische leger uitsluitend voor de verdediging van Israël zal worden ingezet.
In een zeer gespannen sfeer wees minister Sharon al deze argumenten van de hand. Hij ontkende ten stelligste dat Israël zijn troepen zal inzetten in oorlogen die niet met het voortbestaan van de staat Israël te maken hebben.

De vier moties van wantrouwen – resp. van Arbeiderspartij, communisten, Tehiya en Shinui – werden in de nacht van 2 op 3 dec. met 57 tegen 53 stemmen bij 2 onthoudingen verworpen. (*The Times, Wireless Bulletin from Washington, NZZ, NRC/H'blad, Volkskrant*)

(Vor. ber. pag. 700 e.v.-1981)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

NIEUWE RECHTSE PARTIJ IN ZUID-AFRIKA

Onder luidruchtig enthousiasme hebben ongeveer 7.000 blanke „verkrampte" Zuidafrikanen op 20 maart in Pretoria een nieuwe rechtse partij opgericht, de Conservatieve Partij van Zuid-Afrika (CPSA) onder leiding van Andries Treurnicht, de gewezen minister van staatsadministratie en statistiek en voormalig leider van de Nationale Partij in Transvaal.
Treurnicht was in februari met 15 andere parlementsleden van de NP in opstand gekomen tegen de plannen van premier P. W. Botha om de kleurlingen en Indiërs (niet de zwarte meerderheid) een stem te geven in de Zuidafrikaanse politiek. Alle zestien werden vervolgens uit de NP gestoten, die toen nog over een meerderheid van 126 van de 177 zetels in het parlement beschikte.

De oprichtingsbijeenkomst, die de scheuring in de NP bezegelde, vond plaats in de zogenaamde Skildpadsaal van de schouwburg van Pretoria, waar Jaap Marais 12 jaar eerder zijn eveneens rechtse Herstigte Nasionale Partij (HNP) oprichtte (pag. 460/3-'70).
De CPSA stelt zich op het principe, zo werd tijdens de bijeenkomst nadrukkelijk uiteengezet, dat de snelheid van het politieke hervormingsproces moet worden vertraagd tot die van een schildpad en dat dit proces zich strikt binnen het kader van de ideologie van gescheiden ontwikkeling moet afspelen zoals gedefinieerd door de geestelijke vader van deze ideologie, de voormalige premier Hendrik Verwoerd.
Voortdurend onderbroken door applaus en gejuich van zijn aanhang, zette Treurnicht de politiek van zijn nieuwe partij uiteen. „Wij verwerpen het delen van de macht en het idee van een gemengde regering van blanken en niet-blanken in één en hetzelfde parlement." „Wij verwerpen het idee van een open maatschappij en wij verzetten ons tegen alle politieke druk om rassenintegratie tot stand te brengen op sociaal en cultureel gebied en een multi-raciale samenleving in Zuid-Afrika te vormen." „Wij beschouwen het als absoluut noodzakelijk dat elk ras zijn eigen politieke organen en instituten heeft", aldus Treurnicht die daarop door zijn gehoor werd toegeroepen: „Ja, ja, ja!"
De nieuwe partijleider ontkende in zijn toespraak dat de CPSA iets met racisme van doen heeft. Hij zei dat er verschil is tussen christelijke nederigheid en gebrek aan moed en tussen naastenliefde en nationale zelfmoord, waarmee hij bedoelde dat de identiteit van de blanken gevaar loopt. Hij verklaarde dat de nieuwe partij van haar aanhangers een koel hoofd, een warm hart, zelfbeheersing en een correct optreden eist. „Het is niet nodig om kwaad te worden, om te haten, in diskrediet te brengen of te beledigen", aldus Treurnicht.
Tijdens de bijeenkomst las hij een steunverklaring voor van de weduwe van Verwoerd.
Ook andere politieke zwaargewichten die inmiddels geen deel meer uitmaken van de regering kwamen hun steun betuigen: Connie Mulder, ooit kandidaat nummer één voor het premierschap totdat hij in 1979 moest aftreden vanwege het voorlichtingsschandaal „Muldergate", en Jimmy Kruger, voormalige minister van justitie.
Mulder liet doorschemeren dat zijn kleine Nationale Conservatieve Partij (NCP) een fusie zal aangaan met de nieuwe partij van Treurnicht. Datzelfde geldt voor de rechtse intellectuele groepering „Aksie Eie Toekoms" onder leiding van professor Alkmaar Swart, waarvan mevrouw Verwoerd lid is.
Aksie eie Toekoms is sterk vertegenwoordigd in het machtige geheime Afrikaner genootschap de Broederbond waarvan professor Carel Boshoff, een schoonzoon van Verwoerd, voorzitter is. Professor Boshoff heeft gezegd dat de Broederbond neutraal zal blijven in de grote „volkskeuring" (scheuring binnen de Afrikaner gemeenschap) die nu plaatsvindt als gevolg van de afsplitsing van Treurnicht en zijn aanhang. Maar in feite zal zich in de Broederbond de strijd afspelen die zal beslissen welke partij zich de ware vertegenwoordiger van het Afrikaner nasionalisme zal kunnen noemen, aldus *NRC/H'blad* (22-3).

Volgens Trouw (20-3) verklaarde Boshoff dat de Broederbond geen partij zal kiezen in het conflict. Ook ontkende hij dat een geheime lijst de ronde deed, waarin het plan werd geopperd om drie pro-Botha-leden van de uitvoerende raad aan de kant te zetten. Trouw voegde daaraan toe: „Om twee redenen is dit een opmerkelijke verklaring. Sedert 1945 heeft de Broederbond altijd de NP gesteund bij interne ruzies. In 1972 veranderde de bond zijn statuut en meer dan duizend leden die zich hadden aangesloten bij de Herstigte Nasionale Partij (HNP), die zich in 1969 afscheidde van de NP, werden uit de Broederbond gezet. Het lidmaatschap van de NP was noodzakelijk voor een lid van de geheime orde. Daarnaast komt het nooit voor dat de Broederbond officiële verklaringen aan de buitenwacht doorgeeft.

Niet minder opvallend is dat prof. Boshoff een verwoed aanhanger van Treurnicht is. Zijn zoons woonden vorige week zelfs de eerste niet-officiële bijeenkomst in Pretoria bij waar tot de oprichting van de nieuwe partij werd besloten."

De nieuwe partij van Treurnicht beroept zich op enige steun onder de traditioneel tot de oppositie behorende Engelstalige gemeenschap. De komst van Engelstalige immigranten uit Zimbabwe heeft geleid tot een grotere

Treurnicht met veren van Botha's rechtervleugel (The Economist)

Weekblad 51ste jaargang No. 2631, pag. 32991-33006

steun voor uiterst rechts in de Engelstalige gemeenschap, met name in de provincie Natal waar de meeste blanke ex-Zimbabweanen zich hebben gevestigd. Een nieuwe groepering uit deze provincie die zichzelf de „South Africa Campaign" noemt heeft eveneens steun aan Treurnicht betuigd.
Van de andere rechtse Afrikaner Partij, de Herstigte Nasionale Partij (HNP), waren geen vertegenwoordigers op de oprichtingsbijeenkomst van de CPSA aanwezig. De HNP hield op 22 maart ook een speciale bijeenkomst in Pretoria. Na afloop daarvan legde HNP-leider Jaap Marais een verklaring af waarin hij zei dat hij Treurnicht had uitgenodigd voor fusiebesprekingen, maar dan wel op basis van „het beleid van de Nasionale Partij zoals dat was in 1969". Hij had nog geen reactie ontvangen, aldus Marais, en nam aan dat Treurnicht niet geïnteresseerd was in het samengaan.
Dit wijst er volgens *NRC/H'blad* op dat er een verbeten strijd zal ontstaan tussen de partijen van uiterst rechts. Na 13 jaar in de politieke wildernis is Marais duidelijk niet van plan te buigen voor het leiderschap van Treurnicht op het moment dat het Afrikaner verzet tegen de aarzelende hervormingspolitiek van de regering op dit punt lijkt los te barsten, zoals Marais al zo lang heeft voorspeld.

Ook afwezig was oud-premier John Vorster, die Treurnicht in zijn conflict met Botha over de „machtsdeling" had gesteund.

De aanleiding tot de scheuring in de NP

Nadat Andries Treurnicht, de leider van de Transvaalse afdeling van de NP (sinds nov. 1978) en minister in het kabinet van P. W. Botha (sinds juni 1979), al jarenlang tegen de „liberalisering" van de apartheidspolitiek had geprotesteerd, rees medio februari een conflict tussen premier Botha en de conservatieve vleugel van de NP o.l.v. Treurnicht over de vraag of Zuid-Afrika's 2,5 mln kleurlingen enigerlei vorm van vertegenwoordiging moeten krijgen in het momenteel geheel blanke parlement.
Het debat in de NP daarover vond zijn aanleiding in een vraag van de Presidentiële Raad (zie pag. 448/3-'81) die (in mei) aanbevelingen zou moeten doen m.b.t. een gezamenlijk beleid voor kleurlingen, Indiërs en blanken. Deze raad wilde weten welke voorstellen de regering in de toekomst zou aanvaarden, om zo in staat te zijn ook „aanvaardbare" voorstellen te presenteren. Dit bracht binnen het kabinet en het parlement een discussie op gang over „machtsdeling", een woord dat niet voorkwam in de grondwetsvoorstellen van de regering uit 1977.
Op 22 febr. verklaarde premier Botha dat de politiek van de Nationale Partij er een was van een „gezonde machtsdeling" en „gezamenlijke verantwoordelijkheid". Ook zei Botha toen tegen het parlement: „Logisch gesproken kan er maar één parlement zijn in een land." Daarmee leek hij zich uit te spreken voor een vertegenwoordiging van de kleurlingen in het tot dusver blanke parlement. Treurnicht daarentegen wilde dat er voor de kleurlingen een afzonderlijke parlementaire kamer met slechts een adviserende functie zou komen, waarbij de blanke kamer het monopolie van de wetgevende macht behield.

Op 24 febr. riep Botha een partijvergadering in Kaapstad bijeen om de onenigheid uit te bannen. Hij besloot deze bijeenkomst met een stemming over het vertrouwen in zijn leiderschap en zijn interpretatie van de partijlijn. Toen stemden 100 NP-parlementsleden vóór Botha, 22 tegen, er was één onthouding en 18 parlementsleden waren niet aanwezig.

Na de bijeenkomst zei Botha dat Treurnicht zonder te stemmen de zaal had verlaten. Voorts deelde Botha mee dat hij de 22 tegenstemmers tot 3 maart de tijd had gegeven om hun beslissing te herzien en dat hij zo nodig tot „disciplinaire actie" zou overgaan als zij niet voor 3 maart „in de partij terugkeren", Later stelde Treurnicht dat hij tegen Botha had gestemd.
Veel hing toen af van de spoedzitting die Treurnicht voor 27 febr. in de door hem geleide Transvaalse afdeling van de NP had uitgeschreven. Door de federale structuur van de NP kon Treurnicht, ook als hij uit de fractie werd gezet, leider van de afdeling-Transvaal blijven. In het voor Botha ernstigste geval zou hij met de hele afdeling – die 67 van de 142 parlementsleden van het NP telt – uit de partij kunnen stappen.
Op 25 febr. betuigde de voormalige premier en president John Vorster via een persverklaring zijn steun aan de 22 afvallige parlementsleden, o.w. ook de minister van onderwijs en opleiding F. Hartzenberg.

Tijdens de spoedvergadering van de 230 leden van de partijraad van de Transvaalse NP op 27 febr. in Pretoria sprak Botha persoonlijk de aanwezigen toe. Hij legde uit wat hij met een „gezonde machtsdeling" bedoelde: hij dacht in termen van „overleg, advies en medeverantwoordelijkheid", en dan slechts voor kleurlingen en Indiërs. Hij dreigde de aanwezigen dat hij zou aftreden indien de partij het niet eens was met zijn interpretatie van het landsbelang. Bij de motie van vertrouwen die aan het eind van de vergadering in stemming werd gebracht, kreeg Botha de steun van 172 afgevaardigden; 36 stemden tegen en 22 onthielden zich. Daarop werd Treurnicht als leider van de Transvaalse NP geschorst.

Op 2 maart maakte premier Botha bekend dat de twee rebellerende ministers, Treurnicht en Hartzenberg, hun ontslag hadden ingediend en dat hij dit had aanvaard. Hun portefeuilles werden ad interim overgenomen door resp. Gerrit Viljoen en Dawie de Villiers.
Op 3 maart liep het ultimatum voor de 22 rebellerende parlementsleden af. Zes van hen schikten zich tevoren naar de meerderheid en keerden in de boezem van de Nationale Partij terug, maar zestien weigerden hun standpunt te herzien en werden op 3 maart uit de fractie van de Nationale Partij gestoten.

Gemeenteraadsverkiezingen in Transvaal

Bij de op 3 maart gehouden gemeenteraadsverkiezingen in de provincie Transvaal verloor de Nationale Partij zowel stemmen aan links als aan rechts.
De Progressieve Federale Partij (PFP) won in Johannesburg, Zuid-Afrika's grootste stad, één zetel erbij en kwam daarmee op 23 van de 47 zetels in de gemeenteraad. Na een verkiezingscampagne waarbij de Nationale Partij het „swart gevaar" gebruikte om de blanke kiezers in het geweer te brengen tegen de door de PFP bepleitte integratie van Johannesburg openbare faciliteiten, zoals openstelling van de openbare zwembaden voor zwarten, kwam de PFP één zetel te kort om een absolute meerderheid te behalen. Zij werd wel de sterkste partij, omdat de Nationale Partij, in een coalitie met de conservatieve Associatie van Huiseigenaren, vier zetels verloor en terugviel van 25 op 21 zetels. De overige drie zetels gingen naar onafhankelijke kandidaten.
De PFP behaalde daarentegen in twee slaapsteden van Johannesburg, Randburg en Sandton, een ruime meerderheid. In Randburg wist de PFP de zetelverhouding 11 : 2 in het voordeel van de NP om te zetten in 8 : 5 in haar voordeel. (De plaats is in het nationale parlement vertegenwoordigd door een NP-lid.) In Sandton behield de PFP haar meerderheid.
In de nationale hoofdstad Pretoria, een bolwerk van de NP, won de Herstigte

Nasionale Partij (HNP) 6 van de 36 zetels, terwijl de PFP daar voor het eerst zetels (3) veroverde. Maar de „regeringsgetrouwe" behielden met 26 zetels een royale meerderheid.

Verdere ontwikkelingen. De Klerk opvolger Treurnicht in Transvaal

Op 6 maart werd de 46-jarige F. W. de Klerk, sinds juni 1979 minister van mijnbouw, milieubeheer en energie, door de partijleiding in Transvaal unaniem tot voorzitter van de NP in Transvaal gekozen als opvolger van Treurnicht.
De Klerk nodigde Treurnicht voor overleg uit, maar deze weigerde op de uitnodiging in te gaan, waarna hij op 9 maart plotseling uit de Nationale Partij werd gezet. Het lag aanvankelijk in de bedoeling de beslissing over het lidmaatschap van de Treurnicht-rebellen over te laten aan de districtsafdelingen. Op 11 maart sprak het partijcomité (lokale bestuur) van Treurnichts kiesdistrict Waterberg met 131 tegen 26 stemmen zijn vertrouwen in Treurnicht uit. De volgende dag betuigde het partijcomité van Hartzenbergs kiesdistrict Lichtenburg zijn steun aan deze voormalige minister.

Positie Botha

Over de positie van premier P. W. Botha schreef de *Volkskrant* (6-3) o.a.:

„...Het huidige gepraat over „gezonde machtsdeling" met de „kleurlingen" betekent helemaal geen vooruitgang, maar komt slechts neer op een terugkeer naar een al eerder bestaande situatie. Intussen is er meer dan 25 jaar verloren gegaan, sinds de „kleurlingen" in 1956 definitief van de gemeenschappelijke kieslijst werden geschrapt, en daarmee een ontzaglijke hoop raciale goodwill zoals de Zuidafrikanen dat zo graag noemen.(...)

Botha's geliefkoosde „machtsdeling" komt niettemin neer op een belangrijke, principiële verschuiving. De kern van Treurnichts bezwaar daartegen toont aan waarom: in tegenstelling tot „verdeling van de macht", waarmee hij akkoord gaat, omdat de minderheden dan aparte politieke instellingen zullen hebben met bevoegdheden over beperkte aspekten van uitsluitend hun eigen zaken (gescheiden onderwijs bijvoorbeeld), houdt „machtsdeling" in, dat „kleurling"- en Indiër-politici naast blanken in een gemeenschappelijke instelling een stem wordt gegeven in gemeenschappelijke aangelegenheden (zoals defensie en financiën).
Of Botha dat nu wel of niet bedoelt, het zal de doos van Pandora openen. Voor de „kleurlingen" en Indiërs betekent het dat apartheid op grondwettelijk niveau verdwijnt. Dat Botha dit nu heeft moeten erkennen, heeft te maken met de praktische onmogelijkheid om deze gemeenschappen hun eigen „thuislanden" te geven.
Maar de vraag waar alles om draait is of Botha op een dag hetzelfde zal moeten erkennen met betrekking tot zwarten (zoals de Zulu's) die weigeren met de „onafhankelijkheid" van hun vermeende „thuisland" akkoord te gaan. Het lijdt geen twijfel dat hij hen op de een of andere manier zal moeten inpassen in de gemeenschappelijke structuur..."

(NRC/H'blad, The Times, Volkskrant, Trouw) (Vor. ber. pag. 302 e.v.-1981)

WEST-EUROPA

BELGIË

DE EENHEID VAN BELGIË

Uit een opiniepeiling over „De verhoudingen en opinies bij de Belgische bevolking over de toekomst van België, de staatshervorming en de organisatie van een referendum" is gebleken dat 72% van de Belgen meent dat de Belgische staat moet blijven bestaan. Deze, wat de peilers noemden, affectieve gehechtheid kwam tot uiting in Vlaanderen (67% ja, 13% neen); Wallonië (78% ja, 7% neen) en Brussel (81% ja, 4% neen).
De opiniepeiling, die op 17 febr. werd bekendgemaakt, was gehouden door het bureau Dimarso in opdracht van Cepess, de gemeenschappelijke studiedienst van CVP en PSC. Het proefonderzoek in december 1980 had betrekking op 542 personen en het definitieve in april-mei 1981 op 1.416, beantwoordend aan een representatief staal van de bevolking.
Het onderzoek toont aan dat de bevolking haast niets begrijpt van de staatshervorming van augustus 1980 (zie pag. 551/1 e.v.-1980), terwijl men er zich nochtans nauw bij betrokken voelt. Het onbegrip wordt over het algemeen toegeschreven aan de kloof die ontstaan is tussen politici en bevolking en die i.z. de staatshervorming groter is dan op andere gebieden. De meesten beschouwen de hervorming als een politiek spel, dat het begripsvermogen van de burger te boven gaat, en als een onafwendbaar kwaad.
Op de vraag naar meer zelfstandigheid van noord en zuid, antwoordt 46% voorstander te zijn van een terugkeer of een nieuwe toenadering tussen Vlamingen en Walen. In Vlaanderen wil 34% een terugkeer en 35% een verder doorzetten naar meer zelfstandigheid. In Brussel is de verhouding resp. 66% tegen 19% en in Wallonië 59% tegen 13%.

Onder de vele vragen die in de enquête werden gesteld, verdient de schuldvraag naar de huidige economische, financiële en sociale problemen de aandacht, omdat zij een ander licht werpt op de bereidheid tot een nieuwe Vlaams-Waalse verstandhouding, die bij vele Belgen blijkt te bestaan, maar ook omdat zij aansluit bij de recente politieke ontwikkeling i.z. de regionalisering van de nationale economische sectoren.
Is de gehechtheid aan België groot in alle landsdelen, omdat het al zo klein is, de schuld voor de huidige problemen wordt naar het andere gewest verlegd. Over het algemeen verwijt men de andere gemeenschap misbruik te maken van iets dat in wezen goed is, nl. de Belgische staat. Een grote meerderheid van de Vlamingen gelooft in het eigen kunnen om de crisis te overwinnen, maar de Walen zijn heel wat minder zelfzeker. Onder diegenen die menen dat de crisis in België zwaarder aankomt dan elders – een groep waartoe de meeste autonomisten behoren – schuift 62% van de Vlamingen de schuld daarvoor op de Walen en 79% onder hen meent dat een zelfstandig Vlaanderen beter de crisis zou weerstaan. 73% van Walen wijzen de Vlamingen als de schuldigen aan, maar 49% gelooft niet dat Wallonië alleen de crisis aankan.

De nationale sectoren

De wederzijdse beschuldigingen tussen Vlaanderen en Wallonië door de centrale regering financiëel bevoordeeld te worden bij de behandeling van de nationaal gebleven economische sectoren, staal, steenkool, scheepsbouw en -herstelling, textiel en glasverpakking, zijn de jongste jaren sterk toegenomen. Maar een regionalisering of federalisering van deze sectoren leek tot voor kort politiek niet haalbaar. Hierin is verandering gekomen, vooral omdat de nationale regering met het staal- en steenkoolbeleid dreigt vast te lopen.
Naast de standpunten van de Vlaamse en Franstalige federalisten, kwam het Vlaamse ACV op 25 apr. 1981 op vóór de regionalisering van de nationale sectoren (zie pag. 323/1-1981). Deze gedachte werd 's anderendaags op het onderwijscongres van de CVP te Zwevegem door de toenmalige premier Eyskens indirect afgewezen. Hij wees op de juridische en politieke moeilijkheden en doelde daarmee vooral op het hardnekkige verzet van de PSC. Ook de CVP-leiding liep er niet warm voor. Op 8 okt. 1981 zei Jean-Luc Dehaene, toen kabinetschef Institutionele Zaken van minister Chabert en thans minister van sociale zaken en institutionele hervormingen en vertrouwensman van het ACV in de regering, op de Vlaamse sociale week van het ACV dat het zinloos is bevoegdheden nationaal te houden als men niet bereid is deze ook nationaal te behandelen. Vanaf het ogenblik dat men de problemen stelt in termen van verdeelsleutels, compensaties en andere verdelingstechnieken is van een nationaal beleid in feite geen sprake meer. Dehaene vroeg zich dus af of het niet beter en goedkoper zou zijn deze sectoren te regionaliseren. Deze uitspraak werd gedaan in het licht van de oorzaken van de val van

het kabinet-Eyskens (pag 683/2 e.v. -1981).
In het regeerakkoord van het kabinet Martens-5 (pag. 61/3) is voorzien in de fusie van alle sectoriële financieringsmaatschappijen, ten einde tot meer doorzichtigheid te komen. Velen beschouwen dit als een eerste stap naar de regionalisering van de nationale sectoren, omdat deze fusie zou leiden tot wat zij noemden een boedelbeschrijving. Men zou exact weten wat Vlaanderen en Wallonië krijgen. Belangrijker voor de politieke evolutie zijn de ingebouwde blokkeringsmogelijkheden in zake de Kempense Steenkoolmijnen (KS) en Cockerill-Sambre. Aan Franstalige kant heeft vice-premier Gol de subsidies voor 1982 voor de Kempense mijnen slechts voor een periode van 6 maanden vrij willen geven. Het is de Franstaligen al lang een doorn in het oog dat de verliezen van de KS (10 tot 12 miljard in 1981) automatisch bijgepast worden, terwijl men over de kredieten voor Cockerill-Sambre telkens moet onderhandelen, met de mogelijkheid dat nieuwe voorwaarden worden opgelegd. Aan Vlaamse kant heeft men in het regeerakkoord voorzien in de blokkering van de kredieten ter dekking van de cash drain van Cockerill-Sambre. Van 1981 tot 1985 is een globaal krediet van 22 miljard voorzien, dat met de cash drain van 17 miljard in 1981 reeds grotendeels is opgebruikt. Krachtens het regeerakkoord mogen de 22 miljard niet worden verhoogd.

Stroomversnelling

Deze situatie leidde begin maart tot een stroomversnelling op het politieke vlak. Op 1 maart gaf het CVP-bureau aan een werkgroep de opdracht om voor het bezinningscongres van de partij een ontwerpresolutie uit te werken m.b.t. de regionalisering van de nationale sectoren, op basis van de eigen financiële verantwoordelijkheid van de gewesten. Het CVP-bureau zette deze stap onder toenemende druk van de basis en om bij de onvermijdelijke politieke discussies het initiatief in handen te houden. Op een informele persconferentie zei wnd. CVP-voorzitter Swaelen dat de CVP dit doet om wille van het noodzakelijke rationeel beheer, waarbij een einde moet komen aan de dure compensatiepolitiek, en van de noodzaak de pacificatie tussen de gemeenschappen met alle middelen te bevorderen. Hij wees erop dat de regionalisering van de nationale sectoren geen Vlaams voordeel is. Rekening houdend met de subsidies voor de KS ontvangt Vlaanderen immers ruim 66% van de aan de nationale sectoren bestede kredieten.
Op 3 maart zette de regering op haar beurt een stap naar het economisch federalisme. De regeringstop concludeerde na een harde, maar correcte discussie, dat het sectoriëel beleid dreigt vast te lopen, indien geen nieuwe uitwegen worden gezocht, rekening houdend met het herstelbeleid dat de regering thans voert en dat in hoofdzaak neerkomt op maximale financiële bezuinigingen. In de Senaat en bij het overleg met de sociale partners zei premier Martens dat de regering bereid is te onderzoeken of een consensus kan worden bereikt over de opportuniteit van de regionalisering van de nationale sectoren en, indien mogelijk, over de financiering van zulke hervorming.
Dit standpunt was mogelijk geworden nadat PSC-voorzitter Deprez na de vergadering van zijn partijbestuur verklaard had dat de PSC tot het gesprek bereid is en niet wil weten van een economisch „Walen buiten". Bij de PSC en de regering speelden verscheidene overwegingen mee: men wil een rem zetten op de sociale onrust in Wallonië, waar de Luikse vakbondsleider Gillon (FGTB) het economisch federalisme bepleit; de uitvoering van het staalplan wordt met de dag problematischer, gezien de kritische houding van de EG-commissie en de grote verschillen tussen de staalbekkens van Luik en Charleroi. De staalbedrijven in Charleroi blijken rendabel te kunnen worden, maar in Luik wordt de toestand rampzalig genoemd; via de regionalisering, en dus de Waalse gewestregering, wil de PSC de Waalse socialisten bij de uitvoering van het staalplan betrekken, terwijl zij nu in de oppositie rustig kunnen toekijken.

PS-voorzitter Spitaels noemde het standpunt van de regering een belangrijke stap en PS-fractieleider in de Kamer Mathot zei tot de regering: „regionaliseer snel, maar volledig". Aan Vlaamse en Franstalige kant gaan stemmen op om het niet alleen bij de nationale economische sectoren te houden.
Ook de openbare kredietinstellingen, de infrastructuurwerken en het onderwijs zouden volledig geregionaliseerd moeten worden.
Op 11 maart spraken de Vlaamse liberalen zich uit voor de regionalisering van de nationale economische sectoren op basis van de eigen financiële verantwoordelijkheid. Over het beginsel van de opdeling van deze sectoren bestaat ruime eensgezindheid, maar niet over de financiële aspecten van het dossier. Aan Vlaamse kant benadrukt men de eigen financiële verantwoordelijkheid. Aan Franstalige kant vraagt men dat met de regionalisering het overeenstemmende pakket van nationale kredieten naar de gewesten zou worden overgeheveld, wat neerkomt op een nationale dotatie, wat men in Vlaanderen niet kan aanvaarden. Ook zal het bijzonder moeilijk zijn onder de gemeenschappen een akkoord te bereiken over de verdeling van de reeds aangegane verbintenissen.

Op 13 maart keurde het CVP-congres (samengevat) volgende resolutie goed: De CVP is op de eerste plaats een Vlaamse partij, die de rechtmatige belangen van de grootste gemeenschap in dit land moet laten gelden op alle domeinen van het maatschappelijk leven. Binnen de economische unie en de monetaire eenheid van het land, en rekening houdend met de Europese integratie, wil de CVP een zo ruim mogelijke autonomie van de gemeenschappen o.m. door de volledige regionalisering van de vijf nationale sectoren. Elke verruiming van hun bevoegheid moet gepaard gaan met de eigen financiële verantwoordelijkheid. De CVP bevestigt haar standpunt inzake de communautarisering van het onderwijs (congres van Zwevegem). Het congres geeft aan het partijbestuur de opdracht de resoluties van het Heizelcongres van 1979 over de staatshervorming, o.m. inzake de autonomie van de gemeenschappen voor de openbare kredietinstellingen, zo snel mogelijk te concretiseren.

FRANKRIJK

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS JULI 1981

Hieronder volgt een verslag van de belangrijkste ontwikkelingen die zich in Frankrijk voordeden sinds juli 1981.

Het gaat hierbij vaak om een uitwerking van plannen die premier Mauroy op 8 juli in zijn regeringsverklaring aankondigde (pag. 487/2 e.v. - 1981).

Juiste samenstelling Assemblée Nationale

Op 3 juli 1981 gaf de *Journal Officiel* (het Franse Staatsblad) een overzichtje van de samenstelling van de Nationale Vergadering (Assemblée Nationale) dat iets afweek van de samenstelling zoals die werd gegeven op pag. 487/2-1981 van *KHA*.

De juiste samenstelling van de Nationale Vergadering is als volgt:

	Leden	Gelijk-denkenden	Totaal
PS (Parti Socialiste)	265	20[1]	285
RPR (Rassemblement pour la République - Gaullisten)	79	9	88
UDF (Union pour la Démocratie Française - Giscardisten)	51	12	63
PCF (Parti Communiste Français)	43	1	44
Kleine partijen	–	–	11[2]

[1] Onder wie 14 links-radicalen van de Mouvement Radical de Gauche (MRG).
[2] Onder wie 4 pro-linkse afgevaardigden

Akkoord werkgevers-vakbonden over werkweek van 39 uur

Op 17 juli werd er tussen de federatie van werkgevers, Conseil National du Patronat Français (CNPF), en alle vakbonden (behalve de communistische Confédération Générale du Travail (CGT) een kaderakkoord gesloten waarin – bij wijze van eerste stap naar de 35-urige werkweek in 1985 – de werkweek werd beperkt tot 39 uur. Ook werd de vijfde vakantieweek ingesteld, de mogelijkheid geopend voor de vijfde werkploeg bij continubedrijven en een maximum van 130 extra werkuren per jaar aangegeven waaruit geput kan worden zonder speciaal verlof van de arbeidsinspectie. Het was de eerste verlaging van de wettelijke arbeidstijd sinds 1936 toen de 40-urige werkweek werd ingesteld.

Na één van de vele onderhandelingsperiodes sinds 1978 was in de zomer van 1980 al bijna een akkoord bereikt. Dat sprong toen af op de weigering van de communistische vakbond CGT die liever wilde wachten tot na de verkiezingen. Deze keer werden de werkgevers tot concessies gedwongen onder dreiging van een wettelijke regeling die het parlement met zijn socialistische meerderheid zou kunnen opleggen.
Het kaderakkoord bepaalde verder dat de 39-urige werkweek niet als een minimum beschouwd hoefde te worden bij de komende onderhandelingen in de industrietakken. Het maximum van 130 extra uren per jaar zou alleen gelden voor die takken waarin geen overeenstemming over een lager maximum tot stand kwam. Per week zou een maximum van 48 uur gelden en gemiddeld over 12 weken een maximum van 46 uur. Vrije dagen behoefden niet meer te worden ingehaald en ook was het principe van compensatie vastgelegd voor de vermindering van de werktijd.

De socialistische vakbonden CFDT, Force Ouvrière en de bond van kaderpersoneel toonden zich tevreden. Chotard de onderhandelaar voor de werkgevers noemden het akkoord „voorbeeldig", „een toonbeeld van realisme" en „een teken dat de sociale dialoog en de contractpolitiek vruchten afwerpt en doorgaat". Zijn doel was door nu toe te geven de grenzen te bepalen van de toekomstige akkoorden zodat druk kon worden uitgeoefend op de regering om straks weerstand te bieden wanneer de linkse meerderheid in het parlement bij de wettelijke regeling verdergaande concessies eiste.
De communistische CGT toonde zich zeer sceptisch en vond dat de werkgevers met een hand terugnamen wat ze met de andere hadden weggegeven. De CGT die al onmiddellijk een 38-urige werkweek eiste achtte het onjuist dat de werkgevers het parlement voor een voldongen feit plaatsten door 39 uur op te leggen.
De bond verzette zich tegen het vrije gebruik van de 130 extra uur per jaar waardoor het aantal werkuren per week bij 42 kon komen te liggen.
Ook had de CGT bezwaar tegen de richtlijnen in het kaderakkoord voor de komende onderhandelingen op het punt van mogelijke nieuwe regelingen voor zaterdag- en zondagwerk, uitbreiding van het werk voor vrouwen, ontwikkeling van de regelingen in continubedrijven.
De CGT eiste vooral vastlegging in het kaderakkoord van nieuwe mogelijkheden voor de vakbonden om de afspraken over de werktijd in de bedrijven zelf te controleren.

BSF krijgt krediet regering, privé-vermogen onderpand

Op 24 juli besloot de regering aan de textielgroep Boussac-Saint Frères (BSF), een door 4 broers geleide onderneming, een krediet te verstrekken van 100 mln francs om de zaak draaiende te houden zolang onafhankelijke specialisten een reorganisatie ontwierpen en de boekhouding hadden ontcijferd. De broers Willot moesten zich wel met hun privé-vermogen garant stellen voor de familieonderneming.
In juni – enkele dagen na Mitterrands verkiezingsoverwinning – hadden de Willots het faillissement van het textielconcern aangevraagd. Daar het volgens de regering-Mitterrand gebruikelijk was geworden om een onderneming domweg failliet te laten verklaren zonder zich al te veel zorgen te maken over de gevolgen voor het personeel, greep de regering in toen dat ook bij BSF dreigde te gebeuren.
Om duidelijk te tonen wat de bedoeling was dreigde de socialistische premier Mauroy die ook burgemeester van Lille (waar de Willots hun industriecentrum opbouwden) was de volgende dag in het parlement dat „ondernemers die door nalatigheid of incompetentie" in moeilijkheden kwamen „streng" behandeld zouden worden „hun persoonlijke eigendommen daarbij inbegrepen".
Een aantal uren na de ondertekening van de overeenkomst met de staat werd Jean-Pierre Willot gearresteerd op beschuldiging van „abus de biens sociaux", misbruik van ondernemingsgelden in zijn functie als president-directeur van het warenhuis Belle Jardinière en de firma Christian Dior. Hij zou kapitaal uit goedlopende bedrijven hebben onttrokken ter ondersteuning van het zieke BSF.
Hij werd in voorlopige vrijheid gesteld. Maar hij en zijn drie broers bleven in hun villa's in Lille onder streng politietoezicht en mochten niet naar het buitenland reizen, noch beheersbesluiten nemen.

Jean-Pierre Willot en zijn broers Bernard, Antoine en Régis zijn nooit geaccepteerd door de elite van het Franse zakenleven. De Parijse effectenbeurs heeft hen herhaaldelijk op de vingers moeten tikken wegens hun „acrobatische boekhouding". In 1974 werden zij veroordeeld tot een zware boete wegens illegale overneming van een concurrent. Bij het verdwijnen van gevestigde namen in de Franse textiel steeg echter de roem van de Willots.
Hun recept was eenvoudig: verliesgevende bedrijfjes werden tegen spotprijzen overgenomen en na scherpe sanering – vaak met massa-ontslag – toegevoegd aan het moederbedrijf van de Willots: Agache-Willot. In de jaren zestig groeide hun bezit stormachtig: Saint Frères (nummer één in de Europese jute-industrie), de warenhuizen Bon Marché, Conforama en Galeries Anspach en later de textielbedrijven van Marcel Boussac. In 1978 werd de textieltak samengevoegd met Saint Frères. In Amerika werd de winkelketen Korvette opgekocht.
Deze expansie joeg de jaarlijkse omzet van Agache-Willot op tot royaal zes miljard gulden, verdeeld over zo'n honderd ondernemingen en kleine bedrijfjes.
De twee laatste aanwinsten leken de ondergang van de Willots te worden. De winkels van Korvette zijn tegen grote verliezen afgestoten of gesloten, terwijl de verliezen bij Boussac alleen maar groter werden. Ondanks ingrijpende saneringen slaagden de gebroeders Willot er niet in de textielfabrieken uit de rode cijfers te halen. De schulden van Boussac-Saint Frères waren inmiddels opgelopen tot ruim één miljard gulden.

Twee weken later werd ook Antoine Willot in staat van beschuldiging gesteld. Hij zou een cheque hebben getekend, waarbij geld van het modehuis Dior verhuisde naar Boussac. Antoine Willot was directeur van de Boussac-bedrijven tot hij begin juli aftrad.

Vaste boekenprijs

Op 31 juli nam het parlement het wetsontwerp van minister van cultuur, Jack Lang, aan dat inhield dat de prijzen van de boeken weer door de uitgevers werden vastgesteld en niet meer door de boekhandelaren. De wet zou op 1 januari 1982 van kracht worden. De vorige regering had in juli 1979 in het kader van haar liberale economische politiek bepaald dat de boekhandels zich niet langer hoefden te houden aan de door de uitgevers opgelegde prijzen.

Amnestie

Op 31 juli nam de Assemblée Nationale de wet op de amnestie aan. De Senaat had op 23 juli het wetsontwerp al goedgekeurd met 226 tegen 2 stemmen.
De wet hield in dat van de in totaal 42.056 mensen die op 1 juni gevangen zaten er nog eens 1200-1500 werden vrijgelaten. Op 14 juli kwam al een eerste groep van 4.775 gevangenen vrij dank zij de traditionele gratie die presi-

dent Mitterrand gaf ter gelegenheid van de nationale feestdag, „bastilledag".
Het verlenen van amnestie was ook een oude traditie. Na iedere presidentsverkiezing verleent het nieuwe staatshoofd een dergelijke amnestie.
Minister van justitie, Robert Badinter, de voornaamste architect van de hervormingen in het Franse strafstelsel, hoopte dat de gevangenen zich snel aan de Franse maatschappij zouden aanpassen en dat hun invrijheidstelling rellen en muiterijen in gevangenissen zou voorkomen. „De regering weet dat het een groot risico neemt, maar we moeten wat doen en we moeten het onmiddellijk doen. De situatie in de gevangenissen is uiterst explosief. Niet voor niets zijn de gevangenen de laatste jaren zo vaak in opstand gekomen", aldus Badinter, die nadrukkelijk wees op de overvolle cellen, waar soms meer dan drie gevangenen tegelijk vertoefden.
Toen president Mitterrand eind mei de macht van president Giscard d'Estaing overnam, bevonden zich 41.550 gevangenen in Franse cellen die slechts berekend zijn op 25.000 gevangenen. De groeiende onvrede in de gevangenissen was de laatste jaren herhaaldelijk naar buiten gekomen met opstanden in 50 van 's lands 175 gevangenissen en tegelijkertijd stakingen onder de gevangenbewaarders, die de situatie niet meer aankonden.

Doodstraf afgeschaft

Op 26 augustus 1981 keurde de ministerraad vier korte artikelen van een wetsontwerp goed waarin de doodstraf werd geschrapt uit het strafrecht en in alle gevallen werd vervangen door levenslang.

Bij een laatste peiling, na de socialistische overwinning, bleek dat nog altijd 52% van de ondervraagden voor handhaving van de straf was. President Giscard en minister van justitie Peyrefitte hadden herhaaldelijk laten weten dat zij persoonlijk tegen de doodstraf waren. Maar een vaak aangekondigd parlementair debat over afschaffing stelden zij steeds uit. Volgens hen was de publieke opinie er niet rijp voor. Zij moesten vrezen dat een rechtse meerderheid in het parlement zich tegen afschaffing zou keren zodat deze voor vele jaren uitgesteld moest worden.
President Giscard had in het begin van zijn ambtstermijn drie maal gratie geweigerd, maar sinds 1977 had hij in alle gevallen gratie verleend zodat sindsdien geen terechtstellingen meer hadden plaatsgevonden. De socialisten en hun leider Mitterrand hadden zich steeds tegen de doodstraf gekeerd. Nadat Mitterrand was gekozen had hij laten weten dat hij in principe alle gratieverzoeken zou toestaan.
Nadat Mitterrand in juli gratie had verleend zaten er in de Franse gevangenissen nog 7 ter dood veroordeelden te wachten op een uitspraak van het Hof van cassatie. Drie van de vonnissen werden na Mitterrands verkiezing uitgesproken door jury's die al wisten dat de straf niet zou worden toegepast.
Het Hof van cassatie had sinds 1977 bijna systematisch doodvonnissen verworpen. Bij de nieuwe processen daarna werd meestal tot levenslang veroordeeld. De verdediger was bijna altijd de tegenwoordige minister van justitie Badinter, een socialist, die leider werd van de beweging tegen de doodstraf.
Na de goedkeuring van het door hem opgestelde wetsontwerp bevestigde minister Badinter op 26 aug. dat er geen „vervangingsstraf" zou komen zoals door sommige tegenstanders van afschaffing was geëist. De zwaarste straf werd automatisch levenslang hetgeen tot voor kort betekende dat de veroordeelde vrij kwam na 13 à 23 jaar.
Volgens de wetten uit 1978 en Peyrefittes wet op „Vrijheid en veiligheid" gold bij een vonnis van levenslang in ieder geval een „veiligheidsperiode" van 15 jaar. Daarna kon tot kwijtschelding worden besloten.
Badinter noemde de afschaffing een „grote overwinning voor de mensheid". Zowel de Raad van Europa als het Europese parlement hadden zich tegen de doodstraf uitgesproken.
Op Turkije na was Frankrijk het laatste lid van de Raad van Europa waar de doodstraf nog bestond. In Engeland werd de straf in 1964 op proef – en in 1969 definitief – afgeschaft. „Geheel onafhankelijk van de morele keus", aldus Badinter, „tonen alle studies dat er geen verband is tussen de doodstraf en de ontwikkeling van de criminaliteit."
Een bijkomend voordeel, zo liet hij weten, was dat andere landen nu gemakkelijk konden ingaan op Franse verzoeken tot uitlevering die zij tot nu toe weigerden omdat hier nog de doodstraf bestond.
De guillotine, die door een zekere dr. Guillotin werd ontwikkeld om tegemoet te komen aan de bezwaren van de humanisten tegen de gruwelijkheid der terechtstellingen, na de Franse revolutie, werd op 25 april 1792 ingevoerd. Alleen Robespierre, die later zelf ook op deze wijze terecht gesteld zou worden, protesteerde onmiddellijk tegen dit instrument. Al op 30 mei 1791 had hij afschaffing van de doodstraf geëist.
Marcel Chevalier, de laatste Franse beul die deze bijbaan in 1976 van de oom van zijn echtgenote André Obrecht overnam, verdiende 3650,14 francs per maand alsmede een „beschikbaarheidspremie" van 2100 francs per jaar. Hij stond onder contract van het ministerie van justitie en krijgt dus geen pensioen van de overheid. Wel houdt hij het pensioen dat hij na 49 jaar als drukker verwierf.

Op 18 sept. hechtte het Parlement, de Nationale Vergadering, met 369 tegen 116 stemmen haar goedkeuring aan het wetsontwerp.
Behalve de linkse meerderheid stemde ook een veertigtal van de rechtse afgevaardigden, een kwart van de oppositie, vóór het wetsontwerp. Onder hen bevonden zich de leider der rechtse gaullisten Chirac en de giscardistische ex-minister d'Ornano.
Tot het laatst bleven de voorstanders van de doodstraf een „vervangingsstraf" eisen zodat vast zou staan dat tot levenslang veroordeelden ten minste twintig jaar of langer opgesloten bleven. Maar minister van justitie Badinter wees alle amendementen af.
Wel beloofde hij al voor volgend jaar herziening van het wetboek van strafrecht. Dan werd opnieuw bepaald hoe lang een tot levenslang veroordeelde minimaal moest zitten.

Terwijl er een paar maanden geleden volgens opiniepeilingen nog maar een meerderheid van 52% was voor de doodstraf bleek deze in de laatste weken gestegen tot 62% met slechts 33% vóór afschaffing. Van de socialistische kiezers wensen 59% handhaving en slechts 38% afschaffing, bij de communistische kiezers was de verhouding 50% voor de doodstraf en 43% tegen.

Op 30 sept. stemde de Senaat met 160 tegen 126 stemmen vóór afschaffing van de doodstraf.

Nationalisaties

Op 23 september ging de ministerraad akkoord met het definitieve wetsontwerp voor de nationalisaties (zie ook pag. 488-1981). Het betrof 5 industriële concerns (zie hierna) 36 Franse banken en de Compagnie Financière de Paris et des Pays-Bas (Paribas) en de Compagnie Financière de Suez. Verder de staalindustrie en de vliegtuig- en wapenfabrieken Dassault en Matra.
Ten aanzien van de buitenlandse banken legde de regering het advies van de Raad van State naast zich neer. De Raad van State, wiens uitspraken niet bindend zijn, maar in politiek opzicht wel veel gewicht in de schaal leggen, had geen bezwaren geopperd tegen de nationalisatieplannen in het algemeen, maar wel tegen bepaalde details.
Zij had aanbevolen òf de buitenlandse banken op dezelfde voet te nationaliseren als de Franse, òf de drempel van 1 miljard francs aan deposito's waarboven de Franse banken zouden worden genationaliseerd zodanig te verhogen dat de buitenlandse banken er buiten vielen.

Het wetsontwerp bepaalde nu dat de banken waarin niet-ingezetenen een meerderheid hadden niet genationaliseerd zouden worden, terwijl de drempel van 1 miljard aan deposito's van ingezetenen voor nationalisatie van Franse banken gehandhaafd bleef.
Wel volgde de regering het advies op van de Raad van State betreffende de schadevergoeding. De waarde van de obligaties die de aandeelhouders kregen werd nu voor 50% bepaald door de gemiddelde beurskoersen, tussen januari 1978 en december 1980, voor 25% door de balanswaarde tussen die data en voor 25% door de gemiddelde nettowinst. Dit kwam over het algemeen hoger uit dan het oorspronkelijke plan en werd door buitenlandse experts zeer redelijk geacht.
Verder werd bepaald dat sommige filialen van de te nationaliseren banken en van de vijf te nationaliseren industriegroepen na een regeringsbesluit konden worden verkocht. De industriegroepen zijn C.G.E. (Compagnie Générale d'Électricité), Saint-Gobain, Pechiney, Rhône-Poulenc en Thomson-Brandt. Totaal hadden zij een jaaromzet van 193 miljard francs en 650.000

werknemers, eentiende van de werknemers in de Franse industrie.
Ook ten aanzien van de holdings Suez en Paribas volgde de regering het advies van de Raad van State op. Hun industriële deelnemingen moesten binnen een jaar aan de oorspronkelijke aandeelhouders ter overname worden aangeboden die daarvoor de verkregen obligaties in betaling konden geven, voor zover de activiteit van die deelnemingen geen verband hield met het bank- of verzekeringswezen of te nationaliseren groepen.
Met de buitenlandse bank- en industriële partners van Suez en Paribas zou worden onderhandeld over de toekomst van de samenwerking. De belangrijkste partners hadden al laten weten dat ze de samenwerking wilden staken.

Onveranderd in het wetsontwerp bleef de nationalisatie van de staalindustrieën Usinor en Sacilor en de overname van 51% van de aandelen van het conglomeraat Matra en de vliegtuigbouwer Dassault. De oude Dassault gaf de regering aandelen voor een meerderheid in ruil voor kwijtschelding van successierechten.
Met de grote buitenlandse aandeelhouders van Roussel-Uclaf, Honeywell Bull en ITT zou over nationalisatie worden onderhandeld.
De totale rechtstreekse kosten voor de Franse belastingbetaler werden door experts geschat op 40 à 50 miljard francs. Staatssecretaris Le Garrec meende op 23 september dat het om een bedrag van 28 à 30 miljard ging. Volgens schattingen zouden na de nationalisaties 40% van de Franse werknemers voor de overheid werken. De nationalisatie van de banken betekende dat de regering volledige controle kreeg over de kredietverlening.
Op 9 september werden in Parijs de beursnoteringen gestaakt van de op korte termijn te nationaliseren bedrijven. Dit gebeurde in opdracht van de kamer van effectenhandelaars. De aandelen zouden pas weer op de beurs komen wanneer het wetsontwerp gereed en bij de Nationale Vergadering gedeponeerd was.

Op 8 oktober keurde de Nationale Vergadering de nationalisatie van de staalbedrijven Usinor en Sacilor goed. De in de loop der jaren aan de staalindustrie toegekende „leningen" – die nooit werden terugbetaald – werden in staatsaandelen omgezet. De Senaat daarentegen verwierp op 22 oktober met 164 tegen 124 stemmen de nationalisatie van de staalbedrijven.
Eveneens op 8 oktober gaf Marcel Dassault, de 89-jarige vliegtuigbouwer, de overheid 26% van de aandelen in de firma Dassault-Breguet cadeau. De staat had al een belang van 20% in zijn bedrijf en moest dus nog maar 5% opkopen om de meerderheid te krijgen.
Op 12 oktober werd een „protocole d'accord" getekend wat betreft de overname door de staat van 51% van de aandelen van Matra. De perssector zou worden afgestaan aan de particuliere aandeelhouders van de groep.
Op 13 oktober begon de Assemblée nationale met het debat over de nationalisaties.
Op 21 oktober werd in het parlement woedend gereageerd toen bekend werd dat Pierre Moussa, president-directeur van Paribas, was afgetreden enige uren nadat de socialistische meerderheid in de Nationale Vergadering de nationalisatie van de holdings Paribas en Suez in eerste lezing had goedgekeurd.
Het aftreden van Moussa werd gezien als een teken dat Parijs niet kon voorkomen dat het Zwitserse filiaal van Paribas, Paribas Suisse, op 22 oktober door in de Zwitserse holding Pargesa verenigde buitenlandse partners van de Franse bankreus werd overgenomen. Meer dan de helft van de buitenlandse belangen van Paribas waren in de Zwitserse dochter ondergebracht.
Tot het jaar daarvoor was 60% van de aandelen van het Zwitserse filiaal in handen van de Franse moedermaatschappij. Maar nadat de buitenlandse partners en aandeelhouders op 9 oktober een bod op de aandelen Paribas Suisse hadden gedaan, bleek dat de Franse holding nog maar over 40% van de aandelen beschikte. Ruim 10% bleek in handen van het Britse bankiershuis S. G. Warburg, dat zich niet tegen overname door Pargesa wilde verzetten.

Na de socialistische verkiezingszege in mei had de nieuwe regering de leiders van de te nationaliseren ondernemingen gevraagd aan te blijven maar structuurveranderingen te voorkomen. Paribastopman Moussa, die bekend stond om zijn sympathieën voor de socialisten, had samen met minister van financiën Delors geprobeerd de nationalisatiewet zo te beperken dat de buitenlandse partners van Franse bedrijven niet zouden worden afgeschrikt. Delors verloor het pleit echter bij president Mitterrand, waarop de buitenlandse aandeelhouders Parijs de oorlog verklaarden.
Toen het bod van Pargesa bekend werd, moest Moussa in een brief van 12 oktober aan Delors beloven dat Paribas zich tegen overname van de Zwitserse vestiging zou verzetten. Maar in feite beschikte Paribas toen al niet meer over voldoende aandelen.
In het parlement hield Delors op 21 oktober de eer aan zichzelf. Hij zei dat Moussa door zijn commissarissen was „afgezet", omdat hij zijn belofte had geschonden en in feite „economische sabotage" had gepleegd.
De grote Franse ondernemers gedragen zich, aldus Delors, als de „emigranten van Koblenz" (na de Franse revolutie). De socialistische fractieleider Joxe riep dat Moussa deel uitmaakte van een „financiële aristocratie" die „de wil van het volk negeert".

Pierre Moussa, president-directeur van Paribas.

De zaak was des te pijnlijker voor de regering, omdat Pargesa voor de aandelen van Paribas Suisse 2,3 mrd francs bood, terwijl de regering bereid was de aandeelhouders van het totale Paribasconcern voor 3,6 mrd francs schadeloos te stellen. Op 29 oktober werd bekend dat Paribas ook de meerderheid in haar Belgische filiaal Cobepa kwijt was.

Op 26 oktober keurde de Assemblée Nationale met 332 stemmen vóór en 154 tegen in eerste lezing de nationalisatie goed van de 5 industriële groepen: C.G.E., Saint-Gobain, P.U.K., Rhône-Poulenc en Thomson-Brandt, van 36 banken en van 2 financieringsmaatschappijen Paribas en Suez. De nationalisatie van de staalindustrie (Usinor en Sacilor) en van Dassault en Matra was al eerder aangenomen (op 8 en 12 oktober).
Dezelfde dag kwamen in Londen vertegenwoordigers bijeen van 16 grote banken in de Bondsrepubliek, Italië, België, Nederland (Middenstandsbank), Engeland, de VS en Zuid-Afrika, die aandelen hadden in de te nationaliseren bedrijven. Zij kwamen overeen dat de door Frankrijk voorgestelde vergoedingsregeling onaanvaardbaar was omdat zij slechts de helft vertegenwoordigde van de werkelijke waarde. In plaats van de geboden obligaties eisen zij cash of een waardevaste vergoeding. Het nu gebodene achtten zij „niet in overstemming met de algemeen aanvaarde principes van het internationaal recht". Indien in onderhandeling geen oplossing werd gevonden, zo verklaarden de banken, zouden zij alle juridische middelen gebruiken om snelle en adequate schadevergoeding te krijgen. Zij dreigden dus met processen, die al door tientallen internationale advocatenkantoren sinds maanden waren voorbereid.

Op de eis van de bankiers antwoordde staatssecretaris Le Garrec, die met de

nationalisaties was belast, dat er geen sprake kon zijn van verhoging van de schadevergoeding. Zou de schadevergoeding voor buitenlandse belanghebbenden verhoogd worden, dan zou dat natuurlijk ook voor de Franse aandeelhouders moeten gelden.
Op 28 oktober publiceerde de regering in de *Journal Officiel* een decreet volgens welk het de te nationaliseren ondernemingen en hun dochtermaatschappijen voortaan verboden was aandelen in andere bedrijven of deelnemingen te verkopen zonder regeringstoestemming. Het decreet was bedoeld om herhaling te voorkomen van overneming door buitenlandse partners van Franse dochtermaatschappijen zoals gebeurde toen Pargesa Paribas Suisse overnam.

Op 30 oktober besloot de regering een strafklacht in te dienen tegen Pierre Moussa en 4 van zijn collega's. Omdat Moussa niet kon worden vervolgd vanwege de Paribas-Suisse-kwestie (het decreet dat zulks verbood werd pas op 28 oktober gepubliceerd) werd een klacht ingediend wegens een hele andere zaak. Het ging om een deviezenovertreding die een jaar daarvoor was geconstateerd en die tot die tijd was aangehouden door de regeringen van Giscard en Mitterrand. Onder normale omstandigheden zou daarover met de douane een minnelijke schikking zijn getroffen.
Op 6 november werden volgens een officiële mededeling in totaal 60 personen aangeklaagd, onder wie 56 cliënten van Paribas, omdat zij in 1980 met hulp van de bank Paribas op rekeningen bij Paribas-Genève of via geldtransport in koffers, totaal 180 miljoen francs het land zouden hebben uitgesmokkeld.

Op 23 november verwierp de Senaat met 184 tegen 109 stemmen de nationaliseringsplannen van de socialistische regering. Het wetsontwerp ging daarom naar een gezamenlijke commissie van de Nationale Vergadering en de Senaat. Bleef er verschil van mening bestaan tussen beide kamers van het parlement dan ging het ontwerp naar de Nationale Vergadering die een bindende uitspraak zou doen.

Op 18 december keurde de Assemblée Nationale met 331 tegen 153 stemmen de nationalisatie goed van de 5 industriële groepen, 36 banken, Paribas en Suez.

Op 16 januari 1982 verwierp de Constitutionele Raad, een uit negen „wijze mannen" bestaand orgaan dat nagaat of wetten en verordeningen in overeenstemming zijn met de grondwet, enige bepalingen van de wet op de nationalisatie. De Constitutionele Raad, waar de parlementariërs uit de oppositie een beroep op hadden gedaan omdat zij vonden dat de nationalisaties niet grondwettig waren, achtte de „openbare noodzaak" voor nationalisaties wel bewezen, maar verzette zich voornamelijk tegen de wijze waarop de vergoeding aan de aandeelhouders was berekend.
De Raad vond het onjuist dat bij de berekening de geconsolideerde resultaten van de groepen niet meetelden, maar alleen die van de onderdelen. Ook had hij er bezwaar tegen dat de dividenden over 1981 niet werden meegeteld en dat geen rekening was gehouden met de devaluatie van de Franse franc bij het berekenen van de gemiddelde beurswaarde.
Daarnaast eiste de Raad dat geen uitzondering werd gemaakt voor de 3 coöperatieve banken die dus nu ook moesten worden genationaliseerd. Tenslotte achtte de Raad het onjuist dat het aan de toekomstige directies werd gelaten te besluiten of buitenlandse filialen of deelnemingen moesten worden afgestoten of genationaliseerd al naar gelang de lokale wetgeving. De Raad vond dat hiervoor een parlementair besluit nodig was.
Door het verwerpen van de bepalingen moest de hele wet weer door het parlement worden behandeld en goedgekeurd.

Op 18 januari bepaalde minister van financiën en economische zaken Delors dat er voorlopig geen beurshandel mocht plaatsvinden in aandelen van de ondernemingen die genationaliseerd moesten worden.
Op 20 januari nam de ministerraad een nieuw wetsontwerp aan betreffende de nationalisaties. Voorgesteld werd om de schadeloossteling van aandeelhouders te baseren op het gemiddelde van de beste maandelijkse beurskoersen tussen 1 okt. 1980 en 31 maart 1981 en daarbij een extra-vergoeding van 14% voor de inflatie op te tellen.
Bovendien zou, gezien de klacht van de Constitutionele Raad, het dividend over 1981 erbij worden geteld en, voorzover dat nog niet bekend was, het dividend van 1980 vermeerderd met 14%.
De zeer ingewikkelde oorspronkelijke berekening voor de vergoeding, gebaseerd op een aantal criteria, waarbij de beurskoers van de laatste drie jaar maar voor 50% meetelde, was dus opgegeven.
De nationalisatie van 18 van de 36 te nationaliseren banken die niet op de beurs stonden genoteerd, werd uitgesteld tot 1 jan. 1983, waarbij dan een commissie van deskundigen de waarde moest bepalen. Een formaliteit voor banken als Suez en Banque de Paris et des Pays-Bas waarvan de aandelen in handen waren van de te nationaliseren financieringsmaatschappijen.
Ook de drie coöperatieve banken die volgens de Raad niet buiten de nationalisaties mochten vallen en die de nationaliseringsdrempel van 1 miljard francs aan deposito's overschreden, werden pas in 1983 genationaliseerd.
De extra lasten werden geraamd op zes à acht miljard francs (iets minder dan de helft in guldens), dat wil zeggen twintig à vijfentwintig percent van het oorspronkelijke bedrag.
In totaal zouden de nationalisaties de overheid nu op een kleine twintig miljard gulden komen te staan. Dat was minder dan werd gevreesd.

Onder zware druk van de communisten – waarbij de socialisten zich op 19 januari aansloten – zou een deel van die extra kosten moeten worden gedragen door de „rijken" die immers werden vertegenwoordigd door de „rechtse" Constitutionele Raad. Minister van begroting Fabius kondigde al aan dat aan een verhoging van de nieuwe vermogensbelasting of een extra heffing op de hoogste inkomens werd gedacht. Een „straf" voor rechts dus.
Dat was het gevolg van de wilde actie die ontstond tegen het vonnis van de Constitutionele Raad. Deze werd door links als een „politiek college" aangemerkt omdat de „negen wijzen" – gemiddelde leeftijd boven de 75 – die er deel van uitmaakten allen door vorige presidenten of voorzitters van Senaat en Assemblée waren benoemd.

De communisten tekenden op 18 januari aan dat de Raad een „politiek besluit" had genomen en dat het „ondenkbaar is dat de arbeiders de rekening daarvoor betalen."
Daarna kwamen de socialistische partijleiders zoals Jospin en Joxe (fractieleider) met felle aanvallen op het vonnis. Het was volgens hen een „schande" dat „de souvereine volkswil" kon worden gesaboteerd door een „regering van rechters" die door en onder Giscard en Pompidou was benoemd.
Le Monde (20-1) merkte op dat de hele crisis voorkomen was indien de overheid, zoals de rechtervleugel van de socialistische partij wilde, genoegen had genomen met een meerderheidsaandeel in de te nationaliseren bedrijven en banken in plaats van te streven naar volledige naasting. Maar in dit geval bleek de partij-ideologie zwaarder te wegen dan de economische logica.

Om te verhinderen dat er in de Nationale Vergadering weer wekenlang gepraat zou worden over honderden amendementen (de keer daarvoor waren dat er 1438) verbond het kabinet, zoals de formule luidt, zijn verantwoordelijkheid aan het gewijzigde ontwerp. Dat wilde zeggen dat het ontwerp als aangenomen werd beschouwd wanneer de regering niet werd weggestemd.

Op 26 januari deelde premier Mauroy in de Assemblée Nationale mee, dat de nationalisatie van de banken die niet op de beurs genoteerd stonden op 1 juli haar beslag zou krijgen.

Op 5 februari keurde de Assemblée Nationale het gewijzigde wetsontwerp goed. De gaullistische en giscardisti-

sche oppositie kondigde aan de zaak opnieuw aan de Constitutionele Raad te zullen voorleggen.

Op 11 februari deelde Roger Frey, de voorzitter van de Constitutionele Raad, mee dat de Raad de klacht van de oppositie dat het wetsvoorstel niet strookte met de grondwet had afgewezen.

Dezelfde dag ondertekenden premier Mauroy en president Mitterrand de wet op de nationalisaties.

De wet voegde meer dan een miljoen werknemers in 3500 ondernemingen met een omzet van 250 miljard francs toe aan de zeven miljoen die de staat al als werkgever hadden, zodat ruim eenderde van de Franse beroepsbevolking nu voor de staat werkte. Samen met de al genaaste banken vertegenwoordigden de nieuwe genationaliseerde banken meer dan 90% van de deposito's en kredietverleningen.

De omzet in de genationaliseerde industrie groeide door de wet van 16 op 29% van het totaal, 23% van de Franse industriële produktie zou nu uit genationaliseerde bedrijven komen.

Het aandeel van de staat in de vliegtuigindustrie groeide van 50 tot 84%, in de staal van 1 tot 80%, in de metaalverwerkende industrie van 13 tot 62%, in glas van 0 tot 35%, in de chemie van 18 tot 48%, in de farmaceutische industrie van 9 tot 22%, in de elektronica van 8 tot 25%, en in de produktie van elektrische apparaten van 0 tot 41%. Ruim een kwart van de Franse export zou nu uit de genationaliseerde bedrijven komen.

De niet-genationaliseerde banken (151 buitenlandse, drie coöperatieve en 71 provinciale) beheersten slechts 2,8% van het totaal beschikbare krediet.
De totale kosten van de nationalisaties voor de belastingbetaler werden op 43 miljard geschat, te betalen in 15 jaar, de rente op de uit te geven obligaties daarbij niet meegerekend.

Op 17 februari stelde de ministerraad zowel nieuwe beheerders aan voor de vijf industriële groepen, de twee financieringsmaatschappijen en achttien genationaliseerde banken als wel regeringscommissarissen voor de banken die niet op de beurs stonden genoteerd en de 3 coöperatieve banken. President Mitterrand benadrukte hierbij dat „deze personen volledig onafhankelijk zouden zijn in hun handelen en het nemen van besluiten.

(Le Monde, NRC/H'blad, Volkskrant)

Vor. ber. pag. 486 e.v.-1981

OOST-EUROPA

POLEN

MAATSCHAPPELIJKE CRISIS

Het verslag over de gebeurtenissen in Polen, die uiteindelijk hebben geleid tot het uitroepen van de staat van beleg, is op pag. 182/3 e.v. voortgezet en afgesloten met de vermelding van een aantal ontwikkelingen kort voor het begin van het congres van de onafhankelijke vakbeweging Solidariteit.

Nationaal congres Solidariteit

Solidariteit, dat op dat moment naar schatting 9,5 mln leden telde, heeft van 5-10 sept. en van 26 sept.-7 okt. 1981 in Gdansk zijn eerste nationale congres gehouden.
De eerste fase van het congres werd bijgewoond door 892 afgevaardigden, alsmede door vertegenwoordigers van de Rooms-Katholieke Kerk, onder wie de Poolse primaat aartsbisschop Glemp, van Plattelandssolidariteit, van een aantal buitenlandse vakcentrales, van de in Brussel gevestigde Internationale Vereniging van Vrije Vakbewegingen IVVV, van de Internationale arbeidsorganisatie ILO van de Verenigde Naties en van de Poolse regering.
Er waren geen delegaties aanwezig uit andere Warschaupactstaten. Er waren wel gasten uit Joego-Slavië.
Het was de bedoeling om in de eerste fase van het congres interne bondszaken te bespreken met inbegrip van de mogelijkheid de statuten van de vakorganisatie te amenderen. Daarna zou het beraad worden voortgezet in commissies, die eventuele conclusies ter overweging in de tweede fase van het congres zouden voorleggen.
Over het verloop van het congres werd in de Poolse media verslag uitgebracht, hetzij in de vorm van samenvattingen, dan wel door middel van verklaringen van de deelnemers, maar er waren geen rechtstreekse uitzendingen op radio en TV.
De opening van het congres op 5 sept. was voorafgegaan door een mis in de Oliwa-kathedraal in Gdansk, die werd opgedragen door aartsbisschop Glemp. De aartsbisschop zei in zijn preek, dat Solidariteit de arbeidende klasse diende, maar ook ten dienste stond van de maatschappij als geheel. Hij bracht onder anderen de noodzaak van dienstbaarheid in herinnering.
Vervolgens verrichtte Lech Walesa de opening van het congres, waarbij hij de bezoekende delegaties, met inbegrip van de regeringsdelegatie, welkom heette. Hij erkende in zijn openingsrede het gezag van de regering, aangezien, naar zijn zeggen, Solidariteit opereerde „binnen de staat".
Vervolgens werd een 16 leden tellend presidium van het congres benoemd en werd Janusz Onyskiewicz aangewezen tot woordvoerder van het congres.
Namens de regering werd het congres op de openingsdag toegesproken door de minister voor vakbondszaken, Stanislaw Ciosek. Deze zei o.m., dat in het voorafgaande jaar, ondanks de gebleken meningsverschillen, een „grote maatschappelijke animatie" had plaatsgevonden en dat de overheid bezig was de bijdragen van de vakbeweging aan de socialistische vernieuwing op te nemen en te assimileren.
De Poolse staat, zo zei de minister, was

Overzicht van het congres van Solidariteit op de openingsdag, 5 sept. 1981.

ontvankelijk geworden voor de wensen van de burgers, het systeem van arbeidszelfbestuur werd ontwikkeld en in de maatschappelijke verhoudingen had een „diepgaande democratisering" plaatsgevonden.

Minister Ciosek benadrukte de noodzaak, dat Solidariteit bij het ontwikkelen van nieuwe maatschappelijke, economische en wettelijke vormen samenwerkte met de regering en hij bracht het congres in herinnering, dat het „politieke kader voor het bestaan van enigerlei organisatie" in Polen werd bepaald door de eerbiediging van ten eerste het principe van de maatschappelijke eigendom van de produktiemiddelen, van ten tweede de constitutionele rol van de PVAP als de leidende kracht in de Poolse maatschappij, van ten derde de onschendbaarheid van de internationale bondgenootschappen van Polen en ten vierde van het vaste voornemen van Solidariteit niet de rol van de politieke partij te spelen.
De minister wees daarom af wat hij noemde het misbruiken van stakingen en protestacties, die naar zijn zeggen uiteindelijk de economische stabiliteit van het land ondermijnden en de koers van hervormingen in gevaar brachten.
Hij besloot zijn rede met een oproep aan Solidariteit de regering halfweegs tegemoet te komen en samen te werken bij het overwinnen van de crisis en de uitvoering van het economische hervormingsprogramma van de regering.

Op 6 sept. bracht Andrzej Celinski namens de nationale coördinerende commissie verslag uit aan het congres.
Hij zei, dat de oprichting van Solidariteit de kans op een maatschappelijk evenwicht gecreëerd had, waar binnen de mensen zouden zijn beschermd en de overheid effectief zou worden gecontroleerd.

De ontwikkelingen van augustus 1980 waren naar zijn zeggen een voortzetting geweest van de strijd van de Poolse arbeiders in 1956, 1970 en 1976 en van de verdediging van de mensenrechten.
Terugblikkend op hetgeen bereikt was sinds aug. 1980 zei Celinski, dat het bereiken van het recht op een vrije zaterdag een belangrijk succes voor Solidariteit was geweest, maar dat de pogingen om eerlijke, en niet noodzakelijkerwijze hoge, loonovereenkomsten te bereiken slechts een beperkt succes hadden opgeleverd.
De voortgezette overheersing van het systeem van voor aug. 1980 had de inspanningen van Solidariteit gehinderd en had Solidariteit bij gelegenheid tot de noodzaak van het grijpen naar het stakingswapen gebracht.
Hij zei ook, dat Solidariteit tot dan geen rechtstreekse actie op het gebied van de economische politiek ondernomen had, maar dat het bewezen gebrek aan efficiency van de regering een actieve economische strategie van Solidariteit noodzakelijk maakte.
Celinski zei verder, dat de kwestie van de toegang van Solidariteit tot de media een kwestie was, die de grenzen van een zuiver interne aangelegenheid van de vakbeweging te buiten ging, omdat het monopolie van de autoriteiten op het gebied van radio en TV inbreuk maakte op de rechten van de maatschappij als geheel en omdat Solidariteit het doelwit was van een constante, virulente, vijandige en vaak lasterlijke propagandacampagne. Toegang van de vakbeweging was naar zijn zeggen een fundamentele voorwaarde voor stabiliteit en maatschappelijke rust in Polen en daarom diende een instelling in het leven geroepen te worden, die maatschappelijke controle over de omroeporganisaties uitoefende.
Celinski benadrukte er de noodzaak van, dat de vakbeweging werd geraadpleegd bij het creëren van instellingen van zelfbestuur in de ondernemingen. Dit was een eerste vereiste, wilde Solidariteit zijn andere belangrijke doeleinden verwezenlijken.
Celinski besloot zijn verslag met een oproep aan het adres van de regering om de inspanningen van Solidariteit te beantwoorden met een eerlijk en loyaal partnerschap, dat naar zijn zeggen niet alleen door het moment werd gedicteerd, maar dat tevens de garantie vormde voor de politieke stabiliteit van Polen in de toekomst.

Op 7 sept. begonnen de debatten over mogelijke wijzigingen in de statuten van de vakbeweging. Tijdens deze discussies deed Jan Rulewski, een militante vakbondsleider uit Bydgoszcz, het voorstel uit de statuten de bepaling te schrappen over de leidende rol van de PVAP, die er in nov. 1980 op gerechtelijke order in een aanhangsel in was opgenomen (pag. 251/1-1981). Deze motie werd op 10 sept. verworpen in een stemming, waarbij ong. 10% van de afgevaardigden dit denkbeeld steunden.
De discussie op 7 sept. gingen vnl. over de organisatiestructuur van Solidariteit. Sommigen bepleitten een gedecentraliseerde structuur met grotere autonomie en bevoegdheden voor de regionale organisaties, maar de meerderheid ging akkoord met de voorstellen van Walesa voor een meer gecentraliseerd systeem, gebaseerd op een nationale commissie van ong. 100 leden, die elke twee of vier weken bijeen zou komen, en een presidium van 15 tot 20 leden, dat meer frequent zou vergaderen.
Het congres aanvaardde op 8 sept. een aantal resoluties, waaronder er één was, waarin op de Sejm een beroep gedaan werd om, voor de aanvaarding van de wet op het arbeiderszelfbestuur, een nationaal referendum te organiseren. Zou de Sejm hierin in gebreke blijven, dat zou Solidariteit zelf het referendum organiseren en eventueel de wet ignoreren, ook na aanvaarding ervan door de Sejm.
Het congres nam op 8 sept. ook een „boodschap aan de werkende bevolking van Oost-Europa" aan, die later in de Poolse en overige Oosteuropese pers krachtig zou worden aangevallen als een grove inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de betrokken staten.
In de boodschap werd o.m. het volgende gezegd:

Wij verzekeren u, dat wij, ondanks de leugens, die in uw land verbreid worden, een echt, 10 mln man sterk, representatief orgaan van arbeiders zijn, gecreëerd als resultaat van stakingen van arbeiders. (...) Wij ondersteunen degenen onder u, die het moeilijke pad van de strijd voor een vrije vakbeweging hebben betreden. (...) Wij geloven, dat spoedig uw vertegenwoordigers en de onze in staat zullen zijn elkaar te ontmoeten en ervaringen als vakbondsleden uit te wisselen.

Het dagblad van de PVAP *Trybuna Ludu*, deed op 10 sept. een aanval op deze verklaring. De krant bracht in herinnering, dat Polen zijn eigen problemen zelf moest oplossen zonder inmenging van buitenaf en deed een beroep op Solidariteit in ruil daarvoor af te zien van pogingen invloed uit te oefenen op de zaken in andere landen.
Op 9 sept. werden de discussies over de verschillende amendementen voortgezet en op 10 sept. werd de eerste fase van het congres afgesloten met de aanvaarding van een brief aan de Polen, die in het buitenland wonen, alsmede van een programmatische verklaring met de volgende inhoud:

„Het is het hoogste doel van Solidariteit waardige levensomstandigheden te creëren in een Polen, dat economisch en politiek soeverein is. Het is de bedoeling een leven te scheppen, dat vrij is van armoede, exploitatie, vrees en leugens, in een maatschappij, die is gegrondvest op de principes van de democratie en de rechtsstaat.
Vandaag verwacht de natie:
ten eerste een verbetering in de voedselvoorziening door het creëren van controle op de produktie, distributie en prijszetting ervan, in samewerking met Plattelandssolidariteit;
ten tweede een economische hervorming d.m.v. het in het leven roepen van een authentiek arbeiderszelfbestuur, het elimineren van het recht van de partij om de belangrijke benoemingen te verrichten en het invoeren van effectieve economische mechanismen;
ten derde de waarheid door openbare controle op de massamedia en het elimineren van de leugens uit Poolse scholen en de Poolse cultuur;
ten vierde democratie door middel van het houden van vrije verkiezingen voor de Sejm en de volksraden;
ten vijfde gerechtigheid door het verzekeren van de gelijkheid voor de wet, het vrijlaten van degenen, die voor hun overtuiging gevangen zitten en de verdediging van degenen, die onderdrukt worden voor hetgeen zij gepubliceerd hebben of voor vakbondsactiviteiten;
ten zesde het bewaren van de gezondheid van de natie door het natuurlijke milieu te beschermen, de uitgaven voor de gezondheidszorg te vergroten en de rechten van de invaliden in de maatschappij te garanderen;
en ten zevende steenkool voor de bevolking en de industrie door passende levens- en arbeidsomstandigheden te garanderen.
De acties van verschillende krachten om een gevoel van externe dreiging te creëren zullen niet onze vastberadenheid verwijderen om te strijden voor de idealen van augustus 1980 en voor de toepassing van de akkoorden van Gdansk, Szczecin en Jastrzebie".

Reacties op de eerste fase van het congres van Solidariteit

Het bestuur van de afdeling-Warschau van de PVAP, die wordt gezien als vertegenwoordiger van de „harde lijn" binnen de partij, gaf op 11 sept. een verklaring uit, waarin werd gesteld, dat Solidariteit bezig was „zich te ontwikkelen in de richting van een politieke en maatschappelijke beweging, die streefde naar een contra- revolutionaire verandering van het systeem". Het moedigde de partij aan om „deze golf van haat en onverantwoordelijke actie, die gericht is tegen de belangen van de natie, tegen te gaan".

Vice-premier Rakowski zei op 11 sept., dat Solidariteit nu openlijk sprak van een uitdaging aan de macht van de staat en hij waarschuwde er tegen de „lijn van verzoening" in gevaar te brengen.
Op dezelfde dag hadden partijleider Kania en premier Jaruzelski een onderhoud met de Sowjet-ambassadeur in Warschau, Boris Aristow. De laatste gaf uiting aan de bezorgdheid van de Sowjet-Unie over de brutaliteit, waarmee de contra-revolutionaire krachten een „brede en ongeremde campagne van leugens en smaad jegens de Sowjet-Unie en haar buitenlandse en binnenlandse politiek" hadden gelanceerd.
De minister van arbeid, lonen en sociale zaken, Antoni Rajkiewicz, sprak op 12 sept. van de noodzaak een nieuwe inhoud uit te werken van de overeenkomsten, die met de arbeiders waren bereikt, en van nieuwe tijdslimieten voor de doorvoering ervan. Hij zei, dat verschillende honderden akkoorden moesten worden gecombineerd in één nieuwe en algemeen geldende overeenkomst.
Stefan Olszowski, lid van het Politburo en vertegenwoordiger van de „harde lijn", zei op 12 sept., dat Solidariteit nu openhartig was m.b.t. zijn ambitie de macht te grijpen.
Een ander lid van het Politburo, Albin Siwak, die bekend staat als tegenstander van Solidariteit, riep op 14 sept. op tot een verbod van Solidariteit, omdat de vakbeweging zijn statuten veranderd had en voortdurend de wet overtrad.
De pers in de overige Warschaupactstaten was zeer kritisch over het verloop van de eerste fase van het congres van Solidariteit.

Het dagblad van de Oostduitse communistische partij, *Neues Deutschland*, meldde op 8 sept., dat de Oostduitsers aan de PVAP en de Poolse regering vroegen, wanneer zij „de teugels van de macht" weer zouden grijpen, omdat Polen een „bodemloos vat" voor economische hulp leek te worden, zonder duidelijk blijken van de wil tot verandering.

Sowjet-persbureau *Tass* beweerde op 8 sept., dat het congres tot dan duidelijk de bedoeling van Solidariteit had laten blijken de politieke macht in Polen te grijpen. Het persbureau stelde, dat in de redevoeringen, die tot dan gehouden waren, geen constructieve voorstellen gedaan waren, maar geheel geconcentreerd waren op het doen van aanvallen op de PVAP. Verder zei *Tass*, dat het scheppen van een politieke impasse deel uitmaakte van het plan van destabilisatie van de vakbeweging, voorafgaand aan het overnemen van de macht.
Op 9 sept. zei *Tass*, dat er anti-Sowjetmateriaal was verbreid onder de afgevaardigden naar het congres. Ook maakte *Tass* bezwaar tegen de aanwezigheid op het congres van leden van de dissidentenorganisatie KOR. Deze werden ervan beschuldigd, dat zij ervoor verantwoordelijk waren, dat Solidariteit er naar streefde de reikwijdte van zijn activiteiten uit te breiden tot zij ook de politiek zouden omvatten.
Op 11 sept. beschuldigde *Tass* leden van KOR en KPN (de Confederatie voor een onafhankelijk Polen) ervan op het congres een „anti-socialistische en anti-Sowjet orgie" ontketend te hebben. Voorts zei *Tass* dat van de afgevaardigden naar het congres 89% gesalarieerde employé's van Solidariteit en slechts ong. 25% echte arbeiders waren.

De woordvoerder voor het congres, Onyskiewicz, verwierp op 11 sept. de laatste bewering als „complete fantasie".

Het Tsjechoslowaakse persbureau *Ceteka* berichtte op 14 sept., dat arbeiders in Bratislawa de aanvallen van het congres op de PVAP en de regering hadden veroordeeld.
Het Bulgaarse persbureau *BTA* zei op dezelfde dag, dat Solidariteit optrad als een front voor westerse reactionaire krachten.
Een Hongaars dagblad schreef op die dag, dat de „eerste verantwoordelijkheid voor de rampzalige staat van de Poolse economie" nu geheel bij Solidariteit lag.

Ontwikkelingen voor de tweede fase van het congres. Sejm aanvaardt wet op arbeiderszelfbestuur

Solidariteit reageerde op 14 sept. op de beschuldigingen aan zijn adres uit de Sowjet-Unie door een brief te zenden naar de arbeiders van de Zil-fabriek van vrachtwagens in Moskou, waarin zij werden uitgenodigd een delegatie naar Polen te zenden om zelf te zien wat er in Polen gaande was.
In een publikatie van Solidariteit, *Niezaleznosc*, werd op 15 sept. gezegd, dat de leden van de Sejm, die in maart 1980 verkozen waren, op een ondemocratische wijze verkozen waren.
Op 16 sept. zei Jacek Kuron, leider van KOR en een invloedrijk bestuurslid van Solidariteit, dat, tot er vrije verkiezingen gehouden zijn, de macht in Polen zou moeten worden overgenomen door een „comité voor nationale redding", waarin de PVAP en de andere politieke partijen, de kerk en Solidariteit vertegenwoordigd zouden zijn.
„De partij als geheel is volledig en totaal verlamd„ zei Kuron, die eraan toevoegde, dat „vroeger of later een situatie zal zijn bereikt, waarin met deze regering niets meer gedaan" kon worden.

Op 16 sept. werd op radio een TV een verklaring van het Politburo uitgezonden, waarin gezegd werd, dat de PVAP alle middelen zou gebruiken om een politieke machtsovername te verhinderen en waarin werd gewaarschuwd voor het risico van bloedvergieten. KOR en andere dissidente organisaties werden ervan beschuldigd bestaande overeenkomsten te willen wijzigen.
Solidariteit zei op 17 sept. over deze verklaring, dat het erin ontbrak aan politiek realisme en dat zij een scenario voor provocatie vormde. De leden werden opgeroepen niettemin de kalmte te bewaren.
De regering kwam op 17 sept. in een spoedzitting bijeen en gaf een verklaring uit, die op 18 sept. in de *Trybuna Ludu* werd gepubliceerd. Hierin werd gezegd, dat het congres tot dan alleen maar de bestaande en gevaarlijke spanning had verscherpt en dat de massa's op een gigantische manier werden gemanipuleerd door dissidente organisaties.
Daarnaast werd in de regeringsverklaring erkend, dat Solidariteit een „blijvend element" in de Poolse samenleving was en werd uitdrukking gegeven aan het voornemen de „lijn van verzoening" voort te zetten.

Op 20 sept. hield de regering opnieuw een spoedzitting, die tevens werd bijgewoond door de provinciale gouverneurs en de burgemeesters, waarin gesproken werd, volgens persbureau *PAP*, over „urgente zaken, die voortvloeien uit de huidige politieke, sociale en economische situatie in het land".
Er werd een aantal „vitale beslissingen" genomen. Nagegaan werd, hoe het stond met de paraatheid om een antwoord te kunnen geven op „verschillende behoeften en onvoorziene omstandigheden".
Aan de gouverneurs en burgemeesters werden instructies gegeven „een aantal urgente stappen" te nemen ter voorbereiding van de verwachte tekort aan steenkool en andere goederen in de winter en voor de uitvoering van de economische hervormingen.
In de dagen daarna werd de toon van zowel regering als Solidariteit gematigder.
Olszowski zei op 23 sept. voor de TV, dat een nationaal front op brede basis gevormd zou kunnen worden, waarvan zowel Solidariteit en de kerk als de politieke partijen deel konden uitmaken. In de pers werd opgemerkt, dat

Olszowski alleen kritiek had op een deel van de leiding van Solidariteit en niet meer op het hele congres.
De Sejm ging op 25 sept. unaniem akkoord met twee wetsontwerpen over de staatsondernemingen en arbeiderszelfbestuur. Dit gebeurde, nadat er op 23 sept. een compromis was bereikt tussen regering en vakbeweging.
Volgens deze wetsontwerpen kon een fabrieksdirecteur niet worden benoemd of ontslagen zonder de goedkeuring van zowel de bedrijfsleiding als de ondernemingsraad, met uitzondering van een aantal bedrijven van centraal of strategisch belang.
De ontwikkeling van het systeem van zelfbestuur zou door de Sejm worden gecontroleerd, die jaarlijks de stand van zaken zou nagaan.

Premier Jaruzelski had de Sejm op 24 sept. toegesproken. Hij had in zijn rede een schets gegeven van de economische crisis in Polen en op Solidariteit een beroep gedaan om in de komende tweede fase van het congres een gematigde houding aan te nemen.
Hij bracht de instelling, kort tevoren, van een aantal crisisstaven ter sprake (pag. 186/2) en suggereerde, dat deze hun activiteiten zouden uitbreiden, naarmate de handhaving van orde en wet werd geïntensiveerd.
Het bleek, dat op dezelfde dag legerpatrouilles in Warschau waren versterkt.

Regeringswijziging

Op 25 sept. werd gemeld, dat Jerzy Brzostek, die op 21 nov. 1980 was benoemd tot minister van bouwnijverheid en bouwmaterialen, van zijn post was ontheven i.v.m. wat premier Jaruzelski noemde „moeilijkheden, die hij tegenkwam op zijn post en i.h.b. met oog op de negatieve resultaten van het onderzoek, dat recentelijk op het terrein van de woningbouw is uitgevoerd".
Hij werd voorlopig opgevolgd door de eerste vice-minister van het departement, Withold Dabrowski, totdat op 30 okt. Tadeusz Opolski als definitief opvolger werd benoemd.
Evenals op 31 juli zei de premier ook nu weer, dat minister Czyrek van buitenlandse zaken binnenkort zou worden vervangen.

Tweede fase congres van Solidariteit

Voorafgegaan door het celebreren van de mis werd op 26 sept. de opening van de tweede fase van het congres van Solidariteit verricht.
Aan het begin van de werkzaamheden stond het verslag van de commissie voor de statuten, waarin o.m. werd meegedeeld, dat 23 regionale afdelingen, 6 mln leden omvattend, de amendementen op de statuten hadden goedgekeurd, waarmee de veranderingen van kracht werden.

Celinski bracht aan het congres verslag uit over de werkzaamheden van de nationale coördinerende commissie sinds de eerste fase van het congres. In de discussie, die daarop volgde en die tot op 27 sept. voortduurde, werden vanuit het congres felle aanvallen gedaan op de leiding i.v.m. het compromis over het arbeiderszelfbestuur, dat het bestuur van de vakbeweging met de regering had afgesloten.
Jan Rulewski zei in dit debat dat het niet de taak van Solidariteit was om compromissen af te sluiten, maar om het totalitaire systeem te vernietigen.
Walesa reageerde hierop met te zeggen, dat sommige leden van Solidariteit wel alles omver zouden willen werpen, met inbegrip van de Sejm, maar dat zij binnen vijf jaar het systeem door een groter totalitarisme dan het bestaande zouden hebben vervangen.
Walesa legde uit, dat zeven van de elf leden van de nationale coördinerende commissie niet aanwezig waren geweest op de vergadering, waarop het besluit over het gewraakte compromis gevallen was. Van de vier aanwezigen waren hijzelf en Tadeusz Jedynak en Stanislaw Wadolowski voorstander geweest; alleen Rulewski was tegen.
Op 28 sept. werd het congres toegesproken door prof. Edward Lipinski, woordvoerder en medeoprichter van KOR, die het congres vertelde, dat de organisatie haar werkzaamheden als voltooid beschouwde en daarom besloten had zich zelf op te heffen. Hij zei, dat de strijd voor een onafhankelijk Polen nu was overgenomen door de „sterke arm van Solidariteit".

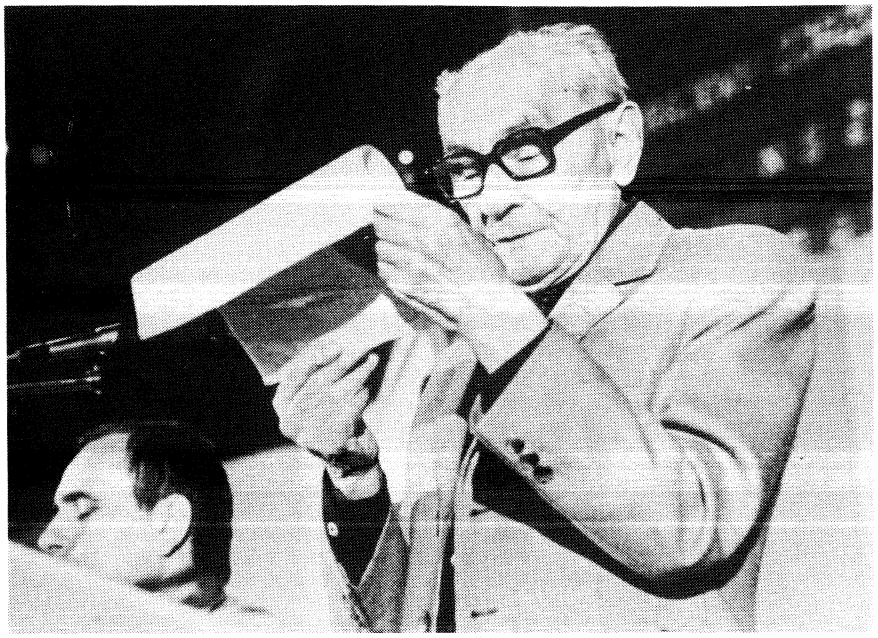

Professor Edward Lipinski, terwijl hij voor het congres de opheffing van de dissidentenorganisatie KOR bekend maakt.

In de Trybuna Ludu van 29 sept. werd prof. Lipinski scherp aangevallen wegens de „walgelijke" opmerkingen, die hij gemaakt zou hebben. In het bijzonder zou hij de publikaties Rzezcywistosc en Zolnierc Wolnosci, beide bekend staand als verdedigers van de harde lijn, hebben belasterd door deze aan te duiden als „communo-fascistische" organen.

Het congres aanvaardde op 28 sept. de voorstellen van Walesa m.b.t. de structuur van de vakbeweging en besloot tot de instelling van een 107 leden tellende nationale commissie; 69 leden zouden regionaal verkozen worden, ieder 140.000 leden vertegenwoordigend en de overige 38 leden zouden de hoofden van de regionale afdelingen zijn.

Het grootste deel van 29 sept. werd besteed aan discussies over het rapport van de nationale coördinerende commissie van 6 sept. Uit het congres werd hierop veel kritiek geleverd; het zou te veel generaliseringen bevatten en bij de formulering ervan zouden de leden onvoldoende zijn geraadpleegd.
Aan het slot van de discussies werd met 348 tegen 189 stemmen een resolutie aangenomen, waarin de commissie in deze kwestie onjuist en ondemocratisch gedrag verweten werd.
Niettemin aanvaardden de afgevaardigden tevens een uitspraak, waarin de vertrekkende commissie en het aftredende bestuur werden bedankt voor de verrichte werkzaamheden.

Het congres begon op 30 sept. aan de debatten over het ontwerp-programma, dat was voorgelegd door Bronislaw Geremek, het hoofd van de programmacommissie. De discussies werden, met onderbrekingen, voortgezet tot 7 okt., toen een zwaar geamendeerde tekst werd aangenomen.

Het congres herkoos op 2 okt. Lech Walesa als voorzitter van de nationale commissie. Er werden 426 stemmen op hem uitgebracht. Marian Jurczyk uit Szczecin kreeg 201 stemmen, Andrzej Gwiazda uit Gdansk 74 stemmen en Jan Rulewski uit Bydgoszcz 52 stemmen.

In zijn verkiezingstoespraak had Jan Rulewski op 1 okt. o.m. gezegd, dat Solidariteit zich in haar activiteiten niet moest laten hinderen door de vrees voor een Sowjet-interventie.
Verder vond hij, dat de vakbeweging controle

moest uitoefenen op de overheidsbegroting, omdat er veel te veel geld naar defensie ging.
Tenslotte was Rulewski van mening, dat de regering haar buitenlandse politiek diende te herzien ten einde de afhankelijkheid van één machtsblok te vermijden. Als succesvolle voorbeelden van een dergelijke politiek noemde hij Cuba, Roemenië en Albanië.
Op 4 okt. hoorde het congres de inhoud van een brief aan Walesa, die geschreven was door Sandor Gaspar, secretaris-generaal van de Hongaarse Centrale Raad van de vakbonden. Hierin zei Gaspar, dat zijn organisatie geen delegatie naar het congres gestuurd had om uitdrukking te geven aan de „Boodschap aan de arbeidende bevolking van Oost-Europa", die het congres in zijn eerste fase had goedgekeurd.
Gaspar stelde, dat de Hongaarse vakbeweging door deze boodschap geschokt en ontmoedigd was. Hij gaf daarnaast uiting aan zijn bereidheid om op elk tijdstip de rol van de vakbeweging te bespreken „in de geest van onze internationale plicht en de traditionele Hongaars-Poolse vrienschap".
Hij erkende, dat elke vakbeweging en elke organisatie van de werkende klasse moest functioneren in overeenstemming met de specifieke aard en historische condities, die haar omringden.
Met deze brief was de Hongaarse vakcentrale de enige vakbeweging in de Warschaupactlanden, die liet blijken een uitnodiging van Solidariteit ontvangen te hebben.

Op 3 en 4 okt. werd op het congres grote bezorgdheid geuit over een prijsmaatregel, die de regering op 3 okt. had afgekondigd. Deze maatregel hield in, dat m.i.v. 5 okt. tabak en tabakswaren met 90 tot 100% in prijs zouden stijgen en dat ook vis, die in toenemende mate als plaatsvervanger voor vlees genuttigd werd, en geconserveerd fruit duurder zouden worden.

Marian Krzak, minister van financiën, en het hoofd van de staatscommissie voor de prijzen, Krasinski, kwamen op 4 okt. op verzoek van het congres over naar Gdansk. Zij deelden het congres op 5 okt. mede, dat de extra opbrengsten uit deze maatregel ten goede zouden komen aan sociale doeleinden, maar de afgevaardigden achtten de uitleg van de bewindslieden „onvoldoende" en Walesa vroeg hun de maatregel op te schorten.

Op 2 okt. had PAP gemeld, dat de regering de aankoopprijs, die zij de boeren voor varkensvlees betaalde, had verhoogd van 86 zloty tot 110 zloty per kg. Tot april 1981 had de regering 58 zloty per kg betaald.
In dit stadium waren er ook plannen voor omvangrijke prijsverhogingen voor benzine, gas, electriciteit en verschillende levensmiddelen, maar hierover zou eerst de vakbeweging worden geraadpleegd.

Op 5 okt. verkoos het congres de leden van de nieuwe nationale coördinerende commissie en de commissie zelf, eenmaal samengesteld, verkoos op 7 okt. 18 leden van het presidium, dat uiteindelijk 19 leden zou moeten gaan tellen.
Lech Walesa werd verkozen tot voorzitter van het presidium; vice-voorzitters werden Stanislaw Wadolowski en Miroslaw Krupinski.

Een van degenen, die tot lid van het presidium verkozen werd, was Janusz Onyskiewicz. In verband hiermee vroeg het congres hem af te treden als woordvoerder voor de nationale commissie. Op 8 okt. werd hij in deze functie vervangen door Marek Brunne.
In beschouwingen in de pers werd opgemerkt, dat Wadolowski en Krupinski, de nieuwe vice-voorzitters, aanhangers waren van Walesa, terwijl Rulewski, die zich tegen Walesa had verzet, niet in het presidium was teruggekeerd.
Op de slotdag van het congres, op 7 okt., werd met 455 tegen 65 stemmen bij 91 onthoudingen een uit acht hoofdstukken bestaand programma goedgekeurd, dat, samengevat, de volgende inhoud had:

Hoofdstuk 1. Solidariteit was voortgekomen uit de rebellie van de Poolse natie tegen de discriminatie van verschil in meningen en overtuigingen en tegen economische exploitatie.
De organisatie zag zichzelf niet alleen als de kracht, die in staat is tot protest, maar ook als de kracht die een Polen wenst op te bouwen, dat voor iedereen rechtvaardig zal zijn.
Solidariteit steunt alle maatregelen, die zijn gericht op consolidering van de nationale soevereiniteit en de vrije ontwikkeling van het culturele en historische erfgoed van de natie. De nadruk werd gelegd op de noodzaak van een zelfbesturend Polen, waarvan de nationale identiteit ten volle wordt geëerbiedigd.

Hoofdstuk 2. Solidariteit zag de bestaande stand van zaken in Polen als een nationale tragedie. Hiermee geconfronteerd kon Solidariteit niet langer wachten tot de autoriteiten handelend zouden optreden, maar zij zag het als haar plicht om alle mogelijke stappen op korte en lange termijn te nemen, die Polen moeten redden van de ondergang en de maatschappij van armoede, moedeloosheid en zelfvernietiging d.m.v. een dusdanige herstructurering van de staat en de economie, dat de democratie en het initiatief in de maatschappij werden versterkt.
Solidariteit is de enige garantie voor de maatschappij, maar moet geleidelijk te werk gaan om maximale publieke ondersteuning te verwerven.
Benadrukt werd, dat het de bedoeling was de transformatie van de Poolse maatschappij te doen plaatsvinden zonder internationale bondgenootschappen te schenden. De krachtsverdeling, zoals die in Europa na de Tweede Wereldoorlog tot stand was gekomen, werd erkend.

Hoofdstuk 3. Solidariteit had het regeringsprogramma voor economische stabilisering verworpen omdat dit achterwege liet verschillende belangrijke reserves in de economie te mobiliseren en geen vertrouwen van het publiek genoot.
Een verandering van de personele bezetting op de belangrijkste economische posten zou noodzakelijk zijn om dit vertrouwen te herstellen.
Het gecentraliseerde beheer van de economie moest worden afgeschaft; het beheer over de economie moest worden los gemaakt van het politieke gezag en de fundamentele organisatorische eenheid van de economie zou de onderneming, in maatschappelijke eigendom, zelf moeten zijn.
Omdat de hervorming publiekelijk gecontroleerd zou moeten worden, zou een „sociale raad voor de nationale economie" in het leven moeten worden geroepen ten einde het economische beleid van de regering, de economische situatie en wetgeving op economisch gebied te evalueren.

Hoofdstuk 4. Solidariteit erkende de universaliteit van het recht op werk en riep op tot maatregelen, waardoor het werk beter verdeeld kon worden, liever dan tot ontslagen te moeten overgaan.

Hoofdstuk 5. Solidariteit streefde een sociale politiek na, waarvan het het doel was de belangen van het gezin, werkende vrouwen, jonge echtparen en ongehuwde moeders te verdedigen.

Hoofdstuk 6. Democratie zou gebaseerd moeten zijn op de beginselen van filosofisch, sociaal, politiek en cultureel pluralisme. Daarom bestond de basis van een zelfbesturende republiek in echt en vrij gekozen lichamen van territoriaal en arbeiderszelfbestuur.
De vakbondsautoriteiten zouden nieuwe regelingen voor een herziening van de procedures voor de verkiezingen van de volksraden moeten opstellen, een nieuwe Kamer zou moeten worden ingesteld op het hoogste niveau van het staatsgezag om toezicht te houden op de uitvoering van de programma's voor economische hervorming.

In de wetgeving van de staat zou de handhaving van de fundamentele burgerlijke vrijheden gegarandeerd moeten worden en de gelijkheid van allen voor de wet geëerbiedigd moeten worden.
De massa-media zouden ten dienste en onder controle van de gehele maatschappij moeten staan.

Hoofdstuk 7. Solidariteit was gebaseerd op de democratie, die voortvloeit uit bestuur door de meerderheid en uit respect voor de overtuiging van de minderheid.
Het belangrijkste middel om de belangen van de arbeiders te behartigen bestond in onderhandelingen. Pas in tweede instantie werd naar het middel van de staking gegrepen.

Hoofdstuk 8. Ten einde de overleving van Polen gedurende de voor de deur staande winter te verzekeren was een „anti-crisisovereenkomst" noodzakelijk. Deze zou de eerste toetssteen zijn voor de samenwerking tussen de autoriteiten en de maatschappij. Een overeenkomst over economische hervorming zou aan de betrokkenen vergelijkbare eisen stellen en zou gericht moeten zijn op een radicale vernieuwing van de bestaande economische orde, waarin het zelfbestuur van de ondernemingen gegarandeerd zou moeten zijn.
Een overeenkomst over een zelfbesturende republiek zou middelen moeten introduceren om de verschillende instellingen in het openbare leven te democratiseren.
Solidariteit verstond zichzelf als hebbende een plicht jegens Polen, maar beweerde niet het monopolie op de waarheid te hebben. Daarom werd gestreefd naar een „oprechte en loyale dialoog" met de autoriteiten in de beste belangen van Polen en al haar inwoners.

Radio-Poznan meldde op 7 okt., dat het laatste hoofdstuk geamendeerd was en dat erin nu gevraagd werd om een officieel onderzoek naar de verantwoordelijkheid voor de gebeurtenissen, die hadden geleid tot de onlusten van 1956, 1970 en 1976. Gedreigd werd met het instellen van een „sociaal tribunaal", als niet voor het eind van 1981 met dat onderzoek begonnen zou worden.

Andere resoluties, die op 7 okt. werden aanvaard, waren de volgende:

Een eis van compensaties, langs sociale lijnen, voor de prijsverhogingen van 5 okt.

Het voorstel in de structuur van de vakbonden comité's te integreren, die optreden voor de ver-

dediging van degenen, die wegens hun overtuigingen gevangen zitten en de eis tot vrijlating van politieke gevangenen.

De verklaring, dat de internationale activiteiten van Solidariteit de werkende mensen dienden en dat Solidariteit zou werken voor de vrede.

Een oproep tot vrijheid en zelfbestuur in de culturele sector.

Een herbevestiging van het voornemen tot samenwerking met Plattelandssolidariteit.

Tenslotte een oproep tot wijzigingen in de wet op de coöperaties.

Reacties op en ontwikkelingen na het congres

De *Trybuna Ludu* schreef op 9 okt., dat het congres een paar positieve resultaten had opgeleverd, maar dat het programma zich uitsprak over vrijwel elk terrein van politieke, economische en sociale zaken. Dat was volgens de krant een defect en geen voordeel.
Het was aan de maatschappij om wat er goed was aan het programma toe te passen en extremen zowel als welluidende maar demagogische en lege leuzen af te wijzen.
Het blad van de Hongaarse communistische partij, *Nepszabadsag,* meldde op 11 okt., dat het nieuwe programma van Solidariteit een weerspiegeling was van „de inspanningen van alle krachten, die vijandig zijn jegens het socialisme in Polen" en er eerder naar streefden het maatschappelijk systeem in Polen te veranderen dan de belangen van de mensen te verdedigen.
Het presidium van de regering gaf op 11 okt. een verklaring uit, waarin werd gesteld, dat de congresresoluties de situatie in Polen eerder zouden verergeren dan verbeteren.
Daarnaast stelde het wel voor een gemeenschappelijke economische commissie in te stellen, waarin regeringsleden en vakbondsleden samen zitting zouden hebben om de produktie en de distributie te verbeteren en te streven naar overeenstemming over prijzen en rantsoenering.
Het presidium van Solidariteit reageerde op 12 okt. met de verklaring, dat het bereid was tot onderhandelingen met de regering over de voedselvoorziening, en dat het het uitroepen van een nationale protestactie overwoog, als dergelijke besprekingen niet tot resultaten zouden leiden.
Inmiddels deed het een beroep op de leden alle protestacties voorlopig op te schorten en te wachten op de vergadering van de nationale coördinerende commissie op 22 okt.
Ondanks dit laatste appel braken er proteststakingen tegen de voedselsituatie uit op 13 okt. in Zyrardow, waar er ong. 12.000 arbeiders bij betrokken waren, in Tomaszow, Mazowiecki, Niewiadow en Piotrkow Trybunlaski. De stakingen in Zyrardow werden pas op 4 nov. beëindigd.
Op 1 nov. waren ong. 180.000 arbeiders betrokken bij stakingsacties in Zielena Gora.
Solidariteit wees op 14 okt. het regeringsvoorstel tot instelling van een gemeenschappelijke economische commissie van de hand, omdat het de bedoeling was, dat er ook vertegenwoordigers van de officiële vakbeweging van deel zouden uitmaken. Daardoor was het weinig waarschijnlijk, dat de commissie enig resultaat zou kunnen boeken.
Niettemin voerden minister Krzak van financiën en Krasinski van de prijscommissie op 15 okt. besprekingen over de economische situatie met een delegatie van Solidariteit. Gemeld werd, dat de regering had ingestemd met de eis van een tijdelijke bevriezing van de prijzen voor levensmiddelen.
Op 22 en 23 okt. kwam de nationale coördinerende commissie van Solidariteit bijeen. In deze vergadering, waarvan *PAP* het verloop verschreef als „stormachtig" en bij tijden „dramatisch", werden de recente ontwikkelingen besproken en een aantal resoluties aangenomen.

De crisis van dat moment werd in een resolutie toegeschreven aan de „chaotische" maatregelen van de regering.
Opgeroepen werd tot een staking van één uur op 28 okt. in protest tegen het beweerde lastig vallen van vakbondsfunctionarissen door de autoriteiten.
Gedreigd werd met meer selectieve stakingen, tenzij de regering tegen het eind van okt. maatregelen getroffen zou hebben ter verbetering van de vleesvoorziening.
Opgeroepen werd tot de instelling van een „sociale raad voor de nationale economie", zoals voorgesteld in het derde hoofdstuk van het programma, dus met deelname van Solidariteit, uit wetenschappelijke en culturele kringen en de kerk.
De leden werd aangeraden ploegen van de TV geen toegang tot de werkplaats te verlenen voordat de plaatselijke Solidariteitscommissies toestemming gegeven hadden.

De regeringscommissie voor vakbondszaken gaf op 23 okt. een verklaring uit, waarin alle resoluties van de hand werden gewezen en waarin de leiding van Solidariteit werd veroordeeld, omdat zij „een soort oorlog tegen de nationale economie" ondernam, probeerde te handelen, alsof zij boven de wet stond en weigerde in te gaan op alle constructieve onderhandelingen, die de regering had voorgesteld.
De aangekondigde staking van een uur op 28 okt. vond plaats en legde vrijwel alle transport en industriële produktie stil. Het Poolse luchtruim was gedurende de staking gesloten en troepen namen posities in bij de radio- en TV-studio's. Er werd geen melding gemaakt van ernstige incidenten.

Enkele gebeurtenissen rond tweede fase congres

In de kolenmijn Szczyglowice bij Katowice legden op 24 en 25 sept. ong. 30.000 mijnwerkers het werk neer uit protest tegen de arrestatie van een activist van Solidariteit, Tadeusz Arent, die ervan beschuldigd werd te zijn betrokken geweest bij een gevecht met de voorzitter van de plaatselijke afdeling van de officiële vakbond.
Hij werd op 29 sept. vrijgelaten, nadat op het congres van Solidariteit steunverklaringen aan zijn adres geuit waren.
Op 30 sept. maakte het Katowice-forum – een groep van vertegenwoordigers van de harde lijn binnen de PVAP – bekend, dat het zijn activiteiten had hervat onder de naam Katowice marxistisch-leninistisch seminarium. Het doel, dat de groep nastreefde, was consolidering van de PVAP.
Het Politburo van de PVAP gaf op 30 sept. een in gematigde termen gestelde verklaring uit, waarin het Solidariteit opriep tot „realistische samenwerking" en waarin veel nadruk werd gelegd op de centrale rol van de nieuwe wet op het arbeiderszelfbestuur bij de uitvoering van de economische hervormingen.
Onder de vertegenwoordigers op het congres bevond zich een woordvoerder van de oprichtingscommissie voor een vrije vakvereniging voor politiemensen.
Het hoofd van de Poolse politie, generaal Stanislaw Zaczkowski, verklaarde echter in een interview met de *Zycie Warszawy* op 7 okt., dat de regering de noodzaak van een dergelijke vakvereniging niet inzag en het niet waarschijnlijk achtte, dat zij zou worden opgericht, omdat dat in strijd zou zijn met de discipline en de commandostructuur van de militia.

Partijleider Kania vervangen door generaal Jaruzelski

Het Centrale Comité van de PVAP, dat op het bijzondere partijcongres in de zomer van 1981 was verkozen, kwam, na enkele malen van uitstel, van 16-18 okt. bijeen, vnl. om zich te beraden op de positie van de partij na het congres van Solidariteit.
Op 18 okt. echter bood Kania zijn ontslag aan als eerste secretaris van het CC, hiermee reagerend op groeiende kritiek op zijn persoon in die positie.
Het ontslag werd in een geheime stemming aanvaard met 104 tegen 79 stemmen. Later op de dag werd generaal Jaruzelski, die al premier en minister van defensie was, vrijwel unaniem ver-

kozen tot opvolger van Kania als partijleider.

Sowjet-persbureau Tass meldde slechts, dat Kania gevraagd had „van zijn plichten ontheven te worden gedurende de discussie over een onderwerp van organisatorische aard". Het was tevoren opgevallen, dat de media in de SU geen specifieke steun aan Kania hadden uitgesproken, maar wel herhaaldelijk er bij de PVAP op hadden aangedrongen de inspanningen te vergroten om een verandering in de Poolse politiek te weeg te brengen.
In de Prawda van 13 okt. had een artikel gestaan, dat was ondertekend door Alexei Petrow, een naam, waaronder de opinie van het CC van de CPSU wordt weergegeven, en waarin werd beweerd, dat de „socialistische fundamenten van de Poolse samenleving geërodeerd werden onder het vaandel van z.g. „vernieuwing" en dat daarom de partij zijn bewustzijn van zijn verantwoordelijkheden moest omzetten in effectieve actie tegen de contra-revolutie, waarvan de openlijk politieke aspiraties duidelijk gebleken waren tijdens het recente congres van Solidariteit.
(Toen nog) partijleider Kania had op 16 okt. in het CC in krachtige bewoordingen groepen op de rechtervleugel van Solidariteit ervan beschuldigd om met opzet elke stap, die de regering ondernam om de crisis te verlichten, te obstrueren.

Hij deed daarom een beroep op Solidariteit alle stakingsactiviteiten stil te zetten en gedurende de winter op alle zaterdagen te werken.
Dit laatste voorstel werd op 20 okt. door Solidariteit afgewezen, omdat het inbreuk zou maken op de rechten van de organisatie onder internationaal recht.

Het CC besloot verder het PVAP-lidmaatschap te ontnemen aan Stefan Bratkowski, voorzitter van de schrijversvereniging, en voorstander van een gematigde lijn, alsmede aan Bogdan Lis, lid van het presidium van Solidariteit, die op het congres van de vakbeweging uitlatingen gedaan had, waaruit bleek, dat hij instemde met hetgeen Jan Rulewski daar gezegd had.
Op 19 okt. werd gemeld, dat het CC Solidariteit had opgeroepen de grondwet te eerbiedigen en dat in de vergadering gesuggereerd was, dat het noodzakelijk kon zijn over eerder afgesloten akkoorden met de vakbeweging opnieuw te onderhandelen ten einde voor twistpunten een constructieve oplossing te vinden.

Walesa, die tijdens deze vergadering van het CC een bezoek aan Frankrijk bracht, zei op 19 okt., dat de veranderingen naar de mening van Solidariteit geen ongunstige ontwikkeling betekenden en dat de situatie in feite beter was dan te voren.
Het presidium van Solidariteit riep op 19 okt. op tot opschorting van „alle ongerechtvaardigde stakingen en van die stakingen, die waren uitgeroepen voordat alle mogelijke middelen om overeenstemming te bereiken waren uitgeput".
Op 20 okt. verklaarde het presidium, dat Solidariteit niet kon instemmen met onderhandelingen over de inhoud van de akkoorden van aug. 1980 en dat de vakbeweging niet zou afzien van enigerlei volgens de statuten toegestane actie, die zou zijn gericht op het geven van volledig effect aan de sociale contracten, die zijn afgesloten met de regering en door de Sejm zijn geratificeerd.

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

HERVATTING PRODUKTIE CHEMISCHE WAPENS

Op 8 februari deelde president Reagan in een brief aan de voorzitter van het Huis, „Tip" O'Neill, het Congres formeel mee, dat hij de produktie van chemische wapens wilde hervatten.
De produktie van de conventionele chemische wapens was in 1969 door president Nixon verboden.
In zijn brief noemde Reagan de produktie van „dodelijke binaire chemische munitie van wezenlijk belang voor het land".
Op grond van een wet van 1976 was een verzoek aan het Congres om toestemming, evenals een presidentiële uitspraak dat de produktie in het landsbelang was, vereist alvorens tot hervatting van de produktie van dit type wapens kon worden overgegaan.
In de defensiebegroting voor 1983 kwam een post van 705 miljoen dollar voor, bestemd voor chemische wapens, waarvan 30 miljoen voor de produktie van zenuwgas.
De nieuwe chemische wapens die Washington wilde produceren worden binaire (tweedelige) wapens genoemd omdat zij bestaan uit twee niet-dodelijke componenten die pas na het afvuren van de munitie worden samengevoegd en dan een dodelijk zenuwgas vormen.
Volgens de Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger, waren er tekenen dat de Sowjet-Unie het internationale verbod op chemische wapens schond. In een verklaring die aan de defensiebegroting was toegevoegd, zei Weinberger dat de VS over aanwijzingen beschikken dat Sowjettroepen in 1980 chemische wapens hadden gebruikt in Afghanistan, Cambodja en Laos.
In zijn brief zei president Reagan dat de VS al het mogelijke moesten doen om andere landen van het gebruik van chemische wapens af te houden door zelf op dit terrein een voorsprong te hebben. Reagan zei dat de VS bleven vasthouden aan hun beleid dat zij niet als eerste tot het gebruik van chemische wapens zullen overgaan.
In een achtergronddocument noemde het Pentagon de bestaande Amerikaanse chemische wapens verouderd.
Volgens het Pentagon bestonden er geen plannen om de nieuwe Amerikaanse wapens in andere landen op te slaan en zou geen enkele beslissing op dit punt worden genomen zonder volledige consultatie van de betrokken bondgenoten.

De kwestie van de chemische oorlogvoering werd op 9 februari ook aangeroerd door Eugene Rostow, directeur van het Amerikaanse bureau voor wapenbeheersing en ontwapening (ACDA) en woordvoerder van Washington op de bijeenkomst van de ontwapeningscommissie van de Verenigde Naties in Genève. In een toespraak zei Rostow dat de door Reagan voorgestelde hervatting van de produktie van chemische wapens niet wilde zeggen dat de VS niet geïnteresseerd waren in een volledig en verifieerbaar verbod op die wapens. Hij noemde de VN-ontwapeningscommissie het meest geëigende forum voor onderhandelingen op dat gebied.
Rostow zei verder nieuw bewijs te hebben over het gebruik van chemische wapens in Laos, Cambodja en Afghanistan. Het ging om mycotoxines met een dodelijke werking.

„Hoewel de Sowjet-Unie met klem het gebruik van chemische wapens in Laos, Cambodja en Afghanistan ontkent, is zij niet bereid tot in details over deze zaken te discussiëren of medewerking te geven aan een indammen van dit gevaar", aldus Rostow.
Het gebruik van chemische wapens in genoemde landen riep volgens de Amerikaanse delegatie in Genève

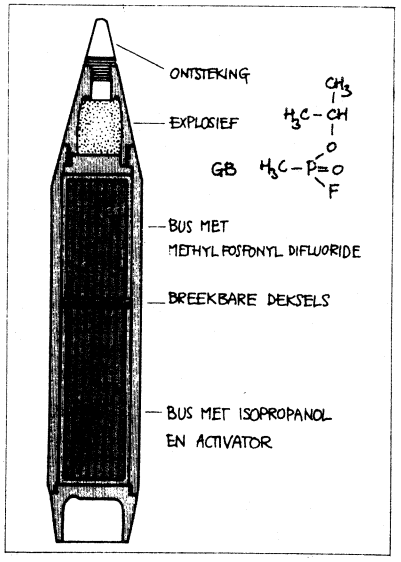

In de illustratie wordt een granaat met GB-gas getoond, die nog niet in produktie is. Het is de bedoeling dat de granaten eventueel op het slagveld kunnen worden gevuld zodat de eigen soldaten zo min mogelijk risico's lopen. De drempel om chemische wapens te gebruiken wordt met deze binaire gasgranaten aanzienlijk verlaagd. Tot nog toe leverden chemische wapens vaak veel gevaren op bij opslag en transport. Het idee van de binaire wapens dateert uit het eind van de jaren veertig maar pas in de afgelopen tien jaar is de ontwikkeling zo ver voortgeschreden dat ze daadwerkelijk kunnen worden geproduceerd.
(Chemisch Magazine, febr. 1982)

vraagtekens op over het nakomen van eerder gemaakte afspraken.
Zij verwees daarbij naar de in 1975 tot stand gekomen conventie van biologische en bacteriologische wapens waarvan de Sowjet-Unie deel had uitgemaakt. „In de onderhandelingen moet speciale aandacht worden besteed aan bekrachtigingsprocedures en afspraken voor de afbouw van bestaande voorraden en sluiting van de bedrijven waar de wapens worden aangemaakt". aldus Rostow.

Militaire kringen in Bonn hebben het besluit van Reagan „met de grootst mogelijke reserve" ontvangen. De Westduitse staatssecretaris van defensie Wilfried Penner heeft op 9 februari in de Bondsdag het gebruik van chemische wapens op Westduits grondgebied categorisch van de hand gewezen. De Britse minister van defensie toonde zich eveneens uiterst gereserveerd tegenover de beslissing van Reagan.

Het Russische persbureau *Tass* wees erop dat Reagan zijn besluit baseerde op het feit dat er geen verifieerbaar internationaal akkoord bestond over een verbod op de produktie en opslag van chemische wapens, terwijl „de Verenigde Staten er alles aan gedaan hebben om de ondertekening van dit verdrag te laten mislukken".

SENAAT VOOR DRASTISCHE BEPERKING VAN BUSING

Op 2 maart sprak de Senaat zich met 57 tegen 37 stemmen uit voor een drastische beperking van busing, het controversiële systeem van leerlingenvervoer ter bevordering van de rassenintegratie op scholen (zie ook pag. 711/2-1981).

De nieuwe wet verbiedt busing wanneer de busrit langer dan vijftien minuten duurt of er meer dan acht kilometer moet worden afgelegd. Tevens is nadrukkelijk vastgelegd dat federale rechtbanken zich op dit punt afzijdig moeten houden.
De initiatiefnemer voor de antibusingwet waren de oerconservatieve senatoren Jesse Helms en Bennet Johnston, resp. een Republikein en een Democraat. Volgens Johnston moest er een einde komen aan „de tirannie van niet-gekozen rechtbanken". Zijn tegenstander was de Republikeinse senator Lowell Weicker uit de staat Connecticut, een vooruitstrevend en sociaal bewogen man die bijna negen maanden lang een filibuster (praatmarathon) tegen het antibusingvoorstel heeft gevoerd.

(NRC/H'blad, Volkskrant, The Times, The Guardian, NZZ, Le Monde, Wireless Bulletin from Washington)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

NIEUW-ZEELAND

NATIONAL PARTY HOUDT KLEINE MEERDERHEID. REORGANISATIE KABINET

Terwijl de op 28 nov. 1981 gehouden algemene verkiezingen aanvankelijk in een patstelling leken te resulteren (pag. 801/1-'81), bleek na een hertelling van de stemmen in vier districten – Gisborne , Helensville, Taupo en Eden – en na de telling van de poststemmen dat de National Party van premier Robert Muldoon alsnog een krappe meerderheid had behaald.

De officiële einduitslag was: National Party – 698.504 stemmen (38,8%), 47 zetels; Labour Party – 702.601 stemmen (39,6%), 43 zetels; Social Credit Political League – 372.097 stemmen (20,9%), 2 zetels.

Op 10 dec. 1981 maakte premier Muldoon een reorganisatie van zijn kabinet bekend. Drie ministers uit het oude kabinet, die zich in november niet verkiesbaar hadden gesteld (Brian Talboys, Lance Adams-Schneider en Colin McLachan), werden door drie nieuwelingen vervangen. De portefeuilleverdeling werd:

Premier en minister van financiën – Robert Muldoon; vice-premier en minister van landbouw en visserij – Duncan McIntyre; staatsminister, leider van het Huis, defensie en staatsdiensten – David Thomson; energie, nationale en regionale ontwikkeling – William Birch; arbeid – James Bolger; transport, spoorwegen, burgerluchtvaart en meteorologische dienst – George Gair (voorheen gezondheid en sociale zaken); handel en industrie, douane – Hugh Templeton (voorheen douane en statistiek); buitenlandse zaken en overzeese handel – Warren Cooper (voorheen PTT en radio); procureur-generaal en justitie – James McLay; huisvesting, openbare werken en ontwikkeling – Derek Quigley (voorheen huisvesting en toerisme); sociale zaken – Venn Young (voorheen grondbeheer en bosbouw); binnenlandse zaken, plaatselijk bestuur, kunst, recreatie en sport, burgerverdediging – Allan Highet; onderwijs – Mervyn Wellington; Maorizaken en politie – Benjamin Couch; gezondheid en immigratie – Anthony Malcolm (voorheen immigratie); milieu, wetenschap en technologie, radio – Ian Shearer (voorheen milieu, w.+t.); toerisme en publiciteit – Rob Talbot (nieuw); grondbeheer en bosbouw – Jonathan Elworthy (nieuw); PTT en geassocieerd minister van justitie – John Falloon (nieuw). (Zie ook pag. 416/3-1981)

VANUATU

ONDERTEKENING SAMENWERKINGSAKKOORDEN MET FRANKRIJK. NORMALISERING BETREKKINGEN

Op 10 maart 1981 ondertekenden premier Walter Lini en de Franse zaakgelastigde in Port-Vila tien samenwerkingsakkoorden tussen Frankrijk en Vanuatu alsmede een gemeenschappelijk communiqué.

Na de uitwijzing van de Franse ambassadeur Yves Rodrigues op 2 febr. 1981 had de Franse regering laten weten dat het samenwerkingsakkoord met Vanuatu niet zou worden ondertekend (zie pag. 160/3-1981). Maar er werd kennelijk een compromis bereikt dat Vanuatu volgens eigen opgave Franse financiële hulp van $ 5,75 mln verschafte.

In het gemeenschappelijke communiqué bevestigden beide partijen hun vaste voornemen tussen hun landen hartelijke betrekkingen krachtens het beginsel van niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de partnerstaat te onderhouden. „De regering van Vanuatu verplicht zich de Franse staatsburgers volgens de letter en de geest van de grondwet te beschermen; evenzo verplicht de Franse regering zich de burgers van Vanuatu en hun eigendommen in het hele gebied van de Franse republiek en vooral in Nieuw-Caledonië te beschermen."

In het Franse staatsblad van 2 okt. werd de benoeming van Marc Menguy tot (nieuwe) ambassadeur van Frankrijk op Vanuatu bekendgemaakt. Op 16 nov. arriveerde premier Lini in Frankrijk voor een bezoek van vijf dagen. Hij werd vergezeld door de ministers Kalsakau (financiën) en Kalpokas (onderwijs).

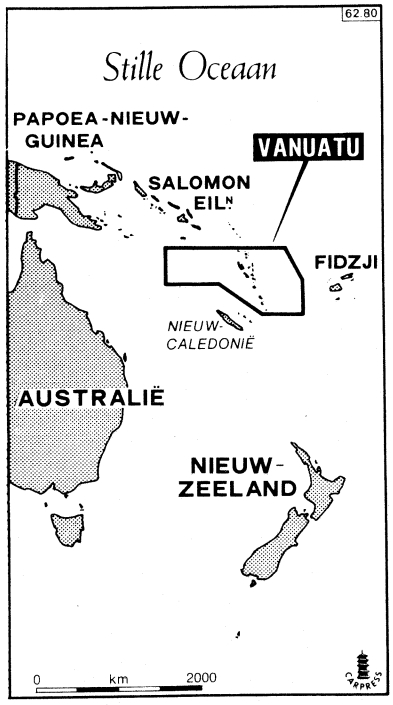

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

OPNIEUW MILITAIR BEWIND IN BANGLADESH

In de nacht van 23 op 24 maart heeft de stafchef van het leger in Bangladesh, luitenant-generaal Mohammed Hossain Ershad (52), president Abdus Sattar en vice-president Mohammadullah afgezet, de regering van premier Shah Azizur Rahman ontslagen, het parlement ontbonden, de grondwet opgeschort en de staat van beleg uitgeroepen. Ershad benoemde zichzelf tot bestuurder onder de staat van beleg. Hij wees de stafchefs van de beide krijgsmachtonderdelen, vice-admiraal Mehboob Ali Khan (marine) en vice-luchtmaarschalk Sultan Mahmud (luchtmacht), aan tot plaatsvervangend bestuurders onder de staat van beleg. Voorts benoemde hij vijf hoofdofficieren van het leger tot gouverneurs van vijf nieuw ingestelde zones in het land. Er werd een uitgaansverbod afgekondigd en alle politieke activiteiten en openbare bijeenkomsten werden verboden.

Generaal Ershad zei in een toespraak via radio-Dacca de macht te hebben gegrepen wegens de corruptie in het openbare leven en de machtsstrijd in de regeringspartij, de Bangladesh National Party (BNP). Hij verklaarde dat de openbare veiligheid alarmerend was verslechterd en dat het voor de bevolking moeilijk was geworden in vrede te leven.
In een volgende toespraak via de radio maakte de generaal duidelijk dat hij geen politieke ambities koesterde en dat spoedig een nieuwe burger-president zou worden benoemd, terwijl ook een adviesraad zou worden ingesteld. Volgens de nieuwe machthebber was de grootste vijand de corruptie, die zich als kanker heeft verspreid en die met „ijzeren hand" zal worden bestreden, aldus Ershad. Hij zei dat Bangladesh werd bedreigd door een ernstige economische crisis en voedselschaarste. Hij stelde dat velen hem na de moord op president Ziaur Rahman op 30 mei 1981 (pag. 369/1-1981) hadden gevraagd om de macht over te nemen, „maar wij hoopten dat het democratische systeem in staat zou zijn de problemen van het land op te lossen", aldus Ershad, die eraan toevoegde dat dit niet was gelukt en dat hij daarom had ingegrepen.
Tevens verklaarde de nieuwe machthebber dat de buitenlandse politiek van Bangladesh niet zal worden gewijzigd en dat alle verplichtingen zullen worden nagekomen. Maar Bangladesh zou wel proberen minder afhankelijk te worden van hulp uit het buitenland.

Eveneens op 24 maart zond radio-Dacca een boodschap uit van de afgezette president Abdus Sattar, waarin deze zijn steun aan de zonder bloedvergieten verlopen coup betuigde. „Als gekozen president van Bangladesh dank ik alle leden van de strijdkrachten voor de hulp die zij mij hebben geboden en ik steun de pogingen van de loyale strijdkrachten om het land te helpen," aldus de afgezette president.

Mohammed Hossain Ershad werd op 1 febr. 1930 te Rangpur geboren. Hij studeerde aan de universiteit van Dacca en kreeg een opleiding aan de militaire school van Kohat. Van 1960 tot 1962 vervulde hij diverse posten in het leger, vooral in Chittagong. Vervolgens werd hij naar de school van de generale staf in Quetta (West-Pakistan) gestuurd, waar hij in 1966 zijn opleiding voltooide. Bevorderd tot luitenant-kolonel in 1969, kreeg hij het bevel over een Oostbengaals bataljon in Dacca.
Voor het begin van de bevrijdingsstrijd in 1971 werd hij naar West-Pakistan teruggehaald, waar hij meer dan een jaar gevangen zat, aldus The Economist (25-3). In 1972 keerde hij in Bangladesh terug, waar hij „adjudant-generaal" van het nieuwe leger werd. In 1973 volgde zijn bevordering tot kolonel. Van jan.-nov. 1975 kreeg hij een opleiding aan de krijgsschool van New Delhi. Na in aug. 1975 tot divisie-generaal te zijn bevorderd, werd hij adjunct-stafchef van het leger van Bangladesh.
Op 1 dec. 1978 benoemde Ziaur Rahman de toen 48-jarige Ershad tot stafchef van het leger.
Inmiddels had het leger in Bangladesh reeds drie maal de macht gegrepen: op 15 aug. 1975 voerde een groep van zeven majoors een staatsgreep uit waarbij de eerste president, sjeik Moejiboer Rahman, werd vermoord. Op 3 nov. 1975 volgde een tegencoup o.l.v. generaal Khalid Musharaf. Op 7 nov. 1975 werd Musharaf door muiters gedood en nam Ziaur Rahman de macht over.

In het kader van de staat van beleg werd op 25 maart een reeks beperkende maatregelen afgekondigd. Zo werd de doodstraf gesteld op illegaal bezit van wapens en explosieven en op misdrijven als corruptie en bezit van illegaal verworven eigendommen. Ershad kondigde tevens aan dat de rechtspraak aan beperkingen onderhevig is. Hij zei dat de regels volgens welke een bepaalde rechtbank een bepaalde zaak behandelt zijn opgeheven en dat een zaak zonder opgave van redenen naar andere rechtbanken – ook militaire – kan worden verwezen. De civiele rechtbanken zullen zich in elk geval niet mogen bezighouden met zaken die te maken hebben met overtredingen van de staat van beleg. Radio-Dacca meldde dat dergelijke overtredingen konden worden bestraft met maximaal 7 jaar gevangenis. Onder de maatregelen vielen ook een strikte censuur op de pers en het verbod om kritiek te leveren op het militaire bewind.
Ershad kondigde ook een groot offensief tegen de corruptie aan, die naar zijn zeggen „het land tot in zijn ingewanden heeft aangevreten". Hij beloofde tevens vrije verkiezingen om „het democratisch proces te herstellen", maar hij noemde geen tijdstip. Krachtens decreten onder de staat van beleg werden openbare bijeenkomsten en „directe en indirecte" politieke activiteiten verboden.
Terwijl het uitgaansverbod werd verzacht en het openbare leven weer normaal leek, kwamen op 25 maart de arrestaties op gang. Meer dan 100 personen zouden toen reeds zijn aangehouden.

Luitenant-generaal Hossain Mohammed Ershad.

Op 26 maart werd bericht dat generaal Ershad een voorlopig uit drie personen bestaande adviesraad had gevormd met als leden vice-admiraal M. A. Khan, vice-luchtmaarschalk Sultan Mahmud en de voormalige procureur-generaal K. A. Baker.
Eveneens op 26 maart werd de 66-jarige Abul Fazal Mohammed Ahsanuddin Chowdhury, een gepensioneerde rechter van het hooggerechtshof, per decreet tot president van Bangladesh benoemd. Hij zou voornamelijk ceremoniële functies vervullen. Chowdhury werd op 27 maart beëdigd.
Volgens *Le Monde* (28/29-3) completeerde deze benoeming de lijst van de kleine groep die Ershad had gekozen om hem te assisteren bij de uitvoering van de staat van beleg. Aan Ershad – bestuurder onder de staat van beleg en opperbevelhebber van de strijdkrachten – waren aldus *Le Monde* vijf adjunct-bestuurders toegevoegd: vice-admiraal M. A. Khan (belast met trans-

port en verbindingen), vice-luchtmaarschalk Sultan Mahmud (energie en mijnbouw), K. A. Baker (recht, bestuur en landbouwhervorming), voormalig chef van de luchtmacht Abdul Gaffar Mahmud (voedselvoorziening en wederopbouw) en generaal Shamsul Huq (gezondheid en demografie). Voorts was Humayun Rasheed Chowdhury belast met buitenlandse zaken.
Op 27 maart zei generaal Ershad dat hij over twee jaar verkiezingen of een referendum zou uitschrijven om de democratie te herstellen als de doelstellingen van de staat van beleg zullen zijn verwezenlijkt. Ook liet Ershad weten dat het verbod op politieke activiteiten wellicht al binnen een halfjaar zou kunnen worden opgeheven.
In het weekend van 27 maart meldde het militaire bewind dat er sinds de staatsgreep 689 mensen waren aangehouden. Van hen werden 238 beschuldigd van corruptie, 329 waren gearresteerd wegens het negeren van de avondklok en 122 arrestanten waren gewone misdadigers. Onder de aangehouden personen waren volgens de autoriteiten vijf voormalige ministers, o.w. Mohammed Saifur Rahman (financiën), Choudhury Tanvir Ahmad Siddiky (handel) Atauddin Khan (staatsminister mankracht en sociale voorzieningen), alsmede de president-directeur van de luchtvaartmaatschappij Bangladesh Airlines. Vier andere oud-ministers kregen bevel zich te melden op straffe van inbeslagneming van hun eigendommen en een proces bij verstek.
Het lot van de afgezette president Abdus Sattar was volgens de *Volkskrant* (26-3) nog niet bekend. Volgens Indiase inlichtingen zou hij huisarrest hebben. Generaal Ershad beschreef Sattar op 27 maart als „een eerlijk man", maar „het enige dat hij miste was leiderschap".
Op 28 maart lieten de militaire autoriteiten opnieuw 285 mensen oppakken op beschuldiging van corruptie en schendingen van de avondklok. Daarmee kwam het totale aantal arrestaties sinds de machtsovername op bijna 1.000, aldus ambtenaren.

Hieronder volgt in aansluiting op het overzicht van pag. 767/2 e.v.-1981 een samenvatting van de voornaamste ontwikkelingen die aan de staatsgreep van generaal Ershad voorafgingen.

Voorbereiding presidentsverkiezing

De na de moord op president Ziaur Rahman op 30 mei 1981 (pag. 369 e.v.-1981) als waarnemend president fungerende Abdus Sattar had reeds op 4 juni 1981 bekendgemaakt dat de verkiezing van een nieuwe president – overeenkomstig de grondwet – binnen 180 dagen zou worden gehouden. Sattar zelf zou wegens zijn leeftijd (75) en zijn zwakke gezondheid geen kandidaat zijn.
Op 16 juni deelde Sattar mee dat de presidentsverkiezing op 21 sept. zou plaatsvinden. Maar deze datum werd bekritiseerd door de oppositiepartijen, omdat zij naar hun zeggen te weinig tijd voor hun campagnes overhielden en het land in september door de moessonregens zou worden getroffen.

Op 22 juni wees het Centrale Comité van de regerende Bangladesh National Party (BNP) Sattar aan als zijn kandidaat voor het presidentschap. (Een op 8 juli aanvaard amendement op de grondwet hief een technische belemmering voor zijn kandidatuur op.)
Op 27 juli maakte de kiescommissie bekend dat de verkiezingsdatum tot 15 okt. was uitgesteld. Na verdere protesten van de oppositiepartijen werd de verkiezingsdatum in het weekend van 6 sept. tenslotte op 15 nov. bepaald.

Op 21 sept., de uiterste datum voor de kandidaatstelling, waren er 83 kandidaten voor het presidentschap. De kandidaat van de Awami Liga, de voornaamste oppositiepartij, werd de vroegere minister van buitenlandse zaken Kamal Hossain (44). Opnieuw kandidaat was generaal b.d. Mohammed Ataul Ghani Osmani, de aanvoerder van de troepen van Bangladesh tijdens de onafhankelijkheidsoorlog, die bij de presidentsverkiezing van 3 juni 1978 met 15,7 mln tegen 4,4 mln stemmen door Ziaur Rahman was verslagen (pag. 676/3-1978). Nadat diverse kandidaten waren afgewezen en andere zich hadden teruggetrokken werd de presidentsverkiezing tenslotte door 31 kandidaten betwist.

Uitslag presidentsverkiezing. Protesten

Volgens de officiële einduitslag van de op 15 nov. 1981 gehouden presidentsverkiezing verwierf waarnemend president Abdus Sattar, de kandidaat van de BNP, 65,8% van de uitgebrachte stemmen. Kamal Hossain, de kandidaat van de Awami Liga, kreeg 26,35% en de imam van de Lalbagh-moskee in Dacca, Maulana Mohammadullah Hafezji Huzur, werd derde met 1,8%. De overige 28 kandidaten verwierven samen 6,05% van de uitgebrachte stemmen. Van de ca. 38,9 mln kiesgerechtigden ging 55% naar de stembus.
(Volgens de uitslag van op één na alle 21.873 stembureaus kreeg Sattar 14.217.601 stemmen en Hossain 5.694.884 stemmen.)

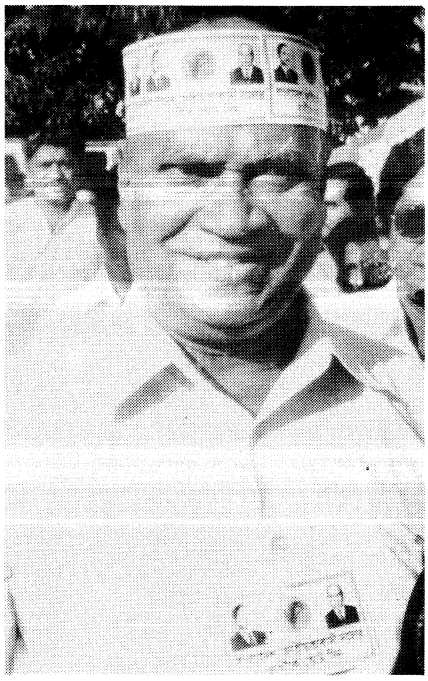
Abdus Sattar tijdens de presidentsverkiezing op 15 nov. 1981.

Kamal Hossain, die de BNP al negen uur vóór het begin van de verkiezingen van „voorbereidingen voor de verkiezingsmanipulatie" had beschuldigd, zei op 15 nov. dat er bij de verkiezingen geknoeid was. Hij sprak over „een volledige minachting van de democratie en de grondwet" en „een samenzwering tegen het volk". Op 18 nov. vond in Dacca een door de Awami Liga georganiseerde protestmars plaats, waaraan door enkele duizenden werd deelgenomen. Na afloop daarvan herhaalde Kamal Hossain tegenover journalisten dat hij de geldigheid van de verkiezingsuitslag bleef betwisten. Andere verslagen kandidaten, zoals generaal b.d. Mohammed Ataul Ghani Osmani en Maulana Hafezji Huzur (onafh.), spraken van een verkiezingsfarce, omdat de stemming door BNP-agenten zou zijn gemanipuleerd.
De verkiezingscommissaris, rechter Nur Islam, stelde daarentegen dat hij geen enkel bewijs voor enigerlei wetsovertreding tijdens de verkiezingen had ontvangen.
Wel werd bericht dat bij incidenten in het zuiden van het land vier personen waren gedood, waardoor de stemprocedure in Noakhali en Barisal was onderbroken.

Beëdiging Sattar. Benoeming vice-president

Op 20 nov. 1981 werd Abdus Sattar in het parlement te Dacca als president beëdigd voor een ambtstermijn van 5 jaar. De plechtigheid werd door de

Awami Liga geboycot, die de volgende dag in de hoofdstad opnieuw een protestdemonstratie organiseerde, waaraan door ca. 15.000 personen werd deelgenomen.
Op 24 nov. benoemde Sattar de 62-jarige econoom Mirza Nurul Huda tot vicepresident. De partijloze Huda was onder Ziaur Rahman minister van planning (juni 1978-april 1979) en van financiën (april 1979 tot 24 april 1980, zie pag. 431/2-1980). Volgens *The Times* (25-11-1981) weerstond Sattar met deze benoeming zowel druk van zijn eigen partij (die een BNP-parlementslid op die post wenste) als van het leger (dat een militair als vice-president zou wensen).
Op 27 nov. vormde president Sattar een nieuw kabinet van 42 leden, waarin hij zelf de portefeuilles van defensie en planning beheerde. Shah Azizur Rahman bleef premier en minister van onderwijs. M. A. Matin (voorheen gezondheid en bevolkingscontrole) werd minister van binnenlandse zaken i.p.v. luitenant-kolonel A. S. M. Mustafizur Rahman, die nu minister van handel werd.

Abdus Sattar werd in 1906 te Birbhum (ca. 150 km ten noorden van Calcutta) geboren. Hij studeerde rechten aan de universiteit van Calcutta en kreeg een functie in het Brits-Indische bestuur aldaar. In 1950 werd hij rechter bij het Oostpakistaanse gerechtshof in Dacca. In 1954 werd hij lid van de Constituerende Vergadering van Pakistan en vervolgens minister van binnenlandse zaken en onderwijs. In 1968 volgde zijn aanstelling tot rechter bij het hooggerechtshof van Pakistan. In 1969 werd hij verkiezingscommissaris (Chief Election Commissioner). In die functie was hij er in 1971 voor verantwoordelijk dat de zetels van een reeks afgevaardigden van de Awami Liga, in opdracht van de Pakistaanse regering, vacant werden verklaard. Daarom werd hij er later door leiders van de Awami Liga van beschuldigd met de Pakistaanse onderdrukkers te hebben gecollaboreerd.
Op 21 nov. 1975 benoemde president Ziaur Rahman van Bangladesh Sattar tot zijn speciale assistent voor justitie en parlementszaken. Op 3 juni 1977 volgde zijn benoeming tot vice-president, waardoor hij na de moord op Ziaur Rahman op 30 mei 1981 automatisch waarnemend president werd.

Positie strijdkrachten. Instelling Nationale Veiligheidsraad

Zowel vóór als na de presidentsverkiezingen legde de stafchef van het leger, luitenant-generaal Hossain Mohammed Ershad, verklaringen over de rol van het leger af die de aandacht trokken.

Volgens The Times (13-11-1981) had hij in een recent interview met een krant uit Bangladesh gezegd dat er geen staat van beleg zou zijn tenzij de omstandigheden zulks noodzakelijk maakten. Ook zou hij hebben verklaard dat een falen van de BNP bij de presidentsverkiezing de Awami Liga zou helpen Bangladesh in een politieke onrust te storten, ook al zou de ideologie van de Awami Liga nooit aanvaardbaar zijn voor het volk. Later gaf Ershad een „verduidelijking" uit, waarin hij zei dat zijn opvattingen onjuist waren weergegeven. Hij verklaarde toen dat het leger het oordeel van het volk zou eerbiedigen.
In een interview met Le Monde (14-11-1981) zei Ershad: „De staat van beleg is nooit de oplossing. (...) De strijdkrachten moeten buiten het politieke spel worden gehouden om zich aan hun essentiële taak te wijden: de verdediging van de natie." Bij de presidentsverkiezing „moet het leger absoluut neutraal zijn. (...) De huidige instellingen zijn door het volk goedgekeurd en het is aan het volk te beslissen". Ershad merkte voorts op: „Thans wordt de aandacht in beslag genomen door de verkiezingen, maar morgen zal het de taak van de gekozen leiders zijn een oplossing te vinden om te verhinderen dat het leger opnieuw hard in het politieke proces ingrijpt. Eens komt de dag dat wij allen om de tafel moeten gaan zitten om erover te discussiëren. Dan zullen wij met suggesties komen. Mijnerzijds ben ik bereid het initiatief te nemen tot deze dialoog en mij tot de toekomstige president te richten."
Ershad uitte bezorgdheid over de lacune die zou kunnen ontstaan als Sattar, na tot president te zijn gekozen, wegens zijn zwakke gezondheid het eind van zijn mandaat van 5 jaar niet zou halen en dan opnieuw presidentsverkiezingen zouden moeten worden gehouden. „Dat is een ernstige lacune in de grondwet en men zal er eens in moeten voorzien door b.v. een systeem van het vice-presidentschap op Amerikaanse wijze." (In het Amerikaanse systeem neemt de vice-president in geval van een vacature het ambt van president waar voor de rest van de ambtstermijn, terwijl volgens de grondwet van Bangladesh verkiezingen binnen 180 dagen voor een nieuwe president moeten worden gehouden en de vice-president in die tussentijd als waarnemend president fungeert.)

Ershad sprak dus een duidelijke voorkeur uit voor Sattar en hij noemde het verkiezingsresultaat dan ook „zeer bemoedigend", aldus *Le Monde* (17-11). Tegenover dit blad bevestigde hij zijn wil van de regering gedaan te krijgen dat het leger, volgens nog te bepalen modaliteiten, een zekere rol zou kunnen uitoefenen in het beheer van het land om te vermijden dat het zou worden verleid tot nieuwe interventies. Hij concludeerde: „Men moet zo handelen dat het leger gelukkig is." Daarmee verlangde Ershad een in de grondwet te verankeren recht op medezeggenschap voor het leger bij de politieke besluitvorming.
Sattar wees dit op 16 nov. kennelijk van de hand toen hij verklaarde dat het de „plicht van het leger is de souvereiniteit van het land te verdedigen en ik geloof niet dat enige andere rol mogelijk is in een democratisch land".
In het weekend van 24 nov. herhaalde generaal Ershad in een vraaggesprek met Indiase journalisten dat het leger een rol in de politieke besluitvorming moest krijgen om stabiliteit in de politiek van het land te waarborgen. „Het leger moet gelukkig worden gehouden en zeggenschap hebben," aldus Ershad, die niet weer „een situatie (wenste) waarin een president wordt vermoord". Hij zei voorts: „Het is waar dat de voornaamste rol van het leger is de onafhankelijkheid van het land te handhaven, maar het (leger) heeft zijn eigen interne problemen. (...) Het leger kan ook andere rollen spelen. Zijn standpunt moet worden gehoord, zijn suggesties (moeten worden) overwogen en zijn aanwezigheid erkend vóór het formuleren van het beleid en de programma's."
Ershad maakte duidelijk dat zijn ambtstermijn als stafchef nog niet was afgelopen* en dat hij bijgevolg niet voor de post van vice-president in aanmerking kwam.

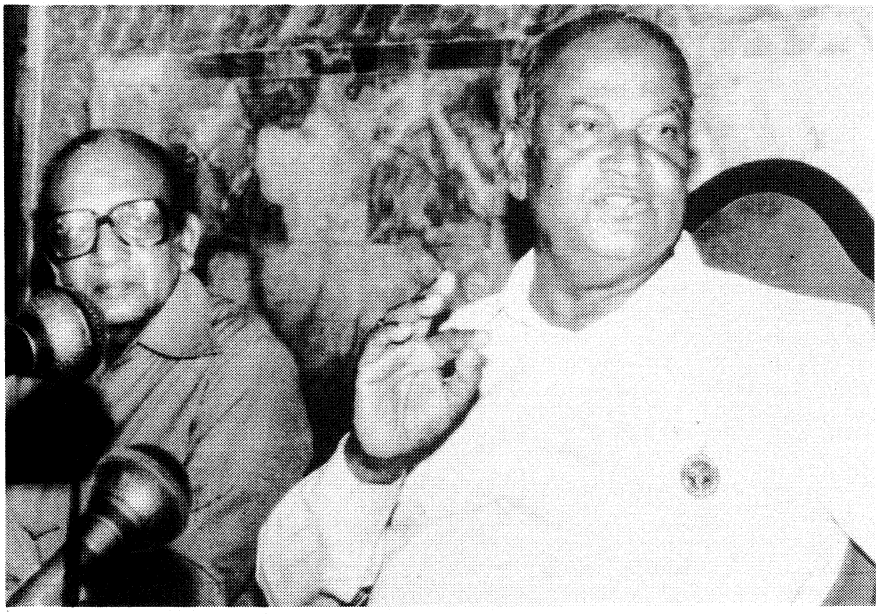

Waarnemend president Abdus Sattar (r.) en premier Shah Azizur Rahman tijdens een persconferentie op 17 nov. 1981.

* Ershad die deze functie sinds drie jaar vervulde zei tegenover Le Monde (17-11-1981): „Ik heb nog twee (jaar) voor de boeg, als dat de wil van de president is."

Op 1 jan. maakte het officiële persbureau *BSS* bekend dat president Sattar een Nationale Veiligheidsraad (NSC) had ingesteld, die bestond uit de president (als voorzitter), de vice-president, de premier, de ministers van industrie, financiën en binnenlandse zaken alsmede de stafchefs van leger, luchtmacht en marine. De Nationale Veiligheidsraad kwam in plaats van de Nationale Defensieraad, waarin ook reeds ministers en militairen zitting hadden. De nieuwe raad zou moeten nagaan welke bijdrage de strijdkrachten aan de sociaal-economische ontwikkeling van het land zouden kunnen leveren. Ook zou de NSC de regering bijstaan in alle zaken betreffende de nationale veiligheid en een onderzoek instellen naar de behoeften van de strijdkrachten en de paramilitaire eenheden.
De NSC zou in feite de supervisie op het functioneren van de regering hebben gekregen en een directe controle hebben uitgeoefend op het bestuur. Maar op 4 jan. liet generaal Ershad, de stafchef van het leger, in een interview met het dagblad *Banglar Bani* weten dat de NSC „onaanvaardbaar voor ons is". Hij voegde daaraan toe: „Noch de aard noch de wijze waarop deze raad is gevormd beantwoorden aan onze verzoeken en onze verlangens." Volgens waarnemers had Ershad vooral bezwaar tegen de civiele regeringsvertegenwoordigers in de NSC. Volgens *The Times* (19-1) meende de regering dat het leger de NSC boven het kabinet wilde plaatsen, terwijl de president de NSC als een adviesorgaan bedoelde.
Op 7 jan. werd president Sattar gekozen tot voorzitter van de regerende Bangladesh National Party (BNP), wat zijn positie tegenover het leger en tegenover dissidenten binnen die partij zou hebben versterkt.

Op 15 jan. vormde president Sattar een uit zes leden bestaande Nationale Veiligheidsraad (NSC) met de stafchefs van de drie krijgsmachtonderdelen (luitenant-generaal H. M. Ershad, vice-admiraal M. A. Khan en vice-luchtmaarschalk Sultan Mahmud), premier Shah Azizur Rahman en vice-president M. N. Huda en met de president als voorzitter. Deze raad zou de regering adviseren en bijstaan in alle zaken m.b.t. de nationale veiligheid, aldus de *Financial Times* (8-3).
Inmiddels werd de regering met economische en politieke problemen geconfronteerd.

The Economist (6-2) wees erop dat de decemberoogst (verantwoordelijk voor meer dan de helft van de jaarlijkse graanproduktie) in 1981 was gedaald van 7,8 mln tot 7,2 mln ton als gevolg van droogte in grote delen van het land kort na het planten van de rijst in september. Ziaur Rahman had de landbouwproduktie helpen opvoeren door te zorgen voor gunstige prijzen en subsidies voor producenten, terwijl hij een koers had gevolgd in de richting van een open-marktsysteem en particulier bezit bij de handel in voedingsgranen. Weliswaar waren er voldoende graanvoorraden om de consumentenprijzen voor de komende paar maanden laag te houden, maar producenten en handelaren beseften dat zij zouden profiteren door zoveel mogelijk van de huidige oogst te hamsteren, in de verwachting dat de prijzen zouden stijgen als de schaarste toeneemt. Volgens The Economist had de regering van Sattar al veel van de bureaucratische belemmeringen voor de produktie hersteld voor de verwijdering waarvan Ziaur Rahman had gestreden.
Bovendien had het IMF de in juli 1981 opgeschorte uitbetaling van een lening van $ 912 mln niet hervat. Die schorsing was gevolgd, omdat Bangladesh zich volgens het IMF niet aan de kredietvoorwaarden had gehouden. Er was sprake van een onvoorzien hoog begrotingstekort in het financiële jaar 1980/81: bijna $ 270 mln, terwijl een bovengrens was overeengekomen van $ 108 mln. Een IMF-team dat eind november Bangladesh bezocht, toonde zich na afloop ontevreden over de door het ministerie van financiën gegeven verzekeringen over een verbetering van de toestand.

Voorts werd president Sattar geconfronteerd met een voortdurende strijd tussen facties in de regeringspartij BNP. Volgens het Indiase persbureau PTI had de secretaris-generaal van de partij, Badruddoza Chowdhury, op 1 jan., in aanwezigheid van Sattar, scherpe kritiek geleverd op de invloed binnen de partij en de regering van „anti-bevrijdingskrachten"; hij had de verwijdering geëist van de „moordenaars" die naar zijn zeggen in het kabinet zetelden.
In verband hiermee wees Le Monde (7-1) op het voortdurende antagonisme tussen de deelnemers aan de onafhankelijkheidsstrijd – de Freedom Fighters – en degenen die pas na de onafhankelijkheid in Bangladesh waren teruggekeerd dan wel met de vijanden hadden „gecollaboreerd". Premier Shah Azizur Rahman, voorgesteld als „een agent in dienst van Pakistan", zag zijn leiderschap betwist door vice-premier en minister van industrie Jamaluddin Ahmed.
Volgens de NZZ (14-2) voerde de premier de steeds sterkere, pro-Pakistaanse rechtervleugel van de BNP aan, terwijl een dissidente „Ziagroep" een ruk naar rechts wilde tegengaan en tot de door de vermoorde vroegere president Ziaur Rahman gevolgde „politiek van het evenwicht" wilde terugkeren. (Zie ook pag. 768/1-1981)
President Sattar had er van afgezien in zijn nieuwe kabinet (van 27 nov.) de ministers te vervangen die van corruptie werden beschuldigd. Het leger onder generaal Ershad had er daarentegen op aangedrongen deze omstreden figuren uit het kabinet te verwijderen, aldus de NZZ (5-1).

Kabinet vervangen

Op 11 febr. maakte president Abdus Sattar in een TV- en radiotoespraak bekend dat hij het op 27 nov. 1981 gevormde kabinet van 42 leden had ontslagen vanwege de corruptie en incompetentie van sommige ministers. Ook had het merendeel van de bewindslieden niet aan de verwachtingen van het volk beantwoord. „Daarom wordt het land geconfronteerd met een ernstige crisis en de eerste stap om deze crisis te bedwingen is het ontslag van het kabinet," aldus de 76-jarige president, die tevoren overlegd had met de Nationale Veiligheidsraad.

Op 12 febr. benoemde Sattar een nieuw kabinet van 18 leden, van wie 15 deel uitmaakten van het ontslagen kabinet. Terwijl president Sattar o.a. de portefeuilles van defensie en planning in eigen hand hield, en vice-president Mirza Nurul Huda de portefeuilles van handel en industrie overnam, werden de overige taken als volgt onder de tien ministers en acht staatsministers verdeeld:

Premier, minister van justitie en parlementszaken, plaatselijk bestuur en plattelandsontwikkeling – Shah Azizur Rahman; buitenlandse zaken – Mohammed Shamsul Huq; voedselvoorziening en landbouw – Abdul Halim Choudhury; spoorwegen, wegen, havens en scheepvaart – Shamsul Huda Choudhury; financiën - Fashiuddin Mahtab; binnenlandse zaken – M. Abdul Matin; PTT, burgerluchtvaart, toerisme en energie – Mayeedul Islam; jute en textiel – Yusuf Ali; voorlichting en omroep, sport en cultuur – Tofazzel Hossain Khan; gezondheid en bevolkingscontrole, arbeid en mankracht – Khandaker Abdul Hamid.
Staatsministers: energie, PTT, burgerluchtvaart en toerisme – Sunil K. Gupta; visserij en veeteelt – Amirul Islam Kalam; hulp en rehabilitatie – Kamal Ibn Yusuf; huisvesting, openbare werken en stadsontwikkeling – Abul Kasem Faizul Haq; jeugdontwikkeling – kolonel Oali Ahmed; vrouwenzaken – Qamrunnahar Zafar; handel en industrie – Syed Manzoor Hossain; gezondheid en bevolkingscontrole, arbeid en mankracht – Aung Shwe Pru Choudhury. Tot de nieuwelingen behoorden Faizul Haq (een zoon van de oude leider Fazul Haq) en Oali Ahmed (een nauwe medewerker van de vermoorde president Ziaur Rahman), twee parlementsleden.

Tot de niet-herbenoemde ministers behoorden volgens de *NZZ* (14-2) Jamaluddin Ahmed (industrie) en Mohammed Saifur Rahman (financiën), die het meest nadrukkelijk van corruptie waren beschuldigd, alsmede Abu Saleh Mustafizur Rahman (handel) en Abdul Momen Khan (voedselvoorziening).
De ontslagen minister van jeugdontwikkeling, Abul Kashem, werd volgens *The Times* (15-2) gearresteerd; eerder was in zijn huis een man aangehouden die wegens moord op ten minste zeven mensen werd gezocht. De exminister werd later op borgtocht vrijgelaten.

The Times (6-3) meldde dat president Sattar nog twee staatsministers en twee ministers had benoemd: Reazuddin Ahmed en Syed Mohibul Hasan (leden van het vorige kabinet) alsmede Sultan Ahmed Chowdhury en Tariq ul Islam (nieuwelingen). Hun portefeuilles zouden later worden bekendgemaakt.

Aftreden vice-president. Benoeming Mohammadullah

Op 21 maart diende vice-president Mirza Nurul Huda zijn ontslag in bij president Abdus Sattar vanwege de tegen hem gevoerde campagne door leden van de regeringspartij BNP, aldus *UPI*.

Volgens dit persbureau werd toen druk uitgeoefend op president Sattar om mevr. Khaleda Zia, de weduwe van de vermoorde Ziaur Rahman, tot vicepresident te benoemen.
Op 23 maart werd echter de benoeming van de 60-jarige oud-president Mohammadullah tot vice-president bekendgemaakt. Mohammadullah, lid van de BNP sinds 1980, had vroeger tot de Awami Liga behoord. Hij was waarnemend president van Bangladesh van dec. 1973-jan. 1974, president van 24 jan. 1974-25 jan. 1975 en vice-president van aug.-nov. 1975. Enkele uren na de beëdiging van Mohammadullah op 23 maart volgde de staatsgreep van generaal Ershad. De benoeming van Mohammadullah moet de druppel zijn geweest die de emmer deed overlopen, aldus *Het Parool* (25-3).

Achtergrond

NRC/H'blad (25-3) schreef o.a.:

„...Ershads staatsgreep was verwacht. In het jongste nummer van het gezaghebbende weekblad Far Eastern Economic Review werd voorspeld dat Bangladesh „in de zeer nabije toekomst" een door het leger gedomineerde regering zou krijgen. Het blad schreef dat twee belangrijke generaals kortgeleden naar Indonesië waren geweest om daar zo'n systeem te zien werken.

Generaal Ershad (52) heeft inmiddels gezegd zo spoedig mogelijk de staat van beleg te willen opheffen, verkiezingen te willen uitschrijven en een burger-president te zullen aanwijzen. Als hij daaraan ook gevolg geeft – zijn voorganger Ziaur Rahman had er vier jaar voor nodig om de staat van beleg op te heffen en de Pakistaanse president Zia ul-Haq, die bij zijn machtsgreep in 1977 hetzelfde beloofde, heeft het nog steeds niet gedaan – is er een kans op terugkeer van Abdus Sattar als staatshoofd. Maar dan wel als wèrkelijke stroman en slechts om de schijn van continuïteit te wekken, zoals de Far Eastern Economic Review in zijn bovengenoemde profetie schrijft. Een teken in die richting is de steun die Sattar voor Ershads coup heeft geuit. Ongetwijfeld zal Ershad een rol van betekenis blijven spelen voor of achter de schermen. Hij bereidde daarvoor de weg toen hij na de dood van Ziaur Rahman de stabiliteit in Bangladesh handhaafde en daarmee naam maakte. Na de verkiezing van Sattar bleef hij op de voorgrond met zijn pleidooien voor een officiële legerrol in het beleid. En met zijn huidige optreden als verdediger van het nationaal belang en bestrijder van onveiligheid en corruptie lijkt hij het publiek voor te bereiden op zijn geboorte als sterke man.

Zelf heeft hij eerder overigens dergelijke beschuldigingen van de hand gewezen: „Had ik het bureau van de president niet kunnen binnenlopen op de dag waarop generaal Zia werd gedood en het land kunnen gaan leiden?"

In elk geval is voorlopig een einde gekomen aan het door president Ziaur Rahman begonnen democratisch experiment in Bangladesh. Als generaal greep Zia in 1975 de macht om het land vervolgens geleidelijk te democratiseren. Bij de verkiezingsoverwinning van Abdus Sattar in november werd een zucht van verlichting geslaakt: het burgerbewind had het gehaald. Maar uiteindelijk heeft de democratie Zia nog geen jaar overleefd."

WEST-EUROPA

BELGIË

KERK IN BELGIË BEREIDT FEDERALISERING VOOR

Op 18 febr. heeft de apostolisch nuntius in België de benoeming van drie hulpbisschoppen bekendgemaakt. Voor het vicariaat Brussel zijn het de jezuïet Luk De Hovre, titelvoerend bisschop van Domnach Sechnaill, in Ierland, en Paul Lanneau, titelvoerend bisschop van Tusuro. Voor het vicariaat van Waals-Brabant is het Rémy Vancottem, titelvoerend bisschop van Unizibira. Hulpbisschop Paul Schoenmaeckers is reeds sedert 1962 in functie als vicaris voor Vlaams-Brabant, als eerste stap in de voorbereiding van de federalisering van België.
Aartsbisschop Danneels zal voortaan dus bijgestaan worden door 4 vicarissen-generaal met de rang van hulpbisschop, zodat de eigenheid van elk bestanddeel beter kan worden verzorgd. De hoofdstad Brussel blijft één vicariaat, omdat een territoriale of taalkundige opdeling er onmogelijk is. Terwijl voor Waals- en Vlaams-Brabant gekozen werd voor het regionale of federale model, beschouwt de r.-k. kerk in België het hoofdstedelijk gebied als een ondeelbaar geheel, waar de pastoraal evenwel gepersonaliseerd is. De kerkelijke structuur is dus klaar voor het federale model, met een eigen statuut voor Brussel. Deze federalisering werd in 1962 ingezet door kardinaal Suenens, die toen de zorg voor Vlaams-Brabant overdroeg aan hulpbisschop Schoenmaeckers en die voor Waals-Brabant en Brussel aan 2 vicarissen-generaal, met de benoeming in 1969 van een Vlaamse adjunct voor Brussel. Vijf jaar geleden wou kardinaal Suenens reeds tot de benoeming van 3 hulpbisschoppen overgaan, met de instemming van het Vaticaan, maar het hevige verzet van pastorale en priesterraden van de hoofdstad belemmerde deze stap. Op 15 december 1981 maakte kardinaal Danneels bekend het plan uit te zullen voeren. Daarop kwam geen verzet meer.

CONFLICT BINNEN ORDE VAN GENEESHEREN

De werking van de Orde van Geneesheren is reeds herhaaldelijk bekritiseerd in medische, universitaire, politieke en vakbondskringen, maar de jongste weken is de contestatie doorgedrongen tot in het hoogste orgaan van de Orde, nl. de nationale raad, waar fundamentele meningsverschillen zijn gerezen tussen Nederlands- en Franstaligen. Het gaat vooral over de cumulatie van syndicale mandaten en verantwoordelijke functies in de Orde. De Nederlandstaligen scharen zich op dit vlak achter het reeds in de Kamer goedgekeurde wetsvoorstel van VU-volksvertegenwoordiger Vic Anciaux (zelf arts), waarbij een cumulatieverbod wordt opgelegd. Dat verbod wordt bestreden door de overwegend Franstalige artsenkamers van dr. Wynen, terwijl de nationale confederatie van geneesheren (dr. De Brabanter) er achter staat.
De latente wrijvingen in de Orde kwamen op 13 maart duidelijk aan het licht, toen de Vlaamse leden van de nationale raad weigerden aan de vergadering deel te nemen, ook omdat zij het niet eens waren met het voorstel van voorzitter R. Screvens inzake een meer gefederaliseerde werking van de Orde. Aan Vlaamse kant had men voor elke beslissing van de Orde een meerderheid in elke taalgroep gevraagd, wat volgens de voorzitter in de huidige stand van de wetgeving niet mogelijk is. Op 16 febr. maakte de groep „Aktie Orde Vlaanderen" bekend de verkiezingen voor de Orde van Geneesheren te zullen boycotten en een 250-tal Vlaamse artsen zei voortaan hun lidgeld aan de Orde niet meer te zullen betalen. Ook een 100-tal Franstalige artsen zei niet aan de verkiezingen deel te zullen nemen. Deze groep van Vlaamse en Franse artsen erkent de Orde niet in haar publiekrechtelijke en ethisch-normerende functie.

Deze artsen zijn ook tegen de Orde omdat deze zich o.m. bij artsenstakingen politiek opstelt en zich opwerpt als behoedster van de liberalistische gezondheidszorg. Voorts werd verwezen naar de uitspraak van 27 mei 1981 van het Europees Hof van de Rechten van de Mens te Straatsburg in de zaak van drie Belgische artsen vs. de Orde. De Orde werd toen veroordeeld omdat zij niet in het publiek de zaak van de drie artsen had gehoord. Deze uitspraak betekende meteen dat de Orde voortaan in dergelijke tuchtzaken niet meer achter gesloten deuren kan zetelen, als de betrokkenen vragen om gehoord te worden. Dat gebeurde op 6 okt. 1981 op verzoek van een arts, die vrijgesproken werd.
In een brief van de Vlaamse leden van de Orde aan voorzitter Screvens, wordt laatstgenoemde verweten dat hij niet tegemoet is gekomen aan de meermaals geformuleerde wensen en de beslissingen van de Nederlandstalige leden van de nationale raad.

Het behoort tot de taak van de Nederlandstalige afdeling om de bevoegdheid die haar door de

diverse wettelijke beschikkingen zijn opgedragen waar te nemen. Uit uw verklaring mag o.m. worden afgeleid dat de institutionele waarborgen, die voor iedere beslissing het akkoord van de meerderheid in de beide taalgroepen vergen, worden afgewezen. In deze omstandigheden kunnen de leden van de Nederlandstalige afdeling de hun opgedragen taak niet waar maken.

Zij wensen niet verder deel te nemen aan de gezamenlijke vergaderingen volgens de modaliteiten van uw verklaring. Zij zijn wel bereid om mee te zoeken naar een werkbare consensus, die rekening houdt met de veranderde basisstructuur van het land, zoals zij door de grondwet tot uiting wordt gebracht. Essentieel is dat voor alle punten die zij belangrijk achten, een van de opvattingen van de Franstalige afdeling afwijkende mening gestalte krijgt.
Deze afwijkende opvatting moet als een beslissing van de Nederlandstalige afdeling bekendgemaakt worden aan de Nederlandstalige provenciale raden, het geneesherenkorps en de gemeenschap in Vlaanderen.
De brief werd ondertekend door 6 van de 8 Vlaamse leden van de nationale raad: de Leuvense hoogleraar Renaer, de Gentse hoogleraar Verdonck, de ondervoorzitter van de Orde Uyttendaele en de artsen Herpol, Steeno en Peumans. De Brusselse hoogleraar Noeninckx ondertekende de brief niet, maar sloot zich er mondeling bij aan. Alleen de Vlaamse arts de Bruyn, die eerder van de artsenkamer De Brabanter naar de van Wynen overstapte, onderschreef de stelling van voorzitter Screvens.

Op 20 febr. vergaderden op initiatief van de voorzitter van de Orde de bureaus en de voorzittersmagistraten van de 10 provinciale raden van de Orde en ook de nationale raad kwam bijeen. Hiermee ondernam voorzitter Screvens een poging om zijn strikt unitaire interpretatie van wetsbesluit nr. 79 van 10 nov. 1967 te doen zegevieren. Luidens *De Standaard* (20 febr.) hoopte hij er tevens op dat de Vlaamse leden van de nationale raad gewraakt zouden worden bij de confrontatie met de bureau's en de magistraten van de 10 provinciale raden. Dat gebeurde echter niet.
De nationale raad verwees de interpretatie van de wet over de afzonderlijke vergaderingen en de bevoegdheden van de Vlaamse en Franstalige afdelingen voor onderzoek naar een commissie. Op de vergadering met de bureaus en de magistraten van de provinciale raden werd de houding van de Vlaamse leden niet afgekeurd.
De gezaghebbende hoogleraar Laquet van de Brabantse provinciale Orde bezwoer zijn Franstalige collega's te zoeken naar een „gentlemen's agreement". Het was volgens hem onduldbaar dat de nationale raad zijn wil oplegt tegen een grote meerderheid in een taalgroep in.

KAMER VERWERPT ABORTUSVOORSTEL

Met een nipte meerderheid van 95 stemmen tegen 92 bij 5 onthoudingen, heeft de Kamer op 4 maart het wetsvoorstel van SP-volksvertegenwoordiger Leona Detiège, tot opschorting van de strafbepalingen in zake abortus gedurende 2 jaar, verworpen.

Stemden tegen: alle Vlaamse en Franstalige christen-democraten, behalve Vanden Boeynants, Hansenne, Tindemans en Peeters, die op missie in het buitenland waren; de Volksunie, buiten Schiltz en Desayere, die zich onthielden; het Vlaamse Blok, Geyselings van Agalev (Anders Gaan Leven), 17 Vlaamse en 4 Franstalige liberalen.
Stemden voor: de Franstalige socialisten, op 3 afwezigen na; de Vlaamse socialisten, behalve de in het buitenland vertoevende Galle; alle leden van het FDF-RW; 3 leden van Agalev; 7 Vlaamse en 15 van de 24 Franstalige liberalen; en de CP.
Onthielden zich: De VU'ers Schiltz en Desaeyere en de PRL'er Knoops. Olivier (PRL) en Buchman (PVV) onthielden zich wegens stemafspraken met afwezige leden. Geen enkel volksvertegenwoordiger van UDRT-RAD was aanwezig.

Het was de eerste maal dat een abortusvoorstel de openbare zitting haalde en dat ter zake een stemming plaatsgreep. De voorstanders van het voorstel wezen op de heersende hypocrisie in het land en, verwijzend naar een aantal hangende abortusprocessen in Brussel, op de grote rechtsonzekerheid. Een tijdelijke opschorting van de strafbaarheid zou de wetgever dwingen een fundamentele oplossing uit te werken voor dit ethisch probleem.
De tegenstanders wezen op het verregaand karakter van het voorstel, dat neerkomt op een volledige liberalisering, wat in geen enkel buurland het geval is. Bovendien zou deze tijdelijke opschorting nog moeilijk ongedaan gemaakt kunnen worden.

FABRIMETAL BEKLEMTOONT REGIONALISERING

De directieraad van Fabrimetal, de patroonsorganisatie van de metaalverwerkende nijverheid, besliste op 5 maart de regionale structuur van de federatie te versterken. Sedert zijn oprichting heeft Fabrimetal reeds een uitgebreide geregionaliseerde structuur, gebaseerd op 5 gewestelijke verenigingen.
Met de staatshervorming van aug. 1980 (zie pag. 551/2-1980) is de bevoegdheid over deze bedrijfssector overdragen van de nationale regering naar deze van de deelgebieden, Vlaanderen en Wallonië. Fabrimetal past zijn structuur aan deze tweeledigheid aan. Louis Coosemans wordt directeur-generaal belast met de Vlaamse aangelegenheden. Claude Carbonelle wordt directeur-generaal, belast met de Waalse aangelegenheden. De actie van Fabrimetal in Brussel blijft in handen van de algemene directie van de federatie, in permanente samenwerking met de directeur van de Gewestelijke Vereniging Brabant.
Kort na de staatshervorming van aug. 1980 lichtte het studiebureau Booz-Allen-Hamilton een 25-tal Waalse bedrijven door uit de sector metaal- en machinebouw. Heel wat structurele problemen kwamen aan het licht. Volgens het studiebureau vergde de redding van deze Waalse bedrijfssector de inzet van ruim 13 miljard aan overheidssteun. Daar de Waalse gewestregering over dergelijk omvangrijk krediet niet beschikte, wendde zij zich tot de nationale regering, en meer bepaald tot premier Martens en de toenmalige minister van economische zaken Claes die, onder de verwijzing naar de vooral door de Waalse politici geëiste regionalisering, elke tussenkomst vanwege de nationale overheden weigerden. De meeste Waalse bedrijven uit deze sector zijn inmiddels failliet gegaan.

KREDIETBANK LIJDT VERLIES

Op 27 febr. raakte bekend dat de Kredietbank, naast het verlies geleden bij het faillissement van de bouwfirma ICA, bij het uitvoeren van een opdracht in Saoedi-Arabië, ook moeilijkheden ondervindt bij zilververhandelingen met een belangrijke Saoedi-Arabische klant. In antwoord op een interpellatie in de Kamer gaf minister van financiën De Clercq toe dat de bank een groot verlies heeft geleden, maar hij ontkende dat de Bankcommissie niet op de hoogte was van de zilvertransacties.
Na het uitlekken van de moeilijkheden gaf de Kredietbank op 28 febr. een communiqué uit waarin het volgende werd gesteld.:

De raad van beheer heeft beslist aan de algemene raad van 4 maart e.k. voor te stellen de heren R. Peuskens, momenteel directeur bij het hoofdkantoor, en A. Grupping, momenteel directeur bij de zetel provincie Antwerpen, tot beheerder te benoemen ter opvolging van twee ontslagnemende beheerders. De nieuwe beheerder zullen tevens afgevaardigd beheerder zijn en lid van het directiecomité.
Wat de zilververhandelingen betreft, verduidelijkt het directiecomité van de bank dat het niet ging om een toegestaan krediet, doch alleen om de gewone en ook in Saoedi-Arabië geoorloofde contant- en termijnoperaties in edele metalen, uitgevoerd door het kantoor in Bahrein voor rekening van een belangrijke Saoedi-Arabische klant. Deze operaties worden steeds afgesloten met de klassieke en voldoende liquide dekking, die naderhand aangevuld werd met reële zakelijke waarborgen, w.o. hypotheekinschrijvingen op uitgebreide en bij authentieke akte geïndividualiseerde eigendommen in Saoedi-Arabië zelf. De monetaire autoriteiten, zowel in België als in Saoedi-Arabië, werden zoals gebruikelijk volledig op de hoogte gesteld van deze transacties.
Er bestaat niet de minste betwisting over de wettelijkheid van deze verrichtingen, noch over de geldigheid van de gevestigde waarborgen. Bovendien hebben de Saoedi-Arabische overheden hun volledige medewerking toegezegd, mochten er zich moeilijkheden voordoen bij de afwikkeling van de termijnoperaties.
Nopens het ICA-dossier bevestigt het directiecomité andermaal zijn in een vorig communiqué ingenomen standpunt, dat het geleden ver-

lies, mede door aanwending van sommige vroeger aangelegde reserves, volledig opgevangen kan worden tijdens het huidige boekjaar. De brutowinst, reeds gerealiseerd tijdens de voorbije tien maanden van het lopende boekjaar, laat zelfs toe niettegenstaande zware afschrijvingen te rekenen met een resultaat dat dit van het vorige boekjaar zal bereiken, aldus het directiecomité van de Kredietbank.

Op 17 maart interpelleerde in de Kamer SP-fractieleider Tobback „over de berichten in de pers over verliezen, die door de Kredietbank geleden zijn of die zij althans riskeert te lijden en die aanzienlijke afmetingen zouden hebben aangenomen". Voortgaande op niet bevestigde verliescijfers, verschenen in de pers, kwam hij aan een globaal verlies van 4,5 mrd fr., zijnde 3 mrd bij het failliet van het bedrijf ICA uit Zottegem – uitgesproken op 7 januari – en 1,5 mrd op wat Tobback noemde de zilverspeculatie. Als dit juist is, aldus Tobback, staan wij voor het grootste financieel verlies dat een bank sinds het ontstaan van onze bankwetgeving in 1935 ooit zal geleden hebben.
Tobback hekelde het stilzwijgen van de officiële instanties, laakte het lichtvaardig optreden van de bank in een zaak waarbij meer dan 8 mrd fr. op het spel staat en wou weten of de Bankcommissie tijdig en volledig werd ingelicht over de betrokken verrichtingen en de gelopen risico's.

Repliek van de minister van financiën

In zijn antwoord zei vice-premier en minister van financiën De Clercq dat het bouwbedrijf ICA, dat belangrijke kredieten kreeg, oorspronkelijk zou instaan voor één van de twee Saoedi-Arabische projecten. Ten gevolge van het falen van de Duitse partner, heeft ICA ook de verdere uitvoering van het tweede project op zich genomen, wat zijn capaciteiten te boven ging en uiteindelijk geleid heeft tot het faillissement.
Wat de aan- en verkoop van edele metale betreft, zei De Clercq dat de verrichtingen met de Saoedi-Arabische tegenpartij stelselmatig ingedekt werden door verrichtingen met andere financiële instellingen, bedrijvig op de markt van de edele metalen. Op geen enkel ogenblik heeft de bank een open of niet gedekte positie aangehouden, zodat moet worden vastgesteld dat haar optreden geenszins als speculatief kan worden bestempeld. Gezien de dalende koers van het zilver, heeft de Saoedi-Arabische tegenpartij gevraagd de lopende verrichtingen te verlengen, waarop de bank is ingegaan, na het verkrijgen van een bijkomend onderpand, ter dekking van het verschil tussen de actuele waarde van het te leveren zilver en de daarvoor te ontvangen prijs.
In de beide gevallen zijn deze belangrijke vorderingen volgens de geldende voorschriften aan de Bankcommissie medegedeeld. Op grond van deze informatie en van bijzondere verslagen van erkende revisoren, heeft de Bankcommissie beide verrichtingen gevolgd en met de bankleiding besproken. De Bankcommissie volgt de gevallen van risicoconcentratie aandachtig, maar het komt haar niet toe zich te mengen in het beheer, door een vermindering van sommige vorderingen ambtshalve op te leggen.
De minister beklemtoonde dat de Bankcommissie vastgesteld heeft dat de bankleiding haar verantwoordelijkheid heeft opgenomen en dat, waar nodig, de organisatorische maatregelen tot op het hoogste niveau zijn genomen. De Bankcommissie stelde tevens vast dat er geen aanleiding is om te twijfelen aan de financiële toestand van de bank als waarborg voor de goede afloop van haar verbintenissen. Het blijkt dat het eigen vermogen van de bank meer dan 15 mrd fr. bedraagt.
Minister van financiën De Clercq zei tot slot dat het ongetwijfeld te betreuren valt dat financiële instellingen geconfronteerd kunnen worden met belangrijke verliezen. De regering ziet echter niet welke maatregelen genomen zouden kunnen worden om de financiële instellingen absoluut te vrijwaren tegen risico's, die inherent zijn aan het bankbedrijf.

NEDERLAND

VERKIEZINGEN VOOR PROVINCIALE STATEN. ZWAAR VERLIES VOOR PvdA. VVD IN OMVANG TWEEDE PARTIJ VAN HET LAND

Op 24 maart zijn in Nederland verkiezingen gehouden voor de Provinciale Staten. Het was de eerste keer na het aantreden van het tweede kabinet-Van Agt, een coalitie van CDA, PvdA en D'66, dat de Nederlandse kiezer zich kon uitspreken.
De grote overwinnaar van deze verkiezingen was de VVD, terwijl de PvdA drastisch verloor.
Tegen de verwachtingen in verloor ook D'66 vergeleken met de Kamerverkiezingen van vorig jaar, maar D'66 won zetels in de Staten vergeleken met 1978.
Het CDA won iets tegenover vorig jaar, maar verloor wat tegenover 1978.
De VVD was op 24 maart in aantal stemmers de tweede partij van het land, nog net iets groter dan de PvdA, die nummer drie is.
In 1977 was de PvdA nog de grootste partij. Zij zag sindsdien haar aanhang met 35% slinken. Zowel voor VVD als PvdA is de uitslag van 24 maart historisch: voor de VVD de grootste aanhang in procenten sinds de oorlog en voor de PvdA de kleinste.
Alle zes de kleine partijen, zowel links als rechts, wonnen. Zij dankten dat voor een groot deel aan de trouwe opkomst van hun aanhang, terwijl vooral de aanhang van PvdA en D'66 het nogal liet afweten.
De opkomst was ongeveer 68%, wat nogal laag is.
Vooral in de grotere steden in Limburg en Brabant was de opkomst soms maar nauwelijks 50%.
„Klein links" (PSP, CPN, PPR) won 1,7% en „klein christelijk" (RPF, SGP, GPV) won 1,2%.
Het CDA is in de provincies nu alleen een stuk groter dan PvdA en D'66 samen. Zouden het 24 maart Kamerverkiezingen zijn geweest, dan had het CDA 52 zetels behaald, vier meer dan bij de echte Kamerverkiezingen van vorig jaar. De PvdA zou op 34 zetels komen, een verlies van tien na vorig jaar al negen zetels te hebben verloren. D'66 zou twaalf zetels hebben gekregen, vijf minder dan ze nu feitelijk bezet in de Tweede Kamer. PvdA en D'66 zouden dus samen 46 zetels hebben gekregen, tegen 61 vorig jaar. CDA en VVD samen, die vorig jaar vier zetels verloren en toen net geen meerderheid meer hadden voor voortzetting van hun coalitie, zouden bij Kamerverkiezingen met de cijfers van 24 maart 86 van de 150 Kamerzetels hebben gekregen, twaalf winst en een ruime meerderheid.

In de provincie Noord-Holland werd de VVD zelfs in de plaats van de PvdA de grootste partij in de staten, met 22 zetels tegenover CDA en PvdA elk negentien. Ook in Den Haag, de derde stad van het land, en in Haarlem nam de VVD de eerste plaats over van de PvdA. In Den Haag haalde de VVD 31% van de stemmen (vorig jaar 22,5). De PvdA zakte van 32% vorig jaar naar 24,9%. Het CDA bleef derde.
Het verlies van PvdA en D'66 wordt door onderzoekers niet zozeer geweten aan het overlopen van aanhang naar andere partijen, maar aan het thuisblijven van mensen die vorig jaar nog op hen stemden.
In Rotterdam, waar de PvdA verscheidene jaren de absolute meerderheid had, daalde de aanhang van ruim 47% vorig jaar naar ruim 40%.
In de staten van Zuid-Holland zakte de PvdA van 34 naar 21 zetels, evenveel als de VVD nu heeft. Het CDA krijgt daar 22 zetels, en is nu in Zuid-Holland ook de grootste partij.

VOLLEDIGE STEMBUSUITSLAG

NEDERLAND 14172001 INWONERS

	STATEN 1982			KAMER 1981		STATEN 1978		
	%	stemmen	zetels	%	stemmen	%	stemmen	zetels
Opkomst	67,9	6853200	705	86,6	8647114	79,1	7578638	705
CDA	33,4	2288964	248	30,8	2668162	35,0	2658001	268
PvdA	21,8	1490833	161	28,2	2444985	33,8	2561712	253
VVD	22,2	1521382	150	17,3	1497060	16,9	1284287	118
D'66	8,3	568894	54	11,0	954745	5,2	394105	31
PSP	1.8	120852	11	1,2	106663	0,7	59979	4
CPN	2,0	133423	14	1,4	124352	1,1	88922	5
PPR	1,8	123835	12	1,4	127672	1,2	91979	6
PSP-CPN-PPR	2,5	171496	16	1,9	171225	1,2	97224	1
SGP	2,2	153554	15	1,7	153814	2,0	153321	13
RPF	0,7	49556	6	0,5	43699	0,2	19673	—
GPV	0,7	47286	6	0,5	45711	0,6	46416	4
SGP-RPF-GPV	1,6	107813	9	1,1	103696	0,7	56160	—
SP	0,6	40767	—	0,3	29572	—	—	—
FPGB	0,0	2812	—	—	—	0,0	1511	—
VPS	0,1	4412	—	—	—	—	—	—
FNP	0,3	17579	3	—	—	0,2	15878	2
EVP	0,1	3632	—	0,0	3875	—	—	—
Lst Heezen	0,0	148	—	—	—	—	—	—
Lst Mormon	0,0	72	—	—	—	—	—	—
RVP	0,0	3413	—	0,9	81963	0,9	69796	6
GMO	0,0	2477	—	0,0	669	—	—	—
Overige 78/81	—	—	—	1,9	169078	0,5	43479	—

In Brabant raakte het CDA in de staten zijn meerderheid kwijt, doordat deze partij wel iets won vergeleken met vorig jaar, maar iets verloor vergeleken met de statenverkiezingen van 1978.

Reacties politici

Navolgend overzicht van de reacties van politici op de uitslag van de Statenverkiezingen is ontleend aan het dagblad *Trouw*.

PvdA en D'66 moeten in het kabinet een toontje lager gaan zingen. Dit was de teneur in de reacties die CDA-politici gaven op de uitslag van de statenverkiezingen.
Premier van Agt zei: „De positie van het CDA is solider geworden. De kiezers hebben zich uitgesproken voor een beleid dat wij voorstaan."
PvdA-minister Den Uyl van sociale zaken zei, dat zijn partij niet van haar koers zal afwijken. De politici deden hun uitspraken op een moment dat de strijd in het Catshuis over nieuwe bezuinigingsmaatregelen in volle gang is. De premier: „De verkiezingsuitslag betekent, dat aan de argumenten die de CDA-ministers de afgelopen dagen hebben ingebracht een meerwaarde is toegevoegd. Onze positie is onmiskenbaar verstevigd. De positie van PvdA en D'66 is zwakker geworden. Deze partijen moeten hun hoed lichten voor de nieuwe feiten.
CDA-minister Van der Stee zei de uitslag op te vatten als een aanmoediging voor het CDA om zijn politiek door te zetten. De bewindsman sprak tegen dat er in het Catshuis reeds een „bijna-akkoord" over de Voorjaarsnota zou zijn bereikt.
CDA-fractieleider Lubbers liet zich enigszins afwijkend uit. Hij zei: „Je zou kunnen verwachten dat het CDA zijn eisen nu gaat opschroeven. Maar dat is onze stijl niet."
Premier Van Agt zei, dat de uitslag geen gevolgen mag hebben voor het voortbestaan van het kabinet. „Wij hebben de samenwerking gesloten met de bedoeling die vier jaar voort te zetten. Maar we moeten nu wel binnen enkele dagen of weken een beleid ontwikkelen." Later op de avond verhoogde de ministerpresident de druk nog wat, toen hij zei: „De Voorjaarsnota zal er over twee weken zijn, of zij zal er nooit komen. Als het niet lukt, moet het kabinet afnokken."
De premier schatte overigens de kansen dat het kabinet uit de problemen komt hoger dan vijftig procent. „De problemen zijn niet moeilijker of gemakkelijker geworden."
PvdA-minister Van Thijn van binnenlandse zaken zei te verwachten, dat het kabinet voor het eind van de week na de verkiezingen uit de moeilijkheden met de Voorjaarsnota is.
Zijn collega Den Uyl verklaarde op zeer strijdbare toon, dat de PvdA niet van koers zal veranderen. „We gaan rechtdoor op de ingeslagen weg."
PvdA-voorzitter Max van den Berg liet zich in dezelfde geest uit. Hij zei: „We zullen geen toontje lager gaan zingen. We laten ons niet kisten of ringeloren, ook niet door de uitslag van deze verkiezingen."
De PvdA-politici erkenden dat hun partij een „zeer zware nederlaag" heeft geleden. Van den Berg meent, dat de oorzaak daarvan is dat de inbreng van de socialisten in het kabinet niet duidelijk is overgekomen. Hij zei de lage opkomst te beschouwen als een signaal van de kiezers aan de PvdA een herkenbaarder politiek te voeren.

D'66-minister Terlouw van economische zaken zei, dat de verkiezingsuitslag geen gevolgen zal hebben voor de opstelling van de D'66-ministers in het kabinet. „Als ik de beleidsdaden opnieuw zou moeten doen, zou ik het precies weer zo doen."

D'66-fractieleider Brinkhorst zei geen reden te hebben voor onrust over het voortbestaan van het kabinet. Hij riep het CDA op niet de conclusie te trekken de samenwerking te verbreken.
Volgens VVD-fractieleider Wiegel hebben de kiezers gezegd, dat de VVD in het kabinet moet en dat PvdA en D'66 het niet goed hebben gedaan. „Wij pleiten voortdurend voor een nationale aanpak. De kiezers hebben die wens onderstreept." Wiegel riep D'66 opnieuw op de blokkade voor samenwerking met CDA en VVD op te heffen.

De fractieleiders Leerling (RPF) en Schutte (GPV) toonden zich uiterst tevreden over het verkiezingsresultaat. Leerling zei te hopen, dat zijn partij nu in alle staten, zelfs in Brabant, vertegenwoordigd zal zijn. Hij wilde niet ingaan op de vraag of de lijstverbinding met SGP en GPV duidt op toekomstige samenwerking op landelijk niveau. „Daar doe ik geen voorspellingen over," zei hij. Leerling en Schutte wijten het verlies van PvdA en D'66 aan de onduidelijke opstelling van deze partijen.

PSP-fractieleider Van der Spek zoekt de oorzaak daar ook. „PvdA en D'66 hebben de indruk gewekt geen duidelijke standpunten meer te hebben en allerlei vroegere standpunten te hebben verlaten." Hij verwacht, dat de PvdA het in het kabinet extra moeilijk zal krijgen. De PSP-er toonde zich tevreden over het resultaal van zijn eigen partij.

PPR-fractieleider Ria Beckers verwacht, dat de verkiezingsuitslag geen gevolgen zal hebben voor de verhoudingen in de coalitie. „We moeten niet alleen kijken naar Van Agt, want die wil wel met de VVD verder. Het gaat om de CDA-fractie, die dat niet wil," zei ze.

VVD-leider Wiegel, omringd door aanhangers, in het theater 't Spant in Bussum bij het vernemen van de verkiezingsuitslag.

Stemuitslag in de elf provincies

VERKLARING DER GEBRUIKTE AFKORTINGEN

CDA	Christen Democratisch Appèl
PvdA	Partij van de Arbeid
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
PPR	Politieke Partij Radikalen
CPN	Communistische Partij van Nederland
D'66	Democraten '66
SGP	Staatkundige Gereformeerde Partij
BP	Boeren- Partij
GPV	Gereformeerd Politiek Verbond
PSP	Pacifistisch Socialistische Partij
RPF	Reformatorische Politieke Federatie
VPS	Verontruste Provinciale Statengroep
FPGB	Federatieve Partij Gronneger Bond
FNP	Fries Nationale Partij
EVP	Evangelische Volkspartij
SP	Socialistiese Partij
Lst Heezen	Lijst Heezen
Lst Mormon	Lijst Mormon
GMO	God Met Ons
RVP (BP)	Rechtse Volkspartij (Boeren Partij)
DS'70	Democratisch Socialisten '70
RKPN	Rooms Katholieke Partij Nederland
SOS	Samen Overleven of Sterven
LN	Leefbaar Nederland
NVU	Nederlandse Volks-Unie
CP	Centumpartij
PVR	Partij van Rijksgenoten
KP	Kleine Partij
Lst Wartena	Lijst Wartena
FGB	Federatie Gemeente Belangen
CVP	Conservatieve Volkspartij
IKB	Internationale Kommunistenbond
Lst Hofman	Lijst Hofman
CDU	Christen-Democraten Unie
Lst De Boer	Lijst De Boer

GRONINGEN — 559128 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**73,3**	**300889**	**55**	88,4	359203	83,5	327467	55
PvdA	**30,4**	**91352**	**18**	39,3	141002	42,5	139089	25
CDA	**23,4**	**70441**	**13**	21,4	76911	25,2	82437	15
VVD	**16,7**	**50105**	**9**	13,4	48131	14,2	46374	8
VPS	**1,5**	**4412**	—	—	—	—	—	—
D'66	**6,8**	**20471**	**4**	8,8	31739	4,7	15564	2
CPN	**6,8**	**20441**	**4**	4,1	14758	4,3	14229	2
GPV	**4,6**	**13881**	**3**	3,7	13357	4,2	13669	2
PSP	**3,5**	**10564**	**2**	2,6	9340	1,7	5500	1
SP	**0,5**	**1638**	—	0,4	1357	—	—	—
PPR	**2,8**	**8353**	**1**	2,2	7997	1,5	5078	—
RPF	**2,1**	**6419**	**1**	1,7	6167	0,9	2882	—
FPGB	**0,9**	**2812**	—	—	—	0,5	1511	—
Overige	—	—	—	2,4	8444	0,3	1134	—

FRIESLAND — 592417 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**77,0**	**319818**	**55**	91,1	374457	85,4	333491	55
CDA	**34,4**	**109975**	**20**	33,2	124243	37,7	125759	23
PvdA	**27,7**	**88525**	**16**	33,2	124372	36,3	121094	22
VVD	**14,9**	**47632**	**8**	12,7	47690	11,5	38157	6
FNP	**5,5**	**17579**	**3**	—	—	4,8	15878	2
D'66	**5,8**	**18498**	**3**	9,5	35641	3,4	11368	2
SGP-RPF	**3,1**	**9796**	**1**	2,9	10734	1,5	5056	—
EVP	**1,1**	**3632**	—	1,0	3875	—	—	—
GPV	**1,7**	**5536**	**1**	1,4	5338	1,5	5111	—
PSP-PPR	**3,6**	**11585**	**2**	3,5	12994	1,9	6399	—
CPN	**2,2**	**7070**	**1**	1,7	6184	1,4	4551	—
Overige	—	—	—	0,9	3386	0,0	118	—

DRENTHE — 423722 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**74,9**	**225652**	**51**	90,7	270193	84,8	240531	51
PvdA	**32,5**	**73377**	**17**	38,6	104325	42,3	101725	23
CDA	**26,5**	**59685**	**14**	24,8	66991	28,2	67833	15
VVD	**22,0**	**49741**	**11**	17,8	48035	18,4	44151	10
D'66	**8,1**	**18367**	**4**	9,3	25077	4,4	10584	2
GPV	**2,1**	**4849**	**1**	1,6	4302	2,0	4731	1
CPN	**2,3**	**5182**	**1**	1,3	3510	1,2	2851	—
SP	**0,4**	**800**	—	0,2	513	—	—	—
RPF	**2,0**	**4439**	**1**	1,5	4161	0,6	1564	—
PSP-PPR	**4,1**	**9212**	**2**	2,9	7768	1,9	4634	—
Overige	—	—	—	2.0	5511	1,0	2458	—

OVERIJSSEL — 1033612 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**76,2**	**543613**	**63**	90,9	640054	85,9	576057	63
CDA	**40,8**	**221597**	**27**	37,8	241747	42,6	245287	29
PvdA	**20,5**	**111310**	**13**	26,8	171833	30,8	177495	21
VVD	**16,6**	**90019**	**10**	13,2	84488	12,6	72545	8
D'66	**7,9**	**42878**	**5**	9,2	59061	4,2	24100	2
SGP	**3,2**	**17583**	**2**	2,8	17894	3,0	17036	2
GPV	**2,4**	**13202**	**1**	2,1	13201	2,2	12601	1
SP	**0,5**	**2765**	—	0,3	1715	—	—	—
RPF	**3,1**	**16811**	**2**	2,4	15400	1,3	7455	—
PPR	**2,0**	**11002**	**1**	1,5	9712	1,2	6931	—
PSP-CPN	**3,0**	**16446**	**2**	2,3	14443	1,6	9423	—
Overige	—	—	—	1,6	10560	0,5	3184	—

GELDERLAND — 1719597 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**71,0**	**862271**	**71**	88,5	1062175	81,2	927419	71
CDA	**36,4**	**314097**	**27**	34,4	365591	39,0	361388	30
PvdA	**19,6**	**168543**	**14**	26,1	276698	30,6	283640	23
VVD	**21,4**	**184324**	**15**	16,6	176356	16,3	151058	12
D'66	**8,4**	**72012**	**6**	10,2	108308	4,5	42157	3
SGP	**4,2**	**36228**	**2**	3,4	35791	3,8	34740	2
PPR	**2,7**	**23136**	**2**	2,1	22623	1,8	16581	1
PSP-CPN	**3,5**	**29840**	**3**	2,9	30270	1,7	15977	—
GPV	**0,6**	**5548**	—	0,5	5499	0,6	5818	—
RPF	**2,5**	**21887**	**2**	1,7	17971	0,8	7772	—
Lst Heezen	**0,0**	**148**	—	—	—	—	—	—
SP	**0,7**	**6436**	—	0,4	4605	—	—	—
Lst Mormon	**0,0**	**72**	—	—	—	—	—	—
Overige	—	—	—	1,7	18463	0,9	8288	—

UTRECHT — 917134 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**70,8**	**459710**	**59**	87,6	560687	80,0	485695	59
CDA	**30,1**	**138181**	**18**	28,9	162019	33,6	163385	21
PvdA-PPR	**19,2**	**88200**	**12**	25,1	140734	28,9	140168	18
VVD	**27,3**	**125497**	**17**	21,9	122940	21,4	104004	13
D'66	**9,1**	**41709**	**5**	11,4	63653	6,9	33540	4
SGP	**3,6**	**16789**	**2**	3,0	16637	3,5	16960	2
PSP	**3,8**	**17506**	**2**	2,5	14199	1,9	9025	1
RPF-GPV	**4,2**	**19409**	**2**	3,1	17618	2,2	10892	—
SP	**0,6**	**2956**	—	0,4	1997	—	—	—
CPN	**2,1**	**9463**	**1**	1,4	8113	0,8	4070	—
Overige	—	—	—	2,3	12777	0,8	3651	—

NOORD-HOLLAND — 2311928 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**67,0**	**1118767**	**79**	85,1	1414849	77,9	1270137	79
PvdA	**23,3**	**260258**	**19**	28,4	401200	36,0	456958	29
CDA	**23,8**	**266517**	**19**	22,7	320965	25,4	323081	21
VVD	**26,9**	**301011**	**22**	21,3	301754	21,2	269125	17
D'66	**9,3**	**103940**	**7**	12,4	174962	7,1	89901	5
CPN	**6,5**	**72791**	**5**	5,2	74341	4,1	52260	3
PSP	**5,0**	**56600**	**4**	3,5	49394	2,3	28736	2
PPR	**2,6**	**29372**	**2**	2,4	33685	2,0	25054	2
RVP	**0,3**	**3413**	—	0,1	2136	0,5	5991	—
GPV	**0,4**	**4270**	—	0,3	4014	0,3	4486	—
SP	**0,3**	**3055**	—	0,2	2772	—	—	—
SGP-RPF	**1,6**	**17540**	**1**	1,2	17598	0,7	9369	—
Overige	—	—	—	2,3	32038	0,4	5176	—

ZUID-HOLLAND — 3114783 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**65,3**	**1459472**	**83**	85,3	1888211	78,2	1677986	83
PvdA	**25,0**	**365595**	**21**	31,2	589170	38,3	642370	34
CDA	**25,9**	**377788**	**22**	23,7	448068	27,1	454904	23
VVD	**25,3**	**369791**	**21**	19,8	373250	19,4	325299	17
D'66	**9,0**	**131167**	**7**	12,0	226945	6,1	101998	5
SGP	**4,5**	**65057**	**4**	3,5	66208	4,0	67001	3
PSP-CPN-PPR	**6,9**	**100990**	**6**	5,4	101732	3,5	58990	1
SP	**0,6**	**9025**	—	0,4	6330	—	—	—
RPF-GPV	**2,8**	**40959**	**2**	2,0	38305	1,2	19921	—
Overige	—	—	—	2,0	38203	0,4	7503	—

ZEELAND — 353668 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**69,1**	**172698**	**47**	87,6	216796	79,4	186945	47
CDA	**31,0**	**53609**	**15**	29,5	64000	32,8	61384	17
PvdA	**20,7**	**35804**	**1**	27,2	58948	31,8	59499	16
VVD	**21,7**	**37427**	**10**	17,0	36946	16,5	30780	8
SGP	**10,4**	**17897**	**5**	8,0	17294	9,4	17584	4
D'66	**6,9**	**11956**	**3**	9,9	21465	4,0	7434	2
PPR	**2,9**	**5029**	**1**	1,8	3859	1,9	3470	—
RPF-GPV	**3,9**	**6653**	**2**	3,1	6717	1,8	3397	—
PSP-CPN	**2,5**	**4323**	**1**	1,9	4018	1,0	1801	—
Overige	—	—	—	1,6	3559	0,8	1596	—

NOORD-BRABANT — 2086681 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**63,6**	**928153**	**79**	85,1	1224320	75,0	1015281	79
CDA	**47,4**	**439812**	**39**	42,7	522565	48,8	495971	40
PvdA	**15,6**	**144753**	**13**	23,6	289411	28,7	291255	24
VVD	**20,1**	**186960**	**16**	14,5	177356	13,6	137794	11
D'66	**8,2**	**75941**	**6**	11,2	136722	4,1	41918	3
PPR	**2,3**	**21489**	**1**	1,9	23309	1,6	15991	1
SP	**1,2**	**10570**	—	0,7	8035	—	—	—
CPN	**1,2**	**11490**	**1**	0,9	10708	0,5	4686	—
SGP-RPF-GPV	**1,3**	**11976**	**1**	0,9	11609	0,7	7525	—
PSP	**2,7**	**25262**	**2**	1,9	23665	1,0	10381	—
Overige	—	—	—	1,7	20940	1,0	9770	—

LIMBURG — 1059331 inwoners

	STATEN 1982 %	stemmen	setels	KAMER 1981 %	stemmen	STATEN 1978 %	stemmen	setels
Opkomst	**59,7**	**462157**	**63**	83,4	636169	74,0	537629	63
CDA	**51,4**	**237262**	**34**	43,2	275072	51,4	276572	34
PvdA	**16,5**	**76400**	**10**	25,4	161430	29,2	157053	19
VVD	**17,1**	**78975**	**11**	12,6	80114	12,1	65010	8
D'66	**6,9**	**31965**	**4**	11,2	71172	2,9	15541	1
PPR	**2,6**	**12170**	**2**	1,9	12349	1,9	10240	1
SGP-RPF	**0,3**	**1480**	—	0,2	1115	—	—	—
GMO	**0,5**	**2477**	—	0,1	669	—	—	—
PSP	**2,4**	**10920**	**1**	1,6	10065	1,2	6337	—
CPN	**1,5**	**6986**	**1**	1,1	6738	1,2	6275	—
SP	**0,8**	**3522**	—	0,3	2248	—	—	—
Overige	—	—	—	2,4	15197	0,1	601	—

AMSTERDAM inwoners 1-1-'81 700509

	STATEN'82 %	stemmen	KAMER'81 %	stemmen	STATEN'78 %	stemmen
Opkomst	59,7	310667	80,3	422220	73,4	399243
PvdA	31,3	97065	36,8	155374	46,0	183519
CDA	14,6	45432	13,7	57754	15,7	62903
VVD	20,6	63943	15,7	66514	15,9	63492
D'66	8,3	25899	11,2	47117	7,0	27965
CPN	13,1	40760	10,3	43365	8,1	32283
PSP	7,3	22717	5,5	23344	3,5	13873
PPR	2,9	8945	2,6	10882	2,2	8783
RVP	0,4	1329	0,1	508	0,5	2082
GPV	0,3	862	0,2	734	0,2	983
SP	0,3	1040	0,2	1082	—	—
SGP-RPF	0,9	2675	0,6	2550	0,4	1487
Overige	—	—	3,1	12996	0,5	1873

ROTTERDAM inwoners 1-1-'81 568065

	STATEN'82 %	stemmen	KAMER'81 %	stemmen	STATEN'78 %	stemmen
Opkomst	56,5	235297	80,5	338459	73,5	317600
PvdA	40,5	95377	47,3	160195	57,1	181388
CDA	18,5	43542	15,4	51979	17,8	56677
VVD	18,4	43321	13,4	45344	12,7	40484
D'66	8,1	19048	11,2	37973	5,0	15754
SGP	2,1	5008	1,5	5138	1,9	5882
PSP-CPN-PPR	9,6	22491	7,2	24254	4,2	13422
SP	0,8	1745	0,5	1727	—	—
RPF-GPV	2,0	4765	1,4	4795	0,9	2794
Overige	—	—	2,1	7054	0,4	1199

'S-GRAVENHAGE inwoners 1-1-'81 454785

	STATEN'82 %	stemmen	KAMER'81 %	stemmen	STATEN'78 %	stemmen
Opkomst	58,8	200322	80,7	275352	72,9	254749
PvdA	24,9	49910	32,0	88061	38,5	98146
CDA	23,1	46333	21,5	59346	24,3	61815
VVD	31,0	61978	22,5	61854	24,0	61124
D'66	9,0	18035	12,0	33057	6,7	17199
SGP	1,5	2948	1,0	2759	1,3	3198
PSP-CPN-PPR	8,3	16619	6,2	17067	4,0	10202
SP	0,7	1426	0,5	1314	—	—
RPF-GPV	1,5	3073	1,1	2958	0,6	1585
Overige	—	—	3,2	8936	0,6	1480

UTRECHT inwoners 1-1-'81 234891

	STATEN'82 %	stemmen	KAMER'81 %	stemmen	STATEN'78 %	stemmen
Opkomst	62,9	108972	84,0	145912	74,8	131280
CDA	24,9	27106	22,5	32874	27,3	35798
PvdA-PPR	28,7	31298	36,8	53716	42,5	55799
VVD	20,6	22489	15,4	22405	15,1	19829
D'66	9,4	10234	11,7	17005	6,9	9113
SGP	1,1	1136	0,7	1068	1,0	1312
PSP	7,4	8057	5,1	7375	3,8	4924
RPF-GPV	1,7	1867	1,2	1757	0,9	1139
SP	1,5	1675	0,8	1219	—	—
CPN	4,7	5110	3,0	4397	1,8	2402
Overige	—	—	2,8	4096	0,7	964

Reacties maatschappelijke organisaties

Een overzicht van enkele reacties uit maatschappelijke organisaties op de verkiezingsuitslag geeft het volgende beeld:

„De vakbeweging heeft tot taak de belangen van de werknemers veilig te stellen, zelfs als dat een bevriende partij slechte verkiezingen bezorgt." Dit zei vice-voorzitter Bode van de grootste vakcentrale FNV in reactie op het grote verlies van de PvdA bij de Statenverkiezingen.
Kritiek dat de recente stakingen onder meer tegen de ziektewetvoorstellen van de PvdA-minister Den Uyl (sociale zaken en werkgelegenheid) deze nederlaag van de PvdA in de hand hebben gewerkt, wees Bode af: „De vakbeweging heeft haar eigen verantwoordelijkheid."
De lage opkomst geeft volgens Bode aan, dat „de mensen die werkloos zijn het vertrouwen hebben verloren dat de politiek nog een oplossing kan bieden". Hij betreurde het, dat de VVD nu de tweede partij van het land is geworden.
CNV-voorzitter Van der Meulen waarschuwde vooral het CDA, dat het niet moet denken dat er nu makkelijker een ontkoppeling van lonen en sociale uitkeringen te bewerkstelligen is. „Het CDA moet niet denken in macht, maar in verantwoordelijkheid," zei hij.
De burgers hebben gekozen. Nu moet de politiek kiezen. Het regeerakkoord moet op zijn doelstelling, versterking van het bedrijfsleven, worden nageleefd. Maar dat kan alleen door het op een belangrijk punt op de helling te zetten; de koppelingen moeten worden losgelaten. Dit zei werkgeversvoorzitter Mr Van Veen (VNO) op 25 maart in een rede in Varsseveld.
Als het kabinet nu niet spoedig ingrijpende beslissingen neemt, zal het financieringstekort dit jaar oplopen tot 9, wellicht tot 10%, volkomen in strijd met de afspraken.
De nodige ombuigingen zijn alleen te vinden, als de koppelingen worden losgelaten, aldus Van Veen.
Een algemene bevriezing van lonen en uitkeringen, zoals ondermeer door D'66 voorgesteld, zou een volstrekt onjuiste maatregel zijn. De overheid profiteert daar nauwelijks van, omdat de belastinginkomsten dan navenant dalen, en de ruimte voor het bedrijfsleven om goede prestaties via de lonen te belonen, wordt geheel weggenomen.
Van Veen liet zich schamper uit over de suggestie van politieke zijde, de ombuigingsproblemen te „verpakken" in een zgn. sociaal contract tussen sociale partners en regering.
„Een armoede-aanbod", alus de werkgeversvoorzitter, „een weglopen voor eigen verantwoordelijkheid. Het kabinet zal nu eerst zelf tot beslissingen moeten komen." Hij toonde zich verheugd dat ook FNV-voorzitter Wim Kok zo over deze suggestie oordeelt.

Analyse verschuivingen

In *Het Parool* van 25 maart stond een analyse van de verschuivingen, die bij deze verkiezingen onder het electoraat hebben plaatsgevonden. Deze analyse was afkomstig van Maurice de Hond, een marktonderzoeker, die in samenwerking met het NIPO maandelijkse peilingen omtrent de politieke voorkeur van de Nederlanders organiseert, die door het VARA-radioprogramma *In de rooie haan* worden gepubliceerd. Het onderstaande is daaraan ontleend.

De uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen is op drie punten uniek in de Nederlandse politieke geschiedenis. Nog nooit scoorde de VVD zo een hoog resultaat (en werd daarmee de tweede partij in Nederland). Nog nooit is een politieke partij in Nederland tussen twee verkiezingen van een politiek lichaam zoveel kiezers kwijtgeraakt (de PvdA). En sinds de afschaffing van de opkomstplicht is er nog nooit zo een teruggang geweest in opkomst tussen twee verkiezingen als nu.
Zeker gezien de politieke commentaren die door de politici worden gegeven op de uitslag verdient het aanbeveling aandachtig te beschouwen hoe de huidige uitslag in feite tot stand is gekomen.
Daartoe kan gebruik gemaakt worden van de beschikbare onderzoeken voor, tijdens en na deze verkiezing gehouden. De onderzoeken van Rooie Haan/Nipo van voor de verkiezing lieten duidelijk zien dat een groot deel der kiezers van de PvdA geen voorkeur meer had voor een politieke partij. Dat was naarmate de verkiezingen naderde ook steeds meer het geval bij de aanhang van D'66. De aanhang van CDA en VVD daarentegen bleef in grote mate haar partij trouw.
D'66 dat tot zeer recent van alle partijen, en met name van de PvdA aanhang won, begon duidelijk minder aantrekkingskracht voor die kiezers te hebben in de laatste paar weken.
Klein links – wie weet hoe lang deze term nog alleen voor PPR, PSP en CPN gebruikt kan worden – profiteerde van die afbrokkeling van de aanhang van PvdA en D'66.
Deze onderzoekresultaten brachten mij ertoe om bij de laatste bekendmaking van de peiling in de uitzending van In de Rooie Haan van jongstleden zaterdag geen harde voorspelling te geven voor de uitslag van deze verkiezing.
Met name onthield ik me van een voorspelling omdat het onduidelijk was wat de kiezer die zei „ik weet niet op welke partij ik stem" in feite zou gaan doen. En omdat die kiezers in overgrote mate van linkse herkomst waren, zou hun invloed op de einduitslag zeer groot kunnen zijn. Zowel het Intomart verkiezingsonderzoek in de stembureaus als het inter/view onderzoek, op 24

Premier Van Agt, tevens de eerste man van het CDA, op de verkiezingsbijeenkomst van zijn partij in Kapelle-Biezelinge.

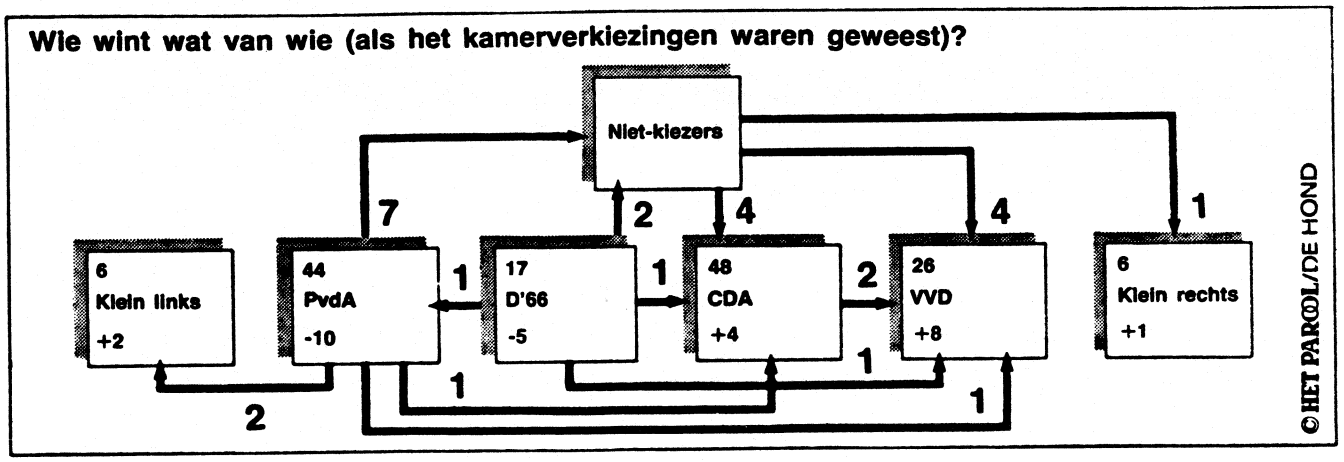

maart uitgevoerd onder de thuisblijvers, heeft laten zien wat er gebeurd is: „Het overgrote deel der kiezers dat voor de verkiezingen heeft gezegd (nog) niet te weten op welke partij men zou gaan stemmen, is thuisgebleven!!" Waarmede de nietopkomst in feite een duidelijke politieke keuze is geworden.
Circa 25% der PvdA- en D'66-kiezers uit 1981 heeft ditmaal zijn stem niet uitgebracht, omdat er geen enkele partij was, waaraan men zijn of haar stem wilde geven. Klein links was maar voor een vrij beperkt deel van deze groep een redelijk alternatief, terwijl D'66 dat, voor de PvdA-stemmers in tegenstelling tot het recente verleden, ook niet meer bleek te zijn. Een sprong naar het CDA of VVD wilden velen ook niet maken.
Het niet gaan stemmen werd daarmede een zeer duidelijke politieke uitspraak, die gezien de commentaren van enkele politieke leiders aan de linkerkant van het politiek centrum, maar slecht is begrepen.
Dat van de aanhang van het CDA en de VVD maar 10% niet is opgekomen en van PvdA en D'66 circa 25% niet, geeft een niet mis te verstane uitspraak van de kiezer over de eigen politieke partij.

Het schema laat zien welke consequenties de veranderingen in stemgedrag hebben gehad op de gefingeerde zetelverdeling in de Tweede Kamer. Heel duidelijk is daarbij dat naast feitelijke verschuivingen van kiezers tussen partijen het niet opkomen van een deel van de kiezers een sterke invloed heeft gehad op het uiteindelijke resultaat. Maar liefst 9 zetels zijn daardoor van links naar rechts „gewisseld".
Van de circa 1,4 miljoen kiezers die PvdA en D'66 sinds mei 1981 per saldo zijn kwijtgeraakt, bleven circa 800.000 thuis.
Maar ook zijn er zetels van links naar rechts „gewisseld" door reële verschuivingen in voorkeur van kiezers. Vier zetels raakte links op deze wijze kwijt. Dat houdt in dat, hoewel de invloed op de uitslag van de linkse niet opgekomen kiezer groot is geweest, de groei van CDA en VVD niet geheel op het conto van deze kiezers mag worden bijgeschreven.
Zelfs als de opkomst net zo groot was geweest als bij de Tweede Kamerverkiezingen in mei 1981, dan toch hadden CDA en VVD tezamen circa 4 zetels gewonnen (waarbij de winst vrijwel geheel naar de VVD was gegaan).
Hoewel de groei van klein links relatief gezien niet klein is (2 zetels) mag vastgesteld worden dat met een zo groot aantal linkse zwevende kiezers de groei vrij gering is geweest. Dat houdt in dat de drie kleine linkse partijen voor het overgrote deel der PvdA op dit moment geen grote aantrekkingskracht hebben.
Klein rechts heeft een winst geboekt die vrijwel geheel toe te schrijven is aan de grote opkomst onder de aanhang van die partijen. Met een zo lage totale opkomst zet dat meteen zoden aan de dijk. De groei van de RPF lijkt meer te zijn dan alleen profiteren van een lage opkomst.

De tabel geeft een inzicht in de verschuivingen in percentages tussen de twee provinciale statenverkiezingen voor de diverse typen gemeenten, van grote steden tot het platteland. In die tabel staat aangegeven in welke mate de percentages van de opkomst, en van de partijen in vier jaar is gestegen of gedaald.
En ook die tabel geeft aan welke samenhang er is tussen de veel lagere opkomst en het verkiezingsresultaat. De opkomst blijkt het sterkst gedaald te zijn in die vier jaar in de grote en kleine steden.
De samenhang met de daling van de PvdA is zeer sterk te noemen. Hoewel rekenkundig het verband niet rechtstreeks op deze manier gelegd moet worden, valt bij het bekijken van de verkiezingsuitslagen per gemeente en provincie op dat in veel plaatsen de verschuiving in opkomst tussen 1978 en 1982 ongeveer gelijk is aan de verschuiving in procentuele aanhang van de PvdA.
Het CDA heeft mede onder invloed van de grotere daling in opkomst in grote steden daar het verlies in 4 jaar nog het meest weten te beperken. Bij VVD en D'66 valt op dat de mate van toename in de 4 jaar in de diverse soorten gemeenten ongeveer even groot is geweest.
Klein links is het sterkst gestegen in de grote steden, waar de positie voorheen ook al het sterkst is geweest.
Ten slotte is het boeiend om, mede in het licht van de huidige politieke situatie, verwachtingen uit te spreken over de ontwikkelingen in politieke voorkeur de komende tijd en bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen (wanneer ze dan ook gehouden mogen worden).
In ieder geval kan aangenomen worden dat bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen de opkomst beduidend hoger zal zijn dan nu het geval is geweest. Of de partijen in staat zullen zijn een opkomst van boven de 85% te veroorzaken, dat waag ik te betwijfelen.
Zolang het kabinet in stand blijft zal het CDA de neiging vertonen stemmen aan de VVD te verliezen (hoewel dat sterk wordt tegengehouden door de persoonlijke populariteit van Van Agt).
Hoewel de PvdA een aanzienlijk deel van haar aanhang dit keer niet naar de stembus heeft gekregen, zijn de kansen zeker aanwezig dat het deze partij bij de Tweede Kamerverkiezingen wel lukt dit te bewerkstelligen.
Een sleutelrol bij de komende ontwikkelingen zullen de kiezers van D'66 uit 1981 gaan vervullen. Nu de glans er duidelijk af lijkt te zijn, zal D'66 ongetwijfeld grote moeite hebben de weg omhoog weer te vinden. Als D'66 verder zou gaan inzakken, en ik acht dat op dit moment zeer waarschijnlijk, dan is de grote vraag wat de ex-kiezers van deze partij gaan doen.
Als zij in vrij grote mate naar de VVD zouden overstappen dan is een duidelijke meerderheid van CDA en VVD bij de volgende verkiezingen te verwachten. Slechts een duidelijke groei van D'66 in de komende tijd, zal die meerderheid kunnen verhinderen.

Verloop politieke voorkeur sinds mei 1981

Als de ontwikkelingen in politieke voorkeur sinds de vorige verkiezingen worden gevolgd, dan vinden we duidelijke aanzetten tot de uitslag van gisteren. De bijgaande grafiek geeft een goed inzicht in het verloop van die voorkeur zoals gemeten in het Rooie Haan/Nipo-onderzoek.
Per politieke partij valt het volgende vast te stellen. Het CDA heeft zich sinds mei 1981 gehandhaafd op een niveau dat lag tussen de 29 en 32%.
Na de vorming van het kabinet-Van Agt II ruilde een deel van de aanhang van het CDA deze partij in voor de VVD – een gebruikelijk verschijnsel bij toenadering van CDA en PvdA.
De laatste twee maanden zat het CDA in de lift, hetgeen, mede door de lage opkomst van de linkse kiezers, in een duidelijke winst ten opzichte van mei 1981 resulteerde.
De PvdA verloor direct na de verkiezingen in mei 1981 circa 2% van de aanhang en kwam daarmee op een niveau van 26% terecht. Dat bleef zo tot de (eerste?) kabinetscrisis in oktober 1981. Daarna daalde de PvdA in een vrijwel rechte lijn naar een niveau van 18% eind januari 1982. Met name was dat te wijten aan het grote aantal PvdA-kiezers dat geen voorkeur voor een partij meer uitte.
Sinds begin februari herstelde de PvdA zich, hetgeen resulteerde in de uitslag van iets minder dan 22%.
De VVD zat in feite sinds mei 1981 gestaag in de lift. Dat was zowel te danken aan de winst die men boekte van het CDA als aan het feit dat een

Verschuivingen in procenten tussen de verkiezingen van 1978 en 1982

	Opkomst	PvdA	CDA	VDD	D'66	Klein links	Klein rechts
Grote steden	–13,2	–15,1	–0,8	+5,3	+2,7	+6,2	+0,9
Kleine steden	–12,0	–12,9	–2,1	+5,9	+2,4	+3,8	+2,0
Forensengem.	– 9,6	– 9,0	–3,2	+5,6	+2,6	+2,9	+1,2
Verstedelijkt platteland	–10,6	–10,2	–1,8	+4,8	+3,5	+1,0	+1,8
Platteland	– 8,5	– 7,6	–2,7	+4,1	+3,1	+2,0	+1,6
Nederland	–11,1	–12,1	–1,7	+5,3	+3,1	+3,5	+1,4

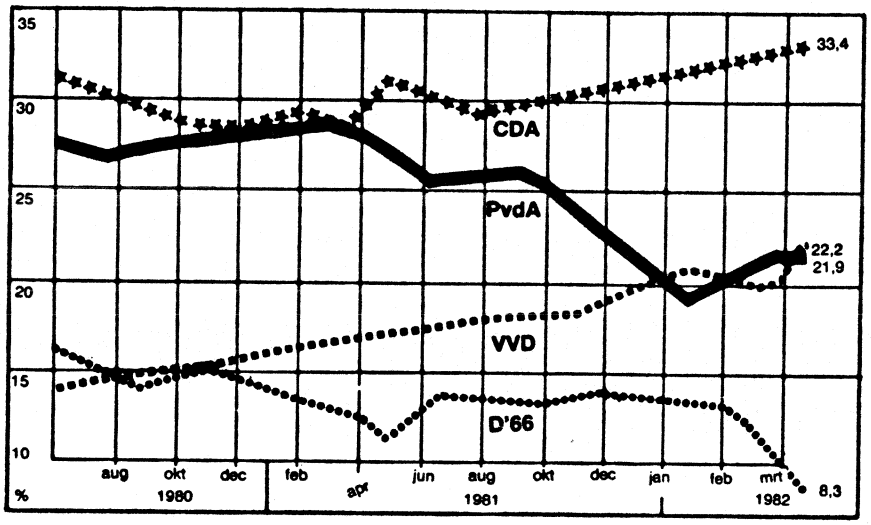

Verloop van de peilingen volgens het Rooie Haan/Nipo-onderzoek.

zeer groot aantal VVD-kiezers aangaf opnieuw op de VVD te gaan stemmen. Deze geleidelijke stijging resulteerde in een uitslag van 22%, een historisch hoogtepunt van deze partij.
D'66 ten slotte maakte zowel ups als downs mee sinds mei 1981. Direct na de verkiezingen in 1981 kwam deze partij op circa 14% terecht, waarop D'66 geruime tijd bleef staan. Sinds januari 1981 daalde de aanhang van D'66 zienderogen, hetgeen in de laatste twee weken zelfs nog versnelde naar het niveau van circa 8%.

Perscommentaren

Hierna volgt een selectie uit de commentaren in de landelijke pers van 25 maart op de uitslag van de Statenverkiezingen.

TROUW

De PvdA heeft gefaald de kiezers duidelijk te maken waarom het het afgelopen half jaar ging en de zelfgenoegzame hoop dat er een absolute meerderheid voor de linkse partijen binnen handbereik lag, blijkt nu een stevige kater te hebben opgeleverd.
De overwinning van het CDA mag – zeker omdat de winst werd behaald in alle provincies met zoveel verschillende lijsttrekkers en problemen – voor het grootste deel op rekening van Van Agt worden gesteld. Het is te hopen dat hij zijn duidelijke charismatische trekken de komende maanden zal aanwenden om het Nederlandse volk duidelijk te maken, waarom er een zo terughoudend beleid moet worden gevoerd en waarom er keuzes moeten worden gemaakt – kortom, dat hij (om zijn eigen woordkeus van gisteravond te gebruiken) duidelijk zal maken dat hij niet bang is midden in de storm te staan.
Tenslotte het kleine wonder van deze verkiezingen: het doorstoten van de VVD naar de tweede plaats in de rangorde naar de grootte der partijen. Ook dat mag de politieke leider van die partij, Hans Wiegel tot persoonlijke voldoening strekken. Maar tegelijk moet daar nuchter bij geconstateerd worden, dat deze partij het vooral goed gaat als zij in de oppositie is en dan er in slaagt met een populistische toon de ontevredenen aan te trekken. De euphorie, waarin deze partij gisteravond verkeerde, is natuurlijk begrijpelijk. Maar het is voor de toekomst te wensen dat de partijleiding zich blijft realiseren hoezeer zij alles te danken heeft aan de luwte waarin de partij de afgelopen maanden heeft verkeerd en dat het de opdracht van elke serieuze politieke partij is te streven naar het dragen van regeringsverantwoordelijkheid, hoe weinig lucratief ook.

HET PAROOL

Op de vleugels van het succes zal Wiegel nog nadrukkelijker dan tot nu toe pleiten voor een „nationaal kabinet". Deze gedachte spreekt blijkbaar velen aan, maar is niettemin onzinnig. De politieke partijen zijn het er met elkaar over eens dat op veel fronten drastisch bezuinigd moet worden. Maar over de vraag, waar die bezuinigingen primair moeten worden toegepast en of ze bijvoorbeeld gepaard moeten gaan met nivellering of juist denivellering van de inkomens of met ontkoppeling van lonen en uitkeringen, verschillen de meningen tussen de verschillende politieke stromingen.
Dat sluit niet uit dat de vertegenwoordigers daarvan het met elkaar eens worden, maar zo'n overeenstemming is het gevolg van een compromis tussen politieke opvattingen en niet het resultaat van een boven de partijen zwevende nationale gedachte.

DE VOLKSKRANT

Het huidige klimaat in Nederland wordt vooral gekenmerkt door onverschilligheid of gebrek aan duidelijk perspectief bij het progressieve deel, terwijl VVD en CDA met hun Colijnse koers op kiezerstrouw kunnen rekenen.
Den Uyls bewering van woensdagavond dat „de" kiezers geen politieke oplossingen voor de crisis zien, geldt slechts voor links. Daar ontbrak een overtuigend alternatief.
Het „eigen spoor" van de PvdA in deze coalitie heeft niet kunnen enthousiasmeren. Er is geen helder werkgelegenheidsbeleid en van een actieve stimulering van de economie door de overheid kwam nog weinig terecht. De PvdA is waziger geworden sinds vorig jaar, want formeren en regeren met een CDA, dat eigenlijk een heel andere kant op wil, hield meer toegeven in dan faire compromissen.
De meer onverwachte nederlaag van D'66 maakte een einde aan het vermoeden dat PvdA-kiezers weglopen naar het redelijker en realistischer geachte alternatief in de buurt. Het lijkt erop dat D'66 vooral klappen krijgt als deze partij te veel schuil gaat achter een andere grote partij. Vroeger was dat vooral de PvdA, maar sinds de formatie is de afstand ten opzichte van het CDA moeilijker zichtbaar geworden.

DE TELEGRAAF

De gigantische winst voor de oppositiepartij VVD wijst op een groot ongenoegen onder de kiezers over het kabinetsbeleid, of beter: het ontbreken daarvan.
De dramatisch zware nederlaag voor de PvdA toont aan dat in dit verband vooral het optreden van deze partij scherp wordt veroordeeld.
Hetzelfde oordeel van de kiezers treft D'66, een partij die het vooral aan politieke duidelijkheid ontbreekt.
Daarentegen kan de winst voor het CDA, behalve aan de aantrekkingskracht van de populaire premier Van Agt, zeker worden toegeschreven aan vertrouwen in het CDA nu er sociaal-economisch ingrijpende beslissingen moeten worden genomen.

ALGEMEEN DAGBLAD

De uitslagen betekenen een veroordeling van het regeringsbeleid zoals dat door de PvdA en D'66 wordt gevoerd. Opmerkelijk is dat alleen het CDA, als grootste regeringspartij, winst kon boeken. Van Agt blijkt voor zeer veel kiezers nog niets van zijn aantrekkelijkheid te hebben verloren.
Het onverwacht zware verlies van D'66 bewijst dat deze partij op haar retour is. Inhoudelijk heeft zij nauwelijks een bijdrage aan de politiek geleverd. Daarvoor wordt zij nu afgestraft.
Voor de VVD geldt dat de overgang naar de oppositie rijkelijk is beloond. Zelden kreeg een oppositiepartij de winst zo gemakkelijk in de schoot geworpen. Deze zege stoelt echter voor een belangrijk deel op onbehagen, zodat moet worden afgewacht hoe bestendig de nieuwe aanhang is.

DE WAARHEID

Hoewel rechts versterkt uit de stembusstrijd tevoorschijn is gekomen is er geen sprake van een nederlaag van links. Er is een sterke vooruitgang juist voor de partijen die links van de PvdA opereren en met elkaar hebben samengewerkt. In vele plaatsen van het land zijn de drie samenwerkende partijen ver boven D'66 uitgestegen. Van grote betekenis is de winst die de CPN zelf in deze samenwerking heeft gemaakt. (...)
De consequentie van de verkiezingsuitslag is dat de PvdA zijn politiek moet veranderen. En als Den Uyl voor de televisie zegt „we gaan gewoon door", dan is dat volstrekt onverantwoordelijk. Woensdag is gebleken waar dat toe leidt.
De uitslag leert anderzijds dat wanneer linkse partijen samenwerken en niet als elkaars concurrenten optreden, al die partijen vooruit gaan. Dat is ook een steun voor degenen in de PvdA die samenwerking willen met links.

NRC/HANDELSBLAD

De klap mag voor de PvdA niet verrassend zijn geweest, hard was zij wel. Zó hard dat de vraag kan worden gesteld of deze partij niet eens aan iets anders zou moeten gaan denken dan bezinningsweekeinden en verklaringen van boosheid

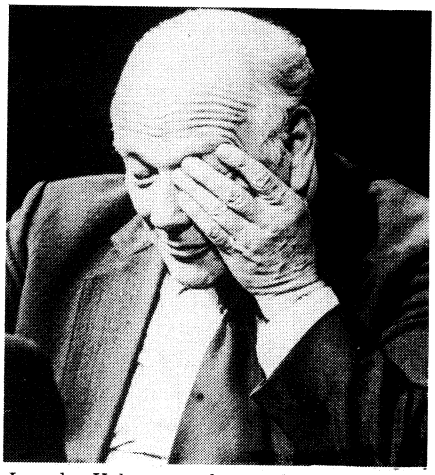

Joop den Uyl, aanvoerder van de PvdA, de partij, die bij de verkiezingen drastisch verloren heeft, tijdens de verkiezingsbijeenkomst van de partij in Den Bosch.

Zo zou de Eerste Kamer er uit zien

De verkiezingsdienst van het *ANP* heeft berekend, hoe de samenstelling van de Eerste Kamer zou worden als de gekozen statenleden van de elf provincies op grond van de voorgestelde nieuwe wetgeving de gehele Eerste Kamer nu zouden moeten kiezen.

CDA	28	26	– 2
PvdA	28	17	–11
VVD	12	17	5
D'66	4	6	2
SGP	1	1	0
RPF-GPV	0	1	1
PSP-CPN-PPR	2	7	5

Zo zou Tweede Kamer eruit zien

	1982	1981	1977	1972
CDA	52	48	49	48
PvdA	34	44	53	43
VVD	34	26	28	22
D'66	12	17	8	6
SGP	4	3	3	3
GPV	1	1	1	2
RPF	2	2	0	—
CPN	3	3	2	7
PSP	4	3	1	2
PPR	4	3	3	7
RVP	0	0	1	3
Overige	0	0	1	7
Totaal	150	150	150	150

Opkomst na afschaffing opkomstplicht

Verkiezingen	Procenten
Staten 1970	**68,1**
Raad 1970	61,2
Kamer 1971	78,5
Kamer 1972	82,9
Staten 1974	**74,5**
Raad 1974	65,4
Kamer 1977	87,5
Staten 1978	**79,1**
Raad 1978	73,3
Europarl. 1979	57,8
Kamer 1981	86,2
Staten 1982	**67,92**

Traditioneel is de opkomst bij Kamerverkiezingen het hoogst, gevolgd door de Statenverkiezingen, en het laagst bij de Raadsverkiezingen, met als bijzonder dieptepunt de eerste verkiezingen voor het Europese parlement in 1979. Vergelijking van dezelfde soort verkiezingen toont aan dat de opkomst voortdurend steeg tot 1977-'78. Sindsdien tonen de vergelijkbare verkiezingen een daling in de opkomst. Het hoogtepunt van de betrokkenheid van de burgers bij de politiek sinds de afschaffing van de opkomstplicht was de Kamerverkiezingen van 1977.

per advertentie onder de voortdurende toevoeging – ook gisteravond – dat de partijkoers op zichzelf goed is.
Misschien was en is die koers, voor zover zij bijvoorbeeld is te vinden in de geschiedenis van de laatste jaren en het verkiezingsprogramma van 1981, wel niet zo goed.
Te denken is daarbij aan formatiestrategieën als in het verleden gepresenteerd, zogenaamde ononderhandelbare strijdpunten en in het algemeen de politiek-psychologische habitus waarmee de PvdA zich het afgelopen decennium door dit coalitieland heeft bewogen.
Misschien zou er trouwens, als in de partijtop tot koerscorrecties wordt besloten, ook in het personele vlak op den duur het een en ander gecorrigeerd kunnen worden.

De voorman van D'66, vice-premier Terlouw, in het Provinciehuis van Zuid-Holland via een transistorradio kennis nemend van de uitslagen.

HET VRIJE VOLK

Doet zich in ons land dezelfde verrechtsing voor die zich al eerder in Engeland en Amerika aftekende en Thatcher en Reagan aan de macht bracht?
Of is er sprake van een nieuwe polarisatie? Tussen hen die geloven in de boodschap van bloed, zweet en tranen en hen die zich daar niet bij willen neerleggen en voor de drempel van het stemlokaal bleven aarzelen? Mede door de overspannen verwachtingen die de PvdA in de afgelopen jaren heeft gewekt?
Of is de zware nederlaag van de PvdA en D'66 een gevolg van het feit dat ze moeten regeren onder een premier die zich letterlijk alles kan permitteren, zich zelfs kan veroorloven aan het hoofd te staan van een kabinet met de progressieven en tegelijkertijd zijn heimwee naar de VVD te koesteren?
Waarschijnlijk alledrie.
Vast staat in ieder geval dat de progressieven in een diepe put zijn terechtgekomen en het hun de grootste moeite zal kosten daar weer uit te krabbelen.
Vast staat ook dat de positie van het kabinet niet is versterkt. Van Agt maakte ook gisteravond weer de indruk de PvdA de verkiezingsuitslag te willen inpeperen. Aan de andere kant zal de PvdA er weinig voor voelen onder zijn juk door te gaan.

Wie het na vorig jaar nog niet wilde geloven, weet het nu: de leuke tijden voor de progressieven zijn voorbij.
Maar de kiezer heeft gesproken en de kiezer heeft in een democratie, per definitie, gelijk. Hoe hard dit gisteren voor velen ook is geweest.

FRANKRIJK

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS OKTOBER 1981

Hieronder volgt een verslag van de belangrijkste ontwikkelingen die zich in Frankrijk voordeden sinds oktober 1981. Het sluit aan op pag. 196 e.v., waar de belangrijkste ontwikkelingen sinds juli 1981 vermeld staan.

Begroting-1982. Vermogensbelasting. Goudbeleggingen uit de anomimiteit

Op 30 sept. 1981 keurde de regering de begroting voor 1982 goed onder het motto: één doel: werkgelegenheid; één weg: de economische stimulering; één middel: nationale solidariteit.
De begroting stond in het teken van een economische injectie, een flink begrotingstekort dat was verdubbeld vergeleken met 1981, meer hulp voor de industrie en verhoogde sociale uitgaven, dit alles gebaseerd op een economische groei van 3,3% in 1982 vergeleken met een groei van 0,5% in 1981.
De uitgaven stegen met 27,6% tot 788,1 mrd francs, de inkomsten met 19% tot 704,3 mrd zodat het tekort 95,4 mrd bedroeg. Dat was volgens de regering in vergelijking tot het nationaal inkomen nog altijd lager dan het tekort in Japan of de Bondsrepubliek.

De uitgaven waren voor het grootste deel gericht op het aanmoedigen van de werkgelegenheid. 61.000 nieuwe arbeidsplaatsen bij de overheid en nog eens tienduizend in ziekenhuizen en sociale instellingen, totaal 18,6 mrd francs (+45%); voor de andere steun aan de werkgelegenheid, 81,5 mrd (+30%) voor nieuwe openbare bouwprogramma's 25,4 mrd (+29,4%) voor research, 2,5% van het nationaal inkomen tegen 1,8% in 1981. Verder werd ook de directe hulp aan de industrie met 52,4% verhoogd, tot 34,4 mrd francs, onder andere door verhoging van de investeringsfondsen van de overheid.
Ook gingen, gedeeltelijk om de consumptie aan te moedigen, de sociale uitgaven omhoog: de minimum ouderdomsuitkeringen werden met 40% verhoogd tot 2000 francs per maand, de kinderbijslag en de uitkeringen voor de laagste inkomens gingen met 50% omhoog.
Tegelijk was er een stijging van de defensiebegroting van 3,85% van het nationaal inkomen naar 3,89% en van de begroting voor de cultuur, die werd verdubbeld tot 0,75% van de begrotingsuitgaven (5,99 mrd).
Daartegenover stond dat om het begrotingstekort van 95,4 mrd te beperken 35,6 mrd extra gevonden moest worden. Dat was gebeurd via de invoering van nieuwe belastingen. Daarvoor was – al bracht zij slechts 5 mrd op – toch de invoering van de vermogensbelasting voor de Fransen het meest opzienbarend. Deze was gesteld op 0,5 tot 1,5% voor particuliere vermogens boven de drie mln francs terwijl het in het „werkinstrument" (dus eigen bedrijf) belegde vermogen tot 5 mln belastingvrij was. Bovendien konden nieuwe investeringen in het „werkinstrument" van de belasting worden afgetrokken. In totaal zouden slechts 200.000 Fransen vermogensbelasting betalen.
Verder werd het bedrag dat boven de 15.000 francs aan inkomstenbelasting moest worden betaald verhoogd met 10% om zes van de 12 mrd te dekken van het tekort in de kassen voor de werkloosheidsuitkering. Deze „impôt chômage" trof twee mln belastingbetalers. Tegelijk werd de inkomensgrens voor kinderaftrek verlaagd, wat 1,4 mrd opbracht.
Verder werden de belasingen op zakelijke onkosten sterk verhoogd (opbrengst 3,5 mrd) en werden bijvoorbeeld auto's voor zakelijk gebruik 40% zwaarder belast.
Ook werd de extra-belasting op de deposito's bij banken en op de omzet van de oliemaatschappijen, die in 1981 werden ingesteld, voortgezet en verhoogd. Nieuw was een heffing van 1500 francs per jaar op speelautomaten in café's en winkelgalerijen.
Daarnaast stonden de klassieke middelen: ver-

hoging van de accijns op benzine en dus de prijs met 16 à 18 centimes, van de wegenbelasting en de „vignette-auto" met 25% (opbrengst 2 mrd), en van alle tabaksartikelen met 25% (opbrengst 2 mrd).
Tenslotte hoopte de regering op een extra belastingopbrengst van 3 mrd door een groot offensief tegen belastingfraude waarbij vooral de grote fraudeurs aangepakt moesten worden via scherpere controle op boekhoudingen, zwaardere straffen en een poging om de strijd tegen de fraude te internationaliseren.

Dezelfde dag bepaalde de regering dat voortaan alle aan- en verkopen van goud door de handelaar moesten worden ingeschreven met naam en adres van de klant.
Het goudbezit zelf – in de kous, de linnenkast of de bankkluis – bleef anoniem. De registratieplicht voor goudtransacties maakte het echter onmogelijk uitgaven of inkomsten te verdoezelen voor de belastinginspecteur.
Tegelijk was bepaald dat alle transacties met sieraden en kunstvoorwerpen boven de 2500 gulden per bankcheque moesten worden voldaan.

De anonimiteit van bepaalde staatsschuldbewijzen (bons du trésor) bleef gehandhaafd om deze geldbron à 300 mrd francs voor de regering niet op te laten drogen. Maar de extra heffing op deze anomieme belegging ging bij aankoop flink omhoog.
Opheffing van de anonimiteit van de beleggingen in goud en sieraden was een direct gevolg van invoering van een vermogensbelasting, die anders via deze weg ontdoken kon worden en van de strijd tegen „economische beleggingen". De fraude op de inkomstenbelasting werd geschat op 100 mrd francs per jaar.
Op 29 oktober werd na afloop van de ministerraad bekendgemaakt dat „op persoonlijk bevel van president Mitterrand" kunstbezit niet onder de vermogensbelasting zou vallen. Dit tot grote opluchting van vele Fransen.

Laurent Fabius, minister van begroting, tijdens een persconferentie op 30 september. Hij deelde de pers mee dat vanaf 1 oktober alle goudtransacties geregistreerd moesten worden

Wel zou de belasting op verkoop van kunstvoorwerpen in openbare veilingen worden verhoogd van 2 tot 4% en die in de particuliere handel zoals in de galeries en bij de antiquairs van 3 op 6%. Ook bleef de nieuwe bepaling in de begroting bestaan dat kunstaan- en verkopen boven de 2500 gulden per cheque op naam moesten worden voldaan en dat de verzekeringsmaatschappijen contracten boven de 50.000 gulden moesten aangeven.
Samen met de veel hogere veilingcommissies in Frankrijk dan in Engeland of de VS betekende dit alles toch dat de Franse kunstmarkt in een relatief ongunstige positie bleef tegenover de buitenlandse concurrentie.
Maar, zo constateerden velen het feit, dat er geen vermogensbelasting zou worden geheven op particulier kunstbezit betekende in ieder geval dat in eerste instantie een „catastrophe" was voorkomen.
Samen met de pas ingevoerde controle op goudtransacties dreigde de belasting op kunstbezit een eind te maken aan de meest traditionele vorm van Franse belastingontduiking. Bij de verkoop van kunstbezit werd tot op dat ogenblik alleen een omzetbelasting van 3% geëist. Maar de belastinginspecteur vroeg niet waar het geld vandaan kwam voor de aankoop of waar het naar toe ging bij verkoop. Ook hoefde over de opbrengst geen inkomstenbelasting te worden betaald.

Op 20 november keurde de Assemblée Nationale de begroting voor 1982 goed.

Kernenergie: in 1982-1983 zes kerncentrales

Van 6-8 oktober 1981 werd voor de eerste keer een parlementair debat gehouden over het door Frankrijk te voeren energiebeleid. In de nacht van 7-8 oktober keurde de Assemblée Nationale met 311 tegen 67 stemmen het energieprogramma van de regering goed.
Dat hield in dat in 1982 -1983 zes en niet negen nieuwe kerncentrales werden gebouwd, zoals de vorige regering wilde.
Een aantal parlementariërs van de regerende socialistische partij wilde het aantal nieuw te bouwen kerncentrales liever beperken tot vier, maar zij gaven uiteindelijk toch hun steun aan de plannen, nadat de regering had toegezegd meer te doen aan informatie over en controle op de kerncentrales.
Besloten werd ook tot uitbreiding van de opwerkingsfabriek in La Hague aan de kust van het Kanaal.
De uitbreiding van de opwerkingsfabriek werd volgens Mauroy geheel door West-Duitsland, Japan en Zweden betaald. Deze kosten bedroegen circa 1 mrd gulden.
Het aandeel van kerncentrales in de totale energievoorziening van Frankrijk zou volgens het plan toenemen van ruim 10% op dat ogenblik tot 27% in 1990. Het aandeel van olie wilde men verder terugdringen tot 32%, maar daartoe zou de Franse kolenindustrie sterk moeten worden vergroot.
Bovendien was een groots programma voorzien voor energiebesparing, dat tot 1990 300.000 nieuwe banen opleverde en waarvoor per jaar gemiddeld tussen de 36 en 50 mrd francs (16 à 22 mrd gulden) zou moeten worden uitgegeven.
Op dat moment waren 16 kernreactoren in Frankrijk in bedrijf terwijl er 6 in aanbouw waren.

De vorige president Giscard d'Estaing lanceerde in 1974 een ambitieus kernenergieprogramma om Frankrijk onafhankelijk te maken van geïmporteerde energie. Nadat François Mitterrand tot president was verkozen werd het werk aan de controversiële reactor in Plogoff (Bretagne) stilgelegd. Anti-kernenergiegroepen hadden o.m. op 3 okt. in Parijs en op 4 okt. in Golfech (Tarn-et-Garonne) fel gedemonstreerd tegen nog meer kernreactoren. Vakbonden en werkgeversorganisaties organiseerden tegendemonstraties uit angst werkgelegenheid te verliezen.
Het was nog steeds de bedoeling dat Frankrijk zo onafhankelijk mogelijk werd van ingevoerde energie, zo verklaarde premier Mauroy.

Op 25 november besloot de regering het werk te hervatten aan de 6 kerncentrales waarvan Mitterrand op 31 juli de bouw had stopgezet om de bevolking in de gelegenheid te stellen zich op democratische wijze over voortzetting van de projecten uit te spreken.
Op 29 november raakten 50 mensen gewond tijdens een demonstratie, waaraan ongeveer 2000 mensen deelnamen, bij de inaanbouw zijnde kerncentrale van Golfech. Zij verweten de regering in strijd met de verkiezingsbeloften het ambitieuze kernenergieprogramma zo goed als helemaal voort te zetten.
In de nacht van 18-19 januari werden op de in aanbouw zijnde kerncentrale bij Creys-Malville, op 45 km ten oosten van Lyon, vijf anti-tankraketten afgevuurd. Eén raket trof het hoofdgebouw van het reactorcentrum, maar sloeg slechts een klein gat in de betonnen muur. Persoonlijke ongelukken deden zich niet voor.
In een anoniem telefoontje aan het Franse persbureau AFP, werd de aanslag opgeëist door een zich „pacifistisch en ecologisch" noemende groep.
De reactor bij Creys-Malville was de eerste zogenaamde snelle-kweekreactor, die Frankrijk over twee jaar in gebruik zou nemen.

Defensiebegroting-1982

Op 8 oktober presenteerde minister van defensie Charles Hernu een defensiebegroting voor 1982 van 122.855 mrd francs (circa *f* 55,3 mrd). Dat was 8 mrd francs (circa *f* 3,6 mrd) meer dan men in 1976 had gepland voor defensie-uitgaven in 1982 en 17,63% meer dan in 1981 was uitgegeven.

Van het totaalbedrag ging 37 mrd francs naar de kernmacht, 19% méér dan in 1981. Ook ten opzichte van het bruto nationaal produkt stegen de defensie-uitgaven in Frankrijk: 3,89% voor 1982 tegen 3,85% in 1981. Voor 1983 moest dat aandeel stijgen tot 3,94%, zei minister Hernu op 8 okt.
Tegelijk met de begroting maakte de minister een aantal besluiten bekend over uitbreiding van de bewapening. Er werd een zesde atoomonderzeeboot gebouwd, die in 1985 klaar moest zijn. De vloot werd uitgerust met een nieuwe M-4 raket, die een bereik van 450 km had en kernkoppen met een vernietigingskracht van 150 kiloton kon meevoeren. Voor de Mirage-4 werden nieuwe gronddoelraketten geproduceerd en de ondergrondse silo's voor strategische raketten op het plateau van Albion in Midden-Frankrijk werden verbeterd.
Volgens Hernu kon het grootste gevaar voor de wereldvrede worden verwacht in de jaren 1984-'85, als de ontwapeningsbesprekingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten vruchteloos zouden blijven. Frankrijk zou daarom zijn defensie-uitgaven verhogen en vooral de doeltreffendheid van zijn huidige wapens vergroten.
Frankrijk bleef zijn atoomwapens zien als „laatste middel". Zij konden niet dienen als onderhandelingsonderwerp bij de gesprekken tussen de twee supermachten, aldus minister Hernu.
Op 13 november hechtte de Assembleé Nationale haar goedkeuring aan de defensiebegroting.

Een grote parlementaire meerderheid ging met de cijfers akkoord waarbij voor het eerst sinds het aantreden van Mitterrand de oppositie verdeeld stemde. De republikeinen stemden voor, de gaullisten tegen. Na overleg met de Nationale Defensie Raad had president Mitterrand besloten tot de ontwikkeling van een nieuw tactisch en een nieuw strategisch raketsysteem en tot de constructie van een zevende kernonderzeeër.

De bestaande tactische Pluto-kernraket zou worden vervangen door de Hades-raket, een op land gestationeerde raket met een bereik van 200 kilometer. Deze raket kwam in 1992 voor het leger beschikbaar. De Hades, die mobieler is dan de Pluto-raket, kon worden uitgerust met een „wapen met beperkte straling", een neutronengranaat waarvan de mogelijkheid tot produktie op dat ogenblik in Frankrijk werd onderzocht.
Over het strategische kernwapen SX, waarnaar het onderzoek vier jaar daarvoor begon, was niets bekendgemaakt. De nieuwe SX-raket voor de middellange afstand werd een artilleriewapen en zou de Mirage-4 van de strategische luchtmacht opvolgen die in 1993 uit dienst werd genomen.
De zevende met kernwapens uitgeruste onderzeeërs, waarvan niet zeker was of het om een moderner ontwerp ging dan de vijf die sinds 1967 in gebruik waren genomen, zou worden uitgerust met M-5 raketten met meerdere kernkoppen.
De zesde in bestelling zijnde kernonderzeeër, die in 1985 zou worden ingezet, kreeg 16 M-4 raketten met zes afzonderlijk te richten kernkoppen aan boord. Hoewel deze M-4 raketsystemen nog in ontwikkeling waren zouden ze na 1995 worden vervangen door de M-5.
De op dat ogenblik in gebruik zijnde vijf kernonderzeeërs waren uitgerust met M-20 raketten van één megaton en een reikwijdte van 3.300 kilometer. Het lag in de bedoeling dat zij tussen 1985 en 1991 werden uitgerust met de M-4 van 1,5 megaton per kernkop en een reikwijdte van meer dan 4.000 kilometer.

Op 4 december hechtte de Senaat haar goedkeuring aan de defensiebegroting. Bij deze gelegenheid deelde Hernu mee, dat de zevende kernonderzeeër pas in 1994 operationeel zou zijn.

Tussentijds plan minister Rocard 1982-1983: herovering van de binnenlandse markt

Op 14 oktober presenteerde de regering het tweejarenplan dat premier Mauroy in zijn regeringsverklaring op 8 juli al had aangekondigd (pag. 488/3-1981). Het plan, dat was opgesteld door minister Rocard van planning, diende als overbrugging tot het vijfjarenplan in 1984 in werking zou treden.
De komende twee jaar rekende de overheid op een economische groei van 3% per jaar (zes keer zo hoog als die van 1981) en moesten er 40.000 banen worden gecreëerd.
Door een sterke economische groei hoopte de overheid de werkloosheid in de positieve richting te kunnen ombuigen. Hoofddoel van het plan was „voorwaarden te scheppen voor de mutatie van de structuur van de Franse samenleving in zijn geheel."
Rocard maakte duidelijk dat hij wat economische orde wilde brengen in de vaak verwarrende plannen van de regering.
Hoofdmiddelen waren investeringen en de „herovering van de binnenlandse markt." Dit laatste door import-vermindering en door grotere energiebesparingen. Voorwaarde voor het scheppen van werkgelegenheid was behalve de groei, het „delen van het werk," (werktijdverkorting).
De groei moest hoger worden dan die van Frankrijks buren. Dat kon alleen worden bereikt door herinvestering en beteugeling van de inflatie, waarbij de vrijheid voor de industrieprijzen gehandhaafd moest worden doch controle op de prijs van consumptiegoederen mogelijk bleef.
Strikte beheersing van de koopkracht en dus de lonen alsmede het afremmen van de sociale lasten op de ondernemingen moesten tegelijk de rentabiliteit verhogen. Mede daardoor en door de devaluatie van de franc op 4 oktober (zie pag. 657 e.v.-1981) kon dan de export stijgen. Maar de belangrijkste motor voor de economische groei zou voorlopig het begrotingstekort blijven met verhoogde investeringen van de overheid.
Op 23 december nam de Assembleé Nationale het plan van minister Rocard aan ondanks oppositie hiertegen in de Senaat.

Maatregelen ter dekking tekort bij sociale verzekering

Op 10 november besloot de ministerraad tot een premieverhoging van 1% voor de ziekteverzekering teneinde het tekort van 36 mrd francs, dat in de kassen van de sociale verzekering werd voorzien voor 1981 en 1982, te dekken. Alle verzekerden zouden nu weer de „tijdelijke premieverhoging voor de ziekteverzekering van 1% moeten betalen die oorspronkelijk maar voor 18 maanden gold en die vlak voor de verkiezingen weer werd ingetrokken. Deze premieverhoging werd nu permanent.
Tegelijk werd de bijdrage die ondernemingen voor salarissen boven de 5790 francs per maand betaalde met 3,5% verhoogd. Eensgezind riepen vakbonden en ondernemers dat hierdoor zowel de koopkracht als de lust tot investeren en de kans op nieuwe werkgelgenheid verminderden.

Het tekort was voor bijna een derde te wijten aan de verhoging van de uitkeringen waartoe na de socialistische zege die zomer was besloten. De kinder- en huurbijslag ging toen o.a. sterk omhoog evenals het minimale ouderdomspensioen dat op 2000 francs per maand werd gesteld (pag. 486-1981).

Maar het grootste deel van het tekort was, net als in het verleden, ontstaan door de gaten in de gezondheidskassen die steeds groter werden, door het feit dat een steeds groter aantal werklozen – op dat ogenblik twee miljoen – geen premies hoefde te betalen en door de omstandigheid dat steeds meer noodlijdende bedrijven achter raakten met hun sociale bijdragen.
Ondanks de protesten van minister van economische zaken Delors heeft de regering de knoop bijna precies door midden gehakt. Herstel van de premieverhoging voor de gezondheidsverzekering met 1% voor alle verzekerden betekende dat deze van 4,5 naar 5,5% van het brutoloon ging.

Deze keer werden ook de ambtenaren door de verhoging getroffen, een dreiging die in de zomer nog werd afgewend. Bovendien zouden de premies voor de onafhankelijken die lager waren bij worden getrokken en zouden de werklozen die meer dan het minimumloon aan steun ontvingen ook een premie moeten betalen.
Vooral dit laatste achtten de vakbonden in volkomen tegenspraak met de „solidariteitspolitiek" die de coalitie van socialisten en communisten beloofde. Totale opbrengst 14 miljard.
De rest van het gat moest worden gedicht door een arsenaal van andere maatregelen: besparing op de medische kosten vooral in ziekenhuizen, een poging om snel 3 miljard te innen van de achterstallige schulden à 17 miljard der noodlijdende bedrijven aan de sociale kassen, een overheveling van de opbrengst der verdubbelde we-

genbelasting en een bijdrage uit de begroting à 2,5 miljard.
De regering liet gelden dat er geen sprake van kon zijn dat men het gat zou dichten uit de begroting omdat het tekort daarop niet hoger mocht worden dan 100 miljard en het drukken van bankbiljetten recht in zou druisen tegen de poging om de inflatie in 1982 van 14% naar 10% te brengen.
Ondernemers, de rechtse oppositie en de communistische vakbond C.G.T. klaagden eensgezind dat men dit tekort al in de zomer kon voorzien toen men allerlei sociale cadeaux gaf. Men had toen, zo werd gezegd, het tekort moeten aanvullen uit verhoging der inkomensbelasting.
Dit was de vijfde keer in vier jaar tijds dat er een noodsituatie was ontstaan rond de „sécurité sociale". In tien jaar waren de collectieve uitgaven in Frankrijk gestegen van 36,5 naar 47,9% van het nationaal inkomen. De sociale premies stegen in die jaren van 13,4 naar 23,9% van het inkomen.
Bij een vorige crisis, in 1979, had Mitterrand geroepen dat „de loontrekkers altijd weer het slachtoffer worden." Tijdens de verkiezingscampagne had hij gesteld dat de collectieve uitgaven tot 45% van het nationale inkomen moesten worden beperkt.

Frankrijk geregeerd per decreet

Op 18 november maakte de regering bekend dat zij een hele serie sociale maatregelen voortaan per decreet (par ordonnance) wilde afkondigen, nog voor ze door het parlement waren goedgekeurd.
De decreten (in Nederland algemene maatregelen van bestuur) zouden o.a. de werktijdverkorting tot 39 uur per week betreffen ofschoon de regering zich daarbij zei te willen houden aan de onderhandeling tussen de sociale partners.
Verder zouden decreten volgen over verlaging van de pensioengerechtigde leeftijd en over de „solidariteitscontracten" waarbij ouderen vertrekken om hun plaats voor jongeren te laten.
Deze contracten stuitten tot op dat ogenblik op verzet zowel van ondernemers- als van vakbondszijde.

Met het besluit om volgens art. 38 van de grondwet tot een regeren via decreten terug te keren sloot het socialistisch regime aan bij de maatregelen die de Gaulle in 1959, tijdens de Algerijnse oorlog, nam en die waartoe premier Pompidou in 1967 werd gedwongen toen hij maar één stem meerderheid had in het parlement.
Mitterrand schreef in 1960 een boek tegen deze wijze van regeren door de Gaulle met de titel „De permanente staatsgreep".
De decreten werden afgekondigd binnen het raam van een kaderwet die snel door het parlement kon worden gejaagd. Ze bleven slechts voor drie of zes maanden geldig tenzij ze achteraf door het parlement werden geratificeerd.

Premier Mauroy rechtvaardigde het besluit door te constateren dat er in het parlement een „verkeersopstopping" was ontstaan door de vele grote hervormingen die daar werden behandeld zoals de nationalisaties en de decentralisatie.
De regering weigerde de behandeling der grote hervormingen te versnellen door net als haar voorgangers het instrument van de vertrouwensvraag en de „geblokkeerde stemming" toe te passen. Er was een „rechtmatig ongeduld" in het volk ten aanzien van de sociale maatregelen, die decreten rechtvaardigde, aldus Mauroy.
Op 23 december hechtte de Nationale Vergadering, ondanks verzet in de Senaat, haar goedkeuring aan het wetsontwerp van de regering om per decreet te regeren.

Afschaffing anti-rellenwet

Op 25 november stemde de linkse meerderheid in het parlement vóór afschaffing van de zg. „anti-rellenwet", in Frankrijk bekend als „loi anticasseurs", één der meest omstreden wetgevende maatregelen van het bewind van Mitterrands voorganger Giscard d'Estaing.
De afschaffing van de wet, die indertijd werd beschreven als „een juridisch monster", maakte deel uit van een door de regering Mauroy ondernomen gezondmaking van het strafrecht.
De wet was een overtrokken uitvloeisel van "mei '68" en schiep een repressief arsenaal tegen betogingen en straatgeweld, waarbij voor het eerst het principe van de collectieve verantwoordelijkheid in het strafwetboek werd opgenomen.

Bij de toepassing ervan bleek weldra dat allerlei vormen van politiewillekeur mogelijk waren en dat geweldloze betogers werden opgepakt en veroordeeld voor daden die het werk waren van anderen, soms provocateurs. Minister van justitie, Robert Badinter, zei tijdens het debat over de afschaffing van de wet dat deze slechts „politieke repressie beoogde en „ideologische motieven" had. Tijdens zijn verkiezingscampagne had Mitterrand beloofd, dat de afschaffing van de doodstraf, van het Hof van Staatsveiligheid en van de anti-rellenwet onder zijn bewind voorrang zouden krijgen.
Op 15 december stemde de Senaat voor afschaffing van de „loi anticasseurs".

Minister Delors wil „pauze in de hervormingen"

Op 29 november stelde minister van financiën en economische zaken Jacques Delors en pauze voor bij de aankondiging van nieuwe hervormingen.
Volgens Delors lag het tempo te hoog en werden vooral de kleine en middelgrote ondernemers – 50% van de Franse economie – daardoor zo zenuwachtig, dat zij nog terughoudender werden met investeren. Het gevolg daarvan zou zijn dat één van de belangrijkste voornemens van de regering, drastische vermindering van het aantal werklozen (op dat ogenblik twee miljoen), ernstig in het gedrang kwam.
Op 30 november liet premier Mauroy echter weten dat de hervormingen „moesten doorgaan, niet sneller, niet overhaast, maar permanent en continu".

Speciaal statuut voor Corsica

Op 23 december keurde de ministerraad het wetsontwerp goed dat een speciaal statuut voor Corsica bevatte. Dit statuut hield in dat Corsica er een nieuw wetgevend lichaam bijkreeg, een regionale assembleé, bestaande uit 61 leden, die voor zes jaar werden gekozen. De 61 zetels werden over de partijen verdeeld al naar gelang het aantal stemmen dat ze op het eiland zouden krijgen.
De voorzitter van de assemblée, die belast werd met de uitvoerende macht (en geen andere bestuursfunctie meer mocht uitoefenen buiten die van burgemeester of wethouder – ook dat was nieuw), werd voor drie jaar gekozen.
Naast de assemblée kwamen er nog twee instanties met consultatieve bevoegdheid: een regionale sociaal-economische raad, en een cultureel-educatieve raad. Het was de bedoeling dat er in juli 1982 verkiezingen zouden worden gehouden.

Op 20 januari 1982 hechtte de Assemblée Nationale met 329 tegen 154 stemmen in eerste lezing haar goedkeuring aan het speciale statuut voor Corsica.
In de nacht van 27-28 januari verwierp de Senaat met 201 tegen 92 stemmen (communisten en socialisten) het „statut particulier". De Senatoren wensten slechts „het speciale karakter van Corsica te erkennen".

Op 5 februari ging de Assemblée Nationale definitief akkoord met het speciale statuut voor Corsica.
De afgevaardigden en senatoren van de oppositie achtten het wetsontwerp echter in strijd met de grondwet en legden het daarom voor aan de Constitutionele Raad. Volgens de oppositie hield het statuut het risico in van een „ontwrichting van de nationale eenheid".

Op 25 februari verklaarden de „negen wijzen" van de Constitutionele Raad, dat het speciale statuut voor Corsica niet in strijd was met de grondwet en dat het de „ondeelbaarheid" van de Republiek respecteerde.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

VERKIEZINGEN IN EL SALVADOR

Op 28 maart waren zo'n 2 miljoen kiesgerechtigde inwoners van het door een burgeroorlog verscheurde El Salvador verplicht om naar de stembus te gaan teneinde hun stem uit brengen op één van de zes rechtse partijen, die meededen aan de verkiezingen.
Er moest een uit 60 leden bestaande grondwetgevende vergadering worden gekozen, waarin de 14 provincies van het land waren vertegenwoordigd. De constituante moest een voorlopige president en vice-president aanstellen, een nieuwe grondwet opstellen en algemene verkiezingen voorbereiden, die waarschijnlijk in 1983 werden gehouden. Bij deze verkiezingen zou dan een nieuwe president worden gekozen.
Over de stemprocedure die werd gevolgd verklaarde dr. Jorge Bustamante, de voorzitter van de nationale kiesraad:

Om het stemmen mogelijk te maken onder de omstandigheden heeft de commissie bijzonder vindingrijk moeten zijn. Verkiezingslijsten die in het verleden al onbetrouwbaar waren zijn nu helemaal onbruikbaar. Er zijn meer dan 100.000 vluchtelingen binnen het land zelf, mensen die niet meer in hun eigen woonplaats wonen, dus men kan niet verwachten dat er in de eigen districten wordt gestemd. Het tonen van een identiteitsbewijs in een in plastic gehuld veelgebruikt etuitje, is daarom voldoende om waar dan ook je stem uit te brengen. Veel mensen zijn echter hun identiteitsbewijs kwijtgeraakt tijdens de oorlog en zonder geboortebewijs is een nieuw niet te verkrijgen.
Bovendien legde Bustamante uit, kan de pas niet worden afgestempeld omdat stemmers dan bloot staan aan de represailles waarmee tegenstanders van de verkiezingen hebben gedreigd. Er wordt dus separaat een bewijs van stemmen afgeleverd dat zonodig verstopt kan worden, zo zei hij. Om dezelfde reden zal er bij de stembus niet het normale inktpotje staan, waarin zoals gebruikelijk de vinger gedompeld wordt als stembewijs. Dit jaar staat er naast de stembus een potje onzichtbare inkt, alleen te zien onder een speciale lamp.
De regerende junta had 66 regeringen over de hele wereld uitgenodigd waarnemers te sturen om er op toe te zien dat er ditmaal geen fraude gepleegd zou worden. Slechts 25 landen gingen echter op de uitnodiging in, waaronder talrijke Latijnsamerikaanse zoals Columbia, Venezuela, Chili en Argentinië. De VS stuurden een delegatie met aan het hoofd daarvan senator Nancy Kasssebaum. Groot-Brittannië was het enige Europese land dat (met 2 personen) gehoor gaf aan de uitnodiging van de junta.
In totaal waren er zo'n 150 buitenlandse waarnemers bij de verkiezingen aanwezig. Ook waren delegaties tegenwoordig van vakbonden, internationale organisaties, politieke partijen en kerken, alsmede vele journalisten.

Deelnemende partijen

De zes partijen die aan de verkiezingen meededen en varieerden van centrumrechts tot uiterst rechts waren:
• Partido Demócrata Cristiano (PDC), de centrum-rechtse christendemocratische partij met als leider José Napoléon Duarte, die tevens president van het land was en deel uitmaakte van de uit militairen en burgers bestaande junta die het land regeerde.
Duarte won als leider van de oppositie in 1972 de verkiezingen met 42% van de stemmen. Het leger vervalste echter de uitslagen en een kolonel werd uitgeroepen tot winnaar. Na een poging tot een staatsgreep werd Duarte gearresteerd en het land uitgezet. Tijdens zijn ballingschap in Caracas schreef hij een boek over „het gemeenschappelijke ideaal voor een menselijker wereld". Na de militaire staatsgreep van 15 okt. 1979 keerde hij uit ballingschap terug in El Salvador. Zijn partij hield zich bezig met agrarische hervormingen en nationalisaties (bankwezen en export) en hing het „communitarisme" aan, een mengeling van kapitalisme en communisme. De vooruitstrevende vleugel van de partij maakte sinds 1981 onder de naam Movimiento Popular Social Cristiano deel uit van het Frente Democrático Revolucionario (FDR) het Democratisch Revolutionair Front.
• Alianza Republicana Nacionalista (Arena), een uiterst rechtse partij, vijf maanden daarvoor opgericht, onder leiding van de uit het leger gezette majoor Roberto d'Aubuisson (38), een fel tegenstander van Duarte en de Christen-Democraten. De *Volkskrant* (31-3) gaf het volgende portret van „major Bob":

Majoor b.d. Roberto d'Aubuisson is onafscheidelijk van zijn pistool, en daarna is zijn trouwste gezel een machinegeweer. Zijn openbare optredens hebben veel weg van wild-westfilms, behalve dat het schiettuig echt is. Het is niet bekend of d'Aubuisson tot op heden andere argumenten heeft gebruikt dan de trekker van het geweer. Deze „sterke man" komt naar voren als de leidende politicus in El Salvador.
De 38-jarige d'Aubuisson, afstammeling van Franse immigranten en vader van vier kinderen, voelde al op jonge leeftijd roeping voor het geweld. Na zijn militaire opleiding kwam hij in het inlichtingenwerk terecht. Als jeugdige chef van de inlichtingendienst van de landmacht verwierf hij onder zijn kameraden de bijnaam „majoor Snijbrander", vanwege de handigheid waarmee hij dat apparaat bediende bij het ondervragen van zijn gevangenen. Hij deed ervaring op in de VS, in de Panama-kanaalzone en in Uruguay, waar hij deelnam aam de liquidatie van de Tupamaros-guerrillabeweging.

In El Salvador verbond hij zich met de huidige generaal b.d. José Alberto Medrano, die aan het eind van de jaren zestig de paramilitaire plattelandsorganisatie ORDEN oprichtte en vorig jaar de Partij van Volksoriëntatie, die meedeed aan de verkiezingen van zondag.
In het regime dat na de coup van 15 okt. 1979 aan

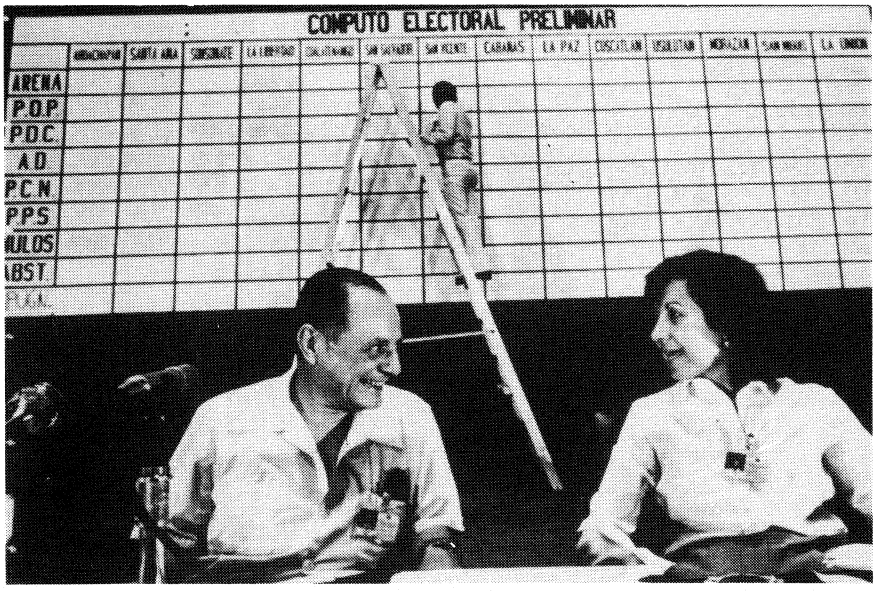

Jorge Bustamante (l.), voorzitter van de kiesraad, op de verkiezingsdag voor het scorebord.

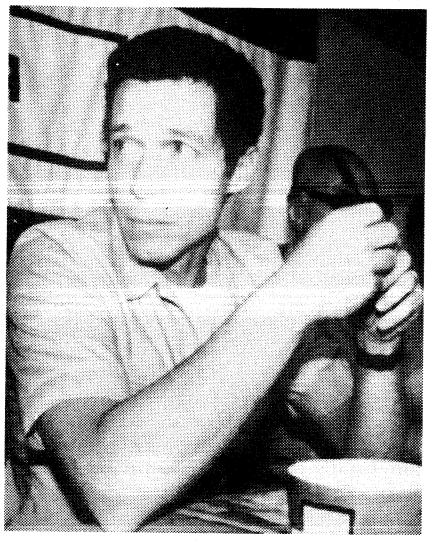

Roberto d'Aubuisson, leider van de ultrarechtse partij Arena.

de macht kwam leek iemand als d'Aubuisson niet te passen. Hij werd uit het leger gezet, maar behield er zijn contacten met geestverwanten, met name de minister van defensie en huidige legerchef, kolonel José Guillermo Garcia. Die geestverwanten legden het regime weldra hun wil op. d'Aubuisson kon daarom ongestraft doen wat hij wilde. Minstens twee door hem geleide samenzweringen om de christendemocraten uit het regime te wippen mislukten, maar hij had genoeg vrienden aan de top om buiten schot te blijven. De christendemocraten vergeleek hij met groene meloenen, die van binnen zo rood zijn als de communisten.

Een verkapte communist was volgens hem ook de voormalige Amerikaanse ambassadeur Robert White, die met bewijzen kwam dat d'Aubuisson het brein was achter de in Miami beraamde moord op aartsbisschop Romero op 24 maart 1980. White noemde d'Aubuisson later een „pathologische moordenaar". De christendemocraten kwamen in de afgelopen verkiezingscampagne met een documentaire over mensen die na bedreigingen van d'Aubuisson zijn aangevallen of vermoord, onder wie monseigneur Romero.
D'Aubuisson, die al vaak de Hitler van El Salvador is genoemd, heeft een privé-leger in dienst van een paar duizend man. Hij geldt als de opperste leider van de Salvadoriaanse doodseskaders. De traditionele oligarchie van El Salvador zag in hem haar redding toen hij vorig jaar de Arena-partij oprichtte.

D'Aubuisson vond dat de guerrillabeweging nog veel radicaler moest worden aangepakt. Daarbij zou zelfs het woord napalm zijn gevallen.

• Partido Conciliación National (PCN), de Partij voor Nationale Verzoening. Deze noemde zichzelf „democratisch en sociaal" en was van oudsher de politieke partij van de militaire dictatuur.

• Partido Popular Salvadoreño (PPS), de in 1975 opgerichte Salvadoriaanse Volkspartij, die zichzelf als een „centrum-rechtse" partij beschouwde. Zij telde haar aanhangers vooral onder grote zakenlieden.

• Acción Democratica (AD), de rechtsliberale Democratische Actiepartij, die vooral weerklank vond in ondernemerskringen, bij mensen met een vrij beroep en bij vaklieden. Deze partij was voorstander van enkele hervormingen binnen het systeem van de vrije ondernemingsgewijze produktie.

• Partido de Orientación Popular (POP), de Partij van de Volksoriëntatie, waarin generaal b.d. José Alberto Medrano de toon aangaf. Medrano, oprichter van de inmiddels (op papier) verboden paramilitaire organisatie Orden, kon rekenen op de aanhang van grondbezitters en kleine boeren. De partij was sterk verwant met de Arena wat haar geweldsfilosofie betrof.

De linkse partijen weigerde mee te werken aan de verkiezingen, die zij een „farce" noemden. De leider van het FDR, het Democratisch Revolutionaire Front, een overkoepelend politiek orgaan van een groot aantal oppositiegroeperingen, zei in november 1981 tijdens een interview in Mexico-Stad dat er gezien de staat van burgeroorlog „geen verkiezingen konden worden gehouden, laat staan vrije verkiezingen. De kandidaten van de oppositie kunnen onmogelijk hun gezicht laten zien. Doen we dat wel dan worden we afgemaakt".
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Alexander Haig maakt op 25 maart 1982 na afloop van besprekingen met zijn collega's uit El Salvador, Honduras en Costa Rica duidelijk voorstander te zijn van een oplossing door middel van onderhandelingen met de oppositie. Maar, voegde hij eraan toe, daarmee „bedoelen we onderhandelingen door alle partijen die deelnemen aan het democratisch proces dat met deze verkiezingen begint. (...)"
Haig onderstreepte tegelijk dat de VS verwachten dat de winnaar van de verkiezingen, welke partij dat ook is, zich houdt aan de „grondbeginselen van democratische ontwikkelingen en sociale en economische rechtvaardigheid".
Met name verwachten de VS dat de nieuwe regering „de vorderingen voortzet die door de huidige regering zijn gemaakt ten aanzien van landhervorming, de creatie van democratische instellingen, het herstel van wettelijk gezag en de eliminatie van schendingen van de mensenrechten door links en rechts".

Grote opkomst ondanks het geweld

De verkiezingen gingen gepaard met een groot offensief van de Nationale Bevrijdingsbeweging Farabundo Martí (FMLN). Het verzet maakte zich vrijwel meester van het oosten van het land waar het beleg was begonnen van de provinciehoofdsteden San Miguel, Usulután en San Vicente.
„In Usulután werden een brug een een elektriciteitsstation opgeblazen. Een konvooi voor 30 vrachtwagens met brandstof voor de kazernes in het oosten van het land werd bij San Felipe, op 70 km ten oosten van San Salvador, door een guerrillagroep overvallen. Daarbij raakten elf soldaten en een

. . . De Verkiezingen Volkskrant 30-3-1982

Frans journalist, Miguel Settbonn, gewond.
Bomaanslagen en bedreigingen legden het openbare vervoer praktisch lam. De wegen stonden voor een groot deel onder controle van het FMLN en waren vrijwel verlaten. Het verzet liet via radio-Venceremos weten dat alle auto's, op die van het Rode Kruis en van buitenlandse journalisten na, als vijandelijke voertuigen werden beschouwd.

Twee uur voor de geplande opening van de stembureaus zette het FMLN in de door het leger zwaar bewaakte hoofdstad de aanval in. Bij een school die als stemlokaal dienst deed vond een vuurgevecht plaats van twee uur. Daarbij zouden tien guerrilla's en één soldaat zijn omgekomen. De school werd korte tijd bezet. Een lid van een Chileense televisieploeg, Carlos Ruz, raakte zwaar gewond bij een „botsing tussen het leger en de guerrilla". In totaal kwamen op deze verkiezingsdag zo'n 74 mensen om.
Ondanks het feit dat vrijwel alle vervoer door acties van de guerrillastrijders onmogelijk werd gemaakt en op veel plaatsen in het land gevechten plaatsvonden tussen leger en verzet begaven de Salvadorianen zich toch (lopend) in groten getale naar de stembus. Alleen in de provinciehoofdstad Usulatán kon niet worden gestemd, omdat de stad door guerrillastrijders praktisch was geïsoleerd.

De verkiezingsuitslagen waren als volgt:

	stemmen	%	zetels
Chr. Dem.	466.592	40,65	24
Arena	334.260	29,12	19
PCN	213.136	18,57	14
PPS	34.512	3,09	1
AD	88.339	7,69	2
POP	10.847	0,9	0
ongeldig/leeg	155.121		
Totaal	1.302.807		

Wanneer men volgens *Le Monde* (2-4) uitging van de laatste volkstelling (1971) toen er 3,55 mln inwoners waren en van schattingen die in 1977 werden gemaakt door de VN (4,5 mln), kon men er op rekenen dat het land in 1982 zo'n 4,7 mln inwoners telde.
Het aantal mensen dat het land was ontvlucht vanwege het geweld of om elders werk te vinden werd geschat op 300.000 - 600.000. Uitgaande van 500.000 vluchtelingen bleef er een bevolking van 4,2 mln mensen over in El Salvador. De VN veronderstelden, aldus *Le Monde*, dat minstens 53% van de bevolking onder de 18 jaar was, dus 47% boven de 18 en kiesgerechtigd.
Het land telde derhalve bijna 2 mln kiesgerechtigden. Het opkomstpercentage was op grond van deze gegevens ongeveer 70. Met dit zeer hoge percentage was het FDR het niet eens. Een woordvoerder van het Front zei in San José (Costa Rica) dat maximaal 40% van de mensen zijn stem had uitgebracht.
Hoewel geen van de buitenlandse waarnemers melding maakte van fraude, circuleerden er wel geruchten dat er sprake was geweest van omvangrijke falsificaties.
Militairen en politiemannen die niet aan de verkiezingen mochten deelnemen zouden in burger hebben gestemd. Verder zou er gemanipuleerd zijn met de stembiljetten. Daarvan zouden er aanzienlijk meer zijn gedrukt dan er kiesgerechtigden waren.

Reacties VS, Venezuela, SU, het verzet en de SI

Op 29 maart uitte de Amerikaanse president Reagan „zijn voldoening" over het verloop van de verkiezingen, aldus woordvoerder Speakes van het Witte Huis. De president noemde de opkomst „buitengewoon", hetgeen aangaf dat de „guerrillastrijders er niet in waren geslaagd de steun van de Salvadoriaanse bevolking aan de democratisering in hun land te breken".
Minister van buitenlandse zaken Haig noemde de grote opkomst bij de verkiezingen een nederlaag voor de guerrillastrijders. Hij deed een beroep op de nieuwe grondwetgevende vergadering „een hand van verzoening" uit te steken naar de linksen die bereid waren deel te nemen aan het democratisch proces.

Haig, die persoonlijk verscheen op de dagelijkse persconferentie van het State Department, noemde daar de grote kiezersopkomst „ een onweerlegbare afwijzing van de voorstanders van geweld".
Hij zei dat de verkiezingen een belangrijk succes vormden in de ontwikkeling van de democratie in El Salvador en voegde daar aan toe: „We vertrouwen erop dat de grondwetgevende vergadering, gezien het buitengewone mandaat dat zij van het Salvadoriaanse volk heeft ontvangen, een manier zal vinden om een hand van verzoening uit te steken naar die tegenstanders die bereid zijn vreedzaam deel te nemen aan het democratische proces dat nu op zo'n bemoedigende wijze op gang is gekomen."

Woordvoerder Dean Fischer van het State Department zei later dat de Amerikaanse regering nog steeds gekant is tegen regelingen voor machtsdeling tussen de Salvadoriaanse regering en de guerrillastrijders. Volgens politieke waarnemers was de oproep van minister Haig niet zozeer bedoeld voor de guerrillastrijders die actief aan het gewapend verzet deelnamen alswel voor linkse georganiseerde politieke groeperingen.

Ook de Amerikaanse ambassadeur in San Salvador, Deane Hinton, zei op 29 maart in een TV-vraaggesprek te hopen dat, nu de verkiezingen achter de rug waren, „een proces van verzoening" met links op gang zou komen.
Volgens de Venezolaanse president Luis Herrera Campins betekenden de verkiezingen een nederlaag voor het communisme en zijn internationale bondgenoten.
Het officiële Russische persbureau *Tass* verklaarde dat de verkiezingen waren gekenmerkt door omvangrijke fraude en hadden aangetoond een farce te zijn.
Oppositieleider Guillermo Manuel Ungo van het Democratisch Revolutionair Front (FDR) echter heeft in Panama-stad verklaard nog altijd bereid te zijn tot onderhandelen met het leger en de nieuwe regering. „Wij zijn klaar serieus te zoeken naar een algemene politieke oplossing," aldus Ungo, die verder zei dat de verkiezingen slechts de macht van de conservatieve oligarchie hadden verstevigd en dat de burgeroorlog nu alleen maar heviger zou worden en langer zou duren.
Ungo zei geen enkele waarde te hechten aan de onverwacht hoge opkomst bij de verkiezingen van zondag. Hij verklaarde dat veel mensen waren gaan stemmen, „omdat niet stemmen gezien zou worden als een actieve steun aan subversieve elementen en dat zou hen in gevaar hebben gebracht."
Op 1 april verklaarde Ungo in Bonn, waar hij een zitting van het presidium van de Socialistische Internationale bijwoonde, dat er veel minder stemgerechtigden naar de stembus waren gegaan dan de autoriteiten wilden doen geloven. Volgens Ungo, die het aantal kiesgerechtigden op 2 miljoen schatte, was de helft van het electoraat niet naar de stembus gegaan. Door het grote aantal mensen dat hun stembiljet of ongeldig had gemaakt of niet had ingevuld, was „duidelijk waar de meerderheid van de bevolking stond", aldus Ungo.
Her presidium van de Socialistische Internationale heeft de verkiezingen unaniem veroordeeld. Alleen onderhandelingen kunnen een oplossing brengen voor de burgeroorlog in dat land, zo werd gezegd.

Samenwerking tussen 5 rechtse partijen

Na een lunch (29 maart) bij de Amerikaanse ambassadeur Deane Hinton, waaraan alle leiders (behalve Duarte) van de politieke partijen deelnamen, besloten de 5 partijen die samen 36 zetels hadden behaald in de constituerende vergadering, te gaan samenwerken. De christendemocraten hadden weliswaar de verkiezingen gewonnen, maar hadden met 24 zetels geen meerderheid van 31 zetels behaald. De 5 overige partijen besloten daarom te

gaan samenwerken en ondertekenden op 29 maart een „anti-Duarte" pact.
Op 30 maart werd uit naam van de 5 leiders dit „manifest aan de natie" bekendgemaakt. Hierin werd gesproken over een „categorisch afwijzen van het geweld", een „verwerping van het communisme en communitarisme", „instemming met de vertegenwoordigende democratie, de vrije onderneming, de eerbiediging van de mensenrechten en sociale rechtvaardigheid". Verder werd gesproken over een „doorgaan en perfectionering van de socio-economische hervormingen" en over „het afzien van elke revanche en wraak". Dit alles in naam van het Salvadoriaanse gezin. „Met handhaving van ieders eigen aard en ideologische positie, zouden de 5 partijen proberen een regering van nationale eenheid te vormen".
De naam van president Duarte werd wel niet genoemd, maar het afwijzen van het communitarisme, de doctrine van de christendemocraten en in het bijzonder van Duarte, was duidelijk genoeg.
Aanvankelijk had d'Aubuisson gesproken over een driemanschap „een burger, die de leiding zou krijgen en onder hem twee goede militairen", later werd deze uitspraak toegeschreven aan de overwinningsroes.

Op 31 maart zei president Reagan op een persconferentie dat de Verenigde Staten er grote moeite mee zouden hebben om steun te verlenen aan een ultra-rechtse regering in El Salvador die zich zou afwenden van de sociale hervormingen.
Reagan zei dit in antwoord op de vraag of zijn regering steun zou kunnen verlenen aan een regering met aan het hoofd de extreem-rechtse voormalige majoor Roberto d'Aubuisson.
President Reagan zei verder op de persconferentie dat de onverwachts grote opkomst van de kiezers afgelopen weekeinde in El Salvador, ondanks de dreigementen van de linkse guerrillastrijders, zijn mening had versterkt dat er in dat land een sterk verlangen naar democratie heerst.
Eerder op de dag werd bekend dat Reagan in een brief aan de regerende militair-civiele junta het volk van El Salvador had gelukgewenst met de wijze waarop de verkiezingen waren verlopen. „Er zijn maar weinig landen die vrije verkiezingen hebben gehouden onder zulke moeilijke omstandigheden", aldus Reagan in zijn brief.
Volgens de Amerikaanse omroep CBS zouden de christendemocraten Duarte willen wippen, om zo toch een coalitie met de andere 5 partijen te kunnen vormen.
Op 2 april hief het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken het sinds mei 1980 geldende verbod op dat gold voor d'Aubuisson, waardoor hij de Verenigde Staten niet meer in mocht. Het verbod was de majoor opgelegd, vanwege zijn banden met extreem-rechtse paramilitaire organisaties die verantwoordelijk waren voor talrijke moorden.

Achtergronden ontstaan burgeroorlog

In het El Salvador anno 1982 is geweld-dadigheid nog steeds aan de orde van de dag. Terreur, die in de regel voor conservatief militaire regeringen als enig „politiek wapen" wordt gebruikt om de overwegend boerenbevolking onder de duim te houden. Geweld dat steeds verzet heeft uitgelokt. De traditie van het Salvadoriaanse verzet gaat terug naar het begin van deze eeuw.

Oorzaak zijn de ongelijke bezitsverhoudingen. Al vanaf de onafhankelijkheid in 1821 is bijna alle vruchtbare grond in handen van een kleine elite; de zogenaamde Veertien Families. Een blanke oligarchie, rechtstreeks afstammend van de Spaanse veroveraars die in de 16de eeuw El Salvador binnenvielen.
De enorme werkloosheid en armoede die het gevolg zijn van de onrechtvaardige grondverdeling leidden al in januari 1932 tot een bloedige opstand. Tienduizenden door honger gedreven boeren trokken gewapend met hun „machetes" het dorp Izalco binnen, aan de voet van een vulkaan. Zij bestormden een aantal steden, brachten de grootgrondbezitters die ze thuis aantroffen om het leven en plunderden de gigantische plantages.
Drie dagen lang leefden de boeren in een roes. Maar de juichstemming was van korte duur. Op de vierde dag rukten de troepen op van generaal Maximiliano Hernández Martínez, die in opdracht van de grootgrondbezitters het verzet meedogenloos de kop indrukten. Resultaat: 30.000 doden.
Onder de slachtoffers bevond zich de voornaamste leider van de opstand, Farabundo Martí. Een telg uit een gezin van grootgrondbezitters, die zich opwierp als voorvechter van landhervormingen. Oprichter van de communistische partij van El Salvador, en ook buiten zijn landsgrenzen actief als medestrijder van de Nicaraguaanse guerrillaleider Augusto César Sandino.
Inmiddels is Martí hét symbool geworden van het Salvadoriaanse verzet. Vijftig jaar na zijn gewelddadige dood leeft zijn naam voort bij de guerrillabewegingen, die verenigd zijn in het Nationale Bevrijdingsfront Farabundo Martí. Dit front strijdt tegen de nog steeds heersende oligarchie, die de nationale economie in handen heeft en in feite het leger regeert.
Formeel bestaat er eensgezindheid binnen de verschillende verzetsbewegingen in El Salvador. In de praktijk zijn er echter duidelijke tegenstellingen. Onenigheid is er niet eens zozeer over het uiteindelijke doel – afschaffing van de dictatuur – maar, zoals zo vaak, wel over de te volgen strategie. Aan de ene kant kiest het overkoepelende Nationale Bevrijdingsfront Farabundo Martí (FMLN) voor de gewapende volksopstand, dus voor een militaire oplossing.

Maar aan de andere kant bepleit het minstens even belangrijke Revolutionair Democratisch Front (FDR) – waarin een deel van de christen-democraten, sociaal-democraten, vakbonden en volksorganisaties verenigd zijn – een politieke oplossing. Het FDR staat een brede coalitie voor van politieke partijen, kerk, zakenleven en verzetsorganisaties. Maar omdat de huidige machthebbers daar niets van willen weten, heeft het FDR nauwe samenwerking gezocht met de guerrillastrijders van Farabundo Martí en kiest zij daarmee ook voor de gewapende strijd. Onenigheid over strategie en ideologie heeft jarenlang de samenwerking van de verschillende guerrilla-organisaties in de weg gestaan.
Pas sinds 1980 hebben ze zich verenigd in het Nationale Bevrijdingsfront Farabundo Martí. Dit front bestaat uit vijf verschillende organisaties. Verreweg de belangrijkste is het Volksbevrijdingsfront FPL. Geleid door Salvador Cayetano Carpio, met zijn 62 jaar ook wel de „oude baas" genoemd.
Deze voormalige bakkersknecht was jarenlang actief in de kleine communistische Partij van El Salvador. Geïnspireerd door de triomf van de Cubaanse revolutie richtte Cayetano Carpio in 1959 samen met een aantal radicale studenten de eerste georganiseerde guerrilla-beweging in het land op. Dit leidde tot wrijvingen binnen de communistische partij die toen nog niets voelde voor de weg van de gewapende strijd en meer zag in deelneming aan het electorale proces. In 1970 stapte Cayetano uit de partij om zich uitsluitend met de opbouw van een revolutionair leger bezig te houden.
Twee jaar later richtte een groep maoïstische studenten en linkse christen-democraten het Revolutionaire Volksleger (ERP) op, dat nu onder leiding staat van Joaquin Villalobos en is uitgegroeid tot de tweede grote guerrilla-organisatie. De groep ontstond als reactie op de frauduleuze verkiezingen in 1972.
De ERP vond dat de weg van de volksoorlog die Carpio's FLP voorstond veel te lang zou gaan duren. Daarom kozen zij voor snelle militaire successen. Gewapend met de „bevrijdingstheologie" die door vertegenwoordigers van de katholieke kerk was ontwikkeld, richtte het Volksleger zich vooral op het kidnappen van kopstukken van de heersende oligarchie.
Maar binnen de ERP trad al gauw een scheiding der geesten op. Dit leidde tot de oprichting van de Gewapende Macht van het Nationaal Verzet (FARN), onder leiding van Fermán Cienfuegos, die momenteel geldt als de tweede belangrijke man na Carpio. FARN benadrukte vooral dat de bevolking georganiseerd moest worden voor er tot een volksopstand kon worden overgegaan.
In het begin van de jaren zeventig hielden deze drie marxistisch georiënteerde organisaties zich vooral bezig met bomaanslagen en ontvoeringen. Maar ze kwamen tot het inzicht dat deze manier van optreden hen steeds verder dreigde te isoleren van de bevolking en besloten zich meer bezig te houden met massaorganisaties van studenten, boeren, arbeiders en krotbewoners. Opmerkelijk was dat ook katholieke priesters een actieve rol speelden bij het organiseren van het verzet onder de boeren.
Aanvankelijk leek een hervormingsgezind bewind onder leiding van een groep jonge militairen en burgers, in 1979, nog een kans te bieden om een eventuele volksopstand te voorkomen. Maar hardnekkig verzet van de grootgrondbezitters, die aantasting van hun positie vreesden, leidde tot een paleisrevolutie van conservatieve en extreem-rechtse militairen. Voor de guerrillabewegingen, die overigens van meet af aan weinig heil hadden gezien in de „reformistische" plannen van het verjaagde bewind, was de staatsgreep aanleiding om zich aaneen te sluiten in het Nationaal Bevrijdingsfront.
De vooroordelen tegen allianties met niet-marxistische groeperingen werden door de guerrillero's aan de kant gezet. Er kwam een bondgenootschap tot stand met alle democratische krachten die de noodzaak van de gewapende strijd als laatste middel tot verandering inzagen. Dit resulteerde in de oprichting van het Revolutionair Democratisch Front (FDR), waarbij sociaal-democraten, een deel van de christen-democraten, vakbonden en volksorganisaties zich aan de zijde van de verzetsstrijders schaarden.
Door de dramatische toename van het rechtse terrorisme en de moord op aartsbisschop Rome-

ro radicaliseerden deze politieke groeperingen. Leider van het FDR is de sociaal-democraat Guillermo Ungo. (Volkskrant 27-3-82)

ONTWIKKELINGEN IN DE 5 MAANDEN DIE AAN DE VERKIEZINGEN VOORAFGINGEN

Economische hulp VS en AID

Op 17 november verstrekten de VS aan El Salvador $ 5,2 mln economische hulp om de door de guerrillabeweging beschadigde en vernielde gebouwen te herstellen. De VS hadden in 1981 al rond $ 100 mln dollar economische en $ 35 mln militaire steun gegeven.
De Agency for International Development (AID) gaf $ 4,2 voor staatsprojecten.

OAS steunt verkiezingen

Tijdens de van 2-11 december gehouden (elfde) bijeenkomst van leden van de Organisatie van Amerikaanse Staten op Santa Lucia werd op 7 december met 22 tegen 3 stemmen een resolutie aanvaard waarin steun werd uitgesproken voor het voornemen van de junta om de burgeroorlog in El Salvador op te lossen via verkiezingen.
Alleen Mexico, Nicaragua en Grenada stemden tegen. Panama, Suriname, Trinidad/Tobago en Santa Lucia onthielden zich van stemming. De resolutie werd ingediend door El Salvador, Honduras en Costa Rica. De VS hadden de resolutie sterk bij de OAS-leden bepleit.

Algemene Vergadering VN dringt aan op onderhandelingen

Op 16 december nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties met 68 tegen 22 stemmen en 53 onthoudingen een resolutie aan waarin werd opgeroepen tot een politieke regeling van de burgeroorlog in El Salvador door middel van onderhandelingen. Verder riep het de staten op zich te onthouden van elke interventie, en de levering van wapens en het verlenen van militaire steun op te schorten. Daarnaast drong men er bij de regering van El Salvador op aan de mensenrechten te eerbiedigen.

Salvadoriaanse militairen krijgen opleiding in VS

Op 22 december deelde het Pentagon (het Amerikaanse ministerie van defensie) mede, dat de VS in januari 1982 een begin zouden maken met de opleiding van 1600 Salvadoriaanse militairen. Volgens de Amerikaanse onderminister van defensie Fred Ikle was hiertoe besloten op verzoek van de junta van El Salvador.
Een bataljon van 1000 Salvadoriaanse soldaten zou een op leiding ontvangen in Fort Bragg in North Carolina waar de 82-ste luchtlandingsdivisie was gestationeerd.
Daarnaast zouden 500 tot 600 Salvadoriaanse officieren een voortgezette opleiding krijgen in Fort Benning in Georgia. De militairen zouden 16 weken in de VS verblijven.
Op 18 febr. maakte het Pentagon bekend, dat El Salvador nog 4 extra bataljons onder Amerikaanse leiding wilde opleiden voor de strijd tegen het verzet.

Verlenging noodtoestand

Op 28 december verlengde de junta de sinds 6 maart 1981 geldende noodtoestand met 30 dagen.
Het recht op vrije meningsuiting alsmede het postgeheim bleven ingeperkt. Wel benadrukte de regering dat de vrijheid van handelen voor de politieke partijen niet werd beperkt en dat zij „alle middelen konden aanwenden voor hun campagne". Dit met het oog op de verkiezingen van 28 maart.

Minister van defensie wordt opperbevelhebber leger

Op 2 januari 1982 werd minister van defensie José Guillermo Garcia opperbevelhebber van het leger. Hij volgde daarmee de wat gematigder Jaime Gutierrez op, die naar het derde plan werd verwezen.
Garcia, Gutierrez en de commandant van de Nationale Garde, Carlos Eugenio Vides Casanova, werden diezelfde dag van kolonel tot generaal bevorderd. Zij werden de eerste officieren met generaalsrang sind de coup in 1979 die generaal Carlos Humberto Romero ten val bracht.
Garcia, die werd beschouwd als de conservatiefste van de drie, was tot 2 januari verantwoording verschuldigd aan Gutierrez. Nu stonden Vides Casanova en Gutierrez onder hem.
Het besluit werd gezien als een reactie op het onvermogen van het leger effectief op te treden tegen de guerrillastrijders. Met nieuw jaar zat heel El Salvador na een aantal aanslagen zonder stroom, maar een regeringswoordvoerder zei dat dit voor een deel was veroorzaakt door blikseminslag.

Aantal doden in 1981

Op 3 januari zei mgr. Arturo Rivera y Damas, de aartsbisschop van San Salvador, in zijn preek dat de burgeroorlog in de eerste elf maanden van 1981 aan 11.723 mensen het leven had gekost. Er werden 776 aanslagen gepleegd en er waren 1808 mensen verdwenen. Per maand werden er volgens de aartsbisschop gemiddeld 1066 burgers gedood, voornamelijk boeren tus-

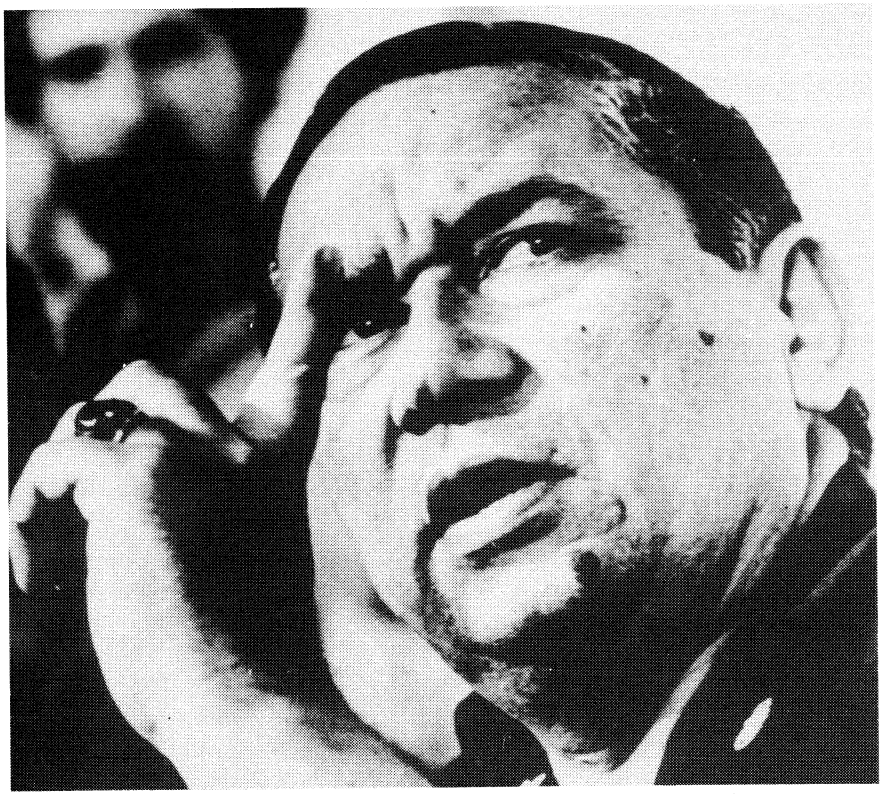

José Guillermo Garcia, minister van defensie en opperbevelhebber van het leger.

sen de 16 en 30 jaar. Van de gemiddeld 164 mensen die per maand verdwenen was het merendeel arbeider of student. Mgr. Rivera y Damas, die zijn balans van januari tot december 1981 baseerde op documenten van de kerk en het Rode Kruis, zei dat honderdduizenden van de in totaal 4,8 mln Salvadorianen als gevolg van de burgeroorlog het land waren ontvlucht. Van hen zouden zich ongeveer 140.000 in Mexico bevinden. *De Groene Amsterdammer* schreef op 6 januari onder de kop „Een jaar oorlog in El Salvador:

Op 10 januari is de openlijke oorlog in El Salvador een jaar oud. Het relatief weinige nieuws dat over die oorlog de laatste dagen de wereldpers heeft weten te halen maakt één ding duidelijk: de militaire balans begint hoe langer hoe meer in het voordeel van het Farabundo Martí-bevrijdingsfront (FMLN) door te slaan. De „zuiveringsoperaties" tegen de guerrilla mislukken de een na de ander.
Vorige maand bracht het regime zijn zwaarste geschut in stelling om het departement Morazán te heroveren en de zender van het verzet, radio Venceremos, te vernietigen. Na de legeraankondiging dat de zender – die vóór die tijd volgens de officiële lezing in Nicaragua stond – was uitgeschakeld kwam hij al snel weer in de lucht. Radio Venceremos had zichzelf even uitgeschakeld, om veiligheidsredenen.
De operaties in Morazán heeft, zoals gebruikelijk, vooral de burgerbevolking zwaar en vaak dodelijk getroffen. In de legercommuniqués gaan die slachtoffers voor guerrillastrijders door. Twee maanden geleden bijvoorbeeld was er in het departement Cabañas ook zo'n groots opgezette „zuiveringsoperatie". Volgens het leger zouden de „subversieven" toen 150 verliezen hebben geleden. Een woordvoerder van het FMLN zei in een privégesprek – waarbinnen hij de problemen binnen het FMLN niet verdoezelde – dat die 150 slachtoffers bewoners van Cabañas waren die niet op tijd met de guerrilla hadden kunnen wegkomen naar Honduras. Ze zijn door het leger gewoon vermoord. Na deze „zuivering", die het FMLN tien doden en zes zwaar gewonden kostte, nam het verzet weer bezit van Cabañas. Dat normale patroon is nu ook in Morazán weer herhaald.

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig heeft al een tijdje geleden toegegeven dat het met de Salvadoriaanse regeringstroepen, ondanks alle militaire injecties vanuit Washington, slecht gaat. Het FMLN is hem bijgevallen met de nieuwjaarstijding dat het in de tweede helft van 1981 ruim 2000 soldaten buiten gevecht heeft gesteld.
En terwijl het land het nieuwe jaar in het duister inging als gevolg van de zoveelste sabotageacties van het FMLN, vond in het leger nog een verdere verschuiving naar rechts plaats. In El Salvador zijn variaties binnen uiterst rechts voor het blote oog niet of nauwelijks waarneembaar. Maar de vervanging van Jaime Abdul Gutiérrez als opperbevelhebber van de strijdkrachten door José Guillermo Garcia geldt als een verdere verrechtsing van het bewind.
Beide heren waren tot zaterdag kolonel en zijn sinds zaterdag generaal; Gutiérrez is vice-president gebleven en Garcia minister van defensie. De civiele christen-democratische president José Napoleón Duarte komt in het stuk niet voor. 11.723 doden en 1808 verdwijningen – dus ook doden – in de eerste 11 maanden van 1981: dat waren de cijfers die de aartsbisschop van San Salvador, mgr. Arturo Rivera y Damas, noemde in zijn eerste preek in het nieuwe jaar. Die aantallen kun je volgens de voorzitster van de Salvadoriaanse commissie voor de mensenrechten rustig met twee vermenigvuldigen. Daar komen nog ruim een half miljoen vluchtelingen bij, dat wil zeggen, meer dan 10% van de bevolking van El Salvador. Rivera y Damas, een bleke schaduw van zijn vermoorde voorganger Oscar Arnulfo Romero, ziet twee mogelijkheden als uitweg uit de oorlog: „óf het aanvaarden van de in maart geplande verkiezingen, óf het aanvaarden van de onderhandelingen, zoals de gewapende oppositie wil."
Het probleem met het eerste alternatief is, dat behalve rechts en ultra-rechts niemand die verkiezingen ziet zitten. De Amerikaanse regering had gehoopt dat vóór de verkiezingen het verzet gedecimeerd zou zijn, opdat deze legitimeringsoperatie van het zittende regime niet op al te grote moeilijkheden zou stuiten. Het is anders uitgepakt.
Wat moeten Haig en Reagan nu doen? Argentijnse troepen inschakelen? Amerikaanse mariniers sturen? El Salvador vietnamiseren? De Sowjet-Unie zou het tweetal geen grotere dienst kunnen bewijzen dan Polen binnen te vallen. Daarmee zou Washington dan automatisch het recht ontlenen om in de eigen achtertuin Amerikaanse orde op zaken te stellen.

Op 18 januari meldde de Latijnsamerikaanse Associatie ter verdediging van de rechten van de mens in Lima dat naar schatting meer dan 30.000 personen in El Salvador waren gedood in twee jaar als gevolg van de burgeroorlog. Zo'n 500.000 mensen zouden hun land zijn ontvlucht.
Op 16 februari publiceerde de Amerikaanse pers een bericht van de commissie voor de mensenrechten van de VN, waarin stond dat de strijdkrachten en paramilitaire groepen verantwoordelijk waren voor het merendeel van de schendingen op het gebied van de mensenrechten. In het bericht stond verder dat in 1981 in El Salvador 11.000 politieke moorden waren gepleegd.

Lid Nationale Verzoeningspartij gedood

Op 26 januari werd Rafael Rodriguez Gonzalez, een prominent lid van de Nationale Verzoeningspartij PCN, vermoord. Hij werd beschouwd als een mogelijke kandidaat voor de op 28 maart te kiezen constituerende vergadering.
De daders waren onbekend, maar de politie nam aan dat de aanslag het werk was van linkse guerrillastrijders. De guerrillabeweging had in het verleden herhaaldelijk gezegd dat zij de verkiezingen „met bloedverlies en bommen" zou bestrijden. Volgens de autoriteiten was Gonzalez het eerste slachtoffer van deze campagne.

ACLU wenst stopzetting Amerikaanse hulp

Op 26 januari publiceerde de Amerikaanse Vereniging voor burgerlijke vrijheden (American Civil Liberties Union) een rapport van 275 pagina's over schendingen van de mensenrechten in El Salvador. In het document werd El Salvador omschreven als een samenleving doordrenkt van geweld tegen burgers. De ACLU, die zich voor het eerst sinds de oorlog in Vietnam uitsprak over de Amerikaanse buitenlandse politiek, stuurde het rapport met een brief naar president Reagan.
In de brief stond dat de militair-burgerlijke junta „direct verantwoordelijk" was voor het in het wilde weg folteren en vermoorden van Salvadoriaanse burgers door de strijdkrachten.
De vereniging wees erop dat het Amerikaanse Congres had bepaald dat alle militaire hulp moest worden stopgezet en alle Amerikaanse militaire adviseurs binnen dertig dagen moesten worden teruggetrokken, wanneer de president eind januari niet in staat was het Congres mee te delen dat de junta op het punt van de mensenrechten vorderingen had geboekt.

Verzet doet aanval op luchtmachtbasis Ilopango

Op 27 januari deden zo'n 120 linkse guerrillastrijders een aanval op het militaire vliegveld Ilopango dat aan de rand van San Salvador lag. Ilopango was de thuisbasis voor de 14 Hueyhelikopters die door de VS aan de junta waren geleverd.
Bij de aanval werd 70% van de Salvadoriaanse luchtmacht buiten gevecht gesteld. Zes C-47-transportvliegtuigen en 8 helikopters werden vernietigd en 17 andere toestellen zwaar beschadigd.
Soldaten van het Salvadoriaanse leger zouden aan de actie hebben meegewerkt, zo deelde een Amerikaanse journalist mee. Hij zei ook dat 10 verdedigers van de basis werden gedood.
Een woordvoerder van de Amerikaanse ambassade zei dat niemand van de 8 Amerikaanse instructeurs die op de luchthaven waren gestationeerd gewond werd. De instructeurs gaven vlieginstructie en zorgden voor het onderhoud van de daar aanwezige helikopters.
De operatie tegen Ilopanga heeft van het FMLN de naam „Martelaren van Heroïsch Morazán" gekregen. Dit verwees naar de massamoord in december op 733 mensen, vooral vrouwen, kinderen en bejaarden, in de provincie Morazán tijdens een vergeefse poging van het leger dit gebied van guerrillastrijders te zuiveren.
De Verenigde Staten was gevraagd de vernietigde en beschadigde toestellen te vervangen, zo werd in Washington meegedeeld.

FMLN vraagt Reagan om medewerking

Op 27 januari zeiden de 5 commandanten van het Nationale Bevrijdingsfront Farabundo Martí in een brief aan presi-

dent Reagan bereid te zijn „op ieder moment" onderhandelingen te beginnen met de junta teneinde te komen tot een politieke oplossing in het conflict. Het FMLN stelde voor te onderhandelen „in aanwezigheid van vertegenwoordigers van andere regeringen".
In het vijf pagina's tellende document stond verder: „We wijzen u met alle eerbied op de noodzaak van een verandering van uw politiek ten aanzien van El Salvador. Wij vragen slechts het recht dat u ons helpt onze problemen zelf op te lossen, zonder buitenlandse interventie."
De guerrillacommandanten schreven dat de tactiek van de verschroeide aarde die de Salvadoriaanse militairen toepasten de bevolking had gemaakt tot „een militair doelwit", „ongeacht of zij niet-strijders zijn, ongeacht hun geslacht, leeftijd of religieuze overtuiging".
Afgelopen december, in de noordelijke provincie Morazán, „doodde het leger systematisch meer dan duizend mensen. Van kinderen, vrouwen en oude mensen werd de keel doorgesneden, ze werden neergemaaid of levend verbrand door de Atlacatl-brigade die is getraind en uitgerust met de militaire hulp van uw regering," aldus de brief aan Reagan.
Op 2 februari deelde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig tijdens de Senaatscommissie voor buitenlandse zaken mee, dat onderhandelingen met de linkse oppositie in El Salvador uitgesloten waren. Volgens Haig zag de Amerikaanse regering niets in onderhandelingen met de guerrillabeweging omdat deze „tegen zelfbeschikking was voor de volken van Centraal-Amerika".
Op de vraag van een aantal senatoren of de regering van plan was troepen naar El Salvador te sturen zei Haig dat hij uiterst gereserveerd was over het zenden van troepen, behalve in extreme gevallen". „Maar in een dynamische situatie is niets uitgesloten," aldus Haig.

VS verleent economische en militaire hulp

Op 28 jan. deelde president Reagan het Congres mee, dat naar het oordeel van zijn regering op het punt van de mensenrechten en de politieke hervormingen in El Salvador belangrijke vooruitgang was geboekt.
Toen het Congres op 16 dec. 1981 de wet op hulp aan het buitenland had aanvaard was ten aanzien van El Salvador bepaald dat de VS alleen steun zouden blijven verlenen als de regering van El Salvador „duidelijk aantoonbaar bezig was met het onder controle

Met een hoofddoek en gewapend met een M-16, beide kenmerken van zijn eenheid keert dit lid van de op „Groene-baret-leest-geschoeide" Atlacatl-bataljon terug van een actie in de bergen.

krijgen van de schendingen van de mensenrechten", met het „onder controle krijgen van het leger" en als zij „continu vorderingen" zou maken bij de hervormingen. Tevens moesten de VS zich ervan overtuigen dat zo spoedig mogelijk verkiezingen in El Salvador werden gehouden.
Door Reagans verklaring op 28 jan. kon de Savadoriaanse junta nu rekenen op $ 25 mln aan militaire hulp en $ 40 mln economische steun in 1982.

Een aantal Democratische Congresleden kondigden als reactie op Reagans verklaring aan met een wetsontwerp te zullen komen dat iedere verdere militaire hulp aan het regime in El Salvador verbood. De Democraten, onder wie senator Dodd van Connecticut, waren het niet eens met de verklaring dat de junta vooruitgang had geboekt bij naleving van de mensenrechten en het doorvoeren van hervormingen.
Op 1 febr. maakte onderminister van buitenlandse zaken Thomas Enders bekend dat El Salvador voor nog eens $ 55 min militaire steun zouden krijgen voor vervanging van de beschadigde toestellen op de luchtmachtbasis Ilopango.

De militaire hulp op korte termijn zou worden geleverd op grond van een procedure voor noodsituaties waarbij geen toestemming van het Congres was vereist. De steun werd verleend op grond van de bevoegdheden van de president om buitenlandse hulpfondsen die al door het Congres waren goedgekeurd te bestemmen voor nieuwe doeleinden op spoedbasis.

Enders, die in het State Department belast is met Latijns-Amerika, zei in een hoorzitting van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen dat de Verenigde Staten niet zouden toestaan „dat de toekomst van Midden-Amerika in Moskou of Havanna wordt beslist".
De beslissende slag om Midden-Amerika vindt in El Salvador plaats. Wie zal niet in Midden-Amerika in angst leven als naast Nicaragua ook El Salvador door een gewelddadige minderheid wordt veroverd? Hoe lang zal het dan nog duren voordat belangrijke Amerikaanse strategische belangen in gevaar worden gebracht – het Panamakanaal, zeeroutes, olievoorraden?"
De Amerikaanse onderminister waarschuwde voor pogingen in het Congres om door middel van een wet de hulp aan El Salvador te verbieden. Als dat zou gebeuren zou dat volgens Enders leiden tot een enorm bloedbad, waarin de guerrillastrijders de overhand zouden krijgen.
Enders betwistte de juistheid van berichten van de dagen daarvoor over massamoorden in El Salvador. Als een van de bronnen voor deze berichten noemde hij de Salvadoriaanse commissie voor de mensenrechten. „Dat is helemaal geen commissie voor de mensenrechten, maar een organisatie die voor de opstandelingen werkt", aldus Enders.
Hij vertelde dat ambtenaren van de Amerikaanse ambassade het betrokken gebied hadden bezocht en met vluchtelingen hadden gesproken. Weliswaar zouden er burgers zijn omgekomen „maar er is geen bewijs dat soldaten systematisch burgers doden".
Bovendien geloofde Enders dat de guerrillabeweging op grote schaal met cijfers knoeide. Naar zijn zeggen had haar radiostation Venceremos eind dec. van 192 slachtoffers in de stad Mozote gesproken en enkele dagen later een getal van 472 genoemd.
De afgelopen week waren het er plotseling meer dan 700.
Enders wees berichten van de hand volgens welke de Amerikaanse militaire adviseurs aan ondervragingen deelnamen waarbij gevangenen werden gefolterd. Hij sloot niet uit dat de VS nog meer adviseurs naar El Salvador zouden sturen; op dat moment waren er 43 (volgens Le Monde van 7 febr. 49).
Een soortgelijk betoog hield Enders ook tijdens een hoorzitting van de commissie van buitenlandse zaken van het Huis van Afgevaardigden. Daar werd hij fel bekritiseerd door de democraat Clarence. Deze noemde het een onaanvaardbare zaak dat Washington aan „een van de meest verachtelijke regimes ter wereld" hulp verleende. Naar zijn zeggen begon de oorlog in El Salvador steeds meer op die in Vietnam te lijken.
Zijn fractiegenoot Barney Frank viel hem bij. In een verklaring wees Frank op de inconsequentie dat de Amerikanen morele steun aan „de dappere beweging voor Poolse onafhankelijkheid" verlenen, terwijl zij tegelijkertijd rechtse regimes in El Salvador en elders in Zuid-Amerika die de mensenrechten met de voeten treden militaire hulp geven.
Frank reageerde hiermee op een rapport van Reagan waarin het heette dat de situatie in El Salvador op het punt van de mensenrechten aanzienlijk was verbeterd.

Op 5 febr. kondigde het Pentagon aan dat de VS El Salvador modern, technologisch hoogwaardig materieel zouden sturen.
Als eerste aanzet voor de vervanging van het door het Salvadoriaanse verzet vernielde materieel zouden er 6 UH-1 (Huey) helikopters worden gestuurd.
Daarnaast kreeg El Salvador volgens een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van defensie op korte termijn troepentransportvliegtuigen van

het type C-123, verkenningsvliegtuigen van het type O-2, en lichte bommenwerpers, vermoedelijk van het type A-37 „Dragonfly".
Als reactie op de Amerikaanse levering verklaarde de Mexicaanse president José Lopez Portillo y Pacheco dat de „VS een gevaarlijke stap hadden terug gezet op de weg van de detente". Hij vreesde dat de toenemende betrokkenheid van de VS bij de burgeroorlog zou uitlopen op een Oost-West conflict in Midden-Amerika.
Het Russische persagentschap *Tass* beschuldigde de VS ervan een „troepeninvasie" in El Salvador voor te bereiden, om zo de omverwerping van de regering-Duarte te verhinderen.

Economische situatie

Op 3 febr. liet *NRC/H'blad* Eduardo Menendez, de voorzitter van de nationale associatie van particuliere ondernemers (Anep), aan het woord over de economische situatie in El Salvador.

Midden vorig jaar begonnen de guerrillastrijders hun tactiek van aanvallen op regeringstroepen te wijzigen, ten gunste van aanvallen op economische doelen: plantages, bruggen, elektriciteitscentrales en bedrijven. Als gevolg daarvan raakte de economie van de Centraalamerikaanse republiek met zijn 4,5 miljoen inwoners, die ook al kampte met lage exportprijzen, nog verder in het slop.

„De economische situatie is kritiek" aldus Eduardo Menendez.

Om de ernst van de situatie aan te tonen noemde Menendez de volgende ontwikkelingen:
• hoge werkloosheid. In de hoofdstad is de helft van de werkende bevolking werkloos;
• gebrek aan buitenlandse valuta met als gevolg valuta-speculatie. Veel industrieën moeten op halve capaciteit draaien omdat er geen geld is voor de aankoop van grondstoffen.
• het bruto nationaal produkt is de afgelopen drie jaren met 25% teruggelopen, de particuliere investeringen zijn gehalveerd en de buitenlandse schuld is verdrievoudigd tot $ 1,5 mrd;
• de lage wereldmarktprijzen voor grondstoffen als koffie (een van de belangrijkste Salvadoriaanse export-inkomsten) waardoor de export-inkomsten sterk daalden en de Verenigde Staten zich genoodzaakt zagen alleen al vorig jaar $ 135 mln in het land te pompen. In 1981 daalde de export tot circa $ 2 mrd, ruim 50% minder dan in 1978;
• door economische depressie en politieke onrust in heel Centraal-Amerika zijn de afzetmogelijkheden in Salvador's buurlanden sterk verminderd.

Als voornaamste voorwaarden voor economisch herstel noemde Menendez „de noodzakelijke buitenlandse valuta, financiering van particuliere ondernemingen en herstel van het vertrouwen dat het buitenland vanwege de crisis in El Salvador verloren heeft".
Hij zei dat Anep-functionarissen vorig jaar bij krediet-instellingen zoals het Internationale Monetaire Fonds en de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank hadden gepleit voor het verstrekken van zo'n $ 800 mln aan kredieten.
Ze hadden geen concrete toezeggingen gekregen, maar dachten niettemin een goede kans te maken op de inwilliging van althans een deel van hun verzoeken.
De organisaties wilden kennelijk eerst de verkiezingsresultaten afwachten en het effect hiervan op het politieke geweld, aldus Menendez.

Amerikaans regeringsrapport over de mensenrechten

Op 8 februari berichtte *NRC/H'blad* dat volgens een Amerikaans regeringsrapport over de mensenrechten het politieke geweld in El Salvador in 1981 aan meer dan 6100 mensen het leven had gekost, maar dat er een „neergaande lijn" was in het aantal politiek gemotiveerde moorden in het land.
Deze bevindingen waren vervat in een 1142 bladzijden tellend rapport van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat aan het Congres was toegestuurd.
Het rapport handelde over de staat van de mensenrechten in 159 landen. De Amerikaanse wetgeving inzake de buitenlandse hulp schrijft een jaarlijkse verslaggeving over de mensenrechten in de wereld voor.
Wat El Salvador betrof meldde het rapport dat „extreem-linkse terroristen en guerrillastrijders, rechtse moordbrigades en sommige leden van de regeringsveiligheidstroepen" betrokken waren bij de geweldpleging. Volgens de tellingen van de Amerikaanse ambassade in San Salvador, die zich, zo meldde het rapport, voornamelijk baseerde op persberichten, was er vorig jaar sprake van een daling van het aantal politiek gemotiveerde moorden, van ongeveer 800 per maand in het laatste deel van 1980 en het begin van 1981 tot 200-400 per maand aan het eind van het jaar.
Op 10 februari kantte de Amerikaanse afdeling van Amnesty International zich in een telegram aan president Reagan tegen het rapport van de regering. Volgens Amnesty waren er tussen januari 1980 en mei 1981 al 12.000 mensen omgekomen.

Adviseurs VS bewapend met geweren

Op 11 februari zond een televisiestation in de VS beelden uit van drie Amerikaanse militaire adviseurs die zich gewapend met M-16-geweren ophielden in een Salvadoriaanse gevechtszone.
Dat was in strijd met verklaringen van de regering-Reagan dat de rond vijftig adviseurs alleen een revolver droegen en uitsluitend zogenaamde veilige regeringsgebieden mochten bezoeken. De wet op de buitenlandse hulp, die door het Congres was aangenomen, bepaalde dat de militaire adviseurs in geen geval aan de strijd mochten deelnemen.

President Reagan noemde het op 12 februari „begrijpelijk" dat de adviseurs M-16's bij zich droegen. „Ik kan alleen maar aannemen dat ze voor persoonlijke bescherming waren."

De mannen waren gefilmd toen zij in het oostelijke deel van El Salvador arbeiders aanwijzingen gaven hoe ze pontonbruggen moesten slaan. Een van de mannen droeg een gordel die voor M-79-granaten was bestemd. In dit gebied dat rond de provinciehoofdstad San Miguel ligt, zaten nogal wat guerrillastrijders, zodat er regelmatig schermutselingen plaatsvonden. De adviseurs weigerden commentaar te geven, nadat de TV-ploeg hen had ontdekt.

Tegenover de Washington Post gaven andere Amerikaanse adviseurs en ook diplomaten toe dat de naar El Salvador gestuurde militairen vaak zwaardere wapens droegen. „We hebben een heleboel jongens die dat doen," aldus een van hen. „We noemen hen de Saigon-cowboys."
Een woordvoerder van het Witte Huis, Larry Speakes, heeft bevestigd dat 5 adviseurs drie dagen lang in het betrokken gebied waren gedetacheerd.
Zij zouden echter geen militaire taak hebben gehad, maar slechts tot opdracht hebben gehad om bij de constructie van een paar bruggen in het gebied te helpen. Intussen waren zij volgens Speakes weer naar de hoofdstad San Salvador teruggekeerd, waar zij wegens het dragen van geweren ter verantwoording werden geroepen.

Op 13 februari werd luitenant-kolonel Harry Melander, een van de drie adviseurs, teruggeroepen uit El Salvador.

De anderen kwamen er met een waarschuwing van af.
De Amerikaanse ambassadeur in El Salvador, Deane Hinton, adviseerde vervolgens zijn regering de regels voor de Amerikaanse adviseurs in El Salvador te herzien, zodat zij geweren bij zich mochten dragen.

Drie delegaties VS naar El Salvador

Op 11 februari vertrok een delegatie onder leiding van de Democratische afgevaardigde Clarence Long voor een studiereis van 9 dagen door Mexico, Guatemala, Honduras, Panama, Costa Rica en El Salvador.
Op 12 februari stuurde het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden een commissie van onderzoek, bestaande uit 3 leden, naar El Salvador die moest uitmaken of de VS daar betrokken dreigden te raken bij een tweede „Vietnamsituatie".
De commissie bestond uit één lid van het Huis, John Murtha, een Vietnamveteraan, en twee leden van de staf.

Daarnaast bevond zich op het ogenblik in El Salvador een delegatie, die werd geleid door de Democratische senatoren Claiborne Pell (Rhode Island) en Patrick Leahy (Vermont). Pell was lid van de senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen.

Na afloop van het bezoek zei Claiborne Pell dat de regering van El Salvador verantwoordelijk was voor 70% van de moorden in het land en dat de guerrillastrijders de verantwoordelijkheid voor de overige 30% droegen.
De senator zei ook dat hij en Patrick Leahy tijdens hun ontmoeting met de Salvadoriaanse minister van defensie, generaal José Guillermo Garcia „keer op keer" hadden gezegd dat de Amerikaanse hulp aan het land zou worden stopgezet als de junta „niet iets deed aan de mensenrechten".

Pell en Leahy hadden in Mexico een gesprek met 2 leden van het Salvadoriaanse verzet.

John Murtha zei op 17 februari na afloop van zijn bezoek: „Niemand daar vraagt om Amerikaanse grondtroepen. Iedereen die ik sprak zei niet te geloven dat Amerikaanse troepen naar El Salvador dienen te worden gestuurd en niemand vraagt om een vergroting van het aantal Amerikaanse adviseurs."

Murtha zei ook dat naar zijn mening het Amerikaanse Congres de militaire hulp aan El Salvador zou moeten stopzetten als de uiterst rechtse groeperingen bij de verkiezingen van 28 maart in dat land de overwinning zouden behalen. Zij zouden dan zo onderdrukkend optreden dat de linkse guerrillastrijders meer steun van de bevolking zouden winnen, en Amerikaanse militaire hulp zou dan slechts dienen ter ondersteuning van een hopeloze militaire impasse, aldus Murtha.
De afgevaardigde zei verder dat hij de Salvadoriaanse leiders had duidelijk gemaakt dat als zij niet duidelijk optraden tegen de schendingen van de mensenrechten en tegen het geweld het erg onwaarschijnlijk was dat de Amerikaanse hulp zou worden voortgezet.

Kerk steunt verkiezingen

Op 18 februari zei de rooms-katholieke kerk in El Salvador in een verklaring achter de in maart te houden verkiezingen te staan.

Volgens de verklaring kon het volk door middel van verkiezingen in meerderheid tonen dat het geweld afkeurde.

De verkiezingen konden ook leiden tot een oplossing van de problemen, aldus de bisschoppen Rivera y Damas, Alvarez, Revelo en Aparicio y Quintanilla. In hun verklaring keerden zij zich verder tegen de wandaden waaraan leden van de veiligheidstroepen zich schuldig maakten.

(Voortzetting volgende aflevering)

OOST-EUROPA

POLEN

MAATSCHAPPELIJKE CRISIS

Op pag. 201/2 e.v. is het verslag voortgezet van de ontwikkelingen in Polen in 1981. Gerapporteerd is daar over het congres van Solidariteit in sept.-okt. en daarmee verband houdende gebeurtenissen, alsmede over de vervanging van partijleider Kania door premier Jaruzelski.

Inzet militairen t.b.v. normaal functioneren openbare leven

De nieuwe partijleider, generaal Jaruzelski, die in sept. in zijn functie van minister van defensie reeds troepen had ingezet om te assisteren bij de produktie van steenkool, riep op 19 okt. de Militare Raad bijeen. Op deze bijeenkomst werden de „taken uitgestippeld voor de Poolse gewapende troepen, die voortvloeiden uit de partijresolutie" van 18 okt.
Op 16 okt. had de regering al besloten om de dienstplicht met twee maanden te verlengen voor soldaten, die anders kort daarna gedemobiliseerd zouden worden.
De nieuwe regeringswoordvoerder, Jerzy Urban, maakte op 22 okt. bekend, dat 833 militaire eenheden, elk bestaande uit drie of vier man, waar nodig zouden worden ingezet om te zorgen voor een geregelde voorziening van de markten, een ongehinderd verlopen van het openbare vervoer, om verspilling te bestrijden en plaatselijke geschillen te helpen beslechten. De troepen begonnen op 24 okt. met hun nieuwe taken.
In dezelfde periode deden zich in meerdere plaatsen incidenten voor, doordat leden van Solidariteit in conflict kwamen met plaatselijke overheden. Op 20 okt. kwamen ongeregeldheden voor in Katowice, waarbij naar schatting 5.000 mensen betrokken waren, nadat daar pamfletten met een naar beweerd werd anti-Sowjet strekking in beslag waren genomen. Er werd traangas gebruikt om de menigte uiteen te drijven.
Op 21 okt. hielden ong. 1.500 personen in Wroclaw een vreedzame demonstratie na de arrestatie van drie leden van Solidariteit, die vanuit een vrachtwagen tegen de staat gerichte propaganda zouden hebben omgeroepen.
Op 21 okt. werd echter officieel gemeld, dat in Katowice en andere plaatsen leden van Solidariteit de autoriteiten hielpen bij het handhaven van de openbare orde.

In een artikel in de *Rude Pravo* van 22 okt. waarschuwde het lid van het Politburo, Olszowski, Solidariteit, dat de overheid bereid was de noodtoestand uit te roepen, als de situatie in Polen verder zou verslechteren. De „lijn van verzoening" hield niet, volgens Olszowski, de vrijheid in om een coalitieregering in te stellen en evenmin „volledige openheid voor alle soorten van oppositiekrachten".

Als Solidariteit niet spoedig alle elementen van de rechtervleugel uit zijn midden zou verwijderen, zou hij vroeger of later niet langer in staat zijn voort te bestaan.

Bijeenkomst Centraal Comité. Militairen in partijbestuur opgenomen

Op 28 okt. vond een vergadering plaats van het Centrale Comité van de PVAP. Op deze bijeenkomst sprak generaal Jaruzelski een veroordeling uit van de landelijke staking van één uur, die Solidariteit op die dag had georganiseerd. Hij deed een beroep op de Poolse arbeiders niet aan dergelijke acties deel te nemen.
De generaal zei verder, dat de „eisen van de tijd" de recente toename van legerofficieren op belangrijke posten in staat en partij noodzakelijk hadden gemaakt. Tevens zei hij, dat de PVAP onder de heersende omstandigheden geen belangrijke wijzigingen in de leiding zou doorvoeren.
Daarna betuigde het CC zijn instemming met de volgende veranderingen:
Generaal Florian Siwicki werd benoemd tot kandidaat-lid van het Politburo;
Wlodzimierz Mokrzyszczak en prof. Marian Orzechowski werden aangewezen tot secretaris van het CC.

Generaal Siwicki was chef van de generale staf van het Poolse leger en vice-minister van defensie.
Wlodzimierz Mokrzyszczak was op 18 juli, op het negende congres van de PVAP, verkozen tot kandidaat-lid van het Politburo.
Prof. Orzechowski was sinds 1972 rector van de universiteit van Wroclaw en was op het negende congres van de PVAP verkozen tot lid van het CC.
Het Poolse persbureau *Interpress* maakte op 29 okt. bekend, dat de vervanging van Kania door Jaruzelski als partijleider betekende, dat Kania ook uit het Politburo verwijderd was. Hij bleef lid van het CC van de PVAP.

Vergadering van de Sejm. Kabinetswijzigingen

Op 30 okt. vond een bijeenkomst plaats van het Poolse parlement, de Sejm, waarin premier Jaruzelski opnieuw de door Solidariteit georganiseerde staking van 28 okt. veroordeelde.
Hij legde aan het presidium van de Sejm een wetsontwerp voor, waarin aan de regering de buitengewone be-

voegdheden werden toegekend om maatregelen te nemen ter bescherming van de staat en zijn burgers.
Jaruzelski zei tot de Sejm, dat hij besloten had de functie van eerste secretaris van het CC van de PVAP te aanvaarden en daarnaast zijn hoge regeringsambten te behouden, omdat hij geloofde, dat de combinatie van de hoogste regerings- en partijambten, die was gedicteerd door de bijzondere vereisten van het moment, het bereiken van de noodzakelijke effectiviteit van handelen zou vergemakkelijken.
Tot dan was het het beleid van de PVAP geweest te onderscheiden tussen regerings- en partijfuncties.
Wel zei Jaruzelski, dat hij, hoewel hij minister van defensie zou blijven, de dagelijke leiding van het ministerie aan generaal Siwicki zou overlaten.
Tenslotte kondigde Jaruzelski de volgende reorganisatie van het kabinet aan:

Janusz Obodowski, vice-premier en voorzitter van de economische commissie binnen het kabinet, werd aangewezen tot coördinator van alle economische activiteiten van het kabinet; Mieczyslaw Rakowski, vice-premier en voorzitter vn de kabinetscommissie voor vakbondsactiviteiten, werd benoemd tot coördinator van alle sociaal-politieke en vakbondsactiviteiten van de regering; en Zbigniew Madej, vice-premier en voorzitter van de plancommissie, werd coördinator van strategische planning en het regeringsbeleid op lange termijn.

De Sejm ging op 30 okt. akkoord met de volgende regeringswijzigingen.

Edward Kowalczyk, voorzitter van de Democratische Partij, werd benoemd tot vice-premier in de plaats van Stanislaw Mach, die „op eigen verzoek" werd ontslagen; Jan Antosik werd aangewezen tot minister van beheer van grondstoffen in de plaats van Eugeniusz Szyr, die met pensioen ging; Janusz Kaminski werd minister van transport als opvolger van Mieczyslaw Zajfryd; Zenon Komender werd minister van binnenlandse handel en diensten als opvolger van de op 12 juni op die post benoemde Zygmunt Lakomiec, die nu tot vice-premier werd weggepromoveerd; Tadeusz Nestorowicz werd minister van buitenlandse handel in de plaats van Ryszard Karski; en Tadeusz Opolski werd minister van bouwnijverheid en de industrie van bouwmaterialen in de plaats van Withold Dabrowski, die dit ambt tijdelijk had waargenomen sind 25 sept.
Tenslotte deelde generaal Jaruzelski mee, dat het ministerie van oorlogsveteranen onder minister generaal Mieczyslaw Grudzien was teruggebracht tot de status van een orgaan van regeringsadministratie.

De Sejm wees het verzoek van generaal Jaruzelski om bijzondere bevoegdheden van de hand, maar nam op 31 okt. wel een resolutie aan, waarin diepe zorg werd uitgesproken over de gang van zaken in Polen en waarin werd opgeroepen tot een dadelijk ingaand einde aan alle stakingsactiviteiten.
Ook werd uitgesproken, dat de Sejm een voorstel in overweging zou nemen aan de regering wettelijke middelen ter beschikking te stellen om in te grijpen, als op deze oproep niet positief gereageerd zou worden en als een situatie van hogere nood en een bedreiging voor het nationale bestaan zich zou voordoen.

Op 30 okt. kwam in Gdansk het Presidium van de nationale coördinerende commissie van Solidariteit bijeen. Het gaf een verklaring uit, waarin werd opgeroepen een einde te maken aan alle plaatselijke ongecoördineerde stakingen.
Niettemin werd op 31 okt. gemeld, dat in verschillende plaatsen in Polen nog stakingen plaatsvonden.
Op 2 nov. slaagde Walesa erin ong. 120.000 arbeiders in Tarnobrzeg in zuid-oost Polen ervan te overtuigen een 10 dagen oude staking te beëindigen. Aan de staking in Zyrardow (pag. 206/1) kwan op 4 nov. na 24 dagen een eind.
In een vergadering van de nationale coördinerende commissie van Solidariteit op 3 nov. werd besloten de arbeiders op te roepen om in geval van geschillen liever de werkplaats te bezetten dan alle produktie stop te zetten.
De staking in Zielena Gora (pag. 206/2) werd op 12 nov. beëindigd.

Op 4 nov. vond een onderhoud plaats tussen partijleider Jaruzelski, vakbondsleider Walesa en de primaat van Polen, kardinaal Glemp. Gesproken werd over de mogelijkheid een permanent platform in het leven te roepen voor dialoog en consultatie tussen vertegenwoordigers van politiek, vakbeweging en kerk. Over het onderhoud werden geen bijzonderheden bekendgemaakt. Wel zei de woordvoerder van Solidariteit, Brunne, op 5 nov., dat generaal Jaruzelski ermee had ingestemd om met Solidariteit te spreken over alle hangende kwesties, met inbegrip van het voorstel van de vakbeweging m.b.t. de instelling van een „sociale raad".
Binnen Solidariteit werd in deze periode nogal wat kritiek geleverd op Walesa, o.a. door Jan Rulewski, omdat hij te weinig overleg zou hebben gepleegd met de andere leden van het Presidium. In het bijzonder bekritiseerd werd het feit, dat Walesa bij het onderhoud van 4 nov. zich niet had laten vergezellen door een ander lid van de vakbeweging.

Emigratie naar het Westen. Vliegtuigkapingen

In de loop van 1981 vertrok vanuit Polen een gestage stroom van emigranten, vnl. bestaande uit oudere personen. Het merendeel reisde via Oostenrijk, in welk land speciale kampen waren ingericht om deze mensen op te vangen.
Ook vonden verschillende vliegtuigkapingen plaats als pogingen uit Polen te ontvluchten. In alle gevallen verlangden de kapers naar West-Berlijn te worden gebracht, alwaar zij, wanneer de kaping slaagde, werden gearresteerd.
Zo werd op 21 juli een vliegtuig met 50 passagiers aan boord gekaapt op de vlucht van Katowice naar Gdansk. Na de landing in West-Berlijn werden de kapers gearresteerd en op 8 okt. werden zij tot vijf jaar veroordeeld wegens vliegtuigkaping en het nemen van gijzelaars.
Het Poolse persbureau *PAP* maakte melding van mislukte pogingen tot vliegtuigkaping op 5 aug., 11 aug., 11 sept. en 22 sept. Op 22 aug. slaagde weer een kaping. Na de landing voegde zich één passagier bij de kapers in hun vraag om politiek asyl.
Op 18 sept. slaagden 12 kapers, bewapend met benzinebommen, erin een Pools vliegtuig naar West-Berlijn te krijgen ondanks pogingen van Sowjetjagers het vliegtuig in Oost-Duitsland te doen landen. Na de landing in West-Berlijn vroegen ook zes Poolse en acht Hongaarse passagiers om politiek asyl.
Op 31 okt. werd gemeld, dat 195 Polen, op een vakantietocht naar Canada, niet aan boord van hun schip waren teruggekeerd en toestemming hadden gevraagd in Montreal te blijven en zich eventueel in Canada te vestigen.

Polens buitenlandse schuld

In de loop van 1981 bracht de aanhoudende economische crisis de Poolse regering ertoe te vragen om een herschikking van haar schulden aan Westerse banken en Westerse regeringen, alsmede tot het verzoek om nieuwe hulp in de vorm van leningen of van een voorkeursbehandeling bij de aanschaf van landbouwprodukten.
In maart 1981 werd geschat, dat Polen $ 10,4 mrd verschuldigd was aan Westerse regeringen en nog eens $ 12,7 mrd aan Westerse banken.
In een vergadering in Parijs, die een week duurde, besloten vertegenwoordigers van 15 Westerse landen op 27 april Polen toe te staan de betaling van een bedrag van $ 2,6 mrd uit te stellen tot begin 1986. Dit bedrag vormde 90% van de aflossing en rentebetaling, die Polen in de laatste drie kwartalen van 1981 verschuldigd was aan regeringen in het Westen. Op 3 april had Polen verklaard, dat het zijn verplichtingen voor het tweede kwartaal van 1981 niet zou kunnen nakomen.
In deze periode verwierf de Poolse regering de volgende nieuwe regeringskredieten: Op 18 maart stemde de Westduitse regering in met het verlenen van een krediet ter waarde van

$ 71,4 mln. De Franse regering verschafte op 31 maart een lening van 4 mrd Franse francs (ong. $ 800 mln). De Amerikaanse regering gaf op 2 april, 28 juli en 22 okt. resp. $ 70 mln, $ 55 mln en $ 29 mln aan voedselhulp, die mocht worden terugbetaald in Poolse zloty's.
Een consortium van 21 Westerse banken, dat in totaal 460 particuliere crediteuren in het Westen vertegenwoordigde, besloot op 30 sept. „in principe" om Polen toe te staan de terugbetaling van een bedrag van $ 2,4 mrd uit te stellen tot 1988. Dit bedrag vormde 95% van Polens verplichtingen voor de laatste drie kwartalen van 1981. De terugbetaling van de overige 5% mocht worden uitgesteld tot 1982.
Het besluit was een antwoord op een Pools verzoek om uitstel van betaling van $ 3,1 mrd, dat in maart was gedaan. Het nemen van dit besluit was vertraagd, doordat 63 banken in de VS erop stonden, dat een strafrente in rekening zou worden gebracht.

Op 16 juli was besloten, dat 1,75% extra aan rente in rekening gebracht zou worden plus nog eens 1% aan strafrente. Voorts zou Polen tot aan het eind van 1985 alleen rentebetalingen behoeven te doen. Een besluit tot herschikking van de schulden werd uitgesteld tot de Sejm een programma van economische stabilisering zou hebben aanvaard. Overeenstemming was wel al bereikt m.b.t. de herschikking van betalingen, die voor 1982 en 1983 verschuldigd waren – voor elk jaar een bedrag van $ 2 mrd belopend.
De Poolse regering maakte bezwaren tegen de voorgestelde hoogte van de rente, tegen de weigering van de banken alle betalingen voor 1981 te herschikken en tegen het verlangen van de banken een meer gedetailleerd inzicht te verkrijgen in de staat van de Poolse economie.
Na een nieuwe ronde van besprekingen in Wenen werd eind sept. dan toch overeenstemming bereikt.

Op 10 nov. deed de Poolse regering officieel het verzoek om lidmaatschap van het Internationale Monetaire Fonds IMF en van de Wereldbank.
Polen behoorde weliswaar tot de oprichters van het IMF, maar in 1950 had het op aandrang van de Sowjet-Unie deze organisatie verlaten.

De laatste weken voor het uitroepen van de staat van beleg

Zich beroepend op het onderhoud van 4 nov. tussen Jaruzelski, Walesa en kardinaal Glemp deed Solidariteit op 9 nov. het voorstel aan partijleider Jaruzelski besprekingen te beginnen over de volgende onderwerpen:

1. Instelling van de sociale raad en controlecommissies van de vakbeweging.
2. Toegang tot de massamedia.
3. Economische hervormingen.
4. Territoriaal zelfbestuur.
5. Verkiezingen voor de volksraden.
6. Juridische kwesties; hervormingen van de rechtspraak.
7. Prijshervorming en compensaties; het systeem van consultaties over dit vraagstuk.

Voorgesteld werd om voor 13 dec. een eerste gesprek bijeen te roepen, waarop afspraken m.b.t. procedures en het tijdpad gemaakt zouden worden.
De regering keurde op deze dag de resultaten goed van het onderhoud van 4 nov.
Op 11 nov. werd in Polen voor de eerste maal sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog de onafhankelijkheidsdag van 1918 herdacht. President Jablonski nam deel aan de belangrijkste manifestatie van die dag bij het graf van de onbekende soldaat in Warschau.

Op 17 nov. begonnen de besprekingen tussen vertegenwoordigers van regering en vakbeweging, die voortduurden tot in de ochtend van de 18-de.
Besloten werd tot de instelling van vier werkgroepen, die zich moesten bezighouden met de belangrijkste problemen van het land. Het betrof de toegang tot de massamedia; de economische hervormingen; de instelling van een sociale raad of een gemengde economische commissie; en het bijleggen van plaatselijke conflicten.
Vakbondsleider Walesa deed op 20 nov. in een brief aan de „arbeiders en vakbondsleden in West-Europa" een dringende oproep om voedselhulp, omdat de in de winter te verwachten tekorten aan levensmiddelen wel eens tot sociale onrust zouden kunnen leiden, die elke hoop op economische stabilisering de grond in boren zou.
De regering maakte op 20 nov. bekend, dat na vier weken de militaire eenheden, die waren ingezet om het normale functioneren van het openbare leven te helpen garanderen, werden teruggetrokken.
Op 22 nov. deed de politie een inval bij de dissident Jacek Kuron. Door deze opgerichte „discussieclubs" waren volgens de autoriteiten illigale politieke groeperingen.
De regering maakte op 24 nov. bekend, dat opnieuw militaire eenheden, nu elk 10 tot 15 man sterk, naar de steden gezonden zouden worden, nu om te helpen bij de voorbereidingen op de winter.
Verder kwam op deze dag voor de eerste maal de gemengde commissie van vertegenwoordigers van regering en episcopaat bijeen om te spreken over de oprichting van een front van nationale eenheid, bestaande uit vertegenwoordigers van politiek, kerk en vakbeweging.
In Warschau had Walesa een onderhoud met kardinaal Glemp.
Op deze dag werd bekend, dat Walesa in Gdansk in botsing was gekomen met de radicale vleugel van de vakbeweging, hetgeen geresulteerd had in het terugtreden van 15 mensen, onder wie Andrej Gwiazda, uit de plaatselijke leiding van Solidariteit.
Op 27 en 28 nov. vergaderde het CC van de PVAP. In de bijeenkomst verklaarde de partijleider Jaruzelski voorstander te zijn van de totstandkoming van een front van nationale eenheid, maar dat kon alleen gebeuren in een sfeer van rust en orde. Daarom had het Politburo de regering ertoe verplicht bij de Sejm een wetsontwerp in te dienen, dat de bevoegdheid tot het verbieden van stakingen zou geven.
Op 2 dec. maakte een grote politie-inval een eind aan de reeds enige weken durende bezetting van de brandweeracademie in Warschau.
De 350 stakende leerlingen werden met bussen naar het station gebracht en vandaar naar huis gestuurd. Zij waren hun actie begonnen met de eis gedemilitariseerd te worden.
Gedurende het uitvoeren van de actie waren de telefoon- en telexverbindingen van de afdeling Warschau van Solidariteit geblokkeerd. Pas nadat ambtenaren van de PTT met staking hadden gedreigd, werden zij weer vrijgegeven.
Radio-Warschau maakte op 2 dec. bekend, de PVAP-leden in de Sejm in de vergadering, die medio dec. zou plaatsvinden, een wetsontwerp zouden indienen, dat het parlement het recht zou geven onder nauwkeurig omschreven omstandigheden stakingen te verbieden.

Premier Jaruzelski verzond op 3 dec. een rondschrijven aan de ministers, voorzitters van de wojwodschappen, burgemeesters en leiders van staatsorganisaties, waarin hij hen herinnerde aan hun wettelijke plicht activiteiten van de PVAP binnen de bedrijven te beschermen.
Acties van personen of organisaties om de partij-activiteiten te belemmeren waren in strijd met de wet en dienden gestraft te worden.
In Radom kwam het Presidium van Solidariteit bijeen, uitgebreid met regionale vakbewegingsleiders. Besloten werd op te roepen tot een algemene staking, indien de regering speciale bevoegdheden zou krijgen.
In een verklaring, die op 4 dec. werd gepubliceerd, zei de leiding van de vakbeweging, dat de regering de besprekingen over de oprichting van een front van nationale eenheid misbruikte

om het publiek te misleiden en achter de schermen de aanval op Solidariteit voorbereidde.
Als voorwaarden voor deelname van Solidariteit aan een dergelijk front werden genoemd: Het nalaten door de autoriteiten van alle tegen de vakbeweging gerichte maatregelen; het indienen van de wet op de vakbeweging, zoals die met Solidariteit was overeengekomen; het houden van democratische verkiezingen voor de volksraden; het instellen van vakbewegingscommissies tot controle op de economie; medezeggenschap van de in te stellen sociale raad bij regeringsbeslissingen; en de toegang van deze raad, van Solidariteit, van de kerk en van andere organisaties tot de massamedia.
In een hoofdartikel noemde de *Zycie Warszawy* op 5 dec. deze verlangens van de vakbeweging een „ultimatum" aan de leiding van de staat. Ook werd gezegd, dat zaken werden aangesneden, die vakbewegingsbelangen te buiten gingen.
De dreiging met een nationale staking was onder de heersende omstandigheden een vorm van economische en politieke zelfmoord.

Het partijblad *Trybuna Ludu* noemde de eisen politiek van aard en in strijd met de grondwet. Zij kunnen in één eis worden samengevat, aldus *Trybuna Ludu*, die naar de absolute macht.

Op 5 dec. had kardinaal Glemp in Warschau een onderhoud met Walesa, waar ook de secretaris van de Poolse bisschoppenconferentie, bisschop Bronislaw Dabrowski, aanwezig was. Bijzonderheden werden niet bekend gemaakt, maar verondersteld werd, dat de kardinaal zijn bemiddeling tussen regering en vakbeweging had aangeboden.

Premier Jaruzelski diende op 6 dec. een reeks van wetsontwerpen in bij de Sejm m.b.t. economische hervormingen, die in 1982 in werking dienden te treden.
Op 7 dec. publiceerden de autoriteiten notulen en geluidsbanden van de vergadering van de leiding van de vakbeweging in Radom, waaruit zou blijken, dat er gesproken zou zijn over het ten val brengen van de regering en de instelling van een arbeidersmilitie.
De voorzitter van de afdeling Mazowsze (Warschau) van Solidariteit, Zbigniew Bujak, zou hebben gesuggereerd, dat de door Solidariteit voorgestelde sociale raad het karakter van een overgangsregering zou moeten hebben.
Walesa zou hebben verklaard, dat hij steeds van mening geweest was, dat de confrontatie eenmaal zou plaatsvinden en dat „wij de volksraden ten val moeten brengen". Hij had hiermee echter willen wachten tot dat Solidariteit de breedst mogelijke steun in de maatschappij verworven zou hebben.
Op 10 dec. verklaarde Walesa, na een bijeenkomst van het Presidium van Solidariteit, dat de media het verslag van de bijeenkomst in Radom hadden vervalst, doordat zij slechts enkele fragmenten uit een tien uur durende discussie publiceerden. Om een juist beeld te krijgen had de hele duscussie openbaar gemaakt moeten worden.
Hij zei, dat hij voor verzoening was en geen confrontatie wilde. Daarvoor was echter aan de andere zijde oprechtheid nodig en die leek niet steeds voorhanden.
Er was volgens Walesa geen sprake van, dat Solidariteit de PVAP uit de bedrijven wilde verdringen. De vakbeweging wilde verzoening met allen, die tegenover haar van goede wil blijk gaven, maar er waren krachten „die ons niet tolereren en die nieuwe spanningen in het land veroorzaken".
Radio-Warschau meldde op deze dag, dat Solidariteit van plan zou zijn „een illegale zogenaamde Poolse Partij van de Arbeid" op te richten, waarvan het oprichtingscongres begin 1982 zou moeten plaatsvinden.

Op 11 en 12 dec. kwam in Gdansk op de Lenin-werf de nationale coördinerende commissie van Solidariteit bijeen. Aan het begin van de vergadering verklaarde Walesa, dat hij over schriftelijke bewijzen beschikte, dat de regering Solidariteit wilde provoceren.
Verder zei hij, dat de vakbeweging het stakingsrecht met alle middelen zou verdedigen, waarbij het tot een uitbreiding van het conflict met bloedige gevolgen, zoals in 1970, zou kunnen komen.
Hij was echter in een dergelijke confrontatie niet geïnteresseerd, maar hij wilde juist een overeenkomst met de regering. Voorwaarde daarvoor was wel, dat de regering niet zou terugvallen op oude methoden.
Jan Rulewski uit Bydgoszcz verklaarde, dat de confrontatie tussen Solidariteit en de regering praktisch sinds aug. 1980 bestond en dat alleen de vormen van het conflict veranderd waren. Hij zag nog mogelijkheden om tot overeenstemming te komen, maar dan moesten de autoriteiten hun houding herzien en toestemmen in realisering van de eisen van de vakbeweging.
Het alternatief was de vorming van een provisorische regering van deskundigen en het houden van vervroegde verkiezingen voor de Sejm en de andere gekozen organen.
Persbureau *Tass* schreef op 11 dec., dat in Polen de „contra-revolutionaire krachten op een breed front tot openlijke strijd tegen de PVAP, de regering en het socialisme overgingen".
„Dreigementen komen naar buiten, dat er, wanneer de Sejm geen besluiten neemt, die Solidariteit passen, de vakbeweging vervroegde, zogenaamde vrije verkiezingen zal organiseren en een parlement zal vormen, dat de politiek voert, zoals de leiders van Solidariteit die wil".
„Gelijktijdig worden de aanvallen sterker op de betrekkingen van Polen met zijn bondgenoten en wordt geëist, dat Polen uittreedt uit het Warschaupact en de Comecon en wordt verlangd de door Polen lopende verbindingswegen te gebruiken om druk uit te oefenen op de bondgenoten van de Volksrepubliek Polen".

Een beeld van in de rij staande Polen op een plein in Krakau. De foto is gemaakt door een Amerikaanse student, medio dec. 1981, kort na het uitroepen van de staat van beleg.

„Individuele provocateurs trekken de bestaande Sowjet-Poolse grens in twijfel en belasteren booswillig de geschiedenis van de bevrijding van Polen van de Hitler-fascistische indringers door het Sowjet-leger." „Dat alles wekt terecht verontwaardiging op bij de Sowjet-mens".

De nationale commissie van Solidariteit nam op 12 dec. 1981 zonder tegenstemmen en bij één onthouding de volgende resolutie aan:

„De nationale commissie ondersteunt de in Radom ingenomen positie van het Presidium, die tot de positie van de hele vakbeweging geworden is.
In het geval, dat de Sejm buitengewone maatregelen goedkeurt, zal op de eerste werkdag na de zitting van het parlement een algemene staking beginnen. In het geval, dat de Sejm dit op 21 dec. doet, zal de staking direkt na Kerstmis beginnen.

In het geval, dat buitengewone middelen en vergeldingsmaatregelen worden ingezet tegen werknemers in de fabrieken, dienen de vakbondsleden niet op aanwijzingen van de centrale van de vakbeweging te wachten, maar moeten zij dadelijk in staking gaan.
De nationale commissie is voorstander van een referendum over de fundamentele problemen m.b.t. de evaluatie en erkenning van de bestuursorganen en m.b.t. de vernieuwing van de wetgevende en vertegenwoordigende lichamen.

Zij verzoekt het Presidium het ambt van een commissaris voor de problemen van het referendum in het leven te roepen. Deze dient het referendum voor te bereiden, dat niet later dan op 15 febr. 1982 dient plaats te vinden."

Verder waarschuwde de commissie het parlement niet in te stemmen met het wetsontwerp op de vakbeweging, zoals het nu voorlag.

Het was, in vergelijking met de eerdere versie, die in onderhandelingen met Solidariteit was tot stand gekomen, veranderd en bevatte nu o.m. de bepaling, dat het parlement bij economische moeilijkheden het stakingsrecht gedurende drie maanden per jaar kon opschorten.
Walesa verlangde, dat deze periode tot twee maanden zou worden teruggebracht. Ook wenste hij een beperking van de voorgestelde volmachten van de regering.

De nationale commissie sprak uit, dat de regering in een periode, waarin het stakingsrecht was opgeschort, geen beslissingen mocht nemen over vraagstukken van lonen en prijzen of sociale voorzieningen en vakbewegingsrechten.

Verder verlangde Solidariteit opnieuw de onbelemmerde toegang van Solidariteit tot de massamedia en de opheffing van het staatsmonopolie op radio en TV. Ook werd geëist een vakbond van politiemensen toe te laten en politiemensen, die ontslagen waren, omdat zij een dergelijke bond wilden oprichten, weer dienst te laten doen.
De 17-de december werd uitgeroepen tot de dag van nationaal protest en nationale eenheid.
Regeringswoordvoerder Jerzy Urban waarschuwde Solidariteit tegen een voor die dag voorgenomen demonstratie in Warschau en zei: „Tegen alle demonstraties, die gericht zijn tegen de heerschappij van het volk, zal om der wille van recht en orde met kracht worden opgetreden."

Het partijdagblad Trybuna Ludu schreef op 12 dec., dat de vergadering in Gdansk van Solidariteit was omgeven door een „waas van terreur". Hij had de ergste verwachtingen bevestigd en de vraag opgeworpen, of de nationale commissie van Solidariteit wilde terugkeren van de lijn van verzoening en onaanvaardbare voorwaarden wilde dicteren.
Het blad van het leger, Zolnierz Wolnosci, schreef „Het moet ons duidelijk zijn, dat de idee van nationale verzoening aan verschillende zijden op verzet stuit, zowel binnen de partij, als reactie op het optreden van extremistische krachten, als ook, en dat bovenal, bij de politieke tegenstanders, voor wie een verzoening de hoop uitblust het socialisme ten val te brengen. Het is de hoogste tijd van woorden over te gaan tot daden en tot die would-be politici een vastbesloten nee te zeggen, die dromen van een Führer-carrière, al zou die op de ruïnes van het gemeenschappelijke vaderlandse huis verwezenlijkt moeten worden.
Het is op hetzelfde moment tijd, zich ervan bewust te worden, dat nationale verzoening gelijktijdig politieke strijd betekent, omdat de partij moet strijden voor de verwerkelijking van de hogere belangen van de arbeidersklasse en het volk.

Leden van Solidariteit, die de bevolking waarschuwen tegen beweerde pogingen van de regering om de noodtoestand in te voeren, voeren zelf in bepaalde bedrijven en gebieden typische elementen van de noodtoestand in. Men moet vaststellen, dat de vakbondsfunctionarissen daarvoor helemaal geen bijzondere wetten, of wetten hoe dan ook, nodig hebben, omdat het hier gaat om handelingen, die gebasseerd zijn op de totale minachting voor alle in het land geldende wetten en voor elk recht. Een dergelijke activiteit leidt tot desorganisatie van het functioneringsvermogen van de staat en tot een ineenstorting van de maatschappelijke banden. De consequentie, als alternatief voor resignatie, kan zijn, dat het staatsapparaat zijn toevlucht neemt tot buitengewone middelen, al hoeft dat niet de noodtoestand te zijn, hoewel in het uiterste geval ook die mogelijkheid niet uitgesloten moet worden".

Radio-Moskou gaf als commentaar: „De aanvoerders van Solidariteit proberen de toch al ingewikkelde situatie in Polen verder te verhitten en treffen maatregelen om direkt de macht te grijpen en de socialistische orde ten val te brengen. (...)
Zij blokkeren niet alleen de regeringsmaatregelen om de bevolking van de noodzakelijke levensmiddelen te voorzien, maar zij dwingen boeren ook om de staat geen landbouwprodukten te verkopen en deze achter te houden om de regering verantwoordelijk te kunnen stellen voor de moeilijkheden in de verzorging en het vertrouwen van het volk in de organen van de macht te ondergraven. (...)
De patriottische krachten in de Poolse samenleving verlangen steeds beslister om de vijanden van het socialisme die nederlaag toe te brengen, die zij door hun misdadige handelingen verdienen.
In deze direkte strijd tegen de contra-revolutie staan de socialistische broederlanden het Poolse volk ter zijde".

Op 13 dec. kondigde premier en partijleider Jaruzelski de staat van beleg af (pag. 5 e.v.-1982). (*Le Monde, NZZ, The Times, FAZ, The Financial Times, NRC/H'blad, De Volkskrant, KCA, AdG*)

MIDDEN-OOSTEN

ISRAËL

**ISRAËL LIJFT GOLAN-HOOGVLAKTE IN. VERZET DRUZEN.
ANNEXATIE VEROORDEELD DOOR VEILIGHEIDSRAAD EN AV. BEGIN ZEGT AKKOORD OVER STRATEGISCHE SAMENWERKING MET VS OP**

Op 14 dec. 1981 aanvaardde de Knesset in derde lezing met 63 tegen 21 stemmen een door premier Begin zes uur eerder ingediende wet over de uitbreiding van Israëls jurisdictie en bestuur over de sinds 1967 bezette Golan-hoogvlakte, die daarmee praktisch bij Israël werd ingelijfd.
De tekst van de betrokken wet luidde als volgt:

1. De wetten, de rechtspraak alsmede het bestuur van de staat (Israël) gelden voor de Golanhoogvlakte overeenkomstig de toelichtingen in het aanhangsel (geografische definitie).
2. De onderhavige wet treedt op de dag van zijn aanvaarding door de Knesset in werking.
3. De uitvoering van deze wet ressorteert onder de minister van binnenlandse zaken; hij is bevoegd, in overleg met de minister van justitie, uitvoeringsbepalingen af te kondigen en voorts bepalingen op te stellen m.b.t. de overgangsvoorschriften alsook de voorschriften i.z. de verdere toepassing van bepalingen, beschikkingen, bestuursdecreten alsmede rechten en plichten, welke op de Golan-hoogvlakte vóór de toepassing van deze wet van kracht waren."

Voorgeschiedenis

Ruim negen maanden eerder had de Knesset nog een wetsontwerp i.z. de annexatie van de Golan, ingediend door mevr. Geula Cohen (53) van de Tehiya-partij, met ruime meerderheid verworpen.

Na het succes van haar wetsontwerp i.z. de annexatie van Oost-Jeruzalem (op 30 juli 1980 door de Knesset aanvaard, zie pag. 701/1-'81) had mevr. Cohen een wetsontwerp aangekondigd voor inlijving van de Golan-hoogvlakte. De toenmalige minister van landbouw, Ariel Sharon (nu defensie), verlangde op 1 aug. 1980 dat de Israëlische wetgeving ook van kracht zou worden op de Golan-hoogvlakte en zijn collega van bouwnijverheid, David Levi, sprak zich toen in dezelfde geest uit.
Volgens een op 17 aug. 1980 door Davar gepubliceerde opiniepeiling was 74,5% van de Israëlische bevolking vóór annexatie van de Golanhoogvlakte terwijl 11,1% daar tegen was. Op de Golan-hoogvlakte waren toen 26 joodse nederzettingen met in totaal ca. 6.000 inwoners.
Bij de opening van de winterzitting van de Knesset op 13 okt. 1980 werden twee initiatiefwetsontwerpen i.z. de annexatie van de Golan ingediend: het ene door mevr. Cohen, het andere met steun van 20 leden van de Likoed en de Nationale Religieuze Partij (NRP) d.w.z. vertegenwoordigers van de regeringscoalitie.
Op 22 okt. 1980 waarschuwde de Amerikaanse ambassadeur in Israël, Samuel Lewis, premier Begin voor de „zeer ernstige gevolgen" die annexatie van de Golan met zich zou brengen. Begin liet zich over de kwestie zelf niet uit, maar wees erop dat de Knesset soeverein is te beslissen.
Terwijl zowel in de regeringscoalitie als in de oppositionele Arbeiderspartij meningsverschil-

len over het annexatieplan aan de dag traden en de Amerikaanse regering bleef waarschuwen, besloot het Israëlische kabinet op 22 dec. 1980 met 15 tegen 2 stemmen – Ariel Sharon en Yigael Horowitz – het initiatief-ontwerp van mevr. Cohen, dat op 24 dec. in het parlement zou worden behandeld, te blokkeren. Hierop trok de Tehiya zijn wetsontwerp voorlopig in.
Uit een op 23 dec. door de Jerusalem Post gepubliceerde opiniepeiling bleek dat ruim 60% van de ondervraagden vóór annexatie van de Golan was en 32,7% ertegen.
Het door mevr. Cohen tenslotte toch ingediende wetsontwerp i.z. annexatie van de Golan werd op 11 maart 1981 door de Knesset verworpen met 45 tegen 14 stemmen bij 5 onthoudingen; 56 leden waren afwezig. Onder de voorstanders van het ontwerp was minister Sharon.
Op 17 mei 1981 werd op de Golan-hoogvlakte een begin gemaakt met de bouw van de 27ste joodse nederzetting, Kelah geheten. Volgens AP (18-5-'81) wilde de regering-Begin nog vóór de parlementsverkiezingen van 30 juni 1981 starten met de bouw van nog twee nederzettingen. Eind 1981 woonden in joodse nederzettingen ca. 6.500 Israëliërs.

Behandeling Golan-wet. Eerste maatregelen

Kort na zijn ontslag uit het Hadassahziekenhuis in Jeruzalem, waar hij op 26 nov. 1981 was geopereerd aan een gebroken linkerdijbeen, had premier Begin op 14 dec. 1981 's morgens in zijn Jeruzalemse woning een spoedzitting van de regering belegd. Hij verklaarde tegenover de verraste ministers dat het uitbreken van de Poolse crisis (pag. 5 e.v.) en het falen van de missie-Habib over de Libanese kwestie het voor Israël een uitgelezen moment maakten om de Golan nog dezelfde dag onder de Israëlische wetgeving te brengen, aldus *NRC/H'blad* (15-12-'81). Slechts minister Yitzhak Berman van energie wenste Begin zijn steun niet te geven; hij verliet het kabinetsberaad vóór de stemming.

De Israëlische premier Menachem Begin kwam op 14 dec. 1981 per rolstoel de Knesset binnen om daar het wetsontwerp i.z. de annexatie van de door Israël bezette Golan-hoogvlakte in te dienen.

Vanuit zijn rolstoel verdedigde Begin vervolgens de Golan-wet in de Knesset. Betreffende het tijdstip van de Israëlische beslissing verklaarde hij dat de Syrische minister van buitenlandse zaken, Abdel Halim Khaddam, tijdens de 12de Arabische topconferentie in Fes op 25 nov. 1981 het plan van de Saoedische kroon-prins Fahd (pag. 718/3 e.v.-'81) had verworpen en letterlijk had gezegd: „De Arabieren moesten geen plan indienen, zij moesten 100 of meer jaren wachten, tot de militaire sterkte van Israël was afgenomen, en dan zullen wij handelen." Bovendien had de Syrische president Assad, aldus Begin, op 13 dec. tegenover een krant uit Koeweit (*Al-Rai-al-Am*) verklaard: „Syrië zal de staat Israël niet erkennen, zelfs niet als de Palestijnen dit doen". Begin merkte daarbij op: „Kan iemand zich voorstellen dat wij zullen wachten tot alle Arabieren onder leiding van Syrië pogen ons de vredesvoorwaarden in de geest van de bekende Arabische eisen op te dringen, wat zou betekenen dat de weg tot de vernietiging van onze staat wordt gebaand?"

Volgens The Times x (15-12-'81) bestond er ernstige twijfel of Assad ooit de hem toegeschreven woorden had gebruikt. Volgens de pers uit Koeweit had Assad gezegd dat er „nooit" vrede tussen Israël en Syrië zou zijn tot er een strategische balans in de regio zou zijn. Volgens een Syrische tekst zei hij dat „vrede niet kan worden verwezenlijkt tussen een sterke (natie) en een zwakke, omdat als vrede tussen de twee wordt bereikt dat een toestand van overgave eerder dan een toestand van vrede betekent, aldus The Times.

Het wetsontwerp i.z. de Golan werd in zes uur door de Knesset „gejaagd". Bij de eerste lezing werd het goedgekeurd met 60 tegen 17 stemmen. Bij de tweede en derde lezing was de uitslag 63 tegen 21 stemmen. Bij afwezigheid van partijleider Peres viel de fractie van de oppositionele Arbeiderspartij in drie blokken uiteen. Aanvankelijk besloot de fractie het debat uit protest tegen „de vermorzeling van de democratie" te boycotten. Maar toen het op stemmen aankwam verschenen toch 21 van de 47 socialistische afgevaardigden in de Knesset, van wie er acht vóór en 13 tegen de Golan-wet stemden; de rest van de fractie wachtte in het restaurant van de Knesset de uitslag af. (De helft van de Israëlische nederzettingen op de Golan heeft een band met de Arbeiderspartij en bijna alle nederzettingen werden gebouwd in de periode toen de Arbeiderspartij in Israël aan het bewind was.) Tegen stemden voorts de fracties van de Chadash, Telem en Shinui. De tot de regeringscoalitie behorende Agudat Israël nam niet aan de stemming deel, omdat deze partij niet de tijd had gehad het opperrabbinaat te raadplegen.

Een amendement op de Golan-wet, inhoudende dat de wet toekomstige vredesonderhandelingen met Syrië niet uitsloot, werd met 57 tegen 19 stemmen verworpen.

Met het oog op een mogelijke militaire reactie van Syrië werd het Israëlische leger nog op 14 dec. 's avonds in staat van paraatheid gebracht. Stafchef Raphaël Eytan werd uit Cairo teruggeroepen. Het Israëlische leger stuurde opmerkelijk grote versterkingen naar de Golan-hoogvlakte.

Op 20 dec. 1981 besloot het Israëlische ministerie van binnenlandse zaken tot inpassing van de Golan-hoogvlakte in het noordelijke district van dit departement. De voor het noordelijke district verantwoordelijke regeringscommissaris Yisrael Koenig werd ook verantwoordelijk voor de Golan en de tot dan toe bestaande volmachten van de militaire autoriteiten werden aan hem overgedragen.

Reeds in de nacht na de stemming over de Golan-wet begonnen joodse kolonisten op de Golan met het voorbereiden van een „Chanoeka-project", aldus een bekendmaking van radio-Israël op 6 jan. 1982, dat beoogde deze wet een reële en practische inhoud te geven. Dit project behelsde de vestiging van nog eens 20.000 joodse bewoners op de Golan en de stichting van zeven nieuwe nederzettingen in de komende vier jaar, waaronder een groot regionaal centrum in de buurt van Ghasib.

Positie Druzen. Toenemend verzet tegen Israël

Op de Golan-hoogvlakte, in vier dorpen aan de voet van het Hermon-gebergte, wonen ca. 13.000 Druzen. Zij zijn een Arabisch sprekende minderheid, die in de elfde eeuw als een afsplitsing van de Islam is ontstaan. Er zijn ongeveer 400.000 Druzen in het Midden-Oosten, van wie ruim de helft (250.000) in Syrië woont en de rest voornamelijk in Libanon en Israël.
De familie Abu Salah is de grootste Druzen-familie binnen de traditioneel ingestelde gemeenschap op de Golan, die volgens de *NZZ* (28-11-'80) in 1967 nog maar 6.000 leden telde. Dit blad meldde voorts dat Mohsen Abu Salah in 1965 door de Syrische autoriteiten als familiehoofd van een clan in het dorp Massadeh was aangesteld. Hij behield die post tot 1975, toen hij op instigatie van de Israëliërs voorzitter van de stadsraad werd. Sindsdien werd zijn salaris en dat van zijn negen mederaadsleden door het Israëlische ministerie van binnenlandse zaken betaald. Een ander familielid, het voormalige Syrische parlementslid Kamal Kanje Abu Salah, verklaarde in het bergdorp Majdal Shams tegenover de correspondent van de *Volkskrant* (editie 12-1-'82):

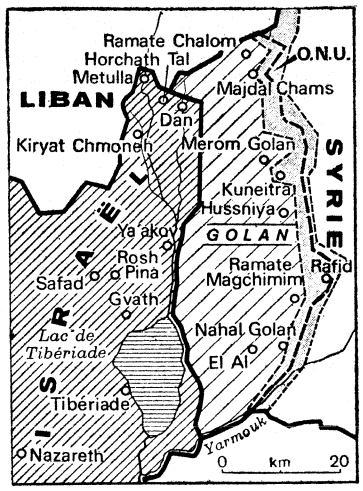

(Le Monde)

„Wij hebben ongeveer 400 familieleden die door drie mannen worden geleid. Ik word beschouwd als de minister van buitenlandse zaken van onze familie." (...) „En dan is er een religieuze leider, en een derde voor interne en lokale aangelegenheden."
In de zesdaagse oorlog van 1967 veroverde Israël de Golan-hoogvlakte op Syrië. Kamal Kanje: „De eerste tien jaar onder socialistische regeringen van Israël hadden wij geen grote problemen met de Israëlische overheid. Er werd hier en daar weliswaar land van ons onteigend, maar onze gevoelens van eer en eigenwaarde werden altijd gerespecteerd. Ons werd te verstaan gegeven dat het Israëlische militaire bestuur op de Golan van tijdelijke aard zou zijn, totdat een overeenkomst was bereikt met Syrië.
Sinds de Israëlische bezetting gaat het ons economisch voorspoedig. De Israëli's hebben ons irrigatie- en andere landbouwtechnieken geleerd en dat is onze agrarische gemeenschap ten goede gekomen. Wij leven hier voornamelijk van onze appelboomgaarden. Met de Israëlische leiders had ik in het verleden altijd goede betrekkingen. Oud-minister van buitenlandse zaken Allon heeft in mijn huis overnacht, en drie maal heb ik met oud-minister Dayan gesproken. Maar de laatste jaren is dit allemaal veranderd. De regering-Begin begon te streven naar inlijving van de Golan bij Israël."

De ommekeer kwam in 1980 toen door de Knesset een wetswijziging werd aangenomen (in augustus) waarbij het voortaan mogelijk werd om het Israëlische staatsburgerschap toe te kennen aan de inwoners van de bezette gebieden. In november 1980 werd die wetswijziging officieel van kracht en de Israëlische overheid begon met het uitoefenen van druk op de Syrische Druzen-bevolking op de Golan-hoogvlakte om het Israëlische staatsburgerschap te aanvaarden.

Binnen een half jaar werden 1.200 Druzen in de leeftijd van 16 jaar en ouder Israëlisch staatsburger; voorts nog 400 Syrische Alawieten (een religieuze minderheid waartoe ook de Syrische president Hafez Assad behoort) in het afgelegen grensdorpje El-Ghazar.

Als reactie kwam er vanuit de Druzengemeenschap een beweging op gang, gericht tegen de aanvaarding van het Israëlische staatsburgerschap. Sommige Druzen vreesden ook dat verwanten in Syrië voor de pro-Israëlische houding van de Golan-Druzen zouden worden getroffen door represaillemaatregelen.
De Druzen-leiders op de Golan besloten om een machtig wapen te hanteren: de banvloek. De aanvaarding van het Israëlische staatsburgerschap werd door de religieuze Druzen-leiders verboden en al diegenen op de Golan die inmiddels Israëliër waren geworden werd opgedragen hun Israëlische identiteitspapieren terug te sturen. Wie hieraan geen gehoor gaf werd in de ban gedaaan en werd daarmee in feite uit de Druzen-gemeenschap gestoten. In winkels werden de getroffenen niet meer bediend, er werd niet meer tegen hen gesproken en het gebedshuis was voortaan voor de geëxcommuniceerde verboden terrein. Aldus de *Volkskrant* (12-1).
In juni 1981 reageerden de Israëlische autoriteiten op de Druzische boycot met repressieve maatregelen: vijf Golan-Druzen, o.w. Kamal Kanje en sjeik Mahmoud Safadi Abou Adnan, werden ruim 4 maanden in „administratieve detentie" geplaatst; een dertigtal docenten dat de identiteitskaarten weigerde werd overgeplaatst of ontslagen. Maar in september 1981 gaf de Israëlische regering toe. Het Israëlische ministerie van binnenlandse zaken stuurde onlangs, volgens *NRC/H'blad* (6-10-'81) een ambtenaar naar de Golan-hoogvlakte om de identiteitspapieren van de Druzen die dat wensten, terug te nemen. Van dit Israëlische aanbod werd door bijna 1.300 Druzen, gebruik gemaakt; slechts 46 Druzen, die min of meer definitief uit hun gemeenschap waren gestoten, hielden aan hun Israëlische identiteitspapieren vast, aldus *The Observer* (20-12-'81).

Die Druzen waren lid van de zionistische Druzen-beweging op de Golan, die werd opgericht en geleid door Salman Abu Salah (43). Deze was de regionale vertegenwoordiger van een goed florerend Israëlische verzekeringsagentschap tot alle cliënten vanwege de banuitspraak opzegden.
Tegenover The Observer (20-12-'81) verklaarde Salman Abu Salah dat de omstandigheden van de Golan-Druzen in de voorbije 14 jaar wat betreft vrijheid, openbare diensten en levensstandaard geweldig zijn verbeterd. „Toen de Syriërs hier waren, waren er misschien 20 voertuigen op de hele Golan geregistreerd – tractoren, vrachtwagens en auto's. Nu zijn er meer dan 1.000. Wij plachtten eens per jaar een schaap te slachten voor een familiefeest, nu eten wij elke week vlees." „De Syriërs hadden geen respect voor de Druzen. Wij hadden een vergunning nodig om van hier naar het volgende dorp te gaan. Als je naar Kuneitra ging, spuwde men naar je en noemde men je een smerige Druze."

Met de aanvaarding van de Golan-wet door de Knesset werden alle Druzen op de Golan automatisch ingezetenen van de joodse staat, evenwel zonder het Israëlische staatsburgerschap te bezitten. De hoogvlakte werd niet langer als bezet gebied beschouwd. Het Israëlische militaire bestuur werd vervangen door een burgerbestuur, en dat verstrekt voortaan aan iedereen op de Golan dezelfde identitietskaarten als aan de rest van de Israëlische bevolking.
Terwijl de religieuze leider sjeik Kamal Kanje de annexatie van de Golan door Israël omschreef als „de zwartste dag in mijn leven", verklaarde Salman Abu Salah dat het voor hem „de gelukkigste" was, aldus *The Times* (16-12-'81).
Op 16 dec. begonnen de Golan-Druzen een algemene staking voor de duur van drie dagen uit protest tegen het Israëlische besluit. De Druzen, die zich aan de stakingsoproep wilden onttrekken, werden door de religieuze autoriteiten met een religieuze ban bedreigd. Aan de stakingsoproep werd algemeen gehoor gegeven. Scholen en winkels werden gesloten. Terwijl demonstraties, vooral van schoolkinderen plaatsvonden, werd de o.m. uit Israëlische Druzen samengestelde grenspolitie naar de Druzen-dorpen gestuurd om de orde te bewaren en pro-Israëlische Golan-Druzen tegen mogelijke wraakacties te beschermen. De Israëlische veiligheidstroepen grepen slechts bij enkele demonstraties in, maar traden niet tegen stakers op (*FAZ*, 18-12-'81). De 66-jarige sjeik Kamal Kanje verklaarde tegenover journalisten: „Wij zijn Arabieren en wij zijn Syriërs". „Wij laten ons niet door Israël het Israëlische staatsburgerschap opdringen. Wij geven de hoop niet op weer met Syrië te worden verenigd." Op 19 dec. werd de algemene staking beëindigd.
Vijf Golan-Druzen werden op 20 dec. gearresteerd; zij zouden ambtenaren hebben bedreigd.

Veiligheidsraad en Algemene Vergadering veroordelen Israëls besluit

Op 16 dec. kwam de Veiligheidsraad op verzoek van Syrië bijeen om te overleggen over de Israëlische annexatie van de Golan-hoogvlakte. Een oorspronkelijk Syrisch ontwerp in onderling overleg iets afgezwakt werd op 17 dec. 's avonds als resolutie 497 (1981) eenstemmig goedgekeurd. De tekst luidde:

„De Veiligheidsraad (...), opnieuw verklarend dat volgens het VN-handvest, de beginselen van het volkenrecht en de desbetreffende resoluties van de Veiligheidsraad de gewelddadige toeëigening van gebieden ontoelaatbaar is;

1. besluit dat het besluit van Israël de bezette Syrische Golan-hoogvlakte aan zijn wetten, zijn rechtspraak en zijn bestuur te onderwerpen van nul en gener waarde en zonder volkenrechtelijk geldigheid is;

2. verlangt van Israël als bezettende macht zijn besluit onverwijld ongedaan te maken;

3. stelt vast dat alle bepalingen van de Geneefse Conventie van 12 augustus 1949 ter bescherming van civiele personen in oorlogstijd nog steeds op het sinds juni 1967 door Israël bezette Syrische gebied van toepassing zijn;

4. verzoekt de secretaris-generaal de Veiligheidsraad binnen twee weken verslag uit te brengen over de uitvoering van deze resolutie en besluit, in geval van een niet gevolg geven aan deze resolutie door Israël, uiterlijk op 5 januari 1982 bijeen te komen voor een spoedzitting om passende maatregelen overeenkomstig het VN-handvest te overwegen."

Na de stemming zei de Amerikaanse vertegenwoordiger, Charles Lichenstein, dat zijn instemming met de resolutie moest worden gezien als „een uitdrukking van de diepe spijt over en verzet tegen de actie van het Israëlische parlement".
De Israëlische vertegenwoordiger, Yehuda Blum, liet weten dat zijn land de resolutie „niet kan en zal" accepteren, want deze „negeert Syrië's onophoudelijke agressie tegen de staat Israël sinds de dag waarop die in 1948 werd gesticht".
De Syrische ambassadeur, Dia-Allah El-Fattal, juichte de resolutie toe. Hij bevestigde dat als Israël aan de resolutie geen gevolg gaf in januari sancties zouden worden geëist „tegen deze zogenaamde staat die geen wet accepteert".

Op 17 dec. aanvaardde de Algemene Vergadering van de VN met 121 tegen 2 stemmen (Israël en de VS) bij 20 onthoudingen een resolutie, waarin Israëls besluit van nul en gener waarde werd genoemd. De AV verlangde dat Israël zijn besluit herriep en verzocht de Veiligheidsraad sancties tegen Israël af te kondigen als het bij zijn besluit bleef.

Amerikaans-Israëlisch geschil. Begin zegt akkoord over strategische samenwerking op

Terwijl de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, op 15 dec. 1981 te Washington verklaarde dat de „verrassende" stap van Israël volgens de Amerikaanse regering niet in overeenstemming was met de VN-resolutie 242, zei zijn collega van defensie, Caspar Weinberger, „Wat zij (de Israëliërs) hebben gedaan is duidelijk een schending van de VN-resoluties (242 en 338) en dus van het akkoord van Camp David." Over de kans op Amerikaanse sancties tegen Israël zei Weinberger toen: „Het ligt eraan of er een manier bestaat om Israël tot wijziging van zijn politiek te brengen."
Op 17 dec. zei de Amerikaanse president Reagan tijdens een persconferentie over de Golan-wet: „Wij betreuren deze eenzijdige actie van Israël, die de moeilijkheid heeft vergroot naar vrede in het Midden-Oosten te zoeken krachtens de bepalingen van de VN-resoluties 242 en 338. En wij blijven ons tot hen (de Israëliërs) richten in de gedachte dat deze actie, hopelijk, kan worden goedgemaakt." Reagan stelde dat de Amerikaanse regering niet te voren van de Israëlische optreden in kennis was gesteld. „Maar het vredesproces gaat, na enkele uren onderbreking, kennelijk voort. Egypte en Israël werken voort aan de zaak van de autonomie. En wij blijven optimistisch over het het Midden-Oosten, hoewel wij inzien dat moeilijkheden kunnen ontstaan."
Op 18 dec. verklaarde de woordvoerder van het Amerikaanse State Department, Dean Fischer, dat de Amerikaanse regering als reactie op de Israëlische annexatie van de Golan-hoogvlakte tijdelijk het Amerikaans-Israëlische akkoord i.z. strategische samenwerking van 30 nov. 1981 (pag. 192/1) buiten werking had gesteld. Volgens Fischer was het Israëlische optreden een schending van „de geest van het strategische akkoord", omdat de partners op grond daarvan rekening moesten houden met de politieke belangen van de ander. Voorts had de Amerikaanse regering een overeenkomst met Israël opgeschort op grond waarvan de VS wapenmaterieel in Israël zou kopen om zo een bijdrage aan de Israëlische defensiekosten te leveren. Amerikaanse wapenleveranties aan Israël zouden „op dit moment" niet worden stopgezet, aldus Fischer.
Op 20 dec. zei premier Begin van Israël het akkoord over strategische samenwerking met de VS op.
Begin hield die dag een lange tirade tegen de Amerikaanse ambassadeur in Israël, Samuel Lewis, waarvan de tekst 's middags officieel werd vrijgegeven, nadat het Israëlische kabinet Begins scherpe aanval achteraf had goedgekeurd.

Begin trok heftig van leer tegen de wijze waarop de VS Israël in het afgelopen half jaar tot driemaal toe hadden „gestraft": na de Israëlische aanval op de Iraakse kernreactor bij Bagdad, na een bombardement op de Libanese hoofdstad Beiroet (zie pag. 190/3) en nu na de aanvaarding van de Golan-wet. Maar volgens Begin was er „geen macht ter wereld" die de annexatie van de Golan ongedaan kon maken.
T.a.v. het strategische akkoord met de VS merkte hij op: "Boven ons hoofd zal geen zwaard van Damocles hangen. Het volk van Israël bestaat al 3700 jaar zonder zo'n akkoord met Amerika, en zal nog 3700 jaar blijven bestaan zonder zo'n akkoord."
Tegen ambassadeur Lewis zei de Israëlische premier: „Jullie gaan er prat op dat jullie Israël straffen. Wat voor taal is dat? Zijn wij soms een vazalstaat van jullie? Of een bananenrepubliek? Zijn wij soms veertienjarige jongetjes, die op de vingers worden getikt als zij zich niet behoorlijk gedragen? Jullie kunnen ons niet bang maken met straffen. Wie ons bedreigt spreekt tegen dovemansoren. Wij zijn alleen bereid om naar argumenten te luisteren." Begin beschuldigde de Amerikaanse overheid bovendien van het voeren van anti-semitische campagnes en intimidatie van de Amerikaans-joodse gemeenschap, ondermeer ten tijde van de strijd met de Senaat over de miljarden wapenovereenkomst met Saoedi-Arabië enkele maanden eerder. Begin suggereerde bovendien, dat de Amerikaanse overheid nu probeert om Israël te chanteren: „Jullie proberen ons gijzelaars te maken met het strategische akkoord, door jullie bekendmaking dat de opgeschorte strategische besprekingen pas worden hervat als er vooruitgang wordt geboekt bij de autonomiebesprekingen en in relatie tot de situatie in Libanon."

Op verzoek van de oppositie kwam de Knesset op 23 dec. voor een speciaal debat over de Israëlisch-Amerikaanse betrekkingen bijeen. De twee leden tellende Shinui-fractie diende een motie van wantrouwen tegen de regering in n.a.v. de crisis met de VS over de annexatie van de Golan. Minister van buitenlandse zaken Shamir betoogde dat de annexatie onmisbaar was voor de veiligheid van het land en dat Israël het recht en de plicht had zich in deze kwestie tegen de Amerikaanse regering te verzetten. De motie van wantrouwen werd nog dezelfde dag met 57 tegen 47 stemmen (Arbeiderspartij, Chadash en Shinui) verworpen; 16 afgevaardigden namen niet aan de stemming deel.

Jordaanse Golan-resolutie in Veiligheidsraad door Amerikaans veto getroffen

Terwijl in de Arabische wereld diverse initiatieven werden ontplooid en ook de Amerikaanse regering verdere acties ondernam (waarover in een volgende aflevering wordt bericht), werd op 5 jan. 1982 in de Veiligheidsraad het debat over de annexatie van de Golan voortgezet en wel in het bijzonder over sancties, die Israël zouden moeten bewegen die annexatie ongedaan te maken. De Syrische ambassadeur Dia Allah El-Fattal stelde dat een veroordeling van Israël niet voldoende was; hij verlangde economische en militaire sancties tegen Israël.

Nadat dagenlang achter de schermen over een Syrische ontwerp-resolutie was overlegd, diende Jordanië op 13 jan. een nieuw ontwerp in, dat – na aanzienlijk te zijn afgezwakt – op 20 jan. in stemming kwam. De uitslag van de stemming was negen stemmen vóór (w.o. SU en China), één tegen (VS) en vijf onthoudingen (w.o. Engeland en Frankrijk).

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

CRISIS ROND FALKLAND-EILANDEN

Op 22 maart deelde het Britse ministerie van buitenlandse zaken in een communiqué mee, dat op 19 maart een groep Argentijnse schroothandelaren zonder Britse toestemming aan land was gegaan op South Georgia, een eiland op 800 mijl ten zuidoosten van de Falkland-eilanden die sinds 1833 in Brits bezit waren, om een oud walvisstation te ontmantelen, waarbij zij de Argentijnse vlag hadden gehesen. Daarmee was de Britse soevereiniteit geschonden, aldus het communiqué.

Over de geschiedenis van de Falkland-eilanden schreef de *Volkskrant* (6-4):

Zo goed als zeker is wel dat de Engelse zeevaarder John Davis in 1592 de eerste was die de eilanden heeft waargenomen. In 1598 bevoer de Nederlandse zeevaarder Sebald van Weerdt de wateren van de archipel en doopte de eilanden in het voorbijgaan tot de Sebaldeilanden, een naam die op de kaarten uit de zeventiende eeuw voorkomt.

De eilanden zijn vermoedelijk pas een kleine eeuw later voor het eerst betreden, en wel door de Engelse kapitein John Strong. Hij was het ook die de zeestraat tussen de twee grootste eilanden vernoemde naar burggraaf Falkland, die in 1643 bij de slag van Newbury was gesneuveld. Later kreeg de hele eilandengroep deze naam.
In 1764 nam de Franse zeevaarder Louis de Bougainville bezit van Oost-Falkland en begunstigde er de komst van de eerste menselijke bewoners van de archipel: twintig Fransen uit St. Malo. Vandaar de Franse naam voor de eilanden: Malouines, waarvan de Spaanse naam Malvinas weer een verbastering is. Alleen al de herkomst van die naam is voor de Britten reden om de Argentijnse aanspraken op de eilandengroep te desavoueren.
De eerste Engelse nederzetting (op het kleine Saunders-eiland) dateert van 1765. Tegelijkertijd werd West-Falkland tot Engels gebied uitgeroepen.
De soevereiniteitskwestie raakte in een stroomversnelling toen Frankrijk in 1766 (of '67) zijn nederzetting verkocht aan de Spanjaarden. Dezen eisten vervolgens ook het Britse deel van de eilandengroep op. Dat leidde tot gevechten en tot een conflict dat eigenlijk nooit helemaal zou worden opgelost, ook niet toen Londen in 1774 zijn garnizoen op Saunderseiland om economische redenen terugtrok. Er werd namelijk wel een gedenkplaat achtergelaten waarop de soevereiniteit over de hele archipel werd opgeëist voor de Britse kroon.
Spanje ontruimde zijn nederzetting op de Falkland-eilanden in 1811, toen de opstand tegen de Spaanse overheersing in Zuid-Amerika in volle gang was. Vijf jaar later verklaarden de zojuist onafhankelijk geworden Verenigde Provincies van Rio de la Plata (de voorloper van Argentinië) de eilanden van Spanje te hebben geërfd. Van 1820 tot 1832 is op Oost-Falkland ook een klein Argentijns garnizoen gelegerd geweest. In dat laatste jaar werd dat garnizoen verjaagd door een Amerikaans-Britse strafexpeditie, die was opgezet nadat enige Amerikaanse visserschepen door Argentijnen waren gekaapt. De Britten hesen weer de Union Jack op de Falkland-eilanden en zorgden voor een versterkte aanwezigheid. Er kwamen vaste bewoners, een vast garnizoen en in 1843 een heuse gouverneur. Sinds dat laatste jaar heeft de eilandengroep de status van Britse kroonkolonie. Later werden het 1250 kilometer zuidoostelijk gelegen eiland South Georgia en de nog verder-op gelegen South Sandwich-eilanden bij de Falkland-kolonie ingedeeld. Argentinië is altijd aanspraak blijven maken op deze gebieden. De Falklanders zelf wilden Brits blijven.
In december 1914 is nabij de Falkland-eilanden een zeeslag gevoerd tussen een Brits eskader onder vice-admiraal Sturdee en een Duits eskader onder vice-admiraal Graf von Spee, waarbij het laatste werd vernietigd. Alsof de geschiedenis voor Engeland een onuitputtelijke bron is, werd dat Britse eskader aangevoerd door het slagschip „Invincible".

Engeland en Argentinië hadden de afgelopen 17 jaar verschillende malen zonder succes onderhandelingen gevoerd over de status van de Falklandeilanden, die uit twee grote en ongeveer 100 kleine eilandjes bestaan en waarop volgens de jongste telling van 1980 1813 mensen woonden, waarvan een duizendtal in de hoofdstad Port Stanley, en 700.000 schapen.
Gesprekken die op 18 en 19 december 1981 in Genève zouden worden gevoerd tussen de beide landen waren op verzoek van Argentinië uitgesteld wegens het aftreden van president Viola. Hoewel na onderhandelingen op 25 en 26 februari 1982 in New York in een gezamenlijk communiqué stond dat de gesprekken hadden plaatsgevonden in een „hartelijke en positieve atmosfeer", werd op 1 maart in Buenos Aires een verklaring uitgegeven waarin Argentinië het Verenigd Koninkrijk waarschuwde dat het „andere manieren zou zoeken" om het conflict over de Falkland-eilanden op te lossen.
Bij de onderhandelingen had Argentinië voorgesteld ieder maand bijéén te komen om „wezenlijke resultaten te bereiken".
Toen volgde de landing van de schroothandelaren op South Georgia. Het Verenigd Koninkrijk vroeg Argentinië om opheldering en kreeg te horen dat de schroothandelaren op 21 maart het eiland hadden verlaten. Dit bleek later niet juist te zijn.
De situatie werd gespannen, toen Argentinië daarna bekend maakte dat de Britse regering de ijsbreker Endurance en het marinevaartuig John Briscoe had gestuurd, hoewel de Britse ambassadeur in Buenos Aires de berichten over de komst van een Brits oorlogsvaartuig overdreven noemde. Hij noemde de John Briscoe een klein vrachtschip dat altijd in het betreffende gebied voer.
Op 26 maart besloot Buenos Aires het antarctische partrouillevaartuig Bahia Paraiso met mariniers aan boord naar het eiland te sturen om de schroothandelaren te beschermen. Daarnaast stuurde Argentinië twee onderzeeboorjagers, twee korvetten en een onderzeeër naar het gebied.
Op 1 april verzocht Groot-Brittannië om een spoedzitting van de Veiligheidsraad over het conflict met Argentinië. Deze kwam dezelfde dag achter gesloten deuren bijéén, bij welke gelegenheid de secretaris-generaal van de VN, Perez de Cuellar, een beroep deed op de regeringen van Engeland en Argentinië om via diplomatieke weg door te gaan met de oplossing van het probleem. Engeland stemde daarin toe. Van Argentijnse zijde kwam geen reactie. De ambassadeur, sir Anthony Par-

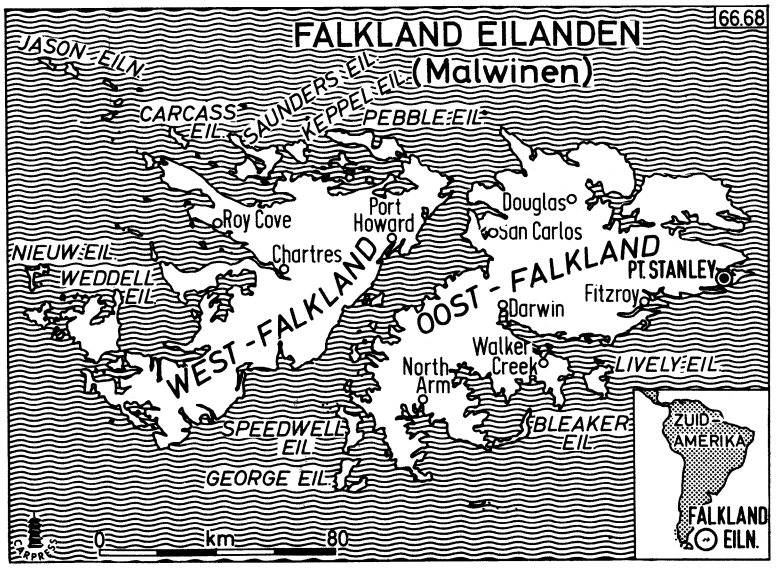

Weekblad 51ste jaargang No. 2634, pag. 33039-33054

sons, zei dat Argentinië een aanval wilde uitvoeren. Alle marineverloven waren sinds 28 maart ingetrokken en vrijwel de gehele Argentijnse vloot was op zee.
De Argentijnse gedelegeerde, Eduardo Roca, antwoordde dat zijn land 150 jaar lang onderworpen was geweest aan „voortdurende daden van agressie" door Groot-Brittannië over de Falkland-eilanden. De zitting eindigde na 75 minuten zonder toezegging van Argentijnse kant.

Argentinië bezet Falkland-eilanden

Op 2 april meldden Argentijnse persberichten 's morgens vroeg dat hun landgenoten met onder meer het vlaggeschip „Veinticinco de Mayo (de „25ste mei"), de vroegere Nederlandse „Karel Doorman" waren geland in Port Stanley, de hoofdstad van de Falkland-eilanden, waar in totaal 79 Britse mariniers ter verdediging aanwezig waren. De invasiemacht bestond uit 4500 Argentijnen, aldus een officieel communiqué. De „Mayo" werd begeleid door 3 torpedobootjagers, drie korvetten, een kruiser en een aantal kanonneerboten.
Nadat de mariniers korte tijd verzet hadden geboden, gaven de Britse gouverneur Rex Hunt en de meeste mariniers zich over. De Argentijnen bezetten het kleine vliegveld, het radiostation en alle belangrijke gebouwen. Volgens Buenos Aires zou één Argentijn bij de invasie het leven hebben verloren.

De Argentijnse junta gaf die dag een communiqué uit, waarin werd meegedeeld, dat „de Malvinas, de Georgias en de South Sandwich-eilanden waren heroverd" en dat de Argentijnse souvereiniteit over de zee en het luchtruim in het gebied waren hersteld. De junta deed een beroep op een „gezamenlijke inspanning" en de „hulp van God" om de legitieme rechten, die bijna 150 jaar omzichtig en geduldig waren uitgesteld, werkelijkheid te laten worden".
Tevens kondigde de minister van binnenlandse zaken, generaal Alfredo Saint Jean, aan dat generaal Benjamin Menéndez was benoemd tot gouverneur van de Islas Malvinas, de 23ste provincie van Argentinië.
De Argentijnse president Leopoldo Galtieri verklaarde dat alle mensen, die werden vastgehouden vanwege een grote anti-regeringsdemonstratie op 30 maart, werden vrijgelaten. De Argentijnen waren in feeststemming. De Algemene Arbeidsfederatie (CGT) die de anti-regeringsdemonstratie had georganiseerd riep de dag van de invasie uit als „dag van nationaal gejubel". Vliegtuigjes vlogen boven de stad en lieten

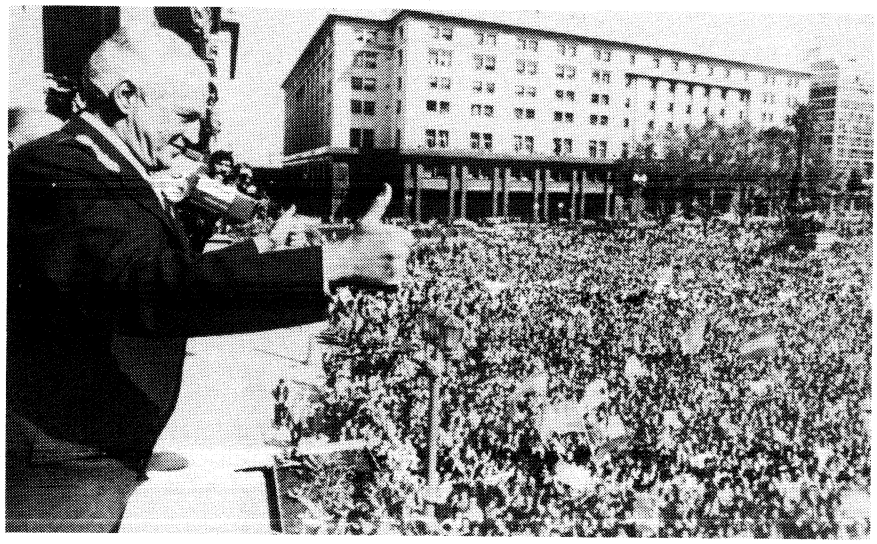

De Argentijnse president Leopoldo Fortunato Galtieri neemt op het balkon van het regeringsgebouw op de „Plaza de Mayo" in Buenos Aires de toejuichingen van het bijeengestroomde publiek in ontvangst, ter viering van de bezetting van de Britse Falkland-eilanden door Argentinië.

pamfletten neer met teksten als „welkom in Argentinië, inwoners van Malvinas" en „150 jaar zeeroverij is eindelijk beëindigd".
De invasie van de Falkland-eilanden stortte de Britse regering in een chaos. 's Ochtends om half twaalf verzekerde onderminister van buitenlandse zaken Humphrey Atkins het Lagerhuis nog dat er niets aan de hand was. Port Stanley en het vliegveld waren toen ingenomen. Pas om half zes, vijftien uur nadat de vijandelijkheden waren begonnen bevestigde de Britse minister van buitenlandse zaken Lord Carrington dat de Falkland-eilanden waren ingenomen. Uit protest tegen de inval verbrak Groot-Brittannië de diplomatieke betrekkingen met Argentinië.

Minister van defensie John Nott bevestigde 's avonds dat een „aanzienlijk aantal schepen" naar de archipel was gestuurd.
De *Volkskrant* (5-3) ging in op de vraag waarom na 149 jaar juist nu de Argentijnse aanspraken met een invasie moesten worden onderstreept:

De verklaring daarvan is niet alleen dat het moment voor een gewapende actie gunstig leek na de Britse aankondiging over bezuinigingen op de begroting. De verklaring schuilt vooral in de dringende behoefte van het Argentijnse militaire regime aan een nationale bliksemafleider van de interne spanningen.
De protesten in Argentinië tegen het bewind van generaal Leopoldo Fortunato Galtieri waren de laatste weken zó heftig geworden dat het regime onder de druk zou kunnen bezwijken als het geen vlag zou vinden waarachter alle Argentijnen zich zouden kunnen scharen. Wat dat betreft heeft de invasie in de Malvinas heel weinig met de Malvinas te maken en alles met de wil tot politieke overleving van het militaire bewind.
Na de onafhankelijkheid in 1816 erfde Argentinië de Spaanse souvereiniteit over de Malvinas-archipel. In 1833 werden de Argentijnen verdreven door een Amerikaans-Britse actie, waarna de eilanden onder de Britse souvereiniteit kwamen en schaars met Britten bevolkt werden. Alle Argentijnse regeringen sinds 1833 hebben van Londen teruggave van de Malvinas-Falkland-eilanden geëist. De koloniale status van de eilanden bleef echter gehandhaafd, vooral omdat Argentinië zelf economisch door Engeland werd gedomineerd en in Londen doorging voor „onze beste kolonie".
In 1965 drongen de Verenigde Naties aan op onderhandelingen tussen Engeland en Argentinië. Er is inderdaad sindsdien voortdurend onderhandeld maar zonder dat er enige oplossing in zicht kwam. Argentinië raakte nog verder van huis toen de Britse kroon in 1977 in een ander territoriaal dispuut – over de souvereiniteit over drie eilandjes bij de Atlantische ingang van het Beagle-kanaal – in het voordeel van Chili beslist.
Er kwam felle kritiek in Argentinië op ex-president (1971-1973) generaal Lanusse: hoe had hij het in zijn hoofd gehaald akkoord te gaan met arbitrage door een land dat zelf met Argentinië in een territoriaal geschil gewikkeld was? Het bewind van generaal Videla legde de arbitrageuitspraak door de Britse kroon naast zich neer. Sindsdien heeft de Beagle-kwestie de nationale bliksemafleidersfunctie vervuld die nu is overgenomen door de Malvinas.
Het belang van de Malvinas-archipel nam toe als gevolg van een sterke stijging van de strategische waarde van de Zuidatlantische Oceaan en de ontdekking van olie in de zeebodem in de buurt van de eilanden. De totale reserves worden geschat op meer dan zes miljard vaten. Bovendien is de souvereiniteitskwestie van belang voor de rechten op de visvangst rond de Malvinas en voor de rechten op het Zuidpoolgebied. In het zeegebied rond de eilanden drijft een enorme hoeveelheid krill, minuscule schaaldiertjes die vanwege hun grote proteïnegehalte het voedsel van de toekomst worden genoemd. De archipel werd bovendien van belang om Argentijnse binnenlandse politieke redenen.
De machtsovername door generaal Galtieri in december 1981 had geen einde gemaakt aan de intense crisis. Een terugkeer naar het meest orthodoxe economische liberalisme betekende de verdere denationalisering van de economie, een verder ontmanteling van de nationale industrie, bedrijfssluitingen, toename van de werkloosheid, en verder verlies van de koopkracht van werknemers (60 percent sinds de staatsgreep van 1976).

In februari werd een vier maanden zwangere vrouw, Ana Maria Martinez ontvoerd, die een paar dagen later doodgemarteld werd terugge-

vonden. Dat leidde tot protesten op nationale schaal en verhoogde de pressie op het regime om opheldering te geven over de naar schatting 30.000 vermiste politieke gevangenen, onder wie 89 kinderen. Voor het eerst kwam het bewind met enige beloften in die richting. Maar tegelijk probeerde het zich in te dekken tegen een toekomstig Neurenberg-tribunaal in Argentinië door de politieke partijen te verbieden een onderzoek in te stellen naar wat er precies is gebeurd tijdens de „vuile oorlog" (de officiële naam voor de uitroeiingsacties van de strijdkrachten van 1976 tot 1979).

Beloften over een politieke liberalisering verhinderden niet dat er steeds meer protestacties kwamen, vooral onder aanvoering van Multipartidaria (een samenwerkingsverband van de vijf grootste partijen voor de democratisering van Argentinië) en de heropgerichte, illegale vakcentrale CGT. Een serie demonstraties culmineerde afgelopen dinsdag in een protestmanifestatie in Buenos Aires en andere steden onder het motto: Vrede, Brood en Werk. De mensen riepen: „Er komt een eind aan de militaire dictatuur" en „Ga tegen de Engelsen vechten en niet tegen de Argentijnen". De demonstraties werden met geweld ontbonden.
Het Argentijnse leger heeft nu eindelijk een echte oorlog. De opzet schijnt te lukken. De mensen die vorige week nog in elkaar werden geslagen roepen nu dat na Engeland Chili aan de beurt is. Maar CGT-mensen die aan de bezetting van de Malvinas hun steun kwamen betuigen kregen met de politie te doen toen ze de Peronistische Mars begonnen te zingen. De supernationalistische acties dienen om een regime in het zadel te houden dat voor de rest de ontkenning van ieder nationalisme is.

Oliebelangen

Volgens Brian Flow, directeur-generaal van het bureau van de Falklandeilanden in Londen, die de belangen behartigt van de pro-Britse eilandbewoners, is de aanval van de Argentijnen slechts gericht „op onze olierijkdom". Flow zegt ervan overtuigd te zijn dat er veel olie in de zeebodem rondom de rotsachtige eilandengroep zit. Hij baseert zijn bewering op onderzoeken van de Britse en Argentijnse regering, het Amerikaanse Geologische Onderzoekbureau, twee Britse universiteiten en verscheidene oliemaatschappijen.
Ook een commentaar in het Russische vakbondsblad Troed zinspeelt op de aanwezigheid van olie. „De geur van olie omringt het Brits-Argentijnse conflict," aldus Troed. In Argentijnse industriële kringen in Buenos Aires echter noemt men „de geruchten over rijke olievelden" ronduit „speculatief".

Duidelijk is dat de experts het er niet over eens zijn hoeveel olie het Falkland-veld zou kunnen bevatten en of het gebied gemakkelijk of vanwege de verradelijke winden juist erg moeilijk te ontginnen zal zijn. Sinds het begin van de jaren zeventig hebben verschillende oliemaatschappijen en universiteiten seismografisch onderzoeken gedaan in het Zuidpoolgebied en de Patagonische kuststreek. Boringen hebben de maatschappijen, vanwege de onduidelijke soevereiniteit van de Falklandeilanden en de politieke instabiliteit, nooit kunnen verrichten.
Het optimisme over de aanwezigheid van een rijk olieveld stamt van een olieboring voor de Argentijnse kust, verricht door de Koninklijke Nederlandse Shell-groep in opdracht van de Argentijnse staatsoliemaatschappij Yaciementos Petroliferos Fiscales. Shell stuitte op een veld dat ongeveer 5000 vaten per dag zou kunnen produceren. Yaciementos Petroliferos meent op grond van de Shell-boring dat er zich tussen de Argentijnse kust en de Falkland-eilanden een olieveld uitstrekt, dat negen maal zo groot is als het Britse Noordzee-veld. Dat veld alleen al maakte van Groot-Brittannië 's werelds zevende olieproducent.
De Amerikaanse energie-expert Lawrence Goldmuntz schatte in januari het genoemde olieveld op een dagproduktie van twee miljoen vaten, een produktie die momenteel alleen door Saoedi-Arabië wordt overtroffen. Maandag noemde Goldmuntz het olieveld nog steeds „een bron van wereldklasse", maar hij kwam niet terug op zijn eerdere schattingen van twee miljoen vaten per dag. „Zolang er geen boringen zijn verricht, kan niemand iets met zekerheid zeggen, aldus Goldmuntz. De oliemaatschappijen die actief zijn in Argentinië, zoals Esso, Mobil, Shell en Atlantic Richfield, willen om die reden ook geen schattingen doen.
Toch heeft de oliekwestie de spanningen tussen Argentinië en Groot-Brittannië opgevoerd. Vorig jaar december gaf Argentinië een aantal oliemaatschappijen plotseling exploratie-vergunningen voor het gebied rondom de Falklandeilanden. Londen tekende onmiddellijk officieel protest aan, niettemin ging een aantal maatschappijen (Atlantic Richfield, Mobil, Cities Service en twee kleine Argentijnse maatschappijen) in onderhandeling met Buenos Aires. De onderhandelingen zijn tot op heden niet afgerond.

NRC/H'blad ging op 7 april in op het strategische belang van de eilandengroep:
Minstens even zwaarwegend is de kwestie van de veiligheid in het zuidelijk Atlantisch gebied. De Falkland-eilanden en de daarbij behorende eilanden-groepen Zuid Georgia en Sandwich, die veel verder naar het oosten liggen, vormen ideale militaire steunpunten voor de verdediging van de zuidelijke Atlantische Oceaan.
De huidige Argentijnse regering voelt zich, mede door haar felle anti-communistische ideologie, geroepen in het zuidelijk Atlantische gebied op te treden als de verdediger van de christelijke, westerse waarden.
Het vorig jaar werd in Buenos Aires een bijeenkomst gehouden van een extreemrechts gezelschap heren die het oude idee voor een militair pact voor het zuidelijk Atlantische gebied bepleitten. De Verenigde Staten, Argentinië, Uruguay, Brazilië, Zuid-Afrika en eventueel Chili zouden van een dergelijk pact deel moeten uitmaken. Mede vanwege de principiële Braziliaanse afwijzing van ieder verdrag met het apartheidsbewind maakt het plan voor een Zuidatlantische tegenhanger van de Navo weinig kans ooit gerealiseerd te worden.
Het ziet er nu naar uit dat gekozen is voor een andere benadering van de veiligheidskwestie in het kwestsbare zuidelijke Atlantische gebied, waardoor de vitale aanvoerroutes van petroleum uit het Midden-Oosten naar de Verenigde Staten en West-Europa lopen.
Op de eilandengroepen in dit gebied zouden militaire steunpunten ingericht gaan worden. Een aanwijzing dat dit inderdaad te gebeuren staat wordt gevormd door de aankondiging van de Braziliaanse regering, drie weken geleden, dat het op de Trinidad-eilandjes, een paar rotsen die 1.200 kilometer uit de Braziliaanse kust liggen, een marine- en luchtmachtbasis wil gaan inrichten. De Verenigde Staten hebben voor dit plan grote belangstelling getoond en gaan de kosten, 300 miljoen dollar, financieren.
Ook wat de Falkland – en de bijbehorende eilanden betreft is het vrijwel zeker dat Argentinië plannen heeft er militaire bases te vestigen. Volgens goed-ingelichte bronnen zou Argentinië geprobeerd hebben Amerikaanse steun te krijgen voor haar claim op de eilandjes in ruil voor de toezegging dat de Amerikanen er militaire faciliteiten zouden krijgen.

Dit verklaart mogelijk waarom president Reagan aan de vooravond van de Argentijnse invasie maar liefst 50 minuten met de Argentijnse president Galtieri over de Falklandcrisis heeft getelefoneerd. Op de dag van de invasie beweerde het officiële (staats)persburea Telam dat de Malvinas (Falkland) eilanden een belangrijk punt vormen om de Sowjetexpansie in het zuidelijk Atlantische gebied tegen te gaan.
Het Argentijnse ministerie van buitenlandse zaken heeft formeel ontkend dat aan de Amerikanen faciliteiten voor de installaties van een militaire basis op de Falkland-eilanden zijn aangeboden.

Op 3 april voltooiden Argentijnse troepen de bezetting van de eilandengroep met de inname van het laatste Britse steunpunt, de plaats Grytviken op South Georgia. Op het eiland Soledad werden de Argentijnse groepen nog sporadisch onder vuur genomen door gevluchte eilandbewoners en enkele Britse mariniers die zich nog niet hadden overgegeven. Zware regens belemmerden er een zuiveringsoperatie door Argentijnse mariniers. Drie Argentijnen kwamen om het leven.
Dezelfde dag kwam de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties voor de tweede keer die week bijéén. Tien landen stemden voor een resolutie waarin een onmiddellijke terugtrekking van de Argentijnse troepen werd gevraagd. Panama stemde tegen. De Sowjet-Unie, China, Polen en Spanje onthielden zich van stemming. De Argentijnse president zei dat zijn land zich niet zou terugtrekken omdat de Malvinas historisch deel uitmaakten van de natie. Hij wilde wel onderhandelen, maar niet over het principe van de souvereiniteit.
Ook het Britse Lagerhuis kwam bijéén die dag. Tijdens het spoeddebat – het was de eerste keer dat het parlement op een zaterdag bijeenkwam sinds de Suezcrisis in 1956 – gaven conservatieven, socialisten en liberalen hun steun aan het zenden van de Britse vloot. Het ging om 36 oorlogsschepen, onder leiding van het vliegdekschip Invincible. De schepen waaronder 2 vliegdekschepen zouden vertrekken uit Gibraltar en Portsmouth.
„De Falkland-eilanden en de gebieden

Rex Hunt, de Britse gouverneur van de Falkland-eilanden, na zijn terugkomst in Groot-Brittannië. Naast hem premier Margaret Thatcher.

die zij administreren, blijven Brits grondgebied. Geen invasie kan daaraan iets veranderen. Deze regering zal de eilanden zo snel mogelijk bevrijden en weer onder Brits bestuur brengen", zei premier Thatcher in het Lagerhuis.

Zowel de minister van defensie John Nott als zijn collega van buitenlandse zaken lord Carrington herhaalden die belofte – de laatste ook in een regelrechte uitzending van de BBC voor de 1800 Falklanders.
Minister Nott zei, tijdens een vraaggesprek voor de televisie, dat zijn land volledig bereid is geweld te gebruiken als Argentinië de eilanden niet goedschiks opgeeft. Een officiële oorlogsverklaring is volgens hem niet nodig: volgens artikel 51 van het Handvest van de Verenigde Naties mag elke natie agressie met geweld beantwoorden. De verontwaardiging in het Lagerhuis over de „naakte agressie" van Argentinië woedde door alle partijen en rangen. Vrijwel alle sprekers steunden de regeringsbeslissing om een sterke vloot naar het strijdtoneel te sturen.
Maar de regering zelf kwam zwaar onder vuur over de behandeling van de crisis. De partijleider van Labour, Michael Foot, riep: „De Falklanders zijn verraden en de verantwoordelijkheid voor dat verraad ligt bij de regering."
De sociaal-democraat David Owen sprak over de schande van de totale nederlaag en over een volstrekt onjuiste beoordeling van de Argentijnse bedoelingen.

Lord Carrington kreeg van alle kanten kritiek te horen, maar voor defensieminister John Nott was het waarschijnlijk de somberste dag uit zijn carrière. De socialist John Silkin eiste hun aftreden en ook uit conservatieve hoek werd vooral Nott gehoond om het feit dat pas over twee à drie weken een Britse vloot de strijd kan beginnen.
De conservatief Edward Du Cann zei dat er niet te veel gesproken moet worden over de moeilijkheden van een operatie op 12.000 km afstand. „Ik kan mij niet herinneren dat de hertog van Wellington mekkerde bij Torres Vedras."

Op het moment van het debat in het Britse Lagerhuis werd de Britse vloot al in gereedheid gebracht. De vliegtuigmoederschepen Invincible en Hermes kregen in Portsmouth hun Harrier-vliegtuigen en aanvalshelikopters,

Francis Pym, die lord Carrington opvolgde als minister van buitenlandse zaken. Carrington trad af naar aanleiding van de crisis rond de Falkland-eilanden.

John Nott (l.), de Britse minister van defensie, samen met lord Carrington, toen nog minister van buitenlandse zaken, tijdens een persconferentie waarop werd bevestigd dat Argentinië de Falklandeilanden had bezet.

hun munitie en voedselvoorraden. Zij voeren op 5 april uit.
Eveneens op 5 april nam lord Carrington samen met staatssecretaris Richard Luce en onderminister Humphrey Atkins ontslag, omdat zij de verantwoordelijkheid op zich wensten te nemen voor de „vernederende belediging" die Groot-Brittannië was aangedaan met de Argentijnse bezetting van de Falkland-eilanden.
Premier Thatcher had tevergeefs aan lord Carrington gevraagd om aan te blijven. Maar omdat hij het beschouwde als een „erezaak" kon zij, zo zei ze, niet weigeren.
De premier had gehoopt haar kabinet bijeen te houden. Het ontslag van de minister van defensie, John Nott, had zij geweigerd omdat defensie niet verantwoordelijk was voor het beleid over de Falkland-archipel.

Peter Alexander Rupert Carrington, enige zoon van de vijfde lord Carrington, werd op 6 juni 1919 geboren. De telg uit een oude aristocratische bankiersfamilie uit Nottingham volgde het traditionele opvoedingspatroon. Hij begon zijn opleiding in Eton, waar hij de chicste particuliere school van het koninkrijk bezocht en volgde later een opleiding aan de militaire academie te Sandhurst. In de Tweede Wereldoorlog onderscheidde hij zich als beroepsofficier bij de grenadiers. In 1945 nam hij ontslag en wijdde zich aan het boerenbedrijf.

In 1951 kreeg hij in het kabinet-Churchill een ondergeschikte post op het ministerie van landbouw en visserij. Acht jaar later werd hij opgenomen in de regering-MacMillan als minister van marine en onder premier Douglas Home (1963-1964) diende hij als minister zonder portefeuille. In de periodes dat de conservatieven in de oppositie waren trad hij op als fractieleider in het Hogerhuis.
Onder premier Heath (1970-1974) was hij minister van defensie en korte tijd van energie. Ook in die periode had hij een staaltje van zijn onderhandelingskunst getoond, toen hij in 1971 een einde maakte aan een hevige crisis met Malta over Britse defensiefaciliteiten.
Binnen de conservatieve partij, waarvan hij van 1972 tot 1974 voorzitter was, speelde hij een bemiddelende rol tussen de kampen van Heath en mevrouw Thatcher. Nadat de conservatieven in 1979 de verkiezingen hadden gewonnen, benoemde premier Thatcher, op wie hij een grote invloed had, hem tot minister van buitenlandse zaken.
Bewonderaars zagen de zeer bemiddelde lord, die tot zijn ministerschap commissaris was bij diverse ondernemingen, waaronder Cadbury-Schweppes, Rio-Tinto Zinc Corporation en Barclays Bank, in 1979 liefst de post van premier bekleden. Zelf verklaarde hij echter zich „geen ergere baan te kunnen voorstellen", een opmerking die tekenend is voor het ambitieloze beeld dat hij tijdens zijn loopbaan op weg naar de top van de conservatieve partij en regering cultiveerde.
Na zijn bemiddelingssucces in de kwestie-Rhodesië speelde Carrington, algemeen beschouwd als een hoffelijke, rustige man met een droog gevoel voor humor, een belangrijke rol bij pogingen van de Europese Gemeenschap een vredesregeling voor het Midden-Oosten te vinden. Door zijn bemoeienissen met het Midden-Oosten ondervond hij zware kritiek van de Verenigde Staten. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, noemde hem in dit verband nog onlangs „een dubbelhartige zak".

Carrington werd opgevolgd door Francis Pym.

De nieuwe Britse minister van buitenlandse zaken is de 60-jarige Francis Pym, die ook op de lijst staat om premier Thatcher op te volgen, mocht haar iets overkomen.
Pym (geb. 13-2-1922) is van eenvoudiger komaf dan zijn voorganger Carrington, maar ook hij bezit een landgoed van vele honderden hectaren. Zijn hoffelijkheid en vriendschappelijkheid zijn legendarisch en in de politiek opereert hij bekwaam. Niet veel mensen weten iets slechts van van hem te vertellen: hij is loyaal,

staat iets links van het centrum, maar is ook een man van recht en orde en voorstander van de doodstraf.
In het Lagerhuis kwam hij in 1961. Hij werd er „chief whip", waakhond over de discipline in de conservatieve fractie. Onder premier Heath was Pym minister voor Noord-Ierland. Premier Thatcher stelde hem in 1979 aan als minister van defensie. In januari 1981 onthief zij hem van die functie, omdat hij bezwaar maakte tegen defensiebesnoeiingen.
Bij de kabinetswijziging van 14 sept. 1981 werd Pym leider van het Lagerhuis. In deze functie met kabinetsrang leidde Pym namens de regering de „dienstregeling" van het parlement.

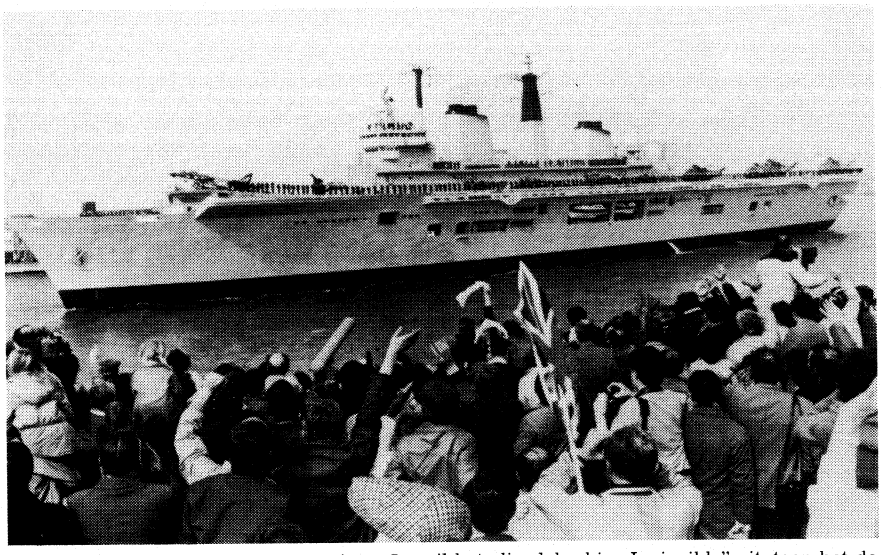

Een groep enthousiaste Britten zwaait op 5 april het vliegdekschip „Invincible" uit, toen het de haven van Portsmouth uitvoer op weg naar de Falkland-eilanden.

Ten aanzien van de Falkland-crisis verklaarde Pym: „Wij zullen die eilanden terugkrijgen."
Premier Thatcher zelf zette haar politieke bestaan op het spel in een verklaring, waarin zij koningin Victoria citeerde met de woorden: „Falen? Die mogelijkheid bestaat niet." Zowel Engeland als Argentinië begonnen een diplomatiek offensief om steun te krijgen. Londen probeerde president Reagan onder druk te zetten om Buenos Aires te bewegen tot ontruiming van de eilandengroep. Deze ging op 5 april echter niet verder dan te zeggen dat hij als „eerlijke makelaar" wilde optreden en dat de kwestie geen militaire confrontatie rechtvaardigde. Reagan erkende tijdens een persconferentie dat de VS in een moeilijke positie verkeerden omdat beide partijen in het conflict „goede vrienden" waren. Op 1 april had Reagan 's avonds een telefoongesprek van 50 minuten gevoerd met de Argentijnse president, waarin hij zei dat „het Amerikaanse volk" de Argentijnen als agressors zou beschouwen als zij de eilandengroep zouden bezetten. Toch zette Argentinië door.

Economisch en diplomatiek offensief Engeland en Argentinië

Terwijl een groeiend aantal schepen op weg was naar de Falkland-eilanden concentreerde de Britse regering zich op een economisch en politiek offensief tegen Argentinië.
Alle Argentijnse importen, die voornamelijk uit vlees en ertsen bestonden, werden verboden. In 1981 werd voor ruim *f* 600 mln geïmporteerd, waarvan *f* 200 mln aan vlees. De Britse export naar Argentinië was echter aanzienlijk groter.
Financiële transacties zoals leningen werden opgeschort. Londen vroeg ook de negen EG-partners, de landen van het Gemenebest, de VS en Japan sancties toe te passen: geen wapenleveranties meer aan Argentinië, een invoerstop en het niet meer verlenen van kredieten.
De Bondsrepubliek Duitsland gaf gehoor aan het eerste verzoek en deelde mee „onder de huidige omstandigheden" geen wapens meer aan Argentinië te zullen leveren. De beslissing betrof vooral de levering van onderzeeërs en fregatten die wel besteld maar nog niet afgeleverd zijn. Ook Oostenrijk (tanks) en Zwitserland („oorlogsmaterieel") hebben een wapenembargo afgekondigd.
Op 6 april deelde de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Van der Stoel, mee dat „onder de huidige omstandigheden" geen wapens uit Nederland aan Argentinië mochten worden geleverd.
De Canadese regering had bekendgemaakt dat geen militaire leveranties meer zouden worden gedaan aan Argentinië en dat de Canadese ambassadeur uit Buenos Aires werd teruggeroepen. De Canadese minister van buitenlandse zaken liet verder weten dat zonodig bredere sancties tegen Argentinië zouden worden overwogen. Ook Australië zou zijn ambassadeur terugroepen. Nieuw-Zeeland verbrak op 5 april zijn diplomatieke betrekkingen met Argentinië.
Op 7 april kondigden ook Frankrijk en België een wapenembargo af tegen Argentinië. Ditzelfde deden op 9 april alle lidstaten van de Europese Gemeenschap.

Een geheel andere reactie kwam uit de Sowjet-Unie, waar het Russische persbureau *Tass* de schuld van de Falkland-crisis geheel op het conto van Groot-Brittannië schreef. *Tass* sprak van Britse agressie en stelde dat het „absoluut duidelijk" is dat de crisis deel uitmaakt van het algemene probleem van dekolonisatie. Engeland heeft, gesteund door de VS, onderhandelingen over de Falkland-eilanden altijd uitgesteld, aldus *Tass*.
Ook Buenos Aires was op diplomatiek vlak druk doende steun te zoeken voor de bezetting van de Falkland-archipel. Tijdens de vergadering van de Organisatie van Amerikaanse Staten op 5 april in Washington beschuldigde de Argentijnse minister van buitenlandse zaken, Costa Méndez, de Britten van „agressie" en onwil om te zoeken naar vreedzame overeenstemming over de toekomst van de archipel.
Hij herhaalde dat Argentinië bereid was tot onderhandelingen met als uitgangspunt de onvervreemdbare rechten van de Argentijnen op de eilanden. Argentinië zocht vooral diplomatieke steun in Zuid-Amerika zelf.

In zijn verklaring voor de OAS refereerde Costa Méndez aan het Verdrag van Rio de Janeiro uit 1947 dat is ondertekend door alle Amerikaanse staten (waaronder de VS) met uitzondering van Canada. Het verdrag voorziet in een inter-Amerikaanse wederzijdse bijstand in geval van agressie afkomstig van buiten het gebied. Costa Méndez deed geen direct beroep op het verdrag, maar liet weten dat Argentinië op dat moment bestudeerde welke mogelijkheden het verdrag bood in geval van oorlog met de Britten. „De tijd is gekomen om uit te vinden of het verdrag werkelijk nut heeft of dat het, zoals wel wordt beweerd, slechts een instrument is voor bepaalde soort problemen en tegen bepaalde soort ideeën," aldus Costa Méndez.

Hulp VS bij oplossen crisis

Op 6 april voerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, afzonderlijke besprekingen met de Britse ambassadeur in Washington, Nicholas Henderson, en met diens Argentijnse collega Esteban Ta-

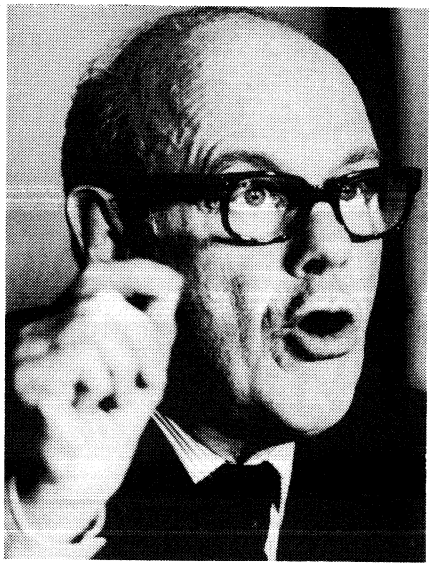

Nicanor Costa Méndez, de Argentijnse minister van buitenlandse zaken.

kacs. 's Avonds sprak hij met de Argentijnse minister van buitenlandse zaken Nicanor Costa Méndez.
Henderson liet na afloop van het gesprek weten dat Engeland alleen bereid was te onderhandelen wanneer de Argentijnen hun troepen van de Falkland-eilanden terugtrokken. Hij noemde de bewoners van de archipel „gijzelaars", hetgeen door Costa Méndez werd tegengesproken. Costa Méndez legde uit dat de bewoners vrij zijn om te vertrekken en dus geen gijzelaars genoemd mochten worden.
Overigens was Costa Méndez na zijn gesprek met minister Haig zeer optimistisch gestemd over een mogelijke diplomatieke oplossing van de crisis. Hij zei erop te vertrouwen dat in het geschil met Groot-Brittannië aan de onderhandelingstafel „een eerlijke en rechtvaardige vrede" te bewerkstelligen moest zijn. Hij vreesde wel dat de onderhandelingen zeer lang zouden kunnen gaan duren.
Op 7 april gaf de Amerikaanse president Ronald Reagan Haig de opdracht naar Londen en Buenos Aires te reizen om persoonlijk te pogen de crisis rond de Falkland-eilanden op te lossen. Volgens een verklaring van het Witte Huis ging het er in de eerste plaats om geweld tussen Engeland en Argentinië te vermijden. Als „vrienden van beide landen" stuurden de Amerikanen Haig „om beide partijen te helpen bij het zoeken naar een vreedzame oplossing van het geschil in het zuidelijke deel van de Atlantische Oceaan".
Het Witte Huis legde er de nadruk op dat Haig niet omschreven mocht worden als „bemiddelaar" en dat zijn missies niets meer waren dan „voorbereidende besprekingen".

Op 8 april was Haig in Londen waar hij sprak met premier Thatcher, diverse ministers en de chefs van staven. Haig zei na afloop zeer onder de indruk te zijn van de Britse vastberadenheid.
Woordvoerders van buitenlandse zaken vertelden, dat de Britten hun positie zeer duidelijk hadden gemaakt: geen onderhandelingen voordat de Argentijnen zich hadden teruggetrokken van de eilanden, overeenkomstig resolutie 502 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.
Op 10 en 11 april had Haig zijn eerste overlegronde met de Argentijnse leiders. Terwijl Haig in Buenos Aires sprak met president Galtieri, ontspon zich op het plein voor het presidentiële paleis de grootste demonstratie die Argentinië heeft gekend sinds het in 1978 de wereldkampioenschappen voetbal won.
De betoging, waartoe was opgeroepen door politieke partijen, vakbonden en andere organisaties, werd door buitenlandse waarnemers gezien als het hoogtepunt van de nationalistische opwelling die de Argentijnen sinds het uitbreken van de crisis in de ban heeft.
De president verscheen even op het balkon om de naar schatting 200.000 betogers op het hart te drukken dat Argentinië bereid was te vechten.
Op 12 april was Haig voor overleg weer in Londen. Hoewel hij zei dat „enige vooruitgang" was geboekt tijdens de besprekingen, waarschuwde hij dat er nog „aanzienlijke moeilijkheden" waren en dat „de tijd begon te dringen".

Tweede spoedzitting Britse Lagerhuis

Het nieuws dat minister van buitenlandse zaken Haig op weg was naar Londen beïnvloedde de stemming in het Britse Lagerhuis dat voor de tweede maal in vijf dagen in spoedzitting bijeen kwam op 7 april.

Het debat werd geopend door de nieuwe minister van buitenlandse zaken Francis Pym, die een korte maar kordate redevoering hield waarin hij de wens benadrukte om via de onderhandelingen tot een vergelijk te komen. Hij zei dat de vloot bedoeld was om kracht bij te zetten voor het bereiken van een akkoord. De vloot zou over twee weken in de wateren rond de Falkland-eilanden arriveren en er was nog tijd om zonder vechten tot een vergelijk te komen. „We zullen alles doen om een vredelievende oplossing te bereiken. Daar mag geen twijfel over bestaan. Maar als het niet lukt dan moet de regering van Argentinië weten wat haar te wachten staat: Groot-Brittanië smeert dictators geen stroop om de mond zei minister Pym met stemverheffing.
De Labour oppositie bleef het besluit van de regering steunen om de vloot naar de Falkland-eilanden te sturen. Maar „premier Thatcher heeft niet het recht om te rekenen op een blanco cheque", aldus de waarnemend partijleider en zegsman van buitenlandse zaken Denis Healey. Oud-premier Callaghan vroeg zich af waarom de regering plotseling over „herstel van de Britse administratie" sprak en niet meer over „Britse soevereiniteit".
Premier Thatcher antwoordde, in tegenstelling tot wat zij eerder gezegd had, dat naar haar mening de Britse souvereiniteit was blijven bestaan. Callaghan was niet tevreden.
Hij vroeg of er misschien sprake was van een oplossing waarbij de souvereiniteit aan Argentinië overgedragen zou worden maar de Falkland-eilanden door de Britten „gehuurd" of „gepacht" zouden worden.

Lezing van The Times over toedracht invasie

Diezelfde dag schreef *The Times* dat de Argentijnse president geen voorkennis zou hebben gehad van de invasie op de Falkland-eilanden. Het blad schreef deze melding toe aan regeringskringen. De invasie zou zijn georganiseerd door een aantal nationalistische generaals. De Argentijnse vloot zou op 29 maart manoeuvres gaan houden op zee te zamen met schepen van de marine van Uruguay. Dat was in het verleden vaker gebeurd.
Geheim agenten in Buenos Aires meldden niet alleen het vertrek van de marineschepen, maar ook hun bewegingen op zee aan de Britse inlichtingendiensten. Rapporten daarover kwamen terecht op de bureaus van de Londense ministeries van buitenlandse zaken en defensie en op het kabinet van premier Thatcher.
Maar pas op 31 maart – twee dagen voor de invasie op de Falkland-eilanden – werd de inlichtingendiensten duidelijk dat de Argentijnse schepen met de manoeuvres gestopt waren en in volle snelheid opstoomden naar de Falkland-eilanden. En zo, aldus *The Times*, kwam het dat Londen niet snel genoeg kon reageren op de plannen van de Argentijnen.

Installatie Argentijnse gouverneur op Falkland-eilanden

Op 7 april werd de Argentijnse gouverneur Mario Benjamin Menéndez officieel op de Islas Malvinas geïnstalleerd. Daarbij waren ook vertegenwoordigers van de Argentijnse vakbonden en oppositie vertegenwoordigd. De plechtigheid vond plaats in Port Stanley, dat door de Argentijnen was omgedoopt in Puerto Rivero.
Van vakbondszijde was onder andere aanwezig de secretaris-generaal van de CGT, Saul Ubaldini, die op 30 maart werd gearresteerd na een gewelddadig onderdrukte demonstratie. Ook werd aan de plechtigheid deelgenomen door politici van partijen die sinds de militaire staatsgreep van 1976 waren verboden. Waarnemers zagen hierin een bewijs dat het Argentijnse bewind erin geslaagd was door zijn actie tegen de Falkland-eilanden de oppositie achter zich te krijgen.

Generaal Mario Benjamin Menéndez, de nieuwe gouverneur van de door de Argentijnen bezette Britse Falkland-eilanden.

Londen kondigt een blokkade van de 200-mijlzone aan

Op 8 april kondigde minister van defensie John Nott voor het Amerikaanse televisienetwerk ABC aan, dat de Britse schepen 's morgensvroeg op 12 april na 4 uur GMT (Greenwich Mean Time), 6 uur Nederlandse zomertijd, het vuur zouden openen op Argentijnse bodems als die binnen de 200-mijls zone rond de Falkland-eilanden zouden komen.
Op 12 april werd uit officiële Argentijnse bron vernomen, dat er zich op dat tijdstip geen enkel Argentijns oorlogsschip meer zou bevinden in de 200-mijlzone. Op 11 april had het Britse ministerie van defensie al bekendgemaakt dat de gehele Argentijnse vloot rond de eilanden, op een fregat en een torpedobootjager na, was teruggekeerd in de haven.
Eveneens op 12 april werd in Londen onthuld, dat vier door kernenergie aangedreven Britse onderzeeërs positie hadden gekozen in het gebied.
Over de militaire krachtsverhoudingen tussen Argentinië en Groot-Brittannië meldde *NRC/H'blad* op 10 april: Hoewel de Britse vloot primair is uitgezonden om een snelle diplomatieke oplossing af te dwingen in de Falklandcrisis, lijkt de regering-Thatcher bereid te zijn te vechten.
Volgens onbevestigde berichten heeft het Argentijnse opperbevel uit voorzorg het vliegtuig moederschip *Veinticinco de Mayo* teruggetrokken naar de thuishaven. Als dat waar is, hebben de Britse admiraals een zorg minder. Want de grootste bedreiging voor de Royal Navy is de Argentijnse luchtmacht, die samen met de marineluchtmacht 250 aanvalsvliegtuigen heeft.
Daartegenover kunnen de twee Britse vliegtuigmoederschepen *Invincible* en *Hermes*, maar 16 tot 20 Harriers in de strijd brengen.

Het sterkste wapen van de Argentijnen is een groep van 19 Franse Mirages.
Voorts hebben zij onder andere nog vier squadrons met Skyhawks. In het luchtgevecht van man tegen man zijn zowel de Mirages als de Skyhawks de mindere van de Harriers.
De *Veinticinco de Mayo* de ex Karel Doorman, is 40 jaar oud en niet zeer bedrijfszeker. Ook de vliegtuigen aan boord, een squadron van 11 Skyhawkstoestellen in de 40-versie, zijn ouderwets. Maar ondanks hun topsnelheid van niet meer dan 1100 kilometer, kunnen zij met een bewapening van 20 mm kanonnen, Sidewinder en Bullpup-raketten, toch veel schade aanrichten. Zuiver in aantallen gerekend is de Argentijnse luchtmacht oppermachtig.
De superioriteit is echter moeilijk permanent vol te houden. Volgens militaire deskundigen hebben zeker de onderscheppingsjagers, de Mirages, een beperkte actieradius. Zij kunnen maar 15 tot 20 minuten boven de Falklandeilanden hangen en moeten dan terug om te tanken op bases die minstens 650 kilometer weg liggen.
De vraag is, hoeveel vliegtuigen de Argentijnen op het eiland hebben gestationeerd. Waarschijnlijk niet zeer veel. Een grote concentratie is kwetsbaar; er zijn nauwelijks faciliteiten, de landingsbaan is maar 1000 meter lang en er is geen dekking.
Als Buenos Aires het enige vliegtuigmoederschip heeft teruggetrokken, dan is dat waarschijnlijk uit angst voor de Britse onderzeeërs.
De *Superb*, die al ter plaatse is, en haar zusterschepen kunnen onder water 30 knopen varen. Dat is sneller dan de Argentijnse torpedo's en ook sneller dan de meeste oppervlakte schepen. Zij zijn zeer geruisloos, en kunnen hun Tigerfish-doelzoekende torpedo's van meer dan 25 kilometer afstand lanceren, met een hoge trefkans.
De Argentijnen beschikken over helikopters die hydrofoons laten zakken, en zij hebben onderzeebootjagers en 3 onderzeeërs. Maar de Britten zijn beter getraind en beschikken – ook in hun vliegtuigen en oppervlakteschepen – over superieure electronica, zoals radar en installaties om vijandelijke radar te storen.
De gevaarlijkste Argentijnse schepen zijn, afgezien van de *Veinticinco de Mayo*, twee in Engeland gebouwde Type 42-destroyers. Deze zijn gewapend met vier Exocet-raketten tegen andere schepen, een 22 Sea Dart anti-luchtdoelraketten.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

KABINETSVOORSTELLEN WIJZIGINGEN ZIEKTEWET

Minister Den Uyl en staatssecretaris mevr. Dales van sociale zaken hebben op 12 maart bij de Tweede Kamer een wetsontwerp ingediend, waarmee zij wijzigingen willen aanbrengen in het systeem van ziektewetuitkeringen.
De voorstellen vloeiden voort uit de akkoorden, die bij de kabinetsformatie in 1981 waren bereikt (conclusies informateurs Lubbers, De Koning en Van Thijn m.b.t. het te voeren financiële en sociaal-economische beleid pag. 567/1 e.v.-1981, voorstellen informateurs De Galan en Halberstadt pag. 756/1 e.v.-1981, regeringsverklaring pag. 774/3 e.v. en 804/1 e.v.-1981).

Adviesaanvrage bij SER

Een eerste poging om aan de bij de formatie bereikte overeenstemming gestalte te geven op het gebied van de ziektewet deden de bewindsleden van sociale zaken op 4 jan. 1982, toen zij bij de Sociaal-economische raad (SER) om advies vroegen over een aantal concrete beleidsvoorstellen, die op 1 april van dit jaar in werking hadden moeten treden.

De in de adviesaanvrage voorgestelde maatregelen, betreffen een beperking van de uitkering of doorbetaling bij ziekte tot 80% van het loon en de in verband hiermee noodzakelijke wijziging van enkele wetten.
Ook komt het kabinet in de adviesaanvrage tot voorstellen die de financiële betrokkenheid van de werkgever en de werknemer bij het ziekteverzuim ingrijpend wijzigen.
Zo wordt voorgesteld het aantal wachtdagen in de ZW uit te breiden van 2 tot 5 onder gelijktijdige afschaffing van de mogelijkheid tot herverzekering van deze wachtdagen behalve voor bedrijven met minder dan 10 werknemers. Het kabinet acht deze maatregelen geboden omdat in 1982 ter beperking van het financieringstekort en van de belasting- en premiedruk ombuigingen in de sociale zekerheid tot een bedrag van *f* 1.7 miljard onontkoombaar zijn.
Voorts wordt in de adviesaanvrage voorgesteld de mogelijkheid tot het treffen van bovenwettelijke ziekengeldregelingen op basis van de ZW af te schaffen. Op grond van deze regelingen is het thans mogelijk dat meer dan 80% van het dagloon wordt toegekend of dat het ziekengeld gedurende een langere periode dan 52 weken wordt uitbetaald.
In aanvulling op bovenstaande voornemens wordt in de adviesaanvrage voorgesteld in de ZW een minimumdagloonregeling op te nemen en een minimumloondoorbetalingsverplichting op te leggen.
Daarnaast wordt voorgesteld om vanaf 1 januari 1983 de premies voor de werknemersverzekeringen te heffen over de uitkering en de loondoorbetaling bij ziekte. Vooruitlopend hierop wordt voor de periode van 1 april 1982 tot en met 31 december 1982 een tijdelijke heffing voorgesteld die materieel gelijk is aan de premieheffing.

Samenhangend met deze voorstellen tot wijziging van de Ziektewet is het kabinet voornemens artikel 1638 c van het Burgelijk Wetboek zo te wijzigen dat de werkgever tijdens ziekte van de werknemer – zonder begrenzing in de tijd – gehouden is 80% van het loon te betalen onder vermindering van de ZW- of AAW/WAO-uitkering.
Een herbezinning op de geldende bovenwettelijke uitkeringsregelingen en loondoorbetalingsverplichtingen bij ziekte is volgens het kabinet nodig, omdat deze regelingen onder geheel andere, gunstiger economische omstandigheden tot stand zijn gekomen.
Een doorhaling van deze regelingen is gerechtvaardigd, omdat de voorgestelde wijzigingen in de ZW vanwege de vaak overeengekomen netto-loondoorbetaling bij ziekte anders tot een verhoging van de lasten van het bedrijfsleven zouden leiden. Daarom heeft het kabinet in de adviesaanvrage voorgesteld de loondoorbetalingsverplichtingen eenmalig en wel op 1 april 1982 nietig te verklaren en de bovenwettelijke uitkeringsregelingen in het kader van de Ziektewet per dezelfde datum af te schaffen.
Het kabinet wil het wel mogelijk maken om daarna opnieuw in de collectieve of andere arbeidsovereenkomsten deze of andere soortgelijke bepalingen op te nemen mits dat in 1982 niet leidt tot een overschrijding van de beschikbare loonruimte.

Volgens de bewindslieden zouden de voorgestelde maatregelen leiden tot een ombuiging van *f* 1400 mln op jaarbasis, terwijl daarnaast *f* 1200 mln aan uitgaven in de collectieve sector zouden worden overgeheveld naar de particuliere sector.
Omdat de SER zich reeds enige tijd bezig hield met de bestudering van mogelijkheden om de uitgaven wegens ziekteverzuim terug te dringen; omdat de kabinetsvoorstellen daarmee duidelijke samenhang vertonen; en omdat het kabinet er naar streefde de maatregelen per 1 april van kracht te doen worden, werd aan de SER gevraagd zodanige spoed te betrachten met het uitbrengen van advies, dat het wetsontwerp tot wijziging van de ziektewet in de eerste helft van febr. 1982 bij de Tweede Kamer zou kunnen worden ingediend.
Bij het vaststellen van de premiehoogtes voor 1982 was reeds rekening gehouden met de besparingen ingevolge de voorgestelde wijzigingen van de ziektewet. Dientengevolge zijn deze besparingen ook reeds verdisconteerd in de geraamde loonsomstijging voor 1982.

Inhoud SER-advies

De SER bracht op 12 febr. advies uit over de maatregelen, zoals die door de bewindslieden van sociale zaken waren voorgesteld.
Een deel van de Raad bestaande uit de ondernemersleden, is van mening dat een ombuiging met betrekking tot het ziekengeld, in de geest zoals door het kabinet voorgesteld, slechts aanvaarbaar is als lastenverzwaringen voor de bedrijven worden voorkomen en gelijkwaardige onderhandelingsposities voor werkgevers en werknemers worden geschapen.
Een ander deel van de Raad, bestaande uit de werknemersleden, noemt het onaanvaardbaar dat de in arbeidsovereenkomsten en CAO's verankerde loondoorbetalingsbedingen worden vernietigd. Een dergelijke vernietiging van bestaande afspraken zou nodig zijn om de maatregelen die het kabinet beoogt te bereiken.

Weer een ander deel van de Raad, bestaande uit de kroonleden behoudens de heer Van der Grinten, beschouwt de door het kabinet beoogde ombuiging van *f* 1,4 miljard in de sfeer van het ziekteverzuim als gegeven, maar vindt wel dat de maatregelen zodanig van vorm moeten zijn, dat de effecten ervan niet door de werknemers worden afgewenteld op de werkgever. Vandaar dat dit deel van de Raad enkele alternatieve voorstellen doet, aldus beknopt samengevat de inhoud van het SER-advies.
Meer details volgen hierna.

In zijn advies vraagt de SER zich af of de ingreep in de CAO's zich wel verdraagt met o.a. het Europees Sociaal Handvest en met de verdragen nr. 87 en nr. 98 van de Internationale Arbeidsorganisatie.
Ook de voorgestelde wijzigingen in art. 1638 c van het Burgerlijk Wetboek zijn verstrekkend, omdat deze de feitelijke verhouding tussen dit artikel en de Ziektewet diepgaand beïnvloeden. Terwijl het huidige lid 1 nauwelijks nog praktisch betekenis heeft, zal het nieuwe lid 1 meebrengen, dat de loondoorbetalingsverplichting, zij het gereduceerd tot 80% van het loon, in feite voorop komt te staan terwijl het recht op ziekengeld op de tweede plaats komt.
Wanneer de zinsnede 'voor betrekkelijk korte tijd' in de loondoorbetalingsverplichting bij ziekte wordt geschrapt, betekent dat een zeer vérstrekkende uitzondering op het basisbeginsel van art. 1638 b van het Burgerlijk Wetboek 'geen werk, geen loon'.
De gevolgen van het voornemen om premie te heffen over het ziektegeld laten zich, aldus de SER in zijn advies, als volgt omschrijven.
Wanneer de werknemer aanspraak heeft op een uitkering of loondoorbetaling bij ziekte die is uitgedrukt in een percentage van het brutoloon zullen de lasten per ziektedag voor de bedrijfsvereniging of de werkgever gemiddeld met ongeveer 13% toenemen. Voor werknemers treedt daarbij een daling op van netto-uitkering of nettoloondoorbetaling van gemiddeld 12,3%.
Wanneer de afspraak is uitgedrukt in een percentage van het netto-loon zullen de lasten per ziektedag met ongeveer 30% stijgen, terwijl in dat geval in het netto-inkomen van de werknemer bij ziekte geen verandering zou komen.
Een en ander betekent dat de realisering van de premieheffing over ZW-uitkering of loondoorbetaling bij ziekte op zichzelf genomen en zonder aanvullende maatregelen leidt tot een aanzienlijke stijging van de lasten per ziektedag, terwijl deze stijging in haar effecten zeer verschillend is al naar gelang de aanspraken bij ziekte in termen van bruto- dan wel netto-loon zijn vastgelegd.
In de adviesaanvrage wordt geraamd dat de voorgestelde maatregelen wegens volume-effecten zullen leiden tot een structurele ombuiging van in totaal *f* 500 mln., *f* 350 mln. bij de ziekengeldkassen en *f* 150 mln. bij het particuliere bedrijfsleven. Daarbij is verondersteld dat de eerste 5 dagen al geheel voor risico van de werkgever komen.
Gebleken is dat bij de berekening is uitgegaan van een daling van het verzuim met 5,5 à 6 mln. uitkeringsdagen ofwel een daling van het ziekteverzuim van ongeveer 7%.
Volgens de SER is het moeilijk te kwantificeren in hoeverre de voorgenomen maatregelen de werkgever zullen stimuleren tot het verbeteren van de arbeidsomstandigheden of het sociaal beleid in de onderneming, alsmede de effecten daarvan op het ziekteverzuim, temeer nu het ziekteverzuim in de laatste jaren al is gedaald.
Bovendien wordt onder deskundigen zeer verschillend gedacht over realisering van de beoogde volume-effecten. De raming van de volume-effecten tot een bedrag van *f* 500 mln is dan ook uiterst onzeker en niet met stelligheid als een minimumbesparing aan te duiden. Voorts zullen de volume-effecten naar verwachting pas op langere termijn zichbaar worden.
De voorgestelde maatregelen leiden er – te zamen met belasting- en premiedrukverschillen – toe dat het verlies aan netto-inkomen per jaar bij ziekte verschilt naar het overeengekomen brutoloon en naar de duur van het verzuim. Bij een gemiddeld ziekteverzuim per werknemer gedurende ongeveer 4 weken is het netto-inkomenverlies voor een modale werknemer ongeveer -1,2%.
Als één van de uitgangspunten wordt er in de adviesaanvrage op gewezen, dat de voorgestelde ombuigingen zich 'over de grootst denkbare groep' spreiden, omdat het ziekterisico zich in beginsel bij alle werknemers zou realiseren. Op zichzelf is dat juist, maar de mate waarin het ziekteverzuim zich realiseert is zeer verschillend.
Zo verzuimt ongeveer ⅓ van de werknemers gedurende een heel jaar niet, terwijl ca. 2% van de verzuimers de maximum-uitkeringstermijn van 52 weken bereikt.
Ook zijn er verschillen naar leeftijd, bedrijfstak, beroepsgroep en ziekte-oorzaak.
De conclusie is dan ook dat bij realisering van de kabinetsvoorstellen de kans op verlies van inkomen wegens ziekte van functie tot functie verschilt en mede afhankelijk is van een minimumdagloongarantie.
Het verschil in risico van verzuim en verlies van inkomen is in het algemeen niet in de thans bestaande beloningsverhoudingen tot uitdrukking gebracht.
Blijkens de adviesaanvrage bedragen de besparingen als gevolg van de voorgestelde maatregelen te zamen structureel *f* 1410 mln., waarvan *f* 500 mln. aan volume-effecten en *f* 910 mln. aan nominale effecten. Uit andere gegevens blijkt de totale besparing *f* 1510 mln. te bedragen.
Gegeven het uiterst onzekere karakter van de volume-effecten, die bovendien met vertraging zullen optreden, is echter te verwachten dat deze vermindering van uitgaven eerst op langere termijn zal optreden, terwijl deze de eerste jaren geringer kan zijn dan het aangegeven bedrag.
Voor het particuliere bedrijfsleven treedt in eerste instantie een lastenverzwaring op van *f* 1135 mln. Daarbij zullen ondernemingen met veel kortdurend verzuim en een groot aantal werknemers met een laag inkomen hun loondoorbetalingsverplichtingen in sterkere mate zien toenemen dan andere ondernemingen.
Wanneer ook de lastenverlichtingen voor de werkgevers, die voortvloeien uit de bijstelling van de premiepercentages, in het beeld worden betrokken, resulteert uiteindelijk een structurele lastenverlichting voor het bedrijfsleven van *f* 880 mln. incl. de geraamde volume-effecten. Daarvan is een belangrijk deel reeds in de premievaststelling per 1 januari 1982 van ZFW, WAO en WW tot uitdrukking gebracht.
Tegenover de vermindering met *f* 1510 mln. op macro-economisch niveau van de inkomensoverdracht bij ziekte staat een premieverlichting voor werknemers tot een bedrag van *f* 630 mln. welke eveneens voor een groot deel in de voor 1982 geldende premiepercentages is verwerkt.

De gevolgen van de maatregelen voor het overheidspersoneel en de invloed van de volume-effecten op de vraag naar arbeidskrachten en daarmee op de werkgelegenheid zijn hierbij buiten beschouwing gebleven.
De SER betreurt dat voor de beantwoording van de adviesaanvrage slechts een uitzonderlijke termijn beschikbaar was. De beleidsvoorstellen voor 1 april 1982 houden een ingrijpende wijziging in van de uitgangspunten van de ZW en van het stelsel van arbeidsvoorwaarden. Ook maatschappelijk gezien zullen de wijzigingen grote invloed hebben.
Beleidsvoornemens met zulke verstrekkende gevolgen vragen om een uiterst zorgvuldige analyse en een evenwichtige afweging waarvoor een ruimere tijd van voorbereiding in hoge mate wenselijk is.
Over de conclusie die aan de adviesaanvrage verbonden moet worden wordt in de SER verschillend gedacht.

STANDPUNT ONDERNEMERSLEDEN

Een deel van de Raad, bestaande uit de ondernemersleden, is van oordeel dat een ombuiging van het beleid t.a.v. de collectieve sector dwingend geboden is. Een ombuiging door beperking van ziektegeld is voor dit deel echter niet een eerste keus. Dit deel is echter wel bereid de keuze van het kabinet als een gegeven te aanvaarden.
De wijze waarop aan deze keuze in de adviesaanvrage uitwerking is gegeven, is voor dit deel van de Raad evenwel niet aanvaardbaar vanwege de lastenverzwaring welke daaruit voor een niet te verwaarlozen deel van het bedrijfsleven voortvloeit en de zeer ongelijkwaardige onderhandelingspositie welke daardoor voor de werkgever wordt geschapen.
Bij veel bedrijven zullen de maatregelen weerstand oproepen. In eerste instantie zullen vrijwel alle bedrijven niet met lastenverlichtingen maar met lastenverzwaringen worden geconfronteerd.

Voor een deel van de bedrijven zal ook per saldo uitsluitend lastenverzwaring optreden b.v. bij een hoog ziekteverzuim.
Dit deel heeft principiële bezwaren tegen aantasting van de contractvrijheid van de sociale partners, maar tekent daar wel bij aan dat een nietigverklaring van bestaande contracten onder omstandigheden onvermijdelijk is in geval van een ingrijpende wetswijziging waarbij niet waarschijnlijk is dat partijen die afspraken ook zouden hebben gemaakt onder vigeur van de gewijzigde wetgeving.
Vanuit dat gezichtspunt zou dit deel ermee kunnen instemmen dat volstaan wordt met een éénmalige ingreep in de loondoorbetalingsafspraken, maar dan moet het gelijktijdig wel volledig zijn en voor beide partijen een gelijke onderhandelingspositie tot stand komen. In de kabinetsvoorstellen echter wordt voor de werknemerspartij de vrijheid hersteld, terwijl die voor de werkgeverspartij op tal van punten aan banden blijft.
Dit deel acht het volstrekt ongegrond dat het kabinet voorstelt om de contractvrijheid van de sociale partners blijvend aan banden te leggen wat betreft het voor risico van de werknemer brengen van wachtdagen. Daardoor zal van de werknemerskant na 1 april 1982 sterke aandrang worden uitgeoefend om de thans bestaande aanvullende loonbetalingen te herstellen.
Een gelijke onderhandelingspositie betekent: óf de overheid regelt dwingend de rechten en verplichtingen van werkgever en werknemer m.b.t. de wachtdagen, waarbij dan hetzelfde moet gelden voor de bepaling van het uitkeringsniveau van 80%, óf de overheid beperkt zich op beide punten tot een eenmalige nietigverklaring onder het gelijktijdig herstellen van de contractvrijheid.
Het dient verder buiten iedere twijfel te staan dat de eenmalige vernietiging van afspraken tot aanvulling betrekking heeft op de aanvulling tijdens de AAW/WAO-periode.

Verder zou de voorgenomen uitbreiding van het aantal ziektedagen voor risico van de werkgever moeten worden uitgesteld om ondernemingen te kunnen laten kiezen tussen eigen risicodragen dan wel het op enigerlei wijze verzekeren van deze wachtdagen. Daarnaast moet het mogelijk blijven om de wachtdagen bij de bedrijfsvereniging te verzekeren voor bedrijven met minder dan 35 werknemers in plaats van met minder dan 10 werknemers, zoals het kabinet wil.

Wanneer tot een uitbreiding van het aantal wachtdagen voor de werkgever wordt besloten, stelt dit deel voor als complement de eerstedagscontrole door de bedrijfsvereniging verplicht te stellen.
Het is ook onaanvaardbaar dat bij ziekte van de werknemer de werkgever verplicht wordt voor de duur van de arbeidsovereenkomst en niet meer voor betrekkelijk korte tijd 80% van het loon door te betalen. De invoering van elke nieuwe netto-netto koppeling in de sociale zekerheid wordt door dit deel ten principale afgewezen.
Als toch tot toepassing van een minimumdagloon in de ZW wordt besloten, zou die beperkt moeten worden tot de werknemer die voor het onderhoud van een gezin met één of meer kinderen is aangewezen op een minimuminkomen en die verder geen andere inkomsten geniet. Dit zou ook moeten gelden voor de loondoorbetalingsverplichting van de werkgever.
Vooral in bedrijfstakken met veel minimumloners zullen de effecten van een minimumdagloonbepaling in de ZW groter zijn dan uit de cijfers blijkt.
Tenslotte wijst dit deel nog op de volgende consequenties van de voorgenomen maatregelen:

– een verscherpte selectie bij de werving van werknemers zal leiden tot een verdergaande verstarring van de arbeidsmarkt;

– de mogelijkheid moet worden gecreëerd dat werknemers de helft van de ZW-premie betalen en niet, zoals thans, maximaal 1%;

– de maatregelen voor het bedrijfsleven moeten dienovereenkomstig worden getroffen in de overheidssfeer ter vermijding van rechtsongelijkheid.

Samenvattend komen de ondernemersleden in de SER tot het oordeel dat een ombuiging m.b.t. het ziekengeld, in de geest zoals in de adviesaanvrage van 4 januari wordt vastgesteld, slechts dan aanvaardbaar is als lastenverzwaringen voor de bedrijven worden voorkomen en gelijkwaardige posities voor werkgevers en de werknemers worden geschapen.
De leden benoemd door het KNOV en NCOV onderschrijven dit standpunt slechts voorzover een door hen ingediend voorstel niet wordt opgevolgd. Deze leden stellen in de plaats van het in de adviesaanvrage voorgestelde pakket maatregelen voor:

a) artikel 1638 c BW uitsluitend te wijzigen door het opnemen van een bepaling dat de eerste werkdag waarop de werknemer ziek is, geen loon wordt doorbetaald en dat afwijkende bedingen ter zake nietig zijn;

b) de voorgenomen nietigverklaring van bepalingen in CAO's en andere arbeidsvoorwaarden te beperken tot uitsluitend die bepalingen die betrekking hebben op de wachtdagen bij ziekte;

c) geen werknemer- en werkgeverspremies te heffen over de loondoorbetaling en uitkering bij ziekte.

STANDPUNT WERKNEMERSLEDEN

Een ander deel van de SER, bestaande uit de werknemersleden, noemt de verschuiving van de lasten van de werkgever naar de werknemer en de vermindering van de loonkosten door het verlagen van de werknemersaanspraken bij ziekte, die slecht kunnen worden bereikt door vernietiging van veelal in CAO's verankerde bedingen tot loondoorbetaling, een rechtstreekse aanval op de door vakbondsstrijd verworven posities van werknemers.
Dit is onvaardbaar en in strijd met het vrije en democratische recht van werkgevers en werknemers om in onderling overleg arbeidsvoorwaarden overeen te komen. De eenmaligheid van deze ingreep doet daar niets aan af. Ook daardoor wordt immers het in jarenlang onderhandelen bereikte resultaat van de vakbeweging te niet gedaan.
Voor dit resultaat is destijds ruimte, die beschikbaar was voor verbetering van lonen en andere arbeidsvoorwaarden, ingeleverd o.m. door premiebetaling. De werknemers en hun organisaties worden aldus teruggestuurd naar „af" en zullen opnieuw strijd moeten leveren om de verloren positie te heroveren.
Daarbij meent dit deel dat een dergelijk ingrijpen door de overheid in strijd is met internationale verdragen.
Dit deel acht overleg over de noodzakelijke ombuigingen pas mogelijk, wanneer de inbreuk op de arbeidsovereenkomsten niet langer dreigt.
Bovendien is constructief overleg pas mogelijk als de ombuigingen worden geplaatst in het kader van een werkgelegenheidsbeleid. Daarvoor moeten ook andere financieringsbronnen gericht worden aangewend zoals de aardgasbaten, het witten van het zwartgeldcircuit en beleggingen van institutionele beleggers. Ook de WIR en andere regelingen moeten daarop worden gericht.
Bovendien moeten de lasten van ombuigingen die nodig zijn ter verbetering van de werkgelegenheid naar draagkracht worden verdeeld. Specifieke groepen zoals in dit geval de zieke werknemers, mogen derhalve niet extra worden belast.
Dit deel wijst de voorgestelde maatregelen volledig af, maar wil desondanks nog de volgende opmerkingen maken.
Gevreesd wordt dat de maatregelen een strak selectiebeleid van de werkgevers in de hand zullen werken om op die manier het ziekteverzuim in de onderneming te beperken.
Bovendien zullen vele werknemers zich niet tijdig ziek melden met alle gevolgen van dien voor de eigen gezondheid en voor de volksgezondheid. Daardoor zal uiteindelijk ook het langdurige ziekteverzuim toenemen.
Onaanvaardbaar is ook het voornemen om de (her)verzekering van bovenwettelijke ziekengelduitkeringen bij de bedrijfsverenigingen onmogelijk te maken.
Het lid van de Raad, benoemd door MHP, onderschrijft het werknemersstandpunt met uitzondering van het gestelde over de financiering van het werkgelegenheidsbeleid. Dit lid acht in beginsel een beperkt eigen (inkomens)risico voor de zieke werknemers bespreekbaar maar stelt dat dit uitsluitend tot de competentie van de sociale partners behoort en dat de overheid te dien aanzien hoogstens wensen kan uiten of suggesties kan doen.

STANDPUNT KROONLEDEN

Weer een ander deel van de SER, bestaande uit de kroonleden, behoudens de heer Van der Grinten die zich van een standpunt onthoudt, aanvaardt de keuze van maatregelen in de sfeer van het ziekteverzuim om tot een ombuiging van *f* 1,4 mrd te komen.
Maar de vorm van die maatregelen moet wel zodanig zijn, dat de effecten ervan niet door de werknemers worden afgewenteld op de werkgever.
Volgens dit deel moet van een inbreuk op de contractvrijheid van werkgevers en werknemers zoveel mogelijk worden afgezien. Daarom kan het zich niet verenigen met de eenmalige nietigverklaring van (collectieve) arbeidsovereenkomsten op het punt van de afspraken tot loondoorbetaling bij ziekte en evenmin met de doorhaling van bovenwettelijke ziekengeldregelingen op basis van de Ziektewet.
De premieheffing over de loonbetaling bij ziekte

en de ZW-uitkering heeft de instemming van dit deel. Om te voorkomen dat afwenteling plaats vindt op de werkgevers moeten de consequenties passen in de toelaatbare stijging van de loonkosten.
M.a.w. als partijen overeenkomen om de bestaande netto (dag)loonafspraken bij ziekte te handhaven, moeten de meerkosten daarvan ten laste komen van de loonruimte van 1982.
Om de financiële betrokkenheid van de werkgever bij het ziekteverzuim te vergroten is het gewenst dat de kosten van het ziekteverzuim in de eigen onderneming meer aan de werkgever worden toegerekend dan thans het geval is.

Premieheffing bij handhaving van de huidige bruto-aanspraken van gemiddeld 87% van het dagloon betekent dat de werknemers *f* 705 mln meer gaan betalen en de werkgevers *f* 785 mln.
Het voornemen om de eerste 5 ziektedagen volledig ten laste te brengen van de werkgever heeft de instemming van de kroonleden. Maar wel zou de mogelijkheid moeten (blijven) bestaan om dit risico te verzekeren bij de bedrijfsvereniging.
Ook moeten partijen de vrijheid hebben af te spreken dat max. één ziektedag per geval geheel ten laste komt van de werknemer.
Als de nietigverklaring van loondoorbetalingsafspraken en bovenwettelijke ziekengeldaanspraken niet doorgaat, is de behoefte aan een bij wet te realiseren minimumregeling in het kader van de Ziektewet verdwenen.
De kroonleden gaan ervan uit dat de volume-efecten in hun standpunt even groot zullen zijn als in de kabinetsplannen. Dit betekent dat er in totaal ten gevolge van hun standpunt een tekort overblijft van *f* 205 mln ten opzichte van de beoogde ombuiging van *f* 1,4 mld.
Om dat tekort te overbruggen stellen de kroonleden voor de werknemerspremie voor de ZW met ca. 0,2% te verhogen. Deze stijging moet ten laste komen van de werknemer en mag niet worden afgewenteld op de werkgever.
Hun voorstellen m.b.t. het ziekteverzuim moeten, zo vinden de kroonleden, dienovereenkomstig worden toegepast voor het overheidspersoneel en daarmee vergelijkbare groepen.

Wetsontwerp ziekengeld ingediend. Kabinet volgt voorstel kroonleden SER

Minister Den Uyl en staatssecretaris mevr. Dales van sociale zaken en werkgelegenheid hebben op 12 maart hun definitieve wetsontwerp inzake het ziekengeld aan de Tweede Kamer aangeboden. Daarin hebben zij afgezien van hun aanvankelijke voornemen om de bestaande loondoorbetalingsafspraken en bovenwettelijke uitkeringsregelingen eenmalig te vernietigen, waardoor het ziekengeld tot 80% bruto zou worden teruggebracht.
In het wetsontwerp „Nadere wettelijke voorzieningen ter zake van uitkeringen en loonaanspraken voor werknemers bij ziekte" heeft het kabinet in hoofdlijnen het standpunt van de overgrote meerderheid van de kroonleden in het SER-advies van 12 februari gevolgd. Aanleiding tot het laten varen van het oorspronkelijke plan tot eenmalige vernietiging van CAO-afspraken over het ziekengeld vormde niet alleen het negatieve oordeel over dat plan van de werknemersleden en de kroonleden in de SER, maar ook de tal van negatieve reacties van maatschappelijke organisaties, belangengroepen, particulieren e.d. waardoor het voornemen „het voor een goede uitvoering noodzakelijke maatschappelijke draagvlak" mist. Aldus de bewindslieden in hun memorie van toelichting.

Andere hoofdlijnen van het wetsvoorstel zijn:

– premieheffing voor de werknemersverzekeringen over uitkeringen bij ziekte;

– invoering van 5 wachtdagen voor rekening van de werkgever, over twee waarvan met de werknemers mag worden onderhandeld;

– invoering van een minimumdagloon in de Ziektewet;

– verhoging van het werknemersdeel van de ZW-premie met 0,2%;

– wijziging van art. 1638 c BW, eerste lid, waardoor de werkgever bij ziekte van de werknemer gedurende betrekkelijk korte tijd 80% van het loon moet doorbetalen.

De regering meent dat de heffing van de premies over ziektegeld en loonbetaling tijdens ziekte ten laste van de werknemers moet komen, in die zin dat zij tijdens ziekte een netto-uitkering van circa 90% aanvaarden.
Indien de werknemers vast willen houden aan de netto-loondoorbetaling tijdens ziekte, zal tegenover de daaruit voortvloeiende lastenverhoging voor de werkgevers ten belope van 0,5 à 1% van de loonsom op andere wijze door de werknemers compensatie moeten worden geboden.
De loonstijging in 1982 zal het eerder toegestane maximum van 6 à 6,5% echter niet mogen overschrijden.
Zodra het kabinet evenwel, met name naar aanleiding van het totstandkomen van een belangrijke CAO meent te moeten concluderen dat deze loonruimte zal worden overschreden, zal het gebruik maken van de bevoegdheden die de Wet op de loonvorming biedt. Ditzelfde geldt bij afspraken over een compensatie voor de verhoging van de ZW-premie voor de werknemers.
Het kabinet verwacht dat invoering van de maatregelen per 1 april 1982 zal leiden tot een totaal positief effect van 1050 mln. in plaats van de oorspronkelijk beoogde *f* 1400 mln in 1982.

Als economische effecten noemt de memorie van toelichting:
– invoering van 5 wachtdagen voor de werkgever leidt tot een daling van het werkgeversaandeel in de ZW-premie;

– premieheffing over ziekengeld leidt tot een daling van de premiepercentages;

De totale lasten voor de werkgevers dalen met *f* 695 mln., nl. *f* 500 mln. volume-effecten (minder ziekteverzuim) en *f* 245 mln. premieverschuiving minus *f* 50 mln. als gevolg van de minimumdagloonbepaling.
Invoering van wachtdagen en heffing van werkgeverspremies veroorzaken lastenverschuivingen tussen bedrijven met relatief hoog ziekteverzuim en laag verzuim, waardoor prikkels ontstaan ter bestrijding van vermijdbaar ziekteverzuim.
De regering acht een structurele daling van het verzuim met 5 à 10%, hoewel onzeker, niet onrealistisch.
Bij de begrote besparing van *f* 500 mln. als gevolg van een daling van het ziekteverzuim is rekening gehouden met een daling met ca. 7,5%.
Ten gevolge van de voorgestelde maatregelen neemt het beslag van de collectieve sector af met *f* 1500 mln., ofwel 0,5 procent-punt van het nationaal inkomen. Daarvan heeft een bedrag van *f* 1200 mln. betrekking op privatisering van de kosten van de eerste vijf ziektedagen.
Met de kroonleden in de SER is de regering van mening, dat premie geheven moet worden over de uitkering bij ziekte. In het SER-advies van oktober 1979 inzake de aanpassingsmechanismen van minimumloon en sociale uitkeringen heeft de SER er, aldus de memorie van toelichting bij het wetsontwerp, al op gewezen premieheffing over ziekengeld een structureel juiste gedachte te vinden.
Als partijen overeenkomen om de bestaande nettoloonafspraken bij ziekte te handhaven dan wel nieuwe netto-loonafspraken overeenkomen, moeten de daarmee gepaard gaande meerkosten ten laste komen van de voor 1982 beschikbare loonruimte.
Dit, omdat een lastenstijging voor het bedrijfsleven, die zou kunnen optreden bij afwenteling van premieheffing op uitkering tijdens ziekte, strijdig is met de strekking van het ombuigingsbeleid.
Het wetsontwerp voorziet in de regeling van 5 wachtdagen voor rekening van de werkgever. Het eigen risico leidt tot een directere individuele betrokkenheid van de werkgever bij de verzuimbeperking.
In tegenstelling tot het oorspronkelijke plan zal voor 1982 herverzekering mogelijk zijn voor alle werkgevers tegen een extra te betalen premie. Voor 1983 zullen nadere voorwaarden ertoe leiden dat grotere werkgevers nog uitsluitend op individuele basis zich zullen kunnen herverzekeren.
Bedrijven met ongeveer 10 werknemers zullen zich collectief kunnen blijven herverzekeren bij de bedrijfsvereniging, maar wel tegen een extra te betalen premie.
Terwijl de kroonleden in de SER in hun alternatieve voorstellen hadden geadviseerd de contractspartijen de mogelijkheid te geven om max. één ziektedag per ziektegeval geheel ten laste van de werknemer te brengen, heeft de regering besloten de thans bestaande onderhandelingsmogelijkheid voor de eerste twee wachtdagen te handhaven.
De regering is bij haar oorspronkelijke voornemen gebleven om evenals bij de andere sociale verzekeringen ook in de ZW een minimumdagloonbepaling in te voeren.
Door premieheffing over de uitkering zouden immers werknemers, die bij ziekte niet meer ontvangen dan het wettelijk uitkeringspercentage een lager netto bedrag ontvangen dan thans het geval is, en onder het algemeen geldende minimumniveau terecht komen.
De ondernemersleden in de SER hadden een nieuwe netto-netto-koppeling afgewezen, terwijl de kroonleden voorstelden een minimumregeling over te laten aan het overleg tussen de sociale partners.
Door het achterwege laten van de oorspronkelijke eenmalige vernietiging van loonafspraken inzake het ziekengeld en het achterwege blijven van een algemene verlaging van het uitkeringsniveau tijdens ziekte tot 80% bruto is in de beoogde besparingen een tekort ontstaan van *f* 205 mln. Ter dekking daarvan wordt in aansluiting op het standpunt van de kroonleden in de SER voorgesteld de voor de werknemers verschuldigde ZW-premie met 0,2% te verhogen.

Verzet en acties tegen ZW-plannen

De indiening op 12 maart bij de Tweede Kamer van het definitieve wetsontwerp inzake het ziekengeld vondt plaats aan het einde van een algemene actiedag, die de FNV had georganiseerd met als doel doorbetaling van 100% ziekengeld, en één dag nadat een delegatie van de centrale werkgeversorganisaties er bij het kabinet op aangedrongen had het hele wetsvoorstel niet uit te brengen.

Eerder hielden FNV en CNV een landelijke actiedag tegen de oorspronkelijke kabinetsplannen met het ziekengeld op 13 februari, de dag nadat de

SER over de plannen, die hem bij brief van 4 januari ter advisering waren voorgelegd, een advies had vastgesteld.
Ook daarna werd van werknemerszijde, maar ook van werkgeverszijde sterk tegen de plannen geopponeerd.
De werkgevers vrezen nauwelijks bezuinigingen, maar veeleer lastenstijgingen voor het bedrijfsleven. Bij de werknemers speelde vooral de aanvankelijk voorgestelde ingreep in CAO-afspraken over bovenwettelijke uitkeringen en loondoorbetalingen bij ziekte.
Sedert begin maart richten de acties van met name de FNV (-bonden) zich tegen de werkgevers, van wie in het kader van de onderhandelingen over nieuwe CAO's handhaving van 100% netto uitkering bij ziekte wordt gevraagd.

Rond 7 maart werden verschillende bedrijven, die met stakingen werden bedreigd door verschillende rechters in kort geding in het gelijk gesteld, omdat de onderhandelingen met name in de metaal voortijdig door de vakbonden zouden zijn afgebroken. Bij verschillende andere bedrijven werd wel gestaakt.
Behalve door de Industriebond-FNV werden stakingen georganiseerd door de ambtenarenbonden van de FNV, Abva/Kabo, en door de FNV-bond Druk en Papier. De acties richten zich onder meer op een aantal krantenbedrijven en op verschillend gemeentelijke reinigingsdiensten.
VNO-voorzitter van Veen zond op 8 maart aan FNV-voorzitter een open brief, waarin hij hem verzocht zijn opstelling 'eens te heroverwegen'. (*SER-Bulletin, Ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid*)

AARDGASWINSTEN EN INVESTERINGSINSPANNINGEN VAN SHELL EN ESSO

In de discussies over het financiële en sociaal-economische beleid, dat in Nederland gevoerd moet worden – de noodzaak en de omvang van ombuigingen bij de overheidsbestedingen, het vraagstuk van de financiering van een werkgelegenheidsbeleid van de regering – speelt een rol het feit, dat een deel van de opbrengsten van het Nederlandse aardgas terecht komt bij de particuliere oliemaatschappijen Shell en Esso.
Aangezien de prijs van aardgas gekoppeld is aan die van aardolie mag verwacht worden dat hij in de toekomst zal stijgen, waardoor ook de opbrengsten hieruit voor Shell en Esso zullen toenemen.
Op verzoek van de Tweede Kamer, gedaan in de vorm van een motie, die was ingediend door de leden Wöltgens (PvdA) en Engwirda (D'66), en die op 20 nov. 1981 was aangenomen, heeft de minister van economische zaken, Terlouw, op 23 febr. van dit jaar over deze zaak de TK een brief toegezonden, waaraan het navolgende is ontleend.

Voorgeschiedenis

Aan het einde van de zestiger jaren begon de gasproduktie in Nederland van grote betekenis te worden. Daarbij was allesoverheersend de produktie van Slochteren-gas in de concessie Groningen, een concessie in handen van de NAM* doch met staatsdeelneming. De verdeling van de opbrengsten uit deze concessie week niet wezenlijk af van die in andere Nederlandse concessies met staatsdeelneming.
Ze kwam er ruwweg op neer dat ca. 70% van de opbrengst, na aftrek van kosten, in enigerlei vorm aan de Staat toeviel en 30% aan de NAM gelaten werd. De overige NAM-concessies, deels mèt, deels zonder staatsdeelneming, waren qua produktie van geringe betekenis en veelal niet of nauwelijks winstgevend.
In het begin van de jaren zeventig zag de toenmalige bewindsman van economische zaken in de destijds noodzakelijk geachte gasprijsverhogingen in het binnenland aanleiding om met de partners bij de winning van het Groningse aardgas tot een aanvullende regeling te komen, die behelsde dat voor een deel van de opbrengst niet 70% doch 85% aan de overheid toeviel.
Spoedig daarna brak de energiecrisis uit, gevolgd door sterke en bewust door de regering nagestreefde opbrengstprijsstijgingen van het gas. Minister Lubbers ging met het oog daarop een aanvullende winstverdelingsovereenkomst voor de concessie Groningen aan, waardoor voor de recente en alle toekomstige prijsverhogingen een „government take" van 95% ging gelden.
Na enkele jaren van betrekkelijke rust ging als uitvloeisel van de revolutie in Iran, ultimo 1978, het olieprijsniveau mondiaal sterk omhoog. Dit leidde in het voorjaar en de zomer van 1979 tot een sterk verbeterd perspectief van de Nederlandse winsten uit aardgas, met name voor de overheid, maar ook voor de NAM.
Bij enkele parlementaire discussies in december 1979 en het voorjaar van 1980 naar aanleiding van de Miljoenennota 1980, liet minister Van Aardenne weten in het licht van de zich aftekende extra NAM-winsten tot investeringsafspraken met Shell en Esso te willen komen. Deze benadering was ingegeven door de opvatting dat aldus op een directe en aanwijsbare wijze een bijdrage zou worden gegeven aan versterking van de economische structuur en verbetering van de energievoorziening.

Met steun van de Kamer rondde de bewindsman deze weg af en presenteerde op 12 juni 1980 aan de Tweede Kamer het „gentlemen's agreement". Daarin werd een aanvullende afromingsregeling van de hand gewezen. De voorkeur werd gegeven, in het bijzonder met het oog op stimulering van de Nederlandse werkgelegenheid, aan een door Shell en Esso gespecificeerde investeringsinspanning.
Bij de voorafgaande besprekingen met Shell en Esso had mijn ambtsvoorganger naar voren gebracht te verwachten dat zeker de extra winst uit aardgas, benut zou moeten worden voor genoemde structurele doeleinden. De extra-winst bedroeg naar verwachting voor Shell en Esso ieder ca. *f* 2 mrd in de periode 1980 t/m 1984. Ook de Kamer meende dat tegenover de extrawinst een tegenprestatie van beide oliemaatschappijen zou dienen te staan.

* NAM = Nederlandse Aardolie Maatschappij, 50/50 joint-venture van Shell en Esso.

Daarbij rees onmiddelijk een praktische complicatie: het onderscheid tussen extra-investeringen – te relateren aan extra gaswinst – en „gewone" investeringen, die toch zouden zijn tot stand gekomen, is niet erg bruikbaar.
Zo'n onderscheid tussen componenten van investeringsprogramma's is bovendien aanvechtbaar omdat het suggereert:

– dat tussen de overwegingen (rendement, continuïteit, marktpositie) welke aan onderdelen van investeringsprogramma's ten grondslag liggen op exacte wijze kan worden gediscrimineerd;

– dat door de relatie met de extra gaswinst de extra investeringen een andere relevantie bezitten voor de macro-economische/structurele ontwikkeling dan de normale investeringen;

– dat de uitvoering van laatstgenoemde, normale investeringen een gegevenheid is die losstaat van huidige en voorziene economische ontwikkelingen; en

– dat de extra-investeringen op voorhand betrekking zouden moeten hebben op uitbreidingsinvesteringen, terwijl met de installatie van nieuwe, doorgaans technologisch geavanceerder, kapitaalgoederen niet een evenredige capaciteitsuitbreiding gepaard behoeft te gaan.

Op grond van deze overwegingen is de aanvakelijk vrij enge relatie: extrawinst – extra investering uitgemond in een maar algemene beoordeling. Bij de afronding van de besprekingen door middel van een uitwisseling van brieven – is een totale investeringsinspanning van Shell en Esso toegezegd die in een redelijke verhouding staat tot de totale verwachte aardgaswinst van de NAM. De in aanmerking te nemen investeringen dienden daarbij te voldoen aan één van de twee volgende criteria:

– het wezenlijk bijdragen aan versterking van de economische structuur;

– verbetering van de Nederlandse energievoorziening.

De toenmalige minister verdedigde de overgelegde investeringsplannen in de orde van 14 mrd. gld. over de periode 1980 t/m 1984 tegenover een verwachte NAM-winst van 15,4 mrd. als een waardevolle, zeer krachtige inspanning ten behoeve van de economische en energiestructuur.
In het najaar van 1980 ontbrandde de oorlog tussen Iran en Irak. Door het voorlopig wegvallen van een deel van de produktiecapaciteit in het Midden-Oosten en de heersende marktstemming trad opnieuw een sterke stijging der olieprijzen op die zijn effect, mede door een sterk oplopen van de dollarkoers, op de gaswinstprojecties niet miste. Dit werd nog sprekender door het succesvolle verloop van de onderhandelingen over de gasexportcontracten o.l.v. de regeringscommissaris, de heer Spierenburg.
In de Tweede Kamer groeide het gevoelen dat aanvullende winstafromingsregelingen, zowel voor de NAM als voor de andere producenten, gewenst waren. Gelet op de voor de winners nog relatief gunstige opbrengstregelingen in de andere velden dan Groningen, de z.g. „kleine velden", en het qua winstgevendheid en produktie toenemende belang van die velden, nam de Tweede Kamer in december 1980 een motie Van Houwelingen aan waarin de minister van economische zaken werd uitgenodigd met partijen in contact te treden ten einde de „government take" in die velden te doen verhogen; de Kamer schaarde zich niet achter moties die nogmaals de concessie Groningen wilden treffen.
Minister van Aardenne wees op het risico dat men met de motie Van Houwelingen, voor zover het de NAM betrof, gemakkelijk in strijd met het „gentlemen's agreement" kon geraken. Hij verklaarde zich echter bereid de motie uit te voeren. Na contact te hebben gehad met de winners kondigde hij in mei 1981 het voornemen aan tot een heffing meeropbrengst aardgas. In bedoelde brief herhaalde mijn ambtsvoor-

ganger dat z.i. het „gentlemen's agreement" onverlet behoorde te worden gelaten. De voor de heffing belangrijke referentieprijzen werden daartoe zodanig vastgesteld dat de reeds in het „agreement" voorziene gaswinsten buiten beschouwing bleven.
Shell en Esso hebben desalniettemin genoemde heffing steeds als een inbreuk op de afspraken ervaren. Deze partijen hebben overigens toegezegd dat zij ondanks deze opvatting zich aan het gentlemen's agreement zullen houden. (Het wetsontwerp heffing meeropbrengst aardgas is inmiddels voorbereid en aan de ministerraad voorgelegd.)
Samenvattend kan worden gesteld dat vier maal mijn respectieve ambtvoorgangers in externe factoren, leidend tot belangrijke winststijgingen voor de NAM aanleiding hebben gezien m.b.t. het meerdere aanvullende maatregelen te treffen t.w. in de 85/15-overeenkomst, de 95/5-regeling, het gentlemen's agreement en de heffing meeropbrengst aardgas.

Samenvatting en conclusies

In 1980 heeft de Nederlandse regering gekozen voor een beleidsoptie, waarin de aardgaswinsten van Shell en Esso worden benut voor de versterking van de Nederlandse economische structuur boven een aanvullende winstdelingsregeling. Geconstateerd moet worden dat deze optie door het parlement is aanvaard en in die zin dan ook als een afspraak met de oliemaatschappijen mag gelden.
Tegelijk moet worden vastgesteld, dat in de afspraken als neergelegd in de briefwisseling van juni 1980 een aantal elementen niet is geregeld. Gezien het belang van de afspraken is er behoefte aan nadere omschrijving van die ontbrekende elementen, mede terwille van de overeengekomen regelmatige toetsing. De regering is van oordeel dat, zonder te tornen aan gemaakte afspraken, thans in nader overleg met Shell en Esso daarin moet worden voorzien.
Aan het volgende aspect mag ook niet voorbij worden gegaan. Ik heb hierbij het oog op de negatieve gevolgen op het investeringsklimaat die zouden uitgaan van het eenzijdig doorbreken van gemaakte afspraken. De schade die zo'n eenzijdige ingreep met zich zou meebrengen stijgt uit boven het incidentele belang dat aan de orde is. Ik moge dit als volgt toelichten.
Eenzijdig ingrijpen kan ernstige twijfel oproepen aan de waarde van afspraken met de Nederlandse overheid.
Op het punt van gemaakte afspraken blijft de Nederlandse overheid één en dezelfde instantie. Er behoort bestuurlijk continuïteit te bestaan. Politiek is daarbij van betekenis dat ook het parlement met het gentlemen's agreement heeft ingestemd. Afwijking van de afspraken wordt pas verdedigbaar als Shell en Esso aanwijsbaar in gebreke zouden blijven of nieuwe relevante feiten zich voordoen. Shell en Esso hebben in de regeringsverklaring een bevesiging van deze bestuurlijke opvatting gelezen en deze ervaren als een belangrijke ondersteuning bij noodzakelijke beslissingen inzake investeringsprojecten.
In het verlengde hiervan ligt het positieve resp. negatieve beeld dat in het buitenland zal worden opgeroepen indien wij al dan niet doorgaan op de ingeslagen weg. Het ondanks politieke en economische problemen handhaven van gemaakte afspraken zal in het buitenland als zeer positief worden opgevat en daarmede een belangrijke bijdrage aan het investeringsklimaat leveren.

Ik kom tot de volgende feitelijke gevolgtrekkingen:

a. Ik heb samengevat wat ik aan informatie over de voortgang van de investeringsinspanningen en de ontwikkelingen NAM-winsten heb verzameld. Ik heb mij daarbij geconcentreerd op de hoofdlijnen. De mij verstrekte veel uitvoeriger gegevens waren naar mijn mening toereikend om me een goed beeld te vormen.

b. In heb vastgesteld dat met name door een wezenlijke terugval in het te verwachten gasafzetvolume alsmede door introductie van de z.g. heffing meeropbrengst aardgas de geschatte NAM-winst over de periode 1980 t/m 1984 ongeveer *f* 0,5 mrd lager uitvalt dan bij het aangaan van het „gentlemen's agreement".

c. Daarnaast is mij gebleken dat de bedragen gemoeid met de in 1980 aangemelde projecten sterk zijn opgelopen. Veel onzekerheden over het doorgaan van destijds ingebrachte projecten zijn inmiddels in positieve zin weggenomen. Enkele projecten zijn vervallen doch andere zijn opgekomen.

d. Bij de grotere projecten heb ik geconstateerd dat door heroverwegingen vertragingen een deel van de op zich hogere investeringsbedragen pas buiten de ijkingsperiode tot uitgaven leidt maar dat deze overloop geen ongebruikelijk grote vorm aanneemt.

Het vorenstaande overziende kan de conclusie slechts zijn dat door Shell en Esso aan het „gentlemen's agreement" wordt voldaan.

NADERE EVALUATIE

Na deze beschrijving van mijn bevindingen tijdens de herijkingsprocedure zoals voorzien door mijn ambtvoorganger hecht ik eraan mijn eigen oordeel en opvattingen over de betekenis van het „gentlemen's agreement" in het licht van de actuele omstandigheden te geven.

Ik wil doorvoor aansluiting zoeken bij de overwegingen en opinies, verwoord in de eerdergenoemde motie Wöltgens, Engwirda, die ik hierna op de voet volg.
Allereerst moge uit het voorgaande gebleken zijn dat ik, evenals de indieners van de motie, het bestaan van de afspraak als een gegeven beschouw, dat ernstig genomen moet worden.
Vervolgens beaam ik dat bij niet-nakoming van de afspraak snel handelen geboden is. Van betekenis is dat de kabinetsinformateurs, De Galan en Halberstadt, na een analyse van het beeld van de aardgasopbrengsten, zoals dat bestond in het afgelopen najaar, de conclusie trokken dat doorbreken van het „agreement" niet verdedigbaar was. Dit omdat zij niet konden constateren dat Shell en Esso hun verplichtingen niet nakwamen en omdat zij betwijfelden of de relevante winstontwikkeling wel beduidend hoger zou liggen dan in 1980 verondersteld. Ik heb, zoals ook bepleit door de heren De Galan en Halberstadt, winsten en investeringen nader bestudeerd. Ik constateer dat de, door de informateurs waargenomen, tendens in de relevante winsten zich nog verscherpt heeft en dat van een feitelijke daling moet worden uitgegaan. Daarnaast ben ik geconfronteerd met een nog wezenlijk opwaarts herziene investeringsinspanning. Ik kan in gemoede slechts concluderen dat er op dit moment geen aanleiding is tot het herzien van winstverdelingssleutels in het voordeel van de Staat. Ik noem in dit verband nog het hierboven beschreven verschijnsel dat, voor een deel autonoom, zich een feitelijke verhoging van de government take van de NAM-velden heeft afgetekend.
De motie beklemtoont voorts de besteding terstond in of ten behoeve van de Nederlandse economie en overleg dat leidt tot een maximaal positief effect op de Nederlandse economie en de energievoorziening.
Naar mijn oordeel is het „gentlemen's agreement" waardevoller naarmate de Nederlandse industrie een groter aandeel in de bouw zal kunnen verwerven. Allereerst omdat dat een positief effect zal hebben op de werkgelegenheid. Maar zeker ook omdat het in een aantal gevallen zeer geavanceerde porjecten betreft waardoor de constructie-industrie een innovatieve impuls zal krijgen.
Hoewel ook mijn ambtsvoorganger aan inschakeling van de Nederlandse industrie aandacht heeft besteed heb ik de verhouding op dit aspect aan gescherpt en heb ik met de betrokken maatschappijen afspraken gemaakt dat het Nederlandse bedrijfsleven bij voorkeur zal worden ingeschakeld, mits de industrie met concurrerende prijzen en leveringstijden offreert.
Deze afspraak strekt zich wat betreft Shell ook uit tot andere bestedingen dan de investeringen, met name in het kader van de totale in Nederland geconcentreerde groepsactiviteiten.
Ook voor de energievoorziening acht ik de afspraak van grote betekenis, en dat niet alleen met het oog op de bovenbeschreven bijdrage aan het kolenbeleid en het raffinage-gebeuren. Het mag dan zo zijn dat in de huidige omstandigheden het energie-aanbod ruim voldoende is, de afgelopen tien jaren hebben ons geleerd dat dit snel en dramatisch kan wijzigen. Het binden van de beide betrokken maatschappijen aan Nederland alsmede hun grote exploratie- en produktie-activiteiten geeft de Nederlandse energievoorziening de beste bescherming tegen eventuele nieuwe crisis-achtige ontwikkelingen.
Een laatste element uit de motie Wöltgens is het bepleite voortdurende overleg over de voortgang van de investeringen en de ontwikkeling van de winsten. Ik onderschrijf die wenselijkheid ten volle. Ik ben me bewust dat onvermijdelijk voor een deel van de inspanningen een wissel op de toekomst wordt getrokken en meen daarom dat regelmatig overleg met partijen en met u geboden is. Als de investeringsinspanning later alsnog zal gaan achterblijven bij het afgesprokene ligt een ingrijpen voor de hand.

Uit de over te leggen briefwisseling zal blijken, dat deze punten niet helder zijn geregeld. Ik ben van oordeel dat, met het oog op de toekomst, het nodig is dat de door mij gesignaleerde punten tussen Shell/Esso enerzijds en economische zaken anderzijds nader worden uitgewerkt.

ONTWIKKELING VAN DE INVESTERINGEN

Hieronder volgt een samenvatting van de opgaven van Shell en Esso t.a.v. hun investeringsinspanningen. De cijfers zijn gegroepeerd naar aandachtsgebieden en vergeleken met de eerdere opgaven uit 1980.
Terwille van de vergelijkbaarheid zijn de oorspronkelijke cijfers op overzichtelijke wijze gerangschikt.

De investeringsinspanning naar aandachtsgebieden vergeleken met de opgave van juni 1980 (in mln guldens)

	Esso		Shell	
	nu	**toen**	**nu**	**toen**
NAM	2800	2150	2800	2150
Gasunie	340	650	340	650
kolenvergassing	525	500	500	300
kolenproduktie	1500	1250		
raffinage	2860	2300	2235	3950
chemie	590		1300	
overig (kolenterminals, metaal, scheepsbouw, researchgebouwen e.d.)	50	50	1025	
	8665	6900	8200	7050

ISRAËL

VERDERE ONTWIKKELINGEN M.B.T. GOLAN-HOOGVLAKTE

Zoals gemeld op pag. 240/3 stemde de Veiligheidsraad op 20 jan. over een Jordaanse ontwerp-resolutie i.z. maatregelen ter opheffing van de Israëlische annexatie van de bezette Syrische Golan-hoogvlakte. Hoewel het ontwerp was afgezwakt, stemden de VS toch tegen.
Door het Amerikaanse veto werd het Jordaanse ontwerp getorpedeerd, dat wat het operatieve deel betreft als volgt luidde:

„De Veiligheidsraad (...)

1. Veroordeelt Israël nadrukkelijk wegens zijn niet gevolg geven aan veiligheidsraadresolutie 497 (1981) en resolutie 36/226 B (1981);
2. stelt vast dat de Israëlische maatregelen in het gebied van de bezette Syrische Golan-hoogvlakte, waarvan het hoogtepunt het besluit van Israël van 14 dec. 1981 was, (nl.) om de bezette Syrische Golan-hoogvlakte zijn wetten, zijn rechtspraak en zijn bestuur op te dringen een daad van agressie volgens art. 39 van het VN-handvest vormen;
3*. besluit dat alle lidstaten moeten overwegen concrete en effectieve maatregelen met het oog op de opheffing van de Israëlische annexatie van de Syrische Golan-hoogvlakte te treffen alsook van elke steun of hulp aan Israël en van elke samenwerking met Israël af te zien, om Israël af te schrikken van zijn annexatiepolitiek en -praktijken;
4. besluit voorts alle lidstaten van de VN op te roepen dit besluit van de Veiligheidsraad in overeenstemming met art. 25 van het VN-handvest uit te voeren;
5. verzoek de niet-lidstaten van de VN t.a.v. de in art. 2 par. 6 van het handvest beleden beginselen dringend krachtens de bepalingen van deze resolutie te handelen;
6. nodigt alle andere organen van de VN en ander speciale organisaties van de VN met hun leden uit hun betrekkingen met Israël aan de bepalingen van deze resoluite aan te passen;
7. besluit overeenkomstig art. 29 van het handvest voor de bestudering van de vorderingen gemaakt bij de verwezenlijking van deze resolutie en voor het uitbrengen van een verslag aan de Raad een commissie van de Veiligheidsraad in te stellen;
8. verzoekt de secretaris-generaal de Raad een rapport over de verwezenlijking van deze resolutie uit te brengen."

De Amerikaanse VN-ambassadeur Jeane Kirkpatrick legde haar veto uit door de resolutie te betitelen als „een afwijking van, zelfs een perversie van" de vredestichtende taak van de raad. Het is volgens haar de plicht van de raad een verergering van de toestand te voorkomen, maar de resolutie zou juist de tegengestelde uitwerking hebben. Zij voegde eraan toe dat de VS niet geloven dat annexatie had plaatsgevonden. De betrokken partijen moeten „aan de gang gaan met onderhandelingen die dat feit zullen aantonen."

Algemene Vergadering roept op tot boycot van Israël

De groep van niet-gebonden landen in de VN riep de Veiligheidsraad op 25 jan. op de Algemene Vergadering voor een speciale zitting bijeen te roepen over de Israëlische annexatie van de Golan. De Veiligheidsraad ging daar op 28 jan. toe over door aanvaarding van een desbetreffende resolutie, ingediend door Jordanië, met 13 stemmen vóór bij 2 onthoudingen (VS en Engeland). In deze resolutie werd eraan herinnerd dat „gebrek aan eenstemmigheid" de Veiligheidsraad had verhinderd „zijn verantwoordelijkheid voor het handhaven van vrede en internationale veiligheid na te komen".

Op 29 jan. kwam de Algemene Vergadering voor deze speciale spoedzitting bijeen, de negende in haar geschiedenis. Op 4 febr. diende Cuba namens 40 voornamelijk niet-gebonden landen een ontwerp-resolutie in, welke op 5 febr. met 86 tegen 21 stemmen bij 34 onthoudingen werd aanvaard. Het operatieve deel luidde als volgt:

Met het opsteken van haar hand sprak de Amerikaanse VN-ambassadrice Jeane Kirkpatrick op 20 jan. in de Veiligheidsraad het veto van haar land uit over de Jordaanse resolutie tot veroordeling van Israël wegens de annexatie van de Golan-hoogvlakte.

De Algemene Vergadering (...)

1. veroordeelt Israël ten scherpste ervoor dat het aan de Veiligheidsraadresolutie 497 (1981) en resolutie 35/226 B van de Algemene Vergadering geen gevolg heeft gegeven:
2. verklaart dat Israëls besluit de bezette Syrische Golan-hoogvlakte aan zijn wetgeving, rechtspraak en bestuur te onderwerpen een daad van agressie krachtens art. 39 van het VN-handvest en krachtens resolutie 3314 (XXIX) van de Algemene Vergadering vormt;
3. verklaart opnieuw dat Israëls besluit (...) van nul en gener waarde is en generlei rechtsgeldigheid of werking heeft;
4. stelt vast dat alle maatregelen, die Israël treft om zijn besluit i.v.m. de bezette Syrische Golan-hoogvlakte kracht bij te zetten, onwettig en ongeldig zijn en niet mogen worden erkend;
5. bekrachtigt haar conclusie dat alle bepalingen van de Haagse Conventie van 1907 en van de Geneefse Conventie van 12 aug. 1949 ter bescherming van civiele personen in oorlogstijd nog steeds op het sinds 1967 door Israël bezette Syrische grondgebied van toepassing zijn en roept alle verdragspartijen van deze documenten op hun verplichtingen krachtens deze documenten onder alle omstandigheden na te komen resp. voor de naleving ervan te zorgen;
6. stelt vast dat de sinds 1967 durende bezetting van de Syrische Golan-hoogvlakte en zijn feitelijke annexatie volgens het Israëlische besluit (...) een permanente bedreiging van de wereldvrede en de internationale veiligheid vormen;
7. betreurt ten zeerste de negatieve stem van een permanent lid van de Veiligheidsraad, waardoor de Raad belet werd krachtens hoofdstuk VII van het handvest de „passende maatregelen" te treffen welke werden vermeld in de door de Raad eenstemmig aangenomen resolutie 407 (1981);
8. betreurt voor elke politieke, economische, militaire en technologische steun aan Israël, waardoor Israël erin wordt gesterkt daden van agressie te begaan en zijn bezetting en annexatie van bezette Arabische gebieden te consolideren en te vereeuwigen;
9. beklemtoont met nadruk zijn eis aan Israël als bezettingsmacht onverwijld zijn besluit van 14 dec. 1981 ongedaan te maken (...), een besluit dat tot feitelijke annexatie van dit gebied leidde;
10. verklaart opnieuw dat Israël als fundamentele voorwaarde voor het scheppen van een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten zich absoluut volledig en onvoorwaardelijk uit alle sinds 1967 bezette Palestijnse en andere Arabische gebieden terug moet trekken;
11. verklaart dat door Israëls verleden en gedrag wordt bevestigd dat het geen vredelievende lidstaat is en dat het noch zijn verplichtingen krachtens het handvest noch zijn verplichtingen krachtens resolutie 273 (III) van 11 mei 1949 is nagekomen;
12. roept alle lidstaten op de volgende maatregelen te treffen: a) Israël generlei wapens en ander militair materieel te leveren alsmede elke militaire hulp, die zij Israël bieden, op te schorten; b) generlei wapens of militaire uitrusting van Israël te verwerven; c) de economische, financiële en technologische hulp aan Israël alsmede de samenwerking met Israël op te schorten; d) de diplometieke betrekkingen, handelsbetrekkingen en culturele betrekkingen met Israël te verbreken;
13. roept alle lidstaten verder op elk bilateraal en multilateraal verkeer met Israël onverwijld te staken om het op alle terreinen volledig te isoleren;
14. verzoekt de niet-lidstaten dringend zich overeenkomstig deze resolutie te gedragen;
15. roept alle sociale organisaties van het systeem van de VN en alle internationale instellingen op zich in hun betrekkingen met Israël aan deze resolutie te houden;
16. verzoekt de secretaris-generaal de uitvoering van deze resolutie na te gaan, de lidstaten

---

In het op 13 jan door Jordanië voorgestelde ontwerp stond aanvankelijk onder punt 3: „besluit dat alle lidstaten in overeenstemming met art. 41 van het handvest a) Israël generlei wapens en daarmee samenhangende militaire uitrusting leveren en elke militaire hulp aan Israël opschorten; b) de economische, financiële en technologische steun aan Israël opschorten." Voorts werd de volgende passage uit het originele ontwerp geschrapt: „4. verzoekt alle lidstaten de onderbreking van de diplomatieke en consulaire betrekkingen met Israël te overwegen."

alsook de Veiligheidsraad daarover elke twee maanden verslag uit te brengen en aan de 37ste zitting van de Algemene Vergadering onder het agendapunt „de toestand in het Midden-Oosten" een uitvoerig rapport te doen toekomen."

Tot de voorstemmers behoorden de meeste Afrikaanse, Aziatische en Oosteuropese staten. Tegen stemden de VS en de lidstaten van de EG (uitgezonderd Griekenland dat vóór stemde). Van stemming onthielden zich Egypte en de meeste Latijnsamerikaanse staten.
De Israëlische regering beschouwde deze resolutie, aldus een verklaring van 7 febr., „van nul en gener waarde" en zij legde de resolutie naast zich neer.

Algemene staking Druzen beantwoord met Israëlische blokkade

Op 10 febr. riep de overgrote meerderheid van de Golan-Druzen een „burgeropstand" tegen Israël uit. Drieduizend Druzen besloten in Majdal Shams alle banden met Israël te verbreken. Zij zouden in het vervolg geen belasting meer betalen, geen sociale voorzieningen aanvaarden en geen land aan joden of de staat Israël verkopen. Ook zouden zij geen Israëlische identiteitspapieren aanvaarden. Druzen die zich niet aan deze richtlijnen hielden, zouden door hun religieuze leiders in de religieuze ban worden gedaan.
In een memorandum aan premier Begin stelden de protesterende Druzen: „De Druzische bewoners zijn in de eerste plaats Syrische Arabieren. Hun dorpen en hun land zijn deel van de Syrische bodem. Wij willen niet tegen de veiligheid van de staat (Israël) handelen, maar wij zullen verzet bieden, als u ons dwingt Israëlische staatsburgers te worden."
Op 12 febr. 's avonds werden vier Druzen-leiders op last van minister van defensie Sharon gevangen gezet, o.w. sjeik Kamal Kanje uit Majdal Shams en sjeik Mahmoud Safadi. Op 14 febr. gingen de Golan-Druzen uit protest tegen deze arrestaties voor onbepaalde tijd in staking. Die dag waren alle winkels gesloten en verschenen de Druzen niet op hun werk bij hun Israëlische werkgevers, hoewel zij met het verlies van hun baan waren bedreigd.

Op 21 febr., de achtste dag van de algemene staking, waren volgens de *FAZ* (22-2) al honderden Druzen door hun Israëlische werkgevers ontslagen, omdat zij niet op hun werk waren verschenen. Voorts waren vier van de vijf gemeenteraadsleden van het dorp Massadeh aftreden.
Op 24 febr. werden nog twee Druzenleiders gearresteerd, terwijl de telefoonverbindingen met de Druzen-dorpen werden verbroken. Tevens werd de watervoorziening van het dorp Majdal Shams beperkt, omdat volgens de Israëlische autoriteiten de laatste waterrekening niet was betaald.
Op 25 febr. 's morgens vroeg werden de vier grote Druzendorpen op bevel van de commandant van Noord-Israël, generaal Amir Drori, om „veiligheidsredenen" door Israëlische troepen van de buitenwereld afgesneden. Het verkeer naar de dorpen en tussen de dorpen onderling werd verboden.
Deze scherpe maatregelen werden genomen nadat gesprekken tussen de Israëlische autoriteiten en vertegenwoordigers van de Druzen over de beëindiging van de algemene staking op 24 febr. op niets waren uitgelopen. De Druzen vreesden vooral dat het onder de Israëlische jurisdictie brengen van de Golan-hoogvlakte ertoe zou leiden dat zij evenals de Israëlische Druzen de dienstplicht zouden moeten vervullen. De Israëlische verzekeringen, gegeven door regeringsvertegenwoordiger Koenig, dat dit niet de bedoeling was, stelde de Druzen niet gerust, evenmin als Koenigs verzekering dat niemand gedwongen zou worden het Israëlische staatsburgerschap te aanvaarden.
Op 28 febr. meldde de Israëlische radio dat diverse bewoners van Majdal Shams waren gearresteerd, nadat daar twee Syrische vlaggen waren ontdekt. Op 16 maart werd voor Majdal Shams een uitgaansverbod afgekondigd, nadat inwoners een Israëlisch militair voertuig in het centrum van het dorp hadden aangevallen en omvergeworpen. In de vier Druzen-dorpen werd de bevolking vanuit patrouillerende militaire jeeps opgeroepen vóór 1 april de Israëlische identiteitspapieren te accepteren. Na die datum zouden Druzen zonder dergelijke papieren hoge boetes of gevangenisstraffen krijgen, aldus *NRC/H'blad* (17-3). Voorts meldde dit blad dat de leiders van de Golan-Druzen zich eerder die week tot de Israëlische Druzenleider Amin Tarif hadden gewend met het verzoek als bemiddelaar op te treden tussen hen en de Israëlische autoriteiten.
Het beleg van de vier grote Druzendorpen op de Golan-hoogvlakte – Majdal Shams, Massadeh, Bukata en Ein Kunya – wekte bij de 50.000 Israëlische Druzen, die in hoofdzaak op het Karmel-gebergte bij Haifa wonen, gevoelens van frustratie en verachting op, aldus de correspondent van *NRC/H'blad* op 17 maart. Deze berichtte voorts:

„... „Hoe is het mogelijk", zo wordt gezegd, „dat de Israëli's de veestapel van de Druzen in de straten van honger laten omkomen? Begrijpen ze de sterke band tussen de Druzen en hun vee soms niet?" Het is een klacht die ik in het grote Druzendorp Daliyatel-Karmel uit de mond van veel Druzen, van uiteenlopende politieke richting en sociale achtergrond heb opgetekend. Het is een klacht overigens die niet te verifiëren valt, omdat journalisten niet tot de dorpen op de Golan worden toegelaten en de telefoonverbindingen zijn doorgesneden.
De arrestatie van zeven Druzenvrouwen uit het dorp Massadeh die het hongerige vee buiten het dorp lieten grazen, heeft de trots van de Druzen in het bijzonder gekrenkt.
Druzensjeik Youssef Halibi, een van de meest invloedrijke godsdienstige autoriteiten van de Israëlische Druzen: „Nog nooit in onze geschiedenis zijn vrouwen gearresteerd. Niet onder Arabische heerschappij, niet onder Turken en niet tijdens het Britse mandaat. Geen heerser heeft onze eer op dit punt geschonden als nu de Israëli's hebben gedaan.„ (...)

Op aandrang van de patriarchale Druzenleiders, die in 1948 de stichting van de staat Israël begroetten als een bevrijding van Arabische vijandschap, werd in 1956 door David Ben-Goerion voor hen de dienstplicht ingevoerd. Politiek werd daarmee het al ver voor 1948 met de Druzen aangegane bondgenootschap gehonoreerd.
Pas nu, een kwart eeuw nadat de eerste Druzen zich in het uniform van Tsahal, het (Israëlische) leger, staken klinken onder de Druzen stemmen van protest tegen de dienstplicht. Diepgaande sociologische veranderingen als gevolg van het contact met het „moderne Israël" hebben het vroeger onbetwiste leiderschap van de pro-Israëlische sjeiks uitgehold.
Jonge academici en gedemobiliseerde officieren radicaliseren het politieke denken van de Druzen. De sympathie voor de Palestijnse zaak wint veld, onder andere door de strijd van de Druzen die in de elite eenheid van de grenspolitie dienen tegen „Palestijnse terroristen". De Druzen mogen wel in deze eenheden dienen, maar van een volledige integratie van de Druzen in de staat Israël is geen sprake en dat leidt tot frustraties: „Als ik wel goed genoeg ben om voor de staat Israël te sterven, wil ik dat alle deuren voor me open gaan", zeggen jonge Druzen verbitterd. „Waarom kan ik geen piloot worden? Waarom worden we uit belangrijke staatsfuncties geweerd? Als we in materieel opzicht worden gediscrimineerd en in feite net zo worden behandeld als de Israëlische Arabieren willen we ook geen wapens dragen."
Zulke taal wordt gesproken door een niet te verwaarlozen minderheid onder de Druzen. De afgelopen jaren zijn bijna 250 Druzen uit het leger gedeserteerd. Het komt ook vaak voor dat dienstplichtige Druzen moslem worden om zich aan de driejarige dienstplicht te onttrekken ..."

Opheffing blokkade

Op 26 maart werd aangekondigd dat Israël de blokkade van de Druzen-dorpen op de Golan per 1 april zou opheffen o.m. vanwege de groeiende anti-Israëlische stemming onder de Israëlische Druzen, aldus *NRC/H'blad* (26-3).

Op 1 april verloren de tot dan toe door het militaire bestuur uitgegeven bijzondere legitimatiebewijzen hun geldigheid; voortaan waren Israëlische identiteitspapieren verplicht.
Maar in strijd met de aankondiging werd de blokkade op 1 april niet opgeheven. De militairen kwamen op hun voornemen terug om „agitatoren" uit de buurt te houden tot alle identiteitspapieren waren uitgegeven.
Op 2 april betoogden Druzen in Majdal Shams tegen de uitreiking van de Is-

raëlische identiteitspapieren. Het kwam tot botsingen met Israëlische militairen, die – voor het eerst op de Golan – met scherp schoten, toen stenen gooiende betogers weigerden zich te verspreiden. Vier Druzen en zes Israëlische militairen raakten gewond. Ook in Massadeh deden zich botsingen tussen Druzen en Israëlische militairen voor.
Op 4 april besloot het Israëlische kabinet tot opheffing van de blokkade m.i.v. 5 april, nadat de minister van defensie, Sharon, had verzekerd dat de rust onder de Druzen was hersteld. De militaire commandant van het gebied, generaal-majoor Amir Drori, deelde mee dat al 4.500 volwassen Druzen Israëlische identiteitspapieren hadden ontvangen. Volgens de *Jerusalem Post* hadden 200 van die 4.500 geweigerd de papieren te accepteren, maar de Israëlische radio meldde dat tientallen Druzen de nieuwe papieren hadden verscheurd onmiddellijk nadat zij die hadden gekregen.
Op 5 april werd de blokkade inderdaad opgeheven, maar de Israëlische politie handhaafde wegversperringen om Druzen, die geen Israëlische identiteitspapieren hebben, tegen te houden. Ook zette de meerderheid van de Druzen de algemene staking voort. Winkels en scholen bleven gesloten. Van de ca. 3.000 Druzen, die bij ondernemingen in Noord-Israël werken, gingen slechts 200 à 300 de laatste dagen naar hun werk, aldus *Le Monde* (7-4); vele Druzen hadden hun baan in Israël reeds verloren, omdat hun werkgevers hen reeds bij het begin van de staking hadden ontslagen. In Majdal Shams kwamen op 5 april honderden jongeren bijeen die leuzen riepen tegen het Israëlische beleid.

OPTREDEN ISRAËL OP WESTELIJKE JORDAANOEVER EN IN GAZASTROOK

In aansluiting op de in vorige berichten (pag. 801 e.v. en 845 e.v.-1980) vermelde gebeurtenissen volgt hier een overzicht van verdere ontwikkelingen m.b.t. Israëls optreden in een deel van de bezette gebieden, nl. de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, en de reacties daarop vooral in het betrokken gebied.
Sinds mei 1980 was het op de Westelijke Jordaanoever betrekkelijk rustig. Nadat zes joodse jongeren in Hebron waren vermoord (2 mei 1980), twee Palestijnse burgemeesters – Bassam Shaka van Nabloes en Karim Khalef van Ramallah – bij omaanslagen (2 juni 1980) invalide waren geworden en twee andere Palestijnse burgemeesters – Fahd Kawasmeh van Hebron en Mohammed Milhem van Halhoel – door de Israëlische militaire autoriteiten waren uitgewezen (3 mei), vielen geen gewelddadige incidenten noch van Palestijnse zijde noch van de kant van Goesh-Emoniem (het Blok der Getrouwen) meer te melden, aldus de *NZZ* (22-11-'80).
De terugkeer van burgemeester Shaka in Nabloes op 9 juli 1980 na behandeling in een Jordaans ziekenhuis was slechts met uitingen van grote vreugde gepaard gegaan.
Aan die toestand van betrekkelijke rust kwam in november 1980 een einde.

Sluiting universiteit van Bir-Zeit

Op 14 nov. 1980 gelastten de Israëlische militaire autoriteiten de sluiting voor een week van de Palestijnse universiteit van Bir-Zeit. De maatregel volgde nadat studenten vanaf de vorige dag op de campus van Bir-Zeit zonder toestemming van de militaire autoriteiten een „Palestina-week" hadden georganiseerd.
De sluiting van de universiteit leidde tot demonstraties van studenten en scholieren, die Israëlische militaire voertuigen met stenen bekogelden.
Op 17 nov. raakte in Ramallah een Arabisch meisje gewond toen soldaten „waarschuwingsschoten in de lucht" afvuurden.
Op 18 nov. schoten militairen op de benen van demonstranten die geen gehoor gaven aan het bevel zich te verspreiden en doorgingen met het gooien van stenen. Daardoor raakten in Ramallah vijf studenten gewond en in Bethlehem vier. Een van de gewonden was de 14-jarige dochter van de vicepresident van Bir-Zeit. De universiteit van Bethlehem werd daarop voorlopig gesloten, terwijl aan de andere Palestijnse universiteiten een proteststaking plaatsvond. De volgende dag werd ook een aantal scholen gesloten. Bij die sluitingen waren in totaal meer dan 4.000 Palestijnse studenten en scholieren betrokken.
Terwijl Palestijnse studenten op 19 en 20 nov. betoogden in diverse plaatsen op de Westelijke Jordaanoever en in Oost-Jeruzalem, werd in Ramallah en El Bireh een onbekend aantal jonge Palestijnen (minstens 10) gearresteerd en werden in Oost-Jeruzalem 10 Palestijnen aangehouden.
Op 22 nov. werd de universiteit van Bir-Zeit heropend.
Op 24 nov. kwam het tot botsingen tussen militairen en studenten die wegen rond de universiteit van Bir-Zeit versperden. Nu werd niet met scherp geschoten. De arrestatie van 24 studenten werd gemeld.
Op 25 nov. greep het leger in bij een demonstratie van Palestijnse studenten op de campus van de Al Najah-universiteit van Nabloes; twee studenten raakten gewond toen militairen het vuur op de betogers openden. De demonstratie was gericht tegen een nieuwe Israëlische regeling – order 854 – die beoogde de militaire controle op het hoger onderwijs te verscherpen. Die in juli uitgevaardigde order werd nu, na de zomervakantie, voor het eerst toegepast. Tot dan toe ressorteerde het universiteitsbestuur onder een Jordaanse wet van 1964.
Op 26 nov. raakten door schoten nog twee studenten in Nabloes gewond. Toen werden ook 70 leerlingen van twee middelbare scholen in die stad aangehouden, van wie 20 na korte tijd weer werden vrijgelaten. Het militaire bestuur nam volgens *The Times* (1-12-'80) ook verdere maatregelen om plaatselijke en buitenlandse verslaggevers te beletten bij demonstraties en incidenten aanwezig te zijn.

Palestijnse burgemeesters

Op 5 dec. 1980 werden de Palestijnse burgemeesters van Hebron en Halhoel, Fahd Kawasmeh en Mohammed Milhem, voor de tweede maal naar Libanon uitgewezen (zie pag. 801/1-'80).
In het weekend van 6/7 dec. werd in steden op de Westelijke Jordaanoever – Hebron, Jericho, Nabloes, Bethlehem en Halhoel – door studenten en scholieren fel tegen de deportaties van de burgemeesters geprotesteerd. De ernstigste incidenten deden zich op 6 dec. voor rond de universiteit van Bir-Zeit, waar een twintigtal studenten werd gearresteerd. In Halhoel werd een meisjeslyceum gesloten; 20 scholieren werden gearresteerd.
Op 8 dec. hesen studenten de illegale Palestijnse vlag boven het Bethlehem College; Israëlische troepen belegerden het college acht uur lang, tot de studenten ermee instemden de vlag te strijken in ruil voor de belofte dat zij niet zouden worden vervolgd of verhoord.
Opnieuw kwam het tot een incident tussen de Israëlische autoriteiten en de buitenlandse verslaggevers. Twee filmcassettes van een ABC-TV-team, dat de incidenten in Bethlehem had gefilmd, werden door de militaire politie in beslag genomen.

Op 9 dec. werd Ramallah tot verboden gebied voor journalisten verklaard; enkele daar toch aanwezige journalisten werden voor korte tijd vastgehouden. In de buurt van die stad bleef de universiteit van Bir-Zeit wegens een studentenstaking gesloten evenals de universiteit van Nabloes, terwijl de uni-

versiteit van Bethlehem door de autoriteiten werd gesloten.
Op 10 dec. stuurden leiders van de Foreign Press Association, die de belangen van meer dan 200 buitenlandse pers- en TV-vertegenwoordigers behartigt, een protest naar premier Begin over de nieuwe beperkende maatregelen. De correspondent van het Amerikaanse persbureau *UPI* in Jeruzalem, Howard Arenstein, was gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld, omdat hij in Bir-Zeit was aangetroffen nadat dit tot „een gesloten gebied" was verklaard.
Op 15 dec. werden nieuwe regels voor de activiteit van de pers op de Westelijke Jordaanoever uitgevaardigd. Plaatsen waar incidenten plaatsvonden mochten door de militaire autoriteiten voor journalisten worden gesloten, maar het sluitingsbevel moest tevoren schriftelijk aan journalisten worden meegedeeld.
Op 19 dec. deed de Veiligheidsraad van de VN met algemene stemmen – ook de VS stemden vóór – een dringend beroep op Israël om de uitwijzing van de twee Palestijnde burgemeesters ongedaan te maken (zie ook pag. 847/2-'80). Onmiddellijk na de stemming begonnen de twee betrokken burgemeesters, Fahd Kawasmeh en Mohammed Milhem, met toestemming van VN-secretaris-generaal Waldheim een hongerstaking in het VN-gebouw.
Na een onderhoud met Waldheim beëindigden de twee burgemeesters op 24 dec. hun hongerstaking.
Op 25 dec. keerde burgemeester Karim Khalef in zijn stad terug van een langdurig verblijf in de VS, waar zijn geamputeerde voet door een prothese was vervangen. Hij ontving een triomfantelijk onthaal, ondanks een door de Israëlische autoriteiten uitgevaardigd demonstratieverbod.
Op 4 jan. 1981 viel ook burgemeester Bassam Shaka van Nabloes een enthousiaste ontvangst in zijn stad ten deel.

Hij was op 9 aug. 1980 in Parijs aangekomen op uitnodiging van de Franse regering voor een medisch onderzoek. Op 15 aug. arriveerde hij in Londen voor een specialistische medische behandeling; hij ontving daar protheses voor zijn geamputeerde benen. Op zijn terugreis vanuit Engeland voerde hij in Syrië en Jordanië besprekingen met Arabische leiders (o.w. PLO-chef Jasser Arafat), alvorens hij op 4 jan. via de Allenby-brug in Nabloes terugkeerde.
Inmiddels waren de aanslagen op Khalef en Shaka nog steeds niet opgehelderd.

Burgemeester Shaka beloofde de National Guidance Committee, een orgaan van Palestijnse leiders op de Westelijke Jordaanoever dat het verzet tegen de Israëlische bezetting en de Camp David-akkoorden coördineerde tot het aan strenge beperkingen werd onderworpen, tot nieuw leven te brengen, „ondanks het feit dat vele van zijn leden zijn gedeporteerd of gedetineerd". Voorts zei Shaka volgende *Financial Times* (9-1-'81): „Wij zullen de strijd voortzetten tot wij een onafhankelijke Palestijnse staat, onder leiding van de PLO, verkrijgen."

Plannen voor nieuwe joodse nederzettingen

Op 25 jan. 1981 berichtte *Haaretz* dat de regering-Begin plannen had om vóór de algemene verkiezingen van eind juni nog tien nieuwe nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever te bouwen alsmede 12 kleine civiele en para-militaire nederzettingen in Israël zelf langs de grens tussen Israël en de Westelijke Jordaanoever. Minister Ariel Sharon (van landbouw) verklaarde dat weekend dat deze inspanning noodzakelijk was om een eventuele socialistische regering te verhinderen territoriale concessies op de Westelijke Jordaanoever te doen. Bekend werd dat zijn ministerie de mogelijkheid onderzocht om staatsland in de steden Jeruzalem, Tel Aviv, Netanya en Beersheba gratis aan bouwfirma's en aannemers af te staan, als deze zich bereid verklaren in ruil daarvoor met prioriteit huizen op de Westelijke Jordaanoever te bouwen. Men had tot die constructie zijn toevlucht genomen, omdat het ministerie vrijwel zonder geld zat. Volgens *Haaretz* werd met een groep van aannemers gesproken over de bouw van maximaal 3.000 nieuwe woningen in drie nederzettingen op de Westoever.
In de voorafgaande week had het kabinet volgens *The Times* (23-1-'81) al de vestiging van twee nieuwe joodse nederzettingen op de Westoever goedgekeurd. Op 26 jan. hechtte de Knessetcommissie van buitenlandse zaken en veiligheid haar goedkeuring aan het kabinetsbesluit tot de bouw van nog drie nederzettingen.

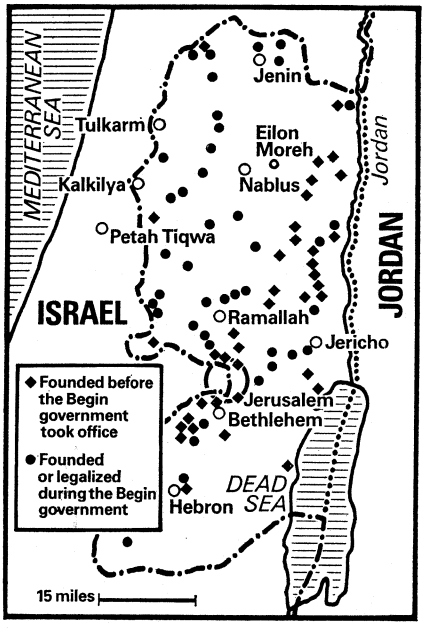

(The Times 19-12-1981)

Intussen hadden ca. 200 kolonisten van Goesh-Emoniem op 25 jan. illegaal een heuveltop ten noordwesten van Jeruzalem bezet, waar de regering al drie jaar een joodse stad, Givon, had gepland.

Op 10 febr. werd bericht dat het Israëlische militaire bestuur de voorgaande dagen 1.500 ha land op de Westoever in het bebied van Nabloes had geconfisqueerd t.b.v. de uitbreiding van joodse nederzettingen. Volgens het militaire bestuur ging het uitsluitend om rotsachtige staatsgronden, die niet in cultuur waren gebracht, maar volgens Palestijnse dorpshoofden had het militaire bestuur ook de hand gelegd op landbouwgronden. Bovendien had het militaire bestuur al in januari een verbod uitgevaardigd voor Palestijnen om (huizen) te bouwen langs vele hoofdwegen op de Westoever en in de buurt van legerkampen en andere nederzettingen.
Eind februari meldde de *Jerusalem Post* dat in de voorbije vier maanden 2.400 ha land op de Westoever in beslag waren genomen, voor de bouw of uitbreiding van joodse nederzettingen. Volgens Mattiyahu Drobles, de medevoorzitter van het vestigingsdepartement van „Jewish Agency", moest de bevolking van de joodse nederzettingen voor het eind van de zomer zijn uitgebreid van 18.500 joden (in februari) tot 26.500. Daarvoor moesten binnen enkele maanden zes nieuwe nederzettingen worden ingericht als completering van Begins plan voor de vestiging van in totaal 57 nederzettingen tussen 1977 en 1981.
Toen Begin in 1977 aan de macht kwam woonden op de Westelijke Jordaanoever 5.500 joden in 32 nederzettingen. Tijdens de ambtsperiode van minister Sharon, belast met het vestigingsprogramma, werden volgens de *Financial Times* (3-3-'81) 33 nederzettingen gebouwd; voorts waren toen 8 nederzettingen in aanbouw, met de bouw van nog 10 werd een begin gemaakt en de bouw van nog eens 6 werd gepland.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

ISRAËLS BEZETTINGSPOLITIEK

Op 11 april, eerste paasdag, begon een 37-jarige Israëlische militair van Amerikaanse herkomst, Alan Goodman, op de heilige Tempelberg met een M-16-geweer in het wilde weg om zich heen te schieten. Een Palestijnse bewaker van de Omar-moskee werd daarbij op slag gedood. In die moskee zocht Goodman vervolgens zijn toevlucht, terwijl hij van daar uit nog een half uur lang bleef schieten. Pas toen al zijn munitie op was, slaagden Israëlische militairen erin Goodman in de Omar-moskee te overmeesteren. Daarna moest hij worden beschermd tegen een joelende Palestijnse menigte die uit was op wraak. Bij het uiteenjagen van die menigte, maakte Israëlische militairen en politie royaal gebruik van vuurwapens. Toen viel ook een tweede dode, een 20-jarige Palestijn. Tijdens en na Goodmans schietpartij raakten tenminste 100 mensen gewond, van wie er 16 kogelwonden hadden.

Het incident op de Tempelberg leidde tot woede en felle protesten in de moslemwereld. De Opperste Moslemraad in Jeruzalem kondigde een algemene staking van zeven dagen af. Koning Hassan II van Marokko verzocht in zijn hoedanigheid van voorzitter van het Al Quds (Jeruzalem) Comité van de Arabische Liga op 12 april om een zitting van de Veiligheidsraad; de „ontheiliging" van de moskee was een „bedreiging van de internationale vrede en veiligheid", aldus Hassan. Koning Khaled van Saoedi-Arabië, de hoeder van de heiligdommen van Mekka en Medina en voorzitter van de Islamitische Conferentie, riep alle moslems in de wereld op om op 14 april een algemene staking te houden uit protest en uit solidariteit met de Palestijnse inwoners in de door Israël bezette gebieden. Terwijl miljoenen islamieten in het Midden-Oosten, Azië en Afrika op 14 april het werk neerlegden – van Mali tot Pakistan –, deden zich op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook hevige ongeregeldheden voor.
In de Gazastrook werd op 13 april een 7-jarige Palestijnse jongen door geweervuur van Israëlische militairen gedood bij het vluchtelingenkamp Jabaliya. Bij de moskee in Ammer (ten zuiden van Gaza) werd op 16 april een 18-jarige Palestijn doodgeschoten door Israëlische militairen, terwijl een 16-jarige Palestijn op dezelfde wijze omkwam bij een moskee in de stad Gaza.

Hieronder volgt in aansluiting op het bericht van pag. 255 e.v. een overzicht van verdere ontwikkelingen m.b.t. Israëls bezettingspolitiek op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook sinds eind febr. 1981.
Op de Westelijke Jordaanoever waren vóór het optreden van de regering-Begin in juni 1977 in totaal 32 joodse nederzettingen gevestigd. Sindsdien waren tot eind febr. 1981 in totaal 57 nieuwe joodse nederzettingen gebouwd, in aanbouw of gepland.

Positie joodse nederzettingen

Terwijl de joodse nederzettingen tot dusver onder de jurisdictie van het Israëlische militaire bestuur op de Westoever vielen, werden begin maart 1981 onafhankelijke gemeenteraden ingesteld voor drie joodse nederzettingen: in Elkana (op 4 maart), Kiryat Arba (bij Hebron) en Ma'aleh Adumin (ten oosten van Jeruzalem). Volgens Elkana's burgemeester, Nissan Slomiansky, konden die nederzettingen nu hun eigen plaatselijke verordeningen vaststellen en plaatselijke belastingen heffen net als alle dorpen in Israël. Naar *The Times* (10-3-1981) meldde werden ook decreten uitgevaardigd voor het instellen van gemeenteraden in Ariel en Ma'aleh Ephraim. Voorts werd toen de instelling van de eerste Israëlische civiele rechtbank in bezet gebied aangekondigd, nl. een kantongerecht te Kiryat Arba; de instelling daarvan vond op 24 juni plaats.
Volgens het Israëlische ministerie van binnenlandse zaken waren deze nieuwe instellingen in overeenstemming met de voorheen fungerende Jordaanse wet, maar volgens Palestijnse politici was deze ontwikkeling de ernstigste stap in de „sluipende annexatie". *NRC/H'blad* (11-3-1981) merkte op:

„...Het oprichten van autonome joodse regionale bestuurscentra is reeds geruime tijd aan de gang. De nederzettingen worden in dit kader aan het militaire bestuur onttrokken en worden door de in Jeruzalem zetelende overheid op voet van gelijkheid met dorpen en steden in Israël behandeld.
Nederzettingen in bezet gebied kunnen dus evenals Israëlische plaatsen rekenen op automatische overheidssteun voor onderwijs, sociale voorzieningen e.d. In deze regionale joodse bestuurscentra in bezet gebied zullen vrij spoedig ook kantonrechters functioneren zodat de kolonisten voor het beslechten van onderlinge geschillen niet meer zijn aangewezen op Arabische rechtbanken in bezet gebied.
Zonder dat er van formele annexatie sprake is heeft het in vier jaar opgezette Likoed-bestuurssysteem de Westelijke Jordaanoever reeds de facto aan Israël gebonden. Via militaire verorderingen sluipt de Israëlische wetgeving de Westelijke Jordaanoever binnen. Voor de ruim 17.000 kolonisten in Judea en Samaria is de zogenaamde „groene lijn" die Israël vóór 1967 van Jordanië scheidde, vervallen. Het installeren van kantonrechters zien zij als het bewijs dat „de feitelijke annexatie" zich dagelijks verder voltrekt..."

Inmiddels hadden landonteigening ten gunste van nieuwe nederzettingen en het afbakenen van betrekkelijk grote gebieden voor legeroefeningen de Westelijke Jordaanoever als territoriale eenheid versnipperd. Het Hooggerechtshof werd als hoogste beroepsinstantie tegen landonteigening buitenspel gezet, doordat het militaire bestuur Palestijns privé-land tot staatsgrond verklaarde. Daardoor hielden de getroffenen slechts de mogelijkheid over binnen 21 dagen in beroep te gaan bij een militaire commissie.
Het onafhankelijke Israëlische blad *Haaretz* schreef in maart 1981 dat het voorgaande jaar op „dubieuze" wijze duizenden hectaren land van de Palestijnse eigenaars waren afgenomen. Volgens officiële cijfers werd 20.200 ha land voor nederzettingsdoeleinden gebruikt. Daarvan werd 16.000 ha omschreven als staatsgrond; 4.200 ha werd onteigend. De totale oppervlakte van de Westelijke Jordaanoever is 550.000 ha en dus zou minder dan 4% van bezet gebied naar de nederzettingen zijn gegaan. Maar land werd ook door instellingen en particulieren gekocht. Een Palestijnse journalist schatte, aldus *NRC/H'blad* (31-3-1981), dat 8

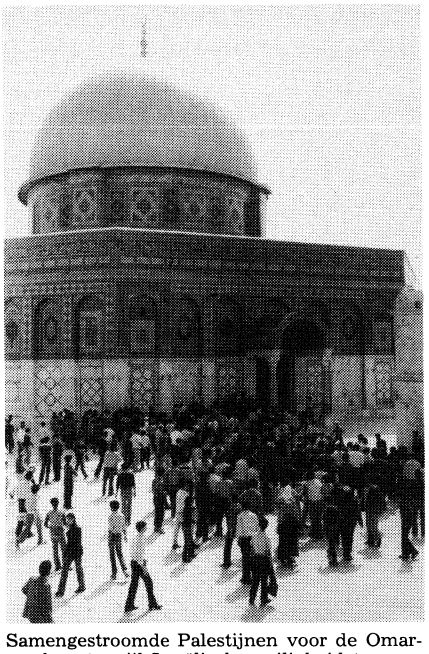

Samengestroomde Palestijnen voor de Omar-moskee, terwijl Israëlische veiligheidstroepen aanstalten maken de moskee binnen te dringen om de daar verschanste Israëlische soldaat Alan Goodman te overmeesteren (Jeruzalem, 11 april)

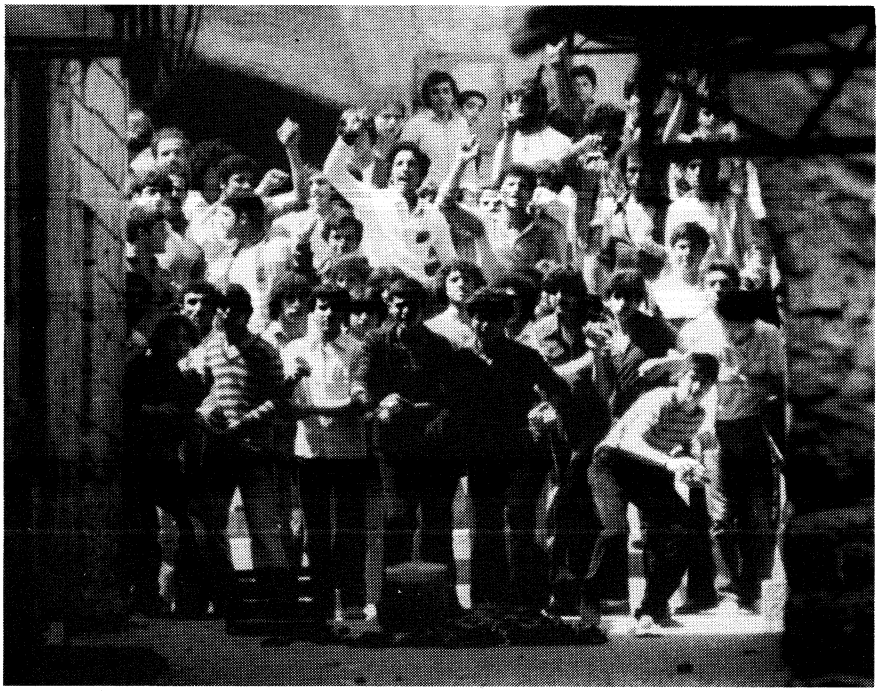

Palestijnse jongeren dagen de Israëlische oproerpolitie uit in een steeg in de oude stad van Jeruzalem (UPI 12 april).

tot 13% van al het land aan Israëliërs is verkocht. Als voorbeeld noemde hij de bij Bethlehem verrezen joodse stadswijk Gilo die geheel op door Israëliërs gekochte Palestijnse grond zou zijn verrezen.

Leger breekt algemene staking. Arabisch coördinatiecomité verboden

Op 6 maart 1981 riep het weer actieve Palestijnse Oriëntatiecomité (met burgemeester Bassam Shaka) voor 10 maart een algemene staking op de Westelijke Jordaanoever uit als uiting van solidariteit met de sinds 14 dec. 1980 stakende 7.200 Palestijnse onderwijzers op de Westoever.

Deze leerkrachten, verbonden aan scholen die door het Israëlische militaire bewind waren gefinancierd, waren in staking gegaan, omdat zij in vergelijking met Israëlische leerkrachten ernstig worden onderbetaald: die verdienen rond het dubbele. Ook verdienen de stakers ongeveer een derde minder dan hun collega's die lesgeven aan scholen die worden gefinancierd door de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties. Over het algemeen zijn de door het militaire bewind gefinancierde scholen ook slechter af wat het lesmateriaal en zelfs de sanitaire omstandigheden betreft.
Met hun eis – een loonsverhoging van 100% – wilden de 7.200 stakers tevens vermijden het slachtoffer te worden van de grote inflatie in Israël, die in 1980 133% bedroeg.
Het militaire bewind had steeds geweigerd met de stakers te onderhandelen. Als sanctiemaatregel werden de salarissen van de stakers in februari zelfs met de helft teruggebracht.

Op 10 maart 's ochtends brak het Israëlische militaire bestuur met geweld de algemene winkelstaking die volgens waarnemers in feite tegen de nederzettingenpolitiek van Israël was gericht. In Hebron, Nabloes, Bethlehem en enkele andere steden werden gesloten winkels door militairen opengebroken, waarna de geïntimideerde winkeliers hun zaken weer openden.
Op 12 maart liet het stakingscomité van de leerkrachten weten dat de staking zou worden beëindigd vanwege de „onverzoenlijke" houding van de militaire autoriteiten: „Door namelijk de leerkrachten uit te hongeren, dwingen zij het geschoolde Palestijnse personeel te emigreren." Het militaire bestuur had ingestemd met een salarisverhoging van 5% in maart en een nieuwe verhoging van 20% in april.

Op 6 april stelde premier Begin, in zijn capaciteit van minister van defensie, het Arabische Coördinatiecomité, een overkoepelende organisatie van Palestijnen in bezet gebied, buiten de wet. In een door Begin uitgegeven verklaring werd gesteld dat het Arabische Coördinatiecomité de vervanging van de staat Israël door een PLO-staat nastreeft.

Gur Arye, Begins adviseur voor Arabische zaken, zei dat het comité in zijn handvest de PLO steunt. „Als deze organisatie gelooft dat de terroristische groep die de PLO wordt genoemd de enige vertegenwoordiger van de Palestijnse natie is, betekent dat dat zij de doelen van de PLO mede wil trachten te verwerkelijken en die komen neer op de vernietiging van de staat Israël en de stichting van een seculiere, democratische Palestijnse staat," aldus Gur Arye.
Het lidmaatschap van de verboden organisatie werd door Gur Arye op 100 geschat. Het Arabische Coördinatiecomité werd eind 1980 gevormd als overkoepelende organisatie van negen kleine Arabische organisaties. Bij de stichting werd een grote rol gespeeld door de oprichters van de in 1964 verboden nationalistische „Al Ard" (De Aarde) organisatie. Voor zover bekend werden geen leden van het Coördinatiecomité gearresteerd, hetgeen erop wijst dat het comité uitsluitend wegens zijn politieke doelstelling is verboden en niet werd beschuldigd van de voorbereiding of uitvoering van staatsondermijnende activiteiten. De doeleinden van het comité waren politiek, aldus Gur Arye. Maar de middelen om die doelen te bereiken waren volgens hem „van terroristische aard".

Nieuwe burgemeester Jericho benoemd

Op 30 juni 1981 installeerde de Israëlische militaire gouverneur van Jericho het gemeenteraadslid Djamir Sabri tot burgemeester van Jericho als opvolger van de eerder die maand overleden Suwaiti. De gemeenteraad had uit zijn midden een andere kandidaat, Djamir Nasser, gekozen.
Eind juli deelde de Israëlische militaire gouverneur op de Westelijke Jordaanoever de Palestijnse burgemeesters mee dat elk contact tussen hen en de PLO was verboden. Onder dit verbod viel ook het overmaken van ontwikkelingsgelden uit Arabische landen naar de Westoever via het in Amman gevestigde comité van Jordanië en de PLO. De gemeentebesturen op de Westoever kregen elk $1 mln à 2 mln per jaar op grond van een tijdens de topconferentie van Bagdad (1978) bereikt akkoord. Ook mochten de burgemeesters geen verklaringen afleggen waaruit steun aan of identificatie met de PLO sprak (*Financial Times* 7-8-'81).
Op 5 aug. werd Ariel Sharon minister van defensie in Begins nieuwe kabinet (pag. 188/1) en daarmee de verantwoordelijke man voor het militaire bestuur in de bezette gebieden.

Liberalisatiemaatregelen Sharon

Op 12 aug. 1981 meldde de Israëlische televisie dat minister Sharon een verzachting had gelast van het militaire bestuur op de Westelijke Jordaanoever om zo een klimaat te scheppen waarin het overleg tussen de Israëlische regering en de plaatselijke Palestijnse leiders in bezet gebied kon worden hervat. „Doel van de wijziging van de politiek is de bescherming van de waardigheid van de plaatselijke bevolking en van degenen die zich niet inlaten met ondermijnende guerrilla-activiteiten", aldus een woordvoerder van het ministerie van defensie.
Op 13 aug. kondigde minister Sharon de volgende maatregelen aan: de Israëlische troepen in de bezette gebieden werd gelast geen Arabische scholen meer binnen te dringen om demonstraties te onderdrukken; „collectieve straffen" zoals een nachtelijk uitgaansverbod of willekeurige arrestaties

moesten worden vermeden; en bij het oprichten van wegversperringen moest zeer bezonnen te werk worden gegaan. Het ministerie van defensie had de noodzaak ingezien om in de bezette gebieden een „leiding op te bouwen, waarmee het een dialoog zou kunnen voeren". Volgens een lid van het (Palestijnse) Nationale Oriëntatiecomité beoogde Sharon een duidelijk onderscheid te maken tussen de „goede" en „slechte" Palestijnen. Als symbolisch gebaar, aldus *The Observer* (16-8), werd de wegversperring tussen Gaza en zuidelijk Israël onmiddellijk ontmanteld tot opluchting van de 30.000 Arabische arbeiders die dagelijks de oude grens passeren.
Op 16 aug. begon minister Sharon een reeks gesprekken met Palestijnse notabelen op de Westelijke Jordaanoever. Op 20 aug. had hij een aanvankelijk geheim gehouden gesprek met burgemeester Hilmi Hanoun van Tulkarem, lid van het Palestijnse Oriëntatiecomité, in het Plaza-hotel in Tel Aviv. Hanoun liet Sharon weten dat hij niet bereid was als vertegenwoordiger van de Palestijnen aan het overleg over de Palestijnse bestuursautonomie deel te nemen. „Alleen de PLO kan uit naam van het Palestijnse volk onderhandelen", aldus Hanoun, die concludeerde: „De Palestijnen in bezet gebied staan achter de PLO en Sharon kan die politieke werkelijkheid niet naar zijn hand zetten." Hij geloofde dan ook niet dat Sharon erin zou slagen een alternatief Palestijns leiderschap naar voren te schuiven dat het plan voor de Palestijnse bestuursautonomie zou aanvaarden.

De dorpsliga van Dudin

Maar de autoriteit van de pro-PLO-burgemeesters in bezet gebied werd aangevochten door Mustapha Dudin uit het Hebron-district, die door de Israëliërs een „gematigde" Palestijn en door de meeste Palestijnen een „collaborateur" werd genoemd.
Deze 76-jarige clanleider, grootgrondbezitter en ex-minister in de Jordaanse regering (1969-'70) keerde in 1976 naar zijn geboortedorp terug en richtte eind 1978 een dorpsliga op „om de belangen te behartigen van de dorpelingen, die 70% van de Palestijnse bevolking op de Westelijke Jordaanoever uitmaken". Die dorpsliga omvatte in sept. 1981 74 dorpen rond Hebron, Bethlehem en Ramallah, met een bevolking van ca. 140.000 mensen. Alle dorpsassociaties binnen de dorpsliga ontvangen 50% van de kosten voor ontwikkelingsprojecten rechtstreeks van Israël. Sinds de vorming van de dorpsliga heeft die volgens *The Times* (1-10-'81) meer dan £ 3 mln aan giften van het Israëlische militaire bestuur ontvangen. De dorpsliga kreeg de supervisie op de aanleg van wegen, de bouw van 24 scholen en de elektrificatie van 16 afgelegen dorpen. Mustapha Dudin erkende tegenover *NRC/H'blad* (10-9-'81) dat het Israëlische militaire bestuur de helft van de kosten van deze projecten draagt. „Dat is krachtens internationale conventies de plicht van het miliaire bestuur. De Israëlische bezetter moet toezien op het welzijn van de bevolking. Aan de Israëlische hulp aan mijn organisatie zijn echter geen politieke voorwaarden verbonden", alsdus Dudin.

Zijn dorpsliga werd in de voorgaande weken scherp aangevallen in de in Oost-Jeruzalem verschijnende Palestijnse pers. Het blad *Al-Fajr* schreef: „De burgemeesters en nationale persoonlijkheden op de Westelijke Jordaanoever geloven dat de oprichting van de dorpsassociaties een gevaarlijke politieke poging is om de Palestijnen de Palestijnse bestuursautonomie op te leggen in plaats van hen het zelfbeschikkingsrecht toe te kennen."
Burgemeester Bassam Shaka van Nabloes verklaarde tegenover de *Volkskrant* (16-9-'81): „De dorpsliga is een politieke groepering die alleen maar bestaat bij de gratie van de militaire bezetting. De leiders van deze groep plegen chantage. Bijv. als een moechtar (dorpsoudste) een school wil uitbreiden of een boer een pompinstallatie wil aanleggen dan kan hij alleen maar krediet krijgen, in sommige gevallen, bij de dorpsliga. De gekozen burgemeesters van de dorpen worden hoe langer hoe meer financieel aan banden gelegd, dat is de Israëlische politiek."

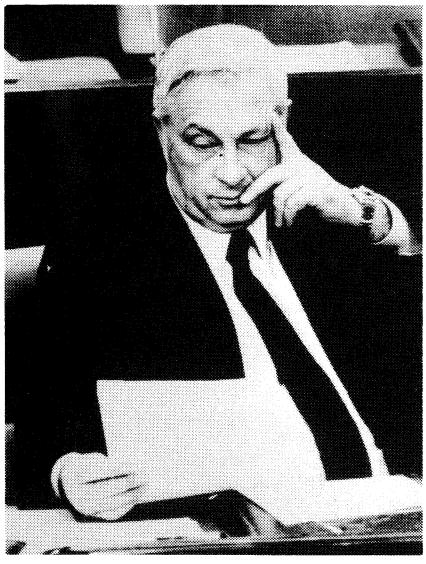
Israëls minister van defensie, Ariel Sharon.

Daartegenover stelde Dudin: „De burgemeesters hebben zich nooit om het welzijn van de dorpelingen bekommerd. Zij steken het geld dat uit Amman (van het gemeenschappelijk Jordaans-PLO-Comité) komt in stedelijke projecten of in hun eigen zak (...) De burgemeesters hebben geen recht van spreken. Hun mandaat is een jaar geleden verlopen..."

Plan Sharon en plannen Jewish Agency

Op 23 sept. kondigde het Israëlische ministerie van defensie de invoering van een plan aan om het bestaande militaire bestuur op de Westelijke Jordaan oever en in de Gazastrook geleidelijk te vervangen door een civiele autoriteit. Deze zou worden geleid door een Israëlische functionaris, benoemd door de minister van defensie. De verantwoordelijkheid voor alle civiele aangelegenheden zou bij dit burgergezag berusten, terwijl de verantwoordelijkheid voor veiligheidszaken zou worden behartigd door de territoriale commandanten van het Israëlische leger. Tevens werd meegedeeld dat in een later stadium aan Palestijnen een aantal niet gespecificeerde hoge posten zou worden aangeboden.

Dit z.g. plan-Sharon werd verworpen door de meeste van de gekozen Palestijnse burgemeesters, die het omschreven als een truc om Israëls voorstellen voor beperkte autonomie door te voeren. Burgemeester Shaka van Nabloes noemde het plan een „wanhopige en futiele poging om de Palestijnse eenheid te ondermijnen". De leider van de dorpsliga, Mustapha Dudin, meende dat de voorstellen „niet meer dan een noodzakelijke administratieve stap" vormden.

Het Israëlische kabinet besprak het plan-Sharon op 27 sept. en keurde het op 4 okt. goed. Kabinetswoordvoerder Arieh Naor deelde toen mee dat de scheiding van de militaire en civiele bevoegdheden per 1 dec. zou ingaan. Bepaalde administratieve functies (o.a. betreffende gezondheid en onderwijs) in het militaire bestuur zouden dan aan burgers worden overgedragen, maar die civiele bestuurders zouden ondergeschikt blijven aan het militaire bestuur, dat de algehele verantwoordelijkheid zou behouden.

Op 4 okt. maakte het hoofd van de afdeling nederzettingen van de Jewish Agency, Mattyahu Drobles, plannen bekend om het aantal joodse kolonisten op de Westelijke Jordaanoever binnen vier jaar van 20.000 tot 120.000 uit te breiden. Er zouden 12 tot 18 nieuwe nederzettingen worden gesticht. Dit

plan was onderdeel van het grote streven om de joodse bevolking op de Westelijke Jordaanoever binnen 30 jaar op één miljoen te brengen, wanneer daar volgens de Jewish Agency 1,2 à 1,9 mln Palestijnen zouden wonen (afhankelijk van de Palestijnse emigratie).

Benoeming gouverneur Milson. Onrust op Westoever

Op 20 okt. benoemde minister Sharon prof. Menachem Milson (48) tot hoofd van het civiele bestuur op de Westelijke Jordaanoever m.i.v. 1 nov. 1981.

De nieuwe gouverneur was hoogleraar voor moderne Arabische literatuur aan de Hebreeuwse Universiteit te Jeruzalem. In 1977 fungeerde hij als adviseur in Arabische zaken voor het militaire bestuur. Hoewel niet gebonden aan een politieke partij, werkte Milson volgens *The Times* (1-12-'81) tijdens de laatse verkiezingscampagne als onofficiële adviseur van oud-minister Abba Eban van de Arbeiderspartij.

Op 31 okt. deden zich in en bij Hebron twee incidenten voor, die samen met de herdenking van de 64st verjaardag van de ondertekening van de Balfour-verklaring (waarin de Britse regering zich uitsprak voor de stichting van een nationaal tehuis voor het joodse volk in Palestina) een periode van onrust op de Westelijke Jordaanoever inluidden.

In de Kasbah van Hebron werd 's avonds een joodse kolonist uit Kiryat Arba, David Kopulsky, door vier Arabische jongeren aangevallen en met een messteek in zijn rug gewond. Tijdens de aanval verwondde de met een Uzi gewapende Kopulsky een van de aanvallers, terwijl ook een Arabische voorbijganger door zijn schoten werd gewond. Later die avond raakten negen Arabieren gewond in het café van het nabijgelegen dorp Tarqumiah door een kennelijk vanuit een passerende auto geworpen handgranaat.

Onmiddellijk na het incident in Hebron werd de kasbah gedurende drie dagen aan een scherp uitgangsverbod onderworpen. De ondervraging van de gewonde aanvaller leidde tot de arrestatie van drie andere Arabische jongeren. Twee woningen van de ouders van gearresteerde Arabische jongeren werden op 3 nov. door Israëlische militairen opgeblazen, terwijl een derde huis werd dichtgemetseld. Door deze „afschrikwekkende" maatregel raakten meer dan 30 Palestijnen dakloos.
De herdenking van de Balfour-verklaring leidde op 2 nov. tot demonstraties van studenten en scholieren rond de universiteit van Bir-Zeit en in Nabloes, Bethlehem en Ramallah.

In Bir-Zeit werden studenten door militairen, die traangas gebruikten, naar de campus teruggedreven, nadat de studenten met stenen hadden gegooid en wegen met brandende banden hadden versperd. Na consultatie op het hoogste politieke niveau besloot het militaire bestuur op 4 nov. de universiteit van Bir-Zeit voor onbepaalde tijd te sluiten, nadat de anti-Israëlische studentendemonstraties – nu ook gericht tegen de arrestatie van zeker twee studenten – hun derde dag waren ingegaan. Op verzoek van enkele Palestijnse studenten verbood het Israëlische hooggerechtshof op 4 nov. 's avonds het leger voorlopig studenten en professoren die zich in het universiteitsgebouw hadden verschanst, met geweld te verdrijven.

Het hoofd van het Israëlische civiele bestuur op de Westelijke Jordaanoever, prof. Menachem Milson.

Tijdens de inwijding van een nieuwe joodse nederzetting bij Hebron, Maon, verklaarde minister Sharon op 5 nov. dat Israël als antwoord op het acht punten tellende Saoedische vredesplan van kroonprins Fahd acht nieuwe joodse nederzettingen in bezet gebied zou stichten.
Op 6 nov. keerde de vroegere Palestijnse burgemeester van Ramallah, Nadim Zaro, die in 1969 wegens „subversieve activiteiten" was uitgewezen, in zijn stad terug na toestemming door de Israëlische autoriteiten.

Inmiddels leidde de sluiting van de universiteit van Bir-Zeit tot verdere escalatie van het Palestijnse protest dat zich vooral richtte tegen de invoering van een civiel bestuur op de Westelijke Jordaanoever als voorspel van de Palestijnse bestuursautonomie naar Israëlisch model.

Op 8 nov. betoogden Palestijnse studenten in Nabloes, Ramallah en Bethlehem.
Op 9 nov. volgde in Oost-Jeruzalem een volledige winkel- en schoolstaking. Zeventien scholieren werden gearresteerd. Wegens het ontduiken van de censuur werd het in Oost-Jeruzalem verschijnende Palestijnse blad „Al Fajr" voor de duur van tien dagen gesloten. In Tel Aviv stelde minister Sharon de „extremisten" in bezet gebied „zware tijden" in het vooruitzicht, terwijl hij Palestijnen die aan de Palestijnse bestuursautonomie wilden meewerken „heel goede tijden" beloofde.

Op 10 nov. duurde de stakingsacties in Oost-Jeruzalem voort. De commandant van Centraal Israël vaardigde een order uit op grond waarvan het leger het recht kreeg gesloten winkels in Oost-Jeruzalem met geweld te openen. De uitgever van het in Oost-Jeruzalem verschijnende linkse blad „Al Shaab", Akrim Haniya, werd gearresteerd evenals een gemeenteraadslid uit El Bireh, Asami Shueibi. Voorts werd de arrestatie gemeld van Gabir Baramki, een van de twee vice-presidenten van de universiteit van Bir-Zeit; Hamsi Rishan, vice-rector van die universiteit; Abu Dadak, voorzitter van de ingenieursbond in Oost-Jeruzalem; en de advocaat Gayis El Houri. 's Avonds werd de stad Kalkilya aan een uitgaansverbod onderworpen, nadat twee Israëliërs door een Molotov-cocktail waren gewond, terwijl te middernacht een uitgaansverbod werd afgekondingd voor de 15.000 Palestijnse inwoners van Beit Sahur (bij Bethlehem), nadat Palestijnse jongeren een niet-ontplofte Molotov-cocktail naar een Israëlisch militair voertuig hadden gegooid.
De campus van de door het Vaticaan gefinancierde universiteit van Bethlehem, het toneel van demonstraties sinds 1 nov., was door het militaire bestuur tot gesloten gebied verklaard, aldus The Times (12-11-1981).

Op 12 nov. schoten Israëlische militairen een Palestijnse scholier in de benen bij een anti-Israëlische demonstratie in Jenin. Het was voor het eerst sinds enige maanden dat op Palestijnen met scherp geschoten werd. In het dorp Dura bij Hebron werd een mislukte bomaanslag gepleegd op een schoolhoofd die kort tevoren op aanbeveling van de dorpsliga (van Dudin) was benoemd.

Op 15 nov. werd voor Beit Sahur opnieuw een uitgaansverbod afgekondigd, nadat een niet-ontplofte benzinebom naar twee Israëlische bussen was geworpen. De volgende morgen bliezen Israëlische militairen drie huizen van Palestijnen op, omdat daar jongeren woonden die Molotov-cocktails naar Israëlische voertuigen hadden gegooid (zonder schade aan te richten). Ook bij Ramallah werd een huis opgeblazen, omdat een van de bewoners had deelgenomen aan „terroristische activiteiten". Vervolgens werd een huis in Bethlehem opgeblazen, omdat daarin een jongen woonde die verdacht werd van het gooien van benzinebommen naar Israëlische voertuigen.
Dit verwoesten van vijf huizen binnen 48 uur, waardoor minstens 40 Palestijnen dakloos raakten in de winter, stuitte in Israël op scherpe kritiek.

De communistische afgevaardigde Charles Biton vergeleek dit beleid van minister Sharon op 17 nov., in de Knesset met dat van Adolf Hitler in Nazi-Duitsland; hij werd met geweld uit de vergaderzaal verwijderd nadat hij geweigerd had zijn verklaring in te trekken of heen te gaan.
Shavach Weiss van de Arbeiderspartij noemde het dakloos maaken van Palestijnse gezinnen „onjoods en immoreel"; hij riep de regering op misdadigers te straffen, maar niet hun onschuldige familieleden.
De Israëlische krant Haaretz wees er op 18 nov. op dat de gematigste van alle Palestijnse leiders, burgemeester Elias Freij van Bethlehem, in Beit Sahur aan het hoofd liep van een grote groep demonstranten die tegen het opblazen van de huizen demonstreerde.
De waarnemend voorzitter van de Knesset-commissie voor buitenlandse zaken en defensie, Victor Shemtov (Mapam), schreef een brief aan de burgemeesters van Bethlehem en Beit Sa-

hur, Elias Freij en Hanna Atrash, waarin hij o.m. stelde: „Ik ben beschaamd over de recente verwoesting van huizen in Beit Sahur als Israëlisch burger, als lid van het parlement en als voormalig kabinetsminister. De verwoesting van huizen als collectieve bestraffing opgelegd aan hele onschuldige families is naar mijn mening een daad van bruutheid en het tart de beginselen van recht en gerechtigheid." Shemtov verzocht de burgemeesters de getroffen gezinnen en hun mede-stadsbewoners mee te delen dat „zeer vele Israëliërs de verwoestingen beschouwen als een immorele en onrechtvaardige daad die tegen de beginselen van legaliteit indruist".

Tegenover de kritiek van woordvoerders van de Arbeiderspartij, zoals partijleiders Peres en oud-minister Eban, gaf het bureau van de premier op 22 nov. een verklaring uit, waarin werd gesteld dat tijdens het bewind van de Arbeiderspartij van 1967 tot 1977 in bezet gebied 1.224 huizen waren opgeblazen en dat er in de volgende vijf jaar tijdens het Likoed-bewind niet meer dan 41 huizen van Palestijnen met de grond gelijk waren gemaakt.

Aanslag op leider dorpsliga

De leider van de dorpsliga in het district Ramallah, Yousef al-Khatib, raakte op 17 nov. ernstig gewond bij een aanslag in de buurt van Ramallah, terwijl zijn zoon Kassim werd gedood. Al-Khatib, een dorpsoudste, werd zelfbenoemd leider van de liga van Ramallah bij de oprichting daarvan in december 1980.
De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd enkele uren later door het PFLP van George Habache in Damascus opgeëist, terwijl de PLO in Beiroet liet weten dat „de Palestijnse commando's zullen doorgaan de hoofden af te hakken van alle agenten die samenwerken met de zionistische vijand".

De leider van de dorpsliga in het district Bethlehem, Bissara Kumsiyah, verklaarde op 18 nov. voor de Israëlische televisie dat hij bereid bleef deel te nemen vaan het voorgestelde burgerbestuur voor de Westoever. Hij kreeg onmiddellijk een Israëlische militaire lijfwacht bij zijn villa in Beit Sahur.

Tegenover een correspondent van *NRC/H'blad* (editie 21-11-1981) verklaarde Bissara Kumsiyah over zijn dorpsliga: „Wij zijn sterker (dan de PLO). Vijftig van de 120 moechtars (dorpsoudsten) in de dorpen in het district Bethlehem staan achter mij. En mijn invloed groeit." Burgemeester Hanna Atrash van Beit Sahur noemde de openlijke stellingname van Bissara Kumsiyah voor het „civiele bestuur" een „gevaarlijk teken aan de wand". „De Israëli's zijn vastbesloten het civiele bestuur via de dorpsliga's met geweld aan ons op te leggen," aldus de burgemeester.

Op 22 nov. overleed Yousef al-Khatib in het ziekenhuis aan zijn verwondingen. Bij zijn begrafenis op 23 nov. in Bal'in verklaarden Mustapha Dudin en Bissara Kumsiyah tegenover verslaggevers dat zij het militaire bestuur hadden gevraagd de dorpelingen op de Westoever van wapens te voorzien voor zelfverdediging tegen terroristen.

M.i.v. 26 nov. kreeg het in Oost-Jeruzalem verschijnende Palestijnse dagblad Al Fajr opnieuw een verschijningsverbod opgelegd, nu voor een maand. Het blad zou in zijn berichtgeving over de moord op Yousef al-Khatib de Palestijnen hebben aangespoord tot het bestrijden van de „collaborateurs".
Tegen deze maatregel en de bezettingspolitiek in het algemeen werd op 28 nov. te Ramallah door ca. 200 Israëliërs gedemonstreerd. Het leger bestookte hen met traangasgranaten; 49 betogers werden gearresteerd, van wie zes in hechtenis bleven om in staat van beschuldiging te worden gesteld.

Op 30 nov. werd door een woordvoerder van het ministerie in Tel Aviv bekendgemaakt dat minister Sharon had besloten leden van de dorpsliga's op de Westoever te bewapenen om hen te beschermen tegen de „wraak van de terroristen". Behalve lichte vuurwapens zouden zij ook militaire voertuigen krijgen. Terwijl deze beslissing door Dudin werd toegejuicht, leverde burgemeester Freij kritiek. Volgens hem werkte de maatregel een „verslechtering van de situatie in bezet gebied in de hand". Freij vroeg: „Wil men milities vormen zoals in Libanon?"

Civiel bestuur in de Gazastrook. Protesten

Op 26 nov. maakte een regeringswoordvoerder te Jeruzalem bekend dat m.i.v. de volgende week ook in de Gazastrook een civiel bestuur zou worden ingevoerd. Per 1 dec. werd generaal Yosef Luntz, de militaire gouverneur van Gaza, tot civiele bestuurder benoemd. Volgens burgemeester Rashad A'Shawa van Gaza, die als een van de meer gematigde Palestijnse leiders in bezet gebied werd beschouwd, betekende het Israëlische optreden „een voortzetting van de Israëlische bezetting onder het mom van civiel bestuur".
Uit protest tegen de invoering van het civiele bestuur, dat gepaard ging met de invoering van BTW, begon op 2 dec. in de Gazastrook een algemene staking van twee dagen. In de stad Gaza bleven alle winkels en scholen gesloten, aldus *Reuter*, maar in de rest van het gebied werd de stakingsoproep vooralsnog niet opgevolgd.
Bij een protestdemonstratie van vooral scholieren in de stad Rafah openden Israëlische militairen op 7 dec. het vuur. Een 16-jarige Palestijn werd dodelijk gewond; ook drie andere Palestijnse jongeren liepen verwondingen op. Er werd opnieuw een tweedaagse staking uitgeroepen.
Op 8 dec. verklaarden de militaire autoriteiten de Gazastrook tot gesloten gebied om journalisten te weren. Voor Rafah werd een avondklok afgekondigd; het slachtoffer van 7 dec. werd in de nacht van 8 op 9 dec. begraven. Niet alleen in de Gazastrook, maar ook op de Westelijke Jordaanoever (o.a. in Ramallah) werd tegen de dood van de Palestijnse scholier geprotesteerd. Naar de Gazastrook werden aanzienlijke Israeälische troepenversterkingen gestuurd. De *Jerusalem Post* meldde dat op 8 dec. 200 Palestijnen waren gearresteerd die deelnamen aan een anti-Israëlische betoging in een school in een van de vluchtelingenkampen in de Gazastrook.
Op 10 dec. werden weer journalisten tot Gaza toegelaten. Inmiddels hadden Israëlische militairen de stalen luiken van wegens de staking gesloten winkels dichtgelast als straf en afschrikwekkend voorbeeld. Volgens burgemeester Rashad A'Shawa waren op die manier 200 zaken gesloten, w.o. de supermarkt van zijn schoonzoon. Op 12 dec. was het Israëlische leger erin geslaagd de winkelstaking te breken en de winkels weer open te krijgen, aldus *AFP* (*Le Monde* 16-12-1981).

Op 3 jan. 1982 werd voor Rafah een uitgaansverbod voor onbepaalde tijd afgekondigd na tweedaagse protestacties van Palestijnse jongeren.

Heropening universiteit van Bir-Zeit. Na zes weken opnieuw gesloten

Op 4 jan. 1982 heropende de universiteit van Bir Zeit haar deuren, die op 4 nov. 1981 door de Israëlische militairen voor onbepaalde tijd waren gesloten. In opdracht van het Israëlische hooggerechtshof hadden de autoriteiten de sluiting echter aan een termijn moeten binden. Acht van de negen leden van de studentenraad werd de toegang tot de universiteit ontzegd, omdat zij de studenten tot ongeregeldheden zouden hebben aangezet.

Maar op 16 febr. werd de universiteit op last van de militaire autoriteiten opnieuw voor de duur van twee maanden gesloten, omdat het universiteitsbestuur de veiligheid van Israëlische ambtenaren op de campus niet kon garanderen. Op 15 febr. was een Israëlische ambtenaar van het civiele bestuur op de campus door studenten lastig gevallen.
Nadat op 16 febr. al jongeren in het nabijgelegen Ramallah tegen de sluiting van de universiteit hadden geprotesteerd, volgden op 17 febr. demon-

straties in Ramallah, El Bireh en Nabloes en bij het vluchtelingenkamp Kalandia ten noorden van Jeruzalem. Na een periode van voortdurende sporadische onlusten vielen op 6 maart de eerste slachtoffers. Twee Palestijnse jongeren raakten toen in Nabloes gewond door kogels afgevuurd door Israëlische militairen om een menigte demonstranten uiteen te drijven. Het incident leidde tot gewelddadige acties van Palestijnse jongeren in Nabloes, Ramallah, El Bireh en Hebron in de periode van 7 t/m 10 maart. Daarbij raakten nog twee Palestijnse jongeren door schoten van Israëlische militairen gewond in Nabloes, resp. op 7 en 10 maart.

Jordanië dreigt leden dorpsliga's. Israël verbiedt Nationaal Oriëntatie Comité

Op 9 maart vaardigde de Jordaanse premier en minister van defensie, Madar Badran, een dagorder uit waarin stond dat die bewoners van de Westelijke Jordaanoever die „zijn misleid door Israëlische plannen en zich hebben aangesloten bij door Israël opgezette organisaties" daar binnen een maand uit moeten stappen. „Iedereen die lid blijft van deze bewegingen, er propaganda voor maakt of ervoor werkt" zal na deze periode van hoogverraad worden beschuldigd en worden gestraft. „De straf zal variëren van de doodstraf tot inbeslagneming van zijn roerend en onroerend goed," aldus Badrans dagorder, die vooral gericht was tegen de vijf door Israël gesteunde dorpsliga's. Inmiddels waren al meer dan 200 leden van de dorpsliga's door Israël van wapens voorzien en in het gebruik daarvan getraind.

De Jordaanse dagorder werd op 10 maart door de Israëlische minister van defensie, Sharon, beantwoord met een waarschuwing: als Jordanië het dreigement tracht uit te voeren „zal Israël het behandelen zoals het de terroristische organisaties behandelt. Israël zal de Arabische inwoners van Judea en Samaria net zo verdedigen als het alle inwoners die in het land Israël leven verdedigt". Mustapha Dudin, de leider van de dorpsliga in Hebron, verklaarde dat zijn organisatie in staat was Jordaanse „collaborateurs" op de Westelijke Jordaanoever „aan te vallen".

Op 11 maart verbood minister Sharon het Palestijnse Nationale Oriëntatie Comité, waarin de gekozen pro-PLO-burgemeesters op de bezette Westoever een hoofdrol speelden (zie pag. 256/1). Volgens Sharon was het Comité „een de-facto-arm van de PLO" in bezet gebied en had het aangezet tot moordaanslagen op „Arabische persoonlijkheden" die zich tegen de PLO hadden uitgesproken. Door het verbod kon het lidmaatschap van het Comité met 10 jaar gevangenisstraf worden bestraft.
Dudin had op zijn verzoek op 12 maart een onderhoud met premier Begin, die hem – naar Dudin tegenover *The Times* (13-3) verklaarde – had toegezegd 200 mln shekels (ca. £6 mln) te verschaffen t.b.v. ontwikkelingsprojecten in de 74 Arabische dorpen van de dorpsliga Hebron voor het komende financiële jaar. Op 15 maart traden negen leden van de dorpsliga's af, waarmee in totaal 11 leden sinds de Jordaanse waarschuwing ontslag hadden genomen. Volgens Dudin hadden zij allen bezit en familieleden in Jordanië.

Burgemeester van El Bireh ontslagen. Algemene staking. Botsingen tussen Israëlische militairen en Palestijnse jongeren: 5 doden en 21 gewonden door Israëlische kogels

Op 18 maart grepen de Israëlische autoriteiten in El Bireh in: burgemeester Ibrahim Tawil werd afgezet, de gemeenteraad werd ontbonden en een Israëlische officier werd met het stadsbestuur belast. Vervolgens werden El Bireh en het naburige Ramallah tot „gesloten gebied" verklaard.
Volgens het Israëlische ministerie van defensie waren de maatregelen genomen „in het belang van de bewoners", omdat het gemeentebestuur had geweigerd de stadszaken te bespreken met prof. Menachem Milson, het hoofd van het civiele bestuur. Drie dagen tevoren hadden burgemeester Tawil en zijn medewerkers opnieuw een ontmoeting met Milson geannuleerd met de mededeling dat zij zijn gezag niet erkenden. De in 1976 gekozen Tawil (35) ontsnapte op 2 juni 1980 aan een bomaanslag (pag. 847/3-1980).
Uit protest tegen het Israëlische optreden vonden nog dezelfde dag in El Bireh en Ramallah demonstraties plaats. In Nabloes, Hebron, Ramallah, Tulkarem en Kalkilya werd een algemene staking voor drie dagen afgekondigd die op 19 maart begon.
Op 19 maart 's ochtends verboden de Israëlische autoriteiten de verspreiding van drie in Oost-Jeruzalem verschijnende Palestijnse bladen op de Westelijke Jordaanoever: *Al Fajir, Al Shaab* en *El Kuds;* volgens de autoriteiten hadden de reacties zich schuldig gemaakt aan „ernstige inbreuken op de militaire censuur".

Bij een van de vele botsingen tussen Palestijnse betogers en Israëlische militairen werd op 20 maart 's morgens in El Bireh een 17-jarige Palestijn door een geweerkogel in de hartstreek dodelijk getroffen, toen Israëlische militairen het vuur op een met stenen gooiende troep jongeren openden, van wie nog twee door kogels verwond werden. Bij de begrafenis van het slachtoffer later die dag werd opnieuw met scherp geschoten: twee 16-jarige meisjes en een 55-jarige vrouw raakten gewond.
Op 21 maart werd door de militaire autoriteiten een uitgaansverbod (9.00-16.00 uur) ingesteld voor El Bireh, Ramallah en Nabloes en de bij Nabloes gelegen vluchtelingenkampen Balata en Askar. Bij demonstraties in de beide kampen werden twee jongeren door militairen verwond. De drie steden werden door het leger afgegrendeld en de Jordaanbruggen werden voor de bewoners gesloten. In Halhoel en Anabta werden in totaal drie scholieren ge-

Israëlische militairen openen op de vierde dag van de algemene staking met geweld een gesloten Palestijnse winkel in Ramallah (AP 22 maart).

wond. Volgens de militaire autoriteiten werden op 21 maart zeven Palestijnen door Israëlisch geweervuur geraakt. Door stenen gooiende demonstranten werden op 20 en 21 maart vier Israëlische militairen gewond.
Bij het geweld waren ook joodse kolonisten betrokken. De Israëlische televisie vertoonde op 21 maart 's avonds beelden van kolonisten die in Ramallah op Palestijnse betogers schoten. In deze stad werd een kolonist uit Shilo, Natan Natanson, gearresteerd op verdenking een Palestijnse betoger op 16 maart bij een wegversperring te hebben doodgeschoten; het lijk van die 18-jarige Palestijn was op 20 maart bij Sinjil tussen Ramallah en Nabloes gevonden.
De algemene staking, die op 21 maart zou aflopen, werd die avond door de Palestijnse nationale raden op de bezette Westoever met nog twee dagen verlengd. De staking was niet alleen in de steden op de Westoever een succes, maar ook in Oost-Jeruzalem.
Burgemeester Bassam Shaka van Nabloes maakte op 21 maart bekend dat de Palestijnse burgemeesters een gezamenlijk optreden overwogen als de Israëliërs „hun politiek van de ijzeren vuist" zouden voortzetten en zouden doorgaan met de invoering van civiel bestuur. Eerder die dag had burgemeester Karim Khalef van Ramallah aangekondigd dat hij zijn ontslag had ingediend, omdat „Israëlische maatregelen zoals het doden van burgers, het afgrendelen van steden en het opleggen van uitgaansverboden" hem het werken onmogelijk maakten. Later trok hij zijn ontslag weer in, vermoedelijk onder invloed van burgemeester Elias Freij van Bethlehem (*FAZ* 22-3).
Op 21 maart 's avonds verklaarde minister Sharon dat als Egypte en de VS ooit van de Camp David-akkoorden zouden afwijken, Israël daardoor ook niet langer gebonden zou zijn en dan vrij zou zijn in het toepassen van zijn wetten op „Judea en Samaria". M.a.w. Israël zou kunnen overgaan tot een volledige annexatie van de Westoever.

Op 22 maart werd een 17-jarige Palestijn in het vluchtelingenkamp Deir Amar bij Ramallah door Israëlische militairen doodgeschoten. De militairen vuurden volgens een legerwoordvoerder uit zelfverdediging op de benen van steeds gewelddadiger betogers, van wie nog drie andere Palestijnen door schoten gewond raakten. In het ziekenhuis van Ramallah lagen toen negen gewonde Palestijnen: 7 jongens en 2 meisjes.
Op 23 maart, de vijfde en laatste dag van de algemene staking, leek de onrust op de Westoever af te nemen. Het leger grendelde toen ook de stad Halhoel af.
's Avonds kwam in de Knesset een door de socialistische oppositie ingediende motie van wantrouwen i.v.m het optreden op de Westoever in stemming. De stemmen staakten: 58 tegen 58. Rabbijn Haim Druckman van de Natonaal Religieuze Partij (Begins coalitiepartner) stemde met de rechtse Tehiya en de Telem tégen de regering in de verwachting dat een aftreden van Begin af- en uitstel zou betekenen van de overdracht van de Sinai aan Egypte op 26 april. Hoewel Begin eerder had laten weten in het geval van een staken der stemmen te zullen aftreden, zag hij daar onder druk van de meerderheid in het kabinet van af. Tijdens een onmiddellijk na de stemuitslag belegde bijzonder kabinetszitting besloten de regeringsleden met 12 tegen 6 stemmen Begins ontslagvoorstel ter zijde te schuiven. Dat voorstel werd o.a. gesteund door vice-premier Ehrlich, minister van justitie Nissim en minister van financiën Aridor, maar de meerderheid was het met minister van defensie Sharon eens dat een aftreden van de regering door de PLO als een zege zou worden gevierd voor haar aanhangers in bezet gebied.
Eveneens op 23 maart 's avonds riepen de Palestijnse „nationale raden" op de Westelijke Jordaanoever op om de algemene staking te verlengen tot een door de Arabische laden in de VN gevraagde spoedzitting van de Veiligheidsraad zou plaatsvinden. Toen riep ook het gemeentebestuur van Gaza op tot een algemene staking van twee dagen. Volgens burgemeester Rashad A'Shawa was die staking een protest „tegen de Israëlische praktijken en het klimaat van terreur dat daarmee uitgelokt wordt en tegen de Israëlische bezetting van gebieden in het algemeen, die de directe oorzaak is van deze situatie". Vanuit de Gazastrook werden toen incidenten en Israëlische troepenbewegingen gemeld.

Op 24 maart kwamen in de door Israël bezette gebieden drie jonge Palestijnen door Israëlische geweerschoten om het leven: 1) in Jenin schoot een politieman een 21-jarige Palestijn dood, die een collega met een mes had aangevallen en daarbij ernstig verwond had; 2) in het ziekenhuis van Khan Yunis overleed 's avonds een 13-jarige Palestijn aan de schotwonden die hij had opgelopen toen militairen in een dorp in de Gazastrook een stenen gooiende menigte uiteendreven; en 3) een 17-jarige Palestijn werd in het dorp Bani Naim bij Hebron gedood, toen Israëlische kolonisten – waarschijnlijk uit Kiryat Arba – vanuit een auto het vuur openden op een groep demonstranten.
Bovendien kwam een Palestijn in het dorp Abasan in de Gazastrook om het leven, toen een benzinebom die hij in elkaar zette ontplofte, aldus Israëlische militaire bronnen. Voorts raakten 8 Palestijnen in de Gazastrook gewond.

's Avonds kwam de Veiligheidsraad in spoedzitting bijeen. Arabische afgevaardigden pleitten voor een resolutie, waarin het Israëlische optreden in de bezette gebieden zou worden veroordeeld en waarin werd verlangd de door Israël ontbonden gemeenteraad van El Bireh weer te installeren. In de nacht werd de zitting voor onbepaalde tijd verdaagd.
Diezelfde avond liet de raad van bewoners van Kiryat Arba weten dat hij het als ontoelaatbaar beschouwde dat de kolonisten in de huidige omstandigheden konden worden vervolgd en dat hij zou weigeren met de politie samen te werken bij het onderzoek in de affaire-Bani Naim zolang Natanson niet zou zijn vrijgelaten.

Ontslag burgemeesters van Nabloes en Ramallah. Israëlische militair gedood

Op 25 maart 's morgens werden ook de burgemeesters van Nabloes en Ramallah, Shaka en Khalef, door de Israëlische autoriteiten na persoonlijke goedkeuring van premier Begin ontslagen, omdat zij volgens een legerverklaring weigerden het civiele bestuur te erkennen en in naam van de PLO zouden hebben aangezet tot verstoring van de openbare orde. Hun functies werden door Israëlische officieren overgenomen. Burgemeester Freij van Bethlehem, een van de 17 overgebleven burgemeesters op de Westoever, zag in de maatregel een stap op weg naar de invoering van de Israëlische wetgeving in bezet gebied.
Bij een Palestijnse bomaanslag in de Gazastrook werd die dag een Israëlische sergeant-majoor gedood – de eerste Israëlische dode in de periode van de onlusten –, terwijl drie Israëlische militairen en drie Palestijnen gewond raakten. Aanvankelijk werd de verantwoordelijkheid voor die aanslag opgeëist door het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP), maar dit zou de betreffende verklaring volgens de PLO later weer hebben ingetrokken.

Persconferentie Milson

Op 26 maart verklaarde het hoofd van het civiele bestuur op de Westoever, Prof. Menachem Milson, tijdens een persconferentie in Jeruzalem dat Israël

de drie afgezette Palestijnse burgemeesters (van El Bireh, Nabloes en Ramallah) wilde vervangen door Palestijnse persoonlijkheden die het principe van de vreedzame coëxistentie met de joodse staat aanvaarden. Op een nader te bepalen tijdstip zouden gemeenteraadsverkiezingen in bezet gebied worden gehouden, maar in die opzet was geen plaats voor Palestijnse persoonlijkheden die zich met de PLO identificeren.
Volgens Milson waren bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1976 10 van de 25 gemeenten in bezet gebied in PLO-handen gevallen; 7 van de 17 nog overgebleven Palestijnse burgemeesters beschuldigde Milson ervan agenten van de PLO te zijn.
In tegenstelling tot eerdere Israëlische verklaringen stelde Milson dat de verkiezingen van 1976 geen democratisch verloop hadden gehad. Dat was niet de schuld van Israël, maar van de PLO die de Palestijnse kiezers had gechanteerd en geterritoriseerd.

De Volkskrant (30-3) tekende hierbij aan: „Zes jaar lang hebben Israëlische overheidswoordvoerders er met trots op gewezen, dat in april 1976 onder Israëlisch bestuur, voor het eerst in het Midden-Oosten democratische verkiezingen hebben plaatsgevonden onder de Palestijnen. Deze verkiezingen werden gehoude tijdens het bewind van de socialistische Israëlische regering-Rabin.
De huidige oppositieleider Peres, was destijds als minister van defensie verantwoordelijk voor het Israëlische beleid in de bezette gebieden; en daarmee ook voor de Palestijnse gemeenteraadsverkiezingen. Bij die eerste democratische gemeenteraadsverkiezingen werden in vrijwel alle steden op de Westoever de zittende burgemeesters vervangen door jongere en meer radicale aanhangers van de PLO. Het was de eerste maal dat Palestijnse vrouwen aan de verkiezingen deel konden nemen.

Sinds enkele dagen stelt nu de regering-Begin, dat de Palestijnse gemeenteraadsverkiezingen van 1976 weliswaar door het Israëlische bestuur op democratische wijze waren georganiseerd, maar dat de resultaten van die verkiezingen niet democratisch zijn te noemen. In de grotere Palestijnse steden werden PLO-aanhangers gekozen, en andere kandidaten werden weggestemd door middel van omkoping en dreigementen door de PLO, zo luidt de nieuwe officiële Israëlische lezing. Een opvatting, die gouverneur Milson vorige week voor het eerst onthulde tijdens zijn nadere uitleg van het gedwongen ontslag van de drie Palestijnse burgemeesters. De regering-Begin stelt oppositieleider Peres ervoor verantwoordelijk, dat de gemeenteraadsverkiezingen in 1976 „uit de hand waren gelopen"."

Op 26 maart nam het aantal incidenten op de Westoever, mede door de komst van Israëlische militaire versterkingen, af. De vorige dag waren aan de rand van Nabloes, Ramallah en Hebron Israëlische tanks gestationeerd, terwijl naar Nabloes ook tal van parachutisten werden overgebracht. Voorts werd melding gemaakt van enkele honderden arrestaties onder Palestijnen, o.a. in het vluchtelingenkamp van Balata (bij Nabloes). In Halhoel raakte een 17-jarige Palestijn gewond door schoten van een joodse burger in dienst van het civiele bestuur, die het vuur had geopend toen zijn jeep met stenen werd bekogeld.
Op 27 maart deden zich botsingen voor in Nabloes, Bethlehem, Beit Sahur, Hebron en Jenin; twee Israëlische militairen raakten gewond door stenen. Die dag werd de afgezette burgemeester Khalef naar Jericho „verbannen", terwijl zijn collega Tawil huisarrest kreeg evenals Shaka (de volgende dag). Eveneens op 27 maart hield de Israëlische beweging „Vrede Nu" een demonstratie in Tel Aviv, waaraan door ca. 15.000 mensen werd deelgenomen. In Nazareth demonstreerden Israëlische Arabieren ten gunste van de eisen van de Palestijnen in bezet gebied.
Het „comité voor de verdediging van het Arabische land" richtte een oproep aan de ca. 600.000 Israëlische Arabieren om op de „Dag van het Land" (30 maart) te staken uit protest tegen de Israëlische politiek in de bezette gebieden.

Op 30 maart 1976 vond de eerste landelijke staking van de Israëlische Arabieren plaats uit protest tegen landonteigeningen door de Israëlische overheid en tegen de discriminatie. Bij ongeregeldheden vielen toen door schoten van Israëlische militairen zes doden en tientallen gewonden. Sindsdien wordt de 30ste maart jaarlijks als de „Dag van het Land" herdacht.

Op 28 maart raakten vier Palestijnen in het dorp Yaabid (bij Jenin) gewond tijdens gevechten met Israëlische militairen; er werd een uitgaansverbod afgekondigd.
Inmiddels dreigde het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken met tegenmaatregelen als de Jordaanse autoriteiten hun dreigement om de bezittingen van pro-Israëlische Palestijnen te confisqueren waar zouden maken. Een woordvoerder herinnerde eraan dat „veel Jordaanse functionarissen met inbegrip van koning Hoessein zelf op de Westelijke Jordaanoever eigendommen hebben. (...) Als er in Jordanië confiscaties zijn, zullen wij dienovereenkomstig handelen."

Op 29 maart werd een Palestijn ernstig gewond door een Israëlische kolonist bij een Palestijnse wegversperring ten zuiden van Bethlehem. De Palestijnse bladen *Al Fajr* en *Al Shaab* kondigden een 24-uursstaking af uit protest tegen het voortdurende verspreidingsverbod van die bladen op de Westoever. De algemene staking, die tot 30 maart was verlengd, leek echter te verlopen.

Dag van het Land

Op 29 maart 's avonds en de volgende morgen werden in Nazareth acht Israëlische Arabieren, leden van het Democratische Front, gearresteerd, o.w. twee leden van de gemeenteraad en de communistische Knesset-afgevaardigde Tawfiq Zay.
In 9 van de 21 Arabische plaatsen in Galilea werd op 30 maart volledig gevolg gegeven aan de stakingsoproep, die tevoren was ontraden door 15 leiders van Arabische dorpen in Israël en ook door de oppositionele Arbeiderspartij. Uit zeker zes steden in Galilea werden beperkte botsingen gemeld tussen oproerpolitie en betogende Arabieren; daarbij vielen volgens de Israëlische radio 11 gewonden, 5 Arabieren en 6 joden, in Jaljuliya (ten oosten van Tel Aviv). Minstens 40 Israëlische Arabieren zouden zijn gearresteerd.
Ook op de Westoever, waar de algemene staking voor de 12de dag voortduurde, werden enkele incidenten gemeld Bij het blad *Al Fajr* werden 18 journalisten aangehouden, die weigerden een protestmars te beëindigen.

Verdere ontwikkelingen

Op 31 maart raakte de leider van de dorpsliga van Targumiya (district Hebron), Kamal Fatasta, door een explosie van een bom in zijn auto ernstig gewond.
In het algemeen leek de onrust echter af te nemen, hoewel in de volgende dagen nog twee ernstige incidenten werden gemeld: 1) Op 7 april raakten een Grieks-orthodoxe non en een Palestijnse jongen bij een granaataanslag in de buurt van Nabloes gewond; en 2) op 8 april werd een Palestijnse vrouw door Israëlische militairen op een stuk land bij een Israëlische basis in de buurt van Ramallah doodgeschoten, nadat zij geen gevolg zou hebben gegeven aan een oproep zich te identificeren.
Voorts werden in de nacht van 7 op 8 april door leden van dorpsliga's aanvallen uitgevoerd op gebouwen van de universiteiten van Bethlehem en Beit Sahur. Uit protest hiertegen werd het gemeentehuis van Bethlehem op 8 april enige tijd door studenten en stafleden bezet.

Perscommentaren

NRC/H'blad (27-3) schreef onder de kop „Sharon torpedeert de politiek van Dayan" dat voor Moshe Dayan de bestaande situatie op de Westelijke Jordaanoever ideaal was.

In dit politieke kader paste het tevens de sterkste krachten in bezet gebied daadkrachtig te bestrijden, teneinde de oppositie tegen de Israëlische bezetting te neutraliseren. Dat waren ongetwijfeld tot in het begin van de jaren '70 de pro-Hoessein-mensen. Dayan deed dan ook alle moeite om hun invloed te verminderen, terwijl hij en zijn collega-ministers in het geheim met

Hoessein (de koning van Jordanië) bijeen kwamen om een vredesregeling te bereiken.
Om de pro-Hoessein-krachten klein te krijgen, bediende Dayan zich onder meer van de pro-PLO-Palestijnen, de zogenaamde radicalen die toen nog in de minderheid waren. Karim Khalef, de burgemeester van Ramallah, (...) werd bijvoorbeeld nog in 1971 door Dayan in het zadel geholpen. Zijn politieke ideeën waren toen al lang bekend, hij had als journalist en als functionaris onder het Israëlische militaire bestuur gewerkt.
Die bezettingstechniek vond een natuurlijk einde met de Camp-David-akkoorden. Camp David betekende dat men over autonomie voor de Palestijnen moest praten en dat men Palestijnen moest opsporen met wie men echt kon onderhandelen.
Daarom werden de dorpsliga's, die reeds onder het Britse mandaat hadden bestaan, opnieuw in leven geroepen. Zij moesten het clan-systeem bevorderen en via dat clan-systeem de politieke loyaliteit van de aanhang verzekeren. Zo zou men een Palestijns kader kweken voor de autonomie. Want, aldus de theorie, „de strijd gaat niet tegen de Palestijnen maar uitsluitend tegen de PLO". Volgens het beproefde stelsel van de feodale maatschappij zou men in de dorpsliga's in ruil voor politieke loyaliteit, gunsten uitdelen.
Wie loyalteit dringend nodig heeft, zoals nu de huidige minister van defensie Sharon, probeert die met alle middelen af te dwingen – beginnend met het verbieden van boeken, kranten, tentoonstellingen, eindigend met geweld.
Dayan, de cynische realist die nooit in loyaliteit geloofde, liet de Palestijnen hun ideeën en hun machteloze burgemeesters.
Sharon, die mét Begin gelooft dat hij werkelijk het Land Israëls kan realiseren, wil nu alle PLO-burgemeesters afzetten en via de dorpsliga's zijn doel proberen te bereiken.

Onder de kop „Begins gevaarlijke bezettingspolitiek" schreef *Die Zeit* (2-4) o.a.:

„Wie zou willen ontkennen (...) dat Menachem Begin vrede wil? Alleen: Niemand kan bestrijden dat hij uitsluitend op zijn voorwaarden vrede wil. Een met de Palestijnen via eerlijke onderhandelingen bereikte vrede wijst hij in elk geval van de hand – des te ruwer naar mate hij fysiek aangeslagen is en politiek in 't nauw gebracht wordt. Onder „autonomie" voor de Palestijnen heeft Begin reeds tijdens de onderhandelingen in Camp David iets heel anders verstaan dan de Amerikanen en de Egyptenaren. Wat, dat demonstreerde hij vorige week op de Westelijke Jordaanoever en in Gaza: schieten (op stenen gooiende jongeren) en ontslaan (van drie met de PLO sympathiserende burgemeesters). Met zijn nederzettingspolitiek schept hij ondertussen voldongen feiten: annexatie op koele wijze.
Met de autonomie-afspraken van Camp David, met de toezeggingen aan de Amerikanen en de afspraken met de Egyptenaren heeft dit alles nog slechts heel weinig van doen. In deze dagen, waarin hij de koppige kolonisten met behulp van het leger uit Yamit moet verdrijven en de definitieve terugtrekking uit het laatste derde deel van de Sinai vlak voor de deur staat, ontpopt Begin zich in de Westjordaanse kwestie als onbuigbaar. Wat velen hadden vermoed en gevreesd, wordt thans bewaarheid: Hij laat de Sinai ontruimen, voor hem geen Bijbels land, maar in Samaria en Judea, de Westelijke Jordaanoever, grijpt hij zich vast. Als het naar zijn zin ging, voor altijd. (...)
Na de 25ste april, de definitieve aftocht uit de Sinai, zal Israël de laatste vredesverplichting tegenover de Egyptenaren hebben vervuld. Camp David zal dan nog slechts een hoofdstuk in de geschiedenisboeken zijn. Wat eens Jimmy Carter mislukte, Begin van de voortgezette sluipende annexatie van Palestijns grondgebied te weerhouden, zal Ronald Reagan in het Amerikaanse verkiezingsjaar net zo min lukken..."

WEST-EUROPA

EG

EUROPESE RAAD. HERDENKING 25 JAAR EG

**Op 29 en 30 maart waren in Brussel de staatshoofden en regeringsleiders van de EG-lidstaten bijeen voor de eerste Europese Raad van 1982.
Op 29 maart werd in dit gezelschap het 25-jarige bestaan van de Europese Gemeenschap herdacht.**

De Nederlandse socialist Piet Dankert, voorzitter van het Europees Parlement, opperde in Brussel het idee, een grote Europese conferentie te houden met medewerking van werkgevers en werknemers. Op zo'n conferentie zou men volgens Dankert definitief de koers moeten uitzetten die de Europese Gemeenschap moet gaan.

„De Gemeenschap is te belangrijk om niet geregeerd te worden. Onze voorgangers hebben in 1957 bewezen dat, als er ambitie is, er perspectief kan worden geboden. De problemen anno 1982 zijn ernstig genoeg om een poging te wagen de noodzakelijke politieke wil opnieuw te mobiliseren." zei Dankert.
Tijdens de plechtigheid in Brussel werd ook een verdrag over de „Europese Stichting" ondertekend. Deze stichting, die in Parijs haar zetel krijgt, zal uitwisselingsprgramma's voor jongeren en onderwijskrachten moeten ontwerpen, voor een culturele uitwisseling moeten zorgen en het spreken van de Europese talen moeten bevorderen.
Leo Tindemans, de Belgische minister van buitenlandse zaken en fungerend voorzitter van de Europese Ministerraad, herinnerde aan de conferentie van Messina in 1955, „waar overeengekomen werd voorlopig af te stappen van het streven naar politieke integratie" en waar men koos voor de economische eenmaking.
Door die economische weg in te slaan werd „noodzakelijkerwijs gekozen voor een Europa van economen en technici, een Europa van realisme en concrete verwezenlijkingen die uiterst techmisch zijn en moeilijk met eenvoudige woorden kunnen worden uitgelegd," aldus Tindemans.

Terwijl men dacht aan solidariteit, broederschap en eenheid, aldus Tindemans, ontstond het Europa „van de heffingen en de restituties, van de douanerechten en de tariefcontingenten, van de drempelprijzen en monetaire compenserende bedragen, van schommelingsmarges en veiligheidsnormen".
Volgens de Belgische minister heeft dit Europa echter voor de Europese burgers ook „ook duurzame vrede in het westen, de oplossing van economische conflicten door onderhandelen en niet langer door confrontatie, opening van de markten en herleving van het Europees prestige" opgeleverd.
Volgens Tindemans moet nu de gemeenschappelijke markt verder worden uitgebreid, moet de werking van de instellingen worden verbeterd (minder eenstemmige besluiten in de Europese Ministerraad), moet de Europese Politieke Samenwerking „op hetzelfde niveau worden gebracht als dat van de economische verworvenheden" en „moet men zich vooral inzetten om het Europa van de burgers tot stand te brengen".
Gaston Thorn, voorzitter van de EG-Commissie, constateerde in een zeer pessimistische rede dat

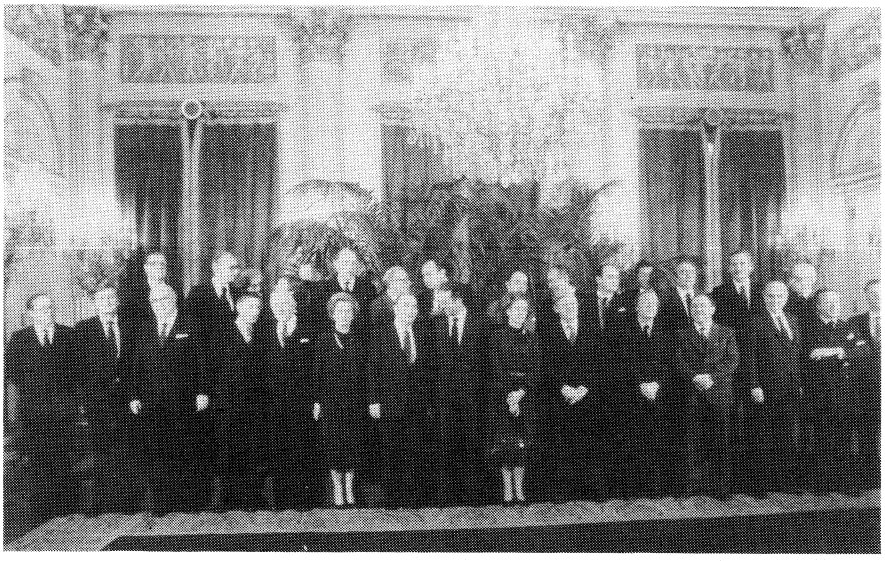

De deelnemers aan de herdenking in Brussel van het 25-jarig bestaan van de EG.
Eerste rij v.l.n.r.: de Belgische premier, op dat moment voorzitter van de Europese Raad, Wilfried Martens, de voorzitter van het Europese parlement, Piet Dankert, de Italiaanse premier Giovanni Spadolini, de Nederlandse premier Andries van Agt, de Luxemburgse premier Pierre Werner, de Britse premier Margaret Thatcher, de Franse president François Mitterrand, koning Boudewijn, koningin Fabiola, de Westduitse bondskanselier Helmut Schmidt, de Ierse premier Charles Haughey, de Deense premier Anker Joergensen, de Griekse premier Andreas Papandreou, de voorzitter van de Europese Commissie, Gaston Thorn en de Belgische minister van buitenlandse zaken Leo Tindemans.
Tweede rij v.l.n.r: niet geïdentificeerd, de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Max van der Stoel, niet geïdentificeerd, de Luxemburgse minister van buitenlandse zaken, Colette Flesch, niet geïdentificeerd, NAVO-secretaris-generaal Josef Luns, de Britse minister van buitenlandse zaken, lord Carrington, de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, de Franse minister van buitenlandse zaken, Claude Cheysson, De Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Emilio Colombo, niet geïdentificeerd, de Deense minister van buitenlandse zaken Kjeld Olesen, het lid van de Europese Commissie, belast met financiën, François-Xavier Ortoli, de Griekse minister van buitenlandse zaken, Ioannis Charalambopoulos en niet geïdentificeerd.

hetgeen door de Europese Gemeenschappen tot stand is gebracht „ernstig wordt bedreigd door nationalistische en protectionistische tendenzen en door korte-termijn-benaderingen die zich in de lidstaten ontwikkelen naarmate de economische crisis voortduurt, de werkloosheid stijgt, bedrijven worden gesloten en tekorten van de overheid groter worden". Door de crisis „groeit de economische en sociale kloof tussen lidstaten op zorgwekkende wijze en verzwakt de geest van soldariteit en de interne samenhang", meende Thorn.
Hij zei de indruk te hebben „dat de Europese gedachte bij de publieke opinie terrein verliest." „De politieke wil om de Europese opbouw te voltooien, raakt uitgeput", vreest de Commissievoorzittter.
Volgens hem is de verzwakking van Europa voornamelijk te wijten aan het unanimiteitsbeginsel dat sinds 1966 in de Europese Ministerraad geldt. Dit principe is overigens in strijd met letter en geest van de Europese verdragen.
Het afstappen van de praktijk van meerderheidsbesluiten in de Raad had volgens Thorn geleid tot een haast ongemerkte terugkeer naar „onderhandlingen op het intergouvernementele vlak." Steeds meer is men voor- en nadelen van het EG-lidmaatschap van geval tot geval gaan beoordelen, aldus Thorn, die eraan toevoegde dat sommige lidstaten zelfs zover gaan dat ze standpunten verdedigen „die duidelijk in strijd zijn met de grondbeginselen van de verdragen".

Thorn vond dat de „desintegrerende tendens" slechts omgebogen kan worden indien er een „plechtige bevestiging komt dat men de Gemeenschap tot stand wil brengen zoals ze omschreven is in de verdragen," als er een „herstel van het besluitvormingsproces" komt en als „de interne markt wordt voltooid, nieuwe beleidsvormen worden ontwikkeld en het Europees Monetair Systeem wordt versterkt."
Ook Thorn pleitte voor het houden van een nieuwe conferentie van Messina om „krachtig uiting te geven aan de gemeenschappelijke wil om het Europa van de tweede generatie op stapel te zetten".
Koning Boudewijn van België deed in zijn toespraak een ernstig beroep op de staatshoofden en regeringsleiders van de tien lidstaten van de Gemeenschap om op korte termijn beslissende initiatieven te nemen. „Wij kunnen niet langer uitstellen," zei koning Boudewijn. „Het is de hoogste tijd dat wij met gemeenschappelijke visie, gezamenlijke diplomatie en Europese solidariteit deze nieuwe uitdagingen aanpakken.
Volgens het Belgische staatshoofd kan Europa met „fierheid maar ook onvoldaanheid" op zijn 25ste verjaardag terugzien. „Het is verheugend vast te stellen dat wij, gedeeltelijk althans, de uitwassen van het overdreven negentiende eeeuwse nationalisme in Europa hebben weggeruimd. Laat Europa er voor zorgen dat een dergelijke beangstigende periode niet meer terugkeert," aldus de Belgische koning.
Ook Pierre Mauroy, de Franse mininster-president, heeft ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Europese Gemeenschap een balans opgemaakt van de verworvenheden van de EG sinds de oprichting in 1957.
Hij stelde voorop dat de Gemeenschap indrukwekkend veel bereikt heeft. Zij heeft vrede, welvaart en economische vooruitgang met zich meegebracht. Deze voordelen, aldus Mauroy, mogen niet uit het oog verloren worden nu Europa zich in een economische crisis bevindt.
De malaise van de afgelopen jaren is geen reden om het belang van de Gemeenschap in twijfel te trekken, maar een reden te meer om het supranationalisme nieuw leven in te blazen, zo zei de premier.

Het niet optimaal functioneren van de verschillende Europese instellingen is weliswaar nadelig geweest, maar de belangrijkste oorzaken van de malaise moeten gezocht worden in de huidige wereldcrisis: economische achteruitgang en stijgende werkloosheid, de industriële en technologische revolutie en de ontwikkelingen in de derde wereld.
De problemen kunnen slechts opgelost worden, zo meende Mauroy, door een nóg hechtere gemeenschappelijke aanpak op alle terreinen. Wil men een Gemeenschap die méér is dan louter een vrijhandelszone dan zullen de lidstaten hun nationale belangen moeten laten varen. Slechts door nu offers te brengen zal men op de lange termijn vooruitgang boeken.

Conclusies van het topberaad

Het Europese topoverleg is hoofdzakelijk gewijd geweest aan de slechte economische situatie. In de conclusies, waarmee de deelnemers aan het beraad zich aan het eind van de bijeenkomst verenigden, werd erkend, dat het niveau van de werkloosheid, „in het bijzonder van de jongeren, een onduldbare toestand oplevert".
De ministers van buitenlandse zaken besloten tot het afleggen van een aantal verklaringen in het kader van de Europese politieke samenwerking. Onderwerpen van die verklaringen waren de transatlantische relaties, de oost-west-relaties, Afghanistan, het Midden-Oosten, Midden-Amerika en Turkije.
Op 30 maart, de tweede dag van het Europese topberaad, hingen de vlaggen bij het Raadsgebouw in Brussel halfstok. Walter Hallstein, de eerste voorzetter van de Europese Commissie die in de nacht van 29 op 30 maart was overleden, werd herdacht.
Hallstein, die beschouwd werd als een van de 'founding fathers' van Europa, was samen met Adenauer in Parijs toen daar in april 1951 het Europese Kolen- en Staalverdrag getekend werd. Hallstein was ook present op de conferentie van Messina, in juni 1955, waar de basis gelegd werd voor de Europese Economische Gemeenschap en voor de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, Euratom. Samen met Adenauer tekende hij de twee verdragen voor deze Gemeenschappen in Rome 1957.

Toen de eerste EEG-Commissie aantrad werd Hallstein president. Dat was in januari 1958 en hij bleef aan tot juni 1967 toen de executieven van de drie gemeenschappen werden samengesmolten tot één Commissie.
Het tweedaagse topgesprek in Brussel heeft geen harde besluiten opgeleverd, maar wel lijkt het begrip gegroeid te zijn dat de EG-landen op eigen houtje geen uitweg uit de crisis zullen vinden. „Die crisis kan enkel worden overwonnen indien alle regeringen met de steun van alle economische en sociale kringen de nodige maatregelen treffen," zo zegt het slotcommuniqué.
Omdat de lidstaten specifieke eigen situaties kennen is de mogelijkheid opengelaten voor verschillende beleidsmaatregelen. „Maar alle landen van de Gemeenschap worden met dezelfde risico's geconfronteerd en hebben er gelijkelijk belang bij de werkloosheid te bestrijden en de economische groei in een stabiele monetaire situatie te herstellen, daarbij zorgdragend voor het concurrentievermogen van hun economieën."

Sociaal-economische kwesties

Het debat over de sociaal-economische situatie werd gevoerd aan de hand van een document van de Europese Commissie. Dat document zegt onder meer dat dit jaar de stijging van het bruto binnenlands produkt van de Gemeenschap ongeveer 1,6% kan bedragen (een lager percentage dan in december werd geraamd). De Europese Raad vond die geringe opleving echter „ontoereikend" om een halt toe te roepen aan de verdere stijging van de werkloosheid, waarvan het hoge niveau in het bijzonder bij jongeren een onduldbare toestand oplevert.
De Europese Raad vindt voorts dat die opleving „niet voldoende is om de fundamentele structurele problemen van de Gemeenschap op te lossen (een veel te hoge inflatie, ontoereikende produktieve investeringen en een nog veel te grote afhankelijkheid op energiegebied); „concrete en aanvullende acties zijn daarom noodzakelijk", aldus de Europese Raad.
Het Commissiedocument gaf ook nog andere cijfers. Er wordt in gezegd dat het tekort op de lopende rekening van de batalingsbalans van de EG zal dalen tot 0,4% van het bruto binnenlands produkt.
Maar de werkloosheid zal nog blijven toenemen. Medio dit jaar kunnen er wel zo'n elf miljoen werklozen in Europa zijn en tegen het eind van het jaar wellicht twaalf miljoen. Die werkloosheid treft vooral de jongeren en dat is een destabiliserende sociale factor, aldus de Commissievoorzitter.

Het Commissiedocument noemde de ontwikkeling van de investeringen in Europa „verontrustend". Terwijl de EG amper 20% van haar bruto binnenlands produkt in investeringen steekt is dat percentage in Japan 32.
Thorn hield in Brussel dan ook een sterk pleidooi voor het opvoeren van de investeringen. Hij noemde zo'n opvoering een essentieel wapen in de strijd voor meer economische groei, meer concurrentievermogen, industriële vernieuwing en geringere Europese afhankelijkheid van ingevoerde energie.
Blijkens zijn conclusies was de Europese Raad het daarmee eens. Er moet een „gecoördineerd beleid inzake bevordering van de investeringen en bestrijding van de werkloosheid worden gevoerd", aldus de conclusies. Produktiekosten moeten daarbij, aldus de staats- en regeringschefs, in de hand gehouden worden.
Produktieve investeringen van de particuliere en overheidssector moeten meer nadruk krijgen en de sociale partners moeten tot de verwezenlijking van die doelstellingen bijdragen, aldus de conclusies van de Europese Raad.
In haar document heeft de Commissie er voor gewaarschuwd dat de inflatie nog te hoog blijft. De inflatiepercentages lopen dit jaar uiteen van 4,5 tot 24. Die uiteenlopende inflatiepercentages, aldus François-Xavier Ortoli, de Europese financiële commissaris, zetten het Europese Monetaire Stelsel (EMS) onder druk.
Maar dat stelsel heeft toch goed gewerkt. Zonder het EMS zouden er meer devaluaties geweest zijn, aldus Ortoli die pleitte voor een uitgebreider privé en publiekelijk gebruik van de Ecu.
Het Commissiedocument voorspelt voor dit jaar voor de EG een groei met 1,6% (voor Nederland 0,8%), een prijsstijging voor de EG gemiddeld van 10,6% (voor Nederland vijf procent), een stijging van de werkloosheid tot 9,1% van de Europese beroepsbevolking (Nederland 9,7%),

een voor de EG negatief saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans van 0,4% van het bruto binnenlands produkt (Nederland een overschot van 3,9%), een netto financieringstekort voor de EG van 4,7% van het bruto binnenlands produkt (Nederland een tekort van 3,7%) en een groei van de geldhoeveelheid in de EG met 9,9% (Nederland een groei met 8,8%).
Tijdens het Europese gesprek over de economie bleek de Nederlandse minister-president Van Agt vooral onder de indruk te zijn gekomen van de uitlatingen van de Duitse bondskanselier Schmidt. „Van hem heb ik veel bijgeleerd," zo zei Van Agt en hij noemde het vervolgens van „vitaal belang" dat de arbeidskosten in Nederland gematigd worden. Die kosten houdt men in Duitsland dit jaar beneden een stijging met 4% en in Nederland probeert men onder een stijging met 6,5% te blijven. Van Agt bleek het geheel met Schmidt eens te zijn dat er minder geconsumeerd en meer geïnvesteerd moet worden.
De Europese Raad in zijn geheel stelde zich, blijkens zijn conclusies, ook op dat standpunt. In dat verband bevestigde hij ook „het belang dat hij hecht aan de verlaging van de rentevoeten en de versterking van het communautaire kredietinstrumentarium, vooral op het gebied van energie, de industriële ontwikkeling en de ontwikkeling van de eerste verwerking van landbouwprodukten tot levensmiddelen".
De Commissie moet daarvoor met voorstellen komen en de Ministerraad moet de middelen en de procedures vaststellen. In zijn volgende bijeenkomst in juni, wil de Europese Raad over dit alles een verslag.
De Europese staats- en regeringsleiders hebben ook wat willen doen aan de jongerenwerkloosheid.
Voorgesteld was eerst dat de regeringen zich zouden verbinden om in de komende vijf jaar alle jongeren die voor het eerst op de arbeidsmarkt komen de kans te geven een beroepsopleiding te volgen of arbeidservaring op te doen. Maar premier Van Agt legde uit dat dit sommigen wel wat te ver ging. Daarom heeft de Europese Raad ervan gemaakt dat getracht zal worden de jongerenwerkloosheid op deze manier te lijf te gaan. Over de Nederlandse situatie was Van Agt met betrekking tot dit standpunt niet erg optimistisch. Hij wees op de demografische situatie in Nederland die het arbeidsaanbod hoog doet zijn, ook nog in de komende jaren.
De Europese Raad is van mening dat voor het opvangen van die jonge werklozen speciale programma's ontwikkeld moeten worden. De Europese Ministerraad moet daarover aan de topconferentie die aan het eind van het jaar in Kopenhagen wordt gehouden verslag uitbrengen.
In een „bijzondere zitting" van de Raad („in het EG-jargon betekent dat een jumboraad", zo verduidelijkte premier Van Agt) moeten voorts specifieke maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid in het algemeen worden bestudeerd.
Afgesproken is ook dat de EG-lidstaten overleg zullen plegen over nationale maatregelen die getroffen worden voor aanpassing van de werktijd.
Tijdens het debat over de economisch-sociale situatie is ook het economische wereldtopgesprek van begin juni in Versailles aan de orde geweest.
De Europese Raad kwam tot de uitspraak dat daar een hechtere samenwerking tussen de grote industriepartners tot stand gebracht moet worden. In het bijzonder acht men dat nodig om een daling van de rentetarieven te bewerkstelligen, de onstandvastigheid van de wisselkoersen te verminderen en de Noord-Zuid-betrekkingen te verstevigen.
De hoge rentetarieven op de internationale financiële markten zijn de Europese Raad nog steeds een doorn in het oog. In de conclusies van het topgesprek worden die tarieven gezien (samen met onvoldoende economische activiteit en een zwakke algemene vraag) als de oorzaak van het teruglopen van investeringen.
Op de top in Versailles wil de Gemeenschap er voorts bij Japan op aandringen zijn markt opener te maken en meer te integreren in de internationale handel. In de conclusies wordt gezegd: „Japan moet een economisch, commercieel en wisselkoersbeleid voeren dat beter in overeenstemming is met het evenwicht van de lasten die de gehele geïndustrialiseerde wereld op zich dient te nemen en aldus bijdragen aan het economische herstel."
De ontwikkelingslanden zijn in de conclusies niet vergeten. De Europese Raad zegt „een actief ontwikkelingsbeleid" te willen voeren en de Noord-Zuid-dialoog „spoedig weer op gang„ te willen brengen. „Ook de Oostbloklanden hebben echter verantwoordelijkheid op dit gebied."
Tijdens zijn slotpersconferentie in Brussel zei premier Van Agt „dat het belang van deze Europese Raad wellicht eerder gelegen is in de politieke verklaringen die zijn opgesteld dan in hetgeen besloten is over het financieel-economisch beleid." Dat sloeg op het aantal verklaringen dat de ministers van buitenlandse zaken, in EPS-verband (Europees Politieke Samenwerking) hadden opgesteld.

Politieke verklaringen

OOST-WEST

In een verklaring over de Oost-West-betrekkingen (die overigens een Griekse reserve droeg) is volgens de minister van buitenlandse zaken, Max van der Stoel, een duidelijke verantwoordelijkheid voor de situatie in Polen bij de Sowjet-Unie gelegd. In deze verklaring wordt geconstateerd dat de situatie in Polen blijft doorwerken op de Oost-West-betrekkingen.
Opnieuw wordt de Poolse autoriteiten gevraagd de staat van beleg in dat land te beëindigen, gearresteerde personen vrij te laten en de dialoog met solidariteit en de kerk in Polen te hervatten.
De Tien hebben van hun bezorgdheid doen blijken over recente uitlatingen van Poolse autoriteiten die erop wijzen dat men dissidenten wil dwingen te emigreren.
In een verklaring over de Oost-West-relaties wordt ook gezegd dat de kwestie van de exportkredieten zorgvuldig door de Gemeenschap, de regeringen en in het raam van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) dient te worden bezien.
Deze verklaring betreurt het voorts dat de inbreuken op de beginselen van de slotakte van Helsinki, waarvan de repressie in Polen een bijzonder ernstig aspect vormt, belet hebben dat in Madrid positieve resultaten werden bereikt en dat ze een bedreiging konden vormen voor het gehele proces van veiligheid en samenwerking in Europa.
De verdaging van de toetsingsconferentie in Madrid was nodig voor de instandhouding van genoemd proces maar de Tien blijven er naar streven dat in Madrid een belangrijk en evenwichtig slotdocument wordt aangenomen.

MIDDEN-OOSTEN

In een verklaring inzake de situatie in het Midden-Oosten hebben de Tien aldus minister Van der Stoel „krachtig stelling genomen tegen recente Israëlische maatregelen."
De Tien zijn „ten zeerste bezorgd over de ernstige gebeurtenissen die plaatsvonden op de Westoever van de Jordaan." De Europese Raad wil dan ook dat er „een eind gemaakt wordt aan de gevaarlijke aaneenschakeling van geweld en repressie" aldaar.
Het door de Israëli's afzetten van democratisch gekozen burgemeesters en de inbreuken op vrijheden en rechten van inwoners van genoemde gebieden worden ten sterkste afgekeurd.
De Europese Raad heeft zich voorts bezorgd getoond over de aanhoudende botsingen in Libanon.
Deelname van vier EG-lidstaten (Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Italië en Nederland) in de Sinai-vredesmacht beoordelen de Tien positief.

MIDDEN-AMERIKA

De Tien hebben zich ook uitgesproken over de situatie in Midden-Amerika. Minister Van der Stoel sprak naar aanleiding van wat hij op dat moment wist over de uitslag van de verkiezingen in El Salvador (winst voor rechts) van een „verslechtering van de situatie."
Over de situatie in Midden-Amerika zegt de verklaring dat de Europese Raad ernstig bezorgd is over de groeiende spanningen in dat gebied. De Raad neemt met belangstelling kennis van elk initiatief dat tot een eind van het geweld kan leiden.
Geconstateerd werd dat de spanningen in het Middenamerikaanse gebied veelal voortkomen uit ernstige economische problemen. De internationale gemeenschap mag daar niet onverschillig tegenover blijven staan. de Raad toont zich dan ook verheugd over het initiatief van de landen van de „Nassau-groep" (de Verenigde Staten, Canada, Mexico, Venezuela en Colombia).
De Raad vond dat de hulp die de EG-lidstaten aan het gebeid geven (en de hulp van de EG zelf) gecoördineerd dient te worden en voor zover mogelijk uitgebreid.

TURKIJE

In een verklaring over Turkije zegt de Raad waardering te hebben voor de manier waarop de Belgische minister, Leo Tindemans, in Ankara een onderzoek heeft ingesteld.
Tindemans heeft de Turkse regering duidelijk gemaakt dat de Tien bezorgd zijn over de eerbiediging van de mensenrechten in Turkije en namens de Tien heeft hij Ankara duidelijk gemaakt dat het land zo spoedig mogelijk moet terugkeren naar de democratie.
Tindemans heeft in de Turkse hoofdstad de verzekering gekregen dat die terugkeer naar democratie binnen twee jaar zal geschieden „en daar houdt de Raad de Turkse regering dan ook aan", aldus de minister Van der Stoel.

AFGHANISTAN

In een verklaring heeft de Europese Raad voorts aandacht besteed aan de situatie in Afghanistan „waar nu een vijfde van de bevolking naar het buitenland gevlucht is," aldus minister Van der Stoel.
Meer dan ooit is het nu nodig om het zoeken naar een politieke oplossing voor het probleem Afghanistan te versnellen, aldus de verklaring. Zo'n oplossing kan overigens alleen maar bestaan uit het volledig terugtrekking van de Sowjet-troepen.

TRANSATLANTISCHE BETREKKINGEN

Tenslotte is er dan nog een verklaring uit de bus gekomen over de transatlantische betrekkingen. Daarin zeggen de Tien nadrukkelijk blijk te willen geven van hun bereidheid om de banden met de Verenigde Staten aan te halen en het overleg tussen Europeanen en Amerikanen verder te ontwikkelen. Volgens minister Van der Stoel is nog niet uitgemaakt hoe dat moet.

Britse bijdrage

Tijdens het topoverleg is ook even het probleem van de Britse bijdrage aan de EG-kas ter sprake gekomen, waarbij duidelijk geworden is dat de Franse president François Mitterrand nog niet erg genegen is het Verenigd Koninkrijk veel toe te geven.
Het speciale overleg dat de ministers van buitenlandse zaken op 3 april in Luxemburg aan die zaak zouden gaan wijden, aldus minister Van der Stoel, gaat wel door. „Maar we schaatsen daar op dun ijs," zo zei hij in antwoord op

een vraag hoe groot hij de kans achtte dat men in Luxemburg een oplossing bereikt. (*Europa van Morgen*)

(Vor. ber. pag 82/2 e.v.-1982)

BELGIË

NA DE DEVALUATIE. SOCIALE ONRUST. NMBS EN SABENA

Na de devaluatie van de frank op 21 febr. (zie pag. 163 e.v.) trad in België een langdurige periode van sociale onrust in. Aanvankelijk waren de stakingen haast uitsluitend gericht tegen de bij de devaluatie genomen begeleidende maatregelen, die bestempeld werden als sociale afbraak, maar vrij snel splitste de stakingsbeweging zich in verscheidene richtingen en kende daardoor een vrij verward verloop. Per Waals subgewest waren er beurtstakingen tegen het regeringsbeleid. Zij werden vooral gedragen door het FGTB, de Waalse vleugel van de socialistische vakbond (ABVV). De CSC, de Waalse vleugel van de christelijke vakbond (ACV), nam er in feite met tegenzin en zeker met andere uitgangspunten aan deel.

Later organiseerde het ABVV nationale beurtstakingen, waaraan de christelijke vakbond (ACV en CSC) niet deelnam. De Borinage werd een week lang ontredderd, in het Waals staalbedrijf Cockerill-Sambre werd een staking tot het einde ingezet tegen het staalbeleid van de regering en de EG-commissie; het spoorwegpersoneel organiseerde schokstakingen en stationsbezettingen uit protest tegen de afdanking van 500 tijdelijke personeelsleden en ook bij de nationale luchtvaartmaatschappij Sabena ontstond beroering over de voorgenomen bezuinigingen.

Over het geheel van de beschouwde periode kunnen een aantal duidelijke conclusies worden getrokken. Het ACV heeft zich gedistancieerd van de stakingsbeweging van het ABVV, die bestempeld werd als een politieke actie. Daar waar de Waalsse vleugel van het ACV, de CSC, eraan deelnam, gebeurde dat vanuit een andere gezichtshoek: niet tegen de regering, maar tegen het bedrijfsleven en de holdings. De Waalse vleugel van het ABVV, het FGTB, eiste met klem economische federalisme (zie ook pag. 196/2), opdat de Walen los van de door de Vlamingen gedomineerde nationale regering hun eigen lot zouden kunnen bepalen.

Tijdens de tweede helft van maart zwakte de sociale onrust af, ondanks de nieuwe en ingrijpende besparingen in de sociale zekerheid, die de regering uitvaardigde in het raam van de rijksmiddelenbegroting voor 1982. In ABVV-FGTB-kringen gaf men de mislukking toe en gewaagde men van stakingsmoeheid. Ook de nationale betoging van het ACV-CSC was, met een lagere opkomst dan verwacht, geen succes. Tijdens de periode van sociale onrust voerde de regering het regeerakkoord op het vlak van de besparingen bij volmacht bijna volledig uit. Tegen *Time* (15 maart) zei premier Martens: „Als eenieders aandacht nu toegespitst is op de Waalse staalkwestie, dan vergeten de mensen misschien de maatregelen, die de regering genomen heeft."

De sociale partners

In de dagen die volgden op de devaluatie, legde de sociale partners voorzichtige en afwachtende verklaringen af. ACV-voorzitter Houthuys zei dat meteen van wal moest worden gestoken met een gepast industie- en exportbeleid, opdat de devaluatie tot positieve resultaten zou leiden. Van producenten, importeurs en verdelers vroeg hij een bijzondere inspanning om de prijzen in toom te houden. Tevens kondigde hij aan dat het ACV, naast de diensten van economische zaken, zelf een prijzencontrole zal organiseren. De afgevaardigde beheerder van de patroonsorganisatie VBO, Pulinckx, noemde 8,5% een normaal devaluatiepercentage, gelet op de omstandigheden. Hij plaatste de operatie, die hij relatief positief noemde, in het raam van de onbetwistbare economische omstandigheden, maar uitte kritiek op de prijzenblokkering. De vakbonden (ACV en ABVV) vonden daarentegen dat een blokkering van de prijzen tot einde mei niet lang genoeg is en eisten een selectieve prijzenstop tot het einde van het jaar. ABBV-secretaris-generaal Debunne stelde vast dat de regering achter de rug van de sociale partners om heeft gehandeld, maar oordeelde dat de devaluatie, die er nu eenmaal is, tot een succes moet worden omgebogen.

Hij beklemtoonde dat het ABVV geen wanorde wil, maar wees ook op het feit dat de vakbondsleiding onder zware druk staat van de basis, die acties wil. Deze waren inmiddels reeds spontaan uitgebroken in het Luikse bij FN-Herstal en Cockerill-machinebouw (23 febr.).

In Luik en Charleroi werden op 24 en 25 febr. algemene 24-uursstakingen gehouden op initiatief van de metaalvakbonden van het FGTB. De CSC staakte alleen in het staalbedrijf Cockerill-Sambre mee, maar had in de andere nijverheidstakken enige moeite om de basismilitanten, die onder zware druk staan van hun FGTB-collega's in toom te houden. Bij praktisch alle acties en betogingen waren dan ook groepen CSC'ers betrokken. Hoewel de Luikse vakbondsleiders tot werkhervatting hadden opgeroepen – de staalvakbonden uitgezonderd – werd op 25 febr. in Luik voortgestaakt, vooral door toedoen van rondrijdende stakingsposten van Cockerill-Sambre, die werkhervatting beletten.

Op 26 febr. beslisten FGTB en CSC tot beurtstakingen in Luik (2/3), Namen (3/3), Luxemburg en Waals Brabant (4/3) – in deze drie subgewesten was er een geringe opvolging van de stakingsoproepen – in Bergen, West-Henegouwen en de Borinage (5/3) en ten slotte in Charleroi (6/3).

In toespraken van de christelijke vakbondsleiders werd soms heftig uitgevallen tegen de tot de arbeidersvleugel behorende christen-democratische ministers. Er deden zich ook enkele incidenten voor, waarbij stakende arbeiders het vooral gemunt hadden op filialen van de Generale Bankmaatschappij. Op 2 maart had een inval plaats in het Luikse secretariaat van de PRL (liberalen), waar de dossiers op straat werden gegooid en in brand gestoken.

Op 9 maart drongen FGTB-militanten binnen in het secretariaat van de christelijke vakbond te Luik en verdreven er de vakbondsleiders en het niet stakende administratief personeel. Dit incident kwam de verstandhouding tussen de beide vakbonden niet ten goede. Op 3 maart besliste de nationale leiding van het ABVV-FGTB tot stakingen van 24 uur te Luik, Hoei, Borgworm en Verviers (9/3), Antwerpen, Mechelen, Turnhout, Charleroi, Limburg en Leuven (16/3), Namen, Luxemburg, Gent, Dendermonde, St.-Niklaas, Ronse en Aalst (18/3), West-Vlaanderen, Bergen, het Centrum, Doornik en Moeskroen (23/3) en in Brabant (25/3).

De incidentele stakingen van 23 en 25 maart werden later afgelast en vervangen door een algemene 24-uursstaking op 26 maart, die echter minder werkonderbrekingen kende dan op 8 febr. (pag. 115/2). Volgens de patroonsorganisatie VBO daalde het elektriciteitsverbruik met 5%, t.o.v. 15% op 8 februari. In Gent gaf de ABVV-secretaris de mislukking openlijk toe.

Op 27 maart hield het ACV een nationale betoging te Brussel, waar zowat 30.000 militanten aan deelnamen. De vakbondskrant „La Cité" had een cijfer van 100.000 vooropgesteld.

Op 3 april erkende de Waalse intergewestelijke ABVV, te Brussel in con-

gres bijeen, de mislukking en verheelde niet dat deze bij de militanten zwaar was aangekomen.

De secretaris van het Waalse FGTB, Gayetot, verklaarde na het congres: „Wij zijn er niet in geslaagd door een nationale en interprofessionele actie de regering bakzeil te doen halen. Met opeenvolgende stakingen hebben wij getracht de CSC en vooral de Vlaamse vakbondsvleugels ertoe te bewegen met ons actie te voeren en wij geloofden dat zulke actie de regering op de knieën had kunnen krijgen. Maar dat is niet gelukt."

In de goedgekeurde resolutie werd een nationale actie niet meer essentieel genoemd; de klemtoon moest worden gelegd op een in Wallonië te ontwikkelen strategie, te beginnen met een betoging van het Waals gemeenschappelijk vakbondsfront. Daartoe werd naar de christelijke vakbond een uitnodiging gestuurd. Er werd ook gesteld dat het federaliseringsproces in versneld tempo op gang moest worden gebracht. De Luikse leider van de staalvakbond, Gillon, wou echter nog verder gaan. Hij zei dat het de wil was van het congres dat er een einde zou komen aan het unitaire België.

Reacties en ordehandhaving

Tegen de veelvuldige stakingsacties en betogingen in Wallonië, waarbij grootwarenhuizen, middenstandszaken, kleine en middelgrote ondernemingen door stakingsposten verplicht werden hun deuren te sluiten en waarbij autosnelwegen werden geblokkeerd, en vaak ook alle invalswegen naar de grote steden, kwam een reactie van de middenstand.
Op 15 maart had in Luik een betoging plaats van ruim 3.000 middenstanders, die protesteerden tegen het optreden van de stakingsposten. Maar aan de vooravond van de nationale ABVV-betoging werkte de middenstand van Seraing wel mee om van de stad een „dode stad" te maken, solidair met de vakbonden uit protest tegen de door de EG-commissie afgewezen investeringsplannen van de staalfabriek Cockerill-Seraing. Ook bij een deel van de Waalse bevolking, die veel hinder ondervond van de vele schokstakingen op het spoor en van de autowegblokkades groeide de wrevel.
Bij al deze manifestaties werd een vrij sterke ordemacht ingezet, wat de wrevel opwekte van de FGTB en de Waalse socialisten, die hierover de minister van binnenlandse zaken geregeld ondervroegen. Op 22 maart lanceerde het PS-bureau het gerucht dat de regering het plan had opgevat het leger in te zetten voor de ordehandhaving i.p.v. de rijkswacht.
De regering ontkende dit prompt en met klem. In regeringskringen was men zeer misnoegd om wat men noemde een manifeste poging tot opruiïng. In de kamer verklaarde minister van binnenlandse zaken Nothomb tot tweemaal toe dat de rijkswacht geen opdracht had gekregen om harder op te treden. Wel moest het korps onverminderd instaan voor de ordehandhaving en de bescherming van openbaar en privé-bezit. Zoals alle vorige ministers van binnenlandse zaken, kon hij niet dulden dat in de neutrale zone rond het parlement werd betoogd en dit zou hij dan ook absoluut blijven beletten.

NMBS

De Nationale Maatschappij van Belgische Spoorwegen (NMBS) boekte in 1981 een verlies van nagenoeg 5 miljard fr., dat na staatstussenkomst nog 483,8 miljoen bedroeg. Voor 1982 wordt een verlies van 4,5 miljard verwacht. Als deze prognose bevestigd wordt, zal de NMBS op het eind van 1982 een gecumuleerd verlies hebben van 15 miljard, terwijl het kapitaal van de maatschappij 11 miljard bedraagt. Op 26 febr. besliste de raad van beheer in 1982 5 miljard te besparen, waarmee gevolg werd gegeven aan de richtlijnen van minister van verkeerswezen De Croo. Gepland werd 3 miljard te besparen op de investeringen en 2 miljard op de exploitatie.

De besparingsmaatregelen hadden betrekking op het uitstel van geplande werken, op uitzondering van deze met betrekking tot de veiligheid, met een aanwervingsstop voor investeringswerken, op de natuurlijke afvloeiingen van 1.900 personeelsleden, de niet vervanging van 1.200 stagiairs van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen (RVA) en de afdanking van 500 tijdelijke arbeidskrachten, op de uitvoering van de onder de vorige regering reeds besliste tariefverhogingen met ingang van 1 april en ten slotte op de afschaffing van 2.037 treinen per week met een gemiddelde bezettingsgraad van minder dan 4 reizigers.

Het Christelijk Syndicaat voor de Communicatiemiddelen en de Algemene Centrale der Openbare Diensten (ACOD – soc.), sector spoor, wraakten het besparingsplan, waarvan het spoorwegpersoneel en -cliënteel het slachoffer zouden worden, en riepen het personeel op tot actie tegen de plannen van minister De Croo. Een nationale spoorwegstaking werd gepland voor 25 maart.
Op 2 maart reageerde minister De Croo. Hij beklemtoonde dat zonder besparingen het voortbestaan van de NMBS werd bedreigd. De maatschappij verkeerde in ernstige financiële moeilijkheden, zo zei hij. In afwachting van de nationale treinstaking organiseerde het spoorwegpersoneel dagelijks schokacties in heel het land.
Daarbij werden stations en drukke verkeersknooppunten bezet, waardoor het treinverkeer over hele land ontredderd werd. Op 12 maart deed zich te Mechelen een incident voor, toen de machinist van een goederentrein weigerde te stoppen en de stakers ijlings van het spoor dienden te vluchten.
Onverwacht en nauwelijks 48 uur vóór de nationale treinstaking, werd op 23 maart een akkoord bereikt over een ontwerp van compromis. Het besparingsbedrag van 5 miljard werd onverminderd gehandhaafd, maar de 500 tijdelijke arbeidskrachten werden niet ontslagen. De 50 personeelsleden, die reeds effectief waren afgedankt, werden weer aangeworven. Als tegenpresentatie werkte de NMBS alternatieve besparingsplannen uit en ging zij bij het personeel een solidariteitslening aan van 200 miljoen, wat ongeveer gelijk stond met de loonkosten voor de 500 tijdelijke arbeidskrachten, waarvan velen reeds verscheidene jaren in dienst waren van de NMBS. Dit compromis werd op 24 maart door de nationale comité's van de christelijke en socialistische spoorvakbonden goedgekeurd. De algemene treinstaking van 25 maart werd afgelast.

Sabena

De financiële moeilijkheden van Sabena sleepten reeds lang aan. In oktober 1981 zocht de directie haar heil in indexmatiging, maar dat werd door de vakbonden verworpen.
De toestand werd echter acuut toen de regering begin maart, in het raam van de algemene besparingen en van het beleid t.a.v. bedrijven in moeilijkheden, verdere subsidiëring weigerde zonder tegenprestaties. Minister van verkeerswezen De Croo gaf de raad van beheer van Sabena vier weken tijd om met ernstige besparingsplannen voor de dag te komen. Op de loonkosten moest dit jaar nog 1 miljard bespaard worden door personeelsafvloeiing (800 man) en loonmatiging. De Croo sloot een faillissement van Sabena niet uit en zei dat de directie strafrechtelijk verantwoordelijk zou zijn, indien zij een failliete maatschappij kunstmatig in leven zou houden. In deze zaak weigerde De Croo te onderhandelen met de vakbonden. Dat was volgens hem de taak van de directie.
Uit protest hiertegen betoogden zowat 3.000 werknemers van Sabena op 11 maart in de Wetstraat, voor het kabinet van De Croo. Maar de vakbondsleiders kregen de minister niet te spreken. Het kwam tot lichte incidenten met de rijkswacht, toen een groep betogers wou doordringen in de neutrale zone rond het parlement.
Op 17 maart maakte Sabena-voorzitter

Van Rafelgem op een persconferentie de beslissingen bekend van de raad van beheer, waarin ook ACV-voorzitter Houthuys en ACOD-voorzitter Melis zitting hadden. Het personeel zou hetzelfde jaar nog 1 miljard moeten inleveren.

Dit bedrag moet gerealiseerd worden door een solidariteitsbijdrage van 2% op alle brutosalarissen. Daarnaast worden alle lonen verminderd met 15% op het deel van de brutobezoldiging boven 27.500 fr. Voor het personeel onder Belgisch contract wordt een tijdelijk brugpensioen ingevoerd op 55 jaar voor de mannen en 53 jaar voor de vrouwen. Tevens wordt het brugpensioen veralgemeend op 57, resp. 55 jaar, met eventuele uitzonderingen, die niet meer dan 5% mogen bedragen. Het vliegend personeel wordt zonder geldelijk verlies op 55 jaar op rust gesteld. De loonschalen van de nieuw aan te werven piloten worden in oktober van dit jaar herzien. Ten slotte zal de eindejaarpremie van 14.000 fr. bruto dermate worden herzien, dat Sabena daarvoor de helft minder moet uitgeven. Alle maatregelen – behalve in zake brugpensioen – gelden ook voor het in het buitenland tewerkgesteld personeel.

Op 26 maart besliste de regering tot de wedersamenstelling van het kapitaal van Sabena (3 miljard), op voorwaarde dat de door de raad van beheer voorgestelde besparingen werden gehaald.
Op 31 maart stemde een grote meerderheid van het Sabenapersoneel in met de gevraagde inlevering. De piloten konden echter niet aanvaarden dat het geheel van het Sabenapersoneel zich uitsprak over de loopbaan van het vliegend personeel en wilden ook weten „wie of wat dergelijke buitensporige offers ten goede komt". Zij dienden een stakingsaanzegging in, die op 16 april verstreek.
Sabena leed in 1981, na overheidstussenkomst in de afschrijvingen, een balansverlies van 2,3 miljard. Het exploitatieverlies bedroeg 3,1 miljard.

NEDERLAND

EERSTE VERSIE WERKGELEGENHEIDSPLAN MINISTER DEN UYL

Bij de Tweede Kamer is op 2 maart de eerste versie ingediend van het werkgelegenheidsplan van het kabinet. Eerste verantwoordelijke voor dit plan is de minister van sociale zaken en werkgelegenheid, drs. Den Uyl; het is mede ondertekend door de ministers van economische zaken en van financiën, Terlouw en Van der Stee.
De kwestie van het opstellen van een plan voor de werkgelegenheid en meer i.h.b. de financiering ervan had in 1981, op 16 okt., geleid tot de val van het kort te voren tot stand gekomen kabinet (pag. 737 e.v.-1981).
Een mogelijke oplossing voor de toen gerezen problemen was aangedragen door de informateurs De Galan en Halberstadt, die daarmee het heroptreden van het kabinet mogelijk hadden gemaakt (pag. 756 e.v.-1981; i.h.b. pag. 759/3 e.v.-1981).
Een delegatie uit het kabinet o.l.v. minister Den Uyl had op 11 febr. overleg gevoerd met vertegenwoordigers van werknemers- en werkgeversorganisaties, verenigd in de Stichting van de Arbeid, over de eerste opzet van het werkgelegenheidsplan. Vertegenwoordigers van de Raad van Centrale Ondernemingsorganisaties hadden daar op 13 jan. 1982 in een gesprek met een kabinetsdelegatie om gevraagd.
Dat gesprek vond plaats om de „verstoorde verhoudingen" tussen het kabinet en de werkgevers te herstellen.
Oorzaak van deze verstoring was geweest het feit, dat minister Den Uyl een uitnodiging naar een aantal individuele ondernemingen had gezonden om te komen praten over elementen van het werkgelegenheidsplan en vervolgens de oproep van de RCO om aan deze uitnodiging geen gevolg te geven.
De weigering van de ondernemingsorganisaties om te komen praten over het werkgelegenheidsbeleid was vooral ingegeven door hun boosheid over het feit, dat minister Den Uyl tijdens het tripartite overleg in dec. 1981 het door de RCO ingediende alternatief voor het te voeren sociaal-economische beleid „met één grote beweging van tafel had geveegd" (pag. 105/3 e.v.-1981).
Het overleg tussen kabinet en Stichting van de Arbeid van 11 febr. vond plaats op basis van een exemplaar van de discussienota van minister Den Uyl, die dit de organisaties op 1 febr. had toegezonden.
Uit het overleg van 11 febr. zijn de volgende standpunten naar buiten gekomen:

FNV: ECONOMISCHE POOT ONTBREEKT

De FNV blijft het kabinet houden aan de op 2 december in het overleg met de Stichting van de Arbeid gedane toezegging dat het werkgelegenheidsprogramma voor 1982 werk voor 60.000 mensen zal opleveren. Tot op dit moment echter is er nog weinig inzicht op de hardheid van de cijfers over de omvang en de effecten van het werkgelegenheidsprogramma voor 1982.
De FNV waarschuwt dat een nieuwe bezuinigingsoperatie van enkele miljarden zal zorgen voor een nieuwe escalatie in de werkloosheid.
De gunstige ontwikkeling van de betalingsbalans maakt, dat ons land zich terzake van de doelstelling van verkleining van het financieringstekort enige risico's in het belang van de werkgelegenheid kan veroorloven.
De FNV zou zich niet tegen een solidariteitsheffing verzetten, wanneer aan drie voorwaarden is voldaan.

Die voorwaarden zijn:
– de effecten van werkgelegenheidscreatie en werkloosheidsvermindering moeten liggen in de orde van grootte zoals het kabinet die destijds heeft aangegeven;
– de uitwerking op de inkomensverdeling;
– het aanwenden van de gaswinsten van de oliemaatschappijen voor werkgelegenheidscreatie.

De FNV mist in het werkgelegenheidsprogram tot nu toe de economische poot. De naam „werkgelegenheidsplan" is niet terecht, wanneer daarin geen instrumenten worden aangedragen voor het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen in de marktsector. Het lijkt er nog niet op, dat die instrumenten komen. Daardoor valt het aangekondigde structuurbeleid bijzonder mager uit, aldus de FNV.

Volgens de FNV blijft het beleid tot herverdeling van arbeid vaag. Een stimulerend kabinetsbeleid voor een algemene verkorting van de arbeidstijd verwacht de FNVniet. Daarentegen krijgt de deeltijdarbeid een grote aandacht, waarbij gesproken kan worden van een eenzijdige aanpak.

De FNV vraagt in het kader van het Jeugdwerkplan vooral blijvende voorzieningen en om maatregelen die blijvend werk voor jongeren kunnen betekenen. Ook hier wreekt zich het ontbreken van goede sturende economische instrumenten om tot structurele werkgelegenheidscreatie te komen.

Tenslotte vindt de FNV dat de werkgelegenheidsproblematiek zo dringend is, dat met voortvarendheid moet worden nagedacht over verantwoorde mogelijkheden om sociale zekerheidsgelden aan te wenden voor werkgelegenheidsdoeleinden.

RCO: LASTENVERLICHTING NODIG

De Raad van Centrale Ondernemersorganisaties (RCO) heeft in de discussienota over het werkgelegenheidsplan een aantal uitspraken aangetroffen, die hem aanspreken, betrekking hebbend op de noodzaak van een structurele verbetering van de werkgelegenheidssituatie en van structureel herstel van de marksector.
Het kabinet handelt aldus de RCO echter nog altijd onvoldoende naar zijn eigen prioriteiten. Waar het om draait is dat het werkgelegenheidsbeleid zijn aangrijpingspunt moet vinden bij de echte economische knelpunten. In dit verband vragen de werkgevers de aandacht voor de ontwikkeling van de bedrijfsinvesteringen, die dramatisch dalen.

Voor een groei van de investeringen – het regeerakkoord mikt op cumulatief *f* 20 miljard extra investeringen tot 1985 – is een betere rendementsontwikkeling nodig, waaraan weer lastenverlichtende maatregelen voor het bedrijfsleven ten grondslag moeten liggen.

Naar de mening van de RCO vormen investeringen de motor van de economische ontwikkeling. Herverdeling van werk kan geen gunstige en duurzame effecten hebben als niet eerst die motor van de economie goed loopt. Bij alle aandacht voor de werkgelegenheidssituatie moet het beleid dan ook allereerst het oog richten op investeringsherstel. Daarvoor is hoe dan ook lastenverlichting onmisbaar.
Een daadwerkelijke keuze voor de marktsector heeft verdergaande ombuigingen in de collectieve sector als consequentie.
De grote zorg voor de werkloosheid mag volgens de RCO niet betekenen dat voortaan maatregelen exclusief danwel eenzijdig worden getoetst op directe werkgelegenheidseffecten met voorbijgaan aan diverse samenhangen in het economisch gebeuren.
Uitgangspunt moet zijn dat het beleid steeds moet worden getoetst aan de vraag of het bijdraagt aan het herstel van een goed functionerende marktsector op korte en op langere termijn.
De RCO stemt in met de conclusie in de discussienota van de minister dat de doelstelling van een collectieve arbeidsverkorting blijkbaar van de baan is.
De werkgevers geven aan de bestrijding van de jeugdwerkloosheid, zowel uit maatschappelijk als economisch oogpunt, een hoge prioriteit.

Inhoud werkgelegenheidsplan

Het plan, dat op 2 maart aan de Tweede Kamer werd aangeboden, is door minister Den Uyl nadrukkelijk gepresenteerd als een „eerste versie". Een tweede versie van het plan voor de jaren 1983-1985 zal in het najaar worden gepubliceerd. Daarna zal jaarlijks een bijgestelde versie aan de TK worden aangeboden bij de miljoenennota.
Voor het plan is voor 1982 en 1983 in totaal *f* 3 miljard uitgetrokken. Het bruto effect op de werkgelegenheid bedraagt 48.000 nieuwe arbeidsplaatsen. Rekening houdend met de negatieve effecten van bepaalde maatregelen komt dat netto neer op ongeveer 13.000 in 1982 en 14.000 in 1983.
Met een extra woningbouwprogramma voor 5.000 woningen worden nog eens 6.000 mensen in de bouw tijdelijk aan het werk geholpen. In het kader van de zgn. Voorjaarsnota worden eventueel nog aanvullende maatregelen genomen ter stimulering van de investeringen in de marktsector.
Het plan is er verder op gericht in 1982 circa 30.000 mensen meer aan het werk te helpen door middel van het ombouwen van volletijd- in deeltijdbanen.
Het als onderdeel opgenomen Jeugd Werkplan probeert ruim 43.000 werkloze jongeren te helpen hetzij met beroeps- en vakopleiding hetzij met andere arbeidsvoorzieningsmaatregelen.

VERSTERKING MARKTSECTOR

In een woord vooraf noemt de minister van sociale zaken en werkgelegenheid, die coördinerend bewindsman is voor het werkgelegenheidsbeleid, de werkloosheidsproblematiek een diep insnijdend vraagstuk. Er is sprake van een structurele crisis van langdurige aard, die niet op zijn beloop mag worden gelaten. Dat zou in economisch opzicht leiden tot ontreddering.
Het beleid zal zijn gericht op een voortdurende versterking van de marktsector, ook door lastenverlichting en het beschikbaar stellen van aanzienlijke bedragen ter bevordering van de investeringen.
De nieuwe werkgelegenheid zal echter onvoldoende zijn voor de te verwachten vraag naar arbeidsplaatsen. Daarom zal ook herverdeling van arbeid een integrerend onderdeel van het werkgelegenheidsplan moeten zijn.

Volgens de bewindsman is het plan verre van volmaakt, maar het bevat tal van aanzetten voor nieuw beleid, zoals aspecten van arbeidsduurverkorting, herverdeling van werk en bestrijding van jeugdwerkloosheid
Het kabinet heeft gekozen voor een meersporenbeleid van enerzijds lastenverlichting en terugdringing van het financieringstekort en anderzijds herstel van werkgelegenheid door investeringen en herverdeling van de beschikbare werkgelegenheid.
Hoofddoelstelling van het werkgelegenheidsbeleid is het behoud en de uitbreiding van de werkgelegenheid en het terugdringen van de werkloosheid. Daarbij geldt prioriteit voor het versterken van de economische positie van het bedrijfsleven.

30.000 NIEUWE ARBEIDSPLAATSEN

In het regeeraccoord is voor de periode 1982-1985 als taak gesteld het tot standbrengen van 175.000 à 200.000 arbeidsplaatsen èn voor 175.000 meer mensen werk te scheppen via onder meer deeltijdbanen.
Het beleid voor 1982 moet in redelijkheid worden gericht op een program van 25 à 30.000 nieuwe arbeidsplaatsen en daarnaast arbeidsmarktmaatregelen die de verdere groei van de werkloosheid met circa 30.000 kunnen beperken.
Ter bereiking van behoud en herstel van werkgelegenheid wordt in het werkgelegenheidsplan aandacht besteed aan het macro-economische beleid, het economisch structuurbeleid, het functionele beleid (w.o. zaken als investeringsbevordering en financiering, exportbevordering, innovatiebeleid, aandachtgebiedengebied), het sectorbeleid, regionaal beleid en facettenbeleid, investeringsbevordering, bouwbeleid en kwartaire sector.

HERVERDELING VAN ARBEID

Gezien de randvoorwaarden die aan herverdeling van werk moeten worden gesteld lijkt een algemene verkorting van de arbeidstijd op korte termijn met terughoudendheid tegemoet te moeten worden getreden. Vooralsnog moet een accent worden gelegd op vormen van verkorting van de arbeidsduur die in het CAO-overleg tot stand komen en op deeltijdarbeid.
De gevolgen van deeltijdarbeid voor de vermindering van de werkloosheid zullen echter beperkt zijn. Het Sociaal Cultureel Planbureau zal op korte termijn informatie verstrekken over de gevolgen van collectieve vormen van arbeidsduurverkorting, met name voor de sociale minima en voor huishoudens van verschillende samenstelling.
Voor een planmatige aanpak van de herverdeling van werk heeft het kabinet een stimuleringsmaatregel getroffen tot een bedrag van ca. 10 mln. gulden. Per plan zal een bijdrage van 40% van de gemaakte kosten met een max. van *f* 50.000 worden vergoed.
Om de initiatieven van de sociale partners en de beleidsvoornemens van het kabinet onderling af te stemmen wil het kabinet onderling een stuurgroep herverdeling van werk instellen.
Voor 1982 wordt 57 mln. gulden beschikbaar gesteld, waarvan werkgevers een eenmalige subsidie van *f* 4.000 kunnen krijgen bij het splitsen van een volletijdbaan in deeltijdbanen van minimaal 8 en max. 32 uur per week, mits het aantal uren niet daalt.
Het kabinet dringt er op aan dat in CAO-overleg wordt afgesproken een deel van de vrijkomende vacatures bijv. 10 à 15% wordt gereserveerd voor deeltijdarbeid.
Het kabinet zal bevorderen dat verschillen in rechtspositie tussen volletijdwerkers en deeltijdwerkers worden wegenomen.
Voorts wordt de wettelijk toegestaande maximale arbeidsduur van 48 uur per week verkort en zal regelmatig overwerk worden beperkt.

JEUGDWERKPLAN

In het kader van het Werkgelegenheidsplan is een apart Jeugd Werk Plan ontwikkeld, gericht op werkloze jongeren van 16-23 jaar.
Het JWP bevat een onderwijscomponent en een arbeidsmarktcomponent.
De eerste is gericht op het verruimen van de mogelijkheden tot het volgen van een beroeps- of vakopleiding.
De tweede is gericht op het zoveel mogelijk beperken van de duur van de werkloosheid van jeugdigen.

Voor het JWP is 525 mln. gulden uitgetrokken, waarmee 43.600 jongeren kunnen worden bereikt.
Het kabinet streeft ernaar in juli 1982 een interdepartementale studie af te ronden over het werken met behoud van uitkering en het terugploegen van uitkeringen. Voordeel zou zijn een meer produktieve bestemming van uitkeringsgelden, maar er staan ook diverse problemen tegenover.
Vooruitlopend hierop is besloten tot een vergaande loonkostensubsidie voor jongere werklozen.
In overleg met de Stichting van de Arbeid zal worden bevorderd dat jongeren tot 23 jaar met een RWW-uitkering (Rijksgroepsregeling Werkloze Werknemers) die een halve-tijd baan aanvaarden voor max. één jaar de helft van de RWW-uitkering kunnen behouden indien zij de halve tijd doorbrengen in scholing of opleiding.

ARBEIDSMARKTBELEID

Het kabinet stemt in met de aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid tot het tegengaan van irrelevante selectie-eisen door werkgevers.
Waar mogelijk krijgen de sociale partners voorts de ruimte om knelpunten op de arbeidsmarkt op te lossen door een herziening van de beloningsverhoudingen en -structuren.
Een spoedige invoering van de Wet verplichte vacaturemelding blijft gewenst.
Verder zal de toepassing van plaatsingsbevorderende, scholings- en werkgelegenheidsverruimende maatregelen in 1982 worden geïntensiveerd.
Voor arbeidsmarktmaatregelen is 730 mln beschikbaar inclusief de 465 mln voor het JWP.
Het kabinet acht het van belang dat het CAO-overleg wordt uitgebreid tot een overleg over werkgelegenheid, arbeidsmarkt en arbeidsvoorwaarden en overweegt een nieuwe adviesaanvrage aan de Stichting van de Arbeid over eventuele regels voor het werkgelegenheidsoverleg.
De primaire verantwoordelijkheid voor het verbeteren van de arbeidsomstandigheden ligt op het niveau van de arbeidsorganisatie. Vanuit dit perspectief worden in 1982 de volgende acties ondernomen; financiële ondersteuning van arbeidsplaatsverbeterende investeringen; deskundigenhulp; landelijke faciliteiten voor voorlichting, opleiding en advisering van bedrijven; uitbreiding van onderzoek; wet- en regelgeving, in welk verband aan de sociale partners wordt verzocht aan te geven waar knelpunten of belemmeringen worden ervaren.

Reacties sociale partners

Een overzicht van de reacties op het plan van werknemers- en werkgeversorganisaties levert het volgende beeld op.

FNV

De FNV beschouwt het plan als een eerste, broodnodige stap, die schreeuwt om een duidelijk vervolg. Zij vreest echter dat nieuwe bezuinigingen nodig zijn om de extra middelen te verkrijgen, die nodig zijn om het plan volledig te realiseren. Een dergelijke koppelverkoop is echter niet aanvaardbaar.
De FNV ziet niet veel heil in de nadruk op het bevorderen van deeltijdarbeid, terwijl arbeidstijdverkorting onderbelicht blijft.
Waardering bestaat voor de verdere aanscherping van het economische structuurbeleid. daarmee erkent het kabinet dat deze poot onmisbaar is voor een werkgelegenheidsbeleid dat gebaseerd is op economisch herstel en op het scheppen en verdelen van werk. Deze geïntegreerde aanpak in het beleid voor 1982 komt echter nog onvoldoende uit de verf.
Verder is de positie van vrouwen en meisjes in het plan onderbelicht.
Over een solidariteitsheffing wil de FNV alleen maar onder een aantal voorwaarden praten, zoals een afroming van de aardgaswinsten van de oliemaatschappijen.

CNV

Volgens het CNV biedt het werkgelegenheidsplan geen nieuws. Er blijkt uit, dat de overheid onmogelijk op grote schaal zelfstandig werkgelegenheid kan scheppen.
Teleurstellend is het, dat geen aandacht wordt

besteed aan de omvangrijke werkloosheid in het onderwijs.
Het plan sluit verder onvoldoende aan bij de overeenstemming vorig jaar in de Stichting van de Arbeid over zaken als investeringsloon en werkgelegenheidsafspraken, waarover door het kabinet adviesaanvragen worden aangekondigd. En dat terwijl de overheid niets heeft nagelaten om deze zaken te frustreren door loonmaatregelen, het aankondigen van een solidariteitsheffing en van maatregelen op het gebied van de Ziektewet.
Om deze redenen heeft het CNV geen adviesaanvragen nodig.
Het verklaart zich wel bereid onderdelen van het plan uit te werken, zoals de bouwnijverheid, energiebesparing, de oprichting van een maatschappij voor industriële projecten en het Jeugd Werkplan.

MHP

Ook de Vakcentrale MHP toont zich teleurgesteld. De oorspronkelijke doelstelling om in 1982 de werkloosheid met 60.000 terug te brengen wordt niet gerealiseerd, en het kabinet zal er niet in slagen de doelstelling in de kabinetsperiode te bereiken.
De MHP spreekt van een mager plan, dat twijfelachtig is door het achterwege blijven van de financiering. De MHP vreest dat een eventueel beroep op de kapitaalmarkt en een belastingverhoging ter financiering van het plan zullen leiden tot resp. een opwaartse druk van het renteniveau en een verzwaring van de lastendruk, hetgeen niet bevordelijk is voor de werkgelegenheid.
Zij wijst verder een nationale regeling van het investeringsloon, door de overheid opgelegd, af. Haar uitgangspunt is, dat er een relatie moet bestaan tussen het offer dat de werknemers brengen en de investeringen in eigen onderneming of bedrijfstak.

VNO

Het VNO noemt het werkgelegenheidsplan in feite het chassis van een hele dure auto waarvan de motor ontbreekt. Er ligt immers geen gezonde financiering aan ten grondslag.
Qua toonzetting noemt het VNO het plan vrij realistisch en positief over de marktsector, ook al klinkt het sturen door de overheid er nog sterk in door.

NCW

Volgens het NCW richt het plan zich te weinig op een aanpak van de oorzaken van de economische problemen en te veel op de gevolgen. Bovendien bestaat het plan voornamelijk uit een opsomming van bestaand beleid, dat op onderdelen wordt geïntensiveerd.
De financiële dekking – beroep op de kapitaalmarkt, verlaging van WIR-premies en belastingverhoging – zorgt volgens het NCW voor een negatieve economische impuls. Per saldo zal de werkgelegenheid dan ook op korte termijn niet wezenlijk toenemen.
Ten onrechte zijn de structurele aanzetten voor het te voeren middellange-termijnbeleid uitgesteld tot het najaar. Dat is onnodig en eigenlijk onbegrijpelijk, aldus het NCW.

KNOV EN NCOV

Ook de organisaties voor het midden- en kleinbedrijf KNOV en NCOV hebben negatief gereageerd.
Het KNOV vindt onder meer dat de positieve effecten schril afsteken tegen de grote werkloosheid, terwijl het NCOV de uitspraak van minister Den Uyl onderschrijft, dat de eerste versie van het plan verre van volmaakt is.

STICHTING VAN DE ARBEID ADVIES GEVRAAGD OVER INVESTERINGSLOON

Tegelijkertijd met de publikatie van de eerste versie van het werkgelegenheidplan heeft het kabinet op 2 maart de Stichting van de Arbeid en de Raad van Overleg voor de Handel advies gevraagd over investeringsloon.
Het kabinet is van mening dat investeringsloon een bijdrage kan leveren aan het herstel van de werkgelegenheid. Daarom is de adviesaanvraag ook als bijlage bij het werkgelegenheidsplan opgenomen.
De adviesaanvraag benadrukt dat voor een duurzame verbetering van de werkgelegenheid een drastische verhoging van het investeringspeil noodzakelijk is. Investeringsloon, dat in het afgelopen jaar opnieuw in het centrum van de belangstelling is gekomen, kan aan de financiering van nieuwe investeringen een directe bijdrage leveren. Het kabinet acht het van groot belang dat door middel van investeringsloon een bedrag ter beschikking komt ten behoeve van investeringen in de orde van grootte van jaarlijks 1% van de bruto lonen in het bedrijfsleven, te bereiken in twee jaarlijkse stappen van 0,5%.
De totstandkoming van investeringsloon in de marktsector zou gepaard moeten gaan met een vergelijkbare voorziening voor de kwartaire sector, met inachtneming van het beginsel van gelijkwaardige behandeling.
aan de sociale partners wordt de vraag voorgelegd of zij met het kabinet van mening zijn dat investeringsloon in de huidige economische situatie een bijdrage aan het herstel kan leveren en – indien dat het geval is – hoe dit het beste kan worden gerealiseerd.

De totstandkoming van investeringsloon is – zo staat in de adviesaanvraag – allereerst een verantwoordelijkheid van sociale partners. Op bedrijfstak- en ondernemingsniveau kunnen afspraken worden gemaakt om een deel van het loon niet uit te betalen, maar werkzaam te doen blijven in de betrokken ondernemingen. De overheid kan daarbij ondersteuning verlenen door het wegnemen van belemmeringen en het verlenen van faciliteiten.
Bij de vormgeving van investeringsloon speelt een groot aantal aspecten een rol. In de adviesaanvraag wordt op een aantal daarvan nader ingegaan.
Zo is het kabinet van mening dat een bij CAO-overleg tot stand gekomen investeringsloonregeling de individuele werknemer zou moeten binden. Voor een regeling van de zeggenschap van de werknemers over de aanwending van de in de onderneming gelaten loonaanspraak kunnen afspraken worden opgenomen in CAO's of kan een wettelijke voorziening worden getroffen.
Omdat de totstandkoming van investeringsloon allereerst als verantwoordelijkheid van de sociale partners wordt gezien, kiest het kabinet in de adviesaanvraag voor een decentraal geregeld investeringsloon.
In de discussie over investeringsloon speelt daarnaast echter een centraal geregeld investeringsloon een rol. In zo'n centrale opzet wordt via een heffing op het loon een bijdrage van de werknemers gevraagd voor een investeringsfonds, dat zijn middelen langs centrale weg aanwendt voor de financiering van projecten gericht op verbetering van de economische structuur en de werkgelegenheid.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

TUVALU

ALGEMENE VERKIEZINGEN. REGERING-PUAPUA

Op Tuvalu werden op 8 sept. 1981 de eerste algemene verkiezingen sinds de onafhankelijkheid (1978) gehouden. Acht van de twaalf parlementsleden werden herkozen. De overige vier werden verslagen: de aftredende minister van sociale diensten (Taui Finikaso), een regeringsgezinde vertegenwoordiger en twee oppositieleden. Er waren op Tuvalu geen formele politieke partijen.

Bij de verkiezing door het parlement van een nieuwe premier versloeg Tomasi Puapua, een lid van de oppositie in het vorige parlement, op 17 sept. de demissionaire premier, Toalipi Lauti, met 7 tegen 5 stemmen. Puapua vormde het volgende kabinet:

Premier en minister van openbare diensten, plaatselijk bestuur en buitenlandse zaken – Tomasi Puapua; vice-premier en minister van financiën – Henry Faati Naisali (de leider van de eerste georganiseerde oppositiegroep in 1977); openbare werken en verbindingen – Solomona Metia Tealofi; sociale diensten – Falaile Pilitati; handel en natuurlijke hulpbronnen – Lale Seluka.

De nederlaag van Lauti werd vooral toegeschreven aan het door hem gevoerde financiële beleid.

Begin 1980 hadden oppositionele parlementsleden aangedrongen op beëindiging van Lauti's investeringsovereenkomsten met Sidney Gross, een zakenman uit Californië (VS), welke uit februari 1979 dateerden. Gross zou o.m. trachten een lening van $ 5 mln te sluiten voor het vestigen van een visverwerkende industrie op Tuvalu, maar begin 1980 had Lauti meegedeeld dat dit project niet levensvatbaar was.

Voorts zouden vele vertegenwoordigers van het plaatselijk bestuur en de kerken op Tuvalu investeringsafspraken hebben gemaakt met diverse Amerikaanse landontwikkelingsfirma's welke zouden worden geleid door zakenrelaties van Gross. (*KCA*)

(Vor. ber. pag. 256/3-1979)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

ISRAËL DRAAGT SINAI AAN EGYPTE OVER

Op 25 april heeft Israël de 15-jarige bezetting van de Sinai beëindigd met de overdracht van het laatste (derde) deel van de woestijn aan Egypte.
Kort na zonsopgang werd de Israëlische vlag door een Israëlische militair in Sharm el-Sjeikh (in het zuiden) gestreken.
Tegen één uur 's middags hesen de Egyptische gouverneurs van Noord- en Zuid-Sinai in resp. Rafah en Sharm el-Sjeikh de Egyptische vlag.
De Egyptische president Mubarak belde de Israëlische premier Begin op om hem te feliciteren met de naleving van het Camp David-akkoord. De twee mannen beloofden elkaar plechtig „voor altijd vrede", aldus een woordvoerder van Begin.
Uit naam van de Israëlische regering stuurde Begin een telegram aan Sadats weduwe Jihan, waarin hij o.m. verklaarde dat „om te bewijzen dat de herinnering aan Sadat niet is gestorven, we allemaal hard moeten werken voor de heilige zaak van 'no more war, no more bloodshed, salam en sjalom'." De Amerikaanse president Reagan belde Begin en Mubarak om zijn „bewondering voor hun staatsmanschap" te laten blijken. In een boodschap van het Witte Huis was eerder gesproken van de „moed" van beide landen.
Intussen werd de aanzet gegeven voor het politieke gevecht over de autonomie voor de bezette gebieden. President Mubarak gaf op 25 april aan dat volgens hem nu alle aandacht hierop gericht moet worden.
Maar de Israëlische minister van defensie Sharon gaf een dagorder uit aan het leger, waarin hij zei dat Israël in Yamit „de rode lijn" van de mogelijkheden van zijn concessies had bereikt. Volgens hem zou er van nu af aan voorrang gegeven worden aan de opbouw en uitbreiding van nederzettingen in de Golan, Judea, Samaria en Gaza, nederzettingen die „een integraal deel vormen van onze veiligheid en die de basis vormen van onze politieke plannen".
Ook Begin vertelde het Israëlische kabinet op 25 april, aldus een regeringsfunctionaris, dat de „overdracht de laatste keer markeerde dat Israël de Arabieren gebied teruggaf." Tevens zei hij dat hij opnieuw een beroep op alle politieke partijen zou doen een regering van „nationale eenheid" te vormen.
In een vraaggesprek met het Egyptische weekblad *Mayo,* dat op 26 april 's morgens werd gepubliceerd, gaf Begin te kennen dat Israël zich wil houden aan het in Camp David overeengekomen schema voor zelfbestuur van de bevolking van de Westelijke Jordaanoever. Maar, zo zei hij, „Israël heeft recht op dat land". „Dat probleem hoeven we echter niet nu te beslissen – dat komt na de interim-periode", zo voegde Begin daaraan toe. Hij doelde daarmee op de in de akkoorden van Camp David vastgelegde periode van vijf jaar zelfbestuur, na afloop waarvan over de status van het bezette gebied wordt beslist. „Dan zullen we praten over ons recht op dit land. Als onze soevereiniteit – die we als ons recht beschouwen – wordt bevestigd, zullen we voor de Arabieren hun zelfbestuur onder alle omstandigheden honoreren." *(UPI)*

Enkele uren na de overdracht van de Sinai werd in Jeruzalem door vertegenwoordigers van de VS, Egypte en Israël een tussenoplossing gevonden voor het enige nog bestaande grensgeschil tussen Egypte en Israël, dat van Taba bij Eilat. Die oplossing hield in dat Israël zich terugtrekt tot de internationale grens zoals de Egyptenaren die op de kaart aangeven. Egypte stationeert militaire politie langs een zuidelijker gelegen lijn waar volgens Israël de grens moet lopen. In de bufferzone van 600 m diepte zal Israël zijn civiele activiteiten – in een vakantiedorp en bij de bouw van een hotel – kunnen voortzetten. Over de definitieve bepaling van de soevereiniteit zullen beide landen zonder tijdslimiet verder onderhandelen.

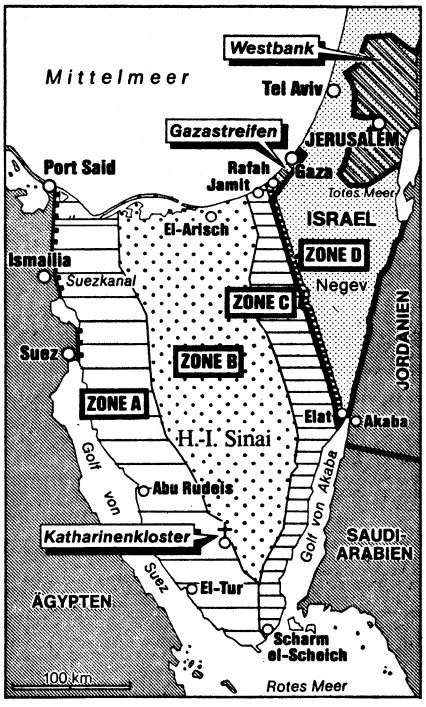

Sinai na 25 april 1982 (Die Zeit)
Zone A: 1 Egyptische divisie
Zone B: 4 Egyptische bataljons (grensbewaking)
Zone C: MFO en Egyptische politie
Zone D: 4 Israëlische bataljons en MFO-waarnemers.

Op 25 april nam een multinationale vredesmacht (MFO) de controle op de militaire bepalingen van het Egyptisch-Israëlische vredesverdrag over, onder gezag van een Amerikaanse diplomaat, Leamon Hunt, en onder bevel van een Noorse officier, luitenant-generaal Frederik Bull-Hansen. In zone C zijn de volgende MFO-eenheden gelegerd: militairen uit Fidji (500) in het noorden, uit Columbia (500) in het centrum en uit de VS (800) in Sharm el-Sjeikh. De VS leveren bovendien een logistieke eenheid van 300 man, gelegerd in El Ghorra (Fidji-sector), 10 man bij Eilat (in Israël) en de 30 waarnemers in zone D. Voorts zijn in El Ghorra gestationeerd militairen uit Frankrijk (42), Engeland (30), Nederland (88), Australië en Nieuw-Zeeland (samen 120) en Uruguay (40), terwijl een door Italië geleverde kustpatrouille (87) in Sharm el-Sjeikh is gelegerd.

Yamit

Enkele uren vóór de sabbath op 23 april voltooide het Israël leger de ontruiming van de woestijnstad Yamit. Tegen de 3.000 aanhangers van de anti-terugtrekbeweging werden door de 20.000 Israëlische militairen uit Yamit weggehaald. Het laatste heftige verzet werd geboden door een groepje aanhangers van rabbijn Meir Kahane, de oprichter en leider van de Joodse Defensieliga. Hij bracht zijn volgelingen wel af van het plan collectief zelfmoord te plegen, maar voegde zich vervolgens bij een groepje dat zich verschanste in een bunker van waaruit zij pas 's middags konden worden verwijderd. Kort voor zonsondergang maakten militaire bulldozers de laatste van de 200 huizen van Yamit met de grond gelijk.

Begin ging in zijn eerdergenoemd vraaggesprek met *Mayo* uitvoerig in op „de grote tragedie en het grote offer" dat de ontruiming van de Sinai en vooral de vernietiging van Yamit voor Israël betekende als prijs voor de vrede.

Weekblad 51ste jaargang No. 2636, pag. 33071-33086

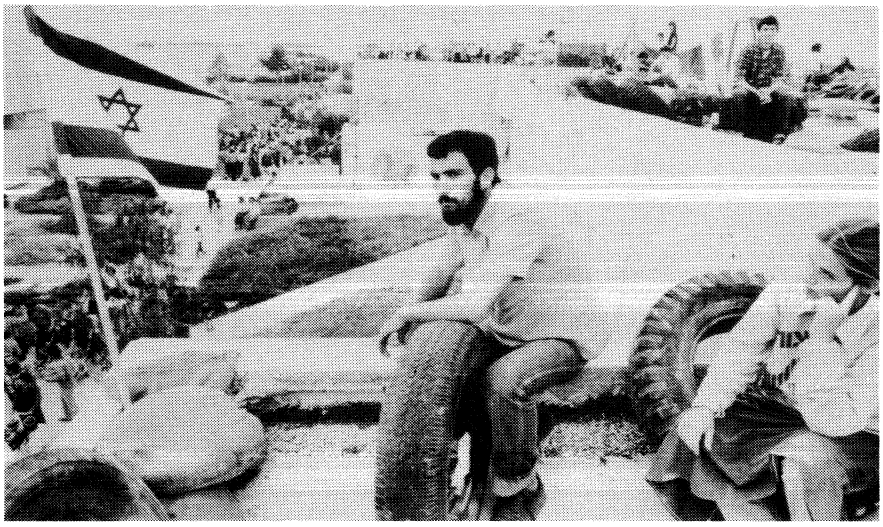

Aanhangers van de anti-terugtrekbeweging verschansten zich op de daken van Yamit (20 april) om zich tegen de evacuatie te verzetten.

Perscommentaar

Onder de kop „De Sinai en verder" schreef *NRC/H'blad* (26-4) o.a.:

„De teruggave van het laatste deel van de in 1967 door Israël bezette Sinai-woestijn aan Egypte markeert een bijzonder moment in het vredesproces tussen de twee landen. Dat proces is wellicht begonnen met het eind van de oktoberoorlog van 1973 die Egypte zijn gezicht teruggaf na de kansloze nederlaag van zes jaar daarvoor. Maar het kreeg werkelijk gestalte met de baanbrekende reis van de Egyptische president Anwar Sadat naar Jeruzalem en het daarop volgende vredesproces onder leiding van de Amerikaanse president Carter persoonlijk. De akkoorden van Camp David vormden de prélude voor het officiële vredesverdrag dat de twee voormalige aartsvijanden – Israël en Egypte – nu alweer drie jaar geleden hebben gesloten. (...)

Toen Begin en Sadat onder leiding van de Amerikanen het vredesproces op gang brachten, wisten zij dat met de teruggave van de Sinai nog het relatief gemakkelijkste deel van het vredesproces in het Midden-Oosten zou zijn bereikt.
Inmiddels hebben de bange vragen zich alleen maar opgehoopt. Wat wil Israël met de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, waar het Palestijnse verzet tegen de bezetters is opgelaaid? Hoe moet het verder met Libanon, toneel van burgeroorlog en uitvalsbasis voor de Palestijnse bevrijdingsorganisatie, die Israël bestookt, wat dan weer represailles uitlokt? Over de teruggave van Jeruzalem aan de Arabische naties – een van de meest beladen struikelblokken – kan volgens Israël geen sprake zijn. En het denken in Israël over een Palestijnse staat is volledig geblokkeerd, om maar te zwijgen van een begin van oriëntatie op de Palestijnse bevrijdingsorganisatie.
De teruggave van de Sinai heeft vooral betekenis voor het prestige van de nieuwe Egyptische leider Mubarak. Doordat hij nu zijn gebied terug heeft, heeft hij ook meer bewegingsvrijheid gekregen in de kwestie van de Palestijnse zelfbeschikking.
Anderzijds is hem er veel aan gelegen uit de vrede voordeel te trekken voor zijn land en met behulp van anderen, vooral van Amerika, de infrastructuur van het land te verbeteren. Israël heeft de winst van de vrede in dit stadium zonder enthousiasme, ja met bitterheid en getraumatiseerde gevoelens ontvangen. Wie had gedacht dat het vredesproces zoveel onzekerheid en bitterheid – men denke aan de nu afgebroken woestijnstad Yamit – met zich mee zou brengen?
In de nu ontstane situatie is het van het grootste belang dat Washington opnieuw de kaders weet te scheppen om de vrede in het Midden-Oosten verder uit te bouwen, ondanks slechte voortekens en de vertoonde instabiliteit van het gebied. Geen geringe opgave, vooral als men beseft, hoezeer het de buitenlandse politiek van de regering-Reagan – behalve als het gaat om het hektisch bestrijden van het communisme – aan een constante lijn ontbreekt. Het af en toe zenden van een bemiddelaar kan als zodanig nuttig zijn, maar daarmee is nog allerminst een wezenlijke politiek voor het zo gevaarlijk verscheurde Midden-Oosten aangegeven."

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Voortzetting autonomiebesprekingen. Ali in Israël. President Navon in Egypte

Ruim twee weken na de moord op de Egyptische president Anwar Sadat (zie pag, 673 en 843 e.v. - '81) werden de besprekingen over de autonomie voor de Palestijnse bewoners van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, overeenkomstig de op 24 sept. 1981 te Cairo gemaakte afspraak (pag. 704/2-'81), op 21 okt. 1981 in Tel Aviv voortgezet.
Na een korte zitting voor het opstellen van een agenda hervatten Amerikaanse, Egyptische en Israëlische ambtenaren op 22 okt de gedetailleerde besprekingen over de Palestijnse autonomie. Het was de eerste echte werkvergadering op ambtenarenniveau sinds Egypte de besprekingen op 3 aug. 1980 i.v.m. de Israëlische Jeruzalem-wet had opgeschort (pag. 701/1-'81).
De op 25 mei 1979 begonnen autonomiebesprekingen hadden tot dusver geen concreet resultaat opgeleverd.

Na langdurige onderhandelingen had de Israëlische delegatie op 16 jan. 1980 een concreet „ontwerpplan" van 28 pagina's (incl. diagrammen) ingediend, dat onmiddellijk door de Egyptische delegatie was verworpen.
Het Israëlische plan voorzag in de instelling van een Bestuursraad (self-governing authority of SGA), bestaande uit een voorzitter en 10 leden, die gekozen zou moeten worden dóór de Palestijnse inwoners van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. Elk van de 10 leden zou voorzitter van de eigen afdeling (departement) zijn. Die afdelingen waren: landbouw; gezondheid; religieuze zaken; arbeid en sociale zaken; industrie en handel; financiën; transport en communicatie; onderwijs en cultuur; rechtsbedeling (justitie); en plaatselijke aangelegenheden (waaronder politie).
Israël wees erop dat het in de bezette gebieden drie verschillende categorieën van bevoegdheden en verantwoordelijkheden onderscheidde: 1) alle bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de Bestuursraad; 2) de bevoegdheden en verantwoordelijkheden die Israël en de Bestuursraden gezamenlijk hebben: de z.g. „gedeelde" bevoegdheden; en 3) de bevoegdheden die Israël zal blijven dragen: de z.g. „overgebleven" bevoegdheden.

ad 1. De Bestuursraad zal de volgende algemene rechten bezitten: a) het regelen van zaken; b) het vaststellen van de begroting (financiering en de wijze van financiering van de Bestuursraad); c) het afsluiten van verdragen; d) het aanklachten indienen bij plaatselijke rechtbanken, waarbij de Bestuursraad ook zelf kan worden aangeklaagd; en e) het aanstellen van personeel. Voorts zal de Bestuursraad het recht bezitten zijn volmachten geheel of gedeeltelijk aan de voorzitters van zijn afdelingen over te dragen.

Ad 3. Onder de „overgebleven" bevoegdheden die Israël in de toekomst in handen wilde houden, met nadruk „voorbeelden" genoemd en dus niet een definitieve lijst, waren: buitenlandse zaken en defensie; binnenlandse veiligheid; Israëlische inwoners en nederzettingen; staatsgronden; natuurlijke hulpbronnen en energie; de uitgifte van postzegels en geld; radio, televisie en voorlichting; controle over het luchtruim; controle over de territoriale wateren; het belangrijkste internationale communicatieverkeer; binnenlandse telex; internationale post; controle over de Israëlische bank- en verzekeringsinstellingen op de Westoever en in de Gazastrook en de vertegenwoordiging van het plaatselijke banksysteem in het buitenland.

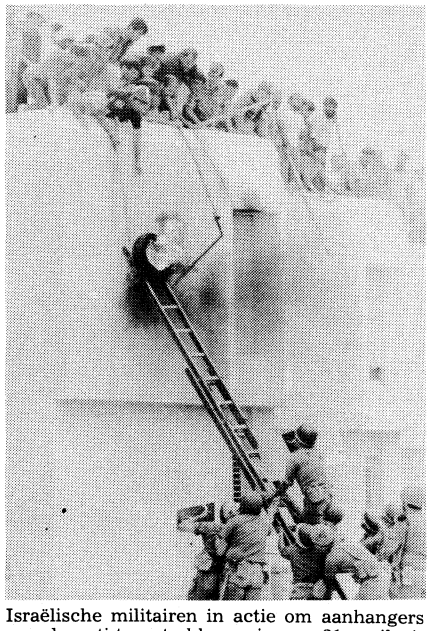

Israëlische militairen in actie om aanhangers van de anti-terugtrekbeweging op 21 april uit Yamit te verwijderen.

Op 17 jan. 1980 diende de Egyptische delegatie een voorstel voor Palestijnse autonomie in, dat op de volgende drie beginselen berustte:
1) Overdracht van alle bevoegdheden en verantwoordelijkheden die (toen) in handen waren van het Israëlische militaire bestuur op de Westoever en in de Gazastrook aan de gekozen Palestijnse Bestuursraad (SGA). 2) Autonomie als voorstadium van een later zelfbestuur. „Autonomie is geen kwestie van overdracht van een bestuursapparaat dat orders moet uitvoeren, maar – allereerst – van overdracht van het machtsapparaat dat de bevoegdheid heeft orders te geven", aldus het Egyptische voorstel. 3) Betrekking van Oost-Jeruzalem bij de autonomie.
Volgens Egypte kon er over veiligheid verder worden gesproken, maar moesten alle bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het Israëlische militaire bestuur aan de SGA worden overgedragen. Dat was de betekenis van de sleutelwoorden „terugtrekking" en „vervanging" van het Camp David Kader voor Vrede in het Midden-Oosten van 17 sept. 1978 (zie pag. 623-'78).
Dit Egyptische voorstel werd op 17 jan. 1980 door Israël verworpen.

Niettemin betoogden de VS dat beide voorstellen als uitgangspunt zouden dienen voor de verdere besprekingen.
Op 7 mei 1980 liepen de besprekingen vast op de kwestie van de (binnenlandse) veiligheid. Volgens persberichten wilde Israël dat veiligheidszaken onder de controle van Israël bleven, terwijl Egypte de verantwoordelijk daarvoor aan de Bestuursraad wilde overdragen, die ook zijn instemming moest betuigen met de sterkte en de stationering van de Israëlische troepen die „in bepaalde veiligheidszones" in het autonomiegebied zouden blijven.

Op 23 sept. 1981 waren de autonomiebesprekingen te Cairo op ministersniveau hervat.

In een op 24 sept. uitgeven communiqué werd o.a. gesteld dat de delegatieleiders waren overeengekomen dat er onverwijld en met spoed naar moest worden gestreefd een overeenkomst over de algemene beginselen te bereiken om het kader-akkoord van Camp David uit te voeren, zonder evenwel andere mogelijkheden uit te sluiten. Ook waren zij overeengekomen dat zo'n overeenkomst ertoe moest bijdragen een definitief akkoord over de volledige autonomie te bereiken. Voor de overgangsfase van deze autonomie moesten praktische schikkingen worden vastgesteld. De delegatieleiders gaven uiting aan hun wens zo snel mogelijk voort te gaan om tot overeenstemming en een akkoord over een pakket van beginselen te komen. Er waren bijzondere mogelijkheden besproken om de Palestijnen aan te moedigen, overeenkomstig de akkoorden van Camp David, een bijdrage te leveren.

Volgens de NZZ (27-9-'81) had men besloten een z.g. beginselendocument uit te werken, waarin het begrip „autonomie" verduidelijkt en waarin plichten en rechten van de als een soort regering voorziene autonomieraad omschreven moesten worden. Maar m.b.t. het zelfbestuur namen Cairo en Jeruzalem diametraal tegenovergestelde standpunten in, aldus de NZZ: Terwijl de autonomie volgens de Egyptische opvatting ondeelbaar zowel op de gebieden als de bevolking betrekking moest hebben, willen de Israëliërs de bevolking in de bezette gebieden slechts het recht toekennen een reeks haar direct rakende vraagstukken zelf te regelen zonder Israëlische bemoeienis, terwijl de gebieden onder de soevereiniteit van de joodse staat moeten blijven.

In een bericht van Al Ahram (DPA 20-10-'81) werd gesteld dat de nieuwe Egyptische president Mubarak had beklemtoond dat Egypte niet bereid was concessies te doen in de Palestijnse kwestie: „Egypte houdt aan zijn politiek en zijn beginselen vast en zal van geen Arabische rechten afstand doen." In een interview met het Israëlische blad Yediot Aharonot verklaarde Mubarak op 21 okt. dat Egypte overtuigd was van zijn rechtvaardige houding aan de autonomie-onderhandelingen en dat het Israël had opgeroepen een flexibele houding in te nemen.

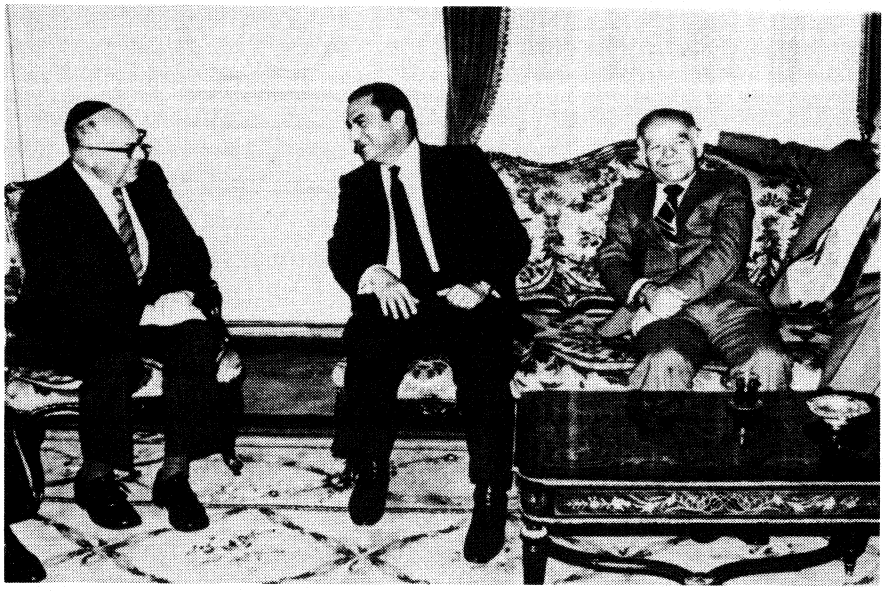

De Egyptische president Mubarak (m.) op 12 nov. 1981 tijdens een bijeenkomst in Cairo met de Israëlische minister van binnenlandse zaken Burg (l.), diens collega van buitenlandse zaken Shamir (r.) en de Amerikaanse ambassadeur in Israël Lewis (geheel rechts).

Volgens radio-Israël drong de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken er tijdens een ontmoeting met de vroegere Israëlische minister van buitenlandse zaken, Abba Eban, op aan dat Israël het initiatief moest nemen om vooruitgang te boeken bij de autonomiebesprekingen. Zo'n Israëlische houding zou helpen de positie van de nieuwe Egyptische president te versterken.

Van 25-27 okt. 1981 voerde de Egyptische vice-premier en minister van buitenlandse zaken, generaal Kamal Hassan Ali, in Israël besprekingen met premier Begin en de ministers Sharon (defensie) en Shamir (buitenlandse zaken).

Na de ontmoeting van Ali met Begin op 26 okt. werd meegedeeld dat de delegaties op ministersniveau in Cairo op 4 nov. bijeen zouden komen om een doorbraak te forceren in het autonomie-overleg. Begin verklaarde: „Wij kwamen overeen dat wij onze inspanningen in de nabije toekomst zullen concentreren op de onderhandelingen i.z. de verkiezing, formatie, installatie en inauguratie van de Bestuursraad of 'self-governing authority'." De Israëlische premier legde er de nadruk op dat de verkiezing van de Bestuursraad geheim en democratisch moest zijn. Hij verzekerde dat Israël na de inauguratie van de Bestuursraad het militaire bestuur uit Judea*, Samaria en Gaza zou terugtrekken en een deel van zijn troepen zou evacueren, terwijl de rest in van tevoren vastgestelde militaire lokaties zou worden gestationeerd.

Maar over de bevoegdheden van de Raad bleef een aanzienlijk verschil van opvatting bestaan: volgens Israël moest die Raad slecht bestuurlijke bevoegdheden hebben, volgens Egypte ook wetgevende en rechterlijke functies. Bovendien sprak Egypte over en ledental van de Bestuursraad van 80 à 100, terwijl Israël steeds aanzienlijk minder leden voorstelde.

Op 27 okt. werd tussen Egypte en Israël een akkoord over het toerisme ondertekend, dat het verkeer tussen beide landen en dat van Israëliërs naar de Sinai in het bijzonder, in grote trekken regelde. Er komen twee Egyptische consulaten in Zuid-Israël (Eilat en Beersheba) en Israël zal een consulaat in Sjarm el-Sjeikh vestigen. Voorts waren er plannen voor een gezamenlijk geregelde busdienst tussen Tel Aviv en Cairo. Tevens stemde Egypte in met een voortzetting van de Israëlische toeristenvluchten naar het St. Catharinaklooster in de Sinai. Na de Israëlische terugtrekking zouden vier grensovergangen worden geopend.
Ook zouden de culturele banden tussen Egypte en Israël worden aangehaald. Er was sprake van het uitwisselen van jeugddelegaties en van radio- en TV-programma's. Over de instelling van rechtstreekse telefoon- en postverbindingen tussen beide landen werd overeenstemming bereikt.

Op 11 en 12 nov. voerde een Israëlische ministersdelegatie o.l.v. minister van binnenlandse zaken Josef Burg (met

* Op 27 okt. kregen de Israëlische staatsradio en -televisie opdracht niet meer de term Westoever (Westbank) te gebruiken, maar de Bijbelse naam „Judea en Samaria".

Shamir en Sharon) te Cairo besprekingen over de Palestijnse autonomie met een Egyptische delegatie o.l.v. vicepremier Kamal Hassan Ali, terwijl de VS werden vertegenwoordigd door de Amerikaanse ambassadeurs in Cairo en Tel Aviv, resp. Atherton en Lewis.
Op 12 nov. werd de Israëlische delegatie door president Mubarak ontvangen. In een gemeenschappelijke slotverklaring onderstreepten de partijen dat „Camp David de enige praktische weg is om vrede in het Midden-Oosten te bewerkstelligen". Voorts uitten zij de wens de autonomiebesprekingen tot een „snel en succesvol besluit" te brengen, maar echte resultaten werden niet geboekt. Zelfs werd geen datum vastgesteld voor een nieuwe bijeenkomst op ministersniveau. Voornaamste afspraak was dat de verschillende werkcommissies zich de volgende weken zouden buigen over allerlei veiligheidsaspecten m.b.t. de Palestijnse autonomie. Egypte wilde o.m. dat Israël zo snel mogelijk een aantal liberaliserende maatregelen in bezet gebied doorvoerde waaronder de heropening van de universiteit van Bir-Zeit (zie pag, 260/1 e.v.).
Op 17 nov. bracht de Israëlische president Yitzhak Navon in Cairo een condoleantiebezoek n.a.v. de dood van president Sadat. Hij voerde besprekingen met president Mubarak.

Het Egyptische weekblad Mayo, orgaan van de regerende Nationale Democratische Partij, meldde volgens AP (23-11-'81) dat meningsverschillen over de status van Jeruzalem de voornaamste hindernis voor een akkoord bij de jongste ronde van de autonomiebesprekingen waren geweest. Egypte zou Israël een uit drie punten bestaand memorandum hebben overhandigd, waarin o.a. werd bepaald dat de Palestijnse bewoners van Oost-Jeruzalem aan de verkiezing van een autonome bestuursraad moesten deelnemen, omdat dit deel van de stad een integraal deel van West-Jordanië is.

Problemen bij vorming Sinai-vredesmacht

Zoals op pag. 703/3-1981 werd bericht, werd op 3 aug. 1981 te Washington door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, en de ambassadeurs van Egypte en Israël, Ashraf Ghorbal en Ephraim Evron, een protocol ondertekend over de vorming van een multinationale vredesmacht voor de Sinai (Multinational Force and Observers – MFO) als alternatief voor de in het Egyptisch-Israëlische vredesverdrag voorziene VN-vredesmacht.
Dezelfde dag deelde Haig de ministers van buitenlandse zaken van Egypte en Israël schriftelijk mee dat de VS – behoudens goedkeuring door het Congres – een infanteriebataljon en een logistieke eenheid alsmede een groep civiele waarnemers ter beschikking van de MFO zouden stellen en een derde deel van de jaarlijkse operatiekosten van de MFO zouden dragen (voor de beginperiode van 17 juli 1981-30 sept. 1982 zelfs 60% van die kosten).
Op 22 okt. deelde de Australische premier Fraser in het parlement mee dat zijn land met 200 à 300 man aan de MFO zou deelnemen, mits ook Groot-Brittannië en Canada meededen. Volgens het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken waren tot dan toe toezeggingen ontvangen van Columbia, Uruguay en Fidji, terwijl de Franse president Mitterrand op 20 okt. tijdens een persconferentie in het Amerikaanse Williamsburg meedeelde een Franse bijdrage aan de MFO te overwegen. Op 21 okt. werd gemeld dat ook Engeland, Italië en Nederland deelneming overwogen.
Op 26 okt. maakte de Franse minister van buitenlandse zaken, Claude Cheysson, in Luxemburg na een bijeenkomst van de EG-ministers van buitenlandse zaken bekend dat Engeland, Frankrijk, Italië en Nederland in beginsel bereid waren een contingent voor de MFO te leveren. Maar Griekenland verzette zich tegen een formele goedkeuring van die deelneming aan de MFO in het kader van de Europese Politieke Samenwerking. Bovendien waarschuwde Syrië en Libië de EG tegen deelneming.

Reeds op 25 okt. had de Syrische plv. minister van buitenlandse zaken, Nasser Kaddour, de ambassadeurs van de EG-landen in Damascus laten weten dat een deelneming aan de MFO de Europees-Arabische betrekkingen „een ernstige slag" zou toebrengen. Op 27 okt. schreef het Syrische regeringsblad Tishrin dat de EG-landen bij deelneming aan de MFO niet langer onpartijdige bemiddelaars, maar partij in het conflict waren geworden. De MFO was een troepenmacht voor meer doeleinden en een „vast bestanddeel" van de Amerikaanse Snelle Interventiemacht (RDF).

Op 28 okt. verklaarde premier Fraser in het Australische parlement dat als meerdere EG-landen aan de MFO deelnamen die dan evenwichtig zou zijn samengesteld. Hij liet daarmee doorschemeren dat een eerder genoemde voorwaarde voor Australië's deelneming, nl. een aandeel van Canada, zou kunnen vervallen.
Op 30 okt. maakte Italië officieel zijn besluit bekend om aan de MFO deel te nemen.

Terwijl de EG-staten van diverse kanten tegen deelneming aan de MFO werden gewaarschuwd (de SU, 30-10; de secretaris-generaal van de Arabische Liga, 1-11; de PLO, 4-11; en de Saoedische minister van buitenlandse zaken, 5-11), maakte de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shamir, op 4 nov. in de Knesset duidelijk dat een (EG) land dat deelneming aan de MFO begeleidt met een aankondiging of verklaring die in strijd is met de akkoorden van Camp David, zich diskwalificeert. Israël wilde daarmee volgens *NRC/H'blad* (5-11-1981) voorkomen dat het leveren van troepen aan de MFO zou worden begeleid door een EG-verklaring ten gunste van het plan-Fahd of een herhaling van de EG-verklaring van Venetië d.d. 13 juni 1980 (pag. 428/3 e.v.-1980). Zowel het plan-Fahd (pag. 718/3-1981) als de EG-verklaring van Venetië waren op 3 nov. door de Knesset verworpen met 55 tegen 18 stemmen bij 25 onthoudingen.

In die Knesset-resolutie werden de akkoorden van Camp David de enige basis genoemd waarop vredesoverleg kan plaatsvinden en waarbinnen het probleem van de „Arabieren in Judea, Samaria en Gaza" tot een oplossing kan worden gebracht. Ook stelde de Knesset nogmaals vast dat het verenigde Jeruzalem de eeuwige hoofdstad van Israël is.

Op 8 nov. stelde de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shamir, dat Israël de limiet van zijn concessies had bereikt en daar zelfs overheen was gegaan. Soortgelijke verklaringen werden afgelegd door premier Begin en minister van defensie Sharon.

Op 20 nov. gaf het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden met 366 tegen 13 stemmen zijn goedkeuring aan de deelneming van hoogstens 1.200 Amerikaanse militairen aan de geplande MFO en de toewijzing van $ 125 mln voor de financiering van het Amerikaanse aandeel (60%) in de MFO tot 30 sept. 1982. De Senaat had reeds eerder zijn toestemming verleend.

Op 22 nov. stelden de vier EG-staten Engeland, Frankrijk, Italië en Nederland volgens *Reuter* Israël en Egypte officieel in kennis van hun bereidheid contingenten voor de MFO te leveren.
Op 23 nov. publiceerden de regeringen van deze vier staten daarover te Parijs een gemeenschappelijke verklaring, waarvan de tekst volgens de *Nederlandse Staatscourant* (25-11-1981) als volgt luidde:

Verklaring Frankrijk, Italië, Nederland en het Verenigd Koninkrijk

„De regeringen van Frankrijk, Italië, Nederland en het Verenigd Koninkrijk hebben besloten, na hun partners in de Tien te hebben geraadpleegd en afhankelijk van hun constitutionele procedures en van overeenstemming over de praktische en juridische regelingen, in te gaan op het verzoek van de regeringen van Egypte, Israël en de Verenigde Staten, bij te dragen in de Multinational Force and Observers in de Sinai.
De vier regeringen verklaren er bij hun deelname in de Multinational Force and Observers er van uit te gaan dat:
1. de vredesmacht uitsluitend bestaat met als doel de vrede in de Sinai te handhaven na de Israëlische terugtrekking. De macht vervult geen andere rol;
2. de vredesmacht in haar huidige vorm wordt samengesteld bij ontstentenis van een VN-beslissing over een internationale vredesmacht en

dat haar positie opnieuw zal worden overwogen, mocht een dergelijke beslissing mogelijk worden;
3. deelname door de vier regeringen in de strijdmacht niet zal worden beschouwd als hen te committeren tot of uit te sluiten van deelname in zodanige andere internationale vredeshandhavende regelingen als zijn of kunnen worden tot stand gebracht in de regio;
4. deelname in de Multinational Force and Observers geen afbreuk doet aan hun algemeen bekend beleid ten aanzien van andere aspecten van de problemen van het gebied.

Dit besluit symboliseert de vastbeslotenheid van de regering* een alomvattende vredesregeling op grond van onderhandelingen tussen de partijen te bereiken welke rechtvaardig zal zijn voor alle volkeren en veiligheid zal brengen voor alle staten in de regio. Zij verwelkomt het bereiken van vrede tussen Israël en Egypte als een eerste stap naar dat doel. Dienovereenkomstig verwelkomt zij de Israëlische terugtrekking uit de Sinai als de eerste stap naar de verwerkelijking van de oproep tot terugtrekking, vervat in Veiligheidsraadresolutie-242, welke met zoveel woorden het verwerven van grondgebied door oorlog ontoelaatbaar verklaart, en zij gelooft dat de internationale gemeenschap de plicht heeft de haar toekomende rol te spelen, zoals deze noodzakelijk is en met toestemming van de betrokken partijen, in vredesregelingen in het Midden-Oosten. Zij is in principe bereid ook in dergelijke regelingen in andere gebieden welke momenteel bezet zijn, in het kader van een Israëlische terugtrekking deel te nemen.

(Deze passage is overeenkomstig hetgeen is weergegeven in de Verklaring van Venetië.)
De regering beschouwt haar steun voor de regelingen die samenhangen met Israëls terugtrekking uit de Sinai als geheel afzonderlijk en onafhankelijk van het resterende deel van het Camp David-proces.
De regering daarenboven brengt haar krachtige steun voor de Egyptische regering en het Egyptische volk alsmede haar geloof in de noodzaak voor stabiliteit en continuïteit in Egypte tot uitdrukking. Het besluit van de regering deel te nemen in de Multinational Force and Observers in de Sinai vloeit voort uit het beleid zoals dit vermeld staat in de verklaring welke in juni 1980 te Venetië werd uitgegeven en in daaropvolgende verklaringen. Dringt dit beleid aan op garanties voor de veiligheid van de staat Israël, het legt evenzeer nadruk op rechtvaardigheid voor het Palestijnse volk en zijn recht op zelfbeschikking. Dit beleid houdt eveneens in dat de PLO betrokken moet worden in het proces leidende tot een alomvattende vrede.
De regering zegt toe de Multinational Force and Observers te ondersteunen. Zij herhaalt tevens dat zij, te zamen met de partners van de Tien, zal blijven werken aan het bereiken van een alomvattende vrede in het Midden-Oosten op alle wijzen welke in overeenstemming zijn met de beginselen die zij aanhangt."

Tegelijk publiceerden de tien EG-staten de volgende verklaring m.b.t. de MFO:

„De Tien zijn van mening dat het besluit van Frankrijk, Italië, Nederland en het Verenigd Koninkrijk deel te nemen in de Multinationale Vredesmacht in de Sinai beantwoordt aan de veelvuldig door de lidstaten van de Gemeenschap uitgesproken wens iedere vooruitgang te vergemakkelijken in de richting van een alomvattende vredesregeling op basis van de wederzijdse aanvaarding van het recht op bestaan en op veiligheid van alle staten in de regio en van de noodzaak voor het Palestijnse volk zijn recht op zelfbeschikking volledig uit te oefenen."

Terwijl Egypte en de VS het besluit van de vier EG-staten toejuichten, meende een woordvoerder van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken dat de gepubliceerde teksten „de indruk wekken strijdig te zijn met de akkoorden van Camp David".
Volgens *NRC/H'blad* (24-11) werd b.v. in de Nederlandse en de Britse verklaring de Verklaring van Venetië genoemd en de daarin vervatte uitspraak dat de PLO dient te worden betrokken in het vredesproces, terwijl in de Franse verklaring ook „de toekomstige Palestijnse staat" werd genoemd.
De woordvoerder van premier Begin verklaarde op 24 nov. dat het „voor Israël nog te vroeg is om positief of negatief over deelneming van de vier EG-landen aan de Sinai-vredesmacht te beslissen". „Het spreken met twee of drie tongen door de EG maakt op ons geen serieuze indruk," aldus deze woordvoerder. Begin zelf verklaarde toen in Tel Aviv dat de Britse minister van buitenlandse zaken, lord Carrington, de voornaamste opsteller van de EG-verklaring i.z. de de MFO, intussen duidelijk had gemaakt dat hij de daarin vastgelegde voorwaarden niet opnieuw wilde overwegen. Mocht zulks het geval zijn, dan kon Begin lord Carrington meedelen dat „wij... onze taken moeten delen: hij zal voor Groot-Brittanniës veiligheid en voor vrede in Noord-Ierland zorgen, terwijl ik mij om Israëls veiligheid en vrede in onze regio zal bekommeren". De Amerikaanse ambassadeur in Israël, Samuel Lewis, liet Begin weten dat hij niet kon instemmen met een Europese deelneming aan de Sinai-vredesmacht, „omdat de mogendheden die contingenten aanbieden het akkoord van Camp David niet erkennen".

Reeds op 23 nov. had de Syrische regering de vier EG-staten officieel gewaarschuwd tegen deelneming aan de MFO.
Dezelfde dag maakte de Australische premier Fraser de deelneming van zijn land aan de MFO officieel bekend. De aankondiging van de vier EG-staten had Australië's voorwaarde i.z. een „evenwichtige multinationale macht" vervuld en daardoor zijn deelneming mogelijk gemaakt, aldus Fraser. Maar die deelneming (met ca. 2.500 man) zou slechts doorgaan als de Europese staten niet werden uitgesloten.

Op 25 nov. verklaarde premier Muldoon van Nieuw-Zeeland dat zijn land met Australië wilde samenwerken voor een gezamenlijke bijdrage aan de MFO.

In een op 26 nov. gepubliceerd vraaggesprek met het dagblad *Maariv* stelde Begin dat hij zijn regering op 29 nov. zou adviseren een veto uit te spreken over de deelneming van troepen uit de vier EG-staten aan de Sinai-vredesmacht. De vorige dag had hij de Amerikaanse ambassadeur Lewis van dit standpunt op de hoogte gesteld. Toen had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, zijn Israëlische ambtgenoot Shamir voor „dringende besprekingen" naar Washington uitgenodigd om, volgens persberichten, een Israëlisch veto over de Westeuropese deelneming te beletten.
Na een gesprek van 7 uur te Washington op 27 nov. verklaarden Haig en Shamir zich optimistisch over de kansen om een oplossing voor de Westeuropese deelneming te vinden. Shamir deelde mee dat hij enige „nieuwe ideeën" mee naar huis nam voor bestudering door het Israëlische kabinet, dat volgens *CBS* op 29 nov. geen definitieve beslissing zou nemen.
Het bleek dat Shamir met een compromisformule terugkeerde, waarin het Israëlische kabinet op 30 nov. nog enkele wijzigingen van ondergeschikt belang wilde zien aangebracht. Deze wijzigingen werden door minister Haig na een onderhoud met ambassadeur Evron aanvaard, waarna de geamendeerde Amerikaans-Israëlische verklaring op 3 dec. door het Israëlische kabinet werd goedgekeurd.
In die verklaring werd o.a. gesteld:

De VS en Israël nemen kennis van het besluit van Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië en Nederland deel te nemen aan de MFO, die in overeenstemming met het vredesverdrag tussen Egypte en Israël wordt ingesteld. De VS en Israël bestudeerden de deelneming van deze landen in het licht van de door hen aan de VS op 26 nov. 1981 verstrekte verduidelijkingen:
1) dat zij erkennen dat de functie van de MFO beantwoordt aan het in de betreffende Egyptisch-Israëlische overeenkomsten bepaalde en de waarborging van het vrije scheepvaartverkeer door de staat van Tiran in overeenstemming met art. V van het vredesverdrag inhoudt; en 2) dat zij aan hun deelneming geen politieke voorwaarden – in samenhang met Venetië of andere – hebben verbonden.
De VS en Israël zijn het erover eens dat de deelneming van de vier en van elke andere staat op het volgende is gebaseerd:

(a) De grondslag voor de deelneming aan de MFO is het vredesverdrag tussen Egypte en Israël op basis van de Camp David-akkoorden en het tussen Egypte en Israël ondertekende en door de VS als getuige mede-ondertekende protocol van 3 aug. 1981 (...).
(b) Alle functies en bevoegdheden van de MFO en zijn bestanddelen, met inbegrip van de contingenten die door een Europese deelneming kunnen worden gevormd, zijn in het vredesverdrag en in het protocol vastgelegd, en ten aanzien daarvan kan geen afwijking en geen voorbehoud bestaan. (...)
De VS begrijpen en appreciëren de door de Israëlische regering geuite bezorgdheid t.a.v. de door de vier Europese contribuanten afgelegde verklaringen, waarin zij hun besluit tot deelneming aan de MFO toelichten (...). De VS erken-

* De regering wil zeggen: de Nederlandse regering.
Vanaf deze alinea gaf elk van de vier deelnemende landen een afzonderlijke verklaring uit.

nen dat enige in de verklaringen gehuldigde standpunten verschillen van hun eigen standpunten m.b.t. de toekomst van het vredesproces en ook van de door Israël als partij in het vredesverdrag ingenomen houding. De VS en Israël erkennen dat de houding van elke aan de MFO deelnemende staat t.a.v. alle andere aspecten van de problemen in de regio niet de verplichting van deze staat, zich strikt aan het protocol (van 3 aug. 1981) te houden, raakt.
Het vredesverdrag, op grond waarvan de MFO werd opgericht, is de eerste stap op een in Camp David overeengekomen weg, waarvan het uiteindelijke doel een rechtvaardige, veelomvattende en duurzame beslechting van het Midden-Oostenconflict is door het afsluiten van vredesverdragen op basis van de resoluties-242 en -338 van de VN-Veiligheidsraad. De VS en Israël herhalen hun verplichting t.a.v. de Camp David-akkoorden als de enige levensvatbare en toepasselijke onderhandelingsprocedure. Zij hernieuwen hun vaste besluit spoedig een zinvolle voortgang bij de autonomiebesprekingen te boeken."

Volgens berichten uit Jeruzalem stond een deelneming van de vier EG-staten aan de MFO niets meer in de weg, als zij de Amerikaans-Israëlische verklaring aanvaardden en niet meer op een zelfbeschikkingsrecht van de Palestijnen wezen.
Op 4 dec. besloten de vier EG-staten volgens *CIDI* voorlopig geen definitieve toezegging te doen. Dit mede door de Israëlische eis, dat deelneming aan de MFO alleen zou kunnen plaatsvinden op basis van de akkoorden van Camp David.
Op 13 jan. 1982 overhandigden de ambassadeurs van de vier EG-staten de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir brieven van hun regeringen, waarin deze zich bereid verklaarden deel te nemen aan de MFO „op basis van het Egyptisch-Israëlische vredesverdrag en zijn aanhangsels", aldus *Le Monde* (16-1).

Brief Reagan aan Begin. Haig in Cairo en Jeruzalem

Op 11 jan. 1982 overhandigde de Amerikaanse ambassadeur in Israël, Lewis, een brief van president Reagan aan premier Begin. Hij zou daarin hebben gesteld dat de geschillen tussen de VS en Israël, die tot uiting kwamen in de opschorting c.q. opzegging van het bilaterale akkoord over strategische samenwerking (pag. 240/1), „voorbij" waren. Israëls regeringswoordvoerder Porath zei dat president Reagan „tot de orde van de dag wil overgaan.". In zijn brief had hij de nadruk gelegd op de traditionele vriendschap tussen beide landen en op de „onwankelbare" Amerikaanse verplichting, de Israëlische veiligheid te blijven garanderen. Wel deed Reagan een beroep op Israël in het kader van de vriendschapsbanden rekening te houden met de belangen van beide landen. Volgens Begins woordvoerder zou de premier de brief na zijn onderhoud met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, beantwoorden, die een bezoek aan Egypte en Israël zou brengen om een bijdrage te leveren tot het doorbreken van de impasse in het vastgelopen autonomie-overleg tussen Egypte en Israël.
De Israëlische onderhandelaar bij de autonomiebesprekingen, minister Burg, verwierp op 11 jan. de Egyptische eis de Palestijnse inwoners van Oost-Jeruzalem stemrecht te geven bij de verkiezing van een Palestijnse Bestuursraad in het kader van de autonomie.
Haig arriveerde op 12 jan. in Cairo, waar hij de volgende dag een onderhoud had met president Mubarak. Op 14 jan. vond een tweede gesprek met Mubarak plaats, die meedeelde dat „algemene vooruitgang" was geboekt. Nog dezelfde dag en op 15 jan. voerde Haig in Israël overleg met Israëlische leiders, o.w. premier Begin, en met de burgemeester van Bethlehem, Elias Freij, als de enige persoonlijkheid uit bezet gebied.
Tijdens een persconferentie zei Haig op 15 jan. na afronding van die besprekingen dat er nog „grote obstakels" moesten worden overwonnen alvorens het autonomie-overleg met succes kon worden bekroond. De VS zouden gaarne zien dat een akkoord over de Palestijnse bestuursautonomie vóór 26 april werd bereikt, aldus Haig, maar het autonomie-overleg kon ook na de Israëlische ontruiming van de Sinai op die datum worden voortgezet. Overigens hadden beide partijen geweigerd concessies te doen.

Op 13 jan. zei Israëls minister van buitenlandse zaken, Shamir, dat Israël niet bereid was tot verdere concessies op het punt van de Palestijnse bestuursautonomie.
Op 15 jan. meldde het Egyptische dagblad Al Ahram dat president Mubarak tegen minister Haig had gezegd dat nieuwe Egyptische concessies m.b.t. de Palestijnse autonomie „uitgesloten" waren. „Ik kan in naam van Egypte geen concessies doen inzake de rechten van de Arabieren (in bezet gebied). Ik kan niet toestaan dat Egypte bloot komt te staan aan Arabische en internationale beschuldigingen, zeker niet als het gaat om andermans rechten, toekomst en lot. Dit is uitgesloten en het is ook illegaal," zo citeerde El Ahram Mubarak. Egypte gaat door met praten – zonder streefdata – tot een „principeverklaring is bereikt die acceptabel is voor de Palestijnen (in bezet gebied)", aldus de president.

Sharon in Cairo. Akkoord over ontruiming Sinai

Op 17 jan. arriveerde de Israëlische minister van defensie, Sharon, per auto vanuit Jeruzalem in Cairo voor besprekingen over de definitieve ontruiming van de Sinai.
Op 19 jan. bereikten Israël en Egypte naar eigen zeggen praktisch volledige overeenstemming. Sharon onderkende toen met de Egyptische minister van buitenlandse zaken, Kamal Hassan Ali, een protocol waarin volgens *MENA* over de resterende geschilpunten stond:

„1. Een commissie van deskundigen van de beide landen zal zich de volgende week naar het gebied van Bir Tabah (bij Eilat) begeven. Dit betreft het gebied, waar onenigheid over het grensverloop in een 600 m lange strook land bestaat. De commissie zal pogen de markering van de grenslijn in overeenstemming met de grensmarkeringen aan te brengen, die daar op grond van het grensakkoord uit 1906 werden aangebracht – en zonder rekening te houden met enigerlei gebeurtenissen die in de geschiedenisboeken worden vermeld; want volgens de akkoorden van Camp David geldt het grensakkoord van 1906 als grondslag en niet enigerlei opvattingen of gebeurtenissen volgens de visie van de andere partij.

2. Een commissie van deskundigen van beide partijen zal op 24 of 31 jan. het gebied van Rafah bezoeken om een studie over de stad te maken en het grensverloop aldaar in overeenstemming met de vroegere grenslijn volgens het grensakkoord van 1906 vast te leggen. Bovendien zal zij problemen regelen, die voor enige inwoners van de stad zouden kunnen rijzen, en voor een schadeloosstelling van deze inwoners zorgen. Zoals bekend loopt de grenslijn door het centrum van de stad, wat voor enige inwoners nadelige gevolgen heeft.

3. Een Egyptische persdelegatie zal op 15 febr. een bezoek brengen aan Nuuaibi, Dhahab en Ras Nasrani in het zuiden van het Sinai-schiereiland, om deze plaatsen in ogenschouw te nemen.

4. Egyptische deskundigenteams zullen zich op 25 febr. naar het zuiden van de Sinai begeven, en zij zullen in de door Egypte gekochte gebouwen blijven.

5. De gemeenschappelijke militaire commissie zal op 31 jan. in Israël voor een zitting bijeenkomen."

Het belangrijkste succes was het akkoord tussen beide partijen over de garanties voor de vrije doorvaart van de Golf van Akaba, die toegang biedt tot de Israëlische haven Eilat. Aan de ingang van de Golf liggen twee eilandjes, Tiran en Sanafir, die nog door Israël werden bezet, maar die in april moesten worden overgedragen. De eilandjes zijn eigenlijk Saoedisch gebied: ze werden in 1954 aan Egypte verpacht.

Op 19 jan. werd afgesproken dat Tiran en Sanafir aan Egypte worden teruggegeven, met het restant van de Sinai, en dat er op de eilandjes Egyptische politie komt die onder supervisie komt te staan van de nog te vormen internationale vredesmacht voor de Sinai.

Volgens *AP* werden Sharon en Ali het er voorts over eens dat Egypte voor het overnemen van toeristische faciliteiten in de Sinai aan Israël een schadevergoeding van $ 16 mrd zou betalen.

(Voortzetting volgende aflevering)

INTERNATIONALE ZAKEN

IMF

JAARVERGADERING

Van 29 sept.-2 okt. 1981 heeft in Washington de jaarvergadering plaatsgevonden van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank. De bijeenkomst werd gehouden onder het voorzitterschap van Valentin Arismendi Elgue, minister van economische zaken en financiën van Uruguay.

Voorafgaand overleg

Voor het begin van de jaarvergadering kwamen eerst van 21 - 23 sept. de vertegenwoordigers van ruim 100 ontwikkelingslanden bijeen, voorgezeten door de minister van financiën van de Filippijnen, Cesar de Virata.
Na afloop van deze vergadering zei De Virata, dat de ontwikkelingslanden, nu de VS nog minder dan voorheen open staan voor de economische verlangens van de landen van de Derde Wereld, de rijen hebben gesloten.

In het slotcommuniqué, dat n.a.v. deze bijeenkomst werd uitgegeven, bleek echter, dat men een openlijke confrontatie met de VS wilde vermijden. Hoewel de VS in dit document niet met name werd genoemd, bleek niettemin veel kritiek van de Derde Wereld aan dit land gericht.

- Als de rijke landen er toe overgaan een deel van hun strategische reserves aan grondstoffen te verkopen (de VS overwegen zulks), zullen de grondstofprijzen die zich toch al „ongunstig" voor de Derde Wereld ontwikkelen, nog verder zaken;
- De Derde Wereld is „verontrust" over de suggestie (van de VS) dat het Internationale Monetaire fonds nog strengere voorwaarden moet stellen bij zijn kredietverlening;
- De arme landen zijn „diep teleurgesteld" over de weigering (van de VS) om het IMF toe te staan meer geld in de vorm van speciale trekkingsrechten te scheppen;
- Landen die een bijdrage hebben toegezegd aan de IDA, de Wereldbankdochter die goedkope leningen verstrekt aan de armste landen, moeten die ook betalen, aldus de arme landen (de VS willen een jaar uitstel, daarmee hun bijdrage in feite met 25% verminderend).
- De creatie van extra trekkingsrechten (SDR's) is volgens de arme landen niet inflatoir als tezelfdertijd de samenstelling van de internationale reserves zo gewijzigd wordt, dat deze niet groeien.
- Bij wijze van illustratie – de arme landen formuleren geen eis – wordt het bedrag van 12 miljard SDR's (circa 36 miljard gulden) per jaar genoemd; dat zou nodig zijn om het aandeel van de SDR's in de internationale reserves constant te houden. Misbruik van de SDR's is niet waarschijnlijk vanwege het hoge rentepeil, aldus de arme landen.

De Derde Wereld houdt vast aan haar verlangens dat, als er nieuwe trekkingsrechten worden geschapen, die minder dan bij voorgaande gelegenheden het geval was, naar de industrielanden zullen gaan.
Voorts wensen zij hun aandeel in de stemrechten binnen het IMF te vergroten van 25 tot 45%. Ook roepen zij de rijke landen op meer ontwikkelingshulp te geven.
Scherp kritiseert de Derde Wereld het „eenzijdige" toezicht van het IMF op de wisselkoersen. Toezicht moet er ook zijn op de wisselkoers van landen die geen IMF-kredieten ontvangen, en het IMF heeft een te grote voorkeur voor de devaluatie van de munteenheid, aldus de arme landen.
Volgens hun verklaring groeide de produktie vorig jaar in één op de drie ontwikkelingslanden met minder dan 1,5%, terwijl „een groot aantal" zelfs een daling meemaakte. Aangedrongen wordt op een vrijere toegang van produkten uit de Derde Wereld op de markt van de industrielanden.
Die rijke landen moeten volgens de Derde Wereld bij hun inflatiebestrijding een eind maken aan „de eenzijdige nadruk op restrictieve monetaire maatregelen" en meer aandacht schenken aan „een geschikt fiscaal beleid". Zoals het nu gaat, wordt de rente opgedreven en vliegen de wisselkoersschommelingen de pan uit. Daarvan worden de arme landen de dupe, aldus hun verklaring.
Over de eventuele oprichting van een energiedochter van de Wereldbank werd dit keer nauwelijks gesproken. Dat lag niet alleen aan het Amerikaanse verzet tegen dit plan (dat daardoor nog nauwelijks een kans maakt), maar ook aan het feit dat op andere fronten, de houding van de VS in ogenschouw genomen, eenheid dringend geboden was.

Voorts kwamen achtereenvolgens op 26 en 27 sept. bijeen de Groep van tien, waarin de tien belangrijkste Westerse industrielanden verenigd zijn, en het Interim-comité, waarin zitting hebben de ministers van financiën en de presidenten van de centrale banken van de 22 landen, die namens de 143 lidstaten van het IMF de directie van de organisatie vormen.
In de ochtend van 25 sept. werd de Groep van tien het er over eens, dat er aan getwijfeld kan worden, of de noodzaak van de schepping van nieuwe SDR's wel aanwezig is.
's Avonds op 25 sept. tijdens een diner van het beleidsbepalende Interim-comité kwamen het tot een frontale botsing tussen rijke en arme landen. Vooral de Amerikanen en de Britten hielden hun poot stijf.
De Britse minister Howe noemde de schepping van extra SDR's „een verkeerd signaal". Op een moment dat wij er alles aan doen om binnenlands de geldgroei te beperken, moeten er geen nieuw internationaal geld worden geschapen, zo luidde zijn redenering.
In de ochtend van 27 sept. doorbrak de Nederlandse minister Van der Stee de zo ontstane patstelling.
Zijn voorstel om te bestuderen of het IMF de komende twee jaar net als de voorafgegane drie jaar jaarlijks 4 tot 5 miljard SDR's (12 miljard gulden) kan scheppen, werd aanvaard.
Onenigheid tussen „rijk" en „arm" was er ook over het economische beleid. De Derde Wereld betichtte de industrielanden van een „ongerechtvaardigde nadruk" op beperking van de geldgroei, daarbij geschikte fiscale maatregelen negerend, wat tot een zeer hoge rente heeft geleid.
De rijke landen stelden daar tegenover dat „geen verschuiving van betekenis van het huidige beleid gerechtvaardigd is".
In de verklaring van het Interim Comité van 27 sept. staat dat de inflatiebestrijding „een duidelijke prioriteit" blijft hebben, en dat voortijdige stimulering van de vraag de geldontwaarding weer zou aanwakkeren.
Wel werd men het erover eens dat de begrotingstekorten verder moeten worden teruggedrongen. De Franse minister Delors merkte in dit verband op dat de vergroting van het overigens relatief kleine Franse begrotingstekort een tijdelijke zaak moet zijn.
Ook werd men het erover eens dat het noodzakelijk is dat het IMF nauw toeziet op de ontwikkeling van de wisselkoersen, niet alleen van munten van landen die bij het IMF lenen, maar ook van munten van andere landen. Hoe dit toezicht, dat de laatste jaren nagenoeg afwezig was, kan worden hersteld, bleef echter een open vraag.
Het Fonds, dat kort tevoren was vergroot van 40 tot 61 miljard SDR's moet verder worden uitgebreid, aldus werd besloten. Daarbij zouden landen als Japan, Duitsland en ook Nederland een groter aandeel in het IMF moeten krijgen, ten koste van de VS.
De mogelijkheid dat het IMF, dat als een soort internationale centrale bank fungeert, geld leent op de kapitaalmarkt moet volgens het Interim Comité worden opengehouden; Nederland is daar overigens tegen.
Over de positie en het beleid van de VS binnen IMF en Wereldbank bevatte de *Financial Times* van 28 sept. een beschouwing, waaraan het volgende is ontleend.

De Verenigde Staten zullen een pijnlijke situatie scheppen door hun campagne om uitbreiding van de leningen van het IMF te beperken. De hoge rente in de Verenigde Staten, als gevolg van Reagans economisch beleid, hebben reeds kwalijke gevolgen gehad voor de tekorten op de betalingsbalansen van de ontwikkelingslanden; deze moeten, indien zij geen aardolie produceren dit jaar alleen reeds $ 6 tot 8 mrd méér rente opbrengen.
De extra rentelast is er de oorzaak van dat de toename van de leningen van het IMF dit jaar met $ 7 mrd geen effect zal hebben, ja zelfs de rentelast niet geheel kan opvangen, omdat de leningen van het IMF over een aantal jaren worden uitbetaald. Toch hebben de Verenigde Staten op de jaarvergadering van het IMF en de Wereldbank geprobeerd om hun harde economisch beleid aan andere landen op te dringen; de VS beschouwen een ruimer kredietbeleid van het IMF in strijd met hun beleid.
De andere leden van het IMF verzetten zich terecht tegen de Amerikaanse campagne en kunnen sterke argumenten voor een ruimer kre-

dietbeleid aanvoeren. In de jaren zeventig deden de commerciële banken meer dan het IMF en de Wereldbank om de overschotten van de OPEC-landen ter beschikking te stellen aan de landen met een tekort op de betalingsbalans. In de jaren tachtig zullen deze particuliere leningen afgewikkeld moeten worden, terwijl de noodzaak van soepele aflossingsregelingen duidelijk zal toenemen.

Het IMF is een uitzonderlijk geschikte organisatie om toezicht te houden op debiteurlanden. Maar het IMF kan zijn taak beter vervullen indien het tijdig bij de zaken betrokken wordt en niet als uiterste redmiddel moet fungeren.
Vanuit dit perspectief bezien is de lening van $ 5,7 mrd, waarover India onderhandelt met het IMF, een ontwikkeling in de goede richting. Het gaat hier om een reusachtig ontwikkelingsland, dat in de afgelopen jaren tot zijn schade zich heeft proberen te ontwikkelen in gedeeltelijk isolement en dat thans het IMF inschakelt voor toezicht op zijn economie, vóórdat de particuliere kapitaalstromen opdrogen en er harde voorwaarden door het IMF zouden gesteld moeten worden, welke de bevolking tot verzet zouden brengen in „IMF-relletjes".

De Amerikaanse regering heeft méér recht van spreken als zij zich verzet tegen een nieuwe toewijzing van Speciale Trekkingsrechten (SDR's). Dit zou een toename van liquiditeiten veroorzaken, welke momenteel niet nodig is; het zou een soort „gemakkelijk krediet" worden, iets wat het IMF dient te vermijden.
De Amerikaanse regering heeft ook gelijk wanneer zij de ontwikkelingslanden aanspoort om de beginselen van de vrije markt toe te passen. Maar de eis dat de ontwikkelingslanden particulier kapitaal moeten aantrekken en een strikt monetair beleid, zoals dat van Washington, moeten voeren, is zelfbedrog. Grote delen van de Derde Wereld komen niet voor leningen van particulieren banken in aanmerking. Een economisch beleid, dat een heilzame schok kan geven aan door inflatie getroffen hoogontwikkelde landen, kan niet passen voor de armste landen.
Het IMF en de Wereldbank hebben misschien wel hun tekortkomingen, maar zij proberen beide tenminste de economische ervaring van het Westen en de overschotten van de aardolielanden te combineren in een konstruktieve benadering van de financiële problemen van de ontwikkelingslanden. Daarvoor verdienen beide instellingen de steun van het Westen.
In een ander artikel in de Financial Times noemt de correspondent in Washington, Davis Marsh de bezwaren van aan aantal andere industrielanden. De Fransen houden zich op de vlakte; zij zijn tegen uitgave van nieuwe Speciale Trekkingsrechten, maar hun minister van Financiën, Delors spreekt de hoop uit dat de harde houding van de Verenigde Staten de kansen van de komende bijeenkomst in Mexico (conferentie in Cancun, pag. 721 e.v. - 1981) niet zal bederven.

De Britse minister van Financiën, Howe legt er de nadruk op dat zijn land een meer „overwogen" standpunt m.b.t. het IMF heeft dan de Amerikanen.
Hun Westduitse collega, Matthöfer verklaart het volledig eens te zijn met het IMF-standpunt van de Amerikaanse minister van financiën Regan, maar vindt dat de uiterst monetairistische instelling van diens onderminister Springer wantrouwen wekt bij de Europeanen.

Opening vergadering door president Reagan

De vergadering van IMF en Wereldbank werd op 29 sept. geopend door de Amerikaanse president Ronald Reagan. Deze zei in zijn rede o.m. het volgende: „Grootscheepse buitenlandse hulp is niet de sleutel voor welvaart in de arme landen.
Als een land zelf niet financieel en economisch orde op zaken stelt, zal geen enkel bedrag aan buitenlandse hulp vooruitgang kunnen bewerken."
De belangrijkste bijdrage die een land aan de ontwikkeling op de wereld kan leveren is volgens hem in eigen land een gezonde economische politiek voeren.
„Helaas hebben veel industrielanden, inclusief mijn eigen land, deze bijdrage in het recente verleden niet geleverd. We hebben te veel uitgegeven, te veel belasting geheven en te veel geregeld, met als resultaat langzame groei en omhoogschietende inflatiecijfers", zo voegde Reagan eraan toe.

Reagan verdedigde zijn eigen programma van drastische besnoeiingen op de begroting en belastingvermindering, en drong er bij andere landen op aan stappen te ondernemen om hun economische problemen op te lossen.
Hij riep verder arme en rijke landen op een einde te maken aan hun geruzie. „Laten we een einde maken aan de verdeling zaaiende retoriek van wij tegenover hen. Laten we in plaats daarvan besluiten wat wij allen, zowel rijke als arme landen samen kunnen bereiken", aldus de Amerikaanse president.

Redevoeringen Clausen (Wereldbank) en De Larosière (IMF)

Op de openingsdag werd de vergadering ook toegesproken door de nieuwe directeur van de Wereldbank, A. W. Clausen (benoeming pag. 661/1-1981) en door IMF-directeur De Larosière.
Clausen zei o.m., dat de particuliere sector de belangrijkste motor is van de economische groei.

Hij zei dat de Wereldbank zich niet met politiek of ideologie moet bezighouden, maar uitsluitend een pragmatisch economisch beleid moet voeren. De Bank kan met alle landen samenwerken zolang doctrine en data, of filosofie en feiten gescheiden blijven.
Maar wat niet altijd onderkend wordt is dat de particuliere sector meer dan de helft van de totale produktie in de ontwikkelingslanden voor zijn rekening neemt, aldus Clausen.
De Wereldbank zou volgens Clausen meer samen kunnen werken met die particuliere bedrijven in ontwikkelingslanden.
Die landen moeten zelf zorgen voor een politiek van „structurele aanpassing", en dat betekent volgens Clausen in de praktijk: hogere prijzen om de produktie te verhogen, een grotere nadruk op de export, grotere besparingen (vooral door de particuliere sector) en investeringen en over de hele linie een grotere efficiency.
De Bank zal volgens de nieuwe directeur met grotere nadruk moeten aandringen op dit soort maatregelen.
Over het plan een speciale energiedochter van de Wereldbank op te richten zweeg Clausen, waarschijnlijk omdat zowel de Verenigde Staten als de OPEC-landen hun medewerking aan de opzet daarvan weigeren. Clausen kondigde echter wel aan dat de Wereldbank meer geld in energieprojecten gaat stoppen. In het huidige begrotingsjaar wordt voor dit doel drie miljard dollar uitgetrokken.
De Wereldbank moet dit jaar acht miljard dollar lenen, terwijl haar basis fors vergroot wordt door een kapitaalverhoging van 37 tot 75 miljard dollar. De Bank wil meer geld samen met commerciële banken gaan uitlenen (co-financiering).
Clausen benadrukte ten slotte dat leningen van de IDA – de Wereldbankdochter die goedkope leningen aan de armste landen verstrekt – vaak heel rendabel zijn.
„Een IDA-krediet is geen „wellfare-cheque". Het is een produktieve investering", aldus Clausen, die de rijke landen bovendien aanraadde goed te overwegen in hoeverre ontwikkelingshulp sociale uitbarstingen in de Derde Wereld helpt voorkomen.
IMF-directeur De Larosière hield de industrielanden voor dat, ondanks de hoge werkloosheid, de inflatiebestrijding voorop moet blijven staan.
De arme landen moeten volgens hem de tering naar de nering zetten.
Radicale voorstellen voor monetaire hervorming wees De Larosière van de hand; hij noemde hierbij geen voorbeeld maar haakte duidelijk in op discussies in de VS over een terugkeer naar de gouden standaard.

Verloop van de discussies

In het *NRC/H'blad* van 3 okt. 1981 werden de discussies op de jaarvergadering van IMF en Wereldbank samengevat. Het onderstaande is uit die samenvatting geciteerd.

Het Westen wordt overspoeld door een kapitalistische renaissance, en die golf laat de ontwikkelingslanden niet onberoerd.
Alleen Frankrijk nam duidelijk afstand van de visies van de VS en Engeland; Nederland hield zich, in een poging om voor iedereen als bemiddelaar aanvaardbaar te blijven, wat meer op de vlakte.
De toon van deze jaarvergadering werd op 29 sept. gezet door de Amerikaanse president Reagan, die een lofrede uitsprak op de kapitalistische ondernemingsgewijze produktie. „Wij die leven in een vrije markteconomie geloven dat groei, welvaart en uiteindelijk menselijk ontplooien van onderaf tot stand komen, niet van bovenaf door de overheid. Alleen wanneer individuen persoonlijk belang hebben bij hun economische beslissingen en profiteren van hun succes, alleen dan kunnen samenlevingen economisch levend blijven, dynamisch, welvarend, vooruitstrevend en vrij", zo sprak de Amerikaanse president.
Hij vervolgde: „De samenlevingen die in de kortste periode de meest spectaculaire en wijd verspreide economische vooruitgang hebben geboekt, zijn niet het strakst gecontroleerd, noch noodzakelijk het grootst in omvang of het rijkst aan natuurlijke hulpbronnen. Nee wat ze allemaal verenigt is een wild geloven in de magie van de marktplaats.
De Nederlandse minister van financiën Van der Stee reageerde met te zeggen: „Dit is de meest kapitalistische speeech die hier ooit gehouden is. Geen flauwekul, geen gemaar. Daar ben ik jaloers op." Maar Van der Stee had ook kritiek: „Reagan gelooft uitsluitend in het particuliere initiatief. In Europa geloven sommigen weer uitsluitend in de overheid. De waarheid ligt in het midden."
De speech van de Franse minister van financiën Jacques Delors stond in schril contrast met die van Reagan. Delors betoogde dat zijn land de publieke sector juist uitbreidt „om alles te halen uit de mogelijkheden die de nieuwe industriële revolutie biedt en om onze produktieve capaciteiten te versterken". Delors hield zijn gehoor voor dat het tekort op de Franse begroting, „dat beperkt blijft tot minder dan drie procent van het bruto nationale produkt", vooral gebruikt wordt voor investeringen en het scheppen van werkgelegenheid.
Frankrijk bestrijdt de inflatie door een strakke controle op de inkomens, de prijzen, de krediet-

verlening en de geldhoeveelheid. Delors verzette zich tegen de wijze waarop in de VS en Engeland de inflatie wordt bestreden: „Hoe kunnen we in alle eerlijkheid, vermijden onszelf af te vragen of de traditionele manier om de inflatie te bestrijden wel effectief is, omdat die manier niet het beoogde resultaat heeft opgeleverd?"
Delors herhaalde in dit verband ook zijn kritiek op de hoge rente in de VS, die Europa en de ontwikkelingslanden schade berokkent.
Vertegenwoordigers van ontwikkelingslanden waarschuwden de Wereldbank ervoor niet in te gaan op de Amerikaanse suggestie dat zij aan haar kredietverlening de voorwaarde moet verbinden dat het desbetreffende land de nadruk legt op de particuliere sector.
„De particuliere sector is niet altijd efficiënter dan de publieke sector", zei de Indiase minister van financiën, Venkatamaman, die Wereldbankpresident Clausen prees omdat die gezegd had dat de bank niet met ideologische banieren zwaait en apolitiek is.
Minister van financiën Ghulam Ishaq Khan van Pakistan sloot zich hierbij aan, evenals zijn ambtgenoot uit Bangladesh, Saifur Rahman. Die laatste zei dat de markt de rijke toelacht maar tegenover de arme haar wenkbrauwen fronst.
De Wereldbank moet geld kunnen blijven lenen voor infrastructurele projecten waarin de particuliere sector niet geïnteresseerd is, zoals de bouw van wegen en scholen, aldus Rahman.
Rahman waarschuwde het Internationale monetaire fonds dat het moet oppassen met de voorwaarden die het stelt aan zijn kredietverlening. Bangladesh heeft de beoogde exportgroei qua volume gehaald maar de exportopbrengsten zijn niettemin bij de IMF-criteria achtergebleven omdat de prijzen van jute, thee en andere grondstoffen scherp gezakt zijn.
Minister Rahman verzette zich ook tegen de gewoonte van het IMF om van een land te eisen dat het zijn munt devalueert. „Dat leidt in feite tot een overdracht van hulpbronnen van de ontwikkelingslanden naar de ontwikkelde landen, omdat de arme landen meer moeten betalen voor hun invoer en minder krijgen voor hun uitvoer", aldus Rahman.
Over deze IMF-voorwaarden was deze jaarvergadering heel wat te doen. In 1980 was besloten dat de IMF-lidstaten voor een aanzienlijk groter bedrag geld konden opnemen bij het Fonds dan daarvoor mogelijk was. In 1981 volgde daarop een reactie in die zin dat veel landen, ook Nederland, betoogden dat het Fonds geen ontwikkelingsbank mag worden.
Maar in feite zijn de daden van het IMF reeds op deze woorden vooruitgelopen. Immers, terwijl het IMF onder zijn vorige directeur, Witteveen, na de eerste oliecrisis op vrij grote schaal leningen tegen heel zachte voorwaarden verstrekte, houdt de huidige directeur, De Larosière, zich na de tweede oliecrisis streng aan de regels. En niet zonder succes: voorwaarden of niet, het Fonds verstrekte over de eerste acht maanden van dit jaar voor 27 miljard gulden aan betalingsbalanssteun; over heel 1980 was dat 21 miljard gulden.
In 1980 werd nog serieus overwogen om het Fonds geld te laten lenen op de kapitaalmarkt. Dat plan lijkt nu van de baan, waarschijnlijk ook omdat De Larosière er inmiddels in geslaagd is 12 miljard gulden bij de Saoedische monetaire autoriteiten en ruim 3 miljard bij een aantal Westerse centrale banken te lenen.
De échte oplossing voor het IMF ligt echter in een nieuwe verhoging van de quota, dat zijn de middelen die de centrale banken van de lidstaten bij het Fonds onderbrengen. Gegeven de Amerikaanse weigering zich hierover uit te spreken is echter niets beslist.
Trouwens, op monetair gebied werd weinig bereikt. IMF-directeur De Larosière constateerde dat de tijd nog niet rijp is voor ingrijpende monetaire hervormingen, daarmee in ieder geval aangevend dat er nog wel het een en ander te doen valt. Geen wonder: het IMF staat sinds 1973 in feite buiten spel als het gaat om de wisselkoersen. Forse koersfluctuaties van met name de dollar ontwrichtten de wereldeconomie zonder dat het Fonds er iets aan kan doen.
De Amerikaanse minister van financiën, Donald Regan, liet weten dat het IMF in de toekomst bescheiden moet blijven; stabielere wisselkoersen komen er volgens hem alleen als de inflatie teruggedrongen wordt.
Ook over een nieuwe toewijzing van speciale trekkingsrechten op het IMF werd niets beslist. Op Nederlands voorstel werd de zaak naar de studeerkamer verwezen – waarmee in ieder geval werd voorkomen dat de VS en andere landen hun zin (geen trekkingsrechten dit jaar) zouden doordrijven.
Opmerkelijk was in dit verband het Franse standpunt. Delors sloot zich aan bij de Amerikaanse visie dat er al zoveel geld in de wereld circuleert dat er geen nieuwe trekkingsrechten nodig zijn, maar hij stelde tevens dat àls er nieuwe trekkingsrechten komen een groter deel naar de ontwikkelingslanden moet gaan.
Tot nu toe krijgen de rijke landen meer omdat ze een groter aandeel hebben. President Zijlstra van de Nederlandse Bank heeft bij verscheidene gelegenheden laten weten dat dit ook zo zou moeten blijven.

Was op monetair terrein het resultaat mager, op het gebied van de Wereldbank staan de zaken er niet veel beter voor. Tekenend voor de situatie was dat de Amerikaanse minister van financiën Donald Regan de laatste, nog niet gepubliceerde prognose van het IMF aangreep om te betogen dat het zo slecht nog niet gaat met de Derde Wereld.

Terwijl het IMF er enkele maanden geleden nog van uitging dat het betalingstekort van de arme landen zonder olie oploopt van 38 miljard dollar in 1978 tot 97 miljard dollar in 1981 en ruim 100 miljard dollar in 1982, verkondigde Regan dat 1982 een daling in het vat zit.
„Geen hulp maar handel." Dat is de nieuwe slogan van de Amerikaanse politiek tegenover de Derde Wereld. President Reagan en zijn minister Regan beklemtoonden dat de arme landen allereerst zichzelf moeten ontwikkelen, en ook dat de Amerikanen hen daar het best mee helpen door zelf orde in eigen huis te scheppen, ook omdat de helft van de export van de ontwikkelingslanden naar de VS gaat.
Gelukkig lieten de Amerikanen niet na de kwaliteit van het werk van de Wereldbank uitbundig te prijzen. President Reagan erkende dat ook de armste landen afhankelijk zijn van ontwikkelingshulp, en zei: „Over de afgelopen drie decennia hebben de VS meer dan 130 miljard dollar aan hulp tegen soepele voorwaarden verstrekt. Het Amerikaanse volk heeft bewezen even bewogen te zijn als wie dan ook op aarde. En dat zullen we blijven".

Reagan verzweeg daarbij echter dat de VS slechts 0,27% van hun bruto nationale produkt besteden aan ontwikkelingshulp, aanzienlijk minder dan andere westerse landen, en dat de Amerikaanse hulp aan de armste landen niet meer bedraagt dan 0,02% van hun BNP.
Veel irritatie was er over de Amerikaanse bijdrage aan de IDA, de Wereldbankdochter die goedkope leningen verstrekt aan de armste landen. De VS hebben een bijdrage van 3,24 miljard dollar toegezegd, maar het ziet er naar uit dat dit bedrag niet binnen drie maar binnen vier jaar zal worden betaald (de eerste betaling ad 500 miljoen dollar is net binnen).
De EG hebben nu gedreigd hun bijdrage eveneens over een langere periode uit te smeren. Of dat gebeurt is vooralsnog de vraag. Minister Van der Stee zei deze week al dat „de ontwikkelingslanden niet het slachtoffer mogen worden".

Commentaren

Onder de kop „Het IMF en het financiële realisme" schreef *Le Monde* op 3 okt. het volgende:

De algemene vergadering van het IMF en de Wereldbank zal ongetwijfeld de meest teleurstellende van alle zijn geweest. De genomen besluiten en vooral de geestesgesteldheid die zich heeft geopenbaard getuigen van een buitengewone blindheid voor de problemen van de Derde Wereld. Deze besluiten scheppen nieuwe dreigingen op het moment dat de hoop ging herleven op een hervatting van de Noord-Zuid dialoog.
Paradoxaal genoeg is het in naam van het financiële en economische realisme, dat de Amerikanen zich hebben ingespannen – en er tot op zekere hoogte in geslaagd zijn – om een doctrine tot gelding te brengen die de feiten de rug toekeert en geen acht slaat op de lessen van de in de vorige decennia opgedane ervaring. Herinnerd zij slechts aan het besluit om thans niet over te gaan tot de emissie van nieuwe speciale trekkingsrechten. Het zal voor de Amerikaanse minister van financien Regan niet moeilijk geweest zijn, zijn Europese collega's ervan te overtuigen dat men geen supplementaire liquiditeiten in circulatie moet brengen in een wereld waar de inflatie blijft woeden.

Hieruit vloeit echter niet voort dat men de rol en de mogelijkheden dient te verkleinen van instellingen die op gunstige voorwaarden kredieten verstrekken. Wanneer de inflatie in aanmerking wordt genomen zijn de hulpbronnen waarover het IMF thans beschikt om leningen te verstrekken aan landen met betalingsbalansmoeilijkheden, vergeleken met het volume van de internationale betalingen, duidelijk zwakker dan in de jaren zestig, toen de te corrigeren onevenwichtigheden een veel kleinere omvang hadden.

Het denkbeeld dat het IMF zich moet aanpassen berust op een valse redenering, nl. dat, wanneer het IMF minder geld uitleent, de deficitaire landen van de Derde Wereld krachtiger gestimuleerd zullen worden om orde op zaken te stellen. Eerder het tegendeel is waar: alleen indien de te verwachten buitenlandse hulp substantieel is zal een regering de kracht vinden om herstelmaatregelen te treffen.

Het prioriteit geven aan deelneming van particulier kapitaal aan investeringsprogramma's – een taak die Alden Clausen, de nieuwe president van de Wereldbank, zich stelt – komt voort uit een andere baatzuchtige illusie. De lof, door Regan en zijn Britse ambtgenoot Geoffrey Howe toegezwaaid aan de particuliere investeringen in de Derde Wereld, verandert niets aan het feit dat de werkelijke kapitaaloverdrachten lang niet beantwoorden aan de behoeften.

Het *NRC/H'blad* van 1 okt. schreef onder het hoofd „De vrije markt als medicijn" het volgende:

Essentieel is dat de ingrediënten voor het ontwikkelingsmedicijn – handel, investeringen en hulp – voor elk land van de Derde Wereld in de juiste verhouding gemengd worden en daarna in de juiste dosering worden toegediend. Dat is natuurlijk een ingewikkelde zaak.

Maar het is geen onmogelijke zaak geworden, als men het geheel van de Amerikaanse standpunten overziet. Want daaruit blijkt dat de regering-Reagan niet van plan is zich terug te trekken op de economische vesting Amerika, maar blijft uitgaan van de notie van een interdependente en open wereldeconomie, waarin Amerika een actieve rol moet spelen, ook – bij alle voorkeur voor bilaterale hulp – wat de multilaterale hulpverlening betreft. Maar zeker voor de groep van allerarmste landen en voor de groep die daar onmiddellijk boven ligt.

Ook hier geldt dat pas de praktijk een uiteindelijk oordeel over de nieuwe Amerikaanse politiek mogelijk zal maken. (NRC/H'blad, UPI, Reuter, Le Monde, NZZ, The Times, Financial Times)

(Vor. ber. pag. 661/1 e.v. - 1981)

BELGIË

NA DE DEVALUATIE. SOCIAAL OVERLEG. POSITIE VAN DE FRANK. BLEU-OVERLEG

In de week volgende op de devaluatie van de Belgische frank, kondigde de regering de opening aan van een ruim sociaal overleg over uiteenlopende onderwerpen, maar in de eerste plaats over de prijzenblokkering. Hiermee kwam zij gedeeltelijk tegemoet aan de eisen van de vakbonden, zowel het ABVV als het ACV. Voor het overige trachtte de regering vooral een eventuele verstrakking in de houding van het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV), dat zich distancieerde van wat het noemde de politieke stakingen van het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV, soc.), te voorkomen. (Zie pag. 268 e.v.). Geregeld deed zij kleine concessies aan het ACV, vooral bij het opstellen van de begroting-1982 en de belangrijke maatregelen in de sector van de sociale zekerheid.
Het globaal sociaal overleg tussen de regering en de sociale gesprekspartners (vakbonden en patroons) startte op 1 maart. Van vakbondszijde werd onmiddellijk aangedrongen op een drastische prijzenblokkering, omdat dit met de opschorting van de indexeringen het enige middel is om de koopkracht van de werknemers te beschermen. Van patronale zijde bracht men daarentegen begrip op voor de geldende regeling. Voor de patroons kan een volledige prijzenblokkering gedurende één maand en daarna een selectieve gedurende twee maanden na een devaluatie volstaan.
Op de agenda van het sociaal overleg stonden voorts het tewerkstellingspakket, met uitzondering van de werktijdverkorting, dat in de herfst ter sprake zal komen omdat dit, volgens premier Martens complexe, probleem voor de ondernemingen geen kostenverzwaring mag inhouden; de democratisering van de onderneming, via normale parlementaire weg; de sanering en hervorming van de sociale zekerheid; het industriebeleid en de eventuele regionalisering van de bij de staatshervorming van augustus 1980 nationaal gebleven economische sectoren. Uit indiscreties van het sociaal overleg bleek dat de vakbondsleiders Houthuys en Debunne persoonlijk weinig voelden voor de regionalisering van deze sectoren, terwijl VBO-afgevaardigd beheerder Pulinckx deed gelden dat het hem om het even is of deze sectoren nationaal of regionaal beheerd worden, als het beleid maar goed is.
Op 3 maart legde premier Martens in de Senaat inzake de sectoren staal, steenkool, textiel, scheepsbouw en glasverpakking een verklaring af (zie pag. 196/2).
Op 5 maart deelde premier Martens mee dat de regering beslist heeft tot een selectieve prijzenblokkering tot het einde van het jaar.
De blokkering houdt in dat enkele prijsverhogingen toegestaan zijn als gevolg van een duurdere invoer van grondstoffen of produkten. Ten einde dit nauwlettend te controleren, wordt de prijzendienst van het ministerie van economische zaken versterkt. De toegestane prijsverhogingen moeten ook gespreid worden in de tijd en mogen niet leiden tot een verhoging van de winstmarges van de invoerders. Op deze beslissing reageerden de sociale gesprekspartners eerder negatief. De vakbonden hadden een harder, de patroons een minder streng beleid verwacht.

Nadat de voorzitter van de patroonsorganisatie VBO, Daniël Janssen, de bedrijfsleiders opgeroepen had om resoluut de loopgraven te verlaten en om met de steun van de regeringsbeslissingen kordaat de strijd aan te binden met de economische recessie en de werkloosheid (16 maart), ging premier Martens op 18 maart namens de regering de verbintenis aan in de komende drie jaar het aantal bestaande arbeidsplaatsen te zullen handhaven. De regering, die hiervoor borg wil staan, ziet dit als een aanvulling op de matigingspolitiek. Volgens de computermodellen van het Planbureau voorkomt het herstelbeleid het verlies van 30.000 banen per jaar en kan men daarentegen op 20.000 nieuwe rekenen.
Op 24 maart stelde premier Martens ook een pact voor in zake de tewerkstelling in de overheidssector, maar bleef echter bijzonder vaag wat de inhoud ervan betreft.
Het indexcijfer van maart steeg 0,28%. Minister van economische zaken Eyskens wees daarbij op het succes van de prijzenstop. Hij verheelde echter niet dat de devaluatie onvermijdelijk tot prijsverhogingen zal leiden, maar deze zullen volgens hem gemiddeld slechts 4,5% bedragen en moeten bovendien in de tijd worden gespreid.
In een vraaggesprek met de krant *La Cité* bepleitte minister van arbeid en tewerkstelling Hansenne op 25 maart een zo ruim mogelijke consensus over het tewerkstellingspact, maar op 2 april besliste de secretaris-generaal van het ABVV, Georges Debunne, niet meer aan het sociaal overleg deel te nemen. Luidens een vakbondscommuniqué leiden deze vergaderingen tot geen resultaat en dringt de regering toch steeds haar beslissingen op, zonder enige mogelijkheid van overleg of amendering. Tijdens een ontmoeting tussen premier Martens en ABVV-leider Debunne, die erom verzocht had, vroeg de premier hem verder deel te nemen aan de onderhandelingen over het tewerkstellingspact.
Op 7 april betreurde de algemene ACV-raad het wegblijven van het ABVV. De raad riep op alles in het werk te stellen opdat het tewerkstellingspact niet zou mislukken.

De oppositie

Op de slotzitting van het CVP-congres te Brussel (14 maart) verdedigde premier Martens met overtuiging het regeringsbeleid en kon daarbij rekenen op een positieve respons vanwege de congressisten. Martens wees op de te verwachten positieve gevolgen van het gevoerde matigingsbeleid en citeerde in dat verband de nieuwe EG-prognose voor België na de devaluatie.

De EG verwacht voor 1982 een economische groei van 0,4% i.p.v. een daling met 1% van het bruto binnenlands produkt (BBP). Het tekort op de lopende betalingsbalans zal 3,9% van het BBP bedragen (i.p.v. 5%). De EG raamt de inflatie evenwel op 10% (i.p.v. 6,8%), maar de werkloosheid zal een lichte daling kennen 13,3% i.p.v. 13,5%. De devaluatie moet aangevuld worden met een aangepast begrotingsbeleid, waarbij vooral de overheidsuitgaven ingedijkt moeten worden.

Ten aanzien van de heersende sociale onrust in het land (zie pag. 268 e.v.) zei premier Martens dat de vastberadenheid van de regering om door te gaan niet mag worden onderschat. „De regering is de Rubicon overgestoken en zal geen stap terugzetten", zo zei hij.

Ook CVP-voorzitter Swaelen beklemtoonde in zijn slottoespraak de hechte steun van de meerderheidspartijen aan de regering. Hij zei dat de socialisten niet moeten hopen op een herhaling van de gebeurtenissen na de periode van sociale onrust tegen de eenheidswet van Gaston Eyskens in 1960-'61 (zie o.a. pag. 7 e.v.-1961). De socialisten moeter er volgens Swaelen niet op rekenen het thans gevoerde herstelbeleid verder uit te voeren in een nieuwe coalitie met de christen-democraten, zoals van 1961 tot 1965 de regering Lefèvre-Spaak de eenheidswet heeft uitgevoerd.
Van de socialistische zijde werd hierop gerepliceerd dat de oppositie deze regering geen krukken wenst aan te bieden en dat in geen enkele omstandigheid eraan kan worden gedacht het huidige beleid van sociale afbraak voort te zetten in een regering met de

socialisten. In een vraaggesprek met de krant *De Morgen* zei gewezen minister van economische zaken Willy Claes dat de socialisten alleszins geen brug zullen bouwen over de Rubicon.
Voor het overige nam de oppositie (PS, SP, VU) op 30 en 31 maart met een reeks interpellaties in de Kamer het volmachtenbeleid van de regering op de korrel.

De positie van de frank

De heropflakkering van de Belgische frank na de devaluatie is van korte duur gebleken. Op 10 maart werd de frank opnieuw als zwakste munt van het Europees Monetair Stelsel (EMS) genoteerd. Van toen af diende de Nationale Bank van België dagelijks de frank met verscheidene miljarden te steunen. De beslissing van de regentenraad om het disconto van 14 op 13% te verlagen (3 maart) werd in deze context in politieke kringen bekritiseerd. Vooral op het CVP-bureau kwam een zekere wrevel tot uiting en stelde men de vraag of de Nationale Bank na de devaluatie, waartegen zij gekant was, nog wel bereid is tot elke prijs de muntpariteit te verdedigen.
De zwakke positie van de frank leidde tot nieuwe devaluatiegeruchten. Op 18 maart zei minister van financiën De Clercq in de Kamer dat een nieuwe devaluatie uitgesloten is.

De Clercq gaf toe dat de recente ontwikkeling van de koers van de Belgische frank op de wisselmarkt, de interventies die de Bank heeft verricht en het wederoptreden van een belangrijk koersverschil tussen beide markten gedurende de laatste dagen vanzelfsprekend niet aan de aandacht zijn ontsnapt temeer omdat ze zo kort volgen op de devaluatie.

„Het is evident dat deze devaluatie niet kon leiden tot de onmiddellijke uitschakeling van het belangrijke betalingsbalanstekort op de lopende rekening dat slechts geleidelijk zal kunnen verminderen; dit was trouwens ook niet het oogmerk van de beslissing. De interventies van de Bank zijn bijgevolg noodzakelijk voor de financiering van dit tekort. Hun omvang is echter toegenomen onder invloed van niet economische factoren. Deze vinden hun oorsprong, enerzijds, in ons land zelf waar de sociale spanningen onrust opwekken, en, anderzijds, in Luxemburg, waar de monetaire associatie met België onlangs het voorwerp heeft uitgemaakt van parlementaire debatten waaruit sommigen, ten onrechte, hebben afgeleid dat een ontkoppeling tussen de Belgische en Luxemburgse frank werd overwogen.
Ik wens zonder enige dubbelzinnigheid te bevestigen dat de Regering haar economische en monetair herstelprogramma, zonder enige aarzeling en zonder er ook maar aan te denken één stap terug te zetten, tot een goed einde zal brengen en dat zij het volste vertrouwen behoudt in de verwezenlijking van haar doelstellingen en dit met behulp van de monetaire aanpassing van 21 februari. Ik bevestig dat het totaal uitgesloten is – ik herhaal totaal uitgesloten – dat de Regering een nieuwe devaluatie overweegt, laat staan, hiertoe zal overgaan", aldus de minister.

Op 7 april verhoogde de Nationale Bank het disconto op 14% en pas op 13 april trad in de positie van de frank een lichte verbetering in.

BLEU-overleg

De devaluatie van de frank, waarin het Groothertogdom Luxemburg België noodgedwongen moest volgen, hoewel het pas op het allerlaatste ogenblik ervan op de hoogte was gebracht, zette in Luxemburg heel wat kwaad bloed (zie pag. 164/1).

Op 5 maart stelde de Luxemburgse regering de ratificatie van de verlenging van het muntakkoord met België uit, omdat premier Werner na de gedwongen devaluatie het ogenblik daarvoor ongunstig achtte. Voor het Luxemburgse parlement uitte premier Werner daarenboven zijn twijfel over het nut van de devaluatie (10 maart), waarmee hij op dezelfde golflengte dacht als de meeste parlementsleden van het Europees parlement, die op 11 maart, ondanks de uitleg van EG-commissaris Ortoli, een door de Italiaanse communisten ingediende resolutie goedkeurden, waarin werd gesteld dat op het ogenblik van de devaluatie niet alle mogelijkheden van interventie binnen de schommelingsmarges waren uitgeput.

Op 25 maart trok een vrij indrukwekkende Belgische regeringsdelegatie voor overleg naar het Groothertogdom Luxemburg.

Zij bestond uit: premier Martens, vice-premier en minister van financiën De Clercq, minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans en minister van economische zaken Eyskens. Volgens de Financial Times werd de Belgische regeringstop om zo te zeggen door premier Werner opgevorderd en de krant sprak van een boetetocht.

Van Belgische zijde werden op 26 maart pogingen ondernomen om de gerezen moeilijkheden met Luxemburg glad te strijken of zoveel mogelijk te minimaliseren. Minister van financiën De Clercq beklemtoonde dat de beide regeringen de eenheid van reserves en het gezamenlijk beheer ervan als een essentieel onderdeel beschouwen van de muntassociatie. Beslist werd over te gaan tot de daadwerkelijke uitvoering van een aantal clausules van de verdragen in zake de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie (BLEU) en BENELUX, waarin gehandeld wordt over de waarborgen om de monetaire politieke souverein te bepalen. Deze clausules zullen niet langer dode letters blijven, maar in praktijk worden gebracht, o.m. door geïnstitutionaliseerde contacten en de verbetering van de samenwerkingsmechanismen. Van Luxemburgse zijde verheugde men zich over de verbetering van de samenwerkingsmechanismen.
De verbetering houdt de revalorisatie in van het recht tot uitgifte van Luxemburgse franken, de instelling van een Luxemburgs monetair instituut en de bevestiging van het beginsel van de Luxemburgse participatie in de winsten van de Nationale Bank van België op basis van de respectieve bevolkingscijfers. De identificatie van de Luxemburgse reserves bij de Nationale Bank van België bleef als een verder uit te diepen probleem bestaan.
Op 5 april kende het Groothertogdom Luxemburg zijn eerste algemene staking sedert 1921, o.m. als gevolg van de begeleidende maatregelen bij de gedwongen devaluatie (index- en prijzenblokkering), terwijl de vakbonden met de staking ook poogden de anti-crisiswet van de regering om te buigen.

FRANKRIJK

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS JANUARI 1982

Hieronder volgen enige hervormingen die de socialistische regering van president Mitterrand doorvoerde in het begin van 1982.

Werkweek van 39 uur en vijfde vakantieweek per ingesteld decreet. Regeling solidariteitscontracten

Op 13 januari keurde de regering in de „oorlog tegen de werkloosheid" een decreet goed dat betrekking had op de „arbeidstijd en betaald verlof".
Het decreet hield in dat per 1 februari de 39-urige werkweek en een vijfde vakantieweek werd ingesteld voor zo'n 15 mln werknemers in de particuliere sector. Het vormde een eerste stap naar een 35-urige werkweek in 1985. Daarnaast zouden er voortaan 5 officiële feestdagen worden betaald in plaats van één officiële feestdag alsmede een maximum van 130 overuren per jaar. Ook werd de vijfde werkploeg bij continuwerk ingesteld tegen eind 1983.
Behalve voor de minimumlonen die in ieder geval gelijk bleven zou er geen compensatie worden gegeven voor de wettelijke werktijdvermindering. Maar in feite werden de loonkosten volgens de ondernemers door het decreet met 5% verhoogd omdat nu – bij bijv. een veertigurige werkweek een uur overwerk moest worden betaald. In collectieve contracten kon van toepassing van de 39-urige werkweek worden afgeweken als een meerderheid van werknemers zich daartegen niet verzette.
Een tweede decreet dat de regering die dag goedkeurde had betrekking op de zg. solidariteitscontracten en zou in

1982 zo'n 50.000 à 100.000 nieuwe arbeidsplaatsen opleveren.
Het decreet regelde de gedeeltelijke ontheffing van de sociale lasten voor de werkgevers indien zij solidariteitscontracten afsloten. Deze konden allereerst gaan over een grotere werktijdverkorting ten behoeve van aanstelling van werklozen of jongeren. Verder kon de regering een deel van de sociale lasten overnemen als werknemers boven de 55 op halve werktijd gingen en daardoor plaatsen vrijkwamen voor werklozen.
Hetzelfde gold als in een solidariteitscontract werknemers boven de 55 vervroegd met pensioen gingen op 70% van hun salaris waardoor anderen aan de slag konden.

Het invoeren van de 39-urige werkweek op 1 februari leidde tot honderden acties, stakingen en bedrijfsbezettingen in de weken die volgden.

Hoofdoorzaak van de conflicten was dat het decreet dat de 39-urige werkweek en de vijfde vakantieweek verplicht stelde, de toepassing daarvan en nadere uitwerking overliet aan onderhandelingen tussen de sociale partners. En die toepassing had, aldus de leider van de communistische vakbond CGT. Krasucki, hier en daar geleid tot grote teleurstelling.
Vrij typisch was het conflict bij de douane, waar de verworven voordelen („avantages acquis") verloren dreigden te gaan.
Tot dan toe werden daar de tijd voor het vervoer naar de werkplaats en het verkleden in uniform alsmede de lunchpauze meegeteld in de werktijd. Nu de 39-urige werkweek gold werden deze voordelen afgeschaft zodat de werktijd in feite langer werd.
Andere conflicten gingen over de vraag of voor 39 uur werk toch 40 uur moest worden betaald. Verplicht stelde het decreet dit slechts voor degenen die het minimumloon verdienden. Maar de mogelijkheid van een loonsvermindering werd door het decreet en uitspraken van minister van arbeid Jean Auroux uitdrukkelijk open gehouden.
Het decreet legde geen effectieve werktijdvermindering op en liet de vraag onbeantwoord wat het gevolg was van de 39-urige werkweek op het loon. Het veertigste werkuur kon dus als overuur worden betaald (±25%).
Maar er kon ook bij effectieve werktijdverkorting tot 39 uur een loonkorting van 2,5% worden toegepast. Of het salaris kon worden gehandhaafd door werktijdverkorting van 15 minuten per week terwijl 45 minuten als overwerk werden betaald.
Verder liet het decreet open hoe de werktijd over de seizoenen moest worden verdeeld.
Volgens Le Monde (5-3) had de vakbond CGT in februari 472 acties van verschillende aard geteld, waarvan 136 stakingen en 19 daarvan met bezetting.

Decentralisatie

Op 28 januari – 6 maanden nadat minister Gaston Deferre een wetsontwerp over decentralisatie had gepresenteerd (pag. 487/2-1981) – keurde de Assemblée Nationale na 4 lezingen (3 in de Senaat) het wetsontwerp „Rechten en vrijheden van de gemeenten, departementen en regio's" definitief goed. Op 26 januari had de Senaat met 179 tegen 3 stemmen het ontwerp goedgekeurd. Over wat de decentralisatie inhield schreef *Binnenlands Bestuur* (4-12-1981) o.a.:

Kernpunt van het wetsontwerp is een grondige herverkaveling van de macht tussen gemeente en departementen, tussen de gekozen burgemeester en de benoemde prefect. Die prefect is daarmee overigens nog niet van Deferre af. Ook op zijn eigen bestuursniveau moet hij inleveren: De uitvoerende macht raakt hij kwijt aan de gekozen voorzitter van de departementsraad.
Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat met drie bestuurslagen. Frankrijk is daarentegen een gecentraliseerde eenheidsstaat en heeft vier bestuursniveaus. Het land is ingedeeld in 22 „régions", 101 „départements" (2) en telt niet minder dan 36.394 (!) gemeenten.
Zoals gezegd, moet de benoemde prefect inleveren aan de gekozen burgemeester. Daarmee stuiten we alweer op een fenomeen, dat zijn weerga in Nederland niet kent.
In Nederland bestaat geen zorgvuldig geselecteerd legertje prefecten, die allemaal dezelfde school (de École Nationale d'Administration) hebben bezocht en die het lokaal bestuur in een ijzeren greep houden. Evenmin is Nederland vertrouwd met het beeld, dat het huidige burgermeestersgilde in Frankrijk oproept. Een gilde, waarvan ruim één derde ouder is dan 60 jaar en waarvan liefst 40% een agrarisch beroep heeft.
Uit het eerste hoofdstuk van het wetsontwerp blijkt, dat 36.394 burgemeesters en evenveel gemeenteraden straks aan geen enkele bevoogding-vooraf onderhevig zullen zijn. Dat is nogal wat. Tot nu toe moest het gemeentebestuur al zijn besluiten aan de prefect of onder-prefect voorleggen. Pas als die daar na twee weken (stilzwijgend of uitdrukkelijk) mee akkoord gingen, kon zo'n besluit worden uitgevoerd. Die betutteling-vooraf maakt plaats voor een controle-achteraf.
Daar blijft het niet bij. De gemeenten krijgen er belangrijke nieuwe taken bij. Het lokaal bestuur kan straks alle maatregelen nemen, die nodig zijn om de economische en sociale belangen van de eigen burgerij veilig te stellen.
Uit het wetsontwerp blijkt, dat er ook voor de gemeentefinanciën een repressief toezicht wordt ingesteld. Op het ogenblik geldt voor de financiële besluiten hetzelfde als voor alle andere besluiten van de gemeenteraad. De prefect en onder-prefect krijgen, vóórdat een besluit kan worden uitgevoerd, twee weken de tijd om dat terug te draaien. Wat de financiën betreft, kunnen zij daar op het ogenblik zelfs een eigen besluit voor in de plaats stellen.
Daar komt straks een controle-achteraf voor in de plaats. In elke „région" komt een Rekenkamer, die moet nagaan of de gemeenten zich wel hebben gehouden aan de regels voor de financiële besluitvorming. De gemeentebegroting wordt elk jaar gecontroleerd. Als het gemeentebestuur een tekortbegroting vaststelt, roept de Vertegenwoordiger van de Staat de regionale Rekenkamer bij elkaar.
Indien het gemeentebestuur vervolgens niet ras op zijn schreden terugkeert, kan hij – de Rekenkamer gehoord – alsnog een sluitende begroting opleggen.
Daar komt nog dit bij: aan de burgemeestersnieuwe-stijl en aan hun gemeenteraadsleden kunnen bepaalde sancties worden opgelegd als een „Cour de Discipline Budgétaire et Financière" dat aan de regering in Parijs voorstelt. Zij zijn, bij wijze van spreken, uit hun ambt gezet, voordat zij het weten.

Op 29 januari besloten de gaullistische afgevaardigden van de Nationale Vergadering in beroep te gaan bij de Constitutionele Raad, omdat zij het niet eens waren met 8 (van de 108) artikelen van het wetsontwerp.

Op 25 februari maakte de Constitutionele Raad enige technische details ongedaan en op 2 maart werd de wet officieel van kracht.

Nadat op 14 en 21 maart kantonnale verkiezingen waren gehouden (zie elders in deze aflevering) werden op 24 maart de conseils généraux (de departementsraden) in hun nieuwe samenstelling voor de laatste keer op grond van de wet uit 1871 door de prefect bijeengeroepen.

Bij die gelegenheid droeg de prefect de uitvoerende macht over aan de voorzitter van de conseil général. *(NRC/H'blad, Volkskrant, Standaard, Le Monde, Binnenlands Bestuur.)*

(Vor. ber. pag. 221/2 e.v.)

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Hierna volgt een verslag van de partijpolitieke ontwikkelingen sinds juli 1981.

Dertig communisten „plaatsen zich buiten de partij". Ontwerpresolutie door congres PCF aanvaard

Op 29 september 1981 besloot een afdeling van de Parti Communiste Français (PCF) het Centrale Comité van de partij te vragen „de uitsluiting van Henri Fiszbin als lid van de partij te bekrachtigen".
Fiszbin had met 29 partijgenoten een groep onder de naam „Rencontres Communistes" gevormd en het weekblad „Rencontres Communistes Hebdo" uitgegeven. De partij had herhaaldelijk geëist dat aan die activiteiten een einde zou komen. Zo niet dan zouden „zij zich buiten de partij plaatsen".
De „Rencontres Communistes" wilden vooral nadenken over de toekomst en de strategie van de communistische partij. Fiszbin was altijd een groot voorstander van de in 1974 uiteengevallen linkse samenwerking met de socialistische partij. Hij stelde de communistische partij verantwoordelijk voor de breuk in de linkse eenheid en keerde zich tegen de terugkeer naar de Moskou-getrouwe lijn.
Op 1 oktober bevestigde het secretariaat van het Centrale Comité dat de groep zich door hun „scheurmakende activiteiten en tendensvorming" buiten de partij had geplaatst. Uit protest tegen dit verkapte royement kwam een handtekeningenactie op gang. Fiszbin zelf wilde zich niet als uit de partij gezet beschouwen.
Op 13 oktober publiceerde het communistische dagblad *L'Humanité* de ontwerpresolutie die in februari 1982 zou worden voorgelegd aan het 24ste congres van de PCF. Het Centrale Comité,

dat de tekst van de resolutie op 9 oktober goedkeurde, bevestigde tevens dat Fiszbin en de zijnen „niet langer meer lid waren van de partij".
In de resolutie stond, dat de PCF van mening was dat het socialisme „aan de orde van de dag was" in Frankrijk en de partij erkende in het verleden fouten te hebben begaan. De PCF-leden werden uitgenodigd hun bijdrage te leveren aan de discussie over het document, teneinde „het democratisch leven van de partij te verrijken". Het Centrale Comité verwierp echter iedere „georganiseerde tendensvorming" in de partij.

Volgens de ontwerpresolutie was de grote electorale terugslag die de PCF de laatste tijd had ondervonden, vooral te wijten aan een in 1956 opgelopen „vertraging". Kort geschetst kwam het er op neer, dat de PCF toen niet snel genoeg had begrepen, dat het Stalintijdperk voorbij was en dat de Sowjet-Unie ook niet langer als enig model kon fungeren.
Toen in 1972 het gezamenlijk programma met de socialisten tot stand kwam, had de PCF nog het voorbeeld van het volksfront uit 1936 voor ogen, aldus de ontwerpresolutie. De communisten hadden er niet tijdig genoeg bij stilgestaan, dat heel veel hen nog van de socialisten scheidde. Toch meenden ze nog, dat ze er in september 1977 goed aan hadden gedaan op een breuk met de socialisten aan te sturen. In 1977 kwam de breuk tussen de linkse partijen tot stand, omdat de communisten beduidend meer wensten te nationaliseren dan de socialisten. Tot enkele maanden daarvoor werden die nationalisaties nog herhaaldelijk in de strijd gegooid. Nu stelde de ontwerpresolutie alleen, dat „meer nationalisaties nodig zullen zijn." De samenwerking met de socialisten kwam in de tekst naar voren als normaal en logisch.
Wat de buitenlandse politiek betrof, waren ook enkele wijzigingen waar te nemen. Over de Sowjet-Unie werd niet meer gezegd, dat „de balans globaal genomen positief is", al kwam de PCF niet terug op zijn goedkeuring van de Russische invasie in Afghanistan en al stond er over Polen een zin, waar men alle kanten mee uitkon: „het behoort de Poolse natie toe, voor zijn problemen een antwoord te vinden, waartoe het socialisme de mogelijkheid biedt".
Opvallend was wel, dat de Europese Gemeenschap niet meer bestreden werd. En wat de rol van Frankrijk in de wereld betrof, wenste de PCF „een actieve politiek van niet-gebondenheid". Dat diende echter wel te gebeuren in het kader van de bondgenootschappen, waarvan Frankrijk deel uitmaakte.

Schwartzenberg voorzitter links-radicalen

Op 4 oktober werd Roger-Gérard Schwartzenberg voor twee jaar gekozen tot voorzitter van de Mouvement des Radicaux de Gauche (MRG). Schwartzenberg was sinds 9 juli al tijdelijk voorzitter.

Congres PS

Van 23-25 oktober werd in het zo'n honderd kilometer ten zuiden van Lyon gelegen Valence het congres van de PS, de socialistische partij, gehouden. Op de eerste dag van het congres werden de redevoeringen gekenmerkt door radicalisme en de eis van een grote zuivering „tegen de rechtse saboteurs in het economische leven en het staatsapparaat". Vooral de bankiers moesten het ontgelden en met name de net afgetreden president-directeur van de te nationaliseren financieringsmaatschappij Paribas, Pierre Moussa, die niet had verhinderd dat het Zwitserse filiaal van zijn concern in Zwitserse „bevriende" handen overging, met als gevolg dat het aan de nationalisatie werd onttrokken (pag. 199/2-).
De dag daarop was de toon wat gematigder. Premier Mauroy waarschuwde dat men niet alles tegelijk kon doen, dat hij geen gebaar zou maken dat de nationale eenheid op het spel zette en dat het succes der socialisten afhing van het economische beleid.

Op 25 oktober eindigde het congres met een appel „om de beslissende slag voor de werkgelegenheid te winnen". Tegelijk werd unaniem een motie goedgekeurd waarin de wil werd bevestigd „de diepe krachten van het volk te verenigen tegen de achterhoede-strijd en het verzet der geprivilegieerden en der politici van rechts die met hen solidair zijn".
Voor het eerst in de tienjarige geschiedenis van de partij kregen de congresgangers maar één ontwerpresolutie voorgelegd, in plaats van drie of vier. Doorgaans vertegenwoordigde elk van die resoluties of „moties", zoals de PS ze noemt, een stroming. Over iedere tekst werd dan op het partijcongres gestemd en daaruit werd afgeleid hoe sterk de stroming stond.
De wijze waarop de verschillende stromingen in de bestuursinstanties vertegenwoordigd waren, hing af van die stemming. Deze keer waren er van te voren drie teksten ingediend en, wat nog nooit voor was gekomen, de partijraad was er vóór het congres in geslaagd daar een synthese uit te brouwen waarmee iedereen het eens kon zijn. Officieel bestonden er in de PS dus geen stromingen meer.
Officieel, maar niet in werkelijkheid. De drie teksten in kwestie waren respectievelijk afkomstig van de Mitterrandisten, die de grootste groep vormen in de PS, de aanhangers van Pierre Mauroy en van de linkervleugel, het CERES, dat onder aanvoering staat van minister van wetenschapszaken Jean-Pierre Chevènement. Die drie stromingen vertegenwoordigen samen ongeveer viervijfde van alle PS-leden. Eén stroming had geen tekst ingediend: die van Michel Rocard, die zich bij het vorige partijcongres in Metz opwierp als de grote rivaal van François Mitterrand. Rocard moest in Metz het onderspit delven, dank zij een op het laatste moment tot stand gekomen, en enigszins tegennatuurlijke, alliantie tussen de Mitterrandisten en het Ceres. Rocard, die uit het zeer linkse partijtje PSU afkomstig is en een, volgens de één „realistischer", volgens de ander „rechtser" beleid voorstaat dan de groep-Mitterrand, bleef ondanks alles dwars liggen. Steeds openlijker stelde hij zich op als Mitterrands tegenstrever. Toen de presidentsverkiezingen in zicht kwamen en Mitterrand in eerste instantie zweeg over zijn plannen om wel of niet kandidaat te zijn, liet Rocard weten, dat hij mee wenste te doen aan de wedloop om het Elysée.

Voor het congres in Valence besloten Rocard en zijn vrienden, geen aparte motie in te dienen. Dat kwam neer op

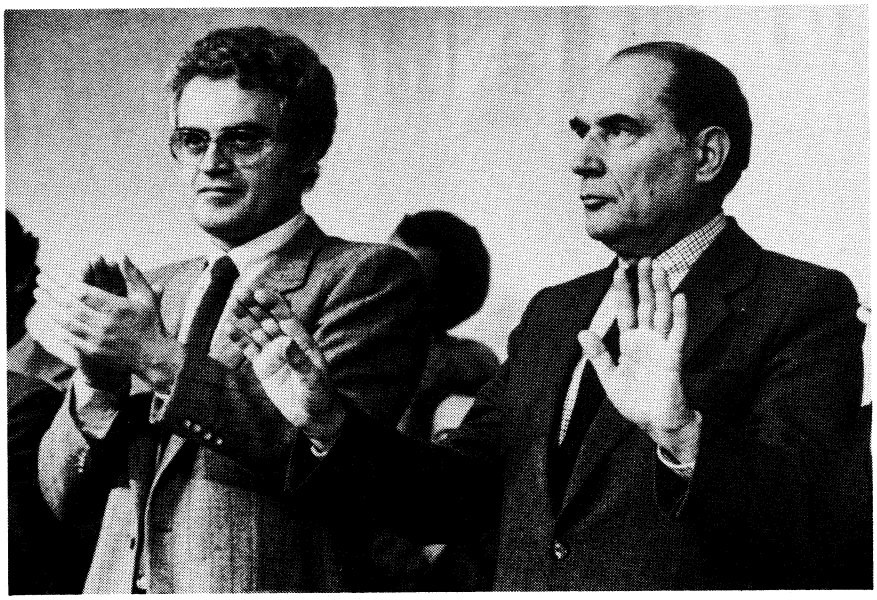

PS-secretaris-generaal Jospin (l.) met Mitterrand.

„zelfontbinding" van hun stroming, zoals één van hen het noemde. Ondanks herhaalde pogingen van partijleider Lionel Jospin om de Rocardisten uit hun tent te lokken, verklaarden zij het eens te zijn met de door de Mitterrandgroep uitgestippelde lijn en dus geen reden te zien voor het opstellen van een eigen tekst.
Jospin en Mitterrand waren woedend over deze „lafheid". Voor straf besloten zij de vertegenwoordiging van de Rocardisten in het „comité-directeur" van 131 leden, het partij-parlement, flink te besnoeien en zelf de meerderheid te nemen. Premier Mauroy's fractie kregen zij hierin mee nadat Rocard – die als minister van het Plan op een zijspoor staat – nog in augustus de premier over de nationalisaties had aangevallen.

Jospin en Mitterrand brachten hun eigen stemmen in het comité-directeur van 47 op 51,5% lieten die van Mauroy en Chevènement respectievelijk van 17 naar 17,5 en van 15 naar 16% stijgen en verminderden de invloed van Rocard van 21 tot 15%. Rocard hield nog maar 20 van 27 zetels over.
Voor het eerst verenigd stemden de Franse socialisten voor de motie die de partijrichting aangaf en waarin allereerst werd bewezen hoe foutief Rocards politiek achteraf is gebleken. In de motie werd gesteld dat nu voor het eerst een industriële mogendheid op weg was naar „het democratisch socialisme" dank zij „een breuk met het kapitalisme in etappes", „ook in geestesgesteldheid". Die verandering, zo heette het, zou niet mogelijk zijn met de liberale beheerder die via de nationalisaties en nieuwe rechten van de werknemers de weg moest worden afgesneden. Het werd een weg waarin het ene „compromis" na het andere de zege van de „rustige revolutie" zou verzekeren.

PS en PCF verdeeld over de kwestie Polen

Op 8 januari 1982 kwamen de leiders van de Socialistische en Communistische partij voor het eerst sinds hun coalitieakkoord van 23 juni bijeen in het hoofdkwartier van de Parti Communiste Français om te praten over hun standpunten ten aanzien van Polen waar de militairen op 13 december 1981 de macht hadden overgenomen (pag. 5 e.v.).

Na afloop van de drie uur durende ontmoeting tussen de partijdelegaties werd in een gemeenschappelijke verklaring gesteld dat de communisten en socialisten gezamenlijk een positief oordeel hielden over de regeringspolitiek sinds de verkiezingen en deze bleven steunen. Maar, zo werd gesteld, de „confrontatie" der standpunten ten aanzien van Polen toonde „verschillen en uiteenlopende meningen."
De socialisten veroordeelden de machtsovername van de militairen in Polen. De communisten die de koers van Moskou volgden betreurden slechts dat het in Polen zo ver was gekomen. Zij vonden dat de PCF een „verantwoordelijke houding" had aangenomen om „een bloedbad in Polen te vermijden".
President Mitterrand had in zijn nieuwsjaarswens zijn regering gevraagd „de noodzakelijke eenheid te bewaren van alle politieke krachten die zij vertegenwoordigt".

Herverkiezing in vier kiesdistricten

Nadat de Constitutionele Raad op 3 december 1981 de uitslag van de parlementsverkiezingen in juni 1981 in twee Parijse districten en 2 districten daarbuiten (Seine-et-Marne en Marne) wegens onregelmatigheden ongeldig had verklaard, zouden op 17 en 24 januari 1982 in die districten nieuwe verkiezingen worden gehouden.
De PCF had geen eigen kandidaten gesteld. De socialisten traden op voor de linkse coalitie van socialisten en communisten.
Bij de verkiezingen op 17 januari won Alain Peyrefitte, sinds 25 jaar afgevaardigde uit Seine-et-Marne, burgemeester van Provins en sinds 1958 bijna onafgebroken minister, meteen in de eerste ronde met 54,47% van de in totaal 52.384 geldig uitgebrachte stemmen. Er werden 28.532 stemmen uitgebracht op Peyrefitte die de RPR (Rassemblement pour la République, de Gaullisten) vertegenwoordigde. Op zijn belangrijkste concurrent, de socialist Marc Fromion, werden 22.151 stemmen uitgebracht. Peyrefitte was in juni 1981 door Fromion verslagen met 187 stemmen verschil.

In het district Marne (Chalons-sur-Marne) won Bruno Bourg Broc (RPR) met 27.569 van de 53.435 geldig uitgebrachte stemmen (51,59%). Zijn belangrijkste tegenstander Annette Chepy-Léger (Parti Socialiste) kreeg 22.860 stemmen (42,78%). In juni 1981 had zij van Bourg Broc gewonnen met 256 stemmen verschil.
In het tweede kiesdistrict van Parijs (2de en 3de arrondissement) behaalde Jacques Dominati (UDF, Union pour la démocratie Française, Giscardisten) de overwinning met 9.591 (55,04%) van de 17.423 geldig uitgebrachte stemmen. Zijn rivaal, de linkse gaullist Dabezies, verloor met 6.363 (36,52%) van de 17.423 stemmen.
In het twaalfde kiesdistrict van Parijs (onderdeel van het 12de arrondissement) won Pierre de Bénouville (verbonden met RPR) met 12.002 (57,17%) van de 20.992 geldig uitgebrachte stemmen. De socialist Stelio Farandjis behaalde hier 8.135 stemmen (38,75%). Bénouville had op 21 juni ook gewon-

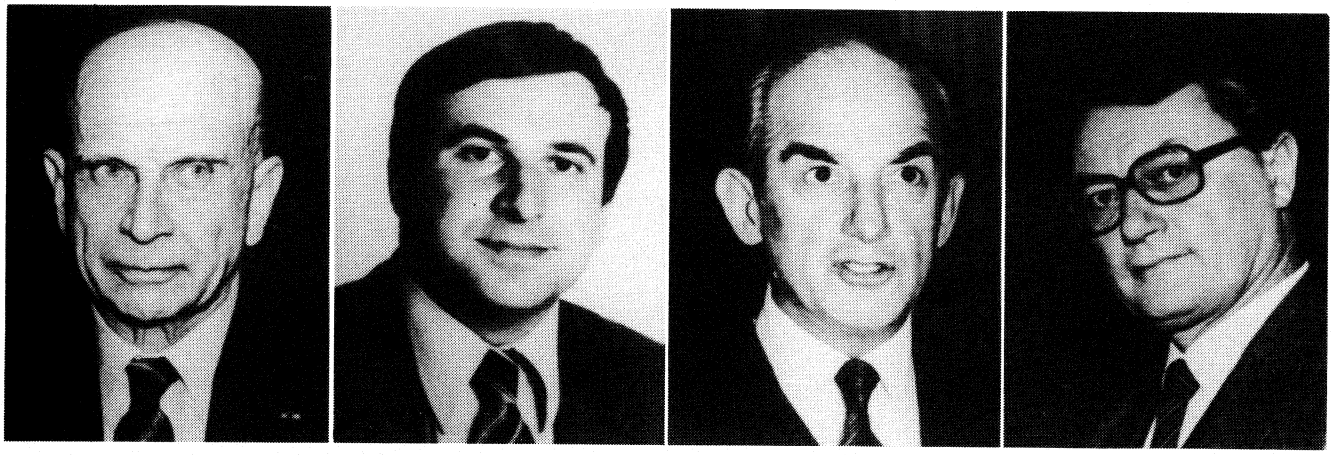

De conservatieve politici die bij herverkiezingen in vier kiesdistricten een zetel behaalden in de Nationale Vergadering, het Franse parlement. V.l.n.r.: Pierre de Bénouville, Bruno Bourg Broc, Alain Peyrefitte en Jacques Dominati.

nen met 54 stemmen verschil t.o.v. Farandjis.
De socialisten verloren dus de zetels van Seine-et-Marne en Marne. De Gaullisten en Giscardisten wonnen 3 zetels en behielden een vierde.
In alle vier gevallen werd de kandidaat van de rechtse oppositie meteen al in de eerst ronde met een ruime voorsprong gekozen, zodat een tweede ronde op 24 januari overbodig was.

Congres PCF

Van 3-7 februari 1982 werd in Saint-Ouen, een voorstad van Parijs, het 24-ste congres van de Communistische Partij gehouden.

Op de eerste dag van het congres probeerde leider Georges Marchais in een rede die meer dan vijf uur duurde zowel het verlies voor zijn partij te rechtvaardigen als de tegenstrijdigheid tussen zijn felle actie tegen de socialisten vóór de verkiezingen en de discipline die de communisten op dat ogenblik toonden als partner in de regeringscoalitie.
De schuld van de „erosie" van de partij schoof hij op zijn voorgangers die te lang aan één model voor het socialisme en aan een „miserabilisme" uit de tijd van Zola hadden vastgehouden.
Ze wilden teveel één model nadoen: dat van de Sowjet-Unie en dat kon „natuurlijk" niet, zo hield Marchais voor. Maurice Thorez, die de PCF tientallen jaren lang leidde tot aan zijn dood in 1964, en zijn opvolger Waldeck-Rochet die ernstig ziek, in 1970 de teugels overgaf aan Georges Marchais, hadden dat toch eerder moeten inzien.
De problemen, aldus Marchais vloeiden voort uit de „vertraging" van twintig jaar en bij de definitie van een modern „socialisme à la française". Door onder deze omstandigheden het gemeenschappelijk program met de socialisten te tekenen, waren de verschillen met deze partij vervaagd en waren grote delen van de volksbeweging naar de socialisten gedreven. De partij was daardoor in een positie van zwakte gekomen tegenover de krachten van rechts en de werkgevers, maar ook tegenover de socialistische partij „die de verzwakking van de communistische partij na bleef streven".
Kritiek op de regering beperkte hij tot een aanval op de staatsradio en -TV waar „niets was veranderd". Ook de geschreven pers kreeg er van langs, in het bijzonder die kranten en tijdschriften (zoals *Le Monde* of *Le Nouvel Observateur*) die door Marchais tot „vals links" werden gerekend.
Aan het einde van het congres werd Georges Marchais, met algemene stemmen op twee onthoudingen na, herkozen als secretaris-generaal van de PCF.
Op het congres was een Sowjet-delegatie aanwezig onder leiding van Tsjernenko, een belangrijk lid van het Politburo van de Russische Communistische Partij. Voor het eerst in twintig jaar was ook China vertegenwoordigd.

Kantonnale verkiezingen

Op 14 en 21 maart werden in Frankrijk kantonnale verkiezingen gehouden, die golden als de eerste belangrijke test voor het beleid van president Mitterrand.
Ongeveer de helft van de Conseils Généraux (Provinciale Staten) moest worden vernieuwd. Dat betekende dat 19 mln Fransen – behalve die in Parijs waar de gemeenteraad dienst doet als Provinciale Staten – uit 7490 kandidaten in 2029 kantons hun vertegenwoordigers moesten aanwijzen in de Conseils, de parlementen van de 95 departementen, de overzeese niet meegerekend.
Omdat de statenleden voor zes jaar worden gekozen en om de drie jaar de helft wordt vernieuwd waren nu degenen aan de beurt die in 1976 werden aangewezen.

Van de 2029 kantons waren er 165 splinternieuw waardoor geen kanton meer dan tweemaal zoveel inwoners had als een ander. Daarbij kwamen dan nog 14 kantons die eigenlijk nog niet aan de beurt waren omdat de Conseiller Général er stierf of aftrad.
Er was een grote belangstelling voor de verkiezingen, omdat door de pas van kracht geworden decentralisatiewet de voorzitter van de Conseil Général in principe alle bevoegdheden van de prefect overnam en de uitvoerende macht kreeg. De Gaullisten (RPR) en de Giscardisten (UDF) hadden eenheidskandidaten opgesteld die door beide partijen werden gesteund.
Volgens de wet konden daar waar geen van de kandidaten in de eerste ronde een absolute meerderheid had behaald, alle kandidaten die meer dan 10% van de stemmen hadden gekregen opnieuw meedoen in de tweede ronden. Degene die de meeste stemmen kreeg, won.
Op dat ogenblik had rechts in Frankrijk 51 voorzetterszetels van de conseils généraux en links 44.

Op 15 maart gaf het ministerie van binnenlandse zaken de definitieve uitslagen van de eerste verkiezingsronde voor 2015 kantons. (De 14 overige zetels behoorden tot het overzeese departement Saint-Pierre-et-Miquelon):

	Aantal kand.	stemmen	%
Extr. links	254	73.382	0,58
PC	1977	2.000.345	15,90
PS	1897	3.737.015	29,71
MRG	249	217.143	1,72
Ander links	301	214.328	1,70
UDF	915	2.344.221	18,64
RPR	885	2.262.245	17,98
Ander rechts	1027	1.645.994	13,08
Extr. rechts	65	25.273	0,20
Milieubesch.	177	55.589	044

PC – Parti Communiste, PS – Parti Socialiste, MRG – Mouvement des Radicaux de Gauche, UDF – Union pour la Démocratie Française (Centristen, Giscardisten), RPR – Rassemblement pour la République (Gaullisten).

Het aantal ingeschreven stemmers bedroeg 19.000.860, het aantal stemmers 12.953.934 (68,17%). In totaal werden 12.575.535 geldige stemmen uitgebracht.
Nadat aanvankelijk verwarring had geheerst over wat nu de juiste uitslagen waren, deelde minister Defferre op 15 maart in een communiqué mee, dat „de definitieve, volledige onweerlegbare resultaten in Frankrijk zelf de volgende waren: regeringscoalitie, 49,59%; oppositie, 49,92%; milieubeschermers, 0,44%". De minister preciseerde dat de stemmen die waren uitgebracht op „Ander links" „abusievelijk bij rechts waren geteld".
Volgens het communiqué van het ministerie van binnenlandse zaken op 15 maart waren de resultaten: regeringscoalitie, 49,61%; oppositie, 49,90%; milieubeschermers, 0,44%.

De verkiezingsstrijd was ongewoon fel verlopen. Dat had te maken met de veroordeling op 14 maart door de zeventiende correctionele Kamer van Parijs van Gaston Deferre, de minister van binnenlandse zaken. Deze kreeg een boete van 1500 francs en een symbolische schadevergoeding van 1 franc wegens smaad aan RPR-leider en burgemeester van Parijs Jacques Chirac.
Op 11 maart had Defferre, die met een zuiveringsactie bezig was in de speelholen van Parijs, op een verkiezingsbijeenkomst verklaard dat die activiteiten waren „toegedekt door Chirac, Pons en Pasqua". Pons was algemeen secretaris van de RPR en Pasqua leider van de Senaatsfractie. Defferre, die ook burgemeester van Marseille was, beschuldigde de 3 politici er van „beschermers, vrienden en medeplichtigen" te zijn van Marcel Francisci, één van de Parijse gokkerskeizers die op 15 januari door een onbekende werd neergeschoten. Chirac noemde de verwijten „totaal onaanvaardbaar" en „leugens" en diende een klacht in wegens smaad.
Verder speelde nog de zelfmoord van de door de minister van nationale solidariteit op non-actief gestelde zieken-

fondsdirecteur en het verzet binnen de Parijse politietop tegen een besluit tot overplaatsing van een politiefunctionaris door minister Gaston Defferre.
Dit alles „illustreerde" volgens de oppositie het klimaat van „toenemende intolerantie" en „revanche" van de linkse vakbonden.
Van de 2029 zetels in de Conseils Généraux waren er al 966 bezet na de eerste ronde. In de tweede ronde moesten dus nog 1063 conseillers généraux (statenleden) worden gekozen, waarvan 1036 in Frankrijk zelf en 27 in 4 overzeese departementen (Guadeloupe. Guyana, Martinique en Réunion) en op Mayotte.
De uitslagen van de op 21 maart gehouden tweede ronde waren als volgt (de overzeese departementen niet meegerekend):

	Stemmen	%	Aantal zetels na 2 ronden*
Extr. links	1.506	0,02	1 (2)
PC	1.027.950	13,66	191 (236)
PS	2.635.286	35,04	504 (511)
MRG	132.796	1,76	61 (88)
Ander links	104.516	1,38	41 (61)
UDF	1.169.277	15,51	460 (389)
RPR	1.693.106	22,51	323 (179)
Ander rechts	754.987	10,03	363 (311)
Extr. rechts	—	—	1 (1)
Milieubesch.	522	0,006	0 (0)

* tussen haakjes zetels 1976.

Het aantal ingeschrevenen bedroeg 11.047.037. Van hen gingen 7.760.126 naar de stembus. Het aantal geldig uitgebrachte stemmen bedroeg 7.519.948.
De centrum-rechtse oppositie kreeg er dus 267 conseillers généraux bij, terwijl de linkse oppositie er 100 verloor.
Links verloor zijn meerderheid in de provinciale staten van negen departementen en hield de meerderheid in 35 van de 95 departementen in Frankrijk zelf.
Omdat de decentralisatiewet van de regering de macht van de perfect in de departementen overdraagt aan de voorzitter van de conseil général betekende de uitslag dat in bijna tweederde van de departementen een rechtse tegenmacht tegen de centrale regering was ontstaan.
De nederlaag van communisten en socialisten kwam des te harder aan omdat de opkomst van kiezers, 70%, alle records bij kantonnale verkiezingen sloeg.
Met name de regeringspartijen hadden alle moeite gedaan om de kiezers te mobiliseren en van de verkiezingen een nationaal referendum voor of tegen de nieuwe koers te maken.
Op 24 maart werden de voorzitters van de conseil général gekozen en droeg de prefect de uitvoerende macht over aan de nieuwe voorzitter. *NRC/H'blad* berichtte hierover op 25 maart:

Centrum en rechts hebben sinds gisteren in 58 departementen de voorzittershamers in handen. In het departement Hautes Alpes liet voorts een statenlid dat als „divers gauche" stond ingeschreven zich met steun van rechts tot voorzitter kiezen, waarna hij verklaarde tot het politiek centrum te behoren. In vier departementen staakten de stemmen en werd volgens de wet het oudste lid voorzitter.
In iedere vergadering las de prefect van het departement zijn „zwanezang" voor. Het was een rede die door minister van binnenlandse zaken Defferre was opgesteld en waarin voor het eerst sinds Napoleon de uitvoerende bestuursmacht van de prefect wordt overgedragen aan de voorzitter van de provinciale staten. Dat was het keerpunt in de grote hervorming van president Mitterrands regime, de decentralisatie.
Deze slaat nu als een boemerang terug op de regering die haar ontwierp aangezien in bijna tweederde van de departementen centrum rechts een reële politieke tegenmacht gaat vormen tegen de regering.
Intussen gaat natuurlijk het debat voort over de vraag of de gekozen burgemeesters, die vaak een andere politieke kleur hebben dan de voorzitter van de provinciale staten, bij subsidies (voor riolering of bestrating bijvoorbeeld), even objectief bedeeld zullen worden door de nieuwe uitvoerende macht als tot nu toe door de politiek neutrale prefecten.
Na de ministerraad gisteren bleef president Mitterrand zwijgen over de conclusies die hij trekt uit de politieke nederlaag. Een direct gevolg is dat er geen linkse meerderheid kan komen in de Senaat die indirect wordt gekozen en dus ook geen grondwetshervorming indien Mitterrand deze nodig zou achten.

De president nodigde gisteren de communistische leider Marchais en de communistische minister van verkeer Fiterman uit voor de lunch. Dit werd een teken geacht dat hij de coalitie met de communisten wil voortzetten afschoon het verlies aan communistische stemmen niet wordt gecompenseerd door winst voor de socialisten en veel linkse kiezers niet op elkaars eenheidskandidaten stemden zodat beide partijen samen niet meer over een meerderheid in het land bleken te beschikken.
De socialistische partij wijt haar nederlaag aan de „reactionaire" machten die het economische leven, het bestuursapparaat en media en pers nog zouden beheersen en eist allereerst een grote zuivering bij bestuur en media.
Omdat het meerderheidskiessysteem – waarbij de winnaaar alles krijgt en de minderheid niet is vertegenwoordigd in de tweede verkiezingsronde – de linkse nederlaag nog accentueerde, spreken de socialisten nu over spoedige inlossing van Mitterrands verkiezingsbelofte: herinvoering van de een of andere vorm van evenredige vertegenwoordiging zoals die in de Vierde Republiek tot 1958 gold. Parlementaire vertegenwoordiging van allerlei kleine linkse groepen zou dan vorming van een grotere linkse regeringscoalitie mogelijk maken.

Verdeling voorzitterszetels in Frankrijk en overzee

Na de kantonnale verkiezingen en het kiezen van de voorzitters van de conseils généraux op 24 en 27 maart beschikte de oppositie in totaal over 64 voorzitterszetels tegenover 56 vroeger en de regeringscoalitie over 36 voorzitterszetels tegenover vroeger 44. Deze uitslag gold voor Frankrijk én de overzeese gebiedsdelen: Guadeloupe, Guyana, Martinique, La Réunion en Mayotte.

NEDERLAND

ONTWERP „WET UITKERINGEN BURGER-OORLOGSSLACHTOFFERS 1940-1945" AAN TWEEDE KAMER AANGEBODEN

Op 5 april is aan de Tweede Kamer het ontwerp gepresenteerd van de Wet Uitkeringen Burger-Oorlogsslachtoffers 1940-1945. De wet kan worden gezien als een sluitstuk van de wettelijke regelingen van voorzieningen voor oorlogsslachtoffers.
Onder burger-oorlogsslachtoffers verstaan we mensen, die tijdens de oorlog of in de naoorlogse jaren als direct gevolg van oorlogsgeweld – bijvoorbeeld bombardementen of beschietingen – lichamelijk en psychisch letsel hebben opgelopen, waardoor zij invalide zijn geworden of overleden. Weduwen, weduwnaren en minderjarige volle wezen van burger-oorlogsslachtoffers vallen eveneens onder werking van de nieuwe wet.
Op dit moment ontvangen zo'n 1800 mensen – waarvan meer dan de helft weduwen – een uitkering op grond van de Rijksgroepregeling Oorlogsslachtoffers, die steunt op de Algemene Bijstandswet. Deze Rijksgroepregeling – voor 't gemak ook wel de RO genoemd – komt als de WUBO in werking treedt, te vervallen.

De Wet Uitkeringen Burger-Oorlogsslachtoffers gaat ressorteren onder de Directie Verzetsdeelnemers en Vervolgden (DVV) van CRM, welke afdeling het ontwerp – zoals het thans aan de Tweede Kamer gepresenteerd is – heeft voorbereid.
Het ligt in de bedoeling dat aanvragen voor een uitkering op de grond van de WUBO in de toekomst worden beoordeeld door de nieuw in te stellen Commissie Uitkeringen Burger-Oorlogsslachtoffers (CUBO), die zal worden ingebouwd bij het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds in Heerlen. Het ABP zal de uitkeringen dan ook uitbetalen.
De 1800 uitkeringsgerechtigden van thans worden in het nieuwe bestand opgenomen. De WUBO stelt zich wat „ruimer" op dan de Rijksgroepregeling, wat in de praktijk gaat betekenen dat een aantal mensen, dat tot nog toe om verschillende redenen niet in aanmerking kwam voor een uitkering, nu wel „aan de bak" komt.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

ISRAËL DRAAGT SINAI AAN EGYPTE OVER II

Zoals op pag 273/1 gemeld droeg Israël op 25 april het laatste (derde) deel van de Sinai aan Egypte over.
In aansluiting aan de op pag. 274/2 e.v. beschreven ontwikkelingen, volgt hieronder een overzicht van verdere gebeurtenissen die aan de ontruiming van de Sinai door Israël voorafgingen.

Problemen met kolonisten in Yamit

Medio januari bleek dat zeker 500 van de 2.500 Israëlische kolonisten uit de Sinai weigerden te vertrekken. De bevelen uit Jeruzalem om het gebied vóór 31 maart te verlaten hadden zij verscheurd.
Minder dan de helft van de 4.500 Israëliërs die in de 13 landbouwnederzettingen en in de stad Yamit (Noord-Sinai) woonden waren achtergebleven: leden van de anti-vredesorganisaties en de zakenlieden.
In de campagne tegen de ontruiming waren vooral leden van de Goesh-Emoniem-beweging actief, die in de laatste paar maanden in het gebied waren geïnfiltreerd. Honderden van deze „krakers" waren in verlaten huizen in Yamit en de naburige landbouwnederzettingen getrokken. In december 1981 vestigden zich nog 15 gezinnen in de nederzetting Hatzai Adat op enige kilometers van Yamit ondanks waarschuwingen van de Israëlische regering dat dit illegaal was.
Deze „krakers" spraken van een passief verzet tegen de evacuatie, maar onder hen was ook een kleinere groep fanatici, volgelingen van rabbi Meir Kahane, die al diverse malen gevangen had gezeten wegens het prediken van geweld tegen de Arabische (Palestijnse) bewoners van Israël en de bezette gebieden.
Van de oorspronkelijke kolonisten wilden ca. 30 gezinnen tot het einde blijven, omdat zij volgens Yossi Mass, een veteraan uit de nederzetting Sadot, uit niet nader genoemde regeringsbronnen „duidelijke signalen" hadden gekregen dat zij misschien na 25 april konden blijven, omdat de ontruiming van de Sinai mogelijk zou worden uitgesteld.

Het eerste daadwerkelijke verzet tegen de Israëlische regering ging uit van zakenlieden die de hen door de regering toegezegde schadeloosstelling onvoldoende vonden.
Op 2 dec. 1981 had de Israëlische vicepremier en minister van landbouw, Simha Ehrlich, in Jeruzalem een onderhoud met een groep zakenlieden uit Yamit over een financiële schadevergoeding i.v.m. de ontruiming van deze stad bij de teruggave van de Sinai aan Egypte op 25 april 1982. Ehrlich bood een bedrag van £ 7 mln voor 100 zakenlieden, die echter twee maal zoveel verlangden. Eerder had de regering overeenstemming bereikt over de betaling van £ 8 mln aan 325 inwoners voor hun huizen, aldus *The Times* (4-12-1981).

De 100 zakenlieden verlangden een compensatie tot een bedrag van £ 135.000 voor elk van hen. Zij verweten de regering dat men hen veel slechter behandelde dat de boeren uit de landbouwnederzettingen, die allen een veel grotere schadevergoeding toegezegd kregen dan de bewoners van Yamit. Deze bewoners wilde de regering alleen schadeloos stellen voor het verlies van hun huizen, terwijl de bewoners van de landbouwnederzettingen ook voor het verlies van de landbouwbedrijven zouden worden gecompenseerd. De zakenlieden wezen erop dat zij bij het opbouwen van hun bedrijven eigen middelen hadden geïnvesteerd, terwijl de boeren van diverse zijden royale hulp bij het opzetten van hun bedrijven hadden gekregen.

Uit protest tegen het volgens hen „verachtelijke" aanbod staken zakenlieden in de nacht van 2 op 3 dec. te Yamit vijf regeringsgebouwen in brand, terwijl de toegangen tot de stad werden gebarricadeerd met prikkeldraad en autobanden. De stad kon nog alleen te voet via een gat in de omheining worden bereikt.
De leiders van deze protestbeweging distantieerden zich op 4 dec. van de campagne van een andere groep Israëlische Sinai-bewoners die zich tegen de evacuatie wilden verzetten, omdat het bezette gebied volgens hen deel van het bijbelse land van Israël is. Hiertoe behoorden „krakers" die huizen bezetten van gezinnen die een schadevergoeding van de regering hadden aanvaard en naar elders waren vertrokken.

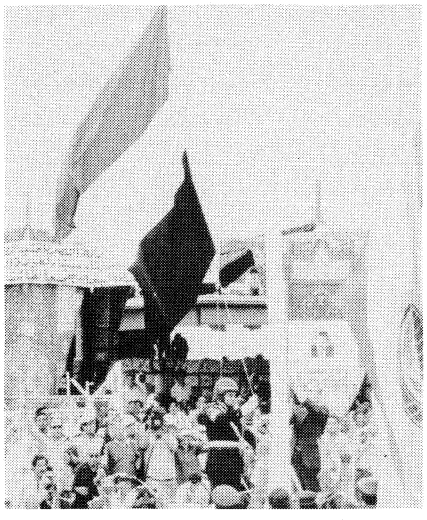

De Egyptische gouverneur van Noord-Sinai, generaal-majoor Yusuf Sabri, hijst de Egyptische vlag tijdens een plechtigheid op 25 april aan de Egyptisch-Israëlische grens bij Rafah.

Deze „nieuwe" kolonisten, die tot dan toe vooral op de Westelijke Jordaanoever hadden gewoond, organiseerden zich volgens SDA (13-7-1981) in diverse groeperingen, zoals „Etzel", „Maoz" en de „anti-terugtrekbeweging" met als doel het behoud van de stad Yamit en de 14 naburige landbouwnederzettingen. Zo bezetten 15 Israëlische gezinnen in de nacht van 9 op 10 sept. boerderijen in Talmei Yosef. Volgens The Times (25-9-1981) hadden zich in het voorafgaande kwartaal al meer dan 150 mannen, vrouwen en kinderen illegaal in Yamit en omgeving gevestigd. De NZZ (21-10-1981) meldde de komst van nog eens 25 Israëlische gezinnen in Yamit. De „Stopt de terugtocht uit de Sinai"-beweging, geleid door mevr. Ella Weizman, werd volgens Le Monde (28-10-1981) beheerst door de Tehiya-partij en de Goesh Emoniem (Blok der Gelovigen).

Op 6 dec. machtigde het Israëlische kabinet minister van defensie Sharon de orde in Yamit te herstellen. Deze bood de „militante" kolonisten onderhandelingen aan, mits zij tevoren de blokkade ophieven. Hieraan werd gevolg gegeven en op 7 dec. sprak Sharon in Yamit gedurende drie uur met de kolonisten. Na afloop van dit onderhoud maakte hij bekend dat hij voorstellen bij het kabinet zou indienen en dat hij die binnen een week aan de kolonisten zou voorleggen.
Het overleg tussen de regering en de bewoners over een compensatieregeling liep op 25 dec. stuk op Ehrlichs eis het te baseren op een twee jaar oude beslissing van de regering die door de inwoners van Yamit nooit was geaccepteerd.
In het weekend van 27 dec. staken inwoners van Yamit een leegstaand huis in brand; zij groeven loopgraven, wierpen barricaden op en dreigden met geweld als de regering niet met een betere compensatieregeling over de brug kwam.
Op 27 dec. riep het kabinet de bewoners op de opgeschorte onderhandelingen met een ministerscomité te hervatten. Voorts werd gewaarschuwd: „Ieder die geweld gebruikt, moet ook de consequenties dragen." Tevens bepaalde het kabinet opnieuw dat de verantwoordelijkheid voor het herstellen resp. handhaven van de rust en orde in Yamit onder minister Sharon van defensie viel. Deze kreeg van sommige collega's kritiek te horen op zijn beleid, omdat hij er niet in was geslaagd de „illegale" kolonisten te weren. Volgens *The Times* (28-12-1981) waren in de voorgaande vijf maanden nog eens 1.000 aanhangers van de „anti-terug-

trekkingsbeweging" in Yamit en omgeving aangekomen; die beweging zou 15% van de bewoners vertegenwoordigen.
Op 30 dec. verklaarden leiders uit Yamit zich bereid tot overleg met de regering over de voorwaarden waarop Yamit zou worden ontruimd. Zij tekenden een akkoord waarin minister Ehrlich als scheidsrechter werd aanvaard bij het overleg over de schadeloosstelling.
Op 3 jan. 1982 stelde het Israëlische kabinet een beslissing over de evacuatie van de joodse kolonisten uit de Sinai opnieuw uit; het ministerscomité van defensie werd nu met het nemen van een beslissing belast. De meerderheid van het kabinet o.l.v. minister Sharon wilde elk optreden tegen de „illegale" kolonisten uitstellen tot een tijdstip kort vóór de ontruiming van de Sinai. Een minderheid verlangde echter een onmiddellijke actie van politie of militairen tegen de „militanten"; tot die minderheid behoorden de vice-premier en minister van huisvesting, David Levi, en de minister van justitie, Moshe Nissim, alsmede procureur-generaal Yitzhak Zamir. Levi drong er bij zijn collega's op aan berichten dat er in de nederzettingen illegale wapenvoorraden werden aangelegd, serieus te nemen. Sharon sprak deze berichten tegen.
Op 7 jan. kwam het kabinet in een bijzondere zitting bijeen om te beslissen over de hoogte van de schadevergoeding. Ehrlich had de kolonisten een laatste bod van 4,1 mrd shekel (ca. £ 137 mln of *f* 650 mln) gedaan. Hij was van mening dat het een nationaal belang was dit bedrag voor de ca. 3.000 kolonisten uit te geven, om te voorkomen dat voor de ontruiming een hogere prijs in „bloed" zou moeten worden betaald. Hij kondigde ook aan zich niet langer met de compensatieregeling te willen bezighouden. Enkele ministers kantten zich tegen Ehrlichs voorstel, dat neerkwam op een verhoging met ca. 20% van het tot dusver hoogste bod van de regering. Minister van financiën Yoram Aridor meende dat men zich deze luxe in een tijd van bezuinigingen niet kon permitteren, terwijl vice-premier Levi het immoreel vond om voor de druk van de kolonisten te zwichten. De door Ehrlich voorgestelde regeling had overigens geen betrekking op de honderden aanhangers van de „anti-terugtrekkingsbeweging", die zich in de voorafgaande maanden in en rond Yamit hadden genesteld.

Na een moeilijk debat werd Ehrlichs voorstel tenslotte met 5 tegen 4 stemmen bij 8 onthoudingen aanvaard. Zegslieden op het ministerie van financiën verklaarden op 8 jan. dat iedere (legale) kolonist uit Yamit op grond van de goedgekeurde compensatieregeling een bedrag zou krijgen uitgekeerd dat neerkwam op 40 jaar modaal salaris, terwijl de landbouwkolonisten 70 jaar salaris zouden ontvangen.
Volgens de *Financial Times* (22-1) zouden de zakenlieden uit Yamit gemiddeld elk ca. 1 mln shekels (£ 33.100) voor hun huizen en zaken ontvangen, terwijl bijna 7 mln shekels was uitbetaald aan vele van de boeren uit de landbouwnederzettingen.

Op 11 jan. stelde de minister van binnenlandse zaken Burg, premier Begin voor een nieuw onderzoek in te stellen naar de hoogte van de schadeloosstelling. In de regeringscoalitie gingen toen ook stemmen op de hoge uitkeringen aan de kolonisten zwaar te belasten of in de vorm van voor 10 jaar onverkoopbare staatsobligaties uit te betalen. Een groep radicale kolonisten uit Yamit verwierp trouwens het compensatie-aanbod. Ook zag het er naar uit dat in de parlementscommissie voor financiën, die de uitbetaling kon blokkeren, geen meerderheid voor het kabinetsbesluit was. De in de regeringscoalitie vertegenwoordige Tami-partij (drie Knesset-leden) meende dat de compensatie niet tegenover de zwakke groepen in de Israëlische samenleving te verdedigen viel.
In Yamit werd gedreigd dat „als geweld de enige taal is die de regering verstaat, de evacuatie op een ramp kan uitlopen: men zal ons met geweld moeten weghalen".
De spanning nam toe toen militaire kolonisten in een van de landbouwnederzettingen, Haruvit, op 12 jan. begonnen de al afgebroken broeikassen weer op te bouwen.
Premier Begin pleegde op 12 jan. overleg met de leiders van de regeringsfracties, waarbij hij scherpe kritiek leverde op de Tami-fractie en aandrong op een spoedige regeling van het geschil over de schadevergoeding.
Op 13 jan. zei de militaire commandant van de regio, generaal Eres, de militante kolonisten toe dat alleen de reeds gedemonteerde kassen zouden worden afgevoerd; 15 kassen in Haruvit zouden niet meer worden ontmanteld.
Op 25 jan. meldde *The Times* dat meer dan 40 joodse religieuze studenten vanuit het noorden in Sharm el-Sjeikh waren aangekomen en zich daar in verlaten gebouwen hadden gevestigd om de voorgenomen ontruiming van deze stad tegen te houden, waar toen nog 500 kolonisten waren achtergebleven. Het beleid van de regering geen actie te ondernemen tegen de nieuwe militanten in Sharm el-Sjeikh of tegen de meer dan 1.000 illegale kolonisten in en rond Yamit deed de kritiek van de oppositionele Arbeiderspartij op premier Begin wegens diens tolerante houding toenemen, aldus *The Times* (25-1).

Motie van wantrouwen tegen Begin verworpen

Op 25 jan. aanvaardde de Knesset met 45 tegen 40 stemmen een motie van de Arbeiderspartij, waarin scherpe kritiek werd geuit op de regeringspolitiek t.a.v. de evacuatie en de schadeloosstelling van de joodse kolonisten in de Sinai. Voorts werd de regering opgeroepen op te treden tegen kolonisten die de wet overtreden door nieuwe illegale nederzettingen te stichten en huizen in bestaande nederzettingen te kraken. De „buitensporige" schadeloosstelling van de kolonisten diende wettelijk te worden geregeld, aldus deze resolutie.

Op grond van deze uitslag diende de Arbeiderspartij een motie van wantrouwen tegen de regering-Begin in, die op 26 jan. met 55 tegen 52 stemmen werd verworpen.

Nieuw bezoek Haig

Na een bezoek van Haigs adviseur Sol Linowitz aan Israël (20-21 jan.) verbleef de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken zelf op 27 en 28 jan. in Israël, waar hij in Jeruzalem besprekingen voerde met o.a. premier Begin en de ministers Shamir en Burg. Hij slaagde er volgens persberichten niet in premier Begin te overtuigen van de noodzaak een soepeler standpunt in te nemen t.a.v. de Palestijnse bestuursautonomie.

Haig trachtte Begin er met name van te overtuigen dat de Arabische inwoners van Oost-Jeruzalem moeten kunnen deelnemen aan de verkiezingen voor de organen waarin de Palestijnse bestuursautonomie in bezet gebied gestalte moet krijgen.
Radio-Israël meldde dat Begin dat pleidooi van Haig van de hand had gewezen. Volgens Begin valt Oost-Jeruzalem buiten de akkoorden van Camp David. Israël heeft Oost-Jeruzalem geannexeerd en deelname van de Arabieren daar aan de verkiezingen voor de bestuursautonomie zou de Israëlische soevereiniteit over Oost-Jeruzalem volgens Begin ondermijnen. Ook stond Begin afwijzend tegenover het uitbreiden van het bestuursorgaan van 20 tot 80 leden, zoals Egypte eist, of tot 40, zoals de VS willen. Volgens Begin krijgt het orgaan door zo'n uitbreiding het karakter van een parlement.

Na zijn gesprekken op 29 jan. in Cairo, o.a. met minister Ali, zei Haig op een persconferentie dat er tussen Israël en Egypte nog zwaarwegende meningsverschillen bestonden en dat er „ondanks zekere vorderingen nog veel te doen valt". De VS zouden pogingen in het werk stellen „de kloof tussen de

bestaande tegengestelde opvattingen" te dichten.
Voorts deelde hij mee dat hij van plan was Richard Fairbanks (40) te benoemen tot zijn speciale assistent om de autonomie-onderhandelingen uit het slop te halen. Fairbanks had geen ervaring met het Midden-Oosten, maar werd verkozen vanwege zijn juridische achtergrond.

De NZZ (2-2) merkte op: „Geen van zijn Midden-Oosten-specialisten heeft de minister van buitenlandse zaken (Haig) echter tot dusver kunnen zeggen, hoe de kloof tussen de Egyptische en Israëlische autonomiedenkbeelden gedicht zou kunnen worden. President Mubarak houdt nog hardnekkiger dan zijn voorganger Sadat aan het beginsel vast dat het doel van elke autonomieregeling moet zijn de Palestijnse zelfbeschikking in een eigen staat of in een confederatie met Jordanië. Begin anderzijds wil de Palestijnen beperken tot een status van zuiver plaatselijke bevoegdheden en Israëls soevereiniteit over Gaza en Cisjordanië minstens tot het tijdstip van een regionale totale oplossing behouden.
Daarom is op het ogenblik de blik van alle deelnemers op deze etappe van de Sinai-ontruiming gefixeerd. Haig zegt dat al het andere moet worden overgelaten aan moeizame, zorgvuldige onderhandelingen. Als resultaat van twee Midden-Oosten-reizen doet deze erkenning uiterst bescheiden aan."

Israëlisch document over Palestijnse economie

Op 31 jan. publiceerde de Israëlische regering een officieel document, waarin zij haar denkbeelden over een regeling van de Palestijnse autonomie weergaf en alle tot dusver ingediende voorstellen betreffende de omvang en de structuur van het autonomie-orgaan (Bestuursraad, self-governing authority), de bevoegdheden daarvan en de verkiezingsprocedure samenvatte.
Benadrukt werd dat de „Palestijnse bewoners van Judea, Samaria en het Gaza-district" voor het eerst in hun geschiedenis het aanbod kregen hun zaken zelf te regelen. Daartoe moest een „Bestuursraad" van slechts één Kamer worden gekozen. De daaraan overgedragen bestuurstaken, waarvoor een eigen lijst werd opgesteld, kon de raad onder zijn leden verdelen.

In overeenstemming met de 13 gebieden met verantwoordelijkheid werden voor de Palestijnse vertegenwoordiging 13 afgevaardigden voorgesteld. Hun taken zouden zich beperken tot de rechtsbedeling, de landbouw, het toezicht op de ambtenaren, het exploiteren van scholen, het toezicht op ziekenhuizen en gezondheidsdiensten, de woningbouw en openbare bouwprojecten, het onderhouden van het plaatselijke verkeer, de sociale diensten en arbeidsbureaus, de aangelegenheden van de gemeentebesturen, het te werk stellen van een „sterke lokale politie", met het onderhoud van gevangenissen voor de door de gerechtshoven in de gebieden veroordeelde misdadigers (dus niet voor de wegens veiligheidsmisdrijven veroordeelden), de religieuze zaken en tenslotte de ontwikkeling van handel, industrie en toerisme.
De Bestuursraad zou daarbij de mogelijkheid hebben zelf over zijn budget te beschikken, verdragen te sluiten en posten te bezetten. Hij zou bovendien een „veelomvattende volmacht tot het afkondigen van regelingen" hebben.
Tussen de „autonome" gebieden en Israël zou bewegingsvrijheid bestaan, waarbij „voor het welzijn van de bevolking" via onderhandelingen afspraken zouden moeten worden gemaakt over de „samenwerking en coördinatie met Israël op een reeks van gebieden".
Vrije verkiezingen, zoals die in 1972 en 1976 voor de gemeentebesturen waren gehouden, werden toegezegd. De verkiezing en de vorming van een Bestuursraad zouden „zo spoedig mogelijk" na het sluiten van een autonomieakkoord plaatsvinden.
Daarop zou het Israëlische militaire bestuur en civiele bestuur worden teruggetrokken, terwijl de Israëlische troepen in „gespecificeerde veiligheidslokaties" zouden worden geconcentreerd.
In het document werd *niet* gesteld dat de autonomieregeling krachtens de akkoorden van Camp David slechts een overgangsoplossing zou zijn. (Zie ook pag. 274/3.)

Volgens de NZZ (3-2) had premier Begin dit document begin januari laten voorbereiden. Het zou aan de Amerikanen zijn voorgelegd en ook de Egyptenaren zouden details ervan hebben vernomen. Bij zijn bezoek aan Jeruzalem zou minister Haig het Israëlische minsterie van buitenlandse zaken hebben verzocht met de publikatie van het dokument te wachten, omdat zulks flexibiliteit in de onderhandelingen zou bemoeilijken en de Egyptenaren ertoe zou kunnen brengen ook hun houding te verharden. Maar op 29 jan., toen Haig van Israël naar Egypte vloog na een voorlopige geheimhouding toegezegd te hebben gekregen, werden fragmenten van het document door het blad Maariv gepubliceerd. Dat wees er, aldus de NZZ, op dat bepaalde regeringskringen dringend behoefte aan een soort „rechtvaardiging" hadden, die de indruk moest tegengaan dat Israël door zijn negatieve antwoorden op Egyptische voorstellen de voortgang bij de onderhandelingen zou beletten.

The Times (4-2) meende dat de Israëlische voorstellen i.z. Palestijnse autonomie geen enkele hoop op voortgang naar de oplossing van het Palestijnse probleem in 't vooruitzicht stelden, gezien de bestaande situatie op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook.

„Deze situatie wordt beheerst door twee factoren. De ene is het voortdurende proces van Israëlische vestiging. De andere is het streven van de Arabische inwoners naar onafhankelijkheid. Het eerste maakt elk voorstel i.z. autonomie zinloos, zolang het veeleer „persoonlijk" dan „territoriaal" is. De Palestijnen zullen niet feitelijk hun eigen zaken controleren zolang zij geen controle hebben op de Israëlische kolonisten die in hun midden wonen. De nederzettingen (van de kolonisten) bestaan niet in een vacuüm. Zij maken constant inbreuk op het dagelijkse leven van de Arabische bewoners, zoals zelfs Mustapha Dudin, leider van de door Israël gesteunde „dorpsliga" in het gebied van Hebron, bitter klaagt.
Het tweede punt – het streven naar Palestijnse onafhankelijkheid – betekent dat geen vorm van autonomie politiek enig hout zal snijden, tenzij die ten minste de hoop op voortgang naar onafhankelijkheid schraagt. Welke vorm de onafhankelijkheid zal krijgen is betwistbaar. Vele Palestijnen op de Westoever, en sommige in Gaza, zouden hopen en zelfs aannemen dat een toekomstige Palestijnse entiteit zeer nauw met Jordanië zal zijn – mogelijk in een federale of confederale regeling. Maar zij staan erop dat dit een beslissing is die zij moeten nemen: hun recht op zelfbeschikking moet worden erkend. Wijlen president Sadat begreep dit punt duidelijk. In zijn beroemde toespraak tot de Knesset in 1977 beklemtoonde hij het recht van de Palestijnen hun eigen staat te vormen als zij dat wensten, en zijn hoop het Camp David-akkoord aan de Palestijnen te verkopen was gebaseerd op de gedachte dat het een overgangsoplossing bevatte die hen in staat stelde hun recht op zelfbeschikking uit te oefenen, via onderhandelingen door gekozen vertegenwoordigers, binnen vijf jaar.
President Mubarak houdt zich aan die koers. Hij beklemtoont terecht dat niets zal worden bereikt door Egyptische concessies jegens het Israëlische autonomieconcept, omdat het niet Egyptes handtekening is die het slagen of mislukken van enig autonomie-akkoord zal bepalen; het is de bereidheid van de Palestijnse bevolking in zo'n akkoord te geloven en te trachten het te doen werken. Wil daar enige kans op bestaan, dan zal autonomie moeten betekenen een effectieve controle op het hele gebied van de Westoever en de Gazastrook, met inbegrip van die grond en waterbronnen die staatsdomein zijn krachtens de Ottomaanse wet (hoewel dikwijls, door een lang bestaand gebruik, in particulier beheer). De Arabieren van Oost-Jeruzalem, die ontegenzeglijk Palestijnen en geen Israëliërs zijn, zou moeten worden toegestaan deel te nemen..." Aldus The Times

Dialoog Israël–PLO bepleit

In die situatie werd van diverse zijden op een dialoog tussen Israël en de PLO aangedrongen.

In een interview met *Le Monde* (22-1) sprak Issam Sartawi, lid van de Palestijnse Nationale Raad en adviseur van PLO-leider Arafat, over het Israëlische „vredeskamp", dat volgens hem door de Arabieren moest worden versterkt en aangemoedigd. Hij had sinds de herfst van 1976 geheime besprekingen gevoerd met de „Israëlische progressieven", eerst op verzoek van de PLO-leiding, vervolgens met de „borgtocht" van de Palestijnse Nationale Raad. Maar deze laatste instantie had hem in april 1981 te Damascus niet uitgenodigd over die besprekingen verslag uit te brengen, en bovendien een resolutie aanvaard die contacten met elke jood, die niet in theorie en in de praktijk een anti-zionist was, verbood (zie pag. 33/3 e.v.-1981). Sartawi had toen

onmiddellijk de dialoog met zijn Israëlische gesprekspartners onderbroken, maar hij verklaarde nu stappen hebben ondernomen, opdat de Israëlisch-Palestijnse dialoog wordt hervat „op solider en breder basis". Daartoe wilde hij eerst het groene licht van de PLO en vervolgens van de Arabische Liga. Hij stelde: „De PLO moet rekening houden met het advies en de aspiraties van alle sectoren van het Palestijnse volk, in het bijzonder van dat uit de bezette gebieden, zoniet loopt zij het risico haar representativiteit en haar functie te verliezen."

In een vraaggesprek met het persbureau *Reuter* (22-1) zei burgemeester Elias Freij van Bethlehem (zie ook pag. 260 e.v.) dat de Arabische staten en de Palestijnse leiders een vredesinitiatief op gang moesten brengen. voordat het door Israël bezette gebied geheel wordt omgezet in een „kolonie van Israël" en wordt geïntegreerd in de Israëlische economie. Hij riep de PLO op Israël te erkennen en zich aan te sluiten bij Arabische landen die uit zijn op een vredesakkoord met Israël. De huidige impasse werkte volgens Freij in het voordeel van Israël. „Terwijl wij tijd verliezen, gaan de Israëli's door met het bouwen van nederzettingen op de hele Westelijke Jordaanoever. Als dit nog vijf of tien jaar duurt, houdt het gebied op Arabisch te zijn." „Het enige alternatief nu is te zoeken naar een politieke oplossing," aldus de burgemeester van Bethlehem.
Op 22 jan. verklaarde Yossi Sarid, Israëlisch parlementslid van de Arbeiderspartij en lid van de Knesset-commissie voor buitenlandse zaken en defensie, dat hij bereid was PLO-leider Arafat te ontmoeten, als dat kon bijdragen tot „een wederzijdse erkenning van het zelfbeschikkingsrecht van de twee volken, het joodse en het Palestijnse". Maar hij uitte zich sceptisch wat betreft de mogelijkheid van zo'n ontmoeting op korte termijn, omdat men in de PLO „net als in Israël" meestal de voorkeur gaf aan voorstanders van de harde koers boven de gematigden.
Maar de leider van de Arbeiderspartij, Shimon Peres, stelde volgens *Le Monde* (26-1) dat Sarids voorstel in strijd was met het partijprogramma en dat de meerderheid van zijn partijgenoten zo'n opvatting afkeurden, die slechts door een uiterst kleine minderheid binnen de partij zou worden gedeeld.
Op 24 jan. sloot de burgemeester van Gaza, Rashad A'Shawa zich aan bij de oproep van burgemeester Freij tot wederzijde erkenning van Israël en de PLO. Hij meende echter dat de PLO „slechts een deel van de Palestijnen" vertegenwoordigt. „Als Israël het recht op zelfbeschikking van de Palestijnen erkent, dan zal dat het keerpunt zijn naar een nieuw tijdperk in het Midden-Oosten en zullen de Palestijnen Israël erkennen," aldus A'Shawa.

In een op 27 jan. gepubliceerde verklaring veroordeelde de PLO de uitlatingen van de twee burgemeesters als „onderdeel van pogingen, geleid door de VS, om de PLO uiteen te doen vallen". Dezelfde dag verklaarde burgemeester A'Shawa dat, terwijl hij zijn standpunt handhaafde dat de PLO niet „alle Palestijnen" was, de PLO „natuurlijk onze enige vertegenwoordiger (is) ... de enige gekwalificeerde groep om ons onder de Palestijnen te vertegenwoordigen".

Israël stemt in met EG-deelneming aan MFO

Op 31 jan. keurde het Israëlische kabinet de deelneming van de vier EG-staten aan de MFO goed, nadat minister Shamir zijn collega's had ingelicht over de door Haig verschafte opheldering.
Uit naam van de vier EG-landen had Israël via de Verenigde Staten van de Engelse minister van buitenlandse zaken lord Carrington zwart op wit de verzekering gekregen dat uitsluitend op basis van de akkoorden van Camp David aan de Sinai-vredesmacht wordt deelgenomen. Deze brief werd door Haig aan Begin overhandigd. Minister Haig voegde daar in Jeruzalem aan toe dat de vier EG-landen geen „verborgen bedoelingen" hebben en niet aan de Sinai-vredesmacht meedoen op basis van de Verklaring van Venetië.
Op 1 febr. bevestigde premier Fraser de Australische bijdrage aan de MFO.

Mubarak in de VS

Na bezoeken aan Italië, het Vaticaan en Frankrijk (vanaf 30 jan.) arriveerde de Egyptische president, Hosni Mubarak, op 2 febr. in Washington (VS).
Daar voerde hij op 3 en 4 febr. besprekingen met de Amerikaanse president Reagan. Bij de begroetingsceremonie op het Witte Huis zei Mubarak dat de „sleutel tot vrede en stabiliteit in het gebied is het Palestijnse probleem op te lossen". Hij voegde daaraan toe: „Een rechtvaardige oplossing voor dit probleem moet zijn gebaseerd op wederzijdse erkenning en aanvaarding. Beide partijen hebben een inherent recht om te bestaan en te functioneren als een nationale entiteit, vrij van overheersing en vrees." Tot Reagan zei de Egyptische president voorts: „Om dit tot een levende realiteit te maken hebben de Palestijnen uw hulp en uw begrip nodig."
In zijn openbare verklaringen op 3 febr. maakte Mubarak geen melding van de Camp-David-akkoorden, maar tijdens een diner in het Witte Huis zei hij dat de VS „een grote bijdrage tot de vrede (konden) leveren door het bevorderen van een zinvolle en onvoorwaardelijke dialoog tussen Israël en alle andere partijen die tot onderhandelingen bereid zijn". Hij voegde daaraan toe: „Geen partij moet van dit proces worden uitgesloten. Een verdere stap in deze richting is een Amerikaanse dia-

President Reagan en zijn echtgenote begroeten de Egyptische president Mubarak (r.) en diens echtgenote op 3 febr. in het Witte Huis te Washington.

loog met de Palestijnen. Dit zou matiging aanmoedigen en de sprankjes hoop in de harten van miljoenen van uw vrienden aanwakkeren."
In antwoord op vragen van verslaggevers of de VS besprekingen met de Palestijnen zouden overwegen, zei president Reagan: „Dat zal ervan afhangen of zij met de voorwaarden instemmen die wij altijd hebben gesteld. Wij zouden graag zien dat zij met de voorwaarden instemden." Op 4 febr. echter sprak Mubarak zich ondubbelzinnig uit over voortzetting van Camp David: Wij zijn „vastbesloten onze vredesinspanningen voort te zetten tot een alomvattende regeling is bereikt overeenkomstig de Camp David-akkoorden." Dezelfde dag verklaarde Reagan dat de VS voort zouden gaan „met de autonomiebesprekingen teneinde overeenstemming te bereiken over een verklaring van beginselen (als) het beste middel om tastbare voortgang te boeken naar een oplossing van het Palestijnse probleem in al zijn aspecten zoals voorzien door Camp David."
Na afloop van hun besprekingen legden Reagan en Mubarak op 4 febr. verklaringen af, waarin zij stelden dat het overleg „openhartig en hartelijk" was geweest.
Reagan zei o.a.: „President Mubarak heeft tegenover ons bevestigd dat Egypte net als voorheen een vreedzame regeling van dit (Arabisch-Israëlische) conflict voorstaat. Om dit doel te bereiken zullen wij geen moeite uit de weg gaan. Wij willen een alomvattende oplossing tot stand brengen, zoals die in het akkoord van Camp David tot uiting komt. Wij hebben tijdens onze besprekingen ook beklemtoond dat wij vorderingen bij de autonomie-onderhandelingen willen boeken om tot een overeenstemming over de beginselverklaring te komen. Dit is de optimale weg voor een alomvattende oplossing van het Palestijnse probleem, zoals die in de akkoorden van Camp David werd overeengekomen."
Mubarak stelde o.m.: „Ik juich het toe dat de rol van de VS als volledige partner bij het vredesproces werd bevestigd. Wij zijn vastbesloten onze bemoeienissen voor de vrede zo lang voort te zetten, tot een alomvattende oplossing – overeenkomstig de Camp Davidakkoorden – is bereikt..."

De Egyptische president voerde vervolgens in de VS nog besprekingen met leden van het Congres en Amerikaanse joods leiders, waarna hij bezoeken bracht aan Londen (7 febr.), Bonn (7-8 febr.) en Wenen (8 febr.).
Bij zijn terugkeer in Cairo op 9 febr. deelde de Egyptische president over zijn overleg in Washington nog mee: „Ik heb president Reagan zonder omhaal en ronduit gezegd dat Egypte mede-oprichter van de beweging van niet-gebonden landen is en als zodanig nu meer dan ooit die lijn wil blijven volgen. Egypte is geen deelgenoot van enig (militair) bondgenootschap en zal dat ook nooit worden, al zijn we wel bereid de Amerikanen in zekere omstandigheden en voor redenen die voor ons aanvaardbaar moeten zijn, (militaire) faciliteiten te bieden."
Volgens Mubarak had hij Reagan tevens uitgelegd waarom Egypte van Frankrijk onlangs twintig Mirage-2000-toestellen had gekocht: omdat Frankrijk niet alleen prompt levert, maar ook goede kredietfaciliteiten geeft en daarnaast iets kan doen aan het Egyptische tekort aan reserveonderdelen. „Ik heb de Amerikaanse president gezegd dat als de Amerikanen akkoord gaan met de leverantie van wapens en uitrusting op de data die Egypte wenst, er voor ons geen noodzaak bestaat wapens uit ander landen te betrekken," aldus Mubarak. De Amerikanen gingen daarop direct in met beloften de wapens sneller te leveren en met het besluit de militaire hulp van $ 900 mln tot $ 1,3 mrd per jaar te verhogen.
Voorts had Egypte van de VS een lening ten bedrage van $ 8,8 mrd gekregen, waarvan $ 6,6 mrd zou worden opgenomen. Bovendien had de Amerikaanse regering ingestemd met de Egyptische wens Amerikaanse gelden in het kader van de economische hulpverlening meer naar eigen goeddunken te besteden, naar de Amerikaanse minister van financiën, Regan, op 4 febr. meedeelde.

Missie Fairbanks. Shamir in Egypte. Mubarak slechts welkom in Jeruzalem

Op 12 febr. benoemde president Reagan Richard Fairbanks tot speciale vertegenwoordiger van de VS bij de autonomiebesprekingen. Fairbanks arriveerde op 17 febr. in Tel Aviv voor een „exploratie"-missie, in het kader waarvan hij de volgende dagen besprekingen voerde met Israëlische regeringsvertegenwoordigers o.w. premier Begin. Direct na zijn aankomst in Cairo had Fairbanks op 21 febr. een onderhoud met minister van buitenlandse zaken Kamal Hassan Ali. Op 23 febr. keerde hij vanuit Cairo naar Washington terug.
Op 22 febr. arriveerde de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir voor een vierdaags officieel bezoek in Cairo. Op zijn agenda stonden een voortzetting van de normalisering in de betrekkingen tussen Egypte en Israël, de beginselverklaring i.z. de Palestijnse autonomie, de modaliteiten van de teruggave aan Egypte van het laatste deel van de Sinai en de details van president Mubaraks in de tweede helft van maart geplande officiële bezoek aan Israël.
Over de autonomiekwestie bleven „diepgaande meningsverschillen" bestaan. Shamir zei dat de Palestijnen volgens Israël reeds een eigen staat hadden, nl. Jordanië. Zijn Egyptische ambtgenoot Kamal Hassan Ali antwoordde: „Het is niet aan Egypte of Israël de kaart van de wereld te veranderen. Jordanië is Jordanië. Wij (Egypte en Israël) moeten voortgaan met het bespreken van onze geschillen." Ook leverde Shamirs verblijf in Cairo geen datum op voor Mubaraks bezoek aan Israël. Volgens *NRC/H'blad* wenste de Egyptische president een kort werkbezoek van een dag af te leggen, o.a. om niet in Jeruzalem te overnachten. De normalisering van de betrekkingen tussen beide landen kreeg een nieuwe impuls: Israël zou o.m. een wetenschappelijk instituut in Cairo openen; het toeristisch verkeer zou evenals het handels- en bankverkeer worden vergemakkelijkt en uitgebreid. Over de vaststelling van het precieze verloop van de internationale grens, vooral in Rafah en bij Eilat, bleven meningsverschillen bestaan.
Op 28 febr. maakte de Israëlische regering na een kabinetszitting bekend dat president Mubarak niet welkom in Israël zou zijn als hij weigerde Jeruzalem te bezoeken. Vanuit Cairo werd toen gemeld dat Mubarak bij zijn weigering bleef Jeruzalem in zijn bezoek op te nemen.

Deelakkoord in grenskwestie. Nieuwe Israëlische uitnodiging aan Mubarak

Op 8 maart bespraken Egypte's minister van buitenlandse zaken Ali en zijn Israëlische collega van defensie Sharon tijdens een bezoek aan het grensgebied de 16 nog omstreden punten over het grensverloop tussen beide landen. Zij werden het eens over het verloop van de grens bij Rafah. Die zou dwars door de stad Rafah lopen in de vorm van prikkeldraadhekken. Daardoor zou de verwoesting van bijna 300 huizen worden voorkomen. De inwoners van Rafah zouden zich op vertoon van hun papieren door hekken van het ene naar het andere stadsdeel mogen begeven.
De 15 overige geschilpunten, vooral het geschil over een 600 m lange kuststrook bij Taba ten zuiden van Eilat, bleven bestaan. Volgens functionarissen in Jeruzalem liet Israël Egypte weten dat de terugtrekking uit de Sinai

niet zou worden voltooid als niet alle grensproblemen waren opgelost. Minister Ali stelde voor de geschillen aan internationale bemiddeling voor te leggen, maar dat werd door Israël verworpen.
Van 15-17 maart bracht minister Ali een bezoek aan Israël. Op 16 maart overhandigde premier Begin hem een nieuwe uitnodiging aan Mubarak voor een bezoek aan Israël. Maar noch over de data en het verloop van dit bezoek noch over alle uitstaande grensgeschillen werd voor Ali's vertrek overeenstemming bereikt.
Nadat minister van defensie Sharon op 21 maart gedreigd had met uitstel van de overdracht van de Sinai aan Egypte als de grensgeschillen niet voor 26 april waren opgelost, arriveerde Osama el-Baz, president Mubaraks politieke adviseur, op 22 maart in Israël voor spoedoverleg. Hij had op 23 maart in Jeruzalem een twee uur durend onderhoud met premier Begin, die hij ook een „vriendschappelijke" brief van Mubarak overhandigde. Nadien verklaarde El-Baz dat alle uitstaande geschillen in de onmiddelijke toekomst zouden worden opgelost.

Komst MFO-contingenten

Op 17 maart arriveerden in Sharm el-Sjeikh de eerste troepen van de Sinai-vredesmacht (MFO), 652 Amerikaanse militairen van de 82ste luchtlandingsdivisie. In de loop van de daarop volgende week werden 350 militairen uit Uruguay en Columbia naar Israël overgevlogen. Op 20 maart arriveerden daar 78 Nederlandse, 122 Australische en 35 Nieuw-Zeelandse militairen. Een Frans contingent vertrok op 21 maart naar de Sinai. Ongeveer 1.500 van de in totaal 2.650 militairen (uit 11 landen) werden ondergebracht op het terrein van de tot dan toe Israëlische luchtmachtbasis Eitam, op 15 km van de Middellandse-Zeekust.

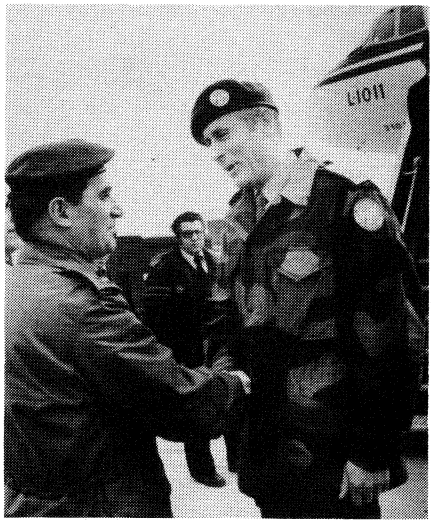

De commandant van de MFO, luitenant-generaal Frederik Bull-Hansen (r.), wordt bij aankomst op het vliegveld van Tel Aviv op 10 maart begroet door de Israëlische brigade-generaal Dov Shion (l.).

Voorbereiding ontruiming Sinai. Motie van wantrouwen tegen Begin verworpen

Op 2 febr. verwijderde het Israëlische leger voor het eerst met geweld leden van de anti-terugtrekkingsbeweging die zich illegaal in de Sinai (bij Kuseima) ophielden.
In het weekend van 21 febr. saboteerden leden van deze beweging de waterleiding naar Sharm el-Sjeikh en in de nacht van 24 op 25 febr. staken zij bij die plaats enkele barakken in brand, waarin een Egyptische delegatie zou worden ondergebracht.
Woordvoerders van de anti-terugtrekkingsbeweging deelden toen mee dat er tegen eind februari meer dan 7.000 bewoners in Yamit zouden zijn, d.w.z. bijna drie maal zoveel als ten tijde van de ondertekening van de Camp David-akkoorden in 1978. Inmiddels hadden de kolonisten in Yamit en andere nederzettingen officieel te horen gekregen dat zij hun woningen op 31 maart moesten verlaten.
Met ingang van 27 febr. werden op last van de Israëlische minister van defensie Sharon alle toegangswegen tot de Sinai voor niet-permanente inwoners van dit gebied geblokkeerd door het leger. Soldaten die de wegversperringen bemanden werden door woedende kolonisten uitgemaakt voor „gestapo" en „nazi's".
Op 28 febr. braken militairen in Yamit wegversperringen af die door militante leden van de anti-terugtrekkingsbeweging waren opgericht.

Op 1 maart verdreven politie en militairen ca. 200 illegale kolonisten – studenten van het Thora-seminarie uit Kiryat Arba uit een nieuwe nederzetting bij het dorp Prigal in de buurt van Yamit. Nadat een handgemeen was ontstaan, werden 23 van de demonstranten gearresteerd.
Op 2 maart verwierp de Knesset een door de Tehiya ingediende motie van wantrouwen tegen de regering-Begin i.v.m. haar Sinai-politiek met 58 tegen 4 stemmen bij 43 onthoudingen.
Rabbijn Haim Druckman (NRP) trad tevoren als onderminister van religieuze af om vóór de motie te stemmen.
In de nacht van 2 op 3 maart gelastte minister Sharon de verdrijving van illegale kolonisten bij Sharm el-Sjeikh en op 4 maart 's morgens ontruimden Israëlische militairen de illegale nederzetting Hatzar Adar bij Yamit. Die dag werden in totaal 37 families uit drie nederzettingen verdreven.
Op 19 maart werd de illegale nederzetting Hatzar Adar voor de derde maal door militairen ontruimd.
In de nacht van 24 op 25 maart werden tientallen ongewapende soldaten door kolonisten en leden van de anti-terugtrekkingsbeweging met geweld uit Yamit gezet. Op last van minister Sharon trokken vervolgens enkele honderden gewapende militairen op 25 maart 's avonds de stad binnen; ca. 20 personen werden gearresteerd.
Op 29 maart overleefde de regering-Begin een belangrijke stemming in de Knesset, waardoor haar voortbestaan tot de overdracht van de Sinai aan Egypte gewaarborgd leek. Een poging van de oppositie om de regering fondsen te onthouden mislukte, toen de Knesset met 59 tegen 57 stemmen een interim-begroting goedkeurde. Daarna ging het parlement met reces, naar verwachting tot mei.

M.i.v. 1 april werd het noordelijke deel van de Sinai tot militair gesloten gebied verklaard en afgegrendeld van de buitenwereld. Vanaf die datum werd het gebied voor Israëlische burgers officieel een verboden zone, behalve voor 15 kolonistenfamilies die twee weken uitstel van vertrek kregen. In Yamit hadden de oorspronkelijke Israëlische bewoners toen plaats gemaakt voor zo'n 3.000 aanhangers van de anti-terugtrekkingsbeweging.

Missie Stoessel. Sharon in Cairo. Ali in Israël

Op 12 april besloot de Amerikaanse president Reagan de onderminister van buitenlandse zaken, Walter Stoessel, naar het Midden-Oosten te sturen n.a.v. Israëlische klachten als zou Egypte de akkoorden van Camp David schenden en daarmee zelfs de overdracht van de Sinai in gevaar brengen.

O.a. minister van defensie Sharon en vice-premier David Levi zinspeelde openlijk op een mogelijk uitstel van de teruggave van de Sinai als de nog bestaande grensgeschillen niet voor 25 april waren opgelost en als Egypte zich niet aan het akkoord van Camp David zou houden. Volgens Israëlische functionarissen werd Egypte vooral een steeds betere verstandhouding met de PLO verweten. Ook zou Egypte te weinig doen aan wapensmokkel vanuit de Sinai naar de Gazastrook, terwijl het na 25 april meer militair materieel in de Sinai zou willen concentreren dan volgens Israël was overeengekomen.
Op 13 april zei Sharon: „Israël is vastbesloten aan zijn verplichtingen te voldoen, maar Egypte moet wel de schendingen van het verdrag beëindigen." Die verdragsschendingen waren de laatste twee maanden „verveelvoudigd", aldus de Israëlische minister.

Amerikaanse bemiddelingspogingen

De Amerikaanse plaatsvervangende minister van buitenlandse zaken, Walter Stoessel (r.), tijdens de twee uur durende bijeenkomst op 15 april met de Israëlische premier Begin (l.). Aan diens linkerzijde de Israëlische onderminister van buitenlandse zaken Yehuda Ben-Meir.

werden verder ondernomen door de assistent-minister voor het Midden-Oosten, Nicolaas Veliotes, die op 13 april gesprekken in Jeruzalem en Cairo afrondde.
Op 15 april voerde minister Sharon in Cairo besprekingen met president Mubarak over de geschillen tussen beide landen. Er werd geen overeenkomst bereikt.
Op 16 april arriveerde de Egyptische staaatsminister van buitenlandse zaken, Boutros Ghali, onverwacht in Jeruzalem met een persoonlijke boodschap van president Mubarak voor premier Begin, die op 15 en 16 april gesprekken met Stoessel voerde. Deze verklaarde later op 16 april bij zijn aankomst in Cairo „optimistisch te zijn", nadat hij tijdens de vlucht daarheen met de naar Egypte terugkerende staatsminister Boutros Ghali een „constructief en positief" gesprek had gevoerd.
Na besprekingen met o.a. president Mubarak en minister van buitenlandse zaken Kamal Hassan Ali keerde Stoessel op 18 april naar Jeruzalem terug. Hij verklaarde daar van president Mubarak verzekeringen te hebben gekregen i.z. Egypte's getrouw blijven aan de Camp David-akkoorden. Maar de Israëlische premier Begin wenste een formele herbekrachtiging van deze akkoorden door Egypte.
De meningsverschillen m.b.t. de herbekrachtiging van de Camp David-akkoorden en de grenskwesties weerhielden het Israëlische kabinet er op 18 april van een formele beslissing te nemen over de ontruiming van de Sinai op 25 april.

Wel begon het Israëlische leger op 19 april 's morgens vroeg met de verwijdering van de ca. 3.000 aanhangers van de anti-terugtrekkingsbeweging uit Yamit, de operatie „Rode Duif", waarvoor tegen de 20.000 militairen in de stad waren samengetrokken.
Op 19 april voerden de Egyptische bewindslieden Kamal Hassan Ali en Boutros Ghali spoedoverleg in Jeruzalem om vóór de volgende Israëlische kabinetsvergadering (21 april) tot een oplossing te komen. Aan hun tweede gesprek met premier Begin en de ministers Shamir en Sharon nam ook Stoessel deel. Deze voerde op 20 april onderhandelingen van 7 uur in Egypte met president Mubarak en diens medewerkers, terwijl in Yamit de evacuatie wegens de herdenking van de in de Tweede Wereldoorlog vermoorde zes miljoen joden werd gestaakt.
Op 21 april 's morgens besloot het kabinet-Begin de Sinai krachtens de akkoorden van Camp David op 25 april aan Egypte over te dragen. Boodschappen van de Amerikaanse president Reagan en de Egyptische president Mubarak gaven de doorslag. In Reagans boodschap aan Begin, toegelicht door Stoessel, werd de verzekering gegeven dat de VS de in de Camp David-akkoorden vervatte bestuursautonomie als enige oplossing van het Palestijnse vraagstuk beschouwt, terwijl Israël tevens de belofte ontving dat het voor zijn veiligheid op Amerikaanse steun kan blijven rekenen. Ook Mubarak beloofde niet van de Palestijnse bestuursautonomie te zullen afwijken.

Onmiddellijk na het kabinetsbesluit werd de evacuatie en verwoesting van Yamit hervat. Daar was toen ook vanuit de VS rabbijn Meir Kahane aangekomen om zijn aanhangers, die zich in een bunker hadden gebarricadeerd, te overreden om niet, uit protest tegen de ontruiming van de Sinai, zelfmoord te plegen. De rabbijn bracht zijn volgelingen wel van dit voornemen af, maar voegde zich vervolgens bij hen in de bunker. Op 22 april braken honderden

Egyptisch-Israëlisch overleg op 19 april. Zittend v.l.n.r. premier Begin (Israël), vice-premier en minister van buitenlandse zaken Kamal Hassan Ali (Egypte) en staatsminister van buitenlandse zaken Boutros Ghali (Egypte). In het midden staande Begins persadviseur Uri Porath.

Israëlische militairen met waterslangen, stokken, ladders en hijskranen de harde kern van het verzet tegen de ontruiming op de daken van woningen in Yamit. Tijdens deze actie werd door geen van de partijen gebruik gemaakt van vuurwapens.
Op 23 april werden rabbijn Kahane en zijn aanhangers – acht mannen en drie vrouwen – uit de bunker gehaald, waarbij zij zich heftig verweerden. Daarmee was de evacuatie van Yamit voltooid. Voor het ingaan van de sabbath was deze zeven jaar oude stad met bulldozers en kranen en met explosieve ladingen geheel verwoest.
Eveneens op 23 april arriveerde Stoessel in Cairo, vergezeld door de Israëlische directeur-generaal van het ministerie van buitenlandse zaken, David Kimche. Zij voerden met een Egyptische delegatie tripartite onderhandelingen over het grensgeschil. Na zeven uur van overleg verklaarde Stoessel: „Wij hebben enorme vooruitgang geboekt bij de afhandeling van de laatste grensproblemen tussen Israël en Egypte." Hij vloog nog dezelfde dag met de Israëlische delegatie naar Tel Aviv terug om de in Cairo uitgewerkte voorstellen aan de Israëlische regering voor te leggen.
Enkele uren nadat op 25 april de Israëlische vlag in de Sinai was neergelaten, werd in Jeruzalem een tussenoplossing gevonden voor het enige nog bestaande grensgeschil, dat van Taba bij Eilat (zie pag. 273/2).
Over de Israëlische ontruiming van de Sinai schreef de *FAZ* (26-4) o.a.:

Voor Israël is deze teruggave een traumatische ervaring. Veel Israëliërs koesterden sinds de Camp David-onderhandelingen van september 1978 de verdenking met de meest geraffineerde politieke zwendelmanœuvres in de historie van doen te hebben. Tot in het kabinet vragen de Israëliërs zich af of de Egyptenaren nu het vredesproces met Israël zullen bevriezen dan wel terugkeren in het vijandelijke Arabische kamp, nu de territoriale buit binnen is. (...)
De Israëlische politiek van eventuele annexatie van de bezette gebieden kan de voornaamste beproeving worden van de Egyptisch-Israëlische betrekkingen. Cairo zou vanzelfsprekend zijn rol in de Arabische wereld die het door het vredesverdrag met Israël verspeelde willen terugwinnen. Dit zou, aldus verzekeringen van president Mubarak, niet ten laste van de betrekkingen met Israël geschieden. De Arabische staten zullen Egypte evenwel pas weer accepteren naar de mate waarin Jeruzalem bereid is tot concessies met betrekking tot het Palestijnse vraagstuk. Op Cairo drukt de last van het Arabische verwijt met Israël een afzonderlijk vredesverdrag te hebben gesloten en daarmee, uit egoïstische gronden, de gemeenschappelijke Arabische zaak van de bevrijding van de door Israël bezette gebieden te hebben verraden. Daarom moet Cairo vasthouden aan naleving van het tweede deel van Camp David, t.w. autonomie voor de Palestijnen met een aansluitende regeling van de soevereiniteitskwestie.
President Mubarak heeft zich in zijn schrijven aan Begin verplicht tot voortzetting van de autonomie-onderhandelingen „totdat wij overeenstemming bereiken".

INTERNATIONALE ZAKEN

GEMENEBEST

23STE CONFERENTIE

Van 30 sept.-7 okt. 1981 vond in de Australische stad Melbourne voor de 23ste maal een conferentie plaats van de regeringsleiders van de lidstaten van het Gemenebest. Als voorzitter van de bijeenkomst trad op de Australische premier Malcolm Fraser.
Sinds de 22ste conferentie is in 1979 in Loesaka (Zambia) (pag. 199/3 e.v.-1980) was het aantal leden van het Gemenebest, dat het recht had een vertegenwoordiger naar deze conferentie te zenden, toegenomen van 39 tot 42.
De nieuwe leden waren Zimbabwe, dat was toegelaten op de dag, waarop het onafhankelijk werd, 18 april 1980 (pag. 792/1 e.v.-1981), Vanuatu, dat op 29-30 juli 1980 onafhankelijk geworden was (pag 497 e.v.-1980) en bij die gelegenheid tot het Gemenebest toetrad (waarnaast het lid bleef van de francofone organisatie Agence de Coopération Culturelle et Technique ACCT) en Belize bij het bereiken van de onafhankelijkheid op 21 sept. 1981 (pag. 784/2-1981).
Tussen de 22ste en 23ste topconferentie van het Gemenebest was ook St. Vincent en de Grenadinen als lid van het Gemenebest toegelaten, bij het bereiken van de onafhankelijkheid op 27 okt. 1979 (846/1-1979), maar dit land heeft een bijzondere status als lid en zendt geen vertegenwoordigers naar de topconferenties. Het deelt deze status met de oudere leden Naoeroe en Tuvalu.
Na de 23ste topconferentie, op 1 nov. 1981, werd Antigua onafhankelijk onder de naam Antigua en Barbuda (pag. 783/1-1981) en trad deze staat tot het Gemenebest toe als, in totaal, 46ste lid.

Van de 42 leden van het Gemenebest, die gerechtigd zijn een vertegenwoordiger naar de topconferentie te zenden, hadden deze keer 41 van dit recht gebruik gemaakt; Dominica nam aan de bijeenkomt in Melbourne niet deel. Negen staten hadden zich laten vertegenwoordigen door hun presidenten: Botswana, Cyprus, Guyana, Kenya, Kiribati, Malawi, Nigeria, Tanzania en Zambia; 21 landen hadden hun eerste minister afgevaardigd: Australië, Bangladesh, Barbados, Belize, Canada, Fiji, Grenada, India, Jamaica, Mauritius, Nieuw Zeeland, Papoea Nieuw Guinea, Singapore, Sri Lanka, Swaziland, Tonga, Oeganda, het Verenigd Koninkrijk, Vanuatu, West Samoa en Zimbabwe; en 11 staten hadden een delegatie op lager niveau gezonden: de Bahamas, Gambia, Ghana, Lesotho, Maleisië, Malta, St. Lucia, de Seychellen, Sierra Leone, de Solomon eilanden en Trinidad en Tobago.
Volgens persverslagen had de premier van Maleisië, Datuk Seri Dr Mahathir bin Mohamed, afgezien van deelname aan de conferentie, omdat hij de waarde van het lidmaatschap van zijn land van het Gemenebest in twijfel trok. Zijn land was op de bijeenkomst vertegenwoordigd door de minister van buitenlandse zaken, Tan Sri Haji Muhammad Ghazali bin Shafie.

In de tijd, waarin de conferentie plaats vond, bracht de Britse koningin Elizabeth een staatsbezoek aan Australië. Aan de conferentie zelf nam zij echter geen deel.

Voorafgaande ontwikkelingen. De kwestie sportieve contacten met Zuid-Afrika. Tournee van het Springbok-rugby-team in Nieuw-Zeeland

De secretaris-generaal van het Gemenebest, Shridath S. Ramphal, publiceerde medio 1981 een „Verslag aan de regeringsleiders" van het Gemenebest over de activiteiten van de organisatie in de voorafgegane twee jaar. Hierin noemde hij de rol, die de topconferentie in Loesaka gespeeld had bij het verwerven van de onafhankelijkheid van Zimbabwe, een „overtuigend bewijs van het vermogen van dergelijke bijeenkomsten om de oplossing van hardnekkige internationale problemen te bevorderen".
Ook zei hij, dat het Gemenebest sinds de conferentie van 1979 gewonnen had aan inwendig zelfvertrouwen en externe waardering.
In het rapport bracht Ramphal één controversiële kwestie ter sprake: het probleem van sportieve contacten van leden van het Gemenebest met Zuid-Afrika.

Tijdens hun topconferentie in Engeland in 1977 hadden de regeringsleiders van de leden van het Gemenebest een verklaring uitgegeven, waarin zij dergelijke contacten veroordeelden (pag. 199/3-1980). Naar de plaats, waarin zij deze verklaring hadden opgesteld – het Schotse Gleneagles – wordt dit document aangeduid als de „verklaring van Gleneagles".

Ramphal meldde, dat in recente jaren weliswaar het aantal sportieve contacten tussen leden van het Gemenebest en Zuid-Afrika was afgenomen, maar dat er niettemin een aantal gebeurtenissen had plaatsgevonden, dat de verwachtingen van vele leden van het Gemenebest gebaseerd op de verklaring van Gleneagles bedrogen had.
Hij bracht een verklaring in herinnering, die hij op 8 jan. 1980 had uitgegeven, en waarin hij de beslissing veroordeelde van de Britse rugbybond om een tournee door Groot-Brittannië toe te staan van een inofficieel Zuidafrikaans rugbyteam.
Op hetzelfde vlak lag een besluit van de Britse cricket-bond in febr. 1981 om een test-match, die in Guyana gehouden zou worden, af te gelasten, nadat de regering van Guyana besloten had om een lid van het Britse team, Robin Jackman, het land uit te wijzen, omdat deze regelmatig in Zuid-Afrika gespeeld had.
De Britse tournee door een aantal Caribische landen kon pas worden hervat, nadat de regeringen van Barbados, Antigua, Montserrat en Jamaica over de zaak overleg hadden gepleegd en

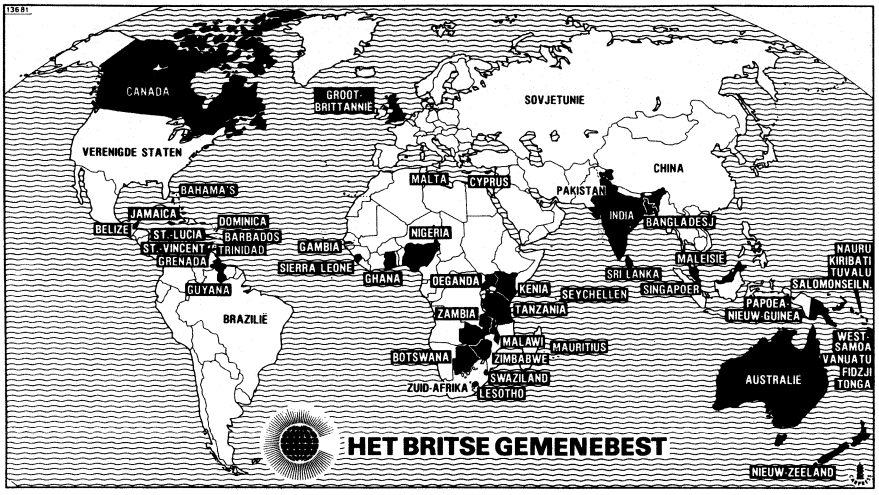

begin maart 1981 een gemeenschappelijke verklaring uitgegeven hadden, waarin zij er de aandacht op vestigden, dat de verklaring van Gleneagles tamelijk dubbelzinnig was voor wat betreft het toepassen van sancties tegen individuen. Zij stelden voor, dat de komende conferentie in Melbourne nader op de zaak zou ingaan.

Medio 1981 rees er een nieuwe controverse, doordat de Nieuwzeelandse rugbybond het officiële Zuidafrikaanse rugbyteam had uitgenodigd voor een tournee door Nieuw-Zeeland, die zou moeten plaatsvinden van 18 juli tot 13 sept. Deze tournee zou daarmee eindigen een week, voordat er, eveneens in Nieuw-Zeeland, een bijeenkomst van de ministers van financiën van het Gemenebest zou beginnen. (Zie hierover ook pag 802/1-1981).
De Nieuwzeelandse minister-president, Robert Muldoon, die een van de opstellers was van de verklaring van Gleneagles, verklaarde weliswaar tegenstander te zijn van deze tournee, maar hij weigerde de Nieuwzeelandse rugbybond opdracht te geven de uitnodiging in te trekken of aan de leden van het Zuidafrikaanse team, de Springboks, inreisvisa te onthouden. (De Australische regering weigerde het team doorreisvisa te verschaffen).

De tournee door Nieuw-Zeeland vond plaats, zoals voorgenomen, maar de wedstrijden waarin de Springboks speelden, werden veelvuldig verstoord door anti-apartheidsdemonstraties op een schaal, die in Nieuw-Zeeland zonder precedent was. Zij leidden ook tot vaak heftige botsingen met de politie. Op internationaal niveau leidden deze gebeurtenissen ertoe, dat de Afrikaanse en Caribische Gemenebestleden eisten, dat Nieuw-Zeeland zou worden uitgesloten van de Gemenebestspelen, die in 1982 in Australië gehouden zouden worden. De sportbond van het Gemenebest wees deze eis af, omdat hij in strijd zou zijn met zijn statuten.

Daarnaast werd besloten de voorgenomen bijeenkomst van de ministers van financiën te verplaatsen van Nieuw-Zeeland naar de Bahamas. De Gemenebestcommissie voor Zuid-Afrika waarschuwde op 13 juli, dat deze verplaatsing „onvermijdelijk" zou zijn, als de tournee van de Springboks doorgang zou vinden en besloot op 22 juli ook daadwerkelijk hiertoe over te gaan.
Nieuw-Zeeland nam aan deze bijeenkomst van de ministers van financiën, die op 22 en 23 sept. 1981 in Nassau op de Bahamas gehouden werd, niet deel.

Het verloop van de topconferentie

In de weken, voorafgaand aan de topconferentie, had de Australische premier Fraser informeel contact met de andere regeringsleiders van de Gemenebeststaten ten einde het opstellen van de agenda voor de bijeenkomst te bespreken.
Aan het slot van dit overleg zei hij, dat „voedsel, handel, ontwikkelingshulp en energie" de belangrijkste onderwerpen op de bijeenkomst zouden zijn, i.h.b. met oog op de prominente plaats, die Noord-Zuidproblemen op dat moment in internationale zaken innamen en die op 22 en 23 okt. in de topconferentie in Cancún in Mexico besproken zouden worden (pag. 721 e.v.-1981).

Een kwestie, waarover in het vooroverleg over de conferentie gesproken werd, maar die niet op de agenda van de bijeenkomst terecht kwam, was het voorstel Pakistan weer tot het Gemenebest toe te laten.
Pakistan was in 1972, n.a.v. de afscheiding van Bangladesh, uit het Gemenebest getreden (pag. 234/1-1972). In informele bilaterale contacten met de Gemenebeststaten had de regering van Pakistan laten weten geïnteresseerd te zijn in een hernieuwd lidmaatschap. India was er echter tegenstander van deze zaak op dat moment formeel in overweging te nemen.

In het verloop van de conferentie gaven de vertegenwoordigers van Engeland en Canada een uiteenzetting m.b.t. de stand van zaken voor wat betreft de toekomstige onafhankelijkheid van Namibië. De eerstgenoemde twee landen maken deel uit van de westerse contactgroep voor deze kwestie.
Peter Katjavivi, een vooraanstaand lid van de South West Africa People's Organization (SWAPO), bracht gedurende de conferentie een bezoek aan Melbourne om de standpunten van zijn organisatie daar onder de aandacht te brengen.
Op 3 en 4 okt. werd het formele deel van de conferentie onderbroken en bezochten de deelnemers de Australische hoofdstad Canberra.

Aan het slot van dit bezoek werd de tekst van een „verklaring van Melbourne" gepubliceerd. In dit document werd een gemeenschappelijk beleid van de Gemenebeststaten m.b.t. de Noord-Zuidproblematiek geformuleerd.
Hoewel op de topconferentie geen nieuw initiatief ondernomen werd m.b.t. het vraagstuk van de sportieve betrekkingen met Zuid-Afrika en ook geen amendering van de verklaring van Gleneagles besproken werd, kwam bij verscheidene gelegenheden wel de recente tournee van de Springboks door Nieuw-Zeeland ter sprake. De Nieuwzeelandse premier Muldoon, wiens Nationale Partij op 24 sept. besloten had de verklaring van Gleneagles alleen in de voorliggende vorm te zullen respecteren, verklaarde op 1 okt., dat het vertrouwen van zijn land in de manier van doen van het Gemenebest ernstig was geschokt door het besluit de bijeenkomst van de ministers van financiën van zijn land naar de Bahamas te verleggen.
Op een persconferentie, die Muldoon op 1 okt. gaf, maakte hij een aantal opmerkingen aan het adres van secretaris-generaal Ramphal en de premier van Zimbabwe, Mugabe, die de betrokkenen als beledigend ondergingen. Later zei Muldoon, dat hij Mugabe niet had willen kwetsen.
Muldoon reise af voor het slot van de conferentie op 7 okt. Hij liet een brief achter, waarin hij vroeg het deel van het slotcommuniqué, waarin de verklaring van Gleneagles bevestigd werd, uit te breiden met een zin, waarin gezegd werd, dat er niet met sportboycotts gedreigd mocht worden en dat de eerbiediging door Nieuw-Zeeland van de verklaring van Gleneagles afhing van het stopzetten van dergelijke acties.
Op voorstel van de Canadese premier Pierre Trudeau besloot de vergadering het verzoek van Muldoon buiten de orde te verklaren.
Voor hij Melbourne verliet noemde

Muldoon de verklaring van Melbourne een verzameling platitudes en verweet hij Ramphal de verklaring te hebben gepubliceerd, voordat Nieuw-Zeeland er zijn instemming mee had betuigd. De Australische premier Fraser wees de kritiek van Muldoon van de hand en zei, dat er niet geprobeerd was met de verklaring iets nieuws te zeggen, maar om ermee „belangrijke waarheden" te uiten, die „niet vaak genoeg gezegd konden worden".

Slotcommuniqué

Hierna volgt een samenvatting van het slotcommuniqué van de 23ste topconferentie van het Gemenebest.

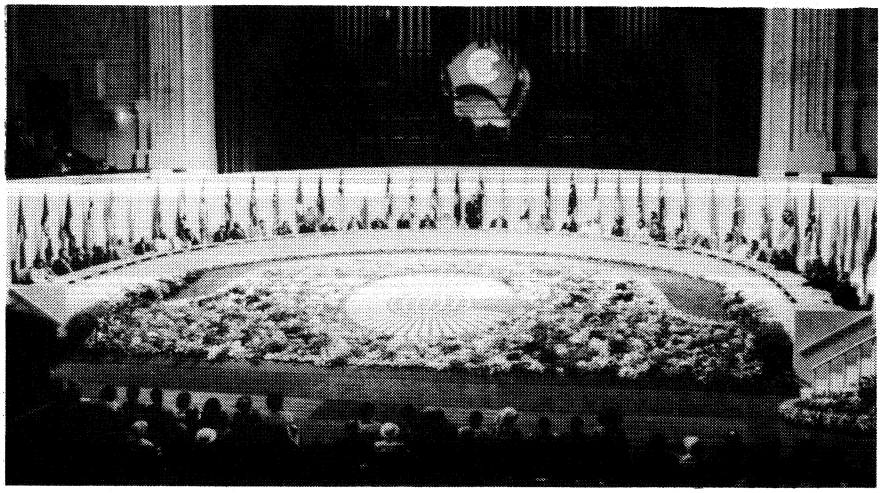

Een beeld van de openingszitting van de 23ste vergadering van de regeringsleiders van het Gemenebest in Melbourne. De Australische premier Fraser spreekt het welkomswoord uit.

INTERNATIONALE SITUATIE EN GEMENEBEST

De regeringsleiders gaven uiting aan hun zorg over de duidelijke verslechtering, die sinds hun laatste bijeenkomst in de internationale verhoudingen had plaatsgevonden. Zij hadden vooral veel zorg over de verschuiving van détente naar confrontatie, de groeiende spanning tussen de supermogendheden en de toename van de kernbewapening, die een bedreiging vormt voor de overleving zelve van de mensheid.
Zij stelden tegenover elkaar enerzijds de steeds omvangrijkere middelen, die besteed werden aan de produktie van steeds vernietigender wapens en anderzijds de groeiende ontoereikendheid van de middelen, die voor internationale samenwerking beschikbaar zijn, en het groeiende onvermogen van de internationale gemeenschap om het eens te worden over de manier en middelen tot het verlichten van de armoede in de wereld.
Zij gaven uitdrukking aan hun zorg over de verzwakking van de geest van internationalisme en verklaarden, dat hun organisatie kon helpen deze tendens te keren en kon bijdragen aan een veiliger en gezondere wereld.
De deelnemers benadrukten het recht van alle volkeren om vrijelijk over hun eigen lot te beschikken en namen met zorg waar, dat dit recht, onder zeer verschillende omstandigheden, in vele delen van de wereld ontzegd werd.
Er bestond een verplichting om te werken aan condities, die gunstiger zouden zijn voor het eerbiedigen van soevereiniteit, onafhankelijkheid, territoriale integriteit en het recht op zelfbeschikking.
Het Gemenebest, als een verbond van gebonden en niet-gebonden staten, was op unieke wijze in een positie om een bijdrage te leveren aan het onschadelijk maken van internationale spanningen in een verdeelde wereld.

Het was in het grootste belang van de internationale gemeenschap, dat de niet-gebonden landen in staat zouden zijn voort te gaan met het spelen van hun constructieve rol en dat zij hun politiek en beginselen van niet-gebondenheid vrij van druk van buitenaf konden volgen.

ZUIDELIJK AFRIKA

De deelnemers gaven als hun mening te kennen, dat de conferentie in het Lancaster House over de onafhankelijkheid van Zimbabwe en de voorafgegane onderhandelingen het vermogen van de lidstaten bewezen hadden om samen te werken en een positieve bijdrage te leveren aan de oplossing van belangrijke problemen.
Diepe zorg werd uitgesproken over het feit, dat er, ondanks het bereiken van de onafhankelijkheid van Zimbabwe, nog meer ernstige problemen in zuidelijk Afrika moesten worden opgelost. De regeringsleiders meenden, dat de situatie in zuidelijk Afrika in feite verslechterd was.
In het communiqué werd vervolgens gezegd:
„De regeringsleiders benadrukten, dat aan de wortel van deze problemen het apartheidssysteem ligt, dat het blanke minderheidsregime in Zuid-Afrika nog steeds in stand houdt en versterkt op verschillende manieren, inbegrepen de wrede interne onderdrukking van de Afrikaanse meerderheid, de aanhoudende weigering om de relevante resoluties van de Veiligheidsraad, die voorzien in de lang uitgestelde onafhankelijkheid van Namibië, uit te voeren, het volgen van een politiek van destabilisering jegens de buurstaten, de herhaalde dreigementen jegens, en schendingen van, hun territoriale integriteit en de expansie van het militaire vermogen van Zuid-Afrika."
Deze ontwikkelingen vormden niet alleen een bedreiging voor de stabiliteit in het gebied, maar brachten ook op ernstige wijze de internationale vrede en veiligheid in gevaar.
De deelnemers deden daarom een beroep op de internationale gemeenschap om haar collectieve vastberadenheid te versterken om de apartheid uit te roeien. Zij bevestigden opnieuw hun tatale en ondubbelzinnige veroordeling van de apartheid als een misdaad tegen de mensheid en hun totale verwerping van elke politiek, die er op gericht was dit onmenselijke systeem voort te zetten. Zij aanvaardden, dat het de plechtige en urgente plicht van elk van hun regeringen was om het kwaad van de apartheid met kracht te bestrijden door er effectieve maatregelen tegen te aanvaarden en diegenen te helpen, die ervoor strijden ervan af te komen.

M.b.t. sportieve contacten met Zuid-Afrika bevestigden de regeringsleiders opnieuw hun verklaring van Gleneagles uit 1977 en zij herhaalden hun toewijding aan het effectief vervullen van hun verplichtingen volgens die verklaring. Zij hielden ook i.h.b. rekening met de inspanningen van de Verenigde Naties om een algemeen aanvaarde benadering te bereiken van de kwestie van sportieve contacten binnen het kader van de internationale campagne tegen apartheid.
De regeringsleiders bevestigden opnieuw hun vastberadenheid om te verzekeren, dat het volk van Namibië in de gelegenheid zou worden gesteld zonder verder uitstel zijn recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid uit te oefenen.
De regeringsleiders riepen op tot een volledige en effectieve toepassing van het wapenembargo tegen Zuid-Afrika.
De conferentiedeelnemers veroordeelden de schendingen door Zuid-Afrika van het grondgebied van de buurstaten, i.h.b. de recente inval in Angola en de bezetting van gebied aldaar.
Zij stelden vast, dat het groeiende aantal vluchtelingen uit Zuid-Afrika een zware last legde op de buurlanden en zij besloten daarom tot inrichting van een onderwijs- en opleidingsprogramma van het Gemenebest voor deze vluchtelingen.

AFGHANISTAN

De regeringsleiders gaven uiting aan hun ernstige zorg over de situatie in en rond Afghanistan en de implicaties daarvan, zowel voor de vrede en de stabilitiet in het gebied als voor de internationale veiligheid. Hoewel er verschil in opvatting was over de ontwikkelingen die tot de huidige situatie hadden geleid, waren de regeringsleiders verenigd in hun oproep tot een politieke regeling op basis van de terugtrekking van vreemde troepen en volledig respect voor de onafhankelijkheid, soevereiniteit en niet-gebonden status van Afghanistan en een strikt naleven van de beginselen van niet-inmenging en niet-ingrijpen.
Zij bevestigden het recht van de Afghaanse vluchtelingen om veilig en met ere naar hun huizen terug te keren en drongen er bij alle betrokkenen op aan om te werk te gaan in de richting van een regeling op basis van onderhandelingen, die het Afghaanse volk vrij zou laten over zijn eigen toekomst te beschikken.

ZUIDOOST-AZIË

De regeringsleiders gaven uiting aan hun zorg over de aanhoudende spanning in Zuidoost-Azië, die i.h.b. voortvloeide uit het gewapende conflict in Kampuchea (Cambodja). Zij drongen aan op een omvattende politieke regeling, die de soevereiniteit, onafhankelijkheid en territoriale integriteit van alle staten in het gebied zou verzekeren.
Zij riepen op tot een spoedige terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit Cambodja.
Over het probleem van de vluchtelingen uit Zuidoost-Azië zeiden de regeringsleiders, dat dit aan de bron moest worden opgelost door het scheppen van omstandigheden, waaronder alle betrokken mensen in vrede en harmonie konden leven.

CYPRUS

De regeringsleiders herhaalden hun steun aan de onafhankelijkheid, soevereiniteit, territoriale integriteit, eenheid en niet-gebondenheid van de Republiek Cyprus.
Zij riepen ertoe op een eind te maken aan alle buitenlandse inmenging en bemoeienis.
Zij stelden vast, dat de president van Cyprus opnieuw hun aandacht had gevestigd op zijn voorstel tot volledige demilitarisering en ontwapening van zijn land.

BELIZE

De regeringsleiders namen ervan kennis, dat de

veiligheid van Belize nog steeds werd bedreigd, gezien het ontbreken van een definitieve regeling met Guatemala. Zij bevestigden opnieuw hun steun aan de regering van Belize bij haar inspanningen om de territoriale integriteit te handhaven en een definitieve oplossing te bereiken op de grondslag van de raamovereenkomst, die op 11 maart 1981 in Londen was ondertekend (pag. 218/3 - 1981).

GUYANA

De regeringsleiders namen met diepe zorg kennis van de bedreiging van de territoriale integriteit van Guyana, doordat Venezuela zijn aanspraken op tweederde van het gebied van het land weer had doen herleven. De deelnemers wezen erop, dat de bestaande grens bij scheidsrechterlijke uitspraak in 1899 was vastgesteld en door alle partijen als een definitieve regeling was aanvaard.

MIDDEN-OOSTEN

De regeringsleiders benadrukten, dat de onopgeloste problemen van het Midden-Oosten, i.h.b. de centrale kwestie van Palestina, een ernstige bedreiging voor de vrede in het gebied alsmede voor de hele wereld bleven. Zij erkenden, dat de basis voor een rechtvaardige en blijvende oplossing gevormd moest worden door de relevante VN-resoluties en de „erkenning van de rechten van het Palestijnse volk, met inbegrip van hun onvervreemdbare recht op een thuisland, alsmede het recht van alle staten in het gebied om in vrede te leven binnen veilige grenzen".
„De meeste regeringsleiders, die nadruk legden op het recht van het Palestijnse volk op zelfbeschikking, bevestigden, dat de Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO, die naar het oordeel van de meerderheid van de regeringsleiders de wettige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk is, bij onderhandelingen over een regeling betrokken moest worden."

INDISCHE EN STILLE OCEAAN

De regeringsleiders riepen op tot meer samenwerking bij het inrichten van de Indische Oceaan als een vredeszone.
Zij waren het er over eens, dat alle volken in het gebied van de zuidelijke Stille Oceaan de gelegenheid gegeven moest worden om hun recht op zelfbeschikking uit te oefenen.
Zij betoonden hun steun aan het onmiddellijke stopzetten van kernproeven in het zuiden van de Stille Oceaan en zij tekenden protest aan tegen voorstellen m.b.t. het storten en opslaan van kernafval in de Stille Oceaan.

POLEN

De regeringsleiders gaven als hun mening te kennen, dat het Poolse volk vrijgelaten moest worden over zijn eigen lot te beschikken zonder inmenging van buitenaf.

ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING

De regeringsleiders gaven uiting aan hun zorg over het uitblijven van vooruitgang bij het toepassen van maatregelen van ontwapening en wapenbeheersing, zoals die waren vervat in het slotdocument van de bijzondere Algemene Vergadering van de Verenigde Naties over ontwapening, die in 1978 gehouden was.
Praktische maatregelen gericht op nucleaire ontwapening en het vermijden van gewapende conflicten diende de hoogste prioriteit op de internationale agenda te hebben. Zij verwelkomden daarom het besluit van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie om de onderhandelingen over middellange afstandswapens te heropenen en zij drongen er op aan de onderhandelingen over strategische wapens op het vroegst mogelijke tijdstip te heropenen.

INTERNATIONAAL ZEERECHT

De regeringsleiders benadrukten, dat een omvattende en in brede kring aanvaarde conventie over het internationale zeerecht een bijdrage zou betekenen aan de vooruitzichten voor vrede en veiligheid in de wereld. Een dergelijke conventie zou o.m. de rechten van de kuststaten en andere gebruikers van de zee moeten definiëren; helpen bij een rationeel gebruik en beheer van de bronnen uit de zee; praktisch effect geven aan het principe, dat de bronnen van de zeebodem, die buiten nationale jurisdictie liggen, het gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid zijn; en alle staten veroorloven deel te nemen aan de exploitatie van deze bronnen.

WERELDECONOMIE

De regeringsleiders erkenden de hardnekkigheid van de recessie, de hoge inflatie en groeiende werkloosheid. De vooruitzichten voor de ontwikkelingslanden waren bijzonder somber, aangezien deze te lijden hadden van onevenwichtigheden van hun betalingsbalansen, problemen bij het aflossen van hun schulden en het betalen van de rente, een verdere verslechtering van hun positie in de internationale handel, acute armoede, honger en ondervoeding.
Binnenlands beleid om deze problemen op te lossen diende te worden aangevuld met collectieve actie en een wereldwijde benadering.
De groeiende interdependentie van de wereldeconomie maakte het noodzakelijk om urgente activiteiten te ondernemen om de economische problemen aan te pakken van zowel de ontwikkelde als de ontwikkelingslanden, waarbij bijzondere aandacht gegeven zou moeten worden aan de noden van de minst ontwikkelde landen.
Het voortduren van wijdverspreide armoede onderstreepte de noodzaak van het bevorderen van een snelle economische groei en ontwikkeling en van het nastreven van noodzakelijke structurele en institutionele veranderingen in de internationale economische betrekkingen ten einde een meer rechtvaardige economische orde in het leven te roepen.
De regeringsleiders hechtten groot belang aan het oplossen van bestaande financiële en monetaire problemen en zij stelden, dat dit een grotere coördinatie en samenwerking op het terrein van de economische politiek vereiste. Zij deden een beroep op alle regeringen meer rekening te houden met de repercussies van hun economische politiek op andere landen en urgent aandacht te schenken aan maatregelen om de financiële en valutamarkt te stabiliseren en de opwaartse druk op de rente te verminderen.
Nadruk werd gelegd op de noodzaak van officiële ontwikkelingshulp, vooral aan de minst ontwikkelde landen, en bij alle geïndustrialiseerde landen, die dat nog niet gedaan hadden, werd er op aangedrongen hun ontwikkelingshulp op het peil te brengen, dat internationaal was overeengekomen.
Op de industriële landen met een centraal geplande economie werd een beroep gedaan hun ontwikkelingshulp substantieel te vergroten.
De regeringsleiders erkenden de belangrijke rol van multilaterale instellingen op het terrein van de ontwikkelingshulp en zij kwamen overeen speciale inspanningen te ondernemen om te verzekeren, dat vooruitgang in het versterken van de middelen van deze instellingen niet geschaad zou worden.
Zij stelden verder vast, dat ook particuliere instellingen op het terrein van de ontwikkelingshulp een rol te spelen hadden en dat i.h.b. de commerciële banken een nuttige taak vervuld hadden. Zij gaven echter uiting aan de vrees, dat de banken dat in de toekomst niet langer zouden kunnen doen op voorwaarden, die de schuldenlast van de ontwikkelingslanden niet op onduldbare wijze zouden vergroten. Daarom vroegen zij aandacht voor het voorstel van een commissie van deskundigen van het Gemenebest om garantiefaciliteiten in het leven te roepen, waaronder middelen tegen passenden voorwaarden naar ontwikkelingslanden gesluist zouden kunnen worden.
Op het terrein van de internationale handel gaven de regeringsleiders uiting aan hun zorg over de groeiende tendens naar protectionisme. Zich bewust van de betekenis van de groei van de internationale handel voor economische herstel en groei, kwamen de regeringsleiders overeen, dat verdere inspanningen ondernomen zouden moeten worden om handelsbarrières – douanetarieven en andere – te slechten en om internationale overeenkomst te bereiken over effectieve regels m.b.t. noodmaatregelen.
Zij stelden vast, dat instabiele prijzen en ongunstiger handelscondities een negatief effect hadden op grondstoffen uitvoerende landen en verwelkomden daarom de oprichting van het internationale grondstoffenfonds (pag. 485/2 e.v. - 1980).
M.b.t. energie drongen de regeringsleiders aan op het treffen van maatregelen op korte , middellange en lange termijn binnen het kader van wijde internationale samenwerking, die de producenten van energie moesten verzekeren van adequate opbrengsten en de afnemers van stabiele voorziening.
Zij steunden het denkbeeld van de oprichting van een „energiedochter" van de Wereldbank.

Zoals eerder gezegd, stelden de regeringsleiders een „Verklaring van Melbourne" op, waarin zij nader ingingen op ontwikkelingsvraagstukken.

In deze verklaring stelden de regeringsleiders, dat de grote ongelijkheid in welvaart en kansen in de wereld en de armoede van miljoenen in de ontwikkelingslanden fundamentele oorzaken van spanning en instabiliteit waren. Daarom benadrukten zij de noodzaak van vastberaden en toegewijde actie op nationaal en internationaal niveau om de dialoog tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden nieuw leven in te blazen.
Deze dialoog diende te worden gevoerd met een oprechte bereidschap om reële en betekenisvolle veranderingen te accepteren, in overeenstemming met de urgentie van het vraagstuk.
Zij waren van mening, dat de keuze er niet één was tussen verandering of geen verandering, maar tussen tijdige, adequate en beheerste verandering of schadelijke, onvrijwillige verandering, opgelegd door crises en conflicten.
De problemen waren zo belangrijk – het ging erom of honderden miljoenen mensen zouden leven of sterven alsmede om de vooruitzichten van economische vooruitgang of stagnatie – dat zij de persoonlijke toewijding en betrokkenheid van politieke leiders verlangden, die, als vertegenwoordigers van de wil van hun volkeren, de beste mogelijkheid hadden om de gemeenschappelijke zaak van de mensheid te bevorderen.

Tenslotte gaven de regeringsleiders uiting aan hun gemeenschappelijke vastberadenheid om de bestaande impasse te beëindigen, de dialoog tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden te bevorderen en een gevoel van urgentie en richting te geven aan de oplossing van deze gemeenschappelijke problemen van de mensheid. *(Survey of Current Affairs)*

VERENIGDE NATIES

REDE DIRECTEUR CLAUSEN OVER WERELDBANK

De president-directeur van de Wereldbank, A. W. Clausen, heeft op 13 jan. in

Tokio een rede uitgesproken op een symposium, dat in het teken stond van „Interdepentie in de jaren tachtig".
Clausen zei daar dat de veel gebruikte tegenstelling Noord-Zuid nauwelijks meer bruikbaar is. Hij somde acht verschillende regio's op waarin landen liggen die elk op een eigen wijze een dynamische invloed doen gelden op ontwikkelingen in de wereldeconomie.
In een nogal optimistisch betoog ging Clausen hierbij in op zaken als de internationale handel, en kapitaalstromen en de toeneming van het verschijnsel gastarbeid.
Over de Wereldbank zei hij dat dit instituut niet de rol van „Robin Hood" wenst te vervullen maar wil bijdragen aan de economische groei van ontwikkelingslanden zonder daarbij de rijkdom elders weg te halen.

Een groot deel van de moeilijkheden waar de internationale gemeenschap mee wordt geconfronteerd bij het formuleren van wat er moet gebeuren met de wereldeconomie wordt veroorzaakt doordat wordt uitgegaan van de „oversimplificatie" „Noord-Zuid".
Volgens de president van de Wereldbank is het internationale economische model, gebaseerd op het uitgangspunt Noord-Zuid niet langer bruikbaar, „omdat dit tot een tweepolig" concept leidt dat een reeks andere elementen van economische activiteiten, die niet passen in de rigide Noord-Zuid-tegenstelling buiten beschouwing laat (...) Dit concept, wat ook de waarde ervan is geweest om een beter inzicht te krijgen in de wereldeconomie, heeft nu een punt bereikt van afnemende opbrengst".
De president van de Wereldbank zei dat het niet nuttig is dogma's en ideologie toe te passen op wereldeconomische problemen. „Waar we behoefte aan hebben zijn pragmatische economische strategieën, waarvan iedereen profiteert, en niemand door wordt benadeeld."
Clausen ging vervolgens in op een aantal dynamische aspecten die zich in de wereldeconomie voltrekken. Eén ervan is de opkomst van een groep landen die zich in snel tempo industrialiseert. Landen zoals Korea, Brazilië, Mexico en Maleisië, die momenteel een eigen industrie opbouwen in een tempo dat ongeveer gelijk is aan dat van Japan in de laatste decennia. Deze landen nemen een steeds groter deel van de handel, investeringen en totale produktie voor hun rekening. Het traditionele begrip „ontwikkelingsland" is op deze landen niet meer van toepassing, ze passen ook niet in het statische Noord-Zuid model.
Een andere groep landen die niet meer past in het concept Noord-Zuid zijn de olie-exporterende landen. De laatste jaren hebben deze landen grote ontwikkelingsprogramma's uitgevoerd, een infrastructuur ontwikkeld en de basis gelegd voor een gediversifieerde industrie. Sommige van deze olie-exporteurs hebben kapitaal beschikbaar voor het verrichten van internationale investeringen en zijn daarmee een belangrijke marktpartij geworden in de traditionele financiële centra in de wereld. Deze landen horen volgens Clausen niet tot de landen van het „Noorden" noch tot de landen van het „Zuiden". Zij zijn een ongelooflijk dynamische factor in de wereldeconomie.
Als derde element van de dynamiek in de wereldeconomie noemde Clausen de enorme expansie van de internationale handel. „In 1970 werd een achtste deel van de wereldproduktie internationaal verhandeld, tien jaar later was dit aandeel opgelopen tot een kwart".
Als vierde dynamische factor noemde Clausen de immense stijging van de vraag naar kapitaal.
Het systeem van de kapitaalmarkten is drastisch gewijzigd. De Europese kapitaalmarkten in bijvoorbeeld Londen en Luxemburg zijn niet meer de exclusieve centra. Momenteel zijn er belangrijke kapitaalmarkten in Azië en in het Midden-Oosten. Deze markten voorzien niet alleen in de vraag naar kapitaal van de geïndustrialiseerde landen maar ook van ontwikkelingslanden.
De particuliere kapitaalstroom naar de olie-importerende ontwikkelingslanden is gestegen van $ 3 mrd in 1970 tot $ 28 mrd in 1980. Gemeten naar het gezamenlijk Bruto Nationaal Produkt van deze landen hield dit een verdubbeling in, namelijk van 0,6% (in 1970) naar 1,2% (in 1980).
Tenslotte noemde de president van de Wereldbank als dynamische factor de rol die de centraal geleide economieën zijn gaan spelen. Landen als Joego-Slavië, Polen, Hongarije en Roemenië zijn actieve handelspartners geworden van de niet-communistische wereld.
Clausen trachtte met de bovengenoemde opmerkingen duidelijk te maken dat een model dat uitgaat van de Noord-Zuid tegenstelling geen goed beeld geeft van de stand van zaken met betrekking tot de wereldeconomie. In feite is er sprake van verschillende groepen landen die een eigen rol vervullen.
Clausen noemde in zijn rede acht van dergelijke groepen. Vier van deze acht zijn hoog-geïndustrialiseerde gebieden, namelijk West-Europa, Noord-Amerika, Japan en Oost-Europa. De resterende vier zijn de olie-exporterende landen, de landen met een omvangrijke bevolking in Zuid- en Oost-Azië en tenslotte de arme landen van Afrika, ten zuiden van de Sahara.
De president van de Wereldbank gaf vervolgens een beschrijving van de situatie in deze landengroepen en de plaats die zij in de wereldeconomie innemen.
In de groep van industrielanden is West-Europa met een bevolking van 300 miljoen mensen en een BNP van 3000 miljard dollar het grootste handelsblok. In twee opzichten onderscheidt Europa zich volgens Clausen van de rest van de geïndustrialiseerde landen.
Allereerst is er in Europa sprake van een grote openheid van de economieën. Veel Europese landen voeren meer dan een kwart van hun nationale produktie uit.
Ten tweede is er in Europa na de jaren zestig die werden gekenmerkt door een grote economische expansie, thans sprake van een geringere economische groei. Gecombineerd met snelle ontwikkelingen elders in de wereld heeft dit geleid tot een daling van het Europese aandeel in de wereldproduktie van een derde naar een kwart.
Van de groep industrielanden werd ook Noord-Amerika de afgelopen jaren geconfronteerd met een daling van het aandeel in de wereldproduktie, namelijk 30% in 1960 tot 25% in 1980. Clausen noemde twee opvallende aspecten van de Noord-Amerikaanse economie die hun invloed doen gelden op de wereldeconomische situatie. Het eerste opvallende punt is de grote energieconsumptie. Alleen al de Verenigde Staten koopt 15% van de totale aardolieproduktie van de OPEC-landen.

Wereldbank-president Tom Clausen.

Ten tweede is er sprake van een stagnatie van de besparingen, waardoor de accumulatie van kapitaal en de investeringen stagneren en een grotere economische groei uitblijft.
De laatste jaren heeft Japan zich ontwikkeld tot een grote industriële mogendheid. In 1960 bedroeg het Japanse aandeel in de wereldproduktie 3,4%, in 1980 was dit aandeel gestegen tot 10,5%. In deze periode steeg de industriële produktie van dit land reëel gezien met 500%.
Clausen sprak, duidend op de invloed van Japan op de wereldeconomie, van een tweede Industriële Revolutie. Hij hield zijn Japanse gehoor voor dat, evenals Europa tijdens de eerste industriële revolutie, de Japanse economie grote wijzigingen heeft ondergaan door de grote export-mogelijkheden. De waarde van de export steeg van $ 10 mrd in 1960 tot meer dan $ 100 mrd in 1980.
In tegenstelling tot de dynamische ontwikkelingen in andere delen van de wereld noemde Clausen de situatie in Oost-Europa erg statisch. Zo is het aandeel van deze landen in de wereldproduktie rond de 11% gebleven. De kosten, verbonden aan het handhaven van dit aandeel zijn enorm groot.
„De consumenten in Oost-Europa hebben niet geprofiteerd van de goederen en diensten die normaal gesproken beschikbaar zijn in landen met een vergelijkbaar inkomensniveau. Deze regio wordt nu geconfronteerd met de hoge prijs die betaald moet worden voor de stilstand".
De laatste twintig jaar hebben de „zich industrialiserende landen" een belangrijke invloed gehad op de wereldeconomie. Deze groep bestaat uit zo'n twintig landen, die liggen in Latijns-Amerika, Zuid-Europa en Oost-Azië.
Het aandeel dat deze landen hebben in de wereldproduktie is de laatste twee decennia gestegen van 5 naar 10%. De groei van de produktie bedroeg gemiddeld 8,4%, driemaal zo hoog als de groei van de armste ontwikkelingslanden.
Clausen sprak de verwachting uit dat de nieuwe industrielanden zich de komende jaren minder gaan toeleggen op arbeidsintensieve produkten maar meer hoogwaardige technische goederen gaan produceren, die met name bestemd zullen zijn voor de export naar landen in de Derde Wereld zelf.
Een groep die de laatste jaren veel aandacht krijgt zijn de olieproducerende landen. Clausen merkte hierbij op dat deze aandacht zich vooral richt op de grote kapitaaloverschotten die deze landen hebben en in het verlengde daarvan op de grote tekorten waar de olie-importerende landen mee te kampen hadden. Weinig aandacht is echter gegeven aan de rol die de kapitaaloverschotten zijn gaan spelen.
De olielanden met een groot kapitaaloverschot hebben in het algemeen niet de beschikking over veel arbeidskracht. Om de ontwikkelingsprogramma's uit te voeren zijn deze landen in de jaren zeventig begonnen met het aantrekken van buitenlandse arbeidskrachten, momenteel al zo'n drie à vier miljoen. Van het geld dat met deze gastarbeid wordt verdiend wordt een groot gedeelte overgemaakt naar de familieleden in de landen van herkomst. Alleen al in 1980 ging het hier om een bedrag van circa $ 4 mrd.
Clausen stelde dat het geld dat met deze gastarbeid wordt verdiend een belangrijk gedeelte

dekt van de extra kosten voor deze landen, die ontstaan zijn door de hogere olieprijzen. Tevens heeft deze gastarbeid tot gevolg dat er in de gastlanden extra koopkracht ontstaat zodat een vergroting van de exportmogelijkheden van de landen van herkomst wordt gecreëerd.
Clausen typeerde ook de ontwikkelingen in de niet-geïndustrialiseerde landen van Azië als een „success-story". Hij doelde hiermee op de situatie in de landbouw-sector. Tegen de verwachtingen in zijn de landen in deze regio met hun omvangrijk aantal inwoners er ingeslaagd zelfvoorzienend te worden op het gebied van de voedselgranen, dit terwijl er de laatste twee decennia 700 miljoen mensen in deze landen bij gekomen zijn.
Weliswaar is er in deze regio nog veel armoede, maar dat neemt niet weg dat het gemiddeld inkomen per hoofd van de bevolking ondanks de bevolkingstoename de laatste twintig jaar met 50% is gestegen. Over de bevolkingsgroei merkte de president van de Wereldbank op dat, hoewel deze toename nog steeds een groot probleem is, er sprake is van een daling van de bevolkingsaanwas.

Een van de armste gebieden op aarde is ongetwijfeld Afrika ten zuiden van de Sahara. Achttien landen in deze regio werden gedurende de jaren zeventig geconfronteerd met een daling in het inkomen per hoofd van de bevolking. Voor de jaren tachtig zijn de prognoses eveneens somber: de meeste landen in dit gebied zullen de komende jaren geen groei per hoofd van de bevolking verwezenlijken.
Clausen stelde echter dat projecties geen voorspellingen zijn. Wanneer er een beter gebruik wordt gemaakt van de eigen hulpbronnen, er meer ingespeeld wordt op de ontwikkelingen in de wereldeconomie alsmede op die van de eigen mogelijkheden, dan kunnen deze landen meer bereiken dan de projectie doet vermoeden. Dat vereist veel inspanningen van de landen zelf maar ook van de internationale gemeenschap. De Wereldbank dringt aan op een verdubbeling van de hulp aan Afrika, aldus Clausen.
Hoe verschillend in structuur en ontwikkeling bovenstaande acht regio's ook zijn, via internationale handel en investeringen zijn de landen in deze gebieden nauw met elkaar verbonden. Er is sprake van een dynamische omgeving, gekenmerkt door interactie en interdependentie. De vraag doet zich voor hoe deze omgeving zich de komende jaren zal ontwikkelen.
Clausen stelde dat de vooruitgang die is geboekt in de zich industrialiserende landen en de ontwikkelingen in de landen met een kapitaaloverschot ongetwijfeld zal leiden tot een groter aandeel voor deze landen in de wereldproduktie. Het gevolg daarvan zal wellicht zijn dat, zelfs wanneer er een opleving van de economie in de westerse landen plaatsvindt, deze landen in 1990 minder dan de helft van de wereldproduktie voor hun rekening nemen.
In het verlengde van een toename van de internationale handel stelde Clausen dat de zich industrialiserende landen een veel groter deel van de internationaal verhandelde goederen zullen produceren.
Ontwikkelingslanden die voor de export afhankelijk zijn van grondstoffen, zullen met een veel lagere groei worden geconfronteerd. Deze landen zullen moeten uitzien naar andere strategieën om meer inkomsten te krijgen ter financiering van hun ontwikkeling.
Met betrekking tot de ontwikkeling van de technologie zei de president van de Wereldbank te geloven dat de technologische vooruitgang een belangrijke bron van de industriële groei in de Westerse landen zal zijn. Ontwikkelingen op het gebied van de chip, informatie en data-processing zullen daarbij wellicht een voortrekkersrol vervullen.
Clausen voorspelde een belangrijke rol voor de particuliere sector voor wat betreft het voorzien in de behoefte aan kapitaal. Hij wees hier op de ontwikkelingen die in de afgelopen jaren in gang zijn gezet.
Na de veranderingen in de ruilvoet tussen bepaalde delen in de wereld als gevolg van de olieprijsverhoging ontstond er bij ontwikkelde en ontwikkelingslanden een grote behoefte aan kapitaal. Bij het voorzien in deze vraag heeft het particuliere bankwezen een belangrijke rol gespeeld. In 1970 was 45% van de totale schulden van ontwikkelingslanden verschuldigd aan het particuliere bankwezen, in 1980 was dit percentage opgelopen tot 65%.
In het „doorsluizen" van de oliedollars in de jaren zeventig hebben de kapitaalmarkten in Europa een belangrijke rol vervuld. In de jaren tachtig zullen kapitaalmarkten in andere delen van de wereld belangrijker worden. Clausen noemde in dit verband landen als Panama, Singapore, Hongkong, Koeweit en Bahrein.
Als andere karakteristiek van de jaren tachtig noemde Clausen de toeneming van de gastarbeid. Hij schatte het aantal mensen dat momenteel in andere landen, in Noord-Amerika, West-Europa en het Midden-Oosten werkzaam is op zo'n vijftien miljoen. Ook in zich industrialiserende ontwikkelingslanden, zoals Hongkong en Singapore is reeds sprake van gastarbeid.
Niet alleen betekent dit dat de landen van herkomst meer kapitaal uit het buitenland krijgen, maar ook dat nieuwe afzetmarkten voor die landen ontstaan. Clausen achtte het niet ondenkbaar dat het aantal mensen dat in andere landen gaat werken in het lopende decennium met zo'n tien miljoen zal groeien. De hieruit resulterende kapitaalstroom zou in 1990 $ 40 mrd kunnen bedragen.
Tegen de achtergrond van zijn schets van de wereldeconomische situatie, ging Clausen nader in op de positie van de Wereldbank in de jaren tachtig. Hij zei: „Allereerst is de Wereldbank een bank, maar het is meer dan een bank alleen: het is een ontwikkelings-instituut waarvan de meeste overheden in de wereld de aandeelhouders zijn".
Gegeven het feit dat de Bank uiteraard niet alles op het gebied van ontwikkelingssamenwerking zelf kan doen wees Clausen op de rol van de Wereldbank als katalysator, waarbij het met name gaat om het verstrekken van financiële middelen, het geven van advies en technische assistentie.
Clausen zei dat het niet de taak is van de Bank een herverdeling van de rijkdom te bewerkstelligen. De Wereldbank is niet de „Robin Hood" in de internationale financiële wereld, zo merkte Clausen op.
De taak van de Bank is, landen te helpen de economische groei te versnellen en meer welvaart te scheppen voor de bevolking. Daarbij wordt uitgegaan van een pragmatische, niet-politieke aanpak.
Ontwikkelingslanden kunnen echter alleen geholpen worden wanneer de Wereldbank kan rekenen op de steun van de overheden en de kapitaalmarkten in de kapitaal-exporterende landen. De komende jaren zal er een groot beroep worden gedaan op de creativiteit en inventiviteit van de Wereldbank. De president wees er op dat in de 36 jaar van haar bestaan, de bank een prototype is geworden van een instelling van het nieuwe tijdperk van de interdependentie. De komende jaren zal de wereld volgens Clausen groeien naar een situatie die sterker gekenmerkt wordt door interdependentie, en het is de taak van de Bank, in dit proces mee te groeien.

Commentaar

Het *NRC/H'blad* van 29 april bevatte een beschouwing over de activiteiten van de Wereldbank onder de leiding van de nieuwe president-directeur, Clausen, waarin ook werd ingegaan op de rede van Clausen in jan. in Tokio, waarin hij afstand nam van het Noord-Zuid model en uitging van een „multipolaire" wereld.

Wat men van deze „genuanceerde" opvatting ook mag denken, zeker is dat Clausen daarmee beter in Amerika uit de voeten kan dan zijn voorganger McNamara met zijn strakke tweedeling. En dat is hard nodig want de Wereldbank dreigt in het rijkste land ter wereld haar „krediet" te verspelen.
In de Verenigde Staten wordt met groot wantrouwen naar de Bank gekeken. De Wereldbank zou te gemakkelijk leningen verstrekken, zou te weinig samenwerken met het particuliere bedrijfsleven, zou zich te weinig richten op economische groei, zou het vrijemarktsysteem te weinig uitdragen en zou de landen die geen leningen meer nodig hebben toch van fondsen blijven voorzien. Deze argwaan heeft al tot gevolg gehad dat er drastisch gekort is op de Amerikaanse bijdrage aan de IDA.
Functionarissen van de Bank putten zich in redevoeringen en achtergrondgesprekken uit om aan te tonen dat deze kritiek alle grond mist en dat ze slechts gespuid kan worden omdat de meeste Amerikanen, Congresleden incluis, zo slecht op de hoogte zijn van de gang van zaken bij de Wereldbank.
Toch blijkt men aangeslagen en bereid de Amerikanen tegemoet te komen, ook al wordt er niet de minste illusie gekoesterd dat de regering in Washington de komende drie jaar meer geld aan multilaterale hulpinstanties, zoals de IDA, zal geven. Eerder verwacht de Bank een verdere verkleining van de Amerikaanse bijdrage.
Het is niet moeilijk het stempel van Clausens kijk op het ontwikkelingsprobleem en de weerslag van de angst bij de Wereldbank om nog meer „goodwill" in de VS te verliezen terug te vinden in de beleidsombuigingen waaraan momenteel binnen de Bank de laatste hand wordt gelegd.
Of de bank hiermee een fundamenteel nieuwe koers uitzet of niet is een academische kwestie. Vaststaat dat de initiatieven die nu ontwikkeld worden tot voor kort ondenkbaar waren.

Nieuwe initiatieven

Van de hier boven genoemde initiatieven worden in de aangehaalde beschouwing ook enkele voorbeelden gegeven:

De top van de Wereldbank overweegt momenteel ernstig een nieuw beleid te gaan voeren bij het verstrekken en opnemen van leningen. Nu worden Wereldbankleningen op lange-termijnbasis tegen een vaste rente (momenteel 11,6%) verleend. Er worden plannen uitgewerkt om ook met korte-termijnkredieten te komen, om met variabele rentes te gaan werken en om een systeem in te voeren dat landen ertoe kan dwingen leningen sneller af te lossen als de omstandigheden daarvoor gunstig zijn.
Ook wil de Bank een nieuwe vorm van leningen aan ontwikkelingslanden introduceren waarbij nauw met handelsbanken wordt samengewerkt. Deze zogeheten dubbelgebonden („bitied") leningen zouden eveneens een variabele rente moeten dragen en voor de korte-termijn bedoeld zijn.
Deze samenwerking moet overigens niet gezien worden als vervanging van de al bestaande gezamenlijke financieringsoperaties van de Wereldbank en commerciële banken bij een groot aantal projecten. Ze is eerder opgezet om de grote hoeveelheid kapitaal te mobiliseren waarover de handelsbanken beschikken en die ze best in de ontwikkeling van de Derde Wereld willen steken als het maar niet te lang duurt en als er maar voldoende waarborgen zijn dat ze het geld ook weer terugkrijgen.
Daarnaast vinden in de Wereldbank discussies plaats over de vraag of het zinvol is de voorwaarden waaronder de Internationale ontwikkelingsassociatie (IDA), de Wereldbankdochter voor „zachte" leningen aan uiterst arme landen, hulp geeft per land te laten variëren.

FRANKRIJK

BLOEDBAD VAN AURIOL

Op 18 juli 1981 werden in het dorp Auriol bij Marseille zes personen vermoord: Jacques Massié, een aspirant-politie-inspecteur, diens echtgenote Marie Dominique, de vriend van haar zuster Georges Ferraini, zijn 70-jarige schoonvader en 65-jarige schoonmoeder en zijn achtjarige zoon Alexandre. Op 20 juli arresteerde de politie op aanwijzing van Massié's zuster de 31-jarige Jean-Bruno Finochietti, een in Algerije geboren onderwijzer die bekend stond om zijn extreem-rechtse ideeën, Jean Joseph Maria (50), bijgenaamd Kojak wegens zijn kale hoofd, „spleetoor" Lionel Collard (42) en een taxichauffeur, Sinibaldi (28).
Na een ondervraging van zeven uur bekende Finochietti dat hij met een „commando" van vier op 18 juli Massié's huis was binnengedrongen en de zes had vermoord. Het bevel tot de afstraffing van Massié kwam volgens Finochietti „van boven".
Voor politie, regering en pers was er geen twijfel meer mogelijk. Zowel Massié als alle gearresteerden waren lid van de beruchte gaullistische ordedienst, de SAC (Service d'Action Civique) waarvan de leden in de laatste 15 jaar al zo vaak betrokken bleken bij politiek-criminele zaken die òf niet vervolgd òf onoplosbaar bleken omdat de daders hoge politieke bescherming genoten.
Aspirant-inspecteur Massié was regionaal leider van de SAC geweest. Toen hij een jaar daarvoor in opleiding moest bij Parijs, had hij die taak overgedragen aan „Kojak" Jean Maria met wie hij na zijn terugkeer in Marseille de grootste ruzie kreeg, omdat Maria de baan niet meer af wilde staan. Volgens Finochietti moest het commando twee koffers met documenten over de SAC veroveren, die Massié achterhield.
Verder verklaarde Finochietti dat Debizet op 5 mei vanuit Parijs een bezoek had gebracht aan Marseille en daar in een restaurant had vergaderd met Massié en ook met Maria.
Op 24 juli werd in Parijs de 59-jarige Pierre Debizet gearresteerd, een verzetsheld in de oorlog onder de naam Debarges, die oprichter en sinds vele jaren de nationale leider was van de SAC.

De SAC, die in 1958 door de gaullist Debizet werd opgericht en in eerste aanleg diende om gaullistische politici en autoriteiten te beschermen tegen aanslagen van de rechtse OAS die streed voor een Frans Algerije en van de Algerijnse FLN die het tegenovergestelde beoogde, telde aanvankelijk 4000 leden maar groeide snel uit tot 13.000 leden.
Nadat Algerije, door toedoen van president De Gaulle, toch onafhankelijk was geworden, gingen de activiteiten van de SAC zich ook bewegen op het gebied van de onderwereld.
Debizet, die overigens al een jaar na de oprichting van de SAC ontslag had genomen omdat hij het niet eens was met De Gaulle's politiek met betrekking tot Algerije werd in 1969 weer leider van de ordedienst, nadat hij deze op last van president Pompidou, de opvolger van De Gaulle, had „gezuiverd" van criminele elementen. Zevenduizend leden zouden ontslagen zijn.

Debizet gaf toe kort voor de moord naar Marseille te zijn gekomen om de problemen tussen Massié en zijn opvolger te regelen.
Dezelfde dag werd loco-burgemeester van Aix-en-Provence aangehouden, Yves Destrem, de advocaat en politicus van Chiracs PPR die vanaf 1971 regionaal leider van de SAC in de Bouches-du-Rhône was geweest en Massié in 1977 tot zijn opvolger had gekozen. Na 36 uur werd hij weer vrijgelaten. Wel had hij Debizet in Marseille gezien en bevestigde hij de naijver tussen Massié en Maria.
Op 29 juli werd een tiental leden van de SAC in Marseille gearresteerd. Onder hen waren Jean-François Massoni (26), Didier Campana (29) en Ange Poletti (33).
Zij bekenden: samen met Finochietti waren zij de leden van het moordcommando. Collard was de leider, Maria de opdrachtgever. Maar het bevel „kwam van boven". Het ging om twee koffertjes met documenten die Massié verborg.
Aangenomen werd dat Massié documenten had betreffende de betrokkenheid van plaatselijke politici bij de activiteiten van de SAC en daarmee chantage wilde plegen of dat hij met de dreiging van chantage eigen malversaties wilde dekken.

Op 7 september werd Pierre Debizet op last van de rechter van instructie voorlopig op vrije voeten gesteld.
Dit werd opgevat als het teken dat er geen nationale of internationale vertakkingen waren aan deze politieke moordaffaire. Er hadden zeer vele geruchten de ronde gedaan.
Debizets vrijlating leek er echter op te wijzen dat het in deze zaak om een lokale, typisch Marseillaanse, affaire ging. De hoop van velen dat nu, na de zege van links, via Debizet en de SAC corrupte en criminele praktijken bij rechts aan de kaak zouden worden gesteld werd hiermee de bodem ingeslagen.
Op 9 september meldde *Le Monde* dat van de 14 beschuldigden er op dat moment nog 7 vastzaten: de vijf die werden verondersteld lid te zijn van het moordcommando (Finochietti, Collard, Massoni, Campana en Poletti), Jean-Joseph Maria en François Giustignani (48), een invalide, die ook lid was van de SAC en op 25 augustus in staat van beschuldiging was gesteld.

NA 5 JAAR ONDERZOEK PROCES AFFAIRE-DE BROGLIE

Bijna vijf jaar nadat prins Jean de Broglie in Parijs op straat werd doodgeschoten, begon op 4 november 1981 voor het Hof van Assisen in de Franse hoofdstad het proces tegen 4 mannen die voor zijn dood verantwoordelijk werden gesteld.
Ondanks het lange vooronderzoek was echter nog steeds niet duidelijk hoe zich de zaak destijds had toegedragen.
De dood van de 55-jarige prins Jean de Broglie, oud-staatssecretaris van buitenlandse zaken onder De Gaulle, mede-onderhandelaar in de akkoorden van Evian, die een eind maakten aan de Algerijnse kwestie, mede-oprichter met Giscard d'Estaing van de PRI, de onafhankelijke republikeinse partij, neef van Giscard's echtgenote Anne-Aymone, parlementariër en jarenlang voorzitter van de Kamercommissie van buitenlandse zaken en later manipulator in ondoorzichtige miljoenenzaken, leidde tot een openbaar schandaal.

Voorgeschiedenis

Nadat De Broglie op 24 dec. 1976 bij het verlaten van de woning van zijn financiële adviseur, Pierre de Varga, met drie kogels door het lichaam, was vermoord, verrichtte de politie 6 arrestaties.
Op 29 december deelde de toenmalige minister van binnenlandse zaken, Michel Poniatowski, nog voordat de aanklacht was ingediend, mee dat de zaak was uitgezocht. Een corrupte politieofficier Guy Simoné had bekend dat hij twee misdadigers in dienst had genomen om De Broglie te vermoorden en dat hij had gehandeld in opdracht van twee zakenvrienden van de prins, De Varga en De Ribemont.
Dezen hadden een groot bedrag van De Broglie geleend om een restaurant te kopen en deze schuld zou worden kwijtgescholden als De Broglie kwam te overlijden. Maar amper had Poniatowski de zaak-De Broglie „opgelost" verklaard of Parijs gonsde van de geruchten. Want waarom die overdreven haast van „prins Ponia"? Welk belang had hij erbij het onderzoek zo snel te laten afsluiten?
In de pers werd onmiddellijk scherpe kritiek geuit op de minister omdat hij zich door zijn verklaring had gemengd in het werk van de justitiële autoriteiten en de wettelijk voorgeschreven geheimhoudingsplicht had geschonden.
Uit onderzoekingen daarna kwam vast te staan dat de hele affaire niet zo eenvoudig was als de minister deed voorkomen. Zo bleek dat De Varga en de Ribemont in het geheel geen belang hadden bij het overlijden van De Broglie omdat de betalingsplicht niet verviel bij de dood van de prins.
Begin maart 1977 werd De Ribemont zelfs in voorlopige vrijheid gesteld omdat over zijn aandeel in de moordaanslag geen duidelijkheid bestond.
Allerlei geruchten deden de ronde. Zo zou de staatsveiligheidsdienst betrokken zijn bij de af-

faire en zou De Broglie zich schuldig hebben gemaakt aan illegale wapenhandel en handel in verdovende middelen.
Nadat op 21 maart 1980 het gerechtelijk vooronderzoek was afgesloten, ontstond een nieuw schandaal, toen het satirische weekblad „Le Canard Enchaîné", twee politierapporten publiceerde die niet in het dossier van het vooronderzoek voorkwamen. Uit die stukken bleek dat de politie reeds drie maanden vóór de moord op De Broglie ervan op de hoogte was, dat het leven van de prins gevaar liep en dat de voornaamste figuren in deze zaak vanaf 22 september 1976 door de politie in het oog werden gehouden. Aan dit toezicht werd echter op 8 dec. 1976 een eind gemaakt, dus ruim twee weken voordat De Broglie werd doodgeschoten.
Daarop werd onder druk van socialisten en communisten een parlementaire commissie van onderzoek ingesteld, bestaande uit negen vertegenwoodigers van de toenmalige regeringscoalitie en zes afgevaardigden van links. Deze commissie moest uitzoeken of Poniatowski op de hoogte was van het feit dat het leven van De Broglie werd bedreigd en of hij maatregelen had getroffen om de moord te voorkomen.
Na acht maanden maakte de rapporteur, en aanhanger van de partij van president Valéry Giscard d'Estaing, bekend dat de commissie tot de conclusie was gekomen dat Poniatowski volkomen onschuldig was. Herhaaldelijk veroordeelde de minister de „politieke operatie" die de socialisten en communisten tegen hem voerden. Intussen had het hoofd van de politie verklaard dat de twee rapporten die „Le Canard Encaînè" had gepubliceerd, waren opgesteld aan de hand van inlichtingen van een verklikker. Omdat deze gegevens zo in de sfeer van de fantasie lagen, waren de rapporten niet ter kennis van de minister van binnenlandse zaken gebracht, aldus het politiehoofd.

Proces: veroordeling De Varga, Simoné, Frèche en Tessèdre

Bij het proces dat op 4 november begon, stonden een ontkennende Pierre de Varga terecht en drie bekennende verdachten: Gérard Frèche (36), de man die de dodelijke schoten loste, Serge Tessèdre (35), de man die de moordenaar aanwierf, en Guy Simoné (38), de politie-inspecteur die de moord organiseerde.
Onder de 134 getuigen die waren gedagvaard bevonden zich 64 politici, onder wie oud-president Giscard d'Estaing en ex-minister Poniatowski.

Op 20 november werd Poniatowski door de president van het Hof van Assisen, André Giresse, er van beschuldigd te hebben „gelogen door dingen te verzwijgen". De hele affaire noemde Giresse het „Franse Watergate-schandaal".
Op 26 november verzekerde „prins Ponia" bij zijn verhoor nogmaals dat hij pas na de moord had kennis genomen van de documenten, waarin de moord op De Broglie werd aangekondigd.
Op 23 december sprak het Hof vier veroordelingen uit in de zaak-De Broglie. Het proces had verder weing opheldering verschaft over de achtergronden van de moord. Pierre de Varga, Guy Simoné en Gérard Frèche kregen elk 10 jaar gevangenisstraf. Serge Tessèdre werd tot 5 jaar veroordeeld.

EERSTE FRANS-DUITSE TOP MITTERRAND-SCHMIDT

Op 12 en 13 juli 1981 kwamen president Mitterrand en de Duitse bondskanselier Schmidt in Bonn bijeen voor het Frans-Duitse overleg dat sinds 1963 eens per half jaar plaats te vinden.
Het overleg dat eigenlijk pas voor het najaar op het programma stond was op verzoek van de Franse president vervroegd teneinde een homogeen Frans-Duits standpunt te kunnen ontwikkelen t.a.v. de westelijke industrietop die later die maand in Ottawa werd gehouden (pag. 481 e.v.-1981).
Het was de 38ste Frans-Duitse top. Mitterrand en Schmidt ontmoetten elkaar echter voor het eerst. Het vorige overleg in februari 1981 vond plaats tussen Giscard d'Estaing, die toen nog president was, en Schmidt.
De gesprekken werden van beide kanten als „uitstekend, buitengewoon open en zeer vriendschappelijk" gekwalificeerd. Bij de voorbereidende besprekingen over de westelijke industrietop in Ottawa waren de beide landen het eens over de schadelijke gevolgen van de rentepolitiek in de VS en beiden wilden in Ottawa ook de VS tot een genuanceerde Noord-Zuidpolitiek bewegen.
Ook werd gesproken over de nationalisatieplannen in Frankrijk. Mitterrand vertelde Schmidt dat deze nationalisaties (pag. 198/3 e.v.), gezien de verkiezingsuitslag, een „door het Franse volk gewenste politiek" waren. Om conflicten te vermijden zou er een Frans-Duitse regeringscommissie komen die nationalisaties ging begeleiden in gevallen waar Duitse ondernemingen erdoor werden geraakt.
Verder spraken zij over het verschil van inzicht over het te volgen economische beleid. Frankrijk gaf de voorkeur aan de werkloosheidsbestrijding. De Duitsers gaven, aldus Schmidt later, „ook om psychologische redenen" een „absolute voorrang" aan de inflatiebestrijding.

Wat de NAVO betrof sprak Mitterrand officieel zijn steun uit aan de bondskanselier inzake de NAVO-modernisering: beide elementen onderhandelen én bewapenen verdienden de aandacht. Mitterrand: „Er moet een duidelijke basis voor onderhandelingen (over middellange-afstandswapens) worden gelegd. Er is een groot potentieel aan SS-20-raketten en Backfire bommenwerpers aan Sowjet-zijde, dat het gehele westelijke potentieel kan raken".
Naast Mitterrand waren van Franse zijde bij de Frans-Duitse top aanwezig: premier Mauroy en de ministers Cresson (landbouw), Cheysson (buitenlandse zaken), Hernu (defensie), Delors (economie en financiën), Chevènement (onderzoek), Fabius (begroting) en Savary (onderwijs).

BEZOEK CHEYSSON JORDANIË, LIBANON, SYRIË. ONTMOETING ARAFAT

Op 28 augustus 1981 verliet minister van buitenlandse zaken Claude Cheysson Parijs voor een bezoek van drie dagen aan Jordanië, Libanon en Syrië.
In de Jordaanse hoofdstad Amman zei de minister bij zijn aankomst dat de akkoorden van Camp David hadden gefaald.
De regering van Mitterrand had zich opgesteld achter de akkoorden van Camp David. Jordanië wees ze af.
„De Franse regering is van mening dat de akkoorden van Camp David hebben nagelaten antwoord te geven op het probleem van het Midden-Oosten: de toekomst van de Palestijnen en hun recht op vestiging van een onafhankelijke staat, aldus Cheysson geciteerd door het Jordaanse persbureau PETRA. „De akkoorden van Camp David", vervolgde de minister, „zijn daarom niet in staat de alomvattende en rechtvaardige vrede te bereiken die Frankrijk voor ogen staat."
Franse kringen in Amman zeiden dat Cheysson niettemin van mening was dat de akkoorden een goede aanzet tot vrede waren geweest.

Aan het bezoek van Cheysson ging op 26 augustus in Parijs een onderhoud vooraf tussen de Jordaanse koning Hoessein en president Mitterrand. Hoessein drong er bij Frankrijk en de Europese Gemeenschap op aan te streven naar een conferentie over het Midden-Oosten. Aan zo'n conferentie zouden volgens Jordanië, Washington en Moskou moeten deelnemen.
De Jordaanse monarch zei tegen het Franse dagblad Le Monde: „Frankrijk en West-Europa zouden hun invloed moeten aanwenden voor een internationale conferentie die leidt tot een definitieve regeling van het Arabisch-Israëlische conflict. Het Camp Davidakkoord (een onder Amerikaanse auspiciën bereikte overeenkomst tussen Egypte en Israël) had volgens Hoessein „het fundamentele probleem van het vinden van een vaderland voor de Palestijnen niet opgelost."
Hij noemde het van doorslaggevend belang dat de PLO bij de vredesonderhandelingen werd betrokken. „Het is zelfs zo dat men de PLO er niet van kan uitsluiten", voegde hij er aan toe. „Ik hoop dat de Franse regering erkent dat de PLO internationaal is erkend als enige en wettige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk."

In de Libanese hoofdstad Beiroet had Cheysson op 30 augustus een vijftig minuten durend gesprek met de leider van de Palestijnse Bevrijdings Organisatie (PLO), Yasser Arafat. Aan deze ontmoeting was veel diplomatiek touwtrekken vooraf gegaan.
Franse functionarissen wilden de ontmoeting laten plaatsvinden in de residentie van de Franse ambassadeur in Beiroet, maar Arafat stond er op de

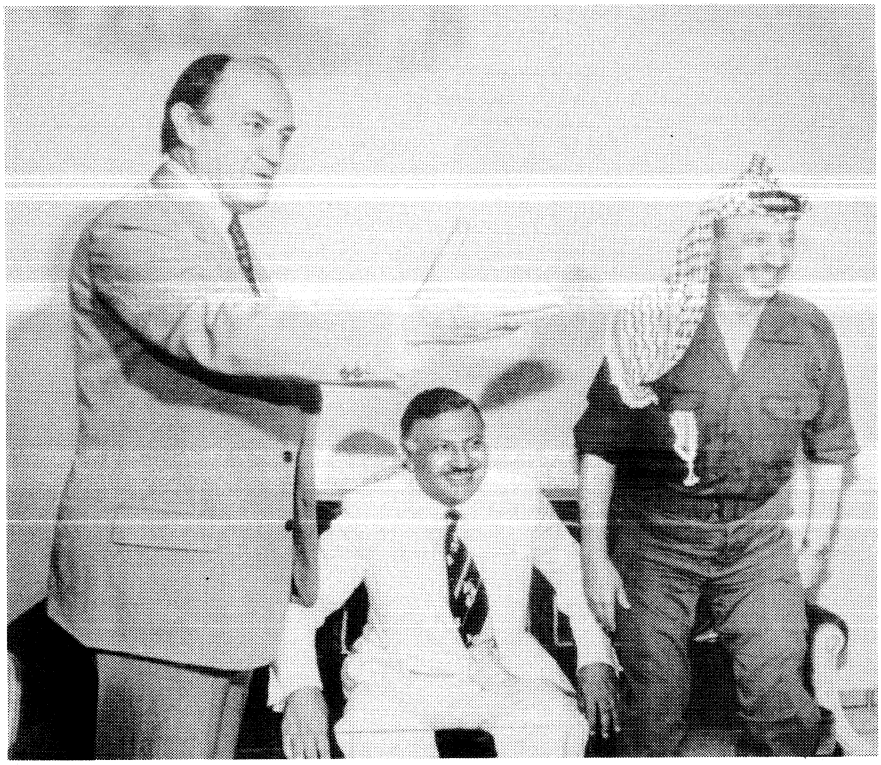

Claude Cheysson (l.), de Franse minister van buitenlandse zaken, ontmoet Yasser Arafat (r.), de leider van de Palestijnse Bevrijdings Organisatie, in het huis van de Libanese premier Chafic Wazzan (m.) in Beiroet.

minister te ontvangen in zijn hoofdkwartier in de Libanese hoofdstad. De Fransen wilden hier echter niets van weten omdat dit zou kunnen worden uitgelegd als een erkenning van de PLO als énige vertegenwoordiging van het Palestijnse volk.
Uiteindelijk ontmoetten de twee elkaar in het appartement van de Libanese premier Chafic Wazzan, waarbij Arafat uitriep: „Welkom in het huis van mijn broer dat ook het mijne is."

Na afloop van het gesprek deelde Cheysson mee, dat er geen wijziging was gekomen in het Franse standpunt t.a.v. de PLO: „Juridisch gezien kan de vertegenwoordiger van het Palestijnse volk pas worden aangewezen door het Palestijnse volk wanneer dit eenmaal over een territorium en een staat beschikt". Claude Cheysson liet wel weten dat zijn land zich „fundamenteel" schaarde achter het zelfbeschikkingsrecht van het Palestijnse volk.
Arafat noemde de ontmoeting „zeer constructief" en liet weten dat hij Cheysson nog wel vaker zou zien. Voor hij naar Damascus vertrok verklaarde Cheysson dat hij zeer onder de indruk was „van de manier van optreden, de politieke ervaring en de wil tot compromis" van Arafat.
In Damascus, de hoofdstad van Syrië, had Cheysson een ontmoeting met de Syrische president Assad en met Abdel Halim Khaddam, minister van buitenlandse zaken. Cheyssons bezwering dat „Syrië een zeer belangrijke rol speelde in het Nabije Oosten" viel in Damascus in zeer goede aarde.

ZESDE FRANS-BRITSE TOP

Op 10 een 11 september 1981 bracht president Mitterrand een bezoek aan de Britse premier Margaret Thatcher. De topconferentie was onderdeel van een vaste serie jaarlijkse gesprekken tussen de twee landen.

De Britse premier Margaret Thatcher verwelkomt de Franse president François Mitterrand op „No. 10 Downingstreet".

Het was de eerste lange ontmoeting tussen de twee regeringshoofden sinds Mitterrand aan de macht kwam. De bedoeling van beide regeringen was de banden tussen de landen aan te halen. Groot-Brittannië hoopte door middel van nauwer contact met Frankrijk de as Bonn-Parijs iets te verzwakken.
Ondanks de tegenstellingen die bestonden tussen Mitterrand, de leider van een socialistische regering waarin communisten zijn opgenomen, en Thatcher, premier van een conservatieve regering, was de verstandhouding zeer goed. Vooral premier Thatcher sprak over de „uiterst constructieve sfeer" waarin de besprekingen hadden plaatsgevonden. Zij zei dat hun beider kijk op de Oost-West-verhoudingen „vrijwel identiek" was.
Beiden geloofden in de noodzaak van kernwapens ter verdediging van Europa tegen de Sowjet-Unie. Mitterrand voegde hier met nadruk aan toe dat gezocht moest worden naar een akkoord tussen de twee blokken over ontwapening.
De beide leiders lieten zich ook positief uit over hun pogingen te komen tot een eensgezinde houding jegens de armste landen op de Noord-Zuidconferentie die op 22 en 23 oktober in het Mexicaanse Cancún zou worden gehouden (pag 721 e.v.-1981).
Verder werd uitvoering gesproken over Europa en de noodzaak om zoals Mitterrand zei, de Europese Gemeenschap een nieuw gevoel van richting te geven. Het was noodzakelijk, zo zei hij, om zo snel mogelijk tot oplossingen te komen van de lopende problemen waar Franse en Britse belangen herhaaldelijk met elkaar botsten.
Andere onderwerpen van gesprek waren Japan, de wereldhandel, de rentevoet en een nauwere samenwerking op technologisch gebied. De Fransen uitten hun twijfel over het handhaven van de Concorde, het Brits-Franse supersonische verkeersvliegtuig.
Na afloop van het besprekingen deelden president Mitterrand en premier Thatcher mee, dat zij het plan voor de aanleg van een tunnel onder Het Kanaal nieuw leven wilden inblazen. De Britse premier zei dat binnen een maand begonnen zou worden aan een studie over de 7 à 8 serieuze plannen die voor de aanleg van een Kanaaltunnel waren ingediend. De mogelijkheid om de beide landen via een tunnel met elkaar te verbinden werd voor het eerst in 1802 geopperd door Napoleon.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

CRISIS ROND FALKLAND-EILANDEN II

Hierna worden de ontwikkelingen m.b.t. de Falkland-crisis geschetst die plaatsvonden sinds half april 1982. Op pag. 241 e.v. werd bericht over het ontstaan en de achtergronden van de crisis. Tevens werden in dat bericht de eerste ontwikkelingen in het conflict weergegeven.

EG-importverbod van Argentijnse goederen

Op 10 april kondigden de 10 EG-lidstaten, die op 9 april al hadden besloten tot een wapenembargo, een invoerstop aan van Argentijnse produkten. Argentinië exporteerde jaarlijks voor $ 2 mrd aan goederen naar de Europese Gemeenschap, die na de Sowjet-Unie en Zuid-Amerika de belangrijkste handelspartner van Argentinië was.
Op 13 april volgden Canada en Nieuw-Zeeland het voorbeeld van de EG. Dezelfde dag stelde Buenos Aires als reactie op de economische boycot van de EG een invoerstop in voor alle Europese goederen.
Op 14 april kwamen de Europese ambassadeurs in Brussel bijeen om de technische uitvoering van het invoerverbod te regelen. Zij werden het eens over een EG-verordening die bepaalde dat de importstop op 16 april van kracht zou worden en tot 17 mei zou duren. Daarna kon het importembargo worden verlengd, gewijzigd of afgeschaft.
Het importverbod zou niet van toepassing zijn op goederen waarvoor vóór 16 april een importvergunning was afgegeven en op leveringen waarvan het contract vóór deze datum werd gesloten. Ook goederen die voor 16 april waren verscheept mochten de EG nog binnen.

Met de boycot wilden de EG-landen hun solidariteit tonen met het Verenigd Koninkrijk. Tegelijkertijd wilden de Tien de boycot gebruiken als een drukmiddel op Argentinië om dat land ertoe te bewegen zijn troepen terug te trekken van de Falkland-eilanden.
De EG-maatregel werd in diplomatieke kringen in Brussel „uniek" genoemd. De Gemeenschap had als geheel dan ook nog nooit eerder zo'n zware maatregel tegen enig land getroffen.

Het handelsverkeer tussen de Europese Gemeenschap en Argentinië wordt in 1982 geraamd op ong. $ 4 mrd, de EG is na de Sowjet-Unie en Zuid-Amerika de belangrijkste handelspartner van Argentinië. Dit land drijft 30% van zijn buitenlandse handel met de Gemeenschap. De EG op haar beurt is de voornaamste leverancier van Argentinië. In 1980 kocht dat land een derde van zijn uitrustingsgoederen in de EG. Volgens statistieken van de Gemeenschap voerde de EG in 1979 voor een waarde van 2 mrd Europese rekeneenheden uit Argentinië in. In 1980 was die invoer 1,7 mrd rekeneenheden waard en in de eerste 9 maanden van 1981 beliep die import 1,17 mrd rekeneenheden. De waarde van de Europese export naar Argentinië was in 1979 1,7 mrd rekeneenheden. In 1980 was die waarde 2,2 mrd rekeneenheden en in de eerste 9 maanden van 1981 was het 1,47 mrd rekeneenheden.
De Europese import uit Argentinië bestond in 1980 voor de helft uit voedingswaren (vlees). Bijna 25% van die Argentijnse export bestond uit niet-eetbare grondstoffen Voor de rest ging het bij de Argentijnse export naar Europa om verwerkte produkten, oliën en vetten, minerale brandstoffen, chemische produkten, machines en vervoersmateriaal, dranken en tabak. De Europese uitvoer naar Argentinië bestond in dat jaar voor bijna 55% uit machines en vervoermateriaal, voor ruim 16% uit verwerkte produkten, voor 12% uit chemische produkten, voor ruim 8% uit verscheidene verwerkte produkten, voor 4,3% uit diversen en voor 2,48% uit voedingswaren.

Op 20 april kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de tien EG-landen bijeen voor nieuw overleg over het Brits-Argentijnse geschil.
In een verklaring bevestigden de Tien opnieuw hun volledige solidariteit met het Verenigd Koninkrijk. Zij drongen aan op uitvoering van resolutie-502 van de Veiligheidsraad en spraken hun steun uit voor de inspanningen van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig om een vreedzame oplossing te bereiken.

Europarlement veroordeelt Argentijnse invasie

Op 22 april heeft het Europese parlement met 202 stemmen voor, 28 tegen en 10 onthoudingen de Argentijnse invasie op de Falkland-eilanden scherp veroordeeld. Het parlement eiste terugtrekking van de Argentijnse troepen en uitbreiding van het EG-handelsembargo tegen het land.
Een voorstel van de socialisten de Britten op te roepen de vloot terug te roepen werd verworpen.

Derde spoedzitting Britse Lagerhuis

Op 14 april hield het Britse Lagerhuis een derde spoeddebat over de Falkland-crisis. Premier Thatcher herhaalde bij deze gelegenheid dat Groot-Brittannië bleef streven naar een diplomatieke oplossing van het geschil over de Falkland-eilanden, maar dat als de Argentijnen niet bereid waren om de Britse kolonie te ontruimen de Britten niet zouden terugschrikken voor geweld. Ze zei dat de komende besprekingen van Haig met de Argentijnse president Galtieri „doorslaggevend" zouden zijn.
Een hele kleine groep Labour-afgevaardigden onder leiding van Judith Hart, die in de week daarvoor het uitvaren van de vloot had veroordeeld, vloeg om de vloot stil te leggen en de 200-mijls oorlogszone op te schorten, ten einde een „pauze voor de vrede" te scheppen.

Premier Thatcher daarentegen waarschuwde dat de 200-mijlszone een eerste stap tot ontruiming was en zij voegde er aan toe, dat als de Argentijnen de zone die zij nu hadden verlaten opnieuw zouden betreden Groot-Brittan-

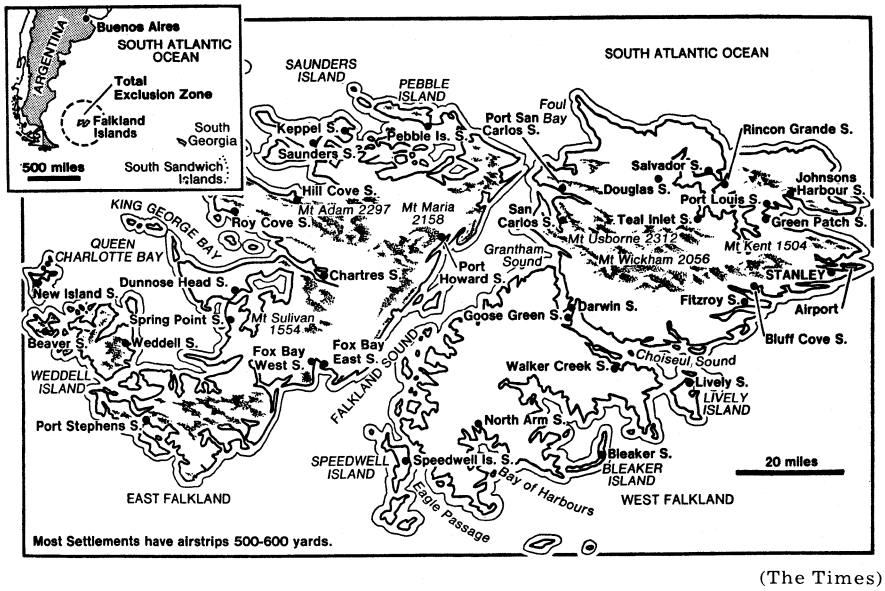

(The Times)

Weekblad 51ste jaargang No. 2638, pag. 33103-33118

nië tot de „noodzakelijke actie" zou overgaan.
Thatcher prees de Europese solidariteit en zei dat de EG zelden zo snel en eensgezind had gehandeld.
Voorts deelde zij mede, dat de Britse vloot werd versterkt. Het aantal Harrier-gevechtsvliegtuigen werd op 40 gebracht en een tweede landingsschip met amfibieboten aan boord, de Intrepid, werd uit de mottenballen gehaald. Nimrod-vliegtuigen met lange-afstandsradar patrouilleerden al boven de vloot, zo deelde de premier mee.

Verdere bemiddeling Haig

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, die op 12 april voor overleg in Londen was (pag. 246/2), vloog op 13 april naar Washington met de mededeling dat beide partijen in het Falkland-conflict nadachten over „nieuwe ideeën". Een voorstel van Haig – beheer door Groot-Brittannië, Argentinië en de VS samen, in afwachting van onderhandelingen over de toekomstige status van de Falkland-eilanden – was op 12 april 's avonds door de Argentijnse minister van buitenlandse zaken, Costa Méndez, afgewezen.
Op 15 april vertrok Alexander Haig naar Argentinië. De dag daarop begon hij in Buenos Aires aan een nieuwe bemiddelingspoging in de Falklandcrisis. Hij sprak o.m. met president Galtieri en met minister van buitenlandse zaken Costa Méndez. Aanvankelijk leek het er op dat geen vooruitgang kon worden geboekt. De kwestie van de soevereiniteit over de eilanden vormde het moeilijkste punt in de onderhandelingen.
Na vier dagen onderhandelen lag er een nieuw vredesvoorstel op tafel. De Argentijnen waren bereid de regeling van de formele kwestie van de soevereiniteit over de eilanden op te schorten op voorwaarde dat een voorlopg gemengd Argentijns-Brits bestuur werd ingesteld en permanente Argentijnse aanwezigheid als feit werd aanvaard.
Op 19 april vloog Haig naar Washington om president Reagan in te lichten. De stemming bij zijn vertrek was zeer optimistisch. Generaal Basilio Lami Dozo, commandant van de Argentijnse luchtmacht en één van de drie leden van de junta, zei: „Ik denk dat wij dichter bij vrede dan bij oorlog zijn."
Haig verklaarde op het vliegveld: „Ik ben er meer dan ooit van overtuigd, dat oorlog in het zuiden van de Atlantische Oceaan de grootst mogelijke tragedie zou worden. Wij houden steeds minder tijd over."
Onmiddellijk nadat zij op 19 april 's avonds het voorstel had ontvangen belegde premier Thatcher een spoedzitting met haar „oorlogskabinet", dat bestond uit een kleine groep ministers en de chefs van staven. De Britse regering gaf vervolgens een verklaring uit waarin stond dat het voorstel van Haig „niet voldeed aan de Britse eisen, in het bijzonder de noodzaak om de wensen van de eilandbewoners de doorslag te laten geven". In de verklaring stond ook dat de regering „de complexe en moeilijke voorstellen" op 20 april verder zou bestuderen en vervolgens een antwoord zou geven aan Haig.
Op 20 april zei premier Thatcher in het Lagerhuis dat de mogelijkheid tot gebruik van geweld ook tijdens de onderhandelingen niet was uitgesloten. Weer stond de meerderheid van het House of Commons achter het beleid van de premier.
Op 22 april ging de Britse minister van buitenlandse zaken, Francis Pym, naar Washington om aan Haig de Britse tegenvoorstellen te overhandigen die een antwoord vormden op de verworpen Argentijnse voorstellen.
De nieuwe voorstellen van minister Pym waren gebaseerd op volledige terugtrekking van de Argentijnse troepen, overeenkomstig resolutie-502 van de Veiligheidsraad (3 april). Als dat was gebeurd kon er worden gesproken over gezamenlijk beheer tijdens een interim-periode, waarin het kader voor onderhandelingen op lange termijn werd vastgelegd. Daarbij zouden de wensen van de eilandbewoners de doorslag geven.
Nadat Pym diezelfde dag vier uur had gesproken met zijn Amerikaanse collega Haig vertelde hij na afloop dat er nog grote moeilijkheden waren.
Op 23 april vloog Pym terug naar Londen met een nieuw Amerikaans plan voor een regeling van de crisis. Voor zijn vertrek zei hij dat er geen belangrijke vooruitgang was geboekt. „Ik heb nooit verheeld dat er moeilijkheden zijn en moeilijkheden zijn er nog steeds," aldus Pym.

Op 25 april heroverde het Verenigd Koninkrijk South Georgia, een eiland op 800 zeemijlen ten zuidoosten van de Falklanden dat sinds 3 april in Argentijnse handen was.
Premier Thatcher verklaarde dat de onderhandelingen niettemin werden voortgezet. Volgens haar was Groot-Brittannië niet in staat van oorlog met Argentinië. De Argentijnse minister van buitenlandse zaken Costa Méndez zei echter dat Argentinië „technisch in staat van oorlog met Engeland was".

De besprekingen die Costa Méndez op 25 april met Haig zou voeren werden tot nader orde uitgesteld.

Over de Amerikaanse vredesvoorstellen die Pym meenam naar Londen werd officieel niets bekendgemaakt. Drie verschillende versies deden de ronde.
De eerste versie kwam uit diplomatieke bronnen in Buenos Aires. De punten hiervan luidden: erkenning van de volledige soevereiniteit van Argentinië over de eilanden met een overgangstermijn van vijf jaar; Brits-Argentijnse onderhandelingen op basis van een precies tijdschema; tussentijds bestuur door Argentinië, Engeland en de Verenigde Staten; gelijktijdige terugtrekking van de Argentijnse troepen uit de Falkland-eilanden en de Britse vloot en tenslotte een regeling voor de huidige bewoners.
Een hoge Amerikaanse functionaris meldde de volgende versie: terugtrekking van de Argentijnse troepen uit de Falkland-eilanden; stopzetting van de operaties van de Britse vloot; een interim-beheer van de eilanden door de VS, Argentinië en Engeland en onmiddellijke start van onderhandelingen over de soevereiniteit over de eilanden, die snel tot erkenning van de Argentijnse soevereiniteit moesten leiden.
Een derde versie publiceerde de *New York Times*: terugtrekking van de Argentijnse troepen; stopzetting van de Britse militaire actie; kort herstel van de Britse soevereiniteit, maar aanwezigheid van Argentijnse burgers op de eilanden; Brits-Argentijns bestuur over de eilanden; Amerikaanse garanties tijdens de onderhandelingen over een oplossing.

Op 26 april zond Haig het pakket nieuwe voorstellen aan Argentinië.
Op 29 april zei premier Thatcher dat de Amerikaanse voorstellen „alle kenmerken droegen van een compromis", maar dat Argentinië eerst formeel moest antwoorden omdat dat land de agressor was en de resolutie van de Veiligheidsraad moest gehoorzamen.
Diezelfde dag verwierp Argentinië de voorstellen. Volgens Haig was het Argentijnse standpunt dat Buenos Aires nu al garanties omtrent de soevereiniteit over de eilanden moest krijgen óf een rechtstreekse rol in het bestuur van het eiland die moest leiden tot soevereiniteit over de Falkland-eilanden.
Op 30 april verklaarde Costa Méndez in New York dat Argentinië de Amerikaanse voorstellen niet had verworpen. Costa Méndez merkte op dat er slechts „opmerkingen" over de voorstellen waren gemaakt. Hij onderstreepte, dat de Argentijnse regering wilde doorgaan met onderhandelingen om een vreedzame oplossing van het geschil te bewerkstelligen. Maar over de Argentijnse soevereiniteit over de

Malvinas viel niet te onderhandelen, aldus Costa Méndez. De Argentijn verklaarde tevens dat Argentinië bereid was zich te houden aan resolutie-502 van de Veiligheidsraad. Buenos Aires aanvaardde deze resolutie „in haar geheel", zo zei hij. Tegelijkertijd wees hij er op dat Argentinië er de voorkeur aan gaf dat de Verenigde Naties intervenieerden in de crisis.

Bijeenkomsten OAS

Op 13 april besloot de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) in Washington op verzoek van Argentinië om op 26 april een buitengewone vergadering over de Falkland-crisis te beleggen. Achttien landen stemden vóór. De VS, Columbia en Trinidad/Tobago onthielden zich van stemming.
De Argentijnse ambassadeur bij de OAS, Raul Quijano, verklaarde ter toelichting van het verzoek dat het zenden van een vloot door Londen „een oorlogsdaad" was.
De Amerikaanse OAS-ambassadeur William Middendorf vond het tijdstip van de komende bijeenkomst „bijzonder slecht" gekozen, omdat Haig nog alles in het werk stelde om te komen tot een vreedzame regeling.
Tijdens het debat konden de Spaanstalige landen zich vrijwel allemaal verenigen met de Argentijnse actie. De Engelssprekende Caribische landen daarentegen eisten directe terugtrekking van de Argentijnse troepen. Zij wilden in dit verband dat er in de slotverklaring van de OAS zou worden verwezen naar de uitspraak van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties waarin eveneens terugtrekking werd geëist.

Uiteindelijk werden de OAS-staten het eens over een verklaring waarin „bezorgdheid" werd uitgesproken en „vriendelijke medewerking" werd aangeboden om tot een vreedzame oplossing van het conflict te komen.
Peru en Bolivia hadden inmiddels verklaard Argentinië in geval van een oorlog met Groot-Brittannië directe militaire hulp te zullen geven.
Op 20 april kwamen de dertig leden van de OAS bijeen om te praten over Argentijnse plannen tot het in werking stellen van het Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance, ook wel bekend als het Verdrag van Rio, dat in 1947 werd gesloten.

Dit verdrag, afgekort als TIAR, verplicht de 21 landen die het hebben ondertekend tot wederzijdse steun indien een van de landen wordt bedreigd door agressie van een land dat buiten het continent ligt.
Argentinië deed een beroep op artikel 6 van het TIAR, waarmee de aangesloten landen een laatste oproep doen aan de strijdende partijen om te onderhandelen. Artikel 8 van het verdrag voorziet in sancties, die kunnen variëren van het verbreken van diplomatieke en commerciële betrekkingen tot het verlenen van militaire steun aan het land dat aangevallen wordt. Volgens artikel 4 strekt het TIAR zich ook uit over het gebied waar de Falkland-eilanden liggen.
Sinds het TIAR in 1947 in Rio de Janeiro werd ondertekend, is het nog nooit in werking getreden. Het verdrag werd opgesteld in de tijd van de koude oorlog als een militair instrument tegen een eventuele agressie van de Sowjet-Unie.
De Verenigde Staten hebben tijdens de onderhandelingsronden van Alexander Haig zware druk op Argentinië uitgeoefend om van een beroep op het TIAR af te zien, omdat dit theoretisch gesproken de Verenigde Staten in de onmogelijke positie brengt dat ze Argentinië militair moeten steunen in een conflict met Engeland.
Het TIAR is niet ondertekend door de Engelssprekende Caribische landen – uitgezonderd Trinidad – die lid zijn van de Organisatie van Amerikaanse Staten.
Om de bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken bijeen te roepen zijn 11 van de 21 stemmen nodig. Om het verdrag ook effectief in werking te laten treden moeten 14 landen vóór stemmen.

De Argentijnse minister van buitenlandse zaken, Costa Méndez (l.), spreekt tijdens de speciale bijeenkomst van de Organisatie van Amerikaanse Staten op 26 april in Washington over de Falkland-crisis. Zijn Amerikaanse ambtgenoot Haig (r.) luistert aandachtig.

Het voorstel om te beginnen met de discussie over het in werking stellen van het TIAR werd door 18 van de 21 leden die het verdrag hadden ondertekend aanvaard. De VS, Colombia en Trinidad/Tobago onthielden zich.

Op 26 april kwam de OAS in Washington bijéén om de discussie te beginnen over het Argentijnse verzoek het TIAR in werking te stellen. 's Avonds maakte de Argentijnse minister van buitenlandse zaken Costa Méndez voor de TV duidelijk dat zijn land niet om een maximale toepassing van het TIAR zou verzoeken, maar „zocht naar overeenstemming om de Argentijnse positie te steunen".

Op 28 april nam de OAS met 17 stemmen vóór en vier onthoudingen (de VS, Columbia, Chili en Trinidad/Tobago) een resolutie aan waarin Engeland werd opgeroepen „onmiddellijk alle vijandelijkheden te staken en zich te onthouden van iedere daad die de inter-Amerikaanse vrede in gevaar kon brengen".

De OAS vroeg aan Engeland en Argentinië om een onmiddellijk staakt het vuren teneinde een vreedzame oplossing mogelijk te maken. De OAS erkende de Argentijnse soevereiniteit over de Falkland-eilanden, maar vroeg tegelijkertijd de belangen van de huidige bewoners te erkennen. De sancties van de Europese Gemeenschap werden in de resolutie betreurd.

Argentinië prees deze resolutie onmiddellijk als „een resolutie voor de vrede van het continent". Minister Costa Méndez verklaarde, dat „zelfs met de beste welsprekendheid de dankbaarheid van het Argentijnse volk voor deze demonstratie van solidariteit niet kon worden verwoord". Hij sprak ook de hoop uit dat deze resolutie het uitbreken van verdere vijandigheden zou voorkomen „zoals de hele beschaafde wereld hoopte".

Ontstaan oorlogssituatie

Op 15 april verliet de Argentijnse vloot de haven Puerto Belgrabo ten zuiden van Buenos Aires. De Britse vloot was op 5 april al uitgevaren. Op 23 april naderde de Britse vloot South Georgia. Dezelfde dag werd de vloot in hoogste alarmfase gebracht. De militairen aan boord luisterden naar het voorlezen van de conventie van Genève en kregen instructies over het behandelen van krijgsgevangenen.

Herovering South Georgia

Op 25 april werd South Georgia, dat sinds 3 april in Argentijnse handen was, heroverd. De Britse minister van defensie John Nott las die dag even na 20.00 uur GMT het volgende communiqué voor: „Om ongeveer zes uur Londense tijd werd de witte vlag (de Britse marinevlag - red.) in Grytviken naast de Argentijnse gehesen en kort daarna gaven de Argentijnse troepen zich over aan de Britse. De Argentijnse strijdkrachten leverden slechts beperkte tegenstand". De actie werd uitgevoerd door een onderzeebootjager, de Exeter, een fregat en een hulpschip. Aan de landing ging een aanval op een Argentijnse onderzeeër, de Santa Fe, die aan de oppervlakte voer, vooraf. Volgens de Britse marineleiding leverde de Santa Fe een gevaar op voor de invasieschepen. Volgens Argentijnse bronnen lag de Santa Fe daarentegen aan de kade en was zij bezig medische voorraden te lossen. Britse helikopters van het Lynx-type bestookten het vaartuig met AC-12-luchtgrondraketten en beschoten het met mitrailleurs. De Santa Fe lekte olie, maakte slagzij en moest in Leith Harbour aan de grond worden gezet.

Op 22 april zou al een tiental leden van het elitekorps mariniers, het Special Boat Squadron, op South Georgia zijn geland. Zij zouden hebben ontdekt dat er slechts 44 Argentijnen en een mortierploeg aanwezig waren.

Op 26 april werd de haven Leith op South Georgia heroverd.

Bij de herovering van South Georgia vielen geen doden. In totaal zouden 156 Argentijnse militairen gevangen zijn genomen en 33 burgers, onder wie de schroothandelaren met wie de crisis rond de Falkland-eilanden begon. De gevangenen waren volgens premier Thatcher geen krijgsgevangenen omdat er officieel geen oorlog was.

De Britse regering beriep zich voor de aanval op South Georgia op het handvest van de VN. Het regeringscommuniqué sprak van een „wettelijk recht op zelfverdediging".

Argentinië diende als reactie op de herovering van het eiland door de Britse marine op 26 april een klacht in bij de Veiligheidsraad. Buenos Aires noemde de Britse herovering „gewapende agressie tegen Argentijns grondgebied". De marine-actie heette „een ernstige inbreuk op de internationale vrede en veiligheid". De secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Perez de Cuellar, drong op 26 april bij beide partijen er op aan uitbreiding van het conflict te voorkomen.

De *Volkskrant* gaf op 27 april het volgende beeld van South Georgia:

Een archieffoto van het niet meer in gebruik zijnde walvisvangststation in Grytviken op het eiland South Georgia, dat op 25 april door de Britten werd heroverd op Argentinië.

Admiraal sir John Fieldhouse die is belast met het algemeen commando in de Falkland-operatie.

Het klimaat is er zo bar dat het alleen door robben en vogels permanent wordt bevolkt.

Vanaf Mount Pagent, in het midden van het eiland, kruipen gletsjers naar beneden. Driekwart van het 110 mijl lange en 30 mijl brede eiland is voordurend met sneeuw bedekt en nu, bij het ingaan van de antarctische winter, ligt vrijwel het hele eiland onder een laag sneeuw. Zelfs als de weersomstandigheden op z'n mildst zijn, noodt het niet tot een bezoek. Wat dan tussen de keien groeit is beperkt tot sprietjes gras, mos en laagveen. Er waait voortdurend een harde westenwind en wanneer het niet sneeuwt valt er regen of hangt er een dichte mist. De gemiddelde jaartemperatuur is nul graden celcius.

Zuid-Georgië dat tot de Falkland-eilanden wordt gerekend, heeft geen landingsbaan en de enige beschutte ankerplaatsen liggen aan de noordkust. Het ligt buiten het bereik van luchtmachtbases op het Argentijnse vasteland.

De geschiedenis van het eiland van de afgelopen tweehonderd jaar vertoont een tumultueus verloop. De eerste mens, voor zover bekend, die op Zuid-Georgië voet aan land zette was in 1775 kapitein James Cook die het voor Groot-Brittannië opeiste. Cook beschreef al de onherbergzaamheid van het eiland, maar ook de schijnbaar gigantische robbenpopulatie, een beschrijving die bijgevolg Europeanen lokte. Zo meerden in het seizoen 1820-21 meer dan negentig schepen af en telde het eiland, toen die schepen weer vertrokken waren, zo'n miljoen robben minder.

In het begin van de twintigste eeuw werd Zuid-Georgië een belangrijk centrum voor de walvisvangst. Grytviken, het eerste havenstation dat zondag werd heroverd door de Britse mariniers, werd gesticht door een Noor in 1903.

Poolse, Argentijnse, Japanse en Britse walvisvaarders volgden op de voet. Tussen 1904 en 1939 was Zuid-Georgië het belangrijkste centrum voor de walvisvaart in de wereld. In die periode werden op het eiland bijna 120.000 walvissen verwerkt. De rest van de wereld verdeelde de overige 124.000.

Op één van die fabriekjes voor de verwerking van walvissen, Leith genaamd, hesen de vorige maand Argentijnse schroothandelaren de Argentijnse vlag. De Falkland-crisis was geboren. Het belang van Zuid-Georgië voor de walvis- en robbenvangst is verleden tijd. Het laatste fa-

briekje werd in 1965 gesloten. De laatste vertegenwoordiger van de Britse kroon vertrok in 1969, 56 jaar nadat het Britse bestuur er werd gevestigd.
De enige levende wezens die tot zondag op Zuid-Georgië verbleven zijn dertien Britse Zuidpool-vorsers, twee Britse vrouwen die er een natuurfilm opnemen en de ruim honderd Argentijnse mariniers die het eiland moesten verdedigen.
Sommigen deskundigen geloven dat het eiland ooit weer commercieel rendabel kan worden. De Sowjet-Unie en Japan hebben er bij wijze van proef gevist op de kleine garnaalachtige schelpdieren, krill genaamd. Intussen is ook de robbenpopulatie, in de jaren dertig uitgedund tot een paar honderd, gegroeid. Naar aangenomen wordt zal die tegen 1985 een omvang hebben bereikt van twee miljoen exemplaren, voldoende om een lokale industrie op te zetten.

Eerste verzet in Argentinië en Engeland tegen beleid regeringen in Falkland-crisis

Op 26 april gingen zo'n 15-30.000 Argentijnen de straat op om te protesteren tegen „de Britse agressie tegen de Georgië's". Tot de protestbijeenkomst was o.m. opgeroepen door de formeel buiten werking gestelde Peronistische vakcentrale CGT. Weldra echter werden er leuzen geroepen die tegen het militaire regime waren gericht. De demonstratie liep uit op een manifestatie van vakbonden en politieke partijen tegen de militaire dictatuur.
In Groot-Brittannië ontstond op 27 april in het Lagerhuis een woordenwisseling tussen premier Thatcher en oppositieleider Michael Foot.
De woordenwisseling ontstond, toen Foot eiste dat de regering een minister naar New York zou sturen om te praten met de secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar. Deze had op 26 april in een perscommuniqué beide landen gevraagd om resolutie 502 van de Veiligheidsraad uit te voeren en zich te onthouden van acties die het conflict konden verscherpen. Foot suggereerde dat de minister van buitenlandse zaken Pym moest afreizen, en dat in afwachting daarvan geen militaire actie zou worden ondernomen. Premier Thatcher weigerde die verklaring te geven. Zij vertelde Foot, dat geen enkele verklaring van de secretaris-generaal artikel 51 van de VN-charter, waarin landen het recht op zelfverdediging kregen, kon doorkruisen. En zij vertelde dat Groot-Brittannië een uitstekende ambassadeur bij de VN had. Foot drong nog herhaalde malen aan en eiste dat geen militaire actie werd ondernomen zonder dat het Lagerhuis werd geconsulteerd. Maar ook die verzekering gaf de premier niet.

Totale zee- en luchtblokkade door Engeland en Argentinië

Op 30 april werd om 11 uur GMT, 13.00 uur Nederlandse tijd, een totale Britse zee- en luchtblokkade van kracht rond de Falkland-eilanden. Alle schepen en vliegtuigen, zowel militair als civiel, die na die tijd in een zone van 200 mijl rond de eilanden werden aangetroffen zonder vergunning van het Britse ministerie van defensie liepen het gevaar te worden aangevallen. Zij werden verwacht vijandelijk te zijn en hulp te leveren aan de „illegale bezetting door de Argentijnen".
De waarschuwing dat de 200-mijlszone rond de Falkland-eilanden volledige oorlogszone was, hield echter geen oorlogsverklaring in, zo werd in Londen benadrukt. De militaire junta gaf op 28 april, de dag waarop Engeland de totale zee- en luchtblokkade aankondigde, „communiqué 35" uit waarin werd bekendgemaakt dat „de komende 24 tot 48 uur militaire operaties in het gebied van de Malvinas konden worden verwacht".

Op 29 april stelde Argentinië, als antwoord op de Britse zee- en luchtblokkade, een eigen oorlogszone van 200 mijl in rond de Falkland-eilanden.
De Argentijnse stap betekende dat vanaf die dag alle Britse schepen en vliegtuigen binnen de oorlogszone, inclusief koopvaardijschepen, vissersboten en burgervliegtuigen, als vijandelijk werden beschouwd.

VS kiezen zijde Engeland

Op 30 april kondigden de VS militaire en economische sancties af tegen Argentinië vanwege de houding van Buenos Aires in de Falkland-crisis. Minister Haig die de sancties bekend maakte zei tevens dat Washington positief zou reageren op Britse verzoeken om „materiële steun" in het conflict. De VS zouden zich echter niet rechtstreeks in een militair conflict mengen.
De sancties tegen Argentinië omvatten de volgende maatregelen:
- Opschorting van de export van militair materieel naar Argentinië.
- Achterhouding van certificaten voor de wapenverkoop aan Argentinië.
- Opschorting van nieuwe export-importbankkredieten en garanties.
- Opschorting van garanties voor grondstoffenkredieten.

Haig wees er op, dat het besluit was genomen door president Reagan. Hij verklaarde, dat de VS zich eerder hadden onthouden van maatregelen in verband met de bemiddelingspogingen. „Nu echter, in het licht van het feit dat Argentinië een compromis niet heeft aanvaard, moeten wij concrete stappen nemen om te onderstrepen dat de Verenigde Staten niet kunnen en willen dulden dat onrechtmatig geweld wordt gebruikt om geschillen te beslechten", zei Haig.

Voor het eerst onthulde Haig details van de Amerikaanse voorstellen die waren gedaan:
- staken van alle vijandelijkheden;
- terugtrekken van de Argentijnse en Britse troepen uit het gebied;
- opheffing van alle sancties;
- instelling van een interim-bewind op de Falkland-eilanden dat zou worden gevormd door Argentinië, Engeland en de VS;
- handhaving van het traditonele lokale bestuur met deelneming van Argentinië;
- een procedure om de samenwerking bij de ontwikkeling van de eilanden te bevorderen;
- uitwerking van structuren om te onderhandelen over de definitieve rege-

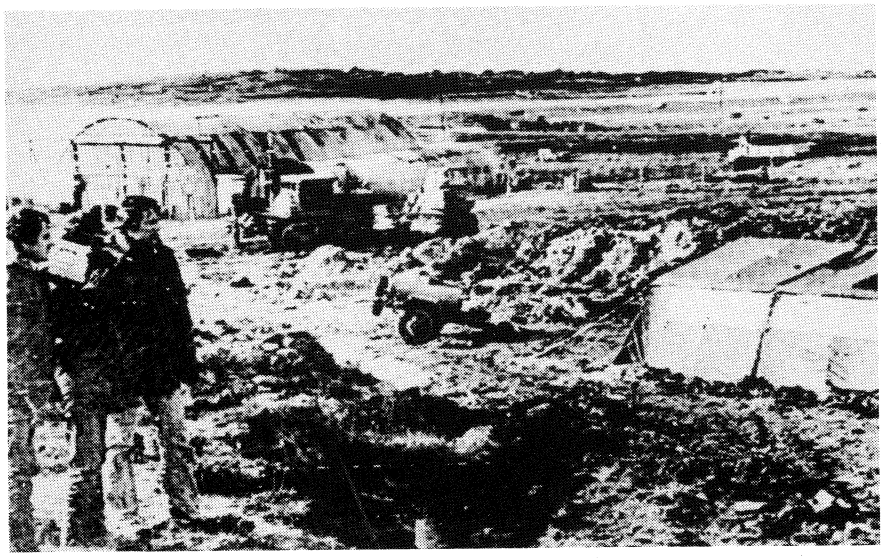

Een Argentijnse TV-ploeg filmt de schade die op 1 mei door de Britse luchtaanval op het vliegveld van Port Stanley werd veroorzaakt.

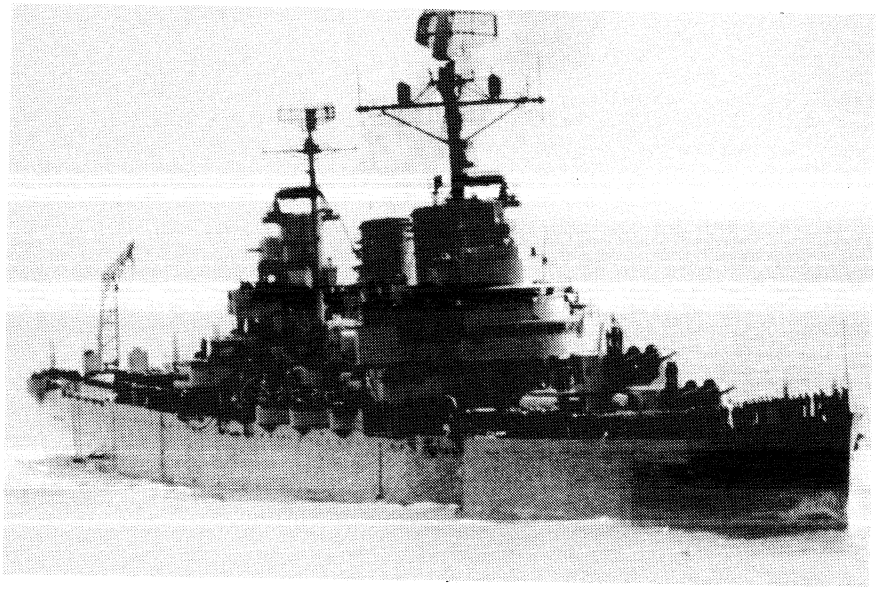

De Argentijnse kruiser General Belgrano voordat hij op 2 mei door de Britten werd getorpedeerd.

ling, die rekening hield met de belangen van beide partijen en de wensen van de bewoners.
De Amerikaanse president noemde Argentinië later die dag „een agressor" vanwege de invasie op de Falklandeilanden. Volgens Reagan mocht agressie niet met succes worden beloond. Reagan zei te hopen, dat er alsnog een diplomatieke oplossing kwam. „Wij zijn zover gegaan als we konden", merkte hij op. Hij wees er op dat „er nog gesprekken bij de Verenigde Naties gaande waren".

Engeland onderneemt militaire acties

Op 1 mei begonnen Britse militaire acties in de vroege morgen met een aanval op het vliegveld van Port Stanley. Een onbekend aantal Vulcan-bommenwerpers steeg op van het eiland Ascension en wierp bommen van 500 kg af.
Kort daarna volgde in de ochtendschemer de aanval van een golf Harriers van de Britse vloot, die pas enkele dagen daarvoor de oorlogszone was binnengevaren. De Harriers waren afkomstig van het vliegdekschip Hermes. Zij vernielden vliegtuigen, gebouwen en een graslandingsbaan bij een ander dorp, Goose Green.
Na deze aanvallen beschoten 6 Britse fregatten vanaf 10 tot 20 km uit de kust het vliegveld om te voorkomen dat de Argentijnen het zouden herstellen.
De beschieting werd echter onderbroken door een aanval van de Argentijnse luchtmacht. Vulcan-bommenwerpers, beschermd door een aantal hoger vliegende Mirages, probeerden de Britse schepen tot zinken te brengen met hun bommen. De berichten over de verliezen liepen uiteen. Volgens het Britse ministerie van defensie schoten Harriers een Argentijnse Mirage en een Canberra-bommenwerper neer. De Argentijnen raakten per ongeluk een van hun eigen vliegtuigen.
In Londen werd de operatie als een succes aangemerkt. De luchtaanval moest worden gezien als een „logische volgende stap" na de afkondiging van de 200-mijls oorlogszone.
De oppositieleider, Michael Foot, zei zich af te vragen of het wel verstandig was het vliegveld te bombarderen voordat de minister van buitenlandse zaken, Francis Pym, zijn ontmoeting had gehad met de secretarisgeneraal van de Verenigde Naties, Javier Perez de Cuellar. Waarnemend partijleider Denis Healy zei te denken dat de bomaanval gerechtvaardigd was als deze de diplomatieke onderhandelingen niet zou bemoeilijken en er geen slachtoffers gevallen zouden zijn. Het vermoeden bestond dat de piloten van de neergeschoten Argentijnse vliegtuigen om het leven waren gekomen.
De leider van de linkervleugel, Tony Benn, veroordeelde tijdens een 1-meibijeenkomst de bomaanval. Hij zei dat premier Thatcher uit was op oorlog en de macht over de oorlogsmachine had verloren.

Kruiser en patrouillevaartuig Argentijnen gezonken na Britse aanval

Op 2 mei torpedeerde een Britse onderzeeboot om 21.00 uur Nederlandse tijd de Argentijnse kruiser General Belgrano. Een woordvoerder van het Britse ministerie van defensie zei dat het schip „zware schade" had opgelopen. De aanval gebeurde buiten de 200-mijls defensiezone die de Britten rond de Falkland-eilanden hadden ingesteld. Niettemin was de aanval volgens de woordvoerder volstrekt gerechtvaardigd omdat de kruiser een bedreiging voor de Britse vloot vormde. De kapitein van de niet met name genoemde onderzeeboot handelde „volledig volgens zijn instructies en in overeenstemming met artikel 51 van het Handvest van de VN over zelfverdediging tegen agressie".

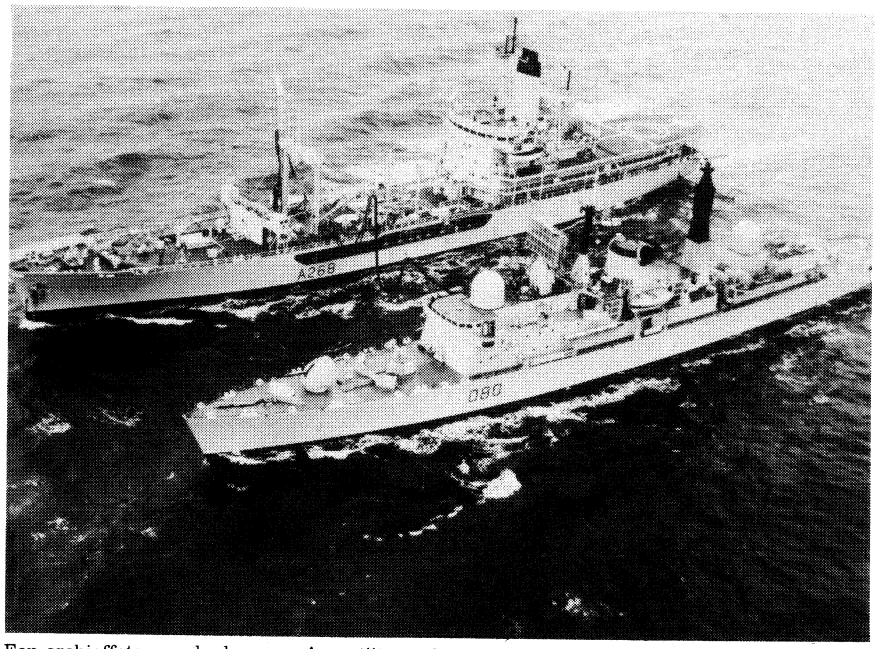

Een archieffoto van de door een Argentijnse raket getroffen Britse onderzeebootjager Sheffield (D 80). Daarachter het bevoorradingsschip Green Rover.

De General Belgrano was een in 1939 gebouwde ex-Amerikaanse kruiser van 13.645 ton, het op een na grootste schip van de Argentijnse vloot en had 1042 man aan boord. Het schip ontsnapte aan een grote schade bij de Japanse aanval op Pearl Harbour. De bewapening bestond onder andere uit 12,5 cm-kanonnen en 70 Seacat antivliegtuigraketten. Er waren ook twee helikopters aan boord.

Op 4 mei zonk de General Belgrano. Het schip was getroffen door twee Tigerfish-torpedo's. De Argentijnse chefs van staven deelden later mee dat 680 opvarenden van de kruiser waren gered, maar andere bronnen binnen de marine en de Argentijnse kranten spraken over een aantal van rond de 800.

Op 3 mei vielen 's morgens vroeg Britse Lynx-helikopters van het vliegdekschip Hermes twee schepen van de Argentijnse marine aan, die op een Sea-King-helikopter hadden gevuurd. Eén Argentijns patrouilleschip werd to zinken gebracht, het andere werd zwaar beschadigd.

Britse torpedojager Sheffield uitgebrand en verlaten. Harrier neergeschoten

Op 4 mei deelde het Britse ministerie van defensie mee, dat de torpedojager Sheffield, een van de 5 destroyers in het Britse vlooteskader, die dag in brand was geschoten door een Argentijnse raket. Ook werd het neerschieten van een Britse Harrier-straaljager gemeld, waarvan de piloot omkwam.

De Sheffield, een type-42 torpedojager, was in 1971 te water gelaten en gold als een van de modernste Britse oorlogsschepen. De Sheffield lag vooruitgeschoven om als eerste van de vloot de bewegingen van de vijand te registreren. Zij werd getroffen door een Franse Exocet-raket die was afgeschoten van een eveneens uit Frankrijk afkomstig vliegtuig, de Super-Etendard. Het schip was machteloos. De raket, die van 40 km afstand kan worden afgeschoten, scheert over de oppervlakte van de zee en onder het radernet door. De Sheffield had slechts Seadart-afweergeschut aan boord bestemd om vliegtuigen neer te schieten; niet de nieuwe Seawolf-raketten waarmee andere raketten getroffen kunnen worden. De Exocet trof de machinekamer en zette het schip in lichterlaaie. Na vier uur werd de Sheffield verlaten.

Op 5 mei deelde de Britse minister van defensie, John Nott, mee dat 30 opvarenden van de volledig uitgebrande Sheffield werden vermist. Er waren ook 30 gewonden, zei hij. De vermisten waren vrijwel zeker in de golven omgekomen. Er waren 268 personen aan boord.

De Harrier die werd neergeschoten nam deel aan een tweede aanval op het vliegveld van Port Stanley (4-5).

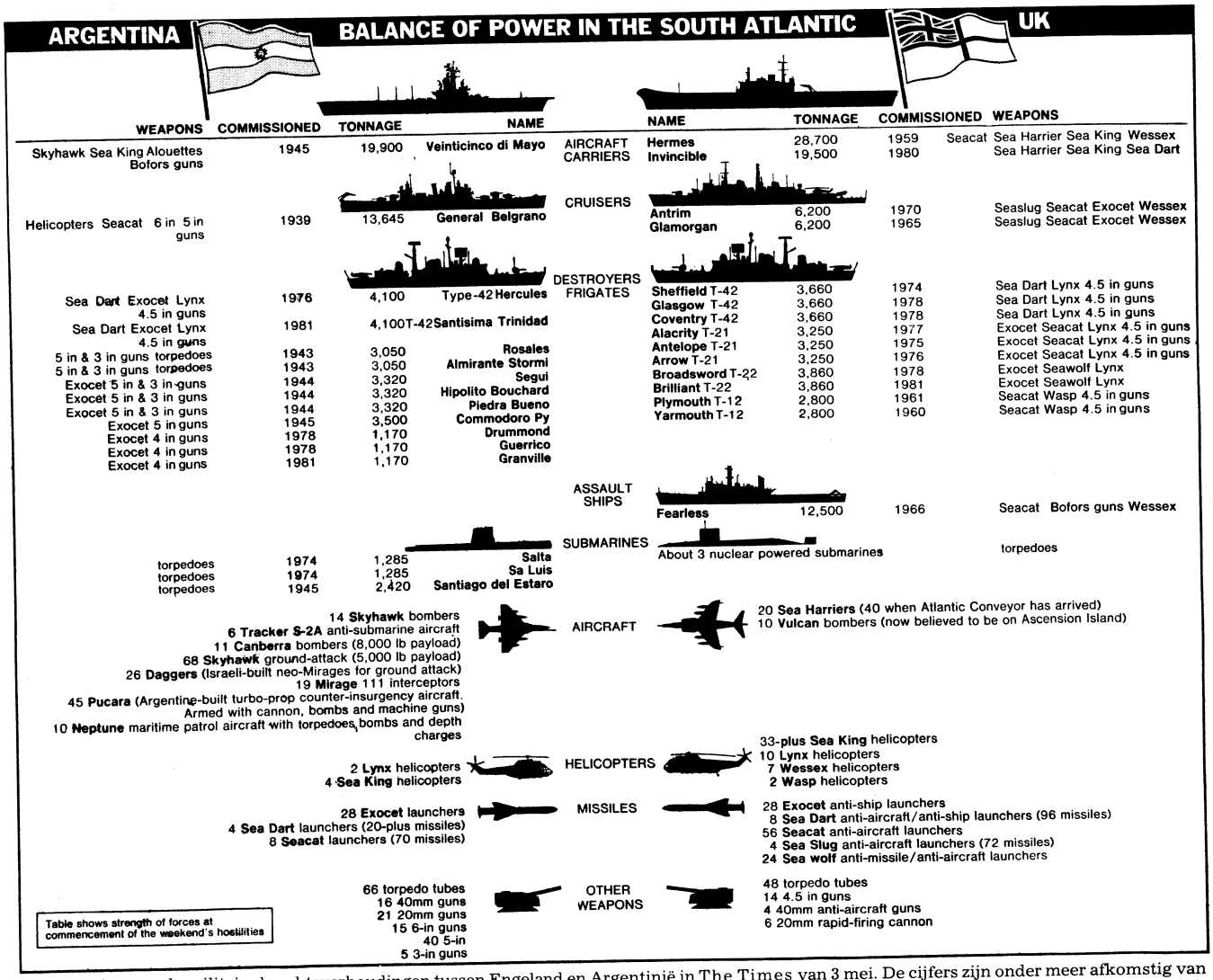

Een schatting van de militaire krachtsverhoudingen tussen Engeland en Argentinië in The Times van 3 mei. De cijfers zijn onder meer afkomstig van het Britse ministerie van defensie, het International Institute for Strategic Studies, het Royal United Services Institute en Jane's Fighting Ships 1981-'82.

INTERNATIONALE ZAKEN

VERENIGDE NATIES

OPENING 36STE ALGEMENE VERGADERING. SLUITING 35STE AV

In New York is op 15 sept. 1981 de 36ste reguliere zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties geopend.
De bijeenkomst nam een aanvang, nadat een dag eerder, op 14 sept. de 35ste AV was besloten. De 35ste AV had plaatsgevonden van 16 sept. - 17 dec. 1980 (pag. 422/3 e.v., pag. 439/1 e.v. en pag. 452/1 e.v. - 1981).
Op 15 jan. 1981 kwam de 35ste AV opnieuw bijeen, nu om twee leden van het Internationale Gerechtshof in Den Haag te verkiezen (pag. 454/2-1981) en op 16 jan. besloot de AV de kwestie van de evenredige vertegenwoordiging in en de uitbreiding van het lidmaatschap van de Veiligheidsraad uit te stellen tot een later datum (zie hierover ook pag. 453/1-1981).
Van 3 - 6 maart 1981 vergaderde de 35ste AV in bijzondere zitting om aandacht te geven aan de kwestie-Namibië.
Daarna kwam de 35ste AV op 11 mei opnieuw bijeen en zij besloot toen, dat de tiende zitting van de VN-conferentie over het internationale zeerecht van 3 - 9 aug. 1981 in Genève gehouden zou worden.
Tenslotte kwan de 35ste AV van 3 - 14 sept. weer in bijzondere zitting bijeen i.v.m. de kwestie-Namibië. Dit gebeurde op verzoek van dr. Elleck Mashingaidze uit Zimbabwe.
De slotdag van de 35ste AV was vnl. gewijd aan het vraagstuk, hoe wereldwijde onderhandelingen op gang te brengen over een oplossing van de Noord-Zuid-problematiek. De voorzitter van de 35ste AV, Rüdiger Freiherr von Wechmar, bracht aan de AV verslag uit van zijn inspanningen op dit gebied.

Ismat Kittani voorzitter 36ste AV

De 36ste AV begon haar werkzaamheden met de verkiezing van haar voorzitter. Voor dit ambt hadden drie personen zich kandidaat gesteld: Ismat T. Kittani uit Irak, Khwaja Muhammed Kaiser uit Bangladesh en Tommy Koh uit Singapore.

Bij de eerste stemming verwierf Kittani 64 stemmen, Kaiser 46 stemmen en Koh 40 stemmen. Hierdoor was een tweede stemming noodzakelijk geworden, waarbij alleen Kittani en Kaiser kandidaat zouden zijn. In deze ronde kregen zowel Kittani als Kaiser elk 73 stemmen.
In overeenstemming met de procedureregels van de AV liet toen de tijdelijke president van de AV, Freiherr von Wechmar, het lot tussen de twee overgebleven kandidaten beslissen en dit wees Kittani aan als voorzitter.

Ismat T. Kittani is op 5 april 1929 als zoon van Koerdische boeren in Amadiya in het noorden van Irak geboren. Hij studeerde aan het Knox College in Galesburg in Illinois (VS). Vervolgens was hij leraar Engels in zijn vaderland totdat hij in 1952 toetrad tot de diplomatieke dienst, waarin hij o.m. werkzaam was in Cairo en bij de VN in Genève en in New York.
Van 1974-1975 werkte hij als employé van de VN, de laatste zes jaren als hoofd van het bureau van de secretaris-generaal.
Sinds 1975 was hij directeur-generaal van het ministerie van buitenlandse zaken in Bagdad. In deze functie hield hij zich hoofdzakelijk bezig met de betrekkingen met de internationale organisaties.

In het midden Ismat Kittani uit Irak, de voorzitter van de 36ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Hij wordt geflankeerd door, links, de toenmalige secretaris-generaal van de VN, Kurt Waldheim, en, rechts, de vice-secretaris-generaal William Buffum.

Vanuatu, Belize en Antigua en Barbuda nieuwe leden VN

De AV liet op 15 sept. unaniem Vanuatu toe als het 155ste lid van de VN. Dit eiland in de Stille Oceaan was op 29-30 juli 1980 een onafhankelijke staat geworden (pag. 497 e.v. - 1980).
Het vroegere Brits Honduras, dat onder de naam Belize op 21 sept. 1981 onafhankelijk geworden was (pag. 784/2-1981), werd op 25 sept. 1981 als 156ste staat lid van de VN. Dit gebeurde met 144 tegen één stem. De tegenstem was afkomstig van de buurstaat van Belize, Guatemala.
In een verklaring voor de stemming liet de vertegenwoordiger van Guatemala weten, dat zijn land absoluut tegen het VN-lidmaatschap van Belize was, aangezien deze staat niet voldeed aan de vereisten van artikel vier van het Handvest van de VN. Belize was nl., zo stelde de vertegenwoordiger van Guatemala, deel van het territorium van Guatemala en Guatemala zou voortgaan te doen wat het kon deze stelling in de praktijk te brengen.
De Guatemalteekse vertegenwoordiger betoogde, dat de positie van zijn land in deze zaak was uiteengezet in de raamovereenkomst tussen zijn land, Engeland en Belize van 11 maart 1981 (pag. 218/3-1981), omdat geen van de betrokken partijen een voorbehoud hadden gemaakt jegens deze overeenkomst in zijn geheel.
In het bijzonder was er geen voorbehoud gemaakt jegens het eerste punt van de overeenkomst, waarin gezegd werd, dat Guatemala en Engeland de onafhankelijke staat Belize zouden erkennen als een integraal deel van Centraal Amerika en zijn soevereiniteit en territoriale integriteit in overeenstemming met zijn bestaande en traditionele grenzen zouden erkennen, behoudens, in het geval van Guatemala, het afsluiten van een verdrag of van verdragen, die nodig zijn om aan die overeenkomst gestalte te geven.

Aangezien er geen verdrag afgesloten was om aan die overeenkomst gestalte te geven, erkende Guatemala de staat Belize niet, hetzij als integraal deel van Centraal Amerika, dan wel als lid van de VN. Evenmin zou Guatemala erkennen, dat Belize de soevereiniteit, territoriale integriteit en de grenzen bezat, die door de Britse expeditiemacht wer-

den gehandhaafd, totdat het dispuut geregeld was met de vreedzame middelen, waarin het Handvest van de VN voorziet.
De Britse vertegenwoordiger betreurde het, dat het, na het afsluiten van de raamovereenkomst, niet mogelijk gebleken was een verdrag tot stand te brengen. Zijn regering erkende het hele gebied, dat voordien door haar was bestuurd, als behorende tot Belize.
Hij wees er op, dat de regering van Belize was tot stand gekomen als resultaat van vrije verkiezingen. Het volk van Belize had voor onafhankelijkheid gekozen en deze was nu verwerkelijkt.
Op 11 nov. aanvaardde de AV de toelating van Antigua en Barbuda als 157ste lid. Deze staat was op 1 nov. 1981 onafhankelijk geworden (pag. 783/1-1981).

Agenda en geloofsbrieven

De AV stelde op 18 sept. de agenda vast, die 134 punten telde, en aanvaarde op dezelfde dag het verslag van de commissie voor de geloofsbrieven.
Dit besluit was voorafgegaan door een discussie over de kwesties Afghanistan en Oost-Timor, die als punten op de agenda stonden, en over de vertegenwoordiging van Cambodja in de VN.
Afgahnistan, gesteund door de SU en de DDR, maakte er bezwaar tegen, dat een kwestie-Afghanistan op de agenda geplaatst zou worden, aangezien dat het bereiken van een politieke oplossing van de bestaande problemen alleen maar zou bemoeilijken.
Pakistan, Australië en China stelden, dat er in Afghanistan sprake was van militaire buitenlandse inmenging, dat de Sowjet-troepen dienden te worden teruggetrokken voordat er een politieke oplossing bereikt zou kunnen worden en dat de condities hersteld moesten worden, waaronder het volk van Afghanistan zelf over zijn eigen toekomst kon beslissen.
Indonesië tekende verzet aan tegen het plaatsen van de kwestie Oost-Timor op de agenda. Het betoogde, dat Oost-Timor in 1976 een integraal bestanddeel van Indonesië geworden was, toen het proces van dekolonisatie was voltooid, volgend op de vrije uitoefening door het volk in het gebied van zijn recht op zelfbeschikking.
M.b.t. Cambodja besloot de AV de aanbeveling van de commissie voor de geloofsbrieven te volgen en de vertegenwoordiging van Democratisch Kampuchea (het Pol Pot-regime) tot de AV toe te laten.
De AV deed dit door een amendement te verwerpen op de resolutie, waarin het verslag van de commissie voor de geloofsbrieven werd aanvaard; dit amendement luidde: „uitgezonderd m.b.t. de geloofsbrieven van Democratisch Kapuchea". Het was ingediend door Algerije, Angola, Benin, Kongo, Cuba, Zuid-Jemen, Ethiopië, Grenada, Guyana, India, Laos, Nicaragua, de Seychellen en Vietnam.
Het werd verworpen met 37 stemmen voor, 77 tegen en 31 onthoudingen.

Verkiezingen niet-permanente leden Veiligheidsraad

Op 15 okt. verkoos de AV Togo, Jordanië, Zaïre, Polen en Guyana tot niet-permanent lid van de Veiligheidsraad voor een periode van twee jaar, ingaande op 1 jan. 1982. Zij namen de plaatsen in, die werden vrijgemaakt door Niger, de Filippijnen, Tunesië, de DDR en Mexico.
De andere vijf niet-permanente leden van de Veiligheidsraad, die er lid van zijn tot 31 dec. 1982, zijn Ierland, Japan, Panama, Spanje en Oeganda.

Leden ECOSOC

Eveneens op 15 okt. hield de AV verkiezingen voor 18 plaatsen in de 54 zetels tellende Economische en Sociale Raad van de VN (ECOSOC), die eind 1981 vacant zouden worden. Tot lid werden gekozen of herkozen (*) voor een periode van drie jaar, ingaande op 1 jan. 1982 de volgende landen:

(Uit de Afrikaanse groep) Benin, Liberië, Mali, Swaziland en Tunesië.
(Uit de Aziatische groep) Japan,*Pakistan en Qatar.
(Uit de Latijnsamerikaanse groep) *Brazilië, Columbia, St Lucia en *Venezuela.
(Uit de groep van Westeuropese en andere staten) Oostenrijk, *Frankrijk, *de Bondsrepubliek Duitsland, Griekenland en Portugal.
(Uit de socialistische staten van Oost-Europa) Roemenië.

M.i.v. 1 jan. 1982 zijn nu de volgende 54 staten lid van de ECOSOC.

Argentinië, Australië, Oostenrijk, Bahamas, Bangladesh, België, Benin, Brazilië, Bulgarije, Boeroendi, Wit-Rusland, Kameroen, Canada, Chili, China, Columbia, Denemarken, Ethiopië, Fidji, Frankrijk, Bondsrepubliek Duitsland, Griekenland, India, Irak, Italië, Japan, Jordanië, Kenia, Liberia, Malawi, Mali, Mexico, Nepal, Nicaragua, Nigeria, Noorwegen, Pakistan, Peru, Polen, Portugal, Qatar, Roemenië, St Lucia, Sowjet-Unie, Soedan, Swaziland, Thailand, Tunesië, Engeland, Verenigde Staten, Venezuela, Joego-Slavië en Zaire.

Leden Internationaal Gerechtshof

De AV en de Veiligheidsraad, die op 5 nov. gelijktijdig vergaderden, verkozen of herkozen (*) op die dag vijf leden van het Internationale Gerechthof in Den Haag, dat in totaal 15 leden telt.
De betrokken vijf leden hebben een zittingsperiode van negen jaar, die begon op 6 febr. 1982.
Het ging om de volgende personen:

Guy Ladreit de Lacharrière (Frankrijk), Robert Jennings (Engeland), Keba M'Baye (Senegal), *Nagendra Singh (India), en *José-Maria Ruda (Argentinië).
Rechter Jennings verving Sir Humphrey Waldock, die op 15 aug. 1981 was overleden. De rechters De Lacharrière en M'Baye kwamen in de plaats van André Gros (Frankrijk) en Isaac Forster (Senegal).

Verkiezing secretaris-generaal. Perez de Cuellar opvolger van Waldheim

De Algemene Vergadering wees op 15 dec. 1981 eenstemmig de Peruviaanse diplomaat Javier Perez de Cuellar aan tot secretaris-generaal van de VN voor een ambtstermijn van vijf jaar, te beginnen op 1 jan. 1982.
De Cuellar is de opvolger van de Oostenrijker Kurt Waldheim, wiens tweede ambtstermijn op 31 dec. 1981 afliep.
De benoeming volgde op de aanbeveling van de Veiligheidsraad, die deze op 11 dec. had gedaan met 11 stemmen voor bij vier onthoudingen (waaronder de SU), terwijl één niet-permanent lid zijn stem tegen De Cuellar had uitgebracht.
De aanwijzing van De Cuellar kwam tot stand na lange strijd en 16 vruchteloze stemmingen in de Veiligheidsraad.
Een kandidaat voor het ambt van secretaris-generaal dient te worden gesteund door minimaal negen van de 15 leden van de Veiligheidsraad, waaronder alle vijf permanente leden; een tegenstem van één van de permanente leden geldt als een veto.
Zijn er meerdere kandidaten, dan wordt over elk van hen apart gestemd, waarbij in theorie een land zijn stem voor elk van de kandidaten kan uitbrengen.
In eerste instantie had secretaris-generaal Waldheim zich voor een derde termijn herkiesbaar gesteld; hij maakte zijn kandidatuur op 10 sept. bekend. Geen van zijn voorgangers was ooit drie termijnen secretaris-generaal geweest.
De Organisatie van Afrikaanse Eenheid stelde echter de minister van buitenlandse zaken van Tanzania, Salim A. Salim, als tegen-kandidaat, een besluit dat op 25 sept. werd gesteund door de hele groep van niet-gebonden landen.
Op 27 en 28 okt. en op 4 en 17 nov. vergaderde de Veiligheidsraad in besloten zitting en stemde zij over beide kandidaten. Geen van beide kandidaten slaagde erin verkozen te worden; de kandidatuur van Waldheim werd geblokkerd door het veto van China, dat een vertegenwoordiger van de Derde Wereld als secretaris-generaal wilde zien, terwijl de kandidatuur van Salim werd tegengehouden door de VS.
Gehoor gevend aan een oproep van de voorzitter van de Veiligheidsraad trok-

De secretaris-generaal van de Verenigde Naties sinds 1 jan. 1982, Javier Perez de Cuellar.

ken daarop de twee kandidaten zich terug; Waldheim maakte dit bekend op 3 dec. en Salim volgde dit voorbeeld op 8 dec.

Daarop vond op 11 dec. de beslissende stemming plaats, die de aanbeveling aan de AV opleverde De Cuellar tot secretaris-generaal te verkiezen.
Kandidaten, die geen succes behaalden bij de leden van de Veiligheidsraad, waren: prins Sadruddin Aga Khan uit Iran, de in Zwitserland woonachtige voormalige Hoge Commissaris voor vluchtelingen, die wel de vereiste negen stemmen op zich verenigde, maar tegen wie de SU een veto uitsprak; de Argentijnse ambassadeur in Londen, Carlos Ortiz de Roza, voor wie zes VR-leden stemden; de secretaris-generaal van het Gemenebest, Shridath S. Ramphal uit Guyana, die vier stemmen kreeg; alsmede de vroegere president van Ecuador, Carlos Julio Arosemena Monroy, de Columbiaan Santiago Quijano Caballero, een voormalige directeur van de VN-vestiging in Genève, en de Filippijn Rafael M. Salas, vice-secretaris-generaal van de VN voor de bevolkingsvraagstukken.
Twee kandidaten, de Panamese minister van buitenlandse zaken Jorge Illueca, en het hoofd van de VN-vertegenwoordiging van Mauritius, Radha Krishna Ramphul, trokken zich voor de stemming terug, aangezien hun uit sonderingen gebleken was, dat zij niet de vereiste meerderheid zouden behalen, resp., dat hun kandidatuur door een van de permanente leden geblokkeerd zou worden.
Nadat de uitslag van de stemming op 11 dec. bekend geworden was, maakte de Veiligheidsraad zijn aanbeveling aan de AV unaniem.
Op 15 dec., nadat de AV hem bij acclamatie tot secretaris-generaal had aangewezen, legde De Cuellar zijn ambtseed af.
Javier Perez de Cuellar is de vijfde secretaris-generaal van de VN na Trygve Lie (Noorwegen, 1946-1953), Dag Hammerskjöld (Zweden, 1953-1961), Oe Thant (Birma, 1962-1971, na een periode als waarnemend secretaris-generaal) en Kurt Waldheim (Oostenrijk, 1972-1981).
Na Oe Thant is De Cuellar de tweede VN-secretaris-generaal uit een land van de Derde Wereld.

Javier Perez de Cuellar is op 19 jan. 1920 in Lima geboren, waar hij aan de universiteit San Marco rechten heeft gestudeerd.
In 1940 trad hij in dienst van het Peruviaanse ministerie van buitenlandse zaken en in 1944 werd hij lid van de diplomatieke dienst.
Hij werkte als secretaris in de ambassades in Frankrijk, Engeland, Bolivia en Brazilië.

In 1961 werd hij directeur van de rechts- en personeelsafdeling van het departement en in 1962 werd hij directeur bestuur, protocol en politieke zaken.
Van 1964-1966 was hij ambassadeur in Zwitserland, van 1966-1969 secretaris-generaal van het ministerie en van 1969-1971 ambassadeur in de SU en Polen met standplaats Moskou.
Van 1971-1975 was hij permanente vertegenwoordiger van zijn land bij de VN.

Van 1975-1977 was De Cuellar speciaal vertegenwoordiger van de secretaris-generaal op Cyprus (benoeming pag. 299/1-1976). In deze functie bevorderde hij de hervatting van de besprekingen tussen de twee bevolkingsgroepen op het eiland.

In 1978-1979 was hij ambassadeur voor zijn land in Venezuela tot hij in 1979 werd benoemd tot vice-secretaris-generaal van de VN.
Van april tot 31 mei 1981 trad hij op als speciale afgevaardigde van de secretaris-generaal in de Afghanistan-crisis. In deze functie trachtte hij vergeefs de SU te bewegen zijn troepen uit Afghanistan terug te trekken. Als verdienste wordt hem aangerekend, dat hij erin slaagde, althans indirect, nl. via zijn persoon, Pakistan en Afghanistan met elkaar in gesprek te brengen. Hij trad hierna weer in dienst van het ministerie van buitenlandse zaken van Peru.

De Cuellar heeft volkenrecht en de geschiedenis van de internationale betrekkingen gedoceerd aan de Diplomatieke Academie en enkele andere onderwijsinstellingen in zijn land. Hij heeft meerdere publicaties op zijn naam staan over het volkenrecht en over de buitenlandse politiek van Peru.

Eerste persconferentie van De Cuellar

De nieuwe secretaris-generaal van de VN, De Cuellar, heeft op 21 jan. 1982 zijn eerste persconferentie na zijn ambtsaanvaarding gegeven. Hij zei hier o.m., dat er onder de vele kwesties, waarmee de VN werd geconfronteerd, twee waren met betrekking waartoe hij hoopte, dat er in zijn ambtstermijn vooruitgang geboekt zou kunnen worden. Eén was Namibië en de ander was de Noord-Zuid-dialoog tussen arme en rijke landen.

M.b.t. Namibië zei hij te hopen, dat het gebied onafhankelijkheid zou verwerven. Hij merkte op, dat hij recentelijk contact had gehad met vertegenwoordigers van de vijf westerse landen, die het plan voor de Namibische onafhankelijkheid, dat door de Veiligheidsraad was aangenomen, hadden geformuleerd. De raadplegingen gingen voort en de secretaris-generaal dacht, dat er ruimte was voor „voorzichtig optimisme" m.b.t. vooruitgang in de kwestie.
Over de Noord-Zuid-dialoog zei De Cuellar, dat hij hoopte dat er gedurende zijn ambtstermijn „concrete vooruitgang" gemaakt zou worden. Hij zei, dat hij groot belang toekende aan de inspanningen om wereldwijde onderhandelingen over internationale economische samenwerking en ontwikkeling op gang te brengen. Het was een kwestie van fundamenteel belang op de lange termijn, niet alleen op economisch gebied, maar ook voor de vrede en de internationale veiligheid.
De secretaris-generaal zei, dat hij van plan was meer nadruk te leggen op zijn rol als de eerste administratieve functionaris van de wereldorganisatie. Hij stelde vast, dat personeelskwesties geheel en al zijn prerogatief waren en hij

zei, dat hij zich in zijn benoemingsbeleid zou laten leiden door de bepaling in het Handvest, waarin als maatstaven voor het in dienst nemen genoemd werden „in de allereerste plaats geschiktheid, bekwaamheid en integriteit en in de twee plaats passende aandacht voor geografische vertegenwoordiging".

M.b.t. de situatie in Polen zei De Cuellar, dat de VN niet over bewijsmateriaal beschikten, dat daar sprake zou zijn van buitenlandse inmenging. Daarom was er geen reden de kwestie binnen de VN ter sprake te brengen. De kwestie-Polen werd in het kader van de VN bezien onder de twee aspecten van mogelijke inmenging en van de stand van zaken m.b.t. de mensenrechten. Hij had contact opgenomen met de Poolse autoriteiten om inlichtingen in te winnen en hij verwachtte nog uit Warschau te zullen horen.

Op het gebied van de mensenrechten wilde De Cuellar gedurende zijn ambtstermijn een actieve rol spelen en hij wilde er aan bijdragen, dat de mensenrechten „door iedereen geëerbiedigd worden, in Noord of Zuid, in Oost of West".

De secretaris-generaal kondigde aan dat vice-secretaris-generaal Brian E. Urquhart binnen afzienbare tijd een bezoek aan het Midden-Oosten zou brengen om poolshoogte te nemen van de situatie van de VN-vredesmacht daar en op Cyprus.

Hij zei, dat vice-secretaris-generaal Diego Cordovez als zijn vertegenwoordiger de inauguratie van de nieuwe president van Honduras zou bijwonen en van de gelegenheid gebruik zou maken om met vertegenwoordigers uit Centraalamerikaanse staten, die daar ook zouden zijn, besprekingen te voeren over de situatie in dat gebied.

M.b.t. Afghanistan zei de secretaris-generaal, dat hij gesprekken had gehad met vertegenwoordigers uit Afghanistan, Pakistan en Iran. Hij hoopte spoedig de benoeming van zijn persoonlijke vertegenwoordiger te kunnen bekendmaken. Hij verwachtte, dat zijn persoonlijke vertegenwoordiger al in februari alle drie landen zou kunnen bezoeken.

Over de mogelijkheid van een topgesprek tussen de leiders van de VS en de SU zei hij, dat hij elke vorm van dialoog of onderhandelingen tussen leden van de VN verwelkomde, vooral als het permanente leden van de Veiligheidsraad betrof. (*Department of Public Information Press Section United Nations New York, UN-Chronicle*)

WEST-EUROPA

BELGIË

DE BEGROTING VOOR 1982

Na het voorbereidend werk in vier gespecialiseerde cellen van ministers en ambtenaren, heeft de regering op 7 maart de laatste hand gelegd aan de rijksmiddelenbegroting voor 1982. De in juli/augustus van vorig jaar uitgewerkte begroting, onder de regering-Eyskens en met de socialisten als coalitiepartner (zie pag. 535 e.v.-1981), werd volledig herzien, in die zin dat krachtens het regeerakkoord alle geplande belastingverhogingen eruit werden geschrapt en bij de besparingen andere prioriteiten werden bepaald. Aan de eindfase van het begrotingswerk gingen intensieve contacten met de sociale gesprekspartners vooraf, over de grote opties maar vooral over de indrukwekkende sanering van de sociale zekerheid, waar een tekort van 42 mrd moest worden weggewerkt.
Bij het opstellen van de begroting slaagde de regering er niet in het tekort op de lopende verrichtingen tot 200 mrd terug te schroeven, conform de EG-richtlijnen. De regering aanvaardt een tekort van 252,7 mrd, na besparingen ten belope van 76,3 mrd. Het tekort in de sociale zekerheid wordt volledig weggewerkt, deels door besparingen, deels door het putten uit bestaande reserves en deels door nieuwe inkomsten.
Na de kabinetsraad, zondagnacht (7 maart), zei vice-premier en minister van financiën De Clercq dat het niet mogelijk was meer dan 76 mrd te besparen, omdat reeds 2 maanden van het begrotingsjaar verstreken waren en nog enige tijd zou verlopen alvorens de begroting door Kamer en Senaat goedgekeurd zal zijn. Bij de bespreking van de begroting in de Kamer voegde De Clercq daar nog een element aan toe: de hoge rentelast op de openbare schuld staat een verder terugdringen van het begrotingstekort in de weg. België houdt zich evenwel aan de geest van de EG-aanbeveling, waar die het had over een tekort van 200 mrd op jaarbasis.

BASISCIJFERS VAN DE BEGROTING-1982

		(In mrd)
I.	Lopende verrichtingen	
	A. Lopende ontvangsten	
	Fiscale ontvangsten	1.082,8
	Niet-fiscale ontvangsten	62,3
	Totaal van de lopende ontvangsten	1.145,1
	B. Lopende uitgaven	1.397,8
	C. Saldo van de lopende verrichtingen	252,7
II.	Kapitaalverrichtingen	
	De kapitaalontvangsten worden geraamd op	13,7
	De voorzieningen ordonnanceringen, met inbegrip van die voor het Wegenfonds worden geraamd op	185,0
	Saldo van de kapitaalverrichtingen	171,3
III.	Netto budgettaire financieringssaldo = I + II	424,0
IV.	Aflossingen van de Rijksschuld, Aflossingen van het Wegenfonds inbegrepen	107,04
V.	Bruto budgettair financieringssaldo	531,4

De Clercq wees er voorts op dat de budgettaire toestand erger is dan tijdens de regeringsvorming werd gedacht, mede omdat de vorige regering een aantal uitgaven heeft achtergelaten waarop niet was gerekend. Hoewel de regering hierover slechts sporadisch en indirect sprak, heerste binnenskamers groot ongenoegen over het grote aantal besparingen, die op door de socialisten beheerde kabinetten niet waren doorgevoerd, niettegenstaande daarover op het regeringsconclaaf van 22 maart van vorig jaar eensgezindheid was bereikt (zie pag. 226/3-1981). Het gaat hier vooral om de departementen arbeid en tewerkstelling, verkeerswezen, PPT en onderwijs.

De regering gaat uit van een totaal van 1.145,1 mrd aan lopende ontvangsten 1.397,8 mrd aan lopende uitgaven. Volgens begrotingsminister Maystadt is rekening gehouden met een nominale BNP-groei van ongeveer 8%, met name 0,5 tot 0,7% reële groei (vóór de devaluatie rekende men met een daling van 1,5%) en een nominale groei volgens de BNP-deflator van 7 tot 7,5%.

De regering verwacht dat het indexcijfer met 9,7% zal stijgen en dat het werkloosheidscijfer tot 520.000 personen zal oplopen. Dit laatste cijfer verwonderde omdat het hele regeringsbeleid, incl. de devaluatie, afgestemd is op de stabilisering en daarna een lichte verbetering van de tewerkstelling. Hiertoe krijgen de bedrijven massaal zuurstof toegediend, wordt gematigd en wordt gewerkt aan het tewerkstellingspact, de deeltijd-arbeid en het stelsel van het derde arbeidscircuit in de verzorgingssector. De regering verduidelijkte dat, in tegenstelling tot de vorige jaren, toen de werkloosheidsramingen laag werden gehouden om het begrotingstekort te drukken, is uitgegaan van een realistische basis en dat voor het eerst rekening is gehouden met volledig en gedeeltelijk werklozen. Op 15 februari waren er ruim 450.000 volledig werklo-

zen en de regering telt er gemiddeld 70.000 gedeeltelijk werklozen bij.
Anderzijds wees de regering er ook op dat de tewerkstellingsbevorderende maatregelen vooral in 1983 effect zullen sorteren.

Inlevering

Bij de begroting stelde de regering een groot aantal maatregelen voor, die zij op 19 maart op basis van de door het parlement verleende volmachten definitief uitvaardigde, met enkele minieme correcties om rekening te houden met de kritiek van de christelijke vakbond.
De volgende beslissingen werden genomen:

- Tijdelijke crisisbelasting van 1 fr. per liter benzine.
- Verhoging met 0,75% van de RSZ-bijdrage en verlaging met 7% van het vakantiegeld van alle werknemers.
- Verhoging met 5% van de autoverzekeringspremie en de verzekeringsmaatschappijen moeten aan het RIZIV (Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeitsverzekering) een lening toestaan van 2 mrd over 10 jaar en aan 5% interest.
- Voor de raadpleging van de huisarts wordt het remgeld van 30 op 65 fr. verhoogd. Voor de weduwen, invaliden, gepensioneerden en wezen (WIGW's) wordt een remgeld ingevoerd van 20 fr. voor een raadpleging bij een huisarts en van 50 fr. bij een specialist.
- Voor kinesitherapie en fysiotherapie wordt het remgeld van 25% op 50% gebracht voor gewone rechthebbenden en van 10% op 25% voor de WIGW's.

- Verhoging van het remgeld voor magistrale bereidingen van 35 naar 50 fr. De RIZIV zal voortaan ook kunnen ingrijpen in de terugbetaling van zg. witte produkten of venerische produkten, d.w.z. geneesmiddelen waarvan het patent in hoofde van de oorspronkelijke producent is vervallen. Zij worden dan onder hun scheikundige soortnaam op de markt gebracht. Tevens zijn maatregelen voorzien op het vlak van de winstmarge op farmaceutische specialiteiten in ziekenhuizen, van de publiciteit en van de informatie van de geneesheer.
- Er komt een controle op het aantal prestaties voor radiologie en op het aantal en de kwaliteit van de prestaties voor klinische biologie.
- Op het vlak van de ziekenhuizen wordt het aantal bedden verminderd en er komt een controle op de duur van de verzorging. Er zal een nieuw financieringssysteem worden uitgewerkt, opdat de ziekenhuizen geen financiëel belang meer zouden hebben bij het rekken van de opnameduur.
- De werkloosheidsvergoeding voor jongeren van minder dan 18 jaar wordt verminderd tot het bedrag van de kinderbijslag voor het tweede kind, incl. de leeftijdstoeslag. Tevens worden de vervangingsinkomens gefiscaliseerd.

- Van 18 tot 25 jaar is de werkloosheidsvergoeding gelijk aan het leefgeld of 279 fr. per dag. Hiertegenover staat dat voortaan alle werkloze schoolverlaters dezelfde wachttijdvergoeding zullen krijgen. De oudere werklozen moeten hun premie van 1.293 fr. per maand inleveren. De werkloze mannen en vrouwen kunnen resp. op 60 en 55 jaar vervroegd met pensioen gaan.
- De dagelijkse werklozensteun voor samenwonenden wordt met 6% verminderd.
- Voorts wordt bespaard door een andere berekeningsbasis voor de werklozensteun, door de bevordering van de deeltijdarbeid, een strengere controle op de gedeeltelijk werklozen en een

UITGAVEN EN BESPARINGEN 1982 VS. 1981

BEGROTINGSUITGAVEN 1982 (in miljoenen fr.)

Departementen	Begrotingsontwerp augustus 1981		Bij-kredieten	Nieuwe maatregelen	Begrotingsontwerp maart 1982	
SOCIALE CEL						
Pensioenen	136.392,2	(+ 2,5%)	13.500	– 12.677,6	137.214,6	(+ 3,2%)
Sociale voorzorg	113.452,9	(+ 7,5%)	1.000	– 2.536,7	111.916,2	(+ 6,0%)
Middenstand	5.903,9	(+11,9%)	1.396,4	– 660,0	6.640,3	(+ 25,8%)
Tewerkstelling en arbeid	96.568,1	(–19,4%)	51.142,8	– 20.879,9	126.849,0	(+ 5,9%)
Volksgezondheid	29.707,1	(+15,8%)	—	– 44,6	29.662,5	(+ 15,6%)
	382.024,2	(– 1,9%)	67.057,2	– 36.798,8	412.282,6	(+ 5,9%)
ECONOMISCHE CEL						
Economische zaken	22.576,7	(+29,4%)	473,5	– 1.601,8	21.448,4	(+ 23,0%)
Verkeerswezen	71.209,9	(+ 2,9%)	4.100	– 4.499,3	70.810,6	(+ 2,3%)
PTT	14.374,6	(– 4,1%)	1.000	– 3.268,2	12.106,4	(– 19,2%)
Openbare werken	51.529,0	(+ 8,8%)	2.000	– 610,9	52.918,1	(+ 11,7%)
Landbouw	8.593,2	(+ 4,6%)	—	– 243,8	8.349,4	(+ 1,6%)
	168.283,4	(+ 7,1%)	7.573,5	– 10.224,0	165.632,9	(+ 5,4%)
ONDERWIJS-CEL						
Nederlands	126.112,2	(+ 5,5%)	4.567,5	– 4.138,2	126.541,5	(+ 5,8%)
Frans	98.768,9	(+ 5,4%)	8.351,1	– 4.649,7	102.470,3	(+ 9,4%)
Gemeenschappelijke sector	2.934,8	(+ 7,6%)	—	– 4,4	2.930,4	(+ 7,4%)
Gemeensch. culturele zaken	1.034,2	(+ 5,2%)	—	– 1,6	1.032,5	(+ 5,0%)
	228.850,0	(+ 5,5%)	12.918,6	– 8.793,9	232.974,7	(+ 7,4%)
ALGEMENE CEL						
Buitenlandse zaken	8.684,3	(+ 2,1%)	—	– 1.647,1	7.036,6	(– 17,3%)
Ontwikkelingssamenwerking	7.066,4	(+ 8,6%)	—	– 96,3	6.970,1	(+ 7,1%)
Financiën	30.626,6	(+ 5,1%)	—	– 417,7	30.208,9	(+ 3,6%)
Diensten eerste minister	1.909,1	(–33,1%)	—	– 96,1	1.813,0	(– 36,5%)
Justitie	18.355,8	(+ 6,7%)	—	– 246,2	18.109,6	(+ 5,2%)
Landsverdediging	86.492,4	(+ 6,3%)	—	– 2.371,1	84.121,3	(+ 3,1%)
Rijkswacht	13.613,1	(+ 5,1%)	—	– 120,3	13.492,8	(+ 4,2%)
Dotaties	3.563,0	(+ 1,5%)	—	– 5,3	3.557,7	(+ 1,5%)
Binnenlandse zaken	76.403,3	(+ 5,6%)	—	– 3.140,7	73.262,6	(+ 1,3%)
	246.714,0	(+ 5,3%)	—	– 8.141,4	238.572,8	(+ 1,8%)
Openbare schuld	237.321,7	(+20,9%)	23.000	– 4.000	256.321,7	(+ 30,5%)
Indexprovisie	14.350,0	(+34,1%)	16.000	– 2.507,7	27.842,3	(+160,2%)
Donaties aan gewesten en gemeenschappen	64.225,2	(+ 3,3%)	488,7	– —	64.713,9	(+ 4,1%)
Openbaar ambt	—	—	1.000,0	—	– 5.900,0	– 4.900,0
TOTAAL	1.341.768,5	(+ 5,9%)	128.038,0	– 76.365,8	1.393.440,7*	(+ 10,0%)

* In de periode tussen het opstellen van de begroting en de indiening in het parlement zijn voor een aantal departementen de uitgaven opnieuw berekend. Dit geldt vooral voor de onderwijsdepartementen. Vandaar een verschil van 4 mrd t.o.v. de uitgaven in de twee andere tabellen m.b.t. de ingediende begroting.
Bovenstaande tabel geeft echter een overzicht van de voorgenomen besparingen, ten bedrage van 76,3 mrd. (Bron: De Financieel Economische Tijd op basis van een intern regeringsdocument)

FINANCIERINGSBEHOEFTE VAN DE STAAT

Vergelijking 1980 (verwezenlijkingen) 1981 (verwezenlijkingen) – 1982 (oorspronkelijk)

	(In miljarden frank) 1980	1981	1982
A. Begrotingverrichtingen.			
1. Lopende verrichtingen			
ontvangsten	991,7	1.012,4	1.145,1
uitgaven	1.139,1	1.276,9	1.397,8
Saldo	– 147,4	– 264,5	– 252,7
2. Kapitaalverrichtingen			
ontvangsten	12,6	13,9	13,7
uitgaven	157,3	177,4	185,0
Saldo	– 144,7	– 163,5	– 171,3
3. Saldo van de begrotingsverrichtingen	– 292,1	– 428,0	– 424,0
B. Schatkistverrichtingen	– 4,7	– 26,9	p.m.
C. Globaal netto te financieren saldo	– 296,8	– 454,9	– 424,0
D. Terugbetalingen van de schuld.			
aflossingen	83,0	93,4	107,4
op eindvervaldag	12,8	2,2	48,6
op tussenvervaldag	24,4	61,9	—
Totaal	– 120,2	– 157,5	– 156,0
E. Globaal bruto te financieren saldo	– 417,0	– 612,4	– 580,0

verbetering van het uitbetalingssysteem van de vakbonden.
– Op de inkomens tussen 3 en 5 mln fr. netto belastbaar wordt een solidariteitsbijdrage geheven van 25% op het deel tussen 3 en 5 mln fr. De netto belastbare inkomens boven 5 mln dragen 10% af over het geheel. In dit verband zij vermeld dat regerings- en parlementsleden, buiten de algemene indexmatiging, een gelijkaardige inleveringsinspanning leveren.
– De kinderbijslagen worden tijdelijk en forfaitair met 500 fr. per maand verminderd. De gezinnen zonder kinderen en alleenstaanden storten een evenredige tijdelijke en forfaitaire bijdrage aan de Rijkssociale Zekerheid (RSZ).
– In zake de pensioenen wordt de aanpassingsuitkering gedurende 1 jaar vervangen door een overlevingspensioen. Indien het pensioen wordt gecumuleerd met een rente voor arbeidsongevallen of beroepsziekten, zal de rente verminderd worden. De invaliden en bruggepensioneerden die meer trekken dan 28.342 fr. (gezin) of 24.342 fr. (alleenstaande) zullen een bijdrage betalen voor de pensioenen. In het algemeen wordt het pensioen beperkt tot de eenheid van de loopbaan en het bedrag van het vakantiegeld en van het aanvullend vakantiegeld wordt beperkt tot het maandbedrag van het pensioen.
– Zowel in de sector van de invaliditeit, als in deze van de gezondheidszorg, zal ernaar worden gestreefd de onkosten van de ziekte- en invaliditeitsverzekering, te wijten aan auto-ongevallen, volledig te laten dragen door de sector van de autoverzekeringen. Naast de 5% die nu reeds afgedragen wordt, zal de verzekeringsector ook bij voorbaat 5% moeten afdragen voor de sector arbeidsongeschiktheid.
– In het onderwijs worden de leerlingennormen voor het Vernieuwd Secundair Onderwijs (VSO) verhoogd. De werkingstoelagen voor het gesubsidiëerd en universitair onderwijs worden verlaagd. De klasseraden tellen niet meer mee om het minimum aantal uren prestaties te bereiken en voor het middagtoezicht door leerkrachten wordt geen bijkomende vergoeding meer betaald.

De zware besparingen in de onderwijssector lokten scherpe kritiek uit vanwege de socialisten aan het adres van CVP-minister Coens – sedert 1954 is het de eerste maal dat een Vlaamse christen-democraat het onderwijsdepartement beheert – en PRL-minister Tromont. De besparingen drukken zwaar op het VSO, dat vrijwel volledig in het rijksonderwijs is uitgebouwd, terwijl dit onderwijstype in het vrij (katholiek) onderwijs eerder experimenteel wordt toegepast. Het VSO valt duurder uit dan het klassiek onderwijs.
Op 31 maart manifesteerden ongeveer 25.000 leerkrachten van de socialistische Algemene Centrale der Openbare Diensten (ACOD) te Brussel tegen de onderwijsbesparingen en in een vraaggesprek met de krant *De Morgen* zei gewezen minister Claes (SP) dat de schoolvrede in gevaar wordt gebracht. (Herziening Schoolpact: zie pag. 195/3-1973.)
De rijksmiddelenbegroting voor 1982 werd op 29 april in de Kamer, meerderheid tegen oppositie en na een debat zonder veel animo, goedgekeurd.

NEDERLAND

NEDERLAND LEVERT 105 MILITAIREN VOOR SINAI-VREDESMACHT

De ministerraad is op 15 februari akkoord gegaan met de deelname van Nederland aan de Multinational Force and Observers, de Sinai-vredesmacht, met een verbindingsdetachement en een eenheid van de Koninklijke Marechaussee voor de duur van twee jaar.
Deelname aan deze vredesmacht past in het Nederlandse beleid dat er altijd op gericht is geweest waar mogelijk een bijdrage te leveren tot het naderbij brengen van een rechtvaardige, duurzame en allesomvattende vredesregeling in het Midden-Oosten.
Het besluit van de ministerraad is een formalisering van de reeds in oktober vorig jaar genomen principebeslissing tot Nederlandse deelname aan de MFO. Toen werd de deelname afhankelijk gesteld van een aantal voorwaarden waaraan zou moeten worden voldaan t.w.:

a. ondersteuning van de Nederlandse deelname door de Tien;

b. deelname van ten minste twee à drie partners van de Tien in de MFO;

c. overeenstemming over juridische en praktische arrangementen op basis waarvan een voor Nederlands aanvaardbare deelname aan de MFO mogelijk wordt;

d. parlementaire goedkeuring van de Nederlandse deelname.

Inmiddels is aan drie voorwaarden voldaan. Voor wat betreft de laatste zal de regering de Kamer een nota doen toekomen die de basis zal vormen voor de behandeling door de Kamer.
De uit te zenden verbindingseenheid bestaat uit 81 man van de drie krijgsmachtsdelen. Daarnaast zullen drie Nederlandse officieren worden opgenomen in de MFO-staf.
Kort voor het kabinetsbesluit is door MFO gevraagd of Nederland ook een eenheid Koninklijke Marechaussee kon leveren ter sterkte van 21 man, die ten behoeve van MFO algemene politietaken zal uitvoeren.
In totaal zal het Nederlandse contingent uit 105 militairen bestaan. Voor beide detachementen geldt dat zij volledig op basis van vrijwilligheid worden uitgezonden. Dit geldt zowel voor het vrijwillig dienend als voor het dienstplichtig personeel. Niettemin kan het in de toekomst mogelijk zijn niet-vrijwilligers uit te zenden. (*Nederlandse Staatscourant*)

FINANCIERINGSARRANGEMENT 1982 VAN *f* 3,6 MILJARD

De minister van financiën heeft op 19 maart evenals voorgaande jaren, een financieringsarrangement gesloten met de Nederlandsche Bank. Het nu afgesloten arrangement dat loopt van maart 1982 t/m februari 1983, heeft een omvang van *f* 3.640 mln. Het moet voorzien in de tijdelijke – seizoenmatige of incidentele – kasbehoeften van het Rijk als het schatkistsaldo niet geheel toereikend is.
In het arrangement verklaart de Nederlandsche Bank zich bereid tot de aankoop van schatkistpromessen, zonodig tot een bedrag van maximaal *f* 3.640 mln. met dien verstande dat de Bank gemiddeld over het jaar niet meer dan *f* 1.215 mln (een derde deel van *f* 3.640 mln) in portefeuille heeft. De schatkistpromessen vervallen niet later dan 1 maart 1983. Het disconto is gelijk aan het geldende wisseldisconto van de Bank (thans 8%).
De jaarlijkse financieringsarrangementen zijn gebaseerd op een kaderovereenkomst met de Nederlandsche Bank. Volgens deze kaderovereenkomst mag de Staat een financieringsarrangement afsluiten dat op enig moment niet groter is dan 5% van de begrotingsontvangsten van de Staat in het voorgaande kalenderjaar, verminderd met het gemiddelde schatkistsaldo in de laatste drie maanden van hetzelfde jaar.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

KOREA (ZUID)

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds eind 1981 deden zich in de binnenlandse politiek van Zuid-Korea o.m. de volgende ontwikkelingen voor.

Reorganisatie kabinet. Nieuwe premier

Op 3 jan. 1982 voerde president Chon Doo Hwan een reorganisatie van het kabinet door om een nieuw economisch team te vormen voor de uitvoering van het op 1 jan. gestarte 5de vijfjarenplan (1982-86). Bij deze reorganisatie werden de premier, de vice-premier en vier ministers vervangen.
De voorzitter van de Koreaanse handelskamer, Yoo Chang Soon (63), werd i.p.v. Nam Duck Woo tot premier benoemd. Yoo Chang Soon, een econoom, was in 1963 onder president Park Tsjoeng Hie reeds vice-premier en minister van economische planning; ook was hij een tijdlang gouverneur van de Centrale Bank.

Kim Joon Sung, tot dan toe gouverneur van de Centrale Bank, werd nu vice-premier en minister voor economische planning als opvolger van Shin Byong Hyun.
Rah Woong Bae, afgevaardigde van de regerende Democratische Gerechtigheidspartij, werd minister van financiën i.p.v. Lee Seung Yun, terwijl de secretaris-generaal van de Democratische Gerechtigheidspartij, Lee Sun Ki, het ministerie van energie en natuurlijke hulpbronnen overnam van Park Bong Hwan.
Kim Chong Ho, voorheen gouverneur van de provincie Cholla-Zuid, werd minister van bouwnijverheid i.p.v. Kim Joo Nam.
Son Jae Shik, tot dusver onderminister van binnenlandse zaken, werd minister van nationale vereniging als opvolger van Lee Bum Suk, die met de leiding van het secretariaat in het bureau van de president werd belast. (Vor. ber. pag. 163/1 en 735/2-1981)

Opheffing avondklok

Na 36 jaar van kracht te zijn geweest werd op 5 jan. de avondklok in Zuid-Korea opgeheven, met uitzondering van het grensgebied met Noord-Korea.

De avondklok, die van middernacht tot 4 uur 's ochtends gold, was in sept. 1945 aan het eind van de Tweede Wereldoorlog door Amerikaanse troepen ingesteld voor het gebied van de hoofdstad Seoel en de naburige haven Inchon. Tijdens de Koreaanse Oorlog (1950-53) werd dit uitgaansverbod voor het hele land van kracht. Dat bleef zo tot 5 jan., behalve in sommige toeristengebieden en in de provincie Chungchong-Pukdo. Wel werd de avondklok op bepaalde feestdagen opgeheven.
De Nationale Vergadering had in 1981 met algemene stemmen afschaffing van de avondklok aanbevolen, maar veiligheidsautoriteiten zeiden toen dat meer tijd nodig was. De regering stelde nu dat de opheffing onderdeel was van de voorbereidingen voor de Olympische Zomerspelen die in 1988 in Seoel worden gehouden en ook was bedoeld om toerisme en industriële activiteit aan te trekken.

Tegelijk maakte het ministerie van onderwijs een wijziging in de voorschriften voor middelbare scholieren en studenten bekend. Met ingang van maart zijn zij niet meer verplicht de tot dan toe gebruikelijke semi-militaire uniformen te dragen, en ook mogen zij hun haar langer laten groeien.

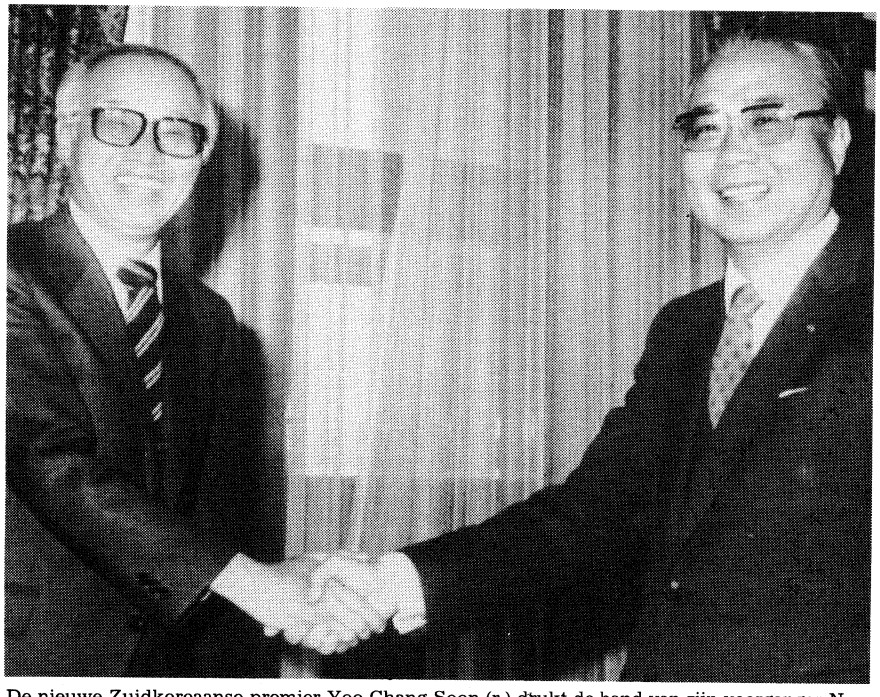

De nieuwe Zuidkoreaanse premier Yoo Chang Soon (r.) drukt de hand van zijn voorganger Nam Duck Woo.

Amnestie. Strafvermindering voor Kim Dae Jung

Krachtens een amnestie werden op 25 dec. 1981 in totaal 1.113 gevangenen vrijgelaten. Daartoe behoorden negen politieke gevangenen, o.w. de vroegere voorzitter van de Zuidkoreaanse journalistenbond Kim Tae Hong.
T.g.v. de eerste verjaardag van de ambtsaanvaarding van president Chon Doo Hwan werd op 2 maart 1982 een presidentiële amnestie afgekondigd voor 2.863 personen, van wie 298 wegens politieke misdrijven waren veroordeeld. Sommigen werden vrijgelaten, anderen kregen strafvermindering.
Zo werd de levenslange gevangenisstraf van de dissident Kim Dae Jung (zie pag. 166/3-'81) nu tot 20 jaar verminderd. Van de 12 met Kim veroordeelden werden twee uit hechtenis ontslagen, terwijl de straffen van de overigen tot minder dan 10 jaar werden beperkt.
De student Chong Dong Nyun, wiens doodvonnis op 3 april 1981 was gewijzigd in levenslange gevangenisstraf (pag. 735/3-'81), zag zijn straf nu tot 20 jaar verminderd. Voorts kregen o.a. strafvermindering dominee Moon Ik Hwan en professor Lee Mun Yong.
Volgens president Chon had de amnestie ten doel de nationale eenheid te herstellen.
Op 30 april kondigde de regering aan meer dan 1.000 gevangenen, alleen „gewone" misdadigers, vrij te laten om „hen die duidelijke tekenen van berouw hebben getoond de gelegenheid te geven deel te nemen aan de bouw van een democratische welzijnsstaat in het nieuwe tijdperk".

Verdere doodvonnissen

Op 3 nov. 1981 werd de 36-jarige Pak Tong Un wegens spionage voor Noord-Korea ter dood veroordeeld, terwijl vier medebeklaagden vrijheidsstraffen variërend van 1 tot 10 jaar ontvingen.
Op 20 nov. werd bericht dat de 52-jarige Son U Chong, die in juni 1981 was gearresteerd, wegens spionage voor Noord-Korea ter dood was veroordeeld, terwijl drie medebeklaagden vrijheidsstraffen variërend van 1 tot 2 jaar kregen.
Een Zuidkoreaanse uitgever van buitenlandse linkse literatuur, Lee Tae Bok (32), werd op 22 jan. 1982 tot levenslang veroordeeld, nadat hij schuldig was bevonden aan overtreding van de nationale veiligheidswetten. De openbare aanklager had de doodstraf geeist. In hetzelfde proces kregen 23 medeverdachten gevangenisstraffen variërend van 1 tot 10 jaar; één verdachte kreeg een voorwaardelijke straf

opgelegd en één werd vrijgesproken. Tijdens het proces verklaarde Lee te zijn gedwongen tot het tekenen van een schuldbekentenis, waarin hij ontkende een oprichter te zijn van de Nationale Democratische Studentenliga, maar toegaf betrokken te zijn geweest bij de oprichting van de Nationale Democratische Arbeidersliga.

Arrestaties in Seoel en Poesan. Anti-Amerikaanse acties

In de nacht van 3 op 4 febr. arresteerde de politie in Seoel tijdens een razzia van 4 uur meer dan 11.500 mensen. Volgens de politie had bijna de helft van de arrestanten zich schuldig gemaakt aan verkeersovertredingen. Meer dan 1.000 werden aangeduid als straatschenders; 643 als jeudige delinquenten; 181 als dieven; 104 hadden andere burgers mishandeld; en 4.064 werden omschreven als „anderen". De meesten werden na enkele uren vrijgelaten.

Volgens een hoge politiefunctionaris was de actie bedoeld om „een eind te maken aan de groeiende wetteloosheid in de hoofdstad sinds de opheffing van de avondklok". Hij voegde daaraan toe dat voortaan tenminste eens per maand soortgelijke razzia's zouden worden gehouden. Bij een eerdere actie twee weken tevoren waren ca. 9.000 personen aangehouden.

Op 18 maart werd het Amerikaanse culturele centrum in Poesan in brand gestoken. Daarbij kwam één persoon om het leven, terwijl drie anderen gewond raakten. In verband met de brandstichting, die volgens de politie door „minstens zeven personen" zou zijn uitgevoerd, werden in de nacht van 19 op 20 maart 5.739 personen aangehouden door de politie bij een actie door heel het land.

Nadat de arrestatie in Poesan van zes verdachten was gemeld, werd de voornaamste verdachte, Moon Boo Shik (25), op 1 april gearresteerd, nadat hij zich samen met zijn vriendin bij de militaire autoriteiten had gemeld op advies van een katholieke priester.

Deze priester, Benedict Choi Ki Shik (39), werd op 8 april gearresteerd, omdat hij twee verdachten in zijn huis toevlucht had verleend. Hij zou ook 22 maanden onderdak hebben geboden aan de dissident Kim Hyun Jang (32), die voor zijn rol bij de rebellie in Kwangju in mei 1980 werd gezocht.

Het hoofd van de r.-k. kerk in Zuid-Korea, Stephen Kardinaal Souwhan Kim, verdedigde de priester met het argument dat deze in de moeilijke situatie tussen de plicht van de zielzorger en die van de staatsburger juist had gehandeld, aldus de *NZZ* (6-5).

Op 26 april vond in de Mwongdong-kathedraal in Seoel, in aanwezigheid van meer dan 2.000 personen, een mis voor priester Choi Ki Shik plaats. Tijdens die mis kritiseerde aartsbisschop Youn Kong Hi de regering in verband met het vasthouden van de priester die „niets anders dan zijn plicht deed". Vervolgens vond buiten de kathedraal een anti-regeringsdemonstratie plaats, welke door honderden leden van de oproerpolitie uiteen werd gedreven.

Enkele uren tevoren had de Amerikaanse vice-president George Bush president Chon Doo Hwan een brief overhandigd van president Reagan, waarin deze schreef: „Ik geloof dat de stappen die u hebt ondernomen in de richting van nationale verzoening sinds u vorig jaar uw ambt aanvaardde uiterst bemoedigend zijn."

Overigens had Bush in een rede tot de Nationale Vergadering de afgevaardigden herinnerd aan de woorden van president Chon Doo Hwan, die tijdens zijn bezoek aan Washington (pag. 736/1-'81) van zijn voornemen had gesproken in eigen land de dialoog te bevorderen, aan een nationale consensus te werken en een vrijere, democratische maatschappij op te bouwen. In een democratische staat manifesteert de volkswil zich door het medium van het parlement, aldus Bush. Als niet voor navolging in aanmerking komend voorbeeld noemde de Amerikaanse vicepresident vervolgens Nicaragua: Daar was een pluralistische, democratische regering beloofd, maar de verkiezingen waren uitgesteld, kranten waren gesloten en andersdenkenden waren in hechtenis gesteld. Amerika betreurde deze ontwikkeling, aldus Bush, evenals elke onderdrukking van democratische uitingsvormen, ongeacht of die in een bevriend land of in een land van tegenstanders voorkwamen.

Bovendien had Bush een ontmoeting met verscheidene critici van het regime, bij wie van groeiende anti-Amerikaanse gevoelens sprake zou zijn. Nog op 22 april hadden studenten van de Kangwon Universiteit in Chunchon een Amerikaanse vlag verbrand.

De *NZZ* (6-5) schreef over opmerkingen van Bush die als een vermaning van de leiders in Seoel konden worden opgevat om „de onderdrukking van de politieke oppositie niet te ver te drijven". Het blad voegde daaraan toe:

"...Dat de Amerikaanse politicus het tot dusver heersende zwijgen van de regering-Reagan tegenover de repressieve binnenlandse politiek van Chon heeft doorbroken en het tere thema van de grondrechten in het openbaar te berde heeft gebracht, verraadt een zekere ongerustheid van Washington t.a.v. de zware spanningen tussen de autoriteiten en de christelijke kerken alsmede de toenemende aanwijzingen over een groeiend anti-Amerikanisme in de rijen van de oppositie.

Deze ontwikkeling begon twee jaar geleden, toen de militairen de opstand in Kwangju (pag. 354/3 e.v.-1980) met harde hand onderdrukten en definitief een eind maakten aan de na de dood van Park Tsjoeng Hie ingeleide liberaliseringen. Bij vele Koreanen vestigde zich toen de indruk dat de Zuidkoreaanse generaals met Chon aan het hoofd in stilzwijgende overeenstemming met de Amerikanen de aanzet tot een meer open maatschappij hadden gesmoord. Hoe diep deze anti-Amerikaanse gevoelen werkelijk reiken en hoé verbreid zij zijn, laat zich in de gecontroleerde samenleving van Zuid-Korea evenwel niet met zekerheid bepalen.

De interne repressie, die elke oppositionele beweging in de kiem smoort en geen ventiel voor afwijkende politieke meningen openlaat, gepaard met het tot dusver duidelijke gebrek aan interesse van de Amerikaanse regering in het lot van de Zuidkoreaanse oppositie, heeft ongetwijfeld tot een radicalisering geleid, zoals het in brand steken van het Amerikaanse culturele centrum van Poesan (...) demonstreerde. (...)

In een interview met de Far Eastern Economic Review onderstreepte de anders zeer persschuwe kardinaal (Kim) dat, wat hem meer verontrustte dan de arrestatie van de priester, het de manier was waarop de regering poogde het incident te misbruiken voor een algemene aanval op de kerk, die als een broedplaats van het linkse radicalisme wordt voorgesteld. In het geval dat aan deze trend geen eind wordt gemaakt, riskeert de regering het verwijt de katholieke kerk te vervolgen, zo verklaarde de prelaat. Uitgerekend in een tijd dat de regering belang moet stellen in een echte stabiliteit in het binnenland, valt zij de kerk aan, zo stelde de kardinaal vast, en hij betoogde dat het aanzien van de kerk niet zou worden verminderd door deze campagne, die uiteindelijk de aanstichters ervan zelf zou treffen".

Amok politieman. Aftreden minister van binnenlandse zaken

Op 26 april doodde een dronken politieman in vijf dorpen in de provincie Kyongsang Namdo zeker 55 mensen alvorens hij zichzelf opblies. Voor zijn amoktocht van acht uur had hij zich voorzien van twee karabijnen met munitie en zes handgranaten.

N.a.v. dit gebeuren trad de minister van binnenlandse zaken, Suh Chung Kwa, op 28 april af. Hij werd vervangen door de voormalige generaal Ro Tae Woo, tot dusver minister van sport. (*The Times, Le Monde, NZZ, NRC/H'blad*) (Vor. ber. pag. 734/3-1981)

HERENIGINGSVOORSTELLEN CHON DOO HWAN DOOR NOORD-KOREA VERWORPEN

Nadat Zuid-Korea bij monde van Lee Dong Bok, de woorvoerder van de Zuidkoraanse delegatie in de coördinatiecommissie, op 15 okt. 1980 een 10-puntenplan van de Noordkoreaanse president Kim Il Soeng (hereniging in de vorm van een „democratische federale republiek"), voorgesteld tijdens het zesde congres van de (Noord-)Koraanse Arbeiderspartij (10-14 okt. 1980, pag. 777/3-'80), op 15 okt. 1980 van de hand had gewezen, nam de Zuidkoreaanse president Chon Doo Hwan zelf het initiatief.

Inmiddels had de Noordkoreaanse delegatie bij besprekingen in Panmoenjom ter voorbereiding van een bijeenkomst van de premiers van beide Korea's op 24 sept. 1980 meegedeeld dat zij niet zou deelnemen aan de voor 26 sept. 1980 geplande bijeenkomst, omdat zij geen hereniging met het „militair-fascistische regime in het Zuiden" kon bespreken. Dit kwam neer op een Noordkoreaanse boycot van de op 6 febr. 1980 gestarte Noord-Zuid-dialoog (zie pag. 302 e.v. - '80).

In een nieuwjaarsboodschap op 12 jan. 1981 nodigde president Chon Doo Hwan van Zuid-Korea president Kim Il Soeng van Noord-Korea uit naar Seoel te komen zonder voorwaarden vooraf.

„Ik zal zijn persoonlijke veiligheid tijdens zijn oponthoud in Seoel garanderen en hem bij zijn rondreis door alle plaatsen elke mogelijke medeweking ter beschikking stellen, wanneer hij het nodig acht zich op de hoogte te stellen van de situatie in Seoel, in andere steden en in de plattelandsgebieden. Ik wil duidelijk stellen dat ik te allen tijde tot een bezoek aan de Democratische Volksrepubliek (Noord-)Korea bereid ben, vooropgesteld dat hij mij voor een bezoek op dezelfde voorwaarden uitnodigt..."

De Noordkoreaanse vice-president Kim Il wees Chons uitnodiging op 19 jan. 1981 van de hand, omdat Zuid-Korea onder een „brute militair-fascistische heerschappij" stond en Noord-Korea niets te maken wilde hebben met Chon Doo Hwan, „de aanvoerder van een moordenaarsbende".

Voorts moest de „fascistenkliek" rond Chon op vijf punten zijn standpunt wijzigen: hij moest zich verontschuldigen jegens de hele natie voor zijn nimmer te vergeven verrraad landgenoten om te brengen; Kim Dae Jung en alle andere gevangengezette democraten moesten op vrije voeten worden gesteld; de anti-communistische politiek moest worden veranderd; Chon moest de onrechtvaardigheid van zijn verklaring i.z. een politiek van de twee Korea's erkennen; en Chon moest het vertrek van de Amerikaanse troepen uit Zuid-Korea verlangen, omdat die een grote belemmering voor de hereniging en democratisering van de Zuidkoreaanse maatschappelijke orde vormden. De nationale eenheid moest langs vreedzame weg door gesprekken en onderhandelingen worden bereikt, en wel door stichting van de Democratische Confederale Republiek Korea.

Bij zijn inauguratie als president op 3 maart 1981 stelde Chon voor de afgebroken dialoog met Noord-Korea te hervatten, waarbij hij de uitnodiging aan president Kim Il Soeng voor een bezoek aan Seoel herhaalde.
Op 5 juni verklaarde Chon zich bereid, aangezien hij op zijn uitnodiging geen „positieve reactie" had ontvangen, Kim Il Soeng in Panmoenjom of in een „derde land" te ontmoeten voor een „vrije gedachtenwisseling". Maar op 10 juni meldde radio-Pjongjang dat ook dit voorstel door Noord-Korea was verworpen.

In een nieuwjaarstoespraak tot de Nationale Vergadering van Zuid-Korea stelde president Chon Doo Hwan op 22 jan. 1982 een 7 punten-plan tot hereniging van Korea voor, terwijl hij zijn aanbod i.z. een persoonlijke ontmoeting met de Noordkoreaanse president Kim Il Soeng herhaalde.

Chon stelde de vorming voor van een „consultatieve conferentie voor de nationale hereniging (KKNV), waartoe vertegenwoordigers van de bevolking uit het Noorden en het Zuiden zouden moeten behoren. Die conferentie zou een grondwet moeten ontwerpen, waarin de voorwaarden voor een „verenigde democratische republiek Korea" werden vastgesteld. Over deze ontwerp-grondwet zou vervolgens op het hele Koreaanse schiereiland een vrij en democratisch referendum moeten worden gehouden. „De vereniging van het land kan dan worden bereikt door een geunificeerde wetgevende macht te organiseren en een verenigde regering op te zetten door middel van een algemene verkiezing", aldus Chon. Voorts merkte hij op: „Het is mijn overtuiging dat de verstandige weg naar de vreedzame vereniging daaruit bestaat een grondwet voor een verenigd Korea overeen te komen welke het engagement van het hele volk m.b.t. de vereniging tot uitdrukking brengt. Ik ga ervan uit dat zulke kwesties als de politieke ideologie, de naam van het land, de fundamentele oriëntatie van de binnen- en buitenlandse politiek, de data van de algemene verkiezingen voor een geünificeerde wetgevende macht in het kader van de KKNV moeten worden besproken en overeengekomen.

In het 7 punten-voorstel stond:

„1. Tot de hereniging moeten de betrekkingen tussen het Zuiden en het Noorden op het beginsel van gelijkgerechtigdheid en wederkerigheid berusten.
2. Beide staten zien af van alle soorten van toepassing van militair geweld en andere gewelddaden alsmede van bedreiging daarmee en zij streven naar de oplossing van alle problemen door middel van dialoog en onderhandelingen.
3. Beide partijen erkennen hun politieke orde van 't ogenblik en hun maatschappelijke instellingen, en zij mengen zich niet in de binnenlandse aangelegenheden van de ander.
4. Beide partijen laten de huidige toestand van de wapenstilstand van kracht en zij werken tegelijk maatregelen tot beëindiging van de wapenwedloop en de militaire confrontatie uit.
5. Beide partijen zullen hun maatschappij stap voor stap openstellen, en wel door verscheidene vormen van uitwisseling en samenwerking, met inbegrip van een vrij reisverkeer en het samenbrengen van gescheiden gezinnen, en door inter-Koreaanse uitwisselingsbetrekkingen op praktisch alle levensterreinen zoals handel, onderling postverkeer, communicatie, sport, onderwijs, technologie en milieubescherming.
6. Beide partijen eerbiedigen tot hun vereniging hun bilaterale en multilaterale verdragen en overeenkomsten met derde landen, en zij plegen met elkaar overleg over vraagstukken, die de belangen van het Koreaanse volk als geheel betreffen.
7. Beide partijen richten in hun hoofdsteden verbindingsmissies in en benoemen een daar permanent woonachtige gevolmachtigde afgezant in de rang van een kabinetsminister."

Voorts stelde Chon een bijeenkomst van hoge delegaties o.l.v. vertegenwoordigers van beide partijen met de rang van kabinetsministers voor, waarop het topoverleg tussen Zuid- en Noord-Korea moest worden voorbereid.
Op 26 jan. verklaarde de Noordkoreaanse vice-president Kim Il in Pjongjang dat Chons „zogenaamde verenigingsvoorstel" niet als een voorstel van positieve betekenis kon worden beschouwd. De voornaamste belemmeringen voor een hereniging bleven de in Zuid-Korea gelegerde Amerikaanse troepen en de „anti-communistische confrontatiepolitiek" van Seoel. Volgens Kim I1 beoogden de door Seoel voorgestelde overgangsmaatregelen slechts „de huidige staat van deling van Noord en Zuid juridisch te wettigen".
Niettemin stelde de Zuidkoreaanse minister van nationale vereniging, Son Jae Shik, op 1 febr. de Noordkoreaanse autoriteiten in de geest van Chons voorstel een lijst met 20 modelprojecten voor, zoals opening van de wegverbinding tussen Seoel en Pjongjang en openstelling van de havens Inchon (Zuid-Korea) en Chinnampo (Noord-Korea) alsmede instelling van een gemeenschappelijke toerismezone en een gemeenschappelijke zone voor vrije visserij. Er volgde geen officiële Noordkoreaanse reactie.
Op 10 febr. riep de Noordkoreaanse vice-president Kim Il op tot het houden van een conferentie van 100 politieke figuren uit Noord- en Zuid-Korea (elk 50) om de hereniging te bestuderen. Die conferentie zou open staan voor personen „verlangend naar hereniging en nationale redding, ongeacht hun vroegere handelingen", aldus Kim Il. Volgens *DDP* (25-2) wilde Pjongjang niet alleen de samenstelling van zijn eigen delegatie, maar ook die van Seoel bepalen.
Tijdens een persconferentie op 25 febr. in Seoel stelde minister Son Jae Shik Noord-Korea opnieuw onderhandelingen op het hoogste niveau voor. Beide partijen moesten een delegatie van 9 man sturen om in Seoel, Pjongjang of Panmoenjom een topconferentie voor te bereiden.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

CRISIS IN KABINET-VAN AGT

De ministers en staatssecretarissen uit de PvdA in het Nederlandse kabinet hebben op 12 mei aan de koningin hun ontslag aangeboden.
De bewindslieden uit D'66 in de coalitie van CDA, PvdA en D'66 zagen hierin aanleiding hun portefeuilles ter beschikking te stellen.
Enkele uren later, in de avonduren van de 12de mei, hebben ook de ministers en staatssecretarissen uit het CDA besloten hun portefeuilles ter beschikking te stellen.
Daarmee was het kabinet gevallen en de kabinetscrisis een feit.
Oorzaak van de crisis was een meningsverschil over het te voeren sociaal-economische en financiële beleid, waarbij de PvdA stond tegenover CDA en D'66. Het meningsverschil was van dezelfde aard als dat, dat op 16 okt. 1981 al eens eerder tot de val van het kabinet had geleid (pag. 737 e.v.-1981).
Zeer kort samengevat kwam het hierop neer, dat CDA en D'66 de hoogste prioriteit toekennen aan een sanering van de overheidsfinanciën en een terugdringen van het zg. financieringstekort om daarmee een basis te leggen voor een herstel van de economische activiteiten.
In de PvdA wordt de noodzaak van sanering van de overheidsfinanciën wel erkend, maar daarnaast wordt in deze kring betoogd, dat dat op zichzelf geen garantie geeft voor een opleving van de economie. Naast ombuigingen in de overheidsuitgaven is ook een beleid nodig, dat rechtstreeks gericht is op het scheppen van arbeidsplaatsen.
In het overleg binnen het kabinet over het sociaal-economische en financiële beleid bij het voorbereiden van de zg. Voorjaarsnota vonden de PvdA-ministers bij hun coalitiepartners te weinig bereidheid om dit tweede spoor in wat wordt aangeduid als twee sporenbeleid ook concreet gestalte te geven.
Bij de crisis in de herfst van 1981 hadden de informateurs De Galan en Halberstadt een oplossing gevonden, op basis waarvan het kabinet zijn werkzaamheden kon hervatten (pag. 756 e.v.-1981).
In die oplossing was ruimte vrijgemaakt voor een stimulerend economisch beleid. Tevens was daarin voor een deel aangegeven, hoe en waar ombuigingen tot stand gebracht zouden kunnen worden.
Voor een ander deel was het invullen van ombuigingen, tot een bedrag van *f* 2 mrd, uitgesteld tot het voorjaar van 1982.
De minister van financiën brengt in het voorjaar jaarlijks een Voorjaarsnota uit, waarin wordt uiteengezet, hoe de stand van zaken is bij het uitvoeren van de begroting voor het lopende jaar.
Het was nu de bedoeling, dat in de Voorjaarsnota van 1982 de rest van de bezuinigingen zou worden ingevuld.
Over dit laatste is binnen het kabinet en tussen de coalitiepartners sinds het herstel van het kabinet in nov. 1981 vrijwel onafgebroken onderhandeld.
Een factor, die de onderhandelingen bemoeilijkte, was, dat vanuit het ministerie van financiën voortdurend nieuwe cijfers opdoken, die wezen op een verslechtering van de economische situatie en van de staat van de overheidsfinanciën. Als gevolg daarvan ging de minister van financiën, Van der Stee (CDA), gesteund door zijn partij en premier Van Agt, de onderhandelingen in met het verlangen in de Voorjaarsnota voor het jaar 1982 *f* 4,5 mrd aanvullende ombuigingen te realiseren in plaats van de *f* 2 mrd, waarvan de informateurs De Galan en Halberstadt waren uitgegaan.
In de PvdA achtte men het politiek en maatschappelijk onaanvaardbaar op korte termijn dergelijk omvangrijke bezuinigingen tot stand te brengen en wenste men het voor 1982 te laten bij de oorspronkelijke *f* 2 mrd.
In de kring van D'66 was men meer dan bij de PvdA overtuigd van de noodzaak van een snelle terugdringing van het financieringtekort van de overheid, maar een bezuiniging van *f* 4,5 mrd nog in 1982 bovenop de reeds tot stand gebrachte ombuigingen achtte men ook daar aan de hoge kant; hier werd gemikt op een bedrag van *f*3 à *f*3,5 mrd.
In het regeerakkoord van de coalitie was vastgelegd, dat in 1982 het financieringstekort zou worden teruggebracht met één percent van de verwachte 7,5% naar 6,5%. Door een aantal tegenvallers in de vorm van geringere belasting- en aardgasopbrengsten en hogere uitgaven, o.a. als gevolg van de oplopende werkloosheid, was in de eerste maanden van 1982 de verwachting m.b.t. het financieringstekort bijgesteld naar 8,25%.
Op basis van het regeerakkoord kon men nu kiezen uit het terugbrengen van het financieringstekort met één procent, dan wel blijven streven naar het realiseren van een tekort van 6,5%, hetgeen de omvangrijkere ombuigingen, zoals voorgesteld door het ministerie van financiën, noodzakelijk zou maken.

Overleg over Voorjaarsnota leidt tot voorlopig akkoord

Het kabinet had de Tweede Kamer toegezegd rond 1 maart met de Voorjaarsnota te zullen komen. De omvang van

Vice-premier Den Uyl (m.) en, rechts achter hem, PvdA-voorzitter Van den Berg na het interne PvdA-beraad over de crisis in de nacht van 11 op 12 mei.

Weekblad 51ste jaargang No. 2639, pag. 33119-33134

(Het Parool)

de problematiek, zoals hier boven uiteengezet, noopte echter premier Van Agt ertoe op 12 maart de volgende brief aan de Tweede Kamer te zenden:

„Het kabinet heeft op verzoek van de Kamer toegezegd de (eerste) Voorjaarsnota 1982 zo dicht mogelijk bij de datum van 1 maart uit te brengen. De gedachte hierbij was dat in deze nota een aantal nadere beslissingen over de begroting 1982 zouden worden uiteengezet. Inmiddels heeft het financiële beeld zich zeer aanzienlijk verslechterd hetgeen de besluitvorming ter zake verzwaart. Het kabinet is doende met een diepgaande gedachtenwisseling over de beleidsconsequenties die uit de huidige inzichten dienen te worden getrokken. Daarbij speelt ook een rol dat een aantal zaken waarover het kabinet reeds voorstellen heeft gedaan opnieuw in overweging moest worden genomen.
Het kabinet ziet geen mogelijkheid om de Voorjaarsnota rond het toegezegde tijdstip aan de Kamer te zenden. De uitzonderlijke zwaarte van de problematiek voor 1982, die overigens in samenhang met die van de komende jaren moet worden gezien, en de noodzaak hiervoor geëigende oplossingen te vinden mogen hiervoor als verklaring dienen".

Mede naar aanleiding van deze brief vond er op 18 maart een debat plaats in de Kamer over het uitblijven van de Voorjaarsnota. Tijdens het debat werden door de heer Wiegel (VVD) een tweetal moties ingediend, die nog diezelfde dag in stemming kwamen. De volgende motie:

„Gelezen de brief van de minister-president van 12 maart jongstleden, waarin is gesteld dat het kabinet geen mogelijkheid heeft gezien om de Voorjaarsnota rond het toegezegde tijdstip aan de Kamer toe te zenden;
betreurt het dat dit is geschied;
spreekt als haar mening uit dat het Kabinet de besluitvorming over de Voorjaarsnota rond 1 april dient te voleindigen,"

werd verworpen. Voor stemden VVD, SGP, RPF, GPV en PSP. Ook de tweede motie-Wiegel werd verworpen. Deze motie droeg de volgende tekst:

„Gezien de actuele stand van zaken van 's Rijks financiën; spreekt als haar mening uit dat het kabinet bij zijn besluitvorming over de Voorjaarsnota het verwezenlijken in 1982 van een ombuiging in de orde van grootte van *f* 4½ mld als richtsnoer dient te nemen,"

en werd door VVD, SGP, RPF en GPV gesteund.
In de vroege ochtend van 9 april (Goede Vrijdag) bereikte het kabinet een voorlopig akkoord over de vraag, hoe de Voorjaarsnota er in grote trekken zou gaan uitzien.
Premier Van Agt deed de Tweede Kamer mededeling van het akkoord in een brief, die was gedateerd op 13 april. Deze brief luidde aldus:

Van meet af aan heeft het kabinet er rekening mee gehouden dat in het begin van dit jaar nog ingrepen zouden moeten worden gepleegd in de thans lopende begroting. In de nota's aan de Tweede Kamer van 16 november 1981 en 17 maart 1982 is melding gemaakt van de voorziene verslechteringen in het financiële beeld. De ontwikkeling van het financiële beeld is inmiddels zo verontrustend dat thans aan nieuwe ingrepen niet valt te ontkomen. Het pakket maatregelen waartoe het kabinet heeft besloten beloopt naar budgettair effect ruim 3 mld voor 1982.

Bij de beslissing over de omvang van het pakket voor 1982 heeft het kabinet overwogen dat de meeste maatregelen eerst per 1 juli kunnen ingaan; een omvangrijker pakket dan waartoe nu is besloten zou te drastische maatregelen in een te kort tijdsbestek vergen. Daartegenover staat dat de aard van de maatregelen zodanig is dat de omvang ervan in 1983 circa 8 mld beloopt, dat wil zeggen meer dan het dubbele van het bedrag in 1982. Daarmee is een aanzienlijk deel van de budgettaire problematiek voor 1983 opgelost.
Naast het gezond maken van de overheidsfinanciën is het pakket tevens gericht op intensivering van het beleid ten behoeve van werkgelegenheid en investeringen. Ten laste van het overheidsbudget is een extra bedrag van 300 mln uitgetrokken voor uitgaven ten behoeve van werkgelegenheid en investeringen en is een fiscale lastenverlichting voor bedrijven voorzien van 500 mln. Daarnaast maakt de voorgenomen verschuiving van sociale verzekeringspremies van werkgeversaandeel naar werknemersaandeel eveneens een aanzienlijke verlichting van de financiële problematiek van het bedrijfsleven mogelijk (600 mln in 1982, 1200 mln in 1983). Deze maatregelen dienen gezien te worden in samenhang met eerder genomen besluiten als onderdeel van het voor 1982 te voeren sociaal-economische beleid. Hiervan mogen met name worden genoemd de in het kader van het werkgelegenheidsplan genomen maatregelen, de uitbreiding van financieringsfaciliteiten in de vorm van achtergestelde kredieten voor in de kern gezonde bedrijven, de voor de binnenkort op te richten Maatschappij voor Industriële Projecten uitgetrokken middelen en de uitbreiding van het sociale woningbouwprogramma in 1982 met nog een 5000 extra woningen.
In het navolgende wordt nog eens de financiële problematiek voor 1982 gerecapituleerd en worden de beslissingen van het kabinet weergegeven. Op een aantal onderdelen zal het kabinet nog meer gedetailleerde beslissingen moeten nemen. Over enkele weken zal de minister van financiën het parlement hierover bij de z.g. vroege Voorjaarsnota informeren.

FINANCIEEL BEELD 1982

In zijn brief van 17 maart jl. heeft de minister van financiën een beeld geschetst van de op dat moment bekende verslechteringen in het begrotingsbeeld voor 1982. Een deel van deze verslechteringen was reeds bekend in het Informatierapport van 4 november 1981, namelijk met betrekking tot het aardgas (1,3 mld). Voor een ander deel werd de dreiging reeds voorzien in de nota van 4 december 1981 (t.w. wat betreft de belastingtegenvaller 1981 en de doorwerking daarvan naar 1982), terwijl de negatieve invloed op de begroting 1982 van de macro-economische vooruitzichten (ad 0,9 mld) reeds in die nota was verwerkt. Daar bovenop bleken de aardgasbaten, zoals ook in het informatierapport reeds onderkend werd, verder tegen te vallen.

BELEIDSAANPASSINGEN 1982 EN 1983

De omvang van de ombuigingen waartoe het kabinet heeft besloten beloopt voor 1982 circa 3,5 mld en voor 1983 circa 8,5 mld. Daartegenover staan uitgavenverhogingen ten behoeve van werkgelegenheid en investeringen ter grootte van 0,3 mld in 1982 (het bedrag voor 1983 wordt nog nader bezien) en fiscale lastenverlichtingen voor bedrijven ter grootte van 0,5 mld in 1982 (waarvan het kaseffect eerst in 1983 optreedt). Per saldo is er dus sprake van een budgettair effect van ruim 3 mld in 1982 en circa 8 mld in 1983.
Het beleidspakket bestaat uit de volgende onderdelen (zie tabel).

Hiernaast moet worden bedacht dat als gevolg van de premieverschuiving een lastenverlichting optreedt voor bedrijven ad 600 mln in 1982 en 1200 mln in 1983. In totaliteit komt dan voor meer werkgelegenheid en meer investeringen op kasbasis 900 mln beschikbaar in dit jaar en 1700 mln + p.m. in het volgend jaar: over 1982 en 1983 samen derhalve 2600 mln + p.m.
Daarenboven moet worden bedacht dat van de bouw van de 5000 premiehuurwoningen van het werkgelegenheidsplan waarvan de financiering in het kader van de Voorjaarsnota zou worden geregeld een directe bestedingsimpuls uitgaat van 600 mln over 1982 en 1983 samen, nog afgezien van de indirecte bestedingseffecten daarvan.

	1982	1983
Per saldo ontstaat dus het volgende financiële beeld:		
Saldo besparingen	3155	8015

Ten aanzien van de omvang van de totale besparing op de collectieve uitgaven zij ten slotte opgemerkt dat deze met structureel 320 mln zal worden beperkt indien door ontwikkelingen in

	1982	1983
a. Matiging van inkomens in de particuliere en collectieve sector		
Verschuiving per 1 juli van 1% werkgeversaandeel naar werknemersaandeel in de premies ZW, WW en WAO, elk voor nagenoeg een derde van het totaal		
– doorwerking naar sociale uitkeringen	250	500
– doorwerking naar overheidspersoneel	200	400
	450	900
b. Verhoging WW-premie voor werknemers per 1 juli 1982 met 0,5%	290	585
– doorwerking sociale uitkeringen	125	250
– doorwerking overheidspersoneel	100	200
c. Herziening van het stelsel van de sociale zekererheid		
Overeenkomstig het regeerakkoord zal worden toegewerkt naar een gefaseerde invoering van een differentiatie van uitkeringen naar relatieve behoeften en zal het percentage bij hoge uitkeringen geleidelijk worden verlaagd		
– invoering van een differentiatie van uitkeringen naar relatieve behoeften	—	700
– invoering „glijdende schaal" voor uitkeringen vanaf het modale dagloon	150	590
Indien en voor zover het niet mogelijk zou blijken de hierboven vermelde besparingen te realiseren, zal uiterlijk met ingang van 1 januari 1983 een korting op de uitkeringen worden toegepast om die bedragen alsnog te bereiken. Indien de glijdende schaal niet per 1 juli 1982 tot stand komt, zullen de bovenminimale uitkeringen vanaf het modale niveau per die datum worden bevroren		
– herstructurering kinderbijslagen	150	500
d. Volksgezondheid		
Diverse personele of materiële of andersoortige maatregelen	250	500
e. Arbeidsvoorwaarden overheidspersoneel		
– 1% loonsomtrend in de overheids- en kwartaire sector per 1 juli 1982	330	660
– diverse maatregelen	60	600
– doorwerking invoering glijdende schaal voor uitkeringen	25	50
f. Bij een investeringsloon van 1% per 1 januari 1983:		
– doorwerking sociale uitkeringen	—	420
– doorwerking overheidspersoneel en trendvolgers	—	660
g. Maatregelen ter bestrijding van misbruik en fraude	126	250
h. Ombuigingen op de rijksbegroting		
– ombuigingen	900	1900
– matiging kasuitgaventempo van voorziene uitgavenverhogingen in 1982	500	–250
	3455	8515
Voor meer werkgelegenheid en meer investeringen:		
– werkgelegenheid/investeringen	300	p.m.
– fiscale lastenverlichting bedrijven in 1982 (kaseffect in 1983)	—	500

het arbeidsvoorwaardenoverleg de beoogde ziekengeldaanpassingen voor het overheidspersoneel niet tot stand komen.

MINIMA

Indien nodig zal in de loop van 1982 een financiële voorziening worden getroffen om de echte minima te behoeden voor een te drastische daling van hun koopkracht. In welke mate dat eventueel zal moeten gebeuren kan pas later in het jaar aan de hand van de dan bekende gegevens worden geconcretiseerd.

Analyse akkoord. Positie minima

Het *NRC/H'blad* van 10 april bevatte een analyse van het akkoord, dat in het kabinet was bereikt. Hierin werd o.m. ingegaan op de consequenties van het voorgestelde beleid voor laagste inkomens.
Het volgende is uit deze analyse geciteerd.

Zowel de CDA- als de PvdA-ministers hebben doelstellingen waaraan zij zeer hechten moeten prijsgeven in het akkoord over de nieuwe ombuigingen voor dit jaar. Op ten minste twee belangrijke onderdelen is het regeerakkoord verlaten. De PvdA moest afstand nemen van de belofte dat dit jaar de koopkracht voor mensen met een minimumloon of minimum sociale uitkering niet met meer dan 1 procent daalt.

Tijdens de formatie van het kabinet was deze belofte voor de PvdA een van de belangrijke voorwaarden voor het deelnemen aan het kabinet. De koopkracht van de minima daalt in het thans bereikte compromis met 1,9 procent. Wel zijn de ministers overeengekomen dat minister Den Uyl voor 1 juli voorstellen zal doen die er toe moeten leiden dat een al te drastische daling van de koopkracht voor deze groep optreedt.
Het kabinet heeft echter niets afgesproken over de financiering van deze maatregelen. Alleen om voor de groep echte minima de koopkrachtachteruitgang tot 1 procent beperkt te houden is al bijna 100 miljoen gulden nodig.

Wil Den Uyl voor alle minima de koopkrachtgarantie uit het regeerakkkoord handhaven dan vergt dat een veelvoud van dit bedrag. Het is niet waarschijnlijk dat het kabinet, gezien de gaten die nog in de begroting zijn blijven zitten, dit bedrag beschikbaar zal stellen. Zelfs al zou Den Uyl er wel in slagen om iets voor de minima gedaan te krijgen, dan nog is het inkomensbeeld zoals dat in het regeerakkoord gewenst werd geacht (min 1 voor de minima en min 4 procent voor de hogere inkomens) niet bereikt.
De hoge inkomens zullen er dit jaar niet meer dan 2,8 procent op achteruit gaan. Het eerste compromisvoorstel van premier Van Agt leverde een nog sterker van het regeerakkoord afwijkend inkomensbeeld op. Door de daarin voorgestelde samenloop van een verhoging van de WW en ziektewetpremies voor werknemers (die overigens zouden leiden tot eenzelfde beperking van de sociale uitkeringen en de ambtenarensalarissen) en de kinderbijslag zouden de minima er ongeveer 2½ procent op achteruit gaan en de hogere inkomens 2,8 procent.
Het is geen wonder dat Den Uyl zo'n inkomensbeeld niet te verkopen achtte tegenover zijn achterban. Door de kinderbijslagverlaging te beperken en door de verhoging van de ziektewetpremie gedeeltelijk te vervangen door een verhoging van de WAO-premie voor werknemers kon Den Uyl de inkomensachteruitgang voor de minima weer iets terugbrengen. Een verhoging van de WAO-premie is gunstiger voor de lagere inkomens omdat de WAO in tegenstelling tot de ziektewet een premievrije voet heeft.
Het CDA moest afstand doen van een doelstelling die zij tijdens de formatie als een van de belangrijkste onderdelen van het regeerakkoord zag: de terugdringing van het financieringstekort met ten minste 1 procent van het nationaal inkomen. Volgens het formatie-akkoord van De Galan en Halberstadt dat dit najaar tot stand kwam zou dat voor 1982 moeten leiden tot een financieringstekort van 6½ procent.
Minister Van der Stee had in zijn eerste bezuinigingsvoorstel aan het kabinet becijferd dat, om die doelstelling te bereiken, dit jaar tenminste 4½ miljard gulden aan bezuinigingen nodig zouden zijn.
Los van de bezuinigingen die daarnaast noodzakelijk zouden zijn als het kabinet zou besluiten tot nieuwe maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid of de investeringen voor 1982 en 1983 tezamen, achtte Van der Stee een bezuiniging van 8½ miljard noodzakelijk. Dat laatste bedrag is in het thans gesloten akkoord gehandhaafd.
In plaats van een financieringstekort van 6½ procent moet echter dit jaar gerekend worden op een financieringstekort van 8,25 procent, hetzelfde niveau als in 1981. Hoe komt dat? Allereerst zou ook bij een bezuiniging van 4½ miljard gulden het financieringstekort nooit naar 6½ procent zijn teruggebracht, maar naar 7 procent. De bezuiniging van 4½ miljard gulden heeft namelijk negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid die weer effect hebben op de overheidsuitgaven, onder andere door een stijging van de werkloosheidsuitgaven van het rijk.
Daarnaast zijn er verschillende tegenvallers bij de uitvoering van de begroting 1982 opgetreden. Bovendien heeft het overleg in het kabinet geleid tot een totale ombuiging van slechts 3,4 miljard gulden, waarvan ook nog 300 miljoen gebruikt wordt om investeringen bij defensie en verkeer en waterstaat te stimuleren.
Het oorspronkelijke ombuigingspakket van Van der Stee van 4½ miljard gulden moet vergeleken worden met 3,1 miljard gulden uit het aanvaarde pakket van het kabinet.
Zonder de ombuigingen die nodig zijn om werkgelegenheidsbeleid te financieren kwam Den Uyl de afgelopen weken tot een ombuigingsvoorstel van 2 miljard gulden (met de ombuigingen die nodig zijn voor nieuw beleid: 2,9 miljard).
Den Uyl en Van der Stee zijn elkaar dus wat de omvang van het bezuinigingspakket betreft ongeveer halverwege tegemoet gekomen.
Het resultaat komt qua omvang het dichtst bij de voorstellen van D'66.
Op een zeer principieel punt heeft Van Agt bakzeil moeten halen. De door hem gewenste invoering in 1982 al van een verlaging van sommige sociale uitkeringen voor mensen die daarvan geen anderen hoeven te onderhouden werd geschrapt.
Zowel de PvdA- als de D'66-ministers vonden dat je een zo principiële wijziging van het sociale zekerheidsstelsel (de invoering van een kostwinnersbegrip) niet in een vloek en een zucht kunt regelen uitsluitend omdat je nog *f* 250 miljoen tekort komt.
Wel hebben de PvdA- en D'66-ministers moeten accepteren dat de invoering van een kostwinnersbegrip in de sociale zekerheid volgend jaar een feit wordt.
Wat betreft het werkgelegenheidsbeleid had Den Uyl aanvankelijk gerichtere maatregelen

gewild ter grootte van 1 miljard gulden. Het kabinet heeft gekozen voor vooral algemene maatregelen in de vorm van premieverlagingen en fiscale faciliteiten voor de bedrijven ter grootte van 900 miljoen dit jaar en 1700 miljoen volgend jaar.
De verlaging van de ziektewet en WAO-premies voor de bedrijven leidt onmiddellijk tot een daling van de loonkosten. Dat heeft weer meteen een positief effect op de werkgelegenheid.
Den Uyl kon dat argument dan ook goed hanteren om op dit punt de wijziging in zijn standpunt te verdedigen. Het thans bereikte akkoord heeft dit kabinet niet echt uit de problemen gehaald. Dat komt ook door de inhoud van het ombuigingspakket. Het bevat niet alleen bezuinigingen maar ook lastenverzwaringen en een verschuiving van uitgaven naar latere jaren (500 miljoen) die de toekomstige problemen vergroten.
Nu al is duidelijk dat de opstelling van de begroting 1983, waarop tenminste 5 miljard nieuwe bezuinigingen moeten worden aangebracht, een hele klus is. En dan is nog niet eens rekening gehouden met het feit dat de door minister Van der Stee onlangs al aangekondigde nieuwe tegenvallers ter grootte van 3 miljard zich wel eens zouden kunnen voordoen.
Evenmin met de tegenvallers in de uitvoering van de tot nu toe door het kabinet in het beleid opgenomen bezuinigingen, die al in zicht zijn. Te zamen met de minima vormen zij de problematiek waarover het kabinet zich al in juni mag buigen als de definitieve voorjaarsnota moet worden opgesteld.

Premier Van Agt op het Binnenhof na de schorsing van het overleg in het kabinet over de voorjaarsnota.

Voorlopig akkoord leidt tot crisis in PvdA

Dadelijk nadat het kabinet overeenstemming had bereikt over het voorgenomen beleid noemde de voorzitter van de PvdA, Max van den Berg, het resultaat van het kabinetsberaad „onaanvaardbaar" voor wat betreft de positie van de minima.
De voorzitter en Wim van Velzen, de secretaris van de partij stelden voor zo snel mogelijk een partijraad bijeen te roepen om over het akkoord inzake de Voorjaarsnota te oordelen.
Het bestuur van de PvdA vergaderde op 14 april over de zaak, maar kwam toen niet tot een oordeel, omdat minister Den Uyl niet bij de vergadering aanwezig was.
Op 15 april kwam het partijbestuur opnieuw bijeen, nu in aanwezigheid van minister Den Uyl.
In de vroege ochtend gaf het bestuur een verklaring uit, waarin het „ondenkbaar" werd genoemd, dat het kabinet niet bereid zou zijn tot het treffen van aanvullende maatregelen om de inkomensachteruitgang van de minima tot één procent te beperken.
De verklaring, die tot stand kwam na twee langdurige nachtelijke vergaderingen, betekende een compromis tussen, de standpunten van partijvoorzitter Van den Berg, fractieleider Meijer en partijleider en minister van sociale zaken Den Uyl.
Fractieleider Meijer had in eerste instantie de Tweede-Kamerfractie aanvullende maatregelen gevraagd, terwijl minister Den Uyl na de besluitvorming over de Voorjaarsnota direct al had aangekondigd zich in te spannen voor aanvullende maatregelen.
Volgens minister-president Van Agt en minister Van der Stee (financiën) zijn echter alleen aanvullende maatregelen voor de zogenaamde „echte minima" mogelijk.
In het overleg van het partijbestuur, waaraan zowel Den Uyl als Meijer deelnam, is partijvoorzitter Van den Berg sterk gekritiseerd over zijn rol. Ook een deel van het partijbestuur keurde het af dat de partijvoorzitter het onaanvaardbaar uitsprak over een onderdeel van de Voorjaarsnota en hierover een oordeel wenste van de partijraad voordat Den Uyl de besluitvorming in het kabinet had kunnen toelichten.
Den Uyl legde het partijbestuur uit dat de teruggang van de minima tot 1,9%, afgezien van aanvullende maatregelen, nog geen uitgemaakte zaak is. Hij wees erop dat het kabinet heeft afgesproken om de ontwikkeling van de koopkracht nauwlettend te volgen.
Het partijbestuur stelde nog niet definitief vast wanneer de partijraad een oordeel over de Voorjaarsnota zal geven. Afhankelijk van de nadere beslissingen die het kabinet nog moet nemen is het ook mogelijk dat een buitengewoon congres een oordeel moet uitspreken.
In het weekeinde van 17 en 18 april deden partijvoorzitter Van den Berg en minister Den Uyl publiekelijk uitspraken, die duidelijk tegenstrijdig waren.
Den Uyl benadrukte op een lijsttrekkersbijeenkomst voor de gemeenteraadsverkiezingen in Amersfoort, dat de minima niet onaangetast kunnen blijven als de modale inkomens 2 à 3% van hun inkomen moeten inleveren.
Hij verklaarde weliswaar te blijven streven naar aanvullende maatregelen om een verdere teruggang van de minima te beperken, maar zei „geen ijzer met handen te kunnen breken."
Van den Berg herhaalde, voor de Vararadio, zijn eerder geuite dreigement dat de PvdA uit het kabinet dient te stappen als het onmogelijk blijkt de teruggang van de minima te beperken tot 1%, zoals in het regeerakkoord was afgesproken.
Van den Berg kreeg in het weekeinde steun van de jonge socialisten, die op een bijeenkomst in Elst uitspraken dat de PvdA uit het kabinet moet stappen als de Voorjaarsnota onverkort wordt uitgevoerd.
Minister Den Uyl reageerde op de uitspraak van Van den Berg met de suggestie dat deze „de eigenlijke problematiek van de zaak niet heeft kunnen verwerken". Volgens Den Uyl moet het dreigen met crises spaarzaam worden toegepast: „Dreigen met crises leidt niet altijd tot vergroting van macht", zei hij.
Op de bijeenkomst van lokale lijsttrekkers gaf Den Uyl te kennen weinig te voelen voor een bijeenkomst van de partijraad over de Voorjaarsnota, zoals partijvoorzitter Van den Berg aanvankelijk eiste. Den Uyl benadrukte dat de partij met de komende gemeenteraadsverkiezingen de verschillen in de partij niet breed moet uitmeten.

Minister Van Thijn (PvdA) van binnenlandse zaken kritiseerde zijn partijvoorzitter openlijk.
Van Thijn vindt dat Van den Berg zijn bevoegdheden heeft overschreden en de PvdA-bewindslieden en de socialistische Kamerfractie in een moeilijke positie heeft gebracht. „Je kunt niet regeren met een chaos achter je", zegt Van Thijn in een interview met het weekblad *De Tijd* van 23 april.

„Als je een partij krijgt met twee gezichten: de een regeert en de ander voert oppositie, kun je niet met elkaar verder. Als een partijvoorzitter het onaanvaardbaar op tafel legt, valt de partij uit elkaar. Dan kun je niet doorgaan met het dragen van regeringsverantwoordelijkheid", meent hij.
Hij vindt dat Van den Berg niet de fractievoorzitter mag voorbijlopen, terwijl die nog niet zijn normale functie heeft kunnen vervullen. „En hij mag zeker niet in zijn eentje beslissen dat alle grenzen zijn overschreden en dat we maar beter het kabinet kunnen verlaten. Dat kàn natuurlijk niet", aldus Van Thijn.

Staatssecretaris Stemerdink vindt dat Van den Berg zelf de consequenties moet trekken uit zijn afwijkende opstelling en niet moet wachten tot anderen het voor hem doen. Er moet naar zijn mening in de PvdA weer een sfeer ontstaan, dat mensen die op verantwoordelijke posities zitten, gaan leren zelf de gevolgen te dragen als ze falen, aldus Stemerdink in het PvdA-partijblad *Voorwaarts*.

Volgens Stemerdink moet Van den Berg niet aan de partij vragen: zal ik blijven of willen jullie me weghebben. „Dan moet je zelf maar eens een straatje omlopen".

Van den Berg bestrijdt, eveneens in *De Tijd*, dat hij voor zijn beurt heeft gesproken. Hij meent dat het zijn plicht was als partijvoorzitter te constateren dat de inkomensverdeling in de Voorjaarsnota niet goed is. „Ik had als voorzitter geen andere keus dan (met een onaanvaardbaar) te reageren op de feiten". De feiten zijn, aldus Van den Berg, dat het kabinet de afspraak in het regeerakkoord heeft verlaten dat de laagste inkomens er met niet meer dan 1% op achteruit zouden gaan.
Het bestuur van de PvdA kwam op 5 mei opnieuw bijeen om zich te beraden op het kabinetsakkoord inzake de Voorjaarsnota.
Het gaf toen nog geen definitief oordeel over het kabinetsbeleid, maar besloot hiermee te wachten tot de Voorjaarsnota zelf, met de uitgewerkte bezuinigingen, zou zijn verschenen.
Aan de vergadering werd ook deelgenomen door minister Den Uyl en TK-fractievoorzitter Meijer.
De bijeenkomst werd na afloop omschreven als „een interne gedachtenwisseling", waarin Van den Berg de mening van het partijbestuur op een aantal hoofdpunten heeft gepeild. Daarbij zijn een aantal voorwaarden op tafel gekomen, waarop de Voorjaarsnota straks beoordeeld zal worden.

Het partijbestuur deelt de zorg van de Tweede Kamerfractie, dat de *f* 900 mln die de verschillende ministeries nog moeten bezuinigen, een nadelig gevolg zullen hebben voor de werkgelegenheid, en dat is „niet verdedigbaar," aldus het partijbestuur na afloop. Het bestuur heeft „een vurig pleidooi gehouden" om bezuinigingen en inkomensoffers te betrekken in een ingrijpend beleid van herverdeling van arbeid, aldus de verklaring.
Het partijbestuur herhaalde de eerdere stellingname, dat de laagste inkomens in koopkracht niet meer dan 1% achteruit mogen gaan, terwijl de hoogste inkomens beslist 4% moeten inleveren.

Een ingreep in de kinderbijslag op dit moment mag alleen als de kinderbijslag per 1 januari afhankelijk wordt van het inkomen. Het partijbestuur stelde wel vast dat het hierbij alleen kan gaan om een gezinsinkomen, dus niet om een individueel inkomen.
In de sociale zekerheid mogen geen maatregelen genomen worden die vooruit lopen op de nota over de wijziging van het sociale uitkeringsstelsel, die PvdA-staatssecretaris Dales van sociale zaken rond juli uitbrengt.
Het PvdA-partijbestuur wil ook voorkomen, dat door een opeenstapeling van maatregelen de hoogste sociale uitkeringen er zeven tot tien procent op achteruit gaan.
Tenslotte wijst het partijbestuur nogmaals het kostwinnersbeginsel in de sociale zekerheid af, en moet duidelijk worden dat de inkomens in de vrije beroepen onder controle komen, dat fraudebestrijding wordt aangepakt en dat de kapitaalstromen (bijvoorbeeld pensioenfondsen) via beleggingsvoorschriften gestuurd worden. Wat betreft het afromen van de aardgaswinsten van Shell en Esso, verwijst het partijbestuur naar de beslissing die het kabinet daarover nog deze maand moet nemen.

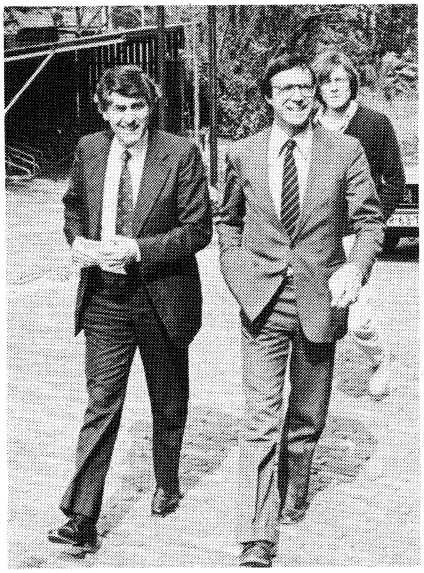

De TK-fractievoorzitters van CDA en D'66, Ruud Lubbers (l.) en Laurens Jan Brinkhorst.

Ziektewetproblematiek

In de crisis speelde nog een rol de kwestie van de voorgestelde wijzigingen in de ziektewet, afkomstig van minister Den Uyl en staatssecretaris Dales van sociale zaken en werkgelegenheid (zie ook pag. 247/3 e.v.-1982).
De bedoeling van de oorspronkelijke voorstellen was het geweest zowel een bezuiniging op de rijksuitgaven als een lastenverlichting voor het bedrijfsleven tot stand te brengen.
Als gevolg van het verzet van de werknemersorganisaties tegen de beoogde verlaging van de netto-uitkeringen hadden de minister en de staatssecretaris hun voorstellen zodanig gewijzigd, dat er een gat geslagen werd in de voorziene bezuinigingen. In de nieuwe versie bleef overeind het voorstel in de toekomst premie over de bruto uitkeringen te heffen, waardoor de netto uitkeringen toch verlaagd zouden worden, zij het minder dan in de eerdere versie.
De werknemersorganisaties slaagden er echter in in de CAO-onderhandelingen de werkgevers tot de concessie te bewegen het verschil aan te vullen, zodat toch 100% zou worden uitgekeerd.
Als gevolg hiervan zouden de voorstellen nu echter het tegendeel bereiken van wat in eerste aanleg de bedoeling was en voor het bedrijfsleven een lastenverzwaring opleveren.
Bij de behandeling door de Tweede Kamer van het wetsontwerp bleek nu, zowel in de schriftelijke voorbereiding als bij de openbare debatten, dat een meerderheid tegen aanvaarding van de voorstellen in deze vorm was. Alleen de PvdA steunde nog de kabinetsvoorstellen.
Op 29 april deed minister Den Uyl dan ook in de Tweede Kamer het voorstel om het wetsontwerp nu niet af te handelen en de meerderheid van de TK stemde hiermee in.

Als gevolg van deze beslissing kan de nieuwe Ziektewet pas op 1 januari 1983 van kracht worden. Om er voor te zorgen dat het wetsontwerp nog vóór de CAO-onderhandelingen voor volgend jaar kan zijn afgehandeld, zal de Kamer het nog voor het zomerreces in behandeling moeten nemen.

Doordat de wetswijziging niet op 1 juli a.s. kan worden ingevoerd, zullen de premies voor WW, WAO en Ziekenfonds op die datum niet onaanzienlijk moeten worden verhoogd.
Bovendien heeft het niet doorgaan van het wetsontwerp gevolgen voor de Voorjaarsnota. De daarin aangekondigde premieverzwaring voor werknemers, die moest dienen om de veronderstelde lastenverzwaring voor werkgevers te compenseren, kan nu ook niet doorgaan.
In een eerste commentaar zei FNV-voorzitter Wim Kok, dat de vakbeweging zich zal verzetten tegen een eenzijdige premieverhoging voor de werknemers. De rekening van het niet doorgaan van de ziektewetvoorstellen dreigt nu bij de werknemers te worden gedeponeerd, omdat per 1 juli een premieverhoging nodig is van 1,9 procent.

Op 1 januari was immers bij vaststelling van de premies WW, WAO en Ziekenfondswet rekening gehouden met de wijziging van de Ziektewet die inhield dat deze premies ook over het ziekengeld werden geheven. Kok zei dat zorgvuldig zal moeten worden bekeken of die premieverhogingen wel nodig zijn. De regering mag daar geen oneigenlijk gebruik van maken. De positie van de minima komt door de verhoging van de sociale premies extra onder druk te staan. Den Uyl zei maatregelen te zullen voorstellen om een achteruitgang van de minimuminkomens op te vangen.

Vice-premier Terlouw na afloop van de kabinetsvergadering, waarin de PvdA-ministers hun ontslag hadden aangeboden. Rechts achter hem de minister van defensie, Van Mierlo.

De VVD wilde niet instemmen met het verzoek van Den Uyl om het Wetsontwerp van de agenda af te voeren en de beraadslagingen daarover te onderbreken. Woordvoerder De Korte van deze partij zei dat er een ondoorzichtig spel wordt gespeeld door de coalitiepartners waarbij de knikkers al zijn verloren. De liberaal verklaarde niet te begrijpen dat de behandeling nu moet worden onderbroken.
De onzekerheid over de ziektewet blijft boven de markt hangen, aldus De Korte, die sprak van een schandalige vertoning die vooral moet dienen om de bewindslieden en de regeringsfracties gezichtsverlies te besparen.
Den Uyl ging niet op de opmerkingen van de VVD-woordvoerder in. Wel ontkende hij dat er door het uitstel van de behandeling iets vaags zou blijven hangen.
Behalve de VVD stemde ook de fracties van SGP, RPF en PSP tegen het uitstel.

Gevolg uitstel ziektewet: premieverlaging voor werkgevers gaat niet door

De premieverlichting van één procent die de werkgevers per 1 juli zouden krijgen gaat definitief niet door. Het kabinet heeft dat op 3 mei besloten. De premieverzwaring van één procent voor de werknemers gaat wel door. In plaats van een verdeling van deze één procent over de premies van ziektewet, WAO en WW zullen nu per 1 juli de premies van WW en WAO elk met 0,5 procent worden verhoogd. Deze premieverhoging blijft volgens het kabinet nodig omdat het niet doorgaan van de wijziging van de ziektewet per 1 juli nadelig is voor zowel de rijksbegroting als de sociale fondsen.
De lastenverlichting voor de werkgevers, die onderdeel was van het pakket maatregelen in de Voorjaarsnota, is volgens het kabinet niet meer nodig nu de wijziging van de ziektewet voorlopig van de baan is. De ziektewetwijziging zou een lastenverzwaring voor de werkgevers hebben veroorzaakt. De premieverlichting van één procent zou daarvoor een compensatie hebben moeten vormen.
Voordat het kabinet dit besluit nam, had minister Den Uyl de TK-fractievoorzitter van de drie regeringspartijen – Lubbers (CDA), Meijer (PvdA) en Brinkhorst (D'66) – geraadpleegd, die er allen hun instemming mee betuigden.
De beslissing viel bij afwezigheid van premier Van Agt, die op dat moment een bezoek bracht aan de VS.

Kabinet struikelt over invulling akkoord over Voorjaarsnota

Sinds er in het kabinet op Goede Vrijdag een akkoord was afgesloten m.b.t. de Voorjaarsnota is er verder onderhandeld, nu over de concrete invulling van de in het akkoord neergelegde voornemens.
De laatste fase van deze onderhandelingen vond plaats op 11 mei, toen premier Van Agt aan het kabinet een eindvoorstel voorlegde en het op een stemming daarover liet aankomen.
De zes ministers van het CDA en de drie ministers uit D'66 stemden voor; de zes ministers van de PvdA stemden tegen. Daarmee was wel een besluit genomen, maar nu was de positie van de PvdA-ministers in het kabinet onmogelijk geworden.
De PvdA-ministers hadden tegengestemd, omdat naar hun oordeel het eindvoorstel van de premier afweek van het akkoord van Goede Vrijdag; er zou meer in worden bezuinigd dan op Goede Vrijdag was afgesproken en er zou minder geld voor werkgelegenheidsbeleid ter beschikking komen.
De PvdA-ministers hadden tegenvoorstellen gedaan, waarvan de premier wel wat, maar naar het oordeel van de PvdA-ministers niet genoeg, in zijn eindvoorstel had opgenomen. Daarom besloten zij tegen te stemmen.
De meningsverschillen liepen aan het slot langs de volgende lijnen:

De PvdA-ministers wensten dat nu reeds het woningbouwprogramma voor volgend jaar inclusief de financiering ervan zou worden vastgelegd. Premier Van Agt wilde daarmee wachten tot de begrotingsbesprekingen deze zomer. Wel wilde hij de afspraak vastleggen dat zoveel mogelijk van de voor volgend jaar uit te trekken werkgelegenheidsgelden besteed zullen worden aan de bouw en de stadsvernieuwing.
De PvdA-ministers wilden dat minister Van Thijn de besparingen op de ambtenarensalarissen via de invoering van een solidariteitsheffing en investeringsloon geheel zou mogen gebruiken voor behoud en scheppen van werkgelegenheid. Premier Van Agt had in zijn eerste voorstel deze opbrengst geheel bestemd om het financieringstekort omlaag te brengen. In zijn laatste voorstel wordt hiervoor slechts 300 miljoen gebruikt en mag minister Van Thijn de rest – een paar honderd miljoen volgend jaar – voor werkgelegenheid bij de overheid bestemmen.
De PvdA-mininsters wensten nu al vast te leggen dat er geld beschikbaar komt om te voorkomen dat de minima er dit jaar te veel in koopkracht op achteruitgaan.

Het eerste voorstel van Van Agt bevatte niets over de minima. Het laatste voorstel bevatte de afspraak dat dit jaar zo nodig dezelfde voorziening getroffen zal worden voor de échte minima als vorig jaar gebeurde. De echte minima zullen dan een uitkering ineens krijgen. Hiervoor zal 100 miljoen gulden worden uitgetrokken. In het voorstel wordt daar echter aan toegevoegd dat daarvoor wel een volledige financiële dekking zal moeten worden gevonden. Dat betekent dat voor dat bedrag meer bezuinigd moet worden of dat belastingen of premies omhoog moeten.
In het laatste voorstel van Van Agt zijn enkele onderdelen waartegen de PvdA-ministers ook grote bezwaren hadden ongewijzigd gebleven. De belangrijkste zijn: de defensieuitgaven stijgen dit jaar met 1,8 en volgend jaar rond 2 procent. De PvdA-ministers wilden een stijging van slechts 1,5 procent.
Er moet volgend jaar niet 1900 maar 2400 mil-

joen gulden worden bezuinigd op overheidsuitgaven. Die 500 miljoen gulden extra zijn nodig om de uitgaven voor werkgelegenheid en stimulering van investeringen te financieren. De PvdA-minsters vinden dat dit beleid gefinancierd moet worden viá de al overeengekomen 1900 miljoen bezuinigingen.
Er komt dit jaar een extra fiscale lastenverlichting voor het bedrijfsleven van totaal 500 miljoen gulden. De kosten daarvan drukken op het overheidsbudget van volgend jaar. Die moeten gecompenseerd worden via een verhoging van de belastingen die op werknemers drukken. De lastenverlichting voor de bedrijven komt in de plaats van de premieverschuiving van één procent van werkgevers naar werknemers die het gevolg zou zijn geweest van de ziektewetplannen van het kabinet.
Nu deze ziektewetplannen dit jaar niet doorgaan, menen de PvdA-ministers dat de werkgevers al een voldoende lastenverlichting krijgen doordat ze de premieverlaging aan het begin van het jaar – eveneens in het kader van de ziektewetplannen – toch mogen behouden.

Na intensief beraad in eigen kring en met de TK-fractie van de PvdA over de vraag of een breuk in het kabinet toch te vermijden zou zijn, besloten de ministers van de PvdA op 12 maart hun ontslag aan de koningin aan te bieden, waarna de ministers van D'66 en enkele uren later ook die van het CDA hun portefeuilles ter beschikking stelden.
De koningin heeft de ontslagaanvragen en de terbeschikkingstellingen in overweging genomen en de ministers en staatssecretarissen verzocht inmiddels al datgene te blijven verrichten, wat zij in het belang van het Koninkrijk noodzakelijk achten.

Premier Van Agt brengt aan Tweede Kamer verslag uit

Een meerderheid van de Tweede Kamer van PvdA, VVD en D'66 verlangde op 13 mei, dat premier Van Agt in de Tweede Kamer zou verschijnen om daar een toelichting op de crisis te geven. De premier weigerde dit in eerste instantie, omdat hij een brief aan TK-voorzitter Dolman had gezonden, waarin hij de gang van zaken had uiteengezet.
Na enige aandrang van de TK-meerderheid besloot de premier toch naar de TK te komen.
In het debat, dat daarop plaats vond, liet de premier weten, dat de indiening van een controversiële zaak als de Voorjaarsnota niet geheel is uitgesloten, ofschoon een demissionair kabinet zich zo terughoudend mogelijk dient op te stellen.

In verband met vragen over de staatsrechtelijke aspecten van een eventuele indiening van de Voorjaarsnota zei de premier te menen dat een besluit van de meerderheid van de ministerraad een besluit van de raad is, waarna deze ook in demissionaire toestand een zodanig vervolg aan het besluit kan geven als in overeenstemming is met de gebruikelijke opdracht, al datgene te blijven doen wat het (demissionaire) kabinet in het belang van het Koninkrijk noodzakelijk acht.

Als het belang van het Koninkrijk het volstrekt nodig maakt om een voorstel te doen, ook al is het controversieel, dan moet het eventueel gebeuren, aldus de demissionaire premier, hoewel hij „redelijkerwijs" rekening wilde houden met het probleem dat een demissionair kabinet niet door het parlement kan worden getroffen.

Wat betreft het verschil tussen ministers die ontslag hebben gevraagd en ministers die de portefeuilles ter beschikking hebben gesteld, zei minister Van Agt dat eerstgenoemde groep (bij de huidige crisis dus de PvdA-bewindslieden) niet met de genomen besluiten kan leven en ermee wil ophouden, terwijl de andere bewindslieden er wel mee kunnen leven. Zij die de portefeuilles ter beschikking hebben gesteld, deden dat omdat zij niet konden doen alsof er niets gebeurd was en maakten door terbeschikkingstelling ruimte voor een politieke operatie. Zowel ministers die ontslag hebben gevraagd maar het nog niet hebben gekregen als ministers die tot terbeschikkingstelling zijn overgegaan, zijn demissionair, aldus Van Agt.

De demissionaire minister-president verklaarde dat uit het enkele feit dat de PvdA-ministers te kennen gaven dat zij hun ontslag zouden aanbieden, de ministers van D'66 concludeerden dat zijn hun portefeuilles ter beschikking dienden te stellen. De ministers van het CDA trokken dezelfde conclusies op dezelfde grond enige uren later, omdat zij niet konden disponeren, naar Van Agt verklaarde, over de portefeuille van minister Van der Stee, die zich in Helsinki bevond. Om „technische redenen" hadden zij wat meer tijd nodig.

Weliswaar behoort uittreden van de ene groep bewindslieden te leiden tot terbeschikkingstelling van de portefeuilles van de andere groep, maar dat hoeft niet aanstonds te gebeuren, zei de premier tot de fractieleider van de PvdA, de heer Meijer, die meende dat terbeschikkingstelling terstond had moeten volgen. De socialistische fractieleider vond het ontstaan van een tijdsruimte een gevaarlijke staatsrechtelijke procedure.

Door de ontslagaanvraag van de PvdA-ministers was de grondslag aan een parlementair meerderheidskabinet ontvallen en dienden de ministers van D'66 en CDA maar meteen over te gaan tot terbeschikkingstelling van de portefeuilles, aldus Meijer.
Als een onherstelbare breuk in een coalitie is ontstaan, volgen naar de mening van de fractieleider van de PvdA automatisch verkiezingen.
In verband met het meerderheidsbesluit van het kabinet had de fractieleider van de PvdA geprobeerd zijn collega's van D'66 en CDA „te brengen tot een gemeenschappelijk initiatief" om „politieke consequenties te voorkomen". Maar de fractieleiders van CDA en D'66 wilden de besluitvorming van het kabinet niet ter discussie stellen.
Mr. Brinkhorst (D'66) zei hierover dat fractieleiders alleen een adviserende taak hebben. Drs. Lubbers (CDA) wees erop dat het verzoek van Meijer kwam toen het kabinet reeds had besloten.

In het Kamerdebat betreurde drs. Lubbers dat de PvdA-ministers zich niet konden neerleggen bij een meerderheidsbesluit en dat zij aldus een „huiveringwekkende" verantwoordelijkheid op zich hadden genomen in het licht van wat verder moet gebeuren.

Mr. Brinkhorst signaleerde nog eens de besluiteloosheid en het gebrek aan daadkracht bij het kabinet. Hij verweet de VVD'er Nijpels „partijpolitieke flauwiteiten", toen deze vroeg waarom D'66 bij de kabinetsformatie van vorig jaar een kabinet van CDA-VVD-D'66 blokkeerde.

De nieuwe fractieleider van de VVD zei te hebben gehoopt op een kabinet dat maatregelen zou nemen, maar er zijn, zei hij, 243 dagen van „kreunen, steunen en kleunen" gevolgd.

BELGIË

HET PROCES FRANÇOIS. ANTIDRUGBRIGADE IN OPSPRAAK

De correctionele rechtbank van Brussel deed op 14 april uitspraak in het proces tegen de inspecteurs van het Bureau voor Criminele Informatie (BCI), de antidrugbrigade, die zelf verwikkeld waren geraakt in drugsmokkel. In deze zaak stonden terecht: de commandant van de antidrugbrigade François, de inspecteurs Deckers, Clonen, Declercq en Van Grunderbeeck, twee rijkswachters, leden van de brigade, de handelaren Gillet en Barbé, vrachtwagenbestuurder Cauwenbergh, een bediende van de luchthaven van Zaventem en twee advocaten uit Antwerpen. De Nederlandse smokkelaar Van Welij werd bij verstek veroordeeld.
Voor de meeste BCI-inspecteurs sprak de rechtbank vrij milde vonnissen uit, maar zij was streng voor hun oversten. De rechtbank was van oordeel dat zij hun ondergeschikten in de steek lieten, terwijl zij moesten werken in de moeilijkste en gevaarlijkste omstandigheden. Met die oversten zijn de staf-chefs van de rijkswacht bedoeld. De rechtbank nam voor de inspecteurs verzachtende omstandigheden in acht, omdat volgens haar tijdens het proces gebleken is dat het BCI slecht werd geconcipiëerd en uitgebreid. Het had geen werkingsmiddelen en de recrutering was ronduit bedroevend. De inspecteurs werden ingezet zonder voorlichting, steun, bescherming of hulp.
Op hun werk werd nauwelijks controle uitgeoefend. Haast nooit hadden zij precieze opdrachten of richtlijnen en hun onmiddellijke oversten bleven onder peil, wisten niet wat de manschappen met het van smokkelaars ontvangen geld moesten aanvangen, of deden alsof zij van niets wisten. Het is duidelijk, aldus de rechtbank, dat een aantal inspecteurs, die jarenlang aan de grootste verleidingen werden blootgesteld en die moesten werken op een wijze die hun persoonlijkheid ontwrichtte, die met handelaren moesten omgaan, tot zij zelf handelaar werden bij gebrek aan degelijke steun, opleiding en bescherming, alle zin voor moraliteit uiteindelijk moesten verliezen.
Het proces-François verliep met een indrukwekkend aantal veiligheidsmaatregelen, nadat tijdens het onderzoek een aanslag werd gepleegd op majoor Vernaillen, die het grootste deel ervan leidde. Toen de herstelde majoor het proces, dat op 18 januari aanving,

wilde bijwonen, rees hiertegen protest vanwege de verdediging, die aanvoerde dat de majoor tijdens het debat als getuige opgeroepen kon worden, zodat hij de debatten niet mocht bijwonen.

De rechtbank ging daarop in.

Vonnis

In zake commandant François stelde de rechtbank dat het geen twijfel lijdt dat hij zonder toestemming drugs verkocht. Maar de rechtbank achtte het niet bewezen dat hij aanvankelijk misdadige bedoelingen had. Hij had anderhalf miljoen gevraagd aan zijn oversten om een internationale handel te ontmantelen. Toen hij later in Nederland acties voerde om het verloren geld terug te winnen, handelde hij evenwel zonder medeweten van zijn chefs. Hij zocht echter geen persoonlijk voordeel. In andere smokkelzaken dacht hij te handelen met een bestendige opdracht en bracht geen verslag uit bij zijn oversten. Daarbij paste hij nieuwe methodes toe, die door de generale staf van de rijkswacht verboden werden. Hij nam zelf het iniatief om met handelaren te onderhandelen en handel te drijven, om het verloren geld terug te krijgen. François had ongelijk zijn tegenslagen verborgen te willen houden, aldus de rechtbank, die hem ook verweet dossiers verbrand en de Nederlanse politie foutief ingelicht te hebben, om de eigen mislukkingen te verbergen. François kreeg 1 jaar gevangenisstraf, met uitstel voor het deel dat hij nog niet uitzat.
Wachtmeester Cammerman kreeg opschorting van straf gedurende 1 jaar, omdat hij handelde op bevel. De rechtbank legde hem wel het verbranden van een dossier ten laste.
Wachtermeester De Kuijper handelde aanvankelijk ook in opdracht, maar raakte later via het BCI bij drughandel betrokken. Hij kreeg 1 jaar gevangenisstraf.
De inspecteurs Clonen, Deckers en Declercq werden veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf en 80.000 fr boete. Zij bleven in hechtenis.
In het vonnis was de rechtbank onverbiddelijk streng voor de hogere BCI-leiding, die door haar houding bij een aantal manschappen het verlies van alle moraliteitsbesef in de hand heeft gewerkt. Dat betekende echter niet dat men de handelwijze van de inspecteurs, die zich poogden te verrijken, kan goedkeuren. Inspecteur Van Grunderbeeck kreeg een voorwaardelijke gevangenisstraf van 3 jaar, hoewel hij met de internationale drughandelaar Farcy omging, terwijl zijn chefs dit uitdrukkelijk verboden hadden. De rechtbank aanvaardde echter dat hij gemanipuleerd werd.
De vrachtwagenchauffeur Cauwenbergh, die drugs van Italië naar België vervoerde, kreeg 3 jaar voorwaardelijk en 120.000 fr boete. De handelaren Barbé en Gillet werden resp. tot 4 jaar en 400.000 fr boete en tot 7 jaar en 400.000 fr boete veroordeeld.
De Nederlandse handelaar Van Welij kreeg bij verstek 6 jaar, terwijl de bediende van de luchthaven van Zaventem en de twee Antwerpse advocaten vrijgesproken werden.

DE NIEUWE ORDE. INDIRECTE REACTIE VAN KONING LEOPOLD

In een brief aan premier Martens heeft koning Leopold III indirect gereageerd op de reeks TV-uitzendingen van BRT-journalist De Wilde over „De Nieuwe Orde." In de programma's behandelde de journalist, in samenwerking met twee geschiedkundigen, de gebeurtenissen in België vóór, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog. De reeks TV-uitzendingen, die telkens gevolgd wordt door een radioprogramma, waarin kijkers en luisteraars vragen kunnen stellen, werd vooraf gekeurd door geschiedkundigen-hoogleraren aan de Belgische universiteiten en lokte heel wat reacties uit, zowel pro als contra.

Na de uitzendingen over de houding van koning Leopold tijdens de veldtocht en de bezetting schreef de thans 80-jarige koning dat hij, zoals beloofd bij zijn troonsafstand in 1951, het stilzwijgen blijft bewaren. Wel uitte hij zijdelingse kritiek op het gebrek aan onpartijdigheid van deze TV-reeks.
In zijn antwoord bracht premier Martens hulde aan de nauwgezetheid, waarmee de koning zijn belofte is nagekomen. De premier maakte op 29 april, na overleg, de briefwisseling bekend. Hier volgt de integrale tekst van beide brieven. Koning Leopold III schreef:

Met bewogenheid heb ik kennis genomen van bepaalde verklaringen tijdens de uitzendingen van de BRT over „De Nieuwe Orde". Zij brengen mij immers rechtstreeks of onrechtstreeks, gedurende de 18-daagse veldtocht en tijdens de vijandelijke bezetting, in het gedrang. Ik eerbiedig vanzelfsprekend de onaantastbare rechten van de geschiedenis, maar leg er de nadruk op dat die rechten enkel dan gewaarborgd zijn wanneer men geschiedenis schrijft zonder passie, en vooral na onpartijdig onderzoek van alle bronnen.
Ik wens te herinneren dat ik mij, sinds mijn troonsafstand in 1951, er vrijwillig toe verbonden heb het volledige stilzwijgen te bewaren omtrent de gebeurtenissen tijdens de bezettingsjaren, en dat juist met de bedoeling het land toe te laten eensgezind de sereniteit en de vrede terug te vinden, die het zo nodig had na de beproevingen van de grondwettelijke crisis en de volkstelling.
Ik betreur daarom ten zeerste, mijnheer de eerste minister, dat vandaag opnieuw een polemiek kan ontstaan rond mijn persoon en mijn optreden. Ik wil daar op geen enkele wijze in tussenbeide komen, uit eerbied voor de onwrikbare gedragslijn, die ik mij tot het einde van mijn leven heb opgelegd in het hogere belang van het land.
Ik wens geenszins dat aan mijn stilzwijgen een andere betekenis wordt gegeven.

Premier Martens bracht de regering op de hoogte van de brief van koning Leopold en antwoordde in de volgende termen:

Ik heb met biezondere aandacht kennis genomen van de brief die de Koning mij gezonden heeft op 28 april 1982.
Dit schrijven en mijn bekommernis om de historische feiten brengen mij ertoe eraan te herinneren dat, tijdens de plechtigheid van de overdracht der Koninklijke machten, op 16 juli 1951, de voorzitters van de drie grote nationale partijen – de hh. Theo Lefèvre, Max Buset en Roger Motz – plechtig aan Uwe Majesteit akte gaven van hun wil om, eensgezind, tot die verzoening te komen waarop de Koning thans alludeert en Hem hun diepste dank betuigden.
Ik reken het tot mijn persoonlijke plicht hulde te brengen aan de constante nauwgezetheid, die Uwe Majesteit zich heeft opgelegd om dit doel te bereiken.
Ik neem akte van Uw hernieuwde vastberadenheid en van de betekenis die U eraan hecht.

BRT-reactie

Antwoordend op vragen, zei BRT-administrateur-generaal Vandenbussche dat de TV-reeks zoals gepland integraal zal worden uitgezonden.
In het licht van bepaalde reacties op de reeks, zal de heruitzending in de herfst eventueel aangepast worden. Gezien het delicate aspect van de reeks, zullen bepaalde onderdelen aangepast, aangevuld of weggelaten worden in het licht van ontvangen reacties of wegens het vinden van nieuw historisch materiaal. Voor sommige onderdelen kan men zich bijvoorbeeld de vraag stellen waar het historisch aspect eindigt en waar het polemisch-politieke aspect begint. Dit zal nader worden onderzocht, zo zei de BRT-woordvoerder op 29 april.

ANDORRA

ONTWIKKELINGEN SINDS EIND 1977.

Hierna volgt een verslag van de belangrijkste ontwikkelingen in Andorra sinds okt.-nov. 1977 (pag. 155-1978) toen een referendum over wijziging van het kiesstelsel plaatsvond en verkiezingen werden gehouden voor de Algemene Raad.
Enig achtergrondinformatie zoals die werd gegeven op pag. 155:

Andorra heeft geen geschreven grondwet. Een pauselijke bul van 1278 en het gewoonterecht sindsdien verleenden alle bestuurlijke, wetgevende en rechtsprekende macht aan twee Co-Prinsen; enerzijds de Spaanse bisschop van Seo de Urgel en anderzijds diens Franse tegenhanger de Graaf van Vois en nu het Franse staatshoofd.
De 24 vertegenwoordigers van de zes parochies Andorra-la Vella (de hoofdstad), La Massana, Ordino, Canilo, Encamp en Santa-Julio de Loria vormen een Algemene Raad met een Syndic aan het hoofd. In theorie oefenen die alleen een lokale administratie uit, maar door de eeuwen heen leerden de Andorraanse clanleiders om de Co-Prinsen tegen elkaar uit te spelen om zo hun handen vrij te hebben.
De Spaanse bisschop en de Franse president krijgen naar oud gebruik jaarlijks een symbolische uitkering. In de praktijk komt het er op neer dat de clan van grondeigenaars die zich met de jarenlang gefloreerd hebbende smokkelhandel tussen Spanje en Frankrijk hebben verrijkt, de macht in handen heeft, terwijl het merendeel van de bevolking, een groot deel van de Spaanse immigranten woont al meer dan één generatie in het land, op geen enkele wijze bij het landsbestuur is betrokken.

Nieuwe Syndic gekozen.
Ontstaan zevende parochie.

Op 29 december 1978 kozen de 28 leden van de Algemene Raad (het parlement) Estanislau Sangra Font (onafh.) tot Syndic (hoofd van de Raad).
Sangra Font kreeg 13 stemmen tegen Carlos Ribas Reig (cons.) 11 stemmen. Drie leden stemden blanco en één lid deed niet mee aan de stemming.

Tevens werd Enric Paris Torres, die vertegenwoordiger in de Raad was voor de parochie Encamp, gekozen tot plaatsvervangend Syndic met 12 tegen 11 stemmen, 4 blanco en één afwezig. De vroegere Syndic en plaatsvervangend Syndic, Julia Reig en Antoni Aleix Santure, konden niet meer worden herkozen.
Sangra Font vertegenwoordigde de nieuwe parochie Les Escaldes-Engordany, die op 14 juni 1978 was gesticht. Reeds lang bestond de wens dat de zeer grote parochie van Andorra-La Vella (de hoofdstad) en Les Escaldes-Engordany waar 70% van de Andorraanse bevolking woonde óf in tweeën zou worden gedeeld of dat het aantal vertegenwoordigers daarvan in de Algemene Raad van 4 op 8 zou worden gebracht. Dat Sangra Fonts inspanningen die 10 jaar duurden om de parochies te scheiden werden gewaardeerd bleek uit het feit dat hij tot Syndic werd gekozen. Het was voor het eerst in 100 jaar dat een Syndic uit een andere parochie dan Sant Julia de Loria werd gekozen.
Op 21 juli 1978 kozen de beide parochies ieder 2 nieuwe vertegenwoordigers in de Algemene Raad. Hiermee kwam het aantal leden in het parlement op 28 (i.e. 4 per parochie).

Nieuwe Franse Viguier. Parlementsverkiezingen.

Op 19 mei 1980 volgde René Lalouette André Prunet-Foch op als Frans Viguier, i.e. als de vertegenwoordiger in Andorra van de Franse Co-Prins (toen nog president Giscard d'Estaing).

Na verkiezingen op 14 december 1979 waarbij 14 van de 28 zetels in het parlement moesten worden vernieuwd verloor de groep die de Syndic Estanislau Sangra Font (onafh.) steunde haar meerderheid aan de conservatieve groep, die werd geleid door Julia Reig, hoewel de 4 vertegenwoordigers van de parochie Andorra-La Vella werden verondersteld de onafhankelijke koers in de Raad te volgen.
In de zes parochies die stemden gingen 2.186 mensen (74,1%) van de in totaal 2.950 kiesgerechtigden naar de stembus. Het aantal geldige stemmen bedroeg 83%, het aantal blanco stemmen 13,2%. Ongeldig was 3,7% van de stembiljetten.
In de zevende parochie, Sant Julia de Loria, waren geen kandidaten verkiesbaar gesteld, zodat daarvoor zonder meer 4 parlementsleden in de Raad werden aangesteld.
Voordat de verkiezingen plaatsvonden was de ADA, de Democratische Andorraanse Associatie, ontbonden. In haar plaats werd de PDA, de Democratische Andorraanse Partij, opgericht, hoewel de Andorraanse wet technisch de oprichting van politieke partijen en vakbonden verbood.

Strijd om zendmachtigingen.

Na het aflopen (29-3-1981) van de zendmachtigingen die Andorra in 1961 aan een Frans en een Spaans omroepstation had verleend, weigerden de twee Co-Prinsen een nieuw protocol te bekrachtigen, dat het vorstendom een volledige controle gaf over de twee radiostations zoals de Algemene Raad (het parlement) wilde.

Op 2 april gelastte de Algemene Raad zowel Radio Andorra als Sud Radio te stoppen met de uitzendingen.

Sud Radio, die de hoogste zender in Europa had op Pic Blanc (in Andorra zelf) zond uit in het Frans, bestreek grote gedeelten van zuidwest Frankrijk en werd door een naar schatting 1.500.000 mensen beluisterd. Radio Andorra, die uitzond van Encamp (ook binnen het vorstendom) zond voornamelijk uit in het Frans, maar ook in het Catalaans, Spaans en zo nu en dan in het Occitaans, en had zo'n 1.000.000 luisteraars in Spanje en de Midi-Pyrénées.

Radio Andorra, dat in handen was van de Spaanse staatsmaatschappij EIRASA, gaf onmiddellijk gehoor aan het bevel. Sud Radio daarentegen, dat werd beheerd door SOFIRAD (een holding company die was opgezet door de Franse regering) bleef na korte onderbrekingen (op 2 en 3 april) doorgaan met uitzenden.
Op 6 november werd Sud Radio uiteindelijk door de Andorraanse autoriteiten gesloten. De Algemene Raad had op 26 juni 1980 SOFIRAD en EIRASA al gewaarschuwd dat hun zendvergunningen bij het aflopen van de contracten niet meer zouden worden verlengd. Daarbij wezen zij er op dat de frequenties waarop werd uitgezonden „onvervreemdbaar erfrecht" waren en dat de leden van de Raad zouden besluiten of de twee radiostations werden teruggekocht. Mocht dit gebeuren dan zouden de eigenaars schadeloos worden gesteld.
Na besprekingen die op 26 januari 1981 begonnen tussen de permanente afgevaardigden van de Co-Prinsen en een commissie van leden van de Algemene Raad lag er eind maart een nieuw voorstel van de Raad op tafel.
De Co-Prinsen wilden echter dat daar veranderingen in werden aangebracht, zodat Andorra zelf wel controle had over de radiostations, maar geen eigenaar werd.

Na een buitengewone zitting van het parlement die vier dagen duurde, gelaste de Algemene Raad, die zelfs met opstappen dreigde, op 2 april uiteindelijk de sluiting van beide zenders.
Radio Andorra bevond zich in een moeilijke situatie vanwege een wettelijk geschil tussen zijn technici aan de ene kant en de Spaanse staat i.c. EIRASA aan de andere kant. EIRASA had Radio Andorra gekocht van Jacques Trémoulet, een Franse refugié die het station had opgericht, onder de voorwaarde dat hij en zijn opvolgers het station de komende 20 jaar zouden beheren. Toen nu de 20 jaar afliepen vonden Trémoulets opvolgers het echter niet juist dat de Spaanse staat het radiostation overnam. Op grond van de in 1961 gesloten overeenkomst vond EIRASA dat het daartoe het volste recht had.
Daarom weigerden de technici door te gaan met uitzenden en bleef Radio Andorra uit de ether, hoewel zowel EIRASA als SOFIRAD kort na het bevel tot sluiting in beroep waren gegaan bij de Co-Prinsen en het beroep was toegewezen.
Op 8 april was Radio Andorra toch weer even in de lucht. Dezelfde dag echter werd het gesloten door een bisschoppelijk rechter.
De Franse en Spaanse belangstelling voor het in de lucht blijven van de radiostations werd voor een deel verklaard door het feit dat Andorra in 1977 de mogelijkheid had gekregen om in de toekomst haar eigen 5-kanalen satelliet in de lucht te brengen en door het feit dat de twee zenders zo'n groot gebied bestreken.
Het feit dat de Algemene Raad een nationalisatie van de omroepen wilde had enerzijds te maken met een groeiend nationalisme van een aantal Andorranen en anderzijds met hun wens om wat betreft de binnenlandse politiek wat minder afhankelijk te worden van de Co-Prinsen.
Nadat in mei 1981 president Mitterand tot president van Frankrijk was gekozen leek men in Andorra uit de impasse te komen, toen op 20 juli tussen de permanente vertegenwoordigers van

de Co-Prinsen en de leden van de Algemene Raad overeenstemming werd bereikt over een concept-protocol.
Dit concept vormde de basis van een tekst die op 4 september door de Raad werd aangenomen.
In de tekst stond dat er een maatschappij zou worden opgericht die de omroepactiviteiten in Andorra zou regelen, verder dat de Andorraanse bevolking het recht had de radiostations te runnen en dat de Algemene Raad volledige soevereiniteit zou hebben over de nationale stations die „louter en alleen" op Andorraans grondgebied uitzonden.
Een ander twistpunt werd op 30 september opgelost, toen de Raad met 19 tegen 18 stemmen een voorstel van de permanente afgevaardigden goedkeurde waarin stond dat in het bestuur van de nieuwe maatschappij evenveel vertegenwoordigers van de Co-Prinsen als van de Algemene Raad zouden zitten.
In het protocol stond verder dat Andorra aansluiting zou zoeken bij de International Telecommunications Union (ITU).

Parlementsverkiezingen. Vorming nieuwe regering.

Op 9 december 1981 vonden in Andorra verkiezingen plaats voor de Algemene Raad, de „Conseil Général des Vallées", het uit 28 leden bestaande parlement. De progressieven behaalden 8 zetels, de Conservatieven 12 en de gematigden eveneens 8 zetels.

Op grond van deze uitslagen stelde de Conservatieve premier Oscar Ribas Reig op 18 januari 1982 het volgende kabinet samen: Antoine-Aleix Santure – financiën, handel en industrie; Josep Casal Puigcernal – landbouw en nationaal erfgoed; Josep Vidal Marti – openbare werken; Antoni Ubach Mortes – arbeid, sociale zaken, onderwijs en cultuur.

De *Volkskrant* meldde op 11 december 1981 over de verkiezingen:

In het miniatuurstaatje Andorra op de grens tussen Frankrijk en Spanje heeft een gedeeltelijke grondwetsherziening toch niet de verwachte politieke veranderingen opgeleverd. Bij de verkiezingen die op 9 december plaatvonden slaagden de conservatieven er opnieuw in het heft in handen te houden. Wel tonen de uitslagen, dat de oppositie groeit, maar niet voldoende om aan de macht te komen. De conservatieve leiders van de Andorraanse Bestuursraad werden herkozen met gemiddeld achtenveertig percent van de uitgebrachte stemmen. Aangezien Andorra het meerderheidssysteem hanteert betekent dit dat zij alle achtentwintig zetels in het „parlement" behouden.
De oppositie had (vergeefs) de invoering van een evenredig kiessysteem geëist hetgeen hen, zoals nu blijkt, tenminste een kwart van de zetels zou hebben opgeleverd. De gematigde (liberale) oppositie had namelijk uit protest haar lijsten teruggetrokken en de kiezers gevraagd blanco te stemmen. De kleinere linkse oppositie predikte de stemonthouding. De uitslag toont vijfentwintig tot dertig percent blanco stemmen en tien tot dertig percent stemonthoudingen naar gelang de districten; maar natuurlijk kunnen lang niet alle onthoudingen op rekening van links geschreven worden.

Andorra is een dubbelvorstendom waarbij de Co-Prinsen (de president van Frankrijk en de bisschoppen van de dichtsbijzijnde Spaanse stad, Seo de Urgel) nog op middeleeuwse wijze de absolute macht bezitten. Politieke partijen en vakbonden zijn er niet toegestaan maar beginnen desondanks de kop op te steken, meestal in surrogaatvorm. Alleen de liberalen hebben een echte partij gevormd (PDA, Democratische Andorraanse Partij) maar ondervonden zo veel hindernissen dat zij, zoals gezegd, hun lijsten terugtrokken. Links diende zich ditmaal aan onder de naam „Andorra Lliure" (Vrij Andorra) met de bedoeling om op een diepgaande grondwetsherziening aan te dringen. Praktisch alle Andorranen zijn het er over eens dat hun staatsvorm gemoderniseerd en de macht van de Co-Prinsen verminderd moet worden; maar op welke manier en ten gunste van wie, blijft na een volle generatie van heftige discussies nog altijd een open vraag.

De huidige Spaanse Co-Prins, bisschop Martí Alanís, zocht tenslotte persoonlijk contact met zijn Franse collega (iets dat zich in eeuwen niet had voorgedaan), maar hun ontmoetingen hebben nog maar weinig resultaat opgeleverd. De gedeeltelijke grondwetsherziening die zij tenslotte begin 1981 afkondigden hadden betrekking op de huidige verkiezingen. Ditmaal werd de hele Bestuursraad vernieuwd (vroeger slechts de helft om de twee jaar) en kreeg zij wetgevende bevoegdheid voor vier jaar. Maar in feite behouden de Co-Prinsen nog steeds het laatste woord in elke beslissing. Of en hoe de Andorranen zichzelf zullen gaan regeren blijft onduidelijk; evenals de vraag wèlke Andorranen.

Dit is namelijk een uitzonderlijk landje waar de immigranten twee maal zo talrijk zijn als de eigen bevolking; of vijf maal, als men de in Andorra geboren kinderen van de immigranten niet bij de „echte" Andorranen rekent.
Daarom is het stemrecht in Andorra, waar bijna dertigduizend mensen wonen, voorbehouden aan 3.638 meerderjarigen die kunnen bewijzen dat hun verste voorouders al in deze vallei woonden. De vijfduizend in Andorra geboren kinderen van immigranten (praktisch allen Spanjaarden) krijgen pas op hun achtentwintigste het stemrecht, als zij een ingewikkelde bureaucratie weten te overwinnen. In feite houden de „echte" Andorranen zo veel mogelijk de boot af, uit angst dat de Spaanse immigranten, die zij jarenlang als rechteloos werkvolk hebben uitgebuit (vandaar het verbod op vakbonden), tenslotte via hun kinderen de macht zouden overnemen in Andorra.
Mogelijkerwijs speelt deze vrees ook mee in de geringe geestdrift die de Franse Co-Prinsen tot nu toe hebben getoond voor de grondwetsherziening. Grotere inspraak van de plaatselijke bevolking, in welke vorm dan ook, betekent haast onvermijdelijk een grotere Spaanse invloed in Andorra.

In zijn regeringsverklaring (18-1) zei Ribas Reig dat het accent zou liggen op het terrein van de economie, op het aanmoedigen van investeringen in de particuliere sector en op het aanmoedigen van de plaatselijke industrie. Daarnaast wilde hij een „andorranisatie" van het onderwijs. Tot op dat ogenblik bestonden er in Andorra zelf geen mogelijkheden tot het volgen van voortgezet onderwijs. Verder moest Andorra een „Etat de droit", een staat van recht, worden.
Een leider van de Democratische Andorraanse Partij zei als reactie hierop het volgende: „Het blijft allemaal nogal vaag en conservatief, maar het is in ieder geval de eerste politieke rede die wij hier horen en dat is meer dan niets".

Henri Benoît de Coignac benoemd tot nieuwe viguier.

Op 5 februari 1982 publiceerde de *Journal officiel* (de Franse Staatscourant) de benoeming van Henri Benoît de Coignac als Franse viguier, de vertegenwoordiger van de Franse president in Andorra. Hij was de opvolger van René Lalouettte.
Op 18 februari werd Benoît de Coignac beëdigd. (*Volkskrant, NRC/H'blad, Le Monde, KCA*)

FRANKRIJK

MITTERRANDS BEZOEK AAN SAOEDI-ARABIË

Van 26-28 september 1981 bracht de Franse president Mitterrand een bezoek aan Taïf, de zomerresidentie van de Saoedische koning Khaled.
Het doel van de gesprekken die Mitterrand met Khaled voerde was om vooral de politieke samenwerking tussen beide landen te vergroten.
Aan het einde van het bezoek gaven Mitterrand en kroonprins Fahd, de belangrijkste Saoedische leider naast ko-

De president François Mitterrand (l.) wordt aan het begin van zijn driedaagse bezoek aan Saoedi-Arabië verwelkomd door koning Khaled ibn Abdoel-Aziz (r.), staatshoofd en regeringsleider van Saoedi-Arabië.

De aankomst van de Franse president Mitterrand (r.) en zijn vrouw (derde van rechts) in het Gouverneurspaleis in Williamsburg, (Virginia), waar zij een diner kregen aangeboden door de Amerikaanse president Reagan (l.) en zijn echtgenote (tweede van rechts).

ning Khaled, op 28 september een gezamenlijke persconferentie waarin Mitterrand verklaarde dat het acht punten tellende plan-Fahd (pag. 718/3-1981) een goed uitgangspunt vormde voor verdere onderhandelingen in het Midden-Oosten.

Plan-Fahd

1. Terugtrekking van Israël uit alle in 1967 bezette Arabische gebieden, met inbegrip van het „Arabisch Jeruzalem".
2. Ontmanteling van alle nederzettingen die door Israël in de sinds 1967 bezette Arabische gebieden zijn gesticht.
3. Garanties voor de vrijheid van godsdienstuitoefening voor alle religies op de heilige plaatsen.
4. Erkenning van het recht van het Palestijse volk op terugkeer (naar zijn vaderland) en schadevergoeding voor elke Palestijn die niet wenst terug te keren.
5. Plaatsing van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook onder voogdij van de Verenigde Naties voor een overgangsperiode die niet langer dan enkele maanden duurt.
6. Stichting van een Palestijnse staat met (Oost)-Jeruzalem als hoofdstad.
7. Erkenning van het recht van alle staten in de regio om in vrede te leven.
8. De uitvoering van deze zeven beginselen moeten worden gegarandeerd door de Verenigde Naties of door verscheidene lidstaten.

Verder spraken beiden hun voldoening uit over het klimaat van samenwerking en begrip dat hun gesprekken had beheerst. Wel vermeden zij zorgvuldig om uit te weiden over wat prins Fahd noemde „de schaarse details die nog enig nadenken behoefden".
Eén van die details was de stichting van een Palestijnse staat met Jeruzalem als hoofdstad. Mitterrand verzette zich tegen de eis. Hij wenste een garantie voor de vrije toegang tot de stad, eventueel via internationalisering van de stad.
Mitterrand zei verder: „Wij kunnen niet zeggen dat ieder punt van het plan de basis vormt voor onderhandelingen, maar het plan vormt een nuttig uitgangspunt voor onderhandelingen en voor de vestiging van vreedzame relaties."
Hij erkende opnieuw het recht van de Palestijnen op een vaderland en het recht om in dat land „de structuren van hun keus te bouwen". Wat de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) betrof verklaarde hij dat het ging om een organisatie, die „zeer representatief was voor de Palestijnen" en dat de „problemen door henzelf moesten worden opgelost".
Ten aanzien van Libanon verklaarde Mitterrand dat er een einde moest komen aan de „gewapende inmengingen in dat land". Zowel Frankrijk als Saoedi-Arabië was het er over eens dat de eenheid, de onafhankelijkheid en de veiligheid van Libanon moesten worden versterkt.

MITTERRAND OP BEZOEK IN DE VS

OP 17 oktober 1981 arriveerde de Franse president op de militaire basis van Langley in Virginia, waar hij werd ontvangen door de Amerikaanse vice-president George Bush, die hem een diner aanbood.
Op 18 oktober ontving Mitterrand vertegenwoordigers van Frans-Amerikaanse verenigingen, bezocht het museum van de overwinning in Yorktown en begaf zich vervolgens aan boord van het fregat „De-Grasse" dat in Yorktown voor anker lag. Daar gebruikte hij de maaltijd met de Amerikaanse president Reagan.
's Middags hadden de twee staatshoofden in Williamsburg (Virginia) een onderhoud met elkaar. 's Avonds boden president Reagan en zijn echtgenote aan president Mitterrand en zijn gezelschap een diner aan.
Op 19 oktober vertrok de president van Langley naar Mexico, waar hij een onderhoud had met de Mexicaanse president Lopez Portillo y Pacheco.
De dag daarop hield Mitterrand in Mexico een redevoering voor het monument van de revolutie.
Op 22 en 23 oktober was hij in het Mexicaanse Cancun voor de Noord-Zuid topconferentie (pag. 721 e.v. - 1981).
De eerste top tussen Reagan en Mitterrand vond onder buitengewone omstandigheden plaats, omdat zij samenviel met de viering van het feit dat 200 jaar daarvoor de overwinning van Yorktown was behaald, een beslissende slag, die door de Amerikanen en Fransen werd gewonnen en die een eind maakte aan de Britse aanwezigheid in de VS.
Thema van deze reis was om „Frankrijk in dienst te stellen van de vrijheid".
Tevens gaf zij Mitterrand de gelegenheid de Franse autonomie en de Frans-Amerikaanse vriendschap te bevestigen, die zoals de president uitdrukte niet werd bedreigd door „meningsverschillen" tussen de beide landen.

LIECHTENSTEIN

NA REFERENDUM GEEN VERANDERING KIESWET

Bij een op 10 mei 1981 gehouden nationaal referendum verwierpen de kiezers van Liechtenstein een voorstel waardoor een verandering in de grondwet zou worden aangebracht en een belangrijke zetelverschuiving in de Landdag (het parlement) mogelijk werd.

Het voorstel dat door de Fortschrittliche Bürgerpartei (FBP) werd gelanceerd hield in dat aan artikel 46 van de grondwet een clausule zou worden toegevoegd, waardoor een partij die bij algemene verkiezingen meer dan de helft van het totale aantal geldig uitgebrachte stemmen behaalde, automatisch de meerderheid aan zetels in de Landdag zou krijgen.
De FBP had veel belang bij het door haar gedane voorstel, omdat zij bij de algemene verkiezingen van 1978 (pag. 170/3-1979) weliswaar 51,1% van het totale aantal uitgebrachte stemmen behaalde, maar toch – doordat zij het in het Oberland, één van de twee kiesdistricten, minder had gedaan – slechts 7 van de 15 zetels in de Landdag kreeg. De andere partij in het land, de Vaterländische Union (VU) won toen de resterende 8 zetels en kreeg zo een belangrijker stem in de VU/FBP coalitieregering.

Het voorstel werd op 10 mei met 2.387 (52,9%) stemmen tegen 2.127 (47,1%) verworpen. Slechts mannen die ouder waren dan 20 mogen bij nationale kwesties stemmen.
In 1975 had de FBP de bevolking een soortgelijk voorstel in een referendum voorgelegd. Het was toen slechts met 22 stemmen verschil verworpen.

GEDEELTELIJKE OPSCHORTING VRIJE VESTIGINGSOVEREENKOMST MET ZWITSERLAND

Op 30 september 1981 hechtte de Landdag met 8 stemmen (van de Vaterländische Union) haar goedkeuring aan een gedeeltelijke opschorting van het vrije vestigingsverdrag dat in 1963 met Zwitserland was gesloten.

Met deze maatregel hoopte het parlement een einde te maken aan de groeiende invloed van vooral de Zwitsers die door de vele faciliteiten die Liechtenstein bood vaak hun toevlucht namen tot dit fiscale paradijs. 35,7% van de 25.000 inwoners was buitenlander. Bijna de helft daarvan (rond 4.300) was Zwitser.

De toelatingsbeperkingen golden niet voor mensen die de grens overgingen, voor studerenden of personen die beroepshalve een opleiding volgden, en niet voor personen die in overheidsinstellingen op het gebied van de gezondheidszorg, onderwijs en sociale zaken werkzaam waren.
Volgens de oppositie (de Fortschrittliche Bürgerpartei) was de maatregel niet effectief, omdat het aantal buitenlandse werknemers (op dat moment 63%) daardoor niet minder zou worden. Het grensverkeer was immers van de maatregel vrijgesteld. Bovendien vreesde de FBP Zwitserse tegenmaatregelen.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 7 februari 1982 vonden er in Liechtenstein parlementsverkiezingen plaats, waarbij de Vaterländische Union (VU) met 53,5% van de stemmen won van de Fortschrittliche Bürgerpartei, die in 46,5% van de stemmen behaalde. De zetelverdeling in de Landdag onderging hierdoor echter geen wijziging: 8 zetels voor de VU en 7 voor de FBP.

In het Oberland wist de VU 16.191 stemmen te behalen, terwijl de FBP, die in 1978 daar slechts 18 stemmen minder kreeg, terugviel naar 13.239. In het Unterland won de FBP met 5.006 stemmen van de VU, die 4.810 stemmen behaalde. De voorsprong van 646 stemmen die de FBP in 1978 verwierf liep echter terug tot 196 stemmen.

In de tijd voor de verkiezingen hadden de beide partijen met hun kranten het *Vaterland* en *Volksblatt* een felle verkiezingsstrijd gevoerd, hoewel er tussen de „Roden" (VU) en de „Zwarten" (FBP) nauwelijks ideologische verschillen bestonden. Beide partijen zijn zeer conservatief en vormen sinds 1938 samen een regering.

Hoofdthema was de te grote invloed van buitenlanders, en dan met name van Zwitsers. Om die invloed niet te vergroten had premier Hans Brunhart (VU) in 1981 maatregelen aangekondigd i.v.m. de vrije vestiging van buitenlanders in Liechtenstein. De FBP had die echter afgewezen vanwege eventuele tegenmaatregelen van Zwitserland.

Op 31 maart pleitte Vorst Franz Josef in de troonrede, die hij hield tijdens de eerste zitting van de nieuwe Landdag, voor de invoering van een algemene inkomstenbelasting, voor de afschaffing van de doodstraf en voor de invoering van het vrouwenstemrecht. Tijdens die zitting werd tevens Karlheinz Ritter (VU) gekozen tot voorzitter van de Landdag voor 1982-1986. Armin Meier werd benoemd tot plaatsvervangend voorzitter.

VORMING NIEUWE REGERING

Op 8 april werd de nieuwe regering beëdigd, waarin geen noemenswaardige veranderingen hadden plaatsgevonden.

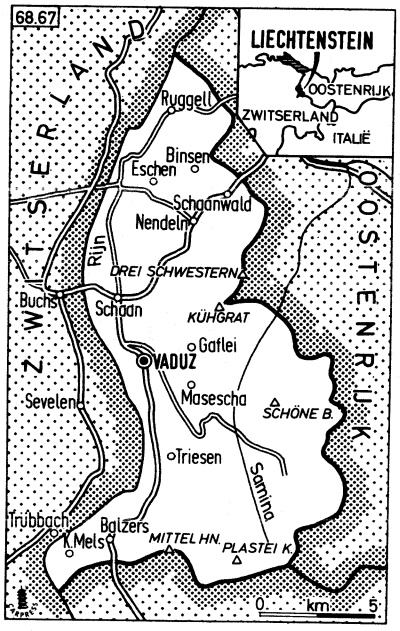

Premier Hans Brunhart beheerde binnenlandse zaken, financiën, onderwijs, cultuur en woningbouw. Vice-premier Hilmar Ospelt (FBP) was verantwoordelijk voor economie, verkeer, justitie, jeugd- en sportzaken. Egmond Frommelt (VU) was verantwoordelijk voor sociale zaken, Walter Oehry (VU) voor land- en bosbouw en Anton Gerner voor gezondheid.
Buitenlandse zaken dat sinds april 1978 gezamenlijk werd beheerd (pag. 170/3-1979) kwam weer onder de verantwoordelijkheid van de premier.

AFWIJZING KIESRECHT VOOR VROUWEN

Op 28 april 1982 bepaalde het Hooggerechtshof van Liechtenstein in Vaduz dat voorlopig geen vrouwenkiesrecht kon worden ingevoerd.
Het Hof beschikte daarmee afwijzend over de klacht van een groep van 25 vrouwen die in januari hadden geprobeerd een eigen kieslijst in te dienen. Toen die lijst niet werd geaccepteerd dienden zij bij het Hooggerechtshof een klacht in over het „ongrondwettelijk karakter" van deze weigering.

Het Hof bepaalde dat alleen het kiesrecht voor mannen in overeenstemming was met de grondwet en dat voor invoering van het vrouwenkiesrecht een grondwetswijziging noodzakelijk zou zijn.
In 1971 en 1973 werd het kiesrecht voor vrouwen in referenda door de mannen verworpen. (*NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, KCA, AdG*).

(Vor. ber. pag. 91-1981)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

KOREA (NOORD)

VERKIEZINGEN VOLKSVERGADERING. CONSTITUERENDE ZITTING. KIM IL SOENG 70. OPVOLGINGSKWESTIE

Op 28 febr. vonden verkiezingen plaats voor de zevende, 615 leden tellende Volksvergadering. De oudste zoon van president Kim Il Soeng, Kim Jong Il, stond voor het eerst op de eenheidslijst van de 615 kandidaten, die met 100% van de uitgebrachte stemmen bij een opkomst van 100% werden gekozen.
Op 5 april kwam het nieuwe Volkscongres voor zijn constituerende zitting bijeen. President Kim Il Soeng werd in zijn ambt bevestigd en ook de drie vicepresidenten Kim Il, Kang Ryang Uk en Park Sung Chul werden herkozen. Rim Tchoum Tchou werd tot secretaris-generaal gekozen. Premier Li Jong Ok werd gehandhaafd aan het hoofd van een regering bestaande uit 12 vicepremiers (o.w. Ho Dam op buitenlandse zaken) en 17 ministers. Voorts werd de begroting 1982-83 van omgerekend *f* 104 mrd goedgekeurd.
Tegen de vooral van Japanse zijde geopperde verwachting in werd Kim Jong Il niet gekozen tot vice-president. Hij was op 15 febr. t.g.v. zijn 41ste verjaardag tot „held van de republiek" geproclameerd. In het officiële besluit werd volgens het Noordkoreaanse staatspersbureau gesteld: „Hij geniet een grenzeloos respect van de partij en van het hele volk voor zijn bijzondere verdienste t.a.v. de versterking en ontwikkeling van onze partij en t.a.v. de bevordering van de revolutionaire zaak."
Volgens *NRC/H'blad* (15-4) bestaan er twee theorieën over het uitblijven van Kim Jong Ils benoeming tot vice-president.

De eerste stelt dat „China en de Sowjet-Unie (...) het idee van een communistische dynastie niet zagen zitten. Maar de Russische ambassadeur in Pjongjang heeft eind vorig jaar laten weten dat Moskou zich ervan bewust is dat „kameraad Kim Jong Il direct en concrete leiding geeft" aan een landwinningsprogramma, wat juist lijkt te betekenen dat de Sowjet-Unie zich bij de opvolging heeft neergelegd. Het sinds enkele jaren wat dit betreft pragmatische China was Moskou al voor geweest.
De tweede theorie luidt dat oudere partij-, regerings- en legerleiders dwarsliggen. De felste bezwaren zouden komen van pragmatische economen die moeite hebben met de radicale ideeën van Kim, nu de wereldrecessie toch ook gevolgen heeft voor het in zichzelf gekeerde Noord-Korea en eerder een liberalisering vraagt.
Eens zijn alle waarnemers het echter dat het verzet, van welke kant ook, niet van dien aard is dat Kims opvolging erdoor in gevaar komt.

Volgens *Der Spiegel* (3-5) behoort tot de voornaamste tegenstanders van Kim Jong Il zijn stiefmoeder Kim Sung Ae, die in het begin van de jaren '50 met Kim Il Soeng trouwde na eerder zijn secretaresse te zijn geweest. Kim Sung Ae (50), die kinderloos bleef, is voorzitter van de 2,7 mln leden tellende „Democratische Vrouwenbond" en lid van het 15 leden tellende Centrale Volkscomité van de Volksvergadering. Zij onderhoudt, aldus *Der Spiegel,* goede contacten met het staatsapparaat en de militairen (zie ook pag. 240/3-'78). Het belangrijkste geschilpunt tussen haar en Kim Jong Il zou – naast persoonlijke antipathieën – in een soort generatieconflict liggen; Kim Sung Ae, die de steun zou hebben van een groot deel van het bureaucratische apparaat en van de oudere generaals, zou kennelijk de onverbiddelijkheid vrezen van de thans veertigjarigen, die geselecteerd en gesteund door Kim Jong Il, de ouderen uit hun invloedrijkste functies pogen te verdringen. Dat Kim Jong Il tot dusver generlei ervaring in de staatsdienst en de diplomatie heeft verworven en ook geen militaire opleiding heeft genoten, maakt de familietwist alleen nog maar scherper, aldus *Der Spiegel.*

De opvolgingskwestie

Aan de opvolging van Kim Il Soeng werd reeds jaren gewerkt. De opkomst van de op 16 febr. 1941 in Siberië geboren Kim Jong Il werd volgens de *NZZ* (15-4) sedert lang voorbereid. De theoretische grondslag voor de dynastieke regeling van de opvolging zou Kim Il Soeng, aldus dit blad, ongeveer tien jaar geleden hebben gelegd, toen de academie van de sociale wetenschappen bij de nieuwe druk van het officiële politieke woordenboek de tot dan toe gehanteerde definitie van het begrip „erfopvolging" als „reactionair gebruik in uitbuitingssystemen" stilzwijgend liet vallen. Tegelijk werd het brandpunt van de personencultus geleidelijk aan groter: het omvatte naast Kim Il Soeng diens ouders alsmede vooral zijn eerste, in 1949 overleden vrouw, de moeder van Kim Jong Il, die als een heldhaftige patriot in de strijd tegen het Japanse imperialisme op een voetstuk werd geplaatst.

In sept. 1973 werd Kim Jong Il secretaris van het Centrale Comité van de Koreaanse Arbeiderspartij en speciaal belast met de partij-organisatie en de propaganda. Waarschijnlijk onder zijn verantwoordelijkheid viel de activiteit van de revolutionaire gardisten, die als promotors van de drie revoluties in ideologie, technologie en cultuur naar regeringsbureaus, fabrieken en communes werden gestuurd voor een bijdrage tot de onophoudelijke strijd tegen conservatisme en bureaucratie.

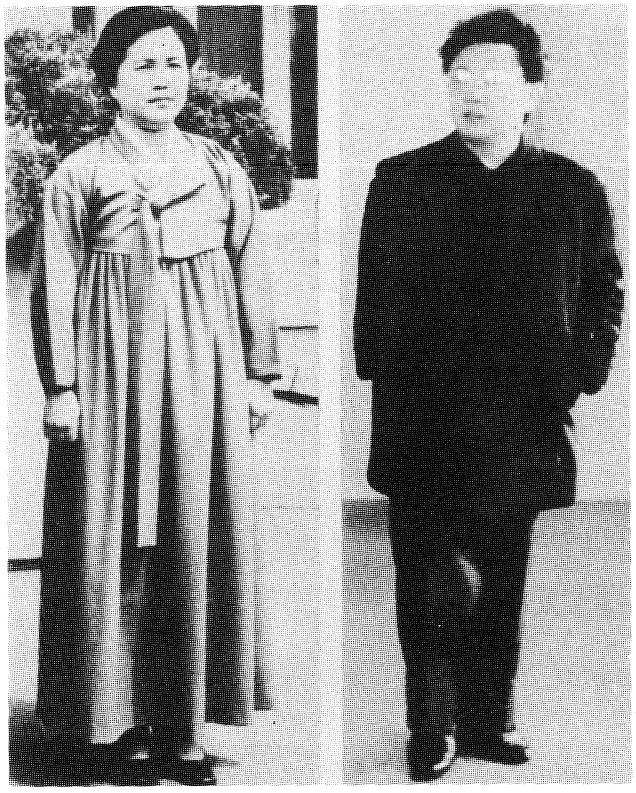

Kim Sung Ae en Kim Jong Il (r.).

Waarnemers vermoeden, aldus de *NZZ*, dat de revolutionaire gardisten vooral een instrument in handen van partijleider Kim Il Soeng waren voor de personele vernieuwing van het leidinggevende apparaat in de zin van de door hem beoogde erfopvolging. De door de Noordkoreaanse media als „partijcentrum" aangeduide figuur bleek Kim Jong Il te zijn.
In de jaren 1974-75 verdween de jongere broer van Kim Il Soeng, Kim Yong Jo, uit de topfuncties in partij en regering, terwijl Kim Jong Ils verjaardag in 1976 tot nationale feestdag werd geproclameerd.
Tussen juli 1977 en juli 1978 verdween Kim Jong Il echter om officieel nooit verklaarde redenen uit de openbaarheid (zie pag. 340/3-'78).
Maar na zijn terugkeer in de openbaarheid volgde in oktober 1980 tijdens het zesde congres van de Koreaanse Arbeiderspartij de eigenlijke doorbraak van Kim Jong Il in de partijtop (zie pag. 777/3 e.v. - '80). Hij rukte toen op tot de vierde positie in het Centrale Comité, in het politieke bureau en in het vijf leden tellende permanente comité van het politieke bureau, tot de derde positie in de militaire commissie en als eerste van negen secretarissen op de tweede rang, direct achter zijn vader, in het partijsecretariaat.
Tegelijk nam ook zijn reeks eretitels toe. Het Noordkoreaanse radiostation meldde op zijn verjaardag: De 16de februari is het grootste vreugdefeest van de natie. Op die dag werd de geliefde leider Kim Jong Il – de erfgenaam van de zon van de natie, de grote leider Kim Il Soeng – geboren." Kim Jong Il is „de diamant van de Kimilsoengisten", de „briljantste zon van het communisme", „de wijze leider van de natie" enz.
Zijn levensloop werd tot de hagiografie van een door de voorzienigheid uitgekozene, die alleen gekwalificeerd is de revolutionaire missie van de vader voort te zetten, en die alleen in staat is de hereniging van het vaderland te bereiken, aldus de *NZZ* (15-4). Van hem wordt bijv. geschreven dat hij een wonderkind was dat al op de kleuterschool wist te bewijzen dat 1 + 1 niet altijd 2 is en dat hij als student alle eerste prijzen verwierf, terwijl op zijn initiatief een herziening van de geschiedenisboeken plaatsvond. Voorts zou hij de monumentale ideologische en theoretische werken van zijn vader hebben uitgediept en zelf werken hebben geschreven over het „Kimilsoengisme".

Kim Il Soeng 70

Op 15 april werd in de hoofdstad Pjongjang met een ongebruikelijk groot feest de 70ste verjaardag van de partijleider en president Kim Il Soeng gevierd. Onder de talrijke buitenlandse gasten waren vier Afrikaanse presidenten: Canaan Banana (Zimbabwe), Kenneth Kaoenda (Zambia), Samora Machel (Mozambique) en Ahmed Sekou Touré (Guinee). Oeganda en Somalia waren door vice-presidenten vertegenwoordigd, terwijl namens Tanzania premier Cleopa David Msuya aanwezig was.
T.g.v. de verjaardag werd een nieuwe bibliotheek geopend met o.a. 18.000 boeken over het leven van de Grote Leider en zijn familie. Ook werd een 170 m hoge toren ingewijd die is opgedragen aan zijn politiek filosofie, de Juche-theorie (wat betekent „slechts rekenen op zijn eigen krachten").
In een toespraak t.g.v. zijn 70-ste verjaardag gaf Kim Il Soeng geen aanwijzing dat hij wenst af te treden.
Op vragen van Japanse journalisten over een mogelijke opvolger antwoordde een regeringswoordvoerder in Pjongjang op 18 april: Kim Jong Il is de „enige kandidaat".

MALEISIË

ALGEMENE VERKIEZINGEN. NIEUW KABINET

Op 29 maart werd het in 1978 gekozen federale Huis van Afgevaardigden, op aanbeveling van premier Mahathir bin Mohamed, ontbonden, ruim een jaar voordat het mandaat was verstreken. Tegelijk werden alle deelstaatparlementen, behalve die van Sabah en Serawak (waar resp. in maart 1981 en sept. 1979 verkiezingen waren gehouden), ontbonden, en werden federale en deelstaatverkiezingen uitgeschreven voor 22 april.
Mahathir, die in juli 1981 het premierschap overnam van de zieke Datuk Hussein bin Onn (pag. 749 e.v.-1981), had reeds diverse malen te kennen gegeven dat hij vervroegde verkiezingen wenste om een duidelijk eigen mandaat te krijgen. Daarbij wilde hij volgens waarnemers politieke munt slaan uit de nog hooggespannen verwachtingen over zijn jonge bewind en uit de nog goede, maar langzaam verslechterende economische toestand.
Er volgde een verkiezingscampagne van 15 dagen, de kortste in de geschiedenis van het land, tijdens welke politieke bijeenkomsten waren verboden. De oppositie had dus weinig gelegenheid haar politiek uiteen te zetten, terwijl de boodschap van het regerende Nationale Front aandacht zonder weerga kreeg via de staatsradio en -televisie alsmede in de nationale kranten, waarvan de meeste connecties hebben met de regeringspartijen, aldus *The Economist* (1-5)

Uitslagen

Volgens de op 27 april bekendgemaakte uitslagen (*The Times* 28-4) verwierf het Nationale Front. de regeringscoalitie, 133 van de 154 zetels: United Malays National Organization (UMNO) 70, Malaysian Chinese Association (MCA) 24, Malaysian Indian Congress (MIC) 4, Geraken Rakyat Malaysia 5 alsmede de Nationale Frontpartijen in Sabah en Serawak 30. De 21 zetels van de oppositie werden verworven door de Democratic Action Party (DAP) 9, de Partai Islam Malaysia (PAS of PMIP) 5 en onafhankelijken 7.
De grote verliezer was de door Chinezen gedomineerde oppositiepartij DAP, die vergeleken met 1978 van 16 zetels tot 9 zetels werd gereduceerd (1974: 9). De DAP-leider Chen Man Hin werd in zijn thuisdistrict Seremban verslagen door MCA-leider Lee San Choon, die zijn „veilige" zetel in Johore voor die confrontatie had opgegeven. Chens meerderheid van 8.000 stemmen (in 1978) verkeerde nu in een meerderheid voor Lee van 800 stemmen. De MCA, de andere Chinese partij, verstrekte haar positie in het parlement van 17 tot 24 zetels. Dat wees erop dat de Chinese minderheid (34% van de in totaal 14 mln inwoners) in toenemende mate vertrouwen in het Nationale Front stelt.
De theocratische moslempartij PAS bleef op 5 zetels (afkomstig uit de conservatieve deelstaten Kelantan en Trengganu) staan, ondanks een echec voor zijn leider Mohamed Asri Muda, die waarschijnlijk door een vertegenwoordiger van de in Cairo en elders in

Premier Mahathir bin Mohamed

het Midden-Oosten opgeleide jongere politici zal worden vervangen. In de deelstaatparlementen van Kelantan en Trengganu boekte de PAS winst ten koste van het Nationale Front, maar in de deelstaat Kedah leed de PAS een vernietigende nederlaag.
De leider van de 50.000 leden tellende islamitische jeugdbeweging, Anwar Ibrahim, had zich in het begin van de verkiezingscampagne bij de UMNO aangesloten, wat als een ernstige tegenslag voor de PAS was beschouwd.

Nieuw kabinet

Op 29 april maakte premier Mahathir bin Mohamed enkele wijzigingen in zijn kabinet bekend: vier ministers vertrokken en drie nieuwe werden benoemd. De samenstelling van het nieuwe kabinet luidde:

Premier en minister van defensie – Datuk Sri Mahathir bin Mohamed; vice-premier en minister van binnenlandse zaken - Datuk Musa Hitam; transport – Datuk Lee San Choon (leider MCA); wetenschap, technologie en milieu: vacant; buitenlandse zaken – Tan Sri Ghazali Shafie; sociale diensten – Datin Aishah Ghani; handel en industrie – Tunku Ahmad Rithaudeen; financiën – Tunku Razaleigh Hamzah; gezondheid – Tan Sri Chong Hon Nyan; gronden en regionale ontwikkeling – Datuk Rais Yatim (nieuw); voorlichting – Adib Adam (nieuw); arbeid en mankracht – Datuk Mak Hon Kam (nieuw); primaire industrie – Datuk Paul Leong Khee Seong; landbouw – Datuk Abdul Manan Othman; energie, telecommunicatie en posterijen – Datuk Leo Moggio Irok; huisvesting en plaatselijk bestuur – Datuk Neo Yee Pan; openbare werken en nutsbedrijven - Datuk S. Samy Vellu; cultuur, jeugd en sport – Datuk Mokhtar Hashim; openbare ondernemingen – Datin Fafidah Aziz; onderwijs – Datuk Sulaiman Daud; federaal gebied – Datuk Othman Rauf; nationale en plattelandsontwikkeling – Datuk Sanusi Junid; ministers zonder portefeuille – Datuk Mohammed Nasir en Datuk Abdallah Ahmad Badawi.
Het kabinet verlieten: Shariff bin Ahmad (voorheen grondbezit en regionale ontwikkeling), Mohammed bin Rahmat (voorlichting), Richard Ho Ung Hun (arbeid) en Ong Kee Hui (wetenschap, technologie en milieu).

Voorts werd tot onderminister in het bureau van de premier benoemd Anwar Ibrahim, de voormalige leider van de islamitische jeugdbeweging.

NIEUW-CALEDONIË

LEIDER ONAFHANKELIJKHEIDSPARTIJ VERMOORD. ONLUSTEN. ROEP NAAR ONAFHANKELIJKHEID

Op 19 sept. 1981 werd Pierre Declercq (43), sinds 1977 secretaris-generaal van de Union calédonienne, in zijn huis in een buitenwijk van Noumea doodgeschoten. De Union calédonienne (UC) is de voornaamste onafhankelijkheidspartij in dit Franse overzeese territorium.

Bij de op 1 juli 1979 gehouden verkiezingen voor de 36 leden tellende territoriale assemblee verwierf de Rassemblement populaire calédonien pour la république (RPCR), voorstander van de handhaving van de status van Nieuw-Caledonië als integraal deel van Frankrijk, 20.153 van de 50.084 uitgebrachte geldige stemmen (40,24%) en 15 zetels.
Het Front indépendantiste (FI), een bundeling van overwegend Melanesische pro-onafhankelijkheidspartijen, behaalde 17.243 geldige stemmen (34,43%) en 14 zetels. De belangrijkste groepering binnen het FI in de Union Calédonienne (UC). Deze was in de op 12 mei 1979 ontbonden assemblee vertegenwoordigd door 9 leden, terwijl de overige pro-onafhankelijkheidspartijen daarin 5 afgevaardigden hadden, o.w. 2 van de Parti de libération kanake (Palika).
De overige 7 zetels werden in 1979 gewonnen door de Fédération pour une nouvelle société calédonienne (FNSC), voorstander van intern zelfbestuur onder handhaving van de banden met Frankrijk, welke 8.927 stemmen (17,82%) verwierf. De resterende stemmen (7,51%) werden uitgebracht op vijf verschillende partijen die vóór handhaving van de associatie van Nieuw-Caledonië met Frankrijk waren.
Terwijl de bevolking van Nieuw-Caledonië bestaat uit ca. 60.500 Melanesiërs (of Kanaks), 49.700 Europeanen en 29.400 Polynesiërs en Aziaten, telde de nieuwe territoriale assemblee 21 Europeanen, 13 Melanesiërs en 2 Wallisiërs.

Vice-president (leider) van de nieuwe regeringsraad werd Dick Ukeiwé, een Melanesisch lid van de RPCR.

De moord op Declercq werd door alle politieke partijen in Nieuw-Caledonië veroordeeld, terwijl de vakbonden voor 22 sept. een staking van een uur afkondigden. Ook de Franse premier veroordeelde de moord.
Op 21 sept. werd in Nouema een 20-jarige Europeaan, Dominique Canon, gearresteerd. Hij werd door de politie ondervraagd en op 23 sept. in staat van beschuldiging gesteld wegens moord met voorbedachte rade.
Op 24 sept., de 128ste verjaardag van de Franse inlijving van Nieuw-Caledonië, werd Declercq begraven tijdens een door 4.000 à 5.000 personen bijgewoonde plechtigheid.
Terwijl die dag zonder incidenten verliep, werden sinds 20 sept. uit het gebied van Canala (aan de oostkust van Nieuw-Caledonië), het bolwerk van de onafhankelijkheidsbeweging, daden van vandalisme gemeld. Op 30 sept. waren in verband daarmee negen Melanesiërs voor ondervraging door de gendarmerie aangehouden, die op 27 sept. versterkingen naar dit gebied had gestuurd. Op 1 okt. werden drie van die gearresteerde Melanesiërs veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 2 tot 8 maanden.
Op 6 nov. 's avonds kwam het in de hoofdstad Noumea tot gewelddadige incidenten, toen groepen jonge Melanesiërs zich in het centrum van de stad verzamelden t.g.v. de jaarlijkse braderie. Er was sprake van vechtpartijen en daden van vandalisme. De politie arresteerde een vijftiental jongeren.
Na afloop van de braderie op 7 nov. volgden ernstiger onlusten: meer dan 100 winkels en tal van auto's liepen schade op door stenen gooiende jongeren; verscheidene zaken werden geplunderd; en de weinige nog aanwezige Europeanen werden gemolesteerd. Ca. 20 personen raakten gewond, o.w. 6 leden van de ordetroepen, die gebruik maakten van traangasgranaten en 88 arrestaties verrichtten. Op 9 nov. werden 9 Melanesiërs tussen de 18 en 25 jaar veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van één maand tot drie maanden, terwijl 10 andere personen in verzekerde bewaring werden gesteld.
Op 11 nov. betoogden na een oproep van de Fraternité calédonienne omstreeks 20.000 mensen – vertegenwoordigers van de Europese, Wallisische en Vietnamese gemeenschappen – in het centrum van Noumea. Zij gaven uiting aan hun wens dat het gebied binnen de republiek Frankrijk blijft. In een bij het Hoge Commissariaat ingediende motie stond o.a. ...De zwijgende meerderheid... vraagt aan de Hoge Commissaris... recht te willen doen aan de verlangens van de grote meerderheid van de Caledonische bevolking, te weten: 1) toepassing van de wet op allen; 2) handhaving van de openbare orde; 3) vrij personenverkeer; 4) eerbiediging van de personen en de bezittingen.

Op 12 en 13 nov. vond op het eiland

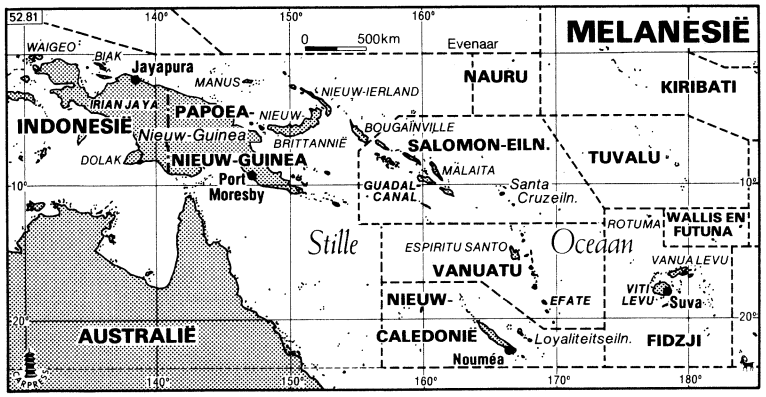

Lifou het 12de congres van de UC plaats, in aanwezigheid van talrijke delegaties van andere separatistische bewegingen.
Over de situatie berichtte de *NZZ* (15-11-'81) toen o.m.:

„...De verkiezingsoverwinning van de socialist Mitterrand heeft de hoop van het Melanesische „Front indépendantiste" op spoedige losmaking van Frankrijk of minstens op een vergaande autonomie van dit (...) overzeese territorium versterkt. Radicale leden in de vijf tot het „Front" behorende partijen geloven in een "nu of nooit". Achter de beide explosies eind oktober in Parijs, waarvoor een tot dan toe onbekend „Kanaka-Bevrijdingsleger" de verantwoordelijkheid heeft opgeëist, worden niet zonder reden militante groepen van het onafhankelijkheidsfront, mogelijk van de militaire vleugel van de marxistische Palikapartij vermoed.
Anderzijds maken vele blanke „colons", „petits mineurs", arbeiders en werknemers van de nikkelmijnen, kleine en grote boeren duidelijk dat een machtsovername door Melanesiërs burgeroorlog zal betekenen. (...) Onder de radicale blanken, die reeds enige tijd geleden een geheimzinnige, waarschijnlijk gewapende „mouvement pout l'ordre et la paix" (Mop) hebben opgericht, zou zich ook de moordenaar kunnen bevinden, die in september een onafhankelijkheidsleider, Pierre Declercq, heeft omgebracht. (...)
President Mitterrand heeft zich, in tegenstelling tot zijn ambtsvoorgangers, niet nadrukkelijk tegen de onafhankelijkheid van Nieuw-Caledonië uitgesproken. Onopgehelderd blijft echter hoe de zelfstandigheid eens met „democratische middelen", aldus luidt de Parijse eis, valt te bereiken.
Immers met ca. 60.000 van de in totaal 140.000 inwoners zijn de gekleurde Melanesiërs in hun vaderland in de minderheid. De 50.000 blanken anderzijds, overwegend Fransen, samen met 30.000 Polynesiërs en Aziaten (waaronder vele Vietnamezen) hebben tot dusver bij elke verkiezing voor het blijven bij Frankrijk gestemd en zullen dit waarschijnlijk ook in de toekomst doen. Op „democratische" wijze is bij de bestaande verkiezingsvoorschriften dus geen verandering te bereiken.
Dat die onder Mitterrand worden gewijzigd, dat bijv. een tienjarige vestigingsplicht duizenden voor korte tijd gedetacheerde Franse soldaten en politiemannen, w.o. buitenlandse arbeiders uit Frans Polynesië, van de verkiezingen uitsluit en de „inboorlingen" een meerderheid garandeert, daarop hopen de gematigde krachten binnen het in 1979 gestichte „Front"..."

Nieuwe Franse Hoge Commissaris. Hervormingen per decreet

Op 9 dec. bekrachtigde de Franse ministerraad de benoeming van Christian Nucci, socialistisch afgevaardigde, tot Hoge Commissaris van Frankrijk in Nieuw-Caledonië, als opvolger van Claude Charbonniaud, die deze functie sinds nov. 1978 had uitgeoefend.
Tegelijk keurde de Franse ministerraad een wetsontwerp goed dat de Franse regering machtigde door toepassing van art. 38 van de grondwet decreten uit te vaardigen om de door de situatie in Nieuw-Caledonië noodzakelijk geachte hervormingen door te voeren. Het wetsontwerp tot ratificatie van de uitgevaardigde decreten moest uiterlijk op 1 maart 1983 bij het parlement zijn ingediend.

Nadat de Franse staatssecretaris voor de overzeese departementen en territoria (DOM-TOM), Henri Emmanuelli, van 13 tot 18 dec. de plannen van de Franse regering in Nieuw-Caledonië had toegelicht, sprak de territoriale assemblee van dit gebied zich op 22 dec. met 21 tegen 11 stemmen tegen de decreten-procedure uit, die door de voorstanders van de onafhankelijkheid was goedgekeurd.

Op 11 jan. 1982 aanvaardde de territoriale assemblee het door Hoge Commissaris Christian Nucci gedane voorstel i.z. een hervorming van de plaatselijke belastingheffing. Behalve een solidariteitsheffing voor inkomens boven de 25.000 fr. per maand bestond er tot dan toe in Nieuw-Caledonië geen directe inkomstenbelasting. Het voorstel behelsde de kenmerken van het fiscale regime in Frankrijk en werd tevens geïnspireerd door het fiscale regime dat in de overzeese departementen geldt. Het ontwerp van Nucci werd zonder wijziging goedgekeurd met 19 tegen 11 stemmen. De afgevaardigden van de FNSC stemden met het FI voor, die van de RPCR waren tegen. Binnen de RPCR, geleid door Jacques Lafleur, ontstond verdeeldheid; de Melanesische afgevaardigde Franck Wahuzue trad uit de partij en kondigde aan dat hij voortaan als onafhankelijke in de territoriale assemblee zou zetelen.

De afgevaardigden van de FNSC sloten toen, aldus *Le Monde* (17-1), niet meer een zekere vorm van onafhankelijkheid uit. Zij deden een stap in de richting van het FI door te bevestigen dat zij zouden aanvaarden deel te nemen aan de „geboorte van een land". Zij achtten geen politieke oplossing mogelijk zonder consensus met de Melanesische bevolking.

Op 14 jan. keurde de Franse Nationale Vergadering het regeringsvoorstel om in Nieuw-Caledonië per decreet hervormingen door te voeren goed met 327 tegen 148 stemmen. De Franse Senaat verwierp het voorstel echter op 21 jan. met 185 tegen 108 stemmen. Een gemengde commissie die een compromis tussen Nationale Vergadering en Senaat moest zien te vinden, bereikte geen akkoord. Op 26 jan. keurde de Nationale Vergadering de in eerste lezing aanvaarde tekst opnieuw goed, waarop die door de Senaat weer werd verworpen, nu met 188 tegen 107 stemmen. Nadat de gemengde commissie wederom geen akkoord had bereikt, werd het wetsontwerp op 28 jan. in derde en laatste lezing door de Nationale Vergadering aanvaard.

Inmiddels was in Nieuw-Caledonië een nieuwe politieke formatie gevormd, de Parti national calédonien (PNC), die, geleid door Georges Chatenet, zich uitsprak voor een „pluri-etnische" onafhankelijkheid.

Op 21 april werd de kandidaat van het RPCR, Jean Lèques, tijdens de derde stemronde met 15 stemmen tot voorzitter van de territoriale assemblee gekozen. De kandidaat van het FI, Gabriel Paita, kreeg 14 stemmen. De 7 afgevaardigden van de FNSC stemden blanco.

SALOMONSEILANDEN

SAMENSTELLING REGERING-MAMALONI. ACTIEPROGRAMMA

Zoals op pag. 751/3-1981 gemeld, vormde Solomon Mamaloni in september 1981 een kabinet dat steunde op een coalitie tussen zijn People's Alliance Party (PAP), de National Democratic Party (NADEPA) en onafhankelijken. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Premier – Salomon Mamaloni (PAP); vice-premier en minister van binnenlandse zaken en ontwikkeling – Kamilio Teke (PAP); financiën – Ba(r)tholomew Ulufa'alu (NADEPA); politie en justitie – Paul Keyaumi (PAP); grondbezit, energie en natuurlijke hulpbronnen – Peter Salaka (PAP); gezondheid – George Suri (onafh.); buitenlandse zaken en internationale handel – Ezekiel Alebua (onafh.); onderwijs en opleiding – Michael Evo (onafh.); transport, verbindingen en openbaar-nutsbedrijven – John Ngina (PAP); werkgelegenheid, jeugd en sociale ontwikkeling – George Talasasa (PAP); Westelijke provincie – Geoffry Beti (onafh., lid van de regering-Kenilorea); Guadalcanal – Waeta Ben (onafh., lid van de regering-Kenilorea); Malaita – Adrian Bata (NADEPA); Centrale Eilanden en Santa Isabel – Richard Harper (PAP); Makula en Temotu – Ataban Tropa (PAP).

In nov. 1981 maakte de regering een „actieprogramma" bekend met o.a. de volgende doelstellingen: a) constitutionele hervormingen om een federatieve republiek te scheppen; b) overdracht aan de provincies van alle verantwoordelijkheden die tot dan toe onder het ministerie van binnenlandse zaken ressorteerden, waarbij een ministerie van nationale ontwikkeling als centrale instantie zou fungeren (in het kabinet werden vijf ministers belast met provinciale zaken); c) de vorming van een „Melanesische alliantie" met Papoea Nieuw-Guinea en Vanuatu; d) uitbreiding van de defensie, incl. marine; en e) het aanknopen van diplomatieke betrekkingen met China in 1983-'84. (*Pacific Islands Monthly*)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

EG-CRISIS: MEERDERHEIDSBESLUIT TEGEN ENGELAND

Voor het eerst in de geschiedenis van de Europese Gemeenschappen is er niet met unanimiteit, maar door middel van het houden van een stemming in de Europese Landbouwraad besloten over de nieuwe landbouwprijzen. Dat is op 18 mei in Brussel gebeurd, tegen de nadrukkelijke wil in van de Britse minister Peter Walker. Hij (en zijn collega's van Griekenland en Denemarken) deden niet aan de stemming mee. Elke van de ruim zestig verordeningen die samen het prijspakket uitmaken moest door de constatering van de Raadsvoorzitter „dat er een voldoende meerderheid voor bestond" worden goedgekeurd.
Ruim veertien dagen eerder, op 30 april, tijdens een marathonzitting in Luxemburg, was over de inhoud van het prijzenpakkket al overeenstemming bereikt. De Britten wilden het echter niet goedkeuren omdat er nog geen oplossing gevonden was voor het probleem van hun bijdrage.
Dat bijdrageprobleem was op 16 en 17 mei in Luxemburg nog ter sprake gekomen in een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van de EG, die daar ook voor NAVO-overleg verbleven.

Op 17 mei deden de landbouwministers in Brussel daarom nog „kalm aan." Ze behandelden vrij onbelangrijke technische kwesties, wachtend op een „signaal" uit Luxemburg. In de hoop dat vorderingen in budgetgesprekken voor minister Walker aanleiding zouden zijn om zijn blokkering van het prijsbesluit teniet te doen.
Toen op 18 mei bleek dat het gesprek over de Britse bijdrage volledig was vastgelopen, (althans naar de mening van alle EG-partners van het Verenigd Koninkrijk), hakte de Belgische landbouwraadsvoorzitter de knoop door en kondigde stemming aan.
Minister Walker heeft toen nog alles geprobeerd om de zaak te traineren. Hij zei in Brussel dat zijn collega van buitenlandse zaken, Francis Pym, een „substantial move" had ondernomen door zich bereid te verklaren te onderhandelen over een (voorlopige) regeling van het Britse bijdrage-probleem voor één jaar (1982).
Sprekend over het laatste voorstel van de EG-Commissie, dat inhield een compensatie voor dit jaar van 2145 miljoen gulden plus de mogelijkheid dat bij onverwachte stijgingen van de Britse bijdrage voor dit jaar de andere landen daarvan vijftig percent, of onder bepaalde omstandigheden zelfs vijfenzeventig percent voor hun rekening zouden nemen, vroeg Walker om een extra bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken, eventueel gecombineerd met de landbouwraad. Maar het geduld van zijn partners was kennelijk op en er werd gestemd.
Tegen het houden van een stemprocedure heeft Walker meerdere malen, in en buiten de Raadszaal, heftig geprotesteerd. In een verklaring die hij in de Raadsnotulen heeft laten opnemen staat onder meer dat hij vindt dat de Raad de regel heeft geschonden onder welke alle voorgaande prijsbesluiten tot stand zijn gekomen.
De Britse regering is van mening dat er voor haar belangrijke nationale belangen op het spel stonden. In overeenstemming met de gebruikelijke praktijken had daarom over de prijzen gediscussieerd moeten worden tot er unanimiteit over bereikt was, aldus de verklaring.

Groot-Brittannië heeft inhoudelijke bezwaren tegen overschotprodukties en tegen de kosten voor het Europese budget die uit het prijspakket voortvloeien. Niemand kan ontkennen dat zulks een extra financiële last legt op het Verenigd Koninkrijk en daarmee is er wel degelijk een band tussen een prijsbesluit en de onderhandelingen over de Britse bijdrage aan de EG-begroting, aldus de verklaring.
Walker vond bovendien dat er helemaal niet zo'n haast was bij het vaststellen van nieuwe landbouwprijzen.

De Engelse minister van landbouw, Peter Walker.

Het verdrag schrijft daar geen enkele datum over voor, zo zei hij.
Ook de Franse minister, mevrouw Edith Cresson, kwam met een verklaring, die zegt dat de besluiten die de Raad moest nemen, jaarlijkse besluiten zijn, bepaald door verdragen en waarvan het doel is het normaal functioneren van de markt te bewerkstelligen. Het „compromis van Luxemburg," aldus die verklaring dient ertoe om elke lidstaat de verzekering te geven dat er geen besluit genomen kan worden als er essentiële belangen op het spel staan." Maar het („akkoord van Luxemburg") kan nooit tot doel hebben het normale functioneren van de Gemeenschap te verlammen".
De vraag of na deze krachtmeting in de Landbouwraad het – Luxemburgse compromis – nog overeind staat is niet duidelijk beantwoord. Dat is wel het geval volgens mevrouw Cresson. Maar Peter Walker gebruikte zelfs het woord „destroyed" toen hij het over het lot van dit „compromis" had.
De Nederlandse minister, drs. Jan de Koning was wel gelukkig met de situatie. „Ondanks dat men het akkoord (dat Nederland overigens nooit erkend heeft) met de mond belijdt, kan het besluiten toch kennelijk niet blokkeren," zo zei hij. De Nederlandse minister had overigens wel duidelijke zorgen over wat er eventueel kan gebeuren. Als het Verenigd Koninkrijk zich niets van het prijsbesluit aantrekt ontstaat er een gecompliceerde situatie. Dan komen er twee markten en twee prijsniveau's en dan staat de EG op breken," zo zei hij.
Wat er in werkelijkheid gaat gebeuren is nog lang niet duidelijk. Peter Walker verklaarde in Brussel dat zijn regering zich in de eerstkomende dagen zal beraden. Niet geheel onmogelijk lijkt het dat toch nog een vergelijk met de Britten bereikt wordt over de hoogte van hun bijdrage aan de EG-kas dit jaar.
In Europese kringen in Brussel verluidde namelijk op 18 mei dat de Britten in de bijeenkomst van permanente vertegenwoordigers van de EG-lidstaten in Brussel met een tegenvoorstel waren gekomen. Dat kan betekenen dat ze hun negen partners trachten te bewegen alsnog over dit ondewerp te onderhandelen.

Volgens goed ingelichte kringen in Brussel beogen de Britten met hun tegenvoorstel om voor 1982 een compensatie van 2701 miljoen gulden te verkrijgen. Dat bedrag bereikten ze met een redenering die zegt dat de verhou-

Edith Cresson, de Franse minister van landbouw, tijdens een persconferentie op 18 mei.

ding tussen hun geraamde bijdrage in 1981 (5735 miljoen gulden) en hun geraamde bijdrage in 1982 (4100 miljoen gulden) ook tot uitdrukking moet komen in de verhouding tussen wat ze vorig jaar (dankzij de compensaties) in werkelijkheid betaalden (1956 miljoen gulden) en wat ze in 1982 in werkelijkheid moeten betalen. Die verhouding hanterend komen ze op een werkelijke eigen bijdrage voor dit jaar van 1399 miljoen gulden.
Het „tegenvoorstel" van de Britten zal zeker niet op korte termijn serieus worden bezien. In Brussel zei men dat een eerste gelegenheid om het eventueel te bespreken is eind van de maand, als de ministers voor EPS-overleg elkaar weer in Brussel ontmoeten.

Oorzaken crisis

De huidige bestuurscrisis binnen de Europese Gemeenschap, kent – zoals veel crises – zijn oorzaak in een persoonlijke frustratie. Ook heeft de onderhavige noodsituatie dat ene doorslaggevende kenmerk om het tot een echte noodtoestand te maken: de oorzaak stoelt op een gebeurtenis uit het verre verleden.
Op 30 juni 1965 besloot Frankrijk niet meer deel te nemen aan de ministersvergaderingen van de EG omdat president De Gaulle het niet eens was met de financiering van het Europese landbouwbeleid.
Natuurlijk was dit een zakelijke reden van voldoende gewicht, maar de meer gevoelige oorzaken moeten toch ook worden gezocht in de bijzonder slechte verhouding tussen Charles de Gaulle en de toenmalige Europese Commissievoorzitter, de Duitser Hallstein.
Nu nóg wordt er in het Brusselse hoofdkwartier besmuikt gegiecheld als weer eens wordt opgerakeld met wat voor pracht en praal zich de toenmalige voorzitter van de Europese Commissie, het dagelijks bestuur van de EG, placht te omringen.
Zo werd de rode loper uitgelegd als een permanente vertegenwoordiger zijn geloofsbrieven bij de EG kwam aanbieden. Of werden er 21 saluutschoten afgevuurd indien het Hallstein behaagde een officieel bezoek aan Bonn af te leggen.
Het behoeft weinig voorstellingsvermogen om te veronderstellen dat zo'n vorstelijk gedrag een doorn in het oog was van de Franse president. Charles de Gaulle zag zich in zijn macht beknot en was bang dat hij teveel zeggenschap moest overdragen aan die vage instelling in Brussel. En die gedachte, begonnen met het fronsen van de wenkbrauwen maar allengs uitgegroeid tot een nachtmerrie, schoot goed wortel toen in de praktijk bleek dat Frankrijk kon worden overstemd. Nationale belangen ten spijt, op die dag in 1965 dreigde Frankrijk genoegen te moeten nemen met een besluit over de landbouwpolitiek – en het tot wet te moeten bombarderen – waarmee men het in Parijs in de verste verten niet eens kon zijn. Gevolg: Frankrijk deed voorlopig niet meer mee.
Op 29 januari 1966 werd de impasse doorbroken door het zogeheten akkoord van Luxemburg. Dit is/was eigenlijk geen akkoord, maar veeleer een neerslag van de ingenomen posities van de lidstaten ten aanzien van de toepassing van het beginsel in te stemmen met een gekwalificeerde meerderheid.

Doel van dat „akkoord" was natuurlijk om Frankrijk over de streep te trekken om in te stemmen met het beginsel van gekwalificeerde meerderheid. Dat was nodig omdat dit zelfde beginsel een onlosmakelijk onderdeel uitmaakte van de vooruitgang in de besluitvorming. In 1966 was het namelijk de bedoeling (en ook de afspraak) om gedeeltelijk af te stappen van de tot dan toe gevoerde unanimiteitsprocedures.
Het wrijfpunt zit echter in de uitwerking van die goede bedoelingen. Om dat duidelijk te maken is het wellicht het beste om dat „akkoord" zelf tegen het licht te houden. Belangrijk is punt 2 van de tekst. Hierin staat dat Frankrijk vindt dat ingeval van zeer gewichtige belangen de discussie binnen de ministerraad moet worden voortgezet totdat algemene overeenstemming is bereikt. M.a.w.: wél gekwalificeerde meerderheid tenzij nationale belangen prevaleren, waarbij de zwaarte van die nationale belangen uiteraard door het land zelf moeten worden beoordeeld.
Nu het andere en moeilijkste punt uit het akkoord. De tekst meldt namelijk dat de zes delegaties (de EG bestond toen nog uit zes landen) „constateren dat er een meningsverschil blijft bestaan over hetgeen gedaan zou moeten worden ingeval geen volledige verzoening der standpunten zou kunnen worden bereikt". Het gevolg voor de praktijk werd daardoor dat er op landbouwgebied altijd op voorhand voor unanimitiet is gekozen omdat men niet voldoende in de hand heeft wat er gebeurt indien een gekwalificeerde meerderheid een ander land dwingt het „akkoord" van Luxemburg in te roepen.
Daarom is er sedert januari 1966 altijd unaniem gestemd als het op landbouw aankwam. Sedert de ervaringen met Frankrijk durfde men het immers niet meer aan een van de EG-landen in de gordijnen te jagen. Bovendien is die angst sedert de toetreding van vooral de Britten en de Denen alleen maar gegroeid.
Op het eerste gezicht had de Britse minister Walker (landbouw) misschien niet eens helemaal ongelijk toen hij probeerde zich te beroepen op het „monster" van Luxemburg. Hij had natuurlijk weinig meer keus dan een beroep op nationale belangen nu de ministers van buitenlandse zaken er niet in zijn geslaagd tegemoet te komen aan de Britse eisen over de bijdrage aan Brussel.

Er zit echter één grote adder onder het gras die Walker niet heeft willen onderkennen. In de Franse interpretatie van het akkoord van Luxemburg wordt het aanvoeren van nationale belangen gerechtvaardigd indien een vitaal belang door/dank zij/ten gevolge van dat besluit op het spel staat.
Juist hiermee zit Walker moeilijk: het gaat hem immers om een antwoord op de begrotingsimpasse en hoe hoog en laag hij nu ook heeft gesprongen om de Britse rundvleesbelangen te verdedigen, geloven doet niemand hem.
Zelfs mevrouw Edith Cresson, de Franse minister van landbouw, heeft vanaf het begin al geroepen dat de claim van Walker belachelijk is en dat er in dit geval helemaal geen sprake is van een akkoord van Luxemburg.
Van de overige landen heeft Nederland zich bij stemming volgens gekwalificeerde meerderheid neergelegd, zij het met tegenzin. Nederland heeft het akkoord namelijk nooit onderschreven maar ging mee met de stemming omdat vaststelling van de landbouwprijzen een verdragsverplichting is.
Voor Denemarken en Griekenland gelden specifieke en niet zozeer politieke bezwaren. Griekenland kan het akkoord van Luxemburg niet missen omdat het op landbouwgebied een uitzonderingspositie (hoge inflatie bijvoorbeeld) binnen de EG inneemt en Denemarken kan het grondwettelijk niet plooien dat het Deense parlement hier buitenspel wordt gezet.

AKKOORD VAN LUXEMBURG

I) Wanneer in het geval van besluiten die met meerderheid van stemmen kunnen worden genomen op voorstel van de Commissie, zeer gewichtige belangen van een of meer partners op het spel staan, zullen de leden van de Raad trachten binnen een redelijke termijn tot oplossingen te komen die door alle leden van de Raad kunnen worden aanvaard onder eerbiediging van hun wederzijdse belangen en van die der Gemeenschap, overeenkomstig art. 2 van het Verdrag.

II) Met betrekking tot het voorgaande meent de Franse delegatie dat, wanneer het om zeer gewichtige belangen gaat, de discussie voortgezet zal moeten worden totdat men algemene overeenstemming heeft bereikt.

III) De zes delegaties constateren dat een meningsverschil blijft bestaan over hetgeen gedaan zou moeten worden ingeval geen volledige verzoening der standpunten zou kunnen worden bereikt.

IV) De zes delegaties menen niettemin dat dit meningsverschil de hervatting van de werkzaamheden der Gemeenschap, volgens de normale procedure, niet verhindert.

De vraag is natuurlijk gewettigd wat Groot-Brittannië kan doen, nu het zo gehavend uit de strijd is gekomen en zo'n irritatie bij de andere EG-landen heeft weten te wekken. In het uiterste geval kan Engeland natuurlijk gewoon zeggen dat het de 62 besluiten aan de laars lapt.
In dat geval overtreedt het de wetten van de EG en kunnen de andere landen – mocht een uitspraak van het Europese Hof eveneens in de wind worden geslagen – reageren door Engeland verder te beschouwen als derde (= niet-EG-land) land. Daarmee zou het lidmaatschap van de Britten in feite geen betekenis meer hebben. Er moet echter nog heel wat water door het Kanaal stromen eer daarvan sprake is.

Inhoud besluit landbouwprijzen

Zoals gezegd hebben de ministers op 30 april geen finaal besluit genomen, maar ze werden het toch eens over een prijspakket dat, als andere beletselen uit de weg genomen zijn, binnen zeer korte tijd officieel gemaakt kan worden.
Dat pakket komt in het algemeen neer op een verhoging van de prijzen met gemiddeld ruim 10,5 percent. Het Europese voedingsmiddelenpakket zal als gevolg daarvan 2,5 percent duurder worden en de kosten van levensonderhoud zullen er naar raming zo'n 0,5 percent door stijgen.
De kosten van het Europese landbouwbeleid zuller er nog dit jaar ruim twee miljard gulden door verhoogd worden. Gerekend over een periode van twaalf maanden zal de kostenstijging ruim 4,1 miljard gulden zijn.

De koers van de Nederlandse groene gulden is er met twee percent gerevalueerd. De exercitie heeft een omwisselingskoers van de Europese landbouwrekeneenheid van FL. 2,75563 opgeleverd, plus een positief monetair compenserend bedrag voor ons land van twee punten. (Monetaire compenserende bedragen – MCB's – dienen er toe om via subsidies en heffingen aan de grenzen, de voor de handel nadelige gevolgen van muntbewegingen op te heffen).
De Duitse groene D-mark is opgewaardeerd met 2,9 percent, hetgeen een positief MCB voor dat land van 5,2 punten oplevert.
Gedevalueerd werden de Belgische en Luxemburgse groene frank, met 5,6 percent, de Griekse groene drachme, met 3,8 percent, en de Italiaanse groene lire met 2,5 percent, de Franse groene frank met 1,8 percent, de Deense groene kroon met 1,5 percent.
Vergeleken met de bestaande situatie leverde dat voor Frankrijk, Denemarken en Griekenland het vervallen van het negatief MCB op. Voor Italië geldt nu dat er nog een negatief MCB van één bestaat voor zuivel, rundvlees, varkensvlees en wijn en van 3,6 punt voor de overige produkten.

De kostenstijgingen zijn bepaald niet gering. Drs. Jan de Koning, de Nederlandse minister van landbouw, die onmiddellijk instemde met de conclusie dat dit de grootste prijsverhoging uit de Europese landbouwgeschiedenis was, zei dat de inkomsten ervan „in 1982 nog wel te betalen zullen zijn. In 1983 ook nog wel, maar de ruimte voor verdere prijsverhogingen zal dan wel eens niet aanwezig kunnen zijn", zo zei De Koning.
Ondanks dit heeft De Koning zijn goedkeuring aan het pakket niet willen onthouden. „Een blokkering ging me te ver," zo zei De Koning.

De Nederlandse minister constateerde met kennelijk genoegen: „In het pakket zit ongeveer alles wat Nederland zich had voorgenomen dat er in gestopt moest worden."
Het prijscompromis, zoals het uit de bus kwam na opnieuw drie dagen vergaderen en na een slotbijeenkomst die ruim dertien uur duurde en die de gehele nacht van 29 op 30 april omvatte, komt dan ook tegemoet aan een aantal duidelijke Nederlandse wensen, zo is bijvoorbeeld de medeverantwoordelijkheidsheffing in de melksector verlaagd van 2,5 naar twee percent en de Commissie heeft, na lang tegenstand geboden te hebben, toch afgezien van een regeling waarbij op de eerste 60.000 kg geleverde melk een korting op de heffing van één percent gegeven zou worden.
Door die regeling te laten vervallen is tegemoetgekomen aan de Nederlandse redenering dat kleine melkproducenten niet bevoordeeld dienen te worden boven grote die efficient produceren.
Wel is afgesproken dat een bedrag van 330 miljoen gulden uitgetrokken zal worden speciaal om die kleine zuivelproducenten te helpen. Nederland zal daar zo'n acht miljoen van krijgen die minister De Koning denkt te gaan gebruiken voor sociaal-structurele maatregelen.
Voor Nederland is voorts van belang dat de prijs van baktarwe één percent hoger zal liggen dan oorspronkelijk door de EG-Commissie was voorspeld. Minister De Koning wist eerst te verkrijgen dat die prijs met 0,5 percent extra omhoog ging en later kwam er voor alle granen nog eens 0,5 percent extra bij.
De baktarweprijs is vooral van belang voor Nederlandse graanproducenten in bijvoorbeeld Groningen en Zeeland.
Een extra prijsverhoging is er ook uitgekomen voor rundvlees, en wel omdat de prijs van dit produkt niet in drie maar in twee keer (8,5 percent en 2,5 percent) opgetrokken zal worden.
Ook van koolzaad en suiker gaan de prijzen met 0,5 percent extra omhoog.

Afgezien van de algehele reserve van het Verenigd Koninkrijk op het pakket liggen er ook nog reserves van Italië en van Griekenland. De Grieken willen dat de Gemeenschap er rekening mee houdt dat in hun land het inflatiepercentage zo hoog ligt (eigenlijk willen ze dus voor de Griekse boeren veel grotere prijsverhogingen) en Italië wil nog meer verbeteringen aangebracht zien aan de wijnregelingen.

Franse reactie

De Franse president, Mitterrand, gaf op 19 mei een reactie op de gebeurtenissen in Brussel van 18 mei. Hij deed dat in Algiers, waar hij een tussenlanding maakte tijdens een reis door Afrika.
Mitterrand bracht in zijn reactie de aard van het Britse lidmaatschap van de EG in het geding. Hij zei:

„Het probleem dat zich nu stelt is niet dat van een meerderheid of eenstemmigheid in de ministerraad, maar dat van een rol die Engeland er wil spelen. En tenslotte – al naar gelang het antwoord op die vraag – dat van de aanwezigheid of de aard van de aanwezigheid van Engeland in de EG."

WEST-EUROPA

BELGIË

HET WETTELIJK TAALGEBRUIK IN DE FACILITEITENGEMEENTEN

Op 6 april heeft de Raad van State een arrest geveld in zake het wettelijk taalgebruik in de gemeenteraden van de faciliteitengemeenten rond Brussel. Het arrest, waarbij de Raad van State zetelt als een rechtscollege, ligt in de lijn van het advies dat de Raad op 22 juli 1980 verstrekte aan de toenmalige minister van binnenlandse zaken, Gramme (zie pag. 52/3 e.v. 1981), en bestempelt het gebruik van het Frans in de gemeenteraden als onwettig. In de grondwettelijke voorschriften, aldus de Raad van State, betekent „taalgebied" niet een gebied waar in feite een bepaalde taal wordt gesproken, maar een gebied waar in rechte een bepaalde taal moet worden gesproken of met betrekking waarop een bepaalde taal moet worden gebruikt. Bij de beraadslagingen van de gemeenteraden van de zes faciliteitengemeenten rond Brussel – Wemmel, Kraainem, Wezenbeek-Oppem, Drogenbos, Linkebeek en St. Genesius-Rode – is derhalve volgens de Raad van State enkel het Nederlands rechtsgeldig.
Het arrest werd geveld na een klacht van CVP-gemeenteraadslid Verheyden uit Kraainem tegen het gebruik van het Frans in de notulen van de gemeenteraad. De zaak werd voor de Raad van State bepleit door advocaat en CVP-kamerlid Weckx.

In het arrest verwijst de Raad van State in de eerste plaats naar de staatshervorming van 1970, waarbij de in 1963 vastgelegde taalgebieden in de grondwet werden bekrachtigd. Met die taalgebieden wou de grondwetgever geen etnografische vaststellingen doen, maar een rechtsbegrip instellen. Binnen het Nederlandse taalgebied kan de officiële taal enkel het Nederlands zijn, behoudens uitdrukkelijk door wet of decreet te stellen uitzonderingen. Deze moeten echter het karakter van uitzonderingen behouden en moeten dus ook restrictief geïnterpreteerd worden.
Indien men het stelsel van de faciliteiten van dichterbij bekijkt, dan stelt men vast dat zij zich voordoen als uitzonderingen op de algemene regel, die zegt dat de bestuurstaal in die gemeenten het Nederlands is. De uitzonderingen komen erop neer dat het bestuur voor beperkte, precies en limitatief bepaalde verrichtingen van de algemene regel „Nederlands is de bestuurstaal" mag afwijken, doch enkel ten voordele en meestal op uitdrukkelijke aanvraag van een gedeelte van de bestuurden, of dat gedeelte van de bevolking dat de voorkeur geeft aan het Frans. De faciliteiten gelden niet voor de bestuurders. Elk optreden in de gemeenteraad, ook mondelinge tussenkomsten, moet zonder gevolg blijven, indien niet het Nederlands wordt gebruikt.

Reacties

Als reactie op het arrest van de Raad

van State liet burgemeester Maricq van Kraainem, die behoort tot het Front des Francophones (FDF), weten dat hij voortaan geen woord Nederlands meer zal verstaan. Burgemeester De Grunne van Wezenbeek-Oppen behorend tot de Parti Social Chrétien (PSC), zei het arrest nader te willen analyseren en te vrezen voor hevige en nutteloze reacties, die net voor de gemeenteraadsverkiezingen zeer ongelegen komen en het FDF opnieuw aan invloed kunnen doen winnen.
FDF-burgemeester Thierry van Linkebeek liet zich genuanceerd uit, terwijl de burgemeesters van Wemmel, de liberaal Geurts, en Drogenbos, de CVP'er Calmeyn, lieten weten dat de gemeenteraden in het Nederlands verlopen of, zoals in Wemmel het geval is, alleszins in het Nederlands genotuleerd worden. CVP-burgemeester Algoet van St. Genesius-Rode was opgetogen over het arrest omdat daar al op eigen initiatief het Frans uit de gemeenteraad was gebannen.

Op 13 mei interpelleerde FDF-kamerlid Clerfayt over het arrest van de Raad van State. Vice-premier en minister van binnenlandse zaken Nothomb, wiens antwoord vooraf binnen de regering was overlegd, stelde dat de jurisprudentie van de 4de kamer van de Raad van State steunt op artikel 3 bis van de grondwet.

De minister zei dat de jurisprudentie van de 4de kamer constant is en dat de kamer krachtens de gecoördineerde wetten op de Raad van State alleszins bevoegd is.

De verwijzing van een zaak naar de algemene vergadering van de Raad van State komt zeer zelden voor, zodat men kan besluiten dat de eenheid in de rechtspraak nog niet dikwijls in het gedrang is gekomen. Maar om psychologische redenen had men deze zaak volgens de minister beter voorgelegd aan de algemene vergadering of ten minste aan een tweetalige kamer van de Raad van State. Dit zou stelselmatig moeten gebeuren voor de betwistingen met het centraal bestuur, met de administratie van Brussel-hoofdstad en van de gemeenten met een bijzonder taalstatuut, zo zei Nothomb.

Hij voegde eraan toe dat de annulering van de beslissingen van de gemeenteraad van Kraainem krachtens de wet is geschied en dat men er zich bij neer dient te leggen. De bedoelde gemeenten behoren tot het Nederlandse taalgebied en hun bestuurstaal is het Nederlands, krachtens de wet van 2 augustus 1963 op het taalgebruik in bestuurszaken, gewijzigd bij wet van 23 december 1970. De bestuursdaden moeten dus in het Nederlands gesteld worden. Maar de grens tussen een administratieve handeling en de faciliteiten voor Franstaligen is soms zeer moeilijk te trekken. Dat geldt zeker voor de werkzaamheden van de gemeenteraden.
Minister Nothomb riep op tot gematigdheid en zei dat het compromis voor de faciliteitengemeenten erin bestaat dat het administratief Vlaams karakter van deze gemeenten niet wordt betwist, evenmin als de faciliteiten voor de Franstaligen, die in sommige gemeenten de meerderheid uitmaken.

STAATMINISTER VANDEN BOEYNANTS VERDACHT VAN FISCALE FRAUDE

De procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel heeft kamervoorzitter Defraigne een verslag toegezonden nopens een onderzoek dat gaande is tegen gewezen eerste minister en minister, thans kamerlid en minister van state Paul Vanden Boeynants, die van belastingontduiking verdacht wordt.
De procureur-generaal vroeg de kamervoorzitter of in dit geval artikel 90 van de grondwet van toepassing kan zijn. Dit artikel bepaalt dat de Kamer van volksvertegenwoordigers het recht heeft een minister in beschuldiging te stellen en hem voor het Hof van Cassatie te dagen. In deze grondwettelijke procedure is het Hof van Cassatie het enige rechtscollege dat bevoegd is om leden van de regering te berechten.

Op 27 april consulteerde de kamervoorzitter de voorzitters van de fracties en deze beslisten tot de oprichting van een bijzondere commissie, om het door het parket-generaal toegezonden dossier te onderzoeken en na te gaan of er reden is om de gewezen minister in beschuldiging te stellen. Deze commissie werd op 29 april opgericht.

Zij bestond uit Suykerbuyk (CVP), Van den Brande (CVP), Remacle (PSC), Collignon (PS), Baudson (PS), Henrion (PRL), Albert Claes (PVV), Vandenbossche (SP) en Baert (VU). Allen zijn juristen.

Vanden Boeynants zei dezelfde dag in de wandelgangen van het parlement met grote hardnekkigheid dat hem niets ten laste kan worden gelegd in verband met fiscale fraude. Hij ging in de tegenaanval en gaf aan het gebeuren een politieke dimensie met een verwijzing naar de komende gemeenteraadsverkiezingen. Vanden Boeynants is kandidaat-burgemeester voor Brussel. Hij zei: alle geruchten over belastingontduiking, oprichting van een fictieve Luxemburgse vennootschap en geldtransacties naar Zwitserland zijn volkomen uit de lucht gegrepen. Ik ben hierover nooit ondervraagd en het heeft er de schijn van dat mijn tegenstrevers een politieke manœuvre tegen mij hebben willen opzetten.

De grondwet

De grondwettelijke procedure om een minister of gewezen minister in beschuldiging te stellen en voor het Hof van Cassatie te berechten is dermate uitzonderlijk dat artikel 90 van de grondwet tot op heden niet volledig is uitgevoerd.
De meest recente, en ook omvattende, poging om dit grondwetsartikel uit te voeren dateert van 1975, toen de regering-Tindemans een wetsontwerp uitwerkte nopens de strafrechterlijke verantwoordelijkheid van de leden van de regering. In het ontwerp werd tevens gepoogd de ministeriële verantwoordelijkheid in het geheel te regelen. Het ontwerp is nooit door de parlementscommissies gekomen.

In zijn commentaar bij artikel 90 van de grondwet schrijft prof. Senelle, van de Rijksuniversiteit Gent, dat de grondwet op strafrechterlijk gebied voor de ministers een speciaal statuut heeft vastgesteld, opdat zij in hun specifieke actie niet tegengewerkt zouden worden. Het recht om een minister in beschuldiging te stellen wordt uit handen van het parket genomen en opgedragen aan de kamer. Het bevoegde gerecht is het Hof van Cassatie, het hoogste rechtscollege van het land. Een wet kan buiten het ambt gepleegde feiten onder het gemeen recht brengen, maar een dergelijke wet kwam nooit tot stand, omdat men heeft aangenomen dat zelfs een gemeenrechtelijk misdrijf een politieke terugslag kan hebben. Een wet op de verantwoordelijkheid van de ministers in het algemeen is ook nooit tot stand gekomen. Ter zake biedt artikel 134 van de grondwet een voorlopige regeling met een discretionaire bevoegdheid van de Kamer, aldus prof. Senelle.

De Kamer verklaart zich onbevoegd

De bijzondere commissie wijdde twee vergaderingen aan de voorafgaande theoretische juridische vraag of de artikelen 90 en 134 van de grondwet betreffende de inbeschuldigingstelling van een minister van toepassing zijn op een misdrijf van gemeen recht, gepleegd in het privé-leven ten tijde van het ministerschap en met vervolging nadat aan het ambt een einde is gekomen.
Deze vraag werd opgeworpen omdat in het verslag van de procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel wordt gesteld dat al de ten laste gelegde feiten behoren tot de privé-activiteiten van de gewezen minister.
Met 7 stemmen tegen 2 stelde de bijzondere commissie voor dat de Kamer zich in deze aangelegenheid onbevoegd zou verklaren, omdat de ten laste gelegde feiten tot het privé-leven zouden behoren en Vanden Boeynants geen lid meer is van de regering. De meerderheid in de commissie meende bijgevolg dat deze zaak beter – ook inhoudelijk – door de gewone rechtbank kan worden behandeld. De commissarissen Albert Claes (PVV) en Vandenbossche (SP) waren het met deze ziens-

wijze niet eens en stelden dat de grondwettelijke procedure in elk geval moet worden gevolgd. Zij beriepen zich op de werkzaamheden van het Nationaal Congres, dat in 1830 de grondwet uitwerkte.
Een amendement in de zin van het meerderheidsstandpunt in de bijzondere commissie werd toen met een grote meerderheid verworpen. Hieraan dient toegevoegd dat de meeste leden van de commisie de verwijzing naar de gewone rechtbank aarzelend hebben genomen, omdat de scheidingslijn tussen openbaar en privé-leven moeilijk te trekken is en niet precies valt uit te maken waar de invloed van een minister eindigt.

Na een debat van ruim 5½ uur achter gesloten deuren – ook de beraadslaging van de bijzondere commissie was strikt geheim, wat indiscreties niet belette – sloot de voltallige Kamer zich bij de mening van de bijzondere commissie aan. Dat gebeurde op 14 mei, in een sereen debat onder juristen-grondwetsspecialisten waarbij de naam van de gewezen eerste minister niet één keer werd vermeld. Het debat betrof vooral het probleem van de ministeriële verantwoordelijkheid en de juridische leemten die thans bestaan, waarbij men het gevaar loopt dat de gewone rechtbank zich in een later stadium ook onbevoegd verklaart.
De beslissing van de Kamer om het dossier, waarvan noch de kamervoorzitter, noch de leden van de bijzondere commissie ten gronde inzage hebben genomen, terug te sturen naar het parket, bestaat uit twee delen.
In het eerste deel stelt de Kamer „dat zij in beginsel niet bevoegd is om met toepassing van de artikelen 90 en 134 van de grondwet kennis te nemen van misdrijven, door een regeringslid gepleegd gedurende de uitoefening van zijn ambt, wanneer hij geen lid meer is van de regering en de misdrijven geen enkel verband houden met de ministeriële functie." Met dit beginsel konden niet instemmen: de Vlaamse socialisten en de kamerleden van het RAD-UDRT. Volgens bepaalde bronnen stemden ook de ecologisten (Agalev) tegen dit beginsel.
In het tweede deel staat „dat het dossier teruggezonden wordt naar de procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel, ten einde hem in staat te stellen, in het hier bedoelde geval, de gevolgen te trekken uit de principiële beslissing van de Kamer, mede gelet op de gegevens van de zaak."
Het bureau van de Kamer verleende ten slotte toestemming tot het drukken van het wetsvoorstel van de 9 leden van de bijzondere commissie „betreffende de strafrechterlijke verantwoordelijkheid van ministers en staatssecretarissen". Dit wetsvoorstel, in uitvoering van artikel 90 van de grondwet, is de juridische vertaling van het door de kamer goedgekeurde beginsel en moet terzake elke juridische leemte opvullen.

NEDERLAND

KABINETSFORMATIE

Op 12 mei is het Nederlandse kabinet demissionair geworden. De ministers uit de PvdA boden toen hun ontslag aan en de ministers uit D'66 en het CDA stelden, als gevolg hiervan, hun portefeuilles ter beschikking (pag. 321 e.v.)
De koningin is daarna op 13 mei begonnen met de raadplegingen, die in het geval van een kabinetscrisis gebruikelijk zijn. Op 13 mei ontving zij achtereenvolgens de heren: dr. Th. L. M. Thurlings, voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal; mr. W. Scholten, vice-president van de Raad van State; dr. D. Dolman, voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; drs. R. F. M. Lubbers, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van het CDA; W. Meijer, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de PvdA; drs. E. H. T. M. Nijpels, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de VVD en mr. L. J. Brinkhorst, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van D'66.

Op 14 mei heeft de koningin haar consultaties voortgezet en liet zij zich voorlichten door de volgende personen: de heer A. G. van der Spek, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de PSP; de heer M. Bakker, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de CPN; ir. H. van Rossum, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de SGP; mevrouw drs. M. C. B. Beckers-de Bruijn, voorzitster van de Tweede-Kamerfractie van de PPR; de heer M. Leerling, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de RPF en de heer G. J. Schutte, voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van het GPV.

Adviezen voorzitters Tweede Kamerfracties

De adviezen, die de voorzitters van de fracties in de Tweede Kamer aan de koningin hebben uitgebracht, zijn gepubliceerd in de *Nederlandse Staatscourant* van 17 mei.
Bij deze publikatie tekende de redactie van de *Staatscourant* aan, dat het CDA-advies slechts voor een gedeelte openbaar gemaakt was, terwijl het advies van de voorzitter van de SGP-fractie, ir. H. van Rossum, niet beschikbaar was.
Voor zover wel geopenbaard, hadden de adviezen de volgende inhoud:

CDA

„Gegeven de thans ontstane politieke situatie en de noodzaak om op korte termijn de begroting 1982 nader vast te stellen en de ontwerp begroting voor het jaar 1983 gereed te maken en in de Kamer te verdedigen moge ik u in overweging geven een opdracht te verstrekken aan een Christen-democratische formateur om binnen zeer korte termijn en met als programmatische basis het huidige regeerakkoord een Kabinet te formeren.
Voor wat betreft het tijdstip waarop nieuwe verkiezingen behoren te worden uitgeschreven, ligt het in de rede dit moment af te stemmen op de mate van steun die in de Kamer te verkrijgen is mede in het licht van bovenomschreven urgentietaken".

PvdA

Ter bevestiging van het advies dat ik heden mocht uitbrengen moge ik u het volgende meedelen.
De Tweede Kamerfractie van de Partij van de Arbeid is van mening dat het besluit van de Ministerraad d.d. 11 mei jl. niet in overeenstemming is met de strekking van het regeerakkoord. Zij meent dat de voorgestelde bezuinigingen en inkomensmatiging niet in het kader staan van actief werkgelegenheidsbeleid zoals in het regeerakkoord en de regeringsverklaring is overeengekomen.
Mijn fractie is van mening dat – ongeacht de eigen verantwoordelijkheid van de fractie ten opzichte van de inhoud van de besluitvorming van het Kabinet – honorering van het voorstel van de PvdA-ministers, gedaan op 11 mei in de Ministerraad, de voorwaarden bevatte voor voortzetting van de coalitie.
De PvdA-fractie heeft vastgesteld dat de fracties van CDA en D'66 niet zijn ingegaan op haar voorstel van 11 mei jl. om met een gemeenschappelijk initiatief het Kabinet te benaderen om de besluitvorming af te stemmen op de voorstellen van de PvdA-ministers. De fractie heeft dan ook – gelet op de in deze door CDA en D'66 gekozen opstelling – zelf geen reden om te adviseren tot herstel van de breuk.
Ik moge u adviseren een informateur/formateur van CDA-huize de thans ontstane politieke situatie en de mogelijkheid van de vorming van een kabinet, dat op de kortst mogelijke termijn verkiezingen uitschrijft, te laten onderzoeken.

VVD

Er is een kostbaar jaar verloren gegaan. Een jaar, waarin maatregelen genomen hadden moeten worden ter verbetering van de buitengewoon slechte financieel en sociaal-economische situatie in ons land. In de ogen van mijn fractie is er behoefte aan een daadkrachtig kabinet, dat wel bereid en in staat is de nodige maatregelen te treffen.
De nu demissionaire combinatie heeft bewezen niet te kunnen functioneren. In dat licht bezien komt mijn fractie iedere lijmpoging als ongewenst voor. Er is al genoeg tijd verloren gegaan. De beste vertaling van de uitslag van de verkiezingen van mei 1981 is volgens mijn fractie nog steeds een kabinet dat kan rekenen op de steun van CDA, VVD en D'66.
Het onderzoek naar de mogelijkheden van een dergelijk kabinet zou het beste kunnen geschieden door iemand van christen-democratische huize, die om tijd te besparen, vervolgens ook zou kunnen optreden als formateur. Een naam daarvoor heb ik u genoemd.
Mocht onverhoopt zo'n kabinet, na onderzoek, niet tot de mogelijkheden behoren, dan acht mijn fractie het gewenst op zo kort mogelijke termijn nieuwe verkiezingen te houden.

D'66

De fractie van D'66 betreurt zeer dat het niet gelukt is de eenheid in het Kabinet te handhaven, voorwaarde voor een daadkrachtig en slagvaardig beleid.
De fractie is van mening dat op zichzelf een coalitie, bestaande uit de huidige drie regeringspartijen, de meest geëigende is om de ernstige sociaal-economische en maatschappelijke problemen te lijf te gaan. Dat is de reden waarom D'66 zo sterk heeft aangedrongen op de totstandkoming van een Kabinet van deze samenstelling en daarvoor ook de volle verantwoordelijkheid heeft gedragen.
Helaas moet worden geconstateerd dat door de ontslagaanvrage van de PvdA-ministers de grondslag aan het Kabinet is komen te ontvallen. Het spreekt voor ons vanzelf dat de D'66-Ministers in dit feit aanleiding hebben gevonden hun portefeuilles ter beschikking te stellen. Anders handelen zou naar onze wijze van zien strijdigheid hebben betekend met de politieke formule waarop het Kabinet is gebaseerd.
In het licht van het bovenstaande adviseert de D'66-fractie u de benoeming van een informateur met een ruime taakopdracht, gericht op de vraag of een kabinet stoelende op dezelfde drie partijen kan worden hersteld. Gezien de grote urgentie om een duidelijk sociaal-economisch beleid te voeren, zou een zodanig onderzoek op zeer korte termijn moeten geschieden en vooral moeten beantwoorden de vraag of alsnog waarborgen voor herstel van een daadkrachtige coalitie aanwezig zijn.
Mocht blijken dat een zodanig herstel niet mogelijk is, dan zou de informateur dienen te onderzoeken of een interimkabinet, gebaseerd op de huidige coalitiepartijen met als hoofdtaken de voorbereiding van de begroting '83 en het uitschrijven van verkiezingen in het vroege najaar mogelijk is. Gezien het genomen Kabinetsbesluit over de Voorjaarsnota, zou dit onderzoek zich met name moeten uitstrekken over de vraag welke marges de coalitiepartners thans nog zien met betrekking tot dat besluit.
Op zich zou het voor de hand liggen een informateur van PvdA-signatuur met de bovengenoemde taak te belasten. Om evenwel een zodanig onderzoek maximale kansen van slagen te geven, zou het ons inziens de voorkeur verdienen met deze taak een D'66-informateur te belasten.

De voorzitter van de TK-fractie van de VVD, drs. E. H. T. M. Nijpels op 18 mei op bezoek bij het Catshuis voor een kennismakingslunch met premier Van Agt.
Drs. Nijpels is voorzitter van de VVD-TK-fractie sinds 20 april van dit jaar. De fractie verkoos hem tot voorzitter als opvolger van H. Wiegel, die op 16 april door het kabinet was voorgedragen als commissaris van de koningin in Friesland, een voordracht, die nog op dezelfde dag bij KB werd bekrachtigd.
De heer Wiegel wordt commissaris van de koningin m.i.v. 1 juli. Hij volgt mr. H. Rijpstra op, aan wie m.i.v. 15 juni eervol ontslag is verleend.

PSP

De PSP-fractie vindt de beslissing van de Ministers van de Partij van de Arbeid om hun ontslag aan te bieden juist, nu voor de zoveelste maal het regeerakkoord van 1981 door een Kabinetsbeslissing is aangetast en met name in een voor de PSP-fractie ongewenste richting gewijzigd. Zij doelt hierbij onder andere op de kwestie van de koopkracht van de minima, het op de achtergrond dringen van het werkgelegenheidsbeleid en het ontbreken van uitzicht op extra financiering voor de stadsvernieuwing.
De PSP-fractie acht het vanzelfsprekend dat ook de andere Ministers hun portefeuilles ter beschikking hebben gesteld. De politieke grondslag is immers aan het Kabinet ontvallen door het aftreden van de Partij van de Arbeid-Ministers.
De PSP vindt dat de beslissingen op sociaal-economisch terrein, die de meerderheid van het Kabinet op 11 mei heeft genomen (en die ook bij de PSP-fractie op grote bezwaren stuiten) dan ook niet tot uitvoering dienen te komen zolang het Kabinet van Agt demissionair is.
De interne meningsverschillen die het Kabinet vanaf het begin hebben geteisterd en die geleid hebben tot inconsistente, gebrekkige respectievelijk ontbrekende besluitvorming, leiden de PSP-fractie tot de conclusie dat pogingen tot herstel van de huidige coalitie (zonder een nieuwe uitspraak van de kiezers) zinloos en trouwens ook ongewenst zijn.
Evenzeer wijst de PSP-fractie een Interimkabinet van CDA en D'66 en een Rompkabinet, bestaande uit de negen huidige Ministers van CDA en D'66 af, omdat zulke Kabinetten niet op een parlementaire meerderheid berusten.
Nog afwijzender staat de PSP-fractie tegenover de mogelijkheid van een Kabinet, bestaande uit CDA, D'66 en VVD. Zo een Kabinet zou weliswaar op een parlementaire meerderheid berusten, maar in strijd zijn met de door D'66 in de verkiezingsstrijd van 1981 gedane stellige uitspraken en nog meer naar rechts afwijken van het u in 1981 door de PSP-fractie gegeven advies tot vorming van een zo links mogelijk kabinet.
De PSP-fractie adviseert u dan ook het huidige demissionaire kabinet de opdracht te geven (naast uiteraard de afdoening van lopende en niet-controversiële zaken) tussentijdse Tweede-Kamerverkiezingen op korte termijn voor te bereiden. Deze zullen de kiezers de gelegenheid geven zich uit te spreken over de belangrijke meningsverschillen inzake de sociaal-economische politiek en bovendien hun groeiende afkeer van de bewapeningspolitiek tot uiting te brengen in samenstelling van de Tweede Kamer.

CPN

De mening van de CPN-fractie over de huidige kabinetscrisis is de volgende.
In belangrijke mate ligt aan de crisis ten grondslag het verzet dat voorgenomen Kabinetsmaatregelen opriepen en oproepen in brede maatschappelijke kring. De wijziging in de ziektewet is hiervan het duidelijkste bewijs geweest. Discussies binnen de regeringspartijen over het beleid bevestigen deze zienswijze.
De crisis is in de hand gewerkt doordat het Kabinet niet tijdig het, in verschillende opzichten steeds meer onuitvoerbaar geworden regeerakkoord heeft bijgesteld en doordat de voorzitter van de Ministerraad duidelijk onvoldoende leiding heeft gegeven bij een noodzakelijke heroriëntatie van het beleid als geheel.
Ons inziens zijn in de afgelopen periode punten als handhaving van de koopkracht tot tegengaan van de conjuncturele inzinking, daarmee in verband staande bescherming van de minimum-inkomens en voorkoming van invoering van het zogenaamde kostwinnerschap in de sociale verzekeringen, het scheppen en verzekeren van directe werkgelegenheid, o.a. in de bouw, aanboring van belangrijke financiële mogelijkheden als de aardgaswinsten, steeds meer in de belangstelling komen te staan als antwoord op de ernstige situatie van thans.
Hoezeer wij ook het zwakke standpunt dat de PvdA tot nu toe in deze vraagstukken heeft ingenomen betreuren, van het restant van het Kabinet waarin de Minister-President het heeft laten aankomen op een vertrek van de PvdA-ministers, is ons inziens niets goeds te verwachten. Wij zouden ook niet graag zien dat zo'n Kabinet, al zou het maar korte tijd in functie zijn ter overbrugging van de periode tot aan de verkiezingen, de politiek zoals die in de door de Kabinetsmeerderheid aanvaarde voorjaarsnota besloten ligt, zou kunnen uitvoeren.
Reconstructie van het nu gevallen Kabinet achten wij feitelijk nauwelijks mogelijk, en ook niet gewenst. Toch hebben we te maken met het feit dat PvdA, CDA en D'66 de partijen zijn die een meerderheid kunnen en, naar zij zeggen, ook willen vormen in het parlement.
Dat leidt tot de conclusie dat niet een reconstructie maar een renovatie plaats zou moeten vinden, met een herschrijving van het akkoord in de door mij hier omschreven zin, onder leiding van iemand die alles in het werk stelt om het Kabinet in zo'n nieuwe opzet te laten functioneren.
Er ware een informateur aan te wijzen die vervolgens mogelijk formateur en wellicht ook Minister-President van zo'n Kabinet zou kunnen zijn.
De bewuste persoon zou waarschijnlijk gezocht moeten worden onder hen die bij de voorbereiding van het huidige Kabinet als informateurs een belangrijke rol hebben gespeeld. Mocht een dergelijke wezenlijke renovatie niet mogelijk blijken dan zullen snel nieuwe verkiezingen moeten worden gehouden.

PPR

De ontstane breuk in het Kabinet Van Agt II geeft mij aanleiding u te adviseren een formateur te belasten met de vorming van een Kabinet dat op korte termijn verkiezingen uitschrijft.
Ter toelichting van dit advies zou ik het volgende willen opmerken. De Tweede-Kamerfractie van de PPR is van oordeel dat een breuk onvermijdelijk was geworden. Men is niet in staat gebleken de zakelijke en persoonlijke tegenstellingen, die reeds bij de formatie aanwezig waren, te overbruggen. Een poging om de breuk te herstellen lijkt dan ook zinloos.

De PPR-fractie acht het juist dat na een onherstelbare breuk in het Kabinet de kiezers zich opnieuw kunnen uitspreken. Zij beschouwt dit als een verworvenheid van de zestiger jaren, die zij niet graag zou prijsgeven.

RPF

Heden mocht ik u van advies dienen inzake de gerezen problematiek rond de val van het Kabinet Van Agt II. Ter bevestiging van wat ik naar voren bracht, moge ik het onderstaande als samenvatting laten gelden.
Gelet op de immense problematiek van zowel materiële als immateriële aard, waarvoor we in ons land zijn geplaatst, is de val van een Kabinet een hoogst ongewenste zaak. Dringend noodzakelijke beleidsbeslissingen worden opgehouden. Dat heeft zonder twijfel schadelijke gevolgen op velerlei terrein. Het jaar 1982 moet als verloren worden beschouwd voor het doorvoeren van ombuigingen in het overheidsbeleid.
Uit de wijze, waarop het Kabinet Van Agt/Den Uyl zich heeft gepresenteerd en de afgelopen maanden heeft gewerkt, moet echter worden geconcludeerd dat de combinatie CDA/PvdA/

Een beeld van koningin Beatrix op 14 mei, bij de aankomst bij het paleis Lange Voorhout, voordat zij de voorzitters van de kleine TK-fracties ontving.

D'66 niet werkbaar is. Na alle moeilijkheden van de afgelopen maanden is het vertrek van dit Kabinet uiteindelijk toch de beste oplossing. De weg komt daarmee open voor een Kabinet van een andere samenstelling, dat met veel wilskracht en besluitvaardigheid de zaken aanpakt waarvoor we met elkaar in dit land staan.
Getalsmatig kon de combinatie CDA/PvdA/D'66 rekenen op een zeer brede parlementaire steun, maar dat bleek allerminst een garantie voor een hechte combinatie. Dat heeft mij overigens allerminst verbaasd en ik mag u verwijzen naar de twee adviezen die ik u eerder uitbracht. De tegenstellingen in de visie van enerzijds CDA en anderzijds PvdA op de aanpak van de meest nijpende problemen als de werkloosheidsbestrijding, de financiële situatie en de kernbewapening zijn te groot.
Ons land is zeer gebaat als er op zo kort mogelijke termijn een nieuwe, volwaardige regering komt. Ik moge u adviseren een kabinetsformateur te benoemen van het CDA die de mogelijkheden onderzoekt van een CDA, VVD, D'66 kabinet. Ik ken de bezwaren van D'66, maar de situatie is nu wezenlijk anders dan vorig jaar.
Ik zie principieel noch staatsrechtelijk bezwaren tegen het vormen van een andere regeringscombinatie zonder dat daarvoor verkiezingen zijn gehouden.
Ik moge de volgende argumenten noemen.
– Het Kabinet Van Agt/Den Uyl heeft in feite nauwelijks gefunctioneerd. Het Kabinet is niet gevallen in een confrontatie met het parlement, zijnde de vertegenwoordiging van het volk.
– De kiezers hebben vorig jaar mei de politici voor vier jaar een mandaat gegeven.
– De burger heeft massaal een keus bepaald en meerdere mogelijkheden aangeboden een parlementair meerderheidskabinet te vormen. Er is geen wezenlijk andere situatie ontstaan, die een uitspraak van de burger vraagt.
– Waarom zou in 1977 na een langdurige formatie tussen de PvdA, CDA en D'66 wel over kunnen worden geschakeld op de combinatie CDA-VVD en nu niet?
– De parlementaire geschiedenis kent ook het voorbeeld van het Kabinet Marijnen, dat in 1965 door innerlijke tegenstellingen ten val kwam en zonder tussenkomst van de kiezer werd vervangen door het Kabinet Cals.
– Niet noodzakelijke inschakeling van de kiezer tendeert naar mijn mening bovendien te veel naar het idee van de volkssoevereiniteit. Dat doet afbreuk aan het stelsel van de parlementaire democratie dat wij hebben.
Mocht een Kabinet CDA, VVD, D'66 om welke reden worden geblokkeerd, dan moge ik u adviseren een Kabinetsinformateur uit de kring van het CDA op te dragen de mogelijkheden te onderzoeken om een Kabinet CDA, VVD, SGP, RPF en GPV samen te stellen om dit land met spoed aan een nieuwe regering te helpen die met voortvarendheid aan de slag gaat.

Als derde optie moge ik u noemen het vormen van een Zakenkabinet. Er moet orde op zaken worden gesteld. Daar is iedereen het over eens. Als dat een parlementair Kabinet om allerlei redenen niet lukt, kan een Zakenkabinet een tijdelijke oplossing zijn. Het Zakenkabinet zou een mandaat van één tot anderhalf jaar moeten hebben en in het najaar van 1983 nieuwe verkiezingen moeten uitschrijven.
Als veruit laatste mogelijkheid zie ik een Kabinetsformateur uit CDA-kring te belasten met de vorming van een interim-kabinet bestaande uit CDA en D'66 dat de meest dringende zaken afhandelt zoals het uitbrengen van de Voorjaarsnota en het opstellen van de begroting voor het jaar 1983. Voorts zouden er dan voor het late najaar liever nog het vroege voorjaar 1983 verkiezingen moeten worden uitgeschreven.
Drie verkiezingen in één jaar acht ik in feite ongepast, maar als het echt niet anders kan, valt er niet aan te ontkomen. De eerste week van september, zoals sommigen voorstellen, is om meer dan één reden weinig gelukkig en later in de maand zouden Prinsjesdag en het aanbieden van de begroting een weinig verheffende rol kunnen spelen in de verkiezingscampagne.
Het nieuwe Kabinet dat er komt, zal naar mijn mening overigens niet alleen oog moeten hebben voor de diepingrijpende materiële problemen, maar ook voor de vele vraagstukken van immateriële aard. Het loslaten van normen en waarden werkt op allerlei terrein ontwrichting in de hand en dat geeft steeds meer mensen aanleiding tot grote verontrusting.
Bovendien hoop ik dat het nieuwe Kabinet wil uitgaan van de Bijbelse normgeving voor mens en samenleving, omdat deze regels de beste garantie geven voor een geordende en harmonieuze samenleving.

GPV

Het thans demissionaire Kabinet stond voor de taak aanzetten te geven tot het zo dringend noodzakelijke herstel van de werkgelegenheid. Hiertoe is het niet bij machte gebleken. De situatie die hierdoor is ontstaan is bijzonder ernstig. De voortdurende stijging van de werkloosheid veroorzaakt niet alleen veel persoonlijk leed maar vormt ook een ernstige belemmering voor de ontwikkeling van de samenleving, waartoe burgers en overheid geroepen zijn.
Het is dan ook van groot belang, dat bij het zoeken naar een oplossing voor de ontstane crisis als uitgangspunt wordt gehanteerd dat spoedig inhoud wordt gegeven aan een werkgelegenheidsbeleid, waarin structurele ombuigingen in de uitgaven van de overheid en voor de sociale zekerheid gepaard gaan met werkgelegenheids-stimulerende maatregelen op de korte en de lange termijn.
Daarbij dient de vraag onder ogen te worden gezien of voor de oplossing van de crisis nieuwe verkiezingen nodig of gewenst zijn. Nodig zijn ze mijns inziens niet nu geen conflict is ontstaan tussen Kabinet en Parlement. Uwe Majesteit zou zonder bezwaar nieuwe bewindslieden kunnen benoemen ter vervanging van de Ministers en Staatssecretarissen, die hun ontslag hebben aangeboden, indien aannemelijk is dat het aldus gevormde Kabinet voldoende steun in de beide Kamers der Staten-Generaal kan verwerven.
Nieuwe verkiezingen zijn ook minder gewenst, omdat gevreesd moet worden dat dan niet eerder dan in de Voorjaarsnota van 1983 sprake zal kunnen zijn van nieuw beleid. Mochten nieuwe verkiezingen echter onvermijdelijk blijken te zijn, dan zouden deze mijns inziens zo vroeg mogelijk gehouden moeten worden, dat wil zeggen medio september.
Ter oplossing van de crisis zal naar mijn mening spoedig een Kabinet gevormd moeten worden, dat in ieder geval de Voorjaarsnota 1982 kan uitvoeren en de begroting voor 1983 kan opstellen en verdedigen. Daartoe zal naast besluitvaardigheid in het Kabinet ook sprake moeten zijn van een voldoende mate van steun in de volksvertegenwoordiging. Herstel van de oude coalitie komt uit een oogpunt van besluitvaardigheid niet in aanmerking. Ook een volledig nieuwe formatie zou gemakkelijk kunnen leiden tot een ernstige vertraging van de noodzakelijke maatregelen.
Deze bezwaren zouden zich niet voordoen als het mogelijk zou blijken in de vacatures die in het Kabinet zijn ontstaan door de ontslagaanvragen van de PvdA-bewindslieden zodanig te voorzien, dat de benodigde Parlementaire steun zou worden verkregen. Aanvulling van het Kabinet met Ministers vanuit de VVD zou zo'n mogelijkheid kunnen zijn, ware het niet dat met name D'66 dit wellicht zou beletten.

In het verlengde van mijn advies van 20 augustus 1981 zou ik er echter de voorkeur aan geven, dat aan personen uit de kring van zowel de PvdA als de VVD gevraagd zou worden op extra-parlementaire basis tot het Kabinet toe te treden. In dat kader zou ook van belang kunnen zijn onder welke voorwaarden de kleine christelijke partijen dit Kabinet willen steunen.

Om deze mogelijkheden na te gaan zou niet eerst een informateur benoemd behoeven te worden. Dat zou de procedure onnodig kunnen vertragen. Uwe Majesteit zou aan de fungerende Minister-President mr. A. A. M. van Agt en de fungerende tweede Vice-Minister-President dr. J. Terlouw een formatie-opdracht kunnen verstrekken. In deze opdracht zou tot uitdrukking kunnen komen dat spoedig een Kabinet gevormd dient te worden, dat een zodanige steun in de volksvertegenwoordiging kan verwerven, dat het in ieder geval de begroting voor 1983 kan opstellen en verdedigen.

Uit perspublikaties bleek, dat de SGP-fractie had geadviseerd niet al te snel nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Eerst zou een rompkabinet van CDA en D'66 de Voorjaarsnota gereed moeten maken en de begroting voor volgend jaar voorbereiden.

Informateur Steenkamp (l.) met CDA-fractievoorzitter Lubbers.

Prof. Steenkamp benoemd tot informateur. Opdracht zeer ruim geformuleerd

Op 14 mei heeft koningin Beatrix prof. dr. P. J. A. M. Steenkamp benoemd tot informateur. Zij heeft hem „verzocht een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om zo spoedig mogelijk tot een oplossing van de huidige kabinetscrisis te geraken".
Informateur Steenkamp (57) is hoogleraar sociaal recht aan de Technische Hogeschool te Eindhoven en sinds 1965 lid van de Eerste Kamer. Hij was tot de definitieve fusie van KVP, ARP en CHU in 1980 voorzitter van het CDA.
N.a.v. de benoeming van prof. Steenkamp tot informateur schreef het *NRC/H'blad* op 15 mei in een hoofdartikel het volgende:

Achter de nogal conflicterende adviezen die de Koningin voor het oplossen van de kabinetscrisis heeft ontvangen van de Tweede-Kamerfracties mag CDA-informateur Steenkamp nu een bruikbaar model gaan zoeken. Steenkamp, vertrouwensman van premier Van Agt, heeft begrijpelijkerwijs een zeer ruime taakomschrijving gekregen die hem het onderzoeken van alle mogelijkheden om tot een kabinet te komen toelaat. Uit de keuze van de persoon mag daarbij wel worden geconcludeerd dat de CDA-top niet ongelukkig zal zijn. Gelukkkiger althans dan vorig jaar zomer tijdens de formatie toen (in augustus) niet de voorgestelde Steenkamp maar oud-minister De Gaay Fortman informateur werd om de laatste stappen naar het tweede kabinet-Van Agt te helpen zetten.
Het ligt in de rede te veronderstellen dat de informateur afstrepend zijn werk zal gaan doen. Wat ons betreft mag hij, waar snelheid van handelen gevraagd en geboden is, weinig tijd besteden aan het onderzoeken van de mogelijkheid om het tweede kabinet-Van Agt te reconstrueren. Gezien de fundamentele aard van de crisis over de inhoud van de Voorjaarsnota en de afspraken voor de begroting-'83 en gezien de houding die de hier relevante fracties jegens elkaar innemen in hun adviezen, verdient een reconstructie kansloos en ongewenst te worden genoemd. Dat D'66 om een onderzoek naar mogelijke „marges" in het touwtrekken daarover vroeg, zegt meer over de politieke verlegenheid in die kring, dan over het realistische gehalte van de suggestie.

Vervolgens zouden dan mogelijke interimkabinetten aan bod kunnen komen in het onderzoek, want het is duidelijk dat de wens van de VVD-fractie om zonder nieuwe verkiezingen een kabinet met CDA en D'66 geformeerd te krijgen, door die partijen niet zal worden ingewilligd. Ruwweg wordt het dan de vraag of het kan komen tot een politiek volwaardig interimkabinet of een interimkabinet dat slechts zo spoedig mogelijk verkiezingen laat houden, bij voorkeur al in de eerste helft van september. Tegen deze laatste mogelijkheid, voorgesteld door PvdA en – in de tweede lijn van haar advies – VVD, bestaan zakelijke en praktische bezwaren.

Wij hebben om deze en dergelijke redenen woensdag jl. gepleit voor een volwaardig interimkabinet van CDA en D'66 dat op basis van het Voorjaarsnota-akkoord, desnoods nader aangepast aan de nieuwe politieke omstandigheden, de begroting opstelt en in de Tweede Kamer verdedigt. De kans op verlies aan kostbare tijd wat het sociaal-economisch beleid betreft zou dan zo klein mogelijk worden gehouden, terwijl in de openbare parlementaire confrontatie over deze begroting in oktober de kiezer over de posities van partijen de helderheid zou krijgen die nodig is.

Zeker voor de levensvatbaarheid van een dergelijke constructie voor enkele maanden zal het gedogen ervan door VVD en/of PvdA beslissend zijn. Op die vraag zal het onderzoek van de heer Steenkamp dan ook zo dadelijk, hopelijk snel, wel uitdraaien. Gemakkelijk zal dat gedogen in geen geval zijn, maar het geven van toestemming (aan CDA en D'66) om beleid te ontwikkelen is nog niet hetzelfde als instemming vooraf met dat beleid. Instemming of afkeuring kan daarna volgen, in oktober in de Tweede Kamer, vlak voor de verkiezingen. Wie duidelijkheid wenst, ook voor de kiezers, komt dan aan zijn trekken. (Nederlandse Staatscourant, NRC/H'blad, ANP).

EL SALVADOR

ONTWIKKELINGEN SINDS 18 FEBRUARI 1982

Op pag. 225 e.v. is verslag uitgebracht van de verkiezingen in El Salvador die op 28 maart 1982 werden gehouden, en van de ontwikkelingen in de vijf maanden daarvoor. Die ontwikkelingen werden gevolgd tot 18 februari.
Hierna volgt nu een verslag van de belangrijkste gebeurtenissen die sindsdien plaatsvonden.

Vredesvoorstel Mexico m.b.t. Midden-Amerika. Reactie VS

Op 21 februari hield de Mexicaanse president José Lopez Portillo y Pacheco ter afsluiting van een driedaagse conferentie van politieke partijen in Latijns-Amerika (COPPAL) in Managua (Nicaragua) een toespraak, die ook wel „het appèl van Managua" wordt genoemd.
In zijn rede noemde hij drie kwesties die de vrede in Midden-Amerika in gevaar brachten: El Salvador, Nicaragua en de relatie tussen de VS en Cuba. Om deze kwesties op te lossen moesten „afzonderlijke kanalen" worden gezocht. „Alle partijen, die de vrede in het gebied wensen, moeten daarvoor werkelijke concessies doen. Niemand moet onder dwang afzien van zijn basisprincipes en meest elementaire belangen", aldus Lopez Portillo.
Het plan voorzag in onderhandelingen tussen de regering en de linkse guerrillastrijders in El Salvador over de beëindiging van de burgeroorlog, het sluiten van een niet-aanvalsverdrag tussen de VS en Nicaragua en tenslotte in rechtstreekse onderhandelingen tussen de VS en Cuba.
Op 3 maart zond radio Venceremos, het clandestiene radiostation van het linkse verzet in El Salvador, een verklaring uit waarin de guerrillaleiders „zonder voorwaarden vooraf" het voorstel van Lopez Portillo aanvaardden.
Op 2 maart al had Guillermo Ungo, de leider in ballingschap van de politieke vleugel van het verzet, zich voor het Mexicaanse plan uitgesproken.
Op 6 maart was de Mexicaanse minister van buitenlandse zaken Jorge Castaneda in New York om het vredesplan van Lopez Portillo nader toe te lichten aan de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Alexander Haig.
Het Mexicaanse plan werd echter niet erg gunstig ontvangen. Haig verklaarde dat de „zwakte" van het plan vooral was gelegen in het niet noemen van de

rol die Managua speelde bij het leveren van wapens aan El Salvador en hij noemde de wapenleveringen een „fundamenteel element" in de situatie.
Castaneda verklaarde echter dat de hoeveelheid wapens die Nicaragua aan El Salvador leverde „klein was en van niet zo veel belang". Op de vraag naar bewijzen over de omvang van de wapenleveranties, kondigde Haig aan dat hij nog dezelfde week zou komen met „onweerlegbare bewijzen".
Op 14 maart zette Haig de besprekingen met Castaneda voort om het vredesplan van Lopez Portillo verder te onderzoeken. Na afloop noemde Haig het gesprek „uiterst nuttig". Hij benadrukte evenwel dat ook Moskou bij de pogingen zou moeten worden betrokken om een oplossing voor het conflict in El Salvador uit te werken, omdat de Sowjet-Unie volop in de burgeroorlog zou zijn verwikkeld, onder andere als wapenleverancier.
Volgens Haig bestonden er „politieke, veiligheids- en economische middelen" om inzake El Salvador druk op de Sowjet-Unie, Cuba en Nicaragua uit te oefenen.

Naar zijn zeggen was het conflict in El Salvador geen lokaal, maar een mondiaal probleem.
Castaneda zou in de dagen die volgden contact met Cuba en Nicaragua opnemen om verslag uit te brengen over de Amerikaanse reactie op het vredesplan. Haig van zijn kant zei dat de VS mans genoeg waren om direct met Cuba en Nicaragua te onderhandelen.
Op 15 maart maakte Haig tijdens een persconferentie in Washington een vijfpuntenprogramma t.a.v. Nicaragua bekend dat moest bijdragen tot vrede in Midden-Amerika.

Die punten waren: wederzijdse nietinmenging in de binnenlandse aangelegenheden zoals omschreven in het Handvest van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), de VS verplichten zich de activiteiten te blokkeren van contra-revolutionairen die in Amerika in ballingschap leven, onderhandelingen over beperking van levering van zware wapens in Midden-Amerika en het gebruik van buitenlandse militaire adviseurs, stopzetting van Nicaraguaanse steun aan het Salvadoriaanse verzet en Amerikaanse hervatting van economische hulp aan Nicaragua.
Tevens verklaarde Haig dat Washington niet van plan was de Sowjet-Unie bij onderhandelingen over Midden-Amerika te betrekken, hetgeen in tegenspraak was met wat hij de dag daarvoor had verklaard.
Wel herhaalde Haig dat het in El Salvador ging om een probleem met „mondiale, regionale en plaatselijke aspecten" en dat ook de Sowjet-Unie erbij betrokken was. Maar „dat betekent niet en dat heeft ook nooit betekend, dat daarom de Sowjets of de Cubanen moeten worden uitgenodigd aan de onderhandelingstafel plaats te nemen. Niet in het minst", aldus Haig.
Op 22 maart deelde de Cubaanse president Fidel Castro mee dat zijn land zich achter de Mexicaanse voorstellen voor onderhandelingen in Midden-Amerika had geschaard.
Dezelfde dag reisde Castaneda vanuit Cuba naar Nicaragua voor besprekingen met de sandinistische leiders. (Zie daarvoor ook volgende berichten over Cuba en Nicaragua.)

Amerikaanse oorlogsschepen patrouilleren voor de kust

Op 23 februari maakte het Pentagon bekend, dat Amerikaanse oorlogsschepen sinds 3 weken voor de kust van El Salvador patrouilleerden om radioverbindingen af te luisteren.
Volgens deze bron was de USS Deyo, een destroyer die speciaal was uitgerust met geavanceerde apparatuur voor spionagedoeleinden, sinds januari voor de kust gestationeerd en zou deze inmiddels weer op de thuisbasis zijn teruggekeerd. De torpedojager was vervangen door een schip van dezelfde klasse en dit had positie gekozen in de Golf van Fonseca, de baai tussen El Salvador en Nicaragua. Deze golf werd volgens bronnen uit het Pentagon gebruikt als transportroute voor wapenleveranties uit Cuba naar de guerrillabeweging in El Salvador.

Hulp VS in kader Carribean Basin Initiative

Op 24 februari kreeg El Salvador van de regering-Reagan een extra $ 100 mln in het kader van het Carribean Basin Initiative, een Amerikaans hulpprogramma voor Midden-Amerika en het Caribisch gebied (pag. 16).

Argentijnse hulp

Op 27 februari beëindigde de stafchef van het Salvadoriaanse leger, Rafael Flores Lima, een vijfdaags bezoek aan Argentinië. Hierbij werd door Antonio Vaquero, de stafchef van de Argentijnse landmacht, toegezegd, dat het Argentijnse leger het regime van El Salvador zoveel hulp zou verlenen „als in zijn vermogen lag". Flores Lima kreeg ook de belofte dat Argentinië waarnemers zou sturen naar de verkiezingen van 28 maart.Volgens woordvoerders van het Argentijnse leger zou de hulp zich voor het ogenblik beperken tot de leverantie van in Argentinië vervaardigde tanks, kanonnen, geweren en ander wapens, en de training van Salvadoriaanse militairen in Argentinië. We zijn ook bereid troepen te sturen, zeiden de Argentijnse woordvoerders, maar dan wel in het kader van een multilaterale actie van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS). Daarvoor moet het Salvadoriaanse bewind de OAS eerst om toepassing vragen van het Inter-Amerikaans Verdrag van Wederzijdse Bijstand. Volgens dit Verdrag van Rio van 1947 kan een lidstaat die zich militair bedreigd voelt, de andere OAS-landen om hulptroepen vragen.

Aanslagen op D'Aubuisson, leider ARENA

Op 27 februari pleegde onbekenden tot tweemaal toe een aanslag op de leider van de ultra-rechtse oppositiepartij ARENA, Roberto d'Aubuisson.
D'Aubuisson, die met zijn partij aan de verkiezingen deelnam, werd tijdens een verkiezingstournee in San Vicente onder vuur genomen toen hij met zijn helikopter wilde landen. De majoor raakte daarbij niet gewond. Later op de dag werd er een handgranaat naar zijn auto gegooid. Bij deze aanslag raakte hij licht gewond door een granaatsplinter.
Woordvoerders van de ARENA beschuldigden eerst de christen-democraten van president Duarte van de aanslag, maar later zeiden zowel een ARENA-woordvoerder als Duarte dat guerrillastrijders de aanslag hadden gepleegd.

Paus steunt verkiezingen

Op 28 februari riep paus Johannes Paulus II de Salvadorianen op deel te nemen aan de algemene verkiezingen op 28 maart. Tevens bekritiseerde hij de „grote mogendheden" vanwege hun inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van El Salvador.
„We zien dat het conflict, dat binnenlandse oorzaken heeft, zodanig is geïnternationaliseerd, dat de beslissingen over de oplossing ervan niet meer in handen van de Salvadorianen liggen. Het is een feit dat de grote mogendheden bijdragen aan het laten voortduren van het conflict," zo zei de paus tot een menigte op het Sint Pietersplein. Het was zijn eerste verklaring over El Salvador sinds ruim een jaar. Hij sloot zich nadrukkelijk aan bij de verklaring die de Salvadoriaanse bisschoppen twee weken daarvoor hadden uitgegeven (pag. 233/1). Daarin werd ook opgeroepen tot deelname aan de algemene verkiezingen, die door het linkse verzet worden geboycot.
De paus veroordeelde het geweld van

de Salvadoriaanse verzetbeweging, maar sprak in één adem ook zijn afkeuring uit over het optreden van regeringstroepen tegen elke vorm van oppositie. Hij noemde de Salvadorianen een „gemarteld volk".

Houding Congres t.a.v. El Salvador

Op 2 maart deed het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden vrijwel unaniem een beroep op president Reagan zich in te zetten voor „onvoorwaardelijke besprekingen" tussen de belangrijkste politieke tegenstanders in El Salvador. In de voor de regering niet bindende resolutie, die met 396 tegen 3 stemmen werd aanvaard, stond dat dit overleg noodzakelijk was om een veilig en stabiel klimaat te scheppen voor „vrije en democratische verkiezingen". Er werd aangedrongen op onderhandelingen nog vóór de verkiezingen, en tussen alle politieke groeperingen die bij het conflict waren betrokken.
Ondertussen hadden 104 leden van het Huis, onder wie 12 republikeinen een brief ondertekend waarin president Reagan dringend werd verzocht het Mexicaanse bemiddelingsaanbod te accepteren om zo een eind aan de burgeroorlog te maken.
Op 8 maart werden in het Congres twee voorstellen ingediend met betrekking tot El Salvador.
In de Senaat diende de leider van de Democratische fractie Robert Byrd een amendement in op de War Powers Act dat een beperking van de presidentiële bevoegdheid inhield.
Op grond van het amendement werd president Reagan verplicht toestemming aan het Congres te vragen als hij troepen naar El Salvador wilde sturen.
In een rede in de Senaat sprak Byrd de hoop uit dat zijn voorstel tot een nationaal debat over de Amerikaanse rol in El Salvador zou leiden.
In een motie die 5 Democraten daarna in het Huis van Afgevaardigden indienden werd voorgesteld alle militaire hulp aan El Salvador te staken en de Amerikaanse adviseurs uit dat land terug te trekken.
De initiatiefnemer tot de motie, Ben Rosenthal (New York), gaf als toelichting: „Geen wapens meer, geen militaire adviseurs meer en geen militaire opleiding meer." Volgens Rosenthal dreigde het conflict in Caribisch gebied te escaleren en naar andere landen over te slaan als de VS hun interventie in El Salvador niet staakten. „Het gevaar bestaat dat het Caribische gebied voor de jaren tachtig datgene gaat worden wat Zuidoost-Azië voor de jaren zestig was", aldus de afgevaardigde.
Op 11 maart besloot de sub-commissie voor Interamerikaanse zaken van het Huis van Afgevaardigden een stemming over het beëindigen van de Amerikaanse hulp aan El Salvador wegens de schending van de mensenrechten uit te stellen tot na de verkiezingen in dat land op 28 maart.

In de resolutie, die afkomstig was van de Democratische afgevaardigde Gerry Studs en die werd gesteund door zo'n 100 afgevaardigden, werd president Reagans verklaring verworpen dat de Salvadoriaanse regering vorderingen maakte op het gebied van de mensenrechten. Op grond van die verklaring (pag. 231/1) kwam El Salvador in aanmerking voor verdere Amerikaanse hulp.
Het uitstel werd gevraagd door Daniel Mica die bang was dat het aannemen van de resolutie zou worden opgevat als een minder worden van de Amerikaanse interesse in El Salvador, waardoor de guerrillabeweging haar activiteiten wellicht zou vergroten.

„Bewijzen" Haig over buitenlandse inmenging in El Salvador

Op 4 maart vertelde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, tijdens een hoorzitting van de ondercommissie voor buitenlandse operaties van het Huis van Afgevaardigden, dat het Salvadoriaanse leger een Nicaraguaans militair gevangen had genomen die deel uitmaakte van de guerrillabeweging.
Met zijn onthulling wilde Haig bewijzen dat de burgeroorlog in El Salvador van buitenaf werd gemanipuleerd. Naar zijn zeggen was de gevangen genomen man door het Sandinistisch regime in Managua naar El Salvador gestuurd.
Voordat echter iets kon worden bewezen ontsnapte de gevangen genomen Ligdamis Anaxiis Gutierrez onder geheimzinnige omstandigheden.
Op 12 maart slikte de 19-jarige Nicaraguaan, Orlando Jose Tardencillas Espinosa, die had moeten opbiechten dat hij in Cuba en Ethiopië een opleiding als guerrillastrijder had ontvangen en zich vervolgens had aangesloten bij het verzet in El Salvador, zijn vroegere verklaringen in.
Tijdens een persconferentie op het ministerie van buitenlandse zaken in Washington verklaarde de man dat daar allemaal niets van waar was, en dat hij nooit ergens in de wereld was geweest behalve in El Salvador en Nicaragua. Hij was weliswaar in het Nicaraguaanse leger geweest, zei de getuige, maar dat had hij al verlaten voordat hij zich in El Salvador bij de opstandelingen aansloot. Hij verklaarde zich „vrijwillig en spontaan" bij hen te hebben aangesloten, omdat hij in hun zaak geloofde, en zou bij die stap op geen enkele manier contact hebben gehad met de Nicaraguaanse regering. Over contacten tussen het Salvadoriaanse verzet en de regeringen van Cuba en Nicaragua of andere met de Sowjet-Unie verbonden landen zei hij niets te weten.
Verder verklaarde hij dat hij na zijn arrestatie was gemarteld door het Salvadoriaanse leger, zodat hij zijn ondervragers had verteld wat ze wilden horen.
De dag daarop werd de man op een vliegtuig richting Nicaragua gezet, waar hij een heldenontvangst kreeg. De Nicaraguaanse radio noemde hem „een internationale held van de Middenamerikaanse revolutie".

Rapport Amnesty International

Op 9 maart werd een rapport van de onafhankelijke mensenrechtenorganisatie Amnesty International vrijgegeven waarin stond dat het leger en de politie in El Salvador systematisch duizenden mannen, vrouwen en kinderen hadden gemarteld en vermoord. De slachtoffers, aldus Amnesty, waren niet alleen mensen, die werden verdacht van verzet tegen het regime, maar ook duizenden burgers in gebieden waar een actie werd voorbereid en wier dood of verminking volkomen willekeurig leek te zijn geweest.
Het rapport was vooral gebaseerd op

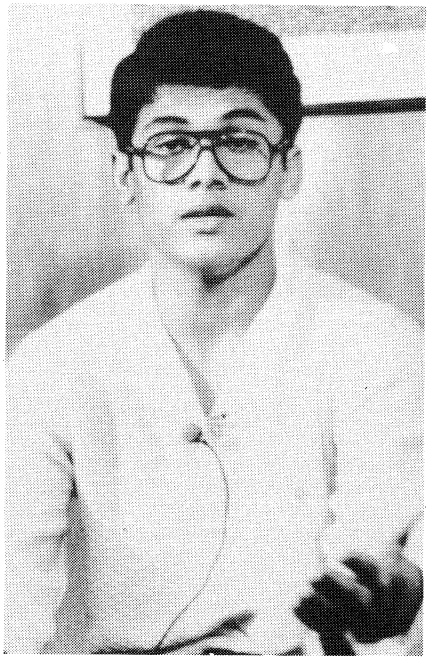

Orlando Jose Tardencillas Espinosa, de 19-jarige gevangen genomen Nicaraguaan, die een eerder afgelegde verklaring dat hij een training in Cuba en Ethiopië had ontvangen alvorens zich bij het Salvadoriaanse verzet aan te sluiten, weer introk.

een onderzoek in vluchtelingenkampen in Costa Rica, Mexico en Honduras. Het onderzoek vond plaats van begin 1980 tot augustus 1981, maar de moorden en martelingen vonden volgens de organisatie nog steeds plaats. Amnesty schreef dat overheidstroepen ongewapende burgers hadden onthoofd, dat groepen vluchtelingen vanuit helikopters met mitrailleurs werden beschoten en gaf een aantal getuigenissen van wreedheden van regeringstroepen tegen burgers. Volgens de organisatie waren niet alleen de politie en het leger hiervoor verantwoordelijk, maar ook paramilitaire eenheden die met uitdrukkelijke of stilzwijgende instemming van de autoriteiten optraden.
Amnesty zei op de hoogte te zijn van rapporten over schendingen van de mensenrechten door guerrillagroeperingen maar kwam tot de conclusie „dat de grote meerderheid van schendingen waarover bericht werd, inclusief martelingen, verdwijningen en moord in koelen bloede, waren begaan door de overheidstroepen en waren gericht tegen burgers die geen geweld gebruikten en niet waren betrokken bij guerrilla-activiteiten."

VN-commissie Mensenrechten bepleit politieke oplossing. Europarlement ziet niets in verkiezingen

Op 11 maart nam de in Genève gevestigde VN-commissie voor de Mensenrechten met 25 tegen 5 stemmen een resolutie aan waarin een beroep werd gedaan op de regering van El Salvador om een politieke oplossing te vinden voor de burgeroorlog „in een atmosfeer die vrij was van intimidatie en terreur". De resolutie, mede-ingediend door Nederland, werd gesteund door verscheidene landen uit de Derde Wereld en het Oostblok. De meeste Westerse landen onthielden zich, terwijl de Verenigde Staten met Brazilië, Argentinië, Uruguay en de Filippijnen tegenstemden. De commissie sprak in de resolutie haar „diepste bezorgdheid" uit over de „verslechterende toestand in El Salvador".
Verder werd gesteld dat het Salvadoriaanse volk zijn eigen lot diende te bepalen „zonder directe of indirecte buitenlandse inmenging". Geprezen werd ten slotte een in opdracht van de commissie opgesteld rapport waarin stond dat verkiezingen pas moesten worden gehouden wanneer een klimaat van „vrede en werkelijke eerbied voor mensenrechten en fundamentele vrijheden is tot stand gekomen".
De Amerikaanse gedelegeerde zag „substantiële gebreken" in de resolutie. Hij voegde eraan toe dat de VS de Salvadoriaanse junta prezen voor de gestage vooruitgang bij het corrigeren van misstanden op het gebied van de mensenrechten. Hij meende ook dat de komende verkiezingen de weg konden bereiden naar democratie.
Diezelfde dag nam het Europese parlement in Straatsburg een resolutie aan van de socialistische fractie, waarin het Amerikaanse beleid scherp werd bekritiseerd en het aanbod tot bemiddeling van Lopez Portillo werd gesteund. Over de verkiezingen van 28 maart werd gezegd, dat zij niet „als vrije verkiezingen konden worden beschouwd, aangezien geen enkele politieke vrijheid was gegarandeerd en de politici van de oppositie erop zouden kunnen rekenen omgebracht te worden".
Verder werd erop gewezen, dat „alleen een oplossing, die gebaseerd was op een politieke dialoog tussen regering en oppositie en op overeenstemming over de grote beleidslijnen, kans van slagen maakte". De Amerikaanse politiek maakte een dergelijke oplossing echter onmogelijk, zo werd geconstateerd.
De resolutie, van de hand van de Nederlandse socialiste Ien van den Heuvel, werd met 84 stemmen tegen 59 bij 4 onthoudingen aangenomen.

Nederlandse TV-ploeg gedood

Op 18 maart deelde het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag mee, dat vier leden van een Nederlandse TV-ploeg op 17 maart bij een vuurgevecht tussen guerrillastrijders en het leger in El Salvador waren gedood.
Het betrof Koos Koster (46), correspondent voor de IKON in Latijns-Amerika, Jan Kuiper (40), free-lance-medewerker van de IKON, cameraman Joop Willemsen (42) en geluidstechnicus Hans ter Laag (25). De ploeg maakte voor de IKON een filmreportage over El Salvador.
Volgens het ministerie werden de vier op de weg tussen El Paraiso en Santa Rita in de noordelijke provincie Chalatenango doodgeschoten.
In het vuurgevecht dat plaatsvond werden ook 4 guerrillastrijders gedood.
Koos Koster was op 11 maart door de politie in San Salvador vijf uur lang vastgehouden voor verhoor. Aanleiding was de vondst door het Salvadoriaanse leger van een briefje met Kosters naam en logeeradres. Dit briefje werd aangetroffen op het lichaam van een gedode guerrillastrijder.
Over het verhoor verscheen in het Salvadoriaanse dagblad *Diario de Hoy* van 12 maart onder de kop „Buitenlandse journalist had contacten met subversieve elementen" het volgende artikel:

De in El Salvador gedode Nederlandse TV-ploeg. V.l.n.r.: Joop Willemsen, Koos Koster en Jan Kuiper. Achter Kuiper: Hans ter Laag.

Op een terrorist die werd gedood bij een gewapend treffen in Usulutan en geïdentificeerd werd als Jorge Luis Mendez, is een briefje aangetroffen met daarop de naam van een buitenlandse journalist.
Het perscomité van de strijdkrachten maakt daarop het volgende bekend:
„Het perscomité van de strijdkrachten geeft hierbij voor binnenlandse en buitenlandse journalisten de letterlijke tekst van een akte die de journalist Jacobus Andries Koster op het directoraat-generaal van de staatspolitie heeft ondertekend.

„Het hoofdbureau van de staatspolitie in San Salvador negen uur, 11 maart 1982. – Op deze datum heeft de Generale directie van het korps de journalist Jacobus Andries Koster (Koos Koster) verzocht naar het bureau te komen om opheldering te verschaffen over een schrijven dat is aangetroffen op de terrorist Jorge Luis Mendez in Usulutan en waarop het volgende te lezen was: 'Contact met Koos Koster in hotel Alameda, kamer 418, tel. 23-9999. Nederlander'.
De genoemde heer Koster liet zich voor dit doel vergezellen van zijn collega's Ter Laag, Hans Lodewijk, Ghuisper Yan Cornelis en Johannes Jan Willimsen, allen van Nederlandse nationaliteit en werkzaam voor de radio en televisie nieuwsdienst van Nederland. Zij maakten een journalistieke reportage in het land en logeerden in hotel Alameda.
De directeur-generaal van het korps vroeg de heer Koster naar zijn relatie met de terroristische groeperingen in het land en naar de manier waarop de subversieve Mendez de hierboven genoemde gegevens had verkregen. De heer Koster antwoordde dat hij geen enkele terrorist in het land kende en dat de informatie waarschijnlijk door een andere journalist aan de genoemde Mendez was doorgegeven.
Hij ontkende ook dat hij zelf de genoemde informatie had verstrekt. De heer Koster vroeg of deze gebeurtenis gevolgen had voor zijn werk in het land. Daarop werd met nadruk geantwoord dat de strijdkrachten op geen enkele manier tussenbeide zullen komen in het werk van buitenlandse journalisten in El Salvador, die tot op de dag van heden hun werk in vrijheid hebben kunnen doen.
Vastgesteld moet worden dat de vier eerder genoemde buitenlandse journalisten geen enkel moment zijn bedreigd of fysiek of moreel zijn

President Jose Napoleon Duarte gaat, omringd door lijfwachten, een groep journalisten voor naar de plek waar de Nederlandse TV-ploeg werd gedood.

mishandeld. Ter bevestiging tekenen wij om negen uur dertig op de genoemde datum, Kolonel Francisco Antonio Moran, directeur-generaal, Jacobus Andries Koster, journalist.
San Salvador, 11 maart 1982.

Lejo Schenk, eindredacteur van de Ikon-rubriek Kenmerk, zei op 18 maart in een reactie op de dood van de vier leden van de TV-ploeg beslist niet te geloven dat hier van toeval sprake was. „Ik zie een duidelijk verband tussen de arrestaties die vorige week zijn verricht", aldus Schenk. Hij verklaarde de Salvadoriaanse regering verantwoordelijk te houden „tot het tegendeel bewezen is".

Minister van buitenlandse zaken Van der Stoel nam „met ontzetting" kennis van de dood van de vier Nederlanders en gaf de Nederlandse ambassadeur in Mexico, mr. J. C. P. baron Speyart van Woerden, alsmede J. W. Bertens, de woordvoerder van het ministerie, de opdracht zo snel mogelijk naar El Salvador te gaan om ter plaatse een onderzoek naar de toedracht in te stellen.
Op 14 april verscheen het twintig pagina's tellende „Rapport van het onderzoek naar de toedracht van de gebeurtenissen die hebben geleid tot de dood van de vier Nederlandse journalisten op 17 maart in El Salvador".
De belangrijkste conclusies van het rapport waren:

- Het staat vast dat de vier leden van het IKON-team zijn gedood door gericht vuur uit handvuurwapens en mogelijk een mitrailleur van soldaten behorende tot het geregelde Salvadoriaanse leger op een plaats die hoogst waarschijnlijk op ca. 250 meter van het ontmoetingspunt is gelegen.
- Het IKON-team is, ofwel bij toeval op de legerpatrouille gestoten, ofwel in een hinderlaag gelopen die de legerpatrouille voor hen had gelegd.
- Gezien het feit dat de betrokken journalisten enerzijds duidelijk verdacht waren, anderzijds dat gedurende de tocht naar de ontmoetingsplaats er verschillende mogelijkheden zijn geweest hun komst radiografisch aan de legerpatrouille door te geven, zodat deze een hinderlaag kon voorbereiden, valt een doelbewuste aanslag op de journalisten niet uit te sluiten. Hiertegen pleit, dat het leger de lichamen niet heeft laten verdwijnen, doch op eigen initiatief naar San Salvador heeft overgebracht, inclusief het lichaam van guerrillaleider Oscar.

De versies van officiële Salvadoriaanse zijde – volgens welke de Nederlandsers bij een toevallig treffen met het leger in een vuurgevecht zouden zijn omgekomen – werden in het rapport "ten dele ongeloofwaardig en aanvechtbaar" genoemd. De twijfel werd nog versterkt door het feit dat enkele eerdere verklaringen van de autoriteiten later zonder omhaal waren gewijzigd.
Wat het tijdschema betrof bleken de officiële uitspraken op diverse punten tegenstrijdig te zijn.

Uit verklaringen is volgens het rapport ook gebleken dat de verzetsbeweging Koster al voor diens aanhouding sterk had aangeraden het door hen gecontroleerde gebied via Honduras binnen te gaan, gezien de toenemende legeractiviteit daar. Koster heeft zich het belang van die waarschuwing goed beseft, aldus het rapport.
„Het is ongetwijfeld aan hun journalistieke plichtsbesef en bewogenheid met het lot van de verdrukten toe te schrijven, dat de leden van het team toch besloten in het land te blijven en hun werk op de voorgenomen wijze af te maken", werd hieraan toegevoegd.

Over de tocht naar het ontmoetingspunt en wat daar gebeurde wist het rapport weinig meer te melden, dan journalisten de eerste dagen na het drama al deden. Ze gingen in een bus, bestuurd door een Duitse journalist die daarvoor honderd dollar kreeg, naar het gebied. In San Salvador hadden ze eerst guerrillaleider Oscar afgehaald en een 12-jarige jongen die als gids fungeerde. Onderweg bemerkte het team dat het werd gevolgd, heeft de Duitser verklaard. Koster reageerde daarop met te zeggen dat dit niets te betekenen had, aldus het rapport. Later verdween de volgauto weer. De Duitser zette hen op het afgesproken punt af, waar vier gewapende verzetstrijders opdoken.
Niet ver van deze plaats kwamen de IKON-mensen en de verzetsstrijders op twee na om het leven. Het rapport gaf zowel de bekende versie van het gebeurde van het Salvadoriaanse leger als een reconstructie op grond van andere getuigenverklaringen.
Daartussen waren nogal wat verschillen. Het leger zei dat verzetsstrijders het vuur op de toevallig passerende patrouille openden. Het rapport noemde het uitermate onwaarschijnlijk dat deze kleine, slecht bewapende groep als eerste het vuur zou openen op een gewapende legerpatrouille. „Het is zeer waarschijnlijk dat de legerpatrouille het vuur heeft geopend", aldus het rapport.
Volgens het leger zou er sprake zijn geweest van twintig tot dertig verzetsstrijders. Uit betrouwbare bron, aldus het rapport, is vernomen dat een afhaaloperatie nooit met zo'n grote groep wordt uitgevoerd. Het leger zei dat het vuurgevecht veertig minuten heeft geduurd, later werd dat veranderd in twintig minuten. Het komt verder nauwelijks aanvaardbaar voor dat de legerpatrouille niet verder jacht heeft gemaakt op de gevluchte verzetsstrijders, aldus het rapport.
Er waren, zo bleek uit het sectierapport van de patholoog anatoom dr. J. Zeldenrust, geen nekschoten of kogels van zeer korte afstand afgevuurd. Hij sprak alleen van op grotere afstand afgevuurde kogels. Enige ricochet-verwondingen wezen daar ook op. Er waren aanwijzingen dat de groep van twee kanten op een afstand van 80 à 100 meter onder vuur is genomen.

Op 16 april ontbood minister Van der Stoel de zaakgelastigde van El Salvador bij zich en sprak hij zijn verontwaardiging uit over het gebrek aan medewerking van de Salvadoriaanse autoriteiten bij het onderzoek naar de dood van de vier IKON-medewerkers. Ondanks herhaald aandringen van de Nederlandse diplomaten die het onderzoek verrichtten waren deze namelijk niet in de gelegenheid gesteld een gesprek te hebben met de sergeant en de manschappen van de Salvadoriaanse legerpatrouille die bij het vuurgevecht waren betrokken. De bewindsman drong er op aan dat een dergelijk gesprek alsnog tot stand werd gebracht.

Op 19 april vroeg Van der Stoel tijdens een gesprek met de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Lawrence Eagleburger om Amerikaanse steun voor zijn verzoek aan de junta om de Salvadoriaanse legerpatrouille te ondervragen.

Op 23 april deelde Van der Stoel mee, dat Eagleburger hem die dag had opgebeld om hem die steun toe te zeggen.

Op 3 mei arriveerde een ooggetuige van de schietpartij in El Salvador in

Nederland. De dag daarop werd hij korte tijd gehoord op het ministerie van buitenlandse zaken. De man was de enige die de schietpartij had overleefd. Tot op dat ogenblik was er steeds van uitgegaan dat er twee overlevenden waren.

Het verhoor van de ooggetuige, een Salvadoriaanse guerrillastrijder die zich bekend maakte onder de schuilnaam „Martin", heeft volgens buitenlandse zaken wèl duidelijk gemaakt dat er sprake is van tenminste doodslag. Dit gezien de lichte bewapening van de guerrillastrijders die de journalisten begeleidden en zeker gezien het feit dat de journalisten met hun camera's en hun rugzakken als persmensen herkenbaar moeten zijn geweest.
Gebleken is, aldus de woordvoerder, „dat de legerpatrouille als eerste heeft geschoten, dat je in het gebied op 150 tot 200 meter afstand kunt zien hoe iemand gewapend is en dat er geschoten is tot niemand meer bewoog."
Maar er is niet komen vast te staan dat de sergeant van de legerpatrouille de doelbewuste opdracht heeft gekregen deze groep journalisten en guerrillastrijders om het leven te brengen. Het is mogelijk dat de legerpatrouille bijvoorbeeld opdracht heeft gekregen het gebied te zuiveren en „te schieten op alles wat beweegt". Temeer daar „Martin" zelf heeft verklaard dat „in deze oorlog geen gevangenen worden gemaakt".

Op 17 mei berichtte de *Volkskrant* dat de regering van El Salvador had laten weten dat Nederlandse deskundigen de sergeant en leden van de legerpatrouille die betrokken waren bij de dood van de vier Nederlanders konden ondervragen.

Op 20 mei verklaarde de woordvoerder van het departement van buitenlandse zaken Bertens in een telefonisch vraaggesprek met het NOS-journaal vanuit San Salvador dat de versie die de sergeant gaf van de schietpartij grotendeels overeenkwam met het ooggetuigeverslag van „Martin".

„Martin", de enige getuige van het doodschieten van de vier Nederlandse IKON-medewerkers in El Salvador op 17 maart.

Of er sprake is geweest van een hinderlaag zullen de omstandigheden moeten uitwijzen, aldus Bertens. „Uit de verklaring van Martin is niet duidelijk geworden dat er van een hinderlaag sprake was. We hadden wel gehoopt dat we, wat we nu te weten zijn gekomen, enkele weken eerder hadden geweten, dan zouden een hele hoop zaken er nu anders hebben uitgezien".

Aartsbisschop Rivera y Damas roept guerrillastrijders op de wapens neer te leggen

Een week na de verkiezingen (pag. 225 e.v.) riep de aartsbisschop van San Salvador, Rivera y Damas, de Salvadoriaanse partijleiders op te stoppen met de machtsstrijd en naar de stem van het volk te luisteren. Tevens spoorde hij de guerrillastrijders aan de wapens neer te leggen.
De aartsbisschop zei in zijn preek op 4 april dat de op 28 maart gehouden verkiezingen een duidelijke boodschap vormden, „een stem vóór vrede, democratie en rechtvaardigheid, massaal uitgebracht door het volk".
„De mensen willen geen machtsstrijd tussen politici, alsof de enorme stromen bloed niets betekenen", zei de aartsbisschop. „De teleurstelling en de frustratie van het volk, de ongelijke verdeling van de rijkdom, ongestrafte moorden, vermiste politieke gevangenen, de vluchtelingen, dát moet opgelost worden."

Chileense cameraman overleden. Pas gekozen afgevaardigde van de ARENA bij aanslag gedood

Op 2 april overleed de op 28 maart gewond geraakte Chileense cameraman Carlos Ruz Viera (pag. 227/1) in een ziekenhuis te San Salvador.
Op 4 april overleed David Joaquin Quinteros, die bij de verkiezingen een parlementszetel voor de ARENA had bemachtigd, na een aanslag op 3 april. Quinteros werd met partijgenoot Hugo Barrera door onbekenden beschoten toen zij na een partijbijeenkomst naar huis reden.

D'Aubuisson gekozen tot leider grondwetgevende vergadering. Magana nieuwe president

Op 22 april werd Roberto d'Aubuisson, de oprichter en leider van de extreemrechtse partij ARENA, met 35 van de 60 stemmen gekozen tot voorzitter van de grondwetgevende vergadering.
Zijn verkiezing werd mogelijk gemaakt door een coalitie van de vier rechtse partijen, die bij de verkiezingen van 28 maart 36 zetels hadden behaald, tegen de christen-democraten, die 24 zetels in de grondwetgevende vergadering hadden gekregen.
Op 29 april werd Alvaro Magana, directeur van de nationale hypotheekbank, gekozen tot interim-president van El Salvador. In de grondwetgevende vergadering kreeg Magana de 24 stemmen van de christen-democraten en 12 van de 14 stemmen van de Nationale Verzoeningspartij. Zeven afgevaardigden onthielden zich van stemming. Zeventien van de 19 leden van ARENA stemden op de tegen-kandidaat Hugo Barrera.
De benoeming van Magana doorbrak de impasse van de weken daarvoor. De verschillende partijen konden het toen totaal niet eens worden over de diverse presidentskandidaten.
De 56-jarige Magana was zo'n 17 jaar hoofd van de hypotheekbank van de regering. Hij kreeg zijn opleiding als advocaat in El Salvador en studeerde economie in Chicago. Bij de hypotheekbank won hij de vriendschap en het vertrouwen van de Salvadoriaanse militairen, omdat hij hun individueel en als groep gemakkelijk geld leende. Hij had zich de afgelopen jaren niet veel met de politiek bemoeid. Hij was één van de oprichters van de Nationale Verzoeningspartij (PCN), maar was daar officieel geen lid van.
De nieuwe president werd omschreven als een conservatief, maar politiek onafhankelijk figuur.
Magana was met name door vooraanstaande legerkringen voorgedragen als kandidaat. Het leger vreesde dat een te rechtse president benoemd zou worden, waardoor de hulp van de VS wel eens in gevaar zou kunnen komen. Ook vanuit Washington was druk uitgeoefend om Magana tot interim-president te benoemen.

Na de verkiezing van Magana besloot de grondwetgevende vergadering na overleg, drie vice-presidenten te kiezen om verdere frictie te vermijden, van iedere grote partij één. Het waren de industrieel Raul Molina Martinez van de Nationale Verzoeningspartij, de advocaat Gabriel Mauricio Gutierrez Castro van de ARENA en Pablo Mauricio Alvergue, een christen-democraat. Het was de bedoeling dat Magana, die op 2 mei werd beëdigd als interim-president, zou aanblijven tot de constituante een nieuwe grondwet had opgesteld en er nieuwe verkiezingen konden worden gehouden. Bij die verkiezingen zou dan een nieuwe president worden gekozen.
Bij zijn beëdiging zei Magana dat hij niet zou gaan onderhandelen met guerrillastrijders. „Er is niets om over te onderhandelen omdat de mensen hun mening hebben gegeven op 28 maart",

aldus Magana. „Wij moeten vrede stichten – maar niet via onderhandelingen."
Hij zei verder zijn ambtsperiode te willen aanwenden om vrede in zijn land te bereiken en hij riep de politieke leiders op tot verzoening. „De mensen in El Salvador zijn geen kanonnenvoer, noch voor enig dictatorschap, noch voor een koude oorlog", aldus de nieuwe president.

Staat van beleg opnieuw afgekondigd

Op 29 april werd de staat van beleg opnieuw voor 30 dagen afgekondigd. Een woordvoerder van de regering noemde de maatregel noodzakelijk om het land effectief te kunnen verdedigen tegen aanvallen van guerrillastrijders.
De autoriteiten hadden daardoor de bevoegdheid particuliere brieven te openen, de vrijheid van meningsuiting te beperken, vergaderingen te verbieden en Salvadorianen te beletten naar het buitenland te reizen.

Nieuwe regering benoemd

Op 4 mei werd door de grondwetgevende vergadering een nieuwe regering benoemd. Van de regering maakten 4 christen-democraten (PDC) deel uit, 4 leden van de ARENA, 3 leden van de Nationale Verzoeningspartij (PCN) en 3 onafhankelijken.

Buitenlandse zaken bleef in handen van Fidel Chavez Mena (PDC), defensie in handen van generaal Jose Guillermo Garcia en Jorge Eduardo Tenoria bleef minister van financiën.

De samenstelling van de nieuwe regering was als volgt:

Defensie – generaal Jose Guillermo Garcia (Onafh.); onderwijs – Carlos Aquilino Duarte (PDC); economie – Jose Manuel Pacas (ARENA); financiën – Jorge Eduardo Tenoria (PDC); justitie – Arturo Mendez Azahar (PCN); landbouw – Miguel Muyshondt Yudice (ARENA); planning – Manuel Robles (Onafh.); openbare werken – Pio Arnulfo Ayala (PNC); buitenlandse zaken – Fidel Chavez Mena (PDC); gezondheid – Fernando Berrios Escobar (ARENA); arbeid – Julio Alfredo Samayoa (PDC); buitenlandse handel – Benedicto Morataya (ARENA); binnenlandse zaken – Manuel Isidro Lopez Sermeno (Onafh.); minister bij de president – Francisco Jose Guerrero (PCN).

Over de nieuwe regering berichtte Jan van der Putten in de *Volkskrant* (19-5):

De huidige Salvadoriaanse regering is „een gemeenschappelijk avontuur van de militairen en van ons", vindt oud-president José Napeléon Duarte. Met „ons" bedoelt hij zijn christen-democratische partij, winnaar van de verkiezingen maar verliezer bij de regeringsformatie. De werkelijke winnaar is majoor b.d. Roberto d'Aubuisson, leider van de extreem-rechtse partij ARENA. Als voorzitter van de grondwetgevende vergadering heeft d'Aubuisson veel meer macht dan de nieuwe president, Alvaro Magana. Magana kent zelf nauwelijks zijn bevoegdheden, maar hij weet wel dat die beperkt zijn.
Magana is vaak als gematigd en partijloos afgeschilderd. In werkelijkheid is deze bankier, die in Chicago bij Milton Friedman economie heeft gestudeerd, een goede vriend van de gevreesde chef van de Nationale Garde, generaal Carlos Eugenio Vides Casanova, en onderhoudt hij al jaren nauwe relaties met de PCN (Nationale Verzoeningspartij). Deze partij van het militaire bewind dat in okt. 1979 ten val werd gebracht, is een nieuw leven begonnen. De PCN kwam na de verkiezingen op de wip tussen de christen-democraten van Duarte en de ARENA van D'Aubuisson. Ze verbond zich met D'Aubuisson om de terugkeer van Duarte als president onmogelijk te maken, en met de Amerikaanse ambassade om te voorkomen dat een ARENA-figuur president zou worden. En zo kwam Magana naar voren als de man die net als Duarte tot dan toe, het regime een gematigd uiterlijk moest geven.

De nieuwe president van El Salvador tijdens zijn eerste persconferentie. V.l.n.r.: tweede vice-president Gabriel Mauricio Gutierrez Castro, president Alvaro Magana, eerste vice-president Raul Molina Martinez en derde vice-president Pablo Mauricio Alvergue.

BENIN

WIJZIGINGEN KABINET

Op 9 april bracht de president, kolonel Mathieu Kerekou, een aantal wijzigingen in het kabinet aan. De portefeuille van buitenlandse zaken en samenwerking, voorheen beheerd door Simon Ifede Ogouma, werd toevertrouwd aan Tiamiou Abjibade, tot dusver ambassadeur in Bonn. Met de portefeuille van voorlichting en propaganda werd belast Amidou Baba Moussa, voorheen tweede vice-voorzitter van de Revolutionaire Nationale Vergadering (ANR). Zeven andere van de in totaal 22 portefeuilles wisselden van titularis. *(AFP).*
De in nov. 1979 gekozen ANR (parlement, pag. 64/2-'80) had Mathieu Kerekou op 2 febr. 1980, als enige kandidaat, tot president gekozen. Daarop had Kerekou een gemengd civiel-militair kabinet gevormd met 22 tegen voorheen 13 ministersposten (*NZZ* 1-2-1982).

VRIJLATING DRIE EX-PRESIDENTEN

Op 9 mei 1981 werd vanuit Cotonou bericht dat de drie leden van de op 26 okt. 1972 afgezette presidentiële raad – Hubert Maga, Sourou Migan Apithy en Justin Ahomadegbe –, die sindsdien onder huisarrest stonden, ter gelegenheid van Pasen in vrijheid waren gesteld.
Een andere ex-president, Emile Derlin Zinsou, was op 25 mei 1979 met 99 anderen (10 verraders uit Benin, 27 Afrikaanse en 62 Europese huurlingen) bij verstek door het revolutionaire tribunaal te Cotonou ter dood veroordeeld. *(AFP, Reuter)*

BOEROENDI

NIEUWE GRONDWET BIJ REFERENDUM GOEDGEKEURD

Op 18 nov. 1981 ging de bevolking van Boeroendi voor het eerst sinds 16 jaar op nationaal niveau naar de stembus. De ca. 1,7 mln kiesgerechtigden (ouder dan 18 jaar) konden zich in een referendum uitspreken over het door president Jean-Baptiste Bagaza voorgestelde ontwerp van een nieuwe grondwet. Bij een opkomst van 94,25% werd dit ontwerp goedgekeurd door 1.582.244 kiezers (98,6%); 11.539 stemmen tegen en 10.939 onthielden zich van stemming.

In de nieuwe grondwet is bepaald dat

het staatshoofd direct door het volk voor een ambtstermijn van 5 jaar wordt gekozen. Alleen de voorzitter van de eenheidspartij UPRONA (l'Unité pour le Progrès National, opgericht in 1958, sinds 1966 de enige partij) komt als kandidaat in aanmerking, d.w.z. de kiesgerechtigden hebben slechts de mogelijkheid met ja of neen te beslissen. De huidige president Bagaza werd in 1979 in zijn ambt bevestigd en een presidentsverkiezing komt pas in 1984 aan de orde.
De wetgevende macht zal berusten bij een „nationale assemblee", waarvan de leden, afgevaardigden, eveneens rechtstreeks bij algemeen kiesrecht voor 5 jaar zullen worden gekozen. Een datum voor die verkiezingen werd nog niet vastgesteld.

De UPRONA blijft de dominerende politieke kracht in de zin van een eenheidspartij, maar kandidaten voor de nationale assemblee hoeven niet tot de UPRONA te behoren.

Volgens de preambule van de grondwet is het doel van de politiek een maatschappij waarin sociale gerechtigheid heerst en de uitbuiting van de ene mens door de andere is afgeschaft. De burgers hebben o.a. de plicht de nationale eenheid en de maatschappelijke solidariteit te handhaven en te versterken. Voor het eerst is de gelijkgerechtigdheid van de vrouw vastgelegd. De vrijheid van godsdienstoefening, de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en het bestaan van particuliere scholen onder staatscontrole worden gegarandeerd. Voorts zal Boeroendi zelf de controle op zijn rijkdom en zijn nationale bodemschatten uitoefenen.

Op 21 nov. ondertekende president Bagaza het grondwetsdocument. Hij verklaarde toen dat daarmee de laatste fase van het proces tot versterking van de democratie was afgesloten. De diverse regeringsorganen zouden van nu af aan in overeenstemming met de grondwet handelen. Maar de inwoners van Boeroendi moesten waakzaam blijven, „opdat geen onruststokers de structuur vernietigen, die wij met geduld hebben opgebouwd".
Luitenant-kolonel Bagaza, sinds 9 nov. 1976 president (pag. 30/1-'77), had volgens *Le Monde* (19-11-'81) sinds twee jaar een dubbele operatie uitgevoerd: het „civiliseren" en democratiseren van zijn regime. In december 1979 had het congres van de UPRONA een eind gemaakt aan het bewind van de militaire revolutionaire raad, die in nov. 1976 de macht had gegrepen. Voortaan zou het volk door de partij (UPRONA) regeren, die de hoogste instantie werd met Bagaza aan het hoofd. Alle ministersposten en posten van de provinciegouverneurs werden aan burgers toevertrouwd. Een constitutionele commissie kreeg tot taak een door Bagaza beloofde ontwerp-grondwet – geïnspireerd op het Tanzaniaanse model – uit te werken. Dit ontwerp werd in juni 1981 door het Centrale Comité van de UPRONA goedgekeurd. *(Le Monde, NZZ, FAZ Internationales Afrika Forum)*

UITWIJZING KATHOLIEKE MISSIONARISSEN

Elf katholieke missionarissen uit Italië, die op 19 nov. 1981 door de autoriteiten van Boeroendi waren uitgewezen, verklaarden op 21 nov. te Brussel tegenover journalisten dat als motief voor hun uitwijzing was opgegeven dat zij de rust en de openbare ore in Boeroendi hadden verstoord. Zij veronderstelden dat de autoriteiten aanstoot hadden genomen aan een openbaar gebed voor een eerder uitgewezen missiebroeder. Van kerkelijke zijde werd meegedeeld dat in de laatste twee jaar 114 katholieke missionarissen van diverse orden Boeroendi hadden moeten verlaten. *(AP).*

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK

MISLUKTE STAATSGREEP GEMELD. POLITIEK ASIEL VOOR PATASSE IN TOGO

Nadat generaal André Kolingba op 1 sept. 1981 de macht in de Centraal Afrikaanse Republiek had overgenomen van David Dacko (pag. 828/2 e.v.-'81), werden een leider van de vroegere oppositie en vooraanstaande functionarissen van het bewind van Bokassa op belangrijke posten in de republiek geplaatst.
Abel Goumba, leider van het Front patriotique oubangien – Parti du travail (FPO-PT), werd in de week van 3 jan. 1982 per presidentieel decreet benoemd tot rector van de universiteit van Bangui als opvolger van Simon Bedaya-Ngaro. Eind jan. werd Potolot, een voormalig vice-premier onder Bokassa, benoemd tot directeur-generaal van het bureau voor de sociale verzekeringen (OCSS), terwijl generaal André Dieudonné Magale, een vroegere staatsminister van Bokassa, aan het hoofd van het nationale voorlichtingsbureau (ONI) werd geplaatst.
Begin febr. protesteerde de Mouvement centraficain de libération nationale (MCLN) in een communiqué uit Parijs tegen de „vergiftigingscampagne" gevoerd tegen haar voorzitter Idi Lala. Zij eiste tevens de bijeenroeping van een ronde-tafelconferentie van alle politieke en vakbondsgroeperingen uit de CAR.

Op 27 febr. keerde Ange Patasse, de voorzitter van de oppositionele Mouvement de libération du peuple centrafricain (MLPC), in Bangui terug van een langdurig verblijf in Frankrijk, hoewel hij in een communiqué van 9 dec. 1981 de toestand in de CAR „illegaal en in strijd met de grondwet" had genoemd. Patasse werd op het vliegveld verwelkomd door twee leden van het militaire comité voor nationaal herstel (CMRN) – het militaire machtsorgaan –, generaal François Bozize (de minister van voorlichting) en generaal Alphonse Mbaikoua (staatsminister van justitie), die daarna niet meer in hun resp. bureaus terugkeerden, aldus *Le Monde* (17-3). Volgens dit blad had de CMRN Patasse laten weten dat een bestand van drie weken in acht zou worden genomen om hem in staat te stellen de begrafenis van een van zijn broers bij te wonen.
Eind februari werd François Pehoua, de leider van de oppositionele Groupement indépendant de réflexion et d'action (GIRA), door generaal Kolingba ontvangen.

Mislukte staatsgreep

In de nacht van 3 op 4 maart om 23.40 uur maakte generaal Bozize via de radio-Bangui melding van een komplot van kolonel Diallo, de commandant van de gendarmerie en adjunct-stafchef van de strijdkrachten. Hij sprak van de „aanwezigheid van Zairese huurlingen" en van het „verraad" van generaal Kolingba, het staatshoofd, die zou zijn afgezet.
Kort daarop werd het radiostation door militairen van de presidentiële garde bezet, waarna kolonel Diallo via de radio de verklaring van Bozize tegensprak, die hij op zijn beurt van „verraad" beschuldigde. Enkele minuten later legde generaal Kolingba vanuit kamp Roux, de zetel van de generale staf, via zijn walkie-talkie een door de radio uitgezonden verklaring af, waarin hij stelde dat de orde „tot elke prijs" moest worden gehandhaafd.
Inmiddels was men in de Afrikaanse wijken – Fou, Bongondo en Boy-Rabe –, waar Patasse veel aanhangers had, begonnen bomen te kappen om de voornaaamste wegen te barricaderen. Patasse-aanhangers zouden op diverse plaatsen tot plunderingen zijn overgegaan.
Kort voor de dageraad hadden regeringsgetrouwe troepen de orde in die wijken hersteld. Op 4 maart in de voormiddag voerden zij een aanval uit op de residentie van generaal Mbaikoua. 's Avonds werd een kabinetswijziging* bekendgemaakt.
De volgende dag (5 maart) verrichtte het leger diverse arrestaties; 5 officieren van de gendarmerie, 2 officieren

van de landmacht en een aantal leden en leiders van de MLPC. Generaal Kolingba ontbond de MLPC en degradeerde de bij de staatsgreep betrokken officieren, de generaals Bozize en Mbaikoua, die ook van hun functies werden ontheven. Hij riep de voortvluchtige generaals en de eveneens gezochte Patasse op zich aan de autoriteiten over te geven om zinloos bloedvergieten te vermijden. Hij zei toe hun leven te sparen. De door de MLPC voor 5 maart uitgeroepen algemene staking vond geen doorgang.

* Het gewijzigde kabinet onder voorzitterschap van generaal Kolingba bestond uit 21 leden, o.w. 15 ministers en 5 staatssecretarissen. Behalve Mbaikoua en Bozize verlieten nog twee ministers het kabinet: intendant Timothée Marboua (economie en financiën) en luitenant-kolonel Martin Dokossi (handel en industrie). Hun intreden in het kabinet deden de kapiteins Guillaume Lappo (voorlichting) en Alphonse Konzi (binnenlandse zaken). Twee CMNR-leden kregen uitgebreidere verantwoordelijkheden: generaal Xavier Sylvestre Yangongo werd minister van justitie (gecombineerd met de portefeuille van arbeid en sociale verzekeringen) en luitenant-kolonel Jean-Louis Gervil Yambala werd minister van buitenlandse zaken (gecombineerd met planning en internationale samenwerking).

Politiek asiel voor Patasse

Patasse, die officieel sinds 5 maart werd gezocht wegens een „aanslag op de binnenlandse staatsveiligheid", had volgens een mededeling van de Franse autoriteiten d.d. 8 maart zijn toevlucht gezocht in de Franse ambassade te Bangui en daar politiek asiel gevraagd. Op 6 maart hadden troepen een grote operatie ondernomen tegen de concessie van Patasse bij kilometerpaal 10 niet ver van het vliegveld van Bangui, welke werd verwoest. Patasse en generaal Mbaikoua, die zich op die concessie bevonden, waren door de komst van de troepen gealarmeerd: de eerste zocht zijn toevlucht in de ambassade, de tweede in de rimboe, aldus *Le Monde* (17-3), waarheen ook generaal Bozize had weten te ontkomen.
Op 9 maart stelden de Centraalafrikaanse autoriteiten de Franse regering volgens radio-Bangui een ultimatum Patasse binnen 48 uur aan de Centraalafrikaanse justitie uit te leveren. Eerder die dag arriveerde de adviseur van de Franse president voor Afrikaanse zaken, Guy Penne, in Bangui. Hij werd voor korte tijd (minder dan een half uur) door generaal Kolingba ontvangen. Nog geen zes uur later vertrok Penne uit Bangui zonder dat zijn voorstel – Patasse toe te staan de ambassade te verlaten en zich in een buurland te vestigen – was aanvaard. Inmiddels was de woning van kolonel Faure, de Franse militaire attaché, op 8 maart door de Centraalafrikaanse politie onderzocht. De Centraalafrikaanse autoriteiten verklaarden over aanwijzingen te beschikken dat Frankrijk of „bepaalde Franse personen" bij de mislukte staatsgreep waren betrokken.

Op 10 maart verleende de Franse regering politiek asiel aan Patasse, terwijl de secretaris-generaal van de Franse president, Pierre Beregovoy, verklaarde niets van een „ultimatum" uit Bangui te weten. Men verlangde daar volgens een mededeling van het Franse ministerie van buitenlandse zaken op 10 maart slechts een Frans antwoord op het verzoek tot uitlevering, dat op 7 maart 's avonds door de Centraalafrikaanse regering was geformuleerd.

Op 11 maart verklaarde generaal Kolingba tegenover journalisten dat het besluit van Frankrijk politiek asiel aan Patasse te verlenen „onze betrekkingen van samenwerking niet zal belasten". Maar hij hield vast aan het verzoek tot uitlevering van Patasse. Deze zou het er levend af brengen, maar hij moest wel voor de Centraalafrikaanse justitie terecht staan. „Ik betrek Frankrijk helemaal niet in de affaire van de putsch", aldus generaal Kolingba.

Bericht was dat Patasse in de Franse ambassade was opgenomen, omdat hij verklaard had dat de putsch met medeweten van de Franse socialistische partij en met name door de secretaris-generaal Lionel Jospin was georganiseerd. Jospin liet op 10 maart weten dat hij Patasse nooit had ontmoet en de Franse socialistische partij preciseerde dat „geen enkel lid van de leiding of van het internationale secretariaat van de partij een ontmoeting met Patasse heeft gehad".
De Franse minister van samenwerking en ontwikkeling, Jean-Pierre Cot, bevestigde op 11 maart dat de geruchten volgens welke sommige Franse personen van zijn ministerie bij de poging tot staatsgreep in Bangui betrokken zouden zijn geweest „zonder enige grond" waren. Maar Le Monde (11-3) stelde dat, hoewel niets op een persoonlijke betrokkenheid van Jospin wees, sommige leiders van de socialistische partij – na eerst actieve steun te hebben verleend aan Abel Goumba – zich van Goumba hadden afgekeerd en zich tot Patasse hadden gewend. De dubbelzinnige houding van de socialistische partij, waarbinnen een minderheid van activisten partij had gekozen voor Patasse, heeft sommige van de vrienden van Kolingba verbitterd, aldus Le Monde.

Officiële cijfers over slachtoffers van de mislukte coup werden niet gepubliceerd. Volgens *Le Monde* (13-3) vergde de coup drie tot vijf doden en een dertigtal gewonden. Van de ca. 60 personen, die in een periode van acht dagen werden gearresteerd, zou een twintigtal reeds zijn vrijgelaten.

Volgens bronnen, aangehaald door de *NYT* (17-3), zouden 15 tot 40 van de gearresteerde aanhangers van Patasse zijn terechtgesteld en zouden 200 antiregeringsmilitairen zijn gedeserteerd. Maar dit bericht werd door geen andere bronnen bevestigd.

Patasse in Togo

Nadat de Centraalafrikaanse minister van buitenlandse zaken Jean-Louis Gervil Yambala op 22 maart in Lomé overleg had gevoerd met de Togolese president Eyadema, arriveerde Patasse op 13 april aan boord van een Frans militair toestel met nog drie andere personen – twee militairen en een burger – die eveneens bij de mislukte putsch zouden zijn betrokken, in de Togolese hoofdstad Lomé. De Togolese autoriteiten hadden hen op verzoek van Frankrijk politiek asiel verleend. Frankrijk had met Togo een overeenkomst uitgewerkt, die volgens mededelingen uit Lomé ook de instemming van de Centraalafrikaanse regering had. (*Le Monde, NZZ, FAZ*).

MAURETANIË

STAATSGREEP VERIJDELD

In de nacht van 6 op 7 febr. werd volgens welingelichte kringen in Dakar, aldus *AFP*, een poging tot staatsgreep in Mauretanië verijdeld. De arrestatie werd gemeld van luitenant-kolonel Mustapha Ould Mohammed Salek (staatshoofd en CMSN-voorzitter tot 3 juli 1979), Sid Ahmed Oud Bneijara (premier van dec. 1980 tot april 1981), Baham Ould Mohammed Lagdaf (oud-minister van binnenlandse zaken) en diverse officieren.
Na beraadslagingen van vier dagen wees een speciaal tribunaal op 5 maart vonnis. Veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf plus verbeurdverklaring van hun bezittingen werden Mustapha Ould Mohammed Salek, Sid Ahmed Ould Bneijara, Baham Ould Mohammed Lagdaf en adjudant Ould Bneijara, een familielid van de ex-premier en commandant van de tankafdeling op het vliegveld van Nouakchott. Een andere militair, onderluitenant Ould El-Khou, werd veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf.
De samenzweerders hadden het staatshoofd, luitenant-kolonel Mohammed Khouna Ould Haidalla, willen ontvoeren als hij op 6 febr. aan boord zou gaan van een vliegtuig met bestemming Nairobi om daar een OAE-vergadering bij te wonen. Adjudant Ould Bneijara had het staatshoofd op het vliegveld moeten arresteren. Maar de autoriteiten waren inmiddels van het komplot op de hoogte gesteld. Alle veroordeelden bekenden schuldig te zijn aan een „komplot tegen de veiligheid van de staat". (*Le Monde*)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

DE REGIONALE AUTONOMIE IN SPANJE

Op 23 mei konden zo'n 4,4 mln Andalusiërs voor de eerste keer naar de stembus gaan om 109 leden te kiezen voor het regionale parlement van de uit acht provincies bestaande regio Andalusië. Bij de verkiezingen kwam de Spaanse Socialistische Partij (PSOE), geleid door Felipe Gonzalez, als grote overwinnaar uit de bus.
De grote verliezer was de Unie van het Democratisch Centrum (UCD), de Spaanse regeringspartij van premier Calvo Sotelo, waarop 13% van de stemmen werd uitgebracht, terwijl deze partij bij de algemene verkiezingen van 1979 nog 31% van haar stemmen uit Andalusië kreeg.
Volgens het *NRC/H'blad* (24-5-) leek de onverwacht zware nederlaag van de UCD te moeten worden verklaard enerzijds uit een weinig succesvolle politiek op landelijk niveau, anderzijds uit haar dubbelzinnige beleid in het verleden in Andalusië bij de verlening van het zelfbestuur in dit gebied.
Binnen de regeringspartij zelf werd het behalen van minstens 20% van de stemmen algemeen als maatstaf gezien, wilde zij haar landelijke positie niet in gevaar zien komen. De UCD bezette 151 van de 350 zetels in het nationale parlement.
De regeringspartij werd voorbijgestreefd door de rechtse Volksalliantie (AP), waarvan het succes volgens het *NRC/H'blad* vooral te danken leek aan de persoonlijke inzet van haar leider Fraga Iribarne, het feit dat deze partij voor „rechts" in Andalusië een meer herkenbaar „gezicht" bood dan de UCD, en ten slotte aan het feit dat de gezamenlijke werkgeversorganisaties in de regio (CEOE) fel campagne hadden gevoerd tegen „links".
De werkgeversorganisatie CEOE mocht haar campagne niet vervolgen, nadat de socialisten bij de nationale controlecommissie een klacht hadden ingediend dat de werkgeversorganisatie zich niet als politieke partij had ingeschreven en dus met haar reclamecampagne een oneigenlijke rol uitoefende.
De werkgevers vonden dat hun grondwettelijke recht op vrije meningsuiting werd belemmerd en gingen in hoger beroep bij het Constitutionele Hof.

Nadat premier Sotelo zijn nederlaag had toegegeven zei hij dat de socialistische overwinning de politieke lijn van zijn partij in Madrid niet zou ondermijnen. Dit wordt echter betwijfeld, omdat de UCD nu voor de vierde keer een nederlaag heeft geleden bij regionale verkiezingen. In Baskenland, Catalonië en Galicië had de partij al eerder verlies geleden.
Voor Andalusië betekent de socialistische overwinning dat de PSOE een autonome regering zal vormen, met aan het hoofd daarvan Rafael Escuredo. Veel daadwerkelijke macht zal zij echter niet hebben, omdat zij voorlopig nog afhankelijk is van de centrale regering in Madrid, waar de UCD aan de macht is.

De verkiezingsuitslagen waren als volgt:

	zetels	percentages
PSOE	66	52,6
AP	17	17
UCD	15	13
PCE (comm.)	8	8,5
PSA (And. soc.)	3	5,4

De opkomst bij de verkiezingen bedroeg 66,17%.

Over de problemen waarmee de nieuwe Andalusische regering te kampen zal krijgen schreef het *NRC/H'blad* (24-5):

Met 20% is de werkloosheid in Andalusië nog een stuk boven het toch al hoge Spaanse gemiddelde van bijna 15%. Er zijn echter dorpen, bijvoorbeeld in de provincie Sevilla, waar bijna de helft van de mannelijke bevolking zonder werk is.
Het gaat daarbij meest om dagloners, die 75% uitmaken van de landbouwarbeiders in Andalusië. Mensen die gewend zijn nu eens in de olijven- of graanoogst te werken, dan weer in de rijst- of katoenteelt, afgewisseld met periodes van gedwongen thuiszitten wanneer er niets te doen valt.
Zij kennen geen vast dienstverband en leven meestal op de rand van het bestaansminimum. Dank zij goedkope woongelegenheid en een klein stukje grond dat zij voor eigen rekening verbouwen, weten zij zich meestal net te handhaven.
Het verschijnsel van de dagloner is niet los te denken van het grootgrondbezit dat in Andalusië overheerst. 6% van de landeigenaren heeft 80% van de grond in handen. Deze ontwikkeling kreeg haar eerste aanzet toen in de tijd van de Reconquista (herovering) het op de Arabieren veroverde land werd verdeeld onder enkele machtige families. Zij versterkten zich veel later met de opheffing van het bestaan van de gemeenschapsgronden, die door de dorpelingen gezamenlijk werden benut.
Deze situatie leidde tot scherpe sociale tegenstellingen met aan de ene kant een oligarchie van rijke grondbezitters en aan de andere kant een landbouwproletariaat dat ook al lang voor de burgeroorlog soms in radicale en wanhopige protestacties een uitweg zocht.
In afwijking met andere delen van Spanje, zoals bijvoorbeeld Galicië met zijn vele keuterboeren, leidde de onderontwikkeling op het platteland hier niet tot een voorkeur voor „rechts", maar tot een voor „links".
De explosieve situatie nam nog toe met de zich uitbreidende werkloosheid. Hongerstakingen, insluitingen en in een enkel geval ook landbezetting hebben zich voorgedaan.
Afgezien van de economische crisis die overal in Spanje heerst, wordt de werkloosheid in Andalusië door twee andere factoren bevorderd: de sterk toegenomen mechanisering van de landbouw en de terugkeer van – vooral uit deze streek afkomstige – gastarbeiders. Deze waren naar bijvoorbeeld West-Duitsland en Nederland geëmigreerd toen daar de economische opbloei op gang kwam, maar komen terug nu het slechter gaat in die landen.
In brede kring wordt gemeend dat een landbouwhervorming dringend vereist is om meer sociale rechtvaardigheid te bereiken. Tegelijkertijd is echter duidelijk dat hiermee nooit het werkloosheidsprobleem kan worden opgelost, evenmin als met het streven de mechanisering tegen te houden. In een tijdperk waarin de hele

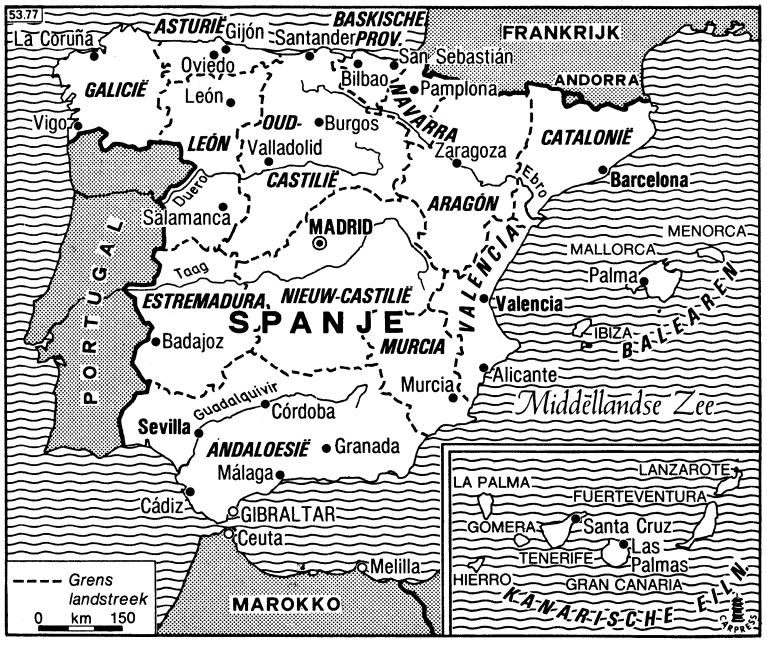

Weekblad 51ste jaargang No. 2641, pag. 33151-33166

landbouwontwikkeling is gericht op stroomlijning en samenbundeling tot grotere eenheden lijkt de enige oplossing te schuilen in een industrialisering van het Andalusische platteland. De gewonnen produkten zouden dan ter plaatse worden verwerkt en niet buiten Andalusië zoals nu veelal het geval is. Een van de ernstigste grieven is juist dat op deze manier de potentiële rijkdom van het gebied voor een groot deel „wegglipt".

Ontwikkelingen in Andalusië wat betreft autonomie-statuut

Op 1 maart keurden de Andalusische parlementariërs een autonomie-statuut goed, waardoor Andalusië evenveel macht zou krijgen als Baskenland, Catalonië en Galicië. Het statuut moest nog wel worden goedgekeurd door het Spaanse parlement.
In overeenstemming met deze formule werd het autonomie-statuut goedgekeurd.
Toch bleef de daarin voorziene zelfstandigheid uiteindelijk toch wat achter bij die van de genoemde gebieden. Zo mocht het Andalusische parlement maar vier maanden per jaar bijeenkomen (de parlementen van Catalonië en Galicië hadden een normale zittingsperiode) en kregen de afgevaardigden geen vergoeding.
Op 30 juni hechtte een gemengde commissie van Andalusische parlementariërs en leden van de constitutionele commissie van de Cortes (het Spaanse parlement) haar goedkeuring aan het statuut. Alleen de Andalusische Socialistische Partij (PSA) stemde tegen.
Op 20 oktober zei 89,4% van de Andalusiërs die aan een referendum over het statuut deelnamen ja tegen het statuut zoals dat was goedgekeurd door de gemengde commissie. Van de ongeveer 4,4 mln kiesgerechtigden nam 46,4% niet aan het referendum deel.
De uitslagen van het referendum waren voor de afzonderlijke provincies als volgt:

	ja	thuisblijvers
Almeria	86,4%	56,5%
Cadiz	91,0%	49,5%
Cordoba	89,5%	40,0%
Granada	87,0%	48,6%
Huelva	91,0%	47,3%
Jaen	86,0%	42,0%
Malaga	89,3%	48,2%
Sevilla	91,1%	45,2%

De volgende stap in het Andalusische autonomieproces vormden de verkiezingen voor het Andalusische parlement op 23 mei 1982.

Andalusiërs gekortwiekt in parlement

Op 20 mei 1981 wijzigde het Spaanse parlement het reglement van orde waardoor de PSA van Rojas Marcos geen aparte parlementaire fractie meer mocht vormen in het Congres (Tweede Kamer). De vijf parlementariërs konden wel toetreden tot de zg. „gemengde fractie" waar allerlei kleine partijtjes deel van uitmaakten.
Uit protest hiertegen kondigde de PSA aan alleen nog aan het werk van het parlement deel te nemen voorzover dat rechtstreeks op Andalusië betrekking had.
De wijziging van het reglement hield in dat een partij pas recht op fractievorming in het 350 zetels tellende Congres had indien zij ten minste 15% van de stemmen had gekregen in haar regio of 5% in het hele land. (*Volkskrant, NRC/H'blad, Le Monde, NZZ, The Times, KCA*)

(Vor. ber. pag. 179-1980 en pag. 27/2-1981)

Verkiezingen regionaal parlement Galicië

Nadat op 21 dec. 1980 de Galiciërs via een referendum, waarbij 70% van de 28,2% stemmers vóór stemde (pag. 27/3-1981), een autonomie-statuut hadden aangenomen werden op 20 okt. 1981 verkiezingen voor een uit 71 zetels bestaand regionaal parlement gehouden.
De rechtse Volksalliantie (AP) van Manuel Fraga Iribarne, die zelf een Galiciër was, was de grote winnaar met 26 zetels (34%). De Unie van het Democratisch Centrum (UCD), de regeringspartij van Calvo Sotelo, behaalde 24 zetels (31%) en verloor daarmee voor het eerst haar meerderheid in Galicië. De Spaanse Socialistische Partij (PSOE) verkreeg 16 zetels (22%) en het Nationale Volksblok van Galicië – Galicische Socialistische Partij (BNPG-PSG) won 3 zetels. Een andere nationalistische partij, Galicisch Links (EG) en de Communistische Partij (PCE) wonnen elk één zetel.

De verkiezingsresultaten zoals ze op 29 okt. in de *La Vanguardia* van Barcelona werden gepubliceerd waren de volgende:

	stemmen	zetels
AP	301.039	26
UCD	274.191	24
PSOE	193.456	16
BNPG-PSG	61.870	3
EG	33.544	1
PCE	29.000	1

Van de stemgerechtigden onthield ongeveer 56% zich van stemming.
Onmiddellijk na de verkiezingen begonnen de voorbereidingen voor de vorming van een regionale regering.
Eind oktober gaf de permanente commissie van het nationale bestuur van de AP de partij toestemming om afspraken te maken met andere partijen ten einde te komen tot een stabiele regering die steunde op de meerderheid in het regionale parlement.

Het autonomie-statuut van Galicië was op 17 febr. 1981 door het Congres bekrachtigd met 301 stemmen vóór, geen stemmen tegen en 3 onthoudingen. (*NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, KCA*)

Harmonisatie regionale autonomie

Om te komen tot een meer rationele en uniforme benadering van de controversiële kwestie rond de regionale autonomie, begonnen de 4 grootste partijen (UCD, PSOE, AP en PCE) in april 1981 besprekingen.
Op 31 juli bereikten zij overeenstemming over een complex beleidsdocument dat het kader aangaf waarbinnen de decentralisatie naar de regio's toe moest plaatsvinden en de mate waarin. Gebaseerd op twee rapporten van door de regering aangestelde experts (de Enterria-rapporten) omvatte het document drie punten: afspraken over de politiek-administratieve en economisch-financiële aspecten van de autonomie, een voorontwerp van een organieke wet over de harmonisatie van het autonomieproces (LOAPA) en een voorontwerp van wet voor een interterritoriaal compensatiefonds dat regionale onevenwichtigheden weer in evenwicht moest brengen.
Het document sprak over 16 regio's in het bijzonder waar in februari 1983 het autonomieproces of voltooid of in werking gezet moest zijn, hoewel het nog vele jaren zou duren voordat het hele proces zou zijn voltooid.
Over het algemeen voorzag het document in een grotere mate van regeringscontrole in de regio's en in gelijkheid tussen de autonome gebieden (met uitzondering van Baskenland en Catalonië, waarop de nieuwe maatregelen niet van toepassing waren).
Hoewel de Baskische Nationalistische Partij (PNV) en de Catalaanse nationalistische coalitie Convergentie en Unie (CiU) in juni werden uitgenodigd om aan de besprekingen deel te nemen, wezen zij de uitnodiging van de hand, omdat zij niet van plan waren slechts de beslissingen van de vier grootste partijen te onderschrijven.
De afspraken werden ondertekend door premier Calvo Sotelo, en door de secretaris-generaal van de PSOE, Felipe Gonzalez, waarbij de laatste verklaarde dat het autonomieproces door de afspraken niet werd geremd, maar dat het in zijn eigen, historische ritme werd geplaatst.
De AP en de PCE verlieten de bijeenkomst van 31 juli zonder te tekenen, na een verschil van mening over bepaalde aspecten van de afspraken. Wel verklaarden beide partijen zich bereid mee te werken aan het in praktijk bren-

gen van de onderdelen waar zij het wel mee eens waren.
Onder de politiek-administratieve afspraken in het document stonden de volgende 16 autonome of potentieel autonome regio's genoemd: Andalusië, Aragon, Asturië*, de Balearen, Baskenland, de Canarische eilanden, Cantabrië*, Castilië-La Mancha, Castilië-Leon, Catalonië, Extremadura, Galicië, La Rioja* (het vroegere Logrono), Madrid*, Murcia* en Valencia (* een uit één provincie bestaande regio).
Al deze regio's, met uitzondering van Catalonië, Baskenland, Galicië en Andalusië, zouden autonomie krijgen via artikel 143 van de grondwet (i.e. de langzame methode). Voor Madrid zou een speciale procedure van toepassing zijn.
Een organieke wet die de overgang mogelijk maakte van individuele niet-ingelijfde provincies tot autonome regio's zou tegen 30 april 1982 moeten zijn uitgewerkt en voor een samengaan van Cantabrië en La Rioja met Castilië-Leon, als zij dat wensten, was een speciale procedure vastgesteld.
De Noordafrikaanse enclaves Ceuta en Melilla konden autonome gemeenschappen worden via overgangsbepaling 5 van de grondwet of zij konden Spaanse gemeenten blijven met een speciale regeling.

Op 31 dec. 1981 werden de werkzaamheden afgerond met betrekking tot de statuten van de Canarische eilanden, Murcia, La Rioja, Valencia en Castilië-Leon. De statuten voor Asturië en Cantabrië (en Andalusië) waren op dat tijdstip al afgehandeld door de constitutionele commissie van de Cortes.
De statuten voor Aragon, Castilië-La Mancha, Extremadura, Madrid en, zo nodig, voor Ceuta en Melilla werden op 31 december aan het Congres gepresenteerd.
Door de Balearen was tot op dat ogenblik nog geen formeel initiatief ten aanzien van de autonomie genomen.
Alle autonomie-statuten zouden per 1 febr. 1983 van kracht worden en tussen die datum en 31 mei 1983 zouden voor alle autonome regio's parlementen worden gekozen.
Vanwege geografische, economische en financiële factoren vormden de Canarische eilanden een speciaal geval, zodat voor hen een regeling van toepassing zou worden die rekening hield met de behoeften en het specifieke karakter van de eilanden.
Op 1 oktober 1981 keurde het Congres de autonomievoorstellen voor Asturië goed en op 13 oktober voor Cantabrië, twee in het noorden van Spanje gelegen regio's die beide uit één provincie bestonden. (*KCA*)

WEST-EUROPA

NEDERLAND

KABINETSFORMATIE

Informateur Steenkamp, aan wie de koningin op 14 mei gevraagd had „een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om zo spoedig mogelijk tot een oplossing van de huidige kabinetscrisis te geraken" (pag. 344/1-1982), heeft op 25 mei zijn werkzaamheden voltooid. Hij heeft op die dag aan koningin Beatrix eindverslag uitgebracht.
Uit dit verslag werd duidelijk, dat de informateur tot de conclusie was gekomen, dat een „lijmpoging" van de uiteengevallen coalitie van CDA, PvdA en D'66 niet mogelijk was en dat de vorming van een kabinet van CDA, VVD en D'66 werd afgewezen door CDA, PvdA en D'66.
Daarop onderzocht prof. Steenkamp de mogelijkheid vervroegde verkiezingen te bevorderen, hetzij door het demissionaire kabinet, dan wel door een kabinet van CDA en D'66.
Op de vraag, of een voortbestaan van het demissionaire kabinet wenselijk werd geacht, antwoordden de fractievoorzitters van CDA en D'66 negatief; in een later stadium verklaarden beiden zich bereid mee te werken aan een interim-kabinet van CDA en D'66.
Vervolgens heeft de informateur de fractievoorzitters van PvdA en VVD op de hoogte gebracht over optreden en taak van het beoogde kabinet en hun de vraag voorgelegd, of zij dit kabinet niet bij voorbaat zouden afwijzen.
De PvdA was daartoe nadrukkelijk niet bereid. De VVD liet weten, het beoogde kabinet niet bij voorbaat af te wijzen, mits aan een aantal voorwaarden werd voldaan, die er op neer kwamen, dat de VVD m.b.t. de samenstelling van het kabinet en de formulering van het beleid ervan inspraak zou verkrijgen.
Ook liet de VVD weten een andere verkiezingsdatum op het oog te hebben dan de beoogde coalitiepartners CDA en D'66. De VVD wilde de vervroegde verkiezingen laten houden voor Prinsjesdag; CDA en D'66 wilden dit laten gebeuren na de derde dinsdag in september, zodat het zittende kabinet een volwaardige begroting zou kunnen indienen.
Na hiervan kennis te hebben genomen, zag informateur Steenkamp geen belemmeringen meer om over te gaan tot de formatie van een interim-kabinet van CDA en D'66. Hij gaf de koningin in overweging de demissionaire minister-president, Van Agt, opdracht te verlenen tot het formeren van een dergelijk kabinet.
Het eindverslag van informateur Steenkamp volgt hierna.

Majesteit,
Op 14 mei 1982 hebt u mij verzocht een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om zo spoedig mogelijk tot een oplossing van de huidige kabinetscrisis te geraken. Tijdens mijn werk heb ik u regelmatig op de hoogte mogen houden van de stand van mijn onderzoek.
Onmiddellijk na mijn benoeming tot informateur heb een gesprek gehad met de demissionaire minister-president, ten einde mij inzicht te verschaffen in de feiten die op 12 mei jl. hebben geleid tot de kabinetscrisis.
Op 17 mei 1982 heb ik bilaterale gesprekken gevoerd met de fractievoorzitters van de vier grootste partijen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, de heren Lubbers, Meijer, Nijpels en Brinkhorst. Ik heb daarbij naar hun oordeel gevraagd over mogelijkheden tot oplossing van de kabinetscrisis.
Ten einde mijn voorlopige bevindingen aan te vullen, heb ik op 18 mei afzonderlijke gesprekken gevoerd met de fractievoorzitters van de drie regeringspartijen en met de minister-president, vice-minister-president Den Uyl en vice-minister-president Terlouw van het demissionaire kabinet.
De heer Nijpels heeft mij medegedeeld dat volgens zijn fractie iedere lijmpoging ongewenst is en dat er al genoeg tijd verloren is gegaan. De beste vertaling van de uitslag van de verkiezingen van mei 1981 zou een kabinet zijn dat kan rekenen op de steun van CDA, VVD en D'66. Als dit kabinet door een weigering van CDA en/of D'66 niet te realiseren zou zijn, achtte hij het gewenst op zo kort mogelijke termijn nieuwe verkiezingen te houden. Zijn fractie gaat ervan uit dat dergelijke verkiezingen in de eerste week van september plaats vinden.
Met betrekking tot de noodzakelijke maatregelen die tot aan begin september getroffen dienen te worden, heeft hij mij verzocht een rondetafelgesprek te organiseren tussen de fractievoorzitters van CDA, VVD en D'66. De heer Nijpels heeft namens zijn fractie de bereidheid uitgesproken zonder enige voorwaarde vooraf aan zo'n gesprek deel te nemen. Ten overvloede deelde hij mede, dat de VVD-fractie niet bereid is een kabinet, dat bestaat uit CDA en D'66 zonder meer te gedogen.

De heer Lubbers gaf namens zijn fractie voorkeur aan de totstandkoming van een kabinet bestaande uit CDA en D'66, dat in ieder geval vervroegde verkiezingen organiseert. Voor wat betreft het tijdstip waarop nieuwe verkiezingen behoren te worden uitgeschreven, lig het naar zijn oordeel in de rede dit moment af te stemmen op de mate van steun, die in de Kamer is te verkrijgen, mede in het licht van de urgentietaken om op korte termijn de begroting 1982 nader vast te stellen en de ontwerp-begroting voor het jaar 1983 gereed te maken en in de Kamer te verdedigen.

De heer Meijer deelde mij mee, dat de fracties van CDA en D'66 niet zijn ingegaan op het voorstel van zijn fractie dd. 11 mei jl. om met een gemeenschappelijk initiatief het kabinet te benaderen om de besluitvorming af te stemmen op de voorstellen van de PvdA-ministers. Zijn fractie heeft dan ook, gelet op de in deze door CDA en D'66 gekozen opstelling – zelf geen reden om te adviseren tot herstel van de breuk.
Namens de fractie van de PvdA heeft de heer Meijer mij voorgesteld om het bestaande demissionaire kabinet op korte termijn verkiezingen voor te laten bereiden en vervolgens afspraken te maken over die maatregelen welke geen uitstel gedogen, waaronder de voorjaarsnota voor 1982, alsmede over de technische voorbereiding van de rijksbegroting 1983.

De heer Brinkhorst achtte primair een onderzoek gewenst naar de mogelijkheid of het kabinet stoelende op dezelfde drie partijen kan worden hersteld. Een zodanig onderzoek zou op zeer korte termijn moeten geschieden en vooral moeten beantwoorden de vraag of alsnog waarborgen voor herstel van een daadkrachtige coalitie aanwezig zijn. Indien een zodanig herstel niet mogelijk zou zijn, dan zou ik naar zijn oordeel dienen te onderzoeken of een interim-kabinet, gebaseerd op de huidige coalitiepartijen. met als hoofdtaken de voorbereiding van de begroting 1983 en het uitschrijven van verkiezingen in het vroege najaar, mogelijk is. Gezien het genomen kabinetsbesluit over de voorjaarsnota zou dit onderzoek zich met name moeten uitstrekken over de vraag welke marges de coalitiepartners thans nog zien met betrekking tot dat besluit.

In de gesprekken die ik op 18 mei met de fractievoorzitters van CDA, PvdA en D'66 heb gevoerd, deelden zij mij mee de gedachte van de heer Nijpels het onderzoek te richten op de mogelijkheid van vorming van een kabinet bestaande uit CDA, VVD en D'66, af te wijzen.
Ik heb gemeend deze mogelijkheid mitsdien niet verder in mijn werkzaamheden te moeten betrekken. Ik heb de heer Nijpels van deze conclusie op de hoogte gesteld.
De fractievoorzitters van CDA en PvdA hebben mij gelet op het gerezen meningsverschil binnen het kabinet, erop gewezen geen heil te verwachten van een onderzoek naar mogelijkheden de breuk in het kabinet te lijmen. Op dezelfde grond achtten zij vorming van een interimkabinet, zoals door de fractievoorzitter van D'66 subsidiair voorgesteld, niet de aangewezen weg om tot oplossing van de kabinetscrisis te geraken.
Mede gelet op de gesprekken die ik heb gevoerd met de demissionaire minister-president en vice-ministers-presidenten, heb ik deze mogelijkheden dan ook niet verder in mijn onderzoek betrokken.
Ik heb in deze fase van mijn werk moeten concluderen dat, gelet op de inhoud van de aan u uitgebrachte adviezen en de hierboven besproken varianten, vorming van een volwaardig kabinet, bestaande uit partijen die een meerderheid vormen in de Tweede Kamer, als mogelijkheid tot oplossing van de kabinetscrisis te geraken, een afgesloten weg is.
Ik heb vervolgens mijn onderzoek gericht op de mogelijkheid vervroegde verkiezingen te bevorderen, hetzij door het demissionaire kabinet, hetzij door een daartoe gevormd kabinet bestaande uit twee van de huidige regeringspartijen: CDA en D'66.
Ik heb aan de fractievoorzitters van CDA en D'66 de vraag voorgelegd of zij een collectief voortbestaan van het demissionaire kabinet gewenst achtten.
De heer Lubbers heeft mij namens zijn fractie op 19 mei laten weten deze vraag, gelet op de taak die het demissionaire kabnet nog zou dienen te vervullen tot de datum van de verkiezingen in samenhang met het gerezen meningsverschil binnen het kabinet, negatief te moeten beantwoorden en daaraan toegevoegd, dat zijn fractie bereid is mede te werken aan de totstandkoming van een CDA/D'66 interim-kabinet tot aan de vervroegde verkiezingen.

De heer Brinkhorst heeft mij bij brief van 19 mei medegedeeld, dat de fractie van D'66 heeft gemeend geen positief antwoord te moeten geven op mijn vraag en bereid is mee te werken aan de totstandkoming van een CDA/D'66-interimkabinet tot aan de vervroegde verkiezingen, waarbij een aantal duidelijke afspraken moeten worden gemaakt.
Beide fractievoorzitters reageerden negatief op het verzoek van de heer Nijpels aan mij een ronde-tafelgesprek te organiseren tussen de fractievoorzitter van CDA, VVD en D'66.
In een gesprek dat ik op woensdag 19 mei met de fractievoorzitter van de PvdA heb gehad, heb ik hem het standpunt van de CDA- en de D'66-fractie overgebracht. Ik heb hem tevens mijn conclusie medegedeeld, dat in het licht van mijn bevindingen met betrekking tot de overige door mij onderzochte varianten de vorming van een interim-kabinet, bestaande uit CDA en D'66, thans als meest voor de hand liggende mogelijkheid is aan te merken om tot oplossing van de kabinetscrisis te geraken.
Ook de heer Nijpels heb ik in een gesprek op 19 mei van deze conclusie op de hoogte gesteld. Ik heb hem tevens mededeling gedaan van de negatieve reactie van de fractievoorzitters van CDA en D'66 op zijn verzoek een ronde-tafelgesprek te organiseren.
Op 21 mei heb ik een gesprek gehad met de vice-president van de Raad van State over de staatsrechtelijke aspecten, verbonden aan de vorming van een minderheidskabinet. Op diezelfde dag heb ik met de demissionaire minister-president gesproken, ten einde te worden ingelicht over de beleidsvoornemens waarvan realisering urgent is.

Op 21 mei hebben de fractievoorzitters van CDA en D'66 hun bereidheid mede te werken aan een CDA/D'66-interimkabinet tot aan de vervroegde verkiezingen schriftelijk bevestigd.
Voor wat betreft optreden en taak van het beoogde interim-kabinet heb ik in overleg met de fractievoorzitters van CDA en D'66 het volgende vastgesteld:
1. Het kabinet heeft als eerste taak de ontbinding van de Tweede Kamer te bevorderen.
2. De vervroegde verkiezingen dienen plaats te vinden in de maand september.
3. De concretisering van de taak van het beoogde kabinet, de gewenste verkiezingsdatum en de personele samenstelling van het kabinet komen voor rekening van de formateur.
Voor zover de brief met bijlage dd. 21 mei van de fractievoorzitters van CDA en D'66 punten bevat, die op het voorgaande betrekking hebben, heb ik volstaan met kennisneming daarvan. Ik zal de brief doorgeleiden naar de formateur.
4. Voor wat betreft de concretisering van de taak van het kabinet wordt in aanmerking genomen, dat het kabinet het karakter heeft van een overgangskabinet, bovendien niet steunende op een parlementaire meerderheid. Inzake de lopende en voorziene wetgevings- en beleidsaangelegenheden zal het te vormen kabinet, gelet op zijn karakter, uitgaan van de status quo, uiteraard in afwachting van het gemeen overleg met de Staten-Generaal.
Het beoogde kabinet zal voorts die maatregelen moeten kunnen treffen en voorbereiden, die het met het oog op de zorgwekkende ontwikkeling van de werkloosheid en van 's lands financiën noodzakelijk acht.
5. De te benoemen formateur zal zich ervan dienen te vergewissen dat ook voor wat betreft de samenstelling van het kabinet en de gewenste verkiezingsdatum mag worden verwacht, dat het beoogde kabinet bij zijn eerste optreden in de Tweede Kamer niet wordt afgewezen.
Op maandag 24 mei heb ik bij brief de fractievoorzitters van PvdA en VVD over de punten 1 t/m 5 geïnformeerd en hen tevens, alvorens mijn informatiearbeid af te ronden, de vraag voorgelegd of zij, ieder voor zich, bereid zijn te verklaren het beoogde kabinet bij zijn eerste optreden in de Tweede Kanmer niet bij voorbaat af te wijzen en de voor hun nadere afweging relevante aspecten te bespreken met de formateur.
Op 24 mei heb ik aan de fractievoorzitter van de PvdA een schriftelijke reactie gegeven op zijn brief van 21 mei met betrekking tot de taak van een informateur.

De fractievoorzitter van D'66 heeft bij brief van 25 mei verwezen naar punt 4 van zijn brief van 19 mei jl.
Op 25 mei heeft de fractievoorzitter van de PvdA mij medegedeeld, dat het antwoord op mijn vraag het beoogde kabinet bij zijn eerste optreden in de Tweede Kamer niet bij voorbaat af te wijzen, nadrukkelijk ontkennend is. De argumentatie van dit antwoord is opgenomen in zijn brief van 25 mei.
De fractievoorzitter van de VVD heeft mij laten weten dat zijn fractie van mening is dat het beoogde kabinet niet bij voorbaat afgewezen behoeft te worden. De overwegingen waarop dit antwoord is gebaseerd, zijn opgenomen in zijn brief van 25 mei.
Gelet op het antwoord van de VVD-fractie heb ik geconcludeerd dat geen belemmeringen meer aanwezig zijn om over te gaan tot formatie van een interim-kabinet, bestaande uit CDA en D'66.
Mijn eindverslag besluitende, geef ik u in overweging de opdracht tot het formeren van een kabinet, bestaande uit CDA en D'66, te verlenen aan mr. A. A. M. van Agt. De fracties van CDA en D'66 stemmen in met het optreden van de heer Van Agt als minister-president van het te vormen kabinet. Het ligt voor de hand hem dan ook te belasten met de formatie van het nieuwe kabinet.
Ik stel er prijs op u hartelijk te danken voor het vertrouwen dat u in mij stelde en in het bijzonder ook voor de inspirerende wijze waarop u uw medeleven met mijn werk hebt getoond.

P. A. J. M. Steenkamp.

Briefwisseling informateur–fractievoorzitters CDA, PvdA, VVD en D'66

In de loop van de informatie-Steenkamp hebben de informateur en de voorzitters van de vier grootste fracties in de Tweede Kamer een aantal brieven gewisseld (hiernaar wordt in het eindverslag van prof. Steenkamp ook verwezen), waarin de verschillende partijen hun respectieve standpunten vastleggen.
De belangrijkste relevante passages uit deze briefwisseling volgen hierna.

VVD-FRACTIEVOORZITTER NIJPELS AAN INFORMATEUR STEENKAMP (18 mei)

De voorkeur van mijn fractie gaat in de eerste plaats uit naar een kabinet dat bestaat uit CDA, VVD en D'66. In onze gedachtengang is dit een volwaardig kabinet dat tot 1985 zou moeten kunnen regeren. De argumenten hiervoor zijn u bekend. Dit kabinet kan de problemen van ons land eensgezind en met daadkracht aanpakken. Op die manier gaat geen tijd nodeloos verloren.
Als dit kabinet door een weigering van CDA en/of D'66 niet te realiseren is, dienen er zo snel mogelijk verkiezingen te worden gehouden. Mijn fractie gaat er vanuit dat dergelijke verkiezingen in de eerste week van september plaatsvinden.
Van dit laatste uitgaande komt vervolgens de vraag aan de orde wat er tot aan begin september nog aan noodzakelijke maatregelen getroffen kunnen worden en op welke wijze dit dient te geschieden. In dat kader heb ik u verzocht een ronde tafelgesprek te organiseren tussen de fractievoorzitters van CDA, VVD en D'66. Mijn politieke groepering is bereid aan een dergelijk gesprek deel te nemen zonder enige voorwaarde vooraf.
Ten overvloede deel ik u nog mede, dat de VVD niet bereid is een kabinet, dat bestaat uit CDA en D'66 zonder meer te gedogen.

D'66 FRACTIEVOORZITTER BRINKHORST AAN INFORMATEUR STEENKAMP (19 MEI)

Het had en heeft de voorkeur van D'66 om een zo volwaardig mogelijk interimkabinet van de drie partijen tot de vervroegde verkiezingen te handhaven. Het is echter gebleken dat de noodzakelijke randvoorwaarden daarvoor ondanks uiterste pogingen daartoe van de zijde van de D'66-fractie niet konden worden vervuld.
Onder deze omstandigheden zou het niet verantwoord zijn niet met de nodige snelheid en

besluitvaardigheid te handelen. In het licht van de moeilijke sociaal-economische situatie heeft de fractie dan ook gemeend geen positief antwoord te moeten geven op de vraag van de informateur of zij een collectief voortbestaan van het demissionaire kabinet gewenst acht, en is zij bereid mee te werken aan de totstandkoming van een CDA/D'66-interimkabinet tot aan de vervroegde verkiezingen, waarbij een aantal duidelijke afspraken moeten worden gemaakt.
1. Uitgangspunt is de voorbereiding van nieuwe verkiezingen, te houden eind september, uiterlijk begin oktober.
2. Hoofdtaak van het kabinet zal zijn de de voorbereiding en indiening van de begroting '83 en de uitvoering van de voorjaarsnota op hoofdpunten, zoals geregeld in het meerderheidsbesluit van 11 mei 1983.
3. Het kabinet laat zich verder leiden door het regeerakkoord, met nadere specificatie van een aantal punten, nog nader uit te werken.
4. Er worden uitsluitend afspraken gemaakt tussen de partijen die de coalitie vormen. De beslissingen van het kabinet zullen zakelijk in het parlement aan de orde worden gesteld.

FRACTIEVOORZITTERS LUBBERS EN BRINKHORST VAN CDA EN D'66 AAN INFORMATEUR STEENKAMP (21 MEI)

Wij zijn het eens over de mogelijkheid en wenselijkheid van een minderheidskabinet CDA-D'66 dat voor beperkte periode optreedt en daarom ook gekenschetst kan worden als een tussenkabinet (interim-kabinet).
Tijdens het optreden dient dit kabinet volwaardig te zijn en alles te doen wat in het belang van het land geboden is.
Uiteraard zal de hoofdtaak op financieel-sociaaleconomisch terrein liggen. Een en ander kwam reeds tot uitdrukking in het advies van de CDA-fractie aan H.M. de Koningin d.d. 13 mei en in de brief van D'66 aan u d.d. 19 mei. Om de politieke verantwoordelijkheid voor de begroting 1983 duidelijk te markeren dienen de verkiezingen na Prinsjesdag plaats te vinden.
De CDA-fractie had weliswaar voorkeur voor verkiezingen beduidend dieper in het najaar, maar houdt ook rekening met de opvattingen van andere fracties en acht verkiezingen direct na Prinsjesdag ook verantwoord.
In de brief van D'66 wordt verder gesproken over specifikatie resp. accenten in het te verrichten werk. Over deze punten vond onzerzijds overleg plaats. Daarin is gebleken dat geen problemen te verwachten zijn (zie ook bijlage).
Voorzover bij het aanzoeken van ministers zich bepaalde vragen voordoen verband houdend met hun taakuitoefening, kunnen deze in het constituerend beraad aan de orde komen.
Voor wat betreft de portefeuilleverdeling zijn wij het eens over 10-5. De verdeling van de portefeuilles over de partijen en de personele bezetting zal naar onze overtuiging ook geen problemen opleveren.
Daarmee zijn wij klaar met wat dient te gebeuren om het beoogde tussenkabinet tot stand te brengen.
Of zulk een minderheidskabinet kans van slagen in de Kamer heeft, ligt niet aan ons ter beoordeling. Wij menen in ieder geval dat het landsbelang niet gediend kan zijn met een situatie, waarin de Voorjaarsnota niet meer behandeld kan worden en er geen begroting 1983 voor politieke verantwoordelijkheid van een kabinet gemaakt en ingediend wordt.

BIJLAGE

Hoewel de aanleiding tot het tussen-kabinet CDA-D'66 de uitvoering is van het meerderheidsbesluit van het gebroken Kabinet CDA-PvdA-D'66, welk besluit betrekking had op de begroting 1982 en 1983, zal het tussen-kabinet ook andere urgente zaken ter hand moeten nemen.
Van groot belang zijn de uitvoering van de maatregelen ter bevordering van economische activiteit en werkgelegenheid, waaronder ook een werkgelegenheidsplan.
De werkgelegenheid is ook gediend met een spoedige behandeling van „de grondslagen van de sociale zekerheid", de pensioennota en met de herzieningen van het belastingstelsel, zoals voorbereid door het Departement van Financiën in de zgn. „grand design"; ook de fraudenota dient zo snel mogelijk te worden behandeld.
Terwille van de daadkracht van het kabinet en de prioriteit voor uitvoering van beleidsvoornemens, is het gewenst tussen de nu voorgestelde Voorjaarsnota en de opstelling van de begroting 1983 geen tussentijdse bijstellingen in cijfers te plegen.
In het Kabinet zal wel een diepgaand beraad nodig zijn over de sector Volkshuisvesting. Richtsnoer bij dit overleg zal moeten zijn het zoveel mogelijk op peil houden van de volkshuisvestingsinspanningen.
Daartoe zal de particuliere bouw en de eigen woning weer een groter aandeel van de totale woningbouw moeten gaan uitmaken. Zolang dit echter niet het geval is zal de gesubsidieerde bouw, indien maar enigszins mogelijk compensatie moeten bieden.
Bij het inkomensbeleid blijft de solidariteit tussen de verschillende bevolkingsgroepen geboden. Voor wat betreft de zgn. koppelingsproblematiek vormt het akkoord van 8/9 april randvoorwaarde voor wat wel en voor wat niet mogelijk, respectievelijk geboden is.

INFORMATEUR STEENKAMP AAN VVD-FRACTIEVOORZITTER NIJPELS (RESP. PVDA-FRACTIEVOORZITTER MEIJER) (24 MEI)

1. Tijdens mijn informatiewerkzaamheden in de afgelopen dagen heb ik de volgende mogelijkheden om tot een oplossing van de kabinetscrisis te geraken, onderzocht:
a. vorming van een kabinet bestaande uit CDA, VVD en D'66
b. herstel van de breuk binnen het kabinet
c. vorming van een interim-kabinet, gebaseerd op de huidige coalitiepartijen, dat ontbinding van de Tweede Kamer bevordert
d. aanblijven van het thans demissionaire kabinet, hetwelk de ontbinding van de Tweede Kamer bevordert
e. vorming van een kabinet, bestaande uit CDA en D'66, dat ontbinding van de Tweede Kamer bevordert.
De mogelijkheden sub a hebben de fractievoorzitters van CDA, PvdA en D'66 van de hand gewezen.
De mogelijkheden sub b en c achtte de fractievoorzitter van het CDA niet voor realisering vatbaar. De fractievoorzitter van de PvdA deelde mee zelf geen reden te hebben om te adviseren tot herstel van de breuk. De fractievoorzitter van de VVD kwam iedere lijmpoging als ongewenst voor.
Na te hebben vastgesteld dat geen der varianten genoemd onder a t/m c een mogelijkheid bood tot oplossing van de kabinetscrisis te geraken, heb ik mijn onderzoek gericht op de varianten sub d en e.
De fractievoorzitters van CDA en D'66 hebben in het licht van de moeilijke sociaal-economische situatie gemeend geen positief antwoord te moeten geven op mijn vraag of zij een collectief voortbestaan van het demissionair kabinet gewenst achtten. Gelet op dit negatieve antwoord heb ik ook variant d niet verder in mijn onderzoek betrokken en heb ik mij gericht op variant e.
Ik heb u en de fractievoorzitter van de PvdA (resp.: VVD – red.) regelmatig van mijn bevindingen met betrekking tot de varianten a t/m d op de hoogte gesteld en op 19 mei jl. mededeling gedaan van mijn voornemens variant e te gaan onderzoeken. U hebt mij in dat gesprek nog eens gewezen op uw voorkeur een kabinet te vormen bestaande uit CDA, VVD en D'66 (resp.: uw wens het demissionaire kabinet aan te laten blijven – red.).

2. Uit mijn onderzoek naar variant e is mij op 19 mei jl. gebleken dat de fractievoorzitters van CDA en D'66 positief antwoorden op mijn vraag of zij bereid zijn mee te werken aan de totstandkoming van een CDA/D'66-interim-kabinet, dat als eerste taak zal hebben op korte termijn de ontbinding van de Tweede Kamer der Staten-Generaal te bevorderen. Naar het oordeel van de betrokken fractievoorzitters zouden vervroegde verkiezingen dienen plaats te vinden in de maand september 1982.
3. In het licht van mijn bevindingen met betrekking tot de overige door mij onderzochte

De voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de PvdA, W. Meijer, bij het verlaten van het Catshuis in gesprek met zijn collega van de VVD, Ed Nijpels (staand), die bij formateur Van Agt op bezoek gaat.

varianten moet ik concluderen dat de vorming van een interim-kabinet bestaande uit CDA en D'66 thans als meest voor de hand liggende mogelijkheid in aanmerking komt om tot oplossing van de kabinetscrisis te geraken.
4. De concretisering van de taak van een kabinet dat ik thans voor ogen heb, de gewenste verkiezingsdatum en de samenstelling van het kabinet komen niet voor mijn rekening, doch voor die van de formateur.
De fractievoorzitters van CDA en D'66 hebben mij laten weten voor wat betreft de concretisering van de taak van het kabinet in aanmerking te nemen dat het kabinet het karakter van een interim-kabinet zal hebben, bovendien niet steunende op een parlementaire meerderheid. Inzake de lopende en voorziene wetgevings- en beleidsaangelegenheden zal naar hun oordeel het te vormen kabinet, gelet op zijn karakter, uitgaan van de status quo, uiteraard in afwachting van het gemeen overleg met de Staten-Generaal.
Het beoogde kabinet zal voorts die maatreelen moeten kunnen treffen en voorbereiden die het met het oog op de zorgwekkende ontwikkeling van de werkloosheid en van 's lands financiën noodzakelijk acht.
Ik heb kennis genomen van de brief met bijlage van 21 mei jl. die de fractievoorzitters van CDA en D'66 mij hebben gezonden. Ik zal deze doorgeleiden naar de formateur.
5. Ik reken het tot mijn taak als informateur en ik acht het ook redelijk in het licht van de gesprekken die ik met u heb gevoerd, dat ik alvorens mijn informatie-arbeid af te ronden, aan u de vraag stel of u bereid bent te verklaren het beoogde kabinet bij zijn eerste optreden in de Tweede Kamer niet bij voorbaat af te wijzen en de voor uw andere afweging relevante aspecten te bespreken met de aan te wijzen formateur.
6. Ik zal in mijn eindverslag aan H.M. de Koningin erop wijzen dat de te benoemen formateur zich ervan dient te vergewissen dat ook voor wat betreft de samenstelling van het kabinet en de vaststelling van de verkiezingsdatum mag worden verwacht dat het beoogde kabinet bij zijn eerste optreden in de Tweede Kamer niet wordt afgewezen.
7. Mijn voornemen is bij mijn eindverslag de brieven te voegen die de fractievoorzitters van PvdA en VVD mij respectievelijk op 21 en 18 mei hebben geschreven, alsmede het antwoord op de hiervoor onder punt 5 geformuleerde vraag.
Naar mijn oordeel is bij de totstandkoming van een kabinet grote spoed geboden vanwege de zorgwekkende ontwikkeling van de werkloosheid en 's lands financiën. Die grote spoed is ook geboden omdat voor het zomerreces van het parlement nog een aantal urgente wetsontwerpen dient te worden behandeld. Gegeven deze omstandigheden vraag ik u een antwoord op de vraag, gesteld onder punt 5, in ieder geval vóór dinsdagmiddag 25 mei a.s. te 13.00 uur.
Ik heb dezelfde vraag voorgelegd aan de fractievoorzitter van de PvdA (resp.: VVD – red.).

PVDA-FRACTIEVOORZITTER MEIJER AAN INFORMATEUR STEENKAMP (21 MEI)

Bij uw optreden als informateur hebt u mij in een gesprek op 17 mei jl. een drietal mogelijkheden voorgelegd, te weten: heroprichting van het Kabinet (in uw termen: „helen"); demissionair voortbestaan van het huidige Kabinet en vervroegde verkiezingen en tenslotte de vorming van een rompkabinet van CDA en D'66.
Blijkens mededelingen stevent u thans – op advies van de fracties van CDA en D'66 – af op de vorming van een kabinet van CDA en D'66. In dat verband hecht ik eraan om u in aansluiting op ons gesprek van woensdag 19 mei jl. nog het volgende mee te delen.
Uw opdracht sluit het onderzoek naar een andere variant dan een meerderheidskabinet niet uit. Sedert de aanvaarding van de motie Deckers (1939) is de staatsrechtelijke gewoonte aanvaard dat een informateur mede in zijn onderzoek betrekt de vraag of een kabinet de eerste ontmoeting met het parlement overleeft. Op deze overweging heeft de formateur Burger in april 1973 zijn opdracht teruggegeven, omdat bij hem twijfel was blijven bestaan of het door hem beoogde kabinet op voldoende steun kon rekenen. Evenzeer adviseerde informateur Van der Grinten in december 1977 pas tot een formatieopdracht aan de heer Van Agt, nadat was komen vast te staan dat een minderheid in de CDA-fractie, hoewel tegenstander van een kabinet van CDA en VVD, niettemin had verklaard bij het eerste optreden van het kabinet geen steun te zullen geven aan een uitspraak welke beoogde het optreden van het kabinet onmogelijk te maken.
In de praktijk van de afgelopen decennia heeft zich derhalve een niet meer bestreden regel ontwikkeld. Een informateur adviseert, ongeacht de opdracht, pas dan het staatshoofd tot de vorming van een kabinet als vaststaat dat een dergelijk kabinet bij het eerste optreden in de Tweede Kamer tenminste gedoogd wordt door een meerderheid.
Welnu, men kan in de huidige situatie vaststellen dat een zodanige meerderheid in het parlement voor een CDA/D'66 minderheidskabinet nog niet is gebleken. De fractie van de VVD heeft in een brief van 18 mei aan u verklaard dat men „niet bereid is een kabinet dat bestaat uit CDA en D'66 zonder meer te gedogen." Blijkens nadere toelichting wenst de VVD betrokken te worden bij de formulering van het te voeren beleid.
Namens de fractie van de PvdA heb ik tegenover U verklaard dat een minderheidskabinet van CDA en D'66, dat alsnog het meerderheidsbesluit van het Kabinet van 11 mei met betrekking tot de Voorjaarsnota voor 1982 en 1983 integraal wil uitvoeren, door ons zal worden bestreden. Wij achten derhalve ook de totstandkoming van zo'n kabinet ongewenst en hebben u in plaats daarvan voorgesteld om het bestaande demissionaire Kabinet op korte termijn nieuwe verkiezingen voor te laten bereiden en vervolgens afspraken te maken over die maatregelen welke geen uitstel gedogen, w.o. de Voorjaarsnota voor 1982, alsmede over de technische voorbereiding van de rijksbegroting voor 1983. Mocht U niettemin een formele conclusie omtrent het wel of niet gedogen van een CDA/D'66 minderheidskabinet van mijn fractie willen vernemen, dan heb ik gevraagd uw voorstel in een brief vast te leggen.
Overzie ik de verhoudingen goed, dan kan een minderheidskabinet van CDA en D'66 niet optreden zonder de minimale gedoogsteun van VVD of PvdA. Voordat het stadium van de formatie van een dergelijk kabinet intreedt, dient daarover naar mijn opvatting volstrekte duidelijkheid te bestaan. Het is mijn standpunt dat u niet kunt concluderen tot een advies tot vorming van een CDA/D'66 minderheidskabinet, zonder dat de twijfel omtrent voldoende steun tot gedogen is verdwenen.

INFORMATEUR STEENKAMP AAN PVDA-FRACTIEVOORZITTER MEIJER (24 MEI)

Naar aanleiding van uw brief van 21 mei jl. wil ik in aanvulling op de brief die ik heden aan u en de fractievoorzitter van de VVD heb overhandigd, het volgende opmerken.
Ik onderschrijf uw mening dat mijn opdracht onderzoek naar een andere variant dan een meerderheidskabinet niet uitsluit. Een kritische kanttekening plaats ik bij uw opmerking dat sedert de aanvaarding van de motie-Deckers een informateur mede in zijn onderzoek de vraag betrekt of een kabinet de eerste ontmoeting met het parlement overleeft. Als u zou hebben gesteld dat ook de informateur die vraag in zijn werkzaamheden dient te betrekken, dan spreekt dat mij wel aan.
De verantwoordelijkheid voor de formatie berust echter bij de formateur en voor de aanvaarding van het resultaat daarvan bij het optredende kabinet, in het bijzonder bij de minister-president. De informateur verricht verkennend werk ten behoeve van de formatiefase en zal in redelijkheid niet kunnen adviseren daartoe over te gaan, indien hij de overtuiging heeft gekregen op grond van zijn bevindingen, dat een meerderheid van de Kamer zich daartegen verzet.
Politiek-staatkundig kan het wijsheid zijn voor een informateur verder te gaan met zijn toetsingsarbeid dan strikt noodzakelijk is.
Naar mijn mening gaat de parallel met de formatie-Burger en de informatie-Van der Grinten niet op. In de eerste plaats trad de heer Burger als formateur op, na een voorafgaande informatiefase en heeft hij op grond van zijn bevindingen als formateur zijn opdracht teruggegeven.
In de tweede plaats wil ik erop wijzen dat de formatie-opdracht aan de heer Burger luidde: een kabinet te vormen dat geacht kan worden in voldoende mate steun in de volksvertegenwoordiging te zullen ondervinden.
De informatie-opdracht aan de heer Van der Grinten luidde: de mogelijkheden te onderzoeken om op de kortste termijn te geraken tot de vorming van een kabinet dat mag vertrouwen in voldoende mate steun in de volksvertegenwoordiging te ondervinden.
Mijn opdracht is een andere. De uitvoering daarvan laat, zoals u terecht in uw brief hebt opgemerkt, de mogelijkheid open een onderzoek in te stellen naar een andere variant dan een meerderheidskabinet.

D'66-FRACTIEVOORZITTER BRINKHORST AAN INFORMATEUR STEENKAMP (25 MEI)

Naar aanleiding van punt 5 in uw brief d.d. 24 mei jl. aan de fractievoorzitters van PvdA en VVD bericht ik u het volgende.
De fractie van D'66 gaat er vanuit dat de door H. M. de Koningin aan te wijzen formateur kennis draagt van de omstandigheden waaronder D'66 besloten heeft toe te treden tot een CDA/D'66-minderheidskabinet, zoals door mij uiteengezet in mijn brief dd. 19 mei 1982. Met name verwijs ik naar het gestelde in punt 4, waaruit blijkt dat de fractie van D'66 ervan uitgaat dat uitsluitend afspraken worden gemaakt tussen de coalitiepartijen.
Het lijkt me relevant dat de formateur bij de aanvang van zijn werkzaamheden van dit uitgangspunt onzerzijds uitdrukkelijk kennisneemt.

PVDA FRACTIEVOORZITTER MEIJER AAN INFORMATEUR STEENKAMP (25 mei)

Op uw vraag zoals gesteld in punt 5 van uw brief van 24 mei 1982 of mijn fractie bereid is te verklaren het door u beoogde minderheidskabinet van CDA en D'66 bij zijn eerste optreden in de Tweede Kamer niet bij voorbaat af te wijzen, is het antwoord nadrukkelijk ontkennend.
De fractie van de Partij van de Arbeid is tot deze slotsom gekomen vanwege de onduidelijkheid over het tijdstip van nieuwe verkiezingen, alsmede omtrent de aard van het door u beoogde kabinet.
In het advies aan het staatshoofd heeft de fractie op 13 mei 1982 voorgesteld om verkiezingen uit te schrijven op de kortst mogelijke termijn.
Ik heb tegenover u toegelicht dat wij er daarbij vanuit gaan dat deze verkiezingen ruim voor Prinsjesdag, dat wil zeggen uiterlijk 8 september a.s. plaatsvinden. Dit hangt samen met onze opvatting dat, gelet op de aanleiding tot de crisis in het Kabinet-Van Agt, het woord nu zo snel mogelijk aan de kiezers moet zijn.
In aansluiting daarop moet een nieuw te vormen kabinet zo snel mogelijk effectieve en gerichte maatregelen nemen, waaronder de invulling van het beleid voor 1983, ter bestrijding van de angstwekkend groeiende werkloosheid en ter oplossing van de financieel-economische problematiek. Dat is ook de reden dat ik u heb aanbevolen om het bestaande demissionaire Kabinet de nieuwe verkiezingen te laten voorbereiden. Ik verwijs u daaromtrent nogmaals naar mijn brief van 21 mei jl.
De fractie van de Partij van de Arbeid betreurt

dat de voorzitters van de fracties van CDA en D'66 negatief hebben gereageerd op uw vraag omtrent de wenselijkheid van een collectief voortbestaan van het thans demissionaire kabinet.
Het door u beoogde minderheidskabinet van CDA/D'66 moet, blijkens de brief van de fractievoorzitters R. F. M. Lubbers (CDA) en L. J. Brinkhorst (D'66) optreden als een volwaardig kabinet. Dit kabinet zal volgens de beide fractievoorzitters de politieke verantwoordelijkheid dienen te nemen voor de begroting 1983 en om dat te markeren zouden de verkiezingen na Prinsjesdag plaats dienen te vinden.
Mijn fractie deelt, zo zal u duidelijk zijn, deze zienswijze niet. Wij hebben onder meer onoverkomelijke bezwaren tegen het voornemen om het meerderheidsbesluit van het kabinet van 11 mei jl. met betrekking tot de Voorjaarsnota voor 1982 en 1983 alsnog door het door u beoogde kabinet te laten uitvoeren.
De politieke meningsverschillen, welke voornamelijk betrekking hebben op 1983, dienen, zoals eerder betoogd, thans aan de kiezers te worden voorgelegd.
Om hiervoor aangegeven reden kan mijn fractie zich dan ook niet vinden in uw conclusie dat de vorming van „een interim-kabinet bestaande uit CDA en D'66 als de meest voor de hand liggende mogelijkheid in aanmerking komt om tot oplossing van de kabinetscrisis te geraken."

VVD-FRACTIEVOORZITTER NIJPELS AAN INFORMATEUR STEENKAMP (25 mei)

Op 18 mei jl. schreef ik u dat de aanpak van de belangrijke sociaal-economische problemen ons vóór alles gaat. Derhalve dienen zo snel mogelijk ingrijpende maatregelen genomen te worden, die onze economie weer gezond maken en de werkloosheid terugdringen.
Mijn fractie betreurt het buitengewoon dat vooral de opstelling van D'66 het onmogelijk heeft gemaakt een kabinet te vormen, dat steunt op een ruime meerderheid in de Kamer. Dat zelfs ons aanbod voor een ronde-tafelgesprek tussen de fractievoorzitters van CDA, VVD en D'66 werd afgewezen, blijft voor mijn fractie, gezien de problemen waar wij voor staan, onbegrijpelijk.
Eens te meer is gebleken, dat blokkades in ons land, waar kabinetten aangewezen zijn op coalities, in hoge mate onverantwoord zijn. Het landsbelang wordt dan immers de gevangene van de partij-politiek.
Nu de vorming van een volwaardig kabinet helaas onmogelijk is geworden, zijn verkiezingen op korte termijn noodzakelijk, zodat zo snel mogelijk een kabinet, dat steunt op een meerderheid in de Kamer, tot stand kan komen.
Het verheugt mij dat u de staatsrechtelijke opvatting van mijn fractie deelt, dat zowel u, als een te benoemen formateur zich moet vergewissen van het antwoord op de vraag of het beoogde kabinet bij zijn eerste optreden in de Kamer niet wordt afgewezen.

Eveneens vind ik het essentieel dat de te benoemen formateur zich ervan dient te vergewissen dat ook voor wat betreft de samenstelling van het kabinet en de vaststelling van de verkiezingsdatum mag worden verwacht dat het beoogde kabinet bij zijn eerste optreden in de Tweede Kamer niet wordt afgewezen.
Wat betreft de samenstelling stel ik mij voor, dat opvulling van de te vervullen vacatures voor zo'n korte periode onderwerp van gesprek vormt.
Zoals ik reeds eerder aan u mededeelde, acht mijn fractie verkiezingen begin september onontkoombaar. Mij staat daarbij de datum van 8 september voor ogen.
Voor de VVD-fractie staat uiteindelijk de inhoud van het te voeren beleid centraal.
Ik constateer dat u van oordeel bent, dat steun van mijn fractie afhankelijk is van nadere afweging van met de formateur te bespreken relevante aspecten. Ik ga derhalve er van uit, dat een te benoemen formateur ten aanzien van de inhoud van het beleid met mijn fractie overleg zal plegen.
Met inachtneming van het bovenstaande kan ik u mededelen dat de VVD van mening is dat het beoogde kabinet niet bij voorbaat afgewezen behoeft te worden.

D'66-fractie verdeeld over deelname aan minderheidskabinet CDA–D'66

De TK-fractie van D'66 heeft op 19 mei de beslissing genomen over de deelname aan een interim-kabinet, alleen bestaande uit bewindslieden van het CDA en D'66.
Het besluit om aan een dergelijk kabinet deel te nemen werd niet unaniem genomen. Vier fractieleden – Bakker, Cotterel, Mik en Veldhuizen – waren tegen.
Voor de TK-verkiezingen van mei 1981 had D'66 uitgesproken niet te zullen deelnemen aan een coalitie, waarin zowel het CDA als de VVD vertegenwoordigd zouden zijn. Aangezien het beoogde minderheidskabinet in de Tweede Kamer aangewezen zou zijn op steun uit de VVD-fractie, vreesden de tegenstemmende fractieleden, dat een dergelijke combinatie als het ware terluiks toch tot stand zou komen.

D'66-fractieleider Brinkhorst sprak bij de verdediging van de keuze voor het interimkabinet de hoop uit dat D'66 en PvdA na de verkiezingen toch weer kunnen samenwerken. Hij hoopte dat de PvdA zich tijdens de interimfase „niet verbitterd" en „met wrok" zal opstellen. „We zijn en blijven een progressieve partij. De PvdA moet aan onze keuze geen dramatische consequenties verbinden", aldus Brinkhorst.
PvdA-fractieleider Meijer zei in een reactie op de keuze van D'66 zeer teleurgesteld te zijn over deze „historische breuk" na vijftien jaar samenwerking. Hij hield tegelijk overigens ruimte open om na de verkiezingen nieuwe samenwerking met de democraten aan te gaan.
Volgens Meijer heeft de PvdA zich verkeken op de mogelijkheid met D'66 een eensgezind sociaal-economisch beleid te voeren. Voor hernieuwde samenwerking noemde hij het herstellen van de relatie met de vakbeweging van groot belang.
Meijer zei desgevraagd dat de PvdA bij haar oppositie tegen het interimkabinet niet zonder meer alle voorstellen zal verwerpen. Hij achtte het mogelijk dat die onderdelen van de Voorjaarsnota, waarmee de PvdA-ministers op Goede Vrijdag akkoord gingen, steun zullen verwerven als ook de uitwerking in de lijn van de PvdA is.

Adviesraad D'66 steunt fractie

Op 22 maart kwam de adviesraad van D'66 in een speciale vergadering bijeen om een oordeel uit te spreken over het besluit van de fractie. De raad sprak vrijwel unaniem uit, dat D'66 zich onder de bestaande omstandigheden niet aan regeringsverantwoordelijkheid mocht onttrekken.

De meeste afgevaardigden bleken nog steeds een voorkeur te hebben voor een kabinet van CDA, PvdA en D'66. In een van de aangenomen moties werd uitgesproken dat D'66 als progressieve partij haar brugfunctie naar de PvdA moet blijven vervullen.
Er gingen echter ook stemmen op om, uit afkeer van de houding van de CDA-bewindslieden, nu al de mogelijkheden te onderzoeken van een kabinet met PvdA en VVD. In overleg met het bestuur werd besloten een uitspraak hierover uit te stellen tot de volgende vergadering van eind juni.
Volgens de adviesraad dienen PvdA en VVD het beleid van het interim-kabinet op zakelijke gronden te beoordelen. De VVD mag op de besluitvorming van het kabinet geen invloed hebben. De adviesraad riep voorts alle bewindslieden van D'66 op in het interim-kabinet zitting te nemen.
Fractieleider Brinkhorst erkende dat D'66 in een onaangename situatie terecht is gekomen nu de band met de PvdA tijdelijk is doorgesneden en waarschuwde dat er risico's aan verbonden zijn. Van een koerswijziging is naar zijn mening geen sprake. D'66 wil nog steeds een brugfunctie vervullen tussen PvdA en CDA, maar de PvdA heeft deze onmogelijk gemaakt, zo zei hij.
„Samenwerking met de PvdA is van essentieel belang, maar het kan niet zo zijn dat de PvdA bepaalt wie als progressieve partij kan worden bestempeld". Volgens Brinkhorst is er geen sprake van dat D'66 een zelfde soort partij is als het CDA, en hij riep de D'66-bewindslieden in het nieuwe kabinet op daar duidelijk voor uit te komen.
Minister Zeevalking (verkeer en waterstaat) had kritiek op de opstelling van de PvdA-ministers tijdens de beslissende besprekingen over de Voorjaarsnota. Volgens hem was een compromis mogelijk geweest en hebben de PvdA-ministers de crisis geforceerd.
Hij zei hen nog gewaarschuwd te hebben dat er ditmaal geen sprake kon zijn van een gezamenlijke ontslagaanvraag van de drie partijen, zoals bij de crisis van november vorig jaar. „Het opstappen van de PvdA-ministers deed me pijn, maar wie wegloopt toont geen kracht. We konden hen onmogelijk volgen", aldus Zeevalking.
Vice-premier Terlouw zei, dat de D'66-bewindslieden zo veel mogelijk begrip hebben getoond voor de PvdA nu deze partij in verwarring verkeert. Naar zijn mening kon D'66 echter niet voor haar verantwoording nemen dat 1982 een verloren jaar zou zijn. Volgens hem zal het minderheidskabinet wel veel afhankelijker zijn van het parlement dan het kabinet van CDA, PvdA en D'66.

Minister Van Mierlo blijft aan in het minderheidskabinet

Minister Van Mierlo van defensie, binnen D'66 een markante vertegenwoordiger van de stroming, die nauwe samenwerking met de PvdA wenst, heeft op 24 mei op een persconferentie meegedeeld, dat hij, na een week aarzelen, besloten had aan te blijven als minister van defensie in het beoogde kabinet van CDA en D'66.

Uit de verklaring die hij aflegde, blijkt dat er voor hem vier redenen zijn om aan te blijven.
„Als ik niet blijf is dat de bevestiging van iets dat niet waar is, maar optisch waar lijkt: dat D'66 is overgelopen naar het andere kamp," is de eerste reden die hij opgeeft.
Het tweede argument: „Ik kan niet ontkennen," zo zegt Van Mierlo, „dat het gevaar bestaat dat een tussentijds kabinet, zonder dat iemand in D'66 het wil, in zichzelf gaat functioneren als basis voor een rechts kabinet. En dat gevaar is groter als ik er niet in zit, dan wanneer ik er wel in zit." Fungeert hij dan als waakhond, en Terlouw dan zo'n beetje als kefhondje? wordt later gevraagd. „Nee," zegt Van Mierlo, „het is een afweging die ik zo heb gemaakt."
De derde reden dat hij de partij „niet in de steek wil laten" en de vierde die hij opgeeft, hebben

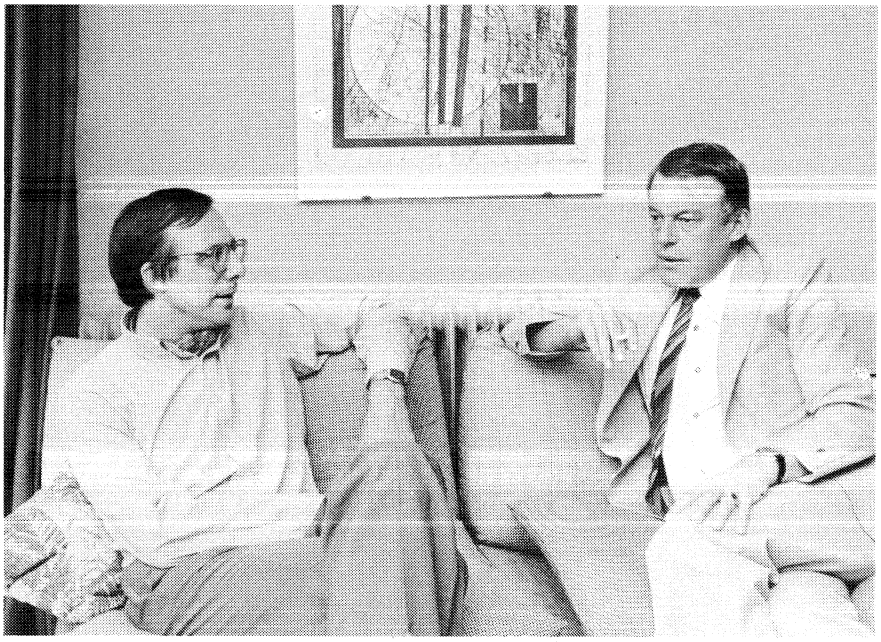

De voorzitter van de Tweede-Kamerfractie van D'66, L. J. Brinkhorst (l.), in zijn woning te Den Haag in gesprek met de demissionaire D'66-minister Van Mierlo over diens al dan niet deelnemen aan een te vormen CDA-D'66 kabinet.

veel met elkaar te maken. „Belangrijk was voor mij: vergiste ik mij misschien in het beeld dat ik had van de partij. Maar dat was niet het geval. Overal ziet men dit alleen als een tussentijds kabinet," aldus Van Mierlo.
Hij heeft, zo zegt hij, de afgelopen weken er alles aan gedaan om de drie partijen CDA, PvdA en D'66 bij elkaar te houden. Op 19 mei, aldus Van Mierlo, „zei de fractie echter: we zouden willen dat je gelijk had, maar we geloven je niet meer."
Moet D'66 voor de verkiezingen weer een uitspraak doen over regeringssamenwerking? Van Mierlo: „Ik vind dat de sociaal-democraten aan tafel moeten blijven zitten, waar het wordt beslist. Ik wil daar ook bij zitten en ik ga niet aan een tafel zitten met CDA en VVD. Ik zeg dit met enig vertrouwen, omdat ik mijn opvatting gebed weet in wat de partij vindt.
Het kabinet dient zich naar zijn mening terughoudend op te stellen ten aanzien van kwesties die niet urgent zijn. De begroting voor 1983 zou het kabinet wel moeten opstellen, maar niet als volwaardig kabinet moeten indienen.
Van Mierlo vindt, in afwijking van zijn eigen partij, dat de verkiezingen vóór prinsjesdag gehouden moeten worden. Hij gaf daarvoor de politieke reden dat hij niet wenst dat de drie partijen CDA, PvdA en D'66 verder dan nodig uit elkaar gaan. Als de verkiezingsstrijd mede gaat over de begroting 1983, is de kans groot dat de discussie zich polariseert, zo meende hij.

Van Agt formateur

De koningin heeft op 25 mei de demissionaire minister-president, mr. A. A. M. van Agt opgedragen „een interimkabinet te vormen".
Mr. Van Agt, die de koningin verzocht heeft de opdracht in beraad te mogen houden, stelt zich voor bij aanvaarding van deze opdracht, dat het door hem te vormen kabinet zich allereerst tot taak zal stellen de bevordering van vervroegde verkiezingen en mitsdien ontbinding van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

In een commentaar schreef het *NRC/H'blad* op 26 mei het volgende:

Over het „mits" dat de VVD-fractie in de Tweede Kamer heeft verbonden aan haar mededeling dat zij een interim-kabinet van CDA en D'66 niet bij voorbaat zal (helpen) afwijzen, moet nu formateur Van Agt met de liberalen gaan spreken. Na het voortvarende werk van informateur Steenkamp zullen voor Van Agt in die besprekingen twee elementen een hoofdrol spelen: de invloed die de VVD tot de verkiezingsdag op het beleid van het interim-kabinet kan krijgen en de datum van de verkiezingsdag zelf.
Wat de eventuele invloed van de VVD op het beleid betreft wordt haar positie door een zekere tweeslachtigheid gekenmerkt. Aan de ene kant lijkt zij een verkiezingscampagne te willen gaan voeren die de kiezers in den lande moet duidelijk maken dat zij aan de acht maanden durende Haagse demonstratie van besluiteloosheid van het tweede kabinet-Van Agt part noch deel heeft gehad, integendeel. Aan de andere kant wil zij toch als prijs voor parlementaire gedoogsteun zoveel mogelijk invloed hebben op het beleid van de interim-coalitie van CDA en D'66 die een en andermaal hebben verklaard het regeerakkoord van het kabinet en zijn meerderheidsbesluit over de Voorjaarsnota als grondslag voor de begroting '82 en '83 te willen nemen.
Eten van twee schelven hooi tegelijk dus, indien en voor zover formateur Van Agt daar geen einde aan maakt. Een complicatie is nog dat D'66 zich ongemakkelijker gaat voelen naarmate de (indirecte) invloed van de VVD op het interimkabinet groter wordt.
Het tweede ijzer dat de VVD nog in het vuur heeft is haar „harde voorwaarde" dat de vervroegde verkiezingen vóór Prinsjesdag moeten vallen, namelijk op 8 september, een datum die ook de PvdA-fractie in de Tweede Kamer prefereert, zij het om andere redenen. Welnu, formateur Van Agt mag dan een anders gestemde VVD ontmoeten dan hij in eerdere formatiewerkzaamheden heeft leren kennen (bijvoorbeeld in '77), het is toch onaannemelijk dat hij wat dit betreft angstig aan zijn werk zal beginnen. Het valt immers niet werkelijk te verwachten dat de VVD, gezien haar kansen op regeringsverantwoordelijkheid in een coalitie met het CDA na de verkiezingen, de leider van dat CDA als formateur of – straks – als leider van het interimkabinet nu een stok tussen de benen zou willen steken.
Dat zou ook ongewenst zijn. Het verdient de voorkeur dat nu zo snel mogelijk door het interim-kabinet een beleid voor 1983 wordt ontwikkeld en dat dit beleid in de vorm van een begrotingsvoorstel aan de Tweede Kamer wordt voorgelegd voor het tot verkiezingen komt. Weliswaar dreigen dan de tegenstellingen over dat beleid scherp zichtbaar te worden en dat zou de coalitiemogelijkheden na de verkiezingen kunnen beïnvloeden, maar zowel continuïteit van beleid als de helderheid voor de kiezers zou schade oplopen als de verkiezingsdatum vóór prinsjesdag zou vallen.
Natuurlijk is het van gewicht dat de PvdA door een dergelijk verloop van de gebeurtenissen, waarin de tegenstellingen zich zo zouden kunnen toespitsen, buitenspel zou kunnen raken bij de volgende kabinetsformatie. Maar dat nu hebben de socialisten voor een aanzienlijk deel in eigen hand.
Want bij de kabinetsformatie zal dit najaar voor kandidaatcoalitiepartners van de PvdA meer van betekenis zijn welke verhouding deze partij tot de werkelijkheid van het regeren onderhoudt dan het aantal Tweede-Kamerzetels dat zij precies heeft behaald. De komende maanden zullen alleen daarom al van grote betekenis zijn voor de PvdA. De eerste voortekenen stemmen niet optimistisch. Zwaargewichten als ministers Van Kemenade, Van der Stoel en Van der Louw hebben al min of meer duidelijk gezegd dat zij geen plaats op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer meer ambiëren, wat vooral in het geval van de wel heel snel aangeslagen „kroonprins" Van der Louw te denken geeft. Lijsttrekker Den Uyl en kroonprins Van der Louw zijn eigenlijk tegelijkertijd beneden de minlijn beland, en dat is niet best.
Vol vertrouwen kijkt daarentegen partijvoorzitter M. van den Berg naar de toekomst, misschien zou men zelfs kunnen zeggen dat die sinds de kabinetscrisis weer wat meer „winnaar" is. Ook dat zullen formateur Van Agt en VVD-leider Nijpels hebben genoteerd.
Het zal ongetwijfeld van invloed zijn op de besprekingen die zij op de weg naar het interimkabinet van CDA en D'66 zullen voeren. (Nederlandse Staatscourant, NRC/H'blad, Het Parool)

(Vor. ber. pag. 341/2 e.v.-1982)

STAND VAN ZAKEN EENMALIGE UITKERING INDISCHE GEÏNTERNEERDEN PER 31 MAART 1982

Door 54.510 personen werd een aanvraagformulier ingediend ter verkrijging van een uitkering op grond van de Uitkeringswet Indische geïnterneerden (pag. 414/2-1982).
Per 31 maart werden 13.603 opdrachten tot betaling van de eenmalige uitkering gegeven van *f* 7500,—. Dit betreft in hoofdzaak Indische geïnterneerden of hun weduwen, die inmiddels de leeftijd van 73 jaar hebben bereikt of overschreden.
Nu enig inzicht is verkregen in de leeftijdsopbouw van de aanvragers en de noodzakelijke verwerkingstijd van de aanvraag kan worden medegedeeld, dat naar verwachting de ingediende aanvragen, welke direct kunnen leiden tot toekenning van genoemde uitkering in de loop van 1982 zullen kunnen verwerkt.
De verwerking van de aanvragen van de Indische geïnterneerden of hun weduwen is voor het tijdvak 1 april 1982 tot 1 januari 1983 als volgt gepland:
– 2e kwartaal 1982, voor hen geboren in de jaren 1910 tot 1915;
– 3e kwartaal 1982, voor hen geboren in de jaren 1915 tot 1919;
– 4e kwartaal 1982, voor hen geboren in de jaren nà 1918.

(Vor. ber. pag. 414/2 - 1982)

ST. KITTS-NEVIS

ONTSLAG BRITSE GOUVERNEUR. CONSTITUTIONELE ONTWIKKELINGEN

Op 26 november 1981 werd sir Probyn Innis (45) ontslagen als gouverneur van de met het Verenigd Koninkrijk geassocieerde staat St. Kitts-Nevis.
Hij werd opgevolgd door Clement Arrindell (50), die tot dan toe een lagere rechter was op Montserrat en de Britse Maagdeneilanden.

Op 4 december verklaarde de Britse minister van buitenlandse zaken en zaken betreffende het Gemenebest, Richard Luce, schriftelijk dat sir Probyns aanstelling was beëindigd op verzoek van de premier van St. Kitts-Nevis, Kennedy Simmonds, nadat er een onherstelbare breuk was ontstaan in de werkrelatie tussen de Britse gouverneur en de regering van St. Kitts-Nevis. Het conflict betrof, volgens persberichten, vooral wetsontwerpen, die door het parlement van St. Kitts-Nevis waren aangenomen en geen rekening hielden met Anguilla als geassocieerde staat (de de jure afscheiding van Anguilla was op 19 december 1980 bekrachtigd in het Britse parlement – pag. 205/3-1981).

De oppositionele St. Kitts Labourparty, op wier voordracht sir Probyn in 1975 was aangesteld, betwistte daarom de geldigheid van de wetten, terwijl sir Probyn ze weigerde te ondertekenen. De gouverneur wilde de kwestie voor de rechter hebben, al handelde hij daarmee, volgens de berichten, wel tegen het advies in van de procureur-generaal van St. Kitts-Nevis en de Britse regering.
Sir Probyns ontslag leidde tot een protest van de St. Kitts Labour Party bij de vertegenwoordiger van de Britse regering voor de Westindische geassocieerde staten en tot een demonstratie van aanhangers van de Labour Party in augustus 1981.
Uit later door de regering-Simmonds openbaar gemaakte correspondentie met sir Probyn bleek, dat in mei 1981 voor het eerst onenigheid was gerezen na een regeringsbeslissing om de salarissen van de ambtenaren te verhogen. Sommige ambtenaren kregen een salarisverhoging van 40-50%, terwijl de gouverneur een verhoging van 26,6% kreeg. De regering had sir Probyns verzoek om gelijkstelling afgewezen, vanwege het feit dat het salaris van de gouverneur in de grondwet was geregeld.

Constitutionele ontwikkelingen

Begin 1982 liet Simmonds blijken dat zijn regering bezig was met het voorbereiden van constitutionele veranderingen, die mogelijk werden geacht door „de significante vooruitgang" die sinds de verkiezingen van 1980 (pag. 206/1-1981) was geboekt op verschillende terreinen van de economische ontwikkeling.
Simmonds dacht dat de bezwaren van de Nevis Reformation Party t.a.v. de onafhankelijkheidsvoorstellen van de vroegere Labourregering nu wel konden worden overwonnen door „de nieuwe geest van samenwerking, begrip en wederzijds respect" tussen de bewoners van St. Kitts en Nevis die was geschapen in de tijd dat de beide partijen samen regeerden (sinds de verkiezingen van 1980 vormden de People's Action Movement van Simmonds en de Nevis Reformation Party van Simeon Daniel samen de regering).
Volgens *Insight* van februari 1982 gingen besprekingen tussen de beide partijen voornamelijk over het opstellen van een federale of confederale regering, waarbij elk eiland verantwoordelijk zou zijn voor zijn eigen zaken, enige financiële kwesties, defensie en buitenlandse relaties uitgezonderd.
Na het onafhankelijk worden van de staat Antigua-Barbuda op 1 november 1981 (pag. 783-1981) was St. Kitts-Nevis nog het enige gebied dat een geassocieerde status bezat met het Verenigd Koninkrijk.
Simmonds was voorstander van een vroege onafhankelijkheid omdat het gebied daardoor sneller aanspraak zou kunnen maken op internationale hulp. *(KCA, The Times)*

(Vor. ber. pag. 205/3-1981)

TRINIDAD EN TOBAGO

CHAMBERS GEKOZEN TOT LEIDER PNM. KABINETSWIJZIGING

Op 9 mei 1981 werd George Chambers, die na de dood van premier Eric Williams de leiding van de regering had overgenomen (pag. 256-1981), tijdens een speciale bijeenkomst van de People's National Movement (PNM) gekozen tot leider van deze partij.
Op 11 mei reorganiseerde Chambers (52) zijn kabinet als volgt:

Premier, financiën en planning – George Michael Chambers; nutsbedrijven – Mervyn de Sousa; huisvesting – Carlton Alert; openbare werken, onderhoud – Hugh Francis; landbouw, voedselvoorziening – Overand Padmore; energie, overheidsbedrijven – Errol E. Mahabir; industrie, handel en consumentenzaken – Patrick Manning; vervoer – Marilyn Gordon; gezondheid, milieu – Kamaluddin Mohammed; plaatselijk bestuur – Norma Lewis-Philip; nationale veiligheid, buitenlandse zaken en Caribische zaken – John S. Donaldson; justitie – Selwyn Richardson; onderwijs, cultuur – Cuthber Joseph; arbeid, coöperaties en sociale zaken – Desmond Cartey.

Chambers verklaarde dat zijn regering op korte termijn vooral aandacht zou schenken aan de huisvesting, de gezondheidszorg, de voedselvoorziening, de nutsbedrijven en het transport. Op langere termijn zou „het besluitvormingsproces gedecentraliseerd worden, bevoegdheden worden overgedragen, de verantwoordelijkheden op elk gebied duidelijk worden omschreven en er zou een betere controle komen op de activiteiten in de openbare sector".
Wat Tobago betrof, zei Chambers tot de afgevaardigden van de PNM: „We moeten vrienden worden van onze broeders en zusters op dat eiland en hen omarmen."
Voor aangelegenheden die Tobago betroffen werd de verantwoordelijkheid in het gereorganiseerde kabinet gedragen door Mahabir en Donaldson.
Onmiddellijk nadat Chambers premier was geworden ondernam hij actie ten aanzien van twee controversiële kwesties: de bouw van een complex waar paardenraces konden worden gehouden (men vond het project veel te duur, het kostte zo'n $ 100.000.000, en er bestonden al faciliteiten op dat gebied) en een huizenproject ($ 50.000.000) waarvoor een ondernemer al twee jaar werd betaald, terwijl nog geen van de 2.200 te bouwen woningen was gerealiseerd.
Het werk aan beide projecten, die door de regering-Williams werden gesteund, werd opgeschort, terwijl er een diepgaand onderzoek werd ingesteld door Williams Demas, de president van de Caribische Ontwikkelingsbank op Trinidad.
John O'Halloran, een vroegere minister, nam enige dagen voordat bekend werd dat de werkzaamheden aan het paardenracecomplex werden opgeschort, ontslag als voorzitter van de Racing Authority.

ALGEMENE VERKIEZINGEN. VORMING VAN EEN NIEUWE PNM-REGERING

Op 18 sept. 1981 werd het parlement, dat na de algemene verkiezingen van 13 sept. 1976 (pag. 96/3-1977) werd samengesteld, ontbonden omdat zijn 5-jarige zittingsperiode ten einde was.
Op 9 november werden verkiezingen gehouden voor het 36 leden tellende Huis van Afgevaardigden, hetgeen tot resultaat had dat de People's National Movement (PNM) voor de zesde achtereenvolgende keer aan het bewind kwam. George Chambers werd opnieuw premier.

Op het eiland Trinidad (34 kiesdistricten) behaalde de PNM 26 zetels (in 1976: 24), terwijl het United Labour Front (ULF) 8 zetels won (in 1976: 10). In de twee kiesdistricten op het eiland Tobago won de Democratic Action Congress (DAC).
Van de nieuw gekozen parlementsleden was ongeveer de helft al lid van het Huis van Afgevaardigden geweest.

De belangrijkste partijen en groeperingen die aan de verkiezingen meededen waren de PNM, met kandidaten in alle 36 kiesdistricten, de Organization for National Reconstruction (ONR), die in april 1980 was opgericht door een vroegere PNM-minister, Karl Hudson-Phillips, met 34 kandidaten alleen op Trinidad, verder de Trinidad en Tobago National Alliance (TTNA), die uit drie partijen bestond, die samen een regeerakkoord hadden gesloten: het ULF (i.e., de „officiële" partij geleid door Basdeo Panday), de Tapia House Movement (THM, geleid door Lloyd Best) en de DAC met als leider Robinson. Daarnaast deed het National Joint Action Committee (NJAC) nog mee aan de verkiezingen met 28 kandidaten. De leider van het NJAC was Makandal Dacca, die onder de naam Geddes Granger een leidende rol had gespeeld tijdens de „Black Power" rellen op Trinidad.
De na de verkiezingen gepubliceerde cijfers lieten een opkomst zien van 56,3%, hetgeen iets hoger was dan in 1976. De PNM kreeg 53,3% van het totaal aantal uitgebrachte stemmen, de ONR 22,3%, de TTNA 20,7% en het NJAC 3,3%.

Verkiezingscampagne

In de verkiezingscampagne stond de strijd tussen de ONR en de PNM op Trinidad centraal. Dit had vooral te maken met de positie van Hudson-Phillips die vroeger kandidaat voor het PNM-leiderschap was geweest en met Chambers' recente verkiezing tot leider van de PNM (zie ook pag. 256/1-1981).
De verkiezingen werden gezien als een test voor de PNM. Of zij haar dominante positie die zij innam onder het leiderschap van Williams kon blijven innemen of niet.
De ONR, die in persberichten werd omschreven als een „technocratische", rechts-van-het-centrum opererende partij, deed in haar verkiezingscampagne een beroep op het electoraat een einde te maken aan de langdurige machtsuitoefening door de PNM, onder de slogan „Wij moeten het beter doen".
De partij citeerde aantijgingen over corruptie en wanbeheer die waren uitgebracht tegen de PNM, ontving aanzienlijke financiële steun van zakenlieden en maakte in haar campagne gebruik van moderne reclametechnieken.
De PNM benadrukte de positieve aspecten van haar meest recente zittingsperiode, waarin de olie- en gasrijkdom van Trinidad waren gebruikt om de economische positie van het land te versterken in een tijd dat de andere eiland-staatjes in de regio grote moeilijkheden op dat gebied ondervonden.
De partij sprak over enige grote financiële projecten die onder de regering Williams waren gepland en waar nu schot in kwam. Hudson-Phillips werd afgeschilderd als een middle-class, autoritair politicus.
Hoewel de ONR bij de verkiezingen geen zetels had behaald was het aantal op ONR-kandidaten uitgebrachte stemmen volgens *Insight* toch zo groot dat de partij, naast de PNM, als enige recht kon doen gelden op de status van nationale partij.

Samenstelling nieuwe regering

Op 17 november werd de volgende regering samengesteld:

Premier, financiën en planning – George M. Chambers; landbouw, voedselvoorziening – Kamaluddin Mohammed; arbeid, coöperaties en sociale zaken – Errol E. Mahabir; onderwijs – Overand Padmore; plaatselijk bestuur – Cuthbert Joseph; nationale veiligheid – John S. Donaldson; industrie, handel en consumentenzaken – Desmond Cartey; energie en natuurlijke hulpbronnen – Patrick Manning; openbare werken, onderhoud – Hugh Francis; sport, cultuur en jeugdzaken – Marilyn Gordon; staatsbedrijven – Ronald J. Williams; gezondheid en milieu – Neville Connell; justitie – Russell Martineau; buitenlandse zaken – Basil Ince; nutsbedrijven – John Eckstein; huisvesting – Wendell Mottley; voorlichting – Muriel Greene;
werkzaam op het ministerie van huisvesting – Elmina Clarke-Allen; werkzaam op gezondheid en milieu – Norma Lewis-Phillip; werkzaam op lokaal bestuur – Muriel Donawa-McDavidson; werkzaam op financiën en planning – Charles C. A. Jacelon; werkzaam op justitie – Carlton Alert.

De nieuwe regering was vooral van plan de uitgaven en 's lands groeiende tekorten in de hand te houden en Chambers beloofde dat er stappen zouden worden ondernomen om de produktiviteit te herstellen en de corruptie te bestrijden.
In 1982 zou er „nationaal overleg plaatsvinden over de produktiviteit", zo verklaarde Chambers.
Chambers had voor de verkiezingen het contract voor het huizenproject, dat was opgeschort, ongedaan gemaakt en de betalingen aan de bouwer van het complex bestemd voor paardenraces stopgezet. (*KCA*)

(Vor. ber. pag. 256-1981)

GAMBIA

CONFEDERATIE SENEGAMBIA

Op 1 febr. zijn de Westafrikaanse staten Gambia en Senegal officieel samengegaan in de confederatie Senegambia. President van de confederatie is de Senegalese president Abdou Diouf, vicepresident de Gambiaanse president sir Dawda (Kairaba) Jawara. Beide landen behouden in de confederatie hun onafhankelijkheid en soevereiniteit alsmede een eigen regering en een eigen identiteit. Er zal een confederaal parlement worden gevormd. Eén derde van de afgevaardigden naar dit parlement zal door het parlement van Gambia worden gekozen en twee derde door de Nationale Vergadering van Senegal.
Het confederatieverdrag (van 24 artikelen) was op 17 dec. 1981 door de beide presidenten in Dakar (Senegal) ondertekend en op 29 dec. door de parlementen van beide staten geratificeerd. De Nationale Vergadering van Senegal gaf haar goedkeuring bij acclamatie. In het parlement van Gambia stemden 32 afgevaardigden voor; er waren geen tegenstemmen, maar drie afgevaardigden van de oppositie verlieten vóór de stemming de zaal, omdat zij bezwaren hadden tegen een parlementaire stemming over zo'n belangrijk verdrag tijdens de nog heersende noodtoestand (pag. 11/2) die geen openbare discussie toeliet.
De ratificatieoorkonden i.z. het verdrag werden op 11 jan. 1982 in Banjul uitgewisseld. *(AFP, Reuter; Internationales Afrikaforum)*

(Vor. ber. pag. 12/3 e.v.)

DOODVONNISSEN I.V.M. MISLUKTE STAATSGREEP

In het proces tegen betrokkenen bij de mislukte staatsgreep van 30 juli 1981 werden volgens een hoge functionaris van het ministerie van justitie te Banjul 15 personen ter dood veroordeeld, terwijl 39 personen gevangenisstraffen tot 18 jaar kregen. Na afloop van het in december geopende proces werden 8 beklaagde vrijgelaten. Nog 886 verbleven in hechtenis. (*AFP* 2-3).
De laatste twee doodvonnissen van de vijftien waren op 20 febr. uitgesproken tegen een voormalige politie-officier, Keba Jabang, en een chauffeur.
Op 8 april meldde *Le Monde* dat Kukli Samba Sanyang, de leider van de putsch, met negen van zijn kameraden door Guinee-Bissau was uitgewezen (zie pag. 12/2). Dit zou zijn meegedeeld

door het staatshoofd van Guinee-Bissau, Joao Bernardo Vieira, die echter niet had gezegd naar welk land de tien mannen waren uitgewezen.

(Vor. ber. pag. 11/2 e.v.)

PARLEMENTS- EN PRESIDENTSVERKIEZINGEN. NIEUW KABINET

Nadat het parlement op 10 maart amendementen op de grondwet had aanvaard waarin werd bepaald dat de president voortaan rechtstreeks door het volk gekozen zou worden, werden parlements- en presidentsverkiezingen uitgeschreven voor 4 en 5 mei.
Volgens de op 6 mei bekendgemaakte uitslagen werd de bijna 58-jarige sir Dawda Jawara, die zijn land sinds de onafhankelijkheid van Groot-Brittannië in 1965 heeft geleid, voor 5 jaar als president herkozen met 137.020 stemmen (72,4%), terwijl zijn enige tegenstander, Sherif Mustapha Dibba van de National Convention Party (NCP) 52.136 stemmen (27,4%) verwierf. Dibba moest zijn campagne vanuit de gevangenis voeren waar hij verblijft in afwachting van een proces wegens hoogverraad i.v.m. de staatsgreep van 30 juli 1981.
Voor de 35 verkiesbare zetels in het Huis van Afgevaardigden hadden de regerende People's Progressive Party (PPP) van president Jawara, de NCP en de kleine United Party kandidaten gesteld, terwijl er ook nog 14 onafhankelijke kandidaten waren, w.o. voormalige PPP-supporters die geen partijnominatie hadden weten te verwerven. Van die 35 zetels won de PPP 27 (voorheen 25), de NCP 3 (voorheen 5), terwijl de overige 5 zetels toevielen aan onafhankelijke ex-PPP'ers. Dibba verloor ook zijn parlementszetel.
Naast de 35 gekozen afgevaardigden telt het Huis nog 13 benoemde leden. Acht daarvan worden door de president aangewezen, terwijl vijf door vijf stamhoofden worden benoemd.

Nieuw kabinet

Op 12 mei benoemde president Dawda Jawara een nieuw kabinet. Daarin werd Bakary Dabo, voorheen minister van voorlichting en toerisme, aangewezen als vice-president in plaats van Assan Musa Camara, die het kabinet verliet. Ook de minister van openbare werken, Kelefa Samba, keerde niet terug. Vier nieuwe ministers deden hun intrede: Sherif Ceesay (gouverneur van de Centrale Bank) als minister van financiën en handel; Lamine Bora Mbodj als minister van openbare werken en PTT; Abdoulaye Njie als minister van onderwijs, jeugd, sport en cultuur; en Fafa Mbye als procureur-generaal (minister van justitie) als vervanger van Momodou Lamine Saho, die nu minister van territoriaal bestuur werd. (*The Times, Le Monde, NZZ*)

(Vor. ber. pag. 368/1-1977)

GHANA

ONTWIKKELINGEN SINDS MILITAIRE STAATSGREEP

Zoals gemeld op pag. 17/1 werd de regering van president Hilla Limann op 31 dec. 1981 ten val gebracht door een militaire staatsgreep uitgevoerd door aanhangers van luitenant-vlieger Jerry John Rawlings, die vervolgens het voorzitterschap aanvaardde van een voorlopige nationale defensieraad (Provisional National Defence Council – PNDC).
Volgens persberichten uit het eerste kwartaal van 1982, die niet door het nieuwe regime werden bevestigd, begon de coup met een actie van een groepje ex-militairen (volgens sommige berichten deels opgeleid in Libië en uitgerust met Russische automatische geweren). Na tevergeefs steun te hebben gezocht bij het 5de legerbataljon voor een opstand zouden de ex-militairen naar het verkenningsregiment zijn getrokken, waar zij zich met geweld toegang verschaften tot het depôt om in het bezit te komen van wapens en slagpinnen voor de kanonnen op hun reeds eerder buitgemaakte drie pantserwagens. Vervolgens trokken zij naar het hoofdkwartier van de luchtmacht, waar zij steun ontvingen na te hebben verklaard dat het hun bedoeling was Rawlings weer aan de macht te brengen. Rawlings' beweerde betrokkenheid bracht ook het 5de bataljon en het verkenningsregiment aan de zijde der rebellen, die toen omstreeks 10 uur (ongeveer 8½ uur na het begin van hun actie) een succesvolle aanval openden op de politiebewaking bij het radiostation in Accra.
Aanvankelijk zou enig verzet geboden zijn door enkele militaire eenheden in Accra (het ministerie van defensie, de militaire opleidingsschool en de 1ste infanteriebrigade) en door troepen van de 2de infanteriebrigade (uit Takoradi).
Niet-officiële schattingen stelden de verliezen aanvankelijk op maximaal 70 doden en 400 gewonden, maar in latere officiële verklaringen werd het dodental met 30 à 40 aangegeven.

Beleidsverklaringen Rawlings. Oprichting volkstribunalen

Op 5 jan. zei luitenant Rawlings in een rede via radio-Accra dat zijn eerste prioriteit was in alle steden, dorpen en bedrijven plaatselijke defensiecomités in te stellen „om deze revolutie te verdedigen". Zij moesten „corruptie en alles wat de revolutie kan ondermijnen aan het licht brengen" alsmede de grenstroepen en de politie bij de bestrijding van „saboteurs" ter zijde staan. Er zou echter geen „heksenjacht" plaatsvinden, aldus Rawlings.
Hij beschuldigde de multinationals ervan een ontwikkeling van de economie „ten gunste van de Ghanezen" te hebben verhinderd. De PNDC zou de buitenlandse investeringen in Ghana aan een nader onderzoek onderwerpen „teneinde de nationale soevereiniteit en belangen te handhaven". Voortaan

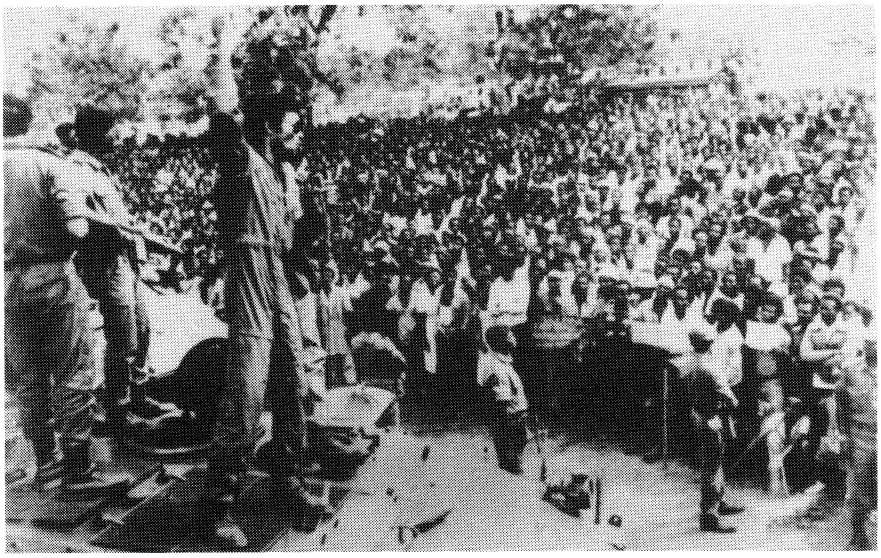

Luitenant-vlieger Jerry Rawlings (met gebalde vuist) spreekt op 9 jan. een menigte toe op de militaire basis Burma Camp te Accra.

zouden nog slechts investeringen worden toegelaten die de „belangen van Ghana" ten goede kwamen. Ghana moest zijn eigen industriëlen aanmoedigen i.p.v. vertrouwen te stellen in buitenlandse investeringen.
De nieuwe machthebber kondigde voorts verbeteringen aan m.b.t. het transport van exportprodukten naar de havens en de voedselvoorziening voor de bewoners van het platteland.
Eveneens op 5 jan. werden veel prijzen van levensmiddelen en andere belangrijke produkten en diensten drastisch verlaagd. Zo werd de melkprijs gehalveerd, terwijl een taxirit 30% goedkoper werd.
Op 6 jan. 's morgens maakte Rawlings via radio-Accra bekend dat in Ghana volkstribunalen zouden worden ingesteld ter berechting van „hen die misdaden hebben begaan tegen het volk". Die „tribunalen zullen niet worden gehinderd in hun werk door technische regels, die in het verleden hebben verhinderd dat het recht zijn loop kreeg en die misdadigers in staat hebben gesteld vrijuit te gaan." De processen voor de volkstribunalen zouden openbaar zijn. Deze tribunalen zouden niet in plaats komen van de normale rechtbanken, maar onafhankelijk daarvan opereren. Uiteindelijk zou het volk een keus moeten maken tussen de twee rechtssystemen.

Samenstelling PNDC

Op 12 jan. maakte luitenant Rawlings de samenstelling van de voorlopige nationale defensieraad (PNDC) bekend. Behalve Rawlings (als voorzitter) zetelden in die raad drie militairen en drie burgers: brigade-generaal Joseph Nunoo-Mensah (de chef van de defensiestaf, als vice-voorzitter), onderluitenant Joseph Adjei Buadi, sergeant Daniel Alolga Akata-Pore (resp. coördinator en secretaris van het defensiecomité van de strijdkrachten dat de revolutie in het land moet controleren); de r.k.-priester Vincent Damuah, vakbondsleider Joachim Amarte Kwei en studentenleider Chris Butari-Atim.

Een proclamatie i.z. de formele instelling van de PNDC was op 11 jan. gepubliceerd. De raad, die „alle regeringsbevoegdheden" in Ghana zou uitoefenen, zou uit maximaal 11 leden bestaan, van wie de ambtstermijn door de raad kon worden vastgesteld. Zij moesten „een ambtseed (afleggen) ten dienste van het volk van Ghana". De PNDC werd gemachtigd wetten te maken en vertegenwoordigers te benoemen om de ministeries te leiden. Een Nationaal Defensie Comité zou worden ingesteld om de PNDC bij de uitoefening van zijn functies te assisteren. De Verkiezingscommissie kreeg een nieuwe naam: „Nationale Commissie voor Democratie".

Benoeming civiele ministers

Op 21 jan. maakte de PNDC de benoeming bekend van B. B. D. Asamoah tot secretaris van de PNDC en van 17 andere burgers als „secretarissen" verantwoordelijk voor de ministersportefeuilles. Deze secretarissen waren „dienaren van het volk" die moesten „verzekeren dat de openbare diensten en regeringsdepartementen de zaak van de revolutie bevorderen". In de loop van februari werd nog een aantal burgers benoemd in de nationale regering, die volgens Rawlings bestond uit „competente en geëngageerde individuen van vlekkeloze integriteit".

De portefeuilles werden onder de 19 secretarissen als volgt verdeeld:

Landbouw – prof. E. Bortei-Doku; procureur-generaal en justitie – G. E. K. Aikins; cultuur en toerisme – Asiedu Yirenkyi; onderwijs – mevr. Ama Atta-Aidoo; financiën en economische planning – Kwame Amoah; buitenlandse zaken – Obed Y. Asamoah; brandstof en energie – Appiah Korang; gezondheid – luitenant-kolonel b.d. Twum-Ampofo; industrie, wetenschap en technologie – Kaku Kyiamah; voorlichting – Ato Austin; binnenlandse zaken – John Hansen; grondbeheer en natuurlijke hulpbronnen – G. A. Renner; plaatselijk bestuur – J. A. Kuffuor; straten en wegen – Eric Don-Arthur; plattelandsontwikkeling en coöperaties – Kwaku Ankomah; handel – K. B. Asante; transport en verbindingen – Alhaji Mahama Iddrisu; openbare werken en huisvesting – Mawuse Dake; jeugd en sport – Zaya Yebo.

De verantwoordelijkheid voor de defensie bleef bij de PNDC berusten.

Voorts werden negen regionale secretarissen benoemd.

Een deel van de secretarissen was lid van de verboden politieke partijen. Dake was de voormalige kandidaat voor het vice-presidentschap van het Social Democratic Front (SDF). Mahama Iddrisu (de voormalige kandidaat voor het vice-presidentschap van de United National Convention – UNC) was de plv. leider van de All People's Party (APP, zie pag. 18/3) en Obed Asamoah (een voormalige UNC-politicus) de algemene secretaris van de APP, terwijl Kuffuor (een voormalige woordvoerder van de Popular Front Party – PFP) nauwe relaties onderhield met APP-leider Victor Owusu. Asante was de secretaris-generaal van het SDF. Hansen was vooraanstaand lid van de radicale socialistische vleugel van de voormalige regeringspartij People's National Party (PNP), terwijl Austin kort voor de staatsgreep als nationaal secretaris van de PNP-jeugdbeweging was geschorst wegens kritiek op het beleid van de regering-Limann. Aikins en Kyiamah werden beschouwd als leden van de linkervleugel van de PNP.

Het toetreden tot de regering van Mahama Iddrisu, Obed Asamoah, Kuffuor en Asante werd scherp bekritiseerd door leiders van diverse radicale organisaties, die zich achter de doelstellingen van de PNDC hadden geschaard, zoals de voorzitter van de Nationale Unie van Ghanese Studenten die hen omschreef als „gevaarlijk pro-Westerse reactionairen en anti-volk ideologen". Rawlings riep deze secretarissen op „door hun ambtsuitoefening te bewijzen dat zij de hen opgeplakte etiketten niet verdienden".

Normalisering betrekkingen met Libië. Relaties met andere landen

Op 9 jan. arriveerde een Libische delegatie, geleid door Abdallah Bugelgian, in Accra. Zij gaf uiting aan „de solidariteit van de regering en het volk van Libië met de PNDC".
Op 11 jan. maakte de PNDC bekend dat zij er in het kader van een „normalisering" mee had ingestemd de diplomatieke betrekkingen van Ghana met Libië te herstellen, welke op 17 nov. 1980 door de regering van president Hilla Limann i.v.m. vermeende subversieve activiteiten van Libische diplomaten in Ghana waren verbroken (pag. 522/1-'81). Geruchten dat de Libische regering bij de staatsgreep van 31 dec. 1981 was betrokken geweest werden zowel door de PNDC als door Libische woordvoerders met kracht tegengesproken.
Volgens radio-Accra werd de bekendmaking gevolgd door financiële hulp en een belofte i.z. voedselleveranties van Libië. Bugelgian deelde mee dat hij vier weken in Ghana zou blijven om de ambassade van Libië op poten te zetten. Brigade-generaal Nunoo-Mensah, de chef van de Ghanese defensiestaf, verklaarde tijdens de overdracht van 15 ton levensmiddelen aan Ghana door de Libische delegatie (11 jan.) dat de Libiërs aan de zijde van de Ghanezen stonden „voor het voortbestaan van onze democratie".
Op 18 jan. arriveerde een vier man sterk Libisch „volkscomité" om een „volksbureau" (diplomatieke vertegenwoordiging) in Accra te vestigen.
Na een bezoek van een Ghanese delegatie o.l.v. Bukari-Atim aan Libië werd op 24 febr. bekendgemaakt dat dit land 500.000 vaten ruwe olie gratis naar Ghana zou zenden „als teken van solidariteit met het Ghanese volk". (De aankomst van twee scheepsladingen olie werd resp. op 19 en 24 maart gemeld.) De Ghanese delegatie, die in Libië onderhandelingen zou zijn begonnen over een akkoord m.b.t. olieleveranties voor de duur van 15 jaar tegen preferentieel tarief, sloot samenwerkingsakkoorden op wetenschappelijk, cultureel en educatief gebied. Zij kondigde plannen aan inzake een gezamenlijke ontwikkelingsbank, een luchtverkeersdienst en gezamenlijke ondernemingen voor landbouw-, visserij- en mijnbouwprojecten.

Liberia riep zijn ambassadeur uit Ghana terug uit protest tegen het herstel door de PNDC van de diplomatieke betrekkingen met Libië.

Medio januari werd een Ghanese „goodwill" missie naar Lagos gezonden,

waar de (Nigeriaanse) perscommentaren op de staatsgreep bijzonder negatief waren geweest. De leider van de missie, brigade-generaal Nunoo-Mensah, werd slechts door een onderminister van buitenlandse zaken ontvangen.
Begin februari schortte de Nigeriaanse National Petroleum Corporation de olieleveranties aan Ghana „wegens puur commerciële redenen" op. Toen werd gemeld dat Ghana tot $ 150 mln aan achterstallige betalingen had en dat de onmiddellijke betaling van $ 30 mln was verlangd als voorwaarde voor een hervatting van de leveranties.

Op 5 maart vonden in Lagos besprekingen plaats tussen de Nigeriaanse president Shagari en een opnieuw door Nunoo-Mensah geleide Ghanese delegatie. Na afloop van het beraad werd bekendgemaakt dat Nigeria had ingestemd met een hervatting van de olieleveranties na de betaling door Ghana van $ 21 mln als gedeeltelijke regeling van zijn bestaande schuld. President Shagari verzekerde de delegatie van Nigeria's wens i.z. goede betrekkingen met de nieuwe Ghanese regering en van zijn intentie een politiek van nietinmenging in Ghana's binnenlandse aangelegenheden te voeren, terwijl Nunoo-Mensah de democratische doelstellingen van de PNDC beklemtoonde alsmede zijn verlangen vriendschappelijke betrekkingen met Nigeria te handhaven.
Op 6 april werd bericht dat Ghana's olieraffinaderij (in Tema), die zijn produktie twee maal (resp. op 1 febr. en 15 maart) met 100.000 gallons per week had verlaagd, weer zijn oude produktiepeil had bereikt.

Inmiddels had de Hoge Commissaris van Ghana in Nigeria, Alhaji Youssif Patty, volgens een door hem op 22 maart uitgegeven communiqué politiek asiel in Nigeria gevraagd vanwege de schending van de mensenrechten in zijn land. Hij verklaarde dat er sinds de staatsgreep in Ghana meer dan 2.700 militairen en burgers waren gedood en bijna 800 gewond waren geraakt. Voorts stelde hij dat de coup was uitgevoerd met Libische hulp en dat de door Libië geleverde levensmiddelen en medicamenten in werkelijkheid wapens en munitie waren; deze beweringen werden door de PNDC en de Libische regering tegengesproken.
In de tweede helft van maart bracht een Ghanese regeringsdelegatie, geleid door Bukari-Atim, bezoeken aan de SU en andere Comecon-staten, met inbegrip van Cuba. Daar werden vier samenwerkingsakkoorden gesloten. Radio-Accra meldde op 10 mei dat nog die maand Cubaanse suikerdeskundigen in Ghana zouden aankomen om de slecht functionerende suikerraffinaderijen daar te reorganiseren.
Diverse vormen van economische hulp werden toegezegd door de SU, Bulgarije, de DDR en Hongarije.

Verdere binnenlandse ontwikkelingen

Op 11 jan. werd bekendgemaakt dat 136 personen van het vorige bewind onder „beschermende hechtenis" waren geplaatst: 20 ministers, 19 onderministers, 50 parlementsleden en 47 PNP-functionarissen. Van degenen die zich vrijwillig hadden gemeld werden velen vanaf medio januari vrijgelaten.

Ex-president Limann werd na zijn arrestatie op 4 jan. onder formeel huisarrest geplaatst in Akosombo. De vroegere PNP-voorzitter Nana Okutwer Bekoe III (pag. 18/3) werd op 4 jan. bij de grenspost Kutse gearresteerd, terwijl de voormalige vice-predident Joseph de Graft-Johnson zich op 6 jan. bij de autoriteiten meldde. Tot degenen die naar Nigeria uitweken behoorde luitenant-kolonel Annor Odjidja. Op 8 jan. heropende de PNDC Ghana's grenzen voor houders van uitreisvergunningen.

In de loop van januari begon een nationaal onderzoekscomité (NIC) zijn werkzaamheden. Het NIC moest een onderzoek instellen naar het optreden van functionarissen onder het bewind van president Limann.

Op 14 jan. staken militairen in Kumasi marktstallen in brand, omdat de markthandelaren geweigerd hadden hun prijzen te verlagen. In het weekend van 17 jan. werd een deel van de centrale markt te Takoradi door het leger met de grond gelijk gemaakt.
Op 28 jan. werden in Burma Camp, de zetel van de PNDC, schoten gehoord, wat aanleiding gaf tot geruchten over een „tegen-coup". Officiële berichten maakten melding van „waarschuwingsschoten" afgevuurd op „twee ontsnappende verdachten".

Ex-president Hilla Limann.

Het vuurgevecht in Camp Burma werd enkele uren later gevolgd door grote paniek op en om de luchthaven van Accra n.a.v. de aankomst van een militair vliegtuig, waarin zich een groep buitenlandse commando's zou bevinden, wat niet het geval bleek. Later die dag vonden in Accra betogingen plaats bij de ambassades van de landen die achter het „komplot" zouden zitten: de VS, Engeland, Nigeria, Frankrijk, Togo en Kameroen.

Er vonden herhaaldelijk botsingen plaats tussen gewapende burgers en militairen, waarbij soms (in Kumasi) slachtoffers vielen. De regeringskrant *Daily Graphic* gaf op 17 febr. uiting aan haar bezorgdheid over „berichten van molestatie, kwelling en intimidatie van de reeds onderdrukte mensen door sommig gewapend personeel in enige dorpen en steden" en het „neerschieten van onschuldige mensen". Brigade-generaal Nunoo-Mensah waarschuwde de strijdkrachten en de politie de volgende dag zich van zulke acties te onthouden en PNDC-lid Damuah maakte op 2 maart bekend dat de PNDC „richtlijnen (had) uitgevaardigd om militairen te ontwapenen". Vervolgens werd gemeld dat het leger was opgedragen weg te blijven van de meeste openbare plaatsen en dat arrestaties waren verricht onder militairen, die waren beschuldigd van het stichten van onrust. Bij persoonlijke bezoeken aan legereenheden zou luitenant Rawlings scherpe kritiek hebben geleverd op bepaalde eenheden in Ho, Tamale en Bolgatanga.
Er werd ook melding gemaakt van onrust onder studenten, van wie velen lid waren van de kort na de staatsgreep gevormde revolutionaire „task forces", die o.a. moesten helpen bij het vervoer van cacao vanuit het achterland naar de havens. Begin april besloot de Nationale Unie van Ghanese Studenten tot oktober 1982 aan dit project mee te werken. Op 4 april werd de vorming van een „31ste december jeugdbrigade" bekendgemaakt, die de participatie van jongeren in de „snelle nationale wederopbouw" moest „institutionaliseren".
Onrust onder de burgerbevolking werd ten dele toegeschreven aan de vorming van „volksdefensiecomité's" (PDC's), die corruptie en andere contra-revolutionaire activiteiten in werkplaatsen moesten bestrijden, wat soms gepaard ging met acties van arbeiders tegen managers.

Op 6 maart 1982, de 25ste verjaardag van Ghana's onafhankelijkheid, maakte luitenant Rawlings bekend dat 23 ex-parlementsleden uit voorlopige hechtenis waren ontslagen, dat de doodstraffen voor gewone misdadigers waren omgezet in gevangenisstraffen en dat andere straffen waren

bekort. Tegelijk kondigde hij een economisch noodprogramma voor 1982 aan.
Op 8 maart werd de vorming van een nieuwe veiligheidseenheid, bestaande uit militairen en politiemannen, gemeld om de strijd tegen de z.g. antirevolutionaire activiteiten te versterken en vooral om de bevolking tegen „agressiedaden van tegenstanders van het regime" te beschermen.
Volgens *The Times* (20-3) was op 4 maart een komplot ontdekt in Accra om het regime van Rawlings omver te werpen. Een legerkapitein had toen deelgenomen aan een oefening voor de parade op 6 maart en de veiligheidsautoriteiten hadden hem – indachtig de moord op de Egyptische president Sadat (pag. 673-'81) – aan een verhoor onderworpen, waarbij hij bekende en nog vier officieren en acht andere militairen bij het komplot betrokken noemde. (*The Times, NZZ, Le Monde, IHT, NRC/H'blad, KCA*)

GUINEE-BISSAU

BENOEMING PREMIER

Op 17 mei berichtte de Portugese staatsradio dat de vice-voorzitter van de Raad van de Revolutie in Guinee-Bissau, Vi(c)tor Saude Maria, tot premier was benoemd. Deze post was vacant sedert de toenmalige premier Joao Bernardo Vieira op 14 nov. 1980 de macht overnam en staatshoofd werd (pag. 753/1-'80). Opvolger van Victor Saude Maria als minister van buitenlandse zaken werd Samba Lamine Mane, tot dusver minister van natuurlijke hulpbronnen. President Vieira nam de portefeuilles van defensie en binnenlandse zaken over, die tot dusver werden beheerd door resp. majoor Paulo Alexandre Nunes Correia* en Manuel Saturnino da Costa. (*The Times, NZZ*)

(Vor. ber. pag 400/1-1981)

EX-PRESIDENT CABRAL OP CUBA

Op 4 jan. werd bericht dat de op 14 nov. 1980 afgezette president Luis Cabral sinds 1 jan. als balling op Cuba verbleef. Hij was na zijn afzetting gearresteerd en zou op 30 dec. 1981 zijn vrijgelaten om in ballingschap te gaan. (*Le Monde*)

* Na de dood van een kapitein van het tankwapen op 13 maart hadden in Bissau geruchten de ronde gedaan dat er een mislukte staatsgreep had plaatsgevonden en dat majoor Correia met enkele andere militairen was gearresteerd. Op 1 april werd echter gemeld dat president Vieira categorisch had tegengesproken dat getracht was hem af te zetten, toen hij van 11 tot 16 maart voor een officieel bezoek op Cuba was. (AFP)

LIBERIA

BURGERBEWIND AANGEKONDIGD. VRIJLATING GEVANGENEN. TERECHTSTELLING OFFICIEREN. BENOEMING MATTHEWS

Op 23 dec. 1981 kondigde president Samuel Doe aan dat de regerende People's Redemption Council (PRC) in april 1985, t.g.v. de 5de verjaardag van het militaire bewind, de macht aan de burgers zou overdragen. Tegelijk kondigde hij een amnestie voor politieke gevangenen af. Hij onthulde dat Albert Tolbert, zoon van wijlen president William Tolbert, uit de gevangenis waar hij was geïnterneerd was verdwenen en vermoedelijk was overleden.
Op 27 jan. 1982 melde de Liberiaanse radio dat zes studentenleiders ter dood waren veroordeeld wegens hoogverraad. Zij waren de week tevoren gearresteerd na de publikatie van een communiqué van de studentenbond LNSU, waarin werd geprotesteerd tegen het verbod van politieke activiteiten op de universiteit.
Op 28 jan., een dag voor hun reeds aangekondigde terechtstelling, verleende president Doe hun gratie. Zij werden in vrijheid gesteld en mochten hun studie hervatten. Doe verwees naar „de dappere rol die studenten in onze revolutie hebben gespeeld".
Op 3 febr. werden vier officieren terechtgesteld. Zij zouden de vorige dag een overval hebben gepleegd op een militair geldtransport, waarbij drie soldaten werden gedood.
De in nov. 1981 ontslagen minister van buitenlandse zaken, Gabriel Baccus Matthews, werd op 26 maart tot secretaris-generaal van de regering benoemd. (*Le Monde, The Times*)

(Vor. ber. pag. 13/3 e.v.)

NIGER

URANIUMVERKOPEN. BETREKKINGEN MET LIBIË

Volgens op 27 aug. 1981 in de staatscourant van Niger gepubliceerde gegevens over de hoeveelheden uranium waarvoor in de eerste helft van 1981 een exportvergunning was verleend heeft Niger voor 1981 vergunningen afgegeven voor in totaal 4.846,9 ton uranium t.b.v. zes afnemers: Frankrijk 2.293,3 ton, Libië 1.212 ton, Japan 816 ton, Spanje 300 ton, West-Duitsland 125 ton en Irak (voor het eerst) 100 ton. Opmerkelijk was de stijging van de uraniumverkopen aan Libië: 150 ton in 1979, 380 ton in 1980 en 1.212 ton in 1981. Het is niet duidelijk waarvoor dit land een dergelijke omvangrijke hoeveelheid uranium nodig heeft. Libië exploiteert namelijk geen kerncentrales; het bezit slechts een kleine door de SU geleverde onderzoeksreactor. In Westerse kringen is herhaaldelijk het vermoeden uitgesproken dat Libië uranium doorverkoopt aan andere landen. In dit verband worden Irak, Pakistan en Syrië genoemd.

Van de zes afnemers nemen er vier via bedrijven deel in het kapitaal van de twee uraniummijnbouwondernemingen in Niger, Société des Mines de l'Air (Somair) en Compagnie Minière d'Akouta (Cominak). Deze vier landen – Frankrijk, Japan, West-Duitsland en Spanje – hebben op grond hiervan recht op een hoeveelheid uranium die in verhouding staat tot hun deelneming. Niger heeft via zijn nationale bureau voor delfstoffen een belang van 33% in Somair en een deelneming van 31% in Cominak.
In Somair nemen vier Franse ondernemingen deel, namelijk Compagnie Générale des Matières Nucléaires met 26,96%, Compagnie Française des Minérals d'Uranium met 11,79%, Minatome met 7,58% en Compagnie de Mokta met eveneens 7,58%. De Westduitse onderneming Urangesellschaft heeft een belang van 6,58% en de Italiaanse Agip Nucleaire een belang van 6,53%.
In Cominak zitten behalve Niger de Franse onderneming Cogéma met 34%, de Japanse Overseas Uranium Resources met 25% en de Spaanse Empresa nacional de Uranio met 10%. Libië en Irak nemen dus niet deel in de uraniumwinning in Niger. (AFP)

Betrekkingen met Libië

Inmiddels poogde Libië zijn slechte relaties met Niger te verbeteren.
Deze relaties waren verkoeld nadat kolonel Kadhafi Niger in okt. 1980 had beschuldigd van „mishandeling" van de Toeareg-nomaden in noordelijk Niger (zie pag. 762/1-'80 en 527/2-81).
Terwijl de regering van president Seyni Kountché haar greep op het noorden probeerde te herstellen, sloot zij op 13 jan. 1981 de Libische diplomatieke vestiging, het „volksbureau", in Niamey wegens ondermijnende en expansionistische activiteit. In april 1981 werd de Senegalees Ahmet Niasse, die als een voorname Libische agent werd beschouwd, in Niger gearresteerd (zie onder Senegal).
De relaties tussen Niger en Libië bereikten eind aug. 1981 een dieptepunt, toen 12 hoge regeringsfunctionarissen van Niger, o.w. de kabinetschef van de president, Mohammed Ag Ahmadou, naar Tripoli vluchtten. Wel gingen de handelscontacten (uraniumaankopen) vrij normaal door.
Op 12 okt. 1981 echter werd de Libische minister van atoomenergie, Abdel Majid al-Kououd, in Niamey door president Kountché in audiëntie ontvangen. Het was het eerste bezoek van een Libische minister sinds 13 januari.
Medio november zond president Kountché zijn rechterhand, minister van gezondheid en sociale zaken, Moumouni Adamou Djermakoye, met een

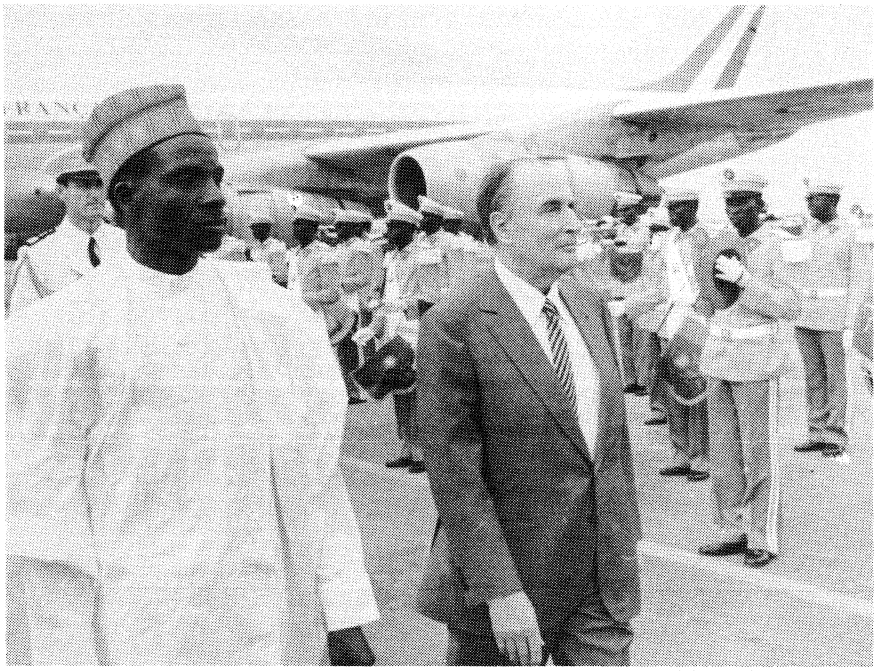

De president van Niger, Seyni Kountché, en zijn gast, president Mitterrand van Frankrijk, inspecteren de erewacht op het vliegveld van Niamey (19 mei).

persoonlijke boodschap naar kolonel Kadhafi. Begin december reisde deze minister opnieuw naar Tripoli.
Op 1 maart 1982 werden de diplomatieke betrekkingen tussen Niger en Libië hersteld. (*Le Monde, NRC/H'blad*)

ARRESTATIE TOEAREGS

Op 9 en 10 april werd een commando van 15 Toearegs (13 staatsburgers van Mali en twee van Niger) in het gebied van Arlit, Nigers noordelijke mijnstad, onderschept. Veertien man werden gearresteerd; één Toeareg uit Niger wist te ontkomen. Volgens sommige bronnen wilden deze Toearegs zich meester maken van een wapendepôt in de buurt van Arlit, daar sabotage-acties uitvoeren tegen de uraniummijnen en industriële installaties en er ballingen gijzelen.

President Kountché verklaarde tegenover *Le Monde* (19-5) ervan overtuigd te zijn dat deze mannen in contact hadden gestaan met de oudste zoon van ex-president Hamani Diroi, Abdoulaye Diori, die volgens de inlichtingendiensten van Niger heen en weer reist tussen Tripoli (Libië), Kano (Noord-Nigeria), Abidjan (Ivoorkust), sommige Europese hoofdsteden en zelfs, sinds kort, N'Djamena (Tsjaad), van waaruit hij bij gelegenheid zou opereren. In diverse plaatsen in Noord-Nigeria zouden herhaaldelijk aanhangers van zijn vader worden gehergroepeerd voor trainingsstages in de Libische opleidingskampen, aldus *Le Monde* (13-1).

RWANDA

„SAMENZWEERDERS VAN APRIL '80" BERECHT

Op 25 nov. 1981 deed het staatsveiligheidshof van Rwanda uitspraak in een proces tegen de z.g. „samenzweerders van april '80", die werden beschuldigd van een poging tot „destabilisatie" van het regime van president Juvenal Habyarimana in april 1980.
Hoewel radio-Kigali het aantal aangeklaagden in sept. 1981 nog met 30 had aangegeven, stonden uiteindelijk 49 personen terecht. Twee mannen werden schuldig bevonden aan een aanslag op de veiligheid van de staat en ter dood veroordeeld: majoor Theoneste Lizinde, een voormalig hoofd van de inlichtingendienst, en Alphonse Kagenza. Voorts werden 23 beklaagden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 2 tot 23 jaar, terwijl 24 werden vrijgesproken. Onder de verdachten was kolonel Alexis Kanyarengwe, de voormalige minister van openbare diensten en arbeid die naar Tanzania was uitgeweken (pag. 222/2-'81). (*The Times, Le Monde*).

VERKIEZING WETGEVENDE VERGADERING

Op 28 dec. 1981 werd in Rwanda volgens algemeen kiesrecht rechtstreeks een wetgevende vergadering, de „Conseil national de développement", gekozen voor een ambtstermijn van 5 jaar. De ca. 2 mln kiezers moesten uit 128 kandidaten, allen behorend tot de eenheidspartij Mouvement révolutionnaire national pour le développement (MRND), 64 afgevaardigden kiezen. Het derde congres van de MNRD had in dec. 1980 bepaald dat deze verkiezingen – de eerste sinds de revolutie van 5 juli 1973 – medio 1981 zouden worden gehouden; de vertraging werd toegeschreven aan bovenvermeld politiek proces. De bevoegdheden van de wetgevende vergadering zijn vastgelegd in de grondwet, welke in dec. 1978 bij referendum was goedgekeurd (pag. 239/3 e.v.-'79). (*Le Monde*)

WIJZIGING KABINET

Op 29 maart 1981 wijzigde president Habyarimana zijn regering. Het nu 18 leden tellende kabinet omvatte zes nieuwe ministers. De president bleef regeringsleider en minister van defensie. Belangrijke ministersposten werden als volgt bezet: Economie en handel – Mathieu Ngirira; financiën – Jean-Damascene Hategekimana; buitenlandse zaken en samenwerking – François Ngarukiyintwali. (*Le Monde*)

(Vor. ber. pag. 240/1-1979)

SENEGAL

NIEUWE POLITIEKE PARTIJEN. TERUGKEER WADE EN NIASSE

Nadat op grond van een grondwetsartikel uit 1976 een driepartijenstelsel was ingevoerd en dit bij de parlementsverkiezingen van 1978 was toegepast (pag. 348/2-'78), had de toenmalige president Leopold Sedar Senghor nog een vierde partij toegelaten (pag. 349/1-'78).
Op 24 april 1981 aanvaardde de Nationale Vergadering een wetsontwerp, waardoor de beperking van het aantal politieke partijen werd opgeheven. Ook werden deze niet meer naar hun wereldbeschouwing geclassificeerd. Wel bleef het verboden het lidmaatschap van een politieke partij afhankelijk te stellen van het behoren tot een ras, een religie, een etnische groepering, een geslacht of een taal.

In de volgende maanden werden de verzoeken tot toelating (erkenning) van zeven nieuwe partijen, deels vroegere illegale organisaties, goedgekeurd.
De belangrijkste (nr. 5) van die nieuwe partijen werd geacht de Rassemblement National Démocratique (RND) o.l.v. Cheikh Anta Diop, die – beschouwd als een vertegenwoordiger van een extreem nationalisme – sinds 1976 voor de erkenning van zijn partij had gestreden. De RND werd op 16

juni 1981 door de minister van binnenlandse zaken toegelaten.
Op 7 juli volgden (nr. 6) de Mouvement démocratique et populaire (MDP) o.l.v. ex-premier Mamadou Dia, voorstander van een socialisme met zelfbestuur voor de bedrijven naar Joegoslavisch voorbeeld, en (nr. 7) de Mouvement révolutionnaire démocratique (MRDN), die een maoïstische tendens zou vertegenwoordigen.
Vervolgens werden toegelaten: nr. 8 – Parti de l'indépendance et du travail (PIT), een van de Parti africain de l'indépendance (PAI) afgescheiden pro-Moskou vleugel (10 juli); nr. 9 – Ligue démocratique – Mouvement pour le Parti du Travail (LD-MPT), een uit een lerarenbond voortgekomen marxistische groepering (20 juli); en nr. 10 – Union pour la démocratie populaire (UDP), een afsplitsing van de MRDN die een Albanese tendens zou vertegenwoordigen (20 juli).
In de week van 6 dec. 1981 tenslotte werd de 11de partij officieel erkend: Parti populaire sénégalais, opgericht door Oumar Wone, welke het Frans als officiële taal door het Wolof wil vervangen. (*Internationales Afrikaforum* 3/1981, *The Times* 18-12-1981).
Volgens de *NZZ* (28-5) zijn er inmiddels 14 politieke partijen in Senegal.

Terugkeer Niasse

Ahmet Khalifa Niasse, bijgenaamd de ayatollah van Kaolack en voorstander van de vestiging van een islamitische republiek, had zich in februari 1980 in Tripoli (Libië) gevestigd (pag. 761/3-'80), waar hij steun zou hebben ontvangen voor subversieve acties in Centraal- en West-Afrika. Hij werd in april 1981 in Niger gearresteerd, toen hij bij de grensovergang naar Nigeria in het bezit bleek van twee valse paspoorten (w.o. een Mauretaans). Zijn uitlevering werd verlangd door Senegal, Mauretanië en Libië, maar Niger ging aanvankelijk op die verzoeken niet in.
Daarop brachten twee functionarissen van de Senegalese justitie een bezoek aan Niamey (Niger) met stukken waaruit bleek dat Niasse niet alleen wegens politieke misdrijven, maar ook wegens overtreding van het algemene strafrecht werd gezocht. Bij het verhoor van Niasse kwam aan het licht dat deze o.a. als bemiddelaar tussen functionarissen van de Parti démocratique sénégalais (PDS), geleid door Abdoulaye Wade, en de Libische leider Kadhafi was opgetreden (zie pag. 14/3). Ook had hij getracht van Mauretanië uit een staatsgreep in Senegal met Libisch geld te organiseren.
Op 21 jan. 1982 meldde *Le Monde* dat Niasse door Niger aan Senegal was uitgeleverd, officieel wegens bedrog. Hij keerde omstreeks de jaarwisseling onder politiebewaking in Senegal terug. Een week daarna traden nog drie PDS-afgevaardigden in de Nationale Vergadering af, waardoor de PDS in het parlement nog slechts over negen afgevaardigden beschikte.

Terugkeer Wade

Na een verblijf van 5 maanden in het buitenland en na geruchten over een zelfgekozen ballingschap in Frankrijk keerde PDS-leider Abdoulaye Wade op 1 januari 1982 in de Senegalese hoofdstad Dakar terug. Hij werd op 19 jan. in aanwezigheid van minister van justitie Alioune Badara Mbengue en van de drie afgetreden PDS-afgevaardigden door president Abdou Diouf ontvangen. Deze zou daarbij hebben verklaard van een politiek proces te willen afzien, aldus *Internationales Afrikaforum* (1/1982).

Vrijlating Niasse. Arrestatie

Kort na zijn vrijlating (eind maart) deelde Ahmet Niasse op 3 april in Dakar mee dat hij zijn nog in Libië verblijvende aanhangers had verzocht naar Senegal terug te keren en zich van elke subversieve activiteit te onthouden. Een vijftiental aanhangers zou reeds zijn teruggekeerd als gevolg van zijn oproep. Niasse hoopte dat dit „gebaar van goede wil" jegens de (Senegalese) regering deze ertoe zou brengen hem toe te staan normale politieke activiteiten in Senegal te hervatten.
Op 24 mei werd Niasse in Dakar opnieuw gearresteerd. Hij zou in het centrum van de hoofdstad een papieren vlaggetje met de Franse driekleur hebben verbrand uit protest tegen het bezoek van de Franse president Mitterrand aan Senegal, aldus *Le Monde* (26-5).

SIERRA LEONE

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUW KABINET

Op 2 april ontbond president Siaka Stevens het parlement met het oog op de door hem in okt. 1981 aangekondigde parlementsverkiezingen (zie pag. 16/3).
De campagne voor die verkiezingen, de eerste sinds in 1978 het éénpartijstelsel werd ingevoerd, werd gekenmerkt door gewelddaden en beschuldigingen i.z. onregelmatigheden.
De ca. 215 kandidaten – alleen van All People's Congress (APC) – stonden veelvuldig bloot aan strafexpedities van hun tegenstanders. Daarbij werden omkoping, fysieke aanvallen op concurrenten en zelfs het in brand steken van huizen van rivalen niet geschuwd. Vooral vanuit het noordelijke district Port Loko werden gewelddadige acties gemeld, die in de eerste helft van april een vijftigtal doden zouden hebben gevergd. Daar werd ook de minister van buitenlandse zaken, Abdulai Conteh, mishandeld.
Op de verkiezingsdag, 1 mei, werden uit heel het land gevechten bij stembureaus gemeld. In 66 kiesdistricten moesten toen 85 parlementsleden worden gekozen. Volgens de op 5 mei bekendgemaakte uitslagen verloren bijna 40 parlementsleden hun zetel. Twee ministers uit het kabinet werden verslagen. Zonder tegenkandidaten werden 13 andere ministers en 6 overige kandidaten gekozen, terwijl 17 leden van het oude parlement werden herkozen. In totaal werden 37 nieuwe parlementsleden gekozen.

In 13 kiesdistricten werd de verkiezingsuitslag ongeldig verklaard wegens „ernstige onregelmatigheden". President Stevens verklaarde op 4 mei tijdens een persconferentie dat daar binnen een maand nieuwe verkiezingen zouden worden gehouden.
Vier familieleden van de president, o.w. twee zoons, hadden zich kandidaat gesteld voor de verkiezingen. Eén zoon, Jengo, werd zonder tegenkandidaat gekozen. De andere zoon, Alex Stevens, raakte betrokken bij onregelmatigheden; aanhangers van hem vernielden een stembureau in zijn kiesdistrict te Freetown. Een derde familielid, neef David Nac-Roinah, werd in een kiesdistrict van Freetown verslagen.
Naast de 85 gekozen leden telt het parlement nog 12 door stamhoofden aangewezen vertegenwoordigers en 7 door de president benoemde afgevaardigden.

Nieuw kabinet

Op 12 mei vormde president Stevens een nieuw kabinet. De voornaamste verandering betrof de benoeming tot minister van financiën van Salia Jusu-Sheriff (52), tot 1978 de leider van de oppositionele Sierra Leone People's Party (SLPP). De schoonzoon van de president, Augustine Stevens, werd benoemd tot staatssecretaris van buitenlandse zaken. (*The Times, Le Monde*)

(Vor. ber. pag. 15 e.v.)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

IRAANSE ZEGE IN GOLF-OORLOG

Op 22 sept. 1980 begon het Irak van Saddam Hoessein de nooit verklaarde oorlog tegen het Iran van ayatollah Khomeini met luchtaanvallen en een invasie van grondtroepen. Het Iraakse offensief liep na de verovering van Khorramshahr op 24 okt. 1980 vast. Er volgde een uitputtingsoorlog tot Iran op 27 sept. 1981 het eerste van een reeks offensieven startte dat de Iraakse troepen nagenoeg geheel uit Iran verdreef.

De overwinning van de Iraanse troepen op 24 mei in Khorramshahr kan het einde van fase-1 van de Golf-oorlog betekenen, aldus de *Financial Times* (26-5). Maar deze Iraanse zege markeert ook het begin van de werkelijke strijd om de politieke beheersing van dit vitale olieproducerende gebied.

Ayatollah Khomeini verkeert nu in de positie zijn vredesvoorwaarden te dicteren of, als zij niet worden aanvaard, de pressie op Irak te vergroten door delen van zijn grondgebied te bezetten. Gesterkt door de verzekering dat zij in het hiernamaals door Allah beloond worden, hebben de volgelingen van Khomeini zich letterlijk doodgevochten. De Iraakse legercommuniqués, die telkens „duizenden doden in het vijandelijke kamp" meldden, zijn volgens *Elseviers Magazine* (15-5) op een voor de Arabische wereld uitzonderlijke wijze waarheidsgetrouw. De meeste van de naar schatting ruim 250.000 doden, die in de 20 maanden durende strijd tussen Iran en Irak zijn gevallen, vielen aan Iraanse kant. Immers de door de moellahs aangevoerde Iraanse strijdmacht heeft „mensengolven" tegen het technisch beter uitgeruste Iraakse leger ingezet, dat volgens *Le Monde* (26-5) ongeveer 50.000 militairen op het slagveld verloor.

Iran ontving wapens en militaire uitrusting uit diverse bronnen, incl. Israël en enkele Westeuropese landen, alsmede van Noord-Korea, Syrië en Libië. Irak bleef Russische uitrusting ontvangen, voor een groot deel via Oosteuropese landen, maar het ontving ook Franse Mirage F-1 vliegtuigen en het tekende een contract met Frankrijk i.z. artillerie en luchtdoelraketten. De Arabische oliesjeiks leverden Irak steun van ca. $ 22 mrd.

Terwijl in een volgende aflevering nader wordt ingegaan op de houding van de Arabische en andere landen in het conflict, de vruchteloze bemiddelingsacties en de economische gevolgen van de strijd, volgt hieronder een overzicht van de militaire operaties in de Golf-oorlog.

Het Iraakse openingsoffensief (tot eind oktober 1980)

Zoals op pag. 609/1-1980 gemeld startte Irak op 21 sept. 1980 een grootscheeps offensief tegen Iran, waarbij het naar eigen zeggen vijf Iraanse patrouilleboten vernietigde te Khosrowabad (ten zuiden van Abadan, bij de monding van de Shatt-al-Arab).

Op 22 sept. bombardeerde de Iraakse luchtmacht een tiental Iraakse vliegvelden, waaronder dat van Teheran, en enkele kleinere militaire installaties. Iran stelde 20 Iraakse toestellen te hebben neergeschoten en „minstens 244 Irakezen" te hebben gedood, terwijl het – eveneens op 22 sept. – alle kustwateren tot oorlogszones verklaarde en alle vrachtschepen verbood hun lading in Iraakse havens te lossen.

Op 23 sept werd bericht dat Iraakse troepen Abadan en Khorramshahr, Irans voornaamste olieraffinagecentra aan de Shatt-al-Arab, hadden omsingeld, terwijl Iran claimde „militaire doelen in het hart van Irak (te hebben) vernietigd, met onherstelbare schade voor de vijand" op de vliegvelden van Bagdad, Basra, Mosoel (in het uiterste noorden), Habbaniyah, Kut, en Nasiriya (aan de Eufraat); voorts zou het Iraakse troepen in Khuzestan hebben teruggeslagen. Daarentegen meldde radio-Bagdad aanvallen op Iraanse vliegvelden in Ahwaz, Hamadan, Tabriz (in het noorden), Dezful en de haven van Bushehr. (Bij een Iraans bombardement op de petrochemische installaties van Zubayr, bij Basra, werden vier Amerikaanse en vier Britse burgers gedood plus 39 andere personen; 1.200 buitenlandse werknemers, o.w. ca. 300 Britten, werden vervolgens naar Koeweit overgebracht.)

Op 24 sept. beweerde Irak dat zijn troepen 15 km diep in Iran posities hadden ingenomen in een groot gebied; dat de steden Mehran en Qasr-e-Shirin waren veroverd (wat door Iran werd ontkend) en de steden Abadan (waar de olieraffinaderij in brand stond) en Khorramshahr waren geïsoleerd; dat de olieterminal op het eiland Kharg door een luchtbombardement in brand was geraakt; en dat twee fregatten en zeven kanonneerboten van Iran tot zinken waren gebracht. Voorts werd gemeld dat Iraanse oorlogsschepen Iraakse olie-installaties bij Basra en in het gebied van de Shatt-al-Arab hadden beschoten, waarbij – volgens Irak – een aanval op Fao zou zijn afgeslagen.

Iraanse militairen lopen in Khorramshahr tussen de achtergelaten helmen van gevluchte Iraakse militairen (26 mei 1982).

Iran beweerde toen in totaal 48 gevechtsvliegtuigen van Irak te hebben vernietigd en zelf 9 toestellen te hebben verloren; voorts zouden aan Iraanse zijde 114 burgers zijn gedood en 213 gewond.

Irak claimde 71 Iraanse vliegtuigen te hebben vernietigd alsmede 20 tanks en 10 oorlogsschepen; 21 vijandelijke soldaten zouden zijn gedood en 119 gevangen genomen, terwijl aan Iraakse zijde 9 militairen zouden zijn gesneuveld. Vooral de aantallen neergeschoten vliegtuigen waren volgens waarnemers kennelijk overdreven.

Eveneens op 24 sept. maakte de Iraakse regering drie voorwaarden voor het beëindigen van de niet-verklaarde oorlog bekend: 1) erkenning door Iran van de Iraakse soevereiniteit in het grensgebied; 2) eerbiediging en erkenning door Iran van Iraks soevereiniteit in de

Shatt-al-Arab; en 3) de teruggave (aan Arabische bezitters) van de drie eilandjes in de Golf (zie pag. 609/1-1980). Iraakse militaire bevelhebbers zouden dit ultimatum op 9.00 uur GMT aan de Iraanse troepen hebben gesteld en hen hebben gelast zich binnen zes uur over te geven. In Iran echter werd deze bekendmaking genegeerd.

Op 25 sept. bevestigde een Iraakse legerwoordvoerder dat de Iraanse grenssteden Mehran en Naft-e-Shah na hevige gevechten waren gevallen. Het Iraakse opperbevel meldde de verovering van Khorramshahr en de omsingeling van Dezful, terwijl een poging van Iraanse parachutisten om Qasr-e-Shirin te heroveren zou zijn verhinderd. Voorts maakte Irak melding van bombardementen op Ahwaz (de hoofdstad van Khuzestan) en luchtaanvallen op Iraanse vliegvelden bij Kermanshah en Shahabad, Rezaiyeh (in het noorden), Dezful en Tabriz. Dezelfde dag voerde Iran luchtaanvallen uit op Bagdad, Kirkoek, Mosoel en Arbil (in het noorden), op olieraffinaderijen in Doura (Bagdad) en Khanaqin (ten noordoosten van Bagdad) en op een gasraffinaderij in Ayn Zalah (ten noordwesten van Mosoel); in Basra zouden olieraffinaderijen in brand staan. Volgens Irak zouden tot dan toe 143 Iraanse vliegtuigen zijn neergeschoten of wel bijna een derde van de hele Iraanse luchtmacht.
Iran gaf toe Mehran te hebben ontruimd, maar bestreed het verlies van Khorramshahr.
Over de militaire positie berichtte *The Times* (27-9-1980) het volgende:

In het noorden rukte een Iraakse divisie van 12.000 à 14.000 man op vanuit het gebied van Qasr-e-Shirin in de richting van de Iraanse provinciehoofdstad Kermanshah, maar die divisie was nog enkele kilometers ten westen daarvan.
In de noordelijke centrale sector bij Mehran scheen een afdeling ter grootte van een brigade haar positie te consolideren.
In de zuidelijke centrale sector naderde een soortgelijke brigade, ter sterkte van ongeveer een halve divisie, Dezful.
Meer naar het zuiden, waar een Iraakse eenheid van meer dan een divisie vecht, blijft de situatie verward.
Het blad concludeerde: „Iraakse strijdkrachten schenen het merendeel van de doelen in hun oorlog tegen Iran de voorgaande nacht te hebben bereikt of schenen op het punt te staan die te bereiken, behalve in het zuiden, rond Abadan en Khorramshahr. Westerse bronnen hechtten weinig geloof aan Iraakse beweringen dat zij de steden in die gebieden waar zij zijn opgerukt onder controle hebben..."

Volgens de Iraanse ambassadeur in Koeweit (27 sept.) hielden Iraanse revolutionaire gardisten Khorramshahr in handen.

Op 28 sept. veroverden Iraakse troepen de stad Gilan-e-Gharb (ca. 45 km ten zuiden van Qasr-e-Shirin), maar zij maakten daarna geen noemenswaardige vorderingen meer en groeven zich in

De brandende olieraffinaderij van Abadan op 28 september 1980.

ter voorbereiding op een langdurige „uitputtingsoorlog".
Irak claimde toen ook de val van Ahwaz, maar dit werd door Iran ontkend. Zo ook de door Irak gemelde verovering van Susangerd (ca. 100 mijl ten noordwesten van Ahwaz en ongeveer even ver van Dezful). Later bleek dat Susangerd tijdelijk door Iraakse troepen was bezet, maar op 2 okt. door Iran was heroverd.

Op 29 sept. werd melding gemaakt van hevige straatgevechten in Ahwaz. De Iraanse plv. gouverneur van Dezful verklaarde toen dat de Iraakse opmars naar die stad op 28 sept. ca. 12 mijl van de stad tot staan was gebracht. (In Dezful was een van Irans grootste luchtmachtbases gevestigd en van daaruit loopt een spoorlijn naar Teheran.)
NRC/H'bld (30-9-1980) schreef:

„...Nu echter hebben de Iraniërs verse grondtroepen aangevoerd, in totaal ter grootte van een divisie. Deze troepen zijn overgebracht naar het gebied ten oosten van de stad Mehran (5 km in Iran waar het Iraakse front 15 km breed is), en vanuit Shiraz in Zuid-Iran naar het Dezful-gebied. (...)
Om die reden brengen de Iraki's nu bliksemsnel versterkingen over vanuit het Qasr-e-Shirin-front dat zij vast in handen hebben (tot aan Suma) naar het zuiden. Zij moeten ten koste van alles verhinderen dat de Iraniërs het Dezful-front versterken omdat anders het Iraakse Qasr-e-Shirin-front in de zuidflank bedreigd wordt en het Iraakse front bij Ahwaz in de noordflank. Dan zouden de Iraki's geen aaneengesloten militaire linie meer kunnen vormen..."

Inmiddels duurden luchtaanvallen over en weer voort. Op 30 sept. werd gemeld dat twee Iraanse Phantom-jachtbommenwerpers de Iraakse atoomreactor in Tamuz bij Bagdad hadden aangevallen (zie pag. 388-1981). Op 2 okt. gaf het Iraakse opperbevel het volgende communiqué uit: „Aangezien onze strijdkrachten hun voornaamste doelen hebben bereikt, zullen onze grotere operaties nu gewijd zijn aan het behoud van deze doelen."
Op 3 okt. werd bericht dat Abadan en Khorramshahr in brand stonden en dat de Iraakse stad Fao verlaten was na de bombardementen van Iraanse artillerie. Die dag werd ook het Iraanse petrochemische complex in Bandar Khomeini, na zware beschietingen door Iraakse artillerie, ontruimd door ca. 700 Japanse ingenieurs en andere specialisten.
Op 4 okt. werd gemeld dat Iraanse troepen de stad Bostan (ten noorden van Susangerd) hadden heroverd en dat de Iraanse luchtmacht Bagdad had gebombardeerd. Die dag publiceerde het Iraakse opperbevel de volgende cijfers van de verliezen aan beide zijden tot dan toe:

IRAN: 285 militairen gedood, 47 gewond en 140 gevangen genomen; 189 gevechtsvliegtuigen en 4 helikopters vernietigd; 2 fregatten en 8 kanonneerboten (plus mijnenvegers en kleinere vliegtuigen) tot zinken gebracht; 118 tanks vernietigd en 72 buitgemaakt; 26 gepantserde personeelsvoertuigen en andere militaire voertuigen vernietigd en 6 buitgemaakt; 43 stuks artillerie vernietigd en 6 buitgemaakt; 3 raketinstallaties vernietigd en 13 buitgemaakt.

IRAK: 58 militairen gedood, 57 gewond en 15 vermist; 62 burgers gedood en 121 gewond; 9 gevechtsvliegtuigen en één transporttoestel vernietigd; 15 tanks, 46 pantservoertuigen en andere militaire voertuigen verloren gegaan alsmede 9 stuks artillerie.

Op 3 okt. verklaarde hojatoleslam Seyed Ali Khamenei, de vertegenwoordiger van ayatollah Khomeini in Irans Opperste Defensieraad, dat Bahrein, Koeweit, de Verenigde Arabische Emiraten, Jordanië, Egypte en Saoedi-Arabië aan Irak „militaire, economische en logistieke hulp" verleenden.

Op 5 okt. trok Irak zijn voorwaardelijke bestandsaanbod van 24 sept. in. De Revolutionaire Raad verklaarde dat hij „de rechtvaardige en eervolle strijd zou voortzetten ongeacht zijn duur en de vereiste opofferingen".

Ook op 5 okt. veroverden Iraakse troepen de haven van Khorramshahr, maar in de door artillerievuur zwaar beschadigde stad zelf werd nog heftig gestreden. Aan Iraanse zijde boden vooral jeugdige revolutionaire wachters hardnekkig verzet.
In de eveneens fel omstreden stad Dezful was toen meer dan de helft van de 300.000 inwoners gevlucht, terwijl het grootste deel van de westelijke voorsteden in ruïnes was herschapen.

De militaire operaties in de volgende dagen werden vooral gekenmerkt door luchtaanvallen van beide partijen, artilleriebeschietingen – speciaal door Irak – en tegenaanvallen van Iraanse grondtroepen.

Op 5 okt. claimde Irak 10 Iraanse kanonneerboten in de Shatt-al-Arab tot zinken te hebben gebracht, Iraanse olieraffinaderijen en opslagtanks in Tabriz en Khorramshahr in brand te hebben gezet, 13 Iraanse vliegtuigen te hebben neergeschoten en 11 vijandelijke tanks te hebben vernietigd. Tevens werd bericht dat Iraakse toestellen bombardementen hadden uitgevoerd op het vliegveld van Teheran, op het eiland Kharg en op drie andere Iraanse steden, met grote schade en veel slachtoffers.
Op 6 okt. vond de tot dan toe zwaarste Iraakse luchtaanval op Teheran plaats.
Volgens het Amerikaanse blad Aviation Week (6-10-'80) had Iran toen 50 tot 100 van zijn F-4 en F-5 jachtbommenwerpers verloren, terwijl Irak van zijn Mig-21's, Mig-23's en TU-22 bommenwerpers 30 tot 50 toestellen was kwijtgeraakt.
Op 7 okt. beschoten Iraakse troepen de belegerde stad Abadan, terwijl Iraanse toestellen Iraakse olie-installaties in Kirkoek en Sulaymaniyah (in het noordoosten van Irak) bombardeerden. Iran claimde twee Iraakse vliegtuigen boven Abadan te hebben neergeschoten en 30 Iraakse tanks bij die stad te hebben vernietigd. Volgens een Iraaks militair communiqué hadden Iraakse vliegtuigen het TV-station en brandstofdepots te Abadan verwoest, terwijl ook melding werd gemaakt van een voltreffer op een satellietgrondstation te Asadabad (bij Hamadan). Bij Iraanse tegenaanvallen werden drie buitenlandse vrachtschepen in Khorramshahr tot zinken gebracht.
Op 8 okt. voerden Iraanse vliegtuigen aanvallen uit op Bagdad, waardoor in het noorden van de stad grote branden uitbraken. De volgende dag werd de Iraakse hoofdstad opnieuw gebombardeerd evenals Kirkoek, Mosoel en Arbil.
Op 9 okt. werd in Iran beweerd dat Iraakse troepen begonnen waren met het gebruik van grond-grond-raketten, w.o. Scuds (Frog-7) die op Dezful zouden zijn afgevuurd. Ook zou gebruik zijn gemaakt van een Russische 152 mm houwitser. Iraanse artillerie zou buitenlandse schepen in de Shatt-al-Arab hebben bestookt en verscheidene ervan tot zinken hebben gebracht.
Op 13 okt. werd bericht dat Irak bij Abadan een tankslag van Iran zou hebben gewonnen: Russische T-55's tegen Britse Centurions en minstens één Chieftain. Toen verklaarde een Iraakse woordvoerder dat alle 152 olieopslagtanks in Abadan sinds 22 sept. waren getroffen en dat het door de branden onveilig was manschappen de stad in te sturen.
Op 14 okt. werd gemeld dat Iraakse troepen Abadans voornaamste aanvoerroutes hadden afgesneden en dat de Iraanse luchtmacht opnieuw Bagdad had gebombardeerd.
Op 15 okt. maakte Irak bekend dat acht steden in Irak door Iran waren gebombardeerd, terwijl Iraakse toestellen een bombardement op de Iraanse olieraffinaderij te Tabriz hadden uitgevoerd.
Op 16 okt. bombardeerden Iraakse toestellen Teheran, waar olieopslagplaatsen in brand raakten. Iraakse grondtroepen zouden toen naar eigen zeggen alle verbindingen van Abadan met de rest van Iran hebben afgesneden.
Op 17 okt. voerden Iraakse toestellen aanvallen uit op Kermanshah en Tabriz, waar een olieraffinaderij en een steunzender zouden zijn getroffen.

In Teheran werd op 17 okt. toegegeven dat zowel Khorramshahr als Abadan door Iraakse troepen was omsingeld.

Het Iraanse Rode Kruis van Khuzestan meldde volgens *Pars* (23-10-'81) dat er sinds het uitbreken van de Iraans-Iraakse oorlog in de Zuidiraanse provincie meer dan 1.300 burgers waren gedood: Ahwaz (tot 21 okt) – 516 doden en 2.108 gewonden; Abadan en Khorramshahr (tot 19 okt.) – 562 doden en 3.001 gewonden; en Dezful (tot 17 okt.) – 215 doden. Op 20 okt. besloot de Opperste Defensieraad in Teheran de naam van Khorramshahr (= vruchtbare stad) te wijzigen in Khuninshahr (= stad van het bloed), om daarmee het heldhaftige verzet van de bevolking te eren.
Op 24 okt. meldde radio-Bagdad de inname van Khorramshahr: „De Iraanse vlag op de regeringsgebouwen in Mohammera (= de Arabische naam) is ingehaald en de Iraakse vlag is gehezen. daarmee is de stad voor altijd onder Arabische heerschappij teruggekeerd."
Op 27 okt. gaf de Iraanse radio toe dat de verbinding met de strijders in het centrum van de stad was verbroken. Maar de volgende dag woedde nog hevige gevechten om de Karun-brug, die Khorramshahr met Abadan verbindt, en de Bahmanshihr-brug in het oosten van Abadan.

Iraanse minister gevangen genomen

De Iraanse minister van oliezaken, Mohammed Javad Tondguyan, werd op 31 okt. 1980 samen met onderminister Behruz Bushehri en vier andere oliefunctionarissen op weg naar Abadan door een speciale Iraakse militaire patrouille gevangen genomen en overgebracht naar Bagdad, waar op 6 nov. werd verklaard dat hij „ernstig gewond" was aangetroffen en nu een medische behandeling onderging. Nadat Iran op 3 nov. met een beroep op „alle internationale codes en regels" had aangedrongen op de vrijlating van de minister, antwoordde Irak dezelfde dag dat de gevangen genomen Iraniërs krijgsgevangenen waren en dat Iran zich moeilijk op internationale overeenkomsten kon beroepen gezien de nu al één jaar durende gijzeling van 52 Amerikanen in dat land (zie o.a. pag. 77/2 e.v. - '81).

De strijd om Susangerd (nov.-dec. 1980)

Op 14 nov. 1980 lanceerden Iraakse troepen een offensief ten noorden van Ahwaz tegen de stad Susangerd. Op 16 nov. drongen zij na zware nachtelijke beschietingen Susangerd binnen, aldus radio-Teheran, omdat de Iraanse troepen artilleriesteun misten. Als de Iraakse troepen de brug over de rivier de Karkheh in handen zouden krijgen, zou voor hen de weg vrij zijn naar Ahwaz. Van Iraanse zijde werd gemeld dat aan Iraakse zijde 51 tanks waren vernietigd en 500 militairen waren gedood, terwijl Irak melding maakte van de dood van 482 Iraanse militairen, van wie 430 te Khaffajiyeh (Susangerd).

Verwoeste oliepijpleidingen in Abadan na een Iraakse luchtaanval (eind september 1980).

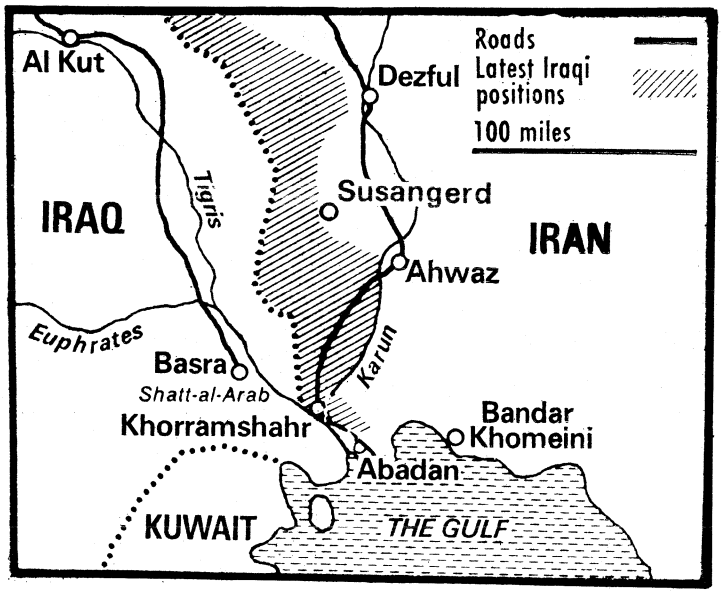

(The Times 18-11-'80)

Op 17 nov. meldde radio-Teheran dat Iraanse troepen, met steun van tanks en Cobra-helikopters, Susangerd hadden heroverd en de Iraakse invallers tot 15 km van de stad hadden teruggedreven. Oorlogscommuniqués van beide partijen spraken toen over meer dan 1.300 doden in de strijd om Susangerd. Volgens *The Times* (19-11-'80) werd aangenomen dat toen 9 van de 12 Iraakse legerdivisies in de Golfoorlog waren ingezet, al werd een daarvan in reserve gehouden. Zes van deze divisies zouden in de zuidelijke sector van het strijdtoneel zijn ingezet, waar volgens Irak Abadan „geheel omsingeld" was. Van de 300.000 inwoners van deze stad zou de meerderheid toen zijn gevlucht, terwijl minstens 1.000 burgers waren gedood.

Op 19 nov. meldde een Iraans militair communiqué dat Iraakse troepen opnieuw tot op minder dan een halve mijl van Susangerd waren opgerukt, alvorens te zijn teruggeslagen. Daarbij zouden meer dan 750 Iraakse militairen zijn gedood en ca. 100 tanks vernietigd. De (toenmalige) Iraanse president, Abolhassan Bani-Sadr, zei op 19 nov. in Teheran: „Iran heeft besloten Saddam Hoessein (de Iraakse president) niet te vergeven tot de totale overwinning is bereikt. Onze natie is voorbereid op de ontberingen en offers van de oorlog, maar zij is geenszins bereid de voorwaarden van Saddam Hoesseins regering te aanvaarden."
Op 21 nov. werden hevige gevechten op de grond en in de lucht gemeld in de noordelijke en centrale sector van het grensgebied met als voornaamste plaatsen Gilan-e-Gharb, Mehran, Susangerd en Qasr-e-Shirin. Volgens Iran waren toen in de noordelijke én zuidelijke sector samen sinds 15 nov. 1.550 Iraakse militaire gesneuveld, terwijl Irak de Iraanse verliezen met 1.026 doden aangaf.
Iraakse artillerie bestookte op 23 nov. opnieuw de olieraffinaderijen van Abadan, terwijl Iraanse vliegtuigen een Iraaks radarstation ten noordwesten van Mosoel vernietigden.
Op 24 nov. meldde radio-Teheran dat een nieuw Iraaks offensief bij Ahwaz en Susangerd was afgeslagen.
Op 26 nov. berichtte dezelfde bron dat de Iraanse luchtmacht de tot dusver zwaarste aanval had uitgevoerd en wel op de Iraakse oliestad Kirkoek, waar twee oliepompstations en negen opslagtanks (met 160 mln liter vliegtuigbenzine) zouden zijn vernietigd. De aanval, bevestigd door Irak, kwam na berichten dat Irak de oliepijpleiding van Kirkoek naar de Turkse Middellandse Zeekust weer in bedrijf had gesteld. In de daaropvolgende nacht zouden Iraanse eenheden, aldus Teheran, het Iraakse cordon rond Abadan hebben doorbroken.

Van 27 tot 29 nov. vond in de Golf ten zuiden van de haven Fao een zeeslag plaats. Volgens Iran zouden daarbij 11 Iraakse oorlogsschepen tot zinken zijn gebracht, terwijl het Iraakse olielaadstation Mina-Al-Bakr door Iraanse mariniers zouden zijn veroverd. Maar dit laatste werd op 30 nov. door Irak ontkend; volgens een regeringsmededeling waren twee Iraakse kanonneerboten beschadigd, maar had Iran drie oorlogsschepen, twee helikopters en drie gevechtsvliegtuigen verloren, terwijl de Iraanse aanval was afgeslagen.
Eind nov. 1980 publiceerden beide partijen de volgende verliezen. Irak claimse meer dan 4.000 Iraanse militairen te hebben gedood en 11.000 te hebben verwond alsmede 420 vliegtuigen, 700 tanks en 18 schepen te hebben vernietigd. Iran stelde het aantal gedode en gewonde Irakezen op bijna 20.000 en claimde 500 vliegtuigen, bijna 4.000 tanks en pantserwagens plus ruim 500 raketwerpers te hebben vernietigd. Volgens neutrale waarnemers waren deze claims sterk overdreven en waren de cijfers waarschijnlijk minstens vier maal te hoog.

Op 4 dec. onthulde de Iraanse staatsminister Behzad Nabavi dat bijna een miljoen Iraniërs als gevolg van de oorlog dakloos was geworden en dat vluchtelingenkampen werden opgezet om hen te huisvesten.

Irak opent derde front

Terwijl er in feite sinds eind oktober 1980 een patstelling heerste aan beide fronten – het zuidelijke (tussen Dezful en Abadan) en het centrale (bij Qasr-e-Shirin) –, opende Irak, naar president Saddam Hoessein op 25 dec. 1980 bekendmaakte, een week tevoren een derde front in het noorden in Iraans Koerdistan (bij Sulaymaniyah). Hij voegde daaraan toe: „De drie veroverde gebieden vormen de nieuwe grens tussen Iran en Irak. Wij zullen pas wijken als Iran op al onze eisen is ingegaan." Het nieuwe Iraakse offensief breidde de frontlijn met Iran tot 612 km uit.
De autoriteiten in Teheran bevestigden de Iraakse inval, maar stelden dat de Iraakse troepen in het gebied van Marivan 3 km waren teruggeslagen.

Inmiddels was op 24 dec. melding gemaakt van een Iraaks bombardement op de olieraffinaderij van Abadan (naar verluidt het eerste in drie maanden, en in Teheran bevestigd). Op 27 dec. zou een Iraaks bombardement zijn uitgevoerd op de olieterminal op Kharrg, waarbij zware schade zou zijn aangericht.

Op 4 jan. 1981 publiceerde Bagdad volgens *DDP* cijfers over de tot dusver door Iran geleden verliezen: 8.413 Iraniërs gedood, 516 gedood en 964 gevangen genomen; 558 gevechtsvliegtuigen, 147 schepen en 1.089 tanks verloren gegaan. De Iraakse verliezen werden niet bekendgemaakt.

Iraans tegenoffensief

Op 5 jan. 1981 deelde president Bani-Sadr mee dat Iran met „overweldigend succes" een tegenoffensief was gestart. Ook de volgende dagen claimde Iran verdere militaire successen, hoewel Irak verklaarde dat zijn troepen alle Iraanse aanvallen hadden afgeslagen.
(Zie ook pag. 421/2-1981)

Op 6 jan. meldde Iran de vernietiging van drie Iraakse brigades (twee in het gebied van Abadan en een in het gebied van Ahwaz) en de gevangenname van ca. 2.000 Iraakse militairen. Bij Susangerd zouden de Iraakse troepen 22 km zijn teruggedreven, en bij Ahwaz hadden de Iraakse militairen zich 8 km naar het zuiden moeten terugtrekken. Op 7 jan. arriveerden 495 Iraakse krijgsgevangenen in Teheran.
Op 8 jan. claimde Irak een hele Iraanse brigade te hebben vernietigd en 15 raketbases bij Susangerd te hebben verwoest. Diezelfde dag maakte het Iraakse opperbevel melding van aanzienlijke eigen verliezen: 71 gesneuvelde militairen en 36 vernietigde tanks. Iran berichtte vervolgens dat in vijf dagen van gevechten 2.057 Irakezen waren gedood, terwijl Irak de Iraanse verliezen op 1.878 stelde.
Op 10 jan. verklaarde Irak dat Iran in de slag om Susangerd was verslagen, terwijl president Bani-Sadr diezelfde dag meedeelde dat het Iraanse tegenoffensief zijn doel had bereikt, nl. het „verzwakken van de vijand".
Op 12 jan. toonde Irak in Basra meer dan 30 buitgemaakte Iraanse tanks, w.o. M-60's en Chieftains.

Volgens de *NZZ* (13-1-1981) was het Iraanse tegenoffensief uiterlijk op 10 jan. vastgelopen. Westerse verslaggevers stelden vast dat het slagveld in Khuzestan was bezaaid met achtergelaten Iraanse tanks en stapels ongebruikte Iraanse munitie, aldus *NRC/H'blad* (15-1-1981).
De strijd werd vervolgens opnieuw gekenmerkt door zware artilleriebeschietingen.

Verdere militaire acties

Op 2 febr. 1981 maakte Irak bekend dat zijn troepen een nieuw offensief waren gestart aan het noordelijk front in Iraans Koerdistan. Vanuit de grensstad Pendjwin zouden de Irakezen tot 16 km op Iraans grondgebied zijn doorgedrongen. Zij zouden daarbij steun hebben ontvangen van rebellerende Koerden die – naar sjeik Ezzedin Hosseini, de geestelijke leider van de soennitische Koerden in Iran (zie pag. 136 en 154-1980), op 3 febr. bevestigde – de strategische stad Mahabad zouden hebben veroverd. Ook op het zuidelijke front, in Khuzestan, laaide de strijd toen vooral rond Ahwaz op.
In februari/maart was sprake van een Iraaks offensief tegen Susangerd en Hamidiyah, halverwege langs de weg naar Ahwaz.
Daarna was er tot eind september geen grote actie, al duurde de strijd voort met lokale gevechten, beschietingen en bombardementen.

Op 10 febr. verklaarde de Iraanse regeringswoordvoerder Ali Ashgar Samed dat de Iraakse beschietingen van grensplaatsen het aantal vluchtelingen tot 2 mln had doen toenemen. Van hen was tweederde uit de provincie Khuzestan afkomstig, incl. de hele bevolking van Khorramshahr. Van de vluchtelingen verbleven 800.000 in kampen in Jiroft (in de zuidoostelijke provincie Kerman), Bushehr, Shiraz en elders. (Daarnaast verbleven in Iran naar schatting 900.000 vluchtelingen uit Afghanistan en 40.000 à 50.000 naar Iran uitgewezen Irakezen.)

Op 15 febr. meldde radio-Teheran dat Iraanse troepen de provincie Ilam geheel van vijanden hadden gezuiverd en in de provincie Koerdistan op 2 plaatsen op Iraaks gebied waren doorgedrongen, waarbij 65 Irakezen zouden zijn gedood. Toen ook zou Mahabad door Koerdische guerrillastrijders zijn ontruimd.
Volgens het Iraakse persbureau INA voerden Iraanse gevechtsvliegtuigen op 5 maart – voor het eerst in 1981 – aanvallen uit op doelen in Noord- en Zuid-Irak, nl. Nassariyah en Dibis, waarbij 5 personen zouden zijn gedood en 22 gewond. De vorige dag had Irak voor het eerst sinds diverse weken een luchtaanval op Iraanse olie-installaties bij Malavi uitgevoerd.
Eveneens op 5 maart verwierp Iran een bestandsvoorstel van de bemiddelingscommissie van de Islamitische Conferentie Organisatie.
Op 7 maart bestookten Irakezen met vliegtuigen, lange-afstandsschut en raketten (Frog-7) diverse steden in Iran zoals Dezful, Ilam, Ahwaz, Abadan en Gilan-e-Gharb. Deze raketbeschietingen duurden zeker tot 12 maart voort.

Op 24 maart meldde Teheran de herovering van een strategisch belangrijke heuvelketen ten westen van Kermanshah met uitzicht op de steden Qasr-e-Shirin en Gilan-e-Gharb. Bij de verovering van de hoogten met uitzicht op Gilan-e-Gharb zouden de lijken van 800 Iraakse militairen zijn aangetroffen, aldus verklaarden Iraanse revolutionaire gardisten op 30 maart.
Op 25 maart maakte Iran ook melding van nieuwe successen in Iraaks Koerdistan, waar de waarnemingspost Kukalan (ten oosten van Sulaymaniyah) zou zijn veroverd.
Op 4 april bombardeerden 8 Iraanse vliegtuigen de Iraakse luchtmachtbasis Haj Sen (H3) op ca. 50 km van de grens met Jordanië, aldus de Iraanse minister van defensie op 5 april.
Volgens een op 13 april in Teheran bekendgemaakt bericht van revolutionaire gardisten zouden Iraanse guerrillastrijders de in Irak gelegen Lanoon-hoogten hebben veroverd (tegenover de Iraanse stad Nowsud).
Op 19 april voerden Iraakse gevechtsvliegtuigen opnieuw een aanval op de olieraffinaderij van Abadan uit, waarbij deze in brand raakte. Tevens werd de grensstad Paveh gebombardeerd, waarbij een Iraans ziekenhuis zou zijn getroffen.
Van 21-23 april vond in het gebied van Qasr-e-Shirin een reeks zware gevechten plaats. Volgens Iran zouden bijna drie bataljons van de 8ste Iraakse bergdivisie zijn vernietigd.
Na een Iraanse luchtaanval op de krachtcentrale van Nasiriya (aan de Eufraat) werd op 23 april bericht dat 150 Iraakse officieren en manschappen van de luchtafweer (allen sjiïeten) waren gearresteerd en dat zeker 32 van hen waren terechtgesteld na een vonnis van de krijgsraad.

Medio mei 1981 waren de frontlijnen nog nagenoeg dezelfde als bij het invallen van de winter. Iraakse troepen hadden de stad Qasr-e-Shirin en de vlakte van Mehran (in de centrale sectoren) in handen alsmede delen van Khuzestan ten westen van Dezful, Ahwaz en Susangerd. Zij hielden Khorramshahr in bezit en omsingelden Abadan.
Volgens een Westerse diplomaat in Bagdad, geciteerd op 23 juni, werden de Iraakse verliezen sinds het begin van de oorlog geraamd op 10.000 doden en 20.000 gewonden.
Op 16 juni wisselden Iran en Irak voor het eerst sinds het begin van de oorlog onder auspiciën van het Internationale Rode Kruis gewonde krijgsgevangenen uit: 25 Iraanse en 17 Iraakse krijgsgevangenen werden overgedragen op het vliegveld van Larnaca (Cyprus).

Op 8 juli claimde Iran de herovering van de grensstad Nowsud, op 80 mijl ten noordwesten van Kermanshah.
Op 19 juli bombardeerden Iraanse vliegtuigen de waterkrachtcentrale van Doukan in het noordoosten van Irak. Volgens Pars werd de helft van het aantal turbines vernield.
Op 25 aug. vond in Larnaca een tweede uitwisseling van krijgsgevangenen plaats: 45 Iraakse militairen tegen 40 Iraniërs (35 burgers en 5 militairen).

Op 2 sept. begonnen Iraanse troepen, gesteund door tanks, een aanval vanaf de Allaho Akbar-hoogten ten noorden van Susangerd. Zij doorbraken de Iraakse frontlijn en dreven de Iraakse militairen terug tot ca. 3,5 mijl ten oosten van de door Irak bezette stad Bostan. Volgens een Iraanse kolonel, aldus *The Times* (22-9-1981), zou daarbij 70% van de betrokken Iraakse tanks zijn vernietigd. Volgens de betrokken *Times*-correspondent waren de Iraniërs toen aan het Bostan-front minder dan 15 mijl van de grens verwijderd.
Tegelijkertijd claimden de Iraniërs de

Iraakse militairen geven zich over aan Iraanse troepen tijdens een operatie waarbij deze strategische bruggen over de rivier de Karkheh op 1 september 1981 bezetten (Pars).

De door Irak bezette gebieden (The Times 22-9-1981)

Iraakse troepen bijna 4 mijl langs de rivier de Karkheh te hebben teruggedreven tot 14 mijl ten zuiden van Susangerd en daarbij vier bruggen te hebben veroverd.
Irak daarentegen meldde op 3 sept. dat 5.000 Iraniërs waren gedood bij een nederlaag van hun tankoffensief.
Het Iraakse persbureau *INA* berichtte de volgende dag dat er in een jaar tijds 41.779 Iraanse soldaten waren gesneuveld. Voorts waren 1.939 Iraanse tanks vernietigd, 701 gevechtsvliegtuigen c.q. helikopters neergeschoten, 161 oorlogsschepen tot zinken gebracht (en 30 buitgemaakt) alsmede 449 pantservoertuigen en 343 raketten vernietigd.
De *Financial Times* (22-9-1981) raamde de Iraakse verliezen op 14.000 à 18.000 doden en 35.000 à 45.000 gewonden.

Iraanse tegenoffensieven in Khuzestan

In de nacht van 26 op 27 sept. 1981 startten de Iraanse troepen een tegenoffensief in Khuzestan, waarbij zij erin slaagden de Iraakse linies rond Abadan te doorbreken. Volgens Iraanse militaire communiqués werden de wegen van Abadan naar Ahwaz en naar Bandar Mahshar heropend en werden de Irakezen verdreven naar de westoever van de rivier de Karun, waarbij 600 van hen werden gedood en 3.000 gevangen genomen. De Iraakse 44ste infanteriebrigade en de 6de, 8ste en 10de pantserbrigades zouden zijn vernietigd.

Irak, dat het Iraanse succes aanvankelijk ontkende, gaf op 28 sept. toe dat zijn troepen zich op de westelijke oever van de Karun hadden teruggetrokken, omdat een aantal van de Iraakse bruggen over de rivier door Iraniërs was beschadigd. Op 30 sept. verklaarde een Iraakse militaire woordvoerder dat bij de slag om Abadan 2.700 Iraanse militairen waren gedood.

Op 2 okt. bombardeerde de Iraanse luchtmacht vier krachtcentrales in Irak, nl. die van Doukan, Debes en Al-Zubair (bij de haven Umm al-Qasr) en een centrale bij Basra. Volgens een Iraans communiqué waren de centrales voor 50 tot 100% vernield.
Op 19 okt. voerden vier Iraakse Mig-23's een bombardement uit op de Iraanse haven Bandar Khomeini, waarbij twee koopvaardijschepen werden beschadigd.
Op 5 nov. beschuldigde Iran Irak ervan meer dan 1.200 Iraakse dissidenten naar Iran te hebben verdreven.

Op 29 nov. meldde radio-Teheran dat bij een Iraans offensief in het noordwesten en westen van Khuzestan 70 dorpen waren heroverd en dat 500 Iraakse militairen gevangen waren genomen. Later die dag berichtte dit radiostation dat de Iraanse troepen de stad Bostan (ten noordwesten van Susangerd) hadden heroverd en dat zij inmiddels de grens met Irak hadden bereikt. Er was toen sprake van 1.300 Iraakse krijgsgevangenen.
Aan het eind van de eerste week van december maakte Irak melding van een tegenoffensief van zijn troepen. Volgens diplomaten bedroegen de verliezen van de Iraanse revolutionaire gardisten 1.000 doden en 3.000 gewonden, terwijl aan Iraakse zijde ca. 1.000 doden zouden zijn gevallen.
Bij de gevechten ten westen van Susangerd en ten westen van Bostan leed Irak volgens een militair communiqué van 14 dec. uit Bagdad de volgende verliezen (tot 5 dec.): 605 man aan doden, 81 tanks, 102 transportvoertuigen en drie vliegtuigen. Als Iraanse verliezen werden opgegeven: 7.500 man aan doden, 262 tanks, 51 pantservoertuigen en 11 gevechtsvliegtuigen.

De strijd verplaatste zich vervolgens naar het noorden van Khuzestan, waar de Iraniërs op 11 dec. een nieuw offensief in het berggebied van Gilan-e-Gharb meldden.
Dit offensief, het „aanbreken van de dageraad", ging gepaard met bloedige gevechten die waarschijnlijk aan beide zijden veel slachtoffers vergden. De Iraakse stafchef raamde de Iraanse verliezen van 11 tot 18 dec. op ca. 11.000 doden en enkele tienduizenden gewonden. Radio-Teheran maakte op 30 dec. melding van zware Iraakse verliezen: op 28 dec. zouden 48 Irakezen zijn gesneuveld; op 29 dec. zouden bij Gilan-e-Gharb 150 Irakezen zijn gedood of gewond, terwijl bij gevechten in de buurt nog eens 50 Irakezen zouden zijn gedood en 80 gewond. Volgens de Iraanse pers lanceerden de Iraakse troepen dagelijks tegenaanvallen om de door Iran veroverde 160 km² in het gebied van Kermanshah (ten westen van Gilan-e-Gharb) te herwinnen.
Op 3 jan. 1982 maakte Irak melding van een „verpletterende nederlaag" van Iraanse troepen in die sector: bij gevechten in de buurt van Nowsud zouden de Iraniërs 400 man hebben verloren. Op 5 jan. stelde het Iraakse opperbevel dat zelfs 1.800 Iraniërs waren gesneuveld, terwijl de Iraakse troepen slechts 20 man zouden hebben verloren. Volgens een bekendmaking uit Teheran was er echter geen sprake van een Iraakse zege: er zouden 250 Irakezen zijn gesneuveld tegen 15 doden aan Iraanse zijde.

In VN-kringen werd het aantal krijgsgevangenen aan beide zijden op ca. 7.000 geschat (AP 26-1).
Op 1 febr. berichtte de Washington Post dat het Iraanse leger de strijd dichter bij de grens met Irak bracht en in het noorden op Iraaks gebied was doorgedrongen. Volgens militaire deskundigen speelde daarbij de factor een rol dat de Iraanse zware artillerie erin was geslaagd de Iraakse bevoorradingsroute te verstoren.

Maar in de nacht van 6 op 7 febr. begonnen Iraakse troepen naar eigen zeggen een intensieve aanval in het gebied van Bostan, als wraak voor de moord op Iraakse krijgsgevangenen door de Iraniërs.
Op 10 febr. meldde Irak dat de Iraanse verdediging bij de stad Bostan in het

nauw was gedreven en dat de Iraakse troepen op het punt stonden de stad in te nemen. Er zouden 149 Iraakse en 3.010 Iraanse militairen zijn gesneuveld. Maar een Iraanse legerbevelhebber zei dat „de Iraakse agressors zijn teruggeslagen"; 300 Irakezen zouden zijn gedood en ten minste 700 gewond. Volgens de *NZZ* (19-2) viel aan te nemen dat het Iraakse tegenoffensief met forse verliezen gepaard was gegaan, maar op zijn minst gedeeltelijk succesvol was geweest.
Bostan viel echter niet in Iraakse handen en de Iraniërs gingen tot de tegenaanval over, waarbij zij in hun jongste communiqué (*NZZ* 24-2) melding maakten van 500 Iraakse doden op één dag. Volgens Iraakse opgaven hadden de Iraniërs 3.387 man aan doden verloren, terwijl 209 Iraakse militairen waren gesneuveld. Aan Iraakse zijde waren tanks, gevechtsvliegtuigen en helikopters ingezet, terwijl ook de Iraniërs opnieuw tanks in de strijd zouden hebben geworpen nadat zij na het verlies van 88 tanks in het januari-offensief hun tanks grotendeels achter de linies hadden geconcentreerd (*Financial Times* 1-3).
Op 19 maart maakte Irak bekend dat het een nieuw offensief tegen Iraanse troepen in de sector van Ahwaz en Susangerd was gestart, nadat op 17 maart melding was gemaakt van een groot Iraans offensief onder de codenaam Fatima in Khuzestan.

Iraans Fath-offensief

Op 22 maart lanceerden de Iraanse troepen een lente-offensief onder de naam Fath ol Mobin bij Shush, ten zuidwesten van Dezful, in de provincie Khuzestan.

Juichende Iraniërs voor een op 27 maart 1982 heroverde radarpost op „Punt 4 en 5" bij Dezful.

Een concentratie van Iraanse tanks op een plaats ten westen van de rivier de Karkheh in het gebied van Dezful (30 maart 1982).

Het Iraanse offensief verliep succesvol. Op 30 maart gaf de Iraakse president Saddam Hoessein toe dat de Iraakse troepen genoodzaakt waren zich terug te trekken uit posities die zij meer dan een jaar in Iran hadden bezet. Hij kondigde een „hergroepering naar achteren" aan van een deel van de Iraakse troepen om „zelf het terrein te bepalen waar wij de strijd willen voeren, hetzij in Iran hetzij langs onze grenzen". Hij voegde daaraan toe dat „het noodzakelijk is de Iraanse oorlogsmachine te vernietigen om de vijand te verhinderen diep door te dringen op ons gebied en op schootsafstand van onze steden te komen". Westerse journalisten stelden dat de Iraakse troepen in sommige sectoren van het front tot 24 mijl (39 km) waren teruggedrongen; in de buurt van Dezful waren de Iraniërs op 29 maart al op 15 km van de grens doorgedrongen.
Kolonel Beyrouz Suleimania, plv. opperbevelhebber van de Iraanse strijdkrachten in de streek van Dezful en tevens commandant van de 21ste divisie, verklaarde op 4 april tegenover een verslaggever van de *Volkskrant* (8-4) over de behaalde militaire resultaten: „Sinds 22 maart meer dan 2.000 km^2 terrein heroverd op de Iraki's, vier Iraakse infanteriebrigades geheel vernietigd, 15.500 Iraki's gevangen genomen, 456 in goede staat verkerende tanks in beslag genomen..." Volgens Westerse correspondenten waren onder de krijgsgevangenen ook niet-Irakezen, nl. Libanezen, Egyptenaren en Soedanezen die naar eigen zeggen onder dwang bij de Iraakse troepen waren ingelijfd.
Volgens een onofficiële Iraanse woordvoerder, aldus de *Volkskrant* (14-4), zouden 20.000 Iraniërs bij het Fath-offensief sinds 22 maart zijn gesneuveld. Het Iraakse opperbevel sprak volgens de *Financial Times* (14-4) van ruim 23.000 Iraanse doden.
Op 31 maart zei hojatoleslam Ali Khamenei, de president van Iran, via radio-Teheran dat de Iraanse troepen Irak niet zouden binnenvallen. Zij stonden op 2 april in de centrale sector vlakbij de grensplaats Fakkeh, op ca. 125 km ten noordwesten van Hamid.
Volgens *The Times* (6-4) had het Iraanse leger zijn opmars gestaakt langs een rechte lijn met een lengte van 40 mijl, tussen een heuvelrug ten noordwesten van Dezful en de moerassen van Sendel.
Op 11 april zei president Saddam Hoes-

(The Economist 3-4-1982)

Iraakse krijgsgevangenen in het kamp Parandak bij Teheran tijdens een massagebed (8 april 1982).

sein in een toespraak tot de Iraakse Nationale Raad te Bagdad dat hij bereid was de resterende Iraakse troepen onverwijld uit Iran terug te trekken, als Iran zou garanderen dat dit het einde van de oorlog betekende en als „Iran zijn vijandelijkheden staakt en de Iraakse rechten op zijn grondgebied en waterwegen erkent". Iran had tot dan toe drie eisen gesteld voor een beëindiging van de strijd: 1) Irak moet zijn troepen terugtrekken uit Iran; 2) Irak moet herstelbetalingen aan Iran verrichten; en 3) Irak moet 100.000 dissidenten terugnemen, die in de afgelopen jaren naar Iran zouden zijn verbannen.
Op 23 april waarschuwde de voorzitter van het Iraanse parlement, Hashemi Rafsanjani, Irak voor de gevolgen als het niet inging op de Iraanse voorwaarden: „Het kost de islamitische Iraanse strijders, die 50 km Iraans gebied hebben bevrijd, helemaal geen moeite om nog 200 km op Iraaks grondgebied op te rukken naar Bagdad."

Het „Heilige Stad"-offensief

In de nacht van 29 op 30 april lanceerde Iran een nieuw offensief in Khuzestan onder de naam „Heilige Stad". Volgens radio-Teheran werden op de eerste dag van dit offensief 3.200 Iraakse militairen krijgsgevangen gemaakt en werd een gebied van 800 km² heroverd; volgens het Iraakse opperbevel werd het offensief tot staan gebracht en werden 5.672 Iraanse militairen gedood. Op 2 mei gaf de Iraanse president Khamenei toe dat het offensief op moeilijkheden was gestuit, terwijl het volgens Irak was vastgelopen in de moerassen rond Khorramshahr.
Iraanse troepen waren op 30 april de rivier de Karun overgestoken en vormden daar vervolgens een bruggehoofd. Vandaar bereikten zij op 4 mei de hoofdweg Ahwaz–Khorramshahr. Het Iraakse persbureau *INA* meldde die dag dat er tot dan toe 16.530 Iraanse militairen waren gesneuveld, terwijl het Iraanse persbureau *IRNA* berichtte dat er sinds het begin van het offensief meer dan 7.000 Irakezen waren gedood en 4.000 gevangen genomen.
Volgens radio-Teheran rukten Iraanse troepen bij een offensief in noordelijk Khuzestan in de buurt van Fakkeh „enkele kilometers" dichter naar de grens op in de nacht van 5 op 6 mei.

Op 7 mei meldde radio-Teheran dat Iraanse troepen voor het eerst in de oorlog de Iraakse grens hadden bereikt ten westen van Ahwaz. Drie Iraakse pantserdivisies zouden zijn vernietigd, 300 km² door Irak bezet Iraans gebied zou zijn heroverd en ten noorden van Khorramshahr zou een stuk land langs de grens ter lengte van 20 km in handen van de Iraanse troepen zijn gevallen.
Op 7 mei heroverden Iraanse troepen de steden Hoveyzeh en Hamid (ten zuidwesten van Ahwaz aan de weg naar Khorramshahr). Kort daarop volgde Jufair.
Op 9 mei kondigde Irak een terugtrekking van zijn troepen aan uit deze steden naar het gebied van Khorramshahr. In de volgende nacht zette het Iraanse leger de aanval op Khorramshahr in, dat reeds zou zijn omsingeld.
Op 10 mei meldde Teheran de verovering van de grensstreek van Chalamtsheh.
Op 11 mei liet Irak weten dat het de strijd om Khorramshahr in 24 uur het leven aan 6.722 Iraanse militairen had gekost, terwijl aan Iraakse zijde 214 militairen zouden zijn gesneuveld.
Op 19 mei claimde Irak met succes een tegen-offensief tegen Iraanse posities ten noorden van Khorramshahr te hebben gelanceerd. Maar dit offensief werd volgens Iran op 21 mei afgeslagen.
Op 23 mei berichtte radio-Teheran dat Khorramshahr volledig was omsingeld. Op 24 mei 's morgens drongen Iraanse troepen de stad binnen en nog dezelfde dag werd de verovering van Khorramshahr gemeld.
Op 25 mei meldde het Iraakse persbureau *INA* dat de Iraakse troepen „vanochtend hun terugtrekking uit de stad (...) naar de internationale grens hebben voltooid".
De *Volkskrant* (28-5) schreef o.a.:

„...In feite heeft Iran slechts één van zijn beoogde doeleinden bereikt: het verjagen van Iraakse troepen van zijn territorium (er zijn alleen nog Iraakse troepen aanwezig in een klein gebied bij Mehran en bij Qasr-e-Shirin).
Het andere Iraanse streven, de val van de Iraakse leider Saddam Hoessein, is nog niet bereikt, evenmin als de door Iran verlangde herstelbetaling voor alle geleden schade in de oorlog en de terugkeer van de tienduizenden Iraakse ballingen die op dit moment in Iran verblijven. Vooral de val van Saddam Hoessein, een Iraans „recht" volgens de Iraanse leiders, is een soort obsessie in Teheran.
De val van Saddam Hoessein is echter nog helemaal niet zeker, ondanks de smadelijke afgang van het Iraakse leger de afgelopen maanden en de weinige informatie die bestaat over de stemming in Iraakse legerkringen over het wel of niet handhaven van Saddam. Zeker is dat de Iraakse oppositie – islamitische fundamentalisten van de Al Dawaa-partij, communisten en Koerden – erg verdeeld is en de repressie van de Iraakse politie en veiligheidsdiensten hevig en doeltreffend. Opvallend is dat Saddam Hoessein het niet meer heeft over zijn vroegere eisen aan Iran, zoals het herstel van Iraakse soevereiniteit over de Shatt-al-Arab-waterweg en andere territoriale claims, maar slechts praat over „de verdediging van Irak". Die „verdediging" mag zo weinig mogelijk mensenlevens kosten om de binnenlandse oppositie niet te groot te laten worden.
Saddam Hoessein streeft er naar dat de oorlog, hoe dan ook, afgelopen is in september als Irak

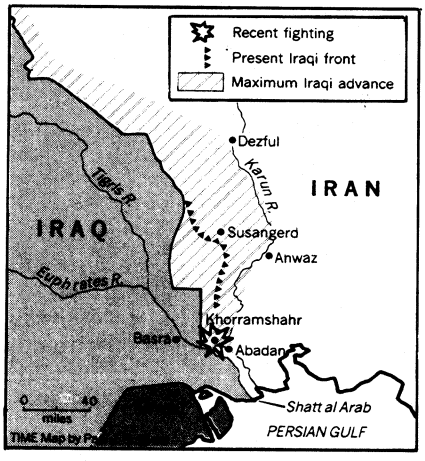

(Time 24-5-1982)

gastland is voor de conferentie van de beweging van ongebonden landen. Deze conferentie, van levensbelang voor Saddams binnenlandse en internationale prestige, zou tevens een stap kunnen zijn voor de wederopbouw van de Iraakse economie die een stevige dreun kreeg door de oorlog.
Voor deze politiek heeft Saddam Hoessein de „economische" steun nodig van zijn rijke vrienden, zoals Saoedi-Arabië en de Golfstaten. In dat licht moet men de waarschuwing zien van ayatollah Khomeini, zondag na de Iraanse bevrijding van Khorramshahr, aan het adres van de Golfstaten. Khomeini zei dat als de Golfstaten Irak blijven steunen „Iran in een positie zal komen dat we moeten handelen". Khomeini herinnerde eraan dat Iran het sterkste land in de regio is.
De Golf-samenwerkingsraad (Saoedi-Arabië, Koeweit, de Verenigde Arabische Emiraten, Oman, Qatar, Bahrein) verkeert in een moeilijke positie. Enerzijds vrezen de Golfstaten de val van Saddam Hoessein en een islamitische revolutie in Irak, die de grote sjiïtische gemeenschap in de Golfstaten ertoe zou kunnen aanzetten ook islamitische regimes af te dwingen. Anderzijds zijn de Golfstaten, vooral Koeweit dat vlakbij het Iraans-Iraakse slagveld ligt, militair niet opgewassen tegen Iran. (...)
Saoedi-Arabië, ook bevreesd voor een in de toekomst mogelijk grotere Russische invloed in Iran, is voorstander van volledige steun aan Irak. Enkele kleinere staten, zoals de Verenigde Arabische Emiraten, kiezen voor een wat neutralere houding.
Maar wat zou er gebeuren als Iran Irak zou binnenvallen en een deel van Irak, bij voorbeeld de stad Basra, zou bezetten? Saoedi-Arabië staat, samen met Jordanië en Egypte op het standpunt dat dan gezamenlijke Arabische actie geboden is. (...)
Maar een Iraans binnendringen op Iraaks grondgebied lijkt niet echt waarschijnlijk. Ayatollah Khomeini heeft vaak gezegd dat de Iraanse strijdkrachten de Iraakse grens niet zullen overschrijden. Waarschijnlijk zou zo'n Iraanse invasie in Irak de islamitische revolutie in Irak eerder in de weg staan dan vooruit helpen. Want de Iraki's zouden eerder geneigd zijn zich rond het nationale leiderschap te scharen als hun land gevaar loopt.
Een andere overweging van de Iraanse leiders om Irak niet binnen te vallen is het verlies aan steun van de radicale Arabische landen dat zo'n militaire actie ongetwijfeld zou veroorzaken. Zo is van de Syrische president Assad bekend dat hij, ondanks zijn vijandschap voor Saddam Hoessein, de Iraniërs te kennen heeft gegeven dat als ze „ook maar een meter Arabische grond bezetten" de Syrische steun aan Iran ingetrokken zal worden. Maar voorlopig staan de „radicale" Arabische regimes nog van ganser harte achter de Iraniërs. (...)
Nu hebben Syrië, Libië en Zuid-Jemen praktisch vanaf het begin van de Golf-oorlog laten blijken dat hun sympathie in Teheran lag. Voor de andere twee leden van het standvastigheidsfront, Algerije en de PLO, ligt dat minder duidelijk. In feite waren zowel Algerije en de PLO betrokken bij bemiddelingspogingen tussen Iran en Irak, hetgeen natuurlijk een neutrale houding vereist.
De houding van de radicale landen is ongetwijfeld vooral ingegeven door de vrees dat Egypte, via de steun aan Irak, terugkomt in het Arabische kamp. Volgens het standvastigheidsfront is het betrekken van Egypte bij de Golf-oorlog een „voorwendsel" voor sommige Arabische landen zich met Egypte te verzoenen. Het standvastigheidsfront is beducht voor deze verzoening die met de gunstige Jordanese, Marokkaanse en Saoedische reactie op het Soedanese voorstel, namelijk een extra vergadering van de Arabische Liga te beleggen om het lidmaatschap van Egypte van de Arabische Liga te bespreken, vaste vorm begon te krijgen.
Saoedi-Arabië is ondertussen bezig op diplomatiek niveau „te redden wat er te redden valt"...

WEST-EUROPA

NEDERLAND

KABINETSFORMATIE

Mr. A. A. M. van Agt, die op 25 mei door de koningin was gevraagd een „interim-kabinet" te vormen (pag. 360/1), heeft op 29 mei zijn werkzaamheden voltooid. Hij bracht op die dag verslag uit aan koningin Beatrix. Kort daarop heeft de koningin vijf nieuwe ministers beëdigd, die de plaats innamen van de ministers van de PvdA, die hun ontslag hadden gevraagd (premier Van Agt neemt de portefeuille van buitenlandse zaken waar als opvolger van minister Van der Stoel, de zesde vertrekkende minister van de PvdA).
Twee van de nieuwe ministers hadden als staatssecretaris al een post in het aftredende kabinet: de nieuwe minister van onderwijs en wetenschappen, W. Deetman, en die van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk, H. A. de Boer. Beiden zijn lid van het CDA.
De drie anderen komen van buiten het oude kabinet: de nieuwe minister van binnenlandse zaken M. G. Rood (D'66), de minister van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening, E. Nypels (D'66) en de minister van sociale zaken en werkgelegenheid L. de Graaf (CDA).
Minister De Graaf was staatssecretaris van sociale zaken in het eerste kabinet-Van Agt.
Met de beëdiging van de nieuwe ministers is een minderheidscoalitie van CDA en D'66 aan het bewind tot aan de vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer, die naar alle waarschijnlijkheid op 8 sept. gehouden zullen worden.
Het eindverslag van formateur en premier Van Agt aan de koningin had de volgde inhoud:

Majesteit,

Op 25 mei 1982 hebt u mij opgedragen een interim-kabinet te vormen. Ik heb u verzocht de opdracht in beraad te mogen houden en u medegedeeld dat ik mij voorstelde, bij aanvaarding van de opdracht, dat het te vormen kabinet zich allereerst tot taak zal stellen de bevordering van de vervroegde verkiezingen en mitsdien ontbinding van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
Op 26 mei heb ik een gesprek gehad met de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen over de bezetting van de post van Minister voor Nederlands-Antilliaanse Zaken. vervolgens heb ik oriënterende gesprekken gevoerd met de voorzitters van de Tweede-Kamerfracties van CDA, PvdA en D'66.
De fractievoorzitters van CDA en D'66 hebben daarbij hun bereidheid bevestigd mede te werken aan een CDA/D'66-interim-kabinet. De fractievoorzitters van PvdA en VVD hebben een toelichting op hun beoogde opstelling tegenover een CDA/D'66-interim-kabinet bij zijn eerste optreden in de Tweede Kamer gegeven.
Op 27 mei heb ik een gesprek gehad met kandidaten voor ministersposten in het te vormen kabinet.
Vervolgens heb ik gesproken met de fractievoorzitter van de VDD, die zich liet vergezellen van zijn fractiegenoot drs. G. M. V. van Aardenne. Zij hebben de opvattingen van hun fractie kenbaar gemaakt over de samenstelling van het te vormen kabinet, over de datum waarop vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer gehouden zouden moeten worden en over het te voeren beleid. Zij hebben gewezen op de veront-

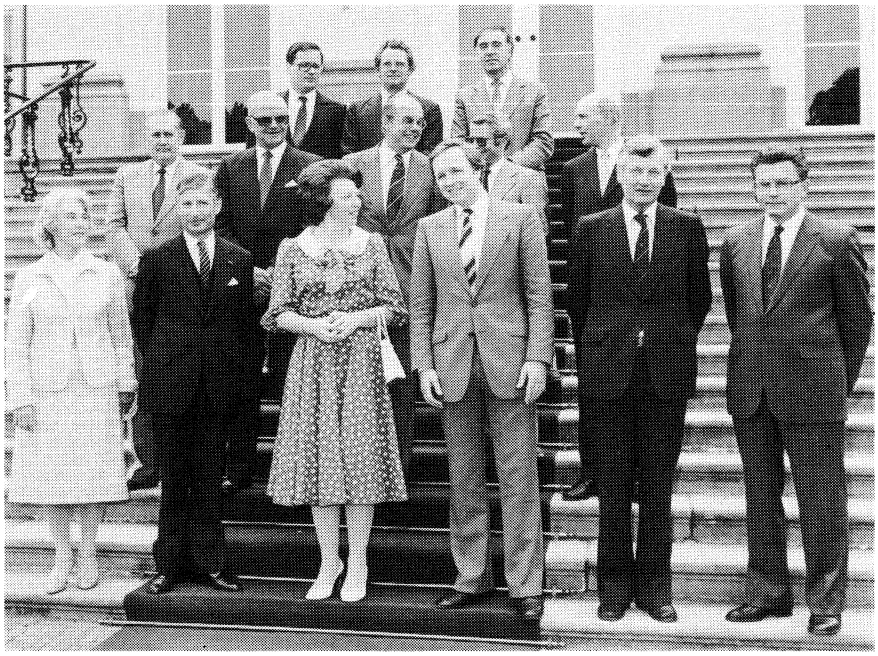

Koningin Beatrix heeft op 29 mei het derde kabinet-Van Agt op Paleis Huis ten Bosch beëdigd. Op de voorste rij (v.l.n.r.) minister Gardeniers, premier Van Agt, koningin Beatrix, vice-premier Terlouw, minister De Koning en minister Van Dijk. Op de middelste rij (v.l.n.r.) de ministers Zeevalking, Van der Stee, De Ruiter, Rood en Nypels. Daarachter (v.l.n.r.) de ministers Deetman, De Graaf en De Boer.

rustende staat van de overheidsfinanciën, die zich met name uit in de hoogte van het financieringstekort, en op de noodzaak maatregelen te treffen tot beheersing van de ontwikkeling van de collectieve uitgaven. Voorts hebben zij benadrukt, dat herstel van de rentabiliteit van de bedrijven dringend geboden is, met name ter veiligstelling van werkgelegenheid op langere termijn. Om dat herstel te bevorderen hebben zij suggesties gedaan met name voor voorzieningen van fiscale aard en met betrekking tot de elektriciteitstarieven. Ook hebben zij de noodzaak benadrukt overbruggende maatregelen te treffen ter bestrijding van in zonderheid de jeugdwerkloosheid, daarbij de aandacht vestigend op het daaromtrent door de VVD-fractie in oktober 1981 gepubliceerde plan. Ik voorzie dat een aantal van deze denkbeelden voor verwezenlijking vatbaar zal blijken, omdat zij harmoniëren met inzichten die leven in het CDA en D'66.
Daarop aansluitend heb ik bilaterale gesprekken gevoerd met de fractievoorzitters van CDA en D'66 over de datum van vervroegde verkiezingen en over de personele samenstelling van het kabinet. Ook heb ik hen geïnformeerd over het gesprek met de heren Nijpels en Van Aardenne.
Tenslotte heb ik op deze dag een afrondend gesprek gehad met de fractievoorzitter van de PvdA, teneinde ook hem in de gelegenheid te stellen zijn opvattingen kenbaar te maken over het te voeren beleid.
De heer Meijer gaf mij ten antwoord dat hij het alleen dan zinvol zou vinden met mij in gesprek te treden over het te voeren beleid, indien alsnog zou worden gestreefd naar de vorming van een interim-kabinet waarin ook personen uit de PvdA zitting zouden hebben.
Op 28 mei heb ik een brief geschreven aan de fractievoorzitter van de VVD, in het slot waarvan het volgende staat: „Ik neem aan, zulks in aansluiting aan het eindverslag van de informateur, prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, dat u het beoogde kabinet niet bij voorbaat zult afwijzen, maar dat u het na zijn aantreden zult beoordelen op zijn daden. Mocht het anders zijn, dan wil ik dat graag op vrijdag 28 mei a.s. vóór 18.00 uur van u weten".
In de loop van deze dag heb ik voorts gesprekken gevoerd met kandidaten voor ministersposten.
Vroeg in de avond van deze dag heeft de heer Nijpels mij een brief gezonden waarvan de slotsom – en alleen deze is uiteraard voor de formateur relevant – luidt: „Het bovenstaande overwegende, komt mijn fractie tot de conclusie, dat zij het beoogde kabinet niet bij voorbaat zal afwijzen, maar de concretisering van het beleid in de regeringsverklaring en eventuele verdere voorstellen zal afwachten".
Hedenochtend heeft de constituerende vergadering plaatsgevonden. Daarin is op mijn voordracht het volgende vastgesteld.
1. De datum te bepalen voor de over enige maanden te houden verkiezingen is de taak van het interim-kabinet. Het ligt in de rede dat het kabinet bij zijn beslissing over de verkiezingsdatum een doorslaggevend belang zal hechten aan wat terzake de opvatting van de meerderheid van de Tweede Kamer blijkt te zijn.
Het kabinet kan uiteraard niet alleen naar aanleiding van het Kamerdebat over de regeringsverklaring constateren hoe met een meerderheid in de Tweede Kamer over deze kwestie denkt, maar het kabinet kan die constatering ook al voordien doen en zonder verwijl de daarbij passende gevolgtrekking maken.
2. Met betrekking tot de samenstelling van het kabinet: Het ligt niet in de bedoeling de benoeming van andere staatssecretarissen uit CDA en D'66 te bevorderen dan die welke reeds sinds september van het vorig jaar hebben gefunctioneerd.
3. De informateur, prof. P. A. J. M. Steenkamp, heeft blijkens zijn eindverslag d.d. 25 mei jl., in aansluiting waaraan de formatie van het interim-kabinet heeft plaats gevonden, onder meer vastgesteld dat het kabinet, gelet op zijn karakter, inzake de lopende en voorziene wetgevings- en beleidsaangelegenheden zal uitgaan van de status quo, uiteraard in afwachting van het gemeen overleg met de Staten-Generaal.

Daaraan heeft de informateur de vaststelling toegevoegd dat het kabinet voorts die maatregelen zal hebben te treffen en voor te bereiden, die het met het oog op de zorgwekkende ontwikkeling van de werkloosheid en van 's lands financiën noodzakelijk acht. Bij de nadere concretisering van zijn taak zal het kabinet zich met name richten op de onderwerpen die de fractievoorzitters van CDA en D'66 hebben genoemd bij hun brief van 21 mei jl. aan de informateur. Met het heengaan van het in september 1981 gevormde driepartijen-kabinet heeft uiteraard het daarvoor geschreven regeerakkoord zijn gelding verloren.

De tijd heeft ontbroken om een regeerakkoord te maken voor het thans optredende kabinet en het is trouwens de vraag of dat voor zo korte tijd wel adequaat zou zijn. Het spreekt overigens vanzelf dat het kabinet zich bij de nadere bepaling van zijn beleid zal oriënteren op de inhoud van hetgeen in de zomer van 1981 is afgesproken.
Tenslotte is in de constituerende vergadering een aantal afspraken gemaakt van formele en procedurele aard.

De volgende personen hebben zich bereid verklaard tot het kabinet toe te treden:

mr. A. A. M. van Agt – Minister-President, Minister van Buitenlandse Zaken

dr. J. C. Terlouw – Vice-Minister-President, Minister van Economische Zaken

mr. M. G. Rood – Minister van Binnenlandse Zaken

mr. J. de Ruiter – Minister van Justitie

drs. W. J. Deetman – Minister van Onderwijs en Wetenschappen

mr. A. P. J. M. M. van der Stee – Minister van Financiën

mr. H. A. F. M. O. van Mierlo – Minister van Defensie

drs. E. Nypels – Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

mr. H. J. Zeevalking – Minister van Verkeer en Waterstaat

drs. J. de Koning – Minister van Landbouw en Visserij, tevens Minister voor Nederlands-Antilliaanse Zaken

de heer L. de Graaf – Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

de heer H. A. de Boer – Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk

mevrouw M. H. M. F. Gardeniers-Berendsen – Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne

drs. C. P. van Dijk – Minister voor Ontwikkelingssamenwerking

Op grond van het vorenstaande moge ik U in overweging geven geen ontslag te verlenen aan: mr. A. A. M. van Agt, dr. J. C. Terlouw, mr. J. de Ruiter, mr. A. P. J. M. M. van der Stee, mr. H. A. F. M. O. van Mierlo, mr. H. J. Zeevalking, drs. J. de Koning, mevrouw M. H. M. F. Gardeniers-Berendsen en drs. C. P. van Dijk en ontslag als staatssecretaris te verlenen aan: drs. W. J. Deetman en de heer H. A. de Boer.

Ik heb U regelmatig op de hoogte mogen houden van het verloop van mijn werkzaamheden. Hartelijk wil ik U danken voor het in mij gestelde vertrouwen.

Uw dienstvaardige,

A. A. M. van Agt.

Briefwisseling Van Agt–Nijpels

Het kabinet van CDA en D'66 steunt in de Tweede Kamer niet op een meerderheid. De PvdA heeft al laten weten, zoals ook blijkt uit het eindverslag, dat zij het kabinet geen steun zal verlenen. Daarmee is het kabinet voor overleving van de eerste confrontatie met de Tweede Kamer en voor het voeren van een beleid aangewezen op steun van de VVD.
In de informatie-Steenkamp heeft de VVD laten weten, dat zij die steun alleen zal verlenen, indien zij invloed zou verkrijgen op het te voeren beleid en op de samenstelling van het kabinet.
I.v.m. congresuitspraken van D'66, gedaan voor de TK-verkiezingen van mei vorig jaar, weigerde deze partij van het kabinet deel uit te maken, indien de formatie onderhandelingen met de VVD noodzakelijk zou maken.
In die samenhang is onderstaande briefwisseling tussen formateur Van Agt en de voorzitter van de TK-fractie van de VVD, drs. E. H. T. M. Nijpels van belang.

FORMATEUR VAN AGT AAN VVD-FRACTIEVOORZITTER NIJPELS (28 MEI)

In aansluiting op de gesprekken van informatieve aard die ik gisteren en vandaag met u heb gevoerd, deel ik u het volgende mede.
1. Blijkens zijn schriftelijke eindverslag aan H.M. de Koningin d.d. 25 mei 1982 heeft de informateur prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, (ook) aan u de vraag voorgelegd of u bereid bent te verklaren het betoogde kabinet bij zijn eerste optreden in de Tweede Kamer niet bij voorbaat af te wijzen en de voor uw nadere afweging relevante aspecten te bespreken met de formateur. De heer Steenkamp doet daarop in zijn eindverslag volgen dat u hem heeft laten weten dat uw fractie van mening is dat het beoogde kabinet niet bij voorbaat afgewezen behoeft te worden. Voor de overwegingen waarop uw antwoord gebaseerd is, heeft de informateur verwezen naar uw brief van 25 mei jl., die hij als een bijlage bij zijn eindverslag heeft gevoegd.
2. Uit uw zojuist genoemde brief aan de informateur blijkt dat u als voor uw nadere afweging relevante aspecten beschuwt: de samenstelling van het kabinet, de vaststelling van de datum waarop de vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer zullen worden gehouden en de inhoud van het te voeren beleid.
3. Met betrekking tot de samenstelling van het kabinet deel ik u mede, dat mij gebleken is dat het niet in de bedoeling ligt de benoeming van andere staatssecretarissen uit het CDA en D'66 te bevorderen dan die welke reeds sinds september van het vorig jaar hebben gefunctioneerd, met uitzondering (wellicht) van een Staatssecretaris op Sociale Zaken voor kwesties die te maken hebben met de wetgeving op de sociale zekerheid.
4. De datum te bepalen voor de over enige maanden te houden verkiezingen is de taak van het interim-kabinet.
Blijkens het communiqué waarin de mij als formateur verstrekte opdracht is vervat, is het bevorderen van vervroegde verkiezingen zelfs de allereerste taak van dat kabinet. Hieruit volgt dat de formateur hieromtrent geen beslissing heeft te nemen. Wel kan de formateur de door het kabinet te nemen beslissing voorbereiden.
Ik acht het raadzaam hierover in mijn eindrapport uit te spreken dat het in de rede ligt dat het kabinet bij zijn beslissing over de verkiezings-

datum een doorslaggevend belang zal hechten aan wat terzake de opvatting van de meerderheid in de Tweede Kamer blijkt te zijn. Ik zal hieraan toevoegen dat het kabinet uiteraard niet alleen naar aanleiding van het Kamerdebat over de regeringsverklaring kan constateren hoe een meerderheid in de Tweede Kamer over deze kwestie denkt, maar dat het kabinet die constatering ook al vóórdien kan doen en zonder verwijl de daarbij passende gevolgtrekking kan maken.
5. U hebt in de gesprekken uiteengezet welk beleid op sociaal-economisch en financieel gebied de regering in de huidige situatie van ons land in de nabije toekomst naar uw oordeel zou behoren te voeren.
Het spreekt vanzelf dat deze informatie van groot belang is voor de leden van het te vormen kabinet. Het minderheidskabinet van CDA en D'66 zal immers, in het bijzonder voor zijn wetgevende arbeid, zijn aangewezen op meer steun in de Tweede Kamer dan de fracties van CDA en D'66 alleen kunnen bieden. Ik heb de inhoud van de met u gevoerde gesprekken dan ook opgeslagen in de beoogde minister-president, die zijn toekomstige collega's zonder twijfel in die kennis zal doen delen. Gelet op de inzichten die leven in het CDA en in D'66 en waarvan de uit die partijen voortkomende ministers ook hebben blijk gegeven, is de verwachting gewettigd – en dat zal ik dan ook in mijn eindverslag duidelijk maken – dat, zoals ook door u bepleit, het beheersen van de ontwikkeling van de collectieve uitgaven en het herstel van de rentabiliteit van de bedrijven, met name ter veiligstelling van werkgelegenheid op langere termijn, alsook het treffen van overbruggende maatregelen ter bestrijding van in zonderheid de jeugdwerkloosheid, wezenlijke bestanddelen van het te voeren beleid zullen zijn.
Ik neem aan, zulks in aansluiting op het eindverslag van de informateur, prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, dat u het beoogde kabinet niet bij voorbaat zult afwijzen, maar dat u het na zijn aantreden zult beoordelen op zijn daden. Mocht het anders zijn, dan wil ik dat graag op vrijdag 28 mei a.s. vóór 18.00 uur van u weten. Spoed is geboden, want – zoals u terecht aan de informateur hebt geschreven – zo snel mogelijk moeten ingrijpende maatregelen worden genomen die onze economie weer gezond maken en de werkloosheid terugdringen.

VVD-FRACTIEVOORZITTER NIJPELS AAN FORMATEUR VAN AGT (28 MEI).

Heden heeft mijn fractie uw brief van 28 mei 1982 besproken. Daarin bent u nader ingegaan op de drie onderwerpen, die ik zowel in mijn brief d.d. 25 mei j.l. aan de heer Steenkamp, als in de twee gesprekken die ik met u heb gehad, heb aangesneden.
Met name in dat laatste gesprek, waarbij ik vergezeld was van mijn fractiegenoot de heer Van Aardenne, zijn wij uitvoerig ingegaan op het door het beoogde CDA-D'66-interim-kabinet te voeren beleid. Wij waarderen het, dat u, ondanks door sommigen daartegen aangevoerde bezwaren, met ons over de formulering van dat beleid in overleg bent getreden.
De bevindingen van mijn fractie luiden als volgt:
1. Mijn fractie constateert met voldoening, dat ten aanzien van de samenstelling van het beoogde kabinet aan de door ons naar voren gebrachte wensen op aanvaardbare wijze zal worden voldaan.
2. Ten aanzien van de datum van de te houden verkiezingen stel ik vast dat aan de opvattingen van mijn fractie wordt voldaan.
Ik ga er vanuit dat het beoogde kabinet zelf reeds vóór het Kamerdebat over de regeringsverklaring de bij de opvatting van de Kamermeerderheid passende gevolgtrekking zal maken.
3. Ten aanzien van het te voeren beleid constateren wij dat u de door ons bepleite maatregelen ter sanering van de economie en ter veiligstelling van de werkgelegenheid op langere termijn van groot belang acht. Wij verwachten, zoals wij samen vaststelden, dat uit uw eindverslag en de regeringsverklaring concretisering op dit terrein zal blijken. Het stemt ons tot voldoening dat inzonderheid de door ons bepleite maatregelen ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid door u positief worden bejegend.
Het bovenstaande overwegende, komt mijn fractie tot de conclusie, dat zij het beoogde kabinet niet bij voorbaat zal afwijzen, maar de concretisering van het beleid in regeringsverklaring en eventuele verdere voorstellen zal afwachten. Hierbij heeft mede een rol gespeeld dat thans spoed is geboden om tenminste een aanzet te maken met een sanerend beleid dat reeds te lang op zich heeft laten wachten. Wij nemen dan ook aan dat het nieuwe kabinet thans op zeer korte termijn in de Tweede Kamer zal verschijnen.

Lubbers kandidaat-minister. Blijft CDA-fractie leiden

De formatie van het interim-kabinet is even opgehouden, toen op 27 mei bleek, dat formateur Van Agt de voorzitter van de TK-fractie van het CDA, Lubbers, had uitgenodigd om als minister van sociale zaken en werkgelegenheid tot het kabinet toe te treden. Drs. Lubbers was geneigd om aan deze uitnodiging gevolg te geven, maar na lang overleg in de CDA-fractie besloot hij uiteindelijk toch in de Tweede Kamer te blijven.
In de avond van 28 mei gaf Lubbers een persconferentie, waarop hij dit besluit toelichtte.

Lubbers verklaarde, dat het verzet in de fractie tegen zijn vertrek voor hem doorslaggevend was geweest. Hij zei dat hij het gevoel van „ontheemding" had onderschat dat in de fractie naar voren kwam.
Zelf veronderstelde hij dat de zakelijke argumenten vóór zijn benoeming de CDA-fractie wel zouden overtuigen. „Ik had alle registers wel open kunnen trekken. Maar omdat mijn eigen persoon in het geding was, leek me dat minder juist", aldus Lubbers.
De CDA-fractie erkende, aldus Lubbers, dat de bezetting van Sociale zaken heel belangrijk was, maar toch beperkter werd nu de verkiezingsdatum vrijwel zeker voor Prinsjesdag valt. Daar kwam bij, zei Lubbers, dat vice-fractievoorzitter De Graaf geen ambitie had om de fractie te leiden evenals degenen die daarna in aanmerking kwamen.
Tweede vice-voorzitter drs. D. F. van der Mei was eveneens tegen het vertrek van Lubbers, maar desondanks wel beschikbaar als nieuwe fractieleider. (Nederlandse Staatcourant, ANP, NRC/H'blad)

(Vor. ber. pag. 355/2 e.v.)

BELGIË

SOCIALE PARTNERS WEIGEREN ONDERTEKENING VAN TEWERKSTELLINGSPACT

De regering heeft op 28 mei officieel akte genomen van de weigering van de sociale partners – vakbonden, patroons en middenstand – om het tewerkstellingspact, waarin de regering in essentie waarborgt dat de tewerkstelling gedurende drie jaar op het huidige peil zal worden gehouden, te ondertekenen. Meteen verving de regering de term „pact" door de term „plan" om aldus alleen de vooropgestelde doeleinden te realiseren.
De kentering in het sociaal overleg over het tewerkstellingspact, dat verscheidene weken duurde (zie pag. 282/2), kwam na een forse koerswijziging bij het ACV, de christelijke vakbond, dat nochtans om het tewerkstellingspact had verzocht en dat het belang ervan in haast elk communiqué onderstreeepte. De koerswijziging van het ACV was vooral het werk van de Waalse vleugel. Om een communautaire confrontatie te voorkomen, zag ACV-voorzitter Houthuys zich op 25 mei verplicht het pact af te wijzen „omdat er geen zekerheid wordt gegeven dat de tewerkstelling niet nog zal verslechteren." Het ABVV had op 28 april reeds aangekondigd het pact niet te zullen ondertekenen. Ingevolge de weigering van de vakbonden, was er voor de werkgevers ook geen reden tot ondertekenen meer.

Over het tewerkstellingspact werd tussen regering en sociale partners langdurig onderhandeld, met wisselend succes. Op 2 april verliet het ABVV de onderhandelingstafel (zie pag. 282/2 e.v.) en op 16 april bracht het uitgebreide nationaal comité van de socialistische vakbond scherpe kritiek uit op de houding van de christelijke vakbond t.o.v. het volmachtenbeleid van de regering. Door zijn passiviteit en zijn vijandigheid tegenover de acties van het ABVV, draagt het ACV volgens ABVV-leider Debunne een zware verantwoordelijkheid. Hij zei dat het ABVV opnieuw aan de onderhandelingen zou deelnemen wanneer de regering rekening zou houden met de inbreng van de sociale partners en zou ophouden eenzijdig te beslissen.
ABVV-leider Debunne werd op 23 april in Den Haag verkozen tot voorzitter van het Europees Vakverbond (EVV) en op 27 april nam hij opnieuw deel aan het sociaal overleg, „omdat de tewerkstellingswaarborg in de overheidssector was verbeterd". Nochtans kondigde hij 'sanderendaags aan dat het ABVV het tewerkstellingspact niet zou ondertekenen.
Het sociaal overleg verliep in een politiek klimaat, waarbij vooral christendemocraten en socialisten elkaar niet spaarden.
In een vraaggesprek met *De Standaard* (19-4) was premier Martens niet mals voor zijn vroegere socialistische regeringspartners. Hij zei zich zonder socialisten veel serener te voelen om-

dat in deze regering gepraat kan worden, wat in geen enkele van zijn voorgaande regeringen met de socialisten het geval was geweest.
In hun 1 mei-toespraken waren de socialisten zeer hard voor de regering-Martens-Gol, „die de bevolking zwaar doet inleveren zonder de minste waarborg op tewerkstelling. Het bedrijfsleven krijgt 140 miljard toegeschoven, zonder dat daartegenover concrete verbintenissen staan". SP-voorzitter Van Miert pleitte voor gedurfde formules van arbeidsverdeling, gaande van sociaal verantwoorde deeltijdarbeid tot werktijdverkorting en uitloopregelingen.
Op 4 mei kreeg de regering de steun van de OESO voor het gevoerde beleid en 'sanderendaags gaf de regering de tekst van het tewerkstellingspact vrij. Maar op 7 mei werd zij pijnlijk verrast door de „Lenteprojectie" van het Planbureau, waarin staat dat de werkloosheid tegen 1986 met 200.000 eenheden kan oplopen om het peil van 630.000 werklozen te bereiken. De regering beklemtoonde dat het door haar gevoerde beleid zal leiden tot een stabilisering van de werkloosheid en wees erop dat het Planbureau enkel rekening heeft gehouden met de maatregelen die reeds officieel in het staatsblad zijn verschenen en niet met deze die nog op stapel staan.
Het is ondenkbaar, aldus de regering, dat het daarbij zou blijven en dat het beleid in de komende maanden en jaren niet verder zou worden bijgestuurd in functie van de economische conjunctuur. In het senaatsdebat over de rijksmiddelenbegroting voor 1982, die op 27 mei werd goedgekeurd, wees premier Martens op de positieve invloed van het regeringsbeleid, maar hij moest wel erkennen dat de opleving tot nu toe miniem is te noemen.

Op 28 mei besliste de regering, na de weigering van de sociale partners, het tewerkstellingspact uit te voeren als een plan van de regering. Dit betekent dat de regering tot midden 1985 de tewerkstelling op het huidige volume wil behouden, op voorwaarde dat de loonkosten op het Europese niveau behouden blijven. Premier Martens hoopte dat de sociale partners ter zake een centraal akkoord zouden sluiten. Lukt dat niet – de meeste waarnemers zijn van oordeel dat de perikelen rond het tewerkstellingspact weinig goeds voorspellen in zake het centraal akkoord – dan zal de regering gebruik maken van de haar toegekende volmachten om in te grijpen in de loonevolutie. Voor premier Martens is essentieel dat de matiging ook in de volgende jaren wordt volgehouden.

NOORD-AMERIKA

CANADA

ONTWIKKELINGEN M.B.T. GRONDWET

Van 8-13 september 1980 kwamen premier Trudeau en de regeringsleiders van de 10 provincies bijeen in Ottawa om te praten over de toekomst van de Canadese federatie. Pierre Trudeau had de conferentie bijeengeroepen om tot definitieve voorstellen te komen op grond van de resultaten die gedurende de zomermaanden door zijn speciale medewerker voor het vraagstuk van het federalisme, Jean Chrétien, en provinciale bewindslieden waren behaald (zie ook pag. 520/3 e.v.-1980).
Als overeenstemming kon worden bereikt over een herverdeling van jurisdicties tussen de twee regeerniveaus (de provincies enerzijds en de federale overheid anderzijds) zou de Canadese grondwet (de gedurende de jaren geamendeerde British North America Act, waarmee het Engelse parlement in 1867 Canada onafhankelijkheid had verleend) grondig worden herzien. Tevens zou het Engelse parlement worden verzocht Canada volledige zeggenschap te geven over zijn eigen grondwet, zowel inzake de inhoud als toekomstige amenderingen.
Tijdens de conferentie bleken de tegenstellingen echter onoverbrugbaar. Zo eisten de provincies grotere zeggenschap op economisch gebied, bij interprovinciale en internationale handel en op het gebied van de telecommunicatie.
Trudeau wilde geen duimbreed wijken t.a.v. de federale jurisdictie over bodemschatten (in tegenstelling tot zijn bereidheid de provincies grotere zeggenschap te geven inzake de produktie van en de belastingheffing op binnenlandse energiebronnen en mineralen), het handhaven van een gemeenschappelijke markt zonder de geldende beperkingen, en het in de grondwet opnemen van een handvest voor de burgerrechten, waaronder een garantie van de gelijkgerechtigheid van de Franse en de Engelse taal.

Op 2 oktober kondigde Trudeau in een toespraak voor radio en TV aan, dat zijn regering van plan was om aan het federale parlement een resolutie voor te leggen waarin de Britse regering werd verzocht Canada de alleenzeggenschap over zijn grondwet te verlenen.
Bovendien zou het kabinet-Trudeau het parlement vragen het handvest voor de burgerrechten te aanvaarden alsmede een formule voor het aanbrengen van grondwetswijzigingen.

Premier Pierre Trudeau (in het midden aan het hoofd van de tafel) en de tien provincie-premiers op de eerste dag van de grondwetsconferentie die van 8-13 september 1980 in Ottawa werd gehouden.

Op 6 okt. kwam het Canadese Lagerhuis bijeen om de resolutie van Trudeau te bespreken, bij welke gelegenheid de Progressive Conservative Party (PCP) en de New Democratic Party (NDP) scherpe kritiek leverden op de plannen van premier Trudeau.
Op 24 oktober werd de zitting van het Lagerhuis gesloten, nadat de resolutie met 156 tegen 83 stemmen was aangenomen. De meeste leden van de NDP stemden mee met de liberale meerderheid. Nadat de resolutie op 3 november de senaat was gepasseerd, werd zij doorgestuurd naar een speciale gronswetscommissie, waarvan senator Harry Hays (PCP) en parlementslid Serge Joyal (Lib.) de voorzitters waren.
De commissie bestond uit 10 senatoren en 15 parlementsleden van de 3 belangrijkste partijen. Zij begon haar werkzaamheden op 6 november en hield zich vooral bezig met (1) de erkenning van de rechten van de oorspronkelijke bevolking en hun deelname aan grondwetsvergaderingen waar hun belangen ter sprake kwamen, (2) de erkenning van de exclusieve zeggenschap van de provincies over de exploitatie, het behoud en het beheer van hun natuurlijke hulpbronnen, en (3) met een formule voor het aanbrengen van wijzigingen in de grondwet en voor het houden van referenda.

Provincies in beroep tegen grondwetsplannen Trudeau

Op 5 december gingen 6 provincies (Alberta, Manitoba, Prince Edward Island (PEI), British Columbia, Quebec en Newfoundland) bij het Manitoba Court of Appeal in beroep, omdat zij zich afvroegen of het Canadese parlement wel het recht had om het Britse parlement te verzoeken de British North America Act (BNA Act) te wijzigen door het toevoegen van het handvest voor de burgerrechten en een amenderingsformule, zoals werd voorgesteld in de resolutie van Trudeau.
De provincies waren van mening dat zij daar eerst over hadden moeten praten en dat, nu er geen overleg en toestemming aan de ingediende resolutie vooraf was gegaan, de resolutie ongrondwettig was.
Op 3 febr. 1981 verklaarde het Hof met drie stemmen voor en twee tegen dat het beroep van de 6 provincies voorbarig was en meer een „proefballonnetje" daar de federale resolutie nog geen wet was geworden.
In dec. 1980 begonnen de bovengenoemde provincies, samen met Nova Scotia en Saskatchewan, een soortgelijk proces in Newfoundland.
Op 31 maart 1981 verklaarde het Hof van Newfoundland unaniem dat Trudeau eerst de toestemming van de provincies moest hebben, voordat hij stappen nam die de relatie tussen de provincies en de federale regering zouden beïnvloeden. Het Hof was van mening dat de ingediende resolutie het constitutionele evenwicht tussen de regering in Ottawa en de provincies zou verstoren.
Op 13 april 1981 stelde het Hof van Quebec de federale regering echter weer in het gelijk. Met vier tegen één wees het Hof de argumenten van Alberta, Manitoba, PEI, British Columbia, Quebec en Newfoundland van de hand.
De uiteindelijke beslissing werd echter door het Canadese Hooggerechthof genomen op 28 sept. 1981 (zie verderop).

Grondwetsplannen Trudeau door Canadese parlement aangenomen. Uitspraak Hooggerechtshof

Op 23 april 1981 ging het Canadese parlement akkoord met de uitgewerkte resolutie, al zou deze pas worden uitgevoerd als het Hooggerechtshof een uitspraak had gedaan over de geldigheid ervan.
Op 28 september deed het Canadese Hooggerechtshof uitspraak. Het Hof besliste met zeven stemmen voor en twee tegen, dat zuiver wettelijk gezien geen toestemming van de provincies nodig was voor een amendering van de Canadese grondwet zelfs al zou zo'n wijziging betekenen dat de betrekkingen tussen de federatie en de provincies werden aangetast of dat er verandering kwam t.a.v. de bevoegdheden, rechten of privileges van de provincies.
Aan de andere kant besliste het Hof echter met zes stemmen voor en drie tegen, dat provinciale toestemming bij zo'n amendering van de grondwet wel gebruikelijk was en een essentieel bestanddeel vormde bij een grondwetswijziging. Het Hof gaf echter niet nader aan wat die „provinciale toestemming" inhield en of die b.v. unaniem moest zijn.
Over het al dan niet grondwettelijke karakter van de door Trudeau ingediende resolutie sprak het Hof zich niet uit. Daar had de federale regering ook niet om gevraagd, toen zij na de uitspraak van het Hof van Newfoundland, had besloten een beroep te doen op het Canadese Hooggerechtshof.

Bora Laskin, opperrechter van het Canadese Hooggerechtshof in Ottawa, leest de beslissing van het Hof voor over de grondwetshervorming: voor amendering van de grondwet was zuiver wettelijk gezien geen toestemming van de provincies nodig, ofschoon het wel gebruikelijk was dat de provincies tot overeenstemming kwamen.

Op 28 sept. verklaarde premier Trudeau vanuit Seoel (op doorreis naar de Gemenebestconferentie in Melbourne – pag 296 e.v.) dat hij wel naar de provincies wilde luisteren voorzover zij nieuwe en zinvolle ideeën zouden hebben t.a.v. de BNA Act. Als zij aan hun oude eis – meer macht voor de provincies – zouden vasthouden, dan zou hij zonder meer doorgaan met het uitvoeren van de resolutie, die immers legaal was, zo sprak de premier.
Joe Clark van de oppositionele PCP zei in een reactie op de uitspraak van het Hooggerechtshof: „de premier moet niet doorgaan met zijn poging de grondwet van Canada te veranderen op een wijze die het Hooggerechtshof ongrondwettig vindt als je kijkt naar wat gebruikelijk is".
René Levesque, de premier van de provincie Quebec, kondigde op 29 september aan dat hij het parlement van Quebec bijeen zou roepen om een nieuwe resolutie op te stellen. In die resolutie stond dat de eenzijdige actie van de federale regering, hoewel legaal, toch ongrondwettig was, daar zij tegen de gebruiken inging.
Quebec eiste daarom een onmiddellijke hervatting van het overleg tussen de federale regering en de provincies.
Op 20 oktober ging Trudeau akkoord met een verzoek van de premiers van de provincies om nog een conferentie over de grondwet te beleggen. Volgens Trudeau zouden de besprekingen begin november worden gehouden en net zo veel uren of dagen duren als nodig was om de kwestie op te lossen.

Conferentie premiers over grondwet. Akkoord bereikt. Quebec tegen

Nadat de conferentie op 1 november was begonnen, werden Trudeau en 9 van de 10 provincie-premiers het op 5 november eens over een pakket voorstellen m.b.t. de grondwet.
Alleen René Levesque van Quebec, de enige provincie waar de bevolking in

meerderheid Frans spreekt, ging niet met de voorstellen akkoord.
Naar aanleiding van het bereikte akkoord meldde de *Volkskrant* op 10 november het volgende:

„Een duw in de rug van het proces van natievorming", noemde de Canadese premier Trudeau het bereikte akkoord tussen de federale regering en negen van de tien provincies waardoor er een einde komt aan de uit het koloniale tijdperk stammende British North America Act van 1867, en Canada voor het eerst in zijn bestaan een souvereine staat wordt.
Of het een ruggesteuntje zal zijn valt zeer te betwijfelen want met het akkoord rijst een twee eeuwen oud, nog hardnekkiger probleem: Quebec, dat als enige het akkoord niet ondertekende, of hoe kunnen twee talen, twee culturen, onder één dak bijeen worden gebracht.
Het akkoord dat na ruim een halve eeuw touwtrekken op 5 november werd ondertekend stelt Ottawa in staat het Britse parlement te vragen de British North America Act, aangevuld met een „Handvest voor Grondrechten" en een formule voor toekomstige grondwetswijzigingen aan Canada te geven. Trudeau bereikte in het laatste bedrijf, dat vorig jaar begon met een mislukt constituerend beraad en via een aantal gerechtelijke procedures eindigde in het beraad van de vorige week, zijn belangrijkste politieke doel: de volledige onafhankelijkheid van Groot-Brittannië en een Handvest van Grondrechten waaronder de provincies met hun uiteengroeiende belangen vallen. De premier van Canada betaalde hiervoor echter een hoge prijs.
Het „Handvest van Grondrechten" is tegen de zin van Trudeau meer toegespitst op de verlangens van de provincies. Opgenomen is het recht van taalminderheden, Engels in Quebec en Frans in de andere provincies, op onderwijs in de eigen taal. Quebec heeft de rechten van engelstaligen op onderwijs in het engels ruimschoots veilig gesteld. Voor deze provincie bleef het onverteerbaar dat Trudeau zich met dit grondrecht mengt in een zaak die traditioneel tot het politieke domein van de provincies behoorde.

Een ander heet hangijzer was de amenderingsformule. De provincies eisten aanvankelijk unanieme overeenstemming voor grondwetswijzigingen, terwijl Trudeau die wilde doorvoeren, over de gevoeligheden van de provincies heen, via nationale referenda. Begin november 1981 werd tenslotte gekozen voor een systeem waarbij de grondwet wordt veranderd wanneer zeven provincies, met meer dan 50% van de Canadese bevolking, met het wijzigingsvoorstel instemmen.
Quebec wilde hiermee nog wel akkoord gaan, mits de tegenstemmers het recht behielden de grondwetswijziging te negeren op hun grondgebied. Zou zo'n weigering financiële lasten met zich meebrengen dan zou Ottawa een tegemoetkoming in de kosten geven. Het eerste voorbehoud won Quebec, het belangrijke tweede werd verloren.
Dit betekent dat wanneer er ooit een grondwetswijziging komt waarbij de provinciale universiteiten door Ottawa zullen worden beheerd Quebec geen kosten vergoed krijgt als het dat beheer in eigen hand wenst te houden.
Camoufleerde Trudeau zijn compromissen met vertoon van tevredenheid, de premier van Quebec, René Levesque, reageerde bitter. Verwijzend naar beloften van de in Quebec geboren Trudeau tijdens het door hem verloren referendum over de afsplitsing van Quebec uit de Canadese federatie, vorig jaar mei (pag. 519/3-1980), sprak Levesque over „verraad". De premier, die in april 1981 met ruime meerderheid de provinciale verkiezingen won verklaarde veelbetekenend dat „Quebec weer alleen staat" en dat „de gevolgen van het grondwet-akkoord voor Canada niet te berekenen zullen zijn".
Levesque wijdde, hangende het kabinetsberaad in zijn provincie, niet uit. Hij kan kiezen tussen nieuwe verkiezingen over het grondwetsakkoord, een nieuw referendum over provinciale onafhankelijkheid, juridische stappen, of een eenzijdige weigering de grondwet te erkennen. Waarvoor Levesque ook kiest, de strijd om de grondwet is teruggebracht naar de plaats waar het gevecht begon: in Quebec.

Premier Trudeau kijkt toe terwijl koningin Elizabeth de constitutionele proclamatie ondertekent.

Parlementaire procedure grondwet-akkoord. Grondwet geproclameerd

Het grondwet-akkoord van 5 november ging vervolgens in de vorm van een resolutie naar het Canadese parlement. Op 18 november begon het Canadese Lagerhuis met de behandeling van de resolutie en op 2 december werd deze aangenomen, nadat er enige wijzigingen in waren aangebracht.
Zo stemde het Lagerhuis op 24 november unaniem voor een amendement van Joe Clark, de leider van de PCP, waarin de gelijkheid der sexen werd gegarandeerd.
Bovendien deelde de minister van justitie en speciale medewerker voor het vraagstuk van het federalisme, Jean Chrétien, op 24 november mee, dat de 9 premiers (allen behalve die van Quebec) een clausule hadden goedgekeurd die de „bestaande oorspronkelijke rechten en verdragen" van de Canadese Indianen, Eskimo's en halfbloeden garandeerde.

Tegen deze clausule kwam veel verzet van de kant van de Indianen, Eskimo's en mestiezen. Zij beschuldigden de regering-Trudeau van verraad: hun historische rechten zouden zijn ontkracht. Diverse delegaties van Indianen, mestiezen en Eskimo's poogden in binnen- en buitenland sympathie voor hun standpunt te winnen. Trudeau was er weliswaar in geslaagd de erkenning van „in verdragen vastgelegde rechten" opnieuw door de provincies aanvaard te krijgen, maar hij moest als concessie van die provincies het woord „bestaande" er aan toevoegen.
Die beperking werd door de 300.000 „status-Indianen" (met historische traktaten), 25.000 Eskimo's en een miljoen andere Indianen en Mestiezen fel aangevochten.
Door het federale parlement en provinciale overheden eenzijdig verbeurd verklaarde of beperkte rechten (zoals jacht en visserij) zouden nu permanent verloren kunnen gaan. Bovendien zouden in de toekomst alsnog te verkrijgen rechten bij voorbaat op losse schroeven komen te staan.
De oorspronkelijke bewoners verlangden de volledige erkenning van alsnog via de rechter toe te kennen eigendomseisen. Zij wilden verder vetorecht over alle hun aangaande grondwetswijzigingen.

Op 25 november kondigde premier Levesque aan dat zijn regering had besloten een beroep te doen op haar „historisch veto" tegen het grondwet-akkoord. Minister van justitie, Chrétien, verklaarde echter dat „alleen Engeland op dat moment een vetorecht had".
Op 2 december keurde het Lagerhuis met 246 tegen 24 stemmen (17 van de PCP, 5 Lib. en 2 van de NDP) de resolutie goed. Groot-Brittannië werd gevraagd de British North America Act, aangevuld met een handvest van juridische, humanitaire en politieke rechten en een formule voor amenderingen, te „repatriëren".
Op 8 december nam de Canadese Senaat, na 4 dagen debatteren, met 59 stemmen vóór en 23 tegen de resolutie aan. De geïsoleerde positie van Quebec vormde voor veel senatoren een reden om tegen te stemmen.
Op 9 december werd de resolutie aan de Britse vorstin Elizabeth II op Buckingham Palace overhandigd.
Op 17 februari 1982 hechtte het Britse Lagerhuis met 334 tegen 44 stemmen zijn goedkeuring aan een volledige zeggenschap voor Canada over zijn eigen grondwet.
Nadat ook het Britse Hogerhuis de „repatriëring" had goedgekeurd, onderte-

kende koningin Elizabeth op 29 maart de nieuwe Canadese wet.
Op 17 april proclameerde koning Elizabeth de nieuwe Canadese grondwet. In een door tienduizenden toeschouwers bijgewoonde plechtigheid voor de parlementsgebouwen in Ottawa tekende zij het document dat Canada, 115 jaar na de opheffing van de koloniale status, volledig zelfbeschikking verleende.
Diezelfde dag vond in Montreal, de hoofdstad van Quebec, onder leiding van premier Levesque een demonstratie plaats tegen de nieuwe grondwet. De demonstranten beschuldigden Ottawa van cultureel en economisch imperialisme.
Ook Canada's autochtone bevolking, die 17 april tot „nationale rouwdag" had verklaard, demonstreerde in grote getale omdat de nieuwe constitutie haar rechten onvoldoende zou beschermen.

VERKIEZINGEN IN QUEBEC

Bij de op 13 april 1981 gehouden algemene verkiezingen in de provincie Quebec won de Parti Québécois (PQ) van René Levesque, de leider van de partij en premier van de regering, 13 zetels en kwam zij van 67 zetels, waarover de partij in het parlement beschikte toen het werd ontbonden, op 80 zetels in de Nationale Vergadering.
Het aantal zetels in de Nationale Vergadering, het parlement van Quebec was na een herziening van de kiesdistricten van 110 op 122 gebracht.
Hoewel de oppositionele Liberalen onder leiding van Claude Ryan met 12 procent vooruitgingen wisten zij hun aantal zetels slechts met 8 uit te breiden tot 42.
De kleinere partijen zoals de Union Nationale (UN) en le Parti du Crédit Social (Créditistes) verdwenen uit het provincie-parlement.
Het verkiezingsresultaat werd algemeen toegeschreven aan de grote persoonlijke populariteit van Levesque, die evident was ondanks het feit dat bij de volksstemming van mei 1980 (pag. 519/3-1980) met 59 tegen 41% zijn plannen voor een onafhankelijk Quebec werden verworpen. Levesque's campagne was ditmaal gebaseerd op de populaire sociaal-economische wetgeving die onder zijn leiding tot stand was gekomen: staatsautoverzekering, arbeidsverhoudingen, consumentenbescherming, verbetering van de positie van de vrouw in het huishouden en op de arbeidsmarkt.
Waarnemers stelden Ryans felle taal tijdens de verkiezingscampagne („Levesque is hypocriet, incompetent en onverdraagzaam") verantwoordelijk voor het plotselinge verloren gaan van de in de afgelopen drie jaar steeds weer bevestigde voorsprong der Liberalen onder het electoraat. Voor Claude Ryan was dit de eerste onder zijn leiderschap gevoerde verkiezingsstrijd geweest.
De zetelverdeling in de Nationale Vergadering was als volgt (tussen haakjes de stemmenpercentages).

	1981	bij ontbinding parlement	1976
PQ	80 (49,2)	67	71 (41,4)
Lib.	42 (46)	34	26 (33,8)
UN	— (4,6)	5	11 (18,2)
Crédit.	—	—	1 (4,6)
Onafh.	—	2	—
Overige	— (0,2)	—	1 (2)
Vacant	—	2	—

VERKIEZINGEN IN NOVA SCOTIA

Bij de algemene verkiezingen die op 6 oktober 1981 in de Canadese provincie Nova Scotia werden gehouden won de regeringspartij, de Progressive Conservative Party (PCP) 6 zetels in het parlement van Nova Scotia.
De PCD, die onder leiding stond van John Buchanan en in 1978 voor het eerst de verkiezingen had gewonnen, kwam daarmee opnieuw aan de macht en vormde op 11 december een nieuwe provincieregering.
De zetelverdeling in het nieuwe parlement was als volgt:

	1981	1978
PCP	37	31
Lib.	13	17
New Democr. P.	1	4
Independent	1	—

Toen het oude parlement werd ontbonden was de zetelverdeling de volgende: PCP 34, Lib. 15, NDP 2, Ind. 1. Die verschuiving was ontstaan door tussentijdse verkiezingen tussen 1978 en 1981.

VERKIEZINGEN IN MANITOBA

Op 17 november 1981 werd de regerende PCP (Progressive Conservative Party), die in oktober 1977 de verkiezingen had gewonnen, verslagen door de NDP (New Democratic Party), terwijl de Liberalen en de Progressive Party (PP) helemaal geen zetels in het parlement behaalden. De nieuwe zetelverdeling in het parlement van Manitoba was als volgt:

	1981	1977
NDP	34	23
PCP	23	33
Lib.	0	1
PP	0	—

Bij ontbinding van het oude parlement op 13 oktober beschikte de PCP over 32 zetels, de NDP over 20, de PP over 3, de Liberalen over 1 zetel en was er een zetel vacant.
Leider van de NDP was Howard Pawley (46), een advocaat die op 13 januari 1979 was gekozen als opvolger van partijleider Edward Schreyer. Pawley werd ook premier van de nieuwe regering die op 30 november 1981 werd beëdigd en uit 13 leden bestond.

Na de verkiezingen in Manitoba werden twee van de tien Canadese provincies geregeerd door de NDP (Manitoba en Saskatchewan), terwijl in zes provincies (Alberta, New Brunswick, Newfoundland Nova Scotia, Ontario en Prince Edward Island) de PCP regeerde. In Quebec was de Parti Québécois aan de regering en in British Columbia de Social Credit Party. De fede-

Premier René Levesque van Quebec en zijn echtgenote Corinne na de verkiezingsoverwinning, waarbij Levesque's partij 13 zetels won.

rale regering werd sinds 1963 geleid door de Liberalen m.u.v. de periode mei 1979-febr. 1980.
Sinds de Liberalen in april 1979 de parlementsverkiezingen op Prince Edward Island hadden verloren, hadden zij in geen enkele provincie meer een meerderheid in het parlement.

NIEUWE PREMIER PRINCE EDWARD ISLAND

Op 7 november 1981 werd James Lee (44) gekozen tot leider van de Progressive Conservative Party, waarmee hij tevens provincie-premier werd op Prince Edward Island. Hij was de opvolger van Angus McLean, die sinds 1979 premier was.

VERKIEZINGEN IN NEWFOUNDLAND

Bij de op 6 april 1982 in Newfoundland gehouden verkiezingen behaalde de Conservatieve regeringspartij (PCP) in totaal 44 van de 52 zetels die het parlement telde. Dat waren er 10 meer dan de partij had toen het oude parlement werd ontbonden.
De oppositionele Liberalen behaalden de resterende 8 zetels in het parlement, terwijl zij bij de ontbinding van het parlement over 17 zetels beschikten. Na de verkiezingen van 18 juni 1979 beschikte de Progressive Conservative Party over 33 en de Liberalen over 19 zetels.
Hoewel premier Brian Peckford nog twee jaar te regeren had voordat zijn vijfjarige ambtsperiode ten einde was, wilde hij nieuwe verkiezingen om een mandaat van de kiezers te krijgen bij zijn onderhandelingspogingen met de federale regering over de olierijkdom die zich in het gebied rond het eiland bevond.
Peckford wilde evenveel zeggenschap over de olie als de federale regering en bovendien 40% van de inkomsten die de regering uit de olie verkreeg.

WIJZIGINGEN FEDERALE REGERING

Op 22 september 1981 kondigde Pierre Trudeau, de federale premier, enige veranderingen aan in zijn regering. Het aantal kabinetsleden werd van 33 op 36 gebracht en verder vonden de volgende wijzingen plaats:

- Senator Jack Austin, vroeger plaatsvervangend minister voor energie, mijnbouw en bronnen van bestaan, werd minister van staat met speciale verantwoordelijkheid voor West-Canada.
- Bennet Campbell, een vroegere premier van Prince Edward Island, werd minister voor de veteranen. Hij volgde op die post Daniel MacDonald op, die in september 1980 was overleden.
- Serge Joyal, een parlementslid uit Montreal die tevens medevoorzitter was van de parlementaire grondwetscommissie, werd minister van staat met speciale verantwoordelijkheid voor Quebec.
- Judi Erola kreeg naast de portefeuille mijnbouw, die zij al bezat ook de portefeuille vrouwenaangelegenheden, waarvoor vroeger de verantwoordelijkheid werd gedragen door Lloyd Axworthy, die minister van werkgelegenheid en immigratie bleef.
- Gerald Regan, tot dan toe minister van arbeid, werd „secretary of state" en bleef minister van staat voor sportzaken.
- Francis Fox, die zowel „secretary of state" als minister van staat voor verbindingen was, behield alleen de portefeuille verbindingen.
- Charles Caccia, een parlementslid voor Davenport, Toronto, volgde Regan op als minister van arbeid.

De regering-Trudeau, die op 3 maart 1980 werd beëdigd, zag er na de wijziging als volgt uit:

premier – Pierre Trudeau; vice-premier, financiën – Allen MacEachen; transport – Jean-Luc Pepin; justitie, minister van staat voor sociale ontwikkeling – Jean Chrétien; Indianenkwesties en noordelijke ontwikkeling – John Munro; minister van staat voor economische ontwikkeling – senator H. A. (Bud) Olson; landbouw – Eugene Whelan; handel en industrie – Herbert Gray; consumentenzaken, corporaties en directeur-generaal posterijen – André Ouellet; veteranen – Bennet Campbell; energie, mijnbouw en bronnen van bestaan – Marc Lalonde; regeringsleider in de Senaat – senator Raymond Perrault; visserij en oceanen – Roméo LeBlanc; minister van staat voor wetenschap en technologie en minister van milieu – John Roberts; gezondheid en welzijn – Monique Bégin; bevoorrading, dienstverlening – Jean-Jacques Blais; verbindingen – Francis Fox; defensie – Gilles Lamontagne; regionale economische groei – Pierre De Bane; minister van staat met verantwoordelijkheid voor de Canadese Wheat Board – senator Hazen Argue; „secretary of state" en minister van staat voor sportzaken – Gerald Regan; buitenlandse zaken – Mark MacGuigan; advocaat-generaal – Robert Kaplan; minister van staat voor diverse culturele groepen – James Fleming; nationale inkomsten – William Rompkey; minister van staat (financiën) – Pierre Bussières; minister van staat (kleinbedrijf) – Charles Lapointe; minister van staat (handel) – Edward Lumley; voorzitter van de kroonraad, leider van het Lagerhuis – Yvon Pinard; hoofd van financiën (Treasury Board) – Donald Johnston; werkgelegenheid en immigratie – Lloyd Axworthy; openbare werken – Paul Cosgrove; minister van staat (mijnbouw); vrouwenzaken – Judy Erola; minister van staat met speciale verantwoordelijkheid voor West-Canada – senator Jack Austin; arbeid – Charles Caccia; minister van staat met speciale verantwoordelijkheid voor Quebec – Serge Joyal.

Op 12 jan. 1982 volgde nog een regeringswijziging: minister van buitenlandse zaken Mark MacGuigan behield zijn portefeuille, maar werd daarbij in het vervolg geassisteerd door twee ministers, die verantwoordelijk waren voor de buitenlandse handel (Edward Lumley) en het vraagstuk van de fransaligheid (Pierre De Bane).
De portefeuille regionale economische groei, waar De Bane voor verantwoordelijk was, kwam te vervallen en daarvoor in de plaats kwam een ministerie voor industriële ontwikkeling, geleid door Herbert Gray, die tot die tijd minister van handel en industrie was.

NIEUWE GRAANOVEREENKOMST MET SU

Op 26 mei 1981 deelde senator Hazen Argue, de minister voor Graanzaken in het kabinet-Trudeau, in Ottawa mee, dat Canada in de komende vijf jaar 25 mln ton graan aan de Sowjet-Unie zou leveren.
Met de transactie, die op 1 aug. zou ingaan, was, volgens de minister, een bedrag van 5 mrd Candese dollars gemoeid, en wellicht nog meer als de SU de optie gebruikte om in een goed Canadees oogstjaar meer graan te kopen.

Het eerste jaar zou 4 mln ton aan tarwe en gerst aan de SU worden geleverd. Vervolgens zou jaarlijks de hoeveelheid graan met 500.000 ton worden verhoogd, zodat in het laatste jaar 6 mln ton graan zou worden geleverd.

De onderhandelingen tussen Ottawa en Moskou hadden verscheidene maanden geduurd. In jan. 1980 had de Canadese regering een graanembargo tegen de SU ingesteld, met welke stap zij de boycot wilde ondersteunen die de Amerikaanse president Carter tegen de SU had afgekondigd na de Russische invasie in Afghanistan.

Eind juli 1980 had Hazen Argue meegedeeld dat Canada formeel zijn medewerking aan de graanboycot tegen de SU beëindigde (pag. 540/2 - 1980). Op 24 april 1981 hieven de VS het graanembargo tegen de SU op (pag. 398/2 - 1981).

In de tijd dat het graanembargo van kracht was had Canada de uitvoer van graan naar de SU beperkt tot de 3,8 mln ton die het land verplicht was te leveren.
In de periode die lag tussen het opheffen van het graanembargo en het tot standkomen van de nieuwe graanovereenkomst op 26 mei had Canada ongeveer 2 mln ton graan aan de SU geleverd. *(NRC/H'blad, The Times, NZZ, FAZ, KCA, AdG)*

(Vor. ber. pag. 519 e.v. - 1980)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

HET LIBANESE STRIJDTONEEL

Nadat de Israëlische ambassadeur in Londen, Shlomo Argov, bij een aanslag door vier Arabieren (met Iraakse en Jordaanse paspoorten) op 3 juni zeer ernstig gewond was geraakt, werd in diplomatieke kringen te Jeruzalem gesproken van een schending van het op 24 juli 1981 met Libanon gesloten bestand.
Op 4 en 5 juni voerde de Israëlische luchtmacht grote aanvallen uit op Palestijnse doelen in de Libanese hoofdstad Beiroet en in Zuid-Libanon (Tyrus en Sidon), waarbij ca. 200 Palestijnen en Libanezen werden gedood. De Israëlische aanvallen werden beantwoord door Palestijns raketvuur op Noord-Israël, waardoor een Israëlische burger de dood vond.
Op 6 juni 's morgens vielen duizenden Israëlische militairen Zuid-Libanon binnen voor de operatie Vrede voor Galilea.
Op 14 juni was West-Beiroet van de buitenwereld afgesneden, nadat Israëlische troepen de zuidoostelijke wijk Baabda hadden bezet en in het zuidwesten het vliegveld hadden veroverd.

Aanvankelijk werd als doel van de Israëlische invasie gemeld het creëren van een PLO-vrije bufferzone van 40 km. Steeds meer werd de indruk echter gewekt dat het ging om de vernietiging van de PLO als een militaire en daarmee als een politieke factor.

Bij het Israëlische optreden vielen echter niet alleen veel slachtoffers onder de Palestijnen, maar ook onder de Libanese burgerbevolking. Voorlopige schattingen spreken van 10.000 doden en gewonden. Volgens een functionaris van het Libanese Rode Kruis, F. Noseda, zouden alleen al in de stad Sidon 1.000 tot 1.500 burgers zijn gedood (verklaring d.d 13 juni), terwijl tenminste 600.000 Libanezen tot vluchtelingen zouden zijn geworden.

Hieronder volgt een overzicht van de gebeurtenissen in Libanon sinds begin april 1981, in aansluiting op de berichten van pag. 241 en 257 e.v.-1981.

Gevechten in Beiroet, Zahle en Zuid-Libanon

Na acht dagen van felle gevechten in Beiroet en Zahle leken beide partijen – Syriërs en Libanese Falangisten – zich aan het op 8 april 1981 door de Libanese president Sarkis afgekondigde 19de bestand te houden (zie pag. 241/3-'81).

In de nacht van 9 op 10 april voerden Israëlische parachutisten een aanval uit op een Al Fatah-kamp ten noordoosten van Nabatiyeh in Zuid-Libanon, waarbij vier Palestijnen en een Israëliër werden gedood. Volgens Israël werden twee Palestijnse tanks van het type T-34 vernietigd. Als vergelding beschoten Palestijnse guerrillastrijders de volgende morgen Israëlische nederzettingen in Galilea met Katjoesja-raketten.
Op 10 april voerde de Israëlische luchtmacht aanvallen uit op Palestijnse bases in Damour en Dalhamia (ca. 10 mijl ten zuiden van Beiroet), die volgens de Libanese politie minstens 4 doden en ca. 15 gewonden vergden. Ook was sprake van een Israëlische luchtaanval op Jieh en Saadiyat aan de hoofdweg Beiroet-Sidon, terwijl volgens Palestijnse kringen Israëlische kanonneerboten beschietingen uitvoerden op doelen bij Tyrus, Sidon en Dalhamia.
In de loop van 10 april werden ook de gevechten in Zahle en Beiroet hervat, zij het op beperkte schaal. Op 13 april werd bericht dat Syrische troepen de heuvels ten oosten van Zahle geheel in handen hadden en daarmee de laatste aanvoerroutes van de Falangisten hadden afgesneden.
De commandant van de christelijke milities (force libanaise), Bechir Gemayel, verklaarde zich op 14 april bereid tot een dialoog met Syrië, terwijl hij tegelijk stelde dat zijn troepen in Zahle „zegevierden".
Eveneens op 14 april onthulden Israëlische militaire zegslieden in Tel Aviv dat Israël de christenen in Noord-Libanon „middelen en uitrusting" leverde om zich staande te houden tegen de Syrische troepen. Israël kon een vernietiging van de christelijke strijdkrachten in Libanon door de Syriërs niet dulden, zo werd verklaard.
Op 15 april werd gemeld dat Zahle nu geheel door het Syrische leger omsingeld was. Volgens een Syrische officier zouden zich in Zahle ongeveer 1.500 falangisten bevinden en in het bergachtige gebied rond de stad nog enkele tientallen.
Tijdens een persconferentie op 16 april te Beiroet gaf Bechir Gemayel toe hulp te ontvangen uit Israël. Zijn militie kreeg ook militaire steun van „bepaalde Arabische landen" – die hij niet met name noemde – en zelfs van oppositiegroepen uit Syrië. Gemayel herhaalde zijn oproep tot een dialoog met Syrië.
Nadat twee Palestijnen hun poging Israël in een ballon binnen te dringen met de dood hadden moeten bekopen, voerden Israëlische straaljagers op 16 april een aanval uit op een Palestijns kamp in Ras-el-Ain (Zuid-Libanon).
N.a.v. de dood van drie leden van de christelijke militie van majoor Saad Haddad, die vlak buiten Marjayoun omkwamen toen hun jeep op een landmijn reed, bestookte Haddads militie

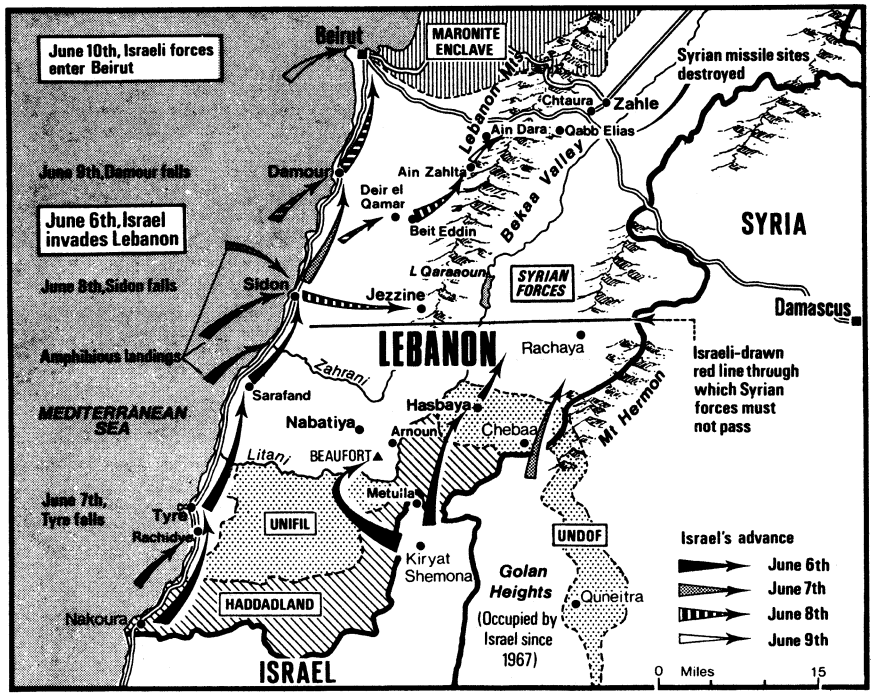

The Economist (12-6-'82)

Weekblad 51ste jaargang No. 2643, pag. 33183-33198

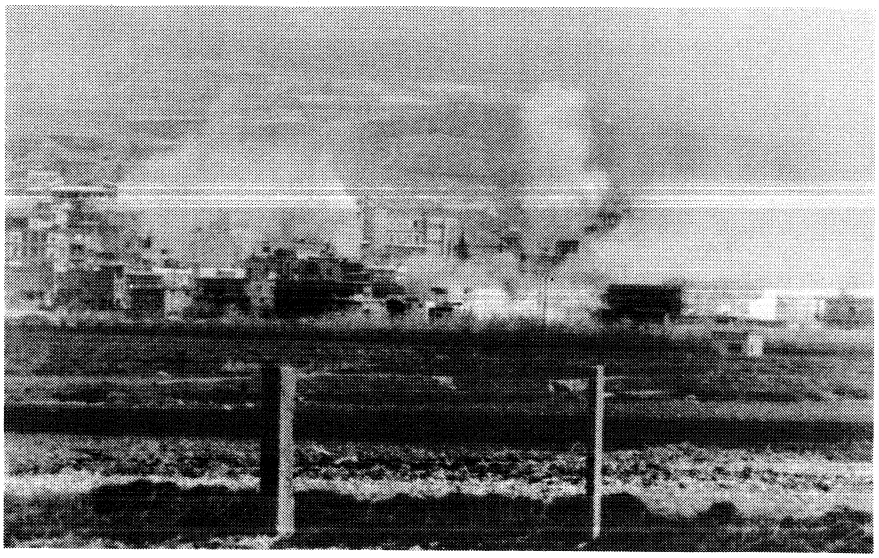

De stad Zahle onder vuur (8 april 1981).

op 19 april de havenstad Saida (Sidon) met zware granaten. Alleen reeds een granaatinslag in een café vergde minstens 16 doden. Diezelfde dag werd majoor Haddad in een Israëlische ziekenhuis opgenomen wegens „uitputting". Op 20 april kwam bij Marjayoun een Israëlische majoor om het leven en werden twee andere Israëlische militairen gewond door Palestijns artillerievuur, toen zij de militie van Haddad hielpen bij het zoeken naar mijnen. Diezelfde dag werd Tyrus door de artillerie van Haddad beschoten, terwijl de Israëlische luchtmacht Palestijnse posities bij het kruisvaarderskasteel Beaufort en de stad Nabatiyeh bestookte. In Beiroet beschoten Syrische troepen de christelijke wijken in het oosten met artillerie en raketten uit wraak voor de dood van drie Syrische militairen tijdens een artillerieduel met Falangisten langs de demarcatielijn; de Falangisten beantwoordden het vuur. Ook de twee voorgaande dagen was melding gemaakt van vooral Syrische artilleriebeschietingen.

Op 20 april verklaarde generaal-majoor Avigdor Ben-Gal, de commandant van Noord-Israël, in een interview met het blad *Davar* dat Israël de Libanese christenen moest helpen om „hen in staat te stellen Libanon van de Syrische veroveraar te bevrijden" „in de hoop dat zij het hele land overnemen". Volgens Ben-Gal was dat een voorwaarde om de politieke en militaire infrastructuur van de PLO te vernietigen.
Toen werd tevens vanuit Israëlische militaire bron bericht dat geen enkele Israëliër, voor het eerst sinds 1967, vanaf eind april 1980 tot aan april 1981 het slachtoffer was geweest van Palestijnse operaties vanuit Libanon (*AFP/ Le Monde* 22-4-1981).
Voor het eerst werd de stad Jounieh, de hoofdstad van het falangistische gebied, op 20 april bestookt; de granaten zouden zijn afgevuurd door nasseristische groeperingen in Beiroet.
Op 21 april werd de strijd op drie fronten voortgezet: in het zuiden met zware beschietingen van Haddads militie (o.a. op Sidon), Palestijns mortier- en granaatvuur en acties van de Israëlische luchtmacht; in Beiroet door onophoudelijke beschietingen over de „groene lijn" heen (het internationale vliegveld werd gesloten); en in Zahle. Ook op 22 april werd op diverse fronten hevig gevochten. 's Avonds werd door president Sarkis een staakt-het-vuren afgekondigd, het 20ste in drie weken, na overleg te Damascus van de Libanese commandant van de Arabische vredesmacht, kolonel Sami Khatib.
Na een gesprek van de Israëlische premier Begin in Tel Aviv met majoor Haddad op 23 april zei eerstgenoemde dat was overeengekomen dat „er geen botsingen met UNIFIL meer zullen zijn".
Terwijl de rust in Beiroet en Zahle op 23 april terugkeerde, voerde Israël die dag vanuit zee een commandoraid op Tyrus uit, waarbij een schip werd opgeblazen en diverse huizen werden beschadigd.
Op 24 april bereikten Syrische en Libanese gezagsdragers een principe-akkoord om de „veiligheid te herstellen" in Zahle en omgeving. Het akkoord hield in dat in de stad zelf Libanese politie zou worden ingezet, dat Libanese en Syrische troepen samen de internationale autoweg langs Zahle zouden bewaken en dat Syrische troepen de omgeving van de stad zouden blijven controleren. Geen melding werd gemaakt van de terugtrekking van de Falangistische militie uit Zahle noch van beëindiging van de Syrische omsingeling van de stad.
Maar op 25 april braken zware gevechten uit tussen Syrische troepen en Falangisten om de controle over het door de Falangisten beheerste berggebied van Sannine, dat de strategische Bekaa-vallei scheidt van het door de christenen gecontroleerde kustgebied in het westen. De strijd concentreerde zich op de z.g. Chambre française (een in 1939 door de Fransen gebouwde uitkijkpost) op de top van de 2678 m hoge Mont Sannine, ten westen van Zahle.
Op 26 april voerde de Libanese minister van buitenlandse zaken, Fouad Boutros, in Damascus besprekingen met zijn Syrische collega Khaddam over een beëindiging van de strijd. Diezelfde dag voerde de Israëlische luchtmacht aanvallen uit op Palestijnse doelen bij Sidon en Nabatiyeh, waarbij volgens radio-Beiroet zeker 12 doden onder de burgerbevolking vielen. Op 27 april volgden nieuwe Israëlische luchtaanvallen op Zuid-Libanon (Sidon, Tyrus, Nabatiyeh en Dalhamia), terwijl Israël er via diplomatieke kanalen bij Syrië op aandrong de strijd in Libanon niet te verscherpen. Israël ontkende verantwoordelijk te zijn voor het neerstorten van een Syrische Mig-25 op 26 april bij Sidon. Op 27 april veroverden de Syriërs het Franse fort op de Mont Sannine met door helikopters aangevoerde troepen.

Op 28 april schoten Israëlische gevechtsvliegtuigen boven de Bekaa-vallei in Centraal-Libanon op enkele mijlen van de Syrische grens twee Syrische helikopters neer, waarbij vier bemanningsleden omkwamen. Dit eerste Israëlische ingrijpen ten gunste van de Libanese christenen buiten Zuid-Libanon ging gepaard met een nieuwe Israëlische waarschuwing van premier Begin aan Syrië de status quo in Libanon niet verder te verstoren. Gebeurde dit niet, dan zou Israël, aldus Begin, „aan nieuwe tegenmaatregelen denken". De Israëlische acties was geen „oorlogsverklaring" aan Syrië. Maar als de Syriërs slaagden in hun offensief, dan kon hun artillerie vanaf Mont Sannine de Falangistische hoofdstad Jounieh bedreigen. Dat kon, volgens de Israëlische premier, „leiden tot de uitroeiing van de christelijke gemeenschappen en dat zal Israël niet toestaan". Israël liet weten dat „geen enkele Syrische luchtactiviteit boven Libanon zou worden getolereerd".
Op 29 april voerden Israëlische gevechtsvliegtuigen aanvallen uit op Pa-

lestijnse doelen bij het kasteel Beaufort.
Diezelfde dag sloot de Syrische minister van buitenlandse zaken Khaddam in Beiroet tweedaagse besprekingen met Libanese leiders, o.w. de oude christelijke voormannen Camille Chamoun en Pierre Gemayel, af met de mededeling dat alle partijen vastbesloten leken een oplossing voor de Libanese crisis te vinden.

Israëlisch-Syrische rakettencrisis. Missie Habib

Op 29 april 1981 verklaarde de Israëlische legerwoordvoerder dat Syrië luchtdoelraketten van het type Sam-6 in Noordoost-Libanon had opgesteld. De correspondent van *The Times* berichtte die dag vier batterijen Sam-6 raketten te hebben waargenomen op ca. 3 mijl van de Libanese luchtmachtbasis te Rayak aan het noordeinde van de Bekaa-vallei. Op 30 april werden nog twee raketbatterijen in de Bekaavallei gerapporteerd. Van Israëlische zijde werd gesproken van een nieuwe „onaanvaardbare" schending van „de spelregels in Libanon".
Niettemin verklaarde premier Begin op 30 april „nog geen bevestiging" van de plaatsing van Sam-6 raketten te hebben ontvangen. Met deze verklaring wilde Begin, aldus commentaren, Syrië de mogelijkheid bieden de raketten zonder gezichtsverlies terug te trekken. Maar op 11 mei onthulde de Israëlische premier in de Knesset dat hij op 30 april tot drie maal toe opdracht had gegeven de (toen) drie Syrische raketinstallaties in Libanon aan te vallen, maar dat die aanval wegens de slechte weersomstandigheden in Libanon die dag drie keer was uitgesteld. Van uitstel kwam voorlopig afstel, toen Begin de volgende dag (1 mei) een brief van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig ontving waarin deze

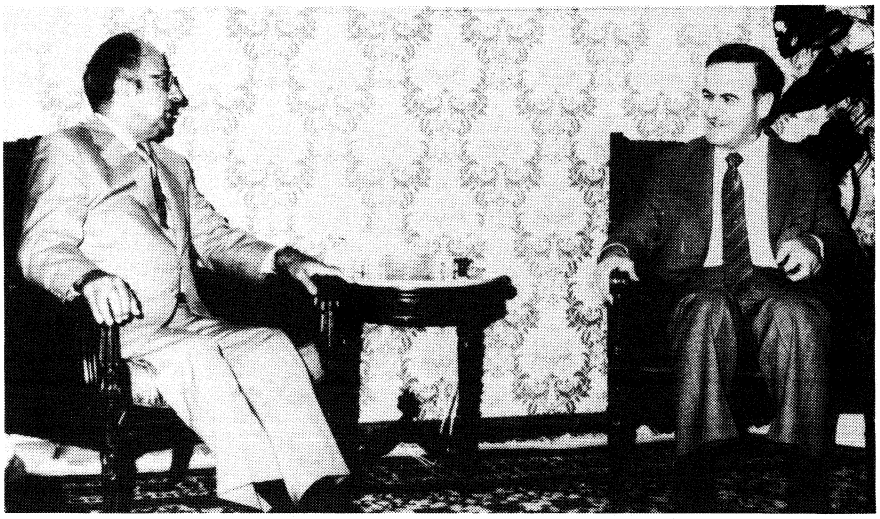

De Syrische president Assad (r.) in gesprek met de Amerikaanse afgezant Habib (10 mei 1981).

Israël verzocht van militaire actie af te zien en de diplomatie een kans te geven.
Inmiddels had Syrië op 1 mei verklaard dat de stationering van Sam-6 raketten in de Bekaa-vallei het Syrische antwoord op het neerschieten van de twee Syrische helikopters boven deze vallei was.
Op 3 mei bleef Begin weigeren officieel te bevestigen dat Syrië Sam-raketten in Libanon had geplaatst; hij zei dat zij „waarschijnlijk" waren gestationeerd.
Op 4 mei verzocht de Amerikaanse president Reagan in een door ambassadeur Samuel Lewis overgebrachte boodschap Israël om meer tijd voor diplomatieke pogingen om de rakettencrisis op te lossen. Als ook Libanon en Syrië ermee instemden zou de vroegere Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Philip Habib, als speciale afgezant van Reagan naar het Midden-Oosten komen om uit de crisis te raken. Dezelfde dag stemde Begin in met Reagans verzoek hem nog enige tijd te geven, terwijl hij tegelijk voor het eerst bevestigde dat er drie Syrische batterijen met Sam-2 en Sam-6 raketten in Libanon waren geplaatst.
Op 5 mei maakte het Witte Huis in Washington bekend dat de regeringen van Libanon, Syrië en Israël zich bereid hadden verklaard Habib te ontvangen.
Dezelfde dag kondigde de SU een driedaags bezoek van de onderminister van buitenlandse zaken Georgy Kornijenko per 6 mei aan Damascus aan.
Op die dag keerde de Syrische minister van buitenlandse zaken Khaddam na twee dagen van besprekingen in Beiroet naar Damascus terug. Hij was erin geslaagd de instemming van de Libanese regering te verkrijgen met de opstelling van Syrische Sam-raketten in de Bekaa-vallei.
De Amerikaanse afgezant Philip Habib begon zijn missie met een bezoek aan Libanon (7-9 mei), waar hij o.m. besprekingen voerde met president Sarkis, premier Wazzan en Falangistenleider Pierre Gemayel. Vervolgens ging hij naar Syrië (9-11 mei), waar het ministerie van defensie op 8 mei kort na het vertrek van Kornijenko had laten weten dat de Sam-raketten in Libanon zouden blijven opgesteld, zolang er Syrische troepen in dat land zijn, „omdat zij deel uitmaken van de uitrusting van de Syrische troepen". Terwijl Habib op 10 mei overleg voerde met president Assad, deelde premier Begin in Jeruzalem mee dat de Israëlische luchtmacht de Syrische raketten in Libanon zou aanvallen als deze niet door Damascus zouden worden weggehaald.
Op 11 en 12 mei voerde Habib in Jeruzalem gesprekken met premier Begin en o.a. minister van buitenlandse zaken Shamir, terwijl Syrische troepen in Libanon op 12 mei 's morgens voor

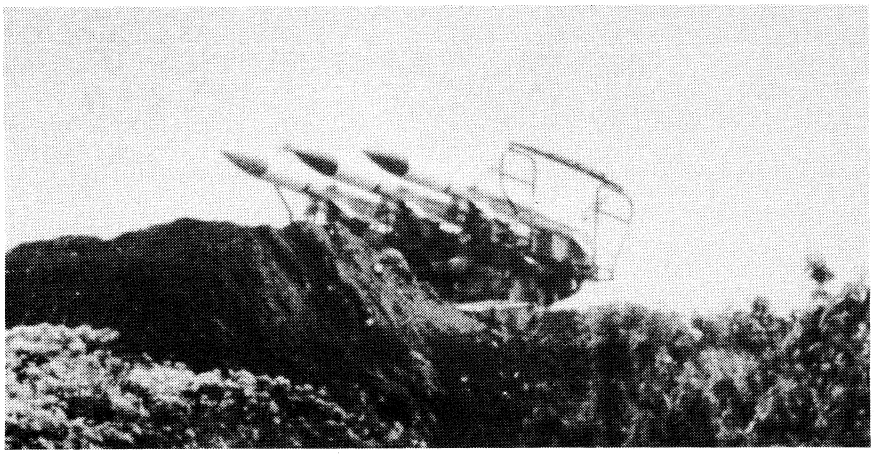

Drie Sam-raketten in de Bekaa-vallei op een heuvel die ongeveer een halve km verwijderd ligt van de hoofdweg Damascus-Beiroet.

De Israëlische premier Begin (r.) begroet de Amerikaanse afgezant Habib (11 mei 1981).

het eerst Sam-6 raketten afvuurden op hoog overvliegende Israëlische toestellen die niet werden geraakt.
Inmiddels vonden in Beiroet op 9 en 11 mei weer zware beschietingen tussen Syriërs en Falangisten plaats, die bijna 50 doden en 300 gewonden vergden.
Op 13 mei werd Habib opnieuw door de Libanese president Sarkis ontvangen, waarna hij de volgende ochtend in Damascus het overleg met de Syrische president Assad voortzette. Diezelfde morgen werd een onbemand Israëlisch spionagevliegtuig door een Syrische Sam-6 raket boven de Bekaa-vallei neergehaald. De Israëlische premier Begin noemde dit „een bewijs dat ze (de raketten) een gevaar voor onze nationale veiligheid zijn". Habib keerde op 14 mei in Israël terug, waar hij vervolgens binnen 24 uur twee maal een ontmoeting met premier Begin had, alvorens op 16 mei vanuit Jeruzalem naar Saoedi-Arabië te vertrekken.
In het weekend van 17 mei werden zowel vanuit Beiroet als Zahle hevige gevechten tussen Syriërs en Falangisten gemeld. Habib voerde toen in Riad overleg met de Saoedische leiders en koning Hoessein van Jordanië.

Op 17 mei bracht Syrië nieuwe Sam-raketten naar Libanon. Saoedi-Arabië stuurde toen een afgezant naar president Assad van Syrië, die volgens *The Times* (18-5-'81) een politiek van zelfbeheersing adviseerde zolang de VS bereid waren te streven naar een regeling van de Libanese crisis via onderhandelingen. Tegelijk gaf de Saoedische minister van buitenlandse zaken een verklaring uit, waarin hij zijn „volledige steun" uitsprak „aan Syrië en Libanon tegenover elke agressie die de soevereiniteit en onafhankelijkheid van deze twee broederlanden zou kunnen bedreigen". Premier Begin gaf Habib op 17 mei „ongelimiteerd" de tijd om de crisis met Syrië langs vreedzame weg op te lossen, al was er volgens hem van vooruitgang op diplomatiek vlak nog geen sprake. Op 18 mei sloot Begin een Saoedische rol in het oplossen van de crisis uit, waarbij hij het koninkrijk als een volledig bankroete staat kenschetste.
Die dag deelde de Syrische president Assad Habib tijdens diens derde bezoek aan Damascus mee dat Syrië niet alleen weigerde de raketten uit Libanon weg te halen, maar ook dat Israël zich moest verplichten zijn steun aan de Libanese Falangisten te staken.
Inmiddels was Beiroet toen voor de vierde achtereenvolgende dag het toneel van heftige bombardementen vooral tussen het Palestijnse Bevrijdingsleger (PLA), onderdeel van de vredesmacht, en de Falangisten. Ook uit de omgeving van Zahle werden felle gevechten gemeld.
Van 19-21 mei zette Habib zijn overleg met Israëlische leiders voort over een voorstel, dat volgens Israëlische bronnen, aldus *NRC/H'blad* (20-5-'81) de volgende punten omvatte:

Het Syrische leger haalt geleidelijk zijn troepen uit de Bekaa-vallei weg en ontruimt, eveneens geleidelijk, de omgeving van Zahle; de falangisten ontruimen Zahle en hun stellingen op de Mont Sannine, die dan worden ingenomen door het reguliere Libanese leger: Israël valt geen doelen in Libanon aan; en Israël voert geen verkenningsvluchten meer uit langs de Syrisch-Libanese grens en beperkt zich tot vluchten boven Zuid- en West-Libanon tot Beiroet.
Daarbij wordt het voorstel dusdanig geformuleerd dat het het karakter krijgt van een Libanees-Syrisch onderhandelingsproces: Syrië kan dus – als het allemaal doorgaat – volhouden zijn raketten te hebben weggehaald op Libanees verzoek en niet onder druk van de VS of Israël.
In Jeruzalem is vanochtend overigens tegengesproken dat sprake is van een inperking van de vluchten boven Libanon.
Habibs aanpak reikt echter verder dan het ontscherpen van de raketcrisis: zijn plan bevat elementen voor een Syrisch-Libanese dialoog ter oplossing van het hele Libanese probleem, inclusief dat in Zuid-Libanon. Syrië heeft steeds gezegd dat de SAM-raketten mede dienen ter bescherming van de Palestijnen in het zuiden.
In Jeruzalem verluidt dat Israël zou moeten beloven de Palestijnen in Zuid-Libanon niet langer aan te vallen als de Palestijnen van hun kant beloven vanuit Zuid-Libanon geen aanvallen meer op Israël te plegen.

Op 22 mei arriveerde Habib voor de derde maal in Beiroet, nadat premier Begin de vorige dag in een interview met *NBC* ook de verwijdering van recent geplaatste Sam-raketten aan de Syrische kant van de grens met Libanon eiste.

Op 22 en 23 mei vond in Tunis een buitengewone bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van de Arabische Liga plaats, die in een verklaring waarschuwde dat zij Syrië militair te hulp zouden komen als Israël de Syrische raketten in Libanon zou aanvallen. Eveneens op 22 mei verlengde de Veiligheidsraad eensgezind het mandaat van de VN-vredesmacht op de Golan (UNDOF) met zes maanden tot 30 nov. 1981.
Ook op 22 mei meldde Syrië twee onbemande Israëlische verkenningstoestellen te hebben neergeschoten; Israël gaf het verlies van één toestel toe. Op 25 mei erkende Israël het neerschieten van nog zo'n toestel door een Syrische raket boven Syrië, het derde waarvan het verlies werd toegegeven; Syrië claimde 5 toestellen.
Inmiddels was Habib op 23 mei in Israël teruggekeerd, waar hij het resultaat afwachtte van besprekingen tussen Syrië en Saoedi-Arabië (Rifaat Assad, de broer van de Syrische president, verbleef in Riad). Op 27 mei werd Habib voor overleg naar Washington teruggeroepen, waar hij de volgende dag arriveerde. Er volgde intensief overleg tussen Libanon en andere Arabische staten. De Libanese minister van buitenlandse zaken Boutros had op 28 mei in Chtaura een onderhoud met zijn Syrische ambtgenoot Khaddam.

Hervatting Israëlische aanvallen. Arabische bemiddeling. Hervatting missie Habib. Akkoord over Zahle

Op 28 mei 1981 voerde de Israëlische luchtmacht na een pauze van een maand weer aanvallen op Palestijnse doelen in Libanon uit en wel in Damour en Naameh (15 km ten zuiden van Beiroet), waar Libische Sam-9 raketten zouden zijn vernietigd. In de volgende nacht voerden Israëlische commando's een actie uit op de kust bij Naameh. Naar schatting kwamen 18 Libanese burgers en 8 Palestijnse guerrillastrijders om het leven.
Bij beschietingen tussen West- en Oost-Beiroet kwamen op 30 en 31 mei zeker 20 mensen om, terwijl daar op 1 juni minstens 10 doden vielen. Ook rond de door Syriërs belegerde stad Zahle was toen sprake van intensief artillerievuur.
Op 2 juni vielen Israëlische vliegtuigen een Al Fatah-basis ten noorden van Tyrus aan, terwijl Israëlische marineschepen de volgende nacht een basis van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) bij Tripoli bestookten.
Op 7 en 8 juni voerde een Arabische bemiddelingscommissie, bestaande uit de ministers van buitenlandse zaken van Saoedi-Arabië, Syrië en Koeweit plus de secretaris-generaal van de Arabische Liga, onder voorzitterschap van de Libanese president Sarkis in Beiteddine besprekingen met de Liba-

Overleg van de Arabische bemiddelingscommissie in Beiteddine op 7 juni 1981. V.l.n.r. een adviseur, prins Saud al-Feisal (Saoedi-Arabië), minister Sabah al-Ahmad al-Jabir al-Sabah (Koeweit), de Libanese premier Chafic Wazzan, secretaris-generaal Ch. Klibi van de Arabische Liga, minister Khaddam (Syrië), minister Fouad Boutros (Libanon) en de Libanese adviseur Carlos Khoury.

nese leiders en de strijdende partijen in Libanon. Na afloop werd meegedeeld dat de Arabische bemiddelaars de strijdende partijen tot een „plechtige belofte" hadden gebracht zich aan het staakt-het-vuren te zullen houden.
Op 9 juni hervatte de Amerikaanse afgezant Habib zijn missie met een bezoek aan Beiroet, waar hij vijf dagen bleef. Nadat duidelijk was geworden dat de Syrische president Assad hem kennelijk niet wilde ontvangen, ging hij op 14 juni naar het Saoedische Jedda, waarna op 16 juni alsnog een ontmoeting met president Assad in Damascus volgde.
Inmiddels was op 13 juni opnieuw een onbemand Israëlisch verkenningsvliegtuig boven Syrië neergeschoten. Op 14 mei verklaarde premier Begin dat Israël zelf de Syrisch raketten zou verwijderen, als Habibs missie niets opleverde.
Deze arriveerde op 17 juni in Jeruzalem en had op 18 juni een onderhoud van meer dan twee uur met premier Begin die hem verzekerde dat Israël geen tijdslimiet aan zijn bemiddelingspoging stelde. Daarop vertrok Habib naar Saoedi-Arabië, waar hij op 21 juni met de minister van buitenlandse zaken Saud al-Feisal sprak. Van 22-24 juni zette Habib zijn overleg in Beiroet voort, waarna hij op 25 juni naar Washington terugkeerde.

Op 23 en 24 juni had de Arabische bemiddelingscommissie in Jedda overlegd over een consolideren van het staakt-het-vuren. Dit werd op 24 juni zowel in Zahle (waar sinds 18 juni gevechten woedden) als in Beiroet opnieuw geschonden.
Eerder, op 19 juni, waren twee UNIFIL-militairen uit Fidji door Palestijnse guerillastrijders doodgeschoten, toen zij probeerden te ontsnappen. Zij waren bij Kana ontvoerd met nog twee militairen uit Fidji, die later werden vrijgelaten. Van het Fidji-contingent waren sinds 1978 13 man omgekomen, van de UNIFIL in totaal 64 man. Eveneens op 19 juni verlengde de Veiligheidsraad het UNIFIL-mandaat met zes maanden tot 19 dec. 1981 met 12 stemmen voor en twee onthoudingen (SU en DDR), terwijl China zich van stemming onthield.

Op 25 juni kwamen Libanon en Syrië een nieuw bestand voor het gebied van Zahle overeen. Op 30 juni werd het beleg rond deze stad na drie maanden opgeheven. Libanese veiligheidstroepen trokken de stad binnen en evacueerden de ca. 95 Falangisten die een vrijgeleide kregen krachtens een door de ambassadeurs van Saoedi-Arabië en Koeweit in Libanon gesloten akkoord namens de Arabische bemiddelingscommissie.
Deze commissie kwam op 5 juli opnieuw te Beiteddine bijeen, maar de zitting werd na drie uur tot 25 juli verdaagd. Oorzaak van de impasse was volgens enkele commissieleden de weigering van de Falangisten alle banden met Israël te verbreken. Na een gesprek met president Sarkis op 6 juli liet de Falangistische commandant Bechir Gemayel echter doorschemeren bereid te zijn een verklaring uit te geven, waarin de Falangisten zeggen af te zien van elke vorm van samenwerking met Israël.
Maar de Falangisten voegden daar op 7 juli als voorwaarde aan toe dat de Syriërs dan hun 30.000 man sterke troepenmacht uit Libanon zouden terugtrekken.
Diezelfde dag gaf Israël toe opnieuw een onbemand verkenningsvliegtuig boven Libanon te hebben verloren.
Op 9 juli startte de Amerikaanse afgezant Habib zijn derde ronde van besprekingen in het Midden-Oosten met een verblijf in Beiroet (tot 11 juli), waar hij o.a. met president Sarkis sprak.

Israëlische aanvallen

Na een pauze van vijf weken bombardeerden de Israëlische luchtmacht op 10 juli opnieuw Palestijnse doelen in Zuid-Libanon. Er volgden twee weken van geweld, dat zelfs in Libanon zijn weerga nauwelijks kende, aldus de *Volkskrant* (28-7-'81).
Op 10 juli werden doelen bij Nabatiyeh en Sidon bestookt, waarna de Israëlische plaats Kiryat Shmona nog dezelfde dag met Katjoesja-raketten werd beschoten.
Op 12 juli volgden bombardementen op doelen bij Damour, Naameh en Deir El-Zahrani. Op 14 juli vonden bombardementen op doelen bij Damour en Nabatiyeh plaats, waarbij het tot een luchtgevecht kwam met een Syrische Mig-23 die werd neergeschoten.
Als wraakneming voor de Israëlische luchtaanvallen, die zeker 20 doden vergden, vuurden Palestijnse guerrillastrijders op 15 juli 120 Katjoesja-raketten op Noord-Israël af (en 150 op Haddad-land), waarbij in Nahariya drie doden vielen en in Kiryat Shmona vijf gewonden.
Op 16 juli werden door Israëlische bombardementen (Damour, Palestijnse kampen bij Sidon en vijf strategische bruggen in Zuid-Libanon) en artilleriebeschietingen volgens de Falangistische radio 36 mensen gedood, terwijl Libanese bronnen van meer dan 100 gewonden repten.
Op 17 juli voerde de Israëlische luchtmacht bombardementen uit op West-Beiroet, waarbij de hoofdkwartieren van El Fatah en het PFLP zouden zijn verwoest. Er vielen volgens voorlopige schattingen ca. 300 doden, o.w. 200 Libanese burgers. De VS schortten de leveranties van F-16 toestellen aan Israël verder op (pag. 190/3) en de Veiligheidsraad gaf uiting aan zijn grote bezorgdheid, terwijl op alle partijen een beroep werd gedaan de vijandelijkheden te staken.
Op 19 juli voerden Israëlische vliegtuigen bombardementen uit in en rond de steden Tyrus en Sidon, het kasteel Beaufort en Nabatiyeh, waarbij tenminste 12 doden vielen. Aan Israëlische zijde werden twee doden gemeld.

Commando's van de PLO bemannen in Beiroet luchtafweergeschut (15-5-1981).

Op 20 juli 's morgens voerden Israël een landingsoperatie uit in het gebied van de Zahrani bij Msaileh, terwijl vanaf oorlogsschepen het gebied rond Tyrus en Sidon werd bestookt.
Op 21 juli wees Israël een door Habib overgebracht dringend Amerikaans verzoek om in Libanon een staakt-het-vuren in acht te nemen van de hand, terwijl de Veiligheidsraad dezelfde dag opriep tot een onmiddellijke beëindiging van alle gewapende aanvallen.
Habib, die op 12 en 19 juli besprekingen voerde met premier Begin en intussen in Saoedi-Arabië verbleef, arriveerde op 22 juli in Libanon voor overleg met president Sarkis, waarna hij op 23 juli in Jedda met minister Saud al-Feisal overleg pleegde over een bestand in Libanon.

Bestand

Op 24 juli 1981 maakte de Amerikaanse afgezant Philip Habib na een onderhoud met de Israëlische premier Begin te Jeruzalem bekend dat een bestand tussen Libanon en Israël was bereikt. „Ik heb president Reagan gemeld dat ingaande 13.30 uur plaatselijke tijd alle militaire activiteiten tussen Libanees en Israëlisch gebied in beide richtingen zullen ophouden." Begin voegde daaraan toe: „De regering van Israël onderschrijft deze verklaring."
PLO-leider Yasser Arafat deelde later die dag in Beiroet mee dat zijn organisatie zich aan het bestand zou houden als Israël het naleefde.
T.a.v. de naleving van het bestand door de PLO zei de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig in een interview met *CBS* op 24 juli: „Wij hebben de noodzakelijke verzekeringen ontvangen dat dit (bestand) een zeer ernstige poging van de partijen zal zijn. Natuurlijk heeft het een vorm van matiging en verantwoordelijkheid van alle partijen gevergd, en wij zijn bemoedigd."

De woordvoerder van het State Department, Dean Fischer, deelde mee dat de VS aanvallen „op het grondgebied gecontroleerd door" de christelijke militie van majoor Haddad zouden beschouwen „als schending van de overeenkomst". „Ik wil vaststellen dat door elke betrokkene is begrepen dat vijandelijke acties tegen of vanaf het gebied gecontroleerd door majoor Haddad een duidelijke schending van het staakt-het-vuren zijn", aldus Fischer. Hergroepering of herbevoorrading van de Palestijnen langs de Israëlische grens viel naar zijn zeggen niet onder het bestandsakkoord. De woordvoerder had eerder laten doorschemeren dat het bestand ook de Israëlische belofte inhield niet de Syrische Sam-raketten in Libanon aan te vallen.
In het bestandsakkoord werd geen melding gemaakt van de Israëlische verkenningsvluchten boven Libanon; deze vluchten zouden volgens een Israëlische regeringswoordvoerder doorgaan.

In persberichten werd gesteld dat het bestand onder Amerikaanse druk en door Saoedische bemiddeling tot stand was gekomen.
NRC/H'blad (27-7-'81) schreef in een commentaar o.a.:
„Premier Begin en de Israëlische legerleiding zijn niet geslaagd in hun opzet het Palestijnse Bevrijdingsfront in Libanon militair uit te schakelen en daarmee te elimineren als zelfstandige politieke factor in het Midden-Oosten. Integendeel, Jeruzalem heeft zich genoodzaakt gezien in te stemmen met een regeling om tijdelijk een einde te maken aan elke militaire actie tussen het Israëlische en het Libanese grondgebied. Ook de Palestijnen zijn partij via indirecte besprekingen. Dat terwijl de Israëlische premier eerder vorige week nog uitdrukkelijk verklaard had dat directe of indirecte onderhandelingen met de Palestijnen uitgesloten zijn.
In dit perspectief kan worden betoogd, dat deze jongste ontwikkeling voor Israël juist het tegendeel van het beoogde doel heeft opgeleverd, namelijk een politieke opwaardering van de Palestijnen, die nog nooit partij bij een internationale regeling geweest zijn. Van Amerikaanse zijde is overigens zeer nadrukkelijk gesteld, dat op geen enkel ogenblik door Amerika met de Palestijnen is onderhandeld.
Washington heeft slechts kennis genomen van afspraken die tussen de Palestijnen en de Verenigde Naties zijn gemaakt.
De jongste ontwikkeling betekent, dat premier Begin de stemming in de Verenigde Staten en vooral de stemming binnen de joodse gemeenschap in dat land niet juist heeft getaxeerd. Afkeuring van zijn beleid door de Amerikaanse regering en een deel der joodse organisaties in Amerika en de daaruit resulterende politieke druk zijn, zo is onmiskenbaar, de belangrijkste factor geweest die tot de plotselinge ommezwaai van Jeruzalem geleid heeft.
Israël en de Palestijnen hebben laten weten dat zij de regeling slechts als tijdelijk beschouwen. Amerika daarentegen ziet haar uitdrukkelijk als het uitgangspunt voor een duurzame regeling, zowel wat de wapenstilstand, als wat uiteindelijk het hele conflict betreft."

Tot het ingaan van het bestand had het geweld in Libanon volgens gegevens van de Libanese politie sinds 1 jan. 1981 1.679 doden gevergd (1980: 1.086) en 5.223 gewonden. In april 1981 waren vooral bij de gevechten in Zahlé en de Bekaa-vallei 425 mensen gedood en 1.788 gewond. De Israëlische luchtaanvallen in juli hadden 503 doden en 1.334 gewonden gevergd, waarvan resp. 190 en 700 alleen reeds bij de luchtaanval op Beiroet van 17 juli. (*AFP* 4-8-'81)

Nog op 24 juli maakte Israël tweemaal melding van bestandsschendingen door Palestijnen in Zuid-Libanon. Volgens de Palestijnen waren de door Israël niet beantwoorde salvo's „per ongeluk" als gevolg van „verwarring" afgevuurd.
Op 25 juli volgde een derde schending toen het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina – Algemeen Commando (PFLP-GC), geleid door Ahmed Jibril, een twintigtal raketten afvuurde op de enclave van Haddad. Jibril wees het bestand op 26 juli af: „Ons besluit is een principebesluit. Hoe kunnen wij een staakt-het-vuren accepteren met een vijand die ons land bezet? Hoe kunnen wij de strijd staken tegen een vijand die ons volk wil vernietigen?", aldus Jibril.
Op 26 juli verklaarde een PLO-woordvoerder dat de vertegenwoordigers van het PFLP-GC binnen het uitvoerende comité van de PLO het bestand hadden goedgekeurd en dat de PLO had besloten „een eind te maken aan elke schending, door welke partij dan ook, van het besluit de strijd te staken". Overigens zou de PLO haar acties in Israël en de bezette gebieden voortzetten en intensiveren.
Niettemin meldde Israël een nieuwe bestandsschending in het gebied van Haddad in de nacht van 26 op 27 juli, terwijl de PLO Israël beschuldigde van een bestandsschending door het uitvoeren van verkenningsvluchten boven Beiroet.

Op 27 juli verklaarde premier Begin in de Knesset dat Israël zijn verkenningsvluchten boven Libanon zou voortzetten en dat „Israël, op dit punt, niet gebonden is door het bestand". Op een bijeenkomst in Beiroet van de leiders van alle bij de PLO aangesloten groeperingen beloofden deze leiders „de beslissingen van het verenigd Palestijns-progressieve opperbevel o.l.v. Yasser Arafat" te respecteren, aldus het Palestijnse persbureau Wafa op 27 juli 's avonds. In die bekendmaking werd gesteld dat het PFLP-GC zijn verzet tegen het bestand „in het belang van de eenheid van de Palestijnen" had gestaakt. Maar volgens Israël werd de enclave van Haddad op 28 juli nog twee maal door Palestijnen met raketten bestookt.
Op 28 juli waarschuwde Syrië Israëlische vliegtuigen te zullen aanvallen als de verkenningsvluchten boven Libanon zouden worden voortgezet, aldus radio-Damascus.
Op 29 juli volgde boven Libanon een luchtgevecht tussen Israëlische en Syrische vliegtuigen, waarbij volgens Israël een Syrische Mig-25 werd neergeschoten. Syrië, dat het verlies van een vliegtuig toegaf, meldde tevens een Israëlisch vliegtuig te hebben neergeschoten, maar dat werd door Israël ontkend.
Diezelfde dag beschoten twee Palestijnen een bus met Israëlische forenzen bij de kibboets Maale Machamisha (16 km ten westen van Jeruzalem), waarbij vier gewonden vielen o.w. een zwangere vrouw. Israël kondigde een passende reactie aan, maar liet tevens weten de aanslag niet te beschouwen als een schending van het bestand. Volgens het PLO-orgaan, de Palestijnse Revolutie (30-7), werd de aanval op een overwegend met soldaten bemand militair voertuig uitgevoerd door commando's van de groepering „Martelaar Ibrahim Abdul Aziz".

Gevechten in Tripoli en Beiroet

Op 4 aug. braken in de Noordlibanese havenstad Tripoli gevechten uit tussen milities van de pro-Syrische Arabische Democratische Partij en het door Irak gesteunde Palestijnse Arabische Bevrijdingsfront (ALF). De strijd, waarbij artillerie en raketten werden ingezet, vergde in vier dagen 30 doden en 50 gewonden.
Na een gevechtspauze kwam het op 9 aug. in Tripoli opnieuw tot gevechten, terwijl zich diezelfde dag in Beiroet de omvangrijkste beschietingen voordeden sinds op 9 juni een bestand van kracht werd tussen de Syrische troepen van de Arabische Vredesmacht en de christelijke milities. Volgens het falangistische radiostation „De Stem van Libanon" werden diverse wijken in het voornamelijk door christenen bewoonde Oost-Beiroet vanuit West-Beiroet met granaten bestookt. Ook in de strategisch belangrijke Sannine-bergen ten noordoosten van Beiroet zou zijn gevochten tussen falangisten en Syrische eenheden.
Op 15 aug. braken in de zuidelijke wijken van Beiroet gevechten uit tussen de leden van de sjiitische Amal-beweging en van de Libanese communistische partij, nadat een man, die samen met een Amal-lid in een auto langs een kantoor van de communistische partij reed, was doodgeschoten.
Over Amal berichtte de *Volkskrant* (18-8-'81):

„...Amal vindt zijn aanhangers vooral onder leden van de islamitische Sjia-sekte, de grootste maar tegelijkertijd de armste religieuze groepering in Libanon. Sjiieten maken in Irak 60 percent van de bevolking uit en in Iran meer dan 90 percent.
De stichter van Amal, imam Moussa Sadr, was afkomstig uit Iran en was de belangrijkste geestelijke leider van de Libanese Sjiieten in de jaren zestig en zeventig. De Libanese Sjiieten leefden in feodale verhoudingen en hadden politiek weinig invloed. Imam Moussa wist de „onterfde massa's", zoals hij ze noemde, een ideaal te geven dat samengevat kan worden met de leus: wapens betekenen waardigheid voor de mens!
Dit weinig politieke credo trok veel van de Sjiitische armen uit Libanon, de sloppenwijken van Beiroet, en Baalbek naar Amal toe en stopte de toevloed van de Sjiieten, die in tegenstelling tot de Soennieten, de Druzen en de Maronieten tot dan geen eigen confessionele beweging hadden, naar de communistische en andere linkse partijen. Van oudsher recruteerde de communistische partij van Libanon veel van haar leden uit de arme, Sjiitische massa, maar het verschijnen van Amal op het politieke toneel betekende voor de communisten een geduchte concurrentie. De basis voor een conflict was gelegd.
Dit conflict verergerde toen op 31 augustus 1978 imam Moussa Sadr „verdween" op een vlucht tussen Tripoli (Libië) en Rome. Volgens de Italiaanse autoriteiten kwam de Sjiitische geestelijke nooit aan in Rome en Amal heeft altijd kolonel Kadhafi beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor het verdwijnen van Moussa Sadr.
In ieder geval was de basis gelegd voor een tweede conflict: dat tussen Amal en alle Palestijnse en Libanese groepen en milities die steun ontvangen uit Libië. Toen vorige week de Libanese premier Chafic Wazzan aankondigde dat Libanon een aanbod van Libië had geaccepteerd om een luchtafweersysteem op Libanese bodem te plaatsen, was de groep, die het felst afwijzend reageerde, Amal. Het conflict tussen Amal en de communisten en de pro-Libische fracties valt als het ware vaak samen, omdat de communisten en pro-Libische groepen samenwerken in de Nationale Beweging, een coalitie van dertien linkse en islamitische groeperingen.
Een derde conflict tussen Amal en Libanees „Links" brak uit in het voorjaar van 1980 toen in Irak de Sjiitische leider imam Bakr Sadr met een aantal volgelingen geëxecuteerd werd. De oorlog tussen de islamitische republiek Iran (het grote voorbeeld van Amal) en Irak verscherpte nog de vijandschap tussen Amal en Irak. Irak is in Libanon gewapend aanwezig in de vorm van de Libanese pro-Iraakse Baathpartij en het Palestijnse Arabische Bevrijdings Front. Een reeks gewapende conflicten tussen Amal en deze twee organisaties bleef dan ook niet uit. (Zie ook pag. 611/2-'80)
Amal heeft geen duidelijke politieke ideologie, maar herbergt in feite personen, groepen en clans van verschillende pluimage. De beweging is wel duidelijk confessioneel, want zij recruteert haar leden louter uit de Sjiitische bevolkingsgroep. In die zin kan ze vergeleken worden met de Libanese Falange, die uit louter christenen bestaat.
Critici van Amal beweren dat deze groepering zich in de toekomst heel goed zou kunnen opwerpen als een „islamitische Falange". Dit idee wordt nog versterkt doordat Amal de verslechtering van de situatie in Zuid-Libanon wijdt aan de activiteiten van de Palestijnen en de linkse Libanezen.
Amal pleit voor een herstel van het Libanese staatsgezag in het zuiden van het land, hetgeen betekent dat zowel Palestijnse bases als de grensstrook van majoor Haddad zouden moeten verdwijnen. Linkse leiders beschuldigen de Libanese geheime dienst, het zogenaamde Tweede Bureau, ervan geïnfiltreerd te zijn in de gelederen van Amal. Het Tweede Bureau werkt nauw samen met de rechtse christenen in Libanon.
De leider van Amal, de advocaat Nabih Berri, ontkent dit echter en beweert dat Israël, ondanks de kritiek die Amal heeft op de PLO en Libanees links, de grootste vijand is van Libanon en van de Sjiitische gemeenschap."

In mei hadden in Zuid-Libanon bloedige gevechten tussen Amal en Libanese communisten plaatsgevonden, waarbij tientallen doden en gewonden vielen. Ook in de vorige week, alsdus Reuter (17-8), hadden zich in Zuid-Libanon gevechten voorgedaan, waarbij minstens vijf mensen om het leven kwamen. Volgens Le Monde (19-8) leverde de Amal strijd met de CP in Nabatieh (12 aug.), met de pro-Syrische Baath in Tyrus (13 aug.), met Koerden in West-Beiroet (14 aug.) en met de OACL in West-Beiroet (15 aug., 4 doden).

Op 16 aug. werd Elias Hanache, een voormalige leider van de christelijke Nationale Liberale Partij van ex-president Camille Chamoun, samen met zijn twee kinderen en een lijfwacht in West-Beiroet onder vuur genomen en doodgeschoten. Hanache had zich in nov. 1980 aangesloten bij de Progressief Libanese-Palestijnse strijdkrachten (zie ook pag. 246/2-'81).

Terwijl op 17 aug. 's morgens de gevechten tussen Amal-leden en communisten voortduurden evenals de artilleriebeschietingen langs de demarcatielijn (de z.g. groene lijn), werd de enige nog open doorgang tussen Oost- en West-Beiroet, de z.g. Sodeco-passage (die op 6 aug. na een sluiting van ruim vier maanden was heropend), voor het verkeer gesloten. 's Middags kwam in Zuid-Beiroet een staakt-het-vuren tot stand na overleg op het hoogste niveau tussen de leiders van de Nationale Beweging (waaraan de CP deel uitmaakt), Amal, de PLO en Syrische officieren van de Arabische Vredesmacht, nadat de strijd aan zeker 24 mensen het leven had gekost. Tevoren waren Syrische troepen met tanks tussenbeide gekomen om een eind te maken aan de gevechten die werden gevoerd met gebruikmaking van zware artillerie, mortieren en machinegeweren.
Op 20 en 21 aug. vergden schietpartijen in Beiroet tussen falangisten en Syriërs zes doden, van wie vijf in de christelijke sector.
Op 27 aug. werden in de hoofdstad vier uur lang straatgevechten geleverd tussen leden van de Amal en de CP, die verscheidene doden vergden.

Wazzan in Damascus, Saoedi-Arabië en Koeweit

AP (10-8-'81) meldde dat de Libanese premier Chafic Wazzan in Damascus besprekingen had gevoerd met de Syrische president Assad en leden van de Syrische regering.
Op 12 aug. verklaarde premier Wazzan te Beiroet dat zijn regering overwoog een eigen luchtafweersysteem aan te schaffen. Hij zei het Libische aanbod

van juli, dat zich bereid had verklaard Libanon een aantal luchtdoelraketten van het type Sam-6 plus het bijbehorende vuurleidingssysteem te leveren. Maar hij verklaarde tevens dat zijn regering verder zou rondkijken en dat zij aan de aanschaffing van zo'n systeem in elk geval de voorwaarde zou verbinden dat geen „bedieningspersoneel" werd meegeleverd, maar dat het uitsluitend in handen van het Libanese leger zou berusten. Libanon was bereid zichzelf te verdedigen, ook al drong het er bij zijn Arabische broeders op aan een uniforme stategie ter verdediging van Libanon te ontwikkelen.

In juli zou ook Koeweit hebben late doorschemeren bereid te zijn een raketsysteem voor Libanon aan te schaffen, als daarmee de Syriërs overgehaald konden worden hun SAM-raketten uit de Libanese Bekaa-vallei terug te trekken.

Op 17 aug. had premier Wazzan in Taif een ontmoeting met de Saoedische koning Khaled. Daarbij ging het vooral over de reeds in juli door Libanon bepleitte bijeenroeping van een Arabische topconferentie die een gemeenschappelijke strategie m.b.t. de Israëlisch-Palestijnse confrontatie in Zuid-Libanon zou moeten uitstippelen. Op 18 aug., toen Wazzan door reisde naar Koeweit, meldde de Saoedische radio dat Saoedi-Arabië „in beginsel" voor zo'n topconferentie was. Zeven Libanese ministers en VN-ambassadeur Ghassan Tueini zouden andere Arabische staten bezoeken.

Diverse aanslagen

Door de ontploffing van een landmijn bij het hoofdkwartier van de Syrische vredesmacht in Chtaura werd op 23 aug. een Syrische soldaat gedood en raakten drie andere Syrische militairen gewond. Zij reden met hun auto op de mijn toen zij op weg waren naar de plaatselijke elektriciteitscentrale, die kort tevoren door een explosie was getroffen waardoor 15 personen gewond raakten. Volgens de „Stem van Libanon" ging het om een bomaanslag van een tot dusver onbekende groep, het „Syrische Bevrijdingsleger"; volgens de Syrische autoriteiten was de ontploffing te wijten aan een lekkende butagasfles.
Op 28 aug. meldde de *FAZ* dat een raketaanslag was gepleegd op de ambassade van Saoedi-Arabië in West-Beiroet door de tot dan toe onbekende organisatie „Kassam", die overwegend uit Sjiitische tegenstanders van de Iraakse president Saddam Hoessein zou bestaan.
Op 28 aug. 's avonds deed zich voor de residentie van ex-premier Karame in Tripoli een bomexplosie voor.
Op 30 aug. 's avond – de derde verjaardag van de verdwijning van imam Moussa Sadr, werden in Beiroet diverse bomaanslagen gepleegd, o.a. op een Boeing 707 van de MEA op het vliegveld van Beiroet.
Op 4 sept. werd de Franse ambassadeur in Libanon, Louis Delamare (59), vermoord. De auto van Delamare werd in West-Beiroet klemgereden en de drie of vier aanvallers schoten hem zes kogels in het lichaam na een vergeefse poging hem te ontvoeren. Delamare overleed korte tijd later in het Barbirziekenhuis. De aanslag werd door niemand opgeëist en door de diverse politieke groeperingen in Libanon, w.o. de PLO, veroordeeld. In de pers werd de mogelijkheid geopperd dat pro-Iraanse groeperingen achter de aanslag zaten.
In het weekend van 6 sept. werd de Iraakse culturele attaché in Zuid-Beiroet door onbekenden onder vuur genomen; hij raakte licht gewond.

Arabische bemiddelingscommissie

Op 3 en 4 sept. overlegde de bemiddelingscommissie van de Arabische Liga – de ministers van buitenlandse zaken van Koeweit, Saoedi-Arabië en Syrië alsmede de secretaris-generaal van de Liga – in Beiroet onder voorzitterschap van president Sarkis van Libanon over een plan om de wapenstroom naar Libanon tegen te gaan door de Libanese havens onder staatscontrole te stellen. Overeengekomen werd een subcommissie te vormen die zou moeten nagaan hoe voortaan zou kunnen worden verhinderd dat via Libanese havens wapens voor de talrijke milities het land binnenkwamen. Alleen wapens bestemd voor de geregelde strijdkrachten van Libanon zouden van het invoerverbod zijn uitgezonderd. De maatregel leek vooral gericht tegen de bevoorrading van de christen-rechtse milities via de haven van Jounié.
In de loop van de besprekingen hadden de voorzitter van het christelijk Front libanais, ex-president Camille Chamoun, en de commandant van de verenigde christelijke-Maronitische milities (Forces libanaises), Bechir Gemayel, reeds vroeger geuite intentieverklaringen herhaald, nl. voortaan af te zien van elke samenwerking met Israël. Volgens Syrië was de breuk met Israël een absolute voorwaarde voor een regeling; dan pas viel er met Syrië over de terugtrekking van de sinds 1976 in Libanon gelegerde (Syrische) Arabische Vredesmacht te praten. Geen melding werd echter gemaakt van het tegengaan van de wapeninvoer over land, in het bijzonder vanuit Syrië, dat het voornaamste bevoorradingskanaal van de linkse Libanezen en de Palestijnen is. De Falange wilde de controle op de kust zien uitgebreid tot de landroutes.
De bemiddelingscommissie slaagde er ook in de tweede van vijf belangrijke doorlaatposten tussen Oost- en West-Beiroet geopend te krijgen; deze post was sinds 2 april gesloten.
Onder auspiciën van de commissie vond op 3 sept. een ontmoeting plaats tussen Bechir Gemayel en kolonel Mohammed Ghanem, de chef van de inlichtingendienst van de Syrische troepen in Libanon.
Het akkoord van 4 sept. bleek in de praktijk echter niet uitvoerbaar te zijn, aldus de *Volkskrant* (27-10-'81). De door de verschillende partijen gecontroleerde havens in Libanon bleven gesloten voor de, nog niet eens in het leven geroepen, commissie van waarnemers.

Tijdens een volgende zitting van de Arabische bemiddelingscommissie op 7 nov. te Beiroet werden de twee besluiten van 4 sept. bevestigd. De controle op de havens kreeg nu voorrang en een ad hoc comité werd ingesteld. Volgens berichten, aldus de *Financial Times* (10-11-'81), zouden 15 tot 20 observatieposten langs de kust worden ingericht van 50 man elk, die door Libanon en de lidstaten van de commissie zouden worden geleverd.

Reeks bomaanslagen

Door een bomexplosie werd op 17 sept. het gezamenlijke hoofdkwartier van de PLO en de links-Libanese milities in de Zuidlibanese havenstad Saida (Sidon) opgeblazen. Volgens de Libanese politie waren er minstens 25 doden en 108 gewonden. De bom was in een voor het hoofdkwartier geparkeerde auto verstopt.
Vrijwel tegelijk ontplofte een bom in een cementfabriek te Chekka (67 km ten noorden van Beiroet) in het door Syrische troepen en de militie van ex-president Frangié gecontroleerde gebied. Er werd melding gemaakt van 10 doden en 10 gewonden.
De verantwoordelijkheid voor beide aanslagen werd opgeëst door het Front voor de Bevrijding van Libanon van de Buitenlanders (FLLF).

Bij de aanslag met een in een auto verborgen bom op een PLO-kantoor in de zuidwestelijke buitenwijk Hay el Souloum van Beiroet vielen op 18 sept. 's morgens twee doden.
Een bomaanslag op een bioscoop in West-Beiroet vergde op 20 sept. 4 doden en 35 gewonden. Ook de verantwoordelijkheid voor deze twee aanslagen werd opgeëist door het FLLF, dat

volgens de PLO als dekmantel van Israëlische agenten fungeerde.
N.a.v. de bomaanslagen besloten de PLO en de Nationale Beweging hun zware artillerie uit het centrum van Beiroet te verwijderen.

Op 28 sept. ontplofte een in een auto geplaatste tijdbom in het sjiitische dorp Zrariyeh (ten noordoosten van Tyrus) vlakbij een Palestijns-links Libanese controlepost. Deze aanslag vergde 15 doden en 70 gewonden. Bij bomaanslagen in West-Beiroet en in Saida dezelfde dag vielen geen slachtoffers.
Daarentegen richtte een bomexplosie in West-Beiroet op 1 okt. een bloedbad en zware verwoestingen aan. Doelwit van de aanslag was een flatgebouw met PLO-kantoren (o.a. van Abu Iyad). Elders in dezelfde (Bustani)straat werd een tweede „auto-bom" tijdig onschadelijk gemaakt. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opnieuw opgeëist door het FLLF, maar de PLO gaf de schuld aan Israël en zijn agenten voor „deze misdaad" die 83 doden en 225 gewonden vergde. De plv. secretaris-generaal van de linkse Nationale Beweging, Mohsen Ibrahim, stelde de chef van de Libanese militaire inlichtingendienst, kolonel Johny Abdo, en de militaire commandant van de falangisten, Bechir Gemayel, medeverantwoordelijk. Maar de radiozender van de falangisten meldde dat de Syriërs achter de aanslag zaten die „oorlog" voerden met de Palestijnen. Mahmoud Labady, een officiële woordvoerder van de PLO, verklaarde op 2 okt. dat de recente reeks bomaanslagen „een schending van het bestand van 24 juli jl." door Israël was.
Op 26 okt. vond voor het eerst een autobomexplosie in het christelijke Oost-Beiroet plaats. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag, waarbij ca. 15 personen gewond raakten, werd door niemand opgeëist. Wel dreigde het FLLF met vergelding.

Op 9 nov. raakten twee Libanezen gewond bij een bomexplosie nabij het gebouw van het pro-Iraakse dagblad *„Al Liwa"* in West-Beiroet. Volgens het FLLF betrof het een antwoord op de aanslag van 26 oktober.

Op 12 nov. 's avonds vonden twee bomaanslagen plaats op Franse gebouwen in West-Beiroet, gevolgd door vier bomaanslagen op Franse vestigingen in Beiroet en omgeving. De verantwoordelijkheid voor de eerste reeks werd opgeëist door de tot dan toe onbekende organisatie „Orly", voor de tweede reeks door het Geheime Leger voor de Bevrijding van Armenië (ASALA, zie pag. 625 e.v.-'81).
Op 16 nov. werd een leider van de Libanese factie van de pro-Iraakse Baath, Tahsin al-Atrash, in West-Beiroet doodgeschoten.

Inmiddels hadden de PLO en haar linkse Libanese bondgenoten op 31 okt. besloten dat de politieke groeperingen in West-Beiroet hun wapens moesten neerleggen. De milities kregen het bevel hun zware wapens buiten de stad te brengen en de bunkers bij hun kantoren af te breken. Tevens werd het dragen van uniformen en wapens op straat zonder vergunning verboden.
Op 2 nov. werd een voorzichtig begin gemaakt met de ontwapening van de talrijke privé-legertjes. In heel West-Beiroet braken Syrische troepen de betonnen bunkers voor de partijhoofdkwartieren af.

Verdere ontwikkelingen in Zuid-Libanon

Op 3 sept. zei een hoge Israëlische functionaris in Jeruzalem dat Palestijnse eenheden in strijd met het bestand 13 batterijen geschut en raketlanceerinstallaties naar Zuid-Libanon hadden overgebracht. Tegelijk onthulden Israëlische functionarissen in Washington dat Libië de jongste tijd via Damascus 200 ton wapens en munitie aan de Palestijnse guerrillastrijders in Zuid-Libanon had geleverd, terwijl ook Zuid-Jemen wapens in Damascus zou hebben afgeleverd voor verzending naar de Palestijnen. Voorts zou Saoedi-Arabië de PLO 100 ton lichte wapens hebben verschaft.
Nadat in de Israëlische pers reeds enkele dagen berichten waren verschenen over troepenbewegingen van de PLO, deelden woordvoerders van deze organisatie in Beiroet mee dat de PLO met het oog op een verwachte grootscheepse aanval van Israël op de Palestijnen in Zuid-Libanon de Palestijnse stellingen daar versterkt had met een tankbataljon en lange-afstandsartillerie; tot dusver bij Beiroet gelegerde amfibietanks waren naar het zuiden overgebracht (*AP-NRC/H'blad* 14-9).
Volgens de Israëlische militaire woordvoerder (*FAZ* 16-9) was het bestand van 24 juli inmiddels 43 maal door de PLO geschonden: 18 acties tegen de militie van Haddad, 12 acties in Israël, 8 incidenten in de bezette gebieden en 4 aanvallen op Israëlische of joodse instellingen buiten Israël. Bij die aanvallen zouden 7 mensen zijn omgekomen en 70 gewond zijn geraakt.

Op 26 okt. raakten twee Noorse UNIFIL-militairen bewond bij een beschieting van hun post. Een van hen overleed aan zijn verwondingen.
Op 1 nov. werden Nederlandse UNIFIL-militairen op hun post door leden van de Libanese Nationale Beweging beschoten met mortieren en automatische wapens, terwijl drie Ierse UNIFIL-officieren werden beschoten en aangehouden door Libanezen van een pro-Syrische groepering.
Op 6 nov. maakte majoor Saad Haddad (44) bekend dat hij wegens „vermoeidheid" het bevel over de christelijke milities in Zuid-Libanon had neergelegd en overgedragen aan luitenant Sharbal Barakat (26).
Reeds op 26 okt. had het Libanese blad *An Nahar* deze stap van Haddad aangekondigd. Volgens dit blad was Had-

Palestijnse tanks van de 17de brigade op weg naar Zuid-Libanon (11 sept. 1981).

dad boos over het Israëlische besluit een gebied in het district Marjayoun (6 km lang en 5 km breed) af te grendelen en onder rechtstreekse Israëlische militaire controle te plaatsen, waardoor Israël een deel van „Haddadland" zou hebben „geannexeerd" tot ongenoegen van de Zuidlibanese dorpelingen.
Maar op 8 nov. deelde Haddad in een toespraak via zijn radiostation „de Stem van de Hoop" mee dat hij „toegaf aan de wensen van zijn volk" en het bevel over de christelijke militie weer op zich nam. Zijn ontslag had verband gehouden met een intern gezagsprobleem in Zuid-Libanon en was niet het gevolg van enige ontevredenheid t.a.v. de Israëlische regering, zo stelde Haddad nu.
Op 9 nov. waarschuwde de Israëlische minister van defensie, Ariel Sharon, dat als de PLO het bestand in Zuid-Libanon zou blijven schenden – door verdere bewapening en uitbreiding van de fortificaties ten noorden van de UNIFIL-zone –, Israël in Zuid-Libanon zou terugslaan.

Volgens Sharon beschikten de Palestijnen over 270 stuks geschut, 60 tanks en 100 personeelsvoertuigen. Naar zijn zeggen had de PLO het bestand 24 maal geschonden door aanvallen op de enclave van Haddad.
The Times (11-11-1981) stelde dat de PLO slechts over meer dan 20 jaar oude T-34 tanks beschikte, maar dat de PLO onlangs wel meer Katjoesja-raketwerpers had ontvangen alsmede een aantal nieuwe zware machinegeweren. Voorts waren de PLO-fortificaties in „de ijzeren driehoek", gelegen in het operatiegebied van het Nederlandse UNIFIL-contingent, uitgebreid. Maar ook de militie van Haddad had haar geschutspositie ten zuiden van de VN-linies versterkt, aldus The Times.

Daarop verklaarde PLO-leider Yasser Arafat op 10 nov. tegenover verslaggevers in Beiroet dat Israël vier brigades langs de grens had samengetrokken ter voorbereiding van een invasie in Libanon.
Op 13 nov. werden drie leden van Haddads militie gedood toen hun auto bij Rashaf op een landmijn reed. Volgens Haddad was de mijn door PLO-guerrillastrijders geplaatst en betekende de ontploffing dat „het staakt-het-vuren niet meer bestaat".
Op 14 nov. deelde Arafat in een toespraak tot Palestijnse studenten mee dat hij een mobilisatie van de PLO-troepen had gelast i.v.m. een „op handen zijnde Israëlische aanval". Voorts zei hij dat hij de Arabische Liga had laten weten dat de PLO niet instemde met het besluit van de Arabische bemiddelingscommissie de aanvoer van wapens via Libanese havens te staken. Ook kantte hij zich tegen een voorgestelde uitbreiding van UNIFIL.
Op 16 nov. stelde Haddads militie een blokkade van het UNIFIL-hoofdkwartier in Naqoura in, waardoor ca. 1.250 man VN-personeel aan de buitenwereld werden afgesneden. Tot twee maal toe werd ook de waterleiding naar het hoofdkwartier opgeblazen. Majoor Haddad kondigde aan de blokkade te zullen handhaven tot UNIFIL beloofde forser op te treden tegen de infiltratie van „PLO-terroristen" in zijn enclave en tot UNIFIL 18 van zijn manschappen zou vrijlaten die sinds 13 nov. door Ierse VN-militairen waren omsingeld op de omstreden „Heuvel 880". Op 18 nov. kregen die omsingelde manschappen weer te eten en op 19 nov. 's morgens hief Haddad het beleg van het UNIFIL-hoofdkwartier „om humanitaire redenen" op, maar hij hield „Heuvel 880" vast die in het operatiegebied van het Ierse UNIFIL-contingent ligt.

Hervatting missie-Habib

Op 28 nov. vertrok de speciale afgezant van president Reagan, Philip Habib, voor zijn vierde rondreis door het Midden-Oosten om te proberen het toen vier maanden oude bestand in Libanon te versterken en de rakettencrisis op te lossen. De Syrische luchtdoelraketten in de Libanese Bekaa-vallei waren nog steeds aanwezig.
Op 29 en 30 nov. voerde Habib in Beiroet besprekingen met de Libanese leiders. Op 1 dec. arriveerde hij in de Syrische hoofdstad Damascus, waar minister van buitenlandse zaken Abdul Halim Khaddam hem meedeelde dat het Amerikaans-Israëlische akkoord i.z. strategische samenwerking (van 30 nov., zie pag. 192) van de VS een partij in het Midden-Oosten maakte, zodat de VS niet langer konden bemiddelen. Op 2 dec. werd Habib door president Assad ontvangen, die volgens het Syrische regeringsblad *Tishrin* (5-12-1981) verklaarde dat er voor Syrië „geen dialoog of discussie met de VS mogelijk is voordat de VS terugkomen van hun akkoord met Israël over strategische samenwerking".

Vervolgens reisde Habib via Jordanië naar Jeruzalem, waar hij op 4 dec. aankwam. Hij voerde daar besprekingen met de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir die zie dat „de tijd (voor Habib) begint op te raken" en dat „er een grens is aan ons geduld". Wel kreeg hij de verzekering dat Israël zijn diplomatie missie „in dit stadium" steunde.
Via een kort oponthoud in Cairo reisde Habib door naar Saoedi-Arabië, waar hij op 6 dec. een onderhoud had met koning Khaled en kroonprins Fahd. Vandaar keerde hij terug naar Jeruzalem, waar opnieuw een ontmoeting met minister Shamir op het programma stond (7 dec.).
Op 8 dec. besloot Habib zijn rondreis in Libanon, waar hij besprekingen voerde met president Sarkis, die hij volgens *An Nahar* zou hebben verzekerd dat een beraamde Israëlische aanval op Palestijnse guerrillastrijders in Zuid-Libanon en op Syrische raketten in de Bekaa-vallei voor hoogstens enkele maanden was opgeschort.

Kaping Libisch vliegtuig

Op 7 dec. werd een Libische Boeing-727 op een vlucht van Zürich naar Tripoli boven Italië gekaapt door Libanese sjiieten om kracht bij te zetten aan de eis tot vrijlating van de in 1978 in Libië verdwenen sjiitische geestelijke leider, imam Moussa Sadr.
De drie kapers dwongen de piloot eerst het toestel naar Beiroet te vliegen, waar enkele passagiers werden vrijgelaten. Via tussenlandingen in Athene, Rome en Beiroet arriveerde het toestel op 9 dec. 's morgens in Teheran, waar de kapers hun „Iraanse broeders" de zorg toevertrouwden „de gevolgen van de verdwijning van Moussa Sadr" te bestuderen.
In de nacht van 9 op 10 dec. gaven de kapers zich na 53 uur en een bijna 10.000 km lange tocht op het vliegveld van Beiroet over, nadat daar nog 5 uur was onderhandeld met de leider van de sjiitische milities, Nabih Berri, Syrische en Libanense militairen alsmede een zuster van imam Moussa Sadr. Het toestel zette vervolgens koers naar Damascus, omdat de passagiers grotendeels weigerden in Beiroet uit te stappen.
De Libische vertegenwoordiging in Beiroet veroordeelde op 10 dec. de kaping in een verklaring, waarin o.a. stond: „Wij stellen er prijs op eraan te herinneren dat het (Libische) volk absoluut niets te maken heeft met wat het geval van de zogenaamde Sadr wordt genoemd."

Verlenging UNIFIL-mandaat

Op 18 dec. verlengde de Veiligheidsraad met 13 stemmen voor bij twee onthoudingen (SU en DDR) het UNIFIL-mandaat met zes maanden (tot 19 juni 1982). De Raad besloot tevens over twee maanden de hele VN-operatie in Libanon nog eens te bezien n.a.v. een Libanees verzoek om versterking van UNIFIL.

Opleving geweld in Beiroet en Tripoli

Na een betrekkelijke rust van vijf weken bestookten pro-Iraakse en pro-Iraanse milities elkaar in de nacht van 3 op 4 dec. met mortieren en granaten in

de wijk Museitbeh in West-Beiroet, tot Syrische troepen en Palestijnse guerrillastrijders bij het aanbreken van de dag een plaatselijk staakt-het-vuren wisten te bewerkstelligen.

Op 7 dec. werd een voormalige leider van het pro-Iraakse ALF, Abdel Wahab Kayyali, in zijn bureau doodgeschoten, terwijl dezelfde dag bij vier bomexplosies in West-Beiroet één dode en vier gewonden vielen.
Zeker 15 mensen werden op 10 dec. in Tripoli bij een auto-bomexplosie gedood. In Adbal, een dorp op 26 km van Tripoli, werden 11 leden van één gezin in hun bed doodgeschoten, voordat het huis met dynamiet werd opgeblazen.
Op 15 dec. werd het gebouw van de Iraakse ambassade in West-Beiroet door een bomexplosie vrijwel geheel verwoest. Er vielen zeker 37 doden o.w. de ambassadeur en meer dan 100 personen raakten gewond. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door een tot dan toe onbekende groepering, het „Iraakse Bevrijdingsleger".
Op 19 dec. explodeerde een tijdbom in West-Beiroet, waardoor 11 doden vielen.

Slachtoffers 1981

Uit militaire bron in Beiroet werd begin jan. 1982 vernomen dat gewelddaden in Libanon gedurende 1981 2.379 doden en 6.518 gewonden hadden gevergd. Daarmee was 1981 na 1978 het bloedigste jaar sinds de officiële beëindiging van de burgeroorlog in nov. 1976. De meeste doden vielen bij de volgende gelegenheden (*Le Monde* 6-1):
– De gevechten tussen Syrische en Palestijnse troepen enerzijds en het Libanese leger en Libanese christelijke troepen anderzijds in de maanden april-juni 1981 bij Zahlé (100 à 200) en in Beiroet (ca. 360);
– De tiendaagse oorlog tussen Israëlische troepen en Palestijnse commando's in Zuid-Libanon en de Israëlische luchtaanval op Beiroet in juli 1981 (bijna 700 doden, voor meer dan de helft Libanezen);
– De chronische gevechten tussen de sjiitische Amal-militie en Palestijnse organisaties (bijna 200);
– Slachtoffers van exploderende bommen in auto's, voornamelijk in West-Beiroet (200);
– Diverse aanslagen (meer dan 100, waarvan minstens 50 bij de aanslag op de ambassade van Irak);
– Gevechten tussen pro-Syrische Libanezen en Palestijns-Libanese groeperingen in Tripoli (minstens 50).

(Voortzetting volgende aflevering)

INTERNATIONALE ZAKEN

VERENIGDE NATIES

INTERNATIONALE CONFERENTIE OVER ZEERECHT AANVAARDT VERDRAG

De conferentie over het recht van de zee, gehouden onder auspiciën van de Verenigde Naties, heeft op 30 april een verdrag aanvaard, dat het gebruik en de exploitatie van de zee en de zeebodem regelt. Echter, de Verenigde Staten en andere westerse landen plus een aantal communistische staten, die in staat zijn daadwerkelijk de rijkdommen van de diepzeebodem naar boven te halen, stemden tegen of onthielden zich.
De stemverhouding was als volgt: 130 voor, vier tegen en 17 onthoudingen.
Samen met de Verenigde Staten stemden Venezuela, Israël en Turkije tegen het nieuwe verdrag. De zeventien onthoudingen kwamen van Nederland, West-Duitsland, Groot-Brittannië, Italië, België, Luxemburg, Spanje, de Sowjet-Unie, Wit-Rusland, de Oekraine, Mongolië, Polen, Tsjechoslowakije, Hongarije, Bulgarije, de DDR en Thailand.
Opvallend was dat Frankrijk en Japan, landen die ook actief zijn op het gebied van de diepzeemijnbouw voor het verdrag stemden.
Het verdrag, dat vanaf september – als de Zeerechtconferentie formeel in de Venezolaanse Hoofdstad Caracas wordt afgesloten – voor ondertekening zal openstaan, wordt pas van kracht nadat zestig landen het hebben geratificeerd. Het zeerechtverdrag staat open voor ieder land, en ook de landen die tegenstemden of zich onthielden kunnen alsnog toetreden.
De Amerikaanse delegatieleider, James Malone, sloot de mogelijkheid niet uit dat Washington later het verdrag zal aanvaarden. Maar dan moeten er volgens hem nog wel wijzigingen in worden aangebracht. De voorzitter van de Zeerechtconferentie, de Singaporees Tommy Koh*, zei met nadruk dat van dat laatste geen sprake meer kan zijn.
Nederland heeft zich volgens het ministerie van buitenlandse zaken van stemming onthouden omdat het verdrag niet algemeen aanvaardbaar was, met name niet voor belangrijke industrielanden die zich op de diepzeemijnbouw voorbereiden. Den Haag vond vooral dat de regeling voor de exploitatie van de diepzeebodem in het verdrag zo geformuleerd was dat landen, die daar direct bij betrokken zijn deze niet konden onderschrijven.
Ook de Nederlandse regering sluit niet uit dat ze het verdrag in de toekomst alsnog zal tekenen.
De Franse regering juichte de totstandkoming van het nieuwe verdrag toe en noemde het een belangrijke stap in de betrekkingen tussen Noord en Zuid die de groeiende spanningen op de wereldzeeën zal verminderen.
In het verdrag, dat meer dan 300 artikelen en veel aanhangsels telt, is de territoriale zee bepaald op twaalf mijl. Kuststaten hebben daarnaast recht gekregen op het instellen van een exclusieve economische zone van 200 mijl.
Tevens voorziet het verdrag in de vreedzame doorvaart in territoriale wateren en zeeëngten van (oorlogs)schepen.
Andere artikelen spreken zich uit over maritiem onderzoek, de afbakening van het continentale plat, veiligheidsmaatregelen ter bescherming van het zeemilieu en het instandhouden van visgronden.
Op aandrang van de ontwikkelingslanden is in het verdrag de instelling van een krachtige internationale autoriteit voor de diepzeebodem voorzien die het beheer zou moeten krijgen over de diepzeemijnbouw. De Derde Wereld ziet deze autoriteit als belangrijke stap naar de realisering van een nieuwe internationale economische orde.
De VS en andere belangrijke industrielanden vinden echter dat de verdragsartikelen over de internationale autoriteit te weinig ruimte laten voor het particuliere bedrijfsleven. De ontwikkelingslanden zijn de laatste onderhandelingsronde de industrielanden op dit punt wat tegemoet gekomen. Maar de veranderingen waren te klein om tot eenstemmige aanvaarding van het verdrag te komen.

Voorgeschiedenis

Tot nu toe werden door de Verenigde Naties drie Zeerechtconferenties georganiseerd.
Op de Eerste Zeerechtconferentie (Genève 1958) werden vier conventies tot stand gebracht. Deze handelden over (1) de territoriale zee en de aansluitende zone; (2) de volle zee; (3) visserij en milieubehoud; (4) het continentale plateau.
Deze Conferentie – evanals de Tweede Conferentie van 1960 – gaf echter geen omschrijving van de grenzen van de territoriale zee.
Al gauw bleken de conventies van 1958 door de feiten achterhaald te zijn. Dit was te wijten aan twee grote oorzaken: techniek en politiek.
Het was vooral aan de snelle techni-

* Tommy Koh was op 13 maart 1981 tot voorzitter van de conferentie gekozen. Hij volgde Hamilton Amerasinghe op, die op 4 dec. 1980 was overleden (pag. 637/2-1981).

sche ontwikkelingen toe te schrijven dat men geconfronteerd werd met een aantal problemen, die ten spoedigste opgelost moesten worden. Voorbeelden hiervan zijn legio. Zo bepaalde de conventie van 1958 betreffende het continentaal plateau dat de kuststaat soevereine rechten mocht uitoefenen inzake exploratie en exploitatie tot op een diepte van 200 meter of tot waar exploitatie mogelijk was. Aangezien op dat ogenblik zeebodemontginning op dergelijke diepte ondenkbaar was, meende men het probleem afdoende opgelost te hebben.
Een snelle ontwikkeling van de wetenschap zorgde er echter voor dat men veel grotere diepten kon bereiken, zodat onvermijdelijk de vraag rees tot welke diepte de kuststaat nu mocht gaan. Hiermee hing trouwens een tweede probleem zeer nauw samen. De zeebodem op zeer grote diepte bleek uiterst rijk aan grondstoffen en mineralen, die echter slechts met de meest geavanceerde technieken ontgonnen konden worden. Moesten de voordelen hiervan nu uitsluitend toekomen aan de (industrie)staat die de ontging deed, of aan de hele mensheid?
Andere problemen waarmee men geconfronteerd werd, waren o.m. de enorme vervuiling – opzettelijk of per ongeluk – die aangericht wordt door de supertankers, het leegvissen van de zee door ultra-moderne fabrieksschepen, en de regeling van een steeds drukker wordende scheepvaart in sommige zeestraten.
De tweede grote reden tot herziening van het zeerecht was de politieke ontwikkeling. De nieuwe staten, die vooral sinds 1960 waren ontstaan gedurende de dekolonisatie, verwierpen vaak het recht dat tot stand was gebracht door de koloniale mogendheden. Bovendien was al de techniek en de know-how, waarvan hierboven reeds enige staaltjes, in handen van de industrielanden, zodat de ontwikkelingslanden de vrees koesterden dat de zee voor hun neus zou afgeroomd worden door de rijken.
Om al die redenen drong zich dus een herziening van het zeerecht op. Daartoe werd de Derde Zeerechtconferentie samengeroepen.

Derde Zeerechtconferentie

De Derde Zeerechtconferentie is bijeen geweest:

Van 3-5 dec. 1973 in New York;
van 20 juni - 29 aug. 1974 in Caracas;
van 17 maart - 9 mei 1975 in Genève;
van 15 maart - 7 mei 1976 in New York;
van 2 aug. - 17 sept. 1976 in New York;
van 23 mei - 15 juli 1977 in New York;
van 28 maart - 19 mei 1978 in Genève en van 21 aug. - 15 sept. 1978 in New York;
van 19 maart - 27 april 1979 in Genève en van 19 juli - 24 aug. 1979 in New York;
van 3 maart - 4 april 1980 in New York en van 28 juli - 29 aug 1980 in Genève;
van 9 maart - 24 april 1981 in New York en van 3- 28 aug. 1981 in Genève;
en tenslotte
van 8 maart - 30 april 1982 in New York.

De taak van de Conferentie werd vastgelegd door de Algemene Vergadering in 1973: een conventie aannemen die alle onderwerpen betreffende zeerecht behandelt.

Na de zitting van 1973 te New York, die enkel aan procedure en organisatie gewijd was, ging men dan in 1974 te Caracas van start met de eerste zitting over de grond van de zaak; deze eerste zitting was vooral gewijd aan debatten en aan pogingen om het massale aantal voorstellen terug te brengen tot aannemelijke afmetingen (zie ook pag. 593 e.v. - 1974).
Zoals te verwachten was, werd deze zitting gedomineerd door het antagonisme tussen industrie- en ontwikkelingslanden, zij het dan met veel schakeringen, want men kon moeilijk van homogene groepen spreken.
Een eerste moeilijkheid om tot eenvormige onderhandelingsposities te komen werd gevormd door het feit dat landen die zich in een minder voordelige situatie bevonden, reeds op eigen houtje een uitbreiding van de traditionele driemijlszone hadden afgekondigd, hetzij door een simpele uitbreiding van hun territoriale zee, hetzij door het instellen van een exclusieve visserijzone (zie het geval IJsland in 1972, toen een zone van 50 mijl werd ingesteld), of nog door het invoeren van het begrip 'economische zone' (tot 200 mijl).
Het ligt voor de hand dat die staten daar moeilijk zonder gezichtsverlies op konden terugkomen.
Een tweede probleem was dat de traditionele scheiding in drie machtsblokken – West, Oost en Derde Wereld – hier nauwelijks in aanmerking kwam. Noch bij de industrielanden, noch bij de ontwikkelingslanden was er sprake van eensgezindheid. Voor elk land spelen vaak volkomen verschillende prioriteiten. Zo wil de één een uitgebreide economische zone om zijn visgronden te beschermen, terwijl de ander die juist beperkt wil zien wegens zijn zeevisserij; zo worden ook visserij, diepzeeontginning en ecologisch evenwicht tegen elkaar uitgespeeld; voor sommige landen is de vrijheid van scheepvaart commercieel (of militair) van kapitaal belang.
Daarbij komt nog dat alle problemen zo onderling verstrengeld zijn. Het is praktisch onmogelijk één probleem op te lossen zonder onmiddellijk in een waaier van andere verstrikt te raken. Zo kan men bv. tot overeenstemming komen over een uitbreiding van de territoriale zee, maar wat zal er gebeuren met de vrijheid van onschuldige doorgang door zeestraten die aldus volledig tot territoriale zee worden? Wat moet men aanvangen met onooglijke eilandengroepen, die zo jurisdictie krijgen over een enorm gebied?
De Conferentie werd dus voor een uiterst verscheiden en ingewikkelde materie gesteld, en hoewel men het over sommige kwesties (zoals de instelling van een economische zone en de uitbreiding van de territoriale zee tot 12 mijl) relatief snel eens werd, heeft het jaren geduurd voor alle kwesties opgelost werden en voor ze dan nog in duidelijke, exact geformuleerde teksten gegoten werden.

Een beeld van de opening van de derde vergadering van de internationale zeerechtconferentie op 17 maart 1975 in Genève.

Onderwerpen, geregeld in het verdrag

In het verdrag vindt men de oplossing voor een aantal controversiële onderwerpen. Deze worden hierna besproken:

1. DE 'INTERNATIONAL SEA-BED AUTHORITY' EN DE INTERNATIONALE ZONE VAN DE ZEEBODEM

De tekst van de Conventie voorziet een soort parallel systeem. Alle diepzee-activiteit zal onder controle staan van een 'International Sea-Bed Authority' (verder in de tekst aangeduid als „Autoriteit"). Deze bestaat uit een Vergadering en een Raad. In de Vergadering zetelen alle leden van de Autoriteit; elk heeft één stem. Zij bepaalt de algemene krachtlijnen van het beleid. De Raad wordt gevormd door 36 leden van de Autoriteit; hij is het uitvoerend orgaan van de Vergadering.
De kiesprocedures zijn tamelijk omslachtig en worden beschreven in de artt. 159 (Vergadering en 161 (Raad); de bevoegdheden worden uitvoerig omschreven in de resp. art. 160 en 162. De Raad beschikt over twee commissies: de wette-

lijke en technische Commissie en de Commissie voor economische planning.
Bovendien wordt er een Secretariaat-Generaal ingericht, dat vooral de administratie zal waarnemen. De Secretaris-Generaal zal jaarlijks aan de Vergadering rapport uitbrengen over de activiteiten van de Autoriteit.
De Autoriteit kan zelf ontginningen doen via een instelling, die men de „Enterprise" genoemd heeft (verder in de tekst aangeduid als „Maatschappij"); ze kan eveneens contracten afsluiten met private en staatsondernemingen betreffende exploitatierechten.
Het principe van het systeem is simpel: een bepaalde firma zou aan de Autoriteit de rechten vragen op een bepaald deel van de bodem, dat volgens haar commerciële mogelijkheden biedt. De Autoriteit contracteert met deze firma, waardoor deze de helft van het betrokken gebied mag exploiteren. De rest is bestemd tot gebruik door de Maatschappij of door ontwikkelingslanden.
Deze principes lagen al geruime tijd vast. De voornaamste vragen die nog opgelost dienden te worden waren:
a) de zekerheid dat de Autoriteit over voldoende fondsen en technologische kennis zou beschikken om haar taak naar behoren uit te voeren;
b) de billijke verdeling van de beslissingsmacht tussen de verschillende staten;
c) controle over de produktie in de geëxploiteerde gebieden;
d) een efficiënte herkiezingsprocedure, die immers nodig zou kunnen zijn als het systeem al enige tientallen jaren heeft gefunctioneerd.

a) Financiering en overdracht van technologie

Het financiële probleem valt uiteen in twee aspecten: het verzekeren van voldoende fondsen voor de Autoriteit – in het bijzonder voor de Maatschappij – en het belasten van de mijnondernemingen, die een contract aangaan met de Autoriteit.
De fundamentele tegenstelling tussen geïndustrialiseerde en ontwikkelingslanden kwam hier duidelijk aan het licht. De ontwikkelingslanden waren over het algemeen zeer ongerust over de financiële mogelijkheden van de Maatschappij. Zij vreesden dat deze door onvoldoende geldelijke middelen zelfs niet in staat zou zijn haar eerste opdracht ernstig uit te voeren.
De industrielanden daarentegen (zowel de Westerse als de Oosterse) klaagden over de vaagheid van de financiële voorzieningen en vonden het onaanvaardbaar dat ze niet in staat waren de kosten op voorhand uit te rekenen. Wat de belastingen op de mijnbouwactiviteiten betreft, vonden zij die veel te zwaar. Met name België meende, dat hierdoor elke investeerder afgeschrikt zou worden, daar de zware verplichtingen, de winstmarge van de ondernemingen in het gedrang bracht.

De regeling, die men tenslotte uitgewerkt heeft, is verdeeld over drie hoofdstukken in de Conventie:
de financiën van de Autoriteit (art. 171-175);
de financiën van de Maatschappij (annex IV, Statuut van de Maatschappij, art. 11);
de financiële voorwaarden voor contracten (annex III, art. 13).
De fondsen van de Autoriteit zullen bestaan uit bijdragen van de staten, bijdragen van de Maatschappij, bijdragen van de contractanten, leningen en vrijwillige bijdragen door staten of andere entiteiten. De bijdragen van de staten worden vastgesteld door de Vergadering, volgens de verdeelsleutel die ook gebruikt wordt voor de algemene bijdragen aan de VN. De Maatschappij wordt voorlopig van haar bijdrage ontslagen, tot ze in haar eigen financiële noden kan voorzien, maar dit voor maximum 10 jaar.
De bijdragen van de contractanten worden vastgesteld in een uitgebreid aanhangsel (annex III), dat de grondvoorwaarden voor bodemonderzoek, exploratie en exploitatie omvat.
De hoofdlijnen zijn als volgt. Het onderzoek van de ontginningsaanvraag door de Autoriteit kost de contractant 500.000 dollar, indien het onderzoek goedkoper uitvalt wordt de rest teruggestort. Vervolgens betaalt hij jaarlijks een tarief van 1.000.000 dollar, vanaf de inwerkingstreding van het contract.
Binnen het jaar waarin hij de industriële produktie begint, moet hij zijn bijdrage aan de Autoriteit als volgt bepalen: hij betaalt ofwel alleen een produktietoeslag, ofwel een combinatie van een produktietoeslag en een deel van de nettoopbrengst. Deze bijdragen worden alle berekend volgens bepaalde procentuele quota, die variëren naargelang de duur van de produktieperiode.
Wat de Maatschappij betreft, zij heeft zelf een uitgebreide financiering. Haar fondsen omvatten de bijdragen die zij ontvangt van de Autoriteit – dit vormt een van de onkostenposten van de Autoriteit –, vrijwillige bijdrage van staten, leningen, inkomsten uit de werkzaamheden, en andere fondsen.
Deze fondsen worden door de Maatschappij gebruikt om haar ontginningswerkzaamheden te financieren.
De Autoriteit gebruikt de haar toegekende gelden voornamelijk voor haar administratieve kosten, naast de financiering van de Maatschappij, de compensatie van ontwikkelingslanden en de billijke verdeling van de inkomsten uit de werkzaamheden op de zeebodem.
Het tweede lastige vraagstuk betreft de overdracht van technologische kennis. Om zeker te zijn dat de maatschappij zal beschikken over de noodzakelijke technologie om haar opdrachten naar behoren uit te voeren, bepaalt annex III (art. 5) dat elke contractant deze technologie ter beschikking van de Autoriteit zal stellen alvorens hij een contract tot ontginning van de zeebodem bekomt. Dit moet gebeuren op basis van „fair and reasonable commercial terms and conditions". Men voelt onmiddellijk aan welke moeilijkheden moesten overwonnen worden om die clausule enige inhoud te geven.
Ook hier rijst weer de controverse tussen industrie- en ontwikkelingslanden. Een bijzonder moeilijk probleem was wat er gedaan moest worden indien de contracten zelf de technologie van een derde gebruikt. Besloten werd dat de contracten dan moet trachten een schriftelijke verzekering of een wettelijk bindend en afdwingbaar recht te bekomen van die derde, wanneer het gaat om technologie die hij zelf niet wettelijk kan overdragen en die niet beschikbaar is op de vrije markt, en wanneer hij dit kan bekomen zonder zware kosten. Indien hij deze zekerheid niet bekomt, zal hij zelf die bepaalde technologie niet mogen toepassen.
De groep van 77 was eveneens van mening dat het begrip „technologie" niet alleen de uitrusting voor de ontginning moest bevatten, maar ook die voor de verwerking. Zonder dit uitdrukkelijk te bevestigen, werd in de tekst toch de voorwaarde ingevoegd dat het om een „leefbaar systeem" moest gaan.
Hoewel dit op grote tegenstand van de ontwikkelingslanden stuitte, werd toch bepaald dat deze voorschriften slechts gelden tot tien jaar na de inwerkingstreding van de Maatschappij, dus in principe tot ze in staat is voor zichzelf te zorgen.

b) Produktiebeleid.

Het produktiebeleid wordt uiteengezet in art. 151. Het berust op een compromis tussen de producenten te land, die hun produktie door ernstige concurrentie bedreigd zagen, en de staten die voordeel kunnen halen uit een zeebodemexploitatie. De gevonden oplossing is in wezen simpel:
de produktie van de zeebodem moet gehouden worden op een niveau dat de landproducenten niet schaadt, maar toch voldoet aan de vraag van de consumenten. In principe is hier dus overeenstemming bereikt;
de onenigheid bestaat slechts over de technische uitwerking van het systeem.

c) Beslissingsmacht.

De discussie betreffende de beslissingsmacht in de Autoriteit heeft zich vooral op één punt geconcentreerd, nl.: de Raad, die het uitvoerend orgaan is (supra). Het is immers de Raad die, in overeenstemming met de algemene beleidslijn van de Vergadering van de Autoriteit, een zeer uitgebreide zeggenschap zal hebben over alle zeebodemactiviteiten. De discussie betreft zowel de samenstelling als de stemprocedure in de Raad. Art. 161 voorziet dat de Raad zal samengesteld zijn uit 36 leden, gekozen door de Vergadering, in de volgende volgorde:
– Vier leden gekozen uit de acht Staten-leden die de grootste investeringen m.b.t. de internationale zeebodem gedaan hebben, waaronder minstens één Oostblokland;
– Vier leden gekozen uit de Staten-leden die gedurende de laatste vijf statistische jaren meer dan 2 procent van de categorieën van mineralen, die de zeebodem zal voortbrengen, hebben geconsumeerd of geïmporteerd, waaronder minstens één Oostblokland;
– Vier leden gekozen uit de Staten die voornaame uitvoerders van desbetreffende mineralen zijn, waaronder minstens twee ontwikkelingslanden;
– Zes leden gekozen uit de ontwikkelingslanden, die bijzondere belangen te verdedigen hebben;
– Achttien leden, gekozen volgens het principe van de billijke geografische verdeling.
De Vergadering kan zekere correctieven inlassen om te zorgen dat de hierboven niet gekwalificeerde staten toch een redelijke vertegenwoordiging bekomen.
Wat de stemming zelf betreft liep de discussie voornamelijk over de vraag welke meerderheid vereist is om enigerlei actie te ondernemen – of, om het anders te stellen, hoeveel stemmen nodig zijn om de hele zaak te blokkeren.
Ook hier werden twee visies naar voren gebracht: een groep wenste een gewone stemming met een bepaalde meerderheid (bv. ⅔, ¾);
een andere zag meer in een stemming door belangengroepen.
Verschillende landen drukten hun bezorgdheid uit over dit laatste voorstel, dat zou neerkomen op het toekennen van een vetorecht aan de belangengroepen.
Daardoor zou bv. een relatief kleine of regionale groep de werking van de Raad kunnen blokkeren. In zijn huidige vorm voorziet de tekst stemmingen die, naar gelang het onderwerp, moeten gebeuren met een ⅔ of ¾ meerderheid of bij consensus.

d) Herzieningsprocedure.

Deze procedure werd in de tekst ingevoerd op aandringen van de ontwikkelingslanden, die vreesden dat het eerder beschreven parallelle systeem wel eens tot in der eeuwigheid zou kunnen blijven bestaan en hun aldus nadeel zou berokkenen. Een Conferentie ter herziening van het systeem zal volgens art. 155, bijeenkomen 15 jaar na 1 januari van het jaar waarin de eerste commerciële produktie startte.

2. DE EXCLUSIEVE ECONOMISCHE ZONE.

Het begrip „exclusieve economische zone" is geheel nieuw in het internationaal zeerecht; in 1958 was er op de toenmalige Conferentie nog geen sprake van. Het is een innovatie van bijzonder groot belang, daar het de kuststaat rechten geeft over een zeer groot gebied. De exclusieve economische zone strekt zich uit over 200 zeemijl (370,4 km) vanaf de basislijnen vanwaar de breedte van de territoriale zee bepaald wordt. De kuststaat heeft er soevereine rechten voor exploratie en exploitatie, bescherming en beheer van levende en niet-levende natuurlijke rijkdommen van de zeebodem en de bovenliggende wateren. Hij heeft jurisdictie betreffende de installatie van kunstmatige eilanden en andere constructies, betreffende wetenschappelijk onderzoek en betreffende bescherming en be-

houd van het milieu. De rechten en jurisdictionele bevoegdheden van de kuststaat worden uitgebreid omschreven in de Conventie. Alle andere staten behouden het recht van vrije doorvaart en overvlucht, alsmede de vrijheid om kabels en pijpleidingen onder water te leggen.
Men voelt onmiddellijk dat een zo vergaand concept op geweldige moeilijkheden en tegenwerking moest stuiten. Zonder overdrijving mag gesteld worden dat hier om praktisch elke letter strijd geleverd is.
Over een aantal kwesties is er bijzonder hard onderhandeld.
In de artt. 68 en 70 heeft men in zeer voorzichtige bewoordingen de rechten van staten zonder toegang tot de zee en staten met bijzondere geografische kenmerken omschreven. Vele staten hebben hiertegen echter nog ernstige bezwaren en menen meer bepaald dat de rechten van deze nadelig gelegen staten onvoldoende nauwkeurig omschreven zijn. Zij vrezen vooral voor de visserijbevoegdheid van deze staten in de zone van een kuststaat.
Een groot deel van de onenigheid heeft – direct of indirect – met de visserij te maken. Er zijn artikelen ingevoegd om de vangst van soorten te regelen die ofwel grote migraties doen, ofwel heen en weer trekken tussen een exclusieve economische zone en de volle zee. Bovendien werd er – zeer hoopgevend voor de milieubescherming – een artikel opgesteld ter bescherming van de zeezoogdieren (walvissen, dolfijnen, bruinvissen enz.).
Wat de migrerende soorten betreft, werd in annex I van de Conventie een lijst opgesteld. Het ligt voor de hand dat de weerstand tegen deze artikelen vooral van de zijde van landen met een belangrijke visserij kwam (bv. Japan).

3. GRENSAFBAKENING.

Een probleem dat nauw met het vorige samenhangt en dat een van de meest controversiële van de Conferentie is gebleken, is de begrenzing van het continentale plateau en de exclusieve economische zone, op plaatsen waar ze overlappen tussen naburige staten.
Men stelt hiervoor twee oplossingen voor. Een eerste groep staten is voorstander van een grens op gelijke afstand van de twee kusten, m.a.w. in het midden, hoewel bijzondere omstandigheden in aanmerking genomen mogen worden. Een andere groep is echter van mening dat rekening moet gehouden worden met „billijkheid" en met „relevante omstandigheden".
Verder zijn er in beide groepen voorstanders van een bindend systeem voor het regelen van dergelijke grensgeschillen, terwijl anderen zulke regeling verwerpen.
Men is het dan tenslotte toch min of meer eens geworden over het principe. Zowel de breedte van het continentaal plateau (art. 83) als van de exclusieve economische zone (art. 74) zal bepaald worden volgens de mediaan of zwaartelijn (gelijke afstanden), maar rekening houdend met alle omstandigheden die zich in dat bepaalde gebied manifesteren. Indien geen overeenstemming bereikt wordt, zal het geschil beslecht worden volgens de procedure beschreven in deel XV van de Conventie. Indien de staten geen vrijwillige verzoening bereiken, is er de mogelijkheid om tot een bindende beslissing te komen door een internationaal tribunaal, te verkiezen door de staten bij de ratificatie van de Conventie.

4. HET CONTINENTAAL PLATEAU.

De kuststaat heeft soevereine rechten tot exploratie en exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van zijn continentaal plateau. De definitie van het continentaal plateau (art. 76) is zeer ingewikkeld en technisch, om tegemoet te komen aan de complexe situatie: de ene staat heeft immers een continentaal plateau dat zich zeer ver in zee uitstrekt, terwijl een andere slechts over een niet noemenswaardig plateau beschikt, dat onmiddellijk overgaat in de diepzee. Het grote principe is dat iedere staat recht heeft op een continentaal plateau van minstens 200 zeemijl vanaf de kust. Het mag zich eventueel verder uitstrekken, maar het moet ophouden bij de continentale grens („continental margin"), die zodanig gedefinieerd wordt dat de diepzee ervan uitgesloten is. Het plateau mag zich niet verder dan 350 zeemijl vanaf de kust uitstrekken, behalve in ondiepe wateren, waar het tot 100 zeemijl verder mag gaan dan de dieptelijn van 2500 meter. Deze laatste bepaling beoogt de uitsluiting van onderzeese bergruggen.
Waar de breedte van 200 mijl, te rekenen vanaf de basislijnen, overschreden wordt, moet de kuststaat voor de afbakening van zijn plateau gebruik maken van punten die hij baseert op lengte- en breedtecoördinaten; de lijnen die deze punten verbinden mogen nooit langer dan 60 zeemijl zijn.
Niet iedereen is het met die ruime definitie eens. Sommige staten menen dat de internationale gemeenschap te erg benadeeld wordt door het toekennen van dergelijke uitgebreide gebieden aan een kuststaat. Andere landen, zoals Australië, zijn uiteraard zeer gediend met zo'n ruime interpretatie van het begrip.
Een ander punt betreft de bijdragen en betalingen van de kuststaat voor de exploitatie van het plateau over de 200-mijlslimiet. Art. 82 bepaalt dat de kuststaat, na vijf jaar exploitatie, een jaarlijkse bijdrage aan de Autoriteit zal storten, die elk jaar met 1 procent zal stijgen tot het twaalfde jaar, en daarna op 7 procent zal gehandhaafd blijven. De Autoriteit zal deze inkomsten op billijke wijze verdelen, rekening houdend met de behoeften van ontwikkelingslanden en landen zonder toegang tot de zee. Over deze cijfers is geen overeenstemming bereikt; de staten met een uitgebreid of rijk continentaal plateau houden teveel vast aan hun nationale belangen, terwijl vele ontwikkelingslanden de quota juist te laag vinden.

5. DE TERRITORIALE ZEE EN DE AANSLUITENDE ZONE.

Deze kwestie mag in grote lijnen als geregeld beschouwd worden. Er is een territoriale zee van 12 zeemijl (22,2 km) ingesteld, waarover de kuststaat soevereine rechten uitoefent. Buitenlandse schepen hebben hier het recht op „onschuldige doorgang".
In een aansluitende zone van nog eens 12 mijl heeft de staat het recht om controle uit te oefenen teneinde inbreuken op zijn douanerecht en andere reglementen te voorkomen en eventueel te straffen.
Wanneer twee territoriale zeeën elkaar overlappen, wordt de grens in het midden vastgesteld, tenzij historische of andere bijzondere omstandigheden een afwijking daarvan rechtvaardigen.

6. WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN MILIEUBEHOUD.

Een van de zeer belangrijke agendapunten van de Confentie was het opstellen van regels betreffende milieubehoud en pollutiebestrijding. Na de onderhandelingen heeft een tekst van 46 artikelen het licht gezien. Deze tekst is een van de meest hoopgevende feiten van de Conferentie; niet alleen wordt de zeevervuiling in een zeer ruim kader beschouwd, maar er wordt ook afgerekend met complexe problemen zoals de onderlinge bevoegdheidsconflicten tussen kuststaten, vlagstaten en havenstaten.
Frankrijk liet echter terecht opmerken dat de bestraffingen niet effectief genoeg zijn; waar men vroeger tot gevangenisstraffen kon veroordelen, kan men nu slechts geldboetes opleggen.

7. ANDERE KWESTIES.

De hierboven besproken onderwerpen zijn slechts de meest controversiële. De opsomming kan geenszins aanspraak maken op volledigheid.
Zo is er overeenstemming betreffende de vrije doorgang in zeestraten, die van belang zijn voor de internationale scheepvaart, evenals betreffende het statuut van de volle zee en de daaraan verbonden vrijheden van scheepvaart, luchtvaart, wetenschappelijk onderzoek, visserij en – als innovatie – de verplichting het leven in de zee te beschermen.
Men is het ook eens geworden over de economische zone en het continentaal plateau van eilanden; deze moeten aan de voorwaarden voor menselijke bewoning en economisch leven voldoen.
Tenslotte dient het nieuwe systeem ter beslechting van geschillen vermeld te worden. Een belangrijke innovatie hier zou de oprichting van een Zeerechttribunaal zijn, dat bindende beslissingen zou kunnen heffen.
Ook voorziet de tekst algemene arbitrageprocedures.

Bezwaren VS (regering-Reagan)

De VS gaven tijdens het grootste deel van de derde Zeerechtconferentie hun medewerking aan het tot stand brengen van het beoogde verdrag.
De vroegere minister van buitenlandse zaken Henry Kissinger droeg bijvoorbeeld de bouwstenen aan voor het akkoord over de exploitatie van de diepzeebodem. Hij stelde het „parallel systeem" voor waarbij zowel particuliere en staatsbedrijven als een onderneming van alle deelnemende landen ontginningsactiviteiten zouden kunnen ontwikkelen in het gebied dat buiten de exclusieve economische zones valt en onder controle zou komen te staan van de in te stellen internationale zeebodemautoriteit.
In september 1980 kwalificeerde de toenmalige Amerikaanse delegatieleider op de Zeerechtconferentie, de Republikein Elliot Richardson, het resultaat van het overleg zelfs als „ongekend voor multilaterale onderhandelingen." Goedkeuring van het verdrag leek nog maar een formaliteit te zijn.
Maar toen ging er in Washington een nieuwe wind waaien. Een nieuwe ploeg betrok het Witte Huis. En president Reagan maakte al snel duidelijk dat naar zijn mening de drie voorgaande Amerikaanse regeringen op de Zeerechtconferentie veel te veel van het vrijemarktsysteem hadden prijsgeven. Het samenstel van compromissen dat het ontwerpverdrag was, moest volgens hem opengebroken worden.
Dit gebeurde op 2 maart 1981, een week voordat de tiende zitting van de conferentie zou beginnen. De Amerikaanse regering gaf toen een verklaring uit, waarin zij haar voorbehoud m.b.t. hetgeen tot dan overeengekomen was bekend maakte, i.h.b. op het terrein van de diepzeemijnbouw.

Op 3 maart 1981 gaf minister Haig van buitenlandse zaken de VS-delegatie op de conferentie de opdracht te verzekeren, dat de conferentie op de tiende zitting niet zou worden afgesloten, aan-

gezien de regering van de VS haar politiek m.b.t. de conferentie aan het heroverwegen was en daarvoor tijd benodigde.
Daarmee was een 11de zitting noodzakelijk geworden, die dan ook in maart en april van dit jaar heeft plaatsgevonden.
De ontwikkelingslanden weigerden aanvankelijk, maar besloten de Amerikanen toch maar hun zin te geven omdat een zeerechtverdrag waaraan het technisch hoogst ontwikkelde en grootste maritieme land ter wereld niet mee zou doen veel van zijn effect zou verliezen.
Op de afgelopen elfde zitting hebben Amerikaanse diplomaten vele wijzigingen voorgesteld, vrijwel alle gericht op grotere vrijheid van het particuliere bedrijfsleven en beperking van de macht van de internationale autoriteit die het beheer van de diepzeebodem namens alle landen moet regelen.
Op sommige punten kregen de VS gelijk. Er werd bijvoorbeeld vastgelegd dat Amerika altijd vertegenwoordigd zal zijn in de besturende raad van de internationale autoriteit. Andere bedenkingen tegen het verdrag liet Washington vallen. Zoals het bezwaar tegen de vastgestelde plafonds van de jaarlijks naar boven te halen hoeveelheden metalen, bedoeld om koper, nikkel- en mangaanproducenten (Zaire, Zambia, Chili) niet te ruïneren.
Op het laatst bleven er voor de Amerikanen twee knelpunten over waarvoor geen oplossing gevonden kon worden: de opgenomen regeling voor overdracht van technologie van particuliere en staatsbedrijven aan de ondernemingen van de internationale autoriteit, en de bepalingen voor de herziening van het verdrag.
De wijze waarop technologie aan de Autoriteit moet worden overgedragen was een van de moeilijkste kwesties van de hele Zeerechtconferentie. In het verdrag staat nu dat technologie die een bedrijf van andere instanties, „derden", heeft verworven ook aan de onderneming van de Autoriteit ter beschikking moet worden gesteld. Gebeurt dit niet dan mag de particuliere of staatsonderneming ze niet toepassen op de Oceaanbodem.
Bedrijven zien hier grote problemen, onder andere op het gebied van licenties. De ontwikkelingslanden weigerden hier echter toe te geven omdat ze bang zijn dat de onderneming van de zeebodemautoriteit anders niet van de grond zal kunnen komen.

Over herziening is in het verdrag bepaald dat het na twintig jaar mogelijk is het systeem van exploitatie van de diepzeebodem te wijzigen, en wel met een meerderheid van driekwart van alle deelnemende landen. De VS wilden hier het recht van veto hebben om ieder streven van de Derde Wereld een oude wens in vervulling te laten gaan en de ontginning voor honderd procent in handen van de internationale Autoriteit te leggen, te kunnen ontkrachten.
Ook hier hielden de ontwikkelingslanden het been stijf. Ze boden aan de meerderheid van tweederde (in het ontwerpverdrag) naar driekwart te brengen maar verder wilden ze niet gaan. Washington zag ook deze driekwart echter als valbijl.

Verder speelde bij de uiteindelijke Amerikaanse positiebepaling nog een psychologische effect een grote rol. Men bleef het gevoel hebben dat er toch wel een erg zware wissel was getrokken op het zo hartstochtelijk aangehangen vrijemarktsysteem. De Amerikaanse tegenstem was niet meer te ontwijken.
De Amerikanen trokken in hun verzet tegen het verdrag andere landen mee, vooral West-Duitsland en Groot-Brittannië.
Maar ook de Sowjet-Unie ging zich anders opstellen en dat was een van de grote verrassingen. Moskou begreep plotseling dat het zeer voordelig was te boek te staan als land dat ook aan diepzeemijnbouw doet. De Sowjetregering vaardigde daarom op 18 april een decreet uit met als doel vergunningen aan haar staatsbedrijven voor exploitatie van de oceaanbodem uit te kunnen geven en kreeg op de Zeerechtconferentie gedaan dat ook haar bedrijven – net als Westerse, Japanse en Indiase consortia – vallen onder de regeling voor bescherming van bestaande investeringen in diepzeemijnbouw.

De stemonthouding van de Sowjet-Unie heeft volgens conferentiekringen direct te maken met de tegenstem van de VS. Als Amerika zich namelijk afzijdig blijft houden zullen de andere deelnemende landen fors moeten betalen om het verdrag uitgevoerd te krijgen.
Washington zou op grond van de VN-verdeelsleutel ongeveer een kwart van de kosten voor zijn rekening nemen.
Alleen al het opzetten van de mijnbouwonderneming van de internationale zeebodem-Autoriteit zal naar schatting een miljard dollar vergen. En daar komen nog eens forse bedragen bij die gemoeid zijn met het opzetten van de vele organen waarin het verdrag voorziet, zoals het internationaal zeegerechtshof in Hamburg. De financiële consequenties van het verdrag zouden Moskou huiverig hebben gemaakt één lijn met de Derde Wereld te blijven trekken.
Er is nu een uiterst onduidelijke situatie ontstaan, niet in de laatste plaats voor de bedrijven die zich op diepzeemijnbouw aan het voorbereiden zijn. Hieronder bevinden zich twee Nederlandse: Billiton (onderdeel van Shell) en Bos Kalis Westminster, die voor dertig respectievelijk tien procent deelnemen in het onder leiding van het Amerikaanse concern Lockheed staande consortium Ocean Minerals Company.
De bedrijven willen toestemming krijgen om delen van de diepzeebodem – vooral in het gebied tussen Mexico en Hawaii – in exploitatie te nemen en er bovendien zeker van zijn dàt de investeringen die ze doen niet verloren gaan op het moment dat het zeerechtverdrag over naar schatting zes tot acht jaar in werking zal treden.
De vergunning kan nu bij regeringen worden aangevraagd die op dit punt een nationale wetgeving hebben. Dat is het geval in de VS, Groot-Brittannië, West-Duitsland, Frankrijk en de Sowjet-Unie. Maar wat gebeurt er als de internationale zeebodemautoriteit in functie treedt en deze landen hier buiten blijven?
De verwarring is nog vergroot door het Amerikaanse voorstel om met andere industrielanden, inclusief het Oostblok, een „mini-verdrag" te sluiten om ontginning van de diepzeebodem in goede banen te leiden. Het is nog volstrekt onduidelijk of het hier gaat om een alternatief voor het huidige verdrag of dat het mini-verdrag bedoeld is om in de overgangsfase tot de inwerkingtreding van het zeerechtverdrag de nationale wetgevingen op dit terrein met elkaar in overeenstemming te brengen en een regeling te treffen voor elkaar overlappende ontginningsaanvragen.

DIRECTEUR COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS VERVANGEN

M.i.v. 30 april is dr. Theo van Boven ontslagen als directeur van de commissie van de Verenigde Naties voor de rechten van de mens. Dit was één van de eerste administratieve beslissingen van de nieuwe secretaris-generaal van de VN, de Peruviaanse diplomaat Javier Perez de Cuellar. Deze liet de Nederlander Van Boven op 7 febr. weten, dat hij niet opnieuw voor een periode van vijf jaar als directeur van de mensenrechtenafdeling zou worden benoemd.
Van Bovens wijze van functioneren had al lange tijd wrevel gewekt bij veel Latijnsamerikaanse regeringen en dit was de laatste drie jaar nog versterkt. Het kookpunt werd bereikt door de

rede die Van Boven op 1 februari hield bij de opening van de 1982-zitting van de VN-Mensenrechtencommissie. De rede van Dr. Van Boven behandelde de campagne van de Commissie tegen massamoorden, met op de lijst landen die zich daaraan schuldig maken: Cambodja, Oeganda, Equatoriaal-Guinee, Iran, Chili, Guatemala en El Salvador. Het VN-Secretariaat had, hetgeen ongebruikelijk is, voorinzage van de rede gevraagd en er bezwaar tegen gemaakt dat bepaalde landen met name zouden worden genoemd. Van Boven kreeg te horen dat hij als lid van de VN-staf verplicht was tot onpartijdigheid. Hij beschouwde deze opvatting als gevaarlijke onzin en droeg zijn speech ongewijzigd voor.

In Oxford verklaarde Dr. Van Boven onlangs dat de VN en hun functionarissen niet onpartijdig kunnen zijn inzake mensenrechten, omdat de VN zich voor bepaalde waarden heeft uitgesproken. „Wij moeten objectief zijn, doch nadat wij de feiten hebben gecontroleerd moeten wij er over spreken". Toen Van Boven de mensenrechtenafdeling ging leiden bekeek de Mensenrechtencommissie de wereld met een beperkte blik, geconcentreerd op het Oostblok en de militante Derde Wereld; daarnaast werden de „klassieke drie" – Zuid-Afrika, Chili en Israël – behandeld. Thans levert de Commissie regelmatig kritiek op 15 landen, waaronder Polen, Afghanistan en een reeks Aziatische, Latijnsamerikaanse en Afrikaanse landen.
Van Boven heeft zich minder op landen als zodanig dan wel op „fenomenen" gericht, hetgeen volgens hem het element van confrontatie heeft gereduceerd. In de jaren '70 onderzocht de Commissie het verschijnsel „slavernij", in de jaren '80 „verdwijningen" en het lot van autochtone bevolkingsgroepen, en in 1982 de massamoorden.
Volgens Van Boven zullen toekomstige generaties een beter oordeel uitspreken over de voormalige Amerikaanse president Carter, die de aandacht heeft gevestigd op de mensenrechten, vooral in landen in Latijns-Amerika binnen de directe invloedssfeer van de Verenigde Staten. Van Boven, die een en ander opmerkte tijdens de jaarlijkse conferentie van de United Nations Association in Engeland, stelde voorts dat men sinds het aantreden van president Reagan duidelijk kan zien dat de Oost-west-confrontatie de VN-Mensenrechtencommissie meer ging beheersen en de houding van de Latijnsamerikaanse landen verhardde. Onmiddellijk na Reagans verkiezing kwam er een golf van arrestaties en hernieuwde onderdrukking in Haiti; in Guatemala

Theo van Boven

en Chili, waar de situatie reeds slecht was, werd deze nog slechter.
Tot verbazing van Van Boven heeft de Commissie tijdens haar laatste zitting evenwel voortgang kunnen boeken; volgens Van Boven kan een beweging die eenmaal van start is gegaan moeilijk worden gestuit en de Westeuropese landen dringen harder aan vanwege de meer negatieve opstelling van de Verenigde Staten. Deze ommekeer is belangwekkend. Carter moest destijds de Europeanen meetrekken ten gunste van de eerbiediging van de mensenrechten.
Volgens Van Boven voelen de Russen zich geriefelijker onder Reagans beleid jegens de mensenrechten. Toch zijn zij nog nooit zo sterk in het defensief gedrongen. Het werk van de Commissie met betrekking tot Polen en Afghanistan liet Moskou weinig tijd tot het

Kurt Hendl

scheppen van hindernissen op andere terreinen.

Van Boven werd opgevolgd door de Oostenrijker Kurt Herndl; ook Oostenrijk is actief terzake van de mensenrechten. Het is waarschijnlijk dat de Commissie nieuw baanbrekend werk zal verrichten.
Hoewel de laatste zitting wel als onbetekenend is gekwalificeerd, schreef *The Economist*, dat deze zitting door sommigen de beste is genoemd die ooit werd gehouden: nieuw gebied werd betreden met een rapport over mensenrechten in Iran. Er werd een onderzoek geautoriseerd naar Guatemala, vanwege gebrek aan samenwerking bij een soortgelijk onderzoek in dat land. Er zijn thans voldoende Derde Wereld- en Westeuropese landen die de mensenrechten hoog waarderen om resoluties als tijdens de laatste zitting aanvaard, erdoor te krijgen.
De VN-Mensenrechtencommissie moge dan geen sanctiemogelijkheden bezitten – niemand hoeft zich iets van haar uitspraken aan te trekken – zij is desondanks bezig de draagster te worden van het publieke vaandel voor halfvergeten woorden en beloften in het VN-Handvest en dat is vooruitgang. *(International Herald Tribune)*

AFRIKA

GUINEE

PRESIDENTSVERKIEZING

Bij de op 9 mei gehouden presidentsverkiezing werd Ahmed Sekou Touré, de enige kandidaat van de eenheidspartij Parti démocratique de Guinée (PDG) en president sedert 1958, herkozen voor een vierde ambtstermijn van 7 jaar. De 60-jarige Sekou Touré verwierf volgens de op 13 mei bekendgemaakte uitslag 98,8% van de stemmen tegen 100% in 1974. *(NZZ, Volkskrant)*

(Vor. ber. pag. 127/3-1975)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

BESTAND IN FALKLAND-CRISIS

Op 4 juni vertelde de Britse premier Thatcher 's avonds om 23.15 uur Britse tijd aan het Lagerhuis dat witte vlaggen wapperden in Port Stanley en dat een staakt-het-vuren gold. De mededeling werd met veel opluchting, een licht gejuich en applaus ontvangen.
Oppositieleider Michael Foot van de Labourpartij feliciteerde de premier. „Er zal oprechte en wijd verspreide opluchting zijn over het vooruitzicht dat er een einde komt aan het bloedvergieten", aldus Foot.
Ook David Owen van de Sociaal-Democratische Partij gaf zijn gelukwensen, al zei hij te hopen dat de Argentijnse overgave niet onvoorwaardelijk zou zijn. „We moeten hen een zeker mate van waardigheid laten", zei Owen. „Uiteindelijk is dat het beste".
Na de bekendmaking in het Lagerhuis ging de premier de straat op en mengde zich onder een zingende menigte, met de woorden „Groot-Brittannië is weer groot". Tegen verslaggevers verklaarde zij: „We wisten wat ons te doen stond, we namen het karwei aan en we deden het".
Om 21.00 uur plaatselijke tijd (1.00 uur Britse tijd en 2.00 uur Nederlandse tijd) ondertekenden Jeremy Moore, de commandant van de Britse troepen, en generaal Mario Benjamin Menendez, de door de Argentijnen benoemde gouverneur op de Falkland-eilanden, de overgave.
Jeremy Moore schreef in een boodschap aan Londen, dat alle Argentijnse troepen op Oost- en West-Falkland zich hadden overgegeven en dat voorbereidingen waren gemaakt de manschappen terug te zenden naar Argentinië. Hun wapens en uitrusting zouden worden ingenomen en hun ammunitie zou worden gemerkt en beveiligd. „De Falkland-eilanden zijn weer terug onder de regering die hun bewoners wensen", besloot Moore zijn boodschap. „God save the queen".
Het bestand zou tot 15 juni 10.00 uur plaatselijke tijd van kracht zijn. Dit bood generaal Menendez de tijd om in Buenos Aires overleg te voeren met de militaire junta.

Hierna volgen in aansluiting op de berichten over de Falkland-crisis op pag. 241 e.v. en pag. 305 e.v. de belangrijkste ontwikkelingen sinds begin mei 1982.

Reacties op torpederen General Belgrano

De ondergang van de Argentijnse kruiser General Belgrano waarbij zoals later bleek 321 mensen waren omgekomen maakte veel reacties los in de wereld enerzijds door het grote verlies aan mensenlevens en anderzijds doordat het torpederen van de kruiser buiten de door de Britten ingestelde „verboden" zone van 200 mijl plaatsvond.
Op 3 mei zei de regering-Reagan het grote aantal slachtoffers diep te betreuren en verklaarde het State Department dat het incident „erop wees dat het absoluut noodzakelijk was te komen tot een vreedzame regeling van dit tragische conflict".
De volgende dag gaf Frankrijk een verklaring uit waarin het zijn „ontsteltenis" uitsprak over de verliezen aan Argentijnse zijde. West-Duitsland riep op tot een staakt-het-vuren „in het belang van beide partijen in het conflict". Ierland deelde mee dat de economische sancties van de EG niet verder verlengd moesten worden. De Ierse minister van defensie, Patrick Power, gaf op 3 mei als commentaar: „Aanvankelijk waren wij van mening dat Argentinië de agressor was en steunden wij Groot-Brittannië, maar nu blijkt dat de Britten zelf hevige aanvallen hebben gedaan, nemen wij een neutrale houding aan.
De Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van der Stoel deelde in de Franse „ontsteltenis".
Op 4 mei verdedigden de Britse premier Thatcher en de minister van defensie John Nott in het Lagerhuis het torpederen van de General Belgrano. Thatcher zei dat het schip en de twee escorterende onderzeebootjagers de Britse vloot bedreigden. Nott wilde, ondanks aandringen van onder anderen Denis Healy, niet onthullen hoever de General Belgrano van de vloot was. Labour-leider Michael Foot was van mening, dat de torpedering niet strookte met de verklaarde bedoeling van de regering om een „minimum aan geweld" te gebruiken.
Vijftig Labour-parlementsleden tekenden een motie, waarin om een onmiddellijk staakt-het-vuren werd gevraagd. De socialistische woordvoerder voor defensie, Denis Healy, was ook zeer kritisch over het tot zinken brengen van de Argentijnse kruiser, ruim 50 km buiten de oorlogszone. Volgens hem had de regering niet duidelijk gemaakt dat het schip een gevaar vormde voor de Britse vloot.

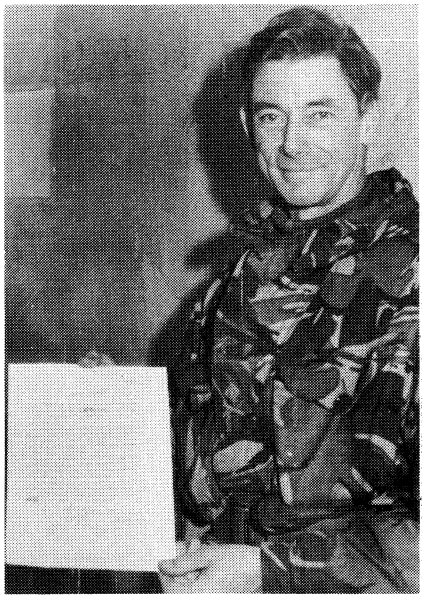

De opperbevelhebber van de Britse landstrijdkrachten op de Falkland-eilanden, generaal Jeremy Moore, toont het door Argentinië ondertekende document van de overgave.

Oorlogshandelingen tot 20 mei

Op 6 mei maakte het Britse ministerie van defensie bekend dat twee Harrierstraaljagers bij de Falkland-eilanden waren verdwenen. Volgens woordvoerder Ian McDonald verdwenen zij „bij slecht weer en slecht zicht". Hij deelde ook mee, dat bij de ondergang van de Sheffield 20 mensen om het leven waren gekomen. Er waren 24 gewonden. De overige 242 geredde bemanningsleden waren ongedeerd.
Op 7 mei maakte het Britse ministerie van defensie bekend, dat met onmiddellijke ingang op ieder Argentijns marineschip of oorlogsvliegtuig dat zich buiten de territoriale water bevond (12 zeemijlen uit de kust) zou worden geschoten. Tevens besloot Engeland zijn militaire sterkte in het gebied rond de Falkland-eilanden versneld uit te breiden.
Dat gold vooral voor de sterkte in de lucht. Zo was besloten dat twintig vliegtuigen van het type Harrier niet per schip naar het oorlogsgebied zouden worden overgebracht, zoals aanvankelijk de bedoeling was, maar dat ze zouden worden overgevlogen. Tevens werd een „aanzienlijk" aantal Harriers voorzien van raketten van het type Sidewinder en werden meer schepen naar de Falkland-eilanden gestuurd die waren uitgerust met Seawolf anti-raketraketten. Deze projectielen moesten een antwoord vormen op de Exocet, de raket waarmee de Argentijnen eerder die week het Britse schip Sheffield tot zinken brachten.
Engeland had de VS een of meer

vliegende tankers van het type KC-135a te leen gevraagd. Met dit toestel konden gevechtsvliegtuigen in de lucht worden bijgetankt. Dit zou de Britse luchtvloot in het zuiden van de Atlantische Oceaan in staat stellen met Nimrods 24 uur per etmaal boven de oorlogszone te patrouilleren. Ook zouden Britse Vulcan-bommenwerpers zo vanaf het eiland Ascension bombardementsvluchten naar doelen op het Argentijnse vasteland kunnen uitvoeren.
Op 9 mei beschoot de Britse marine een Argentijns visserschip, de „Narwal", dat van spionage werd verdacht en dwongen het tot overgave. Onderzeebootjagers beschoten de omgeving van het vliegveld bij Port Stanley op Oost-Falkland. Een Argentijnse Puma-helikopter werd boven het vliegveld neergeschoten.
Op 10 mei maakte het Britse ministerie van defensie bekend dat ook voor een gebied met een straal van 100 zeemijl rond het eiland Ascension een luchtcontrole werd ingesteld. Als vliegtuigen in de zone wilden vliegen moest toestemming worden gevraagd aan de controlerende hoge officier van de Britse luchtmacht. Het eiland werd intensief door de Britten gebruikt als steunpunt op de route Londen – Port Stanley.
Verder meldde Londen dat de op 4 mei door een raket getroffen Sheffield was gezonken en dat de Narwal, die door twee Britse Sea Harriers was aangevallen, eveneens was gezonken. Aan boord van het schip was moderne communicatieapparatuur gevonden, wat volgens Londen bewees dat de Narwal was gebruikt voor spionagedoeleinden. Bij de aanval op de Narwal vielen één dode en 13 gewonden, waarvan één ernstig.
Volgens de Argentijnen zouden de Britse Harriers op de bemanning van de Narwal hebben geschoten nadat die al in de reddingsboten was gegaan.
In de nacht van 10-11 mei beschoot de Britse marine een Argentijns schip, dat volgens het ministerie van defensie binnen de 200-mijlszone voer. Het schip zonk. Ook deden de Britten aanvallen in de omgeving van Port Stanley met 11,5 centimeter kanonnen van fregatten en onderzeeboten.

Op 11 mei maakte de Argentijnse junta bekend dat alle schepen onder Britse vlag die in het zuiden van de Atlantische Oceaan in de richting van de Falkland-eilanden voeren, of die een bedreiging betekenden voor de nationale veiligheid, als vijandelijk werden beschouwd en konden worden aangevallen. Hetzelfde gold voor vliegtuigen in het gebied.
Op 12 mei deelde een woordvoerder van het ministerie van defensie in Londen mee, dat bij een aanval op een Brits oorlogsschip twee Argentijnse gevechtsbommenwerpers waren neergehaald. Een derde toestel wist te ontkomen.
De Britse defensiewoordvoerder benadrukte dat de twee Argentijnse Skyhawk-gevechtsbommenwerpers binnen de door Engeland ingestelde 200-mijls oorlogszone rond de Falkland-eilanden waren neergeschoten. Volgens de woordvoerder was het Britse schip niet beschadigd en waren er geen slachtoffers gevallen.
Het was de eerste Argentijnse luchtaanval sinds 4 mei toen de Sheffield tot zinken werd gebracht.
Tevens maakte Londen bekend dat een Sea King helikopter in zee was gestort, maar niet door Argentijnse acties. De bemanning werd gered.
Het tot troepenschip omgebouwde luxe passagiersschip Queen Elizabeth II vertrok die dag uit Southampton met 3.250 militairen aan boord, waarmee de totale Britse troepensterkte voor de eilanden op ruim 8000 man kwam.
Op 13 mei deelde het Britse ministerie van defensie mee dat niet twee, maar drie Argentijnse Skyhawks op 12 mei waren neergeschoten. In totaal zouden 12 Skyhawks aan de aanval hebben deelgenomen. De vliegtuigen werden neergehaald door Britse Seawolf-raketten, waarover twee fregatten, Broadsword en Brilliant, beschikten.
De Britse regering deelde verder nog mee dat 188 Argentijnse krijgsgevangenen, die bij de herovering van South Georgia werden gevangen genomen, in vrijheid waren gesteld en via Ascension naar Uruguay werden overgevlogen. Eén krijgsgevangene ging echter niet mee. Dat was de Argentijnse kapitien Alfredo Astiz.
Hij werd nog vastgehouden in verband met een onderzoek naar beschuldigingen dat hij betrokken was geweest bij de moord op een Zweeds meisje en twee Franse nonnen.

In de nacht van 14-15 mei landden 50 Britse mariniers op Pebble Island, een eilandje ten noorden van West-Falkland, waar de Argentijnen in de heuvels een verdedigende positie hadden ingenomen.
Tijdens een afleidingsmanœuvre van een Britse onderzeebootjager voor de kust, die met een bombardement begon, slopen de mariniers naar het vliegveld en bevestigden zij explosieve ladingen aan zes Pucara's, een vrachttoestel en vier kleinere toestellen. Alle toestellen werden vernietigd. Tevens bliezen de commando's een munitiedepot op.
Op 16 mei vielen Harriers van de marine in de zee-engte tussen Oost- en West-Falkland twee Argentijnse transportschepen aan. Andere Harriers bombardeerden op 16 en 17 mei het vliegveld bij Port Stanley.

Verdere bemiddelingspogingen

Op 2 mei deelde de Peruaanse president Fernande Belaunde Terry in Lima mee, dat Argentinië en Groot-Brittannië bezig waren met de bestudering van een 7 punten tellend staakt-het-vuren-plan van Peru dat „binnen enke-

De Argentijnse marinekapitein Alfredo Astiz (l.), die commandant was van South Georgia, ondertekent het document van overgave na de Britse herovering van South Georgia op 25 april. Tegenover Astiz: kapitein David Pentreath (m.), de kapitein van HMS Plymouth, en kapitein Nicholas Barker (r.), de kapitein van HMS Endurance. Astiz werd door Zweden en Frankrijk verantwoordelijk gesteld voor de dood van drie vrouwen. Op 10 juni werd hij in Londen op een vliegtuig naar Zuid-Amerika gezet.

De Peruaanse president Belaúnde Terry (m.) kondigt op 2 mei in Lima nieuwe voorstellen aan die een eind zouden kunnen maken aan het conflict tussen Engeland en Argentinië om de Falklandeilanden. Naast hem links Javier Arias Stella, minister van buitenlandse zaken, rechts premier Manuel Ulloa Elias.

le uren" kon worden getekend en dat een eind zou maken aan de strijd rond de Falkland-eilanden.
Het plan werd echter door Argentinië afgewezen. Op 3 mei zond de Argentijnse president Galtieri twee adviseurs naar Peru om de Argentijnse motieven voor het verwerpen van de nieuwe voorstellen uit te leggen. Galtieri bedankte in een verklaring Peru voor zijn „opbouwende geest", maar zei dat hij onmogelijk het voorstel kon aanvaarden, omdat het wezenlijk gelijk was aan de Amerikaanse voorstellen die op 27 april ter tafel hadden gelegen en die voor Buenos Aires niet voldoende waren geweest.
Het feit dat de VS op 30 april de zijde van Groot-Brittannië hadden gekozen was door Peru „een ernstige vergissing" genoemd, die minister Haig „diskwalificeerde als bemiddelaar". Peru bood Argentinië ook militaire hulp aan.

Op 5 mei stuurde de Britse minister van buitenlandse zaken, Francis Pym „constructieve tegenvoorstellen" naar Washington en naar Lima. Het nieuwe vredespakket was gebaseerd op de oude denkbeelden van Haig, maar gewijzigd en aangevuld met voorstellen van de Peruaanse president. Haigs inspanning was volgens Pym „de meest hoopvolle basis voor een regeling".
Dezelfde dag verklaarde hij in het Britse parlement dat „een vitaal onderdeel van de ideeën een spoedig staakt-het-vuren en terugtrekking van de Argentijnse troepen was." Hij zei ook dat beheer door de VN één van de mogelijkheden en een zeer geschikte mogelijkheid was.

Ook een plan van de Panamese president Aristides Royo, die op 4 mei vergaderde met de ambassadeurs van een twintigtal Latijnsamerikaanse landen, drong aan op een staakt-het-vuren. Royo stelde voor een internationale vredesmacht politiedienst op de omstreden eilanden te laten verrichten. Hij voegde hier echter aan toe dat moest worden uitgegaan van het principe dat de Falkland-eilanden Argentijns waren en dat Engeland dat principieel moest erkennen.
Op 5 mei bood ook de Spaanse koning Juan Carlos de secretaris-generaal van de VN aan om als bemiddelaar op te treden. In een brief aan Perez de Cuellar schreef Juan Carlos dat hij zich „als Spanjaard, als soldaat en als koning" uiterst bezorgd voelde over deze crisis.

Op 6 mei wees Argentinië de op het Peruaanse plan gebaseerde voorstellen af. De enig overgebleven bemiddelaar was nu nog de secretaris-generaal van de VN, Perez de Cuellar, van wie Argentinië en Groot-Brittannië op 4 mei een nieuw vredesplan hadden ontvangen.
Het plan van Perez de Cuellar zou een staakt-het-vuren inhouden, terugtrekking van de Argentijnse troepen van de Falkland-eilanden en terugtrekking van de Britse vloot.
Verder voorzag het plan in het bestuur van de Falkland-eilanden door een klein aantal VN-functionarissen, terwijl Londen en Buenos Aires gingen onderhandelen over de toekomstige status van de eilanden.
Het bericht dat Argentinië het Peruaans-Amerikaanse vredesplan had afgewezen leidde op 6 mei tot irritatie in Londen en pessimisme in Washington. De Britse minister van defensie John Nott zei: „Ik ben diep teleurgesteld dat de Argentijnse halsstarrigheid weer een constructief voorstel heeft gefrustreerd.
Als ze echt vrede wilden, dan hadden ze de laatste voorstellen geaccepteerd, en kon er morgen een staakt-het-vuren zijn."
Zowel de Britse premier Thatcher als John Nott verklaarden die dag, zowel in het Lagerhuis als in Brussel, waar de NAVO-ministers bijéén waren, dat de junta vóór alles de troepen moest terugtrekken ter uitvoering van Veiligheidsraad-resolutie 502 van 3 april. Er kon ook niet worden onderhandeld met voorafgaande toezeggingen aan Argentinië over de soevereiniteit.

Op 7 mei zei Pym in het Lagerhuis dat een eventueel staakt-het-vuren ondubbelzinnig gebonden moest zijn aan een Argentijnse terugtocht van de Falkland-eilanden die binnen een vastgesteld aantal dagen moest zijn voltooid.
Nadat Perez de Cuellar op 5 mei had gezegd dat hij van Argentijnse zijde positieve reacties op zijn voorstellen had gekregen, veklaarde hij de volgende dag dat ook Engeland positief had gereageerd.
Op 6 mei verklaarde de Argentijnse minister van defensie Frugoli op een persconferentie in Buenos Aires dat zijn land open stond voor onderhandelingen, maar dat Groot-Brittannië de soevereiniteit over de Malvinas moest erkennen. „We willen over alles onderhandelen, behalve over de soevereiniteit", aldus de minister van defensie, die zei de indruk te hebben dat Londen daartoe niet bereid was.
Frugoli benadrukte dat Buenos Aires wilde dat eerst alle vijandelijkheden, militair, maar ook de economische druk op Argentinië middels sancties, beëindigd werden, alvorens er sprake kon zijn van onderhandelingen. „Als er oorlog is, kan er geen overleg zijn", aldus Frugoli, die verder zei geen Sowjet-hulp te hebben aanvaard. „We kunnen ons niet permitteren ons van het Westerse kamp te verwijderen. We maken nog altijd deel uit van het Westen".
Op 7 mei was de plaatsvervanger van de Argentijnse minister van buitenlandse zaken, onderminister Enrique Ros, in New York voor overleg met Perez de Cuellar. De secretaris-generaal van de VN sprak die dag ook met de Britse VN-ambassadeur Parsons en met leden van de Veiligheidsraad. Na dat gesprek zei Perez de Cuellar dat zijn eerste prioriteit was gelegen in het bereiken van een staakt-het-vuren op een zo kort mogelijke termijn.
Op 9 mei verklaarde de Argentijnse minister van buitenlandse zaken, Costa Mendez, voor de Amerikaanse TV dat Britse aanvaarding van de Argentijnse soevereiniteit over de Falkland-eilanden geen pre-conditie hoefde te zijn bij onderhandelingen. Later verklaarde

VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar (l.) met sir Anthony Parsons (r.), de Britse ambassadeur bij de VN.

een hoge regeringsfunctionaris zonder nadere toelichting dat „alle onderhandelingen zullen moeten leiden tot de erkenning van de Argentijnse soevereiniteit over de Falklanden".
Nadat Perez de Cuellar op 9 mei met Parsons en met Ros had gesproken verklaarde hij dat „al een zekere vooruitgang" was geboekt, maar dat nog enkele punten moesten worden opgehelderd.
De gesprekken die in die week volgden leverden echter niet veel op.
Op 12 mei verklaarde de Argentijnse VN-gedelegeerde Herrera Vegas: „Soevereiniteit is geen pre-conditie meer voor onderhandelingen, wel ons einddoel".
Op 13 mei stelde premier Thatcher tijdens het vijfde spoeddebat in het Lagerhuis de rechtervleugel van de conservatieve partij, die bang was voor „onaanvaardbare compromissen", gerust met de opmerking dat Londen zocht naar een „vreedzame oplossing" in de Falkland-crisis en niet naar een „vreedzame uitverkoop".
De premier sprak over een strak tijdschema, waarbinnen beide partijen hun troepen in het omstreden gebied zouden weghalen. Londen was bereid te praten over soevereiniteitsoverdracht, maar pas later, na een zekere „interim-periode". Ook Pym benadrukte dat een vreedzame oplossing door de Britse regering werd gewenst, maar tegelijk sloot hij militaire acties niet uit.
Nadat de Britse VN-ambassadeur in Londen op 16 mei een vergadering van het „oorlogskabinet" had bijgewoond vloog hij met nieuwe instructies terug naar New-York om de onderhandelingen voort te zetten.
Op 17 mei overhandigde Parsons de nieuwste Britse voorstellen, die voornamelijk over de vorm van een interimbestuur gingen, aan Perez de Cuellar die ze weer doorspeelde aan Enrique Ros. De Britten wilden de oude eilandraad op de Falklanden laten herleven.
Op 16 mei zei de Argentijnse president Galtieri in een vraaggesprek met de Mexicaanse televisie hoop te hebben op „enige toenadering" tussen Argentinië en Groot-Brittanië. Maar tegelijk waarschuwde hij de Britten dat Argentinië geen duimbreed zou wijken. „Er zijn nu 400 Argentijnen gesneuveld. Het Argentijnse volk is bereid tot 4.000 of 40.000 doden", aldus Galtieri.
Op 18 mei werden de besprekingen met 24 uur uitgesteld om Argentinië meer tijd te geven om de laatste Britse voorwaarden voor een diplomatieke oplossing te overwegen. Dezelfde dag kwam de Argentijnse onderminister van buitenlandse zaken echter nog het antwoord van zijn regering brengen.
In Londen kwamen die dag zowel het oorlogskabinet als het voltallige kabinet in vergadering bijeen. De Britse oppositieleider Foot eiste in een brief aan de premier dat er een nieuwe vergadering van het Lagerhuis werd gehouden, waarin de regering de stand van de onderhandelingen uiteen zou zetten. Volgens Foot zou het parlement in geen geval een oplossing van de crisis met geweld goedkeuren, als niet bekend was hoe dicht men in de onderhandelingen bij de vrede was gekomen.
Premier Thatcher beloofde het gevraagde debat „later die week". Zij stelde echter uitdrukkelijk dat het parlement volgens haar niet het recht had de voorwaarden voor een diplomatieke regeling te bespreken vóór een mogelijke invasiepoging en zij verklaarde nogmaals dat militaire opties niet konden en moesten worden vertraagd door mensen die onderhandelingen rekten.

Op 20 mei kwam de Britse regering, tijdens de zesde spoedzitting van het Lagerhuis sinds het uitbreken van de crisis, tot de conclusie dat verder onderhandelen met Argentinië over een vreedzame oplossing van de Falklandcrisis zinloos was geworden, nadat Buenos Aires de laatste Britse voorstellen „totaal verworpen" had.
Groot-Brittannië had, volgens premier Thatcher, zijn vredesvoorstellen ingetrokken omdat het duidelijk was dat Argentinië te kwader trouw was en geen vreedzame oplosssing wilde. Engeland zou, om zijn goede wil te tonen, nog wel de laatste voorstellen van secretaris-generaal Perez de Cuellar in overweging nemen. (Perez de Cuellar deed deze voorstellen in een laatste poging een vreedzame oplossing van de crisis te bewerkstelligen). Engeland eiste echter dat Argentinië als eerste op de suggesties van de secretaris-generaal zou reageren en die reactie moest, zo stelde Thatcher aanzienlijk meer zijn dan een verklaring tot bereidheid om verder te onderhandelen.
„Ze hebben nu zeven voorstellen verworpen en uiteindelijk moet iemand een beslissing nemen," zo zei de premier. Thatcher beschuldigde de Argentijnen van „obstinaatheid en vertragingstechnieken, bedrog en wantrouwen" en verklaarde dat de junta in Buenos Aires vanaf het begin van de onderhandelingen „had besloten om vast te houden aan de buit van de invasie en de bezetting, door alle inspanningen om het conflict op vreedzame wijze op te lossen, op niets uit te laten lopen."
De Britse oppositieleider Michael Foot noemde de Engelse voorstellen, die op diezelfde dag in een vijftien pagina's tellend witboek werden gepubliceerd, eervol en redelijk. Maar het ging hem te ver om te zeggen dat Argentinië ze totaal had verworpen. Foot vond het onjuist dat de regering haar voorstellen had ingetrokken en hij geloofde dat Thatcher of minister van buitenlandse zaken Pym onmiddellijk naar New York moesten gaan om verder te onderhandelen. De secretaris-generaal van de VN moest volgens Foot bepalen of onderhandelen wel of geen zin meer had.
De linkervleugel van Labour rebelleerde tegen het regeringsbeleid. Tony Benn eiste terugtrekking van de vloot

en overdracht van de Falkland-eilanden aan de VN. Bij een stemming – de eerste over de Falklands – won de regering met 296 tegen 33 stemmen.
In het witboek stond vermeld waarover Engeland en Argentinië nu precies hadden onderhandeld sinds het uitbreken van de Falkland-crisis op 2 april.

Op 17 mei had Engeland de volgende voorstellen gedaan aan Perez de Cuellar:

- Een staakt-het-vuren binnen 24 uur na het ondertekenen van de vredesovereenkomst.
- Argentinië en Groot-Brittannië trekken de helft van hun troepen terug binnen zeven dagen, en de hele strijdmacht binnen 14 dagen tot tenminste 150 mijl van de Falkland-eilanden. In Buenos Aires werd eraan toegevoegd dat volgens het voorstel de Britse vloot zich later tot een zone van 300 mijl buiten de eilanden zou moeten terugtrekken.
- De Verenigde Naties benoemen een administrateur die bestuurt in consultatie met de Eilandraad, de vertegenwoordiging van de eilandbewoners.

In Londen werd gezegd dat volgens het voorstel in de twee organen van de Eilandraad een vertegenwoordiger van de normaal op het eiland wonende Argentijnen moest worden opgenomen, en dat de administrateur zou besturen in overeenstemming met de bestaande wetten en gebruiken.

- Londen meldde ook nog dat het had voorgesteld dat de VN-administrateur de terugtrekking van de strijdkrachten controleerde, en dat Groot-Brittannië en Argentinië ieder niet meer dan drie waarnemers op de eilanden mochten hebben.
- Buenos Aires meldde dat Groot-Brittannië Zuid-Georgia en de Sandwich-eilanden buiten het akkoord wilde houden.
- De partijen streefden ernaar de onderhandelingen met een zekere urgentie te voeren en ze vóór 31 december 1982 af te ronden. De uitkomst werd niet van te voren bepaald, en alle rechten en claims van de partijen bleven intact. Het vredesakkoord bleef van kracht tot er een definitief akkoord was bereikt.

De Argentijnse voorstellen, zoals die op 17 mei door de Argentijn Ros waren overhandigd, luidden:

- Het akkoord moet niet alleen gaan over de Falkland-eilanden maar ook over Zuid-Georgia en de Sandwich-eilanden. Voor Argentinië is het onaanvaardbaar dat Britse troepen op Zuid-Georgia gestationeerd blijven.
- Argentinië eist dat de Britse vloot geheel wordt teruggetrokken, naar de thuishaven.
- Argentinië wil het overgangsbestuur uitsluitend opdragen aan de Verenigde Naties, die alle wetgevende, uitvoerende en politieke functies zou overnemen. De raad van eilandbewoners moet niet deelnemen aan het overgangsbestuur als een koloniaal instituut. De eilandbewoners zouden volgens de lezing van het voorstel op 20 mei in Buenos Aires in gelijk aantal samen met vertegenwoordigers van de Argentijnse bevolking als toehoorders betrokken moeten worden bij het bestuur. Opgemerkt werd dat Argentinië bereid was rekening te houden met de „belangen" van de Kelpers, en dat de Engelsen de „wensen" van de eilandbewoners in de onderhandelingen wilden betrekken.
- Argentinië eist de garantie dat Argentijnse ingezetenen zich op de eilanden kunnen vestigen en eigendom kunnen verwerven. In dit verband werd eraan herinnerd dat 80% van de grond op de Falkland-eilanden toebehoorde aan 22 eigenaars die allemaal in Londen woonden.

Thatcher zei op 20 mei dat de Argentijnse junta kennelijk van plan was „de eilanden tijdens de overgangsperiode te overstromen met hun eigen mensen, met de bedoeling het karakter van de eilanden te veranderen en vooruit te lopen op de eventuele toekomstige positie."

Enrique Ros, de Argentijnse onderminister van buitenlandse zaken, verlaat hier het gebouw der Verenigde Naties in New York na een ontmoeting met VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar.

- Argentinië eist een definitieve tijdslimiet voor de onderhandelingen over de soevereiniteit. In het geval de onderhandelingen zouden mislukken, moest de beslissing over de toekomst van de eilanden na 31 december worden overgedragen aan de Algemene Vergadering van de V.N. Thatcher zei op 20 mei dat dit onaanvaardbaar was, omdat enkele resoluties van de Algemene Vergadering, waar Argentinië zich op beriep, zich uitspraken voor Argentijnse soevereiniteit. In Buenos Aires werd op 20 mei opgemerkt dat de junta met deze eis wilde voorkomen dat de onderhandelingen eindeloos gingen duren.

Eveneens op 20 mei zei VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar dat zijn bemiddelingen hadden gefaald.
In Washington kwam die dag de crisisstaf van het Witte Huis bijeen voor een urenlang beraad over de Falkland-crisis. Een woordvoerder van het Witte Huis zei later dat de Verenigde Staten ook na partij te hebben gekozen voor Groot-Brittannië nog steeds wilden helpen bij het zoeken naar een diplomatieke oplossing. Amerika was niet voornemens troepen in te schakelen, zelfs niet wanneer het tot een gewapend treffen tussen Engeland en Argentinië zou komen, aldus de woordvoerder.

De Argentijnse minister van buitenlandse zaken zei die dag dat hij niet wist of en wanneer er een invasie kwam, maar dat zijn land zich zou verdedigen „met alle moed en kracht" waarover het beschikte. Costa Mendez noemde premier Thatcher „absoluut onmogelijk". Volgens hem lag de verantwoordelijkheid voor het vastlopen van de discussie uitsluitend bij haar.
Argentinië had zich volgens de minister heel wat flexibeler opgesteld dan de regering-Tharcher en op belangrijke punten zijn inschikkelijkheid getoond. „Argentinië heeft geen Britse voorstellen verworpen", zei hij. Ter verduidelijking voegde hij er aan toe dat Argentinië één paragraaf in het vredesvoorstel van Haig had afgewezen, dat een Peruaans voorstel was afgewezen, omdat op hetzelfde moment de Engelsen de kruiser General Belgrano tot zinken brachten en dat in het kader van de VN zowel Argentinië als Groot-Brittannië slechts suggesties aan de secretaris-generaal hadden gedaan.
Costa Mendez maakte op 21 mei bekend dat de Peruaanse president Fernande Belaunde Terry opnieuw een vredesvoorstel had gedaan, maar zei dat de inhoud hiervan geheim was.
In Lima zei Belaunde Terry op 20 mei dat hij met een nieuwe formule de vredespogingen van Perez de Cuellar wilde versterken. Volgens de Peruaanse president ging het om een „eenvoudige formule" waarvan hij overigens geen details bekend maakte. Wel deelde hij mee, dat zijn plan werd gesteund door Venezuela en Colombia. Volgens de Britse regering was het plan een zeer vage variant op eerdere plannen die Argentinië had afgewezen.

Houding EG en NAVO inzake Falkland-kwestie. Verlenging EG-Sancties.

Op 27 april lieten de ministers van buitenlandse zaken van de tien EG-landen tijdens een informele bijeenkomst in Luxemburg nogmaals weten dat ze solidair waren met het Verenigd Koninkrijk inzake de crisis rond de Falklandeilanden en dat ze zich bleven stellen achter resolutie 502 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Die resolutie veroordeelde de Argentijnse bezetting van de Falkland-eilanden, vroeg de ontruiming van die eilanden door de bezetters en riep op tot het zoeken naar een politieke oplossing van het Brits-Argentijnse geschil rond die eilanden.
Op 4 mei gaf de Ierse regering een verklaring uit, waaruit bleek dat de Ierse regering niet langer bereid was mee te werken aan het embargo dat de EG-landen hadden ingesteld op de import uit Argentinië. In de verklaring werd de oorlog tussen Engeland en Argentinië „een ernstige bedreiging voor de wereldvrede" genoemd. De Ierse regering vond het noodzakelijk dat de VN werden ingeschakeld. De Ierse regering achtte de voortzetting van econo-

mische sancties niet langer passend en zij vroeg daarom om het niet langer toepassen van sancties door de gemeenschap.
Op 7 mei veroordeelden de ministers van defensie van de Europese NAVO-landen in Brussel in een verklaring Argentinië wegens de invasie van de Falkland-eilanden en wegens het niet uitvoeren van de resolutie van de Veiligheidsraad. Zij benadrukten het principe, dat agressie of een gewelddadige bezetting ontoelaatbaar was en drongen aan op een oplossing via onderhandelingen op basis van de uitvoering van de resolutie van de Veiligheidsraad. Deze oplossing moest voor alle partijen aanvaardbaar zijn.
Op 9 mei bleek na een vergadering van EG-ministers van buitenlandse zaken in de Belgische plaats Villers-le-Temple nabij Luik dat de EG-landen solidair bleven met Groot-Brittannië. Wel gaven zij Groot-Brittannië te verstaan dat er naar een diplomatieke oplossing van het conflict moest worden gezocht. De ministers vonden dat voor dit laatste zowel resolutie 502 van de Veiligheidsraad, waarin werd opgeroepen tot een terugtrekking van de Argentijnse troepen, als leidraad moest dienen, als de inspanningen van VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar.

Op 12 mei verzocht het Europese parlement in Straatsburg de ministers van buitenlandse zaken van de EG de boycot van Argentijnse goederen te verlengen indien voor 16 mei geen oplossing was bereikt. Gaston Thorn, de voorzitter van de Europese Commissie, deelde mee dat hij de Raad van ministers zou voorstellen het handelsembargo tot half juni te verlengen.
Op 17 mei besloten de ministers van buitenlandse zaken van de EG in Luxemburg de economische sancties tegen Argentinië met een week te verlengen. Het besluit werd genomen een half uur voor het aflopen van de sancties die een maand eerder door de Tien uitgevaardigd waren.

Leo Tindemans, voorzitter van de Raad van ministers, verklaarde tijdens een persconferentie dat zeven lidstaten van de EG besloten hadden de sancties van 16 april op dezelfde basis voort te zetten, dat één lidstaat (Denemarken) de sancties op dezelfde basis voort zal zetten, zolang zij sporen met nationale maatregelen en dat twee lidstaten (Italië en Ierland) zich zouden beroepen op artikel 224 van het Verdrag van Rome als dit nodig zou blijken. Dit artikel bepaalt dat lidstaten bezwaar kunnen indienen tegen een met eenstemmigheid genomen maatregel indien deze het normale handelsverkeer verstoort.
Tindemans heeft zijn uitlatingen niet verder gepreciseerd. Hij zei slechts dat de sancties op 24 en 25 mei door de ministers van buitenlandse zaken in heroverweging genomen zullen worden, en sprak de hoop uit dat de secretaris van de Verenigde Naties tegen die tijd tot een vreedzame oplossing gekomen zal zijn.

Denemarken zal het verbod op Argentijnse goederen handhaven, maar het zal dit doen op grond van nationale, in plaats van communautaire wetgevingen. De Denen zijn namelijk van mening dat een handelspolitieke maatregel niet genomen mag worden als oplossing voor een politieke kwestie.
Italië en Ierland doen zelf niet mee, maar hebben zich ertoe verplicht de sancties van de acht anderen niet te ondermijnen. Het verzet van Italië werd verklaard uit het feit dat bijna zeven miljoen Argentijnen van Italiaanse afkomst zijn, en meer dan één miljoen van hen in het bezit zijn van een Italiaans paspoort. Bovendien is Italië een belangrijke handelspartner van Argentinië. Het Italiaanse verzet, in het bijzonder uit de socialistische hoek, was zo sterk dat een kabinetscrisis in Rome dreigde als Italië aan het importembargo had moeten meedoen.
Ierland sprak zich tegen de sancties uit omdat het niet de militaire acties van de Britten wil steunen. Weerstand van Ierse zijde groeide nadat de Britse marine de Argentijnse kruiser General Belgrano had getorpedeerd.
De in Luxemburg genomen beslissing betekent een breuk in het optreden van de EG als eenheidsblok, maar het blijft van uiterst belang. In Argentinië werd zeer teleurgesteld gereageerd op het besluit. Had de EG de sancties überhaupt niet verlengd, dan was dit „een verkeerd signaal voor Argentinië" geweest, aldus een Britse woordvoerder. Vooral nu de VN-onderhandelingen van het Falkland-conflict in de slotfase zijn, zou door het uitblijven van actie een vreedzame oplossing op losse schroeven kunnen komen te staan.
„De Argentijnse regering tilt zwaar aan deze zaak en daarom vindt de Nederlandse regering dat sancties verlengd moesten worden om de druk op de ketel te handhaven tijdens de kritieke periode die valt in het midden van de komende week," aldus de Nederlandse demissionaire minister van Buitenlandse Zaken, Max van der Stoel.
Groot-Brittannië presenteerde het besluit als een overwinning, maar in regeringskringen in Londen liet men zich minder tevreden uit over het uiteenvallen van het Europese front en over het feit dat het embargo voor slechts zeven da-
De Franse president François Mitterrand betuigde in Londen zijn solidariteit met Groot-Brittannië in het conflict. Als alle diplomatieke en economische maatregelen uitgeput zijn, zo liet Mitterrand Margaret Thatcher weten, zullen de Britten tot militaire actie moeten over gaan.

Op 24 mei besloten de ministers van buitenlandse zaken van de EG in Brussel om de importboycot voor Argentijnse goederen te verlengen. Daarbij werd geen termijn genoemd, maar er werd ook niet gezegd dat de verlenging van de economische sancties ten aanzien van Argentinië voor onbepaalde tijd had plaatsgevonden. „Het moment van opheffing van de boycot zal afhangen van de bereidheid van de Argentijnen om de Falkland-eilanden te verlaten," aldus zei een woordvoerder van het (Belgische) voorzitterschap. De ministers besloten, op aandringen van de Franse minister, Claude Cheysson, ook geen verdere verklaring over de situatie rond de Falkland-eiland uit te geven. Cheysson had gezegd dat zo'n verklaring wellicht het juist op die tijd aan de gang zijnde debat in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties zou kunnen doorkruisen.
De Argentijnse minister van economische zaken zei in een reactie dat „dezelfde maatregelen in omgekeerde richting zouden worden genomen. Men dwingt ons de importen uit die zeven landen te blijven verbieden totdat zij hun houding wijzigen".
De Argentijnse regering had verklaard dat het verlengen van de Europese sancties tegen Argentinië in strijd was met het handvest van de Verenigde Naties en „zware schade kon toebrengen aan de relaties tussen Noord en Zuid."

Militaire acties na mislukken bemiddeling

Nadat op 20 mei de bemiddelingspogingen in het Falkland-conflict waren mislukt, gaf de Britse regering admiraal Woodward, de commandant van de Royal Navy in de Zuidatlantische Oceaan het groene licht voor het ondernemen van acties.
Op 21 mei maakte het Britse ministerie van defensie bekend, dat de Britse troepen in de nacht van 20-21 mei aanvallen waren begonnen op de Falkland-eilanden. Troepen waren aan land gezet, terwijl vanaf oorlogsschepen en met straaljagers de eilanden werden gebombardeerd.

Een groot aantal schepen, tenminste 20, slopen de zeeëngte tussen de twee grote Falkland-eilanden in. Enkele fregatten en onderzeebootjagers openden het vuur op Argentijnse stellingen, zoals in eerdere nachten was gebeurd.
Tegelijkertijd werden echter de landingsboten volgeladen met manschappen en materieel. Volgens een radioverslaggever aan boord van een der schepen voeren de landingsboten af en aan, en lagen zij soms achter elkaar te wachten als taxi's bij de standplaats.
De aan land komende mariniers en parachutisten ondervonden op vier of vijf verschillende plaatsen geen tegenstand. Maar in de belangrijkste baai bij het plaatsje San Carlos ontdekten de Argentijnse verdedigers dat er een invasie was en zij openden het vuur.
Na harde strijd werd het dorp veroverd. De mariniers ontdekten daar 31 Falklanders, onder wie 6 kinderen, die uit de hoofdstad Port Stanley waren gevlucht en in primitieve schuilkelders zaten.
Bij het eerste daglicht viel de Argentijnse luchtmacht aan. De ene golf Mirages en Skyhawks volgde op de andere. Ook Pucara's, die kennelijk van een grasbaan op de eilanden waren opgestegen, probeerden laag over het water vliegend bij de vloot en de gelande troepen te komen.
Hoewel de Britse Harriers, de geleide raketten en het afweervuur veel Argentijnse vliegtuigen weghielden, braken vele toestellen toch door de verdedigingsgordels. Vijf schepen werden geraakt door bommen, kanonvuur en raketten.
Volgens Buenos Aires waren op 21 mei twee fregatten gezonken en stond een ander in brand. De junta erkende overigens dat de Britten aan land waren gekomen, hoewel Costa Mendez zei dat de aanval was afgeslagen.
De Argentijnse luchtmacht verloor volgens de Britten negen Mirages, vijf Skyhawks en twee Pucara's, plus vier helikopters, meer dan 10% van de totale strijdmacht.
De Britse militairen brachten direct na de invasie batterijen luchtafweer, onder andere de Rapier-raketten, lichte Scorpion-tanks en artillerie aan land. Na enkele uren kon de invasiemacht deelnemen aan de luchtafweer, en schoten ook van land de raketten de lucht in.

Britse mariniers hijsen de Union Jack op de plaats waar zij op 21 mei een bruggehoofd op Oost-Falkland sloegen. De marinier links houdt de neergehaalde Argentijnse vlag vast.

De voornaamste invasieplaats was San Carlos, een dorpje op Oost-Falkland aan de andere kant van het eiland dan de hoofdstad Port Stanley. Daarnaast werd het vliegveld van Port Stanley en omgeving door de Britse vloot beschoten en bombardeerden Harrier-vliegtuigen Fox Bay, een vliegbasis op het westelijk eiland aan de baai tussen Oost- en West-Falkland.
Bij de Britse aanval was één Sea King helikopter in zee gestort. Hierbij werden 21 van de 30 inzittenden gedood.
Op 22 mei erkende Argentinië het verlies van 6 vliegtuigen en 3 helikopters. Het meldde eerder 8 Britse oorlogsschepen te hebben uitgeschakeld en 5 Britse vliegtuigen te hebben neergeschoten. Twee Britse fregatten waren volgens de Argentijnen tot zinken gebracht.
Aan het eind van de dag dat de invasie plaatsvond waarbij volgens Londen zo'n 5000 man aan land gingen hadden de Britten bij San Carlos een bruggehoofd geconsolideerd.
Volgens officiële cijfers waren tot dan toe zeker 67 Britten gesneuveld, onder wie 22 opvarenden van het op 21 mei tot zinken gebrachte fregat Ardent. Naast de 22 man van de Ardent kwamen er die dag nog 5 Britten om.
Op 23 mei voerde de Argentijnse luchtmacht voor de tweede keer massale luchtaanvallen uit op de Britse invasievloot.
Volgens het ministerie van defensie in Londen werden daarbij zeven Argentijnse vliegtuigen en drie helikopters neergeschoten. Aan Britse zijde werd één fregat, de Antelope, getroffen.
Op 24 mei slaagden de Britten er, ondanks zware Argentijnse luchtaanvallen, in hun bruggehoofd op het oostelijke van de twee grote Falkland-eilanden verder te versterken en uit te breiden. Volgens een Argentijns legercommuniqué zouden de Britten een gebied van 54 vierkante mijl hebben veroverd.
Zeven Argentijnse Mirages en Skyhawks werden neergeschoten, een achtste toestel verdween uit het zicht met een rooksliert achter zich aan.
Die dag maakte de Britse minister van defensie John Nott bekend dat het fregat Antelope, een zusterschip van de getorpedeerde Ardent, „ernstig" was beschadigd. De ondergang van de Antelope kostte aan één persoon het leven.
Verder verklaarde Nott: „Groot-Brittannië is niet bereid om over de toekomst van de Falkland-eilanden te onderhandelen, voordat de kolonie is heroverd. Maar dit zal niet lang duren. De dagen van de Argentijnse bezetter zijn geteld en de democratische rechten van de inwoners zullen spoedig worden hersteld".
Op hun nationale onafhankelijkheidsdag (25 mei) schakelden de Argentijnen bij luchtaanvallen de onderzeebootjager Coventry en het containerschip Atlantic Conveyor uit.
De Atlantic Conveyor zou, volgens militaire bronnen, getroffen zijn door twee over het water scherende Exocet-raketten, die werden afgevuurd door een onder het radarnet doorvliegende Super-Etendard. De Coventry door conventionele bommen. De 20 Harriers die de Atlantic Conveyor naar de Falkland-eilanden bracht waren, volgens de Britten, al op weg naar San Carlos om de troepen op het Britse bruggehoofd te bevoorraden. Volgens de Argentijnse militaire zegslieden zouden echter ook een aantal Harriers in de golven zijn verdwenen.
Bij de ondergang van de onderzeebootjager kwamen 20 Britten om het leven.
De aanval op de Atlantic Conveyor kosste aan 4 mensen het leven. Later bleken dit er resp. 21 en 12 te zijn.
In het Britse Lagerhuis zei minister Nott dat de aanval op de hoofdstad Port Stanley snel te verwachten was. Men moest, zo zei hij, rekening houden met nieuwe slachtoffers. Nott verwierp zowel de oproep van socialisten om het vuren ogenblikkelijk te staken, als de oproep van conservatieven om het vasteland van Argentinië te bombarderen.
Op 27 mei deelde premier Thatcher in het Lagerhuis mee, dat Britse troepen begonnen waren aan hun opmars vanuit het bruggehoofd San Carlos. Zij wilde verder geen details geven. Later meldden verslaggevers dat parachutisten oprukten naar Port Darwin en het vliegveldje Goose Green in het zuiden.
Mariniers trokken op naar Port Stanley via de noordelijke route. Zij hadden zwaar materieel, zoals artillerie en lichte tanks bij zich. Argentijnse troepen boden hevige tegenstand. Het Britse ministerie van defensie meldde op 28 mei dat Argentijnse troepen het bruggehoofd hadden aangevallen en dat Canberra's de omgeving van San Carlos hadden gebombardeerd.
Eveneens op 27 mei werd door functionarissen van de regering-Reagan verklaard dat de VS waren begonnen wapens aan Groot-Brittannië te leveren voor gebruik in de Falkland-crisis.

Een Britse paratrooper krijgt van bevrijde bewoners op Oost-Falkland een kop thee.

Het betrof Sidewinder-raketten (die vanuit vliegtuigen op vliegtuigen van de tegenstander worden afgevuurd), gewone luchtdoelraketten, bommen en andere munitie. De week daarvoor was al bekend geworden dat de VS Groot-Brittannië tankvliegtuigen leverden.

Op 28 mei werd 's avonds laat door het Britse ministerie van defensie bekend gemaakt dat Britse troepen die avond het vliegveld Goose Green en Port Darwin op Oost-Falkland hadden heroverd. Bij Argentijnse bombardementen op het bruggehoofd waren op 27 mei 5 Britten omgekomen. Twee Argentijnse Skyhawk-bommenwerpers waren neergehaald. Daarnaast werd, volgens de Britse woordvoerder van het ministerie, een Britse Harrier-straaljager door luchtafweer neergehaald bij een aanval op het vliegveld van de hoofdstad Port Stanley. De piloot had zich met zijn schietstoel kunnen redden. Het verlies van de Skyhawks en het neerhalen van de Harrier werden door Argentinië bevestigd.
Over de ontwikkelingen van 28 mei beperkte het Britse ministerie zich tot de mededeling dat de „offensieve operaties te land" doorgingen.

Op 31 mei meldde het Britse persbureau *Press Association* dat met een tweede invasie van ruim 3.000 militairen even ten noorden van Port Stanley het Britse slotoffensief dat moest leiden tot de volledige herovering van de Falkland-eilanden was ingezet. Port Stanley was volledig omsingeld door de tweede invasiemacht en door de Britse troepen die de hoofdstad tot op enkele kilometers waren genaderd. Voor de kust lagen eenheden van de Britse vloot die het Argentijnse garnizoen van naar schatting 8000 man onophoudelijk bombardeerde.
De troepen van de invasiemacht waren afkomstig van het gevorderde passagiersschip Queen Elizabeth II. Londen wilde de landing bevestigen noch ontkennen. Sinds enkele dagen bewaarde men in de Britse hoofdstad het stilzwijgen over militaire acties.
Voor de landing had de Britse vloot stellingen van Argentijnse troepen bij Port Stanley zwaar onder vuur genomen. De vloot werd in de nacht van 30 op 31 mei aangevallen door Argentijnse gevechtsbommenwerpers en daarbij zou het vlaggeschip Invincible, buiten gevecht zijn gesteld. Het schip zou volgens Argentijnse kranten zijn getroffen door een door een Super-Etendard afgevuurde Exocet-raket.
De Argentijnse luchtaanval werd door Londen bevestigd, maar ontkend werd dat schepen schade zouden hebben opgelopen. Wel zouden twee Argentijnse Skyhawk-gevechtsbommenwerpers zijn neergehaald, wat door Buenos Aires werd toegegeven. Bij de noordelijke opmars werden dat weekeinde zonder veel moeite de kleine nederzettingen Douglas en Teal Inlet veroverd. Bij de verovering van Goose Green en Port Darwin kwamen 17 Britse militairen om en 250 Argentijnen.
Na de verovering van het vliegveld van Goose Green werd door de Britse troepen een grote voorraad napalm gevonden. Britse militairen zeiden dat twee napalmbommen waren gebruikt tijdens de verovering. Mensen werden daarbij echter niet getroffen. Verslaggevers en militairen verklaarden ook dat de Argentijnen in strijd met de Geneefse Conventie na het zwaaien van de witte vlag toch hadden geschoten.
Op 1 juni veroverden mariniers een hoge heuvel, Mount Kent, op ongeveer 15 km van Port Stanley.

Op 2 juni werd in Londen toegegeven dat bij aanvallen op Port Stanley twee Sea Harriers verloren waren gegaan, maar dat de piloten het er levend vanaf hadden gebracht. Al eerder lieten de Britten weten dat een Herculestransportvliegtuig van de Argentijnse luchtmacht was neergeschoten, toen het toestel op weg was naar Port Stanley om de troepen daar te bevoorraden. Bij Pebble Island werd het onderschept door een Harrier, die afkomstig was van het vliegdekschip Invincible. Ook maakte Londen bekend dat 140 gewonde Argentijnen aan boord van het Britse hospitaalschip Uganda zouden worden overgedragen aan Argentinië.
In de dagen die volgden vonden er rond Port Stanley gevechten tussen grondtroepen plaats, artillerieduels en luchtbombardementen op Britse posities.
Het Britse ministerie van defensie in Londen bevestigde op 7 juni dat Argentijnse vliegtuigen de Engelse troepen hadden aangevallen. Woordvoerder McDonald zei dat Argentijnse Canberra-gevechtsvliegtuigen de afgelopen 24 uur Britse eenheden hadden gebombardeerd, maar dat er geen slachtoffers gevallen waren.
Volgens welingelichte kringen in Londen zouden bij de gevechten van de afgelopen vijf dagen op de Falklandeilanden zestig Argentijnen zijn gedood. Dit bericht werd noch door het Britse ministerie van defensie, noch in Buenos Aires bevestigd.
Volgens het Britse ministerie van defensie gingen de beschietingen van Britse eenheden op Argentijnse stellingen bij Port Stanley door, maar van een aanval op een breed front kon volgens hem niet gesproken worden. De Britse

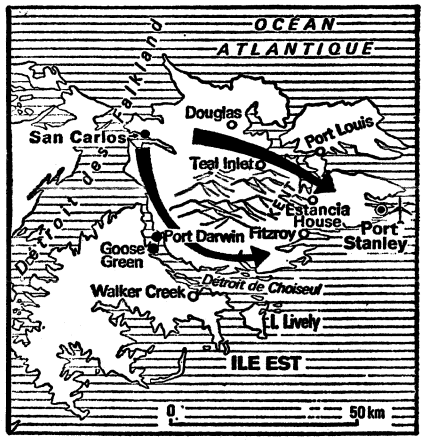

(Le Monde)

troepen waren volgens McDonald nu wel zover naar de hoofdstad opgerukt dat het vliegveld van Port Stanley op „een steenworp" afstand lag.
Op 8 juni werden bij zes of zeven series Argentijnse luchtaanvallen twee Britse landingsschepen, de Sir Galahad en de Sir Tristram, in brand geschoten. Het fregat Plymouth, dat een eindje uit de kust op wacht lag, werd eveneens geraakt door een Argentijnse bom.
De 5670 ton metende Sir Galahad was bezig troepen en materieel te ontschepen bij het pas verworven Britse bruggehoofd bij de nederzetting Fitzroy, circa 20 km ten zuidwesten van Port Stanley. De Sir Tristram (5000 ton), die circa 200 meter verderop lag, was al vrijwel leeg en liep minder schade op.
Nauwkeurige verliescijfers werden in Londen niet gegeven. Minister Nott van defensie zei op 10 juni in het Lagerhuis dat mededelingen over het aantal doden de vijand konden helpen en de Britse troepen aan groter gevaar zouden blootstellen. Volgens Nott was de Sir Galahad het zwaarst getroffen en de Plymouth beschadigd, maar nog operationeel. De minister zei verder dat 7 Argentijnse vliegtuigen, mogelijk 11, werden neergehaald. Volgens Nott had de mist de Britten verhinderd om de slag rond Port Stanley te beginnen, maar het ook de Argentijnen onmogelijk gemaakt hun vliegtuigen te sturen.

Op 9 en 10 juni voerden de Argentijnen geen nieuwe luchtaanvallen uit op de Britse troepen.
Op 11 juni meldde het Britse militaire communiqué dat de Britse eenheden doorgingen hun posities te consolideren en dat de verliezen van 8 juni „waren goedgemaakt". Tevens werd bekendgemaakt dat op 9 juni een Britse patrouille bij Port Stanley slaags raakte met Argentijnen, waarbij 5 Argentijnen werden gedood.
Eveneens op 11 juni keerde de Queen Elizabeth II in de thuishaven South-

ampton terug met 629 Britten, overlevenden van drie door de Argentijnen tot zinken gebrachte Britse schepen.

Op 13 juni verklaarde de Britse minister van defensie John Nott, dat de Britse troepen een aantal belangrijke Argentijnse posities ten westen van Port Stanley hadden ingenomen. Het ging hierbij om de heuvelrug de Twee Gezusters. Met de verovering van deze heuvelrug beschikten de Britten over belangrijke artillerieposities.
Bij de aanval werden, volgens de minister, 400 Argentijnse soldaten in hun slaap verrast en gevangen genomen. Er sneuvelden geen Britse soldaten. Wel waren 9 Engelse mariniers omgekomen bij een Argentijnse aanval op de Britse torpedobootjager Glamorgan. Bij de aanval op Port Stanley kwamen 3 van de 600 nog achtergebleven inwoners van de stad om het leven.

Het Britse ministerie van defensie bevestigde op 13 juni ook, dat bij de hevige gevechten op 8 juni 43 soldaten en 7 mariniers om het leven waren gekomen. Argentinië had beweerd dat tijdens die landingsoperatie ten zuidwesten van Port Stanley 500 tot 900 Britten waren omgekomen.

Op 14 juni meldde Nott 's middags dat drie belangrijke heuvelruggen op 4 km afstand van Port Stanley waren veroverd. „De Argentijnen trekken zich steeds verder terug in de hoofdstad", aldus de minister. Hij zei dat de Britse strijdkrachten de berg Tumbledown ten westen van Port Stanley, Wireless Ridge ten noorden daarvan en Mount William ten zuiden van van de stad hadden ingenomen. In een officiële verklaring in Buenos Aires werd die middag het verlies van de strategische heuveltoppen toegegeven. Militaire bronnen in Buenos Aires spraken van een „ongelijke strijd", omdat de Argentijnen het moesten opnemen tegen een grotere en moderner uitgeruste troepenmacht.
Temidden van de gevechten waren Londen en Buenos Aires overeengekomen dat een „neutrale zone" in Port Stanley zou worden ingesteld onder toezicht van het Rode Kruis.
Daar zouden de 600 inwoners van Port Stanley en eventuele gewonden kunnen worden ondergebracht.
's Avonds om kwart over elf vertelde premier Thatcher in het Britse Lagerhuis dat er een bestand van kracht was op de Falkland-eilanden.

Het *Parool* gaf op 17 juni het volgende overzicht van de verliezen die waren geleden in de strijd om de Falklandeilanden die op 2 april was begonnen.

FALKLAND-VERLIEZEN

De cijfers zijn gebaseerd op de rapportage van het Britse ministerie van defensie en zijn niet bevestigd door Argentinië.

GROOT-BRITTANNIË

Doden: ongeveer 205

inclusief
43 bij aanval op het landingsvaartuig Sir Galahad
22 op HMS Ardent
21 op HMS Coventry
20 op HMS Sheffield
12 op HMS Atlantic Conveyor
2 op HMS Antelope
17 bij de inname van Port Darwin en Goose Green

Schepen: 5

2 onderzeebootjagers: de HMS Coventry en de HMS Sheffield
2 fregatten: de HMS Ardent en de HMS Antelope
1 koopvaardijschip: de Atlantic Conveyor

Vliegtuigen: 8

8 Harriers

Helikopters: 11

ARGENTINIË

Doden: ongeveer 800

inclusief
321 op de General Belgrano
250 verdedigers van Port Darwin en Goose Green
65 mannen van de luchtmacht
50 tijdens vuurgevechten rond Port Stanley

Schepen: 5

1 kruiser: de General Belgrano
1 voorraadschip: de Isla de Los Estados
1 onderzeeboot: de Santa Fé
1 patrouilleboot
1 visserstrawler: de Narwal

Vliegtuigen: 68

inclusief
24 Mirages
23 Skyhawks
7 Pucara's
1 Canberra
1 C-130 Hercules-vrachtvliegtuig

Helikopters: 9

Paus roept op tot vrede.

Nadat paus Johannes Paulus II op 12 mei in Rome had gesproken met twee Argentijnse, een Engelse en een Schotse kardinaal deed hij op 22 mei, tijdens een mis voor de vrede op de Falklandeilanden een oproep aan Argentinië en Groot-Brittannië, waarbij hij beide partijen verzocht zich van goeden wille te tonen en de onderhandelingen voort te zetten. Ook riep hij op tot een staakt-het-vuren.
Op 24 mei antwoordde de Britse premier Thatcher dat een staakt-het-vuren de agressor in het bezit van de eilanden liet en dus het militaire avontuur beloonde.
Van 28 mei tot 2 juni bracht de paus een bezoek aan Groot-Brittannië. De paus noemde zijn bezoek „een pelgrimstocht voor vrede en voor eenheid".
Op 11 en 12 juni bezocht de paus Argentinië. In zijn eerste toespraken pleitte hij voor de vrede in de wereld en speciaal voor een „waardige en rechtvaardige oplossing van het gewapende conflict" tussen Argentinië en Engeland. Hij benadrukte het „pastorale en kerkelijke karakter" van zijn reis, "boven iedere politieke bedoeling uit".

Bijeenkomsten Veiligheidsraad. Resolutie 505 aangenomen

Op 21 mei kwam de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties op verzoek van Argentinië, Panama en Ierland voor het eerst sinds 3 april weer bijeen om zich te beraden over de Falklandcrisis.
Op 24 mei werd de zitting van de Veiligheidsraad na urenlange debatten verdaagd. Ierland, Panama en Japan hadden weliswaar resoluties voorbereid maar nog niet ingediend. In die resoluties werd een stopzetting van de vijandelijkheden gevraagd. De resolutie van Ierland wilde een wapenstilstand van 72 uur en een nieuwe interventie van secretaris-generaal Perez de Cuellar.
De Britse VN-ambassadeur sir Anthony Parsons liet echter duidelijk doorschemeren dat zelfs een beperkt staakt-het-vuren onaanvaardbaar was nu de Britse soldaten hun bruggehoofd op Oost-Falkland aan het consolideren waren.
Op 26 mei nam de Veiligheidsraad tenslotte unaniem resolutie 505 aan, die de secretaris-generaal opdroeg binnen een week aan te sturen op een staakt-het-vuren. Zowel Argentinië als Groot-Britannië had verklaard bereid te zijn in overleg te treden met Perez de Cuellar, die zijn opdracht „bijzonder moeilijk" noemde.
„Ik ben bang dat de resolutie te vaag is gesteld en een onvoldoende leidraad biedt voor de beide partijen en voor mijzelf. Als een oorlog in volle gang is, zoals nu het geval is, is een bereiken van een staakt-het-vuren en een terugkeer naar de onderhandelingstafel uiterst moeilijk", aldus Perez de Cuellar, die benadrukte dat een eerste stap naar een oplossing van het conflict een wapenstilstand zou moeten zijn. Hij voegde eraan toe dat een week om „dit alles" te bereiken wel erg kort was.

Resolutie 505, die was ingediend door Ierland, Guyana, Jordanië, Togo, Oeganda en Zaïre, herinnerde sterk aan resolutie 502, die een dag na de Argentijnse invasie op 2 april met één stem

De stemming van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties op 26 mei waarbij een beroep werd gedaan op de secretaris-generaal van de VN om binnen een week aan te sturen op een staakt-het-vuren in het Falkland-conflict.

tegen door de Veiligheidsraad werd aangenomen. Hierin werd opgeroepen de vijandelijkheden onmiddellijk te staken, terwijl Argentinië werd gevraagd zijn troepen van de eilanden terug te trekken. De nieuwe resolutie was een verfijning van een Iers voorstel, waarin een bestand van 72 uur werd gevraagd. Groot-Brittannië had laten weten dat het van zijn vetorecht gebruik zou maken als het Ierse voorstel zou worden aangenomen.

Volgens de Britse ambassadeur bij de VN, Sir Anthony Parsons, was resolutie 505 gunstig voor Groot-Brittannië. De Britten meenden dat de resolutie betekende dat de VN-secretaris zou moeten proberen de Argentijnen tot terugtrekking van de eilanden over te halen. Pas dan zou Londen het schieten staken.
De Argentijnse minister van buitenlandse zaken, Costa Mendez, die op 25 mei de Veiligheidsraad had toegesproken, erkende dat de resolutie in het voordeel was van Groot-Brittannië. „De resolutie is eigenlijk niet aanvaardbaar, maar we tolereren het", aldus Costa Mendez, die felle kritiek uitoefende op de Britse „koppigheid". Toch gaf hij het nieuwe VN-bemiddelingsinitiatief een kans van slagen, omdat „de oorlog zo wreed wordt en het verlies aan levens zo groot, dat de publieke wereldopinie beide regeringen tot vrede zal dwingen."
De Argentijnse minister zei „verbijsterd" te zijn over berichten dat de VS begonnen zouden zijn Groot-Brittannië raketten en ander militair materieel te leveren.

Bijeenkomst OAS

Op 27 mei zei de Argentijnse minister van buitenlandse zaken Costa Mendez tijdens een speciale bijeenkomst van de Organisatie van Amerikaanse staten (OAS) in Washington, dat de Verenigde Staten „de regio de rug had toegekeerd" door in het conflict om de Falkland-eilanden de zijde van Groot-Brittannië te kiezen. Costa Mendez onderstreepte dat de Amerikaanse materiële hulp aan Engeland een schending vormde van het verdrag van Rio.
Hij diende een motie in, waarin Groot-Brittannië werd veroordeeld wegens zijn „ongerechtvaardigde gewapende agressie". Hij eiste ook dat de VS hun wapenhulp onmiddellijk zouden stopzeten. Verder dat werd opgeroepen tot een onmiddellijk staakt-het-vuren en hervatting van vredesonderhandelingen en dat de deur werd geopend voor OAS-hulp aan Argentinië.

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Alexander Haig reageerde met een toespraak waarin hij een directe OAS-rol afwees, omdat Argentinië de agressor was.
Haig zei dat Buenos Aires zijn recht had verspeeld een beroep te doen op de andere ondertekenaars van het verdrag van Rio, „aangezien het eerste gebruik van geweld niet van buiten het halfrond kwam". Het verdrag van Rio voorziet in wederzijdse steun in het geval van agressie van buitenaf.
Anderzijds wees Haig erop dat de Britse regering in de afgelopen 20 jaar negen landen die nu lid zijn van de OAS onafhankelijkheid heeft gegeven. „Niemand kan beweren dat de Britse opstelling eenvoudig een koloniale reflex is om het bezit van afgelegen eilanden veilig te stellen".
Haig wees erop dat de VS ondanks hun steun aan Londen geen standpunt hadden ingenomen ten aanzien van de juridische aanspraken op de Falkland-eilanden van Argentinië of Groot-Brittannië. Maar hij maande de OAS geen verdere stappen te ondernemen dan „onze eenstemmige collectieve steun te geven" aan een vredesinitiatief van de Verenigde Naties.
Venezuela, Peru en Nicaragua deden een beroep op hun medeverdragsleden Buenos Aires te steunen.
Op 29 mei namen de 21 ondertekenaars van het verdrag van Rio (TIAR) een resolutie aan, waarin de Verenigde Staten werden opgeroepen de steun aan Groot-Brittannië te staken en de sancties tegen Buenos Aires in te trekken. Zeventien landen stemden voor, geen lidstaat tegen, en de VS, Colombia, Chili en Trinidad-Tobago onthielden zich van stemming.
De resolutie riep verder de lidstaten op aan Argentinië „de steun te verlenen die ieder land geëigend achtte". De ontwerpresolutie die Argentinië, met steun van Panama, Venezuela en Peru had ingediend, was tijdens de vergadering afgezwakt door toedoen van Mexico en Brazilië. Alle scherpe kantjes, zoals de verwijzing naar de „Britse agressie" en radicale beschuldigingen aan het adres van de VS en de EG, werden geschrapt. De slotresolutie bevatte geen enkele bindende verplichting tot militaire hulp aan Argentinië.

Bemiddeling VN-secretaris-generaal na resolutie 505 van de Veiligheidsraad

Op 2 juni deelde Perez de Cuellar de Veiligheidsraad mee, dat hij er niet in was geslaagd om voor beide landen acceptabele voorwaarden voor een staakt-het-vuren te vinden. Maar hij zou „in nauw contact" met beide landen blijven „om deze tragische crisis" tot een einde te brengen.
Vervolgens overhandigden drie Argentijnse afgevaardigden, luchtmachtgeneraal José Miret, vice-admiraal Benito Moya, hoofd van de militaire staf van president Galtieri, en generaal Miguel Malloa Gil, militair attaché in Washington, nieuwe Argentijnse voorstellen aan Perez de Cuellar.
Volgens de Argentijnse krant *La Nueva Provincia*, die vaak spreekbuis van de junta was, zou Argentinië bereid zijn om een trustbeheer van de Falkland-eilanden door de Verenigde Naties te aanvaarden. De generaals zouden ook niet meer vast houden aan terugtrekking van de Britse vloot tot de thuishavens. Een afstand van 150 mijl zou, na terugtrekking van troepen van beide landen, voldoende zijn.
Volgens de Argentijnse minister van buitenlandse zaken Costa Mendez had

de delegatie geen nieuwe voorstellen bij zich.
Dezelfde dag zei de Britse premier Thatcher voor de TV, weinig hoop te hebben dat een bloedige slag om Port Stanley kon worden vermeden. Zij verklaarde dat als de Argentijnen „binnen enkele dagen" de beslissing namen zich terug te trekken, en dat binnen 10 tot 14 dagen ook deden, „er geen bloed van jonge mensen hoefde te vloeien".

Argentinië naar Cuba voor top niet-gebonden landen

Op 3 juni arriveerde de Argentijnse minister van buitenlandse zaken Costa Mendez in Havanna op Cuba om deel te nemen aan een conferentie van niet-gebonden landen.
Direct na zijn aankomst had Costa Mendez een ontmoeting met Fidel Castro, de president van Cuba. Castro verzekerde de Argentijnse minister dat zijn land Argentinië inzake de Falkland-crisis volledig steunde.
Argentijnse zegslieden verklaarden dat Costa Mendez, de eerste Argentijnse minister van buitenlandse zaken was in Cuba sinds de revolutie van 1959, die met een „emotionele omhelzing" door Castro was ontvangen.
De Cubaanse minister van buitenlandse zaken, Isidoro Malmierca, verklaarde tijdens zijn openingsspeech op 3 juni dat Cuba bereid was Argentinië „op dit beslissende moment in zijn geschiedenis alle hulp te geven die het nodig had."
Op de conferentie beschuldigde Argentinië Groot-Brittannië en de VS ervan een Zuidatlantisch militair verbond met Zuid-Afrika te willen sluiten die de vrede in het gebied ernstig zou bedreigen. Costa Mendez deed tevens een beroep op de aanwezige ministers de „militaire en koloniale agressie van Groot-Brittannië tegen Argentinië in de crisis rond de Falkland-eilanden te veroordelen.
Op 4 juni besloten Argentinië en Cuba een akkoord te ondertekenen ter waarde van $ 100 mln voor economische en technische samenwerking, dat al jaren geleden was gesloten, maar nooit was getekend.
Op 6 juni namen de ministers van buitenlandse zaken van de niet-gebonden landen tijdens de slotbijeenkomst een verklaring aan, waarin de Britse militaire aanwezigheid in het zuidelijk deel van de Atlantische Oceaan werd „betreurd".
Tevens werd erin gevraagd om „onmiddellijke beëindiging van de Amerikaanse steun voor Groot-Brittannië in het conflict.

De slotverklaring was het resultaat van een compromis tussen de radicale leden van de in totaal 96 landen tellende Beweging die een veroordeling van Groot-Brittanniës „militaire agressie" in het zuidelijk deel van de Atlantische Oceaan eisten, en de meer dan 20 leden van het Britse Gemenebest die hun bedenkingen hadden over Argentiniës gebruik van geweld om zijn territoriaal conflict met Groot-Brittannië te regelen.
In plaats van een veroordeling van militaire agressie kwam nu het „betreuren" van de Britse militaire operaties.
Bovendien werden op verzoek van Jamaica de resoluties 502 en 505 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties specifiek genoemd in de verklaring. De Veiligheidsraad vroeg in die resoluties onder andere om een Argentijnse terugtrekking van de Falklandeilanden en om een staakt-het-vuren.
Een Argentijnse woordvoerder noemde de resolutie „erg positief, ook al had zij sterker kunnen zijn." De Cubaanse ambassadeur uitte zich ook tevreden: „het is een goed document, dat aanzienlijke invloed zal hebben binnen de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties".
De Cubaan zei dat het belang van de resolutie lag in het aantal landen dat haar heeft gesteund. „Het is het grootste vertoon van steun van de internationale gemeenschap dat Argentinië sinds het begin van het conflict heeft gekregen."

Veto VS en Engeland in Veiligheidsraad bij resolutie over Falkland-eilanden.

Op 4 juni spraken Groot-Brittannië en de Verenigde Staten hun veto uit over een resolutie inzake de Falklandcrisis die door Panama en Spanje in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties was ingediend.
De resolutie riep op tot de naleving, gelijktijdig met een staakt-het-vuren, van de eerdere Veiligheidsraadresoluties 502 en 505 (in die resoluties werden Groot-Brittannië en Argentinië opgedragen te onderhandelen en hun troepen terug te trekken).
Negen leden van de Veiligheidsraad stemden voor, waaronder de Sowjet-Unie, China en Japan. Vier leden onthielden zich van stemming, waaronder Frankrijk.
Na de stemming zei de afgevaardigde van de Verenigde Staten, Jeane Kirkpatrick, in een ongebruikelijk diplomatieke geste dat zij graag haar tegenstem zou willen veranderen in een onthouding, hoewel dit reglementair niet was toegestaan.
In Argentinië werd het veto van Groot-Brittannië en de Verenigde Staten uitgelegd als het einde van de onderhandelingsmogelijkheden.
's Avonds zei de Argentijnse generaal José Miret in Buenos Aires: „De verantwoordelijke persoon voor de doden die van nu af aan zullen vallen kennen wij met naam en toenaam: Margaret Thatcher". Verder gaf hij nog als reactie op het veto: „Na het Brits-Amerikaanse veto in de Veiligheidsraad tegen het staakt-het-vuren zal Argentinië doorgaan de vredesweg te zoeken, maar wat het nooit zal doen is zich vernederen voor de hooghartigheid van het Verenigd Koninkrijk".
Volgens hem had Argentinië uitputtend alle mogelijkheden geprobeerd om een waardige vrede te bereiken. Op 4 juni voor de stemming in de Veiligheidsraad plaatsvond, zei hij: „Wij aanvaarden graag een staakt-het-vuren, maar niet onder de Britse voorwaarden dat we eerst onze troepen van de eilanden moeten terugtrekken voorafgaande aan iedere regeling.
„Dat is onaanvaardbaar en zou betekenen dat we aan de onderhandelingstafel het bloed van onze gewonden en onze doden zouden opofferen."
Ook was Argentinië akkoord gegaan met de terugtrekking van de Britse vloot 150 zeemijlen van de Falklandeilanden. Tenslotte had Argentinië voorgesteld dat de eilanden onder een overgangsbestuur van de VN zouden komen met deelname van de VS, Vene-

De Britse en de Amerikaanse VN-ambassadeur, sir Anthony Parsons en Jeane Kirkpatrick, geven door het opsteken van hun hand te kennen dat zij een veto uitspreken over een resolutie van de Veiligheidsraad waarin werd aangedrongen op een onmiddellijk staakt-het-vuren.

zuela en twee nader aan te wijzen landen. Dit bestuur zou twee jaar mogen duren, tot april 1984.
Op 6 juni zei Jeane Kirkpatrick in het Amerikaanse programma „Meet the press", dat zij nadat zij haar veto in de Veiligheidsraad had uitgesproken, van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, die zich op de topconferentie in Versailles bevond (zie een volgende aflevering), de instructie had gekregen zich van stemming te onthouden. De instructie was net enkele minuten te laat binnengekomen.
Vertragend zou hebben gewerkt dat Haig niet rechtstreeks contact met de Amerikaanse VN-delegatie had onderhouden, maar zijn instructies via het State Department (buitenlandse zaken) in Washington had gegeven. Naar zijn zeggen was het nu eenmaal niet gebruikelijk dat een bevelhebber bevelen aan zijn compagniecommandant gaf. Hij liet die door anderen overbrengen, zo meende de Amerikaanse bewindsman.

Houding Sowjet-Unie in Falkland-crisis

De Sowjet-Unie hield zich vrij afzijdig in het conflict tussen Argentinië en Groot-Brittannië. Militaire steun kreeg Argentinië niet van Rusland.
Wel zouden sinds begin mei meer dan 20 Sowjet-technici in Argentinië werkzaam zijn om de radarsystemen in het land te helpen samenvoegen tot één landelijk net. Daarmee zouden Britse pogingen om luchtaanvallen op het Argentijnse vasteland te doen tijdig onderkend kunnen worden.
Dit werd in Buenos Aires vernomen van Argentijnse functionarissen, zakenlieden en buitenlandse diplomaten.
Volgens deze bronnen was de aanwezigheid van de technici – op grond van een geheime overeenkomst tussen de twee landen – de eerste aanwijzing van een militaire rol van Moskou in het Falkland-conflict. Er zou ook radaruitrusting uit de Sowjet-Unie zijn geïmporteerd.
Tijdens de crisis rond de Falkland-eilanden had Argentinië bij diverse gelegenheden verklaard geen beroep te zullen doen op de Sowjet-Unie. In een interview met Oriana Fallaca antwoordde president Galtieri op een vraag van haar of hij wapens van de Sowjet-Unie zou aannemen: „Als het noodzakelijk is zover te gaan, ja. Ik zal me dan ook tot hen wenden. Mevrouw de journalist, denkt u dat ik zelfmoord wil plegen?"

(NRC/H'blad, Volkskrant, Parool, Le Monde, NZZ)

(Vor. ber. pag. 305 e.v.)

LATIJNS-AMERIKA

ARGENTINIË

VIOLA OPVOLGER PRESIDENT VIDELA. NIEUWE REGERING. GALTIERI OPVOLGER VIOLA. NIEUWE REGERING. WIJZIGINGEN BINNEN JUNTA.

Nadat de junta, bestaande uit luitenant-generaal Leopoldo Fortunato Galtieri (opperbevelhebber van het leger), vice-admiraal Armando Lambruschini (opperbevelhebber van de marine) en generaal Omar Domingo Rubens Graffigna (opperbevelhebber van de luchtmacht), op 3 oktober 1980 Roberto Eduardo Viola had aangewezen als kandidaat voor het presidentschap, nam deze op 29 maart 1981 dit ambt op zich.

Generaal Viola, die als gematigd werd beschouwd, had als stafchef van het leger in maart 1976 geholpen bij de voorbereiding van de coup die een eind maakte aan het bewind van president Maria Estela Martinez de Peron en generaal Videla aan de macht bracht (pag. 209 e.v.-1976). Van augustus 1978 tot december 1979 was Viola vervolgens opperbevelhebber van het leger en lid van de militaire junta geweest (pag. 270/2-1980).
Op 4 augustus 1978 was een officieel communiqué gepubliceerd waarin de basisprincipes van een nieuwe machtstructuur waren uiteengezet en waarbij de junta voortaan verantwoordelijk werd voor het aanwijzen van een nieuwe president, zes maanden voordat het mandaat van een zittende president afliep. De ambtstermijn van de president bedroeg 3 jaar en kon eenmaal worden verlengd. De president benoemde de leden van de regering en, met toestemming van de junta, de provincie-gouverneurs en de ambassadeurs (pag. 201/2-1979).
Videla begon op 1 augustus 1978 aan een nieuwe ambtstermijn als president, nadat hij zich had teruggetrokken als opperbevelhebber van het leger en als lid van de junta (pag. 428/3-1978 en pag. 201/2-1979).

Samenstelling regering-Viola

Op 29 maart werd generaal Viola door het hoofd van de junta, Galtieri, en in aanwezigheid van de andere juntaleden en van Videla beëdigd als president van Argentinië.
Tevens werd een nieuwe regering beëdigd, die bestond uit de volgende 6 militaire officieren (van wie één in actieve dienst) en 7 burgers:

Binnenlandse zaken – gen.-maj. Horacio Tomas Liendo; defensie – schout-bij-nacht (b.d.) Norberto Manuel Couto; economische zaken – Lorenzo Sigaut; landbouw* – Jorge Ruben Aguado; industrie en mijnbouw* – Eduardo Oxenford; buitenlandse zaken – Oscar Camilion; onderwijs en cultuur – Carlos Alberto Burundarena; justitie – Amadeo Frugoli; handel en maritieme belangen* – Carlos Garcia Martinez; openbare werken* – gen. b.d. Diego Urricarriet; arbeid – brig.-gen. Julio Cesar Porcile; gezondheid en milieu – gen. b.d. Carlos Alberto Lacoste.

* Portefeuilles die vroeger onder economische zaken vielen, een ministerie dat sinds 1976 was geleid door Jose Martinez de Hoz.

De verantwoordelijkheid voor het opstellen van de nationale begroting had Viola in november 1980 overgedragen aan het secretariaat van planning, dat werd geleid door Jose Miret.
- Liendo, die van maart 1976 tot januari 1979 minister van arbeid was, en vervolgens stafchef der strijdkrachten, werd verantwoordelijk voor de normalisatie van politieke en vakbondsactiviteiten en voor het opstellen van een statuut voor de politieke partijen.
- Sigaut, een vriend van generaal Videla, had een belangrijke positie bekleed op het ministerie van financiën onder generaal Juan Carlos Ongania (1966-1970) en vervolgens een leidende functie gehad bij het Fiat-concern.
- Camilion was vroeger ambassadeur in Brazilië en behoorde tot de Beweging voor Integratie en Ontwikkeling (MID) van oud-president Arturo Frondizi.
- Burundarena, een ingenieur, stond aan het hoofd van het nationaal technologisch instituut.
- De jurist Frugoli was vroeger minister van welzijn geweest en senator voor Mendoza.
- Garcia Martinez was Argentinië's vertegenwoordiger bij de Latijns-Amerikaanse Vrijhandelsassociatie (LAFTA) en bij haar opvolger de Latijns-Amerikaanse Integratie Associatie (ALADI) geweest.
- Urricarriet stond aan het hoofd van de oorlogsindustrie, de Fabricaciones Militares.
- Porcile was verscheidene jaren werkzaam geweest op het ministerie van arbeid.
- De vroegere mininster van binnenlandse zaken, generaal Albano Eduardo Harguindeguy, werd aangesteld tot speciaal adviseur voor president Viola.

De dag na zijn beëdiging zei Viola in een toespraak dat er geen sprake van een beleidsverandering was en dat de basisprincipes van het beleid werden gehandhaafd, hoewel veranderingen in binnen- en buitenland wel nieuwe acties noodzakelijk maakten.

Eén van de belangrijkste taken van de nieuwe regering zou zijn het tot op zekere hoogte normaliseren van de activiteiten der politieke organisaties en vakverenigingen. Verder zouden er nieuwe wetten komen die de politieke partijen in staat zouden stellen „optimaal te functioneren" bij het streven naar een sterke, moderne en stabiele democratie, waarin de vrijheid van pers, voor zover er op een verantwoordelijke wijze mee werd omgesprongen, een essentieel element vormde. De regering zou „de economie weer doen opleven, een meer realistische wissel-

markt scheppen, de oorzaken van de inflatie bestrijden, de rentevoet terugbrengen, en financieringsperiodes uitbreiden".

Wijziging binnen de regering en junta

Op 21 augustus 1981 trad Eduardo Oxenford af als minister van industrie en mijnbouw. Hij werd opgevolgd door Livio Guillermo Kühl, die voorzitter was van de bond voor industriëlen (UIA) en van Celulosa Jujuy papiermaatschappij.
Oxenford trad af na verschil van mening met minister van financiën Sigaut over het te voeren industriebeleid.
Op 11 september werd admiraal Jorge Isaac Anaya lid van de junta, toen hij het opperbevelhebberschap van de marine overnam van vice-admiraal Lambruschini.

Galtieri opvolger van Viola

Op 9 november 1981 werd president Viola in het ziekenhuis opgenomen vanwege een te hoge bloeddruk en hartklachten. Nadat hij uit het ziekenhuis was ontslagen moest hij 14 dagen rust houden.
Op 21 november werd gen.-maj. Horacio Liendo, die tot op dat ogenblik minister van binnenlandse zaken was, benoemd tot waarnemend president. Minister van welzijn, Lacoste, nam de portefeuille binnenlandse zaken over.
Na een ontmoeting tussen gen. Galtieri en gen. Viola in het presidentiële paleis op 11 december kondigde de junta aan dat president Viola overeenkomstig de statuten van het proces tot nationale reorganisatie van zijn functie was ontheven en dat vice-admiraal Lacoste hem zou opvolgen tot dat Galtieri op 22 december als nieuwe president zou zijn beëindigd.
Volgens de *Bank of Londen & South America Review* zou Galtieri tot 28 december 1982 opperbevelhebber der strijdkrachten blijven en zou zijn presidentschap lopen tot 29 december 1984.
Op 17 december werd luitenant-generaal Basilio Arturo Lami Dozo in de junta opgenomen als de nieuwe opperbevelhebber van de luchtmacht.
Op 22 december werd Galtieri als president beëdigd. Het op diezelfde dag beëdigde kabinet was als volgt samengesteld:

Binnenlandse zaken – gen. Alfredo Oscar Saint Jean; buitenlandse zaken – Nicanor Costa Mendez; economische zaken – Roberto Teodoro Alemann; defensie - Amadeo Frugoli*; arbeid - brig.-gen. Julio Cesar Porcile**; onderwijs – Cayetano Licciardo; welzijn – vice-admiraal Carlos Alberto Lacoste**; justitie – Lucas Lennon; openbare werken – ing. Sergio Martini; gezondheid en milieu – Horacio Rodriguez Castells.

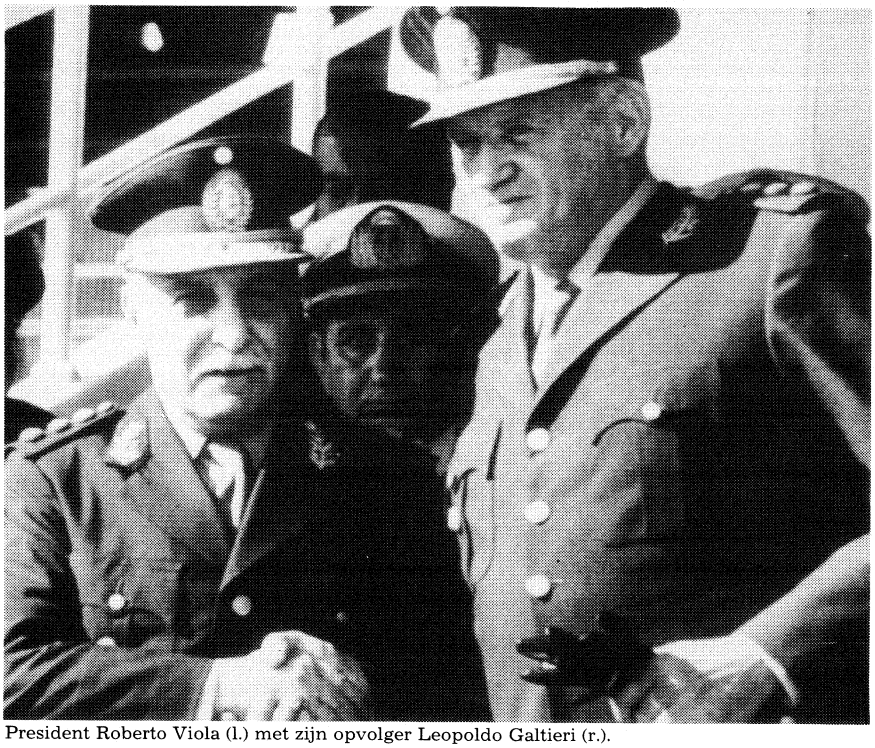
President Roberto Viola (l.) met zijn opvolger Leopoldo Galtieri (r.).

- Brig.-gen. Hector Iglesias werd secretaris-generaal op het bureau van de president.
- Alemann, een monetarist, beheerde weer dezelfde portefeuille als in 1961-1962 onder president Arturo Frondizi.
- Costa Mendez, een vroegere ambassadeur in Chili (1962-1964), was van 1966-1970 minister van buitenlandse zaken.
- Saint Jean was secretaris-generaal van het leger.
- Lennon, een vroegere rechter, was totdat hij minister werd rector aan de universiteit van Buenos Aires.
- Licciardo was in 1971-1972 minister van financiën onder president Alejandro Lanusse.

In zijn eerste rede als president op 23 december riep Galtieri op tot uiterste spaarzaamheid, verklaarde hij zich nauw verbonden met de VS en met de westerse democratieën en kondigde hij een denationalisatie van staatsbedrijven aan. Verder sprak hij over een terugkeer naar een strikt orthodox economisch beleid met een terugbrengen van de overheidsuitgaven.

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Onmiddellijk nadat Viola op 3 oktober 1980 als toekomstig president was aangewezen was hij begonnen met het leggen van contacten met politici ter voortzetting van de dialoog die in maart 1980 was begonnen onder het regime van Videla, maar die gestuit was op het verzet van de politici vanwege de rol die het leger zou spelen in de toekomstige democratie.
De dialoog was gestart na publikatie door de militaire junta op 19 december 1979 van een „politiek plan", dat de grote lijnen bevatte van de institutionele ontwikkelingen voor de komende jaren. De in een document neergelegde principes hadden als einddoel een „representatieve, federale en democratische republiek", die was gebaseerd op de westerse traditie en het christendom (pag. 270/1-1980).
President Videla had op 6 maart 1980 die dialoog in een toespraak voor de TV voorgesteld en gezegd dat zij via de minister van binnenlandse zaken zou lopen en alle personen en groepen betrof behalve de „corrupten, subversieven, en zij wier ideologieën onverenigbaar zijn met onze nationale levenswijze".
Later die maand was er een ontmoeting geweest tussen gen. Harduindeguy en leiders van de kleine Progressive Democratic Party (PDP). Vervolgens had Ricardo Balbin van de Radical Civic Union (UCR) een gesprek met de minister gehad in mei 1980 en waren peronistische vertegenwoordigers in augustus uitgenodigd om aan de dialoog deel te nemen.
Oscar Alende van de Intransigent Party (PI) was een van degenen die hadden

* andere portefeuille
** geen verandering

geweigerd aan de gesprekken deel te nemen.

Politieke en vakbondsactiviteiten op universiteiten verboden

Op 21 april 1980 werd een wet van kracht waarbij alle politieke- en vakbondsactiviteiten op universiteiten werden verboden. Verder moesten alle studenten voortaan hun eigen collegegelden betalen.
De wet, die een volledige uitbanning van alle subversie uit het universitaire systeem beoogde, verbood daarnaast op de universiteit alles wat kon worden beschouwd als „propaganda, indoctrinatie, politieke campagnes of agitatie van welke politieke of vakbondsaard ook, evenals de verspreiding van of steun aan totalitaire of subversieve politieke ideeën.".

Economisch beleid regering-Viola. Devaluaties peso.

Op 1 april 1981 devalueerde de nieuwe regering van president Viola de peso met 30,14%. Tevens kondigde zij een aantal economische maatregelen aan om de inflatie tot staan te brengen, de produktie te verhogen en de rentestand te verlagen.
De minister van economische zaken Sigaut kondigde aan dat vanaf 2 april bij de aankoop van één dollar 3050 pesos moest worden betaald en bij verkoop 3100 pesos.
De devaluatie was bedoeld om de export van landbouwprodukten als rundvlees en graan te stimuleren en om de prijzen van geïmporteerde goederen te verhogen. Dit laatste om de nationale industrie tegen buitenlandse concurrentie te beschermen.
On de effecten van de devaluatie op de binenlandse markt te verminderen kondigde Sigaut verder aan dat de subsidie op de export met 12% zou worden verlaagd. De belasting op geïmporteerde goederen zou eveneens met 12% worden verminderd.
Sigaut hoopte met zijn maatregelen de negatieve effecten van het anti-inflatieprogramma van de vorige regering teniet te doen. Dat programma was erop gericht om door een overgewaardeerde peso goedkope import te bevorderen.
Om de klap van de devaluatie een beetje te verlichten voor de talloze bedrijven die schulden in dollars hadden uitstaan kondigde Sigaut op 24 april een hulpprogramma van $4 mrd aan.
De Argentijnse landbouw en industrie hadden samen een schuld in het buitenland van bijna $23 mrd.
Bij de presentatie van de steunmaatregelen deelde Sigaut mee, dat de handelsbalans in 1980 een tekort van $2,4 mrd vertoonde en dat de betalingsbalans in 1980 een tekort van $5 mrd had. De nationale reserves waren sinds het begin van 1981 gedaald tot minder dan $5 mrd. De buitenlandse schuld zou eind 1981 zijn opgelopen tot $35 mrd. De inflatie die onder Sigauts voorganger Martinez de Hoz weliswaar van 350% in 1976 was teruggebracht tot 88% in 1980 bewoog zich weer in opwaartse lijn en de werkloosheid begon te groeien.
Op 1 juni maakte Sigaut bekend dat de peso vanaf die dag weer 30% minder waard werd. Het was de derde grote waardevermindering in 1981 en ten opzichte van de Amerikaanse dollar had de peso nu nog maar de helft van zijn waarde van 1 januari 1981 (op 3 februari 1981 was de peso met 10% gedevalueerd). Verder zou de peso de komende maanden verder worden gedevalueerd, met 6% maandelijks.
Onder de kop „Argentijnse economie staat op instorten" berichtte het *NRC/H'blad* op 3 juni:

Is het moment van de totale ineenstorting van de Argentijnse economie, waarover men in Buenos Aires al maanden voorspellingen heeft gedaan, nu dan eindelijk aangebroken? Het heeft er alle schijn van, na de maxi-devaluatie van 1 juni waarbij de peso voor de tweede keer in twee maanden tijd met 30 procent werd gedevalueerd.
Het economische team van de regering-Viola, amper twee maanden aan de macht heeft in paniek ingegrepen in de dolgedraaide Argentijnse speculatiewoede. Eind vorige week kochten de Argentijnen met hun toen nog overgewaardeerde pesos maar liefst 600 miljoen dollar op. De deviezenhandel is in Argentinië volledig vrij, en door deze zoveelste rush dit jaar op de dollar verloor de Argentijnse centrale bank in enkele dagen 20% van haar toch al schamele dollarreserves.
Maar het ernstigste is ongetwijfeld wat in Argentinië de „de-industrialisatie" wordt genoemd: de afbraak van de productieve sector. alleen al in de afgelopen maand mei werden 227 bedrijven failliet verklaard. De produktie van de metaalindustrie is het eerste trimester met 18% gedaald.
Het zijn niet louter middelgrote of kleine bedrijven die de gevolgen ondervinden van het economische model dat Martinez de Hoz heeft trachten in te voeren. In de vijf jaar dat hij minister was, vanaf de staatsgreep van 1976, heeft hij nagenoeg alle importbeperkingen en accijnzen afgeschaft, zodat, gevoegd bij de overgewaardeerde peso, Argentinië letterlijk overspoeld werd door buitenlandse produkten.
Zelfs de grote, multinationale industrie verkeert nu in moeilijkheden. De autoindustrie, eens Argentinië's trots, kan niet concurreren tegen de geïmporteerde Braziliaanse en Japanse modellen. Volkswagen, Ford en Mercedes hebben allemaal verkorting van arbeidstijd – met verlaging van het loon – aangekondigd. De politiek van Martinez de Hoz heeft alleen de financiële en de importsector geen windeieren gelegd.
Volgens een beschuldiging van Martinez' opvolger Lorenzo Sigaut zijn deze machtige groepen bezig om zijn economische politiek te „destabiliseren". Achter het destabilisatieplan zitten ook bedoelingen om president Viola in politieke moeilijkheden te brengen, aangezien hij gezinspeeld heeft op een voorzichtige liberalisering van het Argentijnse bewind.
Dit vermoeden wordt gesterkt door de uitspraak van generaal Leonardo Galtieri, commandant van het leger en lid van de militaire junta. Op 29 mei hield Galtieri een toespraak waarin hij weliswaar zijn steun aan de economische politiek van de regering gaf, maar waarin hij iedere opening naar de politieke partijen blokkeerde: „De stembussen zullen goed gesloten blijven en ze zullen pas weer gebruikt worden als de tijd daar rijp voor is."

Op 22 juni stelde de Banco Central twee koersen in: één voor het handelsverkeer en één voor alle overige financiële transacties. De koers voor handelstransacties lag aan het begin van die week op 4438 peso per dollar; de koers voor de overige transacties steeg op 22 juni tot omstreeks 6000 peso per dollar, een waardevermindering van ongeveer 30% ten opzichte van de slotkoers op 19 juni.

Samenwerking vijf politieke partijen. Oproep bisschoppen tot nationale verzoening

Op 13 juli kwamen de vertegenwoordigers van de 5 belangrijkste politieke partijen bij elkaar op initiatief van de oude leider van de radicale Burgerunie, Ricardo Balbin. De radicalen (UCR), de peronisten, de „Intransigenten" (PI), de christen-democraten en de aanhangers van de beweging voor integratie en ontwikkeling (MID) besloten zich te bundelen in een „nationale oproep", een „convocatoria multipartidaria", voor het herstel van de democratie.
Op 26 juni had de Argentijnse bisschoppenconferentie opgeroepen tot nationale verzoening en een terugkeer tot de democratie met eerbiediging van de individuele vrijheden. Verder had zij haar diepste bezorgdheid uitgesproken over het lot van hen die in Argentinië waren verdwenen.

Weinig succes stakingsopgroep CGT. Arrestatie vakbondsleiders

Uit protest tegen de economische politiek van de regering-Viola had de peronistische vakcentrale CGT op 22 juli tot een algemene staking van 24 uur opgeroepen, hoewel de regering had gewaarschuwd dat volgens de veiligheidswet elke vakbondactiviteit was verboden en dat zij strenge maatregelen zou treffen.
De staking werd echter geen succes. Voornaamste reden hiervoor was de weigering aan de actie mee te doen van de werknemers in de openbare sector, transport, de handel en het wat gematigder peronistisch georiënteerde vakverbond CNT, dat een groep van 20 invloedrijke vakbonden (textiel, plastic, etc.) verenigde.
Volgens waarnemers hadden de verdeeldheid binnen de vakbonden, de waarschuwing van de regering, persoonlijke bedreigingen en de zwakke

steun van de eveneens verboden politieke partijen bijgedragen tot het mislukken van de staking.
Met name de politieke partijen wilden geen represaillemaatregelen uitlokken nu de regering stilzwijgend de bijeenkomst van de vertegenwoordigers van de 5 politieke partijen had toegestaan op 13 juli.
Naar aanleiding van de staking werden een aantal vakbondsleiders, onder wie Saul Ubaldini, de secretaris-generaal van de CGT, gearresteerd. Op 24 juli werd Ubaldini samen met 5 andere gearresteerde CGT-leiders weer in vrijheid gesteld.

Voortzetting dialoog tussen regering en politieke partijen

Op te komen tot een normalisering van de activiteiten van de politieke partijen en de vakbonden waar Viola in okt. 1980 een begin mee had gemaakt, begonnen op 25 aug. 1981 besprekingen tussen de delegatie van de Radical Civic Union (UCR) van Ricardo Baldin en minister van binnenlandse zaken, Liendo, die tijdens een interview op 27 juli had verklaard dat de situatie van de politiek partijen in de eerste helft van 1982 zou zijn genormaliseerd.
Op 9 sept. stierf UCR-leider Balbin (77) in het La Plata ziekenhuis.

Balbin, een tegenstander van president Juan Peron, deed vier keer, zonder succes, mee aan de strijd om het presidentschap (in 1951, 1958 en twee keer in 1973). Bij de verkiezingen van 1963, waarbij de UCR aan de macht kwam onder Arturo Illia, was hij echter geen kandidaat voor het presidentschap.

Over de voortgang van de dialoog tussen regering en politieke partijen schreef de *Financial Times* op 24 september:

Een golf van ongeduld en frustratie gaat door Argentinië onder de radicalen en politieke oppositiepartijen, die maar weinig tekenen zien die wijzen op een terugkeer t.z.t. van een democratie, zoals destijds na de val van Peron beloofd door het militaire bewind. Die gevoelens kwamen recentelijk aan de oppervlakte bij de begrafenis van Ricardo Balbin, de veteraan van de Radicale Partij, toen de menigte uitriep: „Wij willen geen dictatuur of miltair bewind. Verdwijn!"
Balbin, die de links van het centrum staande Radicale Partij 22 jaar leidde, had onlangs een multi-partijgroep gevormd die zich als taak stelde de basis voor de democratie te leggen. Maar Balbins beleid, dit via een dialoog met de regering te bereiken, kreeg kritiek van de haviken in zijn partij, die direct verkiezingen willen. Deze factie heeft de steun van frontrunners Luis Leon en Raul Alfonsin. Balbins automatische opvolger, Carlos Conin acht men politiek te weinig geschoold om lang partijvoorzitter te kunnen blijven.
He militaire bewind zou graag zien dat de rechtervleugel van de Radicale Partij, tot compromissen bereid, de machtigste bleef, en dat mensen als Alfonsin – die de 10.000 „desaparecidos", mensen die „verdwenen" tijdens het gevecht van de junta tegen het terrorisme, niet wil vergeten – naar de achtergrond verdwenen. De regering heeft nog geen rooster voor de terugkeer van de democratie gemaakt. Wél heeft president Viola, wiens driejarige ambtstermijn op 29 maart jl. aanving, gezegd dat hij niet de laatste militaire president zal zijn, daarbij impliciet meedelend dat er pas aan het eind van de ambtstermijn van zijn opvolger, dus in 1987, algemene verkiezingen zouden kunnen komen.
Voor zijn dood zou Balbin nog gesproken hebben met de minister van Binnenlandse Zaken, Liendo, over de grondslag van een interimbewind in 1984, dat verkiezingen zou moeten voorbereiden. Liendo zou ook met andere politieke en arbeidersleiders hebben gesproken, doch de grootste vakbond (Conf. General de Trabajo) weigerde de minister te ontmoeten.
Bij de onvrede over het ontbreken van tekenen in de richting van democratie, komt nu ook nog de passie over de uiterst slechte economische toestand, door ex-minister van EZ, Alsogaray als de slechtste in 50 jaar omschreven. De werkloosheid neemt snel toe, de reële lonen in de industrie zijn van februari tot mei 1981 met ruim 12% gedaald. Minister Sigaut (EZ) verloor eind augustus de steun van de Ontwikkelingspartij (MID), omdat hij de invoerrechten op industrieprodukten niet wilde verhogen.
De publieke protesten tegen de politieke en economische situatie zijn scherp door de regering beantwoord. Het verbod van stakingen en van politieke activiteiten, in 1976 d.m.v. de invoering van de staat van beleg ingesteld, bestaat nog altijd. En zo werden onlangs 20 vakbondsleiders in hechtenis genomen toen de CGT een nationale staking voor 22 juli uitriep, terwijl kleine ondernemers die een plan hadden een week daarna een dag te sluiten de waarschuwing kregen dat zij dan een gevangenisstraf van maximaal 10 jaar riskeerden. Twee gepensioneerde legerofficieren werden disciplinair gestraft wegens kritiek op de regering en admiraal Massera, voormalig commandant van de marine en lid van de junta, die onlangs zijn eigen Sociaaldemocratische partij stichtte, kreeg huisarrest vanwege dezelfde „misdaad". Ex-president generaal Ongania heeft er juist 10 dagen opsluiting op zitten, omdat hij gezegd had dat de machtsverdeling onder de drie leden van de Junta het gezag van president Viola beperkte, en dat Argentinië moest terugkeren tot een conventioneel presidentieel regime.
Dit alles getuigt van onverdraagzaamheid t.a.v. publieke kritiek, een intolerantie welke de steun geniet van rechts binnen en buiten de strijdkrachten. Zo heeft een groep burgers advertentieruimte gebruikt voor een oproep aan de strijdkrachten, hun toezicht op het land te verscherpen. Voorts heeft generaal Galtieri onderstreept dat de president ondergeschikt is aan de junta, terwijl men van de andere legergeneraals weet dat zij hun geduld verliezen m.b.t. Viola's betrekkelijke gematigdheid.

Horacio Tomas Liendo.

Druk voor terugkeer tot democratie komt vooral vanuit populistengroepen; daarentegen blijken de meer welgestelde groepen niet erg bezorgd over het uitblijven van tekenen in die richting. De conservatieve groeperingen zijn er niet in geslaagd een ietwat betekenende partij op te richten. Men bewijst slechts lippendienst aan democratie, waarvan men intussen het ideaal als bedreiging van de status quo beschouwt. De conservatieven steunen liever op de strijdkrachten, en nemen hun machtsmisbruiken op de koop toe. Terugkeer tot democratie zou vrijwel zeker de terugkeer van een peronistische regering betekenen, en menig conservatief denkt daaraan met afschuw (chaos en corruptie onder Peron c.s.). Tóch blijft het peronisme de in wezen krachtigste politieke beweging.
Evenals de andere politieke groeperingen moet ook de peronistische beweging nog komen met een nauwkeurige handvest. Men weet intussen dat deze beweging populistisch en cru-nationalistisch is, en voorts dat zij een breed spectrum van elkaar vaak tegensprekende politieke filosofietjes omhelst. De leider van de Metaalarbeidersbond, Miquel omschreef het peronisme als eerder een gevoel dan een definieerbare politieke beweging.Het peronisme is zó populair, dat de toekomst van de democratie er in dit land alléén maar grimmiger van wordt.

Isabel Peron na vijf jaar huisarrest vrijgelaten

Op 6 juli werd de vroegere president van Argentinië Maria Estela (Isabel) Martinez de Peron (50), die sinds 1976 door de militairen onder huisarrest was geplaatst, vrijgelaten. Op 10 juli vertrok zij in ballingschap naar Spanje.

Demonstratie voor „vrede, brood en werk"

Op 7 november namen, op initiatief van de (officieel ontbonden) vakcentrale CGT duizenden mensen, onder wie aanhangers van de „multipartidaria" en andere politieke groeperingen, alsmede organisaties voor de mensenrechten en kerkelijke organisaties, in Buenos Aires deel aan een demonstratie voor „vrede, brood en werk".
In een verklaring, die alle multipartidaria-partijen behalve de UCR vooraf hadden ondertekend, werd de demonstratie gekenschetst als „het begin van een mobilisatie van de bevolking in het land om de regering duidelijk te maken dat haar tijd voorbij is en dat er een datum moet worden vastgesteld voor het houden van verkiezingen".

Galtieri president

Over de benoeming van Galtieri, die op 22 dec. 1981 Viola opvolgde als president meldde Michele de Waard o.a. in de *Volkskrant* (15-12):

Tot het laatste moment heeft generaal Galtieri vergeefs geprobeerd Viola tot „vrijwillig" aftreden te dwingen. Uiteraard om gezondheidsredenen. Het laatste medische bulletin dreigde echter nog roet in het eten te gooien. Daarin verklaarde de arts Viola in zoverre genezen dat hij zijn werkzaamheden weer kon hervatten.
Maar de militaire junta was vanaf het moment dat Viola in zijn ziekbed stapte vastberaden zijn terugkeer in het presidentiële paleis hoe dan ook te verhinderen.

De drie leden van de militaire junta. V.l.n.r.: generaal Leopoldo Galtieri, luitenant-generaal Basilio Lami Dozo en admiraal Jorge Isaac Anaya.

Kon het niet met zachte drang, dan maar hardhandig. Officieel heet het dat Viola is teruggetreden wegens een hartaanval. Feitelijk heeft de junta hem gewoon afgezet.
Met het uitschakelen van generaal Viola hebben de aanhangers van de harde lijn de gematigde vleugel in het leger voorlopig monddood gemaakt. Viola's belangrijkste aanhangers waren de laatste maanden al weggepromoveerd of met pensioen gestuurd.
De benoeming van Galtieri had voor de Argentijnen niet slechter kunnen uitpakken. Als vertegenwoordiger van de extreem-rechtse militairen staat hij bekend als een echte ijzervreter. Deze reputatie heeft Galtieri in de praktijk al menigmaal waargemaakt. Hij was de belangrijkste voorvechter van de „oorlog tegen de subversie" in het midden van de jaren zeventig. Als toenmalige legerleider was Galtieri de hoofdverantwoordelijke voor het bloedig uitroeien van de revolutionaire oppositie, waarbij tienduizend mensen „verdwenen" zijn.
Galtieri staat op het standpunt dat „het proces van nationale wederopbouw" zoals de militairen hun bewind sinds de staatsgreep in 1976 noemen, „met strenge discipline" moet worden doorgevoerd. Dit zal opgetwijfeld een verharding van het politieke klimaat in Argentinië tot gevolg hebben. Galtieri is bepaald geen voorstander van de politieke opening die de afgezette president Viola voorstond. Viola's bereidheid tot een zekere mate van politieke liberalisering stuitte juist bij Galtieri steeds op groot verzet.

Volgens Galtieri stelde Viola zich in zijn gesprekken met leiders van de nog steeds verboden politieke partijen veel te toegeeflijk op. Iedere verwijzing van Viola naar eventuele terugkeer van een burgerbewind was voor Galtieri al helemaal uit den boze.
Generaal Galtieri is van mening dat de toenadering tot de politieke partijen de belangrijkste oorzaak is van de huidige economische en politieke crisis in het land.
Zelf wil hij een meer monetaristische politiek voeren naar het Friedman-model. Een dergelijk extreem economisch liberalisme werd vlak na de staatsgreep in 1976 al ingevoerd door de junta, die daarmee de basis legde voor de huidige crisis. Momenteel bedraagt de inflatie meer dan honderd procent, de devaluatie van de munt is gestegen tot bijna zeshonderd procent, terwijl de werkloosheid inmiddels de twintig procent heeft bereikt.

In Le Monde Diplomatique nr. 334 (januari 1982) werd gesteld:
Op het politieke vlak zijn alle waarnemers het eens, dat hij (Galtieri) zich in de strijd om de macht alleen heeft kunnen doen gelden dankzij de steun van de VS, die hij in ruil kreeg voor de belofte de handelsakkoorden met de Sowjet-Unie en de landen van de Oostblok te zullen herzien, het Verdrag Van Tlatelolco te zullen ratificeren en de junta in El Salvador met economische en militaire hulp te zullen steunen. Herstel van de democratie, vrijlating van politieke gevangenen en ontbinding van paramilitaire organisaties heeft hij geweigerd. Zijn invloed binnen de strijdkrachten stoelt immers op het in handen van de militairen houden van de macht en zijn intentie om met de onderdrukking door te gaan.

Voorstellen van de multipartidaria.

Op 16 december gaven de vijf grootste politieke partijen van Argentië gezamenlijk een verklaring uit, waarin zij pleitten voor een nationale verzoening. Zij waarschuwden het regime niet verder te gaan met het tot dan toe gevolgde economische beleid en met pogingen het bewind „voor eeuwig" aan de macht te houden.

Over de voorstellen die de politieke partijen deden berichtte *Le Monde* op 24 december het volgende:

Het nieuwe staatshoofd van Argentië, generaal Galtieri, wil een „vastberadener" binnenlands beleid en een „liberaler" economisch beleid voeren. Dit wekt ongerustheid bij de oppositie. Vijf politieke partijen, Peronisten, Radicalen, Christen-Democraten, onverzettelijken en Nationalisten, samen de „multipartidaria" vormend, hebben op 16 december een „voorstel aan het land" gepubliceerd onder de titel „Vóór het te laat is".
Dit document vormt een samenvatting van de opvattingen van de politieke organisaties, de vakbonden, de kerkelijke en de beroepsorganisaties. Het bevat vijf thema's: de staatsinstellingen, de economie, de sociale verhoudingen, de cultuur, het onderwijs en de buitenlandse politiek. Het onderliggende motief is herstel van de nationale eenheid dankzij verzoening van alle Argentijnen, een thema dat ook in een brief van de bisschoppen van juni jl. centraal stond.
De verzoening moet volgens het document plaatsvinden tussen de politieke partijen onderling, tussen de partijen en de andere maatschappelijke groeperingen en vooral tussen burgers en militairen. Volgens de leden van multipartidaria behoort het binnenlands verzet tot het verleden door het optreden van de militairen èn door afwijzing van terreur door het geweten van het volk.
De politiek mag volgens het document niet beheerst worden door te grote aandacht voor nationale veiligheid. De taak van de militairen is vooral de nationale besluitvaardigheid te handhaven. De opstellers wensen klaarheid omtrent het lot van de verdwenen personen.
Het economische beleid heeft volgens de partijen tot nu toe het levenspeil van de arbeiders verlaagd en de ondernemers bankroet gemaakt ten voordele van een kleine groep speculanten en buitenlandse belangen. Kritiek wordt geleverd op het monetaristisch beleid en gepleit wordt voor herstel van de binnenlandse markt; de staatsuitgaven dienen drastisch besnoeid te worden.
Hoewel uit het stuk van de politieke partijen geen concreet regeerprogramma op te maken valt, staan er wel drie doelstellingen op korte termijn in, namelijk opheffing van het verbod van politieke en vakbondsactiviteiten, toepassing van het in 1975 bekrachtigde statuut m.b.t. de organisatie en het functioneren van politieke partijen, en algemene verkiezingen zonder „voorschriften of beperkingen".
Zouden de militairen de voorstellen van de politieke partijen afwijzen, dan zullen deze hun plicht doen „door alle constructieve krachten van de natie te mobiliseren". Nu kan generaal Galtieri bewijzen dat hij de oproep van de vertegenwoordigers van de meerderheid van het Argentijnse volk heeft verstaan.

Economische maatregelen regering-Galtieri.

Op 24 december nam de Banco Central nieuwe maatregelen ten aanzien van de wisselmarkt. Er kwam weer één koers voor handelsverkeer en financiële transacties en de peso werd vrijgelaten.
Het minimum import tarief werd verhoogd van 5 tot 10% en het maximum verlaagd van 48 tot 43%.
Op 30 december kondigde de nieuwe minister van economische zaken, Alemann, aan dat de salarissen in de publieke sector tijdelijk zouden worden bevroren.
Generaal Galtieri had op 23 december in zijn eerste toespraak als president al gezegd dat de salarissen van de commandanten der strijdkrachten in 1982 zouden worden bevroren en dat zijn eigen presidentiële salaris in de schatkist zou worden teruggestort.

(NRC/H'blad, Volkskrant, KCA, Financial Times, NZZ, Le Monde, Le Monde Diplomatique, Bank of Londen & South America Review)

(Vor. ber. pag. 270 e.v.-1980).

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

'START' IN GENEVE

Op 29 juni zijn in Genève besprekingen begonnen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie over de beperking van de strategische kernwapensystemen van beide landen.
Sinds 30 nov. vorig jaar zijn er al onderhandelingen gaande tussen de twee supermogendheden over de aanwezigheid van kernwapensystemen voor de middellange afstand op Europees grondgebied (pag. 817 e.v.-1981).
De nieuwe conferentie, over de kernwapens voor de lange afstand, heeft van de Amerikanen de naam START gekregen, afkorting voor Strategic Arms Reduction Talks – Besprekingen over de vermindering van strategische wapens.
START is de opvolger van SALT – de Strategic Arms Limitations Talks –, die op 18 juni 1979 werden afgesloten, toen de presidenten van de twee landen, Jimmy Carter en Leonid Brezjnew, in Wenen hun handtekening onder het tweede SALT-verdrag plaatsten (pag. 901 e.v.-1979). Dit verdrag was begin mei 1979 voltooid (pag. 305 e.v.-1979). Het is echter nimmer door de parlementen van beide landen bekrachtigd en dus nooit in werking getreden.
Over de ontwikkelingen tussen SALT en START bevatte het dagblad *Trouw* van 26 juni een beschouwing, waaraan het volgende is ontleend.

Er is een wereld van verschil komen te liggen tussen 18 juni 1979 – de dag waarop in het Weense Hofburgpaleis de twee belangrijkste politieke leiders van dat moment hun handtekening zetten onder SALT-II, dat tot 1985 moest gelden en dat regelde hoeveel wapensystemen beide mogendheden maximaal zouden mogen hebben – en 29 juni 1982, de dag waarop Amerikaanse en Russische delegaties in Genève het overleg over START-I begonnen. Drie jaar geleden was het toverwoord nog détente, ontspanning. Nu is het uitgangspunt „peace through strength", vrede vanuit een positie van kracht. Tussen die twee werelden liggen twee namen, die de relatie tussen Oost en West grondig hebben gewijzigd: Afghanistan en Polen.
Tijdens de kerstdagen van 1979 ging de Sowjet-Unie over tot een invasie van de zuidelijke vazalstaat Afghanistan en veertien dagen later vroeg Carter in een brief aan Robert Byrd, de Democratische meerderheidsleider in de Amerikaanse Senaat, uitstel van de behandeling van het SALT-II-verdrag.
De president zou zo'n debat in het licht van de gebeurtenisssen in West-Azië „ongepast" vinden. Het was op dat moment toch al twijfelachtig of er in de Senaat een tweederde meerderheid zou zijn te vinden voor bekrachtiging van het verdrag, zeker met invloedrijke Democratische defensiespecialisten als senator Henry „Scoop" Jackson en zijn collega Sam Nunn tegen.
Geheel in koude-oorlogstijl hebben de Amerikaanse politici SALT-II sindsdien met verve de richting van het vriesvak op geschoven – waar het debat over SALT-III, dat de situatie in Europa zou gaan regelen, reeds lag. Vergeefs bleef Carter stellen dat het verdrag „een veiligheidsbelang is voor de Verenigde Staten en de gehele wereld" en vergeefs ook deelde Cyrus Vance, tot mei 1980 Carters minister van buitenlandse zaken, na zijn terugtreden mee dat de bevriezing van SALT-III – „een symbool van onze hoop op een betere wereld, het hart van een vooruitziende Amerikaanse buitenlandse politiek" – een verschrikkelijke vergissing was geweest.
In die tijd begon ook de huidige president van Amerika zich warm te draaien voor een ambtsperiode in het Witte Huis. „Een van de belangrijkste motieven van de regering-Carter om SALT-II te bekrachtigen is dat niemand ons meer aardig vindt als we het niet doen. Is het niet tijd dat we de president vertellen dat het ons een zorg is of ze ons mogen of niet? We moeten weer in de hele wereld worden gerespecteerd," was een van de karakteristieke uitspraken van Reagan als het ging om de relatie tussen Oost en West.
Over de materie van SALT-II zou met een Reagan in het Witte Huis opnieuw worden onderhandeld. Op dinsdag 20 januari 1981 namen de Reagans hun intrek in de presidentiële ambtswoning in Washington en op dinsdag 29 juni werd begonnen met „heronderhandelen".

Anderhalf jaar heeft de Amerikaanse regering zich hardop afgevraagd hoe Moskou en Washington weer om de tafel zouden kunnen worden gemanoeuvreerd en topmedewerkers leken een wedstrijd te houden hoe men minister Alexander Haig van buitenlandse zaken het best voor de voeten kon lopen.

In november vorig jaar heeft Reagan zelf de aanzet gegeven tot het hernieuwde gesprek met de Sowjet-Unie in zijn met veel publiciteit omgeven toespraak tot de National Press Club in Washington. Het afgelopen voorjaar heeft hij daarop voortgeborduurd, onder meer met zijn rede tot de afgestudeerden van „zijn" Eureka College in Illinois en tijdens het bezoek aan West-Europa.
Gepensioneerd luitenant-generaal Edward Rowny – plaatsvervangend directeur van het Agentschap voor Wapenbeheersing en Ontwa-

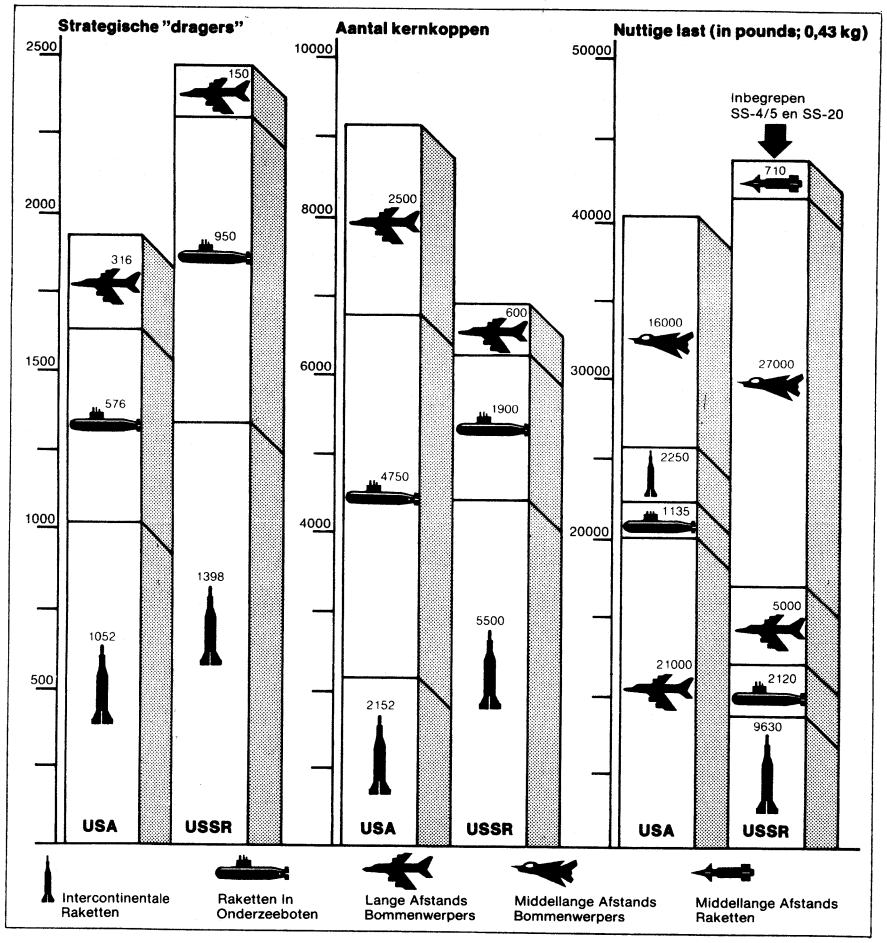

Drie manieren om de nucleaire strijdmacht te meten. De strategische strijdmachten (dus niet de wapens van kortere reikwijdte) van de VS en de USSR zijn in deze tekening gemeten in termen van het aantal 'dragers: raketten, vliegtuigen en onderzeeboten (links) — in aantallen bommen en kernkoppen die deze dragers op hun bestemming kunnen brengen (midden) — en in de nuttige last (rechts) van die bommen en kernkoppen.
In de rechter kolom is er-van uitgegaan dat driekwart van het aantal van de 300 SS-20 raketten op West-Europa gericht staat (de rest op Japan, China en andere gebieden). Niet inbegrepen in deze tabel zijn de eigen Britse en Franse kernstrijdmachten van 144 raketten in onderzeeboten en 18 raketten en 150 bommenwerpers voor de middellange afstand.

(NRC/H'blad)

pening – en Viktor Karpow, die de komende tijd de Amerikaanse en de Russische delegatie in Genève leiden kennen elkaar van haver tot gort. Karpow heeft voor de Sowjet-Unie vanaf de eerste gesprekken in 1969 in Helsinki de SALT-onderhandelingen geleid en Rowny zat 6,5 jaar namens de chefs van staven in het SALT-team van de VS. Rowny was het echter niet eens met de positiebepaling van de VS in de onderhandelingen over SALT-II en begon in de loop van de jaren zeventig het verzet tegen de bekrachtiging van het akkoord te bundelen.
In het kort hebben de Amerikanen voor dit START-overleg voorgesteld het bestaande kernkoppenarsenaal – naar schatting veertienduizend stuks – met een derde terug te brengen. Bovendien tracht Washington een nieuwe methode te vinden voor het „tellen" van de nucleaire kracht.
De Sowjet-Unie richt de aandacht vooral op het toezicht op nieuwe wapens. Een groot verschil met SALT is, aldus Rowny, dat men bij START wil uitgaan van het aantal kernkoppen. „SALT-II wil het aantal lanceerinstallaties beperken. Dat is net zo iets als het terugbrengen van het aantal geweren zonder dat je het aantal kogels beperkt of het kaliber. Installaties doden niet, zelfs raketten doden niet. Het zijn de kernkoppen die slachtoffers maken. Als we hun aantal en vernietigingskracht terugbrengen is dat echte wapenbeheersing," zei de delegatieleider van de VS onlangs in het weekblad US News.
Het kan bijna niet anders of SALT-II zal een rol blijven spelen in de onderhandelingen. De Russen hebben steeds op het standpunt gestaan dat er van onderhandelen geen sprake zou kunnen zijn als SALT-II door de VS wordt opgedoekt. Reagan heeft zijn afkeer van dit akkoord steeds luid en duidelijk gedemonstreerd, maar is de afgelopen weken in zoverre overstag gegaan dat de Amerikaanse regering nu verklaart eerdere akkoorden niet te zullen ondergraven. Dat betekent echter ook weer niet dat Reagan zich gehouden voelt aan SALT-II. Alles hangt simpelweg af van wat de Sowjet-Unie de komende tijd doet; „linkage"-beleid in de praktijk.
Alle krijgslustige taal ten spijt is dit het vierde „niveau" waarop Amerikanen en Russen (nog) met elkaar in gesprek zijn, de plichtmatige ontwapeningsconferentie van de Verenigde Naties nog buiten beschouwing gelaten.
Sinds mensenheugenis, zo lijkt het, loopt in Wenen het zogeheten MBFR-overleg (Mutual and Balanced Force Reduction) tussen NAVO en Warschau-pact, over het terugbrengen van de wederzijdse troepensterkte in Midden-Europa. De afgelopen acht jaar is men het niet eens kunnen worden over de vraag hoe die troepensterkte in cijfers moet worden uitgedrukt. Kortom, over en weer beschuldigt men elkaar ervan appels en peren bij elkaar op te tellen. Tijdens zijn toespraak tot de Westduitse Bondsdag heeft Reagan een nieuw voorstel voor „Wenen" gedaan, dat meer tegemoet komt aan de Russische eisen met betrekking tot de positie en de omvang van de Westduitse grondstrijdkrachten.
Het meest gespannen is de situatie op de tot november verdaagde toetsingsconferentie over de Helsinki-akkoorden, die sinds najaar 1980 in Madrid zeer geforceerd in leven wordt gehouden. De ruzie concentreert zich op de kwestie Polen en de rol van de Poolse militairen en de leiding van de Sowjet-Unie daarin.

De Atlantische bondgenoten hebben Warschau en Moskou in gradaties ingewreven hoe ze de akkoorden van Helsinki, met hun papieren vrijheden, aan de laars lappen en het Oostblok neemt dit niet. Niemand durft echter de verantwoordelijkheid op zich te nemen om „Madrid" de nek om te draaien, en er is een stille hoop dat een uiterst magere slotverklaring, in elkaar gezet door de neutrale en niet-gebonden landen, genade zal vinden in de ogen van Oost en West.
Van het meeste belang, naast het START-overleg, is nog de reeks onderhandelingen die, onder leiding van de Amerikaan Paul Nitze en de Rus Joeli Kwitsinsky, sinds 30 november van het vorig jaar aan de Geneefse Avenue de la Paix in diepe beslotenheid wordt gevoerd over de beperking van de middellange afstands kernwapens in Europa.
De uitkomst van dat overleg is van wezenlijk belang voor de vraag of de NAVO uiteindelijk zal overgaan tot de plaatsing van de 464 Pershing-2 raketten en 108 kruisraketten. De VS hanteren in Genève de zogeheten nul-optie, wat betekent, wij, het Westen, zullen de 572 nieuwe kernraketten niet plaatsen als jullie, Sowjets, je SS(4, 5, 20)-raketten ontmantelen. Volgens westerse berekeningen hebben de Russen zo'n 600 van die raketten opgesteld, waarvan de helft bestaat uit de van drie koppen voorziene SS-20ers.
Hoe dit overleg loopt zal men van de twee delegatieleiders niet te horen krijgen. Om vooruitgang niet in gevaar te brengen is „het loopt zoals het moet" wel het meest openhartige wat Nitze en Kwitsinsky de afgelopen maanden over de lippen lieten slippen.

Het feit, dat de VS onderhandelingen met de SU zijn begonnen over de vermindering van strategische kernwapens, betekent een wijziging in de politiek van de regering-Reagan in vergelijking met de posities jegens de SU, die zij bij haar aantreden innam.
Ook daarover schreef *Trouw* op 26 juni. Het onderstaande is uit dat artikel aangehaald.

Vlak voor de laatste presidentsverkiezingen gaf een ruime meerderheid van rond de zeventig procent aan Amerikaanse opiniepeilers te kennen, dat Amerika zijn defensiebegroting moest verhogen om nummer één in de wereld te zijn. Een van de redenen waarom de doorsnee-Amerikaan plotseling een havik werd, was het feit, dat hij elke avond machteloos voor de beeldbuis moest toezien hoe Iraniërs de vuist schudden en Amerikaanse vlaggen verbrandden, terwijl ze 52 diplomaten illegaal in gevangenschap hielden. Sinds de inauguratie van Reagan en de met veel fanfare gepaard gaande bevrijding van de gijzelaars is de patriottische meerderheid in Amerika snel uitgedund. De steeds verder om zich heen grijpende economische depressie deed de gebeurtenissen in Iran snel vergeten. Sterker nog, Reagans vrijgevigheid aan het Pentagon werd gênant in deze barre tijden. Nog nooit is de defensiebegroting zo sterk gestegen en dat terwijl het gat in de begroting ook een nieuw record haalt.
Reagans koppige en harde ideologen gooiden olie op het vuur van de vredesbeweging.
- De president zelf liep hard van stapel met bittere aanvallen op de Sowjet-Unie gekoppeld aan uitspraken over „beperkte kernoorlog" en andere voornemens.
- „Voorlopig geen ontwapening" was het motto. SALT-II ging overboord en er kwam niets voor in de plaats. De Sowjets moesten zich eerst maar eens netjes gedragen („linkage" tussen ontwapening en Sowjet-gedrag).
- Amerikaanse gemeenten en lokale overheden werden alvast voorbereid met een evacuatieplan voor kernoorlog „om de Sowjets bij te houden". Dat plan zette veel kwaad bloed.
- Het landverslindende MX-raket-project was voor velen de druppel die de emmer deed overlopen. Reagan heeft het nog niet aan één deelstaat kunnen slijten.

De eerste negatieve reactie op Reagans harde lijn kwam uit West-Europa, waar groeiende aantallen demonstranten de straten van de hoofdsteden bevolkten. Dus veranderde de president van toon. Voor het eerst kwam hij met een ontwapeningsinitiatief: een voorstel om de Russische SS20-raketten tegen Amerikaanse plannen voor Pershings en kruisraketten te schrappen. Met veel ophef presenteerde Reagan zijn eenvoudig klinkende plan voor de televisie.
De smeulende Amerikaanse vredesbeweging vlamde pas een paar maanden later goed op met het voorstel tot bevriezing van de bestaande arsenalen kernwapens. Maar toen was het raak ook: drie op de vier Amerikanen willen een bevriezing volgens de laatste opiniepeilingen. Het is echter nog heel vergankelijk, want 58% van de gepeilde Amerikanen dacht ook, dat de zo hevig gewenste bevriezing het Sowjet-overwicht zou vastleggen. Er bestaat dus nog veel verwarring.
De democratische partij wil de bevriezing in de komende verkiezingsstrijd werpen, Reagan hoopt gebruik te maken van de verwarring in de publieke opinie. In antwoord op de roep van links-liberalen en van zijn eigen libertijnse supporters stelde hij een eigen „bevriezing", voor. „Eerst bewapenen en dan bevriezen", zei hij. Een voorstel dat niets met het echte plan te maken heeft, maar wel veel verwarring zaait. Een ruime senaatsmeerderheid steunt het. „De Sowjets hebben overwicht", verklaarde Reagan voor het eerst in de Amerikaanse geschiedenis. Velen geloofden het.
Naast de huidige Geneefse onderhandelingen over middellange-afstandswapens begon Reagan met de START-besprekingen. SALT-II blijft in de tussentijd gelden, hoewel het niet geratificeerd is. Toch gedragen de Sowjets zich niet beter of slechter dan een jaar geleden. De oude „linkage" is dus over boord gezet.
Plotseling is de werkelijkheid tot Reagan doorgedrongen. De president luistert ook beter naar zijn eigen ervaren buitenlandadviseur, de inmiddels afgetreden minister van buitenlandse zaken Haig. Deze bevindt zich op de traditionele lijn Nixon-Ford-Kissinger. Voor al deze drie heren heeft hij gewerkt. Volgens deze lijn moet je de Russische beer niet alleen met een stok bedreigen, maar ook met honing proberen te verlokken. Daar passen wapenbeheersingsovereenkomsten goed in. Haig besefte als een van de weinigen in de regering-Reagan de fatale gevolgen die een harde dogmatische lijn voor de betrekkingen met West-Europa kan hebben.
Het succes van Reagans nieuwe „vreedzame" beleid is al merkbaar. Het aantal Amerikanen dat vreest voor een oorlog onder Reagan is volgens opiniepeilingen lichtelijk afgenomen, de massale demonstratie in New York ten spijt. En Europese leiders klagen minder over het Amerikaanse defensiebeleid. De wapenopbouw gaat niettemin voort.

Dialoog VS-US voor begin START

Voordat op 29 juni de START-besprekingen begonnen, had er wel al een dialoog tussen de leiders van de VS en de SU plaatsgevonden. Deze was voor het grootste deel via de media verlopen, doordat de presidenten Reagan en Brezjnew in redevoeringen en op persconferenties publiekelijke verklaringen aflegden.
Daarnaast hebben de ministers van buitenlandse zaken van beide landen overleg gevoerd.
Een overzicht van deze dialoog, zoals die in dit jaar is gevoerd, volgt hierna.
Op 26 jan. hadden de ministers Haig en Gromyko in Genève een onderhoud met elkaar, het eerste sinds het uitroepen van de staat van beleg in Polen op 13 dec. 1981 (pag. 5 e.v. - 1982).
Na afloop van het bijna acht uur durende gesprek zei de Amerikaanse minister, dat er „een lange en donkere schaduw" van de ontwikkelingen in Polen over lag.

De Amerikaanse delegatieleider Edward L. Rowny

Volgens Haig is er over Polen gediscussieerd ondanks de uitlatingen van Gromyko daags tevoren dat hij zich niet wilde mengen in de interne aangelegenheden van een soeverein land. Haig sprak van een „tweezijdige" discussie over Polen.
Het persbureau Tass gaf op 26 jan. een verklaring uit waarin stond dat de pogingen van Amerikaanse kant om „problemen te maken" over Polen door Gromyko waren „verworpen".
Na afloop bleek dat de gesprekken tussen de Sowjet-Unie en de VS worden voortgezet, al werd geen nieuwe datum vastgesteld voor een ontmoeting Haig-Gromyko. De Amerikanen wilden ook geen datum vaststellen voor het begin van onderhandelingen over beperking van strategische wapens (START).
Haig zei in een verklaring voor journalisten dat de VS actief doorgaan met de voorbereidingen voor START, die zullen beginnen „zodra de voorwaarden dat toelaten".
De lopende besprekingen over de beperking van de middellange-afstandskernwapens in Europa worden normaal voortgezet. Haig zei daarover „Ik heb op soms gedetailleerde wijze de logica en de achterliggende bedoelingen uitgelegd van het initiatief van president Reagan voor nul-niveaus bij middellange-afstandsraketten, een voorstel dat is ontworpen om de vernietiging te bewerkstelligen van de voornaamste bron van nucleaire spanning in Europa".
De ander onderwerpen die in Genève aan de orde kwamen, waren volgens de Amerikaanse minister o.a. Midden-Amerika en Cuba, de situatie in Afghanistan, Zuidelijk Afrika „en een reeks van bilaterale kwesties, voornamelijk gericht op humanitaire problemen van burgers in de Sowjet-Unie en hun verhouding met mensenrechten". Een vast door de VS opgebracht onderwerp daarbij is normaal gesproken de joodse emigratie uit de Sowjet-Unie.
Aan het slot van zijn verklaring zei Haig dat de „bijzonder gedetailleerde" discussies „heilzaam" waren geweest voor de communicatie op ministerieel niveau tussen de VS en de Sowjet-Unie „een noodzaak die niet vervalt in tijden van spanning".
Sowjet-minister Gromyko beschuldigde op 27 jan. Washington ervan „een anti-Poolse campagne te voeren" en „de basisnormen van internationale relaties te vertrappen". De Amerikanen, aldus Gromyko, gebruiken de situatie in Polen om nieuwe onderhandelingen te blokkeren over beperking van strategische kernwapens.
De Sowjet-minister van buitenlandse zaken zei dit bij zijn vertrek uit Genève, daags nadat hij gedurende bijna acht uren gesprekken had gevoerd met zijn Amerikaanse collega Haig, en later op de dag tijdens een diner in Oost-Berlijn.
Op het vliegveld in Genève waarschuwde hij „dat de volledige verantwoordelijkheid voor de gevolgen van deze politiek dient te liggen bij de Amerikaanse regering".
Aan het diner met de Oostduitse partijleider Erich Honecker zei Gromyko letterlijk: „De Amerikaanse regering vertrapt de normen van internationale betrekkingen in haar anti-Poolse campagne en probeert niet alleen zich te mengen in de interne aangelegenheden van de Volksrepubliek Polen, maar ook om Polen te veranderen in een brandhaard die de spanning in Europa verhit".
De tegenstanders van ontspanning doen momenteel al het mogelijke om „de goede en waardevolle dingen te vernietigen die tot stand zijn gebracht gedurende de periode van ontspanning".
Volgens Gromyko, wiens woorden aan het diner werden gepubliceerd door het Oostduitse persbureau ADN, zijn de VS nu bezig „andere Westerse landen te dwingen" deze politiek over te nemen.

Sowjet-president en partijleider Brezjnew verklaarde op 3 febr. in een onderhoud met een commissie van de Socialistische Internationale, dat hij rond 1990 het aantal kernwapens voor de middellange afstand in Europa met minstens twee derde wilde zien teruggebracht. Hij beschuldigde de VS ervan bij de onderhandelingen in Genève over dit onderwerp serieuze gesprekken uit de weg te gaan.

De Sowjet-Unie is bereid, aldus Brezjnew, om volledig af te zien van alle kernwapens voor middellange afstand, die gericht zijn op doelen in Europa. „Wij kunnen zelfs nog verder gaan en het eens worden over het ontdoen van Europa van alle nucleaire wapens, zowel die voor de middellange afstand als tactische wapens", voegde hij er aan toe. „Dit zou pas een echte nul-optie zijn", aldus de president.

Geduldige en constructieve gesprekken over werkelijke vermindering van het bewapeningsniveau in Oost en West zijn de enige manier om de spanningen in de wereld op te lossen, zei Brezjnew.
Volgens hem geeft de eerste fase van de besprekingen met Amerika in Genève aanleiding tot behoedzaamheid van Russische kant „vanwege de duidelijke terughoudendheid van Amerikaanse zijde te komen tot een basis voor een voor beide partijen aanvaardbare overeenkomst".

Uit Brezjnews woorden kan men opmaken dat de Russen ontevreden zijn over de gang van zaken bij de onderhandelingen in Genève. Op 28 jan. al kwam het persbureau Tass met een commentaar, waarin het uitsprak te twijfelen „aan de oprechtheid" van de Amerikaanse delegatie om concrete resultaten te bereiken.
Waar Moskou zich het sterkste tegen verzet is het Amerikaanse principe van „linkage": Sowjet-gedrag in geheel de wereld heeft zijn weerslag op de onderhandelingen. Ook Brezjnew maakte zich daarover boos in het gesprek met de afvaardiging van de Socialistische Internationale: „Diplomatie heeft ontknopingen (dénouements) nodig en geen linkage", zei hij.

Op 4 febr. wees de regering van de VS de een dag eerder gedane voorstellen van president Brezjnew van de hand. Tegelijkertijd maakte president Reagan bekend, dat hij de Sowjet-Unie een ontwerp-verdrag had voorgelegd, waarin wordt uitgegaan van de z.g. „nul-optie" m.b.t. de kernwapens voor de middellange afstand op Europese bodem.

Op een persconferentie zei Witte-Huiswoordvoerder David Gergen dat Brezjnews aanbod „onaanvaardbaar" is, omdat de Sowjet-Unie van een onjuist evenwicht uitgaat. „De Russische balans is op een selectief gebruik van cijfers gebaseerd en vormt daarom geen zinvolle onderhandelingsbasis", aldus Gergen.
Over het verwijt van de Russen dat de VS de onderhandelingen in Genève vertragen merkte hij op dat de Amerikaanse regering in goed vertrouwen onderhandelt.
In dit verband wees hij erop dat de VS „een serieus en vergaand voorstel" hebben gedaan, „waarvan we geloven dat het een gezonde basis voor een overeenkomst vormt". Dit ontwerp is op 2 febr. tijdens de onderhandelingen in Genève over een beperking van kernwapens voor middellange afstand aan de Sowjet-delegatie voorgelegd. De Amerikaanse regering verklaart zich hierin bereid af te zien van haar voornemen om kruis- en Pershing-2-raketten in West-Europa op te stellen.
Voorwaarde is evenwel dat de Sowjet-Unie haar SS-4, SS-5 en SS-20-raketten die op Europa staan gericht zal ontmantelen.
In een verklaring heeft president Reagan er bij het Kremlin op aangedrongen serieus over zijn voorstel te onderhandelen. „Ik doe een beroep op president Brezjnew om met ons aan deze belangrijke eerste stap deel te nemen die tot een vermindering van de nucleaire schaduw over de volkeren van de wereld moet leiden", aldus de Amerikaanse president.
Volgens Reagan heeft hij het ontwerp aan de Sowjet-Unie voorgelegd om zo veel mogelijk vaart in de onderhandelingen te brengen. De president: „Een dergelijk verdrag zou een belangrijke bijdrage tot veiligheid, stabiliteit en vrede vormen." Zijn voorstel voor de nul-optie heeft hij overigens al in november vorig jaar op een persconferentie bekendgemaakt. Hij wilde daarmee een gebaar tegenover de hevig verontruste Westeuropeanen maken.
De Sowjet-Unie heeft echter het voorstel van Reagan al lang verworpen. Naar haar mening komt het erop neer dat het Russische kernwapenarsenaal voor de middellange afstand wordt ontmanteld, terwijl bijvoorbeeld de Engelsen en Fransen hun arsenaal in stand kunnen houden.

Bovendien stelt de Russische regering zich op het standpunt dat er op dit moment van een nucleair evenwicht sprake is.

Op 24 febr. riep president Brezjnew op tot het hervatten van ontwapeningsbesprekingen tussen de SU en de VS over strategische, chemische en conventionele wapens.

„De Sowjet-Unie is op elk moment bereid om deze onderhandelingen te heropenen, maar de Verenigde Staten blijven de dialoog nadrukkelijk uitstellen", aldus Brezjnew.

Volgens de Russische partijleider is de Sowjet-Unie bereid om niet alleen tot een overeenkomst te komen over een algemene beëindiging van kernproeven, maar ook een verdere productie stop te zetten en over te gaan tot een volledige afbraak van de bestaande voorraden.
Het Russische staatshoofd zei dit op een open brief van een Australische ontwapeningsorganisatie, die gericht was aan hemzelf en president Reagan. Brezjnews brief werd verspreid door het persbureau Tass.

De Sowjet-leider sprak de noodzaak uit van het opvoeren van de onderhandelingen en keerde zich tegen het uitstellen van de dialoog tussen

de beide supermachten over de strategische kernwapens.
Volgens de partijleider is Moskou bereid zonder enig voorbehoud alle voorstellen van de andere zijde over ontwapening te onderzoeken. „Ik verzeker allen ervan dat wij zorgvuldig de voorstellen zullen bestuderen en deze niet bij voorbaat van de hand te zullen wijzen".
Volgens de partijleider is het allereerste doel om in de huidige onderhandelingen over taktische kernwapens in Genève te komen tot constructieve resultaten tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten over de nucleaire middellange afstandsraketten in Europa.
Brezjnew zei dat de socialistische landen met West-Europa een militair evenwicht bereikt hebben en dat Moskou dit evenwicht wil behouden „op een zo laag mogelijk bewapeningspeil".

De regering-Reagan heeft op 25 febr. te kennen gegeven dat ondanks Russische klachten over nodeloos uitstel de Verenigde Staten geen besprekingen over inkrimping van strategische wapens zullen beginnen voor de tijd rijp is.

Dean Fischer, de voornaamste woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, noemde het voorstel van Brezjnew „propaganda" en „een samenvatting van oude Sowjet-standpunten".
Fischer zei dat de Amerikaanse houding ten aanzien van hervatting van de besprekingen over inkrimping van de strategische bewapening onveranderd is gebleven. „We zullen deze bespreking serieus aanpakken zodra ze beginnen. Dat betekent dat het een politiek feit is dat Amerikaans-Russisch wapenoverleg niet volledig geïsoleerd kan worden van internationaal Sowjet-gedrag in het algemeen."
De woordvoerder voegde eraan toe dat de bestudering door de regering van het beleid ten aanzien van de wapenbesprekingen haar voltooiing nadert. „En we zullen bereid zijn de onderhandelingen voort te zetten zodra de omstandigheden dat toelaten".

Sowjet-president Brezjnew sprak op 16 maart het congres van de vakbonden van de SU toe. In deze rede zei hij, dat de SU voorlopig de plaatsing van nieuwe SS-20-raketten had stopgezet.

„De Sowjet-leiding heeft besloten tot een eenzijdig moratorium op de stationering van middellange-afstandswapens in het Europese deel van de Sowjet-Unie", zei Brezjnew. „Wij bevriezen, zowel kwantitatief als kwalitatief, het aantal wapens van deze soort dat al geplaatst is en schorten de vervanging van de oude raketten die bekend staan als SS-4 en SS-5 door nieuwere SS-20's op".
Brezjnew stelde verder „nog dit jaar" een eenzijdige vermindering van het aantal middellange-afstandsraketten in het Europese deel van de USSR in het vooruitzicht, „als er niet opnieuw een verslechtering van de internationale situatie komt". Of het hierbij zal gaan om de moderne SS-20, of de oudere SS-4 en SS-5 zei hij er niet bij.
Het eenzijdig moratorium op plaatsing blijft van kracht totdat de VS en de USSR overeenstemming hebben bereikt in de kwestie van de middellange-afstandswapens in Europa, zei Brezjnew, daarmee verwijzend naar het overleg in Genève.
Het moratorium vervalt ook als de Verenigde Staten „praktische voorbereidingen" treffen tot de plaatsing van hun Pershing-2-raketten en kruisraketten in West-Europa.
Brezjnew stelde in dit verband zelfs vergaande repercussies in het vooruitzicht. De plaatsing van deze raketten, aldus de Sowjet-leider, „zou in de wereld een nieuwe strategische situatie scheppen". „De Sowjet-Unie zou gedwongen zijn tegenmaatregelen te nemen, die het territorium van de Verenigde Staten „in een analoge situatie brengen".

In westelijke hoofdsteden was men niet onder de indruk van het eenzijdige moratorium dat Sowjet-president Leonid Brezjnew had afgekondigd op de stationering van SS-20 raketten in het Europese deel van de Sowjet-Unie. Er staan al 300 SS-20's opgesteld met elk drie kernkoppen en ook van achter het Oeral-gebergte kunnen deze raketten West-Europa bereiken.

President Reagan zei dat het besluit van Brezjnew „eenvoudig niet goed genoeg is". Tijdens een rede voor het parlement van de staat Oklahoma zei Reagan op 16 maart dat wanneer Brezjnew serieus over wapenbeheersing wil praten, hij aan echte wapenvermindering moet meedoen.
„Om de vrede te bewaren en voor de toekomst veilig te stellen moeten we niet slechts de produktie van kernwapens bevriezen. We moeten het extreem hoge niveau verlagen dat reeds bestaat". Reagan herinnerde aan zijn voorstel van november vorig jaar: niet plaatsen van kruisraketten en Pershing-2 aan NAVO-zijde in ruil voor vernietiging van alle SS-4, SS-5 en SS-20 raketten aan Sowjet-zijde.
Reagans adviseur Edwin Meese zei dat Brezjnew echte wapenvermindering wil voorkomen door de Russische nucleaire voorsprong in Europa te bevriezen.
In Democratische kring in Washington is positiever gereageerd op Brezjnews rede.
Senator Edward Kennedy en de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Thomas O'Neill, drongen er op aan het Russisch aanbod te zien als basis voor een dialoog. Kennedy is één van de initiatiefnemers van een voorstel uit het Amerikaanse Congres om het totale kernwapenarsenaal te bevriezen.
De Britse premier Margaret Thatcher wees Brezjnews idee ronduit van de hand. „De algehele superioriteit van de Sowjet-Unie wat dit type wapens aangaat, wordt er door bevroren. En ten tweede wordt het feit genegeerd dat die raketten van achter de Oeral net zo goed West-Europa kunnen bereiken".

De Westduitse regeringswoordvoerder Kurt Becker zei: „Of dit een stap in de goede richting is hangt er van af of het besluit een keerpunt betekent in de Sowjet-bewapening van middellange afstandsraketten". Hij vroeg zich af of Moskou in het kader van Genève werkelijk bereid is tot vermindering. Becker zei dat de Westduitse regering meer ziet in het voorstel van Reagan om alle kernwapens voor middellange afstand gelijktijdig uit Europa te verwijderen.
NAVO-opperbevelhebber generaal Rogers zei in Frankfurt: „Dit is weer één van die lokaasjes die op de weg worden uitgestrooid om ons in het Westen af te leiden van de voortgaande Russische bewapening".

De uitlating van Brezjnew, dat de SU gedwongen zou zijn tegenmaatregelen te treffen, indien besloten zou worden tot plaatsing van Pershing-2-raketten en kruisraketten in West-Europa, die het territorium van de VS in een analoge situatie zouden brengen, werd in de VS gezien als een dreiging met het plaatsen van raketten op het grondgebied van Cuba of Nicaragua in dat geval.
In verband hiermee heeft minister Haig op 17 maart een onderhoud gehad met Sowjet-ambassadeur Dobrynin en hem om opheldering gevraagd.
De Amerikaanse minister van defensie, Weinberger, verklaarde op 18 maart voor de TV, dat de VS alle denkbare maatregelen zouden nemen om enige stationering van Sowjet-kernraketten op Cuba te voorkomen.
„Als er welke dreiging dan ook bestaat van deze soort, neem ik aan, dat we die op dezelfde wijze zullen behandelen als we in de zestiger jaren deden", aldus minister Weinberger.
De Amerikaanse president Reagan gaf op 31 maart een persconferentie, die door de TV werd uitgezonden. Hierin zei hij een voorstel uit de Senaat te steunen, dat een bevriezing van de kernwapenarsenalen van de VS en de SU op gelijk en controleerbaar niveau inhield.
Tevens zei Reagan, dat zijn land nagenoeg gereed was om aan het START-overleg te beginnen.

Reagan zei, dat die „gelijkheid" er nog lang niet is, omdat de Sowjets een grote nucleaire voorsprong op de Verenigde Staten hebben. De Russen zijn, volgens Reagan, thans in staat niet alleen een eventuele Amerikaanse tegenaanval met kernbommen te overleven, maar hebben daarna nog voldoende strategische wapens om opnieuw doeltreffend te kunnen toeslaan (zgn. „Second Strike Capability").
Het voorstel van een parlementaire groep, onder leiding van senator Ted Kennedy, om de Russen, als eerste stap naar ontwapening, uit te nodigen het huidige kernwapenarsenaal te bevriezen, wees Reagan van de hand „omdat daardoor Moskou's voordeel zou worden bevroren".
Het voorstel van de senatoren Jackson en Warner, die een toekomstige bevriezing bepleiten op basis van gelijke sterkte, kreeg wel Reagans zegen.

Wat de hervatting van het START-overleg betreft, zei de president, dat het vaststellen van een datum mede zal afhangen van de toestand in de wereld. „Maar in principe kunnen we aan het begin van de zomer beginnen."

De aanvoerder van de Sowjet-delegatie Viktor Karpow

Aanvankelijk zouden deze onderhandelingen – over vermindering (reduction) in plaats van beperking (limitation) – van strategische kernwapens in maart begonnen zijn, maar de VS schortten ze op in verband met de Poolse crisis.
De opmerking van Reagan, dat de Russen in een door hen begonnen kernoorlog een tweede keer kunnen toeslaan, werd in politieke kringen in de VS gezien als een belangrijke wijziging van de Amerikaanse politiek omdat de president daarmee aangaf tegen welke achtergrond zijn voorstel tot beperking van kernwapens moet worden gezien. Derhalve zei Reagan dat hij wel wilde snoeien in de militaire begroting, maar zonder de militaire opbouw van de VS te schaden.
Sprekend over een mogelijke kernoorlog, zei Reagan dat er in zo'n oorlog geen overwinnaars kunnen zijn. „Iedereen zal verliezen." „Ik heb in mijn leven vier oorlogen meegemaakt. Ik geloof dat de mensen terug willen keren naar het niveau van beschaafd gedrag, dat we eens hebben gekend. De mensen willen voor alles vrede. En dat wil ik ook," zei Reagan, die daar wel aan toevoegde dat wapenafspraken „realistisch" moeten zijn.
Op vragen over het verhulde dreigement van de Sowjet-president Leonid Brezjnew, kernraketten binnen het bereik van de VS te plaatsen als de NAVO haar plan uitvoert om kernraketten in West-Europa te moderniseren, antwoordde de president dat eventuele Sowjet-raketten op Cuba een schending inhouden van het in 1962 met Moskou gesloten akkoord. In dat geval heeft Amerika „opties open", zo zei hij zonder verdere specificatie.

President Reagan heeft op 20 april twee conferenties met Sowjet-president Brezjnew voorgesteld: een afzonderlijke ontmoeting om te praten over wapenbeheersing en een volwaardige topconferentie.

Beide presidenten hebben in de voorafgegane dagen gepleit voor topontmoetingen nog dit jaar, maar hun voorstellen verschillen wat tijd en plaats betreft.
Reagan zei twee weken eerder dat hij midden juni de speciale ontwapeningszitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York zal toespreken en hij riep Brezjnew op zijn voorbeeld te volgen. Hij en Brezjnew zouden dan tevens in de wandelgangen samen over wapenbeheersing kunnen praten.
Brezjnew antwoordde met het voorstel om in de herfst in Zwitserland of Finland een topconferentie te houden.
Op 20 april zei Reagan op een informele persconferentie in het rosarium van het Witte Huis opnieuw dat zijn eerst ontmoeting met Brezjnew in New York zou moeten plaatsvinden. „Ik hoop nog steeds dat hij komt", aldus de president, en hij voegde daar aan toe: „We kunnen een ontmoeting beleggen die in geen enkel opzicht een latere volwaardige topconferentie, met afdoende voorbereiding, vervangt."

De Amerikaanse president hield op 9 mei een rede in de universiteit van Eureka, waaraan hij zelf had gestudeerd. In deze rede stelde hij voor onderhandelingen tussen de VS en de SU te beginnen over een „werkelijke, geleidelijke vermindering" van kernwapens voor de lange afstand. De twee supermogendheden zouden moeten streven naar een reductie met minstens één derde van het aantal strategische kernwapens.
Reagan had op 7 mei in een brief aan president Brezjnew zijn voorstellen toegelicht.

Reagan noemde als begindatum voor het START-overleg begin juni.

Naar zijn zeggen, zijn de VS bereid „te goeder trouw" te onderhandelen en zorgvuldig alle voorstellen te overwegen die Moskou zal doen.
Reagan drong erop aan dat beide partijen zich in eerste instantie op een vermindering van de intercontinentale raketten, het aantal kernkoppen dat zij dragen, en hun vernietigingsvermogen concentreren.
Deze raketten zijn het geschiktst voor een verrassingsaanval. Ofschoon de president geen aantallen noemde, gaat hij er vanuit dat de Russen circa 2.400 intercontinentale raketten hebben, de Amerikanen circa 1.700. Beide landen hebben volgens de VS, circa 7500 kernkoppen op land en op zee.

Reagans voorstel komt erop neer dat het aantal Russische en Amerikaanse kernkoppen tot elk 5.000 moet worden teruggebracht. Hiervan zou niet meer dan de helft op het land mogen worden gestationeerd. Reagan zei te hopen dat over deze eerste fase zo spoedig mogelijk overeenstemming kan worden bereikt.
In de tweede fase moeten gelijke plafonds voor de andere onderdelen van de stategische strijdkrachten worden vastgesteld. Hierbij zou ook het draagvermogen van intercontinentale raketten moeten worden betrokken, het zogenaamde „throw weight". Russische raketten kunnen veel zwaardere ladingen vervoeren dan Amerikaanse: Het Russische „throw weight" – en daarmee het vernietigingsvermogen – is tweeen-een-half maal zo groot als het Amerikaanse.
Naar de mening van Reagan moet het nieuwe plafond in ieder geval beneden het Amerikaanse niveau komen te liggen. Daarnaast zou er over bommenwerpers moeten worden onderhandeld. Op dit gebied hebben de Amerikanen een voorsprong die zij bovendien met het nieuwe B-1-programma en de ontwikkeling van een nieuwe bommenwerper, de Stealth, proberen te vergroten.
Naar de mening van Reagan is het mogelijk „een verdrag van blijvende waarde" uit te werken.

De president kondigde aan dat de Amerikanen tijdens de START-onderhandelingen op verificatieprocedures zullen aandringen, aangezien zij er zeker van willen zijn dat de Sowjet-Unie zich aan het verdrag zal houden. Hij beschuldigde de Russen ervan voorgaand kernwapenoverleg als „instrument" te hebben misbruikt om Amerikaanse defensieprogramma's te beteugelen en om Russische macht en prestige te versterken.

President Reagan heeft in zijn rede voor de universiteit van Eureka gezegd „dat zowel de huidige als de nieuwe Russische leiders zich ervan bewust moeten zijn dat de reactie op hun agressieve politiek een vastberaden antwoord van het Westen zal zijn". Hij speculeerde daarmee op de slechte gezondheidstoestand van Sowjet-president Leonid Brezjnew.
Na de dood van de Sowjet-leider, zei Reagan, zonder dat met zoveel woorden te noemen, zou er een „uiterst belangrijke fase in de betrekkingen tussen Oost en West" ingaan. Het Westen wil volgens hem „een welwillende partner" zijn, indien de leiders in Moskou bereid zijn de levensomstandigheden van het Russische volk te verbeteren in plaats van te streven naar nieuwe veroveringen.
Ofschoon de toon van Reagans rede tamelijk verzoenlijk was, oefende hij felle kritiek op de Russische inval in Afghanistan, de subversieve activiteiten van de Sowjet-Unie in Afrika en Midden-Amerika en de onderdrukking van het Poolse volk.
De Amerikaanse president deelde mee dat de VS Polen willen helpen bij zijn economische problemen; op voorwaarde dat de staat van beleg wordt opgeheven, politieke gevangen worden vrijgelaten en gesprekken met de vakbeweging Solidariteit zullen beginnen. „Waterkanonnen en knuppels tegen het Poolse volk zijn nauwelijks een vorm van dialoog die ons nieuwe hoop geeft." aldus Reagan.
Tegelijkertijd sprak hij zich voor grotere eenheid tussen de VS en West-Europa uit. Hij zei te geloven dat het Westen in staat is „een realistische, duurzame politiek" te ontwerpen op grond waarvan de Westerse belangen worden beschermd en de vrede wordt gehandhaafd. Naar zijn zeggen bestaat deze politiek uit vijf elementen: militair evenwicht, economische veiligheid, regionale stabiliteit, wapenvermindering en dialoog.

Een reactie op het hoogste niveau uit de SU op de voorstellen van Reagan kwam op 18 mei, toen president Brezjnew het congres van de Komsomol, de communistische jeugdbeweging in de SU, toesprak.
Brezjnew begroette in zijn rede de Amerikaanse bereidheid tot onderhandelen over strategische kernwapens en deed een voorstel tot een wederzijdse bevriezing van het aantal strategische wapens.
Het plan van de Amerikaanse president voor een wederzijdse vermindering met een derde wees Brezjnew af. Brezjnew noemde dit voorstel „niet realistisch en misschien zelfs niet oprecht".
„Het is direct gericht tegen de veiligheid van de Sowjet-Unie, omdat het Washington de vrije hand zou laten bij de uitvoering van zijn programma's voor vermeerdering van zijn aantal strategische kernwapens," aldus de 75-jarige Sowjet-leider.

De wederzijdse bevriezing van het huidige aantal strategische kernwapens die Brezjnew voorstelde zou moeten samenvallen met de aanvang van Sowjet-onderhandelingen over deze wapens.
Reagans onderhandelingsbereidheid noemde Brezjnew „een stap in de goede richting", na zoveel door de Amerikanen versmade tekenen van goede wil van Sowjet-zijde.
Als uitgangspunten voor onderhandelingen noemde Brezjnew: gesprekken moeten gericht zijn op vermindering van aantallen kernwapens, niet op rechtvaardiging van een nieuwe wapenwedloop; beide zijden moeten de gelijkwaardigheid en het recht op gelijkwaardige veiligheid van de ander erkennen; „alle positieve elementen" uit vorige Sowjet-Amerikaanse overeenkomsten moeten in acht worden genomen.
Met deze laatste opmerking verwees Brezjnew kennelijk naar de akkoorden SALT I en SALT II, waarvan het laatste nooit door de Amerikaanse Senaat is geratificeerd.

De Amerikaanse president heeft op 18 mei de bereidheid van zijn Russische collega Brezjnew om te praten over vermindering van het aantal strategische kernwapens verwelkomd.

De gedachte aan een bevriezing van het aantal wapens, zoals Brezjnew die verwoordde, wees Reagan echter van de hand. Zo'n bevriezing, aldus de Amerikaanse president in een schriftelijke verklaring, zou de voorsprong van de Sowjet-Unie bezegelen en de druk op het Kremlin tot vermindering van het aantal kernwapens wegnemen.

Op 31 mei werd gelijktijdig in Washington en Moskou bekend gemaakt, dat de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie op 29 juni in Genève zouden beginnen aan onderhandelingen over vermindering van strategische wapens. In een gemeenschappelijke verklaring werd gezegd, dat beide partijen „grote waarde" aan deze onderhandelingen hechtten.

Commentaar

Na de redevoeringen van president Reagan in de Eureka-universiteit en van president Brezjnew voor het Komsomol-congres schreef de *FAZ* op 19 mei het volgende:

Moskou heeft snel gereageerd op Reagans voorstel tot vermindering van het aantal strategische kernwapens en het niet afgewezen. Dit opent een perspectief op het begin van onderhandelingen.
Brezjnew heeft ook laten weten wat het Kremlin verlangt: de status quo en vooral het handhaven van zware, op land gestationeerde raketten. Daarom eist hij het behoud van de „positieve verworvenheden" in het door Washington verworpen SALT II-akkoord en een „moratorium" in de periode van onderhandelingen. Een bevriezing van de aantallen strategische kernraketten zou overigens slechts het overwicht van de Sowjet-Unie op dit gebied vastleggen en de belangstelling van Moskou voor onderhandelingen wegnemen.
Voor een beter begrip is inzicht in het SALT-beleid nodig. Deze politiek was op drie punten onbevredigend. De SALT-verdragen betroffen niet de kernladingen doch de transportmiddelen en lanceerinstallaties. Voorts werd geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende politieke kwaliteiten der diverse strategische wapens. Ten derde resulteerden de akkoorden niet in wapenvermindering doch in een beperking van toekomstige bewapening. Het Kremlin zou zonder de SALT-bepalingen te schenden, doch tegen de bedoeling van het SALT I-verdrag in, de instrumenten kunnen verwerven voor het toebrengen van de eerste slag (first strike). SALT II werd niet door de Amerikaanse Senaat geratificeerd omdat men besefte dat men de USSR de mogelijkheid bood tot een first strike-potentieel en niet omdat men fundamenteel tegen wapenbeperking was; de Europeanen kunnen de Russen eenzelfde verwijt maken met betrekking tot de middellange-afstandsraketten van de USSR.

Indien met uitgaat van een arsenaal aan kernkoppen op ballistische lange-afstandsraketten aan beide zijden van elk 7500, dan betekent Reagans voorstel een vermindering aan beide zijden van tenminste 2500 kernkoppen en een bovengrens voor kernkoppen op landraketten van 2500. De USSR zou landraketten en de Verenigde Satten zeeraketten (op onderzeeërs) moeten beperken.
In het Westen is Reagan terstond bekritiseerd, omdat zijn voorstel de Sowjet-Unie grotere offers oplegt dan de Verenigde Staten. Maar het gaat bij deze onderhandelingen niet om even grote concessies, doch om het beperken van aanvalsopties. Als de Sowjet-Unie meer bijzondere destabiliserende kernwapens moet opruimen dan komt dit omdat Moskou zoveel meer waarde heeft gehecht aan het verwerven van juist deze wapens.

Reagans formule van „ten minste een derde van de kernkoppen en van de rest hoogstens de helft van de kernkoppen op landraketten" brengt de feitelijke Westerse defensieachterstand en de vredesverlangens van de westelijke volken onder één noemer, zonder deze met elkaar in conflict te brengen.

LATIJNS-AMERIKA

ARGENTINIË

DE SITUATIE VAN DE MENSENRECHTEN

In „Het 80/81 jaarboek van de politieke gevangenen" meldde Amnesty International over de situatie van de mensenrechten in Argentinië in 1980 en 1981 o.a. het volgende:

De Permanente Assemblée voor de Mensenrechten, de nationale mensenrechtenorganisatie, heeft in totaal 6800 mensen als „verdwenen" geregistreerd. Noch de afgetreden regering van president Jorge Rafael Videla, noch die van het nieuwe staatshoofd, generaal Roberto Viola (aan het bewind sinds 29 maart 1981) heeft ook maar iets gedaan om zich ten aanzien van deze mensen te verantwoorden. Hooggeplaatste militairen hebben herhaaldelijk verklaard dat zij geen enkel onderzoek naar deze gevallen zullen toestaan. Zij beweren dat de „verdwijningen" het gevolg zijn van binnenlandse onlusten.
Amnesty International heeft de „verdwijning" van 91 gevangenen nader onderzocht. Er bestaan bewijzen dat deze mensen „verdwenen" nadat zij waren opgepakt door politie of leger, maar desondanks geven de autoriteiten geen inlichtingen over de plaats waar zij gevangen worden gehouden. Ook heeft Amnesty International een aantal gevallen overgelegd aan de Werkgroep van de Verenigde Naties inzake Gedwongen of Onvrijwillige Verdwijning. In haar eerste rapport, gepubliceerd in januari 1981, wees deze werkgroep erop dat zij gegevens bezat over zeven- à negenduizend „verdwijningen" in Argentinië. De Werkgroep analyseerde vijfhonderd gevallen van „verdwijning" en toonde daarmee aan dat het zeer onwaarschijnlijk was dat overheidsagenten daarin niet de hand zouden hebben gehad. De werkgroep vroeg in het bijzonder om informatie betreffende 65 gevallen, waarover zij een gedetailleerde beschrijving had van de omstandigheden van de „verdwijning" en waar de betrokken personen duidelijk waren geïdentificeerd. De regering verschafte geen bijzonderheden. Zij gaf echter de verzekering dat „in gevallen waarin... de verdwijning werd veroorzaakt door de ontvoering van de betrokkenen... de stappen worden ondernomen die vereist zijn voor elke strafrechtelijke procedure".
Duizenden verzoeken tot voorgeleiding (habeas corpus) zijn in de afgelopen zes jaren ingediend door wanhopige families. Toch heeft geen enkel verzoek geleid tot het opsporen van het slachtoffer. Evenmin is aan Amnesty International één enkel geval bekend waarin een vermeende ontvoerder door de autoriteiten voor het gerecht werd gedaagd.
De Algemene Vergadering van de Organisatie van Amerikaanse Staten behandelde in nov. 1980 het rapport van de Interamerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens inzake de situatie van de mensenrechten in Argentinië. De Vergadering drong er bij de regering op aan om de volledige uitoefening van de mensenrechten te beschermen en te waarborgen. Zij noemde daarbij in het bijzonder de „verdwijningen". Ook deed zij de aanbeveling een centrale registratie in te stellen van alle gedetineerde personen, zodat vrienden en verwanten onmiddellijk op de hoogte gesteld zouden kunnen worden van een arrestatie. Tenslotte stelde de Vergadering dat arrestaties slechts behoren te worden uitgevoerd door het bevoegde en als zodanig erkende gezag. Gedetineerden behoren slechts te worden vastgehouden op plaatsen die te dien einde officieel erkend zijn.
De Argentijnse autoriteiten hebben echter zelf de verzoeken om hun eigen lijst van „verdwenen" personen openbaar te maken krachtig van de hand gewezen. Generaal Albano Harguindeguy verklaarde op 25 maart 1981, tijdens zijn laatste persconferentie als minister van Binnenlandse Zaken, dat, hoewel de autoriteiten een officiële lijst van „verdwijningen" openbaar zouden kunnen maken, ze dat zeker niet van plan waren. In april 1981 werd echter een belangrijk precedent geschapen toen het stoffelijk overschot van Roberto Daniel Rigone, die in 1977 was ontvoerd, werd teruggegeven aan zijn familie.

Amnesty International heeft niet alleen geprobeerd te achterhalen wat er gebeurd is met degenen die de afgelopen zes jaar „verdwenen" zijn, zij heeft ook het oog gehouden op recente ontvoeringen die het gebruikelijke patroon van „verdwijning" volgden. Het aantal nieuwe gevallen waarover bericht wordt, is echter aanmerkelijk gedaald, vergeleken met voorgaande jaren. In 1980 werden ongeveer dertig „verdwijningen" gemeld. Ten behoeve van achttien personen heeft Amnesty International sinds mei 1980, een dringend beroep op de regering gedaan. Deze achttien waren opgepakt tijdens operaties die gewoonlijk verband houden met „verdwijningen". Drie slachtoffers werden later vrijgelaten, en van een ander werd toegegeven dat hij zich in verzekerde bewaring bevond. Een vijfde persoon werd dood aangetroffen, hoewel de doodsoorzaak niet kon worden vastgesteld. De regering verklaarde op 25 maart 1981 dat 989 mensen zich in politieke gevangenschap bevonden: 186 vrouwen, van wie er 99 waren gevangengezet vóór de militaire staatsgreep van maart 1976, en 803 mannen, van wie er 475 door de vorige regering waren vastgezet; 233 gevangenen waren berecht en gevonnist; 135 waren in staat van beschuldiging gesteld; 616 gevangenen werden zonder aanklacht geïnterneerd „a la disposición del Poder Ejecutivo Nacional" (PEN), ter beschikking van de Nationale Uitvoerende Macht. De betrouwbaarheid van deze getallen wordt in twijfel getrokken.

Amnesty International heeft 185 gewetensgevangenen geadopteerd; de gevallen van nog eens 115 politieke gevangenen werden onderzocht. Bericht werd ontvangen van de vrijlating van dertig gewetensgevangenen in het afgelopen jaar. Een aantal andere gevangenen mocht de gevangenis verlaten en werd onder toezicht gesteld, en hun bewegingsvrijheid werd beperkt. Volgens officiële informatie was de meerderheid van de politieke gevangenen nooit in staat van beschuldiging gesteld. Zij werden gevangen gehouden bij decreet van de president krachtens artikel 23 van de Grondwet, dat bepalingen bevat voor de staat van beleg. De meeste geadopteerde gewetensgevangenen vielen in deze categorie. De staat van beleg, die van kracht is sedert nov. 1974, wordt gebruikt ter rechtvaardiging van het willekeurig en zonder berechting gevangenhouden van tegenstanders van de regering die geen geweld hebben gebruikt. De Argentijnse autoriteiten gaven in sept. 1979 de verzekering aan de Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de Organisatie van Amerikaanse Staten dat dit probleem geleidelijk zou worden opgelost. Er is achter geen blijk geweest van enige maatregel om het aantal gedetineerden wezenlijk te verminderen. De minister van Binnenlandse Zaken kondigde in dec. 1980 de vrijlating aan van veertig gevangenen die krachtens de PEN werden vastgehouden. Bovendien werd het recht van optie – het grondwettelijke recht van degenen die krachtens de PEN gevangen zitten, om in ballingschap te gaan – praktisch ingetrokken. In dec. 1980 werd deze optie slechts aan vier mensen verleend. De Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa nam op 25 nov. 1980 een resolutie aan waarin zij haar „ernstige bezorgdheid' uitsprak ten behoeve van tachtig gevangenen aan wie het recht van optie was ontzegd, hoewel zij visa bezaten voor Europese landen. Amnesty International heeft de Assemblée

informatie verschaft over een aantal van deze gevangenen.
Op 23 sept. 1980 deponeerde een groep Argentijnse advocaten een collectief bevelschrift tot voorgeleiding ten behoeve van 329 gevangenen. Daarmee wraakten zij het recht van de overheid om deze gevangenen vast te houden zonder hen te berechten. De „Federación Argentina de Colegios de Abogados" (FACA), de Argentijnse Federatie van Advocatengenootschappen, publiceerde op 23 febr. 1981 een verklaring in „La Nación" waarin zij de aandacht van de regering vestigde op de beperkingen die gelden voor de uitvoerende macht: „een arrestatie of overplaatsing die plaatsvindt krachtens de staat van beleg mag door haar duur of door de wijze van toepassing niet worden omgezet in een werkelijke straf of veroordeling". De FACA deed op 13 april 1981 nogmaals een beroep op de regering om de staat van beleg op te heffen. Zij betreurde het feit dat burgers voor onbepaalde tijd werden beroofd van hun vrijheid en dat hun hun grondwettelijke recht op een eerlijk proces werd ontzegd.
Amnesty International is zich steeds meer zorgen gaan maken over de werkzaamheden van de „consejos de guerra especiales y estables". Dit zijn bijzondere militaire rechtbanken met een blijvend karakter, door de militaire junta in 1976 ingesteld bij Decreet 21.264. Zij zijn niet alleen een aanfluiting van artikel 18 van de Argentijnse Grondwet, maar zij zijn ook niet in overeenstemming met de internationaal aanvaarde normen. Amnesty International heeft een aantal gevallen onderzocht waarin gevangenen veroordeeld waren door deze militaire hoven. De veroordelingen waren meestal gebaseerd op bekentenissen die tegenover militairen werden afgelegd tijdens ondervragingen. Er bestonden gegronde redenen om aan te nemen dat deze verklaringen werden verkregen onder dwang en door middel van martelingen.
De Nobelprijs voor de Vrede werd in okt. 1980 uitgereikt aan Adolfo Pérez Esquivel. Deze voormalige gewetensgevangene is de stichter van „Servicio Paz Y Justicia" (Dienst voor Vrede en Gerechtigheid), een organisatie die zich op geweldloze wijze inzet voor burgerlijke vrijheden. Hij is nauw verbonden geweest met het werk voor „verdwenen" gevangenen. Ondanks deze internationale erkenning zijn individuele personen en organisaties in Argentinië lastig gevallen, geïntimideerd en gearresteerd, wanneer ze probeerden onderzoek te doen naar en toezicht te houden op schendingen van de mensenrechten. Het is een aantal malen voorgekomen dat demonstranten voor korte tijd werden gedetineerd omdat zij steun betuigden aan de Moeders van de Plaza de Mayo – een groep verwanten van „vermiste" personen die de afgelopen vier jaar op vreedzame wijze om informatie heeft verzocht. Vijftien mensen werden gearresteerd op 10 dec. 1980, de Internationale Dag van de Rechten van de Mens, op beschuldiging van ordeverstoring. Na een paar dagen kwamen zij weer vrij. Na een andere demonstratie, op 12 maart 1981, werden ongeveer twintig mensen aangehouden. Zij werden een paar uur vastgehouden voor ondervraging en werden toen vrijgelaten.
Op 28 febr. 1981 veroordeelde Amnesty International in het openbaar de arrestatie van zes vooraanstaande activisten voor de mensenrechten. Het kantoor van de mensenrechtenorganisatie Centrum voor Rechtskundige en Maatschappelijke Studie „Centro de Estudios Legales y Sociales" (CELS), in Buenos Aires, werd op 27 febr. 1981 overvallen door politieagenten in burger. Zij arresteerden daarbij twee leden van CELS: Carmen Aguiar de Lapacó en José Frederico Westerkamp, een natuurkundige. In de nacht erop werden nog vier vooraanstaande leden van CELS opgepakt. Dit waren de advocaten Emilio Fermín Mignone, Augusto Conte Mac Donell, Boris Pasik en Marcelo Parrilli. De politie nam bovendien belangrijk documentatiemateriaal over schendingen van de mensenrechten in beslag. De rechter die hun zaak behandelde, dr. Martín Anzoátegui, verklaarde dat hij bevel had gegeven tot de arrestatie en inbeslagneming van de documenten, omdat de CELS volgens door hem ontvangen inlichtingen plattegronden bezat van militaire installaties, hetgeen in strijd is met artikel 224 van het Wetboek van Strafrecht. Alle zes gevangenen werden vijf dagen lang in eenzame opsluiting vastgehouden en na een week vrijgelaten hangende nader onderzoek. Amnesty International zond op 6 maart 1981 een formele klacht aan de directeur-generaal van de UNESCO (de Opvoedkundige, Wetenschappelijke en Culturele Organisatie van de Verenigde Naties). Hierin stelde zij dat deze arrestaties de rechten op vrijheid van meningsuiting en van vereniging beknotten. Een ander rechter gaf opdracht de meeste documenten terug te geven. Amnesty International vernam eind april 1981 dat de openbare aanklager, dr. Mugaburu, de zaak tegen de CELS-leden geseponeerd had. Deze verzocht bovendien een militaire rechter om te onderzoeken of er overtredingen waren begaan door militair personeel. Hij verwees daarbij met name naar de moord op de Argentijnse diplomate Elena Holmberg, in dec. 1978.
Amnesty International legde een formele klacht over ter beoordeling door de Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties, volgens de vertrouwelijke procedure die is ingesteld om beschuldigingen inzake een „consequent patroon van ernstige schendingen" te onderzoeken. Zij legde ook klachten voor aan de Internationale Commissie voor de Rechten van de Mens ten behoeve van Guillermo Díaz Lestrem, María Antonieta en Roy Cépedes Chung, die een gewelddadige dood stierven tijdens hun gevangenschap.
Op 29 maart 1981 zond Amnesty International een brief aan de nieuwe president, generaal Roberto Viola. In deze brief zette ze de redenen voor haar bezorgdheid uiteen en deed ze vier aanbevelingen, waaronder: de publikatie van inlichtingen over „verdwenen" gevangenen en de vrijlating van gevangenen die, zonder in staat van beschuldiging te zijn gesteld, werden vastgehouden. Er werd geen antwoord ontvangen.

ECONOMISCH BELEID TIJDENS FALKLAND-CRISIS

De crisis rond de Falkland-eilanden (pag. 241 e.v., pag. 305 e.v. en pag. 401 e.v.) had ingrijpende gevolgen voor de toch al slechte economische situatie in Argentinië (pag. 414/2).
Meteen na de Argentijnse bezetting van de Falkland-eilanden renden de Argentijnen die een spaarrekening hadden naar de financiële instellingen om hun tegoeden op te nemen, waardoor de rente omhoog schoot boven 200% op jaarbasis.

Terwijl de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, bezig was met onderhandelingsronden in Buenos Aires was er sprake van een scherpe daling. Maar Haig was amper vertrokken of de renten voor korte-termijnleningen schoten weer de lucht in. Op 3 april, de dag na de Argentijnse bezetting van de Falkland-eilanden, blokkeerde Groot-Brittannië de Argentijnse tegoeden (pag. 245/1).
Op 5 april werd in Argentinië de verkoop van vreemde valuta opgeschort en een vaste wisselkoers afgekondigd, waardoor er een einde kwam aan de lucratieve dollarspeculatie en tevens werd voorkomen dat er een grote kapitaalvlucht uit Argentinië plaatsvond.
De grootste bedreiging die de Falkland-crisis voor de Argentijnse economie vormde richtte zich op de betalingsbalans. De Argentijnse minister van economische zaken, Roberto Alemann, had de oplossing van de problemen met de betalingsbalans tot de prioriteit van zijn beleid gemaakt. Door een overschot op de handelsbalans hoopte hij te kunnen voldoen aan de rente en aflossing die Argentinië moest betalen voor zijn enorme buitenlandse schuld. Argentinië had een buitenlandse schuld van $ 35 mrd.
Over de financiële consequenties die de Falkland-crisis voor Argentinie had t.a.v. de internationale bankwereld meldde de *FAZ* op 16 april:

Het Falkland-conflict heeft, zo werd steeds duidelijker, niet alleen gevolgen voor Londen, als grootste euromarktcentrum, doch indirect ook voor alle internationale bankcentra, vanwege de financiële blokkade van Argentinië.
Argentinië had per april 1982 een deviezenschuld van $ 25 mrd aan de grootste banken in de wereld en een totale schuld van $ 35 mrd. Als het niet lukt de Falkland-crisis vreedzaam op te lossen, en wel binnen enkele weken, dan bestaat voor de niet-Britse eurobanken het gevaar dat Argentinië zijn financiële verplichtingen niet kan of wil nakomen. Er zijn experts die de Falkland-crisis tegen de achtergrond zien van de grote betalingsproblemen waarmee Argentinië wordt geconfronteerd en het conflict zou voor Buenos Aires een welkom alibi kunnen bieden aflossingen en rentebetalingen op te schorten. Volgens hen is de schuldenlast Argentinië reeds boven het hoofd gegroeid.
Evenals in de Poolse kwestie zou de huidige euromarktpraktijk van het toestaan van kortlopende deviezenaankopen die stilzwijgend steeds worden verlengd, in het geval van Argentinië als een boemerang kunnen werken ten aanzien van lenende banken. Naar de jongste opgave van de Bank Internationale Betalingen (BIB) te Bazel waren van ruim $ 23 mrd Argentijnse deviezenkredieten tot 1 juli 1981 er „binnen 12 maanden" $ 11,8 mrd opvorderbaar. De Argentijnen moesten binnen twee jaar nog eens $ 2,05 mrd terugbetalen en slechts $ 8,53 mrd later dan over twee jaar. Inmiddels werd bekend dat alleen al de Amerikaanse banken tot 30 sept. 1981 rond $ 9,2 mrd vorderingen hadden op Argentinië; daarvan was $ 5 mrd uitgeleend met een looptijd van minder dan 12 maanden.
De voornaamste Amerikaanse schuldeisers zijn Hanover Trust ($ 1,1 mrd), Morgan Guaranty Trust ($ 700 mln) en Bankers Trust ($ 350 mln). Op de tweede plaats komen Britse banken. De omvang van de schuldvorderingen van de Westduitse banken is niet bekend. Op de euromarkt wordt geschat dat de Westduitse vorderingen op Argentinië „groter dan die op Polen" zouden kunnen zijn. Andere grote schuldeisers zijn Frankrijk, Japan en Nederland.

Volgens de BIB-statistieken hadden de Argentijnen medio 1981 $ 5,7 mrd aan tegoeden bij westelijke banken; deze tegoeden, die per april 1982 verder zijn afgenomen, zijn ontoereikend ter betaling van de Argentijnse schulden.
Eurobankiers hebben met voldoening vernomen dat de Bank of England zich terughoudend wil opstellen en de blokkeringsmaatregelen van de regering flexibel wil toepassen. In tegenstelling tot de Verenigde Staten in het Iran-conflict zal de Britse regering Britse bankvestigingen in Argentinië niet beschouwen als vallend onder dezelfde maatregelen als die welke gelden in het Verenigd Koninkrijk. Amerikaanse banken in

Iran werden destijds genoopt in Amerika geldende blokkeringsmaatregelen ook in Iran in acht te nemen. Voor in Londen gevestigde instellingen met betrekking tot Argentijnse eurokredieten werd als praktische oplossing gevonden dat de Argentijnen wordt toegestaan rentebetalingen en aflossingen te laten overmaken naar het buitenland, zodat niet-Britse banken vorderingen op Argentinië kunnen incasseren. Londen wordt daarmee niet belemmerd in zijn positie als internationaal financieringscentrum.
Op de euromarkt vraagt men zich desondanks af of het Falkland-conflict toch niet verdere gevolgen zal krijgen voor de banken. De Argentijnse maatschappij CIA de Perforaciones Rio Colorado zou geweigerd hebben een vervallen kredietschuld van $ 50 mln te betalen, die men heeft aan een groep van Britse, Europese en Arabische instellingen. Het betreft hier renteaflossing. Deze weigering behoeft nog niet te leiden tot tegenmaatregelen van niet-Britse banken; de Argentijnen kregen een „galgemaal" van de betrokken banken opgediend in de hoop dat de Falkland-crisis snel wordt opgelost.
Doch zelfs in dit gunstigste geval kan de Falkland-affaire drastische consequenties hebben voor de Argentijnse kredieten. Op 4 april hebben de Britse banken nieuwe kredietoezeggingen ten bedrage van $ 450 mln stopgezet, waarop ook kredietonderhandelingen tussen Argentinië en niet-Britse banken zijn opgeschort. Argentinië zou daardoor spoedig in deviezenproblemen kunnen geraken, vooral nu de gehele EG, Australië en Nieuw-Zeeland tot een handelsembargo hebben besloten. Op de door Amerikaanse banken opgestelde landenranglijst van schuldenaars staat Argentinië nu op de 48ste plaats als kredietwaardig land, terwijl dit land in maart 1981 nog op de 30ste plaats stond. Het zal daarom voor Argentinië ook na een oplossing van de crisis moeilijk worden nieuwe kredieten te verwerven.
Op de euromarkt zijn er experts die menen dat de internationale bankwereld bij een lang voortslepen van het Falkland-conflict moet rekenen op een nieuw groot „schuldenregelingsgeval" (na Polen), t.w. Argentinië. Het effect van een bevriezen van de meer dan $ 20 mrd Argentijnse schulden als belasting van de internationale kredietmarkt zou dan nauwelijks te overzien zijn.

Op 10 april kondigden de EG-lidstaten een invoerstop aan van Argentijnse produkten (zie pag. 305/1 en pag. 405/3).
Op 16 april verlaagde Alemann de verplichte minimum bankreserve in Argentinië van 18 naar 17%, met terugwerkende kracht vanaf 1 april, vanaf 1 mei werd dit 16%, een maatregel die was bedoeld om lokale financiële instellingen die niet genoeg liquide middelen hadden om de mensen die hun tegoeden kwamen opvragen te helpen tegemoet te komen. Tevens konden die instellingen tegen een lagere rente geld lenen van de Banco Central waarmee zij hun tijdelijke liquiditeitsproblemen konden oplossen.

Op 23 april meldde *NRC/H'blad* dat in Buenos Aires was bekendgemaakt dat Argentinië een deel van zijn buitenlandse verplichtingen met staatsobligaties zou betalen in verband met de Falkland-crisis.
Er zouden staatsobligaties worden uitgegeven tot een bedrag van $ 1 mrd. Daarmee zou aan verplichtingen worden voldaan als winstovermaking, royalties en buitenlandse hulp.
De regelingen voor de overmaking van winst naar het eigen land door buitenlandse investeerders en voor de repatriëring van buitenlandse beleggingen in Argentinië in vreemd geld werden opgeschort. Buitenlandse beleggers moesten met peso's betalen voor de obligaties.
Ook konden ze royalties in Argentijns geld voldoen alsmede betalingen voor technische bijstand. De maatregelen bleven van kracht zolang de „crisis in de buitenlandse betrekkingen" voortduurde, aldus het decreet van de Argentijnse regering.
Op 5 mei nam de Argentijnse regering nog meer maatregelen om de strijd rond de Falkland-eilanden te kunnen blijven bekostigen.
De peso werd met 17% gedevalueerd, waardoor voor één dollar 14.000 peso's moest worden betaald. Dat was voor de devaluatie nog 12.000 peso's (eind 1981 10.576 peso's) De benzineprijs steeg met 30%.
De accijnzen op sigaretten en sterkedrank gingen omhoog. Verder werd er een belasting ingesteld van duizend peso's op elke dollar inkomsten uit de export van belangrijke landbouwprodukten zoals graan en soja.
Volgens Alemann waren de maatregelen bedoeld om de monetaire reserves te beschermen, de oorlogsuitgaven te financieren, het mogelijk te maken dat schulden aan het buitenland werden betaald en om de noodzakelijke goederen te kunnen importeren.
„Argentinië heeft niet met de witte vlag gezwaaid op militair gebied en we zullen ons ook niet overgeven op economisch gebied," zei Alemann in een televisietoespraak.
De minister onderstreepte dat Argentinië ondanks de militaire acties zou blijven voldoen aan zijn schuldverplichtingen. „We hebben ons altijd aan onze beloften gehouden," aldus Alemann.
Op 18 mei meldde de *NZZ* dat met het oog op de Falkland-crisis het plan van president Galtieri om de staatsbedrijven te denationaliseren voorlopig was uitgesteld. Het denationalisatieplan was door Galtieri aangekondigd nadat hij in december 1981 president was geworden. Op 23 april 1982 had het plan uitgewerkt moeten zijn.

Op 17 mei verklaarde de minister van economische zaken, Alemann, in New York na een reis langs financiële centra in West-Europa (Parijs, Zürich) en de VS, dat Argentinië in 1982 al $ 700 mln op zijn schulden had afgelost en dat de aflossingen zouden worden voortgezet zodra het geld beschikbaar was.
Verder deelde hij mee dat hij van bankiers uit de VS en andere landen de verzekering had gekregen dat de geldschieters niet zouden aandringen op aflossing van schulden op de korte termijn zolang de Falkland-crisis voortduurde.
Tijdens een bijeenkomst met 69 bankiers uit de VS, Canada en Japan in New York zei Alemann dat het Argentijnse economische programma ter vermindering van het begrotingstekort, denationalisatie van staatsbedrijven en bestrijding van de inflatie door de Falkland-crisis was vertraagd, maar dat Buenos Aires er wel aan bleef werken.
Op 19 mei kondigde de regering per decreet een wet af die de bezittingen van Britse onderdanen in Argentinië bevroor.

De wet was bedoeld om de overmaking van kapitaal naar het buitenland te voorkomen. In de praktijk betekende dit dat eigendom van Britten of Britse ondernemingen in Argentinië niet langer vrij verkocht of overgeboekt konden worden. Het normaal functioneren van Britse ondernemingen werd gegarandeerd maar zij zouden zich moeten onderwerpen aan een Nationale commissie voor waakzaamheid. De ambtenaren hierin zouden erop toezien dat de Engelse bedrijven geen daden verrichtten die tegen de belangen van Argentinië ingingen. Op overtreding van de wet stonden straffen van 2 tot 10 jaar alsmede verbeurdverklaring van de eigendom.
Britse ingezetenen in Argentinië waren onder bepaalde voorwaarden uitgesloten van de wet. Alleen als hun activiteit de nationale economie of de produktieve capaciteit van Argentinië in gevaar bracht was de wet op hen van toepassing.
Bij het ministerie van economische zaken waren in het register van buitenlandse investeerders 108 Engelse ondernemingen ingeschreven.

Russen schorten Argentijnse graanimport op

Op 21 mei deelde de onderminister van landbouw, David Lacroze, mee dat de Sowjet-Unie de graanimport uit Argentinië voorlopig had stopgezet. Lacroze zei dat de Sowjet-Unie deze maatregel niet had genomen vanwege de Falkland-kwestie, maar vanwege „interne problemen". De officiële verklaring van de Sowjet-Unie was dat zij eerst wilde bekijken wat de eigen oogst zou opleveren.
Nadat Lacroze begin juni een vierdaags bezoek aan Moskou had gebracht zei hij dat hij geen nieuw contract met de Russen had kunnen afsluiten, maar dat de Sowjet-Unie misschien binnen een termijn van enkele weken weer nieuwe orders zou plaatsen voor twee miljoen ton graan.
NRC/H'blad (9-6) over de Argentijnse graanleveranties aan de Sowjet-Unie:

Sinds twee maanden hebben de Russen geen nieuwe contracten meer met Argentinië gesloten voor graanleveranties. De overeengekomen verschepingen van de laatste contracten werden uitgesteld.
Argentinië beschikt in 1982 over ongeveer 7 mln ton graan waarvoor nog geen koper is gevonden. Vandaar dat er grote bezorgdheid was ontstaan over de graanexport naar de Sowjet-Unie.

Deze is van vitaal belang voor Argentinië, nu de Westeuropese landen en de Verenigde Staten de Argentijnse produkten boycotten wegens de Argentijnse bezetting van de Falkland-eilanden (pag. 305 e.v.). De Russen houden met hun graanaankopen de Argentijnse economie, die een zeer ernstige crisis doormaakt, nog enigszins op de been. Argentinië heeft in de huidige oorlogssituatie de deviezen van de graanexport harder nodig dan ooit.
Het vorige jaar nam de Sowjet-Unie 15,7 mln ton graan, driekwart van de Argentijnse oogst, af. In 1982 hebben de Russen al 7 mln ton graan van de Argentijnen gekocht. Zelfs als de verkoop van de door David Lacroze genoemde 2 mln ton doorgaat ligt het totaal van 1982, ongeveer 9 mln ton, zo'n 40% onder het totaal van 1981.
De oorzaken van deze vermindering zijn een verwachte betere graanoogst in de Sowjet-Unie zelf en problemen met de financiering. Argentinië wil deviezen hebben en kan moeilijk op krediet leveren. Vandaar dat de Russen zich deels tot de Verenigde Staten hebben gewend, waar het graan goedkoper is. Een ander probleem is het zeer grote Argentijnse overschot op de handelsbalans met de Sowjet-Unie.
In 1981 exporteerde Argentinië voor $ 3,5 mrd naar de Sowjet-Unie en importeerde het slechts ter waarde van $ 30 mln. De Russen willen dit rechttrekken en oefenen druk uit op Argentinië om meer Russische goederen te kopen.

BINNENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN VANAF JANUARI 1982

Regering belooft terugkeer naar democratie. Oproerpolitie grijpt in bij anti-regeringsdemonstratie

Op 24 maart verklaarde de junta, in een boodschap ter gelegenheid van de zesde verjaardag van de staatsgreep die in 1976 het leger aan de macht bracht, nogmaals dat midden 1982 een wet zou worden ingevoerd om politieke partijen te legaliseren.
De militaire regering zei dat zij daarna met de nieuwe politieke leiders wilde gaan praten over een geleidelijke terugkeer naar de democratie.
Of die terugkeer naar de democratie inderdaad zou plaatsvinden werd op 31 maart door de oppositie echter ten zeerste betwijfeld toen de dag ervoor meer dan 1000 mensen in Buenos Aires werden gearresteerd bij een demonstratie, georganiseerd door het algemeen vakverbond CGT, tegen de economische politiek van de regering. Volgens officieuze gegevens hadden 10.000 mensen gevolg gegeven aan de oproep van het CGT.

Onder de arrestanten bevonden zich de leiders van het CGT, de verdediger van de mensenrechten en Nobelprijswinnaar Perez Esquivel alsmede leden van bewegingen voor de mensenrechten.
Met behulp van traangas, waterkanonnen, rubberen kogels en wapenstokken probeerde de oproerpolitie de demonstranten te verspreiden, waarbij verscheidene betogers gewond raakten.
De regering had de betoging verboden onder verwijzing naar de noodtoestand in het land en „buitenlandse spanningen". Bedoeld werd de spanningen tussen het Verenigd Koninkrijk en Argentinië rond de Falkland-eilanden.
De meeste arrestanten werden al vrij snel weer vrijgelaten. Na de Argentijnse bezetting van de Falkland-eilanden op 2 april verklaarde president Galtieri dat ook zij die nog vastzaten zouden worden vrijgelaten (pag. 242/1).

Eenheid door Falkland-crisis. Politieke partijen eisen in ruil voor solidariteit inspraak

Op 5 mei eisten de leiders van 5 politieke partijen in een document de deelname van het volk aan regeringsbeslissingen.
„Het volk, dat onze helden en onze doden levert en deelneemt aan de oorlog, moet daarom ook deelnemen aan de vrede," zo stond in het document dat was ondertekend door vertegenwoordigers van vijf politieke groeperingen. De vijf spraken in het document hun „absolute solidariteit" uit met het Argentijnse leger in het conflict rond de Falkland-eilanden.

Dat de Falkland-crisis zorgde voor eenheid tussen militairen en burgers bleek ook uit de woorden van de Radicale leider Carlos Contin, die zei: „Natuurlijk is dit een autoritaire regering. Maar het is nu een dramatisch en tegelijk ook vruchtbaar moment, omdat de Malvinas-actie het volk heeft verenigd. Burgers en militairen samen moeten de oorlog winnen."
Basilio Lami Dozo, opperbevelhebber van de luchtmacht en lid van de junta, zei in een interview dat op 12 juni in *Le Monde* werd gepubliceerd dat de Falkland-kwestie een einde had gemaakt aan het lange conflict tussen de Argentijnse regering en het volk. Verder zei hij: „We zullen de fouten van het verleden niet meer maken. We hebben nu voor altijd afgerekend met de cyclische situaties waarbij regeringen bang waren voor het volk of het volk bang was voor de regering. Ik zal niet zeggen dat Argentinië sinds 2 april is veranderd. Argentinië is hetzelfde gebleven, maar het is rijper geworden. Het is in zeer korte tijd volwassen geworden."

Betogers eisen aftreden junta na overgave Argentijnen op Falkland-eilanden

Nadat de Argentijnen zich op 14 juni op de Falkland-eilanden aan de Britten hadden overgegeven, verzamelden de dag daarop zo'n 7000 Argentijnen zich 's avonds voor de Casa Rosada, het Roze Huis aan de Plaza de Mayo waarin de president zetelde. Zij riepen leuzen als „Galtieri verrader", „Vrijheid" en „Weg met de dictatuur".
President Galtieri, die aanvankelijk een toespraak vanaf het balkon van de Casa Rosada had gepland, bleef binnen toen de stemming van de menigte duidelijk werd.
De oproerpolitie verscheen. Er werd traangas gebruikt en talloze mensen werden gearresteerd.
Eerder die dag waren er ook al demonstraties geweest op de Plaza de Mayo, die eveneens door de politie werden uiteengeslagen.
In een toespraak voor radio en TV zei Galtieri dat Argentinië „vroeg of laat" de Malvinas zou terugkrijgen. Hij vermeed het woord overgave in zijn rede. Er was in Buenos Aires verder weinig bekendgemaakt over de Argentijnse nederlaag.

Op 16 juni boden volgens niet-officiële berichten minister van buitenlandse zaken Costa Mendez en minister van binnenlandse zaken Saint Jean hun ontslag aan. Dit werd niet aanvaard.

Aftreden Galtieri als president en als opperbevelhebber landmacht. Saint Jean interim-president, Nicolaides opperbevelhebber. Bignone president per 1 juli

Op 17 juni werd om 21.50 uur Nederlandse tijd via de radio een officieel bulletin vrijgegeven, waarin stond dat de 55-jarige Galtieri had besloten zich vrijwillig terug te trekken als opperbevelhebber van de landmacht en dat hij op 18 juni in die functie zou worden opgevolgd door generaal Cristino Nicolaides.

Generaal Cristino Nicolaides (r.) tijdens de plechtigheid waarbij hij werd geïnstalleerd als opperbevelhebber van het leger en Galtieri (l.) van die functie werd ontheven.

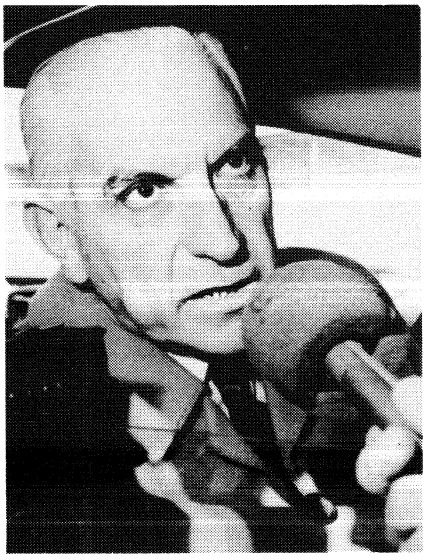

De gepensioneerde generaal Reynaldo Bignone, die op 22 juni door de landstrijdkrachten werd benoemd tot president van Argentinië. Hij zal op 1 juli officieel het presidentschap op zich nemen.

Ook trad Galtieri af als president. In overeenstemming met het Militair Statuut werd minister van binnenlandse zaken Alfredo Saint Jean aangewezen als interim-president.
Een meningsverschil onder de militaire leiders leidde na zeven uur praten tot het aftreden van Galtieri als president en als commandant van het leger.
De overgrote meerderheid van een vergadering van 14 generaals-commandanten toonde zich tegen een voorstel van Galtieri de oorlog met alle beschikbare middelen voort te zetten. Zij wilden diplomatieke wegen uitproberen.
Galtieri liet merken dat zijn aftreden niet vrijwillig was, maar noodzakelijk, omdat het leger hem niet meer steunde.
Generaal Cristino Nicolaides, de nieuwe legercommandant en het jongste juntalid, staat bekend als een van de meest reactionaire generaals in Argentinië, een voorstander van de harde lijn. In de Falkland-crisis had hij zich als commandant van het Eerste Legerkorps op de achtergrond gehouden.
Op 18 juni kwam de junta in de nieuwe samenstelling bijeen om te beslissen wie de nieuwe president van Argentinië zou worden.

Na 5 dagen vergaderen werd op 22 juni 's avonds in een communiqué van de landmacht op alle radio- en televisiekanalen bekendgemaakt dat de gepensioneerde generaal Reynaldo Bignone officieel was benoemd tot president van Argentinië. De landmacht zou nu verder alleen de verantwoordelijkheid dragen voor de regering, aldus het communiqué.
In het communiqué stond ook dat „het uiteenvallen van de junta geen gevolgen had voor de strijdkrachten".
Dezelfde dag dienden de officieren van de luchtmacht en de marine die een ministerspost vervulden hun ontslag in.
Over de verdeeldheid binnen de junta en over de benoeming van Reynaldo Benito Antonio Bignone, die op 1 juli officieel president zou worden, berichtte de *Volkskrant* op 24 juni het volgende:

Bignone was in de vruchteloze debatten van de junta de eerste en enige kandidaat van de nieuwe landmachtchef, generaal Cristino Nicolaides. Nicolaides liet op 22 juni 's avonds meedelen dat de landmacht de verantwoordelijkheid op zich nam voor de politieke leiding van het land. In een rituele formule onderstreepte hij de „eenheid binnen de strijdkrachten".
Even later bleek wat die eenheid in de praktijk betekende: de luchtmacht en de marine lieten weten dat zij braken met het „proces van nationale reorganisatie" (officiële naam voor de in 1976 ingestelde militaire dictatuur), terwijl luchtmachtbrigadiers en marine-admiraals aftraden als minister of provinciegouverneur. Daarmee is de militaire junta, het hoogste machtsorgaan in Argentinië sinds 1976, opgehouden te bestaan en heeft een deel van de strijdkrachten zich bij de oppositie tegen het regime gevoegd.
Ook binnen de landmacht zou onder de jongere generaals, de groep die vorige week generaal Galtieri ten val bracht, nog al wat ontevredenheid zijn over de – wellicht zeer tijdelijke – triomf van het duo Nicolaides-Bignone.
Bignone is dadelijk aan het lijmen geslagen. Als eerste daad als aangewezen president bracht hij op 23 juni een bezoek aan zijn voornaamste militaire vijanden: de ex-leden van de junta brigade-generaal Basilio Lami Dozo, commandant van de luchtmacht, en de marinechef admiraal Jorge Isaac Anaya. Dezen vinden dat de landmacht zich gediskwalificeerd heeft om een nieuwe president te leveren. Ongetwijfeld heeft Bignone de twee commandanten voor ogen gehouden dat hij de opdracht heeft de macht in de eerste helft van 1984 aan burgers over te dragen. Die opdracht is Nicolaides afgedwongen door de brigade-generaals en klopt niet met het door het leger opgestelde statuut voor de politieke partijen. Volgens dat statuut zullen de partijen pas eind 1985 volledig kunnen functioneren zodat er vóór die tijd geen verkiezingen kunnen komen.
Maar de vijftien partijen vinden begin 1984 nog een veel te late datum. In een op 23 juni gepubliceerd document van de vijf grootste partijen, die samenwerken in de „multipartidaria", wordt een onmiddellijke terugkeer geëist naar de constitutionele verhoudingen. De politieke leiders vinden Bignone ongeschikt om de strikt noodzakelijke economische veranderingen uit te voeren.

Bignone (54 jaar, drie kinderen) staat bekend als een schrijftafelofficier. Hij was onder meer secretaris van de eerste militaire junta, waarin generaal Videla de sterke man was, en lid van de Argentijnse werkgroep die zich bezig houdt met de Beagle-kwestie (het territoriale geschil met Chili, waarin de paus bemiddelaar is). Hij is een overtuigd anti-communist. Op 1 juli moet Bignone volgens plannen het presidentschap officieel op zich nemen. Als hij die datum haalt, wordt hij waarschijnlijk geconfronteerd met grote demonstraties, omdat het dan acht jaar geleden zal zijn dat Domingo Peron, negen maanden na het begin van zijn derde presidentschap, overleed.

(Vor. ber. pag. 412 e.v.)

MIDDEN-OOSTEN

LIBANON

ONTWIKKELINGEN TOT ISRAËLISCHE INVASIE

Voorafgaand aan de Israëlische invasie van 6 juni deden zich in 1982 in en rond Libanon de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. pag. 385/2 e.v.).

Gevechten in Beiroet en Zuid-Libanon

Zeker 14 mensen kwamen in West-Beiroet om het leven bij aanhoudende gevechten tussen leden van de sjiitische Amal en van de Organisatie van Communistische Actie in Libanon (OACL) in de periode van 5 t/m 7 jan.; de OACL ontving steun van aanhangers van de pro-Iraakse Libanese Baath. Acht uren nadat op 8 jan. een staakt-het-vuren was overeengekomen laaide de strijd weer op, maar op 9 jan. kwam daaraan door een nieuw bestand een einde. Na nieuwe incidenten op 10 jan. werd de orde door Syrische troepen hersteld. De *Volkskrant* (13-1) meldde een totaal van 15 doden en 66 gewonden.
Bij felle gevechten tussen sjiitische Amal-militie enerzijds en aanhangers van de OACL en pro-Iraakse baathisten anderzijds in Zuid-Libanon op 28 jan. kwamen volgens een UNIFIL-woordvoerder 11 mensen om. In de stad Siddiqine herstelden militairen van het Nederlandse UNIFIL-detachement de orde, terwijl UNIFIL-militairen uit Ierland en Fidji een bestand bereikten in Qana, Haannaouih en Einbal. Eerder die week hadden soortgelijke gevechten in Nabatiyeh en Jouya (ook met Al Fatah) drie doden en vele gewonden gevergd. Op 28 jan. werden uit Baalbek (Centraal Libanon) ook gevechten tussen sjiieten en communisten gemeld.
Na drie dagen van hevige gevechten, waarbij 25 mensen omkwamen en 30 gewond raakten, werd in Zuid-Libanon een bestand uitgewerkt door vertegenwoordigers van de strijdende partijen en twee Palestijnse groeperingen, nl. Al Fatah en het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (PFLP), aldus werd op 1 febr. bericht. De gevechten in januari vergden volgens officiële gegevens in totaal 89 doden.
Bij gevechten tussen leden van de Amal-militie en aanhangers van de pro-Iraakse Baath werden op 20 maart in Ain Qana (Zuid-Libanon) zeven personen gedood en 16 gewond. De volgende dag werden drie Amal-leden in Zuid-Libanon vanuit een voorbijrijdende auto doodgeschoten.

Gevechten in Tripoli

Op 17 febr. en in de volgende nacht vonden in Tripoli hevige gevechten plaats tussen pro- en anti-Syrische groeperingen, nadat bij eerdere schietpartijen op 15 febr. al zeven doden waren gevallen.
Op 19 febr. werd melding gemaakt van nieuwe gevechten, nu tussen Syrische troepen van de Arabische vredesmacht en diverse paramilitaire groepen van Palestijnen en linkse Libanezen.
Nadat in drie dagen van strijd en vier verbroken bestandsovereenkomsten 32 doden waren gevallen, keerde de rust op 21 febr. 's avonds in Tripoli terug.

Diverse aanslagen (eerste kwartaal 1982)

Op 2 jan. werd in de Noordlibanese havenstad Tripoli een tanker met raketten in brand geschoten, toen 150.000 vaten Iraakse olie bestemd voor de raffinaderij in Zahrani (Zuid-Libanon) geladen werden. De volgende dag werd de oliepijpleiding van Irak via Syrië naar Tripoli op 28 km ten noorden van deze stad bij een aanslag vernield, zodat de olietoevoer moest worden afgesneden. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd volgens *An Nahar* (4-1) opgeëist door een ondergrondse Iraakse organisatie. Op 8 jan. werd de olie-aanvoer hervat. Op 24 maart werd een nieuwe raketaanval gemeld.

Op 13 jan. 's morgens werd het lijk van een Algerijnse diplomaat, Rabah Kheroua, in een voorstad van West-Beiroet aangetroffen. De diplomaat, die de vorige dag door drie gewapende mannen was meegenomen, bleek op gruwelijke wijze te zijn omgebracht.

Een groepering, die zichzelf aanduidde als „de Libanese gewapende revolutionaire fracties", eiste op 18 jan. te Beiroet de verantwoordelijkheid op voor de moord eerder die dag te Parijs op de Amerikaanse plv. militaire attaché, luitenant-kolonel Charles R. Ray. Deze werd op een afstand van 5 meter doodgeschoten door een jongeman die te voet ontkwam. Volgens de Libanese organisatie was Ray „geëxecuteerd", omdat de regering-Reagan „en zijn bondgenoten betrokken waren bij een overeenkomst teneinde het Libanese volk te overwinnen en af te slachten". Zij claimde ook de verantwoordelijkheid voor de mislukte aanslag op de Amerikaanse zaakgelastigde te Parijs, Christian Chapman, op 12 nov. 1981 in de Franse hoofdstad gepleegd.

Bij een bomaanslag op een Palestijns kamp ten noorden van Sidon kwamen op 13 febr. vijf personen om het leven en vielen 15 gewonden.

Twee autobomaanslagen in West-Beiroet vergden op 23 febr. minstens 12 doden en 60 gewonden. De verantwoordelijkheid werd opgeëist door het FLLF (zie pag. 392/3) en een onbekende groepering, de Heilige Oorlog.
Door de explosie van een autobom aan de zuidkant van West-Beiroet werden op 27 febr. 8 mensen gedood en omstreeks 30 gewond. Volgens een politiewoordvoerder waren sinds 11 febr. in totaal 16 aanslagen in Beiroet gepleegd.

In de eerste twee maanden van 1982 vonden in totaal 121 bomaanslagen in Libanon plaats tegen 551 in 1981. De aanslagen in 1981 vergden 319 doden.
Bij een autobomaanslag op 6 maart te Jnah, aan de kustweg ten zuiden van Beiroet, vielen 7 doden en 20 gewonden.

Op 10 maart explodeerde twee met bommen geladen auto's op de kustweg van Beiroet naar Jounieh resp. in Zouk en Maameltein. In Zouk raakten 11 personen licht gewond.
Op 15 maart ontplofte een bom voor het Franse culturele centrum in West-Beiroet met als gevolg 13 gewonden.
Op 16 maart ontplofte een krachtige bom in West-Beiroet in de straat, waar de Noordjemenitische en Egyptische ambassade (onder Franse vlag) zijn gevestigd. Melding werd gemaakt van één dode en 15 gewonden. Een daags tevoren ontvoerde Britse diplomaat, Mohammed al-Mokdad, werd toen vrijgelaten.

Reeds in de voorgaande week hadden de ambassadeur van Koeweit, zijn gezin en het ambassadepersoneel Beiroet verlaten evenals de Jordaanse zaakgelastigde. De ambassadeur van Saoedi-Arabië was al drie maanden afwezig. De Algerijnse ambassade liet weten bedreigingen te hebben ontvangen.
De linkse media beschuldigden de christelijk-rechtse milities van een „anti-diplomatiek komplot", terwijl volgens de falangisten Syrië achter de bomexplosies en ontvoeringen in de diplomatieke sector zou zitten.
Op 17 maart werd gemeld dat Bahrein zijn diplomatiek personeel had teruggeroepen.

Op 20 maart besloot het Libanese kabinet tot de vorming van een speciale eenheid van 600 gendarmes ter bescherming van de in Beiroet gevestigde diplomatieke vertegenwoordigingen.

Op 22 maart werd de derde secretaris van de Iraakse ambassade vlakbij het nieuwe ambassadegebouw in Hazmyeh (Zuid-Beiroet) doodgeschoten.
Op 26 maart maakte de Westduitse regering de sluiting van vier gebouwen in Beiroet bekend.
Diezelfde dag werden twee mensen gedood en 20 gewond bij een bomaanslag in een bioscoop in de Armeense buurt van Oost-Beiroet.

Nieuwe vliegtuigkaping

Op 24 febr. bestormden twaalf zwaarbewapende Libanese sjiieten op de internationale luchthaven van Beiroet een Boeing 707 van Kuwait Airways. De sjiieten, „zonen van imam Moussa Sadr", gijzelden alle 105 inzittenden en wilden opnieuw de aandacht vestigen op het lot van de verdwenen imam (zie pag. 394/3). Na negen uur gaven zij zich op 25 febr. 's morgens over aan de Syrische vredesmacht. Volgens een sjiitische geestelijke, sjeik Abdel Qadir, die de onderhandelingen met de twaalf leidde, geschiedde hun overgave in ruil voor de belofte van verdere stappen om het lot van Moussa Sadr te onderzoeken. Vertegenwoordigers van Syrië, Algerije, Iran en Libanon zouden daartoe een beroep doen op de VN, het Internationale Gerechtshof en de Arabische Liga. Aan boord van het toestel bevonden zich de secretaris-generaal van de Libanese communistische partij, Georges Hawi, en vijf leden van het CC van deze partij. De actie werd in het openbaar veroordeeld door de sjiitische organisatie Amal.

Koeweit weigert financiële bijdrage aan Arabische vredesmacht

Op 23 febr. verwierp het parlement van Koeweit met 27 tegen 7 stemmen bij 5 onthoudingen in afwezigheid van 16 afgevaardigden een regeringsvoorstel om ca. $ 48 mln ter beschikking te stellen van de Arabische vredesmacht in Libanon. De parlementariërs meenden dat er nauwelijks meer van een Arabische macht kon worden gesproken, omdat die in feite nog slechts uit Syrische militairen bestond, die beschuldigd werden van „slachtpartijen in Libanon die rechtstreeks de nationale Libanese rechten aantasten".
Voorts werd gewezen op „ongekende slachtpartijen in Syrië zelf, met name in Hama" (zie pag. 113).
Tenslotte werden de Syriërs veroordeeld voor hun steun aan Iran in de oorlog met Irak.

Uitbreiding UNIFIL

Op 25 febr. keurde de Veiligheidsraad met 13 tegen 0 stemmen bij twee onthoudingen (SU en Polen) een resolutie goed om de VN-vredesmacht in Zuid-Libanon (UNIFIL) met 1.000 man uit te breiden tot 7.000 man. Het besluit werd genomen op basis van een aanbeveling van de secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar, die op 17 febr. had gerapporteerd dat deze uitbrei-

ding gewenst werd door de commandant van de UNIFIL, luitenant-generaal William Callaghan, en de Libanese regering.
Op 10 maart werd bericht dat Perez de Cuellar Frankrijk, dat in Libanon reeds een logistieke eenheid van 738 man had, had verzocht nog een infanteriebataljon (600 man) te leveren.

Palestijnse actie vanuit Jordanië. Israëlische waarschuwingen

In de nacht van 28 op 29 jan. wist een 5 man sterk commando vanuit Jordanië op de Westelijke Jordaanoever door te dringen (op ca. 40 km ten zuiden van het Meer van Tiberias) om daar (drie) landmijnen te leggen. Zij werden de volgende morgen door een Israëlische militairen patrouille ontdekt. Twee commandoleden ontkwamen naar Jordanië, de drie anderen werden op 30 jan. bij Mechola gevangen genomen na een vuurgevecht waarbij twee commando's gewond raakten. (Palestijnse operaties vanuit Jordanië kwamen zeer zelden voor; een eerder incident in de Jordaanvallei had op 11 aug. 1981 plaatsgevonden.)

De Israëlische regering verklaarde op 31 jan. bij monde van minister van buitenlandse zaken Shamir dat de penetratie van Al Fatah-commando's op de Westelijke Jordaanoever een „zeer ernstige schending" van het bestand was dat op 24 juli 1981 door Philip Habib was gesloten. De directeur van de Israëlische militaire inlichtingendienst, generaal Yehoshua Saguy, zei dat de commando's in Damour (Libanon) waren opgeleid. Sinds 31 jan. suggereerde de Israëlische pers dat Israël een grote actie tegen de PLO in Zuid-Libanon overwoog. UNIFIL en de VS verklaarden dat het bestand alleen betrekking had op „militaire acties tussen het Israëlische en het Libanese grondgebied".

Al op 19 jan. had de Israëlische minister van defensie, Sharon, verklaard dat Israël „heel snel" en „anders" dan in juli 1981 zou reageren als het tot nieuwe Palestijnse beschietingen vanuit Zuid-Libanon op nederzettingen in Noord-Israël zou komen.
Time (15-2) meldde dat minister Sharon al verscheidene weken had aangedrongen op een Israëlische aanval op Palestijnse bases in Zuid-Libanon en dat hij medio januari aan boord van een Israëlische kanonneerboot voor de Libanese kust bij Jounieh een ontmoeting had gehad met de commandant van de Libanese Falangisten, Bechir Gemayel. Het voornaamste gespreksonderwerp was volgens Time geweest: coördinatie van acties tussen Israëliërs en Falangisten in het geval van een invasie die Israëlische troepen tot bij het internationale vliegveld van Beiroet zou voeren. Een door Sharon en stafchef Eytan voorgesteld plan voor een beperkte aanval op PLO-posities in Zuid-Libanon werd door premier Begin op 1 febr. vooralsnog verworpen, al sloot deze de mogelijkheid van een aanval ergens in de toekomst niet uit, aldus Time. De ontmoeting Gemayel-Sharon werd van Falangistische zijde tegengesproken.
Op 5 febr. riep majoor Haddad in Metulla (Noord-Israël) de UNIFIL op de in het door het Senegalese detachement gecontroleerde gebied binnengedrongen Palestijnse commando's te verjagen dan wel zijn militairen toe te staan dat te doen. Volgens Haddad waren in de „ijzeren driehoek" (ten oosten van Tyrus) niet 40 guerrillastrijders gelegerd (zoals door de VN was gesteld), maar 900 en die beschikten over zware wapens, incl. raketten, waarmee zij zelfs Haifa konden bereiken.
Dezelfde dag verklaarde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, tijdens een persconferentie over rapporten te beschikken over de levering door de SU van artillerie en raketten aan de Palestijnse troepen in Zuid-Libanon.

In een onderhoud met Brian Urquhart, plv. secretaris-generaal van de VN, zei minister Sharon op 8 febr. dat sinds het bestand 7 Israëliërs waren gedood en 49 gewond door guerrilla-acties en hij waarschuwde dat het bestand niet als schild voor terroristische activiteiten kon worden gebruikt. Een soortgelijke waarschuwing was ook de week tevoren geuit aan het adres van minister Haig door een Israëlische afgezant die Washington bezocht om Israëls bezorgdheid over de toenemende bewapening van de Palestijnse troepen in Libanon en over guerrilla-operaties tegen joodse doelen in het buitenland toe te lichten. De Amerikaanse regering zou echter op zelfbeheersing van Israël hebben aangedrongen, aldus de *Financial Times* (9-2).

In een vraaggesprek met de Israëlische televisie op 17 febr. verklaarde minister Sharon dat Syrië een oorlog tegen Israël voorbereidde, terwijl juist daags tevoren was bericht dat Syrië ca. 3.000 militairen uit Libanon had teruggetrokken wegens de opstand in Hama (zie pag. 113). Hij stelde tevens dat sinds het ingaan van het bestand 9 joden door Palestijnen waren vermoord en dat 150 gewond waren geraakt.

Op 22 febr. waarschuwde premier Begin in een interview met de Columbiaanse televisie dat „Israël onmiddellijk actie zal ondernemen" als er ook maar één Israëliër wordt gedood bij een actie van de PLO.

Vierde missie Habib

Van 26 febr.-10 maart maakte de speciale Amerikaanse afgezant Philip Habib zijn vierde rondreis in het Midden-Oosten om het broze bestand tussen Israël en de Palestijnen in Libanon te consolideren. Habib bracht bezoeken aan Beiroet (26-27 febr., overleg met o.a. president Sarkis), Jeruzalem (28 febr.-2 maart, o.a. premier Begin), Damascus (2-3 maart, president Assad), Amman (3-5 maart, koning Hoessein), Riad (5-7 maart), Cairo (7 maart), Jeruzalem (7-9 maart) en Beiroet (9-11 maart).
Volgens de Libanese president Sarkis, aldus *An Nahar*, was het Habib kennelijk gelukt het bestand in Zuid-Libanon te handhaven, zij het niet in de gewenste mate. Daarentegen meende de Israëlische minister Sharon dat Habibs rondreis geen vrucht had afgeworpen, maar alleen schade had veroorzaakt, omdat die verwachtingen had gewekt die niet waren vervuld en omdat zijn missie Israël in zijn streven het leven van zijn burgers te beschermen de handen bond.
Op 18 maart verklaarde Habib te Washington dat Israël hem had verzekerd „geen militaire actie te ondernemen, althans dat niet als eerste te zullen doen".

Bestand bedreigd. Israëlische diplomaat in Parijs vermoord

Naar een Israëlische legerwoordvoerder op 11 maart bekendmaakte had de Syrische vredesmacht een waarnemingspost in het door Palestijnen beheerste kasteel Beaufort in Zuid-Libanon ingericht. Daarmee hadden de Syriërs volgens Israël de door de rivier de Litani gemarkeerde grens, de z.g. rode lijn, overschreden, die Israël in 1976 als limiet voor de Syrische troepen in Libanon had vastgesteld.
Op 24 maart onderschepten Israëlische militairen een Palestijns commando, dat vanuit Libanon Noord-Israël (ten noorden van Hanita) wilde binnendringen. De drie Palestijnen werden achtervolgd en tenslotte op Libanees gebied (Haddadland) gevangen genomen. Volgens *The Times* (25-3) was het de eerste Palestijnse infiltratie over land (vanuit Libanon) sinds dec. 1980. Israëlische militaire kringen noemden de infiltratiepoging een schending van het bestand van 24 juli 1981.
Op 28 maart dreigde het marxistische Democratische Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) dit bestand te breken. De tweede man, Yasir Abed Rabbouh, verklaarde toen in Beiroet: Onze strijders in Zuid-Libanon en aan alle fronten kunnen geen waarnemers blijven, terwijl hun volk (op de Westelijke Jordaanoever) wordt afgeslacht."
Op 30 maart zei PLO-leider Yasser Arafat dat hij zich aan het bestand zou houden, hoewel sommige stromingen binnen de PLO, zoals het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) van George Habache, betoogden dat het bestand een aanfluiting was van Arafats belofte dat de PLO altijd bereid was de Palestijnen in de bezette gebieden te helpen. Arafat meende in staat te zijn „de situatie onder controle te houden".

Op 3 april werd de tweede secretaris van de Israëlische ambassade in Frankrijk, Yacov Barsimantov, voor zijn woning te Parijs door een vrouw doodgeschoten. De aanslag werd opgeëist door twee groeperingen in Beiroet (tot dan toe onbekend), de „Brigades révolutionnaires arabes" en de „Fractions révolutionnaires armées libanaises"*. In een door het PLO-hoofdkwartier te Beiroet uitgegeven verklaring liet de PLO weten „niets af te weten van deze aanslag of van de organisaties die de verantwoordelijkheid hebben opgeëist, daaruit volgt dat wij er niets mee te maken hebben."
De Israëlische ambassadeur in Parijs, Meir Rosenne, en de Israëlische regering stelden echter de PLO voor de moord verantwoordelijk, die op haar beurt stelde dat Israël in de laatste tien jaar acht PLO-vertegenwoordigers in Frankrijk had vermoord.

Bij de begrafenis van Barsimantov op 5 april in Cholon (Israël) verklaarde de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Yitzhak Shamir, o.a. „De kogels die Yakov Barsimantov hebben getroffen waren op het hart van Israël gericht... Wij zullen onze kracht gebruiken om deze terroristische organisaties, hun leiders, hun centra en hun bases te vermorzelen, overal waar onze lange arm reikt... Wij zullen hen genadeloos treffen, omdat wij hebben besloten te leven."
Vrij algemeen werd toen een Israëlische aanval op PLO-doelen in Libanon verwacht.

Volgens een Israëlische militaire woordvoerder had de PLO haar vuurkracht sinds het ingaan van het bestand meer dan verdrievoudigd. Zij zou in het zuiden over meer dan 250 stuks zwaar geschut beschikken, incl. 130 mm kanonnen, alsmede 160 mm mortieren en raketwerpers van de types BM-21 en BM-11 die resp. 40 en 30 Katjoesja-raketten tegelijk kunnen afvuren.

Een UNIFIL-officier, geciteerd in de Los Angeles Times (7-4), verklaarde m.b.t. Palestijnse activiteiten in het UNIFIL-gebied: „Sinds oktober (1981) was de infiltratie feitelijk beëindigd. De voor de hand liggende conclusie is dat er hier geen poging is om een incident uit te lokken."

Op 9 april zei een woordvoerder van het Amerikaanse State Departement dat de VS contact hadden opgenomen met een aantal regeringen in het Midden-Oosten: „Eens temeer hernieuwen wij ons beroep op alle betrokkenen, of degenen met invloed op de betrokkenen, de uiterste zelfbeheersing te tonen."
Op 7 april had de Amerikaanse ambassadeur in Israël, Samuel Lewis, een onderhoud met premier Begin gehad en op 10 april voerde de Libanese president Sarkis in Beiroet besprekingen met de Amerikaanse en de Russische ambassadeur, resp. Robert Dillon en Alexander Soldatow, terwijl Libanon de voorzitter van de Veiligheidsraad in kennis stelde van „Israëlische militaire voorbereidingen voor een gewapende actie in het Zuiden". Ook de PLO bracht zijn troepen daar op 10 april in staat van alarm. Op 11 april, toen Israëlische vliegtuigen, ongedeerd door Palestijns afweergeschut, hoog boven Beiroet vlogen, verklaarde de Amerikaanse ambassadeur Lewis na een onderhoud van drie uur met de Israëlische premier Begin ervan overtuigd te zijn dat Israël „op geen enkele wijze Libanon zou binnenvallen".
Hoewel vooral de PLO die dag nog melding maakte van Israëlische troepenconcentraties in het grensgebied en ook het Libanese leger werd gemobiliseerd, bleef een Israëlische actie uit. In Beiroet werd verondersteld dat de Israëlische aanval tijdelijk was opgeschort wegens de onrust op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook na de schietpartij bij de Omarmoskee in Jeruzalem op 11 april (pag. 257/1).

Nieuwe strijd tussen Amal en linkse groeperingen

Op 13 april braken in Zuid-Libanon nieuwe gevechten uit tussen de sjiitische Amal-militie en strijders van linkse groeperingen (de pro-Iraakse Baath, de pro-Libische Arabische Socialistische Unie en Libanese communisten). Terwijl volgens sommige berichten het ontvoeren en vermoorden van twee Amal-leden op 12 april in de buurt van Sidon de aanleiding tot de hernieuwde strijd zijn geweest, claimden linkse groeperingen dat de Amal-militie nieuwe posities trachtte in te

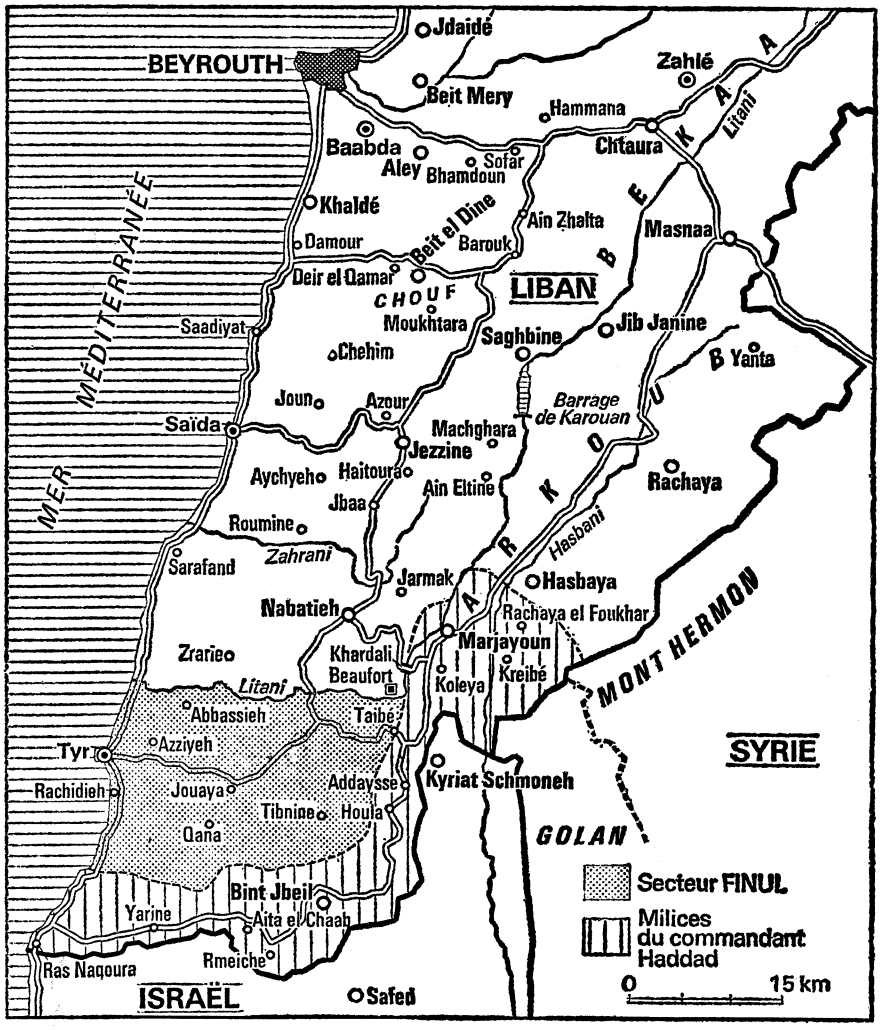

(Le Monde)

* Laatstgenoemde groepering had ook de verantwoordelijkheid opgeëist voor een beschieting van een afdeling van de Israëlische ambassade te Parijs op 31 maart en voor twee aanslagen op Amerikaans ambassadepersoneel in de Franse hoofdstad, incl. luitenant-kolonel Charles Ray.
Op 9 april werd in Franse politiekringen vernomen dat Barsimantov met hetzelfde pistool was gedood als Ray.

nemen nadat linkse en Palestijnse versterkingen naar de voorste linies waren gezonden voor de eventuele confrontatie met de Israëliërs. De gevechten, gevoerd met artillerie en raketten, vonden plaats in 16 Zuidlibanese dorpen in de omgeving van Nabatiyeh en Zahrani (w.o. Saksakiyeh, Adloun, Sarafand, Zefta, Ansar en Zahrani).
Op 14 april breidde het strijdtoneel zich uit tot Zuidwest-Beiroet. De sjiitische religieuze leider, sjeik Mohammed Shamseddin, beschuldigde de PLO ervan actief aan de zijde van de linkse groepen in de strijd te hebben ingegrepen, maar de PLO ontkende dit in een verklaring, waarin werd betreurd dat Palestijnen „per vergissing als partij in een zuiver intern Libanees conflict" waren aangeklaagd, terwijl Palestijnse eenheden juist hadden getracht de strijdende partijen te scheiden en daarbij zelf onder vuur waren genomen. De Opperste Raad van de Sjiieten verklaarde tevens dat de linkse strijdkrachten ernaar streefden „het Zuiden van zijn bewoners te ontdoen".

Op 15 april 's morgens had de strijd in Beiroet en het Zuiden volgens de Libanese gendarmerie 47 doden gevergd. Die dag werd zowel in het Zuiden als in Beiroet een bestand overeengekomen, maar aan het door de Syriërs geregelde staakt-het-vuren in de hoofdstad kwam reeds op 16 april een einde. In de nacht van 16 op 17 april volgden de zwaarste beschietingen sinds april 1981, waarbij ca. 20 doden vielen.

Op 17 april, toen de strijd tussen Amal en links reeds 79 doden en 194 gewonden had gevergd, werden vertegenwoordigers van de PLO, de Nationale Beweging, Amal en de Syrisch-Arabische vredesmacht het eens over een vier-puntenplan ter beëindiging van de strijd.

Dit bestand liet Amal in het bezit van de omstreden posities, w.o. een aantal strategische weggetjes in Zuid-Libanon die voor de diverse Palestijnse en Libanese facties als bevoorradingslijn dienden voor de posten tegenover Israël.

Amal, dat sterk onder de sjiitische bevolking van het zuiden vertegenwoordigt is, stelt – aldus de Volkskrant (4-5) – dat „Zuid-Libanon bewaard en gespaard moet blijven voor haar oorspronkelijke bevolking. Tegelijkertijd mag de PLO, volgens Amal, wel gewapend aanwezig zijn in Zuid-Libanon, maar geen bases inrichten vlak bij de dorpen en geen aanvallen ondernemen vanuit het gebied op Noord-Israël. Dat dit spanning veroorzaakt met de PLO behoeft geen betoog.

Maar de spanning met de Nationale Beweging, die in Zuid-Libanon opereert samen met de PLO onder de naam „gezamelijke strijdkrachten", is nog ernstiger. Amal is er namelijk voorstander van dat het officiële Libanese leger ingezet wordt „om het hoofd te bieden aan de Israëlische agressie".
De Nationale Beweging heeft tot dusver altijd verhinderd dat het Libanese leger ingezet wordt in Zuid-Libanon omdat „het een sectarisch pro-Falangistisch en dus eigenlijk pro-Israëlisch leger is".
Amal-leider Berri zei onlangs dat het Libanese leger in Zuid-Libanon gelegerd moet worden „zelfs al zou het voor 100 percent Maronitisch zijn..."

Een van de Amal-commandanten dreigde (14 april) zelfs beschietingen op Noord-Israël te gaan uitvoeren (om een Israëlische vergeldingsactie tegen de PLO uit te lokken) als de PLO geen einde maakte aan de strijd in Libanon zelf.

Israëlische luchtaanvallen

Op 20 april maakte de Israëlische legerwoordvoerder bekend dat Israëlische gevechtsvliegtuigen op 19 april vanaf Syrisch grondgebied boven de Golanhoogvlakte met lichte luchtdoelraketten waren bestookt en dat dit op 20 april ook boven de Libanese stad Sidon was gebeurd. In beide gevallen zouden de Israëlische vliegtuigen niet zijn geraakt.

Op 19 jan. waren vijf Israëlische gevechtsvliegtuigen boven de Libanese Bekaa-vallei door Syrische troepen beschoten met twee Sam-6 raketten. De toestellen werden niet geraakt en drie ervan vlogen door naar Beiroet, waarboven de Israëlische luchtmacht bijna dagelijks verkenningsvluchten uitvoerde. Volgens Libanese berichten was de Israëlische verkennningsvlucht boven de Bekaa-vallei de eerste sinds het bestand van 24 juli 1981, maar volgens een Israëlische militaire woordvoerder werden regelmatig verkenningsvluchten, ook boven de Bekaa-vallei, uitgevoerd en was van een raketbeschieting niets gemerkt.
Sinds de Israëlische luchtmacht op 29 juli 1981 een Syrische Mig-25 neerschoot, was geen melding meer gemaakt van een echt incident in het Libanese luchtruim, aldus de Financial Times (20-1).

Op 21 april voerde de Israëlische luchtmacht bombardementen uit op tientallen Palestijnse doelen in Libanon ten zuiden van Beiroet, waarbij volgens Libanese bronnen zeker 25 doden en 80 gewonden aan Libanese en Palestijnse zijde vielen.

De voornaamste doelen lagen in Damour, Doha, Naameh en Mazboud. Voor zover bekend, aldus de *Volkskrant* (22-4), werden alleen doelen van de PLO en van de linkse Libanese Nationale Beweging getroffen.
Boven de Bekaa-vallei werden door Israëlische gevechtsvliegtuigen twee Syrische Mig-23's neergeschoten. Syrië gaf dit verlies toe, maar meldde ook een Israëlisch toestel te hebben neergehaald. Generaal Eytan stelde echter dat alle Israëlische toestellen – ca. 60 F-15 en F-16 bommenwerpers aldus de PLO – op hun bases waren teruggekeerd. Sinds aug. 1979 hadden de Syriërs 19 toestellen bij luchtgevechten met Israëliërs verloren.
Israël verklaarde dat het om een beperkte vergeldingsactie ging en niet om een eenzijdige opzegging van het bestand. De actie volgde nadat een Israëlische officier eerder die dag in Haddad-land bij het Zuidlibanese dorp Taibe (in de Nigeriaanse UNIFIL-zone) was gedood, toen zijn voertuig op een volgens Israël door de „terroristen" gelegde landmijn reed. Volgens de Israëlische stafchef, generaal Eytan, was dat de 32ste schending van het bestand. De chef van de Israëlische militaire inlichtingendienst, generaal Saguy, verklaarde: „Wij hebben deze vergeldingsactie opzettelijk beperkt. Zij had tot doel aan de Palestijnen duidelijk te maken dat Israël niet afzijdig kan blijven als deze onophoudelijke schendingen van het staakt-het-vuren doorgaan." Naar zijn zeggen waren alleen militaire doelen getroffen. Gen. Saguy ontkende enige samenhang tussen de luchtaanvallen en de ontruiming van Yamit (pag. 273).

In een door de Israëlische militaire woordvoerder verspreid document werden volgens de FAZ (23-4) de volgende bestandsschendingen door de PLO opgesomd: 32 aanslagen langs de Israëlisch-Libanese grens (één Israëlische militair gedood en één gewond; drie leden van de Haddad-militie gedood en zeven gewond); 81 acties tegen UNIFIL-militairen (5 gewonden); 4 acties van over de Jordaanse* grens (één Israëlische militair gedood, acht gewond); 35 aanslagen binnen Israël (2 burgers gedood en 39 gewond); 57 aanslagen in bezet gebied (8 doden en 26 gewonden); en 20 aanslagen in het buitenland (8 doden en 162 gewonden).

De VS stelden in een verklaring alle bestandsschendingen te betreuren „met inbegrip van geweld tegen Israëliers en de Israëlische luchtaanvallen op Libanon", terwijl alle partijen werden opgeroepen „de uiterste zelfbeheersing te betrachten". Na een onderhoud met de Israëlische premier Begin in Jeruzalem zei de Amerikaanse afgezant Walter Stoessel (pag. 295/3) op 22 april dat Israël bereid was het bestand in Libanon in acht te nemen.
Tegelijk werd PLO-leider Arafat in een indirecte boodschap van de Amerikaanse regering – naar verluidt overgebracht door een Saoedische diplomaat en de Libanese premier Wazzan – gewaarschuwd dat alle Palestijnse aanvallen op nederzettingen in Noord-Galilea Israël een excuus zouden verschaffen voor een invasie in Libanon op grote schaal. De PLO liet weten niet van plan te zijn in „de Israëlische val te lopen" door op dit moment Noord-Israël aan te vallen, maar de PLO was volgens *Wafa* wel van plan „terug te slaan op het moment en de plaats waar ons dat uitkomt".
Op 23 april 's morgens vroeg keurde de Veiligheidsraad na 10 uur praten met

* Op 17 april overvielen Palestijnse infiltranten een Israëlisch militair voertuig op de weg door de Jordaan-vallei.

algemene stemmen een verklaring van de voorzitter goed waarin gevraagd werd om beëindiging van alle gewapende aanvallen in Libanon en alle betrokken partijen verzocht werd het bestand in het gebied te versterken. Verwezen werd naar een verklaring van VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar, waarin deze ook repte van „diepe bezorgdheid over de Israëlische luchtaanvallen".
Inmiddels zetten Israëlische toestellen hun verkenningsvluchten boven Beiroet voort.

Moorden in Beiroet en elders

In de nacht van 26 op 27 april werd een conservatieve soennitische geestelijke leider, sjeik Ahmed Assaf, voorzitter van de unie van islamitische associaties en instellingen, in West-Beiroet door drie onbekende mannen doodgeschoten toen hij van een moskee naar huis reed. Voor het eerst sinds de burgeroorlog sloten de christenen zich bij een door de moslemleiders uitgeroepen algemeen staking op 28 april uit protest tegen de moord aan.

Eerder, op 15 april, waren een functionaris van het Franse consulaat, Guy Cavallot, en zijn echtgenote in hun apartement te West-Beiroet vermoord.
Op 22 april werd de militaire leider van de pro-Iraakse Baath, Talal al-Otri, nabij het kantoor van die partij in Tripoli doordgeschoten. De moord leidde tot hevige gevechten tussen diverse linkse groeperingen welke tot 24 april 15 doden en 20 gewonden vergden.
Op 23 april werd een leider van de Libanese communistisch partij, Khalil Hatoum, in West-Beiroet vermoord. De verantwoordelijkheid voor deze moord werd opgeëist door de pro-Iraakse Baath als vergelding voor de moord op Al-Otri.
Op 24 april vond een bomaanslag plaats op het AFP-kantoor in Beiroet.

Op 1 mei werd in het bergdorp Aley een christelijke geestelijke doodgeschoten.

Op 2 mei maakte een moslem amok in een maronitische kerk in Tripoli; hij doodde met pistoolschoten een bezoeker en verwondde vijf andere alvorens hij zichzelf met een handgranaat ombracht.

Nieuwe gevechten in Tripoli en Sidon. Spanning tussen PLO en Syrië

Op 7 mei braken in de Noordlibanese stad Tripoli opnieuw gevechten uit tussen enerzijds de „Volksverzetsbeweging", verschanst in de wijk Bab at-Tabane, en anderzijds de door Syrië gesteunde Arabische Democratische Partij, verschanst in de wijk Baal Mohsin. Nadat de gevechten zeker 55 doden en 200 gewonden hadden gevergd, kwam op 11 mei door directe interventie van de Syrische president Hafez Assad een staakt-het-vuren tot stand, dat echter door geen enkele politieke overeenkomst werd gevolgd.
Over de achtergronden van deze strijd berichtte de *Volkskrant* (18-5) o.m.:

„...Aan de ene kant staat de „Volksverzetsbeweging", een linkse organisatie die alleen in Tripoli bestaat en geleid wordt door de populaire Khalil Akkawi. De Tripolitaanse bevolking, overwegend soenitisch, staat bekend om z'n linkse, nationalistisch-Arabische ideeën en de relatie tussen de „Volksverzetsbeweging" en de Palestijnen van de vlakbij Tripoli gelegen vluchtelingenkampen Baddawi en Nahr Al Bared is altijd erg goed geweest.
De relatie met de Syrische troepen van het Arabische vredesleger, die net als in de rest van de islamitische en linkse Libanese regionen ook in Tripoli gelegerd zijn, is daarentegen niet erg goed te noemen. Zoals overigens praktisch overal in Libanon worden de Syriërs gewantrouwd en gehaat. (...)
Maar in Tripoli komt er een complicatie bij. De stad heeft namelijk een vrij grote kolonie Syrische immigranten die sinds het begin van deze eeuw uit het overwegend alawitische gebied kwamen, juist ten noorden van Tripoli. De Syrische alawieten, geconcentreerd in de Tripolitaanse wijk Baal Mohsin, zijn sinds ongeveer een jaar georganiseerd in een politieke partij: de Arabische Democratische Partij. De militaire vleugel van de partij, de Arabische ridders (in de volksmond „Roze Panters" genoemd, vanwege hun roze uniformen) krijgt veel steun uit Damascus en wordt geleid door Rifaat Assad, de broer van president Hafez Assad.
Tussen de Arabische Democratische Partij en het „Volksverzet" is het voortdurend mis. Vaak gaat het conflict domweg over de controle van een straat of een buurt. Maar soms zijn er ook godsdienstige en politieke implicaties. De overwegend soennitische bevolking van Tripoli is er zich goed van bewust wat in februari met hun soennitische broeders in de nabijgelegen Syrische stad Hama is gebeurd (zie pag. 113 e.v.), toen een confessioneel-getinte opstand ten koste van duizenden doden en gewonden werd neergeslagen door de alawitische elitetroepen van het Syrische leger. Ook het Syrisch-Iraakse conflict speelt een rol in Tripoli, omdat aan de kant van het „Volksverzet" pro-Iraakse Baathisten actief zijn. En bij al die conflicten komt het, in naam neutrale, Arabische vredesleger haar Syrische broeders van de Arabische Democratische Partij te hulp.

Dat dit een explosieve situatie oplevert, nog aangemoedigd door het feit dat iedereen wapens draagt, is duidelijk. Maar het verklaart nog niet de ongekend felle gevechten van deze week die duidelijk de vorm aannemen van een strijd om de totale controle van Tripoli. En bij die strijd werd het „Volksverzet" geholpen door Al Fatah, de grootste en belangrijkste organisatie binnen de PLO. Deze militaire confrontatie tussen Syriërs en Palestijnen ligt in het verlengde van de politieke strijd die zich deze weken afspeelt tussen een deel van het Palestijnse leiderschap en de Syriërs.
In de pro-Syrische krand Ash Sharq van woensdag (12-5) doet een hoge leider van Al Fatah (waarschijnlijk Abiou Saleh) een boekje open over de besprekingen tussen Al Fatah en Syrië, die twee maanden geleden begonnen in Damascus. Deze besprekingen gingen over een gemeenschappelijk „Syrisch-Palestijns strategisch plan". Begin mei werden in Damascus acht principes gepubliceerd die de basis zouden vormen voor het Syrisch-Palestijnse pact. Belangrijke punten in deze beginselverklaring zijn de Syrische steun voor de PLO bij een eventuele Israëlische inval in Zuid-Libanon en Palestijnse steun aan Syrië bij het streven Egypte buiten het Arabische kamp te houden.
De publikatie van de acht principes werd niet gevolgd door de sluiting van een militair-politiek pact tussen Syrië en de PLO, zoals aangekondigd en verwacht was. Eén van de vier (pro-Syrische) Fatah-onderhandelaars in Damascus zegt in het Ash Sharq-interview: „Ik heb nog nooit zo onder druk gestaan als de laatste drie weken. Die druk had tot doel dat het strategische pact tussen de PLO en Syrië niet door zou gaan. De gebeurtenissen in Tripoli waren ook bedoeld om de Palestijns-Syrische alliantie te breken." Abiou Saleh voegt eraan toe dat „sommige Palestijnse groepen de strategische relatie met Syrië met twijfel en wantrouwen bekijken." Dat is nog zacht uitgedrukt. De stemming onder een belangrijk deel van de Fatah-leiders is uitgesproken anti-Syrisch. Deze leiders willen de handen vrij houden om politieke contacten te onderhouden en plannen te maken met landen als Saoedi-Arabië, Irak, Jordanië en, voorlopig informeel, Egypte. Te hechte banden met Damascus zou de PLO, volgens hen, te veel in haar bewegingsvrijheid belemmeren. De strijd in Tripoli kan dan ook gezien worden als een onderdeel van deze, vaak onderhuids blijvende, spanningen tussen Syrië en een deel van de PLO-leiding, inclusief Yasser Arafat."

Op 16 mei vonden in de Zuidlibanese stad Sidon gedurende meer dan acht uur gevechten plaats tussen een plaatselijke soennitische militie, de z.g. „nasserristische volksorganisatie", en Al Fatah. *Reuter* maakte melding van één dode en 13 gewonden; *AP* sprak van minstens 4 doden. De schade, vooral door branden in de oude stad, zou miljoenen dollars bedragen. Uit protest tegen de gevechten werd op 17 mei een algemene staking gehouden.

Nieuwe Israëlische luchtaanval. Beschieting Noord-Israël

Intussen had de Israëlische luchtmacht op 9 mei weer luchtaanvallen uitgevoerd op Palestijnse posities langs de Libanese kust ten zuiden van Beiroet (o.a. bij Damour en Sidon), terwijl de Israëlische marine een Palestijnse basis in Sarafand beschoot. Volgens Libanese functionarissen vergden de Israëlische acties minstens 16 doden en 56 gewonden.

Zij waren volgens een Israëlische militaire woordvoerder het antwoord op „zeer ernstige" Palestijnse bestandsschendingen, w.o. het leggen van mijnen op Israëlische gebied, een bomaanslag op een bus in Jeruzalem op 9 mei 's morgens (waarbij twee kinderen gewond raakten) en een explosie bij een school in Ashkelon. In totaal hadden de Palestijnen toen volgens Israël 130 maal het bestand geschonden, met als gevolg 17 doden en 236 gewonden.

Terwijl de Syrische luchtmacht dit maal niet in actie kwam, beantwoordden de Palestijnen de Israëlische luchtbombardementen na ruim een uur met raket- en artillerievuur op Noord-Israël, voor het eerst sinds het ingaan van het bestand op 24 juli 1981. Ongeveer 100 Katjoesja-raketten werden vanuit Nabatiyeh over de hele lengte van het grensgebied afgevuurd. Er vielen geen slachtoffers bij deze beschietingen die

vooral aan het marxistisch Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) werden toegeschreven.

De PLO stelde na een spoedbijeenkomst van het uitvoerend comité dat de Israëlische actie „een flagrante schending van het bestand" was, waarop zij met „alle noodzakelijke maatregelen" had geantwoord. Maar de beschieting van de Israëlische nederzettingen was veeleer „een tactisch antwoord" dan de beëindiging van het bestand. PLO-leider Arafat zelf verklaarde dat hij zich aan het bestand zou houden, als de vijandelijkheden ophielden.
Toen de Israëlische minister van defensie, Sharon, op 10 mei 's morgens Noord-Israël bezocht om plaatselijke leiders te overreden hem te steunen en de regering voor te stellen Libanon op grote schaal binnen te vallen, stuitte hij op meningsverschillen onder de leiders van de nederzettingen. Sommige van hen deden een beroep op de regering de Palestijnse reactie niet aan te grijpen om de situatie te escaleren.
Bij een bijzondere kabinetszitting later die dag bleken de meeste ministers, geleid door vice-premier Ehrlich, tegen de door premier Begin en minister Sharon bepleitte invasie in Zuid-Libanon te zijn, aldus *NRC/H'blad* (11-5). Wel werd volgens *NZZ* (12-5) besloten geen Palestijnse schendingen van het bestand meer te dulden, noch aan de noordgrens noch elders.
Op 13 mei zou premier Begin volgens diverse persberichten tegenover de parlementscommissie voor buitenlandse zaken en defensie hebben verklaard dat de recente PLO-acties het Libanese bestand „van nul en gener waarde" hadden gemaakt.
Op 14 mei publiceerde het blad *Yedioth Achronoth* een verklaring van de Israëlische stafchef, luitenant-generaal Rafael Eytan, waarin deze stelde dat Israël langs de grens met Libanon troepen had samengetrokken (volgens persberichten 30.000 man) en zijn leger in staat van paraatheid had gebracht. „Wij wachten nu af en de terroristen weten, dat de prijs hoog zal zijn", aldus Eytan, die eraan toevoegde: „Dat wil echter niet zeggen, dat het tot een oorlog komt."

Diezelfde dag onthulde premier Begin tegenover de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Emilio Colombo, dat Israël „in de loop van de laatste jaren" aan de christelijke falangisten in Libanon voor $ 100 mln (600 mln francs) aan wapens had geleverd.

Na een zitting van het Israëlische kabinet op 16 mei werd in een communiqué gewaarschuwd dat Israël „onder geen voorwaarde" de PLO zou toestaan „direct de levens van Israëlische burgers te bedreigen". Israël zou niet berusten in de Palestijnse interpretatie van het bestand dat de Palestijnen „het joodse volk en Israël" overal behalve vanuit Libanon mochten aanvallen. Het kabinet herhaalde dat het bestand van toepassing was op alle Israëlische grenzen en op alle Israëliërs en joden overal ter wereld. Dit laatste werd de volgende dag nog eens onderstreept door minister Sharon.

Een beeld van de Israëlische luchtaanval op Beiroet van 4 juni.

Op 20 mei onthulde gen. Eytan in een interview met de legerradio dat de speciale staat van alarm voor de troepen langs de noordgrens van Israël was ingetrokken. Maar op 23 mei verklaarde hij er niet zeker van te zijn dat de spanning in het grensgebied was afgenomen, mede omdat drie dagen tevoren weer mijnen langs de noordgrens waren ontdekt.
Inmiddels werd van Amerikaanse zijde getracht het bestand te redden. Afgezant Morris Draper bracht daartoe bezoeken aan Jordanië, Libanon (20 mei), Syrië en Israël (24 mei).
Op 25 mei schoten Israëlische vliegtuigen boven Beiroet twee Syrische Migs (van het type 21) neer, nadat deze de Israëlische toestellen tijdens een verkenningsvlucht boven de Bekaa-vallei hadden onderschept.

Bomaanslag op Franse ambassade in Beiroet. Versterking Frans UNIFIL-contingent

Nadat op 21 mei in West-Beiroet drie aanslagen waren gepleegd (o.a. op het voorlichtingscentrum van de nasseristische Mourabitoun, waarbij zeker 15 doden en 15 gewonden vielen; geclaimd door de FLLF), ontplofte op 24 mei een auto vol explosieven op het terrein van de Franse ambassade met als gevolg 11 doden en 27 gewonden. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd in een anoniem telefoontje aan het persbureau UPI opgeëist door de Vrije Nasseristische Revolutionairen als vergelding voor recente bomaanslagen door het Front voor de Bevrijding van Libanon van Buitenlanders (FLLF).

Op 28 mei arriveerde het nieuwe 600 man sterke Franse UNIFIL-contingent in Beiroet tegelijk met 43 manschappen voor het Franse logistieke bataljon, waarmee het totale Franse aandeel aan UNIFIL op 1.350 man kwam.

Laatste ontwikkelingen voor Israëlische invasie

Op 1 juni vonden in West-Beiroet gevechten plaats tussen strijders van Amal en de pro-Iraakse Baath, welke een Koerdische groepering te hulp kwam. Er vielen 8 doden en 40 gewonden, voordat Syrische troepen ingrepen.

Op 3 juni vond de aanslag op de Israëlische ambassadeur in Londen, Shlomo Argov, plaats, waarna de Israëlische luchtmacht op 4 en 5 juni grote aanvallen uitvoerde op z.g. Palestijnse doelen in Beiroet en Zuid-Libanon, welke door de Palestijnen beantwoord werden met raketbeschietingen op Noord-Israël.

Op 6 juni volgde de Israëlische invasie in Libanon onder de naam Vrede voor Galilea (zie ook pag. 385/1).

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

JOEGOSLAVISCH PARTIJCONGRES

In de Joegoslavische hoofdstad Belgrado is van 26-29 juni het 12de congres gehouden van de Joegoslavische Bond van Communisten, de in Joego-Slavië alleen toegelaten en regerende communistische partij.
Het was het eerste congres van de partij sinds op 4 mei 1980 partijleider Tito was overleden (pag. 405 e.v.-1980).
N.a.v. dit feit bevatte *De Volkskrant* van 29 juni een beschouwing over de stand van zaken in Joego-Slavië, die hierna wordt geciteerd.

Kan Joego-Slavië overleven zonder Tito? Die bange vraag stelden zich vele Joegoslaven twee jaar geleden bij de begrafenis van de illustere maarschalk. Het land met twee alfabetten, drie godsdiensten, vier talen, vijf nationaliteiten en zes republieken, zoals de Joegoslaven vaak hun mozaïek-achtige staat omschrijven, moet verder zonder het symbool van zijn nationale eenheid: Tito.
Aan zijn opvolgers viel de taak ten deel zijn belangrijke erfenis – Joego-Slavië als nationale staat – te behoeden en te voorkomen dat onder druk van de ruim aanwezige nationalistische sentimenten dit fragiele bouwwerk ten prooi zou vallen aan een boedelscheiding.
Tito heeft het zijn erfgenamen daarbij niet in alle opzichten even gemakkelijk gemaakt. De meest netelige keuze heeft Tito aan zijn erfgenamen overgelaten, namelijk de vraag of het unieke Joegoslavische systeem zich meer in westerse zin moest democratiseren òf een meer autoritair-centralistische weg diende te kiezen om het wankele evenwicht tussen de verschillende deelrepublieken te handhaven.
Zijn opvolgers hebben tot dusver onzeker en soms tegenstrijdig gereageerd op dit dilemma. Ook van het huidige congres van de Joegoslavische communistenbond valt in dit verband weinig duidelijkheid te verwachten.
Gezien de sterk op het Westen gerichte houding van het merendeel van de bevolking is instelling van een volksdemocratie naar Oosteuropese snit ondenkbaar. Zelfs voorstanders van een harde lijn binnen de Joegoslavische partijtop beseffen dat een dergelijke ommezwaai zou neerkomen op nationale desintegratie en economische zelfmoord.
Maar de politieke structuur en de internationale positie van het land maken een snelle overgang van het huidige autoritaire systeem naar een westerse democratie eveneens problematisch, omdat een al te snelle verandering chaos en conflicten zou veroorzaken.
Geconfronteerd met dit dilemma heeft de Joegoslavische partijtop, waarin alle sleutelfuncties, evenals in het staatsapparaat, naar de richtlijnen van Tito nooit langer dan één jaar door dezelfde figuur bezet mogen worden, zich vergenoegd met handhaving van de status quo.
Zij proberen een titoïsme zonder Tito in stand te houden. Maar het titoïsme, dat in de praktijk neerkomt op nationale onafhankelijkheid, nietgebondenheid in de internationale arena, arbeiderszelfbestuur, autonomie voor de verschillende volkeren, markt-socialisme en open grenzen, blijkt steeds minder opgewassen tegen de problemen.
De huidige machthebbers ontberen zijn nationale statuur, zijn charisma en zijn grote internationale prestige. Zonder de magie van de oude meester begint het titoïstisch systeem steeds meer te kraken. Met het verdwijnen van de centrale machtsfiguur Tito is ook het gezag van de centrale regering in Belgrado zienderogen verzwakt.
De economische crisis, die de afgelopen twee jaar Joego-Slavië in zijn volle hevigheid heeft getroffen, werkt bij dit desintegratieproces als een katalysator. Terwijl de levensstandaard overal in het land daalt, verzetten de meest welvarende republieken als Slovenië en Kroatië zich met hand en tand ertegen hun zuur verdiende geld af te staan aan minder bedeelde gebieden als het roerige, overwegend door Albaniërs bewoonde, Kosovo.
De tijd dat elke nationaliteit en republiek tevreden kon worden gesteld dankzij de spectaculaire economische groei in de jaren zeventig is voorbij. Iedere republiek voor zich, luidt nu het motto in de praktijk. Pogingen van de inefficiënte, centrale regeringsbureaucratie in Belgrado de onwillige welvarende republieken in een centraal keurslijf te dingen kunnen alleen maar leiden tot ernstige onrust.
Hoe dramatisch de economische crisis is blijkt wel uit de officiële cijfers. De werkloosheid ligt in de buurt van de 10%, de inflatie bedroeg vorig jaar meer dan 40% en gaat ondanks een lichte vermindering nog steeds door in een alarmerend tempo, terwijl de schuld aan het buitenland is opgelopen tot bijna $ 20 mrd. Geen wonder dat op het partijcongres leidende figuren hebben gewaarschuwd dat de economische problemen kunnen leiden tot een politieke crisis.
De groeiende terughoudendheid van westerse banken om het land nog kredieten te verstrekken, versterkt de economische crisis. De weigering van het Westen met nieuwe kredieten over de brug te komen heeft al geleid tot groot ongenoegen bij de Joegoslaven, die er tegelijkertijd op wijzen dat de handel met de Sowjet-Unie, die veel minder gevoelig is voor de kwaliteit van de produkten dan de Westerse markt, de laatste twee jaar aanzienlijk is uitgebreid. Een al te sterke economische afhankelijkheid van Moskou kan de diep gekoesterde politieke onafhankelijkheid van het land op den duur ondergraven.
Het lijkt onvermijdelijk dat de leiding in Belgrado zal moeten toegeven aan de al aan de gang zijnde erosie van de centrale bestuursorganen op straffe van ernstige politieke onrust. Want het is twijfelachtig of de huidige onzekere koers van de partijtop lang gehandhaafd kan worden.
Die onzekerheid manifesteert zich onder meer in de toegenomen onderdrukking van andersdenkenden, kritische intellectuelen en de campagne tegen de rooms-katholieke kerk. Anderzijds valt het op dat Joegoslavische kranten minder een blad voor de mond nemen dan onder Tito het geval was.
Bepalend voor de toekomst van Joego-Slavië blijft de vraag of de communistische partj bereid is een verdere decentralisatie en geleidelijke democratisering toe te staan, want dat lijkt het enige alternatief om nieuwe explosies als in Kosovo vorig jaar (pag. 273 e.v.-1981) te voorkomen.

Mutaties in top van staat en partij tussen overlijden Tito en begin congres

Zoals in het stuk, dat uit *De Volkskrant* is aangehaald, al werd gezegd, worden de topfuncties in staat en partij slechts voor één jaar bezet. Dat betekent, dat zich in deze top een aantal mutaties heeft voorgedaan tussen het overlijden van Tito en het begin van het 12de partijcongres.
De stand van zaken in de nationale leiding in staat en partij ten tijde van het overlijden van president Tito is aan te treffen op pag. 310/2 e.v.-1980. Een overzicht van de veranderingen sindsdien volgt hierna.

Op 20 okt. 1980 wees het Presidium van het Centrale Comité (CC) van de Joegoslavische Bond van Communisten de 59-jarige Lazar Mojsov aan als zijn voorzitter. Mojsov was afkomstig uit de republiek Macedonië. Hij volgde Stevan Doronjski uit Vojvodina in Servië op.

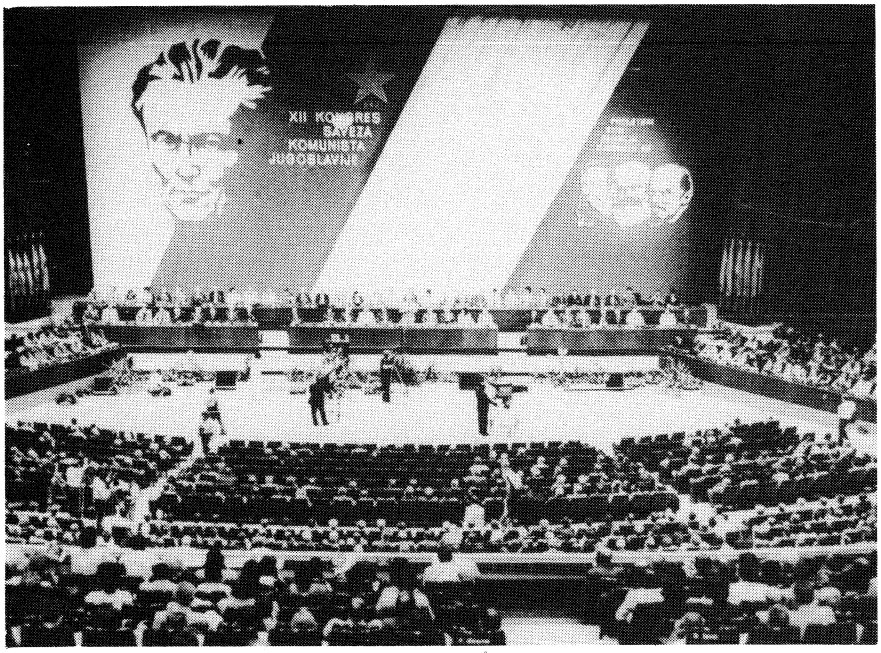

Een overzicht van het 12de congres van de Joegoslavische Bond van Communisten in het Sava-congrescentrum in Belgrado

Weekblad 51ste jaargang No. 2646, pag. 33231-33246

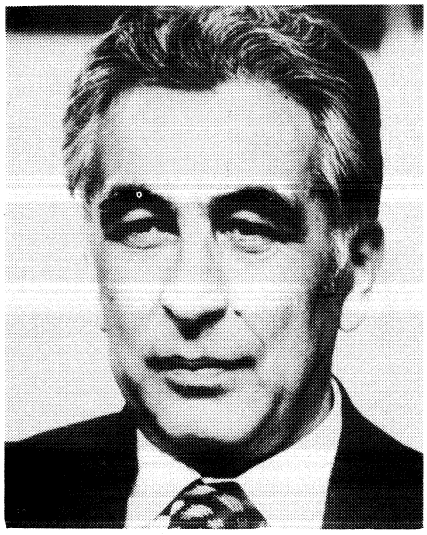

Dusan Dragosavac, vanaf 15 mei vorig jaar tot aan het 12de partijcongres partijvoorzitter.

Tot voorzitter van het collectieve staatspresidium, en daarmee tot president van de republiek, werd op 15 mei 1981 Sergej Kraigher (67) uit Slovenië benoemd. Hij was de opvolger van Cvijetin Mijatovic uit Bosnië-Herzegowina, die dit ambt had bekleed sinds 15 mei 1980.

Op 29 okt. 1981 werd Mojsov als partijvoorzitter opgevolgd door Dusan Dragosavac, Serviër van nationaliteit, afkomstig uit de republiek Kroatië.
Dragosavac was van 15 mei 1979 – 25 mei 1981 secretaris van het Presidium van de partij geweest en werd op laatstgenoemde datum in deze functie opgevolgd door Dobroslav Culafic uit Montenegro, die toen aan een ambtstermijn van twee jaar begon.

Op 14 aug. 1981 werd bekendgemaakt, dat Stevan Dobronjski, waarnemend president ten tijde van het overlijden van Tito, was gestorven. Tot opvolger als lid van het partijpresidium werd op 1 okt. Dusan Alimpic aangewezen.
Opvolger van Doronjski als lid van het staatspresidium was Radovan Vlajkovic, die tot deze benoeming, op 16 nov. 1981, voorzitter van het presidium van de autonome provincie Vojvodina in Servië was geweest. De nieuwe voorzitter van dit laatste presidium werd Predrag Vladisavlijec.

Op 13 jan. 1982 vond een gecombineerde zitting plaats van de presidiums van staat en partij, waarop werd besloten mevr. Milka Planinc, tot dat moment voorzitter van het CC van Kroatië, voor te dragen voor het ambt van minister-president. Het Joegoslavische parlement keurde deze voordracht op 15 mei goed.
Mevr. Planinc was daarmee de zevende premier van Joego-Slavië sinds 1945 en de eerste vrouw, die dit ambt bekleedde.
Tot 1963 was Tito zowel president van de republiek als premier. Sindsdien hebben de volgende personen het ambt van premier bekleed: 1963-1967 Petar Stambolic, Serviër; 1967-1969 Mika Spiljak, Kroaat; 1969-1971 Mitja Ribicic, Sloveen; 1971-1977 Dzemal Bijedic, Moslem; en 1977-1982 Veselin Djuranovic, Montenegrijn.

In de parlementsvergadering van 15 mei, waarin de benoeming van mevr. Planinc tot premier werd goedgekeurd, werd ook de samenstelling van de regering bekendgemaakt. Naast mevr. Planinc, maken de volgende personen er deel van uit;

Zvone Dragan (43) – vice-premier, Sloveen; Borislav Srebric (55) – vice-premier, Serviër; Mijat Sukovic (52) – vice-premier, Montenegrijn; Abdulah Mutapcic (50) – lid van de regering, Moslem; Nedeljko Mandic (46) – lid van de regering, Serviër; Spasoje Medenica (57) – lid van de regering, Montenegrijn; Ivan Margan (56) – lid van de regering, Kroaat; Rikard Stajner (61) – lid van de regering, Kroaat; Stojan Matkalijev (46) - lid van de regering, Macedoniër; Boro Denkov (45) – lid van de regering, Macedoniër; Janko Smole (61) – lid van de regering, Sloveen; Zivorad Kovacevic (52) – lid van de regering, Serviër: Dimitrije Tasic (51) – lid van de regering, Serviër, Ion Srbovan (52) – lid van de regering, Roemeen.

Admiraal Branko Mamula (61) – defensie, Kroaat; Lazar Mojsov (62) – buitenlandse zaken, Macedoniër; Stane Dolanc (57) – binnenlandse zaken, Sloveen; Milenko Bojanic (58) – buitenlandse handel, Serviër; Borislav Krajina (52) – justitie en openbare diensten, Kroaat; Luka Reljic (47) – marktaangelegenheden en algemene economische zaken, Serviër; Mitko Calovski (52) – voorlichting, Macedoniër; Rade Pavlovic (54) – energie en industrie, Serviër; Milorad Stanojevic (51) – landbouw, Montenegrijn; Mustafa Namzi (41) – vervoer, Albanees; Djordje Jakovljevic (52) – arbeid, gezondheidszorg en sociale zaken, Serviër; Dragomir Nikolic (62) – veteranenzaken, Serviër; Janko Cesnik (50) – wetgeving, Sloveen; en Joze Florijancic (47) – financiën, Sloveen.

Van de 28 ministers – naast mevr. Planinc als premier – zijn de eerste 14 – de drie vice-premiers en de 11 leden van de regering – afgevaardigd door de zes deelrepublieken (twee elk) en de twee autonome provincies (één elk).
Deze ministers hebben geen specifieke portefeuilles toegewezen gekregen; zij zullen worden ingezet, al naar de noodzaak vereist. In de meeste gevallen zullen zij optreden als voorzitters van commissies.

De laatste 14 ministers zijn niet afgevaardigd door de deelrepublieken en autonome provincies (hoewel de verdeling over de verschillende nationaliteiten wel een belangrijke rol speelt), maar uitgezocht door mevr. Planinc, na overleg met partij- en staatsorganen.

Verloop van het 12de partijcongres

In aanwezigheid van 1.547 afgevaardigden en een aantal buitenlandse gastdelegaties heeft de toenmalige partijvoorzitter Dragosavac op 26 juni het 12de partijcongres geopend.

Minister-president Milka Planinc

Van de gastdelegaties waren de communistische partijen uit West-Europa op het hoogste niveau vertegenwoordigd. Aanwezig waren o.m. de partijleiders Berlinguer, Marchais en Carrillo van resp. de Italiaanse, Franse en Spaanse communistische partijen. De communistische partijen uit Oost-Europa hadden tamelijk lage partijfunctionarissen gezonden; de delegatieleider van de CPSU b.v. was Wassily Koeznetsow, kandidaat-lid van het Politburo.
In zijn openingstoespraak stelde Dragosavac de Sowjet-Unie verantwoordelijk voor de conflicten binnen de communistische beweging in de wereld.

Zonder de Sowjet-Unie met name te noemen wees de Joegoslavische partijvoorzitter erop dat

Mitja Ribicic, door het partijcongres voor het komende jaar aangewezen als partijvoorzitter (l.) en Nikola Stojanovic, die de komende twee jaar als partijsecretaris zal fungeren.

de strijd voor het socialisme in de wereld „ernstig benadeeld" wordt door de pogingen om „monopolies van ideeën" te creëren en partijen en bewegingen „standpunten op te leggen".
Dragosavac voerde in dat verband aan dat de overeenstemming over de „verschillende wegen naar het socialisme", zoals die op de conferentie van 1976 in Berlijn door de Europese communistische partijen waaronder die van de Sowjet-Unie is bereikt, geen „theoretische" zaak is, maar een „wet van de socialistische beweging".
Met uitlatingen op het partijcongres heeft de Joegoslavische partijvoorzitter nog eens duidelijk het verschil onderstreept tussen de concepties van het Joegoslavische „zelfbestuursocialisme" en het „werkelijk bestaande socialisme" van de Sowjet-ideologie.
De Joegoslavische partijvoorzitter herhaalde het standpunt dat het Poolse volk en de Poolse communistische partij „autonoom en zonder enige externe druk en inmenging een uitweg uit de crisis moeten vinden".
De „ernstige crisis" in de verhouding tussen afzonderlijke socialistische landen, communistische en arbeidspartijen, zo zei de Joegoslavische partijvoorzitter, komt tot uitdrukking in het feit dat tussen hen gewapende conflicten bestaan en andere vormen van interventie.
In dat verband herinnerde de Joegoslavische partijvoorzitter eraan dat Joego-Slavië erop aandringt dat de volkeren van Cambodja en Afghanistan het recht krijgen om zelf te beschikken over hun sociale ontwikkeling en politiek.
M.b.t. het binnenland voerde Dragosavac een pleidooi voor het vinden van oplossingen voor de ernstige economische problemen waar het land mee kampt.
Hij zei, dat economische en politieke fouten van de afgelopen vier jaar geanalyseerd moeten worden en dat nieuwe richtlijnen moeten worden opgesteld. Hij drong vooral aan op radicale maatregelen, die de hollende inflatie, de grote buitenlandse schulden en buitensporige binnenlandse uitgaven moeten tegengaan. Hij waarschuwde er voor, dat deze economische moeilijkheden tot ernstige politieke problemen kunnen leiden.
In zijn speech benadrukte Dragosavac dat Joego-Slavië vastbesloten is zijn eigen onafhankelijke communistische koers en zijn ongebonden buitenlandse politiek te handhaven.
Daarnaast zal gestreefd worden naar versterking van de eenheid van de multinationale federatie. „Alleen eerbied voor democratische beginselen van soevereine onafhankelijkheid, gelijkheid en niet-inmenging (...) zou omstandigheden kunnen scheppen voor de ontwikkeling van het socialisme als wereldproces," zo benadrukte de partijvoorzitter in zijn rede.
Dragosavac zei verder dat de partij zich scherp zou verzetten tegen regionalistische neigingen. Hij merkte op dat ideologieën „in strijd met het idee van zelfbestuur en socialisme, zoals nationalisme in de partij en bij sommige leiders waren binnengedrongen". Hiermee doelde hij op de situatie in de provincie Kosovo, waar vorig jaar extremistische Albanezen hevige opstanden tegen de Joegoslavische regering hadden opgezet.
Vrijwel onmiddellijk na de opening door partijvoorzitter Dusan Dragosavac splitsten de ruim 1500 afgevaardigden in Belgrado zich op in zes werkgroepen waarin de verschillende aspecten van de Joegoslavische politiek worden besproken.
De belangrijkste daarvan is ongetwijfeld de werkgroep die zich bezighoudt met de economische problemen van het land en die onder leiding staat van Kiro Gligorov, een politicus die op het vorige partijcongres in 1978 in ongenade leek te zijn gevallen en die een groot voorstander is van markteconomie.
Op een persconferentie zie Gligorov op 27 juni dat de hoge inflatie in Joego-Slavië moet worden gestopt, dat de export moet worden gestimuleerd en dat de produktiviteit van de bedrijven op het niveau van de ontwikkelde Westerse landen moet worden gebracht.
De lijst van goede voornemens die op dit partijcongres in het algemeen al worden geuit, werd door Gligorov nog gecompleteerd met de constatering dat de werkloosheid – vooral onder de jongeren – het grootste probleem van Joego-Slavië vormt en dat de Joegoslavische munt, de dinar, convertibel moet worden.
In andere commissies werd op 27 juni kritiek geuit die direct terugsloeg op degenen die verantwoordelijk zijn voor de Joegoslavische economische crisis. Afgevaardigden in de commissie die zich bezighoudt met de organisatie van de Joegoslavische communistenbond vroegen zich bij voorbeeld af hoe het mogelijk is dat allerlei akkoorden die zijn bereikt niet worden nagekomen en hoe het komt dat de partijfunctionarissen die zich hardnekkig verzetten tegen het realiseren van overeengekomen besluiten nog steeds op hun post zitten.
„Naar de basis wordt steeds minder geluisterd," zo zei een arbeidersafgevaardigde op het congres, die erop wees dat juist daar veel gesproken wordt over privileges die hoge functionarissen in Joego-Slavië genieten: huizen, auto's et cetera, die allemaal ten koste van de gemeenschap gaan.
Het is echter de vraag in hoeverre de Joegoslavische arbeiders op dit congres genoegdoening zullen krijgen: van de afgevaardigden is ongeveer een zesde afkomstig uit de arbeidersklasse, terwijl bijna een derde bestaat uit functionarissen en leden van vertegenwoordigende organen, dat wil zeggen de apparatici.
Kritiek op de zetelvastheid van de Joegoslavische officials kwam ook van Svetozar Vukamović-Tempo, een van Tito's naaste medewerkers tijdens de oorlog die de afgelopen jaren in de Joegoslavische politiek steeds meer de rol vervult van enfant terrible. In zijn toespraak in een van de commissies wees Tempo erop dat het kader in partij en regering nodig verjongd moet worden.
Opmerkelijk in de commissie voor buitenlandse betrekkingen was op 27 juni ook het optreden van Milos Minić, de vroegere minister van buitenlandse zaken, die zich in de partij met dat gebied bezighoudt.
Minić wees de kritiek ten stelligste af dat Joego-Slavië sinds de dood van Tito een meer „neutralistische" koers was gaan varen en zich meer op de vlakte hield in zijn kritiek op de grote militaire machtsblokken. Minić voerde aan dat Joego-Slavië bij alle voorkomende gelegenheden heel principieel zijn kritiek op „onze goede vrienden", de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie, niet had gespaard. Scherp stelde hij intussen de „onmacht" van de Verenigde Naties aan de kaak en viel hij het recht van veto van de grote mogendheden in de Veiligheidsraad aan.

Het congres sloot zijn werkzaamheden op 29 juni af met de verkiezing van een 165 leden tellend Centraal Comité, dat uit zijn midden een Presidium samenstelde, waar 23 personen deel van uitmaken: twee voor elk van de zes deelrepublieken, een voor elk van de twee autonome provincies, de acht partijvoorzitters in de republieken en autonome provincies plus een vertegenwoordiger van de strijdkrachten.

Het Presidium wees Mitja Ribicic aan tot voorzitter voor een periode van één jaar en verkoos Nicola Stojanovic tot secretaris met een ambtstermijn van twee jaar.
Ribicic is 63 jaar en Sloveen; Stojanovic is 49 jaar en was voor zijn verkiezing tot secretaris van het partijpresidium voorzitter van de communistenbond in Bosnië-Herzegowina.

WEST-EUROPA

BELGIË

NIEUWE WENDING IN WAALSE STAALPROBLEMEN

Eind mei is een nieuwe wending gekomen in de problemen van het Waalse staalbedrijf Cockerill-Sambre, met een nieuw staalplan waarmee president-directeur-generaal Vandestrick het bedrijf tegen 1985 rendabel poogt te maken.
Het plan stuitte op politieke en syndicale tegenkanting in het staalbekken van Charleroi, dat een langzame dood vreest, ten voordele van het Luiker bekken.
Het wekte ook scepsis bij twee belangrijke beheerders van het bedrijf, die de basishypothesen te wankel noemden en oordeelden dat er te veel onbekende factoren zijn om dergelijke bedrijfseconomische beslissingen te treffen. Het gaat om de beheerders Echegaray, gewezen P.D.G. van het Franse staalbedrijf Usinor toen dat nog niet genationaliseerd was, tevens voorzitter van het staalkartel Eurofer, dat waakt over de produktiequota en de prijzen van de Europese staalbedrijven, en Masset, adjunct-kabinetschef van de minister van begroting, het plan en het wetenschapsbeleid Maystadt. Daar Cockerill-Sambre voor eind mei t.b.v. de EG zijn leefbaarheid moest bewijzen, verzetten deze beheerders zich niet tegen de verzending van het plan naar de regering, die het zonder uitspraak meteen aan de EG-commissie doorspeelde.
De EG zal pas in het najaar uitspraak doen over het nieuwe staalplan, dat voorziet in de bouw of de uitbouw van vier staalfabrieken met continugieterij, twee in het bekken van Charleroi en twee in het Luikse bekken.

McKinsey-studie

In een studie op verzoek van de EG-commissie stelde het Amerikaanse studiebureau McKinsey eind februari dat de produktiecapaciteit van Cockerill-Sambre van 8,7 op 5,7 miljoen ton moet worden teruggebracht met 61,5% van de capaciteit te Charleroi en 38,5% te Luik. Dat impliceerde de veroordeling van de warme produktielijn te Seraing. Dat werd in het verslag bijzonder voorzichtig gesteld met de term dat „de noodzaak van dergelijke investering niet evident is".
Dat was het startsein voor een verwoede Luikse politieke en syndicale strijd voor het behoud van de produktieca-

paciteit en de bouw van een gemengde continugieterij te Seraing.
Aanvankelijk traden de staalvakbonden van Luik en Charleroi solidair op. De stakingen in de staalbekkens tegen de devaluatie van de frank en de matigingspolitiek van de regering (zie pag. 268/1) keerden zich tegen het staalbeleid van de regering en de EG-commissie. Zij wezen nieuwe onderhandelingen over het staalplan van 15 mei 1981 (zie pag. 363/2-1981) af en betreurden dat de regering nog niet bij machte was geweest dat plan uit te voeren. Gevolggevend aan de EG-kritiek, zei minister van economische zaken Eyskens op 2 maart dat het plan aangepast zal moeten worden en dat er meer rationaliseringen nodig zijn om de rendabiliteit te herstellen. Maar minister Eyskens kon de Waalse staalvakbonden daarvan nochtans niet overtuigen.
Op 4 maart stelde UCL-professor Kervyn in een tegenrapport dat het studiebureau McKinsey onvoldoende rekening heeft gehouden met de positieve gevolgen van de devaluatie van de frank. Deze zal volgens de professor Cockerill-Sambre 4,5 mrd opbrengen. Na aftrek van toegenomen kosten zou er een netto boni van 2 tot 2,5 mrd overblijven. Ingevolge de door de regering opgelegde loonmatiging moet ook rekening worden gehouden met een daling van de loonkosten ten belope van ongeveer 1 mrd. In 1983 zou er dan een positieve cash flow zijn.
Ook de directie van Cockerill-Sambre repliceerde op de studie van McKinsey en bevestigde het industriëel schema van 12 oktober 1981, het z.g. schema 10, dat slechts in lichte mate afweek van het staalplan van 15 mei 1981. De directie betwistte de rekenmethode van McKinsey en vroeg zich af waarom de rendabiliteit van de continugieterij te Seraing in twijfel werd getrokken. Het voorstel van McKinsey om in het Luikse bekken meer te investeren in de sector van het koudwalsen, wees zij af. Dat zou een grote financiële inzet vergen zonder een onmiddellijk vooruitzicht op grotere winsten.
In het parlement gewaagden de Waalse socialisten van een komplot tegen Cockerill-Sambre.
Naarmate bleek dat het staalbekken van Charleroi minder verlieslijdend is dan dat van Luik om wille van in het verleden gedane investeringen en naarmate de toon van de Luikse staalvakbonden steeds dreigender werd, nam de onenigheid tussen de beide bekkens toe.

Politieke problemen

Op 9 maart rezen politieke problemen rond het staaldossier. De regering kon geen akkoord bereiken over het antwoord op de EG-kritiek, ter blokkering van de tweede investeringsschijf van het staalplan. Vice-premier Gol (PRL uit Luik) bleef de bouw van een gemengde continugieterij te Seraing verdedigen en sloot ter zake zelfs een alliantie met de Luikse socialistische vakbondsleider Gillon.
Gol en Gillon werkten een alternatief staalplan uit waarvan zij, samen met de Luikse politici Hansenne (PSC), Cools (PS) en Dehousse (PS), tijdens het weekeinde van 13-14 maart PSC-minister Maystadt uit Charleroi poogden te overtuigen. Tevergeefs echter. Hun alternatief werd op 15 maart door de regering en EG-commissaris Davignon verworpen. Vice-premier Gol werd zwaar op de vingers getikt omdat hij zich zo ver buiten de regeringssolidariteit had gewaagd. De meeste kabinetsleden namen het niet dat de vicepremier bij de eerste ernstige moeilijkheden was gezwicht voor de plaatselijke politieke en syndicale druk en dat hij het op een akkoord had gegooid met een vakbondsleider, die reeds weken lang tegen het regeringsbeleid ageerde.
In de regeringsbeslissing werd het op 29 mei en 10 oktober 1981 licht aangepaste staalplan van 15 mei 1981 voor Luik nog iets scherper gesteld, in die zin dat de geplande sluiting van de breedbandwals te Ougrée bespoedigd moet worden. Dit houdt verband met het akkoord over de produktie-uitwisselingen tussen het Luxemburgse staalbedrijf Arbed en het staalbekken van Charleroi, waardoor de produktie van de walserij Carlam verdubbeld kan worden (zie ook pag. 150/3).

Tevens nam de regering een belangrijke beslissing ter depolitisering van het beheer over Cockerill-Sambre, dat tot dan toe verstoken bleef van een volwaardig bedrijfsleider, waardoor alle beslissingen a.h.w. door de regering getroffen dienden te worden. De regering plaatste de directeur-generaal van de wapenfabriek FN te Herstal, Michel Vandestrick, met een tijdelijke opdracht met volmachten aan het hoofd van Cockerill-Sambre.

De 56-jarige Vandestrick begon zijn loopbaan als metaalkundig ingenieur bij Espérance-Longdoz, dat later met Cockerill fusioneerde. In 1956 trad hij in dienst van FN, waar hij thans beheerder-directeur-generaal is. Hij is ook beheerder bij Sabena, adviseur bij de Generale Maatschappij en voorzitter van de Luikse afdeling van de Union Wallone des Entreprises.

Aan de top van Cockerill-Sambre verving hij de socialistische voorzitter van de raad van beheer Vandebosch, tevens schepen van de gemeente Seraing, en afgevaardigd beheerder Albert Frère, die inmiddels zelf reeds zijn ontslag had aangeboden. Tevens verzocht de regering alle beheerders ontslag te nemen op een bijeen te roepen buitengewone algemene vergadering.
De regering herbevestigde de enveloppes voor de investeringen en de staatstussenkomst in de cash-drains, resp. 27 en 27 mrd, en keurde een aantal investeringen goed ten belope van 14 mrd voor Luik (zonder gemengde continugieterij te Seraing) en 7 mrd te Charleroi. Dit investeringspakket werd aan de EG-commissie voorgelegd en op 18 maart goedgekeurd.
De EG stelde echter en aantal voorwaarden. Voor eind mei moet de leefbaarheid van Cockerill-Sambre bewezen zijn; bij de verdubbeling van Carlam moet het akkoord met Arbed strikt worden nagestreefd; niet rendabele bedrijven moeten worden gesloten, meer bepaald de Antwerpse walserijen en de Laminoirs de Longtain; de regering moet afzien van de niet goedgekeurde investeringen (7 mrd) en moet de reglementering van de steunverlening strikt naleven; de EG dringt aan op verbetering van de stadia koudwalsen en gietijzer te Luik; ook moet een betere verhouding tot stand komen tussen de capaciteit en de produktie van walsdraad.

Staalbetoging

Hoewel de verstandhouding tussen de staalvakbonden van Luik en Charleroi tot nul was herleid, werd toch op 16 maart te Brussel nog gezamenlijk betoogd voor de redding van de Waalse staalnijverheid. Ongeveer 10.000 staalarbeiders van Luik en Charleroi, aangesloten bij de CSC en het FGTB, liepen kalm van het Zuidstation naar het Rogierplein aan het Noordstation, waar echter geen schikkingen waren getroffen voor een vlotte ontbinding van de betoging.
Van een ogenblik van aarzeling, maakten groepen betogers gebruik om te pogen naar het parlement en de Wetstraat op te trekken. Een vijfvoudig kordon van rijkswachters en politieagenten moest dat verhinderen. Het kwam tot een ware veldslag, die drie uren duurde. Op het Rogierplein werden zowat alle ramen van winkels en hotels stukgeslagen en werd voor verscheidene miljoenen schade aangericht aan in- en uitgangen van metrostations en de verkeerslichten. Er werd brand gesticht in het leegstaande Albert-I-hotel. De vernieling was vooral het werk van groepen jonge, gemaskerde en gehelmde betogers, die gewapend waren met ijzeren staven en katapulten, waarmee stalen knikkers en bouten afgevuurd werden.
De rijkswacht zette 1.500 manschap-

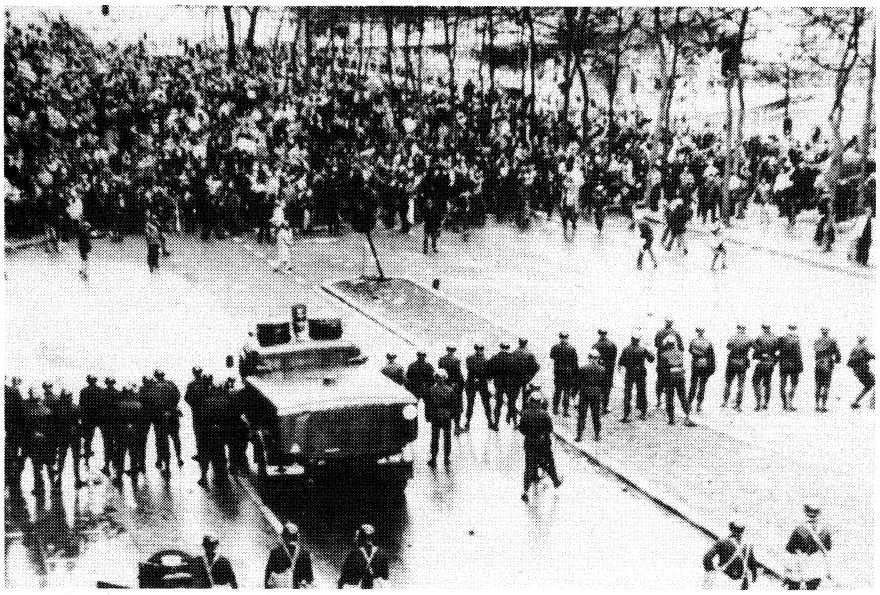

Een deel van de demonstrerende staalarbeiders tijdens een confrontatie op 16 maart met de rijkswacht in de Kruidkundestraat te Brussel.

pen in, een helikopter, 10 waterkanonnen en 60 manschappen te paard. De stadspolitie (Brussel en St. Joost ten Noode) beschikte over 400 manschappen. 165 rijkswachters werden gewond, o.w. 15 ernstig, en 20 politieagenten liepen verwondingen op. Bij de betogers vielen 50 slachtoffers.

Bezinning

Na de woelige staalbetoging trad bij de Waalse staalvakbonden een zekere bezinning in. Op 17 maart riep Vandestrick op tot werkhervatting en deze oproep werd 's anderendaags positief beantwoord in Charleroi. J. Doyen, algemeen secretaris van de Christelijke Centrale der Metaalbewerkers en CSC-verantwoordelijke voor de Waalse staalindustrie, zei dat Charleroi het werk kon hervatten zonder Luik. De onlusten bij de staalbetoging weet hij aan onruststokers en provocateurs, die niets met de staalsector te maken hadden en leden zouden zijn van uiterst linkse organisaties zoals TPO – Amada. Op 24 maart aanvaardde 67,7% van de staalarbeiders van Charleroi het staalbestand.

In Luik werd doorgestaakt. Vakbondsleider Gillon bleef voor Luik een produktiecapaciteit van 4,2 mln ton eisen, alsook de bouw van een tweede continugieterij te Seraing. Op 28 maart schetste de voorzitter van Cockerill-Sambre de krachtlijnen voor de rendabiliteit van het bedrijf en sloot daarbij de gemengde continugieterij van Seraing niet bij voorbaat uit.

Op 31 maart waarschuwde de minister van economische zaken in de Kamer dat het staalbedrijf door de wekenlange staking in een kritieke fase was getreden. De staking te Luik kostte het bedrijf 60 mln per dag en de klanten trokken weg.

Op 1 april stemden ook de Luikse staalvakbonden (vooral het FGTB) in met een staalbestand, omdat Vandestrick had verzekerd dat het nieuwe industriële schema twee warme walsbanden in Luik omvat. Daarmee groeide in Charleroi de argwaan tegen de nieuwe voorzitter van het bedrijf, om tegen eind mei in een open vijandschap uit te monden. Er kwam protest tegen de statutenwijziging, die met de afschaffing van het directiecomité de macht concentreert in de handen van Vandestrick; de vakbonden weigerden met de voorzitter te praten en de kaderleden van Charleroi, evenals de vakbonden, vroegen de ‚splitsing van het bedrijf.

Op 24 mei hield het bekken van Charleroi een 24-uursstaking uit protest tegen de overheveling van de walsdraadproduktie van Marchinelle naar het bedrijf Valfil te Luik.

Op 25 mei verdedigde Vandestrick het nieuw industriëel schema van Cockerill-Sambre bij minister van economische zaken Eyskens en op 27 mei lichtte hij het op een persconferentie toe. Het schema steunt op het behoud van de huidige Europese produktiequota – na moeizame onderhandelingen bereikte de EG-ministerraad van economische zaken ter zake een akkoord dat geldt voor 1 jaar – en het hoge prijzenpeil. Er worden vier staalfabrieken uitgebouwd met continugieterij en vier gespecialiseerde eenheden voor het koudwalsen, alle gevestigd te Luik. De produktie wordt van 8,5 tot 6,1 mln ton teruggebracht, 3 mln ton te Luik en 3,1 mln ton te Charleroi. Dat geeft 5,8 mln afgewerkte produkten.

Het schema steunt op internationale produktie-uitwisselingen. Met het Luxemburgse Arbed is reeds een akkoord gesloten. Carlam walst 400.000 ton voor Arbed en Arbed walst 300.000 ton lange produkten en 100.000 ton knuppels voor Cockerill-Sambre. De produktie van staaldraad door Valfil te Luik, waarvoor in Seraing een gespecialiseerde continugieterij zal worden gebouwd, kan alleen rendabel zijn met internationale samenwerking.

Op bedrijfsniveau is met Klöckner (BRD) een akkoord gesloten waarbij Valfil staaldraad trekt voor Klöckner, dat op zijn breedbandwals coils walst voor Cockerill-Sambre. Dat akkoord moet door de onderscheiden regeringen nog bekrachtigd worden. Met Hoogovens (Ned.) wordt onderhandeld over de verhoging van de draadproduktie bij Valfil voor rekening van Hoogovens (+ 50.000 ton) en de omzetting van de akkoorden met Phenix Works in lange-termijnakkoorden. In Charleroi wil men betonijzer voor Hoogovens produceren. Met Usinor (Fr.) wordt onderhandeld over de uitwisseling van de produktie van roestvrij staal.

Het saldo van het investeringspakket (7 mrd) werd bevestigd, alsook de envelop van 22 mrd voor de cash-drain. Vandestrick is van oordeel dat deze tot 1985 zal volstaan. Wel vraagt het bedrijf dat de lange-termijnschulden (15 mrd) en de rentebonificaties in het raam van de expansiewetgeving (5 mrd) omgezet worden in kapitaal. Op de loonmassa wordt door inlevering (6%), tijdelijke werkloosheid, natuurlijke personeelsafvloeiing en brugpensioen globaal ruim 22% bespaard.

Op basis van deze hypothesen verwacht het bedrijf in 1985 een netto winst van 1,1 mrd in constante frank.

Het nieuwe schema werd door de staalvakbonden van Charleroi (CSC en FGTB) radicaal afgewezen als langzame wurggreep op het bekken van Charleroi. Vakbonden, politici en industriëlen van Henegouwen, verenigd in een comité, drongen bij de regering aan op bijkomende investeringen te Charleroi, om stroomafwaarts van Carlam meer veredelde afgewerkte produkten te maken.

STANDPUNT VAN DE BISSCHOPPEN I.Z. ABORTUS EN GASTARBEIDERS

Inhakend op de discussie en de parlementaire initiatieven in zake abortus (vor. ber. pag. 214/1-2) hebben de bisschoppen op 2 april een verklaring gepubliceerd over de eerbied voor het leven. De tekst luidt als volgt:

Gezien de huidige omstandigheden achten wij het dringend nodig opnieuw de aandacht te vestigen op de ernstige morele verplichting het ongeboren leven te eerbiedigen en zijn recht op leven te bevestigen.

Dit recht op leven is voor iedereen gelijk. Onze maatschappij poogt met steeds meer vastberadenheid de rechten van de mens te bevorderen. Van deze rechten is het levensrecht het eerste en

het meest fundamentele. Het verplicht vóór alles om allen op gelijke wijze te beschermen en hun zonder discriminatie de toekomst te waarborgen. Tegen dit fundamentele recht kan geen enkele vorm van sociale ongelijkheid ingeroepen worden om een liberalisering van de abortus te rechtvaardigen. Het is onze plicht om doeltreffend alle sociaal onrecht te bestrijden. Doch deze inzet mag niet als gevolg hebben dat een ander erdoor wordt benadeeld, ook als hij nog een persoon in wording is.
De enige ware oplossing, waartoe zowel de personen als gans onze maatschappij gehouden zijn, bestaat in een grootmoedige inzet en een politiek van edelmoedige aanvaarding van het menselijk leven, ook al kan dit grote offers vragen.
Wanneer een beschaving deze beide eisen niet respecteert, miskent zij de mens en zijn waardigheid, stemt ze ermee in dat de sociale rechtvaardigheid ernstig tekort wordt gedaan en brengt zij, niet zonder gevaar, haar eigen toekomst in het gedrang.
Ook al is het niet onze bedoeling een oordeel te vellen over de verantwoordelijkheid van de personen die in geweten een beslissing namen, moeten wij toch nogmaals herhalen: „Het geweten zelf mag de principes en de objectieve normen van het morele handelen niet verwerpen".
Dit belangrijke probleem raakt gans onze samenleving. Maar op dit ogenblik staan zij, die verantwoordelijk zijn voor de maatschappelijke ordening en in het bijzonder de volksvertegenwoordiging, voor een beslissende keuze.
Wij vragen hen ervoor te zorgen dat de staat de rechten van het ongeboren leven blijft waarborgen. Het gaat hier immers om het welzijn van de hele bevolking.
Allen samen moeten wij voldoende morele kracht opbrengen om op te komen tegen elke sociale ongelijkheid, die bron is van veel menselijk leed. Wij moeten een politiek voeren van edelmoedige aanvaarding van het menselijk leven.

Gastarbeiders

Op 15 juni hebben de Belgische bisschoppen een korte verklaring uitgegeven over het probleem van de immigranten. Na zich te hebben verheugd over de wezenlijke verbeteringen in de wetgeving sedert de pastorale verklaring van 1973, wijzen de bisschoppen op de verslechterde economische situatie in het land. Zij stellen:

Naast het feit dat het moeilijk is om als individu of als groep in een maatschappij te leven die vele culturen met verschillen in levensgewoonten, -opvattingen en godsdiensten samenbrengt, komen voor vele medeburgers nog de sociale gevolgen van de economische crisis.
Wanneer men niet op zijn hoede is, kan een dergelijk klimaat er zich gemakkelijk toe lenen de toepassing van de huidige immigratiewetten te beperken of deze zelfs op de helling te zetten.
Het gevaar bestaat ook de gastarbeiders gedeeltelijk verantwoordelijk te stellen voor een economische crisis waarvan zij in feite meestal de eerste slachtoffers zijn.
Niettegenstaande deze moeilijkheden nopen de eisen van de rechtvaardigheid, de eerbied voor de waardigheid van de medemens en de universele zorg om de „Rechten van de Mens" er ons toe in ons land nieuwe initiatieven te ontwikkelen om een authentiek samenleven tussen Belgen en gastarbeiders te verzekeren.
Beter informeren over het geheel van de immigratieproblemen, wederzijdse eerbied voor de verschillende bij ons aanwezige culturen bevorderen, betere huisvestingsvoorwaarden scheppen: dit zijn evenveel objectieven die onze maatschappij krachtig moet nastreven.
Is ten slotte het ogenblik niet gekomen om ernstig het politiek statuut onder ogen te nemen van allen die reeds gedurende geruime tijd aan het actieve leven van ons land deelnemen?
Deze inspanningen waartoe wij, begaan met de rechtvaardigheid en de solidariteit, al onze medeburgers uitnodigen, raken voor de christenen ook het immer actueel bijbels appel: „Bemin uw naaste gelijk uzelf".

PARLEMENTAIRE ONSCHENDBAARHEID VAN STAATSMINISTER VANDEN BOEYNANTS OPGEHEVEN

De kamer van volksvertegenwoordigers heeft op 17 juni beslist tot de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van PSC-kamerlid, gewezen premier en staatsminister Paul Vanden Boeynants (zie ook pag. 340/2). Dat verliep haast onopgemerkt bij de vele mededelingen van de voorzitter bij de aanvang van de vergaderingen van de kamer.
Op 27 mei raakte bekend dat kamervoorzitter Defraigne van de procureur-generaal bij het hof van beroep te Brussel een vraag kreeg tot opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van Vanden Boeynants. Op 10 juni keurde de bijzondere kamercommissie de opheffing zonder uitstel eenparig goed.
Het verslag van SP-commissaris Van den Bossche luidt als volgt:

„Bij brief van 26 mei 1982 heeft de procureur-generaal bij het hof van beroep te Brussel bij de kamer van volksvertegenwoordigers een verzoek ingediend om vervolgingen te mogen instellen tegen onze collega de heer Vanden Boeynants.
Na onderzoek van de brief van de procureur-generaal stelt uw bijzondere commissie eenparig voor dat de kamer, met toepassing van artikel 45, eerste lid, van de grondwet, verlof verleent om de gevraagde vervolging in te stellen.
De voorwaarde is dat de uitoefening van het parlementaire mandaat van het betrokken lid niet belemmerd wordt door verhoren of andere gerechtelijke handelingen waarop het lid aanwezig dient te zijn, op dagen en uren voorbehouden voor de uitoefening van het parlementair mandaat. Onze collega had de commissie trouwens laten weten dat hij volkomen instemde met het verzoek van de procureur-generaal."

De in het verslag gestelde voorwaarde houden verband met de opheffing zonder uitstel van de parlementaire onschendbaarheid, daar waar het de gewoonte is deze na het verstrijken van de parlementaire zittijd op te heffen.
In het weekblad *Knack* (19 mei 1982, nr. 20 van de 12e jaargang) werd een groot aantal gegevens van het dossier van het parket tegen Vanden Boeynants gepubliceerd. Volgens leden van de bijzondere commissie stemmen de gepubliceerde gegevens overeen met het dossier, waarvan zij later inzage hebben genomen. Vanden Boeynants reageerde scherp op de publikatie en hekelde dat strikt vertrouwelijke gegevens uit zijn belastingdossier aan de openbaarheid werden prijsgegeven. Dergelijke dossiers behoren bij uitstek tot de privacy van elke burger, aldus Vanden Boeynants, die andermaal beklemtoonde dat hij geen fiscale fraude heeft gepleegd.

STAATSSECRETARIS MAYENCE ZIET AF VAN ZAIREBEZOEK. DE ZAIRESE OPPOSITIE. BOEK VAN NGUZA KARL I BOND

Premier Martens heeft op 18 juni in de kamer van volksvertegenwoordigers meegedeeld dat staatssecretaris voor ontwikkelingssamenwerking Mayence om persoonlijke redenen heeft afgezien van haar bezoek aan Zaire. Hij beantwoordde hiermee de vragen van een aantal leden van de oppositie tijdens het debat over het algemene regeringsbeleid, naar aanleiding van de toekenning van voorlopige begrotingskredieten tot eind oktober, in afwachting van de goedkeuring door kamer en senaat van de departementele begrotingen voor 1982.
De term „persoonlijke redenen" werd door alle politieke waarnemers in verband gebracht met het proces in Kinsjasa tegen de Zairese parlementsleden en politici, die gepoogd hebben een oppositiepartij op te richten. Dat proces moest op 19 juni aanvangen, maar werd uiteindelijk uitgesteld. Uit solidariteit met deze Zairese parlementsleden heeft de kamer van volksvertegenwoordigers op 18 juni gedurende 5 minuten zijn werkzaamheden onderbroken. De fractieleiders Baert (VU) en Tobback (SP) hadden hierom verzocht en namens de CVP sloot Wivina Demeester zich hierbij aan. De reactie in België tegen dit proces lokte bij president Moboetoe scherpe kritiek uit.
De parlementsleden, die in Kinsjasa terecht moeten staan zijn Dia, Ngalula, Kyu-Ngu, Kasala, Ngoy, Lumbu, Lusanga, Kapita, Tshisekedi, Kanana, Makanda en Biringanine. Samen met Kibassa Maliba, een verkozen lid van het politieke bureau van de MRP, de enige toegelaten partij, worden zij beschuldigd van samenzwering tegen de Zairese staat. De Belgische advocaten van de verdediging, Vergauwen en Goffin, die door de stafhouder bij de balie van Kinsjasa en de beklaagden werden aangezocht, kregen geen visa. Volgens de Zairese ambassade te Brussel moet dit rechtstreeks verstrekt worden door het ministerie van buitenlandse zaken te Kinsjasa. Het gevolg was dat de advocaten niet meer tijdig in de Zairese hoofdstad konden aankomen voor de opening van het proces. Zij vroegen bijgevolg om uitstel en kregen daarbij op 21 juni de steun van het CVP-partijbureau, dat stelde:

„Zonder zich te mengen in de interne Zairese aangelegenheden, meent de CVP dat in alle landen de fundamentele mensenrechten gewaar-

borgd moeten worden. De betichten moeten normale rechtsbijstand krijgen. De gevangengenomen parlementsleden vragen op basis van de Zairese grondwet bijgestaan te worden door advocaten van hun keuze. De CVP vraagt de Belgische regering aan te dringen bij de Zairese overheid opdat de nodige inreisvisa afgeleverd zouden worden."
Eerder was op de houding van de Belgische regering scherpe kritiek geleverd door SP-kamerlid Vanvelthoven. Volgens hem is het de plicht van de Belgische regering het Zairese bewind te doen inzien dat een eventuele procesvoering tegen de parlementsleden de Belgisch-Zairese banden zwaar en onherroepelijk zal hypothekeren, zolang het huidige bewind aan de macht blijft. Het kamerlid vroeg ook de onmiddellijke stopzetting van de militaire samenwerking.

Bernardin Mungul-Diaka, voorzitter van de Conseil pour la libération du Congo-Kinsjasa, een te Brussel gevestigde Zairese oppositiegroep, zond op 22 juni een open brief naar kamervoorzitter Defraigne. Hij sprak zijn voldoening uit over de symbolische schorsing van de kamervergadering op 18 juni, maar betreurde anderdeels dat president Moboetoe in juli aan België een officiëel bezoek zal brengen. In de huidige omstandigheden zal dat beschouwd worden als een blijk van steun vanwege de Belgische regering aan het Zairese regime. Mungul-Diaka vroeg de afgelasting van het bezoek en waarschuwde tevens voor mogelijke gewelddadige incidenten, zo het toch zou doorgaan.

Op 19 juni besliste de rechtbank te Kinsjasa tot uitstel van het proces tot 28 juni. De rechtbank achtte dit noodzakelijk omdat de rechten van de verdediging niet verzekerd waren.
Op 23 juni deelde de Zairese ambassadeur te Brussel, Kengo wa Dondo, aan het persbureau *Azap* mee „dat het Zairese ministerie van buitenlandse zaken besloot inreisvisa uit te reiken aan de Belgische advocaten Robert Goffin en Eric Vergauwen, die de 13 voormalige volkscommissarissen moeten verdedigen wegens aanslag op de staatsveiligheid".
Op 25 juni meldde het persbureau *Azap* een scherpe uitval van president Moboetoe. In een toespraak beschuldigde hij een Europees land van inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Zaire. Zonder België te noemen zei Moboetoe dat de advocaten van de verdediging zich zullen moeten voegen naar de grondwet en wetten van de Zairese republiek, op straffe van uit het land te worden gezet.

De president beklemtoonde dat de Zairese grondwet niet voorziet in de oprichting van een tweede partij, los van de Revolutionaire Volksbeweging (MPR). Hij heeft de parlementsleden nooit toegestaan een tweede partij op te richten.

Nguza Karl I Bond

Bij de Britse uitgeverij Rex Collings Ltd verschijnt eerlang een boek van de gewezen Zairese minister van buitenlandse zaken en eerste minister Nguza Karl I Bond onder de titel „Mobutu ou l'incarnation du mal zairois".
Uittreksels uit de voordruk verschenen in *De Standaard* (16/6) en later in *De Morgen*.

De in de omgeving van Brussel wonende Nguza rekent hierin af met president Moboetoe. Hij herinnert aan de beloofde versoepeling op politiek en economisch vlak, onder druk van Westerse regeringen en om het IMF en de Wereldbank t.a.v. Zaire gunstig te stemmen, en legt uit dat de beloofde liberalisering is uitgebleven.
In de eerste helft van zijn boek heeft Nguza het over de omstandigheden van zijn arrestatie (zie pag. 76/1-1978), over mishandeling en folteringen tijdens zijn gevangenschap van 11 maanden en over het verloop van, wat hij noemt, zijn schijnproces.
Het tweede deel van zijn boek bevat: – integrale tekst van de verklaring die hij voor het Amerikaanse Congres aflegde en van het debat dat daarop volgde; – een geheim rapport van een groep officieren (maart 1981) over de ontreddering en de corruptie in het leger; – een aantal politieke beschouwingen over de betekenis van de interne oppositie, waarbij herinnerd wordt aan de kritiek van de Zairese bisschoppen en aan het verzet van de gewezen parlementsleden, die op 28 juni in Kinsjasa terecht staan.
(Vor. ber. pag. 831/2-1981)

NEDERLAND

REGISTRATIE NUMMERS SPAARBILJETTEN AAN TOONDER

Minister Van der Stee en staatssecretaris Kombrink hebben op 13 april in een brief de Tweede Kamer op de hoogte gebracht van aanvullende afspraken met de banken die onder meer registratie van de nummers van de spaarbewijzen aan toonder inhouden.
Deze afspraken vormen een aanvulling op het op 7 september 1981 bij de Tweede Kamer ingediende wetsontwerp betreffende de uitgifte, de verhandeling en de verzilvering van spaarbiljetten aan toonder en de op 11 mei 1981 in werking getreden overeenkomst tussen De Nederlandsche Bank en het bank- en effectenwezen.

De bewindslieden zijn van mening dat deze combinatie van maatregelen als een zo doeltreffend mogelijk middel kan worden beschouwd om belastingfraude met nieuw uit te geven spaarbewijzen aan toonder tegen te gaan.
Meer in het algemeen zeggen zij dat de belastingdienst voordurend bezig is om binnen het kader van de wettelijke bevoegdheden, zijn controletechnieken te verbeteren.

Registratienota's

De banken zullen in het vervolg op de registratienota's die worden opgemaakt bij transacties met spaarbewijzen aan toonder ook de nummers van de desbetreffende spaarbewijzen noteren. Aangezien bij de bankinstellingen centraal onder nummer wordt geregistreerd welke spaarbewijzen door de onderscheidene kantoren zijn verkocht c.q. verzilverd, biedt het aantekenen van het nummer op de registratienota's de mogelijkheid na te gaan bij welk kantoor een bepaald spaarbewijs is gekocht c.q. verzilverd.
(Vor. ber. pag. 291/1 e.v.-1981)

NOORD-AMERIKA

BERMUDA

RAPPORT OVER RELLEN DECEMBER 1977

Op 2 aug. 1978 werd het rapport gepubliceerd van de commissie die een onderzoek moest instellen naar de rellen die zich begin dec. 1977 hadden voorgedaan na de executie van twee mannen die tot de doodstraf waren veroordeeld o.a. wegens een moordaanslag op de gouverneur van Bermuda, een Britse kroonkolonie met intern zelfbestuur (pag. 122-1978).
De commissie was op 3 februari 1978 door Londen in het leven geroepen en stond onder voorzitterschap van lord Pitt of Hampstead.
Tijdens een persconferentie op 2 aug. verklaarde de gouverneur van Bermuda, sir Peter Ramsbotham, dat de zes leden van de commissie die door hem waren benoemd na overleg met de regerende United Bermuda Party (UBP) en de oppositionele Progressive Labour Party (PLP) unaniem waren in hun aanbevelingen.
De voornaamste aanbeveling van de commissie was dat Bermuda moest aansturen op een snelle onafhankelijkheid om zo de nationale eenheid te versterken en de binding van de inwoners tot het moederland te vergroten. De onafhankelijkheid moest daarom centraal staan in de verkiezingscampagne van dec. 1980, wanneer parlementsverkiezingen zouden worden gehouden.
Als onderliggende oorzaken van een gebrek aan nationale eenheid, waardoor de onlusten in december waren ontstaan, werden genoemd: een niet evenwichtige economische structuur, een te grote economische macht van de banken en blanke welgestelden die bijna alle zaken in handen hadden, te weinig steun voor de in hoofdzaak niet-blanke kleine zakenlieden (die 60% van de bevolking uitmaakten), te weinig mogelijkheden voor werk en opleiding, inadequate huisvesting in sommige gebieden en familieproblemen.
Verder constateerde de commissie in haar rapport op grote schaal rassendiscriminatie tegen de niet-blanke bevolking.
Naast een snelle onafhankelijkheid stelde de commisie o.a. voor om in 1978 een grondwetsconferentie te houden in Londen waarop vraagstukken m.b.t. de kieswet konden worden besproken.
Verder om het economische beleid vooral te richten op het ongedaan maken van de bestaande ongelijkheden, o.a. door het introduceren van een per-

soonlijke inkomstenbelasting. De politie moest, volgens de commissie, worden „gebermudaniseerd" en aan rassenongelijkheid moest een einde worden gemaakt. Daartoe zou een Race Relations Council worden ingesteld die de rassenintegratie moest bevorderen.
De commissie erkende dat wanneer Bermuda de voorstellen op economisch gebied zou overnemen en uitvoeren het waarschijnlijk wel genoegen moest nemen met een minder snelle groei. Werd er echter geen positieve actie ondernomen, dan zou „de voorspoed van de laatste 28 jaar kunnen verdwijnen en de aspiraties voor de toekomst kunnen verwelken".
Het rapport van de commissie werd warm ontvangen door PLP-leider Lois Browne-Evans, die zei dat haar partij (overwegend bestaande uit niet-blanken) van mening was dat een wat langzamere economische groei misschien „buitenlandse speculanten zou ontmoedigen". Wat het onderwerp onafhankelijkheid betrof zou de PLP er bij de Britse regering op toe zien dat de aanbevelingen daarover van de commissie zouden worden opgevolgd.
De blanke bewoners van Bermuda vreesden echter, zo meldde *The Times* op 3 aug., dat door een „rush to independence" zowel buitenlandse zakenlieden als mogelijke toeristen (die voornamelijk vanuit Noord-Amerika naar Bermuda kwamen) het vertrouwen zouden verliezen in Bermuda.

Begin mei had de UBP-regering een opinieonderzoek laten instellen waaruit bleek dat 64% van de ondervraagden tegen onafhankelijkheid was en 19% voor. Volgens de PLP was de peiling echter niet correct uitgevoerd.

Gesprekken die half oktober tussen de regeringen van Bermuda en het Verenigd Koninkrijk werden gevoerd leverden echter geen datum op voor de conferentie over vraagstukken betreffende de kieswet.

CONSTITUTIONELE ONTWIKKELINGEN

De door de bovengenoemde commissie aanbevolen grondwetsconferentie werd uiteindelijk gehouden van 12-17 febr. 1979 op Bermuda en stond onder voorzitterschap van de toenmalige gouverneur, sir Peter Ramsbotham. De conferentie werd bijgewoond door een UBP-delegatie onder leiding van Gibbons, een PLP-delegatie geleid door Lois M. Browne-Evans en door een Britse regeringsdelegatie onder leiding van Richard N. Posnett, die eind 1980 Ramsbotham zou opvolgen als gouverneur van Bermuda.
Het doel van de grondwetsconferentie was om de zaken te regelen die in het rapport van de commissie ter sprake waren gekomen en die „volledig opgelost moesten worden voor de komende algemene verkiezingen" en vooral om „een kiesstelsel te ontwerpen dat elke partijdigheid zou uitsluiten".
Op 31 juli werd het rapport van de grondwetsconferentie formeel aangenomen tijdens een ondertekeningsplechtigheid in Hamilton, de hoofdstad van Bermuda.
Nadat in het Verenigd Koninkrijk via twee Koninklijke Besluiten de grondwet was geamendeerd per 1 dec. 1979, werd ook de Bermuda Parliamentary Elections Act aangepast en werd in 1980 een nieuw kiesstelsel gepubliceerd waardoor er 15% meer kiezers kwamen.
Na de algemene verkiezingen van 1980 (zie verderop) maakte de nieuwe UBP-regering bekend dat zij zou streven naar de introductie van het systeem van evenredige vertegenwoordiging. De precieze vorm van het systeem bleef echter een punt van discussie.

DOODSTRAF
BIJNA VOLLEDIG AFGESCHAFT

Midden 1980 stemde het parlement nogmaals over het wel of niet afschaffen van de doodstraf (in 1975 had het parlement zich daar voor de laatste keer over gebogen). Het Huis verwierp een voorstel van de oppositie om de doodstraf volledig af te schaffen, maar accepteerde een regeringsvoorstel dat de doodstraf afschafte voor alle vergrijpen, behalve moord met voorbedachte rade.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 9 dec. 1980 werden op Bermuda parlementsverkiezingen gehouden, waarbij de United Bermuda Party (UBP) 22 zetels behaalde (54% van de stemmen) en de Progressive Labour Party (PLP) 18 zetels (46% van de stemmen).
Bij de ontbinding van het parlement beschikte de UBP, die werd geleid door premier J. David Gibbons, over 25 en de oppositionele PLP over 14 zetels. De resterende zetel werd ingenomen door een onafhankelijke. De opkomst bij de verkiezingen was 79,4%, hetgeen hoger was dan bij vorige verkiezingen. De vorige parlementsverkiezingen hadden op 18 mei 1976 plaatsgevonden (pag. 92/1-1977).

De samenstelling van de regering was als volgt:

Premier, financiën – John David Gibbons; regeringswoordvoerder in de Senaat, regering en commerciële zaken – John R. Plowman; toerisme – Clarence V. Woolridge; marine en luchtmacht – sir John H. Sharpe; binnenlandse zaken – John W. D. Swan; gemeenschapszaken – Quinton L. Edness; onderwijs – Ernest W. P. Vesey; openbare werken, landbouw en visserij, planning, huisvesting en milieu – John D. Stubbs; gezondheid en sociale zaken – Clarence E. James; transport – William S. D. McPhee.

Verkiezingsstrijd

Hoewel de commissie die een rapport had opgesteld over de rellen van dec. 1977 had voorgesteld om Bermuda's onafhankelijkheid van Groot-Brittannië het centrale thema van de verkiezingsstrijd te maken, nam het onderwerp onafhankelijkheid toch geen grote plaats in bij de verkiezingscampagne.
Dit werd benadrukt door de oppositionele PLP, die vóór onafhankelijkheid was, maar zei dat zij niet overhaast te werk zou gaan met het veranderen van de territoriale status, wanneer zij de verkiezingen zou winnen en aan de macht kwam.

John David Gibbons

Het PLP-verkiezingsprogram beloofde een zelfde gematigde benadering t.a.v. andere „progressieve" beleidskwesties, waarvan zij een voorstander was. Wat betreft het invoeren van inkomstenbelasting, beloofde de PLP dit te zullen bestuderen wanneer ze zou winnen.
De conservatieve UBP had een over het algemeen liberaal verkiezingsprogram dat op vele terreinen weinig verschilde van de oppositie.

AFTREDEN PREMIER GIBBONS. SWAN OPVOLGER. SAMENSTELLING NIEUWE REGERING

Nadat begin januari 1982 John David Gibbons om persoonlijke redenen was afgetreden als premier van Bermuda en leider van de UBP werd op 15 jan. John W. D. Swan door de afgevaardigden van de United Bermuda Party met 12 tegen 9 stemmen gekozen tot zijn opvolger in beide functies. Swan (46), een zakenman, was een van de in totaal zes niet-blanke leden die de UBP telde. Gibbons had beide functies sinds 1977 bekleed. De negen tegenstemmers hadden liever Clarence E. James als premier en partijleider gehad.

De door Swan gevormde nieuwe regering, waarin Gibbons nog wel de portefeuille financiën beheerde, zag er als volgt uit:

Premier – John W. D. Swan; vice-premier, toerisme – Clarence V. Woolridge; binnenlandse zaken – sir John H. Sharpe; financiën – J. David Gibbons; gezondheid en sociale zaken – Ernest W. P. Vesey; openbare werken, huisvesting en landbouw – John D. Stubbs; transport, marine en luchtmacht – William McPhee; jeugdzaken en sport – Ernest D. DeCouto; onderwijs – William M. Cox; planning en milieu – T. H. Davis; gemeenschapszaken – Quinton L. Edness; minister zonder portefeuille – C. Collis. (KCA, The Times)

(Vor. ber. pag. 122-1978)

Ex-premier (tot 18 aug. 1977) en thans minister van binnenlandse zaken sir John H. Sharpe.

MIDDEN-OOSTEN

SYRIË

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUW KABINET. BINNENLANDSE VEILIGHEID. OPSTAND IN HAMA ONDERDRUKT

Op 9 en 10 nov. 1981 werden in Syrië verkiezingen gehouden voor de Volksraad (parlement). Alle 195 zetels werden gewonnen door het in 1972 gevormde Nationale Progressieve Front, de regeringscoalitie van de Baath partij en zijn bondgenoten, dat in 1977 slechts 159 zetels had behaald toen onafhankelijke kandidaten de overige 36 zetels verwierven.

Van het Nationale Progressieve Front werden 45 leden zonder tegenkandidaat gekozen; de overige zetels werden door 1.558 kandidaten betwist. De Baath kreeg 117 zetels; de unionistische socialisten, de Arabische socialisten en de Socialistische Unie verwierven de resterende zetels; de communisten van Khaled Bagdache, die dit maal niet op de lijst van het Nationale Progressieve Front voorkwamen maar als „onafhankelijke" kandidaten meededen, verloren alle zes mandaten.

Niettemin werden twee communisten (Rafa'at al-Kurdi en Dawud Hidu) in het nieuwe kabinet opgenomen dat op 3 dec. door president Assad werd benoemd. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Premier – Abdel Raouf al-Kasm; vice-premier en buitenlandse zaken – Abdel Halim Khaddam; vice-premier voor openbare diensten – Walid Hamdun; vice-premier voor economische zaken – Abdul Kader Kaddura; defensie – generaal-majoor Mustapha Tlass; voorlichting – Ahmed Iskandar Ahmed; binnenlandse zaken – generaal-majoor Nasreddine Nasser; bevoorrading en binnenlandse handel – Mohammed Gabbash; plaatselijk bestuur – Adnan Dabbagh; onderwijs – Mohammed Najib al-Sayid Ahmed; presidentiële zaken – Abdel Karim Adi; hoger onderwijs – Assad Darkawi; elektriciteit – Ahmad Omar Yusuf; cultuur – mevr. Najah Attar; transport – Yunis Muhammad*; arbeid en sociale zaken – Yusuf Jeeidani; staatsminister van planning – Kamal Sharaf*; economie en buitenlandse handel – Salim Yassin (voorheen staatsminister planning); olie en minerale rijkdommen – Abdul Jabbar al-Dahak; industrie – Mahmud Qaddur*; financiën – Hamdi al-Sakka; staatsminister buitenl. zaken – Farooq al-Shar; huisvesting en nutsbedrijven – Ahmad Salim Darwish (voorheen staatsminister); justitie – Khalid al-Malki; landbouw en landbouwhervorming – Ammash Juday*; Eufraatdam – Abd el-Rahman Madani*; verbindingen – Rafa'at al-Kurdi; gezondheid – Ghadoub al-Rifai; openbare werken en waterstaat – Naif Jarbu; religieuze bezittingen – Mohammed Mohammed Khatib; toerisme – Nawras al-Dakr (voorheen huisvesting); staatsminister kabinetszaken – Antoine Jubran*; staatsministers – Nayif al-Ta'ani, Mikhail Naqul (voorheen gespeld Nicola), Dib al-Masri* en Hikmat Bayazid*. (* = nieuw).

Binnenlandse veiligheid

Hoewel in april 1981 bericht was dat de rust in Syrië geleidelijk was teruggekeerd (pag. 368/2-'81), meldde de *Washington Post* (*IHT* 26-6-'81) – zich baserend op een „getuige en diplomatieke berichten in Washington, Europa en het Midden-Oosten – dat Syrische veiligheidstroepen in de periode tussen 22 en 28 april 1981 bij een razzia in de stad Hama, een centrum van soennitisch fundamentalisme en – volgens Damascus – van de verboden Mohammedaanse Broederschap, minstens 150 en mogelijk „verscheidene honderden" mensen hadden gedood. Volgens een door de *Washington Post* geciteerde getuige zou de actie in de vroege uren van 24 april hebben plaatsgevonden; mannen en jongens zouden uit hun woningen zijn gehaald, tegen de muur zijn geplaatst en met machinegeweren zijn doodgeschoten.
Vanaf aug. 1981 vond een aantal bomaanslagen in Damascus plaats die aan de Mohammedaanse Broederschap werden toegeschreven. Ook werden aanslagen op Syrische oppositieleiders en diplomaten in het buitenland gepleegd.

Op 17 aug. verwoestte een explosie de benedenverdieping van het gebouw, waar de kantoren van de ministerraad zijn gevestigd. Onder het personeel vielen drie doden. Hoewel de explosie aan kortsluiting werd toegeschreven, werd een onderzoek naar mogelijke sabotage aangekondigd; resultaten werden niet bekend. De explosie van een autobom op 3 sept. bij het hoofdkwartier van de Syrische luchtmacht vergde minstens 20 doden en 50 gewonden onder voorbijgangers, aldus AP.
Op 5 okt. vond een aanslag plaats op een gebouw in Oost-Damascus dat door Sowjet-adviseurs wordt bewoond; twee adviseurs werden gedood.
Op 29 nov. werden minstens 90 en mogelijk zelfs 150 mensen gedood bij de explosie van een zware autobom in de dichtbevolkte Ezbekieh-wijk. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd in een anoniem telefoontje opgeëist door het Front voor de Bevrijding van Libanon van de Buitenlanders (FLLF, zie pag. 392/3), maar door het Syrische persbureau Sana werd de aanslag toegeschreven aan de Mohammedaanse Broederschap, die in dienst van de „imperialistisch-zionistische samenzwering" staat. Het Syrische regeringsblad Tishrin (30-11) sloot de mogelijkheid niet uit dat de aanslag paste „in het kader van de voorbereidende stappen voor de terugkeer van Habib", de Amerikaanse afgezant die op 1 dec. in Damascus arriveerde (pag. 394/2). President Assad kondigde diezelfde dag een nieuw offensief tegen de Broederschap aan om die „uit te roeien". Inmiddels was op 21 nov. 1981 de leider van de Mohammedaanse Broederschap in Spanje, Nizar Sabag, in Barcelona op straat doodgeschoten. In de Spaanse pers, het weekblad Cambio 16 en het dagblad El Pais, werd het personeel van de Syrische ambassade in Madrid verantwoordelijk gesteld voor deze moordaanslag alsmede die op Nabil Arankj Wadi, leider in Spanje van een kleine Syrische oppositiebeweging.
Op 26 april wist de culturele attaché van de Syrische ambassade in Madrid, Hassan Dayoub, aan een aanslag in het centrum van de Spaanse hoofdstad te ontkomen.
Op 7 febr. 1981 's avonds werd een Syrische di-

plomaat in Koeweit in het centrum van de stad doodgeschoten.
In de nacht van 4 op 5 juni 1981 was de plv. militaire attaché van de Syrische ambassade in Moskou in de buurt van zijn woning door een onbekende vermoord.

In een clandestien verspreid manifest (*Le Monde* 31-12-'81) maakten de moslembroeders melding van ernstige gevechten in Hama tussen hun aanhangers en de veiligheidstroepen, waarbij in de periode van 8 tot 15 dec. ca. 60 militairen van de veiligheidstroepen zouden zijn gedood tegen een vijftiental moslemstrijders. Voorts zouden honderden arrestaties zijn verricht, terwijl een dertigtal huizen „zou zijn opgeblazen.
De falangistische „Stem van Libanon" meldde toen dat een vooraanstaande Baath-functionaris, Mamdouh Haddad, een tiental dagen eerder door islamitische schutters in Homs was gedood.

Eind dec. 1981 riep de Rassemblement national syrien bij monde van adjudant secretaris-generaal Omran Adham de oppositie op een bestand in acht te nemen in haar strijd tegen het Baath-regime i.v.m. de annexatie van de Golanhoogvlakte door Israël (op 14 dec. 1981, zie pag.237/3). De Rassemblement national démocratique syrien, een bundeling van diverse oppositiebewegingen incl. de communistische partij (stroming Riad el-Tark), distantiëerde zich van deze oproep.

Mislukte staatsgreep gemeld

Op 20 jan. 1982 sprak een Syrische regeringswoordvoerder berichten tegen als zou onlangs een poging tot een staatsgreep tegen het bewind van president Assad zijn verhinderd. Volgens het blad *Al Khaleej* (Verenigde Arabische Emiraten) waren de plannen voor een staatsgreep opgesteld door zeer hoge luchtmachtofficieren. Volgens die plannen zouden eerst bombardementen worden uitgevoerd op het hoofdkwartier van de Baath in Damascus en op de woningen van president Hafez Assad en zijn broer Rifaat Assad, de chef van de veiligheidstroepen. Vervolgens zouden legereenheden Damascus binnentrekken om strategische punten te bezetten. De staatsgreep, die had moeten samenvallen met een coup in Libië, zou „op het laatste ogenblik" zijn verijdeld dank zij de aanwezigheid van een dubbelspion onder de samenzwerende luchtmachtofficieren. Onder deze officieren zouden op grote schaal arrestaties zijn verricht, aldus *Al Khaleej*.
Tegelijk deden in Libanon geruchten de ronde, volgens welke onlangs meer dan 150 hoge Syrische luchtmachtofficieren zouden zijn gearresteerd i.v.m. een couppoging.
Op 25 jan. maakten reizigers uit Damascus in Beiroet melding van de arrestatie van honderden officieren van de Syrische lucht- en landmacht.

Op 30 jan. berichtte het blad *Al Qabas* uit Koeweit op grond van officiële Jordaanse bronnen dat de voormalige Syrische onderminister van defensie, generaal Naji Jamil, enkele dagen eerder in Damascus was terechtgesteld.

Op 31 jan. meldde de *Sunday Times*, zich baserend op Westerse inlichtingendiensten en Arabische bronnen, dat sinds de ontdekking van het komplot (begin jan.) minstens 300 dissidente militairen waren gearresteerd en dat 30 à 50 officieren waren terechtgesteld. Ook deze berichten werden door de Syrische regering tegengesproken.

Op 7 febr. schreef de FAZ dat zich in de buurt van Latakia in de voorgaande dagen zware gevechten hadden voorgedaan tussen moslembroeders en veiligheidstroepen. Die onlusten zouden, aldus de FAZ (10-2), onderdeel van een poging tot een staatsgreep zijn geweest, die o.a. was beraamd door het „Nationale Front voor de Bevrijding van Syrië", geleid door de vroegere VN-ambassadeur Hamud al Shufi en de in Parijs verblijvende politicus Akram Hourani, dat zijn aanhang onder soennitische burgers en militairen zou hebben. De vervolging van de samenzweerders – 67 officieren zouden zijn terechtgesteld – had tot botsingen tussen de veiligheidstroepen en de burgerbevolking in Noord-Syrië geleid. Toen had de Russische luitenant-generaal Yashkin, de voornaamste adviseur van de Syrische minister van defensie, na overleg met de chef van de Syrische geheime dienst, Ali Douba, in het geheim de evacuatie van Russische gezinnen uit Syrië voorbereid.
De onrust onder de Syrische strijkrachten zou mede zijn veroorzaakt door de dood van 31 Syrische officieren en onderofficieren aan het Iraans-Iraaks front, waar zij als adviseurs van de Iraniërs optraden, en door een conflict tussen Rifaat Assad en Mohammed al Chouli, de chef van de geheime dienst van de luchtmacht, aldus nog steeds de FAZ (10-2).

Volgens Le Monde (10-2) was er sprake geweest van een militair komplot van een vijftiental kolonels (ouder dan 50 jaar), voor het merendeel soennieten, dat echter nimmer een serieuze bedreiging voor het regime had gevormd.

Opstand in Hama onderdrukt

Inmiddels was op 2 febr. in Hama een opstand uitgebroken van soennitische moslems (zie pag. 113 e.v.). Hoewel de Syrische minister van defensie, generaal-majoor Mustapha Tlass, op 15 febr. het kabinet in Damascus meedeelde dat de rebellie was onderdrukt, duurde de strijd op 18 febr. in de door 12.000 militairen omsingelde oude stad nog voort.
Op die 18de febr. ontplofte een met explosieven geladen auto voor het gebouw in Damascus, waarin het ministerie van voorlichting en het regeringsblad Al Baath zijn gevestigd. De aanslag, die volgens voorlopige gegevens 4 doden (o.w. de chauffeur) en 40 gewonden vergde, werd opgeëist door de „Strijdende Avant-garde" (militaire vleugel) van de Mohammedaanse Broederschap in Parijs en door het Front voor de Bevrijding van Libanon van de Buitenlanders (FLLF) te Beiroet (zie pag. 392/3). De *Financial Times* (19-2) sloot de mogelijkheid niet uit dat de aanslag het werk was van Iraakse agenten uit wraak voor de verwoesting van de Iraakse ambassade te Beiroet op 15 dec. 1981 (pag. 395/1).
Op 22 febr. werd via radio-Damascus en het persbureau *Sana* een nieuwe officiële versie van de gebeurtenissen in Hama gegeven, gebaseerd op een telegram van de plaatselijke afdeling van de Baath-partij in Hama. Volgens deze versie openden de fundamentalistische moslembroeders op 3 febr. 's nachts om 1.00 uur plotseling het vuur op moskeeën, woningen en voorbijgangers. Alle burgers die weigerden hun deuren te openen om de moslembroeders onderdak en schuilplaats te bieden zouden zijn neergeschoten. Vele actieve Baath-leden zouden in hun slaap zijn overvallen en met hun vrouwen en kinderen zijn omgebracht; hun lijken werden verminkt op straat achtergelaten, aldus het telegram. Daarop gingen de veiligheidstroepen over tot een „krachtige vergeldingsactie"; zij lazen „deze misdadige moordenaars en hun sympathisanten de les op een wijze die hen voor altijd de adem ontnam".

Volgens een radiocommentator was het doel van de „vijanden van Syrië" geweest Hama „in een bloedbad te verdrinken". Achter de onlusten zaten „Israël en de Amerikaanse geheime dienst CIA". Toegegeven werd dat de moslembroeders de Baath-partij „grote verliezen" hadden toegevoegd.
Het Syrische regeringsblad Tishrin (AFP 24-4) beschuldigde de naar Irak gevluchte „leiders van de rechtervleugel" van de Baath van „samenwerking" met de moslembroeders in de vorm van wapenleveranties.

Op 24 febr. verklaarde de Syrische president Assad in een door *Sana* verspreid vraaggesprek met de Italiaanse televisie: „Wat gebeurd is in Hama is gebeurd en is nu voorbij." Hij beschuldigde de Westerse pers ervan de gebeurtenissen in Hama te hebben overdreven en verkeerd te hebben voorgesteld. De Mohammedaanse Broederschap was volgens Assad niet meer dan een „bende van beperkte omvang die onze massa's een zware klap hebben toegebracht. De moslembroeders geven ons geen enkele reden tot bezorgdheid..." Hij beschuldigde „zekere verdachte buitenlandse machten" ervan „grote hoeveelheden wapens en munitie" aan de moslembroeders te hebben verschaft.
Op 7 maart hield president Assad in Damascus voor een menigte van enke-

le tienduizenden een rede, waarin hij het Iraakse bewind ervan beschuldigde wapens en explosieven naar de Mohammedaanse Broederschap in Hama te hebben gesmokkeld met behulp van de Amerikaanse CIA. Ook zou Bagdad de „criminele broeders" tot de opstand hebben aangezet.

Pas later werd de omvang van de „afstraffing" van Hama bekend. *Die Zeit* (2-4) maakte melding van 4.000 doden en gewonden onder de militairen en van 5.000 à 20.000 slachtoffers onder de burgerbevolking; de verwoesting van de stad werd aangeduid met termen als „Stalingrad" en „Berlijn 1945". De *FAZ* (7-4) sprak van minstens 12.000 doden en schattingen tot 35.000 doden. Volgens vluchtelingen uit Hama waren „minstens 25.000 mensen" gedood, aldus *The Observer* (9-5).

De correspondent van *NRC/H'blad* Peter Michielsen schreef in die krant (10 april) na een bezoek aan Hama eerder die maand o.m. het volgende:

„...Wat er voor, op en na 2 februari in Hama is gebeurd, is in grote lijnen bekend – alleen over de aanleiding van het uit breken van de strijd op 2 februari bestaat geen zekerheid, en die zal er ook nooit komen ook.

Hama, een van de oudste bewoonde steden ter wereld, heeft al driehonderd jaar de reputatie een lastige stad te zijn: Elk centraal gezag werd gehaat, elk regime gewantrouwd en steeds weer bestookt met opstanden van de traditioneel fundamentalistische Hamawi's. De afgelopen twee jaar, hoogtepunt in de strijd tussen het seculiere regime van Assad en de fundamentalisten, was Hama permanent onrustig. De stad – speciaal het oude deel met zijn onontwarbare wirwar van steegjes en sloppen, werd herhaaldelijk bezet door het leger of door de twee elite-eenheden van het regime, de Speciale Eenheden van Ali Haydar en de Defensiebrigades van Rifaat Assad. Vooral deze eenheden hielden, voortdurend op zoek naar wapens, op wrede wijze huis. Als manschappen van deze elite-eenheden, al dan niet in het gezelschap van moukhabarat (leden van de veiligheidsdiensten) speciale personen zochten, werd vaak in het betrokken huis eerst een handgranaat naar binnen gegooid; pas daarna werden vragen gesteld. Vrouwen werden soms gedwongen zich naakt uit te kleden en op straat voor de soldaten te dansen, een probaat middel om gehaat te raken in een oer-fundamentalistische stad als Hama. Als wapens werd gevonden – die waren veelal in doodkisten de stad binnengesmokkeld – werden de bewoners van het betreffende huis vaak zonder pardon doodgeschoten en met bulldozers onder het wegdek gewerkt. De huizen werden opgeblazen.

In april vorig jaar (1981) werd Hama opnieuw bezet. Zoekacties gingen door tot oktober, maar op 8 december keerden de soldaten weer in de oude stad terug. Sindsdien is de spanning alleen maar toegenomen. Straten werden afgezet, huizen opgeblazen, willekeurige executies voltrokken.

In januari begonnen zich incidenten voor te doen. De acties werden intensiever. En op 2 februari barstte de bom. Op die dag, zo wordt in Damascus gezegd, hebben de militairen – een eenheid van dertig tot veertig man – waarschijnlijk een groot wapenarsenaal gevonden.

Het was voor de Moslim Broeders de aanleiding in de tegenaanval te gaan. De eenheid werd overvallen en in de pan gehakt: het sein voor een massale opstand. Vanaf de moskeeën werd de bevolking opgeroepen zich bij de opstand aan te sluiten. De oude stad in het dal veranderde in een hel. Groepen Moslim Broeders bestormden kantoren van de regerende Baath-partij en huizen van bekende partijleden en moordden die en hun gezinnen op vaak brute wijze uit. Zo werd een grote groep Baathisten naar de binnenplaats van een moskee gebracht, „berecht" en met een beenhouwer levend aan stukken gescheurd. Ongesluierde vrouwen werden voor prostituee uitgemaakt en doodgeschoten. Politiemannen werden ter lynching aan de menigte uitgeleverd.

Binnen 36 uur waren leger en speciale eenheden uit de oude stad verdreven. Hama was inmiddels door een driedubbele ring van het leger omsingeld. Het regime zette daarbij de Derde Divisie in, die zich eerder al in Aleppo gehaat had gemaakt. De parachutisten van de eenheden van Ali Haydar werden boven Hama gedropt. Velen van hen waren doodgeschoten nog voor ze neerkwamen.

In de twee tot vier weken daarna werd Hama vanuit het nieuwe – hoger gelegen – deel van de stad gebombardeerd en vervolgens huis voor huis, straat voor straat, op de Moslim Broeders heroverd. Gevangenen werden niet gemaakt. Ze werden doodgeschoten of doodgemarteld en publiekelijk tentoongesteld. Duizenden stierven – hoeveel weet niemand: drieduizend, zegt het regime, tien- tot dertienduizend, schatten waarnemers. En zelfs het cijfer 40.000 is gevallen. Ook onder de burgerij vielen talloze doden. Die was bij het uitbreken van de strijd deels gevlucht, deels door het leger gehuisvest in een textiel- en een keramiekfabriek, deels door de opstandelingen in gijzeling genomen. Wie wegkwam viel in handen van het leger, dat met zulke vluchtelingen weinig zachtzinnig omsprong. Er zijn berichten dat vrachtwagens vol mensen in brand zijn gestoken, hele straten willekeurig zijn uitgemoord. Lijken bleven weken liggen.

Oud Hama werd verwoest. Wat overeind bleef staan, werd opgeblazen, systematisch, ook de kerken, ook de moskeeën die de Moslim Broeders als bolwerk hadden gediend. Wie levend werd aangetroffen – opstandelingen, familieleden, sympathisanten, ook niet-betrokkenen – werd afgemaakt. (...)

Oud Hama – zestig, zeventig procent van de stad – bestaat niet meer als een stad met leven (...)

...Niets dan ruïnes: één grauwe, grijze vlakte van in elkaar geschoten, platgegooide, opgeblazen gebouwen. (...)

Hama telde tachtig moskeeën. We kunnen er nog één ontdekken – in de nieuwe stad. Hama telde 300.000 inwoners. Nu woont er, afgezien van het nieuwe deel en een handvol straten aan de buitenste rand van de oude stad niemand meer..."

Bundeling oppositie

Zowel een leider van het fundamentalistische verzet tegen president Assad, Ali Saadeddine Bayanouni, als de voormalige Syrische VN-afgevaardigde Hamud al-Shufi maakten bekend dat op 11 maart een Nationale Alliantie voor de bevrijding van Syrië was gevormd op basis van een 16 punten tellend handvest (charta). Tot die alliantie zouden behoren de Mohammedaanse Broederschap, de pro-Iraakse Baathvleugel, Arabische socialisten, nasseristen, het Islamitische Front en andere politieke en religieuze groeperingen met uitzondering van de communisten. Volgens het handvest werd voorzien in de omverwerping van de huidige regering, de vorming van een overgangsregering en het houden van algemene verkiezingen voor een grondwetgevende vergadering.

Tijdens een gesprek met *Le Monde* (13-5) verklaarde Bayanouni dat de moslembroeders onlangs een „globale revolutiestrategie" hadden vastgesteld. Zij hadden besloten voorlopig hun militaire operaties te beperken.

Volgens Bayanouni hadden moslemstrijders op 23 april aanvallen uitgevoerd op leden van de Baath-militie in Homs en Hama en daarbij „minstens 50 man" gedood. Vervolgens hadden de Speciale Eenheden van kolonel Ali Haydar en die van de moukhabarat (veiligheidsdiensten) op 25 april uit wraak „ongeveer 200 à 300 manlijke bewoners van Hama gefusilleerd", waarop gewapende moslembroeders ca. 150 van hun tegenstanders zouden hebben gedood. Deze gevechten werden echter niet door andere bronnen bevestigd.

SYRIË'S BETREKKINGEN MET ANDERE STATEN IN HET MIDDEN-OOSTEN

Hieronder volgt een overzicht van Syrië's betrekkingen met andere staten in het Midden-Oosten sinds eind 1980.

Gespannen betrekkingen met Jordanië

De oorlog tussen Iran en Irak leidde eind 1980 tot een verslechtering in de betrekkingen tussen Syrië en Jordanië (dat Irak steunde). Terwijl in de Jordaanse hoofdstad Amman in afwezigheid van Syrië en vijf medestanders (Algerije, Libië, PLO, Libanon en Zuid-Jemen) de 11de topconferentie van de Arabische Liga geopend werd op 25 nov. 1980, werd vanuit Israël melding gemaakt van Syrische troepenconcentraties langs de Jordaanse grens (zie pag. 288-1981).

Syrië, dat in de Golfoorlog met Iran sympathiseerde, beschuldigde (zie pag. 367 e.v.-1981) Jordanië ervan de Mohammedaanse Broederschap in zijn confrontatie met het Syrische bewind te steunen door voortvluchtige leden in Jordanië te huisvesten.

Voorts deelde Syrië op 19 nov. 1980 via radio-Damascus mee dat de Jordaanse autoriteiten Syrische burgers die Jordanië wilden bezoeken lastig vielen en de meesten van hen terugstuurden. Gewaarschuwd werd dat dit optreden Syrië zou dwingen „passende maatregelen ter waarborging van de veiligheid van Syrië en de waardigheid van zijn burgers te treffen".

Het Jordaanse ministerie van binnenlandse zaken ontkende dat de grensautoriteiten bezoekers slecht behandelden; alleen waren er i.v.m. de Arabische topconferentie veiligheidsmaatregelen getroffen, die voor elke bezoeker, ongeacht wie, golden; slechts personen met onvolledige of ongeldige documenten werden teruggestuurd.

Op 20 nov. uitte Syrië de beschuldiging dat Jordanië opleidingskampen voor de terroristen van de Mohammedaanse Broederschap onderhield en deze organisatie financierde.

Eind nov. 1980 werd gemeld dat Syrië

Koning Hoessein van Jordanië (r.) in gesprek met prins Abdullah ibn Abdul Aziz van Saoedi-Arabië op 2 dec. 1980 te Amman.

20.000 à 30.000 militairen aan de Jordaanse grens had samengetrokken bij Deraa met 300 à 400 tanks. Jordanië zou 12.000 à 22.000 militairen, gesteund door ca. 150 tanks, artillerie en luchtdoelgeschut, in het grensgebied hebben geconcentreerd.
In die situatie werden bemiddelingspogingen ondernomen door Saoedi-Arabië. De tweede vice-premier en opperbevelhebber van de Nationale Garde, prins Abdullah ibn Abdul Aziz, bracht op 30 nov. en 1 dec. een bezoek aan Damascus voor overleg met de Syrische president Assad, waarna hij rechtstreeks naar huis terugkeerde. Inmiddels had Syrië zijn troepenmacht tot 50.000 man met 1.100 tanks uitgebreid, terwijl Jordanië in het grensgebied toen bijna 30.000 militairen en 600 tanks zou hebben samengetrokken.
Op 2 dec. 1980, toen het verdrag i.z. vriendschap en samenwerking tussen Syrië en de SU (pag. 673-'80) in Damascus in aanwezigheid van Wasily Koeznetsow (eerste vice-president van de SU) werd geratificeerd, arriveerde prins Abdullah in de Jordaanse hoofdstad Amman voor besprekingen met koning Hoessein, die hij in kennis zou hebben gesteld van de twee Syrische voorwaarden: 1) Jordanië zou formeel moeten verklaren dat het geen officiële hulp meer verleende aan de Mohammedaanse Broederschap (die een kantoor in Amman had) en 2) Jordanië zou de PLO moeten erkennen als de enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk.
Op 3 dec. verwierp Jordanië deze voorwaarden op grond van het feit dat het de Broederschap niet steunde en de PLO als zodanig reeds had erkend (1976). Bovendien stelde een Jordaanse zegsman: „Jordanië verwerpt het hele idee dat Syrië probeert voorwaarden te stellen voor een oplossing van een door hemzelf gecreëerd conflict". Diezelfde dag arriveerde prins Abdullah vanuit Amman in Damascus voor een tweede reeks besprekingen met president Assad.
Op 4 dec. deelde de prins mee dat Assad had beloofd zijn troepen geleidelijk van de grens met Jordanië terug te trekken.

Op 5 dec. trok de Syrische legerleiding 15 T-62 tanks terug.
Op 8 dec. gaf koning Hoessein toe dat er tekenen waren voor een mogelijke terugtrekking van de Syrische troepen, maar hij beklemtoonde dat hijzelf nog geen opdracht had gegeven tot een terugtrekking van de Jordaanse troepen.
In de nacht van 9 op 10 dec. meldden Syrische bronnen dat de helft van de Syrische troepenmacht, d.w.z. 25.000 man en 550 tanks – was teruggetrokken, waarna Jordanië op 11 dec. liet weten een begin met de terugtrekking van de Jordaanse troepen te hebben gemaakt.

Een officiële zegsman in Damascus verklaarde op 14 dec. dat Syrië toen al zijn troepen van de grens met Jordanië had teruggetrokken.
Niettemin bleef de verhouding tussen Syrië en Jordanië gespannen. Over en weer werden herhaaldelijk beschuldigingen geuit.

N.a.v. de moord op de Syrische functionaris Darwiche el-Zouni (op 27 dec. 1980 in Damascus, zie pag. 368/2-'81) werd in een Syrische regeringsverklaring gesteld: „Ons volk zal geen genade kennen voor de moordenaars (moslembroeders) of hun beschermers in Amman".
Op 1 jan. 1981 meldde radio-Amman dat Syrische veiligheidstroepen o.l.v. Rifaat Assad (de broer van de president) op 19 dec. 1980 bijna 200 mensen hadden neergeschoten op een plein in de stad Aleppo, nadat zij daar waren samengedreven wegens beweerde steun aan de moslembroeders. Het bericht werd van Syrische zijde tegengesproken; wel werd toegegeven dat bij operaties van veiligheidstroepen in Aleppo, Homs en Damascus tegen schuilplaatsen van moslembroeders 18 leden van de Mohammedaanse Broederschap waren doodgeschoten.

Volgens het officiële Jordaanse persbureau Petra, alsdus Reuter (5-1-'81), zouden negen Syrische piloten wegens tegen het regime-Assad gerichte activiteiten zijn terechtgesteld en voorts zouden bij gevechten tussen diverse strijdmachtonderdelen in de havenstad Latakia 11 soldaten zijn gedood of gewond.

Op 6 febr. 1981, 's morgens werd de Jordaanse zaakgelastigde in Libanon, Hisham Moheissen, door ruim 20 mannen vanuit zijn woning in West-Beiroet ontvoerd, wat met drie doden gepaard ging. De ontvoerders, die zich in een telefoongesprek met de falangistische zender „Stem van Libanon" de „Adelaars van de Revolutie" noemden, dreigden met de terechtstelling binnen 48 uur van de zaakgelastigde als twee naar Jordanië uitgeweken Syrische luchtmachtpiloten niet aan de autoriteiten in Damascus werden overgedragen.
Jordanië gaf de schuld voor de ontvoering onmiddellijk aan Syrië: de Adelaars van de Revolutie zouden rechtstreeks door Rifaat Assad worden geleid. Overigens ontkende deze organisatie elke betrokkenheid bij de ontvoering, terwijl Syrië officieel ontkende dat zijn inlichtingendienst verantwoordelijk was.

Op 7 febr. dreigden de ontvoerders telefonisch Moheissen op 9 febr. te executeren als niet zeven gedeserteerde Syrische piloten (vijf in Irak en twee in Jordanië) werden uitgeleverd. Later werd via de „Stem van Libanon" gemeld dat Moheissen op 9 febr. was terechtgesteld.

Op 9 febr. keerde de Jordaanse ambassadeur, Hussein Hammami, uit Damascus naar Amman terug, terwijl Jordanië voor Syrische reizigers naar Jordanië een paspoort verplicht stelde, nadat sinds 1976 een identiteitsbewijs had volstaan.

Eveneens op 9 febr. stelde de Jordaanse premier Badran Syrië rechtstreeks verantwoordelijk voor de ontvoering.
Volgens zegslieden in Amman had de Jordaanse veiligheidsdienst een paar dagen eerder een groep van tien Syrische saboteurs o.l.v. een kolonel gearresteerd, die van plan waren premier Badran te vermoorden. Deze werd in het Syrische regeringsblad *Tishrin* „een agent van de CIA" genoemd.
Op 11 febr. werd de terugroeping van de Syrische ambassadeur in Amman gemeld en op 12 febr. begon Syrië met het terugsturen van Jordaniërs die zich alleen met een identiteitskaart aan de grens vervoegden.
Op 16 febr. werd vanuit Amman gemeld dat de Jordaanse regering over bewijzen beschikte dat Moheissen nog in leven was en zich in Damascus bevond. Het bezoek van een Jordaanse

delegatie aan Damascus werd voor 17 febr. aangekondigd.
Op 19 febr. hervatte de Jordaanse ambassadeur Hammani zijn officiële functies in Damascus, nadat genoemde Jordaanse delegatie daar van president Assad de verzekering had ontvangen dat hij alles in het werk zou stellen om Moheissen op te sporen en vrij te krijgen.
Maar op 25 febr. nam de spanning tussen Jordanië en Syrië weer toe. Voor de Jordaanse televisie verklaarden toen vijf Syriërs, o.w. kolonel Adnan Barakat, dat zij op initiatief van kolonel Rifaat Assad vanaf medio dec. 1980 een samenzwering hadden beraamd om de Jordaanse premier Badran te vermoorden. Twee van de commandoleden bevestigden voorts op 27 juni 1980 te hebben deelgenomen aan een operatie tegen de moslembroeders in de Tadmorgevangenis van Palmyra (Syrië), waarbij „500 à 700 gevangenen in hun cellen zijn afgeslacht". (Zie pag. 367/2-'81).
Een woordvoorder van de Syrische inlichtingendienst noemde Badran op 25 febr. „één van die agenten" in de Jordaanse regering die verantwoordelijk zijn voor honderden moorden in Syrië. Die agenten „moeten worden gestraft zoals zij verdienen, aldus de Syrische woordvoerder.

Voor de Nationale Consultatieve Raad te Amman verklaarde premier Badran (A P 3-3-'81) dat het Syrische „moordplan" niet alleen tegen hem en Jordanië was gericht, maar dat de Syrische autoriteiten in de hele Arabische wereld toestanden als in Libanon poogden te scheppen „in dienst van het zionisme". Badran riep het Syrische volk en het Syrische leger op tegen hun regering in opstand te komen.
Op 20 maart zei koning Hoessein in een rede dat „de Syrische regering, onder het voorwendsel een strategisch evenwicht te scheppen tussen de Arabische landen en Israël, de Arabische landen tracht te verdelen in een Westers en een Oosters kamp. Aldus tracht Syrië door de vernietiging van de Arabische naties zijn eigen bestaan te beschermen", aldus de Jordaanse koning.
Vervolgens riep de Syrische president Assad in een drie uur durende rede op 25 maart de Jordaniërs op de „verrader (Hoessein) ten val te brengen". „Hoessein", aldus Assad, „heeft de Westelijke Jordaanoever en Jeruzalem aan de vijand gegeven. Het Jordaanse leger heeft (in 1967) niet gevochten... Hoesseins regime maakt deel uit van de vijandelijke samenzwering tegen de Arabische strijd... Hoessein zegt dat wij de Arabische gelederen willen splijten. Maar kan Hoessein zeggen dat hij geen onderdeel is van de Westerse imperialistische kringen? Hij maakt deel uit van de zionistische entiteit", aldus de Syrische president. Een verzoening met Jordanië was slechts mogelijk als Hoessein de Jordaanse grenzen weer opende voor de Palestijnse guerrillastrijders t.b.v. acties tegen Israël, zo stelde Assad die aankondigde het Syrische front tegen Israël voor Palestijnse guerrilla-operaties open te stellen.

De op 6 febr. ontvoerde Moheissen werd op 14 april 1981 in Chtaura (Libanon) vrijgelaten. Kort daarop verklaarde hij „goed (te zijn) behandeld tijdens zijn gevangenschap door het Nationale Confrontatie Front". Deze linkse Libanese organisatie, die geen deel uitmaakt van de Nationale Beweging, onthulde in een communiqué dat zij Moheissen ter dood veroordeeld had wegens zijn „misdaden tegen de Libanese Nationale Beweging en de Palestijnse revolutie" in „de tien jaar dat hij de vertegenwoordiger was van het Jordaanse verradersregime dat contacten heeft gevestigd met de Israëlische vijand". Maar het (Fursan) Nationale Confrontatie Front had Moheissen gratie verleend „onder de morele druk van de Syrische president Hafez Assad", aldus het communiqué. Volgens *AFP/Le Monde* (16-4-'81) leken de PLO-leiders een beslissende rol te hebben gespeeld bij de vrijlating van de Jordaanse diplomaat.

In jan. 1982 rezen opnieuw spanningen tussen Jordanië en Syrië. Het Jordaanse ministerie van binnenlandse zaken beschuldigde op 14 jan. een Syrische diplomaat in Amman, Hisham Qanbar, ervan achter een bomaanslag te zitten die op 12 jan. in Amman zes gewonden had gevergd.

Op 22 jan. meldde het Syrische ministerie van binnenlandse zaken dat twee leden van een Syrische legerpatrouille bij een schietpartij op Syrisch grondgebied waren gedood door een uit Jordanië geïnfiltreerd gewapend commando. Het incident zou op 21 jan. bij het dorp Kseir hebben plaatgevonden. De aanvallers hadden bij hun terugkeer naar Jordanië van Jordaanse troepen vuurdekking gekregen, aldus de Syrische mededeling. In Amman werd vervolgens verklaard dat geen Jordaanse troepen bij het incident betrokken waren en dat de aanval op de Syrische patrouille zou zijn gepleegd door „afvallige Syrische militairen".

Op 25 jan. werd te Damascus bekendgemaakt dat de Syrische geheime dienst nu het „bewijs" had geleverd dat de bom van Amman door agenten van de Jordaanse geheime dienst was gelegd.

De aankondiging van koning Hoessein van Jordanië op 18 jan. inzake de vorming van een Jordaanse vrijwilligersmacht, de Yarmuk-brigade, om Irak bij te staan in de oorlog met Iran, lokte binnen de Arabische wereld in Syrië en Libië felle reacties uit: Hoessein werd „een kwaadwillige ophitser en oorlogsfanaat" genoemd. (Verdere details van de Jordaanse steun aan Irak – op 3 maart meldde de Jordaanse radio het vertrek van het eerste contingent vrijwilligers naar het front – worden in een volgende aflevering gegeven.)
Op 24 febr. meldde het Jordaanse blad *Al Destour* dat de Jordaanse regering van Syrië de sluiting van de militaire afdeling van zijn ambassade in Amman had verlangd plus de terugroeping van de militaire attaché. Voorts zou Jordanië de in Damascus geaccrediteerde Jordaanse militaire attaché hebben teruggeroepen.
Op 17 maart stelde koning Hoessein van Jordanië volgens de *FAZ* (31-3) koning Khaled van Saoedi-Arabië op de hoogte van een door de Jordaanse veiligheidsdiensten ontdekt Syrisch plan i.z. aanslagen op leden van het Jordaanse koninklijke huis, strategische posities in Jordanië en Jordaanse diplomatieke vertegenwoordigingen in Europa. Hij verzocht de Saoedische vorst aan president Assad de waarschuwing door te geven dat Jordanië de subversieve activiteiten van Syrië niet lijdzaam zou volgen. In dit verband, aldus Jordaanse kringen, ontving koning Hoessein tussen 20 en 22 maart drie in Europa verblijvende Syrische moslembroeders in Amman. Bij dit beraad werd besloten „tegen de dreiging uit Syrië samen te werken".

Confrontatie Syrië – Irak

Terwijl Syrië zich in de Golfoorlog aan de zijde van Iran schaarde, verleende het steun aan de Iraakse oppositie tegen het regime van Saddam Hoessein in Bagdad (zie pag. 640-1980).
Op 13 nov. 1980 werd vanuit Beiroet bericht dat in Damascus een Iraaks oppositiefront was gevormd onder de naam „Nationaal Democratisch en Panarabisch Front in Irak" met als een van de oprichters de Koerdenleider Jalal Talabani. Het front was samengesteld uit zeven groeperingen w.o. communistische, dissidente socialistische en Koerdische* organisaties. Dit Front stelde zich ten doel een gewapende opstand in Irak te bewerkstelligen om het bewind van Saddam Hoessein te vervangen door een nationale coalitieregering. Daarna zouden o.m. de banden met Iran „worden geconsolideerd", terwijl Iraaks Koerdistan autonomie zou

* De drie door Syrië gesteunde Iraaks-Koerdische partijen, aldus NRC/H'blad (16-1-'82), maken deel uit van het in 1981 te Damascus opgerichte „Iraakse Front van Revolutionaire, Islamitische en Nationalistische Krachten".
Van eenheid binnen dit Front is echter nauwelijks sprake. De grootste Koerdische partijen, de Patriottische Unie Koerdistan (PUK) van Jalal Talabani en de Koerdische Democratische Partij (KDP) van Massoud Barzani verliezen in Iraaks-Koerdistan vaak meer manschappen in de strijd tegen elkaar dan in de oorlog tegen de Iraki's.
Volgens een PUK-woordvoerder in Damascus is de Syrische wapenhulp aan de PUK onlangs stopgezet omdat de wapens de bases van de PUK in Iraaks Koerdistan niet meer kunnen bereiken. Die bases zijn geheel ingesloten door aanhangers van Barzani's KDP, die de doorvoer van de wapens verhinderen.

krijgen. Het handvest van het Front werd in de officiële Syrische pers gepubliceerd.
Op 3 febr. 1981 publiceerde het officiële Iraakse blad *Al Jumhuriyah* een oproep van het oppositionele „voorlopige regionale commando van de Arabische socialistische Baath-partij in Syrië" om het „sectarische en dictatoriale regime van Hafez Assad gewapenderwijs of door andere middelen omver te werpen". In de oproep werd een „echte en democratische regering" verlangd, die voor de „heilige Arabische zaak" opkwam en voor de bevrijding van de bezette Arabische gebieden streed.

Op 5 okt. beweerde de Iraakse minister van voorlichting, Latif Nassif Jassem, dat Syrië en Iran plannen coördineerden voor aanvallen op Irak. Daartoe zouden Iraanse jachtbommenwerpers op Syrische luchtmachtbases zijn gestationeerd. Deze Iraakse beschuldiging werd door de Syrische staatsminister van buitenlandse zaken, Farouk al-Sharah, van de hand gewezen; hij stelde de benoeming van een Arabische commissie van onderzoek voor om de Iraakse beweringen te weerleggen.
Eerder stelde het bestuur van de Syrische Baath in een verklaring dat 38 Iraakse leden van een pro-Syrische Baath-factie, incl. legerofficieren en burgers, in september zonder vorm van proces waren terechtgesteld.

Relatie met Libië

Nadat de fusie van Syrië met Libië eind 1980 kennelijk was opgeschort (pag. 368/2-'81), voerde de Syrische president Assad op 12 juli 1981 in Tripolis besprekingen met de Libische leider Kadhafi. Deze verbleef van 24-26 aug. 1981 in de Syrische hoofdstad Damascus en bepleitte daar concrete maatregelen ter verwezenlijking van de fusie van beide staten, maar er werden geen vorderingen gemeld.
Ook tijdens de 5de topconferentie van het Afwijzingsfront, gehouden van 16 tot 18 sept. 1981 in Bengasi (Libië), troffen Assad en Kadhafi elkaar.

Assad bezoekt Arabische Golfstaten. Syrische bemiddeling in Golfoorlog

Na de inlijving van de Golan-hoogvlakte door Israël op 14 dec. 1981 (pag. 237/3 e.v.) bracht de Syrische president Assad van 22-28 dec. 1981 bezoeken aan Saoedi-Arabië, Koeweit, Bahrein, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten alsmede Noord- en Zuid-Jemen, om het „herstel van de effectieve Arabische solidariteit en de inzet van alle Arabische krachten in de confrontatieslag" tot stand te brengen. (In sept. 1981 had minister van buitenlandse zaken Khaddam Saoedi-Arabië en een aantal Golfstaten bezocht.)
Na afloop van Assads besprekingen met koning Khaled en kroonprins Fahd in Riad meldde het Syrische persbureau op 23 dec. dat Saoedi-Arabië aan Syrië zijn „volledige steun" voor „tegenmaatregelen" tegen de annexatie van de Golan-hoogvlakte had toegezegd. Volgens een Saoedische regeringswoordvoerder had het overleg tot „volledig wederzijds begrip" geleid en ertoe bijgedragen „alle strijdpunten in de betrekkingen tussen beide landen te regelen". Twee uur na Assads vertrek werd in Riad bekendgemaakt dat kroonprins Fahd zijn voor 19 jan. gepland bezoek aan de VS in overeenstemming met president Reagan had uitgesteld vanwege „de huidige omstandigheden in het Midden-Oosten en de wereld in het algemeen". (Aan die bekendmaking was een tot dan toe geheim gehouden gesprek Yamani-Haig op 18 dec. voorafgegaan.)

Op 23 dec. verklaarde Fahd dat „Israëls gierigheid niet beperkt blijft tot Jeruzalem of de Golan", maar dat Israël „droomt van een (gebieds) uitbreiding tot de Eufraat en de Nijl". De kroonprins sprak zich tegelijk uit voor een spoedige hervatting van de verdaagde Arabische topconferentie van Fes. Vooral vanwege het wegblijven van president Assad op die conferentie was die 12de Arabische top op 25 nov. 1981 na amper vijf uur beraad formeel verdaagd (zie een volgende aflevering), waardoor het plan-Fahd voor een vredesregeling in het Midden-Oosten (pag. 718/3 e.v.-'81) althans voorlopig schipbreuk leed.
Na Assads besprekingen met emir Jabir al-Ahmad al-Sabah van Koeweit verklaarde een regeringswoordvoerder daar dat de Syrische president nu „gunstig (stond) tegenover een hervatting van de topconferentie".
Op 28 dec. meldde het Syrische persbureau *Sana* dat Syrië en Koeweit resp. bij Iran en Irak pogingen in het werk zouden stellen om via onderhandelingen een eind te maken aan de Golfoorlog.
Op 31 dec. arriveerde met een dag vertraging een Iraanse delegatie o.l.v. de minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati in Damascus. Minister Velayati zei echter voor zijn gesprek met de Syrische leiders dat de oorlog tegen Irak niet als het belangrijkste punt van de besprekingen werd beschouwd. Doel van zijn reis was het voornemen „onze Syrische broeders te vertellen over de overwinningen van het Iraanse leger". Daarnaast wilde hij hen steun toezeggen m.b.t. de Golan-annexatie door Israël en de „agressie van het zionistische regime". Op 1 jan. 1982 meldde het officiële Iraanse persbureau dat president Assad van Syrië een door Velayati overgebrachte uitnodiging van de Iraanse president Khamenei voor een bezoek aan Iran had aanvaard. Bij zijn vertrek uit Damascus zei Velayati, die op 2 jan. in Teheran terugkeerde, dat met de Syrische leiders niet „over een Arabische bemiddeling ter beëindiging van de Iraans-Iraakse oorlog" was gesproken. Hij voegde daaraan toe: „Irak is de agressor. Wij zullen tot de eindoverwinning doorvechten."

De Syrische vice-premier en minister van buitenlandse zaken, Abdel Halim Khaddam, kwam op 10 jan. in Saoedi-Arabië met een boodschap van president Assad voor koning Khaled. Vervolgens bracht hij ook boodschappen van Assad over aan de emir van Koeweit, de president van de Verenigde Arabische Emiraten en de heerser van Bahrein. De inhoud van deze boodschappen werd niet onthuld, maar Khaddam deelde mee dat Syrië een Arabische conferentie over de annexatie van de Golan-hoogvlakte door Israël bijeen wilde roepen, als de Veiligheidsraad geen sancties tegen Israël afkondigde. Bovendien moest een Arabische ministersconferentie, aldus Khaddam, het Syrische verzoek behandelen de verdaagde Arabische topconferentie (van Fes) opnieuw bijeen te roepen. Volgens de *Financial Times* (14-1) trachtte Syrië tevens financiële hulp te verwerven van Saoedi-Arabië en de Golfstaten voor geplande extra aankopen van moderne wapens in de SU. De Saoedische koning Khaled en andere belangrijke conservatieve leiders zeiden Syrië behalve morele ook financiële hulp toe, aldus de *Volkskrant* (20-1).

Op 15 jan. liet Irak weten geen prijs te stellen op welke Syrische bemiddeling dan ook in het Iraaks-Iraanse conflict. Het officiële blad van de Iraakse Baath, *Al-Thawra*, schreef dat zo'n bemiddeling slechts beoogde het „Iraanse regime van de zelfmoord te redden". Tevens werd in de Iraakse pers de hoop uitgesproken dat het regime-Assad in Damascus zo snel mogelijk zou verdwijnen. In Damascus werd toen verklaard dat Syrië van zijn bemiddelingspoging had afgezien. Overigens zou Assad volgens de *FAZ* (28-1) Velayati hebben toegezegd dat hij Iran ook verder onbeperkt wilde steunen.

Oliepact met Iran

Op 13 maart arriveerde een 40 leden tellende Syrische delegatie met de ministers Abdel Halim Khaddam (buitenlandse zaken), Abdul Jabbar al-Dahhak (oliezaken) en hun collega van buitenlandse handel in Teheran voor een officieel bezoek. Volgens de Syrische pers moest het bezoek aan „de bondgenoot Iran" resulteren in „een verster-

king van de alliantie die Teheran en Damascus verenigt t.a.v. de imperialistisch-zionistische agressie alsook de komplotten en misdaden van Saddam Hoessein" (de president van Irak).
Na besprekingen van drie uur tussen minister Al-Dahhak en zijn Iraanse ambtgenoot Mohammed Gharazi werd op 14 maart een voorlopig akkoord bereikt over Iraanse olieverkopen aan Syrië t.b.v. de twee Syrische olieraffinaderijen (in Homs en Banias) die tot dan toe vooral op Iraakse olie draaiden. Syrië zal 9 mln ton olie per jaar kopen en aan Iran 1 mln ton fosfaten verkopen, aldus *The Times* (17-3), terwijl het de olie bovendien met levensmiddelen zou betalen.
In een op 17 maart uitgegeven gemeenschappelijk communiqué werd geprotesteerd tegen het houden van de topconferentie van de niet-gebonden landen eind 1982 in de Iraakse hoofdstad Bagdad. De leden van de organisatie van niet-gebonden staten werd gevraagd een alternatieve plaats van samenkomst te kiezen, omdat Irak wordt geregeerd door een „fascistisch regime dat de Iraanse islamitische revolutie de oorlog heeft verklaard en de grote Arabische strijd tegen Israël de rug heeft toegekeerd".

Syrië sluit grens en oliepijpleiding met Irak

Op 8 april sloot Syrië zijn 600 km lange grens met Irak met onmiddellijke ingang. In Irak wonende Syriërs en in Syrië verblijvende Iraki's kregen 48 uur de tijd „zich aan deze door Irak opgedrongen situtatie aan te passen".
Volgens Syrië waren deze maatregelen het gevolg van allerlei subversieve acties die Irak over de grens heen tegen Syrië zou hebben gevoerd zoals het zenden van saboteurs en wapens om „de moordzuchtige kliek van de moslembroeders" in hun strijd tegen het Syrische bewind te helpen. (In de voorafgaande week had de Syrische pers gemeld dat bij Deir ez Zor, in Noordoost-Syrië, Iraakse burgers met explosieven waren aangehouden.)

Op 10 april sloot Syrië de oliepijpleiding vanuit Irak via Syrisch grondgebied naar de Middellandse Zee met terminals in Banias (Syrië) en Tripoli (Libanon). Deze pijpleiding met een theoretische capaciteit van 1,2 mln vaten per dag verwerkte de laatste tijd slechts ca. 250.000 vaten per dag. Door de Syrische maatregel bleef voor de Iraakse olie-export slechts de 1.000 km lange pijpleiding van Kirkoek naar Dortyol (Turkije) over met een capaciteit van 700.000 vaten per dag, omdat de grote olieterminal van Basra al aan het begin van de Iraans-Iraakse oorlog werd gesloten.
Irak kwalificeerde de Syrische maatregel als „verraad" en verklaarde dat een spoedig verdwijnen van het bewind van Assad „een weldaad voor de mensheid en een zegen voor het Syrische en Arabische volk" zou zijn.
Volgens een Iraakse militaire woordvoerder werd het Iraakse luchtruim de volgende twee dagen vier keer door Syrische vliegtuigen geschonden, wat door Syrië werd tegengesproken.
Op 17 april verklaarde de Syrische vice-premier Walid Hamdun dat de Syrische regering „generlei betrekkingen" meer met Bagdad zou onderhouden. Zij zou al het mogelijke doen om het bewind van Saddam Hoessein ten val te brengen: „Wij zullen naast het Iraakse volk staan in zijn strijd om dit regime omver te werpen tot het daarin slaagt." Dat was voor de hele Arabische wereld van belang, omdat het regime van Saddam Hoessein „de vrede onder de Arabische staten" bedreigde aldus Walid Hamdun. De regering in Bagdad stelde daarentegen dat Syrië meewerkte met het „fascistische en racistische Khomeini-regime" en met de Amerikanen om de Arabische wereld ten gronde te richten.

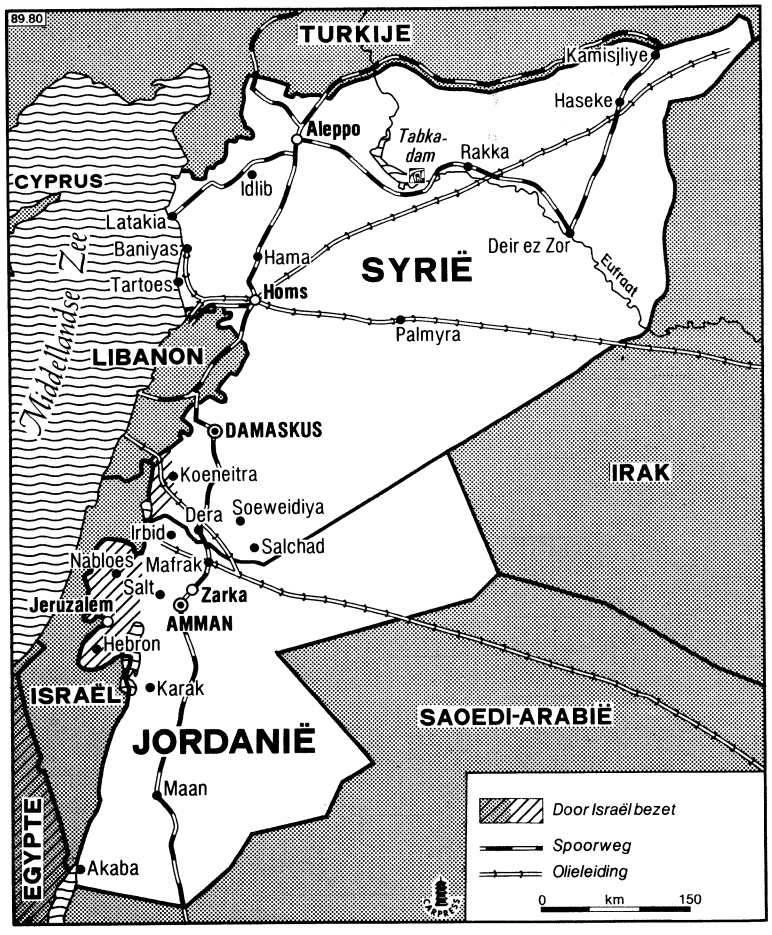

SPANNING MET FRANKRIJK NA BOMAANSLAG IN PARIJS

Op 22 april 's morgens ontplofte in de rue Marbeuf te Parijs een geparkeerde auto voor het gebouw waar het pro-Iraakse weekblad „Al Watan al-Arabi" is gevestigd. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag, die één dode en 63 gewonden vergde, werd door de directeur van het weekblad, Walid Abou Zahr, toegeschreven aan de Syrische autoriteiten.
Vier uur na de aanslag wees de Franse regering de militaire en de culturele attaché van de Syrische ambassade in Parijs, kolonel Hassan Ali en Michail Kassouha, uit. Zij werden tot personae non gratae verklaard en moesten Frankrijk binnen 48 uur verlaten „in verband met hun handelingen op Frans grondgebied". Tegelijk werd de Franse ambassadeur in Damascus, Henri Servant, „ter consultatie" teruggeroepen. Syrië wees vervolgens twee Franse diplomaten uit en riep zijn ambassadeur in Parijs, Youssef Chakkour, terug.

„Al Watan al-Arabi" is de opvolger van het Libanese blad „Al Moharrer", waarvan de vestiging te Beiroet in november 1976 door Syrische troepen werd verwoest. De uitgever Walid Abou Zahr zette zijn werk in Parijs voort en zijn blad

was het eerste in Frankrijk dat de Syrische geheime dienst beschuldigde van betrokkenheid bij de moord op de Franse ambassadeur in Beiroet, Louis Delamare, op 4 sept. 1981 (pag. 392/2). Op 19 dec. 1981 werd voor de toegangsdeur van de krant een pakket explosieven gedeponeerd, dat dank zij de oplettendheid van de huismeester onschadelijk kon worden gemaakt. Een „Arabische diplomaat", die de politie met deze zaak in verband bracht, moest Frankrijk in alle stilte verlaten. Het Iraakse persbureau I N A stelde toen Syrië voor die actie verantwoordelijk. Beschuldigingen aan het adres van Syrië m.b.t. de moord op Delamare werden ook geuit in een intern PLO-rapport (aldus F A Z d.d. 13-11-1981) in het Franse dagblad Libération (26-2) en in een uitzending van het Franse televisiestation TF1 op 21 april 's avonds. Volgens geruchten in Beiroet, aldus The Times (24-4) was die televisiefilm gemaakt met assistentie van Guy Cavallo(t), die op 15 april met zijn echtgenote in West-Beiroet werd vermoord (pag. 431/1).
Syrië verweet Frankrijk volgens perscommentaren zijn politiek t.a.v. het Midden-Oosten, en in het bijzonder zijn betrekkingen met Irak, Egypte en Israël alsmede zijn bemoeiingen met Libanon. De vermoorde Delamare streefde naar verzoening van christenen en moslems in Libanon en versterking van het Libanese staatsgezag en de Libanese strijdkrachten, zodat de Syrische troepen van de Arabische vredesmacht zouden kunnen versterken. De bijeenkomst van PLO-leider Arafat met de Franse minister van buitenlandse zaken Cheysson op 30 aug. 1981 (zie pag. 303/3) werd door de F A Z (29-4) een succes voor Delamare genoemd, terwijl het de Syriërs wantrouwend zou hebben gemaakt (F A Z 13-11-1981).

Op 22 april verklaarde de Franse minister van buitenlandse zaken, Claude Cheysson, voor de commissie van buitenlandse zaken van de Nationale Vergadering dat de twee uitgewezen Syrische diplomaten „niet noodzakelijkerwijs gelieerd zijn aan de aanslag" in de rue Marbeuf, „maar het is zeker dat hun handelingen niet aanvaardbaar waren".
Terwijl de resultaten van het Franse politie-onderzoek nog niet bekend waren, keerde de Franse ambassadeur Henri Servant op 17 mei op zijn post in Damascus terug.
Op 18 mei verwierp de Syrische ambassade te Parijs in een communiqué formeel de tegen Syrië geuite beschuldigingen m.b.t. de aanslag in de rue Marbeuf.
Op 29 mei werd uit officiële Syrische bron te Damascus bericht dat ambassadeur Chakkour op 31 mei naar Parijs zou terugkeren, waarmee een verdere stap op weg naar de normalisering van de Frans-Syrische betrekkingen werd gezet. De aanslag van 24 mei op het terrein van de Franse ambassade in de Libanese hoofdstad Beiroet (pag. 432/2) werd veeleer als een „anti-Syrische" actie uitgelegd.

KHADDAM IN MOSKOU.
VERDERE CONTACTEN MET DE SU

Sinds het verdrag i.z. vriendschap en samenwerking tussen Syrië en de SU (pag. 673-1980) op 2 dec. 1980 in Damascus is geratificeerd hebben de stafchef van het Syrische leger, generaal Hikmat Shehabi, en de Syrische minister van defensie, generaal-majoor Mustapha Tlass, resp. in jan. 1981 en sept. 1981 in Moskou besprekingen gevoerd. Daar werd op 28 mei 1981 een akkoord i.z. versterkte economische samenwerking tussen beide landen ondertekend dat voorzag in een handelsvolume van 2 mrd roebel voor de periode 1981-1985 tegen 850 mln roebel voor de periode 1976-1980.
Op 14 en 15 jan. 1982 voerde de Syrische minister van buitenlandse zaken, Abdel Halim Khaddam, in Moskou tijdens een officieel vriendschapsbezoek besprekingen met zijn Sowjet-ambtgenoot Andrei Gromyko. In het op 17 jan. te Moskou gepubliceerde gemeenschappelijke communiqué werd Israël wegens de annexatie van de Golanhoogvlakte scherp veroordeeld als „een grove schending van het VN-Handvest en de (VN) resoluties" en als „een ernstige bedreiging van de vrede en veiligheid in het Midden-Oosten en de rest van de wereld". De strategische samenwerking tussen de VS en Israël (pag. 192) werd gekenschetst als een „gevaarlijke actie", waarvan de „gevolgen over de grenzen van het Midden-Oosten uitgaan". Beide staten bevestigden hun voornemen „op alle gebieden, inclusief het militaire" nog nauwer samen te gaan werken. De SU vermeed volgens de *FAZ* (18-1) nauwkeurig alle schijn te hebben toegegeven aan de Syrische wens i.z. een „strategische samenwerking" of een „strategisch bondgenootschap" tussen Syrië en de SU als tegenwicht tegen de Amerikaans-Israëlische alliantie. Khaddam had in Moskou ook een onderhoud met de chef van de generale staf en eerste plv. minister van defensie, generaal Ogarkow.
Volgens het Syrische regeringsblad *Tishrin* hadden de Sowjet-leiders Syrië nieuwe wapenleveranties toegezegd, maar niet gemeld werd welk type nieuwe wapens de Syriërs zouden krijgen. Volgens diplomaten had Damascus gevraagd om extra T-72 tanks en de jongste modellen van Mig-gevechtsvliegtuigen (Mig-27), aldus de *Financial Times* (19-1).
Op 12 maart besloot luchtmaarschalk Pavel Kutakhow, opperbevelhebber van de Sowjet-luchtmacht en plv. minister van defensie, een bezoek aan Damascus, waar hij president Assad een brief van de Sowjet-leiders overhandigde en besprekingen voerde met defensie minister Tlass en de commandant van de Syrische luchtmacht, vicemaarschal Sobhi Haddad. Een akkoord over de levering van een nieuwe versie van de Mig-25 zou een stap dichterbij zijn gekomen, aldus *The Times* (13-3). Syrië beschikte reeds over een squadron oudere toestellen van dit type.
Op de NAVO-luchtmachtbasis Geilenkirchen in West-Duitsland werd volgens *NRC/H'blad* (26-5) vernomen dat de SU twee of drie vliegende radarstations van het type Tu-126 in Syrië had gestationeerd om de Syrische luchtmacht bij te staan bij de luchtverdediging. De Russische luchtmacht beschikt sinds 1968 over dit toestel, waarvan er slechts ongeveer 12 zijn gebouwd.

Over de relatie Syrië-SU schreef de *Volkskrant* (12-2) o.a.:

„... President Hafez Assad, groot tacticus die in feite kundig balanceert tussen twee grootmachten, is in de dagelijkse politieke en militaire praktijk voor de Sowjet-Unie ook niet altijd een even betrouwbare partner gebleken. De plaatsing in april 1981 van Sam-6 luchafweergeschut in de Libanese Bekaa-vallei zou voor Moskou als een volslagen verrassing gekomen zijn.
Zulke factoren maken het voor de Sowjet-Unie moeilijk zich te veel te binden aan Syrië. Daarbij komt dat het „strategische verdrag" dat Damascus voor ogen staat ook betrekking zou moeten hebben op de 25.000 man sterke Syrische troepenmacht in Libanon. Dit „Arabische vredesleger" is buiten de militaire clausules gebleven van het vriendschaps- en samenwerkingsverdrag van 1980. Juist de Syrische troepen in Libanon zullen bij een nieuwe Israëlisch-Arabische oorlog het eerst betrokken raken. Dat zou voor de Sowjet-Unie betekenen dat zij direct betrokken raakt bij een treffen in het Midden-Oosten; iets waar de Sowjets waarschijnlijk weinig belangstelling voor hebben."

De Sowjet-minister van buitenlandse zaken Gromyko (l.) begroet zijn Syrische ambtsgenoot Khaddam bij diens aankomst op 14 jan. op het vliegveld van Moskou.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

NIEUWE PRESIDENT IN MEXICO

Op 4 juli 1982 konden zo'n 32 mln kiesgerechtigde inwoners van het in totaal 71,9 mln inwoners tellende Mexico naar de stembus gaan om een nieuwe president, tevens premier, 64 senatoren en 400 leden in het Huis van Afgevaardigden te kiezen, van wie 100 op basis van evenredige vertegenwoordiging en de rest op meerderheidsbasis worden gekozen.
De verkiezingen voor het presidentschap waren noodzakelijk, omdat de 6-jarige ambtstermijn van president Jose Lopez Portillo y Pacheco, die in 1976 als enige kandidaat stond voor het presidentschap en toen werd gekozen met 91,10% van de stemmen bij een opkomst van 48,2%, was verstreken.
Ditmaal deden 9 politieke groeperingen aan de verkiezingen mee en waren er 7 kandidaten, hoewel van te voren al min of meer vast stond dat de kandidaat van de regerende Partido Revolucionario Institutional (PRU), Miguel de la Madrid Hurtado, de nieuwe president zou worden.
De PRI was, zij het aanvankelijk niet onder die naam, onafgebroken aan de macht sinds 1929 en had sindsdien nooit meer een presidentsverkiezing verloren.
Naast de Institutionele Revolutionaire Partij waren er twee belangrijke oppositiepartijen, de Partido Accion Nacional, de rechtse Nationale Actie Partij (PAN), met als kandidaat de miljonair Pablo Emilio Madero en de Partido Socialista Unificado de Mexico, de linkse Verenigde Socialistische Partij van Mexico (PSUM), met als kandidaat Arnoldo Martinez Verdugo, die tot november 1981 secretaris-generaal was van de Mexicaanse Communistische partij (PCM).

De Mexicaanse Communistische Partij, die in 1919 was opgericht en in 1978 wettelijk was geregistreerd, had op 18 oktober 1981 tijdens haar 20ste partijcongres besloten zichzelf op te heffen, alvorens een fusie aan te gaan met de 5 volgende linkse partijtjes:
de Mexicaanse Arbeiderspartij (PMT) met als leider Heberto Castillo;
de Revolutionaire Socialistische Partij (PSR) o.l.v. Roberto Jaramillo Flores;
de Beweging van Socialistische Actie en Eenheid (MAUS) geleid door Miguel Angel Velasco;
de Mexicaanse Volkspartij (PPM) met als leider Alejandro Gascon Mercado;
en de Beweging voor Volksactie (MAP).
Op 6 en 7 november kwamen de partijen bijeen om een naam voor de nieuwe partij te kiezen alsmede een kandidaat voor de presidentsverkiezingen van juli 1982. Voordat deze bijeenkomst plaats vond, trok de PMT zich uit het samenwerkingsverband terug.
De nieuwe partij kreeg als naam Verenigde Socialistische Partij van Mexico. Kandidaat voor de presidentsverkiezingen werd Martinez Verdugo.

Van de resterende zes partijen die aan de verkiezingen meededen stonden er (afgezien van de PSUM) twee ter linkerzijde van de PRI:
de Trotskistische Revolutionaire Arbeiderspartij (PRT) met als leider Rosario Ibarra de Piedro en de Socialistische Arbeiderspartij (PST) met als kandidaat Candido Diaz Cerecedo.
Twee partijen, de rechtse Authentieke Partij van de Mexicaanse Revolutie (PARM) en de Socialistische Volkspartij (PPS) hadden zoals gebruikelijk hun keuze laten vallen op de kandidaat van de PRI, waarvan zij zelf in feite verlengstukken waren.
Rechts van de regeringspartij bevond zich tenslotte dan nog de Mexicaanse Democratische Partij (PDM) met als kandidaat Ignacio Gonzalez Gollaz en in het midden de Sociaal-Democratische partij (PSD).
Op 5 juli maakte de voorzitter van de kiesraad, minister van binnenlandse zaken Enrique Olivares Santana bekend, dat de kandidaat van de Institutionele Revolutionaire Partij, Miguel de la Madrid Hurtado, de verkiezingen had gewonnen.
Nadat 75% van de stemmen waren geteld ging De la Madrid aan kop met 74,4% van de stemmen, gevolgd door Madero van de PAN met 14,8%, Verdugo van de PSUM met 5,8% en Ibarra de Piedro (PRT) met 2%. Het opkomstpercentage zou 76,2% zijn, hetgeen hoger was dan bij vorige verkiezingen.
De la Madrid Hurtado zal op 1 december 1982 officieel het presidentschap op zich nemen, wanneer Portillo's ambtstermijn formeel ten einde is.
Hoewel er nogal wat klachten waren over het roven van stembussen, het ontbreken van stembiljetten, het niet toelaten van stemcommissieleden en andere onregelmatigheden bij de verkiezingen, zei Olivares Santana dat er deze keer veel minder onregelmatigheden waren geweest dan vroeger en dat zij het eindresultaat niet aantastten.

Miguel de la Madrid Hurtado (12-12-1934) studeerde rechten aan de Nationale universiteit van Mexico en werd in 1958 toegelaten tot de orde der advocaten. Eén van zijn hoogleraren was Lopez Portillo, die zijn vriend en politieke mentor werd.
In 1956 behaalde De la Madrid aan de Harvard Universiteit een graad in de bestuurskunde. Hij wordt algemeen gezien als een technocraat die een politieke middenweg aanhoudt, een expert in financiën en een man die gelooft in door de staat geleide economische groei.
In de loop van zijn carrière vervulde hij een aantal overheidsfuncties op het gebied van financiën. In 1975 werd hij staatssecretaris van financiën en kredietverlening en in mei 1979 minister van begroting en planning. Hij is ook de architekt van het nationaal ontwikkelingsplan dat de politiek van de regering-Lopez Portillo beheerde.
De la Madrid Hurtado was tevens financieel onderdirekteur van PEMEX, de Mexicaanse staatsoliemaatschappij (1970-1972).

Op 25 sept. 1981 werd bekend gemaakt dat Miguel de la Madrid Hurtado de kandidaat van de Institutionele Revolutionaire Partij was voor de presidentsverkiezingen van juli 1982. Zijn benoeming werd bevestigd tijdens een partijcongres in de eerste week van oktober.

Javier Garcia Paniagua, de voorzitter van de PRI, die ook een kandidaat voor het presidentschap was geweest, trad op 14 okt. onverwachts af nadat het partijcongres hem net enige dagen daarvoor weer tot voorzitter had benoemd.
Na zijn aftreden nam Paniagua de portefeuille arbeid over van Pedro Ojeda Paullada, die toen de nieuwe voorzitter van de PRI werd.

Verkiezingscampagne.

Op 14 oktober 1981 (volgens de *NZZ* van 1 april 1982 op 26 okt.) begon De la Madrid Hurtado met zijn verkiezingscampagne die hem door alle 31 deelstaten van Mexico zou voeren. In de negen maanden die zijn campagne duurde zou hij 115.000 km hebben afgelegd, 1341 toespraken hebben gehouden en zou hij door bijna 12 mln mensen zijn gezien en gehoord.

Hoewel van te voren min of meer vaststond dat hij de verkiezingen zou winnen voerde hij toch zo'n intensieve campagne omdat hij daarmee de men-

Miguel de la Madrid Hurtado, de nieuwe president van Mexico.

sen naar de stembus wilde krijgen (ongeveer de helft van de Mexicanen placht bij verkiezingen thuis te blijven) en omdat hij zo de uithoeken en de problemen van het land leerde kennen. Tenslotte kon de bevolking op die manier de nieuwe president leren kennen.
Het belangrijkste thema in zijn verkiezingscampagne vormde de bestrijding van de corruptie, die op alle terreinen van de Mexicaanse samenleving pleegt voor te komen.
Op 25 mei 1982 onthulde De la Madrid Hurtado in Leon een uit 28 punten bestaand plan voor de economie, die na vier explosieve jaren van snelle groei (in 1981 nog 8%, voor 1982 wordt 0% verwacht en een inflatie van minstens 50%), gefinancieerd door olie-inkomsten en grote buitenlandse leningen, in een crisis was terechtgekomen.
In dat economische plan stond de bestrijding van de inflatie en het scheppen van arbeidsplaatsen ter bestrijding van de werkeloosheid centraal. Verder moest er volgens de nieuwe president meer controle komen op de buitenlandse leningen die naar zijn mening veel te hoog waren en moest het begrotingstekort sterk worden teruggedrongen.
Wat de buitenlandse politiek betreft verklaarde De la Madrid dat hij de lijn van zijn voorganger Lopez Portillo zou volgen, hetgeen onder andere inhield dat de nauwe betrekkingen met de VS zouden worden voortgezet.
Verder zou hij vriendschappelijke betrekkingen met Cuba onderhouden en tevens de verhouding tussen Cuba en de VS helpen verbeteren om de conflicten in Midden Amerika te verminderen.
Over de verkiezingscampagne van de PRI en de oppositie schreef de *NZZ* op 1 april 1982 het volgende:

Toen Miguel de la Madrid vorig jaar zijn campagne voor de opvolging van president Portillo opende, werd hij door de Mexicaanse massamedia uitbundig gevierd als het nieuwe staatshoofd. De kandidaat van de PRI, de regeringspartij, geldt in de ogen van het volk als de toekomstige president.
Bij de vorige presidentsverkiezing bleef 40% van de stemgerechtigden thuis. Miguel de la Madrid geeft dan ook prioriteit aan de bestrijding van de politieke apathie. Hij voert een adembenemende campagne waarin hij belooft wat Portillo en Echeverriá reeds beloofd hadden. Maar de Mexicanen blijven terughoudend. Na meer dan veertig jaar hegemonie heeft de PRI zich tot een anoniem machtapparaat ontwikkeld, dat afgezien van de naam niets revolutionairs meer heeft.
Voor vele Mexicanen is het internationale image van hun land en de ontwikkeling tot aardoliemacht maar bijzaak. De massale landvlucht van de pachters der staatslandbouwbedrijven vormt slecht de spits van de economische crisis waarin Mexico verkeert; ook de kleinhandel en de ambachten worden getroffen.

De BTW maakte Mexico al een duur land voordat de inflatie werd aangewakkerd door de olieboom. Het gevolg was een drastische vermindering van het aantal buitenlandse toeristen.
De olieproduktie vervangt het geld der toeristen geenszins, want deze verdeelden hun dollars tamelijk gelijkmatig. De nettowinst van de olieproduktie verdwijnt in de zakken van corrupte functionarissen of wordt gepompt in deficitaire staatsbedrijven die nauwelijks werkgelegenheid creëren.

Om de groeiende tegenstellingen tussen de zich overmatig verrijkende bovenlaag en de massa in democratische banen te leiden, kondigde Portillo in 1977 een nieuwe kieswet af welke de stichting van nieuwe partijen iets gemakkelijker maakte. Partijen met minder dan 65.000 actieve leden kunnen in provisorische kiesregisters worden ingeschreven en, indien ze zich in hun statuten tot de democratie bekennen, aan verkiezing deelnemen. Voor erkenning als legale partij en inschrijving in het definitieve kiesregister is vereist dat ze 1½% van de uitgebrachte stemmen behalen.
Bij de parlementsverkiezingen van 1979 verwierf naast de PRI en de rechtsliberale PAN de communistische partij officiële erkenning. De communisten hebben nu met vier socialistische splintergroepen een verenigde socialistische partij, de PSUM, gevormd en hun secretarisgeneraal Verdugo kandidaat voor het presidentschap gesteld. Sindsdien is de Mexicaanse politiek uit haar Doornroosjeslaap ontwaakt. Vijf oppositiekandidaten trekken nu door het land en overal wordt de PRI aangevallen. Hoewel de regeringspartij nog geen nederlaag behoeft te duchten, moet ze thans ongekende verwijten incasseren. Madero, de kandidaat van de PAN, voert een agressieve campagne waarmee hij zijn aanhang onder de ontevreden kleine middenstanders verbreedt. Hij pleit voor afschaffing van de ejido's, de staatslandbouwbedrijven die het belangrijkste verkiezingsthema van de oppositie zijn geworden.
De ejido's verkeren in een permanente crisis. De door de regering benoemde landbouwcommissarissen misbruiken hun onbeperkte macht over de pachters om zich persoonlijk te verrijken. Een gevolg is dat het vruchtbare Mexico vorig jaar drie mln ton mais heeft moeten importeren, waardoor er weer veel minder geld beschikbaar komt voor het scheppen van arbeidsplaatsen. (Behalve de vluchtelingen van het platteland overspoelden jaarlijks 800.000 jongeren de arbeidsmarkt.)
Met deze problematiek is Verdugo, een boerenzoon, zeer vertrouwd. Hij vindt tijdens zijn campagne het meeste gehoor bij de plattelandsbevolking, aan welke hij autonomie van de ejido's, eigen verkooporganisaties en omvangrijke regeringssteun belooft. Op de vakbonden heeft de PSUM echter geen invloed; de arbeiders zijn tevreden.
Paradoxaal genoeg beleeft Mexico naast deze structurele crisis een imposante opbloei. Het is een dynamisch land dat op het punt staat industriestaat te worden. Hoeveel Mexicanen in deze bloei delen zal blijken uit de verkiezingen. Misschien zal het de verdienste van Portillo zijn dat hij, met de toelating van tegenstanders tot de verkiezingsstrijd, ook de voorstanders van het systeem mobiliseert.

Economische situatie voor de verkiezingen.

Op 18 februari 1982 maakte de Mexicaanse Centrale Bank bekend, dat zij de peso niet langer meer zou steunen, dat zij de koers vrij zou laten zweven. Daardoor zakte de koers van de munteenheid in de dagen daarna met 42% tot 38 pesos per Amerikaanse dollar (dat was voor die tijd 26,75). De laatste grote waardevermindering van de peso vond plaats in 1976 nadat de peso 22 jaar stabiel was gebleven.
In 1980 en 1981 daalde de peso geleidelijk aan zo'n 20% in waarde.
Het besluit om de koers te laten zweven werd, volgens de bank genomen naar aanleiding van de hoge rente in het buitenland, de hoge buitenlandse schuld van Mexico en de vermindering van de exportinkomsten van het land, vooral van de export van olie.
Mexico, dat de op drie na grootste olieproducent van de wereld is, bevindt zich in de grootste economische crisis sinds 40 jaar.
Midden 1981 daalde de olieprijs en steeg de rente die Mexico op buitenlandse leningen moest betalen, waardoor het land in de tweede helft van 1981 zeven miljard dollar verloor. Door extra geld te lenen in het buitenland en vooral door het afsluiten van korte-termijnleningen (drie tot zes maanden) werd in 1981 toch nog hetzelfde groeicijfer als in 1980 bereikt, nl. zo'n 8%.
Dankzij de olierijkdom was het de laatste vier jaar erg goed gegaan met de economie. In 1978 bedroeg de reële economische groei 8,1%, in 1979 9,2%, in 1980 8,3% en in 1981 8,1%.
Van 1977 tot en met 1981 werden vier miljoen nieuwe banen geschapen, wat een jaarlijkse stijging van de werkgelegenheid opleverde van 5,1% bij een jaarlijkse toename van de arbeidskrachten met 3,5%.
Bovendien werd er meer geld dan ooit besteed aan gezondheids- en onderwijsprogramma's en steeg het inkomen per hoofd van de bevolking jaarlijks met 5,4%.

Dat alles werd bereikt door leningen. Mexico heeft nu met Brazilië de hoogste buitenlandse schuld van alle Derde-Wereld landen. De overheidsschuld aan het buitenland is de laatste vier jaar bijna verdubbeld tot $ 51,7 mrd in 1981 en de schuldenlast in de particuliere sector wordt geschat op $ 19-20 mrd.
Het tekort op de betalingsbalans bereikte in 1981 een record van $ 11,7 mrd wat 73% meer was dan in 1980 en dat ondanks een belangrijke toename van de olie- en gasexport.
In 1978 werd voor $ 1,8 mrd aan olie en gas geëxporteerd, in 1979 voor $ 3,8 mrd, in 1980 voor $ 9,9 mrd en in 1981 kreeg Mexico $ 13,8 mrd binnen aan olie- en gasinkomsten.
Op 27 mei berichtte de *Financial Times* onder de kop „Recessie dwingt tot versobering":

Mexico heeft bankiers om een overbruggingskrediet van $1 mrd gevraagd, hetgeen illustreert hoezeer dit land onder druk staat van de lagere aardolieprijzen en de hoge rentestand. Als gevolg daarvan steeg de omvang van de buitenlandse leningen van Mexico sterk: in 1981 steeg de schuldenlast in de publieke sector tot

$ 51,7 mrd. In de eerste vier maanden van 1982 steeg deze schuld verder met $ 4,9 mrd, zodat de totale buitenlandse schuld van het land, met inbegrip van de leningen in de particuliere sector, in april 1982 rond de $ 76,6 mrd bedroeg.
Momenteel wordt de kredietbehoefte voor de publieke sector in 1982 berekend op tussen de $ 25 mrd en $ 28 mrd, bijna het dubbele van wat Brazilië nodig heeft, en van de benodigde kredieten zal $ 11 mrd via nieuwe leningen moeten worden verworven.
Het is duidelijk hoezeer een dergelijke financiering problemen oproept in het huidige economische klimaat, waarin de banken steeds minder risico's willen nemen. Mexico had de problemen kunnen verkleinen door reeds eerder een consistent versoberingsprogramma te gaan uitvoeren, gericht op het inperken van de tekorten op de betalingsbalans, Dit had gekund door de economische groei te beperken; deze groei bedroeg zelfs in 1981 nog 8%.
Mexicaanse functionarissen hebben sinds de zomer van 1981 bezuinigingen gepredikt, doch hun woorden niet steeds in daden omgezet uit vrees voor politieke en sociale spanningen in een jaar van presidentsverkiezingen. Kort na de devaluatie van de peso in februari werd een aanvullende loonstijging van 10 tot 30% toegekend, waarmee het voordeel van de 40% devaluatie grotendeels teniet werd gedaan. Het rentepeil steeg langzaam na de devaluatie, ondanks de verwachting van groeiende inflatie. Het is duidelijk aan het worden dat ook de recente beperkingen van de begrotingsomvang minder voorstellen dan het leek; recente schattingen stellen dat deze 150 mrd pesos ($ 3,2 mrd) bedragen in plaats van de aangekondigde 264 mrd pesos. Het begrotingstekort zal in 1982 1000 mrd pesos bedragen in plaats van de beoogde 656,9 mrd pesos.
Het internationale kredietwezen pleegt van buitenaf pressie uit te oefenen, het geen ten aanzien van Brazilië gebeurde; dit land heeft slechts kunnen doorgaan met het aantrekken van buitenlands kapitaal door een moedig en konsekwent versoberingsbeleid te voeren. Ook Mexico zal nu de pil moeten slikken en de kredietverschaffers garanties moeten geven, dat de openbare uitgaven onder controle zijn gebracht en het beleid effect heeft. Op langere termijn moet steeds worden bedacht dat Mexico een solide basis bezit vanwege zijn aardolie en gasreserves. Mexico heeft evenwel een korte-termijn probleem door een tekort aan direct beschikbare financiën in verband met een veel te ambitieuze groeipolitiek; men heeft een veel te krachtig beroep moeten doen op kortlopende leningen (ca. 20% van de schulden in de publieke sector), die telkens opnieuw moeten worden gefinancieërd. Brazilië kent deze problemen niet en heeft een stabiele korte-termijn financiering.
Een groeibeleid is zelfs in een periode van recessie niet onjuist, doch vergt, zoals de Mexicaanse ervaring leert, gematigheid en een zorgvuldig bewaken van de betalingsbalans en de omvang van de korte-termijn financiële lasten. Dat Mexico daarin niet is geslaagd, zal de schok van een abrupte stopzetting van de groei des te pijnlijker maken. Er zijn verwachtingen gewekt van een verhoging van het levenspeil.

Na de devaluatie van de peso op 18 februari 1982 nam de regering op 19 april een aantal aanvullende maatregelen.
Zo moest de schuldenlast in de publieke sector worden teruggebracht, de staatsuitgaven met 8% worden verminderd.

De inkomsten moesten met 150 mrd pesos toenemen door een verhoging van prijzen, tarieven en andere lasten. Bovendien moest het tekort op de betalingsbalans met $ 3-4 mrd onder het niveau van 1981 worden gebracht. De import in de particuliere en publieke sector moest met $ 3 mrd ten opzichte van 1981 worden verminderd.
Op 10 juni maakte de federale elektriciteitscommissie bekend, dat Mexico wegens de economische recessie stopte met zijn kernenergieprogramma, dat op 5 oktober 1981 was gelanceerd.
De zeven buitenlandse ondernemingen uit vijf landen kregen het bod terug dat ze elk hadden uitgebracht voor de bouw van een kerncentrale van 2.300 megawatt. Het besluit, dat bedrijven in de VS, Canada, Frankrijk, West-Duitsland en Zweden raakte, kwam niet als een verrassing. Eerder had Mexico al aangekondigd dat het alle beslissingen over contracten voor zijn kernenergieprogramma had uitgesteld.

Aftreden minister van financiën

Op 17 maart 1982 maakte een woordvoerder van het ministerie van financiën bekend dat de minister van financiën, David Ibarra Muñoz, op 16 maart zijn ontslag had ingediend.
De woordvoerder gaf geen reden voor het ontslag. Algemeen werd echter aangenomen, dat de steeds ernstiger wordende financiële crisis in Mexico er mee te maken had.

Ontwikkelingen in 1980 en 1981

Hierna volgen nog enige ontwikkelingen die zich in de loop van 1980 en 1981 in Mexico voordeden.

Bezoeken Lopez Portillo aan Costa Rica, Brazilië en Cuba. Akkoord van San José

In juli 1980 maakte president Lopez Portillo een rondreis door Latijns-Amerika, waarbij hij op 25-26 juli Costa Rica aandeed, van 27-30 juli Brazilië en van 31 juli-3 aug. Cuba.
Tijdens zijn rondreis, die de eerste duidelijke demonstratie was van een nieuw buitenlands politiek beleid van Mexico, steunde de president de linkse regimes in de regio en wees hij het regime in El Salvador af.
In Costa Rica verschilden Lopez Portillo en Carazo Odio, de president van Costa Rica, van mening over steun aan de Salvadoriaanse junta. Wel probeerden zij tot een gemeenschappelijk standpunt te komen t.a.v. het tonijnconflict met de VS.

Dit conflict was ontstaan nadat Mexico had aangekondigd dat het met ingang van 7 juli elke boot die binnen zijn 200-mijlszone op tonijn viste zou vasthouden, tenzij er een bepaald bedrag door de vissers zou worden betaald en een gedeelte van de vangst aan Mexico werd afgestaan.
Nadat Mexico in juli inderdaad enige vissersschepen had vastgehouden, kondigden de VS een invoerstop af van Mexicaanse tonijn. De VS erkenden over het algemeen wel de 200-mijlszone van Mexico maar hielden zich wat betreft de tonijnvisserij aan de 12-mijlszone vanwege de aard van de trek van de tonijn.

In Brazilië, dat toen zo'n 20.000 barrels olie per dag uit Mexico importeerde (ongeveer 2% van wat het totaal aan olie-import nodig had), werd Lopez Portillo het eens over een verhoging van de olieleveranties tot 100.000 barrels per dag, waar tegenover stond dat Brazilië aan Mexico ijzererts, bauxiet en voedsel zou leveren.
In Cuba ondertekenden Lopez Portillo en Fidel Castro, de president van Cuba, een gemeenschappelijk communiqué, waarin werd gesproken over „de steun van het volk en de regering van Mexico aan de strijd van het Cubaanse volk om de onvoorwaardelijke teruggave van het gebied dat tegen zijn wil was bezet door de Amerikanen (marinebasis Guantanamo)". Verder riep het communiqué op tot een beëindiging van het Amerikaanse handelsembargo tegen Cuba. Ook moest er een einde komen aan de Amerikaanse schendingen die zouden plaatsvinden van het Cubaanse luchtruim.
Het communiqué eiste dat „het recht van het Salvadoriaanse volk om te beslissen over zijn eigen toekomst zonder buitenlandse interventie" zou worden gerespecteerd, veroordeelde de militaire coup van 17 juli 1981 in Bolivia die een einde maakte aan het bewind van president Lidia Gueiler Tejada (pag. 507 e.v.-1981) en sprak zich uit voor onafhankelijkheid van Belize.

Tijdens een persconferentie aan het einde van zijn bezoek verklaarde Lopez Portillo dat Cuba niet had gevraagd om olie, omdat dit door de Sowjet-Unie aan Cuba werd geleverd, maar dat Mexico wel bereid zou zijn een verzoek in die richting te overwegen.

Castro verklaarde dat Cuba prioriteit zou verlenen aan de suikerleveranties aan Mexico (eind juni was bekendgemaakt dat Cuba voor het eerst 400.000 ton ongeraffineerde suiker aan Mexico had verkocht).

Op 3 aug. was Lopez Portillo weer in Costa Rica, ditmaal voor de ondertekening van een Mexicaans–Venezolaanse overeenkomst in San José.

De overeenkomst hield in dat Mexico en Venezuela volledig zouden voorzien in de oliebehoeften van Barbados, Costa Rica, de Dominicaanse Republiek, El Salvador, Guatemala, Honduras, Jamaica, Nicaragua en Panama tot 160.000 barrels per dag, ofwel zo'n 8 mln ton per jaar.
Tijdens een bezoek van Herrera Campins, de president van Venezuela, aan

Mexico van 6-8 april 1981 werd het akkoord van San José uitgebreid tot Haïti en Belize.

Olieproduktie en -prijzen. Geschil met Frankrijk. VS kopen olie als „strategische reserve"

Eind juli 1980 produceerde Mexico 2.200.000 barrels per dag. De prijs per standaard barrel was op 1 jan. 1980 verhoogd van $ 24,60 tot $ 32. Op 15 mei werd dat $ 33,50 en op 1 juli $ 34,50.
Op 6 juni 1981 trad de directeur-generaal van de staatsoliemaatschappij Pemex, Jorge Diaz Serrano, af (hij werd opgevolgd door Julio Rodolfo Moctezuma Cid), na verschil van mening met het economische team van de regering over zijn besluit de prijs van de olie te verlagen vanwege de teruglopende vraag in de wereld.
Het besluit dat op 3 juni werd aangekondigd maar op 1 juni van kracht was geworden, bracht de prijs van een standaard barrel dat een 40/60-mengsel bevatte van lichte en zware olie, van $ 34,60 tot $ 30,60.
Op 16 juni echter deelde Jose Andres de Oteyza, de president van de Pemex, het Huis van Afgevaardigden mee dat de beslissing tot prijsverlaging „overhaast" was genomen en maar tot 2 juli van kracht zou blijven. Intussen zou de Pemex met de klanten over de prijs van de olie onderhandelen en niet meer leveren aan klanten die niet meer dan $ 30,60 per barrel wilden betalen.
Als reactie hierop schortte een aantal internationale kopers, waaronder een dozijn Amerikaanse maatschappijen, India, Zweden, Joego-Slavië en de Filippijnen, hun oliecontracten tijdelijk op.
Hetzelfde deed de Franse maatschappij Compagnie française des pétroles (CFP) op 2 juli, toen het haar contract van 100.000 barrels per dag, dat in februari 1979 voor 10 jaar was getekend, liever opschortte dan $ 2 per barrel meer te betalen, zoals Mexico uiteindelijk wilde.
Daarop kondigde Mexico (4 juli) aan dat het de Franse deelname aan Mexicaanse ontwikkelingscontracten tijdelijk stopzette en kondigde Pemex op 7 juli aan dat het zich genoodzaakt zag om zijn olieproduktie met 700.000 barrels per dag terug te schroeven.
Na bemiddeling van de Franse regering en gesprekken op hoog niveau tussen Mexico en Frankrijk in de dagen die volgden, stemde de CFP er op 16 juli mee in om vanaf 1 aug. de olie-invoer weer te hervatten, als er dan tenminste een regeling was getroffen waar beide partijen het mee eens waren.
Toen ook andere olie-importeurs weigerden om dan maar $ 2 per barrel meer te betalen, zoals Mexico wilde, zag Pemex zich genoodzaakt de olieprijs weer te verlagen tot $ 31,25 per barrel met ingang van 1 augustus.
Begin november werd de prijs echter verhoogd tot $ 31,75 per barrel. Tegen die tijd waren alle bestaande contracten weer nagekomen.
Op 20 aug. werd besloten dat Mexico van 1 sept. tot 31 dec. 1981 aan de VS 200.000 barrels olie per dag en daarna tot 31 aug. 1986 50.000 barrels per dag zou leveren voor de Amerikaanse „strategische voorraad", die al 175.000.000 barrels olie omvatte, maar uiteindelijk 750.000.000 barrels moest omvatten om 4½ maand door te komen zonder import.
Door dit nieuwe contract en andere nieuwe contracten alsmede door het herstel van de oude afzetmarkt omvatte de Mexicaanse olieproduktie eind sept. 1981 1.300.000 barrels per dag, terwijl er contracten voor de levering van 1.800.000 barrels per dag op het punt stonden te worden afgesloten.

Relaties met VS en Cuba

Op 7 juni 1981 arriveerde president Lopez Portillo in de Verenigde Staten voor een officieel bezoek van twee dagen die informeel werden doorgebracht in Camp David (Maryland) samen met president Reagan.
De twee leiders, die elkaar op 5 jan. 1981 (vóór Reagans inauguratie) al eens kort hadden ontmoet in de Mexicaanse grensplaats Ciudad Juarez, hadden niet alleen een „persoonlijke relatie" opgebouwd, maar probeerden ook de „uitgebreide werkrelatie" tussen de beide regeringen te verstevigen.
Voordat Lopez Portillo en Reagan in juni bijeenkwamen had Thomas Enders, de Amerikaanse staatssecretaris voor inter-Amerikaanse zaken, verklaard dat het in de bedoeling lag „met Mexico een relatie van samenwerking en wederzijdse gevoeligheid tot stand te brengen die overeenstemt met de uitzonderlijke rol die Mexico speelt in onze zaken en in die van de wereld".
Ondanks de verschillen in mening van beide landen over El Salvador en Nicaragua was de toon van de gesprekken hartelijk. Lopez Portillo merkte op dat het de eerste keer was dat hij zich „totaal relaxed" had gevoeld bij een Amerikaanse president.

Reagan accepteerde Lopez Portillo's uitnodiging om in oktober de topconferentie van acht industrielanden en 14 ontwikkelingslanden in de Mexicaanse badplaats Cancún (pag. 721 e.v.-1981) bij te wonen, op voorwaarde dat de Cubaanse leider Fidel Castro daar niet aanwezig zou zijn.
Wat de illegale immigratie betrof spra-

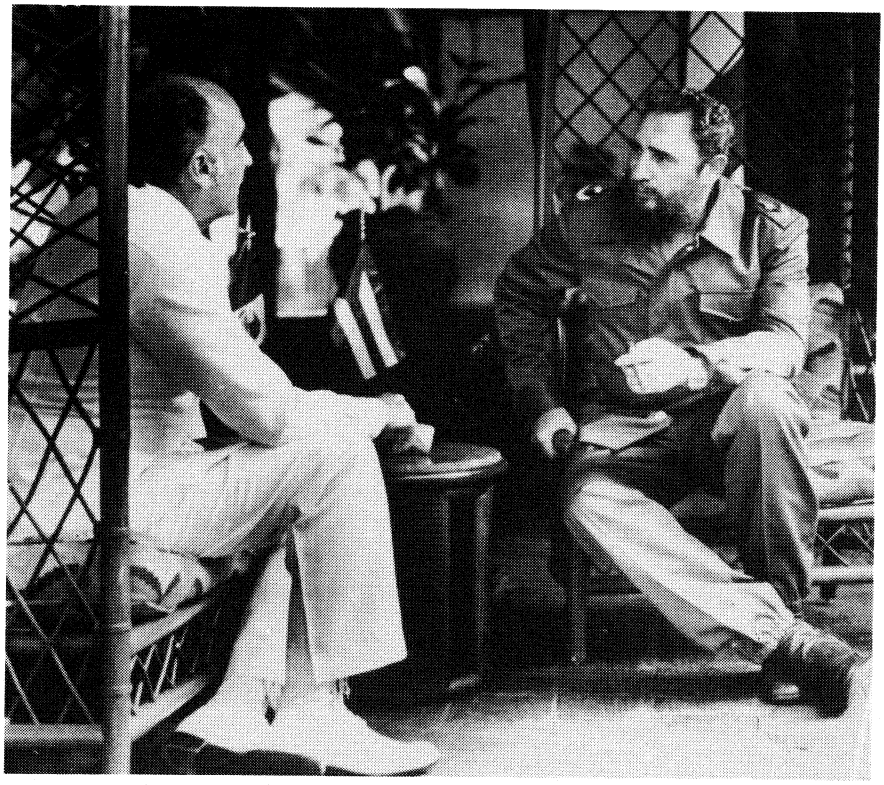

De Mexiaanse president Lopez Portillo (l.) en de Cubaanse president Castro maken op 8 aug. 1981 de balans op van twee dagen besprekingen, waarop Cuba's uitsluiting van de topconferentie in het Mexicaanse Cancun centraal stond.

ken beide presidenten over een plan elk jaar 50.000 seizoenarbeiders in de VS toe te laten en een amnestie af te kondigen voor de naar schatting 2.700.000 Mexicanen die illegaal in de VS verbleven.
De Mexicaanse minister van buitenlandse zaken, Jorge Castaneda, verklaarde later dat zijn land zou doorgaan met het onderzoeken van de mogelijkheden van het „Carribean Basin Initiative", een ontwikkelingsplan voor het Caribisch gebied en Midden-Amerika dat op 24 febr. 1982 officieel door Reagan werd bekendgemaakt (pag. 161). Tevens maakte Castaneda bekend welke voorwaarden Mexico stelde voor deelname aan het plan (pag. 162/3 en pag. 163/1).

Op 18 sept. vond er weer een ontmoeting plaats tussen Lopez Portillo en Reagan, ditmaal in Grand Rapids (Michigan), ter gelegenheid van de opening van het Gerald R. Ford Museum. Ook premier Pierre Trudeau van Canada was hierbij aanwezig. Er werd o.a. gesproken over de komende topconferentie in Cancún.
In verband met Cuba's uitsluiting van de top in Cancún bracht de Cubaanse leider Fidel Castro op 7-8 aug. een bezoek aan Lopez Portillo op het Mexicaanse eiland Cozumel.

In een gemeenschappelijke verklaring, die op 8 aug. door beide leiders werd uitgegeven, stond dat gezien het Amerikaanse standpunt die ontwikkelingslanden – waaronder Mexico – die „Cuba's recht om aanwezig te zijn op de komende topconferentie begrepen en steunden" niet konden staan op de aanwezigheid van Cuba zonder daarmee de conferentie in gevaar te brengen.

Castro verklaarde dat de hem vriendelijk gezinde landen zich „niet moreel verantwoordelijk" hoefden te voelen voor Cuba's afwezigheid op de conferentie, maar hij behield zich het recht voor op een later tijdstip zijn mening te geven over de redenen die leidden tot Cuba's uitsluiting.

Op 21 jan. 1981 hadden Mexico en Cuba een akkoord getekend voor samenwerking op het gebied van de energie. Mexico zou Cuba o.a. assisteren bij offshore onderzoek naar gas en olie, de produktie van vloeibaar gas zou worden vergroot en er zou geholpen worden met technologie en training. Mexico zou verder in 1981 Cuba 10.000 ton propaangas leveren. (*NRC/H'blad, Volkskrant, Groene Amsterdammer, NZZ, Le Monde, Financial Times, KCA, AdG, Bank of London & South American Review*)

(Vor. ber. pag. 332-1980)

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

ECONOMISCHE TOPCONFERENTIE ZEVEN BELANGRIJKSTE GEÏNDUSTRIALISEERDE LANDEN

In Versailles heeft van 4-6 juni voor de achtste keer een topconferentie plaatsgevonden van de staatshoofden en regeringsleiders van de zeven voornaamste geïndustrialiseerde landen: de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Frankrijk, de Bondsrepubliek Duitsland, Italië, Canada en Japan.
Zoals gebruikelijk op deze jaarlijkse bijeenkomst, die in 1975 op initiatief van de toenmalige Franse president Giscard d'Estaing voor de eerste keer gehouden was, was de EG vertegenwoordigd door de voorzitter van de Europese Commissie, Gaston Thorn, en de voorzitter van de raad van ministers, de Belgische premier Wilfried Martens.
Over de problematiek, waar de deelnemers aan de vergadering zich mee bezig moesten houden, bevatten de *NRC/H'blad* van 4 juni een beschouwing, waaraan het volgende is ontleend.

De jaarlijkse topconferentie van de zeven rijkste landen plus de EG is vandaag begonnen in de wetenschap dat na zeven keer „summitry" de economische problemen vrijwel onveranderd zijn.

Nog altijd is er sprake van het overbekende – en overbelichte? – klachtenboek met die drie zo vaak voorgelezen hoofdstukken: te lage economische groei, te hoge inflatie en ongewenste handelsverstoringen (protectionisme).
Sinds het goedbedoelde initiatief van de toenmalige Franse president Giscard om op informele manier elkaar intellectueel uit te dagen in het kasteel van Rambouillet (1975) hebben de „plechtige" beloftes elkaar weliswaar snel opgevolgd maar zijn de problemen alleen maar hardnekkiger geworden.
Een schrijnende illustratie daarvan is in april geleverd door de staf van het Internationaal Monetair Fonds (IMF). In het rapport World Economic Outlook wordt vastgesteld dat de economische problemen van de wereld een „zeer substantieel pakket" beslaan.
Naast boven genoemd triest drietal vraagt het IMF namelijk aandacht voor nog vier andere kwalen: de lage groei van de wereldhandel (2 procent per jaar), de werkloosheid die zal toenemen van gemiddeld 6,6 procent in 1981 tot 7,6 van de beroepsbevolking in dit jaar, nieuwe protectionistische symptomen en, tot slot, het grillige gedrag van wisselkoersen en rentevoeten.
Het IMF geeft in datzelfde rapport bovendien blijk van een opvallende realiteitszin door te stellen dat het meest optimistische scenario voor de periode 1984-'85 (groei gemiddeld 4,5 procent en inflatie tussen 4 en 4,5 procent) sterk afhankelijk is van de geloofwaardigheid van de nationale beleidmakers. Die geloofwaardigheid is, volgens het IMF, namelijk rechtstreeks afhankelijk van de uitoefening van een „constante en consistente" economische politiek plus een aanwijsbare verbetering van de aanbodzijde van de economie.
Uit de agenda voor Versailles blijkt duidelijk dat het IMF eigenlijk weinig vertrouwen heeft in de economische beleidmakers. Het IMF concludeert dan ook dat bovenstaand meest gunstige scenario de minste kans van slagen heeft.
Eén van de zwaarstwegende storingsfactoren is het pakket problemen dat onder de verzamelnaam Protectionisme door het leven gaat. Met enige goede wil kunnen hieronder gerangschikt worden: de handelspolitiek van Japan, de verhouding tussen de Verenigde Staten en de rest, waarvan in het bijzonder de economische betrekkingen tussen West-Europa en de Oostbloklanden.
Het „Japanse probleem" is natuurlijk dat van de grote handelsoverschotten die dat land de laatste tien jaar heeft weten op te bouwen. Met de Verenigde Staten heeft Japan een overschot van ruim 15 miljard dollar en met de EG een surplus van 13-14 miljard. Het verwijt in de richting van Japan is dat men daar weliswaar ten volle profiteert van de openheid van de Westelijke economieën door vrijwel onbeperkt auto's, elektronica, etc. te kunnen afzetten, maar dat men zelf te weinig doet om de Japanse markt open te gooien.

Japan heeft intussen echter niet stilgezeten en wil nu de indruk wekken dat het de Westerse kritiek ter harte neemt. Zo werd in december vorig jaar met veel tam-tam aangekondigd dat de invoertarieven op maar liefst 1.653 produkten werden verlaagd tot een totaalbedrag van een half miljard dollar.
Daarop werd toen al niet enthousiast gereageerd omdat de tariefreducties té vaak slechts onderdelen van een gecompliceerd produkt betroffen; immers het gaat Europa en de Verenigde Staten om vergemakkelijking van de handel in afgewerkte produkten. Ook die kritiek heeft Japan uiteindelijk bereikt en afgelopen maand is er een „tweede trein" maatregelen bekend gemaakt die de invoer van 215 produkten – waaronder computers, machinewerktuigen en kernreactoren – moet vergemakkelijken.
Maar ook dit pakket is niet enthousiast ontvangen. De Verenigde Staten noemden het weliswaar een „blijkgeving van goede wil" maar Gaston Thorn, die in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Europese Commissie de EG in Versailles mede vertegenwoordigt, noemde Japanse actie „onvoldoende".
Een belangrijk punt van kritiek op de Japanse pogingen is dat het pakket voor een groot deel produkten betreft die toch al overvloedig op de Japanse thuismarkt te verkrijgen zijn, zoals bijvoorbeeld motorfietsen. Daarom heeft het weinig zin voor de VS en Europa om motorfietsen te gaan exporteren naar de grootste motorfabrikant ter wereld.

Vooral in de Verenigde Staten zorgt de invoer van Japanse auto's voor grote problemen. Het meest directe gevolg voor de werkgelegenheid wordt geïllustreerd door het besluit van General Motors om af te zien van de ontwikkeling van een kleine, zuinige auto en, in plaats daarvan, jaarlijks 200.000 auto's te gaan invoeren van het Japanse Isuzu-concern.
De frustratie zit de Amerikanen echter zo hoog dat volgens de New York Times op de parkeerplaats van de automobielvakbond UAW in Detroit een omvangrijk bord is geplaatst met de tekst: „Park your import in Tokyo."
Het is dan ook niet aannemelijk dat de choquerend slechte sfeer die vorig jaar tussen president Reagan en premier Suzuki in Ottawa tot uitdrukking kwam, plotseling verbeterd zal blijken te zijn.
Wat betreft hun kritiek op Japan lopen de EG en de VS inderdaad vrijwel hand in hand. De EG is echter onlangs nog een stap verder gegaan door een procedure voor het GATT (de Algemene overeenkomst inzake handel en tarieven) tegen Japan aan te spannen. Weliswaar neemt die actie zeker jaren in beslag maar aan de formaliteit is ten minste voldaan.
Al met al is het waarschijnlijk dat premier Suzuki er maar zeer gedeeltelijk in is geslaagd de wind uit de zeilen van handelspartners te nemen; dientengevolge zal hij zich de komende dagen nog wel eens afvragen of Versailles nu

werkelijk die schoonheid in zich bergt die gastheer François Mitterrand zo nadrukkelijk wil voortoveren.
Voor de Amerikanen ligt dat anders: zij zijn in Frankrijk gearriveerd met de duidelijke bedoeling zaken te doen. Niet alleen dient Japan de les te worden gelezen, ook de EG moet weer eens een geraffineerde behandeling krijgen. Dat zal niet op directe manier gebeuren maar op een zeer algemene wijze.
Met het oog op de ministersconferentie van het GATT (in november a.s.) wordt er nu gewerkt aan een beginselverklaring over vrijhandel die vier punten kan bevatten. In de eerste plaats zullen de staatshoofden en regeringsleiders oproepen „speciale" handelsvoordelen in te perken, verder moet er een regeling komen om de vrijhandel in diensten te regelen en bovendien zal worden geprobeerd een code voor directe investeringen op te stellen.
Tot slot – en daar zit het venijn – zal een krachtige oproep worden gedaan om de concurrentie tussen exporteurs te verminderen. Dat laatste is een stokpaardje van de Verenigde Staten want het gaat hierbij om het zogenaamde stelsel van gesubsidieerde handelskredieten.
Dat stelsel is een trucje om het verschil tussen marktrente en goedkope rente op exportkredieten ten koste van de belastingbetaler te overbruggen. Om te voorkomen dat exporteurs elkaar doodconcurreren worden daarover in OESO-verband afspraken gemaakt en bovengrenzen vastgesteld. Maar omdat het OESO-overleg afgelopen maand is mislukt, moet de top in Versailles hierover spijkers met koppen slaan omdat anders een bloedige concurrentieslag in het verschiet ligt.
De regeling van vorig jaar is weliswaar op verzoek van de EG verlengd tot 15 juni, maar die datum komt al angstvallig dichtbij.
Behalve op bovenstaand gebied zullen de Amerikanen er ook veel voor over hebben wat meer Europese en Japanse toenadering te verkrijgen voor Amerikaanse bezwaren tegen de Oost-Westhandel.
Hiertegenover staat het Amerikaanse belang zo min mogelijk toe te geven aan de problemen die Europa en Japan hebben met de economische politiek van de regering-Reagan. Het gaat daarbij om de al weer oude vraagtekens bij het Amerikaanse begrotingsbeleid, de rente- en de wisselkoerspolitiek en, ten slotte, de Noord-Zuid-vraagstukken.
In dat verband is het interessant om nog eens te memoreren wat president Reagan allemaal wel en niet heeft beloofd toen hij bijna een jaar geleden kennismaakte met dit intenationale topniveau in Ottawa.
Vorig jaar heeft Reagan over de rente alleen gezegd dat hij het vermoeden had dat de Amerikaanse rentevoet (vooral de prime-rate, een tarief voor kortlopende leningen aan de kredietwaardigste bedrijven) „binnenkort" zou dalen. Toen, in Ottawa, resulteerde die opmerking in een zekere opluchting, immers de prime-rate stond toen op het extreme niveau van 20 procent. Nu schommelt de prime-rate tussen 16 en 16,5 procent, een daling – dat wel – maar te weinig om goed mee uit de voeten te kunnen.
Daarom zei bondskanselier Schmidt nog afgelopen maand: „De (Amerikaanse) rentetarieven moeten in het belang van de wereldeconomie naar beneden". Schmidt kreeg twee weken geleden echter het lid op de neus.
De Amerikaanse minister van financiën Donald Regan ontvouwde nog eens de traditionele Amerikaanse gedachten: „Wij geloven dat de invloed van onze rentetarieven op Europa aanzienlijk wordt overdreven. Hoge rentetarieven in het buitenland zijn niet eenvoudigweg het gevolg van een passieve reactie op de Amerikaanse monetaire politiek en onze rentestanden. Zij zijn hoofdzakelijk het resultaat van invloeden als: inflatieverschijnselen uit het verleden, aanhoudende inflatieverwachtingen, hoge begrotingstekorten en de mate van externe financiering door sommige landen".
In dat opzicht is het uiteraard van belang dat president Reagan er in slaagt zijn collega's in Versailles ervan te overtuigen dat hij wel degelijk zijn begroting voor 1983 door het Congres kan slepen. Maar zelfs als hem dat lukt, is het nog maar de vraag of zo'n zwaar bezuinigingsplan wel zal leiden tot een voldoende daling van de rente.
Eén van de belangrijkste storingsfactoren is namelijk de zeer snelle stijging van het Amerikaanse financieringstekort die recente explosies nog niet hebben kunnen verwerken.
In 1974 bedroeg het financieringstekort (op te brengen door de particuliere sector) nog 11 miljard dollar, maar dat was het jaar daarop gestegen tot 76 miljard om te eindigen op een geschat tekort van 180 miljard in 1983.
Traditioneel spelen de handelsbanken altijd een grote rol als inkoper van schatkistpapier dat de overheid de fondsen moet verschaffen om het tekort tijdelijk aan te zuiveren. Nu echter recessies in de VS met de regelmaat van de klok opduiken, zit het bankwezen de laatste jaren tussen wal en schip omdat zowel de overheid als het bedrijfsleven (kredieten) uit de brand moet worden geholpen.
De Amerikaanse econoom Henry Kaufman stelt nu vast dat rentedalende stimulansen uitblijven als die twee cliënten tegelijkertijd op de stoep van de banken verschijnen. Kaufman heeft de indruk dat de banken op dit moment worden overspoeld door bedrijven die hun korte-termijnverplichtingen liever met een bankkrediet opvangen. Een gevolg is dan dat de banken de aankoop van (steeds meer) schatkistpapier moeten overlaten aan bijvoorbeeld de pensioenfondsen die meestal zeer gevoelig reageren op renteveranderingen.
Daarom is het nogal riskant om op het beleggingsgedrag van pensioenfondsen af te gaan bij de bepaling of en in hoeverre de rentestanden zullen dalen indien de begroting voor 1983 vaststaat.

Van hetzelfde laken kan een pak worden gesneden met de vraag of de VS zullen ingaan op de hernieuwde verzoeken iets te doen aan de bewegingen van de wisselkoers van de dollar. Sinds 1973 hebben de Verenigde Staten de koers van de dollar laten „zweven", d.w.z. dat zij geen aan- of verkoopbeleid op de geldmarkten voeren met het doel de koersvorming te beïnvloeden. Deze politiek van „benign neglect" is vooral Frankrijk en West-Duitsland een doorn in het oog geweest. Deze landen hebben juist het principe van interventies een institutioneel kader gegeven door hun initiatieven om te komen tot het Europese Monetaire Stelsel.
Toch houden de geruchten aan als zouden de Verenigde Staten zich in het voorbereidende overleg over Versailles – in de „Sherpa-groep", een clubje hoge ambtenaren – al bereid hebben verklaard een of ander interventiebeleid in studie te nemen.
Als tegenprestatie zouden de Amerikanen dan een grotere rol willen toekennen aan het IMF als „hoedster" van de internationale economische politiek. De VS hebben de zwaarste stem in het IMF en de financieringsactiviteiten van het Fonds.

Een ander punt dat president Reagan vorig jaar min of meer heeft toegezegd, is een soepeler opstelling in de Noord-Zuiddialoog. Zo zou hij zijn verzet tegen de wereldwijde onderhandelingen van de Noord-Zuidproblematiek voorlopig in de ijskast zetten en bovendien zou er nog eens kunnen worden overwogen of een grotere rol kon worden weggelegd voor de internationale instellingen (IMF, GATT). Tot nu toe is van de goede bedoelingen van Reagan echter niets gebleken.

En daarom zullen Canada en Frankrijk zeker de Noord-Zuid-vraagstukken aan de orde stellen. Ook West-Duitsland zal zich bij hen voegen. Er is echter weinig kans dat er iets tastbaars voor de Derde Wereld op tafel komt. Op een vergadering van het IMF, ruim twee weken eerder in Helsinki, is gebleken dat de zeven van Versailles weinig voelen voor nog meer financiële druk op hun economieën.
Alles bij elkaar geteld is er weinig aanleiding te verwachten dat Versailles vandaag en de rest van het weekeinde de tijden van Lodewijk de Veertiende zal kunnen laten herleven. Het is natuurlijk ook nogal cynisch dat de industriële landen sinds de eerste bijeenkomst van Rambouillet ongewild hebben bewezen met veel hogere werkloosheid en veel lagere groei te kunnen leven dan toen voor mogelijk werd gehouden.

Verloop van de besprekingen. Resultaten

Naast economische vraagstukken, ter bespreking waarvan de topconferentie in Versailles in de eerste plaats bijeen was, zijn er ook kwesties van meer politieke aard aan de orde geweest. Dat betrof vooral de Brits-Argentijnse strijd om de Falkland-eilanden en de Israëlische inval in Libanon.

FALKLAND-EILANDEN

De Amerikaanse president Reagan en zijn Franse ambtgenoot Mitterrand hadden op 3 juni, voor het begin van de conferentie, een bilateraal onderhoud, waarop zij o.m. overeenkwamen druk uit te oefenen op de Britse premier mevr. Thatcher om in de Falkland-crisis niet te streven naar een totale overwinning op en vernedering van Argentinië. Zij wilden haar vragen de slotaanval op Port Stanley, die toen voor deur leek te staan, uit te stellen en eerst een ruim vredesaanbod te doen.
In hun lange gesprekken kwamen de beide staatshoofden tot de slotsom dat Thatcher de Argentijnen tenminste gelegenheid moeten geven hun gezicht te redden.
Voor Reagan staat de verhouding van Washington met Latijns Amerika op het spel. Voor de Franse president de geloofwaardigheid van zijn actie ten behoeve van de Derde wereld.
Beiden vrezen dat een totale Britse overwinning grote kansen schept voor de Sowjet-Unie in Latijns Amerika. Zij grondden hun verzoek aan premier Thatcher op resolutie 502 van de VN-veiligheidsraad die een bestand en terugtrekking van de Argentijnse troepen vraagt.
Ook op de conferentie zelf kwam de Falkland-crisis ter sprake, zij het, dat dit niet leidde tot het uitgeven van een verklaring over dit onderwerp. In de plenaire besprekingen stond centraal het merkwaardige optreden van de Verenigde Staten in de vergadering van de Veiligheidsraad van 4 juni, waar de VS (te zamen met Groot-Brittannië) een veto uitsprak tegen de door Panama en Spanje ingediende resolutie (pag. 411/2 e.v.), terwijl op het laatste moment vanuit Versailles tevergeefs werd geprobeerd een stemonthouding

De deelnemers aan de topconferentie in Versailles (v.l.n.r.): De Japanse premier Zenko Suzuki, de Britse premier Margaret Thatcher, de Amerikaanse president Ronald Reagan, de Franse president François Mitterrand, de Westduitse bondskanselier Helmut Schmidt, de Canadese premier Pierre Trudeau en de Italiaanse premier Giovanni Spadolini.

naar New York over te brengen, hetgeen de Amerikaanse afgevaardigde in de Veiligheidsraad, Jeane Kirkpatrick, ertoe bracht na de stemming te verklaren, dat zij haar tegenstem graag in een onthouding veranderd zag.
Mevr. Thatcher gaf in Versailles uiting aan de Britse teleurstelling over de houding van de VS, maar de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, verklaarde, dat er niets aan de Amerikaanse steun veranderd was.
In een mondelinge verklaring na afloop van de conferentie zei de Franse president Mitterrand, dat het Amerikaanse optreden niet betekende, dat Washington Londen wilde hinderen bij het streven de militaire actie op de eilanden zo spoedig mogelijk te beëindigen. Het had tot doel Londen tot grotere inschikkelijkheid te bewegen bij het zoeken naar een definitieve regeling voor de toekomst van de Falklandeilanden.

LIBANON

De voorzitter van de conferentie, president Mitterrand, maakte op 6 juni op de bijeenkomst bekend, dat „de Israëli's de grens met Libanon hebben overschreden en met volledige militaire inzet oprukken."
De Amerikaanse delegatie in Versailles was daarna vnl. in beslag genomen door de Libanese crisis. Later op de dag maakte de Amerikaanse woordvoerder, Larry Speakes, bekend dat president Reagans speciale afgezant voor het Midden-Oosten, Philip Habib, naar Israël zou worden gezonden.
Habib arriveerde in de middag van 6 juni in Versailles, waar hij overleg voerde met president Reagan. Vervolgens vertrok hij via Rome naar Israël, waar hij in de ochtend van 7 juni aankwam.
De conferentie gaf een schriftelijke verklaring uit over de Israëlische inval in Libanon, waarin de deelnemers zich „geschokt" verklaarden over het Israëlische optreden en waarin zij aandrongen op een onmiddellijke wapenstilstand. In hun verklaring van 6 juni verwezen de zeven naar een Veiligheidsraadresolutie, die eerder die dag was aangenomen en waarin o.m. gesproken werd over „bezorgdheid" over de „schending van de territoriale integriteit, de onafhankelijkheid en soevereiniteit van Libanon."

WESTERSE KREDIETVERLENING AAN SU EN OOST-EUROPA

Van begin af aan was het de eis van de Amerikaanse president Reagan dat de deelnemers aan de top de kredietverlening aan de Sowjet-Unie zouden beperken. Daartegenover zou de hartewens van de Franse president Mitterrand worden vervuld: interventie op de wisselmarkten waarmee de dollarkoers gedrukt zou kunnen worden.

Helaas bleek dat een kleine hoeksteen aan dit compromis ontbrak: de afspraak over de regeling voor exportkredieten in de OESO, die al te grote concurrentie moet verhinderen en op 15 juni afloopt. Vooral Frankrijk heeft zich in de OESO verzet tegen een Zweeds voorstel om de klassen waarin kredietnemers zijn ingedeeld zodanig te veranderen dat voor sommige nieuwe industrielanden en ook voor de Sowjet-Unie hogere minima en rentes gelden. De Sowjet-Unie was zelfs in de hoogste categorie van 12,5% ingedeeld.
De Fransen hoopten door een akkoord hierover Reagan te vermurwen, zodat de Amerikaanse president op voor de Fransen en Duitsers onaanvaardbare hoofdeis water in de wijn zou doen. Want Reagan eiste ook dat ergens in het slotcommuniqué van Versailles een cijfer zou worden genoemd voor de minimumrente die het Westen aan de Sowjet-Unie berekent.
Toen op 5 juni bleek dat een akkoord over de voortzetting van de consensus in de OESO er niet in zat, ontstond in Versailles een fikse ruzie over Reagans eis. De ambtenaren die de bijeenkomst hadden voorbereid, de zgn. „sherpa's" werkten de hele nacht om te redden wat er te redden was.
Reagan achtte het resultaat daarvan echter „onvoldoende" en begon op 6 juni met grote overtuigingskracht voor een duidelijker formulering op het punt van de kredieten aan Oost-Europa te pleiten.
Maar Reagan kreeg zijn zin niet. Men keerde terug naar de versie van de Sherpa's, die voor velerlei uitleg vatbaar is. De top in Versailles heeft nu bepaald dat de leningen aan Oost-Europa „voorzichtig" en „op verschillende manieren" benaderd moeten worden, en men is het erover eens geworden dat „politieke en militaire belangen" bij deze benadering een rol moeten spelen.
Dat er een beter overleg moet komen bij de levering van strategische goederen, daar was Mitterrand het vanaf het begin mee eens geweest. Nu is in Versailles besloten dat er in de OESO ook een uitwisseling van informatie zal komen over alle aspecten van de economische, commerciële en financiële relaties tussen Oost en West.
Maar, zo leest men ten derde, de criteria bij kredietverlening zijn economische levensvatbaarheid en de traditionele voorzichtigheid.

Pas in de vierde plaats wordt gesproken over een algehele beperking van de kredietverlening aan Oost-Europa. Achteraf zal men de ontwikkeling van de kredietrelaties met Oost-Europa gezamenlijk toetsen aan de thans gemaakte afspraken.
Toch is het gevolg van dit alles dat de Amerikaanse minister van financiën Regan het kon doen voorkomen alsof Washingtons doel bereikt was en de beperking van de kredieten aan Oost-Europa op de eerste plaats was genoemd. Bovendien kon hij pochen dat de Oost-West relaties nu voor het eerst niet alleen een politiek-militair, maar ook een

economisch aspect hebben. Of de beperking van de kredieten geldt voor het huidige peil van de leningen of voor de groei ervan, blijft dan in het ongewisse.
Mitterrand verklaarde op 6 juni blij dat de beperkingen „voor allen en voor niemand" gelden; de Duitser Lahnstein liet weten dat er „toch geen controle mogelijk is".

MONETAIRE KWESTIES; WISSELKOERSEN

De prijs die Reagan voor dit vage akkoord aan Mitterrand heeft betaald blijkt even vaag en voor velerlei uitleg vatbaar. De na te streven grotere stabiliteit in de wisselkoersen wordt „in de eerste plaats" afhankelijk gesteld van een „grotere convergentie in de politiek waarmee de inflatie moet worden bestreden."
Wel worden interventies op de wisselmarkten in het vooruitzicht gesteld, maar pas „als de markt tekenen van wanorde vertoont". Een dergelijke verplichting bestaat al sinds jaren volgens artikel IV van het reglement van het Internationaal Monetair Fonds voor alle landen. Een studiecommissie zal nu moeten gaan bepalen wat onder „tekenen van wanorde" precies moet worden verstaan, en kan daarover volgens de Amerikanen ruim een jaar twisten.
Vriendelijk riep minister Regan, die een tegenstander is van interventie, dat de afspraak van 6 juni een eerste stap is op weg naar een terugkeer naar de geest van Bretton Woods en stabielere koersen.
Maar hij voegde er meteen aan toe dat grotere samenwerking bij het voeren van de economische politiek het uitgangspunt is – een mogelijkheid dus om het socialistische Parijs op de vingers te tikken.
Hetgeen de Franse president niet verhinderde uit te roepen dat alle deelnemers aan de top zich tot interventie op de wisselmarkten hebben verplicht. En Mitterrand noemde daarbij de voorwaarde van de „wanorde" niet.

NOORD-ZUIDPROBLEMATIEK

Op de topconferentie in Versailles hebben de VS zich bereid verklaard een begin te maken met de wereldwijde onderhandelingsronde over ontwikkelingsvraagstukken.
De zeven industrielanden hebben zich bovendien bereid verklaard de gedachten van de Groep van 77 (de bindende factor voor de ontwikkelingslanden) als basis te aanvaarden voor verdere discussies. In het slotcommuniqué van de top melden de zeven dan ook dat de lancering van wereldwijde en allesomvattende onderhandelingen over de Noord-Zuidproblematiek een „belangrijke politieke doelstelling" is.
Een doorslaggevende voorwaarde voor het fiat van de Verenigde Staten was, dat de onafhankelijkheid van de „speciale organen" (IMF, GATT, Wereldbank, FAO) nu door alle partijen is onderschreven. Donald Regan, minister van financiën van de VS: „Wij hebben het document pas ondertekend toen duidelijk was, dat de onafhankelijkheid van de speciale instellingen was gegarandeerd".
Verder willen de Zeven (plus de EG) werk maken van reorganisatie van de Wereldbank en dat in samenwerking met de Derde Wereld. Die plannen betekenen in de praktijk een voornemen om de Regionale Ontwikkelingsbanken verder uit te bouwen door te proberen opbrengsten van grondstoffenexporten te stabiliseren en de particuliere kapitaalstroom verder uit te breiden.
In dat verband zal ook extra aandacht worden geschonken aan hulp voor voedsel en energieproduktie in het deel van de Derde Wereld dat deze levensbehoeften moet invoeren.
Tot slot vestigen de zeven hun hoop op de achtste bijdrageverhoging van de IMF-leden aan het Fonds. Dat zal bij de volgende algemene vergadering van het IMF in september aan de orde komen.

TECHNOLOGIE

Op voorstel van de Franse president heeft de conferentie een commissie ingesteld, die zich zal bezighouden met het bestuderen van de consequenties voor de toekomst van de opkomst van nieuwe technologieën als biochemie, geothermie en robots.
Volgens Mitterrand kan het invoeren van dergelijke nieuwe technologieën nieuwe werkgelegenheid scheppen, mits de regeringen de nieuwe technologieën op wereldwijde basis coördineren, prioriteiten stellen en de armen er bij betrekken.
De Amerikaanse president Reagan uitte twijfel over de rol van de overheid op dit gebied. Hij bracht in herinnering, dat president Roosevelt in de dertiger jaren om een rapport gevraagd had over de verwachtingen t.a.v. de toekomst. Geen van de deskundigen van toen had echter de komst voorzien van televisie, plastic, straalvliegtuigen of harttransplantaties; „zelfs niet zoiets eenvoudigd, als een ballpoint" zei Reagan, terwijl hij met de zijne naar Mitterrand wees.

Perscommentaren

Enkele citaten uit perscommentaren n.a.v. de conferentie in Versailles leveren het volgende beeld op:

In een hoofdartikel van The Guardian van 7 juni stond het volgende:
In de schaduw van de Falkland-crisis en een Israëlische inval in Libanon was het geen verrassing dat de topconferentie te Versailles maar heel weinig zaken van economische substantie opleverde. De zeven leiders waren het eens over de noodzaak van een gemeenschappelijke strategie, maar niet over de strategie zelf. De ontwikkelde landen tellen thans vijf miljoen werklozen meer dan tijdens de topconferentie te Ottawa vorig jaar, maar de deelnemers aan de conferentie schenen de sociale consequenties rooskleuriger te beoordelen.
Het hoge Amerikaanse rentepeil heeft een kapitaalbeweging naar de Verenigde Staten veroorzaakt. Een interventie van Washington zou de Europeanen enig soelaas hebben verschaft en werd stellig vurig gehoopt door de Fransen, wier wishful thinking leidde tot berichten over een Amerikaanse mentaliteitsverandering. Het schijnt echter dat de Amerikanen niet méér beloofd hebben dan waartoe ze bij aankomst te Versailles bereid waren: een studie. Studies zijn meestal middelen om beslissingen uit te stellen. Er zal ook een studiegroep over nieuwe technologie worden gevormd. Deze zaak gaat president Mitterrand na aan het hart; hij beklemtoont terecht de noodzaak van geplande verandering. Interventie ter versnelling van de technologische ontwikkeling zal de werkloosheid helpen verminderen.

De grote mislukking van de topconferentie is dat er nog geen overeenstemming bestaat over de frontale aanval op de werkloosheid. Omdat bij het ontbreken van een collectieve actie de manœuvreerruimte voor elk land klein is, blijft de feitelijke consensus dat de werkloosheid de knuppel moet zijn om de looneisen binnen aanvaardbare perken te houden. Dit is een wanhoopsoverweging, enerzijds omdat de werkloosheid vermoedelijk het peil bereikt heeft waarop groei niet meer tot prijsstijgingen leidt, anderzijds omdat zowel hoge werkgelegenheid als lage inflatie beleidsdoeleinden moeten zijn.

De FAZ schreef op 8 juni:
De economische topconferenties van de zeven grootste westelijke industriestaten ontwikkelen zich steeds meer tot een bombastisch spektakel. Van het oorspronkelijke idee van overleg in kleine kring is niet veel overgebleven. Er is een geweldig conferentie-apparaat ontstaan en de voorbereidingen duren maanden. Alles wordt overschaduwd door de drang naar publiciteit van de deelnemers.
Na de conferentie te Ottawa rees de vraag of het zinvol was deze bijeenkomsten voort te zetten. Hoewel over het nut nogal wat twijfels zijn gerezen waren alle deelnemers bereid de jaarlijkse ontmoetingen te handhaven. De doorslag gaf de overweging dat de persoonlijke ontmoeting der regeringsleiders en de dwang tot bespreking der gemeenschappelijke problemen een volledig uit elkaar drijven op economisch en monetaire terrein zouden kunnen verhinderen of althans afremmen. De ervaring heeft overigens geleerd dat intentieverklaringen van topconferenties geenzins als strikt op te volgen richtlijnen worden beschouwd.
President Mitterrand had een nieuwe stijl beloofd: het zou niet meer gaan om maatregelen op korte termijn maar om politieke ontwikkelingen op langere termijn. Hij wilde een eerder filosofische discussie over de grote vragen van onze tijd, zoals de schepping van een nieuwe internationale valutaregeling en de plannen voor nieuwe technologieën. Er kwam niet veel van terecht. De nieuwe stijl bleek eigenlijk alleen in de prachtige coulisse van het slot van Versailles.
De resultaten van de topconferentie zijn bescheiden, maar het zou voorbarig zijn ze geheel zonder betekenis te achten. In vele kwesties bleek overeenstemming; zo verklaarden alle

deelnemers dat ze zich tegen de groeiende protectionistische druk zouden keren. De topconferenties zijn reeds zinvol wanneer ze juist in deze kwestie nieuwe verplichtingen scheppen. Dat ondanks de recessie en de grote werkloosheid de handel nog altijd in hoge mate vrij is, is tot nu toe de grootste verdienste van de nauwer geworden economische samenwerking tussen de industriestaten.
Het woord coöperatie speelde te Versailles een grote rol. Ook bij de Amerikanen en de Fransen, die tot nu toe het eigengereidst optraden, schijnt het inzicht in de noodzaak van nauwkeurige afstemming te zijn toegenomen. Mitterrand ziet thans in, dat de inflatiebestrijding een beslissende factor is voor een nieuwe economische groei. Verleden jaar te Ottawa klonken zijn verklaringen nog anders.
De Amerikanen hebben zich tegen veler verwachting bereid verklaard tot grotere samenwerking op monetair gebied. Wat de praktijk zal zijn moet men afwachten. De interpretaties die de Amerikanen te Versailles aan de verklaring over de mogelijkheid van interventie gaven, klonken tenminste veel voorzichtiger dan de soms hoopvolle uitingen der Europese deelnemers.
Eveneens op 8 juni schreef The Financial Times, dat de passage over de exportkredieten in de slotverklaring alle partijen in staat stelde te zeggen dat zij hun zin hadden gekregen. Mitterrand verklaarde onmiddellijk dat elke regering voor zichzelf kon beoordelen wat commercieel voorzichtig is. De Amerikanen zeiden echter, dat voor het eerst alle leidende Westelijke landen hadden ingestemd met de uitoefening van economische, commerciële en financiële druk op de Sowjet-Unie.
Om een akkoord te verkrijgen waarmee hij voor zijn gevoel zou kunnen leven moest Reagan al zijn geschut in stelling brengen. Zonder dit met zoveel woorden te zeggen dreigde hij elke consensus over de voortgang van de Noord-Zuiddialoog te torpederen, indien hij geen satisfactie kreeg in de Oost-Westkwestie. Zo ontstond te Versailles een tamelijk duidelijk pakket van wederzijdse concessies.
De Amerikanen deden volgens de Europeanen belangrijkes stappen m.b.t. de wisselkoersinterventie en de Noord-Zuiddialoog. Washington liet zich naar hun oordeel overhalen tot een „proces", dat het moeilijker zal maken weerstand te bieden tegen de druk om te intenveniëren op de wisselmarkt als de dollar te hoog klimt. De Amerikaanse minister van financiën Regan stemt overigens niet in met de opvatting dat de Verenigde Staten in feite een honorair lid van het Europees Monetair Systeem zijn geworden.
Regan verklaarde dat, ook al zou het akkoord van Versailles al anderhalf jaar van kracht zijn geweest, de Amerikaanse regering niet tot veelvuldiger interventies op de wisselmarkt zou zijn overgegaan. De Amerikanen geloven dat de te Versailles overeengekomen studie zal bewijzen dat interventies niets kunnen uitrichten tegen trends op middellange of lange termijn. Zij menen dat de manier om de verplichting tot grotere wisselkoersstabiliteit te vervullen gelegen is in nakoming van de verplichting tot economische convergentie.
Het is verre van duidelijk of van dit laatste veel zal komen. De EG heeft al jaren gepoogd de economieën van haar lidstaten te convergeren, maar zonder overweldigend succes. De motieven zijn loffelijk genoeg. Ieder wil lagere inflatie, hogere groei en meer werkgelegenheid, maar Reagans mening over de beste weg om een en ander te bereiken zal nooit dezelfde zijn als die van Mitterrand.
De zeven landen hebben verplichtingen aangegaan die prijzenswaardig klinken, zo besluit The Financial Times, maar in bewoordingen die nog belangrijke meningsverschillen verbergen. (NRC/H'blad, Le Monde, The Times, The Financial Times, NZZ, FAZ, Wereldwijzer)

(Vor. ber. pag. 481 e.v.-1981)

WEST-EUROPA

NEDERLAND

BETALINGSBALANS. VIERDE KWARTAAL EN JAAR 1981

Het ministerie van financiën maakte op 19 maart de betalingsbalansresultaten bekend over het vierde kwartaal en het hele jaar 1981.
Daaraan was toegevoegd een overzicht van de ontwikkelingen op de valutamarkt in het laatste kwartaal van 1981 en het begin van 1982.
Het onderstaande is hieraan ontleend.

De lopende rekening van de betalingsbalans op transactiebasis vertoonde in het vierde kwartaal van 1981 een seizoenvrij overschot van *f* 3,2 mrd, na een overschot van *f* 2,2 mrd in het derde kwartaal. De verbetering had geheel betrekking op het goederenverkeer; het negatieve saldo in het onzichtbare verkeer verslechterde met *f* 1,2 mrd.
Vergeleken met het derde kwartaal daalde de waarde van de invoer met 4% en steeg de uitvoerwaarde met 1,5%, waardoor de handelsbalans met *f* 2,2 mrd verbeterde. Deze verbetering had voor meer dan de helft betrekking op de energiebalans waarbij de uitvoer, met name vooral door een prijsstijging van het aardgas, met bijna 12% toenam, terwijl de invoer met bijna 5% daalde. In het goederenverkeer buiten de energiesector deed zich zowel bij de invoer als de uitvoer een daling voor, te weten van 4% respectievelijk 1%. Het dekkingspercentage van het totale goederenpakket steeg door een en ander met ruim 6 punten tot 112,5, terwijl de ruilvoet met circa 4½% verbeterde.
Het onzichtbare verkeer (seizoenvrij) resulteerde, na een gering tekort in het derde kwartaal, thans in een negatief saldo van *f* 1,4 mrd. Deze verslechtering had vooral betrekking op de primaire inkomens en met name op de daarin begrepen rentebetalingen. Daarnaast vertoonde het positieve saldo in het dienstenverkeer een daling. Binnen dit verkeer gaven de wisselvallig verlopende baten uit de transitohandel een teruggang te zien. Hiertegenover stond een daling van het negatieve saldo in het reisverkeer, als gevolg van lagere uitgaven, en namen de netto ontvangsten uit hoofde van de uitvoering van werken in het buitenland toe.
Het negatieve saldo ter zake van inkomensoverdrachten nam enigszins af, deels als gevolg van hogere overheidsontvangsten van de EG in het kader van de landbouwfinanciering.
Voor het gehele jaar 1981 resulteerde de lopende rekening op transactiebasis in een overschot van *f* 8,6 mrd, tegenover een deficit van *f* 4,5 mrd in 1980. Deze forse omslag kwam nagenoeg geheel voor rekening van de goederenbalans, waarbij de waarde van de goedereninvoer met ruim 7½% en de uitvoerwaarde met bijna 17½% steeg. Het dekkingspercentage nam met bijna 9 punten toe tot 107. Naar volume gemeten daalde de invoer, onder invloed van de recessieve economische ontwikkeling, echter met 7% en vertoonde de uitvoer – ondanks een forse daling van het uitvoervolume van aardgas – een lichte stijging (1½%). De ruilvoet onderging ten opzichte van 1980 vrijwel geen wijziging.
Het negatieve saldo in het onzichtbare verkeer gaf ten opzichte van 1980 een lichte daling te zien, te weten met *f* 0,4 mrd tot *f* 1,8 mrd. De daling kwam geheel voor rekening van het dienstenverkeer, dat voor het eerst sinds 1975 een verbetering vertoonde, te weten met *f* 2,2 mrd. Binnen dit verkeer liet het vervoer betere uitkomsten zien, met name uit hoofde van de daaronder begrepen bunkerleveranties aan buitenlandse schepen en vliegtuigen onder invloed van de gestegen prijzen voor olieprodukten. Voorts kwam de voortdurende stijging van het tekort op de reisverkeerbalans in het verslagjaar tot staan, dit vanwege een stagnatie van de uitgaven en een toeneming van de ontvangsten.
Tegenover de betere uitkomsten in het dienstenverkeer stond echter een toeneming van zowel het negatieve saldo inkomensoverdrachten als het eveneens negatieve saldo primaire inkomens. De stijging met *f* 1,3 mrd van het negatieve saldo inkomensoverdrachten hield verband met lagere overheidsontvangsten van de EG, een ontwikkeling die de tegenhanger vormt van de gunstige uitkomst voor de export van agrarische produkten. De verslechtering van het saldo primaire inkomens ten belope van *f* 0,4 mrd kwam overwegend voor rekening van de daaronder begrepen kapitaalopbrengsten.
De lopende rekening op kasbasis (niet-seizoenvrij) vertoonde in het vierde kwartaal een overschot van *f* 2,6 mrd, hetgeen beduidend geringer was dan het eveneens niet-seizoenvrije saldo op transactiebasis. Dit grote verschil had, afgezien van statistische verschillen en ramingsfouten met betrekking tot de handel met de BLEU, voornamelijk betrekking op per saldo aflossingen van niet geregistreerd kort invoerkrediet.
Voor het gehele jaar 1981 bedroeg het overschot van de lopende rekening op kasbasis *f* 5,8 mrd, tegen een tekort van *f* 7,3 mrd in 1980.
Het geregistreerde kapitaalverkeer der niet-monetaire sectoren leidde – inclusief de eenzijdige kapitaaloverdrachten – in het vierde kwartaal tot een kapitaaluitvoer van *f* 2,2 mrd. Voor het gehele jaar 1981 resulteerde hiermee een kapitaalafvloeiing van *f* 5,5 mrd, tegen een kapitaalinvoer van *f* 1,0 mrd in 1980.

Het lange particuliere kapitaalverkeer gaf in het verslagkwartaal een uitstroming van *f* 2,0 mrd te zien, terwijl het gewoonlijk sterk fluctuerende korte kapitaalverkeer ditmaal in een invoer van *f* 0,3 mrd resulteerde. De kapitaaltransacties van de overheid vergden *f* 0,5 mrd, waarvan *f* 0,3 mrd betrekking had op schuldvermindering van het Rijk in het verkeer met de EG.
Binnen het lange kapitaalverkeer van de particuliere sector leidden de directe investeringen per saldo wederom tot een relatief omvangrijke kapitaaluitvoer, ditmaal van *f* 1,2 mrd. De stroom van directe investeringen van het Nederlandse bedrijfsleven in het buitenland bedroeg *f* 2,7 mrd, terwijl de buitenlandse investeringen in Nederland *f* 1,5 mrd beliepen.
Over het jaar 1981 bedroegen de Nederlandse investeringen in het buitenland *f* 8,1 mrd, hetgeen een stijging van *f* 2,2 mrd betekent ten opzichte van 1980. De stroom van buitenlandse directe investeringen in Nederland was gelijk aan die in 1980 (*f* 3,2 mrd).
Het effectenverkeer resulteerde in het verslagkwartaal in een toestroming van *f* 0,7 mrd, hetgeen vrijwel gelijk is aan het gemiddelde niveau in de drie voorafgaande kwartalen. In het beursverkeer werd een kapitaalinvoer van *f* 1,1 mrd geregistreerd, vooral door toegenomen verkopen van overheidsobligaties. Buiten het beursverkeer vloeide er uit hoofde van aflossingen op obligaties en notes per saldo een bedrag van *f* 0,5 mrd af.

Voor het jaar 1981 als geheel leidde het totale effectenverkeer tot een kapitaalinvoer van *f* 2,6 mrd, na een invoer van *f* 6,3 mrd in 1980.
De lange particuliere kredietverlening resulteerde in het verlslagkwartaal, voornamelijk door verstrekking van goederenkredieten en plaatsing van onderhandse leningen, in een relatief grote uitstroming, te weten van *f* 0,6 mrd. Daarnaast vloeide in het overige lange particuliere kapitaalverkeer *f* 0,8 mrd af.
Over het gehele jaar 1981 vond uit hoofde van de lange particuliere kredietverlening en het overige particuliere kapitaalverkeer te zamen een uitvoer plaats van *f* 1,8 mrd, waarvan *f* 1,1 mrd betrekking had op aankopen van onroerend goed in het buitenland.
Het totale verkeer der niet-monetaire sectoren met het buitenland – met inbegrip van de nog te

rubriceren betalingen – was in het verslagkwartaal, na een tekort in het derde kwartaal, nagenoeg in evenwicht. Voor het gehele jaar 1981 resulteert daarmede een overschot van *f* 0,5 mrd (1980: tekort *f* 6,7 mrd). In het bankenverkeer vond in het vierde kwartaal een toestroming van middelen plaats van *f* 2,1 mrd, terwijl de officiële reserves – mede door interventies van de Bank in de valutamarkt – een stijging van *f* 2,2 mrd te zien gaven.
Over het gehele jaar 1981 vond in het bankenverkeer een kapitaaluitvoer van *f* 2,1 mrd plaats en daalden de officiële reserves, met inbegrip van een toewijzing van bijzondere trekkingsrechten in het IMF van *f* 260 mln, met *f* 1,4 mrd.

Valutamarktontwikkeling

Het koersverloop van de dollar bleef in het verslagkwartaal en in de eerste maanden van 1982 een onrustig beeld vertonen. Na een hoogste niveau van *f* 2,8630 op 10 aug. liep de dollarnotering in Amsterdam terug tot *f* 2,4075 per ultimo november. Deze teruggang vond o.a. zijn oorzaak in de dalende dollarrente. Het driemaands eurodollartarief daalde tussen eind september en eind november van 17,8% tot 12,1%. Met ingang van 4 dec. verlaagde de Federal het disconto met 1% tot 12%. In de daarop volgende periode vertoonde de dollarkoers, bij aanhoudend sterke schommelingen van dag tot dag, wederom een stijgende tendens, onder invloed van een opnieuw aantrekkende dollarrente. De hernieuwde stijging van de rente hield verband met de sterke expansie van de geldhoeveelheid in de Verenigde Staten en berichten over omvangrijke begrotingstekorten. Op 15 febr. noteerde de dollar in Amsterdam *f* 2,6285, terwijl de driemaands eurodollarrente op een niveau van 16,8% lag. Het sedertdien weer enigszins teruglopen van het renteniveau heeft de dollarkoers niet in belangrijke mate beïnvloed. Op 11 maart was de voornoemde eurodollarrente gedaald tot 14,6%, de dollarnotering bedroeg per dezelfde datum *f* 2,5865.
De positie van de zwakste valuta in het EMS, die sedert de wisselkoersaanpassing in oktober was ingenomen door de Duitse mark (en voor korte tijd de gulden), werd begin december overgenomen door de Belgische frank toen deze wederom onder druk kwam te staan.
Per 11 dec. verhoogde de Nationale Bank van België het disconto en de voorschotrente met 2% tot resp. 15% en 17%. Tegen medio december moest de frank op uiterste koersen worden gesteund. In de tweede helft van de maand was evenwel sprake van enig herstel en op 7 jan. werd het Belgische disconto met 1% verlaagd tot 14% en de voorschotrente met 2% tot 15%. In de loop van januari en februari nam de druk op de frank weer toe, waarbij de Nationale Bank wederom interventiesteun verleende. Op grond van de ernstige economische situatie in België en de daarmee gepaard gaande fundamentele verstoring van de lopende rekening van de betalingsbalans besloot de Europese Ministerraad op verzoek van de Belgische regering tot een devaluatie van de Belgische frank met 8½% met ingang van 22 febr.; tezelfdertijd werd de spilkoers van de Deense kroon met 3% verlaagd.
De Duitse mark bevond zich in de afgelopen maanden voortdurend in de onderste helft van de EMS-band. Ondanks de relatief zwakke positie van de Duitse mark in het EMS verlaagde de Bundesbank in twee stappen, op 4 dec. en 22 jan., de speciale voorschotrente van 11% tot 10%. Na de recente wisselkoersherziening nam de mark de zwakste positie in de (nieuwe) EMS-band in. Begin maart voegden zowel de Belgische frank als de Franse frank zich bij de mark in een overigens smalle band. De situatie na de recente wisselkoersherziening wijkt daarmee af van die na de aanpassing in oktober, toen interventies op uiterste koersen plaatsvonden. De Nationale Bank van België verlaagde per 4 maart het disconto met 1% tot 13% en de voorschotrente met 1½% tot 13½%.
Toen de gulden na de koersherziening in oktober tot de bodem van de EMS-band daalde, waren gedurende enkele dagen verkopen van Franse franken noodzakelijk. Reeds spoedig trad evenwel een aanzienlijk koersherstel op waardoor de gulden medio november in de bovenste helft van de EMS-band terechtkwam. De vaste stemming voor de gulden stelde De Nederlandsche Bank met name in november en december in staat om op ruime schaal deviezen in te kopen en tevens het beleid te richten op een geleidelijke daling van de geldmarktrente. Gezien de positieve invloed van de betalingsbalans op de positie van de gulden in de valutamarkt en in het licht van de internationale renteverhoudingen besloot De Nederlandsche Bank om met ingang van 22 jan. al haar tarieven met ½% te verlagen. Het disconto kwam hiermee op 8½% en de voorschotrente op 9½%. Daarnaast heeft de Bank de renteopslag voor banken, die een relatief groot beroep op haar doen, in vier stappen, laatstelijk per 26 febr. 1982, verlaagd van 2% tot nihil. De notering van de Duitse mark bedroeg op 11 maart *f* 109,54 tegen *f* 111,36 per ultimo september.
De effectieve wisselkoers van de gulden steeg in het vierde kwartaal met ca. 4,3% tot 109,2. Deze stijging vindt hoofdzakelijk haar oorzaak in een daling van de koersen van de dollar en een aantal Europese valuta ten opzichte van de gulden.
De koersontwikkeling van het pond sterling vertoonde een wisselend beeld. Op een aanvankelijk wat flauwere stemming voor het pond begin oktober volgde later enig herstel als gevolg van het afnemend rente-écart ten opzichte van de dollar. In februari evenwel kwam het pond onder druk te staan vanwege de dalende olieprijzen. Op 11 maart noteerde het pond in Amsterdam *f* 4,68 (ultimo september *f* 4,679).
Na een onderbreking, waarbij de Zwitserse frank in Amsterdam terugliep van *f* 138,07 medio november tot *f* 133,175 in de tweede week van december, zette de vaste stemming voor de Zwitserse frank zich voort. Op 11 maart bedroeg de notering in Amsterdam *f* 139,00.
Op 14 dec., toen in Duitsland en de Verenigde Staten verlagingen van officiële rentetarieven plaatsvonden, verlaagde de Nationale Bank van Zwitserland de voorschotrente met ½% tot 7%.
De koers van de yen bleef een fluctuerend beeld vertonen. Na een laagste niveau van *f* 105,81 op 20 okt. steeg de yenkoers, onder invloed van een verminderd rente-écart t.o.v. de dollar, tot *f* 114,40 op 18 december. De Bank of Japan verlaagde per 11 dec. het disconto met ¾% tot 5½%.
Ondanks de gunstige positie van de betalingsbalans viel in de eerste maanden van 1982 een zwakkere stemming voor de yen waar te nemen, mede als gevolg van het weer toegenomen rente-écart t.o.v. de dollar. Op 11 maart noteerde de yen in Amsterdam *f* 108,82. (Ministerie van financiën)

(Vor. ber. pag. 265/3 e.v.-1981)

JAARVERSLAG NEDERLANDSCHE BANK

Op 27 april is het jaarverslag van De Nederlandsche Bank gepubliceerd. Het was het eerste jaarverslag, dat was opgesteld onder de verantwoordelijkheid van dr. Duisenberg, die op 1 jan. dr. Zijlstra was opgevolgd als president-directeur (pag. 265/2-1981).
In het jaarverslag zei dr. Duisenberg o.m., dat enig economisch herstel in de wereld kan worden verwacht.
Nederland kan van die oplevering profiteren gezien de gematigde loonkostenontwikkeling en inflatie. Tot nu toe is dat echter niet gebeurd, onder meer als gevolg van de ongunstige afzet. De rendementen zijn steeds verder verslechterd en daarmee is het weerstandsvermogen van bedrijven verder uitgehold. Daarom zal het herstelproces geruime tijd vergen. Matiging in de particuliere en de collectieve sector blijft dan ook gedurende vele jaren onontkoombaar om de uitholling ongedaan te maken en daarmee de voorwaarden te scheppen voor duurzaam herstel van groei en werk.
De opgaaf om de economie gezond te maken en voor verder afglijden te behoeden, is heel zwaar en vergt vastberadenheid en overtuigingskracht op lange termijn. Zij is echter noch onmenselijk noch bovenmenselijk.

Volgens dr. Duisenberg heeft Nederland zich niet kunnen onttrekken aan de mondiale economische malaise.
Zo is de geregistreerde werkloosheid de afgelopen twee jaar verdubbeld tot bijna een half miljoen.

De investeringen van bedrijven liepen met circa 20% terug, waardoor het peil van de investeringen zelfs onder dat van 10 jaar geleden kwam. Het reëel beschikbare inkomen van de modale werknemer daalde met 4%, terwijl de rendementspositie van het bedrijfsleven verder is aangetast.

Het tekort van de overheid bereikte in 1981 een omvang van circa 8½% van het netto nationale inkomen tegen 5½% twee jaar eerder. Daarbij is dan nog geen rekening gehouden met de zgn. „weggebudgetteerde" uitgaven noch met het in 1981 opgetreden tekort van de sociale fondsen van meer dan fl. 2 miljard.
Hij noemt dit beeld „de droeve getuigenis van het verzuim om in daden om te zetten, wat sedert 1975 wordt beleden en ook in steeds bredere kring als noodzakelijk wordt erkend".
Thans dreigt volgens hem het gevaar dat na zeven jaar getuigen van de noodzaak tot ombuigen de illusie zou ontstaan dat er, per saldo, reeds wezenlijk zou zijn omgebogen en dat het dus langzamerhand wel genoeg is geweest.
In de afgelopen jaren zijn zonder twijfel talrijke, vaak pijnlijke maatregelen genomen, aldus dr. Duisenberg, „maar helaas veelal te laat en te gering van omvang", terwijl voorts bijna evenveel maatregelen zijn genomen om de pijn op korte termijn te verzachten.

Het ombuigingsbeleid sinds 1975, dat ten doel had de marktsector de financiële ruimte te verschaffen voor herstel van groei en werkgelegenheid, is grotendeels mislukt omdat ombuigingen veelal werden begeleid door aanvullend beleid ter bestrijding van de gevolgen voor de werkloosheid op korte termijn. „Mede hierdoor zijn tekorten niet gereduceerd, collectieve lasten niet gestabiliseerd, rentelasten niet gedaald en dus de doelstellingen niet gehaald".
De verzorgingsstaat, zoals wij die hebben, kan alleen maar duurzaam worden gehandhaafd als het economische draagvlak voldoende is en goed wordt onderhouden. Het lijkt paradoxaal, schrijft dr. Duisenberg, maar het is denkbaar dat de grootste bedreiging voor de verzorgingsstaat komt van maatregelen die ogenschijnlijk beogen hem op korte termijn in stand te houden, doch die zijn draagvlak structureel ondermijnen.
Er zijn echter ook lichtpuntjes, zoals het lage inflatietempo, de internationale concurrentiepositie en de toegenomen export. Loonmatiging en wisselkoersontwikkeling gezamelijk hebben ertoe bijgedragen dat de inflatie in Nederland gunstig afsteekt bij die in de meeste andere landen, waardoor Nederland thans in een goede positie verkeert om te profiteren van de verwachte conjuncturele opleving in de wereld.
Hier is volgens hem sprake van een voorbeeld

dat matiging kan leiden tot meer werk, maar het kost tijd.
Maar helaas zijn er echter al weer tekenen, dat zelfs indien de door de regering aangegeven beperkte loonruimte van 6 à 6½% in 1982 niet zal worden overschreden, het verworven voordeel alweer ten dele wordt ongedaan gemaakt, vóór wij ervan hebben kunnen profiteren, omdat een dergelijke loonsomstijging alweer een versnelling betekent ten opzichte van 1981 en uitkomt boven de loonsomstijging van circa 4% in West-Duitsland.
Een lichtpunt, maar in belangrijke mate een dwaallichtpunt, noemt de President van de Nederlandsche Bank in zijn jaarverslag het overschot in 1981 van ruim *f* 8 miljard op de betalingsbalans. Een dwaallichtpunt, omdat het betalingsbalansoverschot in overwegende mate de neerslag is van de bedroevend slechte staat van de economie.
Dit overschot is immers veroorzaakt door het sterke inzakken van de investeringen en door de sterke intering op de voorraden van grond- en hulpstoffen. Ook de hogere opbrengsten van de aardgasexport hebben bijdragen tot het ontstaan van het betalingsbalansoverschot in 1981, waar in 1980 nog van een tekort van bijna *f* 5 miljard sprake was.
Waar het betreft het verloop van de overheidsfinanciën en het grote financieringstekort spreekt dr. Duisenberg van een in toenemende mate „onbeheerst proces".
In 1980 en 1981 was het uiteindelijke tekort van het Rijk respectievelijk 25% en 56% hoger dan in de desbetreffende Miljoenennota's was voorzien. De ontwrichtende gevolgen van het sterk opgelopen financieringstekort zullen echter pas goed duidelijk en zichtbaar worden als de economie aantrekt, zo vreest hij. Peil en tempo van het financieringstekort weerspiegelen onmacht om orde op zaken te stellen.
De twijfels, die de Bank uitsprak, toen zij de doelstellingen van het Regeeraccoord onderschreef zijn ook op dit punt gerechtvaardigd gebleken. Naar de mening van de Bankpresident blijkt het steeds weer gewenst de noodzaak van het terugdringen van het financieringstekort van de overheid opnieuw duidelijk te maken, o.a. door te wijzen op de gevolgen ervan. In dat verband dreigen ook voor Nederland „Belgische toestanden".
Hij schrijft verder, dat naar de mate waarin thans reeds dringend geboden ombuigingen niet tot stand worden gebracht, de toekomstige ombuigingspijn zal toenemen.
„Als de explosieve ontwikkeling van de overheidsuitgaven niet nu wordt omgebogen, zullen over enige jaren veel pijnlijker ingrepen nodig zijn dan thans. Wie vandaag de zwakken in onze samenleving bescherming zegt te bieden, bedenke dat er „morgen" méér zwakken zullen zijn, die dezelfde rechten zullen doen gelden, die echter als wij daar niet nu de fundamenten voor leggen, een smaller draagvlak zullen ontmoeten". Aldus dr. Duisenberg in zijn inleiding bij het jaarverslag 1981 van de Nederlandsche Bank.

Reacties sociale partners

Volgens het VNO houdt de nieuw aangetreden president van de Nederlandsche Bank ons de spiegel voor van „de aftakeling van onze welvaartsstaat" en dat is een signaal van grote betekenis. We staan dringender dan ooit voor de opgave nù onze problemen aan te pakken.
Het VNO kan uit het verslag geen andere conclusie trekken dan dat Nederland door gebrek aan op herstel gericht beleid naar een dramatisch dieptepunt dreigt af te glijden. „Het ware te wensen dat onze politici het verslag lezen en herlezen en er de enige mogelijke conclusie uit trekken: voor het herstel van de economie en de werkgelegenheid moet met alle kracht die we bezitten prioriteit aan het herstel van de bedrijven worden gegeven", aldus het VNO.
Het NCW schrijft in een reactie in „de Werkgever" dat dr. Duisenberg met zijn kritiek ook het vorige kabinet raakt. De nodige aanpassingen zijn al jaren achterwege gebleven.
Volgens het NCW geeft Duisenberg aan dat onze economie in een positie is gemanouvreerd, waarbij de zelfvernietiging van mogelijk economisch herstel is ingebakken omdat door ruimtegebrek op de kapitaalmarkt investeringen moeilijk van de grond zullen komen.
Het NCW vindt, dat zowel door regering als door sociale partners uit het Bankverslag de les moet worden getrokken, dat de problemen een internationale en een nationale aanpassingspolitiek vergen, die beide discipline vereisen. Voor de politiek vereist dat al op zeer korte termijn een andere aanpak, waarin bijvoorbeeld geen solidariteitsheffing past.
Sociale partners dragen bij het afsluiten van arbeidsvoorwaardencontracten een grote verantwoordelijkheid voor het beperken van de economische afbraak.
De FNV vindt dat de president van de Nederlandsche Bank de economische problemen te eenzijdig benadert door alleen drastische bezuinigingen op de collectieve uitgaven te zien als middel om de economie weer in het spoor te krijgen.

Volgens de FNV dreigt de economie door de bestedingen die zo wegvallen juist in een langdurig dal te raken. Zij vindt het verkeerd om niet opnieuw geld uit te trekken voor maatregelen die de economische groei en de werkgelegenheid bevorderen. Een gericht sturend beleid, stimuleringsbeleid, is juist de enige weg naar het gewenste herstel.
In tegenstelling tot dr. Duisenberg is de FNV van mening dat in de huidige omstandigheden monetaire financiering voor een deel van de overheidsbegroting geoorloofd is, mits het geld doelgericht wordt gebruikt.
De FNV is verontwaardigd, dat de Bankpresident pleit voor het verlagen van de sociale uitkeringen. Zij acht het wel degelijk mogelijk de sociale zekerheidskosten omlaag te brengen door een gericht werkgelegenheidsbeleid dat tot vermindering van het aantal mensen met een uitkering leidt.

Ook het CNV verwijt dr. Duisenberg een eenzijdige kijk op herstel van de economie. Volgens haar is er meer nodig dan matiging in de particuliere en collectieve sector. Als mogelijkheden noemt het CNV het investeringsloon, herverdeling van arbeid en versterking van het industriebeleid.
Het CNV is het eens met de bezorgdheid over het alsmaar toenemende financieringstekort van de overheid.
Evenals de FNV spreekt ook het CNV zich in navolging van de resolutie van het Europees Vakverbond eind april in Den Haag uit voor een gecoördineerde Europese aanpak van de economische problemen.
De Vakcentrale MHP kan zich geheel vinden in „het voortreffelijk relaas" van de Bankpresident, dat verplichte lektuur zou moeten zijn voor alle middelbare scholen. De kritiek van dr. Duisenberg kan volgens de MHP worden vertaald in de conclusie dat de Haagse politici stelselmatig hebben verzuimd te doen wat deze vakcentrale al vanaf haar ontstaan in 1974 heeft bepleit: beperking van de loonkosten en verlaging van de overheidsuitgaven.

Volgens de MHP is er wel gematigd, maar veel te weinig, terwijl er in feite niet is omgebogen. Zij denkt dat een spectaculaire en ingrijpende impuls voor het bedrijfsleven de huidige impasse wel degelijk zal kunnen doorbreken.
De MHP denkt daarbij aan de voorstellen van de Tilburgse prof. dr. D. B. J. Schouten – kroonlid van de SER – die heeft gepleit voor een forse verlaging van de brutolonen die qua koopkrachteffect geheel wordt gecompenseerd door een belastingverlaging. Dat zou de concurrentiepositie van ons land – zowel t.o.v. de import als t.o.v. de export – aanzienlijk kunnen verbeteren. Aldus deze vakcentrale in de MHP-krant van 1 april. (SER-Bulletin)

LATIJNS-AMERIKA

ST. VINCENT

SAMENSTELLING REGERING NA VERKIEZINGEN DECEMBER 1979

Nadat het eiland St. Vincent (en nog enkele kleinere eilanden behorende tot de zgn. Grenadinen-archipel) op 27 oktober 1979 onafhankelijk was geworden van de Britse kroon, werden er op 5 december 1979 algemene verkiezingen gehouden, waarbij de St. Vincent Labour Party (SVLP) van Milton Cato 11 zetels in het parlement behaalde en de New Democratic Party (NDP) 2 zetels. Op 7 december werd een noodkabinet (vanwege rellen op het eilandje Union dat zich wilde afscheiden – pag. 846/2-1979) beëdigd, dat als volgt was samengesteld:

Premier, financiën en zaken betreffende de Grenadines – Robert Milton Cato; handel, landbouw – Vincent I. Beache; verbindingen, openbare werken en arbeid – Grafton C. Isaäcs; gezondheid, huisvesting, gemeenschapsontwikkeling en locaal bestuur – Randolph B. Russell; binnenlandse zaken, toerisme – Hudson K. Tannis; onderwijs, jeugzaken – Charles St. Clair Dacon; justitie – Arthur F. Williams.

Op 24 januari 1980 werd het kabinet formeel in zijn normale functie bevestigd. Op 16 mei 1980 werd de noodtoestand, die na de rellen was afgekondigd, opgeheven.

Kabinetswijziging

Bij een kabinetswijziging midden 1980 werd Hudson K. Tannis benoemd tot minister van buitenlandse zaken (een nieuwe portefeuille), terwijl hij daar-

naast ook minister van toerisme bleef. Arthur T. Woods, die tot dan toe parlementsvoorzitter was geweest, werd minister van binnenlandse zaken, een portefeuille die Tannis kwijtraakte. Verder namen Isaäcs en Williams elkaars portefeuille over.

NASLEEP RELLEN OP UNION

Eind dec. 1979 waren in totaal 42 personen gearresteerd als gevolg van de onlusten op het eiland Union, terwijl vier andere personen, onder wie Lenox Charles (ook bekend als Rasta Bomba), de man die de leider zou zijn van de opstandelingen, op Grenada werden vastgehouden, hangende een beslissing over hun uitlevering aan St. Vincent.

Midden 1980 werd Lennox Charles, die inmiddels door Grenada was uitgeleverd, veroordeeld tot 8 jaar gevangenisstraf met dwangarbeid voor een zware roofoverval en voor het veroorzaken van een explosie.
Ook werd Godwin Harvey uitgewezen. Hij werd voor soortgelijke overtredingen tot 4 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Twee zeventienjarige jongens werden elk veroordeeld tot 1 jaar gevangenisstraf.

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Op 23 juni 1980 werd de leider van de oppositionele New Democratic Party (NDP), James F. Mitchell, na een tussentijdse verkiezing in het Grenadineskiesdistrict, weer in het parlement gekozen.
De tussentijdse verkiezing was nodig door het aftreden van het NDP-lid Cosmos E. Cozier, die de parlementszetel had gewonnen bij de verkiezingen van 1979. Voor die tijd was Mitchell parlementslid geweest voor het Grenadineskiesdistrict.

Na zijn herverkiezing kondigde Mitchell aan, dat zijn partij zou aansturen op een referendum op de Grenadines over „toekomstig constitutionele regelingen" om zo een einde te maken aan „de beheersing van onze bestemming door mensen die vijandig staan tegenover onze aspiraties".

In juni 1980 deed de oprichter (in 1952) van de People's Political Party (PPP), Ebenezer Joshua (73), die van 1957-1967 premier van St. Vincent was geweest, maar in 1979 zijn parlementszetel had verloren, afstand van het leiderschap van zijn partij om plaats te maken voor Clive Tannis, een man die vroeger minister was onder Joshua.

Eind mei 1981 nam Randolph B. Russell, de minister van gezondheid, huisvesting, gemeenschapsontwikkeling en locaal bestuur, ontslag uit de regering. Hij beschuldigde premier Cato ervan „ministers te negeren wanneer die in de regering nieuwe ontwikkelingen te berde brachten" en hij beweerde verder, dat „het land zich in een chaotische situatie bevond door een gebrek aan planning en management".
Als specifieke punten bracht Russell naar voren, dat steeds meer mensen stierven aan ondervoeding, dat er nog steeds geen leerplicht bestond, de werkloosheid een „explosief" niveau had bereikt en er te weinig inzicht bestond in 's lands financiën.

Half juli 1981 trad Calder Williams als leider van de oppositie in het parlement af om plaats te maken voor Randolph Russell, die de SVLP had verlaten en als onafhankelijke in het parlement zat. Williams was van mening dat Russell door zijn grote kennis van regeringszaken en SVLP-beleid bij uitstek geschikt was voor het voeren van de „strijd tegen het wanbeheer en de corruptie". Russell verklaarde echter wel onafhankelijk te willen blijven.

Eind 1981 richtte Russell een nieuwe oppositiepartij op onder de naam Progressive Democratic Party.

OPPOSITIE TEGEN REGERING-CATO

Russell's ontslag (mei '81) viel in een tijd van grote onrust onder de bevolking, die, geleid door het Nationale Comité ter Verdediging van de Democratie, protesteerde tegen twee wetten van de regering, nl. de wet op de openbare orde en veiligheid en een wet die de Essential Services Act zou wijzigen.
Op grond van de eerste wet zou de politie een verregaande permanente bevoegdheid krijgen tot het verrichten van huiszoeking en arrestaties. Verder zouden er zware straffen komen te staan op „alles wat een nadelig effect kon hebben op het democratische proces" of wat „ontevredenheid kon opwekken of gevoelens van onwil en vijandigheid tussen verschillende klassen mensen".

De tweede wet, die na een staking van drie weken van het personeel van de waterleidingbedrijven werd geïntroduceerd, voorzag in een stakingsverbod voor mensen werkzaam in zulke essentiële sectoren als elektriciteit, sanitaire voorzieningen, de gezondheidszorg, waterleiding en luchtverkeer.
Het Nationale Comité ter Verdediging van de Democratie, dat bestond uit verschillende oppositionele partijen, vakbonden en andere vertegenwoordigende organisaties op St. Vincent, organiseerde in juni demonstraties die in de hoofdstad Kingston door zo'n 15.000 mensen werden bijgewoond. Ook riep het Comité op tot een algemene staking die echter maar ten dele succes had.
Op 23 juni werd er in Kingston melding gemaakt van grote chaos en plunderingen toen 300 politiemensen een 12-uursstaking hadden georganiseerd ter ondersteuning van een looneis.
In antwoord op de protesten kondigde de regering aan, dat zij niet onmiddellijk zou doorgaan met de wetten. Op 8 juli 1981 waren de twee wetten formeel van de baan. De regering verklaarde dat de wet op de openbare orde en veiligheid pas doorgang zou vinden na een onderzoek door een speciaal comité bestaande uit vertegenwoordigers van de vakbeweging, uit leraren en vertegenwoordigers van openbare organisaties.
Verder zou de regering bepaalde controversiële kwesties uit de tweede wet in heroverweging nemen.

POGING TOT COUP TIJDENS VERBLIJF PREMIER IN BUITENLAND

Op 4 augustus 1981 deelde de minister van buitenlandse zaken en toerisme, Hudson K. Tannis, die premier Cato verving tijdens diens bezoek aan Londen om het huwelijk van prins Charles en lady Diana bij te wonen, mee dat de regering een coupcomplot had ontdekt waarbij 5 niet bij name genoemde personen andere niet met name genoemde personen zonder succes zouden hebben benaderd met het verzoek om hulp bij het omverwerpen van de regering. Omdat er geen sprake was van arrestaties en Tannis later verklaarde dat er bij de couppoging geen elementen van buitenaf waren betrokken en geen politieke belangen van links of van rechts, was de oppositie van mening dat er helemaal geen complot was geweest en dat de beweringen van Tannis alleen maar dienden voor het invoeren van strengere veiligheidsmaatregelen.

HULP IMF NA SCHADE VAN WERVELSTORM

Nadat de orkaan Allen in augustus 1980 ernstige schade had toegebracht aan St. Vincent, kreeg het eiland hulp van het IMF (Internationaal Monetair Fonds) in de vorm van 425.000 special drawing rights (SDR) – toen ongeveer $ 544.000 – voor zaken die dringend geïmporteerd moesten worden alsmede 1.300.000 SDR (± $ 1.600.000) ter compensatie van de in 1980 teruggelopen export. De export was teruggelopen doordat de bananenoogst was tegengevallen. (*KCA*)

(Vor. ber. pag. 846-1979)

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

VERLENGING UNDOF-MANDAAT

Op 26 mei verlengde de Veiligheidsraad unaniem het mandaat van de VN-vredesmacht op de Golan (UNDOF) met zes maanden tot 30 nov. 1982. Eerder had de Raad het UNDOF-mandaat op 23 nov. 1981 voor een half jaar verlengd.

(Vor. ber. pag. 720/1-1981)

ARABISCHE LIGA

BIJEENKOMSTEN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN. 5de TOPCONFERENTIE STANDVASTIGHEIDSFRONT. CONFLICT OVER PLAN-FAHD. 12de ARABISCHE TOPCONFERENTIE VERDAAGD.

Sinds de 11de Arabische topconferentie te Amman (25-27 nov. 1980, zie pag. 288-'81) vonden o.m. de volgende Arabische bijeenkomsten plaats.

75ste zitting van de Raad

Van 23 tot 25 maart 1981 vond in Tunis de 75ste gewone zitting van de raad van de Arabische Liga plaats.
Na afloop verklaarde secretaris-generaal Chedli Klibi dat de Raad een beroep op Marokko en Mauretanië had gedaan matiging te betrachten en de tussen hen bestaande spanningen door een dialoog op te heffen. Klibi werd door de Raad daartoe met een missie van goede diensten belast.

Voorts gaven de ministers blijk van ongerustheid over het Israëlische project i.z. de aanleg van een kanaal tussen de Dode Zee en de Middellandse Zee. Dit project werd „een ernstig gevaar voor de Arabische wereld en een agressie temeer tegen het Palestijnse volk en zijn rechten" genoemd. Op de VN werd een beroep gedaan de VN-organisatie voor Palestijnse vluchtelingen (UNRWA) vanwege haar ernstige financiële toestand in de algemene VN-begroting op te nemen. Tevens werd gesproken over maatregelen tot voortzetting en consolidering van de Afrikaans-Arabische en de Europees-Arabische dialoog. Besloten werd een nieuwe zetel voor het secretariaat-generaal van de Liga in Tunis te bouwen voor een bedrag van $ 22 mln.
Na de zitting verklaarde een woordvoerder van het secretariaat dat Irak, Marokko, Saoedi-Arabië en Syrië een hervorming van het handvest van de Liga hadden verlangd.
Volgens radio-Tripolis had Libië voorgesteld Soedan uit de Arabische Liga te stoten, omdat het Egypte had erkend en de VS militaire bases op zijn grondgebied ter beschikking had gesteld. Soedan daarentegen verzocht bij monde van minister van buitenlandse zaken Mohammed Mirghani de uitsluiting van Libië, omdat dit militaire bases op zijn grondgebied had toegekend aan een buitenlandse mogendheid die Israël van arbeidskrachten voorzag, daarmee doelend op de SU die joden naar Israël liet emigreren.

76ste zitting van de Raad

Van 7 tot 9 sept. 1981 werd de 76ste gewone zitting van de Raad (van ministers van buitenlandse zaken) in Tunis gehouden. O.m. werden boycotmaatregelen goedgekeurd t.a.v. ondernemingen die zouden meewerken aan de uitvoering van het Israëlische kanaalproject alsmede t.a.v. luchtvaartmaatschappijen die gebruik maakten van het vliegveld Kandia bij Jeruzalem. De Arabische staten werden opgeroepen Libië te steunen in zijn geschil met de VS wegens het luchtincident boven de Golf van Syrte (op 19 aug. 1981, zie een volgende aflevering).

Volgens radio-Tripolis had Libië op 8 sept. opnieuw tevergeefs de uitstoting van Soedan uit de Arabische Liga verlangd, omdat dit land de boycot van Egypte had doorbroken. Het verzoek van de Libanese regering een speciale Arabische topconferentie i.z. Libanon te beleggen werd niet positief ontvangen (zie pag. 392/1).

Vijfde topconferentie Standvastigheidsfront

Van 16 tot 18 sept. 1981 vond in Bengasi (Libië) de vijfde topconferentie plaats van het „Standvastigheids- en Confrontatiefront" in aanwezigheid van de staatshoofden Moammer Kadhafi (Libië), Hafez Assad (Syrië), Bendjedid Chadli (Algerije) en Ali Nasser Mohammed (Zuid-Jemen), PLO-leider Yasser Arafat en – als waarnemer – de Iraanse minister van buitenlandse zaken, Hossein Moussavi.
Volgens een na afloop uitgegeven gemeenschappelijke verklaring werden de volgende besluiten genomen:

„1. De Arabische landen op de volgende Arabische topconferentie (in nov. in Marokko) uit te nodigen afschrikkingsmaatregelen tegen die Arabische landen te treffen, die met het Sadat-regime en met het zionistische complex samenwerken.

2. (a) De VS te beschouwen als zijnde in staat van confrontatie met de Arabische natie en daarom de Arabische regeringen uit te nodigen hun betrekkingen met dit land op alle terreinen aan een nader onderzoek te onderwerpen om de Panarabische belangen van de Arabische natie te behartigen;
(b) de kwestie van de Amerikaans-Arabische betrekkingen op de agenda van de komende Arabische topconferentie te plaatsen om een uniforme Arabische houding te bereiken;
(c) de Amerikaans-Israëlische alliantie als deelname van de VS aan de bezetting van Palestina en de andere bezette Arabische gebieden te beschouwen;
(d) alle vormen van de militaire aanwezigheid van de VS in het Arabische vaderland als vijandig tegenover de Arabische natie te beschouwen. Er moeten maatregelen ter bestrijding en afschaffing van deze militaire aanwezigheid worden getroffen.
3. Maatregelen voor de inzet van alle economische middelen van de Arabieren, incl. olie en de tegoeden bij de Amerikaanse banken, te nemen om het nieuwe bongenootschap tussen de VS en het zionistische complex te bestrijden.
4. Verdere stappen tot het bereiken van een strategisch evenwicht met de vijand te nemen en de Arabische landen uit te nodigen hun politiek te overwegen om dit doel te bereiken.
5. Het bereiken van een rechtvaardige vrede in de regio, waardoor de Arabische natie haar nationale rechten in Palestina en in de andere bezette Arabische gebieden terugkrijgt, bevordert de tot standkoming van een machtsevenwicht in de regio.
6. De betrekkingen met de Sowjet-Unie verder te versterken en met haar besprekingen te voeren om een kwalitatieve ontwikkeling van deze betrekkingen te bereiken, opdat – juist ook na het nieuwe Amerikaans-Israëlische bondgenootschap – in de regio een evenwicht kan worden bereikt (zie ook pag. 448/2).

7. De eenheid, de onafhankelijkheid en het Arabische karakter van Libanon te steunen, omdat dit voor de behartiging van de nationale veiligheid van de Arabieren èn van de belangen van het Libanese broedervolk een minimale voorwaarde is. De deelnemers aan de conferentie beklemtoonden hun standvaste houding jegens de zionistische agressie tegen Libanon en de Palestijnse kampen alsmede jegens de Israëlische inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Libanon die gericht is op verbreking van zijn nationale eendracht (van Libanon). Zij onderstreepten de noodzaak de Palestijnse revolutie met alle middelen tegen de zionistische agressie te beschermen en te steunen.
8. De deelnemers aan de topconferentie juichen het verdrag i.z. vriendschap en samenwerking tussen de Democratische Volksrepubliek (Zuid) Jemen. (...) Libië en Ethiopië toe, omdat dit voor de strijd tegen de akkoorden van Camp David, de deelnemers aan deze akkoorden en hun koers nuttig zal zijn.
9. Zij juichen de strijd van ons volk in de bezette gebieden toe en beklemtonen de noodzaak het te steunen in zijn onverbiddelijke strijd tegen de bezetting, het autonomie-komplot en de terroristische maatregelen van de zionistische vijand, de aanslagen op de heilige plaatsen, de stichting van nederzettingen en de verjoodsing en annexatie van Jeruzalem.
10. Zij juichen de strijd van ons volk in Egypte tegen het Sadat-regime toe en verklaren dat zij van hun kant voor de omverwerping van het regime van de agent Sadat alsook voor de verijdeling van de akkoorden van Camp David en van het Egyptisch-Israëlische (vredes)verdrag strijden.

11. Maatregelen te treffen voor de versterking van de algehele samenwerking tussen de Arabische, Afrikaanse en niet-gebonden landen alsook om de strijd van de bevrijdingsbewegingen in Afrika, in het bijzonder in Zuid-Afrika, Namibië en de West-Sahara te steunen. De deelnemers aan de conferentie staan aan de kant van Angola in de strijd tegen de agressie van het racistenregime in Zuid-Afrika.
12. De rol van de Arabische Volksconferentie in de confrontatie met de imperialistisch-zionistisch-racistische uitdagingen te beklemtonen en daaraan en aan het Internationale Secretariaat voor Solidariteit met de Arabieren en zijn centrale zaak Palestina de nodige steun te verlenen, opdat zij hun verantwoordelijkheid op het schouwtoneel van het Arabische en het internationale gebeuren kunnen vervullen.
13. De deelnemers aan de conferentie hebben besloten de arbeid van het nationale afwijzingsfront op de volgende wijze voort te zetten:

(a) de oprichting van de op de vorige conferenties overeengekomen organen te voltooien;
(b) regelmatige bijeenkomsten van deze organen vast te stellen;
(c) de commissies op te dragen actieplannen voor te stellen in overeenstemming met het handvest en de besluiten van het Afwijzingsfront."

Het voornaamste discussiepunt op de conferentie was op welke manier tegenspel kon worden geboden aan de strategische alliantie tussen de VS en Israël, waartoe tijdens het bezoek van de Israëlische premier Begin aan Washington was besloten (zie pag. 191) en die volgens een verklaring van Kadhafi in Bengasi „ons op de rand van een Derde Wereldoorlog" brengt.

Voor Syrië was het antwoord op deze Amerikaanse uitdaging: hechtere banden tussen het Standvastigheidsfront en de SU. Het linkse Libanese blad *Al Safir* berichtte op 18 sept. dat de Syrische minister van buitenlandse zaken Khaddam had aangedrongen op een „collectieve alliantie met de Sowjet-Unie, in plaats van bilaterale vriendschapsverdragen" zoals Syrië en Zuid-Jemen die met Moskou hebben.

Syrië zou, aldus *Al Safir*, aansturen op „het afscheiden van de Arabische confrontatiekrachten van de andere krachten" d.w.z. een polarisatie in de Arabische wereld tussen de leden van het Standvastigheidfront en landen als Saoedi-Arabië, de conservatieve Golfstaten en Irak. Libië zit op dezelfde lijn, aldus de *Volkskrant* (19-9-'81), maar de PLO en Algerije moesten van de door Assad en Kadhafi voorgestelde polarisatie weinig weten. De *Volkskrant* schreef voorts:

„...Algerije heeft vanaf de oprichting van het Standvastigheidsfront in 1978 deze organisatie gezien als een „open club" van landen die zich solidariseerden met de twee leden die in directe confrontatie staan met Israël, namelijk Syrië en de PLO.
Ook andere Arabische landen zouden zich bij deze „open club" aan moeten kunnen sluiten. Verder neemt Algerije, samen met Saoedi-Arabië, juist een bemiddelende rol in het Midden-Oosten in en voelt president Chadli Bendjedid – erg gehecht aan het ongebonden karakter van Algerije – er weinig voor op te gaan in een pro-Russische Arabische alliantie.

Een woordvoerder van de PLO in Beiroet noemde vrijdag (18 sept. '81) het Syrische plan om als Standvastigheidsfront een collectieve alliantie aan te gaan met de Sowjet-Unie „onmogelijk". „Het Standvastigheidsfront is geen federatie van staten," aldus de Palestijnse woordvoerder. (...)

De weigering van de PLO om in een pro-Russische pact betrokken te raken hangt, volgens zegslieden in Beiroet, samen met de financiële en militaire afhankelijkheid van de PLO van Saoedi-Arabië. Verder valt er de laatste weken een verslechtering te constateren van de relaties tussen de PLO en Syrië (zie ook pag. 431/2), zodat de PLO zich juist meer aangewezen voelt op de steun van andere Arabische „vrienden" als de conservatieve Golfstaten..."

Voorbereiding
12de Arabische topconferentie.
Conflict over plan-Fahd

Inmiddels had het op 7 aug. 1981 door de Saoedische kroonprins Fahd ibn Abdul Aziz voorgesteld vredesplan van 8 punten binnen de Arabische wereld tot zeer uiteenlopende reacties geleid (zie pag. 718/3 e.v.-'81).

Terwijl PLO-leider Yasser Arafat positief reageerde op het plan-Fahd (pag. 720/1-'81) evenals de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC, zie pag. 60/3 e.v.), Marokko en Tunesië, spraken de landen van het „Standvastigheids- en Confrontatiefront" (Syrië, Libië, Algerije en Zuid-Jemen), vier z.g. radicale Palestijnse groeperingen (DFLP van Nayef Hawatmeh, PFLP van Georges Habache, Al Saika en PFLP-GC) en Israël (pag. 276/3) zich vierkant tegen het plan-Fahd uit. Jordanië en Irak hadden hun twijfels over de procedure (een eenzijdig initiatief van Saoedi-Arabië i.p.v. een gemeenschappelijk Arabisch voorstel) en over het ontbreken van het recht van de Palestijnen op zelfbeschikking (waardoor de Palestijnen buiten de bezette gebieden ook buiten de vredesprocedure bleven). Egypte en zijn bondgenoten Soedan, Oman en Somalia hadden hun twijfels over het tijdstip waarop het plan-Fahd was gelanceerd; eerst moest de Camp David-procedure tot een eind worden gebracht.

Van 3-5 nov. bracht de Britse minister van buitenlandese zaken, Lord Carrington, als voorzitter van de EG-ministerraad een bezoek aan Saoedi-Arabië om over het plan-Fahd te spreken en „de ideeën erachter te onderzoeken" (zie pag. 720/1-'81). Hij sprak o.a. met zijn Saoedische collega, prins Saoed al-Feisal, en werd ontvangen door koning Khaled en kroonprins Fahd. Vooral punt 7 van het plan-Fahd – erkenning van het recht van alle staten in de regio om in vrede te leven – stond ter discussie. De Saoedische leiders maakten Lord Carrington duidelijk, aldus *The Times* (5-11-'81), dat deze formule beoogde Israël te omvatten, als en wanneer Israël een regeling gebaseerd op de eerste zes punten aanvaart.
Op 5 nov. zie prins Saoed al-Feisal dat wederzijdse erkenning en onderhandelingen tussen Israël en een toekomstige Palestijnse staat de basis voor een vreedzame regeling in het Midden-Oosten zouden zijn. Hij verklaarde: „Als gevolg van de aanvaarding van het beginsel i.z. de stichting van de staat Palestina (punt 6) en het voeren van besprekingen tussen die staat en Israël voor het bereiken van een vreedzame regeling, menen wij dat de garanties die in punt 7 worden vereist dat aspect weergeven. Er zouden geen onderhandelingen tussen Palestina en Israël kunnen zijn, tenzij zij elkaar wederzijds erkennen, en dat is het belangrijkste."
Terwijl Lord Carrington tijdens zijn bezoek het Saoedische plan omschreef als „positief, en een degelijke basis voor verdere stappen", beklemtoonde hij tijdens een persconferentie op 5 nov. dat „wij niet noodzakelijkerwijs instemmen met de details van het plan", zoals het voorstel van een onafhankelijke Palestijnse staat met Jeruzalem als hoofdstad. De Europeanen, aldus Lord Carrington, hadden altijd de opvatting gehuldigd dat Oost-Jeruzalem was inbegrepen in de gebieden waaruit Israël zich krachtens Veiligheidsraadresolutie 242 moest terugtrekken, maar de kwestie van de hoofdstad was naar zijn zeggen een zaak voor de Palestijnen en de betrokkenen.
Op 8 nov. bevestigde Lord Carrington in het ITV-programma „Weekend World" dat het Saoedische plan een erkenning van Israël inhield en dat dit een „radicale verandering van Arabische standpunt tegenover Israël" was.

De Israëlische minister van defensie, Sharon, verklaarde op 9 nov.: „Israël zal de Saoedi's precies behandelen zoals we elke confrontatiestaat behandelen. Het is een misvatting te denken dat de Saoedi's gematigd zijn". Voorts merkte hij op: „Saoedi-Arabië is een van de belangrijkste wapenleveranciers van de terroristische organisaties geworden."
Diezelfde dag meldde een Saoedische militaire woordvoerder dat Israëlische gevechtsvliegtuigen die dag het Saoedische luchtruim hadden geschonden en door Saoedische vliegtuigen waren verdreven. Volgens Amerikaanse militaire kringen vond het incident plaats boven de luchtmachtbasis Tabuk in het noordwesten van Saoedi-Arabië.

Terwijl Israël officieel het stilzwijgen over het incident bewaarde, meldden diplomaten in Saoedi-Arabië op 9 nov. dat Israëlische vliegtuigen in het verleden al talrijke malen boven het koninkrijk hadden gevlogen, maar dat Saoedi-Arabië daaraan tot dan toe geen ruchtbaarheid had gegeven. De Israëlische stafchef, generaal Eytan, had nauwelijks twee weken eerder onthuld dat Israël al geruime tijd verkenningsvluchten boven Saoedi-Arabië uitvoerde.

Op 13 nov. bevestigde minister Sharon echter indirect dat de Israëlische luchtmacht voor verkenningsvluchten in het Saoedische luchtruim was doorgedrongen en dat zou blijven doen: „Israël heeft tot dusver alle noodzakelijke stappen ondernomen en zal dat blijven doen om te weten wat aan gene zijde van zijn grens gebeurt". Een woordvoerder van het Amerikaanse State Department zei dat de VS die operaties „niet goedkeuren".

Op 15 nov. verklaarde de Saoedische VN-ambassadeur, Gaafar, Allagany, in een interview met de *NYT* over het plan-Fahd: „Het erkent Israël. Het zegt „alle staten". Wij zijn niet bang te zeggen dat het Israël erkent. Wij schrikken niet terug voor het woord „Israël" hoe dan ook. „Volgens Allagany vormde

het plan een onderhandelingspositie en niet een vast standpunt".
Op 16 nov. echter stelde het officiële Saoedische persbureau dat Allagany's opmerkingen slechts „een persoonlijke opvatting en misplaatste interpretaties van het vredesplan van acht punten" waren. Het persbureau voegde daaraan toe: „De acht punten van het plan zijn duidelijk en hoeven niet te worden geïnterpreteerd." Verondersteld werd dat het commentaar van het persbureau voor intern Arabisch gebruik was.
Op 18 nov. vond in Aden (Zuid-Jemen) een buitengewone ministersconferentie van het Standvastingheidfront plaats ter voorbereiding van de Arabische topconferentie. De ministers spraken zich in het openbaar noch voor noch tegen het plan-Fahd uit en evenmin over een wel of niet plaatsen van dit plan op de agenda van de topconferentie.

In diezelfde periode voerde de Saoedische minister van buitenlandse zaken, prins Saoed al-Feisal, tweedaagse besprekingen in Damascus met president Assad en minister van buitenlandse zaken Khaddam, die op 15 nov. een bezoek aan Riad had gebracht. Op 19 nov. kondigde de Libische leider Kadhafi aan dat hij niet aan de komende Arabische topconferentie zou deelnemen. De deelnemers aan die conferentie waren, aldus Kadhafi, „niet gemachtigd door het Arabische volk om de Palestijnse zaak te versjacheren, de vijand te erkennen en te zitten naast degenen die de vijand reeds hebben erkend, Begin hebben ontmoet en zij-aan-zij met hem liepen bij de begrafenis van de verrader Anwar Sadat", waarmee de Soedanese president Nimeiry werd bedoeld.

Van 22-24 nov. vergaderden de ministers van buitenlandse zaken van 20 lidstaten van de Arabische Liga en PLO-vertegenwoordigers over de agenda voor de topconferentie in Fes (Marokko). Na felle debatten werd op 24 nov. een agenda uitgewerkt met de volgende vier hoofdpunten:
1) de toestand in Zuid-Libanon;
2) het Palestijnse probleem;
3) Interarabische betrekkingen;
4) de relaties tussen de Arabische en de niet-Arabische wereld.
Onder punt 2 vielen „de acht basisbeginselen die als grondslag voor een rechtvaardige en volledige oplossing van het Palestijnse probleem worden voorgesteld". D.w.z. dat het plan-Fahd integraal, dus met inbegrip van het omstreden punt 7, zonder amendementen aan de topconferentie zou worden voorgelegd, zij het vergezeld van diverse „analyses", die in wezen niets meer of minder waren dan de verzamelde bezwaren en tegenwerpingen die tegen het Saoedische plan waren ingebracht. De PLO en Syrië hadden ook een aantal voorstellen ingediend; zo wilde de PLO vooral meer geld en bevoegdheden voor de Jordaans-Palestijnse commissie die zich met de door Israël bezette gebieden bezig houdt.

Ook punt 3 kon moeilijkheden opleveren, omdat Syrië en Libië beoogden Soedan uit de Arabische Liga te stoten vanwege de samenwerking van dat land met „de verrader Egypte". Onder dit punt viel ook de steun van de Arabische landen aan Syrië om „het strategische evenwicht met Israël te herstellen".

Onder punt 4 zou de Arabische reactie worden besproken op het besluit van Engeland, Frankrijk, Italië en Nederland troepen naar de Sinaï te sturen in het kader van de multinationale vredesmacht (MFO). Irak had al aangekondigd dat het sancties tegen de vier Europese landen zou voorstellen. Voorts zouden de strategische alliantie tussen Israël en de VS en de betrekkingen tussen de Arabische landen en de VS bij dit agendapunt ter sprake komen.

Op het laatste moment liet president Assad van Syrië weten dat hij de topconferentie niet zou bijwonen.

12de Arabische topconferentie verdaagd

Op 25 nov. werd de 12de Arabische topconferentie te Fes om 13.30 uur geopend met begroetingstoespraken van de Marokkaanse koning Hassan II, OAE-voorzitter president Daniel Arap Moi van Kenia, de voorzitter van Algemene Vergadering van de VN Simat Kittani, de secretaris-generaal van de Arabische Liga Chedli Klibi en de secretaris-generaal van de Islamitische Conferentie-organisatie Habib Chatti. Slechts elf landen waren door hun staatshoofden vertegenwoordigd: Bahrein, Djibouti, Jemen (Noord), Jemen (Zuid), Jordanië, Koeweit, Libanon, Marokko, Qatar, Somalia en de Verenigde Arabische Emiraten. De PLO was vertegenwoordigd door haar leider Yassar Arafat. Negen staten hadden lagere vertegenwoordigers gestuurd. Koning Khaled van Saoedi-Arabië en president Bourguiba lieten zich wegens ziekte vervangen door resp. kroonprins Fahd en premier Mohammed Mzali. Irak was vertegenwoordigd door de plv. voorzitter van de Revolutionaire Commandoraad, Izzat Ibrahim al-Douri; Soedan door vicepresident Abdel Magid Hamid Khalil; Algerije, Libie, Mauritanië en Syrië vaardigden hun ministers van buitenlandse zaken af; en de sultan van Oman stuurde een persoonlijke vertegenwoordiger.

Na de begroetingstoespraken begon om 15.50 uur de eerste werkzitting achter gesloten deuren. Maar om 19.30 uur maakte koning Hassan bekend dat de conferentie – na amper vijf uur – was verdaagt tot een nader door de ministers te bepalen tijdstip. De koning voegde daaraan toe: „Sommigen zullen zich afvragen: waarom deze verdaging? Het antwoord is dat de problemen zeer ernstig zijn. Zij grijpen allemaal in elkaar en de repercussies die ze kunnen hebben, kunnen daardoor nog ernstiger zijn. Daarom is het nodig tot een rechtvaardige houding te komen en tot maatregelen, die onmiddellijk uitvoerbaar zijn. Ik meen dat de Arabieren zojuist eens te meer hebben aangetoond dat zij niet impulsief zijn en dat zij zich niet laten meeslepen door

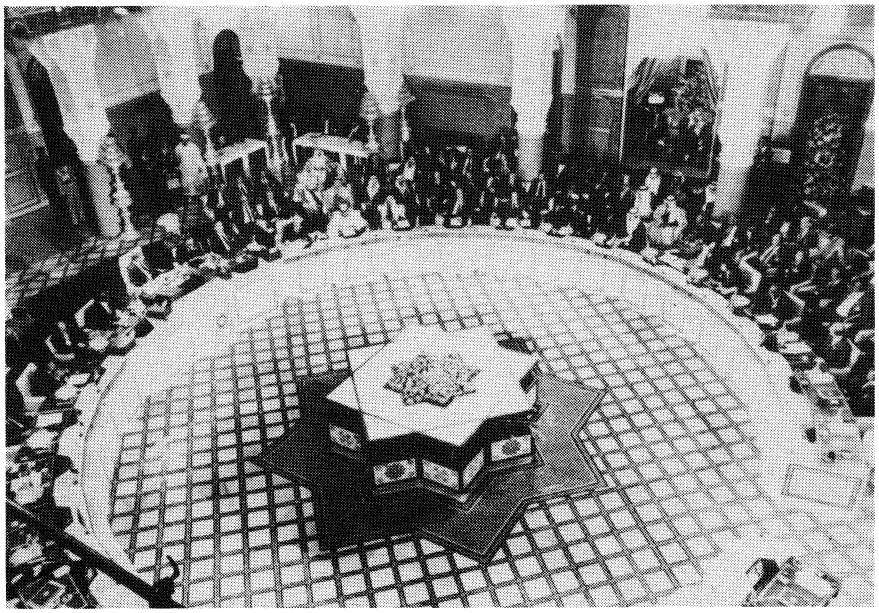

Een overzicht van de deelnemers aan de 12de Arabische topconferentie te Fes.

hun hartstocht en enthousiasme, maar de voorkeur geven aan redelijk overleg."
Vóór de verdaging had de conferentie nog unaniem resoluties goedgekeurd betreffende steun aan Libanon en voortgezette steun aan de door Israël bezette gebieden en hun bewoners.

Steun werd toegezegd aan de pogingen van de Libanese regering haar leger in het zuiden van het land te stationeren en er werd besloten Libanon bij het vervullen van zijn „civiele en militaire verplichtingen" behulpzaam te zijn.
Volgens conferentiekringen had kroonprins Fahd geweigerd wijzigingen in zijn plan aan te brengen, maar had hij zich wel bereid verklaard het hele plan in te trekken. Daartegen zouden de Golfstaten en Marokko zich hebben verzet (NRC/H'blad 26-11-'81).
Toen koning Hassan vervolgens een verdaging van de conferentie voorstelde, stuitte hij op verzet van PLO-leider Arafat die „meer tijd voor de discussie over de Palestijnse zaak" verlangde. Daarop zou de koning hem hebben toegeschreeuwd: „Wij hebben over niets anders dan de Palestijnse zaak gesproken. Ik accepteer niet dat in mijn land een geamputeerde conferentie wordt gehouden". Geërgerd over het grote aantal weggebleven staatshoofden, hield Hassan zijn pen omhoog en riep:„Hiermee onderteken ik beslissingen over oorlog en vrede. Ik wou dat ik hier leiders om me heen had die hetzelfde konden doen."

Positie PLO

De officiële woordvoerder van de PLO, Mahmoud Labadi, zie over de verdaging van de topconferentie: „Het is een grote overwinning geweest voor de Israëliërs, de Amerikanen en de radicale Arabische staten." Volgens *The Observer* (29-11-'81) had Labadi aan die lijst de naam van Farouk Kaddoumi, „minister van buitenlandse zaken" van de PLO, toe kunnen voegen. Het was, aldus dit Britse zondagsblad, Kaddoumi die, nadat Arafat het Saoedische plan in het openbaar had gesteund, te kennen gegeven had dat er ernstige meningsverschillen binnen de PLO bestonden. Op 15 nov. had Kaddoumi in Beiroet verklaard dat het „voor iedereen duidelijk moet zijn dat wij, als Palestijnen, punt 7 (van het plan-Fahd) categorisch verwerpen. Daarover is geen discussie mogelijk." Hij kon er niet mee instemmen de zionistische vijand onder welke omstandigheden ook te erkennen. Kaddoumi noemde het plan-Fahd „inopportuun, onaanvaardbaar en gevaarlijk". Dat was volgens *The Observer* een schok, omdat Kaddoumi, net als Arafat, tot Al Fatah en niet tot één van de marxistische groeperingen behoort.
PLO-leider Arafat, die volgens Arabische geruchten zelfs bij de formulering van het plan-Fahd door de Saoedi's zou zijn betrokken – hij voerde over dit plan op 3 nov. nog vier uur overleg met koning Khaled en kroonprins Fahd in Riad en later ook nog op 22 nov. –, zag zich volgens *NZZ* (2-12-'81) gedwongen zich aan de kant van de weigeraars te scharen – onder druk van de radicale bestuursleden van zijn eigen groep Al Fatah alsmede van de kleine radicale groeperingen binnen de PLO; en al deze tegenstanders werden kennelijk door Syrië aangemoedigd, aldus de *NZZ*.
Kort na 15 nov. werd volgens *Le Monde* (24-11) vernomen dat Kaddoumi slechts een beslissing verwoord had die „unaniem" door het uitvoerend comité van de PLO, tijdens een geheime bijeenkomst twee dagen eerder, was genomen. Slechts een minderheid had Arafat gesteund, terwijl het merendeel van de Palestijnse leiders nu uit tactische overwegingen het plan-Fahd „onopportuun" en gevaarlijk achtten, hoewel zij er geen bezwaar tegen hadden. Zij meenden, aldus PLO-woordvoerder Abdel Mohsen Abou-Mayzar dat het Saoedische plan geen kans van slagen had door de oppositie van Israël en vooral die van de VS. „Als Saoedi-Arabië erin slaagt Washington te overreden het plan-Fahd als zodanig te steunen, zullen wij de plechtige verplichting op ons nemen dit plan integraal te aanvaarden en het door het geheel van de Arabische wereld te doen goedkeuren in de komende dagen", aldus Abou-Mayzar.
Tijdens de conferentie zei prins Fahd met het oog op de kritiek: „Al onze voorstellen zijn in overeenstemming met de aspiraties van het Palestijnse volk en met de belangen van de Arabische natie. Wij hebben intense consultaties gevoerd, in het bijzonder met onze broeders van de PLO, maar niemand heeft toen het minste bezwaar geopperd."
Daarop reageerde Arafat met te stellen dat het plan-Fahd in het algemeen positief was. Men moest het beschouwen als een belangrijke bijdrage tot de vrede en men moest de Saoedische leiders oprecht bedanken voor de loffelijke pogingen die zij hadden ondernomen. Maar, zo vervolgde Arafat, hij had nooit zijn „reserves" t.a.v. bepaalde punten verborgen noch zijn „ongerustheid" over andere. Hij verzocht kroonprins Fahd tenslotte het plan op de agenda te handhaven.

De Volkskrant (26-11-'81) schreef: „Door het ontbreken van president Assad op de conferentie was de politieke waarde van het voorgenomen debat over het plan-Fahd aanmerkelijk gedaald. Ook de positie van PLO-voorzitter Ysser Arafat zag er hachelijk uit. Had hij enkele dagen geleden al een politieke nederlaag geleden doordat het uitvoerend comité van de PLO, tegen de wil van Arafat, het onaanvaardbaar uitspraak over het plan-Fahd; nu is zijn positie nog moeilijker geworden.
Arafat had willen voorkomen dat de Saoedi's „af zouden gaan" op de topconferentie en wilde een brugfunctie vervullen tussen de radicale critici van het plan en de voorstanders. Uiteindelijk zou er dan een compromis uit de bus hebben kunnen rollen waarbij vooral het punt 7 van het plan-Fahd (de impliciete erkenning van Israël) afhankelijk zou zijn gesteld van een aantal voorwaarden. Met de afwezigheid van de presidenten van Syrië, Irak en Libië kon Arafat dit echter onmogelijk spelen. Palestijnse kringen in Fes zeiden woensdag (25 nov.) dan ook dat de PLO zich frontaal verzette tegen het plan-Fahd."

Na Fes

Hoewel in de Westerse en Arabische pers van een fiasco, een debâcle, een echec en een smadelijke afgang werd gesproken, trachtte koning Hassan tijdens een persconferentie in Fes op 17 nov. de indruk weg te nemen dat de topconferentie een mislukking was geweest.
„De verdaging van het overleg betekent noch een échec, noch een onderbreking," aldus koning Hassan. „De verdaging zal de Arabische landen in staat stellen het met elkaar eens te worden en informatie uit te wisselen. We moeten deze periode goed gebruiken om te bestuderen wat er in de wereld gebeurt. De Palestijnen verzetten zich al veertig jaar. Ze kunnen ons nog wel drie of vier maanden geven om serieus na te denken," aldus de Marokkaanse koning. Volgens Hassan was het belangrijkste doel van het plan-Fahd – dat opnieuw ter tafel komt als de top na de verdaging wordt hervat – Israël te dwingen tot een uitspraak over de vraag of het wel of geen vrede wenst.

Er is geen sprake van, zo ging de koning verder, dat geschillen tussen gematigde en radicale Arabische landen tot het afbreken van het overleg van Fes hebben geleid: „Het overleg is verdaagd voor verdere informatie. Ik ben daar persoonlijk erg blij mee. We hebben overwogen dat de vruchten nog niet rijp waren".
De koning zei ook te hopen dat Egypte op zeer korte termijn zijn plaats in de Arabische Liga weer zou innemen. „Het is ondenkbaar zich het bestaan van de Arabische wereld voor te stellen in afwezigheid van een land als Egypte", aldus Hassan.
De vorige dag had de Egyptische staatsminister van buitenlandse zaken, Boutros Ghali, te Cairo verklaard dat „het abrupte einde van conferentie van Fes eens te meer het onvermogen van de Arabische staten illustreerde om een door onderhandelingen bereikte oplossing van de Midden-Oostenkwestie te bieden, in afwezigheid van Egypte".

(Voortzetting volgende aflevering).

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

NIEUWE STRIJD IN HOORN VAN AFRIKA

Nadat Somalia op 1 juli melding had gemaakt van een inval van een Ethiopische eenheid in het grensgebied van Noordwest-Somalia, berichtte het Somalische ministerie van defensie op 6 juli dat door tanks en vliegtuigen gesteunde Ethiopische troepen de vorige dag bij Balambal in de regio Galgadud (Midden-Somalia) op Somalisch gebied waren doorgedrongen, waarna zware gevechten met Somalische troepen volgden. Daarbij zouden volgens de Somalische versie aan Ethiopische zijde 200 doden zijn gevallen, terwijl vier tanks en zes pantserwagens buiten gevecht zouden zijn gesteld; aan Somalische zijde werden 24 doden en 57 gewonden gemeld. Op 7 juli deelde radio-Mogadiscio mee dat de Ethiopische troepen zware verliezen waren toegebracht.
Op 10 juli maakte het Somalische ministerie van defensie melding van een Ethiopische aanval daags tevoren op een dorp in de Mudugh-regio. Eveneens op 9 juli zouden Ethiopische troepen de grensstad Galdogob (aan de weg van Galcaio naar de Ogaden) hebben bezet, waarna op 11 juli de stad Galcaio door twee Ethiopische Mig-23's zou zijn gebombardeerd, waarvan één door Somalisch afweergeschut zou zijn neergeschoten.

Terwijl van Ethiopische zijde nog niets over de gevechten was bekendgemaakt, stelde het door Ethiopië gesteunde Somalische Democratische Reddingsfront (SDFS) zich op 12 juli verantwoordelijk voor de gevechten in Somalia. Via zijn bij Addis Abeba gestationeerde zender radio-Kulmis meldde het SDSF toen dat zijn troepen twee belangrijke Somalische militaire bases, in Galdogob en Bale-Fintir, hadden veroverd en twee Somalische Migs hadden neergehaald; één Somalische legerbrigade zou zijn vernietigd en twee bataljons zouden zich met hun wapens hebben overgegeven. Volgens SDSF-woordvoerder Mohammed Abshir was het conflict een zuiver interne Somalische aangelegenheid, maar Westerse diplomaten achtten het uitgesloten dat het SDSF alleen voor de aanvallen – met tanks en vliegtuigen – verantwoordelijk was.
Op 12 juli deed president Siad Barre een beroep op de Organisatie van Afrikaanse eenheid (OAE) om de onmiddellijke terugtrekking van de Ethiopische troepen te eisen. Naar zijn zeggen waren Ethiopische en „buitenlandse interventionistische" troepen elf dagen tevoren in de aanval gegaan tegen de Somalische grensgebieden Galgadud (400 km ten noordwesten van Mogadiscio) en Mudugh (ca. 360 km noordelijker).

Eveneens op 12 juli maakte de Somalische diplomaat Ahmed Mohamed te Washington bekend dat zijn land de VS om „militaire, politieke, economische en diplomatieke steun" had gevraagd in het conflict met Ethiopië. Volgens de diplomaat had Ethiopië twee divisies ingezet bij de gevechten die tot dan toe 465 doden en meer dan 700 gewonden zouden hebben gevergd. Naar zijn zeggen zouden aan Ethiopische zijde ook Cubaanse en Oostduitse piloten meevechten. Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken liet weten dat de VS „zeer bezorgd over de ontwikkelingen in het gebied" waren. Ethiopische diplomaten in Washington noemden de Somalische beschuldigingen „absolute nonsens".
Een woordvoerder van het Westsomalische Bevrijdingsfront (WSLF) zei te Mogadiscio dat de Ethiopiërs 40.000 man voor acties in Somalia hadden samengetrokken en steun kregen van Russisch, Cubaans, Libisch en Oostduits personeel. Het door Somalia gesteunde WSLF had kort tevoren bekendgemaakt dat het zijn guerrilla in de Ogaden had opgevoerd en daarbij „duizenden" Ethiopiërs en Cubanen had gedood.

Op 13 juli eiste het SDSF via radio-Kulmis twee „belangrijke overwinningen" op: de grenssteden Balambal en Galdogob zouden op het Somalische regeringsleger zijn veroverd, waarvan meer dan 345 soldaten zouden zijn gedood. Bij Galdogob zou het SDSF vier Somalische legereenheden hebben verslagen en ontwapend en in Galcaio zouden twee Somalische Mig-19 toestellen zijn neergeschoten, terwijl twee andere op de grond zouden zijn vernietigd. Voorts meldde radio-Kulmis dat er muiterij was uitgebroken in het 34ste bataljon van het Somalische leger; de militairen zouden geweigerd hebben tegen de guerrillastrijders te vechten. Radio-Kulmis sprak tegen dat de guerrillastrijders steun kregen van Ethiopië en de zender deed een beroep op „alle buitenlandse machten" zich niet te mengen in de „Somalische binnenlandse aangelegenheden".
In een eerste reactie op de gevechten ontkende Ethiopië op 13 juli in een verklaring van het ministerie van buitenlandse zaken bij de strijd in Somalia betrokken te zijn.

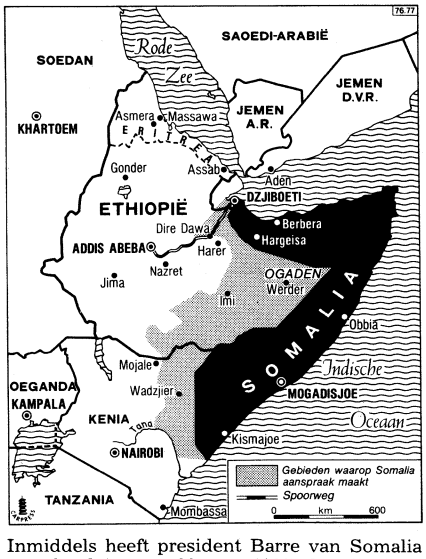

Inmiddels heeft president Barre van Somalia verzekerd (o.a. op 30 nov. 1980) dat zijn land geen territoriale aanspraken t.a.v. Kenia heeft.

Op 14 juli deed de voorzitter van de OAE, de Keniase president Daniel Arap Moi, een beroep op Ethiopië en Somalia de strijd te staken, voordat „de hele regio in een oorlog met verwoestende gevolgen" zou worden gestort. Westerse diplomaten in Mogadiscio stelden toen dat de invasiemacht uit 6.000 à 9.000 Ethiopiërs bestond, aangevuld met enkele honderden guerrillastrijders.
Eveneens op 14 juli zouden volgens Somalia vier Ethiopische Migs zonder succes een aanval hebben uitgevoerd op Galcaio, de hoofdstad van de provincie Mudugh. Voorts meldde Somalia dat bij gevechten in de buurt van Balambale 60 Ethiopische en 3 Somalische militairen waren gedood.

Op 15 juli verwierp het SDSF een wapenstilstand. Het verklaarde dat zijn guerrillastrijders in een positie waren om „het fascistische bewind van Mohammed Siad Barre" spoedig te verslaan en het riep de VS op de Somalische regering noch diplomatiek noch militair te steunen.

Diezelfde dag liet het SDSF het Britse persbureau *Reuter* weten dat het zijn offensief had uitgebreid tot de noordwestelijke regio's Nugal en Togdheer. Tot dan toe waren gevechten gemeld in de drie centrale regio's Mudugh, Hiran en Galgadud. Volgens het SDSF zouden vier (Somalische) grenssteden in Mudugh en Hiran zijn bezet. Voorts meldde radio-Kulmis dat het SDSF een Somalische legereenheid bij Guri-

Weekblad 51ste jaargang No. 2648, pag. 33263-33278

Eel, ca. 15 mijl ten zuiden van Dusa Mareb (de hoofdstad van Galgadud) had verslagen en dat ook werd gevochten in de regio Woqooyi Galbeed, wat zou betekenen dat de strijd in 6 van de 16 regio's van Somalia woedde.
Op 16 juli ontkende het Ethiopische ministerie van buitenlandse zaken dat er „ook maar één enkele Ethiopische soldaat" bij de strijd in Somalia betrokken was. Het beschuldigde de Westerse media van een gebrek aan objectiviteit in hun berichtgeving.
Ook op 16 juli zei president Barre dat de Somalische regeringstroepen een „vernederende nederlaag" aan de Ethiopische invasiemacht hadden toegebracht, welke zich met „zware verliezen" had moeten terugtrekken. Diezelfde dag meldde radio-Kulmis dat het SDSF, voor het eerst, een aanval in het noordwesten van Somalia bij de grens met Djibouti en Ethiopië had uitgevoerd.
Volgens de Somalische regeringswoordvoerder werd op 17 juli het dorp Burdinle in Hiran aangevallen. Daarbij zouden 15 Ethiopiërs zijn gedood.
Op 18 juli maakte het Somalische ministerie van defensie bekend dat Ethiopische troepen twee nieuwe aanvallen hadden uitgevoerd, die na een dag van strijd zouden zijn afgeslagen. De ene aanval was uitgevoerd op de verbindingsweg tussen Mogadiscio en de Ogaden in de buurt van de grensstad Ferfer (volgens het SDSF zouden daar 220 Somalische militairen zijn gedood en 500 gewond); de andere op Galdogob (volgens Somalia zouden daarbij 15 Ethiopiërs zijn gedood).

Hieronder volgt een overzicht van ontwikkelingen in de Hoorn van Afrika, speciaal m.b.t. Somalia, sinds eind 1980.

Anti-Somalisch front in Hoorn van Afrika. Nimeiry in Ethiopië. Mengistu in Kenia

Als antwoord op een bezoek van de Ethiopische leider, luitenant-kolonel Mengistu Haile Mariam, aan Soedan (24-28 mei 1980, pag. 703/2-1980) bracht de Soedanese president, Jaafar Mohammed Nimeiry, van 18-23 nov. 1980 een officieel bezoek aan Ethiopië.
In een gemeenschappelijk communiqué aan het slot van dit bezoek werd de nadruk gelegd op „de eerbiediging van de territoriale integriteit, de onschendbaarheid van de staatsgrenzen en de niet-inmenging in de aangelegenheden van andere landen". Aanbevolen werd een tripartite ministersconferentie van Ethiopië, Kenia en Soedan te houden, wat volgens perscommentaren het politieke isolement van Somalia onderstreepte.
Beide partijen ondertekenden een handelsprotocol voor 1981 en kwamen overeen regelmatig overleg te plegen over zaken van direct en gemeenschappelijk belang. Zij stemden ermee in bilaterale, regionale en internationale overeenkomsten en resoluties van de OAE over het vluchtelingenvraagstuk te eerbiedigen. Voorts werd in het communiqué gewezen op de noodzaak om grensincidenten en subversieve infiltratie te vermijden, in verband waarmee beide landen besloten de subversieve activiteiten (vooral die over hun gemeenschappelijke grens heen) te staken.
In het communiqué werd met geen woord gerept van Eritrea, hoewel president Nimeiry eerder had verklaard dat hij zijn uiterste best zou doen om als bemiddelaar in het Eritrees-Ethiopische conflict op te treden. Mengistu verkreeg volgens *Le Monde* (26-11-1980) van Nimeiry niet een toezegging elke steun aan de guerrillabewegingen te staken. Deze bleven via Soedan militaire en voedselhulp ontvangen, maar diverse tekenen wezen erop dat zij niet meer de onvoorwaardelijke steun kregen die zij vroeger van Soedan genoten, aldus *Le Monde*.

Van 1-4 dec. 1980 bracht de Ethiopische leider, Mengistu Haile Mariam, een officieel bezoek aan Kenia, waar hij besprekingen voerde met president Daniel Arap Moi.
In een op 4 dec. te Nairobi uitgegeven gemeenschappelijk communiqué bevestigden beide staatshoofden hun „volledige overeenstemming" m.b.t. „gemeenschappelijke defensie", „veiligheid" en „verdediging van de grenzen" tegen „het Somalische expansionisme". Zij riepen Somalia op „in het openbaar en onvoorwaardelijk afstand te doen van alle aanspraken op de territoria van Ethiopië, Kenia en Djibouti" en Ethiopië een „passende schadeloosstelling voor oorlogsschade" te betalen i.v.m. de strijd in de Ogaden.
Met een verwijzing naar de internationale beginselen i.z. de onschendbaarheid van grenzen en niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van andere staten werd in het communiqué op Somalia een beroep gedaan zijn op 23 juli 1964 geformuleerde reserves m.b.t. de OAE-resolutie van 21 juli 1964 in te trekken. Somalia had toen verklaard zich niet aan die OAE-resolutie gebonden te achten, waarin de lidstaten zich verplichtten hun grenzen volgens de toestand bij het bereiken van de onafhankelijkheid te eerbiedigen.
Voorts deden beide staatshoofden een beroep op „alle staten" die Somalia wapens leveren daarmee te stoppen. „Elke bijstand van die aard zal, als hij voortduurt, een recept opleveren voor voortdurende en slepende conflicten in de Hoorn van Afrika".

Van 1963 tot 1967 had Somalia steun verleend aan een opstand in de Keniase Noordoost-provincie, waar vooral Somalische nomaden leven. In de tweede helft van 1980 werd deze provincie steeds onveiliger door gewapende overvallen van bandieten van Somalische afkomst, ook wel „shifta's" genoemd. Op 13 sept. 1980 gaf de Keniase regering een officiële verklaring uit, waarin Somalia werd gewaarschuwd tegen een hervatting van de Somalische guerrilla-activiteiten op Kenia's grondgebied.
Nadat begin nov. 1980 een Keniase districtsofficier in de Noordoost-province was vermoord, volgde op 9 nov. 1980 een aanval van shifta's op de provinciehoofdplaats Garissa, waarbij zes mensen, o.w. vier hoge bestuursambtenaren, werden gedood. Op 10 nov. werd voor de provincie een uitgaansverbod afgekondigd (van 6 uur 's avonds tot 6 uur 's morgens), terwijl de provinciecommissaris, Benson Kaaria, liet weten dat de bevolking zou worden ondergebracht in de z.g. „beschermde dorpen". Naar zijn zeggen steunden de plaatselijke Somaliërs de shifta's, wat door leiders van de etnische Somaliërs werd ontkend. In het gebied van Garissa werden duizenden mensen gearresteerd en opgebracht naar een school om te worden ondervraagd.
Daarbij ging het volgens de FAZ (12-11-1980) uitsluitend om Somalische Kenianen; niet-Somalische Kenianen werden na korte tijd weer vrijgelaten.
Op 11 nov. ontkende de regering van Somalia elke betrokkenheid bij de gewelddaden in de Noordoost-provincie. Zij stelde dat de onlusten in geheime verstandhouding met Ethiopië plaatsvonden om problemen tussen Kenia en Somalia te creëren. Dezelfde dag verzekerde de Somalische ambassadeur in Kenia, Abdurrahman Hussein, in opdracht van de Somalische president Barre diens Keniase ambtgenoot Moi, „dat Somalia nooit ook maar een duimbreed grond van Kenia heeft geëist". Daarop antwoordde Moi dat deze verzekering „de weg voor een diepere samenwerking tussen onze beide landen opent". Op 30 nov. 1980 verklaarde president Barre in Mogadiscio dat Somalia geen territoriale aanspraken op Kenia had.
Op 6 maart 1981 meldde de Kenya Gazette dat het uitgaansverbod in de Noordoost-provincie was opgeheven, d.w.z. in het Garissa-district, want in de twee andere provinciedistricten was dit reeds medio januari gebeurd.

Op 7 dec. 1980 veroordeelde het Centrale Comité van Somalia's eenheidspartij, de Somalische Socialistische Revolutionaire Partij (SSRP), de „alliantie" tussen Kenia en Ethiopië. Daags tevoren had de Opperste Revolutionaire Raad (SRC) van Somalia het Keniaas-Ethiopische communiqué een „equivalent van een oorlogsverklaring" aan het adres van Somalia genoemd. De Somalische bevolking werd opgeroepen zich voor de verdediging van het vaderland gereed te houden, omdat Ethiopië en Kenia volgens president Barre een invasie van Somalia beraamden.
Een woordvoerder van het Ethiopische ministerie van buitenlandse zaken verklaarde op 9 dec. dat Ethiopië en Kenia „hun wil tot vrede en samenwerking – en niet tot oorlog" hadden bevestigd.

De Ogaden

Inmiddels had de OAE-commissie van „goede diensten" in het Ethiopisch-Somalische geschil – met vertegenwoordigers van acht Afrikaanse landen – tijdens haar laatste bijeenkomst, volgens *Le Monde* (27-12-1980), de Ogaden tot integraal deel van Ethiopië verklaard. Tot dan toe was de Ogaden-kwestie in het OAE-handvest opengelaten, aldus de *NZZ* (6-12-1980).

Guerrillatroepen van het Westsomalische Bevrijdingsfront (WSLF), gesteund door Somalische regeringsmilitairen (*Le Monde* 27-12-1980) hadden bij de strijd in de Ogaden (zie pag. 728/2 e.v.-1980) vanaf begin oktober 1980 ernstige tegenslagen ondervonden. De Ethiopische regeringstroepen hadden niet alleen vaste voet gekregen in het hart van de provincie, maar vooral in de grensstreken. Eind 1980 hadden zij bijna de hele Ogaden tot aan de Ethiopisch-Somalische grens weer bezet, nadat het merendeel van de WSLF-strijders daaruit was verdreven. De Ethiopische superioriteit in mankracht en materieel (zware artillerie, Mig-21 en Mig-23 jagers en MI-24 helikopters) speelde een belangrijke rol bij die ommekeer in de militaire situatie. De Ethiopische troepen zouden geen rechtstreekse hulp van de 13.000 nog in Ethiopië aanwezige Cubanen hebben gekregen.

Terwijl volgens *Le Monde* (27-12-1980) nog 500 à 1.000 „geregelde" Somalische militairen als „vrijwilligers" in de Ogaden bleven, meldde de *Financial Times* (7-5-1981) dat de Somaliërs hun laatste geregelde troepen begin 1981 hadden teruggetrokken, waardoor de guerrillastrijders ernstig verzwakt achterbleven.

In febr. 1981 verklaarde het WSLF tijdens zijn congres (op 30 km van Mogadiscio, aldus *Le Monde* 5-9-1981) dat het streed voor de stichting van een eigen staat in de Ogaden en niet voor de terugkeer van deze provincie in een „Groot-Somalia".

Bovendien hadden Ethiopische troepen volgens de Ethiopische radio een inval van Somaliërs in de provincie Bale tussen 18 sept. en 4 okt. 1980 afgeslagen (zie pag. 729/3-1980). In die provincie opereerde het Oromo Bevrijdingsfront (OLF), dat zijn hoofdkwartier in de Somalische hoofdstad Mogadiscio heeft.

Op 4 nov. 1980 stelde de permanente VN-vertegenwoordiger van Ethiopië, Mohammed Hamid Ibrahim, in een brief aan de secretaris-generaal van de VN dat Somalia „nieuwe en geavanceerde vernietigingswapens (had) gekregen in ruil voor de verkoop van grote delen van zijn grondgebied voor het gebruik door een supermacht (bedoeld de VS) als militaire basis" en dat Somalia de „spanning in het gebied opvoerde en de soevereiniteit, onafhankelijkheid en territoriale integriteit van de staten in de regio bedreigde".

Daarentegen beweerden de Somalische autoriteiten dat diverse Ethiopische luchtaanvallen op Somalisch grondgebied waren uitgevoerd.

Zo werd op 25 nov. melding gemaakt van een luchtaanval op Galcaio, terwijl het Somalische ministerie van defensie op 27 nov. bekendmaakte dat bij een Ethiopische luchtaanval op Adado 31 burgers waren gedood en 39 gewond en dat 50 huizen waren verwoest. Op 28 nov. werd bericht dat bij een luchtaanval op Dusa Mareb (ten noordoosten van Belet Ven) 10 burgers zouden zijn gedood.

Eveneens in nov. 1980 had een Ethiopische hulpcommissie een programma ter waarde van $ 425 mln opgesteld voor de rehabilitatie van ca. 2,4 mln mensen in oostelijk Ethiopië, van wie ca. 800.000 nomaden waren die vroeger in de Ogaden leefden. De commissie raamde de materiële verliezen in de Ogaden na zes jaar strijd en droogte op bijna $ 3.500 mln.

Oppositie in Somalia

Nadat de Somalische president Siad Barre op 21 oktober 1980 voor heel Somalia de uitzonderingstoestand had afgekondigd (pag. 731/1-1980), werden in januari 1981 in Mogadiscio volgens *Le Monde* (25-1-1981) zes bomaanslagen gepleegd, waarvoor de verantwoordelijkheid door niemand werd opgeëist. Wel verrichtten de autoriteiten talrijke arrestaties, vooral onder sympathisanten van de SU. De aanslagen werden toegeschreven aan het door Ethiopië gesteunde Somalische Reddingsfront (Sosaf, zie pag. 782/2-1979), dat vanuit de Ogaden opereerde en over 10.000 aanhangers beweerde te beschikken (zie ook pag. 731/3-1980).

In het weekend van 8 febr. 1981 dreigde Sosaf in een radio-uitzending een „oorlog" in Mogadiscio en andere grote steden te ontketenen (met bomaanslagen en moorden) als vergelding voor de recente arrestaties.

Medio maart 1981 gaf een regeringswoordvoerder in Mogadiscio toe dat Sosaf een brug in de noord-zuidverbinding had opgeblazen.

Op 6 april 1981 maakten Somalische ballingen in Londen, o.w. voormalige ambassadeurs en hoge officieren, de vorming bekend van een Somalische Nationale Beweging (SNM) om in Somalia „het binnenlandse verzet" tegen het regime-Barre te organiseren en dit omver te werpen „met alle middelen, incl. wapens". De woordvoerder van de beweging, Hassan Adan Wadadid (oud-ambassadeur in Saoedi-Arabië en Pakistan), verklaarde dat de SNM de „oude neutraliteit" van Somalia wilde herstellen.

Onduidelijk bleven eventuele banden met de twee andere clandestiene oppositiebewegingen: Sosaf (met secretaris-generaal Abdallah Youssef) en het Democratisch Actiefront (met secretaris-generaal Osman Nur).

Op 27 april 1981 ontsloeg president Barre tien leden van de Opperste Revolutionaire Raad (SRC) uit hun functies in regering, partij (SSRP) en parlement. O.a. werden de ministers van defensie, generaal Mohammed Ali Samanter, de chef van de veiligheidsdienst, generaal Ahmed Suleiman Abdulla, en de parlementsvoorzitter, generaal Ismail Ali Aboker, van hun functies ontheven. Op 29 april zei president Barre dat deze maatregel was genomen opdat de betrokkenen „zich beter concentreren" konden op de vervulling van hun plichten en het bestrijden van elke ondermijning van de doelstellingen van de revolutie.

Op 8 mei werden door een rechtbank in Mogadiscio 8 personen ter dood veroordeeld wegens misdaden tegen Somalia door werk voor „buitenlandse machten".

Verdere ontwikkelingen in relatie Somalia–Ethiopië. Toenadering tussen Kenia en Somalia

Inmiddels stelde president Hassan Gouled Aptidon van Djibouti in maart en april 1980 pogingen in het werk om het conflict in de Hoorn van Afrika tussen Ethiopië en Somalia op vreedzame wijze op te lossen (pag. 431/3-1981). Hij wilde meewerken aan het organiseren van een regionale conferentie.

Na een tweedaagse bijeenkomst in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba verklaarden de (staats)ministers van buitenlandse zaken van Ethiopië, Kenia en Soedan op 30 april 1981 dat de drie staten hun regionale samenwerking m.b.t. handel, toerisme, communicatie en andere ontwikkelingsprojecten alsook wat betreft de veiligheid in hun gemeenschappelijke grensgebied wilden versterken. Djibouti werd uitgenodigd zich bij deze overeenkomst aan te sluiten, die volgens de drie openstond voor alle staten die de beginselen van de territoriale integriteit alsmede de niet-inmenging in de aangelegenheden van andere staten eerbiedigen. Dit werd beschouwd als een oproep aan Somalia zijn aanspraken op de Somalische groeperingen in Ethiopië, Kenia en Djibouti resp. zijn eis i.z. het zelfbeschikkingsrecht van deze stammen op te geven en eveneens tot de overeenkomst toe te treden.

Voor de afhandeling van het Ethiopisch-Somalische conflict via een re-

gionale conferentie verwezen zowel president Gouled als een andere bemiddelaar, president Siaka Stevens van Sierra Leone (de fungerend OAE-voorzitter), naar de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE). Maar de Somalische president Barre pleitte er begin juni 1981 tijdens een rondreis door West-Afrika* voor de Ogaden-affaire niet in OAE-verband te bespreken, maar via „rustiger kanalen" naar een oplossing te zoeken. De OAE geldt immers als de verdediger bij uitstek van „onschendbare grenzen", terwijl Somalia nog steeds niet formeel afstand had gedaan van zijn aanspraken op de Ethiopische Ogaden.
In de tweede week van juni 1981 verschenen berichten over een opleving van de Ethiopisch-Somalische strijd. Nadat Ethiopië al had geklaagd over hernieuwde Somalische activiteit in de Ethiopische Ogaden, uitte Somalia op zijn beurt beschuldigingen over reeksen Ethiopische luchtaanvallen op dorpen in Centraal-Somalia, die aan ongeveer 40 Somalische dorpelingen het leven zouden hebben gekost. Die berichten over Ethiopische luchtaanvallen vielen samen met een verklaring van het WSLF dat het de voorgaande weken zijn acties in de Ethiopische Ogaden had opgevoerd, aldus *NRC/H'blad* (15-6-1981).

Een Somalische regeringswoordvoerde stelde op 10 juni 1981: „Ethiopië probeert de aandacht van de OAE te trekken aan de vooravond van de OAE-topconferentie in Nairobi."
Maar op 13 juni zei de Somalische president Barre in de Soedanese hoofdstad Khartoem dat hij bereid was tot overleg met Ethiopië om hun oude twist bij te te leggen en dat hij een bemiddelingsinitiatief van zijn Soedanese ambtgenoot Nimeiry zou verwelkomen. De volgende dag verzekerde hij in Mogadiscio dat de recente Ethiopische luchtaanvallen het werk waren van buitenlandse machten (bedoeld de SU en Cuba), die chaos en geweld in Afrika verspreiden. Barre riep op de buitenlandse troepen uit Afrika te verwijderen en verzocht de OAE daarvoor te zorgen.

* President Barre bezocht Nigeria, Ivoorkust, Benin, Togo, Guinee, Gambia en Senegal. Eind mei 1981 voerde hij in Washington besprekingen met de Amerikaanse ministers Haig en Weinberger, maar dit overleg resulteerde niet in een verhoging van de toegezegde Amerikaanse militaire hulp van $ 42 mln, welke in ruil voor het gebruik van de basis Berbera wordt gegeven (pag. 686/3-1980), noch in een versnelling van de leveranties. Vervolgens bezocht president Barre Boekarest, waar een samenwerkingsakkoord met Roemenië werd ondertekend. Tezelfdertijd voerde een door zijn schoonzoon Suleiman Abdulle geleide delegatie besprekingen in Peking. (Internationales Afrikaforum 3/1981)

In een op 22 juni bekend geworden verklaring van het Somalische ministerie van defensie werd gesteld dat Ethiopische Mig-21 en Mig-23 toestellen een school in het noordwesten van Somalia hadden aangevallen, waarbij drie kinderen zouden zijn gedood en zeven gewond.
Voor zijn vertrek uit de Keniase hoofdstad Nairobi, waar hij de OAE-topconferentie (24-28 juni 1981) bijwoonde (en toen bevestigde dat Somalia geen enkele territoriale aanspraak jegens Kenia had), voerde de Somalische president Barre een langdurig gesprek met zijn Keniase ambtgenoot Moi, waarbij zij zich verplichtten, aldus een gemeenschappelijk communiqué, te streven naar „een beter begrip en een samenwerking in het belang van de twee volken". Voorts kwamen zij overeen elkaar periodiek te ontmoeten. Daarmee leek een toenadering tussen Somalia en Kenia op gang te komen, aldus *Le Monde* (5-7-1981).

Nog op 6 mei 1981 had de Financial Times melding gemaakt van bezorgdheid in Kenia over een actie voor financiële steun in Arabische landen door leden van een nieuwe vrijheidsbeweging, het Northern Frontier District Liberation Front, dat naar onafhankelijkheid voor de 200.000 etnische Somaliërs in Noordwest-Kenia streefde, gevolgd door een referendum over eventuele aansluiting bij Somalia.

Volgens de *FAZ* (9-7-'81) leek niet alleen een verbetering van de Somalisch-Keniase betrekkingen ingetreden, maar ook een minder hecht worden van de Keniaas-Ethiopische relatie mogelijk. Gewezen werd op een verklaring die staatsminister Kariuki in het Keniase parlement had afgelegd.

Die zou hebben gezegd dat Kenia en Ethiopië weliswaar een goede wederzijdse verstandhouding hadden, maar dat Kenia daardoor geen rust kende, „want een buurman is steeds een potentiële tegenstander".

Inmiddels had het WSLF op 8 juli negatief gereageerd op een vredesinitiatief van de OAE. „De WSLF verwerpt en veroordeelt sterk de opstelling van de OAE-top, en bevestigt tegenover de wereld dat het zijn gewapende strijd niet zal opgeven maar deze zal opvoeren om een einde te maken aan het Abessijnse (Ethiopische) kolonialisme", aldus secretaris-generaal Mohammed Ditiye Urdoh op een persconferentie in Mogadiscio. De OAE had opnieuw bevestigd dat de Ogaden een intergraal deel van Ethiopië is en opgeroepen tot vredesonderhandelingen. *NRC/H'blad* (9-7-'81) zag in die verklaring een streven van het WSLF naar een onafhankelijker opstelling t.o.v. Somalia, nadat president Barre zich bereid had verklaard de Ethiopische leider Mengistu Haile Mariam voor vredesbesprekingen over de Ogaden te ontmoeten.
Dat voorstel van Barre werd in een verklaring van het Ethiopische ministerie van buitenlandse zaken *(Reuter/NRC* 11-7-'81) als „progaganda" van de hand gewezen. „Als Barre en zijn kliek werkelijk zaken willen doen, moeten zij eerst en vooral hun expansionistische politiek staken en met daden aantonen dat zij in vrede met hun buren willen leven. Pas dan zullen zij serieus worden genomen", aldus de Ethiopische verklaring. Ethiopië verlangde uitdrukkelijk dat Somalia eerst officieel en formeel afstand deed van al zijn territoriale aanspraken en „de betreffende statutenbepalingen en besluiten van de OAE" erkende, aldus radio-Addis Abeba.
Op 26 juli werd bericht dat president Barre voor het parlement in Mogadiscio had bevestigd dat hij in het conflict met Ethiopië over de Ogaden „naar een politieke oplossing" streefde.
Op 10 aug. werd gemeld dat de bevelhebber van het Somalische grensdistrict Mandera, majoor Jibril, de Keniase grensautoriteiten bij een ontmoeting in de grensplaats Wajir-Bor had verzekerd dat ook Somalia tegen de „Shifta's" wilde optreden. Er werd een gemeenschappelijke grenscontrole overeengekomen.
Het Keniase persbureau *KNA* deelde volgens *AFP/Le Monde* (12-8-'81) mee dat de Somaliërs een campagne tegen de „Shiftas" waren begonnen en daarbij naar eigen zeggen 21 hadden gedood en een vijftigtal hadden gearresteerd.
Op 8 sept. deed president Barre in de krant *The Standard* (Nairobi) een oproep tot beëindiging van de vijandschap tussen Kenia en Somalia.

Somalia verbreekt betrekkingen met Libië. Vorming oppositiefront in Somalia

De ondertekening van het Pact van Aden tussen Zuid-Jemen, Libië en Ethiopië op 19 aug. 1981 te Aden (pag. 47/3) werd in Somalia gezien als het smeden van een „onheilige alliantie".
Op 25 aug. verbrak Somalia de diplomatieke betrekkingen met Libië en het gelastte het vertrek van de Libische ambassadestaf binnen 48 uur. De Libische leider Kadhafi werd beschuldigd van „samenzweringen tegen het Somalische volk en steun aan het Ethiopische regime tegen de moslemvolken in westelijk Somalia (Ogaden), Abbo en Eritrea", aldus het officiële Somalische persbureau. Somalia deed een beroep op de Libiërs zich van Kadhafi te ontdoen.

Begin sept. werd te Nairobi van westerse diplomaten vernomen dat Kadhafi zich had ontwikkeld tot de belangrijkste wapenleverancier van de Sosaf en dit werd bevestigd door Sosafleider Hirsi Magan. In augustus had Kadhafi in Addis Abeba verklaard het als zijn plicht te zien om de Sosafguerrillastrijders tegen president Barre te steunen, omdat „de leiders in Mogadiscio hun land aan de Amerikaanse imperialisten als een basis hebben verkocht".
Op 27 sept. maakte het Somalische ministerie van defensie melding van zware Ethiopische artilleriebeschietingen op drie Somalische steden in het zuidwesten van het land, waarbij op 25 sept. vier Somaliërs zouden zijn gedood.
Op 16 okt. 1981 berichtte de Sosaf-zender Radio-Kulmis (gevestigd in een buitenwijk van Addis Abeba) dat drie Somalische oppositiebewegingen zich aaneengesloten hadden tot het Democratische Front voor de Redding van Somalia (DFSS) of het Somalische Democratische Reddingsfront (SDSF) om „efficiënter aan de omverwerping van het regime van de dictator Barre" te kunnen werken. De drie bewegingen waren het Somalische Reddingsfront (Sosaf of SSF), het Democratisch Front voor de Bevrijding van Somalia (DFLS) en de Somali Labour Party (SLP). De SLP had in het verleden haar zetel in Zuid-Jemen.
T.g.v. de 12de verjaardag van de machtovername door de militaire revolutionaire raad verleende president Barre op 21 okt. amnestie aan ruim 5.000 gevangenen. Tegelijk leverde hij scherpe kritiek op de SU en Libië vanwege „de subversie" in de Hoorn van Afrika.
Begin nov. meldde radio-Tripolis dat vijf Somalische politici politiek asiel in Libië hadden gevraagd. In de tweede helft van nov. maakten die vijf op een persconferentie te Beiroet bekend dat zij zich bij het DFSS hadden aangesloten. Onder hen was Abdellahi Mohammed Hassan, oud-minister van voorlichting en lid van de Volksraad.
Volgens *Internationales Afrikaforum* (1/1982) hadden ook niet weinige Somalische ballingen zich aangesloten bij de in Londen gevestigde SNM, die sinds kort ook een vertegenwoordiging in Djibouti had.

Muiterij en gevechten in Noord-Somalia gemeld

Op 11 en 12 febr. 1982 werd uit kringen van westerse diplomaten en Somalische dissidenten in Kenia vernomen dat eind januari eenheden van het 8ste legerkorps in Noord-Somalia in opstand waren gekomen na de standrechtelijke executie van 11 regeringsfunctionarissen, o.w. enkele officieren. Die functionarissen waren beschuldigd van samenzwering met het Somalische Reddingsfront (Sosaf). De daarop volgende gevechten tussen muitende militairen en loyale regeringstroepen, die nog steeds voortduurden, zouden 85 doden en 105 gewonden hebben gevergd. Zes kampen van de garnizoenen in de streek van Hargeisa en Tug-Der zouden inmiddels door regeringsgetrouwe troepen zijn heroverd, maar in het belangrijke kamp van Tug-Waljale (aan de grens met Ethiopië) zou de strijd nog voortgaan, aldus een dissidente Somalische bron uit Nairobi.
De woordvoerder van het Somalische ministerie van defensie ontkende in een door de Somalische ambassade te Londen op 15 febr. verspreid communiqué categorisch dat zich gevechten tussen legereenheden hadden voorgedaan.
Volgens een door *AFP/Le Monde* (14-2) geciteerde Somalische dissident was de affaire begonnen met een aanval van DFSS-leden op de stad Bohotleh, aan de grens met Ethiopië. *Internationales Afrikaforum* (1/1982) berichtte dat DFLS-eenheden in januari drie plaatsen in het noordwesten van Somalia hadden bezet, maar dat zij zich hadden teruggetrokken voordat het regeringsleger versterkingen kon aanvoeren.
Eind februari werden nieuwe onlusten uit de noordelijke stad Hargeisa gemeld. Daar stonden 37 leraren en studenten terecht wegens het verspreiden van tegen de regering gerichte pamfletten. Toen op 20 febr. drie studenten ter dood werden veroordeeld, bestormde een woedende menigte het gerechtsgebouw. Daarop openden veiligheidstroepen het vuur, waardoor minstens 10 mensen zouden zijn gedood en 40 gewond. Het Somalische persbureau *Sonna* maakte melding van 2 doden en verscheidene gewonden.

Vrijlating ex-premier Egal

Op 11 febr. werd ex-premier Mohammed Ibrahim Egal vrijgelaten in het kader van een door president Barre afgekondigde amnestie.

Egal, premier van 1967 tot 1969, was tijdens de militaire staatsgreep van 21 okt. 1969 gearresteerd. Hij werd in 1975 vrijgelaten en tot ambassadeur in New-Dehli benoemd, maar een jaar later opnieuw gearresteerd.

Opheffing uitzonderingstoestand. Ontbinding SRC. Reorganisatie kabinet

Na een buitengewone bijeenkomst van het Centrale Comité van de regeringspartij SSRP werd de op 21 okt. 1980 afgekondigde uitzonderingstoestand (pag. 730/1-'80) door president Barre op 2 maart opgeheven. Tevens werd de tegelijk met de uitzonderingstoestand ingestelde Opperste Revolutionaire Raad (SRC) ontbonden; de leden ervan „zullen hun normale taken hervatten".
Voorts werd een nieuw kabinet van 26 ministers en 21 staatssecretarissen gevormd. Onder die 26 ministers waren 12 burgers, die o.a. werden belast met de portefeuilles van financiën, handel en onderwijs en met sectoren van de landbouw. Sleutelposten zoals planning, arbeid en voorlichting bleven in handen van militairen. Luitenant-generaal Mohammed Ali Samanter werd opnieuw minister van defensie. Tot de andere militaire kabinetsleden behoorden generaal-majoor Hussein Kulmi Afrah (de presidentieel adviseur voor staatszaken) en kolonel Musa Rabile Ghod (minister van presidentiële zaken. De halfbroer van de president, Abdurrahman Jama Barre, bleef minister van buitenlandse zaken.

Barre in Washington

Op 9 maart arriveerde president Mohammed Siad Barre in Washington voor een officieel bezoek, dat vooral ten doel had meer militaire en economische hulp van de VS te krijgen. Voor 1982 bedroeg die Amerikaanse bijstand ca. $ 80 mln, terwijl daarnaast voedselhulp ter waarde van $ 25 mln was verleend. Voor het begrotingsjaar 1983 had president Reagan het Congres om een bedrag van $ 90 à 95 mln gevraagd.

Andere gespreksonderwerpen van Barre waren het vluchtelingenprobleem en de positie van de Libische leider kolonel Kadhafi, wiens beleid volgens de Somalische president de politieke stabiliteit in Oost-Afrika bedreigde. Maar de werkelijke bedreiging ging naar zijn zeggen uit van „de SU en de Cubanen" en „anderen maken daar gebruik van".

Op 11 maart had Barre in het Witte Huis een onderhoud met president Reagan, waarna ontmoetingen met de ministers Haig en Weinberger (resp. buitenlandse zaken en defensie) op het programma stonden. Reagan beloofde de Somalische president een voorlopig hulppakket van $ 112 mln, waarvan slechts $ 30 mln voor defensief-militaire doeleinden (tegen $ 20 mln gemiddeld per jaar in de drie voorgaande jaren). De Amerikaanse leiders deelden president Barre mee dat Washington „zijn best zou doen" om de levering van in 1980 besteld militair materieel (vooral communicatie-uitrusting en radar) aan Somalia te versnellen. De VS waren echter niet van plan, aldus een officiële Amerikaanse bron, permanent Amerikaanse troepen in Berbera te legeren. President Barre verklaarde na zijn besprekingen: „Ik houd er niet van te klagen."

NRC/H'blad (17-3) tekende hierbij aan:

„Barres matige enthousiasme wekt nauwelijks verbazing als men Reagans aanbod afpaalt tegen de Somalische verlanglijst. President Barre moest allereerst nog vragen om het luchtafweergeschut en de radarinstallaties ter waarde van $ 44 mln die al in augustus 1980 door Washington waren beloofd in ruil voor het gebruik van militaire faciliteiten in het noordelijke Berbera en in de hoofdstad Mogadishu. Dit defensieve materieel zal nu pas met grote vertraging worden geleverd.

Verder vroeg de Somalische leider voor het komende jaar om meer, en vooral ook meer geavanceerde Amerikaanse wapens alsmede om economische bijstand ter waarde van enkele honderden miljoenen dollars. De dertig miljoen dollar aan defensieve militaire hulp en de 82 miljoen aan economische bijstand komen slechts zeer ten dele aan Barres eisen tegemoet. (...)
Er worden doorgaans drie redenen genoemd ter verklaring van de Amerikaanse terughoudendheid. Zo verzekeren bronnen in het Pentagon dat de Noordsomalische basis Berbera bij nader inzien toch niet zo aantrekkelijk is als men aanvankelijk veronderstelde. De met veel minder geld te ontwikkelen militaire faciliteiten in Zuid-Somalië, in Kenia en op het Arabische schiereiland zouden al voorzien in een groot deel van de Amerikaanse strategische behoeften in dit deel van de wereld. Vaststaat dat de Amerikanen nog altijd niet serieus zijn begonnen met de wederopbouw van de in 1977 door de Russen verlaten basis Berbera.

Verder toont men zich in Washington bezorgd over de instabiliteit van Somalia en vooral van het regime-Barre. President Siad Barre wist zich altijd al verzekerd van de vijandschap van de in Midden-Somalia levende Myarten-clan, aan wiens heerschappij hij in 1969 via een staatsgreep een einde maakte.
Maar de Somalische leider wordt sinds kort ook geconfronteerd met een gevaarlijke rebellie van de noordelijke Issaqi-clan, die niet ten onrechte meent dat de zuiderling Barre zijn eigen Marrehan-clan op grove wijze bevoordeelt.
Tot slot – en dat is misschien de belangrijkste reden voor de Amerikaanse aarzeling – vreest men in Washington dat Amerikaanse militaire faciliteiten in Somalia betrokken kunnen raken bij het impopulaire Ethiopisch-Somalische conflict.

De regering-Reagan denkt dat Somalia ter bescherming van zijn veiligheid het beste zijn aanspraken op de Ethiopische Ogaden kan opgeven en de oorlog met Ethiopië kan beëindigen. Washington kan zich in dit conflict ook moeilijk achter Somalia opstellen, want de door Mogadishu aangevochten Ethiopisch-Somalische grens wordt door de hele internationale gemeenschap, inclusief de Organisatie van Afrikaanse Eenheid, erkend..."
The Observer (11-4) wees erop dat Ethiopië over negen maal de potentiële mankracht van Somalia beschikte, 13.000 Cubanen bij de hand had en $ 400 mln aan militaire hulp van de SU ontving.

Barre in Parijs, Bonn en Cairo

Op 23 en 24 maart voerde president Barre in Parijs politieke besprekingen met de Franse regering. Hij werd door president Mitterrand ontvangen. Een uitbreiding van de Franse economische hulp aan Somalia werd toegezegd.
Op 25 en 26 maart verbleef president Barre voor een werkbezoek in Bonn, waarhij o.a. met Bondspresident Carstens en Bondskanselier Schmidt sprak. Er werd hem politieke steun en investeringshulp ter waarde van DM 3 mrd, vooral voor het volgende ontwikkelingsplan, toegezegd.
Op 1 april arriveerde president Barre voor een tweedaags bezoek in Cairo. Hij voerde besprekingen met de Egyptische president Mubarak, met wie hij ook reeds op 30 nov. 1981 overleg had gepleegd. Egypte leverde Somalia allerlei wapens, w.o. tanks, en neemt ook deel aan de opleiding van de Somalische strijdkrachten.

Nieuwe incidenten in Hargeisa

Op 21 april meldde *The Times* vanuit Nairobi dat in de voorgaande week te Hargeisa (Noord-Somalia) veiligheidstroepen waren aangevallen door aanhangers van de oppositiebeweging SNM. Daarbij werden minstens 12 mensen gedood. Door de stad trekkende studenten hadden afbeeldingen van president Barre verwijderd en een standbeeld van hem omvergeworpen. Andere burgers hadden zich bij volgende demonstraties aangesloten, die gepaard gingen met het vernielen van diverse regeringskantoren. Een aantal prominente plaatselijke burgers werd gearresteerd, aldus *The Times*.
Volgens dit blad zou Ethiopië op een fusie van de SNM met de Sosaf hebben aangedrongen – leiders van beide groeperingen hadden de Ethiopische leider Mengistu Haile Mariam kort te voren in Dire Dawa ontmoet –, maar SNM en Sosaf wensten hun afzonderlijke organisaties te handhaven, al hadden zij inmiddels een gemeenschappelijke operationele structuur gevormd.

Arrestatie politici

Op 12 juni maakte het politieke bureau van de regeringspartij SSRP bekend dat op 9 juni zeven vooraanstaande politici waren gearresteerd, omdat zij „in samenwerking met een vijandig land bezig waren het bestaan van de Somalische natie te ondermijnen". Voorts werd meegedeeld dat de gearresteerden van hun ambten waren ontheven en dat zij zouden worden berecht. De voornaamste arrestanten waren Ismail Ali Abokor, derde vice-president van de republiek, plv. secretarais-generaal van de SSRP en tot april 1981 minister van staatsveiligheid, èn generaal Omar Haji Mohammed, tot maart 1982 minister van defensie en sindsdien van gezondheid. Alle arrestanten behoorden volgens *UPI* tot de noordelijke Myarten- en Issaqi-clans.
Hoewel verondersteld werd dat met het „vijandige land" Ethiopië werd bedoeld, waren er ook andere mogelijkheden. Op 28 maart had het Somalische persbureau gemeld dat de Bulgaarse zaakgelastigde in Somalia was uitgewezen wegens ontoelaatbare inmenging in zaken van de „binnenlandse veiligheid" van de staat.

Somalia tot dialoog met Ethiopië bereid

Nadat de Ethiopische leider Mengistu Haile Mariam op 18 juni Somalia „betrekkingen van goede nabuurschap" had aangeboden en verklaard had dat Ethiopië bereid was „het verleden te vergeten", stelde het Somalische ministerie van buitenlandse zaken op 22 juni in een communiqué dat Somalia bereid was „een constructieve dialoog" met Ethiopië te beginnen om te trachten het conflict in de Hoorn van Afrika op te lossen. Mengistu werd uitgenodigd datum en plaats voor een ontmoeting vast te stellen. De Ethiopische leider werd in het Somalische communiqué als „serieus, oprecht en van goede wil in zijn aanbod van een dialoog over de vrede in dit deel van de wereld" gekenschetst. Aldus *AFP* (22-6).

Tot dan toe hadden beide landen zich meerdere malen eenzijdig tot onderhandelingen bereid verklaard, maar daaraan steeds voorwaarden verbonden. Mocht bovengenoemd *AFP*-bericht in deze vorm juist zijn, dan betekende dat volgens de *FAZ* (23-6) een principiële wijziging in de houding van de beide buurlanden jegens elkaar en in het Ogaden-conflict.

Akkoord tussen Soedan en Ethiopië

Ethiopië en Soedan hebben na een week lang praten een akkoord bereikt om de activiteit van de uitgeweken dissidenten op hun grondgebied te beteugelen, aldus verklaarde de leider van een Soedanese delegatie, de onderminister van buitenlandse zaken Hashim Osman, op 22 juni in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba.
Die delegatie had daar met Ethiopische functionarissen gesproken over de uitvoering van een in mei door beide landen bereikte overeenkomst om „alle faciliteiten te sluiten (die worden) gebruikt door secessionisten en dissidenten of destabiliserende elementen" die tegen elk van beide staten opererende „en om alle groepen uit te wijzen die op enigerlei wijze ten nadele van het buurland werken". Voorts werd overeengekomen elkaars grondgebied „nauwgezet te eerbiedigen".
De jongste besprekingen vormden de climax van 20 maanden diplomatiek touwtrekken tussen Soedans president Nimeiry en Ethiopië's leider, kolonel Mengistu, aldus *The Economist* (26-6).

In november 1980 tekenden de twee leiders een verzoeningsakkoord. Toen was Soedan bezorgd over een mogelijke Libische invasie via Tsjaad. Het hield gezamenlijke militaire oefeningen met Egypte, Somalia en Oman en het ontving wapenleveranties van de VS.
Als een directe tegenzet tegen het akkoord van Soedan, Egypte, Somalia en Oman om bases en militaire installaties te verschaffen voor de Amerikaanse Rapid Deployment Force tekende Ethiopië in aug. 1981 een trilateraal defensiepact met Libië en Zuid-Jemen, bekend als het Pact van Aden, aldus de Financial Times (28-6).

Vervolgens, na een aantal beschuldigingen van de kant van de Soedanese autoriteiten over Ethiopische medeplichtigheid met Libië in een poging om de Soedanese regering te destabiliseren door wapens over de oostgrens te smokkelen en Soedanese dissidenten te huisvesten, vloog een Soedanese delegatie eind maart 1982 naar Addis Abeba om het bewijs van Ethiopische inmenging in Soedan te leveren en zich daarover te beklagen.
De spanning tussen beide landen bereikte haar hoogtepunt in mei, toen president Nimeiry – na bezoeken aan Khartoem van de Egyptische president Mubarak en diens minister van defensie, veldmaarschalk Abdel Halim Abu Ghazala – dreigde Egyptische troepen langs Soedans oostgrens met Ethiopië te legeren op grond van het in 1976 met Egypte getekende wederzijdse defensiepact.

Daarop volgde een snelle Ethiopische reactie. Een hoge delegatie uit Addis Abeba begon op 17 mei op uitnodiging van de Soedanezen een vierdaags bezoek aan Khartoem.

Het nieuwe akkoord moet nog worden beproefd. Soedan wenst dat positieve stappen worden genomen tegen dissidenten die – volgens Soedan – vanuit Ethiopië opereren en daar een basis hebben, zoals het 800 man sterke leger van Yagoub Ismail, die in 1976 uit Soedan vluchtte en wiens manschappen zo nu en dan de grens met Soedan overkomen om onrust in Zuid-Soedan te stichten.

Ethiopië zou gaarne meer positieve stappen zien genomen om de activiteiten van diverse, tegen het regime van Mengistu opererende bevrijdingsfronten te beteugelen, in het bijzonder het Eritrese Volksbevrijdingsfront (EPLF) en het Tigre Volksbevrijdingsfront (TPLF) die beide hun hoofdkwartier in Khartoem hebben. In augustus 1981 sloot Soedan formeel de kantoren van deze bevrijdingsfronten, maar de communiqués over hun guerrilla-activiteiten bleven vanuit Soedan in omloop gebracht.

Soedan blijft ook „de Eritreërs bij het oplossen van de Eritrese kwestie" steunen en het lijkt onwaarschijnlijk dat kolonel Mengistu zijn steun aan Soedanese dissidenten in Ethiopië geheel zal opgeven.
Het nieuwe akkoord weerspiegelt dan ook, volgens de *Financial Times*, de dubbelzinnigheden van een relatie gebaseerd op pragmatische goede nabuurschap en wederzijdse achterdocht.

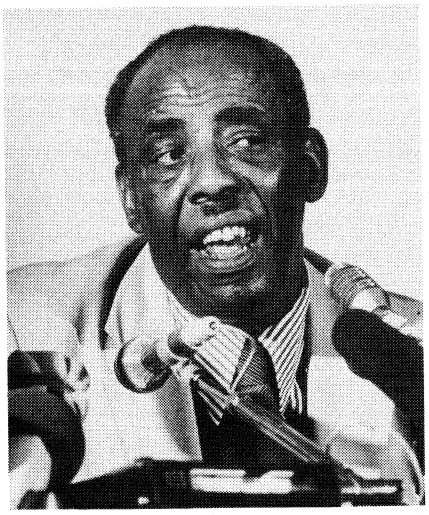
President Mohammed Siad Barre van Somalia.

De positie van Barre

Nadat in juni er een zeker toenadering tussen Ethiopië en Somalia tot stand leek te komen, volgde in juli een gewapende inval in Somalia van 6.000 à 9.000 man. De invallers waren volgens diplomatieke kringen in hoofdzaak Ethiopische militairen (wat door Ethiopië wordt ontkend) en voor een klein deel Somalische guerrillastrijders van het Somalische Democratische Reddingsfront (SDSF). Als redenen voor de Ethiopische actie noemen waarnemers:
– wraak tegen de Somalische president Barre die steun verleent aan rebellen in de Ethiopische Ogaden;
– een poging de aandacht af te leiden van een recent mislukt offensief tegen Eritrese rebellen;
– het uitoefenen van druk in de hoop dat Barre door zijn binnenlandse oppositie ten val wordt gebracht.

President Barre steunt vooral op zijn eigen clan, de zuidelijke Marehan. Speciaal de noordelijke clans verzetten zich in toenemende mate tegen de overheersende rol van de Marehan in het regeringsapparaat. Hierbij wordt sinds een jaar steeds meer de roep om afscheiding gehoord, aldus *NRC/H'blad* (15-7). Dit blad schreef voorts:

Het SDSF, dat zegt verantwoordelijk te zijn voor de vorige week begonnen aanval, is voornamelijk samengesteld uit de Majerteenclan (Myartenclan) en telt eveneens enkele gedesserteerde officieren. Van een samengaan van beide guerrillagroepen is echter nog niets gekomen, vooral door verzet van SNM-zijde.
Opvallend is dat de noordelijke SNM tot nu toe in alle talen heeft gezwegen over de gevechten. (...)
Het SDSF telt tussen de 3000 en 5000 guerrillastrijders die echter, evenals het regime, steunen op slechts één clan. Het SNM zoekt, onder druk van linkse Arabische staten, een bredere steun onder de bevolking maar staat nog maar in haar kinderschoenen..."

(Vor. ber. pag. 726/2 e.v.1980)

INTERNATIONALE ZAKEN

NAVO

TROEPENAKKOORD TUSSEN VS EN BONDSREPUBLIEK DUITSLAND

De ambassadeur van de VS in West-Duitsland, Arthur Burns, en de West-duitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, hebben op 15 april in Bonn een akkoord ondertekend over de versterking van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Europa in crisistijden.
Bij de ondertekening bekrachtigde minister van buitenlandse zaken Genscher de NAVO-strategie van het aangepaste antwoord en keerde hij zich tegen suggesties om deze strategie te verlaten.
Het troepenakkoord onder de naam Wartime host nation support (WHNS) bepaalt dat de Verenigde Staten in geval van oorlogsdreiging hun land- en luchtstrijdkrachten in de Bondsrepubliek van de huidige vier tot tien divisies versterken.
West-Duitsland neemt de logistiek voor zijn rekening en houdt daarvoor in vredestijd 1200 soldaten en 600 man burgerpersoneel bereid. In oorlogstijd wordt dit aantal met ruim 90.000 reservisten aangevuld.Aan investeringen voor transportmiddelen, depots en andere uitrusting is $ 1,2 mrd nodig. Daarvan betaalt de Bondsrepubliek ongeveer de helft, tussen volgend jaar en 1987.

Met dit akkoord is de eerste van een aantal Amerikaanse wensen uit 1980 vervuld. Taaie onderhandelingen worden nog gevoerd over de Amerikaanse wens kazernes van Amerikaanse troepen in West-Duitsland te moderniseren en ten dele ook te verplaatsen, een uiterst kostbare aangelegenheid.
De zwakke plek van het gesloten akkoord is dat de Verenigde Staten nog niet over de nodige divisies beschikken om een verdubbeling in tijd van nood te realiseren. Zonder dienstplicht in Amerika wordt zelfs betwijfeld of men tot 1987 daartoe in staat zal zijn.
Bij de ondertekening leverde Genscher kritiek op vier vooraanstaande Amerikanen die hebben aanbevolen af te zien van het eerste gebruik van kernwapens „De strijdkrachten van het Warschaupact zijn conventioneel sterker dan die van de NAVO", aldus Genscher.
„Een betrouwbare afschrikking moet met deze conventionele overmacht van de andere kant rekening houden. De vertrouwde strategie van het aangepaste antwoord verbindt de conventionele en nucleaire capaciteiten met el-

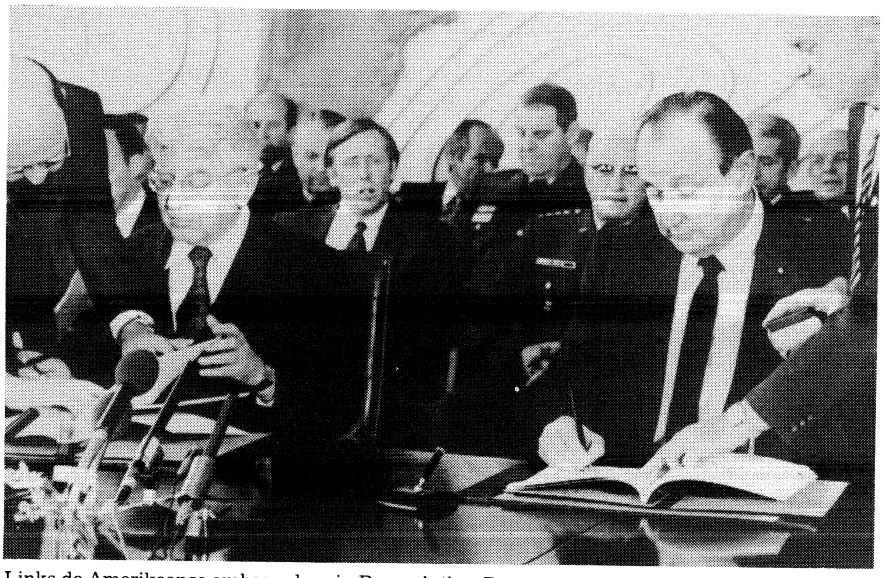

Links de Amerikaanse ambassadeur in Bonn, Arthur Burns, en rechts de Westduitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher bij de ondertekening van het akkoord over de versterking van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Europa in tijden van crises.

kaar om agressie op elk niveau, en ook politieke pressie, uit te sluiten".
De Amerikaans ambassadeur in Bonn, Arthur Burns, sprak van een noodzakelijke taakverdeling.

NAVO-RAPPORT OVER KRACHTSVERHOUDING NAVO–WARSCHAUPACT

De NAVO heeft op 4 mei een studie gepubliceerd, waarin de militaire vermogens, uitgedrukt in bewapening en manschappen, van de NAVO en het Warschaupact met elkaar vergeleken worden.
De studie komt tot de conclusie, dat de militaire krachtsverhoudingen in Europa de laatste twintig jaar gestadig verschoven zijn ten gunste van het Warschaupact.
Wat betreft personeel en materieel heeft, volgens deze studie, het Warschaupact een duidelijk overwicht op de NAVO in Europa en op technologisch gebied heeft het Warschaupact de NAVO op diverse gebieden geëvenaard en soms zelfs overtroffen.
Desondanks zijn in het bijzonder de luchtstrijdkrachten van de NAVO – zowel die welke opereren vanaf land als de luchtstrijdkrachten die opereren vanaf zee – wat betreft kwaliteit van opleiding en bewapening nog de meerdere van die van het Warschaupact.
Ook de beweeglijkheid en de mogelijkheid om in tijd van spanning of oorlog snel versterkingen aan te voeren zijn pluspunten voor de NAVO-luchtmachten.

De strijdkrachten van het Warschaupact omvatten parate eenheden ter sterkte van ongeveer 5,7 miljoen man. Hiervan staan ongeveer 4 miljoen man in Europa. Bovendien heeft het Warschaupact meer dan 700.000 man die kunnen worden aangeduid als nationale veiligheidstroepen.
De NAVO heeft 4,4 miljoen man paraat, van wie 2,6 miljoen in Europa is gelegerd. Daarnaast zijn er 500.000 man homeguards, gendarmerie, koninklijke marechaussee en aanverwante korpsen.
Op materieel terrein zijn de Warschaupact-troepen veel beter uitgerust: 42.500 tanks tegenover 13.000 aan NAVO-zijde; 24.300 lanceerinrichtingen voor geleide anti-tankwapens tegenover 8100 aan NAVO-zijde; 31.500 stuks artillerie en mortieren (van 100 millimeter en meer) tegenover 10.750 aan NAVO zijde, en 78.800 gepantserde personeelsvoertuigen en infanterie-gevechtsvoertuigen tegenover 30.000 aan de kant van de NAVO.
Het totale aantal gevechtsvliegtuigen in operationele eenheden gericht tegen het Europese NAVO-gebied bedraagt 7240, onder andere 1920 jager-bommenwerpers, 4370 luchtverdedigingsjagers die ook als bommenwerper kunnen worden gebruikt, 600 verkenners en 300 bommenwerpers).
Aan NAVO-zijde staan daar 2975 vliegtuigen tegenover (1950 jager-bommenwerpers, 740 luchtverdedigingsjagers en 285 verkenners).
Op zee bevinden zich in de wateren rond Europa aan Warschaupact-zijde 1547 schepen van allerlei grootte en sterkte en aan NAVO-zijde 1022.
Sterke punten aan NAVO-zijde zijn, aldus de studie, vliegtuigen die vanaf schepen operaties kunnen steunen, vanaf de wal opererende vliegtuigen voor verkenning en voor de bestrijding van onderzeeboten, technische apparatuur voor onderzeebootbestrijding, amfibische strijdkrachten die over grotere afstanden kunnen worden ingezet, langdurig verblijf op zee door bevoorrading onderweg en door nucleaire voortstuwing.
Het Warschaupact is sterk in schepen met raketten tegen andere schepen, in met torpedo's uitgeruste aanvalsonderzeeboten en op de wal geplaatste aanvalsvliegtuigen.
Wat betreft de atoomwapens houden NAVO en Warschaupact elkaar op strategisch terrein ongeveer in evenwicht: aan NAVO-zijde heeft men meer kernkoppen, aan Warschaupact-zijde meer vernietigingskracht.
Op tactisch terrein ligt de zaak anders: aan middellange afstandsraketten heeft de NAVO niets en beschikt het Warschaupact over 1200 kernkoppen (300 SS-4 en SS-5 en SS-20 met elk drie kernkoppen).

Aan korte afstandskernwapens beschikt de NAVO over 1100 wapens, voornamelijk artillerie, het Warschaupact over 950, voornamelijk raketten.

VOORJAARSOVERLEG

Van eind maart tot begin juni heeft het gebruikelijke voorjaarsoverleg van de NAVO plaatsgevonden. Achtereenvolgens kwamen bijeen de Nucleaire planninggroep NPG, de Eurogroep, het comité voor defensieplannen en de ministerraad. Daar achteraan kwam deze keer nog een bijeenkomst van staatshoofden en regeringsleiders.
Hierna volgt een verslag van deze vergaderingen.

Nucleaire planninggroep

De Nucleaire planninggroep vergaderde op 23 en 24 maart in Colorado Springs in de VS.
In deze bijeenkomst hebben de ministers van defensie van de NAVO-lidstaten in duidelijke termen het besluit van december 1979 tot plaatsing van 464 kruisraketten en 108 Pershing-II-raketten op Westeuropese bodem herbevestigd.

In het communiqué, dat na afloop van de tweedaagse vergadering werd uitgegeven, staat dat in het licht van het bestaande gebrek aan evenwicht veroorzaakt door de stationering van Russische SS-20 raketten de plaatsing van kruisraketten en Pershings-II „door moet gaan" zo lang er geen akkoord is gesloten in Genève.

De ministers merken voorts op dat de vastbeslotenheid van de NAVO-landen om de beslissing van december 1979 door te zetten de belangrijkste factor is geweest om de Sowjet-Unie over te halen tot de onderhandelingen in Genève. Deze vastbeslotenheid „blijft cruciaal om concrete resultaten te kunnen bereiken."
In overeenstemming met deze opvatting is dan ook de verwerping door de ministers van het voorstel van Sowjetpresident Leonid Brezjnew voor bevriezing van het huidige niveau van middellange afstandskernwapens in Europa. Daarmee zou de Sowjet-Unie zich, aldus de ministers, een blijvend overwicht verwerven.
In het communiqué werd deze keer ook een passage opgenomen over nog nieuwere Russische kernwapens, de SS-21, SS-22 en SS-23, raketten met een bereik tot 1000 kilometer.
„De SS-22 raket heeft de reikwijdte om een aanzienlijk deel te bestrijken van de Westeuropese NAVO-landen, zelfs vanuit zijn stationeringsgebied binnen de Sowjet-Unie. Dit zou ook het geval zijn met de SS-23 als zij zou worden

gestationeerd in de vooruitgeschoven gebieden."

Evenals voorgaande keren heeft Griekenland, dat alleen was vertegenwoordigd door zijn ambassadeur bij de NAVO in Brussel, op enkele punten in het communiqué voetnoten laten plaatsen, speciaal met betrekking tot Brezjnews aanbod, dat door Athene redelijk positief wordt beoordeeld.
Denemarken heeft laten aantekenen dat het zaken van wapenbeheersing niet het terrein vindt van ministers van defensie, maar van buitenlandse zaken.
De ministersvergadering werd door functionarissen omschreven als „opvallend ontspannen" en vrij van de verdeeldheid van voorgaande keren.
Tegenover de herbevestiging van het moderniseringsbesluit, waar de Amerikanen sterk op hadden aangedrongen, stond de toezegging van Amerikaanse kant om snel onderhandelingen met de Russen te beginnen over vermindering van strategische kernwapens.

Eurogroep

De ministers van defensie van de Europese lidstaten van de NAVO, verenigd in de Eurogroep, vergaderden op 5 mei in Brussel.
Deze bijeenkomst stond in hoge mate in het teken van de crisis rond de Falklandeilanden. De ministers spraken in hun communiqué een veroordeling uit van de verovering van deze eilanden door Argentinië alsmede van de weigering door dit land om de VN-resolutie uit te voeren, die opriep tot onmiddellijke terugtrekking.

Het was de eerste keer dat de NAVO-landen Groot-Brittannië in deze vorm steunden. Op 2 april deed de NAVO in een verklaring geen keuze, maar riep op tot een diplomatieke regeling, zonder gebruik van geweld.
De verklaring van 2 april was opgesteld door de permanente vertegenwoordigers van de NAVO-lidstaten in Brussel. In het communiqué wordt gewezen „op het belang van handhaving van het beginsel dat agressie of bezetting van andermans gebied niet mag worden toegestaan." De ministers roepen op in onderhandelingen een oplossing te vinden die aanvaardbaar is voor alle partijen.

De Italiaanse voorzittter van de Eurogroep, minister Lelio Lagorio, zei dat alle ministers het met de verklaring eens waren geweest. Over de Italiaanse positie zei hij: „Wij zijn en blijven loyale bondgenoten en vrienden van Groot-Brittannië, maar wij maken ook bekend dat we oude banden, ook bloedbanden, hebben met het Argentijnse volk."

De Britse minister van defensie had op 6 mei in Brussel een gesprek met zijn Amerikaanse collega, Caspar Weinberger. Bij zijn aankomst in Brussel op 5 mei zei Weinberger dat hij met Nott ondermeer zou praten over Amerikaanse steun aan de Britse vloot in de zuidelijke Atlantische oceaan. „Wij willen weten wat de Britten nodig hebben", zei hij tegen verslaggevers. „Tot op dit moment hebben zij niets in het bijzonder gevraagd en het ziet er ook niet naar uit dat zij voorlopig iets van ons nodig hebben."
Weinberger veronderstelde dat de Amerikanen de Britten eventueel zouden kunnen helpen met logistieke steun, materiaal-bevoorrading, voedsel en materiaal op de Ascensioneilanden, waar zich een Britse basis bevindt op ongeveer 6250 kilometer afstand van de Falklandeilanden.
In het communiqué is niets opgenomen van eventuele zorg van de ministers van defensie over het feit dat een aanzienlijk deel van de Britse vloot zich zover buiten het NAVO-gebied bevindt. In bilaterale gesprekken tussen de ministers zou dit wel ter sprake zijn gekomen.
Volgens een hoge diplomaat hebben de ministers besloten om meer informatie in de VS te verspreiden over wat de Europese landen aan defensie uitgeven. „Veel Amerikanen schijnen zo langzamerhand te geloven dat de gehele Westeuropese verdediging wordt betaald door de Amerikaanse belastingbetaler", aldus deze diplomaat.

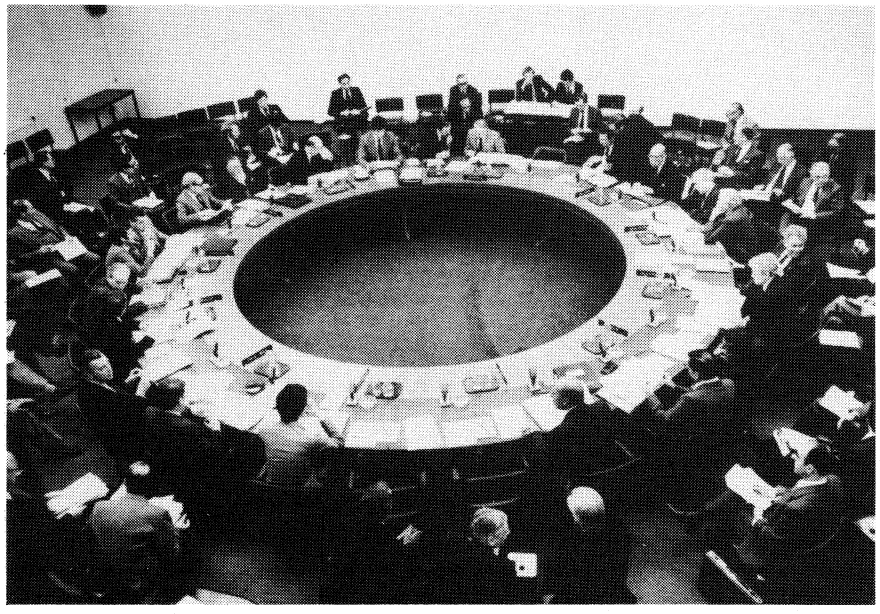

Overzicht van de ministers van defensie van de Europese leden van de NAVO, op 5 mei als „Eurogroep" bijeen op het NAVO-hoofdkwartier in Brussel.

Comité voor defensieplannen

De ministers van defensie van alle NAVO-leden, te zamen vormend het comité voor defensieplannen, vergaderden in Brussel op 6 en 7 mei. Ook deze bijeenkomst stond in hoge mate in het teken van de Falkland-crisis.
De Britse minister van defensie, John Nott, liet na afloop op een persconferentie weten, dat hij zijn collega's had duidelijk gemaakt, dat Groot-Brittannië er niet aan dacht een staakt-het-vuren te accepteren, tenzij er zekerheid bestond, dat de Argentijnen hun troepen van de Falklandeilanden zouden terugtrekken. „Akkoord gaan met een staakt-het-vuren zonder terugtrekking zou hetzelfde zijn als een inbreker zijn buit te laten houden", aldus Nott.
In hun communiqué hebben de ministers van defensie in krachtige bewoordingen laten weten, dat crises buiten het NAVO-gebied het bondgenootschap wel degelijk aangaan.
„Militaire agressie in gebieden buiten de NAVO hebben het potentieel de vitale belangen van leden van het bondgenootschap te bedreigen," aldus de ministers.

In de slotverklaring die de ministers in Brussel uitgaven, staat dat de NAVO werkt aan de verbetering van plannen die betrokken lidstaten in staat moeten stellen buiten het NAVO-gebied militair in actie te komen „tot steun van de vitale belangen van alle lidstaten".
In de verklaring staat dat het bondgenootschap ook betrokken kan raken bij een conflict buiten het traditionele NAVO-gebied omdat de inzet van militair materieel en troepen elders voor lacunes in het Noord-Atlantische gebied kan zorgen. De discussie van de ministers over dit onderwerp vond vooral plaats met het oog op de Falkland-crisis.
Maar volgens een hoge Amerikaanse functionaris is de zorg over de gevolgen van een crisis buiten het NAVO-gebied mede ingegeven door de vrees voor moeilijkheden in Zuidwest-Azië en de wens van de bondgenoten van de VS de Amerikanen bij te staan als zich in of rond de Perzische Golf problemen zouden voordoen.

„Dit is een probleem dat tot voor kort bij bijeenkomsten van de ministers van defensie altijd voor het nodige vuurwerk heeft gezorgd. Ditmaal is dat niet gebeurd," aldus de functionaris. „Wij beweren al een tijdlang dat er zich in Zuidwest-Azië een ernstig vacuüm bevindt – in een gebied waar de bondgenoten een aanzienlijk deel van hun energie vandaan halen. We bewegen ons duidelijk in de richting van een erkenning dat het bondgenootschap mogelijk lacunes moet vullen als Amerikaanse troepen naar Zuidwest-Azië zouden worden gestuurd,"aldus de Amerikaanse functionaris.

Ministerraad

De ministerraad van de NAVO – d.w.z. de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-lidstaten – kwam op 17 en 18 mei bijeen in Luxemburg.
In deze vergadering kondigde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, aan, dat hij een maand later bij de Verenigde Naties in New York

een onderhoud zou hebben met zijn Sowjet-collega Gromyko.
De NAVO-ministers hebben unaniem hun steun betuigd aan de voorstellen van president Reagan om zo snel mogelijk te komen tot een wederzijdse vermindering met een derde deel van het aantal strategische raketten van de SU en de VS (pag. 421/1-1982).

De Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Max van der Stoel, verklaarde na afloop van de bijeenkomst, dat hij „getroffen was" door de uiteenzetting van Haig. „Als ik denk aan de positie die de VS innamen aan het begin van de Reagan-regering, dan kan ik zeggen dat zich hier een belangrijke ontwikkeling in positieve richting heeft voltrokken. Ik hoop dan ook dat de Sowjet-Unie bereid zal zijn hierop in te gaan."
Minister Haig zou tegenover zijn collega's de Amerikaanse bereidheid hebben benadrukt om onderhandelingen met de Sowjet-Unie te voeren die evenwichtig zijn in de ogen van beide partijen, en die ook rekening houden met de Russische zorgen over plaatsing van kruisraketten en Pershing-II raketten op Westeuropees grondgebied.
De onderhandelingen tussen Washington en Moskou over vermindering van kernwapens voor de middellange afstand in Europa werden op 20 mei in Genève hervat na een pauze van twee maanden. Deskundigen van de NAVO-landen werden op 18 mei in Luxemburg buiten de ministersconferentie om door de Amerikanen op de hoogte gesteld van de laatste ontwikkelingen binnen deze onderhandelingen.
Dat gebeurde in de Speciale Overleg Groep, die daarvoor is samengesteld.

Een deelnemer aan dat overleg vertelde na afloop dat er in de afgelopen schorsingsperiode niets wezenlijks is veranderd in de Amerikaanse standpuntbepaling. „De Amerikanen hebben in november hun nuloptie voorgesteld: vernietiging van alle Russische SS-4, SS-5 en SS-20 raketten in ruil voor niet-plaatsen aan NAVO-zijde van 464 kruis- en 108 Pershing-II raketten. Dat vinden zij nog altijd hun beste voorstel, zeker ook omdat zij het gevoel hebben daarmee de Westeuropese vredesbeweging wat wind uit de zeilen te hebben genomen."
De functionaris verwachtte voor de komende maanden geen enkel resultaat op de besprekingen in Genève. Men zal daar op een laag pitje verder praten in afwachting van nadere afspraken over de onderhandelingen over strategische kernwapens.
Een Europees lid van de Speciale Overleg Groep, was erg somber over de bereidheid van Amerikaanse zijde om net als bij de onderhandelingen over de kernwapens voor middellange afstand de Europeanen weer geregeld te consulteren tijdens de gesprekken over strategische kernwapens. „Zij zien dit helemaal als hun zaak, terwijl wij het net zo belangrijk vinden voor Europa", zei hij.

In het slotcommunique worden de voorstellen van Reagan enthousiast verwelkomd. Tevens wordt de hoop uitgesproken dat voortgang wordt gemaakt met de ontwapening in het kader van de conferentie over vrede en veiligheid in Europa in Madrid en tijdens de VN-conferentie over ontwapening.
Verder hopen de lidstaten dat de voorstellen van de Verenigde Staten op de onderhandelingen met de Sowjet-Unie in Genève, over de middellange-afstandsraketten in Europa, m.b.t. de zogenaamde nuloptie (geen opstelling van Amerikaanse raketten in ruil voor terugtrekking van al geplaatste Russische) gerealiseerd kunnen worden.
De Griekse minister van buitenlanse zaken maakte ten aanzien van dit laatste punt een voorbehoud, omdat zijn land het NAVO-dubbelbesluit van 1979 over de raketten niet accepteert. Nederland heeft volgens Van der Stoel dit niet gedaan omdat dit land erkent dat het dubbelbesluit de basis is voor de onderhandelingen in Genève.

Topconferentie

Tenslotte vond op 10 juni in de Westduitse hoofdstad Bonn een topvergadering plaats van de 16 – incl. Spanje – NAVO-lidstaten, waaraan werd deelgenomen door de staatshoofden en regeringsleiders van de betrokken naties.
Op 9 juni had de Amerikaanse president Reagan in een toespraak tot de Westduitse Bondsdag een nieuw initiatief ontwikkeld terzake van de MBFR-besprekingen in Wenen. In deze onderhandelingen tussen NAVO en Warschaupact wordt gesproken over een mogelijke wederzijdse evenwichtige vermindering van troepen.
In zijn rede tot de Bondsdag deed Reagan nu het voorstel de legers van NAVO en Warschaupact tot 700.000 man elk te verminderen.
Reagan suggereerde in zijn ongeveer een half uur durende toespraak om de MBFR-besprekingen nieuw leven in te blazen: „Westelijke vertegenwoordigers zullen in Wenen spoedig een voorstel doen waarin de twee allianties hun landstrijdkrachten tot (...) een totaal van 700.000 man en hun gecombineerde land- en luchtmachtstrijdkrachten tot 900.000 man zullen verminderen".
Op grond van zo'n voorstel zouden volgens Amerikaanse delegatiekringen de NAVO-landen in totaal 91.000 man moeten terugtrekken en het Warschaupact ongeveer het drievoudige. Op dit moment telt het Westen namelijk nog altijd ruim 150.000 manschappen meer in het Oostblok dan het Warschaupact bereid is toe te geven.

Reagan riep in zijn gematigde toespraak ook op tot een verbetering van de conventionele bewapening in de NAVO-landen en zei vastbesloten te zijn het eigen defensieprogramma door te voeren.
Tevens bevestigde hij opnieuw de Amerikaanse garantie voor de verdediging van Europa en met name de Bondsrepubliek en zei: „Laat mij u verzekeren dat de Amerikaanse garantie voor Europa duurzaam en krachtig blijft.
De kusten van Europa zijn onze kusten, de grenzen van Europa zijn onze grenzen en we zullen met u instaan voor de verdediging van onze erfenis van vrijheid en waardigheid".
Reagan ging ook in op de vredesbeweging in Duitsland en zei te sympathiseren met vele pleidooien voor vrede: „Ik begrijp uw echte zorgen". Maar aldus Reagan, „het gaat erom met welk middel men tot het doel komt".
Even later voegde hij eraan toe: „Tussen twee haakjes, ik kan niet begrijpen waarom sommigen meer angst hebben voor wapens die de NAVO nog gaat stationeren dan voor wapens die de Sowjet-Unie al heeft gestationeerd."

De NAVO-topconferentie werd op 10 juni geopend door de Westduitse bondskanselier Helmut Schmidt, die in zijn openingsrede de Westelijke alliantie opriep om zich opnieuw vast te leggen op zowel ontspanning tussen Oost en West als militaire afschrikking.

Schmidt zei: „Alleen afgesproken veiligheid op basis van een machtsevenwicht op zo laag mogelijk niveau, neergelegd in onderhandelingen

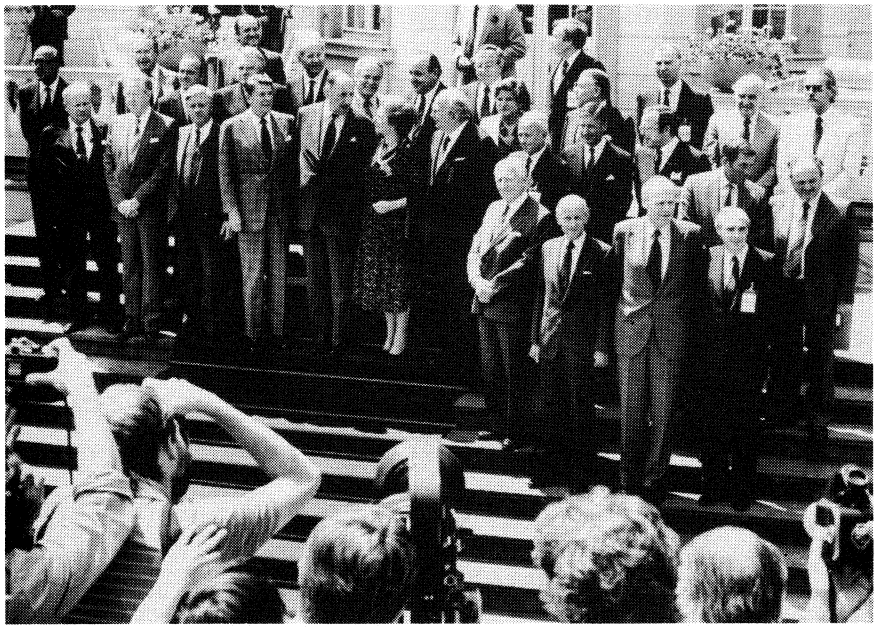

De deelnemers aan de NAVO-topconferentie in Bonn poseren voor het „NAVO-familieportret".

bieden werkelijke veiligheid en werkelijke stabiliteit".
Schmidt onderstreepte ook de waarde van de continuïteit in de alliantie en maakte daarbij zonder het met zoveel woorden te zeggen een toespeling op de Verenigde Staten toen hij zei: „Frequente veranderingen van regering en hun noodzakelijke gevoeligheid voor zelfs maar tijdelijke stromingen in de publieke opinie kunnen een verzwakking betekenen van de Westelijke saamhorigheid."
In zijn openingstoespraak voor de 16 leden van de NAVO probeerde Helmut Schmidt ook begrip op te brengen voor de betogers die op dat moment bezig waren zich aan de overkant van de Rijn te verzamelen. Een van de kenmerken van een democratie is dat ook zulke demonstraties plaatsvinden, zei hij.

Evenals de economische topconferentie in Versailles een week eerder (pag. 453/2 e.v.) werd de NAVO-top overschaduwd door de oorlog om de Falkland-eilanden en, vooral, de Israëlische invasie in Libanon.
Over geen van beide kwesties is echter in de na afloop uitgegeven verklaring of in de aanhangsels daarvan iets opgenomen.
Het is niet de taak van het bondgenootschap, zo zeiden verschillende deelnemers aan de conferentie, om verklaringen uit te geven over kwesties, die buiten het verdragsgebied spelen.
Niet zonder belang in dit verband is, dat zowel over de Falkland-crisis als over de problemen in het Midden-Oosten binnen de NAVO verschillende opvattingen leven. Zo staat Spanje zeer kritisch tegenover het Britse optreden in het zuidelijke deel van de Atlantische Oceaan en heeft Griekenland geen volledige diplomatieke banden met Israël, maar heeft het wel het PLO-kantoor in Athene diplomatieke status verleend.
Strekking van de verklaring van Bonn was, dat het het tweeledige doel van de NAVO moest blijven om afschrikking door een sterke defensie te bereiken en vrede na te streven door voorstellen op het gebied van de wapenbeheersing.
De deelnemers betuigden hun instemming met alle Amerikaanse voorstellen op het terrein van de beperking van kernwapens en troepenmachten.

De NAVO-leiders hebben in Bonn hun steun betuigd aan de voorstellen die president Reagan achtereenvolgens heeft geformuleerd voor de onderhandelingen met de Sowjet-Unie en andere Oostbloklanden over raketten voor de middellange afstand, strategische kernwapens en troepenmachten in Centraal Europa.
Premier Van Agt zie na afloop van de NAVO-top dat „op het hele terrein van de wapenbeheersing nu serieuze, constructieve en verreikende voorstellen liggen", en hij noemde dat verheugend. „De kansen op resultaten in de onderhandelingen zijn optimaal," aldus de premier, tevens minister van buitenlandse zaken.
De NAVO-leiders riepen in Bonn de Sowjet-Unie op mee te werken aan „constructieve relaties, wapenbeperking en de wereldvrede". Die oproep is vervat in een uitgebreide verklaring, getiteld Programma voor vrede in vrijheid. De verklaring is volgens secretaris-generaal Luns van de NAVO een bewijs van de „alom gene-geerde waarheid", dat de NAVO de grootste en meest succesvolle vredesbeweging sinds mensenheugenis is.
Naast de al bekende Amerikaanse voorstellen voor de onderhandelingen met de Russen over beperking van middellange afstandsraketten en strategische kernwapens, spreekt het NAVO-document ook over de „nieuwe impuls" voor de in het slop geraakte onderhandelingen over de troepenreductie in Europa, waarop Reagan eerder in het Westduitse parlement doelde.
De NAVO stelt het Warschaupact een ontwerpverdrag in het vooruitzicht dat mikt op een wederzijdse beperking van de troepen in Centraal Europa tot 900.000 man (land- en luchtmacht samen). Het gaat om een van oorsprong Amerikaans initiatief dat „zwaar doorgepraat is" met de NAVO-partners, zo werd in Bonn gezegd.
In de Westduitse hoofdstad circuleerde een voorstel dat voorziet in zeven jaar durende onderhandelingen. In het eerste stadium zouden de Sowjet-Unie en de VS een deel van hun troepen uit Centraal Europa moeten terugtrekken, in latere stadia zouden andere betrokken NAVO-en Warschaupactlanden daartoe overgaan. Het beoogde bedrag verzekert de Sowjet-Unie ervan dat ook de Westduitse legermacht ingekrompen wordt, zoals van Russische zijde steeds is verlangd.
In de documenten die de NAVO-leiders na hun bijeenkomst in Bonn verspreidden gaan wapenbeheersing en versterking van de bestaande defensie hand in hand. Gesproken wordt over „versterking van de defensie-inspanningen, speciaal de conventionele", betere samenwerking tussen de lidstaten en een doeltreffender besteding van het defensiebudget.
De NAVO-documenten bevatten geen nieuwe aansporing tot de lidstaten om hun defensiebudget jaarlijks met 3% te verhogen. In eerdere NAVO-communiqués werd dat cijfer wel genoemd, maar de top van Bonn was nadrukkelijk bedoeld als „demonstratie van eenheid" en niet om de Amerikaanse onvrede over tekortschietende bondgenoten te uiten.
Wel wordt vastgesteld dat „onze landen over de mogelijkheden beschikken" om de defensie-inspanningen te vergroten. Nadrukkelijk wordt daarbij gesteld dat het niet de bedoeling is militaire superioriteit ten opzichte van het Oostblok te bereiken.
De regeringsleiders en staatshoofden in Bonn, gastheer Schmidt voorop, hebben veel aandacht besteed aan de ontspanning tussen Oost en West. De veiligheid in de wereld is, volgens de Duitse bondskanselier in zijn openingsrede, alleszins gebaat bij een politiek van dialoog, onderhandelingen en bereidheid tot samenwerking met het oosten.
Vooral op aandrang van de Amerikanen spreekt het slotcommuniqué nadrukkelijk over „echte ontspanning", een begrip dat eisen aan het adres van het Oostblok inhoudt. Voor een „substantiele en evenwichtige" Oost-Westrelatie is respect voor de mensenrechten, een vrije uitwisseling van personen en de aanwezigheid van soevereine staten vereist, heet het in de slotverklaring.
De Russische bezetting van Afghanistan en de Poolse crisis worden hier niet uitdrukkelijk genoemd, maar ongetwijfeld bedoeld.
Economische relaties met het Warschaupact dienen „voorzichtig benaderd" te worden, aldus de NAVO-leiders. Bij het verlenen van kredieten is terughoudendheid geboden, spraken ze uit, in het kielzog van de jongste economische topconferentie in Versailles. De NAVO-landen willen het Warschaupact zoveel mogelijk de toegang ontzeggen tot westerse technologie die voor militaire doeleinden toegepast kan worden.

Commentaar

In een hoofdartikel gaf het *NRC/H'blad* van 11 juni commentaar op de resultaten van de NAVO-top.
Het volgende is daaraan ontleend.

Het is verheugend dat de regeringsleiders van het Atlantische Pact in hun verklaring van Bonn hebben vastgehouden aan het begrip van ontspanning. Want daardoor wordt de continuïteit tot uitdrukking gebracht van een beleid dat door het Westerse bondgenootschap in 1967 na rijp beraad is aanvaard en dat aan de alliantie behalve een militaire ook een politieke dimensie gegeven heeft.

Deze politieke taak werd indertijd in het desbetreffende, door de NAVO-raad aanvaarde, verslag van de Belgische minister Harmel omschreven als het streven om tot een stabielere relatie met het Sowjet-blok te komen, waarin de politieke problemen die de spanningen veroorzaken kunnen worden opgelost. Want zolang de centrale politieke problemen in Europa onopgelost blijven, aldus Harmel, met name het Duitse probleem, kan de mogelijkheid van een crisis niet worden uitgesloten. De voorlopige ontscherping van het Duitse probleem door de erkenning van de DDR behoort overigens tot de belangrijkste resultaten van de ontspanningspolitiek.

Harmel maakte zich daarbij geen enkele illusie over de moeilijkheid van de taak die de alliantie met de ontspanning op zich zal nemen: de Sowjet-doctrine van de „vredelievende coëxistentie", zo verklaarde hij, heeft de aard van de confrontatie met het Westen veranderd, maar niet de fundamentele problemen. Verder wees hij erop, dat militaire veiligheid en ontspanning niet tegenstrijdig maar elkaar aanvullend zijn. Collectieve verdediging is een stabiliserende factor in de wereldpolitiek, aldus zijn verslag, zij is bovendien de noodzakelijke voorwaarde voor een effectieve politiek die gericht is op een grote vermindering van spanningen. Bij dit alles was Harmel er zich zeer wel van bewust, dat „het gebied dat onder het Atlantisch Pact valt niet geïsoleerd kan worden behandeld van de rest van de wereld, aangezien de veiligheid van dit gebied ook door crisis en conflicten elders in de wereld kan worden bedreigd, of direct, of doordat het globale evenwicht wordt verstoord".

Het door Harmel geformuleerde ontspanningsbegrip is door de regeringsleiders van de NAVO bevestigd in de topconferenties van 1974 en 1978. Nu is er wel een kleine variant in aangebracht, want de verklaring van Bonn spreekt van „werkelijke ontspanning". Dat is op zichzelf een overbodige toevoeging. Want ook in 1967 heeft men zich, zoals uit het verslag-Harmel blijkt, over de moeilijkheden geen enkele illusie gemaakt. Maar de toevoeging was duidelijk nodig als een concessie aan de Amerikaanse president die een stroming vertegenwoordigt die van begin af aan afwijzend heeft gestaan tegenover de gedachte dat het mogelijk zou zijn de wereldpolitiek ook door vermindering van spanning te stabiliseren.

Voorlopig is de veronderstelling gewettigd dat de ideologische aanscherpingen voornamelijk voor binnenlandse Amerikaanse consumptie bestemd zijn, om de president af te schermen tegen de steeds luider wordende verwijten van zijn eigen aanhang dat hij bezig is ontrouw te worden aan de neo-conservatieve idealen.

Na de spanningen die zich omtrent de jaarwisseling binnen de alliantie hebben geopenbaard over de vraag hoe het Westen de Sowjet-Unie tegemoet zou kunnen treden kan de nu gepubliceerde verklaring van Bonn beschouwd worden als een bruikbaar compromis, dat alle mogelijkheden open laat.

Een compromis dat in belangrijke mate mede tot stand kon komen doordat president Reagan de laatste maanden de opvattingen van zijn meer extreem denkende adviseurs niet is gevolgd. (NRC/H'blad, Trouw, Het Parool, Le Monde, NZZ, The Times, FAZ)

(Vor. ber. pag. 49 e.v.-1982)

NEDERLAND

WET KETENAANSPRAKELIJKHEID: BESTRIJDING MALAFIDE ONDERAANNEMING

Op 1 juli 1982 is de wet van kracht geworden, die de bestrijding van malafide onderaanneming beoogt; deze wet staat bekend onder de naam wet ketenaansprakelijkheid.
Deze wetswijziging van onder meer de coördinatiewet sociale verzekering en de wet op de loonbelasting 1964 regelt de aansprakelijkheid voor de betaling van sociale-verzekeringspremies en loonbelasting in geval van onderaanneming. Bij wet wordt de (hoofd)aannemer voortaan aansprakelijk gesteld voor niet-betaalde sociale premies en belastingen.
Deze eerste stap op de weg van fraudebestrijding zal volgens de Voorjaarsnota in 1982 een bedrag van naar schatting *f* 125 miljoen opleveren en in 1983 een bedrag van *f* 250 miljoen.
Al in de jaren voor 1973 bleek, dat malafide onderaannemers de uitvoeringsorganen van de sociale verzekering bij faillissement met een flinke premievordering lieten zitten.
Voor de bedrijfsvereniging voor de Bouwnijverheid was dit aanleiding advies te vragen aan Prof. De Leede te Nijmegen over de wijze waarop aan dit euvel paal en perk kon worden gesteld. Diens advies om de hoofdaannemer aansprakelijk te stellen voor de betaling van de premie is de basis geweest voor de uiteindelijke regeling; zij het dat de regeling door haar veel algemenere strekking, door het ontbreken van de mogelijkheid van vrijwaring vooraf en door aansprakelijkheid voor de gehele keten van aannemers en onderaannemers, veel omvangrijker is geworden.
Het zijn deze elementen en de vrij ingrijpende gevolgen van de maatregel geweest, die ertoe hebben geleid dat de parlementaire behandeling en de advisering van de Sociale Verzekeringsraad meer tijd hebben gevergd dan was verwacht.

Samenvatting wet

De doelstelling en hoofdlijnen van de Wet zijn in het kort de volgende:

1. De Wet beoogt betere waarborgen te scheppen voor de inning van premies en belastingen bij onderaanneming en daarmee de malafide onderaanneming te bestrijden.

2. De (hoofd)aannemer is hoofdelijk aansprakelijk voor de betaling van sociale premies en loonbelasting voor alle onderaannemers aan wie hij en zijn onderaannemers het werk uitbesteden, wanneer een van hen ten aanzien van deze betaling in gebreke is gebleven. De Wet bestrijkt alle sectoren van het bedrijfsleven.

3. Wanneer het niet betalen van de premies noch aan de onderaannemer noch aan een van de aannemers in de keten is te wijten, dan zijn de aannemers niet aansprakelijk.

4. De hoofdelijke aansprakelijkheid geldt niet:
a. als het werk dat de onderaannemer heeft aangenomen geheel of grotendeels wordt verricht op de plaats waar de onderneming van de onderaannemer is gevestigd.
b. wanneer de uitvoering van een werk in onderaanneming samenhangt met een tussen dezelfde partijen gesloten overeenkomst van koop en verkoop van een bestaande zaak en dat werk van ondergeschikte betekenis is.

5. RISICOBEPERKING
Een aannemer, die met onderaannemers werkt, loopt het risico dat hij aansprakelijk wordt gesteld volgens de wet. Daarom is het voor die aannemer van belang, dat hij zoveel mogelijk maatregelen treft om te voorkomen dat hij te doen krijgt met „malafide" onderaanneming: een goede selectie van de (onder)aannemers, het eventueel opnemen van speciale contractbepalingen (b.v. kettingbeding), die betrekking hebben op de rest van de keten etc. Om nu de onderaannemer in de gelegenheid te stellen hoofdaannemers enig inzicht te kunnen geven over zijn betalingen en premies, zal hij bij de bedrijfsvereniging en de belastingdienst een zgn. „verklaring omtrent betalingsgedrag" kunnen krijgen. Welke van de bovenbedoelde maatregelen de aannemer ook treft, nimmer zal de aannemer daardoor gevrijwaard zijn van het risico van aansprakelijkheid. De wetgever heeft dat ook onderkend en is de aannemer te hulp gekomen door het instituut van een speciale rekening in het leven te roepen. Ook deze rekening biedt geen absolute bescherming maar wel een zeer vergaande. Volgens bedoelde wettelijke regeling sluit de aannemer een overeenkomst met een onderaannemer, die erop gericht is ter zake van betaling van de premies en belasting die deel uitmaken van de aanneemsom gebruik te maken van een geblokkeerde rekening.

6. GEBLOKKEERDE REKENING
Dit is een rekening van een onderaannemer bij een bank of de postcheque- en girodienst (PCGD), die hij alleen kan gebruiken voor het betalen van premies en belasting aan de bedrijfsvereniging en de fiscus of voor betalingen op geblokkeerde rekeningen van zijn onderaannemer indien hij op zijn beurt werk uitbesteedt. De wet schrijft de storting op een geblokkeerde rekening niet voor. Het moet dus niet, maar het kan. Aannemer en onderaannemer zullen dit op basis van vrijwilligheid schriftelijk moeten overeenkomen. Op die wijze kan het risico van de aannemer voor aansprakelijkheidstelling sterk worden beperkt. Heeft een aannemer gelden gestort op de geblokkeerde rekening en komen die gelden ook daadwerkelijk bij fiscus en bedrijfsvereniging terecht, dan mag hij er in het algemeen van uitgaan dat hij voor dat bedrag niet meer zal worden aangesproken.

7. RICHTLIJNEN INZAKE VOLGORDE VAN AANSPRAKELIJKHEID
De wet kent aan de belastingdienst en bedrijfsverenigingen vergaande bevoegdheden toe om tot invordering van premies en belasting over te gaan. Bij de uitvoering van de wet zullen zowel de belastingdienst als de bedrijfsvereniging richtlijnen in acht nemen, die aangeven op welke wijze van de bevoegdheden gebruik mag worden gemaakt. Deze richtlijnen zijn openbaar.
Zij bevatten de volgende uitgangspunten:
– Schulden worden zoveel mogelijk bij de belasting c.q. premieschuldige aannemer zelf verhaald.
– Als tot aansprakelijkheidstelling wordt overgegaan wordt bij voorrang de aannemer die met de belasting c.q. premieschuldige aannemer heeft gecontracteerd aansprakelijk gesteld. Indien ook dan de schuld niet kan worden verhaald zullen één of meer van de andere aannemers hoger in de keten in volgorde aansprakelijk gesteld worden.
– Deze volgorde kan worden doorbroken indien één of meer aannemers onzorgvuldig hebben gehandeld.
– Als bij het volgen van de normale volgorde de schuld onbetaald zou blijven kunnen alle aannemers in de keten tegelijkertijd aansprakelijk gesteld worden.

8. OVERGANGSMAATREGEL
De ketenaansprakelijkheid is in werking getreden op 1 juli 1982.
Voor de op deze datum nog lopende en vóór die datum gesloten onderaannemingsovereenkomsten is een overgangsregeling getroffen. Deze houdt in, dat de ketenaansprakelijkheid op deze overeenkomsten niet van toepassing is gedurende een periode van één jaar na 1 juli 1982. Met andere woorden: deze overeenkomsten vallen wel onder de Wet vanaf 1 juli 1983. Als bijvoorbeeld een hoofdaannemer vóór 1 juli 1982 een contract sluit met een onderaannemer, maar de werkzaamheden pas ná 1 juli 1982 beginnen, is de hoofdaannemer niet aansprakelijk voor de premie- en belastingschulden van de onderaannemer over de periode tot 1 juli 1983.
De onderaannemer is op zijn beurt wel aansprakelijk voor hen met wie hij na 1 juli 1982 contracteert.
Het is van belang bij langlopende contracten per 1 juli 1983 precies vast te stellen welk gedeelte van de aanneemsom betrekking had op de periode voor 1 juli 1983 waarvoor de aansprakelijkheid dus niet geldt. Bovendien heeft men gedurende dat ene jaar de tijd voor de lopende overeenkomsten zodanige maatregelen te treffen, dat de kans op aansprakelijkheidstelling voor niet-betalen van belasting en premies door onderaannemers na 1 juli 1983 zo klein mogelijk wordt.

9. EVALUATIE
Omdat bij het parlement en het bedrijfsleven bezorgdheid bestond over de praktische uitvoerbaarheid van de wet en de mogelijke schadelijke bijwerkingen is er vanuit het parlement aangedrongen op een zorgvuldige evaluatie van de werking van de wet in de praktijk.
De Sociale Verzekeringsraad heeft de opdracht gekregen om zorg te dragen voor deze evaluatie. Twee jaar na het van kracht worden van de wet moeten de resultaten van deze evaluatie aan de Tweede Kamer ter kennis worden gebracht. Op basis van deze gegevens zal worden gekeken of de wet op een aantal punten wellicht bijgesteld zal moeten worden. Om deze evaluatie uit te voeren is een werkgroep in het leven geroepen waarin alle betrokken partijen zitting hebben. Deze werkgroep heeft een inventarisatie gemaakt van een groot aantal onderwerpen dat in deze evaluatie zal worden betrokken. De uitvoerige inbreng hierbij van het bedrijfsleven, betrokken ministeries en uitvoeringsorganen geeft een redelijke garantie dat bij de evaluatie een goed beeld kan worden verkregen van wat de werking van de Wet in de praktijk gaat betekenen.

Onderzoek waarborgfonds

De staatssecretaris van economische zaken, de heer P. H. van Zeil, heeft zich op 2 juni bereid verklaard voor 50% bij te dragen in de kosten van een haalbaarheidsonderzoek naar een waarborgfonds ketenaansprakelijkheid tot een maximumbedrag van *f* 90.000,—.
Doel van het onderzoek is te bezien of het mogelijk is te komen tot de oprichting van een zogenaamd waarborg-

fonds. Dit fonds zou de hoofdaannemer moeten garanderen dat hij schadeloos wordt gesteld indien hij, als gevolg van de wet ketenaansprakelijkheid, aansprakelijk wordt gesteld voor door de bij het waarborgfonds aangesloten onderaannemers niet betaalde belastingen en sociale premies.
Het is de bedoeling dat, indien tot de oprichting van een dergelijk waarborgfonds wordt besloten, dit toegankelijk is voor alle organisaties van ondernemers die in de onderaanneming werken én voor niet bij een brancheverenigingaangesloten bedrijven. *(Ministeries van sociale zaken en werkgelegenheid, financiën en economische zaken)*

IERLAND

REGERING-FITZGERALD STRUIKELT OVER BEGROTING. NIEUWE VERKIEZINGEN

Nadat het parlement op 21 juli 1981 met 81 tegen 79 stemmen een eerste aanzet tot de begroting had goedgekeurd (pag. 602/1-1981), verwierp het op 27 januari 1982 nieuwe begrotingsvoorstellen van de regering-FitzGerald met 82 tegen 81 stemmen, waarna de regeringscoalitie van Fine Gael en Labour ontslag nam en er nieuwe verkiezingen nodig waren.
De begroting die in juli 1981 was ingediend en aangenomen hield een verhoging van het algemene BTW-tarief in van 10% tot 15%, een verhoging van de elektriciteitstarieven met 25%, een verhoging van de posttarieven met 20% en verder zouden benzine, dieselolie, tabak en alcohol duurder worden.
In de begrotingsvoorstellen die leidden tot de val van de regering van premier FitzGerald werd er minder of helemaal geen subsidie op voedsel (melk, boter) gegeven en gingen de accijnzen (alcohol, benzine), inkomstenbelasting, vermogensbelasting, post- en telefoontarieven omhoog. De BTW werd verhoogd tot 18% en moest voortaan ook worden betaald over schoeisel en kleding. De belastingverlichting geldend voor leningen werd beperkt en de vennootschapsbelasting ging omhoog van 45% naar 50%.
Deze harde begroting was volgens minister van financiën John Bruton nodig om de financiële positie van het land weer in evenwicht te brengen.
De inflatie bedroeg op dat moment zo'n 23%, de werkloosheid 11% van de bevolking en de buitenlandse schuld zo'n 14 mrd gulden.
Met de in de begroting genoemde maatregelen hoopte de regering de staatsuitgaven terug te brengen en 's lands begrotingstekort te verminderen van 802 mln Ir£ in 1981 tot 714,6 mln Ir£ in 1982.
John Bruton vertelde de Dail (het Ierse parlement) dat zijn begroting vijf doelstellingen had; een vermindering van de buitenlandse leningen, een verbetering van 's lands handelspositie, de verbetering van de levensstandaard voor de minder-draagkrachtigen, een hervorming van de inkomstenbelasting en een stimulering van de werkgelegenheid.
De Fine Gael-Labour-regering die kon rekenen op de steun van 80 (65 + 15) leden in het 166 leden tellende parlement had nog 2 stemmen nodig om haar begroting aangenomen te krijgen (de voorzitter van de Dail en de twee H-blok gevangenen konden niet stemmen, zodat er 163 leden in de Dail overbleven die wel stemden en 82 stemmen genoeg waren voor een meerderheid).
Alleen Noel Browne, de afgevaardigde van de Socialistische Labourpartij voor Dublin North-Central, stemde echter voor de begroting, terwijl Jim Kemmy, een onafhankelijke socialistische afgevaardigde voor Limerick Oost, die tot dan toe de regering had gesteund in de Dail, tegenstemde.
Kemmy stemde tegen omdat hij het er niet mee eens was, dat de subsidie op melk werd afgeschaft en die op boter werd verminderd. Ook was hij tegen 18% BTW op schoeisel en kleding.
Kemmy verklaarde op 27 januari dat hij de Taoiseach (premier) al eerder had verteld, dat hij de regering niet zou steunen als deze aan de subsidies op voedsel zou komen en dat hij wel had moeten tegenstemmen, toen de regering niet inging op andere door hem gedane voorstellen (zoals bijv. een verhoging van de sociale uitkeringen).
Onmiddellijk na het bekend worden van de uitslag van de eerste stemming, die werd gehouden over een effectieve verhoging met 3p. van een pint bier, verklaarde premier Garret FitzGerald dat hij president Hillery om ontbinding van de Dail zou vragen.
Diezelfde avond kondigde de president aan dat het parlement was ontbonden en dat er op 18 februari 1982 nieuwe verkiezingen zouden worden gehouden.
Dit was in overeenstemming met de grondwet die eiste dat binnen 21 tot 28 dagen na de val van een regering nieuwe verkiezingen moesten plaatsvinden.

Verkiezingscampagne

Op 29 januari besloten de parlementariërs van Fine Gael en Labour een verkiezingsalliantie te vormen, hoewel hiertegen binnen de Labour partij enig verzet bestond vanwege de begroting en de hele strategie van de coalitie. Dit verzet werd opgegeven na een verklaring van de regering dat zij haar houding t.a.v. de begroting had gewijzigd en er b.v. geen BTW meer hoefde te worden betaald op kinderkleding en -schoeisel.

De leiders van de twee grootste politieke partijen in Ierland, Garret FitzGerald (r.) van Fine Gael en Charles Haughey van Fianna Fail, schudden elkaar de hand tijdens een televisiedebat op de avond voor de verkiezingen.

Afgezien van deze uitzondering bleef de begroting verder gehandhaafd en vormde zij de inzet van de verkiezingen.
In een verklaring die de Labour partij op die dag uitgaf stond dat Labour de economische onafhankelijkheid zou verdedigen en de begrotingsvoorstellen van de afgetreden regering steunde. In het document stond verder: „Mocht het zo zijn dat de inflatie in de komende 12 maanden boven de 20% uitkomt, dan zal Labour in het begrotingsjaar 1983 de subsidie op melk weer invoeren. Labour accepteert dat tegenover elk verlies aan inkomsten een alternatieve belasting moet worden ingevoerd."

De oppositionele Fianna Fail van oudpremier Haughey ging de verkiezingen in met het „Programma voor de tachtiger jaren" dat zij voor de verkiezingen van 11 juni 1981 (pag. 600-1981) had uitgegeven en nu had aangevuld met 10 punten.
Het programma dat op 2 februari door Fianna Fail werd bekend gemaakt wilde o.a. het land een stabiele regering geven en het nationale vertrouwen en moreel herstellen, de voedselsubsidies op het bestaande niveau handhaven, de 18% BTW op kleding en schoeisel afschaffen, de sociale uitkeringen handhaven, de werkloosheid verminderen door investeringsprogramma's voor industrie, landbouw en infrastructuur, actief het landbouwbeleid van de EG verdedigen alsmede decentralisatie. Met betrekking tot Noord-Ierland wilde Fianna Fail een voortzetting van het Anglo-Ierse initiatief, dat op 8 december 1980 was genomen tijdens het bezoek dat de Britse premier Thatcher aan de toenmalige Ierse premier Haughey bracht in Dublin (pag. 447/3-1981).

Verder wilde partij de discriminatie tegen alleenstaanden vooral op het gebied van de huisvesting afschaffen, speciale zorg voor de bejaarden en gehandicapten en een bestrijding van de misdaad en het vandalisme.

Op 12 februari presenteerde Charles Haughey van Fianna Fail een alternatieve begroting waarin werd uitgegaan van een hogere belasting op winsten in de banksector en een nieuwe belasting van 1% op de inkomsten van alle verzekeringsmaatschappijen.

Op 3 februari kondigde Thomas MacGiolla, de leider van de Sinn Fein Workers Party (SFWP), aan dat het verkiezingsprogramma van zijn partij was gebaseerd op het belasten van de rijken teneinde de lasten der arbeiders te verlichten.

De SFWP, die tot in het begin van de jaren zeventig politieke relaties onderhield met de Official IRA (Irish Republican Army), pleitte voor het in stand houden van de subsidies op melk en boter en was tegen een verhoging van de BTW. Er moesten, zo verklaarde MacGiolla op 10 februari, 8 nieuwe of hogere belastingen op rijkdom worden ingevoerd die dan zo'n 189 mln Ir£ in het laatje zouden brengen.

De Provisional Sinn Fein (de politieke vleugel van de IRA) ging de verkiezingen in als een aparte organisatie die voorstander was van een Britse terugtrekking uit Noord-Ierland. Wanneer kandidaten van de Sinn Fein zouden worden gekozen, zouden zij echter, net als bij de verkiezingen van juni 1981, hun zetels in de Dail niet innemen.

Bernadette MacAliskey (die onder haar meisjesnaam Devlin als parlementslid voor Noord-Ierland in het Britse Lagerhuis had gezeten van 1969 tot 1974) deed aan de verkiezingen mee als kandidaat voor de partij People's Democracy in het kiesdistrict Dublin North-Central. Zij voerde een campagne voor Ierse eenheid en een socialistisch economisch beleid.

Verkiezingsuitslagen

De zetelverdeling in de 23ste Dail die uit 166 leden bestond was na de verkiezingen van 18 februari de volgende:

	1982	1981
Fianna Fail*	81	78
Fine Gael	63	65
Labour	15	15
Sin Fein Workers Party	3	1
Onafh. Fianna Fail	1	1
Onafh.	2	2
Onafh. Socialisten	1	1
H-Block/Armagh	–	2
Soc. Labour	–	1

* Na de dood van het Fianna Fail-parlementslid, John Callanan, op 14 juni 1982 beschikte Fianna Fail over 80 zetels en was er één zetel vacant in de Dail.

Toen de Dail op 27 januari werd ontbonden beschikte de Fianna Fail over 78, Fine Gael over 65, Labour over 15 en de overigen over 7 zetels, en was de zetel van Kieran Doherty, een hongerstaker in de Maze-gevangenis die op 2 augustus 1981 was overleden (pag. 25/2), vacant.

De opkomst werd geschat op 73,19% (in 1981 76,22%). Op de Fianna Fail werd 47,25% van de stemmen uitgebracht (in 1981 45,26%), op Fine Gael 37,30% (in 1981 36,45), op Labour 9,13% (in 1981 9,89%), op de SFWP 2,29% (in 1981 1,70%) en op de anderen 4,03% (in 1981 6,70%).
De verkiezingsuitslagen, die voor geen enkele partij of coalitie een meerderheid in het parlement opleverden, leidde tot een periode van grote onzekerheid tussen 18 februari en 9 maart, de datum waarop de nieuwe Dail voor het eerst bijéén kwam.
Een nieuwe regering had voor een meerderheid in het parlement de steun van minstens 83 afgevaardigden nodig (de parlementsvoorzitter mocht nl. niet meestemmen), zodat Fianna Fail de steun van tenminste twee onafhankelijken of SFWP-afgevaardigden nodig had, terwijl Fine Gael zowel de voortdurende steun van Labour nodig had als die van 5 onafhankelijken of SFWP-afgevaardigden.
Op 25 februari werd Charles Haughey herkozen als leider van Fianna Fail, nadat zijn tegenstander, Desmond O'Malley, oud-minister van industrie, handel en energie, zich als kandidaat voor het partijleider- en premierschap had teruggetrokken om verdeeldheid binnen de partij te voorkomen.
Op 22 februari werd Michael O'Leary door de Labourfractie in het parlement unaniem herkozen als partijleider en kreeg hij een mandaat tot het onderzoeken van alle mogelijkheden voor de vorming van een regering. Barry Desmond werd vice-partijleider.
Op 23 maart werd Garret FitzGerald met 62 tegen 5 stemmen herkozen als partijleider van Fine Gael.
Het verkiezingspact tussen Fine Gael en Labour werd op 9 maart door Labour beëindigd, hoewel FitzGerald op 11 maart verklaarde dat er nauwe samenwerking tussen beide partijen zou blijven bestaan.

Vorming van een nieuwe regering

Op 9 maart koos de nieuwe Dail John O'Connell opnieuw tot voorzitter.
Brian Lenihan, die van 1979-1981 minister van buitenlandse zaken was, stelde vervolgens voor Haughey te kiezen als premier omdat diens partij de grootste in het parlement was. O'Leary stelde echter FitzGerald voor.
Uiteindelijk werd Charles Haughey met 86 tegen 79 stemmen gekozen als nieuwe premier, nadat de drie SFWP-leden, het onafhankelijke Fianna Fail-lid en Tony Gregory, één van de twee onafhankelijken, voor Haughey hadden gestemd.
De Labour- parlementsleden hadden op FitzGerald gestemd, evenals Jim Kemmy (Onafh. Soc.).
Tijdens dezelfde zitting maakte Gregory de overeenkomst bekend die Haughey met hem was aangegaan in ruil voor zijn stem.

De overeenkomst, die werd gesloten met Michael Mullen, de secretaris-generaal van de Irish Transport en General Workers' Union, als getuige, hield o.a. de volgende punten in: de ontwikkeling door de staat van een bouwterrein in het centrum van Dublin; een milieuprogramma voor Dublin met een begroting van 4 mln Ir£ in 1982 waarbij 500 man aan het werk zou kunnen; de nationalisering van de Clondalkin papiermolen binnen 3 maanden; 91 mln Ir£ voor nieuwe huizen in Dublin; veranderingen in de welzijnswetgeving teneinde het gezin en de kinderen te helpen en een verbetering van de onderwijsvoorzieningen op scholen in de binnenstad van Dublin.
Gregory deelde mee, dat hij evenwel niet voortdurend vóór Fianna Fail zou stemmen, maar dit van het onderwerp zou laten afhangen.

Nadat Haughey de president van zijn verkiezing op de hoogte had gesteld, maakte hij bekend wie er in de nieuwe regering zouden zitten. Verder zei hij dat de regering onmiddellijk met een begroting zou komen, die in het teken stond van het scheppen van werkgelegenheid, het terugbrengen van de inflatie en van een grotere sociale gelijkheid.

Wat Dublin betrof zei de nieuwe premier, dat het herstel van de binnenstad het hele land ten goede zou komen en dat als het lukte ook soortgelijke projecten in andere delen van het land konden worden gerealiseerd.

De grootste zorg van de regering ging echter uit naar Noord-Ierland, waarvoor zo snel mogelijk een oplossing moest worden gevonden.

Haughey hechtte vooral veel belang aan het opnemen van parlementsleden in de Anglo-Ierse Raad, die na een topconferentie tussen de Britse premier Thatcher en de toenmalige Ierse premier FitzGerald op 6 november 1981 werd opgericht (pag. 28/2).

In de nieuwe regering-Haughey, die geheel uit leden van Fianna Fail bestond, waren de portefeuilles als volgt verdeeld:

Premier – Charles Haughey; vice-premier en minister van financiën – Ray MacSharry; landbouw – Brian Lenihan; handel, verkeer en toerisme – Desmond O'Malley; buitenlandse zaken – Gerard Collins; arbeid, openbare diensten – Eugene FitzGerald; transport, PTT – John Wilson; onderwijs – prof. Martin O'Donoghue; gezondheid, sociale zaken – Michael Woods; defensie – Patrick Power; industrie, energie – Albert Reynolds; milieu – Raphael Burke; bosbouw, visserij – Brendan Daly; minister voor de Ierssprekende gebieden – Padraig Flynn; justitie – Sean Doherty; procureur-generaal – Patrick Connolly.

Charles James Haughey werd op 16 september 1925 in Castlebar (W.-Ierland) geboren. Hij is advocaat en lid van het Institute of Chartered Accountants in Ierland. Sinds 1957 is hij lid van de Dail. Van 1961-1964 was hij minister van justitie, van 1964-1966 minister van landbouw en visserij, en van 1966-1970 minister van financiën. Van 1977-1979 beheerde hij de portefeuille gezondheid en sociale zaken. Het premierschap bekleedde hij van december 1979 tot juni 1981.

Op 23 maart werd James Tunney (Fianna Fail) herkozen tot vice-voorzitter van de Dail, hoewel Tunney evenveel stemmen (80) kreeg als Paddy Harte, de kandidaat van Fine Gael. De beslissende stem van de parlementsvoorzitter gaf hierbij echter de doorslag.

(KCA, The Times, Financial Times, Ireland today)

(Vor. ber. pag. 600 e.v.-1981)

De leden van de nieuwe regering met de procureur-generaal en president Hillery. Op de eerste rij van links naar rechts: Patrick Power, Desmond O'Malley, Brian Lenihan, premier Charles Haughey, president Patrick J. Hillery, Ray MacSharry, Gerard Collins. Daarachter van links naar rechts: Sean Doherty, Ray Burke, Martin O'Donoghue, Michael Woods, Brendan Daly, Albert Reynolds, Gene FitzGerald, Padraig Flynn, John Wilson en procureur-generaal Patrick Connolly.

LATIJNS-AMERIKA

BARBADOS

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 18 juni 1981, drie maanden voordat de zittingsperiode van het in september 1976 gekozen Huis van Afgevaardigden officieel ten einde was, werden op Barbados algemene verkiezingen gehouden.
Het aantal kiesdistricten was eerder dat jaar van 24 op 27 gebracht op aanbeveling van een parlementaire commissie, die was ingesteld om het rapport te bekijken van een commissie voor grondwetshervorming, die begin 1980 had geadviseerd het aantal kiesdistricten op 30 te brengen.
De verkiezingen werden net als in 1976 weer gewonnen door de Barbados Labour Party (BLP), die werd geleid door „Tom" (eig. John Michael Geoffrey Manningham) Adams. De partij behaalde 17 zetels, maar verloor haar tweederde meerderheid doordat de oppositionele Democratic Labour Party, die sinds januari 1978 door Errol Barrow werd geleid, van 7 op 10 zetels kwam.
Van de 167.029 kiesgerechtigden (in 1976 134.241) kwam 70,93% (in 1976 74,09%) naar de stembus.
Zowel de BLP als de DLP waren gematigd sociaal-democratische partijen. De Movement for National Liberation, „nieuw links" deed niet aan de verkiezingen mee. De zes onafhankelijke kandidaten die aan de verkiezingen meededen kregen maar heel weinig steun.
De verkiezingsuitslagen waren als volgt:

	juni 1981		
	stemmen	%	zetels
BLP	61.845	52,20	17
DLP	55.849	47,14	10
Overige	773	0,65	0

	september 1976		
	stemmen	%	zetels
BLP	51.958	52,24	17
DLP	45.786	46,03	7
Overige	1.719	1,73	0

De nieuwe BLP-regering was als volgt samengesteld:

Premier, financiën en planning – J. M. G. M. (Tom) Adams; vice-premier, handel, toerisme en industrie – Bernard St. John; parlementaire zaken, leider van het Huis – Lionel S. Graig; procureur-generaal, minister van buitenlandse zaken en cultuur – Louis R. Tull; onderwijs – Billie A. Miller; gezondheid – Lloyd B. Braithwaite; voorlichting, verbindingen en leider van de senaat – Nigel A. Barrow; transport, openbare werken en (tijdelijk) gemeenschapsdiensten en welzijn – Donald G. Blackman; huisvesting,

land – Delisle Bradshaw; minister van staat voor het bureau van de premier – O'Brien Trotman; arbeid en sociale zaken – Victor L. Johnson; landbouw, voedsel en consumentenzaken – R. L. Johnny Cheltenham.

Verkiezingscampagne

Het economisch beleid vormde het belangrijkste thema in de verkiezingsstrijd. Op 31 maart had de premier in een toespraak de balans opgemaakt van 5 jaar economisch beleid van zijn regering: het inkomen per hoofd van de bevolking was van 3.138 Barbados dollars (B$) tot 5.868 B$ gestegen (1 B$ = 0,50 Am. $), de werkloosheid was bijna de helft minder geworden en bedroeg op dat moment 11,4%, het BNP was voortdurend toegenomen van 873,4 mln B$ tot 1.600 mln B$ met een piek in 1979 toen de reële groei 8% bedroeg, er was een overschot op de betalingsbalans gedurende drie achtereenvolgende jaren (in 1980: 25 mln B$), een toename van de buitenlandse valuta tot 168,9 mln B$ op dat moment en tenslotte een grote uitbreiding van het toerisme.

De econoom van de DLP, Ritchie Haynes, zette hier enige negatieve punten tegenover. Hij voorspelde een crisis op het gebied van de betalingsbalans, omdat in 1980 het zichtbare tekort op de handelsbalans 608,4 mln B$ bedroeg, terwijl het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans toen de 70 mln B$ bereikte.

Verder sprak hij over een recent afnemen van het groeipercentage tot 4 à 5% in 1980 en een verwachte groei van 3% in 1981. Tenslotte had hij het over een toename van de inflatie op het gebied

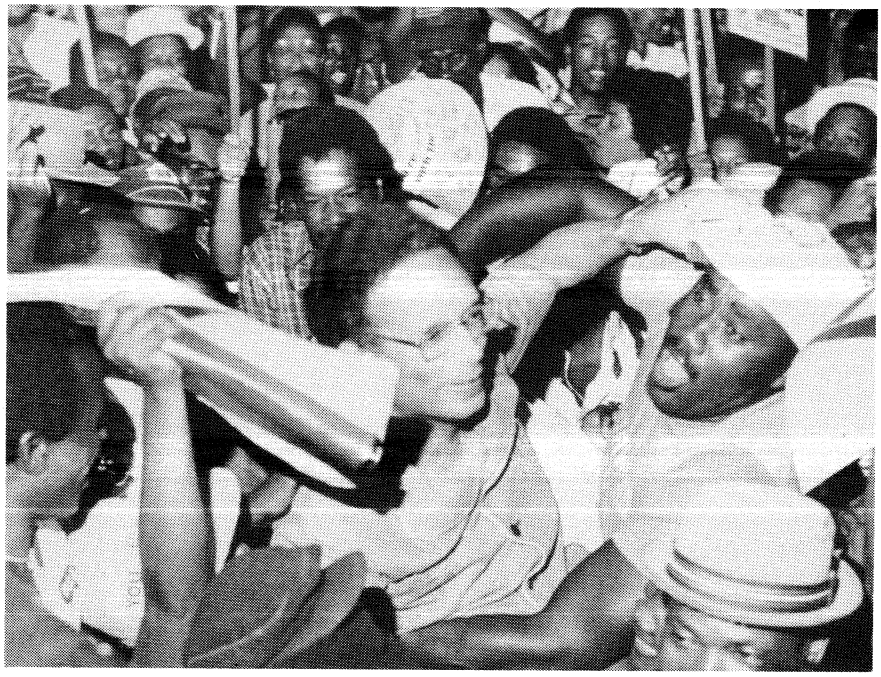

Premier Tom Adams, omringd door supporters tijdens een verkiezingsbijeenkomst op 17 juni 1981, de dag voordat de verkiezingen zouden plaatsvinden.

van de prijzen tot 14,5% in 1980 en naar verwachting 15,6% in 1981.

De begroting van de regering voor 1981-1982 – die voor het vijfde achtereenvolgende jaar een begrotingsoverschot vertoonde – hield belastingverlagingen in waarvan zo'n 100.000 mensen zouden profiteren, hogere sociale uitkeringen en een programma ter bestrijding van de werkloosheid.
Op middellange termijn waren de prioriteiten in het ontwikkelingsplan van de regering voor 1979-1983 om de economie in verschillende richtingen te ontwikkelen en meer werkgelegenheid te scheppen. Speciale nadruk werd gelegd op olie-exploratie ter aanvulling van bestaande produktie (die voorzag in ongeveer een derde van de plaatselijke behoefte) en op de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen.
Het plan had een reële jaarlijkse groei van het BNP op het oog van 4% en een daling van de werkloosheid tot 8%. Daarnaast wilde de regering voor 850 mln B$ investeren, waarvan minder dan de helft door het buitenland zou worden gefinancierd.
In de periode na 1984 was de regering-Adams van plan 1 mrd B$ te investeren. Na de verkiezingsoverwinning verklaarde premier Adams dat Barbados, gezien de gestage groei van de dienstensector (vooral toerisme) die werd ondersteund door de landbouw- en industriesector, tegen het eind van de eeuw een „Noordamerikaans" welvaartspeil kon verwachten.

Verslechtering economie

Op 11 september 1981 berichtte de *Financial Times* dat de regering-Adams een pakket maatregelen bekend had gemaakt ter ondersteuning van de verslappende economie op Barbados.
De economie was verslechterd door de wereldrecessie en minder inkomsten uit de suiker. Slecht weer had er voor gezorgd dat de suikerproduktie achteruit was gelopen. Suiker vormde het belangrijkste exportartikel van Barbados.

Premier Adams kondigde o.a. een vermindering van de import van motorvoertuigen aan voor 1982 van 25 mln B$ tot 10 mln B$, hogere hypotheekrente en een beperking van kredieten voor de consument.
De „correctiemaatregelen" waren o.a. bedoeld om een verdere verslechtering van de betalingsbalans te voorkomen.
De suikerproduktie zou 25% minder bedragen dan de 135.000 ton die in 1980 werden geproduceerd.
Door de tegenvallende produktie, alsmede door het dalen van de wereldprijs van suiker zou Barbados in 1981 43 mln B$ minder ontvangen aan inkomsten uit de suikerexport dan in 1980. (*KCA, Financial Times*)

(Vor. ber. pag. 91-1977)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

PRESIDENT VAN BOLIVIA TREEDT AF

Op 16 juli maakten de opperbevelhebber van de marine, Oscar Pammo Rodriguez, en de stafchef van de landmacht, Guido Vildoso Calderon bekend dat president Torrelio Villa zijn ontslag had aangeboden. Verder deelden zij mee dat de bevelhebbers der strijdkrachten bijeen zouden komen om de situatie die was ontstaan na het aanbieden van het ontslag te bestuderen. Volgens Pammo Rodriquez had Torrelio Villa op 14 juli zijn ontslag aangeboden, de dag voordat hij had gezegd dat er op 24 april 1983 verkiezingen zouden worden gehouden waarna op 6 augustus van dat jaar de macht aan de winnaar zou worden overgedragen. De president werd al enige tijd van verscheidene kanten scherp gekritiseerd, omdat hij in de tien maanden die hij aan de macht was geen uitweg had weten te vinden uit de grote economische en politieke problemen van Bolivia. Volgens het dagblad *Presencia* (18-7) had met Torrelio Villa ook het hele kabinet zijn ontslag ingediend.

Vervolgens deelde kolonel Faustino Rico Toro, het hoofd van de militaire academie in La Paz, tijdens een persconferentie mee dat de landmacht hem tot opvolger van Torrelio Villa had aangewezen. Op 17 juli gaf het militaire opperbevel echter een communiqué uit waarin werd ontkend dat Torrelio Villa's aftreden al was aanvaard en dat er een opvolger was. Het optreden van Rico Toro werd „subversief" genoemd. Op 19 juli maakte het militaire opperbevel bekend dat het ontslag van Torrelio Villa was aanvaard. Aan het eind van die dag deelde het mee dat Guido Vildoso Calderon was benoemd tot nieuwe president.

Op 21 juli werd generaal Guido Vildoso Calderon beëdigd als nieuwe president, nadat de ceremonie meer dan negen uur was opgehouden wegens onenigheid in militaire kringen over de commandostructuur en protesten van vakbonden en politieke partijen.
Uit protest tegen de benoeming van Vildoso Calderon had de Boliviaanse Arbeiderscentrale COB een algemene staking van een uur georganiseerd. De staking had de steun van de politieke partijen. Vakbond en partijen hadden er kritiek op dat Vildoso Calderon in het geheim door het militaire opperbevel was genoemd zonder dat zij daar op een of andere manier bij betrokken waren.
Verder hadden zij sterke twijfels omtrent de belofte van de nieuwe president, dat hij het land in 1983 naar de democratie zou leiden.
Bij zijn beëdiging herhaalde Vildoso Calderon de belofte van Torrelio Villa dat er in 1983 algemene verkiezingen zouden worden gehouden en dat daarna een burgerregering aan de macht zou komen. Vildoso Calderon voegde er aan toe dat hiervoor wel een „sociale wapenstilstand" nodig zou zijn. De nieuwe, door Vildoso Calderon gevormde regering was als volgt samengesteld:

Buitenlandse zaken – Agustin Saavedra Weisse; binnenlandse zaken – lt.-kol. Edgar Rojas Ruiz; defensie – gen. Alfredo Villarroel Barja; financiën – Alfonso Revollo Tennier; planning – gen. Amadeo Saldias; onderwijs – Marcelo Calvo Valdo; transport en verbindingen – marinekapt. Douglas Estremadoiro; handel en industrie – lt.-kol. Jorge Escobar Sanchez; arbeid – lt.-kol. Julio Villagomez; mijnbouw – kol. Victor Hugo Balderrama; energie – lt.-kol. Augusto Sanchez Valle; gezondheid – Dorian Gorena Urizar; huisvesting en stadsontwikkeling – lt.-kol. Manuel Lujan Valda; integratie – kapt. Jose Antonio Ona Costas; voorlichting – Hugo Gonzales Rioja; secr. t.b.v. de president – Alfredo Careaga Gareca.

Ontwikkelingen sinds 7 augustus 1981

Op 11 augustus 1981 werd de nieuwe junta, die bestond uit de bevelhebbers van de drie legeronderdelen (generaal Celso Torrelio Villa van de landmacht, generaal Waldo Bernal Pereira van de luchtmacht en Oscar Pammo Rodriguez van de marine), in zijn ambt bevestigd. De junta had in de nacht van 4-5 augustus de macht van president Luis Garcia Meza overgenomen (pag. 513 e.v. 1981).

Archieffoto van generaal Guido Vildoso Calderon, de nieuwe president van Bolivia.

Eveneens op 11 augustus kondigde Bernal Pereira aan dat er nieuwe regering was gevormd die bestond uit burgers en militairen, en dat de junta „zo spoedig mogelijk" de macht aan de burgers zouden overdragen.
Het nieuwe kabinet bestond uit 18 leden onder wie 7 ministers uit de regering- Meza. Op 14 augustus schreef *Le Monde* onder de kop: „Generaal Pereira verzekert de continuïteit van de junta":

Waldo Bernal Pereira, het oudste lid van de Boliviaanse junta, heeft op 11 aug. een nieuwe regering gevormd. Zeven ministers zijn op hun posten gehandhaafd en verschillende medewerkers van voorgaande presidenten doen hun intrede in de regering. Hoewel hij verzekerd heeft dat de militairen „zo spoedig mogelijk" de macht aan de burgers zullen teruggeven, schijnt generaal Pereira de continuïteit van de junta te verzekeren.

De eenheden die op 3 augustus te Santa-Cruz in opstand waren gekomen zijn naar de kazernes teruggekeerd, en de uitgebroken stakingen in de mijnen zouden zijn opgeschort. Althans voorlopig hervindt Bolivia de orde die de op hun privileges bedachte militairen het onophoudelijk opleggen.
De laatste putschpoging verschilde maar weinig van de vier vorige tegen generaal Garcia Meza. Het toenemende isolement van het regime, zijn onvermogen om een aan het bankroet grenzende economie te herstellen, en vooral zijn notoire banden met de cocaïnehandelaars hadden tenslotte ontevredenheid gewekt in de boezem van de strijdkrachten zelf. De generaals Natusch Bush en Añez Rivero eisten de benoeming van een president door de strijdkrachten, terugkeer naar de constitutionele vrijheden en ontbinding der paramilitaire eenheden. Ter verbetering van het image van Bolivia beloofden ze het kweken van een vertrouwensklimaat en eliminatie van de corruptie en de handel in drugs.
Dit programma heeft onder de bevolking enige hoop gewekt. De centrale vakbond COB gaf order tot een algemene staking, zonder zich evenwel aan de zijde der putschisten te scharen. De rebellen zijn er in geslaagd president Garcia Meza tot aftreden te dwingen, maar de tijd heeft tenslotte gewerkt ten gunste van de junta die de macht overnam. De beide opstandige generaals hebben de bemiddeling van de kerk aanvaard om een confrontatie te vermijden, en zijn tijdens de onderhandelingen in de valstrik van de junta gevallen.
Het gesloten akkoord voorziet weliswaar in een overgangsperiode naar de democratie, maar de grote lijnen moeten nog gedefinieerd worden. De junta heeft zich verplicht, geen enkele sanctie tegen de rebellen te treffen en de uitgestoten officieren weer in de strijdkrachten te integreren. Maar generaal Bernal Pereira schijnt reeds weer op sommige van zijn belofte terug te komen. Hij heeft verklaard dat er geen vergadering ter verkiezing van een nieuwe president bijeengeroepen zal worden.
Aan de aard van het regime verandert dus niets. Generaal Garcia Meza, die gewaarschuwd had dat hij zou toezien tot het „plan tot nationale reconstructie" zou zijn uitgevoerd, schijnt nog altijd in het presidentiële paleis te wonen. Bovendien heeft zijn vroegere rechterhand, kolonel Arce Gomez, weer van zich doen spreken. Arce Gomez had als minister van binnenlandse zaken de paramilitaire eenheden opgericht om de oppositie te onderdrukken, maar door zijn

Weekblad 51ste jaargang No. 2649, pag. 33279-33294

betrekkingen met de cocaïnehandel bijgedragen tot diskreditering van het regime; in februari was hij van al zijn functies ontheven. Nu heeft hij laten weten dat hij spoedig door een militair tribunaal van alle blaam gezuiverd zal worden en daarna zal terugkeren in de strijdkrachten.
De voornaamste zorg van het regime blijft het verkrijgen van erkenning door de Verenigde Staten. Zelfs de regering Reagan heeft tot nu toe geweigerd weer officiële betrekkingen met La Paz aan te knopen. De EG-landen hebben eveneens hun relaties met het huidige regime bevroren. De Oostbloklanden hebben echter niet geaarzeld het Boliviaanse regime te erkennen en er een economische en technische samenwerking mee te ontwikkelen. Ook Argentinië levert economische hulp, in ruil voor goedkoop Boliviaans gas.
In dit kleine pokerspel zijn de verliezers altijd dezelfden: de Bolivianen wier essentiële noden worden geofferd op het altaar der persoonlijke rivaliteiten. De in belangrijke mate onthoofde burgerlijke oppositie lijkt te sterk uiteengevallen om een alternatief voor het regime te bieden. Niet in staat zijnde democratische aspiraties openlijk uit te spreken, wacht Bolivia lijdelijk af.

Torrelio Villa president. Samenstelling nieuwe regering

Op 4 september maakte Bernal Pereira na intensieve onderhandelingen met de bevelhebbers der strijdkrachten de benoeming bekend van Torrelio Villa tot president van Bolivia. Dezelfde dag werd Celso Torrelio Villa (48) geïnaugureerd. De twee andere juntaleden keerden terug binnen de strijdkrachten, terwijl Torrelio Villa, die tijdelijk opperbevelhebber van de landmacht bleef, als enige belast werd met de leiding van het land.
Op 7 september maakte Torrelio Villa de samenstelling van zijn nieuwe regering bekend die uit de volgende ministers bestond:

Buitenlandse zaken – Gonzalo Romero Alvarez Garcia; binnenlandse zaken, migratie en justitie – kol. Romulo Mercado Garnica; financiën – kol. Javier Alcoreza Melgarejo*; defensie – gen. Armando Reyes Villa†; planning – Adolfo Linares Arraya*; industrie, handel en toerisme – Lucio Paz Rivero*; arbeid en vakbondszaken – kol. Guido Suarez Castellon*; onderwijs – kol. Juan Vera Antezana; transport en verbindingen – kol. Hector Caballero; mijnbouw, ertsen – kol. Carlos Morales Nuñez del Prado†; huisvesting – kapt. Edmundo Pereira Torrico*; energie – Jorge Zamora*; luchtvaart – gen. Natalio Morales Mosquera*; economische integratie – Edgar Millares Reyes*; landbouw – kol. Carlos Villarroel; gezondheid en welzijn – Arnold Hofman Bang Soleto; voorlichting – Jaime Humerez Seleme; secretaris t.b.v. de president – Juan Carlos Duran Caucedo*.

Alvarez Garcia, de nieuwe minister van buitenlandse zaken is vice-president van de uiterst rechtse socialistische Falangepartij.

Guillermo Cespedes, die in de regering-Bernal was benoemd tot minister van voorlichting, werd op 7 sept. niet opgenomen in de regering-Torrelio Villa.
De 7 ministers uit de regering-Garcia Meza die wel op 11 aug. in de regering-Bernal, maar niet op 7 sept. in de regering-Torrelio Villa werden opgenomen waren: Mario Rolon Anaya (buitenlandse zaken), kol. Rolando Canido Berascochea (die op 11 augustus minister van binnenlandse zaken, migratie en justitie werd, terwijl hij voor die tijd de portefeuille arbeid en vakbondszaken beheerde), kol. Guillermo Escobar Ury (onderwijs), kol. Rene Guzman (transport en verbindingen), kapt. Lider Sosa (energie), kol. Julio Molina (landbouw) en Jose Villareal Suarez (gezondheid en welzijn).

Over de benoeming van Torrelio Villa tot president schreef *NRC/H'blad* op 8 september:

De benoeming van Torrelio komt niet overeen met de eisen van de generaals die begin augustus in opstand kwamen. Waaraan heeft Torrelio Villa, tot voor kort een volstrekt onbekende generaal, zijn benoeming dan te danken?
Heel eenvoudig, hij is een trouwe volgeling van Garcia Meza die, hoewel niet langer president, nog altijd de sterke man in Bolivia is. Zelfs nadat hij gedwongen was om als president terug te treden, bleef Garcia Meza nog weken in de presidentiële ambtswoning zitten. De benoeming van Torrelio Villa betekent een bevestiging van zijn imperium.

Generaal Torrelio Villa, die onder andere is opgeleid in het Amerikaanse legerkamp Ford Gullick, werd door Garcia Meza begin dit jaar tot directeur van de Militaire Academie benoemd, nadat de kadetten in opstand waren gekomen tegen de toenmalige directeur, de beruchte cocaïnehandelaar „Lucho" Arce Gomez. Torrelio Villa maakte vervolgens ongebruikelijk snel carrière.
Hij werd benoemd tot minister van binnenlandse zaken (onder andere belast met het toezicht op de legale handel in cocabladeren en met de bestrijding van de illegale cocaïnehandel) en vervolgens tot commandant van het leger als opvolger van generaal Humberto Cayoja, die in juli een mislukte poging tot een staatsgreep tegen Garcia Meza deed. Voor zover bekend is Torrelio Villa persoonlijk niet bij de cocaïnehandel betrokken.
Maar hij is een pion van Garcia Meza, die zich in de 383 dagen dat hij aan de macht was heeft opgewerkt tot de peetvader van de Boliviaanse cocaïnemaffia. Garcia Meza heeft een schijnbaar onaantastbare positie verworven, boven de drie maffiagroepen die de cocaïnehandel beheersen en die voortdurend elkaars politieke en militaire machtposities bestrijden.
De oudste groep is die rond ex-president Hugo Banzer, die tegenwoordig het verst van de macht is verwijderd.
De tweede groep, die wordt geleid door Arce Gomez staat het dichtst bij Garcia Meza.
De derde groep wordt geleid door generaal Waldo Bernal (de sterke man in de juist afgetreden junta), generaal Hugo Echeverria (de Boliviaanse vertegenwoordiger bij de Organisatie van Amerikaanse staten) en generaal Doria Medina (sinds kort het hoofd van de douane). De benoeming van een vertrouweling van Garcia Meza als president wijst erop dat de tweede groep erin is geslaagd om haar machtspositie die zij aan de derde groep had verloren, weer terug te winnen.
Het is onwaarschijnlijk dat generaal Torrelio Villa zich lang in het presidentiële paleis zal kunnen handhaven. Er moet maar vast naar een nieuwe muur gezocht worden waar de portrettengalerij van de presidenten in de toekomst kan worden voortgezet.

Bij de beëdiging van zijn kabinet (7 sept.) beloofde de nieuwe president dat in drie jaar tijd de democratie in het land zou worden hersteld.

Stakingsactie mijnwerkers

Op 12 november 1981 gingen 2000 mijnwerkers van de tinmijn „Huanuni" in staking. Zij eisten het herstel van het stakingsrecht, dat werd afgeschaft na de staatsgreep van generaal Garcia Meza op 17 juli 1980 (pag. 507-1981). Verder eisten zij het herstel van de vakbondsorganisaties die toen werden ontbonden en een teruggave van de mijnradio's die na de staatsgreep van Garcia Meza werden ontmanteld. Ook wilden zij loonsverhogingen en een amnestie voor politieke gevangenen.

Op 18 november bezette het leger het gebied van Huanuni. Er werden 25 mijnwerkers gearresteerd.
Op 19 november gingen uit solidariteit ook de mijnwerkers van de mijnen „Siglo Veinte", „Catavi" en „San José" in staking, in totaal ruim vijfduizend man. Hiermee lag de produktie van de belangrijkste tinmijnen stil. Tin is het belangrijkste export-produkt van Bolivia.
Minister van binnenlandse zaken Romulo Mercado verklaarde dat de regering niet met de stakers zou onderhandelen. Er werd gestudeerd op een nieuwe grondwet die de politieke en vakbondsactiviteiten zou regelen, zo zei hij.

Op 25 november gingen de mijnwerkers weer aan het werk nadat hun vertegenwoordigers en de regering het eens waren geworden over de vrijlating van de gearresteerde stakers en de instelling van een commissie die de eisen van de mijnwerkers ging bestuderen.
Op 14 december begonnen in La Paz, Santa Cruz en Cochabamba vele arbeiders en oud-vakbondsleiders met een hongerstaking in de hoop zo een herstel van de vakbondsactiviteiten af te kunnen dwingen.
Op 19 december sloot de regering met de mijnwerkersvakbonden een akkoord dat een geleidelijk herstel van de vakbonden inhield. Dankzij bemiddeling van de kerk hadden de mijnwerkers bereikt dat de vakverenigingen binnen een maand, de vakbonden binnen drie maanden en de COB, de overkoepelende vakcentrale, binnen een jaar weer legaal zouden worden.

Censuur afgeschaft

Op 9 december hief de regering de cen-

* Oud-minister van de regering-Bernal.
† Oud-minister van de regering-Garcia Meza en van de regering Bernal.

suur op die sinds de staatsgreep van Garcia Meza van kracht was.
Juan Carlos Duran Caucedo, de secretaris van de president, zei in een toespraak voor de TV, dat de regering hoopte dat de media op een „bewuste en verantwoordelijke wijze" met die vrijheid van informatie zouden omgaan.

Economische noodmaatregelen. Devaluatie peso

Op 6 februari 1982 kondigde de regering een aantal maatregelen aan die waren bedoeld om het land van een dreigend faillissement te redden. De peso werd gedevalueerd, hetgeen tot gevolg had dat voortaan voor één Amerikaanse dollar 44 i.p.v. 25 pesos betaald moest worden, de prijzen voor olie en elektriciteit gingen met 33%-43% omhoog, de importtarieven voor grondstoffen en levensmiddelen gingen omhoog, de prijzen van brood, suiker, melk, rijst en meel werden bevroren, de huren werden bevroren, de overheidsuitgaven werden beperkt en de lonen in de overheidssector gingen met maximaal 130% de hoogte in.

Stakingen tegen economisch beleid regering

Op 8 februari legden duizenden mijnwerkers, fabrieksarbeiders en bankbedienden voor 48 uur het werk neer uit protest tegen de door de regering afgekondigde economische noodmaatregelen. De staking was uitgeroepen door leiders van de landelijke vakcentrale COB.
De regering verklaarde dat de staking onwettig was en waarschuwde de stakers dat over de niet-gewerkte dagen geen loon zou worden uitbetaald.
Volgens vakbondskringen werd er vooral in het zuidoosten van het land door arbeiders in de tinmijnen gestaakt. Op het platteland werd echter weinig gehoor gegeven aan de stakingsoproep.
Waarnemers zeiden dat de staking kennelijk was ondergraven door de aankondiging van president Torrelio Villa dat bepaalde lonen in de overheidssector, waaronder die van de laagstbetaalden bij het staatsmijnbedrijf met 130% zouden worden verhoogd. De loonsverhoging zou voor ongeveer 40% van de beroepsbevolking en bijna alle mijnwerkers gelden. De regering liet weten, dat er geen salarisonderhandelingen zouden worden gevoerd voor stakende werknemers in de particuliere sector.

Op 16 februari maakten veiligheidstroepen van de regering met traangas en wapenstokken een eind aan een hongerstaking van 31 vakbondsleiders die met hun actie, die werd gesteund door de kerk, loonsverhogingen in de particuliere sector wilden afdwingen.
Naar aanleiding van een gewelddadig optreden van de politie tegen demonstrerende arbeiders in Cochabamba op 26 maart – een actie waarbij vijf doden en 20 gewonden vielen – organiseerde de COB, de clandestiene landelijke vakcentrale, op 29 maart een algemene staking van 48 uur tegen de sterk gestegen kosten van het levensonderhoud en het economische beleid van de regering.

Hoewel de regering de staking onwettig had verklaard, werd in het gehele land algemeen gehoor gegeven aan de stakingsoproep. Niet gewerkt werd bij de radio en de pers, in La Paz, Cochabamba en de mijnstreken. Ook werd nog steeds gestaakt bij de banken en de luchtvaartmaatschappij LAB, waar al een week daarvoor het werk werd neergelegd uit protest tegen de economische maatregelen van de regering.

Wijzigingen binnen de regering. Zeven nieuwe ministers

Op 3 maart trad de minister van voorlichting, Jaime Humerez Seleme af, nadat hij veel kritiek had gekregen vanwege een textielfabriek die door het ministerie van financiën was aangekocht zonder dat er van te voren overleg met de regering was gepleegd.
Op 3 april nam de president van de centrale bank, Guido Salinas, vrijwillig ontslag. Hij werd ervan beschuldigd net voor de devaluatie van de peso dollarreserves aan vrienden en regeringsambtenaren te hebben verkocht. Volgens Salinas was dat met toestemming van de minister van financiën en de president gebeurd, hoewel Torrelio Villa dit op 5 april ontkende.
Op 5 april trad de regering van president Torrelio Villa af, nadat een week daarvoor het militaire opperbevel er al op had aangedrongen dat een aantal wijzigingen in het kabinet zouden worden doorgevoerd.
In de collectieve ontslagbrief van zeventien ministers werd Torrelio Villa er voor gewaarschuwd oplossingen voor de economische, politieke en sociale problemen niet voordurend voor zich uit te schuiven. De afgetreden ministers waren van mening dat de crisis van dat moment slechts door een vereikende deelneming van alle belangengroepen kon worden opgelost.
Diezelfde dag nog maakte president Celso Torrelio Villa de samenstelling van een nieuwe regering bekend waarin 7 nieuwe ministers zaten. De regering bestond uit de volgende ministers:
Buitenlandse zaken – Gonzalo Romero Alvarez Garcia; binnenlandse zaken, migratie en justitie – kol. Romulo Mercado Garnica; defensie – gen. Jorge Echazu Aguirre*; luchtvaart – gen. Natalio Morales Mosquera; financiën – Lucio Paz Rivero; planning en coördinatie – Adolfo Linares Arraya; onderwijs en cultuur – lt.-kol. Juan Vera Antezana; transport en verbindingen – marinekapt. Gildo Angulo Cabrera*; industrie, handel en toerisme – Luis Palenque Cordero*; arbeid – kol. Guido Suarez Castellon; mijnbouw, ertsen – kol. Carlos Morales Nuñez del Prado; landbouw – kol. Carlos Villarroel Navia; energie – William MacKenny Velasco*; gezondheid en welzijn – Arnold Hofman Bang Soleto; stadsplanning en huisvesting – Raul Otermin Rodriguez*; secretaris ten behoeve van de president – Juan Carlos Duran Saucedo; secretaris-generaal voor economische integratie – Edgar Millares Reyes; voorlichting – Mario Marañon Zarate*.

* nieuw

Torrelio Villa belooft verkiezingen

Op 21 april kondigde president Torrelio Villa in een boodschap tot het volk verkiezingen aan voor een grondwetgevende vergadering die zouden moeten leiden tot een terugkeer naar democratisch bestuur in 1984.
De verkiezingen zouden begin 1983 gehouden moeten worden en de assemblée zou worden geïnstalleerd op 6 augustus 1983, een nationale feestdag in Bolivia. Torrelio Villa zei verder dat het twee jaar oude verbod op politieke activiteit zou worden opgeheven.
De aankondiging van de president kwam een paar dagen nadat hij had geweigerd gehoor te geven aan verzoeken om af te treden wegens de slechte toestand van de Boliviaanse economie. Zo had oud-president, generaal David Padilla, een vertegenwoordiger van de „institutionalisten" binnen de strijdkrachten op 19 april tot zijn collega's gezegd: „Ik richt mij tot u omdat nu het moment is gekomen om te zeggen: het is genoeg. Genoeg corruptie, genoeg vernedering..."
En generaal Jorge Terrazas had diezelfde dag het aftreden van de president geëist en de vorming van een junta die de macht aan de burgers zou overdragen. Verder wilde hij een proces tegen hen die „verantwoordelijk waren voor de nationale ramp".

Ook kolonel Faustino Rico Toro, die een tegenstander van de democratisch gezinde institutionalisten was, had zich op 18 april tegen de president uitgesproken toen hij zei: „We moeten erkennen dat de morele uitgangspunten van het regime aan het wankelen zijn gebracht en wij hopen dat de leden van de uitvoerende macht zich daarvan bewust zijn... Wij moeten onmiddellijk de dialoog (met de burgers) openen, want morgen kan het te laat zijn".

Op 15 juli kondigde Torrelio Villa aan dat de verkiezingen op 24 april 1983 zouden worden gehouden. Op 6 augus-

tus 1983 zou dan de macht worden overgedragen aan de winnaar van de verkiezingen.

Partijen weer toegestaan en amnestie voor ballingen

Op 26 mei hief de regering de verbodsbepalingen tegen de politieke partijen en vakbonden op en kondigde zij een amnestie af voor ballingen. Verder zouden de universiteiten weer hun volledige autonomie herkrijgen.
President Torrelio Villa riep alle partijen op mee te werken aan de opbouw van het vaderland en spoorde het volk aan de sociale vrede te bewaren.
Zijn oproep viel samen met een staking van 24 uur die de industrie voor een deel had platgelegd.
Door de afgekondigde maatregelen kregen de vakbonden weer de beschikking over de tot op dat ogenblik bevroren fondsen. Alle naar het buitenland uitgeweken Bolivianen konden weer naar hun land terugkeren.

Normalisering betrekkingen Brazilië, VS en Ecuador

Op 20 augustus 1981 deelde een woordvoerder van het Braziliaanse ministerie van buitenlandse zaken in Brasilia mee dat Brazilië de nieuwe Boliviaanse regering van president Torrelio Villa had erkend. De Braziliaanse ambassade in La Paz had die dag in opdracht van het ministerie van buitenlandse zaken contact opgenomen met de Boliviaanse regering, wat neerkwam op een „stilzwijgende erkenning".
Op 2 november maakte het ministerie van buitenlandse zaken in La Paz bekend dat Washington aan de Boliviaanse regering toestemming had gevraagd voor de benoeming van Edward Corr tot Amerikaans ambassadeur in La Paz, hetgeen gelijk stond met een formele erkenning van de VS van de regering-Torrelio Villa.
De toenadering kwam nadat duidelijk was geworden dat Torrelio Villa de strijd tegen de cocaïnehandel wilde aanbinden.
De diplomatieke betrekkingen met de VS waren sinds de staatsgreep van Garcia Meza in juli 1980 verbroken.
Op 18 februari 1982 zei de Amerikaanse ambassadeur in Laz Paz dat de VS hun economische hulp aan Bolivia zouden hervatten.
Op 18 juni werden de betrekkingen tussen Bolivia en Ecuador, die eveneens sinds de staatsgreep van 17 juli 1980 waren verbroken, genormaliseerd. Het Boliviaanse ministerie van buitenlandse zaken deelde mee dat Eusebio Moreira tot Boliviaans ambassadeur in Quito was benoemd.

(Vor. ber. pag. 513 e.v.- 1981)

WEST-EUROPA

EG

VOORLOPIG AKKOORD BRITSE BIJDRAGE

De ministers van buitenlandse zaken van de EG zijn er in de nacht van 24 op 25 mei in geslaagd een voorlopige oplossing te vinden voor het probleem van de Britse bijdrage. Een week daarvoor had het meningsverschil over deze kwestie er nog toe geleid, dat de landbouwministerraad de besluiten over de nieuwe landbouwprijzen bij meerderheid van stemmen – en niet met unanimiteit – tegen de wil van Engeland had vastgesteld (pag. 337 e.v.).
Overeengekomen is, dat de partners van Engeland voor het jaar 1982 een bedrag van 850 mln Europese rekeneenheden (*f* 2278 mln) op tafel zullen leggen om de Britse contributielasten te verlichten.
Voor eind november, aldus luidt verder de afspraak die gemaakt is, zullen de EG-lidstaten een besluit nemen over een eventuele regeling voor komende jaren. Gaston Thorn, de voorzitter van de Europese Commissie, constateerde dan ook op 25 mei op een persconferentie in Brussel: „de crisis is nog niet over."
Ook mr. Max van der Stoel, de demissionaire Nederlandse minister van buitenlandse zaken is van mening dat het onderhandelen over een regeling voor de komende jaren „nog een moeizame zaak zal zijn." Het bereiken van het akkoord heeft voorlopig een probleem uit de weg geruimd dat de gehele „Gemeenschap dreigde te verlammen," zo zei hij in Brussel.
Aan de compensatie die aan de Britten wordt gegeven betalen Ierland en Griekenland vrijwel niets. De Duitse bondsrepubliek zal aan de 850 miljoen rekeneenheden aanzienlijk minder (de helft) meebetalen dan aan de compensaties voor de jaren 1980 en 1981.
De ministers hebben nog niet geregeld hoe het met de „risk sharing" moet. Met „risk sharing" duidt men het probleem aan van wat er gebeuren moet als de Britse bijdrage aan de EG-kas in 1982 zou tegenvallen of zou meevallen. De Britten zijn van mening dat in het eerste geval de compensatie groter moet uitvallen dan de nu afgesproken 850 miljoen rekeneenheden en dat ze in het tweede geval geringer kan zijn.
Met het bedrag dat de Britten nu in 1982 als compensatie gaan ontvangen krijgen ze iets meer dan de helft van wat ze in het begin eisten. De eis lag namelijk op *f* 4288 mln en Londen heeft geruime tijd volgehouden dat het dit volledige bedrag wilde hebben.
In de loop van de tijd zijn de Britten echter gaan zakken met hun eis. Ruim twee weken eerder, tijdens de informele bijeenkomst in het landelijke Belgische Villiers le Temple luidde de eis van Francis Pym, de Britse minister van buitenlandse zaken nog *f* 2814 mln. Daarna zakte hij tot *f* 2701 mln, maar de negen bleven dat afwijzen.
Die afwijzende houding van de negen partners van het Verenigd Koninkrijk in de EG was voor een deel ook het gevolg van irritatie omdat ze over de jaren 1980 en 1981 Groot-Brittannië veel te veel als compensatie hebben versterkt. Dat teveel betaalde over twee jaren vormt een bedrag van *f* 2790 mln.
De negen vinden overigens dat bij het ontwerpen van een regeling voor de komende jaren wel degelijk rekening gehouden moet worden met het feit dat over 1980 en '81 teveel is gecompenseerd. De Britten staan op het standpunt dat die jaren buiten beschouwing moeten blijven als er over de toekomst gesproken wordt. Er ligt dus nog conflictstof genoeg.

KOERSAANPASSINGEN BINNEN EMS

In 1982 hebben de ministers van financiën van de EG tot twee maal toe een aanpassing van de muntkoersen binnen het Europees Monetair Stelsel EMS doorgevoerd.
De eerste keer gebeurde dat op 21 febr., toen de ministers na een vergadering, die ruim twaalf uur had geduurd, besloten de Belgische frank met 8,5% te devalueren (zie ook pag. 163/3 e.v.) en de Deense kroon met 3%.
De Belgische regering had om waardevermindering van de Belgische munt binnen het EMS gevraagd.
Toen een maal tot een herschikking van de spilkoersen binnen het EMS besloten was, werd op Deens verzoek de waarde van de kroon eveneens verminderd.
Als gevolg van het feit, dat Luxemburg sinds 1922 met België verenigd is in een economische en monetaire unie devalueerde de Luxemburgse frank, zeer tegen de zin van de Luxemburgse regering, met de Belgische mee.
De Europese Commissie toonde zich over de gang van zaken niet ontevreden. Een woordvoerder in Brussel deelde mee dat de Commissie van mening is dat het feit dat de ministers het eens werden over de aanpassing van de Belgische en Deense munt er op wijst dat het Europese Monetaire Stelsel goed functioneert. De Commissie is van mening dat de devaluatie van de Belgische frank een goede ondersteu-

ning kan zijn voor de economische herstelplannen van de Belgische regering. De aanpassing van de spilkoersen binnen het EMS was de vijfde sinds 1979. De voorlaatste vond plaats op 4 oktober van het vorig jaar. Toen gingen de gulden en de Duitse mark met 5,5% in waarde omhoog, terwijl de Franse frank en de Italiaanse lire met 3% devalueerden (pag. 657 e.v.-1981).
Toen al had vooral Frankrijk erop aangedrongen dat de Belgische frank mee zou devalueren. België verzette zich daar toen tegen, maar nu moest de Belgische regering zelf om een waardevermindering van de munt vragen, omdat de positie van de Belgische frank onhoudbaar gebleken was.
In het afgelopen jaar had de Belgische Centrale Bank de frank moeten steunen met een bedrag van niet minder dan 350 mrd franken. In wezen was de Belgische munt al aanzienlijk in waarde gedaald, hetgeen bleek uit de koers die ze op de vrije Belgische wisselmarkt maakte.

Het besluit van de ministers van financiën om de Belgische en Luxemburgse frank en de Deense kroon in waarde naar beneden te brengen, maakte een wijziging van de spilkoersen van de Ecu, uitgedrukt in de nationale munten, noodzakelijk. Die nieuwe spilkoersen werden de volgende: in Belgische en Luxemburgse franken 44,6963 in Duitse marken 2,41815, in guldens 2,67296, in Deense kronen 8,18382, in Franse franken 6,19564, in Italiaanse lires 1305,13 en in Ierse ponden 0,686799.
Het Britse pond en de Griekse drachme maken (nog) geen deel uit van het Europese Monetaire Stelsel.

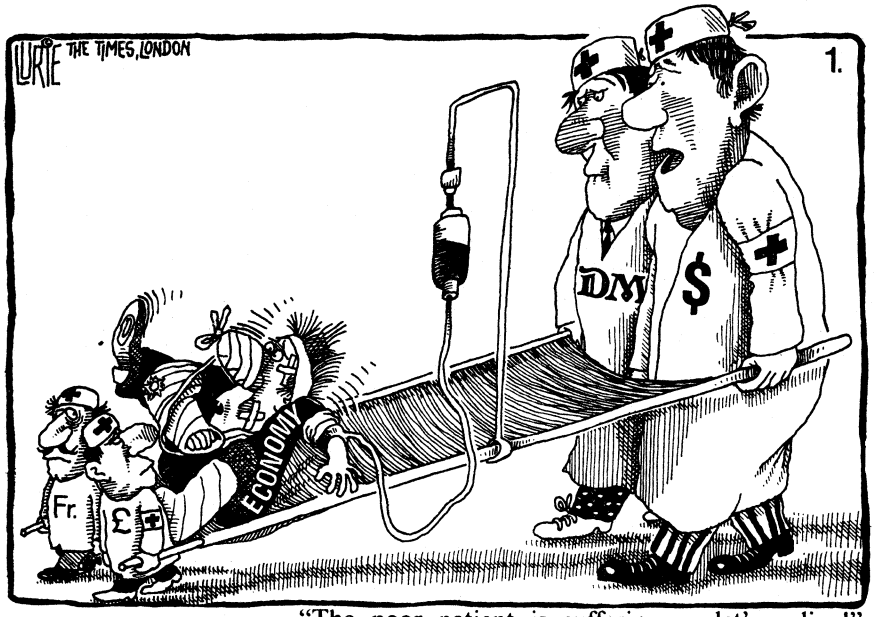

"The poor patient is suffering — let's realign!"

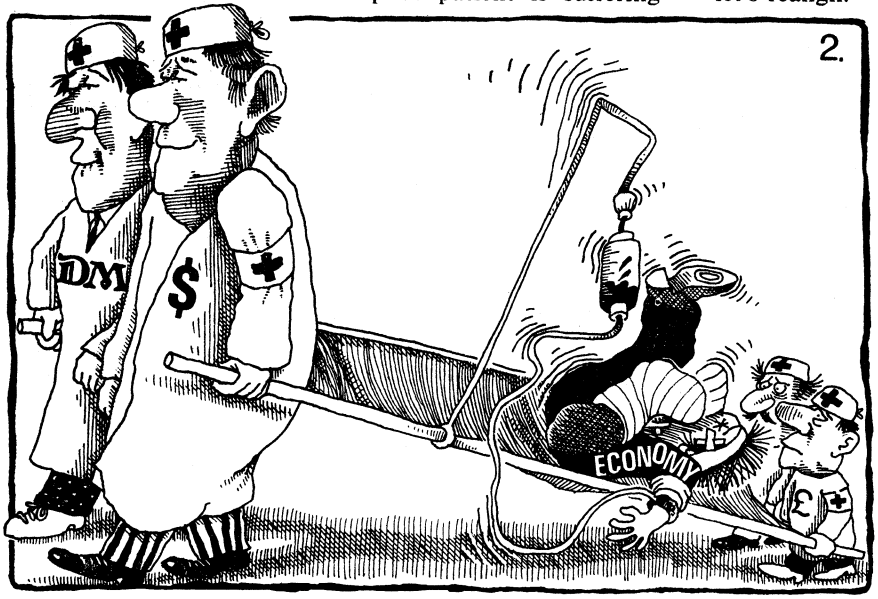

(The Times)

Het Ministersberaad heeft uitzonderlijk lang geduurd. Om ongeveer twee uur in de middag kwamen de ministers bijeen en rond twee uur in de nacht van 21 op 22 febr. viel er pas een besluit. In de eerste plaats kwam dat omdat men het niet eens kon worden over het percentage van de devaluatie van de Belgische frank. De Belgische minister van financiën, Willy De Clercq, vroeg niet minder dan 12%, maar dat vonden de EG-partners van België een veel te hoog percentage. Ze waren van mening dat de Belgen dan een te grote concurrentievoorsprong zouden krijgen, vooral op exportgebied.
Maar het beraad verliep ook uiterst moeizaam omdat men het niet eens kon worden over maatregelen op landbouwgebied die als gevolg van de devaluatie wel of niet getroffen zouden moeten worden. Wat dat landbouwelement betreft werd men het tenslotte eens over een formulering die zegt dat „ongeacht" eventuele andersluidende bepalingen de lidstaten die deelnemen aan het EMS en waarvoor monetaire compenserende bedragen zullen worden ingesteld of gewijzigd als gevolg van deze heraanpassing, niet zullen vragen om enige wijziging (de EG-Commissie zal die ook niet voorstellen) van de aldus ingestelde compenserende bedragen voor de voltooiing van de huidige procedure voor de vaststelling van de landbouwprijzen.

De Belgische minister van financiën, Willy de Clercq, de voornaamste belanghebbende, uitte na de vergadering zijn voldoening. De aanpassing van de waarde van de Belgische munt is belangrijk genoeg om de economische ontwikkeling plus de ontwikkeling van de export te stimuleren.

Ze is tegelijk niet te groot, zodat de inflatoire druk die ervan uit zal gaan te weerstaan zal zijn, aldus de bewindsman. De omvang van de devaluatie van de Belgische frank beantwoordt volgens De Clercq „aan de reële omstandigheden van de markt."

De Clercq legde er wel de nadruk op dat België zich het recht voorbehoudt om een devaluatie van de „groene frank" te vragen als de nieuwe Europese landbouwprijzen niet op tijd, dat wil zeggen niet op 1 april zijn vastgelegd.
Het ongenoegen van de Luxemburgse regering over het feit dat de Luxemburgse frank noodgedwongen mee moest devalueren met de Belgische, werd verwoord door de Luxemburgse minister van financiën en arbeid, Jacques Santer. Hij zei dat zijn regering de Belgische heeft laten weten dat Luxemburg „verscheidene punten van het verdrag met België (inzake de economische- en monetaire unie) wenst te herzien".

Santer zei: „mijn land heeft de devaluatie niet gewild". De Luxemburgse minister zei voorts dat hij „geschrokken en wrevelig" was over de wijze waarop België Luxemburg op de hoogte gehouden heeft van zijn intenties om de Belgische en Luxemburgse frank te devalueren. Het overleg dat in het verdrag voorzien is heeft dit keer veel te wensen overgelaten", aldus Santer. „We zijn pas vrijdagavond, tegelijk met het monetair comité van de EG op de hoogte gebracht. Donderdag nog heeft de Belgische minister van economische zaken, Eyskens, tijdens een ge-

sprek met onze eerste minister, Werner, ontkend dat men over devaluatie dacht," aldus Santer.

De Nederlandse minister van financiën, mr. Fons van der Stee, vond het direct na het besluit van de Ministerraad nog te moeilijk om al een duidelijke schets te geven van de gevolgen van de muntherschikking voor Nederland. De Nederlandse concurrentiepositie zou er 1,7 à 1,8 percent door achteruit kunnen lopen, zo schatte hij. België moest echter de kans krijgen orde op zaken te stellen. Als de economie daar geheel ingezakt was zou het ook voor ons veel erger geweest zijn. Dan hadden we een handelspartner verloren, aldus de minister.
Van der Stee was overigens van mening dat Nederland zich zou moeten spiegelen aan een land zoals België. 4,5 miljard gulden bezuinigen is in wezen „kinderspel" vergeleken bij wat er in landen zoals België en Denemarken moet gebeuren, aldus de minister.
Van der Stee wees erop dat de ministers van financiën het erover eens waren dat België in een noodsituatie verkeerde. Het begrotingstekort is er meer dan het dubbele van dat in Nederland. Het economisch herstelprogramma dat de Belgische regering heeft opgesteld werd door Van der Stee als „zeer hard" bestempeld. Het totaal van de Belgische voorgenomen inspanningen omschreef Van der Stee als „een moedige poging om een situatie die lang doorgeziekt heeft nog te redden".

Tweede aanpassing.
Belgische en Luxemburgse frank, Deense kroon, Ierse pond, Italiaanse lire en Franse franc gedevalueerd

Op 12 juni hebben de ministers vn financiën voor de tweede maal dit jaar de koersen van de EMS-munten gewijzigd.
De verhouding van de waarde van de Nederlandse gulden tot de Duitse mark is onveranderd gebleven. Maar ten opzichte van deze twee munten zijn de Belgische en Luxemburgse frank plus de Deense kroon en het Ierse pond met 4,25 percent in waarde verminderd, is de Italiaanse lire met zeven percent gedevalueerd en de Franse franc met tien percent.

De aanpassing van de waarde van EMS-munten van 12 juni heeft ook andere waarden gebracht voor de Ecu, de Europese rekeneenheid. Die Ecu staat voortaan voor 2,57971 gulden te boek, voor 44,9704 Belgische franken (en voor hetzelfde aantal Luxemburgse franken), voor 2,33379 Duitse marken voor 8,2340 Deense kronen, voor 6,61387 Franse francs, voor 1350,27 Italiaaanse lires en voor 0,691011 Ierse ponden.

De „herschikking" van de munten binnen het EMS heeft ditmaal plaatsgevonden op verzoek van de Franse regering. De Franse franc heeft al lange tijd, maar vooral in de laatste dagen onder druk gestaan. De Franse Nationale Bank heeft buitengewoon grote bedragen moeten besteden aan steunaankopen; ze heeft dit jaar alleen al zo'n zeven miljard gulden verloren aan reserves en gerekend vanaf begin vorig jaar is die strop 14 à 15 miljard gulden.
Op 11 juni alleen al diende de bank in Parijs voor 2,8 miljard gulden op de wisselmarkten te interveniëren, aldus minister Van der Stee.

De Nederlandse bewindsman gaf als zijn oordeel dat duidelijk geworden is dat Frankrijk het economisch beleid dat het sinds het aan de macht komen van president François Mitterrand voert niet langer kan volhouden.
In Brussel bleek dat de Franse regering het roer radicaal gaat omgooien. Jacques Delors, de Franse minister van economische zaken en van financiën, maakte daar namelijk een aantal maatregelen bekend die de regering wil nemen om het Franse begrotingstekort (dat op ongeveer 125 miljard Franse francs ligt) aanzienlijk te verminderen.
Volgens Delors zullen de belastingen omhoog gaan zodat er vijf miljard francs extra binnenkomen en de regering wil de overheidsuitgaven met 20 miljard francs besnoeien en in de sector sociale zekerheid zal 30 miljard francs ingeleverd moeten worden.
Er wordt ook gedacht aan een bevriezing van de salarissen en voorts wil men de aangroei van de monetaire massa beperken tot 12 à 13 percent per jaar in plaats van 15 à 16 percent.

Minister Van der Stee zei over die maatregelen: „Ze zien er goed uit". Gevolg van de devaluaties van alle EMS-munten behalve de gulden en de D-mark is dat er voor de Nederlandse export nadelen ontstaan. Omdat het geld in die andere EG-landen in waarde is gedaald kan daar goedkoper geproduceerd worden en Nederlandse en Duitse producenten en exporteurs moeten daartegen opboksen.

Toch is minister Van der Stee van oordeel dat de „herschikking" van de EMS-munten zoals die nu heeft plaatsgevonden op termijn voor Nederland geen slechte zaak is. Volgens de minister wordt slechts ongeveer een derde van de Nederlandse handel door de genomen monetaire besluiten beïnvloed, namelijk met Frankrijk en met de Belgisch-Luxemburgse economische unie en met nog enige andere landen. Een derde van de handel drijft Nederland namelijk met de Duitse Bondsrepubliek (en de waardeverhouding van de Nederlandse en de Duitse munt is niet veranderd) en nog eens een derde van die handel wordt gedreven met landen buiten de Gemeenschap en op dat punt is er ook niets veranderd.
Van der Stee is voorts van mening dat het nadeel dat voor een derde van de Nederlandse commercie is ontstaan in ongeveer drie maanden weggewerkt zal zijn. Daarna blijven de voordelen van de koersaanpassingen over, namelijk een lagere inflatie en dalende rente, aldus de minister, die verwees naar wat er na de koersaanpassingen van oktober gebeurt is. De Nederlandse rente is daarna gedaald van 14 tot zo'n 8 à 9 percent, aldus Van der Stee.
Willy de Clercq, de Belgische minister van financiën die de ministersbijeenkomst voorzat, had op wat op 12 juni met de munten in het EMS gebeurd is een andere visie. Volgens zijn interpretatie hebben de koersen van de Belgische en Luxemburgse frank en van de Deense kroon en het Ierse pond geen wijzigingen ondergaan. Ten opzichte van deze vier munten zijn volgens de Clercq de Duitse mark en de Nederlandse gulden met 4,25 percent in waarde gestegen, terwijl de Italiaanse lire en de Franse franc ten opzichte van de vier munten met respectievelijk 2,75 en 5,75 percent in waarde zijn gedaald.
Minister Van der Stee was het met die visie niet eens: „Wij wilden niets. De Fransen wensten een devaluatie met tien percent. Die hebben ze gekregen. Dan kun je niet zeggen dat er met de andere munten niets is gebeurd. Die zijn (behalve de D-mark en de gulden) ook in waarde gedaald," aldus Ven der Stee.
In Brussel werd overigens verondersteld dat minister de Clercq zijn visie op de gebeurtenissen broodnodig heeft voor „binnenlands gebruik."
In de ochtend van 11 juni nog, voor het begin van de ministersbijeenkomst, had hij strak en stijf volgehouden dat er met de Belgische frank niets zou gebeuren. Maar bekend is dat in februari, toen de Belgische frank met 8,5 percent devalueerde, de Belgische regering uit was op een hoger devaluatiepercentage. Sinds februari is er dan ook op de wisselmarkten, soms sterker en soms minder sterk tegen de Belgische frank gespeculeerd en de laatste dagen bevond die frank zich ook op de bodemkoers in het EMS. (Europa van Morgen, Nederlands ministerie van financiën)

BELGIË

ABORTUS EEN TWEEDE MAAL IN DE KAMER VERWORPEN

De Kamer van volksvertegenwoordigers heeft in de nacht van 2 op 3 juli andermaal een wetsvoorstel van SP-kamerlid Leona Detiège tot legalisering van abortus verworpen.
Het tweede debat over het wetsvoorstel „waarbij gedurende één jaar en bij wijze van proef zwangerschapsafbreking wordt toegestaan" kwam nauwelijks vier maanden na de verwerping van haar wetsvoorstel „tot opschorting van de strafbepalingen inzake abortus gedurende twee jaar" (zie pag. 214/1-2). Normaal is dit krachtens het reglement van de kamer niet mogelijk. Dat zegt, dat de voorstellen die door de kamer niet worden aangenomen niet tijdens dezelfde zittijd opnieuw ingediend mogen worden. De christen-democraten hebben hiertegen scherp geprotesteerd.
Het debat kende inhoudelijk een bijzonder emotioneel verloop, waarbij voor- en tegenstanders intenser dan de vorige maal hun standpunt of hun diepe gevoelens of overtuiging vertolkten. De standpunten stonde diametraal tegenover elkaar.
Na dit tweede abortusdebat bleef in brede politieke kringen de vraag bestaan of voor- en tegenstanders een debat ten gronde kunnen of willen voeren. De voorstanders, die steeds meer neigen naar een volledige liberalisering, benadrukten de maatschappelijke realiteit van een clandestiene abortus en van de noodtoestand waarin de vrouw kan verkeren.
Wijzend op de Universele Verklaring van de Rechten van het Kind, poneerden de tegenstanders de eerbied voor het leven, zowel voor als na de geboorte, noemden zij het wetsvoorstel een stap naar euthanasie en wezen zij op de noodzaak van een aantal positieve maatregelen om abortus te voorkomen.

De stemming over het wetsvoorstel vertoonde een bijzonder bont beeld. Christen-democraten verwierpen het nagenoeg unaniem, socialisten waren unaniem voor, evenals het FDF-RW en de communisten. De andere partijen stemden verdeeld. Opvallend was het verschil tussen Vlaanderen en het Franstalige landsgedeelte. Van de Vlaamse kamerleden stemde nauwelijks 30% voor de liberalisering, aan Franstalige zijde was bijna 85% voor. Het wetsvoorstel werd verworpen met 104 stemmen tegen 97, bij 4 onthoudingen. De 43 verkozenen van de CVP stemden tegen, alsook het Vlaams Blok (1) en de VU (20). De VU-ers Schiltz en De Beul onthielden zich. Bij de PVV (28 verkozenen) stemden 19 kamerleden tegen en 6 voor. De Vlaamse RAD-er onthield zich, terwijl Agalev (ecologisten) verdeeld stemde. De hele SP stemde voor. Aan Franstalige kant stemde de PS (35 verkozenen, het FDF-RW (20), de CP (2) en Ecolo (2) voor het voorstel.
Bij de PRL stemden 15 kamerleden voor en 5 tegen het voorstel. De PRL telt 24 kamerleden. De PSC (18 kamerleden) stemde tegen, met uitzondering van het Brusselse kamerlid Thys, die onder het gejouw van zijn partijgenoten verklaarde de eerbied voor het ongeboren leven te kunnen combineeren met bezorgdheid om de betrokken zwangere vrouw. De UDRT (het Franstalige RAD) stemde verdeeld, één voor, één tegen.

DE VERKOZEN OF HERKOZEN PARTIJVOORZITTERS

Op het CVP-congres van 13 en 14 maart is Frank Swaelen verkozen tot voorzitter van de CVP, nadat hij deze functie gedurende ruim twee maanden ad interim had waargenomen. Swaelen behaalde 1.295 stemmen op 1.475, wat ruim 87% van de stemmen is. Swaelen kondigde aan dat hij de regering-Martens ten volle zal steunen en verklaarde later dat deze houding de fundamentele strategie is van de CVP om de partij tot nieuwe saamhorigheid en bloei te brengen.

Frank Swaelen: geboren te Antwerpen op 23 maart 1930. Hij is doctor in de rechten (KU-Leuven, 1953) en gediplomeerde van het Harvard International Seminar (1963). Van 1956 tot 1966 secretaris-generaal van de Nationale Confederatie van Oudervereningen en van 1964 tot 1966 nationaal voorzitter van de CVP-jongeren. Algemeen politiek secretaris van CVP-PSC was hij van 1966 tot 1976, sedert 1978 volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Antwerpen, en sedert 1971 burgemeester van Hove. Van oktober 1980 tot december 1981 was hij minister van landsverdediging, waarna hij ad interim CVP-voorzitter was tot 14 maart 1982.

Op 29 maart, op de eerste vergadering van het nieuw verkozen centraal comité van de Communistische Partij van België, werd Louis van Geyt eenparig tot voorzitter herkozen.
De herkiezing volgde op het 24ste partijcongres van 27-28 maart, dat bijzonder moeilijk verliep en waar een eerste stap werd gezet naar de federalisering van de partij.
Dit gegeven moet later nog worden uitgediept en er dient o.m. duidelijkheid te komen over de eigen bevoegdheden van de Vlaamse en Franstalige vleugels van de partij.
De moeilijkheden op het 24ste partijcongres, dat het meest woelige verloop kende sedert de Tweede Wereldoorlog, spruitten voort uit de sedert 1979 bestaande tweespalt tussen stalinisten enerzijds en eurocommunisten anderzijds, tweespalt waaraan de partijleiding tijdens de voorbije drie jaar weinig vermocht te verhelpen. Daarbovenop entte zich nog de verkiezingsnederlaag van november 1981, waarvan beide kampen een totaal tegengestelde analyse maken.
De vleugel van de eurocommunisten bestaat in hoofdzaak uit Vlaamse en Brusselse leden, uit jongeren en uit intellectuelen, die nieuwe actieterreinen monopoliseren, de geleidelijke overgang naar het socialisme en de loskoppeling van het Sowjet-blok voorstaan. In de stalinistische vleugel bijten vooral de Luikenaars het spits af. Zij schenken haast uitsluitend aandacht aan de economische problemen. De CP moet volgens hen een arbeiderspartij zijn en de onvoorwaardelijke bondgenoot van de Sowjet-Unie. De overgang naar het socialisme is slechts mogelijk met een revolutie.

Op het congres werden de extremen van beide standpunten uit de weg gegaan, wat vooral tot uiting kwam bij de verkiezing van het Centraal Comité: een extreem stalinist uit Luik werd niet herkozen, evenals een extreem eurocommunist uit Brussel, die het Amerikaanse imperialisme op gelijke voet met het Sowjet-imperialisme had geplaatst.
Vooral door toedoen van de in opgang zijnde technocraten is een compromis van de redelijkheid bereikt, maar de eenparigheid van de vroegere congressen was daarbij zoek. De resoluties werden goedgekeurd met een krappe twee derde meerderheid.

Louis van Geyt: geboren te Antwerpen op 24 september 1927. Hij is licentiaat in de economische wetenschappen en trad in 1948 af als nationaal secretaris van de Socialistische Studenten, om lid te worden van de Communistische Partij van België. In 1960 werd hij lid van het politiek bureau van het Centraal Comité en hij leidde de Brusselse federatie tot 1971. In 1973 volgde hij Marc Drumeaux op als voorzitter. Van 1965 tot 1970 was hij gemeenteraadslid te Brussel en van 1971 tot 1981 was hij volksvertegenwoordiger. Hij werd in november 1981 niet herkozen.

Op 9 mei werd Karel van Miert bij handgeklap herkozen als voorzitter van de Vlaamse socialisten (SP), voor een ambtstermijn van twee jaar.
Het congres van de SP stond vooral in het teken van een onderzoek naar de werking en de politieke lijn van de partij sedert de splitsing van de unitaire BSP in 1978 (pag. 741/1 e.v.-1978).
Op het congres werd vooral het volmachtenbeleid van de regering aangevochten en voorzitter Van Miert kondigde een parlementair initiatief aan om hieraan een einde te stellen. SP-fractieleider Tobback diende ter zake in de Kamer van volksvertegenwoordigers een wetsvoorstel in dat de steun kreeg van de Volksunie. Na een kort debat werd het echter in de nacht van 2 op 3 juli verworpen.

Karel van Miert: geboren te Oud-Turnhout op 17 januari 1942. Hij is licentiaat in de diplomatieke wetenschappen (RU-Gent) en bezit het diploma van hogere Europese studies. Hij was navorser bij het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, assistent volkenrecht aan de VU-Brussel en hoofdadministrateur, verbonden aan het kabinet van de vice-voorzitter van de Europese Commissie. Op 1 januari 1976 werd hij adjunct-nationaal secretaris van de BSP, medevoorzitter van de BSP in juni 1977 en in 1978 voorzitter van de SP. Sedert 1978 is hij vice-voorzitter van de Unie van socialistische partijen van de EG. Sinds juni 1979 is hij lid van het Europese parlement.

Vice-premier en minister van financiën Willy de Clercq werd op 9 mei te Venetië, tijdens het congres van de ELD, herkozen tot voorzitter van de Europese liberalen. Zijn ambtstermijn loopt over twee jaar.

Willy de Clercq: geboren op 8 juli 1927 te Gent. Hij is doctor in de rechten en licentiaat in het notariaat. Master in social sciences van de universiteit van Syracuse. Sedert 1951 is hij advocaat aan de balie van Gent. Hij is ook docent aan de VU-Brussel en de RU-Gent. Zetelde in de gemeenteraad van Gent, was voorzitter van de liberale jongeren en adjunct-secretaris-generaal van de Belgische Liberale Partij. Kamerlid sedert 1958 en eerste voorzitter van de Vlaamse PVV in 1971. Hij was ook PVV-voorzitter van 1977 tot december 1981. Van 1979 tot december 1981 was hij lid van het Europese parlement. In 1960-'61 was De Clercq minister-onderstaatssecretaris voor de begroting, van 1966 tot 1968 vice-premier en minister van begroting, vice-premier en minister van financiën van 1973 tot 1974 en minister van financiën van 1974 tot 1977. In het huidige kabinet is hij vice-premier en minister van financiën en van buitenlandse handel.

NEDERLAND

REGERINGSVERKLARING DERDE KABINET-VAN AGT

Minister-president Van Agt heeft op 8 juni in de Tweede Kamer de regeringsverklaring afgelegd namens het minderheids- en interimkabinet van CDA en D'66, dat op 29 mei was beëdigd (pag. 377/2 e.v.).
De premier zei het volgende:

Vandaag dient zich een interimkabinet bij uw Kamer aan. Het werd gevormd nadat een onherstelbare breuk was ontstaan in het CDA/PvdA/D'66-kabinet dat na de verkiezingen van mei 1981 was opgetreden. Al eerder heb ik, in een andere hoedanigheid, in deze Kamer gesproken over de zakelijke meningsverschillen die deze breuk hebben teweeg gebracht. Ik vertrouw erop dat het beleid van het thans optredende kabinet ook een zakelijke beoordeling zal krijgen.
Het vorige kabinet heeft maar korte tijd bestaan. In die periode echter hebben de leden ervan, met name ook de bewindslieden uit de Partij van de Arbeid, zware inspanningen verricht. Daartoe noopte vooral de economische toestand van ons land. Daartoe werden de bewindslieden ook gedreven door hun toewijding aan de publieke zaak.
Gaarne wil ik dankbaarheid en waardering daarvoor uitspreken, mij daarbij wendend tot de voormalige ministers en staatssecretarissen uit de Partij van de Arbeid.
Gelet op het karakter van het kabinet dat thans voor u verschijnt zal de regeringsverklaring kort en sober moeten zijn. Het kabinet heeft in missionaire toestand maar enkele maanden te gaan en in demissionaire toestand hopelijk minder; de taak die het heeft te vervullen is dienovereenkomstig beperkt. Welke kritiek ook op deze regeringsverklaring zal worden uitgebracht, een overmaat aan pretentie zal haar niet worden toegeschreven.
Allereerst leg ik verantwoording af voor het verloop van de formatie. Daarbij acht ik mij tevens gehouden een uiteenzetting te geven van de redenen waaarom ik de resultaten van de informatie, verricht door prof. Steenkamp, heb overgenomen.
De informateur heeft vijf mogelijkheden om tot een oplossing van de kabinetscrisis te geraken onderzocht:
1. herstel van de breuk in het demissionair geworden kabinet;
2. de vorming van een kabinet bestaande uit CDA, VVD en D'66;
3. de vorming van een interimkabinet bestaande uit CDA, PvdA en D'66, dat de ontbinding van de Tweede Kamer bevordert;
4. het aanblijven van het demissionaire kabinet met de opdracht de ontbinding van de Tweede Kamer te bevorderen;
5. de vorming van een kabinet bestaande uit CDA en D'66, eveneens met de taak de Tweede Kamer te ontbinden.
De fractievoorzitters van CDA en PvdA gaven te kennen geen heil te verwachten van een onderzoek, gericht op het lijmen van de breuk in het demissionaire kabinet, en ook niet van een onderzoek naar de vorming van een interimkabinet uit CDA, PvdA en D'66.
De vorming van een kabinet uit CDA, VVD en D'66 werd afgewezen door de voorzitters van de Tweede-Kamerfracties van CDA en D'66.
Gelet op de adviezen die aan de Koningin waren uitgebracht en op het resultaat van de gesprekken die waren gevoerd met de voorzitters van de vier grootste fracties in de Tweede Kamer, heeft de informateur toen slechts kunnen concluderen dat de kabinetscrisis niet kon worden opgelost door de vorming van een volwaardig kabinet dat zich gesteund zou weten door fracties die te zamen een meerderheid vormen in de Tweede Kamer.
De fractievoorzitters van CDA en D'66 hebben vervolgens ontkennend geantwoord op de vraag van de informateur, of zij het als zodanig voortbestaan van het demissionaire kabinet gewenst achtten. Zij hebben zich bereid verklaard mee te werken aan de vorming van een interimkabinet bestaande uit CDA en D'66.
Hieraan heeft de informateur de conclusie moeten verbinden dat de vorming van zulk een kabinet toen als meest voor de hand liggende oplossing was aan te merken om uit de crisis te geraken.
Nadat ik formateur was geworden met de opdracht een interimkabinet te vormen, heb ik de uitkomsten van het door prof. Steenkamp verrichte onderzoek genomen tot uitgangspunt van mijn werkzaamheden. Binnen het kader van mijn opdracht heb ik mij voorts gericht op hetgeen de informateur in overleg met de fractievoorzitters van CDA en D'66 had vastgesteld over de taak van het beoogde interimkabinet.
Voorts heb ik gemeend mij ervan te moeten vergewissen dat het beoogde minderheidskabinet niet bij voorbaat zal worden afgewezen bij zijn eerste optreden in deze Kamer.
Nadat ik oriënterende gesprekken heb gevoerd met de voorzitters van de vier grootste fracties in uw Kamer, heb ik de fractievoorzitters van de PvdA en van de VVD in de gelegenheid gesteld hun opvattingen kenbaar te maken over het beleid dat door het beoogde minderheidskabinet gevoerd zou moeten worden.
De voorzitter van de PvdA-fractie verklaarde dat hij het alleen zinvol zou vinden met mij in gesprek te treden over het te voeren beleid, indien alsnog zou worden gestreefd naar de vorming van een kabinet waarin ook personen uit de PvdA zitting zouden hebben. Geen wijziging heeft de voorzitter van de PvdA-fractie gebracht in het antwoord dat hij eerder had gegeven aan de informateur op diens vraag of de PvdA-fractie het beoogde kabinet bij zijn eerste optreden niet bij voorbaat zou afwijzen.
Over de inhoud van mijn gesprek met de fractievoorzitter van de VVD en diens fractiegenoot drs. G. M. V. van Aardenne heb ik als formateur in mijn eindverslag gerapporteerd. Nadat ik van de voorzitter van de VVD-fractie het bericht had ontvangen dat deze fractie het beoogde kabinet niet bij voorbaat zou afwijzen, maar de concretisering van het beleid in de regeringsverklaring en eventuele verdere voorstellen zal afwachten, heb ik het verantwoord geacht de constituerende vergadering van het kabinet te beleggen en eindverslag uit te brengen aan H.M. de Koningin.
Ik kom thans te spreken over de taak, de samenstelling en het karakter van het kabinet. Het kabinet heeft allereerst tot taak vervroegde verkiezingen en mitsdien ontbinding van de Tweede Kamer te bevorderen. In het eindverslag van de formateur staat dat het kabinet bij zijn beslissing over de verkiezingsdatum een doorslaggevend belang zal hechten aan wat ter zake de opvatting van de meerderheid van de Tweede Kamer blijkt te zijn. Daaraan is toegevoegd dat het kabinet uiteraard niet alleen naar aanleiding van het Kamerdebat over de regeringsverklaring kan constateren hoe een meerderheid in de Tweede Kamer over deze kwestie denkt maar dat het die constatering ook al voordien kan doen.
Hoewel er sterke aanwijzingen zijn dat een meerderheid in uw Kamer geporteerd is voor het houden van verkiezingen vóór Prinsjesdag, heeft het kabinet ervan afgezien zich hierover reeds in deze regeringsverklaring uit te spreken. Hoe parlementaire fracties oordelen kan immers het best in het parlement zelf blijken.
Gedurende het parlementaire debat dat op deze regeringsverklaring zal volgen zal het kabinet de balans opmaken en zich aan de hand daarvan uitspreken over de datum van de in september te houden verkiezingen.
Het kabinet zal, gelet op zijn karakter als interimkabinet, inzake de lopende en voorziene wetgevings- en beleidsaangelegenheden uitgaan van de situatie die het bij zijn optreden heeft aangetroffen, uiteraard in afwachting van het gemeen overleg met de Staten-Generaal.
Niet alleen echter met de lopende zaken zal het kabinet zich bezighhouden. Het zal daarenboven alle zaken moeten behartigen waarvan het vindt dat uitstel niet in het belang van het Koninkrijk of van Nederland zou zijn.
De aandacht van het kabinet zal zich concentreren op het financieel-sociaal-economisch welzijn van ons land. De zorgwekkende ontwikkeling van de werkloosheid en van 's lands financiën dwingt tot het treffen en voorbereiden van maatregelen om een verdere verslechtering te voorkomen en, waar mogelijk, verbetering te bewerkstelligen. Het voorbereiden van een soliede begroting voor 1983 maakt deel uit van die taak.
Over de samenstelling van het kabinet merk ik op dat, vergeleken met de bezetting van het vorige kabinet, alleen nieuwe ministers zijn benoemd. Het ligt in beginsel niet in de bedoeling in de opengevallen plaatsen van staatssecretarissen te voorzien door het bevorderen van nieuwe benoemingen.
Over het emancipatiebeleid is afgesproken dat de minister van sociale zaken en werkgelegenheid dit beleid zal voeren in samenspraak met een daartoe nader aan te wijzen minister uit de kring van D'66.
Over het karakter van het kabinet moge ik het volgende zeggen. Het kabinet heeft tot eerste, niet tot enige, taak vervroegde verkiezingen te bevorderen. Het is dan ook een interimkabinet.

Minister-president Van Agt legt in de Tweede Kamer de regeringsverklaring af.

Tussen de voorzitters van de Tweede-Kamerfracties van CDA en D'66, op wier steun het kabinet allereerst is aangewezen, is een aantal afspraken gemaakt. Die afspraken zijn weergegeven in een bijlage bij een brief van hen beiden aan de informateur d.d. 21 mei jl. Bij de uitvoering van zijn taak zal het kabinet zich met name daarop richten. In zover heeft het een parlementaire binding met de fracties van CDA en D'66 in deze Kamer. De verbondenheid met deze fracties blijkt verder daaruit dat het kabinet merendeels bestaat uit ministers die afkomstig zijn uit de in mei 1981 gekozen Tweede Kamer.
Het regeerakkoord van vorig jaar is geschreven voor een drie-partijenkabinet dat heeft opgehouden te bestaan op het tijdstip waarop het nu gevormde twee-partijenkabinet is aangetreden. Een nieuw regeerakkoord is niet gemaakt. Daarvoor heeft de tijd ontbroken en het is trouwens de vraag of dit wel aangewezen zou zijn voor een kabinet dat slechts voor korte tijd geroepen is tot regeren. Dit neemt niet weg dat het regeerakkoord van verleden jaar ten grondslag heeft gelegen aan de samenwerking tussen CDA en D'66 in een drie-partijenkabinet, een samenwerking die zij thans voortzetten. Wij blijven hetgeen in de zomer van vorig jaar is afgesproken dan ook als samenbindend element aanmerken en zullen ons daarop in de komende maanden oriënteren.
De thans bekende feiten en vooruitzichten zullen uiteraard mede bepalend moeten zijn voor de mate waarin het eertijds afgesproken beleid vertaald zal kunnen worden in het regeringsbeleid voor de naaste toekomst.
Gisteren zijn de cijfers van het Centraal Economisch Plan voor 1982 bekend geworden. Opnieuw blijkt dat de Nederlandse economie nog steeds bergafwaarts gaat. De investeringen in bedrijven en in de woningbouw vallen verder terug, het aantal werklozen overschrijdt ruimschoots de grens van een half miljoen, het financieringstekort loopt op. Terecht noemt het Centraal Planbureau het economisch beeld voor 1982 beklemmend. Het interimkabinet zal al wat binnen zijn bereik ligt behoren te doen om een halt toe te roepen aan deze economische neergang. Het zal niets mogen nalaten wat de startpositie kan begunstigen van het kabinet dat na de verkiezingen van september aan de slag zal gaan. Voor het herstel van onze economie mag het jaar 1983 niet verloren gaan, ook niet wanneer de kabinetsformatie in het najaar onverhoopt veel tijd in beslag zou nemen.
Binnen de beperkingen die ons door de zorgwekkende staat van de overheidsfinanciën worden opgelegd zullen wij ons tot het uiterste moeten inspannen voor het verlichten op korte en middellange termijn van de werkloosheid, vooral die onder jongeren. Maar meer dan ooit zullen de te treffen maatregelen getoetst moeten worden op hun waarde voor het structurele herstel van de werkgelegenheid.
Herstel van de rentabiliteit van het bedrijfsleven zal doelwit van het beleid moeten zijn. Want zonder uitzicht op een duurzame verbetering van de rendementen kunnen ondernemingen niet investeren en zonder investeringen zal de werkgelegenheid nog verder afbrokkelen. Sanering van de overheidsfinanciën en stabiliseren van de druk van de collectieve lasten zijn daartoe onmisbaar. Dit is geen aanval op de verzorgingsstaat. Integendeel, het is een onmisbare voorwaarde, voor het veilig stellen van een op solidariteit berustend maatschappelijk bestel.
In dit licht moet het samenstel van maatregelen worden gezien waartoe een meerderheid binnen het voorgaande kabinet op 11 mei jl. heeft besloten.

Doel van dat besluit was: te voorkomen dat de overheidsfinanciën nog verder in het ongerede zullen raken, te voorkomen dat de overheid en anderen die de publieke sector vormen de bedrijven nog meer van de kapitaalmarkt zullen verdringen, te voorkomen vooral dat nog meer arbeidsplaatsen ook bij de overheid teloor zullen gaan.
Het kabinet wil dat meerderheidsbesluit, waarvan u inmiddels reeds kennis hebt genomen, ten uitvoer leggen. Daartoe zult u volgende week de voorjaarsnota ontvangen. Daarin wordt, zoals gebruikelijk, verslag gedaan van de uitvoering van de begroting-1982. Maar ook de doorwerking van het besluit van 11 mei jl. naar 1983 wordt daarin beschreven en deze is gezien de verslechtering van het financiële beeld die is ingetreden als het minimaal noodzakelijke aan te merken.
Zeer spoedig zult u voorstellen ontvangen tot bevriezing op het huidige peil van de sociale uitkeringen vanaf het modale niveau per 1 juli a.s. Ook zullen u op heel korte termijn voorstellen worden bijgelegd om besparingen in de kinderbijslag te realiseren.
Behoud van werkgelegenheid vergt koopkrachtoffers van iedereen. In de loop van dit jaar zal evenwel een financiële voorziening worden getroffen voor alleenstaanden en gezinnen die uitsluitend van een minimuminkomen of een minimumuitkering moeten leven, een voorziening dus ten behoeve van dezelfde groep van mensen op wie de koopkrachtmaatregel van eind vorig jaar betrekking had.
Met de ambtenarencentrales zal overleg worden gevoerd over het vrijmaken van financiële middelen ten behoeve van werkgelegenheid, mede met het oog op het verrichten van investeringen. Dit zal ook gebeuren met de organisaties van degenen wier salarissen zijn afgestemd op die van de ambtenaren.
Het zal grote moeite kosten de volkshuisvestingsinspanning in de komende jaren te handhaven op het huidige peil, te meer omdat naast nieuwbouw en woningverbetering het verrichten van groot onderhoud om verkrotting te voorkomen een zwaardere nadruk moet krijgen.
In de ontwerp-begroting voor 1983 zal het kabinet aangeven in welke mate en op welke wijze deze doelstellingen te verwezenlijken zijn.
Wij zullen nagaan hoe de voor de werkgelegenheid beschikbare middelen op de meest doeltreffende wijze kunnen worden ingezet, met name ter bestrijding van de werkloosheid onder jeugdigen en ter stimulering van de bouw.
Zo spoedig mogelijk zal het kabinet vorm geven aan de voor dit jaar aangekondigde lastenverlichting voor bedrijven vanaf 1 januari 1982. Wij zullen alles in het werk stellen om de elektriciteitstarieven voor de Nederlandse industrie meer in de pas te brengen met die voor buitenlandse concurrenten. Na goedkeuring van het desbetreffende wetsontwerp door de Staten-Generaal zal het kabinet de Maatschappij voor Industriële Projecten dadelijk op gang brengen.
Veel belang hecht het kabinet ook aan het bevorderen van herverdeling van arbeid, vooral voor jongeren, om ook aldus de stijging van de werkloosheid af te remmen. Wij beseffen dat in de korte tijd die ons gegeven is ingrijpende wijzigingen in het belastingstelsel en in het stelsel van de sociale zekerheid vrijwel niet zijn te realiseren. Maar wij beschouwen het als onze plicht waar mogelijk voorbereidingen te treffen die het nemen van besluiten daaromtrent na de komende verkiezingen kunnen bespoedigen. Met het oog daarop stelt het kabinet het op prijs van gedachten te wisselen met de Tweede Kamer over de grondslagen van de sociale zekerheid, over de pensioennota, over de fraudenota en over een herijking van ons belastingstelsel om arbeid, sparen en investeren te bevorderen.
Van levensbelang voor de toekomst van onze verzorgingsstaat blijft hoe het zal gaan met de ontwikkeling van de produktiekosten. Veel ondernemingen dreigen te bezwijken. De overheid moet de inkomensoverdrachten matigen om de investeringen en daarmee de werkgelegenheid te beschermen.
Na een lange periode van hoge welvaart is Nederland nu terecht gekomen in economische moeilijkheden. Ons land verkeert overigens niet als enige in de malaise maar krijgt evenals een groot aantal andere landen de gevolgen te verduren van de economische recessie die zich thans in de wereld voordoet. Dat betekent niet dat wij hulpeloos zouden zijn overgeleverd aan krachten van buitenaf. Wij kunnen zelf veel doen aan het herstel van onze economie, mede doordat de gunstige geografische ligging van ons land, de hoge scholingsgraad van onze bevolking, het harmonieuze arbeidsklimaat en nog enkele factoren ons tot voordeel strekken.
Om een spoedig herstel te bewerkstelligen is het evenwel nodig dat de maatschappelijke organisaties en de overheid waar mogelijk samenwerken, zoals dat gebeurde in de jaren na 1945. Als groepsbelangen worden nagestreefd zonder het algemeen belang in de vereiste mate in acht te nemen, zou dit uiteindelijk voor allen schadelijk zijn.
Het kabinet zal zich, binnen de beperkte levensduur die het heeft, tot het uiterste inspannen om een herleving mogelijk te maken van de saamhorigheid die ons land ondanks alle verschillen van levensovertuiging en wereldbeschouwing in de naoorlogse jaren van wederopbouw en herstel heeft gekend.

Debat Tweede Kamer over regeringsverklaring

Nadat de premier de regeringsverklaring had afgelegd, heeft de Tweede Kamer op 8 en 9 juni aan dit document een debat gewijd.
In de eerste ronde was het woord aan de voorzitters van de TK-fracties.

PvdA-fractievoorzitter Meijer kondigde aan een uitspraak van de Kamer te zullen vragen dat de verkiezingen op 8 september plaats moeten vinden, als premier Van Agt daarover in zijn antwoord aan de Kamer geen duidelijkheid zou geven.
Meijer had scherpe kritiek op het loslaten door het kabinet van het tweesporenbeleid, dat bestaat uit zowel sanering van de overheidsfinanciën als herstel van de werkgelegenheid. Volgens Meijer heeft de meerderheid van het nu afgetreden kabinet (CDA en D'66) met zijn besluit van 11 mei een historische vergissing gemaakt. Meijer merkte op dat de economie niet op gang komt met bezuinigen alleen. „Het tweesporenbeleid is een monorail geworden."
Meijer stelde dat de PvdA-bewindslieden bewust door het CDA het kabinet zijn uitgewerkt. „Naarmate je je meer in de stukken verdiept kun je niet aan de indruk ontkomen dat de laatste voorstellen van Van Agt en Van der Stee in feite bedoeld waren een onaanvaardbaar van de PvdA-bewindslieden uit te lokken," aldus Meijer.
Meijer wilde van Van Agt duidelijkheid of de netto-nettokoppeling wordt gehandhaafd omdat de regeringsverklaring daarover niets zegt.
Ook wilde Meijer weten of de solidariteitsheffing nog doorgaat en zo niet, hoe het werkgelegenheidsplan voor dit jaar dan moet worden gefinancierd. Hij constateerde dat er geen garantie is dat de woningbouw op peil blijft en zei te vrezen dat er tienduizenden werklozen extra bijkomen omdat de continuïteit in die bedrijfstak ontbreekt.
PvdA-fractievoorzitter Meijer vindt dat zijn partij bij de komende verkiezingen geen enkele andere partij meer van samenwerking moet uitsluiten. Meijer verklaarde dat door de slechte ervaringen met het CDA de PvdA steeds meer bereid is te trachten de nog grote verschillen met de VVD te overbruggen.
Vroeger had de PvdA een voorkeur voor samenwerking met het CDA, dat was de implicatie van uitsluiten van de VVD. Daar is nu geen reden meer voor, aldus Meijer. De verschillen tussen CDA en PvdA op sociaal-economisch terrein zijn erg groot gebleken en de PvdA heeft ronduit slechte ervaringen opgedaan met het CDA bij uitvoering van het Goede-Vrijdagakkoord.
Dit sluit samenwerking met het CDA niet uit, aldus Meijer, maar er is zeker geen reden meer tot een soort voorkeursbehandeling.

Teleurgesteld toonde Meijer zich over D'66. Hij sprak van een „verwijdering" na de hechte politieke band tussen beide partijen die wat de PvdA betreft berustte op „samen uit, samen thuis". „Wat eens is opgericht om de politiek te vernieuwen kan toch niet eindigen als een bevestiging van de restauratieve krachten in de Nederlandse politiek," zo zei hij. Meijer doelde mede op de uitspraak van Terlouw dat hij samenwerking met CDA en VVD niet langer zou willen uitsluiten.
Brinkhorst viel hem hierover bij interruptie aan. Hij hield Meijer voor dat de PvdA niet het verwijt kan maken dat D'66 een blokkade opheft als de PvdA nu hetzelfde doet ten aanzien van de VVD.
Lubbers merkte op dat het CDA kennelijk door de PvdA een klas is teruggezet, maar nog niet van school af hoeft, maar eerst herexamen moet afleggen. Hij zei van zijn kant te hopen dat de PvdA zich zakelijk en constructief zal opstellen en niet de boer op zal gaan met het eenvoudige recept dat de crisis weldra over zal zijn. Hij stelde dat het afgelopen jaar toch ook punten van overeenkomst met de PvdA heeft opgeleverd, zoals bleek bij het debat over het handhaven van de verzorgingsstaat.
Ironisch zei Lubbers dat hij de kritiek op D'66 niet begreep. Hij noemde het de sterkste politieke vertoning sinds lange tijd dat een partij die op grond van de gemeenteraadsverkiezingen slechts zeven Kamerzetels zou hebben in het kabinet over maar liefst acht bewindslieden beschikt.
Nijpels (VVD) sprak de hoop uit dat alle partijen op basis van vertrouwen bereid zijn met elkaar samen te werken. Daarvoor is moed nodig, zei hij, en Terlouw heeft getoond die moed te bezitten toen hij tegen de mening van zijn partijtop in te kennen gaf tégen een blokkade van de VVD te zijn.
In zijn eerste termijn verklaarde Nijpels dat de VVD het kabinet alleen zal steunen als het beleid past in de visie van de VVD op de aanpak van de sociaal-economische problemen. De VVD zal vooral toetsen of de voorgestelde maatregelen herstel van de economie en werkgelegenheid op de lange termijn mogelijk maken.
De Tweede-Kamerfractie van D'66 is teleurgesteld over het ontbreken van concrete werkgelegenheidsmaatregelen in de regeringsverklaring van het interimkabinet. Fractieleider Brinkhorst zei dat D'66 dit als een „pijnlijk gemis" ervaart.
D'66 houdt vast aan de afspraak met de CDA-fractie dat het kabinet naast bezuinigingen ook maatregelen neemt tot het scheppen van werkgelegenheid.
Brinkhorst herinnerde het kabinet er tevens aan dat voor D'66 en CDA de koppeling tussen minimuminkomens en minimumuitkeringen overeind moet blijven. In de regeringsverklaring liet premier Van Agt zich daarover niet uit.

De D'66-fractie houdt voorlopig nog vast aan verkiezingen na Prinsjesdag. Fractieleider Brinkhorst benadrukte dat het van belang is voor de kiezer dat het interimkabinet een begroting kan indienen.
„De kiezer kan dan zijn oordeel uitspreken op grond van feiten, niet van vermoedens," aldus Brinkhorst. Brinkhorst bepleitte op korte termijn een Kamerdebat over het werkgelegenheidsplan te voeren, waarbij richtlijnen voor het beleid in 1983 en volgende jaren worden gegeven. D'66 wil dat het kabinet vervolgens met de sociale partners een sociaal meerjarencontract opstelt dat onder meer regelt dat de prijscompensatie gedurende vier jaar wordt afgeschaft en wordt vervangen door belastingverlaging.
Brinkhorst vroeg het kabinet in het overleg met de ambtenarenorganisaties afspraken te maken dat tegenover de inlevering van één percent loon werkgelegenheid in de vorm van overheidsinvesteringen in het vooruitzicht wordt gesteld.
Een rechtstreekse motie van afkeuring tegen het derde kabinet-Van Agt werd in de Tweede Kamer ingediend door de fractieleider van de CPN, Bakker. De motie spreekt als haar mening uit „dat het optreden van het kabinet-Van Agt-III politiek niet verantwoord is". Een andere motie-Bakker richtte zich tegen plaatsing van kruisraketten. Minister-president Van Agt verklaarde deze motie later overbodig.
De PSP-er Van der Spek verzocht in een motie „structurele maatregelen in bijvoorbeeld de premie- en belastingsfeer te nemen om de koopkracht voor de minimuminkomens en -uitkeringen op peil te houden en het in voorgaande jaren geleden koopkrachtverlies te compenseren".
In het debat over de regeringsverklaring zei de woordvoerder van de CPN dat de PvdA in het vorige kabinet door het CDA is gebruikt als „vloermat", waarna het CDA de salon van de VVD binnen zal kunnen gaan; D'66 was volgens hem aangesteld als „uitsmijter".
Evenals de PSP had mevr. Beckers (PPR) kritiek op het feit dat de minister-president ook het departement van buitenlandse zaken is gaan beheren: zij noemde die combinatie gevaarlijk.
Volgens de GPV-er Schutte was deze combinatie niet verbazingwekkend „als men bedenkt met welk een relativerend oog deze minister-president de binnenlandse politieke besognes pleegt te bezien".
De minister-president zei in zijn antwoord het raadzaam te vinden om, wegens de korte „missionaire" tijd van het kabinet, op het internationale toneel te opereren met iemand die daar „voluit" bekend is.
Woordvoerders van de kleine fracties aan de rechterzijde, met name Leerling (RPF) en Schutte (GPV), vinden het ongewenst dat in 1986 drie verkiezingen zullen worden gehouden, namelijk voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden (dit zal vrijwel zeker het geval zijn, nu de aanstaande Kamerverkiezingen en de beëdiging van de nieuwe Kamer voor Prinsjesdag zullen plaatshebben).
Schutte noemde het thans gevormde minderheidskabinet „zwak naar zijn aard". Hij vroeg of dit kabinet bij machte is de financieel-economische cijfers de baas te blijven.
Leerling vond het onbegrijpelijk dat in de regeringsverklaring is gesproken over sanering van de overheidsuitgaven en het stabiliseren van de collectieve lastendruk maar dat tegelijkertijd het fenomeen „verzorgingsstaat" als heilige koe is afgeschermd.
Volgens de SGP-er ir. Van Rossum was het vorige kabinet een in zich zelf verdeeld huis dat een „beschamende vertoning van besluiteloosheid" te zien gaf. Verder meende hij dat afspraken voorafgaande aan verkiezingen de regeerbaarheid van het land doen afnemen.

Debat Meijer–Lubbers over oorzaken val kabinet-Van Agt-II

In de eerste ronde van het debat over de regeringsverklaring kwam het tot een discussie tussen de fractievoorzitters van PvdA en CDA, Meijer en Lubbers, over de oorzaken van het uiteenvallen van het kabinet-Van Agt-II, een coalitie van CDA, PvdA en D'66. Zij beschuldigden elkaar over en weer ervan over deze kwestie een verkeerde voorstelling van zaken te geven.

Meijer zei uit de voorgeschiedenis van de breuk slechts de conclusie te kunnen trekken dat premier Van Agt er bewust op uit was om een onaanvaardbaar van de socialistische ministers onvermijdelijk te maken. Dat begon volgens Meijer al op 21 april, nog geen twee weken nadat het kabinet een akkoord had bereikt over *f* 3 mrd bezuinigingen in 1982 en *f* 8,5 mrd over 1982 en 1983 te zamen. In dat akkoord zat ook een lastenverlichting voor het bedrijfsleven van *f* 600 mln in 1982 en *f* 1700 mln in 1983 alsmede een bedrag van *f* 300 mln voor meer werkgelegenheid in 1982 en een nog in te vullen bedrag voor dit doel voor 1983.
Meijer verweet de minister van financiën al op 21 april in een brief aan het kabinet te zijn gekomen met aanvullingen op die beslissingen waardoor er in 1983 *f* 500 mln meer zou moeten worden bezuinigd en waardoor de matiging van de ambtenarensalarissen niet zou kunnen worden gebruikt voor werkgelegenheid bij de overheid.
Bovendien verweet Meijer premier Van Agt dat hij het tussen de leiders van de toenmalige regeringsfracties en de toenmalige ministers van sociale zaken en financiën gesloten akkoord over de Ziektewet niet had geaccepteerd.
Volgens Meijer hield dat akkoord in dat de ziektewetwijzigingen voor 1982 van de baan waren en dat er geen reden was om ter compensatie daarvan de werkgevers een lastenverlichting te geven.
De PvdA-ministers konden op 11 mei niet anders doen dan tegen het eindvoorstel van Van Agt stemmen omdat het, aldus Meijer, een breuk betekende met de op 9 april genomen besluiten: de beperking van de ambtenarensalarissen zou niet gebruikt worden voor werkgelegenheid, er zou een nieuwe bezuiniging van *f* 500 mln voor 1983 op de rijksuitgaven moeten komen met alle negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid van dien, er kwam geen garantie voor de instandhouding van het gesubsidieerde woningbouwprogramma, er kwam toch een extra lastenverlichting voor het bedrijfsleven, defensie werd onnodig gevrijwaard van een redelijk aandeel in de bezuinigingen en er kwam geen garantie voor de handhaving van de koopkracht van de echte minima.
CDA-fractieleider Lubbers bestreed dat het tweede kabinet-Van Agt in zijn laatste akkoord over het te voeren sociaal-economische beleid het zogenaamde tweesporenbeleid (enerzijds bezuinigingen om de overheidsfinanciën gezond te maken, anderzijds de werkgelegenheid stimuleren) heeft losgelaten. Hij werd daarin bijgevallen door D'66-fractieleider Brinkhorst. Beiden wezen erop dat er *f* 2,5 tot *f* 3 mrd wordt besteed aan werkgelegenheidsstimulering. Brinkhorst merkte daarbij op dat ook lastenverlichtingen voor de bedrijven behoren tot werkgelegenheidsbeleid.
Lubbers bestreed dat er extra moet worden bezuinigd. Volgens hem is het bedrag waarmee het financieringstekort in 1982 en 1983 wordt verminderd in het laatste akkoord gelijk aan dat in het akkoord van 9 april. Om politieke redenen is naar zijn mening bij de toedeling van de bezuinigingen een uitzondering gemaakt voor defensie.
Lubbers erkende dat hij met zijn toenmalige collega-fractieleiders en de ministers van sociale zaken en financiën had afgesproken dat het niet doorgaan van de ziektewetwijzigingen niet moest leiden tot extra lastenverlichtingen voor de bedrijven in 1982. De lastenverlichting van *f* 500 mln die Van Agt in het laatste akkoord heeft gebracht moet echter volgens hem worden gezien als een lastenverlichting ter compensatie van de nieuwe wijzigingen van de ziektewet die per 1 januari 1983 in werking moeten treden.
Lubbers bestreed ook dat de korting op de ambtenarensalarissen niet mag worden gebruikt voor werkgelegenheid. Overeengekomen is, zei hij, dat over een bedrag van *f* 300 mln in 1982 overleg zal worden gepleegd met de ambtenarenorganisaties.
Hij vond de suggestie van Meijer dat het volkshuisvestingsbeleid om zeep zou worden gebracht volstrekt onjuist. „We hebben geconstateerd dat in het meerjarenprogramma grote financiële gaten zitten. Daarover zouden we nog praten," aldus Lubbers.

De CDA-fractieleider wees ook op de formule in het regeerakkoord dat nieuw beleid alleen kan worden gefinancierd via ombuigingen of lastenverzwaringen. Hij was het op grond van de formulering oneens met Meijers uitspraak dat volgend jaar geen extra ombuigingen nodig zijn om nieuw werkgelegenheidsbeleid te financieren. Volgens Lubbers lagen die extra ombuigingen

al vast in het akkoord van 9 april, waarin voor het werkgelegenheidsbeleid in 1983 een zogenaamde „pro-memoriepost" zonder nadere aanduiding van de hoogte was opgenomen.
Naar de mening van Meijer was dat echter alleen gebeurd omdat op dat moment niet duidelijk was wat de in te voeren solidariteitsheffing voor werknemers en ambtenaren zou gaan opbrengen.

Antwoord kabinet

Namens het kabinet beantwoordde minister-president Van Agt in de avonduren van 8 juni de opmerkingen die vanuit de Tweede Kamer waren gemaakt.
In zijn antwoord zei de premier o.m. dat de maatregel om de ambtenaren één procent van hun loon te laten inleveren voor 1983 slechts in beperkte mate werk in de quartaire sector zal opleveren.
De opbrengst van deze maatregel – *f* 660 mln in 1983 – zal grotendeels worden gebruikt ter verlichting van de overheidsfinanciën. Op termijn betekent dit echter ook, volgens de premier, herstel van de werkgelegenheid.

In een interruptiedebat met PvdA-fractieleider Meijer gaf hij aan dat voor 1983 *f* 200 mln is vrijgemaakt ten behoeve van aanvullende werkgelegenheid en investeringen, waarvan een deel is bestemd voor de ambtelijke sector. Meer geld voor werkgelegenheid zal, volgens Van Agt, alleen verkregen kunnen worden via aanvullende bezuinigingen.
Meijer verweet Van Agt aanvankelijk dat hij onduidelijk was of de huidige minister van binnenlandse zaken, Rood (D'66), ruimte heeft om de volledige opbrengst van de ambtenarenkorting te gebruiken voor werkgelegenheidsmaatregelen in de quartaire sector. Van Agt wees er echter op dat Rood in dezelfde positie verkeert als zijn voorganger Van Thijn (PvdA).
Voor de PvdA was het feit dat de opbrengst van de ambtenarenkorting niet volledig beschikbaar was voor werkgelegenheidsbeleid in de quartaire sector een belangrijke aanleiding tot de breuk in het tweede kabinet-Van Agt.
Het interimkabinet heeft besloten tot extra gasafzet, naast de 3.000.000 m^3 waartoe het vorige kabinet al besloot om de elektriciteitstarieven voor het bedrijfsleven te verlagen, teneinde het bedrijfsleven beter te kunnen laten concurreren met het buitenland.
Van Agt bevestigde verder dat het interimkabinet vasthoudt aan de beslissing van het vorige kabinet om de kleinverbruikerstarieven per 1 juli niet te verhogen.
Het kabinet heeft zich geschikt in de wens van een Kamermeerderheid om de vervroegde verkiezingen op 8 september te houden.
Van Agt liet doorschemeren dat de opstelling van de VVD-fractie, die deze verkiezingsdatum als voorwaarde voor gedoogsteun had gesteld, een belangrijke overweging vormde.
Premier Van Agt verklaarde verder dat het kabinet geen garantie kon geven dat de koppeling tussen minimumlonen en minimum sociale uitkeringen in 1983 gehandhaafd zou blijven. Hij zei dat het kabinet de koppeling zo lang mogelijk wilde vasthouden, maar dat voor 1983 geen „spijkerharde garantie" was te geven.

Van Agt stelde zich daarbij formeel op het standpunt dat het huidige interimkabinet met betrekking tot 1983 niet kan beslissen voor het kabinet dat volgend jaar functioneert.
PvdA-fractieleider Meijer bracht daar tegenin dat het interimkabinet de begroting voor 1983 opstelt en daarbij dan ook beslissingen over de sociale zekerheid moet nemen.
Van Agt verzekerde de Kamer dat het interimkabinet in ieder geval wil proberen het koopkrachtniveau voor de echte minima ook in 1983 te handhaven.
Voor dit jaar is besloten tot een aanvullende maatregel voor deze groep van alleenstaanden en gezinnen die van één minimumloon of minimumuitkering moeten leven.
Het kabinet wil overwegen ook de kleine zelfstandigen dit jaar een aanvullende uitkering te verstrekken. Het kabinet zal zich echter nog moeten beraden waar het geld vandaan moet komen. Voor de extra maatregel ten behoeve van de zogenoemde minima is slechts *f* 100 mln beschikbaar. Hieruit kan de maatregel voor de zelfstandigen niet worden gefinancierd.
Het kabinet houdt voorlopig vast aan invoering van de solidariteitsheffing, de tijdelijke verhoging van de loon- en inkomstenbelasting per 1 juli.
Van Agt betoogde dat het kabinet nog steeds de mogelijkheden onderzoekt een andere maatregel te treffen, maar dat het nog geen alternatief heeft. In deze situatie is ervan afgezien het wetsontwerp, waartegen Van Agt zelf en ook de CDA-fractie ernstige bezwaren hebben, in te trekken.
De solidariteitsheffing levert voor dit jaar *f* 0,5 mrd op. Daarbij komt dat in de aangepaste loonbelastingtabellen ook de verhoogde sociale premies zijn opgenomen. Als het kabinet de solidariteitsheffing zou loslaten valt in rijksbegroting en sociale fondsen dit jaar een gat van *f* 1,5 mrd.

Moties

Aan het slot van het debat, na een tweede ronde waarin geen opzienbarende nieuwe gezichtspunten het licht zagen, stemde de Tweede Kamer over de moties die in de loop van het debat waren ingediend.

Allereerst kwam een motie-Meijer (PvdA) in stemming:
„Spreekt uit, dat het ten uitvoer brengen van het meerderheidsbesluit van het vorige kabinet met betrekking tot de Voorjaarsnota ongewenst is."
Deze motie werd verworpen. Voor stemden PvdA, PPR, CPN en PSP.
Ook verworpen werd een motie-Van der Spek (PSP) met als dictum:
„Verzoekt de regering, structurele maatregelen in bij voorbeeld de premie- en belastingsfeer te nemen om de koopkracht voor de minimuminkomens en -uitkeringen op peil te houden en het in voorgaande jaren geleden koopkrachtverlies te compenseren."
Voor deze motie stemden PSP en CPN.
Een motie-Bakker (CPN):
„Spreekt als haar mening uit, dat het optreden van het kabinet-Van Agt-III politiek niet verantwoord is," haalde evenmin een meerderheid.
Voor deze motie stemden PvdA, PSP, CPN en PPR.
Wel aangenomen werd de volgende motie-Meijer:
„Van oordeel, dat de bestaande netto-nettokoppeling tussen sociale uitkering en het besteedbaar wettelijk minimumloon gehandhaafd dient te blijven;
verzoekt de regering bij haar beleid daarvan uit te gaan."
Tegen deze moties stemden VVD, SGP, RPF en GPV.

Verworpen werden eveneens de twee volgende moties van de heer Meijer:
„overwegende, dat de invoering van de zogenaamde loonsomtrend een belangrijk instrument biedt waarin inkomensmatiging van werknemers ten behoeve van werkgelegenheidsinspanningen een belangrijk onderdeel vormt, van grote waarde is voor herstel van werkgelegenheid;
van oordeel, dat de opbrengst van de voorgestelde 1% loonsomtrend ook in 1983 beschikbaar dient te blijven ten behoeve van werkgelegenheid en investeringen;
dringt er bij de regering op aan, bij de opstelling van de Voorjaarsnota daarvan uit te gaan en daarover open en reëel overleg met de ambtenarenbonden te voeren."
Voor deze motie stemden PvdA, PSP en PPR, welke drie fracties en de CPN zich eveneens konden vinden in de tweede motie:
„Van oordeel, dat investeringen door of met hulp van de overheid zoveel mogelijk op peil behoren te worden gehouden en waar mogelijk geïntensiveerd;
van oordeel, dat op het terrein van de volkshuisvesting en de stadsvernieuwing nog een grote vraag naar produktie bestaat;
vaststellende, dat de werkloosheid in de bouwnijverheid zeer hoog is en dat een deel van het produktieapparaat met vernietiging wordt bedreigd;
verzoekt de regering, zich in het kader van de begroting voor 1983 te verplichten tot een oplossing die ertoe leidt dat het produktievolume van de gesubsidieerde volkshuisvesting en stadsvernieuwing tenminste hetzelfde zal zijn als in 1982."

Commentaar

Onder de kop „Kleine verschillen, grote gevolgen" bevatte het dagblad *Trouw* van 9 juni een hoofdartikel n.a.v. het verloop van de debatten over de regeringsverklaring.
Het volgende is daaruit aangehaald:

De voornaamste strijdvraag was of het kabinet-Van Agt het zogenaamde tweesporenbeleid (zowel bezuinigen als het treffen van gerichte maatregelen om de werkgelegenheid op peil te houden) had prijsgegeven of niet. De fractievoorzitter van de PvdA, Meijer, meende van wel en hij verbond daaraan de politieke conclusie dat het CDA, premier Van Agt dus, de PvdA daarom bewust had willen lozen. Fractievoorzitter Lubbers zag echter kans op grond van dezelfde cijfers te betogen dat het tweesporenbeleid wel degelijk overeind is gebleven. Eigenlijk beroepen beiden – Lubbers en Meijers – zich op minieme cijfermatige verschillen.
Juist daarom zijn beide visies op de breuk in het kabinet redelijk overtuigend. Dat voert dan tot de conclusie dat de politieke verschillen tussen CDA en PvdA overbrugbaar waren.
Toch dreigen diezelfde kleine verschillen nu de aanleiding te worden voor grotere politieke gevolgen. Zo bevatte de regeringsverklaring, waarmee het tussenkabinetje-Van Agt zich aan het parlement presenteerde, een belangrijke stap in de richting van de VVD. Het kabinet zal de hoogste prioriteit geven aan lastenverlichting voor het bedrijfsleven om langs de weg van rendementsherstel onze economie uit het slop te halen. Het is ongetwijfeld een nuttige stap, maar in het „oude" tweesporenbeleid zou zij gepaard dienen te gaan met gerichte maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid.
Daarover rept de regeringsverklaring echter niet. Zo wordt, tot ergernis van D'66-fractieleider Brinkhorst, het „werkgelegenheidsplan" niet genoemd onder de nota's die het tussenkabinet nog in de Kamer behandeld zou willen zien. Voor niets gaat echter de zon op. Ook Brinkhorst kan weten dat de gedoogsteun van de VVD een prijs heeft. Kleine verschillen veroorzaakten een breuk. Maar zij kunnen de inleiding vormen van een coalitie CDA–VVD en eventueel D'66. De breuklijnen tussen oude en nieuwe coalitie werden in het Kamerdebat van gisteren al zichtbaar. Jammer voor de kiezer dat zulke grote gevolgen dan in zo'n debat verhuld worden. (NRC/H'blad, Trouw, Handelingen)

(Vor. ber. pag. 377/2 e.v.)

LATIJNS-AMERIKA

ST. LUCIA

AFTREDEN REGERING-CENAC. OPPOSITIELEIDER PILGRIM TIJDELIJK PREMIER

Naar aanleiding van een algemene staking die 5 dagen duurde en die de economie van het eiland verlamde maakte premier Winston Cenac op 16 januari 1982 het aftreden van zijn regering bekend. Dit gebeurde onder druk van zakenlieden, vakbonden en oppositiepartijen die Cenac verweten een slecht economisch beleid te voeren.
Het werk was neergelegd uit protest tegen bepaalde economische maatregelen van de regering.
Na zijn aftreden verzocht Cenac de gouverneur-generaal het parlement te ontbinden en nieuwe verkiezingen voor te bereiden die vóór 31 juli moesten plaatsvinden.
In de tussentijd zou Michael Pilgrim, de plaatsvervangend leider van de oppositionele Progressive Labour Party (PLP), de kleinste partij in het parlement, een interim-regering van nationale eenheid leiden samengesteld uit leden van de twee oppositiepartijen, vertegenwoordigers van de particuliere sector, vakbonden en andere organisaties.
Pilgrim werd op 17 januari als premier beëdigd. Op 14 maart deelde de nieuwe premier mee dat op 3 mei parlementsverkiezingen zouden plaatsvinden.

Parlementsverkiezingen. John Compton premier

Op 3 mei vonden de parlementsverkiezingen plaats die een overwinning opleverden voor de oppositionele United Workers Party (UWP), een pro-westerse conservatieve partij.
De UWP behaalde 14 zetels in het uit 17 zetels bestaande parlement, de St. Lucia Labourparty (SLP) van Winston Cenac 2 en de pro-Cubaanse Progressive Labour Party (PLP) 1 zetel.
Tijdens de verkiezingcampagne had de UWP, geleid door John Compton (54), een conservatieve advocaat die in 1964 en van 1967-1979 premier van St. Lucia was, zich een voorstander getoond van het aantrekken van buitenlands kapitaal en het aanhalen van de banden met de VS. Comptons verkiezingsleus was: „Christen altijd, communist nooit".
De door George Odlum, een vroegere vice-premier en vriend van minister-president Maurice Bishop van Grenada, geleide PLP pleitte voor fundamentele economische, sociale en culturele veranderingen teneinde de inflatie, werkloosheid en het analfabetisme op te lossen.

MIDDEN-OOSTEN

ARABISCHE LIGA

OVERLEG NA TOPCONFERENTIE VAN FES. TOENADERING TOT EGYPTE GEZOCHT

In aansluiting op het overzicht van pag. 461-464 volgt hieronder een samenvatting van verdere Arabische bijeenkomsten, de betrekkingen tussen de Arabische staten en de pogingen tot toenadering tussen Egypte en de Arabische landen in de maanden december 1981 t/m mei 1982.

Na de verwarring onder de Arabieren als gevolg van de op 25 nov. 1981 „verdaagde" Arabische topconferentie van Fes (pag. 463/2) droegen twee factoren bij tot een Arabische verzoening: 1) het op 13 dec. onthulde en met steun van Iran opgezette complot om de stabiliteit en veiligheid van Bahrein en andere Golfstaten te ondermijnen (pag. 74/3 e.v.) en 2) de annexatie op 14 dec. door Israël van de Golan-hoogvlakte (pag. 237/3 e.v.).

Op 31 dec. besloten Saoedi-Arabië en Libië „in het belang van de Arabische eenheid" hun diplomatieke betrekkingen te herstellen. Die waren op 28 okt. 1980 door Saoedi-Arabië verbroken n.a.v. beschuldigingen van de Libische leider Kadhafi dat Riad „het heilige luchtruim van Mekka schenden" liet door vier Amerikaanse Awacs-toestellen. De Saoedische minister van buitenlandse zaken, prins Saoed al-Feisal, noemde de hervatting van de betrekkingen de eerste stap naar een „totale Arabische verzoening".

Op 29 dec. berichtte het dagblad *Al Anbaa* uit Koeweit dat Irak en Libië hun diplomatieke betrekkingen wilden hervatten. Irak had op 10 okt. 1980 de terugtrekking van zijn diplomatieke personeel uit Libië bekendgemaakt, omdat dit land wapens aan Iran zou hebben geleverd of nog leverde. Daarop waren de ambassades van beide landen gesloten. *DPA* (21-1-'82) meldde dat de Libische diplomaten in Bagdad hun werkzaamheden hadden hervat.
Op 4 jan. 1982 meldde het Iraakse persbureau *INA* dat Irak en Zuid-Jemen overeengekomen waren hun volledige diplomatieke betrekkingen te herstellen. Na de moord op een Iraakse docent te Aden in juli 1979 hadden beide staten hun ambassadeurs teruggeroepen (pag. 666/3-'80).
Inmiddels had president Assad van Syrië van 22-28 dec. bezoeken gebracht aan Saoedi-Arabië en de Golfstaten om steun te verwerven en te krijgen voor „tegenmaatregelen" tegen de annexatie van de Golan-hoogvlakte. Assad stond toen „gunstig tegenover een hervatting van de topconferentie" (zie pag. 446).

Saoedische verklaringen

In een op 3 jan. in de *NYT* gepubliceerd interview verklaarde de Saoedische minister van buitenlandse zaken, Saoed al-Feisal, dat Saoedi-Arabië bereid is Israël te „accepteren" als dit de Palestijnse rechten erkent en de sinds 1967 bezette Arabische gebieden teruggeeft. Deze verklaring werd gezien als een verduidelijking van punt 7 van het plan-Fahd, dat volgens de minister „nog zeer wel leeft" en naar hij hoopte „over drie of vier maanden" weer door de Arabische leiders zou worden besproken.

Maar op 4 jan. stelde het Saoedische ministerie van buitenlandse zaken in een speciale verklaring: „Er schuilt absoluut geen waarheid in wat wordt toegeschreven aan Zijne Hoogheid (prins Saoed) over de erkenning van Israël.

De prins heeft in zijn interview de nadruk gelegd op de primaire noodzaak dat Israël de legitieme Palestijnse rechten en het Palestijnse recht op het stichten van een eigen staat in het bezette gebied erkent. Het belangrijkste punt in prins Saoeds verklaring betreft de Israëlische erkenning van de Palestijnse rechten en de terugtrekking uit bezet gebied", aldus het Saoedische ministerie.

De officiële Israëlische reactie op de eerste versie van Saoeds opmerkingen was reeds negatief. Politieke kringen in Jeruzalem spraken van een „reïncarnatie" van het plan-Fahd. Israël was bereid tot vredesbesprekingen met elk Arabisch land, incl. Saoedi-Arabië, maar dan zonder voorwaarden vooraf. „Het plan-Fahd bevat voorwaarden vooraf, welke wij verwerpen."

In een latere Saoedische verklaring, uitgegeven door een woordvoerder in het koninklijke paleis te Riad, werd volgens de *Financial Times* (12-1) gesteld dat de kwestie van de erkenning van Israël en het openen van vredesonderhandelingen met Israël slechts kon worden geregeld als gevolg van een collectieve beslissing van de Arabische natie.

Buitengewone zitting Raad Arabische Liga

Op 12 en 13 febr. hield de Raad van ministers van buitenlandse zaken van de Arabische Liga in Tunis een buitengewone zitting over de annexatie van de Golan-hoogvlakte. De bijeenkomst

op verzoek van Syrië, oorspronkelijk voorzien voor 28 dec. 1981, was reeds vier maal uitgesteld.
Op 8 febr. meldde *Gulf News Agency* dat Syrië de overige Arabische staten ertoe wilde overhalen hun diplomatieke en economische betrekkingen met de VS „en andere landen die Israël steunen" te verbreken. Onder de door Syrië voorgestelde economische sancties tegen de VS vielen volgens de *Financial Times* (13-2) een boycot van Amerikaanse koopwaar en een terugtrekking van de bij Amerikaanse financiële instellingen gedeponeerde tegoeden over een periode van 5 jaar. Voorts drong Syrië er bij de lidstaten van de Arabische Liga op aan geen „overeenkomsten met Amerikaanse maatschappijen voor hun ontwikkelingsprogramma's" te sluiten, de invoer van Amerikaanse produkten te blokkeren en het investeren van geld in Amerikaanse maatschappijen en banken waar ook ter wereld te staken. Ook stelde Syrië een herziening van de Arabische oliepolitiek voor, nl. door nu „rekening te houden met de belangen van de Arabische natie en de positie van de olieconsumerende landen t.a.v. Arabische zaken", alsmede de opstelling van een „zwarte lijst" van firma's die met Israël handel drijven en van „persoonlijkheden" die Jeruzalem bezoeken, aldus *NZZ* (16-2).

De Raad van ministers van buitenlandse zaken besloot echter niet tot sancties tegen de VS. Wel werd een ministerscommissie (met vertegenwoordigers van Algerije, Irak, Jordanië, Koeweit, de PLO, Saoedi-Arabië en Syrië) belast met het „evalueren van de politieke en economische betrekkingen tussen de Arabische staten en de staten die de zionistische entiteit steunen met het oog op een herziening van die betrekkingen, rekening houdend met hun positie t.a.v. de Arabische rechten". Die commissie moest tijdens de volgende zitting van de Arabische topconferentie verslag uitbrengen.
Voorts besloten de ministers tot een gezamenlijke actie om Israël uit de VN en andere internationale organisaties te stoten.

De „jegens de Arabische natie vijandige" politiek van de VS in het Midden-Oosten werd veroordeeld en de VS werd verzocht elke militaire en financiële hulp aan de joodse staat op te schorten. Voorts werd betreurd dat Westerse staten, „vooral de Europese Gemeenschap en Japan", zich bij de stemming in de Algemene Vergadering op 5 febr. van stemming hadden onthouden i.p.v. met de meerderheid van de assemblee in te stemmen met een totaal isolement van Israël wegens de annexatie van de Golan, waarbij „de aandacht" werd gevestigd op „de negatieve repercussies" van die houding t.a.v. de samenwerking met de Arabische wereld.
Daarentegen werd „grote waardering" uitgesproken voor de steun van de Afrikaanse staten en de OAE alsmede bereidheid tot het „versterken van de betrekkingen met de bevriende staten, in het bijzonder de islamitische, niet-gebonden en socialistische landen".

Samenwerkingsraad van de Golf

Op 22 febr. besloten de ministers van binnenlandse zaken van de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC, zie pag. 58/3) in Riad tot de vorming van een permanente raad voor de interne veiligheid. Die raad moest dienen voor het uitwisselen van informatie over subversieve bewegingen, samenwerking van de grenspolitie en de veiligheidsautoriteiten bij het toezicht op verdachte personen en het arresteren van infiltranten, uitlevering van terroristen alsmede uitwisseling van experts. Dit initiatief, dat van Saoedi-Arabië uitging, richtte zich volgens *DPA* (22-2) vooral tegen subversieve bewegingen, waarvan het doel de „export" van de Iraanse revolutie naar de landen aan de Golf zou zijn.
Aan de vooravond van de ministersconferentie had Saoedi-Arabië een veiligheidspact met de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) getekend, nadat het eerder dergelijke pacten had afgesloten met Bahrein (pag. 74/3) en Qatar (pag. 76/1). Op 23 febr. sloot Saoedi-Arabië een „alomvattend" veiligheidspact met Oman, aldus *Reuter/AP*.

De ministers van buitenlandse zaken van de GCC vergaderden op 8 en 9 maart in Riad. Zij uitten scherpe kritiek aan het adres van de Libische leider Kadhafi, die in de Saoedische pers werd omschreven als „een onaangename en zeer gevaarlijke splijtzwam binnen de Arabische wereld" n.a.v. zijn uitval de week tevoren tegen Saoedi-Arabië. Hij had Saoedi-Arabië de schuld gegeven van het olie-overschot in de wereld en de daaruit voortvloeiende schade aan de Libische economie. Medio maart meldde de Saoedische radio dat Saoedi-Arabië het al eerder aangekondigde plan om Libië uit de Arabische Liga te stoten op de agenda wilde zetten van de „vervolgtop" van de Arabische landen, die naar toen werd aangenomen in de herfst van 1982 zou worden gehouden.
Tijdens het ministersberaad verklaarde Saoedi-Arabië zich bereid zijn goede diensten aan te bieden om een conflict tussen Bahrein en Qatar over de Hawar-eilanden in de Golf bij te leggen.
Op 20 maart deelde de secretaris van de GCC, Abdulla Yaccoub Bishara, in een vraaggesprek voor de Koeweitse televisie mee dat de Golfstaten zeer terughoudend stonden tegenover het aanknopen van diplomatieke betrekkingen met de SU en andere socialistische landen omdat die „geen initiatief" ontplooien in „wereldzaken". Dat betekende niet dat „de Golfstaten tegen deze landen zijn, noch dat zij zich in een omhelzing van de VS en de rest van de Westerse wereld bevinden", aldus Bishara (zie ook pag. 60/2).

Raad Arabische Liga over Westelijke Jordaanoever

Op 30 en 31 maart hielden de ministers van buitenlandse zaken van de Arabische Liga op verzoek van de PLO een buitengewone Raadszitting in Tunis over de toestand op de door Israël bezette Westelijke Jordaanoever (zie pag. 262/2 e.v.)
In een resolutie riepen de ministers op 31 maart de lidstaten op morele, politieke en economische steun te bieden om het verzet in alle door Israël bezette gebieden te versterken. Tevens werden de Arabische landen opgeroepen hun samenwerking met de PLO te intensiveren en haar de gelegenheid te bieden „gebruik te maken van faciliteiten om de gewapende strijd in de bezette gebieden op te voeren". Jordanië en Libanon uitten bij deze zinsnede bedenkingen
De ministers bevestigden hun verwerping van de Camp David-akkoorden. Zij veroordeelden „de Amerikaanse politiek (die) een politieke, economische en militaire steun aan Israël biedt welke het in staat stelt de bezetting van de Arabische gebieden voort te zetten". Zij kondigden verdere pogingen in de VN aan, o.a. een buitengewone zitting van de Algemene Vergadering, om sancties tegen Israël te treffen.
Voorts spraken de ministers de hoop uit dat Egypte weer in het Arabische kamp zal terugkeren, nadat het zich heeft bevrijd van de Camp David-akkoorden en het „Egyptisch-zionistische vredesverdrag".
De Tunesische minister van buitenlandse zaken, Caid Essebsi, stelde nog voor dat de Arabische staten hun interne geschillen voor de duur van drie maanden zouden begraven en in juni in Marokko voor een topconferentie bijeen zouden komen.

Aanzet tot toenadering Egypte – Arabische staten

Inmiddels waren de tekenen van een politieke toenadering tussen Egypte en de meeste andere Arabische landen, die hun diplomatieke betrekkingen na de akkoorden van Camp David in 1979 hadden afgebroken, in de laatste weken en maanden duidelijker en talrijker geworden, aldus de *FAZ* (21-4).
Van de kant van Arabische regeringen, die de akkoorden van Camp David blij-

ven afwijzen maar toenemend begrip voor de Egyptische wens naar een herwinning van het bezette Egyptische gebied met vreedzame middelen tonen, kwamen verzoenende uitspraken.
Zo zei de secretaris-generaal van de Arabische Liga, Chedli Klibi, in een interview met *Le Monde* (27-3) o.a.:
„De terugkeer van Egypte (in de Arabische familie) wordt oprecht gewenst door het geheel van de Arabische natie. Al onze staten, al onze leiders en al onze volken wensen het van harte. Zijn afwezigheid wordt gevoeld als een amputatie, te meer omdat het binnen de Arabische familie steeds een bijzonder belangrijke en dynamische rol heeft gespeeld. (...) Wij hechten veel waarde aan de terugkeer van Egypte en de Arabische staten zullen geen enkel offer uit de weg (mogen) gaan om die te vergemakkelijken. (...) Intussen is het van belang vast te stellen dat de terugkeer van Egypte zich in alle duidelijkheid moet voltrekken, om een nieuwe tweedracht binnen de Arabische familie te vermijden..."
Eerder was de wens van een politieke toenadering tot Egypte het duidelijkst verwoord door de premier van Bahrein, sjeik Khalifa bin Sulman al-Khalifa, die in een inteview met *Le Monde* (19-3), o.m. had verklaard: „Egypte zal opnieuw in de Arabische familie kunnen integreren wanneer het dat opportuun acht, en het zal met open armen worden ontvangen." Hij voegde daaraan toe: „Tal van regeringen in de regio wensen (Egypte) opnieuw in de Arabische Liga te integreren, zonder het onrealistische en vernederende voorwaarden te stellen."

Bahreins minister van buitenlandse zaken, sjeik Mohammed bin Mubarak al-Khalifa, wees er in hetzelfde interview met *Le Monde* op dat een herintegratie van Egypte echter „moeilijk" zou zijn als dit land niet de weg zou volgen „die tot een algemene en definitieve regeling leidt waarbij voldoening aan de Palestijnen wordt geboden" Sjeik Mohammed sprak evenals sjeik Khalifa van de wil om te komen tot een „globale, rechtvaardige en definitieve vrede" met Israël. Hij vervolgde: „Het plan-Fahd is, in de praktijk, dat van nagenoeg alle Arabische landen, en het zal ongetwijfeld formeel worden aanvaard op de volgende topconferentie. Wij vragen Europa, en Frankrijk in het bijzonder, Israël aan te moedigen positief op onze voorstellen te reageren, want er zijn er twee nodig om zich met elkaar te verzoenen."
De eerste belangrijke internationale bijeenkomst in een Arabisch land sinds 1979, waaraan door een Egyptische regeringsvertegenwoordiger werd deelgenomen, betrof een vergadering van het coördinatiebureau van de beweging van niet-gebonden landen, die van 6-8 april in Koeweit werd gehouden.
Daar zette de Egyptische VN-ambassadeur, Esmat Abdel-Meguid, op 6 april een 11 punten tellend Egyptisch vredesplan uiteen dat als een verder initiatief in de politieke toenadering tot de Arabische wereld werd beschouwd. Uitgaande van een wederzijdse en gelijktijdige erkenning van de rechten en plichten van het Palestijnse volk en Israël formulerde Abdel-Meguid de volgende elf punten (*FAZ* 21-4):

1) De beëindiging van de Israëlische bezetting.

2) Het recht op repatriëring of schadevergoeding (voor de Palestijnse vluchtelingen) op basis van resolutie 194 van de Algemene Vergadering van de VN.

3) Het recht op soevereiniteit voor het Palestijnse volk over zijn natuurlijke rijkdommen en bronnen.

4) Het recht op zelfbeschikking zonder interventies van buitenaf.

5) Het recht een onafhankelijke Palestijnse staat op de Westoever (van de Jordaan) en in de Gazastrook te stichten in overeenstemming met de grenzen van 1967.

6) De eerbiediging van de Palestijnse rechten op soevereiniteit in Jeruzalem en de verwerping van alle wijzigingen in de demografische of wettelijke status van de stad.

7) De verwerping van elke politiek of alle maatregelen van de Israëlische bezettingsautoriteiten tot wijziging van de geografische of wettelijke omstandigheden in de sinds 1967 bezette gebieden, zowel in al die gebieden als in een deel.

8) Het recht op veiligheid binnen erkende grenzen op basis van wederzijdse erkenning van dit recht door de buurlanden.

9) Het recht alle maatregelen op te heffen die Israël in de bezette gebieden heeft getroffen en die in strijd zijn met de Geneefse Conventie.

10) Het recht (joodse) nederzettingen af te breken die in de bezette gebieden zijn bevestigd.

11) Het recht zich op de bepalingen van de Geneefse Conventie te beroepen, tot een alomvattende regeling is bereikt en de Israëlische terugtrekking is afgesloten.

In dit plan werd noch naar het Egyptisch-Israëlische vredesverdrag en de akkoorden van Camp David, noch naar de daarin voorziene autonomie voor de Palestijnen noch naar de PLO als de „enige en legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk" verwezen.

Het Egyptische vredesplan werd verworpen door de PLO, door Israël en door de staten van het Standvastigheidsfront (Syrië, Libië, Algerije en Zuid-Jemen).
Op 8 april spraken de afgevaardigden van de ca. 70 deelnemende landen aan het overleg te Koeweit in het slotcommuniqué geen veroordeling uit over de akkoorden van Camp David noch over de multinationale vredesmacht in de Sinai (MFO). Er werd slechts uiting gegeven aan „de ongerustheid over het inzetten van buitenlandse troepen op het grondgebied van niet-gebonden landen in het Midden-Oosten of in de buurt daarvan". Een door de PLO en het Standvastigheidsfront gevraagde uitdrukkelijke veroordeling was vooral op verzet van de Afrikaanse landen gestuit. Egypte sprak van een forse diplomatieke zege.
Na de overdracht van de Sinai aan Egypte op 25 april volgden nieuwe Arabische toenaderingspogingen tot Egypte. Op 26 april stuurden zowel koning Hoessein van Jordanië als koning Hassan van Marokko gelukwenstelegrammen aan de Egyptische president Mubarak. Daarin stelde Hoessein:

De grootste Arabische aspiratie is de Arabieren verenigd te zien, één hand, één hart, voor het eerherstel van de Arabische en Palestijnse rechten en gebieden, inclusief het juweel, het Arabische Jeruzalem. De voorhoederol van Egypte zal, met Gods hulp, belangrijk en consistent blijven om de rechten van het Palestijnse volk te herstellen. Egypte is voorbestemd om vooraan te staan bij elke gemeenschappelijke Arabische actie om de waarheid van de Arabische natie te verdedigen."
Koning Hassan liet weten: „Er bestaat geen twijfel dat Egypte – waarlijk Arabisch, islamitisch en Afrikaans – al zijn menselijke en materiële reserves ter beschikking zal stellen aan zijn Arabische en islamitische broeders tot alle bezette Arabische gebieden, vooral het heilige Jeruzalem en Palestina, zijn bevrijd!"

In zijn antwoord aan koning Hoessein schreef de Egyptische president Mubarak o.a. dat „wij vertrouwen hebben in uw deelname – met ons – aan de verdediging van de nationale en legitieme rechten van het Palestijnse broedervolk en de poging de Palestijnse controle op de Westlijke Jordaanoever en Gaza te realiseren". Die formulering werd beschouwd als een oproep aan Jordanië deel te nemen aan het overleg over de Palestijnse autonomie. Ook in zijn schrijven aan koning Hassan bevestigde Mubarak de Egyptische vastbeslotenheid m.b.t. de strijd voor de Arabische en islamitische zaak, aldus *Reuter* (29-4).

Volgens het Syrische partijblad *Al Baath* betekende het enthousiasme van beide Arabische koningen dat „zij zich bij de Camp David-akkoorden hebben aangesloten".
De *Financial Times* (30-4) berichtte dat vier Arabische banken deelnamen aan een stand-by krediet van $200 mln voor Egypte, w.o. de te Parijs gevestigde Union de Banques Arabes et Françaises. Onder de aandeelhouders van deze UBAF zijn instellingen uit enkele van de meer radicale Arabische staten zoals de Commercial Bank of Syria. De *Financial Times* zag daarin een belangrijke doorbraak naar verzoening met de rest van de Arabische wereld in de financiële sfeer.
Op 4 mei verklaarde een adviseur van Mubarak, Osama el-Baz, op een pers-

conferentie dat Egypte informele contacten had opgenomen met de Arabische Liga, enkele Arabische staten en de PLO. Het klimaat in de Arabische wereld was voor Egypte verbeterd, terwijl „sommige individuele personen" op herstel van de diplomatieke betrekkingen met Egypte aandrongen, aldus Al-Baz.
Alvorens sultan Qaboos van Oman van 6-9 mei een bezoek aan Cairo bracht, ontving hij in zijn paleis te Maskate een aantal hoge Arabische functionarissen – o.a. koning Hoessein van Jordanië, de Marokkaanse premier en afgezanten uit Saoedi-Arabië en Koeweit – om te spreken over een herstel van de Arabisch-Egyptische betrekkingen. In een interview met het semi-officiële Egyptische blad *Al Ahram* (6-5) onthulde koning Hoessein dat verscheidene Arabische staten naar wegen zochten om Egypte voor een Arabische bijeenkomst uit te nodigen, in de hoop dat de oude vertrouwde toestand weer zou worden hersteld.
Tijdens zijn verblijf in Cairo – als derde Arabische staatshoofd sinds april 1979 – deed sultan Qaboos op 8 mei een beroep op de Arabische wereld „het verleden te vergeten" en de betrekkingen met Egypte te herstellen.

Op 11 mei reisde sultan Qaboos van Cairo naar Jordanië voor een onverwacht gesprek met koning Hoessein. Diezelfde dag liet president Mubarak tegenover het weekblad *Al Shaab* weten dat hij geen topconferenties in welke Arabische hoofdstad dan ook bij zou wonen zolang de regering van het betreffende land de betrekkingen met Egypte niet had genormaliseerd. Mubarak noemde daarbij nadrukkelijk de Libische hoofdstad Tripolis (waar in juli de OAE-topconferentie moest plaatsvinden), de Iraakse hoofdstad Bagdad (waar de topconferentie van de niet-gebonden landen voor september was geprogrammeerd) en het Marokkaanse Fes (de Arabische vervolgtop). Eveneens op 11 mei hervatte de nationale Iraakse luchtvaartmaatschappij voor het eerst sinds 1978 haar geregelde vluchten tussen Bagdad en Cairo. Irak zou in de voorgaande maanden zijn aankopen van (Russische) wapens en munitie in Egypte hebben geïntensiveerd. Aan het slot van een driedaags bezoek aan Koeweit verklaarde de emir van Bahrein, sjeik Isa bin Sulman al-Khalifa, volgens de *Financial Times* (13-5): „Uit de grond van ons hart zoeken wij naar een basis voor Egypte's terugkeer (in de Arabische gelederen), zodat het zijn rol in de Arabische wereld zal hervatten."

Maar er bleef ook verzet tegen een verzoening met Egypte bestaan. De Syrische president, Hafez Assad, bracht bezoeken aan Libië (14-15 mei) en Algerije (16 mei). Na afloop van zijn besprekingen met kolonel Kadhafi en president Chadli Bendjedid werden communiqués met dezelfde tekst uitgegeven. De Arabische staten werden daarin opgeroepen „zich te distantiëren van elke poging de betrekkingen met Egypte te hervatten, zolang de redenen die tot de breuk met Cairo hebben geleid, niet weggenomen" zijn. In een te Damascus, Tripolis en Algiers uitgegeven communiqué werd bovendien een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van het Standvastigheidsfront later in mei te Algiers aangekondigd. Die zouden overleggen hoe een „imperialistisch-zionistisch offensief tot uitbreiding van de Camp Dvid-akkoorden tot andere Arabische staten" kon worden tegengegaan. Op 18 mei besprak president Assad deze „samenzwering" met PLO-leider Arafat te Damascus.

Bij de opening van genoemde ministersconferentie van het Standvastigheidsfront op 24 mei in Algiers kantte de Algerijnse minister van buitenlandse zaken, Ahmed Taleb Ibrahimi, zich scherp tegen de toenadering tot Egypte en de Camp David-akkoorden. De „ware strijd" van de Arabieren voor „de Palestijnse zaak" onderscheidt zich principieel van de door het „imperialisme" gevolgde politiek van Camp David, aldus Ibrahimi.

Inmiddels had de Iraakse terugslag in de oorlog met Iran de Arabische wereld in rep en roer gebracht (zie pag. 369 e.v.). Dat was ook van invloed op de positie van Egypte.
De *Volkskrant* (15-5) schreef o.a.:

„Cairo moet niets hebben van het religieuze fanatisme en de schuimbekkende anti-Israëlische gezindheid die het Iran van Khomeiny aan de dag legt, en is er zeer op gespitst om Syrië een toontje lager te laten zingen. Egypte ziet Irak dan ook niet graag aan de verliezende hand.
Maar tegelijk betekent een verzwakking van Irak dat het voor Egypte makkelijker wordt om aan te sturen op herstel van de diplomatieke betrekkingen met in dit opzicht gematigde Arabische landen, met name Saoedi-Arabië. Want het is juist Irak dat in 1978/'79, ten tijde van de akkoorden van Camp David en het Egyptisch-Israëlisch vredesverdrag, zware druk heeft uitgeoefend op de Golfstaten om zich van Caïro af te wenden.
In de huidige omstandigheden kan Irak Egyptische steun, in de vorm van militaire leveranties en mogelijk zelfs van manschappen, goed gebruiken. In Egypte wordt er dan ook rekening mee gehouden dat een Arabische diplomatieke handreiking wel eens eerder uit Bagdad zou kunnen komen dan uit Amman of Riad."

PLO

BEZOEKEN ARAFAT. SU EN GRIEKENLAND VERLENEN PLO DIPLOMATIEKE STATUS

PLO-leider Yasser Arafat bracht van 7 tot 10 okt. 1981 een officieel bezoek aan China. In Peking werd Arafat ontvangen door partijvoorzitter Hu Yaobang, vice-voorzitter Deng Xiaoping en premier Zhao Ziyang, terwijl hij voorts besprekingen voerde met vice-premier en minister van buitenlandse zaken Huang Hua.

Tijdens een banket ter ere van Arafat verklaarde premier Zhao Ziyang: „De Chinese regering en het (Chinese) volk zullen, zoals steeds, het Palestijnse volk en andere Arabische volken steunen in hun rechtvaardige strijd voor het herstel van hun nationale rechten en de herwinning van hun verloren grondgebied." De premier noem-

De Chinese premier Zhao Ziyang (l.) brengt een toast uit op PLO-leider Yasser Arafat (8 okt. 1981).

Op 20 okt. 1981 werk PLO-leider Arafat door Sowjet-president Brezjnew ontvangen. Op de voorgrond v.l.n.r. Abdel Mohsen Abou-Mayzar (lid uitvoerend comité PLO), Farouk Kaddoumi (leider politiek departement PLO), Arafat, Brezjnew, Andrei Gromyko (Sowjet-minister van buitenlandse zaken) en Boris Ponomarow (CC-secretaris).

de Arafat een oude vriend van het Chinese volk en hij prees het heldhaftige Palestijnse volk voor zijn dappere strijd voor het herstel van zijn heilige nationale rechten onder leiding van de PLO en met de sympathie en steun van de Arabische en andere landen die voor gerechtigheid opkomen."
Minister Huang Hua deelde Arafat mee dat de ingewikkelde Midden-Oosten-kwestie niet kon worden opgelost door op deze of gene grote mogendheid te vertrouwen. Veeleer moest vertrouwen worden gesteld in de solidariteit van het Palestijnse volk en van de Arabische landen en volken.

Aan het slot van zijn bezoek verklaarde Arafat dat zijn besprekingen „vruchtbaar en met succes bekroond (waren) op alle gebieden". Niet duidelijk was of de Chinese leiders gunstig hadden gereageerd op Arafats verzoek om de levering van militair materieel.

Vervolgens verbleef Arafat in Noord-Korea, waar hij op 11 okt. een onderhoud met president en partijleider Kim Il Soeng had.

Van 12-14 okt. bracht Arafat een niet-officieel bezoek aan Japan op uitnodiging van de Japans-Palestijnse vriendschapsvereniging. Op 14 okt. werd hij door premier Zenko Suzuki en minister van buitenlandse zaken Sunua Sonoda ontvangen. Een woordvoerder van het Japanse ministerie van buitenlandse zaken kenschetste de besprekingen volgens *ADN* als „een belangrijke stap vooruit" in het onderlinge begrip van de voor de vrede in het Midden-Oosten noodzakelijke activiteiten. Premier Suzuki zou hebben beklemtoond dat een alomvattende en duurzame vrede moest worden bereikt door onderhandelingen met deelname van de PLO.

Op 15 en 16 okt. verbleef Arafat in Vietnam voor een officieel vriendschapsbezoek. Hij voerde besprekingen met premier Pham Van Dong en werd ook door president en partijleider Le Doean voor een onderhoud ontvangen.

Na een verblijf van 24 uur in Beiroet vertrok Arafat op 18 okt. naar Moskou voor een bezoek aan de SU. Hij werd op 20 okt. door de Sowjet-president en partijleider Brezjnew ontvangen voor een gesprek waaraan ook werd deelgenomen door minister van buitenlandse zaken Gromyko en CC-secretaris Boris Ponomarew.

Bij die gelegenheid verklaarde Brezjnew: „De Sowjet-Unie steunt consequent de rechtvaardige zaak van het Arabische volk van Palestina, waarvan de dappere strijd voor de uitoefening van onvervreembare nationale rechten sympathie en respect in de hele wereld heeft verworven. Het Palestijnse volk heeft in deze strijd aanzienlijke voortgang geboekt en het heeft een vooraanstaande positie bereikt in de Arabische nationale bevrijdingsbeweging, en zijn politieke voorhoede – de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) – heeft brede internationale erkenning verworven als de enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk.
Brezjnew en Arafat toonden zich diep bezorgd over de situatie in het Midden-Oosten, die verslechterde door de militairistische aspiraties van de VS en toenemende Israëlische agressie, aldus Moscow News (25-10-'81). Zij verwierpen ook de pogingen van de deelnemers aan het Camp David-akkoord om de woordenvloed over de z.g. Palestijnse autonomie in plaats te stellen van de oplossingen van de voornaamste kwestie, d.w.z. het Arabische volk van Palestina de gelegenheid te bieden zijn legitieme recht op zelfbeschikking uit te oefenen alsmede het recht om zijn eigen staat te stichten.
Beide partijen waren het erover eens dat het voorstel, gedaan tijdens het 26ste congres van de CPSU (door Brezjnew op 23 febr. 1981, pag. 146/1-'81), om een internationale conferentie over het Midden-Oosten te houden met deelname van alle betrokken partijen, incl. de PLO, een realistische, constructieve methode voor het bereiken van een alomvattende regeling bood.
Voorts werd beklemtoond dat de VS door hun „strategische alliantie" met Israël dit land tot het voornaamste werktuig voor hun plannen tot vestiging van een hegemonie over de volken van het Midden-Oosten hadden gemaakt en het tot agressieve handelingen aanmoedigden.

Brezjnew deelde Arafat mee dat de PLO-vertegenwoordiging in Moskou een officiële diplomatieke status was verleend. Deze formele opwaardering van de PLO-vertegenwoordiging in Moskou tot ambassade werd door Arafat als „een politiek zeer belangrijke stap" toegejuicht.
Buiten de Arabische wereld hadden toen de PLO-vertegenwoordigingen de rang van ambassade in de volgende landen: Roemenië, Bulgarije, Kongo, Cuba, Cyprus, India, Iran, Kenia, Maleisië, Pakistan, Senegal, Sri Lanka, Tanzania, Oostenrijk en Spanje. In dat laatste land is een PLO-ambassade gevestigd die echter geen volledige diplomatieke status heeft.

Van 14-16 dec. bracht Arafat een officieel bezoek aan Griekenland, het eerste aan een lidstaat van de EG en van de NAVO. Hij was daartoe uitgenodigd door premier Adreas Papandreou, met wie hij driemaal tijdens zijn verblijf in Athene een onderhoud had. Op 16 dec. werd bekendgemaakt dat de Griekse regering de PLO als enige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk had erkend en dat de PLO-vertegenwoordiging in Athene de diplomatieke status „met alle privileges en immuniteiten vandien" was toegekend. De Griekse regering beloofde de verdediging op zich te zullen nemen, met name bij de Europese partners, van „de onvervreemdbare rechten van het Palestijnse volk op zelfbeschikking en de vestiging van een Palestijnse staat op vooruderlijke gronden". Arafat pleitte voor de rechten van het „Cyprische volk" en voor de terugtrekking van alle vreemde troepen van het eiland.

Op 9 en 10 maart bracht Arafat een officieel vriendschapsbezoek aan de DDR. In het slotcommuniqué werd meegedeeld dat de DDR het PLO-kantoor in Oost-Berlijn tot de rang van een ambassade had verheven, „uitgaande van het feit dat de PLO de legitieme en authentieke vertegenwoordiger van het Palestijnse volk is". Het PLO-kantoor bezat reeds sinds 4 jaar een diplomatieke status.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

SPANNINGEN TUSSEN VS EN WEST-EUROPA

In de afgelopen maanden is het tot ernstige conflicten gekomen tussen de Verenigde Staten en West-Europa, i.h.b. de Europese Gemeenschap.
De conflicten zijn ontstaan door twee eenzijdige beslissingen op economisch-politiek gebied van de VS.

Europese staalexport naar VS belast

Het eerste conflict ontstond op 10 juni, toen het Amerikaanse ministerie van handel bekend maakte van mening te zijn, dat zeven Europese landen (plus Brazilië en Zuid-Afrika) op onwettige wijze hun staalexport subsidiëren.
Staalbedrijven uit deze landen moeten daarom voortaan bij export naar Amerika bij de Amerikaanse importdiensten een borgsom betalen die ongeveer gelijk is aan de hoeveelheid staatssubsidie welke de betreffende exporteur op het geëxporteerde staal heeft ontvangen. Die borgsom kan betaald worden in baar geld of in waardepapieren. Ze is een „voorschot" op invoerbelastingen die de Amerikaanse overheid op 24 augustus bekend zal maken. Op 8 oktober zal de Amerikaanse internationale handelscommissie een definitief oordeel vellen over de „schade" die de Amerikaanse staalindustrie heeft opgelopen door de „onwettige" staalimporten vanuit Nederland, België, de Duitse Bondsrepubliek, Frankrijk, Luxemburg, Italië, het Verenigd Koninkrijk, Brazilië en Zuid-Afrika.

Volgens het Amerikaanse ministerie varieerden de subsidies die op het geïmporteerde staal gegeven zouden zijn van 0,5% (bepaalde produkten uit Duitsland) tot wel 40,3% (op produkten van British Steel Corporation). De uit de zeven Europese landen en Brazilië plus Zuid-Afrika naar de VS geëxporteerde hoeveelheid staal die gesubsidieerd zou zijn bedraagt 3,5 mln ton. Dat is 20% van de totale Amerikaanse invoer en ongeveer 4% van de totale Amerikaanse staalmarkt.
In januari van dit jaar dienden zeven Amerikaanse staalbedrijven een klacht in. Zij stelden dat ze vorig jaar voor een afzet van 2,6 mrd gulden aan de invoer waren kwijtgeraakt. Dat heeft ertoe bijgedragen, aldus deze bedrijven, dat de Amerikaanse staalbedrijven nu op slechts 43% van hun capaciteit werken en dat 150.000 Amerikaanse staalarbeiders hun werk verloren hebben.
Het instituut voor geïmporteerd staal in de Verenigde Staten, een invoerorganisatie, heeft inmiddels berekend dat Amerikaanse staalverbruikers als gevolg van de getroffen maatregel per jaar zo'n dertien miljard gulden meer voor hun staalconsumptie zullen moeten betalen.

Europees industriecommissaris Etienne Davignon heeft op 11 juni op een persconferentie in Brussel de Amerikaanse maatregel krachtig veroordeeld. Die druist in tegen de regels van de GATT (de internationale overeenkomst inzake Handel en Tarieven), zo zei hij.
Besprekingen die Davignon sinds maanden met de Amerikaanse autoriteiten over deze zaak voerde waren op 10 juni vastgelopen op het hoogste niveau. In de Verenigde Staten beseft men kennelijk niet goed dat het hier om meer dan een staalprobleem gaat, aldus Davignon. Het Amerikaanse besluit strookt totaal niet met de afspraak van de economische topconferentie in Versailles, om krachtig op te treden tegen protectionistische maatregelen, zo voegde hij eraan toe.

Davignon staat op het standpunt dat de financiële steun die de Europese staalbedrijven ontvangen alleen verstrekt wordt voor modernisering en herstructurering van de bedrijven en niet voor export. Die steun is aan nauwkeurige regels gebonden. Ze dient ertoe om de Europese staalindustrie onafhankelijk te maken en om haar concurrentievermogen te herstellen. Eind 1985, zo is vastgelegd, komt er aan alle subsidies een eind.

Bovendien controleert de Europese Commissie nauwkeurig of bij het toekennen van overheidssteun alle afspraken wel worden nageleefd. Op het moment dat de Gemeenschap tracht haar staalindustrie weer rendabel te maken door vermindering van de capaciteit en rendementsverhoging „werpt Jupiter in Washington zijn bliksem". Wat de Amerikanen doen komt neer op een eenzijdige interpretatie van de GATT-regels die onaanvaardbaar is, aldus de Europese industriecommissaris.

Davignon is van mening dat Europa er goed aan zou doen nu maar eens uit te zien naar tegenmaatregelen op handelsgebied. Hij wilde nog niet meteen de term „handelsoorlog" gebruiken, maar vond dat er „wel duidelijke spanning tussen de VS en Europa bestaan."
Europa zou er nauwlettend op kunnen gaan toezien welke mogelijke subsidies Amerikaanse industrieën genieten bij export naar Europa. Er valt bijvoorbeeld naar belastingvoordelen te kijken en ook naar de Amerikaanse landbouwexport naar Europa, aldus de Europese commissaris.

De Gemeenschap was bereid te onderhandelen over een vermindering van haar staalexport naar de VS. Maar de industrie daar heeft dat voorstel afgewezen. De Amerikaanse regering heeft kennelijk te weinig invloed gehad op de houding van de staalproducenten, aldus Davignon, die het Amerikaanse besluit „commercieel, juridisch en po-

Joeri Baranowski (l.) van Sojuzgazexport kijkt toe, wanneer Klaus Liesen van Ruhrgas AG op 20 nov. 1981 het contract voor de leverantie van aardgas uit de SU aan de Bondsrepubliek ondertekent.

litiek een zeer slechte zaak" noemde.
De Verenigde Staten hebben vorig jaar in totaal 5,86 mln ton staal uit de Europese Gemeenschap ingevoerd, aldus gegevens van het Amerikaanse ijzer- en staalinstituut. In 1980 was die hoeveelheid 3,89 mln ton. De invoer uit de Duitse Bondsrepubliek steeg van 1,29 mln ton naar 1,99 mln ton. Die uit Frankrijk ging van 967.000 ton naar 1,12 mln ton. Import uit België steeg van 870.000 ton tot 1.03 mln ton. Die uit Italië van 174.000 ton naar 670.000 ton, die van het Verenigd Koninkrijk van 237.000 ton naar 524.000 ton en die uit Nederland van 340.000 ton naar 413.00 ton.

Reagan verscherpt boycot aardgas uit de SU

Een tweede maatregel, die West-Europa trof, volgde op 18 juni. De Amerikaanse president Reagan maakte toen een verscherping bekend van de boycot van aardgas uit de SU.
N.a.v. de militaire machtsovername op 13 dec. vorig jaar in Polen had de president op 29 dec. al een aantal maatregelen tegen de SU getroffen, w.o. een verbod op de uitvoer uit de VS naar de SU van apparatuur en installaties, die bij de exploitatie en het vervoer van aardgas gebruikt worden.
De president breidde dit verbod nu uit tot buitenlandse dochterondernemingen van Amerikaanse bedrijven en tot buitenlandse bedrijven, die dergelijke apparatuur met Amerikaanse licenties vervaardigen.
Deze maatregel trof West-Europa, omdat een aantal Westeuropese landen met de SU in onderhandeling verkeerde over de toekomstige levering van aardgas uit de SU. De pijpleiding, met behulp waarvan dit gas vanuit Siberië naar West-Europa vervoerd zou worden, zou worden gebouwd met o.m. Amerikaanse machines en onderdelen, die ten dele door Westeuropese firma's zouden worden geconstrueerd en geleverd.
Woordvoerder Dean Fischer van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zei op 22 juni, dat de beslissing voortkwam uit ontevredenheid met het gebrek aan verbetering in de situatie in Polen, maar het was al geruime tijd bekend, dat de regering-Reagan tegenstander is van het hele aardgasproject.
Een overweging bij deze regering om zich tegen het project te verzetten is, dat volgens deze regering West-Europa zich voor haar energievoorziening te afhankelijk van de SU zou maken.
Verder is men in Washington van mening, dat de SU langs deze weg, omdat het materiaal voor de pijpleiding op krediet geleverd wordt, dat later met het aardgas wordt terugbetaald, wel erg goedkoop in het bezit komt van moderne technologie.
Ten slotte is Washington van oordeel, dat de Sowjet-economie in een diepe crisis verkeert. Dankzij het aardgasproject zou het Kremlin in de toekomst nieuwe middelen in harde valuta verwerven – jaarlijks ong. 10 mrd dollar –, zodat het de economie nieuw leven zou kunnen inpompen zonder dat het hiervoor geld aan de defensiesector zou moeten onttrekken.
De landen, die bij het afnemen van gas uit de SU betrokken zijn, zijn de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk en Italië.
Groot-Britannië, dat niet van plan is gas in de SU te kopen, is wel betrokken bij de levering van onderdelen voor de geplande aardgaspijpleidingen.

Verklaring EG-ministerraad

De EG-ministers van buitenlandse zaken hebben op 22 juni na een vergadering over beide zaken een verklaring uitgegeven.
Hierin wordt o.m. gezegd, dat de Raad met grote bezorgdheid nota genomen heeft van de Amerikaanse maatregelen, die traditionele handelsstromen zullen ontwrichten en de uitvoer van Europees staal naar Amerika vrijwel teniet zullen doen. Het besluit van het Amerikaanse ministerie van handel zal de herstructurering van de Europese staalindustrie ondergraven. Dat zal onder meer de werkloosheid in Europa vergroten.

De ministerraad heeft om een onmiddellijke bijeenroeping van het GATT-Comité voor subsidies gevraagd waar ze de besluiten van het Amerikaanse ministerie van handel ter discussie wil stellen. Verder heeft hij bepaald dat gebruik gemaakt zal worden van een komende vergadering van het staalcomité van de OESO om de Amerikaanse maatregelen te bespreken.
De Commissie zal voor de volgende Raadszitting met voorstellen moeten komen voor verdere stappen die de Gemeenschap eventueel in de GATT gaat nemen. Daarbij is een interessant punt besproken: in Amerika bestaat het zogeheten disc-systeem, dat exporterende dochters van Amerikaanse bedrijven in staat stelt om betaling van een deel van de Amerikaanse vennootschapsbelasting voor onbepaalde tijd uit te stellen.
Al enige tijd geleden is de GATT tot de conclusie gekomen dat hantering van dat systeem als een exportsubsidie moet worden beschouwd, die neerkomt op ongeveer een miljard dollar per jaar. Het is duidelijk dat de EG die zaak in het achterhoofd houdt als mogelijkheid tot vergeldingsmaatregel.
De kwestie van het Amerikaanse exportverbod voor onderdelen van de Russisch-Europese gasleiding, ook voor filialen van Amerikaanse bedrijven, zat de Raad, gezien zijn verklaring, heel hoog. „Deze maatregel, die zonder enig overleg met de Gemeenschap is genomen, komt neer op een exterritoriale uitbreiding van de jurisdictie van de Verenigde Staten, die in de gegeven omstandigheden in strijd is met het beginsel van het Internationale recht, onaanvaardbaar is voor de Gemeenschap en vermoedelijk niet door de rechtbanken in de Europese Economische Gemeenschap zal worden erkend," aldus de Raadsverklaring.
De ministers menen voorts dat de maatregelen die de Verenigde Staten getroffen hebben „niet alleen ernstige gevolgen voor de internationale handel hebben," maar ook het „algemene evenwicht van voordelen, dat in de Tokio-ronde was bereikt, op de helling zetten." Er moet „op het hoogste niveau getracht worden om via opbouwende discussies tot oplossingen te komen", zo besluit de Raadsverklaring.
Europese commissaris Davignon gaf na afloop van de Raad nog voorbeelden van de merkwaardige manier waarop de Amerikanen met het begrip subsidies omspringen. Europese hulp voor huisvesting van staalarbeiders betekent subsidie geven aan het bedrijf omdat de sociale lasten van het bedrijf erdoor verminderen, zo zegt men in de Verenigde Staten. Ook staatsdeelneming in Europese staalbedrijven valt naar Amerikaanse opvattingen onder subsidieverstrekking. EGKS-leningen met lage rente verstrekt voor herstructurering hebben in de Amerikaanse ogen ook een subsidie-element in zich. Dat alles is zeer verontrustend, zo zei Davignon.
Davignon waarschuwde die industrieën die nog het minst lijden onder de Amerikaanse staalheffingen, zoals Hoogovens, Krupp en Hoesch. Van Amerikaanse zijde heeft men al laten weten dat ook de dossiers van deze bedrijven permanent geëvalueert zullen worden. Dat wil zeggen dat indien die bedrijven gaan herstructureren met behulp van leningen er op hun export naar Amerika waarschijnlijk ook hogere heffingen komen, aldus Davignon. (Onlangs heeft Hoogovens een aanzienlijke financiële hulp van de Nederlandse Staat gevraagd.)
Davignon liet er geen twijfel over bestaan dat de handelsgeschillen van Europa met de Verenigde Staten escaleren. Het gaat niet alleen om staal en om het exportverbod voor goederen voor de aardgaspijpleidingen. De Verenigde Staten stellen zich ook steeds kritischer op tegenover het Europese landbouwbeleid, ze dringen er bij Hongkong op aan geen overeenkomst met de EG af tesluiten inzake exportbeperking van textiel en er zijn de geschillen over de exportkredieten, aldus Davignon. Niemand heeft belang bij een handelsoorlog maar dit alles kunnen we niet accepteren, zo zei hij.

Eerste overleg EG-VS zonder resultaat

Op 23 juni vond over de twee conflicten een eerste overleg plaats tussen de EG en de VS. De speciale gezant voor handelskwesties van de Amerikaanse president, William Brock, voerde toen in Brussel overleg met de Commissievoorzitter, Gaston Thorn, de commissaris voor industrie Davignon en de commissaris voor buitenlandse betrekkingen Haferkamp.
Brock zowel als Haferkamp hebben er de nadruk op gelegd dat een handelsoorlog tussen Europa en Amerika voorkomen moet worden. „Meningsverschillen tussen vrienden zijn normaal," aldus Brock „en die hebben nog nimmer een negatieve invloed gehad op de fundamentele betrekkingen met Europa die voor ons de belangrijkste ter wereld zijn." Maar de Amerikaan bleef erbij dat de heffingen die zijn administratie gelegd heeft op de importen van Europees staal „geen eenzijdige interpretatie van de GATT-regels in-

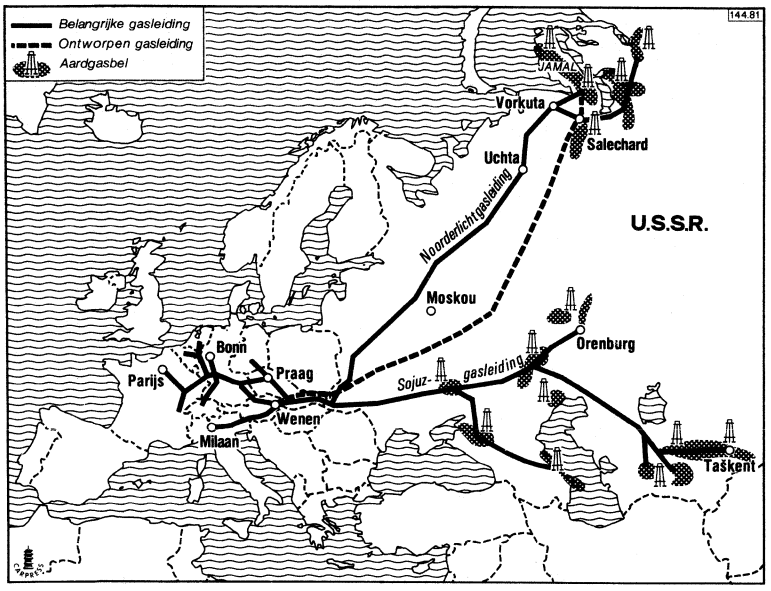

houden." In antwoord op vragen of de Verenigde Staten rekening houden met Europese tegenmaatregelen zei Brock: „Beide partijen zijn van mening dat onder vrienden vergeldingsmaatregelen niet de aangewezen methode vormen."

Over de kwestie van de pijpleidingen zei Brock: „We mogen dat. De Verenigde Staten hebben het recht om de uitvoer te verbieden van onderdelen voor die Russische aardgasleiding. We hebben het recht export van Amerikaanse technologie tegen te gaan. Voor onze eigen firma's is dat heel duidelijk en licenties kunnen worden ingetrokken," aldus Brock, die vond dat rechtbanken maar moeten uitmaken of daarmee wellicht bestaande contracten worden verbroken.

Het Amerikaanse standpunt is volgens Brock het volgende: al verschillende jaren is de Sowjet-Unie bezig met de opbouw van een geweldig wapenarsenaal. „Als gevolg daarvan zijn we verplicht meer geld dan ons lief is aan defensie te besteden. Dat geld zouden we liever gebruiken voor verbetering van de levensstandaard van de bevolking."

Brock zei verder (doelend op de kwestie van de exportkredieten waarover ook al grote verschillen van mening tussen Europa en Amerika bestaan): „Aan geen van beide kanten van de oceaan moeten de Sowjet-Unie kredieten worden aangeboden onder marktvoorwaarden. Ook mag de Sowjet-Unie geen andere voordelen krijgen die haar in staat stellen haar militaire macht verder uit te bouwen. We hopen op een nauwere samenwerking op dit punt."

Engeland negeert als eerste de Amerikaanse sancties

Als eerste EG-lidstaat maakt Groot-Brittannië zich op om het Amerikaanse embargo te negeren op de levering van de materialen voor de aardgasleiding tussen Siberië en West-Europa. De regering-Thatcher heeft meegedeeld dat zij over bevoegdheden beschikt om Britse bedrijven te verbieden, zich te houden aan de Amerikaanse richtlijnen.
Het Britse ministerie van handel gaf op 30 juni een verklaring uit, waarin gezegd werd, dat het beleid van de regering-Reagan op dit punt „het jongste en in opzet het meest schadelijke voorbeeld is van Amerikaanse pogingen om de Britse export te beperken in het belang van het buitenlands beleid van Washington."
Minister van handel Lord Cockfield heeft het initiatief genomen tot verzet tegen de Amerikaanse maatregelen door een besluit te ondertekenen krachtens de Britse wet op de bescherming van handelsbelangen. In de verklaring staat echter ook, dat de regering nog niet heeft besloten, die bevoegdheden ook daadwerkelijk te gebruiken.
In een reactie op het initiatief van de regering-Thatcher zei de Amerikaanse onderminister van handel, Lionel Olmer, dat hij hoopt dat Londen geen gebruik zal maken van die bevoegdheden. Hij hoopt dat „Groot-Brittannië zich zijn toezegging zal herinneren om de Amerikaanse sancties niet te ondermijnen."

Hoewel Groot-Brittannië geen aardgas uit de Sowjet-Unie zal betrekken verwierf het Britse bedrijf John Brown Engineering Ltd een order uit de Sowjet-Unie ter waarde van 178 miljoen dollar voor de levering van 21 gasturbines. Daarvoor zijn rotors van het Amerikaanse bedrijf General Electric nodig, en president Reagan verbood op 18 juni de levering daarvan.

Premier Thatcher legde over de kwestie op 1 juli in het Lagerhuis een verklaring af, waarin zij het Amerikaanse beleid m.b.t. de aardgasleiding „verkeerd" noemde.

Zij deelde mee dat de regeringen van de landen van de Europese Gemeenschap zullen proberen Washington op andere gedachten te brengen.
„De vraag is of een zeer machtig land het recht heeft om de uitvoering van contracten die andere landen met elkaar sluiten te verhinderen; ik denk dat het verkeerd is om dat te doen", aldus Thatcher in antwoord op vragen van Lagerhuisleden. Ze gaf als haar mening dat het besluit van de regering-Reagan als een boemerang zou kunnen werken.
„Ik denk dat het beleid van de regering-Reagan op den duur schade zal toebrengen aan de belangen van de Verenigde Staten doordat veel mensen zullen zeggen dat het geen zin heeft contracten voor de aankoop van Amerikaans materiaal, machines en apparatuur te sluiten als de Verenigde Staten die contracten naar willekeur opzeggen", aldus de Britse premier. „Het is noch in hun noch in ons belang dat de uitvoering van de contracten wordt verhinderd", voegde ze eraan toe.
Thatcher zei ook nog dat het uitblijven van een oplossing voor het geschil inzake de pijpleiding ernstige consequenties zou kunnen hebben, maar ging daar verder niet op in.

Nieuw overleg VS-EG

Op 9 juli vond er opnieuw overleg plaats tussen de VS en de EG over beide geschilpunten. Nu sprak de Amerikaanse minister van handel Malcolm Baldridge in Brussel met commissaris Davignon.

Het bleek, dat Washington op het standpunt bleef staan, dat het het recht heeft compenserende heffingen te leggen op uit Europa in Amerika geïmporteerd staal en dat het gelijk heeft als het verbiedt om Amerikaanse technologie te verkopen voor de aanleg van de aardgasleiding die Siberië met West-Europa moet verbinden.

Volgens de Amerikaanse bewindsman zal er, als er een vergelijk tussen Europa en zijn land mogelijk is over de kwestie van de Europese staalexporten, snel iets geregeld moeten worden. Wat dat „iets" is maakte hij duidelijk toen hij in antwoord op een vraag of het gaat om Europese „zelfbeperking" bij de staalexport zei, dat de Amerikaanse regering op 24 aug. moet besluiten of de voorlopige rechten die sinds kort op de Europse staaluitvoer naar Amerika gelegd worden, een definitief karakter zullen krijgen. Als echter Europa en de Verenigde Staten het eens worden over een regeling dan moet die een maand voor de datum van 24 aug. gepubliceerd worden. Dan komt men uit op 24 juli.
Baldridge toonde zich vooralsnog niet erg optimistisch over het bereiken van een oplossing. Tijdens zijn persconferentie legde hij voornamelijk de nadruk op de moeilijkheden die de staalindustrieën aan beide zijden van de oceaan hebben. De staalindustrie in Amerika verliest per kwartaal een miljard dollar bruto. Ze werkt op nog slechts 43% van haar capaciteit. „De staalindustrie in mijn land kampt met grote werkloosheid. Meer dan 100.000 Amerikaanse staalarbeiders zijn werkloos en 25.000 à 35.000

zijn gedeeltelijk werkloos," aldus de Amerikaanse minister.
Andere cijfers die Baldridge verschafte waren: in het laatste kwartaal van 1981 daalde de bedrijvigheid in de Amerikaanse staalindustrie met 20% vergeleken met dezelfde periode van het voorgaande jaar. Maar de invoer van staal in Amerika steeg in hetzelfde tijdvak met 90%.
De Amerikaanse minister verdedigde voorts vurig het besluit van president Ronald Reagan om geen verkoop van Amerikaanse technologie toe te staan die dienstig kan zijn voor het aanleggen van de aardgasleiding tussen Europa en de Sowjet-Unie.
De Amerikaanse minister gaf toe dat het hier een besluit betreft dat reeds gesloten overeenkomsten tussen Westeuropese bedrijven en banken en de Sowjet-Unie ongedaan kan maken. „Maar menselijke vrijheden zijn de president minstens zoveel waard als gemaakte afspraken," aldus Baldridge, doelend op het feit dat de Amerikaanse president zware druk wil uitoefenen op de Sowjet-Unie omdat hij dit land verantwoordelijk stelt voor de gebeurtenissen in december vorig jaar in Polen.
In antwoord op vragen hoe het dan zit met Amerikaanse graanverkopen aan de Sowjet-Unie zei Baldridge: „graan is een vervangbaar produkt. Als wij dat niet leveren halen de Sowjets het in Argentinië, in Canada of in Australië. Maar technologie is niet te vervangen. En er is nog iets: om vervangend graan te kopen hebben de Sowjets harde Westerse valuta nodig en die verkrijgen ze juist met hun aardgasleveranties aan het Westen."

Franse regering gebiedt bedrijven sancties van de VS te negeren

De Franse regering heeft op 22 juli het bedrijfsleven opgedragen zich van het Amerikaanse verbod op levering van Amerikaanse technologie voor de bouw van de pijpleiding uit Siberië niets aan te trekken.
In een beknopt communiqué van twee alinea's, afkomstig van het bureau van premier Mauroy, stelde de Franse regering dat bedrijven hun contracten moeten nakomen en de voor 1982 afgesproken leveringen moeten uitvoeren. „De regering kan de eenzijdige maatregelen die de VS op 18 juni namen, niet accepteren", zo heet het.
Het enige Franse bedrijf dat door de Amerikaanse sancties wordt getroffen is Alsthom Atlantic, dat 40 reusachtige rotorbladen moet leveren aan de Sowjet-Unie, rotorbladen die gemaakt worden onder licentie van het Amerikaanse bedrijf General Electric.
Op 21 juli nog had de Amerikaanse ambassadeur in Parijs, Evan G. Galbraith, gezegd dat als Alsthom zich niets aantrekt van de Amerikaanse sancties dit bedrijf zal worden uitgesloten van de Amerikaanse markt en zowel in de VS als in Frankrijk juridisch vervolgd kan worden. „Het is het risico niet waard", aldus Galbraith.

De Amerikaanse ambassadeur sprak drie kwartier met de Franse minister van buitenlandse zaken Claude Cheysson. Gevraagd naar commentaar zei hij na afloop van dit gesprek: „Waarom vraagt u dat niet aan meneer Cheysson. Hij nodigde me uit voor het gesprek".
Alsthom is één van de vier Europese bedrijven (naast Nuevo Pignone in Italië, AEG Kanis in West-Duitsland en John Brown in Engeland) die onder licentie van General Electric rotors en gasturbines zullen leveren aan de Sowjet-Unie, voor een bedrag van bij elkaar één miljard dollar.
In hun contracten met General Electric is de clausule opgenomen dat zij zonder toestemming van de Amerikaanse autoriteiten geen in licentie gemaakte produkten zullen leveren aan landen die op een Amerikaanse embargo-lijst staan. Ambassadeur Galbraith: „Ze hebben dat contract ondertekend. Juridisch staan wij daarom sterk."

Reactie VS

De Amerikaanse regering blijft aan haar sancties tegen het Europees-Russische aardgasproject vasthouden. Hiertoe bestudeert zij „verscheidene opties" om de export van Amerikaanse technologie te verhinderen. Dit heeft op 22 juli de woordvoerder van het Witte Huis, Larry Speakes verklaard, in reactie op de Franse beslissing om zich niet aan het Amerikaans embargo te houden.
Volgens de Amerikaanse wet kunnen bedrijven die de buitenlandse politiek van de VS schaden worden beboet met maximaal 10.000 dollar. Deskundigen betwijfelen echter of Washington zulke boetes ook buitenlandse bedrijven die Amerikaanse technologie gebruiken kan opleggen. Een andere mogelijkheid is dat de betrokken Westeuropese bedrijven de toegang tot de Amerikaanse markt wordt ontzegd. Hierover liet Speakes zich echter niet uit.
In St. Louis zei president Reagan op 22 juli dat West-Europa zich blootstelt aan chantage van de Sowjet-Unie als zij zich afhankelijk maakt van Russisch gas.
Ofschoon de Amerikaanse regering volgens Speakes de Franse beslissing betreurt, zou zij er niet door zijn verrast. Hij ontkende dat een Westeuropees land als Frankrijk en de VS niet meer dezelfde taal spreken, zoals de Franse minister van buitenlandse zaken, Claude Cheysson, heeft verklaard. Speakes: „We spreken nog altijd dezelfde taal. Er bestaan warme en vriendschappelijke betrekkingen tussen de twee presidenten. De band tussen de VS en Frankrijk is sterk en intact".

VS wijzen EG-voorstel in staalkwestie af

De regering van de VS heeft op 22 juli een voorstel van de EG ter oplossing van de staalkwestie van de hand gewezen. Het voorstel behelsde het aanbod de export van staal naar de VS uit Engeland, Italië, Frankrijk en België met 10% te beperken in ruil voor het niet door laten gaan van de heffingen.
De Amerikaanse minister Baldridge noemde het voorstel „juridisch onaanvaardbaar", omdat het geen einde maakt aan de schade, die de Amerikaanse bedrijven als gevolg van de import van Europees staal lijden.
Een daling met tien procent zou onvoldoende zijn, omdat de Europese staalexport vorig jaar met 30% zou zijn gestegen.
De EG-commissie reageerde verontwaardigd op de Amerikaanse weige-

(tz münchen)

ring en verklaarde, dat de Amerikaanse argumenten „onjuist en te betwisten" zijn.

In haar reactie heeft de Europese commissie in Brussel tegengesproken dat er een oorzakelijk verband zou bestaan tussen de Europese exporten van staal naar de VS en de slechte conjuncturele situatie van de Amerikaanse staalindustrie.
De Amerikaanse staalindustrie, zo staat in de verklaring van de EG-commissie, werkt momenteel inderdaad op een bezettingsgraad van 43 procent. Maar in de eerste zes maanden van 1981 was dat nog 80 procent. Het is op zijn minst verbazingwekkend, dat wordt gesuggereerd dat de Europese staalexport, die traditioneel ongeveer zes procent van de Amerikaanse markt beslaat, daarvoor verantwoordelijk kan worden gesteld.
In commissiekringen in Brussel werd er op gewezen dat de VS geen antwoord hebben gegeven op de Europese vraag wat de Amerikaanse regering eigenlijk wel wenst nu het voorstel van Engeland, Italië, België en Frankrijk van de hand is gewezen.
Na een lange vergadering op 24 en 25 juli hebben de ministers van buitenlandse zaken en van economische zaken uit de EG-landen besloten met de VS te gaan praten over een algehele regeling voor de staalproblemen.

Ook Italië contra VS in kwestie aardgaspijpleiding

Het Italiaanse ministerie van buitenlandse zaken heeft op 24 juli bekend gemaakt, dat de contracten, die zijn afgesloten voordat de Amerikanen hun verbod op het leveren van Amerikaanse technologie voor de aardgaspijpleiding afkondigden, zullen worden nagekomen.

De Italiaanse regering heeft overigens nog steeds niet beslist over de aankoop van aardgas van de Sowjet-Unie. Op 1 juli was de termijn verstreken die de Sowjet-Unie had gesteld voor de ratificatie van een voorlopig contract dat in januari door de Italiaanse gasmaatschappij SNAM (die behoort tot de staatsholding ENI) en de Sowjet-onderneming Soyuz Gas Export was afgesloten.
Volgens dit contract zou Italië jaarlijks 8 miljard kubieke meter aardgas gedurende een periode van 25 jaar afnemen. Het Sowjet-ministerie van buitenlandse handel liet op 23 juli weten dat de termijn voor de ratificatie is verlengd tot eind september.

Italië hecht zeer aan een eensgezinde Europese opstelling tegenover de Verenigde Staten. Maar volgens de verklaring van het ministerie van buitenlandse zaken hoopt het de kwestie van de levering van apparatuur voor de pijpleiding toch in overleg met de Verenigde Staten te kunnen oplossen.
Het Amerikaanse embargo raakt Italië voor wat betreft de met de Sowjet-Unie overeengekomen levering van 19 pompstations door Nuovo Pignone, een bedrijf dat ook behoort tot de ENI. Het Italiaanse bedrijf produceert een deel van de turbines in Amerikaanse licentie. Anders dan de Franse onderneming Alsthom Atlantique koopt Nuovo Pignone de rotor rechtstreeks bij General Electric in de Verenigde Staten. Bij het uitvoeren van de order van 700 miljoen dollar zou Nuovo Pignone de rotor eventueel bij Alsthom Atlantique moeten kopen. Dat Franse bedrijf fabriceert de rotor zelf met een Amerikaanse licentie.

De kwestie van het Amerikaanse embargo is niet van invloed op het contract van de Italiaanse staalindustrie Italsider voor de levering van buizen voor de pijpleiding voor een bedrag van totaal 800 miljoen dollar.

De Italiaanse regering stelt een beslissing over de aankoop van aardgas uit de Sowjet-Unie voortdurend uit in het kader van een „denkpauze". Binnen de regeringscoalitie zijn de liberalen en de sociaal-democraten felle tegenstanders van de aankoop van dit aardgas omdat Italië er te afhankelijk van de Sowjet-Unie door zou worden. Italië importeert op het ogenblik al 7 miljard kubieke meter Sowjetaardgas per jaar.

Volgens het voorlopige akkoord dat de ENI in januari in Moskou afsloot zou Italië de Sowjet-Unie goedkope kredieten met een rente van 7,8 procent verlenen. Maar premier Giovanni Spadolini heeft onlangs ook gezegd een tegenstander te zijn van het verstrekken van goedkope kredieten aan de Sowjet-Unie. „De Sowjet-Unie is geen land van de Derde wereld, het is een geïndustrialiseerd land dat zulke vormen van begunstiging niet nodig heeft", zei hij.

Reagan gelast studie gaspijpleiding

Officiële Amerikaanse woordvoerders maakten op 26 juli bekend, dat president Reagan opdracht gegeven had om „op hoog niveau" een studie te maken over zijn verbod op het gebruik van Amerikaanse technologie en uitrusting voor de pijpleiding van de SU naar West-Europa.

Reagans opdracht is gericht aan de Nationale Veiligheidsraad. Deze moet een studiegroep vormen van hoge functionarissen uit verscheidene ministeries en de inlichtingendienst CIA.

Persconferentie president Reagan

President Reagan heeft op 28 juli een persconferentie gegeven, waarin hij de kwestie van de aargaspijpleiding besprak en inging op de vergelijking, die hier en daar gemaakt wordt met de graanleveranties van de VS aan de SU. Volgens de president zijn graanleveranties uit de VS aan de SU niet in strijd met het Amerikaanse verbod m.b.t. de levering van technologie. Hij zei, dat er tussen beide transacties „zeer belangrijke verschillen" bestaan.

In de eerste plaats zou de technologie die bij het aardgasproject wordt gebruikt, alleen door de VS kunnen worden geleverd. Daarentegen zou de Sowjet-Unie het benodigde graan ook van andere landen kunnen kopen. In de tweede plaats zou de VS de So-

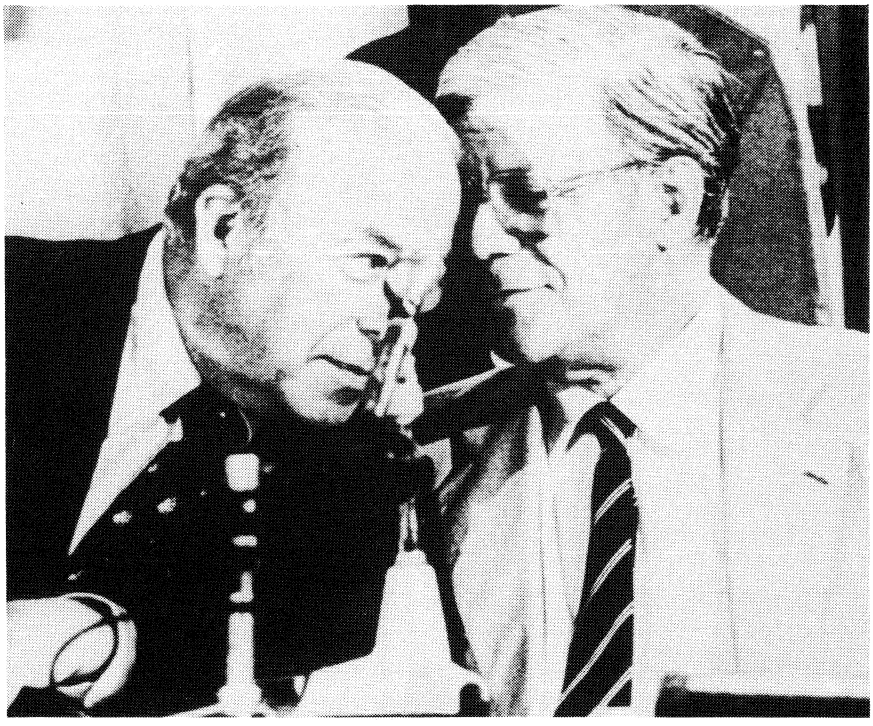

Bondskanselier Helmut Schmidt (r.) in gesprek met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz.

wjet-Unie met de graanleveranties dwingen met harde valuta te betalen. Door het aardgasproject zou Moskou echter juist de beschikking over harde valuta krijgen.

Volgens Reagan moet men niet al te zwaar tillen aan de meningsverschillen die met de Westeuropese bondgenoten over het project bestaan. Hij zei zich ervan bewust te zijn dat de contracten met de Sowjet-Unie vóór het militaire ingrijpen in Polen zijn afgesloten. Reagan: „Dit is net als een familieruzie, maar een familie is nog altijd een familie en we zijn nog steeds op vele manieren nauw met elkaar verbonden". Ondanks de kritiek van bondskanselier Helmut Schmidt zou hij daarom „een mooie relatie" met Schmidt hebben.

Bondskanselier Schmidt over het conflict

De Westduitse bondskanselier Schmidt heeft van 20-28 juli een bezoek gebracht aan de VS, waar hij met de nieuwe minister van buitenlandse zaken, George Shultz gesproken heeft over de conflicten tussen de VS en de EG. Hij is gedurende dit bezoek niet door president Reagan ontvangen.

Na afloop gaf de bondskanselier een interview aan het Westduitse persbureau *DPA*, waarin hij verklaarde, dat de Verenigde Staten niets meer konden doen om de Westeuropese betrokkenheid bij het aardgasproject in de Sowjet-Unie tegen te houden.
Schmidt: „De regeringen in Rome, Londen en Parijs, wij in Bonn maar ook de regeringen in Tokio en Ottawa, vinden dat de transactie een goede zaak is en zullen er mee door gaan". En hij voegde eraan toe: „Hij (Shultz) weet dat de Amerikaanse buitenlandse politiek de pijpleidingstransactie niet meer kan tegenhouden".

Schmidts opmerkingen zijn het duidelijkste teken tot nu toe dat West-Duitsland zich niets zal aantrekken van het Amerikaanse verbod aan Europese ondernemingen materieel voor de pijpleiding te leveren dat met Amerikaanse licenties is vervaardigd.

Aangenomen wordt dat Bonn AEG-Kanis (een dochtermaatschappij van AEG-Telefunken) toestemming zal geven om de 47 turbines te leveren die de Sowjet-Unie heeft besteld en waarmee over enige jaren het gas naar West-Europa zal worden gepompt door de buis van 4500 kilometer die daarvoor wordt aangelegd.

Schmidt voorspelde dat het geschil tussen de VS en West-Europa over de aardgaskwestie tegen het einde van het jaar vergeten zal zijn. Hij noemde het een „familieruzie".

WEST-EUROPA

BELGIË

RESULTATEN VAN DE VOLKSTELLING. HERVERDELING VAN DE KAMERZETELS

Ongeveer 9 maanden later dan in de grondwet voorgeschreven is, zijn in juni de officiële resultaten van de volkstelling van 1 maart 1981 bekendgemaakt door het Nationaal Instituut voor de Statistiek. In de grondwet (artikel 49) is een termijn van 6 maanden voorgeschreven. Deze termijn is nog nooit geëerbiedigd.

De resultaten van de volkstelling zijn bepalend voor het aantal te verkiezen gemeenteraadsleden, bij de verkiezingen van 10 oktober a.s., en voor de verdeling van het aantal parlementszetels over de kiesarrondissementen.

Op 1 maart 1981 telde België 9.848.647 inwoners. Dat is 2,05% meer dan bij de vorige telling in 1970.

De volgende kiesarrondissementen krijgen er volgens de nieuwe bevolkingscijfers een kamerzetel bij: Turnhout, Nijvel, Hasselt, Tongeren-Maaseik, Namen. Verliezen een kamerzetel: Brussel-Halle-Villevoorde, Bergen, Doornik-Aat-Moeskroen, Luik en Oudenaarde. Per gewest beschouwd wint Vlaanderen twee kamerzetels en verliezen Brussel en Wallonië elk één zetel.

De zetelaanpassing moet nog bij Koninklijk Besluit bekrachtigd worden, wat in het verleden vaak politieke spanningen opriep. Bij de parlementsverkiezingen van november 1981 had volgens de grondwet de zetelaanpassing reeds van toepassing kunnen zijn.

Tegen de toen nog vermoede benadeling van Vlaanderen heeft de Volksunie geprotesteerd.

INDELING VAN DE LEDEN VAN DE KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS OVER DE KIESARRONDISSEMENTEN

Volkstelling 1 maart 1981. Bevolking: 9.848.647. Zetels: 212. Deler: 46456

Kiesarrondissementen	Bevolking	Directe zetels	Over-schotten	Bijkomende zetels	Totaal aantal zetels	Verschil in zetels tussen 1970-1981
Antwerpen	918.144	19	35.480	1(7)	20	
Mechelen	292.325	6	13.589	—	6	
Turnhout	359.407	7	34.215	1(8)	8	+1
Brussel	1.515.484	32	28.892	1(11)	33	−1
Leuven	414.729	8	43.081	1(1)	9	
Nijvel	291.009	6	12.273	—	6	+1
Charleroi	443.832	9	25.726	1(15)	10	
Bergen	257.234	5	24.954	—	5	−1
Zinnik	167.238	3	27.870	1(13)	4	
Thuin	141.442	3	2.074	—	3	
Doornik-Aat-Moeskroen	291.731	6	12.995	—	6	−1
Luik	605.123	13	1.195	—	13	−1
Hoei-Borgworm	149.030	3	9.662	—	3	
Verviers	245.260	5	12.980	—	5	
Hasselt	352.707	7	27.515	1(14)	8	+1
Tongeren-Maaseik	364.181	7	38.989	1(5)	8	+1
Aarlen-Marche-en-Famenne-Bastenaken	126.207	2	33.295	1(9)	3	
Neufchâteau-Virton	95.719	2	2.807	—	2	
Namen	261.054	5	28.774	1(12)	6	+1
Dinant-Philippeville	146.346	3	6.978	—	3	
Gent-Eeklo	565.489	12	8.027	—	12	
Aals	252.469	5	30.189	1(10)	6	
Oudenaarde	112.501	2	19.589	—	2	−1
Dendermonde	180.617	3	41.249	1(3)	4	
St.-Niklaas	210.116	4	24.292	—	4	
Brugge	254.221	5	21.942	—	5	
Veurne-Diksmuide	227.764	4	41.940	1(2)	5	
Roeselare-Tielt	221.762	4	35.938	1(6)	5	
Kortrijk	271.613	5	39.333	1(4)	6	
Ieper	103.893	2	10.981	—	2	
	9.848.647	197		15	212	

Elk kiesarrondissement telt zoveel maal een zetel als de nationale deler in het bevolkingscijfer van het arrondissement begrepen is. De nationale deler wordt bekomen door het bevolkingscijfer van het Rijk te delen door 212.

De overblijvende zetels worden toegewezen aan de arrondissementen met het grootste nog niet vertegenwoordigd overschot. Volgens de resultaten van de jongste volkstelling moeten 15 bijkomende zetels verdeeld worden. De volgorde van verdeling vindt men terug in de cijfers tussen haakjes van de kolom „Bijkomende zetels".

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

BEZOEK HAIG CHINA

Op 14, 15 en 16 juni 1981 bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, een bezoek aan Peking waar hij onder meer sprak met vice-premier tevens minister van buitenlandse zaken, Huang Hua en vice-partij-voorzitter Deng Xiaoping.
Aan het slot van zijn driedaagse bezoek zei Haig dat de VS de beperkingen op wapenleveranties aan China zouden versoepelen en Peking mogelijk ook offensieve wapens zouden leveren. Haig vertelde dat zijn besprekingen met Deng Xiaoping en andere leiders „ongewoon pruduktief" waren geweest. De VS en China begrepen elkaar nu beter dan ooit tevoren, en met name waren zij het eens geworden over de noodzaak van verzet tegen de militairen macht van de Sowjet-Unie.
Ook op het delicate punt van Taiwan „begrepen" de twee regeringen elkaars posities, aldus Haig, hoewel Peking het niet eens was met het Amerikaanse standpunt dat de onofficiële, niet gouvernementele relaties met Taiwan gehandhaafd bleven.
De mogelijkheid van de levering van geavanceerde gevechtsvliegtuigen aan Taiwan – die volgens Peking een „scherp antwoord" zou uitlokken – wilde Haig niet publiekelijk bespreken. „Dat is een erg gevoelige zaak hier", aldus de minister.
Haigs opmerkingen op de persconferentie en een eerdere toespraak tijdens een banket dat door Huang Hua werd gegeven gaven aan dat China en de VS hun meningsverschillen over Taiwan niet hadden bijgelegd. In zijn rede zei Huang Hua dat „onze beide partijen niet geheel dezelfde standpunten delen" en dat de hoeksteen van relaties tussen de twee landen „met grote zorg" moest worden beschermd. Die hoeksteen was het Amerikaans-Chinees communiqué over de normalisering van de betrekkingen in januari 1979. Huang voegde er aan toe dat de twee landen „ook met daden moeten bewijzen" dat de relatie duurzaam is.
Met betrekking tot wapenleveranties aan China zei Haig dat de heersende beperkingen op de verkoop van munitie zouden worden opgeheven. Verder zouden specifieke Chinese verzoeken van geval tot geval worden beoordeeld in overleg met het Congres en waar nodig met de betrokken bondgenoten.
Ook verzoeken om offensieve wapens zouden in overweging genomen worden, aldus Haig. In het algemeen betekende een en ander volgens Haig „een versoepeling van de vroegere politiek" die 31 jaar had gegolden.
Op 16 juni verklaarde president Reagan tijdens een persconferentie in Washington dat hij zich zou houden aan de Taiwan Relations Act die de betrekkingen met Taiwan regelt en die voorziet in de levering van defensieve wapens aan Taiwan.
Op 19 juni verklaarde het persbureau *Nieuw-China* dat als de Amerikaanse wapenleveranties aan Taiwan zouden voortduren de Amerikaans-Chinese relaties niet konden worden gehandhaafd op het huidige vriendschappelijke niveau.
Volgens China vormden Amerikaanse wapenleveranties aan Taiwan een schending van China's soevereiniteit over het eiland. Die soevereiniteit werd door de VS erkend bij de vestiging van diplomatieke betrekkingen met Peking in januari 1979.
Aan de vooravond van Haigs bezoek aan Peking had een hoge functionaris van het State Department (buitenlandse zaken) op 5 juni meegedeeld, dat de Amerikaanse regering had besloten de beperkingen te verminderen die rustten op de verkoop aan China van technologie die voor de defensie kon worden aangewend en dat tevens de verkoop van wapens aan Peking werd overwogen.
Op 9 juni had Peking in een eerste officiële reactie op die mededeling gezegd liever geen Amerikaanse wapens te kopen dan in te stemmen met Amerikaanse leveranties aan Taiwan.
De VS hadden in de twee jaar daarvoor slechts reserve-onderdelen en kleine wapens aan Taiwan verkocht, maar overwogen werd ook geavanceerde FX-straaljagers te leveren.

BEZOEK HAIG SPANJE, JOEGO-SLAVIË EN W.-DUITSLAND.

Van 12-14 september 1981 bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Haig, bezoeken aan Spanje, Joego-Slavië en de Bondsrepubliek Duitsland.

Spanje

Op 12 september had Haig een drie uur durende ontmoeting met de kroonprins van Saoedi-Arabië, Fadh ibn Abdul Aziz, in diens villa nabij de Spaanse stad Marbella.
Bij die ontmoeting werd gesproken over de Amerikaanse levering van AWACS-vliegtuigen aan Saoedie-Arabië.
Volgens de woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Dean Fischer, had Haig Fahd verzekerd, dat de regering-Reagan alles in het werk zou stellen om de toestemming van het Congres voor de verkoop van de AWACS te krijgen.

Joego-Slavië

Bij zijn bezoek aan Belgrado op 12 september voerde Haig gesprekken met de Joegoslavische president Sergej Kraiger en met minister van buitenlandse zaken Josip Vrhovec waarbij hij de nadruk legde op de „krachtige steun" van Amerika voor de onafhankelijkheid van Joego-Slavië.
„Wij geloven," zo zei Haig, „dat een onafhankelijk werkelijk niet-gebonden Joego-Slavië een positieve factor is

Alexander Haig (r.), de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken tijdens een banket dat hem werd aangeboden door zijn Chinese collega, tevens vice-premier, Huang Hua. Haig bracht op 14, 15 en 16 juni 1981 een bezoek aan Peking.

voor het garanderen van zowel de Europese veiligheid als de wereldvrede". Haig sprak daarmee een veroordeling uit over de „niet-gebondenheid" van Cuba dat de blokvrije beweging beschouwde als „natuurlijke bondgenoten" van de Sowjet-Unie.

De Amerikaanse minister verhulde overigens niet dat de standpunten van de Verenigde Staten en Joego-Slavië niet altijd „identiek" waren over alle internationale vraagstukken. Maar als gemeenschappelijk doel van de Amerikaanse en de Joegoslavische politiek zag Haig het streven naar een rechtvaardige en duurzame vrede en het zoeken van „praktische en duurzame oplossingen" voor wereld- en regionale problemen.
Haig's Joegoslavische ambtgenoot, Josip Vrhovec, legde er de nadruk op dat het bestaan van meningsverschillen tussen de twee landen samenwerking niet in de weg staat.
Noch in de toasts die Vrhovec en Haig 's avonds uitbrachten, noch in de korte gemeenschappelijke verklaring die aan het eind van de besprekingen werd uitgeven, werden dan ook die geschilpunten – over Zuidelijk Afrika, het Midden-Oosten en Midden-Amerika – met name genoemd; evenmin als de punten waarop Joego-Slavië en de Verenigde Staten het eens waren zoals Cambodja en Afghanistan.
Waarschuwend liet Vrhovec zich echter wel uit over de crises in de wereld „die in de regel voortkomen uit de betrekkingen tussen de militair-politieke bondgenootschappen". Het recht van de volkeren op soevereiniteit en onafhankelijkheid heeft niet alleen betrekking, zo zei Vrhovec, op soevereine staten, maar ook op volkeren die nog altijd gedwongen zijn om voor hun vrijheid te strijden.
Verder bedankte Vrhovec Washington voor het verscherpen van de maatregelen tegen anti-Joegoslavische terroristen.

Berlijn

Naar aanleiding van het bezoek dat Haig op 13 september aan West-Berlijn zou brengen hadden verscheidene politieke en vredesorganisties een demonstratie aangekondigd die door de socialistische SPD-voorzitter Willy Brandt en de liberale FDP-voorzitter Hans-Dietrich Genscher al voor Haigs bezoek werd veroordeeld.

Op 10 september verklaarde Genscher in de Bondsdag: „Haigs bezoek bevestigt de verplichting die de VS op zich hebben genomen voor de vrijheid en veiligheid van de stad". En Brandt zei: „Ik word gekweld door wat er in Berlijn kan gebeuren. Als partijvoorzitter wil ik graag erop aandringen geen activiteit te ondernemen die Berlijn kan schaden".
Tijdens het bezoek van Haig betoogden meer dan 30.000 mensen, meest jongeren, tegen de Amerikaanse bewapeningspolitiek. Met leuzen als „Er is niets belangrijkers dan de vrede" en "Haig go home" trokken de betogers door de straten van Berlijn.
Na afloop ervan kwam het tot ernstige ongeregeldheden toen ongeveer 1000 betogers wilden oprukken naar het stadhuis Schöneberg waar Haig een kort bezoek bracht. Auto's werden in brand gestoken, enkele winkels geplunderd en stenen naar de politie gegooid. De politie reageerde met charges en met waterkanonnen.
Volgens de politie raakten 151 van de rond 7000 ingezette politiemannen gewond, van wie 10 zwaar. Er werden 33 personen gearresteerd.

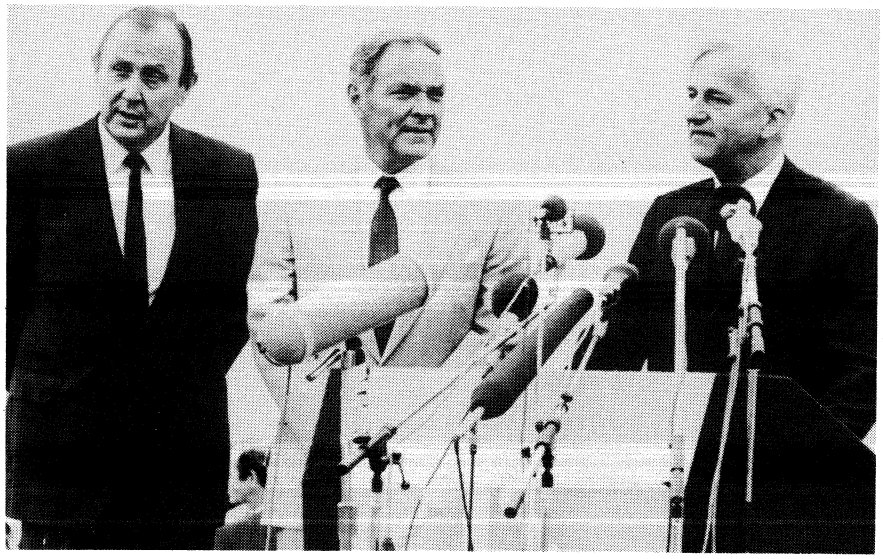

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig (m.), wordt verwelkomd op de luchthaven Berlin-Tegel waar hij arriveerde voor een vijf uur durend bezoek aan West-Berlijn. Links: Hans-Dietrich Genscher, de Westduitse minister van buitenlandse zaken die Haig begeleidde. Rechts: Richard von Weizsäcker, de burgemeester van Berlijn.

In een rede die Haig tijdens zijn vijf uur durend oponthoud in West-Berlijn hield, zei Haig dat de Sowjet-Unie zich veel sterker bewapende dan voor de eigen verdediging noodzakelijk was en dat in West-Europa het gevaar bestond van een „dubbele moraal" die Amerika i.p.v. de Sowjet-Unie van een wapenwedloop de schuld gaf.

In zijn rede zei Haig onder meer: „Juist nu de Verenigde Staten wordt verweten dat het een vertragingstactiek toepast op het punt van de wapenbeheersing, blijken andere landen een van de oudste overeenkomsten over de wapenbeheersing te schenden en wel het Geneefse protocol van 1925, dat het gebruik van vergiften in een oorlog verbiedt." Volgens Haig bestond al langer het vermoeden dat de Sowjet-Unie dodelijke chemische wapens gebruikte in Laos, Cambodja en Afghanistan. Berichten daarover waren onderzocht, aldus Haig, die eraan toevoegde: „We hebben nu tastbaar bewijsmateriaal uit Zuidoost-Azië dat is geanalyseerd en waarbij abnormaal hoge niveaus van drie door zwammen geproduceerde giftige substanties zijn gevonden, die niet inheems zijn in het betrokken gebied en die zeer giftig zijn voor mens en dier."
De NAVO-bondgenoten, zei Haig, dienen tegenover de Sowjet-Unie een eensgezind standpunt in te nemen en de modernisering van de middellange-afstandswapens voort te zetten. Wapenbesprekingen met de Sowjet-Unie over dit onderwerp „kunnen alleen maar slagen wanneer de NAVO haar plannen voortzet om de nucleaire slagveldwapens (in Europa) te moderniseren", aldus Haig.
De Amerikaanse bewindsman zag het gevaar dat het Westen een dubbele moraal hanteert bij de beoordeling van de Sowjet-activiteiten: „De Sowjet-tanks (...) bedreigen de vrede in Europa. De snelle uitbreiding van de nucleaire wapens van de Sowjet-Unie heeft de NAVO ertoe gedwongen te antwoorden. We hebben duidelijk gemaakt dat we op dezelfde manier bereid zijn positief te reageren op beperkende maatregelen van de Sowjet-Unie (...) maar de hoop op zulke reducties (van wapens) zal verdwijnen als onze volken ten prooi vallen aan een dubbele moraal die ten onrechte de gevaarlijke toestand in de wereld niet wijt aan agressie maar aan de poging om zich te verdedigen".
Waar zijn de demonstraties tegen de Sowjet-agressie in Afghanistan? aldus Haig met het oog op de betoging tegen hem in de stad.
Haig zei verder: „Als democratieën te zwak of te bang zijn geworden om weerstand te bieden aan dictaturen, wie moet dan de democratie verdedigen? (...) Worden we opnieuw blind?" zo vroeg hij zich zinspelend op het blinde pacifisme van de jaren dertig dat Hitler de gelegenheid gaf de Tweede Wereldoorlog te beginnen. Het Westen loopt, aldus Haig, gevaar „het geloof te verliezen in de capaciteiten van de democratische maatschappijen om de uitdagingen van de jaren tachtig het hoofd te bieden".
Ook binnen het westelijk bondgenootschap is dat te merken: „Zowel de inhoud als de toon van onze debatten van de laatste tijd (tussen de bondgenoten) beginnen een verontrustende wending te nemen", aldus Haig, die te weinig vertrouwen in de democratie meende waar te nemen. Tegelijk bekritiseerde hij – zonder de Bondsrepubliek met name te noemen – de in zijn ogen verminderde bereidheid om defensie-uitgaven te verhogen.
Haig kritiseerde op 13 september dit uitgangspunt: „Als we niet bereid zijn ons te verdedigen dan verliezen we de kans om maatschappijen te hervormen en als we niet bereid zijn om sociale gerechtigheid te zoeken dan verliezen we de wil – en het motief – om ons te verdedigen". Maar aldus Haig „de bereidheid onze waarden te verdedigen blijft de essentiële garantie ervan (...). De visie op de mens als scheppend en vrij individu is de moeite waard ervoor te vechten".

Bonn

Bij zijn gesprekken met bondskanselier Helmut Schmidt en minister van buitenlandse zaken Genscher op 13 september verklaarde Haig dat Wash-

ington zou vasthouden aan het „dubbele besluit van de NAVO" van 12 dec. 1979 (pag. 833 - 1979).
Aansluitend schilderde Haig de verschillende stadia van de Amerikaanse besluiten t.a.v. de neutronenwapens sinds de regeerperiode van president Carter.
Verder zei hij dat iedereen in Europa moest weten dat een stationering van deze wapens, als dat nodig was, slechts na uitvoerig overleg met de landen op wier grondgebied ze moesten worden opgesteld zou plaatsvinden, maar dat het te vroeg was om te zeggen wanneer of onder welke voorwaarden een dergelijke stationering aan de orde zou komen.
De stationering van de in het „dubbele besluit van de NAVO" genoemde raketten voor de middellange afstand in Europa zou niet worden verschoven.
Na een bezoek aan bondspresident Karl Carstens vloog Haig op 14 september naar Washington terug.
(Voor Haigs visie m.b.t. de nul-optie en zijn uitspraak hierover tijdens een persconferentie op 14 sept. aan het eind van zijn bezoek aan Bonn zie pag. 819/3-1981)

ONDANKS TEGENSTEMMEN HUIS VAN AFGEVAARDIGDEN TOCH LEVERING VAN AWACS AAN SAOEDI-ARABIË

Hoewel het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden op 14 okt. 1981 tegen de levering van o.a. 5 AWACS-vliegtuigen (Airborne Warning and Control System) had gestemd door met 301 tegen 111 stemmen een „resolutie van afkeuring" goed te keuren, ging die levering toch door, nadat de Senaat op 28 oktober met 48 tegen 52 stemmen tegen de „resolutie van afkeuring" had gestemd. Om de levering te stoppen was zowel een veto van het Huis als van de Senaat nodig.

Behalve de AWACS, die de hoofdmoot uitmaakten van de hele wapentransactie, waarmee $ 8,5 mrd was gemoeid, kreeg het Saoedische koningshuis:
- 6 Boeing-707-tankvliegtuigen, die de AWACS en de F-15 gevechtsvliegtuigen in de lucht konden bijtanken en aldus het vliegbereik vergroten. Op nog eens twee tankvliegtuigen rustte een optie;
- 101 paar extra brandstoftanks om het vliegbereik van de 62 al geleverde F-15 toestellen te vergroten van 725 tot 1.600 km;
- 1.177 Sidewinder luchtdoelraketten voor de F-15. Uitgerust met deze raket hoefde de F-15 een vijandelijk vliegtuig niet langer van achteren aan te vallen, maar kon vanuit koppositie de vijand uitschakelen. De raket wordt aangetrokken door de hitte van de motor van het vijandelijke toestel;
- 22 grondradarstations als aanvulling op de AWACS.

De AWACS, die op negen kilometer hoogte opereren en zonder bijtanken elf uur in de lucht blijven, kunnen vliegbewegingen waarnemen tot op een afstand van 400 kilometer. Daarnaast fungeren de AWACS als commandopost in een gevecht tegen vijandelijke vliegtuigen.
De AWACS zouden in 1985 aan Saoedi-Arabië worden geleverd.
De Saoedi's hadden de toestellen besteld, nadat de oorlog tussen Iran en Irak was uitgebroken (sept. 1980) en de Iraniërs hadden gedreigd de Saoedische olievelden te zullen bombarderen.

Op 6 maart 1982 kondigde Reagan, die begin dat jaar president was geworden, aan dat hij van plan was „air defense enhancement items" (onderdelen ter versterking van de luchtverdediging) te leveren aan Saoedi-Arabië, waarna onmiddellijk hevige discussies op gang kwamen tussen voor- en tegenstanders van de levering.
Op 24 augustus werden de commissies voor buitenlandse betrekkingen van Huis en Senaat informeel op de hoogte gesteld van de voorgenomen levering. Tevens werd meegedeeld dat op 9 september de 20 dagen van het informele overleg voor het Congres zouden ingaan.
Op 1 oktober ontvingen de commissies de formele kennisgeving van de verkoop. Overeenkomstig de „Wet op de controle van wapenexport" uit 1974 – die het Congres een veto geeft voor wapenverkopen van boven de $ 25 mln – had het Congres vanaf die datum 30 dagen de tijd om „resoluties van afkeuring" dienaangaande aan te nemen.
Om argumenten te ontkrachten dat de AWACS gebruikt zouden kunnen worden bij een aanval op Israël, verklaarde Haig tijdens een hoorzitting van de Senaatscommissie op 1 oktober dat de president het project stellig niet zou goedkeuren als de Israëlische veiligheid daardoor in gevaar kwam.
Tevens wees hij erop dat de Amerikanen tot in de jaren negentig zowel aan boord van de AWACS-toestellen als in de grondstations betrokken zouden blijven. Bovendien zouden de toestellen niet buiten Saoedisch luchtruim worden gebruikt, aldus Haig.
Diezelfde dag zei president Reagan tijdens een persconferentie die in het hele land werd uitgezonden dat de AWACS geen bedreiging voor Israël vormden, maar dat zij juist op lange termijn tot de Israëlische vrede zouden bijdragen.

Ten aanzien van een ander bezwaar tegen de levering van de AWACS-toestellen, nl. dat de toestellen in vreemde handen zouden kunnen vallen wanneer in Saoedi-Arabië een ander regime aan de macht zou komen, maakte Reagan duidelijk dat dit niet zou gebeuren. Naar zijn zeggen zou hij in geen geval dulden dat Saoedi-Arabië „een tweede Iran" werd.
Ook zei de president dat de VS niet zouden toestaan dat iemand de toevoer van olie uit Saoedi-Arabië zou afsnijden.
Op 5 oktober bood Reagan aan ministers van buitenlandse zaken en van defensie en veiligheidsadviseurs uit zes voorgaande regeringen, die allen de verkoop van de AWACS steunden, een lunch aan. Na afloop daarvan las de president een verklaring van de groep voor, waarin werd gesteld dat afwijzing van het pakket „het vermogen van de VS zou schaden om een geloofwaardige en doelmatige buitenlandse politiek te voeren, niet alleen in het gebied van de Perzische Golf maar ten aanzien van een hele reeks zaken".
Op 7 oktober stemde de Huiscommissie voor buitenlandse betrekkingen met 28 tegen 8 stemmen tegen het AWACS-project. Op 15 oktober deed de Senaatscommissie met 9 tegen 8 stemmen hetzelfde.
Nadat het Huis van Afgevaardigden op 14 oktober tegen had gestemd, stemde de Senaat op 28 oktober vóór de levering van o.a. de vijf AWACS.

Dat de verkoop doorging was te danken aan een intensief lobby-offensief van het Witte Huis. Over deze lobbypraktijken schreef de *Volkskrant* op 30 oktober:

„God zij dank," riep president Ronald Reagan nadat de Senaat de omstreden verkoop van AWACS-radarvliegtuigen aan Saoedi-Arabië tijdens een spannende hoofdelijke stemming net niet blokkeerde. De president had ook kunnen roepen dat hij zijn Witte Huis-staf erg dankbaar is. Het zijn de presidentiële assistenten geweest die weifelende senatoren tot het laatst achtervolgden met argumenten en lokmiddelen om de grootste militaire transactie uit de Amerikaanse geschiedens (waarde: $ 8,5 mrd) door te laten gaan.
Dergelijke lobbypraktijken zijn normaal in de Amerikaanse politiek. President Jimmy Carters Panamakanaalverdragen zijn in 1978 ook alleen maar dank zij hevige politieke pressie in het Congres overeind gebleven. Maar niet iedereen is even tevreden over deze gang van zaken.
Een voorname tegenstander van de levering van AWACS-vliegtuigen aan Saoedi-Arabië, senator John Glenn, noemde de presidentiële lobbymethoden bedenkelijk. „Ik zal niet zeggen dat de president onoirbaar te werk is gegaan, maar een staf die dergelijke methoden gebruikt dient hem niet goed."
Wat waren „dergelijke methoden"? Voor zover kan worden nagegaan varieerden zij van uitnodigingen voor onderonsjes met de president in de particuliere vertrekken op de bovenste verdieping van het Witte Huis tot dreigementen en regelrechte strafmaatregelen.

Omringd door de mensen die tijdens een gezamenlijke lunch hun steun gaven aan zijn AWACS-plan, leest president Reagan een verklaring voor waarin wordt gepleit voor de verkoop van onder meer vijf AWACS-toestellen aan Saoedi-Arabië.
V.l.n.r.: de vroegere NAVO-bevelhebber Alfred Gruenther, oud-minister van defensie Melvin Laird, oud-minister van buitenlandse zaken Henri Kissinger, achter Kissinger de voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven gen. David Jones, oud-marinechef adm. Thomas Moorer, president Reagan, achter de president CIA-directeur William Casey (met bril), oud-veiligheidsadviseur Zbigniew Brzezinski, oud-minister van defensie Harold Brown, rechts achter Brown oud-congreslid William Buckley, oud-minister van defensie Robert McNamara en de vroegere minister van defensie Elliot Richardson.

Volgens hardnekkige verhalen in het Congres beloofde senator John Melcher uit Montana zijn steun voor de AWACS-deal in ruil voor een nieuwe elektriciteitscentrale in zijn staat. Senator Boschwitz uit Minnesota deed niet met de president mee en is inmiddels gestraft met de sluiting van een militaire basis in zijn stad. (Een dergelijke basis is doorgaans goed voor de plaatselijke economie en de kiezers verwachten dus van hun senator dat hij desnoods vergaande compromissen sluit om zo'n basis te behouden.)
Op dit soort overredingskracht doelde de senator uit Alabama toen hij op 27 oktober na een bezoek aan het Witte Huis verklaarde dat hij toe was aan een armtransplantatie: het zogenaamde „arm-twisting" (de Amerikaanse term voor politieke pressie uitoefenen) was hevig geweest. De senator gaf overigens niet toe en stemde tegen de AWACS-verkoop.

President Reagans laatste brief aan de Senaat, met de hernieuwde verzekering dat de AWACS-toestellen niet tegen Israël gebruikt zouden worden en niet in verkeerde handen kunnen vallen, maakte het enkele aanvankelijk verklaarde tegenstanders mogelijk zonder te veel gezichtsverlies hun mening te herzien. Maar het voornaamste argument van het Witte Huis tijdens het AWACS-debat had ten slotte niets meer te maken met de radarvliegtuigen, Israël of de Amerikaanse politiek in het onrustige Midden-Oosten: het ging in laatste instantie om het prestige van de president.
De senatoren die de laatste dagen voor het Senaatsdebat het verzet opgaven deden dat voornamelijk omdat zij zijn presidentiële aanzien niet wilden schaden.
De voornaamse commentatoren van de meest invloedrijke Amerikaanse kranten, David Broder van de Washington Post en Hedrick Smith van de New York Times schreven op 29 oktober dat Reagan deze politieke overwinning hard nodig heeft nu de verslechterende economie leidt tot afbrokkeling van Reagans binnenlandse politieke steun.

„Reagans eerste triomf op het gebied van de buitenlandse politiek biedt hem de mogelijkheid om zowel zijn binnenlandse tegenstanders als buitenlandse leiders te tonen dat hij kan winnen van machtige, georganiseerde oppositie, ook van een van Washingtons sterkste groepen, de Israëlische lobby," zo schreef Hedrick Smith. In de New York Times voegde columnist Anthony Lewis eraan toe: „Een Amerikaanse regering die vastbesloten is om een uitweg te vinden uit de doodgelopen Camp David-akkoorden, moet nu proberen de invloed van de Saoedi's te gebruiken om de PLO tot matiging te bewegen, met Jordanië samen te werken en het Egyptische isolement te verminderen. Zal de regering-Reagan op haar AWACS-lauweren rusten of zal ze de uitdaging van deze triomf aannemen?"

In *The Guardian* van 30 oktober sprak Harold Jackson in een commentaar op Reagans AWACS-overwinning over het overhalen van senator Gorton van de staat Washington, die als beloning voor zijn steun $ 26 mln toegezegd kreeg voor de renovatie van een ziekenhuis in Seattle, alsmede over de campagne van het Witte Huis-team tegen senator Jepsen van Iowa, die tijdens een bijeenkomst met ander Republikeinse senatoren mentaal instortte vanwege de op hem uitgeoefende kritiek.

CONGRES AANVAARDT WET OP HULP BUITENLAND

Nadat de Senaat op 22 okt. 1981 een eigen versie van de wet op de buitenlandse hulpverlening (met 40 tegen 33 stemmen) had goedgekeurd van bijna $ 5,8 mrd voor 1982 en het Huis van Afgevaardigden op 9 december (met 222 tegen 184 stemmen) een versie van $ 5,7 mrd, moest een commissie van senatoren en afgevaardigden een compromis hierover uitwerken. Dat compromis werd op 14 december bereikt. Op 15 december keurde de Senaat met 55 tegen 24 stemmen het wetsontwerp voor de buitenlandse hulp goed en op 16 december deed het Huis met 217 tegen 201 stemmen hetzelfde.
In de wet, waarin een bedrag van $ 11,9 mrd (*f* 29,5 mrd) voor hulpverlening werd uitgetrokken, werd het verbod op hulpverlening aan Argentinië, Chili en Pakistan opgeheven; het verbod op hulp aan guerrillagroeperingen in Angola bleef daarentegen gehandhaafd.
De uitgaven voor militaire en economische hulpverlening aan het buitenland waren voor het op 1 oktober begonnen begrotingsjaar 1982 gesteld op $ 5,9 mrd en voor het volgende begrotingsjaar op $ 5,96 mrd. De grootste bedragen gingen naar Israël en Egypte.
Het verbod op de hulpverlening aan Pakistan is opgeheven in verband met de strategische positie die het land inneemt ten opzichte van Afghanistan. Het verbod was indertijd ingesteld in verband met de activiteiten van Pakistan op het gebied van de ontwikkeling van kernwapens.
Het Congres besloot echter wel tot nieuwe beperkingen van de bevoegdheid van de president om buitenlandse hulp te geven aan landen die kernwapens tot ontploffing brengen, ontvangen of vervoeren. Bepaald is nu dat de president aan dergelijke landen nog 30 dagen lang hulp kan verlenen, maar dat elke verdere hulp afhankelijk is van goedkeuring door het Congres.
De militaire hulpverlening aan het buitenland gaat in het begrotingsjaar 1982 $ 1,1 mrd kosten, de economische hulp $ 1,6 mrd en de economische hulp die met veiligheid te maken heeft $ 2,6 mrd.
Het was de eerste wet op de buitenlandse hulp die werd aangenomen sinds 1980.

VEILIGHEIDSADVISEUR ALLEN IN OPSPRAAK. AFTREDEN ALLEN. CLARK OPVOLGER. STOESSEL OPVOLGER CLARK ALS ONDERMINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 4 jan. 1982 werd onderminister van buitenlandse zaken William Clark, die op 23 jan. 1981 op die post benoemd was (pag. 138/2), aangesteld als presidentieel assistent voor zaken die de nationale veiligheid betroffen, nadat Richard Allen als veiligheidsadviseur was afgetreden.

William Clark, een 50-jarige jurist, was van 1967–1969 de belangrijkste adviseur van Reagan toen deze nog gouverneur was in Californië. In 1969 benoemde Reagan Clark tot gewoon rechter, twee jaar later tot rechter in het Hof van Appel en in 1973 tot rechter in het Hooggerechtshof van Californië. Op 23 jan. 1981 werd hij voorgedragen als onderminister van buitenlandse zaken. Hoewel Clark tijdens een hoorzitting van

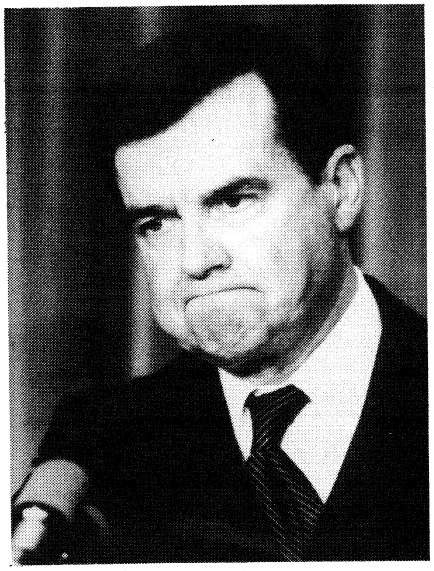

William Clark, de opvolger van de in opspraak gekomen veiligheidsadviseur Richard Allen.

de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen op vragen over de buitenlandse politiek in de meeste gevallen antwoordde met „Ik weet het niet" bekrachtigde de Senaat op 24 februari met 70 tegen 24 stemmen toch zijn benoeming (pag. 694/2). Behalve met Reagan staat Clark op goede voet met de presidentiële adviseurs Meese en Deaver.

Dezelfde dag deelde de woordvoerder van het Witte Huis, Larry Speakes, mee dat de functie werd opgewaardeerd en dat Clark „verantwoordelijk zou zijn voor de ontwikkeling, coördinatie en uitvoering van het nationale veiligheidsbeleid zoals dat door de president was goedgekeurd".
Het ontslag van Richard Allen kwam na een onderzoek dat werd ingesteld door het Federal Bureau of Investigation (FBI), het ministerie van defensie en het Witte Huis naar mogelijk wangedrag van Allen.

In eerste instantie richtte het onderzoek zich op de betaling door een Japans blad (*Shifunotomo – Het blad voor de huisvrouw*) van $ 1.000 voor een interview met Nancy Reagan, de vrouw van de Amerikaanse president, op het Witte Huis op 21 jan. 1981 (de dag na de inauguratie van de president).
Een tweede kwestie betrof een paar horloges die Allen van een vroegere zakenvriend had ontvangen en waarvan moest worden nagegaan of, en zo ja, welke tegenprestaties er tegenover hadden gestaan.
Dan was er nog de verkoop van het adviesbureau Potomac International, waarvan Allen mede-eigenaar was. Toen hij tot de regering-Reagan toetrad, had hij verklaard zijn bedrijf al in 1978 aan de kant te hebben gedaan, maar later bleek dat „een misverstand" te zijn: de verkoop was pas in januari 1981 een feit en Allen had nog een aantal betalingen ontvangen. Daarbij doemden twee vragen op: had hij in strijd gehandeld met de gedragsregels voor kabinetsleden, die nevenfuncties en inkomsten uitsluiten, en had hij misschien de belasting ontdoken?
Verder zou Allen, vlak voor president Reagan een beslissing moest nemen over de ingewikkelde kwestie van mogelijke importbeperkingen voor Japanse auto's, een Japanse vriend hebben ontvangen die werd vergezeld door een van de directeuren van Toyota. Allen zelf beweerde dat hij die heer alleen had willen ontvangen nadat was vastgelegd dat het onderwerp auto's niet ter sprake zou komen.
Het feit dat Allen $ 1.000 had ontvangen van het Japanse damesblad werd voor het eerst door het Witte Huis onthuld op 13 nov. 1981 na een artikel in de Japanse krant *Mainichi Shimbun*. Daarin stond dat de Japanse politie zojuist een geheim onderzoek had afgerond dat was ingesteld op verzoek van de Amerikaanse regering naar beweringen dat een medewerker van Reagan steekpenningen had aangenomen. Dezelfde dag zei Speakes dat Allen het geld inderdaad had geaccepteerd omdat „hij wist dat dat gebruikelijk was in Japan en de Japanse journalist of the first lady (Nancy Reagan) niet in verlegenheid wilde brengen".
Verder zei hij dat Allen het geld in een safe had gedaan totdat hij wist wat hij er mee moest doen maar het vervolgens was vergeten, zodat het nog in de safe lag toen deze half september werd geopend. Kort daarna, aldus Speakes, werd de FBI verwittigd en kwam er een onderzoek op gang.

Op 13 november verklaarden functionarissen van het ministerie van justitie dat het onderzoek nog in volle gang was en viel onder de „Ethics of Government Act" van 1978. Volgens deze wet, die op 26 okt. 1978 door president Carter was ondertekend, moest de procureur-generaal een voorlopig onderzoek instellen zodra op grond van „specifieke informatie" was gebleken dat een hoge functionaris met beslissingsbevoegdheid binnen de regering een ernstige wetsovertreding had begaan. Als na 90 dagen een nader onderzoek noodzakelijk bleek zou een speciale aanklager worden benoemd.

Op 29 november kondigde Allen aan dat hij zijn functie „tijdelijk" nad neergelegd in afwachting van het onderzoek. Allen zei in een televisie-interview dat hij bang was dat de affaire anders nog meer politieke schade aan president Reagan zou toebrengen. Allen erkende dat hij mogelijk een beoordelingsfout had gemaakt, maar hij vond dat hij niet echt fout was geweest. Hij sprak de verwachting uit dat hij zijn functie weer zou kunnen hervatten als het onderzoek was afgerond en alle feiten bekend waren. „Het wordt tijd dat deze zaak voor een verantwoordelijk forum wordt opgehelderd en niet op

Adviseur voor de nationale veiligheid, Richard Allen (l.), die aftrad nadat hij er onder meer van was beschuldigd cadeaus te hebben aangenomen van Japanse journalisten en zakenrelaties in ruil voor tegenprestaties. Naast hem de presidentiële adviseurs Edwin Meese III (r.) en Michael Deaver (m.).

basis van insinuaties en geniepige beschuldigingen," aldus Allen.
Allen werd zolang vervangen door adm. James Nance, de plaatsvervangend chef van de Nationale Veiligheidsstaf.
Op 1 december maakte het ministerie van justitie bekend dat Allen geen federale wet had overtreden toen hij de enveloppe met duizend dollar in ontvangst nam en dat het onderzoek op dat punt was afgesloten. Er zou geen speciale aanklager worden aangesteld. Het onderzoek naar de andere beschuldigingen werd echter voortgezet.

Op 23 december maakte het ministerie bekend dat de FBI geen bewijs voor een mogelijk vergrijp van Allen had gevonden. Naar de mening van de FBI bestond er bovendien „geen specifieke informatie" dat Allen de wet had overtreden toen hij bij zijn indiensttreding niet geheel accurate inlichtingen over zijn financiële transacties had verschaft.
Het onderzoek dat op 3 december was ingesteld om te kijken of Allen de gedragsregels die bestonden voor regeringsfunctionarissen had overtreden duurde echter nog tot 4 januari 1982.

Toen werd bekendgemaakt dat Allen de gedragscode niet had geschonden. Desondanks nam Richard Allen diezelfde dag (4 jan.) na een gesprek met de president zijn ontslag.

Op 5 januari volgde William Clark Allen op als veiligheidsadviseur. Clark werd als onderminister van buitenlandse zaken opgevolgd door Walter Stoessel (61), die ambassadeur was geweest in Polen, de Sowjet-Unie en West-Duitsland, en die sinds januari 1981 onderminister van buitenlandse zaken voor politieke aangelegenheden was (pag. 138/2-1981).

Walter J. Stoessel

AFRIKA

ETHIOPIË

ONTWIKKELING IN ERITREA SINDS NOVEMBER 1980

Terwijl het verwachte offensief van de Ethiopische regeringstroepen in de zomer en het najaar van 1980 uitbleef, duurde het conflict tussen de twee belangrijkste guerrillabewegingen in Eritrea, het (marxistische) Eritrese Volksbevrijdingsfront (EPLF) en het Eritrese Bevrijdingsfront – Revolutionaire Raad (ELF-RC of ELF) voort (zie pag. 720/2/3-'80). Het EPLF, geleid door Ramadan Mohammed Nur, beschuldigde het ELF o.l.v. Ahmed Nasser ervan een overeenkomst met het regime in Addis Abeba te willen sluiten waardoor Eritrea een vorm van autonomie binnen de Ethiopische staat zou krijgen.
Berichten vanuit Beiroet (op 24 aug. 1980) en vanuit Khartoem (op 6 nov. 1980) dat een ELF-delegatie met Ethiopische functionarissen (en o.a. diplomatieke vertegenwoordigers van de SU) onderhandelingen* voerde over een of andere regeling werden op 7 nov. 1980 door het ELF ontkend.
Voorts werd op 5 nov. 1980 gemeld dat meer dan 2.000 ELF-leden naar het Ethiopische leger of het EPLF waren overgelopen en dat andere ELF-leden over de grens naar Soedan waren uitgeweken.

EPLF-plan

Op 24 nov. 1980 – na afloop van het bezoek van de Soedanese president Nimeiry aan Ethiopië.
maakte het EPLF bij monde van secretaris-generaal Issayas Afewerki voor journalisten in de Soedanese hoofdstad Khartoem een uit zeven punten bestaand plan ter beëindiging van het Eritrese conflict bekend.
Dit plan hield in dat een „voor beide partijen aanvaardbare internationale organisatie", zoals de VN, de OAE, de Arabische Liga of de beweging van niet-gebonden landen een bestand zou afkondigen en daarop controle uitoefenen. Vervolgens zou in Eritrea onder auspiciën van deze organisatie een volksstemming moeten plaatsvinden, waarbij de bevolking tussen drie oplossingen zou kunnen kiezen:
1) volledige onafhankelijkheid;
2) herstel van het federatiestatuut zoals dat tussen 1952 en 1962 bestond;
3) regionale autonomie binnen de Ethiopische staat.
Tijdens het bestand zouden de Ethiopische regering en vertegenwoordigers van alle guerrillagroeperingen vrije toegang tot alle plaatsen in Eritrea moeten hebben, ongeacht door wie die dan militair werden beheerst. Na het referendum zouden de plaatselijke besturen vrij en onder internationaal toezicht worden gekozen en daaruit zou vervolgens, afhankelijk van de referendumuitslag, een regering of een nieuw provinciaal bestuur moeten voortkomen.

Het plan beantwoordde niet de vraag welk gewicht in de loop van de onderhandelingen aan de resp. bevrijdingsbewegingen zou worden toegekend. Het EPLF stelde dat „de kwestie van de eenheid geen obstakel mag vormen voor een vreedzame oplossing". Volgens de Financial Times (28-11-'80) betekende het voorgestelde referendum een belangrijke concessie, omdat het EPLF tevoren niets minder dan volledige onafhankelijkheid had geëist.

In een eerste reactie verklaarde het ELF dat het plan rekening hield met het recht op vrije zelfbeschikking van het Eritrese volk, maar later werd het plan door het ELF verworpen. Op zijn beurt stelde het ELF toen voor dat eerst onderhandelingen zouden worden gevoerd door een verenigde Eritrese delegatie, die de diverse bevrijdingsbewegingen vertegenwoordigde.
Op 30 nov. 1980 werd het EPLF-plan echter goedgekeurd door de derde Eritrese beweging, het Eritrese Bevrijdingsfront – Volksbewegingstroepen (ELF-PLF). De leider daarvan, Osman Saleh Sabeh, bepleitte een gezamenlijke aanpak van EPLF en ELF-PLF m.b.t. onderhandelingen met het Ethiopische regime.
Eind nov. 1980 claimde het EPLF dat het in de voorgaande twee weken Ethiopische regeringstroepen ter sterkte van een brigade over een 25 mijl lang front bij de Rode Zee in de buurt van Afabet (in handen van regeringstroepen) had teruggeslagen. Ook beweerde het EPLF toen dat het ELF-eenheden ca. 50 mijl had teruggedreven tot hun basis in Sherit (ten westen van Nakfa) en uiteindelijk tot Kerkebet (nog verder naar het zuidwesten). Door deze operaties zou het gebied onder controle van het EPLF bijna zijn verdrievoudigd. Kort daarop deelde het EPLF mee dat het met het ELF overeenstemming over een bestand had bereikt.

Vijfde Ethiopische offensief

Het Ethiopische bewind van Mengistu Haile Mariam antwoordde niet op het zeven-punten-plan. Nog geen week na de bekendmaking van dit plan gelastte Mengistu zijn troepen een nieuw offen-

* De Volkskrant (24-12-'80) schreef dat het ELF in 1980 besprekingen had gevoerd in Moskou en in verschillende steden (Rome, Beiroet, Damascus) in het geheim contacten had gelegd met Ethiopische regeringsdelegaties.

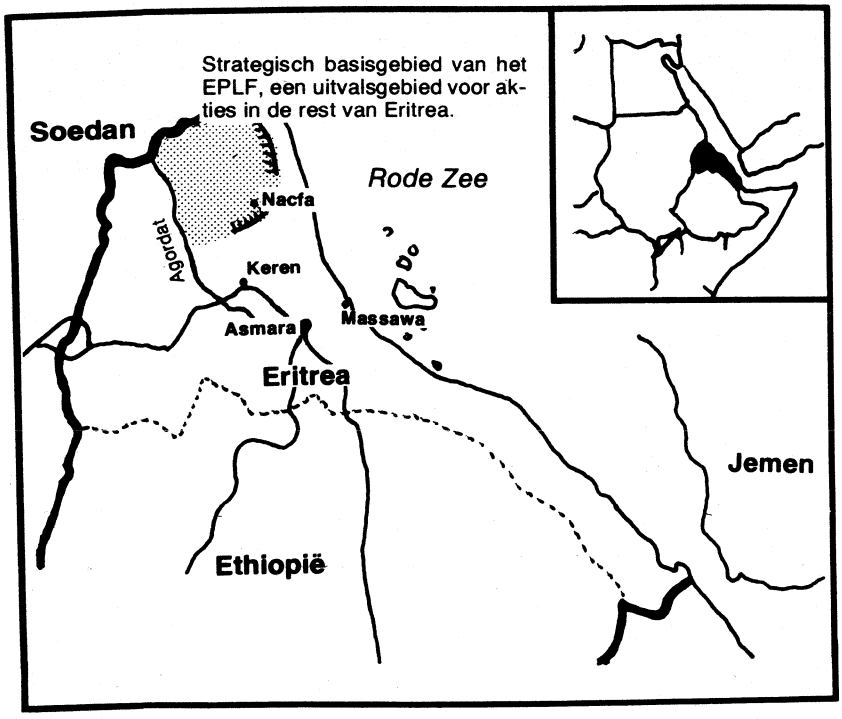

(De Groene Amsterdammer 22-4-1981)

sief tegen de Eritrese separatisten aan de Rode Zee te beginnen. Sinds 2 dec. 1980 openden 20.000 militairen – volgens Eritrese leiders in Khartoem zelfs 40.000 militairen – de aanval op het laatste vaste bolwerk van de Eritrese guerrillastrijders, Nakfa. Een deel van de regeringstroepen landde op de kust van de Rode Zee, niet ver van de Soedanese grens, om vandaar het binnenland in te trekken en de guerrillastrijders van het EPLF de terugtocht te beletten en mogelijke bevoorrading af te snijden.
Een andere eenheid, eveneens gesteund door verreikende artillerie en Mig-jachtbommenwerpers trok langs de piste van Keren naar Nakfa. In totaal zouden 1.500 voertuigen, incl. tanks, zijn ingezet.
Op 15 nov. 1980 verklaarde Issayas Afewerki (EPLF) te Khartoem dat het Ethiopische offensief was vastgelopen. De regeringstroepen hadden niet tot de EPLF-stellingen bij de Afabet kunnen doordringen.
Op 16 dec. claimde het EPLF het regeringsoffensief te hebben afgeslagen en 800 regeringsmilitairen te hebben gedood of verwond; voorts zouden zeven pantservoertuigen, incl. T-54 tanks, zijn vernietigd.
Eind februari 1981 meldde de correspondent van de *NZZ* uit Addis Abeba dat de regeringstroepen, nadat zij in 1980 verschillende vergeefse aanvallen met zware verliezen op het laatste Eritrese bolwerk Nakfa (in handen van het EPLF) hadden uitgevoerd, nu naar uithongering van de guerrilla schenen te streven. Kort tevoren had de Ethiopische regering een groep Westerse journalisten uitgenodigd gebieden te bezoeken waar jarenlang met de guerrillatroepen van het Eritrese verzet was gevochten. De journalisten werden toegelaten tot steden als Asmara, Keren en Massawa en ook tot Gondar (in de provincie Begemdir), in de buurt waarvan kampen bleken gevestigd voor vluchtelingen die uit Soedan waren teruggekeerd en voor voormalige leden van guerrillagroepen die aan een „politieke heropvoeding" werden onderworpen. Vele kampbewoners zouden een permanent verblijf krijgen in de talrijke nieuwe kolonisatiegebieden, waar voorts slachtoffers van de droogte in de provincie Wollo, werklozen, bedelaars en prostituées werden ondergebracht.

Op 26 maart 1981 maakte een EPLF-woordvoerder te Rome bekend dat EPLF, ELF (-RC), ELF-PLF en een vierde bevrijdingsbeweging, de Volksbevrijdingstroepen – Revolutionair Comité (PLF-RC), enkele dagen tevoren tijdens een bijeenkomst te Tunis, onder auspiciën van de Arabische Liga, overeengekomen waren een coördinatiecommissie te vormen.

Op 11 nov. deelde een EPLF-woordvoerder te Khartoem mee dat het Ethiopische leger op 8 nov. een nieuw offensief tegen de Eritrese guerillastrijders niet ver van de Soedanese grens had gelanceerd. Diezelfde dag maakte de vertegenwoordiger van het EPLF te Parijs, Nafi Kurdi, bekend dat er op 9 nov. langs de spoorlijn naar Soedan tussen Agordat en Keren zware gevechten met regeringstroepen waren geleverd, waarbij 500 Ethiopische militairen zouden zijn gedood. Een Ethiopische woordvoerder verklaarde toen dat van sept. 1980 tot okt. 1981 ca. 5.000 Eritrese guerrillastrijders de wapens hadden neergelegd; 2.000 van hen waren in oktober 1981 vrijgelaten.

De Groene Amsterdammer (30-12-'81) schreef dat het EPLF onlangs had laten weten: „Het Russiche zenuwgas, dat sinds anderhalf jaar ligt opgeslagen in Eritrea, is vrijgegeven voor operationeel gebruik tegen het Eritrese verzet. Het gaat om internationaal verboden materiaal, waartegen geen afdoende bescherming mogelijk is, zeker niet voor de burgerbevolking..."

Een medewerker van dit blad, Frits N. Eisenloeffel, berichtte voorts o.a.:
„...Zomer 1980 maakte EPLF voor het eerst melding van de aankomst van voorraden Russisch zenuwgas in de Eritrese hoofdstad Asmara en in de havenstad Massawa. Die zending maakte deel uit van een omvangrijk transport nieuwe zware wapens en materieel, waaronder tanks en grote geschutshelikopters. Tegelijk arriveerden bovendien zo'n tweehonderd Russische deskundigen, onder meer op het gebied van chemische en biologische oorlogvoering. Ethiopië ontkende toen de aanwezigheid van zenuwgas en gasexperts. Westerse inlichtingendiensten daarentegen bevestigden de juistheid van de EPLF-berichten. (...)

Nieuwe informaties hebben nu de vrees voor gebruik van het gas weer akuut gemaakt. Volgens EPLF, dat doorgaans vrij nauwkeurig is geïnformeerd over de Ethiopische oorlogsinspanning, is de gasvoorraad uit opslagkontainers verwerkt tot direkt inzetbare munitie, zoals gasbommen die door vliegtuigen met parachutes kunnen worden uitgeworpen, spuittanks die onder helikopters kunnen worden gemonteerd en gasgranaten die met tankgeschut kunnen worden afgevuurd. Deze munitie is ten dele verspreid over een aantal Ethiopische bases in Eritrea. Ethiopische militairen daar zijn recentelijk met gasmaskers uitgerust. Het principebesluit om tot gebruik van het gas over te gaan zou begin novenber zijn genomen, op een bijeenkomst van het Ethiopische Joint Military Command' in Asmara, in aanwezigheid van Russische en Oostduitse adviseurs. (...)

Afgelopen herfst lanceerden de Ethiopische strijdkrachten een grootscheepse aanval vanuit de stad Agordat in de richting van Kerkebet, in het hart van Barka. Maar liefst 20.000 man Ethiopische troepen werden ingezet, ondersteund door tanks, stalin-orgels, gepantserde geschutshelikopters en bombardementsvliegtuigen. Deze strijdmacht slaagde erin Kerkebet te bereiken, maar heeft zich inmiddels – veel schade berokkenend maar ook zelfzwaar gehavend – weer op Agordat moeten terugtrekken.
Het zijn zulke kostbare nederlagen, die Ethiopië ertoe kunnen verleiden naar een zeer drastisch middel als zenuwgas te grijpen..."

Terwijl van diverse zijden berichten verschenen over grootscheepse Ethiopische troepenbewegingen in Eritrea ter voorbereiding van een nieuw offensief in die provincie, verklaarde het officiële Ethiopische persbureau op 18

jan. 1982 dat de regeringstroepen de Eritrese afscheidingsbeweging (die sinds sept. 1961 een gewapende strijd voerde) praktisch hadden verpletterd.

Operatie „Rode Ster"

In een drie uur durende rede in Asmara, de hoofdstad van Eritrea, gaf de Ethiopische leider, luitenant-kolonel Mengistu Haile Mariam, op 25 jan. het startsein tot een militair-politieke campagne, operatie „Rode Ster", die zowel „eens en voor altijd" een eind aan het Eritrese verzet moest maken als een herstelplan beoogde voor de wederopbouw van de provincie Eritrea. In zijn toespraak deed Mengistu een laatste oproep aan de Eritreërs om „het verleden te vergeten en de hand uit te steken naar de Ethiopische massa's", zelfs „als zij tevoren, bewust of niet, de belangen van de rebellen hadden gediend". Een aanwijzing voor het belang dat het Ethiopische bewind aan de operatie hechtte, was de omstandigheid dat Mengistu al langer dan een maand met een deel van zijn ministers, o.w. de minister van defensie gen. Tesfaye Gabre Kidan, bijna permanent in Asmara verbleef.

Uit diplomatieke kringen in Adis Abeba werd vernomen dat de 80.000 à 90.000 Ethiopische regeringsmilitairen in Eritrea de voorgaande weken met nog eens 30.000 man waren versterkt. Daarmee zou bijna de helft van het hele Ethiopische leger zijn samengetrokken in Eritrea en de eveneens opstandige naburige provincie Tigre. Volgens de diplomaten zouden de Ethiopiërs worden bijgestaan door Russische, Cubaanse en Oostduitse militaire adviseurs. Zij schatten de sterkste van de EPLF-troepen op 8.000 à 10.000 man en meenden dat het ELF als militaire macht bijna niets meer voorstelde.

EPLF-woordvoerders verklaarden dat in de voorgaande twee maanden vier Ethiopische divisies, bestaande uit 70.000 man, plus 2.000 Russische soldaten naar Eritrea waren overgebracht. Zij kwamen zo op een strijdmacht van ca. 150.000 man.

De secretaris-generaal van het EPLF, Ramadan Mohammed Nur, sprak op 25 jan. de verwachting uit dat het zesde Ethiopische offensief sinds 1978 spoedig, mogelijk binnen een week, op drie fronten zou beginnen. Hij deelde mee dat vier Sowjet-generaals in Asmara waren gearriveerd om te helpen bij de planning van de operatie, dat Zuid-Jemen piloten voor de Mig-23 jachtbommenwerpers had geleverd en dat Libische schepen vier ladingen wapens en munitie hadden aangevoerd.

Om de Ethiopische plannen te doorkruisen hadden EPLF-strijders volgens Nur op 19 jan. het vliegveld van Keren beschoten en op 22 jan. een aanval uitgevoerd op de luchtmachtbasis bij Asmara. Bij die laatste actie, uitgevoerd door 2.600 man, zouden 150 Ethiopische soldaten zijn gedood en 160 gewond zijn geraakt, terwijl verscheidene Migs en helikopters zouden zijn vernietigd.

Op 16 febr. begonnen de Ethiopische troepen, aldus een EPLF-woordvoerder in Khartoem, hun offensief met zware luchtbombardementen. Daarbij ingezette MI-24 gevechtshelikopters zouden door Russische piloten worden gevlogen; de Mig-21 en Mig-23 toestellen door Zuidjemenieten. De woordvoerder voegde eraan toe dat 400 Russische adviseurs het offensief leidden en dat nog eens 1.600 Russen in Asmara in reserve werden gehouden. Hij stelde ook dat door de Ethiopische troepen – 12 divisies naar zijn zeggen – op 15 febr. zenuwgas in granaten was gebruikt, wat door de Ethiopische ambassadeur in Londen werd ontkend.

Op 21 febr. werd van Ethiopische zijde voor het eerst melding gemaakt van het offensief; in een TV-programma werd toen gezegd dat de Ethiopische strijdkrachten hun offensief in Eritrea „met grote kundigheid" uitvoerden. In datzelfde weekeinde meldde het EPLF dat alle Ethiopische aanvallen waren afgeslagen en dat daarbij ca. 2.500 Ethiopiërs waren gedood op de vier fronten waar strijd werd geleverd (o.a. 450 doden op en bij de weg naar Nakfa, 750 aan het front in de provincie Barka en 565 bij een nieuwe aanval op de luchtmachtbasis van Asmara). Ook zouden enkele buitenlandse adviseurs het leven hebben verloren.

Ook claimde het EPLF volgens de *Financial Times* (1-3) dat Ethiopische troepen vanuit westelijk Eritrea op Soedanees grondgebied waren doorgedrongen om guerillastrijders te achtervolgen. Ethiopië ontkende de slecht gemarkeerde grens met Soedan te hebben overschreden, maar Soedan protesteerde ertegen. De Soedanese president Nimeiry zou het Ethiopische offensief beschouwen als een schending van de afspraak tussen beide landen, die had geleid tot een sluiting van de grens door Soedan (sinds aug. 1981) – waardoor het Eritrese verzet vrijwel van zijn voornaamste aanvoerroute werd beroofd – en tot samenwerking met de Ethiopische veiligheidstroepen. Deels om deze reden en deels als gevolg van pressie van de kant van Saoedi-Arabië en de conservatieve Golfstaten die de Eritreërs steunen, zou Soedan nu de grens voor de Eritrese strijders hebben heropend, aldus de *Financial Times*.

Op 14 maart meldde de *FAZ*-correspondent uit Nairobi dat het Ethiopische offensief scheen te zijn vastgelopen. Het EPLF „maakt bijna dagelijks melding van nieuwe overwinningen op het Ethiopische leger. Zelfs als slechts een deel daarvan zou kloppen, moeten de Ethiopische verliezen zeer hoog zijn. Van de honderdduizend man, de helft van zijn troepen, die Ethiopië in Eritrea heeft ingezet, zou het volgens de opgaven van het EPLF sinds het begin van zijn „offensief Rode Ster" op 16 febr. tot dusver reeds een derde deel hebben verloren. De Ethiopische leiding vermeldt geen verliezen en heeft tot dusver nog met geen woord over het verloop van het offensief... gerept."

Op 16 maart echter schreef de Ethiopische regeringskrant *Addis Zemen* dat de regeringstroepen bezig waren met het vernietigen van bolwerken van de Eritrese afscheidingsbeweging in de bergen rond Nakfa.

Daarentegen berichtte de Belgische journalist Eddy Bonte in de *Volkskrant* (19-3) dat het zesde Ethiopische offensief binnen een week „een complete nederlaag" voor de Ethiopiërs werd. Hij gaf o.m. de volgende bijzonderheden:

Op 15 februari zet het Ethiopische leger de aanval in op twee fronten in de noordelijke provincie Sahel. Het eerste front ligt in het noordoosten, parallel met de Rode Zee. Over een lengte van veertig kilometer slingert het zich van Karora over Alghena tot bezuiden Fah. Het andere front ligt rond Nakfa. Eén dag later openen de Ethiopische strijdkrachten het vuur in het zuiden van de provincie Barka, bij de rivier Koer.

Wanneer ik in de nacht van 22 op 23 februari in Koer (Barka) arriveer, is de strijd sinds de middag definitief beslist. De heuvels waar het Ethiopische materieel opgesteld stond, zijn nu bezet door het EPLF. Het leger van Mengistu werd eerst vijftien kilometer teruggeslagen tot Koken. Nu bevindt het zich in Kerkebet, dat is veertig kilometer verder.

Op zondag 28 februari bevinden we ons aan het noordoostelijk Sahelfront. Hier probeerde Mengistu's leger op 15 februari een doorbraak te forceren, maar dat mislukte. Sterker zelfs: op 12 en 13 februari voerde het EPLF een soort „preventief" tegenoffensief en dreef de Ethiopiërs twee kilometer terug..."

In de *Volkskrant* (26-3) berichtte de correspondent uit Beiroet o.m.: Volgens het EPLF heeft de Ethiopische luchtmacht de afgelopen dagen zware bombardementen uitgevoerd op posities van de Britse guerrillastrijders bij de stad Nakfa en in de noordoostelijke Sahel-provincie.

Ondanks de luchtbombardementen zouden de EPLF-guerillastrijders de Ethhiopische aanvallen afgeslagen hebben en een in Beiroet gepubliceerd communiqué maakt melding van 300 doden en 500 gewonden aan Ethiopische zijde gedurende de gevechten op 21 en 22 maart. Hoewel deze cijfers niet te verifiëren zijn maken ook onpartijdige diplomatieke bronnen melding van

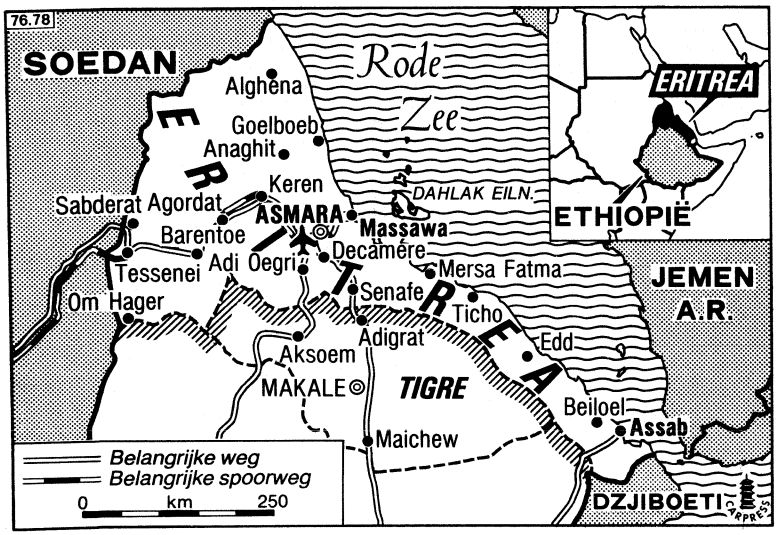

heftige gevechten de laatste dagen tussen het Ethiopische leger en het EPLF. De Ethiopiërs zetten oorspronkelijk 90.000 man in en de strijd werd op vier fronten in Eritrea gevoerd. Na een week vechten wisten de Eritreërs twee Ethiopische aanvallen af te slaan. Bij de stad Nakfa en in het noordoosten van Eritrea bleven twee fronten bestaan waar op dit moment een klassieke loopgravenoorlog wordt uitgevochten.
Volgens een Eritrese woordvoerder in Beiroet, Andebrhan Giorgis lid van het centraal comité van het EPLF, heeft het Ethiopische leger de afgelopen anderhalve maand grote verliezen geleden in Eritrea. De EPLF-woordvoerder zei dat 11.000 Ethiopische soldaten gedood werden, 14.000 gewond en meer dan 800 krijgsgevangen gemaakt.

Volgens Andebrhan Giorgis is de moraal van het Ethiopische leger erg laag en zijn er verschillende gevallen geweest de afgelopen dagen van muiterij en desertie. Aldus de *Volkskrant*.

Tijdens een persconferentie op 31 maart deelde de EPLF-vertegenwoordiger Nafi Kurdi, mee dat sinds het begin van het regeringsoffensief 11.615 Ethiopische militairen waren gedood, 16.164 gewond waren geraakt en 1.131 gevangen waren genomen. Naar Kurdi verklaarde, liepen de Ethiopische troepen nu een „klinkende nederlaag" op. *NRC/H'blad* (20-4) schreef o.a.:

„...Inmiddels onderschrijven enkele onafhankelijke rapporteurs, die de afgelopen tijd vanuit Soedan het Eritrese gevechtsterrein bezochten in grote lijnen de EPLF-versie.
Henny Reuter, correspondent van de Zuidafrikaanse Argus-bladen, wist eind maart door te dringen tot Nakfa, de laatste door de EPLF beheerste stad, gelegen in het moeilijk toegankelijke Eritrese bergmassief en het voornaamste doelwit van de operatie-Rode Ster. De gefortificeerde stad bleek toen vast in handen van de EPLF-strijders en het krijgsgewoel verwijderde zich uit de omgeving van dit EPLF-bolwerk.
BBC-correspondent Elizabeth Blunt rapporteerde begin deze maand over terugtrekkende Ethiopische regeringseenheden in het noordelijke grensgebied met Soedan. En een Franse cameraman vertrouwde het Italiaanse blad Europeo onlangs toe dat het grootscheepse Ethiopische offensief in de vlakte van Baraka ten westen van Nakfa in februari stuk liep op de EPLF-defensie, waarna de Ethiopiërs zich vanaf 1 maart begonnen terug te trekken.
Het EPLF meldde zelf een forse zege op het zuidelijke front bij Afabet*, waar geen buitenlandse waarnemers wisten door te dringen. (...)

Dat het massale regeringsoffensief ondanks de uiterste krachtsinspanning van het Ethiopische regime is vastgelopen heeft zowel militaire als politieke oorzaken. Het woeste bergachtige terrein biedt duidelijk voordeel aan de ongeveer 15.000 EPLF-guerrillastrijders en beperkt de mogelijkheden van het numeriek en materieel superieure regeringsleger.
Dat moet zich in het moeilijk toegankelijke bergterrein opdelen in kleine eenheden van enkele honderden manschappen, die slechts lichte wapens kunnen meevoeren en zich moeten behelpen met muilezels in plaats van gepantserde voertuigen. Ethiopische Migs en gevechtshelikopters beheersen weliswaar het luchtruim, maar de mogelijkheden voor dekking zijn groot. Bovendien overtreffen de guerrillastrijders hun tegenstanders in kennis van het terrein, in gevechtservaring en vooral ook in motivatie. Zij kunnen zich in tegenstelling tot de Ethiopiërs immmers geen enkele nederlaag veroorloven.

Het EPLF heeft steeds geklaagd over het Ethiopische gebruik van zenuwgassen, maar onpartijdige waarnemers wisten tot op heden geen harde bewijzen op tafel te brengen.
EPLF-leider Ermias Debesai zei daar onlangs over: „Bij het begin van het offensief in februari schoten de Ethiopiërs zenuwgas af per mortier, waardoor ze geen groot terrein konden bestrijken. Bovendien is onze kracht dat we onze posities voortdurend wisselen en vaak zo dicht bij de Ethiopische troepen zitten dat ze geen gas kunnen gebruiken zonder zich zelf te bedreigen. En dat zouden ze zeker doen, want ze zijn niet uitgerust voor chemische oorlogvoering."

Ethiopiës militaire onvermogen het Eritrese verzet te breken heeft ook duidelijke politieke achtergronden. Ruim een jaar geleden sloot Mengistu vrede met zijn voormalige vijand, president Nimeiry van Soedan. Nimeiry beloofde toen de via Soedan lopende bevoorradingswegen te sluiten waarlangs het EPLF zijn voornamelijk Arabische steun krijgt.

Hoewel dat Soedanese streven als gevolg van de onherbergzame terreingesteldheid nooit geheel lukte beleefde het EPLF niettemin moeilijke tijden. Toen Ethiopië een half jaar geleden echter een wederzijds bijstandsverdrag sloot met Zuid-Jemen en Soedans aartsvijand Libië verkoelden de relatie tussen Khartoem en Addis Abeba snel.

Gevolg: de bevoorradingsproblemen van het EPLF werden door een grote Soedanese soepelheid in het grensgebied aanzienlijk verlicht..."

Ook *Le Monde* (19-6) meldde dat het „Rode Ster"-offensief leek vastgelopen. Nakfa was nog steeds in handen van het EPLF, hoewel de voorposten van het Ethiopische leger op slechts 6 km van deze stad lagen. Een Britse delegatie, die kort tevoren een bezoek aan Nakfa had gebracht, bezocht daar twee kampen met 4.400 krijgsgevangenen: 3.000 van het waren bij eerdere offensieven gevangen genomen, de overige 1.400 sinds het begin van het „Rode Ster"-offensief. Het grootste deel van deze laatste groep behoorde tot de 21ste divisie, die in het dal van de Barka, in het noordwesten van Eritrea, was ingezet. Deze divisie was samen met de 22ste speciaal voor het huidige offensief gevormd, aldus *Le Monde*.

Op 17 juni berichtte *NRC/H'blad* vanuit Nairobi dat volgens doorgaans betrouwbare bronnen in de Ethiopische hoofdstad de voorgaande dagen honderden mensen in Addis Abeba en andere delen van Ethiopië waren gearresteerd.

„De arrestaties komen nu in Noord-Ethiopië het grote offensief van het regeringsleger tegen het Eritrese Volksbevrijdingsfront (EPLF) is vastgelopen, terwijl de zusterorganisatie in de naburige provincie Tigre, (het TPLF) een reeks militaire successen heeft gemeld.
Volgens dezelfde bronnen in Addis Abeba worden de meeste arrestanten beschuldigd van steun aan de afscheidingsbewegingen EPLF en TPLF en het opzetten van sabotagegroepen in stedelijke centra. In Addis Abeba alleen werden minstens 200 mensen opgepakt, van wie er vijftig in het overheidsapparaat werken. Onder hen bevinden zich de secretaris-generaal van het ministerie van buitenlandse handen en twee hoge functionarissen van het ministerie van buitenlandse zaken. Het regime van kolonel Mengistu zal vooral gebelgd zijn over het feit dat in een aantal gevallen plannen voor militaire acties van het regeringsleger in Eritrea aan het Eritrese verzet zijn doorgespeeld.
Volgens de bronnen in Addis Abeba heeft de recente arrestatiegolf het ondergrondse netwerk van het EPLF en het TPLF in de stedelijke centra sterk aangetast..."

(Vor. ber. pag. 714/2 e.v.-1980)

* In The Observer (25-4) gaf Elizabeth Bryant een ooggetuigverslag van de strijd aan het front bij Afabet. Zij maakte melding van een aanval van regeringstroepen die door het EPLF werd afgeslagen. Volgens haar namen beide partijen dezelfde posities in die zij al bijna vier jaar bezetten. Na twee maanden van nieuwe felle gevechten waren de gurrillastrijders niet verdreven, hoewel de regeringstroepen aan dat front naar schatting 30.000 à 40.000 man hadden ingezet.

ACTIVITEITEN ANDERE BEVRIJDINGSBEWEGINGEN

De Ethiopische regeringstroepen werden inmiddels ook ingezet voor acties tegen andere bevrijdingsbewegingen, in het bijzonder het Tigre Volksbevrijdingsfront (TPLF) in de provincie Tigre en het Oromo Bevrijdingsfront (OLF) in de provincie Bale. Het OLF heeft zijn hoofdkwartier in de Somalische hoofdstad Mogadiscio.

Volgens de *NZZ* (3-2) maakte het TPLF in de laatste jaren de provincies Tigre, Gondar en Wollo onveilig. Het TPLF had ook een alliantie gesloten met het Eritrese EPLF. In de *Volkskrant* (19-3) werd gemeld dat het TPLF 90% van de provincie Tigre controleert en het EPLF thans steunt met een paar duizend soldaten. Het TPLF maakt zelf regelmatig melding van successen in de strijd tegen Ethiopische regeringstroepen, maar de juistheid daarvan valt moeilijk vast te stellen.

Zo claimde het TPLF op 9 sept. 1980 207 Ethiopische militairen te hebben gedood in een zes uur durende slag bij Makalle, de hoofdstad van Tigre. Op 29 sept. 1980 stelde een TPLF-woordvoerder te Khartoem dat Ethiopische troepen 80.000 mensen hadden verdreven en kerken, scholen en moskeeën hadden verwoest als vergelding voor guerrilla-aanvallen, incl. een aanval op Sekota (in de provincie Wollo) en een bij Abi Addi (ten westen van Makalle), waar 100 Ethiopische militairen zouden zijn gedood. Op 21 okt. 1980 claimde het TPLF dat een aanval op Kobbo (ten zuiden van Makalle) de Ethiopische troepen 43 doden en 35 gewonden had gekost. Op 2 maart 1981 verklaarde een TPLF-woordvoerder in Khartoem dat het TPLF ca. 420 Ethiopische militairen had gedood en 4.000 had omsingeld tijdens een nieuw regeringsoffensief bij Endeselassie, dat door het TPLF zou zijn afgeslagen. Volgens onafhankelijke waarnemers had het TPLF in Tigre enige terreinwinst geboekt, aldus NRC/H'blad (19-5-'81). In een te Rome uitgegeven communiqué meldde het TPLF ongeveer 200 Ethiopische soldaten te hebben gedood bij gevechten op 16 juli 1981. Eind nov. 1981 claimde het TPLF 700 Ethiopische soldaten te hebben gedood en twee steden te hebben veroverd.
Volgens een in Khartoem gepubliceerde TPLF-communiqué (AP 15-2) zouden bij gevechten op 12 febr. 1982 een districtsgouverneur en 106 Ethiopische militairen zijn gedood, terwijl de districtshoofdplaats Sekota op 15 febr. zou zijn veroverd.

Op 23 maart werd bericht dat het TPLF naar eigen zeggen de stad Batti had veroverd en daarbij 600 Ethiopische militairen had gedood.

Volgens een TPLF-woordvoerder in Khartoem (Le Monde 1-6) had het TPLF op 21 mei de stad Ferres-Mai (45 km ten oosten van Adoea) veroverd na zeven uur durende gevechten waarbij 215 Ethiopische militairen waren gedood of gewond en 289 gevangen waren genomen. De volgende dag hadden TPLF-strijders 310 Ethiopische militairen gedood of gewond in een hinderlaag op 15 km ten noorden van Ferres-Mai. Daarop had de Ethiopische luchtmacht deze stad drie dagen achtereen gebombardeerd, waardoor een derde deel zou zijn verwoest, aldus de TPLF-woordvoerder. Deze verklaarde voorts dat ook de stad Edaga-Arbi (60 km ten oosten van Adoea) door het TPLF was veroverd.

Op 27 april 1981 deelde een OLF-woordvoerder in Mogadiscio mee dat 2.000 à 3.000 mensen werden gedood bij de eerste Ethiopische luchtaanvallen op het stamgebied van de Oromo's. Die bombardementen, o.a. met napalm en andere chemicaliën, zouden van 19 t/m 21 maart 1981 hebben plaatsgevonden met als voornaamste doelwit het dorp Gata Warancha. De luchtaanvallen werden bevestigd door Noorse missionarissen, die dit dorp vanwege de aanvallen hadden moeten verlaten evenals 20.000 bewoners van het getroffen gebied.

EERSTE COPWE-CONGRES. WIJZIGINGEN IN REGERING

Van 16-19 juni 1980 vond in Addis Abeba het eerste congres van de Werkerspartij van Ethiopië (COPWE) plaats.
Luitenant-kolonel Mengistu Haile Mariam, het Ethiopische staatshoofd, werd voorzitter van het uitvoerend comité van COPWE. Hij benoemde zes leden, die allen ook lid waren van het permanente comité van de Voorlopige Militaire Administratieve Raad (PMAC of Derg) t.w. kapitein Firke Selassie Wogderess (secretaris-generaal van de Derg), kapitein Legesse Asfaw, luitenant-kolonel Fisseha Desta (vicesecretaris-generaal van de Derg), brigade-generaal Tesfaye Gebre Kidan, luitenant-kolonel Barhanu Bayih en luitenant-kolonel Addis Tedla.

Andere COPWE-organen waren o.m. een 93 leden tellend permanent comité, waarin ca. 30 leden van de Derg en de meerderheid van de leden van de ministerraad waren opgenomen, alsmede een algemene vergadering, die naar verluidt uit ca. 1.500 afgevaardigden bestond.

Nadat in illegale pamfletten, die in Addis Abeba waren verspreid, was beweerd dat sommige COPWE-benoemingen meer op persoonlijke trouw jegens Mengistu dan op ideologische overtuigingen waren gebaseerd, volgde in febr. 1980 een aantal arrestaties. Luitenant-kolonel Demesie Deresa, een lid van het Centrale Comité van de Derg, werd vervolgens op 11 juli 1980 wegens corruptie tot 20 jaar gevangenisstraf veroordeeld, evenals een ander lid van de Derg. Tot de arrestanten, o.w. talrijke Oromo's, behoorde ook de minister van justitie, Ato Zegeye Asfaw.

Op 25 aug. 1980 maakte de Derg de volgende ministersbenoemingen bekend: Ato Getachew Kibret (justitie) en Ato Abebe Kebede (binnenlandse handel). De tweede zitting van het Centrale Comité van COPWE vond van 9 tot 13 febr. in Addis Abeba plaats en was volgens *Ethiopian Herald* vooral gewijd aan ideologische en economische vraagstukken. In zijn openingsrede deelde Mengistu mee dat in het voorbije halfjaar zeven leden en kandidaatleden van het CC wegens „inbreuk op de discipline, reactionair gedrag en gebrek aan efficiency" waren ontslagen. Hij noemde hen echter niet bij name. Hij beklemtoonde dat de kracht van de partij veeleer aan de kwaliteit van zijn leden dan aan het aantal leden moest worden afgemeten.

In Le Monde (15-16 juli 1981) werd gesteld dat COPWE geenszins de aangekondigde politieke massapartij was (volgens het model van de Oosteuropese communistische partijen), omdat a) alle zeven leden van het uitvoerend comité ook lid waren van het permanente comité van de Derg; b) 79 van de 93 leden van het CC leger- of politieofficieren waren en daarin geen vakbonds-of boerenvertegenwoordigers waren opgenomen; en c) onder de 1.500 assemblee-leden twee maal zoveel militairen als burgers waren. De oorsprong en samenstelling van COPWE illustreren de wil van Mengistu en de militairen om alleen te regeren. Na de „rode terreur" (dec. 1977–febr. 1978) vertrouwde de leidende kring slechts zichzelf, aldus Le Monde.

Samenstelling ministerraad

Nadat op 30 juli 1981 een nieuw ministerie van bouwnijverheid was ingesteld en de bezetting van twee ministersposten was veranderd, luidde de samenstelling van de ministerraad als volgt:

Staatshoofd en voorzitter ministerraad – lt.-kol. Mengistu Haile Mariam; senior minister – lt.-kol. Fisseha Desta; defensie – brig.-gen. Tesfaye Gebre Kidan; binnenlandse zaken – brig.-gen. Taye Tilahun; buitenlandse zaken – Feleke Gedle-Ghiorgis; financiën – Ato Tefera Wolde-Senayet; justitie – Ato Getachew Kibret; onderwijs – lt.-kol. Goshu Wolde; cultuur, sport en jeugd – Ato Tesfaye Shewaye; voorlichting en nationale oriëntatie – majoor Girma Yilma; openbare en nationale veiligheid – kolonel Tesfaye Wolde Selassie; transport en verbindingen – Ato Yusuf Ahmed; landbouw – Geremew Debele; staatsboerderijen – Ato Hailu Shawul; gezondheid – Tefera Wondu; arbeid en sociale zaken – Ato Kassa Kebede; plancommissie – Ato Paulos Abraham; ontwikkeling nationale hulpbronnen – Ato Mebratu Mengistu; bouwnijverheid – Ato Kassa Gebre; huisvesting en stadsontwikkeling – Ato Tesfaye Maru; industrie – Ato Desfaye Dinka; mijnbouw, energie en waterstaat – Ato Tekeze Shoa Autenfesu; buitenlandse handel – Ato Wole Chekol; binnenlandse handel – Ato Abebe Kebede; ontwikkeling koffie- en theeproduktie - commandant Yehuwalashet Girma.

Resultaten revolutie

Tijdens de tweede zitting van het CC van COPWE maakte Mengistu, sprekend over de „revolutionaire verworvenheden", op 10 febr. 1981 bekend dan tot dan toe 320.000 ha land was onteigend, dat regeringsorganisaties betrokken waren bij 65% van de uitvoer en 77% van de invoer, dat 7 mln Ethiopiërs een basiscursus lezen en schrijven hadden gevolgd en dat de medische hulp voor het platteland was verdubbeld.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

AFBROKKELING SPAANSE REGERINGSPARTIJ

Op 31 juli stelde de Spaanse oud-premier Adolfo Suarez Gonzalez, die een sleutelrol speelde bij het na Franco's dood ingezette hervormingsproces, zijn nieuwe politieke partij, het Democratisch en Sociaal Centrum (CDS) in Madrid voor.
Hij vermeed daarbij zich ideologisch af te zetten tegen de door hem verlaten Unie van het Democratisch Centrum (UCD), maar gaf aan dat deze regeringspartij in zijn ogen alle effectiviteit had verloren.

„Het probleem is niet of er programverschillen bestaan. Waar het om gaat is of al of niet de politieke wil aanwezig is dit programma ten uitvoer te brengen. Ik geloof dat een politieke partij die in haar midden te veel verschillende politieke ambities herbergt moeilijk tot een eensgezinde en coherente parlementaire fractie kan komen die antwoord kan geven op de problemen die na de verkiezingen in Spanje aan de orde zullen komen," aldus Suarez op een lunch plus persconferentie.
Ook het door het CDS verspreide politieke manifest toonde geen wezenlijke verschillen met de uitgangspunten van de UCD, zoals die door de nieuwe leider Landelino Lavilla (zie verderop) onlangs waren geformuleerd.

Suarez erkende dat zijn partij niet over „voldoende economische middelen" beschikte, al vertelde hij dat „een groep vrienden" hem een krediet had verschaft van *f* 3 mln.

Adolfo Suarez Gonzalez

Suarez had op 27 juli zijn partij in het Spaanse partijregister laten registreren.
Volgens de *NZZ* (1-8) kon de oprichting van het Centro Democratico Social door Suarez wel eens het einde betekenen van het opsplitsingsproces binnen de regeringspartij UCD, die in 1977 door diezelfde Suarez werd opgericht.
Door de verschillende stromingen binnen de UCD had de partij nooit een eenheid gevormd. De belangrijkste stromingen waren de liberalen, christen-democraten en sociaal-democraten (zie ook pag. 746-1981). Bovendien had de partij zware verliezen geleden bij de regionale verkiezingen in Baskenland op 9 maart 1980 (pag. 177-1980), Catalonië op 20 maart 1980 (pag. 208-1980), Galicië op 20 oktober 1981 (pag. 354/2-1982) en recentelijk in Andalusië op 23 mei 1982 (pag. 353-1982), waardoor de verdeeldheid binnen de UCD nog was toegenomen. Zodanig zelfs dat er naast de groep van Suarez nog andere groeperingen de regeringspartij hadden verlaten.
De UCD bestond nu uit 5 kleine partijen. Van links naar rechts waren dat: de (katholiek-conservatieve) Democratische Volkspartij (PDP) van Oscar Alzaga, het restant van de UCD met Lavilla, de liberalen onder Garrigues Walker (nog bezig met de oprichting van een partij), de CDS van Suarez en de sociaal-democratische groep van Ordoñez (zie ook pag. 747/2-1981).
Al deze groeperingen hadden de UCD verlaten tussen november 1981 en augustus 1982.
Hieronder volgt een chronologisch verslag van de ontwikkelingen binnen de UCD in die periode.

Calvo Sotelo y Bustelo leider UCD

Op 13 nov. 1981 bood partijvoorzitter Austin Rodriguez Sahagun tijdens een bijeenkomst van het uitvoerend comité van de UCD zijn ontslag als partijleider aan.
Het ontslag werd aanvaard en premier Calvo Sotelo y Bustelo werd vervolgens voorgedragen als nieuwe partijleider. Calvo Sotelo zou op 21 november officieel in die functie worden benoemd. Tot die datum zou secretarisgeneraal Rafael Calvo Ortega tijdelijk het partijleiderschap op zich nemen.
Gehoopt werd dat, nu beide functies in één hand waren gekomen, het einde nabij was van de crisis binnen de UCD, die de maanden daarvoor het Spaanse politieke leven sterk had ondermijnd.
Het ontslag van Sahagun die een zwager en vriend van Suarez was en de benoeming van Calvo Sotelo tot partijleider betekende een nederlaag voor ex-premier Suarez en zijn aanhangers die beducht waren voor een toenemende „verrechtsing" van de partij.
Suarez had op 12 november tegenover een groepje partijgenoten verklaard toen hij zijn advocatenkantoor in Madrid verliet: „Ik zeg de politiek morgen vaarwel. Ik heb nooit een spel gespeeld met de politiek of de partij, zoals men mij van zoveel kanten – en vooral in de pers – heeft verweten. De enige manier om mensen ervan te overtuigen dat die beschuldigingen ongegrond zijn is mij uit de politiek terug te trekken."
Op de bijeenkomst van het uitvoerende comité was Suarez in verband met de operatie van een van zijn zoons niet aanwezig.
Op 21 november werd Calvo Sotelo met 181 stemmen vóór, geen tegen en 44 onthoudingen officieel gekozen tot partijleider.

Iñigo Cavero Lataillade, die op dat ogenblik minister van cultuur was en behoorde tot de christen-democratische vleugel, werd voorgedragen als secretaris-generaal, hetgeen op 30 nov. werd bekrachtigd met 136 stemmen, 79 blanco en 4 ongeldige stembiljetten.
Jaime Lamo de Espinosa werd op 1 dec. de nieuwe woordvoerder van de UCD-fractie in het parlement. Hij was de opvolger van Rodriguez de Miñon.
Op 17 nov. verzocht koning Juan Carlos, die een driedaags bezoek aan Aragon bracht, de politieke partijen op de houden met hun interne geruzie. Hij zei: „Wil de politiek het respect van allen blijven genieten dan moet zij niet afdalen tot een niveau dat gekenmerkt wordt door een gebrek aan doelmatigheid, een zich vastklampen aan functies en interne strijd. De politiek moet juist een sterke stuwkracht betekenen, die oplossingen voortbrengt."

Regeringswijziging. Samenstelling nieuwe regering

Op 1 december voerde Calvo Sotelo een uitgebreide kabinetswijziging door, waarbij Spanje voor het eerst sinds de Burgeroorlog weer een vrouwelijke minister kreeg.
De nieuwe ministerraad, die uit 6 nieuwe ministers bestond en op 2 dec. werd beëdigd, was als volgt samengesteld:

Weekblad 51ste jaargang No. 2651, pag. 33311-33326

Premier – Leopoldo Calvo Sotelo y Bustelo; eerste vice-premier belast met politieke aangelegenheden – Rodolfo Martin Villa†; tweede vicepremier belast met handel en economie – Juan Antonio Garcia Diez†; buitenlandse zaken – Jose Pedro Perez-Llorca; regionaal bestuur – Rafael Arias Salgado Montalvo*; binnenlandse zaken – Juan Jose Roson Perez; defensie – Alberto Oliart Saussol; onderwijs en wetenschap – Frederico Mayor Zaragoza*; arbeid en sociale zaken – Santiago Rodriguez-Miranda Gomez*; gezondheid en consumentenzaken – Manuel Nuñez Perez*; landbouw, visserij en voedselvoorziening – Jose Luiz Alvarez Alvarez†; cultuur – Soledad Becerril Bustamante*; openbare werken en urbanisatie – Luis Ortiz Gonzalez; industrie en energie – Ignacio Bayon Marine; financiën – Jaime Garcia Anoveros; justitie – Pio Cabanillas Gallas; transport, toerisme en verbindingen – Luis Gamir Casares*; het bureau van de premier – Jaime Lamo de Espinosa y Michels de Champorucin*; assistent van de premier – Matias Rodriguez Inciarte.

De nieuwe minister van cultuur, Soledad Becerril Bustamante, legt de eed af terwijl koning Juan Carlos (r) en premier Calvo Sotelo y Bustelo (naast hem) toekijken. Op de achtergrond wachten de andere ministers tot zij de eed kunnen afleggen.

- Salgado Montalvo (40) was minister voor de betrekkingen met het parlement van april 1979 tot januari 1980 en minister ten behoeve van het bureau van de premier van januari 1980 tot het aftreden van Suarez in januari 1981 (pag. 81-1981).
- Mayor Zaragoza (48), een apotheker, werd in 1968 rector van de Granada universiteit en werd in 1978 benoemd tot plaatsvervangend directeur-generaal van de UNESCO.
- Rodriguez-Miranda Gomez (40) werd in 1977 afgevaardigde voor de UCD en hij was lid van de regionale regering van de Balearen geweest.
- Nuñez Perez (49), een UCD-afgevaardigde voor Leon, had binnen de partij verschillende posten bekleed. In maart 1981 werd hij staatssecretaris van werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen. Hij volgde Jesus Sancho Rof op, die niet werd herbenoemd vanwege het spijsolieschandaal (zie een volgende aflevering).
- Becerril Bustamante (37) was een afgevaardigde voor Sevilla en behoorde tot de liberale vleugel van de UCD. Zij was lid van de politieke raad van de partij en had tot dan toe een actieve rol gespeeld in de parlementaire commissie die de werkzaamheden van het Congres van afgevaardigden (de Spaanse Tweede Kamer) indeelt.
- Gamir Casares (38) was van mei tot sept. 1980 minister van handel en toerisme.

Vertrek vier parlementariërs uit de UCD

Op 28 januari 1982 kondigden de afgevaardigden Miguel Herrero Rodriguez de Miñon, de voormalige fractievoorzitter van de UCD, Ricardo de la Cierva, voormalig minister van cultuur, en Francisco Soler Valero, een afgevaardigde voor Almeria, aan dat zij de UCD zouden verlaten en lid zouden worden van de conservatieve Democratische Coalitie.
In een verklaring zeiden zij dat de UCD niet de centrum-rechtse politiek voerde die nodig was om de linkse oppositie te verslaan. Zij kondigden echter aan dat zij premier Calvo Sotelo in het parlement zouden blijven steunen.
Na de bekendmaking van het uittreden van drie Congresleden riep de premier die dag zijn kabinet voor een speciale zitting bijeen. Na afloop daarvan deelde een woordvoerder van de ministerpresident mee dat niet gepraat was over de mogelijkheid van ontbinding van het parlement en de daarop volgende vervroegde verkiezingen.

Op 9 februari kondigde senator Luis Ramallo aan dat hij van de UCD naar een combinatie van kleine partijen zou gaan.

De UCD, die in 1979 nog 167 van de 350 zetels in het Congres bezette, beschikte na het vertrek van 2 afgevaardigden in het voorjaar van 1981, het uittreden van Manuel Diaz Pines op 29 okt., het vertrek van 10 afgevaardigden onder Ordoñez op 3 nov. (pag. 747-1981), en het overlopen van de drie afgevaardigden op 28 januari 1982, nog over 151 zetels in het parlement.

Oprichting sociaal-democratische partij (PAD)

Van 26-28 maart werd, op initiatief van 10 sociaal-democratische afgevaardigden en 7 senatoren die de UCD hadden verlaten, in Madrid tijdens een oprichtingscongres de Partido de Accion Democratica (PAD) opgericht (zie ook pag. 747/2-1981).
Het programma van de nieuwe partij was gebaseerd op de „sociaal-democratische ideologie", maar niet op het socialisme, zoals Francisco Fernandez Ordoñez, die tot secretaris-generaal van de nieuwe partij werd gekozen, verklaarde.
Ordoñez voerde de groep uitgetredenen ook al aan, toen deze als linkervleugel nog deel uitmaakte van de regeringspartij. Hij werd vooral bekend door de twee meest hervormingsgezinde wetten die hij erdoor heeft gekregen sinds de UCD na Franco's dood aan de macht kwam: een nieuwe belastingwet (pag. 667/3-1977) en de wet op de echtscheiding (pag. 744-1981).
Ordoñez zei op 28 maart voor een gehoor van zo'n 550 mensen dat het hervormingsproces „dat nodig was om het land aansluiting te doen vinden bij de moderne wereld" alle fut had verloren en voortijdig tot stilstand was gekomen. „Er is een sfeer van luchtledigheid en walging. Niemand van de kant van de regering stelt nog iets voor, komt nog met een plan. Het enige waar men mee bezig is, is met het aan de macht te blijven," aldus Ordoñez.

Nog twee afgevaardigden verlaten UCD

Op 16 juni verlieten opnieuw twee afgevaardigden de parlementaire fractie van de regeringspartij UCD. Het waren twee afgevaardigden uit Segovia: Mo-

* Nieuw.
† Andere of uitgebreidere portefeuille.

desto Fraile, tevens vice-voorzitter van het Congres, en Carlos Gila. Zij verweten de regering dat deze „achter hun rug" en tegen de gemaakte afspraken in een wetsvoorstel had voorbereid waarbij de provincie Segovia werd behandeld als onderdeel van de regio Castilië-Leon bij de verlening van autonomie. Fraile en Gila eisten, gesteund door een groot aantal gemeentebesturen in deze provincie, dat Segovia zelfbestuur kreeg.

Beide parlementariërs traden toe tot de zogenaamde „gemengde fractie" waarin afgevaardigden van sterk uiteenlopende politieke herkomst zitting hebben. Met het vertrek van de twee afgevaardigden liep het aantal UCD-zetels in het Congres terug tot 149.

Liberale partij in oprichting

Op 5 juli besloot een vooraanstaande liberaal binnen de UCD, Eduardo Merigo, deze partij te verlaten. Volgens persberichten zou hij een belangrijke rol spelen bij de vorming van een nieuwe liberale partij onder leiding van de zakenman Antonio Garrigues Walker. Meer dan een jaar geleden richtte laatstgenoemde de zogenaamde „Liberale Clubs" op, discussiegroepen waarin een deel van de UCD – o.a. oud-premier Suarez – een ongewenste bedreiging zagen van de bestaande politieke partijen.
Op 13 juli besloten 200 leden van 60 „Liberale Clubs" in Madrid een nieuwe politieke partij te vormen, de Liberale Democratische Partij, onder leiding van Garrigues Walker.

Calvo Sotelo treedt terug als partijvoorzitter. Landelino Lavilla opvolger

Nadat het uitvoerende comité van de UCD vanaf 2 juli bijna voortdurend had vergaderd om een uitweg te vinden uit de crisis die door de verkiezingsnederlaag in Andalusië op 23 mei (pag. 353) nog was verergerd, diende premier Calvo Sotelo op 6 juli zijn ontslag in als partijleider. De premier stelde vervolgens voor dat parlementsvoorzitter Landelino Lavilla hem zou opvolgen.
Lavilla kreeg tot 12 juli de tijd om te laten weten of hij de voordracht, die was overgenomen door het uitvoerende comité, aanvaardde. De „politieke raad" van de partij zou op die dag de benoeming moeten bekrachtigen.
Lavilla was van christen-democratischen huize en behoorde tot de rechtervleugel van de Unie van het Democratisch Centrum. Tijdens het UCD-congres in Palma de Mallorca in januari 1981 voerde Lavilla de groep der „criti-

Landelino Lavilla na zijn verkiezing (13 juli) tot partijleider van de Unie van het Democratisch Centrum.

ci" aan die zich steeds hadden verzet tegen de ongebreidelde macht binnen de partij van Adolfo Suarez en die zich beijverden voor interne democratisering.
Op 12 juli kwam de politieke raad van de UCD bijeen om zich uit te spreken over de kandidatuur van Lavilla, die zich bereid had verklaard Calvo Sotelo op te volgen als partijleider. Oud-premier Suarez, die wel had deelgenomen aan de voorgaande onderhandelingen over een oplossing van de interne crisis was hierbij niet aanwezig. Zijn voorwaarden waren door Calvo Sotelo en Lavilla afgewezen.
Op de bijeenkomst zorgde vice-premier Martin Villa onverwacht voor grote opschudding met zijn voorstel dat de vergadering zou eisen dat Suarez voor de raad zou verschijnen. Deze zou dan kunnen vertellen of hij al definitief had besloten zich van de UCD af te scheiden of dat er nog kans op diens terugkeer bestond.

Het debat binnen de raad had geen zin, aldus Martin Villa, zolang hierover geen zekerheid bestond. „Indien Suarez zijn eigen partij vormt blijft er voor de UCD weinig anders over dan een alliantie aan te gaan met Fraga (de leider van de rechtse Volksalliantie – red.), maar dan zal ik niet van de partij zijn," zo zei Martin Villa.
Hierop ontstond een felle discussie waarbij aanhangers van Suarez aanvoerden dat deze laatste volstrekt het recht had niet aanwezig te zijn na de „minne manier" waarop hij door Calvo Sotelo was behandeld. Zij verweten deze daarbij dat hij Lavilla volmachten had toegezegd, die hij eerst aan Suarez had geweigerd. Uiteindelijk besloot Lavilla zijn kandidatuur op te schorten.
Op 13 juli echter besloot de politieke raad met 144 van de 214 stemmen Lavilla toch als partijleider te aanvaarden. Er waren 65 onthoudingen en er werden vijf ongeldige stemmen uitgebracht.
Lavilla kreeg bijzondere volmachten die hem gedurende twee maanden de mogelijkheid gaven vergaande veranderingen binnen de UCD door te voeren. Hij kon zelfs het initiatief nemen tot wijzigingen binnen de regering. Meende Lavilla dat het hem onmogelijk was in de praktijk zijn taak tot uitvoering te brengen dan keerde het voorzitterschap automatisch terug bij Calvo Sotelo. Deze laatste voorwaarde was sterk aangevallen omdat zij in strijd was met de statuten van de UCD.

Oprichting Democratische Volkspartij door christen-democraten

Op 20 juli verlieten 12 afgevaardigden en 8 senatoren van christen-democratischen huize de UCD en vormden een eigen partij, de Democratische Volkspartij (PDP).
De meest vooraanstaande figuur was de staatsrechtgeleerde Oscar Alzaga, een afgevaardigde uit Madrid, die al anderhalf jaar een oppositionele rol speelde binnen de UCD.
Verwachtte werd dat de PDP nauwe samenwerking zou zoeken met de veel grotere, rechtse Volksalliantie van Fraga Iribarne, waar zij in ideologisch opzicht weinig van verschilde.

Regeringswijziging: drie ministers stappen over naar top UCD

Op 27 juli bracht premier Calvo Sotelo een bezoek aan koning Juan Carlos in diens zomerresidentie op Mallorca om hem een minimale wijziging in het kabinet mee te delen. Drie leden, onder wie de vice-premier, verlieten het kabinet om over te stappen naar het partijbestuur van de UCD met de opdracht om de verkiezingen voor te bereiden.
Naast vice-premier Rodolfo Martin Villa traden de minister Jaime Lamo de Espinosa y Michels de Champorucin, die belast was met de leiding van het bureau van de premier, en Rafael Arias Salgado Montalvo, de minister van regionaal bestuur, af. Alleen deze laatste werd vervangen en wel door Luis Cosculluela.

Op een persconferentie (27 juli) bevestigde Lavilla dat Suarez hem twee weken eerder in een brief had laten weten dat hij de UCD ging verlaten.
Tevens liet Lavilla op de persconferentie duidelijk uitkomen dat hij er de voorkeur aan gaf dat deze verkiezingen in maart plaatsvonden, zoals normaal was voorzien.

(Vor. ber. pag. 746 e.v.-1981)

EG

EUROPESE RAAD

In Brussel heeft op 28 en 29 juni de tweede Europese Raad van 1982 plaatsgevonden. (Eerste Europese Raad van dit jaar pag. 265/2 e.v.). Op deze bijeenkomst van de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten van de EG waren twee zaken de belangrijkste onderwerpen van gesprek: het Midden-Oosten i.v.m. de Israëlische inval in Libanon (pag. 385 e.v.) en de betrekkingen van West-Europa met de VS (pag. 467 e.v.).

Libanon, Midden-Oosten

Niet in de laatste plaats omdat zij elk moment een grote Israëlische aanval op West Beiroet verwachtten wilden de Tien aanvankelijk reeds op 28 juni tegen het einde van de middag een verklaring over Libanon uitgeven waarin een soort troepenscheiding rondom Beiroet zou worden aanbevolen. Maar op de tweede en laatste dag van de top moest het overleg nog tot na het normale lunchuur worden voortgezet om een verklaring te produceren, die in feite niet veel meer inhield dan een herbevestiging van het Franse, door een Amerikaans veto in de Veiligsraad van de Verenigde Naties getroffen, pleidooi voor terugtrekking van de Israëlische en Palestijnse strijdkrachten.

Op de vorige aan Libanon gewijde bijeenkomst – op 9 juni, kort na de Israëlische inval, aan de vooravond van de NAVO-top in Bonn – hadden de ministers van buitenlandse zaken in het openbaar vagelijk gezinspeeld op de mogelijkheid dat de Gemeenschap ten aanzien van Israël dwangmaatregelen zou nemen.

In de Kamercommissie voor buitenlandse zaken had het hoofd van het Bureau Afrika en Midden Oosten, jhr. Vegelin van Claerbergen, openlijk verklaard dat in Brussel dwangmaatregelen tegen Israël aan de orde zouden komen, en had premier Van Agt, als minister van buitenlandse zaken, de mogelijkheid dat een nieuwe Midden-Oosten verklaring zou worden gepubliceerd zeer groot genoemd.

Maar op 29 juni bleek het vage dreigement dat op 9 juni in Bonn was uitgesproken, weer te zijn ingeslikt, en van de nieuwe Midden-Oosten verklaring was, mede als gevolg van Nederlands verzet, niet meer overgebleven dan een verdere uitwerking van de Verklaring van Venetië op één punt.

Reeds aan het begin van het Brusselse beraad werd duidelijk dat de Gemeenschap niet zou spreken over agressie, of een handelsembargo. Wat resulteerde was een verklaring zonder tanden en mondelinge opmerkingen van het Belgische Voorzitterschap. In deze opmerkingen werd herinnerd aan het reeds genomen besluit, een financieel protocol tussen Israël en de Gemeenschap dat betrekking heeft op een bedrag van ruim *f* 100 mln niet te ondertekenen, en werd aangekondigd dat de volgende bijeenkomst tussen Israël en de Gemeenschap op ministerieel niveau is uitgesteld. En werd eveneens „in herinnering gebracht" dat de landen van de Gemeenschap geen wapens leveren aan Israël.

De Tien zeggen hun „krachtige veroordeling" van de Israëlische invasie te herhalen en menen dat het staakt-het-vuren dat op dat moment van kracht was „tot elke prijs dient te worden gehandhaafd."

„Dit staakt het vuren zou gepaard moeten gaan met, enerzijds, een onmiddellijke terugtrekking van de Israëlische strijdkrachten uit hun posities rondom de Libanese hoofdstad, en anderzijds een gelijktijdige terugtrekking van de Palestijnse strijdkrachten uit West-Beiroet, volgens nader tussen de partijen overeen te komen procedures. Teneinde deze terugtrekking te vergemakkelijken zou tijdens deze korte overgangsperiode de troepenscheiding moeten worden gecontroleerd door de Libanese strijdkrachten en, in overeenstemming met de Libanese regering, door waarnemers of strijdkrachten van de Verenigde Naties."

„Voor terugkeer van Libanon naar een definitieve vrede is een volledige en snelle terugtrekking van de Israëlische strijdkrachten noodzakelijk, evenals het vertrek van alle vreemde strijdkrachten, behalve die wier aanwezigheid zou worden toegestaan door een legitieme en ruimschoots representatieve Libanese regering wier gezag volkomen over het gehele nationele grondgebied zou zijn gevestigd; de Tien steunen elke poging om deze doelstellingen te realiseren."

In een daaropvolgende „humanitaire paragraaf" zeggen de Tien hun optreden om het lijden van de bevolking te verlichten te zullen voortzetten, en wordt alle betrokken partijen gevraagd resoluties van de Veiligheidsraad van deze strekking na te leven, en samen te werking met de internationale organisaties en de UNIFIL, de VN-strijdmacht voor Libanon die zich thans ook ten doel stelt de burgerbevolking te helpen. „De Tien zijn ook bereid later mee te werken aan de wederopbouw van het land."

De „nieuwe" Midden-Oosten verklaring, waarin de twee jaar oude Verklaring van Venetië verder zou moeten worden uitgewerkt en aangepast,is gereduceerd tot een paragraaf, waaruit blijkt dat naar het oordeel van de Tien, de Israëli's recht hebben op veiligheid, maar de Palestijnen op gerechtigheid. Teneinde te komen tot duurzame vrede en veiligheid in dit deel van de wereld zouden, naar het oordeel van de Tien, onderhandelingen moeten worden gevoerd „op basis van het beginsel van veiligheid voor alle staten en gerechtigheid voor alle volkeren."

Alle partijen zouden hierbij moeten worden betrokken „en zouden elkaar dus onderling moeten aanvaarden," zo heet het, in een herhaling van eerdere pleidooien voor erkenning van Israël door de Palestijnse Bevrijdings Organisatie en van de PLO door Israël.

De daarop volgende veroordeling van de voldongen feiten-politiek van nederzettingen in de bezette gebieden en de niet-erkende annexaties van Oost-Jeruzalem en de Golan-hoogvlakte is niet nieuw, net zo min als het afwijzen van het gebruik van geweld, en het spreken over „legitieme aspiraties" maar gaat volgens sommige waarnemers minder ver dan dat over „legitieme rechten" zoals eerder is gebeurd. (De Tien als zodanig niet, maar individuele lidstaten wel, hebben in het verleden reeds gesproken over „nationale" rechten): „Israël zal de veiligheid waarop het recht heeft niet verkrijgen door het gebruik van geweld en het scheppen van voldongen feiten, maar het zal deze veiligheid vinden door tegemoet te komen aan de legitieme aspiraties van het Palestijnse volk. Dit moet de mogelijkheid hebben zijn recht op zelfbeschikking met alles wat dit inhoudt uit te oefenen."

De Gemeenschap heeft bij eerdere gelegenheden verklaard dat het Palestijnse volk in staat moet worden gesteld zijn zelfbeschikkingsrecht „volledig" uit te oefenen. De Tien hebben zich nog nooit met zoveel woorden uitgesproken voor een Palestijnse staat, maar wel voor wat in het Frans een „patrie" en in het Engels „homeland" heette. De vertaling van dit woord in het Nederlands leverde in Den Haag nog wat problemen op, omdat „vaderland" te ver ging en „thuisland" te veel associaties opriep met de Zuidafrikaanse Bantoestans. Men kwam tot de term „eigen land" waarbij ieder zich mocht voorstellen wat hij wilde.

Staatssecretaris Van den Broek vertelde niet welke betekenis aan dit „met alles wat dit inhoudt" moet worden gehecht. Het kwam in de plaats van wat in de diverse ontwerpen voor een slotverklaring lang tussen vierkante haken had gestaan, (dat wil zeggen omstreden was), namelijk dat het Palestijnse volk de mogelijkheid moet hebben zijn recht op zelfbeschikking uit te oefenen „waarbij geen enkele mogelijkheid/oplossing mag worden uitgesloten" of, als tweede mogelijkheid, „met inbegrip van het recht zich van staatsstructuren van eigen keuze te voorzien." De Tien zijn van oordeel dat, teneinde onderhandelingen mogelijk te maken, het Palestijnse volk zich moet kunnen verbinden, en dus vertegenwoordigd moet kunnen zijn. „Het standpunt van de Tien blijft dat de PLO bij de onderhandelingen moet worden betrokken."

Dit betrekken van de PLO bij onderhandelingen is hetzelfde als in de Verklaring van Venetië werd gezegd, en de woede van Israël heeft opgewekt. Pogingen om de Tien te laten uitspreken dat de PLO een „noodzakelijke" of „essentiële" gesprekspartner is liepen op niets uit.

De verklaring gaat verder. „De Tien hopen dat het Palestijnse volk in staat zal zijn zijn verlangens door politieke middelen te verwezenlijken, en dat bij deze verwezenlijking rekening zal worden gehouden met de noodzaak om het bestaan en de veiligheid van allen te erkennen en te eerbiedigen."

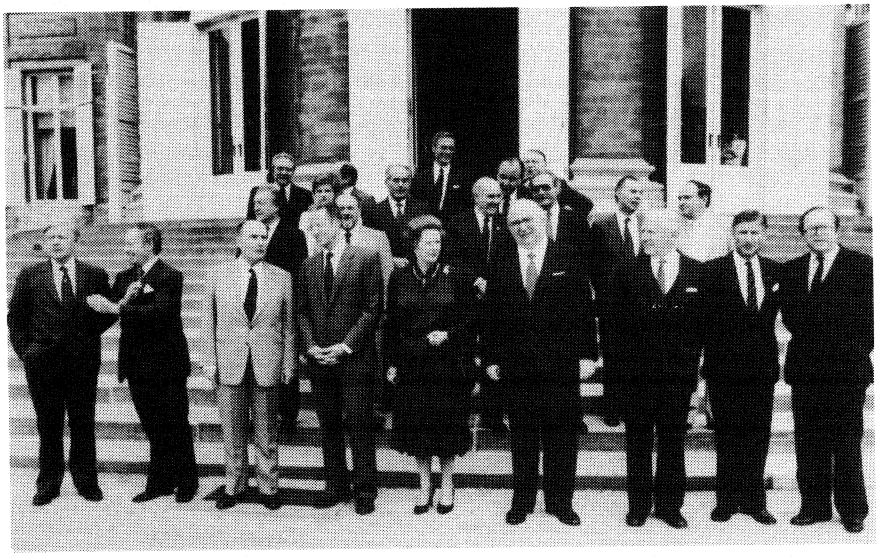

De deelnemers van de Europese Raad op de stoep van het koninklijk paleis te Laeken, op bezoek bij koning Boudewijn.
Eerste rij v.l.n.r. de Westduitse bondskanselier Helmut Schmidt, de voorzitter van de Europese Commissie Gaston Thorn, de Franse president François Mitterrand, koning Boudewijn, de Britse premier Margaret Thatcher, de Italiaanse premier Giovanni Spadolini, de Luxemburgse premier Pierre Werner, de Nederlandse premier Andreas Van Agt en de Belgische premier Wilfried Martens.
Tweede rij v.l.n.r. de Ierse premier Charles Haughey, de Deense premier Anker Jørgensen, de Griekse premier Andreas Papandreou, de Griekse minister van buitenlandse zaken Ioannis Charalambopoulos, de Belgische minister van buitenlandse zaken Leo Tindemans en de Ierse minister van buitenlandse zaken Gerard Collins.
Derde rij v.l.n.r. de Europese commissaris van financiën François Xavier Ortoli, de Luxemburgse minister van buitenlandse zaken Colette Flesch, de Franse minister van buitenlandse zaken Claude Cheysson (gedeeltelijk zichtbaar), de Italiaanse minister van buitenlandse zaken Emilio Colombo, de Deense minister van buitenlandse zaken Kjeld Olesen, de Westduitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher; en achter deze de Britse minister van buitenlandse zaken Francis Pym.

Toen de ministers van buitenlandse zaken van de Tien (voor Nederland staatssecretaris Van den Broek) op 28 juni na het diner uit elkaar gingen en, in tegenstelling tot de staats- en regeringsleiders, vrijwel uitsluitend over het Midden-Oosten hadden gediscussieerd werd er in de ontwerp-slotverklaring nog steeds gesproken, tussen vierkante haken weliswaar, over de PLO als „een noodzakelijke gesprekspartner," over toevoegingen bij het Palestijnse recht op zelfbeschikking en Europese steun als de Palestijnen zich maar op vreedzame onderhandelingen willen richten.
De staats- en regeringsleiders moesten tot ver na het normale lunchuur en gebruikelijke tijd waarop Europese Raden plegen af te lopen onderhandelen om vrijwel alle controversiële punten te schrappen.
De discussies werden aldus waarnemers, mede beïnvloed door de vraag in hoeverre de Gemeenschap, die toch al ernstige moeilijkheden met de Verenigde Staten heeft, zich duidelijk van Washington zou moeten distantiëren door zich achter het pleidooi van een van haar lidstaten te stellen dat in de Veiligheidsraad werd getroffen door het veto van de enige tegenstemmer, de Verenigde Staten. (In de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties maakte de Gemeenschap deel uit van de bijna grootst mogelijke meerderheid, die van allen minus twee, de Verenigde Staten en Israël).
De Italiaanse premier Spadolini, zo deelden conferentiekringen mee, probeerde voor dit streven de steun te krijgen van premier Van Agt. De Britse mevrouw Magaret Thatcher deed in het algemeen alles om de plooien met de Verenigde Staten glad te strijken, en Bondskanselier Helmut Schmidt tekende bezwaar aan tegen het taalgebruik van de Griekse premier Papandreou over „het semi-fascistische optreden" van Israël. Zo deelden woordvoerders mee.
Voor de bijeenkomst in Brussel was van Nederlandse zijde met zo veel woorden en – openlijk door staatssecretaris Van den Broek, door jhr Vegelin van Claerbergen – verklaard dat Nederland was gekant tegen „aanpassing" van de Verklaring van Venetië, en zich het liefst zou willen beperken tot een eenvoudige „herbevestiging."
In Brussel kon de Nederlandse opstelling worden afgeleid uit de woorden van premier Van Agt: „het was niet nodig om zich te verzetten tegen een handelsembargo tegen Israël omdat niemand er voor heeft gepleit." Voordat eventueel sancties zouden kunnen worden genomen, zo voegde hij hier aan toe, zou eerst het preferentiële handelsakkoord dat de Gemeenschap met Israël heeft gesloten moeten verdwijnen. Dit akkoord, dat de economische betrekkingen tussen de Gemeenschap en Israël beheerst, heeft een opzegtermijn van een jaar. Volgens de Nederlandse premier had niemand gepleit voor de opzegging van het akkoord.
Of eveneens niemand heeft gepleit voor schorsing, of „bevriezing" zoals na de kolonelscoup in Griekenland gebeurde, werd niet duidelijk.

Boodschap van Mubarak

De vragen die de Tien aan Israël hebben gesteld (en het volgens conferentiekringen onbevredigend antwoord daarop) en het rapport van de reis die de voorzitter van de Ministerraad, de Belgische minister van buitenlandse zaken Leo Tindemans, heeft gemaakt naar Koeweit, Saoedi-Arabië, Egypte en Israël hebben, zo bleek in Brussel, nauwelijks een rol gespeeld in de discussie, net zo min als de boodschap die de Egyptische president Hosni Mubarak aan de vooravond tot de deelnemers richtte.
Het pleidooi van president Mitterrand voor, aldus zijn woordvoerder, „concreet en doeltreffend optreden" voordat in Beiroet „de laatste acte" aanbreekt en het vinden van een oplossing „die de PLO in staat stelt in ere deel te nemen aan deze oplossing" werd in elk geval in zoverre niet gehonoreerd, dat aan het Franse verlangen om nog dezelfde dag een verklaring te publiceren niet werd voldaan.
Zei de Franse woordvoeder categorisch dat niet over sancties was geproken, premier Van Agt sprak aanvankelijk over het niet-ondertekenen van het financieel protocol en het uitstellen van de vergadering met Israël op ministerieel niveau als iets „dat je lichte sancties zou kunnen noemen." Volgens de premier waren de mogelijkheden om dwangmaatregelen tegen Israël te nemen beperkt, „men kan zich afvragen of het in dit stadium van de opperste wijsheid getuigt om over sancties te spreken en denkt Nederland, waar wordt gesproken over vreemde troepen in de Libanon, ook aan de PLO."
President Mubarak, in wat hij noemde „een boodschap van vriendschap" aan de deelnemers aan de top, had zijn waardering uitgesproken voor „de zorg die de Europese Gemeenschap heeft getoond over de situatie in Libanon die het gevolg is van de Israëlische militaire agressie tegen Libanon."
In de bijna drie weken oude actie is meer dan eenderde van het grondge-

bied van Libanon bezet, zijn duizenden Palestijnse en Libanese burgers gedood en wacht anderen nog de verschrikkingen van de Israëlische militaire technologie.
„Israël," aldus president Mubarak, „bereidt een grote aanval op Beiroet voor, en de fysieke vernietiging van de Palestijnse leiders."
Egypte „heeft niets nagelaten" om de Palestijnen ervan te doordringen „responsief en coöperatief" te zijn, Israël moet worden duidelijk gemaakt dat een soepeler houding en eerbied voor de normen van het internationaal verkeer in zijn eigen belang en dat van de vrede zijn, en het Amerikaanse veto in de Veiligheidsraad is „teleurstellend".
In dit kader zouden de Europese landen een belangrijke rol kunnen en behoren te spelen zodat agressie niet wordt beloond, de onafhankelijkheid van Libanon, zijn territoriale onschendbaarheid en soevereiniteit worden geëerbiedigd, en dat naar een rechtvaardige politieke oplossing van het Palestijnse probleem wordt gezocht in plaats van te proberen het Palestijnse leiderschap uit te roeien."

President Mubarak besloot zijn boodschap met het uitspreken van zijn vertrouwen dat „de Europese leiders zich van hun verantwoordelijkheid zullen kwijten en op politiek, diplomatiek en humanitair terrein het uiterste zullen doen om de crisis te bedwingen en het ongekende lijden van de Libanese en Palestijnse burgerbevolking te verlichten."

Betrekkingen met de VS

Niet in de laatste plaats door het optreden van mevrouw Thatcher werd een, mede door Frankrijk geïnspireerde verklaring waarin scherpe kritiek werd uitgeoefend op het optreden van de regering-Reagan, sterk afgezwakt.

Het is volgens de uiteindelijk goedgekeurde slotverklaring „in het belang van de wereldeconomie dat men zich aan de door de deelnemers aan de bijeenkomst te Versailles goedgekeurde beleidslijnen houdt." De Raad „bevestigde zijn voornemen om zulks, voor wat hem betreft, onverkort te doen."
Volgens het oorspronkelijke ontwerp zou de Raad hebben uitgeproken dat „eerbiediging van de in Versailles aangegane verplichtingen in het belang van de wereldeconomie" is en zou de Raad „dientengevolge", een dringend beroep op elk der aan Versailles deelgenomen hebbende landen doen om „de verplichtingen die zij bij deze gelegenheid zijn aangegaan na te komen. Bij het in gebreke blijven zou het nut van dergelijke bijeenkomsten in twijfel kunnen worden getrokken."
Verlaging van de rentestand is „een noodzakelijke voorwaarde voor het herstel van de wereldeconomie," en daarom werd „de hoop uitgesproken" dat de Amerikaanse regering en het Congres de noodzakelijke besluiten zullen nemen om het probleem van het begrotingstekort op te lossen.
Mevrouw Thatcher had niet alleen bezwaar gemaakt tegen het in twijfel trekken van het nut van wereld-topconferenties, maar ook tegen een passage in de oorspronkelijke ontwerp volgens welke „de besluiten op aangekondigde voornemens betreffende de import van staal, de bouw van een pijpleiding in de Sowjet-Unie, en de verklaringen die zijn afgelegd of handelingen die zijn verricht tegen de gemeenschappelijke landbouwpolitiek, een ernstige verslechtering van zowel de economische als politieke betrekkingen tussen de Verenigde Staten en de Gemeenschap dreigen te veroorzaken." De Raad is van oordeel, zo luidde het voorts, „dat het in het belang van zowel de Verenigde Staten als de Gemeenschap is dat een dergelijke verslechtering met alle mogelijke middelen wordt voorkomen." De uitspraken die de Ministerraad eerder over de betrekkingen met de Verenigde Staten deed werden herbevestigd.

In de uiteindelijk goedgekeurde versie bleef alleen de herbevestiging over: „Met betrekking tot de handelspolitiek bevestigde de Europese Raad de conclusies van de ministers van buitenlandse zaken, in het kader van de Raad bijeen, 21/22 juni, met betrekking tot de besluiten en voornemens die door de Verenigde Staten werden aangekondigd ter zake van de ijzer- en staalmarkten, de uitvoer van en het licentie verlenen voor onderdelen van de gaspijpleiding, en ter zake van de landbouw."

In overeenstemming met wat de Belgische premier, Wilfried Martens, aan het begin van het overleg had verklaard, hadden de staats- en regeringsleiders aanvankelijk willen uitspreken dat zij slechts tot de conclusie konden komen „dat de diverse Amerikaanse besluiten vanuit dezelfde demarche schijnen voort te vloeien. Een unilateraal vastgesteld Amerikaans standpunt wordt de partners opgelegd, waarbij men zijn toevlucht neemt tot beschikkingen van de nationale wetgeving, autonome interpretaties van multilaterale handelingen of nieuwe technieken voor het toepassen van bestaande regels."
Deze gehele passage werd geschrapt, en men beperkte zich ertoe er de nadruk op te leggen dat „instandhouding van het open stelsel van wereldhandel ernstig in gevaar wordt gebracht door unilaterale besluiten met terugwerkende kracht betreffende de internationale handel, door pogingen om een extra-territoriale rechtsbevoegdheid uit te oefenen en door maatregelen die de uitvoering van de bestaande han-

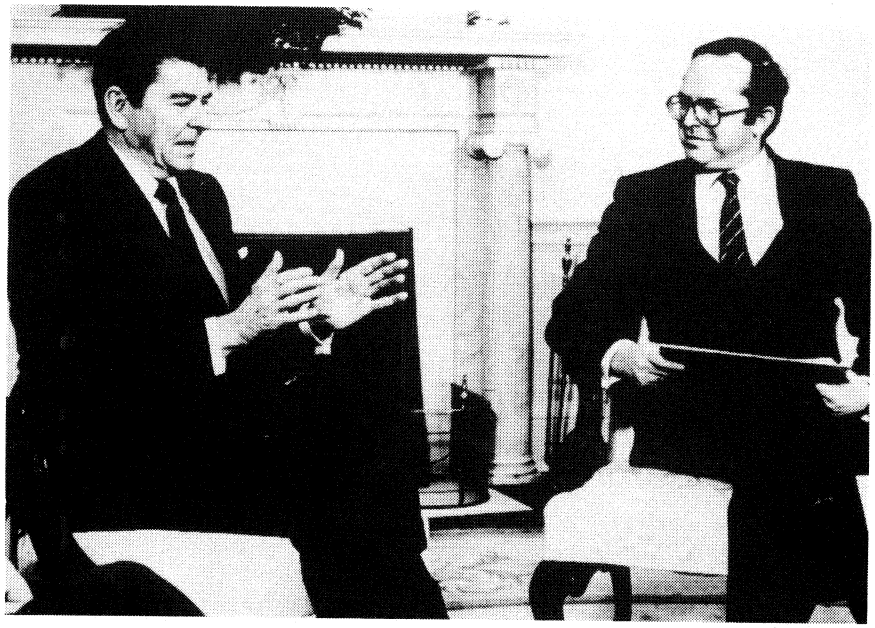

De Belgische premier Martens (r.) bracht op 17 febr. in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Europese Raad een bezoek aan VS-president Reagan aan wie hij o.m. de bezorgdheid in de EG-staten overbracht over de hoge rentestand in de VS en de schade, die deze toebracht aan de Westeuropese economie.
De Amerikaanse president heeft geen enkele toezegging gedaan in de richting van een wijziging van het beleid.

delscontracten onmogelijk maken." Het onderscheid tussen handels- en politieke betrekkingen dat aanvankelijk werd gemaakt verdween in de definitieve versie: de Europese Raad gaf uiting aan zijn bezorgdheid over deze recente ontwikkelingen die nadelige gevolgen „zouden kunnen hebben" voor de „betrekkingen" met de Verenigde Staten. Het is daarom van het hoogste belang dat de legitieme belangen van de Gemeenschap „in de daarvoor in aanmerking komende organen," met name de GATT, „krachtig" worden verdedigd, dat „het nodige" wordt gedaan opdat de Gemeenschap bij het voeren van de handelspolitiek „even voortvarend en doeltreffend te werk gaat als haar handelspartners," en dat er „een echte effectieve" dialoog tot stand komt tussen degenen die in de Verenigde Staten en in de Gemeenschap verantwoordelijk zijn voor de beslissingen op gebieden waar gevaar voor geschillen bestaat. Deze dialoog moet met spoed tot stand worden gebracht en de Gemeenschap is harerzijds bereid om op opbouwende wijze aan die dialoog bij te dragen.
Geschrapt werd de zinsnede dat „de huidige toestand van de betrekkingen tussen de Gemeenschap en de Verenigde Staten des te meer verontrustend is, omdat zij schijnt voort te vloeien uit onvoldoende bewustzijn van de zijde van de Amerikaanse autoriteiten van de diepergaande consequenties die deze eenzijdige maatregelen voor de betrekkingen tussen de Gemeenschap en de Verenigde Staten in het algemeen zouden kunnen hebben."
Martens had gesproken over de ernstige ontwikkeling in de Europese-Amerikaanse betrekkingen, „tegen de achtergrond van het opbouwende klimaat dat wij, kennelijk ten onrechte, tijdens het overleg in Versailles meenden te kunnen constateren."

Hij had, na de verklaringen van Versailles en het Amerikaanse optreden wat betreft de staalhandel, de gas-exploitatie en -transportinstallaties, monetaire verhoudingen en de landbouw, naast elkaar te hebben gelegd, verklaard dat dit optreden, „zo kort na elkaar, en na de top in Versailles, voor ons reden voor ernstige bezorgdheid behoort te zijn, vooral omdat, zoals het voortreffelijke document van de Commissie aangeeft, de diverse Amerikaanse besluiten schijnen voort te vloeien uit dezelfde demarche, en omdat zij door het ontslag van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken in een bijzonder licht komen te staan.
In feite wordt een eenzijdig vastgestelde Amerikaanse opvatting aan de partners opgelegd, waarbij men zijn toevlucht neemt tot beschikkingen van de nationale wetgeving, autonome interpretaties van multilaterale handelingen, of nieuwe technieken voor de toepassing van bestaande regels."
De ministers van buitenlandse zaken van de Gemeenschap hebben met „een duidelijke en krachtige" verklaring gereageerd op de besluiten over staal en de gaspijpleiding. Wij moeten er voor zorgen, aldus Martens, „dat onze globale dialoog met de Verenigde Staten produktiever en concreter wordt."
Het Nederlandse oordeel over de „harde" formulering in de eerste ontwerpverklaring kwam tot uitdrukking in de eerste opmerking van premier Van Agt, volgens wie „ferme taal" was gesproken, maar de conclusies „gemodereerd en dus wijs" waren.
Men was tot de slotsom gekomen dat de Gemeenschap geen vergeldingsmaatregelen tegen de Verenigde Staten zou moeten nemen of een handelsoorlog ontketenen: de Amerikanen „zullen worden toegesproken in een taal die door Californiërs het best wordt verstaan." De Europese Commissie is tot de conclusie gekomen dat Washingtons verbod aan zowel Amerikaanse dochterondernemingen in West-Europa als aan Europese bedrijven die Amerikaanse licenties hebben gekocht, om installaties voor het winnen en transporteren van gas te leveren, „juridisch kwetsbaar" is.
De staten waar de meest getroffen bedrijven zich bevinden – dus niet Nederland – worden „aangespoord eventueel de weg in te slaan die naar hun gerechtshoven leidt." Van Agt voegde hieraan toe dat het gehele gesprek werd gevoerd „in het teken van het niet laten ontstaan van een vertrouwensbreuk met de Verenigde Staten."

Na het diner verklaarde Van Agt dat de Westduitse en Italiaanse regeringsleiders, „met onze instemming" hadden gewaarschuwd dat „als wij niet op onze tellen passen," het beraad in Brussel zou overkomen als „een anti-Amerikaanse Raad," iets wat „niet mag gebeuren" omdat dit „vèrstrekkende politieke gevolgen" kan hebben. Een handelsoorlog met de Verenigde Staten is niet in het belang van Europa, dat „uiteindelijk toch zou verliezen."
Niemand, aldus de premier, wilde een anti-Amerikaanse Raad of een vertrouwensbreuk. De Franse president had zich in „de hardste" bewoordingen uitgesproken, en Nederland, West-Duitsland en Italië hadden „matiging betracht," ook al omdat „al te harde uitspraken in de publieke opinie een heel ander effect kunnen hebben dan wordt bedoeld."
Frankrijk, zo bleek aan het slot van de conferentie, had gewild dat Europa zich zou voorzien van een instrumentarium waarmee het in voorkomende gevallen zou kunnen terugslaan, bijvoorbeeld een Europees equivalent van de Amerikaanse "Trade Act". Kennelijk in een poging om zo veel mogelijk steun te verwerven was niet exact aangegeven wat het instrumentarium precies zou moeten inhouden, en slechts in algemene termen over „het nodige" gesproken.
Voor Nederland had dit „niet gehoeven" en ten slotte was besloten slagvaardiger op te treden met het bestaande instrumentarium. Vrees voor een verklaring waaruit anderen protectionisme zouden hebben kunnen afleiden heeft ook een rol gespeeld.
Wat tenslotte uit de bus kwam werd door de Nederlandse premier gekwalificeerd als een document „geschoond van elke agressiviteit" en „beheerst in toonzetting." Frankrijk had geprobeerd de tekst „een pittiger en agressiever karakter" te geven, maar anderen hadden, „gelukkig," voor „rust en wijsheid" gepleit. Wat was overgebleven was „hier en daar een echo van het Franse proberen."
Premier Martens zou, als voorzitter van de Europese Raad en in gezelschap van de Voorzitter van de Europese Commissie Gaston Thorn, nog dezelfde middag – op 1 juli liep het Belgische voorzitterschap af – de Amerikaanse ambassadeurs bij de Gemeenschap en in België ontvangen om de opvattingen van de Raad over te brengen.

Economische en sociale toestand

De economische en sociale toestand van de Gemeenschap, een vast agendapunt van elke Europese topconferentie is, zo bleek uit de woorden van premier Van Agt, dit maal nauwelijks aan de orde geweest. Op basis van een Commissie-document kwamen de staats- en regeringsleiders tot een herbevestiging van de conclusie van de vorige topconferentie, in maart.
De werkloosheid moet door een gecoördineerd beleid voor het bevorderen van produktieve investeringen worden bestreden. Concurrentievermogen en produktiviteit moeten worden opgevoerd, en er dient een communautaire industriële strategie te worden ontwikkeld die steunt op een beleid van de technologie en innovatie.

In de toekomst zal meer aandacht worden besteed aan het moderniseren van de economische structuren van Europa, toenemende convergentie van de economieën en een specifieke actie om de werkloosheid tegen te gaan, vooral die van jongeren.
De structuren kunnen volgens de Raad slechts

worden gemoderniseerd „indien de investeringen op resolute wijze worden ontwikkeld." Van de beleidslijnen die de Commissie heeft voorgesteld is „met belangstelling kennis genomen." De EG-landen wordt gevraagd „rekening te houden met de prioriteit die bij de bepaling van hun economische politiek en hun begrotingsbeleid moet worden verleend aan de ontwikkeling van de investeringen."
Voor de komende Europese topconferentie. in december, zouden hierover „concrete voorstellen" moeten worden gedaan, evenals voor het ontwikkelen van nieuwe technologieën, „in het bijzonder op basis van de mededeling van de Commissie inzake informatica."
De uitspraak over convergentie is een echo van wat velen al herhaaldelijk in de meest uiteenlopende fora hebben betoogd: „de ontwikkeling van de investeringen zal een ijdele hoop blijven tenzij de regeringen de openbare mening, het bedrijfsleven en de sociale partners kunnen overtuigen van de noodzaak van een overdracht van middelen ten gunste van de produktieve investeringen in zowel de openbare als de particuliere sector." De Commissie moet voorstellen voorbereiden voor de zogenaamde „Jumbo Raad" (ministers van Financiën, Economische en Sociale Zaken) die in november zal moeten bijeenkomen en die „concrete besluiten" moet nemen over het terugdringen van de werkloosheid.

Uitbreiding

President Mitterrand had, tot „verrassing" van Nederland, voorgesteld dat de top zich zou beraden over de gevolgen van de uitbreiding met Spanje en Portugal voor de Gemeenschap als geheel en voor de staten die de Gemeenschap vormen. Dit is voornamelijk gebeurd aan het diner op 28 juni en, aldus premier Van Agt, het was het Franse staatshoofd er niet om begonnen om de toetreding zelf principieel ter discussie te stellen.
Maar, „men moet realist zijn," en zich er „mentaal op voorbereiden" dat het „aanzienlijk langer" kan duren dan tot 1 januari 1984, de overeengekomen datum, voordat beide landen zijn toegetreden. De moeilijkheden hebben voornamelijk betrekking op Spanje, maar om politieke redenen is het onmogelijk Portugal tot de Gemeenschap te laten toetreden en Spanje voorlopig niet.
In Nederland, aldus premier Van Agt, heeft men maar „matige belangstelling" voor de problemen van wijn, groente en fruit en olijfolie, maar des te meer voor die van het vrije verkeer van werknemers, met andere woorden voor een stroom van Spaanse en Portugese gastarbeiders. Aan het diner had de Westduitse bondskanselier er aan herinnerd dat het grote aantal Turken in de Bondsrepubliek tot „merkwaardige situaties" leidt.
Enkele landen, waaronder Groot-Brittannië, Denemarken en Nederland, zijn voorstander van „het zo veel mogelijk vasthouden" aan het overeengekomen tijdschema, aldus de premier. Na het diner verklaarde hij dat de Europese Commissie „weer zal gaan studeren, dat gaat altijd zo, zij gaat de problemen onder ogen zien, en zo gaat Europa verder." De Nederlandse regering gaat er kennelijk van uit, zo bleek in Brussel, dat Spanje en Portugal nog „een heel aantal jaren na 1984" moet wachten voordat zij volwaardig lid kunnen worden.
Raadsvoorzitter Martens, zo werd overeengekomen, zou de eerdere verklaring van de Gemeenschap over de uitbreiding van november 1981 opnieuw bevestigen, dat wil zeggen, verklaren dat „met voortvarendheid" met Spanje en Portugal zal worden onderhandeld.
De Europese Commissie moet een inventaris maken van de problemen waarmee de Gemeenschap en de lidstaten als gevolg van de uitbreiding te kampen zullen krijgen, waaraan passende aandacht zal worden besteed. Over de duur van overgangstermijnen is niet gesproken.

Latijns-Amerika

Kennelijk omdat de solidariteit die West-Europa Groot-Brittannië in het conflict met Argentinië over de Falkland eilanden heeft betoond de betrekkingen met Latijns-Amerika heeft aangetast, werd een verklaring over Latijns-Amerika gepubliceerd waarin, aldus premier Van Agt, de Gemeenschap „zich tot Latijns-Amerika wendt."
Het belang van deze verklaring is niet zo zeer gelegen in haar inhoud, als wel in het feit dat zij wordt gepubliceerd. Op het conflict om de Falkland eilanden wordt zelfs niet gezinspeeld, en er wordt impliciet afstand genomen van de regimes die op talrijke plaatsen in het zuidelijk westelijk halfrond aan de macht zijn.

De Tien zeggen een levendige belangstelling te hebben voor, en groot belang te hechten aan, de ontwikkeling van hun betrekkingen met „de volkeren" in dit deel van de wereld, „die met zo veel nauwe banden met Europa zijn verbonden en die geroepen zijn een steeds belangrijker rol op het wereldtoneel te spelen." In deze geest heeft de Europese Raad de ministers van buitenlandse zaken gevraagd, passende middelen te bestuderen om de samenwerking tussen de Tien en dit deel van de wereld te versterken.
Zoals bekend zijn de landen van de Gemeenschap er tot nu toe niet in geslaagd om in het kader van de Europese Politieke Samenwerking tot politieke uitspraken te komen over de conflicten in Midden-Amerika, met name in El Salvador. Maar er zijn wel uitspraken gedaan over humanitaire hulp aan de slachtoffers van deze conflicten en, mede in verband met het Amerikaanse plan voor steun aan de economische ontwikkeling van bepaalde Middenamerikaanse en Caraïbische landen, over economische samenwerking.
De instellingen van de Gemeenschap – in de praktijk voornamelijk de Commissie – is gevraagd de studie van het probleem van hulp aan Midden-Amerika „actief voort te zetten." De staats- en regeringsleiders hebben ook gesproken over „de middelen met behulp waarvan zij, met toestemming van de betrokken landen, kunnen bijdragen aan het verminderen van de spanning en het bevorderen van de vrede in dit deel van de wereld."

Ontwapening

Op grond van de discussie in de Ministerraad over de besluitvorming in de Gemeenschap was van te voren afgesproken, dat het overleg over de voorstellen van de Westduitse en Italiaanse ministers, Hans-Dietrich Genscher en Emilio Colombo voor nauwere en verdergaande samenwerking zou blijven rusten totdat beide ministers het zelf weer op gang brengen.
Een indirect verband, niet met de besluitvorming maar met het Genscher-Colomboplan, had de discussie over de vraag of de Tien zich al dan niet moeten uitspreken over het begin van de START, de Amerikaans-Russische onderhandelingen over een vermindering van de strategische bewapening. Uit de opmerkingen van premier Van Agt bleek dat het er niet zo zeer om ging dat iemand de START – of de Amerikaans-Russische onderhandelingen over vermindering van de kernwapens voor middellange afstand eveneens in Genève, of de Amerikaanse voorstellen voor wederzijdse en evenwichtige vermindering van de troepensterkte in Midden-Europa – geen goede zaak vond. Maar onder andere Nederland stond „sterk aarzelend" tegenover een uitspraak, aldus Van Agt, die dit motiveerde met het argument dat „een nogal concrete uitspraak" de gehele discussie over het Genscher-Colomboplan overbodig zou maken.

In het overleg over het Genscher-Colomboplan, en bij het bepalen van nadere regels voor de Europese Politieke Samenwerking, heeft Nederland zich verzet tegen Westduitse suggesties om bijeenkomsten van de ministers van Defensie van de Gemeenschapslanden te beleggen.
Volgens Den Haag behoren defensiekwesties eerst vooral in de NAVO, met de Verenigde Staten, te worden besproken. Maar het had geen bezwaar tegen een formele bevestiging van de in de loop der jaren gegroeide praktijk om „de politieke aspecten van veiligheidsproblemen" in de Europese Politieke Samenwerking te bespreken.

Iran-Irak

Ten slotte werd in een zeer korte schriftelijke verklaring herinnerd aan de oproep die de Tien op 24 mei aan Irak en Iran hebben gericht, om de vijandelijkheden te beëindigen en tot een oplossing door onderhandelingen te komen. De Tien „drukken hun grote bezorgd-

heid uit over het aanhouden van het bloedige conflict, dat vernietigend is voor de twee landen en een ernstige bedreiging vormt voor de veiligheid en stabiliteit in dit deel van de wereld" dat wil zeggen het gebied rondom de Perzische Golf, waar het grootste deel van de door West-Europa gebruikte olie vandaan komt. De Tien bepleiten intensivering van de thans ondernomen pogingen om tot vrede te komen „en verklaren zich bereid hierbij behulpzaam te zijn." (*Europa van Morgen*)

NEDERLAND

KONINGIN BEATRIX BEZOEKT DE VS

Koningin Beatrix en prins Claus hebben in de eerste helft van dit jaar twee maal een bezoek aan de Verenigde Staten gebracht. Eerst bracht de koningin van 19-25 april een officieel staatsbezoek aan de VS. Daarna brachten koningin en prins van 16-28 juni een particulier bezoek aan dit land.
Beide bezoeken stonden in het teken van de „Bicentennial" – de herdenking van het feit, dat op 19 april 1782 de Republiek der Verenigde Nederlanden als eerste staat de VS diplomatiek erkende.

Op 19 april werden koningin en prins door president Reagan op het Witte Huis in Washington ontvangen.
Op 21 april sprak koningin Beatrix een redevoering uit voor een verenigde vergadering van beide huizen van het Amerikaanse Congres. De koningin zei o.m. het als een groot voorrecht te beschouwen, dat zij het Congres mocht toespreken, aldus een traditie voortzettend, die begon, toen koningin Wilhelmina, als eerste regerende vorst, in 1942 in een gezamenlijke vergadering van het Huis van Afgevaardigden en de Senaat het woord voerde, en die door koningin Juliana tien jaar later, in 1952, werd gecontinueerd.
De koningin zei op 21 april het volgende:

Mijnheer de Woordvoerder, Leden van het Congres! Veertig jaar geleden, in 1942, tijdens een van de donkerste perioden van de Tweede Wereldoorlog, was mijn grootmoeder, Koningin Wilhelmina, de eerste regerende vorst die in deze zaal het woord mocht voeren in een gemeenschappelijke bijeenkomst van de Senaat en het Huis van Afgevaardigden. Dertig jaar geleden werd mijn moeder, Koningin Juliana, uitgenodigd hetzelfde te doen. Zij sprak op een tijdstip, waarop Nederland dankzij uw offers in de militaire strijd, zijn vrijheid had herwonnen en tevens dankzij uw belangrijke steun, bezig was zijn door oorlog en bezetting geschonden economie, weer op te bouwen.
Ik beschouw het als een groot voorrecht, en ik ben u er dankbaar voor, dat ik deze traditie mag voortzetten en u mag toespreken op een moment van bijzondere betekenis in de geschiedenis van onze beide landen. Tweehonderd jaar geleden, op 19 april 1782, ging Nederland over tot de officiële erkenning van uw jonge Republiek die nog vocht voor haar onafhankelijkheid.
Uw strijd had van de aanvang af onze warme sympathie. Wellicht was het dan ook geen toeval dat, in 1776, vanaf het eiland Sint Eustatius in de Nederlandse Antillen voor het eerst saluutschoten werden afgevuurd ter officiële begroeting van een Amerikaans schip dat voer onder de nieuwe vlag van uw Republiek.
Wij voelden ons met u verbonden. Zelf hadden wij twee eeuwen eerder een lange worsteling moeten voeren om onze onafhankelijkheid te veroveren. In die worsteling hadden delen van ons land die gewend waren louter voor zichzelf op te komen, voor het eerst hun krachten gebundeld in de zestiende eeuw. „The Netherlands provinces", zo schreef Willem de Zwijger, mijn voorvader die de stichter werd van onze staat, in een brief aan Koningin Elizabeth de Eerste van Engeland – „the Netherlands provinces are a union, not in name, title or on paper, but in courage, will, means and ability".
Die moed, die wilskracht, die potentie, die bekwaamheid herkenden wij twee eeuwen later in de generatie Amerikanen die in 1776 ten strijde trok.

In hun Declaration of Independence beluisterden wij de weerklank van de denkbeelden die ons in onze moeilijke strijd hadden bezield. De overeenkomst evenwel tussen uw jonge staat en de onze ging dieper. Ons verbond eenzelfde liefde voor vrijheid en verdraagzaamheid. Beide stonden wij, mede omdat wij handeldrijvende mogendheden waren, bij uitstek open voor de buitenwereld en steunden wij het principe van de vrije zee. Beide begeerden wij een toevluchtsoord te zijn voor allen, die elders te lijden hadden onder politieke of godsdienstige vervolging. John Adams, uw eerste gezant in Nederland, wees op die gelijkgezindheid toen hij zijn onderhandelingen voerde over diplomatieke erkenning, onderhandelingen die met succes werden bekroond en die de inleiding werden tot twee eeuwen van harmonische onderlinge betrekkingen.

Harmonisch zijn die betrekkingen vooral geweest, doordat een geest van vrijheid en gerechtigheid sterk leefde in onze beide volken.
In die twee eeuwen was Nederland een van de Europese staten die nimmer met u in oorlog verwikkeld raakte of ooit een werkelijk ernstig conflict met u heeft gehad. Op die grondslag hebben wij elkaar grote diensten kunnen bewijzen. Ik wil hier niet uitweiden over de bijdragen aan de opbouw van uw gemenebest, vanaf de tijd van de Founding Fathers, van de zijde van Nederland en de Nederlanders, met name aan hen die het avontuur aandurfden om in de Nieuwe Wereld een nieuw bestaan op te bouwen.
Graag wil ik hier echter wel onderstrepen hoeveel wij te danken hebben gehad aan u. Ik denk in het bijzonder aan twee punten: uw aandeel in de Tweede Wereldoorlog en de Marshall-hulp.
Wat de Tweede Wereldoorlog betreft, hebt u er wezenlijk toe bijgedragen dat er een einde kwam aan de onderdrukking en de bezetting van het Nederlandse grondgebied in Europa; voor dat grondgebied in Azië opende zich een nieuwe toekomst als gevolg van uw historische overwinningen in de Pacific. Voor de offers die u hebt gebracht, zijn wij u blijvend dankbaar.
Amerikanen en Europeanen hebben tweemaal in deze eeuw zij aan zij gestreden. Zij weten beide wat oorlog betekent. Toch verschillen de ervaringen die de volkeren van Europa in talrijke oorlogen ondergingen wezenlijk van de uwe. Vrijwel geen Europees gezin ontkwam aan de diep schokkende belevenissen die geweld en vijandelijke bezetting brachten over ons continent. De herinnering daaraan bepaalt in menig opzicht de reacties in het heden, wanneer het gaat om vrede en veiligheid.
Een herinnering van geheel andere aard, roept de Marshall-hulp in ons op. Deze is voor de wederopbouw van onze geschonden economie van fundamenteel belang geweest. Deze hulp kwam voort uit een uiterst constructieve combinatie van waarachtige gulheid en van welbegrepen eigenbelang. Constructief noem ik die combinatie omdat zij aantoonde dat dit soort steun een van de meest doelmatige vormen van „self-help" kan zijn, en omdat zij onderstreepte dat die hulp aan anderen op de lange duur slechts zinvol is, wanneer zij fundamenteel bijdraagt tot de versterking van gezonde economische en sociale structuren. Alleen op deze manier wordt ook de nationale en internationale stabiliteit bevorderd.
Wederzijds belang lag ook ten grondslag aan de Noord-Atlantische Verdrags Organisatie, die vier jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog werd opgericht. Nederland is altijd een trouw lid geweest. Wij hebben ons steeds ingespannen voor de collectieve verdediging en ook in mankracht bijgedragen door de dienstplicht.
De verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog hebben ook in ons de vaste overtuiging gewekt, dat zolang in de internationale verhoudingen macht over recht prevaleert, wij gemeenschappelijk onze onafhankelijkheid en onze vrijheid dienen veilig te stellen.
Daarmee is evenwel niet alles gezegd. De paradox dat wij slechts kunnen hopen oorlog te voorkomen door de dreiging van een regelrechte vernietiging, gaat velen in ons land en ook elders, in toenemende mate benauwen.
Niets dunkt ons wenselijker dan te komen tot een evenwichtige, gecontroleerde vermindering van de wederzijdse bewapening, vermindering vooral van al die wapens die de beschaving zelve, ja alle leven op aarde bedreigen.
Bezorgd als wij zijn over de verslechterde situatie in de wereld, beschouwen wij het als essentieel dat de transatlantische dialoog wordt geïntensiveerd.

Op de vragen waarvoor wij staan, u in Amerika, wij in het zoveel kwetsbaarder Europa, moeten wij ons samen bezinnen en samen antwoorden zoeken. Dat houdt in dat wij aan beide zijden van de oceaan rekening dienen te houden met elkaars inzichten en belangen en dat wij elkaar betrekken bij alle beslissingen die ook de ander raken. Alleen op deze wijze is een hechte samenwerking verzekerd tussen het zich verenigende Europa en de Verenigde Staten; een samenwerking die voor de stabiliteit van de wereld-verhoudingen onontbeerlijk is.
Onze samenwerking berust niet alleen op een

Koningin Beatrix tijdens haar rede voor het verzamelde Congres. Achter haar vice-president George Bush (l.) en de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden Thomas O'Neill.

bundeling van militaire krachten. Het heeft ook een basis in het economische leven. Dat betekent dat wij allen, vooral tegen de achtergrond van de beangstigende stijging van de werkloosheid, bedacht moeten zijn op de versterking van de kracht en de vitaliteit van onze produktiesystemen.
Tevens is het nu meer dan ooit van betekenis, dat Amerika zijn visie en daadkracht niet voor zichzelf houdt, maar richt op het mondiale belang, dat onze Westerse economische systemen de moeilijke recessie te boven komen.
Door acht te slaan op de wensen die Europa op dat gebied koestert, dient u, daarvan ben ik overtuigd, op den duur ook uw eigen belangen het best.
Misschien heeft Nederland een bijzonder recht dat gezichtspunt onder uw aandacht te brengen, omdat de vervlechting vooral van onze economie met de uwe ver is voortgeschreden.
Onze beide landen zijn ieder voor zich degene, die het meest direct investeren in de ander. Niet alleen voor Nederland, maar voor geheel West-Europa geldt dat veel van zijn welvaart afhangt van het economische en financiële beleid, dat de Verenigde Staten voeren. De bevordering van die welvaart, die de bevordering insluit van de sociale stabiliteit in onze landen, is óók een van de doelstellingen van ons samengaan.
Uit dat samengaan, gericht als het is op de verdediging en de inwendige versterking van de vrije, democratische, menswaardige samenleving, vloeien nog andere verplichtingen voort. In het bijzonder denk ik aan de hulp aan ontwikkelingslanden en aan het opkomen voor de mensenrechten.
Hulp aan de ontwikkelingslanden voelen wij sinds vele jaren bovenal als een morele verplichting. Wie bittere armoede in het eigen land als onaanvaardbaar ziet en deze wil tegengaan door een meer rechtvaardige verdeling van de welvaart, kan er zich onmogelijk bij neerleggen dat de brede massa in de meeste ontwikkelingslanden er toe zou zijn veroordeeld tot in de verre toekomst te lijden onder die bittere armoede. Bovendien zou een ruimere hulp, aangepast aan het eigen ontwikkelingsniveau van ieder land en gericht op de doelstellingen welke die landen zelf verkiezen, ook de gehele basis van de wereldeconomie kunnen verbreden.
De Organisatie van de Verenigde Naties heeft het terecht noodzakelijk genoemd dat de rijke geïndustrialiseerde landen voor de hulpverlening aan de arme landen op zijn minst de norm van 0,7% van hun bruto nationaal produkt aanhouden. Nederland heeft in de afgelopen vijf jaar die minimum norm overschreden en 0,99% ter beschikking gesteld. Dit simpele cijfer kan een appèl inhouden aan de eigenschappen die wij, naast vele andere, in de mensen van uw groot land waarderen: hun gulheid en hun voorkeur voor een grootse aanpak. Van harte ondersteunen wij de rol die u speelt wanneer u zich opstelt als voorvechter van een vrije wereldhandel, waarbij u ook de ontwikkelingslanden wilt betrekken en volwaardig wilt laten delen in het wereldeconomisch stelsel. Steun aan de misdeelden kan men niet als barmhartigheid en zeker niet als een luxe beschouwen, maar veeleer als menselijke plicht en als verstandig beleid.
Men kan deze lijn doortrekken en het ook als plicht en verstandig beleid beschouwen om de mensenrechten te bevorderen. "Life, liberty and the pursuit of happiness" was de doelstelling die twee eeuwen geleden door uw gemenebest in zijn geboorte-uur werd aanvaard en aan de wereld werd geproclameerd. Die woorden in uw grondwet zijn uniek, maar ook onze wetgeving is van die geest doortrokken.
Dit houdt in dat de overheid het leven, vooral ook het leven van de zwakken en misdeelden wil beschermen; dat zij aan de democratische vrijheid der burgers voortdurend nieuwe uitingsmogelijkheden wil bieden en dat zij tevens, voorzover dat van de overheid afhangt, voor een ieder de mogelijkheden tot het beleven van geluk wil uitbreiden. Moeten wij dan niet protest aantekenen wanneer elders, waar ook, de mensenrechten met voeten worden getreden? Waar ook, zeg ik, want als wij het opkomen voor die mensenrechten zouden beperken tot die landen die wij als een bedreiging voor onze democratische samenleving beschouwen, en als wij zouden nalaten te protesteren wanneer diezelfde rechten werden geschonden in andere landen, dan zouden wij dubbele maatstaven hanteren. Daarmee zouden wij niet alleen de effectiviteit van ons protest ondermijnen – ernstiger nog: wij zouden ontrouw worden aan ons zelf, wij zouden aan de geloofwaardigheid van ons internationaal samengaan schade doen.
Ik zou voor dat begrip „geloofwaardigheid" met nadruk uw aandacht willen vragen. Slechts bij de gratie van die geloofwaardigheid kan een democratisch bestel functioneren. Het handhaven van die geloofwaardigheid is geen eenvoudige zaak. Democratie is een proces van voortdurende vernieuwing. Zij moet zich steeds toetsen aan wat leeft in de samenleving. Zij dient bedacht te zijn op het gevaar dat de burger zich niet meer bij de democratische besluitvorming betrokken voelt.

Koningin Beatrix (l.) in gesprek met burgemeester Andrew Young van Atlanta.

Hoe het vertrouwen tussen de burger en zijn overheid kan worden versterkt en, waar nodig hersteld, hoe de wederzijdse verantwoordelijkheden beter bepaald kunnen worden, zijn vragen, waarop wij ons allen met ernst dienen te bezinnen. Dit zal in de eerste plaats als een opdracht ervaren worden door hen, die gekozen zijn om het volk te vertegenwoordigen.
Wij leven in een tijd van grote uitdagingen.
Het is een grote uitdaging, ons democratisch erfdeel effectief te beschermen en tegelijkertijd een stabiele basis voor het behoud van de wereldvrede te vinden.
Het is een grote uitdaging, de welvaart in onze landen te bevorderen en tegelijkertijd te voorkomen dat het milieu waarin zich ons leven op aarde afspeelt, onherstelbaar wordt aangetast.
Het is een grote uitdaging, onze onderlinge economische betrekkingen uit te breiden en tegelijkertijd de arme landen te helpen bij hun moeizame pogingen om zich aan de diepste misère te ontworstelen.
Het is een grote uitdaging om de waarden waarin wij geloven en die ons dierbaar zijn, naar buiten te beschermen en hun tegelijkertijd naar binnen een nieuwe inhoud te geven die, waar nodig, ouderen, maar vooral ook jongeren in onze samenleving opnieuw kan bezielen.
Mr Chairman! – tweehonderd jaar geleden stond naast de prille Verenigde Staten de Republiek der Verenigde Nederlanden, wier vloten in de zeventiende eeuw de wereldzeeën hadden beheerst. Vergeleken met de uwe is thans onze kracht bescheiden en zijn de verantwoordelijkheden die op ons rusten, geringer in aantal en minder zwaar. Nederland echter heeft, beproefd en gestaald door een lange historie, zijn plaats bepaald in een werelddeel, dat in zijn verbondenheid met u, tegelijk aan zijn eigen éénwording bouwt.
Voor u en voor ons, als deel van West-Europa, moge dan gelden dat, op grondslag van gelijkheid van doelstellingen en met de eerlijke wil om naar elkaar te luisteren en met elkaar rekening te houden, wij gaan vormen wat Willem de Zwijger vierhonderd jaar geleden over „The Netherland provinces" schreef: „a union not in name, title or on paper, but in courage, will, means and ability."
Dank u.

Het staatsbezoek aan de VS werd op 24 april afgesloten met een bezoek aan New York. Hier bezochten koningin en prins de Verenigde Naties en het Wereldhandelscentrum.
De koningin sprak met de secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar, over de Nederlandse bijdrage aan de vredesmacht in Libanon, de ontwikkelingsactiviteiten van de VN en Unicef, het kinderfonds.
Bij het tweede, nu particuliere bezoek van de koningin en prins aan de VS werden elf Amerikaanse steden aangedaan: achtereenvolgens Atlanta, Houston, Los Angeles, San Francisco, Chicago, Detroit, Ann Arbor, Grand Rapids, Holland, Albany en New Brunswick.
Bij het begin van dit bezoek, in Atlanta (Georgia), trad burgemeester Andrew Young op als gastheer. Deze was onder president Carter enige tijd VS-vertegenwoordiger bij de VN. In sept. 1979 moest hij deze post onder druk van Is-

raël opgeven, nadat was uitgelekt, dat hij met een PLO-vertegenwoordiger een geheim onderhoud had gehad, hetgeen tegen het officiële beleid van Washington indruiste. Young is bevriend geweest met de strijder voor de burgerrechten voor de Zwarte Amerikaanse bevolking, Martin Luther King. In jan. van dit jaar werd hij burgemeester van Atlanta.
Koningin en prins brachten op 16 juni een bezoek aan het Martin Luther King Memorial, waar zij werden rondgeleid door Kings weduwe, Coretta.

Persconferentie koningin

Koningin Beatrix heeft een dag voor de afsluiting van het twaalfdaagse bezoek aan de VS in Grand Rapids op 27 juni een persconferentie voor meereizende Nederlandse journalisten gegeven – de eerste persconferentie van een Nederlandse koningin voor Nederlandse journalisten.
De koningin sprak met de journalisten over haar bezoek aan de VS en over de uitwerking ervan op de Nederlands-Amerikaanse betrekkingen en zij beantwoordde vragen hierover.

Het woord Hollanditis had ze tijdens deze reis niet gehoord, aldus de koningin. Zo'n bezoek als dit helpt volgens haar de dingen in een rustig en verstandig licht te zetten. De talloze ontmoetingen en gesprekken hebben zonder twijfel een bijdrage geleverd ter verheldering in de Verenigde Staten van wat Nederland heeft te vertellen, terwijl ook in Nederland door de rapportage van dit bezoek in de media het beeld van Amerika wat genuanceerder wordt bijgesteld, was haar mening.
Beatrix bestreed de opvatting dat door het overladen programma de gesprekken noodgedwongen aan de oppervlakte zouden zijn gebleven. „Dat gevaar is zeker aanwezig, maar we beginnen heus niet zonder voorkennis aan de verschillende programmapunten. Ik weet wat de mensen die ik ontmoet doen en kan daar dan meteen op aansluiten. De mensen praten hier bovendien erg gemakkelijk. Dat helpt allemaal om in korte tijd diepte in zo'n gesprek te brengen".
Of de combinatie van zo'n koninklijk bezoek met een economische missie voor herhaling vatbaar is, betwijfelt de vorstin.
Volgens prins Claus, die op bijeenkomsten van de missie met topfiguren uit het Amerikaanse bedrijfsleven herhaaldelijk het woord heeft gevoerd, is er veel belangstelling voor Nederland als handelspartner getoond. „Het feit dat wij de grootste buitenlandse investeerder in de Verenigde Staten zijn en de Amerikanen omgekeerd de grootste in Nederland, maakt hier diepe indruk. Ik heb hier vaak te horen gekregen: Nederland mag fysiek en geografisch gesproken een klein land zijn, maar economisch bekeken is het een reus", aldus de prins.
Een van de dingen die koningin Beatrix de afgelopen dagen zijn opgevallen is dat Amerika niet zozeer naar Nederland als wel naar Europa kijkt. Wij worden, vindt zij, in eerste instantie toch als deel van Europa gezien en Europa telt duidelijk voor de Amerikanen. Daarnaast hebben vooral de afmetingen van dit land met zijn verscheidenheid in klimaat en bevolking indruk op haar gemaakt.
Beatrix: „Waar we beiden erg trots op zijn is hoe goed de Nederlandse immigranten het hier doen. Voor de reputatie van ons land is dat een grote bijdrage. Het was soms roerend te merken hoe de band die deze mensen nog met Nederland hebben, door dit bezoek is bevestigd. Soms viel het ze moeilijk nog Nederlands te spreken, maar hun verhalen over hoe ze zich in de Verenigde Staten hebben ontwikkeld, vond ik indrukwekkend".
Zeer belangrijk vindt het koninklijk paar tenslotte de uitstraling als gevolg van de culturele contacten die naar hun ervaring hogelijk worden gewaardeerd (in het kader van de viering van 200 jaar diplomatieke betrekkingen tussen de VS en Nederland zijn er in totaal zo'n 150 manifestaties in dit land, waarvan vele tientallen van culturele aard). Daar willen wij graag een instrument voor zijn, zei de koningin.
Prins Claus sprak de hoop uit dat die culturele manifestaties niet tot dit ene jaar zullen worden beperkt. „Zonder het uit te spreken heeft men mij zo vaak laten voelen: jullie moeten ermee doorgaan. En dan niet alleen Rembrandt en Van Gogh, die iedereen al kent, maar ook moderne Nederlandse kunst. Ook daarvoor bestaat hier grote belangstelling," aldus prins Claus.

Commentaar

Het *NRC/H'blad* van 30 juni bevatte een commentaar op de twee reizen van het koninklijk paar naar de VS, waaruit wij het gedeelte citeren, dat ingaat op de weerklank van deze bezoeken in de media in de VS.

Een van de weinige punten van kritiek die men zou kunnen hebben zowel bij het staatsbezoek in april als bij deze tweede reis, is de matte echo die in de media doorklonk. Afgezien van de grote publiciteit gedurende de laatste drie dagen, toen gebieden met veel Nederlandse immigranten werden bezocht, had de greep op de pers, wel wat steviger kunnen zijn.
Dat Nederlandse journalisten in hun hotel worden opgebeld door plaatselijke verslaggevers, die komen informeren wat voor een koningin daar plotseling in hun midden is verschenen, duidt op een onvergeeflijke misser van de desbetreffende voorlichters.
Natuurlijk zou men de voorbereiding van zo'n bezoek in handen van een public-relationsbureau kunnen leggen om een optimaal effect te garanderen. Ministers plegen dat ook te doen (zoals minister-president Van Agt in Japan en minister Terlouw zojuist met zijn economische missie in de Verenigde Staten). Alleen: een koningin kun je moeilijk aanwijzingen van buiten laten opvolgen. En voor een koningin koop je nu eenmaal geen televisiezendtijd en laat je geen reclame-advertenties in de kranten plaatsen.
Ook al hebben de organisatoren van deze reis – ambassades, de Rijksvoorlichtingsdienst en de Amerikaanse comités voor het bicentennial – de publiciteit niet overal behoorlijk op gang gekregen, ze zijn er wel in geslaagd alles van rang en naam naar de ontvangsten van koningin Beatrix te krijgen. Het gold in de diverse steden als een uitgesproken statussymbool om een uitnodiging voor één van de onderdelen van het koninklijke programma te krijgen. Honderden leidende Amerikanen hebben persoonlijk met Beatrix gesproken, velen duizenden hebben haar gezien en haar speeches aangehoord.
Het resultaat is een uitstraling waarmee de verdere Nederlandse aanwezigheid in de Verenigde Staten net even in een helderder licht komt te staan. De breedte van de contacten moge dan vaak ten koste van de diepte zijn gegaan, spectaculaire momenten mogen dan hebben ontbroken, de onderneming zelf kan toch een succes worden genoemd.
Ook een koningin moet roeien met de riemen die ze heeft en die zijn in een constitutionele monarchie als de onze niet al te groot. Als we in Nederland dan al een koningin als staatshoofd willen hebben – en dat wil de overgrote meerderheid van de bevolking – en als dat staatshoofd dan al bereid is als „instrument" voor die Nederlandse uitstraling te dienen – en dat heeft Beatrix zondag op haar persconferentie met zoveel woorden gezegd – dan kunnen alle partijen met de prestatie van de afgelopen twee weken redelijk tevreden zijn. (ANP, Nederlandse Staatscourant, NRC/H'blad).

BELGIË

BLEU-OVERLEG OVER MUNTUNIE

Op 5 juli had op het kasteel Hertoginnedal te Brussel een overleg plaats tussen de Belgische en Luxemburgse regering over het voortbestaan van de monetaire associatie. De muntunie tussen België en het Groot-Hertogdom Luxemburg werd in vraag gesteld na de devaluatie van de Belgische frank op 22 februari, waarin de Luxemburgse frank noodgedwongen werd meegesleurd. (pag. 163/3 e.v.)
De Luxemburgers handhaven hun streven naar een grotere monetaire onafhankelijkheid, maar dreigen niet met een loskoppeling van de Luxemburgse frank.

In het gezamenlijk communiqué dat na afloop van het meer dan 5 uren durende beraad werd uitgegeven constateren de beide regeringen dat het onderling overleg goed heeft gewerkt tijdens de jongste herschikking van het EMS van 12 juni (pag. 486/1 e.v.). Beide regeringen herbevestigen hun gezamenlijke aanpak van de stabiliteit van de externe muntwaarde. Mochten er in het EMS nog pariteitswijzigingen van andere munten onvermijdelijk blijken wegens een sterke divergentie in de economische ontwikkeling van de landen die er deel van uitmaken, dan zullen zowel de Belgische als de Luxemburgse regering een politiek voeren om de frank zo dicht mogelijk bij de sterkste munten van het EMS te houden, aldus het communiqué.

De sfeer van het overleg werd als goed bestempeld. De Luxemburgers verdedigden hun eisen voor een ruimere autonomie, maar van Belgische zijde werd benadrukt dat er geen sprake kan zijn van een wisselkoersgarantie op Belgische tegoeden in Luxemburg, omdat dit tegen de geest van het 60 jaar oude BLEU-verdrag indruist.

Premier Martens en minister van financiën De Clercq lichtten het Belgische herstelbeleid toe en verzekerden dat dit mettertijd de fundamentele oorzaken van de moeilijkheden zal wegnemen. De tussen beide landen gegroeide economische divergentie maakt dat de Belgische betalingsbalans een tekort en deze van Luxemburg een overschot vertoont. Dat betalingstekort moet afgeremd en de convergentie hersteld worden.

VERENIGDE STATEN

ABRAHAMS ONDERMINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN VOOR DE MENSENRECHTEN

Op 30 okt. 1981 maakte president Reagan bekend dat hij Elliot Abrahams op het ministerie van buitenlandse zaken wilde benoemen tot hoofd van het bureau voor de mensenrechten, een functie die in 1977 was gecreëerd.
De 33-jarige jurist Abrahams had sinds 1981 op het ministerie van buitenlandse zaken de leiding van het bureau voor internationale organisaties.
De functie op het bureau van de mensenrechten was vacant sinds Reagan in januari 1981 president was geworden. Reagan had op 20 februari van dat jaar weliswaar de benoeming aangekondigd van Ernest W. Lefever op die post (pag. 396/3-1981), maar deze had zich op 5 juni teruggetrokken, nadat de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen hem op 4 juni had afgewezen. Twee broers van Lefever hadden kort tevoren verklaard dat hij zwarten ten opzichte van blanken een inferieur ras achtte (pag. 397/2).
Op 27 oktober deed het ministerie van buitenlandse zaken de aanbeveling tot Abrahams benoeming vergezeld gaan van een memorandum dat was opgesteld door William Clark, die toen nog onderminister van buitenlandse zaken was, en door Richard Kennedy, de onderminister voor management en dat was goedgekeurd door minister van buitenlandse zaken Alexander Haig.
In het memorandum stond dat de VS alleen door het innemen van een ferm standpunt ten aanzien van de politieke vrijheid en burgerrechten een geloofwaardig alternatief konden bieden aan de Sowjet-Unie en het groeiende neutralisme.
Het memorandum vervolgde: „Een beleid op het gebied van de mensenrechten betekent moeilijkheden, want het houdt harde keuzes in die bepaalde bilaterale relaties nadelig kunnen beïnvloeden... Daar valt niet aan te ontkomen. Anders zouden wij de geloofwaardigheid van ons beleid ondermijnen. Wat zo'n beleid ook kost, het is essentieel."
Op 17 november steunde de Senaatscommissie unaniem de benoeming van Abrahams, nadat deze op een hoorzitting had gezegd dat hij zich zou laten leiden door twee principes: het vertellen van de waarheid over de mensenrechtensituatie en het volgen van de meest effectieve strategie bij de naleving der mensenrechten.

MINISTER VAN ARBEID IN OPSPRAAK. RELATIE TUSSEN MINISTER EN MAFFIA NIET BEWEZEN

Op 23 december 1981 verzocht de minister van justitie, William French Smith, het federale hof van beroep een speciale aanklager te benoemen die een onderzoek moest instellen naar beschuldigingen tegen de minister van arbeid, Raymond Donovan.
Donovan werd ervan beschuldigd dat hij vóór zijn benoeming contacten met de maffia zou hebben gehad. Hij was toen vice-president-directeur van het bouwbedrijf Schiavone Construction Company in de staat New Jersey. Zo zou hij in 1977 aan een lunch hebben deelgenomen waar een vakbondsfunctionaris, die een stroman van de maffia was, een envelop met tweeduizend dollar kreeg toegestopt. Maar Donovans bouwbedrijf zou ook rechtstreeks met de maffia zaken hebben gedaan, aldus beschuldigingen van een oud-vakbondsfunctionaris Mario Montuoro. Montuoro zou bij de lunch aanwezig zijn geweest waar de envelop met steekpenningen werd overhandigd.
Van zijn kant ontkende Donovan alles. Volgens hem was Montuoro „een vervloekte en verachtelijke leugenaar" die wegens handel in heroïne en wapenbezit zou zijn veroordeeld.

Donovan had eerder die week op een persconferentie zelf om een speciale aanklager gevraagd, aangezien alleen op die manier, zoals hij zei, zou kunnen worden bewezen dat hij onschuldig was. De woordvoerder van justitie benadrukte op 23 dec. echter dat minister French Smith al een speciale aanklager had benoemd voordat Donovan hierom had gevraagd.

Raymond Donovan

Nadat Donovan op 16 december 1980 tot minister van arbeid was benoemd, was hij er ook al van beschuldigd persoonlijke en zakelijke banden te hebben met de georganiseerde misdaad. Een onderzoek van de FBI leverde toen echter geen sluitende bewijzen voor deze aantijgingen op, zodat de Senaat op 3 febr. 1981 met 80 tegen 17 stemmen de benoeming van Donovan goedkeurde (pag. 694/2 - 1981).

Tijdens hoorzittingen in de Senaat begin 1981 had een getuige, Ralph Picardo, verteld dat hij in de jaren zestig regelmatig cheques van 500 dollar moest ophalen van een zekere „Ray", die daarmee stakingen en andere arbeidsonrust afkocht. Picardo verklaarde dat die Ray dezelfde was als Raymond Donovan. Bij gebrek aan bewijsmateriaal kreeg Donovan toen toch de steun van de Senaat voor zijn benoeming.

Op 3 december 1981 maakte een woordvoerder van het Witte Huis bekend dat het ministerie van justitie met een nieuw onderzoek naar de activiteiten van Donovan was begonnen.

Het onderzoek werd heropend op grond van verklaringen die de nieuwe getuige Montuoro had afgelegd.

In mei 1982 kwam het Amerikaanse zakenblad Fortune met nieuwe onthullingen. Hieruit bleek dat een beruchte maffia-leider, William Masselli, in 1979 een groot feest voor een groep gangsters en zakenrelaties had georganiseerd en dat Donovan één van de aanwezigen was. Masselli zit sinds februari 1982 in de gevangenis. Hij zou betrokken zijn geweest bij een groot opgezette operatie om geladen vrachtwagens te stelen. Dit is in de VS een typische maffia-activiteit. Bovendien werd hij van samenzwering beschuldigd, omdat hij ter waarde van 100 miljoen dollar synthetische cocaïne had willen laten vervaardigen. Masselli kon worden gepakt, nadat het Amerikaanse federaal recherchebureau FBI in 1979 zeven maanden lang zijn telefoon had afgeluisterd.

Masselli zou ook regelmatig met Donovans bouwonderneming Schiavone hebben telefoneerd, waarbij herhaaldelijk de naam van de huidige minister van arbeid zou zijn gevallen. Zelf heeft Donovan verklaard dat hij de maffia-leider slechts drie keer heel vluchtig op een bouwterrein zou hebben gezien en dat hij niet op de hoogte was geweest van diens contacten met de maffia. Maar volgens Fortune had hij onder meer in 1979 op het feestje uitvoerig met Masselli gesproken.
Het verhaal in Fortunss sloot aan op een rapport dat kort daarvoor een commissie van het Congres voor de arbeid had gepubliceerd. Hierin stond dat Donovans bouwonderneming gratis voor 50.000 dollar aan bouwmateriaal aan de maffia-leider Anthony Provenzano („Tony Pro") had geleverd. Provenzano die eveneens in de gevangenis zit, had de macht in een vakbondsafdeling en tipte Donovan over nieuwe bouwprojecten. Bijzonder bevriend zou de bewindsman vooral met een medewerker van Provenzano, de huurmoordenaar Salvatore Briguglio, zijn geweest.
De beide heren zouden regelmatig weekeinden er op uit zijn getrokken, waarbij ze door dames uit het milieu werden vergezeld. Lucratief voor Donovan waren in het bijzonder Briguglio's contacten met ambtenaren die hem over nieuwe projecten informeerden. Bovendien kende de

huurmoordenaar goed de weg in de gemeentehuizen van New Jersey. Zijn vrienschap met Donovan was slechts van korte duur, want hij werd in 1978 in maffia-stijl geëxecuteerd.
De reden hiervoor was dat hij zich had bereidverklaard om in een zaak te getuigen.
Donovan zelf had steeds weer verklaard, ook onder ede tijdens de hoorzittingen van de Senaat, dat hij Briguglio nooit had ontmoet. Maar intussen had de FBI een getuige boven water gehaald, Ralph Picardo, die een handlanger van Briguglio was en die had toegegeven voor geldkoerier tussen zijn inmiddels verscheiden baas en Donovan te hebben gespeeld. Donovan over Picardo: „Een moorddadige slijmbal".

Half juni 1982 onthulde de *Washington Post* dat de FBI op 12 januari 1981 een rapport bij het Witte Huis had laten bezorgen waarin onder meer stond dat Raymond Donovan „nauwe persoonlijke en zakelijke relaties met bekende Cosa Nostra-figuren" onderhield. Dit rapport bleek te zijn afgegeven aan de juridische adviseur van president Reagan, Feld Fielding.
Deze had het echter niet doorgegeven aan de senaatscommissie die toen juist bezig was met hoorzittingen over de benoeming van Donovan.
Op 28 juni presenteerde de speciale aanklager, Leon Silverman, een 1025 pagina's tellend rapport over de affaire-Donovan.
In het rapport stond dat er „niet voldoende bewijs te vinden was voor de beschuldiging dat Donovan contacten onderhield met de georganiseerde misdaad".
Wel zou het onderzoek naar de moord op een mogelijke getuige worden voortgezet.

Op 11 juni werd nl. in een kofferruimte van een auto in New York het lijk gevonden van de 52-jarige Fred Furino, die bekend stond als koerier van Salvatore Briguglio. Donovan zou via Furino Briguglio geld hebben betaald voor bewezen diensten.

Ondanks de voor Donovan gunstige uitkomst van het onderzoek verklaarde de voorzitter van de senaatscommissie van arbeid, de Republikein Orrin Hatch, op 28 juni dat Donovan waarschijnlijk toch zou moeten opstappen, omdat het „voor iedereen zeer moeilijk is zich aan een functie in het kabinet vast te klampen wanneer bijna de helft van de Senaat hem vraagt het veld te ruimen".

Donovan zelf liet na het bekend worden van de uitslag van het onderzoek weten geen ontslag te nemen.
Larry Speakes, woordvoerder van het Witte Huis, zei die dag dat president Reagan opgelucht was. Reagan had Donovan opgebeld en hem gefeliciteerd met het resultaat van het onderzoek.
Op 4 aug. 1982 berichtte *Le Monde* dat Michael Rauch, een advocaat uit New York en een associé van de speciale aanklager Leon Silverman, op 2 aug. bekend had gemaakt dat er weer een onderzoek werd ingesteld naar eventuele banden tussen Donovan en de maffia.
Volgens Rauch had Silverman „nieuwe beschuldigingen (tegen Donovan) ontvangen en zette hij zijn onderzoek voort".

ABSCAM-SCHANDAAL DWINGT SENATOR WILLIAMS TOT AFTREDEN

Op 11 maart 1982 nam de Democratische senator Harrison A. Williams uit New Jersey afscheid van de Senaat waar hij 23 jaar deel van had uitgemaakt. Hij trad af om te voorkomen dat de Senaat hem zou uitstoten wegens zijn aandeel in het zogenoemde Abscam-schandaal. De senaatscommissie voor ethiek had op 24 aug. 1981 unaniem het advies tot uitstoting van Williams uit de Senaat gegeven maar de Senaat gevraagd niet over haar advies te stemmen totdat een hof in New York klaar zou zijn met de behandeling van Senator Williams' beroep. Williams was op 1 mei 1981 schuldig bevonden aan onder meer het aannemen van steekpenningen (pag. 715 -1981), maar was hiertegen in beroep gegaan.

Abscam was een geheime operatie van de Amerikaanse federale recherche (FBI), waarin behalve Williams ook zes afgevaardigden waren verwikkeld. Een van hen was al eerder geroyeerd, de vijf anderen hebben hun zetel beschikbaar gesteld of hebben tijdens verkiezingen het onderspit gedolven. Een als Arabische sjeik vermomde FBI-agent had hun grote bedragen aan geld aangeboden, in ruil waarvoor zij zakelijke diensten moesten verlenen.

Op 16 febr. 1982 werd Williams in Uniondale, New York, wegens samenzwering en het aannemen van steekpenningen veroordeeld tot 3 jaar gevangenisstraf en een boete van $ 50.000.
De rechter achtte bewezen dat Williams politieke gunsten had aangeboden aan een „Arabische sjeik" in ruil voor een investering van $ 100.000 in een titaniummijn waarin de senator geheime belangen had.

De senator zei echter dat hij zich onschuldig achtte en tegen zijn veroordeling in beroep zou gaan.
In de eerste week van maart begon het proces in de Senaat tegen Williams, waarin een senator als openbaar aanklager en een ander als zijn verdediger optrad.
Williams was wel bereid toe te geven dat hij „vergissingen" en „beoordelingsfouten" had gemaakt, maar hij zou niets „onfatsoenlijks of immoreels" hebben gedaan. In zijn verdediging concentreerde hij zich vooral op het gedrag van de FBI, die van dergelijke dubieuze methoden gebruik had gemaakt om te bewijzen hoe omkoopbaar senatoren en afgevaardigden waren. Zelf

Senator Harrison J. Williams (1) met zijn vrouw Jeanette op de dag dat hij werd veroordeeld vanwege het aannemen van steekpenningen in de Abscam-affaire.

was hij niet van plan vrijwillig zijn senaatszetel op te geven.
Toen echter duidelijk was dat de senatoren met tweederde meerderheid voor zijn uitstoting zouden stemmen, hield Williams de eer aan zichzelf en trad af.

BENOEMING VESSEY TOT VOORZITTER GEZAMENLIJKE CHEFS VAN STAVEN. WATKINS OPPERBEVELHEBBER MARINE, GABRIEL OPPERBEVELHEBBER LUCHTMACHT

Op 4 maart 1982 benoemde president Reagan generaal John W. Vessey jr. tot voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven. Vessey zou, wanneer de Senaat zijn benoeming goedkeurde, op 1 juli luchtmachtgeneraal David C. Jones, die met pensioen ging, opvolgen.

Vier-sterren-generaal Vessey (59) had er al 41 jaar dienst opzitten. Hij werd geboren in Minneapolis, Minnesota en trad in 1941 in actieve dienst.
Tijdens de Tweede Wereldoorlog vocht hij in Noord-Afrika en Italië. Na de oorlog voerde Vessey het commando over troepen in Europa, het Verre Oosten en de VS.
Hij voerde het bevel over de derde pantserdivisie in Duitsland en de vierde infanteriedivisie in Colorado en werd eind zeventiger jaren commandant van de VN-troepen in Korea.
Ondertussen behaalde hij een graad aan de universiteit van Maryland en aan de George Washington universiteit. Ook voltooide hij enige studies op militair gebied.
In 1979 werd hij plaatsvervangend opperbevelhebber van de Amerikaanse landmacht.

Op 18 maart maakte president Reagan de benoeming bekend van admiraal James D. Watkins tot opperbevelhebber van de marine en van generaal Charles A. Gabriel tot opperbevelhebber van de luchtmacht. Bij die gelegenheid prees de president beide mannen om hun „great records of service to their country".
Watkins was tot op dat ogenblik commandant van de Amerikaanse vloot in de Pacific en diende in Vietnam.

Gabriel was commandant van de Amerikaanse luchtmacht in Europa en vocht zowel in Korea als Vietnam.

TWEEDE MAN CIA, INMAN, STAPT OP. MCMAHON OPVOLGER.

Op 21 april 1982 deelde het Witte Huis mee, dat admiraal Bobby Inman ontslag had genomen als plaatsvervangend directeur van de Amerikaanse centrale inlichtingendienst CIA.
„Het wordt tijd dat ik me met nieuwe uitdagingen ga bezighouden", schreef Inman op 22 maart in een brief aan president Reagan.
Er werd geen officiële reden opgegeven voor zijn vertrek, maar volgens bronnen in het Congres besloot Inman op te stappen wegens meningsverschillen met CIA-directeur William Casey.
Waarnemers wezen er op dat Inman het onder andere niet eens was met het besluit van president Reagan om de CIA minder beperkingen op te leggen bij het uitoefenen van zijn taak, met name in de Verenigde Staten. In mei had Inman voor een senaatscommissie gezegd dat volgens hem de activiteiten van de CIA tot het buitenland moesten worden beperkt.

De 51-jarige Inman werd beschouwd als een der kundigste inlichtingenspecialisten in de VS. Hij was directeur van de inlichtingendienst van de marine, en directeur van de Nationale Veiligheidsdienst voordat hij overstapte naar de CIA.

Op 26 april benoemde president Reagan John McMahon tot opvolger van Inman bij de CIA. McMahon (52) werkte al sinds 1951 voor de CIA en had daar op alle mogelijke terreinen ervaring opgedaan.

BENOEMING BINNEN HET STATE DEPARTMENT VAN BURT EN BUCKLEY

Op 10 mei kondigde president Reagan de benoeming aan van Richard R. Burt tot onderminister van buitenlandse zaken voor Europese aangelegenheden. Hij volgde Lawrence Eagleburger (52) op, die onderminister van buitenlandse zaken voor politieke aangelegenheden was geworden. Eagleburger was Walter Stoessel opgevolgd, die onderminister van buitenlandse zaken was geworden, de tweede man op het ministerie (zie pag. 508/1).
Burt (35), voormalig journalist bij de *New York Times* en specialist op het gebied van de nationale veiligheid, was op dat moment directeur van het bureau voor politiek-militaire zaken van het State Department (buitenlandse zaken).

Tevens maakte Reagan de benoeming bekend van James L. Buckley (61), onderminister voor veiligheidshulp, wetenschap en technologie, tot raadsman van het ministerie van buitenlandse zaken als opvolger van Robert McFarlane. Laatstgenoemde werkte korte tijd in het Witte Huis als plaatsvervanger van Reagans adviseur voor de nationale veiligheid, Willam Clark.
In het communiqué over de benoeming van Buckley werd gezegd dat hij meer zou zijn dan een eenvoudig adviseur en dat hij speciaal afgezant zou blijven van minister van buitenlandse zaken Haig. Als zodanig had hij al verscheidene missies voor Haig vervuld, onder andere in Europa.

Met de benoemingen van Burt en Buckley waren de veranderingen in het State Department, noodzakelijk geworden door het vertrek van William Clark als veiligheidsadviseur naar het Witte Huis, vrijwel voltooid.
Het ministerie van buitenlandse zaken had voor de verschillende gebieden van de wereld nu de volgende onderministers: voor Europa Richard Burt, voor Oost-Azië en de Stille Oceaan John Holdridge, voor Afrika Chester Crocker, voor het Midden-Oosten en Zuid-Azië Nicolas Veliotes en voor interamerikaanse zaken Thomas Enders.

President Reagan stelt de nieuwe voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven en de nieuwe opperbevelhebbers van luchtmacht en marine voor V.l.n.r.: minister van defensie Caspar Weinberger, landmachtgeneraal en voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven John Vessey, president Reagan, admiraal James Watkins en luchtmachtgeneraal Charles Gabriel.

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN HAIG NEEMT ONTSLAG. SHULTZ OPVOLGER. DAM BENOEMD TOT OPVOLGER STOESSEL.

Op 25 juni bood de minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, onverwachts zijn ontslag aan.

Tijdens een korte formele verklaring in zijn ministerie en ook in de ontslagbrief aan de president gaf Haig geen nadere bijzonderheden over de reden van zijn ontslag.
Zijn ontslagbrief luidde als volgt:

Dear Mr President,

Your accession to office on January 20, 1981 brought an opportunity for a new and forward looking foreign policy resting on the cornerstones of strength and compassion. I believe that we shared a view of America's role in the world as the leader of free men and inspiration for all. We agreed dat consistency, clarity and steadiness of purpose were essential to succes. It was in this spirit that I undertook to serve you as Secretary of State.
In recent months, it has become clear to me that the foreign policy on which we embarked together was shifting from that careful course which we had laid out. Under these circumstances, I feel it necessary to request that you accept my resignation. I shall always treasure the confidence which you reposed in me. It has been a great honor to serve in your Administration, and I wish you every success in the future.

[Uw verkiezing tot president op 20 januari 1981 bood de gelegenheid voor een nieuwe, op de toekomst gerichte buitenlandse politiek die was gefundeerd op kracht en mededogen. Ik geloof dat zowel u als ik Amerika zagen als de leider van de vrije wereld en een inspiratiebron voor allen. We waren het er over eens dat stevigheid, duidelijkheid en een voortdurende doelgerichtheid essentieel waren voor succes. Het was in die geest dat ik minister van buitenlandse zaken werd.
De laatste maanden echter is het mij duidelijk geworden dat de buitenlandse politiek begon af te wijken van de zorgvuldige koers die wij hadden uitgestippeld. Onder deze omstandigheden vind ik dat het nodig is om u te vragen mijn ontslag te aanvaarden. Ik zal altijd het vertrouwen dat u in mij hebt gesteld op waarde blijven schatten. Het is een grote eer geweest om in uw regering te dienen en ik wens u alle succes in de toekomst.]

President Reagan aanvaardde diezelfde dag nog Haigs ontslag. „Met grote droefenis," zo zei Reagan, ging hij een aankondiging doen over „een lid van onze regering die dit land 40 jaar heeft gediend (...) die me zo goed en zo trouw heeft gediend, wiens wijsheid en raad ik heb gerespecteerd en bewonderd, zolang onze regering er is (...) na al deze geweldige tijd en met grote droefenis heb ik het ontslag van minister van buitenlandse zaken Al Haig aanvaard".

Reagan vervolgde: „Ik wijs als zijn opvolger aan, en hij heeft geaccepteerd, George Shultz. En dat was mijn bekendmaking. Nogmaals, zoals ik heb gezegd, ik doe dit met grote droefenis."
In een terugblik op Haigs functioneren binnen de regering-Reagan berichtte *NRC/H'blad* op 26 juni:

In zijn 17 maanden als minister van buitenlandse zaken is Alexander Haig vrijwel onophoudelijk verwikkeld geweest in controverses met andere leden van de regering-Reagan, vaak veroorzaakt door Haigs streven dé spreekbuis en uitvoerder van de Amerikaanse buitenlandse politiek te zijn.
In Washington werd vanmorgen nog druk gespeculeerd over de vraag welk geschilpunt uiteindelijk de doorslag heeft gegeven voor zijn onverwachte aftreden.
Het besluit van Reagan om het verbod op de export van technologische produkten naar de Sowjet-Unie ook uit te breiden tot Amerikaanse dochterbedrijven in het buitenland en tot licentieprodukten (pag. 497 e.v.) gaat in tegen de ideeën van Haig over de verhouding tot Europa. Daar vandaan is veel kritiek gekomen op het besluit. Haig heeft steeds grote nadruk gelegd op het belang van goede betrekkingen met de Europese NAVO-bondgenoten.
Volgens Haig waren deze onder president Carter verslechterd en was een van de belangrijke taken van de regering-Reagan het herstel van de vertrouwensrelatie met Europa.
De 57-jarige Haig werd dan ook beschouwd als de meest Europese minister in Reagans kabinet, waarin diens vrienden uit Californië sterk zijn vertegenwoordigd. In de jaren 1974-'79 heeft de vier-sterren-generaal als opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa alle gelegenheid gehad zich te verdiepen in de specifieke problemen van de Europese landen.
Een ander internationaal probleem waarin Haig zich tegenover andere kabinetsleden zag geplaatst was de Israëlische invasie in Libanon. De ex-minister pleitte vorige week voor de terugtrekking van zowel de Israëlische als de Syrische troepen uit Libanon en daarmee steunde hij in feite het Israëlische standpunt.
Minister van defensie Weinberger, waarmee Haig gedurende vrijwel zijn hele ambtsperiode overhoop heeft gelegen, heeft Haig vaak verweten te veel Israël te steunen. Haig had zijn reserves over levering van AWACS-verkenningsvliegtuigen aan Saoedi-Arabië (pag. 505). In juni 1981 verhinderde hij, rondreizend in Azië, dat een resolutie in de Verenigde Naties naar aanleiding van het Israëlische bombardement van een Iraakse kerncentrale in aanbouw te vijandig voor Israël zou uitvallen.
Op het gebied van defensie heeft Haig steeds aangedrongen op een krachtige houding ten opzichte van de Sowjet-Unie, door hem aangeduid als „de grootste bedreiging voor de wereldvrede".

Als NAVO-opperbevelhebber in Europa heeft hij veelvuldig gepleit voor modernisering van het wapenarsenaal, verbetering van de gevechtskracht en een betere onderlinge coördinatie van de NAVO-landen.
Waar Weinberger zich veel meer manifesteerde als de man van de onwrikbare harde lijn ten opzichte van de Sowjet-Unie toonde Haig zijn pragmatisme. Naast versterking van de militaire kracht van de Verenigde Staten streefde hij „ernstige en realistische" besprekingen met Moskou na over wapenbeheersing.
Zijn gevoeligheid voor de Europese defensieproblemen toonde Haig in september 1981 tijdens een bezoek aan West-Duitsland (pag. 819/3-1981). „Onder ideale, ik herhaal, ideale omstandigheden kan het zeer waardevol zijn deze nuloptie in overweging te nemen."
Alexander Haig is een beroepssoldaat met beperkte gevechtservaring: enige tijd in Korea en twee jaar in Vietnam. Als „politieke generaal" heeft hij echter een glanzende carrière achter de rug. In 1969 door Kissinger binnengehaald in het Witte Huis, maakte hij een razendsnelle promotie. En aan het eind van de Watergate-zaak was hij als stafchef van het Witte Huis de machtigste man daar na Nixon.
Volgens aanhangers van Haig was de betrekkelijk soepel verlopende machtsoverdracht van Nixon aan Ford vooral aan de koelbloedigheid van Haig te danken. Haig zelf doet er vooral het zwijgen toe over deze periode. Een boek heeft hij er nooit over geschreven.
In 1981 waren de relaties tussen Haig als minister van buitenlandse zaken en het Witte Huis ronduit slecht. Haig, door sommigen even briljant als eigenzinnig genoemd, moest in maart 1981 een bittere pil slikken toen vice-president George Bush het door hem begeerde crisis-management onder zijn hoede kreeg. Een week later veroorzaakte hij veel irritatie, toen hij na de aanslag op Reagan in een televisieboodschap zei dat hij de controle op het Witte Huis overnam zolang Bush er nog niet was. Haig was niet de gerechtigde figuur om dat te doen (pag. 716-1981).
De botsingen van Haig met het Witte Huis werden meestal gevolgd door een verklaring van Reagan dat hij nog alle vertrouwen in Haig had. Zoals ook in november 1981 toen Haig zei dat stafleden van het Witte Huis een guerrilla tegen hem voerden om hem uit zijn functie te verdrijven. Hoge functionarissen in Washington hebben Haig echter wel omschreven als een outsider die eigenlijk niet thuishoorde in het groepje uit Californië en steeds probeerde de naaste vrienden van de president te passeren.
Het falen van zijn energie vretende bemiddelingspoging in het Falkland-conflict, waarna de Verenigde Staten partij kozen voor Groot-Brittannië en daarmee veel krediet in Latijns-Amerik verspeelden, heeft Haigs positie er ook niet sterker op gemaakt.
Gisteren heeft hij met zijn besluit af te treden laten weten dat hij geen gehoor meer vindt voor zijn meningen. Mogelijk heeft Haig nog hoop op betere tijden.

The Guardian (28-6) schreef onder de kop „Hoe het Witte Huis Haig ten val bracht":

Het was Reagans bezoek aan Europa (van 4-11 juni, zie een volg. ber.), dat de ontwikkelingen inluidde die tot Haigs aftreden hebben geleid. Dit bezoek liep uit op een ramp waardoor de reeds gapende kloof tussen het State Department en het Witte Huis onherstelbaar werd vergroot.
Dat Haigs bemiddelingspoging in de Falklandcrisis mislukt was werd hem als zodanig niet aangerekend. Het was twijfelachtig of iemand anders een beter resultaat had kunnen bereiken. Maar Reagans topadviseurs, Meese, Baker, Deaver en Clark hadden het verstandiger gevonden wanneer een politicus van lagere rang als bemiddelaar was opgetreden, teneinde de grote kanonnen voor het laatst te bewaren en ook het Amerikaanse prestige minder op het spel te zetten.
Tijdens de Europese rondreis kwam de Israëlische aanval (pag. 385), die veel ambitieuzer bleek te zijn dan premier Begin kort na de lancering aan Haig had verzekerd. Binnen enige uren werd duidelijk dat Haig was misleid, hetgeen de Californiërs bevestigde in hun overtuiging dat Haig ten onrechte betuigd had dat hij wist hoe met Begin om te springen.
Haig deelde mee dat hij naar Jeruzalem zou reizen en de Israëlische radio kondigde zijn komst reeds aan. Maar Clark kwam tussenbeide, in de mening dat zo'n bezoek een totaal verkeerde indruk op de Arabische staten zou maken. Het kwam tot een hevige woordenwisseling tussen Haig en Clark, maar laatstgenoemde had Reagan reeds voor zijn standpunt geworven en Haig moest aan de journalisten vertellen dat er niet

voldoende tekenen van Israëlische flexibiliteit waren om een bezoek aan Jeruzalem te rechtvaardigen.
Dit was een omineus voorteken voor een wijziging in de machtsstructuur. In theorie coördineert de National Security Adviser slechts activiteiten van het State Department, het Pentagon en andere bij de buitenlandse en defensiepolitiek betrokken organen. Maar hij zetelt in het Witte Huis en staat in voortdurend contact met de president. Zelfs Allen, een outsider, slaagde er al in om het State Department te dwarsbomen; Clark is een van Reagans oudste bondgenoten.
Na terugkeer te Washington ontstond een fel debat tussen Haig enerzijds en Weinberger en Clark anderzijds over het antwoord dat aan premier Begin moest worden gegeven. Laatstgenoemden toonden zich voorstanders van een onmiddellijk wapenembargo en mogelijk ook economische sancties. Haig wenste directe consultaties. Omdat Begin naar New York reisde voor de VN-ontwapeningsconferentie, werd een bezoek aan het Witte Huis gearrangeerd.
Tegelijkertijd werd een bijna even felle discussie gevoerd over de Russische aardgasleiding naar West-Europa. Haig had een compromis met de Europeanen ontworpen. Ook deze zaak kwam vrijdag 18 juni jl. op de vergadering van de Nationale Veiligheidsraad aan de orde. Het is bijna zeker dat deze bespreking zo was getimed dat Haig, die een langdurig gesprek met de Russische minister van buitenlandse zaken Gromyko moest voeren, niet aanwezig kon zijn. Het State Department was vertegenwoordigd door onderminister Eagleburger, die voor Haigs voorstel alleen lauwe steun kreeg van minister van handel Baldrige, maar verzet ontmoette bij Weinberger, Clark en Reagan zelf.
Diezelfde avond kondigde het Witte Huis tot woede van Haig een uitbreiding van het Amerikaanse embargo af tot alle buitenlandse ondernemingen die goederen onder Amerikaanse licentie vervaardigen.
Inmiddels had Haig van premier Begin een belofte gekregen dat de Israëliërs niet zouden trachten Beiroet te nemen. Het is niet duidelijk welke termen in deze bespreking gebruikt zijn. Haig deed het aan het Witte Huis voorkomen dat Beiroet niet zou worden aangevallen, maar Begin schijnt zich meer aan de precieze betekenis van het woord „nemen" gehouden te hebben.
Reagan vertrok een weekend naar Camp David om zijn houding tegenover Israël te overdenken. Daarna vertelde hij op 21 juni aan premier Begin dat deze Amerika's betrekkingen met de gematigde Arabische staten in gevaar bracht. Het was een zeer koele ontmoeting, maar na afloop maakte Reagan, onder zware druk van Haig, in het publiek een paar vriendelijke opmerkingen aan het adres van Begin.
De ontwikkelingen in Libanon en de groeiende overtuiging onder de adviseurs van het Witte Huis dat Haig zich opnieuw door de Israëliërs om de tuin had laten leiden, leidden tot scherper schermutselingen. Op 24 juni liet Haig informeel weten dat hij zou aftreden. Daags daarna woonde hij de wekelijkse vergadering van de Nationale Veiligheidsraad bij, waar William Brock rapport uitbracht over de bittere Europese reacties op het het pijpleidingembargo. Daarop onderbrak Clark een betoog van Haig en een uur later maakte een geschokte president in de perskamer zijn aftreden bekend.

Het aftreden van Haig schokte veel van Amerika's bondgenoten, maar leidde in Libanon en de Arabische landen tot vreugde.
De vroegere Libanese premier Saeb Salam, een sleutelfiguur in de onderhandelingen over de oplossing van de Libanese crisis, meende dat de verandering de Arabische wereld positieve resultaten kon brengen. „Haig steunde altijd Israël. Misschien zullen we nu een meer evenwichtige Amerikaanse politiek zien."

Portret Shultz

Het *NRC/H'blad* (26-6) gaf het volgende portret van Haigs opvolger, George Shultz:

George Shultz komt nu toch terecht op de post die hij volgens ingewijden al anderhalf jaar had kunnen bezetten. Toen president Reagan na zijn verkiezing in november 1980 zijn kabinet samenstelde, was Shultz zijn eerste keus als minister van buitenlandse zaken. Maar hij zou dat aanbod hebben afgeslagen omdat een andere topman van het bouwconcern Bechtel waarvan hij deel uitmaakte, Caspar Weinberger, ook al in de regering zou komen.
Shultz (61) werkt sinds 1974 bij Bechtel, een van de grootste bouwondernemingen ter wereld, en sinds 1979 als president-directeur. Deze functie heeft hem veel naar het buitenland gebracht. Bechtel is betrokken bij ontwikkelingsprogramma's in meer dan 100 landen, waaronder Saoedi-Arabië, Nieuw-Zeeland en Indonesië.
Tegelijk onderhield hij de afgelopen anderhalf jaar nauwe contacten met de regering-Reagan en het Witte Huis als lid van een economische adviescommissie. En vorige maand nog bracht hij op verzoek van Reagan een tiendaags bezoek aan Europa ter voorbereiding van de Westerse Europese top in Versailles (pag. 453).
Maar Shultz heeft voor een lange reeks regeringen gewerkt, Democratische zowel als Republikeinse. Hij begon daarmee in 1955 als economisch adviseur van president Eisenhower. Vervolgens werd hij hoogleraaar economie aan de universiteit van Chicago – waar hij o.a. met Milton Friedman samenwerkte – tot hij na de Democratische presidenten Kennedy en Johnson als adviseur te hebben gediend, in 1968 als minister van arbeid tot de regering van Richard Nixon toetrad.
Van 1970 tot 1972 fungeerde hij als directeur van de begroting. In 1972 werd hij benoemd tot minister van financiën als opvolger van John Connally. Eind dat jaar werd hij belast met de taak de hele Amerikaanse binnen- en buitenlandse politiek te coördineren, waarvoor de constructie werd gevonden van een minister die tevens speciaal assistent was van de president. De „economische Kissinger" werd hij wel genoemd. Ook werkte hij samen met Weinberger, indertijd directeur van de begroting.
Shultz gaf zijn functie in mei 1974 op, drie maanden voor het Watergate-schandaal tot Nixons aftreden leidde. Medewerkers zeiden dat hij moe en gefrustreerd was na vijf jaar in drie hoge regeringsposten.

Op 15 juli hechtte de Senaat na een aantal hoorzittingen zijn goedkeuring aan de benoeming van Shultz tot minister van buitenlandse zaken. Alle 97 aanwezige senatoren stemden voor.
Tijdens de hoorzittingen, waarbij Shultz zijn beleidsvoornemens ontvouwde, toonden enkele pro-Israëlische senatoren hun reserves over „of iemand die de baas was geweest van een firma (Bechtel) die zo afhankelijk was van Arabische belangen in staat was de leiding van het ministerie van buitenlandse zaken over te nemen. Uiteindelijk stemden zij echter toch vóór Shultz met de argumentatie dat zij hoopten dat Shultz in staat zou zijn een regeling in het Midden-Oosten te bewerkstelligen.
In de onderhandelingen moesten de Palestijnen als volwaardige gesprekspartner zijn vertegenwoordigd, aldus Shultz. De PLO moest wel het bestaansrecht van Israël erkennen. „De crisis in Libanon toont haarscherp aan dat de legitieme behoeften en problemen van het Palestijnse volk moeten worden beantwoord en opgelost op alle terreinen," aldus Shultz.
Volgens de nieuwe minister van buitenlandse zaken dienden de VS bovendien nauwere banden aan te knopen met de Arabische staten. Over Israël zei Shultz: „Niemand moet twijfelen aan de duurzaamheid en intensiteit van de Amerikaanse betrokkenheid met de veiligheid van Israël of onze bereidheid Israël de middelen te geven om zichzelf te verdedigen."
In de betrekkingen met de Sowjet-Unie zal de politiek onveranderd gericht zijn op de positie van kracht, aldus Shultz. Hij steunde de huidige Amerikaanse militaire versterking en de sancties van president Reagan tegen de aanleg van de Russische aardgaspijpleiding naar West-Europa. „Een handelsembargo als diplomatiek wapen is een slecht idee, maar er kunnen bepaalde overwegingen zijn om tot afkondiging van sancties over te gaan," aldus Shultz.
Volgens hem waren goede betrekkingen met China van groot belang, maar moesten de wapenleveranties aan Taiwan worden voortgezet zolang deze werden gebruikt voor defensieve doeleinden.
Op 19 juli benoemde president Reagan Kenneth W. Dam als tweede man op het ministerie van buitenlandse zaken.

Dam, een 49-jarige jurist, studeerde aan de universiteit van Chicago, Daarna werkte hij een jaar bij het Hooggerechtshof, alvorens toe te treden tot het advocatenkantoor Cravath, Swaine en Moore in New York.
In 1960 keerde hij terug naar de universiteit van Chicago, waar hij rechten doceerde en zich tevens met economie bezig hield. Daar leerde hij ook Shultz kennen. Beiden werden goede vrienden. In het begin van de jaren zeventig verzocht Shultz, die zich onder Nixon met de begroting bezig hield, Dam naar Washington te komen.
Samen werkten zij aan een in 1977 verschenen boek waarin Shultz zijn zevenjarige ervaring in regeringsdienst beschreef. Dam zelf schreef een boek over de hervorming en ontwikkeling van het internationale geldsysteem.
Dam reisde veel en kent Europa goed. Hij spreekt Duits, Frans en Spaans.
Sinds 1980 is hij hoofd van de universiteit van Chicago.
Naast Dam werden William Schneider en Allen Wallis de nieuwe topmensen op het State Department. Schneider werd belast met veiligheidsassistentie, wetenschap en technologie. Wallis zou op het ministerie economische zaken gaan beheren.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

VAL ITALIAANSE KABINET

Op 5 augustus deelde Bettino Craxi, de leider van de socialisten in de uit vijf partijen (christen-democraten, sociaal-democraten, republikeinen, liberalen en socialisten) bestaande regering van premier Spadolini mee, dat de 7 socialistische ministers zouden aftreden omdat het Huis van Afgevaardigden op 4 augustus een wetsontwerp ter bestrijding van belastingontduiking had verworpen. De socialisten hechtten groot belang aan dit wetsontwerp dat zou leiden tot afschaffing van belastingprivileges van oliemaatschappijen en particuliere belastinginners. Ook zou het mogelijk worden om beoefenaren van vrije beroepen uit hun beroep te zetten als zij zich aan belastingontduiking schuldig maakten.
Het belastingvoorstel maakte deel uit van het bezuinigingspakket van de regering dat al was aangenomen door het kabinet en de Senaat (zie einde bericht Italië). Daarom kwam de afwijzing ervan door het Huis van Afgevaardigden in een geheime stemming als een complete verrassing. Tegen de gemaakte afspraken in stemden zo'n 70 parlementariërs tegen het voorstel. De socialistische minister van financiën, Rino Formica, verweet de christen-democraten dat zij het wetsontwerp hadden gesaboteerd om de belangen van de oliemaatschappijen niet te schaden. De socialisten hadden 62 zetels in het 630 zetels tellende Huis. Zonder hen beschikten de overige regeringspartijen niet meer over een parlementaire meerderheid.

Nadat de 7 socialistische ministers op 6 augustus inderdaad waren afgetreden vloog premier Spadolini dezelfde dag nog naar Noord-Italië om over de regeringscrisis te praten met president Sandro Pertini die in de Alpen op vakantie was. Na dit overleg maakte Giovanni Spadolini op 7 augustus zijn aftreden bekend.

De 57-jarige Spadolini was de eerste niet christen-democratische premier in Italië sinds 1946. Sinds 28 juni 1981 stond hij aan het hoofd van de 41ste naoorlogse regering van Italië.
Pertini, die zijn vakantie in de Italiaanse Alpen voor de regeringscrisis had onderbroken, zei op 8 augustus dat hij alle moeite zou doen om vervroegde verkiezingen te vermijden omdat deze een „trauma" zouden zijn voor het land. Veel politici vreesden dat door verkiezingen regeringsmaatregelen, nodig voor de economie, weer zouden worden uitgesteld.

Op 9 augustus begon de president besprekingen met de partijleiders om te zien of de breuk in de coalitie kon worden gelijmd.
Dezelfde dag riep een vooraanstaand lid van de christen-democratische partij, Galloni, redacteur van het christen-democratisch dagblad *Il Popolo*, de socialisten op de breuk te lijmen en opnieuw een coalitieregering te vormen. Hij zei dat zijn partijleden niet tegen het belastingplan waren en hij drong er bij de socialistische partij op aan het belastingvoorstel opnieuw in het parlement te brengen.
Op 10 augustus sloten de republikeinen, liberalen en sociaal-democraten zich bij deze oproep aan. De socialisten voelen echter meer voor vervroegde verkiezingen, omdat ze dan – volgens opiniepeilingen – grote winst zouden boeken, waardoor ook het door partijleider Craxi geambieerde premierschap binnen bereik zou kunnen komen.
Op 11 augustus gaf president Pertini demissionair premier Spadolini opdracht een nieuwe regering te vormen.

Beleid regering-Spadolini sinds aug. 1981. Plan tot bestrijding inflatie

Op 10 september 1981 maakte de regering-Spadolini aan werknemers en werkgeversorganisaties de grove lijnen bekend van een plan tot bestrijding van de inflatie.
De regering wilde de bestaande inflatie van 21% terug zien te brengen tot 16% in 1982. In 1984 zou de inflatie onder de 10% moeten komen.
De regering was van plan hard tegen de inflatie op te treden, zonder echter tot loon- of prijsmaatregelen over te gaan. Een eerste ervaring met deze inflatiebestrijding op vrijwillige basis was er die maand al en die was negatief.

Industrie en middenstand hadden minister van industrie Marcora beloofd een maand lang de prijzen van 20 levensmiddelen niet te zullen verhogen. Er was een heel controlesysteem opgezet om te kijken of de betrokkenen zich ook werkelijk aan deze overeenkomst hielden. Maar al voor het akkoord van kracht werd was gebleken dat de betrokkenen de prijzen nog snel even verhoogd hadden – in sommige gevallen met meer dan 30% – om van de vrijwillige prijsstop van een maand toch vooral geen hinder te ondervinden.

Volgens de nieuwe regeringsplannen zouden de tarieven van onder andere elektriciteit en telefoon met niet meer dan 16% mogen worden verhoogd, de huren met niet meer dan 12% (in 1981 was dat 15,45%). De overheidsuitgaven zouden met ongeveer 22 mrd gulden moeten worden teruggebracht, waardoor vooral de gezondheidszorg en de sociale zekerheid zouden worden getroffen.
Daartegenover zou ter bestrijding van de werkloosheid door verschuivingen op de begroting in drie jaar tijds zo'n 250 mrd gulden door de overheid moeten worden geïnvesteerd.
Maar één van de belangrijkste vragen

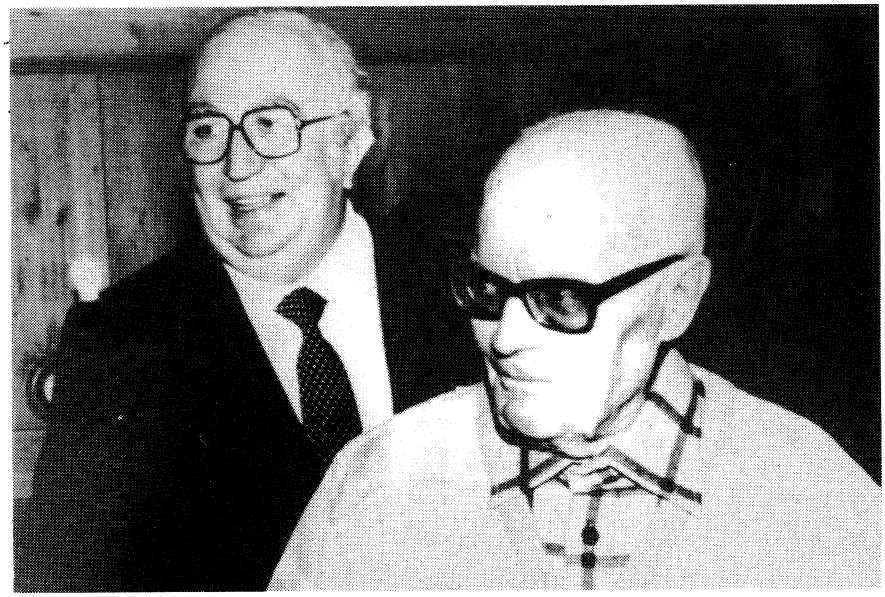

Premier Giovanni Spadolini (l.) tijdens besprekingen met president Sandro Pertini op 6 augustus over de kabinetscrisis die was ontstaan nadat de socialisten zich uit de regering hadden teruggetrokken.

was hoe de stijging van de arbeidskosten kon worden beperkt. De regering rekende hierbij op een vrijwillig akkoord tussen vakbonden en werkgevers, die hiervoor rond de tafel zouden gaan zitten. Premier Spadolini hoopte dat zij vóór eind september – wanneer de regering wettelijk verplicht was haar begroting voor 1982 in te dienen – zo'n vrijwillige overeenkomst zouden hebben bereikt. Dit lukte echter niet. De vakbonden, die negatief tegen de voorgestelde maatregelen aankeken, stelden in afwachting van definitieve beslissingen van de regering hun besprekingen met de werkgevers over mogelijke beperking van de arbeidskosten tijdelijk uit.

Begroting-1982

Op 25 september presenteerde de regering-Spadolini haar begroting voor 1982. De regering wilde de overheidsuitgaven op die begroting met bijna 10 bln lire (ongeveer 22 mrd gulden) verminderen. Hoe die bezuinigingen in details zouden uitvallen viel nog te bezien, maar er zou niet meer worden teruggekomen op de totaalcijfers, zo verklaarde de premier die dag.
Het was de bedoeling dat dank zij de bezuinigingen het financieringstekort in 1982 beperkt bleef tot 110 mrd gulden. De regering wilde voor 12 mrd gulden bezuinigen op de gezondsheidszorg, voor 5 mrd op de sociale zekerheid en voor 5 mrd op de uitgaven voor de lagere overheden. De gemeenten mochten ter compensatie van de vermindering van financiering wel nieuwe plaatselijke belastingen heffen.
Over de precieze uitwerking van alle bezuinigingen wilde premier Spadolini nog eens met de vakbonden praten. Binnen de regering bestonden grote meningsverschillen over de bezuinigingen. Daarbij had de christen-democratische minister van de schatkist, Andreatta, al een keer gedreigd ontslag te nemen wegens verschil van inzicht met de socialistische minister van financiën, Formica.

Die laatste wilde dat er tegelijk met de beperking van de overheidsuitgaven een vermindering van de belastingdruk voor de werknemers kwam, al zou deze afhangen van wat de vakbonden bereid zouden zijn op te geven. Het ging hierbij met name om het systeem van de automatische prijscompensatie, de zg. scala mobile, die ter discussie stond.
Andreatta verklaarde op 25 september echter dat ten behoeve van de beperking van het financieringstekort in 1982 juist belastingverhogingen noodzakelijk waren.

Volgens Andreatta zouden er voor het einde van 1981 voor 4,5 mrd gulden nieuwe belastingen nodig zijn, zou er geen enkele financiële ruimte meer zijn voor nieuwe initiatieven van de regering en zouden al bij het parlement ingediende wetsontwerpen om financiële redenen moeten worden ingetrokken.

Op 29 sept. berichtte Ben van der Velden in het *NRC/H'blad* het volgende over de begroting en de daarbij te verwachten moeilijkheden:

De grootste moeilijkheden voor de Italiaanse regering in verband met de vorige week gestarte bezuinigingsoperatie worden de komende weken in het parlement verwacht. Morgen zal de regering bij het parlement de begroting voor 1982 indienen, waarop het financieringstekort van 60 biljoen lire is teruggebracht tot 50 biljoen lire. De regeringspartijen hebben premier Spadolini tot nu toe alle steun toegezegd bij zijn economische plannen, ondanks het herhaaldelijke dreigen met aftreden van de christen-democratische minister van de schatkist, Andreatta.

Zowel vakbonden als werkgevers staan echter tot nu toe uiterst kritisch tegenover de regeringsplannen. Dat kan van grote invloed zijn op het politieke klimaat, waarbij de regeringspartijen er elkaar nu al onophoudelijk van beschuldigen op vervroegde verkiezingen uit te zijn. En voor het slagen van Spadolini's einddoel, het terugbrengen van de huidige inflatie van 20% tot 16% volgend jaar, is het niet gunstig dat de sociale partners nog geen vooruitgang boeken bij hun besprekingen over beperking van de loonkosten.
Vooral wijziging van het huidige systeem van automatische prijscompensatie is een heet hangijzer. Maar ook in een vrijwillige prijspolitiek van de ondernemers lijkt nog weinig schot te zitten.
Tot op het laatste ogenblik voor de indiening van begroting morgen bij het parlement probeert premier Spadolini met de vakbonden te overleggen over de bezuinigingen en tariefsverhogingen bij de gezondheidszorg en de sociale zekerheid. De bonden zijn er niet enthousiast over.

En de werkgevers voelen niet voor de aangekondigde verhoging van hun aandeel in de sociale verzekeringspremies. Dat laatste besluit is volgens hen in strijd met de eis van het in de hand houden van de arbeidskosten.
Een extra moeilijkheid om de gevraagde opofferingen te aanvaarden levert het feit dat er binnenkort een reeks belasting- en tariefsverhogingen te verwachten zijn. Er wordt in ieder geval een stijging van een aantal indirecte belastingen – benzine, sigaretten – verwacht, bovendien zullen de gemeenten een nieuwe belasting mogen invoeren (om de door de bezuinigingen van de landelijke overheid weggevallen inkomsten aan te zuiveren).
Bij de verhogingen van de tarieven zoals die van elektriciteit en telefoon is in het kader van de bestrijding van de inflatie een beperking gesteld: ze zullen in ieder geval met niet meer dan 16% mogen stijgen. De binnenlandse vliegtarieven stijgen met 14%, de posttarieven met 50%.
Ondanks het gebruik van uitdrukkingen als „onaanvaardbaar" en de beschuldigingen aan het adres van de regering van het rondsturen van „oorlogsbulletins", is de reactie van de vakbonden op de regeringsplannen tot nu toe tamelijk voorzichtig. Zij zitten met het probleem dat ze op het ogenblik niet geheel op één lijn zitten omdat de socialistische vakbondsleider Benvenuto de politiek van de republikein Spadolini anders wil benaderen dan hij gedaan zou hebben bij een christendemocratische premier.

De christen-democratische minister van de schatkist, Beniamino Andreatta.

Voor de vakbonden weegt zwaar de stijging van de werkloosheid die de laatste officiële cijfers hebben aangegeven.
Premier Spadolini heeft gezegd dat hij inflatie en werkloosheid beide wil bestrijden, maar hij heeft daaraan toegevoegd: „Wat betreft de werkloosheid ben ik bang dat de moeilijkste dagen nog moeten komen".
Begin juli 1981 was het officiële werkloosheidscijfer van Italië 2.013.000, drie maanden eerder was dit cijfer nog 1,8 miljoen. Bij de ruim twee miljoen werklozen van juli moeten ook nog eens ongeveer 500.000 personen geteld worden die officieel arbeidstijdverkorting hebben en ook als ze langere tijd een uitkering ontvangen officieel nog in dienst van de laatste werkgever zijn gebleven.

Strijd om overname aandelen Corriere della Sera

Op 13 oktober kreeg de regering-Spadolini ondanks spanningen tussen de republikeinen en socialisten, ruimschoots het vertrouwen van het parlement. De vertrouwenskwestie was gesteld om het verzet te breken van de radicalen tegen een wet waarin verhoging van de overheidsbijdragen voor de politieke partijen werd geregeld. Honderdzeventig communisten en linkse onafhankelijken onthielden zich bij de stemming over deze kwestie, 351 christen-democraten, socialisten, liberalen, sociaal-democraten en republikeinen stemden vóór, en 42 afgevaardigden stemden tegen.
De spanningen tussen de republikeinen en socialisten waren ontstaan door beschuldigingen van de socialisten dat een hun vijandig gezinde financiële groep de Milanese krant „Corriere della Sera", een krant die in Italië bijna als een grondwettelijk instituut wordt beschouwd en waarvan premier Spadolini enkele jaren hoofdredakteur was geweest, in handen probeerde te krijgen. Die groep stond onder leiding van de republikeinse partijvoorzitter Bruno

Visentini. Ook Spadolini behoorde tot de republikeinse partij.
De socialisten wilden dat de regering bij de onderhandelingen over de overname van aandelen van de krant tussen beide kwam. De uitgeversgroep Rizzoli waartoe de Corriere behoorde werd door Rino Formica, minister van financiën en na partijsecretaris Bettino Craxi één van de belangrijkste socialistische leiders, getypeerd als „de belangrijkste Italiaanse uitgeversgroep die andere groepen kan beïnvloeden en zo het land in een bepaalde richting kan sturen". In Italië is de mening wijd verbreid dat wie de aandelen van een krant bezit ook de inhoud kan bepalen. Formica vond dat de politieke partijen de objectiviteit van de kranten in de gaten moesten houden. Was die objectiviteit in gevaar, dan kon van politieke partijen niet worden gevraagd dat ze zonder iets te doen langs de kant bleven toekijken.
Nu Visentini probeerde financieel greep te krijgen op de Corriere vreesden de socialisten dat deze zijn „nieuwrechtse" ideeën die vooral tegen de „partitocratie" waren gericht in de krant zou gaan uitdragen. De partitocratie betekende dat de politieke partijen vrijwel alle benoemingen in onderling overleg onder elkaar verdeelden. Ook journalisten van de staatsradio en televisie vielen daar onder.

Op 20 oktober wijdde het parlement voor het eerst in de geschiedenis een debat aan een krant, de Corriere della Sera. Premier Spadolini maakte daarbij van de gelegenheid gebruik om in een betoog uitvoerig zijn ervaringen als ex-journalist aan de orde te stellen. Tot ontevredenheid van de socialisten distantieerde hij zich echter nadrukkelijk van de politieke en financiële strijd rond de Corriere. Hij zei dat de regering niet kon ingrijpen bij onderhandelingen over het eigendom van een krant. (Zie voor de strijd die zich in mei/juni 1981 voordeed om het in handen krijgen van de krant door bankier Calvi pag. 589-1981.)

Bijna 10 mln arbeiders staken gedurende 4 uur

Op 23 oktober legden bijna 10 mln arbeiders in Italië voor vier uur het werk neer. Aanleiding hiertoe was het vastlopen van de onderhandelingen over nieuwe arbeidscontracten met de werkgevers. Maar de staking werd ook beschouwd als een waarschuwing aan het adres van de regering-Spadolini. Tot de staking was opgeroepen door de vakbonden CGIL (communisten en socialisten), CISL (katholieken) en UIL (socialisten).
Zij wilden meer duidelijkheid over de anti-inflatiepolitiek van de regering. Met name over de aangekondigde verlichting van de belastingdruk en over de wijze waarop prijs- en tariefstijgingen moesten worden beperkt.
De werkgevers hadden zich tot dan toe op het standpunt gesteld dat er geen ruimte was voor reële loonstijgingen.

Staking metaalarbeiders

Op 26 maart 1982 kwamen zo'n 250.000 tot 300.000 metaalarbeiders uit heel Italië naar Rome voor een demonstratie, waarmee zijn hun looneisen kracht wilden bijzetten en van de regering eisten de noodlijdende metaalindustrie te helpen. De actievoerders demonstreerden tegen het streven van de regering de lonen met niet meer dan 16% (wat gelijk stond aan de inflatie) te laten stijgen en tegen het toenemende aantal ontslagen, als gevolg waarvan de werkgelegenheid in de metaalindustrie in 1981 met 4% was gedaald.
Aan het slot van de bijeenkomst werd vakbondsleider Giorgio Benvenuto door de betogers weggehoond. Daarmee wilden zij uiting geven aan hun ongenoegen over de beslissing van het vakverbond UIL om de volgende maand geen staking van 8 uur af te kondigen, maar in plaats daarvan op 2 april een werkonderbreking van twee uur te organiseren.

Crisissfeer in kabinet na uitlating Andreatta

Nadat de christen-democratische minister van de schatkist, Beniamino Andreatta, tijdens een regionaal partijcongres op 17 april in Modena had gezegd: „Elke stem die de christen-democraten kwijtraken aan de socialisten betekent dat het land dichter bij het gevaarlijke avontuur van een nationaal-socialisme komt", weigerden de socialistische ministers op 19 april deel te nemen aan een vergadering van de ministerraad waarop ook Andreatta aanwezig zou zijn.
De socialisten waren woedend over de uitlating van Andreatta en eisten het aftreden van de minister, al had deze op 18 april geprobeerd zijn woorden wat te verzachten door te beweren dat hij had bedoeld dat de socialisten met hun aandacht voor de kleine ondernemers een nationale vorm van socialisme nastreefden.
De christen-democratische partijsecretaris Flaminio Piccoli kon de socialisten niet kalmeren met een verklaring waarin hij zei dat zij onmisbaar waren voor een regeringscoalitie. De christen-democraten weigerden Andreatta te laten vallen.
Op 19 april had premier Spadolini over de ontstane moeilijkheden een onderhoud van een uur met president Pertini. Daarna stelde de premier zich in verbinding met de 5 secretarissen van de regeringspartijen om de moeilijkheden op te lossen.
Op 21 april wilde het socialistische partijbestuur officieel beslissen of het uit de regeringscoalitie zou stappen of niet. Die dag besloten de socialisten echter in de regeringscoalitie te blijven. Andreatta zou niet aftreden. De socialistische partijleider Bettino Craxi verklaarde: „Wij antwoorden op een onverantwoordelijk gedrag met een verantwoordelijk gebaar". Hij had het idee van een regeringscrisis – waartoe volgens andere leden van de socialistische partijtop al was besloten – laten varen onder druk van president Pertini.
Het Italiaanse staatshoofd had Craxi toestemming gegeven om in een verklaring te vermelden dat Pertini het optreden van minister Nino Andreatta „onsmakelijk" had gevonden.

Cofindustria zet automatische prijscompensatie stop

Op 1 juni 1982 maakte Cofindustria, het werkgeversverbond van de particuliere industriëlen, bekend dat het met ingang van februari 1983 zou stoppen met de overeenkomst die het in 1975 had gesloten met de vakbonden over de scala mobile (een automatische aanpassing van de lonen aan de inflatie elk kwartaal).
Volgens de werkgevers ontstond er door de scala mobile alleen maar meer inflatie. Zij voerden aan dat de arbeidskosten, omdat ze sneller stegen dan de

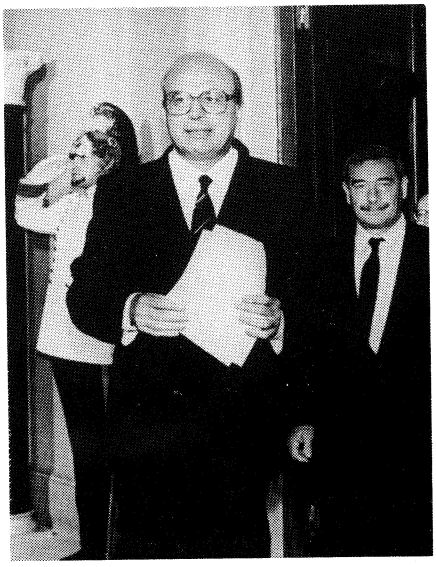

Bettino Craxi, de partijsecretaris van de socialisten.

arbeidsproduktiviteit, de Italiaanse produkten tenslotte uit de wereldmarkt zouden prijzen. En dat zou naar hun mening het einde van de vrije economie betekenen. Cofindustria zei te strijden voor werkelijke economische groei en vergroting van de werkgelegenheid.
Volgens de voorzitter van Cofindustria, Vittorio Merloni was besloten om het akkoord op te zeggen omdat de werkgevers niet eindeloos konden wachten tot de politici een oplossing hadden gevonden voor het verminderen van de stijging van de arbeidskosten. Uit overleg tussen vakbonden, werkgevers en regering, dat werd gevoerd sinds Spadolini eind juni 1981 premier was geworden, was nog geen oplossing gekomen.
De gouverneur van de Bank van Italië, Carlo Ciampi, had op 31 mei in zijn jaarrede ook kritiek geuit op het uitblijven van de noodzakelijke economische maatregelen, zoals beperking van de overheidsuitgaven door de regering en van de wijziging van het systeem van automatische prijscompensatie.

Vóór 1975 was de hoeveelheid prijscompensatie die de Italiaanse werknemers ontvingen afhankelijk van hun inkomen en kwalificatie. Na dat jaar was de compensatie voor iedereen iedere drie maanden afhankelijk van de ontwikkeling van de prijsindex eenzelfde gelijk bedrag geworden. De Italiaanse particuliere ondernemers wilden weer terug naar het gedifferentieerde systeem, waarbij het huidige bedrag als maximum zou gelden.

Hogere belasting ter bestrijding oplopende financieringstekort

Op 23 juni deelde premier Spadolini in het parlement mee dat het tekort van de regering niet 50 bln lire (100 mrd gulden) bedroeg, maar dicht bij de 70 bln lire (140 mrd gulden) lag. Hij kondigde verhogingen aan van indirecte belastingen en van tarieven – onder andere van de eigen bijdrage van verzekerden bij het bezoeken van een arts. Verder wilde hij geen loonsomstijging boven de 16%, hetgeen op het moment het inflatiepercentage was. „Het zijn moeilijke keuzes die zowel van de meerderheid als de oppositie in het parlement, alsmede van de sociale partners zware offers zullen vragen", aldus de premier.
Om zijn voorstellen er door te krijgen was Spadolini afhankelijk van besprekingen die zouden worden gehouden met de secretarissen van de vijf partijen die aan de regering deelnamen. Met name de socialisten en christen-democraten waren het niet eens over economische maatregelen die genomen moesten worden. En deze verdeeldheid had tot dan toe telkens tot uitstel van regeringsbeslissingen geleid.

Miljoenen Italianen leggen het werk 8 uur neer uit protest tegen stopzetting scala mobile

Op 25 juni was heel Italië praktisch verlamd door een algemene staking. Miljoenen mensen uit alle sectoren legden het werk 8 uur neer om te protesteren tegen de „arrogantie" van Cofindustria dat op 1 juni had besloten de automatische prijscompensatie stop te zetten en om een werkgelegenheidbeleid te eisen. Bij het openbaar vervoer werd het werk twee uur neergelegd.
Sinds 1969 had Italië niet meer zo'n massale protestactie meegemaakt. Op het Piazza del Popolo in Rome hadden zich drie tot vierhonderdduizend mensen verzameld bij een temperatuur van 36°.
Tot de staking was opgeroepen door de overkoepelende vakcentrale van de vakbonden CGIL, CISL en UIL.
De vakbonden eisten dat de werkgevers hun besluit tot stopzetting van de scala mobile introkken. Ze wilden verder dat er een begin werd gemaakt met de onderhandelingen over nieuwe arbeidsovereenkomsten zonder dat er tevoren een akkoord over arbeidskosten in het algemeen was overeengekomen, zoals de werkgevers dat verlangden.
Van vakbondszijde was daarnaast gezegd dat de staking gezien moest worden als een waarschuwing aan het adres van de regering, die zou moeten zorgen voor meer werkgelegenheid, meer investeringen en meer steun aan het zuiden van Italië.
Ook op 2 juni had er al een grote algemene staking plaatsgevonden toen 100.000 mensen in Milaan, 50.000 in Florence, 40.000 in Turijn en 30.000 in Genua het werk hadden neergelegd uit protest tegen het besluit van Cofindustria.

Stopzetting automatische prijscompensatie leidt tot conflicten binnen regering

Nadat op 29 juni ook Intersind, de organisatie waarin werkgevers van bedrijven met overheidsdeelneming waren vertegenwoordigd, had aangekondigd dat zij begin 1983 de automatische prijscompensatie zou stopzetten leidde dit tot conflicten tussen met name socialisten en christen-democraten binnen de regering.

De voorzitter van Intersind, Ettore Massacesi, een 61-jarige topman van Alfa Romeo, trad op 29 juni af, nadat was duidelijk geworden dat hij niet kon voorkomen dat zijn organisatie de automatische prijscompensatie zou afschaffen.

Premier Spadolini, zelf een republikein, vroeg op 30 juni in het kabinet om steun voor zijn voorstel de werkgevers in de overheidsindustrieën te verzoeken op hun besluit terug te komen. Dit voorstel kreeg de steun van de socialistische en republikeinse ministers, maar de christen-democraten in het kabinet verzetten zich hevig tegen ingrijpen van de regering en zeiden dat het ging om een autonome beslissing van Intersind. Zij wilden dat de regering deze werkgevers vrij zou laten om de concurrentiepositie tegenover de particuliere bedrijven niet te laten verslechteren.
Toen op 1 juli, na een vergadering van 8 à 9 uur, 's morgens was duidelijk geworden hoe scherp de tegenstellingen binnen de regering waren besloot Spadolini overleg te plegen met president Pertini. Na afloop van het overleg werd in een communiqué meegedeeld dat de premier op 8 juli voor de Senaat de problemen die binnen het kabinet waren gerezen zou toelichten.

Op 8 juli zei de premier in een toespraak voor de Senaat dat de particuliere werkgevers het sociale klimaat hadden verslechterd door het einde aan te kondigen van de automatische prijscompensatie.
De organisatie waarin bedrijven met overheidsdeelneming waren verenigd had volgens hem het recht om onafhankelijk van de regering de particuliere werkgevers te volgen. Maar de bedrijven waarin de staat een meerderheidsaandeel had moesten zich ieder op zich wel houden aan de lijn van de regering. En die was dat „nooit de verantwoordelijkheid van een sociale botsing" werd genomen.
Spadolini kondigde verder weer een vermindering van het financieringstekort aan, waarvoor de lopende uitgaven met 1% moesten worden verminderd. Ook sprak hij weer over een verhoging van de BTW. Nauwkeuriger geformuleerde maatregelen zouden eind die maand volgen, aldus de premier.
Op 9 juli volgde in de Senaat een debat over de door de premier voorgestelde maatregelen. De premier had de senatoren hun mening over zijn opstelling gevraagd.
Op 10 juli stelde Spadolini aan het einde van het debat over het economische beleid de vertrouwenskwestie. Met 164 tegen 108 stemmen werd zijn beleid in de Senaat goedgekeurd.
De premier deed de toezegging dat zijn regering vóór eind juli met de begroting van 1983 zou komen. Normaal werd deze pas eind september gepresenteerd. De premier wilde het tegendeel laten zien van de vertragingen die in 1981 bij het indienen van de begroting waren voorgekomen. Hij wilde bovendien voortvarendheid tonen bij het nemen van een reeks al vele maanden uitgestelde beslissingen. *(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde)*

(Vor. ber. pag. 587 e.v. - 1981)

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

WERELDWIJDE PRODUKTIE VAN OLIE EN AARDGAS IN 1980 EN 1981

Hierna volgt een overzicht van de omvang van de produktie van aardolie en aardgas in 1980 en 1981.
De cijfers m.b.t. de olieproduktie zijn ontleend aan de *NZZ* van 22 jan. 1982; die m.b.t. het aardgas zijn afkomstig uit het juni/juli-nummer van *Essobron*.

OLIEPRODUKTIE 1980 EN 1981 (in 1000 ton)

Midden-Oosten	**1980**	**1981**
Saoedie-Arabië	496.360	490.000
Iran	76.600	65.000
Koeweit	81.440	58.000
Aboe-Dhabi	64.595	55.000
Irak	130.000	44.000
Egypte	30.083	32.500
Quatar	22.785	19.500
Dubai	17.520	18.000
Oman	14.010	16.000
Syrië	8.498	8.500
Turkije	2.650	2.500
Bahrein	2.414	2.300
Sharjah	480	480
Israël	—	20
Totaal	947.455	811.800

Oost-Europa	**1980**	**1981**
Sowjet-Unie	603.000	609.000
Roemenië	11.500	11.000
Joego-Slavië	4.244	4.300
Albanië	3.500	3.800
Hongarije	2.033	2.000
Polen	329	330
Bulgarije	275	275
Tsjechoslowakije	96	90
DDR	50	50
Totaal	625.032	630.850

West-Europa	**1980**	**1981**
Groot-Brittannië	80.468	89.000
Noorwegen	24.381	23.000
West-Duitsland	4.631	4.470
Frankrijk	1.414	1.700
Italië	1.825	1.500
Nederland	1.567	1.500
Spanje	1.597	1.400
Oostenrijk	1.475	1.300
Denemarken	298	800
Totaal	117.656	124.670

Noord-Amerika	**1980**	**1981**
Verenigde Saten	482.250	477.000
Canada	82.950	75.000
Totaal	565.155	552.000

Midden- en Zuid-Amerika	**1980**	**1981**
Mexico	106.775	120.000
Venezuela	112.855	115.000
Trinidad	10.982	10.500
Columbia	6.465	6.950
Guatemala	250	300
Cuba	105	60
Barbados	50	40
Argentinië	25.200	25.500
Brazilië	9.360	11.000
Ecuador	10.810	10.200
Peru	9.550	9.400
Chili	1.560	1.800
Bolivia	1.135	900
Totaal	295.097	311.650

Verre Oosten	**1980**	**1981**
China	105.950	100.000
Indonesië	78.540	79.000
Australië	17.990	18.350
India	9.404	15.000
Maleisië	13.156	11.000
Broenei	12.485	9.000
Birma	1.395	1.200
Pakistan	494	475
Nieuw-Zeeland	330	440
Japan	430	390
Filippijnen	513	250
Taiwan	180	180
Totaal	240.867	235.285

Afrika	**1980**	**1981**
Nigeria	101.750	68.000
Libië	85.935	55.000
Algerije	51.530	40.000
Gabon	8.845	8.000
Angola	7.428	7.000
Tunesië	5.626	5.700
Kameroen	2.750	4.000
Kongo	2.646	3.500
Zaire	1.023	1.050
Ivoorkust	50	350
Ghana	175	100
Marokko	40	40
Totaal	267.798	192.740

Wereldproduktie	**3.059.060**	**2.858.995**

Toelichting

De zeven grote gebieden op de wereld die met olie te maken hebben kunnen in twee groepen worden ingedeeld: nl. die van de netto-importeurs en die van de netto-exporteurs.

De intensieve oliewinning, de geïntensiveerde ontsluiting van olie, het spaarzamere gebruik en de verminderde economische activiteit hebben in de groep netto-importeurs – West-Europa, Noord-Amerika, het Verre Oosten en Australië – in 1981 aan de ene kant de aardolieproduktie met meer dan 12% boven het niveau van 10 jaar geleden doen stijgen, aan de andere kant de behoefte aan ruwe olie licht onder die van 1972 doen dalen. Hierdoor is in die periode de netto behoefte aan olie-importen met bijna 100 mln ton of ruim 8% gedaald. Dit is in eerste instantie te danken aan de ontwikkeling in West-Europa. Daar lag in 1981 het olieverbruik bijna 13% lager dan in 1972, terwijl sindsdien de aardoliewinning verachtvoudigd werd.
In de groep netto-exporteurs – Zuid- en Midden-Amerika, Afrika, Midden-Oosten, Oost-Europa, Sowjet-Unie en de Volksrepubliek China – is het verbruik aan olie tussen 1972 en 1981 met meer dan de helft gestegen en heeft met meer dan 1050 mln ton een nieuw maximum bereikt.
Weliswaar kon deze groep in die periode ook zijn aardolieproduktie verhogen, maar de toename was met ruim 166 mln ton slechts ongeveer de helft van het toegenomen eigen verbruik van bijna 360 mln ton. Daardoor was de netto olie-export van deze groep in 1981 met ongeveer 993 mln ton 16% ofwel ongeveer 200 mln ton minder dan in 1972.

Het wereldolieverbruik bedroeg in 1981 2933 mln ton en kwam daarmee voor de eerste keer sinds vier jaar weer onder de drie-miljard-tongrens, die in 1977 voor de eerste keer werd overschreden. Sinds haar hoogste stand met bijna 3156 mln ton in 1979 is zij met meer dan 220 mln ton ofwel met ruim 7% verminderd.
Het duidelijkst was de daling met ca. 8% in West-Europa. In Noord-Amerika verminderde de vraag naar olie met 4,5%, in het Verre Oosten en Australië met 3,6% en in Afrika met 0,8%.
Gestegen is het verbruik van olie slechts in Zuid- en Midden-Amerika alsmede in Oost-Europa, in de Sowjet-Unie en in de Chinese Volksrepubliek. In deze twee regio's steeg het verbruik met 3,3, resp. 1,3%. In het Midden-Oosten bleef het olieverbruik praktisch ongewijzigd.
Evenals in de afgelopen jaren concentreerde het wereldolieverbruik zich in

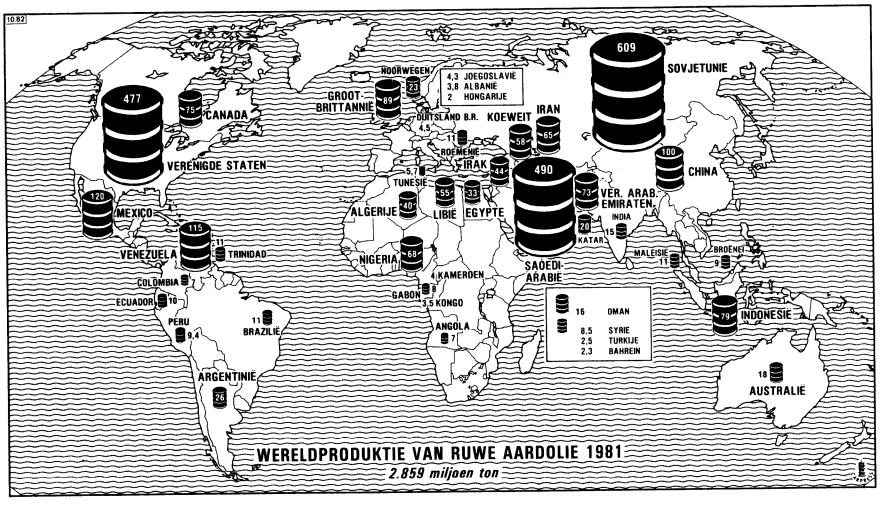

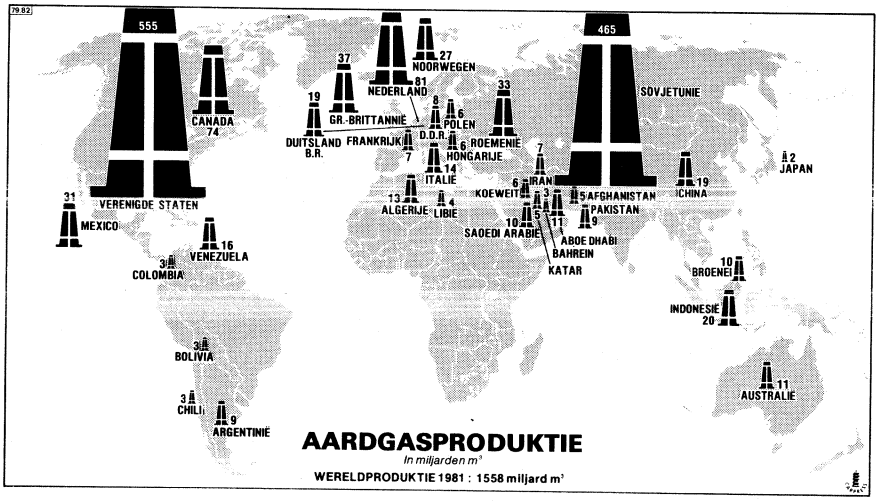

AARDGASPRODUKTIE 1980 EN 1981

(in mrd m^3)	1980	1981
West-Europa	**198,7**	**201,2**
Bondsrepubliek	18,6	19,0
Denemarken	—	—
Frankrijk	7,5	7,5
Groot-Brittannië	36,4	40,0
Italië	12,1	14,0
Nederland	90,3	82,7
Noorwegen	25,1	26,0
Oostenrijk	1,9	1,5
Ierland	0,9	1,2
Overige	—	—
Afrika	**18,3**	**15,3**
Algerije	10,0	9,0
Libië	3,3	3,0
Nigeria	2,0	2,0
Overige	3,0	1,3
Midden-Oosten	**41,6**	**34,0**
Irak	1,8	2,0
Iran	8,3	2,0
Koeweit	3,3	4,0
Saoedi-Arabië	14,9	12,0
Overige	13,3	14,0
Noord-Amerika	**638,6**	**643,7**
Canada	68,1	68,0
USA	570,5	575,7
Midden- en Zuid-Amerika	**64,6**	**79,2**
Argentinië	9,9	9,0
Chili	3,0	3,5
Mexico	32,4	42,0
Venezuela	8,7	10,0
Overige	10,6	14,7
Verre Oosten/ Australië	**67,9**	**69,9**
Afghanistan	2,8	2,0
Australië	9,6	10,5
Brunei	9,0	8,5
Indonesië	28,8	30,0
Japan	2,2	2,2
Pakistan	9,1	9,5
Overige	6,4	7,2
Westelijke wereld	**1.029,7**	**1.043,3**
Sowjet-Unie Volksrep. China	**501,7**	**535,5**
Volksrep. China	14,3	13,0
DDR	9,0	9,0
Polen	6,3	6,0
Roemenië	28,2	40,0
USSR	435,0	458,0
Hongarije	6,1	6,5
Overige	2,8	3,0
Wereld	**1.531,4**	**1.578,8**

tien landen. Deze groep, met de VS voorop, de Bondsrepubliek Duitsland op de vierde en Brazilië op de tiende plaats, verbruikte in 1981 ruim 71% van de totaal geproduceerde hoeveelheid olie. Met uitzondering van de Sowjet-Unie, waar het olieverbruik met 4% steeg, verminderde het verbruik in alle overige landen met 4 tot 12%. Daarmee kwam in 1981 bijna 90% van de daling van het olieverbruik in de wereld voor rekening van besparingen in deze tien landen.

De wereldproduktie van aardolie daalde in 1981 nog sterker dan het verbruik. Met ruim 200 mln ton daalde zij meer dan twee keer zo sterk als het verbruik en bereikte nog slechts 2859 mln ton. Dat was 6,5% minder dan in 1980. De grootste daling deed zich in Afrika voor. Daar daalde de olieproduktie bijna een kwart, omdat Nigeria, Libië en Algerije door hun hoge prijzen voor ruwe exportolie zich een daling van de olieproduktie van 36% moesten laten welgevallen. Ook in het Midden-Oosten lag de daling van de oliewinning boven het gemiddelde.

Bij een daling met 15%, daalde de produktie tot ruim 779 mln ton. Dit was in eerste instantie het gevolg van de oorlog tussen Irak en Iran. Met 44 mln resp. 65 mln ton produceerde deze landen nog slechts een kwart van de hoeveelheid, die aldaar in de tweede helft van de jaren zeventig was gewonnen. In eerste instantie hierdoor én door de dalende produktie van de lidstaten van de organisatie van olie-exporterende landen (OPEC), alsmede door het gestegen eigen verbruik van de OPEC-landen nam de voor export beschikbare hoeveelheid olie in 1981 met 231 mln ton ofwel met bijna een vijfde af.

Een duidelijke stijging van de produktie werd slechts in West-Europa en in Zuid-Amerika waargenomen. In het Verre Oosten en Australië alsmede in Oost-Europa, de Sowjet-Unie en de Chinese Volksrepubliek veranderde de oliewinning nauwelijks. In Noord-Amerika verminderde ze met ca. 2%. De daling was evenwel minder dan die van het verbruik.

De reeks van de tien grootste producerende landen, die met bijna 80% bij de wereldproduktie van olie zijn betrokken, heeft zich in 1981 duidelijk gewijzigd.

De topgroep met de Sowjet-Unie, Saoedi-Arabië en de Verenigde Staten is weliswaar gelijk gebleven, maar Mexico heeft de vierde plaats van Irak ingenomen dat, in 1981, net zoals Libië niet meer tot de tien grootste olieproducerende landen behoort.

Nigeria is door Indonesië van de achtste plaats verdrongen. Groot-Brittannië, dat in het afgelopen jaar nog niet bij de topgroep hoorde, schoof op naar de zevende plaats.

De bewezen aardoliereserves van de wereld, exclusief de olie die in zand en lei is begrepen, stegen tot eind 1981 met meer dan 3% tot ongeveer 91,5 mrd ton. Dit komt overeen met de 32-voudige jaarproduktie van 1981.

De grootste toename vertoonde Midden- en Zuid-Amerika, vooral Mexico, waarvan de reserves alleen al met 1,8 mrd ton of met een derde toenamen. Maar ook in Noord-Amerika, West-Europa en Afrika waren er nieuwe vondsten, waardoor de reserves toenamen. Daarentegen traden er in de bewezen oliereserves in het Midden-Oosten nauwelijks wijzigingen op. In het Verre Oosten en Australië alsmede in Oost-Europa, de Sowjet-Unie en de Chinese Volksrepubliek werd een lichte daling waargenomen.

Aardgas

De wereldproduktie van aardgas nam in 1981 met ca. 3% toe tot ruim 1579 mrd kubieke meter. De sterkste stijging deed zich met meer dan 22% in Midden- en Zuid-Amerika voor, vooral omdat Mexico haar aardgasproduktie duidelijk kon verhogen. Ook in Oost-Europa, de Sowjet-Unie en in de Chinese Volksrepubliek nam de aardgasproduktie meer dan gemiddeld toe. Het Verre Oosten en Australië lagen bij de ontwikkeling van de aardgasproduktie ongeveer op het internationale gemiddelde, terwijl deze in Noord-Amerika en West-Europa nauwelijks veranderde en in Afrika en het Midden-Oosten duidelijk terugliep.

De bewezen wereldreserves aan aardgas groeiden in 1981 met meer dan 10% tot ruim 83.000 miljard kubieke meter. Dit komt bijna overeen met het 53-voud van de produktie van 1981. De groei van de reserves is in eerste instantie aan nieuwe ontsluitingen in de Sowjet-Unie te danken.

BELGIË

ZAIRESE EX-PARLEMENTSLEDEN VEROORDEELD.
BEZOEK VAN PRESIDENT MOBUTU AAN BELGIË UITGESTELD.

Op 28 juni begon in Kinsjasa het proces tegen 19 Zairezen, o.w. 13 gewezen parlementsleden, die beschuldigd werden van samenzwering tegen het regime. In februari trachtten zij een oppositiepartij op te richten, de Unie voor Democratie en Sociale Vooruitgang. De Belgische advocaten Vergauwen en Goffin en verscheidene Zairese pleiters verdedigden de beklaagden (zie pag 438/3 e.v.-1982). Op 30 juni vertrok ook nog advocaat Toutain van de Parijse balie naar Kinsjasa.
De openbare zitting van 28 juni was gewijd aan het rekwisitoor van het openbaar ministerie, dat 15 jaar dwangarbeid eiste voor de gewezen parlementsleden, en aan de pleidooien van de verdediging, die de vrijspraak eisten, alsdus het persbureau *Azap*. Slechts 5 van de 19 beklaagden verschenen ter zitting. De aanwezigen verwierpen de beschuldiging van medeplichtigheid en voerden aan dat zij de ware bedoelingen van de gewezen parlementsleden niet kenden.

Op 1 juli velde de rechtbank vonnis. De 13 gewezen parlementsleden werden tot 15 jaar dwangarbeid veroordeeld. De 5 medeplichtigen kregen gevangenisstraffen van 12 maanden tot 5 jaar. Eén beklaagde werd vrijgesproken.
In het vonnis spreekt het hof van een complot onder verzwarende omstandigheden. Het persbureau *Azap* meldde voorts dat de 13 gewezen parlementsleden niet alleen gehandeld hebben in strijd met het Zairees recht, maar dat zij zich ook en vooral gedragen hebben als onwaardige staatslieden. De Belgische advocaten, aldus *Azap*, moeten nu in het buitenland duidelijk maken dat de plannen van de betrokkenen niets anders waren dan een buitenlandse samenzwering tegen Zaire. Als de Belgische advocaten eerlijk zijn, zullen ze getuigenis afleggen van de kwade trouw van hun cliënten, die duidelijk provoceerden, en zullen ze de internationale openbare mening, en meer bepaald de Belgische, helpen beter de inzet van het proces te begrijpen, aldus *Azap*.
Op een persconferentie (2/7) zeiden de advocaten Vergauwen en Goffin dat het proces krioelde van onregelmatigheden en doordrenkt was van geweld. Zij legden de nadruk op de onverdedigbare en contradictoire aard van het vonnis. Volgens de advocaten wilden de 13 de zaal niet betreden omdat hun veiligheid niet gewaarborgd was. De gerechtszaal zat vol met leden van de eenheidspartij. Sommigen waren gewapend. Volgens de advocaten waren er buiten ernstige rellen.

Bezoek van Mobutu

In Belgische politieke en perskringen ontstond na de het vonnis van de Zairese rechtbank een controverse over de wenselijkheid van het voor 15 juli aangekondigde bezoek van president Mobutu aan België (tot 19 juli).
Op 2 juli deelde premier Martens na de kabinetsraad mee dat Mobutu slechts op werkbezoek komt, wat protocollair betekent dat er alleen een ontmoeting is met de eerste minister, die hem ook een diner aanbiedt. Op vragen of Mobutu al dan niet door verkeersminister De Croo is uitgenodigd weigerde de premier te antwoorden.
Het standpunt van de regering viel bij ambassadeur Kengo wa Dondo niet in goede aarde. Op 3 juli meldd *Azap:* Het Zairese centraal comitee van de MPR is er door de opruiing van sommige Belgische politieke en perskringen toe gebracht zich vragen te stellen over de gepastheid van de reis, die president Mobutu in de loop van juli aan België zal brengen op uitnodiging van de Belgische regering. Een bestuurslid verklaarde dat „deze agitatie de Zairese verantwoordelijken zorgen baart, omdat het niet de bedoeling is de Zairese president bloot te stellen aan de waanzin van groepjes agitatoren, zoals het Zairecomité, of van diegenen die in België de tegenstanders van het Zairese regime worden genoemd".
Ambassadeur Kengo wa Dondo werd voor overleg naar Kinsjasa teruggeroepen.
Later werd dit *Azap*-bericht iets afgezwakt door een verklaring van een naaste medewerker van de president. De twist waarvan de Belgische media gewag maken (werkbezoek of officieel bezoek) is volgens deze zegsman een beuzelarij. Van Zairese kant wordt de voorbereiding van het bezoek vlot afgewerkt, zodat het in de beste omstandigheden zou kunnen plaats hebben. Dat is het voornaamste. De rest is speculatie en vruchteloze agitatie, aldus deze zegsman.
Admiraal E. Boullet, adjunct-stafchef van de Belgische strijdkrachten kwam op 2 juli in Kolwezi aan voor een bezoek van 24 uur in het kader van de militaire samenwerking tussen België en Zaire.
Op 7 juli bevestigde premier Martens in de senaat andermaal dat er alleen sprake is van een werkbezoek. Martens: „Het is een vaste traditie dat tussen twee landen de officiële bezoeken van staatshoofden afwisselend in het ene en in het ander land plaatshebben. Aangezien president Mobutu het laatst een officieel bezoek heeft gebracht aan ons land, zou van de traditie worden afgeweken, zo hij nu reeds opnieuw tot een nieuw officieel bezoek zou worden uitgenodigd."
In verband met het *Azap*-bericht dat Mobutu eind maart in Genève een uitnodiging voor een officieel bezoek heeft ontvangen, hem overgemaakt door een lid van de Belgische regering (red.: bedoeld wordt minister De Croo), antwoordde Martens laconiek: „Geen enkel regeringslid heeft mij een brief overgemaakt in verband met een dienstreis naar Genève in de maand maart 1982".
Dezelfde dag werd door het ministerie van buitenlandse betrekkingen te Brussel meegedeeld dat een hoge ambtenaar (red.: bedoeld wordt de Zaire-specialist Alfred Cahen) naar Kinsjasa zal reizen om er de modaliteiten van het bezoek te bespreken.

In het editoriaal van *De Standaard* van 9 juli werden over het dispuut tussen België en Zaire een aantal elementen onthuld. Daaruit blijkt dat de Belgische regering in de loop van de maand juni tot twee maal toe een gezant van president Mobutu, de ervaren diplomaat Lengema, heeft laten weten dat er geen sprake kon zijn van een officieel bezoek. Ook het voorstel om de Belgisch-Zairese commisssie, die twee maal per jaar vergadert, vervroegd bijeen te roepen, in juli en niet in september, zodat Mobutu toch een reden zou hebben voor een officiële verschijning, werd door de Belgische regering afgewezen.

Proces

Volgens de editorialist van *De Standaard* vond men het op het hoogste Belgische vlak nuttig, nog voor de veroordeling op het proces te Kinsjasa tegen de gewezen Zairese parlementsleden was uitgesproken, dat de koning in een brief aan Mobutu zou wijzen op dit tere punt en zou aandringen op wederzijds begrip voor wat in elkaars opinie leeft. Toen dat voornemen bekend raakte werd, volgens *De Standaard,* vanuit bepaalde kringen van zakenlui en Franstalige journalisten aangedrongen opdat geen brief zou worden verstuurd.
De regering trof dan een compromisbeslissing: men zou geen brief zenden, maar een gezant om Mobutu te verzoeken geen maatregelen te treffen die het

klimaat rondom het bezoek konden verslechteren.
Na de veroordeling liet Kinsjasa weten dat Mobutu zijn bezoek nog steeds als officieel beschouwde en dat hij erop stond dat premier Martens hem op Zaventem verwelkomde. Kreeg hij op die punten voldoening, dan zou ten gunste van de veroordeelden een gebaar worden gesteld. Via een tussenpersoon werd gewaarschuwd voor het zenden van een brief, aldus *De Standaard*.
De editorialist onthulde voorts dat de koning op 7 juli, onder de verantwoordelijkheid van de bevoegde ministers, geoordeeld heeft toch een brief te moeten sturen.
Daarin wordt in nobele en hoffelijke termen gewezen op de Belgische bezorgdheid. De brief werd op 8 juli door ambassadeur Van Bellinghen aan het Zairese staatshoofd ter kennis gebracht. De editorialist meende ten slotte te weten dat, indien het vonnis tegen de parlementsleden gehandhaafd blijft, premier Martens niet op Zaventen zal zijn om Mobutu te verwelkomen en dat er evenmin een lunch zou zijn op het Paleis.
Deze onthullingen lokten 'sanderendaags een bittere reactie uit vanwege de krant *La Libre Belgique*, die zei dat zij even goed geïnformeerd was maar niet tot publikatie is overgegaan om de Kroon niet te ontbloten. *La Libre Belgique* verweet *De Standaard* uitsluitend gehandeld te hebben om de CVP-ministers, in casu premier Martens en minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans, te dekken.
Na de wekelijkse kabinetsraad wenste premier Martens geen vragen te beantwoorden, noch commentaar te verstrekken op deze onthullingen. Het Paleis bevestigde het verzenden van de brief.
Op 12 juli verliet diplomaat Cahen onverrichterzake Zaire. Hij werd zelfs niet door president Mobutu ontvangen.
Op 13 juli heeft president Mobutu beslist zijn reis naar België uit te stellen. Zij werd naar een latere datum verschoven. Als officiële reden werd de nationale rouw opgegeven, die afgekondigd werd naar aanleiding van de dood van generaal Bobozo, gewezen opperbevelhebber en metgezel in de revolutie. Die beslissing zorgde in Belgische regeringskringen voor zichtbare opluchting.

(Vor. ber. pag. 438/3 e.v.)

VLIR-RAPPORT OVER ONDERWIJSKUNDIGE PROFESSIONALISERING AAN DE VLAAMSE UNIVERSITEITEN

Op 1 juli is het eerste verslag gepubliceerd van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) over het onderzoek naar mogelijke docententraining. Het onderzoek is verricht door de werkgroep onderwijsvernieuwing o.l.v. LUC-rector Verhaegen. De werkgroep pakt delicate kwesties aan zoals de eenmaking van de examenregeling, de studiebelasting en de aggregatie. Het onderzoek wordt drie jaar lang gefinancierd door het Fonds voor collectief fundamenteel onderzoek van het ministerie van nationale opvoeding.
Een belangrijke vaststelling in het rapport is dat de universiteiten meestal onder impuls van hun centraal studiebureau aandacht kweken voor hun onderwijsfunctie. Wetenschappelijk onderzoek is niet langer alleen zaligmakend. Een meerderheid binnen de VLIR hoopt dat de professionalisering in Vlaanderen op lange termijn verplicht zou worden gesteld voor beginnende docenten, los van hun wetenschappelijke verdiensten, maar wel als formele randvoorwaarde.

Als uitgangspunten neemt het project-professionalisering:

— de noodzaak om een breed forum van docerenden te sensibiliseren voor de problemen i.v.m. de kwaliteitsverbetering van het universitair onderwijs;

— het aanbieden van vormingsinitiatieven op interuniversitaire basis;

— het aanspreken van alle onderwijzend en wetenschappelijk personeel met onderwijsopdracht op vrijwillige basis voor een programma dat een minimale investering (financieel en qua tijd) vergt;

— het opvangen van vooral beginnende docenten, die goed gemotiveerd zijn, want geconfronteerd met problemen van een beginsituatie;

— een tweede prioritaire doelgroep is die van docenten die onderwijs verstrekken in de kandidaturen (probleem van de overgang secundair/universitair onderwijs);

— als basismodel kan men het „peer group seminar" aanbevelen, waarbij uitwisseling van ervaringen van de deelnemende docerenden centraal staat;

— de informatie moet empirisch onderbouwd zijn en aansluiten bij de eigen onderwijservaring van de docenten (Onderwijskundige know-how is slechts een instrumentarium);

— voorkeur voor een probleemgerichte approach en een meer institutionele aanpak;

— interuniversitaire samenwerking en taakverdeling.

In de praktijk betekent dit alles:

1. uitbreiding van de bestaande initiatieven en projecten in de vakgroepen of faculteiten per instelling;

2. interuniversitair, steun voor het inrichten van multi-disciplinaire seminaries en van introduktiecursussen voor beginnende docenten;

3. erkenning van de noodzaak van een systematisch aanbod inzake professionalisering;

4. en op termijn het verplicht stellen van een onderwijskundige introductie voor pasbenoemde docenten.

DISCONTO VERLAAGD

De regentenraad van de Nationale Bank besliste op 28 juli het disconto met een half procentpunt te verlagen tot 13,5 procent. Parallel werd ook de rente op voorschotten in rekening-courant met een half procentpunt verlaagd tot 14,5 procent. De beslissingen zijn het gevolg van de rentedaling op de markt en van de stevigere positie van de Belgische munt.

EEN HOLDING VOOR FINANCIERING VAN DE NATIONALE ECONOMISCHE SECTOREN

De regering heeft op 29 juli de Nationale Maatschappij voor de Herstructurering van de Nationale Sectoren (NMNS) opgericht. Deze holding neemt de financiering van de nationale economische sectoren van de bestaande financieringsmaatschappijen over.
De nationale sectoren zijn: staal, steenkool, textiel, scheepsbouw en glasverpakking.
De NMNS slorpt de volgende financieringsmaatschappijen op: de Nationale Maatschappij voor de Herstructurering van de Confectie- en Textielnijverheid (NMCT), de Nationale Maatschappij voor de Financiering van de Steenkoolmijnen (NMFS) en de Nationale Maatschappij voor Participaties in en de Financiering van de Staalnijverheid (NMS).
Het maatschappelijk kapitaal van de nieuwe holding, in de wandel superholding genoemd, bedraagt voorlopig 1 miljard frank. Volgens de berekeningen zal de financiële steun aan de nationale sectoren 70 miljard belopen tot eind 1983. De NMNS mag bijgevolg een eerste schijf van 70 miljard ontlenen. Op de hoofdsom, de interesten en de premies van de leningen en obligaties wordt staatswaarborg verleend.
De NMNS moet bijdragen tot rationalisatie, transparantie en efficiëntie van de aan de nationale sectoren verleende hulp.
De maatschappij moet zich houden aan budgettaire limieten en moet de noodzaak van de financiële tussenkomsten verantwoorden. Zij is gebonden aan de herstructureringsplannen en aan de desbetreffende regeringsbeslissingen. Taalkundig paritair samengesteld, staat de NMNS onder de voogdij van de ministers van economische zaken en van financiën.

KS-krediet vrijgegeven

De ingevolge communautaire spanningen rond het Waalse staaldossier geblokkeerde KS-kredieten, ter subsidiëring van de activiteiten gedurende de tweede helft van 1982, zijn op 11 juni

Samenvattend ziet de ventilering van de eerste schijf van 70 miljard er als volgt uit (in miljarden):

Sector	Beslist plafond op dit ogenblik	hiervan nog uit te voeren juli 1982	bijkomend te beslissen voor de komende 18 maanden
1 Staal	41,0	15,5	18,3
2 Textiel	22,0	16,0	5,0
3 Steenkool	15,9	4,4	9,0
4 Scheepsbouw	—	—	2,5
5 Glasverpakking	—	—	—
Totaal	79	35,9	34,8

door de regering vrijgegeven. Het gaat om een globaal bedrag van 4,4 miljard, waarvan 95% bestemd is voor de KS en 5% voor de Waalse mijn Roton.

(Vor. ber. pag. 196/1)

ADVIES VAN DE HOGE RAAD VAN FINANCIËN

In zijn jaarlijks advies aan de minister van financiën schrijft de Hoge Raad van Financiën dat de Belgische overheidsfinanciën op een dood spoor zijn beland. De rentelast op de schulden uit het verleden wordt dermate zwaar dat geen enkel traditioneel besparingsplan nog in staat lijkt om aan de maalstroom van nieuwe schulden te ontsnappen. Te allen prijze moeten nieuwe schulden in deviezen vermeden worden. Het tekort op de betalingsbalans zal echter niet spontaan verdwijnen, zodat toch weer in deviezen geleend zal moeten worden, aldus de Hoge Raad.
Ondanks die pessimistische vaststelling is de Hoge Raad van oordeel dat het beter blijft in te grijpen dan te wachten op een spontaan herstel van de openbare financiën via blinde krachten. Een eerste vereiste daartoe is het vasthouden aan de normen die de regering in april jl. voor de begroting 1982 en de komende jaren vooropstelde. Bij die norm is uitgegaan van een jaarlijkse groei van het BNP in waarde met 9,5%, een groei van de overheidsontvangsten met 11,4% en van de uitgaven met 7,5%. Het netto te financieren saldo moet elk jaar dalen ten belope van 1,45% van het BNP.
Op basis van die uitgangspunten heeft de Hoge Raad een extrapolatie gemaakt van de evolutie van de openbare financiën tijdens de komende jaren. Het netto totale deficit van de centrale overheid zou dalen van 444 miljard in 1982 tot 306 miljard in 1986. Maar zelfs in dat geval zal de openbare schuld nog stijgen van 77% tot 80 % van het BNP. Het naleven van die normen is een minimumvoorwaarde, aldus de Raad.
Ondanks het niet opvolgen door de regering van het voor de begroting-1982 uitgebrachte advies, erkent de Hoge Raad dat dit jaar een poging is ondernomen tot sanering van de openbare financiën. Maar hij stelt toch vier bedenkelijke evoluties vast: de rentelast op de openbare schuld stijgt in 1982 met 71 miljard, wat meer is dan in 1981; de buitenlandse schuld zal vermoedelijk even snel stijgen als vorig jaar; het belang van de geconsolideerde leningen in de schuldfinanciering neemt af; de kredieten voor de lopende uitgaven stijgen dit jaar met 9,5%, terwijl het BNP in waarde slechts met 8% toeneemt. Voor de rentelast op de openbare schuld bedraagt de stijging zelfs 33%.
De Hoge Raad van financiën vraagt bijzondere aandacht voor de schuld in deviezen.
Die bedroeg 3,4 miljard in 1977, 153,5 miljard eind 1980, 388,4 miljard eind 1981 en 505,6 miljard in april van dit jaar. Tegen het einde van dit jaar zal ze oplopen tot 800 miljard. De Raad stelt dat een buitenlandse schuld van die omvang een te zware last betekent voor de betalingsbalans, vooral als de rentetarieven hoog blijven.
Het terugschroeven van het begrotingstekort mag volgens de Hoge Raad niet gebeuren via een verhoging van de fiscale en parafiscale druk. Wel via een vermindering van de uitgaven. Daarin bevinden zich echter twee categorieën: de rentelast op de openbare schuld en de uitgaven voor de werkloosheid en de tewerkstelling. Deze uitgaven zijn nauwelijks samendrukbaar, zodat op de andere begrotingscategorieën fors bespaard zal moeten worden.

HET ENERGIEBELEID. KAMERDEBAT

Van 22 tot 28 juni heeft de Kamer van volksvertegenwoordigers het reeds lang aangekondigde energiedebat gehouden. Zowel in commissie als in openbare vergadering verliep het debat zeer levendig met de indiening van 472 amendementen op de resolutie van de regering in de commissie en een 200-tal in de openbare vergadering.
De eerste van de goedgekeurde resoluties bevat de algemene opties over het energiebeleid, dat rekening moet houden met de eerbied voor en de bescherming van de mens en zijn leefmilieu; met de toename van het algemeen welzijn en van het welzijn van de komende generaties; en met het rationeel beheer van zowel de natuurlijke als de financiële bronnen.
De overheidsuitgaven moeten in één begrotingsluik gegroepeerd worden.
Naar de problemen van vraag en aanbod moet gelijke aandacht gaan en een volgehouden inspanning moet worden geleverd voor het onderzoek en de ontwikkeling van demonstratieprojecten, vooral voor de uitbreiding van niet-conventionele en hernieuwbare energievormen en voor de uitbating van de natuurlijke rijkdommen van het land.
Het beleid moet steunen op diversifiëring van de energiebronnen.
Hierbij moet rekening worden gehouden met: het streven naar een vermindering van het aardolieverbruik; de kwalitatieve en kwantitatieve evolutie van de vraag; de geopolitieke spreiding van de bevoorradingsbronnen; de weerslag op de economie; de evolutie der internationele markten; de doelmatigheid en de veiligheid van de omzetting en de infrastructuur en de mechanismen van de distributie.
De prijzen moeten zo gematigd mogelijk worden gehouden.
Nauw overleg met de gewesten moet een nationale strategie en een voor het hele grondgebied harmonisch energiebeleid mogelijk maken. Jaarlijks moet bij de rijksmiddelenbegroting een energienota gevoegd worden en ten minste om de 5 jaar moet over het energiebeleid een parlementair debat worden gehouden.

Rationeel energieverbruik

De regering en de gewestelijke executieven moeten in het kader van hun bevoegdheden en van een noodzakelijke coördinatie een actief beleid van rationeel energieverbruik voeren ten einde de vraag in de hand te houden, de industriële vernieuwing en de tewerkstelling te bevorderen.
Na de uitgebreide opsomming van wat dit beleid moet omvatten, beveelt de Kamer een bijzondere inspanning aan voor de terugwinning van energie. Er moet een stelsel uitgewerkt worden om de pieken in het gas- en electriciteitsverbruik af te vlakken.
De diversifiëring van de brandstoffen moet gepaard gaan met een diversifiëring van de gebruikstechnieken ervan.

Aardolie

De Kamer beveelt aan het aandeel van de aardolie in de energievoorziening te verminderen, met inachtneming van de economisch verantwoorde mogelijkheden tot besparingen en vervangingen, en de internationale samenwerking aan te moedigen ten einde toegang tot de bronnen van koolwaterstoffen te verkrijgen.
Het beleid moet steunen op diversifiëring op geopolitiek vlak.
Het huidige opslagbeleid moet voortgezet en de opgeslagen hoeveelheden moeten geleidelijk opgevoerd worden.
De kosten van de veiligheidsvoorraden

moeten ten laste van de verbruiker vallen. Aardolieprodukten moeten geleidelijk aangewend worden voor hun specifiek gebruik, zoals vervoer en petrochemie. De bevoorradingsinfrastructuur moet geschikt zijn voor elk gewest.
De noodzakelijke rationalisaties en herstructureringen in de raffinagesector moeten doorgevoerd worden rekening houdend met het huidige en toekomstige belang van deze sector voor de nationale en Europese markt. In zake tarifering moet er één zone komen om een eenvormige prijs voor het hele land mogelijk te maken.
Tijdens het debat kwam een grote bezorgdheid tot uiting over de weerslag van de energiebesparing op de raffinaderijen.
Er werd gewezen op de sluiting van de raffinaderij van Texaco te Gent – met weerslag op de invoer van aardolie via de haven van Zeebrugge – en op de grote financiële problemen van de raffinaderij van Chevron te Feluy. Dit is de, om communautaire redenen, enige niet maritiem gelegen raffinaderij in België. In de Kamer werd gewezen op de tewerkstellingsproblemen en werd gepleit voor de bouw van kraakinstallaties om met dezelfde hoeveelheid ruwe olie meer afgewerkte produkten te vervaardigen.

Aardgas

Ter zake wordt gevraagd dat op het einde van het decennium een juiste aardgasbevoorrading zou worden verzekerd door een voldoende geopolitieke diversifiëring. Coördinatie met de Europese partners is gewenst.
Het onderzoek naar en de aanleg van ondergrondse opslagplaatsen moet worden voortgezet, gelet op de grote verbruiksverschillen naar gelang de seizoenen en op de strakheid van bepaalde bevoorradingen. De reeds besloten infrastructuurwerken voor gasontvangst, zowel in gasvormige als vloeibare vorm, moeten voortgezet worden. Eventuele nieuwe projecten kunnen slechts ondernomen worden na een grondig rendabiliteits- en veiligheidsonderzoek.

Op 16 juni besliste de kabinetsraad tot de beperking van het monopolie van de maatschappij Distrigas. Het monopolie slaat alleen op de invoer van aardgas uit Nederland en Algerije. De eventuele invoer van Sowjetrussische aardgas valt buiten het monopolie.

Steenkool

Hier wordt een herwaardering van de gebruiksmogelijkheden gevraagd, o.m. van cokeskolen, en een omschakeling naar steenkool waar dit economisch haalbaar of strategisch verantwoord is.
Het huidige beleid van prioritaire afzet van Belgische steenkool, zowel in de elektrische centrales als in de nijverheid, dient voortgezet. De Belgische mijnen zijn een strategische bevoorradingsbron. Op korte en lange termijn moet een investeringsprogramma opgesteld worden. Er moet een aangepast personeelsbeleid zijn.
De diversifiëring van de toepassingen van steenkool dient nagestreefd en de verkoop van de ontginnings- en valorisatietechnologieën van de mijnprodukten en de uitvoer van exploitatietechnieken met aangemoedigd worden.

Op het gebied van de industriële bovengrondse en ondergrondse vergassing van vaste brandstoffen moet de promotie van het onderzoek en de ontwikkeling van de middelen om ze in gas of vloeibare vorm te gebruiken gewaarborgd zijn. De Kempense steenkolen zouden gebruikt kunnen worden door één of meerdere (eventueel gecombineerde) electriciteitscentrales van max. 600 Megawatt.
Die centrales worden in Limburg geïnstalleerd.

Ten slotte wordt gevraagd dat de gewesten de exploitatie van nieuwe concessies snel zullen toelaten.
Dit laatste punt werd op 30 juni gerealiseerd in de Vlaamse Raad met de goedkeuring van het voorstel van decreet van L. Dhoore „houdende wijziging van de bij koninklijk besluit van 15/9/1919 gecoördineerde wetten op de mijnen, groeven en graverijen, zoals o.m. gewijzigd bij de wet van 24/1/1958 betreffende de concessiemogelijkheden der Kempense kolenreserves". Op basis van het decreet kan de Vlaamse gemeenschapsregering de KS toelating verlenen een rijker kolenveld aan te boren dat volgens recente onderzoekingen aanwezig zou zijn ten noorden en noordoosten van de huidige concessies. Het is de streek van Opoeteren.
Acute problemen bestaan voor de mijnen van Beringen en Eisden, die de grenzen van hun concessie hebben bereikt. (Zie kaart).

De Kempense steenkoolconcessies
en mogelijk nieuw kolenveld.

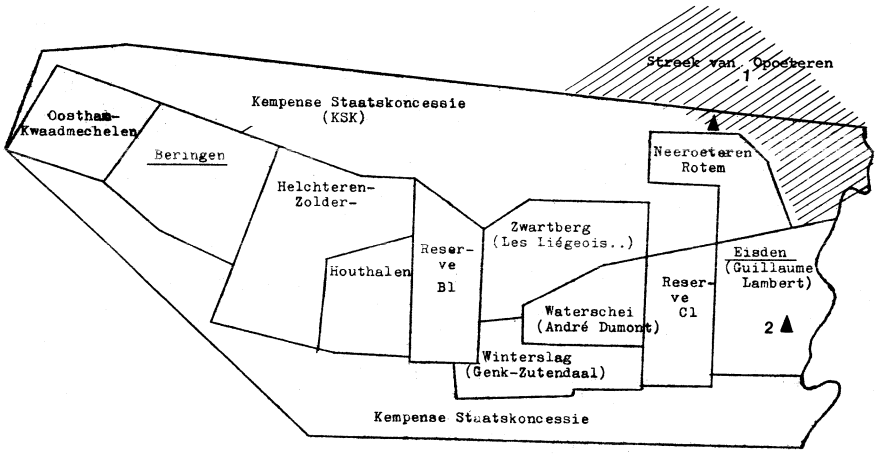

Electriciteit

Het uitrustingsplan moet opgesteld worden in functie van een maatstaf om de kostprijs van de kWh te verminderen.
Er moet rekening gehouden worden met: realistische criteria inzake de te verwachten vraag; de realisatie van de programma's voor energiebesparing, rationeel energieverbruik, niet-conventionele en hernieuwbare energievormen; het optimaal economisch beheer; het evenwicht en de diversifiëring van de gebruikte primaire energiebronnen; een studie der vestigingsplaatsen en een studie over de gevolgen voor het leefmilieu; de bouwtermijnen van de produktie-eenheden.
De bevoorrading moet veilig gesteld worden door de diversiteit van de brandstoffen en een op voldoende lange termijn uitgewerkt uitrustingsplan.
De tarifering moet billijk zijn en de prijs van de kWh moet berekend worden op een voldoende lange levensduur van de installaties.
Alle risico's moet men naar waarde schatten en de controle op de installaties moet geschieden door erkende instellingen, die los staan van de exploitant.

Zodra nodig moet men nieuwe produktiemiddelen installeren, inzonderheid op basis van vaste of nucleaire brandstoffen. De proefprogramma's voor de recuperatie van warmte van de centrales moeten tegen economisch rendabele voorwaarden gerealiseerd worden. Ten slotte zijn er twee aanbe-

velingen inzake de coördinatie met de gewesten en de interconnectie met de buurlanden.

Kernenergie

De integrale tekst van de resolutie over dit tijdens het debat meest omstreden onderwerp luidt als volgt:

De Kamer van volksvertegenwoordigers,

1) beveelt aan dat de beslissing, het in werking stellen en het in exploitatie houden van kerninstallaties het volgende inhoudt:

– de aanwending van volledige en zekere controlemiddelen toevertrouwd aan door de staat erkende instellingen, los van de exploitanten, zowel op het vlak van de werking van de centrales als op dat van de hele spijtstofcyclus;

– de opstelling, verwezenlijking en operationeelmaking, binnen de vereiste termijnen, van de veiligheids-, hulp- en ontruimingsplannen;

– een doeltreffende voorlichting van de bevolking in verband met de te treffen maatregelen op veiligheids-, hulp- en ontruimingsvlak;

2) beveelt de doorzichtigheid en de echtheid aan op het vlak van de kosten en de prijs van de nucleaire kWh, wat inzonderheid inhoudt dat alle kostenelementen gedekt zijn en meer bepaald de kosten van het toegepast onderzoek inzake de splijtstofcyclus en de kosten inzake de conditionering, het vervoer, de opslag en de afvoer van het afval, alsook inzake de ontmanteling der installaties;

3) meent dat België de investeringen die op nationaal grondgebied op het vlak van de opwerking werden gedaan, moet valoriseren en spreekt zich uit ten gunste van het opnieuw op gang brengen van de opwerkingsfabriek Eurochemic binnen de bestaande lozingsnormen; voor de resterende hoeveelheid en in afwachting van nieuwe, meer aan de binnenlandse produktie aangepaste opwerkingsinfrastructuren, meent zij dat de opwerking slechts in buitenlandse installaties kan plaatsgrijpen; dit houdt evenwel in dat het land terreinen aanlegt die geschikt zijn voor het opvangen van de produkten van de opwerking; deze hoog risicodragende terreinen zullen moeten onderworpen worden aan zeer strenge veiligheidsnormen en aan een doeltreffend toezicht;

4) wenst dat de centrales die nabij onze grenzen gevestigd zijn aan dezelfde veiligheidsnormen onderworpen worden als deze waaraan de in België gevestigde centrales onderworpen zijn;

5) wenst de instelling van een ontmantelingsfonds van kerninstallaties, op te richten in de produktiebedrijven zonder dat er een nieuwe structuur of een nieuw organisme daarvoor wordt opgericht;

6) meent dat én de studie van steenkoolcentrales (ten belope van maximum 600 Megawatt) én de studie van een bijkomende kerncentrale tegelijkertijd kunnen starten, met dien verstande dat tot de oprichting van een kerncentrale slechts kan worden overgegaan na een evaluatie, op het ogenblik dat de voorbereidende studies beëindigd zijn, van de evolutie van het electriciteitsverbruik, de resultaten van het REV-beleid (REV wil zeggen: rationeel energieverbruik) en de globale kosten.

In de kamercommissie verklaarde minister van economische zaken Eyskens dat de regering op de bouw van kerncentrales geen moratorium kan aanvaarden. Alle opties moeten open gehouden worden en voor de energievoorziening van het land kan geen enkele mogelijkheid worden uitgesloten. Gezien de onzekerheid omtrent de evolutie van het electriciteitsverbruik wordt de studie aangevat van klassieke centrales en van een kerncentrale. Dat standpunt, aldus Eyskens, impliceert niet dat zeker tot de bouw van een kerncentrale zal worden overgegaan.
Kamerleden van verschillende politieke strekking interpreteerden deze uitspraak als een vorm van voorrang voor de bouw van klassieke centrales.
Tijdens het openbaar debat wees staatssecretaris voor energie Knoops op de noodzaak om in de komende 10 jaar ten minste één kerneenheid van 1300 Megawatt in werking te stellen. Maar op 22 juli, op de persconferentie waarop de CVP 7 maanden regeringsbeleid toelichtte en verdedigde, gaf minister Eyskens expliciet voorrang aan de bouw van klassieke centrales.

Niet conventionele energie en onderzoek en ontwikkeling

De twee laatste resoluties bevatten opties op het gebied van de niet-conventionele en hernieuwbare energievormen en op het vlak van onderzoek en ontwikkeling.
Niet-conventionele en hernieuwbare energievormen moeten voor het einde van de eeuw een aanzienlijk deel van het energieverbruik dekken. Valorisatie van afval moet aangemoedigd worden en vergassing en vloeibaarmaking van vaste brandstoffen en afval evenals het gebruik van waterstof is aanbevolen.
Terugwinning van energie, m.n. door de valorisatie van de steenbergen en onderzoek van de ondergrond moet nagestreefd worden. De ondernomen diversifiëringsinspanningen dienen voortgezet en bijzondere aandacht moet gaan naar de valorisatie en de industriële toepassing van het wetenschappelijk en technologisch onderzoek.

NEDERLAND

NIEUWE COLLEGES VAN GEDEPUTEERDE STATEN

Op 2 juni werden door de Provinciale Staten de nieuwe colleges van Gedeputeerde Staten gekozen. Op grond hiervan zijn de volgende colleges gevormd:

Noord-Holland: 3 VVD, 2 CDA, 2 PvdA en 1 CPN (was 4 PvdA en 3 CDA);

Zuid-Holland: 3 VVD, 3 PvdA en 2 CDA (was 4 PvdA, 2 VVD en 2 CDA);

Utrecht: 2 CDA, 2 VVD en 2 PvdA (onveranderd);

Groningen: 4 PvdA, 2 VVD en 1 D'66 (was 2 PvdA, 2 CDA, 1 VVD en 1 VPS);

Zeeland: 2 CDA, 2 PvdA en 2 VVD (2 CDA, 2 PvdA, 1 VVD en 1 SGP);

Friesland: 3 CDA, 3 PvdA en 1 VVD (onveranderd);

Drenthe: 3 PvdA, 2 CDA en 1 VVD (onveranderd);

Overijssel: 3 CDA, 2 PvdA en 1 VVD (onveranderd);

Gelderland: 3 CDA, 2 PvdA en 2 VVD (was 4 CDA, 3 PvdA en 1 VVD);

Noord-Brabant: 4 CDA, 2 VVD en 1 PvdA (was 2 PvdA, 4 CDA en 1 VVD);

Limburg: 5 CDA, 1 PvdA en 1 VVD (was 4 CDA, 2 PvdA en 1 VVD).

Een optelsom van het aantal gedeputeerden per partij laat het volgende beeld zien:

CDA	28	(was 32)
PvdA	25	(was 29)
VVD	20	(was 12)
SGP	0	(was 1)
CPN	1	(was 0)
D'66	1	(was 0)
VPS	0	(was 1)

VERKIEZINGEN VOOR DE GEMEENTERADEN

Op 2 juni zijn verkiezingen gehouden voor de gemeenteraden. Het was de tweede maal in 1982, dat de Nederlanders naar de stembus konden gaan; de eerste keer was geweest op 24 maart, toen de Provinciale Staten nieuw werden samengesteld (pag. 215/2 e.v.); een derde keer zal nog volgen op 8 sept., wanneer vervroegde algemene verkiezingen gehouden zullen worden.
Uit de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen bleek, dat de PvdA zich

FICTIEVE ZETELVERDELING IN TWEEDE KAMER

Om enig inzicht te krijgen in de landelijke tendens, die uit de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen zou kunnen worden afgeleid, heeft de ANP-verkiezingsdienst aan de hand van de uitgebrachte stemmen in 162, op deelneming van de landelijke partijen geselecteerde, gemeenten een fictieve zetelverdeling in de Tweede Kamer berekend.
Hierbij moet er rekening mee worden gehouden dat het stemgedrag van de kiezers bij gemeenteraadsverkiezingen kan verschillen van die bij landelijke verkiezingen; zo kan de populariteit van een plaatselijke kandidaat het stemgedrag beïnvloeden.
In Brabant en Limburg en in de plattelandsgemeenten in de overige provincies nemen veel plaatselijke lijsten aan de verkiezingen deel. De gemeenten waar dat het geval is, zijn niet in de selectie opgenomen.

	2de Kamer 1981	Prov. Staten 1982	Gem. raden 1982
CDA	48	52	52
VVD	26	34	34
PvdA	44	34	38
D'66	17	12	7
CPN	3	4	4
PPR	3	3	4
PSP	3	4	4
SGP	3	4	4
RPF	2	2	2
GPV	1	1	1
Overige	0	0	0

licht herstelde van de forse teruggang bij de provinciale statenverkiezingen. D'66 viel zwaar terug en kwam beneden het niveau van de gemeenteraadsverkiezingen van vier jaar geleden (pag. 361/1 e.v.-1978).
Het CDA ging licht achteruit en de VVD wist de grote winst van de statenverkiezingen vrijwel vast te houden.
De opkomst viel met 65,3% nog slechter uit dan de al lage opkomst van 67,6% bij de statenverkiezingen.
In vergelijking met de gemeenteraadsverkiezingen van vier jaar geleden is de VVD de grote winnaar. De Partij van de Arbeid en het CDA gaan beide sterk achteruit. De kleine linkse partijen CPN, PPR en PSP boeken lichte winst; hetzelfde geldt in mindere mate voor de kleine rechtse partijen SGP, GPV en RPF.

Omgerekend in Kamerzetels zou de uitslag in 162 vergelijkbare gemeenten, met ruim vijf miljoen kiezers de volgende uitkomst opleveren. Het CDA komt op 52 zetels (vier meer dan bij de Kamerverkiezingen van '81), de PvdA op 38 zetels (zes zetels minder), de VVD 34 (acht meer) en D'66 op 7 (tien minder).

Reacties politici

Een overzicht van enkele reacties van politici op de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen levert het volgende beeld op:

D'66-voormannen Terlouw en Brinkhorst weten het zware verlies van hun partij aan het deelnemen aan het tweede kabinet-Van Agt, de coalitie van CDA, PvdA en D'66, dat acht maanden lang geen beleid heeft weten te voeren. Toch had D'66 er geen spijt van, dat het samen met het CDA het interimkabinet heeft gevormd.
Terlouw zei, dat het voor zijn partij onmogelijk was de verantwoordelijkheid te ontlopen. Hij meende, dat het forse verlies een goed uitgangspunt was om te trachten op 8 sept. een goed resultaat te boeken.
Het verlies van D'66 werd door fractieleider Brinkhorst verklaard uit de machteloosheid van het kabinet in de afgelopen periode, waarbij D'66 geen kans had gezien zich tussen PvdA en CDA te profileren. „Wij zijn daarvoor gestraft," zei hij.
Brinkhorst merkte op dat de vijf bewindslieden die D'66 nu in het kabinet heeft zich sterker moeten profileren. Vanuit hun aandeel in het beleid moet het herstel op gang worden gebracht, meende hij.
Het lichte herstel van de Partij van de Arbeid na de Statenverkiezingen van eind maart betekent volgens PvdA-leider Den Uyl dat de PvdA-aanhang de beslissing om uit het kabinet-Van Agt te stappen, heeft gewaardeerd. Volgens Den Uyl is de PvdA weer „terug in de race". Voor zichzelf zag hij de uitslag als een bemoediging bij zijn beslissing over het lijsttrekkerschap.
Den Uyl zei dat het herstel van de PvdA voor hem verrassend was, omdat de tendens van de Statenverkiezingen zich meestal doorzet. Ook de opiniecijfers hadden een voortgezet verlies voor de PvdA laten zien.
Hij vond het veelbetekenend dat CDA en VVD – „partijen die beogen straks een regering te vormen" – samen 1% verloren hebben.
CDA-leider Van Agt benadrukte dat het verlies van D'66 binnen de interimcoalitie niet tot politieke gevolgen zal leiden. „We zullen lief zijn voor D'66," zo zei hij.
Van Agt achtte het waarschijnlijk dat het opstappen van de PvdA uit het CDA/PvdA/D'66-kabinet heeft geleid tot herstel van de socialisten.

Ook partijvoorzitter Bukman was die mening toegedaan. Volgens hem heeft een aantal kiezers de PvdA vorige keer wellicht de rug toegekeerd omdat zij meenden dat de PvdA zich in het kabinet in teveel bochten wrong.
Lubbers zei zich weinig zorgen te maken over het lichte verlies van het CDA ten opzichte van maart. Hij meende dat het niet meevalt de kiezersgunst vast te houden als je steeds regeringsverantwoordelijkheid draagt.
VVD-fractievoorzitter Nijpels toonde zich zeer tevreden over de grote winst van zijn partij vergeleken met vier jaar geleden. Hij meende dat nu aangetoond is dat de VVD ook zonder Wiegel als leider in staat is zich op een hoog niveau te handhaven.
Meijer (PvdA) zei dat zijn partij nog een lange weg te gaan heeft naar herstel, maar de uitslag gaf hem veel vertrouwen.
Ex-minister Van Dam wees erop dat de winst van de PvdA aan betekenis wint door de lage opkomst, die normaal in het nadeel van de PvdA pleegt uit te vallen.
Bakker (CPN) signaleerde dat CDA en D'66 nu samen minder dan een derde van de kiezers vertegenwoordigen. Hij noemde het „waanzinnig" dat zo'n duidelijke minderheid nu regeert.

Analyse verkiezingsuitslag

Het dagblad *Het Parool* van 3 juni bevatte een analyse van de uitslag van de verkiezingen van de hand van marktonderzoeker Maurice de Hond, die voor deze krant ook de uitslag van de Statenverkiezingen geanalyseerd had (pag. 218/2 e.v.).

Het navolgende is aan *Het Parool* van 3 juni ontleend:

Bij een vergelijking van de verkiezingsuitslagen tussen de verscheidene gemeenten kan wederom worden vastgesteld dat de landelijke trend overal te herkennen is. Hoewel het waarschijnlijk erg triest is voor de lokale politici, lijkt de kiezer zich bij zijn keus voor de vertegenwoordigers in de gemeenteraden sterker te laten leiden door de ontwikkelingen op landelijk niveau dan door het oordeel dat men heeft over de prestaties van de lokale politici (als men die al kent). Zo is de PvdA in alle gemeenteraden ten opzichte van vier jaar geleden duidelijk achteruit gegaan, terwijl men toch mag aannemen dat de vertegenwoordigers van deze partij in de verscheidene gemeenteraden niet overal dezelfde prestatie hebben geleverd in de afgelopen vier jaar.
Dat houdt dus in dat er een landelijke trend uit de gemeentelijke uitslagen is op te maken. Die landelijke trend is niet eenvoudig eruit op te maken, omdat in een groot aantal – vooral klei-

AMSTERDAM	%	Raad '82 zetels	stemmen	Raad '78 zetels	%	St. '82 %
Opkomst	57,4	45	297977	45	65,9	59,7
PvdA	33,5	16	99814	19	38,5	31,3
CDA	13,8	7	40978	8	17,2	14,6
VVD	20,6	10	61470	7	15,1	20,6
CPN	12,7	6	37759	5	10,7	13,1
D'66	5,0	2	14835	3	7,8	8,3
PSP	7,6	3	22536	2	5,4	7,3
PPR	2,6	1	7835	1	2,7	2,9
Reagering	0,4	0	1245	–	–	–
Centrum	1,5	0	4432	–	–	–
Cuijpers	0,2	0	523	–	–	–
IKB	0,0	0	136	0	0,1	–
Vlug	0,7	0	2230	–	–	–
PvWWW	0,1	0	445	–	–	–
PMP	0,2	0	524	–	–	–
Noord	0,0	0	93	–	–	–
PvRyksg.	0,1	0	148	0	0,1	–
SP	0,2	0	468	–	–	0,3
GPV	0,4	0	1293	0	0,3	0,3
DS'70	0,4	0	1100	0	0,3	–
Borkent	0,0	0	113	–	–	–
Overige	–	–	–	0	1,8	1,3

ROTTERDAM	%	Raad '82 zetels	stemmen	Raad '78 zetels	%	St. '82 %
Opkomst	54,4	45	226450	45	61,4	56,5
PvdA	42,8	21	96909	25	51,2	40,5
CDA	17,6	8	39816	10	21,8	18,5
VVD	18,5	9	41975	6	12,5	18,4
D'66	4,3	2	9624	2	5,8	8,1
SGP/GPV/RPF	3,7	1	8328	1	2,9	4,2
PSP/PPR	4,5	2	10077	0	2,9	9,6
CPN	3,9	2	8903	1	2,7	–
Groen	0,2	0	436	–	–	–
Lib.Dem.	0,0	0	106	–	–	–
GMGPvhL	0,2	0	365	–	–	–
Houkamp	0,1	0	216	–	–	–
v.d. Burg	0,0	0	71	–	–	–
Burgerb.	0,0	0	101	–	–	–
SP	0,5	0	1104	0	0,1	0,7
Centrum	1,7	0	3953	–	–	–
Gem. Bel.	0,2	0	502	–	–	–
IKB	0,1	0	108	0	0,0	–
Wijkwn	1,7	0	3856	–	–	–
Overige	–	–	–	0	0,1	–

nere – gemeenten lokale partijen vergelijken van verkiezingsuitslagen bemoeilijken.
Het ANP heeft deze trend geschetst aan de hand van ontwikkelingen in 162 gemeenten die te zamen ongeveer 57% der kiesgerechtigden omvatten. En hoewel die gemeenten een duidelijk beeld gaven van de verschuivingen die zich gisteren hebben voltrokken, gaf de einduitslag in de 162 gemeenten een wat scheef beeld.
Daarom heb ik een overzicht gemaakt, waarbij een fictieve uitslag is bepaald voor alle Nederlandse gemeenten te zamen. De resultaten van plaatselijke lijsten, die niet aan landelijke verkiezingen hebben meegedaan, zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

LANDELIJKE TREND VAN VERKIEZINGS-UITSLAGEN 1978–1982

	mei 1978 G.R.	mei 1981 T.K.	maart 1982 P.S.	juni 1982 G.R.
CDA	38,0	30,8	33,4	33,1
PvdA	29,4	28,3	21,6	23,9
VVD	15,8	17,3	22,2	22,2
D'66	5,8	11,1	8,3	5,2
CPN	2,4	2,1	2,9	2,9
PPR	1,9	2,0	2,4	2,6
PSP	2,0	2,1	3,1	3,2
SGP	2,3	2,0	2,3	2,3
GPV	0,9	0,8	1,0	1,0
RPF	0,3	1,2	1,7	1,8
Overige	1,2	2,3	1,1	1,4
Totaal	100	100	100	100
Opkomst	73,3	86,2	67,9	67,7

U treft deze tabel op deze pagina aan. Daarbij valt bij een vergelijking met de Provinciale-Statenverkiezingen van enkele maanden geleden het volgende op:
– CDA en VVD zij vrijwel gelijk gebleven;
– PvdA is 2,4% gestegen;
– D'66 is ruim 3% achteruitgegaan;
– de overige kleinere partijen zijn hetzelfde gebleven of iets gestegen.
Opvallend daarbij is dat de opkomst, over geheel Nederland gezien, bij deze gemeenteraadsverkiezingen vrijwel gelijk was aan die van de Provinciale-Statenverkiezingen dit jaar.

In 1970, 1974 en 1978 lag de opkomst bij de raadsverkiezingen steeds duidelijk onder die van de daaraan voorafgaande Statenverkiezingen. (Dat dit nu niet gebeurd is lijkt echter veel meer toe te schrijven aan de uitzonderlijk lage opkomst in maart jl. dan aan een hoge opkomst bij de raadsverkiezingen nu.)
Dat houdt echter niet in dat de kiezers die in maart zijn weggebleven ook nu allemaal zijn weggebleven. Op basis van de door mij recent gehouden verkiezingsonderzoeken lijkt gisteren het volgende te zijn gebeurd:
– Van de PvdA-aanhang is een groter deel opgekomen dan in maart. Tevens heeft de PvdA duidelijk gewonnen van D'66. Er is sprake van een (licht) verlies in de richting van de kleine linkse partijen.
– Van de D'66-aanhang is een (nog) groter deel dan in maart thuisgebleven. De achteruitgang van D'66 wordt tevens veroorzaakt door een verlies aan de VVD en de PvdA.
– De VVD heeft wat gewonnen van D'66, maar heeft deze winst niet kunnen effectueren, doordat een (beperkt) deel van de kiezers van maart jl. niet is gekomen.
– Het CDA is vrij stabiel gebleven. Het dreigende verlies aan de VVD, zoals door mij was voorspeld, heeft zich niet voltrokken.
– De kleine linkse partijen wonnen iets van de PvdA. Toch valt het op dat deze partijen bij verkiezingen het steeds slechter doen dan op grond van de peiling zou mogen worden verwacht. Het lijkt erop dat de lage opkomst deze partijen toch ook enigszins parten speelt.
– De drie kleine christelijke partijen namen iets toe. Vermoedelijk komen deze kiezers vooral van het CDA (voormalige ARP- en CHU-kiezers).

De vergelijking met de uitslag van de Tweede-Kamerverkiezingen van 1981 is duidelijk wat moeilijker te maken, omdat het verschil in opkomst van 18% van doorslaggevende invloed is op de verschuivingen. Maar zelfs als die mee worden verdisconteerd dan kan worden vastgesteld dat sinds maart 1982 PvdA en D'66 een deel van hun electoraat zijn kwijtgeraakt aan andere partijen.
Het feit dat er over drie maanden weer verkiezingen zullen zijn, maar dan voor de Tweede Kamer, maakt de uitslag van de huidige verkiezingen extra interessant.
Het is immers voor alle partijen het startpunt van de campagne. Nu is het vanzelfsprekend zo, dat niemand in staat is nauwkeurig aan te geven wat de komende maanden zal gebeuren met betrekking tot de politieke voorkeur. Een voorspelling van de verkiezingsuitslag van 8 september kan alleen iemand maken als hij of zij in het bezit is van een kristallen bol van zeer goede kwaliteit. Maar hoewel ik een dergelijke bol – helaas – niet bezit, is het toch mogelijk aan te geven wat er de komende drie maanden zou kunnen gaan gebeuren.
Van belang voor het vaststellen daarvan is de situatie van dit moment. Aan de hand van een tekening wordt deze geïllustreerd.
De witte blokken geven de omvang aan van de kiezers van de partijen of groepen partijen. Het langgerekte witte vlak aan de onderkant is de groep kiezers die is thuisgebleven. Slechts een beperkt deel daarvan is een principiële nietstemmer. Het grootste deel bestaat uit kiezers die teleurgesteld zijn in de partij van hun vorige keuze, zonder zich te bekeren tot een andere partij.
Van belang voor de ontwikkelingen in politieke voorkeur tot 8 september zijn de „sluizen" die er tussen de verschillende groepen zijn. Deze sluizen hebben we met zwart aangegeven in de tekening. Naarmate er meer kiezers tussen twee partijen of groepen zweven is een dikkere zwarte band getekend.
Het groter die sluis is, hoe zwaarder de invloed van wat daar gaat gebeuren op de uiteindelijke verkiezingsuitslag zal zijn.
De grootste sluizen zijn te vinden rondom D'66, tussen PvdA en de groep thuisblijvers en tussen CDA en VVD.
De ontwikkelingen in die gebieden vol zwevende kiezers zullen bepalend zijn voor de uitslag op 8 september.

Verwacht mag worden dat de opkomst aanmerkelijk hoger zal worden dan de 68% die in maart en op 2 juni gerealiseerd zijn. Een landelijke campagne met veel belangstelling in de media voor de activiteiten van de lijsttrekkers (met name op de televisie) zal de opkomst zeker doen stijgen naar een niveau dat rond de 80% ligt. Dit zal zeker in het voordeel werken van de PvdA en misschien in het voordeel van D'66.
Of het opkomstniveau van over de 85% zal worden gehaald (zoals in 1977 en 1981) lijkt echter minder waarschijnlijk.
Per saldo moet dit een verbetering van het resultaat laten zien van de PvdA. Als daarbij ook in beschouwing wordt genomen dat de PvdA het verlies in de richting van klein links toch bij de laatste verkiezingen heeft kunnen beperken, lijkt een resultaat van tussen de 25 en 30% voor de PvdA binnen bereik.
Cruciaal lijkt de rol van D'66 te zijn. De partij heeft de potentie om zowel massaal te winnen (tot het niveau van 15% dat eind 1981 in de peilingen werd bereikt) als tot een niveau van bijna nul percent (in 1975) te verliezen. Vooralsnog ziet het er naar uit dat D'66 grote moeite zal hebben een resultaat te behalen dat ver ligt boven het resultaat van 2 juni. Dat houdt in dat dan met name de PvdA en de VVD daarvan zullen profiteren.
De sluis tussen VVD en CDA heeft de laatste jaren heel wat kiezers doorgelaten. Grote aantallen kiezers zijn in de afgelopen jaren van de ene naar de andere kant getrokken en andersom.
Die beweging zou ook in de komende drie maanden zich weer kunnen gaan voltrekken. Welke richting dat vooral zal gaan (naar de VVD of het CDA) zal sterk afhankelijk zijn van de politieke ontwikkelingen en het uitkristalliseren van het imago van Nijpels in de komende campagne.
De voor de toekomst van de politiek zo essentiële vraag of CDA en VVD een ruime meerderheid zullen behalen, lijkt met name te worden bepaald door de mate waarin de opkomst stijgt en D'66 terrein terugwint.

's-GRAVENHAGE	%	Raad '82 zetels	Raad '82 stemmen	Raad '78 zetels	Raad '78 %	St. '82 %
Opkomst	57,0	45	194028	45	63,5	58,8
PvdA	28,6	14	55590	17	33,9	24,9
CDA	22,4	10	43376	13	27,5	23,1
VVD	29,7	14	57535	11	22,8	31,0
D'66	4,9	2	9496	3	6,8	9,0
PSP/CPN/PPR	8,5	4	16409	1	5,4	8,3
Glimmerv.	1,1	0	2088	–	–	–
Burgerb.	0,1	0	275	–	–	–
SP	0,5	0	1038	0	0,5	0,7
Borsboom	0,0	0	77	–	–	–
Centrum	1,3	0	2430	–	–	–
SGP/GPV/RPF	2,5	1	4936	0	1,9	3,0
PKZ	0,3	0	599	–	–	–
Keizer	0,1	0	179	–	–	–
Overige	–	–	–	0	1,2	–

UTRECHT	%	Raad '82 zetels	Raad '82 stemmen	Raad '78 zetels	Raad '78 %	St. '82 %
Opkomst	59,8	45	103489	45	66,4	62,9
PvdA	29,2	15	30195	16	32,6	28,7
CDA	24,1	12	24961	15	30,6	24,9
VVD	20,2	10	20880	6	14,0	20,6
D'66	5,5	2	5689	3	7,5	9,4
CPN	4,5	2	4706	2	4,4	4,7
PSP	7,5	3	7767	2	4,6	7,4
PPR	3,8	1	3916	1	2,6	–
Onvrede	0,3	0	302	–	–	–
CP	1,1	0	1101	–	–	–
SGP	1,1	0	1185	0	1,1	1,1
SP	1,8	0	1812	0	1,6	1,5
GPV	0,9	0	975	0	0,5	1,7
Overige	–	–	–	0	0,5	–

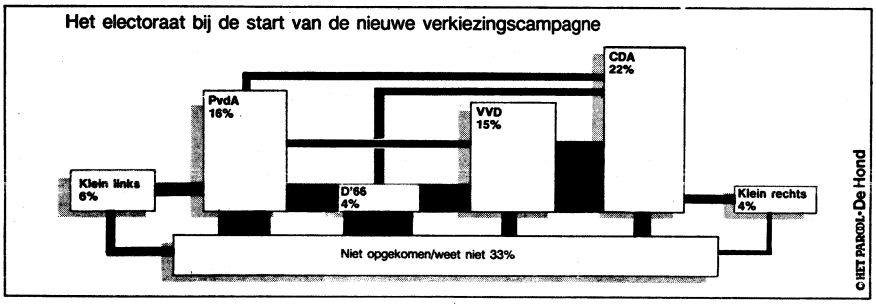

Bij een opkomst van rond de 80% in september en/of een resultaat van D'66 van minder dan 7% zal die meerderheid van CDA en VVD er in mijn ogen zeker komen.
Bij alle analyses zou men haast vergeten dat het om gemeenteraadsverkiezingen gaat. Daarom staan hierbij twee tabellen die aangeven hoe de verschuivingen in de gemeenteraden van Amsterdam en Rotterdam zijn verlopen in de periode 1974–1982.

AMSTERDAM	Gemeenteraadsverkiezingen		
	1974 %	1978 %	1982 %
Opkomst	62,2	66,0	57,4
PvdA	35,2	38,4	33,5
VVD	16,6	15,2	20,6
CDA	14,6	17,3	13,8
D'66	2,0	7,7	5,0
CPN	16,0	10,7	12,7
PSP	4,1	5,4	7,6
PPR	6,3	2,7	2,6
Overige	5,2	2,6	4,2

ROTTERDAM	Gemeenteraadsverkiezingen		
	1974 %	1978 %	1982 %
Opkomst	58,2	61,4	54,4
PvdA	48,5	51,2	42,8
VVD	14,2	12,5	18,5
CDA	20,4	21,5	17,6
D'66	0,8	5,3	4,3
CPN	4,9	2,7	3,9
PSP + PPR	4,9	3,9	4,5
SGP/GPV/RPF	3,4	2,9	3,7
Overige	2,9	0,2	4,7

Bij het vergelijken van de twee tabellen valt op dat de opkomst in de grote steden in 1982 duidelijk lager is geweest dan in 1974. Daarbij is de opkomst in Rotterdam lager dan die in Amsterdam.
Het niveau van de PvdA is in 1982 duidelijk lager dan bij de voorgaande twee verkiezingen. De stijging tussen 1974 en 1978 is in 1982 meer dan ongedaan gemaakt.
Het CDA is na een lichte opleving in 1978 ook op een lager niveau terechtgekomen dan in 1974.
De VVD vertoont een patroon dat daar tegengesteld aan is. Na een achteruitgang in 1978 (toen de VVD regeringspartij was) is er nu sprake van een voor de VVD ongekend hoog percentage in de gemeenteraden.
D'66 is ten opzichte van 1978 duidelijk achteruitgegaan hoewel die partij ten opzichte van 1974, toen zij bijna verdwenen was, nog een goed resultaat heeft behaald.
De CPN heeft zich nog steeds niet volledig hersteld van de klap die de partij in 1977 heeft gekregen. In Amsterdam scoort deze partij nog ruim 3% minder dan in 1974.
De PSP is gestaag aan het klimmen en de PPR beweegt zich maar langzaam in opwaartse richting, nog steeds ver van het goede resultaat dat men in mei 1974 behaalde.
Vergelijken we tenslotte de totale uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen 1982 met die van acht jaar geleden, dan lijkt de combinatie CDA en VVD wat gestegen te zijn (vooral onder invloed van de lagere opkomst). Daarbij is een duidelijke accentverschuiving merkbaar in de richting van de VVD. Bij links heeft een herverdeling plaatsgevonden en wel door een forse achteruitgang van de PvdA in Rotterdam en een forse achteruitgang van de CPN in Amsterdam. Toename valt daar in deze acht jaar vooral te constateren bij D'66 en de PSP.
De omvang van de veranderingen lijkt geringer te zijn dan als men ook nog de verkiezingsresultaten zou bekijken van tussenliggende verkiezingen voor Staten en Tweede Kamer.
Wellicht zijn de verschuivingen dan toch wel minder groot dan men zou denken als men het bekijkt op basis van de electorale ontwikkelingen van iedere dag. (ANP, Het Parool, NRC/H'blad)

VOORTGANGSVERSLAG TWEEDE COMMISSIE-WAGNER

De tweede commissie-Wagner – de adviescommissie inzake de voortgang van het industriebeleid (VIB) – heeft op 30 juni een eerste voortgangsrapport uitgebracht.
De commissie stelt hierin o.m., dat het sociaal-economische beleid duidelijk van richting moet veranderen, willen wij de verworvenheden van onze welvaartsstaat behouden. Regering en sociale partners moeten op korte termijn maatregelen treffen, die een koerswijziging inhouden.

Op algemeen sociaal-economisch terrein moet worden gewerkt aan een systeem van vrijere loonvorming. De verantwoordelijkheid daarvoor komt dan primair bij de sociale partners te liggen. Verder moeten er structurele maatregelen worden genomen om de flexibiliteit van werkgevers en werknemers te stimuleren Fiscale faciliteiten zijn nodig om het bedrijfsleven een stimulans te geven.

De Voortgangscommissie vindt dat de verantwoordelijkheid voor het systeem van loonvorming primair thuishoort bij de sociale partners. De commissie heeft in dit verband een aantal aanbevelingen uitgewerkt. Deze aanbevelingen, die in de richting gaan van vrijere loonvorming, zouden onderwerp van bespreking moeten zijn in het jaarlijks overleg van de regering met de sociale partners.

De Voortgangscommissie denkt dat door het ruimere aanbod op de arbeidsmarkt de loonvorming zich ook in Nederland op een meer marktconforme wijze kan gaan voltrekken. Wil dit gaan gebeuren, dan moeten belemmeringen en verstarringen op de arbeidsmarkt worden opgeheven en zullen mechanisch werkende indexeringsclausules en koppelingen moeten worden vermeden.
Het is ook van belang dat aangegeven wordt welke wegen bewandeld moeten worden indien vakbonden en werkgevers bij de loononderhandelingen niet tot overeenstemming kunnen komen. Voor oplossing van zo'n impasse denkt de Voortgangscommissie aan arbitragemogelijkheden op vrijwillige basis.

Een systeem van vrijere loonvorming sluit „direct" overheidsingrijpen uit. Wel kan de overheid naar de mening van de Voortgangscommissie langs „indirecte" weg (heffingen, belastingen) invloed uitoefenen op de loonvorming in het bedrijfsleven. Voorts kan zij als grootste werkgeefster in Nederland via haar eigen salarisbeleid richtinggevend optreden voor de loonvorming in andere sectoren.
De Voortgangscommissie beveelt een aantal concrete aanpassingen aan, die nodig zijn voor de invoering van een systeem van vrijere loonvorming.
Zo vindt zij dat de loonwet zo aangepast moet worden, dat de overheid niet meer de bevoegdheid heeft loonmaatregelen te treffen.

SAMENSTELLING TWEEDE COMMISSIE-WAGNER

De tweede commissie-Wagner is opvolgster van de eerste gelijknamige commissie, die op 5 juni 1981 het rapport „Een Nieuw Industrieel Elan" heeft uigebracht (pag. 393/1 e.v. - 1981).
Minister Terlouw van economische zaken heeft de tweede commisie op 14 jan. 1982 samengesteld.
De volgende personen maken er deel van uit:
voorzitter: mr. G. A. Wagner, president-commissaris van de Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij N.V.
leden: dr. W. Albeda te Rotterdam; drs. W. A. J. Bogers, voorzitter van de Raad van Bestuur van de Naamloze Vennootschap DSM; ir. M. Bijl, voorzitter van de Raad van Commissarissen van de Hollandsche Beton Groep N.V.; A. H. Kloos te Kortenhoef; mr. drs. H. Langman lid van de Raad van Bestuur van de Algemene Bank Nederland N.V.; J. H. S. van Ruiten, algemeen directeur van Nagron Mechanical Handling B.V. en van Nagron Handling Engineers B.V.; ir. H. Vredeling te Huis ter Heide; prof. dr. A. van der Zwan, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Rotterdam.
Bij de samenstelling van de Voortgangscommissie is rekening gehouden met het advies van de adviescommissie inzake het industriebeleid („de Commissie Wagner I") om te komen tot een commissie van onafhankelijke deskundigen.
De Voortgangscommissie heeft als taak de raad van ministers, al dan niet gevraagd, advies te geven over het te voeren beleid en over de praktische verwezenlijking daarvan met betrekking tot de industrie en de commerciële dienstverlening in het algemeen en de herindustrialisatie in het bijzonder, alsmede ten aanzien van de daarmee samenhangende belangrijke aspecten van het sociaal-economisch beleid. De adviescommissie rapporteert, via de minister van economische zaken aan het kabinet. De Voorgangscommissie heeft tevens de taak te signaleren welke voortgang bij de uitvoering van de beleidsvoornemens wordt geboekt. Bij dit alles zal zij aandacht besteden aan de industriële aspecten van technologische ontwikkelingen.
De minister heeft via een waarnemerschap als zijn vertegenwoordigers aangewezen prof. dr. F. W. Rutten, secretaris-generaal en drs. H. Lelieveld, directeur-generaal van industrie van het ministerie van economische zaken.
Het secretariaat van de commissie zal worden ondergebracht bij het directoraat-generaal voor industrie van het ministerie.

N.a.v. het verslag van werkzaamheden van de tweede commissie-Wagner (adviescommissie inzake de voortgang van het industriebeleid) werd op 30 juni in het Haagse Nieuwpoort een persconferentie gehouden. V.l.n.r. J. H. S. van Ruiten, algemeen directeur van Nagron Mechanical Handling B.V., J. Bout, plaatsvervangend hoofd directie algemeen industriebeleid ministerie van economische zaken, G. A. Wagner, president-commissaris Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij. M. Bijl, voorzitter van de Raad van commissarissen van de Hollandsche Beton Groep N.V., A. van der Zwan, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Rotterdam, en W. Albeda.

Verder vindt zij dat de prijscompensatie geen automatisme dient te zijn, doch uitsluitend voorwerp van onderhandelingen zou moeten zijn. Eveneens bepleit zij het afschaffen van algemene prijsmaatregelen, ondermeer omdat zij kunnen leiden tot starre prijs- en marktverhoudingen met een daardoor opstuwende werking.
De Voortgangscommissie acht het van belang dat de overheid een eigen beloningsbeleid voor zowel ambtenaren als trendvolgers ontwikkelt, waarbij rekening wordt gehouden met vraag- en aanbodverhoudingen op de arbeidsmarkt. Dit brengt mee dat ambtenaren moeten kunnen beschikken over bepaalde vormen van stakingsrecht om als gelijkwaardige partner aan tafel te kunnen zitten.

Zij stelt daarnaast voor dat bij de ontwikkeling van het minimumloon de regering mede rekening houdt met de prijsontwikkeling, zonder dat evenwel van een automatisch prijscompensatie sprake mag zijn.
Aan de ontwikkeling van het minimumloon kan de ontwikkeling van de minimumuitkering van niet-actieven beleidsmatig, in tegenstelling tot rekenkundig, worden gerelateerd.
De beloningsverhouding tussen actieven en niet-actieven moet worden afgestemd op enerzijds sociale en anderzijds economische overwegingen, daaronder begrepen de ruimte die er is vanuit een oogpunt van de collectieve lastendruk.
Dit geheel zou in het jaarlijks overleg tussen overheid en sociale partners (Stichting van de Arbeid) besproken kunnen worden.
De rol van de regering verandert ingrijpend. Zo zal de minister van binnenlandse zaken zijn positie als werkgever moeten innemen en de minister van sociale zaken zijn positie als coördinator van het arbeidsvoorwaardenbeleid, in het bijzonder met betrekking tot de trendvolgers. Beiden dienen te opereren binnen de ruimte die vanuit het te voeren sociaal-economisch beleid vooraf wordt aangegeven. Het verdient aanbeveling om de beleidsruimte voor beide bewindslieden binnen het kabinet expliciet te maken door middel van een afzonderlijk budget.
Bij de bestudering van de werking van de arbeidsmarkt constateert de Voortgangscommissie dat werkgevers en werknemers elkaar onvoldoende vinden. De toepassing van het begrip „passende arbeid" lijkt een belemmering te vormen voor een flexibele aanpassing van vraag- en aanbodverhoudingen.
Voorts belemmert, vooral regionaal, het tekort aan ervaren en vakbekwaam personeel het vervullen van vacatures en het uitbreiden van arbeidsplaatsen.
Daarnaast constateert de commisie dat bronnen van werkgelegenheid op grotere schaal kunnen worden aangeboord, met name bij kleine en middelgrote bedrijven.
De Voortgangscommissie is van mening dat er structurele maatregelen moeten worden genomen om de flexibiliteit van werkgevers en werknemers te stimuleren. De commissie heeft de bestudering van dit onderwerp nog niet afgerond, maar denkt bij concrete maatregelen ondermeer aan de mogelijkheid om schoolverlaters op een arbeidscontract voor beperkte tijd in dienst te nemen zodanig dat tevens de toegang tot het leerlingwezen wordt vergemakkelijkt.
Zij denkt verder dat het meer gebruik maken van het arbeidscontract voor bepaalde tijd een stap in de goede richting kan zijn. Ook het verlengen van dergelijke contracten moet soepeler geregeld worden, door het afschaffen van de thans geldende gedwongen afbreking van 30 dagen.
Als andere mogelijke maatregelen noemt de Voortgangscommissie het verlichten van de ontslagprocedure bij overeenstemming over het ontslag, het bevorderen van de overdraagbaarheid van pensioenrechten, het niet onnodig belemmeren van het functioneren van uitzendbureaus en het uitbreiden van scholingsmogelijkheden.

De Voortgangscommissie geeft aan een verhoging van de vermogensaftrek met betrekking tot de inkomsten en vennootschapsbelasting de voorkeur boven het verlagen van het tarief van de vennootschapsbelasting. Hiervan kan vooral een stimulans uitgaan tot het vormen van eigen vermogen door winstinhouding. Daarnaast bewerkstelligt het verhogen van vermogensaftrek een betere fiscale verhouding tussen de belasting over de winst op het eigen vermogen en de rentekosten van vreemd vermogen, welke laatste immers aftrekbaar zijn.
De kosten van een substantiële verhoging van de vermogensaftrek zijn voorlopig geraamd op ruim *f* 2 mrd. Daarmee wordt een verschuiving in de nationale prioriteitenstelling beoogd, ter versterking van de bedrijvensector. De reeds door het kabinet toegezegde *f* 0,5 mrd van 1982 oplopend tot *f* 1 mrd voor 1983 kan als een eerste stap worden gezien.
De commissie heeft reserves t.a.v. een lastenverlichting via een verhoging van de voorraadaftrek omdat dit een ongewenste voorraadvorming met name rond de balansdatum kan bewerkstelligen.
De commissie signaleert in haar verslag, dat het regelmatig voorkomt dat het bedrijfsleven niet of met grote vertraging op eigen kracht in staat is levensvatbare projecten te realiseren. In dergelijke gevallen acht de Voortgangscommissie een betrokkenheid van de overheid gewenst, waarmee in een zo vroeg mogelijk stadium overleg moet worden gezocht. De commissie tekent daarbij aan dat het niet op de weg van de overheid ligt zelf projecten te gaan ontwikkelen.
Over de wijze waarop de samenwerking gestalte kan krijgen heeft de Voortgangscommissie een methodiek uitgewerkt, waarin sprake is van vier fasen.
In de eerste fase, identificatiefase genoemd, worden niet-haalbare projecten geschift van de haalbare. In de daarop volgende haalbaarheidsfase valt de beslissing of het project door bedrijfsleven en overheid wordt opgepakt. In de daarop volgende concretiseringsfase vinden concrete voorbereiding en uitvoering plaats.

Reacties

De verschillende maatschappelijke organisaties hebben m.b.t. het eerste verslag van werkzaamheden van de tweede commissie Wagner de volgende standpunten ingenomen:

VNO: RAPPORT CONSTRUCTIEF

Het Verbond van Nederlandse Ondernemingen (VNO) vindt dat het voortgangsverslag veel constructieve voorstellen en ideeën bevat en is verheugd dat er nu een rapport op tafel ligt dat op termijn uitzicht biedt op herstel van de grondslagen van onze welvaartsstaat.
Volgens het VNO is een integrale uitvoering van de beleidsaanbevelingen van de commissie nodig. Op korte termijn moet een algemeen sociaal-economisch beleid, tezamen met een industriebeleid en herindustrialisatiebeleid gestalte krijgen.

CNV: SCEPTISCH

Het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) heeft met de nodige scepsis op het rapport van de Commissie Wagner II gereageerd. Zo voelt het CNV weinig voor afschaffing van het trendbeleid en de ontkoppeling van werkenden en uitkeringsgerechtigden.
Een eventueel verbod van prijscompensatie is voor het CNV onaanvaardbaar.

FNV: EENZIJDIG

De Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) karakteriseert het rapport als eenzijdig. De FNV erkent dat de huidige sociaal-economische situatie het stellen van prioriteiten rechtvaardigt. De FNV wordt er echter door het rapport niet van overtuigd dat het in stand houden van de koppelingsmechanismen ten koste gaat van de industrie. Volgens de FNV dreigen de minimuminkomens, de uitkeringsgerechtigden en de werknemers in de collectieve sector sluitpost van het beleid te worden.
Evenals het CNV is de FNV tegen een eventueel verbod van automatische prijscompensatie. Verder vindt de FNV dat het concrete industriebeleid in het rapport onvoldoende wordt uitgewerkt.

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

DISUSSIE BINNEN DE VN OVER POLITIEKE STATUS PUERTO RICO

Op 20 augustus 1981 sprak de dekoloniseringscommissie van de VN zich uit vóór een discussie door de Algemene Vergadering van de VN in 1982 over de politieke status van Puerto Rico.
De 25 leden tellende commissie stemden met 11 tegen 2 stemmen en 11 onthoudingen voor deze resolutie. Vóór stemden Cuba, Syrië, Afghanistan, Irak, de Sowjet-Unie, Bulgarije, Tsjechoslowakije, Ethiopië, Iran, Kongo en Tanzania, terwijl Australië en Denemarken tegen stemden. De Volksrepubliek China nam niet aan de stemming deel.
De gouverneur van Puerto Rico, Romero Barcelo, noemde de resolutie „voor ons niet rechtsgeldig". Hij zei dat de eilandbewoners geen interventie van de kant van de VN zouden dulden. De resolutie was volgens hem niet rechtsgeldig omdat zij van een groep communistische landen onder invloed van de Sowjet-Unie was gekomen.
De vroegere gouverneur van het eiland, Rafael Hernandez Colon, was echter van mening dat de VN-resolutie de Portoricanen in staat stelde over het vraagstuk van de politieke status na te denken.

Op 12 januari 1982 sprak president Reagan zich uit voor het „recht op zelfbeschikking" van Puerto Rico, terwijl hij er tegelijkertijd aan herinnerde dat hij zelf wilde dat het eiland de 51ste staat van de VS zou worden.
Als de Portoricanen via „vrije en democratische verkiezingen ervoor zouden kiezen de 51ste staat van de VS te worden, dan „geloof ik dat het Congres en het volk van het land dat verzoek gunstig zouden ontvangen", zo verklaarde Reagan in een communiqué.
Reagan verklaarde verder dat zijn regering "elke keus gemaakt door het volk van Puerto Rico welke dan ook zou accepteren".
Wel waarschuwde hij tegen buitenlandse „inmenging", waarmee hij zinspeelde op Cuba. „De status van Puerto Rico is een probleem dat door de volkeren van Puerto Rico en de Verenigde Staten moet worden opgelost. Er mag geen inmenging in dat democratische proces komen."
Raegan gaf deze verklaring ter gelegenheid van een bezoek van gouverneur Carlos Romero Barcelo aan het Witte Huis.

De status van Puerto Rico, sinds 1898 een territorium der Verenigde Staten, werd op 25 juli 1952 gewijzigd in die van vrije geassocieerde staat, met een eigen Grondwet. De inwoners zijn burgers van de Verenigde Staten; zij kunnen echter buiten Puerto Rico niet deelnemen aan federale verkiezingen (tenzij als ingezetene van een andere staat der Verenigde Staten); zij betalen geen federale belasting; zij zijn wél dienstplichtig. Federaal geregeld zijn defensie, binnenlandse veiligheid, buitenlandse zaken, douane, immigratie, posterijen en muntwezen. Puerto Rico heeft de republikeinse bestuursvorm; de gouverneur (gekozen voor vier jaar) wordt bijgestaan door een kabinet (negen leden, benoemd door de gouverneur). De wetgevende macht berust bij de Senaat (32 leden) en het Huis van Afgevaardigden (63 leden), gekozen voor vier jaar volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Er is algemeen kiesrecht voor burgers vanaf 21 jaar. De vertegenwoordiger van Puerto Rico in het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden (voor vier jaar gekozen) is daarin niet stemgerechtigd. Administratief is Puerto Rico verdeeld in 77 municipios (municipal districts).

Aanslagen

Op 27 november 1981 werden op twee elektriciteitsstations in San Juan, de hoofdstad van Puerto Rico, bomaanslagen uitgevoerd. Er vielen geen slachtoffers. De verantwoordelijkheid voor de aanslagen werd in een telefoontje aan de krant, *San Juan Star*, opgeëist door de nationalistische onafhankelijkheidsbeweging „Los Macheteros".
Op 16 mei 1982 werd een Amerikaans marineman voor de San Juan Yacht Club in het hartje van het toeristengebied in San Juan door onbekenden doodgeschoten. Drie ander marinemensen raakten gewond. *(NZZ, Le Monde, FAZ, The Times)*

(Vor. ber. pag. 255 - 1981)

GUAM VOOR INTERNE AUTONOMIE

Op 30 januari 1982 spraken volgens *AFP* 9992 inwoners van het eiland Guam zich in een referendum uit over de toekomst van het eiland.
Van hen was 48,5% voor interne autonomie en 25,7% voor opname als Amerikaanse staat; 393 personen waren voorstander van een status van vrije associatie en 379 personen wensten een volledige onafhankelijkheid.

Guam is het grootste en zuidelijkste eiland van de Marianen. Het werd in 1899 door Spanje bij verdrag aan de VS afgestaan. Het heeft de status van „unincorporated territory". De oppervlakte is 549 km^2. Inwoners: 110.000 (schatting 1978), van wie velen deel uitmaken van de Amerikaanse strijdkrachten en daarom bij het referendum zich niet mochten uitspreken.

HEROPRICHTING ADVIESRAAD VOOR SPIONAGE

Op 20 oktober 1981 heeft president Reagan de presidentiële adviesraad voor de buitenlandse inlichtingendienst (Foreign Intelligence Advisory Board) heropgericht en Anne Armstrong, voormalig ambassadeur in Londen (1976-'77) als voorzitter aangesteld.
De adviesraad, door president Eisenhower in 1956 in het leven geroepen en in 1977 door president Carter afgeschaft, heeft tot taak de president te helpen bij het beoordelen van de door Amerika's spionnen vergaarde inlichtingen.
Reagan benoemde op 20 okt. ook drie leden van de nieuwe raad van toezicht op de inlichtingendienst (Intelligence Oversight Board), die ervoor moet zorgen dat de inlichtingenactiviteiten niet de grondwet schenden of de rechten van individuele Amerikanen.
De uit totaal drie leden bestaande raad van toezicht zal worden geleid door Glenn Campbell, directeur van het Hoover-instituut, een studie-instituut van de Stanford-universiteit. Campbell zal ook deel uitmaken van de presidentiële adviesraad.
Reagans adviseur voor de nationale veiligheid, Richard Allen, zei op 20 okt. dat de adviesraad ten minste tweemaal per jaar aanbevelingen zou doen aan de president, de directeur van de centrale inlichtingendienst CIA en de hoofden van alle andere diensten die belast zijn met het verzamelen van inlichtingen.

ONTMANTELING MINISTERIE VAN ENERGIE

Op 17 december 1981 maakte een woordvoerder van het Witte Huis bekend dat president Reagan had besloten het ministerie van energie te ontmantelen door overbrenging van taken naar andere ministeries. Reagan vervulde hiermee een verkiezingsbelofte.

Het ministerie van energie werd in 1977 in het leven geroepen door de toenmalige president Carter. Reagan noemde het ministerie tijdens zijn verkiezingscampagne verkwistend en ondoelmatig en beloofde het te zullen afschaffen.
Reagan liet in een verklaring weten dat de reorganisatie tot gevolg zou hebben dat de overheid op het gebied van fundamenteel energieonderzoek nu slagvaardiger kon opereren zonder te maken te hebben met overbodige bepalingen.
De meeste taken van het ministerie van energie zouden worden ondergebracht bij een semi-autonoom bureau binnen het ministerie van handel, dat de naam kreeg Energy Research and Technology Administration (ERTA).

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

MUITERIJ OP DE SEYCHELLEN

Nadat in november 1981 een door huurlingen uitgevoerde operatie om het bewind van president France-Albert René op de Seychellen omver te werpen was mislukt (pag. 126 e.v.), werd een muiterij van een deel van het leger op 17 en 18 aug. 1982 na 36 uur bedwongen.
In de tussenliggende periode werden zowel op de Seychellen als in Zuid-Afrika deelnemers aan de mislukte huurlingenstaatsgreep berecht.

Proces tegen huurlingen in Zuid-Afrika

Op 10 maart begon in Pietermaritzburg (Zuid-Afrika) het proces tegen 45 huurlingen (de 44 die zich op 26 nov. 1981 aan de Zuidafrikaanse autoriteiten hadden overgegeven op het vliegveld van Durban plus één huurling die toen aan de Zuidafrikaanse politie wist te ontkomen) wegens de kaping van een Boeing-707 van Air India. Tegen hen waren vier aanklachten ingebracht wegens overtreding van de wet op de burgerluchtvaart van 1972. De 45 verdachten waren 22 Zuidafrikanen, 9 Britten, 7 Zimbabweanen, twee Westduitsers, twee Amerikanen, een Australiër, een Oostenrijker en een Ier. Twee van hen traden op als getuige, nadat zij hadden bekend leden te zijn van de Zuidafrikaanse strijdkrachten (SADF): de aanklachen tegen hen werden ingetrokken. De 43 overgeblevenen verklaarden zich op 10 maart onschuldig aan het hen ten laste gelegde.
Op 11 maart kwam het Zuidafrikaanse leger met een verklaring om zichzelf vrij te pleiten nog voordat er enigerlei beschuldiging tegen het leger was ingebracht. Commandant Danie van der Spuy, commandant van het tweede verkenningsbataljon, een geduchte commando-eenheid, las voor de rechtbank een verklaring voor waarin werd ontkend dat 11 van de verdachten, leden van zijn eenheid, een officiële oproep hadden gekregen voor de operatie Seychellen. „Ik neem aan", aldus de verbijsterde rechter, „dat de relevantie van deze verklaring te zijner tijd duidelijk zal worden".
De beschuldiging tegen de regering en het leger van Zuid-Afrika kwamen op 12 maart van een kroongetuige. Luitenant-kolonel Jacobus Mouton, chef van de veiligheidspolitie in Durban, die te maken had met de huurlingen toen de gekaapte Boeing van Air India in Durban landde, zei toen dat een van hen, de Brit Peter Duffy, hem verteld had dat er „zeven of acht" leden van de regering waren betrokken bij de actie en dat er „dertien of veertien" leden van het verkenningsbataljon in het huurlingencommando zaten.
Volgens Mouton had Peter Duffy die op het vliegveld van Durban als woordvoerder van de huurlingen optrad, tegen hem gezegd: „Dit is een ernstige zaak. We hebben geprobeerd de regering van de Seychellen omver te werpen maar dat is niet gelukt. Wij willen de regering niet in verlegenheid brengen, want zij was er ook bij betrokken. Zo'n zeven of acht regeringsleden wisten er vanaf".

De leider van de huurlingen, kolonel Michael „Mad Mike" Hoare (63), getuigde op 3 mei dat de Zuidafrikaanse autoriteiten van de geplande actie hadden geweten. Aanvankelijk had de Zuidafrikaanse regering in Pretoria het plan van een afgezant van ex-president James Mancham van de hand gewezen, maar in september 1981 was Hoare naar zijn zeggen door de plv. chef van de Zuidafrikaanse geheime dienst, N.J. Claasen, meegedeeld dat de actie toen was goedgekeurd. Het Zuidafrikaanse leger had hem op 6 okt. 1981 75 automatische geweren van de Sowjettype AK 47 verschaft. Als bewijsmateriaal overlegde Hoare een factuur.
Naar Hoare op 4 mei verklaarde waren ook de CIA en de Keniase regering op de hoogte van het coupplan.

Hoare ontkende dat hij de Boeing van Air India had gekaapt. Het toestel was, zo zei hij, in het heetst van de strijd geland en hij had via onderhandelingen met de autoriteiten van de Seychellen gedaan weten te krijgen dat de piloot weer mocht opstijgen. Uit dankbaarheid had deze toen de huurlingen meegenomen, aldus Hoare.
De regering van India had geweigerd de piloot en de co-piloot van het toestel in Pietermaritzburg te laten getuigen. De rechtbank machtigde een commissie op 24 maart om naar de Seychellen te reizen om daar de Indiase piloten te horen. Captain Unmesh Saxena getuigde op 15 en 16 april dat de huurlingen gedreigd hadden hem te doden en het toestel met 79 inzittenden op te blazen als hij weigerde hen naar Zuid-Afrika te vliegen. Hij had het woord „kaping" niet in zijn verslag aan de Zuidafrikaanse politie gebruikt, omdat een van de huurlingen (Duffy) hem dat kort voor de landing had gezegd en hij onzeker was over de houding van de Zuidafrikaanse politie tegenover de huurlingen, die optraden alsof zij de veiligheidsfunctionarissen kenden.

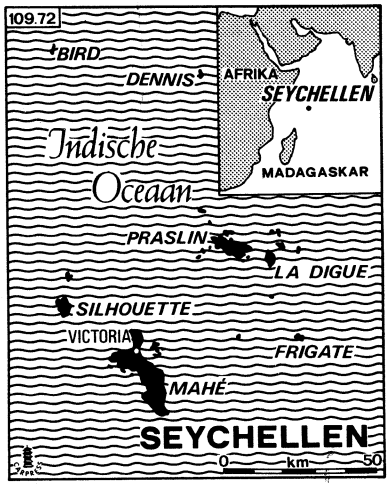

VN-onderzoek

De door de Veiligheidsraad van de VN ingestelde commissie van onderzoek (pag. 128/2), onder voorzitterschap van de Panamese VN-ambassadeur Carlos Ozores Typaldos, had ontmoetingen met leden van de regering van de Seychellen en die van Zuid-Afrika, maar zij kreeg geen toestemming de huurlingen te ondervragen.
Op 24 maart concludeerde de commissie dat de huurlingencoup „in Zuid-Afrika voorbereid en beraamd werd", maar zij erkende over onvoldoende bewijzen te beschikken om „tot een definitieve conclusie te komen over de mate waarin en het niveau waarop Zuid-Afrika op de hoogte of verantwoordelijk was". Maar in haar 55 pagina's tellende rapport stelde de commissie dat het, gegeven Zuid-Afrika's straffe veiligheidsbeleid, moeilijk viel te geloven dat het niet bewust was geweest van de voorbereidingen t.b.v. de coup.

Veroordeling huurlingen op Seychellen

Op 6 juli werden vijf blanke huurlingen op de Seychellen veroordeeld wegens hun aandeel in de mislukte staatsgreep van 25/26 nov. 1981 tegen het bewind van president France-Albert René.
Vier van de huurlingen werden ter dood veroordeeld na zich schuldig te hebben verklaard wat betreft de aanklacht i.z. hoogverraad: Frank Brooks (Zimbabwe), Roger England (Zimbabwe), Bernard Carey (Groot-Brittannië) en Jeremiah Puren (Zuid-Afrika).
De vijfde huurling, de Zuidafrikaan Martin Dolinchek, werd schuldig bevonden aan hoogverraad en veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf. De rechter voerde als verzachtende omstandigheid voor Dolinchek aan dat deze niet rechtstreeks aan de aanval had deelgenomen en bij zijn door hemzelf gevoerde verdediging berouw had getoond. Dolinchek had zich betreffende de aanklacht i.z. hoogverraad onschuldig verklaard, maar hij had toegegeven als agent van de Zuidafrikaanse

Weekblad 51ste jaargang No. 2653, pag. 33343-33358

inlichtingendienst een rol in het komplot te hebben gespeeld.

Van de overige twee gearresteerden werd de in Zuid-Afrika geboren Susan Ingles in vrijheid gesteld, nadat de aanklachten tegen haar op 17 juni zonder nadere verklaring waren ingetrokken.

De aanklacht wegens hoogverraad tegen de Zuidafrikaan Robert Sims was ingetrokken, nadat hij zich schuldig had verklaard wat betreft de aanklacht i.z. illegaal wapenbezit. Sims werd veroordeeld tot 10 jaar.

De vier ter dood veroordeelde huurlingen trokken op 12 aug. het beroep tegen hun vonnis in. Zij meenden dat president René hen gratie zou verlenen.

Veroordeling huurlingen in Zuid-Afrika

Op 27 juli werden Hoare en zeven andere huurlingen schuldig bevonden aan de aanklacht i.z. vliegtuigkaping; 42 huurlingen werden schuldig bevonden aan de tweede aanklacht nl. het in gevaar brengen van het leven van de 65 passagiers van het Air India toestel; alleen Hoare werd schuldig bevonden aan de derde aanklacht, nl. het in gevaar brengen van de goede orde en de discipline op het vliegveld van Durban. Alle huurlingen werden niet schuldig bevonden aan de vierde aanklacht, nl. illegaal wapenbezit. Op elke aanklacht stond een minimum gevangenisstraf van 5 jaar en een maximum van 30 jaar.

Op 29 juli wees de rechtbank vonnis. Hoare werd veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf. Drie huurlingen, o.w. Duffy, kregen elk 5 jaar. Drie anderen kregen elk 2½ jaar. Een voormalig lid van het Rhodesische leger werd veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf.

De overige 34 schuldig bevonden huurlingen kregen ieder zes maanden.
Rechter Neville James concludeerde dat „bepaalde leden" van het Zuidafrikaanse leger „hulp en steun verleend" hadden aan de couppoging". Het was z.i. ook „een onontkoombare conclusie" dat de leverantie van de wapens aan de huurlingen volgde op contacten die Hoare met twee legerofficieren had gehad. De rechter meende dat het „naïef" zou zijn om te geloven dat de Zuidafrikaanse inlichtingendienst „zich niet bewust was van de voorbereidingen van de coup" door de betrokkenheid van een van zijn medewerkers, Martin Dolinchek. Maar de rechtbank was ervan overtuigd dat het leger niet officieel bij de couppoging betrokken was, aldus rechter James.

Hij omschreef kolonel Hoare als „een man met geen scrupules", die een onbetrouwbare en niet waarheid lievende getuige was gebleken. Het hof was er tenslotte van overtuigd dat „onverbiddelijke pressie" op de Indiase piloot was uitgeoefend om de huurlingen naar Durban te vliegen.

Die zelfde dag (29 juli) gaf de Zuidafrikaanse premier, P.W. Botha, toe dat uit een onderzoek was gebleken dat Hoare de Zuidafrikaanse geheime dienst van de coupplannen op de hoogte had gesteld en dat hij van „niet-gemachtigde leden van de (Zuidafrikaanse) strijdkrachten" wapens en munitie had ontvangen. De betrokken officieren hadden zonder voorkennis van hun superieuren gehandeld en noch de regering noch de staatsveiligheidsraad was op de hoogte van of had toestemming gegeven tot de actie.

Het verzoek van Hoare en zeven andere huurlingen om in hoger beroep te gaan tegen hun vonnis werd op 5 aug. door een rechter afgewezen.

Muiterij

Militairen van het ruim 500 man tellende Volksbevrijdingsleger van de Seychellen (SPDF) kwamen op 17 aug. in opstand. Zij bezetten het radiostation in de hoofdstad Victoria en eisten het aftreden van enige „hoge militairen en ministers". De leider van de muiters – naar schatting 150 à 200 militairen van lagere rang uit de Union Vale-kazerne –, sergeant George Nichole, verklaarde via de radiozender dat de actie niet gericht was tegen president René: „Papa, u bent niet de oorzaak van het probleem. Wij eisen het onmiddellijke ontslag van een aantal hoge officieren. Enkele van hen folteren ons en behandelen ons als varkens. Wij weten dat u misschien geen weet hebt van wat zich in het leger afspeelt." De muiters dreigden de door hen in het radiostation gevangen gehouden 239 gijzelaars te zullen doden en strategische installaties te zullen opblazen, wanneer hun eisen niet werden ingewilligd of als een aanval op het radiostation zou worden uitgevoerd.

De muiters stelden een uitgaansverbod van 24 uur in; het internationale vliegveld in Pointe Larue werd gesloten en blokkades werden opgericht op de wegen van het voornaamste eiland Mahé. Sinds zij het radiostation hadden bezet, zonden de muiters voortdurend telefoontjes uit van luisteraars die hun grieven over de toestand op de Seychellen konden spuien. Er werd geprotesteerd tegen het gebrek aan vrijheid en tegen de aanwezigheid van Tanzaniaanse militairen (ca. 140 man) op de Seychellen.

President René, die op het moment van de muiterij op de 400 km van Victoria verwijderde Amiranten-eilanden verbleef, keerde op 17 aug. 's avonds in Victoria terug. In een telefoongesprek met de muiters zou hij geweigerd hebben op hun eisen in te gaan; hij riep hen op tot onvoorwaardelijke overgave en vrijlating van de gijzelaars.

Volgens de *Rand Daily Mail*, een Zuidafrikaans dagblad, zou sergeant George Nichole, in een telefoongesprek op 17 aug. wel degelijk te kennen hebben gegeven het bewind van René omver te willen werpen. Hij zou om „Zuidafrikaanse interventie" hebben gevraagd en hebben aangeboden de door de muiters gevangen gehouden vijf huurlingen (o.w. de vier ter dood veroordeelden) in vrijheid te stellen.

Op 18 aug. in de loop van de middag heroverden regeringsgetrouwe militairen met steun van Tanzaniaanse troepen het door de muiters, „een kleine groep onverantwoordelijke soldaten", bezette radiostation. Volgens het officiële persbureau van de Seychellen, *SAP*, zouden daarbij drie opstandelingen in gevechten met regeringstroepen zijn omgekomen, waarna nog verscheidene rebellen in het ziekenhuis aan hun verwondingen zijn bezweken. Volgens *SAP* waren alle gijzelaars bevrijd en ongedeerd; er bleken maar 20 à 30 gijzelaars te zijn. De regeringstroepen veroverden ook andere door de rebellen bezette posities zoals het postkantoor, het politiebureau en de Union Vale-kazerne. Een woordvoerder van het ministerie van defensie verklaarde op 18 aug. 's avonds dat een aantal rebellen was ontsnapt, maar dat vele van hen gevangen waren genomen. Het uitgaansverbod van 24 uur werd voorlopig gehandhaafd.

President René zei op 18 aug. in een radiorede dat hij aanvankelijk met de rebellen had willen praten maar dat hij daarvan had afgezien toen de opstandelingen via het radiostation „leugens gingen uitzenden om de steun van de bevolking te krijgen". Volgens de president waren de rebellen op weg geweest naar de internationale luchthaven, maar hadden regeringsgetrouwe militairen hen weten tegen te houden. Naar *SAP* meldde werden daarbij twee rebellen gedood.

Op 19 aug., toen volgens *SAP* in de heuvels bij Victoria nog strijd werd geleverd tussen vluchtende muiters en regeringstroepen, werd de intenationale luchthaven weer opengesteld.

Op 20 aug. werd het uitgaansverbod, behalve in het zeegebied rond Mahé, opgeheven. Een die dag door het hoofdkwartier van het SPDF uitgegeven communiqué maakte melding van 7 doden en 23 gewonden ten gevolge van de muiterij. Volgens niet-officiële bronnen zou een veertigtal rebellen gevangen zijn genomen en zouden 19 anderen nog steeds voortvluchtig zijn.

Over de situatie op de Seychellen berichtte de *Volkskrant* (20-8) o.m.:

„...Van belangrijke binnenlandse oppositie is... niets gebleken sinds de toenmalige premier René in 1977 met Tanzaniaanse steun de door de Britten geïnstalleerde, corrupte president James Mancham afzette. Mancham en zijn aanhang zitten op het ogenblik in Londen te wachten op hun kans, maar het is de vraag of de 65.000, merendeels van slaven afstammende bewoners zich evenzeer op hun terugkomst verheugen. President Albert René heeft sinds zijn machtsgreep zijn socialistische ideeën vertaald in één van de meest vooruitstrevende stelsels in Afrika: de gezondheidszorg en het onderwijs zijn gratis en verbeterd, er is goed en goedkoop openbaar vervoer gekomen, het minimum-loon is vijf keer zo hoog als onder Mancham, er zijn goede bejaardenuitkeringen gekomen en de lemen hutten zijn vervangen door moderne huizen.

Daar staat tegenover dat met de vestiging van dit „sociale paradijs" de reputatie van de Seychellen als „toeristenparadijs" (waarmee de sociale voorzieningen bekostigd worden) is afgenomen. Vooral dit jaar – en daar zal de huurlingen-coup van vorig jaar niet onschuldig aan zijn – is de schade groot: er worden dit jaar 30% minder toeristen verwacht. Een belangrijke reden hiervoor kan zijn de de Seychellen vooral de internationale en koopkrachtige jetset aantrokken, een sector waarin met de economische wereldcrisis de klad is gekomen. Bovendien waren de spandoeken met „Weg met het Imperialisme", die de hele maand juni in de straten van de hoofdstad Victoria prijkten, ook niet erg aanlokkelijk voor dit slag toeristen..."

De mislukte huurlingen-coup berokkende de economie van de Seychellen een schade van naar schatting 109,3 mln roepies, of wel 13% van het bruto nationaal produkt, aldus het ministerie van planning en ontwikkeling van de Seychellen volgens NRC/H'blad (13-4). De schietpartij op het vliegveld richtte een schade aan van 8,3 mln roepies of ca. $ 2 mln. Door de slechte publiciteit liep het toerisme in dec. 1981 sterk terug (schade 13 mln roepies). Voor 1982 werd de directe schade geraamd op 53 mln roepies. Inmiddels hadden Frankrijk, West-Duitsland en Zweden hulp ter waarde van 17,2 mln roepies aangeboden, aldus NRC/H'blad.

Terwijl in het topjaar 1979 de Seychellen door 78.000 toeristen werden bezocht, werden voor 1982 slechts 37.000 bezoekers verwacht, zo stelde The Economist (21-8).

In het officiële communiqué van 20 aug. werd tegen gesproken dat de muiterij door het Tanzaniaanse detachement werd onderdrukt, maar volgens *The Economist* waren de Tanzaniaanse troepen in de nacht van 17 op 18 aug. versterkt en veroverden zij op 18 aug. sleutelposten zoals het politiebureau, het postkantoor en het gerechtsgebouw. (*NRC/H'blad, Volkskrant, NZZ, Le Monde, The Times, The Economist*)

INTERNATIONALE ZAKEN

OPEC

ONTWIKKELINGEN SINDS SEPT. 1980

Over de ontwikkelingen binnen de Organisatie van olie-exporterende landen OPEC is voor de laatste maal verslag uitgebracht op pag. 625 e.v.-1980. Daar werd melding gemaakt van een buitengewone vergadering van de ministers van olie, van financiën en van buitenlandse zaken uit de OPEC-lidstaten van 15-17 sept. in Wenen. Deze vergadering was gewijd aan de strategie op lange termijn m.b.t. het prijsbeleid.

Aanvullend op dit bericht kan nog vermeld worden, dat de olieministers op 17 sept., direkt na afloop van de buitengewone vergadering, korte tijd afzonderlijk bijeen kwamen als 58ste vergadering van de OPEC-conferentie.

De voorafgaande bijeenkomst van de OPEC-conferentie van 9-11 juni in Algiërs (pag. 533/3 e.v.-1980) moet worden geteld als de 57ste vergadering, en niet, zoals abusievelijk gebeurd, als 56ste.
De vergadering in Taif (Saoedi-Arabië) van 7 en 8 mei 1980 (pag. 503/2-1980), een bijzondere bijeenkomst, moet worden aangemerkt als de 56ste vergadering.

58ste OPEC-conferentie

Het was op de 58ste vergadering van de olieministers uit de OPEC-lidstaten op 17 sept. in Wenen, dat het besluit viel de prijs voor olie uit Saoedi-Arabië te verhogen van $ 28 tot $ 30 per vat (pag. 627/3-1980).
Verder werd op deze bijeenkomst besloten, dat de prijzen voor de olie uit de andere OPEC-lidstaten bevroren zouden worden op het niveau van dat moment.
Deze besluiten, zo was overeengekomen, zouden overeind blijven tot de eerstvolgende OPEC-conferentie.
De overeenkomst was gebaseerd op een compromis, dat was voorgesteld door Koeweit. Hij was bedoeld als een eerste stap in de richting van een uniformering van het prijsniveau.
Verder werd gemeld, dat de meeste lidstaten informeel besloten hadden de produktie van ruwe olie met 10% te verminderen, beginnende op 1 okt. 1980, ten einde de bestaande prijzen te kunnen handhaven.

Saoedi-Arabië, dat zijn prijsverhoging met terugwerkende kracht op 1 aug. 1980 deed ingaan, stemde met deze laatste overeenkomst echter niet in.

Consequenties van de oorlog Iran-Irak

Als gevolg van de vijandelijkheden tussen Irak en Iran, die in aug. 1980 waren begonnen en die zich in de loop van sept.-okt. hadden ontwikkeld tot een volledige oorlog, was de situatie op de oliemarkt in okt. 1980 volledig gewijzigd (zie voor het verloop van deze oorlog pag. 609 e.v.-1980 en pag. 369 e.v.-1982).
Door de produktie-uitval in beide oorlogvoerende staten dreigde de toestand van een olie-overschot op de internationale markt om te slaan in één van een tekort.
In verband hiermee zagen de OPEC-lidstaten, die van plan geweest waren de produktie te verminderen, hiervan af. Bovendien besloot Saoedi-Arabië in de loop van okt. 1980 de produktie te verhogen van 8.000.000 vaten per dag tot, eind 1980, 10.300.000 vaten per dag.
Hoewel er nu geen gevaar dreigde voor een tekort aan olie, mede als gevolg van de voorraadvorming bij de olie-consumerende landen, leidde de verwondbaarheid van de uitvoerroutes van de Golfstaten in de beginfase van de oorlog tussen Iran en Irak toch tot een scherpe stijging van de spotprijzen in het laatste kwartaal van 1980.
De meeste OPEC-lidstaten hielden zich wel aan het besluit de prijzen te bevriezen. De enige uitzondering hierop was de Unie van Arabische Emiraten, waar op 16 okt. een prijsverhoging van $ 2 per vat werd bekend gemaakt, die met terugwerkende kracht op 1 aug. zou ingaan. De UAE nam dit besluit om het prijsverschil met Saoedi-Arabië te handhaven.
Een ander gevolg van de oorlog tussen Iran en Irak was het besluit op 2 okt. 1980 om de voorgenomen conferentie van ministers van financiën van de OPEC-lidstaten, die drie dagen later had moeten beginnen, af te zeggen. Ook werd een voor 14 okt. geplande consultatieve bijeenkomst van de olieministers afgezegd. Tenslotte werd besloten de OPEC-conferentie, die in nov. in Bagdad had moeten plaatsvinden, uit te stellen zonder er een nieuwe datum voor vast te stellen.

59ste OPEC-conferentie

De 59ste conferentie van de OPEC werd van 15-16 dec. 1980 gehouden op het Indonesische eiland Bali. De bijeenkomst stond onder zware politieke druk als gevolgd van de oorlog tussen Iran en Irak. De Iraanse delegatie stond onder leiding van de vice-minister van oliezaken, Hassan Sadat, aangezien de minister, Mohammed Javad Tondguyan, door Irak gevangen werd gehouden (pag. 371/3-1982).

Vice-minister Sadat verlangde op de vergadering de vrijlating van Tondguyan en hij beschuldigde Irak van martelpraktijken en andere wandaden.

In zijn openingsrede deed de Indonesische president Soeharto een oproep tot een snelle en vreedzame regeling van het conflict tussen Iran en Irak. Een dergelijke oproep kwam ook voor in het slotcommuniqué, dat na afloop van de vergadering werd uitgegeven, maar een poging van Iran om het conflict als afzonderlijk onderwerp op de agenda te plaatsen, leidde niet tot resultaten.

De deelnemers aan de conferentie streefden er naar onder de heersende omstandigheden de eenheid van de organisatie te benadrukken en dit leidde ertoe, dat er in betrekkelijk korte tijd een overeenkomst bereikt werd over een formule m.b.t. prijsverhogingen, die rekening hield met de bestaande prijsverschillen en die de lidstaten toestond gedifferentieerde prijsverhogingen toe te passen.
Besloten werd, dat Saoedi-Arabië de prijs zou verhogen tot $ 32 per vat, ingaande op 1 nov. 1980 en er werd voor de prijs van olie uit OPEC-lidstaten een maximum vastgesteld van $ 41 per vat.

Na de bijeenkomst op Bali werden de volgende prijsverhogingen, ingaande op 1 jan. 1981, bekendgemaakt:
Venezuela: $ 3,50 per vat, tot $ 38,06 voor de beste kwaliteit;
Libië: $ 4 per vat, tot een maximum van $ 41 per vat;
Indonesië: tot $ 3,80, tot een gemiddelde van $ 35,50 per vat; daarnaast werden enkele prijsopslagen verlaagd;
Nigeria en Algerije: $ 3 per vat, tot een maximum van $ 40 per vat;
Qatar: $ 4 per vat, tot $ 37,42 per vat
Koeweit: $ 4 per vat, tot $ 35,50 per vat;
Irak: $ 4 per vat; tot $ 37,29 per vat;
Iran: tot $ 37 per vat, niet meegerekend enkele prijsopslagen;
UAE: $ 3 per vat, tot $ 36,56 per vat.

Eerste kwartaal 1981: overschot aan olie; prijserosie

In het eerste kwartaal van 1981 ontstond er een overschot aan olie op de internationale oliemarkt.
Dit had verschillende oorzaken:
Ondanks de voortgaande oorlog tussen Iran en Irak herstelde de produktie zich in beide landen; de vraag naar olie in de belangrijkste olieconsumerende landen nam af, met name in de VS, waar president Reagan op 28 jan. 1981 een besluit ondertekende om alle nog bestaande controles op de prijs van binnenlandse ruwe olie op te heffen. Dit bleek in de praktijk een stimulans te zijn voor zowel besparingen op het verbruik als verhoging van de produktie; de vrijlating van de Amerikaanse gijzelaars in Iran (pag. 77/2-1981) maakte het Iran gemakkelijker zijn olie aan de man te brengen, nu allerlei formele en informele handelsboycots, die door de VS en bondgenoten waren opgelegd, werden opgeheven; Saoedi-Arabië handhaafde de produktie op 10.300.000 vaten per dag, en verklaarde, dat het geen produktiebeperkingen ter compensatie van de groei in de produktie van Iran en Irak overwoog, zolang de prijsstructuur voor het land onaanvaardbaar bleef.
Begin febr. waren de spotprijzen voor Afrikaanse ruwe olie van de beste kwaliteit gedaald beneden de officiele prijs, zoals die per 1 jan. 1981 was vastgesteld.
Verschillen tussen de spotprijzen en de officiële prijs voor ruwe olie uit de Golfstaten waren eind maart zo goed als verdwenen.
Het overschot aan ruwe olie werd op dat moment geschat op ruim 2 mln vaten per dag. Voorraden in de lidstaten van het Internationale Energie Agentschap IAE beliepen toen het equivalent van 94 dagen consumptie, nadat er in het eerste kwartaal van 1981 een veel kleiner beroep op was gedaan dan eerder was verwacht. De regering van de VS had in februari en maart grote aankopen tegen spotprijzen gedaan, af te leveren in mei en juni, om de strategische oliereserve te vergroten.
Onder deze omstandigheden hadden de OPEC-staten er moeite mee de officiële prijs op het niveau van 1 jan. 1981 te handhaven, zij het, dat alleen Ecuador de officiële prijs formeel verlaagde (met $ 1,67 tot $ 36,33 per vat).
Een aantal olieproducerende landen, die niet lid zijn van OPEC, maakte wel prijsverlagingen bekend. Hieronder bevonden zich Mexico en Maleisië.
De meeste OPEC-staten handhaafden zoveel mogelijk de officiële prijzen, maar zij waren wel gedwongen alle prijsopslagen af te schaffen. Algerije en Nigeria deden dit begin februari. Koeweit stelde begin april voor de opslagen van $ 5,50 per vat op een deel van de gecontracteerde olie te vervangen door een opslag van $ 2 à $ 3 op alle olie. Het land bereikte geen overeenstemming met de belangrijkste afnemers, die later in de maand contracten afsloten voor kleinere hoeveelheden tegen de officiële prijs zonder opslagen.
Veel OPEC-lidstaten verminderden de produktie, aangezien veel afnemers minder kochten van de duurder geprijsde olie of zelfs contracten afzeiden. Eind april 1981 werd geschat, dat de totale produktie van de OPEC-staten gedaald was tot 24 mln vaten per dag, vergeleken met een gemiddelde van 27.335.000 vaten per dag in 1980.

Sjeik Yamani van Saoedi-Arabië voerde in het begin van 1981 overleg met verschillende van zijn collega-olieministers uit andere OPEC-staten. Hij streefde er naar een uniforme prijs, aangepast aan de bestaande marktverhoudingen, te bereiken, als eerste vereiste, voordat kon worden overgegaan tot het invoeren van geïndexeerde prijsvorming.

Op 19 april zei Yamani op de Amerikaanse TV, dat zijn land bewust een overschot aan olie te weeg had gebracht om de prijs voor ruwe olie te stabiliseren. Hij meende, dat de recente prijsverhogingen te ver waren gegaan en niet in het belang waren van de internationale gemeenschap.
Een paar dagen later maakte Saoedi-Arabië bekend, dat het de prijs voor de ruwe olie, die het produceerde boven het niveau van 8 mln vaten per dag, en die het tot dan verkocht had voor $ 36 per vat, verlaagd had tot $ 34 per vat.

60ste OPEC-vergadering; nieuwe secretaris-generaal

De 60ste OPEC-conferentie werd op 25 en 26 mei 1981 in Genève gehouden. Dit gebeurde in een periode, waarin de spotprijzen voor ruwe olie uit de OPEC-staten behalve Saoedi-Arabië tot beneden de officiële prijs waren gedaald. In het geval van Libië beliep dit verschil tot $ 6 per vat voor de beste kwaliteit.
Olie van de beste kwaliteit uit Saoedi-Arabië werd op de vrije markt verhandeld tegen een prijs van $ 33,50 per vat, $ 1,50 boven de officiële prijs, maar nog $ 2,50 onder de referentieprijs van de meeste andere OPEC-staten.
De conferentie besloot „in het licht van de heersende omstandigheden" het prijsniveau tot eind 1981 te handhaven op het niveau, waartoe in dec. 1980 op Bali was besloten.
Daarnaast besloot de meerderheid van

Marc Saturnin Nan Nguema uit Gabon, secretaris-generaal van de OPEC sinds 1 juli 1981.

Opening van de 60ste vergadering van de OPEC onder voorzitterschap van de Indonesische minister Subroto.

de lidstaten m.i.v. 1 juni 1981 de produktie met 10% te verminderen.
Verder wees de conferentie Marc Saturnin Nan Nguema aan als nieuwe secretaris-generaal van de OPEC en als zodanig opvolger van René Ortiz. Nguema werd aangewezen voor een ambtstermijn van twee jaar, te beginnen op 1 juli 1981. Nguema was ten tijde van zijn benoeming vice-directeur van de Elf Gabon oliemaatschappij. Hij was eerder permanente afgevaardigde van Gabon bij het bureau van de VN in Genève geweest.
Het besluit tot een feitelijke bevriezing van de prijs op het niveau van begin 1981 werd genomen, nadat de overige OPEC-lidstaten een voorstel van Saoedi-Arabië hadden verworpen. Dit voorstel hield in een bevriezing van het prijsniveau tot eind 1981 op de basis van meer uniformiteit. Saoedi-Arabië zou daartoe de prijs met $ 2 per vat verhogen, indien de andere staten hun prijs met $ 2 per vat zouden verlagen. Nu het Saoedische voorstel was afgewezen, maakte Saoedi-Arabië bekend, dat het zou voortgaan met druk op de markt uit te oefenen, d.m.v. een hoog niveau van produktie en onveranderde prijzen. Daarop nam de meerderheid het formele besluit tot de produktiebeperking met 10%.
In persverslagen werd er echter op gewezen, dat de betekenis van dit besluit om twee redenen beperkt was:
ten eerste deden Iran en Irak niet mee i.v.m. het feit, dat hun produktieniveau als gevolg van de oorlog tussen beide landen toch al lager was;
ten tweede gold het besluit van een reduktie met 10% de geplande produktie van het eerste half jaar van 1981; de feitelijk gerealiseerde produktie lag daar al onder.

Voortgaande druk op de prijzen, consultatieve bijeenkomst olieministers

De besluiten, die de OPEC-olieministers op hun vergadering in mei genomen hadden, leidden niet tot een vermindering van de druk op de prijs voor ruwe olie. In juli 1981 werd zelfs olie uit Saoedi-Arabië op de vrije markt verhandeld tegen prijzen, die enigszins beneden de officiele prijs lagen.
Daarnaast maakten olieproducerende landen, die niet lid van de OPEC zijn, medio 1981 prijsverlagingen bekend.

Een van de landen, die de prijs voor ruwe olie verlaagden, was Mexico, dat de uitvoerprijs m.i.v. 1 juni 1981 $ 4 per vat lager stelde tot een gemiddelde van $ 30,60. Dit besluit ontmoette in het binnenland sterke kritiek, die leidde tot het ontslag van het hoofd van de staatsoliemaatschappij. Een poging van de Mexicaanse overheid om m.i.v. 1 juli $ 2 van de prijsverlaging terug te nemen stuitte weer op verzet van de belangrijkste afnemers.
De Britse staatsoliemaatschappij BNOC (British National Oil Corporation) deed begin juli het voorstel de prijs voor Britse Noordzee-olie m.i.v. 1 juli met $2 per vat te verlagen tot $ 37,25. Dit voorstel stuitte op weerstand bij de belangrijkste produktiemaatschappijen (die een lagere prijs wilden), waarop BNOC op 15 juni de prijs met onmiddellijke ingang verlaagde tot $ 35 per vat.
De spotprijs voor Britse olie lag in juni bij $ 32,38 en in juli bij $ 34,20 per vat.
Verdere olieprijsverlagingen werden gemeld uit de Sowjet-Unie, Maleisië, China, Broenei, Oman, Syrië en Egypte. Ook daalden de prijzen, die Amerikaanse raffinaderijen moesten betalen voor binnelandse olie.

Medio 1981 liepen de spotprijzen en de officiële prijs voor Afrikaanse olie steeds verder uiteen. Met het oog hierop kwamen de olieministers van Algerije, Libië, Nigeria en Gabon op 22 juni 1981 in Algiers bijeen.
Na afloop van deze vergadering gaven de ministers een verklaring uit, waarin zij aankondigden „alle noodzakelijke maatregelen" te zullen nemen om de „bestaande prijsstructuur te ondersteunen en te handelen in overeenstemming met de OPEC-besluiten".
Niettemin werd op 29 juni gemeld, dat Nigeria een contract voor twee jaar had afgesloten over de verkoop van 100.000 vaten per dag tegen een „tijdelijke korting" van $ 2,50 beneden de officiele prijs van $ 40 per vat.
M.b.t. Libië werd gemeld, dat het de maximale verkoopprijs m.i.v. 1 juli had verlaagd van $ 41 tot $ 39,90 per vat.

Niettemin werden toch verschillende contracten opgezegd.
Prijsdalingen voor olie uit OPEC-lidstaten werden in de zomer van 1981 nog gemeld uit Irak, Venezuela, Indonesië en Ecuador.
Weliswaar vormde een versterking van de Amerikaanse dollar, waarin olieprijzen worden uitgedrukt, in dezelfde periode een lichte compensatie voor de prijsdalingen, maar het vermogen van een aantal volkrijke olieproducerende landen om de druk op de prijzen door een produktievermindering te weerstaan was beperkt.
Dit gold o.a. voor Nigeria, voor welk land 90% van exportopbrengsten uit de olie afkomstig is, evenals 80% van de inkomsten van de centrale regering. Deze regering had kort tevoren een vijfjarenplan voor de economische ontwikkeling gepubliceerd, dat $ 57,5 mrd moest kosten.
Met het oog hierop ontplooide Nigeria vanaf juni 1981 intensieve diplomatieke activiteiten binnen de OPEC om het meningsverschil over de prijsvorming tussen Saoedi-Arabië en de andere OPEC-landen bij te leggen. Ook maakte Nigeria begin aug. bekend, dat het eenzijdig de officiele prijs verlaagde van $ 40 tot $ 37 per vat.
Na intensieve diplomatieke voorbereiding werd op 19 aug. 1981 in Genève een consultatieve vergadering van de OPEC-olieministers geopend. Saoedi-Arabië kwam naar deze conferentie met de overtuiging, dat in het voorbereidende overleg overeenstemming was bereikt m.b.t. de Saoedische denkbeelden over een meer uniforme prijs.

Tijdens de conferentie bleek het echter niet mogelijk tot overeenstemming te komen en de vergadering werd op 21 aug. zonder resultaten afgesloten.

De Saoedische voorstellen hielden in:
een prijsverhoging voor de olie uit Saoedi-Arabië met $ 2 tot $ 34 per vat;
een verlaging van $ 36 tot $ 34 per vat voor de olie uit de meeste andere OPEC-lidstaten;

De olieministers van Saoedi-Arabië, sjeik Yamani (l.) en van Venuzuela, Calderon-Berti (met bril) op weg naar de OPEC-vergadering van augustus 1981.

een verlaging van $ 41 tot $ 37 per vat voor de maximumprijs van de OPEC;
een bevriezing van de prijs tot het eind van 1981.

Daarnaast drong de olieminister van Saoedi-Arabië, Yamani, in de vergadering aan op een zo snel mogelijke invoering van een geïndexeerd systeem van prijsvorming ten einde de markt voor ruwe olie te stabiliseren.
Yamani betoogde, dat de recente daling in het verbruik van ruwe olie niet alleen te wijten was aan de recesssie in de geïndustrialiseerde landen, maar ook structurele oorzaken had, te weeg gebracht door prijsverhogingen van 1979-1980, die uiteindelijk zouden leiden tot een kleiner aandeel van de olie in de energievoorziening van de wereld.
Waarnemers wezen er op, dat Saoedi-Arabië belang had bij een markt op lange termijn voor de afzet van zijn zeer omvangrijke oliereserves. Een aantal andere OPEC-staten had meer belang bij een hoog inkomen op korte termijn uit de export van olie om daarmee de economische ontwikkeling te financieren.
Verzet tegen de Saoedische voorstellen m.b.t. de uniformering van de prijs kwam van Venezuela – een medeoprichter van de OPEC en tot dan een van de meer gematigde lidstaten op het gebied van de prijsvorming.
De Venezolaanse olieminister, Humberto Calderon Berti, zei, dat hij voorstander was van een bevriezing van de prijs voor een lange termijn, maar dat hij niet inzag, waarom Venezuela zijn olieprijs van $ 36 per vat zou moeten verlagen, aangezien het geen probleem had bij de afzet van ruwe olie.
Berti wees er nog op, dat zijn land door de afnemers van zijn olie als een betrouwbare partner werd gezien en dat het nooit had trachten te profiteren van tijdelijke omstandigheden op de markt voor olie door opslagen op de prijs te leggen of ruwe olie tegen verhoogde prijzen op de vrije markt te verkopen.
Ook Iran en Irak en, althans aan het begin van de bijeenkomst Libië en Algerije zouden behoren tot de tegenstanders van de Saoedische voorstellen.
Het grootste deel van de bijeenkomst werd nu besteed aan pogingen om Saoedi-Arabië over te halen een compromis te accepteren, dat een uniforme prijs van $ 35 per vat voorstelde.

Na afloop van de bijeenkomst verklaarde sjeik Yamani, dat zijn land de prijs van $ 32 per vat zou handhaven. Hij zou niet één toekomstige OPEC-vergadering bijwonen, tenzij de andere landen zouden garanderen een uniforme prijs van $ 34 per vat te accepteren.

Yamani kondigde wel nog een reductie in de Saoedische olieproduktie aan van 1 mln vaten per dag als een „gebaar van goede wil", maar hij zei ook, dat deze maatregel in de eerste plaats getroffen werd als een middel om de Saoedische prijs van $ 32 per vat te verdedigen en dat het besluit elke maand opnieuw overwogen zou worden.

Aanhoudende prijsdalingen brengen ministers tot akkoord

Nigeria maakte op 26 aug. 1981 bekend, dat de Nigeriaanse oliemaatschappij National Petroleum Corporation olie aanbood tegen een prijs van $ 36 per vat, 10% beneden de officiele prijs van $ 40.

In het blad *West Africa* van 9 nov. werd geraamd, dat de opbrengst van ruwe olie voor Nigeria in aug. $ 609 mln bedragen had tegen nog $ 2,3 mrd in januari 1981.

Op 1 okt. verminderde Nigeria de prijs verder door de afnemers een kredietperiode van 120 dagen toe te staan. De effectieve verkoopprijs was hiermee gedaald tot $ 34,50 per vat.
Van Libië en Algerije werd gemeld, dat deze landen trachtten hun export van ruwe olie te vergroten door haar te ruilen voor goederen.

Indonesië maakte op 11 sept. kleine prijsverlagingen bekend voor diverse soorten olie van mindere kwaliteit (maar handhaafde de prijs van $ 35 per vat voor de beste kwaliteit);
Koeweit introduceerde op 1 okt. kredietperiodes van 90 dagen, hetgeen neerkwam op een effectieve prijsverlaging van $ 1 per vat;
Irak verlaagde op 8 okt. de prijs voor de olie, die via pijpleidingen door Syrië en Turkije vervoerd werd, met $ 2 per vat, hetgeen gelijkstond aan een prijs van $ 34 per vat voor olie uit de Golf.

Naar raming was de olieproduktie van de OPEC in sept. teruggevallen tot beneden de 20 mln vaten per dag. Niettemin overtrof het aanbod de vraag nog steeds met 1,5 à 2 mln vaten per dag, zelfs na de vermindering van de Saoedische produktie met 1 mln vaten per dag. De voorraden bij de consumenten lagen naar schatting 750 mln vaten boven het normale niveau.

Sjeik Yamani, die raamde dat de werkelijke prijs voor OPEC-olie in deze periode was gedaald tot minder dan $ 33 per vat, bleef bij zijn weigering enigerlei OPEC-bijeenkomst bij te wonen, als niet eerst overeenstemming zou zijn bereikt.

Begin sept. nam Koeweit het initiatief voor een nieuwe ronde van diplomatiek overleg en in okt. verhoogde Saoedi-Arabië de olieproduktie van 9,2 tot 9,6 mln vaten per dag.

Venezuela liet op 13 okt. weten, dat het nu bereid was zich neer te leggen bij een beslissing van de meerderheid en op 20 okt. werd namens de OPEC de mededeling gedaan, dat de olieministers op 29 okt. een „korte ontmoeting" zouden hebben.

Eénmaal bijeen op 29 okt. besloten de ministers, dat de vergadering aangeduid diende te worden als de 61ste bijeenkomst van de OPEC-conferentie en de bevoegdheid tot het nemen van besluiten zou hebben. Daarna stelden de ministers formeel een prijsstructuur vast, die grotendeels gebaseerd was op de voorstellen van Saoedi-Arabië.

Besloten werd, dat de officiële prijs voor Saoedische olie gesteld zou worden op $ 34 per vat en dat deze prijs tot het eind van 1981 gehandhaafd zou blijven.
Daarnaast werd besloten voor andere oliesoorten van OPEC-staten prijsverschillen vast te stellen overeenkomstig de kwaliteit en de geografische ligging.

De zin over de prijsverschillen voor andere soorten OPEC-olie dan die uit Saoedi-Arabië was een verhulde vorm om aan te geven, dat deze soorten in meerderheid in prijs verlaagd werden.

Sjeik Yamani verklaarde op 30 okt., dat nieuwe prijsstructuur voor OPEC-olie kon leiden tot een gemiddelde prijsverhoging van $ 0,50, maar hij verwachtte, dat de maatregelen op dusdanige wijze

De officiele prijzen voor aardolie uit OPEC-staten en het verschil met de prijs vóór de conferentie waren aldus volgens The Financial Times van 31 okt. 1981:

	nieuwe prijs (in dollars	prijsverschil per vat)
Abu Dhabi	35,70	—0,86
Algerije	38,00	—2,00
Ecuador	34,25	+1,75
Gabon	34,00	+2,50
Indonesië	35,00	—
Iran	34,20	—2,80
Irak	35,11	+0,18
Koeweit	33,00	—2,50
Libië	38,00	—1,90
Nigeria	37,00	+2,50*
Qatar	35,65	—1,58
Saoedi-Arabië	34,00	+2,00
Venezuela	37,06	—1,00

* In vergelijking met de effectieve verkoopprijs.

zouden worden toegepast, dat er een prijsstijging van $ 0,10 zou resteren.

Verder zei hij dat de nieuwe prijs voor Saoedische olie met terugwerkende kracht op 1 okt. in zou gaan.

Op de 61ste conferentie was niet gesproken over produktieniveaus – dit werd beschouwd als een zaak, waarover ieder land afzonderlijk beslissingen trof –, toch maakte Yamani bekend, dat Saoedi-Arabië de produktie m.i.v. 1 nov. zou terugbrengen tot het traditionele niveau van 8,5 mln vaten per dag. Wel zou dit niveau constant heroverwogen worden en hetzij worden verlaagd om de nieuwe prijzen te verdedigen indien de markt daartoe aanleiding zou geven, dan wel verhoogd als andere OPEC-landen zouden proberen de prijzen te verhogen boven hetgeen nu was afgesproken.

Begin nov. werd gemeld, dat Libië en Algerije de prijs hadden vastgesteld op $ 37,50 per vat, $ 0,50 lager dan het plafond, dat in Genève was toegestaan.

Van de olieproducerende landen, niet lid van de OPEC, verhoogde Engeland de prijs met $ 1,50 tot $ 36,50 per vat, $ 0,50 minder dan het geval geweest zou zijn als Engeland had vastgehouden aan het prijsverschil van $ 3 met Saoedische olie, zoals het bij prijsaanpassing in juni nog had gedaan. De nieuwe prijs voor olie uit Saoedi-Arabië was $ 4 (13,3%) hoger dan de overeenkomstige prijs in okt. 1980; $ 16 (88,8%) hoger dan in okt. 1979; en $ 21,30 (167,7%) hoger dan in okt. 1978 *(The Times, Le Monde, The Financial Times, NZZ, FAZ)*

(Vor. ber. OPEC pag. 625 e.v.-1980)

(Vor. ber. olieproduktie pag. 533/1 e.v.-1982)

WEST-EUROPA

BELGIË

HET ENERGIEBELEID. STANDPUNTEN

Op basis van de wetten op de staatshervorming hebben de gewestregeringen vóór het kamerdebat (pag. 537/2 e.v.) advies uitgebracht over het energiebeleid. Voor Brussel werd dit binnen de Brusselse executieve, die nog steeds deel uitmaakt van de nationale regering, uitgepraat. De Waalse gewestraad en de Vlaamse raad hielden een openbaar debat over het energiebeleid.
Tijdens dat debat eiste de VU-er Desayere, die het energiedebat in de kamercommissie voor het bedrijfsleven heeft voorgezeten, het ontslag van minister Geens, voorzitter van de Vlaamse gemeenschapsregering. Desayere verweet Geens verregaande nalatigheid omdat het Vlaamse advies vrij laat bij de centrale regering werd uitgebracht. De VU diende echter geen motie in, waarin deze eis tot ontslag geconcretiseerd moest worden.

Brussel

Het Brusselse gewest benadrukte zijn specifieke situatie op energiegebied. Het beschikt over een zeer belangrijk wetenschappelijk potentieel, dat kan gevaloriseerd worden voor rationeel energieverbruik en stadsverwarming. Een dynamisch energiebeleid moet gezien worden in het kader van het economisch herstelbeleid van de regering. Brussel kan akkoord gaan met de regeringsvoorstellen inzake aardolie, aardgas, steenkool, electriciteit, onderzoek en ontwikkeling. Het gewest uit echter reserves over de eventuele vestiging van kweekreactoren in ons land. Het wenst de aangegane internationale verbintenissen niet op de helling te plaatsen, gezien de voordelen voor de Belgische nijverheid, maar het spoort de nationale regering aan tot voorzichtigheid.

Wallonië

De Waalse gewestraad keurde volgende motie goed:

De raad:
1) neemt er akte van dat energiebesparing en rationeel energieverbruik, alsmede valorisatie van gewestelijke energiebronnen, de spil moeten zijn van het nieuwe energiebeleid;

2) verheugt zich over het voornemen om de energieproduktie met steenkool verder te ontwikkelen. Er moeten echter centrales met een totaal vermogen van 600 MW in gebruik worden genomen voor de gecombineerde produktie van warmte en electriciteit;

3) stelt voor die centrales in Wallonië te bouwen en kan in geen geval aanvaarden dat de nieuwe steenkoolcentrales uitsluitend in Limburg gebouwd worden;

4) is van oordeel dat de steenkoolmijn Le Roton te Farciennes, gelet op de kwaliteit van haar produkten en de ontginbare reserves, verder in bedrijf moet blijven en ook aan diversifiëring moet doen;

5) eist dat de financiële middelen van de nationale onderzoekcentra evenwichtiger worden verdeeld;

6) vraagt dat, de vergunningen voor de bouw van nieuwe centrales, hetzij met kernenergie, hetzij met steenkool, slechts worden verleend na overleg met de gewesten;

7) eist dat een volledige en betrouwbare controle toevertrouwd wordt aan een overheidsinstelling. Uit haar samenstelling moet blijken dat de overheid op alle niveaus, ook het lokale, begaan is met de controle;

8) wenst dat een fonds wordt opgericht voor de ontmanteling van kerncentrales;

9) beveelt een studie aan over de valorisatie van de nationale investeringen voor opwerking en over de wenselijkheid om de opwerkingsfabriek weer in gebruik te nemen;

10) de economische voordelen van de infrastructuur voor de aanvoer van aardgas moeten evenwichtig over de gewesten verdeeld worden;

11) de nationaal gefinancierde navorsings- en ontwikkelingsprogramma's, die onder de bevoegdheid van de gewesten vallen, moeten op hun gezag verder uitgevoerd worden;

12) beveelt aan na te gaan of het wenselijk is de internationale verbintenissen inzake onderzoek en ontwikkeling van kweekreactoren en van technieken voor thermonucleaire fusie binnen de door de begrotingskredieten opgelegde perken te houden;

13) vraagt dat de Waalse gewestregering betrokken wordt bij het beleid voor de bouw van cokesfabrieken en de daarmee verband houdende industriële projecten of navorsingsprogramma's. Dat beleid moet rekening houden met de staalproduktie en met de noodzaak om de cokesfabrieken nabij de staalfabrieken en de carbochemische nijverheid te vestigen.

Vlaanderen

Aan Vlaamse zijde wordt allereerst prioriteit gegeven aan het optimaal voldoen van de vraag. Men verkiest een beleid van rationeel energieverbruik boven de sectoriële belangenopties in het aanbod. De doorzichtigheid van de prijzen moet mogelijk worden gemaakt via de bestaande instrumenten voor prijzencontrole.
Naast het kostenelement moet het rationeel energieverbruik het prioritair element zijn van de prijsmechanismen. De inspanningen om een rationeel piekbeheer te bevorderen, moeten hun weerslag hebben op de prijzen. De problemen van de industrie moeten evenwichtig benaderd worden met de problemen van de kleine consument.
Bij de energietarifiëring moeten zowel elementen van industrieel, als van sociaal en gezinsbeleid in acht worden genomen. Gezien de grote maatschappelijke rol van de energie en de verantwoordelijkheid van de overheid, moet dringend werk worden gemaakt van de

structuurhervormingen voorzien in de begrotingswet van 8 augustus 1980.

Op deze aanvullingen na, treden de Vlaamse gemeenschapsregering en de commissie energie de algemene opties van de regering bij.

Op de resoluties per energiedrager gelden de volgende toevoegingen:

1) Rationeel energieverbruik: er moet werk gemaakt worden van de organisatie van onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma's ter besparing van energie.

2) Aardolie: de overheid moet, opdat de raffinagecapaciteit ten volle zou worden benut, de bouw bevorderen van kraakinstallaties voor zware oliën en fracties om het Belgisch aandeel in de Europese markt ten minste te behouden en om de havens toe te laten kwantitatief en kwalitatief hun achterland te blijven bevoorraden. De prijzen van de petroleumprodukten moeten alle waarachtige elementen bevatten van invoer, verwerking, eventuele opslag, vervoer en distributie. De distributiemarges moeten een economische en rechtvaardige vergoeding zijn voor werkelijk verrichte prestaties.
Bij aanwending van petroleumderivaten in de petrochemische nijverheid moeten bij het opstarten alle veiligheids-, hulp- en ontruimingsplannen operationeel zijn. Op dit vlak moeten de openbare besturen de bevolking doeltreffend voorlichten.

3) Aardgas: de bevoorrading moet op geopolitiek vlak voldoende gediversifiëerd zijn. Het onderzoek naar en de aanleg van ondergrondse opslagplaatsen moet verlopen volgens de maatstaf om de kosten per kubieke meter te drukken. Voor de infrastructuur wordt de nadruk gelegd op de nodige veiligheidsvoorwaarden. De LNG-haven te Zeebrugge moet uitgebouwd worden tot een industriële groeipool via de valorisatie van de frigorieën voor de produktie en verwerking van chemische basisprodukten.

4) Steenkool: het huidige beleid van prioritaire afzet van de Kempense steenkolen moet bestendigd worden. Dat kan bereikt worden met aangepaste beleidsinstrumenten en middelen en met een aantal stimuli voor de industrie en de electriciteitsproducenten. De steenkoolinvoer moet steunen op contracten op lange termijn en op geografische diversificatie. De Belgische steenkoolmijnen moeten beschouwd worden als strategische bevoorradingsbron en schikkingen dienen bijgevolg getroffen op het vlak van de investeringen en van het behoud van het personeelsbestand.

5) Electriciteit: de nadruk wordt gelegd op de gecombineerde produktie van warmte en electriciteit in de vorm van afstandsverwarming en op de toepassing van niet-conventionele en hernieuwbare energiebronnen.

6) Kernenergie: het in gebruik nemen en houden van kerninstallaties is ondergeschikt aan het bestaan van volledige en zekere controlemiddelen, toevertrouwd aan openbare instellingen en diensten, zowel op het vlak van de werking van de centrales, als op dat van de hele splijtstofcyclus. Men stemt in met het heropstarten van de opwerkingsfabriek Eurochemic. Wat de bouw van kweekreactoren betreft, wordt gevraagd dat de kosten van het onderzoek verhaald worden via de prijs per kWh.

Deze toevoegingen werden samen met andere tekstwijzigingen verwerkt in een uitgebreide resolutie, die op 16 juni door de Vlaamse Raad werd aangenomen (Kamer van volksvertegenwoordigers, doc. 272 (1981-1982) – Nr. 2, bijlagen bij het verslag, pag. 25 e.v.).

Geschilpunten en communautaire tegenstellingen

De bespreking van het energiebeleid in de Kamer kende in commissie en openbare vergadering een relatief verhit verloop, waarop zich ook nog communautaire en subregionale betwistingen entten. Tevoren waren binnen de regering ook politieke spanningen gerezen, vooral inzake de tweede kerncentrale van Tihange.
Uit veiligheidsoverwegingen weigerde minister van arbeid en tewerkstelling Hansenne de uitbatingsvergunning af te leveren, wat staatssecretaris voor energie Knoops ertoe bracht te dreigen met ontslag. Hij steunde zich op het regeerakkoord waarin gesteld wordt dat de regering zal streven naar een verlaging van de electriciteitsprijs, wat volgens Knoops via kernenergie kan worden bereikt.

Begin juni bereikte de regering een compromis. Het opstarten en proefdraaien van de kerncentrale werd toegelaten. Met de commerciële uitbating en de leveringen aan het net mag pas gestart worden na een uitgebreid onderzoek van alle veiligheidsaspecten. Hierover moet ook nog gepraat worden met de Waalse gewestregering, die weigert een vergunning voor de bouw van de koeltoren af te leveren, zolang de veiligheidsvoorwaarden niet optimaal zijn verzekerd, vooral wat de wegeninfrastructuur betreft. In geval van ernstig ongeval is in het betrokken gebied van Tihange-Hoei geen snelle evacuatie mogelijk.
Communautaire en subregionale betwistingen waren er over de electriciteitscentrales op steenkool, de cokesfabriek en de valorisering van de frigorieën uit LNG (vloeibaar aardgas). In de regeringstekst is bepaald dat de steenkoolcentrales in Limburg gebouwd zullen worden.

De Waalse gewestregering kan dit in geen geval aanvaarden. Tijdens het kamerdebat werd de meerderheid op de proef gesteld met een PSC-amendement waarin de vestiging van een steenkoolcentrale wordt gevraagd in Wallonië, dicht bij de staalindustrie. Pas na langdurig en intens overleg binnen de meerderheid werd het amendement ingetrokken en werd teruggekeerd tot de regeringstekst.
Volgens het studiebureau McKinsey zijn er drie mogelijke vestigingsplaatsen voor een nieuwe cokesfabriek: Zeebrugge, Sidmar/Gent en Limburg. Minister van economische zaken Eyskens verklaarde in de kamercommissie dat de regering ter zake geen enkele voorkeur heeft.
In de Vlaamse raad eisten de raadsleden van Limburg dat de cokesfabriek in Limburg zou worden gebouwd. Zij werden daarin bekampt door de vertegenwoordigers van West-Vlaanderen, die stelden dat de cokesfabriek in de LNG-keten van Zeebrugge geïntegreerd kan worden. Staatssecretaris voor energie Knoops en de parlementsleden uit Henegouwen stellen als vestigingsplaats Tertre voorop, terwijl de Luikenaars de fabriek dicht bij de Luikse staalfabrieken wensen.
Over de frigorieën (koude-energie) die vrijkomen in de LNG-keten van Zeebrugge mocht ten slotte, van staatssecretaris Knoops om communautaire redenen in de regeringstekst geen enkele optie geformuleerd worden.

BEHEERSCONTRACT EN VIJFJARENPLAN VOOR KEMPENSE STEENKOOLMIJNEN

Op 29 juli heeft de kabinetsraad het beheerscontract en het vijfjarenplan 1983-87 voor de NV Kempense Steenkoolmijnen goedgekeurd. Uitgaande van de globale resultaten van het vijfjarenplan en na aftrek van de rechtsstreekse toelagen, wordt voor de periode van 5 jaar een globale financieringsenvelop van 31,9 miljard frank toegestaan, waaraan een investeringsenvelop van 2,5 miljard wordt toegevoegd. Binnen deze vastgestelde enveloppes moet de directie van de KS op basis van het beheerscontract haar verantwoordelijkheden opnemen in verband met alle factoren, die het eindresultaat beïnvloeden en o.m. met de kostenevolutie. Als de enveloppes niet geëerbiedigd kunnen worden, moet 1 mijnzetel gesloten worden. Nieuwe projecten moeten door besparingen gecompenseerd worden.
Aan de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij van Limburg en aan de administraties van energie en het mijnwezen wordt gevraagd een objectieve kosten-batenanalyse te maken van de ontginning van de steenkoollagen onder het industrieterrein van Lanklaar. Ontginning van deze lagen is momenteel niet toegelaten om wille van mogelijke mijnschade. Ook zijn er een aantal ondernemingen gevestigd waar precisie-apparatuur wordt gebruikt.
In het 5-jarenplan gaat de KS inzake de besparingen uit van de negatieve rationalisatie van de ondergrondse uitbating. Het door de regering aanvaarde scenario voorziet in een vermindering van het negatief resultaat van 7,53 miljard in 1982 naar 5,25 miljard in 1987. Investeringen en financiële lasten inbegrepen daalt het totale negatieve resultaat van 8,3 miljard in 1982 naar 6,75 miljard in 1987.
De KS heeft ook een alternatief scena-

rio voorgesteld waarbij, naast de hogergenoemde rationalisatie, de ontginning wordt voorzien van de lagen onder het industrieterrein van Lanklaar.

Hierdoor kunnen de resultaten met gemiddeld 251 miljoen verbeterd worden, zonder rekening te houden met mogelijke mijnschade.

Over de beschouwde periode zal het personeelsbestand met 953 eenheden dalen, terwijl de produktie zal stijgen van 6,08 tot 6,48 miljoen ton per jaar.
Uitgaande van deze voorstellen heeft de regering de subsidies voor de komende 5 jaar vastgelegd. Na 1987 wordt geen overheidssteun meer verleend en moeten de mijnen rendabel zijn.
Voor de beschouwde periode zal de KS 2,5 miljard investeren in een nieuwe mijnschacht, tussen de concessies van Waterschei en Eisden, en in de bouw van een onderverdieping.

Roton

De directie van de laatste Waalse steenkoolmijn, Roton te Farciennes, heeft het ontwerp-beheerscontract van de regering geweigerd. Het voorgestelde semesterieel besparingsplan schenkt anderzijds de regering geen voldoening. In tegenstelling met vroegere plannen is deze mijn nog steeds niet gesloten en de regering besliste nu ook de uitbating in 1983 toe te laten. De mijndirectie wil de uitbating tot 1985 voortzetten.
Met de directie van de mijn Roton wordt verder onderhandeld tot uiterlijk eind september. In afwachting voorziet de regering in een subsidiëringsbedrag van 1,1 miljard voor 1983.

Vergelijking van de resultaten van de KS en Roton op basis van de voorgestelde plannen.

		Verlies (resultaat + financiële lasten, zonder investering)	Produktie (miljoen ton)	Verlies F/Ton franken 1982	
K.S.	1982	7832	6,083	1288	
	1983	6994	6,256	1118	
	1984	6421	6,280	1022	
	1985	5990	6,376	939	
	1986	5969	6,346	941	
	1987	5549	6,484	856	
				courante franken	franken 1982
Roton	'82/2e sem.	231,7	0,121	1915	1915
	'83/1e sem.	267,2	0,132	2024	1943
	'83/2e sem.	246,8	0,107	2307	2122

NEDERLAND

MINIMUM (JEUGD)LONEN EN SOCIALE VERZEKERINGEN PER 1 JULI 1982

Per 1 juli zijn, zoals elk half jaar, de bedragen veranderd van het minimumloon en het minimum jeugdloon, alsmede van de uitkeringen en premies van de sociale verzekeringen.
De manier, waarop dit gebeurde, week af van de gebruikelijke gang van zaken. Tot dusver werd elk half jaar het minimum (jeugd)loon aangepast (verhoogd) met een percentage, dat volgens wettelijk voorschrift was gebaseerd op de stijging van het indexcijfer van de regelingslonen. De uitkeringen van de sociale verzekeringen werden dan verhoogd met een percentage, dat er op berekend was het netto AOW-pensioen voor een echtpaar gelijk te doen zijn aan het netto-minimumloon (de z.g. netto-netto-koppeling). Deze netto-netto-koppeling gold ook voor de minima van de overige uitkeringen.
In april van dit jaar was het toen zittende kabinet – de coalitie van CDA, PvdA en D'66 – het bij het voorbereiden van de voorjaarsnota, gezien de noodzakelijke geachte beperking van de uitgaven in de collectieve sector, eens geworden over een „herstructurering" (lees: vermindering) van de kinderbijslagen en een bevriezing van de bovenminimale uikeringen vanaf het modale niveau (brief van de minister-president d.d. 13 april, pag. 322/2 e.v.).
Op grond van hetgeen in april was overeengekomen publiceerde het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid op 9 juni het volgende:
De bedragen van het minimumloon en de minimum jeugdlonen, zoals die op 1 juli 1982 zouden luiden na een verhoging met 4,3%.
Een wetsontwerp, waarin een verlaging was neergelegd van alle kinderbijslagbedragen per 1 juli 1982 met 1,7%. Zonder deze ingreep hadden de kinderbijslagen per 1 juli met 2,46% moeten worden verhoogd; het wetsontwerp beoogde deze verhoging achterwege te laten.
De ombuiging, die met deze voorgestelde maatregel werd nagestreefd, bedroeg *f* 150 mln; structureel zou de ombuiging *f* 300 mln per jaar bedragen hebben.
En een wetsontwerp, dat, vooruitlopend op een definitieve regeling voorzag in een tijdelijke bevriezing per 1 juli van de uitkering krachtens de WAO en de WWV, voor zover die uitkeringen berekend werden naar een modaal of hoger dagloon. Dit modale dagloon werd in het wetsontwerp gesteld op *f* 139. In beide ontwerpen werd het maximum dagloon bevroren; deze laatste bevriezing had ook moeten gelden voor de Ziektewet en de Werkloosheidswet.
Met deze operatie zou een bedrag aan besparingen gemoeid zijn geweest van *f* 150 mln.
De voorstellen van minister De Graaf van sociale zaken en werkgelegenheid hebben het niet gehaald. Zij werden van 21-25 juni in de Tweede Kamer besproken en hier bleek een meerderheid te zijn voor wijzigingsvoorstellen, afkomstig van de TK-leden B. de Vries (CDA) en R. W. de Korte (VVD), die beoogden het minimumloon en het minimum jeugdloon minder te laten stijgen dan de minister had beoogd. Op hun voorstel werd de stijging van het minimum(jeugd)loon beperkt tot het bedrag van de automatische prijscompensatie, die geldt voor CAO-lonen, nl. 2,46%.

Voorts bepaalde de TK-meerderheid, dat deze maatregel diende door te werken in alle sociale uitkeringen, ook de kinderbijslag, en werd afgezien van de bevriezing van de modale en bovenmodale uitkeringen.
De minderheid, die tegen deze voorstellen stemde, bestond uit de fracties van PvdA, D'66, PSP, CPN en PPR.
Als gevolg van de besluiten is het volgende m.i.v. 1 juli 1982 van kracht voor de minimumlonen en de sociale verzekeringen:

MINIMUM(JEUGD)LOON

Het minimumloon voor een werknemer van 23 jaar of ouder bedraagt sinds 1 juli 1982:

f 2028,— bruto per maand
f 468,— bruto per week
f 93,60 bruto per dag

De minimumjeugdlonen bedragen met ingang van 1 juli a.s.:

voor	perc. v. h. min.loon	bruto p. maand	bruto p. week
22-jarigen	90	*f* 1825,20	*f* 421,20
21-jarigen	80	*f* 1622,40	*f* 374,40
20-jarigen	70	*f* 1419,60	*f* 327,40
19-jarigen	60	*f* 1216,80	*f* 280,80
18-jarigen	52,5	*f* 1064,70	*f* 245,70
17-jarigen	45	*f* 912,60	*f* 210,60
16-jarigen	40	*f* 811,20	*f* 187,20

Voor een 16-jarige wordt het minimumloon bij twee dagen partiële leerplicht en een werkweek van drie dagen *f* 486,72 per maand (was *f* 475,20) of *f* 112,32 per week (was *f* 109,68). In geval van een 15-jarige werknemer bedraagt het mini-

mumloon bij een volledige werkweek *f* 709,80 per maand (was *f* 693,—) of *f* 163,80 per week (was *f* 159,90).

(Vor. ber. pag. 36/1)

SOCIALE VERZEKERINGEN

AOW en AWW

Met ingang van 1 juli 1982 gelden de volgende uitkeringen krachtens de Algemene Ouderdomswet (AOW) en de Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW):

	bruto maand-uitkering	bruto vak.-uitkering per maand
AOW		
Gehuw. bejaarden	*f* 1563,81	*f* 98,56
Ongehuw. bejaarden	*f* 1088,97	*f* 68,99
AWW		
Wed. met kinderen	*f* 1563,81	*f* 98,56
Wed. zonder kinderen	*f* 1088,97	*f* 68,99
Wezen tot 10 jaar	*f* 348,47	*f* 22,08
Wezen 10-16 jaar	*f* 522,71	*f* 33,12
Wezen 16-27 jaar	*f* 696,94	*f* 44,15

Uitgangspunt voor de verhoging is de zogenaamde netto-netto-koppeling. Hierbij is het netto AOW-pensioen per maand voor een echtpaar – dat is het bruto AOW-pensioen verminderd met de daarop in te houden loonbelasting en de premie voor de laagste klasse van de ziekenfondsverzekering voor bejaarden – gelijk aan het netto minimumloon. Deze netto-netto-koppeling geldt ook voor de vakantie-uitkering. Voorts bedraagt het netto AOW-pensioen voor een alleenstaande 70% van dat van een echtpaar.

Kinderbijslagen

De kinderbijslag bedraagt met ingang van 1 juli 1982 per kwartaal voor een gezin met:

een kind	*f* 291,—
twee kinderen	*f* 763,—
drie kinderen	*f* 1235,—
vier kinderen	*f* 1806,—
vijf kinderen	*f* 2376,—
zes kinderen	*f* 3005,—
zeven kinderen	*f* 3635,—
acht kinderen	*f* 4328,—

Indien het oudste kind voor wie kinderbijslag wordt uitbetaald, jonger is dan 3 jaar, dan bedraagt de kinderbijslag voor een gezin met:

een kind	*f* 146,—
twee kinderen	*f* 618,—
drie kinderen	*f* 1090,—
vier kinderen	*f* 1660,—

De kinderbijslag wordt na afloop van een kalenderkwartaal uitbetaald. De verhoogde bedragen komen dus eerst met ingang van 1 oktober 1982 tot uitbetaling.

Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW)

Voor de vaststelling van de AAW-grondslagen is evenals voor de andere sociale minimum-uitkeringen de zgn. netto-netto-koppeling tot uitgandspunt genomen.
Deze grondslagen bedragen per 1 juli 1982:

Individuele grondslag	
voor 21-jarigen en ouder	*f* 76,26
voor 20-jarigen	*f* 67,67
voor 19-jarigen	*f* 59,06
voor 18-jarigen	*f* 50,48
Grondslag voor gehuwden met inkomsten van henzelf of van echtgeno(o)t(e)	
tot 15% van de grondslag	*f* 107,34
tot 30% van de grondslag	*f* 88,92

Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) en Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV)

De daglonen ingevolge de WAO en de WWV worden met ingang van 1 juli 1982 verhoogd met 2,46%.

PREMIEPERCENTAGE PER 1 JULI 1982

	totaal	werkgever	werknemer	maximum waarover premie wordt geheven
AOW[1]	11,1	—	11,1	*f* 57.050,— per jaar
AWW[1]	1,5	—	1,5	id.
AKW[2]	1,85	1,85	—	id.
AWW[2]	5,30	5,30	—	id.
AWBZ[2]	3,30	3,30	—	id.
WAO[3]	19,8	6,75	13,05	*f* 253,— per dag
Wachtgeldverzekering[4]	0,90	0,45	0,45	id.
Werkloosheidsverzekering	4,50	1,40	3,10	id.
ZW[4]	6,40	5,4	1,0	id.
ZFW[5]	9,10	4,55	4,55	*f* 142,— per dag

[1] De gemiddelde premies voor deze wetten over het gehele jaar 1982 blijven gehandhaafd op voor de AOW 11,05% en voor de AWW op 1,45%.
[2] De opslagpremies zijn als volgt:

	AKW	AAW	AWBZ	AKW (zelfstandigen zonder recht op kinderbijslag)
per 1 juli	14,7	42,1	26,2	12,5

[3] De franchise of premie-vrije voet bedraagt *f* 91,— per dag. Over de verdeling van de premie dient de SER nog te adviseren. In de tabel is het voorstel van de minister vermeld.
[4] Deze premies worden per bedijfsvereniging (verschillend) vastgesteld. De hier opgenomen cijfers betreffen geraamde gemiddelden voor alle bedrijfsverenigingen.
[5] De loongrens van de verplichte ziekenfondsverzekering bedraagt *f* 43.450,—

(Vor. ber. pag. 40/2 en 3)

TOTAALBEDRAG UITKERINGEN IN MILJOENEN GULDENS

	1980	1981[1]	1982[1]
Invaliditeitsverzekering[2]	181	175	170
Ziekengeldverzekering	6832	6675	5810
Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO)[2]	7753	7711	7691
Wachtgeld- en werkloosheidsverzekering	1820	2943	3717
Algemene wet bijzondere ziektekostenverzekering (AWBZ)	6801	7351	7788
Ziekenfondsverzekering[3]	12398	13314	14293
Kinderbijslagverzekering	6950	6844	7141
Algemene ouderdomsverzekering (AOW)	17934	18799	20171
Algemene weduwen- en wezenverzekering (AWW)	2231	2305	2450
Algemene arbeidsongeschiktheidsverzekering (AAW)	5836	6926	8356
	68736	73043	77687

[1] De bedragen zijn geraamd.
[2] Inclusief afkoopsommen.
[3] Inclusief ambtelijke regelingen.

Minimumdaglonen werknemersvoorzieningen

De minimumdaglonen in de WAO, de WW en de WWV komen per 1 juli 1982 als volgt te luiden:

WAO	*f* 123,32
WW	*f* 126,08
WWV	*f* 131,17

Bij de vaststelling van de minimumdaglonen is uitgegaan van de koppeling aan het netto-minimumloon.

Maximum-uitkeringsdagloon werknemersvoorzieningen

Het maximum-dagloon, waarnaar de uitkeringen ingevolge de WAO, de ZW, de WW en de WWV worden berekend, bedraagt per 1 juli 1982 *f* 259,68.

Geen maximering vereveningstoeslagen

In het pakket voorstellen, dat minister De Graaf de Tweede Kamer had toegezonden en dat gericht was op besparingen in de sociale verzekeringen, bevond zich ook nog de suggestie de toeslagen, die op sommige uitkeringen sinds 1 jan. 1980 gegeven worden, de z.g. vereveningsbijdragen, aan een maximum binden.
I.v.m. de wijzigingen, die de Tweede Kamer op voorstel van de heren De Vries en De Korte in deze voorstellen hadden aangebracht, vindt m.i.v. 1 juli deze maximalisering geen doorgang. De minister heeft het daartoe strekkende wetsontwerp ingetrokken.

Ziekenfondsverzekering voor bejaarden- en vrijwillige verzekering

I. **Bejaardenziekenfondsverzekering**
De inkomensgrenzen voor de ongehuwde bejaarden, die per 1 januari 1982 bevroren waren op het niveau van 1 juli 1981, zullen om inkomenspolitieke redenen met terugwerkende kracht tot 1 januari 1982 alsnog worden verhoogd. Met ingang van die datum zullen de inkomensgrenzen voor ongehuwden en gehuwden weer op hetzelfde niveau zijn gebracht. Per 1 juli 1982 zal de toelatingsgrens voor de bejaardenziekenfondsverzekering worden vastgesteld op *f* 23.802,72. De verzekerden in de bejaarden verzekering zullen vanaf die datum de volgende premies verschuldigd zijn:

Ongehuwden **Inkomensklasse** (inkomen in 1982)	**Maandpremie**
tot en met - *f* 19.241,51	*f* 33,—
f 19.241,52 - *f* 19.716,11	*f* 65,85
f 19.716,12 - *f* 20.191,31	*f* 98,60
f 20.191,32 - *f* 23.802,72	*f* 131,40

Gehuwden (ingekomen in 1982) **Inkomensklasse**	**Maandpremie**
tot en met - *f* 19.241,51	*f* 33,—
f 19.241,52 - *f* 19.716,11	*f* 65,85
f 19.716,12 - *f* 20.191,31	*f* 98,60
f 20.191,32 - *f* 21.945,72	*f* 131,40
f 21.945,73 - *f* 23.802,72	*f* 197,—

II. **Reductieregeling vrijwillige ziekenfondsverzekering**

In verband met optrekking van de premies in de vrijwillige verzekering per 1 juli met gemiddeld *f* 5,— per maand zullen de gereduceerde premies met *f* 5,— per maand worden verhoogd. Vanaf 1 juli zal de reductieregeling in de vrijwillige verzekering de volgende premies bevatten:

a. **Studerende en invalide kinderen**

Voor studerende, invalide, dan wel de moeder vervangende kinderen tussen 16 en 27 jaar zal vanaf 1 juli 1982 een premie verschuldigd zijn van *f* 80,85 per maand.

b. **Gehuwden jonger dan 65 jaar**

Hier te lande wonende gehuwde verzekerden met een inkomen dat in 1981 niet hoger was dan *f* 29.600,— zullen de volgende premies verschuldigd zijn (tenzij de premie van het fonds lager is):

Inkomensklasse (inkomen in 1981)	**Maandpremie**
tot en met - *f* 22.800,—	*f* 161,70 (*f* 80,85 p.p.)
f 22.800,01 - *f* 26.200,—	*f* 254,20 (*f* 127,10 p.p.)
f 26.200,01 - *f* 29.600,—	*f* 293,50 (*f* 146,75 p.p.)

c. **Premiereductieregeling voor gehuwde bejaarden in de vrijwillige verzekering**

Hier te lande wonende gehuwde bejaarden in de vrijwillige verzekering met een inkomen dat niet hoger is dan *f* 30.676,—, zullen de volgende premies verschuldigd zijn (tenzij de premie van het fonds lager is):

Inkomensklasse (inkomen in 1982)	**Maandpremie**
f 23.802,73 - *f* 27.239,36	*f* 254,20 (*f* 127,10 p.p.)
f 27.239,37 - *f* 30.676,—	*f* 293,50 (*f* 146,75 p.p.)

d. **Premiereductieregeling in de vrijwillige ziekenfondsverzekering voor ongehuwden met een AAW-uitkering**

Voor verzekerden die niet gehuwd zijn en recht hebben op een uitkering krachtens de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, berekend naar een arbeidsongeschiktheid van 80% of meer en die niet ten laste van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten worden verpleegd in een (voorlopig) erkende inrichting of een tehuis, geldt een premiereductie indien het inkomen in 1982 niet meer bedraagt dan *f* 17.200,—.
De premies zijn aldus:

voor ongehuwden beneden 35 jaar	*f* 80,85
voor ongehuwden boven 35 jaar	*f* 127,10

III. **Eigen bijdrage in het kader van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten**

Met ingang van 1 juli 1982 gelden de volgende bedragen:

Ongehuwden

Het minimaal ter vrije besteding overblijvende bedrag wordt onveranderd vastgesteld op *f* 278,30 per maand; de maximale eigen bijdrage wordt verhoogd tot *f* 770,97 per maand.

Gehuwden

Het minimaal ter vrije besteding overblijvende bedrag wordt onveranderd vastgesteld op *f* 556,60 per maand.
De maximale eigen bijdrage wordt verhoogd tot *f* 928,21 per maand.
Voor de bepaling van het inkomen waarop de bijdrage van toepassing is blijft voor de ongehuwde een bedrag van *f* 57,27 per maand buiten beschouwing en voor de gehuwde een bedrag van *f* 81,81 per maand.

(Vor. ber. pag. 70/1 e.v.)

SCANDINAVIË

ZWEDEN

ECONOMISCH BELEID
REGERING-FÄLLDIN: VERHOGING BTW EN ANDERE BELASTINGEN

Op 6 sept. 1980 ging de Riksdag, het Zweedse parlement, met 173 tegen 172 stemmen akkoord met een verhoging van de belasting op de toegevoegde waarde (BTW) met 2,83% tot 23,46%. De BTW in Zweden werd daarmee de hoogste van Europa. De verhoging werd met ingang van 6 september van kracht.
Verder ging de belasting op olieprodukten omhoog. Zo werd per 1 oktober de benzineprijs met 25 öre verhoogd tot Zw.kr. 3,20 (*f* 1,536) per liter.
De BTW-verhoging werd goedgekeurd aan het einde van een bijzondere zitting van het parlement die van 25 aug.-6 sept. werd gehouden.
Al eerder tijdens die zitting was de Riksdag akkoord gegaan met forse verhogingen van de belastingen op sterkedrank en tabaksartikelen.
De maatregelen waren bedoeld om de consumptieve uitgaven af te remmen en het tekort op de betalingsbalans, dat voor 1981 werd geschat op Zw.kr. 20 mrd (*f* 9,5 mrd) weg te werken.
Volgens berekeningen van de regering zouden de belastingverhogingen Zw.kr. 6,9 mrd (ruim *f* 3 mrd) per jaar opleveren.

Op 13 oktober maakte de regering van premier Fälldin nog meer maatregelen bekend. Deze waren bedoeld om het tekort op de rijksbegroting en dat op de lopende betalingsbalans terug te dringen. De verschillende ministeries moesten bij elkaar Zw.kr. 6,3 mrd (*f* 3 mrd) inleveren. Het ministerie dat volgens de regeringsplannen het meest moest inleveren was dat van volkshuisvesting: Zw.kr. 1,26 mrd (*f* 0,61 mrd), gevolgd door sociale voorzieningen, het ministerie van landbouw en dat van onderwijs.
De voedselsubsidies zouden met Zw.kr. 550 mln worden teruggebracht. Voedselprijzen, huren en medische tarieven zouden fors omhoog gaan.

Het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans zou, zo voorspelde de regering, oplopen van Zw.kr. 21,5 mrd in 1980 tot Zw.kr. 23,2 mrd in 1981. Zonder de nieuwe maatregelen zou het tekort op de begroting, dat op dat moment al meer dan Zw.kr. 50 mrd op een budget van Zw.kr. 207 mrd bedroeg, oplopen tot Zw.kr. 60 mrd.

Op 22 oktober overleefde de regering-Fälldin, een uit drie partijen (centrum, liberalen en conservatieven) bestaande centrum-rechtse coalitie, een motie van wantrouwen van de linkse oppositie met 175 tegen 174 stemmen.
De motie was ingediend door de sociaal-democratische oppositieleider Olof Palme, die het bezuinigingsbeleid van Fälldin in scherpe termen veroordeelde. Hij verweet de regering te hebben gefaald bij de bestrijding van de werkloosheid en de sociale en economische ongelijkheid in het land te hebben vergroot.
Volgens hem beschikte het kabinet over een onvoldoende mandaat van de kiezers om zulke drastische bezuinigingsmaatregelen door te voeren.
Voor de motie van wantrouwen tegen het kabinet waren voor het eerst sinds jaren alle 349 parlementariërs naar de Riksdag gekomen.

Sinds de verkiezingen van 16 sept. 1979 (pag. 609-1979) beschikten de drie rechtse partijen over 175 zetels in het parlement en de twee linkse partijen (sociaal-democraten en communisten) over 174 zetels (154 + 20). Een recente opiniepeiling had aangetoond dat de linkse oppositie bij verkiezingen zou kunnen rekenen op 55,5% van de stemmen.

Begroting-1981/82

Op 12 jan. 1981 diende de regering-Fälldin een ontwerpbegroting in voor het op 1 juli beginnende begrotingsjaar-1982 die een tekort van Zw.kr. 67,6 mrd (bijna *f* 33 mrd) vertoonde. Het tekort in het nog lopende begrotingsjaar werd geschat op Zw.kr. 55,5 mrd (*f* 27 mrd).
De regering dacht het tekort te dekken door het lenen van Zw.kr. 21 tot 25 mrd in het buitenland, Zw.kr. 18 tot 24 mrd van de banken, 13 mrd op de binnenlandse kapitaalmarkt en 6 tot 8 mrd via het uitgeven van staatsobligaties.
In een verklaring zei de regering dat Zweden te kampen had met twee grote, met elkaar samenhangende problemen. Aan de ene kant was er sprake van een toeneming van de externe onevenwichtigheid, voornamelijk als gevolg van de stijging van de olieprijzen, en aan de andere kant was het evenwicht intern verstoord doordat de overheidsuitgaven de afgelopen jaren sneller waren gegroeid dan het nationale inkomen.
Minister van economische zaken Gösta Bohman zei in een toelichting dat het voor het herstel van het evenwicht in de economie noodzakelijk was in de komende jaren zowel de particuliere consumptie als de overheidsbestedingen te matigen.
De inkomsten van de staat zouden met

0,7% toenemen tot Zw.kr. 158,1 mrd terwijl de uitgaven naar verwachting met 6,2% zouden stijgen tot Zw.kr. 225,7 mrd. Het begrotingstekort zou in het komende begrotingsjaar iets meer dan 11% van het bruto nationaal produkt (BNP) bedragen, tegen ongeveer 10,7% in 1980-'81.

De uitgaven voor de betaling van rente over de staatsschuld zouden stijgen van Zw.kr. 20,3 mrd tot 26,3 mrd. Deze post leverde een belangrijke bijdrage tot het begrotingstekort.

Minister van begrotingszaken Rolf Wirten verklaarde op 12 januari dat de ontwerpbegroting een nieuw bezuinigingsprogramma van Zw.kr. 3 tot 4 mrd noodzakelijk maakte.

De regering zei te verwachten dat het BNP in het kalenderjaar 1981 met 0,7% zou stijgen. In 1980 bedroeg de groei 2,2%. De export, die in 1980 met 0,7% afnam, zou in 1981 met 2,5% toenemen. De regering verwachtte dat de import in 1981 met 1,4% zou verminderen na een toeneming van 1,3% in 1980.

Het tekort op de betalingsbalans, dat in 1980 volgens voorlopige cijfers Zw.kr. 11,49 mrd bedroeg, zou in 1981 afnemen tot 10,50 mrd. Het tekort op de betalingsbalans zou toenemen van Zw.kr. 20,53 tot 22,80 mrd.

Over hoe zo'n groot overheidstekort nu mogelijk was in een rijk land als Zweden, berichtte Kees Caljé in het *NRC/H'blad* (14-1) het volgende:

Zweden is één van de rijkste landen in Europa. Toch voorziet de centrum-rechtse regering van premier Fälldin voor het volgende begrotingsjaar (dat op 1 juli begint) een tekort van Zw.kr. 67,6 mrd, dat is bijna *f* 33 mrd. Van elke tien kronen die de overheid uitgeeft moet ze er drie lenen. Hoe is zoiets mogelijk?

Eerst enige achtergrond. Op het eerste gezicht lijken de problemen van Zweden wel wat op die van Denemarken. Een rijk land met een vrij hoge inflatie en een fors tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans (20,5 mrd kronen in 1980, 22,8 mrd in 1981, dat is ruim 4% van de totale produktiewaarde). Maar daarmee houdt de analogie op en beginnen de verschillen.

In Denemarken is 7% van de beroepsbevolking werkloos; in Zweden bedraagt de werkloosheid nog altijd niet meer dan 2%. Verder is het tekort op de Zweedse betalingsbalans pas de laatste jaren ontstaan, terwijl de Denen al in de jaren zestig in de rode zone bivakkeerden.

Werkloosheidsbestrijding heeft dan ook door de jaren heen centraal gestaan in het Zweedse beleid. Niet alleen kwamen er bij de overheid veel banen bij, heel effectief was ook het arbeidsmarktbeleid waarin herscholing en verhuizing sterk gestimuleerd werden. Ook werd op grote schaal steun verleend aan noodlijdende bedrijven.

Toch dolven de sociaal-democraten in 1976 bij de verkiezingen het onderspit. De bureaucratisering van een te snel groeiende overheid werd als oorzaak van die nederlaag genoemd. Belangrijker lijkt dat, onder meer door de eerste oliecrisis, een verdere uitbouw van de welvaart en van de verzorgingsstaat onmogelijk werd. De kiezer hoopte dat een nieuwe kapitein het Zweedse schip opnieuw in de richting van weldadige oorden zou kunnen leiden.

De huidige premier Fälldin zegt heilig te geloven in het principe van de vrije markt. De rol van de staat in het economische gebeuren moet worden teruggedrongen; de overheidsuitgaven moeten naar beneden. Woorden die in schril contrast staan met zijn jongste begrotingsvoorstellen volgens welke het begrotingstekort in 1980-'81 oploopt tot liefst 11% van het bruto nationaal produkt.

De rol van de staat is dan ook allerminst teruggedrongen. Premier Fälldin en zijn minister van economische zaken Bohman brachten in 1977 alle scheepswerven onder in Svenska Varv, een staatsonderneming. In 1978 fuseerden twee particuliere staalondernemingen met het staatsbedrijf NJA en de nieuwe onderneming Svenskt Stal is voor de helft staatsbezit. Ook in de papierindustrie is de staatsinvloed de laatste jaren aanmerkelijk toegenomen.

Hoewel de regering altijd gezegd heeft een algemene stimulering van de vraag af te wijzen werd met name in 1979 een uitgesproken expansief beleid gevoerd. De bezuinigingen van vorig jaar, van in totaal Zw.kr. 6 mrd, waren allerminst voldoende om het sterk gestegen overheidstekort te verminderen of zelfs maar te handhaven, integendeel.

De hypocrisie van de regering-Fälldin, die haar woorden niet in daden weet om te zetten, heeft haar geloofwaardigheid sterk ondergraven. Steeds meer stemmen roepen dan ook om een coalitie op bredere basis, waarin ook de sociaal-democraten meeregeren. Men hoopt dat dan tevens de vakbeweging wat toeschietelijker zal worden.

Want hoewel de Zweedse werknemers nog altijd bereid zijn tot een redelijke matiging verslechterden de arbeidsverhoudingen onder Fälldins bewind aanzienlijk. Dat culmineerde in het voorjaar van 1979 in de grootste staking in de Zweedse geschiedenis: een kwart van de beroepsbevolking staakte of was door de werkgever tijdelijk op straat gezet.

De Landesorganisationen (LO), de vakbondsfederatie, eist dit jaar een loonsverhoging van 10%. Dat lijkt veel, maar na de verwachte consumptieprijsstijging van 9% blijft er slechts een reële verhoging van één procent over. Fälldin streeft naar een reële inkomensverlaging van 2,5%. Maar, aldus redeneren steeds meer Zweden, dat laatste lukt alleen als de sociaal-democraten meeregeren. Of dat zo is moet overigens worden afgewacht.

Intussen voorspelt de Zweedse regering voor dit jaar een produktiegroei van slechts 0,7% en een daling van de bruto investeringen met liefst 0,4%. Niettemin zullen de overheidsuitgaven met 2,1% stijgen. De werkloosheid zal toenemen maar waarschijnlijk beneden het internationaal lage peil van 3% van de beroepsbevolking blijven.

De regering-Fälldin heeft opnieuw beloofd dat het overheidstekort in 1985 zal zijn teruggebracht tot 6% van het bruto nationaal produkt in 1985. Het komende begrotingsjaar zal de steun aan zwakke bedrijven worden teruggeschroefd van Zw.kr. 6 mrd tot 4,7 mrd. De rentebetaling over in verleden aangegane schulden is echter binnen twee jaar meer dan verdubbeld tot ruim Zw.kr. 26 mrd. Het begrotingstekort daalt dan ook niet, maar stijgt van 10 tot 11% van het BNP. Zweden: een rijk land dat echter meer uitgeeft dan het ontvangt. En dat nu daarvoor de rekening gepresenteerd krijgt.

Verhoging disconto tot 12%

Met ingang van 12 januari verhoogde de Zweedse centrale bank haar disconto tot 12%. Deze officiële rente, die de centrale bank aan de handelsbanken in rekening brengt, stond sinds 18 januari 1980 op 10%.

Banken die de richtlijn voor de opneming van leningen bij de centrale bank overschreden moesten over het bedrag dat ze te veel hadden opgenomen voortaan een strafrente van 17% betalen. Dat was 13%.

De Zweedse centrale bank deelde verder mee dat de officiële rentevoet van langlopende leningen met ingang van 21 januari met één procent omhoogging. Dat betekende dat over staatsobligaties en hypothecaire leningen voortaan 13,5% moest worden betaald. Gemiddeld mocht de rente van leningen die de banken verstrekten voortaan niet meer dan 4% boven het disconto liggen, maximaal 16% dus.

Vanaf 26 januari moesten de handelsbanken een reserve van ten minste 4% van hun verplichtingen aanhouden. Dat was tot dusver 2%. Voor coöperatieve banken en spaarinstellingen werd vanaf 26 januari een verplichte minimumreserve van 1% ingevoerd.

De Zweedse centrale bank vroeg de regering verder de groei van het uitstaande krediet te beperken tot 5% per jaar. Op dat moment gold een maximum van 6% per jaar. Als voornaamste reden voor de beperking van de kredietverlening werd de zwakke positie van de betalingsbalans opgegeven.

Acht conservatieve ministers verlaten regering uit protest tegen belastinghervorming. Vorming minderheidsregering-Fälldin. Samenstelling nieuwe regering

Nadat de werkgeversorganisatie SAF en de vakcentrale LO het op 3 februari waren eens geworden over een nieuwe CAO voor de 900.000 arbeiders in de particuliere sector, waarbij dezen in 1981 3,6% en in 1982 3,5% meer loon zouden krijgen alsmede een prijscompensatie als de inflatie hoger dan 8,9% zou blijken te zijn, kwam de regering op 4 februari met een „economisch-crisispakket" dat ingrijpende overheidsbesparingen inhield.

Voor de tweede keer binnen een half jaar zette de regering-Fälldin hiermee drastisch het mes in het staatsbudget: er moesten Zw.kr. 5 mrd worden bespaard. Zo moest een hogere huisbrandoliebelasting 1,5 mrd opbrengen, het verlagen van de belastingaftrek op de reiskosten van het werk-woonverkeer 1,7 mrd en minder subsidie op voedsel en de eigen woning 1 mrd.

De conservatieve partijen binnen de regeringscoalitie waren met deze besparingen meer dan tevreden, maar onder druk van de liberalen moest de regering ook wat toezeggingen doen die geld kostten: er kwam een staatsgarantie voor een nieuwe kredietvorm aan ontwikkelingslanden. En ook beloofde de regering in de komende jaren het belastingpercentage te verlagen tot maximaal 50.

Premier Fälldin (r.) van de Centrumpartij bespreekt met minister van buitenlandse zaken Ola Ullsten, een Liberaal, het met de sociaal-democratische oppositie bereikte akkoord over een belastinghervorming. Naar aanleiding van dit akkoord stapten de Conservatieve ministers uit de coalitieregering die bestond uit Conservatieven, Liberalen en leden van de Centrumpartij.

Het besparingspakket was mede gericht op het voorkomen van een devaluatie van de Zweedse kroon waarover gespeculeerd werd. Na de bekendmaking steeg de koers van de munteenheid.
De sociaal-democratische oppositieleider Palme leverde in de Riksdag scherpe kritiek op het pakket maatregelen: „Eerst wordt er een nogal magere CAO afgesloten en vervolgens komt de regering dezelfde dag de bereikte loonsverhoging afpakken," zo zei hij, en „alle besparingen treffen alleen de lagere inkomens".

Op 24 april sloten twee van de drie partijen van de regeringscoalitie, de Centrumpartij van premier Fälldin en de Liberale Partij, een akkoord met de sociaal-democratische oppositie van Olof Palme over uitstel met één jaar van het voornemen de belasting van de hoogste belastingklassen terug te brengen tot 50%.
De regering had met de sociaal-democraten besprekingen gevoerd ten einde voor haar plannen „een zo breed mogelijke steun" te krijgen. De oorspronkelijke regeringsplannen tot inkomstenbelastingverlaging waren op heftige tegenstand van de sociaal-democraten gestuit die vonden dat de belastingvoordelen te eenzijdig aan de hogere inkomensgroepen zouden toevallen.
Op 4 mei trokken de acht conservatieve ministers zich uit de regeringscoalitie terug uit protest tegen het akkoord over de belastinghervorming van hun twee coalitiepartners met de sociaal-democraten. De Conservatieven o.l.v. minister van economische zake Gösta Bohman, vonden dat zowel de inhoud als de tijdsplanning van het bereikte akkoord in strijd was met het oorspronkelijke regeringsstandpunt. Door het vertrek van de Conservatieven kon de regering-Fälldin nog maar op de steun van 102 leden van het uit 349 leden bestaande parlement rekenen.
Hoewel Fälldin op 6 mei de vacante ministersposten onder de nog zittende centrum- en liberale bewindslieden opnieuw had verdeeld zodat het leek alsof de overgebleven leden van de regering zouden aanblijven, overhandigde premier Fälldin op 8 mei toch het ontslag van zijn kabinet aan de voorzitter van het parlement, Ingemund Bengtsson, die hem verzocht nog even aan te blijven totdat besprekingen tussen de partijen waren afgerond.

Op 15 mei werd bekendgemaakt dat de Conservatieven de terugkeer van premier Fälldin mogelijk wilden maken door zich van stemming te onthouden wanneer in het parlement zou worden gestemd over een nieuw minderheidskabinet van de Centrumpartij en de Liberalen geleid door Fälldin. Fälldin had de Conservatieven de verzekering gegeven dat hij de politiek van de demissionaire regering zou voortzetten, al maakte hij ook duidelijk dat een nieuwe minderheidsregering zou vasthouden aan het met de socialisten overeengekomen akkoord t.a.v. de belastinghervorming.
Een belangrijke factor bij de overwegingen vormde het feit dat geen van de drie coalitiepartijen vervroegde verkiezingen wilde, omdat zij deze volgens opiniepeilingen zeker zouden verliezen.
Op 19 mei onthielden de conservatieve afgevaardigden in het parlement zich inderdaad van stemming en werd Fälldin met 102 stemmen vóór (64 van de Centrumpartij en 38 Liberalen) en 174 stemmen tegen (154 sociaal-democraten en 20 communisten) gekozen tot nieuwe premier. Volgens de grondwet zijn bij de verkiezing van een premier de tegenstemmen doorslaggevend; als niet de meerderheid tegen is kan de premier zijn gang gaan.
Op 22 mei maakte Fälldin de samenstelling van zijn nieuwe minderheidskabinet, dat uit 10 ministers van de Centrumpartij (onder wie hijzelf), 7 liberalen en 1 onafhankelijke bestond, bekend. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier – Thorbjörn Fälldin (Centr.); buitenlandse zaken en vice-premier – Ola Ullsten (Lib.); justitie – Carl Axel Petri* (onafh.); defensie – Torsten Gustafsson* (Centr.); gezondheid en sociale zaken – Karin Söder (Centr.); economische zaken, begroting – Rolf Wirten† (Lib.); openbare gezondheid en medische zorg – Karin Ahrland* (Lib.); transport, verbindingen – Claes Elmstedt* (Centr.); ambtenarensalarissen en pensioenen – Olof Johansson (Centr.); onderwijs, cultuur – Jan-Erik Wikström (Lib.); scholen – Ulla Tillander* (Centr.); landbouw – Anders Dahlgren (Centr.); handel – Björn Molin* (Lib.); immigratie, gelijkheid – Karin Andersson (Centr.); arbeid, energie – Ingemar Eliasson † (Lib.); huisvesting, land – Birgit Friggebo† (Lib.); industrie – Nils G. Åsling (Centr.); plaatselijk bestuur – Karl Boo (Centr.).

* Nieuw. † Andere of uitgebreidere portefeuille.

De uit twee partijen bestaande minderheidsregering-Fälldin. V.l.n.r.: Anders Dahlgren, Björn Molin, Karl Boo, Karin Andersson, Torsten Gustafsson, Karin Söder, Rolf Wirten, Jan-Erik Wikström, Carl Axel Petri, Ola Ullsten, Ingemar Eliasson, Thorbjörn Fälldin, Olof Johansson, Birgit Friggebo, Claes Elmstedt, Karin Ahrland, Nils Åsling en Ulla Tillander.

Van de vijf nieuwe ministers was Gustafsson (61) sinds 1965 lid van de Riksdag, hij maakte deel uit van de parlementscommissies voor defensie en financiën; Ahrland (41) kwam in 1976 in het parlement, was in 1979 voorzitster van een commissie voor de gelijkstelling der seksen en werd in 1980 voorzitster van de Nationale Kunstraad; Elmstedt (53), een landbouwer, kwam in 1965 in de Riksdag en werd in 1979 fractievoorzitter van de Centrumpartij in het parlement; Tillander (49) was lerares van beroep en sinds 1974 afgevaardigde in de Riksdag; Molin (49) was sinds 1978 fractievoorzitter van de Liberalen na in 1971 in het parlement te zijn gekomen.

In een regeringsverklaring tot de Riksdag op 22 mei zei premier Fälldin dat de nieuwe regering zou zoeken naar oplossingen voor de ernstige economische problemen van het land waarbij een brede parlementaire ondersteuning vereist was. Verder bevestigde hij dat de belastinghervormingen, gebaseerd op het met de sociaal-democraten gesloten akkoord, door middel van een wet die begin 1982 gepland stond, zouden worden uitgevoerd.

De premier benadrukte dat een sterke economie een eerste vereiste was voor sociaal welzijn en dat, gezien de recessie op dat moment in de geïndustrialiseerde wereld, het voor Zweden noodzakelijk was zowel het begrotingstekort als de negatieve handelsbalans weg te werken door voortdurend te hameren op een beperking van uitgaven van overheid en gemeenten.
De regering zou verder vooral aandacht besteden aan de kleine en middelgrote industrieën en stappen ondernemen om het energieverbruik terug te brengen en Zweden minder afhankelijk te maken van de import van olie.

Energiewet

Op 27 mei keurde het parlement een energiewet goed die vooral inhield dat Zwedens afhankelijkheid van olie tegen 1990 zou zijn teruggebracht van 70 tot 40%, dat er meer gebruik zou worden gemaakt van binnenlandse energiebronnen en dat binnen maximaal 25 jaar energie-opwekking door middel van kerncentrales zou zijn verdwenen. De wet consolideerde een op 10 juni 1980 aangenomen energiewet die bepaalde dat het kernenergieprogramma van Zweden slechts zou worden uitgevoerd totdat de 12 reactoren die in gebruik of in aanbouw waren zouden zijn versleten. Dat was besloten bij het referendum dat in maart 1980 was gehouden (pag. 512/2-1980). Eind januari 1981 was de negende kernreactor van het land, de 900 MW Forsmark II, in gebruik gesteld.

Prijzenstop, devaluatie kroon met 10%, verlaging BTW en verlaging disconto tot 11%

Op 14 september kondigde de regering-Fälldin een stop op de prijzen af, die onmiddellijk inging en duurde tot het einde van het jaar. De regering besloot ook tot een devaluatie van de kroon met 10% en een verlaging van de BTW van 23,46% tot 20% per 1 november.
De regering zei dat de devaluatie van de kroon met 10% ten opzichte van een „mandje" van 15 valuta's, die voor de buitenlandse handel van Zweden van belang waren, noodzakelijk was om de loonkosten van de industrie omlaag te krijgen en de concurrentiepositie op de exportmarkt te verbeteren.
Aanvankelijk zouden de maatregelen pas aan het einde van de week worden geopenbaard, maar door vroegtijdige publikatie in het sociaal-democratische dagblad *Aftonbladet* was de zaak vervroegd.
De Zweedse kroon was in 1977 voor het laatst gedevalueerd. De munt werd toen tweemaal in vijf maanden in waarde verminderd.
In de eerste zeven maanden van 1981 was er op de handelsbalans weliswaar een overschot van Zw.kr. 900 mln ontstaan (vergeleken met een tekort van Zw.kr. 6,5 mrd in de overeenkomstige periode 1980), maar dit was, zo vond de regering, verre van voldoende.
De regering trok verder nog Zw.kr. 600 mln uit voor werkgelegenheidsprojecten in de vorm van extra woning- en wegenbouw.

Op 14 oktober werd het disconto verlaagd van 12 naar 11%. Volgens Lars Wohlin, de president van de Zweedse centrale bank, was deze renteverlaging bedoeld om de hoge inflatie (9 à 10%) te bestrijden, de industriële investeringen te stimuleren en de economie nieuw leven in te blazen.

ADELSOHN VOORZITTER CONSERVATIEVEN

Tijdens het Congres van de Conservatieve Partij, dat van 23-26 oktober in Falun werd gehouden, werd Ulf Adelsohn gekozen tot voorzitter van de partij. Hij volgde Gösta Bohman op die sinds 1970 voorzitter was geweest.
Adelsohn (40) was minister van transport en verbindingen in de uit drie partijen bestaande regeringscoalitie van premier Fälldin die van oktober 1979 tot mei 1981 aan de macht was.
Bohman, die minister was geweest in niet-socialistische regeringen gedurende 1976-78 en 1979-81, zou wel leider blijven van de Conservatieve fractie in het parlement (waarvan Adelsohn geen deel uitmaakte) tot de algemene verkiezingen die in september 1982 zouden worden gehouden.

RUSSISCHE ONDERZEEËR STRANDT IN ZWEEDSE TERRITORIALE WATEREN

Op 27 oktober 1981 liep de door dieselolie aangedreven Russische onderzeeër Whisky 137 vlakbij de Zweedse marinebasis Karlskrona vast voor de Zweedse kust waar hij door vissers werd opgemerkt. De Zweedse regering nam het incident hoog op omdat de onderzeeër niet alleen vast liep binnen de territoriale wateren (12 mijl), maar ook in verboden militair gebied waar op enkele van de tientallen eilandjes geheime militaire installaties waren geplaatst.
Op 28 oktober vroeg de kapitein van de onderzeeboot, Pjotr Gusjin, aan de Zweedse regering of zijn schip door twee Russische bergingsschepen, die vlak bij Karlskrona in de internationale wateren lagen, mocht worden vlotgetrokken. Dit werd echter geweigerd. Minister van buitenlandse zaken Ola Ullsten zei op 29 oktober dat Zweden zelf het vaartuig vlot zou trekken na een verklaring voor de aanwezigheid van het schip bij Karlskrona. Zweden accepteerde de verklaring van de kapitein dat hij navigatiefouten had gemaakt niet en eiste inzage van het logboek waarin de koers van de onderzeeër en alle voorvallen waren opgeschreven.
Ondertussen werden extra troepen, helikopters en amfibievoertuigen naar het gebied gebracht. Een Russisch bergingsvaartuig dat de onderzeeër probeerde te naderen werd op 29 oktober weggestuurd, terwijl op diezelfde dag een andere onderzeeër in het gebied werd gesignaleerd.
De vreemde onderzeeër was door de helikopter die hem had ontdekt gesommeerd de territoriale wateren te verlaten daar anders dieptebommen zouden worden geworpen, zo verklaarde een Zweedse defensiewoordvoerster.

Op 28 okt. ontbood Ullsten de Sowjetambassadeur in Stockholm, Michail Jakowlew, bij zich en protesteerde tegen wat hij noemde „flagrante schending van territoriale rechten".
Op 30 okt. sprak Jakowlew zijn „spijt" uit over het incident, hetgeen Ullsten echter niet voldoende vond.
Op 29 okt. had Gusjin een kort maar onproduktief overleg met een Zweedse marineofficier. Hij weigerde echter zijn schip te verlaten zonder uitdrukkelijke orders van zijn basis in Kalinin-

grad, dat zo'n 220 mijl verder weg lag, bij de Russisch-Poolse grens.
Nadat de Sowjet-Unie op 1 nov. ermee akkoord was gegaan dat Gusjin door de Zweden zou worden ondervraagd werd de kapitein op 2 nov. met een helikopter naar een Zweedse torpedobootjager gebracht die binnen de territoriale wateren lag maar buiten het verboden militaire gebied bij Karlskrona.
Gusjin werd bijgestaan door zijn navigatieofficier. Bij de ondervraging waren ook twee Russische diplomaten en twee tolken aanwezig. De Zweedse autoriteiten waren echter niet tevreden over de resultaten van de ondervraging.
Kort na het vertrek van de kapitein voor ondervraging was de onderzeeër door de Zweedse marine losgetrokken, nadat de bemanning noodsignalen over de radio had uitgezonden. Door de zware herfststormen maakte de boot 17° slagzij. Bovendien bestond het gevaar dat er giftig chloorgas vrij zou komen door het vrijkomen van zuur uit lekkende accu's. De Whisky 137 werd toen naar rustiger water dichter bij het vasteland gesleept en aan een boei vastgelegd, omgeven door een kordon van de Zweedse marine.
Op 3 nov. zei Gusjin, die na zijn ondervraging weer aan boord van de Whisky 137 was teruggebracht, dat hij via de boordradio van Moskou instructies had gekregen zijn schip niet voor een tweede ondervraging te verlaten.
Op 4 nov. protesteerde Jakowlew in scherpe bewoordingen tegen het verder vasthouden van de Whisky 137.
Die dag maakte het Russische persbureau *TASS* voor het eerst melding van het incident. In een kort bericht schreef *TASS* dat de Russische onderzeeër tijdens een gewone oefentocht was vastgelopen nadat hij bij slecht zicht uit de koers was geraakt als gevolg van niet goed functioneren van de navigatie-apparatuur. *TASS* ging niet in op het Zweedse onderzoek en op de diplomatieke onderhandelingen.
Op 5 nov. kwam de Zweedse regering bijéén om het rapport te bespreken dat gen. Lennart Ljung, de opperbevelhebber van de Zweedse strijdkrachten, n.a.v. het incident had opgesteld.
In het rapport werden navigatiefouten en falende navigatieapparatuur als oorzaak van het stranden uitgesloten. Het onderzoek naar de werkelijke toedracht en het doel van de Rus in Zweeds water en verboden militair gebied werd echter opgegeven, omdat het volgens Ljung weinig meer zou opleveren.
Aangenomen werd dat de Rus spioneerde, een verklaring die aan geloofwaardigheid won nadat de Zweedse defensieleiding op 4 nov. bekend had gemaakt dat de marine op het moment waarop de onderzeeër strandde bezig was met het beproeven van een nieuw afweersysteem tegen duikboten.
Wel werd door de premier op 5 nov. bekend gemaakt dat de onderzeeër „hoogst waarschijnlijk" was uitgerust met één of twee kernwapens.
Die waarschijnlijkheid werd verklaard uit het feit dat Zweedse functionarissen die van Moskou geen toestemming hadden gekregen om het torpedo-arsenaal van de duikboot te onderzoeken, via metingen buiten het schip hadden vastgesteld dat zich aan boord tussen de één en tien kilo uranium-238 bevond. Fälldin, een tegenstander van kernenergie, zelfs voor vreedzaam gebruik, sprak van „de opzienbarendste schending van Zweeds gebied sinds de Tweede Wereldoorlog". Hij verklaarde dat Moskou om opheldering was verzocht.

Uranium-238, de meest voorkomende soort uranium op aarde, is op zich ongeschikt als splijtstof voor kernwapens. Maar het wordt wel in kernwapens gebruikt als afscheidingsmateriaal (als mantel voor de kernlading) die de neutronen van een exploderende kernlading reflecteert en daardoor de explosiekracht vergroot. Naar dit gebruik van uranium-238 verwees een Zweedse militaire deskundige.
Overigens wordt uranium-238 niet alleen voor dit doel gebruikt. Het metaal wordt ook op grote schaal aangewend in duikboten en vliegtuigen om een verkeerd uitgevallen zwaartepunt te corrigeren. En dit gebruik was in het geval van de Russische onderzeeër niet helemaal uitgesloten.

Dezelfde dag beweerde de Zweedse regering dat de Sowjet-Unie in antwoord op Zweedse protesten niet categorisch had ontkend dat er kernwapens aan boord van de onderzeeër waren, maar dat de SU slechts had verklaard dat het vaartuig „de noodzakelijke wapens en ammunitie" aan boord had.
Nadat Ullsten opnieuw de Russische ambassadeur bij zich had ontboden en gesproken had over een „ernstige verslechtering" van de Zweeds-Russische betrekkingen werd toch besloten de Whisky 137 op 6 nov. over te dragen aan de Russische vloot die in de nabijheid, in internationale wateren was samengetrokken.
Op 6 nov. zei minister van buitenlandse zaken Ullsten dat het gepraat van de SU over de Oostzee als „zee van de vrede" geen enkele geloofwaardigheid meer had.

Sowjet-president Breznjew had recentelijk nog reeds lang bestaande Russische voorstellen hernieuwd om d.m.v. een verbod van alle nucleaire wapens in de Baltische zee van dat gebied „een zee van de vrede" te maken.

Op 10 nov. schreef het Russische persbureau *TASS* dat Zweden al geruime tijd bezig was met elektronische spionage tegen de SU. *TASS* citeerde een bericht in het septembernummer van het Zweedse tijdschrift *Pax* dat Zweden vanaf een eilandje in de buurt van Stockholm de Sowjet-Unie afluisterde. Volgens het bericht kon Zweden zo de locatie bepalen van Russische militaire bases en controlecentra en was het station „vermoedelijk verbonden met een netwerk van NAVO-luisterstations in Europa die allereerst tegen de socialistische landen gericht waren".

Een woordvoerder van de Zweedse defensiestaf ontkende op 10 nov. dat het station bij Stockholm gebruikt werd om de Sowjet-Unie af te luisteren. We gebruiken het „om te luisteren waarnaar we willen luisteren binnen de Zweedse grens", aldus de woordvoerder.

De voor de Zweedse kust gestrande Russische onderzeeër Whisky 137.

Hij zei ook dat het station niet verbonden was met een NAVO netwerk van luisterstations.
Een vroegere officier van het Rode leger die nu aan het hoofd stond van een onderzoeksinstituut voor de wereldeconomie en internationale betrekkingen in Moskou, Daniël Projector, verklaarde op 10 nov. op een persconferentie in Oslo dat „Russische onderzeeërs in vredestijd geen kernlading aan boord hebben." Hij noemde het onwaarschijnlijk dat een onderzeeboot van een dergelijke oud type met kernwapens zou worden uitgerust.

Verder was het volgens Projector in het Russische militaire hiërarchische systeem uitgesloten dat dergelijke gevaarlijke wapens aan de commandant van een onderzeeër werden toevertrouwd. „Russische onderzeeërs hebben alleen dergelijke ladingen aan boord bij dreiging van een internationaal conflict waarbij kernwapens tegen de Sowjet-Unie zouden kunnen worden gebruikt," aldus Projector.
De Zweedse minister van buitenlandse zaken Ola Ullsten verwierp op 10 november de redenering van Projector. Hij zei dat de Russen niet langer geloofwaardig waren omdat zij de gemeten straling niet hadden willen laten controleren.

Afgezien van de reeds genoemde protesten annuleerde gen. Ljung, de opperbevelhebber van de Zweedse strijdkrachten, een bezoek aan de SU dat in november had moeten plaatsvinden, kregen Zweedse diplomaten in alle landen de opdracht de feestelijkheden rondom de herdenking van de Russische Revolutie (7 november) te boycotten en werd het incident op 10 november ter sprake gebracht op de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) in Madrid. De Zweedse vertegenwoordiger, Carl Rappe, zei dat de activiteiten van de onderzeeër het vertrouwen hadden geschaad dat nodig was om bij de CVSE-conferentie tot resultaten te komen. „De vrees voor een kernoorlog in ons deel van de wereld kan slechts toenemen als een kernmogendheid het zich veroorlooft kernwapens te brengen binnen de territoriale wateren van een bevriend buurland," aldus Rappe. Tevens verklaarde Zweden dat de SU opzettelijk het verboden gebied was binnengegaan voor het bedrijven van ongeoorloofde activiteiten.

Op 11 november antwoordde de Russische regering op deze beschuldiging met een verklaring waarin zij stelde dat deze bewering van „elke wettelijke of feitelijke grond" was ontbloot.

TASS betwistte die dag in een artikel dat de Whisky 137 kernwapens aan boord had gehad en op spionagemissie was geweest. Het persbureau schreef dat de VS en de NAVO het incident dramatiseerden als tegenwicht tegen de anti-Amerikaanse gevoelens in Europa. *TASS* verwees met name naar Hein Hansen, verbonden aan het Deense instituut voor kernonderzoek, die op 10 november had verklaard dat de door Zweden gemeten straling rondom het schip geen afdoend wetenschappelijk bewijs vormde voor de aanwezigheid van kernwapens aan boord van de onderzeeër. Ullsten wees op 12 november de door de Russische regering gegeven verklaring af, hoewel de Zweedse regering het incident met de Russische onderzeeër als afgedaan beschouwde.

Op 22 dec. deelde de Zweedse defensiestaf mee dat de totale kosten van het incident $ 960.000 bedroegen. In een brief aan de regering zei generaal Ljung dat de SU maar voor deze kosten moest opdraaien.

Op 6 mei 1982 werd gemeld dat de SU er in had toegestemd Zweden voor een bedrag van $ 212.000 schadeloos te stellen.

De Zweedse marine maakt gemiddeld tien keer per jaar melding van schending van de Zweedse territoriale wateren door onderzeeërs van onbekende herkomst.
Zo maakte de marine eind september - begin oktober 1980 gedurende twee weken jacht op een onbekende duikboot.
Na het incident met de Whisky 137 werd op 12 nov. nog een onbekende onderzeeër gesignaleerd in de smalle doorgang tussen Hälsingborg (Zweden) en Elsinore (Denemarken).

Op 18 nov. werd een marinehelikopter beschadigd door een onbekende onderzeeër en op 22 maart 1982 werd bij Göteborg in Zweedse wateren een niet nader geïdentificeerde onderzeeboot gezien.
Eind juli 1982 zei de chef-staf van de marine, adm. Bengt Schuback, in een vraaggesprek met het dagblad Svenska Dagbladet, dat „een buitenlandse mogendheid een oorlog voorbereidt tegen Zweden". De chef-staf verwees bij zijn uitspraak naar het grote aantal onbekende onderzeeërs dat in de Zweedse wateren werd gesignaleerd.
„We zijn er zo goed als zeker van dat er buitenlandse onderzeeboten binnen de Zweedse wateren zijn," zei Schuback. Volgens hem zou het doel kunnen zijn het testen van de Zweedse zeeverdediging en het voorbereiden van eventuele landingen. Ook noemde hij het mogelijk dat Zweedse territoriale wateren werden gebruikt als een basis in een oorlogssituatie.
De Deense staf-chef Gunnar Kristensen zei op 30 juli dat de opmerkingen van Schuback in het vraaggesprek naar zijn mening de situatie juist weergaven.

BEGROTING-1982/83. VERLAGING DISCONTO TOT 10%

Op 11 jan. 1982 presenteerde de centrum-liberale minderheidsregering van premier Fälldin aan de Riksdag de begroting voor het begrotingsjaar 1982/83 dat op 1 juli zou ingaan.
Het financieringstekort was, vooral door de hoge renteaflossingen voor de staatsschuld, opgelopen tot Zw.kr. 82,6 mrd (ong. *f* 37 mrd). De totale uitgaven kwamen neer op Zw.kr. 251,6 mrd (ruim *f* 112 mrd).
In de begroting werd rekening gehouden met een vermindering van de inflatie en met een terugkeer naar herstel van de industriële produktie.
De regering liet het parlement weten dat de uitgaven Zw.kr. 14 mrd (ruim *f* 6,25 mrd) hoger waren dan de geschatte uitgaven over het lopende begrotingsjaar. Om het gat in de begroting enigszins te dichten zou de overheid Zw.kr. 10 tot 14 mrd (*f* 4,5 tot *f* 6,25 mrd) lenen. De verschuldigde rentebetalingen bedroegen Zw.kr. 39,4 mrd (*f* 17,6 mrd) en vormden de grootste bijdrage aan de toeneming van het begrotingstekort.

Volgens de financieringsplannen van de overheid zou het bruto nationaal produkt (BNP), het totaal van alle geproduceerde goederen en diensten, weer toenemen en wel met één procent. In 1981 was er sprake van een achteruitgang met 0,8%. Volgens de minister van begroting en economische zaken, Rolf Wirten, waren er tekenen die wezen op een lichte verbetering van de industriële produktie.
Voor het kalenderjaar 1982 werd rekening gehouden met een overschot op de handelsbalans van Zw.kr. 2,2 mrd (ruim *f* 980 mln). Vorig jaar was er een tekort van Zw.kr. 400 mln (*f* 178 mln). De lopende rekening van de betalingsbalans zou evenwel een tekort laten zien van Zw.kr. 13,6 mrd (*f* 6,07 mrd). Het afgelopen jaar bedroeg dit tekort Zw.kr. 14,1 mrd (*f* 6,3 mrd).
De regering verwachtte dat de inflatie 8,5% zou bedragen tegen 12,1% in 1981. Toch liet zij weten vast te houden aan een beleid van krap geld en te blijven streven naar een vermindering van de bestedingen van de consument.
De sociaal-democratische oppositieleider Olof Palme herinnerde de regering aan de hoogte van het tekort op de begroting toen zijn partij, na 44 jaar onafgebroken geregeerd te hebben, de verkiezingen verloor. „Het toenmalige tekort bedroeg Zw.kr. 3,6 mrd. Nu is het opgelopen tot meer dan 80 mrd en de schuld daarvan ligt bij de bourgeoisregeringen," aldus Olof Palme. Hij noemde de ingediende begroting „een betreurenswaardig document, dat het beeld schildert van een economie die bergafwaarts gaat".
Op 11 maart verlaagde de Zweedse centrale bank het disconto van 11 tot 10%. De dalende rente elders werd als belangrijkste reden voor deze stap gegeven. (*NRC/H'blad, Volkskrant, NZZ, KCA*)

(Vor. ber. pag. 512-1980)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

EVACUATIE PLO UIT BEIROET

Eén dag na de Israëlische invasie in Libanon van 6 juni, de operatie „Vrede voor Galilea" (pag. 385/1), begon de speciale Amerikaanse afgezant Philip Habib op 7 juni met zijn missie van goede diensten.
Nadat de Israëlische troepen op 13 juni een begin hadden gemaakt met de blokkade van Beiroet, concentreerde de diplomatieke activiteit zich vooral op het vinden van een politieke regeling om alsnog een Israëlische militaire aanval op de PLO in West-Beiroet te voorkomen.
Op 27 juni bood de Israëlische regering aan de ca. 5.000 ingesloten PLO-commando's een vrijgeleide naar Syrië te geven, mits zij hun wapens inleverden bij het Libanese leger. „De vertrekkende terroristen zullen via de weg Damascus–Beiroet de Libanees-Syrische grens overgaan onder auspiciën van het Rode Kruis," aldus de Israëlische regeringsverklaring. Alle „15 terroristische organisaties" moesten „zonder enige uitzondering Beiroet en Libanon verlaten". De PLO kreeg daarvoor „enkele dagen" de tijd.
Na het vertrek van de PLO zou Israël „politieke onderhandelingen" beginnen „met het doel een akkoord te bereiken dat de territoriale integriteit van Libanon zal garanderen" alsmede „het vertrek van alle buitenlandse troepen uit het land". Toegezegd werd voor onbepaalde tijd een bestand te handhaven zolang de onderhandelingen voortduurden, maar elke bestandsschending zou „met alle hevigheid" worden beantwoord.
Nog diezelfde dag (27 juni) werd door de Libanese staatsradio gemeld dat PLO-leider Yasser Arafat de Libanese bemiddelaar, ex-premier Saeb Salam, had bericht dat de PLO „in beginsel" bereid was uit West-Beiroet te vertrekken. Maar op 28 juni voegde de PLO daar twee voorwaarden aan toe: de Israëlische troepen moesten zich tot op 5 km van Beiroet terugtrekken en er moest een geregelde Palestijnse brigade worden opgenomen in het Libanese leger. Deze voorwaarden werden door Israël verworpen. Dit was wel bereid de PLO een evacuatie uit Beiroet per schip toe te staan, wat de PLO prefereerde. Wat een andere PLO-voorwaarde betreft, nl. dat de vertrekkende guerrillastijders hun wapens mochten houden, werd op 30 juni bericht dat de Palestijnen bij hun vertrek uit West-Beiroet hun persoonlijke wapens van Israël mochten meenemen.
Op 28 juni maakte de officiële woordvoerder van het State Department te Washington melding van een door Habib uitgewerkt plan.
Op 1 juli stelde de Israëlische regering de beslissing over een militaire aanval op West-Beiroet uit tot 4 juli, m.a.w. zij gaf de PLO tot die datum de tijd om openlijk en officieel haar vertrek uit West-Beiroet aan te kondigen.

Premier Begin gaf met dat besluit gevolg aan een verzoek van Habib, hem overgebracht door Habibs assistent Morris Draper. Deze kreeg in Jeruzalem van de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir te horen dat het geduld van Israël ten einde raakte. Volgens Shamir speelde de PLO op tijdwinst, met het oog op de wereldopinie en de verdeeldheid in Israël zelf. Maar Begin wilde niets weten van een voorstel van Habib, die onderhandelingen te bespoedigen door hem, Habib, toe te staan rechtstreeks met PLO-leider Arafat te praten. Habib schreef het trage verloop van de onderhandelingen onder andere toe aan de moeizaamheid van overleg via tussenpersonen. Maar Begin meende dat rechtstreekse gesprekken van Habib met Arafat zouden neerkomen op Amerikaanse erkenning van de PLO.

Op 3 juli ondertekende Arafat met de Libanese premier Chafic Wazzan, via wie de contacten met Habib liepen, een concept-akkoord waarin hij toestemde in de aftocht van alle Palestijnse guerrillastrijders en hun politieke leiding maar de handhaving verlangde van niet-militaire organisaties alsmede een „symbolische" aanwezigheid van een eenheid van het Palestijnse bevrijdingsleger (PLA).

Op 4 juli besloot het Israëlische kabinet de Amerikaanse bemiddelaar Habib nog enige tijd te gunnen om de PLO tot een onvoorwaardelijke aftocht uit Libanon te bewegen. Het kabinet verwierp een document waarin de PLO haar eigen toekomst in Libanon formuleerde.
Dat document kwam zondagochtend 4 juli vroeg bij Habib aan, die de inhoud direct aan Israël en de VS doorgaf. Habib zou de PLO tot 9.00 uur die dag de tijd hebben gegeven een schriftelijke uiteenzetting, op PLO-briefpapier en getekend door Arafat, te produceren.
Volgens Libanese regeringskringen bevatte dit document de volgende punten:

- de aftocht van de Palestijnse guerrillastrijders en van de twee in Beiroet gestationeerde eenheden van het Palestijns Bevrijdingsleger, evenals de aftocht van het PLO-commandocentrum uit Libanon;
- de overdracht van West-Beiroet aan een multinationale vredesmacht of aan een combinatie van legereenheden van de Verenigde Naties, Libanese troepen en een multinationale strijdmacht die de uitvoering van het akkoord controleert;
- het tijdelijk verblijf van twee gewapende PLO-eenheden in Noord-Libanon en de Bekaa-vallei tot de uiteinde-

Leden van het Palestijnse Bevrijdingsleger (PLA) onderweg in het havengebied van Oost-Beiroet op 21 aug. voor hun vertrek per schip naar Cyprus.

Weekblad 51ste jaargang No. 2654, pag. 33359-33374

lijke terugtocht van de Israëlische troepen;
• afspraken met het Libanese leger over de details van het akkoord en de manier waarop het moet worden uitgevoerd, 48 uur nadat Israël akkoord gaat met het plan;
• handhaving van een actieve organisatie op politiek gebied, op het terrein van de voorlichting en de sociale zorg.

Eveneens op 4 juli werd het omsingelde West-Beiroet geheel afgesloten van de buitenwereld, nadat Israëlische troepen onder dekking van artillerievuur waren opgerukt tot de zg. „groene lijn", de demarcatielijn tussen West- en Oost-Beiroet. Sindsdien zat het westelijke stadsdeel zonder water en elektriciteit, terwijl ook geen voedsel meer werd toegelaten.
Nadat de artillerieduels in de loop van 5 juli waren toegenomen, werd aan het eind van die middag een nieuw bestand, het vijfde, van kracht. Premier Wazzan veroordeelde die dag de Israëlische „hongerblokkade" en hij weigerde zijn bemiddelingspogingen voort te zetten, zolang de blokkade duurde.

Op 6 juli drong de Amerikaanse president Reagan aan op onmiddellijke opheffing van de Israëlische blokkade. Hij verklaarde zich tevens bereid 800 à 1.000 Amerikaanse mariniers van de Zesde Vloot te sturen om maximaal 30 dagen toezicht te houden op de evacuatie van de PLO uit West-Beiroet in het kader van een internationale vredesmacht. Aanvankelijk werd dit Amerikaanse aanbod door PLO-leiders, o.w. Arafat, verworpen.
NRC/H'blad (7-7) schreef in een commentaar o.a.:

„...Het Amerikaanse aanbod houdt de erkenning in dat Israël alleen niet in staat is tegen een aanvaardbare militaire prijs te bereiken wat het met zijn militaire actie in Libanon beoogde: de verdrijving van de Palestijnen en de Syriërs, alsmede de stichting van een (van Jeruzalem afhankelijke) Libanese regering met aan het hoofd de rechtse christelijke leider Gemayel, die bereid zou zijn met Israël een afzonderlijk vredesverdrag te sluiten.
De Israëli's hebben kennelijk niet verwacht dat de PLO in haar kansloze positie zich zo fel en effectief zou verdedigen. Wat bedoeld was als een beperkte bliksemactie ontaardde in een wekenlang beleg van West-Beiroet met verliezen onder de burgerbevolking, veel groter dan het aantal slachtoffers van het Palestijnse terrorisme. (Volgens het blad Haaretz heeft dit 106 doden en 300 gewonden van 1967 tot begin juni 1982 bedragen.) Verliezen die nog veel groter zullen worden als het werkelijk zou komen tot een bestorming van West-Beiroet, waarmee de Israëlische regering nog altijd dreigt.
Om bij zo'n bestorming van West-Beiroet als medeplichtige te worden aangemerkt kan voor de Amerikaanse regering geen prettig vooruitzicht zijn. Dit maakt begrijpelijk dat zij alsnog probeert een politieke oplossing te vinden voor de situatie in en om deze stad..."

Op 8 juli bevestigde de Israëlische minister van defensie Sharon dat Israël nog steeds tegen de handhaving van een PLO-voorlichtingsbureau in Beiroet en tegen de integratie van twee Palestijnse eenheden in het geregelde Libanese leger gekant was. Dit waren naar verluidt twee punten uit een negen punten tellend plan dat Habib op 4 juli aan de Israëlische regering had voorgelegd. De andere zeven punten, waarmee Israël wel akkoord ging, zouden zijn:
• de Israëlische troepen trekken zich enkele kilometers van Beiroet terug;
• de Palestijnen vertrekken met hun eigen lichte wapens, met achterlating van de zware;
• Amerikaanse schepen stomen op om de veiligheid van de operatie te verzekeren;
• de Palestijnen gaan naar Latakia (Syrië) en vandaar verder naar andere Arabische landen;
• een Frans-Amerikaanse macht betrekt stellingen in Beiroet;
• het Libanese leger trekt West-Beiroet binnen;
• er wordt een stabiele, soevereine Libanese regering gevormd.

Op 9 juli werd vanuit kringen rond Habib vernomen dat de PLO zou hebben ingestemd met het voorstel Amerikaanse mariniers een veilige aftocht van de PLO-commando's te laten garanderen. Daags tevoren had een tussenpersoon, de Libanese ex-premier Saeb Salam, meegedeeld dat de PLO niet langer de aanwezigheid van een politiek bureau in Beiroet eiste en evenmin de opname van twee PLO-eenheden in het geregelde Libanese leger nog langer als voorwaarde stelde.
Maar op 9 juli 's avonds liet de Syrische regering via een woordvoerder weten niet bereid te zijn de PLO-strijders uit Beiroet op te nemen. „Onder geen beding zullen wij aanvaarden dat zij onder de huidige omstandigheden van Libanon naar Syrië trekken," aldus de woordvoerder volgens het officiële persbureau *Sana*.
Vóór die verklaring heerste er enig optimisme. Habib had in een interview met de *Washington Post* gesteld dat er aan het eind van die week een regeling kon zijn, waarbij drie zaken tegelijk zouden moeten worden uitgevoerd: ontruiming door de PLO van Beiroet, terugtrekking van de Israëlische troepen van de weg van Beiroet naar Damascus (zodat de PLO-strijders daarlangs in bussen konden worden vervoerd) en vorming van een VN-strijdmacht in de Libanese hoofdstad. Die eenheid zou uit Amerikaanse mariniers en Franse parachutisten bestaan.
Eveneens op 9 juli verklaarde een Amerikaanse regeringswoordvoerder dat de PLO-strijders in West-Beiroet over diverse Arabische landen zouden moeten worden verspreid.
Op 10 juli stemde Frankrijk voorwaardelijk in met deelname aan de vredesmacht. PLO-leider Arafat stelde toen een elf-puntenplan op dat volgens de Israëlische televisie achtereenvolgens voorzag in een staakt-het-vuren, terugtrekking van de Israëli's rond Beiroet, terugtrekking van de PLO in de kampen in Beiroet, overdracht van de zware PLO-wapens aan het Libanese leger, de komst van een internationale vredesmacht, ontruiming van de weg naar Damascus door de Israëli's en de aftocht van de PLO-commando's naar Syrië.
Op 11 juli werd het overleg gestaakt als gevolg van hevige artilleriebeschietingen. Na een zesde bestand keerde de rust terug.

Nadat Arafat op 17 juli een beroep op de VS had gedaan in te stemmen met directe onderhandelingen met de PLO om „tijd te sparen", liet de Israëlische regering op 18 juli aan de VS weten dat de kans op een diplomatieke oplossing voor de aanwezigheid van de PLO in West-Beiroet steeds kleiner werd.
Terwijl Habib op 22 juli vertrok voor bezoeken aan Damascus, Saoedi-Arabië, Cairo, Rome en Londen (waar hij een ontmoeting had met de Jordaanse koning Hoessein), ging Israël over tot zware bombardementen op West-Beiroet en de Bekaavallei. Op 23 juli volgden nieuwe bombardementen op West-Beiroet evenals op 26 en 27 juli.
Inmiddels had Arafat op 25 juli in West-Beiroet in aanwezigheid van vijf Amerikaanse Congresleden een document ondertekend met de volgende tekst: „Voorzitter Arafat aanvaardt alle resoluties van de VN die voor de Palestijnse kwestie van belang zijn."

Op 27 juli voerde Habib overleg met de Israëlische regering. Hij zou Syrië, Jordanië en Saoedi-Arabië bereid hebben gevonden PLO-commando's op te nemen, iets waartoe Soedan zich op 26 juli bereid had verklaard.
Op 28 juli zei premier Begin dat Habib „binnen twee dagen" zou nagaan of de PLO tot een „ondubbelzinnige" toezegging over een aftocht genegen was. Vervolgens werd tegengesproken dat dit als een tijdslimiet voor de missie-Habib was bedoeld. Dezelfde dag werd via Habib een zevende bestand in Beiroet bereikt.
Op 29 juli werd in de Saoedische stad Jeddah een uit zes punten bestaand plan door de secretaris-generaal van de Arabische Liga, Chedli Klibi, bekendgemaakt, na een tweedaagse bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van vijf Liga-leden (Saoedi-Arabië, Libanon, Syrië, Algerije en

Koeweit) alsmede Farouk Kaddoumi van de PLO. Dit plan voorzag achtereenvolgens in:

- een staakt-het-vuren tussen PLO en Israël in Beiroet;
- een officiële bekendmaking van de PLO dat ze bereid is haar commando's uit Beiroet te laten vertrekken; in die verklaring moeten ook garanties voor de aftocht en voor de veiligheid van Palestijnse vluchtelingenkampen worden gegeven;
- een poging een einde te maken aan de blokkade van Beiroet door de terugtrekking van de Israëli's;
- maatregelen van de Libanese regering ter garandering van de veiligheid van de bevolking van Beiroet, inclusief de Palestijnse vluchtelingen;
- de legering van een internationale strijdmacht met de taak die veiligheid mede te garanderen;
- politieke actie van de Arabische landen met het doel de resoluties-508 en -509 van de Veiligheidsraad te verwezenlijken. Beide resoluties roepen op tot een Israëlische aftocht uit Libanon.

De verklaring hield volgens Arabische woordvoerders rond het overleg in Jeddah concreet in dat de Arabische Liga een beroep deed op de PLO tot een duidelijke principe-verklaring over een aftocht uit Beiroet over te gaan.

Arafat zei op 29 juli dat voor het vertrek van de PLO uit West-Beiroet een voorbereidingsperiode van één week nodig was en voor de evacuatie zelf een periode van drie weken.
Op 30 juli hervatte Israël de bombardementen op West-Beiroet, waarna 's avonds door tussenkomst van Habib een nieuw bestand, het achtste, inging.

Nieuw Israëlisch offensief

Op 1 aug. veroverden Israëlische troepen na zware gevechten met Palestijnen het vliegveld van Beiroet, terwijl het westelijk stadsdeel opnieuw werd gebombardeerd. Terwijl het negende bestand werd afgekondigd besloot de Veiligheidsraad waarnemers naar West-Beiroet te sturen.
De volgende dag stuurde Israël deze waarnemers terug, terwijl Habib een compromisplan presenteerde.

Op 4 aug. 's morgens deden Israëlische troepen op minstens drie fronten pogingen West-Beiroet binnen te dringen. Alleen in de zuidelijke wijken van Beiroet, waar de inmiddels ontvolkte Palestijnse vluchtelingenkampen zijn, slaagden de Israëli's erin vorderingen te maken. In de wijk Ouzai rukten ze op en namen een kazerne van het Libanese leger in. De Palestijnen trokken zich terug tot vlak bij de belangrijkste kampen: Bourj el Brajneh, Chatia en Sabra.

Bij de belangrijkste „grenspost" tussen Oost- en West-Beiroet, de Museumovergang, probeerden de Israëli's met een tankcolonne op te rukken, maar ze ontmoetten felle tegenstand van de Palestijnen. De Israëli's slaagden er slechts in enkele honderden meters op te trekken.

Israëlische troepen probeerden ook in het noordoosten van de belegerde stad binnen te dringen, in het havengebied.

Er werd hier de hele dag gevochten, maar de Israëli's rukten nauwelijks op in deze zone, die al sinds de burgeroorlog van 1975-'76 in puin ligt. Behalve de directe confrontatie tussen de Palestijnen en de Israëli's voerden de Israëli's, geholpen door hun Libanese bondgenoten, op heel West-Beiroet zware bombardementen uit. Honderden flatgebouwen werden beschadigd of vernield, vier ziekenhuizen werden getroffen door projectielen, de Russische ambassade werd gedeeltelijk verwoest, de Canadese ambassade liep grote schade op en een aantal hotels moest het ontgelden.

De Israëlische escalatie kwam, aldus de *Volkskrant* (5-8), op een moment dat de PLO het praktisch met de Libanese regering en de Amerikaanse onderhandelaar Habib eens was geworden over een evacuatieregeling. Volgens Jamil Ylal, woordvoerder van het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP), had Habib een op 3 aug. door de PLO voorgesteld plan een „positief document" genoemd.

Dat plan zag er verkort weergegeven als volgt uit:

1) Inachtneming van het bestand en zending van internationale waarnemers naar Beiroet, die het staakt-het-vuren controleren.
2) Verzekering van een veilige uittocht van de Palestijnse eenheden onder geleide van internationale troepenmacht en Libanese leger.
3) Vertrek Palestijnen via de weg Beiroet–Damascus.
4) Vorming van een comité bestaande uit de internationale troepenmacht, het Libanese leger en de PLO om de evacuatie te regelen.
5) Palestijnse strijders vertrekken met hun individuele wapens.
6) Evacuatie zal niet meer dan drie weken nemen.
7) Libanese regering zorgt voor nodige transportmiddelen.
8) De PLO en Libanon vormen een commissie om de status van de achterblijvende Palestijnse vluchtelingen te regelen.
9) De Libanese regering zorgt ervoor dat de Palestijnen die niet naar Syrië kunnen per vliegtuig of boot Libanon kunnen verlaten. Dit geldt voor Palestijnen met een strafblad in Syrië of zij die behoren tot de pro-Iraakse factie.
10) De Amerikaanse regering zorgt dat Israëlische of andere strijdkrachten (bedoeld worden falangisten) niet interveniëren tijdens de evacuatie.
11) De noodzaak wordt benadrukt dat de VN-resoluties-508, 509, 511 en 516 worden uitgevoerd. Deze resoluties eisen de terugtrekking van Israël uit Libanon.

Op 4 aug. verzocht de Amerikaanse president Reagan in een boodschap aan de Israëlische premier Begin om een terugtrekking van de Israëlische troepen op de posities van 1 augustus, maar dit verzoek werd de volgende dag door Israël verworpen.

Op 5 aug. deed de PLO nieuwe concessies die vooral leken neer te komen op een verkorting van de duur van de evacuatie en matiging van de eis dat de

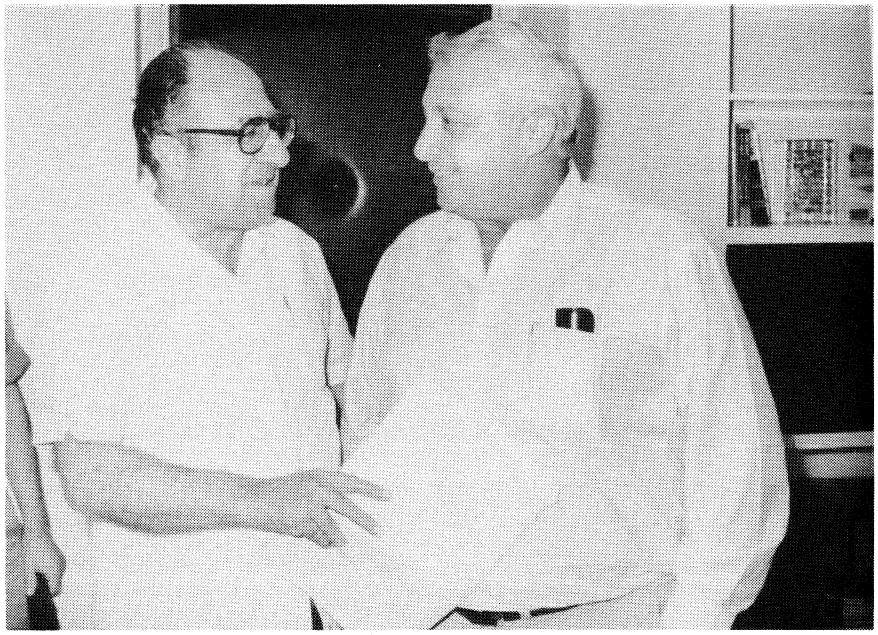

De Amerikaanse bemiddelaar Philip Habib (l.) in gesprek met de Israëlische minister van defensie Ariel Sharon op 25 aug. in Tel Aviv.

commando's over land naar Syrië zouden moeten gaan.

In het oude voorstel was sprake van een aftocht binnen 21 dagen, in het nieuwe werd over twee weken gesproken. Tot nu toe had de PLO steeds gestaan op een vertrek over de weg Beiroet–Damascus, in de nieuwe versie werd gezegd dat de evacuatie (ook) per schip of vliegtuig kon plaatsvinden. De pro-Syrische Saika, een van de groepen binnen de PLO, zou over land naar Damascus willen gaan.

Op 6 aug. volgden nieuwe Israëlische bombardementen op West-Beiroet en werd een verdere Israëlische opmars gemeld.
Op 7 aug. kondigde Italië zijn deelname aan de vredesmacht aan, terwijl het Franse contingent in staat van paraatheid werd gebracht.
Op 7 en 8 aug. voerde de Israëlische minister van defensie Sharon in Baabda besprekingen met Habib. De laatste dag schreef premier Begin aan de nieuwe Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz dat Israël nu de legering van een internationale vredesmacht in Beiroet aanvaardde voordat alle Palestijnen de stad zouden heben verlaten. Begin eiste echter wel de schriftelijke garanties van de aan de vredesmacht deelnemende landen (Frankrijk, VS en Italië) dat zij samen met het Libanese leger de PLO zouden dwingen Beiroet te verlaten als de commando's alsnog zouden weigeren te vertrekken. Zo nodig zou de vredesmacht Beiroet moeten verlaten om het Israëlische leger de kans te geven de PLO te verdrijven. Maar in het overleg tussen Sharon en Habib was nog geen doorbraak bereikt, terwijl op 7 aug. wel een Libanees-Palestijns-Amerikaans akkoord over het evacuatieplan van Habib was gesloten.

Op 9 aug. volgden nieuwe Israëlische bombardementen op West-Beiroet en Oost-Libanon evenals op 10 aug., terwijl Israëlische troepen die dagen posities innamen in het falangistische gebied ten noorden van Beiroet (Jounieh 9-8, Byblos 10-8).

Op 10 aug. verklaarde de Israëlische regering zich „in principe" met het plan-Habib akkoord, maar zij stelde nog twee eisen en wenste de volgende „correcties" of „amendementen".

- de internationale troepenmacht mag Beiroet pas binnentrekken als de meerderheid van de PLO-commando's daar al weg is;
- indien de PLO haar uittocht zou staken, zou het mandaat van de vredesmacht vervallen;
- de vredesmacht moet Beiroet na 30 dagen verlaten;
- Israël blijft tegen de plaatsing van VN-waarnemers in Beiroet;
- de Syriërs in West-Beiroet moeten gelijktijdig met de PLO weg;
- Israël is tegen de legering van Franse of andere troepen in Beiroet op de eerste dag van de uittocht – alleen het Libanese leger mag PLO-posities op die dag overnemen;
- contacten met de PLO mogen tijdens de ontruiming uitsluitend via het Libanese leger verlopen en niet via de VS of het commando van de internationale vredesmacht;
- Israël wenst een lijst van PLO-strijders die worden geëvacueerd en in Arabische landen worden opgenomen. Het totale aantal van die commando's dient identiek te zijn aan het aantal dat over de Arabische wereld wordt verspreid;
- Israël eist de vrijlating van enige Israëli's in Palestijnse handen, een piloot, en de overdracht van de lijken van negen in Beiroet gesneuvelde soldaten.

Op 10 aug. verklaarden Syrië en Tunesië zich officieel bereid PLO-strijders (Syrië 4.680) op te nemen. Ook de instemming van Jordanië, Irak, Noord- en Zuid-Jemen werd toen gemeld.
Op 11 aug. kwamen Habib en Begin „globaal tot overeenstemming" over het evacuatieplan. Drie resterende problemen stonden een afronding van Habibs missie nog in de weg, aldus de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir: de plaatsing van VN-waarnemers in Beiroet, het tijdstip van de komst van de internationale vredesmacht en de opstelling van lijsten van de te evacueren Palestijnse commando's. Die problemen zouden op 12 aug. door Habib met de Libanese regering worden besproken.
Maar op 12 aug. om 6.00 uur 's morgens begon de Israëlische luchtmacht volgens Westerse correspondenten de zwaarste bombardementen op West-Beiroet tot dan toe. Zeker 135 bombardementsvluchten werden gedurende elf uur uitgevoerd als vergelding voor Palestijnse acties, waarbij op 11 aug. 22 Israëliërs gewond raakten. Voorts rukten Israëlische tanks even voorbij de doorlaatpost bij het Nationaal Museum in westelijke richting op. De verdere gebeurtenissen hadden het volgende verloop:

- 14.00 uur: de Amerikaanse ambassadeur Lewis geeft Begin boodschap van minister Shultz, met waarschuwing dat Habib zijn missie staakt als het geweld niet wordt beëindigd;
- 15.00 uur: kabinetszitting in Knesset-gebouw naar aanleiding van deze boodschap;
- 16.30 uur: premier Wazzan van Libanon loopt uit overleg met Habib. Habib belt Reagan. Reagan belt Begin. Begin zegt dat hij Sharon en opperbevelhebber Eitan zal bellen;
- 16.40 uur: Reagan belt Begin, kan hem echter niet bereiken;
- 16.50 uur: koning Fahd van Saoedi-Arabië belt Reagan, vraagt om druk op Israël. Tegelijkertijd belt Begin naar Reagan, zegt dat wordt ingestemd met bestand;
- 17.00 uur: Israël staakt geweld in Beiroet: elfde bestand.

De Amerikaanse president Reagan dreigde Begin de diplomatieke betrekkingen met Israël te verbreken en waarschuwde met een staking van de missie-Habib, aldus *NRC/H'blad* (13-8).

De VS steunden de volgende nacht een resolutie in de Veiligheidsraad waarin de door Israël verworpen stationering van VN-waarnemers in en rond Beiroet werd geëist. 's Avonds had de Israëlische radio bekendgemaakt dat de regering-Begin besloten had de luchtmacht alleen nog boven Beiroet in te zetten als de voltallige regering daarmee instemde. Tijdens de betreffende kabinetszitting verweet Begin minister Sharon op eigen gezag de luchtmacht tegen West-Beiroet te hebben ingezet.

Op 13 aug. werd het overleg over het evacuatieplan hervat. De volgende dag presenteerde de PLO een nieuw document aan Habib m.b.t. de lijst van Palestijnse strijders.
Op 15 aug. vonden nieuwe besprekingen tussen Habib en de Israëlische onderhandelaars plaats. Tijdens de daarop volgende wekelijkse kabinetszitting besloot de regering-Begin in te stemmen met de legering van Franse troepen in Beiroet voordat de PLO-commando's de stad verlaten. De regering, die zich steeds had verzet tegen een vroege komst van delen van de internationale vredesmacht naar West-Beiroet, nam het besluit nadat een Franse boodschap was binnengekomen. Daarin beloofde de Franse president Mitterrand nadrukkelijk dat de Franse troepen zullen worden teruggetrokken indien de PLO blijkt zich niet aan het akkoord over de ontruiming van West-Beiroet te houden. Israël wilde voorkomen dat de PLO de internationale vredesmacht „misbruikt" door zich, verscholen achter de vredesmacht, te onttrekken aan het vertrek uit West-Beiroet.
Israël eiste daarom van de landen die troepen aan de vredesmacht leveren de belofte dat het mandaat komt te vervallen als de PLO zich niet aan het akkoord houdt.
De regering-Begin kwam ook terug op de eis dat PLO lijsten moest overhandigen met aantallen en namen van commando's. Jeruzalem gaf de controle daarop in handen van Habib of de Libanese autoriteiten. Een derde concessie die Israël deed betrof de aftocht van de Syrische troepen die zich in West-Beiroet bevinden. Tot nu toe eiste Israël dat zij naar Syrië zouden vertrekken. Nu stemde de regering in met een aftocht van de Syriërs naar ofwel Tripoli in Noord-Libanon ofwel de Bekaavallei in het oosten.

Akkoord inzake plan-Habib

Op 18 aug. ging de Libanese regering akkoord met het plan-Habib en op 19 aug. keurde ook de Israëlische regering dit evacuatieplan goed. Diezelfde dag verzocht Libanon officieel aan Frankrijk, Italië en de VS om troepen te zenden voor de internationale vredesmacht.
Op 19 aug. maakten de officiële Libanese radio en het gezaghebbende Libane-

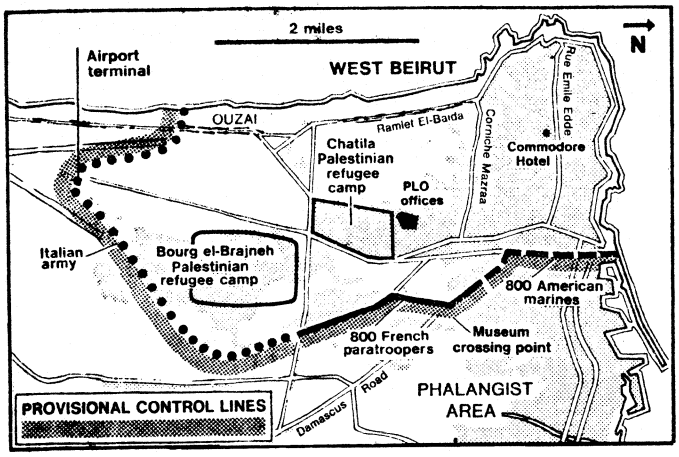

De legering van de internationale strijdmacht tussen West- en Oost-Beiroet. West is boven, Noord rechts. (The Times 19-8-1982)

se blad *An Nahar* een samenvatting van het plan-Habib bekend in 14 punten:

- Een volledig staakt-het-vuren.
- Een vreedzame evacuatie volgens een precies tijdschema.
- Toezicht op de evacuatie door een internationale troepenmacht.
- Niet-strijdende Palestijnen die in Libanon achterblijven zijn onderworpen aan Libanese wetten en bepalingen.
- De internationale troepenmacht zal worden gestationeerd op de eerste dag van de evacuatie teneinde de veiligheid van de Palestijnen en Libanese inwoners van West-Beiroet te verzekeren en de Libanese staat te helpen bij uitbreiding van het gezag. De troepenmacht zal bestaan uit 800 Fransen, 800 Amerikanen en 400 Italianen. 3.000 Libanese soldaten zullen met de troepenmacht samenwerken.
- Het mandaat van de internationale troepenmacht loopt af, indien een van de punten van het plan niet wordt nageleefd.
- Het mandaat van de internationale troepenmacht geldt voor een maand en kan op verzoek van de Libanese regering worden verlengd, als dat nodig is.
- Het Internationale Rode Kruis zal bij de evacuatie bijstand verlenen.
- De evacuatie geschiedt over zee vanuit de haven van Beiroet, via de lucht naar Cyprus en over land via de weg Beiroet–Damascus. Israëlische troepen zullen zich van de weg terugtrekken om een veilige evacuatie te verzekeren. Het Libanese leger zal samen met de PLO de operatie coördineren.
- De evacuatie zal in 15 dagen worden voltooid en zal overdag plaatsvinden. De Palestijnse guerrillastrijders mogen slechts lichte wapens (pistolen en geweren) meenemen.
- Zware wapens zullen aan het Libanese leger worden overhandigd.
- De leiding van de PLO zal Libanon op zichtbare wijze verlaten en het vertrek zal duidelijk en openlijk worden aangekondigd.
- De Israëlische piloot die door de PLO wordt vastgehouden zal worden overgedragen vóór de evacuatie begint.
- Brigades van het Palestijnse Bevrijdingsleger (PLA) die zijn verbonden aan het Syrische leger zullen over land vertrekken naar Syrië. Soldaten van het Syrische leger die nog in West-Beiroet zijn zullen zich voegen bij de Syrische troepen in de Bekaa-vallei en Noord-Libanon.

Tijdschema

Op 20 aug. maakte het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken het volgende tijdschema voor de evacuatie van de PLO uit Beiroet bekend:

21 aug.: de voorhoede van de internationale vredesmacht, 350 Franse parachutisten, neemt in Beiroet posities aan de demarcatielijn in. De PLO ontruimt stellingen om die aan het Libanese leger over te dragen en selecteert de commando's die naar Irak en Jordanië gaan. De eerste commando's vertrekken per schip.
22 aug.: alle groepen bestemd voor Jordanië en Irak verlaten Beiroet. De PLO verzamelt de commando's die naar Tunesië gaan en stuurt die naar de haven van Beiroet.
23 aug.: de commando's voor Tunesië en Zuid-Jemen vertrekken.
24-25 aug.: commando's voor Noord-Jemen verzamelen zich en vertrekken. De eeste groep met bestemming Syrië verzamelt zich en vertrekt als eerste groep over land, als ten minste de logistieke voorbereidingen daartoe zijn voltooid. De Franse parachutisten nemen met Libanese soldaten posities langs de weg Beiroet–Damascus in.
26-27-28 aug.: de Amerikaanse, Italiaanse en nakomende Franse troepen van de vredesmacht komen in Beiroet aan en nemen hen toegewezen stellingen langs de demarcatielijn tussen Oost- en West-Beiroet in. De uittocht van voor Syrië bestemde groepen commando's wordt voortgezet.
22 aug.-4 sept.: het Libanese leger neemt van de PLO zware wapens, militaire uitrusting en munitie over.
29-31 aug.: de Syriërs in West-Beiroet – Syrische soldaten en manschappen van het door Syrië gedomineerde Palestijnse Bevrijdingsleger (PLA) – vertrekken.
1-4 sept.: voltooiing van het vertrek van commando's die naar Syrië gaan.
2-3 sept.: verzameling en vertrek van commando's met Soedan en Algerije als bestemming.
4-21 sept.: de vredesmacht assisteert het Libanese leger ter garandering van een blijvende veiligheid in het gebied van de operatie.
21-26 sept.: vertrek van de vredesmacht.

Uitvoering akkoord

Op 20 aug. droeg de PLO via het Internationale Rode Kruis twee krijgsgevangen Israëliërs – de op 6 juni neergeschoten piloot Aharon Ahiaz en de op 18 aug. ontvoerde soldaat Ron Harush – over alsmede de stoffelijke resten van negen gesneuvelde militairen.
Op 21 aug. 's morgens ging de voorhoede van de internationale vredesmacht, 350 Franse parachutisten van het

Twee militairen van het Franse Vreemdelingenlegioen nemen op 25 aug. hun positie in langs de „groene lijn" in de buurt van het Nationaal Museum, de belangrijkste doorlaatpost tussen West- en Oost-Beiroet.

Vreemdelingenlegioen, in de haven van Beiroet aan land. Diezelfde dag werd de eerste groep Palestijnen, 397 commando's van de Badr-brigade van de PLA en van het Arabische Bevrijdingsfront (ALF), met de veerboot Sol Georgios vanuit de haven van Beiroet naar Larnaca (Cyprus) overgebracht. Vandaar werden zij per vliegtuig naar resp. de Jordaanse basis Mafrak en de Iraakse hoofdstad Bagdad (135) vervoerd. De evacuatie in Beiroet geschiedde onder oorverdovend lawaai van in de lucht schietende Palestijnen.
Op 22 aug. blokkeerden Israëlische kanonneerboten de haven van Beiroet, nadat 892 Palestijnen – met Tunesië als eindbestemming – aan boord van de Cypriotische veerboot Sol Phryne waren gegaan. Volgens Israël hadden zij 21 jeeps en landrovers alsmede 42 raketwerpers ingescheept. Nadat de raketwerpers door de Franse militairen in beslag waren genomen en de VS hadden gegarandeerd dat de voertuigen vóór Tunis van boord zouden worden gehaald, kon de Sol Phryne vertrekken.
Op 23 aug. gingen 518 commando's aan boord van de Elkayon met bestemming Larnaca voor vervoer naar Zuid-Jemen. De volgende dag vertrokken 577 commando's naar Noord-Jemen.
Op 25 aug. 's morgens gingen 800 Amerikaanse mariniers van de Zesde Vloot aan land in de haven van Beiroet. Zij namen daar de posities over van de Franse para's die op hun beurt stellingen innamen bij het Nationale Museum.
Nadat het eerste transport over land van Beiroet naar Damascus wegens bevreesdheid voor falangistische aanvallen was uitgesteld, werden 563 Palestijnen aan boord van de Sol Georgios naar de Syrische haven Tartous overgebracht, waar zij op 26 aug. vroeg arriveerden. Eveneens op 25 aug. werd een groep van 490 Palestijnen aan boord van de Nereus naar Soedan vervoerd.
Op 25 aug. 's avonds landden de eerste Italiaanse Bersaglieri in Beiroet.
De volgende dag vertrok het hospitaalschip Flora met 285 gewonde Palestijnen met bestemming Larnaca of Griekenland. Naar Noord-Jemen vertrokken toen 683 Palestijnen en naar Tartous nog eens 500.
Ruim 1.500 Palestijnen bereikten op 27 aug. Syrië in ca. 190 vrachtwagens. Deze PLA-leden waren de eersten die over land uit Beiroet werden geëvacueerd. Meer dan 600 PLO-strijders vertrokken die dag aan boord van de Sol Georgios naar Tartous.
Op 28 aug. hadden 6.500 à 6.800 Palestijnen Beiroet verlaten.
Op 30 aug. 's morgens ging PLO-leider Yassar Arafat in de haven van Beiroet aan boord van het Griekse schip Atlantis met bestemming Athene.
In een commentaar stelde *NRC/H'blad* (20-8) o.a.:

„...Meer dan een eerste ronde in de afwikkeling van het probleem in Libanon is de aftocht van de Palestijnse commando's uit Beiroet natuurlijk niet. Een heel aantal harde, voorlopig onkraakbare noten blijft nog liggen. De aanwezigheid van Syriërs in de Libanese Bekaa-vallei is nog niet opgelost en daarmee ook niet de aanwezigheid der Israëliërs in Libanon. Uit alles blijkt dat het zwaartepunt van het conflict nu gaat verschuiven van Beiroet naar de Bekaa-vallei en er lijkt nog heel wat diplomatiek vernuft nodig om de daar zowel aan Israëlische als aan Syrische kant militair opgeschroefde situatie te ontscherpen..."

Een groep Amerikaanse mariniers neemt posities in kort na hun landing in de haven van Beiroet op 25 augustus.

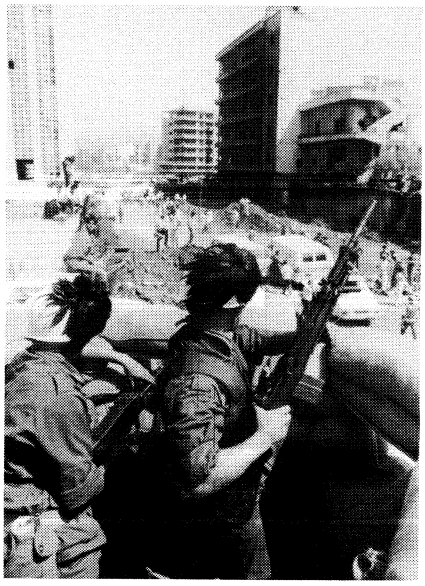

Italiaanse militairen bij de doorlaatpost Galerie Semaan in de demarcatielijn tussen West- en Oost-Beiroet.

INTERNATIONALE ZAKEN

OPEC

ONTWIKKELINGEN VAN DECEMBER 1981 TOT JULI 1982

Op pag. 547/2 e.v. is verslag uitgebracht van de ontwikkelingen in de Organisatie van olie-exporterende landen (OPEC) van sept. 1980 tot okt. 1981. Het verslag werd afgesloten met de vermelding van de 61ste bijeenkomst van de OPEC-conferentie op 29 okt. 1981 in Genève (pag. 550/3 e.v.), alsmede van de daar genomen besluiten m.b.t. het prijsbeleid voor ruwe olie.
Het verslag van de ontwikkelingen in de OPEC wordt hierna voortgezet, te beginnen met de 62ste bijeenkomst van de OPEC-conferentie.

62ste OPEC-conferentie

De 62ste OPEC-conferentie werd van 9-11 dec. gehouden in Abu Dhabi. De olieministers van de lidstaten kwamen hier overeen de olieprijzen m.i.v. 1 jan. 1982 te verlagen met bedragen van $ 0,20 tot $ 0,70.
De grootste prijsverlaging gold voor de zwaardere soorten olie, afkomstig uit o.m. Koeweit en Iran; de geringste prijsverlaging was voor de lichtere soorten, zoals die, die uit Qatar en Abu Dhabi komen.
Iran maakte duidelijk, dat de prijsverlaging van de olie uit dit land gepaard zou gaan met een verdubbeling van de produktie van, op dat moment, minder dan 1 mln vaten per dag naar 2 mln vaten per dag.
Voor de olie uit de Afrikaanse lidstaten werd geen overeenstemming m.b.t. de prijs bereikt. Nigeria maakte duidelijk, dat het van plan was de prijs te handhaven op het niveau, dat op de vergadering van okt. 1981 was vastgesteld; Libië en Algerije verklaarden zich onder druk van de overige deelnemers bereid de prijs te verlagen tot $ 37 per vat.
Venezuela, Irak, Indonesië, Ecuador en Gabon verklaarden hun prijs te willen handhaven op het niveau van okt. 1981.
Deskundigen meenden, dat de besluiten van dec. 1981 neerkwamen op een gemiddelde prijsdaling van $ 0,20 per vat.

Prijsontwikkeling eerste kwartaal 1982

M.b.t. de ontwikkeling van het prijsniveau voor ruwe olie valt over het eerste kwartaal van 1982 het volgende te melden:

Op 6 jan. maakte Algerije bekend, dat

het de prijs verlaagde tot $ 37 per vat. Mexico maakte op dezelfde dag bekend, dat het de prijs voor zware olie met terugwerkende kracht op 1 jan. verlaagde met $ 2 tot $ 26,50.
Iran maakte op 5 febr. bekend, dat het de prijs voor lichte olie verlaagde tot $ 33,20 per vat; op 15 febr. volgde een verdere verlaging tot $ 32 per vat. Het Iraanse olieministerie ontkende op 23 febr. berichten, dat het de prijs verder verlaagd zou hebben tot $ 30 per vat.
Tegelijkertijd werd gemeld, dat Iran i.v.m. de oorlogvoering tegen Irak dermate behoefte aan deviezen had, dat het zijn olie tegen $ 28 per vat op de spotmarkten aanbood. De deviezenreserves van Iran zouden in febr. tot $ 3 mrd zijn gedaald.

Op 1 maart verlaagden Mexico de prijs voor olie van goede kwaliteit met $ 2,50 naar $ 31,50 en die voor zware olie met $ 1,50 tot $ 25 per vat. De produktieverhouding van 50 : 50 werd veranderd in 60 : 40 ten gunste van de lichtere oliesoorten.
De British National Oil Corporation BNOC, die op 5 febr. de prijs voor Noordzee-olie al met $ 1,50 had verlaagd, verlaagde de prijs op 2 maart verder van $ 35 naar $ 31 per vat.
Dit betekende, dat de prijs voor olie uit de Noordzee binnen vier weken met 15% was verminderd, hetgeen de Britse staat rond £ 1 mrd aan inkomsten scheelde. De regering-Thatcher week hiermee voor de eerste maal af van het prijsbeleid, dat zij tot dan gevolgd had en dat eruit bestond de OPEC-prijzen op het hoogste niveau te volgen.
De prijs van Noordzee-olie, die van zeer goede kwaliteit is, lag hierdoor $ 3 – $ 6 beneden de prijs voor olie uit landen met hogere prijzen als Nigeria, Libië en Algerije, maar ook onder het niveau van de prijs voor olie uit Saoedi-Arabië.
In maart bleek verder, dat een aantal olieproducerende landen als gevolg van een vermindering van de inkomsten uit de olie buitenlandse kredieten had moeten opnemen. Zo bleek Libië in de herfst van 1981 $ 250 mln in het buitenland geleend te hebben en onderhandelde Venezuela in het voorjaar van 1982 over de lening van $ 1 mrd. Nog in 1980 beschikten de oliestaten over netto deposito's van $ 33,9 mrd; in 1981 waren deze gedaald tot $ 4,6 mrd en voor 1982 wordt verwacht, dat zij tot nul zullen dalen.
Op 9 maart verlaagde ook Noorwegen de prijs voor ruwe olie, en wel met $ 4 tot $ 31,10 à $ 31,50 per vat. De Noorse minister van financiën, Rolf Presthus, had op 4 maart verklaard, dat in de komende jaren de inkomsten uit de Noordzee-olie niet, zoals eerder verwacht, 170 mrd kronen zouden belopen, maar slechts 90 mrd kronen. In 1980 was de opbrengst 18,6 mrd geweest, in 1981 26,9 mrd en op de begroting voor 1982 is een opbrengst van 29,4 mrd opgevoerd.

Bijeenkomst OAPEC

Op 6 en 7 maart kwamen in Doha in Qatar de Arabische lidstaten van de OPEC, verenigd in de Organisatie van Arabische olie-exporterende landen OAPEC, bijeen. De olieministers uit deze staten beraadden zich op een produktievermindering ten einde de neerwaartse druk op de prijzen te verlichten.
Sjeik Yamani van Saoedi-Arabië zei hier, dat zijn land een week eerder de produktie had verlaagd van 8,5 mln vaten per dag naar 7,5 mln vaten per dag. Deskundigen merkten n.a.v. deze mededeling echter op, dat in de praktijk de Saoedische produktie vóór deze aankondiging al 700.000 vaten beneden het officiële niveau van 8,5 mln vaten lag. Op de spotmarkten lagen de prijzen voor olie uit Saoedi-Arabië tot $ 5 beneden het officiële niveau van $ 34 per vat.
De olieminister van Irak, Tayeh Abdul-Karim verklaarde in Doha, dat het in de bedoeling lag, dat de hele OPEC de produktie met 1,5 mln vaten tot 18,5 mln vaten per dag zou verminderen.

Bijzondere bijeenkomst OPEC

In Wenen vond op 19 en 20 maart een bijzondere vergadering plaats van de OPEC als geheel, waar besloten werd de olieproduktie van de lidstaten te beperken tot maximaal 18 mln vaten per dag en de prijzen op het bestaande niveau te handhaven.
De voorzitter van de conferentie, Mana Said al-Oteiba uit de UAE maakte voor de pers bekend, dat de beslissing m.i.v. 1 april van kracht werd en tot het eind van 1982 zou gelden.
Verder maakte hij bekend, dat de conferentie een commissie onder zijn voorzitterschap had ingesteld, waarvan verder Algerije, Venezuela en Indonesië lid waren, die de marktontwikkelingen in de gaten zou houden en, wanneer nodig, aanbevelingen m.b.t. het te voeren beleid zou doen. De olieproducerende staten, die niet lid van de OPEC zijn, werden uitgenodigd zich bij het beleid van de OPEC aan te sluiten.
Sjeik Yamani verklaarde voor de pers, dat zijn land wilde meewerken aan een vermindering van de produktie, maar niet aan een quotaregeling binnen de OPEC, omdat zijn regering beslissingen omtrent het produktieniveau niet aan discussies door derden wilde onderwerpen.
Verder zei Yamani, dat zijn land de produktie verder zou verlagen van 7,5 mln vaten per dag tot 7 mln vaten per dag, resp. tot een dergelijk laag niveau, dat het mogelijk was het bestaande prijsniveau te handhaven.

Yamani merkte op, dat pogingen de prijs voor ruwe olie te verlagen niet alleen investeringen in traditionele en alternatieve energiebronnen in gevaar brachten, maar ook talrijke onafhankelijke oliemaatschappijen in de armen van de grote maatschappijen dreven of met een bankroet bedreigden. Dat was naar het oordeel van Yamani niet in het belang van de verbruikers.

Na de bijeenkomst in Wenen van maart 1982 vertoonde de olieproduktie van de OPEC-staten het volgende beeld (in miljoenen vaten per dag):

	1979	febr. 1982	overeengek.
Saoedi-Arabië	9,7	8,6	7,65
Iran	3,5	1,0	1,2
Irak	3,4	1,0	1,2
Koeweit	2,2	0,85	0,8
UAE	1,8	1,25	1,0
Qatar	0,5	0,35	0,3
Algerije	1,2	0,65	0,65
Nigeria	2,3	1,5	1,3
Venezuela	2,2	1,72	1,5
Indonesië	1,6	1,64	1,3
Gabon	0,2	0,16	0,15
Ecuador	0,2	0,2	0,2
Totaal	30,9	19,55	18,00

(Reuter)

De ministers besloten verder de referentieprijs voor Saoedische olie, waarvan de andere prijzen worden afgeleid, te handhaven op $ 34 per vat. Wel werden de opslagen op olie van de beste kwaliteit met $ 1,50 per vat verminderd; dit laatste besluit trof vnl. Algerije, Libië en Nigeria.

Bijeenkomst in Quito

Op 21 en 22 mei kwamen de OPEC-ministers bijeen in de hoofdstad van Ecuador, Quito.
Hier besloten de ministers een produktieplafond in te stellen van 17,5 mln vaten per dag en vast te houden aan de referentieprijs van $ 34 per vat voor Saoedische olie.

Bijeenkomst in Wenen

Op 9 en 10 juli vergaderden de ministers van de OPEC in een bijzondere bijeenkomst in Wenen.
Na afloop van de bijeenkomst erkenden de ministers, dat hun besluiten m.b.t. het produktieplafond en de prijsstructuur niet langer effectief waren. Zij waren ook niet in staat geweest op de vergadering over deze zaken nieuwe besluiten te nemen.
De bijeenkomst was te zamen geroepen, omdat enkele lidstaten van de OPEC er zorg over hadden, dat de orga-

Aan de tafel van het OPEC-presidium op de buitengewone vergadering van juli 1982 in Wenen v.l.n.r. de voorzitter van de vergadering, Etienne Guy Mouvagha Tchbia uit Gabon, de voorzitter van de organisatie, Eduardo Ortega Gomez uit Ecuador en secretaris-generaal Nguema.

nisatie meer olie produceerde dan de overeengekomen 17,5 mln vaten per dag. Ten tijde van de juli-vergadering in Wenen produceerde de OPEC 18,2 mln vaten per dag.
In her bijzonder werden Iran, Libië en Nigeria ervan beschuldigd de besluiten m.b.t. het produktieplafond niet na te leven. Ook werden deze drie lidstaten ervan beschuldigd voor hun olie lagere prijzen te vragen dan eerder was overeengekomen.

Iran reageerde tijdens de vergadering op de beschuldigingen met de eis, dat Saoedi-Arabië de produktie verder omlaag zou brengen, beneden de 6,5 mln vaten per dag, die dat land op dat moment produceerde, De Iraanse olieminister, Mohammed Gharazi beschuldigde Saoedi-Arabië ervan Iran's deel „te stelen" en hij verlangde een verdere verlaging van het Saoedische produktieniveau tot 5 mln vaten per dag.
Gharazi dreigde ermee desnoods geweld te zullen gebruiken, maar later ontkende hij, dat hij hiermee op een militaire actie had gedoeld; hij had een prijsoorlog bedoeld.
Iran werd gesteund door Venezuela, Libië en Algerije.
De Saoedi's hadden een prijsverhoging verlangd voor de ruwe olie van zeer goede kwaliteit uit Nigeria, Libië en Algerije. De prijs voor deze olie lag op dat moment op $ 35,50 per vat, $ 1,50 boven de prijs van Saoedische olie. Volgens de Saoedi's was dit prijsverschil niet groot genoeg en werd de afzet van Saoedische olie hierdoor geschaad.
De Saoedi's slaagden er echter niet in de Afrikaanse olieproducenten ertoe te brengen de prijs voor hun olie met $ 1,50 per vat te verhogen.
Als gevolg van speculaties over een eventuele prijsverlaging voor Saoedische olie daalden op 12 juli de spotprijzen voor deze olie van $ 32 naar $ 31,50 per vat. De officiële prijs bleef gehandhaafd op $ 34 per vat.

De Iraanse minister van olie, Gharazi, zei het mislukken van het OPEC-overleg niet als een historische gebeurtenis te zien maar als „iets tijdelijks, onderdeel van een spel dat wordt uitgespeeld". Het probleem is Saoedi-Arabië ervan te overtuigen dat het in zijn eigen belang is oprecht samen te werken in de OPEC en Iran politiek te respecteren en te erkennen, aldus Gharazi.
Hij gaf toe dat Iran, om van zijn olie-overschotten af te komen, olie beneden de officiële OPEC-prijzen verkoopt. „Af en toe zijn offers nodig en commerciële dwang om doelen op de lange termijn te verwezenlijken".
De ministers van olie van enkele meer gematigde olielanden, zoals Venezuela, Indonesië en Algerije, hebben op 11 juli nog apart vergaderd. Zij werden het er over eens hun produktie niet te vergroten en hun prijzen niet te verlagen.

De Venezolaanse minister Calderon Berti achtte het echter heel wel mogelijk dat Iran en Irak hun contingent zullen uitbreiden ten koste van andere OPEC-landen. Hij wees op de noodzaak van economisch herstel in Irak en Iran na de geldverslindende oorlog die deze twee landen al bijna twee jaar lang voeren.
De internationale olie-industrie houdt er rekening mee dat de OPEC zich nog redelijk door de huidige periode van overschotten heen kan slaan en dat de prijzen redelijk intact zullen blijven. Maar als de oorlog tussen Iran en Irak wordt beëindigd, zo vrezen oliedeskundigen, kan Iran zijn produktie fors gaan opvoeren en daarmee voor een nieuw oliesurplus zorgen, tenzij de Saoedi's ruimte maken op de markt.
Een toekomstige produktieverdeling tussen Iran en Saoedi-Arabië zou volgens Irans minister Gharazi moeten neerkomen op een halvering van de produktie die beide landen hadden tijdens het hoogtepunt van de markt ca. drie jaar geleden. Dit zou betekenen dat Saoedi-Arabië vijf miljoen vaten mag produceren en Iran drie miljoen.

Commentaar

Het *NRC/H'blad* schreef op 13 juli onder de kop „Het gekibbel van de OPEC" in een hoofdartikel het volgende:

Eens te meer is de afgelopen dagen gebleken hoe diep het oliekartel OPEC – als men het tenminste zo nog mag noemen – in de problemen zit. De delegaties van de dertien OPEC-lidstaten hebben in Wenen geprobeerd een formule te vinden om de oliemarkt, en vooral de prijzen, stabieler te maken. Zij zijn daarin geenszins geslaagd. De buitengewone ministersvergadering verzandde daarentegen in gekibbel over produktieaandelen van de afzonderlijke landen. Het resultaat is voor de buitenwacht nog enigszins opgepoetst. Formeel heet het immers dat de basisprijs voor een vat OPEC-olie blijft vastgepind op $ 34 en dat wordt vastgehouden aan het produktiemaximum van 17,5 mln vaten voor het hele kartel.
Maar aangezien die van maart daterende afspraken in de praktijk van de afgelopen maanden al niet nagekomen werden is het hoogst dubieus of dit de komende tijd wel zal gebeuren. Enkele OPEC-ministers lieten al openlijk blijken daar niet erg in te geloven. De prijs van $ 34 wordt nu al onderboden, met name door een land als Iran, en de totale OPEC-olieproduktie ligt al boven de 18 mln vaten per dag.
Van de interne discipline, een van de wezenskenmerken van een kartel, is dus bij de OPEC weinig meer over. De leden zullen elkaars gedrag de komende maanden met argusogen volgen. Te verwachten valt dan ook dat de prijzen opnieuw flink onder druk komen, omdat Iran, Libië en Nigeria, gedwongen door ernstig geldgebrek, de produktie waarschijnlijk sterk zullen opvoeren. Misschien krijgen de profeten uit de olieindustrie, die nog niet zo lang geleden een drastische daling van de olieprijs voorspelden, achteraf toch nog gelijk.
Even heeft het erop geleken dat de produktiebeperking door de OPEC succes afwierp. De prijzen op de vrije oliemarkten zijn na maart behoorlijk hersteld. Van een echt herstel van de vraag naar olie was echter nog geen sprake. Hooguit is er iets minder op voorraden ingeteerd. En de OPEC heeft doordat zij nog maar ongeveer een derde van de olie voor de niet-communistische wereld levert, het olieaanbod niet meer zo sterk in haar greep als enkele jaren geleden.
De olie-importerende landen lijken van deze ontwikkeling alleen maar profijt te kunnen trekken. Maar dat gaat slechts op zolang de wereldeconomie zich nog diep in het dal van de recessie bevindt en er zich geen ernstige verstoringen van de olieaanvoer voordoen. Ontstaan in de naaste toekomst nieuwe schaarstesituaties – het verleden leert hoe snel de omstandigheden kunnen veranderen – dan kunnen de haviken binnen de OPEC, Iran – in potentie een van de grootste olie-exporteurs – voorop, nog van zich doen spreken.
Veel beter voor alle partijen, olielanden en olie-importerende ontwikkelings- en industrielanden, is het daarom een consensus te zoeken en te streven naar brede afspraken over stabielere olieprijzen en -produktie op lange termijn. De signalen vanuit de OPEC tot een bereidheid daartoe, die even leken op te vlammen, zijn helaas alweer gedoofd.

NEDERLAND

DE BIJSTANDSUITKERINGEN VANAF 1 JULI 1982

Bij de halfjaarlijkse herziening van de bijstandsnormen zijn de netto bedragen als volgt vastgesteld:

Voor echtparen zonder en met kinderen

is het normbedrag:	per week	per maand
	f 335,05	*f* 1451,80

Voor een-oudergezinnen

is het normbedrag:	*f* 301,55	*f* 1306,65

Het vakantiegeld bedraagt bij echtparen *f* 81,81 per maand en bij een een-oudergezinnen *f* 73,63 per maand.

Voor thuiswonende (werkloze) kinderen zijn de normbedragen:

	per week	per maand
bij 20 jaar	*f* 118,10	*f* 511,80
bij 19 jaar	*f* 95,85	*f* 415,25
bij 18 jaar	*f* 79,10	*f* 342,75
bij 17 jaar	*f* 62,65	*f* 271,45
bij 16 jaar	*f* 51,50	*f* 223,10

Het vakantiegeld berdraagt **per maand**

bij 20-jarigen	*f* 49,59
bij 19-jarigen	*f* 43,46
bij 18-jarigen	*f* 37,81
bij 17-jarigen	*f* 32,08
bij 16-jarigen	*f* 29,02

Voor alleenstaanden zijn de

normbedragen	per week	per maand
bij 23 jaar of ouder	*f* 234,50	*f* 1016,25
bij 22 jaar	*f* 213,65	*f* 925,75
Bij 21 jaar	*f* 194,55	*f* 843,—
bij 20 jaar	*f* 173,30	*f* 750,95
bij 18 en 19 jaar	*f* 167,50	*f* 725,90

N.B. In zeer bijzondere gevallen komt het voor dat jongeren beneden de 18 jaar niet meer thuis kunnen wonen en dus alleenstaand zijn.
De gemeente beslist of en hoe lang hiervoor bijstand wordt gegeven.

Het vakantiegeld voor alleenstaanden bedraagt **per maand:**

bij 23 jaar en ouder	*f* 57,27
bij 22 jaar	*f* 54,49
bij 21 jaar	*f* 49,64
bij 20 jaar	*f* 49,59
bij 19 jaar	*f* 43,46
bij 18 jaar	*f* 37,81

N.B. Het vakantiegeld wordt eens per jaar, in juni, uitbetaald.

Voor bewoners van bejaardentehuizen en inrichtingen is het maandelijks bedrag voor persoonlijke uitgaven vastgesteld op *f* 245,30 (voor alleenstaanden) en op *f* 422,65 (voor echtparen).
Het vakantiegeld is gelijk aan dat van de AOW en bedraagt voor een alleenstaande *f* 57,27 en voor echtparen *f* 81,81 per maand.
Dit vakantiegeld wordt eens per jaar, in mei, uitbetaal.
Als de broodmaaltijden niet in de verzorging zijn opgenomen, ontvangt een alleenstaande hiervoor *f* 92,45 per maand en een echtpaar *f* 184,90 per maand.

Woonkosten

Huurders met een huur tussen *f* 217,50 en *f* 700,— per maand hebben meestal recht op huursubsidie. Bijstandsontvangers met een eigen huis waarvan de woonkosten tussen *f* 217,50 en *f* 700,—, per maand liggen, kunnen een toeslag krijgen die gelijk is aan de huursubsidie.
Bij woonkosten boven *f* 700,— per maand kan hooguit tijdelijk een toeslag worden gegeven.

Bijverdiensten uit arbeid

Van het geld dat een bijstandsontvanger met een bijbaan verdient, wordt een derde niet van de uitkering afgetrokken. Bij een een-oudergezin wordt de eerste *f* 148,80 van wat de ouder per maand verdient, niet afgetrokken.

Onderverhuur en kostgangers

Twee derde van de overeengekomen huur wordt niet afgetrokken.
Van wat de kostgangers betalen, wordt 40% beschouwd als verdiensten.
Deze verdiensten worden per kostganger gesteld op minimaal *f* 233,25 per maand. Evenals andere bijverdiensten wordt een derde deel, dus minimaal *f* 74,40 per maand, niet afgetrokken.
Zijn er drie of meer kostgangers, dan is er sprake van een pensionbedrijf en worden de inkomsten volledig afgetrokken.
Van alle bijverdiensten samen mag niet meer worden behouden dan:
f 372,05 per maand voor het hoofd van een een-oudergezin (inclusief de eerste *f* 148,80 per maand van bijverdiensten uit arbeid);
f 223,50 per maand voor een echtpaar met of zonder kinderen;
f 156,25 per maand voor een alleenstaande;
f 83,70 per maand voor een thuisinwonende.

Eigen vermogen

Niet al het spaargeld behoeft te worden aangesproken, voordat men voor bijstand in aanmerking komt. Het vrij te laten vermogen is sinds 1 januari 1982 (dus ongewijzigd):
f 15.200 voor gezinnen;
f 7.600 voor alleenstaanden;
f 9.200 voor bejaarde echtparen in bejaardentehuizen en inrichtingen;
f 4.600 voor bejaarde alleenstaanden in bejaardentehuizen en inrichtingen.
(Ministerie van CRM)

ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN 1981

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft op 23 juli gegevens gepubliceerd over de ontwikkeling van de Nederlandse economie in 1981. Het navolgende is daarvan ontleend.

Het aandeel van de lonen en sociale lasten in het nationaal inkomen is in 1981 belangrijk afgenomen. Dit betekent dat het totaal van de overige inkomens (rente, inkomen uit zelfstandige bedrijfsuitoefening, uitgekeerde en ingehouden winsten) aanzienlijk is gestegen. Deze stijging heeft grotendeels betrekking op de rente. Het aandeel van te betalen rente in de bij de bedrijven gevormde inkomens, dat de laatste jaren voortdurend toenam, is ook in 1981 belangrijk hoger geworden. Hetzelfde geldt in iets mindere mate ook voor de uitgekeerde winsten (waaronder aardgaswinsten).
Het inkomen uit zelfstandige bedrijfsuitoefening bleef, na enkele jaren van voortdurende daling, op het niveau van 1980. De ingehouden winst van bedrijven (excl. bank- en verzekeringswezen) daalde in 1981 verder en werd negatief.
Het beeld dat uit de macro-economische gegevens over 1981 naar voren komt, is sterk recessief.
Het CBS constateert een sterk afnemend bestedingsvolume:
- de gezinscomsumptie daalde met 2½%;
- de bedrijfsinvesteringen (bruto) verminderden met 12%;
- de overheidsinvesteringen liepen met 3% terug;
- er was een belangrijke voorraadintering.

Ook het invoervolume nam sterk af (–7½%). De export nam naar volume echter 1% toe. Dit leidde tot een overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans van *f* 8 mrd na een tekort van *f* 5 mrd in 1980.
In de bedrijvensector daalde het produktievolume in 1981 met 1% en nam de werkgelegenheid af met 2% (meer dan 70.000 arbeidsjaren). Dit werd slechts voor een gering deel gecompenseerd door een tegengestelde tendens bij de overheid.
In constante prijzen daalde het nationaal inkomen in 1981 met 2½%, hetgeen neerkwam op een daling per hoofd van de bevolking met 3%. In 1980 was het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking in constante prijzen al met 1½% teruggelopen.
Opmerkelijk was de afneming van het aandeel van de loonsom in het nationaal inkomen van 72½% in 1980 naar 71% in 1981. De groei van de loonsom was met 2% aanzienlijk minder dan in de voorgaande jaren. Was de loonsomstijging per arbeidsjaar bij bedrijven in 1981 bijna 4%, bij de overheid was deze vrijwel nihil.
Hiertegenover constateert het CBS een sterke toeneming van de overige inkomens in 1981 met 8½% t.o.v. 1980. Deze deed zich het sterkst voor bij de landbouw, de aardgaswinning en de banken. Een terugval vond plaats in de chemie en de handel.
Interessant is vooral het beeld van de verdeling van het in de sector bedrijven gevormde inkomen. Voor de bedrijven excl. bank- en verzekeringswezen valt op, dat de loonquote vrij stabiel is (enige stijging tot 1980, daling in 1981; zie staat 1). Daarentegen is er een trendmatige daling van het inkomen uit bedrijfsuitoefening van zelfstandige bedrijfshoofden, die zich in 1981 niet verder heeft doorgezet omdat dalingen bij de handel werden gecompenseerd door stijgingen bij de landbouw.
Het per saldo uitgekeerde winstinkomen toont een gestage toeneming, vooral, maar niet uitsluitend, veroorzaakt door de stijgende aardgaswinsten. Een zeer forse stijging toont de per saldo betaalde rente, hetgeen een duidelijke weerslag heeft gehad op de ingehouden winsten. Deze daalden dan ook sterk in de periode 1977-1981. Het is duidelijk dat deze ontwikkelingen sterk zijn bepaald door de rentestand, die bij de huidige chronische inflatie zeer hoog is geworden.
Een hoge rente kan worden geacht mede een vergoeding voor de inflatie te bevatten, die de schuldeiser toekomt omdat het bedrag van de lening reëel in waarde daalt. In zekere zin wordt de inkomensverdeling dan ook door de inflatie vertekend, omdat inflatieverliezen van schuldeisers in inflatiewinsten van schuldenaren niet in de inkomensstromen tot uiting komen.
Uit hoofde van hun deelname aan het produktieproces ontvingen de Nederlandse gezinnen in 1981 240 mrd gld, waarvan 83½% bestond uit lonen, salarissen en sociale lasten, 8½% uit inkomen uit bedrijfsuitoefening en 8% uit inkomen uit vermogen. Aan belastingen en premies betaalden zij in 1981 108½ mrd gld. Daar stond 94½ mrd gld aan overdrachten (voornamelijk sociale uitkeringen) tegenover. Aan het buitenland betaalden zij per saldo 1 mrd gld. Dit leidde tot een beschikbaar inkomen voor gezinnen van 244½ mrd gld in 1981.
Het aandeel van het overdrachtsinkomen in het beschikbaar inkomen van gezinnen (35% in 1977) steeg van 37% in 1980 tot 38½% in 1981. In dit overdrachtsinkomen stegen de werkloosheidsuitkeringen en wachtgelden met 63½% en de ziekte-, ziektekostenverzekering- en AOW-uitkeringen met 5%. Het aandeel van de sociale verzekeringspremies en pensioenpremies in de totale loonsom steeg van 37½% in 1980 tot 38½% in 1981.

BESTEDINGEN EN BESPARINGEN

De consumptieve uitgaven van gezinshuishoudingen daalden in 1981 met 2½% in volume. Er werd voornamelijk bezuinigd op uitgaven aan duurzame consumptiegoederen (–7%). Viel in

Staat 1. Componenten van de toegevoegde waarde van bedrijven (excl. bank- en verzekeringswezen) (in %)

	1977	1980	1981
Lonen, salarissen en sociale lasten	62½	63½	62½
Per saldo betaalde rente	19	14	15½
Inkomen uit bedrijfsuitoefening	13	9	9
Per saldo aan overheid, buitenland en gezinnen uitgekeerde winsten	6½	9½	10
Betaalde vennootschapsbelasting	4	4	4
Reserveringen	4	0	– 1
Toegevoegde waarde	100	100	100

Staat 2. Goederen en dienstentotalen; volumemutaties (in %)

	Gemiddelde jaar-mutatie 1975-1979	Mutatie t.o.v. het voorgaande jaar 1980	1981
Binnenlands produkt (bruto, marktprijzen)	3	1	– 1
Invoer van goederen en diensten	6½	– ½	– 7½
Beschikbaar voor bestedingen (bruto)	4	½	– 3
Consumptie			
van gezinshuishoudingen	4½	–½	–2½
van de overheid	3½	1	1½
Bruto investeringen in vaste activa			
van bedrijven	4	– 3½	–12
van de overheid	–4½	5	– 3
Bruto nationale bestedingen	4	0	– 5½
Uitvoer van goederen en diensten	5	1½	1

Staat 3. Consumptieve bestedingen van gezinshuishoudingen; volumemutaties (in %)

	Gemiddelde jaar-mutatie 1975-1979	Mutatie t.o.v. het voorgaande jaar 1980	1981
Voedings- en genotmiddelen	3	– ½	–1
Duurzame consumptiegoederen	4	–4½	–7
Overige goederen en diensten	4	2½	–1
Totaal	4	– ½	–2½
Idem per hoofd van de bevolking	3	–1	–3½

Staat 4. Produktie en werkgelegenheid; volumemutaties (in %)

	Produktievolume		Arbeidsvolume	
	gem. jaar-mutatie 1975-1980	mutatie 1980-1981	gem. jaar-mutatie 1975-1980	mutatie 1980-1981
1. Landbouw en visserij	4	11	–1½	–1½
2. Nijverheid, excl. bouwnijverheid	2½	– 2	–2	–3
3. Bouwnijverheid	–1	–10½	–1	–9
4. Handel en transport	3½	– 2½	½	–1
5. Overige diensten	4	1½	2½	1½
6. Bedrijven totaal	3	– 1	0	–2
7. Overheid	2½	2	2½	2
8. Totaal	3	– 1	½	–1½

1980 de daling van aankopen van nieuwe auto's (–32%) en caravans op, in 1981 deed zich een meer algemene afneming voor, waarbij uitschieters voorkwamen bij de woninginrichting (–12%), rijwielen (–13%) en caravans (–11%).
Bij de voedings- en genotmiddelen en de overige goederen en diensten constateerde het CBS een geringere teruggang (–1%; zie staat 3).
De besparingen van gezinshuishoudingen namen toe van 27½ mrd gulden in 1980 tot 32 mrd gld in 1981 (16%). Hierbij valt de toeneming van de besparingen bij de banken (21%) op, nadat deze in 1980 met 11½% waren teruggelopen.
De besparingen van de bedrijven waren in 1981 2½ mrd gld, hetgeen 2 mrd gld lager was dan in 1980.
De bruto investeringen in vaste activa door bedrijven daalden van 58½ mrd gld in 1980 naar 55 mrd gld in 1981. Het volume van deze investeringen daalde met 12%. Een zeer sterke achteruitgang in bedrijfsinvesteringen valt te constateren bij bedrijfsgebouwen en vervoermaterieel.
Een eveneens bijzonder grote afneming van bijna 4½ mrd gld heeft plaatsgevonden in de voorraden en het onderhanden werk, onder meer als gevolg van een daling van de hoeveelheid werk in de bouw en de voorraden aan bouwmaterialen en aardolie.
De waarde van de netto investeringen van bedrijven inclusief deze voorraadintering nam in 1981 met 43% af. Daardoor is het inkomenstekort (besparingen minus netto investeringen) teruggevallen van 26½ mrd gld in 1980 naar 15 mrd gld in 1981. Na aftrek van per saldo ontvangen kapitaaloverdrachten (w.o. WIR-premies) resteert dan ook een opmerkelijk laag beroep van bedrijven op externe financiering.

PRODUKTIE EN WERKGELEGENHEID

Het produktieniveau van de bedrijven daalde in 1981 licht (–1%; zie staat 4). De recessie heeft volgens de gegevens van het CBS in 1981 niet alle bedrijfstakken in gelijke mate getroffen. Bij de landbouw was zelfs sprake van een forse toeneming van het produktievolume (11%), terwijl ook een stijging van het produktievolume bij de voedings- en genotmiddelenindustrie (3%), de metaalnijverheid (1%), transport- en communicatiebedrijven (1%) en overige diensten (1½%) werd waargenomen.
Een sterk afnemende bedrijvigheid tonen echter de bouwnijverheid (–10½%), de bouwmaterialen-, hout- en meubelindustrie (–9%), de textiel-, kleding- en schoenenindustrie (–9%) en de aardolieindustrie en aardgaswinning (–9%).
De teruggang van de produktie bij bedrijven ging gepaard met een daling van de werkgelegenheid van 2% (–73.000 arbeidsjaren). Deze vermindering is geconcentreerd bij de bouwnijverheid (–41.000) en de industrie (–31.000). Binnen de industrie doet zich de neergang bij vrijwel alle fabrieksklassen voor.
Bij de dienstverlenende takken, waar de laatste jaren een trendmatige groei te zien was, stagneerde de toeneming van de werkgelegenheid. Bij de handel was zelfs sprake van een daling met 14.000 arbeidsjaren. Dankzij een toeneming bij het bank- en verzekeringswezen en de gezondsheidszorg bleef het arbeidsvolume voor het totaal van de diensten vrijwel stabiel.
Het arbeidsvolume bij de overheid steeg evenals in voorgaande jaren met ongeveer 2% (13.000 arbeidsjaren). Per saldo nam de werkgelegenheid in Nederland met 1½% af (–60.000 arbeidsjaren).

BETALINGSBALANS

Het saldo van de lopende transacties met het buitenland heeft een aanzienlijke omslag laten zien. Het verbeterde van een tekort van 5 mrd in 1980 tot een overschot van 8 mrd gld in 1981. De verbetering is bijna geheel een gevolg van de volumeontwikkelingen in het goederenverkeer.
De uitvoer van goederen nam in totaal in volume slechts weinig toe; een volumestijging van 9% werd geconstateerd bij agrarische produkten en voedings- en genotmiddelen, een volumedaling van 10% bij gas en aardolieprodukten.
De invoer van goederen daarentegen zakte vrijwel over de gehele linie in, hetgeen resulteerde in een volumedaling van 7½%.
Het saldo dienstenverkeer verbeterde enigszins, onder meer als gevolg van hogere vervoersopbrengsten en een zich gunstig ontwikkelende reisverkeersbalans.

CENTRAAL-ECONOMISCH PLAN-1982

Het Centraal Planbureau (CPB) heeft op 7 juni het Centraal Economisch Plan voor 1982 gepubliceerd. Enkele hoofdpunten hieruit zijn de volgende: Heroverweging van collectieve uitgaven blijft geboden, maar ook de loonontwikkeling moet een centrale plaats innemen in het te voeren beleid. Loonmatiging immers betekent kostenverlaging voor het bedrijfsleven, verbetert de concurrentiepositie en draagt op den duur bij tot de werkgelegenheid. Via de bestaande koppelingsmechanismen werkt loonmatiging ook door op de collectieve uitgaven, waardoor de budgettaire problematiek wordt verlicht.
Ter bescherming van reële inkomens en consumptieve vraag kan echter tegelijkertijd worden gedacht aan belastingverlichting.
Ter ondersteuning van de investeringen kan voorts (verdere) fiscale lastenverlichting voor het bedrijfsleven worden overwogen. In dat verband zijn tevens belangrijk de voorgenomen Maatschappij voor industriële projecten en het nieuwe instrument van de kapitaalkredieten.
Andere beleidslijnen liggen op het ter-

rein van de arbeidsmarkt, maar in hoeverre deeltijdarbeid en arbeidsduurverkorting tot oplossing kunnen bijdragen is niet in alle opzichten duidelijk.
Meer details volgen hierna.

Beeld 1982 „beklemmend"

Waar het de vooruitzichten voor de Nederlandse economie in 1982 betreft is het CPB somber. De nationale bestedingen blijven vooralsnog in mineur. De reële inkomens en consumptie gaan verder terug. De investeringen – van bedrijven èn overheid – dalen verder, mede waardoor het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans zeer omvangrijk wordt. Zeer hoog wordt de werkloosheid. En précair blijft de positie van de bedrijven, wanneer voor het bedrijfsleven als geheel nauwelijks van winstinkomen of van winstherstel kan worden gesproken.
Aan de andere kant ziet het CPB ook lichtpunten, maar die zijn voor een deel vaag. De concurrentiepositie is de laatste jaren ongetwijfeld verbeterd. De werkgelegenheid loopt nog wel aanzienlijk terug, maar er is de kans dat het tempo van stijging van de werkloosheid minder hoog wordt. Daartoe kunnen het werkgelegenheidsprogramma en de stimulering van de woningbouw mede bijgedragen.
Voorts lijkt een verdere rentedaling mogelijk. Maar minimumvoorwaarde is wel, dat het financieringstekort van de overheid niet opnieuw tegenvalt, door tegenvallers met name in de sfeer van de uitgaven. Daardoor zou het tekort immers nog omvangrijker, of zelfs nog veel omvangrijker worden dan in de cijfers ligt besloten.
Het CPB noemt het beeld voor 1982 alles bij elkaar „beklemmend" en „de weinige lichtpunten, die er zijn, zijn voor een deel nog vaag". De formule voor een internationaal gecoördineerd beleid tot herstel van de economie is niet eenvoudig. Nationaal is dat niet anders.

KERNGEGEVENS, 1979-1982

	1979	1980	1981	1982
	mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %			
Veronderstellingen				
Externe data				
Volume wereldhandel (dubbel herwogen)	8,5	2	–1	2
Prijspeil goedereninvoer (in gld)	11	15	15,5	0,5
w.v. ruwe olie	31,5	65,5	39	–9,5
Concurrerend uitvoerprijspeil (in gld) (dubbel herwogen)	11,5	17,5	19,5	0,5
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie in het buitenland (in gld)	3,5	11,5	15,5	3
Effectieve koers van de gulden t.o.v. concurrenten op buitenlandse markten	3	0,5	–5,5	3
t.o.v. leveranciers	3	0,5	–8,5	1,5
Koers van de dollar (niveau)	2,01	1,99	2,50	2,59
Overige veronderstellingen				
Overdrachtsuitgaven door overheid (bruto)	17	10	8	10,5
Volume materiële overheidsconsumptie	4	1,5	1	–2
Volume overheidsinvesteringen	–4,5	4	–6	–1
Volume investeringen in woningen	–6,5	2,5	–9	–3
Loonsom per werknemer in bedrijven	6,5	6,5	4	6,5
Liquiditeitsquote (ultimo)	35	35	35	35,5
Resultaten				
Volume particuliere consumptie	2	–1	–2,5	–2
Volume bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	2	–6,5	–14	–4
Volume goederenuitvoer	10	1,5	0	2
Volume goedereninvoer	7	–1	–7	1,5
Produktievolume bedrijven	2	1	–1,5	0
Reëel nationaal inkomen	0	–1	–1,5	1
Prijspeil particuliere consumptie	4,5	7	6,5 à 7	5,5 à 6
Prijsindex gezinsconsumptie (werknemersgezinnen)	4,2	6,5	6,7 à 7	5,5 à 6
Prijspeil goederenuitvoer	8,5	13,5	15,5	2,5
Arbeidsproduktiviteit in bedrijven (incl. zelfstandigen)	0,7	1	0,8	2
Reëel vrij beschikbaar inkomen (modale werknemer: incl. incidenteel)	1,5 à 2	–1 à –1,5	–3 à –3,5	–1,5 à –2
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie	2	5	4	2,5
		niveaus		
Saldo lopende rekening van de betalingsbalans (mrd gld)	–4	–4,7	8,7	15
Voorraadvorming (mrd gld)	1,7	1,7	–4,5	0
Werkgelegenheid (1000 manjaren)	4767	4784	4706	4634
Werkloosheid (1000 manjaren)	210	247	385	525
Arbeidsinkomensquote[a]	89	91,5	92	91,5
Besparingen[b]	12,5	11,5	11	13
Financieringstekort overheid (kasbasis)[b]	5,3	7,2	8,3	8,5
Belastingdruk[b]	31	31,8	30,6	29,8
Niet-belastingmiddelen[b]	5	5,9	7,2	8
Sociale premiedruk[b]	19,8	20,4	21,5	22,7

a Gecorrigeerd voor aardgas e.d.
b In % van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen.

Dalende nationale bestedingen

Het CPB houdt rekening met een moeizaam herstel van de conjunctuur in de industriële landen, dat meer accent krijgt in de tweede helft van het jaar. Aan de prijsstijging van de invoer – in 1981 nog ca. 15% – komt voor ons land een einde.

De nationale bestedingen gaan verder in volume terug: de particuliere consumptie met 2%, de bedrijfsinvesteringen met 4%, de woningbouw met 3% en tenslotte de materiële bestedingen van de overheid met 1,5%.
Het verloop van de particuliere consumptie kan in verband worden gebracht met de reële inkomensdalingen, waarvan sprake is.
Waar het de bedrijfsinvesteringen betreft kunnen lastenverlichtingen en rentedaling enig soelaas betekenen, maar een feit blijft – afgezien nog van het extreem lage winstniveau – dat sanering van vermogensverhoudingen veelal vooraf zal gaan aan nieuwe investeringen.
De voorgenomen ombuigingen zullen resulteren in enige volumedaling van de materiële bestedingen van de overheid.
De goederenuitvoer zou met 2% stijgen, maar aan de concurrentiepositie verandert weinig. Uitvoer en nationale bestedingen samen laten een zeer geringe terugval zien van 0,5%. Aan de voorraadintering komt dan een einde, mede waardoor de invoer met 1,5% gaat stijgen.

Reële inkomensdalingen

De conclusie uit het verloop van de bestedingen, uitvoer en invoer is, aldus het CPB, dat er vrijwel geen verandering komt in het volume van de produktie van bedrijven. Wèl neemt de industriële produktie dank zij de uitvoer met 2% toe, maar de bouwproduktie blijft met 3,5% teruggaan.

Het is volgens het CPB onvermijdbaar dat de werkgelegenheid verder afneemt met 75.000. De werkloosheid zal, rekening houdend met de aanwas met 65.000 van de beroepsbevolking, stijgen tot 520.000, dat is ruim 10% van de beroepsbevolking.
De prijsstijging van de gezinsconsumptie zal 5,5 à 6% bedragen, dat is lager dan de veronderstelde loonstijging van 6,5%. Niettemin ontstaat voor de modale werknemer een reële inkomensdaling van ruim 2%, voor de hoogste looninkomens 3 en 1,5 à 2 voor de minima.
Deze achteruitgang wordt veroorzaakt door de sterk toenemende sociale lasten, tijdelijke belastingverhoging en maatregelen op het gebied van de kinderbijslag. Daartegenover zou voor de bedrijven van enig herstel van het – zeer lage – winst-inkomen sprake zijn.
Het overschot op de betalingsbalans zal oplopen tot *f* 15 mrd, terwijl het financieringstekort van

de overheid 8,5% van het nationaal inkomen zal zijn.
(SER-Bulletin, Ministerie van economische zaken).

VOORJAARSNOTA UITVOERING BEGROTING-1982. DEFINITIEVE VERSIE

De minister van financiën heeft op 17 juni bij de Tweede Kamer de definitieve versie ingediend van de z.g. voorjaarsnota, waarin een overzicht wordt verstrekt van de wijzigingen in het financiële beeld, die zich sinds de miljoenennota-1982 hebben voorgedaan.
Over de opstelling van deze nota was in het coalitiekabinet van CDA, PvdA en D'66 in mei een conflict uitgebroken, dat uiteindelijk leidde tot het vertrek van de PvdA-ministers uit het kabinet, vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer op 8 sept. en de formatie van een minderheids- en interimkabinet van CDA en D'66 (pag. 321 e.v., 314/2 e.v., 355/2 e.v. en 377/2 e.v.-1982).
In de definitieve versie van de voorjaarsnota constateert minister Van der Stee van financiën, dat eerder uitgesproken dreigende verwachtingen over een verslechtering van de financiële situatie worden bewaarheid, zelfs in een grotere omvang dan kon worden vermoed.
Het resulterende totaalbeeld van de rijksbegroting kan niet anders dan uiterst somber worden genoemd. Bij een totaal aan tegenvallers van *f* 12 mrd sinds december 1981 betekenen ombuigingen van *f* 3 mrd slechts een gering tegenwicht.
De raming van het financieringstekort die in de miljoenennota nog 6,5% van het nationaal inkomen beliep komt thans uit op 9,75% N.I. waarmee de recordomvang van 1981 (8,25%) ruimschoots wordt overtroffen. Ook de collectieve lastendruk blijft stijgen.
Al met al moet worden geconstateerd dat 1982 geen keerpunt zal zijn in de trend van stijgende financieringstekorten en oplopende collectieve druk. Wel is het kabinet ervan doordrongen dat deze ontwikkeling een neerwaartse bijstelling van de op 8 en 9 april afgesproken ombuigingsomvang voor volgend jaar van per saldo *f* 8 mrd geenszins voor de hand doet liggen: integendeel.

De fundamentele onevenwichtigheden in de Nederlandse economie zijn het resultaat van een drietal ontwikkelingen: de verslechtering van de winstpositie en de vermogensverhouding in het bedrijfsleven, de verslechterde concurrentiepositie en de sterke uitbreiding van de collectieve sector.
Het aandeel van de collectieve uitgaven in het nationale inkomen nam tussen 1973 en 1981 toe met meer dan 17 procentpunt tot rond tweederde van het nationale inkomen. Deze explosieve groei is met name veroorzaakt door de sterke groei van de inkomensoverdrachten aan gezinnen en leverde zodoende een belangrijke bijdrage aan de groei van de consumptieve bestedingen. De hiervoor noodzakelijke stijging van de collectieve lasten en van het financieringstekort hebben de investeringen sterk afgeremd.
Door de stijging van het financieringstekort legde de overheid een toenemend beslag op produktie en op de kapitaalmarkt. In 1973 bedroeg het netto kapitaalmarktberoep van de gehele overheid nog 18,4% van het totale kapitaalmarktaanbod, in 1981 was dit opgelopen tot 61%. Dit snel expanderende overheidstekort heeft de positie van particuliere kapitaalvragers sterk bemoeilijkt en de rentelasten van zowel het bedrijfsleven als de overheid zelf aanzienlijk verzwaard.
De rentelasten van de overheid namen toe tot *f* 9 mrd in 1981 en *f* 12 mrd in 1982.
De gevolgen van de uit het lood geslagen bestedingsstructuur (te veel consumptieve bestedingen en te weinig investeringen) en van de scheefgegroeide verhouding tussen de particuliere en de collectieve sector kwamen in de afgelopen jaren van conjuncturele neergang in alle scherpte naar voren.
De werkloosheid is binnen enkele jaren meer dan verdubbeld en inmiddels de 500.000 gepasseerd. De koopkracht van allen in ons land komt steeds verder onder druk te staan. Voor het bedrijfsleven als geheel is het winstinkomen vrijwel tot het nul-punt teruggelopen. En de bedrijfsinvesteringen bevinden zich op een zorgwekkend dieptepunt.
Het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans (nationaal spaaroverschot) mag dus niet gezien worden als een aanwijzing dat er ruimte is om de consumptieve (overheids)bestedingen op te voeren. Dit zou een voortzetting zijn van de ontwikkelingen tot nu toe, die de groei van de investeringen juist hebben belemmerd. En het is juist het sterk achterblijven van de investeringen dat zijn weerslag vindt in het overschot op de lopende rekening.
De Nederlandse economie heeft in de afgelopen jaren onvoldoende kans gezien zich aan te passen aan de gewijzigde omstandigheden. Een dergelijke aanpassing gedoogt geen verder uitstel. Daartoe zal de overheid haar beslag op de produktie en op de kapitaalmarkt moeten verminderen om ruimte te laten voor investeringen en de financiering daarvan. Omvangrijke ingrepen zijn daarmee onafwendbaar geworden om de expansie van de collectieve sector tot staan te brengen. Omvangrijke ombuigingen zijn noodzakelijk om te voorkomen dat de collectieve lastendruk nog verder oploopt, waardoor de afbraak van produktiecapaciteit zou voortgaan. De daardoor toenemende werkloosheid zou opnieuw een opwaartse druk op de overheidsfinanciën tot gevolg hebben. De budgettaire problematiek zou daarmee vrijwel onoplosbaar worden. De thans genomen maatregelen (ombuigingen tot een totaal van *f* 3 mrd in 1982) beschouwt het kabinet als het minste wat moet gebeuren om deze ontwikkelingen tegen te gaan.
De rentedaling die zich reeds enige tijd aftekent is op zichzelf een gunstige ontwikkeling. In samenhang met het overschot op de lopende rekening geeft deze aan dat een begin kan worden gemaakt met het scheppen van ruimte voor investeringen, waaronder ook de particuliere woningbouw, en met het verbeteren van rendementen en rendementsvooruitzichten. De urgentie van een vermindering van het financieringstekort wordt onder deze omstandigheden groter.
Zodra rendementsvooruitzichten en afzetverwachtingen, door het aantrekken van de conjunctuur, leiden tot een toeneming van de investeringsneiging, zal de ruimte voor de particuliere sector ook aanwezig moeten zijn. Zou het grotere kapitaalmarktberoep van de overheid niet worden teruggedrongen, dan zal het investeringsherstel in de kiem worden gesmoord.
In de voorjaarsnota becijfert de minister van financiën de tegenvallers voor 1982 tot nu toe op *f* 7,4 mrd. Daartoe behoren uitgaven in verband met de werkloosheid ad *f* 1,5 mrd, tegenvallende belastingopbrengen ad *f* 1,4 mrd, tegenvallende aardgas-opbrengsten ad *f* 1,4 mrd, toegenomen rentelasten ad *f* 0,2 mrd, gevolgen nominale ontwikkeling ad *f* 0,7 mrd en tegenvallers in de sfeer van de begrotingsuitvoering ad *f* 2,2 mrd. In de periode van ruim een half jaar is het financiële beeld voor 1982 met ruim *f* 12 mrd verslechterd.
Gezien de omvang van het financieringstekort heeft het kabinet besloten tot het instellen van kasplafonds per departement.

Reactie maatschappelijke organisaties

Het VNO zegt zeer geschrokken te zijn van de voorjaarsnota. Bekend was dat de overheidsfinanciën zich ongunstig ontwikkelden, maar de cijfers blijken nog erger dan de grootste pessimisten voor mogelijk hielden. Het financieringstekort van de overheid van 10% is des te schrijnender indien rekening wordt gehouden met het feit dat nog voor 1% van het nationale inkomen extra buiten de begroting om wordt gefinancierd en dat in 1982 de collectieve lastendruk inclusief de aardgasexport ook met ruim 1% is toegenomen, waardoor de marktsector nog verder wordt weggedrukt.
Duidelijk is, aldus het VNO, dat het vertrekpunt van ieder beleidspakket zal moeten zijn een drastisch beheersen en terugdringen van het financieringstekort en stabilisatie van de lastendruk. Het hoofdzakelijke herstel zal niet alleen nog ingrijpender maatregelen vragen maar ook een nog langere periode in beslag nemen dan tot nu toe werd gedacht.
Voorzitter S. J. van Eijkelenburg van het NCW ziet in de voorjaarsnota geen aanzet tot herstel van het bedrijfsleven. De problemen worden weer naar de toekomst verschoven.
Als gevolg van het hoge financieringstekort van de overheid zal de rente weer omhoog gaan, wat zal leiden tot minder investeringen van het bedrijfsleven. Dat heeft tot gevolg dat er in de toekomst ongeveer 50 duizend arbeidsplaatsen minder bijkomen.

Het KNOV spreekt van een belabberde situatie waarin de collectieve- en marktsector zijn terechtgekomen.

De FNV noemde de voorjaarsnota in een eerste reactie een boekhoudkundig stuk dat volstrekt blind is voor de gevolgen van de bezuinigingsmaatregelen voor de werkgelegenheid. „Op volle kracht vooruit met een verkeerd beleid" aldus de federatie.
De financiële tegenvallers zijn voor meer dan de helft het gevolg van het verder oplopen van de werkloosheid. De weg van verdere drastische bezuinigingen zal leiden tot nieuwe forse tegenvallers. In dat verband spreekt de FNV van de neerwaartse spiraal.
Volgens de FNV zal niet te ontkomen zijn aan kostenmatiging en ombuigingen, maar daarbij moet een werkgelegenheidsbeleid centraal staan dat berust op een krachtig sturende aanpak van het investeringsherstel en met een serieuze aanpak van de herverdeling van arbeid.
Het CNV vindt dat de voorjaarsnota een verontrustend beeld geeft dat te vergelijken is met de Belgische situatie. Het is verder van mening dat in de nota teveel gemikt wordt op bezuinigingen en onvoldoende op het aanzwengelen van de bedrijvigheid. Een dergelijke eenzijdige benadering spreekt het CNV niet aan.
De MHP spreekt eveneens van een uiterst somber beeld uit de voorjaarsnota. Gezien de premiedrukverzwaring per 1 juli en de voorgenomen solidariteitsheffing verwacht de Vakcentrale een forse teruggang van het inkomen.
Gezien de forse aantasting van de bestedingsmogelijkheden en de daarmee gepaard gaande verdere aantasting van de werkgelegenheid mag het kabinet alleen al daarom de solidariteitsheffing niet door laten gaan.
De MHP staat een algemeen matigingsbeleid voor, dat van toepassing is op alle inkomens en inkomensbestanddelen. (SER-Bulletin, ministerie van financiën).

NECROLOGIEËN

ALGRA, HENDRIK (5-1-1896 Hardegarijp – 1-6-1982 Leeuwarden) Oud-hoofdredacteur van het Friesch Dagblad en oud-lid van de Eerste Kamer in Nederland.

Algra begon als boerenarbeider, maar volgde in de avonduren normaallessen (een onderwijzersopleiding). Later studeerde hij Nederlandse taal en letterkunde aan de universiteit van Groningen. Van 1921-1961 was hij leraar Nederlandse taal en letterkunde en geschiedenis te Leeuwarden.
Van 1935-1977 was hij hoofdredacteur van het Friesch Dagblad. In het begin van de oorlog schreef hij voor zijn krant historische schetsen met een duidelijke toespeling op bestaande toestanden. In januari 1941 werd hij door de bezetter voor de keus gesteld zijn ontslag te nemen of de krant op te heffen. Hij nam ontslag, maar enige maanden later werd de uitgave van het Friesch Dagblad toch gestaakt. Het was de eerste krant die werd opgeheven in de bezettingstijd. Direct na de oorlog verscheen het blad weer.
De heer Algra schreef boeken over historische onderwerpen. Hij was een voorvechter voor de erkenning van het Fries als taal. Publikaties van zijn hand waren: Dispereert niet, De eigen weg van het Nederlandse volk, Oranje in ballingschap, Het wonder der negentiende eeuw, Mijn werk, mijn leven.
Van 1946-1969 was hij lid van de Eerste Kamer voor de ARP.
Tijdens zijn lidmaatschap van de Kamer kwam hij in het nieuws door het protest, dat hij uitte tegen het verlenen van de Staatsprijs voor Poëzie aan Gerard van het Reve.
In 1980 verleende de toen honderdjarige Vrije universiteit hem een eredoctoraat in de sociale wetenschappen. De VU roemde Algra's verdiensten op het gebied van de commentariërende journalistiek, „waarbij hij steeds heeft getracht maatschappelijke samenhangen en geestelijke stromingen te signaleren".
Naar aanleiding van dit eredoctoraat schreef een aantal vrienden het boek: Dr. Algra, een Friese senator. Aan dit boek werkten onder meer Dr. J. Zijlstra en Prof. Mr. W. F. de Gaay Fortman mee.

BALMAIN, PIERRE (18-5-1914 Saint-Jean-de-Maurienne in het Franse Savoie – 29-6-1982 Parijs) Frans couturier.

Hij was de zoon van een gerenommeerd couturière. Nadat hij het lyceum van Chambéry had bezocht ging hij architectuur studeren aan de Ecole des beaux arts van Parijs in 1933. Van 1934-1939 was hij de medewerker van Edward Molyneux, van wie hij het modevak leerde. In 1939 ging hij werken voor Lucien Lelong. Daar leerde hij Christian Dior kennen. Balmain, Dior en Lelong werkten samen bij het ontwerpen van modecollecties.
In 1945 begon Balmain een eigen zaak aan de Rue François 1, dichtbij de Champs Elysées. Dit werd hem mede mogelijk gemaakt door de in Parijs wonende schrijfster en maecenas Gertrude Stein en haar vriendin Alice B. Toklas. Gertrude Stein introduceerde hem ook in de Verenigde Staten.
Op 12 oktober 1946 presenteerde Balmain zijn eerste collectie. In dat jaar ging hij ook voor de eerste keer naar de VS.
In 1951 breidde het modehuis zich uit met vestigingen in New York en Caracas.
Balmain had bepaalde „denkbeelden over elegantie" en hij weigerde om zonder meer als mode over te nemen wat als zodanig werd gepresenteerd. Hij zei graag: „Men moet de japon vergeten om alleen de vrouw te zien". Zijn ontwerpen waren gebaseerd op klassieke vormen en eenvoud van snit.
Het succes van zijn ontwerpen stelde Balmain in staat een luxe leven te leiden met villa's in

Pierre Balmain

Marakesj, Normandië en op Elba. Bovendien bouwde hij een uitzonderlijke kunstcollectie op van Grieks-klassieke beelden, 15de-eeuws Chinees aardewerk en honderden antieke vazen en schalen.
Onder de internationaal bekende vrouwen die zich door Balmain lieten kleden waren koningin Fabiola der Belgen, koningin Basna van Jordanië, de prinsessen van het Luxemburgse grootshertogelijke huis en de actrices Marlène Dietrich, Audrey Hepburn, Sofia Loren, Michèle Morgan, Ingrid Bergman en Brigitte Bardot. Prinses Irene liet haar bruidsjurk bij hem maken.
Voor een van zijn collecties in de jaren zestig had Balmain de naam „jolie madame" bedacht. Het werd tevens de naam van zijn befaamdste parfum.

BEAUFORT, jonkvrouw AGATHE HETTY MARIES de (18-10-1890 Baarn – 26-3-1982 Bennekom) Nederlands schrijfster.

Na een verblijf op een Zwitsers pensionaat ging zij te Utrecht colleges volgen in geschiedenis, kunstgeschiedenis en Nederlands. Als „toehoorster", want het vereiste gymnasiumdiploma bezat zij niet.
Na haar huwelijk in 1914 met jhr. mr. Herman Laman Trip, die reeds in 1928 zou overlijden, begonnen haar veelzijdige publicistische activiteiten: verhalen, impressies van haar vele reizen, journalistiek werk (o.a. in de NRC) een toneelspel Willem van Oranje, een essay over Vondel.
Na de oorlog publiceerde zij onder de naam Henriëtte L. T. de Beaufort. Haar enige roman Dolly van Arnhem werd in 1948 uitgegeven; het boek was zeer omvangrijk, maar toch kwamen er vier drukken.
Haar grote kracht bleek evenwel te liggen in de biografie. Zij sprak wel van literaire biografieën, hoewel zij de vie romancée afwees en haar werk wetenschappelijk opzette door het verrichten van een uitgebreid bronnenonderzoek. Gijsbert Karel van Hogendorp (1948) werd een groot succes. In 1950 schreef zij de biografie Willem de Zwijger. De biografie Cornelis van Vollenhoven (1955) betrof iemand die tot haar vriendenkring had behoord. In 1965 schreef zij het uitvoerige levensverhaal Wilhelmina.
Ook korte historische levensschetsen schreef zij; ze werden met haar levensherinnering bijeengebracht in de bundel Gisteren en vandaag (1961).
Van haar overige publikaties verdienen nog vermelding het origineel opgezette werk Rembrandt (1956), de vertellingen Rondom de kroon (1959) en het verslag van een safari die zij op bijna 78-jarige leeftijd door Kenia en Tanganyika maakte (Ruimte en zonlicht, 1968). Enkele van haar werken werden vertaald.

BEMMELEN, JACOB MAARTEN van (20-4-1898 Groningen – 12-1-1982 Dordrecht) Emeritus hoogleraar strafrecht in Nederland.

Zijn grootvader was hoogleraar in de scheikunde te Leiden, zijn vader, J. F. van Bemmelen, 1859-1956, was van 1907 tot 1930 hoogleraar in de dierkunde te Groningen.
J. M. van Bemmelen studeerde in Groningen en promoveerde daar in 1923 op het proefschrift Van zedelijke verbetering tot reclassering. Hij was leraar, advocaat en substituut-griffier bij het kantongerecht en bij de rechtbank in Rotterdam. In 1931 volgde hij prof. mr. A. J. Blok in Leiden op als gewoon hoogleraar in het strafrecht (tot 1968).
Bij zijn ambtsaanvaarding pleitte Van Bemmelen voor een menselijk strafrecht en voor tenuitvoerlegging van straf in de maatschappij, niet in de gevangenis.
In de schaduw van de Tweede Wereldoorlog nam Van Bemmelen in het Duitse Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtwissenschaft en op de enkele strafrechtelijke congressen die nog in Duitsland werden gehouden, scherp stelling tegen de nationaal-socialistische opvattingen.
Toen na de bezetting van Nederland door de Duitsers in november 1940 de joodse hoogleraren werden ontslagen – en na een eerste sluiting een poging werd ondernomen om de Leidse universiteit een nationaal-socialistische signatuur te geven – behoorde Van Bemmelen tot de hoogleraren die onmiddellijk hun ontslag vroegen.
In 1942 werd Van Bemmelen „opgehaald" en in St. Michielsgestel als gijzelaar ter beschikking gehouden van de Duitse bezetter: na zijn vrijlating in 1943 dook hij onder. Toen in het voorjaar van 1944 de voornaamste verzetsorganisaties een verband vormden in de Binnenlandse Strijdkrachten werd Van Bemmelen onder zijn illegale naam Van Bolen als juridisch adviseur in het hoofdkwartier van de BS opgenomen.
Na de bevrijding plaatste het in Londen gecreëerde Militair Gezag Van Bemmelen aan het hoofd van de politieke opsporingdienst en van de kampen waar de politieke delinquenten waren ondergebracht. In die hoedanigheid heeft hij ernstige bezwaren aangevoerd tegen de accommodatie en de overbevolking van die kampen.
Een plaats in een college van de bijzondere rechtspleging heeft Van Bemmelen op grond van zijn levenslange bezwaren tegen de doodstraf steeds geweigerd. In 1946 schreef hij in het Nederlands Juristenblad onder de titel „Auschwitz en de doodstraf" dat ook voor de meest weerzinwekkende misdrijven de fundamentele bezwaren tegen de doodstraf niet zouden moeten wijken.
Hij was een vruchtbaar auteur. Zijn œuvre, heeft prof. Ch. J. Enschedé in 1968 gezegd, is in zoverre te vergelijken met dat van Georges Simenon, dat niemand het kan overzien.

BOESNACH, MINI, toneelnaam van Marie Alida Pieters (4-11-1899 Amsterdam – 20-4-1982 Amstelveen) Nederlands toneelspeelster.

Zij begon haar carrière op 11-jarige leeftijd, op de kermis, waar ze als kindersoubrette optrad. De politie haalde de jonge artieste daar weg en bracht haar naar huis.
Van 1914 tot 1933 werkte ze als revue- en varietéartieste. Van 1925 tot 1933 bij de Bouwmeester Revue. Ze trad onder meer op met Louis Davids.
In 1933 ging Mini Boesnach naar het echte toneel waar ze zich voegde bij het gezelschap van Cor van der Lugt Melsert.
Verder heeft ze onder meer gespeeld bij het Hofstadtoneel, het Residentietoneel en de Nederlandse Comedie. Bekende rollen van haar waren onder andere Dorine in Tartuffe, Olga in De drie zusters (1954-1955). Tevens speelde ze in een aantal stukken van Heyermans, zoals Op hoop

van zegen en speelde ze jarenlang Pieternel in Kloris en Roosje. Zij was te zien in de films Merijntje en Drie wensen in Rome.
De actrice was onderscheiden met de Albert van Dalsumprijs, de bronzen Mann-Bouwmeester medaille en de Herman Heyermansprijs.

BUTLER, lord RICHARD AUSTEN („Rab") (9-12-1902 Attock in India – 8-3-1982 Londen) Oud-minister van Engeland.

Lord Butler of Saffron Walden werd in 1929 lid van het Lagerhuis. Drie jaar later had hij al een ondergeschikte regeringsfunctie. In 1941 maakte Winston Churchill hem minister van onderwijs. Hij was de architect van de uit 1944 daterende onderwijswet die het school- en universiteitssysteem ingrijpend democratiseerde.
Na de oorlog leverde hij belangrijke bijdragen aan de grondslagen van de Conservatieve Partij, waarbij hij zich een moderne conservatief toonde.
Vanaf 1954 leidde hij vier jaar lang het ministerie van financiën. Als minister van binnenlandse zaken liberaliseerde hij onder andere de wetten betreffende de homosexualiteit.
Na de Suez-crisis van 1957 werd algemeen aangenomen dat Butler Anthony Eden zou opvolgen als premier. Uiteindelijk kreeg MacMillan echter de post aangeboden. Nadat MacMillan in 1963 zijn functie had neergelegd werd tot veler verbazing sir Alec Douglas Home tot diens opvolger benoemd.
In de regering-Douglas-Home werd Butler minister van buitenlandse zaken. In 1965 trok hij zich uit het politieke leven terug. Na het beëindigen van zijn politieke loopbaan werd Butler in 1965 in de adelstand verheven.

CAMUS, MARCEL (21-4-1912 Chappes in de Ardennen – 13-1-1982 Parijs) Frans filmregisseur.

Hij werkte aanvankelijk als kunstschilder en beeldhouwer. In de Tweede Wereldoorlog zat hij krijgsgevangen in een Duits kamp bij Lübeck, waar hij met kameraden kleine theaterstukjes opvoerde.
Na de oorlog werd hij regie-assistent van onder anderen Henri Decoin, Marc Allégret, Jacques Becker, Henri Verneuil en Luis Buñuel.
Het eerste grote werk dat hij regisseerde was Mort en fraude (De halfbloed van Saigon) uit 1956, naar een roman van Jean Hougron over de oorlog in Indochina.
Camus werd vooral bekend door Orfeu Negro, een film over het carnaval in Rio de Janeiro die in 1959 de Gouden Palm van het festival van Cannes kreeg. Dit succes kon hij niet evenaren met latere werken, zoals onder meer Os Bandeirantes (1960), L'oiseau du Paradis (1962), Le mur de l'Atlantique (1970) en Otalia de Bahia (1976).
De laatste jaren werkte Camus vooral voor de Franse televisie. Zo regisseerde hij onder ander een serie over Voltaire.

CUSTERS, JOZEF (23-10-1904 Opoeteren – 15-2-1982 Grimbergen). Gewezen minister van België.

Hij begon zijn politieke loopbaan als kabinetschef van de commissaris-generaal voor wederopbouw, Verwilghen. Na het ontslag van Verwilghen in 1942 werd hij waarnemend commissaris-generaal tot zijn arrestatie in september 1944. In 1949 werd hij provinciaal senator (CVP) voor Limburg. In 1961 werd hij minister van volksgezondheid en het gezin. Hij was dit tot 1965. Als secretaris van de commissie voor de grondwetsherziening leverde hij een belangrijke bijdrage tot de grondwetsherziening van 1970.
Hij eiste o.m. dat grondwetsartikel 38 bis nopens de alarmprocedure tevens van toepassing zou zijn voor de Vlaamse minderheid in Brussel. Zijn invloed was ook merkbaar bij het tot standkomen van de taalwetten van 1963.
Custers studeerde rechten en germaanse filologie aan de universiteit van Leuven, waar hij een belangrijke rol speelde in de studentenbeweging als voorzitter van het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond. Hij ondertekende als voorzitter o.m. een huldeaffiche voor de activist August Borms, toen die 10 jaar in de gevangenis zat. Zijn aanhouding in 1944 werd gezien in het licht van zijn vroegere Vlaamsgezindheid.

EDELHAGEN, KURT (5-6-1920 Herne – 8-2-1982 München) Westduits amusements- en jazzmusicus.

Edelhagen, die zijn loopbaan in de jaren na de oorlog was begonnen bij de Amerikaanse militaire zender AFN, had de reputatie dat hij de beste big-band-jazz in Europa speelde. In 1952 ging hij werken voor de Südwestfunk Baden-Baden. De Baden-Badener Big Band leidde hij van 1952-1957. Van 1957-1976 werkte hij voor de Westdeutschen Rundfunk in Keulen.
Daar richtte hij een nieuw orkest op met musici uit acht landen. Door talrijke tournees en optredens op jazz-festivals werd de swingende „Edelhagen-sound" in vele delen van de wereld bekend. Edelhagen werd de eerste „hoogleraarjazz" van Duitsland: gedurende vijf jaar leidde hij aan de Staatliche Musikhochschule van Keulen een cursus voor jazz-musici.

EGMOND, PIET van (14-4-1912 Amsterdam – 12-5-1982 Den Helder) Nederlands organist.

Piet van Egmond gaf vroeg blijk van een grote muzikale begaafdheid. Toen hij 6 jaar was, leerde hij reeds het kerkorgel bespelen. Op 15-jarige leeftijd gaf hij zijn eerste officiële concert op het kerkorgel van de Oude Kerk te Amsterdam met een programma van werken van Bach.
Op zijn 18e jaar behaalde hij het einddiploma orgel van het Amsterdams conservatorium (cum laude). Ook het solistendiploma (1931) en het einddiploma piano (1932) verkreeg hij. Spoedig daarop, toen hij 20 was, werd hij benoemd tot organist van het Concertgebouw in Amsterdam.
Grote bekendheid kreeg hij door zijn radio-concerten, voor de oorlog voor de AVRO, na 1948 voor de NCRV.
Hij bespeelde vele beroemde orgels, o.a. het orgel van de Dom van Keulen en dat van de Saint Sulpice te Parijs.
Hij oogstte succes als dirigent van het Amsterdams Oratorium Koor, met welk koor hij ook in het buitenland concerten gaf o.a. in Oostenrijk, Duitsland, Frankrijk.
Om Bach dichter bij het publiek te brengen, hield hij vele lezingen over de Matthäus-Passion. N.a.v. de jaarlijkse uitvoeringen van de Matthäus-Passion in Aardenburg werd hij in 1973 tot ereburger van deze gemeente benoemd.
In 1977 ontving hij van de gemeente Amsterdam de zilveren legpenning. In 1980 werd hij gepensioneerd.

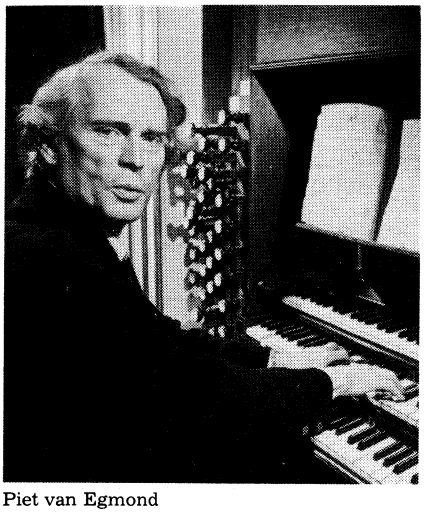

Piet van Egmond

FASSBINDER, RAINER WERNER (31-5-1946 Bad Wörishofen in Beieren – 10-6-1982 München) Westduits film- en theaterregisseur.

Fassbinder bracht zijn lagere-schooltijd door op een Rudolf Steiner-school en volgde daarna, in

Augsburg en München enige jaren onderwijs op een gymnasium. Dit verliet hij kort voor zijn eindexamen, in 1964.
Nadat hij in Keulen verschillende baantjes had gehad, onder andere als behanger en „makelaar in onroerend goed", sloot hij zich in 1967 aan bij een groep toneelschoolleerlingen die in München een „Aktion-theater" had opgericht. Hij speelde er in enkele produkties mee, regisseerde stukken en schreef er zijn eerste toneelstuk Katzelmacher, dat in 1968 in première ging.
Nadat de groep uit elkaar was gevallen richtte Fassbinder met onder meer Hanna Schygulla, die in vele van zijn films een rol zou spelen, een eigen groep op, die zich richtte op wat hij noemde „anti-theater".

In 1969 maakte hij zijn eerste speelfilm Liebe ist kälter als der Tod, die in datzelfde jaar op het festival van Berlijn werd vertoond. Twee jaar later richtte hij een eigen filmmaatschappij onder de naam Tangofilm op.
Veel aandacht trok zijn tweede produktie (1969), een filmversie van zijn stuk Katzelmacher, waarin hij zich, evenals in zijn latere film Angst

essen Seele auf (Alle Turken heten Ali – 1972) bezig hield met het thema gastarbeid. Voor deze laatste film kreeg hij de prijs van de kritiek op het festival van Cannes (1974).
Andere films van Fassbinder die internationaal aandacht trokken waren Händler der vier Jahreszeiten (1971), Die bitteren Tränen der Petra von Kant (1972), Effi Briest (1974), Faustrecht der Freiheit (1974), Mutter Küsters fährt zum Himmel (1975), Die Ehe der Maria Braun (1978), Lili Marleen, Lola en Die Sehnsucht der Veronica Voss, waarvoor hij in Berlijn de Gouden Beer kreeg (1982).
Fassbinder maakte in 13 jaar 25 lange speelfilms, 14 TV-films en twee series, waaronder het monumentale Berlin Alexanderplatz dat een speelduur had van meer dan 15 uur. Zijn laatste film is Querelle naar Jean Genets Querelle de Brest.

FELICI, PERICLE (1-8-1911 Segni bij Rome – 22-3-1982 Foggia in Apulië) Italiaans kardinaal.

In 1929 behaalde hij een doctoraat in de filosofie. Op 28 oktober 1933 werd hij met speciale dispensatie van paus Pius XI priester gewijd. In 1934 behaalde hij een doctorsgraad in de theologie en vier jaar later in het canoniek en burgerlijk recht.
Paus Johannes XXIII wijdde hem in 1960 bisschop en benoemde hem tot secretaris-generaal van het Tweede Vaticaans concilie. Felici werkte nauw samen met paus Paulus VI en vergezelde hem in 1965 naar de zetel van de VN in New York. Twee jaar later benoemde de paus hem in de commissie voor de herziening van het canoniek recht. In oktober 1981 was deze herziening gereed.
Op 26 juni 1967 deed Felici zijn intrede in het college der kardinalen. Op 23 september 1977 werd hij prefect van het hoogste Vaticaans gerechtshof van apostolische signatuur.
In 1978 sprak hij vanaf het balkon van de St. Pieter te Rome tweemaal de woorden „habemus papam". De eerste keer toen kardinaal Albino Luciani was gekozen tot Johannes Paulus I en de tweede keer toen hij bekendmaakte dat kardinaal Woytila tot paus was gekozen.

FREI MONTALVA, EDUARDO (16-1-1911 Santiago in Chili – 22-1-1982 Santiago) oud-president van Chili.

Zijn voorvaders kwamen uit Zwitserland. Frei studeerde rechten aan de katholieke universiteit van Santiago en werkte als journalist bij een krant in Iquique (Noord-Chili). In 1935 was hij één van de oprichters van de Falange Nacional. Deze partij was tegen een „extreem kapitalisme, de onmenselijkheid en het atheïsme van het Marxisme en tegen de zwakheid van het liberalisme". Zij wilde een christelijke, democratische revolutie die de klassen bij elkaar zou brengen.
Van 1940-1945 was Frei hoogleraar in de rechten aan de katholieke universiteit van Chicago. In 1941, 1943 en 1945 werd hij gekozen tot voorzitter van de Falange Nacional. Tevens werd hij in 1945 minister van openbare werken in de regering van Juan Antonio Rios. In 1949 werd hij gekozen tot senator voor Atacama en Coquimbo en in 1957 voor Santiago.
In dat jaar ging de partij samen met een soortgelijke partij, de Sociaal Christelijke partij, en werd de naam veranderd in Christen-Democratische partij (PDC).
In 1958 stond Frei kandidaat voor het presidentschap. Hij werd derde, achter de conservatieve Jorge Alessandri en Salvador Allende, die de socialisten en communisten vertegenwoordigde.
Bij de verkiezingen van 1964 won Frei echter 55,6% van de uitgebrachte stemmen. Hij zou president blijven tot 1970. Zijn opvolger was toen Salvador Allende, die later bij een staatsgreep om het leven kwam.
Frei hield zich tijdens zijn presidentschap ondermeer bezig met de nationalisatie van de Chileense kopermijnen, een agrarisch hervormingsplan en de bestrijding van de inflatie. Hij was ook een van de initiatiefnemers tot het Andes-pact, een economisch samenwerkingsverband van zes Zuidamerikaanse landen.
Nadat in 1973 bij de staatsgreep generaal Augusto Pinochet Ugarte aan de macht gekomen was en bijna alle politieke activiteiten verboden waren, bleef Frei voorzitter van de christen-democratische partij. Hij uitte enkele malen kritiek op het ontbreken van politieke vrijheden in Chili en schendingen van de mensenrechten.

HALLSTEIN, WALTER (17-11-1901 Mainz – 29-3-1982 Stuttgart) Eerste voorzitter van de Europese Commissie.

Hij studeerde rechten en economie aan de universiteiten van Bonn, München en Berlijn. Aan deze laatste universiteit werd hij doctor met een proefschrift over het vredesverdrag van Versailles. Vervolgens was hij verbonden aan het Kaiser Wilhelm Institut voor buitenlands en internationaal burgerlijk recht. In 1929 werd hij in Berlijn docent aan de rechtenfaculteit en in 1930 werd hij hoogleraar aan de universiteit van Rostock, een functie die hij zou uitoefenen tot hij in 1941 hoogleraar werd aan de universiteit van Frankfurt-am-Main.
Een jaar later werd hij luitenant in het Duitse leger. In 1944 werd Hallstein bij Cherbourg krijgsgevangen gemaakt door de Amerikanen en in een kamp in de Verenigde Staten geïnterneerd. Daar doceerde hij rechten aan mede-gevangenen.
Na de oorlog werd hij door de VS uitgenodigd als gastdocent op de Georgetown-universiteit (1948-1949). Inmiddels was hij in 1946 rector van de universiteit van Frankfurt geworden.
Zijn politieke carrière begon omstreeks 1948 toen Adenauer hem binnenhaalde op het ministerie van buitenlandse zaken. Als staatssecretaris van buitenlandse zaken (1951 tot 1958) was Hallstein betrokken bij het formuleren van wat later de Hallstein-doctrine is gaan heten. Deze doctrine hield in dat de Bondsrepubliek geen diplomatieke betrekkingen zou onderhouden met landen die de DDR zouden erkennen.
Vanaf 1949 leidde Hallstein de Westduitse delegatie op de Parijse conferentie over het plan-Schuman voor bundeling van de kolen- en staalproduktie van Frankrijk en de Bondsrepubliek in een organisatie die ook open zou staan voor andere landen. Dit plan leidde in 1951 tot de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS), de voorloper van de huidige EG.
Hij was de drijfveer achter de uitbreiding van deze gemeenschap tot de Gemeenschappelijke Markt en het was Hallstein die de Duitse voorstellen voor de Messina-conferentie (1955) lanceerde. Deze leidde tot het verdrag van Rome en tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap.
Bij de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) in 1958 werd Hallstein de eerste voorzitter van de Europese Commissie. Dit bleef hij tot 1967.
Zijn streven was erop gericht de positie van de Gemeenschap zo onafhankelijk mogelijk van de nationale staten te maken.
Hallstein wilde daarmee bereiken, dat het Europese uitvoerende orgaan zo sterk zou worden, dat geen der lidstaten meer in staat zou zijn, eenzijdig zijn zin door te drijven. Daarbij vond hij, vrijwel van begin af aan een machtige tegenspeler in president De Gaulle, die op het standpunt stond, dat Frankrijk onder alle omstandigheden zijn handen vrij moest kunnen houden.
Toen Hallstein in 1965 met landbouwvoorstellen kwam die tevens beoogden de politieke en financiële onafhankelijkheid der Gemeenschap te vergroten zette De Gaulle hem de voet dwars. Door een half jaar lang niet deel te nemen aan het werk van de Gemeenschap wist Frankrijk te bereiken, dat de landbouwvoorstellen in zijn zin werden gewijzigd en ook dat het in het verdrag voorziene systeem van meerderheidsbeslissingen in de Raad van ministers niet zou worden toegepast.

HAVEMANN, ROBERT (11-3-1910 München – 9-4-1882 Grünheide bij Berlijn) Duits natuurkundige en filosoof (DDR).

Tijdens zijn studie chemie werd Havemann lid van de toenmalige Kommunistische Partei Deutschland (1932). Met grote moeite kon hij onder de nationaal-socialisten zijn wetenschappelijke werk voortzetten. In 1943 werd hij lector aan de universiteit van Berlijn. In datzelfde jaar echter werd hij wegens verzet tegen het nationaal-socialisme gearresteerd. Het Volksgerechtshof van Roland Freisler veroordeelde hem ter dood. Zijn executie werd twee keer uitgesteld omdat vrienden er voor zorgden dat Havemann in de gevangenis (Brandenburg – Görden) opdrachten kreeg tot onderzoek op het gebied van wapens. Eén van zijn buren in de cel van de gevangenis was zijn partijgenoot Erich Honecker.
In 1946 werd Havemann lid van de SED, de uit de communistische en socialistische partij voortgekomen socialistische eenheidspartij. In 1950 ging hij naar Oost-Berlijn waar hij een professoraat chemie kreeg aan de Humboldt-universiteit. Van 1950-1963 was hij afgevaardigde voor de Kulturbund in de Volkskammer.
In 1963/64 ontstonden tussen Havemann en de autoriteiten moeilijkheden toen Havemann in het wintersemester aan de Humboldt-universiteit colleges gaf waarin hij de toestand in de DDR kritisch onder de loep nam. Hij bepleitte meer persoonlijke vrijheid en een democratischer vorm van socialisme. Zijn colleges behandelden de „Naturwissenschaftliche Aspekte philosophischer Probleme".
In maart 1964 verloor hij zijn leerstoel en werd hij uit de SED gestoten. In 1966 moest hij tevens de Academie van Wetenschappen verlaten.
Eind 1976 oefende Havemann scherpe kritiek op de beroving van het Oostduitse staatsburgerschap van de componist en zanger Wolf Biermann die een goede vriend van hem was, en hij kreeg daarna bij herhaling huisarrest in zijn woning in Grünheide.
In vraaggesprekken en publikaties, die alleen in het Westen konden verschijnen, eiste Havemann telkens weer vernieuwing van het socialisme en hekelde hij de starheid waarin het Oostduitse systeem was verzeild geraakt. Hij wilde voor de DDR, die hij de „historisch betere en aan de toekomst rijkere" staat achtte, vrijer debat en politieke hervorming.
De laatste tijd zette Havemann zich in voor behoud van de vrede. Hij nam het initiatief in de herfst van 1981 tot een „Verenigd Duits Vredesintiatief" en begin 1982 behoorde hij tot de ondertekenaars van het „appèl van Berlijn" met het motto „vrede stichten zonder wapens", waartoe het intiatief was genomen door de Oostberlijnse jongerenpredikant Reiner Eppelmann.

Robert Havemann

HERZFELD, HANS JULIUS (22-6-1892 Halle a/d Saale – 16-5-1982 Berlijn) Westduits historicus.

Hij studeerde van 1912-1914 en in 1920 geschiedenis en germanistiek aan de universiteit van Halle. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was hij bataljonscommandant en werd hij door de Fransen gevangen genomen. Na drie jaar gevangenschap zette hij zijn studie voort.
Na zijn promotie in 1921 was hij tot 1938 docent en buitengewoon hoogleraar in Halle. Nadat zijn lesbevoegdheid hem in 1938 door de nationaalsocialisten was ontnomen (zijn grootvader was een jood) werkte hij als wetenschappelijk medewerker op een instituut in Potsdam dat zich bezighield met onderzoek naar de krijgsgeschiedenis. In 1943 hield de Gestapo hem enige maanden vast wegens „Wehrkraftszersetzung". Daarna was Herzfeld als schrijver werkzaam, tot hij na de oorlog zijn academische loopbaan weer kon oppakken.
Van 1946-1950 werkte hij als buitengewoon hoogleraar nieuwere geschiedenis in Freiburg. In 1950 werd hij op verzoek van Friedrich Meinecke gewoon hoogleraar aan de Vrije Universiteit van Berlijn, waar hij tot zijn emeritaat in 1960 colleges gaf. De nieuwere geschiedenis had zijn speciale voorkeur en wel de negentiende en twintigste eeuw en dan vooral de tijd vanaf Bismarck.
Herzfeld speelde een belangrijke rol bij de opbouw van het Friedrich-Meinecke-instituut in Berlijn. Verder richtte hij het Berlijnse instituut voor contemperaine geschiedenis op en was hij betrokken bij de opbouw van het Berlijnse instituut voor politieke wetenschappen. Van 1958-1978 was hij voorzitter van de Berlijnse Historische Commissie.
Publikaties van zijn hand waren: Die deutsche Rüstungspolitik vor dem Weltkrieg (1923), Die deutsche Sozialdemokratie und die Auflösung der nat. Einheitsfront (1928), de biografie Johannes von Miquel (1938/1939), Die moderne Welt 1798-1945 (1950/1951), Das Problem des deutschen Heeres 1919-1945 (vijfde druk 1966), Ausgewählte Aufsätze (1962), Geschichte in Gestalten (1963), Die Weimarer Republik (1965), Berlin und die Provinz Brandenburg im 19. und 20. Jahrhundert (1968), Der 1. Weltkrieg (1968), en Berlin in der Weltpolitik 1945-1970 (1973).

JANSSENS, CHARLES (26-5-1898 Brussel – 24-5-1982 Brussel). Gewezen Belgisch liberaal, lid van de kamer van volksvertegenwoordigers en burgemeester van Elsene.

Janssens studeerde rechten te Brussel en werd advocaat. Van 1939 tot 1965 was hij volksvertegenwoordiger en van 1956 tot 1973 burgemeester van Elsene. Als nationaal en gemeentelijk mandataris behoorde hij tot de rabiate anti-Vlaamse liberalen van de hoofdstad. Onder zijn bestuur groeide Elsene uit tot de „oasis francophone".
Charles Janssens werd ook berucht door zijn oproep in volle kamer, op het hoogtepunt van de koningskwestie: „Leopold III est le premier des inciviques". Het was aan die uitlating te wijten dat Janssens persona non grata was aan het Hof en nooit aanvaard werd als minister.

JASPAR, MARCEL-HENRI (23-6-1901 Schaarbeek – 18-5-1982 Brussel). Gewezen minister van België.

Baron Jaspar ging de geschiedenis in als de minister die in de zomer van 1940, kort na de capitulatie van het Belgische leger, als eerste en op dat ogenblik enig lid van de regering-Pierlot naar Londen overstak om daar de oorlog aan de zijde van de Britten voort te zetten. Om die reden werd hij door zijn in Frankrijk gebleven collega's bij wetsbesluit uit de regering gezet.
Hij behoorde tot een bekende en invloedrijke liberale familie. Hij studeerde rechten te Brussel, werd advocaat en in 1932 lid van de kamer van volksvertegenwoordigers (arrondissement Brussel). Hij was minister van verkeerswezen (1936-37) en van volksgezondheid (1939-40).
Zijn beslissing om naar Londen te gaan was niet alleen ingegeven door de overtuiging dat Groot-Brittannië ten slotte toch de oorlog zou winnen, maar ook door de angst te worden aangehouden door de Duitsers. Zijn vrouw was van joodse afkomst en hijzelf onderhield nauwe betrekkingen met de vrijmetselarij en de linkse beweging in de Franse derde republiek. In Londen vertegenwoordigde hij het officiële België bij ontstentenis van andere leden van de uitvoerende macht.
Hij speelde in die periode met de gedachte van een soort republikeins bewind met bepaalde socialisten als Max Buset, Camille Huysmans en Isabelle Blum. Toen enkele maanden later premier Pierlot en de ministers Spaak en Gutt, in het spoor van de eveneens naar Londen overgestoken minister van koloniën De Vleeschauwer, op hun beurt naar Engeland reisden, stond de nieuwe Londense regering voor een delicaat probleem, aangezien de bij wetsbesluit uit de regering geschrapte minister Jaspar gelijk kreeg.
Als compromis werd hij benoemd tot bijzonder ambassadeur bij de Tsjechoslowaakse regering in ballingschap te Londen. Na de bevrijding was Jaspar ambassadeur, o.m. in Argentinië, Brazilië en Zweden. Hij eindigde in Parijs in 1966. Toen hij op pensioen ging schreef hij zijn boek Souvenirs sans retouche.

JORISSEN, WIM (28-4-1922 Tongeren – 9-6-1982 Mechelen). Belgisch senator.

Na zijn studie Germaanse filologie werd Jorissen leraar. In zijn studententijd was hij praeses van het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond, afdeling Gent, en voorzitter van de Heelnederlandse Jongeren. Hij was ook secretaris van de eerste Vlaamse Volksbeweging en medestichter van de Volksunie. Op 8 juni 1965 werd hij provinciaal senator voor Antwerpen en later werd hij in het arrondissement Mechelen-Turnhout rechtstreeks als senator verkozen. Binnen de VU groeide zijn charisma als leider. Hij was een verwoed tegenstander van het zgn. Egmontpact (1977) en van Hugo Schiltz. Samen met Frans Van der Elst, de eerste VU-voorzitter, voerde hij actie tegen de verkiezing van Schiltz tot voorzitter. Deze actie leverde uiteindelijk niet het beoogde resultaat op.

JÜRGENS, CURD (13-12-1915 München – 17/18-6-1982 Wenen) Duits-Oostenrijks acteur.

Zijn moeder was een Française, zijn vader een koopman uit Hamburg. Al vroeg sprak hij drie talen vloeiend (Duits, Engels en Frans). Nadat hij enige tijd bij een krant had gewerkt, begon hij toneellessen te volgen bij Walter Janssen in Berlijn. In 1936 en 1937 begon hij zijn carrière als acteur in het Berlijnse Metropol-theater waar hij optrad als zingende bon-vivant. Vervolgens speelde hij in het Theater am Kurfürstendamm, in de Berlijnse Komödie en in het Deutschen Volkstheater te Wenen. In 1941 kreeg hij een contract bij het Weense Burgtheater, waaraan hij tot 1953 verbonden bleef.
Zijn bioscoopdebuut maakte hij in 1936 in Willi Forsts film Königwalzer. Daarna volgde een serie populaire produkties, waaronder Familienparade, Herz ohne Heimat, Ein glücklicher Mensch en, na de oorlog, Das singende Haus, Haus des Lebens en Du bisst die Rose vom Wörthersee.
Jürgens als filmacteur werd pas serieus genomen na zijn optreden in Des Teufels General, die in 1955 werd uitgebracht. Mede dank zij zijn formidabele talenkennis kreeg hij vervolgens ook buiten West-Duitsland en Oostenrijk talloze grote rollen aangeboden. Zo was hij naast Ingrid Bergmann te zien in Inn of the Sixth Happiness, naast Orson Welles in Ferry to Hong Kong en, met Peter O'Toole als tegenspeler, in Lord Jim. Andere films waarin hij een belangrijk aandeel had waren Die Ratten, The Enemy Below, een

Curd Jürgens

nieuwe versie van Marlene Dietrichs befaamde film De blauwe Engel, Me and the Colonel (met Danny Kaye) en I aim at the Stars, waarin hij de rol had van ruimtevaartdeskundige Wernher von Braun. In de James Bond-film The spy who loved me speelde hij de schurk Stromberg. Jürgens trad in meer dan 150 film op.
Tijdens de Tweede Wereldoorlog zat de acteur enige tijd in een concentratiekamp in Hongarije omdat hij zich oneerbiedig jegens Hitlers minister van propaganda Goebbels had gedragen. Jürgens ging er altijd prat op een van de weinige grote Duitse acteurs geweest te zijn die niet „fout" was in de oorlog. Na de oorlog nam hij de Oostenrijkse nationaliteit aan.
In 1967 verschenen zijn memoires onder de titel „Zestig jaar en nog niet wijzer", in 1980 gevolgd door „De zoete geur van de rebellie".

KITTO, H. D. F. (1897 Stroud in Gloucestershire – 21-1-1982) Oud-hoogleraar Grieks in Engeland.

Nadat hij het St. Johns College in Cambridge had doorlopen, werd hij in 1921 assistent van de hoogleraar Grieks en vervolgens wetenschappelijk medewerker aan de universiteit van Glasgow. Van 1944-1962 was hij hoogleraar aan de universiteit van Bristol.
De vele reizen die Kitto als jonge man naar Griekenland had gemaakt inspireerden hem tot In the mountains of Greece, dat in 1933 verscheen. Greek Tragedy, het eerste van een serie boeken over verschillende aspecten van het Griekse drama, verscheen in 1939. Een derde druk verscheen in 1961.
In 1951 verscheen The Greeks, een studie over het karakter, de geschiedenis en de wijze van denken van de oude Grieken. Dit boek is meer dan dertig keer herdrukt en in verschillende talen vertaald.
In Form and Meaning in Drama (1956), een voortzetting van Greek Tragedy, hield Kitto zich bezig met zes Griekse tragedies en Shakespeare's Hamlet.
Sophocles: Dramatist and Philosopher verscheen in 1958 en in 1962 vertaalde Kitto Antigone, Electra en Oedipus Rex in het Engels. In Poiesis (1966) schreef hij over Aeschylus, Homerus' Odyssee, Sophocles, Pindarus en Plato, en over Shakespeare's Coriolanus.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

REAGANS PLAN VOOR VREDE IN MIDDEN-OOSTEN

Nadat de op 21 aug. gestarte evacuatie van de PLO uit West-Beiroet (pag. 566/1) op 1 sept. was voltooid – er waren toen ruim 11.000 Palestijnse commando's en ruim 2.000 Syrische militairen van de Arabische vredesmacht vertrokken –, hield de Amerikaanse president Ronald Reagan op 1 sept. 's avonds vanuit Californië een televisietoespraak waarin hij een nieuw initiatief tot oplossing van het Israëlisch-Arabische conflict ontvouwde.
Reeds op 31 aug. 's avonds had de Amerikaanse ambassadeur in Israël, Samuel Lewis, aan de Israëlische premier Begin een boodschap van president Reagan overhandigd met diens opvattingen over het vredesproces in het Midden-Oosten.
In zijn televisietoespraak stelde Reagan o.m. dat de Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook zelfbestuur moeten krijgen „in associatie met Jordanië". Tegelijk verklaarde hij zich tegen „de vorming van een onafhankelijke Palestijnse staat" in die gebieden. Voorts drong hij er bij Israël op aan de vestiging van nieuwe nederzettingen in de bezette gebieden te staken.

Hieronder volgt de letterlijke tekst van de belangrijkste passages uit Reagans toespraak van 1 september zoals gepubliceerd in *The Times* (3-9) en *Het Parool* (2-9):

„Vandaag was een dag die ons allen met trots moet vervullen. Die markeerde het eind van de succesvolle evacuatie van de PLO uit Beiroet, Libanon.(...)
Maar de situatie in Libanon is slechts een onderdeel van het totale probleem van het conflict in het Midden-Oosten. Daarom was Amerika, in de voorbije twee weken toen gebeurtenissen in Beiroet de voorpagina's beheersten, bezig met een rustige poging achter de schermen om de grondslag te leggen voor een meer algemene vrede in de regio.(...)
Het leek mij toe dat wij, met het akkoord in Libanon, een gelegenheid hadden voor een verderreikende vredespoging in de regio en ik was vastbesloten dat moment te benutten.(...)
Vanavond wens ik u verslag uit te brengen van de stappen die wij hebben ondernomen en de uitzichten die zij kunnen bieden op een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten.(...)
Toen onze regering in januari 1981 haar ambt aanvaardde, besloot ik dat het algemene kader voor onze Midden-Oosten-politiek de door mijn voorgangers vastgelegde algemene richtlijnen zou volgen.(...)
De succesvolle voltooiing van Israëls terugtrekking uit de Sinai en de moed bij die gelegenheid getoond door premier Begin en president Mubarak in het nakomen van hun akkoorden overtuigden mij ervan dat de tijd was gekomen voor een nieuwe Amerikaanse politiek om te trachten de resterende geschillen tussen Egypte en Israël over het autonomieproces te overbruggen. Daarom riep ik in mei op tot specifieke maatregelen en een tijdschema voor consultaties met de regeringen van Egypte en Israël over de volgende stappen in het vredesproces. Evenwel, voor deze actie op gang kon worden gebracht, legde het conflict in Libanon beslag op onze inspanningen.(...)
De Libanese oorlog, hoe tragisch ook, heeft ons een nieuwe kans geboden voor vrede in het Midden-Oosten. Wij moeten die nu grijpen en vrede brengen aan dit in beroering gebrachte gebied, dat van zo vitaal belang is voor de wereldstabiliteit, nu er nog tijd is. Het was in deze vaste overtuiging dat ik ruim een maand geleden, voor de lopende onderhandelingen in Beiroet waren voltooid, minister van buitenlandse zaken Shultz opdracht gaf onze politiek aan een nieuwe beoordeling te onderwerpen(...) en ik heb uitgebreid overleg gepleegd met mijn eigen adviseurs over de beginselen die ik u vanavond uiteen zal zetten.
De evacuatie van de PLO uit Beiroet is nu voltooid.(...)
Maar de kansen op vrede in het Midden-Oosten beginnen en eindigen niet in Libanon. Terwijl wij Libanon helpen met de wederopbouw, moeten wij ook stappen ondernemen om de fundamentele oorzaken van het conflict tussen Arabieren en Israëliërs weg te nemen.
De oorlog in Libanon heeft vele dingen aangetoond, maar twee consequenties zijn vitaal voor het vredesproces.
Ten eerste hebben de militaire verliezen van de PLO niet het verlangen van het Palestijnse volk verminderd naar een rechtvaardige honorering van hun aanspraken. Ten tweede de militaire successen van Israël in Libanon hebben gedemonstreerd dat zijn strijdkrachten superieur zijn in het omringende gebied, maar dat deze niet in staat zijn alléén een rechtvaardige en duurzame vrede te bewerkstelligen tussen Israël en zijn buurstaten.
De vraag is nu hoe Israëls legitieme veiligheidsbelangen kunnen worden verzoend met de legitieme rechten van de Palestijnen. Het antwoord daarop kan slechts worden gegeven aan de onderhandelingstafel. Alle partijen moeten erkennen dat het resultaat aanvaardbaar moet zijn voor allen en dat een werkelijke vrede compromissen van allen vereist.
Ik doe dus vanavond een oproep om opnieuw te beginnen. Dit is het ogenblik voor al de rechtstreeks betrokken partijen om mee te doen met – of steun te verlenen aan – een werkbare basis voor vrede.
De akkoorden van Camp David blijven het fundament van onze politiek uitmaken (...)
Ik doe een beroep op Israël om duidelijk te maken dat de veiligheid waar het zo naar verlangt slechts kan worden bereikt door echte vrede, een vrede die grootmoedigheid, visie en moed vereist.
Ik roep het Palestijnse volk op te erkennen dat

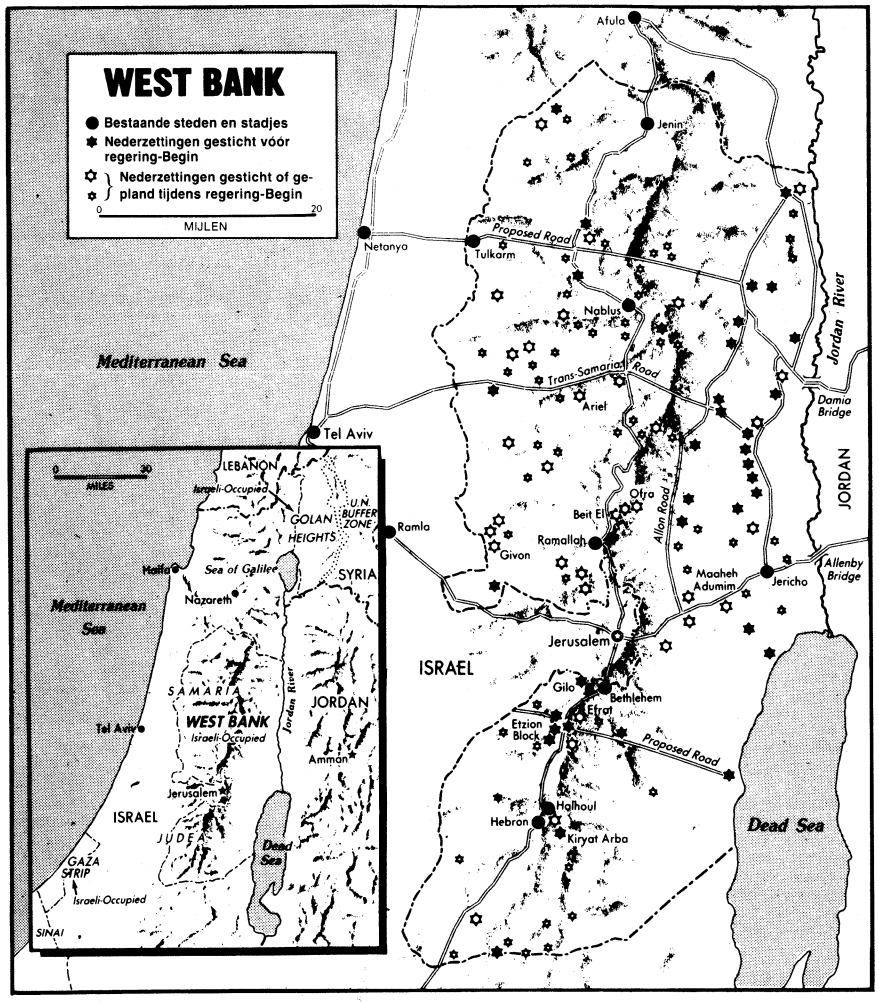

De Israëlische nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever (The Washington Post)

zijn politieke aspiraties onontwarbaar zijn verbonden met de erkenning van Israëls recht op een veilige toekomst.
En ik doe een beroep op de Arabische staten de werkelijkheid van Israël te aanvaarden – en de werkelijkheid dat vrede en rechtvaardigheid slechts kunnen worden verkregen door harde, eerlijke en direkte onderhandelingen.
Ik erken dat de Verenigde Staten, in hun beroep op andere staten, een bijzondere verantwoordelijkheid hebben. Geen andere natie is in de positie te onderhandelen met de belangrijkste partijen in het conflict op basis van vertrouwen en betrouwbaarheid.
De tijd is aangebroken voor een nieuw realisme van de kant van alle volkeren in het Midden-Oosten. De staat Israël is een voldongen feit: die verdient een onbetwiste legitimiteit binnen de gemeenschap der staten.
Maar Israëls legitimiteit is tot op heden door te weinig landen erkend en is ontkend door elke Arabische staat behalve Egypte. Israël bestaat: het heeft het recht in vrede te bestaan achter veilige en verdedigbare grenzen; en het heeft het recht van zijn buren te eisen dat zij de feiten erkennen.
De oorlog in Libanon heeft nog een realiteit in het gebied aangetoond. Het vertrek van de Palestijnen uit Beiroet toont op dramatischer wijze dan ooit aan dat het Palestijnse volk een thuisland ontbeert. De Palestijnen hebben het overheersende gevoel dat hun zaak meer is dan een vluchtelingenkwestie. Ik ben het daarmee eens.
De Camp David akkoorden erkenden dat feit toen zij spraken over de legitieme rechten van het Palestijnse volk en hun gerechtvaardigde eisen.
Voor het verkrijgen van een duurzame vrede moeten allen die zeer diep in het conflict zijn verwikkeld erbij worden betrokken. Alleen door een meer uitgebreide deelname in het vredesproces – het meest onmiddellijk door Jordanië en door de Palestijnen – zal Israël in staat zijn in vertrouwen te bestaan in de wetenschap dat zijn veiligheid en integriteit door zijn buren worden gerespecteerd. Slechts door te onderhandelen kunnen alle naties van het Midden-Oosten een veilige vrede bereiken.

(Nieuwe posities)

Dit zijn onze algemene doelstellingen. Wat zijn de specifieke nieuwe Amerikaanse standpunten, en waarom nemen wij die in? Bij de Camp David-besprekingen tot dusver hebben zowel Israël als Egypte zich vrij gevoeld om openlijk hun opvattingen uiteen te zetten over de vraag wat de uitkomst zou moeten zijn. Begrijpelijkerwijs verschilden hun opvattingen op vele punten.
De Verenigde Staten hebben tot nu toe getracht de rol van bemiddelaar te spelen: wij hebben een openbaar commentaar op de belangrijkste vraagstukken vermeden. Wij hebben altijd erkend – en wij doen dat nog steeds – dat alleen de vrijwillige overeenstemming van die partijen, die het meest rechtstreeks bij het conflict zijn betrokken, een duurzame oplossing kan verschaffen. Maar het is mij duidelijk geworden dat een duidelijker Amerikaanse stellingname met betrekking tot de vitale vraagstukken noodzakelijk is als aanmoediging om tot bredere steun te komen voor het vredesproces.
Ten eerste, zoals aangegeven in de akkoorden van Camp David, dient er een tijdsperiode te zijn gedurende welke de Palestijnse bewoners van de West-oever en Gaza volledige autonomie hebben m.b.t. hun eigen zaken. Er moet gepaste aandacht worden geschonken aan het beginsel van zelfbestuur door de inwoners van die gebieden en aan de legitieme veiligheidsbelangen van de betrokken partijen.
Het doel van de vijfjarige overgangsperiode, die zou moeten beginnen na vrije verkiezingen voor een Palestijns gezagsorgaan van zelfbestuur, is de Palestijnen te bewijzen dat zij hun eigen zaken kunnen regelen en dat een dergelijke Palestijnse autonomie geen bedreiging vormt voor de veiligheid van Israël.
De Verenigde Staten zullen geen steun verlenen aan het gebruik van meer land voor nieuwe nederzettingen gedurende de overgangsperiode. De onmiddellijke aanvaarding van een bevriezing van het aantal nederzettingen door Israël zou, meer dan elke andere handeling, het vertrouwen kunnen scheppen dat noodzakelijk is voor een bredere deelname in deze gesprekken.
Nieuwe activiteiten op het gebied van de nederzettingen-politiek zijn in geen enkel opzicht noodzakelijk voor de veiligheid van Israël en verminderen slechts het vertrouwen van de Arabieren dat over het uiteindelijke resultaat op vrije en eerlijke wijze kan worden onderhandeld.
Ik wil de Amerikaanse positie duidelijk laten doordringen: het doel van deze overgangsperiode is de vreedzame en ordelijke overdracht van het binnenlandse gezag van Israël aan de Palestijnse bewoners van de West-oever en Gaza. Tegelijkertijd moet een dergelijke overdracht geen inbreuk maken op Israëls veiligheidseisen.

(Geen onafhankelijke Palestijnse staat)

Als we de toekomst van de West-oever en Gaza in ogenschouw nemen na de overgangsperiode, is het voor mij duidelijk dat vrede niet kan worden bereikt door de vorming van een onafhanklijke Palestijnse staat in deze gebieden. Dit kan echter evenmin op basis van de Israëlische soevereiniteit of permanent toezicht op de West-oever en Gaza.
De Verenigde Staten zullen dus niet de vestiging steunen van een onafhankelijke Palestijnse staat op de West-oever en in Gaza, net zo min als annexatie of permanent toezicht door Israël.
Er bestaat echter een andere weg naar de vrede. De definitieve status van deze gebieden moet, uiteraard, worden vastgelegd door middel van onderhandelingen waarbij alle partijen moeten geven en nemen. Maar het is de vaste overtuiging van de Verenigde Staten dat zelfbestuur voor de Palestijnen op de West-oever en in Gaza in associatie met Jordanië de beste kans biedt op een duurzame, rechtvaardige en blijvende vrede.
Wij baseren ons beleid ronduit op het beginsel dat het Arabisch-Israëlisch conflict moet worden opgelost door middel van onderhandelingen waarbij gebied moet worden geruild voor vrede. Deze uitwisseling ligt verankerd in resolutie-242 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, die volledig is opgenomen in de akkoorden van Camp David.
VN-resolutie 242 blijft volledig gelden als de eerste steen van Amerika's vredesinspanningen in het Midden-Oosten.
Het is het standpunt van de Verenigde Staten dat, in ruil voor vrede, de terugtrekkingsbepaling van resolutie 242 van toepassing is op alle fronten, met inbegrip van de West-oever en Gaza.

(Jordanië)

Als Jordanië en Israël onderhandelen over grenzen, zal ons standpunt over de mate waarin Israël moet worden gevraagd gebieden op te geven diep beïnvloed worden door de mate van werkelijke vrede, normalisering en veiligheidsgaranties die in ruil worden aangeboden.
Tenslotte blijven wij ervan overuigd dat Jeruzalem ongedeeld moet blijven, maar dat zijn definitieve status door middel van onderhandelingen moet worden vastgesteld.
In de loop van de komende onderhandelingen zullen de Verenigde Staten die standpunten steunen die bij ons overkomen als eerlijke en redelijke compromissen en die waarschijnlijk een degelijk akkoord bevorderen. Wij zullen ook onze eigen gedetailleerde voorstellen indienen als wij menen dat die nuttig kunnen zijn. En, reken erop, de Verenigde Staten zullen zich verzetten tegen elk voorstel – van welke partij ook en op welk punt in het onderhandelingsproces ook – dat de veiligheid van Israël bedreigt. Amerika's verbintenis met de veiligheid van Israël is rotsvast. En, kan ik eraan toevoegen, is ook mijn verbintenis.
In de afgelopen paar dagen hebben onze ambassadeurs in Israël, Egypte, Jordanië en Saoedi-Arabië bij de regeringen van hun gastheren in detail de voorstellen aangeboden die ik hier vanavond heb uiteengezet. Het is mijn overtuiging dat deze voortstellen kunnen leiden tot gerechtigheid, veiligheid en een duurzame Arabisch-Israëlische vrede.
De Verenigde Staten zullen deze principes in totale toewijding verdedigen. Ze zijn volledig verenigbaar met Israëls eisen op veiligheidsgebied en de aspiraties van de Palestijnen. We zullen ons best doen het aantal deelnemers aan de vredestafel, zoals voorzien in de akkoorden van Camp David, uit te breiden. En ik hoop vurig dat de Palestijnen en Jordanië, met steun van hun Arabische collega's, deze kans zullen aangrijpen.
De tragische toestand van verwarring in het Midden-Oosten gaat terug tot het begin van onze geschiedenis. In de huidige tijd heeft het ene conflict na het andere zijn wrede tol geëist in dit gebied. In een tijdperk van nucleaire uitdaging en onderlinge economische afhankelijkheid, zijn dergelijke conflicten een bedreiging voor alle volken van de wereld, niet alleen voor het Midden-Oosten.
Het is voor ons allen (...) tijd een halt toe te roepen aan conflicten, haat en vooroordeel. Het is tijd dat wij allen een gemeenschappelijke poging ondernemen tot wederopbouw, vrede en vooruitgang.
Het is vaak gezegd, en helaas maar al te vaak terecht, dat de geschiedenis van het zoeken naar vrede in het Midden-Oosten een tragedie is van gemiste kansen. In het verlengde van de regeling in Libanon hebben we nu een kans tot een breder opgezette vredesregeling te komen.
Ditmaal moeten we ons deze kans niet laten ontglippen. We moeten verder kijken dan de moeilijkheden en hindernissen van vandaag en eerlijk en vastberaden afstevenen op een betere toekomst. Wij zijn aan onszelf – en aan het nageslacht – verplicht om niet met minder genoegen te nemen. Want als we deze kans op een nieuw begin missen, kijken we mogelijk later terug op dit moment om te beseffen hoe duur die mislukking ons te staan is gekomen.
Dit zijn dan de beginselen waarop het Amerikaanse beleid jegens het Arabisch-Israëlische conflict zal zijn gebaseerd. Ik heb persoonlijk de verplichting op mij genomen erop toe te zien dat ze stand houden en, als God het wil, door alle redelijke en meedogende mensen zullen worden beschouwd als eerlijk, haalbaar en in het belang van allen die vrede wensen in het Midden-Oosten.
Hier, aan de vooravond van wat een gloren van nieuwe hoop kan zijn voor de volken van het geteisterde Midden-Oosten, en voor alle volken in de wereld die dromen van een rechtvaardige en vreedzame toekomst, vraag ik u, mede-Amerikanen, om uw steun en uw gebeden in deze grootse onderneming."

Israëlische regering verwerpt voorstellen Reagan. Oppositie positief

In een eerste reactie op Reagans boodschap aan premier Begin zei de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir op 1 sept.: „Geen enkele macht, ook niet de sterkste en meest vriendschappelijke, zal ons kunnen dwingen ons terug te trekken tot de wurgende grenzen van juni 1967." Israël zou ook „nooit zijn natuurlijke recht opgegeven" zich waar dan ook in het bezette

gebied te vestigen, aldus Shamir die voorts opmerkte: „Wij hebben ons aan elke letter van de akkoorden van Camp David gehouden en roepen de andere partners (Egypte en de VS) op dat ook te doen. De overweldigende meerderheid van het Israëlische volk heeft besloten nooit en te nimmer afstand te doen van Judea, Samaria en Gaza."
Op 2 sept. kwam het Israëlische kabinet in spoedvergadering bijeen. Begin verklaarde toen dat de dag waarop hij Reagans boodschap had ontvangen, „de droevigste dag sinds het begin van mijn premierschap" was. Hij noemde Reagans voorstellen „een tweede plan-Rogers" en de socialistische oud-premier Golda Meir citerend – die ooit gezegd had dat ieder die het plan-Rogers aanvaardt (gericht op ontruiming van de bezette gebieden) „zijn volk verraadt" – zei Begin: „Wij zullen ons volk niet verraden." De premier toonde zich geïrriteerd en beledigd dat Washington wel Jordanië en Saoedi-Arabië had gepolst, maar Israël niet. Tijdens de kabinetszitting – en tijdens een later gesprek met de Amerikaanse minister van defensie Weinberger – zei Begin dat Israël de VS „Libanon op een zilveren presenteerblaadje heeft aangeboden" en nu wordt „beloond" met een Amerikaanse poging „ons Judea, Samaria en de Gazastrook af te nemen". Het Israëlische kabinet verwierp Reagans voorstellen op 2 sept. volledig als „een zeer groot gevaar voor Israël" en „een formule voor zelfmoord". Vicepremier David Levi zei na afloop dat het kabinet tot de conclusie was gekomen dat Reagans voorstellen „tot de stichting van een Palestijnse staat leiden en anti-Israëlisch van karakter zijn".

Begin en zijn regering concentreerden hun kritiek op zeven punten waarop Reagans plannen van de akkoorden van Camp David zouden afwijken (*NRC/H'blad* 3-9):

- Camp David maakt geen melding van stemrecht voor de Arabieren in Oost-Jeruzalem in het autonomieproces;
- Camp David onderscheidt niet tussen interne en externe veiligheid. Daarom kan geen sprake zijn van Palestijnse verantwoordelijkheid voor de interne veiligheid;
- Camp David maakt geen melding van de bevriezing van de Israëlische nederzettingenpolitiek;
- tijdens het overleg van Camp David is gesteld dat de Palestijnse autonomie geldt voor mensen – niet voor mensen èn gebied;
- Camp David voorziet niet in economische, sociale en culturele banden tussen het nu bezette gebied en Jordanië;
- niets in de akkoorden van Camp David sluit annexatie van het nu bezette gebied uit;
- Reagans plannen kunnen leiden tot een Palestijnse staat, een „illusie" volgens Israël. Als Reagans plannen werkelijkheid worden zou niets koning Hoessein van Jordanië verhinderen PLO-leider Arafat naar Nabloes uit te nodigen, hem het bestuur over de westelijke Jordaanoever te geven en zo een Palestijnse staat te vormen die zich vervolgens om wapens tot de Sowjet-Unie zou wenden, aldus de regeringsverklaring.

Op 3 sept. wees de Amerikaanse regering het Israëlische verwijt dat Reagan over diens vredesiniatief wel vooroverleg had gepleegd met Arabische landen maar niet met Israël van de hand.

„Het plan is niet eerst aan de Arabische landen gepresenteerd", zei woordvoerder Hughes van het ministerie van buitenlandse zaken. Volgens hem had er met de Israëlische leiders eenzelfde beraad plaatsgehad als met Arabische leiders. Israël beschuldigde de VS ervan een schriftelijke toezegging te hebben geschonden dat bij belangrijke beleidsinitiatieven met betrekking tot het Midden-Oosten eerst altijd met Israël zal worden overlegd.
Woordvoerder Hughes zei ook dat de visie zoals Reagan die had uitgesproken bovendien in de afgelopen jaren vele malen met de regering in Jeruzalem was besproken. „En tenslotte is het zo dat de president niet om het aanvaarden van een plan heeft gevraagd maar om onderhandelingen erover."

Op 5 sept. besloot een commissie van de Israëlische ministerraad akkoord te gaan met de stichting van acht nieuwe nederzettingen in bezet gebied, zeven op de Westelijke Jordaanoever en één in de Gazastrook. Hoewel vice-premier Simha Ehrlich benadrukte dat dit besluit niet bedoeld was als openlijke provocatie en dat het voornemen om nieuwe nederzettingen te stichten in feite al maanden in de pen zat, volgde onmiddellijk scherpe Amerikaanse kritiek. „Wij kunnen niet begrijpen waarom Israël, op een tijdstip waarop een bredere deelname aan het vredesproces zowel kritisch als mogelijk is, een besluit heeft genomen dat het vertrouwen van alle betrokkenen – en dan vooral de bewoners van de Westoever en de Gazastrook – in een redelijke en rechtvaardige uitkomst van het vredesproces aantast," zo sprak een woordvoerder van het Witte Huis. Hij noemde de aangekondigde nederzettingen dan ook „hoogst onwelkom".
Tijdens het ministersberaad deed premier Begin mededelingen over een boodschap aan president Reagan, waarin de premier herhaalde dat de Amerikaanse „ideeën" geen basis kunnen zij voor een hervatting van de vastgelopen autonomie-onderhandelingen. Bovendien werd Reagan te verstaan gegeven dat de Westelijke Jordaanoever voor Israël altijd Judea en Samaria zal heten en dat deze gebieden de bakermat zijn van het joodse koninkrijk, de joodse cultuur en de plaats waar de profeten de gedachten van de „eeuwige vrede" ontwikkelden. Begin beklaagde zich opnieuw dat Reagan Israël niet had geraadpleegd bij het formuleren van zijn ideeën.

Volgens *The Washington Post* stond het vast dat de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Nicholas Veliotes, koning Hoessein van Jordanië eerder over Reagans vredesinitiatief had geïnformeerd dan premier Begin daarvan in kennis was gesteld. Veliotes zou 10 dagen voor Reagans rede een geheim bezoek aan Amman hebben gebracht, waar Hoessein hem zou hebben gezegd het plan heel serieus te bestuderen.

In tegenstelling tot de regering-Begin stelde de socialistische oppositieleider Shimon Peres zich positief tegenover het plan-Reagan op. Hij zei op 2 sept. dat dit plan gedeeltelijk aansloot bij de door de Arbeiderspartij bepleite „Jordaanse optie". De volgende dag omschreef hij het plan-Reagan als „een zeer belangrijke verandering in de situatie in het Midden-Oosten" en hij concludeerde: „Wij zijn van oordeel dat Israël deze vredeskans niet mag missen."

Verdere reacties

De Arabische wereld reageerde over het algemeen afwachtend op Reagans initiatief, dat naar verwachting een belangrijke plaats zou innemen bij het beraad tijdens de op 6 sept. in het Marokkaanse Fes heropende Arabische topconferentie. De gematigde Arabische landen reageerden voorzichtig positief, de PLO sprak zich er niet over uit, alleen Syrië, wees Reagans plannen radicaal van de hand. Ze zijn, aldus radio-Damascus (2-9), „absoluut niet serieus" en „misleidend" omdat zij gericht zijn „tegen de Arabische eenheid" en „hun basis vinden in de akkoorden van Camp David". De voorstellen vormen „een nieuwe manoeuvre in de vastomlijnde Amerikaanse politiek ter ondersteuning van Israëls agressie, expansionisme en racisme", aldus radio-Damascus.
In een commentaar schreef *NRC/H'blad* (2-9) o.a.:

„...De Amerikaanse president heeft met dit plan duidelijk de Israëlische regering voor willen zijn. Deze laatste heeft er de laatste tijd immers geen enkele twijfel over laten bestaan haar conceptie voor de Palestijnen nu te willen verwezenlijken: de definitieve annexatie van de in 1967 bezette gebieden (de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook) en de afschuiving van een zo groot mogelijk deel van de daar levende Palestijnse bevolking naar Jordanië, dat door de huidige machthebbers in Jeruzalem wordt gezien als „de" Palestijnse staat, waarnaast een tweede overbodig zou zijn. Een uitbreiding van de joodse nederzettingen in de bezette gebieden zou hiermee hand in hand moeten gaan.
De verdrijving van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie uit Libanon was bedoeld als eerste stap in deze richting, om het politieke verzet van de Palestijnen in de bezette gebieden te breken. Washington heeft zich met zijn nieuwe plan welbewust op een confrontatiekoers met Jeruzalem begeven, want het heeft zich niet alleen tegen de annexatie of de permanente Israëlische beheersing van dit gebied uitgesproken, maar ook tegen nieuwe Israëlische nederzettingen.(...)"

INTERNATIONALE ZAKEN

VERENIGDE NATIES

36STE ALGEMENE VERGADERING, EERSTE DEEL

Van 15 sept.-18 dec. 1981 heeft in New York het eerste deel plaatsgevonden van de 36ste zitting van de Algemene Vergadering (AV) van de Verenigde Naties (VN).
Ten dele is hierover reeds bericht op pag. 312/1 e.v.-1982.
Hierna volgt nu eerst een verslag van de algemene debatten.

Algemene debatten

De vertegenwoordigers van 145 lidstaten hebben bijdragen geleverd aan de algemene debatten in de AV, die gehouden zijn van 21 sept.-9 okt. 1981. Onder de sprekers bevonden zich zeven staatshoofden, één kroonprins, vier vice-presidenten, vier ministerpresidenten, vijf vice-premiers en 108 ministers van buitenlandse zaken.
Hieronder worden samenvattingen gegeven, in chronologische volgorde, van de redevoeringen van de woordvoerders voor de VS, de SU en de Chinese Volksrepubliek.

ALEXANDER M. HAIG, MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN, VS.
21 sept.

Haig verklaarde, dat de ontwikkeling van onderontwikkelde landen een nieuwe impuls gegeven moest worden door een nieuwe strategie voor economische groei te ontwerpen. Daarbij moest gebruik worden gemaakt van lessen, die uit het verleden geleerd konden worden. Zodanige lessen, opgedaan in harde ervaringen, konden de grondslag leggen voor principes, die de internationale gemeenschap door de huidige sobere en moeilijke tijden heen konden leiden.
In de eerste plaats werd economische ontwikkeling vergemakkelijkt door een open internationaal handelssysteem. Ontwikkelde en ontwikkelingslanden werden beide geconfronteerd met de uitdaging de Algemene overeenkomst over tarieven en handel GATT en het internationale handelssyteem te versterken om op die manier wederzijdse voordelen voor allen te creëren.

Alexander M. Haig

Vandaag de dag stond het handelssysteem onder enorme druk: groeiende protectionistische neigingen, nieuwe en subtiele soorten van invoerbeperkingen, restrictieve bilaterale overeenkomsten, exportsubsidies en vormen van investeringsbeleid, die de handel verstoorden. Als deze zaken niet zouden worden gereduceerd of uit de weg geruimd, zou het internationale handelssysteem ernstig worden verzwakt en daarbij zouden de ontwikkelingslanden het meeste te lijden hebben.
Voorwaarde voor een dynamisch en succesvol handelssysteem was het soepele functioneren van het internationale financiële systeem. Daarom was het noodzakelijk om ook in de toekomst met andere landen samen te werken om hun steun te bevorderen aan het Internationale monetaire fonds IMF, alsmede hun constructieve deelname in de programma's van het fonds, die gericht zijn op vergemakkelijking van aanpassingen.
In de tweede plaats kon buitenlandse hulp, gekoppeld aan een gezond binnenlands beleid en zelfhulp, het ontwikkelingsproces vergemakkelijken. In de afgelopen drie decennia hadden de VS meer dan $ 130 mrd aan ontwikkelingshulp verleend; het bedrag in het laatste decennium alleen ging de $ 50 mrd te boven. In 1980 had het Amerikaanse volk $ 7,1 mrd ter beschikking gesteld, bijna twee maal zo veel als enig andere gever.
De VS waren ook een belangrijke factor geweest bij het creëren van en de bijdrage aan de multilaterale ontwikkelingsbanken. Er kon geen twijfel bestaan over hun waarde als ontwikkelingsinstellingen.
Haig noemde een strategie voor groei, die berustte op een omvangrijke toename van de overdracht van middelen vanuit ontwikkelde landen naar ontwikkelingslanden „eenvoudig onrealistisch".
In de derde plaats konden regionale samenwerking en bilaterale raadplegingen effectief zijn bij het bevorderen van ontwikkeling. De VS werkten samen met andere staten in de regio om de economische vooruitgang in het Caribische gebied te bevorderen en hadden zich verplicht om nauw samen te werken met de landen van het verdrag voor Zuid-Oost Azië Asean.
In Afrika zagen de VS uit naar nauwe samenwerking met de Economische gemeenschap van Westafrikaanse staten; gelijksoortige betrekkingen met de ontwikkelingslanden in zuidelijk Afrika waren wenselijk.
In de vierde plaats kon groei voor ontwikkeling het best worden bereikt door aansporingen voor individuele economische prestaties. Het individu was het begin, het sleutelelement en de uiteindelijke bevoordeelde van het ontwikkelingsproces. Het grootste potentieel voor ontwikkeling lag in het harde werken en de inventiviteit van de boer, de arbeider en de ondernemer. Zij hadden prikkels nodig om te produceren en daarnaast de gelegenheid om uit hun werk voordeel te trekken.
Onderdrukking van economische prikkels leidde uiteindelijk tot de onderdrukking van enthousiasme en inventiviteit en het ontzeggen van persoonlijke vrijheid kon een even grote belemmering voor produktiviteit zijn als het ontzeggen van een beloning voor een geleverde prestatie.
De VS hadden gezien, dat een politiek, die het particuliere intitatief aanmoedigde, een betere allocatie van hulpmiddelen en snellere economische groei bevorderde. Binnen een kader, dat fundamenteel gunstig was voor de prikkels van de vrije markt, konden particuliere buitenlandse investeringen een aanvulling vormen op binnenlandse investeringen en belangrijk aan de ontwikkeling bijdragen.
Het was echter niet het doel van de VS de eigen economische waarden of oordelen aan iemand op te leggen. Uiteindelijk zou de weg van ieder land naar ontwikkeling gevormd worden door de eigen geschiedenis, filosofie en belangen.
In de vijfde plaats kon de nauwe relatie tussen veiligheid en ontwikkeling niet over het hoofd worden gezien. Daarom verplichtten de VS zich programma's te handhaven en waar nodig uit te breiden, die gericht zijn op afschrikking van internationale agressie en op het verschaffen van de binnenlandse veiligheid, die nodig is om gezonde economische programma's uit te voeren.
De VS waren niet van plan om buitenlandse hulp, morele ondersteuning of het prestige van internationale fora te verschaffen aan landen, die internationaal geweld koesterden.
Eén van de grootste gevaren voor het Handvest en voor de ontwikkeling zelf was de schending van de nationale integriteit van Afghanistan en Cambodja door resp. de SU en Vietnam. Hun gedrag vormde een uitdaging aan de fundamentele rechten van alle soevereine staten.
De VS zouden bijstand verlenen bij de onderhandelingen, die zijn vermeld in de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad ten einde een duurzame en rechtvaardige vrede in Het Midden-Oosten te bewerkstelligen en het was het beleid van de VS om een betrouwbare en geloofwaardige partner te zijn in de onderhandelingen om Namibië aan de onafhankelijkheid te helpen op de basis van de VN-resolutie 435 en op een manier, die aanvaardbaar was voor beide betrokken landen en voor de internationale gemeenschap.
De VS geloofden verder, dat inspanningen tot wapenbeheersing hetzij tussen regionale staten dan wel tussen de supermogendheden een belangrijke bijdrage aan de veiligheid konden leveren, die ontwikkeling vergemakkelijkte. Maar die inspanningen vonden niet in een vacuüm plaats. De internationale gemeenschap had in de afgelopen jaren de neiging gehad de gunstige invloed van de SALT-onderhandelingen op het dempen van regionale conflicten te overschatten. Ook had de internationale gemeenschap de neiging vertoond de invloed van dergelijke conflicten op die onderhandelingen te onderschatten.
De VS geloofden, dat er drie terreinen van actie waren, die om internationale aandacht vroegen. Het eerste was een wereldwijde uitbreiding van de handel. Voor de ministersvergadering van de GATT in 1982 zouden plannen opgesteld kunnen worden met speciale zorg voor economische groei in gedachten. Een hoge prioriteit zou moeten worden toegekend aan het meer volledig integreren van de ontwikkelingslanden in het internationale handelssysteem op de basis van gedeelde verantwoordelijkheid en gedeeld profijt.
Het tweede was een groei van de investeringen. Het zou het gemeenschappelijke doel moeten zijn om binnenlandse en internationale particuliere investeringen te stimuleren.
En ten derde zou er krachtiger internationale samenwerking moeten zijn inzake voedsel en energie.

ANDREI GROMYKO, MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN, SU.
22 sept.

Gromyko verklaarde, dat de SU geen inbreuk maakte op de legitieme belangen van anderen, maar evenmin afstand zou doen van de eigen legitieme belangen, met inbegrip van zijn verplichtingen jegens zijn bondgenoten.
De SU bevestigde opnieuw, dat hij nooit had verlangd naar een confrontatie met de VS en deze ook nu niet zocht. Hij zou het op prijs stellen normale, zakelijke betrekkingen met dat land te onderhouden.
De kruistocht tegen „internationaal terrorisme", die door de VS was gelanceerd met het doel het etiket van terrorisme te bevestigen op de strijd van de volkeren tegen kolonialisme en zijn sporen, was een van de voorbeelden van de politiek van onderdrukking, aan de basis waarvan de onwil van de VS lag om rekening te houden met de rechten van de volkeren om hun

Andrei Gromyko

binnenlandse zaken te regelen op de manier, die zij juist achtten.
Men kon niet voorbijgaan aan de conceptie van „Amerikaanse vitale belangen", die naar voren gebracht werd om die politiek te rechtvaardigen en die dusdanig geïnterpreteerd werd, dat zij de VS in staat stelde elk deel van de wereld uit te roepen tot een gebied van hun belangen.
De SU was er sterk van overtuigd, dat noch de VS noch enig ander land het recht was toegekend om heerschappij over de gehele globe uit te oefenen. Bovendien, grootte, macht en hulpbronnen gaven niet het recht aan enige staat om, met geweld of de bedreiging met geweld, zijn wil aan andere naties op te leggen en volstrekt willekeurig enig deel van de wereld tot een terrein van zijn vitale belangen uit te roepen.
De pogingen van de VS om het gevestigde strategische evenwicht omver te werpen en militaire suprematie te verwerven en op die basis hun wil aan anderen op te leggen was een avonturistische politiek. De SU geloofde krachtig, dat verdere escalatie van de wapenwedloop waanzin was en dat de mensheid hiervoor gespaard moest worden. Ook was de SU van mening, dat het bestaande evenwicht in miltaire kracht geheel in lijn was met de belangen van vrede en internationale stabiliteit.
Voor wat betreft de SU zelf, hij had nooit gestreefd naar militaire superioriteit, maar hij zou nooit toestaan, dat anderen superieur aan hem zouden worden. De SU zou enigerlei uitdaging op passende wijze beantwoorden ten einde dat machtsevenwicht te handhaven. Hij had echter nooit iets gedaan, dat verder ging dan wat absoluut nodig was om zijn bevolking een vreedzaam leven en zijn bondgenoten en vrienden veiligheid te verzekeren.
Het besluit van de VS om de produktie van het neutronenwapen te beginnen was een stap naar een verslechtering van de situatie in de wereld. De SU was van mening, dat de produktie van dat duivelse, bijzonder onmenselijke type van wapen tot massa-destructie geheel verboden moest worden.
De intentie van de VS om wapens aan China te verkopen en dat land te helpen bij de opbouw van zijn militaire potentieel was publiek gemaakt, op een moment, waarop Peking een politiek van hegemonisme en agressie volgde. Met de vestiging van militaire samenwerking tussen de VS en China – waarbij Japan ook nog betrokken geraakte – zou door de SU en andere landen op passende wijze rekening gehouden worden.
Van zijn kant had de SU herhaaldelijk uitdrukking gegeven aan de overtuiging, dat het belang van het Chinese volk het best gediend zou zijn met een politiek van vrede. De SU zou het op prijs stellen zijn betrekkingen met de Volksrepubliek China op te bouwen op een basis van goede nabuurschap.
Samen met andere staten was de SU bereid de strijd te ondernemen om de wapenwedloop in te perken, de dreiging van oorlog te verwijderen en hangende problemen te regelen. De SU deed ook het voorstel, dat de AV een verklaring zou aanvaarden, waarin o.m. plechtig werd verklaard, dat staten en staatslieden, die als eerste kernwapens zouden gebruiken, de ernstigste misdaad tegen de mensheid begingen.
De SU was bereid om de onderhandelingen met de VS over de beperking van strategische wapens te hervatten. Als er een gemeenschappelijke wil was, kon voortgang in de richting van een oplossing van dat probleem gemaakt worden.
Evenzeer was de SU bereid om overeenstemming te bereiken over de beperking en vermindering van kernwapensystemen voor de middellange afstand in Europa. Tezelfdertijd wilde de SU het duidelijk maken, dat, mocht de andere zijde de onderhandelingen kunstmatig laten uitlopen en beginnen met de opstelling van nieuwe kernwapens voor de middellange afstand in West-Europa, hij maatregelen zou hebben te nemen om het evenwicht te herstellen.
Het was verder uiterst belangrijk om te voorkomen, dat militaire competitie zou worden uitgebreid tot in de ruimte. Een voorstel met die strekking had de SU aan de AV voorgelegd.
Vrede en stabiliteit in het Midden-Oosten konden alleen worden verzekerd d.m.v. een omvattende politieke regeling, die geen inbreuk zou maken op de rechten van enig land of volk in dat gebied.
De politieke regeling in Afghanistan, waartegen nog steeds een niet-verklaarde oorlog werd gevoerd, zou eerst en boven alles de beëindiging en niet-hervatting moeten verzekeren van bewapende of andere inmenging in de zaken van dat land. Een dergelijke regeling, die deugdelijke internationale garanties zou moeten insluiten, zou de instelling garanderen, bij overeenkomst tussen Afghaanse en Sowjet-zijden, van de modaliteiten en het tijdpad voor de terugtrekking van het beperkte contingent Sowjettroepen uit Afghanistan.
Spanningen in Zuid-Oost Azië konden ook alleen worden verminderd door onderhandelingen. De manœuvres rond de niet-bestaande kwestie-Cambodja konden alleen maar schade veroorzaken. Ook tot falen gedoemd waren de pogingen een schaduw te werpen op Vietnam, dat een helpende hand naar het Cambodjaanse volk had uitgestoken in zijn strijd voor vrijheid en onafhankelijkheid.
De bedrieglijke beweringen van Washington dat iemand ergens in Zuid-Oost Azië giftige chemische substanties had gebruikt, waarvan gezegd werd, dat zij van Sowjet-makelij zouden zijn, waren een opzichtige poging om de sporen uit te wissen van hen, die zelf aan dergelijke misdaden schuldig waren.
De SU steunde het recente initiatief van de Mongoolse regering, die een conventie had voorgesteld over wederzijdse non-agressie en het afzien van geweld in de betrekkingen tussen de landen in Azië en het gebied van de Indische Oceaan. Evenzeer sloeg hij de vreedzame, constructieve politiek van India hoog aan, die een belangrijke bijdrage leverde aan het handhaven van stabiliteit en vrede in Azië en het verzekeren van internationale veiligheid.
De dekolonisatie van Namibië was een erezaak en het was de urgente plicht van de VN om het volk van het gebied te helpen de vrijheid te winnen. Een einde zou gemaakt moeten worden aan het agressieve, gangster-achtige optreden van Zuid-Afrika tegen Angola en andere Afrikaanse landen.

ZHANG WENJIN, ONDERMINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN, CHINA
23 sept.

Zhang verklaarde, dat nog steeds agressie en expansie door het Sowjet-hegemonisme de belangrijkste bedreiging voor de wereldvrede vormden. De invasie van de SU in Afghanistan en zijn steun aan de Vietnamese bezetting van Cambodja waren niet alleen gericht op de onderwerping van beide volken, maar ook op het gebruiken van deze landen als een springplank voor verdere expansie, om op die manier de ring rond het olierijke Midden-Oosten te sluiten, door te dringen naar de Straat van Malakka, en de dreiging te vergroten voor de omliggende landen, alsmede voor de vrede en de veiligheid van de rest van de wereld.
Recente voorstellen, die naar voren waren gebracht door de SU en Vietnam voor een regeling van de kwesties Afghanistan en Cambodja, waren gebaseerd op de aanvaarding van het fait accompli, dat door hun gewapende invasie in het leven geroepen was. Alle buitenlandse troepen moesten dadelijk en onvoorwaardelijk worden teruggetrokken uit Afghanistan en Cambodja; die twee landen moesten worden hersteld in hun onafhankelijke en niet-gebonden status; en de Afghaanse en Cambodjaanse volken moesten vrij zijn hun eigen politieke systemen en regeringen te kiezen.
M.b.t. het Midden-Oosten hield Israël nog altijd obstinaat vast aan een expansionistische positie. Het moest zich terugtrekken uit de Arabische gebieden, die het sinds 1967 bezet hield, met inbegrip van Jeruzalem. Het Palestijnse volk moest zijn nationale rechten terugkrijgen, met inbegrip van het recht op zijn eigen thuisland en het recht op zelfbeschikking en de vestiging van een staat. De PLO, als enige wettige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk, had het recht op gelijkwaardige deelname aan een omvattende regeling van het Midden-Oostenprobleem; en alle landen in het gebied hadden recht op onafhankelijkheid en bestaan.
In zuidelijk Afrika moest Namibië onmiddellijk echte nationale onafhankelijkheid verwerven op de basis van territoriale integriteit en nationale eenheid. Het systeem van apartheid in Zuid-Afrika moest onmiddellijk worden afgeschaft en de internationale gemeenschap moest zonder terughouding omvattende sancties tegen Zuid-Afrika treffen.
De volkeren in sommige Caribische landen waren lang onderworpen geweest aan imperialistische en kolonialistische uitbuiting en onderdrukking en aan ondraaglijke binnenlandse politieke en economische verhoudingen. China verzette zich tegen alle buitenlandse inmenging in dat gebied, ongeacht waar die vandaan kwam.
De vreedzame hereniging van Korea stuitte nog steeds op obstructie van de autoriteiten in Zuid-Korea en de VS hadden nog steeds hun troepen niet uit Zuid-Korea teruggetrokken. De resolutie van de AV over de kwestie-Korea, die in 1975 was aangenomen, diende met spoed te worden uitgevoerd ten einde op die manier condities te scheppen, die gunstig zijn voor een onafhankelijke en vreedzame hereniging van Korea.
De economische toestand van vele ontwikkelingslanden was verder verslechterd en econo-

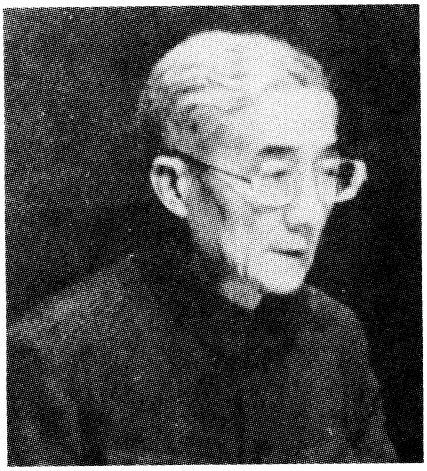

Zhang Wenjin

mische tegenstellingen tussen Noord en Zuid waren meer acuut geworden. De inspanningen van de ontwikkelingslanden om economische onafhankelijkheid te bereiken na de verwerving van de politieke onafhankelijkheid vertegenwoordigden een onweerstaanbare kracht. De instelling van een nieuwe internationale economische orde was niet een zuiver economische zaak, maar een vitale politieke kwestie, die invloed had op het handhaven van de vrede en de stabiliteit in de wereld.

Resoluties

Van de belangrijkste resoluties, die de AV op de 36ste zitting heeft aangenome, volgen hierna samenvattingen.

KAMPUCHEA (CAMBODJA)

De resolutie over Kampuchea (Cambodja) herhaalde de overtuiging van de AV, dat de terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit Kampuchea, het herstel en het behoud van zijn onafhankelijkheid, soevereiniteit en territoriale integriteit, het recht van het volk van Kampuchea om zijn eigen lot te bepalen en de verplichting van alle staten tot niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Kampuchea de belangrijkste onderdelen waren van enige rechtvaardige en duurzame oplossing van het probleem-Kampuchea.
In de resolutie stemde de AV in met het verslag van de Internationale Conferentie over Kampuchea, die in juli 1981 in New York bijeen was geweest en daar een verklaring had aanvaard, waarin vier elementen werden gespecificeerd voor onderhandelingen over een omvattende oplossing van het probleem-Kampuchea. Ook keurde de AV het voorstel van de conferentie goed een ad hoc-commissie van de Internationale Conferentie over Kampuchea in te stellen.
De AV besloot de conferentie in de toekomst op een passend tijdstip weer bijeen te roepen en deed een beroep op de staten in Zuid-Oost Azië en andere betrokkenen dan ook deel te nemen.
De resolutie vroeg de VN-secretaris-generaal een voorbereidende studie te verrichten over een mogelijke toekomstige rol van de VN en zijn goede diensten ter beschikking te stellen ten einde bij te dragen aan een omvattende politieke regeling in Kampuchea.
De resolutie werd op 21 okt. aangenomen met 100 tegen 25 stemmen (die van het Sowjet-blok behalve Roemenië, dat afwezig was, en die van Afghanistan, Angola, Tsjaad, Kongo, Cuba, Ethiopië, Grenada, Laos, Libië, Mozambique, Nicaragua, Seychellen, Syrië, Vanuatu (dat later het VN-secretariaat ervan op de hoogte bracht, dat het zich van stem had willen onthouden), Vietnam en Zuid-Jemen), bij 19 onthoudingen en 10 afwezigen, terwijl Albanië niet aan de stemming deelnam.

MIDDEN OOSTEN

Over het Midden-Oosten en de Palestijnse kwestie aanvaardde de AV meerdere resoluties.

Op 13 nov. nam de AV met 100 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij 34 onthoudingen een resolutie aan, waarin Israël werd veroordeeld voor zijn „daad van agressie met voorbedachte rade en zonder precedent" tegen nucleaire installaties in Irak op 7 juni 1981 (pag. 385 e.v.-1981). Gezegd werd, dat deze daad een „nieuwe en gevaarlijke escalatie in de bedreiging van internationale vrede en veiligheid" vormde.
De AV vroeg de Veiligheidsraad een onderzoek in te stellen naar de nucleaire activiteiten van Israël en de samenwerking met andere landen op dit gebied. Verder werd gevraagd om effectieve actie om Israël te verhinderen de internationale vrede en veiligheid verder in gevaar te brengen. De AV verlangde, dat Israël aan Irak compensatie zou betalen voor de aangerichte schade en het verlies aan levens.

De AV aanvaardde op 10 dec. een aantal resoluties over Palestina, waaronder de volgende:

De delegatie van Democratisch Kampuchea (het regime-Pol Pot) in de 36ste AV.

Met 121 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij 23 onthoudingen besloot de AV de Commissie voor de uitoefening van de onvervreemdbare rechten van het Palestijnse volk te machtigen zijn werkzaamheden voort te zetten. Deze commissie was in 1975 in het leven geroepen (pag. 266/1-1976).

Met 122 tegen vier stemmen (Canada, Israël, Noorwegen en de VS) bij 20 onthoudingen besloot de AV om onder auspiciën van de VN een internationale conferentie over de Palestijnse kwestie bijeen te roepen, niet later dan in 1984.

Met 111 tegen 13 stemmen (Australië, België, Canada, Denemarken, Bondsrepubliek Duitsland, IJsland, Israël, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Engeland, en de VS) bij 20 onthoudingen sprak de AV opnieuw als haar mening uit, dat een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten niet kon worden ingesteld zonder de terugtrekking van Israël uit alle bezette Palestijnse en andere Arabische gebieden en zonder het bereiken van een rechtvaardige oplossing voor het probleem van Palestina op de basis van het verwerven door het Palestijnse volk van zijn onvervreemdbare rechten in Palestina.

Met 139 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij vier onthoudingen bepaalde de AV, dat „alle wetgevende en administratieve maatregelen, genomen door Israël, de bezettende mogendheid, die de status van de Heilige Stad Jeruzalem hebben veranderd of ten doel hebben te veranderen en i.h.b. de z.g. „basiswet" m.b.t. Jeruzalem en de uitroeping van Jeruzalem tot de hoofdstad van Israël, van nul en gener waarde zijn en onmiddellijk moeten worden ingetrokken".

Met 88 tegen 21 stemmen (de tegenstemmers van de resolutie over de voorwaarden voor vrede in het Midden-Oosten plus Oostenrijk, Finland, Frankrijk, Guatemala, Ierland, Nieuw-Zeeland, Portugal en Zweden) bij 36 onthoudingen sprak de AV zich uit tegen alle deelovereenkomsten en aparte verdragen, die een flagrante schending van de Palestijnse rechten vormden.

Verder nam de AV op 17 dec. een resolutie aan over „De situatie in het Midden-Oosten" met 94 tegen 16 stemmen (vnl. Westelijke landen) bij 28 onthoudingen. Deze resolutie veroordeelde de Israëlische agressie tegen het Palestijnse volk en de staat Libanon en verklaarde, dat strategische samenwerking tussen Israël en de VS, zoals overeengekomen in een verdrag, dat op 30 nov. 1981 was ondertekend (pag. 192/1-1982), Israël zou aanmoedigen voort te gaan met zijn „agressieve en expansionistische politiek en praktijken" in de Palestijnse en andere Arabische gebieden, die in 1967 waren bezet, en een negatief effect zou hebben op de instelling van een omvattende, rechtvaardige en duurzame vrede in het gebied. In de resolutie werd op alle staten een beroep gedaan een eind te maken aan de stroom naar Israël van enigerlei militaire, economische en financiële middelen, die het zouden aanmoedigen voort te gaan met zijn „agressieve politiek" tegen de Arabische landen en het Palestijnse volk.

Op dezelfde dag aanvaardde de AV ook een resolutie, waarin de annexatie door Israël van de Golan-hoogvlakte werd veroordeeld (pag. 192/1-1982).

De AV aanvaarde op 16 dec. met 139 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij vier onthoudingen een resolutie, waarin werd geëist, dat Israël onmiddellijk de uitvoering zou staken van het kanaalproject, waarbij de Middellandse Zee werd verbonden met de Dode Zee. Op andere staten werd een beroep gedaan geen hulp te ver-

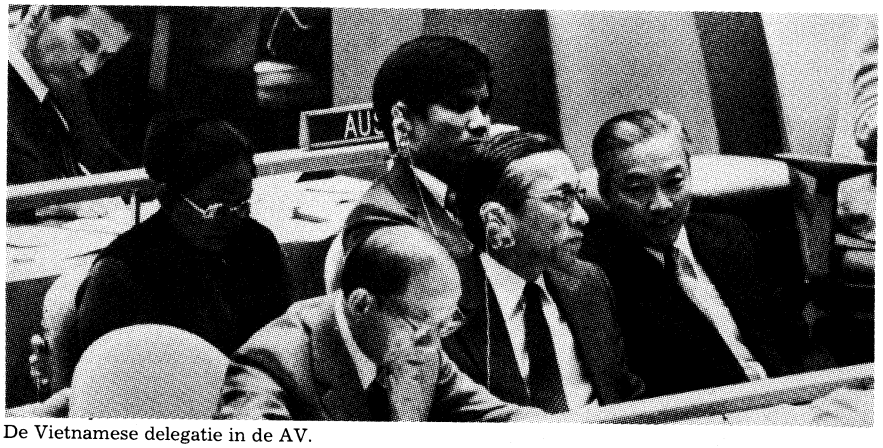

De Vietnamese delegatie in de AV.

lenen, direct of indirect, bij de „voorbereiding en uitvoering van dit project" en er bij nationale en internationale ondernemingen op aan te dringen te handelen in overeenstemming met deze resolutie.

AFGHANISTAN

M.b.t. de toestand in Afghanistan aanvaardde de AV op 18 nov. een resolutie, waarin de eerdere resoluties over dit onderwerp, die van 14 jan. 1980 (pag. 395/2-1980) en die van 20 nov. 1980 (pag. 439/3 e.v.-1981) in herinnering werden gebracht.
De AV riep opnieuw op tot de onmiddellijke terugtrekking van buitenlandse troepen; herhaalde, dat het „bewaren van de soevereiniteit, territoriale integriteit, politieke onafhankelijkheid en het niet-gebonden karakter van Afghanistan essentieel is voor een vreedzame oplossing van het probleem." De AV bevestigde opnieuw „het recht van het Afghaanse volk om zelf zijn regeringsvorm te bepalen en zijn economische, politieke en sociale systeem te kiezen, vrij van inmenging van buitenaf, ondermijning, dwang of beperking van wat voor soort ook". Op alle betrokken partijen werd een beroep gedaan om te werken aan het urgente tot stand brengen van een politieke oplossing en het scheppen van de nodige voorwaarden, die het de Afghaanse vluchtelingen mogelijk zouden maken vrijwillig, in vrijheid en met eer naar hun huizen terug te keren. Opnieuw deed de AV een beroep op alle staten en internationale organisaties voort te gaan met de uitbreiding van humanitaire hulp, met het oog op een verlichting van de ontberingen van de Afghaanse vluchtelingen, in coördinatie met de Hoge Commissaris van de VN voor vluchtelingen.
De resolutie werd aanvaard met 116 tegen 23 stemmen (de landen van het Sowjet-blok behalve Roemenië, dat niet aanwezig was, en verder Afghanistan, Angola, Cuba, Ethiopië, Grenada, Laos, Libië, Madagaskar, Mozambique, Sao Tomé en Principe, Seychellen, Syrië, Vietnam en Zuid-Jemen) bij 12 onthoudingen, afkomstig uit verschillende niet-gebonden landen en Finland.

NAMIBIË

De AV nam op 10 dec. verschillende resoluties aan over de kwestie-Namibië, waaronder de volgende:

Met 120 tegen 0 stemmen bij 27 onthoudingen (vnl. Westelijke en Scandinavische landen plus Australië, Chili, Guatemala, Japan, Nepal, Nieuw Zeeland, Singapore en Uruguay) aanvaardde de AV een resolutie, waarin „het racistische regime van Zuid-Afrika" krachtig werd veroordeeld voor „zijn inspanningen om een nucleair vermogen voor militaire en agressieve doeleinden" te ontwikkelen. Met grote zorg werd vastgesteld, dat de Veiligheidsraad er op 31 aug. 1981 niet in was geslaagd, als gevolg van een veto van de VS, zijn verantwoordelijkheden uit te oefenen ten aanzien van de „onuitgelokte massieve gewapende agressie tegen Angola" (zie voor deze militaire acties pag. 561 e.v.-1981); voorts bevestigde de AV opnieuw, dat de South West Africa People's Organization de enige en authentieke vertegenwoordiger van het Namibische volk is; gaf hij zijn steun aan „de gewapende strijd van het Namibische volk om zelfbeschikking, vrijheid en nationale onafhankelijkheid in een verenigd Namibië te bereiken"; veroordeelde hij Zuid-Afrika voor zijn „toegenomen onderdrukking van het Namibische volk, voor de massieve militarisering van Namibië en voor zijn gewapende aanvallen op buurstaten, i.h.b. Angola"; en hij veroordeelde met kracht de „geheime verstandhouding" van de regeringen van bepaalde Westelijke landen, met name West-Duitsland, Israël en de VS, met Zuid-Afrika op nucleair gebied en hij deed een beroep op Frankrijk en alle andere staten om af te zien van leveranties aan Zuid-Afrika, direct of indirect, van installaties, die het in staat mochten stellen om uranium, plutonium en ander nucleair materiaal, reactoren of militaire uitrusting te produceren.

De AV nam met 118 tegen nul stemmen bij 29 onthoudingen (de landen, die zich bij de stemming over de vorige resolutie onthouden hadden behalve Nepal en Singapore, die voor deze resolutie stemden, plus Botswana, Costa Rica, Lesotho en Swaziland), een resolutie aan, die opriep tot de volledige isolering van Zuid-Afrika op politiek, economisch, militair en cultureel gebied.

ZUID-AFRIKA

Op 17 dec. nam de AV, evenals in vorige jaren, een aantal resoluties aan, die zich bezig hielden met het beleid van apartheid van de regering van Zuid-Afrika. Hieronder bevonden zich de volgende:

Met 115 tegen 15 stemmen (vnl. Westelijke landen plus Japan en Nieuw Zeeland) bij 16 onthoudingen werd een resolutie aanvaard, waarin de belangrijkste handelspartners van Zuid-Afrika werden veroordeeld, die hun politieke, militaire en economische betrekkingen met Zuid-Afrika hadden uitgebreid ondanks herhaalde oproepen van de AV tot het tegendeel, en waarin een veroordeling werd uitgesproken van „de uitroeping van de zogenaamde onafhankelijkheid van Ciskei op 4 dec. 1981".

Met 130 tegen acht stemmen (Westelijke landen) bij acht onthoudingen besloot de AV 1982 uit te roepen tot het internationale jaar voor de mobilisatie voor sancties tegen Zuid-Afrika.

Met 136 stemmen tegen één (VS) bij acht onthoudingen veroordeelde de AV de „aanhoudende daden van agressie, die door het apartheidsregime begaan zijn tegen onafhankelijke Afrikaanse staten", i.h.b. de overval op Matola (Mozambique) in jan. 1981 (pag. 620/3-1981), zijn invasie op grote schaal in Angola sinds juli 1981 (pag. 561 e.v.-1981) en de „invasie" van de Seychellen op 25 nov. 1981 (pag. 126/3 e.v.-1982).

Met 109 tegen 18 stemmen (vnl. Westelijke landen met Nieuw Zeeland en Japan) bij 13 onthoudingen besloot de AV de Veiligheidsraad te verzoeken om de verklaring van de AV over Zuid-Afrika in beschouwing te nemen „met het oog op het opleggen van omvattende en verplichte sancties" tegen Zuid-Afrika en verder de secretaris-generaal te vragen urgente consultaties met het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbank te beginnen ten einde deze organisaties ervan te overtuigen de VN-resoluties over Zuid-Afrika te eerbiedigen en over de resultaten van dit overleg aan de 37ste AV verslag uit te brengen.

ONTWAPENING

De AV aanvaardde op 9 dec. 53 verschillende resoluties over vraagstukken van ontwapening en internationale veiligheid.
Een samenvatting van de belangrijkste ervan volgt hierna:

Zonder stemming aanvaardde de AV een resolutie, waarin op de staten met kernwapens en andere staten een beroep werd gedaan hun meningen, voorstellen en praktische suggesties over het voorkomen van een kernoorlog voor te leggen.

Met 118 tegen twee stemmen (Engeland en de VS) bij 23 onthoudingen herhaalde de AV zijn ernstige zorg, dat proeven met kernwapens onverminderd werden voortgezet „tegen de wens van de overweldigende meerderheid van de lidstaten".

Met 140 tegen 0 stemmen bij vijf onthoudingen bracht de AV eerdere uitspraken over een omvattend verbod op proeven met kernwapens in herinnering en deed hij een beroep op de VS, de SU en Engeland de onderhandelingen over dit onderwerp te hervatten en hun best te doen deze besprekingen tot een spoedig en succesvol einde te brengen.

De AV aanvaardde met 129 tegen vier stemmen (Frankrijk, Israël, Engeland en de VS) bij 10 onthoudingen een resolutie, waarin hij er zijn bezorgdheid over uitsprak, dat het verwerven van militaire uitrusting en het potentieel van nucleaire bewapening door Zuid-Afrika een „ernstig gevaar voor de internationale vrede en veiligheid" vormde en hij sprak er zijn verontwaardiging over uit, dat sommige Westelijke landen „door het gemakkelijk grijpen naar het gebruik van het veto" voortdurend iedere poging in de VN om de kwestie-Zuid-Afrika te behandelen hadden verijdeld.

Met 132 tegen 0 stemmen bij 12 onthoudingen herhaalde de AV zijn oproep, dat alle staten het continent van Afrika en de omliggende staten zouden beschouwen en eerbiedigen als een zone, die vrij is van kernwapens.

In twee andere resoluties werd gesteld, dat in principe in resp. het Midden-Oosten en in Zuid-Azië kernwapenvrije zones dienden te worden ingesteld. De tekst m.b.t. het Midden-Oosten werd aangenomen met 107 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij 31 onthoudingen; die over Zuid-Azië met 93 tegen drie stemmen (Bhoetan, India en Mauritius) bij 44 onthoudingen.

Zonder stemming werd een resolutie aanvaard, waarin uitgesproken werd, dat het proces, dat was begonnen met SALT-I en de ondertekening van SALT-II diende te worden voortgezet en dat daarop moest worden voortgebouwd.

Met 101 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij 39 onthoudingen gaf de AV uiting aan zijn „gealarmeerdheid" over berichten als zou Israël de technische capaciteit hebben om kernwapens te fabriceren. Hij vroeg aan de Veiligheidsraad om alle vormen van samenwerking met Israël op het gebied van kernenergie te verbieden.

ECONOMISCHE KWESTIES

Onder de resoluties over kwesties van economische aard bevonden zich de volgende:

Jaar van wereldwijde communicatie. Zonder stemming besloot de AV op 19 nov. het jaar 1983 uit te roepen tot het jaar van wereldwijde communicatie. Gezegd werd, dat het de bedoeling was het jaar te wijden aan de „ontwikkeling van de communicatie-infrastructuur", waarbij de Internationale Telecommunicatie Unie werd aangewezen als het leidende en coördinerende orgaan.

Internationaal jaar van onderdak voor de daklozen. Op 4 dec. besloot de AV zonder stemming het jaar 1987 te verklaren tot het Internationale jaar van onderdak voor de daklozen. Gestreefd werd, volgens de tekst van de resolutie, naar samenwerking tussen de ontwikkelingslanden m.b.t. de problemen van menselijke nederzetting (VN-conferentie over menselijke nederzetting pag. 595/3 e.v.-1976).

UNCTAD VI. Op 16 dec. verwelkomde de AV zonder stemming het aanbod van Gabon om in Libreville op te treden als gastheer van de zesde zitting van de United Nations Conference on Trade and Development en hij besloot deze conferentie in mei/juni 1983 te doen plaatsvinden.

Ontwikkelingshulp en hulp bij natuurrampen. De AV nam op 17 dec. een aantal resoluties aan over ontwikkelingshulp en hulp bij natuurrampen. Deze resoluties werden zonder stemming aanvaard. Opgeroepen werd tot een herstelprogramma op middellange en lange termijn voor het Sahel-gebied; tot hulp voor herstel en ontwikkeling in Equatoriaal Guinea en de Centraal Afrikaanse Republiek; tot hulp voor herstel in Libanon; tot hulp bij de ontwikkeling van Liberia; tot speciale economische hulp aan Benin en Guinée Bissau; tot hulp aan Sao Tomé en Principe, Tsjaad, de Kaapverdische Eilanden, de Komoren, Nicaragua, Zambia, Mozambique, Djibouti, Oeganda, Lesotho, Botswana en Zimbabwe; tot hulp voor het herstel van Gambia; en tot

hulp voor de door droogte getroffen gebieden in Djibouti, Ethiopië, Kenia, Somalia, Soedan en Oeganda.

RECHTEN VAN DE MENS

Over kwesties, de rechten van de mens betreffend, nam de AV o.m. de volgende resoluties aan:

El Salvador. Op 16 dec. aanvaardde de AV met 69 tegen 22 stemmen (Antigua en Barbuda, Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Columbia, Costa Rica, Dominicaanse Republiek, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Indonesië, Israël, Marokko, Pakistan, Paraguay, Filippijnen, Turkije, VS, Uruguay en Venezuela) bij 53 onthoudingen een resolutie, waarin de AV uiting gaf aan zijn „diepe zorg over de situatie, die heerste in El Salvador, en het lijden van het Salvadoraanse volk" en waarin hij alle staten ertoe opriep „zich te onthouden van inmenging in de binnenlandse toestand in El Salvador en elke leverantie van wapens en elke vorm van militaire bijstand op te schorten ten einde op die manier de politieke krachten aldaar in de gelegenheid te stellen vrede en veiligheid te herstellen". De resolutie drong er bij de regering van El Salvador op aan om de noodzakelijke maatregelen te treffen ten einde volledige eerbiediging voor de mensenrechten van de bevolking in al zijn uitingen te verzekeren, vooral door condities te creëren, die konden leiden tot een politieke oplossing van de bestaande crisis „via de volledige participatie van alle representatieve politieke krachten in dat land". De AV drong er tenslotte bij alle betrokken partijen op aan om samen te werken met en niet tussen beide te komen bij de activiteiten van humanitaire organisaties, die zijn gericht op verlichting van het lijden van de burgerbevolking.

Chili. Met 84 tegen 20 stemmen (Antigua en Barbuda, Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Indonesië, Israël, Libanon, Marokko, Pakistan, Paraguay, Filippijnen, Thailand, VS en Uruguay) bij 42 onthoudingen nam de AV op 16 dec. een resolutie aan, waarin de AV zijn diepe zorg uitte over „het aanhouden en, in sommige opzichten, de verslechtering van de situatie van de mensenrechten in Chili". In de resolutie werd i.h.b. gewezen op „de verstoring van de traditionele democratische wettige orde door het voortduren en de uitbreiding van de wetgeving op de noodtoestand en de afkondiging van een grondwet, waarin het ontbreekt aan een weerspiegeling van een vrijelijk geuite wil van het volk". Verder werd de aandacht gevestigd op „de intensivering van praktijken als willekeurige vrijheidsberoving en opsluiting op geheime plaatsen, vaak vergezeld van marteling en onmenselijke en vernederende behandeling, die, bij gelegenheid, resulteerden in onverklaarde sterfgevallen". Ook vroeg de resolutie attentie voor „de vervolging , intimidatie, gevangenzetting en gedwongen ballingschap van een aantal personen, die participeren in vakbewegings-, academische en culturele en humanitaire activiteiten". In de resolutie werd er bij de Chileense autoriteiten op aangedrongen een eind te maken aan de noodtoestand; een eind te maken aan willekeurige arrestaties, fysieke of psychologische intimidatie en vervolging van personen, die hun recht op vrije meningsuiting uitoefenen, met inbegrip van het recht op het indienen van verzoekschriften; de rechten van politieke gevangenen te eerbiedigen en dezen te scheiden van degenen, die wegens criminele vergrijpen gevangen zitten; effectieve maatregelen te treffen om marteling en andere vormen van wrede, onmenselijke of vernederende behandeling te verhinderen; een onderzoek in te stellen naar en opheldering te verschaffen over het lot van personen, die om politieke redenen verdwenen zijn; vakbewegingsrechten volledig te herstellen; en de vrijheid van vergadering en van vereniging te garanderen, evenals de vrijheid van Chileense burgers om het land binnen te komen en te verlaten; en een eind te maken aan de praktijken van verbanning, die op landgenoten wordt toegepast.

Vluchtelingen. Zonder stemming nam de AV op 16 dec. een resolutie aan, die opriep tot hulp aan vluchtelingen in Somalia; tot humanitaire bijstand aan vluchtelingen in Djibouti; tot de maximaal mogelijke financiële, materiële en technische hulp aan de regering van Soedan bij haar inspanningen om voorzieningen te treffen voor het steeds groeiende aantal vluchtelingen, die het land binnen komen; tot hulp aan van huis en haard verdreven personen in Ethiopië; en tot hulp aan studenten-vluchtelingen in Zuidelijk Afrika.

Op dezelfde dag besloot de AV zonder stemming een 17 leden tellende commissie van regeringsdeskundigen in te stellen, die een studie moest maken van de mogelijkheden tot internationale samenwerking ten einde nieuwe stromen van vluchtingen te voorkomen.

DEKOLONISATIE

De AV nam voor wat de kwestie van dekolonisatie betreft een aantal resoluties aan, zowel betrekking hebbend op het probleem in zijn algemeenheid als op een aantal specifieke gebieden.

Op 1 dec. aanvaardde de AV met 130 tegen drie stemmen (Guatemala, Engeland en de VS) bij 10 onthoudingen (Westelijke landen plus Israël, Jamaica, Rwanda en Saoedi-Arabië) een resolutie, waarin de AV zijn vastbeslotenheid herbevestigde om alle noodzakelijke stappen te ondernemen met het oog op een volledige en spoedige uitroeiing van het kolonialisme. Hij erkende nogmaals de rechtmatigheid van de strijd van volkeren onder koloniale en buitenlandse heerschappij om met alle ter beschikking staande middelen hun recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid uit te oefenen. Hij veroordeelde de „aanhoudende activiteiten van buitenlandse economische en andere belangen, die de toepassing belemmeren" van de Verklaring over het verlenen van onafhankelijkheid aan koloniale landen en volkeren (deze verklaring dateert van 14 dec. 1960; pag. 322/3-1961) „m.b.t. de koloniale gebieden, i.h.b. Namibië". De AV veroordeelde in deze resolutie met kracht „elke collaboratie, vooral op nucleair en militair gebied, met de regering van Zuid-Afrika" en deed een beroep op betrokken staten „dergelijke collaboratie met onmiddellijke ingang stop te zetten". Voorts werd aan alle staten gevraagd om hetzij rechtstreeks dan wel via de gespecialiseerde en andere organen van de VN „steun van enigerlei soort te onthouden aan de regering van Zuid-Afrika, tot het onvervreemdbare recht van het volk van Namibië op zelfbeschikking en onafhankelijkheid binnen een verenigd en geïntegreerd Namibië, met inbegrip van Walvisbaai, is hersteld" en om „af te zien van het ondernemen van enigerlei handeling, die de erkenning zou impliceren van de wettigheid van de illegale bezetting van Namibië door dat regime". Tenslotte werd in de resolutie een beroep gedaan op de koloniale mogendheden om onmiddellijk en onvoorwaardelijk hun militaire bases en installaties uit koloniale gebieden terug te trekken en af te zien van de vestiging van nieuwe.

Westelijke Sahara. Op 24 nov. aanvaardde de AV met 76 tegen negen stemmen (Centraal Afrikaanse Republiek, Chili, El Salvador, Equatoriaal Guinée, Gabon, Marokko, Senegal, VS en Zaïre) bij 57 onthoudingen een resolutie, waarin de AV opnieuw „het onvervreemdbare recht van het volk van de Westelijke Sahara op zelfbeschikking en onafhankelijkheid" bevestigde. Hij nam kennis van de beslissing van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid OAE in het gebied een vrij en algemeen referendum van het volk van West-Sahara over zelfbeschikking te organiseren (pag.709/3-1981) en deed een beroep op Marokko en Polisario een wapenstilstand in acht te nemen in overeenstemming met de besluiten van de OAE en zijn uitvoeringscommissie. Bij de twee partijen werd er op aangedrongen onderhandelingen te openen met als doel een onmiddellijke wapenstilstand en het afsluiten van een vredesverdrag, dat een eerlijke doorvoering van een algemeen, vrij en geregeld referendum zou toestaan.

Oost-Timor. Eveneens op 24 nov. werd met 54 tegen 42 stemmen bij 46 onthoudingen een resolutie aangenomen, waarin de AV zijn diepe zorg uitsprak over het lijden van het volk van Oost-Timor alsmede over berichten m.b.t. de kritieke situatie, die voortvloeide uit het opnieuw uitbreken van een hongersnood in het gebied. De AV bevestigde wederom „het onvervreemdbare recht van het volk van Oost-Timor op zelfbeschikking en onafhankelijkheid". Hij nodigde de beherende mogendheid uit „voort te gaan met zijn inspanningen met als doel het verzekeren van de juiste uitoefening van het recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid door het volk van Oost-Timor."

Mayotte. De AV aanvaardde op 10 dec. met 117 stemmen tegen één (Frankrijk) bij 20 onthoudingen een resolutie, waarin hij de soevereiniteit van de Komoren over het eiland Mayotte herbevestigde en de Franse regering uitnodigde „de onderhandelingen met de regering van de Komoren te hervatten en actief te voeren met het oog op het verzekeren van de feitelijke terugkeer, zo spoedig mogelijk, van het eiland Mayotte naar de Komoren".

Andere gebieden. Verder aanvaardde de AV, meestal zonder stemming, een aantal resoluties, waarin o.m. „het onvervreemdbare recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid" herbevestigd werd van de volkeren van de Maagdeneilanden (onder VS-beheer), Amerikaans Samoa, de Britse koloniën Bermuda, de Britse Maagdeneilanden, Montserrat, de Cayman eilanden, de Turks en Caicos eilanden en het door de VS beheerde Guam.

DIVERSE RESOLUTIES

Internationaal jaar van de vrede. Op 30 nov. besloot de AV zonder stemming de Economische en sociale raad ECOSOC te vragen in overweging te nemen eventueel bij de eerste praktische mogelijkheid een Internationaal jaar van de vrede uit te roepen, rekening houdend met de urgentie en de speciale aard van een dergelijke viering.
Tegelijkertijd besloot de AV de derde dinsdag in sept., elk jaar de openingsdag van de gewone zitting van de AV, officieel te verklaren tot Internationale dag van de vrede, gewijd aan de herdenking en versterking van de idealen van de vrede in en tussen de naties en volkeren.

BEGROTING

Op 18 dec. nam de AV een aantal besluiten m.b.t. de begroting van de VN.
Het te betalen aandeel in de begroting werd voor Zimbabwe en voor St Vincent en de Grenadinen vastgesteld op resp. 0,02 en 0,01%.
Verder besloot de AV voor de tweejaarlijkse periode 1982-1983 de VN-organisatie een bedrag toe te wijzen van $1.506.241.800. De betrokken resolutie werd aangenomen met 120 tegen 15 stemmen (het Sowjet-blok behalve Roemenië, dat zich onthield, plus West-Duitsland, Israël, Japan, Engeland, de VS en de Solomon-eilanden (dit laatste land liet naderhand het secretariaat weten, dat het de bedoeling gehad had voor te stemmen)) bij zes onthoudingen.
Tevens besloot de AV de begroting voor 1980-1981, die oorspronkelijk was vastgesteld op $1.339.151.200, te verhogen met $2.553.100. De desbetreffende resolutie werd aanvaard met 120 tegen 16 stemmen (Het Sowjet-blok behalve Roemenië, West-Duitsland Israël, Japan, Engeland, VS, Frankrijk en Italië) bij vier onthoudingen (België, Canada, Luxemburg en Roemenië).

INDONESIË

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 4 mei vonden in Indonesië algemene verkiezingen plaats. Ca. 82 mln kiezers (op een bevolking van 150 mln) konden hun stem uitbrengen op kandidaten voor 360* van de 460 zetels van het parlement, de Dewan Perwakilan Rakyat (DPR). De overige 100 leden, incl. 75 militairen worden door de president benoemd.
Evenals in 1977 (pag. 289 e.v.-1977) waren slechts drie partijen tot de stembus toegelaten: de regeringspartij Golkar (functionele groep van militairen, ambtenaren, zakenlieden en vrije beroepen), de Partai Persatuan Pembangunan (PPP) of Verenigde Ontwikkelingspartij en de Partai Demokrasi Indonesia (PDI) of de Democratische Partij van Indonesië.
Volgens de op 15 juni door de minister van binnenlandse zaken, Amir Machmud, bekendgemaakte officiële verkiezingsuitslagen verwierf de Golkar 242 zetels tegen 232 in 1977. De PPP kreeg nu 94 zetels (–5) en de PDI 24 zetels (–5). Ruim 75 mln personen of 91,4% van de geregistreerde kiesgerechtigden hadden hun stem uitgebracht (90,2% in 1977).

Direct na de verkiezingen maakten zowel PPP als PDI melding van onregelmatigheden bij de stembus. De vicevoorzitter van de PPP, Nuddin Lubis, zei op 5 mei dat een groot aantal kiezers twee stembiljetten hadden gekregen, terwijl in sommige bolwerken van de PPP een aantal kiezers daarentegen geen stembiljet zou hebben ontvangen.
Toen de PPP over die onregelmatigheden in haar partijblad *Pelita* (Lantaarn) op 5 en 6 mei details publiceerde alsmede eigen, van de regeringsversie sterk afwijkende cijfers, legde de regering per 7 mei een tijdelijk verschijningsverbod aan *Pelita* op. Volgens de directeur-generaal voor Pers- en Grafische zaken had *Pelita* de „consensus tussen regering en pers" geschonden.

* Volgens de NZZ (27-5) bedroeg het aantal gekozen afgevaardigden op 4 mei in totaal 364. Die vier extra zetels waren voor Oost-Timor. Het blad kwam tot de volgende voorlopige zetelverdeling: Golkar 244, PPP 96 en PDI 24. De voorlopige verdeling van de geldige stemmen leverde de volgende percentages op: Golkar 64, PPP 28 en PDI 8. Van de vier extra zetels werd ook melding gemaakt in de Financial Times van 10 mei.

Alleen in Aceh (Atjeh), de noordelijke punt van Sumatra en vanouds het meest islamitische bolwerk van de archipel, behaalde de PPP het grootste aantal stemmen, maar in alle andere 26 provincies streefde Golkar de PPP voorbij. Dat was ook het geval in Groot-Djakarta waar de PPP in 1977 een overwinning had behaald. Dit maal ging de zege daar naar Golkar met ruim 1,4 mln stemmen (39%) volgens een voorlopige uitslag tegen ruim 1,2 mln stemmen (35%) voor de PPP *(NRC/H'blad* 5-5). Een PPP-woordvoerder, Dali Munthe, betwistte echter die cijfers en stelde dat de PPP in Djakarta 1,8 mln stemmen had behaald tegen Golkar slechts 1,2 mln.

De PPP, in de volksmond „Petiga" (= driemaal P), is volgens *NRC/H'blad* (3-5) in zichzelf verdeeld tussen radicale moslems van de vroegere Nahdatul Ulama (Islamitische Schriftgeleerden) en de oude Masyumi en Sarekap Islam aan de ene kant en gematigde regeringsgetrouwe elementen zoals partijvoorzitter Joni Naro aan de andere. Naro heeft alle Nahdatul-elementen op niet verkiesbare plaatsen gezet, waardoor de onrust binnen de PPP nog verder verscherpt is.
NRC/H'blad (14-5) berichtte voorts:

„...In de grootste en meest eerbiedwaardige moslempartij, de in 1962 opgerichte traditionele Nahdatul Ulama (Komst van de Islamitische Schrifgeleerden), woedt sind enige maanden een debat over de politisering van de partij en concentratie op religieuze, sociale en culturele kwesties op dorps- en massaniveau. Nieuwe opschudding werd gisteren (13 mei) veroorzaakt toen de algemeen voorzitter van de NU, dr. Idham Chalid (60) na een geheimzinnige actie van jonge haviken onder dwang aftrad.
Chalid, een veteraan uit het Soekarnotijdperk, onderging vorig jaar in Den Haag een leveroperatie en zijn gezondheid is slecht, maar niemand gelooft dat de „coup" tegen hem alleen daarom plaatsvond. De fractievoorzitter van de PPP in het parlement en tevens bestuurslid van de NU, Nuddin Lubis, zei mij dat de actie tegen Chalid het werk van onbesuisde radikalen was die gefrustreerd zijn dat zij niet in het parlement herkozen zijn.
En dat ligt nu juist aan het opgaan van de NU in de PPP. De algemene voorzitter van de PPP, Joni Naro, die zelf uit een andere islamitische partij, de Parmusi, afkomstig is, heeft handig een aantal NU-radikalen uit de PPP-fractie weggezuiverd door hen eigenmachtig onderaan de kandidatenlijst te zetten.
En nu het aantal PPP-zetels is gezakt van 99 naar 94 is het aantal NU-zetels veel drastischer gedaald: van 56 naar 47. De uitgerangeerden geven de schuld aan Idham Chalid omdat hij naast algemeen voorzitter van Nahdatul Ulama ook president van de PPP is en als zodanig boven algemeen voorzitter Naro staat. Naar hun oordeel heeft Chalid mede door zijn zwakke gezondheid zijn invloed over Naro niet genoeg laten gelden.
Behalve conflicten tussen generaties en persoonlijkheden – soms bepaald door regionale verschillen – trekt zich nog een veel fundamenteler scheidingslijn door de NU. Een groep jongeren is zo gedesillusioneerd over de figurantenrol van de PPP in de hoofdstedelijke politiek dat zij zich geheel daaruit willen terugtrekken. De meestbelovende leider van deze stroming lijkt Abdul Rahman Wahid. Hij vindt dat de eerste vereiste van de Indonesische samenleving de ontwikkeling van een gezonde politieke cultuur vanaf de basis is. (...)
Typerend voor Indonesiës pluralisme en religieuze tolerantie is dat Wahid zijn ideeën niet propageerde in de onlangs verboden islamitische „Pelita" maar in Indonesiës grootste krant, het katholieke dagblad „Kompas".
Ondanks de huidige troebelen menen gematigde „senioren" dat hun Nahdatul Ulama bij elkaar zal blijven. Een van hen is Mohammed Munasir (63), secretaris-generaal van de NU en parlementslid voor de PPP.
Munasir zegt: „De jongeren willen dat de NU ja of nee kiest: in de politiek blijven of eruit gaan. Maar de senioren hebben in 'Moesjawarah' (consultatie)stijl een afwachtende houding aangenomen." Volgens Munasir kan het allebei: „De jongeren die politieke capaciteiten hebben zetten zich in voor de bovenbouw van de partij en diegenen die predikantentalent en een directer sociaal gevoel hebben gaan in de massabeweging." Op deze manier kan de NU haar massaaanhang van vijf miljoen versterken en toch blijven deel uitmaken van de PPP.
Maar Munasir en ook Lubis zien de PPP niet als blijvend. Volgens Lubis zal de noodzaak van grondige wijziging van het huidige „drieledige systeem" (Golkar, PPP, PDI) binnen vijf jaar acuut worden en er moeten meer partijen komen. Geen terugkeer naar de dozijnen snippers onder Soekarno maar vijf of hooguit zeven partijen, waarvan twee islamitische. „Die moeten niet van bovenaf voorgeschreven worden en niet in kunstmatige constructies zoals de PPP worden ondergebracht, maar voortkomen uit natuurlijke selectie door het volk."
Lubis bepleit één homogene conservatieve moslempartij, de NU dus, en een losse, desnoods liberale tegenhanger..."

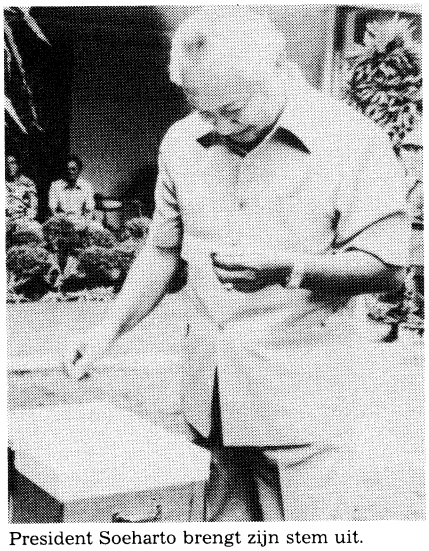

President Soeharto brengt zijn stem uit.

De ander oppositiepartij, de PDI, groepeert Soekarno's vroegere nationalistische partij, de PNI, alsmede de katholieke en protestantse partijen. Een Soekarno-renaissance, beginnend met een bezoek aan Soekarno's graf in Oost-Java door partijleider Sunawar, vormde de kern van de PDI-campagne. Ook deze partij had, aldus de *NZZ* (27-5), te kampen met interne verdeeldheid.

Verkiezingscampagne

Tijdens de op 29 april afgesloten ver-

Op 18 maart leidde een verkiezingsbijeenkomst in Djakarta tot ernstige onlusten.

kiezingscampagne van 45 dagen vielen, aldus *Trouw* (4-5), volgens de officiële cijfers 59 doden en raakten enige honderden mensen gewond. In werkelijkheid kan het aantal slachtoffers hoger zijn geweest door gebrek aan informatie, daar het journalisten niet was toegestaan in die periode naar afgelegen eilanden te reizen. Het in Djakarta verschijnende weekblad *Tempo* (met een oplage van 90.000), dat toch met berichten kwam over ongeregeldheden tijdens de verkiezingscampagne buiten de grote steden, kreeg als straf op 12 april een tijdelijk verschijningsverbod opgelegd, dat na zeven weken, aldus *The Times* (8-6) werd opgeheven.
Admiraal Sudomo, bevelhebber van het Commando voor Handhaving van Orde en Veiligheid (Kopkamtib), zei op 3 mei in een ontmoeting met drie Nederlandse journalisten dat er in feite minder doden zijn gevallen dan bij de vorige verkiezingen in 1977. Toen waren er in totaal vijftien. Nu lag het aantal doden gedurende de campagne tussen de 80 en 90, maar slechts zes mensen verloren volgens de admiraal het leven in rechtstreekse botsingen met politieke tegenstanders of als gevolg van militair optreden. De rest kwam om in de chaos van leeglopende stadions of bij verkeersongelukken met hele karavanen overvol geladen vrachtwagens.

Op 10 mei deelde admiraal Sudomo mee dat er tijdens de campagne 204 personen waren gearresteerd. Vanaf de eerste rellen op 18 maart, die uitbraken op het Bantengplein in centraal Djakarta tijdens een bijeenkomst van de Golkar-partij en die uitliepen op grootscheepse plunderingen en brandstichtingen, legde admiraal Sudomo de verantwoordelijkheid daarvoor bij „warhoofden en islamitische extremisten". De massale vechtpartij tussen leger en volksmassa's werd gekenschetst als een rechtstreekse klap in het gezicht van generaal Ali Murtopo, de lijsttrekker van Golkar in Djakarta die toen het woord zou voeren. Deze beschuldigde de oud-gouverneur van Djakarta Ali Sadikin, lid van een groep van 50 dissidenten (Golongan Puti of Witte Groep) die tot een verkiezingsboycot opriep, ervan dit oproer te hebben beraamd. Volgens sommige bronnen vielen toen 11 doden, maar dit werd door admiraal Sudomo ontkend.

Op 19 maart was het in Djakarta opnieuw onrustig; op enkele plaatsen kwam het tot rellen tussen militairen en betogers.
Nadat op 13 april acht doden waren gevallen bij door de PPP belegde verkiezingsbijeenkomsten (ten gevolge van verkeersongelukken, aldus PPP-leider Amin Iskandar), dreigde admiraal Sudomo op 14 april de verkiezingen van 4 mei te zullen annuleren „als de deelnemers niet in staat zijn zich aan de regels te houden".
Toen massale verkiezingsmarsen van Golkar, waaraan ca. 300.000 mensen deelnamen, op 25 april de arme wijken van Djakarta, bolwerken van de PPP, bereikten, ontstonden moeilijkheden, die op rellen tussen aanhangers van Golkar en PPP uitliepen. Bij pogingen aan die onlusten een eind te maken schoten militairen 7 mensen dood, terwijl 97 gewonden vielen. Op 27 april maakte admiraal Sudomo bekend dat het leger voortaan zonder waarschuwing mocht schieten op „onruststokers en verdachte figuren" die proberen de openbare orde te verstoren.
Voor het verzekeren van de orde werden op 3 mei in Djakarta vijf brigades troepen gereed gehouden (ca. 35.000 man) om zonodig in te grijpen. De verkiezing in Djakarta de volgende dag verliep ordelijk en zonder incidenten.

De oppositie na de verkiezingen

Ruim een week na de verkiezingen waren de oppositiepartijen PPP en PDI nog niet tot duidelijke protesten tegen verkiezingsexcessen gekomen. Wel diende PPP-voorzitter Joni Naro volgens *NRC/H'blad* (15-5), in een „vriendschappelijke" bijeenkomst met admiraal Sudomo enige klachten in, waarop deze zijn verontschuldigingen aanbood: „Alle ongewenste gebeurtenissen (tijdens de verkiezingscampagne) vonden plaats, niet met de opzet om mensen te kwetsen, maar om de situatie onder controle te krijgen." Admiraal Sudomo kondigde tevens aan, dat van de ongeveer tweehonderd tijdens de campagne gearresteerde „onruststokers", er slechts 38 in staat van beschuldiging zouden worden gesteld en de rest voor eind mei „of desnoods morgen" zou worden vrijgelaten.
Een politieke commentator zei dat het in feite niet om de PPP gaat, maar om de Nahdatul Ulama, want dat is buiten Golkar en het leger het enige echte machtsblok in Indonesië. „Als de president slim is, maakt hij een paar machtige Nahdatul-figuren minister en stuurt hij PPP-voorzitter Naro naar het buitenland als ambassadeur. Dan is iedereen gelukkig".

PAPOEA NIEUW-GUINEA

ALGEMENE VERKIEZINGEN. SOMARE OPNIEUW PREMIER

Van 5-26 juni vonden op Papoea Nieuw-Guinea de tweede algemene verkiezingen sinds de onafhankelijkheid plaats.
Volgens een voorlopige uitslag (*NZZ* 14-7) zijn de 108 stemgerechtigde parlementariërs in het parlement door de volgende partijen vertegenwoordigd: Pangu Pati o.l.v. oud-premier Michael Somare (47 afgevaardigden), National Party o.l.v. vice-premier Iambakey Okuk (12), United Party (10), People's Progress Party o.l.v. premier Sir Julius Chan (10), Melanesian Alliance (8), Groep van de Onafhankelijken (8), Papua Besena o.l.v. Josefine Abaijah (2) en onafhankelijken (11).
Bijna de helft van de zittende ministers verloren hun mandaat als afgevaardig-

de, meer dan de helft van de parlementszetels wisselde van „bezitter". O.a. vice-premier Okuk en Besena-leider Abaijah verloren hun zetel. Onder de nieuwe parlementsleden was de vroegere stafchef van de strijdkrachten, brigade-generaal Ted Diro, die als onafhankelijke kandidaat voor Port Moresby met 24.000 stemmen werd verkozen, terwijl zijn tegenstander 9.000 stemmen behaalde.

De verkiezingsuitslag betekende een nederlaag voor premier Sir Julius Chan, die in maart 1980 de door een motie van wantrouwen ten val gebrachte Michael Somare (premier sinds 1975) was opgevolgd. Als oorzaken voor het verlies werden genoemd Chans persoonlijk gebrek aan charisma en de verslechtering van de economische toestand. Enerzijds wordt het land geconfronteerd met een sterke daling van de prijzen op de wereldmarkt van de voornaamste exportprodukten (koper, goud, copra, koffie en cacao), waardoor de inkomsten uit de export met ca. 40% zijn gedaald; anderzijds zijn de uitgaven voor de olie-import verdubbeld. De kopermijn van Bourgainville, die tot dusver ca. 15% van de staatsinkomsten verschafte, meldt (voor het eerst sinds 1972) een verlies A$ 20 mln in het eerste halfjaar van 1982 na een winst van ca. A$ 30 mln in het eerste halfjaar van 1981.

Niettemin stond de verkiezingscampagne bijna geheel in het teken van het pan-papoeaïsme, de onafhankelijkheid voor de Melanesiërs van Irian Jaya (het voormalige Nederlands Nieuw-Guinea), aldus de *Volkskrant* (5-6). Dit blad berichtte voorts:

...Een aantal grensoverschrijdingen van Indonesische militairen in het sinds 1975 onafhankelijk Papoea Nieuw-Guinea heeft de ernstige economische teruggang naar de achtergrond verdrongen. De grensoverschrijdingen hebben een duidelijke afkoeling veroorzaakt in de betrekking tussen Djakarta en Port Moresby.
Maandag (31 mei) werd de ambassadeur van Papoea Nieuw-Guinea in Djakarta teruggeroepen naar Port Moresby uit protest tegen de recente invallen.
De militaire autoriteiten in Djakarta achten de invallen noodzakelijk om een aantal Indonesische gijzelaars te bevrijden die al sinds vorig jaar oktober door Westiriaanse vrijheidsstrijders van de Organisasi Papoea Merdeka (Vrij Papoea) gevangen worden gehouden in het ruige grensgebied.
De regering van Papoea Nieuw-Guinea is buitengewoon ontstemd over deze „openlijke schending van de territoriale integriteit" van het land en heeft van de Indonesische regering onmiddellijke uitleg geëist. De minister van defensie, Gerega Pepena, verklaarde dat zijn regering niet kan gedogen dat de burgers van Papoea Nieuw-Guinea worden geterroriseerd, en in hun eigen land in angst moeten leven.
De problemen met Indonesië zijn koren op de molen van de nationalistische vice-premier van Papoea Nieuw-Guinea, Iambakey Okuk, leider van de Nationale Partij in de coalitieregering van premier Julius Chan.
Okuk oefent herhaaldelijk scherpe kritiek uit op het Indonesische „neo-koloniale" bestuur in West-Irian en op het door Djakarta gestimuleerde trans-migratieprogramma. Volgens Okuk woont nu reeds een miljoen Javanen in de voormalige Nederlandse kolonie; een cijfer dat in Australische inlichtingenkringen echter niet hoger wordt geraamd dan 300.000.
Okuk heeft afstand genomen van het officiële buitenlandse beleid van zijn eigen regering. De minister van buitenlandse zaken, Noel Levi, heeft de rebellie van de OPM in het buurland omschreven als „een ethnische en interne aangelegenheid" voor Indonesië..."

Somare tot premier gekozen

Terwijl premier Sir Julius Chan eind juli aftrad, onderhandelden de politici over de vorming van een werkbare coalitie.

Op 2 aug. kwam het nieuwe parlement voor het eerst bijeen om een nieuwe premier te kiezen. Er waren slechts twee kandidaten: ex-premier Michael Somare (47) en de r.-k. Fr. John Momis, mede-oprichter van de Melanesian Alliance (pag. 750/2-'81) en vertegenwoordiger van de uiteengevallen coalitie van vijf partijen waarop de regering-Chan steunde (People's Progress Party, National Party, United Party, Papua Besena en Melanesian Alliance). Somare, wiens Pangu Pati toen over 52 zetels beschikte, werd met 66 tegen 40 stemmen opnieuw tot premier gekozen.

Hij vormde vervolgens, aldus *The Times* (7-8), een 27 leden tellend coalitiekabinet om aan de verlangens van de diverse regio's en facties tegemoet te komen, vooral die van een machtig blok uit het hoogland, waar sinds de verkiezingen stammenoorlogen woedden. Er was sprake van zes verschillende oorlogen in de provincie Enga, ten noordwesten van Mount Hagen. Op 16 juli was gemeld dat in het hoogland drie functionarissen waren vermoord.

Somare in Australië

Op 25 aug. had premier Somare in Canberra een onderhoud met zijn Australische ambtgenoot Malcolm Fraser. Volgens het geldende vijfjarenakkoord zou Australië, dat omstreeks een derde van de staatsbegroting van Papoea Nieuw-Guinea financiert, zijn ontwikkelingshulp jaarlijks met 5% verminderen om het land economisch minder afhankelijk van zijn buurland te maken. Somare deelde Fraser mee dat Papoea Nieuw-Guinea zijn huidige ontwikkelingsplannen niet zonder meer Australische hulp kon financieren en dat de grens wat betreft belastingheffing en budgettaire bezuinigingen was bereikt. Fraser zegde een spoedige bestudering van het hulpprogramma toe.

(Vor. ber. pag. 411/3-1978)

NECROLOGIEËN

KNUVELDER, GERARDUS PETRUS MARIA (25-1-1902 Arnhem – 30-6-1982 Eindhoven). Nederlands literatuurhistoricus en publicist.

Van 1918-1924 studeerde hij Nederlandse taal- en letterkunde aan de R.-K. leergangen te Tilburg. Van 1921-1923 was hij leraar Nederlands aan het St. Joriscollege en St. Catharinalyceum te Eindhoven. Directeur van het St. Joriscollege was hij van 1952-1966 en rector van het St. Jorislyceum van 1966-1967. Van 1965-1972 was hij leraar Nederlands aan de R.-K. leergangen te Tilburg en Sittard.
In de jaren twintig was Knuvelder actief betrokken bij de beweging van katholieke jongeren die een eigen, katholieke cultuur en politiek nastreefde. Hij was hoofdredacteur van het maandblad Roeping. In die tijd schreef hij vooral politieke essays, waarin een voorkeur voor niet-democratische oplossingen van de tijdsproblemen aan de dag trad.
Al voor de oorlog wendde Knuvelder zich echter van de politiek af, om zich vrijwel geheel aan de bestudering van de Nederlandse literatuur te wijden. In 1937 verscheen een bloemlezing en in 1939 een Schets van de geschiedenis van de Nederlandse letterkunde. Het laatste boek is inmiddels al meer dan 40 keer herdrukt.

Knuvelder werd vooral bekend door zijn Handboek tot de geschiedenis van de Nederlandse letterkunde. Van dit inmiddels vierdelige standaardwerk verscheen het eerste deel in 1948 en het neemt tot op de dag van vandaag, na verscheidene gewijzigde herdrukken, een unieke positie in, omdat het de enige complete en actuele geschiedenis van de Nederlandse letteren is. Vooral in het onderwijs wordt Knuvelders Handboek daarom veel gebruikt.
Andere publikaties van Knuvelder zijn: Pioniers (1925), Bezuiden de Moerdijk (1929), Zwervers (1929), Vanuit wingewesten (1930), Het rampjaar 1830 (1930), De mythe Nederland (1932), Bouwers aan eigen cultuur (1934), Historie en mythe (1935), Volk en staat (1935), Pieter van der Meer de Walcheren (1940), Ars en Vita (met Cola Debrot, 1945), Spiegelbeeld (1964), Kitty en de Mandarijntjes (1964), Onachterhaalbare tijd (1974), De romantiek en haar aspecten (1974), Hervorming zonder schisma (1980) met W. en H. Goddijn.

Knuvelder ontving verscheidene Nederlandse en Belgische onderscheidingen. In 1961 kreeg hij een eredoctoraat in de letteren en wijsbegeerte aan de universiteit van Utrecht.

KOEJEMANS, ANTHOON JOHAN (24-4-1903 Rotterdam – 14-6-1982 Rotterdam). Voormalig hoofdredacteur van De Waarheid en oud-Eerste-Kamerlid voor de CPN in Nederland.

Onder invloed van een revolutionaire dominee werd hij op zijn zeventiende lid van de Communistische Partij van Nederland (CPN). Hij werd toen meteen secretaris van zijn afdeling en was daarmee een van de jongste partijfunctionarissen.
Tijdens de laatste jaren van de Duitse bezetting maakte hij deel uit van de illegale leiding van de CPN en was hij hoofdredacteur van De Waarheid, de ondergrondse partijkrant.
Na de Tweede Wereldoorlog behield hij die functie. De Waarheid was na de oorlog korte tijd de grootste krant van Nederland. Koejemans trok in die eerste naoorlogse jaren veel medewerkers aan die geen lid waren van de CPN.
In 1948 werd hij na een conflict met CPN-leider Paul de Groot uit die functie gezet. Zijn opvolger stelde hem voor stadsredacteur te worden en vroeg hem meteen een stuk te schrijven over de opening van een nieuwe brug. „Toen ben ik

maar weggegaan," schreef Koejemans in 1961 in zijn autobiografische boek Van ja tot amen. Hij verliet toen ook de Eerste Kamer, waar hij in 1945 lid van was geworden, maar bleef wel lid van de partij.
Na de onthullingen van de Russische partijleider Chroesjtsjow over Stalins misdaden en de partijstrijd daarover in de CPN verliet Koejemans deze partij. Hij voelde zich persoonlijk verantwoordelijk voor „Stalins blaam". Als belijdend doopsgezind christen nam hij echter geen afstand van zijn oude communistische idealen.

LEMAIRE, JAN off. Johannes Joseph Petrus (11-3-1884 Amsterdam – 6-3-1982 Amsterdam). Nederlands toneelspeler.

Lemaire begon zijn toneelcarrière met een rol in Schakels van Herman Heyermans in 1902. Onder leiding van Heyermans speelde hij in diens Op hoop van zegen, met Louis Bouwmeester in De koopman van Venetië, bij Herman Bouber honderden malen Zeemansvrouwen en De Jantjes. Hoogtepunten waren zijn rollen als Mooie Karel in Querido's Jordaan en als oudere heer in Suiker van Hugo Claus.
In de jaren dertig kon men Lemaire ook geregeld over de radio horen in talloze luisterspelen. Lemaire heeft verder twee romans, Afschminken dames en heren en Gods glimlach, een toneelstuk en een eenakter geschreven. Van zijn hand was ook het volkstoneelstuk Mooie Juultje van Volendam, waarin Coba Kelling in 1920 de titelrol speelde.
In de oorlogsjaren trad Lemaire niet op voor de radio. Met de actrice Hetty Blok trok hij de Noordoostpolder in om er voor de arbeiders in barakken toneel te spelen.
Na de oorlog keerde Lemaire, vader van Jan en Cor Lemaire, terug naar de radio. Omstreeks 1955 ging hij werken bij het Rotterdams Toneel, waarbij hij o.m. furore maakte in het stuk Bekentenis met Caro van Eyck en Jan Teulings.
Op hoge leeftijd heeft Lemaire naar eigen zeggen nog twee successen voor de televisie gehad: in De zwanen van de Theems van Cees Nooteboom en in Onder één dak van Johan Fabricius.
Lemaire werd onderscheiden met de Leuvepenning.

MARSH, NGAIO (23-4-1899 Christchurch in Nieuw-Zeeland – 18-2-1982 Christchurch). Nieuwzeelands detectiveschrijfster.

Ngaio Marsh

Nadat zij in Christchurch het St. Margaret's College en de Canterbury University College School of Art had bezocht was zij gedurende twee jaar verbonden aan een rondreizend toneelgezelschap alvorens in 1928 naar Engeland te gaan. Later bracht de ziekte van haar moeder haar weer terug naar Nieuw-Zeeland.
In 1934 maakte zij haar debuut als schrijfster met A Man Lay Dead, waarin zij de detective Roderick Alleyn introduceerde die in al haar boeken de centrale figuur was.
Vervolgens schreef zij Enter a Murderer (1935), Nursing Home Murder (1936), Death in Ecstasy (1937), Vintage Murder (1937), Artists in Crime (1938), Death in a White Fie (1938), Overture to Death (1939), Death at the Bar (1940), Surfeit of Lampreys (1941), Dance and the Dancing Footman (1942), Colour Scheme (1943), Died in the Wool (1945), Final Curtain (1947), Swing Brother Swing (1948), Opening Night (1951), Spinsters in Jeopardy (1953), Scales of Justice (1955), Off with His Head (1957), Singing in the Shrouds (1959), False Scent (1960), Hand in Glove (1962), Dead Water (1964), Black Beech and Honey Dew, een autobiografie (1966), Death at the Dolphin (1967), Clutch of Constables (1968), When in Rome (1969), Tied up in Tinsel (1972), Black as He's Painted (1974), Last Ditch (1977), Grave Mistake (1978) en Photo Finish (1981).
Ngaio Marsh, die ook actief was als theaterproducent, werd in 1966 benoemd tot Dame in the Order of the British Empire (DBE).

MITSCHERLICH, ALEXANDER (20-9-1908 München – 26-6-1982 Frankfurt). Westduits historicus, filosoof en psychosomaticus.

Mitscherlich, die zowel geschiedenis, filosofie als letteren had gestudeerd, moest in 1935 vluchten omdat hij zou worden gearresteerd wegens anti-nazistische activiteiten. Hij ging naar Zürich, waar hij geneeskunde studeerde. Terug in Duitsland werd hij in 1937 acht maanden gevangen gehouden voor hij in Heidelberg zijn medische studie kon voortzetten. In 1941 studeerde hij af en gedurende de oorlog werkte hij als arts.
Na de oorlog was hij voorzitter van de Duitse artsencommissie die bij de Neurenbergse processen was ingeschakeld.
In 1948 richtte hij in Heidelberg een afdeling voor psychosomatische geneeskunde op, die in 1952 in een universiteitskliniek werd veranderd terwijl Mitscherlich een buitengewoon hoogleraarschap bekleedde.
In 1959 werd hij directeur van het Sigmund Freud Instituut in Frankfurt, een opleidingsinstituut voor de psychoanalyse. In 1967 kreeg hij een leerstoel in de psychoanalyse aan de universiteit van Frankfurt. Hij ging in 1976 met pensioen.
Mitscherlich was de auteur van o.m. Die Unfähigkeit zu trauern (De onmacht te rouwen), dat hij in 1967 samen met zijn echtgenote Margarete schreef en waarin hij aan de hand van feitelijke gegevens en psychoanalytische benaderingen van oorlogsmisdadigers een beschouwing wijdde aan de vraag hoe het naoorlogse Duitsland zijn verleden verwerkt.
Verder schreef hij: Vom Ursprung der Sucht (1947), Freiheit und Unfreiheit in der Krankheit (1948), Medizin ohne Menschlichkeit (1960), Auf dem Weg zur vaterlosen Gesellschaft (1963) dat in 1970 de negende druk beleefde, Die Unwirklichkeit unserer Städte (1965), Krankheit als Konflikt-Studien zur psychosomatische Medizin 1, 11 (1966/67), Der Kranke in der modernen Gesellschaft (1967), Die Idee des Friedens und die menschliche Aggressivität (1969), Versuch, die Welt besser zu bestehen (1970), Thesen zur Stadt der Zukunft (1971), Massenpsychologie ohne Ressentiment (1973), Das Ich und die Vielen (1978).

MOENS, WIES (28-1-1898 St. Gillis-bij-Dendermonde – 5-2-1982 Neerbeek in Zuid-Limburg). Vlaams dichter en schrijver.

Van 1916-1918 studeerde hij aan de universiteit van Gent. Van december 1918 tot 1921 zat hij in de gevangenis wegens samenwerking met de Duitsers in de Eerste Wereldoorlog.
In het begin van de jaren twintig was hij een vooraanstaand figuur van het humanitaire expressionisme in Vlaanderen. Zijn Celbrieven (1920) en verzenbundel De Boodschap (1920) waren uitingen van de door toen velen gekoesterde verwachting van een betere maatschappij die zou steunen op internationale solidariteit, pacifisme, religieuze waarden en sociale gelijkheid. De invloed van Moens op de jonge Vlaamse en rooms-katholieke Nederlandse dichters (A. van Duinkerken, A. Kuyle e.a.) was zeer groot.

Van 1922-1926 was hij secretaris van het avantgardistische Vlaamsche Volkstooneel. Daarna werd hij journalist (o.a. correspondent van De Tijd, Amsterdam) en publicist. Geleidelijk ging hij door zijn talrijke artikelen, opstellen en voordrachten als theoreticus een rol spelen in het Vlaamse nationalisme.
In het door hem opgerichte politiek-literaire tijdschrift Dietbrand (1933-1939) ijverde hij voor een „volks-Dietse" staat (Nederland en Vlaams België). Inzake literatuur nam hij nu een „volks" of zgn. volksverbonden standpunt in, volgens hetwelk de organische verbondenheid van de schrijver met het karakter van het volk waartoe hij behoorde, duidelijk diende te zijn.
Vanaf zijn bundel Golfslag (1935) stond zijn poëzie in het teken van deze opvatting.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bekleedde hij een paar jaar een leidende positie bij de zender-Brussel. Na de oorlog werd hij wegens collaboratie bij verstek ter dood veroordeeld. Hij nam de wijk naar Nederland, waar hij de leiding kreeg van de Volksuniversiteit van Geleen.

Aan poëzie schreef hij verder nog: Opgangen (1922), Landing (1923), Het vierkant (1938), Het spoor (1944), De verslagene (1962), Gedichten 1918-1967 (1968) en aan proza: De dooden leven (1938), Ned. letterkunde van volksch standpunt gezien (1939), Dertig dagen oorlog (1940), De spitsboog (1943) en Proza I (1969).

MONK, THELONIOUS SPHERE (11-10-1920 Rocky Mount in North Carolina – 17-2-1982 Englewood in New Jersey). Amerikaans jazzpianist en componist.

Op jeugdige leeftijd verhuisde hij naar New York, waar hij privé-pianolessen volgde. Een belangrijke stap in zijn carrière – en in de geschiedenis van de jazz – werd gezet in 1941, toen hij in dienst werd genomen als huispianist van Minton's Playhouse, een kleine jazzclub in New York, die vermaard werd als The house that Bop built.
Tijdens de nachtelijke jamsessions aldaar werd door musici als Monk, Bud Powell, Dizzy Gillespie en Kenny Clarke de grondslag gelegd voor de bebop, de overheersende stroming van de jaren veertig. Bij toeval kwamen daar de eerste plaatopnamen van Monk tot stand. In 1941 registreerde Jerry Newman in Minton's de gitarist Charlie Christian, die bij deze gelegenheid werd begeleid door Monk. Deze opnamen verschenen in 1947 en vormen samen met de plaat die de pianist in 1944 maakte met het kwartet van tenorsaxofonist Coleman Hawkins, de enige tastbare herinnering aan dit voor de ontwikkeling van Monk zo essentiële tijdperk. In deze jaren maakte hij kort deel uit van de orkesten van Lucky Millinder en Gillespie, maar verder verbleef hij als solist of werkend met kleine formaties in de anonimiteit van het New Yorkse jazzleven.
In 1954 bezocht Monk als solist het Jazz Festival in Parijs.
Monks populariteit kreeg een belangrijke impuls toen hij in 1957 een kwartet vormde met tenorsaxofonist John Coltrane, bassist Wilbur Ware en drummer Shadow Wilson.
De vermaardheid die Monk met dit ensemble verwierf, leidde eind 1957 tot een optreden in de

Thelonious Monk

invloedrijke CBS-televisieshow The Sound of Jazz.
Monks faam werd bevestigd met een concert in Town Hall, waar hij met een groot ensemble eigen composities uitvoerde in arrangementen van Hall Overton, een leerling van Darius Milhaud. Dit succes werd later voortgezet met concerten in de Philharmonic Hall (1963) en Carnegie Hall (1964).
Inmiddels was tenorsaxofonist Charlie Rouse toegetreden tot het Monk-kwartet, dat regelmatig in Europa te beluisteren viel.
In 1970 werd Charlie Rouse vervangen door achtereenvolgens Pat Patrick en Paul Geffrey, maar tengevolge van ziekte werden Monks activiteiten na 1972 steeds beperkter.
Op 6 april 1974 voerde Monk bij hoge uitzondering nog eigen werk uit met de New York Jazz Repertory Company en op Newport '75 vormde hij een van de hoogtepunten met een kwartet, waarin zijn zoon Thelonious Monk jr., inmiddels een gevierd discoster, als slagwerker optrad.
Stukken als Ruby My Dear, Off Minor, Epistrophy, Well You Needn't, Straight No Chaser, Blue Monk en vooral Round About Midnight behoren tot het standaardrepertoire van de hedendaagse jazzmusicus.
Zij 52nd Street Theme was jarenlang de herkenningsmelodie van alle moderne jazzgroepen in New York.

NORDEN, ALBERT (4-12-1904 Myslowitz in Opper-Silezië – 30-5-1982 Oost-Berlijn). Voormalig propagandachef in Oost-Duitsland.

Norden was de zoon van een rabbi. Hij ging in Elberfeld naar school. In 1918 sloot hij zich aan bij de Vrije Socialistische Jeugd Organisatie. Twee jaar later werd hij eerst lid van de Communistische Jeugd Unie en vervolgens van de KPD, de Communistische Partij van Duitsland. Aanvankelijk wilde hij timmerman worden, later echter ging hij werken voor de communistische krant Freiheit in Düsseldorf. Vervolgens was hij plaatsvervangend hoofdredacteur van Klassenkampf in Halle aan de Saale in 1924 en van de Hamburger Volkszeitung in 1925. Verder was hij nog hoofdredacteur van de Essen Ruhr-Echo en gedurende korte tijd van Rote Fahne in Berlijn.
In 1933 vluchtte hij voor de nazi's uit Duitsland en ging hij eerst naar Tsjechoslowakije en toen naar Frankrijk, waar hij na het uitbreken van de oorlog in 1939 werd geïnterneerd. Uiteindelijk werd hij vrijgelaten en kreeg hij toestemming om naar de VS te reizen.
Daar organiseerde hij een „Council for a Democratic Germany" en schreef hij een serie antinazi-pamfletten.
In 1946 keerde Norden terug naar Berlijn waar hij in 1948 hoofdredacteur werd van Deutschlands Stimme. Vanaf 1949 was hij hoofd van de persdienst van het Oostduitse inlichtingenbureau.
In 1958 werd hij in het politburo van de SED, de Socialistische Eenheidspartij, gekozen waar hij speciaal belast werd met de „West Propaganda". Vanaf 1963 was hij hoofd van de Agitatie-commissie.
In al deze functies volgde Norden de harde lijn. Hij vond het bouwen van de Berlijnse muur in 1961 noodzakelijk als „anti-fascistische" maatregel.
Sinds 1958 was hij lid van de Volkskammer en vanaf 1976 ook van de Staatsrat.

ORFF, CARL (10-7-1895 München – 28-3-1982 München). Westduits componist en muziekpedagoog.

Hij kreeg zijn opleiding in München. Piano, cello en orgel waren zijn instrumenten. Als koorrepetitor en kapelmeester in München, Mannheim en Darmstadt werd hij vertrouwd met het theater. In 1920 keerde hij in zijn vaderstad terug en daar begon hij opnieuw zijn studies bij Heinrich Kaminsky. Op zijn 30ste jaar nam hij de leiding op zich van de afdeling voor lekendans aan de Dorothee-Günter-school. Deze activiteit die hij, tot hij zich in 1936 geheel aan de compositie wijdde, uitoefende was bepalend voor zijn scheppend werk.
Allereerst schreef hij om in een leemte te voorzien gebruiksmuziek voor de school. Daaruit groeide het z.g. „Orff Schulwerk" (1930). Aanknopend bij de ideeën van Jacques Dalcroze over een ritmische opvoeding wilde Orff de scheppende krachten in de mens, in het kind en in de leek, niet door luisteren maar door zelfdoen wekken.
Daartoe ontwierp Orff een instrumentarium waarop iedere beginner, hoe jong ook, spelen kan. Xylofoons, staafspel, klokken, klinkende glazen, cimbalen, trommels, triangel, pauken, bekkens, tamboerijn, ratels, castagnetten en nieuwe instrumenten uit de slagwerkgroep zijn op het ogenblik een middel dat over de hele wereld in de muziekopvoeding wordt toegepast.
Zoals bijna alles wat hij onder handen nam, toonde hij zich na een paar jaar niet tevreden met het Orff Schulwerk en liet een nieuwe uitgave verschijnen.
De tweede kant van zijn levenswerk naast de pedagogische arbeid, richtte zich vrijwel uitsluitend op het theater. Driemaal bewerkte hij de partituur van Monteverdi's opera Orfeo (in 1925, 1929 en 1940). Voor zijn eigen werk zocht hij de stof in de middeleeuwen, in het sprookje en in de Griekse wereld van de oudheid.
Als componist werd hij pas beroemd nadat hij de veertig gepasseerd was: met een werk voor koor dat niet alleen de concertzalen en operatheaters van San Francisco tot Tokio veroverde, maar ook de aula's van gymnasia en universiteiten: Carmina Burana (1937).
De sprookjes Der Mond (1939) en Die Kluge (1943) volgden naar gegevens van Grimm. Hierin toonde Orff zich een begaafd toneeldichter, zoals hij later in Beiers dialect Die Bernauerin zou schrijven, een toneelwerk met muziek (1947). In de Catulli Carmina (1943) dichtte Orff zelf Latijnse recitatiefteksten die de odes van Catullus afwisselden.
Voor al deze composities is Les Noces van Stravinsky het model geweest: korte melodie-elementen worden voortdurend herhaald. In het orkest overheersen de percussieklanken en de muziek is tot het uiterste vereenvoudigd. De naam opera wilde Orff aan zijn toneelwerken eigenlijk niet geven. Zijn Antigone (1951) noemde hij bij voorbeeld „Ein Trauerspiel des Sophocles von Hölderlin". Orff had voor zijn Antigone een vertaling van Hölderlin gebruikt.
Na de oorlog leidde Orff een meesterklas voor compositie aan de Staatshogeschool voor Muziek in München (1950-1960), verkreeg hij een eredoctoraat aan de universiteit van Tübingen en werd hij onder meer vereerd met de onderscheiding Pour le Mérite (1956).

OVANDO CANDIA, ALFREDO (6-4-1918 in Cobija – 24-1-1982 La Paz), Oud-president van Bolivia.

Met generaal René Barrientos Ortuno bewerkstelligte Ovando Candia, die in 1964 generaal was geworden, in datzelfde jaar de val van de regering van Victor Paz Estenssoro, de leider van de Movimiento Nacionalista Revolucionario. Daarmee kwam een eind aan twaalf jaar burgerregeringen.
In 1966 leidde Ovando Candia enige maanden een overgangsregering en bereidde hij de verkiezingen voor, waarvan generaal Barrientos Ortuno de winnaar zou worden. Vervolgens was Ovando Candia twee jaar opperbevelhebber der strijdkrachten.
Gedurende deze tijd organiseerde hij de strijd tegen de guerrillabeweging, die onder leiding van de Cubaanse revolutionair van Argentijnse afkomst, Ernesto „Ché" Guevara, stond.
Na de dood van Barrientos (1969), die naar verluidt door een vliegtuigongeluk om het leven kwam, verdreef Ovando Candia diens wettige opvolger Luis Adolfo Salinas en riep hij zichzelf in september 1969 uit tot president.
Ovando Candia probeerde eerst het „Peruaanse model" te volgen. Hij nam een gereserveerde houding aan ten opzichte van de Verenigde Staten en nationaliseerde de nog in opbouw zijnde aardolie-industrie. Ook probeerde hij sociale hervormingen door te voeren.
Aanvankelijk was de invloed van de als links bekend staande opperbevelhebber van de strijdkrachten, Juan Jose Torres groot, onder druk van rechtse militairen evenwel verwijderde Ovando Candia alle linkse exponenten uit zijn regering. Een van de gevolgen van deze koersverandering was een schadeloosstelling voor de Gulf Oil Company.
In oktober 1970 probeerden rechtse militairen Ovando Candia ten val te brengen, een poging die echter eindigde met de machtsovername door generaal Torres. De laatste jaren werkte Ovando Candia als zakenman in de hoofdstad van de provincie Oriente, Santa Cruz.

PRAZ, MARIO (6-9-1896 Rome – 23-3-1982 Rome) Italiaans letterkundige.

Praz studeerde letteren en rechten. In 1923 kwam hij naar Engeland om docent in de Engelse literatuur te worden. Aan de universiteit van Liverpool gaf hij in 1924 Italiaans. Hij bleef tot 1932 in Liverpool. In dat jaar verhuisde hij naar Manchester waar hij hoogleraar in de Italiaanse taal en letterkunde werd. In 1934 werd hij hoogleraar Engelse taal en letterkunde in Rome.
Praz is vooral beroemd geworden om zijn studies over literatuur en beeldende kunst. Daarbij heeft hij zich geheel gericht op de romantiek en op het neo-classicisme.
Tot de beroemste boeken van Praz behoort: La Carne, La Morte e Il Diavolo nella Letteratura Romantica uit 1930, dat voor het eerst in Engelse vertaling verscheen in 1933 als The Romantic Agony. In 1951 en 1970 werd The Romantic Agony herdrukt. Een ander zeer beroemd boek was La casa della vita uit 1958, een beschrijving van zijn leven en van alle voorwerpen in zijn grotendeels neo-klassiek ingerichte Romeinse woning.
Praz was een groot verzamelaar, van meubelen, boeken, schilderijen, maar vooral van „conversation-pieces" die hij ook in zijn essay's over smaak en gewoonten beschreef. De collectie van Empire-meubilair en andere Empire-achtige zaken die Praz bijeenbracht is een der voornaamste die er bestaat.
Hij hield zich al langere tijd met zijn komende dood bezig en weigerde bijvoorbeeld daarom fotografen in zijn woning toe te laten. Die waren er naar zijn zeggen alleen op uit om aan zijn overlijden te verdienen door laatste foto's in hun archieven voor verkoop na zijn dood te bewaren. Hij trachtte ook zijn verzamelingen meu-

bels en boeken in een museum onder te brengen.

RAMBERT, MARIE, eig. Miriam Ramberg (20-2-1888 Warschau – 12/13 juni 1982 Londen) Brits balletdocente.

Zij was van Poolse afkomst. Aanvankelijk studeerde zij medicijnen, maar nadat zij in Warschau de Amerikaanse danseres Isodora Duncan had zien dansen, kreeg zij steeds meer belangstelling voor het ballet. Haar vader, een boekhandelaar, stuurde haar naar Parijs, waar zij later in contact kwam met Diaghilev en Nijinsky van de Ballets Russes, door wie zij werd geëngageerd als docente moderne ritmiek. In 1912 danste zij met Nijinsky in Strawinsky's ballet Le sacre du printemps. Marie Rambert ging vervolgens in de leer bij Emile-Jacques Dalcroze in Genève en bij de choreografen Cecchetti en Astafieva. Haar eerste choreografie dateert uit 1917 en is getiteld The golden apples. Na de Eerste Wereldoorlog reisde Marie Rambert naar Engeland en huwde daar de toneelschrijver Ashley Dukes (1918). In 1920 begon zij een balletschool en in 1926 bracht zij voor het eerst haar „Marie Rambert Dancers" op het toneel. De groep ging in 1930 Ballet Club heten, een jaar later Ballet Rambert.
Een van haar eerste leerlingen was Sir Frederick Ashton, wiens eerste ballet The tragedy of fashion, uitgevoerd door het gezelschap Rambert in 1926, werd beschouwd als het begin van het Britse ballet.
Vele bekende choreografen zijn bij Marie Rambert in de leer geweest: Anthony Tudor, Andree Howard, Walter Gore, Norman Morice en Lucette Aldous.
In 1966 werd het gezelschap omgevormd tot een modern ballet.
Marie Rambert werd in 1959 onderscheiden met het Franse Legioen van Eer en in 1962 werd zij Dame in de Orde van het Britse Empire.

RAND, AYN (2-2-1905 Petersburg – 6-3-1982 New York) Amerikaans schrijfster.

Zij behaalde in 1924 een graad in de geschiedenis aan de universiteit van Leningrad.
In 1926 emigreerde zij naar de Verenigde Staten, waar ze werk vond als scenarioschrijfster in Hollywood. In 1929 trouwde zij met de schilder Frank O'Connor, die twee jaar geleden overleed. In 1931 werd zij Amerikaans staatsburger.
Ayn Rand werd vooral bekend door haar felle pleidooi voor het kapitalisme. Zij stond een samenlevingsvorm voor, waarin het individu zich optimaal zou kunnen ontplooien. Het nastreven van het eigen belang achtte zij de enige moreel juiste levenswijze. Zij bestreed het socialisme en de gedachte dat mensen hun vermogens zouden moeten gebruiken om hun medemens te helpen.
Ayn Rand meende dat het de ideeën van geniale individuen zijn die de wereld vooruitbrengen en dat deze enkelingen het recht hebben om onbeperkt van hun capaciteiten te profiteren.
Haar idee van het „heroïsch individualisme" introduceerde Ayn Rand met We the living, een in 1936 gepubliceerde roman die speelt tegen de achtergrond van de Russische revolutie. In The Fountainhead (1943) schreef ze over een architect die de door hem ontworpen wolkenkrabber opblaast wanneer er veranderingen in het ontwerp worden aangebracht. Het boek en later ook de film, met Gary Cooper, werden een groot succes.
In Atlas Shrugged (1957) beschreef ze hoe ingrijpen door de overheid en de invloed van progressieve gedachten het industriële systeem bedreigen.
In de jaren zestig was Ayn Rand als gastdocent verbonden aan verschillende Amerikaanse universiteiten, waaronder Yale, Princeton, Harvard, Columbia, het Massachusetts Institute of Technology en de militaire academie West Point. Van 1971 tot 1976 gaf ze haar eigen nieuwsbrief met commentaren op de actualiteit uit.
Ze schreef verder o.a. For the New Intellectual (1961), The Objectivist Ethic (1961), The Virtue of Selfishness: A New Concept of Egoism (1955), (met anderen) Capitalism: The Unknown Ideal (1966), The Romantic Manifesto en The New Left: The anti-industrial Revolution. Aan het eind van 1982 verschijnt haar laatste werk: Philosophy, who needs it.

RAUSCHNING, HERMANN (7-8-1887 Thorn – 8-2-1982 Portland in Oregon) Duits politicus en schrijver.

Hij was de zoon van een Westpruisisch grondbezitter, studeerde germanistiek en geschiedenis en speelde na de Eerste Wereldoorlog een leidende rol in de organisatie der Duitse minderheid in Polen. In 1926 verhuisde hij naar de vrije stad Danzig, waar hij nauw samenwerkte met de nationaal-socialisten en in 1933 Senaatspresident (i.e. eerste minister) werd.
Weldra raakte hij echter ontgoocheld in de nationaal-socialistische beweging, die hij begon te zien als een zuiver nihilistische greep naar de wereldmacht.
In nov. 1934 legde hij zijn ambt neer, vluchtte eerst naar Polen, vervolgens naar Lausanne en ging zich aan het schrijven van boeken wijden. Sedert 1948 leeft hij als boer in de Verenigde Staten.
Werken van zijn hand zijn: Die Entdeutschung Westpreussens und Polens (1930), Die Revolution des Nihilismus (1938; herdr. 1964), Gespräche met Hitler (1939), The redemption of democracy (1941), Time of delirium (1946), Ist Friede noch möglich (1953), Masken und Metamorphosen des Nihilismus (1954) en Mut zu einer neuen Politik (1959).

ROPPE, LOUIS (21-2-1914 Heers – 25-2-1982 Hasselt). Ere-gouverneur van Belgisch Limburg.

Roppe behaalde in 1936 het doctoraat in de rechten en het licentiaat in het notariaat. Gedurende 12 jaar was hij als advocaat verbonden aan de balie van Tongeren.
In 1947 werd hij verkozen tot volksvertegenwoordiger (CVP). In 1950 werd hij benoemd tot gouverneur van de provincie Limburg. Hij bleef dit tot einde maart 1978, toen hij om gezondheidsredenen aftrad.
Als gouverneur speelde Roppe een belangrijke rol in de sociaal-economische ontvoogding van Limburg. Hij was in 1951 medestichter van de Limburgse Economische Raad, de eerste provinciale economische raad in België. Hij was ook één van de stuwende krachten bij het tot standkomen van het Limburgs Universitair Centrum. Hij was de promotor achter de uitbouw van het provinciaal domein Bokrijk en hij bracht het Rijk in 1971 tot de aankoop van de voormalige landcommanderij Alden Biesen te Rijkhoven.
Roppe was eveneens verdienstelijk als historicus. Hij schreef verscheidene historische bijdragen. Het meest bekend is het in 1972 gepubliceerde boek „Een omstreden huwelijk", dat handelt over het huwelijk van koning Willem I met gravin d'Oultremont.

RUTTEN, GERARD (19-7-1902 Den Haag – 28-6-1982 Amsterdam) Nederlands filmregisseur.

Hij studeerde aan de Academie voor Beeldende Kunsten en werkte daarna bij het Vlaamse Volkstoneel, samen met Wies Moens en Johan de Meester. Aan het eind van de jaren twintig trok Rutten naar Berlijn om als belichter in de UFA-studio's het filmvak te leren. In 1934 maakte hij de film Dood Water over de gevolgen van de afsluiting van de Zuiderzee. Deze werd bekroond met een prijs op het festival van Venetië. Vervolgens verfilmde hij de koloniale roman Rubber van M. H. Szekely-Lulofs, die het leven van de planters op Deli beschrijft.
Hoewel de nazi's niets tegen Ruttens „volkse" werk hadden – hij werd zelfs door Hitler en Goebbels ontvangen – week hij twee jaar na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, in 1942, via Spanje en Portugal uit naar Engeland. Hij werkte bij de staf van Prins Bernhard als public relations officer en maakte ondermeer het blad voor de Nederlandse Strijdkrachten, de Pen Gun. Na de oorlog bleef hij in dienst van koningin Wilhelmina tot haar abdicatie. Toen trad hij weer in zijn oude vak. Hij maakte talloze reclamefilms en regisseerde de speelfilm Sterren stralen overal, Het wonderlijke leven van Willem Parel en De Vliegende Hollander.
De laaste film die Rutten regisseerde was de documentaire Wederzijds, in 1963, over de regeringsperiode van koningin Wilhelmina. In 1973 schreef Rutten zijn autobiografie Mijn papieren camera.

RIJNSDORP, CORNELIS (19-9-1894 Delfshaven – 12-2-1982 Rotterdam) Nederlands letterkundige en schrijver.

Rijnsdorp, een autodidact, die zichzelf „een combinatie van dichter en journalist met een wetenschappelijke inslag" noemde, schreef tot op hoge leeftijd onder meer letterkundige beschouwingen voor het dagblad Trouw. Daarnaast publiceerde hij een aantal boeken en presenteerde hij radioprogramma's.
Rijnsdorp, wiens levensbeschouwing verankerd lag in de leer van Calvijn, schreef de romans: Koningskinderen (1930), Kostgangers Gods (1935), Ik volg je tot Istanboel (1959), Eldert Holier (1938), Mijn vader, mijn vader (1946), De schuldige (1970). In 1945 schreef hij het gedicht Emmaus.
Van zijn hand verschenen ook een aantal essays: Ter zijde (1935), In drie stappen (1952), Op zoek naar het geheim (1954), Aan de driesprong van kunst, wetenschap en religie (1964), In de greep van het reusachtige. Een literator over het Calvinisme (1967), De moderne roman in opspraak (1966), Literair dagboek (1974) en Christelijke organisaties in discussie (1980).
In 1964 werd Rijnsdorp door de Vrije Universiteit in Amsterdam een eredoctoraat toegekend. In hetzelfde jaar ontving hij de kritiekprijs van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde.

SCHNEIDER, ROMY eig. ROSEMARIE MAGDALENA ALBACH-RETTY (23-9-1938 Wenen – 29-5-1982 Parijs) Duits actrice.

Zij was de dochter van twee populaire sterren uit blijspel, operette en film, Wolf Albach-Retty en Magda Schneider. Ze debuteerde in 1953 in de film Wenn der weisse Flieder wieder Blüht, waarin ook haar moeder een rol vervulde. In korte tijd wist zij een zeer succesvolle filmcarrière op te bouwen door met name haar rol in de trilogie rond Sissi, de jonge keizerin (1955-1957). Andere populaire rollen uit deze periode waren Mon P'tit (1957) en koningin Victoria in Die mädchenjahre einer Königin. Tijdens de opnamen van Christine in 1958 ontmoette Romy Schneider de Franse acteur Alain Delon die een grote invloed in haar leven en carrière zou gaan uitoefenen.
Alain Delon bracht haar in contact met grote regisseurs als Visconti, Clément en Clouzot, voor wie zij tussen 1960 en 1966 tal van rollen in film en theater zou spelen, de meeste in Frankrijk, een enkele in Hollywood. De bekendste films uit deze periode zijn Boccaccio, '70, The trial (voor Orson Welles), The Cardinal en What's New Pussycat.
In 1966 trouwde ze met de Duitse regisseur Harry Meyen. Na de geboorte van haar zoon David verscheen ze twee jaar niet op het scherm. In 1969 zette ze een nieuwe fase van haar carrière in met La piscine van Jacques Deray.
Vooraanstaande regisseurs als Losey (The assassination of Trotsky), Visconti (Ludwig), Granier-Deferre (Le train en Une femme à sa fenêtre), Zulawski (L'important c'est d'aimer) en Chabrol (Les innocents aux mains sales) werkten graag met Romy Schneider. Tot haar beste prestaties kwam Schneider echter in de vijf films, die zij tussen 1969 en 1977 met Claude

Romy Schneider

Sautet maakte. Les choses de la vie, César et Rosalie en Une histoire simple zijn klassieke Schneiderfilms.
Schneiders meer recente rollen zijn te zien in Clair de femme van Costa-Gavras, La banquière van Francis Girod en in La passante du sans-souci en Fantasma di amore van Dino Risi.
Twee maal won ze de Cesar, de Franse Oscar: voor haar rol in L'important c'est d'aimer en voor haar rol in Une histoire simple.

S(C)HOLEM, GERSHOM (5-12-1897 Berlijn – 20-2-1982 Jeruzalem) Israëlisch hoogleraar in de Joodse mystiek.

Na zijn studie wiskunde aan de universiteiten van Berlijn en Jena studeerde hij vervolgens aan de universiteit van Bern en studeerde hij af in de semitistiek aan de universiteit van München.
In 1923 emigreerde hij naar Palestina. Twee jaar later werd hij lector en in 1933 hoogleraar in de Joodse mystiek aan de Hebreeuwse universiteit van Jeruzalem. Dit bleef hij tot 1965.
Hij publiceerde honderden artikelen over thema's uit de kabbala en de talmoed. Van 1968 tot 1974 was hij president van de Israëlische Academie van Wetenschappen. In het westen werd Sholem vooral bekend toen in de jaren zeventig de Westduitse uitgeverij Suhrkamp zijn jeugdherinneringen uit Duitsland en de uitgebreide briefwisseling met de filosoof Walter Benjamin publiceerde.
Verder schreef hij o.m.: Das Buch Bahir (1922), Bibliografia kabbalistica (1927), Eine kabbalistische Erklärung der Prophetie als Selbstbegegnung (1930), Die Geheimnisse der Schöpfung, ein Kapitel aus dem Sohar (1934), Major trends in Jewish mysticism (1940), Jewish mysticism and Kabbalah (1946), Jewish People, past and present (1957), Zur Kabbala und ihrer Symbolik (1960), Buber und der Chassidismus (1962), Ursprung und Anfang der Kabbala (1962), Rede über Israël (1967). Een volledige bibliografie (meer dan 500 titels) verscheen in 1967.

SENDER, RAMON JOSE (3-2-1902 Chalamera de Cinca, Huesca in het Spaanse Aragon – 16-1-1982 San Diego in Californië) Spaans, sinds 1946 Amerkaans, schrijver.

Hij studeerde rechten. In 1922-1923 nam hij deel aan de Marokkaanse veldtocht, op welke ervaring hij zijn eerste roman Iman (1930), in het Nederlands vertaald onder de titel Iman, strijd om Marokko (1933), baseerde. Daarna ging hij in de journalistiek. Van 1924-1931 was hij redacteur van El Sol in Madrid. Van 1931-1936 was hij free-lance schrijver.
Tijdens de Spaanse Burgeroorlog stond hij aan de zijde der Republikeinen (1936-1939). Na de oorlog week hij via Mexico uit naar de VS (1942). In 1943-1944 was hij hoogleraar in de Spaanse literatuur aan het Amherst College in Massachusetts, in 1944 aan de universiteit van Denver en van 1947 tot hij met pensioen ging in 1963 aan de universiteit van Albuquerque in New Mexico.
Sender heeft behalve meer dan 50 romans ook bundels essays, toneelstukken en gedichten op zijn naam staan. In zijn gehele œuvre nemen de gebeurtenissen uit de Spaanse Burgeroorlog, politieke en sociale problemen een belangrijke plaats in.
Naast het algenoemde werk schreef Sender o.m.: Siete domingos rojos (1932; Ned. vert.: Zeven rode zondagen, 1948), Mr. Witt en al Canton (1936), El lugar de un hombre (1939), Epitalamio del prieto Trinidad (1942), Cronica del alba (1942), La esfera (1947), Los cinco libros de Ariadna (1947), El rey y la reina (1949; Ned. vert.: de tuinman en de koningin, 1949), Bizancio (1956), Requiem por un campesino español (1963), Las criaturas saturnianas (1967).
Essays en verhalen: Novelas ejemplares de Cibola (1961), Valle-Inclan y la dificultad de la tragedia (1965), Las gallinas de Cervantes y otras narraciones parabolicas (1967), Tres novelas tersianas (1967).

STRASBERG, LEE (17-11-1901 Buzdanow in Oostenrijk – 17-2-1982 New York) Amerikaans acteur en toneelleider.

In 1909 emigreerde hij samen met zijn ouders naar de Verenigde Staten, waar hij in 1925 als acteur debuteerde. Vier jaar later richtte hij met Elia Kazan, Cheryl Crawford en Robert Lewis in New York het Group Theatre op, waar hij een eigen stijl van acteren ontwikkelde. Daarbij richtte hij zich op de denkbeelden van de Pool Stanislawski, die als een van de belangrijkste theoritici van het toneel in deze eeuw werd beschouwd.
Na 1937 werkte Strasberg enkele jaren in Hollywood, maar na de Tweede Wereldoorlog keerde hij terug naar New York, waar hij de Actor's Studio oprichtte. In de lessen die hij op deze school gaf, leerde hij zijn leerlingen zich te vereenzelvigen met hun rol, een methode die leidt tot een emotioneel getinte, intense manier van acteren, waarbij gebruik wordt gemaakt van persoonlijke ervaringen van de acteurs. Deze speelstijl stond al gauw bekend als „The Method" en kreeg als bijnaam de „gescheurde-T-shirt-stijl", waarmee werd gerefereerd aan de rol die Marlon Brando speelde in Tennessee Williams' toneelstuk A Streetcar named Desire (Tramlijn Begeerte).
Tot de vele leerlingen van de Actor's Studio behoorden naast de al genoemde Marlon Brando: James Dean, Marilyn Monroe, Paul Newman, Al Pacino, Robert de Niro, Sally Field, Julie Harris, Jane Fonda, Ben Gazzarra, Montgomery Clift en Strasbergs dochter Susan Strasberg.
In 1975 maakte Lee Strasberg zijn filmdebuut in The Godfather II. Daarna was hij nog te zien in films als And Justice for All en Going in Style.

SUNAY, CEVDET, (10-2-1900 Trabzon aan de Zwarte Zee – 22-5-1982 Istanboel) Oud-president Turkije.

In 1917 begon zijn militaire loopbaan. Hij vocht in Palestina, werd door de Engelsen gevangen genomen en belandde in een krijgsgevangenkamp in Egypte. Na zijn terugkeer streed hij mee in de Turkse vrijheidsstrijd tegen de Grieken. Hierna zette hij zijn studie aan de militaire academie te Istanboel voort, waar hij in 1930 het diploma behaalde van kapitein van de generale staf. In 1959 bereikte hij de rang van generaal. Bij de staatsgreep van 27 mei 1960, die het bewind van Menderes ten val bracht, was hij plaatsvervangend chef van de generale staf en chef van de operaties. Zijn rol in de staatsgreep schijnt niet groot geweest te zijn. Volgens sommige gegevens werd hem de leiding van de coup aangeboden, maar weigerde hij die in de mening dat het bewind van Menderes uit zichzelf zou vallen en dat de tussenkomst van het leger niet nodig was. Na de revolutie (1960) werd hij benoemd tot opperbevelhebber van de landstrijdkrachten en later in het jaar tot chef van de generale staf. Sinds het optreden van de regering-Inönü in 1961 trad hij op als een soort „grijze eminentie". Hij bleef steeds op de achtergrond, maar oefende daar een matigende invloed uit.
Tot senator benoemd, trok hij zich op 15 maart 1966 uit het leger terug. Op 28 maart 1966 werd Sunay gekozen tot vijfde president van Turkije. In 1973 trad hij af.

TREPPER, LEOPOLD (23-2-1904 Nowy-Targ in Polen – 19-1-1982 Tel Aviv) Leider Russisch spionagenet.

Nog als kind verhuisde hij naar Dombrowa waaraan hij zijn later schuilnaam Domb ontleende. Hij werd student, moest zijn studie opgeven vanwege de armoede waarin de familie Trepper verkeerde, werd metselaar, slotenmaker, mijnwerker én hij werd gegrepen door de idealen van de communistische revolutie, die zich in 1917 in Rusland voltrok. Nog een ideaal koesterde hij: de zionistische beweging. In 1917 sloot hij zich bij een zionistische jeugdorganisatie aan. In 1924 vertrok hij naar het toenmalige Palestina. Daar werd hij in 1925 lid van de communistische partij en werd hij in 1928 in Haifa partijsecretaris. Nadat hij in 1929 wegens zijn communistische denkbeelden was uitgewezen, reisde hij naar Frankrijk, waar hij tot 1932 verbleef.
Vanaf 1932-1935 studeerde hij in Moskou en werkte hij voor de Russische geheime dienst. In 1939 vestigde hij zich in Brussel van waaruit hij een wijdvertakt militair inlichtingennetwerk leidde.
Het door Trepper geleide netwerk werd door de Duitsers „Die rote Kapelle" genoemd. Het opereerde met cellen in nazi-Duitsland, Frankrijk, België, Zwitserland en Japan. Treppers activiteit droeg in aanzienlijke mate bij tot het succes dat het Rode Leger uiteindelijk boekte bij het breken van de Duitse aanval op de Sowjet-Unie en het terugdringen van de nazi's. Trepper voorspelde bovendien nauwkeurig het tijdstip van de Duitse aanval op de Sowjet-Unie in 1941 – maar die informatie werd door Moskou niet ge-

Leopold Trepper

loofd, reden waarom Stalin door de „operatie Barbarossa" werd verrast.
Op 24 november 1942 werd Trepper in Parijs door de Gestapo gearresteerd. In oktober 1943 slaagde hij er echter in te ontsnappen. Toen hij in 1945 naar de Sowjet-Unie terugkeerde werd hij onmiddellijk gearresteerd en in de Loebjanka-gevangenis gezet.
Waarop Trepper na zijn aankomst in Moskou werd gearresteerd en op welke gronden hij tot tien jaar gevangenisstraf werd veroordeeld is nooit afdoende opgehelderd, ook niet in zijn eigen memoires die in 1975 in Frankrijk verschenen (Le Grand Jeu). Waren er tegen hem toch verdenkingen gerezen dat hij na zijn arrestatie in Parijs met de Duitsers had samengewerkt?
Na de dood van Stalin werd Trepper in 1955 gerehabiliteerd. In 1957 vestigde hij zich weer in Polen, waar hij een joodse boekhandel dreef. In 1973 kreeg hij van de Poolse autoriteiten toestemming om weer naar Israël te gaan, waar hij zijn laatste jaren doorbracht.

TSJOEJKOW, WASILI (12-2-1900 bij Toela – 18-3-1982 Sowjet-Unie) Russisch maarschalk.

Hij was een boerenzoon en nam in 1917 dienst in het Rode Leger. Na een studie aan de militaire academie werd hij van 1926-1937 naar China gestuurd als militair adviseur van Tsjiang Kai Sjek. Later werd hij militair attaché in China. In 1942 kreeg hij het commando over het 64ste leger, waarbij hij zich bijzonder verdienstelijk maakte. Vervolgens kwam hij aan het hoofd te staan van het 62ste leger, dat een zeer belangrijke rol speelde bij de verdediging van Stalingrad. Onder maarschalk Grigori Sjoekow voerde hij de Russische troepen in Duitsland aan en nam hij op 1 mei 1945 in Berlijn de capitulatie van de Duitse generaal Krebs aan.
In 1948 werd Tsjoejkow opperbevelhebber van de Sowjet-strijdkrachten in Duitsland en in 1955 werd hij bevorderd tot maarschalk.

VISSER, AB, voluit ALBERT (13-2-1913 Groningen – 9-5-1982 Amsterdam) Nederlands schrijver.

Op 22-jarige leeftijd haalde Visser het onderwijzersexamen, maar hij heeft nimmer voor de klas gestaan. Zijn literaire belangstelling, die werd aangewakkerd door zijn vriendschap met de schrijver Max Dendermonde en met de dichters A. Marja en Koos Schuur, deed hem ertoe besluiten voor een carrière als letterkundige en journalist te kiezen. Hij schreef poëzie (samengebracht in de verzamelbundel: Na de reis (1946), historische romans (o.m. Rudolf de Mepser, 1945), essays, verhalen, kinderboeken en misdaadromans.
Voor uitgeverij Bruna redigeerde hij het blad Pulp, waarmee hij de bloei van een eigen Nederlandse misdaad- en griezelliteratuur trachtte te bevorderen. In de jaren zestig schreef Ab Visser kunstkritieken in de Telegraaf, iets dat hem door artistieke vrienden niet in dank werd afgenomen. Slechts weinigen wisten dat hij tegelijkertijd onder pseudoniem ook recensies in het dagblad Het Vrije Volk schreef. Later zou hij criticus worden van de Leeuwarder Courant.
Naast al genoemde werken schreef hij aan poëzie nog o.m. Facetten (1936) en Recitatief (1956), en aan romans: De mens wikt... (1936), Galg en rad (1947), de Jo Rutgercyclus: De buurt (1953), De vlag halfstok (1955), God in Frankrijk (1958), De valstrik (1959), De hel met negen deuren (1962); verhalen: Erotisch duel (1941), De oogstganger (1958), Sheffield staal (1978); detectives: Uitnodiging tot moord (1953), De kat en de rat (1967), Het kind van de rekening (1969), De chanteur (1970); studies over detectives: Kaïn sloeg Abel (1963), Onder de gordel (1968), Wie is de dader? (1971), De mythe van de Maffia (1974); kronieken: Leven van de pen (1965); herinneringen: 't Peerd van ome Loeks (1970, Het klooster van Sint-Jurriaan (1974).
In Wat moet ik ermee (1979) beschrijft hij zijn ervaringen met uitgevers, die in hem nooit de bestseller-auteur hebben gezien die ze zochten. Hoewel hij vanaf de jaren dertig publiceerde, kreeg hij pas in 1958 enige erkenning, toen hem de Groningse Hendrik de Vriesprijs werd toegekend.

VOGEL, ALBERT THEODORE LEONARD CAREL ANTHING (2-3-1924 Den Haag – 30-4-1982 Leiden) Nederlands voordrachtskunstenaar.

Albert Vogel, zoon van de voordrachtskunstenaar Albert Vogel sr. en broer van de actrice Ellen Vogel, kreeg na een opleiding aan de toneelschool bekendheid als voordrachtskunstenaar.
Hij was ook leraar declamatie aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, voorzitter van de Jacob Maris-stichting en tot 1981 voorzitter van de Haagse Kunstkring.
Albert Vogel verzorgde eenmansvoorstellingen met onder meer „Portret van Andersen", „Dagboek van Europa" en „Van en over Couperus". Hij trad op met programma's in het Nederlands, Frans, Duits en Engels. Over Louis Couperus, publiceerde hij in 1973 twee boeken: De man met de orchidee en De onbekende Couperus.
In de jaren zestig stelde Albert Vogel, samen met Leo Verboon, zijn Haagse galerij Orez open voor de toenmalige avant-garde. Kunstenaars als Armando, Henk Peeters, J. Schoonhoven, Jan Hendrikse, Lucio Fontana, Yayoi Kusama, Günther Uecker, Stanley Brown en Nanda Vigo exposeerden er toen zij nog niet of nauwelijks bekend waren.
De laatste jaren werkte hij aan een boek over La Belle Epoque en organiseerde hij tentoonstellingen in zijn galerie Ornis te 's-Gravenhage.

WEISS, PETER (18-11-1916 Nowawes, thans Babenberg, bij Berlijn – 10-5-1982 Stockholm) Duits, sinds 1945, Zweeds schrijver.

Het joodse gezin Weiss vluchtte in 1934 via Engeland naar Praag. Weiss vestigde zich in 1939 in Stockholm en werd in 1945 Zweeds staatsburger. Enige bekendheid kreeg hij met de kleine experimentele roman Der Schatten des Körpers des Kutschers (1960). Over zijn ervaringen als vluchteling schreef hij de romans Abschied von den Eltern (1961) en Fluchtpunkt (1962). Na de absurdistische eenakter Nacht mit Gästen (1964) verscheen Die Verfolgung und Ermordung des Jean Paul Marat, dargestellt durch die Schauspielgruppe des Hospizes zu Charenton unter Anleitung des Herrn de Sade (1964), kortweg Marat/de Sade, waarmee Weiss wereldvermaard werd. De verbinding van twee historische tijdniveaus met het heden leverde grote dramatische mogelijkheden, die door de schrijver ten volle werden benut. Men vindt in het stuk zowel de absurditeit van Kafka als de „Verfremdung" van Brecht en Lessings „Bühne als strijdmiddel". In 1965 werd Weiss communist; voortaan wilde hij alleen politiek geëngageerd toneel schrijven.
Het toneelstuk Die Ermittlung (1965) is een collage van wat getuigen, beklaagden en rechters zeiden tijdens de van 1963 tot 1965 in de Duitse Bondsrepubliek gevoerde Auschwitz-processen. Gesang vom lusitanischen Popanz (1967) gaat over het kolonialisme, m.n. dat van Portugal, en leunt aan bij de agitprop-stijl van het socialistische arbeiderstoneel. In 1966-1967 had Weiss zitting in het zgn. Vietnam-tribunaal en in 1968 maakte hij op uitnodiging een reis naar Noord-Vietnam. De neerslag hiervan is het Vietnam-Diskurs (1968). In 1971 verscheen het stuk Hölderlin over de mens die geen concessies doet ten aanzien van zijn visie op mens en samenleving en zijn daaruit voortvloeiende revolutionaire streven naar een betere wereld, maar, als de sociale druk tot aanpassen en conformeren te sterk wordt, bewust kiest voor een bestaan buiten de samenleving en „krankzinnig" wordt.
Andere werken: toneel: Die Versicherung (1967), Trotzki im Exil (1970); proza: Das Duell (1972), Rapporte (1968; essays), Rapporte 2 (1971), Die Ästhetik des Widerstands (1978).

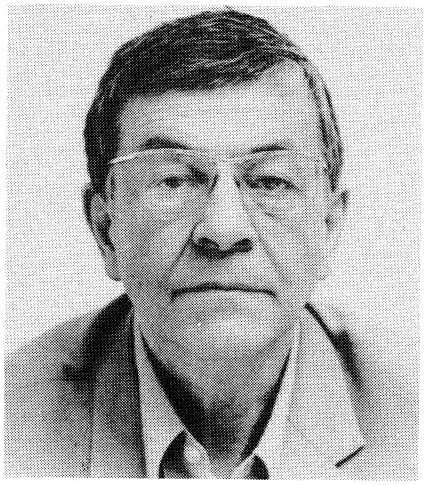
Peter Weiss

WOLF, KONRAD (20-10-1925 Hekingen – 7-3-1982 Berlijn) Oostduits filmregisseur.

Hij was de oudste zoon van de communistische joodse dramaturg Friedrich Wolf (1888-1953), die het toneelstuk Professor Mamlock had geschreven dat in 1934 in Zürich werd opgevoerd en later in Moskou werd verfilmd (1938).
Omdat Konrad vastbesloten was filmregisseur te worden zorgde zijn vader ervoor dat hij een opleiding kon volgen aan de Moskouse filmhogeschool. Daar werd Konrad leerling van Alexandrow en Gerarimow. Na zijn afstuderen ging hij naar Berlijn waar hij assistent werd van Kurt Maetzig, die een film maakte over Ernst Thaelmann. In 1955 regisseerde hij zijn eerste film, een musical voor kinderen.
De onder zijn regie ontstane films Sterne (1958), Genesung (1956), Professor Mamlock (een nieuwe versie, 1961), Ich war Neunzehn (autobiografisch, 1967) en Mama, ich lebe (autobiografisch, 1977) deden de Oostduitse staatsfilmmaatschappij Defa in internationaal aanzien stijgen.
Voor Sterne kreeg Konrad Wolf in Cannes de „speciale juryprijs".

ZERNIKE, ELISABETH (8-7-1891 Amsterdam – 12-3-1982 Laren) Nederlands schrijfster.

Aanvankelijk studeerde Elisabeth Zernike zang. Toen die studie mislukte, werd zij spraaklerares. Zij begon haar schrijversloopbaan met korte verhalen. Haar eerste roman Het schamele deel (1919) werd in 1921 bekroond met de C. W. van der Hoogtprijs evenals het in 1920 verschenen werk Een vrouw als zij, waarvoor zij de Haagsche-Postprijs ontving.
Verder verschenen van haar hand onder meer: Kinderspel (1921), Het goede huis (1923), Zondebok (1924), De loop der dingen (1925), De gereede glimlach (1930), Het buurmeisje (1934), Vriendschappen (1935), Het leven zonder einde (1936), Morgen weer licht (1938), Bruidstijd (1940), De schaatsentocht (1942), De gast (1947), De erfenis (1950), Bevrijding uit de jeugd (1951), De roep (1953), Het harde paradijs (1959), Haar vreemdeling (1961) en Kieren van de nacht (1963).
Zo'n dertig jaar na haar debuut als schrijfster publiceerde zij haar eerste dichtbundel Dralend afscheid (1950), gevolgd door Het uur der stilte (1952) en Kleine drieklank (1956).

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

CDA + VVD: MEERDERHEID TERUG

In Nederland zijn op 8 sept. verkiezingen gehouden voor de Tweede Kamer. Het waren vervroegde verkiezingen; pas op 26 mei vorig jaar waren de reguliere TK-verkiezingen gehouden.
De vervroeging van de verkiezingen was noodzakelijk geworden, doordat de regeringscoalitie van CDA, PvdA en D'66, die op de basis van de uitslag van de verkiezingen van mei vorig jaar gevormd was, op 12 mei van dit jaar was uiteengevallen. Het bleek niet mogelijk de breuk in de coalitie te lijmen en sinds het einde van de jaren zestig is het in Nederland een ongeschreven regel van staatsrecht, dat niet op de basis van één verkiezingsuitslag meerdere coalities van verschillende politieke samenstelling gevormd kunnen worden, zodat in het geval van een kabinetscrisis als die van dit jaar de Tweede Kamer ontbonden wordt en aan de kiezers een nieuwe uitspraak gevraagd wordt.
De uitslag van de TK-verkiezingen van 8 sept. vertoonde, zoals de laatste vijftien jaar bij algemene verkiezingen in Nederland gebruikelijk lijkt te zijn geworden, enorme verschuivingen in de voorkeur van de stemgerechtigden.
De VVD behaalde een winst van 10 zetels en keerde met 36 zetels in de Tweede Kamer terug.
De Nederlandse christen-democraten, thans verenigd in het CDA en vroeger verdeeld over KVP, ARP en CHU, gingen voort te verliezen en kwamen van 48 op 45 zetels.
De VVD had niet eerder een dergelijk omvangrijke aanhang als thans het geval is; van het CDA is de aanhang nu kleiner dan ooit tevoren in het bestaan van deze politieke stroming.
Te zamen echter, dankzij de winst van de VVD, beschikken deze twee partijen over 81 zetels in de Tweede Kamer van 150 zetels en daarmee beschikken zij weer over de meerderheid, die de coalitie van deze twee in mei 1981 verloren had.
De PvdA maakte niet alleen het grote verlies goed, dat zij bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten van maart dit jaar geleden had (pag. 215/2 e.v.), zij won ook nog drie zetels in vergelijking met de TK-verkiezingen van mei vorig jaar en kwam met 47 zetels in de Tweede Kamer terug, waarmee de Nederlandse sociaal-democraten weer de grootste partij van het land vormen; bij de verkiezingen van maart jl. waren zij tot op de derde plaats, nog achter de VVD, teruggevallen. Op 8 sept. stemde ong. één mln mensen méér op de PvdA dan een half jaar eerder bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten het geval was geweest.
D'66, dat zich bij de parlementsverkiezingen van mei vorig jaar definitief als „vierde stroming" in de politiek gevestigd leek te hebben, viel terug van 11,05% vorig jaar naar 4,32% thans en verloor 11 van de een jaar eerder behaalde 17 zetels; zes D'66-ers hebben nu zitting in de Tweede Kamer.
Bij de kleine partijen te linker en te rechter zijde verloor de PPR één van de drie zetels, die zij tot de verkiezingen bezette. De andere bleven in zetelaantal gelijk, zij het, dat de CPN in voor haar belangrijke plaatsen als Amsterdam en Zaandam stemmen verloor.
Twee nieuwe partijen deden, elk met één zetel, voor het eerst entrée in de Tweede Kamer; dit zijn de EVP, de Evangelische Volkspartij, een groepering, die kan worden beschouwd als een linkse afsplitsing van het CDA, en de Centrum Partij, die in de arbeidersbuurten van de grote steden enig succes boekte met propaganda tegen etnische minderheden.

De opkomst van de kiezers was deze keer duidelijk minder dan bij de twee voorafgaande Kamerverkiezingen. Landelijk bedroeg het opkomstpercentage nu 80,55. In de grote steden in het westen des lands kwam ruim 73% van de kiezers opdagen, ruim zeven procent minder dan vorig jaar mei. In verschillende steden in het zuiden bleef de opkomst beneden de 70%, ofwel rond twaalf procent minder dan vorig jaar.
Nu de PvdA weer de grootste partij is geworden ligt het voor de hand, dat deze partij bij de kabinetsformatie het initiatief krijgt toebedeeld; op de verkiezingsavond spraken de lijsttrekkers van PvdA, CDA en D'66 dan ook hun voorkeur uit voor de benoeming van een PvdA-informateur. Woordvoerders voor het CDA echter uitten blijdschap over het feit, dat de verkiezingsuitslag zowel een kabinet CDA-VVD als CDA-PvdA mogelijk maakte. In de CDA-reacties overheerste daarenboven een voorkeur voor samenwerking met de VVD.

De lijsttrekker van de VVD, Ed Nijpels, bepleitte de aanwijzing van een informateur uit het CDA, die snel een kabinet van CDA en VVD tot stand moest brengen en het VVD-TK-lid Van Aardenne vroeg er op de verkiezingsavond om verschoond te blijven van „rituele dansen" – doelend op de benoeming in het beginstadium van de formatie van een (in)formateur van PvdA-huize uit reverentie voor het feit, dat de PvdA weer de grootste partij geworden was; evenals zijn partijleider

Neelie Smit-Kroes (r.) feliciteert haar partijgenoot VVD-lijsttrekker Ed Nijpels met de verkiezingsoverwinning.

Weekblad 51ste jaargang No. 2656, pag. 33391-33406

STANDPUNTEN VAN DE POLITIEKE PARTIJEN DIE AL IN DE TWEEDE KAMER ZIJN VERTEGENWOORDIGD.

	CPN	PSP	PPR	PvdA	D'66
Op Rusland gerichte kernraketten in Nederland plaatsen?	Nee.	Nee.	Nee.	Nee.	Nee, zolang het resultaat van de ontwapeningsonderhandelingen tussen Rusland en de V.S. nog niet duidelijk is.
Kernenergie	Stoppen met kernenergie: de bestaande kerncentrales sluiten.	Stoppen met kernenergie: de bestaande kerncentrales sluiten.	De bestaande kerncentrales sluiten. Voor onderzoek is slechts één kleine centrale, ver van de bewoonde gebieden, toegestaan.	Stoppen met kernenergie: de bestaande kerncentrales sluiten zo spoedig als technisch mogelijk is.	De bestaande kerncentrales zo snel mogelijk sluiten.
Bestrijding van de werkloosheid	Flinke arbeidstijdverkorting, met behoud van loon. Zorgen dat de mensen niet minder te besteden krijgen, want dan kopen ze minder en dat schept alleen maar werkloosheid.	Arbeidstijdverkorting. De overheid moet zelf werk scheppen in de stadsvernieuwing, het onderwijs, het welzijnswerk, de kinderopvang, enz.	Flinke arbeidstijdverkorting. Kleine en middelgrote bedrijven stimuleren, want die tasten het milieu minder aan en het is er prettiger werken.	Vóór alles arbeidstijdverkorting, met inlevering van loon. Te denken valt aan 1 uur per dag minder werken in 1986. Bedrijven moeten winst kunnen maken.	De lasten voor de bedrijven verlagen, dan kunnen ze meer winst en daarmee werk maken. De overheid moet het goede voorbeeld geven bij het invoeren van deeltijdarbeid en arbeidstijdverkorting.
Inkomens	De achteruitgang van de lage en middeninkomens moet worden gestopt. Verschillen tussen de inkomens fors verminderen.	Inkomens tot 33.000 gulden (modale inkomen) niet achteruit laten gaan. Verschillen tussen de inkomens fors verminderen.	De lagere inkomens mogen niet achteruit gaan. Verschillen tussen de inkomens verkleinen.	Maximaal 1% achteruitgang voor de laagstbetaalden is aanvaardbaar, als de hoogste inkomens dan wel 4% inleveren.	Alle inkomens 4 jaar lang „bevriezen", in ruil voor belastingverlaging.
Handhaving koppeling van minimumuitkeringen aan minimumloon?	Ja.	Ja.	Ja.	Ja.	Ja.
Vrouwenemancipatie	Extra aandacht voor de emancipatie. Voorkeursbehandeling voor vrouwen op de arbeidsmarkt. Bescherming tegen seksueel geweld. Vrouw beslist zelf over haar lichaam, leven en toekomst.	Voorkeursbehandeling voor vrouwen op de arbeidsmarkt. De vrouw beslist zelf over haar lichaam, leven en toekomst.	Gelijke rechten voor mannen en vrouwen. Feminisering van de samenleving: meer begrip voor vrouwelijke waarden en opvattingen.	Bestaande ongelijkheid tussen mannen en vrouwen wegnemen d.m.v. nieuwe wetten. Wettelijke bescherming tegen seksueel geweld. Goede kinderopvang nodig.	Tijdelijke voorkeursbehandeling voor vrouwen op de arbeidsmarkt, in sectoren waar vrouwen ondervertegenwoordigd zijn. Roldoorbrekend onderwijs stimuleren.
Vreemdelingen	Alle grondrechten moeten ook voor buitenlanders gelden. Hun maatschappelijke positie moet gelijk worden aan die van Nederlanders.	Dezelfde rechten voor toegelaten vreemdelingen als voor Nederlanders. Illegaal aanwezige buitenlanders officieel toelaten.	Geen actieve werving van nieuwe buitenlandse arbeiders. Illegaal aanwezige buitenlanders officieel toelaten.	Geen werving van nieuwe buitenlandse arbeiders. Streng optreden tegen werkgevers van illegaal aanwezige buitenlanders.	Beperkend toelatingsbeleid voeren. Versterking van de rechtspositie van toegelaten vreemdelingen.
Middenschool	Er moet een middenschool komen voor alle leerlingen van 12 tot 16 jaar.	Er moet een middenschool komen voor alle leerlingen van 12 tot 16 jaar.	Geen naast elkaar bestaande (maatschappelijk verschillend gewaardeerde) schooltypen. Streven naar middenschool.	Er moet één schooltype komen voor alle leerlingen van 12 tot 15 à 16 jaar.	Ontwikkeling middenschool voorlopig náást het huidige stelsel.

(Keesings Schoolbladen)

BRON: VERKIEZINGSPROGRAMMA'S 1982

CDA	VVD	GPV	RPF*	SGP	
Geen standpunt. Eerst het verloop van de ontwapeningsonderhandelingen tussen Rusland en de V.S. afwachten.	Ja, zeker als de ontwapeningsonderhandelingen tussen Rusland en de V.S. zonder resultaat blijven.	Ja, op grond van de Nederlandse NAVO-verplichtingen.	Ja, onder de huidige omstandigheden noodzakelijk.	Ja, onder de huidige omstandigheden valt hieraan niet te ontkomen.	**Op Rusland gerichte kernraketten in Nederland plaatsen?**
Geen nieuwe kerncentrales. Over sluiting van de bestaande centrales beslissen na afloop van de Brede Maatschappelijke Discussie hierover.	Bestaande kerncentrales openhouden. Na de Brede Maatschappelijke Discussie over kernenergie het aantal kerncentrales wel of niet uitbreiden.	Bestaande kerncentrales openhouden. Na de Brede Maatschappelijke Discussie over kernenergie het aantal kerncentrales wel of niet uitbreiden.	Bestaande kerncentrales openhouden. Uitbreiding aanvaardbaar na oplossing van het afvalprobleem.	Aan kerncentrales valt voorlopig niet te ontkomen.	**Kernenergie**
De lasten voor de bedrijven verlagen en daarmee de winsten opvoeren. Krachtig bevorderen van deeltijdbanen en arbeidstijdverkorting, met inlevering van loon.	Lagere lasten voor de bedrijven moeten tot meer winst leiden en zo tot nieuwe arbeidsplaatsen. Daarnaast kan door arbeidstijdverkorting en deeltijdarbeid het werk over meer mensen worden gespreid.	Een goed klimaat scheppen voor de bedrijven. Stimuleren van bedrijfstakken waar voor Nederland goede kansen liggen, waaronder handel en transport.	De bedrijven moeten meer ruimte krijgen voor investeringen. Deeltijdbanen voor werklozen bevorderen. Bij het tewerkstellen voorrang geven aan kostwinners.	Van elke verdiende gulden moet veel meer overblijven voor de winsten van de bedrijven. Anders blijven de bedrijven dure arbeiders vervangen door goedkope machines.	**Bestrijding van de werkloosheid**
De inkomens zullen in de komende 4 jaar met gemiddeld 2% achteruit gaan. Daarbij moeten de hogere inkomens wat meer inleveren dan de lagere.	Uitgaan van 2% inkomensachteruitgang, gedeeltelijk in ruil voor belastingverlaging.	Een flinke achteruitgang van alle inkomens is onontkoombaar. Wel moeten de hogere inkomens wat meer inleveren dan de lagere.	Lonen zijn een kwestie van vrije onderhandeling per onderneming tussen werkgever en werknemer.	Aan achteruitgang valt niet te ontkomen. Waarom niet voor één keer gemiddeld 5% inleveren?	**Inkomens**
Aan herziening van de uitkeringen valt niet te ontkomen.	Nee. Laat de uitkeringen 5% minder worden, op enkele uitzonderingen na.	Een gering geschil is gerechtvaardigd, want werkenden leveren prestaties.	?	Zoveel mogelijk handhaven.	**Handhaving koppeling van minimumuitkeringen aan minimumloon?**
Het emancipatiebeleid moet krachtig worden voortgezet.	Geen onderscheid tussen mannenberoepen en vrouwenberoepen. Goede kinderopvang nodig.	De gehuwde vrouw heeft in de eerste plaats een taak in het gezin. Het beleid van de overheid mag de vrouw niet dwingen een beroep uit te oefenen.	De vrouw moet dezelfde ontplooiingskansen hebben als de man. Maar de positie van de vrouw in het gezin mag niet worden aangetast.	Krachtig tegenspel bieden aan emancipatie, want deze miskent de rijke verscheidenheid in gaven en capaciteiten tussen man en vrouw.	**Vrouwenemancipatie**
Geen uitbreiding van het aantal buitenlandse arbeiders. Werkgevers van illegaal aanwezige buitenlanders bestraffen.	Strikt toelatingsbeleid. Illegaal verblijvende buitenlanders moeten het land uit. Streng optreden tegen werkgevers van illegale buitenlanders.	Geen werving van nieuwe buitenlandse arbeiders. Uitzetting van illegaal verblijvende buitenlanders.	Geen werving van nieuwe buitenlandse arbeiders. Terugkeer naar het land van herkomst bevorderen.	[In het verkiezingsprogramma wordt hierover geen standpunt gegeven.]	**Vreemdelingen**
Binnen het voortgezet onderwijs moet ruimte zijn voor verschillen: aan belangstelling en ontwikkelingsniveau van leerlingen moet tegemoet gekomen worden.	Veelvormigheid in het voortgezet onderwijs is noodzakelijk. Middenschool alleen náást de oude schooltypen.	Samenvoeging van verschillende schooltypen kán goed zijn. Daarbij moet wel voortgebouwd worden op het bestaande onderwijsstelsel.	Afwijzing van de middenschool. De verscheidenheid aan gaven en talenten van de leerlingen komt in de middenschool niet tot haar recht.	Er is geen behoefte aan een middenschool.	**Middenschool**

* Van de RPF heeft de redactie geen verkiezingsprogramma 1982 ontvangen. Daarvoor in de plaats is het programma van 1981 gebruikt.

wilde hij direct afstevenen op de vorming van een CDA–VVD-kabinet.
De PvdA stelde zich afwachtend op en zei slechts „serieus bij de onderhandelingen" betrokken te willen worden.

PvdA-lijsttrekker Den Uyl sprak wel een voorkeur uit voor een kabinet met een zo breed mogelijke samenstelling, dus van PvdA en CDA, eventueel met D'66. Hij sprak van een „falikante nederlaag" (14 zetels) voor de huidige regeringspartijen en noemde het ondenkbaar, dat de PvdA zich bij het huidige regeringsbeleid zou aansluiten.

Samenwerking van PvdA en VVD behoort ook nog tot de mogelijkheden, aldus Den Uyl op de verkiezingsavond. CDA-lijsttrekker Van Agt zei, dat ook na deze uitslag een kabinet van PvdA en CDA aanmerkelijk minder voor de hand lag dan een combinatie van CDA en VVD. Liever een eensgezind, krachtdadig kabinet op smalle basis dan een zwak kabinet met een brede meerderheid. Van Agt meende, dat de uitslag geen veroordeling inhield van het kabinetsbeleid, omdat de VVD, die een nog veel krachtiger beleid had bepleit, sterk had gewonnen.

Sociaal-economische kwesties centraal in de verkiezingscampagne. Hoe te bezuinigen?

In de verkiezingscampagne speelde een belangrijke rol het vraagstuk, hoe de gevolgen van de heersende economische crisis op te vangen, resp., hoe de crisis te bestrijden.

Daarbinnen was voor de politici weer van belang het vraagstuk, hoe het grote financieringstekort van de overheid te lijf te gaan; m.a.w., hoe te bezuinigen. Over deze kwesties bevatte *Het Parool* van 7 sept. – de dag voor de verkiezingen – een beschouwing, waaraan het volgende is ontleend.

Even leek het een andere kant op te gaan, maar de laatste dagen is het steeds duidelijker geworden: de keuze die de kiezers morgen kunnen maken, is dezelfde als die welke de vijftien ministers van het tweede kabinet-Van Agt op 12 mei van dit jaar maakten. Namelijk hoe wordt er de komende jaren bezuinigd?
Zes PvdA-ministers zeiden op die gedenkwaardige voorjaarsdag niet steeds te willen bezuinigen zonder dat daar ook concrete maatregelen ten behoeve van de werkgelegenheid tegenover stonden. De negen overige ministers – zes van het CDA en drie van D'66 – legden de accenten anders. Volgens hen zou allereerst het overheidstekort drastisch moeten worden teruggebracht. Het gevolg van deze twee botsende meningen is bekend: de kabinetscrisis was een feit en daarom mag Nederland morgen opnieuw naar de stembus.
Op sociaal-economisch terrein ligt er nu een duidelijk geschilpunt: wordt de crisis te lijf gegaan via het „twee-sporen beleid" waarbij er een grote rol voor de overheid is weggelegd voor het scheppen dan wel behouden van werk, óf moet de overheid zich beperken tot het terugdringen van de tekorten en het creëren van werk vooral overlaten aan het particulier bedrijfsleven? Op zichzelf is dit geen nieuwe keuze.
Het verschil met vorige keren is echter wel dat, meer dan in het verleden, getoond kan worden wat een dergelijke keuze in de praktijk betekent.
Wat dat betreft heeft het tussenkabinet-Van Agt, dat alleen bestaat uit CDA- en D'66-ministers, dankbaar werk afgeleverd.
Als het aan deze regeerploeg ligt, wordt er volgend jaar *f* 12,5 mrd bezuinigd. Een gigantisch bedrag dat vooral wordt opgebracht door besparingen op diverse ministeries, ambtenarensalarissen en sociale uitkeringen. Over 8 miljard was al in mei overeenstemming bereikt in het kabinet. De overige 4,5 miljard kwamen er deze zomer bij.
Het zijn met name deze 4,5 miljard waar de laatste weken de politieke discussie over is gevoerd. Officieel zal pas in de Miljoenennota bekend worden gemaakt hoe het kabinet aan dit bedrag denkt te komen. Premier Van Agt, lijsttrekker van het CDA, en zijn vice-premier en lijsttrekker van D'66, Terlouw, waren echter vorige week bereid alvast een tipje van de sluier op te lichten. Per 1 januari van het volgend jaar zullen ambtenarensalarissen, sociale uitkeringen en het minimumloon worden bevroren. In feite betekent dit een achteruitgang, want de prijzen blijven wel gewoon doorstijgen.

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

CDA	Christen Democratisch Appèl
PvdA	Partij van de Arbeid
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
D'66	Democraten '66
PSP	Pacifistisch Socialistische Partij
CPN	Communistische Partij van Nederland
SGP	Staatkundig Gereformeerde Partij
PPR	Politieke Partij Radikalen
RPF	Reformatorische Politieke Federatie
GPV	Gereformeerd Politiek Verbond
RPV	Rechtse-Volkspartij
CP	Centrumpartij
EVP	Evangelische Volkspartij
GMO	God Met Ons
PPvBMWM	Progressieve Partij voor Behoud Milieu Werk Maatschappij
SP	Socialistiese Partij
DS'70	Democratisch Socialisten '70
RKPN	Rooms-Katholieke Partij Nederland
NVU	Nederlandse Volks-Unie

VOLLEDIGE STEMBUSUITSLAG (NEDERLAND 14.288.901 INWONERS)

	KAMER 1982			KAMER 1981			STATEN 1982	
	%	stemmen	zetels	%	stemmen	zetels	%	stemmen
Opkomst	80,6	8226924	150	86,61	8690820	150	67,92	6853200
CDA	29,3	2414176	45	30,80	2677247	48	33,40	2288964
PvdA	30,4	2499562	47	28,29	2458462	44	20,66	1415917
VVD	23,1	1897986	36	17,32	1505309	26	22,20	1521382
D'66	4,3	355830	6	11,06	961113	17	8,30	568894
PSP	2,3	187150	3	2,12	184423	3	1,76	120852
CPN	1,8	147510	3	2,05	178289	3	1,95	133423
SGP	1,9	156782	3	1,97	171324	3	2,24	153554
PPR	1,6	136095	2	1,97	171040	3	1,61	110551
RPF	1,5	124018	2	1,25	108355	2	0,72	49556
GPV	0,8	67234	1	0,82	70877	1	0,69	47286
PvdA-PPR	—	—	—	—	—	—	1,29	88200
PSP-CPN-PPR	—	—	—	—	—	—	2,50	171496
SGP-RPF-GPV	—	—	—	—	—	—	1,57	107813
Overige	3,0	246477	2	2,35	204381	—	1,11	75312
Specificatie overige								
RVP	0,3	22082	—	0,20	17378	—	0,05	3413
CP	0,8	68363	1	0,14	12242	—	—	—
EVP	0,7	56363	1	0,52	45190	—	0,05	3632
SP	0,5	44690	—	0,35	30379	—	0,60	40767
DS'70	0,4	30994	—	0,56	48568	—	—	—
RKPN	0,2	12786	—	0,37	32525	—	—	—
GMO	0,1	7374	—	0,01	917	—	0,04	2477
NVU	0,0	1653	—	—	—	—	—	—
KP	0,0	1808	—	0,00	186	—	—	—
PPvBMWM	0,0	364	—	—	—	—	—	—

Tegelijkertijd werden werkgevers en werknemers in het particuliere bedrijfsleven opgeroepen eenzelfde matiging te betrachten. Zo niet... Ja wat dan? Als het aan de D'66-ministers onder leiding van Jan Terlouw ligt, zal er dan een loonmaatregel worden getroffen om het particulier bedrijfsleven hiertoe te dwingen.
Maar de CDA-ministers die in het kader van de verkiezingen her en der in het land optreden, zijn daarover veel minder stellig. In elk geval zal het hoogstwaarschijnlijk een zaak zijn voor een volgend kabinet.
Dat kabinet mag dan ook beslissen over de verschillende koppelingsmechanismen. Zoals het er nu voorstaat is zowel de koppeling tussen de uitkeringen en de lonen als de koppeling tussen de ambtenarensalarissen en de salarissen in het bedrijfsleven doorbroken. Tenzij werkgevers en werknemers in het particuliere bedrijfsleven zich bereid tonen net zo te matigen als de regering eist van mensen met een sociale uitkering of van de ambtenaren.
Een kabinet dat de koppeling wil handhaven, zal veel eerder tot een loonmaatregel besluiten om de sociale partners hiertoe te dwingen dan een kabinet dat eigenlijk van die koppeling af wil.
Anders gezegd: voorstanders van ontkoppeling zijn tegenstanders van een loonmaatregel. Minister van financiën Van der Stee (CDA) heeft zich

De uitslagen van de verkiezingen voor de Tweede Kamer waren in de 11 provincies en in de vier grote steden als volgt:

GRONINGEN (inwoners 1-1-'82 559128)

	Kamer '82 %	stemmen	Kamer '81 %	stemmen	Staten '82 %	stemmen
Opkomst	84,0	346332	88,4	359203	73,3	300889
CDA	10,9	72312	21,4	76911	23,4	70441
PvdA	42,2	146017	39,3	141002	30,4	91352
VVD	16,9	58494	13,4	48131	16,7	50105
D'66	3,4	11849	8,8	31739	6,8	20471
PSP	2,3	8076	2,6	9340	3,5	10564
CPN	4,2	14621	4,1	14758	6,8	20441
SGP	0,2	599	0,2	772	–	–
PPR	1,7	5745	2,2	7997	2,8	8353
RPF	1,8	6338	1,7	6167	2,1	6419
GPV	3,8	13132	3,7	13357	4,6	13881
Overige	2,6	9149	2,6	9029	2,9	8862
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,2	730	0,2	647	–	–
CP	0,2	729	0,1	143	–	–
EVP	1,3	4579	1,1	3908	–	–
SP	0,5	1691	0,4	1357	0,5	1638
DS'70	0,3	1146	0,4	1489	–	–
RKPN	0,1	274	0,2	655	–	–
Ov.K'81/S'82	–	–	0,2	830	2,4	7224

FRIESLAND (inwoners 1-1-'82 592417)

	Kamer '82 %	stemmen	Kamer '81 %	stemmen	Staten '82 %	stemmen
Opkomst	87,1	363752	91,1	374457	77,0	319818
CDA	31,5	114585	33,2	124243	34,4	109975
PvdA	36,9	134410	33,2	124372	27,7	88525
VVD	17,6	64206	12,7	47690	14,9	47632
D'66	3,2	11569	9,5	35641	5,8	18488
PSP	1,5	5549	1,7	6377	–	–
CPN	1,3	4860	1,7	6184	2,2	7070
SGP	0,6	2274	0,8	2915	–	–
PPR	1,3	4563	1,8	6617	–	–
RPF	2,3	8297	2,1	7819	–	–
GPV	1,4	5098	1,4	5338	1,7	5536
PSP-PPR	–	–	–	–	3,6	11585
SGP-RPF	–	–	–	–	3,1	9796
Overige	2,4	8341	1,9	7261	6,6	21211
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,2	611	0,1	472	–	–
CP	0,2	580	0,0	125	–	–
EVP	1,4	5118	1,0	3875	1,1	3632
SP	0,2	744	0,1	465	–	–
DS'70	0,3	1012	0,4	1266	–	–
RKPN	0,1	276	0,1	411	–	–
Ov.K'81/S'82	–	–	0,2	647	5,5	17579

DRENTHE (inwoners 1-1-'82 423722)

	Kamer '82 %	stemmen	Kamer '81 %	stemmen	Staten '82 %	stemmen
Opkomst	87,0	263890	90,7	270193	74,9	225652
CDA	23,7	62509	24,8	66991	26,5	59685
PvdA	41,1	108455	38,6	104325	32,5	73377
VVD	21,8	57617	17,8	48035	22,0	49741
D'66	3,9	10212	9,3	25077	8,1	18367
PSP	1,3	3358	1,3	3389	–	–
CPN	1,3	3348	1,3	3510	2,3	5182
SGP	0,2	628	0,3	825	–	–
PPR	1,3	3386	1,6	4379	–	–
RPF	1,7	4484	1,5	4161	2,0	4439
GPV	1,6	4144	1,6	4302	2,1	4849
PSP-PPR	–	–	–	–	4,1	9212
Overige	2,1	5749	1,9	5199	0,4	800
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,3	905	0,3	768	–	–
CP	0,2	575	0,0	146	–	–
EVP	1,0	2687	0,9	2325	–	–
SP	0,3	719	0,2	513	0,4	800
DS'70	0,2	678	0,4	994	–	–
RKPN	0,1	185	0,1	371	–	–
Ov.K'82/S'82	–	–	0,0	82	–	–

OVERIJSSEL (inwoners 1-1-'82 1033612)

	Kamer '82 %	stemmen	Kamer '81 %	stemmen	Staten '82 %	stemmen
Opkomst	85,7	615818	90,9	640054	76,2	543613
CDA	36,2	223009	37,8	241747	40,8	221597
PvdA	28,3	174358	26,8	171833	20,5	111310
VVD	18,2	111767	13,2	84488	16,6	90019
D'66	3,9	24095	9,2	59061	7,9	42878
PSP	1,3	8026	1,2	7718	–	–
CPN	1,0	6153	1,1	6725	–	–
SGP	2,6	16255	2,8	17894	3,2	17583
PPR	1,4	8626	1,5	9712	2,0	11002
RPF	2,8	17374	2,4	15400	3,1	16811
GPV	2,1	12745	2,1	13201	2,4	13202
PSP-CPN	–	–	–	–	3,0	16446
Overige	2,2	13410	1,9	12275	0,5	2765
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,4	2157	0,2	1494	–	–
CP	0,3	1781	0,1	341	–	–
EVP	0,8	4598	0,6	3841	–	–
SP	0,4	2610	0,3	1715	0,5	2765
DS'70	0,2	1496	0,3	2141	–	–
RKPN	0,1	768	0,2	1568	–	–
Ov.K'82/S'82	–	–	0,2	1175	–	–

GELDERLAND (inwoners 1-1-'82 1719597)

	Kamer '82 %	stemmen	Kamer '81 %	stemmen	Staten '82 %	stemmen
Opkomst	83,0	1015734	88,5	1062175	71,0	862271
CDA	32,5	330120	34,4	365591	36,4	314097
PvdA	28,0	284234	26,0	276698	19,6	168543
VVD	22,4	227295	16,6	176356	21,4	184324
D'66	4,2	42846	10,2	108308	8,4	72012
PSP	2,1	20912	2,1	22136	–	–
CPN	0,8	8341	0,8	8134	–	–
SGP	3,3	33141	3,4	35791	4,2	36228
PPR	1,8	18090	2,1	22623	2,7	23136
RPF	2,1	21245	1,7	17971	2,5	21887
GPV	0,5	5096	0,5	5499	0,6	5548
PSP-CPN	–	–	–	–	3,5	29840
Overige	2,3	24414	2,2	23068	0,7	6656
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,3	3254	0,3	2701	–	–
CP	0,3	3255	0,1	641	–	–
EVP	0,7	7694	0,6	6028	–	–
GMO	0,0	363	0,0	95	–	–
SP	0,6	5742	0,4	4605	0,7	6436
DS'70	0,3	2761	0,4	4140	–	–
RKPN	0,1	1345	0,2	2523	–	–
Ov.K'81/S'82	–	–	0,2	2335	0,0	220

UTRECHT (inwoners 1-1-'82 917134)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	82,0	536961	87,6	560687	70,8	459710
CDA	27,3	14685	28,9	162019	30,1	138181
PvdA	25,3	135994	22,6	126596	–	–
VVD	27,6	148144	21,9	122940	27,3	125497
D'66	4,5	24288	11,4	63653	9,1	41709
PSP	2,6	14051	2,5	14199	3,8	17506
CPN	1,4	7462	1,4	8113	2,1	9463
SGP	2,8	14938	3,0	16637	3,6	16789
PPR	1,9	10075	2,5	14138	–	–
RPF	2,2	11568	1,8	9904	–	–
GPV	1,4	7564	1,4	7714	–	–
PvdA-PPR	–	–	–	–	19,2	88200
RPF-GPV	–	–	–	–	4,2	19409
Overige	3,0	16292	2,6	14774	0,6	2956
Specificatie overige Kamer 1982						
RPV	0,2	1267	0,1	753	–	–
CP	0,9	4538	0,2	1079	–	–
EVP	0,9	5001	0,6	3570	–	–
SP	0,5	2683	0,4	1997	0,6	2956
DS'70	0,4	2079	0,6	3241	–	–
RKPN	0,1	724	0,3	1702	–	–
Ov.K'81/S'82	–	–	0,4	2432	–	–

ZUID-HOLLAND (inwoners 1-1-'82 3121783)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	79,3	1780270	85,3	1888211	65,3	1459472
CDA	22,8	406525	23,7	448068	25,9	377788
PvdA	33,1	589029	31,2	589170	25,0	365595
VVD	25,0	445630	19,8	373250	25,3	369791
D'66	4,5	79676	12,0	226945	9,0	131167
PSP	2,0	35671	1,9	34939	–	–
CPN	1,5	26955	1,9	35479	–	–
SGP	3,5	61196	3,5	66208	4,5	65057
PPR	1,4	25579	1,7	31314	–	–
RPF	1,8	31126	1,4	26034	–	–
GPV	0,6	11157	0,6	12271	–	–
PSP-CPN-PPR	–	–	–	–	6,9	100090
RPF-GPV	–	–	–	–	2,8	40959
Overige	3,8	67726	2,3	44533	0,6	9025
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,2	3512	0,2	2873	–	–
CP	1,7	30287	0,1	2669	–	–
EVP	0,7	12967	0,6	11084	–	–
NVU	0,0	656	–	–	–	–
SP	0,6	9663	0,3	6330	0,6	9025
DS'70	0,5	8558	0,8	14905	–	–
RKPN	0,1	2083	0,3	5785	–	–
Ov.K'81/S'82	–	–	0,0	887	–	–

NOORD-BRABANT (inwoners 1-1-'82 2086681)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	77,5	1139586	85,1	1224320	63,6	928153
CDA	40,0	455632	42,7	522565	47,4	439812
PvdA	24,6	280248	23,6	289411	15,6	144753
VVD	22,4	254865	14,5	177356	20,1	186860
D'66	4,6	52737	11,2	136722	8,2	75941
PSP	2,2	25653	1,9	23665	2,7	25262
CPN	0,8	9569	0,9	10708	1,2	11490
SGP	0,5	5409	0,5	5924	–	–
PPR	1,7	19278	1,9	23309	2,3	21489
RPF	0,4	4636	0,3	4088	–	–
GPV	0,1	1469	0,1	1597	–	–
SGP-RPF-GPV	–	–	–	–	1,3	11976
Overige	2,7	30090	2,4	28975	1,2	10570
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,4	4478	0,3	3224	–	–
CP	0,4	4996	0,1	858	–	–
EVP	0,3	3087	0,2	2248	–	–
GMO	0,1	665	–	–	–	–
SP	1,0	10850	0,6	8035	1,2	10570
DS'70	0,3	3630	0,4	4405	–	–
RKPN	0,2	2384	0,5	6137	–	–
Ov.K'81/S'82	–	–	0,3	4068	–	–

NOORD-HOLLAND (inwoners 1-1-'82 2311928)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	79,3	1329161	85,1	141849	67,0	1118767
CDA	21,7	288950	22,7	320955	23,8	266517
PvdA	31,6	419820	28,4	401200	23,3	260258
VVD	27,2	361335	21,3	301754	26,9	301011
D'66	4,6	60523	12,4	174962	9,3	103940
PSP	3,7	49562	3,5	49394	5,0	56600
CPN	4,3	57190	5,3	74341	6,5	72791
SGP	0,4	4900	0,4	6265	–	–
PPR	2,0	25983	2,4	33685	2,6	29372
RPF	0,9	12470	0,8	11333	–	–
GPV	0,3	3459	0,3	4014	0,4	4270
SGP-RPF	–	–	–	–	1,6	17540
Overige	3,3	45142	2,5	36946	0,6	6468
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,2	2924	0,1	2136	0,3	3413
CP	1,4	18529	0,4	5509	–	–
EVP	0,6	7566	0,4	6211	–	–
NVU	0,1	997	–	–	–	–
KP	0,0	304	0,0	186	–	–
PPvBMWM	0,0	364	–	–	–	–
SP	0,4	5300	0,2	2772	0,3	3055
DS'70	0,5	7281	0,9	13046	–	–
RKPN	0,1	1877	0,3	4622	–	–
Ov.K'81/S'82	–	–	0,2	2464	–	–

ZEELAND (inwoners 1-1-'82 353668)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	82,0	206083	87,6	216796	69,1	172698
CDA	27,4	56540	29,5	64000	31,0	53609
PvdA	27,9	57404	27,2	58948	20,7	35804
VVD	23,3	47906	17,1	36946	21,7	37427
D'66	4,1	8448	9,9	21465	6,9	11956
PSP	1,3	2691	1,1	2438	–	–
CPN	0,6	1311	0,7	1580	–	–
SGP	8,2	16929	8,0	17284	10,4	17897
PPR	1,4	2939	1,8	3859	2,9	5029
RPF	2,3	4703	1,9	4082	–	–
GPV	1,2	2473	1,2	2635	–	–
PSP-CPN	–	–	–	–	2,5	4323
RPF-GPV	–	–	–	–	3,9	6653
Overige	2,3	4739	1,6	3559	–	–
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,2	474	0,2	447	–	–
CP	0,5	944	0,1	273	–	–
EVP	0,9	1816	0,5	1081	–	–
SP	0,3	669	0,1	278	–	–
DS'70	0,3	641	0,4	848	–	–
RKPN	0,1	195	0,2	518	–	–
Ov.K'81/S'82	–	–	0,1	114	–	–

LIMBURG (inwoners 1-1-'82 1077331)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	74,4	578990	83,4	636169	59,7	462157
CDA	42,8	248083	43,2	275072	51,4	237262
PvdA	26,2	151636	25,4	161430	16,5	76400
VVD	18,6	107880	12,6	80114	17,1	78975
D'66	4,7	27038	11,2	71172	6,9	31965
PSP	2,2	12498	1,6	10065	2,4	10920
CPN	1,0	5690	1,1	6738	1,5	6986
SGP	0,0	262	0,1	531	–	–
PPR	1,9	10817	1,9	12349	2,6	12170
RPF	0,2	1049	0,1	752	–	–
GPV	0,1	436	0,1	499	–	–
SGP-RPF	–	–	–	–	0,3	1480
Overige	2,3	13601	2,7	17447	1,3	5999
Specificatie overige Kamer 1982						
RVP	0,3	1585	0,3	1788	–	–
CP	0,2	1247	0,0	322	–	–
EVP	0,1	761	0,1	652	–	–
GMO	0,4	2114	0,1	822	0,5	2477
SP	0,6	3769	0,3	2248	0,8	3522
DS'70	0,3	1494	0,3	1795	–	–
RKPN	0,4	2631	1,3	8112	–	–
Ov.K'82/S'82	–	–	0,3	1708	–	–

AMSTERDAM (inwoners 1-1-'82 700509)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	72,8	376573	80,3	422220	59,7	310667
CDA	13,1	49356	13,7	57754	14,6	45432
PvdA	41,2	155011	36,8	155374	31,3	97065
VVD	20,0	75158	15,7	66514	20,6	63943
D'66	3,8	14456	11,2	47117	8,3	25899
PSP	5,4	20390	5,5	23344	7,3	22717
CPN	8,7	32738	10,3	43365	13,1	40760
SGP	0,2	610	0,2	760	–	–
PPR	1,9	7269	2,6	10882	2,9	8945
RPF	0,5	1830	0,4	1790	–	–
GPV	0,1	585	0,2	734	0,3	862
SGP-RPF	–	–	–	–	0,9	275
Overige	5,1	19170	3,4	14586	0,7	2369

ROTTERDAM (inwoners 1-1-'82 568065)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	73,0	302688	80,5	338459	56,5	235297
CDA	15,0	45509	15,4	51979	18,5	43542
PvdA	50,0	151349	47,3	160195	40,5	95377
VVD	16,6	50298	13,4	45344	18,4	43321
D'66	3,0	8971	11,2	37973	8,1	19048
PSP	2,3	7112	2,2	7559	–	–
CPN	2,7	8237	3,5	11901	–	–
SGP	1,6	4700	1,5	5138	2,1	5008
PPR	1,2	3563	1,4	4794	–	–
RPF	1,0	3010	0,9	2896	–	–
GPV	0,6	1748	0,6	1899	–	–
PSP-CPN-PPR	–	–	–	–	9,6	22491
RPF-GPV	–	–	–	–	2,0	4765
Overige	6,0	18191	2,6	8781	0,8	1745

's-GRAVENHAGE (inwoners 1-1-'82 454785)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	72,6	247234	80,7	275352	58,8	200322
CDA	20,8	51539	21,6	59346	23,1	46333
PvdA	34,2	84555	32,0	88061	24,9	49910
VVD	27,9	68893	22,5	61854	31,0	61978
D'66	4,1	10070	12,0	33057	9,0	18035
PSP	2,5	6115	2,1	5709	–	–
CPN	1,9	4661	2,3	6476	–	–
SGP	1,1	2714	1,0	2759	1,5	2948
PPR	1,6	3887	1,8	4882	–	–
RPF	1,0	2403	0,7	1995	–	–
GPV	0,3	817	0,3	963	–	–
PSP-CPN-PPR	–	–	–	–	8,3	16619
RPF-GPV	–	–	–	–	1,5	3073
Overige	4,6	11580	3,7	10250	0,7	1426

UTRECHT (inwoners 1-1-'82 234891)

	Kamer '82 %	Kamer '82 stemmen	Kamer '81 %	Kamer '81 stemmen	Staten '82 %	Staten '82 stemmen
Opkomst	75,8	130748	84,0	145912	62,9	108972
CDA	21,2	27750	22,5	32874	24,9	27106
PvdA	36,9	48292	33,4	48752	–	–
VVD	20,0	26205	15,4	22405	20,6	22489
D'66	4,3	5557	11,7	17005	9,4	10234
PSP	5,1	6703	5,1	7375	7,4	8057
CPN	3,2	4242	3,0	4397	4,7	5110
SGP	0,7	912	0,7	1068	1,1	1136
PPR	2,6	3395	3,4	4964	–	–
RPF	0,9	1108	0,7	1009	–	–
GPV	0,5	703	0,5	748	–	–
PvdA-PPR	–	–	–	–	28,7	31298
RPV-GPV	–	–	–	–	1,7	1867
Overige	4,6	5881	3,6	5315	1,5	1675

meermalen tegen de koppeling uitgesproken. Vorige week liet hij op een verkiezingsbijeenkomst in Den Haag doorschemeren eigenlijk niets te voelen voor het treffen van een loonmaatregel.
De VVD spreekt zich in haar programma openlijk uit voor het loslaten van de koppeling tussen lonen en uitkeringen. De economisch specialist van deze partij in de Tweede Kamer, De Korte, keerde zich in Het Parool van 6 sept. tegen een nieuwe loonmaatregel.
Kortom: bij een door premier Van Agt zo gewenst CDA–VVD-kabinet zal de koppeling danig in de knel komen.

PvdA-lijsttrekker Den Uyl is voor het handhaven van de koppeling. Hij schuwt een loonmaatregel niet. Ook D'66 is voor de koppeling. Vandaar dat deze partij er op rekent dat een nieuw kabinet niet zal schromen een loonmaatregel te treffen om werkgevers en vakbeweging in het gareel te krijgen.
Dan de bezuinigingen zelf. Van steeds meer kanten komt kritiek op het louter boekhoudkundige terugbrengen van de overheidstekorten zonder te letten op de gevolgen. Bezuinigingen op volkshuisvesting, of op wegen levert wel geld op, maar tevens meer werklozen die aanspraak maken op een uitkering.
Eenzelfde tegenstrijdigheid geldt voor de alom gepropageerde inkomensmatiging. Kostenbesparend voor het bedrijfsleven (en voor de overheid vanwege de gekoppelde uitkeringen en ambtenarensalarissen), maar slecht voor de belastingontvangsten van de staat en slecht voor tal van bedrijven die afhankelijk zijn van de verkopen in Nederland.

Hoewel topambtenaren van het ministerie van financiën van mening zijn dat er in de komende jaren 35 tot 40 miljard en misschien nog wel meer zal moeten worden bezuinigd, komen er nu uit het Centraal Planbureau (dat onder het ministerie van economische zaken valt) geluiden dat dergelijke rigoureuze ingrepen niet tot een herstel, maar tot een verdere verslechtering van de economie zullen leiden.

Het rapport van het CPB waarin een en ander staat, zorgde het afgelopen weekeinde voor enig spektakel. Niet voor niets trokken zowel lijsttrekker Van Agt als lijsttrekker Den Uyl het naar zich toe. Volgens Van Agt betekende het rapport geen verschil met het door zijn kabinet gevoerde beleid, terwijl Den Uyl er wel een afwijzing in zag.

„Wij zullen eerst twee stappen terug moeten, om één stap vooruit te komen," is een veelgehoorde term van aanhangers van de huidige bezuinigingspolitiek. Er wordt dan volledig vertrouwd op het winstherstel van de bedrijven met alle positieve gevolgen van dien voor de werkgelegenheid. Aan de overheid dan de taak om die ruimte te scheppen.

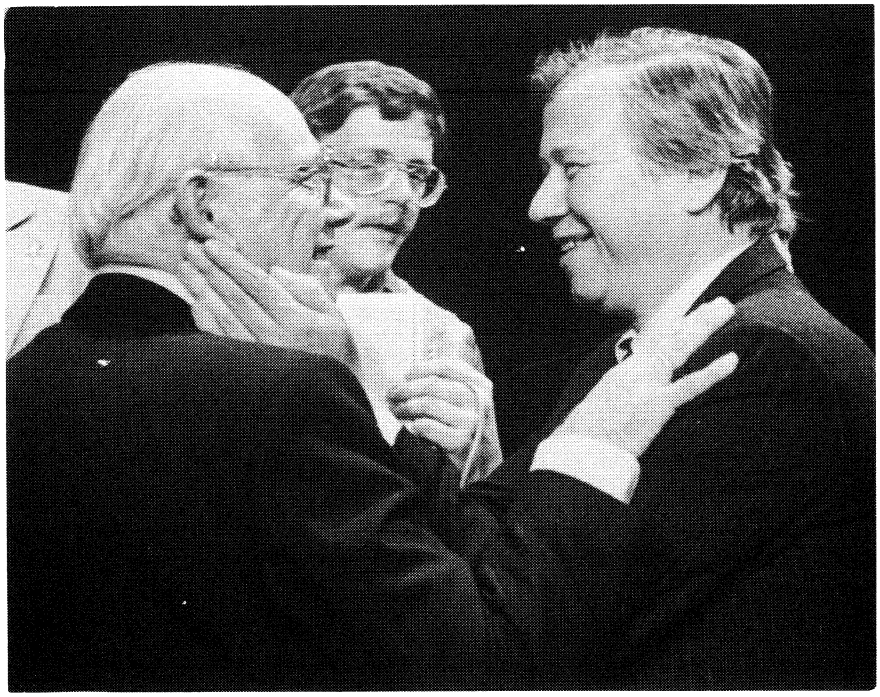

PvdA-voorman Joop Den Uyl (l.) en zijn partijgenoot Marcel van Dam glunderen over het herstel van hun partij.

Premier Van Agt begroet zijn aanhang op de verkiezingsavond.

De andere lijn, die de PvdA voorstaat, is dat er „gericht" bezuinigd wordt en dat er tevens van de overheid nieuwe impulsen voor de werkgelegenheid uitgaan. Dat betekent niet dat er in de ogen van de PvdA niet zal moeten worden ingeleverd. De PvdA vindt echter dat daar wat tegenover moet staan. En dat zal tevens meer overheidsbemoeienis met zich meebrengen. Een echte links-rechts keuze dus. Wat wil de kiezer nog meer?

Kwestie van de plaatsing van kruisraketten op Nederlandse bodem

Veel aandacht is in de verkiezingscampagne ook gegeven aan het tweeledige besluit van de NAVO uit dec. 1979, om over te gaan tot plaatsing in West-Europa van 572 nieuwe kernwapendragers (108 Pershing-2-raketten en 464 kruisraketten), die doelen in de Sowjet-Unie kunnen bereiken, met daaraan gekoppeld het aanbod aan de SU onderhandelingen te openen over de aanwezigheid in Europa als geheel van kernwapens met als doel het aantal van deze wapens te verminderen (pag. 769 e.v. en 833 e.v. - 1979).
Volgens dit NAVO-besluit zouden 48 kruisraketten in Nederland gestationeerd moeten woorden.
Deze kwestie heeft in de Nederlandse politiek voor grote verwarring gezorgd en heeft indertijd bijna geleid tot de val van het eerste kabinet-Van Agt (pag. 838 e.v. - 1979 en 41/1 e.v. 1980).
Alle vier politieke partijen, die in Nederland van belang zijn voor de vorming van een kabinet – PvdA, CDA, VVD en D'66 – beleden in de verkiezingscampagne hun overtuiging, dat de aanwezigheid van kernwapens in Europa diende te worden verminderd. De consequenties, die zij daaraan verbonden m.b.t. het plaatsen van nieuwe kernwapens, liepen echter nogal uiteen.
De PvdA concludeerde, dat het plaatsen van nieuwe kernwapens op Europees grondgebied absoluut diende te worden afgewezen en dat dus een Nederlandse regering voor het grondgebied, waarvoor zij verantwoordelijk is – het Nederlands territorium – het plaatsen van nieuwe kernwapens moest weigeren. In deze kring werd o.m. betoogd, dat er al zoveel kernwapens op de SU gericht staan, dat nieuwe niet nodig zijn en uit dien hoofde schadelijk zijn voor de zaak van de vrede.
Het CDA, dat over deze zaak verdeeld is, heeft er in feite geen standpunt over geformuleerd. Hier wordt gezegd, dat met het nemen van een besluit over deze kwestie gewacht moet worden, totdat duidelijk is geworden, welke resultaten het overleg over deze kwestie tussen de VS en de SU in Genève (pag. 98/3 e.v.- en 817 e.v.-1981) zal hebben opgeleverd.

De lijsttrekker van deze partij, Van Agt, heeft tijdens de campagne echter laten weten, dat naar zijn oordeel de Nederlandse regering in de komende periode in ieder geval over deze zaak een beslissing zou moeten nemen en hij liet blijken zelf van oordeel te zijn, dat deze beslissing vóór plaatsing van de raketten zou moeten uitvallen.
In de loop van de campagne deed Van Agt nog het voorstel, de beslissing over te laten aan een meerderheid van de Tweede Kamer, waar het kabinet zich dan, hoe die dan ook zou uitvallen, bij diende neer te leggen.
Van Agt noemde dit voorstel een handreiking aan de PvdA, maar deze partij zelf zag het denkbeeld van Van Agt als een blokkade van een eventuele deelname van de PvdA aan een nieuw kabinet, omdat de PvdA de verkiezingen was ingegaan met het standpunt, dat geen kabinet, waarvan de PvdA deel uitmaakt, kan besluiten over te gaan tot plaatsing van de kernwapens op Nederlandse bodem.
CDA-lijsttrekker Van Agt heeft daarop dit voorstel weer ingetrokken.
Bij de VVD was men van oordeel, dat, mocht het overleg in Genève tussen de VS en de SU niet tot resultaten leiden, in ieder geval tot plaatsing moet worden overgegaan, enerzijds om een Europees antwoord te geven op de op West-Europa gerichte geleide wapens in de SU – de SS-20-raketten –, anderzijds uit bondgenootschappelijke loyaliteit.
Bij D'66 was men „op dit moment" tegen plaatsing, maar in die kring wilde men de mogelijkheid van plaatsing wel openhouden voor het geval het Geneefse overleg geheel zou mislukken.
De kleine partijen ter linker zijde – CPN, PSP en PPR – waren onvoorwaardelijk tegen plaatsing; de kleine partijen van rechts – GPV, RPF en SGP – meenden, dat aan plaatsing onder de huidige omstandigheden niet te ontkomen viel.
Binnen het CDA leidde het vraagstuk tot problemen, toen medio aug. CDA-TK-kandidaat J. N. Scholten liet weten, dat naar zijn oordeel de minderheid in de CDA-fractie, die tegen plaatsing van de raketten is, een eventuele coalitie van CDA en VVD op die grond moet kunnen afwijzen.
J. N. Scholten, die overigens op een overkiesbare plaats op de CDA-lijst stond, maakt deel uit van de groep van zg. „loyalisten" binnen het CDA, die in 1977 het regeerakkoord tussen CDA en VVD afwezen, maar tegelijkertijd het optreden van het CDA–VVD-kabinet niet wilden verhinderen (pag. 811/3 en 812/1 - 1977).

VVD-lijsttrekker Nijpels had in de verkiezingscampagne duidelijk gemaakt, dat zijn partij een herhaling van het gebeurde van 1977 niet wenste en alleen met het CDA een coalitie wilde aangaan, als hij en zijn partij konden rekenen op een eensgezind CDA.
CDA-TK-fractievoorzitter Lubbers zei op 12 aug., in reactie op hetgeen door Scholten was gezegd, dat er in de nieuwe CDA-fractie geen ruimte zou zijn

voor „loyalisten". Volgens Lubbers zouden fractieleden met afwijkende standpunten zich bij de vorming van een nieuw kabinet moeten neerleggen bij de opvatting van de meerderheid van de fractie, dan wel hun plaats moeten opgeven.
Lubbers stelde zich op het standpunt, dat de situatie van 1977, waarbij er „mensen waren, die ja zeggen maar nee doen", zich niet kan herhalen. Volgens Lubbers zullen TK-leden, die nu bezwaar maken tegen de vorming van een bepaalde coalitie, waarvoor de fractie in meerderheid kiest, „hun plaats in de fractie niet kunnen waarmaken".
Het standpunt van Lubbers werd door de leiding van het CDA meerdere malen herhaald. Nog op de verkiezingsavond zei lijsttrekker Van Agt, dat de nederlaag van zijn partij te wijten was aan het feit, dat sommigen in het CDA de indruk hadden gewekt, dat het CDA niet altijd eensgezind is.
Van Agt kondigde aan, dat de zaak intern verder zou worden uitgezocht en dat hij zelf krachtig de hand zou houden aan de fractiediscipline. Hij verzekerde VVD-lijsttrekker Nijpels, dat deze niet bang behoefde te zijn voor de loyalisten. „Ik ben er zelf ook nog bij," zei Van Agt.
Een rol in de verkiezingscampagne speelde verder nog het Interkerkelijk Vredesberaad IKV, een orgaan van de meerderheid van de Nederlandse kerken, dat zich scherp heeft opgesteld tegen de plaatsing van nieuwe kernwapens en dat in nov. 1981 een belangrijke rol gespeeld heeft bij de organisatie van de massale demonstratie in Amsterdam tegen de kernbewapening (pag. 821/3 - 1981).
Het IKV publiceerde medio aug., te zamen met de r.-k. organisatie Pax Christi, een overzicht van de standpunten van de verschillende politieke partijen m.b.t. het vraagstuk van de plaatsing van nieuwe kernwapens in Nederland. Gezien het afwijzende standpunt van de kerkelijke organisaties zelf in deze kwestie, werd deze publikatie geïnterpreteerd als een stemadvies. Als partijen, die tegen plaatsing van kernwapens zijn,wezen IKV en Pax Christi aan PvdA, PPR, CPN, PSP en EVP.

Van kerkelijke zijde werd op deze publikatie afwijzend gereageerd. Dr. H. A. M. Fiolet, voorzitter van de Raad van kerken, verklaarde op 15 aug. voor de AVRO-radio, dat hij het weliswaar inhoudelijk eens was met het standpunt van het IKV, maar dat de tijd voorbij was, waarin kerken aan gelovigen een stemadvies geven. „Christenen zijn mondige mensen, die niet behoeven te worden bevoogd door kerken, ook niet door het IKV," aldus dr. Fiolet.

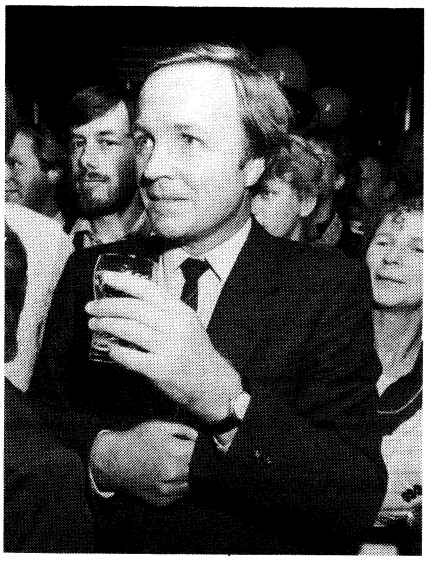

D'66-lijsttrekker Terlouw verneemt de verkiezingsuitslag.

Mgr. R. Ph. Baer, hulpbisschop van Rotterdam, verklaarde, dat een dergelijk stemadvies verre de bevoegdheid en de taak van een katholieke vereniging heden ten dage overschrijdt.
CDA-lijsttrekker Van Agt zei op 16 aug. voor de radio, dat de kiezers het advies van IKV en Pax Christi naast zich neer moesten leggen. Op de vraag echter, wat de kiezer moet doen, die tegen de plaatsing van kruisraketten is, zei Van Agt: „Ja, iemand, die altijd tegen is, onafhankelijk van wat de Sowjet-Unie doet, die moet dan maar niet op het CDA stemmen.
Partijbestuur en Tweede Kamerfractie van het CDA gaven op 17 aug. een verklaring uit, waarin werd gezegd, dat de uitspraak van IKV en Pax Christi negatief zou kunnen uitwerken op de besprekingen over wapenbeheersing in Genève. Het CDA stelde zich op het standpunt, dat „zij, die deze onderhandelingen door voorbarige uitspraken ondergraven, een grote verantwoordelijkheid op zich laden, omdat zij het risico van een onvoldoende onderhandelingsresultaat vergroten".

Volgens het CDA zijn de besprekingen tussen de Verenigde Staten en de de Sowjet-Unie over beperking van nucleaire wapens essentieel en hoopt het „vurig" dat deze besprekingen de plaatsing van kruisraketten op Nederlands grondgebied overbodig zullen maken. Het CDA spreekt in de verklaring vertrouwen uit dat de besprekingen in Genève tot een positief resultaat zullen leiden.
Bestuur en Tweede Kamerfractie zeggen met „bevreemding" kennis te hebben genomen van het stemadvies. Zij wijzen het stemadvies af omdat dit volgens hen strijdig is met de mondigheid van de kiezers, terwijl een dergelijk advies volgens fractie en bestuur uitgaat boven de „pastorale taak", die IKV en Pax Christi zouden hebben.

Lijsttrekkers

De meeste politieke partijen zijn de verkiezingen ingegaan met dezelfde lijsttrekker als in 1981.
Hierop waren twee uitzonderingen: Voor de VVD was de nieuwe fractievoorzitter Ed Nijpels de lijstaanvoerder in de plaats van Hans Wiegel, die zich uit de landelijke politiek had teruggetrokken en die thans commissaris van de koningin in Friesland is (pag. 342/1) en voor de CPN trad mevr. Ina Brouwer op als lijstaanvoerder.
Het congres van de CPN had op 26 juni mevr. Ina Brouwer als zodanig gekozen en haar daarmee aangewezen tot opvolger van Marcus Bakker, die besloten had zich uit de politiek terug te trekken.
Voor CDA, PvdA en D'66 traden weliswaar wederom de heren Van Agt, Den Uyl en Terlouw op als lijstaanvoerder; zij zijn het deze keer echter niet voetstoots geworden.
Bij het CDA vroeg premier Van Agt om bedenktijd, nadat het partijbestuur hem gevraagd had weer als lijstaanvoerder te willen optreden. Hij had aarzelingen op persoonlijke gronden om op de vraag positief te antwoorden.
Toen de premier op 22 juni bekend maakte, dat hij bereid was opnieuw de lijst van het CDA aan te voeren, zei hij daarbij, dat hij, als de situatie daartoe aanleiding gaf, niet de hele parlementaire periode zou volmaken. Hij memoreerde hierbij de zware belasting, die zijn elfjarige ministerschap met zich mee had gebracht voor zijn gezin.
De partijraad van het CDA wees Van Agt op 3 juli unaniem aan tot lijstaanvoerder. Pogingen vanuit de partijraad om TK-fractievoorzitter Lubbers tegenkandidaat te stellen om het op die manier op een stemming te laten aankomen werden verijdeld door de heer Lubbers, die weigerde als zodanig op te treden, alsmede door het partijbestuur, dat verklaarde, dat er, nu er slechts één kandidaat was, niet gestemd behoefte te worden.

Na de zware nederlaag, die de PvdA had geleden bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten in maart jl., vroeg partijleider Den Uyl bedenktijd over de vraag, of hij bij de TK-verkiezingen voor de zesde maal als lijstaanvoerder zou optreden.
Op 8 juni maakte hij zijn besluit bekend het toch weer te doen. Hij deelde bij die gelegenheid ook mee weer beschikbaar te zijn voor een eventueel premierschap en hij gaf te kennen, dat hij, als zijn partij na de verkiezingen niet aan een kabinet zou deelnemen, mogelijkerwijs geen volle parlementaire periode zou uitzitten.
Eén van de redenen voor Den Uyl het

De nieuwe lijsttrekker van de CPN, Ina Brouwer (m.), geflankeerd door haar voorganger Marcus Bakker (r.) en Joop Wolff.

lijsttrekkerschap weer te aanvaarden was gelegen in het feit, dat het niet mogelijk gebleken was op korte termijn een opvolger als partijleider te vinden.
Bij de besprekingen in de partij over het lijsttrekkerschap waren de mogelijke kandidaten A. van der Louw, exminister van CRM en daarvoor burgemeester van Rotterdam, en de FNV-voorzitter Wim Kok afgevallen.
Van der Louw kon geen genade vinden in de ogen van het partijbestuur en Wim Kok bleek niet bereid de FNV voortijdig te verlaten. Wel wilde hij zich na jan. 1984, wanneer zijn ambtstermijn als FNV-voorzitter was afgelopen, voor de politiek ter beschikking stellen.
Het moeizaamst verliep de aanwijzing van de lijsttrekker bij D'66. De lijstaanvoerder van vorig jaar, Jan Terlouw, vice-premier en minister van economische zaken, had de partij al in een vroeg stadium laten weten, dat hij niet beschikbaar zou zijn, wanneer de partij, evenals vorig jaar, een mogelijke coalitie van CDA, VVD en D'66 volledig zou uitsluiten.
Bij voorverkiezingen in de partij over de kandidatenlijst kwam Terlouw op de vierde plaats terecht, zo bleek op 16 juli, aan de vooravond van het verkiezingscongres van D'66. De partij had mevr. Lambers-Hacquebard op de eerste plaats gezet.
Bij de opening van het D'66-verkiezingscongres op 17 juli werd een brief van Terlouw voorgelezen, waarin deze bekend maakte niet voor het lijsttrekkerschap ter beschikking te staan. Hij meende, dat het vertrouwen tussen hem en de partij de laatste tijd aanzienlijk was verminderd.

Het congres van D'66 wees na lange discussies met 856 stemmen tegen en 816 voor een resolutie van de hand, die was ingediend door de Amsterdamse wethouder G.-J. Wolffensprenger, waarin werd uitgesproken, dat de partij in geen geval zou meedoen met een coalitie van CDA en VVD

Daarop nam het congres een resolutie aan, waarin voorkeur werd uitgesproken voor hetzij de combinatie D'66-CDA-PvdA dan wel de combinatie D'66-VVD-PvdA en waarin verder werd gezegd, dat deelname aan een coalitie van CDA en VVD pas zal worden overwogen als de eerste twee combinaties onmogelijk gebleken zouden zijn en dat die deelname bovendien aan een bijzonder congres moest worden voorgelegd, dat zijn toestemming moest geven.

De top van de partij deed daarop een beroep op Terlouw toch kandidaat voor het lijsttrekkerschap te willen zijn, waarin deze bewilligde. Het TK-lid G. Mik had zich als vertegenwoordiger van de linker vleugel van de partij tegenkandidaat gesteld.

Bij stemming bleek Terlouw de steun te hebben van twee derde (966 stemmen) van de aanwezigen. Op Mik werden 476 stemmen uitgebracht.

Verkiezingscampagne

Aan *Het Parool* van 3 sept. is onderstaande schets van het karakter van de verkiezingscampagne, voorafgegaan aan de stemming van 8 sept., ontleend.

Er kan een hoop veranderen in nog geen anderhalf jaar. De campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van mei vorig jaar vertoonde een heel ander verloop dan de campagne, die nu wordt gevoerd.
Neem D'66. Vorig jaar nog een campagne die Jan Terlouw op golven van succes een meer dan verdubbelde Kamerfractie opleverde, plus de baan van minister van economische zaken. Zijn toernee toen stond bol van de redelijkheid, van afzetten tegen de botte oppositie van de PvdA in de daaraan voorafgaande vier jaar en van de roep om innovatie.
En nu? Een wat verbitterde lijsttrekker, die pas via knopentellen en een verward congres nummer één op de lijst mocht worden. Zijn partij èn zijn persoon zijn flink geduikeld in de publieke gunst en dat trekt diepe sporen in de verkiezingscampagne.
Van redelijkheid wordt weinig meer vernomen en van innovatie nauwelijks iets. Het afzetten tegen de PvdA is er nog wel, zij het nu tegen het botte weglopen uit de coalitie met CDA en D'66. Voor het CDA is Terlouw opvallend vriendelijk. Geen wonder, als je ziet welke rol D'66-leider zichzelf heeft toegemeten.
Terlouw ziet namelijk tot zijn eerste taak niet het program van zijn partij uit te dragen, maar het beleid te verdedigen van het kabinet waarin hij vice-premier mag zijn. (Dat is ongeveer hetzelfde, verklaarde hij deze week. CDA-minister-president Van Agt zal wel grijnzend hebben gedacht aan die mop van de muis en de olifant.) Dat betekent dus, dat het D'66-program moet wijken voor de begroting 1983, die het tussentijds minderheidskabinet heeft opgesteld. Zo verandert de partij die het plan-Schouten (vier jaar lang géén loonstijging in het particuliere bedrijfsleven) het meest hartstochtelijk heeft omhelsd in de partij die de bevriezing van de ambtenarensalarissen en de sociale uitkeringen gaat verkopen.
Deze campgane wordt nog merkwaardiger, als je de rol van D'66 in de nabije toekomst beziet. Terlouw geeft notabene zelf toe, dat de kans klein is dat D'66 in een nieuw kabinet terugkeert. Er komt òf een kabinet van CDA en VVD – en daar voelt Terlouw zelf misschien wel wat voor, maar zijn partij allerminst – òf er komt een kabinet van PvdA en CDA en dat heeft een verkleind D'66 helemaal niet nodig. Op de PvdA hoeft Terlouw in ieder geval niet te rekenen. Kortom: D'66 gaat de verkiezingen in met als inzet een beleid dat die partij straks waarschijnlijk vanuit de oppositie vriendelijk mag bejegenen.

Ook bij de VVD zijn verrassende verschillen te zien. Allereerst de persoon van de lijsttrekker uiteraard, al probeert de nieuweling Nijpels zo dicht mogelijk bij zijn geroutineerde voorganger Wiegel te blijven. De constatering dat de Nijpels-VVD een andere partij is dan de Wiegel-VVD slaat dan ook nergens op. Hooguit kun je constateren dat Nijpels dat zelfverzekerde aplomb nog mist, waarmee Wiegel een zaal of het tv-scherm wist te beheersen.
Het grootste verschil tussen de VVD-campagne van nu en die van mei vorig jaar echter is de rol die D'66 erin speelt. Wiegel maakte er een (niet in de campagne-strategie voorziene) permanente schoppartij tegen Terlouw van, politiek onfris maar doeltreffend. Van Nijpels zijn de woorden D'66 of Terlouw nog nauwelijks vernomen. Begrijpelijk, want de VVD heeft ditmaal niets te vrezen van de progressief-liberalen. Trouwens, ook alle andere partijen zijn buitengewoon terughoudend jegens Terlouw. Zo van: iemand die al ligt, sla je niet meer.
Beheerste rust is het kenmerk van de PvdA-campagne. Den Uyl probeert naast de verdedi-

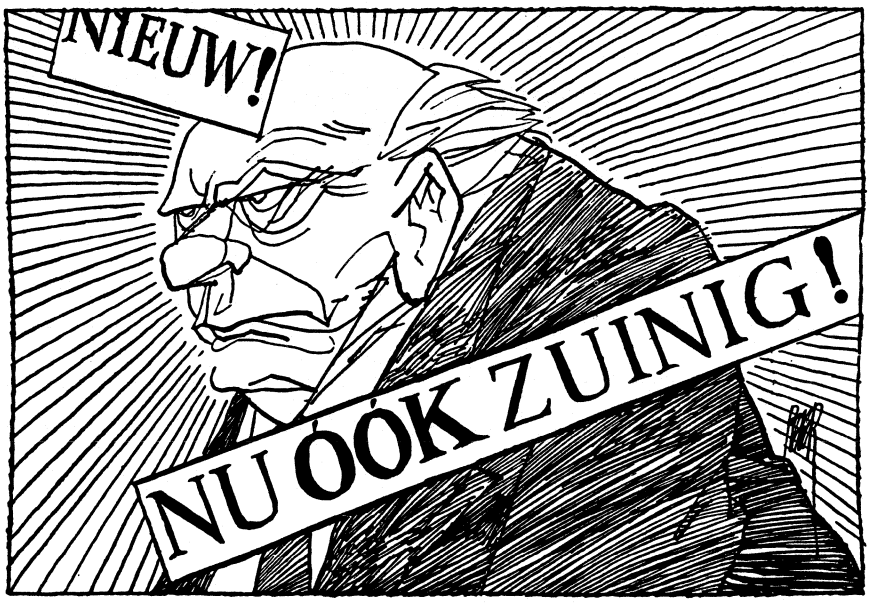

CAMPAGNE

(Peter van Straaten in Het Parool).

ging van enkele kernpunten uit de PvdA-program vooral veel staatsmansgezag te leggen in zijn bestrijding van de begrotingsplannen van CDA en D'66. Wat dat betreft doet hij nauwelijks onder voor Van Agt en Terlouw die met veel nadruk hun positie van regeringsleiders ten toon spreiden.

Toch voert ook CDA-leider Van Agt een heel andere campagne dan vorig jaar. Beide keren kon hij als minister-president het land in trekken. Maar ditmaal verkeert hij in de positie, dat hij het spel moet maken; de rol die Den Uyl vorig jaar vanuit de oppositie moest spelen en die de PvdA-leider van de kant van het CDA veel hoon en verwijten opleverde. De PvdA sloeg een hoge toon aan, de PvdA wist het allemaal beter, de PvdA wilde iedereen onder het juk door jagen.

Nu vermijdt de PvdA zorgvuldig aanleiding te geven voor dergelijke aanvallen en is het CDA bovendien electoraal in een andere positie geraakt. De aanhang kalft langzaam maar gestaag af. Vrijwel niemand herinnert zich nog, dat naast het enorme verlies van de PvdA in mei vorig jaar ook het CDA terrein prijs moest geven. En die lijn heeft zich bij de verkiezingen dit jaar voor Provinciale Staten en gemeenteraden voortgezet. De opiniepeilingen vrolijken het beeld bepaald niet op.

Vanuit de luwte kon Den Uyl constateren dat Van Agt zenuwachtig begint te worden. En die zenuwen verleiden de CDA-politici ertoe hetzelfde gedrag te vertonen dat zij vorig jaar de PvdA nog zo scherp hebben verweten. Nù claimt het CDA de hoogste wijsheid, nù stelt het CDA de eisen, de drammer heet nù Van Agt en minister van financiën Van der Stee laat het land meegenieten van zijn maagklachten.

De PvdA mag meeregeren in een volgend kabinet (liever niet) als zij bereid is volgens het recept-Van Agt te werken. De VVD mag ook meedoen aan het vierde kabinet-Van Agt (bij voorkeur zelfs), maar eveneens pas nadat Nijpels het VVD-program in de prullemand heeft gegooid. In ieder geval is het land pas gered als Van Agt weer aan het roer komt.

Van Agt moet naar twee kanten strijd leveren.

Naar de PvdA omdat hij koste wat het kost moet verhinderen dat die partij groter wordt dan het CDA. Wat dat betreft zullen de opiniepeilingen de nachtrust van de CDA-lijsttrekker wel verstoren. Als de PvdA als grootste partij uit de stembus komt, betekent dat vrijwel zeker dat het CDA het intiatief bij de kabinetsformatie kwijt is en niet voor niets heeft Van Agt al dreigend laten weten wat een tijdverspilling dat op zou gaan leveren.

Maar voor dat zelfde doel moet Van Agt ook de VVD bestrijden. De groei van deze partij gaat voor een groot deel tenkoste van het CDA. Hoezeer Van Agt ook aanstuurt op samenwerking met de VVD, een al te goed resultaat voor de liberalen zou ertoe kunnen bijdragen dat de PvdA weer de grootste partij wordt. Nog daargelaten het feit, dat de onderhandelingen met de VVD voor het CDA uiteraard lastiger worden naarmate de VVD meer de winnaar van de verkiezingen wordt.

Samenstelling Tweede Kamer

Na de verkiezingen van 8 sept. maken de volgende personen deel uit van de Tweede Kamer.

PvdA
J. M den Uyl
J. A van Kemenade
M. van Dam
E. van Thijn
A. van der Louw
A. Stemerdink
H. Kombrink
J. van der Doef
I. Dales
K. van den Anker
R. Ter Beek
H. van den Bergh
R. de Boois
F. Buurmeijer
F. Castricum
D. Dolman
D. Duinker
I. Haas-Berger
A. van der Hek
E. Herfkens
W. Jabaaij
H. Knol
M. J Konings
A. Kosto
W. Meijer
F. Moor
I. Müller-van Ast
F. Niessen
S. Patijn
S. Poppe
W. A. de Pree
N. Salomons
B. Spieker
P. Stoffelen
R. Tazelaar
R. Toussaint
E. ter Veld
H. Veldhoen
K. G. de Vries
J. P. de Waard
J. Wallage
T. Wöltgens
J. M. Worrell
K. Zijlstra
H. Hummel
H. Rienks

CDA
A. A. M. van Agt
J. de Koning
G. van Leijenhorst
R. F. M. Lubbers
R. R. J. M. van den Toorn
J. de Ruiter
H. Eversdijk
M. Gardeniers-Berendsen
J. G. Kraaijeveld-Wouters
W. J. Deetman
G. J. M. Braks
H. A. de Boer
C. P. van Dijk
M. D. M. J. van Vlijmen
P. R. H. M. van der Linden
L. de Graaf
G. Gerritse
H. J. D. Aarts
P. H. van Zeil
P. J. A. van der Sanden
mw. G. M. P. Cornelissen
S. Faber
S. J. M. Dijkman
A. J. Hermes
H. van den Broek
G. C. van Dam
W. A. Mateman
J. G. H. Krajenbrink
B. J. M. Hermsen
B. M. J. Hennekam
G. Ph. Brokx
F. L. A. J. Wolters
M. Beinema
C. Evenhuis-van Essen
M. J. J. van Amelsvoort
S. C. Weijers
A. B. M. Frinking
J. van Houwelingen
W. de Kwaadsteniet
A. W. B. van Baars
B. de Vries
J. Gualthérie van Weezel
M. H. G. C. Oomen-Ruijten
J. van Noord
J. J. P. de Boer

VVD
E. Nijpels
N. Smit-Kroes
J. G. Rietkerk
G. M. V. van Aardenne
A. Ploeg
R. W. de Korte
R. Braams
J. D. Dees
M. L. H. A. Hermans
H. E. Koning
A. J. Evenhuis
J. F. Scherpenhuizen
W. F. van Eekelen
N. J. Ginjaar-Maas
H. P. H. Waalkens
M. Tripels
L. M. de Beer
F. Bolkestein
G. W. Keja
mw. E. Terpstra
A. A. M. E. van Erp
J. D. Blaauw
H. H. Jacobse

Th. H. Joekes
P. M. Blaauw
L. Rempt-Halmmans de Jongh
J. C. G. Wiebenga
J. J. C. Voorhoeve
F. W. Weisglas
A. H. Korthals
M. J. H. den Ouden-Dekkers
A. J. te Veldhuis
J. F. B. van Rey
F. H. G. de Grave
A. Jorritsma-Lebbink
R. L. O. Linschoten

D'66
J. C. Terlouw
J. J. Lambers
L. J. Brinkhorst
M. B. Engwirda
E. K. Wessel
E. Nypels

PSP
A. G. van der Spek
A. G. van Es
W. J. Willems

SGP
H. van Rossum
C. N. van Dis
B. J. van der Vlies

CPN
I. Brouwer
G. N. Schreuders
E. L. Eshuis

PPR
M. B. C. Beckers-de Bruin
P. A. Lankhorst

RPF
M. Leerling
A. H. D. Wagenaar

GPV
G. J. Schutte

CP
J. G. H. Janmaat

EVP
C. Ubels-Veen

Verdeling restzetels

Bij het in Nederland gehanteerde kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging doet zich altijd het vraagstuk van de verdeling van de zgn. restzetels voor. In de praktijk zal het aantal stemmen op elke lijst namelijk nooit precies een veelvoud zijn van de kiesdeler.

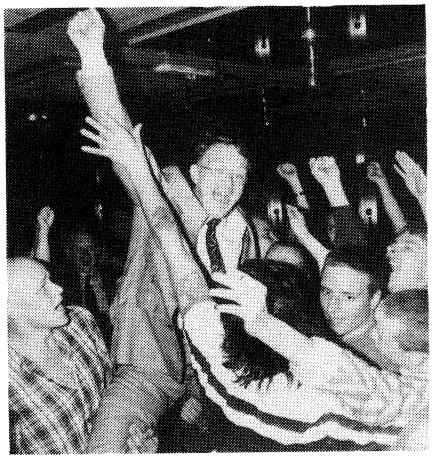

J. G. H. Janmaat, lid van de Tweede Kamer voor de Centrum Partij.

De kiesdeler is het totaal aantal uitgebrachte geldige stemmen gedeeld door het aantal te verdelen zetels. Bij de uitslag van 8 sept. bedroeg de kiesdeler dus 8.226.924 : 150 = 54.846. Even zovele malen als de kiesdeler is begrepen in het aantal op een lijst uitgebrachte stemmen wordt aan die lijst een zetel toegekend. Daarbij blijven er nog restzetels te verdelen over.
Bij de op 8 sept. gehouden verkiezingen konden 145 zetels meteen worden toegewezen; het aantal restzetels bedroeg dus vijf.
Bij de zetelverdeling in eerste instantie gingen 44 zetels naar het CDA, 45 zetels naar de PvdA, 34 zetels naar de VVD, zes zetels naar D'66, zes zetels naar de gecombineerde lijsten van PSP en CPN, zes zetels naar de gecombineerde lijsten van SGP, RPF en GPV, twee zetels naar de PPR, één zetel naar de Centrumpartij en één zetel naar de EVP (deze laatste op het nippertje met amper 1500 stemmen boven de kiesdeler).
Bij de daarna plaatshebbende restzetelverdeling gingen twee restzetels naar de PvdA, twee naar de VVD en één naar het CDA. De restzetelverdeling geschiedt volgens het stelsel van de „grootste gemiddelden", waarbij het aantal stemmen van elke partij (of partijcombinatie) wordt gedeeld door het aantal zetels dat al meteen aan haar werd toegekend plus één; de partij die dan het hoogste quotiënt heeft krijgt de eerste restzetel. Voor de volgende restzetels gaat men op dezelfde wijze te werk.
De „strijd" om de vijfde en laatste restzetel ging ditmaal tussen VVD en CDA. Deling van het aantal VVD-stemmen door 36 leverde een quotiënt van 52.721 op; deling van het aantal CDA-stemmen door 46 bracht een uitkomst van 52.482, waardoor het CDA achter het net viste.
Voor de zetelverdeling binnen een lijstcombinatie geldt niet het systeem van de grootste gemiddelden, maar dat van de grootste resten.
Een lijst of lijstcombinatie die onder de kiesdeler blijft komt niet voor een restzetel in aanmerking.

Reacties op de verkiezingsuitslag

Een overzicht van de eerste reacties op de verkiezingsuitslag van politici en woordvoerders van de maatschappelijke organisaties levert het volgende beeld op:

Van Agt zei het verlies van de koppositie door het CDA niet als een persoonlijke nederlaag te ervaren, maar wel als een persoonlijke teleurstelling. Hij feliciteerde Den Uyl en noemde het een hele prestatie dat de PvdA zich zo opmerkelijk heeft hersteld.
Hij gaf toe dat de PvdA „althans in de aanvang" het initiatief krijgt in de kabinetsformatie, maar er blijft een reële mogelijkheid voor een CDA–VVD-kabinet: „Dat is een van de mooie dingen van deze avond," zo zei hij.
Van Agt meende dat een gesprek met de PvdA slechts mogelijk is als de PvdA „een ransel vol concessies bij zich heeft". „Zoals het er nu bijstaat heb ik er een hard hoofd in of met de PvdA een solide beleid kan worden ontwikkeld," aldus Van Agt.

Den Uyl betoogde dat het vertrek van de PvdA uit het kabinet door de kiezers is gehonoreerd. Hij noemde het herstel van de PvdA na de Statenverkiezingen een „wonder, dat zich in Nederland in zo korte tijd nog niet heeft afgetekend".
Den Uyl rekende voor dat CDA, VVD en D'66 samen vergeleken met de Statenverkiezingen toch nog 7,5% achteruit zijn gegaan. Hij noemde het merkwaardig als deze drie partijen desondanks verder zouden willen gaan.
De informateur moet vooral rekening houden met de mogelijke medewerking van de sociale partners bij het beleid. De kernwapens behoeven geen obstakel te zijn voor samenwerking met het CDA, meende Den Uyl. Hij zei rustig de bevindingen van de informateur op dit punt af te wachten.

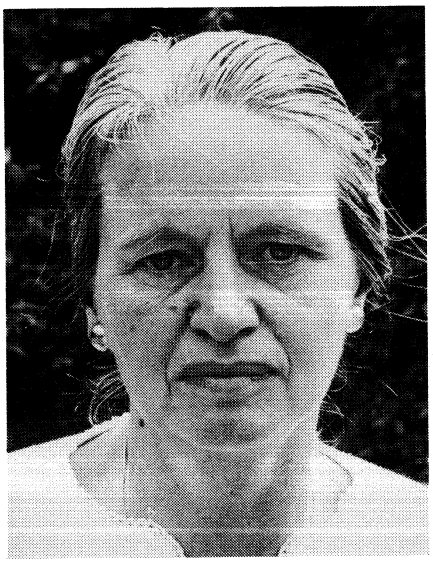

Mevr. C. Ubels-Veen, het Tweede Kamerlid van de Evangelische Volkspartij.

Nijpels verklaarde in een eerste reactie „beduusd" te zijn van het succes van de VVD. Hij verklaarde dat voor 1 oktober een kabinet gevormd moet kunnen zijn van CDA en VVD. Hij deed een dringend beroep op Terlouw dat D'66 aan zo'n combinatie zal meedoen. Nijpels vond ook dat Den Uyl wel drie zetels heeft gewonnen maar dat hij daarmee nog geen volmacht van de kiezers heeft gekregen om te gaan regeren.
Terlouw sprak van een grote klap voor zijn partij. De kiezers die de afgelopen jaren met de mode mee zijn komen aanwaaien zijn we weer kwijt; de harde kern is nu over, zei hij. Hij wilde geen uitspraak doen of D'66 weer wil gaan meeregeren. Eerst moet er intern beraad volgen in de partij hoe het verder moet, aldus Terlouw.
De lijsttrekkers van de kleine linkse partijen waren teleurgesteld dat zij geen winst hebben geboekt; ze schreven dit over het algemeen toe aan het grote-partijeneffect.
Het nieuwe kamerlid voor de Centrum Partij, J. G. H. Janmaat, verweerde zich tegen de beschuldiging dat zijn partij racistisch zou zijn. „Wij zijn een volstrekt democratische partij die het falende regeringsbeleid aan de kaak wil stellen. De scheldkanonnade van de andere partijen is geen teken van sterkte," meende hij.
Mevr. Ubels (EVP) zei dat haar partij in de Kamer het geweten wil worden van het CDA. „Ons geluid kan nu worden gehoord. Als het CDA er niet was, waren ook wij niet ontstaan," aldus het nieuwe Kamerlid.
FNV-voorzitter W. Kok merkte op dat Van Agt het kabinetsbeleid tot inzet van de verkiezingen heeft gemaakt. Nu dat is afgewezen zou het vreemd zijn het versterkt voort te zetten met de VVD. Hij bepleitte dat de vakbeweging direct in de formatie haar visie op de problemen kan geven.

Hij vreesde tenslotte voor een „mijnenveld van sociale conflicten" als een kabinet van PvdA/CDA en D'66 niet mogelijk blijkt.
VNO-voorzitter Van Veen meende dat de uitslag juist een aanwijzing is dat de kiezers het huidige beleid willen voortzetten. Hij hoopte dat Van Agt zijn belofte gestand zal doen dat de komende begroting het vertrekpunt is voor het verdere beleid.
Van der Meulen (CNV) betoogde dat de huidige kabinetsplannen van tafel moeten. Hij sprak de hoop uit de PvdA zich realistischer zal opstellen en zo mee zal kunnen regeren.
Van Eijkelenburg (NCW) vond dat de PvdA nu het voortouw moet nemen in de formatie, maar dat ze heel wat zal moeten bijstellen wil ze mee kunnen doen in een nieuw kabinet.

Analyse verkiezingsuitslag

Aan *Het Parool* van 9 sept. ontleend is de navolgende analyse van de verkiezingsuitslag door marktonderzoeker Maurice de Hond, die voor het VARA-radioprogramma In de rooie haan maandelijks een enquête organiseert naar de politieke voorkeur van het Nederlandse volk.

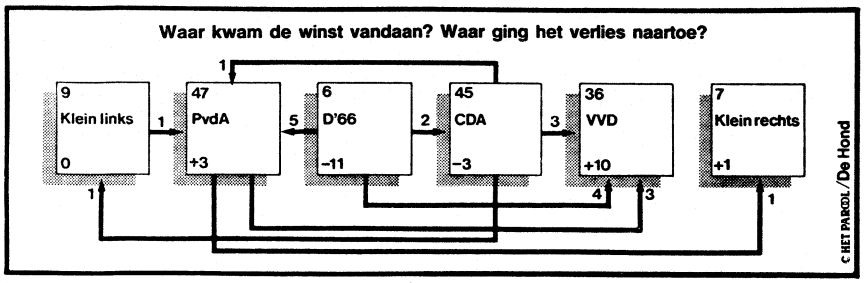

In deze grafiek wordt duidelijk, waar de verschillende partijen hun winst vandaan haalden en waar hun verlies heenging, uitgedrukt in kamerzetels.

De verkiezingsuitslag van 8 sept. is op drie punten historisch te noemen. De vroegere KVP + ARP + CHU, nu verenigd in het CDA, hebben te zamen nog nooit zo'n laag percentage gescoord bij Tweede-Kamerverkiezingen. De VVD heeft nog nooit zo'n hoog percentage stemmen op zich verenigd en de nederlaag van D'66 is de grootste die een politieke partij heeft geleden bij Tweede-Kamerverkiezingen in Nederland.
Dit geeft aan, dat het Nederlandse electoraat in steeds sterker mate in beweging is. Grafisch wordt dat duidelijk uitgebeeld in bijgaande grafiek. Sinds 1945 zijn er drie fasen herkenbaar.
1) De periode 1946-1963, waarin de drie christelijke partijen geleidelijk van een niveau van boven de 50% daalde naar een niveau van iets onder de 50%. Dit was vooral toe te schrijven aan een neergang van de ARP. In die periode steeg de VVD tot een niveau van 10%.
2) De periode 1963-1972, waarin de drie confessionele partijen in zeer korte tijd daalden naar een niveau van iets boven de 30%. In die periode stegen PvdA en VVD enkele percenten. Er kwam een aantal nieuwe partijen op (D'66, PPR, DS'70, Boeren-Partij) die te zamen een aanmerkelijk deel van het electoraat achter zich kregen (althans gedurende een korte periode).
3) De periode 1972 tot nu, waarin CDA en PvdA in een vrijwel continue nek-aan-nek race gewikkeld zijn, zoals KVP en PvdA vóór 1963. In deze periode maakt de VVD een vrij sterke stijging door, terwijl de overige partijen, na een korte opleving in 1981, naar een vrij laag niveau terugvallen.
Daarmede lijkt de politieke kaart van Nederland in een tijdsverloop van 35 jaar aanzienlijk veranderd te zijn. Van de daling van 20% van de drie confessionele partijen is 15% als het ware terecht gekomen bij de VVD en 5% bij de PvdA. De steeds grotere verschuivingen van het electoraat gedurende de afgelopen jaren wekken het vermoeden dat in de komende jaren de verschuivingen in de verkiezingen een steeds heftiger karakter zullen vertonen.
Sinds de Tweede-Kamerverkiezingen van 1981 hebben zich verschuivingen in de politieke voorkeur voltrokken die uniek zijn in de Nederlandse politieke geschiedenis. Met behulp van betrouwbare peilingen die uitgevoerd zijn in die periode kan enig inzicht worden verschaft in de ontwikkelingen die zich in de periode hebben voorgedaan.
Na de verkiezingen in mei 1981 daalde de PvdA gestaag en steeg D'66 naar het niveau van 14%. De vorming van het kabinet CDA, PvdA en D'66 bracht met zich mee dat een deel van het CDA-electoraat in de richting van de VVD schoof.
Eind 1981 kwam een kentering. D'66 belandde in een glijvlucht naar beneden, terwijl ook de PvdA aanhang verloor. Daarvan profiteerde de VVD het sterkst. De Statenverkiezingen van maart 1982 vielen in die periode. De PvdA behaalde een zeer slecht resultaat bij die verkiezingen, doordat een belangrijk deel van het traditionele PvdA-electoraat thuis bleef. Datzelfde was toen het geval met D'66.
Een nieuwe electorale omslag volgde in mei 1982 toen de PvdA het kabinet (al dan niet vrijwillig) verliet. Ogenblikkelijk was in de peiling merkbaar dat de PvdA electoraal weer aantrok. D'66 daalde abrupt naar het niveau van rond de 5%.
De opiniepeilingen van de Rooie Haan/Interview sinds begin juni 1982 laten zien dat de PvdA gestaag omhoog klom, het CDA vanaf begin augustus begon te verliezen en de VVD zich op een zeer hoog niveau kon handhaven. Mijn laatste opiniepeiling, zaterdag 4 sept. gepubliceerd, gaf een zetelverdeling weer die slechts in beperkte mate afwijkt van de uiteindelijke uitslag.

Die afwijkingen, hoe beperkt ook, zijn echter veelbetekenend, omdat deze aangeven wat zich op electoraal niveau in de laatste dagen van de campagne voltrokken moet hebben.

	Peiling 3 sept. zetels	Uitslag 8 sept. zetels
PvdA	45	47
CDA	44	45
VVD	36	36
D'66	7	6
PSP	4	3
CPN	4	3
PPR	3	2
SGP	3	3
RPF	2	2
GPV	2	1
Overige	0	2

Zowel de nek-aan-nek strijd die zich aftekende voor de verkiezingen, alsmede de sterke publicitaire belangstelling voor de grootste partijen, hebben er blijkbaar toe geleid dat een deel van de potentiële kiezers op de kleine linkse partijen uiteindelijk toch hun stem hebben uitgebracht op de PvdA. Aan de andere kant lijkt het er op dat het CDA een belangrijk deel van het duidelijk groeiende deel twijfelaars (met name in het zuiden van het land) binnenboord heeft kunnen houden.
De achteruitgang van 6% in opkomst sinds 1981 wijst er echter op dat een deel van de twijfelaars uiteindelijk niet is gaan stemmen. Dit waren vooral voormalige D'66-kiezers. Maar ook het CDA lijkt voor het eerst last gehad te hebben van een relatief lagere opkomst. Zo was de opkomst in Brabant en Limburg ruim 8% lager dan in 1981, terwijl de opkomst in de drie noordelijke provincies maar 4% lager was.
De grafiek van de zetelovergangen laat zien hoe het proces van winst en verlies uiteindelijk tot het resultaat heeft geleid dat we nu kennen. De winst van de VVD wordt niet alleen bereikt door de veranderingen in stemgedrag van de kiezers uit 1981, maar ook door de zeer grote opkomst die er gisteren geweest is van de VVD-kiezers uit 1981, die in overgrote mate wederom VVD hebben gestemd. Minimaal 400.000 Nederlanders hebben op 8 sept. voor het eerst van hun leven VVD gestemd!
De winst van de PvdA op D'66 en de kleine linkse partijen was duidelijk te klein om te verhinderen dat CDA en VVD samen een riante meerderheid behaalden. In feite lijkt D'66 daarbij de rol te hebben gespeeld van doorgangshuis tussen PvdA en VVD. Van de circa 950.000 kiezers die in 1981 D'66 stemden, bleven er maar circa 350.000 over.
Het is opmerkelijk dat zich zo weinig overgangen hebben voorgedaan tussen CDA en PvdA. Electoraal lijken deze twee partijen steeds verder van elkaar af te komen liggen. De ene zetel winst die de tekening aangeeft is dan ook vooral toe te schrijven aan de relatief slechte opkomst van de twijfelende CDA-kiezer in het zuiden van het land.
Over de Centrum-Partij, helaas, nog enkele woorden. Deze partij heeft haar zetel volledig te danken aan de stemmen die zij in de grote gemeenten heeft gekregen. In Amsterdam, Rotterdam en Den Haag behaalde deze partij tussen de 2 en 4%. In Amsterdam kunnen die kiezers vooral aangetroffen worden in de oude 19de-eeuwse wijken. Daar werd in sommige stembureaus meer dan 5% der stemmen behaald.
Ten slotte is het interessant electoraal gezien een parallel te trekken met de verkiezingsuitslag van 1977. Bij die verkiezingen werd de PvdA de grootste partij en volgde het CDA op ongeveer 2%. De kleine linkse partijen verloren toen en de VVD groeide aanzienlijk. D'66 behaalde toen een resultaat van rond de 5%. CDA en VVD behaalden te zamen een kleine meerderheid (waarbij het CDA groter en de VVD kleiner was dan nu). De komende maanden zullen uitwijzen in welke mate deze parallel ook terug te vinden is in de uiteindelijke samenstelling van het kabinet.
De prognose die op 8 sept. 's avonds om kwart voor acht in het NOS-programma werd gepresenteerd op basis van het Intomart-onderzoek in 40 stembureaus week op een belangrijk hoofdpunt af van de uiteindelijke uitslag. Ter-

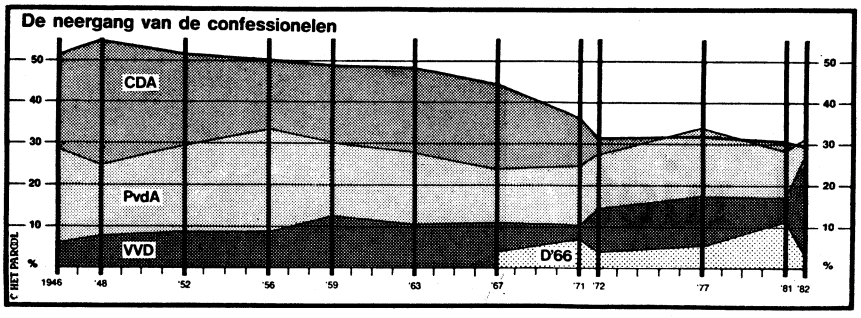

Deze grafiek laat de ontwikkeling van de Tweede-Kamerverkiezingen zien voor de drie grote partijen en D'66 na de Tweede Wereldoorlog.

wijl Intomart aangaf dat het CDA 1% groter zou worden dan de PvdA, werd de uiteindelijke uitslag een voorsprong van 1,1% voor de PvdA. Ook het percentage dat voorspeld werd voor CDA en VVD te zamen was 1,8 hoger dan de uiteindelijke uitslag aangaf. Dit was de eerste keer dat het NOS-Intomart-onderzoek op de verkiezingsdag zelf enkele fundamentele aspecten van de uiteindelijke einduitslag verkeerd voorspelde. Per saldo gaf het Rooie Haan/Interview-onderzoek, dat vijf dagen voor de verkiezingen werd afgesloten, deze fundamentele trends nauwkeuriger aan dan het veel grootschaliger Intomart-onderzoek op de verkiezingsdag zelf.
Een eerste analyse van de gedetailleerde prognose van Intomart wekt de indruk dat deze foute prognose toe te schrijven is aan het opmerkelijke verschil in mate van opkomst tussen noord en zuid en tussen platteland en grote stad. Deze verschillen in opkomst zijn groter dan ze bij de afgelopen twee Tweede-Kamerverkiezingen zijn geweest.

Ondanks deze geconstateerde afwijkingen biedt het Intomart-onderzoek, evenals voorgaande jaren, een goed inzicht in de verschillen in stemgedrag tussen mannen en vrouwen en tussen jongeren en ouderen.

Onderstaande tabel geeft een indruk van het stemgedrag van de kiezers uit verschillende leeftijdklassen.

	PvdA %	CDA %	VVD %	D'66 %
18-24 jaar	26	19	30	5
25-34 jaar	33	19	26	6
35-49 jaar	27	31	28	5
50-64 jaar	31	36	21	2
65+	27	48	16	1

Het bijgaande staafdiagram laat zien welk verband er geweest is in stemgedrag tussen mannen en vrouwen. Die verschillen blijken vrij fors geweest te zijn. Zo is onder de mannen de PvdA duidelijk groter dan het CDA en is het CDA maar iets groter dan de VVD. Onder de vrouwen is het CDA nog steeds de grootste partij, terwijl in die groep kiezers de VVD op een veel grotere afstand komt. Van de overige partijen kan nog vastgesteld worden dat SGP, PPR, RPF, GPV en EVP een groter vrouwelijk dan mannelijk electoraat hebben. CPN en Centrum-Partij hebben meer mannelijke dan vrouwelijke kiezers. Het verschil in stemgedrag tussen kiezers uit de verschillende leeftijdsklassen is opmerkelijk.

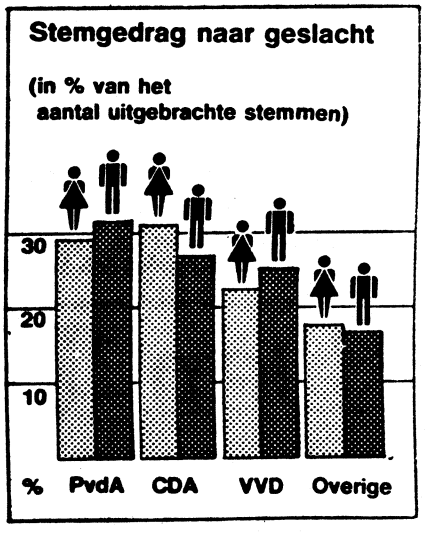

Zo stemden de vrouwen en de mannen.

De generatie tot 35 jaar kiest in vrijwel even grote mate PvdA en VVD. Het CDA blijft daarbij ver achter. De kiezers van middelbare leeftijd kiezen in vrijwel gelijke mate voor PvdA, CDA en VVD. Dat het CDA toch nog duidelijk groter is geworden dan de VVD is volledig toe te schrijven aan het stemgedrag van de kiezers van 50 jaar en ouder. De kiezers boven de 65 jaar leveren een uitslag die wel wat weg heeft van de resultaten van de verkiezingen uit de jaren vijftig. Dat zal samenhangen met het feit dat oudere kiezers een zeer stabiel stemgedrag hebben. Dat is ook op te maken aan het resultaat van D'66 onder die kiezers. Een partij die vrij recent is opgericht maakt bij die kiezers blijkbaar weinig kans.
Indien deze trend onder jonge kiezers door het CDA niet omgebogen kan worden, dan zou bij verkiezingen over tien jaar de nek-aan-nek race zich wel eens eerder tussen PvdA en VVD kunnen afspelen dan tussen PvdA en CDA.

Scholierenverkiezingen

De redactie van Keesings Onderwijsbladen heeft onder scholieren van 12 jaar en ouder een schaduwverkiezing georganiseerd, waaraan ong. 85.000 leerlingen in de gelegenheid waren deel te nemen. Onder de scholieren, die konden deelnemen, bleek de VVD de populairste partij te zijn.
De liberalen werden bij deze schaduwverkiezingen voor de Tweede Kamer met 55 (1981: 35) zetels weer de grote winnaar).
Het CDA eindigde als tweede met 29 (1981: 32) zetels, gevolgd door de PvdA met 23 (1981: 25) en D'66 met 14 (1981: 29) zetels. De PSP zag haar aanhang onder de scholieren groeien. Die partij kreeg 13 zetels, een verdubbeling sinds 1977, aldus de redactie van de Onderwijsbladen. De PPR handhaafde zich op een niveau van 8 zetels, de CPN haalde 5 zetels, SGP en RPF elk 1 zetel en de Centrum Partij 1 zetel. Het GPV kreeg geen zetel.

Perscommentaren

Hierna volgen enkele citaten uit commentaren op de uitslag van de verkiezingen uit Nederlandstalige dagbladen van 9 sept., de dag na de verkiezingen:

DE VOLKSKRANT

In totaal is er zeker een zetelverschuiving naar rechts, maar het is de vraag of dat het klimaat in het land weergeeft. Van Agt toonde zich veel meer de tegenhanger van Den Uyl inzake kernwapens, bezuinigingen en verantwoordelijkheid voor het regeren. De a-politieke volksheld van vroeger kon zich als polariserend lijsttrekker met grote moeite handhaven, en werd in feite op eigen terrein fors overtroffen door de onbezoedelde Nijpels. Wellicht komen ander partijen in de verleiding om het de volgende maal met een onschuldig, nieuw gezicht te proberen.
Vooral voor D'66 zal de verleiding groot zijn. Zelden werd een partij zo geforceerd door haar leider en zelden werd dat zo vernietigend afgestraft door de kiezers. D'66 is te veel schuil gegaan achter Van Agt. De vroegere fout van verloren gaan achter de PvdA is ditmaal zo zorgvuldig vermeden dat de tegenovergestelde fout de pan uitrees. Het is bijna voorspelbaar dat D'66 het kronkelpad naar „normaal" zal gaan zoeken, maar dat zal bij de minstens zo voorspelbare inhoudelijke tweedeling tussen links enerzijds en CDA en VVD anderzijds niet meevallen.
PvdA, PSP en Evangelische Volkspartij (EVP) hebben kennelijk enige beloning gekregen voor de duidelijkheid inzake de kernwapens. De kleine linkse vooruitgang (D'66 is moeilijk nog in die sfeer te plaatsen) zal op korte termijn inhoudelijk weinig opleveren. Maar de nachtmerrie van maart is over. Het PvdA-herstel is ongetwijfeld een prestatie van vooral Den Uyl: na een derde plaats – een historisch dieptepunt – leidt hij nu weer de grootste partij.

TROUW

Van Agt heeft ook bij deze verkiezingscampagne laten blijken dat zijn hart het meest uitgaat naar een herstel van de CDA/VVD-coalitie, die nu – anders dan de vorige keer – over een werkbare meerderheid beschikt.
Maar het minieme verschil dat de PvdA tot de grootste partij van het land heeft gemaakt, schept toch een nieuw element dat – als de PvdA het spel behoedzaam speelt en bij voortduur blijk geeft van het tijdens de campagne gedemonstreerde realisme – voor de regeringsvorming van groot belang kan zijn.
Bovendien heeft de verkiezingscampagne laten zien dat een herstel van de coalitie CDA/PvdA op zichzelf niet onlogisch is. Het is waar: de PvdA maakt het de andere partijen (en zichzelf) niet gemakkelijk met haar standpunt op het gebied van de kernbewapening, maar anderzijds is dinsdagavond tijdens het televisiedebat van de vier grootste partijen duidelijk geworden dat er een kloof ligt tussen VVD en D'66 aan de ene kant en CDA en PvdA aan de andere zijde als het gaat om zulke fundamentele (en voor ons essentiële) vragen van solidariteit van de actieven met de niet-actieven, om de individualisering (en het daarmee samenhangende groeps-egoïsme) waarop VVD en D'66 zo sterk de nadruk leggen.
Bovendien, al gaat het in de uitslag voor het CDA slechts om een minieme verschuiving, het is naar onze mening toch wel mogelijk een conclusie te verbinden aan deze lichte teruggang. Het lijkt ons waarschijnlijk dat het CDA gisteren de tol heeft moeten betalen van de vrij abrupte koerswijziging, die zich in deze korte regeerperiode heeft afgetekend.
Het CDA is het tweede kabinet-Van Agt begonnen met een duidelijk twee-sporenbeleid (de uitdrukking was zelfs een uitvinding van fractievoorzitter en mede-informateur Lubbers), waarbij zowel bezuinigd werd als gerichte maatregelen werden getroffen om de werkloosheid op korte termijn te bestrijden.
Dat heeft niet zo lang mogen blijven, met als dieptepunt de uitlatingen van vorige week uit de mond van minister Van der Stee over de vakbeweging (en dat uitgerekend op het ogenblik dat diezelfde vakbeweging uiterst redelijke voorstellen deed op het punt van de prijscompensatie).

HET PAROOL

Al is een kabinet van VVD en CDA het waarschijnlijkst, daar zijn niettemin belangrijke bezwaren tegen in te brengen. De rechtse neigingen in beide partijen zullen elkaar versterken en resulteren in een sociaal en economisch beleid dat herstel beoogt van de industriële bedrijvigheid ten koste van de zwaksten in de samenleving.
Samenwerking tussen PvdA en hetzij CDA dan wel VVD zou daarentegen een koers kunnen opleveren waarvan het bedrijfsleven kan profiteren, waarmee dus de werkgevers kunnen leven en waarin de zich voor maatschappelijke solidariteit uitsprekende vakbeweging zich kan herkennen. Economisch herstel dient voor ieder kabinet van de grootste betekenis te zijn, maar de voorwaarden waaronder daaraan gewerkt wordt zijn ook niet onbelangrijk.
De PvdA is de grootste partij geworden. Maar zij kan de gang van zaken bij de formatie allerminst dicteren. Dat is maar gelukkig ook want van machtsposities maakt de PvdA niet altijd een verstandig gebruik.
De PvdA zal nu dus al haar vernuft nodig hebben om Den Uyl minister-president te maken. Zo'n uitkomst ware niet minder dan een sensatie. Het is wellicht de gelukkigste oplossing, al is zij uitsluitend werkbaar als alle betrokkenen er in geloven. In ieder geval zijn we beter af met een regering waarvan de politiek wellicht onaangenaam, maar in ieder geval ondubbelzinnig is.

NCR/HANDELSBLAD

Maar wat nu: waartoe moet de uitslag van gisteren leiden? Het ligt voor de hand, nadat de PvdA weer grootste partij geworden is, dat eerst maar eens iemand uit die kring gaat informeren welke de coalitiemogelijkheden zijn waarin de PvdA kan voorkomen. Gezien de grote programmatische verschillen die er zijn tussen PvdA enerzijds en CDA, VVD en D'66 anderzijds zal zulk informatiewerk alleen met succes kunnen worden bekroond als van weerskanten een onvoorstelbaar grote mate van inschikkelijkheid wordt vertoond. Een mate van inschikkelijkheid trouwens waarvan het dan de angstige vraag is in hoeverre zij ook bestendig zou zijn. Wij geloven dat een nieuw kabinet ten minste aan twee voorwaarden moet voldoen: het moet er zo snel mogelijk komen en het moet een zo samenhangend mogelijk beleid ontwikkelen. Wat dàt betreft is de kiezersuitspraak van gisteren op een interessante manier verschillend van die van de Kamerverkiezingen van vorig jaar mei. Toen waren CDA en PvdA ondanks al hun programmatische en andere verschillen min of meer tot elkaar „veroordeeld", nu niet.

DE TELEGRAAF

Het belangrijkste politieke feit dat zich gisteren heeft voorgedaan is de enorme winst van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie. Deze winst kan onmogelijk worden afgedaan als een toevallige uitschieter. Hier is duidelijk sprake van een stelselmatige ontwikkeling in de voorkeur van de Nederlandse kiezers.
Het is nauwelijks tien jaar geleden dat de VVD met 16 zetels tot de middelgrote partijen mocht worden gerekend. In die tien jaar is dat zetelaantal meer dan verdubbeld.
Deze vooruitgang is voor een aanzienlijk deel toe te schrijven aan de persoonlijkheid van Hans Wiegel, die een geheel nieuwe stijl van liberalisme introduceerde. Onder de energieke leiding van Wiegel maakte de VVD haar pretentie, een volkspartij te zijn, méér dan waar.
Het nogal abrupte vertrek van Wiegel blijkt geen nadelige invloed te hebben gehad op de liberale opmars. Met de aanwijzing van de jonge Ed Nijpels tot lijsttrekker leek de partij een gok te wagen.
De verkiezingsuitslag heeft aan alle twijfel die er over deze wisseling van leiderschap mocht hebben bestaan een einde gemaakt.

ALGEMEEN DAGBLAD

De Partij van de Arbeid heeft zich opmerkelijk snel hersteld na de nederlagen van dit voorjaar. Zij heeft het CDA naar de tweede plaats verwezen en kan op grond daarvan het initiatief opeisen bij het openen van de formatiebesprekingen. De aanwijzing van een socialistische informateur ligt in de lijn der verwachtingen.
Deze voorsprong zal echter van tijdelijke aard zijn, zo valt op grond van de eerste politieke reacties te concluderen. CDA en VVD zijn sterk genoeg uit de verkiezingen gekomen om samen een kabinet te vormen. Van Agt liet er geen twijfel over bestaan dat hij dat „een van de schone dingen van deze dag" vond.
De winst van de VVD is indrukwekkend. Zij heeft haar naam gevestigd als grote partij in het politieke machtscentrum. Terecht sprak de liberale leider Nijpels van een historische doorbraak.
Zorgwekkend is het dat de Centrumpartij haar intrede in de Tweede Kamer doet. Hopelijk is deze fascistoïde club een kort leven beschoren.

HET VRIJE VOLK

De PvdA mag nog even een informateur leveren maar de heren Van Agt en Nijpels zullen geen middel onbeproefd laten om hem te doen struikelen. Wie hen gisteravond op het scherm heeft gezien, kan daarover nauwelijks illusies koesteren.
De PvdA kan het hun nog zeer moeilijk maken door met een bezuinigingsplan te komen dat nauw aansluit bij de voorstellen die het CNV heeft gedaan en door ten aanzien van de kruisraketten ermee te volstaan te zeggen dat eind volgend jaar een beslissing moet worden genomen.
Maar Van Agt is steeds uitgeweest op een coalitie met de VVD. Die coalitie beschikt nu over 81 zetels. En bij een man met de karakterstructuur van Van Agt leidt zijn nederlaag, gecombineerd met het opmerkelijke herstel van de PvdA, er alleen maar toe die coalitie met nóg grotere hardnekkigheid na te streven. Bovendien kan hij nu bogen op de steun van Lubbers en De Koning die vorig jaar meer geneigd waren tot samenwerking met de PvdA.
De PvdA kan alleen succes boeken als de aarzelaars in het CDA de moed hebben hun leiders te trotseren, maar politieke moed is in het CDA altijd een schaars artikel geweest. Of als de VVD beseft dat zij in korte tijd de tweede partij van het land kan worden als zij het CDA in de oppositie dwingt, maar ook daarop lijkt de kans gering.

DE WAARHEID

De Kamerverkiezingen van woensdag hebben een zorgwekkende verschuiving naar rechts in het politieke beeld te zien gegeven. Dat komt het duidelijkst tot uitdrukking in de grote winst van de VVD, die ertoe heeft geleid dat de vorming van een CDA–VVD-regering opnieuw tot de mogelijkheden is gaan behoren.
Weliswaar heeft de partij van Van Agt, die het rechtse kabinetsbeleid en de eventuele plaatsing van kruisraketten tot inzet van de verkiezingen heeft gemaakt, duidelijk verlies geleden. Maar een belangrijk resultaat van de vorige Kamerverkiezingen, toen de CDA–VVD-meerderheid verloren ging, is weer ongedaan gemaakt.
De oorzaken van de verrechtsing van een deel van het kiezerskorps zijn gecompliceerd en hebben alles te maken met de toenemende angst en bestaansonzekerheid in de huidige economische crisis. Eén van de oorzaken is echter zonder twijfel te zoeken in het nog steeds voortdurende onvermogen van links om met gemeenschappelijke alternatieven een perspectief voor uitwegen uit de crisis aan de mensen te bieden.
Een lichtpunt is het herstel van de Partij van de Arbeid, die haar zware verlies van de Statenverkiezingen wist goed te maken en het CDA naar de tweede plaats heeft verdrongen.

DE STANDAARD (Brussel)

Dat CDA en VVD te zamen ditmaal wel aan een meerderheid zouden komen was al uitgebreid voorspeld. De vraag was echter hoe groot die meerderheid zou zijn, want in de kristen-democratische familie bevindt zich een aantal „loyalisten" die zich verzetten tegen een samengaan met de liberale kopman Nijpels en die, als het verschil klein zou uitvallen, voor problemen zou kunnen zorgen.
Nu Van Agt en Nijpels woensdagavond naar zo'n 80-tal zetels afstevenden in het 150 volksvertegenwoordigers tellende Nederlandse parlement lijkt ook dit potentiële struikelblok te zijn weggenomen. Lijkt alles klaar voor een informatieperiode die heel wat sneller en soepeler kan verlopen dan de Nederlanders gewend zijn geraakt. En kan zo'n centrumrechtse koalitie (eventueel aangevuld met D'66) gaan werken aan een programma waarover men het in grote trekken al eens is. Een programma dat in ekonomisch opzicht is gericht op harde maatregelen zoals het laten vallen van de prijskompensatie en het bevriezen van sociale uitkeringen en ambtenarensalarissen. En waarin het licht op groen werd gezet voor de fel omstreden plaatsing van nieuwe middellange-afstandsraketten wanneer het Geneefse bewapeningsoverleg geen vruchten afwerpt. De periode van bestuurloosheid in Nederland is voorlopig afgesloten. Een nieuw, duidelijk, ingrijpend rechts beleid staat voor de deur. Wat nog niet wil zeggen, zoals Van Agt en Nijpels zelf toegeven, dat daarmee de ook in Nederland onrustbarende problemen nu snel opgelost zullen worden.

AFRIKA

DJIBOUTI

REORGANISATIE KABINET. OPPOSITIEPARTIJ NIET TOEGELATEN. PARLEMENTSVERKIEZINGEN MET EENHEIDSLIJST

Nadat Hassan Gouled Aptidon op 12 juni 1981 als president was herkozen voor een ambtstermijn van 6 jaar, diende premier Barkat Gourad Hamadou op 30 juni het ontslag van zijn kabinet in bij de president.
Op 7 juli 1981 werd de samenstelling van het nieuwe kabinet bekendgemaakt. Er waren geen belangrijke wijzigingen. Barkat Gourad Hamadou bleef premier. Nieuwe ministers waren o.m. Bourhan Ali Warki (openbare werken) en Fahmy Ahmed el-Hag (industrie). Niet herbenoemd werden Mohammed Ahmed Issa bijgenaamd Cheiko (gezondheid) en Mohammed Said Saleh (openbare diensten).

Op 15 aug. hield een nieuwe oppositiepartij, de Parti populaire djiboutien (PPD), zijn oprichtingsvergadering in Djibouti. De PPD, geleid door Moussa Ahmed Idriss, noemde zich een „legale" oppositiepartij die alle stromingen en volken omvat. De partij verklaarde te streven naar „de vestiging van democratie, gelijkheid en gerechtigheid, goed beheer van 's lands zaken alsmede een passende economische ontwikkeling, zonder verkwisting". Van het PPD-bestuur maakten o.a. deel uit twee voormalige premiers Ahmed Dini en Abdallah Kamil.
Op 24 aug. deelde de PPD in een communiqué te Parijs mee dat de autoriteiten in Djibouti geweigerd hadden op het verzoek tot registratie van de partij te antwoorden. Vervolgens verklaarde president Hassan Gouled Aptidon, die op vakantie in Frankrijk verbleef, tegenover *Le Monde* (10-9-'81) dat hij de vorming van een oppositiepartij niet zou toestaan uit vrees voor het aanwakkeren van de spanning tussen Afars en Issa's.

Op 7 sept. werden de 13 bestuursleden van de nog niet erkende partij gearresteerd voor een „voorlopige ondervraging". Onder hen waren Afars, zoals de oud-premiers Dini en Kamil, en Issa's, zoals Omar Osman Rabé, die vóór de onafhankelijkheid leider was van het Front de libération de la Côte des Somalies. Op 8 sept. werden deze arrestaties voorgesteld als „een administratieve maatregel" jegens personen die beschuldigd werden van „anti-nationale en subversieve" activiteiten.

Op 19 okt. keurde de Nationale Vergadering unaniem twee wetsontwerpen goed. Het ene, de „wet op de algemene mobilisatie", erkende het bestaan van de regeringspartij Rassemblement populaire pour le progrès (RPP) als eenheidspartij en proclameerde een voorlopig verbod van elke andere politieke partij. Het tweede goedgekeurde wetsontwerp wijzigde de methode van verkiezing van de afgevaardigden in de Nationale Vergadering: deze zouden voortaan voor vijf jaar worden gekozen op een door de RPP voorgestelde eenheidslijst. Het mandaat van de Nationale Vergadering liep op 8 mei 1982 af.

Op 25 oktober werden zes van de 13 geïnterneerde oppositieleiders vrijgelaten, o.w. oud-premier Abdallah Kamil. De vrijlating van de overige zeven oppositieleiders, o.w. oud-premier Ahmed Dini en Moussa Ahmed Idriss, werd op 3 jan. 1982 bekendgemaakt.

Op 7 maart werd het tweede RPP-congres afgesloten. Er werd een Centraal Comité van 125 leden, zowel Afars als Issa's, gekozen. De benoeming van de leden van het politieke bureau van de RPP – voorheen een taak van het CC – werd nu toevertrouwd aan het staatshoofd.

Parlementsverkiezingen

Op 21 mei vonden de eerste parlementsverkiezingen sinds de onafhankelijkheid in juni 1977 plaats. Er was een officiële eenheidslijst van 65 kandidaten vastgesteld door het politieke bureau van de RPP – eenheidspartij de facto sinds okt. 1981 – op gezag van president Hassan Gouled. Onder die kandidaten waren 22 nieuwelingen. Bij een opkomst van 90% verwierf de eenheidslijst volgens het ministerie van binnenlandse zaken 78.031 stemmen. Er waren 1.349 blanco of ongeldige stemmen en 6.615 onthoudingen op een totaal van 85.995 geregistreerde kiezers.

Volgens een te Parijs uitgegeven communiqué van het „Centre d'information sur Djibouti" zou president Gouled het aantal kiezers uit het gebied ten noorden van Djibouti, een Afar-bolwerk, met meer dan de helft hebben verminderd. Het aantal ingeschreven kiezers in Tadjourah en Obock zou resp. van 18.721 tot 7.425 en van 10.252 tot 5.099 zijn gereduceerd sinds de presidentsverkiezingen van 12 juni 1981.

Op 25 mei diende premier Barkat Gourad Hamadou, tevens eerste vice-voorzitter van de RPP, zijn ontslag in, maar op 1 juni werd hij door de president met de vorming van een nieuwe regering belast.

(Vor. ber. pag. 448/2-1981).

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK. Het sinds 2 sept. 1981 aan de macht zijnde militaire comité voor nationaal herstel (CMRN) werd volgens radio-Bangui op 5 aug. door generaal André Kolingba, staatshoofd en regeringsleider, gereorganiseerd. Het aantal leden werd van 23 tot 19 teruggebracht en de portefeuilles werden als volgt verdeeld:
President, premier, minister van defensie en stafchef van de strijdkrachten – generaal André Kolingba.
Staatsministers: landbouw en veeteelt – lt.-kol. Alphonse Gombadi; openbare werken – lt.-kol. Thomas Mapouka; buitenlandse zaken – lt.-kol. Jean-Louis Gervil Yambala.
Ministers: energie, mijnbouw en geologie – brigade-generaal Abel Nado; transport en burgerluchtvaart – brigade-generaal Paul M'Bangui; justitie – brigade-gen. Xavier-Sylvestre Yangongo (voorheen openbare diensten, arbeid en sociale verzekeringen); bestuur, arbeid, sociale verzekeringen – kolonel Gaston Ouedane (binnenlandse zaken); sociale zaken – majoor Gabriel Ngaindiro (gezondheid en bevolking); onderwijs, jeugd, sport, kunst en cultuur – lt.-kol. Antoine Gambi (onderwijs); waterstaat, bosbouw, jacht, visserij en toerisme – majoor Evariste-Martial Konzalet (waterstaat en bosbouw); PTT – Emmanuel Mokalo*; binnenlandse zaken – lt.-kol. Sebastien Guipi (sociale zaken en vrouwenaangelegenheden); voorlichting – lt.-kol. Christophe Grelombe (secretaris-generaal); economie en financiën – intendant Alphonse Kongolo (planning, internationele samenwerking en statistiek); industrie en handel – kapitein Denis Ouangao (staatssecretaris, economie en financiën).
Staatssecretarissen: de kapiteins Gaston Cambor, Guillaume Lapo* en Alphonse Konzi*. (* = nieuw)
Hun plaats in het CMRN verloren: brigade-gen. Alphonse Mbaikoua (staatsminister justitie), intendant Thimothée Marloua (min. economie en financiën), lt.-kol. Martin Dokossi (min. handel en industrie), brigade-generaal François Bozize (min. voorlichting en cultuur), majoor Michel-Paulin Bondeboli (min. PTT) en de vroegere staatssecretarissen kapitein Paul Dimasse en majoor Jerome Alame. (Le Monde, KCA)
(Vor. ber. pag. 828/2-1981 en 351/2-1982)

GABON. Sinds de kabinetsreorganisatie van febr. 1980 (pag. 528/3-'80) heeft president Omar Bongo verdere benoemingen en wijzigingen bekendgemaakt op 8 april, 17 juli, 23 aug. en 21 nov. 1981 alsmede op 8 maart en 7 april 1982. Sindsdien is het kabinet als volgt samengesteld:
Premier en minister van koopvaardij en openbare diensten – Léon Mébiame; eerste vice-premier en minister van transport – Georges Rawiri; tweede vice-premier en minister van mijnbouw en olie – Etienne-Guy Mouvagha Tchioba (opgenomen in kabinet op 23-8-'81); staatsminister van justitie – Edouard-Alexis Mbouy-Boutzit; staatsminister van buitenlandse zaken en samenwerking – Martin Bongo; staatsminister belast met openbare grond, registratie, stadszaken en huisvesting – Henri Minko; staatsminister en secretaris-generaal in het bureau van de president – René Radembino-Coniquet; staatsminister belast met arbeid en werkgelegenheid – Jules Bourdes Ogouliguende; staatsminister belast met handel, industriële ontwikkeling en promotie van kleine en middelgrote bedrijven – Etienne Moussirou; staatsminister belast met territoriaal bestuur en plaatselijke gemeenschappen – Richard Nguema Békalé; defensie, oud-strijders en openbare veiligheid – Julien Mpouho-Epigat; persoonlijk adviseur van de president voor burgerluchtvaart – Jean-François Ntoutoume Emane; voorlichting en PTT – Zacharie Myboto; cultuur, kunst en volksonderwijs – Jacques Emile Mbot (opgenomen in kabinet op 8-3-'82); nationale oriëntatie, partij-organen en gemeenschapsdiensten – Léon Auge; economie en financiën – Jean-Pierre Lemboumba Lépandou; openbare werken en bouwnijverheid – gen. Jean-Boniface Assèle; planning, ontwikkeling en participatie – Pascal Nze; landbouw, waterstaat, bosbouw en plattelandsontwikkeling – Michel Anchouey; onderwijs – Louis-Gaston Mayila; hoger onderwijs, wetenschappelijk onderzoek, milieu en natuurbescherming – Jean-Pierre Okias (in kabinet op 23-8-'81); gezondheid en bevolking– Alexandre Sambat (in kabinet op 23-8-'81); minister toegevoegd aan de premier – Dominique Boungouere; sociale zaken en vrouwenemancipatie – mevr. Antoinette Oliveira; toerisme en territoriaal bestuur – Hervé Moutsinga; beroepsopleiding en nijverheid – José-Joseph Amiar Nganga; hervorming staatsinstellingen en gemengde economie – Augustin Hervo-Akendengue; energie en waterstaat – Divungi-Di-Ndingue (in kabinet op 23-8-'81); sociale verzekeringen – Sylvestre Oyouomi (id.); secretaris-generaal v. d. regering – Isaac Nguema (id.); jeugd, sport en recreatie – Jean-Baptiste Ngomo-Obiang (in kabinet op 21-11-'81); minister zonder portefeuille – gen. Barthélemy Mbia (in kabinet op 8-5-'81).
De kabinetsreorganisatie van 23 aug. 1982 ging vergezeld van een grondwetswijziging die ten doel had de functies van staatshoofd (president) en regeringsleider te scheiden. Niet alleen gaf president Bongo toen zijn functie van regeringsleider (boven de premier) op, maar hij deed ook afstand van de door hem beheerde ministersportefeuilles t.w. defensie, telecommunicatie en burgerluchtvaart.
Volgens het betreffende communiqué zou de regeringsleider, nu premier Mebiame, verantwoordelijk blijven jegens de president, het Centrale Comité van de eenheidspartij Parti démocratique gabonais (PDG) en het parlement. Tot het ambtsgebied van de president behoorden de staatsleiding, de beslissingsbevoegdheid m.b.t. de nationale politiek, de handhaving van de continuïteit in de staat en de uiteindelijke beslissing over de instellingen. (AFP, KCA)

MAURETANIË. Op 13 juli werden in het kabinet van premier Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya diverse wijzigingen aangebracht die volgens Le Monde (17-7) meer van technische dan van politieke aard leken. Na deze reorganisatie was het kabinet als volgt samengesteld:
Premier en minister van defensie – lt.-kol. Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya; buitenlandse zaken en samenwerking – majoor Ahmed Ould Minnih; binnenlandse zaken – lt.-kol. Ahmedou Ould Abdallah (voorheen uitrusting, transport en PTT); justitie en islamitische zaken – Abdel Aziz Ould Ahmed; planning en territoriale ontwikkeling – lt. kol. Aana Amadou Baba Ly*; financiën – Sidi Ould Ahmed Deya (secretaris-generaal van de regering); visserij – Mohammed Sidi Ali*; industrie en handel – luitenant Diop Moustapha (voorlichting); mijnbouw en energie – Dieng Boubou Farba (economie en financiën); plattelandsontwikkeling – Mohammed Ould Amar; uitrusting en transport – majoor Gabriel Cimper (binnenlandse zaken); waterstaat en woningbouw – Mahjoub Ould Boye; onderwijs – Hasni Ould Didi; arbeid en kadervorming – Yahya Ould Menkouss; gezondheid en sociale zaken – majoor Mohammed Mahmoud Ould Deih (handel en industrie); cultuur, jeugd en sport – Diagana Youssouf (gezondheid en sociale zaken); voorlichting en PTT – Mohammed Moktar Ould Zamel (mijnbouw en energie).
Vice-minister: buitenlandse zaken en samenwerking – Mohammed Fadel Ould Dah*; binnenlandse zaken – N'Sgam Lirwane*; secretaris-generaal van de regering – Ba Mahmoud (cultuur, jeugd en sport). (* = nieuw)
(Vor. ber. pag. 144/3 en 352/3)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

LINKSE MEERDERHEID IN ZWEDEN

Op 19 sept. konden de 6,1 mln kiesgerechtigde Zweden hun stem uitbrengen voor een nieuwe Rijksdag (parlement) met 349 afgevaardigden alsmede voor 23 districtsraden en 284 gemeenteraden.
Bij de parlementsverkiezingen behaalden de sociaal-democraten van Olof Palme een duidelijke overwinning door 166 van de 349 zetels te verwerven. Met de steun van de communisten, die zich op 20 zetels wisten te handhaven, kon Palme na zes jaar oppositie de regeringsverantwoordelijkheid overnemen van de coalitieregering van Centrumpartij en liberalen onder leiding van Thorbjörn Fälldin, die in vijf van de zes voorgaande jaren premier was.
De volledige uitslag van de parlementsverkiezingen, vergeleken met 1979 en 1976 en uitgedrukt in stemmenpercentages, is:

	1982	1979	1976
soc.-democraten	45,9	43,3	42,9
conservatieven	23,6	20,3	15,6
centrum	15,6	18,1	24,1
liberalen	5,9	10,6	11,0
communisten	5,5	5,6	4,7
overige	3,5	2,1	1,7

De Rijksdagzetels werden, vergeleken met 1979 en 1976, als volgt verdeeld:

	1982	1979	1976
soc.-democraten	166	154	152
conservatieven	86	73	55
centrum	56	64	86
liberalen	21	38	39
communisten	20	20	17

Verkiezingscampagne

De campagne voor de verkiezingen van 19 sept. draaide geheel om economische vraagstukken. Werkloosheid, ziekengeld en de invoering van de z.g. werknemersfondsen vormden de belangrijkste discussiepunten. Het gaat al enige jaren ook in Zweden bergafwaarts met de economie. De export stagneert, de staatsschuld neemt schrikbarend toe, de investeringen lopen terug en het aantal werklozen nam in augustus toe tot 166.000 (3,7%). Daarbij moet nog eens 3% worden opgeteld voor de verborgen werkloosheid. Vooral onder schoolverlaters, industriearbeiders en mijnwerkers in het noorden loopt het werkloosheidscijfer op tot ruim 15. Nog nooit was de werkloosheid in Zweden hoger.
Op 26 mei nam het parlement met de kleinst mogelijke meerderheid een kabinetsvoorstel aan om het vijftien jaar oude ziektekostensysteem per 1 jan. 1983 te wijzigen: het aantal onbetaalde ziektedagen wordt uitgebreid van één tot drie, de hoogte van de ziekengelduitkering wordt teruggebracht van 90 naar 87,5% en er wordt een maximum ziekengelduitkering vastgesteld, waardoor de hoge inkomenstrekkers minder geld krijgen bij ziekte. De sociaaldemocraten beloofden dat, wanneer zij weer aan het bewind zouden komen, een van hun eerste beleidsdaden zou zijn dit plan in de prullenbak te gooien.

Zeer fel werd gediscussieerd over de z.g. werknemersfondsen, een plan met een lange voorgeschiedenis. Een econoom van de grote vakcentrale Landsorganisation (LO), Rudolf Meidner, publiceerde in 1975 een boek getiteld „Werknemersfondsen", waarmee hij vooral een rechtvaardiger eigendomsverhouding in de Zweedse maatschappij beoogde door de zeggenschap over bedrijven over te dragen aan de werknemers.
Bij de verkiezingen van 1976 en 1979 was het voorstel ook aan de orde, maar toen werd het overschaduwd door thema's als kernenergie, milieubeleid en belastingpolitiek. Wel hadden de sociaal-democraten en de LO in 1978 een commissie samengesteld die het voorstel moest uitwerken. Die commissie bracht in 1981 een rapport (Arbeidersbeweging en Werknemersfondsen) uit en het plan werd vervolgens door congressen van de LO en de sociaal-democraten goedgekeurd, ook al had Palme zich er aanvankelijk tegen verzet.
Over de werknemersfondsen schreef de *Volkskrant* (28-8) o.a.:

„De fondsen in Zweden gaan verder dan de Nederlandse variant van de Vermogensaanwasdeling (VAD). Het Zweedse voorstel houdt in dat de AOW-premie met 1% wordt verhoogd tot 13%. Daarnaast moeten bedrijven een vijfde van hun overwinsten (winsten die boven de 20% uitkomen) afdragen aan die fondsen. Met dat geld – AOW en winst – kunnen de fondsen dan aand. kopen in de diverse bedrijven. Verwacht wordt dat jaarlijks 2 tot 3 mrd kronen naar deze fondsen zullen vloeien.

Elk van de 24 Zweedse districten krijgt een eigen werknemersfonds met een eigen zelfstandig bestuur. Een deel van de winsten die de fondsen zullen boeken komt ten goede aan de pensioenfondsen, zodat de werknemers die een verhoogde AOW-premie betalen na pensionering ook een hogere uitkering krijgen. Op die wijze, zo redeneren vakbond en sociaal-democraten, profiteren de werknemers op twee manieren: verhoogde AOW en meer invloed in het bedrijf.
Een belangrijke vraag is: wie neemt zitting in de besturen van de werknemersfondsen? Lange tijd heerste de opvatting dat het slechts vakbondsvertegenwoordigers zouden kunnen zijn, hetgeen op grote weerstanden stuitte.
Bij zijn eerste verkiezingsrede op het vakantieeiland Gotland, waar alle partijleiders traditioneel hun campagne beginnen sinds Olof Palme daar 15 jaar geleden voor het eerst een redevoering hield, sprak de conservatieve leider Ulf Adelsohn feller dan ooit: „Een veel juistere naam voor de zogenaamde werknemersfondsen

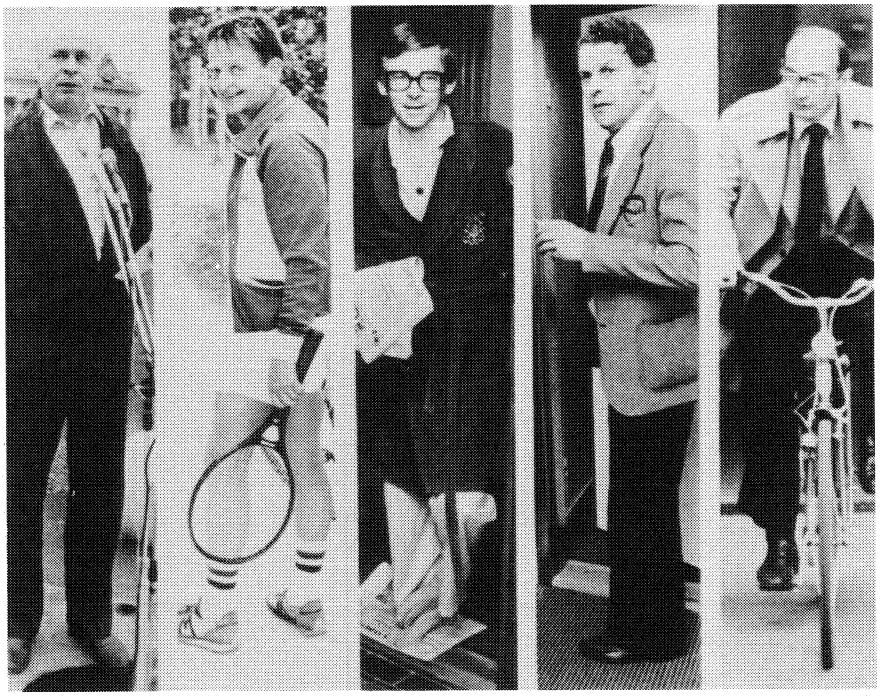

De leiders van de vijf voornaamste partijen in Zweden (v.l.n.r.): Lars Werner (communisten), Olof Palme (sociaal-democraten), Ola Ullsten (liberalen), Thorbjörn Fälldin (centrum) en Ulf Adelsohn (conservatieven).

Weekblad 51ste jaargang No. 2657, pag. 33407-33422

zou natuurlijk vakbondsfondsen zijn. Die fondsen zijn erop gericht van Zweden een socialistisch land te maken. Zover mag het nooit komen. Het wordt hoog tijd dat de politici in dit land weer beslissingen nemen en niet de vakbonden."
Op dezelfde plaats nam vijf dagen later Olof Palme de tegenstanders de wind uit de zeilen door te verklaren dat de besturen van de werknemersfondsen breed van samenstelling moeten zijn: dus niet alleen vakbondsleden. Dat kan door directe algemene verkiezingen te houden, waaraan – zo stelde Palme voor – niet alleen werknemers deel moeten nemen maar ook de werkgevers. Deze bestuursverkiezingen zouden voor het eerst in 1985 kunnen worden gehouden, tegelijk met driejaarlijkse parlementsverkiezingen. (...)
Indien zijn partij de verkiezingen wint (...), zal Palme alle politieke partijen, vakbonden en werkgeversorganisaties uitnodigen voor oriënterende gesprekken over de werknemersfondsen. „De hele campagne die rechts en het bedrijfsleven tegen de fondsen voeren, geeft doelbewust een verkeerd beeld van onze plannen. Het is nooit onze bedoeling geweest dat de vakbonden het alleen voor het zeggen zouden krijgen in de fondsen," aldus Palme.
Hoewel een ruw plan van de fondsen op tafel ligt dat zowel door de congressen van sociaal-democraten als vakbond is aangenomen, moeten er nog veel details worden uitgewerkt. Daardoor bestaat nog onduidelijkheid over de exacte gevolgen van de fondsen. Aanvankelijk golden vooral de argumenten van een betere verdeling van het arbeidskapitaal, maar de sociaal-democraten wijzen er nu ook op dat de werknemersfondsen de investeringen in het bedrijfsleven zullen stimuleren omdat het gestorte geld wordt omgezet in aandelen, waardoor het bedrijfsleven meer mogelijkheden krijgt..."

Palme beloofde, aldus de *Volkskrant* (14-9), andere politieke partijen bij het maken van exacte plannen te zullen betrekken. Het zou er bij deze verkiezing alleen om gaan – in de sociaal-democratische visie – een ontwikkeling op gang te brengen. De fondsen zouden pas rond de eeuwwisseling definitief worden ingevoerd.

Het Zweedse bedrijfsleven voerde een felle campagne tegen de fondsen. De overkoepelende werkgeversorganisatie SAF huurde een Amerikaans reclamebureau in voor een zeer agressieve en intensieve anti-campagne, waarvoor tenminste 100 mln Zweedse kronen (bijna *f* 45 mln) werd uitgetrokken. Overal in het land prijkten affiches met teksten als: „Voorkom dat onze kinderen in een socialistisch Zweden moeten leven." „Van mij krijgen ze geen geld voor die fondsen", aldus zorgvuldig uitgekozen fotomodellen op affiches, in kranteadvertenties en in bioscoopfilmpjes. Twee weken voor de verkiezingen vond een door manager Stikkan Andersson van ABBA georganiseerd „anti-fondsgala" met vele bekende artiesten in het door hem afgehuurde pretpark Gröna Lund in Stockholm plaats. In Jönköping protesteerden zo'n 800 regionale ondernemers tegen de fondsen. Bij die demonstratie sprak Hans Werthen van de huishoudelijke-apparatenfabriek Electrolux schande van de socialistische dreiging voor het Zweedse bedrijfsleven. Hij noemde de werknemersfondsen „afpikfondsen". Ook zijn collega's, zoals die van Volvo en Ericsson, waren in hun verzet niet minder fel.
Opiniepeilingen wezen uit dat een meerderheid van de bevolking (57%) tegen de fondsen is, maar diezelfde meerderheid zou toch vooral op de sociaal-democraten stemmen.

Over de wijze waarop bij de bestrijding van de economische crisis de tering naar de nering moest worden gezet, liepen de meningen van de politieke partijen uiteen. De kiezer had de keus tussen een defensieve bezuinigingsaanpak en een offensief stimuleringsbeleid waarbij geld in de economie wordt gepompt. De conservatieven bepleitten een belastingverlaging en benadrukten in hun campagne dat er drastisch in de rijksuitgaven zou moeten worden gesneden. De twee andere z.g. burgerlijke partijen, de liberalen en de Centrumpartij, namen een middenpositie in: zij wilden wel snijden in de staatsuitgaven, maar niet zo verregaand als de conservatieven. De sociaal-democraten wezen de meeste bezuinigingsmaatregelen van de hand. Zij stelden de kiezers voor de belastingen te verhogen en zonodig schulden te maken om met dat overheidsgeld de investeringen in de industrie en het scheppen van arbeidsplaatsen te bevorderen.

Na de verkiezingen

De 55-jarige Olof Palme verklaarde op 19 sept. na zijn stembuszege: „Wij hebben tijdens deze campagne de hardste aanvallen uit de geschiedenis te verwerken gekregen, vooral waar het onze plannen voor de werknemersfondsen betreft. Ik hoop dat de harde confrontaties nu voorbij zijn, want we moeten gezamenlijk de economische problemen van dit land oplossen." Hij zei een politiek van de „uitgestoken hand" te willen voeren en de instemming van de andere partijen te willen verwerven voor zijn beleid. Als voorbeeld noemde hij de invoering van de werknemersfondsen. „Wij moeten eerst nog een aantal punten bestuderen, zoals de winstdeling en de democratische structuur," aldus Palme, „en dan zullen we de politieke partijen, de vakbonden en de werkgeversorganisaties uitnodigen om er met ons over te praten. Ik hoop dat dan tegen de verkiezingen van 1985 een brede meerderheid in het parlement deze voorstellen zal hebben goedgekeurd."

De leiders van de drie burgerlijke partijen zeiden dat zij zich tegen invoering van het „fondssocialisme" zouden blijven verzetten. De voormannen van de Centrumpartij en de liberalen verklaarden hun verlies bij de stembus uit de impopulaire maatregelen die zij tijdens hun regeringsperiode moesten nemen wegens de economische crisis. „Wij hebben, zoals in veel landen in West-Europa, de politieke prijs hiervoor moeten betalen," zei de scheidende Centrum-premier Thorbjörn Fälldin.
De conservatieve partij, die het minderheidskabinet van de twee partijen bleef gedogen na een breuk in de coalitie (zie pag. 556/3), had volgens Fälldin ook winst kunnen boeken, omdat die geen regeringsverantwoordelijkheid had en zich vrij kon opstellen in de campagne.

Ulf Adelsohn, die in okt. 1981 de leiding van de conservatieven overnam van Gösta Bohman, bleek met zijn boodschap dat de staat zich met teveel zaken bemoeit en dat meer aan het particulier initiatief moet worden overgelaten, zijn partij de grootste overwinning sinds 1928 te bezorgen en de stijgende lijn van de afgelopen jaren voort te zetten (in 1970 41 zetels, nu 86).
„Het is volstrekte onzin te denken dat de crisis aan Zweden voorbijgaat," aldus Adelsohn. „Palme wenst alle sociale voorzieningen op hetzelfde peil te houden, maar dat betekent meer schulden opbouwen, meer in het buitenland lenen en tenslotte een volledig uit de hand lopende werkloosheid."
Palme heeft dan weliswaar geen nieuwe sociale voorzieningen beloofd, maar het handhaven van het huidige peil vereist al vrijwel het onmogelijke. Een voorgenomen verhoging van de BTW – van ruim 18 naar ruim 21% – kan de tekorten op de begroting nauwelijks dekken.

„Het is voor de sociaal-democraten gemakkelijk geweest zes jaar oppositie te voeren," aldus de nu demissionaire minister van buitenlandse zaken Ola Ullsten, liberaal en de grootste verliezer. „De sociaal-democraten hebben de schuld voor de stijgende werkloosheid en de toeslaande crisis steeds weer in de schoenen geschoven van de regerende partijen. Ze zullen nu zelf merken dat het niet zo eenvoudig ligt," aldus Ullsten.

De communisten leden minder verlies dan verwacht en behaalden genoeg stemmen, soms ook van sociaal-democraten, om boven de kiesdrempel van 4% uit te komen. Daarentegen bleef de Milieupartij met slechts 1,6% van de stemmen ver beneden die kiesdrempel, evenals de christen-democraten met 1,9%. (*De Volkskrant, NRC/H'blad, Het Parool, Trouw, NZZ*)

NEDERLAND

TIJDELIJKE VERHOGING LOON- EN INKOMSTENBELASTING; „SOLIDARITEITSHEFFING".

De meerderheid van de Tweede Kamer is op 25 juni akkoord gegaan met een tijdelijke verhoging van de loon- en inkomstenbelasting, uitsluitend geldig voor het tweede halfjaar van 1982, ingaande op 1 juli 1982. Deze belastingverhoging heeft de naam „solidariteitsheffing" gekregen en moet dienen ter financiering van het werkgelegenheidsbeleid.
Het invoeren van deze, als tijdelijk bedoelde, belastingverhoging is voor de eerste maal ter sprake gebracht door de heren Halberstadt en De Galan, toen dezen in okt. vorig jaar optraden als informateur en in die functie trachtten een oplossing te vinden voor de problemen, die op 16 okt. hadden geleid tot de val van het kabinet van CDA, PvdA en D'66 (pag. 737 e.v. en 756 e.v.-1981).
Het op basis van de door de heren Halberstadt en De Galan aangedragen denkbeelden herstelde kabinet-Van Agt kondigde in zijn regeringsverklaring van 16 nov. de invoering van de solidariteitsheffing aan (pag. 774/3 e.v.-1981).

Ook in de brief van 26 nov. van de toenmalige minister van sociale zaken en werkgelegenheid, Den Uyl, aan de sociale partners over het voor 1982 te voeren arbeidsvoorwaardenbeleid wordt de solidariteitsheffing genoemd (pag. 104/3 e.v.-1982).

Het kabinet van CDA, PvdA en D'66 besloot eind april tot invoering van de heffing en ook nadat dit kabinet op 12 mei gevallen was en een demissionaire status had (pag. 321 e.v.-1982) meende het, dat dit wetsontwerp doorgang kon en moest vinden.

Het demissionaire kabinet heeft het desbetreffende wetsontwerp op 27 mei bij de Tweede Kamer ingediend, waarin het werd verdedigd door het minderheids- en interimkabinet van CDA en D'66, dat op 29 mei was gevormd (pag. 377/2 e.v.-1982).

De solidariteitsheffing had de vorm gekregen van een verhoging van de percentages van het schijventarief van de loon- en de inkomstenbelasting, met uitzondering van het laagste percentage, met 1½ procentpunt gedurende de periode van 1 juli tot en met 31 december 1982. Dit houdt in dat voor de inkomstenbelasting over het gehele kalenderjaar 1982 de percentages van het tarief (met uitzondering van het laagste percentage) met ¾ procentpunt verhoogd worden.
In de memorie van toelichting op het wetsvoorstel vestigen de bewindslieden van financiën er de aandacht op dat per 1 juli 1982 ook verhogingen van sociale premies zullen plaatsvinden. Deze verhogingen moeten evenals de tijdelijke verhoging van de loonbelasting in de loonbelastingtabellen worden verwerkt. Dit dwingt ertoe de diverse maatregelen te zamen per 1 juli in te voeren.
De opbrengst van de solidariteitsheffing – op begrotingsbasis *f* 420 miljoen en op transactiebasis *f* 635 miljoen – is nodig voor de financiering van het beleid dat is gericht op een herstel van de economie en de werkgelegenheid.
De Tweede Kamer keurde het wetsontwerp op 25 juni goed met de stemmen van de fracties van VVD, PSP, PPR, CPN, SGP, RPF en GPV tegen.
De gevolgen van dit besluit voor de inkomstenbelasting en de loonbelasting zijn in de tabellen I en II weergegeven. In tabel III zijn de gevolgen aangegeven van de solidariteitsheffing voor gehuwden in tariefgroep 4 voor geheel 1982.

TABEL I
Schijventarief inkomstenbelasting 1982

Belastingpercentage toe te passen op de belastbare som	Opvolgende inkomens schijven	Totaal opvolgende inkomens schijven	Belasting opvolgende schijven	In de bedragen van kolom 4 begrepen solidariteits-heffing 1982
1	2	3	4	5
17 % over de eerste	*f* 9.269	*f* 9.269	*f* 1.575	*f* —
26¾% over de volgende	*f* 6.433	*f* 15.702	*f* 3.295	*f* 48
32¾% over de volgende	*f* 12.796	*f* 28.498	*f* 7.485	*f* 144
40¾% over de volgende	*f* 11.255	*f* 39.753	*f* 12.071	*f* 228
50¾% over de volgende	*f* 17.792	*f* 57.545	*f* 21.100	*f* 361
59¾% over de volgende	*f* 22.840	*f* 80.385	*f* 34.746	*f* 532
64¾% over de volgende	*f* 25.536	*f* 105.921	*f* 51.280	*f* 723
67¾% over de volgende	*f* 31.424	*f* 137.345	*f* 72.569	*f* 958
70¾% over de volgende	*f* 62.849	*f* 200.194	*f* 117.034	*f* 1.429
72¾% over alle volgende guldens				

TABEL II
Schijventarief loonbelasting derde en vierde kwartaal 1982

Belastingpercentage toe te passen op de belastbare som	Opvolgende inkomens-schijven	Totaal opvolgende schijven	Belasting opvolgende schijven	In de bedragen van kolom 4 begrepen solidariteits-heffing 1982
1	2	3	4	5
17 % over de eerste	*f* 9.269	*f* 9.269	*f* 1.575	*f* —
27,5% over de volgende	*f* 6.433	*f* 15.702	*f* 3.344	*f* 97
33,5% over de volgende	*f* 12.796	*f* 28.498	*f* 7.630	*f* 289
41,5% over de volgende	*f* 11.255	*f* 39.753	*f* 12.300	*f* 457
51,5% over de volgende	*f* 17.792	*f* 57.545	*f* 21.462	*f* 723
60,5% over de volgende	*f* 22.840	*f* 80.385	*f* 35.280	*f* 1.066
65,5% over de volgende	*f* 25.536	*f* 105.921	*f* 52.006	*f* 1.449
68,5% over de volgende	*f* 31.424	*f* 137.345	*f* 73.531	*f* 1.920
71,5% over de volgende	*f* 62.849	*f* 200.194	*f* 118.468	*f* 2.863
73,5% over alle volgende guldens				

TABEL III

Belastbaar inkomen	Structureel tarief 1982	Tarief 1982 inclusief solidariteits-heffing	Verzwaring (3)-(2) in glds.	Verzwaring (3)-(2) in % van het belastbare inkomen minus belasting
1	2	3	4	5
15.000	496	496	—	—
20.000	1.346	1.346	—	—
30.000	3.957	4.022	65	+ 0,25
40.000	7.157	7.297	140	+ 0,43
80.000	26.861	27.300	439	+ 0,83
120.000	51.897	52.635	738	+ 1,08
240.000	135.569	137.206	1.637	+ 1,57

BELGIË

STROOMSTORING IN VLAANDEREN

Op 4 augustus is in nagenoeg heel Vlaanderen de elektrische stroomvoorziening onderbroken, na het uitvallen van de in opstarting zijnde kerncentrale Doel-3 en de ontploffing enkele seconden later van een alternator in de klassieke elektriciteitscentrale Verbrande Brug te Vilvoorde. Daarop ontstond een kettingreactie, waarbij één voor één de meeste elektriciteitscentrales in Vlaanderen uitvielen, met alle nare gevolgen vandien voor de particulieren, het verkeer, de handel en de nijverheid. De geleden verliezen lopen in bepaalde gevallen hoog op (staal- en petrochemische nijverheid, zuivelbedrijven), maar formeel zijn bij de elektriciteitsbedrijven nog geen eisen tot het betalen van een schadevergoeding binnengekomen. De ziekenhuizen zetten dadelijk hun noodgeneratoren in, zodat de medische verzorging haast geen onderbreking kende.
Voor de grootste stroomstoring uit de geschiedenis van België legden de deskundigen van de elektriciteitsbedrijven geen verband tussen de moeilijkheden bij het opstarten van de kerncentrale Doel-3 en de ontploffing in de centrale te Vilvoorde. De stroomstoring werd aan een samenloop van omstandigheden toegeschreven.
Op 24 aug. gaf staatssecretaris voor energie Etienne Knoops op een persconferentie een chronologisch overzicht van de gebeurtenissen.

Net voor het uitvallen van Doel-3 beliep de stroomproduktie 5.400 MW. Doel-3 leverde een vermogen van 700 MW of 13%. De draaiende reserve bedroeg op dat ogenblik 1.280 MW en daar dient nog een vermogen van 200 MW aan snel startende turbojets te worden bijgevoegd. Om 11 u 1'56" viel Doel-3 uit. De centrale „dispatching" vroeg aan alle eenheden die over reserves beschikten om de produktie maximaal op te voeren, de hydro-elektrische centrales van Coo, Plate Taille en de dieselgroepen van Harelbeke op te starten, alsmede de batterijen condensatoren in te schakelen om het onevenwicht tussen actief en reactief vermogen van het net weg te werken. Om 11 u 4'35" wordt de eenheid Schelle-32 uitgeschakeld. Een minuut en 10 seconden later gebeurt hetzelfde met Schelle-31. Om 11 u 6'15" gaat Doel-1 er uit, 3 seconden later gevolgd door Doel-2; 5 seconden later valt de hoogspanningslijn Gramme-Breugel uit. Daarop volgt een reeks uitschakelingen van hoogspanningslijnen, transformatoren, schakelposten en centrales. In de centrale Verbrande Brug te Vilvoorde viel eenheid-3 het eerst uit.
Volgens Knoops blijkt het vast te staan dat die eenheid na de uitschakeling door een mechanisch defect is ontploft. Van de 35 eenheden die vóór de storing draaiden werden er in totaal 17 uitgeschakeld. 18 eenheden bleven stroom leveren. Tussen 11 u 9' en 12 u begint het herinschakelen van de hoogspanningslijnen en van de centrales. De belasting op het net is echter zo groot dat deze operatie moet worden overgedaan. Om 11 u 27' is het hele hoogspanningsnet van 380 tot 150 kV opnieuw bedrijfsklaar. Het inschakelen van de diverse produktie-eenheden begint om 11 u 29' en loopt tot 19 u 34', wanneer Doel-3 opnieuw stroom levert.
Voor de Vereniging van Electriciteitsbedrijven (VEB) staat het vast dat het incident te Vilvoorde optrad na de uitschakeling. Voorts wijst VEB op de samenloop van uitzonderlijke omstandigheden. De onbeschikbaarheid, als gevolg van onderhoudswerken, van de hoogspanningslijn Antwerpen-Kortrijk-Frankrijk en het voorlopig karakter van de verbinding Luik-Charleroi van de hoogspanningslijn die Luik met Antwerpen verbindt hebben volgens VEB een ongunstige invloed gehad op de evolutie van de stroomonderbreking. De gebeurtenissen tonen volgens VEB aan dat men tijdig over voldoende produktiemiddelen moet kunnen beschikken, alsook over alle onontbeerlijke koppelingsmogelijkheden.
In dat opzicht leverde staatssecretaris Knoops felle kritiek op het gemeentebestuur van Hoei en de Waalse gewestregering, die om louter politieke redenen de aflevering van een vergunning voor de bouw van een lastschakelaar aanzienlijk hebben vertraagd. Die schakelaar is nodig om de tweede hoogspanningslijn Gramme-Breugel (Luik-Antwerpen) in gebruik te kunnen nemen. Had men op 4 augustus over deze verbinding kunnen beschikken, dan zou er volgens de staatssecretaris geen stroomstoring zijn geweest.

In afwachting van het definitieve verslag over de oorzaken van de stroomonderbreking – door premier Martens vanuit zijn vakantieverblijf in Zuid-Frankrijk bevolen nadat de staatssecretaris voor energie gezegd had dat er geen zou komen – zei Knoops formeel dat de aanwending van grote eenheden zoals kerncentrales geen rol heeft gespeeld bij de stroomonderbreking. Deze kan dus geen invloed hebben op het uitrustingsplan voor de bouw van nucleaire centrales, aldus Knoops. Hij reageerde hiermee op de kritiek van milieuverenigingen en actiegroepen.

LATIJNS-AMERIKA

CHILI

VOLKSSTEMMING OVER NIEUWE GRONDWET

Op 11 september 1980, precies zeven jaar nadat de socialistische president Salvador Allende door een militaire staatsgreep werd afgezet, gingen 6.750.000 kiesgerechtigde Chilenen van 18 jaar en ouder naar de stembus om zich vóór of tegen een nieuwe grondwet uit te spreken, waardoor president Augusto Pinochet Ugarte tot minstens 1989 zou kunnen aanblijven. Het stemmen was verplicht. Door op het stembiljet een kruisje te plaatsen bij „ja" of „neen" kon men zijn keus kenbaar maken. Op wegblijven stond boete of gevangenisstraf.
Volgens de officiële uitslagen die op 15 okt. werden bekendgemaakt spraken 4.204.789 Chilenen (67,04%) zich vóór en 1.893.420 (30,19%) zich tegen de grondwet uit, terwijl de resterende 173.569 uitgebrachte stemmen (2,77%) ongeldig waren. De 83.812 mensen die hun stembiljet niet hadden ingevuld werden tot de „ja-stemmers" gerekend.
Toen president Pinochet op 10 aug. in een toespraak voor de televisie had aangekondigd dat er een referendum zou plaatsvinden had hij gezegd, als de grondwet werd goedgekeurd, deze zes maanden later (i.e. op 11 maart 1981) van kracht zou worden en dat hij dan zou aanblijven voor een periode van acht jaar waarin een „langzame en geleidelijke ontwikkeling" zou plaatsvinden naar een democratische vorm van regeren. Het afwijzen van de grondwet zou, volgens de president, „een terugkeer naar de juridische en politieke situatie betekenen die in het land bestond op 10 sept. 1973" en naar de „1.000 zwarte dagen" van de regering-Allende „met alle angst en ellende vandien".
Op 11 augustus werd de tekst van de grondwet gepubliceerd. Deze hield onder meer in dat aan het eind van de „overgangsperiode" van acht jaar de junta (die vanaf 1981 los van het presidentschap zou staan) in 1989 een kandidaat voor het presidentschap zou aanwijzen. Werd deze kandidaat via een referendum goedgekeurd dan zou hij tot 1997 aan de macht blijven, in welk jaar vrije presidentsverkiezingen zouden plaatsvinden. Werd de presidentskandidaat echter afgekeurd dan zou president Pinochet zelf nog een jaar aanblijven en binnen die tijd verkiezingen organiseren.
Tijdens de overgangsperiode van acht jaar zou de grondwet nog niet volledig

Het nationale voetbalstadion in Santiago, dat in 1973 gebruikt werd voor het detineren van politieke gevangenen, deed op 11 sept. 1980 dienst als stemlokaal voor het referendum over de nieuwe grondwet.

van kracht worden. In die tijd golden 29 „overgangsvoorzieningen". Eén van deze voorzieningen hield in dat Pinochet in 1989 door de junta weer aangewezen kon worden als presidentskandidaat (hoewel de definitieve tekst van de grondwet een presidentiële herverkiezing uitsloot en de president op 11 sept. verklaarde dat hij niet van plan was zich in 1989 kandidaat voor het presidentschap te stellen).

Andere voorzieningen in de grondwet waren: 1) dat 180 dagen na het einde van de overgangsperiode (i.e. eind 1989) verkiezingen zouden plaatsvinden voor het 120 leden tellende Huis van Afgevaardigden. Deze verkiezingen werden eens in de vier jaar gehouden; 2) dat 26 leden van de Senaat zouden worden gekozen, negen senatoren zouden worden benoemd en alle oud-presidenten senator voor het leven zouden worden; 3) dat de president tijdens zijn ambtsperiode eenmaal het Congres kon ontbinden; 4) dat de strijdkrachten zouden deelnemen aan de ontwikkeling van het land d.m.v. een Nationale Veiligheidsraad die bestond uit de president, de junta en de presidenten van het Hooggerechtshof en de Senaat; en 5) dat „totalitaire" groepen werden verboden en hun leden werden uitgesloten van bepaalde banen en overheidsfuncties, terwijl andere politieke partijen hun activiteiten konden hervatten na afloop van de overgangsfase.
De grondwet erkende weliswaar de vrijheid om te staken, bijéén te komen en de vrijheid van informatie, maar perkte deze vrijheden tegelijkertijd scherp in. Werknemers in dienst van de overheid of in essentiële sectoren mochten niet staken en rechtbanken mochten actie ondernemen tegen hen die informatie verspreiden „die de moraal ondermijnde, de openbare orde en de nationale veiligheid, alsmede het privéleven der mensen".

De president kon de noodtoestand of uitzonderingstoestand uitroepen en gelasten tot het vasthouden van mensen gedurende 20 dagen zonder aanklacht (dat was vijf dagen), terwijl militaire tribunalen strenge maatregelen konden nemen tegen terroristen, die niet tegen borgtocht of voorwaardelijk mochten worden vrijgelaten en voor wie geen amnestie gold.

Tenslotte institutionaliseerde de grondwet 's lands vrije markt-economie, bevestigde zij opnieuw het respect voor de mensenrechten en verbood zij abortus.

De nieuwe grondwet, die de bestaande liberaal-democratische grondwet van 1925 verving die in 1973 was opgeschort, was opgesteld door een staatsraad, die in 1975 was opgericht en die bestond uit twee oud-presidenten, Gabriel Gonzalez Videla (1946-1952) en Jorge Alessandri Rodriguez (1958-1964).Het eerste ontwerp, dat op 9 juli 1980 aan president Pinochet werd gepresenteerd, voorzag in een overgangsperiode van vijf jaar, gevolgd door verkiezingen voor een president die zes jaar aan de macht zou blijven. Na bestudering van dit ontwerp besloten president Pinochet en de junta echter dat dit tijdschema te krap was.
In augustus leidden de inhoud van de grondwet en de manier waarop het referendum zou worden gehouden tot scherpe kritiek binnen Chili van m.n. de Christen-Democratische Partij, die werd geleid door Eduardo Frei Montalva, een vroegere president van Chili (1964-1970), en van de Rooms-Katholieke Kerk. Frei Montalva had geweigerd zitting te nemen in de staatsraad.
De regering stelde zich tegen deze kritiek te weer door de waarschuwing dat wanorde en straatgeweld zouden terugkeren en dat de economie een chaos zou worden als de grondwet werd verworpen.

Op 27 augustus uitte Frei Montalva, die toestemming had gekregen om in het openbaar op te treden, tijdens een toespraak in Santiago voor duizenden mensen, scherpe kritiek op het te houden referendum.
Frei zei: „Wij willen geen gevoelens van haat, wraak of agressie oproepen", maar „alle vrije Chilenen" moeten dit op „onwettigheid, bedrog en science fiction" gefundeerde referendum boycotten.
In plaats van het referendum vroeg Frei om een „burgerlijk-militaire overgangsregering", die „in twee of drie jaar het militaire bewind door een democratische regering moet vervangen".
De bijeenkomst liep uit op een demonstatie tegen het militaire bewind van president Pinochet Ugarte en werd door de politie uiteengeslagen.
In augustus en september vonden meer van dat soort demonstraties plaats waarbij een aantal mensen werd gearresteerd en anderen binnen het land werden verbannen. Van 8 tot 22 september werden alle universiteiten in het land gesloten teneinde protesten van studenten tegen het referendum te voorkomen.

Op 23 augustus gaf de Chileense bisschoppenconferentie een document uit waarin zij zich afvroeg of het referendum wel rechtmatig was en of drie zulke belangrijke vragen als die van de nieuwe grondwet, de overgangsvoorzieningen en van de presidentiële macht wel afgedaan moesten worden met een simpel „ja" of „neen". Het document stelde verder dat de oppositie niet voldoende gebruik kon maken van de media die informatie verstrekten.
Op 2 september verklaarde generaal Gustavo Leigh Guzman, die lid van de junta was geweest tot generaal Pinochet hem in 1978 vanwege zijn dissidente opvattingen had ontslagen, dat hij van plan was tegen de grondwet te stemmen omdat deze een „concentra-

De voorzitter van de Chileense christen-democraten, Andres Zaldivar Larrain (l.), tijdens een persconferentie op 9 sept. 1980 te Santiago waarop hij de regering beschuldigde van fraude m.b.t. het constitutionele referendum.

tie van absolute macht" zou betekenen. Op 21 oktober ondertekende president Pinochet de grondwet nadat hij beschuldigingen van de Christen-Democraten, die beweerden dat er fraude en onregelmatigheden bij het referendum hadden plaatsgevonden, van de hand had gewezen. Ook kritiseerden de Christen-Democraten het ontbreken van een behoorlijk kiesregister.
Op 16 oktober deelde de junta mee dat Andres Zaldivar Larrain, de Christen-Democratische partijvoorzitter die op reis was in Europa, Chili niet meer mocht binnenkomen tenzij hij een verklaring tekende waarin hij de uitslag van het referendum accepteerde en het gezag van de regering en de grondwet aanvaardde. Zaldivar werd er o.m. van beschuldigd denigrerende verklaringen over Chili te hebben afgelegd tegenover een Mexicaanse krant waardoor de binnenlandse veiligheid van Chili werd bedreigd. Op 9 sept. had Zaldivar op een persconferentie de militaire regering beschuldigd van fraude wat betreft het twee dagen later te houden referendum.

Op 15 september bood het Chileense kabinet formeel haar ontslag aan. Alle ministers bleven vervolgens aan.
Op 20 oktober werd de secretaris-generaal van het kabinet, Sergio Badiola Brodberg, vervangen door generaal Rene Vidal Basauri, die deze post al eerder had bezet.

WIJZIGINGEN BINNEN DE REGERING. SAMENSTELLING VAN DE JUNTA

Op 11 dec. 1980 werd bekendgemaakt dat generaal Cesar Raul Manuel Benavides Escobar, die tot dan toe minister van defensie was geweest, vanaf 11 maart 1981 generaal Pinochets plaats zou innemen binnen de militaire junta als vertegenwoordiger van het leger. De andere leden van de junta waren admiraal Jose Toribio Merino Castro (marine), generaal Cesar Mendoza Duran (politie) en generaal Fernando Matthei Aubel (luchtmacht).
Op 26 dec. bood het kabinet op verzoek van president Pinochet zijn ontslag aan. De president had hierom verzocht met het oog op de institutionele veranderingen die zouden gaan plaatsvinden nu de nieuwe grondwet bij de volksstemming van 11 sept. was aangenomen.
Op 29 dec. maakte president Pinochet bekend dat er een nieuwe regering was gevormd die uit acht nieuwe ministers bestond (onder wie een legerofficier op het ministerie van economische zaken). De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

Binnenlandse zaken – Sergio Fernandez*; defensie – gen b.d. Carlos Forestier; economie – gen. Rolando Ramos; buitenlandse zaken – Rene Rojas Galdames*; onderwijs – Afredo Prieto*; grondbezit – gen. Rene Peri Farstrong*; openbare gezondheid – schout-bij-nacht Hernan Rivera Calderon; financiën – Sergio de Castro Spikula *; transport, verbindingen – gen. Caupolican Boisset Mujica*; arbeid – Miguel Kast†; huisvesting en urbanisatie – gen. Jaime Estrada Leigh*; mijnen – Jose Piñera Echenique†; landbouw – Jose Luis Toro Hevia; openbare werken – gen. Patricio Torres; justitie – Monica Madariaga Gutierrez* – directeur van Odeplan – Alvaro Donoso; secretaris-generaal van het kabinet – gen. Julio Bravo Valdes; hoofd van de commissie van overleg van de junta – brig-gen. Roberto Guillard.

* geen verandering
† andere portefeuille

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSSITUATIE

Op 15 juli 1980 kwamen de directeur van de school voor de inlichtingendienst van de strijdkrachten, luitenant-kolonel Roger Vergara Campos (43) en zijn chauffeur bij een moordaanslag om het leven. Het was de eerste moordaanslag op een hoge legerofficier sinds de militaire staatsgreep van 1973.

De aanslag werd door de regering toegeschreven aan de Beweging van Revolutionair Links (MIR) en leidde tot de arrestatie van honderden mensen die ondervraagd moesten worden en tot een golf van aanslagen en ontvoeringen door rechtse groeperingen, waarbij vooral de Rooms-Katholieke Kerk het moest ontgelden.

Vergara Campos had kort tevoren een onderzoek geleid naar belastingfraude, waarbij leden van de vroegere geheime politieorganisatie DINA (die in 1977 werd ontbonden en werd vervangen door het Nationaal Inlichtingen Centrum CNI) waren betrokken.

Na de moord verklaarde het hoofd van de CNI, gen. b.d. Odlanier Mena Salinas (die op 23 juli ontslag nam en werd opgevolgd door brig.-gen. Humberto Gordon Rubio) dat hij niet dacht dat links voor de aanslag verantwoordelijk was.
Veel van de aanslagen die op de moordaanslag volgden werden opgeëist door de rechtse „Wrekers van het martelarencommando." Zo ook de tijdelijke kidnapping eind juli van twee journalisten die verbonden waren aan kerkelijke radiostations en de ontvoering van zes studenten, van wie er één overleed.

De aartsbisschop van Santiago, kardinaal Raul Silva Henriquez, verklaarde dat hij met de dood was bedreigd en dat het graf van zijn ouders was geschonden.
Op 12 augustus werden zo'n 20 politiemensen in hechtenis genomen, die ervan werden beschuldigd rechtse terroristische acties te hebben begaan. In verband hiermee nam het hoofd van de politie, gen. b.d. Ernesto Baeza ontslag.

BRITS EMBARGO OP VERKOOP VAN WAPENS AAN CHILI OPGEHEVEN

Na het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen Groot-Brittannië en Chili begin 1980 (pag. 282/3-1980) werd op 22 juli 1980 het Britse embargo op de verkoop van wapens aan Chili opgeheven wegens een verbetering van de situatie van de mensenrechten in Chili. De verkoop van wapens was door Groot-Brittannië in maart 1974 stopgezet.

Over de opheffing van het wapenembargo ontstond in Groot-Brittannië opschudding toen in augustus bekend werd dat een studente van Brits-Chileense nationaliteit, Claire Wilson (21), op 16 juli in Chili was gearresteerd en door de politie was gemarteld voordat zij op 18 juli na interventie van de Britse consul werd vrijgelaten. Zowel Amnesty International als de oppositionele Labourpartij beschuldigden de Britse regering ervan opzettelijk informatie te hebben achtergehouden en eisten het aftreden van Nicolas Ridley, de minister van staat voor buitenlandse en Gemenebestzaken.

Claire Wilson, die zwanger was, vertelde Amnesty dat zij, nadat zij was gemarteld, werd gedwongen toe te kijken hoe de vader van haar kind, Jose Miguel Benado (30), die tegelijk met haar was gearresteerd werd gefolterd. Benado werd verdacht van links-extremisme en zou illegaal het land zijn binnengekomen.

Na haar vrijlating diende Claire Wilson op 22 juli een document in bij de Britse ambassade waarin zij beschreef hoe zij door de politie was behandeld. Zij weigerde echter Chili te verlaten zonder Benado.

Op 7 sept. deelde het Britse Foreign and Commonwealth Office mee, dat de Britse ambassadeur bij het Chileense ministerie van buitenlandse zaken op 29 juli een protest had ingediend over de behandeling die Claire Wilson had ondergaan. Voorts was een protest ingediend bij de Chileense ambassadeur in Londen op 6 augustus.

Op 8 sept. ontkende het Foreign and Commonwealth Office dat het informatie had achtergehouden over het geval-Wilson en deelde het mee dat de Britse consul in Santiago op 18 juli niet van de komende opheffing van het wapenembargo op de hoogte was geweest. Verder zou Claire Wilson toen zij werd vrijgelaten in eerste instantie niet hebben gerept van marteling. De inhoud van het document dat zij bij de Britse ambassade had ingediend zou pas op 23 juli in Londen bekend zijn geworden.

GEEN LEVERING TANKS DOOR OOSTENRIJK

Op 20 aug. 1980 maakte de Oostenrijkse regering bekend dat zij niet van plan was 100 tanks en 300 machinegeweren ter waarde van $ 167 mln aan Chili te leveren, omdat zij wel eens zouden kunnen worden gebruikt voor „andere doeleinden dan zelfverdediging".

AFRIKA

KENIA

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MEDIO 1980. MISLUKTE COUPPOGING VAN LUCHTMACHT

Op 1 aug. werd een couppoging van luchtmachtmilitairen in Kenia na vijf uur neergeslagen. Tijdens het machtsvacuüm nam een deel van Nairobi's armen bezit van de straten in de hoofdstad, wat tot een plunderorgie leidde. Het aantal doden werd op 300 geschat en de materiële schade werd geraamd op $ 110 mln (£ 64 mln).

De op 1 aug. ingestelde avondklok werd op 3 sept. opgeheven, omdat volgens het bureau van president Daniel Arap Moi de toestand in Nairobi en op het platteland toen weer normaal was. Sinds 1979 had Kenia te kampen met een economische crisis, terwijl in de loop van 1982 scherper werd opgetreden tegen politieke dissidenten. Het laatste halfjaar werd de stemming – met name door de steeds ernstiger economische malaise – onmiskenbaar grimmiger, aldus *NRC/H'blad* (2-8). President Moi drukte op 9 juni het éénpartijensysteem door het parlement, nadat de voorman van de Luo-stam, Oginga Odinga, zich had laten ontvallen dat hij een socialistische oppositiepartij wilde oprichten. De botsing tussen Odinga en het regime-Moi viel samen met hernieuwde onrust aan de universiteit van Nairobi. De universiteit ging dicht en acht docenten alsmede drie andere dissidenten verdwenen op grond van de beruchte detentiewet, die onbeperkte gevangenschap zonder vorm van proces toestaat, achter de tralies.
Dat behalve luchtmachtofficieren ook studenten aan de mislukte couppoging deelnamen en dat direct werd aangekondigd, dat politieke gevangenen zouden worden vrijgelaten, werd daarom niet verbazingwekkend geacht.
In Keniase elitekringen, met als centrum de Universiteit van Nairobi, gingen de laatste tijd krachtige stemmen op die een liberalisatie van het politieke systeem, de opheffing van de verafschuwde Preventieve Detentie Wet en de vorming van een socialistische partij bepleitten, aldus de *Volkskrant* (3-8).

Deze en volgende ontwikkelingen worden hieronder uitgebreider geschetst.

Wijzigingen in kabinet

Naast de benoemingen van Charles Njonjo en Stanley S. Oloitiptip tot resp. minister van binnenlandse en constitutionele zaken en minister van plaatselijk bestuur (pag. 768/3-'80) werden bij de kabinetsreorganisatie van 20 juni 1980 nog de volgende portefeuilles aan andere bewindslieden toegewezen:

huisvesting en stadsontwikkeling – Charles Rubia (voorheen plaatselijk bestuur en stadsontwikkeling); ontwikkeling coöperaties – Robert Matano (huisvesting en sociale diensten); sociale diensten en cultuur – Jeremiah Nyageh (veeteelt); veeteelt – James Osogo (landbouw); landbouw – Gilbert M'mbijiwe (toerisme); toerisme – Elijah W. Mangwale (arbeid); waterstaat – Moses Mudawadi (basisonderwijs); basisonderwijs - Jonathan K. Ngeno (waterstaat); industrie - Munyua Waiyaki (energie); energie – John H. Okwany (handel); handel – Eliud T. Mwamunga (industrie); arbeid – Titus Mbathi (nieuw); voorlichting en omroep – Peter Oloo Aringo (nieuw).

De twee ministers die het kabinet verlieten, nl. Daniel Mutinda (voorheen voorlichting en omroep) en Matthew Ogutu (ontwikkeling coöperaties), waren resp. op 14 maart en 28 april 1980 van hun zetels in de Nationale Vergadering vervallen verklaard door besluiten van het Keniase Hooggerechtshof, dat een aantal petities had ontvangen over beweerde malversaties bij de algemene verkiezingen van 8 nov. 1979 (pag. 75/3-'80).

Op 15 mei 1981 maakte president Daniel Arap Moi de benoeming bekend van A. Mukasa Mango tot minister van veeteelt i.p.v. James Osogo, die op 15 april was ontslagen na schuldig te zijn bevonden aan onregelmatigheden bij de verkiezingen van nov. 1979 door drie rechters van het Hooggerechtshof.

Op 4 juni 1981 benoemde president Moi Joseph Kamau Kamere tot minister van justitie als opvolger van James Boro Karugo, die was afgetreden na scherpe kritiek op zijn departement wegens het voeren van een proces i.z. hoogverraad waarbij minister Njonjo betrokken was zonder over voldoende bewijsmateriaal te beschikken.

Op 20 mei was het z.g. hoogverraadsproces, dat op 19 maart voor het Hooggerechtshof was geopend, met de vrijspraak van de twee verdachten, de zakenman Andrew Muthemba en zijn „helper" Dickson Kamau Muiruri, door rechter Alfred Simpson geëindigd. Zij waren op 23 febr. gearresteerd en aangeklaagd wegens hoogverraad en samenzwering tegen president Daniel Arap Moi. Zij zouden gepoogd hebben wapens te verkrijgen van een korporaal en een kapitein van de luchtmacht. Tijdens de verhoren door de veiligheidspolitie werd Muthemba in verband gebracht met minister Charles Njonjo, die een van de mannen achter een beweerd moordkomplot tegen president Moi zou zijn. Njonjo, die als getuige werd gedagvaard, verklaarde op 12 mei voor het Hooggerechtshof dat het doel van het hele onderzoek was hem „politiek te ruïneren". Rechter Simpson stelde op 20 mei vast dat er geen schijn van bewijs in deze zaak was welke „ongunstig voor de welverdiende reputatie van Njonjo" bleek.

Op 25 febr. 1982 voerde de president een ingrijpende kabinetswijziging door, waarbij slechts 9 van de 25 ministers op hun oude posten werden gehandhaafd. Geen van de ministers echter verliet het kabinet. Bij de reorganisatie werden ook twee nieuwe econo-

mische ministeries in het leven geroepen, die werden toevertrouwd aan de twee staatsministers in het bureau van de president. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

President – Daniel T. Arap Moi*; vice-president en minister van binnnenlandse zaken – Mwai Kibaki (voorheen vice-president en minister van financiën); staatsminister – James S. Gichuru*; constitutionele zaken – Charles Njonjo (binnenlandse en constitutionele zaken); financiën – Arthur K. Magugu (gezondheid); waterstaat - Jeremiah Nyageh (cultuur en sociale diensten); economische planning en ontwikkeling – Z. T. Onyonka (ec. planning); ontwikkeling coöperaties – Robert S. Matano*; landbouw – Munyua Waiyaki (industrie); plaatselijk bestuur – Stanley S. Oloitiptip*; voorlichting en omroep – Eliud T. Mwamunga (handel); veeteelt – Paul J. Ngei (openbare werken); buitenlandse zaken – Robert J. Ouko*; grondbeheer, vestigingsbeleid en ruimtelijke ordening (nieuw departement) – Godfrey G. Kariuki (staatsminister); regionale ontwikkeling, wetenschap en technologie (nieuw departement) – Kiprono Nicholas K. Biwott (staatsminister); openbare werken en huisvesting – Charles W. Rubia (huisvesting en stadsontwikkeling); hoger onderwijs – Joshua Joseph Kamotho*; handel – John H. Okwanyo (energie); cultuur en sociale diensten – Moses Mudawadi (waterstaat); toerisme en natuurbescherming – Elijah W. Mwangale (toerisme); energie – Gilvert M'mbijiwe (landbouw); basisonderwijs – Jonathan K. Ngeno*; industrie – Andrew J. Omanga (natuurlijke hulpbronnen en milieu); transport en verbindingen – Henry K. Kosgey*; natuurlijke hulpbronnen en milieu – Peter Oloo Aringo (voorlichting en omroep); arbeid – Titus Mbathi*; gezondheid – A. Mukasa Mango (veeteelt); justitie – Joseph Kamau Kamere* (* = ongewijzigd).

Als belangrijkste aspecten van deze reorganisatie werden beschouw 1) de vervanging van vice-president Kibaki als minister van financiën (een portefeuille die hij sinds 1969 had beheerd) en 2) de beperking van minister Njonjo's verantwoordelijkheid tot de portefeuille van constitutionele zaken.
In commentaren werd gesteld dat Kibaki in een strijd om de macht was gewikkeld met zijn rivaal Njonjo, die ernaar zou streven hem als vice-voorzitter van de regerende Kenya African National Union (KANU) op te volgen en zo zelf vice-president van Kenia te worden. Maar president Moi ontkende het bestaan van een machtsstrijd en beklemtoonde dat zijn voornaamste bedoeling bij de reorganisatie was geweest het vaststellen van een duidelijke taakverdeling om dubbel werk te vermijden en het zodanig toewijzen van ministerstaken dat bepaalde regeringsdepartementen niet overbelast werden.

President Daniel Arap Moi.

Op 17 juni werd de benoeming bekendgemaakt van Justus Ole Tipis, tot dan toe assistent minister in het bureau van de premier, tot staatsminister.
Op 21 juli wisselden Oloitiptip (plaatselijk bestuur) en Mudawadi (cultuur en sociale diensten) van portefeuille.

Odinga uit KANU gestoten. Eén-partijstelsel gelegaliseerd. Arrestatie prominente dissidenten

Na berichten (o.a. in *The Observer* 9-5) dat de voormalige vice-president van Kenia, de 71-jarige Luo-leider Oginga Odinga, na een verblijf in Londen, van plan was de oprichting aan te kondigen van een nieuwe socialistische oppositiepartij, deelde president Daniel Arap Moi op 20 mei 1982 in Lari mee dat Odinga uit de regerende Kenya African National Union (KANU) was gestoten. De president beschuldigde Odinga van het voeren van „verdeeldheid zaaiende en destructieve propaganda tegen de regering" en van het uiten van „lasterlijke beschuldigingen die de goede reputatie van het land schaden".

De van de algemene verkiezingen van nov. 1979 uitgesloten Odinga was kort daarop door president Moi tot voorzitter van de door de staat gecontroleerde Katoenraad benoemd (pag. 76/2-'80). Moi gaf Odinga begin 1981 ook het passieve kiesrecht terug.
Bij de verkiezingen van 1974 en 1979 had in Odinga's vroegere kiesdistrict Bondo (West-Kenia) de onbekende Odinga-aanhanger Hezekiah Ougo Ouchieng de betreffende parlementszetel gewonnen van de Odinga-tegenstander William Odongo Omamo. In maart 1981 trad Ougo Ouchieng af om de weg voor Odinga vrij te maken, maar de KANU weigerde hem volgens een bericht van 17 april 1981 als kandidaat voor de verkiezing in Bondo toe te laten. Dat verbod werd opgelegd nadat Odinga op 4 april te Mombasa in het openbaar wijlen president Jomo Kenyatta als „land-grabber" had aangeduid en vervolgens president Moi in verlegenheid had gebracht door te beweren dat deze hem „Baba" (vader) had genoemd. Op 12 mei 1981 diskwalificeerde het hooggerechtshof van Kenia Gordon Jalango als kandidaat voor de verkiezing in Bongo, omdat hij op de dag van de nominatie niet alle vereiste documenten had verschaft. Bijgevolg werd de tweede kandidaat, de in 1974 en 1979 verslagen Omamo, verkozen verklaard.
Tijdens een persconferentie in Nairobi op 9 febr. 1982 deed Odinga in het openbaar een aanval op het economische beleid van de regering en op haar toestemming tot het verlenen van militaire faciliteiten aan de VS (zie pag. 686/3-'80). Hij stelde dat er een „systematische plundering" van Kenia's rijkdommen had plaatsgevonden en dat de economische kwalen van het land werden veroorzaakt door „corruptie, misbruik van buitenlandse valuta, invoer van luxe goederen, slechte planning, een te grote afhankelijkheid en misbruik van de buitenlandse hulp en het ontbreken van een totale energiepolitiek".

Hoewel Odinga bij zijn terugkeer in Nairobi op 18 mei had ontkend dat hij van plan was een nieuwe oppositiepartij op te richten, verklaarde een andere ex-parlementariër, George Anyona, op 20 mei dat Kenia „rijp is voor een tweede politieke partij".

Kenia was sinds het verbod van Odinga's Kenya People's Union (KPU) in 1969 (pag. 53/2-'70) de facto een één-partijstaat. Op 23 april 1981 had president Moi een verbod op het bestaan van parlementaire facties binnen de eenheidspartij KANU afgekondigd met het argument dat zulke facties, die op provinciale basis waren opgericht, schadelijk waren voor de nationale eenheid omdat zij stammentegenstellingen en etnische verschillen aanmoedigden. Daarop had Robert Ouko, de minister van buitenlandse zaken en voorzitter van Luo-Kuria factie, de onmiddellijke ontbinding van deze groepering bekendgemaakt, terwijl parlementsleden uit de Noordoostelijke provincie meedeelden unaniem te hebben besloten hun factie onverwijld te ontbinden.

Op 26 mei bekrachtigde het bestuur van de KANU, tijdens een vergadering onder voorzitterschap van president Moi, de uitstoting uit de KANU van Odinga en van Anyona.
Voorts verklaarde het bestuur dat „aangezien het land een de facto één-partij-staat is", het nu tijd werd die situatie te legaliseren, d.w.z. van Kenia de jure een één-partij-staat te maken. De KANU-fractie in het parlement en de procureur-generaal kregen opdracht het daarvoor noodzakelijke wetsontwerp ter amendering van de grondwet zo spoedig mogelijk op te stellen.
Op 4 juni werd dit amendement op de grondwet door de regering gepubliceerd en op 9 juni werd het unaniem door het parlement aanvaard.
Inmiddels waren in Kenia, dat sinds de ambtsaanvaarding van president Moi in 1978 geen politieke gevangenen meer kende, drie arrestaties verricht. De eerste die (27 mei) werd gedetineerd was Mwangi Stephen Muriithi (in 1981 ontslagen als plv. directeur van de inlichtingendienst). Daarna volgden George Anyona (op 30 mei; parlementslid tot 1979, toen de KANU zijn kandidatuur bij de verkiezingen afwees) en John Khaminwa, de advocaat van Muriithi en Anyona.

Studentendemonstraties. Arrestaties. Journalist veroordeeld. Hoofdredacteur ontslagen

In mei 1982 was er opnieuw sprake van onrust onder de studenten, nadat studentendemonstraties in voorgaande jaren (op 27 febr. 1980 en van 18 mei tot

15 juli 1981) tot sluiting van de Universiteit van Nairobi hadden geleid. Dit maal hadden de studentenacties tot gevolg dat drie colleges van 7 mei tot 9 juni werden gesloten en dat diverse docenten werden gearresteerd.

Radio-Nairobi had op 10 mei bericht dat de minister van hoger onderwijs, Joshua Joseph Kamotho, scherpe kritiek had geleverd op de studenten van het Kenya Technical Teacher's College, die de colleges hadden geboycot en geweigerd hadden het volkslied te zingen. Sommige studenten van de Universiteit van Nairobi hadden een verklaring uitgegeven waarin werd gesteld dat Kenia een meer-partijen staat was volgens de grondwet.

Op 6 juni beweerde president Moi tijdens een bijeenkomst te Nakuru dat studenten hadden samengezworen om wapens te verkrijgen uit het buitenland, „met inbegrip van bepaalde buurlanden". Hij stelde dat de studenten die meer dan één partij wensten „tot dezelfde groep behoren die onlusten heeft veroorzaakt aan de Universiteit van Nairobi en andere instellingen". Hij maakte ook melding van het „onderwijzen van subversieve literatuur gericht op het scheppen van wanorde in het land".

Toen de colleges op 9 juni werden heropend, werd alle docenten en studenten van het Kenyatta University College meegedeeld dat zij zich voor een streng onderzoek moesten melden.
Van de in juni gearresteerde docenten werden Maina Wa Kinyatti en Willy Mutunga aangeklaagd wegens het bezit van opruiende lectuur. Zij zaten sinds 24 juni vast op grond van de openbare veiligheidswet in afwachting van hun proces. Hetzelfde lot trof op 16 juli twee docenten van de Universiteit van Nairobi, nl. Wamoji Kangaru Wachira (gearresteerd op 7 juni, vrijgelaten op 12 juni en weer gearresteerd op 28 juni) en Edward Akongo Oyugi.
Op 19 juli werd Wangondu Kariuki, een redacteur van het Swahili-landbouwmagazine „Mashambani", te Nairobi veroordeeld tot 4½ jaar gevangenisstraf, na schuldig te zijn bevonden aan het bezit van een pamflet, Pambana-orgaan van de 12 december beweging, waarin kritiek werd geleverd op de corruptie en de buitenlandse invloeden in Kenia's economie en politiek.

In febr. had Kariuki tevergeefs deelgenomen aan een tussentijdse parlementsverkiezing in Nyeri voor de zetel van Waruru Kanja, die op 24 sept. 1981 tot 3 jaar gevangenisstraf was veroordeeld wegens overtreding van de valutabepalingen. Tijdens de campagne had Kariuki's radicale programma steun gekregen van oude nationalistische politici, universiteitsdocenten en enkele radicale parlementsleden.

Op 21 juli werd de hoofdredacteur van het oudste en op één na grootste dagblad van Kenia „The Standard", George Githii, door de directie ontslagen, nadat hij in een hoofdartikel van 20 juli kritiek had geleverd op de recente arrestaties zonder vorm van proces. In het parlement hadden vice-president Mwai Kibaki en de minister van constitutionele zaken, Charles Njonjo, een scherpe aanval op het artikel en de hoofdredacteur gedaan. Kibaki suggereerde dat Githii de belangen van buitenlanders diende. („*The Standard*", die als spreekbuis van Njonjo gold, wordt beheerst door de in Londen gevestigde Lonrho-groep en vijf van de zeven directieleden zijn buitenlanders). Paul Ngei, de minister van veeteelt, noemde Githii een verrader en zei dat hij moest worden gedetineerd. Later leverde ook president Moi kritiek op Githii; hij zei dat sommige „mislukkelingen" de taak van de regering om de stabiliteit te handhaven onnodig bemoeilijkten door te beweren dat de Kenianen in vrees leefden.

Op 28 juli werd door *The Times* bericht dat Githii's paspoort was ingetrokken. De volgende dag meldde dit blad dat ook Odinga's paspoort in beslag was genomen.

Op 25 mei 1981 werden vijf journalisten van de „Daily Nation" in vrijheid gesteld, nadat zij drie dagen door de politie in Nairobi voor ondervraging waren vastgehouden. Hoofdredacteur Joe Rodrigues verbleef één nacht in het hoofdkwartier van de CID. Tevoren had president Moi het blad beschuldigd van „onverantwoordelijke en oproerige" berichtgeving over een staking van staatsartsen. Bovendien had het blad in een hoofdartikel kritiek geleverd op de uitsluiting van Odinga van de stembus. Op 14 juli 1981 werd het vertrek van Rodrigues als hoofdredacteur van de Daily Nation per eind juli aangekondigd.

In maart 1982 werd de opvoering van het toneelstuk „Maitu Njugira" (Moeder, zing voor mij) van Kenia's bekendste auteur Ngugi Wa Thiongo door de autoriteiten tegengehouden. De première van dit in de Kikoejoetaal geschreven stuk over een boerenopstand tegen de koloniale arbeidswetten op 19 febr. werd door de politie verhinderd, waarna het Kamiriithu-toneelgezelschap na enkele succesvolle voorstellingen in het theater van de universiteit ook daar werd verjaagd, aldus de NZZ (20-3). Ngugi Wa Thiongo zat van dec. 1977 tot dec. 1978 zonder aanklacht en zonder proces in de gevangenis.

Economische ontwikkelingen. President Moi waarschuwt Aziaten

In 1979 en 1980 werd Kenia getroffen door een droogteperiode, waardoor de agrarische produktie – de ruggegraat van Kenia's economie –, incl. koffie, thee en sisal, met 1,3% daalde. In 1979 moest ook graan ter waarde van $ 75 mln worden ingevoerd om de tekorten te dekken. De economische groei, die in 1979 nog 4,1% bedroeg, liep in 1980 terug tot 2,4%, het slechtste resultaat sedert de onafhankelijkheid in 1963. Het tekort op de handelsbalans bedroeg in 1980 8,45 mrd Kenia-shilling, vooral ten gevolge van de met 51% toegenomen invoer (vooral van steeds duurdere olie). De betalingsbalans bood in 1980 een record negatief saldo van 1,422 mrd Kenia-shilling, hoewel de inkomsten uit het toerisme toenamen tot 1,65 mrd Kenia-shilling. De deviezenreserves daalden van 3, 956 mrd tot 3,364 mrd Kenia-shilling tussen dec. 1979 en mei 1981, terwijl de staatsschuld in juni 1980 17,15 mrd Kenia-shilling bedroeg.
Eind maart 1982 meldde het Keniase ministerie van economische planning en ontwikkeling dat de Keniase economie in 1981 met ruim 3,5% was gegroeid en dat de globale landbouwproduktie met 5% toenam, al groeide de produktie voor de markt met hoogstens 1%. De produktie van de voornaamste exportprodukten koffie en thee stagneerde. De industriële produktie nam met 5% toe, ook al daalde de consumptie van aardolieprodukten door de sterk gestegen energieprijzen met 10%

Het toerisme, Kenia's tweede inkomstenbron, liep door de internationale economische recesie met 1% terug.
Het tekort op de betalingsbalans verminderde in 1981 in vergelijking met het voorafgaande jaar weliswaar met 16% maar bedroeg nog altijd 1,8 miljard gulden. Daardoor nam de buitenlandse deviezenreserve, ondanks geregelde bijstand van het Internationale Monetaire Fonds, verder af. Op dit moment zit Kenia op het gevaarlijk lage niveau van ruim een half miljard gulden, wat nog niet voldoende is om de importen van een maand te betalen.

Een van de grootste problemen in Kenia is het kennelijke onvermogen om de bestedingen op de ministeries en in de staatsbedrijven terug te dringen. Zo namen de overheidsleningen in 1981 met 76% toe en die in de particuliere sector met slechts 8%. Dit alles leidde tot een duidelijke verarming. Zo groeiden de consumptieprijzen in 1981 met 21%, terwijl de werkloosheid, die volgens schattingen al zeker 20% bedraagt, verder toenam.

In zijn economische overzicht 1982 voorzag minister Zachary Onyonka een economische groei van 4,5% (slechts 0,6% hoger dan de gemiddelde jaarlijkse bevolkingstoename) vergeleken met een groei van 4,8% in 1981. De minister voorspelde in de landbouwsector een produktietoename van 5%, terwijl hij eenzelfde groei in de industriële sector voorzag. De voorspelde economische groei van 4,5% zal overigens alleen worden gehaald als de inflatie, die nu bijna 20% bedraagt, niet verder stijgt.
De situatie van de betalingsbalans zal moeilijk blijven, de handelstekorten zullen voortduren en Kenia zal ook dit jaar in sterke mate afhankelijk blijven van hulp en financiering van buitenaf. Minister Onyonka stelde in zijn over-

zicht dat de voedselproduktie zeer bevredigend is en onder meer helpt de negatieve effecten van de economische wereldrecessie te neutraliseren. Tot die negatieve effecten rekende hij de lagere prijzen op de wereldmarkten voor koffie en thee. Verder zijn er nog altijd voelbare gevolgen van de scherpe olieprijsverhogingen van anderhalf jaar geleden.
De conclusie van het overzicht: 1981 was een moeilijk jaar en 1982 zal niet minder moeilijk worden.
Met het oog op het nog steeds toenemende tekort op de batalingsbalans – van 1.446 mln Kenia-shilling in 1980 tot 1.832 mln eind 1981 werd de shilling op 21 sept. 1981 met 15% gedevalueerd.

Op 6 febr. 1982 richtte president Moi in een toespraak tot een delegatie uit Embu een waarschuwing aan het adres van de Aziatische zakenlieden, die onder de Aziatische gemeenschap in Kenia (ca. 80.000 leden) de vrees voor een mogelijke uitwijzing – net als in 1972 door Idi Amin in Oeganda – opriep. Moi verklaarde:

„Ik wil niemand discrimineren, maar zakenlieden van Aziatische oorsprong zijn verwikkeld in bijna alle sociale euvels van dit land... In plaats dat de Aziaten hun commerciële kennis gebruiken om Afrikaanse collega's te helpen, ruïneren ze de Keniase economie door geld uit het land te smokkelen, en goederen te hamsteren." Hij waarschuwde: „Vanaf nu zal iedereen die op smokkelen of hamsteren wordt betrapt streng worden getraft. Als hij een Aziaat is wordt hij het land uitgewezen of hij nu staatsburger is of niet. En als hij een Afrikaan is, zal hij zijn handelsvergunning verliezen."
Enkele weken later betrok de president ook de Afrikanen en de Europeanen in zijn kritiek.

Mislukte coup

In de vroege morgen van 1 aug. om 3.00 uur deden militairen van de Keniase luchtmacht een poging de macht te grijpen. De opstandige militairen, afkomstig van de Eastleigh luchtmachtbasis in Nairobi en uit Embakasi (15 mijl ten zuiden van de hoofdstad), veroverden het radiostation van Nairobi. Vervolgens werd een boodschap uitgezonden dat een National Redemption Council het „corrupte en ondemocratise regime" van president Moi omver had geworpen. De vrijlating van alle politieke gevangenen werd aangekondigd. De studenten werden tot demonstraties opgeroepen.
Tegen de middag deelde radio-Nairobi mee dat de rebellie van „elementen van de luchtmacht" was onderdrukt en dat de regering-Moi de toestand in de hoofdstad weer onder controle had. Loyale eenheden van het leger, geleid door de stafchef generaal Jackson Mulinge en zijn plaatsvervanger generaalmajoor Abdul Mohammed, hadden na hevige strijd tegen 9.00 uur het radiostation heroverd. Ook bij de luchtmachtbasis te Nanyuki (90 mijl ten noorden van Nairobi) werden felle gevechten gemeld. Alsmede bij de luchtmachtbasis Eastleigh te Nairobi.
Inmiddels vonden tijdens het machtsvacuüm in de hoofdstad op grote schaal plunderingen plaats, vooral in het winkelcentrum Westlands. Kenianen uit Nairobi's grote zwarte krottenwijk Mathare Valley overstroomden de naburige Aziatische wijken. Vele Aziaten verloren niet alleen hun bezit, maar werden ook mishandeld, terwijl tientallen Aziatische vrouwen en meisjes het slachtoffer werden van aanranding. De meeste vrouwelijke slachtoffers vielen in de wijken Pangani en Eastleigh in de nabijheid van Mathare Valley.
Aan het eind van de dag kondigde president Moi een nachtelijk uitgaansverbod af voor Nairobi en Nanyuki, nadat hij van zijn huis in Kabarak (192 km buiten Nairobi) in de hoofdstad was teruggekeerd. Volgens de autoriteiten waren toen ca. 300 leden van de luchtmacht gearresteerd, maar de leiders van de coup – met naar verluidt als voornaamste kolonel John Odipo – waren nog niet aangehouden. 's Avonds landde op het vliegveld van de Tanzaniaanse hoofdstad Dar-es-Salaam een toestel van de Keniase luchtmacht met een onbekend aantal militairen. Later meldde het Tanzaniaanse dagblad *Uhuru* dat in het toestel vier coupleiders zaten, o.w. kolonel Odipo, en dat zij politiek asiel in Tanzania hadden gekregen.
Na een kabinetszitting o.l.v. president Moi maakte de regering op 2 aug. via de radio de sluiting van de Universiteit van Nairobi bekend. De studenten van de „Nairobi University" en het „Kenyatta University College" werd opgedragen naar huis terug te keren en zich daar bij de plaatselijke autoriteiten te melden. Volgens de regering zouden studenten zich aan plunderingen hebben schuldig gemaakt en via een radiocommuniqué hun steun aan de rebellen hebben betuigd. Een aantal studenten zou aan de oproep van de rebellen om te gaan demonstreren gevolg hebben gegeven en „vele" studenten zouden door regeringsmilitairen zijn doodgeschoten.

Op 3 aug. riep president Moi zijn landgenoten op hem te steunen, nadat het ultimatum aan de rebellen om zich uiterlijk om 12.00 uur over te geven was verlopen. Er waren toen volgens regeringsbronnen 1.000 luchtmachtmilitairen gearresteerd, terwijl melding werd gemaakt van 250 doden (150 rebellen) en 500 gewonden. De president bezocht die dag de getroffen gebieden in de hoofdstad. Omstreeks 200 rebellen zouden toen nog voortvluchtig zijn. Maar het leven in Nairobi hernam toen zijn normale loop en het internationale vliegveld werd heropend.

Op 4 aug. stuurde de regering een delegatie naar Tanzania, vermoedelijk om te onderhandelen over de teruggave van het uitgeweken militaire toestel en de uitlevering van de vier luchtmachtmilitairen. Het aantal arrestanten werd toen aangegeven met ca. 3.000, nl. 1.000 plunderaars en 2.000 van de in totaal 2.500 luchtmilitairen. De regering maakte die dag bekend dat inmiddels alle luchmachtbases weer in handen van de autoriteiten waren.
Op 5 aug. verklaarde president Moi tegenover diplomaten in Nairobi dat de mislukte couppoging 129 doden had gevergd, hoofdzakelijk rebellen van de

Een beeld van de vernielingen in Nairobi na de mislukte coup van 1 augustus.

luchtmacht. Naar zijn zeggen was de rebellie voortgekomen uit de lagere rangen van de luchtmacht op de basis Embakasi.

Nasleep mislukte coup

Op 8 aug. deelde het ministerie van defensie mee dat „een aanzienlijk aantal" luchtmachtmilitairen zich nog niet aan de autoriteiten had overgegeven. Zij kregen alsnog (tot 9 aug. om 18.00 uur) de tijd zich te melden. Toen werd ook de arrestatie (op 6 aug.) van een radicaal parlementslid, Koigi Na Namwere, gemeld.
Op 10 aug. overleed James Gichuru (68), staatsminister in het bureau van de president (en minister van financiën en defensie onder Kenyatta), in Nairobi.

Op 11 aug. demonstreerden ca. 75.000 Kenianen in het Uhuru-park te Nairobi ten gunste van president Moi. Diezelfde dag ontsloeg de president Peter Oloo Aringo, een Luo, als minister van milieu en natuurlijke rijkdommen. Hij werd opgevold door een andere Luo, William Odongo Omamo, een tegenstander van Odinga. Ook de directeur van de Kenya Film Corporation werd vervangen.

Op 12 aug. verzocht Kenia Tanzania om uitlevering van de vier luchtmachtmilitairen. Dit waren sergeant Pancras Oteyo Okumu en soldaat eerste klas Hezekiah Ochuka Rabala (leden van de Luo-stam) alsmede majoor Ole Leshan en majoor Marenda, die door beide eerstgenoemde militairen waren gedwongen hen naar Dar-es-Salaam te vliegen. Nadat de beide officiervliegers met hun toestel naar Kenia waren teruggekeerd, werden Ochuka en Okumu op 26 aug. door de Tanzaniaanse onderzoeksrechter Goodwill Koroso te Dar-es-Salaam verhoord i.v.m. het Keniase uitleveringsverzoek. Ochuka beweerde toen dat hij als voorzitter van de „People's Redemption Councul", de opstand tegen de regering-Moi had geleid. Zijn mannen hadden naar zijn zeggen het centrum van Nairobi veroverd, incl. het postkantoor, het radiostation en de centrale bank, en zij hadden hun hoofdkwartier gevestigd op de luchtmachtbasis in Eastleigh (Nairobi). Ochuka omschreef Okumu als zijn rechterhand. Inmiddels was duidelijk dat er geen kolonel Odipo bestond en dat die naam door één van de coupleiders moest zijn aangenomen.

Inmiddels was de universiteitsdocent Wully Mutunga gedetineerd, terwijl de aanhouding werd gemeld van studentenleider David Onyfngo Oloo, professor Joseph Malu en Arila Odinga (zoon van Oginga Odinga) alsmede van parlementslid Mark Bosire, parlementair secretaris van de KANU, en Otieno Mak'Onyango, een journalist. Aldus berichten in de periode 13-20 aug.
M.i.v. 20 aug. werd een verhoging van het minimummaandloon afgekondigd tegelijk met een prijsverhoging van de eerste levensbehoeften. De rijstprijs steeg met 27%, terwijl het minimumloon met 5% werd opgetrokken.
Op 21 aug. werd de Keniase luchtmacht door president Moi ontbonden. Generaal-majoor Abdul Mohammed, de plv. stafchef van het leger, werd met de opbouw van een nieuwe luchtmacht belast. De chef van de Keniase politie, Ben Gethi, werd „om redenen van openbaar belang" ontslagen en vervangen door de chef van de presidentiële veiligheidsdienst, plv. commissaris Bernard Njiinu. De aan Gethi ondergeschikte commandant van de paramilitaire General Service Unit (GSU), Mbuthia, werd vervangen door Erastis Mbijjiwe. Over het lot van ex-luchtmachtcommandant generaal-majoor Peter Kariuki en van ex-GSU-chef Mbuthia werd toen niets meegedeeld.
Op 31 aug. berichtte de *Nairobi Times* dat Ben Gethi en Peter Kariuki waren gearresteerd.

Op 3 sept. werd de avondklok in Nairobi opgeheven. De toestand was weer normaal, en slechts 25 luchtmachtmilitairen werden nog gezocht, aldus een verklaring van het presidentiële bureau.
Het officieuze dodental van de mislukte coup bedroeg toen ca. 300, het officiële – op 18 aug. door Ben Gethi bekendgemaakte – 159.

Aziaten

Op 6 sept. waarschuwde John Keen, minister in het bureau van de president, de Aziaten in Kenia tegen een massale uittocht. „Geen land ter wereld is geheel veilig. De plunderingen die een paar weken geleden Bombay troffen en vorig jaar het Londense Brixton waren erger dan die in Nairobi", aldus de bewindsman. Hij vervolgde: „Aziatische winkels zijn geplunderd, maar Afrikaanse winkels ook. Aziatische vrouwen zijn aangerand, maar het aantal aangerande Afrikaanse vrouwen was groter". Het voorgaande weekeinde trachtte ook president Arap Moi de Aziaten te lijmen door de verzekeringsmaatschappijen te vragen terug te komen op hun beslissingen geen schadevergoeding te geven aan zakenlieden die het slachtoffer werden van het geweld. Maar de verzekeringsmaatschappijen stelden dat zij schade door rellen en oorlogsdaden niet vergoeden. De schade bedraagt volgens officiële ramingen meer dan 330 miljoen gulden en Aziatische zakenlieden zijn de opvallendste slachtoffers. President Moi heeft de verzekeraars voorgesteld „ten minste een klein beetje" te vergoeden zodat de zakenlieden opnieuw kunnen beginnen.
NRC/H'blad (7-9) meldde uit Nairobi:

„Er liggen nu al 3500 aanvragen voor buitenlandse deviezen bij de Keniase centrale bank en ze zijn meest afkomstig van Aziaten met een Indiaas paspoort, die na het recente tumult terug willen naar India. Tegelijkertijd is bij verscheidene Westerse ambassades in Nairobi de vraag van Aziaten naar immigratiemogelijkheden verveelvoudigd. Het Britse Hoge commissariaat verwerkte hier de afgelopen weken gemiddeld 120 aanvragen per dag."

Gevangenisstraffen voor luchtmachtmilitairen

Op 14 sept. veroordeelde een krijgsraad in het Langata-legerkamp in West-Nairobi een eerste groep van zeventien militairen van de luchtmacht tot gevangenisstraffen van 12 tot 25 jaar wegens hun rol in de mislukte staatsgreep van 1 augustus. De krijgsraad achtte zestien van de verdachten schuldig aan muiterij en één aan het niet onderdrukken van muiterij; laatstgenoemde kreeg 12 jaar.
Op 16 sept. werden vijf korporaals en twee soldaten wegens muiterij door de krijgsraad veroordeelt tot gevangenisstraffen van 12 tot 22 jaar. Die dag werden voor het eerst enkele journalisten tot het proces toegelaten dat tot dan toe achter gesloten deuren plaatsvond.
De tot dusver wegens muiterij aangeklaagde militairen – een aanklacht waarop maximaal 25 jaar staat – waren niet van tevoren op de hoogte van de coupplannen. (*The Times, Financial Times, NZZ, NRC/H'blad*)

SOEDAN

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN. ECONOMISCHE MAATREGELEN

Op 12 sept. 1981 werden in de Soedanese hoofdstad Khartoem 8.000 mensen gearresteerd – „ongewenste personen, zwervers, werklozen, homoseksuelen en misdadigers" – die ervan beschuldigd werden „de openbare orde te bedreigen" (zie pag. 668/2-'81).
Het betrof voornamelijk vluchtelingen uit Tsjaad, Oeganda en Eritrea. Op 29 sept schreven Soedanese kranten dat bij diverse vluchtelingen wapens waren ontdekt en dat anderen zich als Libische provocateurs hadden ontpopt.

Benoeming derde vice-president. Arrestaties

Op 3 okt. 1981 benoemde president Nimeiry de minister van nationale veilig-

heid, generaal-majoor Umar Mohammed el Tayib, tot derde vice-president van Soedan. Deze verklaarde de volgende dag dat bij de arrestaties in Khartoem diverse mensen waren aangehouden die hadden toegegeven tot het in Libië gevormde „Soedanese Bevrijdingsleger" te behoren dat ten doel had het Soedanese bewind omver te werpen.
Volgens de *Financial Times* (29-10-'81) hadden de Soedanese autoriteiten bij de aanpak van het veiligheidsprobleem in Khartoem in de voorgaande twee maanden 18.000 „zwervers" aangehouden, van wie ca. 7.000 zouden zijn gedetineerd. Eind oktober verklaarde de (toenmalige) minister van voorlichting, Ismael el Haj Musa, dat 20 van de gearresteerden hadden bekend een Libische militaire opleiding te hebben ontvangen en naar Khartoem te zijn gezonden om deel te nemen aan een campagne van bomaanslagen.
De eerste vice-president en minister van defensie, luitenant-generaal Abdul Magid Hamid Khalil, had op 19 okt. bekendgemaakt dat de op 23 sept. begonnen Libische bombardementen op Soedanese grensdorpen in de provincie Darfour (nabij Tsjaad) sinds 14 okt. waren gestaakt (zie pag. 668/2/3-'81).

Ontbinding parlementen. Benoeming interim-president Zuid-Soedan

In op 5 okt. 1981 uitgevaardigde decreten ontbond president Nimeiry de Nationale Volksvergadering alsook de Regionale Volksvergadering van Zuid-Soedan, die beide in april 1980 waren gekozen (zie pag. 223/3-'81), teneinde de decentralisatie van de regeringsbevoegdheid te vergemakkelijken, overeenkomstig het besluit van het derde nationale congres van de Soedanese Socialistische Unie (SSU) uit 1980 (pag. 223/1-'81).

Dit congres had bepaald dat er naast de sinds 1972 bestaande autonome Zuidelijke regio ook vijf Noordelijke regio's zouden komen, elk met een eigen regering en parlement. In verband daarmee zou het aantal afgevaardigden in de Nationale Volksvergadering worden verminderd van 366 tot 151, terwijl vele bevoegdheden van dit nationale parlement aan de vijf regionale parlementen zouden worden overgedragen, w.o. die betreffende de regionale veiligheid, gezondheidszorg, ontwikkeling, onderwijs, verkeer en sociale zaken.
Aangekondigd werd dat de verkiezingen voor een nieuwe Nationale Volksvergadering binnen twee maanden zouden worden gehouden en die voor de regionale parlementen binnen zes maanden.

In verband met de ontbinding van de regionale Volksvergadering van Zuid-Soedan werd de voorzitter van de Hoge Uitvoerende Raad (regionale regering) aldaar, Abel Alier, van zijn ambt ontheven evenals de overige raadslieden en de gouverneurs van de zuidelijke regio. Generaal Gasmallah Abdullah Rassas, een zuidelijke moslem, werd tot interimvoorzitter van de Hoge Uitvoerende Raad benoemd als leider van een overgangsregering die tot taak kreeg de mogelijkheden van een decentralisatie van de bevoegdheden in het Zuiden naar analogie van het Noorden te onderzoeken en binnen zes maanden een referendum over een opdeling van het Zuiden in kleinere regio's te organiseren.

President Nimeiry had op 11 aug. 1981 al – op aanbeveling van Alier – een reeks mutaties m.b.t. de Zuidelijke regionale ministers en gouverneurs bekendgemaakt. O.a. was de vicevoorzitter van de Hoge Uitvoerende Raad, Peter Gatkuoth, toen tevens tot regionale minister van industrie en mijnbouw benoemd.

Over de kloof Noord-Zuid en de situatie in het Zuiden schreef *NRC/H'blad* (17-10-'81) o.a.:

„...Sinds de Soedanese president Nimeiry in 1972 met de vrede van Addis Abeba – volgens welke het Zuiden autonomie kreeg – een einde maakte aan de 17-jaar oude oorlog tussen het islamitische Noorden en het christelijk/animistische Zuiden is de spanning in het Zuiden niet zo hoog geweest als in het afgelopen jaar. (...)
De aanleiding voor de spanning tussen noord en zuid is de olie die vorig jaar werd gevonden in het Zuiden. In november werd er in het nationale parlement in Khartoem een nota ingediend met het voorstel vijf nieuwe regio's te vormen in het Noorden. Volgens de landkaart die met de nota vergezeld ging zou hierdoor een groot deel van het Zuiden door het Noorden worden opgeslokt. Woede brak uit onder de zuiderlingen en protesten volgden in het autonome parlement in de zuidelijke hoofdstad Juba.
De zuiderlingen vreesden dat het gebied rond Bentiu, waar de olie was gevonden, door de grenswijziging aan het Noorden zou gaan toebehoren. Nimeiry greep in ten gunste van het Zuiden en de woede bedaarde.
Maar deze was nog niet geluwd of de nationale minister van energiezaken, Sharif el Tuhami, gooide olie op het vuur. Hij besloot dat de olieraffinaderij net iets over de grens in het noordelijke Kosti zou worden gebouwd en niet in Bentiu. De zuidelijke president Abel Alier, een persoonlijk vriend van Nimeiry, reisde naar het Noorden om de president te bewegen opnieuw ten gunste van de zuiderlingen in te grijpen.
De balanceerkunst van Nimeiry om in het grootste en meest gemêleerde land van zwart Afrika alle religieuze en belangengroepen tevreden te stellen viel dit keer echter voor het Zuiden negatief uit. De minister van energie Tuhami is een vooraanstaand figuur in de Moslim Broederschap en werd nog maar onlangs door Nimeiry in de centrale regering gehaald om de islamitische fundamentalisten te weerhouden van een gevaarlijke oppositierol. De fundamentalisten zijn fel tegen de Soedanese vriendschap met het geïsoleerde Egypte en om hen te vriend te houden dient Nimeiry ook hen zo nu en dan hun zin te geven. De raffinaderij werd dus aan het Noorden toegewezen. Als compensatie stopte Khartoem één miljoen Soedanese ponden (*f* 4,8 mln) in ontwikkelingsprojecten rond Bentiu.
Uit economisch oogpunt is de keuze voor het noordelijke Kosti logisch. In de stad bestaat al de nodige infrastructuur en de afvoerwegen naar de noordelijke havenstad Port Sudan zijn veel korter. De zuiderlingen betogen daarentegen dat de raffinaderij het Zuiden juist de kans geeft uit zijn chronische spiraal van onderontwikkeling te komen. Ze zien in Nimeiry's besluit het bewijs dat de overheersende rol van het Noorden nog altijd bestaat. (...)
Van integratie van beide bevolkingsgroepen valt in het Zuiden nauwelijks te spreken. De „geïmmigreerde" Arabieren, die veelal de handel controleren, leven in Juba nog steeds in aparte woonwijken en voelen zich een vreemde eend in de bijt bij de zwarten. De assimilatie zal nog tientallen jaren duren.
Binnen de zwarte gemeenschap in het Zuiden is evenmin sprake van eenheid. Sinds de overeenkomst van Addis Abeba van 1972 hebben de tegenstellingen tussen de dominerende Dinka's en de vier andere minderheidsstammen de politiek in hoge mate bepaald.
Twee politici spelen in dit machtsspel de hoofdrollen: de Dinka Abel Alier, die van 1972 tot 1978 president van het Zuiden was en vorig jaar opnieuw werd gekozen, en Joseph Lagu, ex-leider van de zuidelijke guerrillastrijders, president van het Zuiden van 1978 tot 1980 en behorend tot een minderheidsstam van de Madi-groep. Alier liet in zijn kabinetten altijd de Dinka's overheersen terwijl Lagu dezen juist uit zijn regeringsploeg probeerde te houden.
Nadat Lagu vorig jaar (1980) het veld moest ruimen na beschuldigingen over slecht bestuur en corruptie zat hij niet bij de pakken neer. Als lid van het Centrale Comité van de regerende Soedanese Socialistische Unie (SSU) in Khartoem stelde hij voor het autonome Zuiden in drie regio's op te delen om daarmee een einde te maken aan de overheersende rol van de Dinka's. Het Centrale Comité nam zijn advies over maar het zuidelijke parlement onder aanvoering van Alier keurde de opdeling unaniem af.
Daarmee was de kous echter niet af want volgens de Addis Abeba-overeenkomst van 1972 dient elke wijziging van het autonome bestuur in het Zuiden aan het volk te worden voorgelegd. Om een zo vrij mogelijke campagne te verzekeren ontbond Nimeiry daarom vorige week het zuidelijke parlement en stuurde de regering naar huis zodat binnen 6 maanden een volksstemming kan worden gehouden..."

Ontslag kabinet. Afkondiging economisch programma. IMF-krediet. Nieuw kabinet

Op 9 nov. 1981 maakte president Nimeiry het ontslag van het kabinet en de uitvoering van een 18 punten tellend nieuw economisch programma bekend. De president verklaarde volgens radio-Omdurman dat hij de leiding van de staatszaken en de openbare sector aan een nadere beoordeling wilde onderwerpen „zodat slechts degenen die competent zijn verantwoordelijkheid kunnen dragen en de regeringsstructuur in overeenstemming met de eisen van het nieuwe economische programma kunnen brengen".
Dit bezuinigingsprogramma was opgesteld in overleg met het Internationale Monetaire Fonds (IMF). Op 25 okt. had de (toenmalige) minister van financiën, Badreldin Sulayman, meegedeeld dat de onderhandelingen tussen een IMF-team en Soedanese functionarissen een akkoord hadden opgeleverd over een standby krediet voor 12 maanden

van 198 mln SDR's (ca. $ 225 mln). De formele goedkeuring van dit krediet werd op 24 febr. 1982 door het IMF bekendgemaakt, dat toen tevens verklaarde dat de in mei 1979 goedgekeurde (en in nov. 1980 verlengde) regeling „op verzoek van de Soedanese regering" was ingetrokken.

Volgens het IMF bleven de resultaten van deze regeling in de eerste twee jaar (1979-'80 en 1980-'81) achter bij de doelstellingen. Hoewel het reële bruto nationaal produkt in 1980-'81 na twee jaar van achteruitgang licht was gestegen, was de katoenproduktie tot het laagste peil in 25 jaar gedaald, bleef de betalingsbalans onder druk staan en was, na aanvankelijke verbetering, ook het deficit in de openbare sector gegroeid. In 1980 daalde de uitvoer tot $ 500 mln, terwijl de invoer tot $ 1,7 mrd steeg.
Eind 1981 bereikte de totale buitenlandse schuld van Soedan een omvang van 3 mrd Soedanese Ponden, terwijl het tekort op de betalingsbalans op $ 700 mln werd geraamd en het inflatiepeil op 50%.

Het op 9 nov. afgekondigde 18 punten plan omvatte de volgende maatregelen:

1) Een devaluatie van het Soedanese Pond met 12,5%. 2) Unificatie van de officiële en parallelle wisselkoersen op een eenheidskoers van 0,90 Pond per Amerikaanse dollar (tevoren 0,50 tegen de officiële koers van 0,80 tegen de parallelle toeristenkoers). 3) Stimulerende maatregelen om het sparen te bevorderen en de nationale reserves te mobiliseren. 4) Afschaffing of verlaging van de invoerrechten op consumptiegoederen als zeep, schoenen, garens, textiel en kleding. 5) Verhoging van de invoerrechten op industrieprodukten die inheemse produkten beconcurreren en op luxe consumptiegoederen. 6) Invoering van een extra heffing van 10% op ingevoerde goederen. 7) Onmiddellijke en volledige afschaffing van de subsidie op olie en oliederivaten. 8) Geleidelijke afschaffing over een periode van 18 maanden van de subsidies op tarwe en suiker „mits er voldoende hoeveelheden van deze grondstoffen zijn en de distributie ervan wordt verbeterd", vergezeld van het verlenen van vergunningen aan instanties in de particuliere en openbare sector om suiker en tarwe te importeren. 9) Beperking van de regeringsuitgaven op selectieve basis om 20 mln Soedanese Ponden te besparen, o.m. bij vertegenwoordigingen in het buitenland en t.a.v. studiebeurzen.

10) Afschaffing of verlaging van uitvoerrechten op produkten als vlees en sesam. 11) Aanpassing van de reisvergoedingen voor ambtenaren om die in overeenstemming te brengen met de kostenstijging van het openbaar vervoer en de benzine. 12) Optrekking van de belastingvrije voet bij de inkomstenbelasting van 1.000 tot 1.200 Pond. 13) Aanvaarding van stringente maatregelen om achterstallige belastingen „met alle legale middelen" te innen. 14) Invoering van een systeem waarbij alle winsten in de openbare sector rechtstreeks aan de nationale schatkist worden afgedragen. 15) Verscherping van de regeringscontrole op buitenlandse schulden en op alle kredietfaciliteiten. 16) Invoering van een bepaling dat alle openbare depots, corporaties en regeringsinstellingen inventarislijsten opmaken, dat noodzakelijke maatregelen worden getroffen t.a.v. alle overschotten en dat met winsten uit verkoop wordt gehandeld zoals door de president bepaald. 17) Afschaffing van de maatschappij voor openbaar eigendom. 18) Opstelling van een programma voor openbare investeringen t.b.v. de bouwnijverheid, infrastructuurprojecten, energie en openbaar-nutsbedrijven/diensten.

Op 24 nov. 1981 installeerde president Nimeiry een nieuw kabinet van de volgende samenstelling:

President, premier, minister van landbouw en irrigatie – generaal-majoor Jaafer Mohammed al-Nimeiry (nieuwe ministeriële taak); eerste vice-president en minister van defensie – lt.-gen. Abdul Magid Hamid Khalil; tweede vice-president – Abel Alier; derde vice-president, directeur staatsveiligheid – gen.-majoor Umar Mohammed el Tayib.

Ministers: transport en verbindingen – gen.-majoor Khalid Hassan Abbas (voorheen gezondheid); justitie – Hassan Abdalla al Turabi; financiën en economische planning** – Ibrahim Munim Mansur*; onderwijs en oriëntatie – Nadhir Dafa'allah*; bureau van de president** – Abu Bakr Mohammed Osman Salih (kabinetszaken); presidentiële zaken – Baha el Din Mohammed Idris; energie en mijnbouw – Mohammed Sharif el Tuhami; samenwerking, handel en bevoorrading – Faroug Ibrahim al Magboul; binnenlandse zaken – Abdel Ahmed Rahman Mohammed; buitenlandse zaken – Mohammed Mirghani Mubarak; adviseur premier en minister van arbeid** – Hayder Mohammed Khabsoun (openbare diensten); bureau van de president** – Khalid al-Khayr Umar*; minister en juridisch adviseur bureau van de president** – Yusuf Mikael Bakhit*; minister en adviseur bureau van de president voor decentralisatie** – Sjeik Bashir al Shaykh*; minister en persadviseur van de president** – Mohammed Mahjub Sulayman*; bouwnijverheid en openbare werken – Babkir Ali al Tawm*; gezondheid – Ali Mohammed Fadl*; industrie – Mohammed al Bashir al Waqi*; voorzitter Hoge Raad van religieuze zaken – Dafalla el Haj Yusuf (onderwijs en oriëntatie); voorzitter Nationale Raad voor sport en jeugd** – Ali Mohammed Shummu*.
Staatsministers: landbouw en irrigatie – Sughayyirun al Zayn* en Uthman Abder Rahman Hakim*; financiën en economische planning – Bashir Ibrahim Uthman Ishaq* en Abder Rahman Abder Wahab*; samenwerking, handel en bevoorrading – Ahmad Salim Ahmad*; binnenlandse zaken – Mohammed Uthman Abu Saq*; staatsminister t.b.v. voorzitter ministerraad – Mohammed el Hasan Ahmad el Haj*; energie en mijnbouw – Yusuf Sulayman*. (* = nieuw; ** = nieuwe of gewijzigde portefeuille).

Onder de ministers uit het oude kabinet (zie pag. 222/3-'81) die niet terugkeerden waren: Izzeldin Hamid (industrie), Badreldin Sulayman (financiën), generaal-majoor Nasr el Din Mustafa (nationale planning), Ahmed el Sayed Hamad (verbindingen), Mustafa Osman Harrar (transport), Omer el Amin (voedselvoorziening, landbouw en natuurlijke hulpbronnen) en Mohammed Sid Ahmed Abdalla (bouwnijverheid en openbare werken).

President Jaafer Mohammed al-Nimeiry

Studentenprotest

De stijging van de voedselprijzen als gevolg van de afschaffing van subsidies leidde tot protestacties van studenten. Deze acties begonnen in Khartoem en breidden zich uit tot andere plaatsen.
Op 16 nov. 1981 werd eerste vice-president Abdul Magid Hamid Khalil tijdens een toespraak t.g.v. de 25ste verjaardag van de universiteit van Khartoem volgens het persbureau *Suna* door een dertigtal studenten met stenen en andere zaken bekogeld, terwijl daarna enkele honderden studenten buiten tegen de verslechtering van de economische toestand betoogden tot zij door de politie met de wapenstok en traangas werden verdreven.
Op 3 jan. 1982 organiseerden studenten in Khartoem een protestactie tegen de verhoging per 1 jan. van de suikerprijs met 62%. Volgens de autoriteiten hadden de protesterende jongeren voorbijgangers, benzinestations en auto's met stenen bekogeld en sommige „elementen" aangemoedigd brand te stichten op een grote markt in Zuid-Khartoem, waardoor 120 kraampjes waren afgebrand.
Op 4 jan. werden alle scholen in de provincie Khartoem voor onbepaalde tijd gesloten.
Op 6 jan. hielden ca. 2.000 studenten in Khartoem een vreedzaam begonnen betoging tegen de regering, de VS en de Wereldbank. Na een half uur begonnen politie-agenten traangas af te vuren op de studenten, die antwoordden met een regen van stenen. Terwijl het aantal studenten – die voor de vierde achtereenvolgende dag de straat opgingen – aangroeide tot ca. 5.000, vuurde de politie ook waarschuwingsschoten in de lucht af. Uiteindelijk trok de politie zich terug en verspreidden de studenten zich, nadat drie van hen gewond waren geraakt van wie één vervolgens overleed.
Op 8 jan. werd de universiteit van Khartoem met de drie andere universiteiten in Khartoem en Omdurman voor onbepaalde tijd gesloten. Volgens Westerse diplomaten verspreidde de onrust zich toen naar Juba en Wau in Zuid-Soedan, Port Sudan in het Oosten, naar de noordelijke steden Merowe en Atbara en naar de steden Wad Medani, Kosti, Rufa'a, El Manaqil en El Huda in Centraal-Soedan. Gemeld werd dat in Wad Medani door de oproerpolitie vijf studenten waren doodgeschoten, terwijl in Merowe en in Rufa'a elk één student zou zijn gedood.
Het dagblad *Al-Ayam* meldde op 10

jan. dat de scholen in Noord- en Centraal-Soedan op 9 jan. waren gesloten na protesten in Atbare en in Kosti, Wad Medani en Rufa'a. Ook de Gezirah-universiteit in Wad Medani zou zijn gesloten, aldus de *FAZ* (14-1).

Volgens Soedanese functionarissen waren de protesten ten dele het werk van „communistische studenten" en zou de protestmars die op 9 jan. door ca. 200 studenten werd gehouden zijn georganiseerd door Fatima Ahmed Ibrahim en Hasanaa el-Noer, de vrouwen van twee communisten die na een poging tot staatsgreep in 1971 waren terechtgesteld (zie pag. 497 e.v.-'71). Door Libië en de SU gesteunde communistische studenten waren, aldus deze Soedanese functionarissen, eveneens verantwoordelijk voor de explosieven en brandbommen die 8 jan. op de universiteit van Khartoem zouden zijn aangetroffen.

Bij recente studentenverkiezingen aan de universiteit van Khartoem zouden leden van de Islamitische Broederschap alle 40 zetels van de studentenraad hebben veroverd. Sympathisanten van deze Broederschap spelen volgens AP (NRC/H'blad 13-1) een dominerende rol in de studentenbonden van de afdeling Khartoem van de universiteit van Cairo en op de universiteit van Khartoem. Maar volgens Westerse diplomatieke bronnen hadden deze studentenleiders alleen maar op de campus geprotesteerd tegen bezuinigingsmaatregelen van de universiteit.

Op 20 febr. konden de studenten in Khartoem hun studies hervatten. De middelbare scholen en en de universiteiten buiten de hoofdstad waren op 6 febr. reeds heropend (*IAF* 2/1982).

Volgens NRC/H'blad (13-2) was de „straatrevolte" van de studenten op niets uitgelopen, omdat „de machtige vakbonden, die van de transportarbeiders voorop, er weinig voor voelden steun te verlenen aan studenten die vorig jaar (1981) nog de arbeiders en de onderwijzers met hun staking hadden laten zitten (pag. 667/3-'81) noot)." Bericht werd dat arbeiders in Atbara en diverse wijken van Khartoem in januari zelfs studenten naar het universiteitsterrein hadden teruggedreven.

Ontwikkelingen in Zuid-Soedan

Inmiddels was op 4 jan. bericht dat in de zuidelijke hoofdstad Juba 21 prominente zuidelijke politici waren gearresteerd en naar Khartoem overgebracht. Deze groep, incl. 17 voormalige ministers en twee oud-voorzitters van de Volksvergadering van Zuid-Soedan, werd beschuldigd van het vormen van een illegale politieke partij, de „Raad voor de Eenheid van Zuid-Soedan", en van een poging om geld van Libië te verwerven.
Tevoren had ex-premier Clement Mboro op 22 dec. '81 aan president Nimeiry de oprichting van die Raad aangekondigd uit verzet tegen de voorgenomen opdeling van Zuid-Soedan in drie regio's en uit protest tegen de regeringsaankondiging dat het referendum over de decentralisatie alleen in de provincies Oost- en West-Equatoria zou worden gehouden. Volgens Mboro waren die maatregelen in strijd met de grondwet en met het akkoord van Addis Abeba van 1972 (pag. 276-'72).
De voorgenomen decentralisatie van het Zuiden werd echter toegejuicht door de vroegere voorzitter van de Hoge Uitvoerende Raad, luitenant-generaal Joseph Lagu (voorzitter van febr. 1978 tot febr. 1980), die bovendien voorstander was van de vestiging van een afzonderlijke regio in Equatoria (in het uiterste zuiden van Soedan).
Het persbureau *Suna* maakte op 5 jan. melding van een verklaring van de interim voorzitter van de Hoge Uitvoerende Raad, generaal-majoor Gasmallah Abdullah Rassas. Deze stelde dat de Raad voor de Eenheid van Zuid-Soedan „illegaal was en in strijd met de grondwet" en dat hij „financiële en morele hulp uit het buitenland had ontvangen". Volgens Rassas beschikte Soedan over „onweerlegbare bewijzen dat Soedans vijanden in het buitenland, in het bijzonder Libië, achter de organisatie zaten", dat „de structuur en de doelstellingen (van de Raad) aantoonden dat deze niet slechts een politieke organisatie maar in feite een complete regering was". Rassas stelde dat „er volgens de bepalingen van de grondwet geen plaats was voor enig andere politieke partij of organisatie dan de SSU".
Op 6 jan. maakte president Nimeiry bekend dat velen van de gearresteerden inmiddels waren vrijgelaten en dat nog slechts vijf leden van de illegale raad werden vastgehouden: Clement Mboro (voorzitter), Samuel Aru Bol (vicevoorzitter), Joseph Adohu (secretaris), Michael Wal (belast met „buitenlandse zaken") en Martin Magi (assistent secretaris).

Op 9 jan. overleed de leider van de oppositionele Democratische Unionistische Partij (DUP), Hussein el Sharif el Hindi, te Athene aan een hartaanval, nadat hij volgens president Nimeiry tijdens een verblijf in Saoedi-Arabië ziek was geworden. Hindi leefde sinds de machtsovername door Nimeiry (1969) in ballingschap, de laatste jaren in Libië. Hij was beschuldigd van betrokkenheid bij de beweerde moordaanslag op Nimeiry in mei 1980 (pag. 223/3-'81).

Nimeiry dreigt met aftreden. Zuivering SSU-top. Ontslag eerste vice-president

In een drie uur durende rede tot zijn ministers, de regionale gouverneurs en de partijtop van de regerende Soedanese Socialistische Unie (SSU) zei president Nimeiry op 17 jan. dat de verdere doorvoering van zijn economische hervormingsprogramma nieuwe prijsverhogingen voor suiker, tarwe en benzine (eerder al met 30% verhoogd) zou betekenen. De overheidsuitgaven moesten worden beperkt en van salarisverhoging zou geen sprake kunnen zijn. De president verklaarde voorts dat hij niet verplicht was de SSU over staatszaken te raadplegen. „Dat is mijn standpunt. Als u wilt, blijf ik het resterende jaar van mijn ambtstermijn uitzitten. Zo niet, dan zeg ik slechts vaarwel en daar heb ik niets aan toe te voegen, noch ben ik bereid naar iets anders te luisteren," aldus Nimeiry.
Op 24 jan. ontsloeg Nimeiry luitenant-generaal Abdul Magid Hamid Khalil als secretaris-generaal van de SSU tegelijk met alle leden van het politieke bureau, het Centrale Comité en het partijsecretariaat. Volgens Nimeiry had de SSU zich „incompetent" getoond bij de afhandeling van de demonstraties tegen de nieuwe economische politiek. Hij vormde een 41 leden tellend „volkscomité" met hemzelf als voorzitter om de partij „op alle niveaus" te reorganiseren. De voor februari aangekondigde bijeenroeping van een buitengewoon SSU-congres werd voor onbepaalde tijd uitgesteld. De rapporteur van het nieuwe volkscomité, kolonel Awad Malik, werd op 25 jan. in plaats van Khalil tot secretaris-generaal van de SSU benoemd.
Luitenant-generaal Khalil werd op 25 jan. ook ontheven uit zijn ambt van eerste vice-president, opperbevelhebber van de strijdkrachten en minister van defensie. President Nimeiry werd zelf opperbevelhebber van de strijdkrachten en minister van defensie.
Op 26 jan. werden 22 hoge officieren vroegtijdig met pensioen gestuurd, onder wie volgens *AFP* de stafchef van het leger, generaal Ezzedin Ali Malik. Nimeiry verklaarde op 27 jan. in Aswan (Egypte) dat de militairen waren vervangen, omdat zij „het plafond van hun doelmatigheid" hadden bereikt.

Voorverkiezingen. Toewijzing zetels in nieuwe Nationale Volksvergadering

Volgend op de ontbinding van de Nationale Volksvergadering op 5 okt. 1981 werden in de derde week van dec. 1981 voorverkiezingen voor een nieuw parlement gehouden. De 151 zetels werden onder de door de SSU goedgekeurde kandidaten als volgt toegewezen: 52 aan vertegenwoordigers van Noord-Soedan, 16 aan vertegenwoordigers van Zuid-Soedan, 70 aan de Alliantie van Arbeidskrachten – een

bundeling van beroepsorganisaties waarvan de leden indirect moesten worden gekozen via uitvoerende en representatieve commissies – en 13 die rechtstreeks door de president werden benoemd.
Op 1 febr. 1982 benoemde president Nimeiry een nieuwe Volksvergadering van 144 personen, aldus de *NZZ* (10-2), onder wie zich vertegenwoordigers van alle politieke partijen – uit de periode vóór de invoering van het één-partij-stelsel – behalve communisten bevonden. De *NZZ* zag daarin een poging van de president de aanbevelingen van zijn opponenten gedeeltelijk op te volgen.

Een van die tegenstanders, ex-premier Sadiq el-Mahdi (sinds 1978 als balling in het buitenland), had kort tevoren in een kranteartikel politieke maatregelen verlangd die z.i. moesten voorkomen dat Soedan het toneel zou worden van interne strijd en buitenlandse inmenging. Volgens El-Mhadi hadden overdreven staatsuitgaven, een al te geringe produktie en een voortwoekerende corruptie tot een algemene economische achteruitgang geleid. Om uit die impasse te komen stelde hij een programma met o.m. de volgende maatregelen voor: vorming van een overgangsregering gesteund door bevolking en leger, uitvoering van een „volledig plan voor de economische redding", een terugkeer van Soedan op „de koers van een islamitische identiteit", invoering van een echt democratisch regime op basis van een „socialistisch economisch stelsel" en omschakeling op een „Arabische" buitenlandse politiek die in internationale conflicten een neutralistische koers volgt.

Het Egyptische persbureau *Mena* meldde volgens *NRC/H'blad* (13-2) dat El-Mahdi door Nimeiry was verzocht (vanuit Londen) naar Soedan te komen om er een belangrijke regeringspost te gaan bekleden. Voor zover bekend aldus *NRC/H'blad*, was El-Mahdi nog steeds niet in Khartoem, maar volgens de *NZZ* (28-2) had hij een soort adviseursfunctie bij Nimeiry aanvaard. Daardoor waren de Ansari – leden van een secte die de nakomelingen van de grote Mahdi als politieke leiders beschouwt – in drie facties verdeeld.

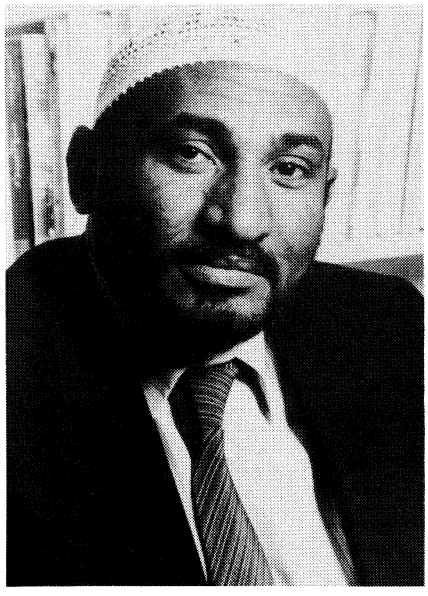

Ex-premier Sadiq el-Mahdi

Eén factie met de intelligensia, bleef Sadiq el-Mahdi steunen, die openlijk kritiek op Nimeiry leverde. De beide andere facties, geleid door resp. Sadiqs oom Ahmed el-Mahdi en de neef Nasr ed-Din, aanvaardden overeenkomstig hun fundamentalistische opvattingen niet langer Sadiqs aanspraak op het leiderschap, aldus de *NZZ*.

Verdere buitenlandse hulp. Uitstel betaling schulden

Nadat het IMF op 24 febr. de formele goedkeuring voor het standby-krediet aan Soedan van $ 225 mln had bekendgemaakt en in januari een groep Westerse donorlanden, in coördinatie met het IMF, met een gemengd hulp-pakket ter waarde van ca. 360 mln had ingestemd, kwamen vertegenwoordigers van die donorlanden op 17 en 18 maart te Parijs – onder auspiciën van de Club van Parijs – bijeen om te spreken over een nieuwe regeling voor de aflossing van de Soedanese schulden.

Op 30 dec. 1981 was door de Soedanese minister van financiën, Ibrahim Munim Mansur, in Londen een akkoord getekend over de consolidatie en herfinanciering van ca. $ 500 mln aan handelsschulden aan ca. 100 banken. Het ging daarbij om de herfinanciering van ca. $ 400 mln aan geleend kapitaal terug te betalen in zeven jaar met een uitstelperiode van drie jaar, alsmede om de betaling van ca. $ 100 mln aan rente terug te betalen in drie jaar met een uitstelperiode van één jaar. Dit akkoord werd in april 1982 van kracht.

Op 19 maart werd bekendgemaakt dat de afgevaardigden van de 13 donorlanden (VS, Canada, West-Duitsland, Japan, Engeland, Frankrijk, Oostenrijk, Denemarken, België, Noorwegen, Nederland, Italië en Zwitserland) hadden besloten Soedan uitstel van aflossing te verlenen voor staatsschulden aan buitenlandse regeringen die tussen 1 juli 1981 en 31 dec. 1982 hadden moeten worden terugbetaald. Al deze schulden met een looptijd van 12 maanden mochten nu in tien jaar worden afgelost. De eerste vier jaar zouden renteloos blijven.
Begin juli raakte Soedan in nieuwe moeilijkheden, omdat het IMF eind juni weigerde 35 mln SDR's van het standby-krediet aan Soedan (in totaal 198 mln) uit te betalen, de tweede tranche, omdat Soedan niet aan de IMF-voorwaarden zou hebben voldaan. Zo had het IMF bezwaar gemaakt tegen het streven van de Soedanese regering de deviezenmarkt nog strenger te controleren. Bovendien kwam de in januari toegezegde hulp van de donorlanden trager binnen dan verwacht. Dit had tot gevolg dat de Soedanese regering de per 6 juli verschuldigde rente aan handelsbanken ten bedrage van $ 22 mln niet voldeed en die banken vervolgens ook meedeelde dat er geen geld was voor de per 7 sept. verschuldigde rente. Soedans totale schuld werd toen geraamd op $ 4 mrd.

Inmiddels ontving Soedan hulp van Saoedi-Arabië ter waarde van $ 250 mln per jaar en economische bijstand van de VS (in 1980 $ 115 mln).

Nieuwe eerste vice-president

Op 11 april benoemde president Nimeiry generaal-majoor Umar Mohammed el Tayib, de directeur van de staatsveiligheidsdienst en tot dusver derde vice-president, tot eerste vice-president van Soedan als opvolger van Khalil.

Alier als vice-president vervangen door Lagu. Verdere ontwikkelingen m.b.t. Zuid-Soedan

Op 2 juli werd de tweede vice-president, Abel Alier, door president Nimeiry per decreet ontslagen en vervangen door zijn politieke rivaal in Zuid-Soedan, Joseph Lagu.
Diezelfde dag benoemde de president een nieuwe, 19 leden tellende hoge uitvoerende raad voor Zuid-Soedan onder voorzitterschap van James Joseph Tembura, een lid van de Zande-stam uit West-Equatoria. Deze was op 23 juni door de nieuwe Regionale Volksvergadering gekozen.
Deze maatregel betekende volgens *Reuter* (*Le Monde* 4-7) dat het Zuiden één onverdeelde regionale entiteit zal blijven, terwijl het Noorden reeds in vijf regio's is ingedeeld.

Reeds in februari had president Nimeiry bij de opening van de nieuwe Volksvergadering – in tegenstelling tot vroegere aankondigingen – verklaard dat hij steeds een politiek van decentralisatie in het Zuiden wilde bevorderen „binnen één enkele regio", om zo de harmonie en de eenheid van zijn bewoners te bewaren. Volgens *IAF* (2/1982) werd dit over het algemeen zo geïnterpreteerd dat het plan i.z. een referendum daarmee van de baan was. De president stelde in zijn toespraak eveneens voor in het Zuiden één ongedeeld regionaal parlement te laten kiezen, waaruit dan weer, zoals in de grondwet bepaald, een regionale regering zou worden aangewezen, aldus *IAF*.
The Economist (3-7) stelde dat Nimeiry, „die aanvankelijk voorstander van een opdeling leek", daar nu niet op aandrong. Volgens dit blad annuleerde hij in februari een referendum over deze kwestie en had hij getracht de regionale verkiezingen uit te stellen.
Maar die verkiezingen werden niettemin in juni gehouden met de kwestie van de opdeling van het Zuiden in twee of meer zichzelf besturende regio's als inzet. De *Financial Times* (17-8) berichtte o.a.:

„...President Nimeiry haalde kennelijk bakzeil toen hij het referendum over de (bovengenoemde) kwestie, dat moest plaatsvinden in de perio-

de van de interimregering (van Rassas), annuleerde. Zijn positie is sindsdien dubbelzinnig geweest. Hij heeft in het openbaar verklaard dat „decentralisatie" in het Zuiden te zijner tijd plaats moest vinden, maar in de context van één enkele regio.
Ondanks president Nimeiry's openbare onthouding in het geschil, zetten de twee scherp tegenover elkaar staande kampen van eenheid en verdeling hun verkiezingscampagnes in het gebied voort. Politici uit de twee meest zuidelijke provincies Oost- en West-Equatoria, met Joseph Lagu, voerden de pro-opdelingcampagne (...).
Door het vormen van een alliantie met andere baatzuchtige individuen en groeperingen, alle belust op een aandeel in de nieuwe regering, verwierven zij voldoende stemmen om hun presidentskandidaat, James Tembura, naar de overwinning te leiden. Tembura vormde daarop een kabinet, dat elke oppositie van ministersposten uitsloot. Met de verkiezing van een pro-opdelingregering door een meerderheid van de zuiderlingen en met Joseph Lagu als zijn voornaamste adviseur voor zuidelijke zaken in het Noorden, zijn de kansen van president Nimeiry om de vereiste veranderingen in de status van het gebied tot stand te brengen, aanzienlijk gestegen.
Lagu is, tot zijn recente benoeming, zeer uitgesproken geweest in zijn verlangen het Zuiden in (meerdere) regio's opgedeeld te laten worden, voornamelijk als een poging om aan de beweerde overheersing van het bestuur door de Dinka, numeriek de grootste stam in het Zuiden, een eind te maken. Nu hij zijn oude rivaal in de zuidelijke politiek, Abel Alier, een Dinka, als vice-president (van Soedan) is opgevolgd en nu de Dinka-vertegenwoordiging in de nieuwe regering aanzienlijk is gereduceerd, zal Lagu zijn opvattingen over de kwestie wellicht matigen.
De nieuwe zuidelijke president, James Tembura (...), wordt een redelijk en pragmatisch politicus genoemd. Het is zeer onwaarschijnlijk dat hij het risico zal nemen om de wedijver van stammen, in het bijzonder de Dinka, extra aan te wakkeren, door onmiddellijk naar opdeling te streven.
Eén van zijn eerste taken zal echter zijn het uitvoeren van bepaalde decentralisatiemaatregelen om tegemoet te komen aan de wensen van die aanhangers van Lagu, vooral aan de Equatorianen, die hem kozen vanwege het opdelingsprogram..."

(*NZZ, The Times, Financial Times, NRC/H'blad, Le Monde, IAF*)

CONSTANTE BETREKKINGEN MET EGYPTE

Na zijn bezoek aan Alexandrië als gast van de Egyptische president Sadat (20-27 juli 1981), pag. 668/1-1981) woonde de Soedanese president Nimeiry als enig Arabisch staatshoofd Sadats begrafenis op 10 okt. 1981 in Cairo bij (pag. 843/1-1981). Nadien had hij ook een onderhoud met de (toenmalige) Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Haig die Soedan militaire hulp toezei. Nimeiry mocht op 13 okt. persoonlijk deelnemen aan het referendum over de verkiezing van Hosni Mubarak tot Egyptes nieuwe president.
Op 3 dec. had hij in Aswan een gesprek van drie uur met Mubarak over de toestand in de Arabische wereld, „in het bijzonder t.a.v. de betreurenswaardige gebeurtenissen op de (top)conferentie van Fes (pag. 436/2 e.v.) en de talrijke Arabische meningsverschillen". Nimeiry verklaarde na afloop met Mubarak te hebben afgesproken dat „wij ons voor de Arabische solidariteit inzetten" (zie ook pag. 493/3 e.v.).
Toen begonnen voor het eerst gemeenschappelijke manœuvres van Egyptische en Soedanese troepen op Soedanees gebied, die begin december gepaard gingen met Amerikaans-Soedanese militaire manœuvres (*Reuter*).
Aan het slot van een driedaags bezoek aan Egypte ondertekende de Soedanese eerste vice-president en minister van defensie, lt.-gen. Abdul Magid Hamid Khalil, op 28 dec. met de Egyptische minister van defensie, Mohammed Abdel Karim Abu Ghazala een „protocol over militaire samenwerking" in het kader van de sinds 1976 bestaande gemeenschappelijke defensieraad. Volgens Ghazala en Khalil richtte dit protocol zich tegen niemand, omdat geen van beide landen agressieve bedoelingen koesterde. Maar dezelfde dag deelde Khalil, na een onderhoud met president Mubarak, mee dat de gemeenschappelijke militaire manœuvres werden voortgezet.
Begin januari 1982 bracht de Egyptische minister van buitenlandse zaken, Kamal Hassan Ali, een onaangekondigd bezoek aan Soedan, om Nimeiry van Mubaraks solidariteit te verzekeren, aldus *IAF* (1/1982). Op 18 jan. reisde minister Abu Ghazala voor verdere besprekingen naar Soedan.

Op 27 jan. had de Egyptische president – op zijn verzoek – in Aswan een gesprek van vier uur met zijn Soedanese ambtgenoot Nimeiry. Volgens het Egyptische persbureau *Mena* bespraken de staatshoofden de militaire en economische behoeften van Soedan i.v.m. de aanstaande tiendaagse reis van Mubarak naar de VS en vier Westeuropese landen. Waarnemers meenden dat ook de politieke crisis in Soedan (zie hierboven) ter sprake was geweest. Nimeiry verklaarde na afloop op een persconferentie in Aswan dat „rellen een teken van gezondheid voor de democratie zijn" en dat Soedan „kalm, rustig en stabiel" is.

Op 6 mei bracht president Mubarak een werkbezoek van één dag aan de Soedanese hoofdstad Khartoem. Zijn besprekingen met president Nimeiry betroffen, aldus *NRC/H'blad* (7-5), vooral het herstel van de officiële diplomatieke betrekkingen tussen Egypte en zijn Arabische omgeving. Dit blad voegde daaraan toe:

„De Egyptische president, zo blijkt uit alles, heeft zijn zeer bevriende zuiderbuur met name op het hart gedrukt het in allerlei bemiddelingspogingen rustig aan te doen om te vermijden dat Egypte overrompeld wordt door de in de regel steeds luider geformuleerde behoefte om het volkrijkste en militair sterkste Arabische land als een onmisbaar element weer in de Arabische wereld binnen te halen. (...)
De Egyptenaren staan, met de afronding van Camp David deel I (het Israëlisch-Egyptische vredesverdrag en de daaruit voortvloeiende Israëlische ontruiming van de Sinai) voor het dilemma enerzijds de Israëliërs en de Arabische regeerders doeltreffend te bewijzen dat Egypte zich onverkort aan de afspraken van Camp David houdt, terwijl anderzijds de Israëliërs en de Arabieren moet worden getoond dat Egypte voor nieuwe vredelievende ontwikkelingen rond het Arabisch-Israëlische conflict de onmisbare opstap vormt..."

President Mubarak liet op 6 mei 's avonds na zijn terugkeer in Cairo weten dat Egypte weigert Jeruzalem te erkennen als hoofdstad van Israël en hij meende dat Arabische landen die hun betrekkingen met Egypte willen herstellen dat maar naar eigen inzicht moeten doen.

Diezelfde week verklaarde president Nimeiry in een uitvoerige rede dat Soedan openstond om miljoenen Egyptenaren een vruchtbaar tehuis en opbouwend werk te bieden. Voor het eerst gaf de Soedanese president daarmee te kennen dat voor het overvolle Egypte de deels zeer vruchtbare zuiderbuur gebruikt zou kunnen worden als noodzakelijk overloopgebied. Eerder had Egypte de discussie opgerakeld over de vestiging van één miljoen Egyptische boeren in het vruchtbare Zuiden van Soedan teneinde de „zusterbanden" tussen beide landen „voor eeuwig te versterken". Maar de suggestie dat grote aantallen Arabisch sprekende moslems uit Egypte in hun buurt zouden komen wonen was met name onder de zwarte bevolking van Zuid-Soedan met diep wantrouwen ontvangen.
Of Nimeiry met zijn aanbod de voor Egyptenaren onverteerbare wenst had ingeslikt, nl. dat alle Soedanezen, zo zij dat zouden willen, naar Egypte mochten verhuizen, was volgens *NRC/H'blad* (8-5) nog niet bekend.
Op 1 juni werd Nimeiry voor een kort bezoek door president Mubarak op het vliegveld van Cairo begroet.
Op 21 juni meldde het Egyptische dagblad *Al Ahram* dat eenheden van het Egyptische en Soedanese leger in het voorafgaande weekend op ca. 250 km ten zuidoosten van Khartoem gemeenschappelijke manœuvres hadden gehouden.

UITWIJZING IRAANSE DIPLOMATEN

Op 12 juni verzocht de Soedanese regering alle Iraanse diplomaten in Khartoem Soedan binnen vier dagen te verlaten wegens „vijandige activiteiten jegens Soedan" en een „agressief optreden". (*AP, Le Monde*)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

TSJAAD ONDER CONTROLE VAN HABRE

Nadat de troepen van Hissène Habre, de Forces armées du Nord (FAN), op 7 juni de Tsjadische hoofdstad N'Djamena hadden bezet, zetelde daar voor het eerst sinds jaren één onbetwistte machthebber. Sinds 4 sept. staat ook het tot dusver autonome zuiden van Tsjaad, naar het schijnt, geheel onder controle van Habre's FAN. De eenheid van Tsjaad lijkt zo dichterbij te komen.

De thans 42-jarige Hissène Habre werd in Faya-Largeau in de woestijn van Noordoost-Tibesti als zoon van een arme schaapherder en lid van een Toubou-stam geboren. Na een paar jaar als ambtenaar te hebben gediend in het koloniale Franse bestuur werd hij door de eerste regering van het onafhankelijke Tsjaad o.l.v. François Tombalbaye naar de Sorbonne in Parijs gestuurd, waar hij de studentenrevolte van 1968 meemaakte en afstudeerde in rechten en politieke wetenschappen.

Terug in Tsjaad werd hij door president Tombalbaye naar Tripoli (Libië) gestuurd om daar met Abba Siddick, de leider van de in 1966 opgerichte bevrijdingsbeweging Frolinat te onderhandelen. Eenmaal in Libië sloot hij zich echter bij de noordelijke rebellen aan. De in 1968 tot het Frolinat toegetreden Goukouni Oueddei (in 1944 geboren als zoon van de geestelijke leider van alle Toubous) maakte hem leider van de FAN, een van de guerrillabewegingen binnen het Frolinat. De FAN behaalde onder Habre's leiding belangrijke overwinningen op de strijdkrachten van de centrale regering in N'Djamena, totdat in 1976 n.a.v. de gijzeling van de Franse archeologe Françoise Claustre een breuk tussen Habre en Goukouni Oueddei ontstond. Tevoren waren zij het echter al oneens geweest over de vraag welke houding tegenover Libië moest worden ingenomen. *NRC/H'blad* (22-4) schreef hierover:

„Beide waren doordrongen van de Libische intenties om via het Frolinat een blijvende stem in Tsjaad te krijgen. Goukouni argumenteerde dat niet op twee fronten tegelijk kon worden gevochten en dat de Libische bezetting van de Aouzou-strook in het noorden van Tsjaad daarom voorlopig moest worden geaccepteerd. Habré daarentegen, door Kadhafi verraden in de gijzelingsaffaire, weigerde zo'n tactisch compromis met Libië verder na te komen. Hij trok zich verslagen met 300 man van zijn clan in het oosten van Tsjaad terug, terwijl Goukouni als de sterke man van het Frolinat naar voren was gekomen.

In sept. 1977 sloot Habre zich aan bij president Felix Malloum, die in april 1975 de bij een militaire staatsgreep omgekomen Tombalbaye was opgevolgd. In jan. 1978 sloten beiden een bestandsakkoord en in aug. 1978 werd Habre tot premier benoemd. Maar de strijd tussen de regeringstroepen en de troepen van Frolinat-leider Goukouni Oueddei duurde voort. Op 12 febr. 1979 braken in N'Djamena gevechten uit tussen Habre's FAN-strijders en het regeringsleger van Malloum.
Goukouni Oueddei, die inmiddels zijn eenheden had verenigd met de Arabische strijdkrachten van Acyl Ahmat tot de FAP (Forces armées populaires), trok met zijn leger naar de hoofdstad, waar hij Habre nog net van een volledige overwinning kon afhouden. In maart 1979 traden zowel Habre als Malloum af.
Na vele mislukte vredesconferenties werd tenslotte op 21 aug. 1979 door alle 11 Tsjadische facties in Lagos (Nigeria) een „akkoord van nationale verzoening" gesloten (zie pag. 547-'79), dat op 11 nov. 1979 leidde tot de regering van nationale eenheid (GUNT) met Goukouni Oueddei als president en Habre als staatsminister van defensie (pag. 784/3-'79).
In april 1980 werd Habre uit de regering gezet, maar zijn tot 8.000 man aangegroeide FAN bleek in staat op het slagveld alle andere facties van zich af te slaan. Pas nadat president Goukouni Oueddei een grootscheepse Libische invasiemacht te hulp had geroepen, kon Habre in dec. 1980 worden verslagen (zie pag. 49 e.v. - 1981).
Nadat Goukouni Oueddei in nov. 1981 – op aandringen van Frankrijk en de VS – de Libische troepen naar huis had gestuurd, begon Habre vanuit oostelijk Tsjaad (waar hij steun ontving van o.a. Soedan en Egypte) met zijn goedgewapende FAN (o.a. door achtergelaten Libische voorraden) aan een militaire opmars, waarbij binnen enkele maanden tweederde van Tsjaad werd veroverd. De in de plaats van de Libiërs in Tsjaad gestationeerde OAE-vredesmacht leverde geen belemmering op en de steeds meer geïsoleerd geraakte Goukouni Oueddei moest het veld ruimen evenals diens vice-president, de zuidelijke leider kolonel Kamougue, die de controle over zijn Tsjadische strijdkrachten (FAT) verloor.

(Vor. ber. pag. 769 e.v.-1981)

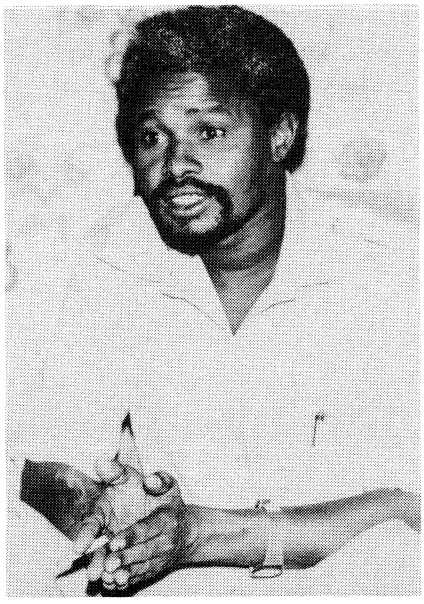

Hissène Habre

Problemen m.b.t. Afrikaanse vredesmacht. OAE-beraad

Terwijl de laatste Libische troepen op 15 nov. 1981 uit de Tsjadische hoofdstad N'Djamena vertrokken (pag. 769/3-'81), arriveerden daar op 15 en 16 nov. de eerste militairen van de Panafrikaanse vredesmacht nl. 700 Zairese parachutisten. Maar de komst van de door Nigeria, Senegal, Guinee, Benin en Togo toegezegde troepen stuitte kennelijk op moeilijkheden.
Een voor 20 nov. in Kinsjasa (Zaire) geplande conferentie van de staatshoofden van de aan de vredesmacht deelnemende landen werd op 17 nov. door OAE-voorzitter Daniel Arap Moi van Kenia uitgesteld wegens het ontbreken van de vereiste documenten.
Op 27 nov. kwamen delegaties van vijf landen (Nigeria, Senegal, Zaire, Benin en Togo) onder voorzitterschap van Moi in Nairobi (Kenia) bijeen, terwijl Tsjaad door president Goukouni Oueddei was vertegenwoordigd. Guinee nam aan de besprekingen niet deel, hoewel het was uitgenodigd.
Op 28 nov. werden vijf delegaties het eens over een tijdschema voor de legering van de vredesmacht: uiterlijk 17 dec. zouden alle contingenten – naar nationaliteit gescheiden – posities in hun „operationele zones" hebben ingenomen.
Voorts werden de deelnemers het eens over de tekst van een akkoord tussen de OAE en de regering van Tsjaad, dat op 28 nov. 's middags werd ondertekend. Daarin werd ook de vorming van een waarnemersgroep uit zes landen geregeld die naar Tsjaad zou worden gezonden. Die groep zou volgens president Goukouni Oueddei bestaan uit

vertegenwoordigers van Algerije, Gabon, Kongo, Guinee-Bissau, Zambia en (als voorzitter) Kenia.
Wat betreft het mandaat van de vredesmacht beperkte het akkoord zich tot een herhaling van drie paragrafen uit de in juni 1981 door de OAE-topconferentie te Nairobi aanvaarde resolutie. Dit document „bevestigt zijn steun aan de overgangsregering van nationale eenheid en vraagt aan alle lidstaten van de OAE deze regering te steunen in haar pogingen om de vrede en veiligheid in het land te handhaven en zich te onthouden van inmenging in de interne aangelegenheden van het land". Als taak van de vredesmacht werd genoemd het „verzekeren van de defensie en de veiligheid van het land in afwachting van de integratie van de regeringstroepen".

President Goukouni Oueddei wenste volgens de NZZ (1-12-'81) een interventiemacht, die tegen de guerrrillastrijders van Hissène Habre zou optreden. Hij waarschuwde: „Als de OAE draalt, zal de Tsjadische regering het recht hebben een beroep te doen op haar vrienden om de rebellie te onderdrukken." Op de vraag of hij in dat geval een beroep zou doen op Libië of Frankrijk antwoordde de president: „Waarom geen beroep doen op Libië. Wij zijn geen vijanden, wij zijn vrienden." (De Libische leider Kadhafi* verzekerde op 28 nov. dat „Libië neutraal zal blijven als de gevechten in Tsjaad weer oplaaien".)
Maar de deelnemers aan de vredesmacht en de OAE wilden de taak van hun contingenten beperken tot een zuivere controlefunctie en die troepen niet in gevechten betrokken zien.
De zeer algemene tekst van het mandaat bood op dit punt geen duidelijkheid. De volgende vragen bleven bestaan, aldus Le Monde (1-12-'81): Wat zal de houding van de Panafrikaanse vredesmacht zijn als sommige van zijn eenheden onder vuur worden genomen door troepen van Hissène Habre of als Goukouni Oueddei assistentie vraagt voor het bestrijden van de rebellen in het oosten van Tsjaad? Zal de vredesmacht vechten of alleen zijn recht op legitieme (zelf)verdediging uitoefenen?

Ook de financiering van de vredesmacht bleef onduidelijk. De conferentie droeg voorzitter Moi op geldbronnen „te vinden". De door Frankrijk en de VS aangeboden logistieke en financiële hulp moest bilateraal met de zes betrokken landen worden besproken, niet op OAE-niveau.
Frankrijk betaalde voor het Senegalese contingent en de VS zei $ 12 mln toe aan logistieke hulp voor Nigeria en Zaire. Inmiddels waren op 27 nov. de eerste 150 militairen van het Senegalese contingent in Tsjaad aangekomen; de laatste arriveerden op 6 dec., waarmee de Senegalese bijdrage op 650 man kwam.
Op 3 dec. verklaarde de Nigeriaanse vice-president Alex Ekwueme in Lagos dat de deelname van Benin, Togo en Guinee aan de Panafrikaanse vredesmacht onzeker was geworden. De Tsjadische minister van defensie, Adoum Togoi, bevestigde op 7 dec. dat zijn regering de deelname van een Togolees contingent verwierp. Togo had op een verzoening tussen de Tsjadische regering en Habre aangedrongen.

Op 8 dec. landden de eerste 400 Nigeriaanse militairen op het vliegveld van Ati (halverwege tussen N'Djamena en Abéché).
Nadat de resterende Nigeriaanse militairen (ca. 1.600 man) waren gearriveerd en Benin, Guinee en Togo achtereenvolgens van het zenden van troepen hadden afgezien, bedroeg de sterkte van de Panafrikaanse vredesmacht 3.265 man i.p.v. de aanvankelijk toegezegde 5.000 à 6.000 man.

Voor de legering van de OAE-troepen werd Tsjaad in vijf zones verdeeld. De Zairese troepen werden verantwoordelijk voor de zones A en B in het noorden; de Nigeriaanse voor de zones C en D in Centraal-Tsjaad, met inbegrip van de hoofdstad N'Djamena; en de Senegalese troepen voor zone E in het zuiden. Geen OAE-troepen werden naar het oosten gestuurd, waar Abéché op 19 nov. door de troepen van Habre was ingenomen (zie pag. 769/3-'81).

Op 20 dec. klaagde president Goukouni Oueddei in Libreville (Gabon) over het optreden van de Panafrikaanse vredesmacht, „omdat die niets doet om de veiligheid en integriteit van Tsjaad te waarborgen", wat z.i. in het akkoord tussen de Tsjadische regering en de OAE duidelijk als taak was omschreven. „De OAE wil deze troepen de rol van buffermacht toebedelen. (...) Wij zijn het hiermee oneens en wij kunnen in dit geval vragen dat deze troepen naar hun eigen land terugkeren", aldus de Tsjadische president. Zij konden beter worden vervangen door een „buiten-Afrikaanse strijdmacht", zo meende Goukouni Oueddei.

Opmars FAN. Positie OAE en Soedan

Nadat de Libische troepen hun basis in het oosten van Tsjaad hadden ontruimd, begonnen de troepen van Habre (FAN) daar een succesvolle opmars (zie pag. 769/3-1981). Na de verovering van de plaatsen Adré, Iriba en Guereda bezetten zij op 19 nov. zonder strijd de stad Abéché, die tevoren in handen was van de troepen van Acyl Ahmat, de minister van buitenlandse zaken.
Op 7 dec. werd wel melding gemaakt van een tegenoffensief door regeringstroepen (ANI) onder bevel van de chef van de generale staf, luitenant-generaal Ngolobaye Allafi, troepen van president Goukouni Oueddei en eenheden van minister Acyl Ahmat. Maar deze actie had kennelijk geen succes en op 14 dec. meldde de officiële Tsjadische radio dat de FAN toen 10 steden in oostelijk Tsjaad beheerste.

De ANI (nationaal geïntegreerd leger) was eind 1981 door de GUNT gevormd om het dozijn particuliere legertjes in Tsjaad (elk kleiner dan 10.000 man) te integreren. Tegen Habre vochten de Forces armées populaires (FAP) van president Oueddei, de Democratische Revolutionaire Raad (CDR) van Ahmat en de Forces armées tchadiennes (FAT) van vice-president Kamougue, die resp. op 3.000, 2.000 en 2.000 man werden geraamd. Daarnaast werd de GUNT nog gesteund door een drietal andere legertjes ter sterkte van 2.000 à 3.000 man. Bij bovengenoemd tegenoffensief kwam het ANI volgens de Tsjadische radio voor het eerst serieus in actie.

Op 26 dec. werd vanuit N'Djamena bericht dat de FAN op 22 dec. de strategisch belangrijke plaats Oum-Hadjer (150 km ten westen van Abéché) had-

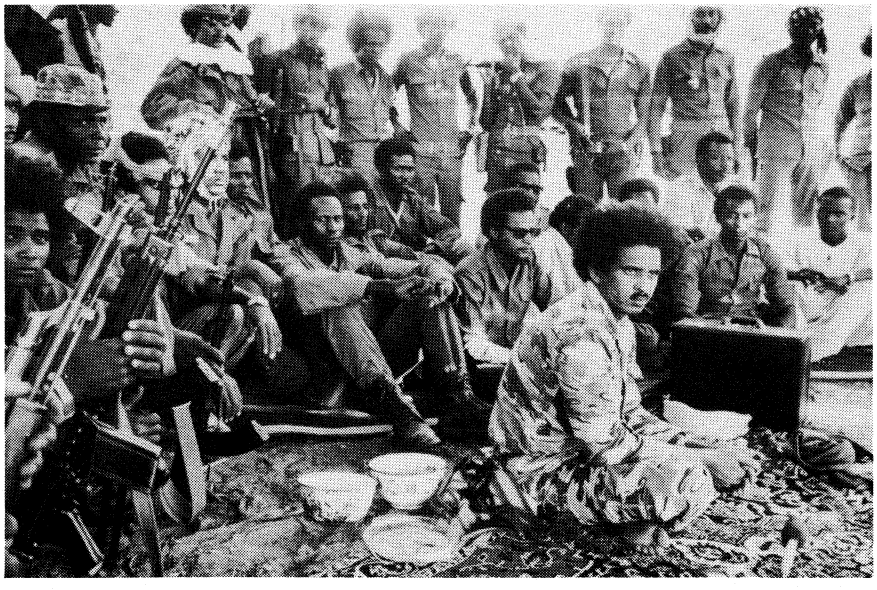

Acyl Ahmat te midden van zijn CDR-troepen in Ligna (nabij Abéché) op 19 nov. 1981.

* Kadhafi deelde dezelfde dag mee dat bij de Libische interventie in Tsjaad aan Libische zijde 300 doden en 700 gewonden te betreuren waren, terwijl aan de kant van de tegenstander 3.000 man waren gevallen.

den bezet, die de toegang tot de provincie Bata beheerst. De hoofdstad van deze provincie, Ati, tevens steunpunt van de troepen van Acyl Ahmat, zou toen door de FAN worden bedreigd. In Ati waren sinds 8 dec. ca. 1.200 Nigeriaanse militairen van de Panafrikaanse vredesmacht gelegerd. Zij werden versterkt door het inmiddels tot ca. 1.000 man uitgebreide Zairese contingent. Vanuit Yaounde (Kameroen) werd op 31 dec. gemeld dat een voorhoede van de FAN tot op een tiental kilometers van Ati was opgerukt.
De woordvoerder van de Panafrikaanse vredesmacht, de Nigeriaanse majoor Wole Ohunayo, verklaarde op 4 jan. 1982 dat de stationering van de toen ca. 3.800 man sterke vredesmacht was voltooid met de verplaatsing van het Senegalese contingent naar het oosten van Centraal-Tsjaad.
Van 9-12 jan. bracht de Tsjadische president Goukouni Oueddei een officieel bezoek aan Soedan om met president Nimeiry in het bijzonder de bilaterale betrekkingen te bespreken. Zolang Goukouni Oueddei in Soedan als bondgenoot van de aartsvijand Libië gold en de aanwezigheid van Libische troepen in Tsjaad als een bedreiging van de Soedanese veiligheid werd gevoeld, had het Soedanese bewind Oueddei's rivaal Hissène Habre gesteund. Na het vertrek van de Libische troepen uit Tsjaad op verzoek van Oueddei waren de betrekkingen tussen Nimeiry en Oueddei zichtbaar verbeterd. Oueddei's bezoek leidde tot een verzoening van Soedan met het „officiële" Tsjaad.
In een na afloop van de besprekingen tussen beide staatshoofden uitgegeven communiqué werd o.a. gesteld dat Soedan „zijn volledige solidariteit met de Tsjadische regering en zijn totale steun" aan die regering had betoond in haar poging „de nationale eenheid te verwezenlijken en een maatschappij te scheppen waarin vrede, stabiliteit, vooruitgang en welstand heersen". Met het oog daarop zou Soedan geen hulp toekennen aan „enigerlei dissidente Tsjadische macht, incl. de FAN."

Ter versterking van de bilaterale betrekkingen tussen beide landen kwamen de staathoofden overeen „een gemeenschappelijke commissie op ministersniveau te vormen die tot taak zal hebben alle vraagstukken van gemeenschappelijk belang te bespreken, en die bevoegd is technische subcommissies te vormen, als zij dit noodzakelijk acht". Prioriteit zou daarbij de vorming van een subcommissie voor grens- en veiligheidsproblemen hebben.
Beide partijen kwamen overeen hun ambassades in Khartoem en N'Djamena te heropenen. Soedan wilde het luchtverkeer met N'Djamena hervatten en opnieuw voedselhulp aan Tsjaad geven.
Overeengekomen werd voorts dat Tsjaad zich buiten het Libisch-Soedanese conflict zou houden. Tsjaad zou voortaan geen strijdpunt meer met Libië vormen, zo verzekerde president Nimeiry de pers. Hij voegde daaraan toe: „Vast staat dat wij Soedan en Tsjaad niet tot anti-Libische steunpunten willen maken."

Habre's „ambassadeur" in de Tsjadische ambassade te Khartoem, Mohammed Abdul Karim, moest plaatsmaken voor de pro-Oueddei zaakgelastigde Mohammed Adji.
Vanuit officiële Tsjadische bron werd meegedeeld dat noch president Oueddei noch leden van zijn delegatie tijdens hun verblijf in Khartoem „contacten" met vertegenwoordigers van de FAN hadden gehad. Oueddei zou zich volgens de *NZZ* (14-1) weliswaar bereid hebben verklaard met de FAN in onderhandelingen te treden, maar hij zou uitdrukkelijk hebben geweigerd met „de criminele landverrader" Habre te spreken, die zich gelijktijdig in Khartoem ophield (waar hij door radio-Khartoem nu als „rebel" werd aangeduid). Nimeiry zou op onderhandelingen hebben aangedrongen en ex-minister Abdoulaye Lamana als compromis-premier hebben gesuggereerd, aldus *Le Monde* (29-1).

Inmiddels was op 10 jan. vanuit N'Djamena bericht dat Habre's troepen hun opmars in de richting van die stad voorlopig hadden opgeschort. Zij zouden 17 km voor Ati, 450 km ten oosten van N'Djamena, op last van Habre zijn gestopt om hem de mogelijkheid te bieden dit maal vanuit een sterke positie te onderhandelen. Volgens dezelfde bron waren er tussen Ati enN'Djamena geen regeringstroepen die een FAN-opmars konden tegenhouden.
Eveneens op 10 jan. sprak president Oueddei zich te Khartoem uit voor een versterking van de Panafrikaanse vredesmacht. De volgende dag kondigde de Zairese president Moboetoe een verdubbeling van het Zairese contingent (toen 1.000 man) aan.

President Oueddei was toen steeds meer geïsoleerd geraakt binnen de GUNT. Onder het „voorwendsel een directe confrontatie met de troepen van Habre te willen vermijden, weigerden de diverse facties het nieuwe nationale leger (ANI) de nodige steun. Bovendien voerden die facties onderling strijd. Zo zouden zich in december 1981 gevechten hebben voorgedaan tussen troepen van de minister van binnenlandse zaken, Mahamat Abba Said, en die van zijn collega van buitenlandse zaken, Acyl Ahmat (die Oueddei naar Khartoem begeleidde) in de buurt van Mongo (Centraal-Tsjaad), waar in januari een infiltratie door de FAN werd gemeld. Tegelijk zou vicepresident Abdelkader Kamounge zich met de politieke kopstukken van Zuid-Tsjaad beraden over een „gemeenschappelijke houding" in de ontstane politieke en militaire impasse.
Op 14 jan. deelde radio-Tripoli mee dat de stad Faya-Largeau (Noord-Tsjaad) de vorige dag in handen van de troepen van Habre was gevallen. De val van de stad werd op 19 jan. door de GUNT bevestigd. De ca. 150 FAP-militairen zouden nauwelijks verzet hebben geboden.
De Panafrikaanse vredesmacht werd toen geconfronteerd met toenemende logistieke en financiële moeilijkheden. In rapporten aan de OAE wees de commandant, generaal-majoor G. O. Ejiga, op de ontoereikende transportmiddelen en de slechte verkeersverbindingen. Ook ontbraken levensmiddelen en medicamenten. De deelnemende landen – Zaire, Senegal en Nigeria – hadden tevoren gezegd dat zij hun contingenten slechts een maand lang op eigen kosten konden onderhouden en dat daarna een andere financiering moest worden gevonden.

De Volkskrant (1-2) schreef: „De financiële kosten dreigen een te zware last te worden voor de drie deelnemende landen, zeker nu het een lang slepend affaire lijkt te worden. Bovendien ziet het ernaar uit dat de financiële injectie die Frankrijk en de Verenigde Staten de OAE in december hebben gegeven, eenmalig blijft.
Enkele dagen geleden nog verklaarde een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Alan Romberg, dat de steun van $ 12 mln dollar aan de Zairese en Nigeriaanse contingenten, niet zal worden uitgebreid. Hij zei wel te hopen dat de OAE spoedig elders financiële bronnen vindt, omdat anders „de doelmatigheid van de vredesmacht in gevaar zou komen."

Deze en andere problemen zouden op 1 en 2 febr. ter sprake moeten komen op een door president Moi van Kenia, de OAE-voorzitter, belegde conferentie, maar die werd eind januari uitgesteld tot 10-11 februari.
Op 28 jan. bevestigde de Tsjadische minister van buitenlandse zaken, Acyl Ahmat, tijdens een bezoek aan het buurland Kameroen dat president Goukouni Oueddei bereid was te onderhandelen met „een vertegenwoordiger" van de FAN. In een interview met de Zweedse radio noemde Oueddei volgens *AFP* (28-1) als enige voorwaarde dat de FAN-vertegenwoordiging niet door de „misdadiger" Habre zou worden geleid.
Inmiddels hadden FAN-eenheden op 25 jan. de plaats Mangalme (ten zuiden van Ati) veroverd.

Vredesplan OAE door GUNT verworpen

Op 10 en 11 febr. kwam het 11 leden tellende ad hoc comité van de OAE inzake Tsjaad in Nairobi bijeen. Zes van de betrokken landen (Guinee, Nigeria, Zaire, Zambia, de Centraal Afrikaanse

Republiek en Kenia) waren door hun staatshoofden vertegenwoordigd.
President Goukouni Oueddei van Tsjaad weigerde aanvankelijk de bijeenkomst bij te wonen en hij arriveerde pas na de opening ervan door voorzitter Moi van Kenia. Deze wees op 10 febr. op het belang van de bijeenkomst. Hij stelde dat de kosten van de Panafrikaanse vredesmacht in Tsjaad te hoog waren voor de Afrikaanse landen. Kodjo, de secretaris-generaal van de OAE, raamde die kosten in een rapport op$ 162,9 mln per jaar. Moi deed een beroep op bevriende landen in Afrika en daarbuiten om in die kosten bij te dragen. Hij deelde mee dat Benin, Togo en Guinee nu alsnog bereid waren troepen te leveren en dat Libië had aangeboden die troepen (ca. 2.000 man) naar Tsjaad te transporteren.
Het comité besloot dat alle lidstaten van de OAE een bijdrage voor de vredesmacht zouden moeten leveren, waarbij de hoogte van elke bijdrage door de secretaris-generaal van de OAE zou worden vastgesteld, en voorts dat „de VN (zou) worden benaderd voor bijstand ter verwezenlijking van de (vredes)missie".

Op 11 febr. 's morgens aanvaardde het comité unaniem een „vredesplan" voor Tsjaad, in afwezigheid van president Goukouni Oueddei. Dit plan voorzag in:
- de afkondiging van een wapenstilstand uiterlijk op 28 februari;
- het openen van onderhandelingen tussen de partijen over de nationale verzoening op 15 maart in een nader te bepalen Afrikaans land;
- het opstellen van een nieuwe grondwet, die uiterlijk 30 april gereed moest zijn;
- het houden van parlements- en presidentsverkiezingen tussen 1 mei en 30 juni;
- terugtrekking van de Panafrikaanse vredesmacht op uiterlijk 30 juni.

Bij de sluiting van de bijeenkomst op 11 febr. verklaarde president Moi dat het probleem in Tsjaad een politiek probleem was dat slechts door het volk van Tsjaad kon worden opgelost. President Goukouni Oueddei was toen niet meer aanwezig, maar zijn perssecretaris, Ramati al-Khaly, verklaarde later: „Wij namen niet aan de slotzitting deel. Wij zijn niet gebonden aan de besluiten van de conferentie".

Volgens conferentiekringen was Goukouni Oueddei in conflict geraakt met president Shagari van Nigeria die opriep tot verzoening in Tsjaad. President Sekou Touré van Guinee zou de Tsjadische president te verstaan hebben gegeven dat het streven van de bijeenkomst vrede in Afrika was. President Nimeiry van Soedan noemde Goukouni Ouddei een bedreiging voor de vrede wegens diens constante weigering met Habre te onderhandelen.

Een woordvoerder van de FAN noemde de OAE-resolutie „een grote overwinning voor het volk van Tsjaad en de OAE".
Op 13 febr. werd de OAE-resolutie officieel door de GUNT verworpen. Gesteld werd dat de OAE niet gerechtigd was over de toekomst van een onafhankelije staat te beslissen. Op bevriende landen werd een beroep gedaan hun verplichtingen tegenover Tsjaad na te komen, d.w.z. de vrede te herstellen en het Tsjadische leger op te leiden. Zodra de noodzakelijke voorwaarden waren vervuld, zouden vrije verkiezingen worden gehouden. De GUNT zou doorgaan met het mobiliseren van de nationale energieën om vrede, orde en veiligheid te herstellen.
Op 15 februari werd vanuit Nairobi bericht dat in Tsjaad een nieuwe partij, de Rassemblement national démocratique et populair (RNDP), was opgericht onder leiding van de minister van justitie, Kassire Delwa Koumakoye. Die partij verlangde het organiseren van verkiezingen op basis van algemeen kiesrecht en het verbod van alle wapens voor de politieke groeperingen.

Op 18 febr. werd van officiële zijde te Parijs vernomen dat Frankrijk zijn wapenleveranties aan de regering in N'Djamena had opgeschort. De Franse regering had „met interesse" kennis genomen van de resultaten van het OAE-beraad, aldus een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken te Parijs. Tegelijk werd meegedeeld dat de technische hulp t.b.v. de wederopbouw van Tsjaad zou worden voortgezet. Frankrijk zou daarvoor in 1982 een bedrag van 80 mln fr beschikbaar stellen (in 1981: 55 mnl fr).
Op 21 febr. deelde de Egyptische minister van buitenlandse zaken, Kamal Hassan Ali, mee dat Egypte had besloten zijn diplomatieke betrekkingen met de GUNT te normaliseren. Die waren in januari vanwege de militaire interventie van Libië in Tsjaad bevroren. Volgens gezaghebbende bronnen in N'Djamena beloofde Egypte zijn militaire steun aan Habre te staken.
Volgens het Egyptische persburea *Mena* had Goukouni Oueddei de Egyptische president Mubarak in een boodschap om bemiddeling tussen zijn regering enerzijds en de Habre-factie en andere oppositionele krachten anderzijds verzocht en had Egypte zich daartoe bereid verklaard, mits Oueddei aan Habre een belangrijke kabinetspost aanbood. Op 20 febr. had president Bongo van Gabon zich bereid verklaard een ontmoeting tussen Oueddei en Habre te organiseren.

De Franse president François Mitterrand begroet de president van Tsjaad, Goukouni Oueddei, bij diens aankomst op 3 nov. 1981 bij het Internationale Conferentie Centrum te Parijs.

Voortzetting strijd. Positie OAE-vredesmacht

Terwijl de door het OAE-comité verlangde afkondiging van een bestand eind februari uitbleef, werd een escalatie van de strijd gemeld. Aanvankelijk claimden zowel de GUNT als de FAN successen.

Op 15 febr. was vanuit Franse bron bericht dat eenheden van de FAN de plaats Gouro (in het noorden) hadden bezet alsmede Salal (in het Westen).
Op 19 febr. verklaarde de Tsjadische minister van transport en openbare werken, Facho Balam, tijdens een persconferentie te Parijs daarentegen dat de troepen van de GUNT sinds 11 febr. terreinwinst hadden geboekt en de plaatsen Am Dam (prefectuur Ouaddai, in het oosten), Goz-Beida (eveneens Ouaddai) en Korotoro (in het noorden van Centraal-Tsjaad) hadden veroverd.
Op 22 febr. meldde het Tsjadische ministerie van defensie de herovering van Oum-Hadjer (sinds 22 dec. door de FAN bezet), terwijl N'Djamena ook de herovering van Mangalme claimde. Later die dag sprak de FAN-vertegenwoordiger „categorisch" de val van Oum Hadjer tegen, terwijl hij bevestigde dat de plaatsen Mangalme, Am Dam en Korotoro nog steeds in handen van de FAN waren.
Op 26 febr. rekende N'Djamena dat Oum Hadjer na 4 dagen weer verloren was gegaan, maar de FAN-vertegenwoordiger in Parijs stelde toen dat de regeringstroepen die stad nooit hadden bereikt en op 21 febr. in een hinderlaag waren gevallen: 417 van hen zouden zijn gedood, 414 gevangen genomen; het aantal gewonden was nog niet geteld. Deze nederlaag had „een eind gemaakt aan het korte tegen-offensief" van de troepen van Goukouni Oueddei, aldus vertegenwoordiger Afal Ahme, die tevens het verlies van de plaats Goz-Beida tegensprak.
Volgens de FAZ (27-2) schenen alleen de troepen van Goukouni Oueddei tegen de FAN te vechten. De INA scheen zich te hebben ontbonden. De legers van vice-president Kamougue en minister Acyl Ahmat hielden zich afzijdig.

In een op 26 febr. te Khartoem (Soedan) uitgegeven verklaring deelde Idris Miskine, de vice-president van de FAN, mee dat zijn troepen zich hadden verplicht eenzijdig het door de OAE gevraagde bestand, dat uiterlijk op 28 febr. moest ingaan, te eerbiedigen. Volgens de verklaring ging de FAN „volledig akkoord met de resoluties van de OAE inzake Tsjaad" en was de FAN „bereid mee te werken aan hun uitvoering".
Maar de Tsjadische minister van buitenlandse zaken, Acyl Ahmat, verzekerde op 28 febr. te Parijs dat zijn „regering nooit om een conferentietafel met Habre zal zitten". Zijn collega van justitie, Kassire Delwa Koumakoye, bevestigde op 1 maart te Bamako (Mali) dat zijn regering zich „had verplicht tot het vinden van een definitieve militaire oplossing en dat zij de innerlijke overtuiging heeft Hissène Habre te kunnen vernietigen". Vice-president Kamougue bevestigde op 2 maart te N'Djamena dat zijn regering vastbesloten was het probleem „militair te regelen".
Op 7 maart deelde de Nigeriaanse minister van buitenlandse zaken, Audu, in Nairobi mee dat de Nigeriaanse Senaat de 2.000 Nigeriaanse militairen in Tsjaad een mandaat had gegeven tot 15 juni. „Als er dan geen politieke vooruitgang is geboekt, zal het moeilijk zijn onze Senaat ertoe te bewegen dat mandaat te verlengen", aldus Audu. Hij voegde daaraan toe: „Mijn land overweegt ernstig zijn vredestroepen uit Tsjaad terug te trekken als op 30 juni a.s. geen vooruitgang is geboekt bij het streven naar een politieke regeling van de langdurige burgeroorlog in dat land."

Op 9 maart werd uit diplomatenkringen in Nairobi vernomen dat president Goukouni Oueddei afgezanten naar Libië, Ethiopië en diverse Oosteuropese landen had gestuurd voor de levering van wapens en het beschikbaar stellen van militairen, die de plaats van de Panafrikaanse vredesmacht zouden moeten innemen. De Libische leider Kadhafi zou volgens *AP* (9-3) hebben aangeboden opnieuw militairen naar Tsjaad te zenden, mits dit land zich bereid verklaarde de Aozou-strook, die in 1973 door Libië was geannexeerd (pag. 383/3-'75) en die ook na 15 nov. 1981 niet door de Libische militairen was ontruimd, aan Libië af te staan.
Op 15 maart arriveerde een hoge OAE-delegatie in N'Djamena voor overleg met de GUNT. Daar werd op 18 maart bericht dat de GUNT haar bezwaren tegen het OAE-voorstel om een beroep te doen op de VN voor de financiering van de Panafrikaanse vredesmacht had laten varen. In een aan de OAE gericht memorandum (gepubliceerd op 29 maart) zei de GUNT steun toe aan het OAE-initiatief om bij de VN financiële en technische hulp te verwerven voor het functioneren van de Panafrikaanse vredesmacht.

In antwoord op formele verzoeken van president Moi van Kenia (als voorzitter van de OAE) en van president Goukouni Oueddei aanvaardde de Veiligheidsraad van de VN op 30 april een consensus-resolutie (504), waarin de secretaris-generaal van de VN werd verzocht „een fonds in te stellen voor hulp aan de vredesmacht van de OAE in Tsjaad, gevoed door vrijwillige bijdragen" en dat fonds in samenwerking met de OAE te beheren.

In bovengenoemd memorandum omschreef de GUNT de „actieve rol" van de vredesmacht als volgt: handhaven van de vrede en veiligheid binnen Tsjaad; verdediging van Tsjaad in geval van agressie van buitenaf; paraat zijn om op elk moment tussenbeide te komen teneinde de orde in geval van onlusten te herstellen als de GUNT daarom verzoekt; en het leveren van een „bijdrage" tot de vorming van het nationale geïntegreerde leger (ANI). Voorts bevestigde de GUNT dat „zij een eind (had) gemaakt aan de activiteiten van het permanente (OAE)-comité inzake Tsjaad" en dat geen enkel ad hoc comité van de OAE de bevoegdheid had de Tsjadische regering besluiten op te dringen zonder de instemming van deze „enige legitieme vertegenwoordiger van het Tsjadische volk".

Op 28 april werd te Lagos (Nigeria) bekendgemaakt dat Nigeria in de komende dagen bijna de helft van zijn contingent in Tsjaad zou terugtrekken. Met die evacuatie werd op 30 april een begin gemaakt en op 7 mei werd bericht dat ca. 1000 Nigeriaanse militairen naar huis waren teruggekeerd.
President Goukouni Oueddei dreigde op 6 mei opnieuw een „buitenlandse strijdmacht" te hulp te roepen, als de OAE-vredesmacht zich volgens plan op 30 juni uit Tsjaad zou terugtrekken.

Koerswijziging Kamougue. Vorming Staatsraad. Benoeming premier en nieuw kabinet

Inmiddels waren binnen de GUNT meningsverschillen aan de dag getreden. Vice-president Kamougue, de zuidelijke leider, die nog op 2 maart een militaire regeling van de crisis in Tsjaad had verdedigd, toonde zich op 27 maart tijdens een verblijf in Libreville (Gabon) bereid in te gaan op de eis van de OAE dat er met Habre moest worden onderhandeld. Hij sprak zich toen na een onderhoud met president Bongo uit voor elk initiatief ten gunste van de vrede en bevestigde dat het moment was gekomen voor het zoeken van een „globale politieke regeling van de crisis". Kamougue, tevens leider van de FAT en voorzitter van het Comité permanent (het politieke orgaan van de zuiderlingen), leverde vervolgens op 7 arpril scherpe kritiek op de GUNT (in een interview voor radio-Moundou), die hij kenschetste als „een vat vol tegenstrijdigheden". Hij zei te willen aanvaarden dat „de factieleiders uit de regering treden om plaats te maken voor een sterke en bekwame regering, als dat de oplossing is".
Een door het Comité permanent ingediend memorandum i.z. een regeling van de Tsjadische crisis werd echter op 8 april door Goukouni Oueddei verworpen. Volgens de president beoogde dit memorandum een „politieke regeling en een bestand met de FAN van Hissène Habre". Hij voegde daaraan toe: „Dit nieuwe standpunt laat zien dat het Comité permanent en zijn leider sedert lange tijd werken aan het saboteren van het gezag van de GUNT. Officieren van de FAT zouden hebben gevraagd binnen de regering door een andere militair dan Kamougue te worden vertegenwoordigd, aldus berichtte *Reuter (Le Monde* 11-4).

Later verklaarde Kamougue voor radio-Moundou volgens *Le Monde* (21-4) dat het Comité permanent „zal werken voor de vrede, want iedereen is de oorlog beu". Op 22 april voegde hij daaraan toe dat de burgers van Tsjaad „de mogelijkheid wilden hebben hun leiders te kiezen".

Op 28 april kondigde president Oueddei aan dat het kabinet zou worden gereorganiseerd, dat een Staatsraad zou worden gevormd en dat het ambt van premier zou worden ingesteld.
In die week kwam na ruim vier weken van betrekkelijke rust een nieuw militair offensief van de FAN op gang.
Op 8 mei werd de oprichting van de Staatsraad als „hoogste orgaan voor planning, overdenking, consultatie en oriëntatie" officieel bekendgemaakt. Kamougue werd voorzitter van de Staatsraad, die verder uit 14 leden zou bestaan.

De Staatsraad zou volgens de officiële taakomschrijving, de „Declaratie van N'Djamena", als „koersbepalende en adviserende instelling" het staatshoofd en de regering bijstaan bij de uitvoering van de binnenlandse politiek en bij de organisatie van het leger en het bestuur. Voorts moest de Staatsraad politieke richtlijnen i.z. wegen en middelen tot het herstel, de handhaving en de consolidatie van de vrede, de nationale eenheid en de territoriale integriteit formuleren. De regeringspolitiek alsmede haar ontwikkelingsplannen op cultureel, sociaal en economisch gebied moesten aan de raad ter goedkeuring worden voorgelegd. Ook alle zaken betreffende de wetgeving moesten bij de raad ter

beoordeling worden ingediend. President Goukouni Oueddei zou als staatshoofd de rol van scheidsrechter vervullen in eventuele conflicten tussen de Staatsraad en de regering.

Op 9 mei werden de 14 leden van de Staatsraad door Oueddei en Kamougue benoemd. Onder hen waren Acyl Ahmat (minister van buitenlandse zaken, vertegenwoordiger van de Conseil démocratique révolutionnaire); Mahamat Abba Said (minister van binnenlandse zaken en veiligheid, vertegenwoordiger van het Eerste Leger); Facho Balam (minister van transport en openbare werken, vertegenwoordiger van de Union national démocratique), Moussa Medela Mahamat (oud-minister van gezondheid en sociale zaken, vertegenwoordiger van de Westerse strijdkrachten – FAO) en Abdoulaye Adoum Danna (oud-minister van openbare wêrken, mijnbouw en geologie, vertegenwoordiger van Frolinat-Vulkaanleger). De leden van de Staatsraad zouden geen deel meer uitmaken van het nieuwe kabinet.
Op voorstel van de Staatsraad benoemde president Goukouni Oueddei op 19 mei Djidingar Dono Ngardoum (geboren in 1931) tot premier. Deze was onder het bewind van president Tombalbaye minister van openbare werken en PTT (vanaf 1966) en minister van landbouw en heette toen nog Michel Djidingar.
Hij vormde op 2 juni, toen de hoofdstad N'Djamena door de troepen van Habre was ingesloten, een nieuw kabinet van 16 ministers en 6 staatssecretarissen. De voornaamste portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Defensie – Acheikh Oumar (CDR); binnenlandse zaken – Garonde Djamar (CDR); buitenlandse zaken – Mahamat Nour Adam Barka (FAP); justitie – majoor Gane Bang (FAT); landbouw – Mbailaou Naimbaye Lossimian (voorheen minister van plattelandsontwikkeling).
Oumar was in het vorige kabinet minister van onderwijs (aangeduid op pag. 770/3 als sjeik Bim Amr).

FAN-opmars. Verder OAE-beraad. Goukouni Oueddei in Libië. N'Djamena door FAN bezet

Op 5 mei werd te N'Djamena vernomen dat eenheden van de FAN de voorgaande week de plaats Salal (470 km ten noorden van N'Djamena) hadden veroverd. Daarbij zouden de regeringstroepen, in hoofdzaak militairen van de FAP, „aanzienlijke verliezen" hebben geleden.
In een op 13 mei te N'Djamena gepubliceerd communiqué beschuldigde de OAE de FAN ervan op 12 mei posities van de Panafrikaanse vredesmacht te Ati „doelbewust en zonder provocatie" te hebben beschoten. De OAE-troepen, Zairese militairen, hadden het vuur niet beantwoord, aldus de OAE. De FAN-vertegenwoordiger in Europa ontkende deze beschuldiging. Naar zijn zeggen hadden FAN-eenheden slechts hun legitieme recht op achtervolging uitgeoefend t.o.v. troepen uit N'Djamena die vanuit Ati de FAN-post te Koundjourou hadden aangevallen. De FAN-radio had op 12 mei gemeld dat FAN-eenheden het dorp Koundjourou (45 km ten zuidoosten van Ati) hadden bezet.
Op 19 mei werd Moussoro door de FAN veroverd.

Op 21 en 22 mei vond nabij Kinsjasa (Zaire) o.l.v. OAE-voorzitter Moi verder beraad plaats over de toestand in Tsjaad door de landen die troepen aan de OAE-vredesmacht leverden (Nigeria, Senegal en Zaire) in aanwezigheid van een afgevaardigde van de GUNT. In een slotcommuniqué werd gesteld:

1) De conferentie neemt er kennis van dat de drie landen die troepen aan de Panafrikaanse vredesmacht in Tsjaad hebben geleverd, bereid zijn in beginsel hun troepen ook na 30 juni in Tsjaad te laten. Daartoe roept zij de GUNT op haar goede wil te bewijzen en zich uiterlijk op 10 juni over de volgende punten uit te spreken: staakt-het-vuren; onderhandelingen over een nationale verzoening; uitwerking van een ontwerp-grondwet; het houden van parlements- en presidentsverkiezingen; en vorming van nationale instellingen. Na het verstrijken van deze beslissende datum zullen de drie aan de vredesmacht deelnemende landen hun missie beëindigen en hun contingenten uit Tsjaad terugtrekken. Zouden de troepen in Tsjaad worden gehandhaafd, dan moet de OAE maatregelen treffen om voor de kosten borg te staan, welke door het onderhoud van de troepen in Tsjaad ontstaan. Bovendien zal de OAE officieel garanderen dat zij voor de onkosten zal zorg dragen die de drie landen door de in Tsjaad gelegerde vredestroepen vóór 30 juni hebben gemaakt.
2) De conferentie roept de strijdende partijen op zich met het oog op de neutraliteit van de vredestroepen uit hun buurt te houden.
3) De conferentie van Kinsjasa doet een dringend beroep op alle lidstaten van de OAE, buiten het kader van onze organisatie niet in Tsjaad te interveniëren.

In feite werd de GUNT van president Goukouni Oueddei een ultimatum gesteld: Zij moest zich uiterlijk op 10 juni bereid verklaren de besluiten van Nairobi uit te voeren, zo niet dan zou de vredesmacht op 30 juni definitief uit Tsjaad worden teruggetrokken.
De oproep aan de OAE-leden niet buiten deze organisatie om in Tsjaad te interveniëren leek vooral aan het adres van Libië gericht, waar president Goukouni Oueddei en zijn minister van defensie Adoum Togoi op 23 en 24 mei in Tripoli besprekingen voerden met o.a. luitenant-kolonel Abou Bakr Younis Jaber, de opperbevelhebber van het Libische leger. Volgens *AFP* zou de president Libië financiële en militaire hulp hebben gevraagd, maar Libië bevestigde op 25 mei zijn „neutraliteit" in het Tsjadische conflict. Het Libische ministerie van buitenlandse zaken verklaarde volgens het persbureau *JANA*:

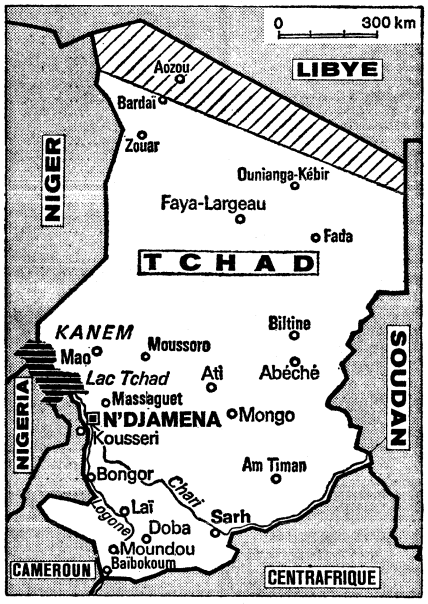

(Le Monde)

Libië „verplicht zich niet te interveniëren in de binnenlandse conflicten van Tsjaad en zal dus daarheen geen troepen sturen".
Op 24 mei werd Mao, de hoofdplaats van de prefectuur Kanem in het westen van Tsjaad, door de FAN bezet.
Op 27 mei viel de stad Massakory (op ca. 15 km van N'Djamena) in handen van de FAN zonder strijd.
Op 1 juni meldde de FAN dat verscheidene plaatsen zich aan de zijde van Habre hadden geschaard, zoals de stad Ati, de plaats Bol (28 mei) en Massaguet (31 mei). Diezelfde dag bevestigden de autoriteiten van N'Djamena dat Ati zonder strijd was gevallen, omdat de regeringstroepen zich „op verzoek van de OAE" i.v.m. „veiligheidsproblemen" tot op 50 km ten zuiden van de stad hadden moeten terugtrekken. Ook Moussoro, Mao en Massakory waren „onder toezicht" van de OAE geplaatst, aldus de regeringsautoriteiten, die de OAE-troepen beschuldigden van „samenwonen met de rebellentroepen". Het FAN-bericht inzake Massaguet bleek voorbarig.

Inmiddels waren de troepen van Goukouni Oueddei, die bleef weigeren met Habre te onderhandelen, vrijwel alleen met de verdediging van de hoofdstad N'Djamena belast. Het gros van de troepen van vice-president Kamougue, de FAT, had zich volgens *AFP/AP* (2-6) uit N'Djamena teruggetrokken in de richting van Moundou, de zuidelijke hoofdstad, waar een rebellie tegen Kamougue zou zijn uitgebroken, binnen de FAT. Gevechten tussen voor- en tegenstanders van Kamougue zouden een groot deel van de 45.000 inwoners van Moundou op de vlucht hebben ge-

dreven. Op 29 mei hadden ambtenaren en FAT-officieren in Moundou eenstemmig een motie tegen Kamougue aanvaard, waarin de ontbinding van het door hem geleide Comité permanent werd geëist. Scherpe kritiek werd geleverd op „de verdeeldheid zaaiende en subversieve manœuvres" van kolonel Kamougue, de „herhaalde afpersingen van de bevolking door het Comité permanent" en het „catastrofale bestuur" van het zuiden. Op 6 juni werd gemeld dat bij de gevechten in Moundou in de voorgaande vijf dagen honderden militairen en burgers waren gedood.

Op 5 juni verloor president Goukouni Oueddei de slag om Massaguet, op 80 km ten noorden van N'Djamena. Na vijf uur van hevige gevechten, waarbij naar verluidt ca. 500 FAP-leden werden gedood en 308 gevangen genomen, vluchtte de rest van het presidentiële leger naar het noorden. Goukouni Oueddei keerde toen naar N'Djamena terug. Hij verklaarde toen tegenover premier Djidingar Domo Ngardoum, die om toestemming voor onderhandelingen vroeg, dat hij niet van plan was met de FAN te onderhandelen of zich over te geven. De kleine garnizoenen in de hoofdstad van aanhangers van Acyl Ahmat en Kamougue lieten weten dat zij „neutraal" zouden blijven als zij niet werden aangevallen.
Op 7 juni om 5.00 uur trokken de eerste FAN-eenheden N'Djamena binnen, nadat ca. 50.000 van de 200.000 inwoners en het merendeel van de 150 Fransen over de rivier de Chari naar Kameroen waren gevlucht. Binnen drie uur had de FAN de hoofdstad onder controle zonder op veel verzet te zijn gestuit.
Na de machtsovername vonden sporadische plunderingen plaats, waarbij vooral regeringsgebouwen het moesten ontgelden.
De verslagen president Goukouni Oueddei slaagde erin naar Kameroen uit te wijken, waar president Ahidjo hem volgens *Le Monde* (9-6) politiek asiel verleende. Nigeria had hem asiel geweigerd, naar officiële bronnen op 8 juni te Lagos meedeelden.
De nieuwe machthebbers – de conseil de commandement des FAN (CCFAN) – kondigde op 7 juni 's avonds een nachtelijk uitgaansverbod voor N'Djamena af, terwijl de „anti-regeringstroepen" werd opgedragen „zich onmiddellijk met hun wapens bij de dichtsbij gelegen kazerne te melden om in de gelederen van de FAN te worden geïntegreerd".

Terugtrekking OAE-vredesmacht

Vele landen gingen ertoe over het nieuwe bewind van Habre, die op 8 juni zijn intrek nam in het presidentiële paleis te N'Djamena, te erkennen.
De Nigeriaanse regering prees de FAN op 9 juni voor het feit dat N'Djamena zonder bloedvergieten was ingenomen; zij riep op tot het houden van vrije verkiezingen en bood hulp aan voor het herwinnen van vrede en stabiliteit. President Sekou Touré van Guinee deed Habre op 11 juni zijn „warme en broederlijke" gelukwensen toekomen.
Terwijl Nigeria zich in eerste instantie niet uitliet over het Nigeriaanse contingent in de OAE-vredesmacht, maakte de Senegalese minister van voorlichting, Djibo Ka, op 8 juni bekend dat president Diouf had besloten het Senegalese contingent terug te trekken.

Op 10 juni zei Habre in een interview te hopen dat Senegal zijn besluit zou herzien, want „het zou niet realistisch zijn te zeggen dat de oorlog in Tsjaad geheel voorbij is, hoewel een grote stap is gezet op de weg naar de vrede en het herstel van de orde". Hij voegde daaraan toe: „De aanwezigheid van de eenheden van de OAE is noodzakelijk en gerechtvaardigd geweest en ik denk dat hun rol nog niet is uitgespeeld", want er waren nog „gewapende elementen" op het platteland die „de boeren onderdrukten en plunderden". Tegelijk leverde hij scherpe kritiek op Frankrijk en Algerije* wegens hun „neo-kolonialistische politiek in Tsjaad en hun poging tot manipulatie" van de OAE-troepen. Hij oordeelde echter „positief" over de verklaring van de Franse president Mitterrand d.d. 9 juni over de bereidheid tot voortzetting van de Franse economische hulp aan Tsjaad.
Op 11 juni gelastte de voorzitter van de OAE, president Moi van Kenia, de terugtrekking van de OAE-vredesmacht uit Tsjaad. De commandant van de vredesmacht, generaal Ejiga, kreeg opdracht onverwijld een begin te maken met de evacuatie van de 3.275 militairen, die uiterlijk op 30 juni moest zijn voltooid.

---

* Op 18 april maakte de FAN-vertegenwoordiger in Europa melding van een „luchtbrug tussen Algiers en Dougia" (80 km ten noorden van N'Djamena) en van twee Algerijnse bataljons ter ondersteuning van de GUNT – in de buurt van Ati. Deze berichten werden nog dezelfde dag door een woordvoerder van het Algerijnse ministerie van buitenlandse zaken tegengesproken. Algerije, dat de GUNT militair materieel leverde in ongeveer dezelfde omvang als Frankrijk, wees erop dat het enige Algerijnse militaire personeel in Tsjaad bestond uit 16 officieren die tot de waarnemersgroep van de OAE behoorden. Maar volgens NRC/H'blad (24-5) stuurde Algerije ook 200 manschappen om de eenheden van president Goukouni Oueddei „logistiek en administratief" bij te staan.

Nog dezelfde dag gelastte generaal Ejiga zijn troepen de terugtrekking voor 27 juni te voltooien, maar de Zairese president Moboetoe maakte toen bekend dat het Zairese contingent voorlopig in Tsjaad zou bijven.
Op 24 juni verklaarde generaal Ejiga de OAE-missie voor beëindigd. Hij kondigde aan dat het Zairese contingent opdracht had gekregen de volgende dag te vertrekken. Bij zijn afscheid deelde Ejiga mee dat de vredesmacht in de zeven maanden van haar missie zeven doden had te betreuren.
Zaire trok zijn militairen op 30 juni uit Tsjaad terug.

Kamougue bedwingt rebellie

Op 14 juni werd gemeld dat de zuidelijke leider, kolonel Abdelkader Wadel Kamougue, erin geslaagd was een rebellie tegen zijn leiderschap te bedwingen. Zijn stafchef, kolonel Rodai, was twee weken tevoren in de zuidelijke hoofdstad Moundou, tegen hem in opstand gekomen. Kamougue's tegenstanders, o.w. ook de ex-minister van voorlichting Kosnaye, verweten hem zijn alliantie met Goukouni Oueddei en het wanbeheer van het Comité permanent, dat Zuid-Tsjaad de afgelopen jaren onder Kamougue's leiding in feite had bestuurd. Volgens *NRC/H'blad* (16-9) beschuldigde Rodai Kamougue echter van toenadering tot Habre en van het verkwanselen van de zuidelijke autonomie.

De Franse ambassadeur in N'Djamena deelde op 9 juni mee dat de gevechten in Moundou waren gestaakt en dat er „een soort overeenkomst" tussen de twee partijen werd uitgewerkt. Maar op 10 juni zei ex-minister Kosnaye

De commandant van de Panafrikaanse vredesmacht in Tsjaad, de Nigeriaanse generaal G. O. Ejiga.

dat 800 van Kamougue's militairen zich bij het verzet hadden aangesloten en dat Kamougue zich slechts met enkele tientallen aanhangers in zijn commandopost had verschanst.

Kamougue deed op 14 juni een beroep op Habre zijn politieke bedoelingen duidelijk te maken en te kiezen voor „een democratische keuze" voor Tsjaad, als hij (Habre) met het zuiden wilde onderhandelen. „Wij zullen nooit de slaven van het noorden worden," zo waarschuwde Kamougue.

Vorming nieuwe regering

Op 19 juni vormde Hissène Habre, de voorzitter van CCFAN, een Staatsraad, die voorlopig belast werd met de leiding van het land tot de formatie van een definitieve representatieve regering. Onder voorzitterschap van Habre, die daarmee officieel staatshoofd werd, zaten in die Staatsraad 18 commissarissen (ministers) en 12 vice-commissarissen. De voornaamste taken werden als volgt verdeeld:

Buitenlandse zaken – Idriss Miskine (vice-voorzitter van de CCFAN); defensie – kapitein Gouara Lassou; binnenlandse zaken en veiligheid – Tahar Guinassou; justitie – Mahamat Saleh Kaka; economie en handel – Ali Salim; financiën – Mahamat Nour Abderamane; PTT – Khalil D'Abzac; gezondheid – Abdoulaye Dito.
De leden van de Staatsraad waren afkomstig uit de FAN. De belangrijkste golden als nauwe medewerkers van Habre. Miskine, die de FAN-opmars naar N'Djamena leidde, was op 13 juni 1981 met Habre bij verstek veroordeeld (pag. 771/3-1981).

In een boodschap aan „onze broeders in het Zuiden" riep Habre kolonel Kamougue op onverwijld onderhandelingen met hem te beginnen. De FAN was geen intolerante sekte nog een totalitaire en dogmatische politieke partij. Door de FAN waren steeds toenaderingspogingen tot andere partijen gedaan om de oorlog te beëindigen en via een dialoog een compromis te vinden, aldus Habre.

Kamougue beklemtoonde in een rede te Sarh op 20 juni dat alleen vrije verkiezingen en het herstel van de democratie echte vrede in Tsjaad konden brengen. Hij bevestigde dat de gevechten in Moundou tussen zijn aanhangers en een groep dissidenten van de FAT waren beëindigd en hij riep zijn tegenstanders op „de eenheid te herstellen".
Op 22 juni werd vanuit Algerijnse bron bevestigd dat ex-president Goukouni Oueddei, die zich reeds enkele dagen in Algiers bevond na een verblijf in Kameroen, in Algerije politiek asyl had gekregen.
Ex-minister van buitenlandse zaken Acyl Ahmat, die te Parijs verbleef, had zich volgens *AFP* (28-6) bereid verklaard met Habre te onderhandelen. Tevens werd toen gemeld dat gewapende aanhangers van Acyl Ahmat bij gevechten in de voorgaande dagen in het gebied van Bousso (200 km ten zuidwesten van N'Djamena) door FAN-eenheden waren verdreven.

Contacten Habre met buitenland. Besprekingen over nationale verzoening

Op 1 juli overhandigde een missie van de Tsjadische staatsraad o.l.v. Khalil D'Abzac en Abdoulaye Dito in Parijs een brief van Habre voor president Mitterrand. D'Abzac verklaarde: „Wij hebben besloten de misverstanden, die soms dramatisch de Frans-Tsjadische betrekkingen hebben gekenmerkt, te vergeten." De Franse minister voor samenwerking en ontwikkeling Jean-Pierre Cot verklaarde dat Frankrijk aan Tsjaad humanitaire en technische hulp zou blijven leveren voor de sectoren gezondheid, telecommunicatie, radio en onderwijs. De Tsjadische missie verzocht Frankrijk om hulp bij het herstel van de vernietigde bestuursstructuur en om begrotingshulp voor het betalen van de ambtenarensalarissen.
Op 8 juli deelde de ex-minister van transport en leider van de Tsjadische Democratische Unie (UDT), Facho Balam, te Parijs mee dat ex-president Goukouni Oueddei een „patriottische alliantie" had gevormd om het regime van Habre te bestrijden.

Op initiatief van president Omar Bongo van Gabon en in aanwezigheid van Mitterrands Afrika-adviseur Guy Penne vonden op 10 en 11 juli in Libreville (Gabon) verzoeningsbesprekingen plaats tussen Habre en Kamougue.

De voorwaarden die het zuidelijke Comité permanent m.b.t. de onderhandelingen met Habre stelde waren op 26 juni door radio-Moundou als volgt geformuleerd: a) erkenning van het Comité permanent als de enige representatieve instantie voor zuidelijk Tsjaad; b) vrijlating van alle gevangen genomen FAT-militairen vóór het begin van de onderhandelingen; en c) erkenning van de FAT als een staatsinstelling van Tsjaad en toekenning aan de FAT van een gelijkwaardig aantal kabinetszetels in een toekomstige regering.

Habre en Kamougue kwamen volgens een na afloop gepubliceerd communiqué overeen door rechtstreekse onderhandelingen een „verzoening van alle Tsjadische broeders" te bereiken. Tegenover *Le Monde* (16-7) verklaarde Habre dat de eigenlijke onderhandelingen met medewerking van president Bongo in Tsjaad zouden worden gevoerd, „gevrijwaard voor de intriges en interventies die onze problemen bij de ontmoetingen in het buitenland per traditie compliceren". De onderhandelingspartner was niet Kamougue, maar de FAT. Ook Goukouni Oueddei zou welkom zijn, als hij weer een echte patriot zou zijn.
Voorts merkte Habre o.a. op: „Wat het belangrijkste is is dat het proces van de nationale verzoening in gang wordt gezet. (...) Wij verwaarlozen niet de kwestie van de vorming van een regering, want wij weten dat, in het buitenland, de mensen (...) bezig zijn met speculaties door te zeggen dat er twee staten in Tsjaad zijn – het Zuiden en het Noorden. Maar dat alles is niet serieus: er zijn geen twee Tsjaads en er zullen nooit twee Tsjaads zijn. Niemand, hoe machtig en handig ook, zal beletten dat Tsjaad in zijn eenheid wordt behouden. (...) De Staatsraad is voorlopig. (...) Deze zal plaats maken voor een regering met onze broeders in het Zuiden en ongetwijfeld met andere belangrijke persoonlijkheden. Dat zal de bekroning van de nationale verzoening zijn..."

Abba Siddick, de leider van de originele Frolinat, arriveerde op 10 juli vanuit Parijs in N'Djamena voor overleg met de nieuwe Tsjadische machthebbers.
Na overleg in Moundou met Kamougue kwam CDR-leider Acyl Ahmat op 19 juli op het vliegveld van Lai bij een ongeval om het leven. Hij raakte dodelijk gewond door de draaiende propeller van de Cessna die hij zojuist had verlaten. Als leider van de CDR werd hij opgevolgd door Acheikh Ibn Oumar, de ex-minister van defensie.

Terwijl Kamougue tijdens een door hem voorgezeten bijeenkomst van het Comité permanent in Lai op 30 juli meedeelde dat zijn ontmoeting met Habre in Libreville de eerste aanzet tot een „oprechte" poging ten gunste van de vrede vormde, beschuldigde de woordvoerder van de dissidente FAT-officieren kolonel Ganembang Zamtato, in een door radio-N'Djamena uitgezonden communiqué Kamougue van contacten met oude factieleiders en „buitenlandse" personen teneinde een „nieuw strijdfront" te vormen. Volgens Zamtato werden in het Zuiden „gevaarlijke intriges" gesmeed.
Over de positie van Kamougue verklaarde ex-minister van buitenlanse zaken, Mahamat Nour Adam Barka, tegenover de *Volkskrant* (7-8) in Tripoli (Libië) o.a.:

„De GUNT is niet uiteengevallen. Integendeel, we zijn meer verenigd dan ooit. We hebben ons na Habre's komst slechts tactisch teruggetrokken om bloedvergieten te voorkomen. Onze president Oueddei leeft in ballingschap, maar de GUNT functioneert in Tsjaad onder leiding van Kamougue. Ons hoofdkwartier is tijdelijk gevestigd in de zuidelijke hoofdstad Moundou."

Op 12 aug. deelde kolonel Ganembang Zamtato via radio-Tsjaad mee dat het garnizoen van de zuidelijke stad Bongor onder controle van een groep anti-Kamougue-officieren was geplaatst. Zamtato werd in het betreffende *AFP*-bericht de leider van de dissidenten genoemd.

Inmiddels had op 11 aug. in Franceville (Gabon) en verdere „verzoeningsbijeenkomst" plaatsgevonden, waaraan dit maal werd deelgenomen door Ha-

bre, Kamougue, Acheikh Ibn Oumar en Abba Siddick. Habre bracht vervolgens een officieel bezoek aan Togo (15-16 aug.), waar hij m.b.t. de verzoeningsbesprekingen in Gabon o.a. meedeelde: Concreet wordt over een raamakkoord onderhandeld „dat een stap vooruit op de weg van de verzoening mogelijk zal maken". Ook Goukouni Oueddei was voor de besprekingen uitgenodigd, maar hij had niet gereageerd. Berichten als zou de FAN naar Bongor in het Zuiden willen oprukken, waren onjuist. Hij, Habre, was niet van plan het Zuiden te onderwerpen, hoewel hij de militaire capaciteit daartoe bezat. „Wij willen de problemen door een verzoening oplossen. (...) Wij bieden kolonel Kamougue elke kans. Het is in zijn eigen belang, deze gelegenheden te benutten om vrede te sluiten," aldus Habre.

Op 23 aug. verklaarde Kamougue zich in Lomé (Togo) „optimistisch" over de kansen op een verzoening.

Zuid-Tsjaad onder controle van Habre

Op 28 aug. meldde radio-N'Djamena dat tegenstanders van kolonel Kamougue de stad Sahr hadden bezet na felle gevechten op 27 aug. in het nabijgelegen Guere. De door Kamougue gecontroleerde zender, radio-Moundou, berichtte de volgende dag dat het garnizoen van Sarh was overgelopen naar de FAN. Kamougue, die op 28 aug. vanuit Libreville (Gabon) in Moundou was teruggekeerd, kondigde een algemene mobilisatie van zijn troepen af en het Comité permanent stelde op 29 aug. een avondklok voor Zuid-Tsjaad in.

Na een gesprek in datzelfde weekend met president Moboetoe in Ghadolité (Noord-Zaire) beschuldigde de Tsjadische commissaris van buitenlandse zaken, Idriss Miskine, kolonel Kamougue van „starheid" bij de onderhandelingen over een „nationale verzoening". Volgens *NRC/H'blad* (16-9) had Kamougue „een federale grondwettelijke formule" voor het nieuwe Tsjaad geëist, maar had Habre laten weten: „Wij veroordelen alle federatieve systemen en wij zullen alles doen om de eenheid en integriteit van Tsjaad te bewaren."

Na afloop van zijn besprekingen met president Ahidjo van Kameroen verwierp Habre op 1 sept. opnieuw elk idee van een federatie tussen het noorden en het zuiden van Tsjaad.

Eveneens op 1 sept. deelde Allam-Mi Ahmad, adviseur in het bureau van Habre, te Parijs mee dat op 27 aug. in Sarh na de machtsovername een Libische agent was gearresteerd, die blijkens in beslag genomen documenten tot taak had „de organisatie van een Libische luchtbrug voor te bereiden die ten doel had hulp in de vorm van militair materieel aan kolonel Kamougue te leveren en Tripoli van de evolutie van de situatie in Tsjaad in kennis te stellen".

Volgens AP (Le Monde 11-9) zouden bij de gevechten om de beheersing van Sarh bijna 400 mensen zijn gedood, vooral bij de brug over de Manda (op 25 km van Sarh) die de toegang tot de stad beheerst. Naar een speciale AP-verslaggever in het weekend van 5 sept. meldde zou Sarh zonder verzet zijn ingenomen, maar zou buiten de stad hevige weerstand zijn geboden door CDR-militairen, waarbij 110 doden zouden zijn gevallen.

Op 3 sept. sloot het garnizoen van Doba (bij Moundou) zich aan bij de Staatsraad van Habre. Er zouden felle gevechten zijn geleverd.

Op 4 sept. deelde kapitein Dasngar Ngarnabay, een vertegenwoordiger van de FAT-dissidenten, via radio-Tsjaad mee dat Moundou zich aangesloten had bij de troepen van kolonel Ganembang Zamtato, dat kolonel Kamougue was gevlucht en dat zijn Comité permanent was verpletterd. Diezelfde dag verdween radio-Moundou uit de lucht.

Ook op 4 sept. werd per communiqué vanuit Garoua (Noord-Kameroen) bericht dat kolonel Kamougue aan het hoofd van zijn troepen de stad Sarh omsingelde. De volgende dag meldde *AFP* vanuit Lagos dat aan het beleg van Sarh ook werd deelgenomen door de CDR-troepen van Acheikh Ibn Oumar.

Op 7 sept. verklaarde Allam-Mi Ahmad te Parijs dat de troepen die trouw zijn aan de Staatsraad nu alle 14 prefecturen van Tsjaad beheersten. Alle factoren waren naar zijn zeggen nu meer dan ooit aanwezig voor de deelname van „alle Tsjadische verscheidenheden" aan „het opzetten van nieuwe instellingen". „Binnen een redelijk tijdsbestek" kon nu een nationale verzoening worden bereikt door de afkondiging van een bestand, de vorming van een regering met de echte afgevaardigden uit de verschillende sectoren van de bevolking, het opstellen van een grondwet en vrije verkiezingen. Allam-Mi ontkende berichten dat Kamougue met zijn troepen de stad Sarh had omsingeld.

Volgens *AFP (Le Monde* 15-9) was het vliegtuig waarmee Kamougue Tsjaad wilde verlaten op 4 sept. nabij de grens met Kameroen neergestort. De lichtgewonde Kamougue zou met behulp van een Belgische missionaris over de grens zijn gebracht, waarna hij op 9 sept. in de stad Garoua (Kameroen) zou zijn gearriveerd. Zijn aankomst werd door radio-Douala bevestigd.

Op 12 sept. keerde Habre van een kort bezoek aan Zaire, waar hij president Moboetoe voor het eerst ontmoette, in N'Djamena terug.

Op 21 sept. werd vanuit Moundou bericht dat Zuid-Tsjaad sinds 4 sept. geheel door de FAN werd beheerst, na een offensief van negen dagen tegen Kamougue-getrouwe FAT-eenheden. Het Zuiden was onder gezag van „operationele staven" onder bevel van FAN-officieren geplaatst, welke in hoofdzaak waren gevestigd in Sarh, Doba en Moundou. De FAN had zich ook verzekerd van de controle op het bestuur door de benoeming van nieuwe prefecten.

NRC/H'blad (16-9) schreef o.a.:

Staat het Middenafrikaanse Tsjaad na 15 jaar burgeroorlog nu eindelijk aan de vooravond van een periode van politieke stabiliteit en economische wederopbouw ? Deze gedachte leek luttele maanden geleden een overmoedige hersenschim, maar wordt nu steeds reëler.

Toen „de rebel" Hissène Habre afgelopen juni met onverwacht gemak president Goukouni Oueddei uit de hoofdstad N'Djamena verdreef, was dat een stap in de „goede" richting. „Goed" in zoverre dat voor het eerst sinds jaren één onbetwiste machthebber in N'Djamena zetelt, wiens positie niet vanuit het noorden of oosten wordt aangevochten en die zelfs door de bemoeizuchtige buitenwereld wordt getolereerd.

Hissène Habres voornaamste probleem bleef vervolgens de „herinlijving" van het zuiden van Tsjaad, dat de afgelopen jaren onder leiding van kolonel Kamougues Permanente Comité een vrijwel autonoom bestaan leidde, terwijl het noorden werd verscheurd door burgeroorlog. Met Kamougues vlucht naar het buurland Kameroen kwam eerder deze maand ook dat doel binnen bereik. (...)

Hissène Habre moet nu een centraal bestuur opbouwen, dat het hele land vertegenwoordigt, een taak die nog geen regering sinds de onafhankelijkheid wist te volbrengen. Het ontbreken van een werkelijk gevoel van nationale eenheid was tot nu toe immers een hoofdbestanddeel van de Tsjadische crisis.

Daarbij ging het niet alleen om de veelgenoemde tegenstelling tussen het christelijk-animistische zuiden en het moslem-noorden, maar ook om de talrijke tegenstellingen in het noorden en in het zuiden. In Midden- en Noord-Tsjaad laten de verhoudingen tussen een variëteit aan groepen – nomaden, semi-nomaden en landbouwers – veel te wensen over en de zuidelijke verdeeldheid kwam duidelijk naar voren tijdens het afbrokkelen van Kamougues machtspositie. (...)

Ook de wederopbouw van het ambtenarenapparaat zal niet eenvoudig zijn. Dat apparaat bestond merendeels uit beter opgeleide zuiderlingen, maar zij vluchtten in 1979 naar hun geboortestreek, toen uitgerekend Hissène Habres troepen een slachting aanrichtten onder de zuidelijke gemeenschap in N'Djamena. Ook de economische integratie van noord en zuid is een absolute voorwaarde om van Tsjaad een levensvatbare staat te maken.

Het noorden kent slechts een rudimentair ontwikkelde economie, voornamelijk gebaseerd op veeteelt en handel met het zuiden. Dit zuiden is en blijft vooralsnog de economische kurk waarop het land moet drijven, de meeste industrieën zijn daar gevestigd en de zuidelijke katoenoogsten plegen 80% van de Tsjadische exportverdiensten te verzorgen. Bovendien trof de Amerikaanse oliemaatschappij CONOCO enkele jaren geleden in dit gebied „interessante" olievoorraden aan.

Het wantrouwen van het gros van de zuidelijke bevolking tegenover N'Djamena in het algemeen en tegen Habre in het bijzonder blijft echter groot."

WEST-EUROPA

NEDERLAND

LAATSTE BIJEENKOMST TWEEDE KAMER IN SAMENSTELLING VAN VOOR DE VERKIEZINGEN VAN 8 SEPT. AFSCHEID VAN 37 LEDEN, O.W. MARCUS BAKKER

Op 15 sept. was de Tweede Kamer voor de laatste maal bijeen in de samenstelling, zoals die was voor de verkiezingen van 8 sept. (pag. 593 e.v.-1982) hadden plaatsgevonden.
De Tweede Kamer nam in deze vergadering afscheid van 37 leden, die als gevolg van de verkiezingsuitslag of op eigen initiatief de Kamer verlieten. Onder hen, die vertrokken, bevond zich Marcus Bakker, voorzitter van de TK-fractie van de CPN. Hij is onafgebroken lid van de Tweede Kamer geweest sinds 7 nov. 1956 en was daarmee ten tijde van zijn vertrek uit de Kamer in jaren van Kamerlidmaatschap het oudste lid.
TK-voorzitter Dolman sprak Bakker met enige persoonlijke woorden toe. Hij zei o.m.: „Hij behoedde de orde en de goede zeden, hij was veelzijdig en creatief, hij blonk uit in wat een volksvertegenwoordiging tot een parlement maakt: de redenaarskunst".
Dolman gaf Bakker voor de laatste maal het woord in de Tweede Kamer en de aanvoerder van de communisten benutte deze gelegenheid om o.m. het volgende te zeggen:

„Democratie is geen statisch begrip. Te kort samengevat zou je het zo kunnen zeggen: bestaat ze, dan is ze een middel; bestaat ze niet, dan wordt ze doel, òf als te verdedigen goed, òf als aanvattingswerktuig: inzet is altijd het recht op meningsuiting en op machtsvorming daar omheen. Dat bepaalt vanouds de relatie tussen parlement en regering en vormt het spanningsveld tussen beide, zoals ook dit het geval is met de verhouding tussen bevolking en parlement en overheid en zelfs met die tussen het eigen land en de overige wereld.
Het is mijns inziens een fundamentele, ja wellicht de zwaarste taak van het parlement, hoeder te zijn van die democratie, van de eigen positie met betrekking tot de regering, van de bewegingen in ons volk om onaantastbaar lijkende macht aanvechtbaar te maken, van het recht van niet-machtigen om hun organisaties niet in dwangbuizen geperst te zien en misschien vooral van het souvereine recht van ons land om zelf te bepalen wat veilig is. Vrede als hoofdinzet van democratie.
Het parlement is per definitie bijeengebrachte verscheidenheid en tegenstrijdigheid. Dit is het punt waarop het wordt uitgedaagd, boven de eigen noodzakelijke verdeeldheid uit te stijgen. Wij hier in het parlement vertegenwoordigen uiteenlopende, menigmaal botsende opvattingen. De meningenstrijd is vaak verbitterd en dat is maar goed ook! De vraag hoe dat persoonlijke relaties beïnvloedt, zal wel nooit worden beantwoord of zal – als u wilt – steeds op 150 of 225 verschillende manieren worden beantwoord. Ikzelf heb veel hartelijkheid ontmoet bij mijn 25-jarig kamerlidmaatschap uit de Kamer, maar ook van daarbuiten, tot en met van de zijde van de regering. Hierdoor ben ik waarschijnlijk de enige Nederlander die met enige vertedering terugdenkt aan kabinet Van Agt-II".
Je kunt elkaar persoonlijk welgezind zijn, misschien zelfs meer. Maar altijd moet er de ruimte blijven voor een grote, oprechte en openlijk uitgesproken woede. Als dat al een offer is, dan is dat er een van de democratie".

Marcus Bakker, hier optredend als voorzitter van de Tweede Kamer. De foto dateert van 13 juni 1979. De heer Bakker viel in voor de toenmalige Kamervoorzitter, Anne Vondeling.

SLUITING ZITTING 1981-1982 DER STATEN-GENERAAL

Minister Rood van binnenlandse zaken heeft op 20 sept. in naam van de koningin, in een verenigde vergadering van Eerste en Tweede Kamer, de zitting 1981-1982 van de Staten-Generaal gesloten.
In het toespraakje, waarmee de minister dit deed, bracht hij in herinnering, dat de Grondwet dusdanig gewijzigd is, dat in de toekomst de jaarlijkse procedures van het sluiten van de ene zitting van de Staten-Generaal en het openen op de volgende dag – de derde dinsdag in sept. – van de nieuwe zitting door het staatshoofd niet meer zal plaatsvinden.

Wel zal het staatshoofd op prinsjesdag in de verenigde vergadering van Eerste en Tweede Kamer blijven verschijnen om daar de troonrede uit te spreken.
Voor wat betreft de Tweede Kamer in de verenigde vergadering van 20 sept. sloot minister Rood een buitengewone zitting, die op 16 sept. was begonnen, van de Kamer in de samenstelling, die de kiezers op 8 sept. hadden tot stand gebracht.

OPENING ZITTING 1982-1983 DER STATEN GENERAAL. TROONREDE

Met het uitspreken van de troonrede heeft koningin Beatrix op 21 sept. in een verenigde vergadering van Eerste en Tweede Kamer in de Ridderzaal in Den Haag de zitting 1982-1983 der Staten-Generaal geopend.
De troonrede was opgesteld onder de verantwoordelijkheid van het interim- en minderheidskabinet-Van Agt, dat op 25 mei was beëdigd (pag. 377/2 e.v.-1982).
Inmiddels had de premier op 8 sept., de dag van de verkiezingen voor de Tweede Kamer, de koningin het ontslag van zijn kabinet aangeboden, zodat het op het moment van het uitspreken van de troonrede een demissionaire status had.
De inhoud van de troonrede was de volgende:

Leden der Staten-Generaal,

Een Troonrede, uitgesproken onder verantwoordelijkheid van een demissionair kabinet, kan geen beschrijving bieden van plannen en initiatieven waarmee de regering in het nieuwe parlementaire jaar vorm denkt te geven aan het te voeren beleid. Wel past een beschouwing over de problemen waarin ons land verkeert en een aanduiding van de maatregelen welke, met het oog op de ernst en de omvang van die problemen, naar het oordeel van het kabinet zonder verwijl moeten worden genomen om uitzicht te openen op economisch herstel.
De wereldeconomie vertoont tekenen van een ernstige stagnatie. De produktie groeit niet meer, de wereldhandel nauwelijks.

De werkloosheid loopt scherp op. In de Europese Gemeenschap is tien procent van de beroepsbevolking zonder werk.
Nederland deelt in die algemene malaise, maar in ons land wordt het probleem van het tekort aan werkgelegenheid nog verscherpt doordat de beroepsbevolking en daarmede de vraag naar werk hier veel sneller groeit dan elders in West-Europa.
Weliswaar ligt voor het volgend jaar enig herstel in de lijn der verwachting, maar dit zal bij lange na niet voldoende zijn om een einde te maken aan de toeneming van de werkloosheid. Het ziet er naar uit dat het herstel van de werkgelegenheid nog vele jaren zal vergen. Het zal zaak zijn gedurende een reeks van jaren met volharding en geduld een beleid te voeren, gericht op het inperken van de collectieve uitgaven en daarmee op het beteugelen van de voortdurende stijging van collectieve lasten en het verminderen van het financieringstekort van de overheid. Anders raakt het bedrijfsleven steeds meer in de verdrukking.
Zonder herleving van de bedrijvigheid, zich uitend in investeringen, kan er geen duurzaam herstel van werkgelegenheid komen. Het kabinet heeft besloten de lasten die op de bedrijven drukken met één miljard gulden te verminderen. De Maatschappij voor Industriële Projekten, opgericht om de industrialisatie van ons land te versnellen, zal hopelijk over enkele maanden van start kunnen gaan. Dezer dagen heeft U nota's ontvangen die een nieuw beleid in het vooruitzicht stellen ter aanmoediging van het midden- en kleinbedrijf. Sommige van de daarin beschreven maatregelen komen ook de land- en tuinbouw ten goede.
In de regeringsverklaring heeft het interimkabinet aangekondigd dat het de indiening in september zou bevorderen van een volwaardige begroting, ofschoon de vorming van een nieuw kabinet dan intussen ter hand zou zijn genomen. Sedertdien is het nog duidelijker geworden dat een solide begroting voor 1983 niet mag uitblijven.
Als het financieringstekort van de overheid niet met krachtige hand wordt aangepakt, zullen de overheidsfinanciën onbeheersbaar worden.

Koningin Beatrix tijdens het uitspreken van de troonrede. Rechts haar echtgenoot prins Claus.

Mocht het tekort op het huishoudboekje van de overheid op het huidige peil blijven, dan zal het rijk binnen korte tijd van elke vijf gulden die het te besteden heeft er één moeten uitgeven ter betaling van de rente op de staatsschuld.
Dat zou onvermijdelijk ten koste gaan van uitgaven ten behoeve van collectieve voorzieningen. Bovendien maakt de overheid door steeds meer op de kapitaalmarkt te lenen het voor de bedrijven steeds moeilijker aan middelen te komen om te investeren.
De ontwerp-begroting die U heden wordt aangeboden bevat dan ook ingrijpende maatregelen. Die zijn nu nodig om een financiële ontreddering straks te voorkomen.
Het kabinet heeft de nodige besparing op de collectieve uitgaven zoveel mogelijk gezocht buiten de overheidsinvesteringen, zulks om een directe aantasting van werkgelegenheid te vermijden.
Zo is op het totale budget voor volkshuisvesting en stadsvernieuwing niet bezuinigd. Binnen die begroting is voor de stadsvernieuwing meer geld beschikbaar gesteld.
De nodige bezuinigingen zijn vooral gevonden in de inkomens die uit gemeenschapsmiddelen worden betaald. Volgens de nu bekende gegevens dienen naar het oordeel van het kabinet de inkomens in de collectieve sector in 1983 te worden gehandhaafd op het peil dat eind 1982 zal zijn bereikt.
Op de organisaties van werkgevers en werknemers doet de regering een klemmend beroep om een overeenkomstige matiging te betrachten.
Mocht dit beroep niet in voldoende mate worden gevolgd, dan zal het kabinet ter zake zijn eigen verantwoordelijkheid moeten nemen. Degenen die voor hun levensonderhoud echt op één minimuminkomen zijn aangewezen zullen in 1983 een tegemoetkoming ontvangen die hun koopkracht zover mogelijk veilig stelt.

Onze zieke economie kan niet bij toverslag weer op de been worden gebracht. Genezing is zeker mogelijk, maar vergt vertrouwen en zal geruime tijd duren. Nationale remedies zijn ontoereikend. Daarom is er juist nu alle reden om de samenwerking in de Europese Gemeenschap te verdiepen.
Zolang zich echter nog geen structureel herstel voordoet, moeten we ons tot het uiterste inspannen om de werkloosheid, met al het persoonlijk leed en maatschappelijk onheil dat daardoor wordt veroorzaakt, zoveel mogelijk in te perken.
In het bijzonder geldt dit voor de werkloosheid onder jongeren.
Aanpassingen in het onderwijs, met name de invoering van kort middelbaar beroepsonderwijs, kunnen ertoe bijdragen dat meer jonge mensen een opleiding krijgen die hun een betere kans biedt op een plaats in het arbeidsbestel.
Het kabinet wil in het komend overleg met de organisaties van werkgevers en werknemers bespreken hoe het arbeidsvoorwaardenbeleid dienstbaar kan worden gemaakt aan de bestrijding van de werkloosheid.
Dat gesprek zal onder meer moeten gaan over de mogelijkheden het beschikbare werk over meer mensen te verdelen.
Zonder een grondige herziening wordt ons stelsel van sociale zekerheid onbetaalbaar en zouden ook de wezenlijke verworvenheden ervan in gevaar kunnen komen. Daarop afgestemde adviesaanvragen aan de Sociaal Economische Raad en aan de Emancipatieraad zijn in voorbereiding.
Ook ter beteugeling van de kosten van de gezondsheidszorg zijn structurele ingrepen nodig. Het gaat er hierbij niet alléén om de voortgaande stijging van de premies tot staan te brengen. Het gaat er ook om een herschikking van de uitgaven mogelijk te maken ten behoeve van de zorg buiten de ziekenhuizen en betere voorzieningen voor zwakzinnigen en geestelijk gestoorde mensen. Daarop gerichte voorstellen heeft het kabineth ontwikkeld.
Tot een herschikking van overheidsuitgaven noopt ook de verandering in het leeftijdspatroon van onze bevolking: minder kinderen, meer bejaarden. De voorzieningen voor bejaarden zullen uitgebreid moeten worden. Ook voor onze medeburgers die tot de culturele minderheden behoren, zal meer gedaan moeten worden.

De bescherming van de natuur en het milieu zal eveneens meer kosten vergen en ook daarvoor moeten door besparingen elders gelden worden vrijgemaakt. De begroting voorziet in extra uitgaven voor het bestrijden van bodemverontreiniging. De uitvoering van het op milieubehoud en veiligheid gerichte Oosterscheldeproject vindt onverminderd voortgang.
Nederland is een rechtsstaat.
Dat betekent dat de bestuurders en de burgers zich hebben te schikken naar de rechtsregels die onze democratie heeft voortgebracht. Eigenmachtig optreden kan niet worden geduld, zeker niet wanneer dat met geweldpleging vergezeld gaat.
De reorganisatie van de politie moet spoedig haar beslag krijgen. De regering bereidt een wetsontwerp voor om, in afwachting van die reorganisatie, de toeneming van het aantal politiekorpsen te beletten.
Tot de kenmerken van de rechtsstaat behoort voorts dat de burger zonder nodeloze belemmering recht kan verkrijgen. De organen van rechtspraak en rechtshandeling raken evenwel overbelast.
Bij het maken van wettelijke regelingen en het beschikbaar stellen van rechtsmiddelen, zal hiermee, ter wille van de kwaliteit van de rechtsbedeling, meer dan tot dusver rekening gehouden moeten worden.
De reorganisatie van de rijksdienst, gericht op de verbetering van de kwaliteit van het bestuur, vindt gestage voortgang. Het kabinet zal U binnenkort een aantal gedachten ontvouwen over de decentralisatie van overheidstaken.
De regering hecht grote waarde aan het behoud van een intensieve samenwerking binnen de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie en in het bijzonder tussen de Verenigde Staten en de Europese bondgenoten. In het nabije verleden hebben zich verschillen van inzicht ontwikkeld, met name over het verrichten van technologisch hoogwaardige leveranties aan de Sowjet-Unie.
Die meningsverschillen kunnen en moeten in een geest van wederzijds respect worden opgelost.
Zij mogen geen afbreuk doen aan het besef dat de democratieën ter weerszijden van de Atlantische Oceaan wezenlijke waarden gemeenschappelijk hebben en ter veiligstelling daarvan op elkaar aangewezen blijven.
Bij de viering van twee eeuwen verbondenheid met de Verenigde Staten is hieraan terecht veel aandacht besteed.
Kan West-Europa zich erover verheugen in vrede en vrijheid te leven, elders in de wereld worden veel mensen door oorlog en geweld getroffen. Vooral de toestand in het Midden-Oosten blijft zorgwekkend.
De bewoners van Libanon betalen wel een heel zware tol. Nederland draagt naar vermogen bij tot het tegengaan van geweld in het Midden-Oosten. Nederlandse militairen dienen zowel in de Sinaï-woestijn als in Libanon.
Binnen het beraad van de Europese Tien tracht Nederland een politieke oplossing naderbij te brengen. Het vooruitzicht daarop is onlangs verbeterd, dank zij het recente initiatief van de president van de Verenigde Staten en het bemoedigende antwoord daarop gegeven door de Arabische topconferentie te Fes.
Niet alleen doordat oorlogsgeweld ons bespaard is gebleven zijn wij bevoorrecht. Wij zijn ook een welvarend land, ondanks de economische moeilijkheden die wij nu doormaken.
Tal van ontwikkelingslanden, die het toch al zwaar te verduren hadden, worden door de teruggang in de wereldeconomie onevenredig zwaar getroffen.
Bijna een kwart van de bevolking van onze aarde kan niet of nauwelijks voorzien in zijn allereerste levensbehoeften. In die schrijnende nood te helpen voorzien blijft de regering als een zaak van hoge prioriteit beschouwen. Onze inspanning ten behoeve van ontwikkelingssamenwerking blijft op een peil van tenminste anderhalf procent van het netto nationaal inkomen gehandhaafd. Een rechtvaardiger wereldeconomische ordening tot stand brengen blijft geboden.
Om vrede en veiligheid te bewaren is een deugdelijke defensie nodig. Maar het is ook een gebiedende noodzaak te blijven werken aan tweezijdige wapenbeheersing en ontwapening.
Van vitaal belang zijn de onderhandelingen in Genève tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie over het verminderen van de nucleaire bewapening in Europa en daarbuiten. Hoe die onderhandelingen te doen slagen moet de maatstaf van het beleid zijn.

Het kabinet wil onze krijgsmacht zo goed mogelijk inrichten en toerusten ook voor het verrichten van vredesoperaties, bij voorkeur onder het gezag van de Verenigde Naties.

Leden der Staten-Generaal,

Onze samenleving kan door de toenemende werkloosheid onder spanning komen te staan. Van de werkenden wordt een steeds hogere bijdrage verwacht aan de voorziening in het levensonderhoud van de werklozen. Van de langdurig werklozen wordt gevraagd solidair te blijven met een samenleving die hen niet in staat stelt zich volledig te ontplooien.
Meer dan voorheen wordt nu een wissel getrokken op het besef van de burgers en hun organisaties verantwoordelijk te zijn voor elkaar. Verantwoordelijkheidszin en saamhorigheidsbesef te wekken ligt buiten de macht van de overheid. Die moeten komen uit de burgers zelf. De geschiedenis leert echter dat het Nederlandse volk juist in tijd van tegenspoed die kwaliteiten weet te tonen.
Door het vertrouwen dat de burgers U hebben geschonken draagt U, volksvertegenwoordigers, een bijzondere verantwoordelijkheid voor het welzijn van ons land. De problemen, waarvoor Nederland thans gesteld is, te helpen overwinnen is een veeleisende taak.
U moge die taak vervullen in het vertrouwen dat velen U wijsheid toewensen en om zegen voor U bidden.
Hiermee open ik de zitting van de Staten-Generaal.

BEGROTING-1983. MILJOENENNOTA

Op 21 sept. heeft minister Van der Stee van financiën bij de Tweede Kamer de begroting voor 1983 en de daarbij behorende toelichting – de miljoenennota – ingediend.
Uit de stukken blijkt, dat de overheid verwacht in 1983 uitgaven te zullen verrichten tot een bedrag van *f* 156.238 mln, waar naar raming inkomsten tegenover zullen staan tot een bedrag van *f* 125.077 mln, zodat er een te financieren tekort rest van *f* 31.206 mln. Dit tekort beloopt 10,8% van het Nationale Inkomen.

Dit laatste cijfer maakt duidelijk, dat de overheidsfinanciën totaal in het ongerede zijn geraakt.
Het tekort had dit jaar moeten dalen tot *f* 23 miljard, maar door allerlei tegenvallers – minder aardgasinkomsten, lagere belastingopbrengsten, hogere uitgaven wegens werkloosheid en hogere rente op de staatsschuld – zal het op ruim *f* 30 miljard uitkomen. En volgend jaar wordt het ondanks de gigantische bezuinigingen van *f* 13 miljard volgens de huidige schatting nog 1 miljard hoger.
De helft van de bezuinigingen bereikt minister Van der Stee door bijna alle bijdragen van het Rijk aan de sociale fondsen (*f* 6,5 miljard) terug te trekken. Om dit te compenseren moeten de sociale premies fors omhoog. De regering wil daarbij echter de bedrijven geheel ontzien, omdat die voor het merendeel al in de rode cijfers zitten en een lastenverzwaring absoluut niet kunnen hebben. De premieverhogingen moeten daarom geheel door de burgers (werknemers en mensen met een uitkering) worden opgebracht. Deze premieverhogingen zijn er de voornaamste oorzaak van, dat de koopkracht van bijna iedereen er volgend jaar zwaar op achteruit gaat.
Verder wil de regering uit pure geldnood de salarissen van ambtenaren en trendvolgers, de sociale uitkeringen en de kinderbijslag per 1 januari 1983 bevriezen. De regering doet een „dringend beroep" op het bedrijfsleven om ook daar de inkomens op gelijke wijze te matigen. Als dat niet voldoende gebeurt, zal zij „haar verantwoordelijkheid nemen".
Wat daar precies mee bedoeld wordt, laat de regering in het midden. Wel is het duidelijk dat vooral minister Van der Stee zwaar tegen een mogelijke loonmaatregel – om daarmee b.v. de prijscompensatie te verbieden – aan hikt. Want dat zou, doordat er dan minder belasting en sociale premies binnenkomen, de schatkist *f* 3 miljard schelen.
Om de begroting verder „kloppend" te krijgen, is ook nog een belastingverhoging van *f* 1,6 miljard nodig. De regering denkt daarvoor aan een verhoging van het lage en hoge BTW-tarief met elk 1 punt, maar wil daarover eerst met de sociale partners praten.
Al met al leiden de maatregelen tot een bijzonder scheef „koopkrachtplaatje": minima –4,5%, modaal (*f* 36.000) –2,5 tot –3%, 4x modaal 0.

De regering vindt deze ongelijke verdeling van de koopkrachtdaling „nauwelijks aanvaardbaar", aldus Van der Stee, en wil in het overleg met werkgevers en werknemers bespreken hoe dat anders kan.
De scheve verdeling is hoofdzakelijk het gevolg van het feit, dat de sociale premies (die fors omhoog gaan) maar tot een bepaalde grens op het inkomen drukken, zodat de hogere inkomens daar veel minder van merken dan de lagere.
De bezuinigingen op de overheidsuitgaven en de daling van de koopkracht hebben tot gevolg dat de particuliere consumptie in 1983 met 3% en de investeringen van de overheid met 2,5% dalen. Dit is de „vraaguitval" waar de PvdA, de FNV en de laatste tijd steeds meer economen tegen waarschuwen.
Maar de regering stelt daar tegenover dat het financieringstekort hoe dan ook aangepakt moet worden. Zonder de nu voorgestelde maatregelen zou het tekort volgend jaar tot 12%, ca. *f* 37 miljard, stijgen. „Als we niet ingrijpen, is de financiële ontreddering over enkele jaren helemaal compleet. Mocht het tekort op het huishoudboekje van de overheid op het huidige peil blijven, dan zal het Rijk binnen korte tijd van elke *f* 5 die het te besteden heeft, er één moeten uitgeven ter betaling van de rente op de staatsschuld," zei koningin Beatrix namens het kabinet in de Troonrede.
Overigens dalen volgend jaar wel de particuliere bestedingen en de investeringen van de overheid, maar het bedrijfsleven zal 2% méér investeren (voor het eerst sinds jaren) en de uitvoer zal met 3% kunnen toenemen. Helaas zijn deze lichtpuntjes lang niet genoeg om de werkloosheid – die nu op een peil belandt dat hoger is dan in de crisisjaren voor de oorlog – tot een „meer aanvaardbaar" (Van der Stee) niveau terug te drukken.
Volgens Van der Stee zou bij handhaving van het ombuigingsbeleid echter over zo'n drie jaar een „royale tendens" in de richting van een daling van de werkloosheid zichtbaar worden, zei hij op een persconferentie over miljoenennota.
Hierna volgt, meer gedetailleerd een samenvatting van de miljoenennota.

De ontwikkeling van de overheidsfinanciën en de Nederlandse economie in 1982 worden in de Miljoenennota uiterst ernstig genoemd. Ook de vooruitzichten voor 1983 zijn somber.
In sterke mate doet zich het feit gevoelen dat in onze economie in diverse opzichten sprake is van scheefgegroeide verhoudingen. Deze maken het, juist in een tijd waarin de internationale situatie weinig perspectieven biedt, steeds moeilijker om een economisch herstel te realiseren. Zij zullen ook een belemmering vormen om – wanneer zich internationaal gunstiger ontwikkelingen gaan voordoen – daarvan de vruchten te plukken.

Een heel bijzondere plaats in dit geheel wordt ingenomen door de ontwikkeling van de collectieve sector. In de afgelopen decennia is het beslag van de collectieve uitgaven op het nationale inkomen in een steeds sneller tempo gestegen. Internationaal bezien neemt Nederland daarin een uitzonderlijke positie in.
De groei van de collectieve uitgaven ging gepaard met een sterke verschuiving van overheidsuitgaven met een produktief karakter naar de overdrachtsuitgaven. Een vrijwel continue stijging van de collectieve lastendruk kon niet verhinderen dat het financieringstekort tot ongekende hoogten opliep. Voor een deel zijn deze ongewenste ontwikkelingen in de overheidsfinanciën het uitvloeisel van de teleurstellende economische ontwikkelingen.
De ingrepen die in de collectieve sector zijn gepleegd, zijn onvoldoende geweest om collectieve uitgaven in proportie te brengen met de geringe economische mogelijkheden.
Het gevolg daarvan is dat vanuit de collectieve sector zelf een sterker ontwrichtende werking is uitgegaan op onze economie. De voortgaande stijging van de collectieve lastendruk, het enorme beslag dat de overheid legt op de kapitaalmarkt, de mede daardoor hoge rentetarieven en de aanhoudende verschuiving binnen de nationale bestedingen van investeringen naar consumptieve bestedingen zijn in hoge mate belemmerend voor het economische herstel.
Centraal punt in het beleid dat volgens de Miljoenennota de komende jaren zal moeten worden gevoerd, is dan ook het orde op zaken stellen in de overheidsfinanciën.
Gezocht zal moeten worden naar wegen om de trekken van onbeheersbaarheid die de collectie-

ve sector vertoont, het hoofd te bieden. De weg van verdere lastenverzwaringen of het verder oprekken van het tekort loopt dood; zeer forse ombuigingen zullen onvermijdelijk zijn. Als deze slagen zal de economie een kans op duurzaam herstel maken en kunnen aanhaken wanneer zich internationaal een economische opleving zal voordoen.
Blijven evenwel de vereiste aanpassingen achterwege, dan woekert onherroepelijk de scheefgroei in de nationale bestedingen voort met gevolgen die op de lange termijn nog aanzienlijk pijnlijker zullen blijken dan de aanpassingen die nu vereist zijn.
Het is in dit kader van het grootste belang dat niet meer, zoals in het verleden veelal gebeurde, wordt volstaan met aanpassingen van marginale aard en omvang.
De feitelijke budgettaire ontwikkelingen in het lopende jaar hebben hardhandig duidelijk gemaakt dat alleen ingrijpende aanpassingen van het beleid tot sanering kunnen leiden. Begin dit jaar werd nog beoogd via een ombuigingsbedrag van *f* 3½ miljard in 1982 en *f* 8½ miljard in 1983 het tekort te reduceren tot beneden de 7% resp. de 6% van het nationale inkomen.
Thans wordt geconstateerd dat deze maatregelen volstrekt onvoldoende zijn. Tal van nieuwe verslechteringen van uitgaven en ontvangsten hebben zich voorgedaan die voor 1982 het financieringstekort boven de 10% doen uitstijgen. Voor 1983 zou zonder nadere ingrepen het financieringstekort zelfs verder oplopen tot circa 12%.
Ook een interim-kabinet was daardoor gehouden aanvullende maatregelen in overweging te nemen, zelfs in de wetenschap dat het demissionair zou zijn op het moment van indiening van de ontwerp-begroting. In dat licht heeft het kabinet – boven wat reeds in de Voorjaarsnota voor 1983 was opgenomen – besloten tot een additioneel pakket tekortbeperkende maatregelen van per saldo *f* 4½ miljard. Zelfs een pakket maatregelen van circa *f* 13 miljard – *f* 8½ miljard uit de Voorjaarsnota en *f* 4½ miljard additioneel – blijkt nog onvoldoende om te kunnen spreken van een daadwerkelijke sanering van de overheidsfinanciën; het financieringstekort dat voor 1983 wordt voorzien, gaat nog uit boven het recordniveau van 1982.
Staande voor de huidige zware problematiek heeft het kabinet gemeend dat, mede met het oog op de werkgelegenheidssituatie, de overheidsinvesteringen en de directe werkgelegenheid zoveel mogelijk dienen te worden ontzien en dat derhalve maatregelen in de inkomenssfeer behoren te worden overwogen. Vanuit die gedachte heeft het kabinet besloten als één van haar uitgangspunten te kiezen dat in de eerste plaats maatregelen dienen te worden getroffen voor die sectoren waarvoor de overheid primaire verantwoordelijkheid draagt. Na zorgvuldige afweging heeft het kabinet tot maatregelen besloten die volgens de huidige gegevens neerkomen op een bruto bevriezing van de sociale uitkeringen en de salarissen van ambtenaren en trendvolgers. Mochten die gegevens anders uitkomen dan zal het kabinet nader moeten beslissen of de bijstelling van maatregelen plaatsvindt in de inkomenssfeer, in de sfeer van het dekkingsplan, dan wel dat gekozen wordt voor een combinatie van beide.

De voorgenomen ombuigingen schieten tekort om tot een additioneel bedrag van *f* 4½ miljard ten opzichte van de taakstelling uit de Voorjaarsnota te komen. Verdere ombuigingen die in lijn zouden liggen met de omvang van de budgettaire problematiek werden met het oog op de maatschappelijke consequenties onwenselijk geacht. Daarmee werden voor de resterende problematiek lastenverzwarende maatregelen onvermijdelijk.
Gezien de noodzaak om het financieringstekort niet verder te laten oplopen zal het totale effect van het pakket – alsmede dat van de Voorjaarsnota – ten gunste worden gebracht van de rijksbegroting. Daartoe zal een aanzienlijk bedrag aan rijksbijdragen uit de sociale fondsen worden teruggetrokken.
Het kabinet acht het juist dat de inkomens in de marktsector op overeenkomstige wijze als in de publieke sector gematigd worden. Om die reden zal het een dringend beroep doen op de sociale partners om het voorbeeld van de overheid van de matiging van inkomens in de collectieve sector ook in het bedrijfsleven te volgen. Als blijkt dat aan dit verlangen in onvoldoende mate gehoor wordt gegeven, zal het kabinet zijn eigen verantwoordelijkheid terzake nemen.
In het met de sociale partners te voeren overleg over de arbeidsvoorwaarden voor 1983 wil het kabinet, naast de wenselijk geachte loonmatiging, het koopkrachtbeeld voor de verschillende inkomensgroepen betrekken. Geluiden die van de zijde van de sociale partners tot op heden naar voren zijn gekomen, versterken het vertrouwen van het kabinet dat in gezamenlijk overleg voldoende voorwaarden kunnen worden geschapen voor maatregelen die leiden tot de door het kabinet gewenste evenwichtige ontwikkeling in de inkomensverhoudingen, die stroken met de prioriteit die alom wordt toegekend aan de werkgelegenheid en aan een rechtvaardige verdeling van lasten.
Het kabinet is daarbij in ieder geval van oordeel dat voor de sociale minima een verdere teruggang in de koopkracht dan 5% niet toelaatbaar is, terwijl voor de zogenoemde echte minima een bijzondere koopkrachtbescherming zal dienen te gelden. In de loop van 1983 zal het kabinet dan ook nader dienen te beslissen over de concrete uitwerking van deze bijzondere voorziening en over de financiering daarvan.
Ofschoon voor de koopkrachtontwikkeling de primaire loonvorming van het grootste belang is, heeft ook de samenstelling van het dekkingsplan daar invloed op. Het is om die reden dat de invulling van het dekkingsplan eerst zal worden vastgesteld na het overleg met de Stichting van de Arbeid, met dien verstande dat zal moeten worden zeker gesteld dat de te treffen maatregelen per 1 januari 1983 kunnen ingaan.
Zoals reeds is aangegeven resulteert – ondanks tekortbeperkende maatregelen voor 1983 van in totaal circa *f* 13 miljard – toch nog geen florissant beeld van de overheidsfinanciën.
Beloopt het financieringstekort in 1982 10¼% van het nationale inkomen, van 1982 op 1983 zal het verder oplopen tot een niveau van 10¾% van het nationale inkomen. Dit moet als uiterst ernstig worden aangemerkt. Triester nog is de constatering dat hiervoor niettemin een verzwaring van de collectieve lastendruk van 1982 op 1983 met circa 1½ procentpunt van het nationale inkomen nodig is.
Meer in het algemeen moet worden gesteld dat deze uitkomsten illustreren dat aan verdergaande bezuinigingen in de naaste toekomst niet zal zijn te ontkomen om de groei van de collectieve

Begrotingsbeeld 1983
Onderstaande tabel geeft een totaalbeeld van de rijksfinanciën 1983, inclusief de begrotingsfondsen (in miljoenen guldens):

	Ontwerp-begroting 1982	Vermoedelijke uitkomsten 1982	Ontwerp-begroting 1983
Uitgaven	148.744	151.975	156.283
Ontvangsten	132.900	124.063	125.077
Financieringssaldo	–15.844	–27.912	–31.206
(Idem % N.I.)	(4,8)	(8,5)	(9,1)
(Idem gehele overheid)	(6,5)	(10,2)	(10,8)

Algemene verzamelstaat van de uitgaven en de ontvangsten per hoofdstuk van de begrotingen 1983 en 1982 (in miljoenen guldens)

Uitgaven en ontvangsten

Hoofdstukken		Uitgaven				ontvangsten	
		Ontwerp-begroting 1983		Ontwerp-begroting 1982		Ontwerp-begroting 1983	1982
		bedrag	in % van totaal	bedrag	in % van totaal	bedrag	bedrag
I	Huis der Koningin	9	0,0	9	0,0	–	–
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	160	0,1	164	0,1	4	3
III	Algemene Zaken	51	0,0	53	0,0	5	5
IV	Kabinet v. Ned.-Antill. Zaken	245	0,2	231	0,2	81	95
V	Buitenlandse Zaken	3.537	2,6	3.244	2,5	265	257
VI	Justitie	3.121	2,3	3.018	2,3	460	433
VII	Binnenlandse Zaken	5.939	4,3	5.954	4,6	387	360
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	23.285	17,0	23.023	17,9	549	451
IXA	Nationale Schuld	19.168	14,0	15.411	12,0	8	7
IXB	Financiën	4.105	3,0	3.981	3,1	71.024	76.444
X	Defensie	12.673	9,2	12.134	9,4	557	482
XI	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	13.950	10,2	11.953	9,3	5.497	4.789
XII	Verkeer en Waterstaat	10.150	7,4	9.698	7,5	4.439	4.181
XIII	Economische Zaken	3.842	2,8	3.484	2,7	15.115	18.186
XIV	Landbouw en Visserij	2.481	1,8	2.547	2,0	355	323
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	14.917	10,9	15.377	11,9	1.313	1.248
XVI	Cult. Recr. en Maatsch. Werk	13.979	10,2	11.841	9,2	994	871
XVII	Volksgezondh. en Milieuhygiëne	3.840	2,8	4.549	3,5	400	414
	Aanvullende posten	1.678	1,2	2.319	1,8	300	610
	Belastingplan	–	–	–	–	1.600	–
Totaal		137.130	100,0	128.990	100,0	103.353	109.159
Saldi						– 33.777	– 19.831

Ontvangsten
Ramingen belastingopbrengsten op kasbasis voor 1982 en 1983 (in miljoenen guldens)

		Oorspr. raming 1982	Herziene raming[1] 1982	Vermoedel. uitkomst 1982	Raming 1983
I	Kostprijsverhogende belastingen	40.855	39.470	38.730	38.850
a.	Invoerrechten	1.745	1.640	1.570	1.640
b.	Omzetbelasting	26.470	25.400	24.800	24.800
c.	Bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's en motorrijwielen	1.380	1.170	1.250	1.300
d.	Accijns van lichte olie	2.850	2.850	2.825	2.770
e.	Accijns v. minerale oliën, andere dan lichte olie	610	605	605	600
f.	Tabaksaccijns	2.005	1.960	1.920	1.920
g.	Alcoholaccijns	1.015	1.010	1.050	1.050
h.	Bieraccijns	270	430	440	465
i.	Wijnaccijns	170	190	185	185
j.	Suikeraccijns	25	35	40	45
k.	Accijns van alcoholvrije dranken	125	190	225	230
l.	Belastingen van rechtsverkeer	1.750	1.600	1.450	1.420
m.	Motorrijtuigenbelasting				
	1. exclusief opcenten	1.450	1.435	1.415	1.450
	2. opcenten t.b.v. het Rijkswegenfonds	990	955	955	975
II	Belastingen op inkomen, winst en vermogen	55.945	54.030	53.020	50.250
a.	Inkomstenbelasting	5.875	6.300	6.100	6.100
b.	Loonbelasting	34.450	32.600	32.400	30.550
c.	Dividendbelasting	1.135	1.180	1.130	1.145
d.	Kansspelbelasting	100	100	100	110
e.	Vennootschapsbelasting	12.400	12.000	11.700	10.800
f.	Vermogensbelasting	1.025	950	830	810
g.	Successierechten	920	900	760	735
III	Subtotaal	96.800	93.500	91.750	89.100
IV	Belasttingplan 1983				1.600[8]
V	Totaal van III en IV	96.800	93.500	91.750	90.700
	Aandeel van het Gemeentefonds	14.485[2]	13.993[2]	13.733[2]	13.010[6]
	Aandeel van het Provinciefonds	1.130[3]	1.092[3]	1.071[3]	1.020[7]
	Aandeel van het Rijkswegenfonds	990	955	955	975
	Aandeel van de Europese Gemeenschappen				
	1 in de invoerrechten[4]	1.735	1.630	1.560	1.630
	2. in de omzetbelasting	1.800	1.800	1.700	1.775
	Afdracht aan de investeringsrekening	3.718[5]	3.715[5]	3.613[5]	3.431[5]
		23.858	23.185	22.632	21.841
	Ten bate van de Rijksbegroting	72.942	70.315	69.118	68.859

[1] Conform de ramingen in de nota over de uitvoering van de begroting 1982.
[2] 15,64% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting.
[3] 1,220% van de onder 2 bedoelde opbrengst.
[4] Geraamde opbrengst van de invoerrechten exclusief de rechten op E.G.K.S.-goederen.
[5] 20,3% van de opbrengst van de inkomsten- en vennootschapsbelasting.
[6] 15,30% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting.
[7] 1,20% van de onder 6 bedoelde opbrengst.
[8] Bij de berekening van het aandeel van de fondsen is het belastingplan buiten beschouwing gebleven.

uitgaven – en daarmee van het financieringstekort en/of de collectieve lasten – een daadwerkelijk halt toe te roepen. Globale berekeningen in deze nota duiden op een zeer aanzienlijke ombuigingsproblematiek.
Uit het voorgaande moge duidelijk zijn geworden dat de collectieve sector tekenen van onbeheersbaarheid vertoont. Ofschoon de problemen in belangrijke mate worden veroorzaakt door economische factoren, doet zich ook gevoelen dat in het bestuurlijke, procedurele en financieel-technische vlak sprake is van gebreken, waardoor de beleidsvoorbereidende, besluitvormende en uitvoerende instanties in wezen nauwelijks zijn opgewassen tegen de sterk toegenomen noodzaak tot ombuigen.
In de komende jaren zal dit thema een steeds belangrijker rol gaan spelen. De reductie van het financieringstekort die noodzakelijk is voor een structureel herstel van de werkgelegenheid, maakt het, in samenhang met de teruglopende gasbaten en de alom onderschreven onwenselijkheid van het verder oplopen van de collectieve druk, onvermijdelijk dat in de komende jaren nog voor tientallen miljarden zal moeten worden omgebogen.
In dit licht is een advies gevraagd aan de Studiegroep Begrotingsruimte met betrekking tot de beheersbaarheid van de collectieve uitgaven in de meest brede zin. Inmiddels heeft de Studiegroep, met het oog op de kabinetsformatie, een interim-rapport uitgebracht waarin kort de hoofdlijnen worden geschetst waarlangs verbeteringen mogelijk zijn. Ten dele zijn deze voorstellen bij de beleidsvoorbereiding en besluitvorming voor 1983 reeds in de praktijk gebracht. Vanwege het zeer actuele en belangwekkende karakter van de desbetreffende materie is – in afwachting van het definitieve rapport – in deze Miljoenennota reeds op het interim-rapport ingegaan.

DE ECONOMISCHE ONTWIKKELING

Internationale economische situatie
De westerse industriële wereld bevindt zich reeds lange tijd in een proces van aanpassing aan structureel gewijzigde verhoudingen. Dit komt tot uitdrukking in het internationale betalingsbalanspatroon, in een verzwakking van de aanbodzijde van de economieën, in een verslechtering van de bestedingsstructuur en in het onbevredigend verloop van de investeringsactiviteit.
De vooruitzichten voor een hervatting van de economische groei in de geïndustrialiseerde landen op korte termijn zijn daarmee eveneens weinig bemoedigend. Volgens een recente prognose zou de groei van de gezamenlijke OESO-landen in het tweede halfjaar 1982 2% (op jaarbasis) kunnen bereiken, oplopend tot 3% in de tweede helft van 1983. Aanwijzingen voor een spontane opleving van de investeringsactiviteit ontbreken vooralsnog.
In de meeste landen is het groeiherstel belemmerd mede door het vaak explosief gegroeid beslag van de overheidssector op reële en financiële middelen, ten kosten van de particuliere sector en met name van de particuliere investeringen.
Voor de OESO als geheel nam het aandeel van de totale overheidsuitgaven in het bruto binnenlands produkt toe van 28½% in 1960 tot ruim 39% in 1980. In landen als Zweden en Nederland deed zich zelfs een verdubbeling voor (van ruim 30% tot meer dan 60%). In Duitsland, Engeland, Frankrijk en Italië was de stijging ten opzichte van een ongeveer gelijke uitgangssituatie weliswaar minder sterk maar bewoog het aandeel in 1980 zich toch rond de 45%.
De landen met de relatief sterkste stijging van de overheidsuitgaven gaven ook de grootste drukstijging te zien. In enkele Scandinavische landen en in Nederland liep de lastendruk in de genoemde periode op met 20 á 25 procentpunten tot 54 á 57% in 1980. In de grote landen varieerde de drukstijging tussen 5 en 11 procentpunten en liep het drukniveau in 1980 uiteen van ruim 28% in Japan tot bijna 45½% in Frankrijk.
Als gevolg van de geschetste trendmatige ontwikkeling van de overheidsuitgaven, die moeilijk bleek af te remmen, en een in de laatste jaren toenemende weerstand tegen verdere verhoging van de collectieve druk is het financieringstekort van de overheidshuishouding in de meeste landen sterk gestegen.
Als gevolg van de dominerende invloed van de eerder genoemde structurele problemen verlieten de meeste landen de eerder gekozen weg via een bestedingsverruimend beleid uit de recessie te komen. Daarbij werd de lering getrokken uit de ervaring die werd opgedaan met het na de eerste oliecrisis van 1973/1974 gevoerde expansieve bestedingsbeleid. Dat is gebleken veeleer contraproduktief te zijn geweest omdat onvoldoende rekening werd gehouden met, toen en ook nu, bestaande knelpunten in het economische bestel, zoals de nog steeds hoge inflatiegraad, de relatief grote overheidstekorten, de onevenwichtige betalingsbalansverhoudingen, het gebrekkige functioneren van de arbeidsmarkten.

De Nederlandse economie
De sterke afzwakking van de economische groei, die zich internationaal sinds de oliecrisis van 1973/74 heeft gemanifesteerd, heeft de Nederlandse economie niet onberoerd gelaten. Volgens de Miljoenennota moet worden geconstateerd dat het sterk vertraagde groeitempo van onze economie sinds 1977 verder is afgezwakt en sedertdien de internationale economische groei niet meer heeft kunnen bijhouden.
Na 1976 liep onze economie ten opzichte van het OESO-gebied een groeiachterstand op van in totaal ca. 7%.
Het achterblijven van de investeringen, niet alleen in absolute zin maar ook – in vergelijking met de rest van de industriële wereld – in relatieve zin, heeft in eerste instantie via het bestedingseffect een remmende invloed op onze groeiprestaties.
Tevens wordt de groei van het produktieve vermogen van onze economie afgeremd. Dit bergt het gevaar in zich dat de positie van onze economie binnen de industriële wereld voor een lange reeks van jaren wordt verzwakt. Door een aanzienlijk expansievere ontwikkeling van de collectieve sector, heeft het proces van verdringen van investeringen door consumptie in ons land grotere vormen aangenomen dan elders.

Concurrentiepositie en betalingsbalans

In de Miljoenennota 1982 werd voor het saldo op de lopende rekening van 1980 op 1981 een omslag voorzien van *f* 6,7 mrd. Achteraf valt te constateren dat die omslag bijna het dubbele bedroeg (*f* 13,1 mrd), wat resulteerde in een overschot van *f* 8,2 mrd in 1981.
Naar verwachting zal dit overschot in 1982 verder oplopen, tot *f* 14 mrd. Ten opzichte van 1980 betekent dit een omslag van *f* 19 mrd: *f* 4 mrd meer dan een jaar geleden werd voorzien.
Het grote betalingsbalansoverschot is geen weerspiegeling van kracht van onze economie. De verwachte terreinwinst op exportmarkten van totaal ca. 5% in 1981 en 1982 is volgens de huidige ramingen beperkt gebleven tot minder dan 2%.
Geconstateerd moet worden dat in totaliteit tot dusverre slechts een beperkt gedeelte is teruggewonnen van het in de tweede helft van de jaren zeventig verloren gegane marktaandeel. Dit hangt samen met het feit dat de concurrentiekracht niet alleen wordt bepaald door de kostenverhouding ten opzichte van het concurrerende buitenland. Ook het financiële weerstandsvermogen van bedrijven en de samenstelling van ons produktie- en exportpakket zijn van essentieel belang voor de concurrentiepositie. In de tweede helft van de jaren zeventig zijn onze exportprestaties gemiddeld naar schatting ruim ½% per jaar negatief beïnvloed door de eenzijdigheid van ons exportassortiment.
Onze exportprestaties hebben dan ook in geringere mate bijgedragen aan de forse betalingsbalansomslag dan een jaar geleden werd verwacht. Factoren als ruilvoet, daling van de particuliere consumptie en vooral achterblijvende bedrijfsinvesteringen hebben daaraan bijgevolg een des te sterkere bijdrage geleverd.
Dit alles maakt duidelijk dat de grote betalingsbalansomslag in nog sterkere mate voortvloeit uit zwakte van onze economie dan in de vorige Miljoenennota werd geschetst. Het voor versterking van onze economie noodzakelijke investeringsherstel zal in de toekomst het overschot op de lopende rekening van onze betalingsbalans aanzienlijk doen teruglopen.

De kapitaalrekening

De omslag van de lopende rekening in 1981 ging gepaard met een netto-kapitaaluitvoer, die het positieve saldo van de lopende rekening vrijwel compenseerde. Zodoende bleef in 1981 de netto toeneming van de nationale reserves beperkt tot *f* 0,4 mrd.
In 1981 lag de netto kapitaaluitvoer uit hoofde van directe investeringen *f* 2,2 mrd hoger dan in 1980, hetgeen volledig is toe te schrijven aan hogere Nederlandse directe investeringen in het buitenland. Deze groei voltrok zich nagenoeg geheel buiten de Verenigde Staten. Onze netto directe investeringen in de Verenigde Staten beliepen in 1981, evenals in de voorgaande jaren, circa *f* 1 mrd. Dit is aanzienlijk minder dan Amerikaanse cijfers terzake suggereren. De cijfers hebben evenwel betrekking op de totale investeringen van Nederlandse bedrijven in de Verenigde Staten, inclusief de investeringen die zijn gefinancierd op de Amerikaanse kapitaalmarkt of uit aldaar ingehouden winsten.
Overigens is op wat langere termijn bezien het oplopen van het tekort in de directe investeringen niet zozeer het gevolg van het toenemen van de Nederlandse directe investeringen in het buitenland als wel van het teruglopen van de buitenlandse in Nederland. De positieve bijdrage van het effektenverkeer aan de kapitaalrekening kwam in 1981 aanzienlijk lager uit dan het jaar daarvoor. Netto stroomde *f* 3,7 mrd minder kapitaal toe.

Onevenwichtige structuur van middelen en bestedingen

Nadat de consumptiequote in 1981 een hoogtepunt bereikte van bijna 89% van het beschikbare nationale inkomen, zal deze quote in 1982 voor het eerst sinds vele jaren een daling te zien geven, tot naar verwachting 87½%. Daarmee ligt die quote nog ruim 12% hoger dan aan de vooravond van de eerste oliecrisis het geval was.
Een jarenlang proces van uitholling van de winsten en van het eigen vermogen van bedrijven heeft er toe geleid dat de netto bedrijfsinvesteringen thans tot een zorgwekkend minimum zijn teruggelopen.
De reële loonstijging heeft de – voor ruilvoetmutaties gecorrigeerde – produktiviteitsruimte gedurende een lange reeks van jaren aanzienlijk overtroffen.
De kentering die recentelijk valt waar te nemen in de loonkostenontwikkeling heeft voorshands slechts een bescheiden terreinwinst op exportmarkten mogelijk gemaakt. Resultaten in de vorm van een wezenlijk herstel van winsten en investeringen konden tot dusverre niet worden geboekt.
De per saldo door bedrijven betaalde rente steeg, buiten het bank- en verzekeringsbedrijf, van 10% van de toegevoegde waarde van bedrijven in 1977 tot 14% in 1980.
Deze ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat thans per saldo buiten de aardgassector en het bankwezen van winst nauwelijks sprake is. Onder deze omstandigheden blijft de kostenmatiging meer dan ooit geboden, als onderdeel van een beleid dat is gericht op het redresseren van de ontwikkelingen die hebben geleid tot de ernstig verzwakte winst- en vermogenspositie van bedrijven.

Expansie collectieve sector

Het proces van verdringing van investeringen door consumptie hangt ten nauwste samen met de in de loop der jaren scheefgegroeide verhouding zowel tussen het looninkomen en winstinkomen als tussen de particuliere en de collectieve sector. Uitgedrukt in procenten van het nationale inkomen nam het aandeel van de collectieve uitgaven tussen 1973 en 1982 toe met bijna 16 procentpunten, tot het niveau van ruim tweederde van het internationale inkomen. De totale collectieve lastendruk liep in deze periode op met bijna 12 procentpunten tot een niveau van rond 60% van het nationale inkomen. De expansie van de collectieve sector is vooral ten laste gekomen van het bedrijfsleven.

Besparingen

De factoren die ten grondslag liggen aan het proces van verdringing van investeringen door consumptie, hebben in nauwe samenhang daarmee eveneens een daling van de spaarquote tot gevolg gehad.
De nationale spaarquote, die sinds 1955 schommelde rond ongeveer 20% van het nationale inkomen, is na 1974 in snel tempo teruggelopen. In 1981 werd een dieptepunt van 11% bereikt terwijl in 1982 warschijnlijk slechts een beperkte stijging zal optreden. Vooral de besparingen van bedrijven en van de collectieve sector zijn sterk afgenomen.
De besparingen van bedrijven – ingehouden winsten – zijn bijna tot het nulpunt gedaald. Willen de bedrijfsbesparingen kunnen toenemen, dan zal de winstgevendheid van bedrijven moeten verbeteren.

Financiering van de overheid en het bedrijfsleven

Het netto kapitaalmarktberoep van de overheid is zeer snel gestegen, van 3,5% van het nationale inkomen in 1977 tot ruim 8% in 1981. Voor 1982 moet een verdere stijging worden verwacht tot bijna 10% van het nationale inkomen. Wordt bovendien rekening gehouden met de uitgaven in verband met de woningbouw die buiten de begroting zijn gebracht (gedebudgetteerd), dan bedraagt het beslag van de overheid op de kapitaalmarkt zelfs bijna 11%.
Het aandeel van het overheidsbeslag op het binnenlandse kapitaalmarktaanbod is in snel tempo opgelopen tot 63% in 1981: inclusief de debudgettering komt dat aandeel naar schatting

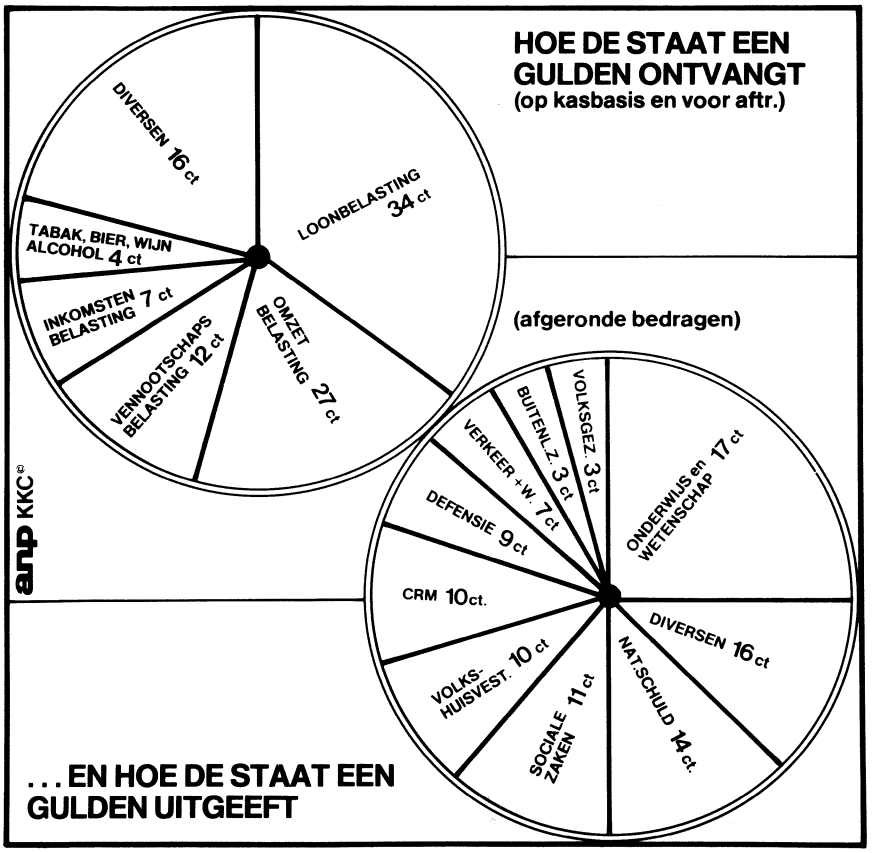

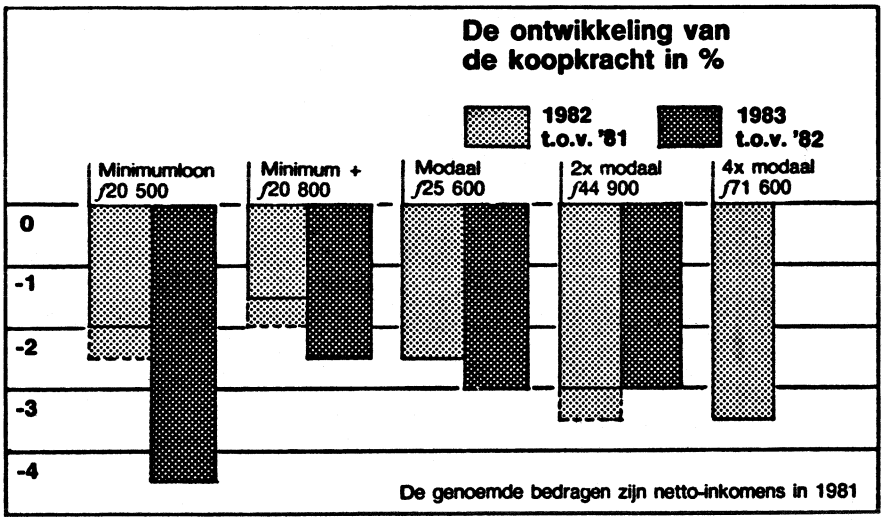

De cijfers over de daling van de koopkracht in bovenstaande grafiek hebben betrekking op werknemers in het bedrijfsleven. Ambtenaren, trendvolgers en uitkeringstrekkers, die niet precies op het minimumloon zitten, zijn nog een stuk slechter af door de 'speciale behandeling' die deze groepen de afgelopen jaren hebben ondergaan. Dit jaar betekent dat een extra daling van de koopkracht van 0,5 à 1 procent. Volgend jaar gaan zij er zelfs 2 procent extra op achteruit.
Huishoudens die van één minimuminkomen moeten rondkomen, de zogenoemde echte minima (niet in de grafiek opgenomen), zijn dit jaar weer veel beter af dan bovenstaande cijfers aangeven. De echte minima krijgen een eenmalige uitkering, waardoor het verlies aan koopkracht tot rond 0,5 procent beperkt blijft. Het is de bedoeling dat zij ook volgend jaar een dergelijke uitkering krijgen.
Van belang is ook nog het aantal mensen in elke inkomenscategorie. Om een idee te geven: in het bedrijfsleven verdient 7 % van de werknemers precies het minimum(jeugd)loon; 40 % verdient meer, maar minder dan modaal; 49 % zit tussen modaal en 2 x modaal; 3 % tussen 2 x modaal en 4 x modaal; en tenslotte wordt door 1 % van de werknemers meer verdiend dan 4 x modaal.

(Het Parool)

zelfs uit op circa 70%. Wordt daarnaast rekening gehouden met de overige woningbouw dan blijkt dat er buiten de overheid en de woningbouw nauwelijks nog vermogen beschikbaar komt voor de financiering van produktieve investeringen.

De sterke uitbreiding van het beroep van de overheid op de kapitaalmarkt werd mede mogelijk gemaakt door, maar heeft vooral ook bijgedragen aan de zeer grote daling van het beroep van de particuliere sector.
Het hoog opgelopen overheidsbeslag kon slechts worden gerealiseerd door het bieden van gunstige leningsvoorwaarden, waaronder een relatief hoge rente. De rente-opdrijvende werking die hiervan is uitgegaan droeg er toe bij dat de laatste jaren een steeds groter deel van het sterk geslonken overige inkomen van bedrijven is opgeslokt door snel groeiende rentelasten.
Dit klemt te meer omdat ook de mogelijkheden van financiering van investeringen met vreemd vermogen sterk onder druk zijn komen te staan. Ter illustratie: het aandeel van het eigen vermogen in het totale vermogen voor de groep van industriële beurs-N.V.'s is geslonken van 46% in 1965 tot 22% in 1980.

Toekomstige rente- en aflossingslasten van het Rijk

De renteverplichtingen uit hoofde van de hoge financieringstekorten zullen, bij het ontbreken van een perspectief van hoge economische groei, een excessief beslag leggen op het overheidsbudget in de komende jaren. Als gevolg hiervan zullen overheidsuitgaven worden verdrongen. Ook de herfinanciering van de staatsschuld kan de overheid voor benauwende problemen plaatsen.
Ter illustratie zijn twee varianten ontwikkeld die uitgaan van een verschillende ontwikkeling van het financieringstekort. In de eerste variant zal, indien het tekort van het Rijk in 1986 tot 2,5% is teruggedrongen (dit komt overeen met een financieringstekort voor de gehele overheid van 4%) en in de daaropvolgende jaren op dat peil gehandhaafd blijft, ten opzichte van 1982 de rentelast in 1990 met *f* 8 mrd zijn gestegen tot bijna *f* 20 mrd.
In de tweede variant blijft het tekort van het Rijk op het huidige zeer hoge peil. De rentelast zal vanaf 1982 tot 1990 meer dan verdrievoudigen en dan zal rond 1990 20% van alle rijksuitgaven worden opgeslokt door rentebetalingen, uitgaande van een gelijkblijvend aandeel van deze uitgaven in het nationale inkomen. Ook daarna loopt dit percentage aanzienlijk op.
Behalve met sterk oplopende rentelasten zal het Rijk in de toekomst ook worden geconfronteerd met een snel groeiende herfinancieringsproblematiek van vervallende schuld.
Verwacht moet worden dat een permanent omvangrijk aanbod van schuldpapier door de staat vroeg of laat leidt tot verzadiging van de financiële markten met dit papier.

Monetaire ontwikkelingen in 1981 en 1982

De monetaire keerzijde van het inzakken van de bedrijfsinvesteringen was de zeer geringe geldschepping door de banken in 1981. Ook de monetaire financiering van de overheid liep sterk terug, na een periode waarin de geldschepping ten behoeve van de overheid zeer aanzienlijk was. Het grote overschot op de lopende rekening leidde tot een stroom van liquiditeiten uit het buitenland, waartegen de afvloeiing in het kapitaalverkeer niet opwoog.
Weliswaar was er sprake van een niet onaanzienlijke kapitaalexport uit hoofde van directe investeringen, maar in het voor de renteverhoudingen gevoelige kapitaalmarktverkeer vond nog enige toestroming plaats. Per saldo was de totale liquiditeitscreatie in 1981 (*f* 6,8 mrd) toch nog groter dan in 1980; wel bleef zij iets ten achter bij de nominale groei van het nationale inkomen, zodat de liquiditeitsquote enige daling liet zien.
De forse omslag op de lopende rekening in 1981, die zich in 1982 in bescheidener mate voortzet, verruimt de beschikbaarheid van middelen in Nederland. Hierdoor wordt rentedaling op de geld- en kapitaalmarkt bevorderd, een daling die sinds augustus/september 1981 ook feitelijk heeft plaatsgevonden. Het oplopende financieringstekort van de overheid maakt echter een voortgezet stijgend kapitaalmarktberoep noodzakelijk, waardoor de rentedaling op de kapitaalmarkt wordt tegengewerkt.

Onevenwichtige verdeling van het nationale inkomen

De groei van het reëel vrij beschikbaar inkomen van loon- en uitkeringstrekkers is gedurende een lange reeks van jaren aanzienlijk uitgegaan boven de reële groei van het nationale inkomen. Daarbij tekent zich, mede onder invloed van het gevoerde loon- en inkomensbeleid, de laatste jaren een duidelijke koopkrachtmatiging af. Die is evenwel onvoldoende geweest om de daling van het reëel beschikbaar overig inkomen tot staan te brengen.
De problematiek van de verdeling van de vrij beschikbare ruimte wordt in het bijzonder verscherpt door de sterke groei van het aantal niet-actieven, dat ten laste komt van de collectieve sector. Het aandeel van het vrij beschikbare overdrachtsinkomen aan niet-actieven in het nationale inkomen is sinds 1973 met meer dan 50% gestegen.
Het totale reëel beschikbare inkomen van loontrekkenden (werknemers en ambtenaren) in de periode 1977/1982 is gemiddeld rond 1% per jaar achtergebleven bij de nulgroei van het reële nationale inkomen in deze periode.
Echter omdat het aantal werkenden in loondienst niet toenam en het totale aantal inkomenstrekkers wel, bleef de koopkrachtmutatie per loontrekkende rond 0,5% per jaar uitgaan boven de (negatieve) groei van het reële nationale inkomen per loontrekkende.

Inkomensbeleid

Sinds geruime tijd wordt in het inkomensbeleid de aandacht vooral geconcentreerd op de mutaties in de koopkracht bij enkele inkomenshoogten (minimum, modaal, 2x modaal en 4x modaal). Daarbij werd veelal een nivellerende ontwikkeling nagestreefd. Daaraan lag de gedachte ten grondslag dat van de welvaartsgroei een meer dan evenredig deel aan de laagstbetaalden diende toe te vallen en – wat de laatste jaren betreft – dat de hoger betaalden een meer dan evenredige bijdrage in de inkomensmatiging dienden te leveren. De concentratie op koopkrachtmutaties heeft tot gevolg gehad dat enkele andere aspecten van de inkomensproblematiek min of meer op de achtergrond zijn geraakt. In de eerste plaats is de vraag welke verhoudingen tussen de niveaus van netto inkomens aanvaardbaar of wenselijk is, naar de achtergrond geschoven.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

MACHTSWISSELING IN BONN

In Bonn, de hoofdstad van de Bondsrepubliek Duitsland, heeft de Bondsdag – het Westduitse equivalent van de Nederlandse Tweede Kamer – op 1 okt. in meerderheid een z.g. constructieve motie van wantrouwen, gericht tegen bondskanselier Schmidt, aanvaard.
Hiermee werd regeringsleider Schmidt (SPD) gedwongen af te treden. Tegelijkertijd had de Bondsdag in deze grondwettelijk voorgeschreven procedure een nieuwe bondskanselier gekozen in de persoon van Helmut Kohl, voorzitter van de CDU en in de Bondsdag voorzitter van de gemeenschappelijk fractie van CDU en CSU.
Met dit besluit had de Bondsdag de weg vrijgemaakt voor het optreden van een nieuwe regeringscoalitie. Tot 17 sept. werd de Bondsrepubliek geregeerd door een coalitie van de sociaal-democratische SPD en de liberale FDP. Op 17 sept. dienden de vier liberale ministers hun ontslag in, hiermee een einde makend aan een smeulende regeringscrisis, die meer dan een jaar had geduurd.
De meerderheid van de sterk verdeelde FDP besloot daarop coalitieonderhandelingen te openen met de christen-democratische partijen CDU en CSU, onderhandelingen, die uitmondden in het Bondsdagbesluit van 1 okt., dat werd aangenomen met 256 tegen 235 stemmen bij vier onthoudingen.
De nieuwe bondskanselier, Helmut Kohl, was aldus verkozen met zeven stemmen meer dan de minimaal vereiste 249 stemmen – de kleinst mogelijk absolute meerderheid van alle leden van de Bondsdag.
Het was de eerste keer in het bestaan van de Bondsrepubliek, dat de procedure van de constructieve motie van wantrouwen met succes werd bekroond.
Eén keer eerder, in april 1972, had de oppositionele CDU/CSU geprobeerd langs deze weg de regeringsmacht van de sociaal-liberale coalitie over te nemen. Toen was dat op het nippertje mislukt (pag. 281 e.v.-1972).
Deze keer kon de poging slagen dankzij de steun van de meerderheid van de FDP-fractie in de Bondsdag. De meerderheid van de liberale fractie verleende deze steun, ondanks het feit, dat de FDP de Bondsdagverkiezingen van 1980 (pag. 657 e.v. en 710/2 e.v.-1980) was ingegaan met als inzet het beleid van de SPD-FDP-coalitie en met de belofte, dat, mocht deze coalitie in de nieuwe Bondsdag op een meerderheid kunnen rekenen, zij voor een volledige regeringsperiode van vier jaar zou worden voortgezet.

Dat de meerderheid van de FDP het nu liet aankomen op een breuk met de sociaal-democraten en de steven wendde naar de christen-democraten had ten diepste drie oorzaken:
- Meningsverschillen tussen FDP en SPD over het te voeren sociaal-economische en financiële beleid.
- Verdeeldheid binnen de SPD over het te voeren veiligheidsbeleid, i.h.b. over het tweeledige besluit van de NAVO m.b.t. de modernisering van kernwapens in West-Europa en het daaraan gekoppelde onderhandelingsaanbod aan de Sowjet-Unie.
- Slechte resultaten voor SPD en FDP bij lokale en regionale verkiezingen na de Bondsdagverkiezingen van 1980.

De samenstelling van de Bondsdag (niet meegerekend de afgevaardigden uit West-Berlijn):

	zetels
SPD	218
CDU	174
CSU	52
CDU/CSU	226
FDP	53
Totaal	497

SOCIAAL-ECONOMISCH EN FINANCIEEL BELEID

Bij het meningsverschil tussen SPD en FDP over het te voeren sociaal-economische en financiële beleid ging het om een vraagstuk, dat ook in de Nederlandse politiek niet onbekend is: Het ging om de kwestie hoe de heersende economische malaise te lijf diende te worden gegaan.
In de FDP overheerste de mening, dat dit diende te gebeuren door in de eerste plaats de financieringstekorten en de in samenhang hiermee groeiende schulden en rentelasten van de overheid te verkleinen, waarmee ruimte gegeven zou worden aan het particuliere bedrijfsleven.
Bij de sociaal-democraten werd de noodzaak van sanering van de overheidsfinanciën niet ontkend, maar in die kring was men daarnaast van mening, dat een een te sterke terugval van de koopkracht vermeden diende te worden, aangezien dat zou leiden tot vraaguitval en groeiende werkloosheid, terwijl men hier bovendien het verlangen uitsprak naar een actief overheidsbeleid, rechtstreeks gericht op het scheppen van arbeidsplaatsen.

TWEELEDIG BESLUIT VAN DE NAVO INZAKE KERNWAPENS

De NAVO heeft op 12 dec. 1979 het besluit genomen in West-Europa 572 nieuwe kernwapendragers met een bereik van middellange afstand te in-

Op 20 sept. begonnen de onderhandelingen over een nieuwe coalitie van CDU/CSU en FDP. V.l.n.r. Hans-Dietrich Genscher (FDP), Wolfgang Mischnick (FDP), Helmut Kohl (CDU) en Franz Josef Strauss (CSU).

Weekblad 51ste jaargang No. 2659, pag. 33439-33454

stalleren met daaraan gekoppeld een aanbod tot onderhandelingen aan de Sowjet-Unie (pag. 833 e.v.-1979). Van de 572 nieuwe wapensystemen zouden in de Bondsrepubliek geplaatst moeten worden 96 kruisraketten en 108 Pershing-2 raketten (pag. 769 e.v.-1979).
Hoewel dit NAVO-besluit niet in de laatste plaats tot stand gekomen was op initiatief van bondskanselier Schmidt, was het in zijn partij, de SPD, allesbehalve onomstreden.

Na een heftige strijd binnen de partij kwam het congres van de SPD, dat van 19-23 april 1982 in München gehouden werd, tot de conclusie, dat medewerking aan de uitvoering van het NAVO-besluit gegeven zou worden, maar dat de partij het definitieve besluit om tot plaatsing over te gaan pas eind 1983 zou nemen.
De coalitiepartner van de SPD, de FDP, maar ook CDU en CSU, waren onvoorwaardelijk voor uitvoering van het NAVO-besluit.

DEELSTAATVERKIEZINGEN

Na de Bondsdagverkiezingen van okt. 1980, die een duidelijke overwinning hadden opgeleverd voor de SPD en vooral voor de FDP, zijn er in West-Duitsland in verschillende deelstaten verkiezingen gehouden voor de regionale parlementen, die slechte tot zeer slechte resultaten opleverden voor de partijen van de regeringscoalitie in Bonn.
De eerste van deze reeks verkiezingen vonden plaats op 10 mei 1981 in West-Berlijn (pag. 765/3-1981).
Daarna werden er in 1982 verkiezingen gehouden voor de parlementen in Nedersaksen (op 21 maart) en in Hamburg (op 6 juni).
In Nedersaksen behaalde de CDU de absolute meerderheid en kwam de FDP terug in het parlement, waaruit deze partij in 1978 verdreven was. De SPD verloor hier drastisch (van 42,2% in 1978 tot 36,5% nu).
In Hamburg was het verlies van de SPD nog opzienbarender: de partij ging terug van 51,5% naar 42,8% en zij verloor 14 van haar 69 zetels. De CDU werd hier met 43,2% en 55 zetels de grootste partij. De FDP bleef met 4,8% onder de vijf procentsdrempel en verloor al haar 13 zetels in het Hamburgse parlement.
Zowel in Nedersaksen als in Hamburg deden de „Groenen" – een milieupartij – hun intrede in het parlement.

(Op de ontwikkelingen, die hierboven kort zijn samengevat, zal in een volgende aflevering meer in detail worden ingegaan).

Verloop van de crisis

Het begin van de smeulende crisis in de coalitie van SPD en FDP kan worden gedateerd in de zomer van 1981, toen het de regering van deze twee partijen slechts met de grootste moeite en na veel publiekelijk gevoerde strijd lukte de begroting voor 1982 op te stellen.
Kenmerkend voor de toen gevoerde strijd tussen de twee coalitiepartners was een brief van FDP-voorzitter Genscher aan zijn partijleden, gedateerd op 20 aug. 1981, waarin hij een „ommekeer" (Wende in het duits) in de binnenlandse politiek verlangde.
In de zomer van dit jaar, bij het opstellen van de begroting voor 1983, herhaalde zich dit, zoals dat in de Duitse pers werd aangeduid, „zomertheater" in Bonn.
Acuut werd de crisis in september. Dit had te maken met het feit, dat er in deze maand drie voor de Westduitse binnenlandse politiek belangrijke gebeurtenissen plaatsvonden:
Op 9 dec. hield de bondskanselier in de Bondsdag zijn rede over „de toestand in de natie". Op 15 dec. werd de begroting voor 1983 bij de Bondsdag ingediend. En op 26 sept. vonden verkiezingen plaats voor het parlement van de deelstaat Hessen. Een bijzonderheid van de verkiezingen in Hessen was, dat de FDP, die hier in de regering samenwerkte met de SPD, zich had uitgesproken voor een coalitie met de CDU na de verkiezingen.
Het congres van de FDP in Hessen had hiertoe op 21 juli besloten. Als argument voor deze beslissing werd aangevoerd, dat de FDP hiermee probeerde een dreigende absolute meerderheid van de CDU te voorkomen, aangezien de aanwezigheid van een CDU-regering in Hessen zou leiden tot een twee derde meerderheid van CDU/CSU in de Bondsraad, de Westduitse Eerste Kamer, waarin de deelstaten vertegenwoordigd zijn. In de loop van de verkiezingscampagne werd echter allengs duidelijk, dat de FDP van plan was landelijke consequenties te trekken uit de verkiezingsuitslag in Hessen, indien die een duidelijke meerderheid voor de combinatie CDU en FDP zou opleveren.
De FDP-minister van economische zaken, graaf Lambsdorff, zei bv. op een verkiezingsbijeenkomst in Wiesbaden op 31 aug.: „De kiezer in Hessen beslist wat hij van een verandering van coalitiepartner door de FDP vindt. Dat is voor ons in Bonn een belangrijk gegeven". Volgens hem zou de FDP op haar congres op 5 nov. een meerderheidsbeslissing treffen ten gunste van de christen-democraten.
Lambsdorff zei hierover verder: „Sommigen zal dat niet bevallen; wanneer zij de partij willen verlaten, zal men daarmee moeten leven".
Als reactie hierop gaf het bestuur van de SPD op 1 sept. een verklaring uit, waarin aan de FDP gevraagd werd kleur te bekennen over de vraag met wie de partij verder wilde regeren: „Met doelbewuste speculaties over de coalitie, die nu al weken worden gedaan om de regering te verzwakken, wordt het aanzien van de Bondsrepubliek, ook in het buitenland, ernstig verzwakt", aldus de verklaring van het SPD-bestuur.
In het Westduitse kabinet kwam het op 1 sept. tot een openlijke ruzie tussen bondskanselier Schmidt en minister Lambsdorff. De bondskanselier zei, dat hij over uitlatingen van Lambsdorff "niet alleen verbaasd en verrast, maar ook geïrriteerd" was geweest. Lambsdorff repliceerde, dat zijn uitlatingen, niet alleen in Wiesbaden, maar ook in interviews met de pers, o.a. de *Bild Zeitung*, niet concreet waren bedoeld, maar slechts in algemene zin.
Op 9 sept., toen hij in de Bondsdag zijn rede over de „toestand van de natie" hield, ging de bondskanselier voluit in de aanval tegen zijn liberale coalitiepartner. Hij zei o.m.: „Ik denk niet aan aftreden, maar als een historisch tijdperk moet worden afgesloten, dan alstublieft met open vizier".
Oppositieleider Helmut Kohl daagde hij uit de constructieve motie van wantrouwen in te dienen: „Als in de Bondsdag een andere meerderheid zou bestaan, dan, alstublieft mijnheer Kohl, maakt u daar gebruik van en laat ons volgende week erover stemmen", aldus Schmidt.

Over de FDP merkte Schmidt nog op: „De bondskanselier weet, dat men reizende lieden niet moet tegenhouden".
Voor wat betreft het economische beleid keerde Schmidt zich ook tegen de FDP door te verklaren, dat hij zich verzette tegen een „principieel deflationistische begrotingspolitiek".
Over een eventueel kanselierschap van Helmut Kohl zei Schmidt: „Ik kleef niet vast aan mijn zetel na dertien jaar links-liberale coalitie, maar ik ben tegen een bondskanselierschap van Helmut Kohl, omdat ik het land niet aan een profielloze meerderheid zou willen toevertrouwen".
Uit de rede, die minister Genscher op 9 sept. in de Bondsdag hield, bleek, dat hij het einde van de coalitie zag naderen: „Het gaat om oprechtheid ook daar waar overeenkomsten niet of niet meer mogelijk zijn." En verder: „De grens voor samenwerking moet daar

liggen waar een van beide partijen of beiden hun identiteit dreigen te verliezen". En waarschuwend: „We hoeven elkaar niets wijs te maken: de uiteindelijke test voor de coalitie ligt in de begroting van 1983".

En tenslotte concluderend: „Het gaat in deze begroting niet om een technocratisch proces maar om de keuze tussen consolidatie en een stortvloed van schulden". Wat ontbrak was de slotzin dat voor hem, Genscher, de links-liberale taak daarom na 13 jaar is volbracht.

Aan graaf Lambsdorff had bondskanselier Schmidt gevraagd zijn denkbeelden over het te voeren sociaal-economische beleid op schrift te zetten en aan hem voor te leggen; dit uit irritatie over de voortdurende kritiek in de media van de kant van de graaf op het beleid van de regering, waar hij zelf deel van uitmaakte.

Dit document, dat graaf Lambsdorff de titel gegeven had „Concept ter overwinning van economische flauwte en ter bestrijding van de werkloosheid", kwam op 12 sept. in de openbaarheid.

De graaf deed erin voorstellen tot drastische bezuinigingen in de sociale sector en hij gaf een analyse van de Westduitse economie, waarin naar zijn oordeel gebrek aan vertrouwen en een de innovatie verlammende passiviteit heersten.

Lambsdorffs omstreden aanbevelingen bevatten onder meer:

- extra uitgaven van de overheid moeten via bezuinigingen elders worden gecompenseerd;
- de loonsverhoging bij overheidspersoneel moet voor drie jaar worden uitgesteld;
- overheidssubsidies moeten of per onderdeel of door een korting ineens worden verlaagd;
- de werkloosheidsuitkering moet de eerste drie maanden tot 50 procent van het laatst genoten netto loon worden verlaagd;
- uitkeringen voor een vrouw wegens zwangerschapsverlof moeten worden geschrapt;
- studiebeurzen voor scholieren moeten worden afgeschaft, voor studenten worden veranderd in leningen;
- reductie van de huursubsidie;
- geleidelijke afschaffing van plaatselijke belastingheffing op bedrijfswinst; verlichting van de middengroepen in de loon- en inkomstenbelastingen;
- verdere verhoging van de eigen bijdrage in de gezondheidszorg;
- beperkte erkenning van invaliditeit;
- sociale uitkeringen loskoppelen van algemene prijsstijgingen;
- geen nieuwe belastingen voor ondernemers, verruiming van de mogelijkheid om jongeren werk te laten verrichten wat nu wegens strenge beschermings-voorschriften niet mogelijk is;
- verdere liberalisering van het huurrecht, ruimere bevoegdheden voor de verhuurder.

Volgens Lambsdorff staat de Bondsrepubliek op een belangrijk kruispunt. Wie de door hem aanbevolen politiek „a-sociaal" noemt heeft niet in de gaten dat „een sanering en vernieuwing van het economische fundament uiteindelijk ons sociale stelsel dient", aldus Lambsdorff.

Lambsdorff zei over zijn geschrift, dat in Bonn algemeen als politieke splijtzwam werd beschouwd, dat de erin gedane suggesties „in beginsel met de christen-democraten kunnen worden uitgevoerd".

Felle kritiek kwam uit de SPD. Bondskanselier Schmidt distantieerde zich van „voorstellen om het land kapot te sparen".

Het bestuur van de SPD verklaarde op 13 sept., dat Lambsdorff precies die Amerikaanse bezuinigingspolitiek voorstelde, die onlangs is mislukt en kondigde een „harde en offensieve discussie over het provocerende document" aan.

De FDP reageerde verdeeld. Voorzitter Hans-Dietrich Genscher zei namens het partijbestuur dat het document een „voorwaarts gerichte strategie ter bestrijding van de werkloosheid is die zich baseert op particuliere en publieke investeringen".

De financiële expert in de FDP-fractie, Ingrid Matthäus-Maier daarentegen zei dat zij weliswaar ook een actieve voorstander van consolidering van de overheidsfinanciën is, maar, aldus Matthäus-Maier, dat werk wordt door Lambsdorff „gediscrediteerd en daarmee bemoeilijkt".

Volgens haar betekent het plan van Lambsdorff een massale herverdeling ten gunste van de rijken en worden simpele principes zoals de gelijkheid van onderwijskansen en die van man en vrouw in het concept geminacht.

De christen-democratische CDU aanvaardt „de tendens van de suggesties" van Lambsdorff, maar aldus oppositieleider Helmut Kohl „er staan ook eisen in die wij van de hand wijzen omdat ze sociaal onevenwichtig zijn".

Liberale ministers treden af

Op 17 sept. om 10.58 uur maakte FDP-voorzitter en minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher bekend, dat hij en zijn drie liberale collega's zouden aftreden. De drie andere FDP-ministers waren Baum van binnenlandse zaken, Ertl van Landbouw en Lambsdorff van economische zaken.

Dit aftreden vond plaats, nadat Schmidt in de ochtend van 17 sept. eerst nog met minister Lambsdorff had gesproken. Daarbij was opnieuw gebleken, dat de standpunten over het te voeren sociaal-economische beleid onverenigbaar waren.

Daarop ging Schmidt naar de SPD-fractie, waar hij meedeelde, dat Genscher zojuist het ontslag van de liberale ministers had aangeboden.

Was dat niet gebeurd, dan zou Schmidt hen ontslagen hebben, zo zei hij voor een applaudisserende fractie.

Daarna sprak Schmidt voor de Bondsdag, waar hij de liberalen en met name Genscher ernstige verwijten maakte.

Hij sprak over „karakteristieke dubbelzinnigheden van de heer Genscher" en zei zich „niet langer te willen laten beschadigen door ondoorzichtige manipulaties".

Bondspresident Carstens (geheel links) overhandigde op 17 sept. de liberale ministers hun ontslagbrieven. Bondskanselier Schmidt (op de rug gezien) neemt afscheid van minister van buitenlandse zaken Genscher. Naast Genscher v.l.n.r. ex-minister van binnenlandse zaken Gerhart Baum, ex-minister van economische zaken Otto graaf Lambsdorff en ex-minister van landbouw Josef Ertl.

In een bewogen betoog somde bondskanselier Helmut Schmidt de redenen op waarom hij de links-liberale coalitie in Bonn had beëindigd. Schmidt: „Sinds collega Genscher vorige zomer over een ommekeer had gesproken viel het te betwijfelen of hij bereid zou zijn het in 1980 gesloten akkoord tot 1984 vol te houden. Deze twijfels werden versterkt door het besluit van de liberalen om in Hessen met de christen-democraten in zee te gaan", aldus Schmidt.
„Vorige week", zo ging de bondskanselier verder, „heb ik de FDP opgeroepen om eindelijk helderheid te verschaffen".
Schmidt: „De politieke en economische wereldcrisis verlangt een volledig functionerende regering". Maar in plaats van helderheid kwam slechts de vertrouwde dubbelzinnigheid: „Het plezier en de lust in tactische spelletjes in interviews al naar gelang de dagelijkse opportuniteit", zo omschreef Schmidt het gedrag van zijn minister van buitenlandse zaken.
Hans-Dietrich Genscher (en de drie andere afgetreden FDP-ministers), zat niet meer op de regeringsbank maar met krampachtige blik in een fractiebankje, terwijl Schmidt hem bij het uitspreken van dit verwijt aankeek.
Schmidt bood de christen-democratische oppositie een ruilhandel aan om zo snel mogelijk tot nieuwe verkiezingen te komen.
Schmidt is bereid de vertrouwenskwestie te stellen waarbij zijn eigen sociaal-democratische fractie zich van stemming onthoudt. Na een zo geprogrammeerde nederlaag zijn vervroegde verkiezingen mogelijk met Helmut Schmidt als bondskanselier van het minderheidskabinet.
Voor de duur van het voortbestaan van zijn minderheidskabinet, na het uittreden van de liberale ministers, nam bondskanselier Schmidt de portefeuille van buitenlandse zaken erbij en wees hij economische zaken toe aan de minister van financiën, Manfred Lahnstein, binnenlandse zaken aan de minister van justitie, Jürgen Schmude, en landbouw aan de minister van onderwijs, Björn Engholm.

De FDP-fractie stemde op 17 sept., na het uittreden van haar bewindslieden, over het voorstel van partijvoorzitter Genscher om coalitie-onderhandelingen met de CDU/CSU te beginnen. De fractie stemde hier voor met 33 tegen 18 stemmen. 's Avonds ging een meerderheid van het partijbestuur hiermee akkoord. De stemverhouding was hier 18 tegen 15.

Op 19 sept. verklaarde de partijraad van de SPD zich unaniem voor het houden van vervroegde verkiezingen op een zo vroeg mogelijk tijdstip.
Fractievoorzitter Herbert Wehner verklaarde hier, dat hij zich voor volgende verkiezingen niet meer kandidaat zou stellen.
Op 20 sept. begonnen de coalitie-onderhandelingen tussen CDU/CSU en FDP. De delegaties uit deze partijen kwamen overeen op 1 okt. de Bondsdag te laten stemmen over een, volgens wettelijk voorschrift 48 uur eerder ingediende, constructieve motie van wantrouwen. CDU-voorzitter Kohl zou kandidaat gesteld worden als bondskanselier.
Besloten werd op 6 maart 1983 vervroegde verkiezingen voor de Bondsdag te organiseren.

Het bestuur van de CSU had zich in de ochtend van de 20ste nog eenstemmig uitgesproken voor het houden van verkiezingen zo spoedig mogelijk nog in 1982.
Achter dit besluit stak de overweging, dat de CDU/CSU volgens recente opiniepeilingen wel eens de absolute meerderheid kon behalen en zonder steun van de FDP, die volgens diezelfde opiniepeilingen gevaar liep uit de Bondsdag te verdwijnen, zou kunnen regeren.
In dat geval zou de voorzitter van de CSU, de Beierse minister-president Franz Josef Strauss, als vice-kanselier en minister van buitenlandse zaken naar Bonn kunnen terugkeren. In het geval van een coalitie met de FDP viel deze post toe aan Genscher en zou Strauss in München blijven.
De CSU-delegatie kwam in de onderhandelingen met CDU en FDP terug op dit besluit in ruil voor de concessie van de andere twee om de stemming over de motie van wantrouwen niet plaats te doen vinden op 24 sept., nog voor de deelstaatverkiezingen in Hessen, maar pas op 1 okt., nadat in Hessen de kiezers gesproken hadden en duidelijk geworden zou zijn, wat de consequenties van de coalitiewisseling van de FDP voor deze partij in electoraal opzicht zouden zijn.
Op 21 sept. stemden in de CDU/CSU-fractie in de Bondsdag 228 afgevaardigden voor Kohl als kandidaat-kanselier. Er was één tegenstem en één onthouding.

Verkiezingsuitslag in Hessen vernietigend voor FDP, teleurstellend voor CDU en hoopgevend voor SPD

In Hessen werden op 26 sept. parlementsverkiezingen gehouden. Deze verkiezingen hadden tot resultaat, dat de FDP van 6,6,% tot 3,1% terugviel en daardoor uit het parlement van Hessen verdween.
De CDU behaalde niet, zoals eerder op grond van opiniepeilingen was verwacht, de absolute meerderheid,maar verloor zelfs wat: van 46% naar 45,6% en van 53 naar 52 zetels.
De SPD, die een zeer groot verlies voorspeld was, verloor veel minder dan verwacht en kwam van 44,3% op 42,8% en van 50 op 49 zetels.
De milieupartij van de Groenen deed zijn intree in het parlement van Hessen met 8% van de stemmen en 9 zetels.
Genscher en Kohl verklaarden op de verkiezingsavond om, ongeacht de verkiezingsuitslag in Hessen, hun voornemen ten uitvoer te brengen en op 1 okt. Helmut Schmidt ten val te brengen en Kohl tot bondskanselier te verkiezen.
Het presidium van de FDP vergaderde op 27 sept. en besloot met zeven tegen vier stemmen de coalitiebesprekingen met de CDU/CSU voort te zetten.
De Bondsdagfractie van de FDP vergaderde op 28 sept. van negen uur 's ochtend tot half zes 's middags en besloot uiteindelijk met 34 tegen 18 stemmen bij vier onthoudingen voort te gaan met de procedure van de construtieve motie van wantrouwen en op 1 okt. Kohl tot bondskanselier te verkiezen.
De fractie van CDU en CSU nam unaniem hetzelfde besluit op 28 sept.
Daarop werd de motie ook inderdaad ingediend. Zij droeg de handtekening van de eerste vice-voorzitter van de CSU, Friedrich Zimmermann en van de voorzitter van de FDP-fractie, Wolfgang Mischnick.
De secretaris-generaal van de FDP, Günther Verheugen, is op 29 juni afgetreden. In een brief aan partijvoorzitter Genscher schreef hij, dat hij na het besluit van de fractie een dag eerder om een christelijk-liberale coalitie aan te gaan „niet langer als secretaris-generaal kan functioneren".
Zoals in de aanhef vermeld slaagde Helmut Kohl er op 1 okt. in de meerderheid van de Bondsdag achter zich te krijgen en werd hij tot bondskanselier gekozen.

De CDU/CSU-fractie verkoos Alfred Dregger tot voorzitter, als opvolger van Kohl. Alfred Dregger was voorzitter van de CDU in Hessen en lijsttrekker voor die partij bij de parlementsverkiezingen van 26 sept. I.v.m. de nederlaag van de CDU bij die gelegenheid legde hij nog op de verkiezingsavond dit voorzitterschap neer.
Het vier uren durende debat in de Bondsdag, dat aan de stemming voorafging, had een bij tijd en wijle emotioneel verloop.

Nadat Helmut Schmidt de spits had afgebeten in een afscheidsrede die tegelijk een afrekening met de vroegere regeringspartner FDP en een politiek testament voorstelde, zetten vertegenwoordigers van alle drie de fracties uiteen wat zij van de regeringswissel via de constructieve motie van wantrouwen – dus zonder eerst tot verkiezingen over te gaan – vonden.
Voor de CDU/CSU-fractie sprak Rainer Barzel die zei dat de links-liberale regering-Schmidt de Bondsrepubliek in een door „crises geteisterd" land had veranderd. De nalatenschap van de SPD zou bestaan uit „lege kassa's" en een jeugd die zich zorgen moet maken om haar toekomst.
De manier waarop Schmidt zou worden weggestemd, is rechtvaardig, al-

dus Barzel, die het de enige manier vond een einde te maken aan het wanbeleid van de sociaal-liberale regering. FDP-fractievoorzitter Wolfgang Mischnick die het over een „zwaar moment voor de staat, de partij en zichzelf" had, zei dat de SPD de liberalen ten onrechte van verraad betichtte. Niet de FDP maar de SPD zou voor de regeringsbreuk verantwoordelijk zijn. In zijn rede, die tot de hoogtepunten van het debat moet worden gerekend, legde Mischnick uit dat de liberalen geen andere keus hebben dan naar nieuwe meerderheden te zoeken nadat gebleken is dat een verdere samenwerking met de sociaal-democraten niet mogelijk is. Betrouwbaar zijn betekent ook durven uitkomen voor het feit dat veranderde situaties andere verandering met zich meebrengen, zei Mischnick die erop aandrong de wissel in Bonn waardig te laten verlopen. Mischnick sprak namens de meerderheid van de FDP-fractie die de wissel van Schmidt naar Kohl goedkeurt. Voor de minderheid, de zogenoemde linkervleugel, namen de voormalige minister van binnenlandse zaken Gerhart Baum en Hildegard Hamm-Brücher het woord.

Baum zei dat nieuwe verkiezingen de enige weg vormen om te bekijken of ook de kiezer een wissel in Bonn wenst. Hij herhaalde dat hij zich niet tegen Schmidt zou uitspreken en zei te vrezen voor de burgerrechten en het geestelijk klimaat in de Bondsrepubliek onder de regering-Kohl.
Mevrouw Hamm-Brücher maakte buitengewoon veel indruk met haar uiteenzetting waarin zij uitlegde dat zij niet op Kohl zou stemmen omdat ze dit ondemocratisch vond. Ze zei het te betreuren dat het liberalisme in een zware bestaanscrisis is geraakt en alles te zullen doen om te helpen deze crisis te overwinnen, maar daarom nog niet tegen de wil van de kiezer aan een machtsovername door Kohl mee te willen werken. „Wij klagen allemaal over het verminderde vertrouwen vooral bij de jeugd... de constructieve motie van wantrouwen schept dan wel nieuwe meerderheden maar geen nieuw vertrouwen... het ruikt naar verwond democratisch fatsoen", aldus de afgevaardigde, die eraan toevoegde, dat de hele procedure iets immoreels en zelfs onchristelijks had.
Hierop reageerde de secretaris-generaal van de CDU, Heiner Geissler, uiterst fel. Hij betichtte op zijn beurt mevrouw Hamm-Brücher van ondemocratisch optreden. Een emotionele uitspatting waarvoor Geissler van enkele fractiegenoten bestraffende woorden te horen zou krijgen. Helmut Schmidt probeerde van deze situatie gebruik te maken door de FDP voor het laatst op te roepen toch vooral niet met een partij in zee te gaan waarvan mensen zoals Geissler lid zijn.
Voordat het debat dit emotionele hoogtepunt bereikte hadden onder meer SPD-voorzitter Brandt en SPD-fractievoorzitter Herbert Wehner nog het woord genomen en scherpe kritiek uitgeoefend op de taktiek van de oppositie. Brandt zei dat het hier niet om een „reddingsactie van de natie ging, zoals de CDU beweert, maar om een machtsspel". Wehner uitte zijn diepe bezorgdheid over de ontwikkeling van de parlementaire democratie in West-Duitsland. (NRC/H'blad, FAZ, NZZ, Le Monde, The Times, Het Parool)

WEST-EUROPA

NEDERLAND

BEGROTING EN MILJOENENNOTA-1983

Op pag. 636/1 e.v. is begonnen met het afdrukken van een samenvatting van de begroting-1983 en de bijbehorende miljoenennota. Door plaatsgebrek is dit bericht halverwege afgebroken. De rest volgt hierna.

Zonder recente informatie over de feitelijke verhouding tussen inkomensniveaus, zonder inzicht in de oorzaken van die inkomensverschillen en zonder doelstellingen voor de inkomensverhoudingen, is het echter niet goed mogelijk doelstellingen voor inkomensmutaties te beoordelen.
Zo blijkt uit de berekeningen over het jaar 1980 dat tot een niveau van het bruto inkomen uit arbeid van ongeveer *f* 25.000 het gemiddelde netto inkomen hoger ligt, dan het gemiddelde netto inkomen uit arbeid, als gevolg van andere ontvangen inkomensoverdrachten (zoals huursubsidies) en ander primair inkomen. Boven dit niveau ligt daarentegen ten gevolge van individueel bepaalde fiscale aftrekposten het gemiddelde netto inkomen uit arbeid hoger dan het gemiddelde netto inkomen.

Verder blijkt dat in 1980 bij het wettelijk minimumloon een netto inkomen uit arbeid van iets meer dan *f* 17.800 behoorde en dat circa 99% van de gehuwde mannelijke werknemers met twee kinderen een netto inkomen uit arbeid ontving van niet meer dan *f* 52.400 ofwel circa 3x het netto minimumloon. Deze uitkomst kan ook worden bezien tegen het licht van de norm uit de Interim-nota Inkomensbeleid (1975) van het kabinet-Den Uyl. Deze hield in dat de verhouding tussen de netto-inkomens van de laagstbetaalden en van de hoogste salarisgroepen bij de rijksoverheid aanvaardbaar viel te noemen. Die verhouding bedroeg 1 : 5.
Naar voren komt ook dat het brutoverschil tussen het modale inkomen en het minimuminkomen van 40% door belasting- en premieprogressie wordt teruggebracht tot ruim 30% in de nettosfeer.
Tenslotte blijkt dat in 1980 minder dan 1% van het aantal werknemers met 2 kinderen een bruto-inkomen uit arbeid genoot van 4x het modale loon (*f* 134.000) of hoger.
In de tweede plaats blijft door de concentratie op koopkrachtmutaties buiten beschouwing hoe de groepen werknemers met inkomens tussen die verschillende niveaus qua leeftijd en gezinsgrootte zijn samengesteld, en waar en in welke mate dubbele inkomens binnen huishoudens voorkomen.
Als voorbeeld kan worden genoemd dat uit CBS-onderzoekingen blijkt, dat in 1979 meer dan de helft van de werknemers met een inkomen op of onder het wettelijke minimum-(jeugd)loon bestond uit personen jonger dan 23 jaar.
Koopkrachtplaatjes die relatief gunstig uitvallen voor het minimum, verbeteren bij werknemers dus in belangrijke mate de inkomenspositie van jongeren. De vraag kan worden gesteld of een dergelijk effect wel wenselijk is, gezien het feit dat inkomens over het algemeen gedurende zekere tijd met de leeftijd toenemen, en gezien de vaak geringere noodzakelijke uitgaven van jongeren.
Een ander voorbeeld is dat, aldus het CPB in het Centraal Economisch Plan 1982, dubbele inkomens relatief sterk zijn geconcentreerd bij gezinnen met jeugdige partners. Individueel behoren de partners dan veelal tot de lagere inkomens maar gezamenlijk scoren zij vrij hoog in de inkomensverdeling naar huishoudens.
Een derde element dat door de concentratie op de koopkrachtmutaties op de achtergrond is geraakt, is het allocatieve aspect van de inkomensontwikkeling. Mede daardoor is er in de afgelopen jaren weinig ruimte geweest voor de differentiatie in de loonontwikkeling naar beroepsgroepen of bedrijfstakken. Dit bemoeilijkt aanpassingen in de samenstelling van het aanbod van arbeid bij verschuivingen in de vraag.
Los van het voorafgaande zij tenslotte gewezen op de gevolgen van nivellering voor de overheidsfinanciën. Nivellering leidt als gevolg van de belastingprogressie tot een derving van belastingopbrengsten en tot een opwaartse invloed op overheidsuitgaven als WWV- en bijstandsuitkeringen.

HET FINANCIEEL-ECONOMISCH BELEID

De crisis in de Nederlandse economie breidt zich nog steeds uit. De sterke verslechtering van de economische en budgettaire ontwikkeling in de loop van dit jaar wijst daarop. Het meest zichtbare teken van de crisis is de dramatische stijging van de werkloosheid. Minder zichtbaar, maar allengs meer voelbaar, is dat de economie ook steeds minder inkomen verschaft. De looninkomens in de particuliere sector, de salarissen in de overheidssfeer en de overdrachtsinkomens zijn in de zeventiger jaren aanvankelijk sneller gestegen, later langzamer gedaald dan het reëel nationale inkomen per inkomenstrekker. Daling van de besparingen, daling van het eigen vermogen van bedrijven, verbruik van aardgas en financiering van een toenemend gedeelte van de collectieve uitgaven uit besparingen van de particuliere sector maakten dit mogelijk.
Het aandeel van de consumptieve bestedingen steeg in de periode 1973/1982 dan ook met bijna 10 procentpunten tot 87,5% van het nationale inkomen.
De overheidsfinanciën verslechterden zeer snel. De tegenvallende aardgasbaten komen daarbij hard aan. Dit wijst erop dat de financiële problematiek van de collectieve sector meer nog dan in de afgelopen jaren, aandacht verdient. Toch is in deze jaren steeds gestreefd naar herstel van evenwichtige verhoudingen en naar een beleid, dat ertoe zou leiden, dat weer voldoende werkgelegenheid kon worden verschaft. Het tot nu toe gevoerde financieel-economische beleid blijkt niet tot het beoogde resultaat te hebben geleid.
Geconstateerd moet worden dat het gevoerde beleid niet het groeistimulerende effect heeft gehad waarop in de afgelopen jaren was gerekend. Ook hierdoor is het aandeel van de collectieve uitgaven en in het verlengde daarvan het aandeel van de consumptieve bestedingen in het nationale inkomen, steeds verder gestegen. Het financieringsprobleem is toegenomen tot een hoogte die nooit eerder in Nederland is voorgekomen. De expansie van de collectieve sector heeft tot een verdringing van besparingen en investeringen vooral in de particuliere sector geleid. De expansiemogelijkheden van de particuliere sector zijn daardoor wezenlijk beperkt. Algemeen wordt beseft dat het aandeel van de investeringen zal moeten worden verhoogd en dat van de consumptie verlaagd. Daartoe moet het aandeel van de collectieve sector in het nationale inkomen worden teruggedrongen.
In relatie tot de noodzaak van ombuigingen om het financieringstekort tot meer aanvaardbare omvang terug te brengen wordt wel de vraag gesteld of het overschot op de lopende rekening van de betalingbalans (4,3% van het nationale inkomen in 1982) betekent dat er een zodanige ruimte is tussen nationale middelen en bestedingen dat het mogelijk zou zijn het tekort van de overheid te handhaven of zelfs te vegroten.
Zeker is dat de oorzaak van dit overschot op de lopende rekening niet ligt in een teruglopen van het financieringstekort. Het overschot is vrijwel geheel ontstaan door de zeer snel afgenomen particuliere investeringen.
Tekortverhoging zal wel tot expansie van de consumptieve bestedingen leiden maar niet tot

duurzame groei van de investeringen. Tekortverlaging zal daarentegen leiden tot een geringer beroep op particuliere besparingen waardoor relatieve renteverlaging mogelijk wordt. De rendementsverbetering en de lagere kosten van kapitaal zullen de investeringen doen aantrekken, waardoor het overschot op de lopende rekening terugloopt.
Een andere vraag is of de terugval van de consumptieve bestedingen en de toeneming van de investeringsbestedingen zich wel in hetzelfde tempo zullen voltrekken.
Het voorgestelde beleid is in de kern der zaak gericht op bestrijding van een reeds jarenlang bestaande vraaguitval, namelijk de scherpe terugval van de particuliere investeringen.
De voorgenomen vermindering van de collectieve uitgaven zal leiden tot verlaging van de door de overheid geïnitieerde consumptieve bestedingen in de economie. Er staat tegenover dat de hiermee gepaard gaande verlaging van het financieringstekort leidt tot een geringer beroep van de overheid op de besparingen. Dit geringere beroep heeft een rentedrukkende werking: de stimulans voor andere kapitaalvragers (investeerders, particuliere woningbouw) om besparingen op te nemen neemt daardoor toe. Beide factoren zullen ook de toekomstverwachtingen van investeerders, dat wil zeggen de perspectieven op toekomstige afzet, in gunstige zin kunnen beïnvloeden.
Het tijdsverloop van deze processen kan echter verschillend zijn. Dit zal evenwel moeten worden aanvaard, want de vermindering van de consumptieve bestedingen is noodzakelijk om met het aanpassingsproces te kunnen aanvangen. De herstructurering van het Nederlandse produktie-apparaat zal immers plaats moeten vinden door te investeren in innoverende, minder energie-intensieve en op nieuwe buitenlandse markten gerichte produktie. Slechts op deze wijze zal de afbraak van werkgelegenheid tot staan kunnen worden gebracht en zal het herstel van werkgelegenheid kunnen aanvangen. In het kader van dit aanpassingsproces heeft het kabinet bij de verlaging van de collectieve uitgaven en lastenverlichtende maatregelen, die de particuliere investeringen beogen te stimuleren, zoveel mogelijk onaangetast gelaten resp. nog uitgebreid.
Een derde aspect betreft de financiële positie van de collectieve sector zelf en met name van het Rijk. De begrotingstekorten van de laatste jaren hebben geleid tot een sterke stijging van de staatsschulden en daarmede tot een snel toenemende rentelast.
Uitstel van ombuigingen nu betekent meer ombuigingen in de naaste toekomst. En dan zullen daardoor meer diensten van de overheid, meer inkomensoverdrachten ten behoeve van individuele burgers moeten worden verminderd dan het geval zou zijn wanneer nu adequate maatregelen worden genomen.

Budgettair beleid 1983
Zoals gesteld is de inzet van het kabinet om, ten behoeve van structureel herstel van de werkgelegenheid, in 1983 een feitelijke vermindering van het financieringstekort te bereiken. Bij het beoordelen van het beleid voor 1983 dient te worden beseft dat de door het kabinet voorgestelde maatregelen weliswaar ingrijpend zijn – althans in vergelijking met ombuigingen op collectieve uitgaven tot dusverre – maar dat zij slechts te vermijden zijn door óf een verdergaande lastendrukstijging óf een verdere vergroting van het financieringstekort te aanvaarden.

Uitgaven

De voorgenomen ombuigingen in de sociale zekerheidsuitgaven bestaan ten dele uit in 1982 getroffen maatregelen die doorwerken naar 1983, in het bijzonder de beperking van de aanpassing van de inkomens en de premieverhoging per 1 juli 1982.
Nu de herziening van het stelsel van sociale zekerheid zijn beslag nog niet heeft gekregen, is besloten per 1 januari en 1 juli 1983 geen brutoverhoging van het minimumloon en van de inkomens in de sociale zekerheid tot stand te brengen.
De voorgenomen ombuigingen in de sociale zekerheid in 1983 berusten op de noodzaak om het financieringstekort te beperken door middel van het terugtrekken van rijksbijdragen aan de sociale fondsen en wel tot een bedrag van *f* 6,4 mrd. Aangezien het aantal personen dat een beroep doet op de sociale uitkeringen in 1983 aanzienlijk zal stijgen en de ombuigingen leiden tot vermindering van rijksbijdragen, vereist een kostendekkende financiering van de sociale fondsen premieverhoging. In totaal resulteert een premiedrukstijging, in procenten van het nationale inkomen, van 2 procentpunten ten opzichte van 1982.
Daarbij is er voorts naar gestreefd de sociale lasten van werkgevers niet te laten stijgen om loonkostenstijging langs deze weg te vermijden.
In de Voorjaarsnota zijn reeds maatregelen aangegeven die in 1983 doorwerken in de salarissen van ambtenaren en trendvolgers. Het kabinet ziet daarnaast geen mogelijkheden meer om in 1983 de inkomens van ambtenaren en trendvolgers bruto te verhogen.
Volgens de nu bekende gegevens komen de maatregelen neer op bevriezing van de brutoinkomens van sociale uitkeringstrekkers, ambtenaren en trendvolgers. Mochten die gegevens anders uitkomen dan zal het kabinet nader moeten beslissen of bijstelling van de maatregelen plaats zal vinden in de inkomenssfeer, in de sfeer van het dekkingsplan dan wel een combinatie van beide.
De ernst van de economische situatie en van de structurele onevenwichtigheden in de economie worden scherp getekend door de uitkomsten. Ondanks deze toch zeer ingrijpende maatregelen stijgen de uitgaven van het Rijk nog, van *f* 152 mrd in 1982 naar *f* 156 mrd in 1983.

Inkomsten

Reeds in de loop van dit jaar bleken de aardgasbaten ver achter te blijven bij de ramingen in de vorige Miljoenennota. De thans voor 1983 geraamde opbrengsten uit aardgas zijn ruim *f* 8,5 mrd lager dan de een jaar geleden gemaakte raming voor 1983. De huidige ramingen voor 1982 (*f* 19,7 mrd) en voor 1983 (*f* 20 mrd) betekenen dat de aardgasbaten de groeiende financieringsproblematiek van de collectieve sector, anders dan in de voorafgaande jaren niet meer verlichten.
Daarbij komt dat naar raming de groei van de belastingontvangsten evenals in 1981 en 1982 ook volgend jaar zal achterblijven bij de groei van het nationale inkomen.
Een tweetal voorgenomen maatregelen leidt in 1983 tot inkomstenderving voor het Rijk. Besloten is dat de stijging van het aardgastarief voor kleinverbruikers per 1 januari 1983 3 cent per m^3 zal bedragen. Om een versnelde gelijktrekking te bereiken met de prijzen van huisbrandolie was tot dusverre een hogere stijging voorzien.
Een tweede maatregel die tot inkomstenderving in 1983 leidt is de fiscale lastenverlichting voor bedrijven, in de vorm van verhoging van de vermogens- en voorraadaftrek over 1982. Een verdere verhoging van deze aftrekken over 1983 zal vooral na 1983 tot derving van opbrengsten leiden. Voorstellen terzake zullen binnenkort aan de Kamer worden voorgelegd. Deze fiscale maatregel beoogt een verlichting te geven voor de zeer ernstige financieringsproblemen die het gevolg zijn van de verzwakte vermogenspositie van de bedrijven.
Mede ter compensatie van deze beide maatregelen en in aanvulling op een aantal belastingmaatregelen zullen nadere belastingmaatregelen tot een bedrag van *f* 1600 mln worden voorgesteld op een zodanig tijdstip dat zij per 1 januari 1983 kunnen ingaan.
Samengevat vertonen de belastingopbrengsten en de overige inkomsten het volgende beeld (in miljarden):

	1982	*1983*
• belastingopbrengsten (exclusief vennootschapsbelasting aardgas)	85,5	85,6
• niet-belastingmiddelen (exclusief aardgasbaten)	18,9	19,5
• aardgasbaten	19,7	20,0
• totaal	124,1	125,1

Financieringstekort

De maatregelen ten aanzien van de collectieve sector leiden tot een financieringstekort van het Rijk in 1983 van *f* 31 miljard. Te zamen met een geraamd tekort van de overige publiekrechtelijke lichamen van 1,75% bedraagt het tekort van de overheid in 1983 dan 10¾% van het nationale inkomen.
Een dergelijk tekort kan moeilijk als aanvaardbaar beschouwd worden. Financiering van een tekort van ruim 10% en dan nog voor het tweede achtereenvolgende jaar heeft in Nederland nooit eerder plaatsgevonden.
Ervaringen in andere landen met renteverhoging, looptijdverkorting, afhankelijkheid van het buitenland en overmatige geldschepping noden niet tot navolging. Daarbij komt dat financiering in deze omvang, zo al mogelijk, in ieder geval ten koste van andere aanwendingen gaat. De opwaartse druk van de tekortfinanciering op de rente maakt de bestaande kapitaalgoederen minder rendabel en ontmoedigt nieuwe investeringen.
Het is slechts in het licht van de omvang van de uitgavenbeperkende en lastenverzwarende maatregelen, die reeds genomen moeten worden om dit resultaat te bereiken, dat thans van verdere maatregelen wordt afgezien.

Inkomensontwikkeling

De steeds onevenwichtiger structuur van onze economie en de geleidelijk verdwenen groei van het nationale inkomen hangen samen met de onevenwichtige verdeling van het nationale inkomen. In de periode 1977/1982 is het reëel beschikbare loon- en overdrachtsinkomen (de gezinsinkomens) met ½% per jaar toegenomen, terwijl het reëel nationaal inkomen niet toenam. Als gevolg hiervan daalde het reëel beschikbaar overig inkomen (de winsten) met 4% per jaar.

Bij de huidige desastreuze winst- en vermogenspositie van het bedrijfsleven is herstel van winstinkomen voorwaarde voor economische groei. Verdere verbetering van dat winstinkomen is thans alleen mogelijk bij een daling van het reële inkomen per inkomenstrekker.
Daarnaast blijft loonmatiging van groot belang voor de rendementspositie van de bedrijven zelf en daarmee voor behoud en creatie van werkgelegenheid. Het kabinet acht het juist dat de inkomens in de marktsector op overeenkomstige wijze als in de publieke sector gematigd worden.
Verschillende factoren leiden ertoe dat de algemene inkomensvermindering tot een denivellerend koopkrachtbeeld leidt. Dit geldt voor het aflopen van de in het afgelopen jaar uitdrukkelijk als tijdelijk, respectievelijk zelfs éénmalig bedoelde maatregel: de korting op en maximering van de vakantietoeslag en de solidariteitsheffing. Doordat deze maatregelen een tijdelijke en dus niet structurele invloed op de inkomensverdeling in ons land hebben, geeft het koopkrachtbeeld de indruk van denivellering, terwijl in feite het aflopen van de tijdelijke maatregelen de oorspronkelijke inkomensverdeling herstelt.
Een andere eveneens tijdelijke maatregel, de aftopping van de prijscompensatie blijft wel structureel zijn invloed op de inkomensverdeling behouden, maar het aflopen daarvan impliceert dat de inkomensverdeling daardoor in 1983 niet opnieuw wijzigt.
Het kabinet gaat er overigens van uit dat de maatregelen in de sfeer van de vakantietoeslag

door de sociale partners zullen worden gecontinueerd.
Het is voorts in ieder geval van oordeel dat voor de minima een verdere teruggang van koopkracht dan 5% niet toelaatbaar is.
Daarnaast zal het kabinet over de vormgeving van de nog te treffen belastingmaatregelen voor 1983 van *f* 1600 miljoen beslissen na overleg met de sociale partners, zulks met het oog op een redelijke verdeling van de koopkrachtoffers in 1983.
Voorts dient in de loop van 1983 nader te worden besloten over de omvang en de financiering van een tegemoetkoming aan de zogenaamde echte minima.

BEHEERSBAARHEID VAN DE COLLECTIEVE UITGAVEN

In februari jl. is de Studiegroep Begrotingsruimte gereactiveerd om de problematiek van de beheersbaarheid van de collectieve uitgaven op te lossen.
Het kabinet heeft zich nog onvoldoende kunnen beraden op de analyse en de aanbevelingen van het onlangs door de Studiegroep uitgebrachte interim-rapport om op alle onderdelen een afgerond standpunt te kunnen innemen. Beslissingen naar aanleiding van het rapport zullen vooral tijdens de kabinetsformatie en in het nieuwe kabinet moeten worden genomen. De belangrijkste conclusies van de Studiegroep zouden in de volgende stellingen kunnen worden samengevat.

1. Het beleid ten aanzien van de collectieve uitgaven – en daarmee het beleid ten aanzien van de ombuigingen – is gebaseerd geweest op te optimistische veronderstellingen ten aanzien van de economische ontwikkelingen.

2. Daarnaast is de ombuigingsomvang kunstmatig beperkt door bepaalde uitgaven buiten de begroting te brengen en te financieren door een rechtstreeks kapitaalmarktberoep onder rijksgarantie.

3. Nog los van de twee eerdere punten blijkt dat het beleid dat vanaf 1976 is gevoerd per saldo niet heeft geleid tot een beperking van de groei van de uitgaven ten opzichte van de eerdere voornemens, hoewel juist dat was beoogd.
Dit hangt onder meer samen met het ieder jaar opnieuw formuleren van doelstellingen voor tekorten en lastendruk ten opzichte van realisaties van het voorgaande jaar, met het loslaten van een meerjarige aanpak en met een besluitvormingsprocedure die afspraken over de ombuigingstaakstellingen tot op het laatste moment uitstelt.
Dit heeft bovendien geleid tot een gebrekkige prioriteitsafweging en een kwalitatief slechte invulling, en slechts gedeeltelijke realisering, van ombuigingen.
Bij het uitzetten van het beleid ten aanzien van de collectieve uitgaven is van te gunstige veronderstellingen in de macro-economische sfeer uitgegaan.
Bij het 1%-beleid in de jaren 1977 t/m 1980 werd bij de bepaling van de noodzakelijke ombuigingen gerekend met een reële groei van het nationale inkomen van 3¾% per jaar en met een daling van de werkloosheid tot 150.000 arbeidsjaren. In werkelijkheid beliep de groei in die jaren gemiddeld circa 1% terwijl de werkloosheid opliep tot 247.000 arbeidsjaren.
Voor bestek '81 dat betrekking had op de jaren 1979 t/m 1981 geldt iets soortgelijks. Gerekend werd met een groei van 3% per jaar en opnieuw met een daling van de werkloosheid tot 150.000 arbeidsjaren. De realisaties laten zien dat het nationale inkomen niet groeide maar daalde, terwijl de werkloosheid in 1981 was opgelopen tot 385.000 arbeidsjaren.
De Studiegroep adviseert daarom in de komende jaren van behoedzame kwantitatieve uitgangspunten uit te gaan bij de bepaling van de ruimte voor de collectieve uitgaven. Aan de hand van zulke uitgangspunten dient een consequent meerjarig beleid gevoerd te worden in de vorm van een voortrollende meerjarenplanning van ombuigingen.
Daarbij kunnen immers tussentijds opgetreden mee- en tegenvallers in de nieuwe taakstelling worden verdisconteerd.
De Studiegroep oefent kritiek uit op het feit dat uitgaven die normaliter op de begroting worden verantwoord, vervolgens onder rijksgarantie rechtstreeks op de kapitaalmarkt worden gefinancierd (debudgettering). In de sociale woningbouw gaat het voor 1982 om een bedrag van *f* 3,5 miljard.
Het moeizame proces van begrotingsvoorbereiding liep de afgelopen jaren uit in wat wordt omschreven als een patstelling. Het werd doorkruist door tussentijdse ombuigingsoperaties in de lopende begroting, de besluitvorming werd steeds verder uitgesteld en van een meerderjarige aanpak was geen sprake meer. Hierdoor ontstond de paradoxale situatie dat de beheersing van de overheidsfinanciën eerder werd bemoeilijkt dan vergemakkelijkt.
De aanbevelingen die de Studiegroep in dat licht ten aanzien van de begrotingsprocedure heeft gedaan verdienen ernstige overweging: een vroegtijdige afspraak over de (meerjarige) ombuigingsomvang en de verdeling ervan, herijking in juli/augustus wat de omvang betreft aan de hand van de raming van het financieringstekort, en zonodig nog een beperkt aantal maatregelen die over de hele breedte van de collectieve sector reiken.
In de huidige omstandigheden zullen vooral regelingen die geen basisvoorzieningen zijn zoveel mogelijk aan een budgettaire limiet moeten worden onderworpen. De technische flexibiliteit van de collectieve uitgaven die althans op korte termijn vrij beperkt is, dient vergroot te worden om de uitgavengroei in de collectieve sector te beperken.
Daarnaast zou bij het meerjarige begrotingsbeleid een in die tijd oplopend bedrag aanwezig moeten zijn waarover nog nader kan worden beslist.
Ook op het gebied van de financiële techniek zijn veel verbeteringen gewenst. Het huidige begrotingsstelsel en de daarmee samenhangende spelregels leggen te sterk accent op de kasuitgaven en het aangaan van verplichtingen terwijl het bestaan van continue verplichtingen (wettelijke regelingen) onderbelicht wordt. Het kabinet is van oordeel dat zonodig een aanpassing van de comptabiliteitswet moet worden voorbereid.
De heroverwegingsprocedure uit de eerste ronde heeft bij de voorbereiding van de begroting 1983 een belangrijke rol gespeeld. De verdeling van de ombuigingstaakstelling kan daardoor gebaseerd worden op een pakket concrete beleidsmaatregelen. Die heroverwegingsprocedure zou aan moeten sluiten bij de begrotingscyclus.
Juist bij de besluitvorming over de totale problematiek van de collectieve uitgaven is een politieke afweging van heroverwegingsvarianten onderling en ten opzichte van andere bezuinigingsmogelijkheden bij uitstek mogelijk.
De aanbevelingen van de Studiegroep vereisen een nogal drastische wijziging in de benadering van de beheersing van de collectieve uitgaven:

- in plaats van het hanteren van optimistische uitgangspunten worden terughoudende uitgangspunten voorgesteld;
- in plaats van ieder jaar op „zien komen" spelen wordt een meerjarige ombuigingsplanning aanbevolen;
- in plaats van vervelende beslissingen uit te stellen tot op het laatste moment worden vroegtijdige afspraken bepleit;
- in plaats van het versleutelen en vaag invullen van ombuigingen worden echte politieke keuzen gevraagd met concrete ombuigingsmaatregelen.

In een aantal opzichten kan worden gesteld dat de voorbereiding van de begroting 1983 reeds in lijn is geweest met de aanbevelingen van de Studiegroep.

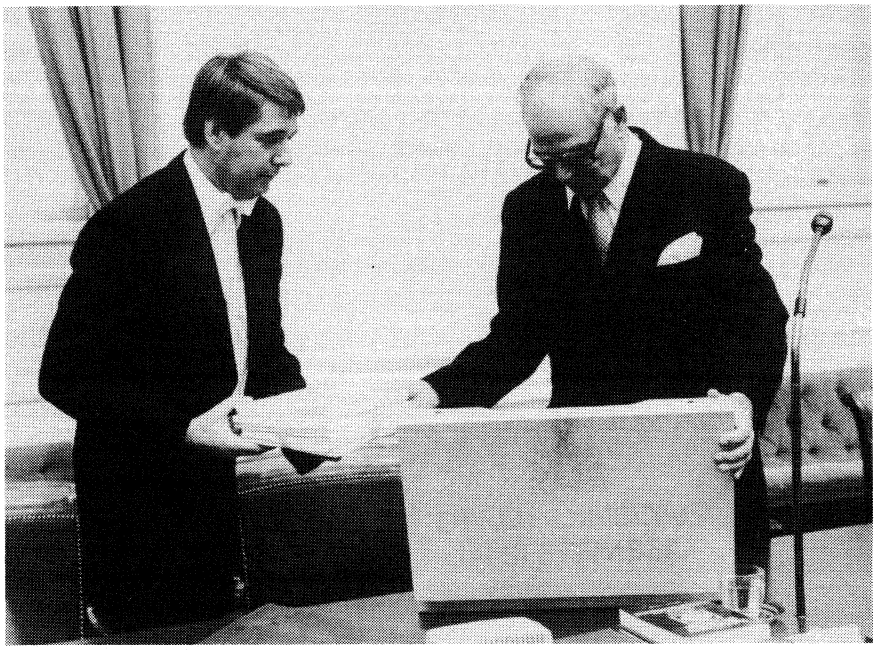

Minister Van der Stee van financiën (r.) overhandigt in de Tweede Kamer de stukken van de rijksbegroting aan een Kamerbewaarder, die deze vervolgens aan de voorzitter ter hand zou stellen.

DE ONTWIKKELING VAN DE COLLECTIEVE SECTOR

De collectieve sector in internationaal perspectief

In de jaren 1975 t/m 1979 treedt in veel landen – Frankrijk, West-Duitsland, Groot-Brittannië, Italië en de Verenigde Staten – een zekere stabilisering van de relatieve omvang van de collectieve uitgaven op. Ook de ontwikkeling in Nederland leek zich aanvankelijk volgens deze lijn te voltrekken, doch vanaf 1978 zette zich hier opnieuw een vrij sterke stijging in. Daarmee werd de ontwikkeling van Zweden opnieuw gevolgd waar de stijging van de relatieve omvang

van de collectieve sector zich na de oliecrisis ononderbroken had voortgezet.
Op grond van nog voorlopige gegevens kan worden geconstateerd dat zich na de tweede oliecrisis van eind 1979 in de meeste landen een zekere stijging voordoet van het aandeel van de collectieve sector in het nationale inkomen. Nederland neemt daarbij zelfs een positie in van een aanzienlijke groeier. Die tendens is ook aanwezig in Frankrijk en Italië, waar zich een duidelijk snellere groei dan in de jaren daarvoor aftekent.

Ontwikkeling collectieve uitgaven Nederland 1950-1982

Het aandeel van de totale collectieve uitgaven in het nationale inkomen is in de periode 1950-1982 in een steeds sneller tempo toegenomen en deze toename is in steeds sterkere mate gelocaliseerd bij de overdrachten (overdrachten om niet aan gezinnen, bedrijven en buitenland, prijsverlagende subsidies en renten).
Bij de eigen bestedingen van de overheid zijn het in de jaren vijftig en zestig vooral de salarissen en de investeringen geweest die de toename hebben veroorzaakt. De materiële consumptie is vrijwel constant gebleven.
In de jaren zeventig is het aandeel van de overheidsinvesteringen fors gedaald, hetgeen onder meer samenhangt met het feit dat op investeringen op korte termijn en zonder al te veel weerstand bezuinigd kon worden.
De groei van het aandeel van de overdrachten is in de jaren vijftig en zestig volledig gelocaliseerd bij de overdrachten aan gezinnen, hetgeen uiteraard samenhangt met het tot stand komen van vrijwel alle sociale zekerheidswetten in die periode.
Het patroon in de eerste jaren tachtig wijkt niet wezenlijk af van dat in de laatste jaren zeventig: toenemende overdrachten aan gezinnen en een versnelling van het stijgingstempo van de rentelasten.

Ontwikkeling collectieve sector na 1983

In een analyse in de Miljoenennota 1983 is de som van de rijksuitgaven volgens de meerjarenramingen en de middelen, nodig voor het terugdringen van het financieringstekort tot 4%, vergeleken met de middelen die uit de groei van het nationaal inkomen beschikbaar komen. Dit alles onder bepaalde veronderstellingen met betrekking tot onder andere de loonstijging, de werkloosheid, de collectieve lastendruk en de groei van het nationale inkomen.
Het blijkt, dat de ombuigingsproblematiek in de komende jaren ongekend groot zal zijn. Wordt de ombuigingsproblematiek toegespitst op de komende kabinetsperiode (lopende van 1983 t/m 1986) dan kan deze worden becijferd – uitgaande van een tekortreductie tot 4% nationale inkomen en van een groei van 1% – op een totaalbedrag van circa *f* 33 miljard.
Daarbij is dan nog afgezien van eventuele beleidsintensiveringen. Deze zullen de ombuigingsproblematiek pro tanto vergroten.

DE BEGROTING 1982

Ontwikkeling collectieve sector

Het financieringstekort van de overheid in ruime zin komt 2,2 procentpunten uit boven de realisatie van 1981. Een vergelijking met het aanvankelijke voornemen voor 1981 – dat een aanzienlijk lager financieringstekort voor dat jaar impliceerde – geeft zelfs een stijging te zien van 5 procentpunten.
Uit het saldo van de sociale fondsen blijkt dat de financiële positie daar verder is verslechterd. Kon in 1981 de verslechtering van die positie voor een groot deel worden opgevangen door de afbouw van toen aanwezige over-reserves, in 1982 is de vereiste reservetoeneming van 0,6% van het nationale inkomen in het geheel niet gerealiseerd.
De collectieve lastendruk 1982 stijgt ten opzichte van de realisatie 1981 met 0,3 procentpunt, terwijl ten opzichte van de ramingen ten tijde van de Miljoenennota 1981 er een daling van de druk met bijna 3 procentpunten plaatsvindt.
Een en ander hangt vooral samen met een sterk achterblijven van de belastingen ten opzichte van het nationale inkomen terwijl de premiedruk – als gevolg van de stijgende uitgaven en de beperking van de rijksbijdragen – aanzienlijk toeneemt.

Uitvoering rijksbegroting 1982

Reeds vrij snel na de indiening van de begroting tekenden zich op allerlei terreinen verslechteringen af die – naarmate de tijd verstreek – steeds concreter vormen begonnen aan te nemen. De vraag kan worden gesteld of het – zoals voor 1982 is gebeurd – wel zinvol is om frequent het begrotingsbeeld bij te stellen voor onvoorziene afwijkingen ten opzichte van de eerdere verwachtingen. Daarbij moet onderscheid worden gemaakt tussen het bijstellen van het begrotingsbeeld en het bijstellen van het begrotingsbeleid.
Het vrijwel continue bijhouden van een actueel overzicht van de ontwikkeling van de openbare financiën is een normale verantwoordelijkheid van de minister van financiën. Informatieverschaffing daarover aan ministerraad en parlement (soms op verzoek) mag ook tot zijn normale taken worden gerekend.
Een andere kwestie is het of iedere keer als nieuwe inzichten naar voren komen het begrotingsbeleid opnieuw moet worden bijgesteld. Dat laatste is een niet-begaanbare weg en is overigens voor 1982 ook niet begaan.
Slechts op twee momenten, te weten bij de herziening van de begroting door het nieuwe kabinet in oktober/november 1981 en bij de besluitvorming ter voorbereiding van de Voorjaarsnota 1982, hebben deze nieuwe inzichten een rol gespeeld.
Thans zijn nadere gegevens bekend met betrekking tot de uitvoering van de begroting; daaruit resulteert een verdere verslechtering van het begrotingsbeeld.

Uitgaven 1982

De uitgaven van de rijksbegroting zijn met *f* 325 mln verhoogd mede in verband met de extra uitgaven voor werkloosheid en bijstand. De kasplafonds voor de ministeries van CRM en sociale zaken en werkgelegenheid zijn daarvoor bijgesteld. Voor het overige zijn de kasplafonds in beginsel alleen bijgesteld voor mutaties die het financieringstekort niet verhogen, zoals de verdeling van de aanvullende post voor loon- en prijsbijstelling, verrekeningen tussen begrotingshoofdstukken en extra uitgaven waartegenover extra niet-belastingmiddelen staan.
Bij de uitgaven van de begrotingsfondsen is een neerwaartse bijstelling ad *f* 250 mln aangebracht bij de geraamde uitkeringen uit het WIR-fonds; de tegenvallende investeringsontwikkeling is hieraan debet. Daarenboven zal de afdracht van BTW-gelden en invoerrechten aan de Europese Gemeenschap naar raming *f* 100 mln resp. *f* 70 mln lager uitvallen.

Ontvangsten 1982

Naar de huidige inzichten zal de bruto belastingopbrengst in 1982 *f* 91.750 mln bedragen. Dit is *f* 1750 mln ofwel 1,9% minder dan in de Voorjaarsnota werd geraamd.
Op een aantal punten is na het opstellen van de Voorjaarsnota nieuwe informatie beschikbaar gekomen welke heeft geleid tot deze neerwaartse bijstelling. Het betreft hier het feitelijke verloop van de belastingontvangsten in het lopende jaar, de betalingsoverlopen uit 1981 bij de loonbelasting en de omzetbelasting en het verloop van de aanslagregeling bij de kohierbelastingen.
Ten opzichte van de raming van de niet-belastingmiddelen in de Voorjaarsnota wordt een neerwaartse bijstelling aangebracht van per saldo *f* 201,4 mln
Belangrijke mutaties doen zich voor bij verkeer en waterstaat en bij economische zaken. Bij eerstgenoemde departement is de middelenraming voor de PTT-afdrachten met *f* 100 mln verlaagd vanwege de tegenvallende bedrijfsresultaten. Bij economische zaken treedt een kastegenvaller op van *f* 200 mln als gevolg van vertraging in de voortgang van de voortgang inzake de Meeropbrengst heffing aardgas.

Financieringstekort 1982

Uitgaande van een financieringstekort van het Rijk dat thans wordt geraamd op *f* 28,1 mrd en aflossingen op de vaste schuld van *f* 4,0 mrd, bedraagt de financieringsbehoefte *f* 32,1 mrd.
Tot nu toe is hiervan *f* 25,2 mrd gedekt, zodat nog een omvangrijke behoefte aan dekkingsmiddelen resteert.

Financieringsbeeld op kasbasis (× f mrd)

Financieringstekort		28,1
Aflossingen gevestigde schuld		4,0
Financieringsbehoefte		32,1
Gerealiseerd bruto kapitaalmarktberoep met storting in 1982:		
• voorinschrijfrekening[1]	4,1	
• op de openbare markt gecontracteerd[2]	14,3	
• op de onderhandse markt gecontracteerd[2]	5,6	
		24,0
Netto plaatsing schatkistpapier[2 3]		1,2
Resterende behoefte aan dekkingsmiddelen		6,9

[1] Raming voor geheel 1982.
[2] Tot en met 31 augustus.
[3] Gerekend met de aflossingen in het gehele jaar.

Van de voor 1982 voorziene betalingen van het Rijk aan de provincies en de gemeenten ten bedrage van bijna *f* 51 mrd is in het eerste halfjaar *f* 25 mrd gerealiseerd. Het gaat hier om de uitkeringen uit het Gemeente- en Provinciefonds, de bevoorschotting onroerend-goedbelasting en de specifieke uitkeringen van departmenten, daaronder begrepen de woningwetleningen van het ministerie van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening.
De verstrekking van woningwetleningen aan de gemeenten blijft achter bij die van 1981. Door de hoge korte rente in laatstgenoemde jaar vond toen consolidatie van vlottende voorfinanciering ten behoeve van de woningbouw plaats door een inhaalvraag van de gemeenten naar rijksleningen.
Bovendien werden voor nieuwe projecten sneller dan voorheen nieuwe woningwetleningen aangevraagd. Het wegvallen van de inhaalvraag in 1982 leidt tot een opwaartse druk op het financieringstekort van de gemeenten.
Een iets hoger financieringstekort van de lagere overheid dan in 1981 (1,6% van het nationale inkomen) kan derhalve mogelijk zijn. Er is echter geen reden aanwezig om de tot nu toe gehanteerde raming voor het tekort in 1982, 1¾%, bij te stellen.

DE BEGROTING-1983

De doorwerking naar 1983 van de problematiek die in de Voorjaarsnota 1982 is geschetst, alsmede sedertdien opgetreden verdere verslechteringen hebben ertoe geleid dat het kabinet niet kon volstaan met de ombuigingen ad *f* 8½ mrd die in de Voorjaarsnota 1982 zijn gepresenteerd voor 1983.
Begin dit jaar werd nog gedacht dat met die *f* 8½ mrd ombuigingen in 1983 een tekort van 5½ à 6% kon worden gerealiseerd. Echter rekening houdend met nieuwe gegevens zou ondanks die ombuigingen het tekort kunnen oplopen tot 11 à 12%.
Het kabinet was echter niet in staat om deze verslechteringen in één jaar door middel van additionele ombuigingen geheel teniet te doen. In dat licht heeft het kabinet besloten de problematiek gefaseerd op te lossen: voor 1983 zijn

nadere maatregelen ter grootte van *f* 4½ mrd overeengekomen.
Van het pakket maatregelen voor 1983 van de Voorjaarsnota bleek *f* 3200 mln niet realiseerbaar. Van eerder afgesproken bezuinigingen is *f* 490 mln vervallen. Voorts is voor *f* 536 mln aan beleidsintensiveringen aangekondigd.
Ter compensatie van deze bedragen (in totaal *f* 4226 mln) en als bijdrage aan de additionele taakstelling van *f* 4,5 mrd is tot de volgende ombuigingen besloten.

Bruto-bevriezingsinkomens (× f mln)

sociale uitkeringen	2425	
ambtenaren en trendvolgers	2310	
kinderbijslagen	260	
		4995
Specifieke maatregelen sociale zekerheid		555
Specifieke maatregelen volksgezondheid		500
Specifieke maatregelen rijksbegroting		254
Totaal		6304

Op deze wijze wordt van de additionele taakstelling *f* 2078 mln (*f* 6304 mln – *f* 4226 mln) omgebogen.
Om te komen tot *f* 4,5 mrd tekortbeperkende maatregelen heeft het kabinet besloten tot enige maatregelen in de belasting- en premiesfeer.
De maatregelen in de sfeer van de sociale zekerheid en van de volksgezondheid zijn getroffen om het financieringstekort van het Rijk te beperken. Daartoe zijn ten bedrage van *f* 6,4 mrd rijksbijdragen teruggetrokken, zodanig dat geen verzwaring van de werkgeverslasten optreedt.
Het kabinet heeft tevens besloten tot rebudgettering van uitgaven ten behoeve van sociale woningbouw van ruim *f* 1,2 mrd en *f* 50 mln kapitaalmarktmiddelen van ontwikkelingssamenwerking die anders rechtstreeks via de kapitaalmarkt gefinancierd zouden worden. De geschetste ontwikkelingen en de getroffen maatregelen leiden tot het geschetste beeld van de overheidsfinanciën.

Voorgenomen ombuigingen Rijksbegroting
Op de rijksbegroting in enge zin is tot een bedrag van *f* 2059 mln aan ombuigingen aangebracht.
De doorwerking van de maatregelen uit de Voorjaarsnota 1982 levert een belangrijke bijdrage aan de invulling van de ombuigingstaakstelling 1983. Dit betreft een bedrag van ruim *f* 1 mrd.

Tekortbeperkende maatregelen sociale zekerheid e.d. (ICCK)

In de eerste plaats moest nog een oplossing worden gevonden voor enkele problemen in de sfeer van de invulling en doorvoering van reeds voorgenomen ombuigingen voor 1983 tot een totaalbedrag van *f* 490 mln, waarvan *f* 400 mln in verband met het niet doorgaan van de ziektewetmaatregelen.
In totaal diende bovendien uit hoofde van de Voorjaarsnota nog een bedrag ad *f* 2940 mln aan ombuigingsproblematiek te worden opgelost.
Tenslotte zag het kabinet zich in het licht van de verslechterde perspectieven genoodzaakt tot aanzienlijke additionele tekortbeperkende maatregelen, die voor een belangrijk deel in de sfeer van de sociale zekerheid, de gezondheidszorg en de arbeidsvoorwaarden collectieve sector gevonden moesten worden.
Het pakket aan tekortbepalende maatregelen in de sfeer van de ICCK waartoe het kabinet heeft besloten luidt aldus (× *f* mln):

a. *Bevriezing inkomens collectieve sector*		4995
– sociale uitkeringen (5,45%)	2425	
– salarissen overheidspersoneel en trendvolgens (3,5%)	2310	
– kinderbijslag (3,5%)	260	
b. *Specifieke maatregelen sociale zekerheid*		555
– afschaffing WAM-toeslagen	230	
– afschaffing bejaarden- en arbeidsongeschiktheidsaftrekken	125	
– diverse maatregelen in de kinderbijslag	70	
– differentiatie minimumdaglonen	55	
– vermindering doorbetaling gehuwdenpensioen AOW	50	
– samenloop WSW/WAO	25	
c. *Specifieke maatregelen volksgezondheid*		500
– additionele beperking personeelstoename intramurale sector	60	
– herbezinning op het tempo van de versterking van de extramurale sector:		
– tandheelkunde en fysiotherapie	32	
– ambulante geestelijke gezondheidszorg in kruiswerk	18	
– additonele verlaging bouwplafond	90	
– materiële uitgaven	75	
– eigen bijdrage geneesmiddelen	175	
– vervroeging ingangsdatum eigen bijdragen AWBZ	50	
Subtotaal		6050
d. *Maatregelen in de premiesfeer*		1580
– verhoging premie AOW met 0,4%	780	
– doorwerkingseffecten naar sociale uitkeringen en ambtenarensalarissen als gevolg van premiemutaties (opbrengsten) en verhoging franchise WAO (kosten) per saldo	800	
Totaal		7630

ad a (Bevriezing inkomens): Het kabinet heeft tot maatregelen besloten die volgens de huidige gegevens neerkomen op een bruto bevriezing van de sociale uitkeringen en de salarissen van ambtenaren en trendvolgers.
Mochten die gegevens anders uitkomen dan zal het kabinet nader moeten beslissen of de bijstelling van maatregelen plaatsvindt in de inkomenssfeer, in de sfeer van het dekkingsplan, dan wel dat gekozen wordt voor een combinatie van beide. Ook bij de kinderbijslagen zal geen verhoging plaatsvinden.

ad b (Specifieke maatregelen sociale zekerheid): Het kabinet heeft besloten op het terrein van de sociale zekerheid een aantal specifieke maatregelen te treffen. De toeslagen die bij de invoering van de Wet aanpassingsmechanismen zijn toegekend voor lopende boven-minimale uitkeringen zullen met ingang van 1983 niet meer worden verleend.
In de fiscale sfeer zal worden overgegaan tot het afschaffen van de bejaarden- en arbeidsongeschiktheidsaftrekken, hetgeen overigens geen materieel effect heeft op de minimumuitkeringen.
Op het terrein van de kinderbijslag zal een aantal maatregelen worden doorgevoerd waarvan de inhoud reeds is verwoord in een adviesaanvrage aan de SER. Het gaat hier om een aanpassing van de kinderbijslag voor in het buitenland verblijvende kinderen en voor in een inrichting verblijvende en invalide kinderen, alsmede de afschaffing van de kinderbijslagen voor huishoudkinderen.
Bij de bepalingen voor de minimumdaglonen voor de loondervingsregelingen wordt voorgesteld om met ingang van 1 jan. 1983 rekening te houden met de gezinssituatie.
Ten aanzien van de AOW wordt voorgesteld om na het overlijden van één van de partners het gehuwdenpensioen niet langer 5, maar 2 maanden door te betalen.
Met betrekking tot de samenloop van WAO en loon wordt een regeling voorbereid om te voorkomen dat iemand met WAO-uitkeringen en (een WSW) loon meer dan 90% van het eigen loon voor de intrede van de arbeidsongeschiktheid kan ontvangen.

ad c (Specifieke maatregelen volksgezondheid): Op het terrein van de volksgezondheid zullen allereerst een aantal maatregelen worden getroffen in de personele en materiële sfeer.
Besloten is de personeelstoename in de intramurale sector additioneel aan de reeds voorgenomen maatregelen te beperken.
Het tempo van de versterking van de extramurale sector zal worden verlaagd als gevolg waarvan de kosten van tandheelkunde, fysiotherapie, ambulante geestelijke gezondheidszorg en het kruiswerk kunnen worden gematigd.
Het bouwplafond zal additioneel worden verlaagd.
Vooruitlopend op nieuwe richtlijnen terzake zal de prijscompensatie voor materiële uitgaven in de intramurale sector met 2% worden beperkt.
Vervolgens wordt voorgesteld per 1 jan. a.s. eigen bijdragen voor geneesmiddelen in te voeren en de ingangsdatum voor eigen bijdragen voor enkele groepen personen in een AWBZ-inrichting opgenomen, te vervroegen.

ad d (Maatregelen in de premiesfeer): Mede in samenhang met de terugtrekking van rijksbijdragen uit de sociale fondsen zijn in de premiesfeer enkele maatregelen getroffen. Dit betreft een verhoging van de AOW-premie met 0,4% alsmede verschuivingen van werkgevers- naar werknemerspremies in de WW en WAO, ter grootte van 1,05% respectievelijk 0,6% gemiddeld.
De verhogingen van werknemerspremies werken in de netto-nettokoppeling door naar de sociale minimumuitkeringen.
De doorwerking naar de bovenminimale uitkeringen vindt plaats via de zogenaamde vereveningsbijdragen, terwijl de doorwerking naar de ambtenarensalarissen wordt geëffectueerd via de zogenaamde Inhoudingspost.
De opbrengst van deze maatregelen is gesaldeerd met de doorverwerkingskosten die optreden als gevolg van een extra verhoging van de WAO-franchise.

Belastingbeleid
Met betrekking tot het tarief van de loon- en inkomstenbelasting is voor 1983 uitgegaan van een volledige inflatiecorrectie en een beëindiging van de zogenaamde solidariteitsheffing.
Het belastingbeleid voor 1983 is bovendien in belangrijke mate bepaald door een tweetal verschuivingsmaatregelen in de opbrengstsfeer.
Voor de laatstelijk in de Voorjaarsnota 1982 aangekondigde tweede tranche van de fiscale lastenverlichting voor het bedrijfsleven is een compensatie noodzakelijk ter grootte van *f* 500 mln. Daarnaast moet compensatie worden gevonden voor de gevolgen voor de rijksbegroting van de beperking van de verhoging van de kleinverbruikersprijs voor aardgas tot 3 cent.
Met het oog op het bereiken van de taakstelling voor de additionele tekortbeperkende maatregelen heeft het kabinet besloten tot een belastingplan van *f* 1600 mln. Voor de hiermee gemoeide maatregelen zullen, na overleg met de sociale partners, zo spoedig mogelijk voorstellen worden ingediend opdat de maatregelen met ingang van 1 jan. 1983 in werking kunnen treden.
Met betrekking tot de laatstelijk in de Voorjaarsnota aangekondigde fiscale lastenverlichting voor het bedrijfsleven zal het kabinet een voorstel indienen tot verhoging van de voorraadaftrek en van de vermogensaftrek in de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Deze maatregel die leidt tot een vermindering van de knelpunten die ten gevolge van de inflatie ontstaan in de belastingheffing van winst, verbetert het netto-bedrijfsrendement en daarmede tevens de mogelijkheden om via winstinhouding te komen tot versterking van de eigen vermogenspositie.
Op basis van het onderzoek dat is verricht naar de wenselijkheid van en de behoefte aan een zelfstandigenaftrek tegen de achtergrond van het totaal van maatregelen dat voor zelfstandigen geldt, heeft het kabinet geconcludeerd tot het permanent maken van deze – thans tijdelijke – aftrek.
Het totaal van fiscale maatregelen, te zamen met de effecten van de wijzigingen in de belastingen die reeds vaststaan c.q. waaromtrent voorstellen aanhangig zijn gemaakt, leiden (inclusief de

endogene ontwikkeling) tot een mutatie in de belastingdruk van bijna –0,9 percentpunt van het nationale inkomen.

De gemeenten en provincies
Bij de opstelling van de ontwerp-begroting van het Gemeentefonds respectievelijk Provinciefonds is voor 1983 uitgegaan van een verhoging van 1%, zij het dat hierop het aandeel 1983 in de beleidsaanpassingen overeenkomstig de Voorjaarsnota 1982 in mindering is gebracht.
Wat betreft de inkomsten van het Gemeentefonds en het Provinciefonds dienen de zogenaamde aandeelpercentages in de opbrengst van de daartoe aangewezen belastingen te worden vastgesteld op respectievelijk 15,30 en 1,20.
Door de verslechterde sociaal-economische toestand van ons land komen de inkomsten van de lagere overheden steeds meer onder druk te staan. Het aanpassingsproces waartoe de lagere overheden genoodzaakt zijn kan onder andere door de volgende ontwikkelingen bevorderd worden:
1. Verruiming mogelijkheden van de verwerving van eigen middelen. Omstreeks de jaarwisseling 1982/1983 hoopt de Commissie tot herziening van het belastinggebied van provincies en gemeenten (commissie-Christiaanse) een eindadvies over deze aangelegenheid uit te brengen.
2. Verbetering van de verdeelsystemen van de algemene uitkering. Op dit moment ligt een voorstel tot wijziging van de verdeelsystematiek en de verdeelsleutel van het Provinciefonds bij de Tweede Kamer. Met betrekking tot het Gemeentefonds is binnenkort de indiening te verwachten van een ontwerp van een nieuwe Financiële-Verhoudingswet, dat onder andere voorziet in een vernieuwd stelsel van verdeelmaatstaven van de algemene uitkering.
3. Omzetten van specifieke uitkeringen in algemene middelen. Naast verbetering van de verhouding tussen de inkomstenbronnen leidt het opheffen van specifieke uitkeringen al dan niet via opneming in de algemene uitkeringen, tot een aanzienlijke kostenbesparing.

Reacties politieke partijen

Een overzicht van de eerste reacties op de regeringsplannen van verschillende politieke partijen levert het volgende beeld op:

De fracties van de vier grote partijen in de Tweede Kamer hebben weinig waarderend gereageerd op de plannen van het kabinet in de Miljoenennota.
De PvdA vindt dat de lasten van het bezuinigingsbeleid eenzijdig worden afgewenteld op de groepen met de zwakste schouders, met name de uitkeringstrekkers.
De CDA-fractie vindt dat het sociale beleid in de Miljoenennota „slecht uit de verf komt". De fractie rekent erop dat de tweede versie van het werkgelegenheidsplan daarvoor concrete maatregelen zal bieden.
Volgens D'66 verdient de voorgestelde begroting „bepaald geen schoonheidsprijs".
De PvdA-fractie merkt op dat het demissionaire interim-kabinet vanzelfsprekend geen kans heeft gezien een volledige afgeronde begroting te maken. De Miljoenennota laat evenwel zien dat er van een werkelijke noodsituatie sprake is.
Volgens de PvdA-fractie onderstreept dat het belang en de noodzaak van een kabinet dat tot handelen in staat is en afspraken kan maken met het bedrijfsleven.
„Nu zichtbaar wordt dat de kansen voor overeenstemming in het bedrijfsleven over een meerjarige aanpak tot economisch herstel stijgen, leidt uitvoering van de plannen van het kabinet stellig niet tot de zozeer gewenste brede overeenstemming," aldus de PvdA-fractie.
De CDA-fractie merkt op dat de internationale sociaal-economische situatie een somber beeld vertoont en dat het enige lichtpunt de daling is van de rente. Het Nederlandse monetaire beleid moet zich richten op het doorzetten van deze daling. Volgens de CDA-fractie biedt het overschot op de betalingsbalans daarvoor de ruimte.
De CDA-fractie merkt op dat het „inkomensplaatje" dat uit de stukken blijkt ongewenst is. De fractie pleit er sterk voor dat in overleg met de sociale partners gezocht wordt naar verbetering. De fractie acht het vooralsnog moeilijk te vermijden dat de regering voorstellen doet om de salarissen van de ambtenaren en de sociale-uitkeringstrekkers te bevriezen.
Volgens D'66 blijkt uit de Miljoenennota hoe dramatisch het totaalbeeld van de rijksfinanciën in een jaar tijd is verslechterd. Door hogere uitgaven maar vooral ook door lagere inkomsten komt het financieringstekort voor het rijk dit jaar ruim *f* 12 mrd hoger uit dan de prognose van vorig jaar. Duidelijk is, aldus D'66, dat de belangrijkste oorzaak van deze tegenvaller gevormd wordt door een aanzienlijk lagere aardgasopbrengst voor de staat. Deze bedraagt voor 1983 ruim *f* 8,5 mrd minder dan de raming.
De fractie wijst erop dat deze raming is opgesteld onder politieke verantwoordelijkheid van het kabinet-Van Agt/Wiegel, men wil dus zeggen door de ministers Van der Stee en Van Aardenne uit dat kabinet. Volgens D'66 ligt het daarom voor de hand dat het nu demissionaire kabinet-Van Agt/Terlouw op dergelijke enorme tegenvallers moest reageren met de begroting die het nu heeft opgesteld.
De VVD accepteert dat de ambtenarensalarissen worden bevroren, maar beschouwt deze maatregel als een voorschot op de resultaten van een vergelijking van de arbeidsvoorwaarden bij bedrijfsleven en overheid. De VVD had overigens liever gezien dat de overheidssalarissen en die in het bedrijfsleven op afstand waren gekoppeld.
Vermindering van het financieringstekort en het stabiliseren van de collectieve druk zijn volgens de VVD alleen te verwezenlijken door bindende afspraken bij de kabinetsformatie over „een rigoureuze schoonmaak in de overheidshuishouding" en een grondige herwaardering van de uitkeringen. De VVD meent dat hiervoor extra ombuigingen ter grootte van *f* 3 à *f* 4 mrd nodig zijn.
De kleine linkse fracties in de Tweede Kamer staan uitermate afwijzend tegenover de plannen van het kabinet.
De communistische fractie, CPN, ziet in de Miljoenennota een poging van Van Agt en Van der Stee de kabinetsformatie te beïnvloeden ten gunste van hun politieke richting.
De PPR-fractie spreekt van een „onthutsend beeld" van een regelrechte financiële ramp en signaleert dat uit de stukken niet de erkenning blijkt dat het beleid van de afgelopen jaren een fiasco was.
De PSP-fractie, die traditiegetrouw afwezig was bij het uitspreken van de Troonrede in de Ridderzaal, zegt met verbijstering te constateren dat het gevoerde afbraakbeleid met verdubbelde kracht wordt voortgezet. „Asociaal, kortzichtig en inconsistent," oordeelt de PSP.
De kleine reformatorische fracties, SGP, RPF en GPV, tonen zich ook niet erg ingenomen met het beleid van het kabinet. RPF en GPV missen inspiratie in het beleid, terwijl de SGP, waarvan fractievoorzitter Van Rossum op 21 sept. tegen zijn gewoonte in voor de TV verscheen, in de politiek van het minderheidskabinet wel aanzetten tot verbetering zei te zien, maar nog onvoldoende.
De Centrumpartij vindt het kabinetsbeleid verwarrend en ondoelmatig.

Reacties maatschappelijke organisaties

De eerste reacties van diverse maatschappelijke organisaties op 21 sept. luidden aldus:

„Ons land stevent met dit kabinetsbeleid af op een regelrechte depressie." Zo luidde het niet mis te verstane commentaar van de FNV op de Miljoenennota.
De sociale partners reageerden verdeeld op de Miljoenennota. De vakcentrales FNV, CNV en MHP zijn ontevreden, de werkgeversorganisaties VNO en NCW gematigd enthousiast. Er zal de komende jaren echter nog veel meer omgebogen moeten worden, zo menen de werkgevers.
Volgens de christelijke werkgevers zullen de voorstellen de wezenlijke problemen van de uit zijn krachten gegroeide collectieve sector niet oplossen.
De vakcentrale voor middelbaar en hoger personeel (MHP) noemt de aangekondigde ombuigingsplannen „moedig, maar weinig doordacht". De MHP wil de korting op de uitkeringen als tijdelijke maatregel accepteren. Dit op voorwaarde dat er snel een fundamentele discussie tot stand komt over een herziening van het sociale-zekerheidsstelsel.
De bevriezing die het kabinet wil doorvoeren voor de ambtenarensalarissen en de uitkeringen zijn voor de vakcentrales onverteerbaar. Volgens de FNV maakt de bevriezing een einde aan het trend-koppelingsbeleid.
In een reactie noemt de werkgeversorganisatie VNO de Miljoenennota „de kortste remweg voor een nieuwe start". De FNV daarentegen vindt dat het kabinet de uiterst sombere situatie waarin de Nederlandse economie zich bevindt, wil bestrijden met een medicijn dat nog erger is dan de kwaal. Volens het CNV is in de nota geen enkel lichtpuntje te bespeuren. De FNV vindt dat het kabinet met de voorstellen in de Miljoenennota een bijna onmogelijke uitgangspositie heeft gecreëerd voor het overleg tussen regering, vakbeweging en werkgevers voor het overleg over de koers van het sociaal-economische beleid in de komende jaren.
Het VNO gaat er van uit dat het overleg mogelijk moet zijn. „De realistische opstelling van de vakbeweging biedt aanknopingspunten voor een herstelbeleid in de marktsector dat is gericht op kostenbeheersing, produktiviteitsverbetering en rendementsherstel," aldus het VNO.
Ook het CNV vindt dat de overheid en de sociale partners tot een gezamenlijke aanpak van de problemen moeten komen. „Het niet vinden van het juiste antwoord brengt ontwrichting van onze samenleving dichterbij."
De Miljoenennota bevat een voor de FNV onaanvaardbare lastenverdeling. Een inkomensachteruitgang van 5% voor de laagste inkomens is voor de FNV onverteerbaar. „De FNV-eis dat het kabinetsbeleid de lasten naar draagkracht zal moeten verdelen, wordt door het nu ingezette beleid volledig op zijn kop gezet," aldus de FNV.
„Meer dan ooit is een gericht werkgelegenheidsbeleid geboden. Een brede aanpak om het beschikbare werk eerlijker te verdelen zal daar onlosmakelijk mee verbonden moeten zijn," aldus de FNV. CNV en FNV zeggen zich ervan bewust te zijn dat geen enkel herstelbeleid te verwezenlijken valt zonder koopkrachtoffers. „De voorstellen in de Miljoenennota zijn echter doortrokken van een volstrekt ongegrond vertrouwen in de effecten van de bestedingsbeperking. Opvallend is de wijze waarop in de stukken een berekening ontbreekt van de effecten die het nu ingezette beleid op de middellange termijn teweeg zal brengen," aldus de FNV.
Volgens het VNO geeft de Miljoenennota het bewijs dat opeenvolgende kabinetten en parlementen sinds de oliecrisis een slecht beleid hebben gevoerd. „Daardoor zijn de overheidsuitgaven onbeheersbaar geworden en is het bedrijfsleven steeds meer in de knel gekomen."
De onderwijsbonden KOV, PCO en ABOP hebben zware kritiek geleverd op het werkgelegenheidsbeleid van de overheid. De Katholieke Onderwijs Vakorganisatie (KOV) zegt in een verklaring dat het kabinet een uiterst gevaarlijk spel speelt. „Het slagersmes van minister Deetman hakt 8500 volledige arbeidsplaatsen weg, terwijl het onderwijs door verhoging van de eigen bijdragen minder toegankelijk wordt."
Voor de Protestants-Christelijke Vakorganisa-

tie is de maat meer dan vol. De kwaliteit van het onderwijs zal door de voorstellen worden aangetast, aldus de PCO. Volgens de Algemene Bond van Overheidspersoneel daalt de koopkracht van onderwijsgevenden meer dan 7%. Bovendien houdt de ingreep een ontkoppeling van de lonen voor onderwijzers van die van andere ambtenaren in.
Ook de ambtenarenbonden FNV en CNV hebben furieus gereageerd. Volgens het Ambtenarencentrum zal het totale pakket aan overheidsmaatregelen de ambtenaar en trendvolger een maandsalaris kosten.
Het Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond (KNOV) en het Nederlands Christelijk Ondernemersverbond (NCOV) stellen dat de uitvoering van de kabinetsplannen een reële inkomensachteruitgang voor de gemiddelde zelfstandige betekent van 5%. De voornaamste oorzaak hiervan is, aldus het KNOV, het drastisch inzakken van de koopkracht.
Ook het Konsumenten Kontakt en de Consumentenbond maken zich zorgen over de forse koopkrachtdaling. Volgens de organisaties betekenen een aantal maatregelen in de Miljoennota een aanslag van honderden guldens op de toch al krappe beurs van de consument.
Aannemers, bouwbonden en werkgevers in de bouw hebben allen bezorgd gereageerd op de begroting van het ministerie van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening. Men constateert dat het bouwbeleid niet voldoende is om een verdere groei van de werkloosheid in de bouw te voorkomen.

MACRO-ECONOMISCHE VERKENNING

Gelijktijdig met de begrotingsstukken is op 21 sept. ook gepubliceerd de Macro-economische verkenning. In dit stuk spreekt het Centraal Plan-Bureau CPB verwachtingen uit m.b.t. de economische ontwikkeling in het komende jaar.
De MEV vormt voor de regering een grondslag bij het opstellen van de begroting; aan de andere kant verwerkt het CPB in de MEV het voorgenomen regeringsbeleid.

Nationaal en internationaal ziet de macro-economische ontwikkeling er dermate beroerd uit dat er geen lichtpunten vallen te bespeuren. Dit schrijft het Centraal Plan-Bureau in de Macro-economische verkenning 1983 (MEV).
Voor de industriële landen kan er wellicht sprake zijn van een „niet meer dan traag dan wel moeizaam conjunctuurherstel".

De Derde-Wereldlanden worden daarentegen met „ongewone financieringsproblemen geconfronteerd, waarvan de gevolgen niet kunnen worden overzien". Volgens de MEV een reden temeer om al hun prognoses „met zeer veel reserves te bezien".
Het Planbureau rekent er op dat Nederland in 1983 geen economische groei zal hebben. Zowel voor het produktievolume van de bedrijven als voor het reëel nationaal inkomen zal er sprake zijn van een nulgroei. Voor de bedrijven betekent dit een lichte verbetering: in 1982 kende het produktievolume nog een daling van 1%.
Uit de MEV blijkt dat er een licht herstel wordt verwacht van de voor Nederland relevante wereldhandel, waardoor een verdere exportstijging mogelijk is. Maar deze positieve invloed op de economische groei wordt geneutraliseerd door de verwachte daling van de nationale bestedingen.
Het verder teruglopen van de bestedingen is het gevolg van de voor 1983 gekozen beleidsvoornemens, zoals de bevriezing van ambtenarensalarissen, uitkeringen en kinderbijslagen, de verhoging van de beide BTW-tarieven, de ombuigingen in de gezondheidssector, een gasprijsverhoging van 3 cent en een verzwaring van de sociale-premiedruk.
De gezinsconsumptie zal in 1983 met 5% dalen. Omdat wordt verwacht dat de bedrijfsinvesteringen met 2% zullen stijgen betekent dit voor het vierde achtereenvolgende jaar een daling van de particuliere consumptie met 3%.
De materiële overheidsbestedingen laten vrijwel geen stijging zien. De geraamde stijging van de overheidsconsumptie (2,5%) wordt volledig teniet gedaan door de daling van de overheidsinvesteringen met 2,5%. Het betreft hier vooral de voortgezette teruggang van investeringen in scholen en wegenbouw.
Het woningbouwprogramma blijft in 1983 op het oude niveau gehandhaafd. Op zich betekent dit een daling van 4% omdat het programma van 1982 nog onder invloed stond van het aanzienlijk hoger programma van 1981. De MEV waarschuwt er voor dat de daling van 4% nog hoger kan uitvallen omdat de hoeveelheid te bouwen woningen in de premiekoopsector waarschijnlijk nog iets zal tegenvallen.
Het Planbureau wijst erop dat de verwachte stijging van de investeringen met 2% een vertekend beeld is. Worden de investeringen in vliegtuigen niet meegerekend dan is van enige toename geen sprake. De geraamde toename van 4% in outillage is volledig te danken aan modernisering in de raffinage-industrie. De investeringen in bedrijfsgebouwen dalen ook in 1983 verder. Voor de sectoren handel, nijverheid en verkeer wordt op een teruggang van de investeringen in gebouwen van 5 à 6% gerekend.
Het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans stijgt verder, zij het niet meer zo snel als de twee afgelopen jaren. Het reeds omvangrijke overschot van 14 mrd in 1982 zal in 1983 19 mrd bedragen.
Mede doordat de goederenuitvoer iets toeneemt komt er een einde aan de produktiedaling uit de twee voorgaande jaren. Echter, „van enig herstel is geen sprake", aldus het Centraal Plan-Bureau.
De industriële produktie zal iets toenemen en de energiesector laat een herstel zien van 3%, maar

KERNGEGEVENS 1980-1983

	1980	1981	1982	1983
	mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %			
Veronderstellingen				
Externe data				
Volume wereldhandel (dubbel herwogen)	2	– 1	2	2,5
Prijspeil goedereninvoer (in gld)	15	16,5	2,5	2,5
w.v. ruwe olie	65,5	39	– 1	– 2
Concurrerend uitvoerprijspeil (in gld.) (dubbel herwogen)	17,5	19,5	2,5	2,5
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie in het buitenland (in gld)	11,5	15,5	1,5	1,5
Effectieve koers van de gulden				
t.o.v. concurrenten op buitenlandse markten	0,5	– 5,5	5	4
t.o.v. leveranciers	0,5	– 8,5	2	3
Koers van de dollar (niveau)	1,99	2,50	2,64	2,55
Overige veronderstellingen				
Overdrachtsuitgaven door de overheid (bruto)	10,5	8,5	9,5	3,5
Volume materiële overheidsconsumptie	– 1	0	– 2,5	2,5
Volume overheidsinvesteringen	5	– 3	– 1	– 2,5
Volume investeringen in woningen	3	–12	– 5	– 4
Liquiditeitsquote (ultimo)	35,5	35	35,5	36
Resultaten				
Loonsom per werknemer in bedrijven	6	4	6,5	4,5
Volume particuliere consumptie	– 0,5	– 2,5	– 2	– 3
Volume bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	– 7	–12,5	– 5	2
Volume goederenuitvoer	1	0,5	2,5	3
Volume goedereninvoer	– 1,5	– 7,5	2	2
Produktievolume bedrijven	1	– 1	– 1	0
Reeëel nationaal inkomen	– 0,5	– 1,5	0,5	0
Prijspeil particuliere consumptie	7	6,5	6	4,5
Prijsindex gezinsconsumptie (werknemersgezinnen)	6,5	6,5 à 7	6 á 6,5	4,5
Prijspeil goederenuitvoer	13,5	16	5	2,5
Arbeidsproduktiviteit in bedrijven (incl. zelfstandigen)	0,5	0,5	1	2
Reëel vrij beschikbaar inkomen (modale werknemer: incl. incidenteel)	–1 à –1,5	– 3,5	– 2,5	– 3
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie (excl. energie)	4	1	1,5	1
	niveaus			
Saldo lopende rekening van de betalingsbalans (mnd gld)	– 4,9	8,2	14	19
Voorrraadvorming (mld gld)	2,3	– 4,4	– 1,5	1
Werkgelegenheid (1.000 manjaren)	4.796	4.736	4.649	4.573
Werkloos (1.000 manjaren)	247	385	540	690
Arbeidsinkomensquote[1]	90,5	91	89	88
Besparingen[2]	11,5	11	12	13,5
Financieringstekort overheid (kasbasis)[2]	7,2	8,2	9,5 à 10	10
Belastingdruk[2]	31,4	30,4	29,1	28
Niet-belastingmiddelen[2,3]	5,8	7,5	7,9	7,9
Sociale premiedruk[2]	20,2	21,3	22,5	24,5

[1] Gecorrigeerd voor aardgas e.d.
[2] In % van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen.
[3] Ontvangen uit beleggingen en deelnemingen, alsmede inkomensoverdrachten ontvangen van gezinnen.

in de dienstensector zal de produktie als gevolg van de daling van de consumptie verder afnemen. Ook in de bouw is van een verdere teruggang sprake, zodat de totale produktie nauwelijks enige verbetering te zien zal geven.
Het lichte herstel van de industriële en energieproduktie betekent een lichte opwaartse druk op de arbeidsproduktiviteit zodat een verdere inkrimping van de vraag naar arbeidskrachten het gevolg zal zijn. Voor de bouw geldt dit voor het vierde achtereenvolgende jaar zodat daar 20% van de werkgelegenheid ofwel ruim 90.000 arbeidsplaatsen verloren zijn gegaan. In de industrie en landbouw blijft de werkgelegenheid verder afnemen, evenals in de dienstensector.
Hoewel er een lichte toename van overheidspersoneel wordt verwacht zal de totale werkgelegenheid in 1983 met 75.000 afnemen. Bij een trendmatige groei van het arbeidsaanbod van 75.000 betekent dit dat de werkloosheid in 1983 zal oplopen met 150.000 personen tot 690.000 = 13% van de totale beroepsbevolking. Hierbij is afgezien van de ruimere definitie van werkloosheid. Wordt deze toegepast dan stijgt het aantal werklozen met nog eens 100.000.

PERSCOMMENTAREN

Het beeld van de Nederlands economie in 1983, dat oprijst uit de begrotingsstukken en de MEV, gaf de Nederlandse pers aanleiding tot commentaren, waaruit het volgende is aangehaald:

De Volkskrant

Krachtiger dan ooit propageert het CDA–D'66-kabinet voortgezette forse bezuinigingen van tientallen miljarden. Vermindering van het financieringstekort is zo het enige doel geworden waaraan alles ondergeschikt is gemaakt. Van der Stee constateert dat de crisis zich nog steeds uitbreidt en dat het beoogde effect van het beleid, stimulering van de groei, achterwege blijft. Toch gaat hij op deze weg voort, tegelijk erkennend dat herstel van de werkgelegenheid daardoor heel wat langer gaat duren.
Terecht wijst het Centraal Plan-Bureau erop dat niet alleen in Nederland maar in heel West-Europa het vertrouwen van de burgers in het gevoerde beleid slinkt. Alom is het bezuinigen geblazen en overal stijgen juist de tekorten bij de overheid en neemt de werkloosheid toe tot een omvang die de beruchte jaren dertig doen verbleken. Ook het Planbureau zegt met zoveel woorden dat dit soort beleid economisch herstel juist tegenwerkt. Maar blijkbaar is dit tegen dovemansoren gepraat.
Ontmoediging, wantrouwen, onzekerheid, fatalisme breiden zich als een olievlek uit over West-Europa. Het regeringsbeleid stimuleert in geen enkel opzicht. Het terughoudende beleid geeft het bedrijfsleven geen aanleiding om rooskleurige afzetmogelijkheden te verwachten. Investeringen blijven derhalve achterwege, althans in Europa, waar de daling van de koopkracht de neerwaartse spiraal slechts versterkt.

Trouw

De miljardennota, en de mede daarop geënte verkenning van het Planbureau, leveren eigenlijk alleen maar bewijsmateriaal op voor de zienswijze van economen als de liberaal Kuipers en de christen-democraten Schouten en Albeda. Zij waarschuwen dat een zo sterk op beperking van de koopkracht en consumptie gericht beleid een vraaguitval in de economie veroorzaakt, waardoor er alleen nog maar minder lust tot investeren zal zijn. Zij bepleiten loonmatiging in combinatie met lastenverlichting, in plaats van loonbevriezing plus lastenverzwaring.
De koers van het kabinet wordt nog twijfelachtiger tegen de achtergrond dat zich voor het eerst sinds jaren een maatschappelijke overeenstemming begint af te tekenen tussen de sociale partners. De vakbeweging stelt onder voorwaarden de prijscompensatie ter discussie, en de werkgevers zijn bereid onder voorwaarden te praten over herverdeling van werk.
Helaas is de kans groot dat het overleg tussen de sociale partners zal worden gefrustreerd door de scheve lastenverdeling (de laagste inkomens verliezen bijna 5% van hun koopkracht en de hoge inkomens nul). Die scheve toestand ontstaat doordat het kabinet de denivellerend werkende sociale premies fors verhoogt, en de belastingverlaging die daardoor mogelijk wordt, voornamelijk toesluist naar de hogere inkomens in de vorm van volledige inflatiecorrectie.
Het is wel erg naïef om eerst zelf iets te verknallen, en vervolgens tot de sociale partners te roepen: doe er iets aan. Juist het kabinet zelf kan er het meeste aan doen, door de inflatiecorrectie achterwege te laten of de premiegrenzen en premie-aftrek voor de volksverzekeringen af te schaffen.

Het Parool

Ook gezien de jongste inzichten van het CPB over het effect van bezuinigen op de werkgelegenheid – de MEV voorziet een scherpe teruggang van de reële inkomens, een scherpe daling van de particuliere consumptie en zeer laag blijvende bedrijfsinvesteringen – moet men helaas vrezen voor een verder neerwaarts gerichte spiraal van koopkracht, bestedingen en werkgelegenheid.
Op het stuk van de directe bestrijding van de naar verwachting in 1983 tot het dramatische peil van 690.000 stijgende werkloosheid laat het geschetste enkelsporige beleid van beperking van het financieringstekort verstek gaan. De nota maakt zelfs niet eens melding van de nog op stapel staande tweede versie van het van Den Uyl afkomstige werkgelegenheidsplan.
De Raad van State constateert dat de in de Miljoenennota neergelegde voornemens door het interimkarakter van het – thans ook demissionaire – kabinet met vele onzekerheden omgeven lijken. Misschien weet straks een nieuw kabinet het beleid alsnog weer op het dubbelspoor van financiële sanering én het aanpakken van de werkloosheid te zetten.

NRC/Handelsblad

Door de kabinetsvoorstellen gaan de minima 5% achteruit, de hoogste inkomens niets. Een andere inkomenspolitieke verdeling wordt aan de sociale partners en hun arbeidsvoorwaardenoverleg overgelaten. Zij mogen dan ook meepraten over het dekkingsplan dat nog niet is ingevuld en waarin al dan niet een verhoging van de BTW-tarieven (opbrengst *f* 1,6 mrd) zou kunnen voorkomen.
Er doen zich straks voor het nieuwe kabinet ten minste twee dilemma's voor. Als de sociale partners weigeren de oproep tot overeenkomstige matiging te honoreren en b.v. een loonsomstijging van 5% overeenkomen, wat doet het kabinet dan? Grijpt het dan in om ongewenste inkomenspolitieke gevolgen te voorkomen en te verhinderen dat de „mechanische solidariteit" van de koppeling van de inkomens van actieven en inactieven wordt doorbroken?
De ministeriële geleerden van het interimkabinet zijn het daarover allerminst eens. De redenen daarvoor raken aan het tweede dilemma, nl. dat, als sociale partners wèl gevolg geven aan de oproep aan hun adres en ook tot inkomensbevriezing besluiten, de minister van financiën zo'n *f* 3 mrd aan belastinginkomsten misloopt. D.w.z. dat hij in dat geval voor een dergelijk bedrag lastenverzwaring òf extra ombuigingen moet afkondigen om niet op een financieringstekort van 11,75% te belanden.
Dit dan nog ongerekend een extra gat van *f* 1,6 mrd dat valt als de sociale partners voor een matigingsakkoord het achterwege laten van de BTW-verhogingen vragen. Wat dit betreft kunnen de begrotingsstukken van nu niet het laatste woord zijn.
Wij zijn voor onderhandelingen in vrijheid, waarin de sociale partners voor een zeer moeilijke keus staan: voortgezette volle solidariteit met de inactieven en lagere inkomens òf meer ruimte in het nationale inkomensgebouw.
Dit laatste achten wij in menig opzicht gewenst, d.w.z. er moet „achter de mechanische solidariteit" van de koppeling een keuze worden gemaakt. Deze keuze moet naar ons gevoel niet leiden tot een achteruitgang van 5% voor de minima en helemaal geen offers voor de hoogste inkomens, maar een zekere denivellering dient niet te worden afgewezen.

De Telegraaf

In de Miljoenennota staat precies aangegeven wat er eigenlijk zou moeten gebeuren: De stijging van de collectieve lasten moet worden afgeremd en het financieringstekort van de overheid moet worden verkleind.
Maar wat gebeurt er?
De collectieve uitgaven en het financieringstekort stijgen verder. Naar nieuwe ongekende hoogten. En de omvang van de werkloosheid neemt met driekwart miljoen mensen dramatische vormen aan.
Ten eerste blijken op zichzelf zeer ingrijpende maatregelen, zoals onder meer een bevriezing van de sociale uitkeringen en een drastische verhoging van de sociale premies, maar weinig zoden aan de dijk te zetten voor de sanering van de economie en de overheidsfinanciën. Een duidelijke aanwijzing hoe ernstig de situatie is en hoe diep-ingrijpend verdere maatregelen wel zullen moeten zijn.
Ten tweede worden – en dat voor de zoveelste keer – de lasten van de ombuiging weer hoofdzakelijk gelegd op de schouders van de burgers, die een fors verlies aan koopkracht moeten incasseren...

Het Vrije Volk

Nederland zal de tering naar de nering moeten zetten. We zullen met zijn allen moeten bezuinigen – en dat in tegenstelling tot de laatste zes jaar ook moeten dóén. Wie dat niet erkent, staat niet met beide benen op de grond.
Maar dit kabinet kan alléén maar bezuinigen. Het trekt zich niets aan van de waarschuwingen van het Centraal Plan-Bureau en vele economen: bezuinig niet te veel, anders komen we steeds verder in de spiraal naar beneden. Het trekt zelfs geen lessen uit het verleden; het doet wat Reagan en Thatcher al enkele jaren probeerden zonder enig succes: bezuinigen en verder niets.
Niets demonstreert het morele faillissement van de politiek beter dan dit ene voorbeeld: de minima leveren 5% in, de inkomens boven de ton praktisch niets.

De Waarheid

Bij dit beleid gaat het deze regering duidelijk maar om één doelstelling: het uit de weg ruimen van alle nog bestaande barrières voor het ongeremd functioneren van het beruchte „vrije marktmechanisme". Daartoe neemt zij zelf het voortouw bij verlagen van de koopkracht en uitkeringen, onttrekt zij miljarden aan sociale zekerheid en voorzieningen voor overheveling naar de ondernemers en kent zij zich vergaande bevoegdheden toe om het maatschappelijk protest ertegen met dictaten en voorschriften te overstemmen.
Het doel van deze Miljoenennota is om de grote concerns en daarmee vervlochten machtsgroepen alle beschikbare middelen te verschaffen om de crisis zo goed mogelijk te overleven en daaruit zo mogelijk nog sterker naar voren te komen. Op kosten van nagenoeg de hele Nederlandse bevolking.
De armen armer, de rijken rijker: dat zou als motto boven deze Miljoenennota geschreven kunnen worden.

LATIJNS-AMERIKA

CHILI

ZAAK-LETELIER

Op 5 nov. 1980 veroordeelde een Amerikaans Hof in Washington de regering van Chili tot het betalen van $ 4,95 mln schadevergoeding wegens moord op Orlando Letelier op 21 september 1976 in Washington. Een deel hiervan moest collectief worden betaald door de Chileense regering, drie voormalige agenten van de Chileense geheime dienst (DINA) en de twee Cubaanse bannelingen die op 23 maart 1979 na een proces in Washington tot levenslang waren veroordeeld, de rest door individuele personen.
De uitspraak van de rechtbank betekende dat voor het eerst een Amerikaanse wet werd toegepast uit 1976 die het mogelijk maakt regeringen van vreemde mogendheden onder bepaalde omstandigheden te berechten. De rechtszaak was aangespannen door de weduwe van Letelier.

Letelier, een vroegere ambassadeur in Washington die in de regering van de marxistische president Allende minister van buitenlandse zaken was en na de val van diens bewind in 1973 naar de VS uitweek, was daar een van de belangrijkste spreekbuizen van het verzet tegen de nieuwe machthebbers. Hij kwam in 1976 samen met zijn secretaresse Ronnie Moffitt om het leven bij de ontploffing van een in zijn auto verborgen bom.
Een rechtbank in Amerika achtte in 1979 bewezen dat de Chileense regering opdracht had gegeven Letelier te vermoorden. De Amerikaanse regering eiste de uitwijzing van de drie betrokken officieren van de Chileense geheime dienst DINA, maar de Chileense regering had dit steeds geweigerd, waarop de VS sancties tegen Chili hadden ingesteld. (pag. 56 e.v.-1978, pag. 313 e.v. en 347-1979, alsmede pag. 283/3-1980).

Op 8 januari 1981 zuiverde een militaire rechtbank in Santiago generaal Juan Manuel Contreras Sepulveda, lt.-kol. Pedro Espinoza Bravo en kpt. Armando Fernandez Larios, de drie leden van de inmiddels opgeheven Chileense geheime dienst, van alle verdenking en sprak hen vrij van verdere rechtsvervolging.
Begin maart 1981 besloot het Amerikaanse ministerie van justitie niet in hoger beroep te gaan tegen de vernietiging door het Opperste Gerechtshof van een vonnis tegen twee Cubanen, Guillermo Novo Sampol en Alvin Ross Diaz, die bij de moord op Letelier betrokken waren.
Het Hof had op 15 sept. 1980 het vonnis tegen deze twee wegens moord tot levenslang veroordeelde Cubanen vernietigd, omdat bewijsmateriaal zou zijn gebruikt dat op een onjuiste manier was verkregen. Medegevangenen die voor de regering bleken te werken hadden van de twee Cubanen tijdens hun detentie informatie losgekregen die vervolgens in de rechtzaak tegen de verdachten was gebruikt. Het Opperste Gerechtshof vond dat dit niet kon, vernietigde het vonnis en besloot dat er een nieuwe rechtszaak moest komen.
Na nieuwe rechtszaken in Washington tegen Novo Sampol en Ross Diaz (die in april op een borgsom van $ 400.000 waren vrijgelaten) werden de twee mannen op 30 mei 1981 na 17 uur juryberaadslaging van moord vrijgesproken.
In een afzonderlijk proces werd een derde Cubaan, Ignacio Novo Sampol, die op 23 maart 1979 in de zaak-Letelier, wegens meineed en het niet rapporteren van een misdrijf tot acht jaar gevangenisstraf was veroordeeld schuldig bevonden aan het afleggen van valse verklaringen waarop tien jaar gevangenisstraf stond.
In september 1981 ontsloeg een militaire rechtbank in Santiago de drie leden van de vroegere Chileense geheime dienst van rechtsvervolging. De rechtbank concludeerde dat zij niet bevoegd was te oordelen over beschuldigingen die voor een Amerikaans hof waren gedaan en zij verklaarde tevens beschuldigingen tegen het drietal inzake vervalsingen van paspoorten niet ontvankelijk.
Op 14 januari 1982 bepaalde het Chileense Hooggerechtshof dat „de onschuld van de personen die beschuldigd zijn" na de moord op Letelier „niet duidelijk vastgesteld is".
Op 16 sept. 1982 schreef Jos Klaassen in de *Volkskrant* na een bezoek dat Leteliers weduwe Isabel aan Amsterdam bracht ter herdenking van de val van de regering-Allende op 11 sept. 1973:

Het „proces-Letelier" dat in januari 1979 in Washington begon tegen de moordenaars van Orlando Letelier en diens medewerkster Ronni Moffitt lijkt nog steeds niet afgerond. De Chileense regering heeft zich in elk geval nog geenszins kunnen zuiveren van de zware verdenkingen dat zij verantwoordelijk was voor de moord op Letelier.
Bij het proces in Washington ontbreken drie leden van de Chileense geheime dienst DINA (thans CNI genaamd), die betrokken waren geweest bij de moord: generaal Manuel Contreras Sepulveda, luitenant-kolonel Pedro Espinoza en kapitein Armando Fernandez.
Zij hadden in Santiago huisarrest, maar het Pinochet-bewind weigerde uitlevering van dit trio aan de Amerikaanse justitie. Wel kreeg Washington de belofte dat de drie in Chili zelf terecht zouden staan.
Men kan moeilijk van een regime verwachten dat het zichzelf in de beklaagdenbank zet, maar – zegt Isabel Letelier – „tijdens het proces tegen de drie DINA-leden kwamen feiten naar voren die zelfs de meest Pinochet-minnende rechter niet onder de tafel kon schuiven. Het enige wat ze konden doen was de rechtszaak zoveel mogelijk los te koppelen van de moord op Letelier. Officieel werd daarom gesproken over het „paspoortenproces". Er moest namelijk een verklaring worden gevonden voor de vraag hoe het mogelijk was dat drie Chileense legerofficieren met valse paspoorten naar de Verenigde Staten waren gereisd."
De advocaat van de familie Letelier, Jaime Castillo Velasco, de christen-democratische voorzitter van het Chileense comité voor de mensenrechten, deed een beroep op de Chileense Hoge Raad de zaak-Letelier bij het „paspoortenproces" te voegen. Het antwoord kon Velasco niet meer in Santiago in ontvangst nemen. Tussentijds werd hij verbannen omdat hij een petitie had ondertekend ter ondersteuning van de onwettig verklaarde nationale vakcentrale. De Chileense Hoge Raad kwam tot de uitspraak dat er geen reden was beide zaken te koppelen.
Twee nieuwe advocaten van de familie Letelier – Andres Alwyn en Fabiola Letelier, zuster van de vermoorde diplomaat – hebben nu een verzoek tot herziening van het vonnis ingediend. Er zijn intussen nieuwe feiten bekend geworden over de moord op Letelier en met name de betrokkenheid daarbij van de voormalige DINA-agent Michael Townley. Townley, een Amerikaanse immigrant, werd in 1978 op verzoek van Washington aan de Verenigde Staten uitgeleverd. Townley verklaarde tijdens zijn berechting dat de opdracht tot de moord op Letelier afkomstig was geweest van het toenmalige hoofd van de DINA generaal Contreras. Maar later kreeg de familie Letelier door een onbekende een briefwisseling in handen gespeeld tussen de in Amerika gevangen zittende Townley en zijn contacten in Santiago, een zekere kolonel Pantoja, waarin opnieuw de verantwoordelijkheid van de regering-Pinochet voor de Letelier-moord bleek.
Het verzoek van de familie Letelier tot herziening van het proces tegen de DINA-leden in Santiago berust op deze brieven van Townley. Volgens Isabel Letelier is erop het verzoek nog geen antwoord gekomen. Alleen, de Amerikaanse autoriteiten hebben van de junta te horen gekregen dat de zaak „slechts voorlopig gesloten is." Isabel Letelier: „Ze kunnen ook niet anders dan slagen om de arm houden want het Pinochet-regime zit verlegen om Amerikaanse hulp en die is afhankelijk van hoe het regime onder meer omspringt met de zaak-Letelier."
Volgens Isabel Letelier heeft het Amerikaanse ministerie van justitie president Reagan tot nu toe verteld, dat de Chileense regering geen enkele medewerking verleent aan het tot klaarheid brengen van de zaak-Letelier.

BEZETTING FRANSE AMBASSADE UIT PROTEST TEGEN ONDERWIJSBELEID REGERING. BEZETTINGEN ANDERE AMBASSADES

Op 3 januari 1981 werd een nieuwe wet uitgevaardigd die inhield dat privé universiteiten konden worden opgericht indien het ministerie van binnenlandse zaken van mening was dat deze geen bedreiging vormden voor de nationale veiligheid. Daarnaast verbood de wet politieke activiteiten van welke aard dan ook op de universiteiten. Verder werd het aantal bestaande studierichtingen met bijna tweederde teruggebracht tot 12, waarbij studies als filosofie, sociologie en journalistiek voortaan niet meer op universitair niveau gevolgd konden worden.
Bovendien zou de regering minder geld uittrekken voor deze studierichtingen.
Op 21-22 januari hield een groep studenten, uit protest tegen het onder-

wijsbeleid van de regering en het vasthouden en de vervolging van studenten en docenten, de Franse ambassade in Santiago bezet.
Van 14 jan.-3 febr. bezette een groep Chilenen de Zweedse ambassade uit protest tegen het gebrek aan goede huisvesting in Santiago.
Op 16 februari begonnen politieke gevangenen in verschillende Chileense gevangenissen een hongerstaking uit protest tegen pogingen hen te verspreiden onder niet-politieke medegevangen. Uit solidariteit bezetten hun familieleden vervolgens de Oostenrijkse ambassade in Santiago. Zij hielden hun actie vol tot de Commissie voor mensenrechten van de VN later die maand iemand benoemde die de situatie van de politieke gevangenen in Chili moest gaan onderzoeken.
Op 10 maart zochten twee personen, die lid waren van de Beweging van Revolutionair Links (MIR), asiel in de Franse ambassade. Een verzoek van de Chileense regering om uitlevering werd door Frankrijk afgewezen.

GEZAMENLIJKE VERKLARING LINKSE OPPOSITIEPARTIJEN

Half januari 1981 werd in een communiqué aan de pers in Santiago meegedeeld dat de leiders in ballingschap van acht linkse partijen, die allen sinds de coup van 1973 waren verboden, een verklaring van eenheid hadden ondertekend teneinde gezamenlijk oppositie te voeren tegen het regime-Pinochet.
De acht partijen waren: de Communistische Partij, de Radicale Partij, de twee vleugels van de Socialistische Partij, Christelijk Links (I.C.), de Beweging van Verenigde Volksactie (MAPU), de groepering Arbeiders en Boeren van de MAPU (MAPU-OC), en de MIR.
Al deze partijen, behalve de MIR, maakten deel uit van de Volksunie, een coalitie van linkse partijen, die de basis vormde van de regering-Allende van 1970-1973.

MUTATIES BINNEN DE STAATSRAAD

Op 3 febr. 1981 trad Jorge Alessandri Rodriguez, die van 1958-1964 president van Chili was geweest, af als voorzitter van de consultatieve staatsraad (zie ook pag. 613/2), al bleef hij wel lid van de raad.
Hij werd als voorzitter opgevolgd door oud-minister van justitie Miguel Schwitzer, die tot op dat moment ambassadeur in Groot-Brittannië was.
Al eerder was de vice-voorzitter van de raad, Gabriel Gonzalez Videla, oud-president van Chili van 1946-1952, overleden.

Aan het begin van een nieuwe ambtstermijn van acht jaar (11-3-1981) leest president Augusto Pinochet Ugarte een document voor waarbij hij belooft Chili's bij referendum aanvaarde grondwet te eerbiedigen.

BEËDIGING PINOCHET ALS PRESIDENT VOOR EEN NIEUWE AMBTSTERMIJN VAN ACHT JAAR

Op 11 maart 1981 werd gen. Augusto Pinochet Ugarte beëdigd als president van Chili voor een nieuwe ambtstermijn van acht jaar. Dit geschiedde overeenkomstig de nieuwe grondwet die diezelfde dag van kracht werd (zie ook pag. 612 e.v.).
Nadat Pinochet een mis, die werd opgedragen door de aartsbisschop van Santiago, kardinaal Raul Silva Henriquez, had bijgewoond en hij de eed had afgelegd voor de president van het Hooggerechtshof, Israel Borquez Montero, nam hij zijn intrek in het gerestaureerde Moneda-paleis. Dit presidentiële paleis was sinds de militaire staatsgreep van 11 september 1973 toen het ten dele werd verwoest niet meer gebruikt.

Gen. Pinochet (25-11-1915), oud-militair attaché in Washington, werd in 1970 bevorderd tot generaal. Eind 1972 werd hij tijdelijk opperbevelhebber van het leger terwijl hij midden 1973 deze functie volledig op zich nam. Na de militaire coup van 11 sept. 1973, die het bewind van president Salvador Allende omver wierp, werd Pinochet hoofd van de junta. In juni 1974 werd hij via een decreet staatshoofd en bleef hij tegelijkertijd hoofd van de junta die de wetgevende en uitvoerende macht aan zich trok. Op 12 december 1974 werd gen. Pinochet officieel als president van Chili geïnstalleerd.

In een toespraak ter gelegenheid van zijn beëdiging verklaarde Pinochet dat de politieke partijen verboden bleven en dat hij zou blijven strijden om de „etterende zweer" van het politieke terrorisme te verwijderen.
Dezelfde dag maakte hij bekend dat de noodtoestand, die sinds 1973 van kracht was en voor het laatst op 10 september 1980 was verlengd, opnieuw met zes maanden werd uitgebreid, waarbij tevens een uitgaansverbod werd ingesteld van twee uur tot vijf uur 's morgens.
Voorts kondigde Pinochet een „toestand van gevaar voor verstoring van de binnenlandse rust" af die voorlopig zes maanden zou duren en viel onder overgangsclausule nr. 24 van de nieuwe grondwet.
Volgens de Chileense *Staatscourant* was die afkondiging noodzakelijk vanwege „een serie acties van terroristische aard tegen de levens en het bezit van burgers" die recentelijk hadden plaatsgevonden. Bovendien vermoedde de politie dat er plannen bestonden om de „openbare orde te ondermijnen".
Volgens tijdelijke bepaling nr. 24: „indien... gewelddaden voorkomen, die bedoeld zijn om de openbare orde te verstoren, of indien er gevaar dreigt voor de binnenlandse veiligheid, zal de President van de Republiek aldus bekendmaken, en zal hij voor hernieuwbare perioden van zes maanden de bevoegdheden hebben tot:
a) het arresteren en detineren van personen voor ten hoogste vijf dagen, in hun eigen huis of op andere plaatsen die niet als gevangenis aangemerkt worden. Indien terroristische daden met ernstige gevolgen voorkomen, kan deze periode met nog eens vijftien dagen verlengd worden;
b) het beperken van het recht op vergadering en op vrijheid van informatie, het laatste slechts in zoverre het oprichten, uitgeven en verspreiden van nieuwe bladen betreft;
c) het ontzeggen van toegang tot het nationale grondgebied, of het verbannen daaruit van degenen die de in artikel 8 van de Grondwet genoemde beginselen verbreiden, of die ervan verdacht worden of van wie bekend is dat zij deze beginselen aanhangen, en van degenen die door hun gedrag de belangen van Chili schaden of die een gevaar vormen voor de binnenlandse vrede;
d) het gelasten van personen tot gedwongen verblijf in een stadswijk binnen het nationale grondgebied, voor een periode van ten hoogste drie maanden... Tegen maatregelen die krachtens deze bepalingen zijn aangenomen is geen enkel beroep mogelijk, alleen heroverweging door het gezag dat de maatregelen heeft opgelegd."

Tijdelijke bepaling nr. 24 (a) hield een uitbreiding in van decreet 3451, uitgevaardigd op 16 juli 1980, een dag na de moord op luitenant-kolonel Roger Vergara die directeur was van de Opleidingsschool voor de inlichtingen-

dienst van het Leger. (pag. 614/3). Krachtens decreet 3451 werd de periode dat verdachten zonder tenlastelegging konden worden vastgehouden door de veiligheidsdiensten verlengd van vijf tot twintig dagen, wanneer deze diensten bezig waren met een onderzoek naar overtredingen die gericht waren tegen de veiligheid van de staat en waarbij mensen waren gedood, gewond of ontvoerd.
Op 21 februari 1981 was door de junta decreet 3627 aangenomen. Krachtens dit decreet moesten regionale militaire commandanten krijgsraden oprichten ter behandeling van „alle soorten misdaden die -als voornaamste of bijkomstig effect- de dood tot gevolg hebben van regeringsambtenaren of leden van de strijdkrachten of de politie." Het decreet schreef voor dat de straffen voor deze misdaden dezelfde moesten zijn als de straffen die in oorlogstijd toegepast werden.
Twee dagen daarvoor had het ministerie van binnenlandse zaken verklaard dat het zou vragen om de doodstraf voor vijf personen die lid zouden zijn van Revolutionair Links en die op 18 februari waren gearresteerd op beschuldiging van moord op lt.-kol. Vergara Campos.
Verder werden zij verantwoordelijk geacht voor zeven andere moorden en voor bankovervallen en bomaanslagen. In een boodschap aan de pers te Santiago in febr. 1981 had de MIR de verantwoordelijkheid opgeëist voor meer dan 100 aanslagen in 1980, waaronder die op Vergara Campos, en had de beweging laten weten dat zij haar activiteiten in 1981 zou intensiveren.
Op 10 maart werd decreet 3627 omgezet in decreet 3655 zodat ook voorzien werd in de bestraffing van misdaden die resulteerden in verwonding (zowel als de dood) van ambtenaren, mits aangenomen kon worden dat zij gewond of gedood waren vanwege het ambt dat zij bekleedden.

STAKING BIJ KOPERMIJN

Op 22 april 1981 legden zo'n 10.000 mijnwerkers in de El Teniente kopermijn het werk neer. Het was de eerstse volledig legale staking sinds de omverwerping van de regering-Allende (een stakingswet uit 1979 stond stakingen van max. 60 dagen toe). De stakers eisten o.m. een loonsverhoging van tussen de tien en achttien procent.
De regering weigerde te onderhandelen of te interveniëren. Nadat de Chileens kopermaatschappij (Codelco), die in handen van de staat was, een loonsverhoging van 12% had aangeboden werd dit op 1 juni, na een staking van 41 dagen, door de mijnwerkers geaccepteerd. Tevens kregen zij een bonus van 17.500 pesos ($ 450).

VERBANNING VIER POLITICI

Op 11 augustus 1981 werden vier bekende Chileense politici gearresteerd, naar de Argentijnse grens gevlogen en korte tijd door de Argentijnse autoriteiten in preventieve hechtenis genomen alvorens zij werden vrijgelaten in de Argentijnse stad Mendoza.
Het Chileense uitwijzingsbevel beschuldigde de vier, Jaime Castillo Velasco (vice-voorzitter van de Chileense commissie van de rechten van de mens en advocaat van de familie Letelier), Carlos Briones (een socialistische oud-minister van binnenlandse zaken in de regering-Allende), Orlando Cantuarias (een Radicaal, die minister van mijnbouw en huisvesting was geweest), en Alberto Jerez (een vroegere christen-democratische senator) ervan het verbod op politieke activiteit te hebben overtreden en blijk te hebben gegeven van een „opstandige houding die de regering niet kan tolereren".
De vier politici hadden een petitie ondertekend tegen het vasthouden van Manuel Bustos en Alamiro Guzman, die beiden leidende figuren waren van de vakbondsfederatie CNS, Coordinadora Nacional Sindical.
Negen anderen die samen met Bustos en Guzman op 6 juli waren gearresteerd nadat zij de regering verzocht hadden om fundamentele veranderingen in het economisch en sociaal beleid, om vakbondsvrijheden en flinke verhogingen van het minimumloon en andere lonen waren na korte tijd hechtenis vrijgelaten.
Op 13 augustus werd CNS-leider Juan Manuel Sepulveda verboden terug te keren naar Chili.
De uitwijzing van de vier politici kwam twee dagen na het bezoek aan Chili van de permanente vertegenwoordiger van de VS bij de Verenigde Naties, Jeane Kirkpatrick. Hoewel de Chileense oppositie haar formeel niet mocht ontmoeten, had Castillo Velasco op 18 sept. in New York toch een gesprek met haar, waarbij hij haar verzocht „rustige diplomatie" bij de Chileense regering aan te wenden teneinde een terugkeer te bewerkstelligen voor hemzelf en andere ballingen.
Castillo Velasco was ook één van de vier Christen-Democratische politici in ballingschap (de anderen waren Andres Zaldivar, Renan Fuentealba en Claudio Huepe) die Chili niet binnen mochten voor de begrafenis van de vroegere Christen-Democratische president van Chili, Eduardo Frei Montalva, die op 22 jan. 1982 in Santiago overleed (pag. 575/1). President Pinochet had na de dood van Frei drie dagen van officiële rouw afgekondigd (23-25 jan.).
Frei Montalva werd als voorzitter van de Christen-Democratische partij opgevolgd door Gabriel Valdes Subercaseaux, die onder Frei van 1964-1970 minister van buitenlandse zaken was geweest.

SITUATIE VAN DE MENSENRECHTEN. DOOD VAKBONDSLEIDER JIMENEZ

Op 9 september 1981 riep Amnesty International op tot een wereldwijde campagne om er bij de Chileense autoriteiten op aan te dringen politieke gevangenen vrij te laten, een eind te maken aan de martelingen en moorden door veiligheidsdiensten en publiekelijk opheldering te verschaffen over de „verdwijning" van ongeveer 1500 mensen tussen 1973 en 1981. Hoewel het aantal politieke gevangenen door korte opsluitingen en binnenlandse ballingschap moeilijk te schatten was, dacht Amnesty dat er in 1980 2700 mensen op politieke gronden waren gearresteerd en dat er maar 100 kort daarna waren vrijgelaten.
Volgens Amnesty was de manier waarop de mensenrechten in Chili werden geschonden in de acht jaar dat de militairen aan het bewind waren veranderd. De „epidemie van verdwijningen" was voorbij, aldus de organisatie, maar nog steeds liepen burgers die verdacht werden van oppositie tegen het regime van Pinochet het gevaar opgepakt, verbannen, gemarteld of gedood te worden. „Martelingen lijken nog steeds een systematisch onderdeel van het regeringsbeleid te zijn", stelde Amnesty. Zij verwees naar rapporten waarin stond dat gevangenen gemarteld werden met elektrische schokken, met sigarettenpeuken, met harde klappen om de oren of door hen sexueel te misbruiken.
Op 18 november presenteerde Abdoulaye Dieye (Senegal), de speciale rapporteur van de Verenigde Naties die door de mensenrechtencommissie van de VN in 1979 was aangesteld om de situatie van de mensenrechten in Chili te onderzoeken, een rapport waarin stond dat de Chileense autoriteiten „systematisch weigerden het recht te erkennen van hun tegenstanders op vrijheid, lichamelijke en morele integriteit en persoonlijke veiligheid."
Nog steeds werden mensen vastgehouden zonder vorm van proces en waren folteringen bij verhoren een routinezaak, aldus het rapport.
Het rapport stelde dat ondanks het feit dat een nieuwe grondwet van kracht was de situatie in 1981 niet was verbeterd. Foltermethoden werden, volgens

het rapport, niet alleen toegepast op politieke tegenstanders van het bewind, maar ook op critici van het regeringsbeleid, vooral wanneer zij de mensenrechten verdedigden. Het rapport sprak bijzondere bezorgdheid uit over het huren van beroepsfolteraars door de Chileense regering. Zij worden speciaal ingezet bij het verhoren van dissidenten.
Een rapport van het Vicariaat van Solidariteit, een Chileense kerkelijke groepering die zich bezighield met politieke gevangenen en mensenrechten, meldde in januari 1982 dat er weer sprake was van bijzonder grove vormen van marteling, een groei van „activiteiten van geheime groeperingen" tegen politieke dissidenten en van een aantal politieke moorden die in sommige gevallen niet het gevolg waren van uitschieters, zoals werd beweerd, maar die gelijk stonden met regelrechte executies.

Op 25 februari 1982 werd een leider van de nationale organisatie van overheidspersoneel en van de Democratische Unie van Arbeiders (UDI), Tucapel Jimenez, nabij Santiago dood aangetroffen. Zijn lichaam vertoonde kogelwonden en wonden veroorzaakt door messteken.
Ongeveer een week daarvoor had Jimenez op een persconferentie aangekondigd dat hij en andere vakbondsleiders van plan waren een breed front te vormen tegen het economisch beleid van de regering waardoor, zo zei hij, in 1981 56.000 werknemers in de overheidssector hun baan waren kwijtgeraakt en 12.000 hun ontslag kregen in jan.-febr. 1982.
President Pinochet, die verscheidene dagen voor de moord gewaarschuwd had dat vakbondsleiders die zich tegen het beleid van de regering verzetten op ballingschap konden rekenen, veroordeelde de moord en liet een onderzoek instellen.

KABINETSWIJZIGINGEN
DEVALUATIE PESO

Op 4 dec. 1981 bracht president Pinochet, zoals wel meer gebeurde aan het eind van het jaar, enige wijzigingen aan in zijn regering. Generaal Washington Carrasco Garcia werd minister van defensie, Hernan Felipe Errazuriz minister van mijnbouw en brig.-gen. Luis Danus hoofd van het ministerie van planning (Odeplan). De benoeming van generaal Carrasco Garcia, die generaal Carlos Forestier opvolgde, werd op 10 febr. 1982 effectief.

Tegen de achtergrond van steeds ernstiger wordende economische problemen stuurde president Pinochet op 19 april 1982 zijn kabinet naar huis en benoemde hij op 23 april een andere regering. De belangrijkste veranderingen daarin waren de benoeming van een luchtmachtofficier op het ministerie van binnenlandse zaken en de vervanging van het economische team waaronder minister van financiën, Sergio de Castro Spikula.
De samenstelling van de nieuwe regering was als volgt:

Binnenlandse zaken – gen. Enrique Montero Marx; buitenlandse zaken – Rene Rojas Galdames*; financiën – Sergio de la Cuadra Fabres; economie – gen. Luis Danus Covian†; hoofd van Odeplan – gen. Gaston Frez; defensie – gen. Washington Carraso Garcia*; onderwijs – schout-bij-nacht Rigoberto Cruz; arbeid – Maximo Silva Bafalluy; mijnbouw – Hernan Felipe Errazuriz*; landbouw – Jorge Prado; grondbezit – gen. Rene Peri Farstrong*; openbare werken – gen. Bruno Sievert; justitie – Monica Madariaga Gutierrez*; huisvesting – gen. Roberto Gillard Marinot; gezondheid – schout-bij-nacht Hernan Rivera Calderon*; transport en verbindingen – gen. Caupolican Boisset Mujica*; voorlichting, cultuur en toerisme – gen. Julio Bravo Valdes†; secr.-gen. van het bureau van de president – gen. Santiago Sinclair‡.

Miguel Kast, die tot 19 april minister van arbeid was, werd president van de Centrale Bank in plaats van De la Cuadra Fabres, die binnen de regering belast werd met de portefeuille financiën.
Hernan Brady bleef hoofd van de Nationale Energie Commissie en generaal Francisco Ramirez vice-president van de Production Promotion Corporation (CORFO – verantwoordelijk voor het ministerie van economie), een benoeming die eerder had plaatsgevonden.
Over het te verwachten economische beleid van de nieuwe regering schreef de *Volkskrant* op 7 mei het volgende:

De onverwachte kabinetswijziging door de Chileense president Augusto Pinochet vorige week wordt in de hoofdstad Santiago onder andere in verband gebracht met de Brits-Argentijnse vijandelijkheden over de Falklandeilanden. De dominante aanwezigheid van militairen in de nieuwe regering beschouwen waarnemers in de Chileense hoofdstad als een bevestiging van die hypothese. De toenemende economische problemen worden echter gezien als een belangrijkere oorzaak van het ingrijpen van Pinochet in de samenstelling van het kabinet.
Opvallend is verder de samenhang in de benoemingen op sleutelposities tussen grotere soepelheid in het economisch beleid en de nadruk op rust en orde. Zo werd minister van financiën, De Castro, vervangen door de directeur van de Centrale Bank De la Cuadra en minister van binnenlandse zaken Fernandez door luchtmachtgeneraal Montero.
Een minder dogmatische monetarist dus op financiën en een „law and order" militair op binnenlandse zaken. Er mag blijkbaar geen misverstand over bestaan of er voor oppositie, laat staan voor links, of politieke partijen ruimte is in Chili.

* geen verandering
† andere portefeuille
‡ nieuwe post

Volgens het bewind zal dat zeker tot 1988 – als de zogenaamde periode van normalisatie na de staatsgreep tegen president Allende in 1973 voorbij is – duren.
Minister van financiën De Castro heeft na zes jaar het veld moeten ruimen. Hij was de architect van het „Chileense wonder", althans de succesvolle bestrijder van inflatie en schepper van snelle economische groei. Als aanvoerder van de zogenaamde „Chicago-boys", de adepten van de Amerikaanse econoom Milton Friedman, was hij ook verantwoordelijk voor enkele neveneffecten van die politiek: werkloosheid op grote schaal, verarming van de bevolking door hoge prijzen en lage lonen.
Kenmerkend voor het Chileense bewind is dat zijn vervanging uiteindelijk werd veroorzaakt door kritiek uit de hoek van ondernemers in de exportsector en industriëlen. Zij pleitten voor een actiever regeringsbeleid om de nationale industrie de gelegenheid te geven te investeren – zachte leningen – en verhoging van de importtarieven om de concurrentie uit het buitenland te verminderen. Vooral de nog verder stijgende werkloosheid (12%), het stijgende tekort op de handelsbalans en de stagnatie in de industrie en de landbouw noopte president Pinochet maatregelen te nemen. Nog vóór de wijzigingen in het kabinet werd besloten maatregelen te treffen ter stimulering van de export en tot versoepeling van kredietvoorwaarden voor bedrijven die willen exporteren.
Principiële veranderingen in het economisch beleid werden door Pinochet echter afgewezen. De wisselkoers, zoals vastgesteld in 1979 werd gehandhaafd en de importheffing zal 10% blijven. Overigens werd besloten de belastingen te verhogen en de collectieve uitgaven te drukken om te voorkomen dat het begrotingstekort van 2,5 miljard gulden verder zou stijgen.
Daarmee kon worden voorkomen dat de moeizaam veroverde, maar drastische verlagingen van de inflatie van 100 tot 10%, weer ongedaan wordt gemaakt. De inflatie over het eerste kwartaal van dit jaar bedroeg 0,1%: de trots van iedere rechtgeaarde monetarist. Het tekort op de handelsbalans is inmiddels van 540 miljoen gulden in maart '81 gedaald tot 250 miljoen nu.
Op het terrein van de binnenlandse politiek valt van de recente kabinetswijziging weinig te verwachten. De nieuwbakken minister van binnenlandse zaken, generaal Montero, heeft onmiddellijk gezworen dat hij korte metten zal maken met „iedere vorm van communisme".

Hoewel in de regeringsverklaring, die na het ontslag van het kabinet was uitgegeven, had gestaan dat het economisch beleid niet zou worden gewijzigd en dat er geen devalutie zou plaatsvinden van de peso, die sinds midden 1979 stabiel was gebleven (39 pesos voor 1 Amerikanse dollar), kondigde generaal Danus op 14 juni een effectieve devaluatie van 15,2% aan, zodat men voortaan 46 pesos moest betalen voor één dollar. De wisselkoers zou de komende 12 maanden met 0,8% per maand worden aangepast tegenover een „mandje" van belangrijke internationale munteenheden.

(Vor. ber. pag. 281 e.v. - 1980
en pag 612 e.v. - 1982)

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.SN. 0165-3660

HERSTEL DEMOCRATIE IN BOLIVIA

Nadat het militaire bewind onder druk van een algemene staking en economische problemen op 17 sept. had besloten de macht over te dragen aan een burgerregering, koos het uit 157 leden bestaande parlement op 5 okt. de 68-jarige Hernan Siles Zuazo tot nieuwe persident van Bolivia voor een periode van vier jaar.

Er werden in totaal 146 stemmen uitgebracht: 113 op Siles Zuazo van de centrum-linkse coalitie Volksdemocratische Eenheid (UDP), 29 op oud-president Hugo Banzer (1971-1978) van de extreem-rechtse Nationale Democratische Alliantie (ADN), terwijl 4 parlementsleden zich van stemming onthielden. Jaime Paz Zamora van de Socialistische Beweging van Revolutionair Links (MIR) werd gekozen tot vice-president.

De verkiezing van Siles Zuazo betekent dat de democratie in Bolivia na twee jaar militair bewind, officieel is hersteld.

Op 6 okt. deelde de nieuwe president op een persconferentie in de Peruaanse hoofdstad Lima, waar hij twee jaar in ballingschap had geleefd, mee dat hij een regering van nationale eenheid wilde vormen die met een „oorlogseconomie" het land uit de problemen moest helpen. Ook behoorden de bestrijding van de corruptie en van de drugshandel tot zijn prioriteiten, aldus Siles Zuazo.

Nadat Siles Zuazo op 8 okt. in Bolivia was teruggekeerd – precies 15 jaar geleden dat Ernesto „Che" Guevara, de strijdmakker van Fidel Castro, in Bolivia door het leger werd vermoord – werd hij op 10 okt. officieel geïnstalleerd als constitutioneel president van Bolivia.

De nieuwe president werd langdurig toegejuicht in het parlement waar hij de eed aflegde, terwijl de aftredende president Guido Vildoso Calderon, die zelf op 21 juli 1982 was beëdigd (pag. 481/1), van een duizenden mensen tellende menigte te horen kreeg „Dood aan de militaire dictatuur".

„Wij moeten ons land uit zijn economische, sociale en morele ellende halen," zo zei Siles Zuazo op 10 oktober. „Werknemers, intellectuelen en de strijdkrachten" vroeg hij om hulp om „een zo open mogelijke democratie" te vormen.

Bij de beëdigingsplechtigheid in La Paz waren de presidenten van Colombia, Belisario Betancur, Ecuador, Osvaldo Hurtado, en van Peru, Belaunde Terry, aanwezig, evenals het Nicaraguaanse juntalid Sergio Ramirez en de Cubaanse vice-president Carlos Rafael Rodriguez.

Na afloop van de plechtigheid zei de Ecuadoriaanse president Osvaldo Hurtado dat het probleem van de buitenlandse schuld „de grootste vijand van de democratie in Latijns-Amerika is".

„In Bolivia heeft een onvervalste volksrevolutie plaats gevonden, waarbij een heel volk het leger heeft gedwongen zich terug te trekken zonder dat er een schot is gelost," zo analyseerde Jaime Paz Zamora de ontwikkelingen van de afgelopen maanden in zijn land.

Hernan Siles Zuazo (19-3-1914) is de zoon van de vroegere president Hernando Silo Reyes, één van de nationalistische helden van Bolivia. In 1932 meldde hij zich vrijwillig bij het leger. Hij vocht in de Chaco-oorlog tegen Paraguay, zwaaide af en werd advocaat.

In 1941 richtte hij de hervormingsgezinde Revolutionaire Nationalistische Beweging (MNR) op, die uitgroeide tot de grootste politieke partij van Bolivia.

De partij won in 1951 de verkiezingen, maar de strijdkrachten weigerden zich bij de uitslag neer te leggen. Het was Siles Zuazo die in de revolutie van 1952 de volksmilities leidde. Die dwongen het leger tot overgave en maakten daarbij de weg vrij voor het eerste presidentschap van Victor Paz Estenssoro, rechterhand en partijgenoot van Siles Zuazo.

Toen Paz Estenssoro op 16 april 1952 president werd, werd Siles Zuazo vice-president. In de periode 1952-1956 werd het grootste deel van de op mijnbouw gestoelde economie genationaliseerd. Uitgebreide sociale voorzieningen werden ingevoerd voor de armen in Bolivia.

Toen Hernan Siles Zuazo in 1956 zelf staatshoofd werd, verkeerde het land echter in een economische chaos en was met name de centrale vakorganisatie COB uiterst ontevreden. Deze bond organiseerde dan ook hetzelfde jaar nog een algemene staking uit protest tegen de door het Internationale Monetaire Fonds (IMF) afgedwongen bezuinigingsmaatregelen.

Siles Zuazo ging toen in zijn presidentiële paleis in hongerstaking om de bevolking te overtuigen van zijn beleid. Hiermee wist hij de staking te breken.

Van 1960-1963 was Siles Zuazo ambassadeur in Uruguay en in 1963-1964 in Spanje. Paz Estenssoro was van 1960-1964 opnieuw president.

In mei 1964 verzette Siles Zuazo zich met de toenmalige leider van de Revolutionaire Linksnationalistische Partij (PRIN), Juan Lechin, tegen de kandidatuur van Paz Estenssoro voor een derde ambtstermijn als president, hoewel deze op 31 mei 1964 toch werd gekozen.

In nov. 1964 werd de MNR-regering ten val gebracht door de vice-president, gen. Rene Barrientos. Die staatsgreep waarmee het militaire tijdperk begon had de actieve steun van Siles Zuazo.

De revolutie van 1952 – nationalisering van de tinmijnen, landhervorming, algemeen kiesrecht – werd onder Barrientos teruggeschroefd. Siles Zuazo ontwikkelde zich in deze periode tot de belangrijkste verdediger van de democratie in Bolivia, en voerde felle oppositie tegen de wisselende militaire junta's en uiterst rechtse machthebbers als Hugo Banzer Suarez (1971-1978).

Siles Zuazo brak definitief met Paz Estenssoro, toen deze besloot gen. Banzer te steunen en richtte in 1971 zijn eigen politieke partij op, de Nationalistische Linkse Revolutionaire Beweging (MNR-I). Deze partij besloot in 1976 in Caracas met de Beweging van Revolutionair Links (MIR) en de Boliviaanse Communistische Partij samen te gaan in de Volksdemocratische Eenheid (UDP).

De nieuwe linkse eenheidscoalitie won drie achtereenvolgende jaren de verkiezingen: in 1978, toen de verkiezingen door fraude en vervolgens door een staatsgreep ongedaan werden gemaakt, in 1979, toen de vereiste absolute

De pas gekozen president van Bolivia, Hernan Siles Zuazo kondigt op een persconferentie in Lima (Peru) op 6 oktober aan, dat hij een regering van nationale eenheid wil vormen die met een „oorlogseconomie" het land uit de problemen moet halen. Siles Zuazo leefde twee jaar in ballingschap in Peru.

Weekblad 51ste jaargang No. 2660, pag. 33455-33470

meerderheid niet werd behaald, en in 1980 (29-6) toen Siles Zuazo 34,05% van de stemmen op zich uitgebracht zag.
Voordat het net gekozen parlement echter bijeen kon komen om de benoeming van Siles Zuazo te bekrachtigen, pleegde gen. Luis Garcia Meza op 17 juli een staatsgreep en werd de grondwet buiten werking gesteld. Siles Zuazo dook onder en vertrok vervolgens in ballingschap naar Peru.

Reorganisatie strijdkrachten. Medezeggenschap voor arbeiders

Daar Siles Zuazo moet kunnen rekenen op de steun van het sterk verdeelde leger, was één van zijn eerste daden op 10 okt. de vervanging van de opperbevelhebbers van landmacht, luchtmacht en marine.
Generaal Simon Sejas Tordoya is benoemd tot opperbevelhebber van de landmacht. In de gematigd progressieve regering van generaal Juan José Torres was deze chef-staf.
Schout-bij-nacht Wilfredo de la Barra is benoemd tot opperbevelhebber van de marine, een weinig belangrijk onderdeel van het leger in een land dat geheel door bergen en oerwouden wordt omgeven. Tot hoofd van de luchtmacht is benoemd gen. Muñoz Revollo, die in het verleden ook al eens minister van transport is geweest.

Een ander urgent probleem is de economische situatie. Bolivia is bankroet, het volk lijdt honger. Om de crisis te lijf te gaan heeft president Siles Zuazo „een oorlogseconomie" aangekondigd en gezegd dat hij onmiddellijk met de internationale banken gaat onderhandelen om uitstel van betaling van de buitenlandse schuld van $ 4 mrd. Siles Zuazo wil ook de afgebroken onderhandelingen met het Internationale Monetaire Fonds weer opnemen, hoewel de machtige vakcentrale COB zich al heeft uitgesproken tegen een akkoord met het IMF.
Siles Zuazo kondigde op 10 okt. aan dat hij arbeidersmedezeggenschap in bedrijven wil gaan invoeren. Hij wil beginnen in de overheidsbedrijven, die ongeveer 70% uitmaken van de Boliviaanse economie. Wanneer en in hoeverre deze hervorming ook voor het particuliere bedrijfsleven wordt ingevoerd liet Siles Zuazo nog in het midden.

Oorzaken machtsoverdracht van militairen aan burgers

Al maandenlang werden overal in het land stakingen gehouden, wegblokkades opgeworpen en hongermarsen georganiseerd. Uit alle lagen van de bevolking nam het verzet tegen de junta en haar maatregelen toe.
Vooral tegen de economische maatregelen werd heftig geprotesteerd omdat daarmee de aanschaf van de eerste levensbehoeften in direct gevaar kwam. Melk, brood, vlees, eieren, alles ging in prijs omhoog. Sommige produkten werden 400 tot 600% duurder.
De waarde van de Boliviaanse munteenheid, de peso, was, volgens de *International Herald Tribune* (11-10) sinds midden 1981 met 900% gedaald.
Omdat de deviezen op zijn, en door de lage tinprijs op de wereldmarkt ook bijna niet worden aangevuld (tin is nog steeds Bolivia's belangrijkste exportprodukt) kan er niets meer worden ingevoerd.
Op 15 sept. namen 100.000 mensen, daartoe opgeroepen door de overkoepelende vakcentrale COB, in La Paz deel aan een hongermars.
Op 17 sept. begon op initiatief van de COB een algemene staking van onbepaalde tijd.
In de mijndistricten Huanuni en Catavi-Siglo, de traditionele bolwerken van het mijnwerkersverzet in Bolivia, werd al twee weken gestaakt. Ook in augustus werd daar uitgebreid gestaakt.
De sociale onrust bereikte op 17 sept. 's avonds een hoogtepunt in Sucre, de op een na grootste stad van het land. In deze stad werden bij een treffen tussen veiligheidstroepen en demonstranten vier mensen gedood, zo werd door het ministerie van binnenlandse zaken bekendgemaakt.
Diezelfde dag besloot de legerleiding, na drie dagen overleg, de macht over te dragen aan een burgerregering. In een radioboodschap tot de bevolking verklaarde president Vildoso Calderon, die benoemd was om het land naar de verkiezingen te leiden die op 24 april 1983 hadden moeten plaatsvinden waarna een burgerbewind zou volgen, dat het in 1980 gekozen parlement bijeen zou komen, zodra de uitslag van de toen gehouden verkiezingen rechtsgeldig was bevonden.
Op 23 sept. deelde het nationale gerechtshof dat de uitslag moest controleren mee, dat deze rechtsgeldig was bevonden, waarna de parlementariërs een nieuwe president konden kiezen.
Op 18 sept. gelastte de COB de toen twee dagen durende algemene staking van onbepaalde tijd af. De COB had de verkiezing van een burgerpresident als voorwaarde voor beëindiging van de staking gesteld.
Ondanks de oproep van de COB om weer aan het werk te gaan, besloten de mijnwerkers, volgens de *NZZ* (23-9), op 20 sept. hun staking voort te zetten.
Woordvoerders van de mijnwerkers wezen erop, dat hun staking slechts een economische en geen politieke bedoeling had. De mijnwerkers eisten een aanpassing van hun lonen aan de inflatie (500%).

WEST-EUROPA

BELGIË

EG-BESCHIKKING I.Z. DE ONTWIKKELINGSZONES

Op 22 juli heeft EG-commissaris F. H. J. J. Andriessen een beschikking gegeven in zake het jarenlang slepende conflict over de afbakening van de ontwikkelingszones in België, binnen welke krachtens de wet op de economische expansie van 30 dec. 1970 bijzondere investeringsstimulansen toegekend kunnen worden. Bij toepassing van objectieve criteria werden in Vlaanderen slechts enkele arrondissementen als ontwikkelingszone erkend, in tegenstelling tot Wallonië, waar nagenoeg op het hele grondgebied expansiehulp mag worden verleend.
Begin september leidde de EG-beschikking tot politieke spanningen.

Op 7 sept. zei minister van economische zaken, Mark Eyskens, de EG-beschikking te betreuren, omdat zij op een ogenblik komt waarop de werkloosheid in Vlaanderen sterk toeneemt. De EG-beschikking heeft tot gevolg dat de deelregeringen, en meer bepaald de Vlaamse regering, in bepaalde streken geen steun meer mogen verlenen aan investeringen. Eyskens kondigde aan dat een aantal wisseloplossingen wordt overwogen. De expansiewetgeving kan worden herzien ten einde de bestaande steunmaatregelen door fiscale tegemoetkomingen te vervangen. Het begrip Kleine en Middelgrote Ondernemingen (KMO) kan worden verruimd. Tenslotte zei Eyskens dat men zal experimenteren met tewerkstellingszones in Vlaanderen, Wallonië en Brussel. (Ter zake bereikte de regering op 24 sept. een akkoord over een voorontwerp van wet).
Eyskens' verklaring en de geopperde mogelijkheden om de EG-beschikking in Vlaanderen te omzeilen lokten heel wat protest uit vanwege Franstalige politieke kringen. Men hekelde het cynisme van de minister van economische zaken en stelde dat de EG eindelijk officieel heeft bevestigd dat Vlaanderen sedert 10 jaar ten onrechte door de Belgische staat is begunstigd.
Aan Vlaamse zijde kwam er protest vanwege de SP en de VU. Gewezen minister van economische zaken Claes (SP) betreurde dat premier Martens geen topoverleg heeft gepleegd met de voorzitter van de EG-commissie, zoals hij destijds had voorgesteld. Hierop kwam een scherpe repliek van premier Martens, die liet weten dat het regeerakkoord en alle beslissingen van de regering en de deelregeringen strikt en correct werden uitgevoerd. Martens wreef Claes een „deontologische" fout aan wegens schending van het geheim van beraadslaging in de ministerraad.
Hugo Schiltz, VU-minister van de Vlaamse regering, verklaarde dat de EG-beschikking duidelijk aantoont dat met twee maten en twee gewichten wordt gewerkt. Hij protesteerde tegen de schromelijke onrechtvaardigheid en laakte de laksheid van de centrale regering, die geen stap zou hebben ondernomen om de nadelige EG-criteria om te buigen.
De voorzitter van de Vlaamse regering, Gaston Geens, reageerde echter gematigd. Hij merkte op dat krachtens de expansiewet van 30 dec. 1970 de ontwikkelingszones slechts 25% van de totale bevolking mogen uitmaken. Met de EG-beschikking zit men in Vlaanderen nog aan 26,8 procent. Maar het probleem doet zich vooral voor in Wallonië, dat nagenoeg in zijn geheel

als ontwikkelingsgebied is erkend. Voorts blijft de algemene expansiewet van 1959 van kracht, alsook de wet van 1978 over de steun aan de KMO's.
De Waalse gewestminister voor economie, J.-M. Dehousse, beoordeelde de EG-beschikking positief. Eindelijk wordt erkend dat Wallonië jarenlang niet heeft gekregen waarop het recht heeft. Voor Eyskens heeft de EG altijd gelijk als het gaat om de begroting, de index of het Waalse staal. Nu vindt Eyskens natuurlijk dat de EG ongelijk heeft, aldus Dehousse, die later nog opmerkte dat Eyskens zelf de idee van de fiscalizering van de expansiehulp heeft gekelderd.
Binnen de nationale regering ontstond ook een dispuut over de door Eyskens geopperde uitwijkmogelijkheden. Begrotingsminister Maystadt merkte openlijk op dat de begroting 1982 noch het ontwerp van begroting 1983 voorzien in een nieuw stelsel van fiscale hulp aan ondernemingen. Die mogelijkheid werd uitdrukkelijk uitgesloten tijdens de begrotingsronde van juli j.l., aldus Maystadt.

Op 10 sept. maakte de kabinetsraad een einde aan woord en wederwoord. De regering besliste de EG-beschikking te aanvaarden. Zij zal onverkort worden uitgevoerd in de gevallen waarvoor de nationale regering bevoegd is.
Op het louter technische vlak dient nog opgemerkt dat de EG-beschikking niets wijzigt aan het kredietenpakket voor expansiehulp en aan de bestaande verdeling tussen Vlaanderen en Wallonië. De verdeelsleutel – ⅓ bevolking, ⅓ oppervlakte, ⅓ opbrengst van de personenbelasting – ligt grondwettelijk vast en de aanwending van de kredieten voor andere doeleinden is vrij.

Beschikking

Hier volgt de tekst van de eerste vier artikelen uit de beschikking van EG-commissaris Andriessen.

Artikel 1.

Het Koninkrijk België mag alleen steun verlenen op basis van het ontwerp tot vaststelling van ontwikkelingszones, dat bij schrijven van 14 november 1980 bij de Commissie is aangemeld, in de volgende arrondissementen of gedeelten van arrondissementen en onder de volgende voorwaarden:
a. tot een limiet van 20% netto subsidie-equivalent van de investering of 3.500 Ecu per geschapen arbeidsplaats tot een maximum van 25% netto subsidie-equivalent van de investering;
– provincie Henegouwen:
arrondissement Bergen; arrondissement Charleroi; noorden van het arrondissement Thuin, gevormd door de gemeenten Anderlues, Binche en Morlanwelz; zuiden van het arrondissement Zinnik, gevormd door de gemeente La Louvière en Le Roeulx;
– provincie Limburg:
arrondissement Hasselt; arrondissement Maaseik; arrondissement Tongeren;
– provincie Luik:
arrondissement Luik;
– provindie Luxemburg:
zuiden van het arrondissement Aarlen, gevormd door de gemeenten Aubange en Messancy; zuiden van het arrondissement Virton, gevormd door de gemeenten Musson, St.-Léger en Virton.
De indeling van het zuidelijk gedeelte van de arrondissementen Aarlen en Virton in de provincie Luxemburg in deze categorie regio's waar de maximum-steunintensiteit 20% netto subsidie-equivalent kan bedragen, wordt op 31 december 1983 beëindigd.
De indeling in deze categorie van de arrondissementen Hasselt, Maaseik en Tongeren in de provincie Limburg wordt beperkt tot een periode van drie jaar met dien verstande dat de Commissie voor het verstrijken van deze termijn zal overgaan tot een nieuwe analyse van de sociaaleconomische situatie van deze zones.

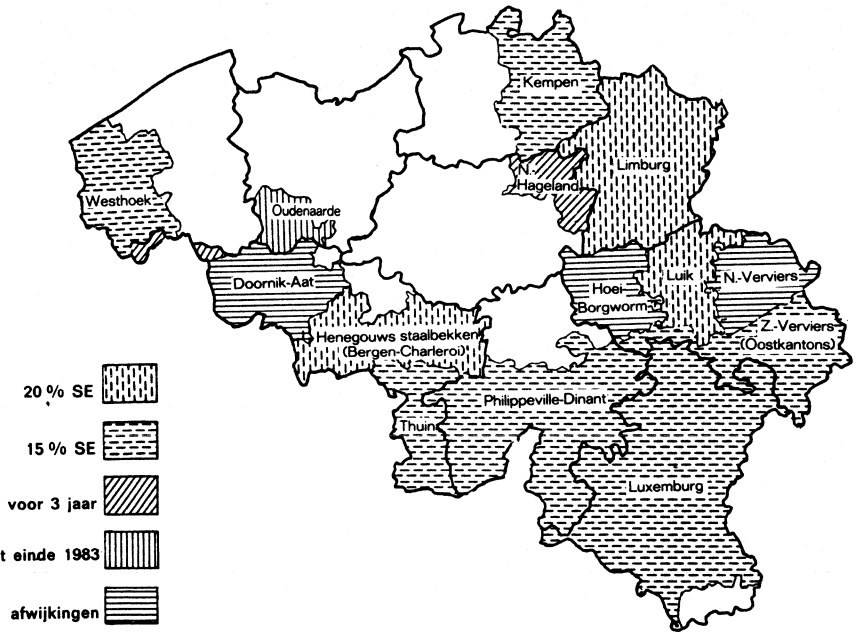

b. tot een limiet van 15% netto subsidie-equivalent van de investering of 2.500 Ecu per geschapen arbeidsplaats tot een maximum van 20% netto subsidie-equivalent van de investering:
– provincie Antwerpen:
arrondissement Turnhout;
– provincie Brabant:
„Noord-Hageland" gevormd door de gemeenten Aarschot, Begijnendijk, Bekkevoort, Diest, Geetbets; Holsbeek, Kortenaken; Linter, Scherpenheuvel-Zichem, Tielt-Winge en Zoutleeuw in het arrondissement Leuven;
– provincie Henegouwen:
arrondissement Moeskroen; arrondissement Thuin met uitzondering van het noordelijk gedeelte als omschreven sub a);
– provincie Luik:
zuiden van het arrondissement Hoei, gevormd door de gemeenten Clavier, Ferrières, Hamoir en Ouffet; zuiden van het arrondissement Verviers, gevormd door de gemeenten Amel, Büllingen, Burg-Reuland; Bütgenbach, Lierneux, Malmédy, Saint-Vith, Stavelot, Stoumont, Trois-Ponts en Waimes;
– provincie Luxemburg:
arrondissement Aarlen met uitzondering van het zuidelijk gedeelte als omschreven sub a); arrondissement Bastenaken; arrondissement Marche-en-Famenne; arrondissement Neufchâteau; arrondissement Virton met uitzondering van het zuidelijk gedeelte als omschreven sub a);
– provincie Namen:
arrondissement Dinant; zuiden van het arrondissement Namen, gevormd door de gemeenten Gesves, Mettet en Ohey; arrondissement Philippeville;
– provincie Oost-Vlaanderen:
arrondissement Oudenaarde;
– provincie West-Vlaanderen:
arrondissement Diksmuide; arrondissement Ieper; arrondissement Veurne.
De verlening van steun in het arrondissement Oudenaarde in de provincie Oost-Vlaanderen wordt op 31 dec. 1983 beëindigd.
De verlening van steun in het arrondissement Moeskroen in de provincie Henegouwen en in het Noord-Hageland in het arrondissement Leuven wordt beperkt tot een periode van drie jaar, te rekenen vanaf de datum van deze beschikking, met dien verstande dat de Commissie voor het verstrijken van deze termijn zal overgaan tot een nieuwe analyse van de sociaaleconomische situatie van deze zones.

Artikel 2.

In de arrondissementen Aat, Borgworm en Doornik, alsmede in de noordelijke gedeelten van de arrondissementen Hoei en Verviers, die niet als ontwikkelingszones zijn ingedeeld, kan het Koninkrijk België echter in afwijking van deze beschikking regionale steun verlenen na voorafgaande aanmelding bij de Commissie conform artikel 93, lid 3 van het EEG-Verdrag en na beslissing van de Commissie waarin wordt vastgesteld dat deze steun rechtstreeks beoogt de werkgelegenheidsstituatie welke het gevolg is van de moeilijkheden, die door de crisis van de EGKS-industrieën in de aan de bovengenoemde arrondissementen of gedeelten van arrondissementen grenzende kolen- en staalbekkens zijn veroorzaakt, te verhelpen.

Artikel 3.

Het Koninrijk België doet de Commissie voor het einde van het eerste halfjaar van elk jaar een verslag toekomen waarin het bedrag van de verleende regionale steun, van de betrokken investeringen alsmede het aantal betrokken gevallen wordt aangegeven; deze gegevens dienen regionaal te worden onderverdeeld aan de hand van de regio's van niveau III van de Nomenclatuur van de Territoriale eenheden voor de Statistiek van het Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen alsmede sectorieel aan de hand van de twee cijfercodes van de Algemene systematische bedrijfsindeling in de Europese Gemeenschappen van het Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen.
Voorts doet het Koninkrijk België de Commissie op haar verzoek de noodzakelijke gegevens

toekomen om haar in staat te stellen over te gaan tot het onderzoek van een bepaald aantal individuele gevallen.

Artikel 4.

De verlening van steun uit hoofde van deze beschikking doet niet af aan nakoming van bestaande of toekomstige bijzondere regels welke van toepassing zijn op de in bepaalde sectoren verleende steun.

(Vor. ber. pag. 151/1)

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

SOCIAAL-ECONOMISCH PROGRAMMA NIEUWE COALITIE VAN CDU/CSU EN FDP

Op pag. 641 e.v. is verslag uitgebracht van de regeringswisseling in Bonn, waar een coalitie van SPD en FDP plaats moest maken voor een coalitie van CDU/CSU en FDP onder bondskanselier Kohl.

De liberale ministers hadden op 17 sept. het kabinet-Schmidt verlaten (pag. 643/3 e.v.) en op 20 sept. begonnen coalitie-onderhandelingen tussen delegaties van CDU/CSU en FDP. FDP-partijleider Hans-Dietrich Genscher had graag gezien, dat zijn partijgenoot Gerhart Baum, ex-minister van binnenlandse zaken, deel zou uitmaken van de onderhandelingsdelegatie. De Beierse minister-president en voorzitter van de CSU, Franz-Josef Strauss, noemde echter op 21 sept. Baum – symbool van een links en vrijzinnig liberalisme – „niet acceptabel" en Stoiber, secretaris-generaal van de CSU, noemde Baum iemand, die „de veiligheidsdiensten heeft verzwakt en de bestrijding van staatsgevaarlijke elementen op onverantwoorde wijze heeft verslapt".

CDU/CSU en FDP sloten hun coalitieonderhandelingen op 28 sept. af met een akkoord, dat hoofdzakelijk ging over het te voeren financiële en sociaal-economische beleid. Dit akkoord werd door de beoogde minister van financiën, Gerhard Stoltenberg (CDU), minister-president van Sleeswijk-Holstein, aan de pers gepresenteerd.

Het bleek, dat de nieuwe regering er naar streefde met kortingen op de sociale uitgaven, belastingverhogingen en prikkels voor investeerders de begrotingsproblemen op te lossen. Het verwachte financieringstekort van de overheid in 1983 van 46 à 48 mrd D-mark werd door verdere ombuigingen teruggebracht tot 38 mrd D-mark.

De totale overheidsuitgaven mochten een bedrag van 250 mrd D-mark niet overschrijden.

Stoltenberg sprak voor de pers van „eerste stappen ter beperking van de chaotische tekort-cijfers".

De concreet te treffen maatregelen waren de volgende:

- De BTW wordt per 1 juli 1983 van 13 naar 14 procent verhoogd;
- inkomens boven 50.000 D-mark per jaar (alleenstaanden) en 100.000 D-mark (gehuwden) moeten in 1983 en 1984 vijf procent van hun belastingschuld als renteloos voorschot aan de overheid afdragen. Het wordt later terugbetaald;
- De gebruikelijke aanpassing van de pensioenen wordt een half jaar uitgesteld tot 1 juli 1983;
- werklozen krijgen een geringere subsidie voor de bekostiging van pensioenfondsverplichtingen;
- studiebeurzen voor scholieren vervallen, subsidiebeurzen voor studenten krijgen de vorm van renteloos voorschot;
- de kinderbijslag wordt verlaagd met uitzondering van de lage inkomensklasse;
- De eigen bijdrage van 5 mark per dag bij verblijf in het ziekenhuis wordt tot 14 dagen toe in rekening gebracht (was zeven dagen);
- Zoals ook de links-liberale coalitie al van plan was wordt de salarisverhoging voor ambtenaren vijf maanden opgeschort.

Behalve deze maatregelen zijn er ook plannen om investeerders extra voordelen te bieden. Zo zal het huurrecht worden veranderd ten gunste van de verhuurders om hun het investeren in verhuurobjecten weer aantrekkelijker te maken.

Bovendien komt er in de Bondsrepubliek nu ook een regeling die kopers van een nieuwe woning renteaftrek mogelijk maakt. Dit bestaat op dit moment nog niet.

Het programma moet, aldus Stoltenberg, worden beschouwd als het begin van een langdurige saneringsoperatie. Volgend voorjaar wil het kabinet-Kohl verdere plannen voorleggen om het budget te herstructureren en de investeringsquote te verhogen.

Het nieuwe programma geldt als een gematigd ombuigingsprogramma. Tere punten die de relatie met de vakbeweging bij voorbaat zouden vertroebelen zijn achterwege gebleven. Door FDP-ex-minister Otto graaf Lambsdorff voorgestelde drastische reductie van de werkloosheidsuitkering is niet overgenomen, evenmin een een- of meerdaagse loonderving in geval van ziekte.

Daarentegen zijn de belastingen voor hoge inkomens, zij het vooral symbolisch, nu verhoogd om een solidariteitsoffer zichtbaar te maken.

Kwesties van het binnenlands beleid, anders dan sociaal-economische zaken, waren in het akkoord minder concreet geregeld. Zo was het hele beleid inzake rechtspolitiek, waarvoor in het kabinet-Schmidt minister Baum van binnenlandse zaken verantwoordelijk was geweest, op de laatste pagina van het akkoord samengevat onder de kop „Overige". Op deze pagina stond hoofdzakelijk geschreven hoe de stroom van asielzoekenden moest worden beperkt en hoe voor gastarbeiders met premies de terugkeer naar het moederland aantrekkelijk kan worden gemaakt.

Een beeld van de regeringsbank in de Westduitse Bondsdag op 17 sept., na het vertrek van de liberale ministers uit de coalitie van SPD en FDP: vier lege stoelen; geheel rechts bondskanselier Schmidt.

Over de kwestie van het „Radikalenbesluit" werd gezegd, dat er een commissie moest komen, die voor 1 april 1983 een mening moest hebben geformuleerd.

Samenstelling kabinet

Bondskanselier Kohl, die op 1 okt. met behulp van de zg. „constructieve motie van wantrouwen" door de Bondsdag als zodanig was verkozen, werd nog op dezelfde dag beëdigd.
Op 4 okt. maakte de bondskanselier de volledige samenstelling van zijn kabinet bekend. Het bleek te bestaan uit acht leden van de CDU, vier leden van de CSU en vier leden van de FDP. Van de vier ministers van de FDP in het vorige kabinet keerden er drie – Genscher, Lambsdorff en Ertl – in het nieuwe kabinet op hun oude posten terug. De FDP verloor het ministerie van binnenlandse zaken, dat in het kabinet-Schmidt was beheerd door Gerhart Baum. In het nieuwe kabinet viel binnenlandse zaken toe aan Friedrich Zimmermann van de CSU.
De volledige samenstelling van het kabinet is als volgt:

Bondskanselier – Helmut Kohl (CDU);
vice-kanselier en minister van buitenlandse zaken – Hans-Dietrich Genscher (FDP);
binnenlandse zaken – Friedrich Zimmermann (CSU); justitie – Hans A. Engelhard (FDP); financiën – Gerhard Stoltenberg (CDU); economische zaken – Otto graaf Lambsdorff (FDP); voedselvoorziening, landbouw en bosbouw – Josef Ertl (FDP); intern-Duitse betrekkingen – Rainer Barzel (CDU); arbeid en sociale zaken – Norbert Blüm (CDU); defensie – Manfred Wörner (CDU); jeugd- en familiezaken en gezondheidszorg – Heiner Geissler (CDU); verkeer – Werner Dollinger (CSU); post en telecommunicatie – Christian Schwarz-Schilling (CDU); ruimtelijke ordening, bouwnijverheid en stedenbouw – Oscar Schneider (CSU); wetenschappelijk onderzoek en technologie – Heinz Riesenhuber (CDU); onderwijs en wetenschappen – Dorothee Wilms (CDU); economische samenwerking (ontwikkelingshulp) – Jürgen Warnke (CSU).

Als parlementair staatssecretaris werden op 4 okt. de volgende leden van de Bondsdag benoemd:

Bij de bondskanselier – Philipp Jenninger (CDU) met de titel staatsminister; Friedrich Vogel (CDU) met de titel staatsminister; en Peter Lorenz (CDU); buitenlandse zaken – Alois Mertes (CDU) met de titel staatsminister; en Jürgen W. Möllemann (FDP) met de titel staatsminister; binnenlandse zaken – Carl-Dieter Spranger (CSU) en Horst Waffenschmidt (CDU); justitie – Hugo Klein (CDU); financiën – Hansjörg Häfele (CDU); en Friedrich Voss (CSU); economische zaken – Martin Grüner (FDP); voedselvoorziening, landbouw en bosbouw – Georg Gallus (FDP); intern-Duitse betrekkingen – Ottfried Hennig (CDU); arbeid en sociale zaken – Wolfgang Vogt (CDU); en Heinrich Franke (CDU); defensie – Peter-Kurt Würzbach (CDU); en Kurt Jung (FDP); jeugd- en familiezaken en gezondheidszorg – Irmgard Kawatzki (CDU); verkeer – Dieter Schulte (CDU); post en telecommunicatie – Wilhelm Rawe (CDU); ruimtelijke ordening, bouwnijverheid en stedenbouw – Friedrich-Adolf Jahn (CDU); wetenschappelijk onderzoek en technologie – Albert Probst (CSU); onderwijs en wetenschappen – Anton Pfeifer (CDU); economische samenwerking – Volkmar Köhler (CDU).

Commentaar

De machtswisseling in Bonn werd op 2 okt. in het *NRC/H'blad* aldus becommentarieerd:

De Westduitse bondskanselier heet niet langer Helmut Schmidt. Een periode van acht jaar is ten einde: een grote verandering voor de Bondsrepubliek, de Westelijke bondgenoten van dat land en de landen in Oost-Europa. Want de kleine man uit Hamburg, die aanvankelijk voornamelijk opviel door zijn grote mond, groeide uit tot het belangrijkste politieke talent van West-Europa, tot de best geïnformeerde, intellectueel meest overtuigende staatsman van het oude werelddeel. Steeds meer torende de afgelopen jaren de kleine Duitse kanselier boven het internationale politieke landschap uit.
Schmidt was de eerste bondskanselier, die het puin van het Duitse nazi-verleden niet meer hoefde te ruimen. Adenauer en Brandt hadden dat vóór hem, respectievelijk in westelijke en oostelijke richting, gedaan. Schmidt was de eerste leider van een Duitsland, dat weer recht op zelfvertrouwen mocht hebben. Hij was van dat nieuwe zelfvertrouwen een opmerkelijke tolk.
Vanaf 1974 stuurde de kanselier dan ook met vaste hand het middelgrote Duitse schip van staat. Economisch bleef het kompas op de sociale markteconomie staan, maatschappelijk bleef het vaandel van vrijheid en grotere ongedwongenheid in top, in de buitenlandse politiek werd de relatie met Parijs bevestigd, de volwassenheid en de verwantschap met de Verenigde Staten benadrukt en de relatie met Moskou en de Oosteuropese buren verder ontscherpt. Continuïteit heette deze koers die met recht bewondering afdwong omdat hij de Bondsrepubliek steeds nadrukkelijker voerde naar een volwassen democratische samenleving.
Tijdens Schmidts kanselierschap viel ook de uitdaging aan de Bondsrepubliek door de terroristen en hun sympathisanten. Vlekkeloos mag de reactie op deze uitdaging niet altijd verlopen zijn; er kan geen twijfel aan bestaan dat Helmut Schmidt er veel toe heeft bijgedragen dat de Bondsrepubliek niet afgleed naar een politiestaat, maar veeleer langzaam maar zeker de grotere ruimte en het vrijere geestelijk klimaat ontwikkelde waar diegenen, die zich zorgen maakten over de geleidelijke verstening van de Duitse samenleving, om vroegen.
Schmidts kanselierschap werd onhoudbaar omdat de sociaal-democratisch-liberale constellatie, waarop zijn regering gebaseerd was, uiteen brak. De economische problemen in West-Duitsland waren daar niet vreemd aan; evenmin de opkomst als politieke macht van de groene milieupartij hand in hand met de totale versukkeling van de liberale Freie Demokratische Partei die in de huidige Bondsdag op de wip zit. Het is evenwel onzin om, zoals de nu aan de macht komende christen-democratische partij doet, te beweren dat na dertien jaren links-liberaal regime Schmidt het veld moest ruimen omdat de Duitse staat door crises geschokt wordt.
De Bondsrepubliek heeft problemen zoals praktisch alle staten in de Westelijke wereld. Maar het inflatiepercentage is er laag; de werkloosheid met 7,4 procent relatief niet hoog en de gemiddelde levensstandaard is onder de kanselierschappen van Brandt en Schmidt met gemiddeld een derde gestegen. Een puinhoop laat de aftredende kanselier bepaald niet achter.
Dit betekent niet dat het politieke bestel in blakende gezondheid verkeert. De grote volkspartijen CDU/CSU en SPD vertonen weinig visie en vaart. De verburgerlijking is groot en de muziek ontbreekt. Het aantal mensen dat de politiek geen warm hart meer toedraagt neemt bovendien toe, zoals te zien is aan het electorale succes van de alternatieve partij van radicaal-conservatieve woudlopers. Zonder gevaren is de situatie niet en het aftreden van een man met een formaat van Helmut Schmidt is zorgwekkend.
Dit geldt vooral omdat de man die het roer van hem overneemt niet indrukwekkend is. Men moet maar hopen dat de monoglotte provinciaal Kohl zijn reputatie gestand doet en in staat blijkt een aantal voortreffelijke, wereldwijze figuren om zich heen te verzamelen.
Het is merkwaardig dat Kohl, een man van 52 jaar en de eerste Duitse bondskanselier uit een generatie die de volwassenheid pas na de Tweede Wereldoorlog bereikte, zo weinig de internationale oriëntatie van zijn generatie weerspiegelt. Na een Atlantische Hamburger stapt met hem een continentale katholiek uit het Rijnlandse binnenland de kanselarij binnen.
In Washington, waar een ander soort provincialisme hoogtij viert, lijkt men te denken dat het met Kohl prettiger kersen eten zal zijn dan met de koele, kritische econoom Schmidt. Dit staat zeker nog te bezien. Het hoge niveau, waarop Schmidt aan het internationale spel deelnam, zal zeker allerwegen worden gemist: aan beide kanten van de Atlantische Oceaan zowel als aan de andere kant van het mede door Schmidts toedoen wat minder ondoordringbare ijzeren gordijn.

Portret Helmut Kohl

Helmut Kohl is op 3 april 1930 in Ludwigshafen geboren. Hij maakte nog net in geïmproviseerd uniform het einde van de Tweede Wereldoorlog mee. Een broer van hem was in deze oorlog gesneuveld.
Kohl studeerde geschiedenis, werkte even bij de gemeentewerken en kwam in de regionale politiek terecht. Steeds was hij de jongste, ook in 1969 toen hij minister-president van Rijnland-Palts werd. Hier regeerde hij als een kleine keurvorst in het hart van het oude Centrumkatholicisme: een conservatief-overzichtelijke wereld voorzien van een stevige scheut sociale leer naar de beroemde pauselijke encycliek Rerum Novarum. De Kolping-huizen van de katholieke arbeidersbeweging leven in de Palts nog altijd en zijn er niet zoals elders slechts nog namen op gebouwen die al lang een andere bestemming hebben gekregen.
De jonge premier Helmut Kohl straalde in zijn eerste jaren. Deze glans kwam vooral voort uit de handigheid en frisheid waarmee hij originele politici rondom zich heen wist te verzamelen. Vanuit Mainz, de hoofdstad van Rijnland-Palts, kwamen prikkelende nieuwe ideeën van minister Heiner Geissler over de „nieuwe sociale kwestie". Daarmee bedoelde hij de verwaarlozing van allerlei groepen die in tegenstelling tot werkgevers en werknemers niet over een machtsapparaat beschikten, zoals bejaarden, de kleine middenstand en dergelijke.
De glans van Helmut Kohl had nog andere redenen: hij was voor Duitse begrippen een ongelooflijk jonge deelstaatpremier en zijn onstuimige elan en spreekwoordelijk snelle tred werkten bijna als een levenselixer op een partij die totaal ontredderd was. Twintig jaar lang immers had de christen-democratie het land geregeerd (1949-1969) en de partijbonzen hadden zich geleidelijk zozeer met het staatsapparaat geïdentificeerd dat zij de oppositiebanken niet konden verdragen. In deze vastgeroeste CDU werd iedere frisse wind dankbaar in ontvangst genomen. Met Kohl kon de partij voor de dag komen – veel verongelijkte machthebbers van gisteren waren weliswaar niet bereid om hun politiek te veranderen maar grepen iedere imago-verbetering dankbaar aan.
Na het lijsttrekkerschap van Rainer Barzel en de verpletterende nederlaag van deze op zichzelf geroutineerde en intelligente politicus in

1972 kwam de opmars van de 1.91 m lange Kohl, de „reus van Mainz". Eerst werd hij partijvoorzitter in 1973 en in 1976 lijsttrekker van de christen-democraten. Dat lijsttrekkerschap kon hij overigens slechts verwerven via een coup tegen de Beierse zusterpartij. Strauss werd eenvoudigweg voor een voldongen feit gesteld.
De rekening kwam overigens prompt en het is goed om daar even aan te herinneren met het oog op de verdere politieke profilering van Helmut Kohl. Strauss was overrrompeld, maar diens militante conservatisme werd onmiddellijk daarop tegen het scheenbeen van lijsttrekker Helmut Kohl geslingerd. Op zekere dag in de voorbereidingsfsae van de campagne '76 belandde volledig onverwachts de Beierse verkiezingsslogan voor Helmut Kohl op het kantoor van de CDU-centrale in Bonn: „Vrijheid of socialisme". Kohl werd op deze manier in een polariserende verkiezingscampagne gedrongen die deze Rijnlander van het midden – voortbordurend op de vooroorlogse katholieke Centrumpartij – helemaal niet had gewild.
De verkiezingen zelf brachten voor Helmut Kohl echter een ongelooflijk resultaat: 48,6 procent van de stemmen en slechts een paar honderdduizend te weinig voor de absolute meerderheid.
Helmut Kohl ging als leider van een oppositiepartij naar Bonn. Zijn premierschap in Rijnland-Palts gaf hij op en hij werd fractieleider van de christen-democratische CDU/CSU in de hoop en aanvankelijk ook in de vaste veronderstelling dat de liberalen spoedig met hem een regering zouden vormen. Had immers FDP-voorzitter Walter Scheel tevoren niet gezegd dat er voor de links-liberale coalitie „een tijd komt waarin het vat der gemeenschappelijkheden leeg is"?
Voor Helmut Kohl werden het echter bittere jaren. Helmut Schmidt herstelde zich verrassend goed van zijn inzinking in 1976 en verwierf voor zijn land en voor zichzelf allengs meer gezag. Eerst in de spannende maanden van de Schleyer-ontvoering in 1977 en daarna ook op het internationale parket, waar het duo Schmidt-Giscard niet meer weg te denken was bij belangrijke beslissingen.
In de CDU groeide intussen de frustratie en werd aan Kohls stoelpoten gezaagd. Bovendien werd Helmut Kohls misstap duidelijk: het ontslag als premier had hem van zijn concrete machtsbasis vervreemd en dat wreekt zich in een partij die zo weinig homogeen is en bij gemis aan feitelijke macht in Bonn in wezen uiteenvalt in een reeks elkaar beconcurrerende regionale vorsten en sociale belangen. Strauss' voorspelling („Helmut Kohl zal nooit bondskanselier worden") leek waarheid te worden en Kohls retorische zwakte en provincialisme werden door alle regionale CDU-vorsten openlijk bespot.
In het jaar 1979 verzoende hij zich er ook mee dat hij de bijna maniakaal nagestreefde titel – bondskanselier – nooit zou kunnen bereiken. Om Strauss als kanseliers-kandidaat te verhinderen had Helmut Kohl nog net de macht om een CDU-kandidaat (Ernst Albrecht, premier van Nedersaksen) naar voren te schuiven, maar zelfs deze opzet werd door de zuidelijke christen-democraten verhinderd. Op 3 juli 1979 was de kandidatuur van Franz Josef Strauss een voldongen feit.
Voor de getergde oppositieleider in Bonn was het een cruciaal moment: hij gooide het bijltje er niet bij neer, maar begon een loyale campagne ten gunste van Franz Josef Strauss en prompt gebeurde wat Helmut Kohl had gedacht: de christen-democraten leden een nederlaag van de eerste orde (44,5 procent). Zonder een spoor van leedvermaak trad Helmut Kohl echter op de verkiezingsavond voor de camera's om te melden dat „we samen hebben gestreden en samen hebben verloren".
Enkele maanden later in Mannheim in de Rosengarten: de CDU houdt een congres. Kohl wordt door de afgevaardigden stormachtig verwelkomd. „Ik heb me het op en neer van het leven van een politicus steeds helder voor ogen gehouden vooral de laatste jaren" zegt hij. Strauss zit naast hem als er opnieuw applaus uitbreekt en Kohl bitter voor zich uitkijkt, terwijl zijn ogen onmiskenbaar stralen.
Op dat moment wordt zichtbaar dat Helmut Kohl geleerd heeft het kruis te dragen dat Franz Josef Strauss heet. De vernederde Helmut Kohl is nu onbetwist de nummer een maar hij weet dat hij slechts met, niet tegen Strauss zijn doel kan bereiken.
Helmut Kohl heeft de laatste twee jaar de toenadering tot Strauss gezocht en is conservatiever geworden. Met het naderen van het einddoel in Bonn is ook zijn houding tegenover Helmut Schmidt veranderd. Niet langer was hij de laatste maanden de verongelijkte, ongeduldige kwajongen die wat machteloos tegen de superieure Schmidt schopte. Geduld, kalmte, en ook bedaagd stemmende hoofdrimpels zijn toegenomen bij Helmut Kohl. Langzaam groeide hij in een soort vaderlijke rol over het volk die hij voor zichzelf in het bondskanselierschap ziet weggelegd.
Karakteristiek voor het verschil in opvatting is een discussie van ruim een jaar geleden tussen Kohl en Schmidt. Kohl bespeurt gebrek aan geestelijke oriëntatie, aan warmte, aan geborgenheid onder het volk en verlangt „geistliche Führung", Schmidt wijst dit verlangen van de hand – de staat is een naamloze vennootschap die één keer in de vier jaar de aandeelhouders oproept om over de raad van commissarissen een ordeel te vellen.
Als Schmidt spreekt vliegen de getallen (van wapens, werklozen, vergelijkende bruto nationale produkten e.d.) in het rond, als Helmut Kohl het woord neemt in de Bondsdag staart hij vaak naar het plafond als een middelmatige dorpsprediker. Hij spreekt ook over de waarde van het gezin, de waarde van de westelijke alliantie als een verbintenis van gemeenschappelijke waarden en herinnert graag aan het geluk dat hij met zijn verloofde (en later echtgenote) kort na de oorlog had gekend dankzij de gratis kleding uit de Care-pakketten van de Amerikanen.
Zes jaar politieke jungle in Bonn hebben Helmut Kohl ongetwijfeld zijn frisheid ontnomen. Hij is wantrouwiger geworden, maar wie Kohl in kleine kring meemaakt ontdekt al snel weer de Paltser, die onder het genot van een glas (Paltser) wijn in Paltser dialect grappen maakt en mensen over de tong laat gaan, zoals zoiets in de atmosfeer van een Stammtisch voor gemoedelijkheid kan zorgen. Ook de grote problemen van het land waar hij met stemverheffing op het spreekgestoelte over kan klagen blijken dan wel mee te vallen en ook het leven is zo slecht en somber nog niet, en eigenlijk zeer de moeite waard om het te genieten.
Over Helmut Kohl is de laatste jaren zoveel kritiek gespuid dat het eigenlijk een klein wonder mag heten dat hij er nog is. Misschien moet echter juist hier ook de kracht van Helmut Kohl worden gezocht: hij is geduldig en taai geworden en kent de valkuilen van de jungle in Bonn als weinig anderen.
De komende maanden zal Kohl vermoedelijk ook blootstaan aan een spervuur van kritiek. De meeste mensen in dit land kunnen zich een bondskanselier zonder intellectuele habitus en kosmopolitische chic nauwelijks meer voorstellen.
Toch berust het gemeesmuil over Helmut Kohl voor een deel op een misverstand. Het gaat uit van de stelregel dat een politiek leider een intellectueel superieur brein moet zijn: in bepaalde omstandigheden kan echter een minder gespitste maar goed geoliede team-leider net zo goed of beter als regeringschef tot zijn recht komen. De geschiedenis levert evenzovele voorbeelden van mislukte genieën in de politiek als van succesrijke middelmaat. En alle kritiek op Helmut Kohl ten spijt geldt hij toch als een man die van personeelszaken en de keuze van vertrouwelingen meer verstand heeft dan de meeste andere politici in Bonn.
Het beleid dat Helmut Kohl wil voeren wijkt in grote lijnen (economie, buitenland) nauwelijks af van dat van zijn voorganger. Allereerst zal Kohl echter de ombuigingsoperatie die door zijn voorganger tandenknarsend is begonnen moeten omranden met die scheut vertrouwenwekkend relativerend en gemoedelijk Rijnlands optimisme die deel van zijn politieke kapitaal uitmaakt.

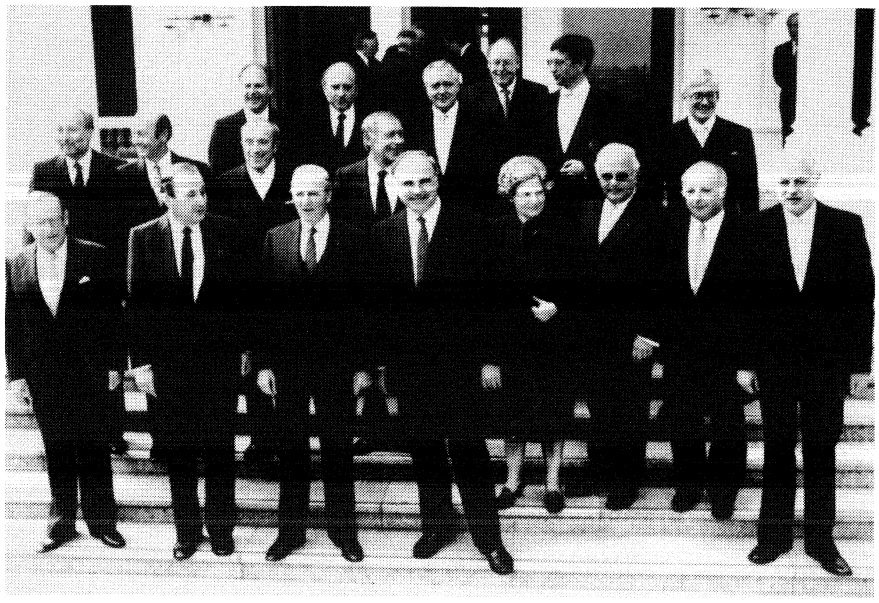

Het nieuwe Westduitse kabinet op bezoek bij president Carstens.
Eerste rij v.l.n.r. Friedrich Zimmermann, Hans-Dietrich Genscher, president Karl Carstens, bondskanselier Helmut Kohl, Dorothee Wilms, Rainer Barzel, Norbert Blüm, Gerhard Stoltenberg.
Tweede rij v.l.n.r. Hans A. Engelhard, Manfred Wörner, Werner Dollinger, Heiner Geissler.
Derde rij v.l.n.r. Jürgen Warnke, Otto graaf Lambsdorff, Oscar Schneider, Josef Ertl, Heinz Riesenhuber en Christian Schwarz-Schilling.

Bovendien zal hij moeten bewijzen dat hij die andere belangrijke capaciteit die vriend en vijand hem toekennen, ook in de bondskanselarij kan laten bloeien: zijn neus voor juiste raadgevers.
Vooralsnog beschikt Helmut Kohl hooguit over de gunst van de twijfel en bovendien is hij nog niet verlost van de twee obsessies van de laatste zes jaar. De ene heet Franz Josef Strauss en kan bij nacht en ontij donderen. De andere heet Helmut Schmidt. De schaduw van deze bekwame kanselier hangt vooralsnog als een verwijt over Helmut Kohl.

EERSTE DAAD VAN BUITENLANDS BELEID NIEUWE REGERING: KOHL EN GENSCHER BEZOEKEN PARIJS

Nog op 4 okt. brachten bondskanselier Kohl en minister Genscher van buitenlandse zaken een bezoek aan Parijs, waar zij een onderhoud hadden met president Mitterrand en minister Cheysson van buitenlandse zaken.
Dit gebaar werd in Parijs gezien als meer dan een beleefdheidsbezoek. Men zag er een teken in van de noodzaak, die de nieuwe regering in Bonn hecht aan continuïteit in de Frans-Duitse betrekkingen.

Het wisselen van de wacht in Bonn is in Parijs tot nu toe door de regering begroet met een zeer nadrukkelijk stilzwijgen, hetgeen men als teken kan zien dat het optreden van een conservatief als bondskanselier in eerste instantie teleurstellend is voor de Franse socialisten. In een bijna automatische reactie toonde de rechtse oppositiepers zich dan ook vriendelijk en hoopvol.
In de linkse pers merkte alleen het communistische dagblad Humanité op, dat gezien Kohls ideologische sympathieën te verwachten was dat hij nog meer dan zijn voorganger zal buigen voor Washingtons wensen en Frankrijk niet op bijzondere sympathie kon rekenen van iemand die Chirac zijn goede vriend noemt.
In regeringskring toont men zich minder negatief. Ten eerste acht men – al was het alleen door zijn moeilijke zuiver parlementaire geboorte die herinnert aan de politiek van de Franse Vierde Republiek – het nieuwe regime in Bonn zwak en onstabiel. De ware proef komt pas bij de verkiezingen volgend jaar, zo wordt in Parijs gezegd.
Ten tweede is men ervan overtuigd dat ook de CDU vast zal houden aan de Europese en vooral monetaire samenwerking en dus aan de noodzaak van het Frans-Duitse koppel en de steun aan de Franse franc. Ten derde blijven Frankrijk en de Bondsrepubliek elkaars grootste en beste industriële klanten en zijn ze dus tot samenwerking veroordeeld.
Daarbij komt dat de verhouding van de sociaaldemocraat Schmidt tot de socialist Mitterrand bepaaldelijk minder hartelijk was dan die tot de liberaal Giscard. Tussen de twee ex-ministers van financiën bereikte de Duits-Franse verhouding in de jaren 1974-'81 een intensiteit die zij niet had gekend sinds zij door De Gaulle en Adenauer was gesmeed.
De Franse socialisten onder Mitterrand, zo wordt in Parijs opgemerkt, hebben het socialistisch geboortebewijs van de Duitse sociaal-democraten nooit willen erkennen, al was het alleen omdat deze op hun congres in Godesberg in 1959 het marxisme hebben afgezworen. Onder dekking van de sociale markteconomie werd vooral Schmidt – in Franse socialistische ogen – een beheerder van het kapitalisme.
Weliswaar had Mitterrand onder druk van de economische noodzaak zijn dreiging vlak na zijn zege dat hij het geprivilegieerde karakter der verhouding tussen Parijs en Bonn wilde afschaffen weer snel ingeslikt. Maar de diepe achterdocht in Bonn tegen de weidse plannen van het socialisme à la française dat het kapitalisme zou breken, was in Parijs niet vergeten. Daarbij kwam dan nog de door Mitterrand openlijk geuite vrees voor het opkomend neutralisme in de Bondsrepubliek na de crisis in Polen.
Nu, na twee devaluaties en een loon- en prijsstop, Mitterrand wordt gedwongen tot het voeren van een economische soberheidspolitiek waarop Giscard en Barre jaloers zouden zijn omdat zij zoiets wel wilden maar politiek niet konden, lijkt het of hij Schmidt achteraf gelijk geeft.
Maar de ironie wil dat in Frankrijk intussen het buitenlandse politieke getij is gekeerd. Naarmate het socialisme à la française dieper in de ijskast van de crisis verdween, grijpt de man die dit voorjaar nog gold als de meest pro-Amerikaanse Franse president van de laatste twintig jaar terug op de gaullistische droom van Frankrijk en Europa als leider van de Derde Wereld tussen de twee hegemonieën in. Terwijl van Kohl juist een koers wordt verwacht die sterker op de Verenigde Staten is georiënteerd dan die van zijn voorganger.

Na het gesprek tussen president Mitterrand, minister Cheysson, bondskanselier Kohl en minister Genscher werd geconcludeerd, dat ook voor de nieuwe Westduitse regering de samenwerking tussen de Bondsrepubliek Duitsland en Frankrijk van fundamenteel belang bleef.
„Waar het voor mij op aan kwam," aldus Kohl, „was om de hele wereld de continuïteit te tonen in de Duitse regeringspolitiek. Want de vriendschap tussen Frankrijk en Duitsland is voor de Duitsers het belangrijkste feit sinds de oorlog".
Ook Mitterrand sprak na de ontmoeting over de continuïteit in de Frans-Duitse verhouding. Maar, hoewel het feit wordt onderstreept dat Kohl al enkele uren na zijn beëdiging in Parijs verscheen en hij dus het record van Schmidt sloeg die al drie dagen na Mitterrands verkiezingsoverwinning kwam, wil men zich aan Franse kant een beetje gereserveerd tonen.

Tot dan toe onderstreepte alleen de Franse minister van financiën Delors, die als een sociaaldemocraat geldt, dat de wisseling van de wacht in Bonn geen ongerustheid voor de relaties wettigde. De onderlinge economische afhankelijkheid is zo groot, zo wordt gesteld, dat de goede samenwerking is gewaarborgd en dus ook – naar Parijs innig hoopt – verdere Duitse steun aan de Franse franc.
Of die economische samenwerking ook kan worden aangevuld door coördinatie in de buitenlandse politiek, met name in de koers tegenover Washington, moet nog in de praktijk blijken, zo menen Franse diplomaten.

VERKIEZINGEN IN DEELSTATEN

In verschillende deelstaten in de Bondsrepubliek zijn in de loop van 1982 verkiezingen gehouden.

Gemeenteraadsverkiezingen in Sleeswijk-Holstein

Op 7 maart werden in de noordelijkste deelstaat, Sleeswijk-Holstein, verkiezingen voor de gemeenteraden gehouden. Hierbij verloor de SPD flink, terwijl de CDU een kleine winst boekte. In verschillende gemeenten overschreden alternatieve lijsten en milieugroeperingen de vijf-procentsdrempel en kwamen zij in de gemeenteraden.

De CDU behaalde 50,1% van de stemmen, een winst van 0,9% in vergelijking met de gemeenteraadsverkiezingen van vier jaar eerder.
De SPD kreeg de grootste klap. De partij verloor 5,9% en staat nu op 34,6%. In de hoofdstad van de deelstaat Sleeswijk-Holstein, Kiel, raakte de SPD haar absolute meerderheid kwijt.
De liberale FDP kon zich redelijk handhaven en verloor slechts een half procent (komt op 6,8%).
De rechts-extremistische „Kielse lijst voor beperking van buitenlanders" kwam niet verder dan 2,2%.

Parlementsverkiezingen in Nedersaksen

In Nedersaksen werden op 21 maart verkiezingen gehouden voor het parlement in Hannover. Hier behaalde de CDU de absolute meerderheid. De SPD behaalde het slechtste resultaat sinds 27 jaar in deze deelstaat en viel terug van 42,2 naar 36,5%.
Verrassend veel stemmen kreeg de alternatieve milieupartij van de „Groenen", die met 6,5% royaal over de vijf-procentsdrempel kwam.
De liberale FDP kwam na vier jaar afwezigheid in de Landdag terug. De FDP, die zich in beginsel had uitgesproken voor een coalitie met de CDU, kreeg 5,9%.

De verkiezingsuitslag was als volgt:

	zetels		percentages	
	1978	1982	1978	1982
CDU	83	87	48,7	50,7
SPD	72	63	42,2	36,5
Groenen	0	11	3,9	6,5
FDP	0	10	4,2	5,9
DKP	0	0	0,3	0,3
Andere	0	0	0,7	—

Het opkomstpercentage was 77,9.

In de Bondsrepubliek bestaat een gemengd kiessysteem van enerzijds rechtstreekse verkiezing van kandidaten in de districten en anderzijds een methode van evenredige verdeling. Van de CDU werden deze keer meer kandidaten rechtstreeks gekozen dan waarop deze partij bij strikte toepassing van het systeem van evenredige verdeling recht kon laten gelden. In verband daarmee werd het aantal zetels in de Landdag vergroot van 155 in 1978 tot 171.

In christen-democratische kringen in Bonn werd gesproken van een grote persoonlijke nederlaag voor Helmut Schmidt. „De kiezers in Nedersaksen hebben duidelijk gemaakt dat zij in Bonn een nieuw begin wensen," aldus CDU-secretaris-generaal Heiner Geissler.
SPD-voorzitter Willy Brandt daarentegen deed zijn best de verkiezingen zoveel mogelijk als een regionale aangelegenheid te beschouwen. Tevens gaf Brandt toe dat zijn partij er niet in is

Minister-president Ernst Albrecht van Nedersaksen (r.) en oppositieleider Karl Ravens.

geslaagd onzekerheden bij de potentiële SPD-kiezers weg te nemen over de koers van de sociaal-democratische partij.
In de sociaal-democratische partijcentrale in Bonn werd de nederlaag gelaten opgenomen. Iedereen had op verlies gerekend. Tot maximaal 4% verlies had de SPD berekend – het werden er bijna 6.
FDP-voorzitter Hans-Dietrich Genscher zei dat de winst van zijn partij voortkwam uit het zelfstandige optreden van zijn liberalen: „Ik geloof dat de kiezer bij zijn stem voor de FDP heeft gelet op de onafhankelijke positie van de FDP, ook in de nationale politiek."

Parlementsverkiezingen in Hamburg

Op 6 juni vonden in de deelstaat Hamburg verkiezingen plaats voor het plaatselijke parlement. Hier werd voor de eerste keer de CDU de grootste partij, echter zonder de absolute meerderheid te bereiken. De SPD verloor krachtig en moest met de tweede plaats genoegen nemen. De FDP behaalde, evenals in 1978, 4,8% en slaagde er niet in in het Hamburgse parlement terug te keren.

De verkiezingsuitslag was als volgt:

	zetels		percentages	
	1978	1982	1978	1982
CDU	51	56	37,6	43,2
SPD	69	55	51,5	42,8
Groenen	0	9	4,5	7,7
FDP	0	0	4,8	4,8

Opkomstpercentage: 77,6.

De Groenen (Grün–Alternative Liste GAL) deden voor de eerste maal intree in het Hamburgse parlement. De groepering is een samenbundeling van de Groene Lijst Milieu (GLU) en de Bunte Liste/Wehrt Euch, die in 1978 apart aan de verkiezingen hadden deelgenomen (pag. 647/2 e.v.-1978).

Vóór de verkiezingen van Hamburg had FDP-voorzitter Hans-Dietrich Genscher over het „cruciale karakter" van deze verkiezingen gesproken. De FDP in de Noordduitse havenstad had zich in principe voor een links-liberale coalitie uitgesproken, zodat de verkiezingen tevens een test waren voor de attractiviteit van deze coalitie. Weliswaar zei Genscher in een eerste reactie dat de „regeerbaarheid van de coalitie in Bonn niet wordt geraakt", maar hij maakte ook duidelijk dat zijn partij zichzelf de komende weken „nog duidelijker ten toon zal moeten stellen".
De SPD verloor met lijsttrekker Klaus von Dohnanyi meer dan 8% van de stemmen (van 51,5 naar 42,8%). CDU-voorzitter Helmut Kohl sprak van een persoonlijke nederlaag voor bondskanselier Helmut Schmidt. Kohl: „Schmidt heeft zich persoonlijk zeer ingezet in zijn eigen stad – hij heeft 8% verloren."
Door het falen van de FDP en doordat, zoals verwacht, de alternatieve milieupartij De Groenen (7,7%) in het stadsparlement zijn gekomen, dreigt Hamburg onregeerbaar te worden. CDU en SPD weigeren een grote coalitie met elkaar te sluiten. Geen van beide partijen wil bovendien samenwerken met de alternatieve Groenen.
Deze hebben aangeduid dat ze eventueel tot coöperatie met de SPD bereid zijn maar zij stellen enkele voor een groot deel van de sociaal-democraten onaanvaardbare eisen: onder meer stillegging van de kerncentrales.

Voorlopig is de Senaat van Hamburg (de regering), die geheel uit SPD-ers bestaat, aangebleven met wisselende steun, nu eens uit de GAL, dan weer uit de CDU.
Daarnaast had de SPD coalitiebesprekingen geopend met de GAL, maar die zijn op 10 okt. mislukt. Daarop is besloten in Hamburg op 19 dec. nieuwe verkiezingen te houden.

Parlementsverkiezingen in Hessen

In Hessen werden op 26 sept. verkiezingen voor het parlement gehouden, die sterk onder druk stonden van de regeringscrisis in Bonn.
De verwachte absolute meerderheid voor de CDU bleef uit; ook de voorspelde grote nederlaag voor de SPD bleef achterwege; de FDP verdween uit het parlement; en de Groenen deden ook hier hun entree.

De verkiezingsuitslag luidde aldus:

	zetels		percentages	
	1978	1982	1978	1982
CDU	53	52	46	45,6
SPD	50	49	44,3	42,8
Groenen	0	9	2,0	8,0
FDP	7	0	6,6	3,1

Opkomstpercentage: 86,3.

In het *NRC/H'blad* van 27 sept. werd de verkiezingsuitslag als volgt geanalyseerd:

Wie vier weken geleden zelfs sociaal-democratisch gezinde opinie-instituten raadpleegde kwam niet verder dan 32 of 33% voor de sociaal-democraten. Het werden er 10% meer. De verklaring kan slechts liggen in de keten van gebeurtenissen die door bondskanselier Helmut Schmidt persoonlijk op vrijdag 17 sept. op gang is gebracht en die van de deelstaatverkiezingen een regelrechte test hebben gemaakt voor de politieke hoofdrolspelers in Bonn.
Ruim 90% van de bijna 4 mln kiezers die op 26 sept. hun stem uitbrachten deed dat louter met het oog op „Bonn" en slechts een minimale minderheid bracht in de deelstaat een stem uit omwille van de regionale verhoudingen.
FDP-voorzitter Hans-Dietrich Genscher zei op de verkiezingsavond: „Dit was een zeer emotionele campagne".
Wie de laatste dagen in Hessen SPD-bijeenkomsten bezocht, kon zien dat hier inderdaad emoties naar boven waren gekomen waartegen geen opiniepeiling opgewassen was. Ook Helmut Schmidts optreden in Hessen de laatste week bracht emotionele aanhankelijkheid naar de oppervlakte jegens een populaire bondskanselier die op het punt stond te verdwijnen door toedoen van een overgelopen liberale FDP van Hans-Dietrich Genscher en de christen-democraten.
„Verraad in Bonn" hadden de sociaal-democraten na 17 sept. in allerijl over al hun affiches in Hessen geplakt.
Niet alleen het voor de SPD bevrijdende initiatief van Helmut Schmidt bracht de partij op het laatste moment boven de onbereikbaar schijnende 40-procentsdrempel. Ook de verwarring binnen de liberale FDP zorgde voor extra sociaal-democratische stemmen. En naarmate de Beier Franz Josef Strauss deze verwarring nog naar vermogen stimuleerde, werd het debâcle voor de liberalen des te groter.
Uit de emotionele kruitdampen kwam slechts Helmut Schmidt als winnaar tevoorschijn. Zelfs de milieupartij de Groenen, die in de deelstaat Hessen met zijn concrete bouwplannen voor kerncentrales, als een gegarandeerde winnaar stond genoteerd, bleef in deze emoties nog een paar procent beneden de verwachtingen.
Maar hoe ziet het beeld er uit wanneer deze kruitdampen zijn opgetrokken? Het voorbeeld Hessen is illustratief. De sociaal-democratische premier in Hessen, Holger Börner, behoort tot de behoudende arbeidersvleugel in zijn partij.

De politieke leiders in Hessen; v.l.n.r. Ekkehard Gries (FDP), Alfred Dregger (CDU) en Holger Börner (SPD).

Teruggrijpend naar de taal die hij vroeger als bouwvakker had gebezigd, flapte hij er enkele maanden geleden al eens uit: „Als ik nog op de steiger stond, dan zou ik ze (Groenen-demonstranten) met een daklat te lijf gaan, maar mijn hoge ambt verbiedt zoiets".
Kortom, Holger Börner wil met de milieupartij, de Groenen, niets te maken hebben en ziet ze „in de buurt van het fascisme".
Zonder deze Groenen kan zijn partij echter in Hessen niet ordelijk verder regeren. Tenzij de partij een grote coalitie met de christen-democraten zou sluiten wat de feitelijke oppositie als het ware de straat op zou jagen. Geen van beide grote volkspartijen wenst dan ook zo'n regering van CDU en SPD.
Hoe anders klinkt in tegenstelling tot Börner de SPD-voorzitter Willy Brandt. Op 26 sept. constateerde hij dat christen-democraten en liberalen geen meerderheid hebben en verder: „Het gaat er nu om dat de SPD samengaat met sociaal-liberalen uit de FDP en met velen uit de vredes- en milieubeweging." Met andere woorden: de verdeeldheid in de sociaal-democratie die enkele jaren lang al Helmut Schmidt heeft ondermijnd, bestaat nog onverminderd voort en slechts het emotionele moment rondom de persoon van Helmut Schmidt heeft deze tweespalt even naar de achtergrond gedrongen.
Zoals in Hamburg enkele maanden eerder heeft de kiezer in Hessen opnieuw zichtbaar gemaakt dat hij met de overkoepelende politieke conglomeraten – CDU en SPD – geen raad weet en hij heeft ze dus opnieuw in een patstelling gemanoeuvreerd: CDU noch SPD heeft een meerderheid.
Wil de SPD op den duur een soort groen-rode coöperatie, dan moet de partij een verscheurende interne discussie voeren. Met een lijsttrekker genaamd Helmut Schmidt is zo'n groen-rode formatie uitgesloten. Willy Brandt daarentegen is de flirt in deze richting begonnen. Achter de feestvreugde zijn de scheuren in de partij zichtbaar en in zoverre is het SPD-succes gezichtsbedrog.

Parlementsverkiezingen in Beieren

In Beieren werden op 10 okt. verkiezingen gehouden voor het parlement in München. Deze verkiezingen vonden plaats, nadat de machtswisseling in Bonn zich voltrokken had.

Ook hier verdween de FDP uit het parlement. De aanhang van deze partij daalde van 6,2% in 1978 naar 3,5%.
In Beieren boekte de beweging van de Groenen wel winst, maar zij slaagde er niet in de vijfprocentsdrempel te overschrijden.
Alleen CSU en SPD zijn nog in het parlement vertegenwoordigd, resp. met 133 en 71 zetels.

De verkiezingsuitslag was als volgt:

	zetels		percentages	
	1978	1982	1978	1982
CSU	129	133	59,1	58,3
SPD	65	71	31,4	31,9
Groenen	0	0	1,8	4,6
FDP	10	0	6,2	3,5

Opkomstpercentage: 78,3.

Het dagblad *Trouw* schreef op 11 okt. n.a.v. de verkiezingsuitslag in Beieren het volgende:

Bescheidenheid was het wachtwoord nadat de uitslag van de verkiezingen in de deelstaat Beieren bekend was geworden.
Franz Josef Strauss had geen reden zich op de borst te kloppen, want de stemmenwinst waarop hij vurig had gehoopt, was weggebleven. Hij kon zich slechts verheugen over het feit dat het verlies, dat hem door zijn sociaal-democratische tegenstanders was toegedacht, hem bespaard was gebleven. Voor het overige kon hij tevreden vaststellen, dat de Groenen in Beieren geen zetels hadden behaald.
Ook de sociaal-democraten hebben bescheiden op het resultaat van Beieren gereageerd. Het is op zichzelf een prestatie, dat zij dankzij de machtswisseling in Bonn niet het verwachte verlies hebben geleden. Een herhaling van wat bij de verkiezingen in Hessen gebeurde, is echter uitgebleven: de extra stemmen die de ontluisterde kanselier Helmut Schmidt daar voor de SPD in de wacht wist te slepen, zijn in Beieren grotendeels uitgebleven. Ex-kanselier Willy Brandt toonde zich hierover teleurgesteld.

LATIJNS-AMERIKA

CHILI

KABINETSWIJZIGING 30 AUGUSTUS 1982

Op 30 aug. 1982 benoemde president Pinochet wederom een nieuw kabinet, nadat het oude op zijn verzoek op 16 aug. was afgetreden.
De belangrijkste verandering was de benoeming van Rolf Luders Schwarzenberg tot minister van zowel financiën als economie.
De aanstelling van de monetarist Luders, een aanhanger van Friedman en president van de Morgan Finansa bank, maakt duidelijk dat de vrijemarkteconomie in Chili niet vervangen zal worden.
Behalve Luders werden nog vijf nieuwe ministers benoemd: Alvaro Arriagada op onderwijs, Patricio Mardones op arbeid, Samuel Lira op mijnbouw, gen. Sergio Perez op planning, vice-adm. Patricio Carvaljo m.i.v. 15 dec. op defensie.
Minister van mijnbouw Hernan Felipe Errazuriz werd benoemd tot secretaris-generaal van de nieuwe regering.

RELATIE MET VS. VOLLEDIG HERSTEL DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN PERU. GEEN WAPENLEVERANTIES DOOR FRANKRIJK

Op 20 febr. 1981 maakte de regering-Reagan bekend dat de Exim-bank (Export/Import-bank) de export naar Chili weer mocht financieren. De Exim-bank moest op 30 nov. 1979 zijn hulp aan Chili stopzetten nadat dit land had geweigerd drie officieren, die

Rolf Luders Schwarzenberg, die bij de kabinetswijziging van 30 augustus 1982 zowel minister van financiën als van economie werd.

betrokken waren bij de zaak-Letelier, uit te leveren.
Het verbod werd opgeheven teneinde „het Amerikaanse zakenleven in de gelegenheid te stellen een plaatsje te veroveren op de zich snel uitbreidende markt van Chili", aldus de regering-Reagan.
Tegelijkertijd nodigde de Amerikaanse regering Chili uit om deel te nemen aan inter-Amerikaanse marineoefeningen (waarvan president Carter Chili in 1980 had uitgesloten). Tevens werden de restricties op militaire samenwerking opgeheven. Een verbod op levering van militair materieel, dat in 1976 was ingesteld, bleef echter voorlopig van kracht.
Nadat de Amerikaanse Senaat op 22 okt. 1981 een eigen versie van de wet op de buitenlandse hulpverlening met 40 tegen 33 stemmen had goedgekeurd en het Huis van Afgevaardigden op 9 dec. met 222 tegen 184 stemmen een andere versie, moest een commissie van senatoren en afgevaardigden een compromis hierover uitwerken (pag. 506/2).
Dat compromis werd op 14 dec. bereikt. Op 15 dec. keurde de Senaat met 55 tegen 24 stemmen het wetsontwerp voor de buitenlandse hulp goed en op 16 dec. deed het Huis met 217 tegen 201 stemmen hetzelfde.
In de wet werd de hulpverlening aan o.a. Chili opgeheven.
Wel eiste het Amerikaanse Congres van Reagan om bepaalde dingen vast te leggen voordat wapens aan Chili werden verkocht of geschonken. President Reagan moest bijvoorbeeld verklaren dat Chili voortgang boekte ten aanzien van de naleving van de mensenrechten. Hij moest tevens van mening zijn dat Chili alle medewerking had gegeven bij het voor de rechter brengen van de drie Chileense geheime agenten die in 1976 Orlando Letelier hadden vermoord.
In een brief van 4 maart 1982 aan de toenmalige minister van buitenlandse zaken, Alexander Haig, wees een groot aantal Congresleden erop, dat het Chileense rechtssysteem een aanmoediging tot marteling inhield, omdat gevangenen in sommige gevallen tot 20 dagen uitsluitend in handen van de politie bleven.

De Congresleden beschuldigden Chili ervan zijn verplichtingen in de Letelier-zaak niet na te komen en één van de moordenaars van Letelier, Townley, materieel te steunen. Zij vroegen de Amerikaanse regering daarom geen verzekering af te geven dat Chili wel zijn verplichtingen inzake de mensenrechten nakwam.
De Congresleden kregen extra steun van de leider van de machtige Amerikaanse vakbond AFL-CIO (American Federation of Labour and Congress of Industrial Organizations), Lane Kirkland. De vakbondsleider beschuldigde Chili ervan een politieke moord te hebben gepleegd op de Chileense vakbondsleider Tucapel Jimenez.
Op 4 maart vertrok Thomas Enders, de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken belast met inter-Amerikaanse zaken, voor een bezoek aan Argentinië en Chili om „alle aspecten van de Amerikaanse betrekkingen met deze twee regeringen te bespreken".
In Chili sprak Enders met vertegenwoordigers van de kerk en de Chileense commissie voor de mensenrechten, waarna hij later op een persconferentie meedeelde dat de relaties tussen beide landen uitstekend waren.

Op 10 april 1981 werden de diplomatieke betrekkingen tussen Chili en Peru die in jan. 1979 waren verslechterd, na Peruaanse beschuldigingen van spionage, officieel weer hervat.

In febr. 1982 blokkeerde de socialistische regering van president Mitterrand in Frankrijk de levering van 29 AMX-30 tanks, die door de regering-d'Estaing aan Chili waren verkocht. Eenentwintig andere tanks waren begin april 1981, net voor het aan de macht komen van de socialisten, al geleverd.
De Franse minister van defensie, Charles Hernu, had reeds eerder verklaard dat Frankrijk geen wapens zou verkopen aan Chili en „niet van plan was gesprekken over wapenleveranties te hervatten zolang het huidige regime in Santiago aan de macht bleef". *NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, AdG, KCA)*

(Vor. ber. pag. 612 e.v. en pag. 653 e.v.-1982)

HAÏTI

KABINETSWIJZIGINGEN IN 1981 EN 1982

Op 5 jan. 1981 maakte president Jean-Claude Duvalier de volgende kabinetswijziging bekend: Edouard Berrouet werd minister van binnenlandse zaken en defensie, Edouard Francisque minister van buitenlandse zaken. Tegelijkertijd nam Pierre Sam de portefeuille planning over die sinds 1980 in handen van Berrouet was geweest. Gerard Desir werd benoemd tot minister van volksgezondheid in de plaats van Rene Charles.

Berrouet, een leidende figuur van de Tontons Macoutes (Nationale Veiligheidsvrijwilligers), was vroeger minister van landbouw geweest. Francisque was minister van financiën voordat hij in 1973 werd benoemd tot ambassadeur in Frankrijk. Hij was eveneens ambassadeur in West-Duitsland.

De vroegere ministers van binnenlandse zaken en defensie, en van buitenlandse zaken, Frantz Medard en Georges Salomon, werden vervangen vanwege hun verzet tegen de golf van arrestaties die in nov.-dec. 1980 hadden plaatsgevonden van tegenstanders van het regime-Duvalier (pag. 57/2 - 1981).

Kabinetswijziging 3 febr. 1982

Op 3 febr. 1982 benoemde president Duvalier vijf nieuwe ministers in zijn regering, die daarna als volgt was samengesteld:

Binnenlandse zaken en nationale defensie – Edouard Berrouet; buitenlandse zaken en godsdienst – Jean-Robert Estime*; financiën en nationale economie – Marc Bazin*; handel en industrie – Gerard Alerte*; mijnbouw en energie – Frantz Merceron*; justitie – Dante Colimon*; planning – Pierrre Sam; volksgezondheid – Gerard Desir; landbouw en natuurlijke hulpbronnen – Rene Destin; onderwijs – Joseph Bernard; coördinatie tussen president en ministers – Henri P. Bayard; openbare werken, transport en verbindingen – Alex Cineas; arbeid en sociale zaken – Ulysse Pierre-Louis; coördinatie en voorlichting – Jean-Marie Chanoine; jeugd- en sportzaken – Theodore Achille.

* nieuw

Bazin was een official van de Wereldbank in Washington. Estime, tot die tijd Haïti's ambassadeur in Frankrijk en zoon van oud-president Dumarsais Estime (1946-1950), verving Edouard Francisque die kritiek had geleverd op het besluit Amerikaanse vaartuigen van de kustwacht te laten patrouilleren langs de Haïtiaanse kustlijn (zie verderop).
Tevens werd Marcel Leger benoemd tot president van de nationale bank en werden er drie onderministers benoemd: Weber Guerrrier, oud-commandant van de politieke gevangenis Fort Dimanche op financiën en economie, Gabriel Ancion op buitenlandse zaken, en Alex Tanis op landbouw.

Kabinetswijziging 30 april 1982

Bij een kabinetswijziging op 30 april 1982 werden de twee belangrijkste adviseurs van de president, Henri P. Bayard en Edouard Berrouet, ontslagen. Daarna vonden de volgende benoemingen plaats:

Coördinatie tussen president en ministers, coördinatie en voorlichting – Jean-Marie Chanoine*; binnenlandse zaken en defensie – Weber Guerrier; landbouw – Pierre Sam*; planning – Claude Weil; volksgezondheid – Remy-Joseph Volvick; arbeid en sociale zaken – Edouard Bertholand.

* andere of grotere portefeuille.

Guerrier, een vooraanstaand lid van de Tontons Macoutes (geheime politie) was van 1972-1978 commandant geweest van de Fort Dimanche gevangenis. Verder was hij onderminister van binnenlandse zaken en defensie geweest. In febr. 1982 was hij benoemd tot onderminister van financiën en economie.
Bayard en Berrouet zouden volgens geruchten zijn ontslagen op aandrang van Michele Duvalier, de vrouw van de president, nadat zij er niet in geslaagd waren de arrestatie van haar broer, Frantz Bennett, te voorkomen. Bennett was gearresteerd wegens handel in drugs.

Reorganisatie kabinet 12 juli 1982

Bij een reorganisatie van het kabinet op 12 juli 1982, werd o.a. Marc Bazin, de minister van financiën en economie, ontslagen. Sinds zijn benoeming op 3 febr. had Bazin stringente economische maatregelen genomen teneinde een einde te maken aan de corruptie van de regering.

Marc Bazin had onder druk van de VS en financiële wereldorganisaties een impopulair economisch hervormingsprogramma gelanceerd. Hij had Haïti beschreven als „het land met het meeste wanbeheer in het Caribisch gebied" en gezegd dat 36% van de staatsinkomsten door officials werd gestolen.
Eind mei waren op instigatie van Bazin twee belangrijke figuren van het ministerie van financiën ontslagen. Een onderzoek onder voorzitterschap van Bazin naar mogelijke onttrekking van fondsen aan drie belangrijke hulpverleningsprojecten werd echter niet afgerond.

Na de reorganisatie zag het kabinet er als volgt uit:

Coördinatie president-ministers, coördinatie en voorlichting – Jean-Marie Chanoine; binnenlandse zaken en defensie – Roger Lafontant*; buitenlandse zaken en godsdienst – Jean-Robert Estime; financiën en economie – Frantz Merceron†; handel en industrie – Jacques Simeon*; planning – Claude Weil; openbare werken, transport en verbindingen – Alex Cineas; justitie – Bertholand Edouard†; mijnbouw en energie – Jean E. Pierre*; landbouw, natuurlijke hulpbronnen en agrarische ontwikkeling – Remillot Leveille*; onderwijs – Franck Saint-Victor*; jeugd- en sportzaken – Henri Remy*; volksgezondheid – Remy-Joseph Volvick; arbeid en sociale zaken – Theodore Achille†.

* nieuwe benoeming
† andere portefeuille

Tegelijkertijd werd Antonio Andre opnieuw benoemd tot gouverneur van de Centrale Bank. Twee jaar eerder was hij uit die functie ontslagen.

DUVALIERS VROUW MICHELE FIRST LADY VAN HAÏTI. AANKONDIGING GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Kort voor de tiende verjaardag van het aan de macht komen van president Jean-Claude Duvalier (22 april 1971) riep de Nationale Vergadering (het parlement) officieel Duvaliers vrouw Michele uit tot First Lady van Haïti, een titel die Duvaliers moeder Simone tot dan toe had gevoerd.
Laatsgenoemde, een voorstandster van de harde lijn die veel invloed genoot, had het presidentiële paleis verlaten om elders op Haïti te gaan wonen, nadat in maart-april 1981 een aantal van haar verwanten en vrienden het land waren uitgewezen vanwege kritiek op Duvaliers vrouw.
Michele Duvalier, die op 27 mei 1980 met de president was getrouwd (pag. 57/1 - 1981) behoorde tot het kleine percentage mulatten op Haïti, terwijl de meerderheid van de bevolking en de rest van de familie Duvalier een zwarte huidskleur hadden.

Op 22 april 1982 maakte president Duvalier bekend dat er spoedig „vrije en eerlijke" gemeenteraadsverkiezingen zouden worden gehouden.
Verder zou er een „nationale commissie voor de mensenrechten" in het leven worden geroepen. Daarnaast riep hij op tot een dialoog met de politieke ballingen.

NASLEEP ARRESTATIEGOLF EIND 1980. WIJZIGINGEN BINNEN GEHEIME POLITIE. VERDERE OPPOSITIE TEGEN REGIME-DUVALIER.

Hoewel begin 1981 vele mensen die eind 1980 waren gearresteerd (pag. 57-1981) nog werden vastgehouden, waren 20 belangrijke critici van de regering, onder wie prominente journalisten, uitgewezen. De stichter van de Haïtiaanse commissie van de mensenrechten, Joseph Enfantin, was echter vrijgelaten.
Op 26 aug. 1981 werden in de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince 22 leden van de oppositie, onder wie de voorzitter van de Christen-Democratische partij Sylvio Claude die op 4 okt. 1980 was gearresteerd (pag. 57/2-1981), veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf.

Sylvio Claude werd gearresteerd omdat in zijn weekblad een cartoon werd gepubliceerd. De spotprent liet een rij afgezette dictators zien, zoals Idi Amin en Bokassa, waarin ook president Duvalier voorkwam. Bij Duvalier stond een vraagteken.

De 22 Christen-Democraten werden veroordeeld wegens het aanzetten tot een opstand, het scheppen van een klimaat van chaos en brandstichting. De veroordeelden zelf zeiden onschuldig te zijn.
Vier anderen kregen één jaar gevangenisstraf.
Op 23 sept. 1982 verleende Duvalier Sylvio Claude en zijn 21 aanhangers amnestie. Baby Doc, zoals de president ook wel genoemd wordt, verleende de amnestie ter gelegenheid van het feit dat de familie Duvalier al 25 jaar de macht in Haïti uitoefende.
Volgens de *NZZ* (26-9) was hun straf op 28 aug. al teruggebracht tot zes jaar.

In maart 1981 werden Luc Desir en Rosalie Adolphe, resp. het hoofd en de nationale bevelhebber van de geheime politie (bekend als de Nationale Veiligheidvrijwilligers of wel Tontons Macoutes) beiden ontslagen. Desir werd onder huisarrest geplaatst en vervangen door kolonel Emmanuel Orcel.
Eind april werd kolonel Jean Valme ontslagen als chef van de nationale politie. Hij werd opgevolgd door kolonel Raoul Remy.

Nadat een groep ballingen, die bekend stond als de „Hector Riobe Brigade", in augustus 1981 vanuit een vliegtuig boven het presidentiële paleis anti-regeringspamfletten had uitgestrooid en zij vervolgens had geprobeerd de ranch van de president ten noorden van de hoofdstad te bombarderen, werden een aantal leden van de groep, onder wie 30 vooraanstaande zakenmensen, gearresteerd.
Een week daarvoor had dezelfde groep het vuur geopend op voertuigen in de buurt van het verblijf van de president. Vervolgens waren zij per vliegtuig ontkomen. Na dit incident werd luchtafweer rond het presidentiële paleis opgesteld.

„BEZETTING" EILAND NAVASSA

Op 18 juli 1981 voerde een kleine groep van enthousiaste radiozendamateurs, die door figuren binnen de Haïtiaanse regering werd gesponsord, met steun van president Duvalier een symbolische „bezetting" uit van het onbewoonde eiland Navassa, een stuk rots van twee vierkante mijl in het kanaal van Jamaica zo'n 30 mijl ten westen van Haïti. De Verenigde Staten maakten sinds de 19de eeuw onder de Guano Act aanspraak op Navassa, terwijl Haïti periodiek de Amerikaanse aanspraken op het eiland betwistte. De kwestie was echter nooit formeel ter arbitrage voorgelegd.

Hoewel officieel toestemming van de Amerikaanse kustwacht vereist was om het eiland te betreden weigerden de zendamateurs, die vanaf Navassa wilden uitzenden, die toestemming te vragen omdat, zo vonden zij, het eiland aan Haïti behoorde.
President Duvalier stelde de zendamateurs vervolgens drie helikopters ter beschikking en, vergezeld van cameramensen van het televisiestation van de regering, gingen zij naar het eiland,

waar zes Amerikaanse marinemensen hen opwachtten.
Nadat de Amerikanen de namen en adressen van de zendamateurs hadden opgenomen en waren vertrokken, werd het hijsen van de Haïtiaanse vlag op Navassa door de televisiecamera's vastgelegd.

CONFERENTIE VAN SOLIDARITEIT MET HET HAÏTIAANSE VOLK

In sept. 1981 werd in Panama een continentale conferentie gehouden van solidariteit met het volk van Haïti. De deelnemers aan de conferentie eisten het herstel van de democratische vrijheden op Haïti, amnestie voor politieke gevangenen (wier aantal door onafhankelijke bronnen midden 1981 werd geschat op meer dan 300, terwijl de regering sprak over een aantal van 55), en niet aan voorwaarden gebonden toestemming voor ballingen om terug te keren naar Haïti. Tevens veroordeelden zij het streven van de Amerikanen om een basis op Haïti te vestigen (zie verderop).
De conferentie werd bijgewoond door vertegenwoordigers van de Christen-Democratische Partij van Haïti en door zich in ballingschap bevindende bewegingen als de Verenigde Partij van Haïtiaanse communisten (PUCH), de Boeren en Arbeidersbeweging (MOP) en de Unie van Democratische en Patriottische Krachten.
Niet aanwezig waren de nieuwe Progressieve Nationalistische en Democratische Assemblée (RDNP), die in maart 1981 was opgericht door Leslie Manigat en de Sociaal-Christelijke Partij van prof. Gregoire Eugene, die na de arrestatiegolf van eind 1980 was verbannen.

POSITIE VAN HAÏTIAANSE BALLINGEN IN DE VERENIGDE STATEN EN OP DE BAHAMA'S. BERICHTEN OVER AMERIKAANSE BASIS OP HAÏTI

Na verschillende maanden onderhandelen tussen de Verenigde Staten en Haïti over de voortdurende stroom van Haïtiaanse vluchtelingen naar het Amerikaanse Florida vaardigde de Amerikaanse president Reagan op 29 sept. 1981 een order uit die de Amerikaanse kustwacht de bevoegdheid gaf om vaartuigen, waarvan vermoed werd dat zijn illegale immigranten vervoerden, in internationale wateren te onderscheppen en terug te sturen. Tot die tijd had de kustwacht alleen de bevoegdheid gehad zulke vaartuigen in Amerikaanse territoriale wateren aan te houden.
Uit protest tegen de Amerikaans-Haïtiaanse overeenkomst dreigden, volgens berichten, zes Haïtiaanse ministers ontslag te nemen.
Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van justitie zei dat de kustwacht toestemming had gekregen het vuur te openen wanneer de vaartuigen weigerden te stoppen voor inspectie. Een official van het Witte Huis gaf de verzekering dat geen enkele Haïtiaan die om politieke redenen vluchtte teruggestuurd zou worden. De kustwacht moest de Haïtianen vragen of zij politieke vluchtelingen waren en moest tevens de papieren die zij bij zich hadden onderzoeken. In de pers werd er echter op gewezen dat de meeste Haïtianen die vluchtten ongeletterde boeren waren zonder papieren.
Op 10 okt. koos een Amerikaans vaartuig van de kustwacht positie in de Windward passage, waar eventueel vliegtuigen en helikopters beschikbaar waren.
Op 26 okt. werd de eerste groep vluchtelingen naar Haïti teruggestuurd, terwijl op diezelfde dag een groep van 33 andere Haïtianen verdronk toen hun boot net voor Fort Lauderdale (Florida) zonk.
Officials werkzaam bij het Hoge Commissariaat voor de vluchtelingen van de Verenigde Naties zeiden in dec., dat het onderscheppen van vluchtelingen op zee, zonder dat daarbij Haïtiaanse autoriteiten aanwezig waren en zonder dat de vluchtelingen de mogelijkheid hadden in beroep te gaan, in strijd was met de VN-Conventie over de status van vluchtelingen uit 1951 die de VS ook hadden onderschreven.
Artikel 33 van deze conventie verbood het terugsturen van vluchtelingen naar een land waar hun leven of vrijheid in gevaar zou zijn.
Volgens de Amerikaanse Immigration and Naturalization Service, zo schreef *The New York Times* op 1 nov., bedroeg het aantal illegale Haïtiaanse immigranten dat sinds 1972 in de VS was gearriveerd naar schatting 40.000 tot 50.000. Het aantal Haïtianen dat tussen 1972 en 1979 legaal de Verenigde Staten was binnengekomen bedroeg 41.670. Van okt. 1980 tot okt. 1981 zouden er 11.258 illegale Haïtianen zijn gepakt, van wie er 2.739 werden vastgehouden, 178 waren teruggestuurd en 8.341 in afwachting van een onderzoek waren voorlopig waren vrijgelaten.

Na 18 jan. 1981 – de datum waarop de regering van de Bahama's alle illegale Haïtiaanse immigranten had gelast het land te verlaten of althans aanstalten daartoe te maken – begonnen voorbereidingen tot deportatie van degenen (naar schatting 30.000) die waren achtergebleven.
Nadat op 10 febr. ongeveer 400 Haïtianen waren gearresteerd diende de Haïtiaanse consul op de Bahama's op 16 febr. bij het Hooggerechtshof van de Bahama's een bevelschrift in om de gevangenen vrij te laten. Vervolgens verbood de Haïtiaanse regering alle reizen tussen beide landen.

Tijdens twee bezoeken die generaal b.d. Vernon Walters, een speciaal afgezant van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, in 1981 aan Haïti bracht, zou gesproken zijn over de reconstructie van de haven Môle St. Nicolas in het noord-westen van Haïti, zo'n 50 mijl van Cuba. Volgens persberichten zouden de VS aan Haïti $ 600 mln hebben betaald voor het gebruik van Môle St. Nicolas als basis.

INVASIE VAN HAÏTIAANSE BALLINGEN OP EILAND VOOR DE KUST VAN HAÏTI. MILITAIRE WIJZIGINGEN. ANDERE INVASIEPOGINGEN

Op 9 jan. 1982 landde een groepje van zes Haïtiaanse ballingen op het eilandje Tortuga een paar mijl ten noorden van Haïti. Zij wilden het bewind van „president voor het leven" Jean-Claude Duvalier omverwerpen. De leider van de invasie was Bernard Sansaricq. Sansaricq behoorde tot een Haïtiaanse familie, waarvan in 1964 14 leden werden vermoord door Duvaliers vader François, bijgenaamd Papa Doc. Nadat hij in ballingschap was gegaan in de Amerikaanse staat Florida, opende hij een benzinepompstation in Ford Lauderdale en werd hij Amerikaans staatsburger. Hij was al eerder, in 1964 en 1968, betrokken bij een invasiepoging.
Op 26 okt. 1981 vloog boven de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince een vliegtuigje dat pamfletten, ondertekend door Sansaricq, uitwierp waarin werd opgeroepen tot een opstand tegen het regime-Duvalier. Tevens werd een invasie beloofd die voor het einde van dat jaar zou plaatsvinden. In de pamfletten werd ook de vorming aan-

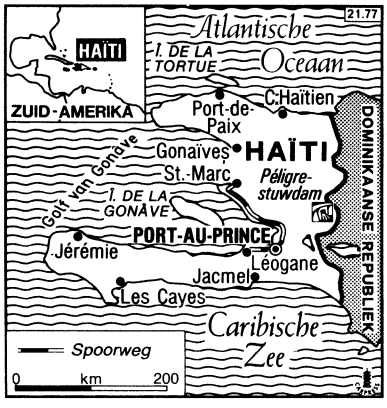

gekondigd van de Nationale Haïtiaanse Volkspartij. De poging van 9 jan. om het bewind van Duvalier omver te werpen kwam op een moment dat Duvalier vrij ernstig ziek was.
Le Monde schreef op 12 jan. 1982 dat er op 23 dec. een aanslag was gepleegd op Duvalier. Hij zou hierbij volgens sommigen in zijn been zijn geschoten. De officiële verklaring was dat hij gewond was geraakt tijdens het sporten.
De landing op Tortuga was voorbereid op de Britse Turks en Caicos eilanden die ongeveer 100 mijl ten noord-westen van Haïti lagen.

Op 7 januari hadden zich minder dan 50 mensen vanuit Miami verzameld op South Caicos. Een vliegtuiglading wapens en munitie die diezelfde dag uit Florida was aangevoerd, werd door de autoriteiten van het eiland in beslag genomen.
Sansaricq zelf, die geen twijfel liet bestaan over de bedoelingen van zijn groep zei dat hij honderden mensen als versterking achter de hand had die zich met name in de Dominicaanse republiek zouden bevinden. Dit werd echter door dat land ontkend.
Na de landing van de zes ballingen op Tortuga bracht president Duvalier zijn troepen in staat van paraatheid en stuurde hij 100 man van het elite Leopard-bataillon, dat speciaal was opgeleid voor het neerslaan van een opstand, naar Port-de-Paix, dat op het vasteland lag tegenover Tortuga.
Op diezelfde dag (9 jan.) verklaarde minister van voorlichting, Jean-Marie Chanoine, in een communiqué dat „enige personen die van de Turks en Caicos eilanden waren verwijderd en naar Tortuga waren gegaan om moeilijkheden te veroorzaken op Haïti door de bevolking en de militairen waren verslagen".
Volgens het communiqué hadden de opstandelingen korte tijd het militaire garnizoen op Tortuga bezet gehouden en waren er twee mensen gewond geraakt. Toen de troepen van Duvalier arriveerden vluchtten de ballingen het binnenland in.
Op 12 jan. deelde de regering vervolgens op de televisie mee, dat drie van de opstandelingen die waren gevangen genomen, namelijk Richard Brisson (die voor Radio Haïti-Inter had gewerkt voordat hij eind 1980 was uitgewezen) en twee oud-soldaten „aan hun verwondingen waren overleden". Volgens het dagblad van Port-au-Prince, *Le Matin,* waren de drie naar de hoofdstad overgebracht voor ondervraging.
Ondertussen vertelde een regeringswoordvoerder in Port-de-Paix aan de pers dat er op 12 jan. een andere groep ballingen per boot was geland op Tortuga, terwijl een invasie van een derde groep de volgende dag werd gemeld bij Port-a-Piment aan de zuid-west kust. Deze groep zou een legertruck hebben opgeblazen.
Op 13 jan. arresteerde de Amerikaanse kustwacht, die in het kustgebied patrouilleerde om te voorkomen dat Haïtiaanse vluchtelingen Florida bereikten, Sansaricq en 25 anderen aan boord van de Caicos Cloud tussen de Turks en Caicos eilanden en Haïti. Op 17 jan. werden Sansaricq en twee anderen, Milo Gousse en Philippe Carre, in Miami beschuldigd van het schenden van de Amerikaanse neutraliteit door vanaf Amerikaans grondgebied te proberen een vreemde regering omver te werpen. Zij werden echter op borgtocht vrijgelaten.

Op 22 jan. verklaarde het ministerie van binnenlandse zaken en defensie dat het „tragische avontuur van de 44 terroristen die op het Haïtiaanse eiland Tortuga zijn geland is geëindigd". Verder deelde het mee dat acht ballingen op het eiland, twee „Leopards" en twee Tontons Macoutes (leden van de geheime politie) waren gedood, dat drie soldaten waren gewond door kogels, dat 26 „terroristen" onder wie Sansaricq waren gearresteerd door de Amerikaanse autoriteiten en dat 10 anderen, „wier rol in de invasie duister was" waren gevlucht.
Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zond later een boodschap naar president Duvalier waarin het de „aanval op een bevriende regering" betreurde en de president prees voor het feit dat deze niet had verzocht om hulp van buitenaf. Het ministerie bevestigde vervolgens op 9 febr. dat Amerikaanse militaire adviseurs van 25 jan. tot 5 febr. Haïti hadden bezocht.
Net voor de invasie had de Haïtiaanse regering een brief vrijgegeven die door president Reagan in december aan president Duvalier was gestuurd. In deze brief had Reagan zijn steun uitgesproken voor Duvaliers „vastberaden verzet" tegen het „Cubaanse avonturisme" en diens pogingen te komen tot „privé-ondernemingen en economische hervorming" geprezen.
Waarschijnlijk vanwege hun optreden tijdens de invasie werd de commandant van de Leopards, kolonel Acedius St. Louis, van zijn functie ontheven en vervangen door lt.-kol. Raymond Chabrol (St. Louis werd benoemd tot hoofd van de politie in Port-au-Prince). Tegelijkertijd werd lt.-kol. Roger Cazeau commandant van de luchtmacht in plaats van kolonel Georges Danache. De commandant van de presidentiële garde, kolonel S. Coicu, werd eveneens vervangen.
Op 16 maart ondernamen 16 huurlingen vanuit Florida een poging om Haïti binnen te vallen. Hevig zeeziek werden zij echter, toen zij nog maar 12 mijl uit de kust waren, door de Amerikaanse kustwacht gearresteerd.
De invasiepoging werd vanuit Miami geleid door Roland Magloire, de neef van de vroegere president Paul Magloire (1950-1956) en leider van de Raad in ballingschap voor de Nationale Bevrijding van Haïti.

NA STOPZETTING KREDIET IMF IN 1981 WEL HULP IN 1982

Nadat het Internationale Monetaire fonds (IMF) begin febr. 1981 aanvankelijk een krediet van zo'n $ 9 mln tijdelijk had opgeschort, werd dit vervolgens gedurende het hele jaar 1981 stopgezet.
Het krediet werd voornamelijk vastgehouden omdat de Haïtiaanse regering niet op een bevredigende manier de besteding van haar inkomsten kon verantwoorden. Het krediet vormde een onderdeel van een overeenkomst die op 25 okt. 1979 was gesloten en die Haïti in staat stelde de eerstkomende drie jaar een bedrag van 32.200.000 special drawing rights (in okt. 1978 zo'n $ 42.826.000) te besteden.
Een IMF-team dat begin 1981 Haïti bezocht verzocht de regering op 5 febr. „het lenen van nationale banken voor uitgaven die niet op de begroting stonden stop te zetten" en „zo mogelijk een gedeelte van de $ 8 mln die in het begin van het fiscale jaar (dat in okt. 1980 was begonnen) al was geleend weer terug te betalen.
Tegelijkertijd riepen internationale hulporganisaties de regering dringend op maatregelen te nemen teneinde een mogelijke ineenstorting van de economie af te wenden.
In maart 1981 kondigde de regering een serie maatregelen aan waaronder een invoerverbod op belangrijke non-food goederen, een verhoging van de belasting op luxegoederen en het opnemen van de Régie du Tabac (een semi-autonome staatsorganisatie) binnen het begrotingssysteem.
In juli-augustus werd een extra inkomstenbelasting van 20% aangekondigd evenals een vermindering van de autoimport met 30%.Tevens werd een nieuw fiscaal controlebureau in het leven geroepen.
Op 9 aug. 1982 keurde het IMF een „stand-by" overeenkomst goed waardoor de Haïtiaanse regering de komende 13½ maand voor 34.500.000 special drawing rights ($ 37.200.000) kon besteden.

(Vor. ber. pag. 55 e.v.-1981)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

THAILAND

WIJZIGINGEN IN MILITAIRE TOP EN REGERING

Sinds het najaar van 1981 (zie pag. 556/2 e.v.-'81) zijn diverse wijzigingen in de militaire top van Thailand aangebracht, terwijl de regeringcoalitie werd verbreed.

Militaire benoemingen (sept. 1981)

Nadat generaal Prayud Charumanee op 11 aug. 1981 tot opperbevelhebber van het leger was benoemd (pag. 559/1-'81), werden op 23 sept. bij de jaarlijkse mutaties binnen de strijdkrachten nog de volgende benoemingen bekendgemaakt: generaal Saiyud Kerdphol werd opperbevelhebber van de strijdkrachten i.p.v. generaal Serm Na Nakhorn; admiraal Somboon Chuapibul volgde admiraal Samut Sahanawin op als opperbevelhebber van de marine; luchtmaarschalk Taklaew Susilavorn verving luchtmaarschalk Paniang Kantarat als opperbevelhebber van de luchtmacht. Generaal Arthit Kamlang-ek, die sinds april 1981 commandant van het 1ste Legerkorps was (pag. 558/3-'81), werd op 23 sept. tevens assistent van de opperbevelhebber van het leger. Plv. opperbevelhebber van het leger werd generaal Sak Buntharakun, die sinds juni 1981 stafchef van het leger was geweest.
Generaal Prayud Charumanee werd tevens benoemd tot chef van het Commando voor Binnenlandse Veiligheidsoperaties (ISOC), dat verantwoordelijk is voor het beheer van geheime militaire fondsen, buitenlandse militaire hulp en alle anti-guerilla-eenheden.

Reorganisatie kabinet door terugkeer SAP

Op 4 dec. 1981 besloot de Sociale Actie Partij van ex-premier Kukrit Pramoj weer toe te treden tot de regering, die deze partij in maart 1981 wegens een conflict over een oliecontract met Saoedi-Arabië had verlaten (zie pag. 556/3-'81).

De SAP keurde tevens een lijst met kandidaten voor ministersposten goed, waarop niet de naam voorkwam van Boonchu Rojanasathien, de plv. leider van de SAP, die tot de breuk in maart 1981 het ambt van vice-premier had vervuld. Boonchu, die naar verluidt aan de toetreding tot de regering de voorwaarde had willen verbinden dat de voornaamste economische ministeries onder controle van de SAP kwamen, trad na het partijbesluit van 4 dec. als plv. leider van de SAP af. Volgens Le Monde (23-12-'81) waren er aanwijzingen dat het leger zich tegen een terugkeer van Boonchu in het kabinet had verzet.

Daags nadat alle ministers wegens de uitbreiding van de regeringscoalitie hun ontslag hadden ingediend, vormde premier Prem Tinsulanond op 19 dec. 1981 een nieuw kabinet van 22 leden. Zeventien leden uit het oude kabinet (pag. 557/1 en 559/1-'81) werden op hun posten gehandhaafd. De overige vijf posten werden als volgt verdeeld: vice-premier – Thongyod Chitthavira (SAP); minister toegevoegd aan het bureau van de premier – Charn Manutham (voorheen onderminister van verbindingen); landbouw en coöperaties – Chuan Leekphai (voorheen minister van handel); handel – Punnamee Punsri (SAP); onderwijs – Kasem Sirisamphan (Sirisumpundh) (SAP).

Thongyod Chitthavira was in Prems eerste kabinet van maart 1980 tot maart 1981 minister van gezondheid, terwijl Punnamee Punsri van 22 jan. tot 4 maart 1981 (toen gespeld als Phunmi Phunsri, pag. 556/3-'81) de portefeuille van handel had beheerd.
Behalve de drie bovengenoemde kabinetsleden werden nog zes onderministers uit de SAP benoemd, die volgens Le Monde in totaal om 12 posten had gevraagd.

Geen plaats in het nieuwe kabinet kregen Phol Reongprasertvit en Sudsai Hasdin (ministers toegevoegd aan het bureau van de premier), Arnat Arbhabhirama (landbouw en coöperaties) en Sippanondha Ketudat (onderwijs). Generaal-majoor Sudsai Hasdin was de leider van de uiterst rechtse „Rode Buffels".

Geruchten over coupplannen. Aanslagen

Sinds de mislukte militaire staatsgreep van 1 april 1981 (pag. 557/2 e.v.-'81) hebben in Thailand herhaaldelijk geruchten de ronde gedaan over een dreigende couppoging of voorbereidingen daartoe, en bij diverse gelegenheden werden troepen in de hoofdstad Bangkok in staat van alarm gebracht door de bevelhebber van de 1ste militaire regio, generaal Arthit Kamlang-ek.
Na bomexplosies in twee regeringsgebouwen op 28 okt. 1981 – aanslagen waarvoor niemand de verantwoordelijkheid opeiste – werden militairen en politie te Bangkok in de nacht van 29 op 30 okt. voor de derde maal die maand in staat van alarm gebracht. Ca. 1.000 militaren waren op de been en tanks reden door de straten (o.a. bij het parlementsgebouw). Op 31 okt. doorzochten parachutisten en politie de woningen van vier ontslagen legerofficieren die bij de mislukte putsch van de „Jonge Turken" een prominente rol hadden gespeeld, o.w. kolonel Manoon Rupkachorn en kolonel Prachak Sawangchit.
Tijdens een persconferentie op 1 nov. verklaarde gen. Arthit dat de extra veiligheidsmaatregelen zouden worden gehandhaafd, omdat de militairen geen activiteiten konden tolereren die op omverwerping van de regering waren gericht. Hij deelde ook mee dat er geen aanwijzingingen waren gevonden voor een betrokkenheid van de ontslagen officieren bij de bomexplosies die twee gewonden hadden gevergd.

Inmiddels was de „politieke" criminaliteit in Thailand de laatste tijd fors toegenomen, aldus de FAZ (7-11-'81). Met meer dan 40 moorden per dag werd een record bereikt. Alleen al in de laatste acht maanden waren meer dan 8.000 mensen het slachtoffer geworden van schietpartijen en bomaanslagen. In ruim vier weken waren twee parlementsleden vermoord.

Op 2 nov. hielden de ex-officieren een perconferentie in de woning van kolonel Prachak, die bij die gelegenheid verklaarde dat hun telefoons waren afgetapt en dat een verkeerde interpretatie van hun telefoongesprekken tot verdenking m.b.t. hun activiteiten kon hebben geleid.
Geruchten over een mogelijke betrokkenheid van gen. Arthit bij een putschpoging werden door hemzelf in een verklaring op 7 maart 1982 ongegrond genoemd. Hij betuigde zijn trouw aan de regering van generaal Prem en stelde dat de betreffende geruchten bewust in omloop werden gebracht om de regering te destabiliseren.
In juli berichtte een Thaise krant dat op 16 juli een anti-tank raket op de auto van premier Prem was afgevuurd, toen deze onderweg was naar een artilleriebasis in de provincie Lop Buri (Centraal-Thailand). Dit bericht werd later door de militairen autoriteiten tegengesproken.
Op 15 aug. werd vanuit een legerclub een handgranaat geworpen in de tuin van de residentie van premier Prem. Niemand raakte gewond. Door waarnemers werd dit incident, aldus *Le Monde* (11-9), beschouwd als een „gratis waarschuwing" aan de regering door zekere militaire clans, aan de vooravond van de jaarlijkse promoties binnen de strijdkrachten.
Op 11 sept. raakten zeven personen, o.w. vier militairen, gewond bij een bomexplosie in de buurt van het ministerie van defensie in Bangkok.

Arthit opperbevelhebber leger

Op 10 sept. werd generaal Arthit Kamlang-ek tot opperbevelhebber van het leger benoemd als opvolger van generaal Prayud Charumanee. Tot zijn assistent werd benoemd generaal Sueb Akranukroh, tot dusver assistent van de chef van de generale staf.
De 57-jarige Arthit („opgaande zon") Kamlang-ek, die een belangrijke rol speelde bij het verijdelen van de staatsgreep van 1 april 1981, was sindsdien opgeklommen van plv. commandant van het 2de Legerkorps tot comman-

Generaal Arthit Kamlang-ek.

dant van het 1ste Legerkorps en (in sept. 1981) tot assistent opperbevelhebber van het leger. Zijn bliksemsnelle promotie – hij bereikte in één jaar waar andere minstens vijf jaar over doen – bezorgde hem ook vele vijanden, vooral onder de „Jonge Turken", aldus de *FAZ* (21-8): Een vrachtauto vol bommen explodeerde voor zijn huis. Hoge officieren hadden een nieuwe machtsconstellatie gesmeed, waarover de *FAZ* het volgende schreef:

Luitenant-generaal Harn Leelanond, de commandant van het 4de Legerkorps (Zuid-Thailand), en generaal-majoor Chaovalit Yongchaiyuth, chef van het coördinatiecentrum van de vier legerkorpsen („Army Operations") en van de miltaire geheime dienst, hebben een politieke partij opgericht. Ook hebben zij samen met de commandant van de 1ste legerdivisie („koninklijke garde"), generaal-majoor Pichit Kulauanich, een alliantie gevormd, die achter generaal Saiyud Kerdphol, de opperbevelhebber van de strijdkrachten, staat. Deze drie officieren hebben gemeen dat zij tot een nieuwe „generatie" behoren – zij hebben hun hoge posten op grond van militaire prestaties verworven, niet vanwege politieke of economische contacten dan wel familiebanden.

Arthit zal drie jaar als opperbevelhebber van het leger in functie kunnen blijven voor dat hij de pensioenlimiet heeft bereikt. Of hij met het voorbeeld van Prem voor ogen ook kandidaat voor het ambt van premier wil zijn, is onzeker. Wel heeft hij zich volgens *Le Monde* (12-9) de laatste maanden op politiek terrein bewogen. Als commandant van de 1ste legerdivisie greep hij in bij een staking in een whiskyfabriek. Op 27 aug. riep hij op tot een strengere controle op de activiteiten van buitenlandse correspondenten in Thailand, om het hoofd te bieden aan de zijns inziens toenemende stroom van schadelijke en ongunstige berichten over zijn land.

Op 21 jan. kreeg het dagblad Asian Wall Street Journal (uit Hongkong) een verschijningsverbod opgelegd na de publikatie van een artikel waarin werd betwijfeld of de kroonprins voldoende capaciteiten had om zijn vader op te volgen.
Op 22 juli werd de diplomatieke correspondent van dit blad, de Australiër Barry Wain, na een verblijf van drie jaar in Bangkok het land uitgewezen, nadat hij een reportage had geschreven over de omstandigheden van Vietnamese vluchtelingen in een Thais opvangkamp. Begin september mocht Wain in Thailand terugkeren.

Diverse Thaise journalisten werden de laatste jaren vermoord. De advocaat Thongbai Thongpao maakte in Le Monde (28-1) melding van 24 vermoorde journalisten in de voorgaande drie jaar. In 1982 werden zeker twee Thaise journalisten vermoord (berichten van 5 april en 27 aug.).

OPIUMOORLOG IN DE „GOUDEN DRIEKHOEK". INTERNATIONALE ASPECTEN VAN HET DRUGPROBLEEM

Op 21 januari startten meer dan 1.000 man regeringstroepen en grenspolitie, gesteund door helikopters en lichte bommenwerpers, een operatie tegen opiumkoning Khun Sa, alias Chang Shi Fu, en zijn privé-leger, het Shan United Army (SUA).
De 48-jarige Khun Sa, zoon van een Chinese vader en een Birmese moeder, is de erfgenaam van Lo Hsing Han, sinds deze bij een Thais-Birmese politie-actie werd gearresteerd en in de Birmese hoofdstad Rangoon in de gevangenis werd opgesloten. Met zijn ca. 4.000 man sterke SUA zou hij ca. 70% van de opiumhandel in het grensgebied van Thailand, Birma en Laos, de z.g. „Gouden Driehoek", beheersen en daar negen van de vijftien raffinaderijen controleren, waarin uit opium door toevoeging van chemicaliën heroïne wordt gewonnen.

Khun Sa noemt zichzelf de leider van een legitieme verzetsbeweging tegen het centrale bewind in Rangoon. Door de heroïnehandel zou hij naar zijn zeggen slechts de middelen willen verwerven voor het voeren van een bevrijdingsstrijd, d.w.z. een strijd voor de onafhankelijkheid van de Shans, een van de in Noordoost-Birma levende ethnische minderheden.
De overige 30% van de opiumhandel zou voornamelijk door de Communistische Partij van Birma (CPB) worden beheerst, die, aldus The Observer (14-2), sinds de Chinezen hun steun drie jaar geleden staakten, de opium aanwendde als middel om zijn oorlog tegen Rangoon te financieren. Khun Sa had een nauwe werkrelatie met de CPB opgebouwd: hij kocht opium in ruil voor geweren, rijst en medicijnen. De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor drugzaken, Dominick Dicarlo, rapporteerde volgens Le Monde (11-5) dat de CPB, die zich tot dusver had beperkt tot het verbouwen van opium, nu een steeds actievere rol speelde in de heroïnehandel door zich ook bezig te houden met de raffinage en de verwerking van opium tot heroïne.
De Gouden Driehoek is een ontoegankelijk bergachtig gebied van ca. 220.000 km^2, waar de bergstammen vanouds van de opiumcultuur leven. Het vruchtsap van de opiumplant wordt door de plaatselijke bevolking tegen het einde van de maand januari geoogst en verkocht aan handelaren, die het naar de raffinaderijen brengen. In de Gouden Driehoek hebben gewapende rebellengroepen, zoals het Shan United Army, het Shan State Army, het Shan United Revolutionary Army, restanten van het oude Nationalistisch-Chinese Kwomintang-leger (deze zouden thans een agrarisch bestaan leiden) en de CPB, en „krijgsheren" vrij spel. Opiumoorlogen tussen „krijgsheren" vinden nog steeds plaats en zeer recent zouden daarbij nog tientallen doden zijn gevallen, even over de grens met Birma, aldus NRC /H'blad (25-1). De straffeloosheid is er regel en Khun Sa leefde dan ook al jaren op zijn gemak in zijn hoofdkwartier in Thailand bij Baan Hin Taek, hoewel in juli 1980 al een arrestatiebevel tegen hem was uitgevaardigd en medio 1981 een premie van een half miljoen Baht (ca. $ 20.000) voor zijn aanhouding, dood of levend, was uitgeloofd.
Reeds in april 1978 had Khun Sa, die ca. 250 ton opium per jaar „controleert, de VS voorgesteld binnen zes jaar alle opiumcultures in de Gouden Driehoek te helpen uitroeien, als de VS en Thailand in die periode de oogst zouden opkopen. Daardoor zou het overleven van de ca. 80.000 Shans en andere etnische minderheden kunnen worden verzekerd en zouden de bergvolken op lange termijn kunnen worden voorbereid op het verbouwen van koffie, aardappelen en bonen. Dit aanbod werd van de hand gewezen, maar onlangs, aldus Le Monde (3-2), zou Khun Sa zijn voorstel aan de Thaise regering hebben herhaald.

Inmiddels was vooral van Amerikaanse zijde openlijk kritiek geleverd op het feit dat Khun Sa zijn hoofdkwartier op Thais gebied had opgeslagen en ongestoord tussen Thailand en Birma heen en weer kon trekken. In oktober 1981 had de Thaise premier, generaal Prem Tinsulanond, t.g.v. zijn bezoek aan Washington, een geheime operatie tegen het hoofdkwartier van Khun Sa gelast. Maar die operatie was op een mislukking uitgelopen: Meer dan 20 man van de regeringstroepen waren in een hinderlaag gedood.
In nov. 1981 had een regeringscampagne om de opiumoogst in tien geselecteerde dorpen te vernietigen van start moeten gaan, maar die campagne werd toen door premier Prem Tinsulanond uitgesteld op verzoek van boeren uit die streek, aldus The Times (14-12-'81).
Een leider van de Thaise drugbestrijding verklaarde: „De nationale veiligheid gaat boven alles. De bergbewoners leven in een kwetsbaar gebied en zij zouden zich tegen de regering kunnen keren."
In die tien dorpen hadden sommige boeren meegewerkt aan een al ca. tien jaar bestaand programma, gefinancierd door o.a. de Thaise regering en een VN-fonds, voor vervanging van opium door agrarische produkten zoals koffie, mais en bonen in een tijdsbestek van 7 jaar. Maar dat programma had tot dusver slechts weinig effect gesorteerd. Volgens Le Monde (3-2) hadden slechts zeven van de 550 dorpen met de overschakeling op andere produkten ingestemd.

Opiumkoning Khun Sa.

De operatie tegen het hoofdkwartier van Khun Sa in Baan Hin Taek werd slechts door premier Prem Tinsulanond en een handvol hoge officieren voorbereid. In Bangkok deden geruchten de ronde dat invloedrijke kringen in Bangkok, niet in de laatste plaats in de strijdkrachten, Khun Sa beschermden. De Amerikaanse auteur Alfred McCoy stelde dat Thaise militairen „meer dan een kwart eeuw lang het grootste deel van de in de Gouden Driehoek behaalde winst uit de opiumhandel hebben geïncasseerd, voor persoonlijke en politieke doeleinden" (*NZZ* 11-2).
Als motief voor de operatie noemde premier Prem: „Dit maal zijn wij serieus: Wij willen Khun Sa eens en voor altijd van ons grondgebied verjagen."
Na een strijd van 36 uur veroverde de Thaise veiligheidstroepen het dorp Baan Hin Taek. Vervolgens wisten zij de SUA-strijders na gevechten van vijf dagen uit de omgeving te verdrijven. Khun Sa week uit naar Birma. Door de regeringstroepen werden ca. 4.000 wapens en 20 ton munitie buitgemaakt, maar er werden geen narcoticavoorraden aangetroffen.
Na het begin van de aanval zouden Birmese troepen, gesteund door artillerie en helikopters, aan de Birmese kant van de grens een buffer hebben gevormd, aldus een mededeling van een hoge Thaise officier op 28 januari.

Vice-premier Prachuab Suntharangkul deelde op 3 febr. te Bangkok mee dat bij de operatie ongeveer 200 leden van de SUA waren gedood. De verliezen aan regeringszijde bedroegen naar zijn zeggen 17 doden en 50 gewonden. De vice-premier verklaarde dat onderhandelingen met Khun Sa waren uitgesloten en dat elke invloed die hij mogelijk nog had in de nabije toekomst zou worden geëlimineerd.
Zes Westerse toeristen en hun Thaise gids werden op 6 febr. vrijgelaten na drie dagen lang als gijzelaars in een kamp in Birma door strijders van Khun Sa te zijn vastgehouden. De zes verklaarden bij hun terugkeer in Chiang Mai (Thailand) dat zij mochten vertrekken, zodra het bericht over de vrijlating van 200 van hun sympathisanten, die door het Thaise leger waren gearresteerd, tot de „rebellen" was doorgedrongen.
De Thaise operatie tastte volgens *AFP (Volkskrant* 29-1) de structuren van Khun Sa's winstgevende drugshandel niet aan, omdat deze zich voornamelijk bevinden in de Shan-staten in het oosten van Birma. De belangrijkste raffinaderijen of werkplaatsen bevinden zich ook niet in het grensgebied van Baan Hin Taek, maar 350 km meer naar het zuidwesten, tegenover de Thaise grensplaats Mae Hong Son (in het uiterste noordwesten van Thailand). De 10 tot 15 raffinaderijen in het Thais-Birmese grensgebied hebben ook geen vaste plaats en zijn nooit allemaal tegelijk in bedrijf. *Le Monde* (25-2) vergeleek ze met „mobiele veldkeukens".

Volgens deskundigen zal de opiumoogst in de Gouden Driehoek dit jaar ca. 600 ton bedragen. Naar schatting is daarvan 450 à 500 ton uit Birma afkomstig. Omdat het opiumaanbod de laatste jaren aanzienlijk is verruimd (in 1980 bedroeg de opiumoogst in de Gouden Driehoek 200 ton en in 1981 ca. 500 ton) zijn de prijzen gedaald: De boeren in Birma en Noord-Thailand, die in 1980 nog $ 400 per kilo ruwe opium ontvingen, moesten begin 1982 met iets meer dan $ 80 per kilo tevreden zijn. Handelaren in de Gouden Driehoek zouden nu grote hoeveelheden opium opslaan. Ook het heroïne-aanbod (ca. 60 ton heroïne uit 600 ton opium) is verruimd, waardoor de prijzen voor zuivere heroïne daalden. Maar er zijn aanzienlijke prijsverschillen: in Bangkok daalde de prijs tot $ 8.000 à 15.000 per kilo, en in Hongkong van $ 82.000 tot 34.000 per kilo, maar in New York is met dezelfde hoeveelheid (vermengd) nog een bedrag van $ 0,5 mln à $ 1 mln te verdienen.

GUERRILLA-ACTIVITEITEN 1981-1982

De voornaamste guerrilla-activiteiten van communistische opstandelingen en anti-guerrilla operaties van regeringstroepen deden zich sinds begin 1981 (zie pag. 559/2-'81) in de zuidelijke provincies voor.
Op 26 sept. 1981 werd in een officiële verklaring meegedeeld dat in de zuidelijke provincie Surat Thani sinds begin 1981 meer dan 300 guerrillastrijders waren gedood. Maar in het zuiden, vlak boven de grens met Maleisië, bleven communistische opstandelingen actief, wat door berichten over overvallen werd bevestigd.
Op 22 nov. overvielen ruim 100 zwaarbewapende communistische guerrillastrijders in het zuiden een regeringskamp. Daarbij werden 10 militairen en politiemannen gedood, terwijl 2 andere militairen gewond raakten. Die maand werden in totaal 15 man van de veiligheidstroepen gedood.
In december 1981 werden in Zuid-Thailand 79 regeringsmilitairen gedood en gewond.
In 1981 vonden 378 „geregelde" Thaise militairen de dood bij „zuiverings" operaties.
Luitenant-generaal Harn Leenanond, de pas benoemde commandant van het 4de Legerkorps, startte begin 1982 een offensief tegen guerrillabases in de provincie Surat Thani. Eind februari meldden Thaise militaire autoriteiten dat een van de belangrijkste communistische bases daar, Camp 508, was veroverd en vernietigd. Daarbij waren 100 guerrillastrijders gedood, terwijl de verliezen aan de zijde van de regeringstroepen 16 doden en 72 gewonden bedroegen. Begin maart werd de verovering van Camp 511 gemeld.
Op 19 maart werd een bomaanslag gepleegd op het kantoor van de gouverneur in Surat Thani. Daarbij werden minstens 8 mensen gedood en ruim 50 gewond.

Op 18 april zei luitenant-generaal Harn in een interview dat de verliezen aan regeringszijde in de voorafgaande twee maanden minstens 40 doden en 200 gewonden hadden bedragen. Hij zou zijn campagne om de Communistische Partij van Thailand (CPT) in de 4de regio te vernietigen voortzetten. Naar zijn schatting waren er 3.000 guerrillastrijders. Ook wilde hij islamitische separatistische groeperingen en de in het uiterste zuiden van Thailand gelegerde elementen van de Communistische Partij van Malakka (CPM) neutraliseren.
Een woordvoerder van het hoofdkwartier van het 4de Legerkorps, kolonel Thammarat Issarangkul, deelde volgens de *Financial Times* (16-6) mee dat regeringstroepen op 11 juni een grootscheepse operatie tegen communistische opstandelingen in drie zuidelijke provincies waren begonnen. Aan die operatie, die tot 5 aug. duurde, namen ruim 4.000 militairen deel, met steun van helikopters en artillerie. Naar een militaire woordvoerder op 19 aug. te Bangkok bekendmaakte veroverden de regeringstroepen in negen zuidelijke provincies 28 rebellenkampen; 11 guerrillastrijders werden gedood, 15 gevangen genomen en 52 gaven zich vrijwillig over. De regeringstroepen verloren 12 man aan doden, terwijl 118 man gewond raakten, aldus *AP* (19-8).

Op 26 mei had een militaire woordvoerder te Bangkok ook melding gemaakt van een grootscheepse militaire zuiveringsactie in Noord-Thailand, waaraan gedurende twee weken door duizenden regeringsmilitairen was deelgenomen. Aan beide zijden waren aanzienlijke verliezen geleden. Omstreeks 1.500 communistische guerrillastrijders en sympathisanten waren gevangen genomen en grote hoeveelheden oorlogsmateriaal waren buitgemaakt, aldus de woordvoerder (*DPA* 26-5). Eerder, op 19 febr., had een woordvoerder van het 2de Legerkorps het aantal gewapende communistische opstandelingen in het noordoosten van Thailand op 1.300 à 1.400 geraamd.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.SN. 0165-3660

JAPANSE PREMIER NIET HERKIESBAAR

Op 12 okt. deelde Zenko Suzuki (71) mee dat hij zich op 25 nov. niet herkiesbaar zou stellen als voorzitter van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP), een functie waarvoor de kandidaatstelling vóór 16 okt. moest plaatsvinden. Omdat in Japan de voorzitter van de regeringspartij automatisch tot premier wordt benoemd, zal Suzuki na de verkiezing van een nieuwe voorzitter als premier moeten aftreden.

Suzuki's besluit kwam als een volslagen verrassing, mede omdat zijn herverkiezing als partijvoorzitter – met steun van naar schatting 244 van de 421 LDP-parlementsleden – vrijwel verzekerd leek. Toen waren er officieel nog geen andere kandidaten. Nog op 11 okt. had hij volgens *Le Monde* (13-10) tijdens een bijeenkomst met de leiders van zijn factie besloten zijn strategie voor zijn herverkiezing te bepalen, waarbij hij ernaar streefde een openlijke confrontatie met de dissidente facties binnen de LDP – in het bijzonder die van ex-premier Takeo Fukuda en staatsminister Toshio Komoto (economische planning) – te vermijden. Bij zijn benoeming in juli 1980 (zie pag. 495/3 e.v. - 1980) had Suzuki gezegd dat hij het ambt van partijvoorzitter niet had geambieerd, dat anderen hem dat hadden bezorgd en dat hij niet zou proberen aan de macht te blijven ten koste van de vrede binnen de partij.

Volgens kabinetssecretaris Kiichi Miyazawa had Suzuki op 12 okt. tegen LDP-leiders gezegd dat hij tot zijn besluit was gekomen omdat „vanwege de groeiende interne en externe problemen, waarmee de natie wordt geconfronteerd, de eenheid binnen de partij een eerste vereiste is". Er zou een geschikter persoon moeten worden gekozen om de partij en de natie te leiden. Suzuki was de laatste tijd binnen de LDP fel bekritiseerd door diverse facties, die vooral ontevreden waren over zijn aanpak van de economische problemen van Japan. Een groeiend begrotingstekort, teruggang in de economische groei, een omstreden fiscaal beleid en meer in het algemeen Suzuki's neiging om beslissingen voor zich uit te schuiven leidden tot onenigheid binnen de partij.
Bij zijn ambtsaanvaarding twee jaar geleden had Suzuki zich twee taken gesteld: bestuurshervorming en sanering van de staatsfinanciën.
Bij die bestuurshervorming zouden staatsbedrijven zoals de spoorwegen, de telefoonmaatschappijen en het tabaksmonopolie naar de particuliere sector moeten worden overgeheveld om de efficiency te vergroten en de kosten – mede door het verdwijnen van duizenden onnodige regeringsbaantjes – te drukken. De behandeling van de betreffende voorstellen verliep echter zo traag, dat er binnen afzienbare tijd nog geen beslissing viel te verwachten.

Bij de sanering van de staatsfinanciën wilde Suzuki het begrotingstekort (in 1979: 40% van de uitgaven) in 1984 nagenoeg hebben weggewerkt, zonder de belastingen te verhogen. Dankzij een restrictief uitgavenbeleid was het tekort voor het lopende fiscale jaar tot 21% gereduceerd. Maar door de economische recessie daalden de overheidsinkomsten dit jaar met ongeveer *f* 65 mrd, terwijl de overheidsuitgaven opliepen tot meer dan *f* 530 mrd. Suzuki zag zich genoodzaakt een aantal maatregelen ter stimulering van de economie te nemen, die de staat bijna *f* 20 mrd kostten. Op 16 sept. riep hij de fiscale „noodtoestand" uit, wat gepaard ging met een bevriezing van de ambtenarensalarissen. Inmiddels was Japans schuldenlast enorm gestegen: de rente van de uitstaande staatschuld maakt 16% van de begroting van het lopende fiscale jaar uit. Het kabinet moest toegeven dat de verwachte economische groei voor 1982 niet 5,2 maar slechts 3,4% zou bedragen.
Aanvallen op Suzuki's gebrek aan leiderschap namen toe, hoewel – aldus *NRC/H'blad* (13-10) – de argumenten over het beleid zoals meestal slechts als wapens in het normale touwtrekken binnen de LDP dienst deden.
Het aftreden van Suzuki leidde tot een strijd om de opvolging, waarbij duidelijk werd dat de uit 1972 daterende kloof in de partij nog steeds bestaat. Suzuki had zijn positie te danken aan oud-premier Kakuei Tanaka, die geen parlementslid meer is (hij staat terecht in het Lockheed-schandaal) maar achter de schermen nog steed een zeer grote invloed uitoefent. De secretaris-generaal van de LDP, Susumu Nikaido, is een van de leiders van Tanaka's factie, die 107 leden omvat. Naast zijn eigen factie (88 leden) kon Suzuki rekenen op de ca. 50 man sterke factie van Yasuhiro Nakasone, de directeur-generaal van het agentschap voor bestuursbeheer. De facties van Tanaka, Suzuki en Nakasone worden de drie „hoofdstroom"-facties genoemd.
De andere, anti-Tanaka facties worden geleid door ex-premier Fukuda (met Shintaro Abe, de minister van internationale handel en industrie), staatsminister Komoto en staatsminister Ichiro Nakagawa (wetenschap en technologie).
Bij de opvolging geldt de volgende regel: Mochten zich per 16 okt. vier of meer kandidaten voor het voorzitterschap hebben gemeld, dan moeten in heel het land voorverkiezingen worden gehouden onder de 1.045.603 partijleden. Uit de twee kandidaten met de meeste stemmen kiest de parlementsfractie vervolgens de nieuwe partijleider. Bij minder dan vier kandidaten vervalt de voorverkiezing.
Op 14 okt. vormden Suzuki, Fukuda en Nikaido een selectiecomité, maar zij slaagden er tot 15 okt. 's avonds niet in het eens te worden over een opvolger van Suzuki. Fukuda zou Suzuki's kandidaat, Nakasone, als niet aanvaardbaar van de hand hebben gewezen. Suzuki zou niet akkoord zijn gegaan met Fukuda's kandidaat Miyazawa.
Op 16 okt. bleken er vier kandidaten te zijn: Nakasone (64), Komoto (71), Abe (58) en Nakagawa (57). Maar de partij gelastte deze kandidaten niet vóór 23 okt. een campagne te voeren om partijleiders in staat te stellen tot die datum via onderhandelingen alsnog een compromiskandidaat te vinden.

Tijdens Suzuki's ambtsperiode hadden zich binnen het kabinet en de LDP nog de volgende ontwikkelingen voorgedaan. (Vor. ber. pag. 492/2-1980)

Premier Zenko Suzuki bij het verlaten van zijn officiële residentie na zijn aankondiging dat hij zich niet herkiesbaar zal stellen als voorzitter van de regerende Liberaal-Democratische Partij.

· *Aftreden minister van buitenlandse zaken*

Op 16 mei 1981 trad de minister van buitenlandse zaken, Masayoshi Ito, af evenals zijn plaatsvervanger Masuo Takashima. Ito werd op 17 mei opgevolgd door Sunao Sonoda (sinds 19 sept. 1980 minister van gezondheid* en van nov. 1977 tot nov. 1979 ook reeds minister van buitenlandse zaken), die op zijn beurt werd vervangen door Tatsuo Murayama (oud-minister van financiën).
Ito nam zijn ontslag, naar hij op een persconferentie meedeelde, „om verantwoordelijkheid op zich te nemen voor de verwarring die is ontstaan in verband met het Amerikaans-Japanse communiqué" van 8 mei, dat in Washington was uitgegeven na afloop van de tweedaagse besprekingen die premier Zenko Suzuki daar met president Reagan had gevoerd.

In de openingsparagraaf van dat communiqué was in de Engelstalige versie het woord „alliance" gebruikt als omschrijving van de Japans-Amerikaanse relatie. In een parlementsdebat op 12 en 13 mei stelde de oppositie, gesteund door belangrijke LDP-leden, dat deze nooit eerder officieel gebruikte term een sterk militaire bijbetekenis had en mogelijk op niet onthulde Japanse concessies t.o.v. de VS duidde.
Suzuki betoogde dat het woord „alliance" en de ook in het communiqué aangehaalde „verdeling van rollen" voor Japan geen militaire implicaties hadden. Eerder had hij tegenover journalisten al verzekerd dat hij absoluut niets had beloofd dat grotere defensie-inspanningen van Japan zou vergen.
Maar een „hoge" functionaris van het ministerie van buitenlandse zaken, naar later bleek vice-minister Takashima, stelde tegenover journalisten dat Suzuki's opmerkingen over het gebruik van de term „alliance" in het communiqué „nonsens" waren en dat de „alliance", gebaseerd op het wederzijdse veiligheidsverdrag, vanzelfsprekend wel een militaire dimensie bezat.
Er volgde een lijmpoging van de kabinetssecretaris Kiichi Miyazawa, en minster Ito bood ten behoeve hiervan zijn formele verontschuldigingen aan.
Maar op 15 mei gaf premier Suzuki opnieuw blijk van zijn grote ontevredenheid over het feit dat Japanse functionarissen in Washington hadden nagelaten zijn tijdens het tweede onderhoud met Reagan gemaakte kwalificaties van de Japanse rol, i.c. zijn woorden over de grenzen van de militaire opbouw in Japan, in het communiqué op te nemen. Dit in het openbaar geuite ongenoegen werd als een aanval op Ito beschouwd.

Reorganisatie kabinet. Wijziging in LDP-top

Terwijl het kabinet er op 16 nov. 1981 niet in slaagde overeenstemming te bereiken over eventuele maatregelen ter verzachting van de handelsconflicten met de VS en de EG, verklaarde premier Suzuki die dag dat de voor eind nov. geplande wisselingen van portefeuilles in het kabinet als eerste doelstelling een versterking van de regering juist met het oog op die handelsconflicten zouden hebben.
Op 30 nov. voerde premier Suzuki de aangekondigde reorganisatie van het kabinet uit. Slechts zes van de 21 leden van het vorige kabinet behielden hun posten. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Premier – Zenko Suzuki*; justitie – Michita Sakata; buitenlandse zaken – Yoshio Sakurauchi; financiën – Michio Watanabe*; onderwijs – Heiji Ogawa; gezondheid en welzijn – Motoharu Morishita; landbouw, bosbouw en visserij – Kichiro Tazawa; internationale handel en industrie – Shintaro Abe; transport – Tokusaburo Kosaka; PTT – Noboru Minowa; arbeid – Takiichiro Hatsumura; bouwnijverheid – Ihei Shiseki; binnenlandse zaken – Masataka Seko.
Staatsministers: kabinetssecretaris – Kiichi Miyazawa*; directeur-generaal bureau premier en agentschap voor ontwikkeling Okinawa – Kunio Tanabe; directeur-generaal agentschap bestuursbeheer – Yasuhiro Nakasone*; directeur-generaal defensie-agentschap – Soichiro Ito; directeur-generaal agentschap economische planning – Toshio Komoto*; directeur-generaal agentschap wetenschap en technologie (en voorzitter commissie voor atoomenergie) – Ichiro Nakagawa*; directeur-generaal milieu-agentschap – Bunbei Hara; directeur-generaal nationaal land-agentschap – Yukiyasu Matsuno. (* = leden vorige kabinet op dezelfde post)

Van de 21 kabinetsleden werden Suzuki, Ogawa, Tazawa en Miyazawa tot de Suzuki-factie van de LDP gerekend. Matsuno, Kosaka, Minowa en Seko golden als leden van de Tanaka-factie. Hara, Abe, Shiseki en Tanabe behoorden tot de Fukuda-factie; Nakasone, Moroshita en Sakurauchi tot de Nakasone-factie; en Komoto, Hatsumura en Ito tot de Komoto-factie. Nakagawa vertegenwoordigde zijn eigen factie. Alleen Sakata en Watanabe zouden geen bindingen met facties hebben.

Sakata (65) was directeur-generaal van het defensie-agentschap van 1974 tot 1976. Sakurauchi (69) was de voorgaande twee jaar (sinds nov. 1979) secretaris-generaal van de LDP en voordien minister van internationale handel en industrie (1964-'65), van land- en bosbouw (1972-'73) en van bouwnijverheid (1977-'78). Ogawa (71) beheerde de portefeuilles van arbeid (1967-'68) en van binnenlandse zaken (1976-'77). Tazawa (63) was een voormalige directeur-generaal van het nationaal land-agentschap. Abe (57) was minister van land- en bosbouw (1974-'76), kabinetssecretaris (1977-'78) en voorzitter van de LDP-raad voor beleidsonderzoek (sinds 1979). Kosaka (65) tenslotte was directeur-generaal van het agentschap voor economische planning (1978-'79).

Sunao Sonoda

Tot de „slachtoffers" bij de kabinetsreorganisatie behoorde de minister van buitenlandse zaken Sunao Sonoda, die het doelwit was van felle kritiek binnen de LDP wegens zijn uitgesproken ideeën over Japans relaties met andere landen, in het bijzonder de VS en Zuid-Korea. *(Reuter, AP)*

Suzuki bracht op 30 nov. ook wijzigingen aan in de partijleiding. Susumi Nikaido (71) werd opnieuw (1974) secretaris-generaal als opvolger van Sakurauchi.
Tatsuo Tanaka, de aftredende minister

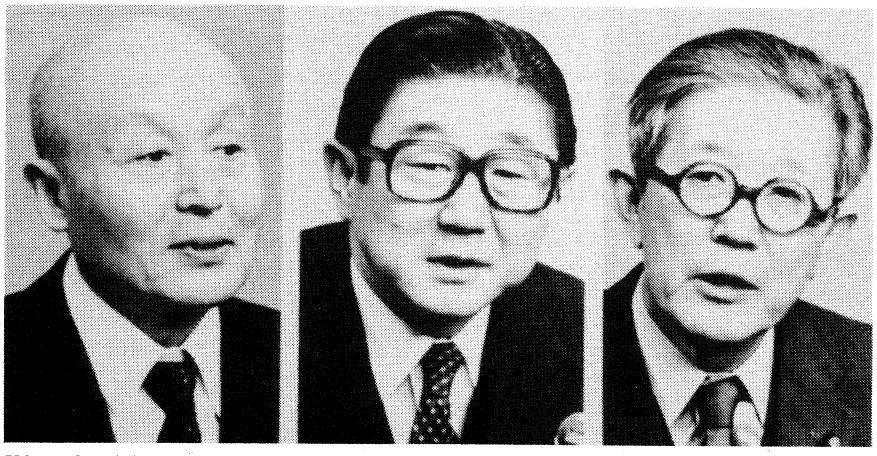

V.l.n.r. de ministers Yoshio Sakurauchi (buitenlandse zaken), Shintaro Abe (internationale handel en industrie) en Michita Sakata (justitie).

* Sonoda volgde op die post Kunikichi Saito op, die dezelfde dag was afgetreden wegens het niet-aangeven van giften van ca. 15 mln yen, welke hij had ontvangen van een directeur van een particuliere kliniek tegen wie een onderzoek naar de uitoefening van een illegale praktijk gaande was. Bij bedragen van meer dan 1,5 mln yen was het doen van aangifte vereist.
Op 16 dec. 1980 werd een nieuwe minister van binnenlandse zaken benoemd (zie pag. 224/3-1981).

Yasuhiro Nakasone (r.), directeur-generaal van het agentschap bestuursbeheer, en Toshio Komoto, directeur-generaal van het agentschap economische planning.

van onderwijs, werd voorzitter van de uitvoerende raad i.p.v. Nikaido. Rokusuke Tanaka, de aftredende minister van internationale handel en industrie, werd voorzitter van de partijraad voor het beleidsonderzoek als opvolger van Abe.

Tegen Nikaido, een vertrouweling van Kakuei Tanaka, waren i.v.m. de Lockheed-affaire beschuldigingen geuit, maar in tegenstelling tot Tanaka stond hij daarvoor niet terecht; volgens de procureur-generaal was hij alleen op technische gronden niet aangeklaagd.

In een toelichting op de wisselingen schreef *NRC/H'blad* (1-12)'81) o.a.:

„De macht van ex-premier Kakuei Tanaka achter de schermen van de Japanse regeringspartij LDP breidt zich steeds verder uit. (...)
Tanaka, wegens zijn verwikkeling in de Lockheed-steekpenningenzaak de meest controversiële Japanse politicus, heeft al eerder de doorslag gegeven bij de keuze van Suzuki en diens voorganger als premier. Met Nikaido als tweede man in de LDP heeft hij nu zeggenschap gekregen over het dagelijks bestuur van de regeringspartij.

De Suzuki-regering rust op een overeenkomst tussende drie „habatsu" (facties), die van Tanaka, ex-premier Takeo Fukuda en Suzuki zelf. Tanaka en Fukuda zijn het afgelopen decennium de belangrijkste rivalen in de Japanse politiek geweest. Het evenwicht tussen die twee werd in Suzuki's eerste kabinet gewaarborgd door een zorgvuldig uitgekiende balans onder de ministers en hoogste partijfunctionarissen. Het nieuwe kabinet weerspiegelt echter een nieuwe situatie die geleidelijk is gaan ontstaan met de toenemende invloed van Tanaka. Omdat zijn schijnbaar onuitputtelijke fondsen en stembustaktieken de herverkiezing van de hem loyale parlementariërs vrijwel verzekeren heeft hij zijn „habatsu" kunnen uitbreiden tot 106 leden die samen met een dertigtal vermeende loyalisten „Tanaka's Gundan" (legercorps) worden genoemd.
Op vrijwel elk terrein in Japan moet een onderlinge balans van machtselementen in één orgaan het gladde functioneren van dat orgaan verzekeren, daar zij vrijwel nooit sterke coördinerende centra, bezitten. De balans binnen de regeringspartij is door Tanaka Gundan al geruime tijd zoek. Tanaka heeft een partij binnen een partij gesticht die desnoods op eigen houtje met de niet-marxistische minderheidspartijen een regering zou kunnen vormen.
Zoals uit de portefeuillewisseling van gisteren is gebleken is Fukuda niet bij machte geweest om deze zorgwekkende ontwikkeling tegen te houden. Hoewel Fukuda numeriek gezien nu één man achter staat bij Tanaka, is zijn gezichtsverlies wel voorkomen door hem min of meer de vrije hand te geven in de selectie van de minister van buitenlandse zaken. Yoshio Sakurauchi, die deze post heeft gekregen, is weliswaar lid van een andere „habatsu" (die van Nakasone) maar tegelijkertijd ook familie van Fukuda. Hij neemt de plaats in van Sunao Sonoda, die een steun en toeverlaat voor premier Suzuki is geweest maar onder dwang van oudere LDP-leden aan de kant moest worden gezet vanwege zijn te zeer anti-Amerikaanse en anti-Zuidkoreaanse houding. De buitenwereld zal in Sakurauchi een veel diplomatieker gesprekspartner krijgen. Hij heeft de LDP al een kwart eeuw gediend en behoort tot de „adel" van het politieke bestel.
Fukuda's politieke erfgenaam, Shintaro Abe, heeft de belangrijke portefeuille van internationale handel en industrie gekregen. De 57-jarige Abe mag als schoonzoon van Fukuda's politieke mentor, oud-premier Nobusuke Kishi, ongetwijfeld ook tot de „adel" worden gerekend. Hij wordt algemeen beschouwd als een van de meest kanshebbende kandidaten voor het premierschap, als zijn generatie eenmaal aan de beurt komt.
Fukuda's belangen zijn dus zeker niet door de premier over het hoofd gezien. Suzuki's weigering aan een speciaal verzoek gehoor te geven en nog een vooraanstaand lid van de Fukuda „habatsu" binnen zijn kabinet te halen heeft hem echter de wraakzucht van een aantal van Fukuda's volgelingen op de hals gehaald. (...)
De Japanse pers heeft unaniem besloten dat Suzuki's beweegreden bij de keuze van nieuwe ministers tot niets anders kan worden teruggeleid dan een strategie om eind volgend jaar als partijvoorzitter (en dus premier) te worden herkozen. (...)
Suzuki's belangrijkste rivalen voor het premierschap, de „habatsu"-leiders Toshi Komoto en Yasuhiro Nakasone, heeft hij elke aanleiding tot onruststoken onthouden door ze met rust te laten op hun oude posten..."

(Zie ook volgende afleveringen)

BELGIË

GEMEENTEN IN FINANCIËLE MOEILIJKHEDEN

Enkele maanden vóór de gemeenteraadsverkiezingen (zie volgende aflevering) is het probleem van de hachelijke toestand der gemeentefinanciën scherp aan de orde gesteld, deels om wille van acute betalingsmoeilijkheden van sommige gemeenten, deels om politieke redenen.
Het proces van de slinkende financiën en het groeiend aantal gemeenten met een deficit is reeds enkele jaren bezig. De dotatie van de staat aan het Gemeentefonds is in 1973 voor het eerst verlaagd en sindsdien hebben verscheidene ministers van binnenlandse zaken deze bron van besparingen aangesproken. De wettelijke bepaling (1976) dat het Gemeentefonds jaarlijks met 7,65% moet groeien is uit geldgebrek nooit toegepast. Jaarlijks heeft het parlement, waarin veel gemeentemandatarissen zetelen, voor een wet gestemd om van dat hoge groeipercentage af te wijken. De staat heeft gaandeweg de gemeenten meer lasten opgelegd, zonder compensatie, liep achterstand op bij de inning van de gemeentebelastingen en bleek vaak ook een slechte betaler te zijn.

Na de structurele en acute financiële problemen van de Brusselse gemeenten tijdens de vorige jaren, is het protest van de steden en gemeenten in het voorjaar losgebarsten. In het hele land kampen steeds meer gemeenten met financiële moeilijkheden.

De gemeentelijke begrotingen 1981 vertoonden een tekort van 35,4 mrd frank. Het deficit van alle Vlaamse gemeenten bedroeg globaal 6,9 mrd. Voor de Waalse gemeenten was dat 18,5 mrd en voor de Brusselse 9,8 mrd. (Ministerie van Binnenlandse Zaken)

GEMEENTELIJKE SCHULDENLAST PER PROVINCIE
(op basis van gemeentebegrotingen 1981

PROVINCIE	BEDRAG (in mln fr)
Antwerpen	13.641
Brabant	11.137
West-Vlaanderen	5.729
Oost-Vlaanderen	7.202
Henegouwen	7.036
Luik	9.537
Limburg	4.210
Luxemburg	1.464
Namen	2.278
Totaal	62.234

Het protest kan ook gezien worden als de aanzet tot de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober.

Nota Vereniging

De Belgische Vereniging van Steden en Gemeenten stelde in een nota van 7 april dat de staat sedert 1973 de gemeenten meer dan 100 mrd heeft ontnomen, vergeleken met de wet van 1964 op het Gemeentefonds, en meer dan 30 mrd in vergelijking met de wet van 1976. Aan de gemeenten werden bijkomende lasten opgelegd: de tekorten van de openbare ziekenhuizen, het bestaansminimum, de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW), de sociale programmatie, vakbondspremies, stagiairs, verhoging van de bijdragen voor kinderbijslagen, tellingen en onderzoeken, het bibliotheekdecreet in Vlaanderen en gunsttarieven voor elektriciteits- en gasvoorziening voor de nijverheid. Ook de financiële gevolgen van de fusie van gemeenten (1977) wegen op de financiën, terwijl de gemeenten moeten vaststellen dat de staat de hun verschuldigde bedragen niet tijdig uitbetaalt. Volgens de vereniging bedraagt het achterstallige tegoed globaal meer dan 38 mrd.
Dit alles heeft geleid tot een verhoging van de gemeentebelastingen en een afremmen van de investeringen, met negatieve gevolgen voor het economisch herstel- en het tewerkstellingsbeleid.

De Belgische Vereniging van Steden en Gemeenten stelde de volgende eisen:

- Toepassing van de wet van 1976 op het Gemeentefonds.
- De staat moet in een eerste periode de tekorten dragen van de openbare ziekenhuizen.
- De uitkering van het bestaansminimum moet volledig gedragen worden door de centrale overheid.
- Het Bijzonder Fonds voor Maatschappelijk Welzijn moet verdubbeld worden, met dien verstande dat de helft gedragen wordt door de hogere besturen.
- De staat moet de achterstallige betalingen aanzuiveren ofwel interest betalen.
- Versoepeling van de blokkering van de tarieven der gemeentelijke diensten.
- De wet op de OCMW's moet worden herzien om te komen tot een betere financiële controle vanwege de gemeenten.
- De gemeenten moeten tot een gezond en zuinig financieel beheer gebracht worden in samenwerking met de voogdij-overheid.

Op 22 april startte de regering een overlegprocedure ter sanering van de gemeentefinanciën. De vaststelling dat het gemeentelijk personeel in veel gevallen beter betaald is dan dat van het rijk en dat het gemeentelijk onderwijs ook duur blijkt uit te vallen, stoorde de regering in hoge mate.
Indirect werd erkend dat de staat een slechte betaler is, doordat minister van binnenlandse zaken Nothomb verzekerde dat de staat met een strikt tijdsschema zijn achterstallige betalingen zal aanzuiveren.

EVOLUTIE VAN HET GEMEENTEFONDS

Jaar	Bedrag (in miljard)	Evolutie ten opzichte van het voorgaande jaar
79	53	—
80	54,6	+ 3,2
81	58,2	+ 6,6
82	60,9	+ 4,6
83	64,4	+ 5,8

VERDELING GEMEENTEFONDS 1982

Totaal: 60.932.100.000 Fr.
- 32.013.723.340 Fr voor Vlaanderen (52,54%)
- 23.976.781.350 Fr voor Wallonië (39,35%)
- 4.941.593.310 Fr voor Brussel (8,11%)

Brussel stad krijgt 2.437.284.000 Fr, of 4% van de nationale dotatie omwille van haar internationale verplichtingen.
(Bron: Ministerie van binnenlandse zaken.)

Aan Vlaamse kant wordt gesteld dat het probleem van de gemeentefinanciën vooral Waals en Brussels is. Tevens wordt aangedrongen op een herziening van de verdeelsleutel voor het Gemeentefonds. De verdeling gebeurt thans volgens de criteria van de gewestvorming, m.n. een derde oppervlakte, een derde opbrengst van de personenbelasting, een derde bevolkingsaantal. Vlaanderen vraagt dat alleen rekening zou worden gehouden met de personenbelasting en het bevolkingsaantal, waardoor zijn aandeel in het Gemeentefonds meer dan 60% zou bedragen. SP (Temmerman) en CVP (Cardoen) hebben in die zin wetsvoorstellen ingediend.
De Brusselse gemeenten vragen ook een andere verdeelsleutel. Deze die in voege is voor de gewestvorming (sedert de wet Vandekerckhove-Perin op de voorlopige gewestvorming) is, naast wanbeleid, de structurele oorzaak van de financiële moeilijkheden van de Brusselse gemeenten. Hun aandeel in het Gemeentefonds is van 20,4% in 1976 aldus teruggevallen op 8,28% in 1981 en 8,11% dit jaar, vooral als gevolg van het slinkend aantal inwoners.

Saneringsplan regering

Voor de sanering van de financiën gaat de regering uit van de grondgedachte dat de gemeentelijke autonomie slechts kan worden gevrijwaard met het herstel van het begrotingsevenwicht. Systematische bijstand van hogerhand en voorafnamen op het Gemeentefonds voor de komende jaren, waarbij fundamenteel niets wordt opgelost, kan zij niet aanvaarden. Anderzijds erkent de regering dat de overheid tijdens de voorgaande jaren een laks budgettair beleid heeft gevoerd en zij is bereid dat te veranderen. Voorts is het volgens haar zinloos zich vast te klampen aan de wettelijke bepalingen inzake het Gemeentefonds (1964 en 1976) omdat er geen geld is om deze (dure) wetten toe te passen.
Het saneringsplan van de regering bevat de volgende punten:

- Het beginsel van het begrotingsevenwicht wordt in de gemeentewet ingeschreven en dus wettelijk verplicht. Tegen 1988 moeten alle begrotingen in evenwicht zijn.
- De voogdij over de gemeenten wordt verlicht.
- Tegen 1988 moeten de tekorten van de openbare ziekenhuizen weggewerkt zijn. De regering zal daartoe maatregelen nemen, met als eerste een vermindering met 30% van het deficit van 1983.
- De deficitaire gemeenten moeten zich voor hun onderwijs- en personeelsbeleid richten op de matigingsnormen van de centrale overheid.
- Voor het Gemeentefonds wordt voorzien in een jaarlijkse vaste groeivoet van 5,7%, zodat de gemeenten financieel op langere termijn kunnen plannen.
- De gemeentelijke fiscaliteit wordt vrijgegeven. Gemeenten die niet noodzakelijke projecten realiseren en zich daarbij in de schulden steken, zullen deze met de belastingverhogingen moeten aanzuiveren. Globaal heffen de gemeenten 69 miljard aan belastingen. De regering verwacht dat 80% van de gemeenten de belastingdruk niet zal moeten verhogen.
- In het raam van de algemene loonmatiging heeft de regering voor het lopende dienstjaar de opbrengst van de matiging van het gemeentepersoneel (3 miljard) aan de gemeenten toegewezen. Tezelfdertijd bespoedigt de staat zijn stortingen aan de gemeenten en wordt de achterstand bij de inning van de gemeentebelastingen ingelopen.

T.o.v. 1981 is op 1 sept. 1982 ruim 8 miljard meer gestort aan het Gemeentefonds en ongeveer 7 miljard meer aan opcentiemen. Tegen het jaareinde wil de regering de stortingen met 20 miljard verhoogd hebben. De bedragen die de gemeenten de staat verschuldigd zijn (bedrijfsvoorheffing en bijdragen voor sociale zekerheid) worden anderzijds door de staat niet verhaald. Het gaat om 7,5 miljard.

Institutioneel

De precaire toestand van de gemeentefinanciën is ook de inzet van een politieke strijd tussen de centrale regering en de deelregeringen, waarbij op het institutionele vlak handig gebruik wordt gemaakt van de al te vage bevoegdheidsverdeling bij de staatshervorming van 1980. Er is een gedeelde bevoegdheid en de voogdij over de on-

dergeschikte besturen berust bij de gewesten, die overigens de centrale regering het recht ontzeggen de gemeenten een saneringsplan op te leggen.
Zo werkte de Vlaamse regering zelf een saneringsplan uit, waarin een bijzonder fonds is voorzien voor de gemeenten met een bezwaarde financiële toestand.

De Waalse gewestvorming werkt aan een ontwerp van decreet om, tegen de centrale overheid in, in elk geval een verhoging van de gemeentebelastingen te verbieden.
Minister van binnenlandse zaken Nothomb stelde dat de Waalse regering ter zake niet bevoegd is. Het tegen 1988 te bereiken evenwicht van de gemeentebegrotingen wordt een wettelijke verplichting en als voogdij-overheid zal de Waalse regering moeten waken over de naleving van de wet, aldus Nothomb.

LUIK — Acute problemen – echter met een sterke politieke inslag – deden zich voor te Luik, waar het college van burgemeester en schepenen liet weten niet meer bij machte te zijn personeel en leveranciers te betalen. Het stadsbestuur organiseerde betogingen en stakingen. Het leger diende er ingezet om het huisvuil te ruimen.

ANTWERPEN — Andere steden, zoals Antwerpen, waar de financiële problemen eveneens schrikwekkende proporties aannemen, hielden zich stil om mogelijke geldschieters niet af te schrikken. De Kredietbank aarzelde om Antwerpen een lening van 5 miljard toe te staan. De bank vroeg een waarborg van de staat of van het Vlaamse gewest. De jaarlijkse Stedenlening (Antwerpen en Luik) raakte dit jaar moeilijk geplaatst. In financiële kringen geloofde men immers niet in de mogelijkheden van Luik om de eerste coupon te betalen.
Krachtens de fusiewetgeving consolideerde de regering een bedrag van 2,5 miljard, zijnde het begrotingstekort van 1975 van Antwerpen. In 1976, toen de regering met het oog op de fusies van gemeenten alle begrotingstekorten consolideerde, werd de fusie van de stad Antwerpen uitgesteld tot 1982. Het stadsbestuur en de Vlaamse regering namen geen vrede met deze beslissing. Zich eveneens baserend op de fusiewetgeving eisten zij de consolidatie van een bedrag van 4,7 miljard, of het gecumuleerd tekort van 1974 en '75. De stad vroeg ook interest op dit bedrag voor de periode 1976-'81.

Betaalstaking

Na een onderhoud met minster van binnenlandse zaken Nothomb, kondigde de Belgische Vereniging van Steden en Gemeenten op 8 sept. aan dat aan de gemeenten richtlijnen worden verstrekt om een aantal werkzaamheden ten behoeve van de staat niet meer te verrichten. Aan de gemeenten werd ook gesuggereerd in betaalstakingen te gaan en de opbrengst van voor de staat te innen belastingen voor zich te houden, indien de thesauriebehoeften dat vereisen.
Op 30 september ontbood premier Martens de Vereniging bij zich. Hij deelde mee de betaalstaking in geen enkel geval te kunnen aanvaarden. Daarop heeft de Vereniging de betaalstaking stopgezet.

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

PROBLEEM IN SPD
M.B.T. DEFENSIEBELEID

Op 1 okt. is in Bonn bondskanselier Schmidt (SPD) vervangen door Helmut Kohl (CDU). Het verslag over deze gebeurtenis is te vinden op pag. 641 e.v. Op die plek is ook beknopt aangegeven, wat de oorzaken waren van de Westduitse regeringscrisis.
Eén van die oorzaken lag in de tegenvallende resultaten, vooral voor de SPD, van uitslagen van verkiezingen in de deelstaten, nadat de SPD-FDP-coalitie de Bondsdagverkiezingen van okt. 1980 overtuigend had gewonnen. De uitslagen van deze deelstaatverkiezingen, plus die van verkiezingen, die hebben plaatsgevonden na het uitbreken van de regeringscrisis in Bonn en het voltrekken van de machtswisseling zijn te vinden op pag. 663/2 e.v.
Een andere oorzaak kan gevonden worden in de verdeeldheid binnen de SPD over het tweeledige besluit van de NAVO van dec. 1979 m.b.t. de modernisering van kernwapens in West-Europa, een besluit, dat als consequentie kon hebben, dat op het grondgebied van de Bondsrepubliek 96 kruisraketten en 108 Pershing-2-raketten geplaatst zouden worden. Deze raketten kunnen doelen in de Sowjet-Unie bereiken.
De toenmalige coalitiepartner van de SPD, de liberale FDP, en de in oppositie verkerende christen-democraten van CDU en CSU stonden achter dit besluit. Binnen de SPD echter bestond groeiend verzet tegen de mogelijkheid van plaatsing van nieuwe kernwapens op Westduits grondgebied. De partijafdelingen van Hamburg, Bremen, Sleeswijk-Holstein en Saarland hadden zich hiertegen uitgesproken. Ook enkele leden van de Bondsdagfractie van de SPD verklaarden zich tegenstander.
Dit verzet binnen de eigen partij bracht bondskanselier Schmidt – een initiatiefnemer van het besluit tot modernisering – ertoe om op 17 mei 1981 op een vergadering van de SPD te verklaren, dat hij zou „staan of vallen" met de realisering van beide delen van het NAVO-besluit. De bondskanselier zei toen, dat hij zou aftreden, als het congres van de SPD, dat in april 1982 gehouden zou worden, hem niet zou steunen.
Ondanks deze waarschuwing van de bondskanselier verleende een steeds groter deel van de SPD steun aan de vredesbeweging in de Bondsrepubliek, waarvan de activiteiten in de tweede helft van 1981 toenamen, culminerend in de massale betoging in Bonn van 10 okt. 1981 (pag. 821/2-1981).
In een toespraak tot de Bondsdagfractie van de SPD op 30 sept. 1981 riep bondskanselier Schmidt zijn partijgenoten op zich te distantiëren van de voorgenomen demonstratie.
De bondskanselier stuitte toen echter op verzet van ong. 60 fractieleden, die een oproep tot steun aan de betoging ondertekend hadden.

Onder de vooraanstaande SPD-ers, die zich tegen de uitvoering van het tweeledige NAVO-besluit verzetten, bevonden zich o.m. Erhard Eppler, lid van het partijbestuur en voormalig SPD-partijleider in Baden-Württemberg (pag. 662/2-1980). Eppler was één van de belangrijkste sprekers op de demonstratie in Bonn.
Een andere tegenstander van Helmut Schmidt in deze kwestie was partijvoorzitter Willy Brandt, de voormalige bondskanselier, die weigerde zijn partijgenoten af te raden aan de demonstratie deel te nemen. In plaats daarvan riep hij hen op eenzijdigheid bij deze betoging te vermijden, geweld te voorkomen en onder de deelnemers voor de SPD te werven.
Bondskanselier Schmidt, die op 30 sept. steun uit de SPD voor de betoging nog een „interne oorlogsverklaring aan de regering" genoemd had, zag zich gedwongen zijn positie te wijzigen. In een rede voor de Bondsdag op 9 okt. 1981 riep hij de betogers slechts op zich te hoeden voor manipulaties door extremisten.

Eerder in het jaar 1981, op 27 jan., had een groep van 24 SPD-parlementariërs, aangevoerd door Karl-Heinz Hansen en Manfred Coppik, vergeefs geprobeerd een bedrag van één mrd D-mark over te hevelen van de begroting van defensie naar die van ontwikkelingssamenwerking.

Dezelfde groep had ook protest aangetekend tegen plannen van de regering om onderzeeërs naar Chili en tanks naar Saoedi-Arabië te exporteren.
De SPD-afdeling, waarvan Hansen lid was, Nederrijn, waarschuwde hem begin febr., dat hij mogelijkerwijs uit de partij gestoten zou worden, nadat Hansen een artikel gepubliceerd had, waarin hij bondskanselier Schmidt krachtig aanviel.
Niettemin viel Hansen medio mei de bondskanselier opnieuw aan. Hij beschuldigde Helmut Schmidt ervan „een geheime politiek achter de rug van het volk om" te voeren.
Ook beweerde hij bij deze gelegenheid, dat de VS er een defensiebeleid op na hield, met inbegrip van de politiek m.b.t. de modernisering van kernwapens in West-Europa, die neerkwam op het houden van de Westduitse bevolking als „gijzelaars" ten einde op die manier in de wereldpolitiek een nieuwe positie van dominantie te bereiken.
De partijafdeling van Hansen begon

dadelijk daarop een disciplinaire procedure tegen hem, die er op 20 juli 1981 toe leidde, dat hem zijn partijlidmaatschap ontnomen werd. Sindsdien is hij een onafhankelijk lid van de Bondsdag. In deze positie werd hij op 27 jan. 1982 vergezeld door Manfred Coppik, die toen de partij verliet uit ontevredenheid over het regeringsbeleid inzake defensie en economie.

SPD-congres steunt NAVO-besluit onder voorwaarden

In München hield de SPD van 19-23 april 1982 het reguliere partijcongres. Bondskanselier Schmidt sprak het congres toe op 20 april. Hij betoogde o.m., dat de historie de ontoereikendheid van eenzijdige ontwapening tegenover de agressie van grotere mogendheden bewezen had. Verder gaf hij uiting aan zijn overtuiging, dat de enige hoop op succes voor de onderhandelingen in Genève tussen de VS en SU over de aanwezigheid van middellange afstandsraketten in Europa gelegen was in de wetenschap aan de zijde van de SU, dat het mislukken ervan de uitvoering van het NAVO-besluit van dec. 1979, uiterlijk eind 1983, met zich mee zou brengen.

Een grote meerderheid van het congres gaf op 22 april zijn steun aan het defensiebeleid van de regering-Schmidt.
Naar schatting 70% van de gedelegeerden sprak de goedkeuring voor het zogenaamde NAVO-dubbelbesluit uit en wees een stopzetting van de voorbereidingen voor de daaruit voortvloeiende eventuele stationering van Amerikaanse middellange afstandswapens op Duitse bodem van de hand.
Vlak voor de beslissende stemming op de laatste avond van het congres deed Helmut Schmidt een hartstochtelijk beroep op de gedelegeerden.

Speciaal tegen zijn tegenstrever Erhard Eppler, zei Schmidt: „Als het jou zou lukken vooraf de Bondsrepubliek vast te leggen om stationering nu al te voorkomen dan zou de Sowjet-Unie zijn belangrijkste doel hebben bereikt (:) jullie zouden een zware binnenlandse politieke crisis uitlokken en het (Westelijke) bondgenootschap op zijn grondvesten doen schudden en de waarschijnlijkheid van een oorlog later nog vermeerderen", aldus Schmidt.
De bondskanselier zei dat hij de laatste tijd in Amerika de meest gekritiseerde Europese regeringsleider is en voegde er aan toe: „Ik kan deze Amerikaanse kritiek uithouden omdat ik thuis vaste grond onder mijn voeten heb. Die vaste grond heb ik ook nodig om beide delen van het NAVO-dubbelbesluit (onderhandelen en indien nodig stationeren) door te zetten".
De aangenomen resolutie herhaalt het partijbesluit van 1979 waarin voorwaardelijke toestemming wordt gegeven aan het NAVO-dubbelbesluit dat stationering van Amerikaanse middellange afstandswapens op Westeuropese bodem voorziet indien tot eind 1983 geen onderhandelingsresultaat met de Sowjet-Unie in Genève is bereikt.

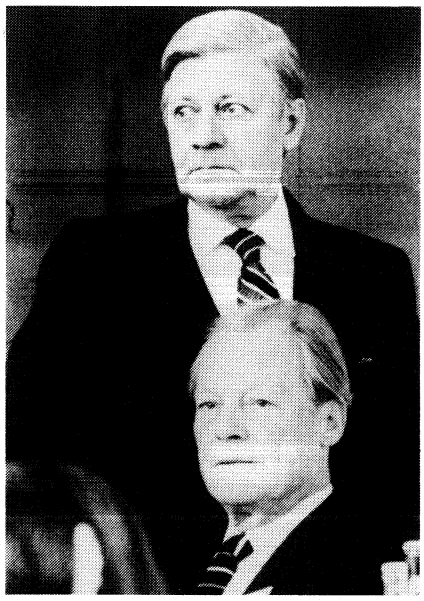

Helmut Schmidt, staande achter Willy Brandt, tijdens het SPD-congres in München in april 1982.

Vastgesteld wordt ook dat er geen „automatisme in de stationering" mag komen.
SPD-voorzitter Willy Brandt onderstreepte op 22 april: „Niemand heeft ons „ja" op zak bij de stationering". Volgend jaar wil de partij opnieuw vergaderen. Volgens de SPD-voorzitter moet „het signaal van de resolutie aan de Verenigde Staten zijn om alle mogelijke inspanningen te ondernemen om tot een onderhandelingsresultaat te komen".
Een resolutie die los van zo'n resultaat al een stillegging van stationeringsvoorbereidingen verlangde, wees ook Brandt van de hand en wel met het argument: „Ik ben er hier niet om onze regering te verzwakken".
In de aangenomen resolutie wordt ook gezegd dat bij de besprekingen in Genève „de Franse en Britse nucleaire wapens in rekening dienen te worden gebracht". Tegen deze passage zijn uit Londen en Parijs tevoren al bedenkingen aangemeld in Bonn, omdat beide landen weigerden hun potentieeel in Genève ter discussie te stellen.

Gedebatteerd is op het congres ook over een zogenaamde „no-first-use" verklaring waarover de standpunten in de partij uiteen blijken te lopen. Minister van defensie Hans Apel staat kritisch tegenover deze verklaring dat de NAVO niet als eerste kernwapens zal inzetten, evenals de defensie-expert van de partij, Karsten Voigt.
Het SPD-congres distantieerde zich van de bewapeningspolitiek van de Amerikaanse regering-Reagan. Niet alleen critici in de partij maar ook Apel zei dat West-Duitsland spaarzamer met defensiegelden wil blijven omgaan dan in de VS op dit moment het geval is. Apel: „Wij voeren een vastberaden andere politiek dan de Verenigde Staten en dat blijft ook in de toekomst zo".

SPD-CONGRES VRAAGT OM WERKGELEGENHEIDSPROGRAMMA

De SPD heeft op het congres in München op 21 april de gehele dag over werkgelegenheidsproblemen gedebatteerd. Dit debat stond oorspronkelijk niet op de agenda. Met deze programmawijziging wilde de partij het publiek laten zien, dat men meer te bieden had dan een atoomdebat en tegelijk trachten identiteit en profiel als arbeiderspartij terug te winnen.
Met één tegenstem en met vier onthoudingen namen de ruim 400 SPD-afgevaardigden een resolutie aan, waarin om werkgelegenheidsprogramma's en tijdelijke belastingverhoging ter bekostiging ervan gevraagd werd.
De resolutie van het congres ging aanmerkelijk verder dan het banenprogramma, dat de regering begin febr. had gelanceerd (zie verder).
Niettemin vormde de resolutie een compromis tussen voorstellen van het partijbestuur en eigen voorstellen van de werknemersvleugel, die gemene zaak met de linkervleugel van de partij had gemaakt.

Om de liberale coalitiepartij FDP niet tezeer te provoceren werden een aantal voorstellen in de vorm van „nader te onderzoeken suggesties" gegoten. Zo wordt gesuggereerd om de belasting op energie te verhogen. Ook vraagt het congres om af te zien van voorgenomen belastingverlagingen en in plaats daarvan hogere inkomens een extra werkgelegenheidsbelasting op te leggen en onrechtvaardige belastingvoordelen voor hogere inkomens af te schaffen.
SPD-secretaris Peter Glotz zei dat zijn partij op dit congres niet de opdracht heeft om coalitiecompromissen te maken: „Neo-conservatieve, radicale therapieën kan men met ons niet maken", zei Glotz onder luid applaus, de SPD moet eerder „duidelijke contouren" laten zien. Aan de SPD-bewindslieden is dan straks de taak om te bezien hoeveel SPD-wensen in een regeringscompromis kunnen worden doorgezet.

Bondskanselier Helmut Schmidt, die aan het debat praktisch niet deelnam, had de dag tevoren al gezegd dat de partij vooruit mag denken maar dat hij als regeringschef zich maar ten dele aan congreswensen kan houden.
Met de werkgelegenheidsdiscussie maakt de SPD voor het eerst sinds de verkiezingen van 1980 een eigen profiel zichtbaar op een terrein waar de SPD tot nu toe voornamelijk liberale plannen afremde of tegensputterend volgde. De SPD had geen eigen sociaal concept en was onderling scherp verdeeld over een juiste sociaal economische koers.
Deze verdeeldheid kwam ook op het congres

weer tot uitdrukking. De werknemersvleugel benadrukte sterk de traditionele socialistische opvattingen voor werkloosheidsbestrijding en wilde dat de federale Bundesbank een actievere geldpolitiek ter verlaging van de rentestand zou voeren. Daarentegen betoogde bijvoorbeeld minister van financiën Hans Matthöfer, dat de sociaal-democraten ook zelf keuzes zullen moeten maken en zich wat de monetaire aangelegenheden betreft niet al te zeer door een eigen koers kunnen loskoppelen van de Amerikaanse dollar.
Zijn voorstel om benzine duurder te maken en met dat geld investeringen te prikkelen had eerder in de SPD al eens schipbreuk geleden. Matthöfer nu: „Het gaat er uiteindelijk om of onze makkers goedkoper naar hun werk willen rijden of meer arbeidsplaatsen willen?"
Zijn suggestie voor zo'n belastingverhoging werd op 21 april als een van de mogelijke suggesties in de sociaal economische catalogus opgenomen.

Verkiezing partijbestuur en presidium

Bij de verkiezingen voor het partijbestuur haalde Willy Brandt een hoge score van 91,2% (was in 1979: 90%). Helmut-Schmidt kreeg als vice-voorzitter beduidend minder stemmen (83,7). Dat was drie jaar geleden nog 86,9%. In totaal 67 van de 440 afgevaardigden stemden nu tegen Helmut Schmidt. De nieuwe tweede vice-voorzitter Johannes Rau kreeg nog enkele stemmen meer en behaalde 84,4%
Johannes Rau is minister-president van Noordrijnland-Westfalen. In het partijbestuur was hij de opvolger van Hans-Jürgen Wischnewski, die een week later weer een post in de regering zou krijgen (zie verder).
In het partijbestuur kwamen vooral representanten van het midden sterk naar voren. Hans-Jochen Vogel, Hans Koschnick en Egon Bahr bereikten praktisch unanieme instemming; ook Erhard Eppler en Oskar Lafontaine van de linkervleugel kwamen weer in het partijbestuur, zij het met minder stemmen dan drie jaar geleden.
Toen echter het partijbestuur op 24 mei bijeenkwam om uit zijn midden een presidium aan te wijzen slaagde Eppler er niet in hierin terug te keren. Eppler had sinds 1973 deel van het presidium uitgemaakt.
Herbert Wehner, voorzitter van de SPD-Bondsdagfractie, had wegens ziekte het congres niet bijgewoond. In de bestuursvergadering van 24 mei maakte hij bekend, dat hij afzag van het bekleden van een post in het presidium.
Erhard Eppler maakte op 24 juni bekend, dat hij aftrad als lid van de Landdag van Baden-Württemberg.

BANENPLAN REGERING-SCHMIDT. BONDSKANSELIER STELT VERTROUWENSKWESTIE

Op een persconferentie in Bonn heeft bondskanselier Schmidt op 3 febr. namens de regering een banenplan gelanceerd, dat de naam „gemeenschappelijk initiatief ter bevordering van werk, groei en stabiliteit" had meegekregen. Tevens maakte de bondskanselier duidelijk, dat hij zou aftreden, als het plan verworpen zou worden. Daarom had hij op 3 febr. in de Bondsdag de vertrouwenskwestie gesteld. Volgens grondwettelijk voorschrift moet daar dan 48 uur later over worden gestemd. Schmidt wilde hiermee „met name ook buiten de Bondsdag" demonstreren, dat hij steunde op een brede meerderheid in het parlement. De voorafgegane maanden had hij aan gezag ingeboet, niet in de laatste plaats door een uitvoerig touwtrekken binnen het kabinet en tussen de regeringspartijen SPD en FDP over het door de SPD verlangde werkgelegenheidsprogramma.

Dit werkgelegenheidsprogramma zelf heeft een volume van tussen de 10 en 12 miljard D-mark en geldt voor een aantal jaren. Het zwaartepunt ligt, aldus Schmidt „onmiskenbaar bij de particuliere en de overheidsinvesteringen".
Schmidt wilde niet ingaan op de vraag hoeveel arbeidsplaatsen er door dit programma zouden worden gecreëerd. „Men kan ook vragen: hoeveel arbeidsplaatsen worden ermee behouden", aldus Schmidt. Volgens hem is het „effectiefste werkgelegenheidsprogramma gelegen in een daling van de rentestand". Daarvoor is het nodig dat de tekorten op de betalingsbalans worden teruggedrongen en het overheidstekort wordt beperkt. Bij dit werkgelegenheidsprogramma wordt de staatsschuld niet vergroot.
Schmidt zei te hopen dat de federale Bundesbank de rente zo laag mogelijk zou houden. Hij hoopte dat de sociale partners bij de lopende CAO-onderhandelingen met de enge economische speelruimte rekening zouden houden.
Door een premie van tien procent op extra investeringen van het bedrijfsleven in dit lopende jaar denkt de regering alles bij elkaar voor 40 miljard D-markt extra investeringen teweeg te kunnen brengen. Kosten voor de bondsregering: 4 miljard D-mark.
Verder wil de regering 6 miljard beschikbaar stellen voor rentesubsidie aan investerende bedrijven. Dit geld gaat ten dele naar de Kreditanstalt für Wiederaufbau en komt daarmee aan middelgrote bedrijven en aan lagere overheden voor publieke werken ten goede.
800 miljoen Mark wordt uitgegeven voor modernisering en energiebesparing bij publieke gebouwen tot 1985. Om de jeugdwerkloosheid te bestrijden komen er speciale cursussen en omscholingsprogramma's die tot 1985 ruim 400 miljoen D-mark gaan kosten.
Betaald wordt het programma, zo was het plan, uit een verhoging van de BTW midden volgend jaar van 13 naar 14%. De FDP heeft echter bedongen dat vanaf 1 januari 1984 deze extra BTW-opbrengsten via de loon- en inkomstenbelasting weer worden teruggegeven, zodat dan een structurele verschuiving van directe naar indirecte belastingen is gerealiseerd.
Tevens zullen bejaarden eerder dan verwacht een grotere bijdrage aan de ziektekosten moeten leveren – een in de SPD heftig omstreden kwestie.
Het programma heet met opzet niet „werkgelegenheidsprogramma" zoals de SPD graag had gewild en ook niet „investeringsprogramma" zoals de FDP wenste. Naar een uitvinding van regeringswoordvoerder Lothar Rühl is gekozen voor de plechtiger en neutraler benaming „gemeenschappelijk initiatief ter bevordering van werk, groei en stabiliteit".
De liberale partij had zich aanvankelijk verzet tegen een werkgelegenheidsprogramma. Vorig najaar had de partij zich vastgelegd om zo'n programma slechts te accepteren indien de WW-uitkeringen dan ook omlaag zouden gaan en er bij ziekte-uitkeringen enkele dagen zonder uitkering zouden worden vastgelegd.
Deze eisen heeft de FDP laten varen toen zichtbaar werd dat de SPD gedwongen was om bij een snel groeiende werkloosheid van zo'n werkgelegenheidsprogramma een halszaak te maken.

Schmidt krijgt vertrouwen Bondsdag

Bij de stemming over de vertrouwenskwestie op 5 febr. stemden alle 269 leden van de coalitiepartijen SPD en FDP voor bondskanselier Schmidt. Hij kreeg 225 van de 226 leden van de CDU/CSU tegen zich.
Voor de stemming maakte Schmidt duidelijk, waarom hij de vertrouwenskwestie had gesteld. Hij wilde hiermee een „duidelijk signaal" geven aan de Westduitse burgers en het internationale publiek.
De meningsverschillen binnen de coalitie over de economische politiek en speculaties in het buitenland over Bonns politieke lijn jegen Oost-Europa hadden volgens hem tot een gebrek aan duidelijkheid geleid.

De kiezers moeten er zeker van zijn dat de in 1980 herkozen coalitie zijn vier jaar uitdient, zei Schmidt. „Ook moeten onze bondgenoten in het Westen duidelijk weten waar zij staan met de Bondsrepubliek Duitsland", net als de staten in Oost-Europa en de Derde-wereldlanden.
In zijn rede vóór de stemming merkte Schmidt op dat de houding van Bonn ten opzichte van Polen niet altijd goed begrepen is. „Het moet iedereen duidelijk zijn dat wij Duitsers bij niemand in de wereld achterlopen waar het de solidariteit met het Poolse volk betreft," zei de bondskanselier. „Verontwaardiging verandert het machtsevenwicht in ons in blokken verdeelde Europa niet. Alleen via onderhandelingen is de trend naar steeds maar nieuwe wapens en vernietigingsmiddelen om te keren."

De leider van de christendemocratische oppositie Helmut Kohl zei dat de waarde van de stemming in de Bondsdag nihil is. Schmidt heeft wel een meerderheid in de Bondsdag achter zich, maar „bij de meerderheid van het Duitse volk heeft hij het vertrouwen verloren", aldus Kohl.

CDU/CSU-oppositie maakt gebruik van meerderheid in Bondsraad en brengt wijzigingen aan in het banenplan

De oppositiepartijen CDU en CSU beschikken in de Bondsraad – de Westduitse Eerste Kamer – over de meerderheid. Zij besloten op 4 febr. hiervan gebruik te maken en de wetgeving, die voor het in werking stellen van het banenplan noodzakelijk was, te blokkeren.
De Bondsdag keurde het plan op 26 maart goed, maar de Bondsraad verwierp het nog op dezelfde dag.

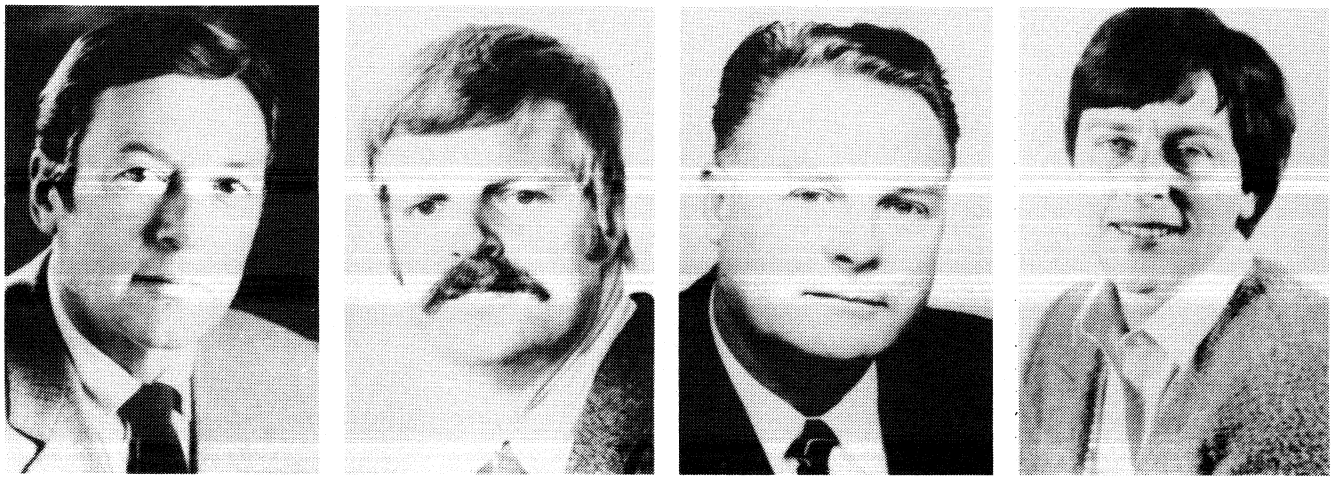

Enkelen van de nieuwe bewindslieden, die betrokken waren bij de wijzigingen in het kabinet-Schmidt van 27 april 1982. V.l.n.r.: Regeringswoordvoerder Klaus Bölling, minister van financiën Manfred Lahnstein, minister van arbeid en sociale zaken Heinz Westphal en minister van volksgezondheid Anke Fuchs.

Op 27 mei aanvaardden beide Huizen van het Westduitse parlement een compromis-versie van het banenplan, dat aanzienlijk minder ambitieus was dan de oorspronkelijke opzet.
Uit het oorspronkelijke plan overgebleven waren de 10% investeringssubsidie; een bedrag van 400 mln D-mark ter verlichting van de jeugdwerkloosheid; en de vermindering van de bijdrage van de Bond aan de premies voor de ziekenfondsverzekering van bejaarden. De BTW-verhoging met één procent ging niet door.
In de *NZZ* van 28 mei werd vastgesteld, dat als gevolg van het vervallen van de BTW-verhoging er geen middelen waren om de investeringssubsidie te financieren. Het blad raamde, dat Bond, deelstaten en gemeenten op een of andere manier aan ong. 2 mrd D-mark moeten zien te komen om het plan te kunnen betalen.

WIJZIGINGEN IN KABINET-SCHMIDT

Bondskanselier Schmidt heeft op 27 april een aantal wijzigingen in zijn kabinet aangebracht. De reorganisatie had alleen betrekking op het SPD-gedeelte van het kabinet.
De details waren als volgt:

Hans Matthöfer, die sinds 1978 minister van financiën was geweest, verhuisde i.v.m. zijn zwakke gezondheid naar het ministerie van post en telecommunicatie, in de plaats van Kurt Gscheidle, die het kabinet verliet.
Manfred Lahnstein, die sinds nov. 1980 staatssecretaris bij de bondskanselier was, werd benoemd tot minister van financiën. Tot nov. 1980 was hij staatssecretaris op dat departement geweest. In tegenstelling tot de andere bewindslieden was Lahnstein geen lid van de Bondsdag.
Heinz Westphal werd aangewezen tot minister van arbeid en sociale zaken als opvolger van Herbert Ehrenberg.
Anke Fuchs werd minister van jeugd- en familiezaken en gezondheidszorg. Zij volgde Antje Huber op, die op 7 april haar ontslag had ingediend, nadat bij geruchte bekend was geworden, dat de bondskanselier het plan had haar te vervangen.

Klaus Bölling, sinds febr. 1981 permanent vertegenwoordiger van de Bondsrepubliek in de DDR, keerde terug op zijn oude post van eerste regeringswoordvoerder. Tot permanent vertegenwoordiger in Oost-Berlijn werd Hans Otto Bräutigam aangewezen. Bölling was als regeringswoordvoerder opvolger van Kurt Becker, die dat ambt bekleed had sinds dec. 1980.

Hans-Jürgen Wischnewski, vice-voorzitter van de SPD van dec. 1979 tot het partijcongres van april 1982, keerde terug als staatssecretaris met de persoonlijke titel staatsminister bij de bondskanselier. Hij was dit eerder geweest van dec. 1976-dec. 1979.

Gerhard Konow, die korte tijd deel had uitgemaakt van de Senaat van West-Berlijn (pag. 765/1-1981), werd staatssecretaris bij de bondskanselier. Voor zijn verhuizing naar West-Berlijn had hij op verschillende posten al in de bondskanselarij gewerkt.

Günter Huonker, staatssecretaris bij de bondskanselier met de persoonlijke titel staatsminister sinds dec. 1979, werd nu staatssecretaris op het ministerie van financiën.

De drie volledig nieuwe ministers, mevr. Fuchs en de heren Lahnstein en Westphal, werden op 29 april beëdigd.
Na de kabinetswijzigingen van 27 april zag het Westduitse kabinet er als volgt uit:

Bondskanselier – Helmut Schmidt (SPD);
vice-kanselier en minister van buitenlandse zaken – Hans-Dietrich Genscher (FDP);
binnenlandse zaken – Gerhart Baum (FDP);
justitie – Jürgen Schmude (SPD); economische zaken – Otto graaf Lambsdorff (FDP); financiën – Manfred Lahnstein (SPD); voedselvoorziening, landbouw en bosbouw – Josef Ertl (FDP);
arbeid en sociale zaken – Heinz Westphal (SPD); defensie – Hans Apel (SPD); jeugd- en familiezaken en volksgezondheid – Anke Fuchs (SPD); onderwijs en wetenschappen – Björn Engholm (SPD); post en telecommunicatie – Hans Matthöfer (SPD); ruimtelijke ordening, bouwnijverheid en stedenbouw – Dieter Haack (SPD); intern-Duitse betrekkingen – Egon Franke (SPD); wetenschappelijk onderzoek en technologie – Andreas von Bülow (SPD); economische samenwerking (ontwikkelingshulp) – Rainer Offergeld (SPD).

SCANDINAVIË

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS JANUARI 1982

Hierna volgen de binnenlandse ontwikkelingen die zich in Denemarken voordeden sinds de sociaal-democratische minderheidsregering-Jørgensen op 30 dec. 1981 aan de macht kwam (pag. 88).

Groenland spreekt zich via referendum uit tegen lidmaatschap EG

Op 23 februari 1982 konden zo'n 31.000 kiesgerechtigde bewoners van het Deense eiland Groenland naar de stembus gaan om zich uit te spreken over de vraag of Groenland wel of niet lid van de Europese Gemeenschap (EG) moest blijven.

Groenland, een immense woestijn van ijs van 2,2 mln km^2 en met niet meer dan 50.000 inwoners verspreid levend langs de kust, werd tegen zijn wil als integraal onderdeel van Denemarken op 1 januari 1973 lid van de EG, hoewel bij het daaraan voorafgaande referendum op 2 oktober 1972 70% van de Groenlanders tegen het lidmaatschap had gestemd.
Nadat de Groenlanders zich via een referendum op 17 jan. 1979 hadden uitgesproken voor interne autonomie en deze op 1 mei 1979 officieel van kracht was geworden (pag.629/3-1979) kreeg de voor 80% uit Inuiten (Eskimo's) bestaande bevolking het recht zich opnieuw over de EG-kwestie uit te spreken.

Op de vraag of Groenland lid van de EG moest blijven, antwoordde 52% (12.615) neen en 46,1% (11.180) ja. De opkomst was 74,91% (23.795).
Het resultaat van de volksraadpleging was niet bindend, en het laatste woord was aan de Landsting, het parlement van Groenland.
De *Observer* schreef op 21 febr. over Groenlands uittreden uit de EG:

De helft van de oppervlakte van de Europese Gemeenschap staat op het spel; op 23 februari zullen 30000 kiesgerechtigde Groenlanders beslissen of hun land lid zal blijven. Men verwacht dat zij in meerderheid vóór uittreding zullen stemmen. Groenland is het grootste eiland ter wereld, 52 maal Denemarken. Het telt 50.000 zielen.

De centrale kwestie is de visserij. De visexport van Groenland bedroeg in 1981 ruim £ 51 mln, dat is meer dan de helft van de exportwaarde. En 75% van die visexport ging naar EG-landen. Premier Jonathan Motzfeldt, leider van de Landsstyre (regering) en ook leider van de links van het centrum staande meerderheidspartij, de Siumut, stelt dat een Groenland buiten de EG zijn rijke visgronden onder de hoogste bieders zou kunnen verpachten. De Europese Commissie van haar kant wijst erop dat een Groenlandse terugtrekking wel eens het einde van de „prettige" relatie tussen Groenland en de EG zou kunnen betekenen. Groenland geniet nu vrije toegang tot de Europese afzetmarkten voor zijn vis, zonder tariefsrestricties, en het ontvangt jaarlijks ook nog zo'n £ 18 mln uit het Sociale Fonds van de EG. Een Groenlandse terugtrekking uit de EG zou stopzetting van die financiële voordelen betekenen, al zou Groenland nog wel jaarlijks £ 90 mln aan giften uit Denemarken blijven ontvangen.

Groenland onderging grote veranderingen nadat het in 1953 opgehouden was een kolonie van Denemarken te zijn: het werd in dat jaar een integraal deel van Denemarken. Als gevolg van een energiek Deens beleid trokken de Groenlanders (merendeels Eskimo's, Inuit) uit hun kwetsbare gemeenschapjes naar nieuwe steden, waar zij de industriële vismethoden leerden. Tuberculose, die destijds de hele gemeenschap bedreigde, bestaat praktisch niet meer.

Gevolg: een identiteitscrisis, welke leidde tot de wens, uit de EG te treden. Toen Denemarken, Engeland en Ierland in 1972 stemden voor het EG-lidmaatschap, stemde Groenland zelf voor ruim 60% tegen, doch moest het, als deel van Denemarken toch toetreden. Maar in 1979 verkreeg Groenland zelfbestuur en kwam de weg vrij voor het referendum van 23 februari.

De campagne voor dit referendum is volgens partijlijnen gegaan, waarbij de leiders helikopters gebruikten om de plaatsen te bereiken (er zijn nauwelijks wegen). De gematigd rechtse Atassut partij (de belangrijkste oppositiepartij) is vóór het lid-blijven van de EG. De kleine linkse Inuit Ataqatigit partij streeft naar 100% onafhankelijkheid.

Groenland is strategisch van belang voor het Westen, maar de Amerikaanse bases aldaar vormen geen kwestie in het referendum. Maar indien Groenland zich nu uit de EG zou terugtrekken, zou de Deense marine (die verantwoordelijk is voor patrouillering in de Groenlandse wateren) in de situatie kunnen komen, de vissersschepen van andere EG-landen uit die wateren te moeten weren.

De *Economist* (20-2) meldde nog dat, hoewel het referendum slechts adviserend was, niemand eraan twijfelde dat indien de meerderheid tegen het EG-lidmaatschap stemde de Groenlandse regering aan de Deense regering zou vragen, in Brussel te gaan onderhandelen over Groenlands terugtrekking, en vervanging van het lidmaatschap door de status van geassocieerd gebied. De Groenlandse regering wenst niet dezelfde regeling als die welke de Færøreilanden nu hebben (die archipel is in 1974 uit de EG gestapt, zij het niet uit Denemarken)

De Groenlanders voelen, aldus de *Economist* het meest voor een status zoals de Franse overzeese territoriën genieten, zoals Nieuw Caledonië. Dat zou inhouden dat Groenlands export automatisch tariefvrij naar de EG-afzetmarkten zou kunnen gaan, en dat het recht zou hebben op ontwikkelingshulp.

Op 1 april 1982 berichtte *Le Monde* dat het parlement van Groenland had besloten officieel aan de Deense regering te vragen om uit zijn naam in Brussel het verzoek tot uittreding uit de EG over te brengen.

De leden van de Atassut-partij die bij het referendum tegen uittreding hadden gestemd en over 8 van de 21 zetels in de Landsting (parlement) beschikten, hadden dat besluit nog willen uitstellen, maar premier Jonathan Motzfeldt vond dat het algemeen belang moest prevaleren en dat het land „alleen maar last had van dat interne gekrakeel".

Volgens *Le Monde* hoopte men dat de onderhandelingen over de status van Groenland m.b.t. de EG op 1 jan. 1984 afgerond zouden zijn.

Economische maatregelen regering-Jørgensen

Op 19 mei 1982 presenteerde de regering-Jørgensen een pakket economische maatregelen dat was gericht op vermindering van de jeugdwerkloosheid en schuldenverlichting voor de boeren (zie ook regeringsverklaring op pag. 88/2).

De regering wilde de maatregelen financieren met extra belastinginkomsten. Een verhoging van de indirekte belastingen (o.a. bier, tabak, videobanden) moest 4,2 mrd kroon (*f* 1,37 mrd) opleveren en een nieuwe belasting op rente-inkomsten van pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen 1,8 mrd kroon (bijna *f* 590 mln).

Met dat geld wilde de regering 23.000 opleidingsplaatsen en 12.000 arbeidsplaatsen in 1982 scheppen en 16.000 in de volgende twee jaar. Daardoor zou dan rond de helft van de ongeveer 100.000 werklozen onder de 25 jaar weer aan het werk kunnen.

De boeren zouden in de komende twee jaar een schuldenverlichting krijgen van in totaal 1,4 mrd kroon. Jørgensen liet weten dat zijn sociaal-democratische minderheidsregering zou aftreden als het parlement het pakket maatregelen niet grotendeels aanvaardde.

Op 4 juni slaagde de regering-Jørgensen erin, zij het met enige concessies, de steun te krijgen van de Socialistische Volkspartij en de Radicaal-Liberalen voor zijn werkloosheidsplan.

Onder druk van de socialisten werden de belastingverhogingen later van kracht dan de regering had gewild. Verder werd onder druk van de Radicaal-Liberalen de koppeling van de door de belastingverhogingen gestegen prijzen aan de lonen met anderhalf jaar uitgesteld.

Ontwerpbegroting-1983

Op 16 augustus 1982 maakte minister van financiën Knud Heinesen in het parlement bekend dat de ontwerpbegroting voor 1983 een recordtekort had van 73,7 mrd kroon (ongeveer *f* 23,5 mrd).

De overheidsuitgaven werden begroot op 190,9 mrd kroon (ongeveer *f* 61 mrd) en de ontvangsten op 117,2 mrd kroon (ongeveer *f* 37,5 mrd).

Het tekort van 1982 zou uitkomen op 56,1 mrd kroon (*f* 17,8 mrd).

Van de toeneming van het tekort was ruim 15 mrd kroon toe te schrijven aan rentebetalingen en aan wisselkoersverliezen die waren opgelopen als gevolg van buitenlandse schulden, die werden geraamd op 125 mrd kroon (ongeveer *f* 39,5 mrd).

Minister Heinesen zei dat de regering met drastische maatregelen moest komen om orde op zaken te stellen. Zij wilde onder meer de belastingopbrengsten met 10 mrd kroon verhogen, door nu ook diverse vormen van renteinkomsten te belasten.

Denemarken kampte op dat moment met een omvangrijke werkloosheid (zo'n 10% van de beroepsbevolking), een inflatie van 10% en een tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans van circa 17 mrd kroon.

Regering-Jørgensen struikelt over bezuinigingen. Vorming burgelijke coalitieregering-Schlüter

Op 2 september 1982 maakte de leider van de sociaal-democratische minderheidsregering, premier Anker Jørgensen, het aftreden van zijn regering bekend. Hij zei dat nieuwe verkiezingen onder de huidige omstandigheden geen oplossing voor de problemen van het land zouden betekenen, en dat de twee rechtse oppositiepartijen, de Conservatieven en de Liberalen, nu maar moesten kijken of zij voldoende steun konden krijgen om een regering te vormen.

Het besluit van Jørgensen was gevallen toen bleek dat na het indienen van de ontwerpbegroting 1983 bij het parlement de oppositie niet bereid was zijn economische plannen te steunen.

Die plannen voorzagen in extra bezuinigingen in de overheidssector van 10 mrd kroon (ongeveer *f* 3,1 mrd), en in een belastingheffing over rente-inkomsten van pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen.

Partijen links van de sociaal-democraten hadden kritiek op de bezuinigingen. Partijen ter rechterzijde vonden de voorgestelde belastingen niet aanvaardbaar.
Op 3 september diende Anker Jørgensen het ontslag van zijn regering, die hij op 30 dec. 1981 had gevormd (pag. 88/1), in bij koningin Margrethe.
Diezelfde dag benoemde de koningin de leider van de Conservatieve partij, Poul Schlüter, tot kabinetsformateur. Dit geschiedde na consultaties met de leiders van alle negen partijen die zitting hadden in het kabinet. „Er is een niet-socialistische meerderheid die een regering wenst te vormen", zei Jørgensen nadat hij bij de koningin was geweest. „Zij dienen die kans te krijgen".
Het secretariaat van de koningin verklaarde: „Het leek erop dat de partijen zijn verdeeld over verschillende minderheden, waarvan de grootste groep suggereerde dat Schlüter verzocht zou moeten worden om de onderhandelingen voor de formatie van een meerderheidsregering te leiden".

De zetelverdeling in de 179 zetels tellende Folketing (het Deense parlement) was na de parlementsverkiezingen van 8 dec. 1981 als volgt:

Sociaal-democraten	59
Soc. Volkspartij	20
Links-Socialisten	5
Liberalen (Venstre)	21
Conservatieven	26
Vooruitgangspartij	16
Centrum-Democraten	15
Chr. Volkspartij	4
Radicaal-Liberalen	9
Færør-eilanden	2
Groenland	2

Nadat Schlüter er als formateur niet in was geslaagd een basis te vinden voor een meerderheidsregering (de sociaal-democraten hadden in het weekend van 4-5 sept. laten weten niet aan een regering met de conservatieven te willen deelnemen), deelde hij op 7 sept. mee dat de Conservatieve partij, de liberale Venstrepartij, de Centrum-Democraten en de Christelijke Volkspartij overeenstemming hadden bereikt over de vorming van een minderheidskabinet onder zijn leiding. De vier toekomstige regeringspartijen beschikten in het parlement over 66 van de 179 zetels (zie bovenstaand staatje).

Daarbij kon de nieuwe minderheidsregering-Schlüter eventueel rekenen op de steun van de Radicaal-Liberale partij met 9 zetels en op die van de extreem-rechtse Vooruitgangspartij van Mogens Glistrup die met 16 zetels in het parlement was vertegenwoordigd.

Samenstelling regering-Schlüter

Op 10 sept. maakte Poul Schlüter de samenstelling van zijn burgerlijke coalitieregering bekend. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier – Poul Schlüter (Cons.); vice-premier, financiën – Henning Christophersen (Lib.); buitenlandse zaken – Uffe Ellemann-Jensen (Lib.); economische zaken – Anders Andersen (Lib.); energie – Knud Enggaard (Lib.); landbouw – Niels Anker Kofoed (Lib.); sociale zaken – Palle Simonsen (Cons.); onderwijs – Bertel Haarder (Lib.); industrie – Ib Stetter (Cons.); cultuur – Mimi Stilling Jacobsen – (Centr.-Dem.); huisvesting – Niels Bollmann (Centr.-Dem.); Milieu, noordeuropese aangelegenheden – Christian Christensen (Chr. Volksp.); Arbeid – Grethe Fenger-Möller (Cons.); binnenlandse zaken – Britta Schall-Holberg (Lib.); visserij – Henning Grove (Cons.); defensie – Hans Engell (Cons.); openbare werken – Arne Melchior (Centr.-Dem.); godsdienst – Elsebeth Kock-Petersen (Lib.); Groenland – Tom Hoeyen (Centr.-Dem.); belastingen – Isi Foighel (Cons.); justitie – Erik Ninn-Hansen (Cons.).

Poul Homiskov Schlüter werd op 3 april 1929 in Tønder, in het noordwesten van Sleeswijk-Holstein geboren. Op 15 jarige leeftijd werd hij al lid van de jongerenafdeling van de Conservatieve partij. Acht jaar later werd hij hun landelijke leider. Ondertussen studeerde hij rechten in Kopenhagen.
In 1964 kwam hij in het parlement terecht dat hij niet meer zou verlaten. Van 1966-1971 was hij tevens loco-burgemeester van Gladsaxe. In 1974 werd Schlüter gekozen tot partijvoorzitter.

Hij is de eerste Conservatieve premier van Denemarken sinds 1901.

Henning-Christophersen was in 1978-1979 minister van buitenlandse zaken. Ellemann-Jensen en Engell zijn afkomstig uit de journalistiek. Foighel doceerde publiek recht en fiscale wetgeving aan de universiteit van Kopenhagen. Bovendien bekleedde hij gedurende een twintigtal jaren een aantal functies binnen allerlei internationale organisaties, zoals de EG, UNESCO, OESO en het Rode Kruis. Hij was ook voorzitter van de commissie die het autonomiestatuut van Groenland heeft voorbereid.

Op zijn eerste persconferentie als premier zei Schlüter dat zijn regering op 5 okt. haar programma aan het parlement zou voorleggen. De nadruk zou vooral liggen op het helpen van de industrie en op het verbeteren van de concurrentiepositie van het land wat betreft de export. Verder zou er bezuinigd moeten worden op de overheidsuitgaven en moest er een eind komen aan de bureaucratie om „Denemarken weer op de been te helpen".

Denen protesteren tegen bezuinigingspolitiek regering-Schlüter. Bezuinigingen in parlement met uiterst krappe meerderheid aangenomen

Op 5 oktober stelde de regering-Schlüter in het parlement voor de lonen en winstmarges tot maart 1983 te bevriezen, de automatische prijscompensatie voorlopig af te schaffen, de loonsomstijging in de publieke sector te beperken tot 4% in de jaren 1983 en 1984, hetgeen ook zou gelden voor overdrachtsinkomens (sociale uitkeringen), en de overheidsbestedingen te verminderen met resp. 20 mrd kroon in 1983 en 37 mrd kroon in 1984.

De werkloosheidsuitkeringen zouden geleidelijk worden verlaagd van 90% naar 80% van het laatst genoten salaris. Verder zouden in de toekomst werknemers de eerste dag van hun ziekteverlof uit eigen zak moeten betalen.
Tegen dit pakket maatregelen protesteerden op 13 en 14 okt. zo'n 200.000 Denen.
Op 14 okt. dreigde premier Schlüter voor de tweede maal die week met vervroegde verkiezingen (9 nov.) indien zijn bezuinigingsplannen niet onver-

De nieuwe centrum-rechtse minderheidsregering-Schlüter, bestaande uit acht Conservatieven, acht Liberalen, vier Centrum-Democraten en één lid van de Christelijke Volkspartij. In het midden (met bloemen) premier Poul Schlüter, rechts naast hem minister van cultuur Mimi Stilling Jacobsen, vervolgens (met snor) minister van buitenlandse zaken Uffe Ellemann-Jensen. De vijfde van rechts is minister van landbouw Niels Anker Kofoed. De dame met de tas tussen haar benen is minister van binnenlandse zaken Britta Schall-Holberg.

kort door het parlement zouden worden gesteund.
Om een parlementaire meerderheid voor zijn plannen te krijgen had Schlüter de steun nodig van zowel de Vooruitgangspartij als van de Radicale Liberale Partij.
Over de problemen waarmee de regering te kampen had bij het vinden van een parlementaire meerderheid meldde *NRC/H'blad* (15-10) het volgende:

Eén van de problemen voor de regering-Schlüter is de geringe beschikbare manoeuvreerruimte. Omdat hij de sociaal-democraten van Jørgensen wil omzeilen, is Schlüter nu namelijk afhankelijk van de steun van twee kleinere oppositiepartijen.
Dat zijn in de eerste plaats de Partij van de Vooruitgang van de legendarische anti-belastingdemagoog Mogens Glistrup (16 zetels) en bovendien de wat naar links neigende Radicale Liberalen (9 zetels). Het probleem voor Schlüter is echter tweezijdig. Doet hij bijvoorbeeld een belastingconcessie aan de Vooruitgangspartij, dan trapt hij onvermijdelijk op de tenen van de Radicale Liberalen.

Op een vergelijk tussen de Partij van de Vooruitgang, en de Radicale Liberalen hoeft Schlüter niet te rekenen omdat de verhouding tussen die twee zo slecht is dat zij niet in één vergaderruimte bij elkaar te brengen zijn.
De tweede bespreking van de speelruimte ligt in de schoot van de coalitie zelf, waar de Liberalen (2 zetels) zeer sterk willen vasthouden aan het oorspronkelijke saneringspakket en niet tot belangrijke concessies bereid lijken.
In deze opstelling moet Schlüter echter het meeste rekening houden met de onberekenbare Mogens Glistrup. „Glistrup legt Schlüter op de pijnbank", schreef het dagblad Politiken.
De eisen van zijn Partij van de Vooruitgang zijn bekend: minder belastingen en nog minder overheidsuitgaven. De naam Glistrup is overigens synoniem met de zwaarste paradox uit de Deense politiek. Paranoïde, volslagen gek, onevenwichtig, briljant – dat zijn de meest gehoorde kwalificaties van de man die aanstaande zomer waarschijnlijk naar de gevangenis moet wegens belastingontduiking.

Maar ook de Radicale Liberale Partij is een nagel aan Schlüters politieke doodskist. Op 14 okt. zijn de Radicalen er bijvoorbeeld in geslaagd om een meerderheid te vinden die afschaffing van de prijscompensatie kan voorkomen. Weliswaar wordt pas op 16 okt. een definitieve stemming verwacht, maar Schlüter dient er rekening mee te houden dat zijn beleid de nodige veren moet laten.

Op 16 okt. kreeg de regering-Schlüter voor haar bezuinigingsplannen een uiterst krappe meerderheid in het parlement, toen 90 parlementsleden vóór stemden, 85 tegen en 4 leden zich van stemming onthielden.

De meerderheid werd behaald doordat op het laatste ogenblik drie dissidenten van de Vooruitgangspartij vóór de voorstellen stemden. „Ik voel mij gedwongen voor deze troep te stemmen", zei één van hen. De drie dissidente leden van de Vooruitgangspartij waren door het hoofdbestuur gedreigd uit de partij te zullen worden gezet. Onder hen was Mogens Glistrup. Deze heeft nu gedreigd een nieuwe partij op te richten en op een ander tijdstip een kabinetscrisis en vervroegde verkiezingen te zullen forceren.
Doordat de voorgestelde korting van de werkloosheidsuitkeringen werd afgewezen en door een paar verlagingen van de inkomstenbelasting is de verwachting nu dat de bezuinigingen 10 tot 20% lager zullen uitvallen. *(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, Wereldwijzer, AdG)*

(Vor. ber. pag. 88-1982)

FINLAND

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS FEBRUARI 1982

Hieronder volgen de belangrijkste gebeurtenissen die in Finland plaatsvonden sinds Mauno Koivisto op 26 jan. 1982 werd gekozen tot nieuwe president (pag.88).

Samenstelling regering-Sorsa

Nadat president Koivisto op 12 febr. 1982 bekend had gemaakt dat Kalevi Sorsa de nieuwe premier zou worden, presenteerde deze op 17 febr. zijn nieuwe regering, die als volgt was samengesteld:

Premier – Kalevi Sorsa (Soc. Dem.); vice-premier, financiën – Ahti Pekkala* (Centrum); tweede minister van financiën – Mauno Forsman * (Soc. Dem.); buitenlandse zaken – Pär Stenbäck† (Zweedse P.); eerste minister van binnenlandse zaken – Matti Ahde (Soc. Dem.); tweede minister van binnenlandse zaken – Mikko Jokela (Centrum); defensie – Juhanni Saukkonen (Centrum); justitie – Christoffer Taxell* (Zweedse P.); landbouw en bosbouw – Taïsto Tähkämaa* (Centrum); verbindingen – Jarmo Wahlström (Volksdem.); eerste minister van onderwijs – Kalevi Kivistö* (Volksdem.); tweede minister van onderwijs – Kaarina Suonio (Soc. Dem.); buitenlandse handel – Esko Rekola* (Onafh.); arbeid – Jouko Kajanoja (Volksdem.); eerste minister van gezondheid en sociale zaken – Jacob Söderman (Soc. Dem.); tweede minister van gezondheid en sociale zaken – Marjatta Väänänen (Centrum), Esko Ollila (Centrum) – handel en industrie.

Kalevi Sorsa was reeds eerder premier geweest, nl. van 1972 tot 1975 en van 1977 tot 1979. Van febr. tot juli 1972 was hij minister van buitenlandse zaken. In 1975/'76 was hij vice-premier en tevens minister van buitenlandse zaken.
Op 18 febr. maakte radio Helsinki bekend dat de portefeuille van Kaarina Suonio werd omgedoopt in cultuur en wetenschap.
Jacob Söderman werd, volgens een mededeling op 18 febr., tevens minister voor noordeuropese samenwerking.

* Beheerde dezelfde of soortgelijke portefeuille in vorige regering (Pekkala werd bovendien vice-premier en Kivistö eerste i.p.v. tweede minister van onderwijs.
† Beheerde andere portefeuille in vorige regering.

Op 19 febr. werd de nieuwe regering beëdigd.
Op 4 juni maakte president Koivisto bekend dat Vappu Taipale, een Sociaal-Democrate, met ingang van 1 juli eerste minister van gezondheid en sociale zaken zou worden. Taipale nam deze portefeuille over van Söderman, die ontslag had genomen omdat hij gouverneur van Uusimaa, een provincie in zuid Finland was geworden.
Op het tijdstip van haar benoeming was Vappu Taipale docente kinderpsychiatrie aan de universiteit van Kuopio in midden Finland.
Op 9 juli werd meegedeeld dat Södermans andere portefeuille, nl. die van noordeuropese samenwerking, was toebedeeld aan Mauno Forsman, de tweede minister van financiën.

Koivisto's eerste officiële bezoek aan de SU

Op 9 en 10 maart 1982 bracht president Koivisto een bezoek aan de Sowjet-Unie. Het was zijn eerste staatsbezoek sinds zijn ambtsaanvaarding.
Over het verloop van dit bezoek meldde de *NZZ* op 11 mrt.:

Zes weken na zijn ambtsaanvaarding is president Koivisto voor een „werkbezoek" naar Moskou gegaan, waar hij, vergezeld door minister van buitenlandse zaken Stenbäck en de president van de Centrale Bank, Karjalainen, werd ontvangen door Brezjnew, Gromyko en andere prominenten. Karjalainen is tevens voorzitter van de Gemeenschappelijke Economische Commissie (zijn kansen op het Finse presidentschap waren vergooid door een te openlijke steun vanuit Moskou), en daaruit mocht men afleiden dat economische vraagstukken ditmaal hoog genoteerd stonden.
Volgens Stenbäck heeft Brezjnew collega Koivisto in het Kremlin uitgenodigd voor een officieel bezoek aan de Sowjet-Unie. Voorts onderstreepte Brezjnew de continuiteit van de Finse buitenlandse politiek en van het Bijstandspact: daarin moet niets veranderd worden.

In zijn korte tafelrede 's avonds aan het banket zag Koivisto zijn bezoek als voortzetting van de nuttige, vruchtbare traditie om de bilaterale betrekkingen te versterken door persoonlijke contacten. In zijn antwoord vermeed Brezjnew het, zoals gebruikelijk, te spreken van de Finse neutraliteitspolitiek, en gebruikte hij de standaardformule: „Finlands onafhankelijke vredelievende politiek". De toespraak kenmerkte zich door gebrek aan substantie.
Koivisto's rede toonde nauwelijks verschillen met die van Kekkonen. Hoogstens was sprake van lichte nuanceverschillen. Neutraliteitspolitiek, aldus de Finse president, houdt in goede betrekkingen met alle landen. Deze grondstelling krijgt bijzondere betekenis voor wat de buurlanden: de Sowjet-Unie en de Noordse landen, betreft. Koivisto sloot zich zonder voorbehoud aan bij de lijn van Paasikivi en Kekkonen. Hij plaatste daarmee de buur aan de oostkant op dezelfde trap als die in het westen, zonder op het verschil in „kwaliteit" in te gaan.
Als een echo op Kekkonen klonk Koivisto's opmerking dat het Bijstandspact (1948) voorwaarden had geschapen voor de pogingen van beide landen, hun betrekkingen buiten de conjuncturele zwenkingen van de internationale politiek te houden. Als toespeling op Polen klonk Koivisto's opmerking, dat aan bedoeld pact ook de

eer toekomt, dat „onze relaties juist nú voorbeeldig goed zijn".
Na enige uitwijding over economische zaken (de samenwerking) wendde Koivisto zich tot de internationale politiek, waarbij hij op zijn Kekkonens, doch iets terughoudender, steun gaf aan bepaalde Russische initiatieven. In Finland acht men de initiatieven waardevol, aldus Koivisto, welke Brezjnew heeft gelanceerd om de dialoog tussen de grote mogendheden in het algemeen en in Europa in het bijzonder gaande te houden. Het besluit de CVSE-conferentie in Madrid te verdagen (Moskou had zich daartegen verzet) omzeilde Koivisto elegant met de opmerking dat Finland, tezamen met andere neutrale, niet gebonden staten gepoogd had de onderhandelingen te bevorderen. Opmerkelijk koel uitte Koivisto zich over het plan van zijn voorganger Kekkonen m.b.t. een kernwapenvrije zone in het noorden: het gaat er (eerder) om, de situatie in het noorden stevig en onveranderd te houden, dát is het belang van alle staten in de regio. Van dat belang uitgaande zou het mogelijk zijn een voor alle partners aanvaardbare oplossing te vinden die een kernwapenvrij noorden tot zekerheid zou maken...
De Sowjet-Unie toonde zich redelijk tevreden met Koivisto's eerste bezoek. De Prawda toonde vertrouwen dat de gesprekken in het Kremlin zouden bijdragen tot vriendschap en samenwerking, en Tass merkte op dat het Bijstandspact van 1948 van historische betekenis is, en die betekenis nimmer zal verliezen. De aanzet van de Finse premier Sorsa, het verdrag voortijdig te verlengen, is tot nu toe niet publiekelijk in Moskou ter kennis genomen, maar zou wel positief in het Kremlin zijn ontvangen.

Compromis tussen eurocommunisten en stalinisten

Op 22 aug. 1982 werd de strijdbijl binnen de uit twee vleugels bestaande communistische partij begraven, toen het Centrale Comité van de partij besloot de stalinist Veikko Alho te benoemen tot vice-voorzitter van de partij en voormalig vice-voorzitter Sinisalo tot leider van de afdeling internationale aangelegenheden.
De partij was al jarenlang verdeeld in een gematigde eurocommunistische vleugel die in de meerderheid was en in een stalinistische minderheid.
In mei 1982 waren de stalinisten uit de partijleiding gestapt nadat hun leider Sinisalo was uitgesloten van het vicevoorzitterschap. De gematigde Jouko Kajanoja was toen gekozen tot partijvoorzitter.
Verder werd de eveneens in mei uit het Politburo gezette stalinistische chef van de afdeling propaganda, Urho Jokinen, weer binnen het Politburo opgenomen.
Tot het compromis werd besloten met het oog op de in het voorjaar van 1983 te houden verkiezingen. De partij kon dan als eenheid naar buiten treden.

Finse mark devalueert twee maal. Andere economische maatregelen

Nadat de regering op 6 okt. 1982 de Finse munteenheid, de markka, al met 4,3% had gedevalueerd, gebeurde dit op 10 okt. nog een keer, en wel met 6%.
De Finse mark is gekoppeld aan een „mandje" van vijf valuta's: de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Duitse mark, de Zweedse kroon en de Russische roebel.
De tweede devaluatie was noodzakelijk geworden door de onverwacht forse devaluatie van de Zweedse kroon met 16% op 8 okt. (zie een volgend bericht).
Zweden en Finland zijn handelspartners van elkaar en bovendien concurrenten op de buitenlandse afzetmarkten.
De eerste devaluatie was volgens de Finse Centrale Bank bedoeld om de concurrentiepositie van Finland op de internationale markt te verstevigen.
De tweede devaluatie ging vergezeld van een aantal andere maatregelen, die eventuele negatieve bijwerkingen van de waardevermindering moesten beperken en die Finlands concurrentiepositie een stoot in de goede richting moesten geven.

De prijzen werden bevroren, tot 15 dec., en er kwam een aanzienlijke belastingverlichting voor de industrie. Zo werd de omzetbelasting op investeringen in bouwprojecten voor de industrie afgeschaft en de belastingvrije voet voor investeringen in fabrieks-complexen en machines met 80% verhoogd.Ook werd de belasting op elektriciteit voor de industrie afgeschaft. Het werkgeversaandeel in de ziekteverzekering werd met 1% verlaagd.
Om al deze maatregelen, die indirekt de export moesten bevorderen, te financieren werd de belasting op alcoholica en tabak verhoogd en ging de BTW per 1 juli 1983 met 2% omhoog, zodat deze dan 16% zou bedragen.
Volgens *The Times* (12-10) waren de Finnen erg verbitterd over de Zweedse devaluatie. Premier Sorsa verklaarde dat het erg moeilijk was de motieven te begrijpen die achter de enorme Zweedse devaluatie zaten.
De Finnen hadden, aldus *The Times*, een zorgvuldig anti-inflatoir economische beleid uitgewerkt, dat het scheppen van banen tot doel had en dat redelijk had gewerkt. Dat beleid moest nu herzien worden.
De verbittering groeide, volgens het blad, toen het duidelijk werd dat de devaluatie tot een regeringscrisis leidde.
De communistische ministers uit de regering-Sorsa stemden nl. tegen de devaluatie en andere economische maatregelen. Daarop zei de premier dat zij zich moesten aansluiten bij de meerderheid van de coalitie. Zo niet dan moesten zij de regering maar verlaten. Uiteindelijk werd de regeringscrisis bezworen. *(NRC/H'blad, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, KCA, AdG)*

(Vor. ber. pag. 88-1982)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

KOREA (ZUID)

FINANCIEEL SCHANDAAL. POLITIEKE GEVOLGEN

In mei kwam in Zuid-Korea een groot financieel schandaal aan het licht door de arrestatie eind april van Lee Chul Hi, een voormalig parlementslid en een vroegere adjunct-directeur van de Koreaanse Centrale Inlichtingendienst (KCIA), en zijn echtgenote, mevr. Chang Yong Ja. In deze zaak werden nog 27 personen gearresteerd, met inbegrip van de vroegere presidenten van twee grote banken – de Choheung Bank en de Commercial Bank of Korea –, topfunctionarissen van het staalconcern Ilssin en het bouwbedrijf Kong Yung en (op 18 mei) generaal b.d. Lee Kyu Kwang, een oom van de echtgenote van president Chon Doo Hwan (Lee Soon Ja) en een zwager van mevr. Chang.

Lee Kyu Kwang was op 12 mei 1980, toen Chon Doo Hwan in Zuid-Korea de macht overnam, benoemd tot president van de door de staat geleide Korea Mining Promotion Corporation. Na het bekend worden van het schandaal, maar vóór zijn arrestatie, nam hij ontslag uit die functie.

Lee Chul Hi en Chang Yong Ja opereerden als geldschieters op de niet-officiële leningenmarkt, de z.g. „kerb loan market", in de wijk Myong Dong in Seoel, waar 500 à 600 particuliere geldschieters actief zijn. Schattingen van het aandeel van deze „kerb loans" op de Zuidkoreaanse geldmarkt lopen sterk uiteen. Volgens de Bank of Korea zou tegen 25% van alle kapitaalmarkttransacties op de „kerb market" worden afgewikkeld, maar andere bronnen spreken van 40% (met een waarde van ruim $ 5 mrd, aldus de *Financial Times* d.d. 20 mei).

Het echtpaar stond erom bekend dat het zeer snel aanzienlijke leningen kon verstrekken, maar als tegenprestatie werden van de klanten wissels (promessen) verlangd voor een veel hoger bedrag dan de lening. Zo zouden zij o.a. van zes bedrijven ongeveer $ 250 mln hebben losgeweekt voor leningen ter waarde van ca. $ 80 mln. In plaats van deze wissels, zoals gebruikelijk, als onderpand te behouden, gingen Chang Yong Ja en Lee Chul Hi ertoe over de wissels te gelde te maken. Deze manipulaties leidden tot het faillissement van twee bedrijven en tot interventie van de Centrale Bank van Zuid-Korea, en zij veroorzaakten uiteindelijk ook paniek op de beurs. Het echtpaar gebruikte de naam van Lee

Kyu Kwang bij pogingen firma's borg te laten staan voor de leningen en het opzetten van Koreaanse „joint ventures" met twee banken uit Saoedi-Arabië.
Lee Kyu Kwang zou daarvoor $ 130.000 aan steekpenningen hebben ontvangen. Het echtpaar zou sinds februari 1981 een bedrag van bijna $ 1 mrd aan wissels hebben vergaard.
Na de arrestatie van Lee Kyu Kwang deden geruchten de ronde dat de echtgenote van de president zelf bij de zaak betrokken was en dat de regerende Democratische Gerechtigheidspartij geld van mevr. Chang had ontvangen.
President Chon Doo Hwan, die een anti-corruptiecampagne voerde (zie pag. 161-1981), beloofde een diepgaand onderzoek. De procureur-generaal, die hiermee werd belast, bracht na drie weken op 20 mei verslag uit. Hij verklaarde geen aanwijzingen te hebben gevonden dat geld van de manipulaties gebruikt was voor politieke doeleinden. De schoonvader van de president, Lee Kyu Dong trad als voorzitter van de Koreaanse seniorenvereniging af.

Op 20 mei aanvaardde president Chon Doo Hwan het ontslag van de secretaris-generaal van de Democratische Gerechtigheidspartij, Kwon Jung Dal, hoewel deze door de procureur-generaal van elke verdenking was vrijgesproken. Tot opvolger werd benoemd de vroegere directeur van de inlichtingendienst van het leger Kwon Ik Hyun.

Aftreden kabinet. Mutaties

Eveneens op 20 mei boden de 22 leden van het kabinet hun ontslag aan om de „politieke en morele verantwoordelijkheid voor (niet nader omschreven) incidenten" op zich te nemen.
Op 21 mei aanvaardde de president het ontslag van 11 kabinetsleden, o.w. generaal Choo Young Bok (minister van defensie), Suh Suk Joon (handel en industrie) en Lee Chong Won (justitie). Maar premier Yoo Chang Soon, vice-premier en minister van economische planning Kim Joon Sung alsmede minister van financiën Rah Woong Bae werden gehandhaafd, hoewel de president hen ten dele verantwoordelijk achtte voor het schandaal. Zij bleven aan om de crisis te helpen oplossen, aldus een woordvoerder van de president.
De overige portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Buitenlandse zaken – Lho Shin Yong*; binnenlandse zaken – Ro Tae Woo*; justitie – Chung Chi Kun (voorheen procureur-generaal); defensie – Yoon Sung Min; onderwijs – Rhee Kyu Ho*; sport – Lee Won Kyung; landbouw – Park Chong Moon; handel – Kim Dong Hui; energie – Lee Sun Ki*; bouwnijverheid – Kim Chong Ho*; gezondheid - mevr. Kim Jung Rae; arbeid – Chung Han Joo; transport – ex-generaal Lee Hee Sung; verbindingen – Choi Soon Dal; cultuur – Lee Jin Hee; algemene zaken – Park Chan Kung; wetenschap – Lee Chung Oh*; vereniging – Son Jae Shik*; politieke zaken – Oh Se Woong* (* ministers die werden gehandhaafd).
Onder de nieuwelingen waren naast procureur-generaal Chun Chi Kun o.a. mevr. Kim Jung Rae, de directrice van de Koreaanse afdeling van Amnesty International; generaal Yoong Sung Min, de voorzitter van de verenigde chefs van staven; en ex-generaal Lee Hee Sung, de voormalige stafchef van het leger en commandant voor de staat van beleg.

Generaal Kim Yoon Hu werd op 21 mei de nieuwe voorzitter van de verenigde chefs van staven.

Op 2 juni werd de secretaris-generaal in het bureau van de president, Lee Bum Suk, benoemd tot minister van buitenlandse zaken als opvolger van Lho Shin Yong, die tot directeur van het agentschap voor nationale veiligheidsplanning werd aangesteld. Hij verving daar ex-generaal Yoo Hak Seong, die volgens een presidentiële woordvoerder om persoonlijke redenen was afgetreden.

Op 6 juni werd Hahm Pyong Choon tot secretaris-generaal in het bureau van de president benoemd.

Op 16 juni voerde president Chon Doo Hwan overleg met de voorzitter van zijn Democratische Gerechtigheidspartij en met de leiders van de twee voornaamste oppositiepartijen, de Democratische Korea Partij en de Nationale Partij. De oppositie had tevoren het ontslag verlangd van de premier, de vice-premier belast met economische planning, de minister van financiën en van de zojuist benoemde minister van justitie. De president zegde

De nieuwe minister van buitenlandse zaken, Lee Bum Suk.

De nieuwe premier, Kim Sang Hyup.

toe dat hij „op een geschikt moment" verdere wijzigingen in het kabinet zou aanbrengen en een uitsluiting van voormalige politici geleidelijk zou opheffen.
Op 24 juni ontsloeg de president premier Yoo Chang Soon en de ministers van financiën, justitie en energie. Als nieuwe premier benoemde hij Kim Sang Hyup. De vakante ministersposten werden toegewezen aan resp. Kang Kyong Shik (voorheen onderminister van financiën), Bae Myong In en Suh Sang Chul (tevoren onderminister van bouwnijverheid).

Kim Sang Hyup, een jurist, doceert sinds 1946 aan de Universiteit van Korea. Onder president Park Tsjoeng Hie was hij minister van onderwijs. Voorts was hij lid van de commissie die de grondwet van 1980 opstelde. Sinds 1977 was hij rector van de Universiteit van Korea. Hij is een gerespecteerd onafhankelijke, aldus de Financial Times (25-6).
Lee Bum Suk, een beroepsdiplomaat, was van 2 sept. 1980 tot 3 jan. 1982 minister van nationale vereniging.

Vonnissen in schandaal

Op 9 aug. wees een rechtbank in Seoel vonnis in het proces tegen 29 verdachten, die i.v.m. het financiële schandaal waren gearresteerd. Lee Chul Hi en zijn echtgenote, Chang Yong Ja, werden wegens fraude en verduistering elk veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf. Zij waren ervan beschuldigd zes grote ondernemingen en diverse particulieren voor in totaal $ 320 mln te hebben opgelicht.

Lee Kyu Kwang, werd veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf en een boete van ca. $ 130.000 wegens het aannemen van steekpenningen. De overige

26 beklaagden kregen gevangenisstraffen van ten hoogste 7 jaar.

Doodvonnissen

Op 11 aug. deed een rechtbank te Poesan uitspraak in het proces inzake de brandstichting in het Amerikaanse culturele centrum in die stad op 18 maart 1982 (pag. 319/1). Twee verdachten, o.w. de 23-jarige Moon Bo Shik, werden ter dood veroordeeld. Twee studentes kregen levenslange gevangenisstraf opgelegd en de katholieke priester Choi Ki Shik werd tot 3 jaar veroordeeld. Elf anderen kregen gevangenisstraffen.
Op 23 aug. protesteerde de commissie voor vrede en gerechtigdheid van de Zuidkoreaanse r.-k. kerk in een communiqué tegen de doodvonnissen. Volgens de commissie waren de twee ter dood veroordeelden tijdens hun verhoor gemarteld.

Amnestie

N.a.v. onafhankelijkheidsdag werd voor 15 aug. een amnestie voor 1.286 gevangenen afgekondigd. Volgens de minister van cultuur en voorlichting, Lee Jin Hee, werden drie personen vrijgelaten die betrokken waren geweest bij een samenzwering rond de dissident Kim Dae Jung, o.w. de voormalige afgevaardigde Kim Sang Hyon. Onder de maatregel zouden ook 17 personen vallen die wegens de opstand te Kwangju van mei 1980 waren gearresteerd (zie ook pag. 735/3-'81 en 318/3-'82). (*NZZ, Le Monde, The Times, Financial Times*

(Vor. ber. pag. 318 e.v.)

MALEISIË

VERKIEZINGSUITSLAGEN

Aan de op 22 april gehouden federale verkiezingen (pag. 334/2) werd door 4.296.314 kiesgerechtigden (74,4%) deelgenomen, van wie 4.165.505 een geldige stem uitbrachten. Het regerende Nationale Front (Barisan Nasional) verwierf 2.522.079 stemmen of wel 60,54% van de uitgebrachte geldige stemmen (3,3% meer dan bij de federale verkiezingen van 1978). De oppositionele Democratic Action Party (DAP) kreeg 815.473 stemmen (19,57%), de Pan Malayan Islamic Party (PMIP of PAS) 602.530 stemmen (14,6%), terwijl op onafhankelijke kandidaten 157.229 stemmen (3,77%) werden uitgebracht.
Volgens de definitieve uitslag verwierf het Nationale Front 132 van de 154 zetels in het federale Huis van Afgevaardigden, die over de diverse coalitiepartners als volgt waren verdeeld: UMNO 70, MCA 24, Berjaya (Sabah) 10, Parti Pesaka Bumiputra Bersatu (PPBB, Serawak) 8, Sarawak National Party (SNAP) 6, Gerakan 5, Sarawak United People's Party (SUPP) 5 en MIC 4. De 22 oppositiezetels werden gewonnen door DAP (9), PAS (5) en onafhankelijken uit Sabah (5) en Serawak (3).
Bij de verkiezingen voor de 11 deelstaatparlementen verwierf het Nationale Front op 22 april 280 van de 311 betwiste zetels, de PMIP of PAS won 18 zetels en de DAP 12, terwijl één zetel naar een onafhankelijke kandidaat uit Selangor ging. De uitgestelde verkiezing voor één zetel in het deelstaatparlement van Negeri Sembilan werd op 22 mei gehouden en leverde een overwinning op voor het Nationale Front.

De oorspronkelijke UMNO-kandidaat voor deze zetel, Datuk Mohammed Taha Abdul Talib, was op 14 april tijdens de verkiezingscampagne doodgeschoten. Op 10 juli werden vijf personen gearresteerd en aangeklaagd wegens moord. Onder hen was de federale minister van cultuur, jeugd en sport, Datuk Mokhtar bin Haji Hashim, die als een politieke rivaal van Datuk Mohammed gold.

Ministersbenoeming

In de vacature van Ong Kee Hui (pag. 335/1) werd voorzien door de benoemding van Datuk Amar Stephen Yong (SUPP) tot minister van wetenschap, technologie en milieu. (*Malaysian Digest, The Times*)

DOODVONNISSEN. POLITIEKE GEVANGENEN. DRUGDELICTEN

Volgens de *NZZ* (18-8) zijn in de laatste twee jaar, d.w.z. sinds 14 maart 1980 (zie pag. 779/2-'80), in Maleisië 31 mensen opgehangen, terwijl nog eens 33 op de voltrekking van hun doodvonnis wachten.

Vijf gedetineerden, die wegens illegaal wapenbezit ter dood waren veroordeeld en op 28 resp. 30 juli zouden worden terechtgesteld, kregen op 27 juli uitstel van executie door een order van rechter Hashim Yeop Sani van het hooggerechtshof. Dat uitstel was bedoeld om de advocaten in de gelegenheid te stellen de wettigheid van verplichte doodvonnissen aan te vechten. Als precedent werd een zaak voor het Indiase hooggerechtshof, de Mithuzaak, aangevoerd.
Op 12 aug. herriep het Maleisische hooggerechtshof de opschorting van de doodvonnissen, nadat de procureur-generaal het beroep had geschrapt. Het hof verklaarde geen jurisdictie te bezitten om verder uitstel te verlenen en suggereerde dat de veroordeelden opnieuw een beroep op de „Pardons Board" voor gratie moesten doen.

Het ging hierbij om personen die waren veroordeeld op grond van de Internal Security Act (ISA) uit 1980. Vicepremier en minister van binnenlandse zaken Musa Hitam stelde onlangs, aldus de *NZZ,* tegenover ambassadeurs en buitenlandse correspondenten dat ca. 90% van de ISA-gevangenen op de een of andere wijze met de Communistische Partij van Malakka (CPM) was verbonden en dat in het noorden van Maleisië nog steeds 3.000 communistische guerrillastrijders* worden vermoed, die uitdrukkelijk de gewapende strijd en de omverwerping van de regering op hun program hebben staan.
Volgens officiële gegevens verblijven 394 mensen in politieke hechtenis tegen 540 een jaar tevoren. Zij zijn ondergebracht in twee grote kampen, Batu Gajah en Taiping Kamunting, bij Ipoh (ruim 100 km ten noorden van Koeala Loempoer). Een delegatie van Britse, Amerikaanse, Franse en Japanse juristen arriveerde op 1 aug. in Koeala Loempoer om de werking van de ISA te bestuderen. Tegen dit bezoek werd op 4 aug. door ca. 2.000 jongeren geprotesteerd.
Dato Musa had op 4 febr. meegedeeld dat toen in totaal 168 ISA-gevangenen waren vrijgelaten. Op 30 aug., aan de vooravond van de 25ste verjaardag van de onafhankelijkheid, werd de vrijlating van ruim 350 gevangenen bekendgemaakt, van wie 47 ISA-gevangenen.

Maar volgens de *NZZ* (18-8) waren in de voorgaande 12 maanden ook 22 politieke verdachten achter slot en grendel gezet. Op 4 febr. waren negen leiders van een „afwijkende islamitische cultus", Crypto geheten, aangehouden en gedetineerd.

Handel in drugs

In het eerste halfjaar van 1982 werden wegens overtreding van de wetten i.z. drugs 5.301 Maleisiërs en 45 buitenlanders gearresteerd, aldus de directeur van de recherche in Koeala Loempoer, Abdul Rahman Ismail. Naar zijn zeggen (*AP* 1-8) waren sinds 1975 537 personen (incl. 41 buitenlanders) wegens drugdelicten veroordeeld. Van die 537 veroordeelden kregen 28 de doodstraf

* De militaire vleugel van de CPM, het Maleise Nationale Bevrijdingsleger (MNLA), kreeg een nieuwe naam, het Maleise Volksleger (Tentara Rakyat), zo berichtte de clandestiene radiozender „Voice of Malayan Democracy" (in de lucht sinds 4 juli 1981) op 20 juni 1982.
De plv. inspecteur-generaal van de Maleisische politie had op 28 okt. 1981 verklaard dat er nog slechts ca. 230 opstandelingen in de jungle van Pahang, Perak en Kelantan opereerden.

(zes van hen waren reeds terechtgesteld) en 115 levenslange hechtenis.
Als eerste buitenlander werd op 17 juni door de rechtbank van Penang een 22-jarige Française, Beatrice Saubin, ter dood veroordeeld, nadat zij in januari 1980 was gearresteerd terwijl zij een koffer met 534 gram heroïne vervoerde (op het bezit van meer dan 20 gram heroïne staat de doodstraf). Op 25 aug. wijzigde het hooggerechtshof in Koeala Loempoer het doodvonnis wegens verzachtende omstandigheden in levenslange hechtenis.
Op 12 aug. werden twee Maleisische heroïnehandelaren opgehangen, terwijl enkele dagen later opnieuw een Maleisische handelaar ter dood werd veroordeeld.

Op 8 okt. werd een 41-jarige vrouw in Koeala Loempoer opgehangen. Zij was in 1980 ter dood veroordeeld wegens het in bezit hebben van 974 gram heroïne.
Op 13 okt. meldde *DDP* de eerste terechtstellingen in de Taiping-gevangenis, die 250 km ten noorden van Koeala Loempoer gelegen is. Daar werd het doodvonnis voltrokken aan drie Chinezen uit Singapore, die schuldig waren bevonden aan handel in drugs. (*The Times, Le Monde, NZZ, FAZ*)

(Vor. ber. pag. 750/1-1981)

THAILAND

INTERNE VERDEELDHEID CPT. OPTREDEN PHAK MAI

Volgens gezaghebbende schattingen, aldus *The Times* (17-9), beschikt de verboden Communistische Partij van Thailand (CPT) thans over ca. 7.000 gewapende en getrainde guerrillastrijders. Dit aantal werd ook genoemd door kolonel Prasong Soonsiri, de secretaris-generaal van de nationale veiligheidsraad, die tegenover *Le Monde* (24-8) bevestigde dat „de CPT meer dan de helft van zijn troepen in de loop van de drie laatste jaren heeft verloren".
Volgens *The Times* zou het aantal afvalligen onder de guerrillastrijders en hun civiele supporters recent tot bijna 1.000 per week zijn opgelopen, vergeleken met minder dan 50 per week in begin 1982. Die ontwikkeling zou waarschijnlijk o.m. verband houden met de beëindiging van de hulp aan de communisten, eerst door Vietnam en onlangs door China. Maar door waarnemers werd ook gewezen op de ideologische conflicten tussen de maoïstische „oude garde" en de metgezellen, die zich vooral na de staatsgreep van 1976 bij de CPT hadden aangesloten (zie pag. 559/2-'81).
Op 27 maart meldde radio-Bangkok op grond van informatie uit hoge militaire kringen dat het 4de congres van de CPT was begonnen – het vorige vond in 1961 plaats – om diepgaand van gedachten te wisselen over de te volgen strategie. Volgens *Le Monde* (24-8) wilde een zeker aantal militanten dat de partij een onafhankelijker koers t.o.v. Peking zou volgen en een strategie zou aanvaarden die beter aansloot bij de Thaise realiteit. Men zou de guerrilla buiten het platteland moeten voeren, d.w.z. zich meer op de stadsguerrilla concentreren.
Voorts deelde radio-Bangkok op 27 maart mee dat Udom Sisuwan tot secretaris-generaal van de CPT was gekozen vanwege zijn verdiensten bij het tot stand brengen van compromissen in conflicten binnen de partij en vanwege zijn vermogen om met de frontorganisaties van de partij te werken.

De post van secretaris-generaal was vakant sinds de dood, in januari te Peking, van Charoen Wan Ngarm.

Zijn dood werd op 12 mei 1982 in een regeringsmededeling bevestigd, nadat al twee jaar eerder onbevestigde geruchten de ronde hadden gedaan dat hij in een ziekenhuis in China was overleden.

Maar op 21 mei citeerde radio-Bangkok de (toenmalige) opperbevelhebber van het Thaise leger, generaal Prayud Charumanee. Deze zou de vorige dag in een interview hebben verklaard dat het politieke bureau van de CPT „thans in zeer slechte vorm" verkeerde en dat de CPT volgens gegevens van de inlichtingendiensten niet in staat was een partijcongres te houden, al konden er enkele kleine bijeenkomsten plaatsvinden.

Le Monde (16-10) meldde dat het 4de congres van de CPT wel degelijk in maart-april was gehouden. Door het ontbreken van een veilig geachte basis had het congres gelijktijdig in drie zones plaatsgevonden, waarbij het contact per radio was onderhouden: in het noordoosten (25 afgevaardigden), in het zuiden (12 afgevaardigden) en in het noorden (25 afgevaardigden, o.w. de vertegenwoordigers van de vlakte van het noorden, van Bangkok, van Peking en van het Centrale Comité). De nationalisten, vertegenwoordigd door het noordoosten, Bangkok en de vlakte van het noorden, vergaarden een kleine meerderheid (maximaal twee stemmen) om de „maoïstische" koers openlijk af te keuren. Deze was belichaamd door Virat Angkhatavorn, de sterke man in het partij-apparaat sinds de dood van Charoen Wan Ngarm en sinds de arrestatie in maart 1981 van Damri Ruangsutham (zie pag. 559/3-'81).

De afkeuring had betrekking op drie dogma's van de maoïstische doctrine. De Thaise maatschappij werd niet meer „semi-feodaal" en „semi-koloniaal" geacht maar „semi-kapitalistisch". De strategie van „omsingeling van de steden door het platteland" en van de voorrang van de politiek op de militaire macht werd verworpen: steden en platteland, politiek en militaire macht werden voortaan op hetzelfde niveau geplaatst, d.w.z. er werd een standpunt ingenomen dat dichter bij de doctrines van Hanoi dan bij die van Peking lag.
De aansluiting bij China werd losgelaten ter wille van een meer neutrale koers en een vermindering van de spanningen met Hanoi.

Het scheen echter dat de „harde" kern rond Virat de controle op de top van het partij-apparaat wist te behouden, hoewel zij de meerderheid in het Centrale Comité had verloren. De identiteit van de nieuwe secretaris-generaal is volgens *Le Monde* nog steeds niet bekend. Onder de namen die in Bangkok de ronde doen zijn die van Prasit Taphianthong en van Thong Chaemsri, de militaire leider van de CPT, die nauwe relaties zou onderhouden met Truong Chinh, de tweede man van de Vietnamese communistische partij.

Hoe het ook zij, de CPT bleef zeer verdeeld, aldus *Le Monde* (24-8). Bovendien hadden dissidente Thaise communisten in Laos in de loop van 1981 de pro-Vietnamese Phak Mai (Nieuwe Partij) opgericht, die zou trachten voet aan de grond te krijgen in Noord-oost-Thailand (bij de grens met Laos), waar ca. 70.000 Vietnamese vluchtelingen wonen.

In een rapport van Thaise inlichtingendiensten d.d. 27 jan. 1982 werd gemeld dat guerrillastrijders van de Phak Mai de controle hadden verworven over gebieden in een rond de zuidelijke provincie Nakhon Phanom. Op 27 febr. meldde radio-Bangkok dat communistische overlopers hadden bevestigd dat de Phak Mai zijn hoofdkwartier, „Office 75", op het vliegveld Wattai bij de Laotiaanse hoofdstad Vientiane had. Schattingen over de aanhang van de partij varieerden van 200 tot ca. 1.000 leden.

Op 17 sept. berichtte *The Times* dat de belangrijke Thaise communist, Udom Sisuwan, zich de vorige week had overgegeven, omdat naar zijn zeggen de ideologische geschillen tussen de pro-Peking en de pro-Moskou facties van de CPT thans het stadium van „geen weg terug" hadden bereikt. Udom Sisuwan was een van de zeven leden van het politieke bureau van de CPT, voormalig waarnemend secretaris-generaal en leider van het „comité voor de coördinatie van patriottische en democratie-lievende krachten" (CCPDF).

Na Udoms overgave verklaarde de leider van de Nationale Veiligheidsraad van Thailand, Prasong Soonsiri, dat hij maatregelen bestudeerde om de raad in staat te stellen communistische overlopers absolutie te geven voor strafrechtelijke vergrijpen.

HONGERSTAKING BUITENLANDSE GEVANGENEN.
AKKOORD THAILAND–FRANKRIJK

Op 30 aug. 1981 begonnen 19 buitenlanders, veroordeeld wegens handel in drugs, in de Bang Kwang-gevangenis te Bangkok een hongerstaking om een lijst van elf grieven en wensen kracht bij te zetten. Zij verlangen o.a. verbetering van de omstandigheden in de gevangenis, herziening van de langdurige vonnissen (variërend van 15 jaar tot levenslang) en repatriëring naar gevangenissen in hun vaderland. Nog eens 35 buitenlandse gevangenen uit twee andere gevangenissen in Bangkok sloten zich bij de hongerstaking aan.
In de Thaise gevangenissen zaten toen ca. 10.000 personen die betrokken waren bij het gebruik van of de handel in verdovende middelen. Onder hen waren ca. 250 buitenlanders, incl. 54 Amerikanen 37 Fransen.
Op 19 sept. zou het overgrote deel van de hongerstakers hun actie hebben beëindigd. Op 7 okt. gaf de laatste staker, een Australiër, na 38 dagen vasten, zijn actie op.

Op 14 okt. verklaarde de Thaise gevangenisdienst dat een bedrag van £ 4,5 mln zou worden uitgetrokken voor het bouwen van 10 nieuwe gevangenissen en het repareren van oude volgens door de VN bepaalde maatstaven. Die richtlijnen voorzagen in een minimum van 65 vierkante voet leefruimte per gevangene, terwijl volgens de stakers in de Bang Kwang-gevangenis 12 vierkante voet leefruimte beschikbaar was. Functionarissen gaven toe dat deze voor 3.000 personen ontworpen gevangenis meer dan 5.000 gevangenen herbergde.
Op 15 okt. aanvaardde het Europese parlement een motie, waarin op de regering van Thailand een beroep werd gedaan gevangenen met langdurige straffen toe te staan hun vonnissen in hun vaderland onder omstandigheden meer in overeenstemming met de Westerse normen uit te zitten.

In 1981 overleden drie buitenlandse druggebruikers of drughandelaren in Thaise gevangenissen: een Italiaan (april), een Amerikaan (september) en een Fransman (4 dec. 1981).

T.g.v. de 200ste verjaardag van de stichting van de Charki-dynastie werd een amnestie afgekondigd, op grond waarvan op 22 mei 1982 ca. 10.000 van de in totaal 77.000 gevangenen in Thailand zouden worden vrijgelaten terwijl de straffen van ruim 40.000 anderen werden verminderd. Daarbij werd de vrijlating aangekondigd van 17 veroordeelde drugsmokkelaars uit diverse Westerse landen. Volgens officiële gegevens zaten toen 653 buitenlanders, voor het merendeel aan drugs verslaafden, in Thailand gevangen.

Na twee jaar durende besprekingen werd op 23 juli te Bangkok een „akkoord over de overdracht van de gedetineerden" tussen Thailand en Frankrijk geparafeerd. Deze conventie heeft betrekking op alle categorieën gevangenen, niet alleen op de wegens drugdelicten veroordeelden. Volgens het akkoord zullen de betrokkenen een derde deel van hun straf in Thailand moeten uitzitten, met een maximum van 4 jaar. Uitgesloten van de regeling zijn gevangenen die tot minder dan één jaar zijn veroordeeld alsook gevangenen die zijn veroordeeld wegens majesteitsschennis, bedreiging van de openbare veiligheid of ongeoorloofde handel in kunstvoorwerpen. Op grond van het akkoord zullen de 37 Fransen die in Thailand gevangen zitten, van wie 32 wegens drugdelicten, worden gerepatrieerd.
Het akkoord moet als kader dienen voor de dusver vruchteloze besprekingen van Thailand met Canada en de VS. *(Le Monde, The Times)*

5DE VIJFJARENPLAN.
AARDGAS- EN OLIEVONDSTEN

Op 1 okt. 1981 ging in Thailand het vijfde vijfjarenplan (1982-86) van start.
Volgens dit plan zullen de totale uitgaven t.b.v. de ontwikkeling van het land tot bijna 800 mrd baht stijgen (meer dan twee maal zoveel als krachtens het 4de plan). Die uitgaven moeten voor 81,2% uit binnenlandse bronnen worden gefinancierd, terwijl het resterende deel uit buitenlandse giften en leningen moet komen.

Nadruk werd gelegd op beperking van het begrotingstekort. De inkomsten van de overheid moeten toenemen met 25% per jaar van 14% van het BNP in 1981 tot 18% in 1986, terwijl de groei van de overheidsuitgaven zal worden gelimiteerd tot maximaal 20% per jaar.
Prioriteit bij de ontwikkeling wordt toegekend aan structurele aanpassingen i.p.v. aan een snelle economische groei. Het belangrijkste ontwikkelingsdoel is de opheffing van de armoede op het platteland, met speciale aandacht voor het noorden en noordoosten.
Voor de agrarische produktie is een stijging van 4,7% per jaar voorzien, terwijl tot dan toe sprake was van een groei met 3,9%.
De industriële groei werd op 7,6% per jaar gesteld (9,3% volgens het 4de plan), maar de op de export gerichte industrie zou jaarlijks met 15% (was 14,6%) moeten groeien, zodat die in 1986 voor 36% van de totale export zou moeten zorgen (in 1981: 26%).
Verdere punten van het plan betroffen: conventionele programma's voor uitbreiding van de gezondheidszorg, het onderwijs en andere sociale diensten; mechanismen om de economische planning te coördineren met „veiligheidseisen"; en plannen voor een algehele decentralisatie met op het niveau van de districtraden een grotere invloed op het begrotingsbeleid.

Het nieuwe vijfjarenplan ging uit van een beperking van het tekort op de handelsbalans. Dit tekort zou van 7,6% van het BNP moeten worden teruggebracht tot 5,7%. Die beperking zou vooral moeten worden bereikt door het aandeel van de olieinvoer op de energierekening van 75 tot 46% te reduceren dankzij het gebruik van aardgas uit de Golf van Thailand. Daar was de Amerikaanse Union Oil Company op 12 sept. 1981 met de gasproduktie begonnen. Het gas wordt via een 426 km lange onderzeese pijpleidinig naar het vasteland getransporteerd, waar het in de beginfase twee elektrische centrales moet voeden, die tot dan toe op olie werden gestookt. Maar voor de toekomst zijn plannen ontworpen voor de bouw van een gas separatie fabriek en voor de ontwikkeling van zware industrie, incl. een petrochemische industrie, in de kuststrook rond Rayong, ten zuidoosten van Bangkok. Dit laatste project, de „Eastern Seabord Development", zou investeringen van ca. $ 5 mrd moeten aantrekken.

De tot dusver bekende aardgasreserves, voornamelijk in de Golf van Thailand, worden volgens Le Monde (23-10-'81) op minimaal 186 mrd m^3 geschat. Maar volgens regeringsmededelingen in Bangkok, aldus de NZZ (3-9-'81), hadden Amerikaanse oliemaatschappijen in de Golf van Thailand aardgasreserves met een omvang van 353 mrd m^3 aangetoond. De Union Oil Company en haar partners hadden een voorraad van 183 mrd m^3 ontdekt en de Texas Pacific was op een aardgasvondst van 127 mrd ^{3} gestuit. De aardgasproduktie zou van 200 mln kubieke voet per dag in 1982 tot een begrote hoeveelheid van 525 mln kubieke voet per dag tegen 1986 moeten toenemen.
Maar tot nog toe valt de produktie tegen. Union Oil, die zich had verplicht tot levering van 32 mln ^{3} per dag in de beginfase en van 40 mln ^{3} vanaf juli 1982, slaagde er volgens Le Monde (10-8) slechts in omstreeks 10 mln m^3 per dag te produceren in de beginfase, terwijl in het tweede kwartaal van 1982 ternauwernood een produktie van 22,5 mln m^3 werd gehaald. Bovendien bleken de reserves in de Erawan-concessie van Union Oil slechts 80 mrd m^3 in plaats van de aanvankelijk geraamde 260 mrd m^3 te bedragen.
Overigens werden door Esso nieuwe aardgasvelden in Noordoost-Thailand ontdekt bij Nam Pong. Voorts wil een dochtermaatschappij van Shell begin 1983 de produktie van olie starten op de Larn-Krabue velden bij Kamphaeng Phet (West-Thailand). De beginproduktie daar zou volgens Shell, aldus de Financial Times (28-4), 5.000 vaten per dag bedragen en tegen eind 1984 zou die produktie tot 20.000 vaten per dag zijn opgelopen.

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

NIGER. Op 14 juni bracht president Seyni Kountché een aantal wijzigingen in zijn kabinet aan. Het ging daarbij om de volgende portefeuilles: onderwijs – kapitein Mamane Fousseine*; PTT – Brah Mamane (voorheen planning); planning – Annou Mahamane (voorheen mijnbouw en industrie); voorlichting – Garba Sidikou (voorheen hoger onderwijs); justitie – Mahamadou Halilou (voorheen voorlichting); mijnbouw en industrie – Oumarou Diallo (voorheen handel); hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek – Hilla Maikassoua*; openbare werken en stedenbouw – Moumouni Yacouba*.
(* = nieuw)

(Vor. ber. pag. 816/3-1981)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

NIEUWE ASSEMBLÉE IN NOORD-IERLAND

Op 20 oktober konden zo'n 1,5 mln kiesgerechtigde inwoners van Noord-Ierland naar de stembus gaan om via het systeem van evenredige vertegenwoordiging een uit 78 zetels bestaande raadgevende assemblée te kiezen.
De regering in Londen had de verkiezingen uitgeschreven in de hoop dat vertegenwoordigers van katholieken (500.000) en protestanten (1 mln) het eens zouden kunnen worden over een deling van de macht, waardoor er na 13 jaar geweld uitzicht zou komen op vrede in Noord-Ierland.
Eén van de fundamentele problemen van Noord-Ierland is, dat de protestantse meerderheid zich Brits en de katholieke minderheid zich Iers voelt, waardoor de godsdienstige tegenstelling tevens een politieke is.
Krachtens de wet van 1920 was Ulster (Noord-Ierland) een Britse provincie met een groot aantal eigen bevoegdheden, waarbinnen katholieke groeperingen streden tegen wat zij noemden de onderdrukking van de protestantse meerderheid. In 1968 begonnen rooms-katholieken een actie tegen hun achterstelling als burgers wat betreft kiesrechten, huisvesting en werkgelegenheid. Opeenvolgende Noord-ierse premiers kwamen met hervormingsplannen, die door protestantse en r.-k. extremisten werden verworpen. Dezen gingen tot geweld en terreur over: aan r.-k. zijde vooral de „provisionals" van het illegale Ierse Republikeinse Leger (IRA), aan protestantse zijde de Ulster Defence Association (UDA).

Toen het geweld tussen katholieken en protestanten de omvang van een burgeroorlog aan ging nemen, werd Ulster op 30 mei 1972 direct onder het bestuur van Londen geplaatst. De Stormont, het door protestanten gedomineerde parlement, werd ontbonden. Sindsdien is nog wel geprobeerd een politiek in Noord-Ierland op touw te zetten, gebaseerd op het denkbeeld van „power sharing", op verdeling van de macht, zodanig dat ook de katholieke minderheid van medewerking aan het bestuur verzekerd zou zijn. Daarvan wilden de protestantse leiders echter niet weten zodat alle desbetreffende projecten zijn mislukt.

Plan-Prior

Op 5 april 1982 presenteerde de Britse minister voor Noord-Ierland, James Prior, een nieuw plan dat op 1 april door de Britse regering was aangenomen. Nadat het „plan-Prior" in het parlement was goedgekeurd werd het op 23 juli als wet van kracht.
In het plan was sprake van de al in het begin van dit bericht genoemde assemblée, waarvoor dus op 20 okt. verkiezingen zijn gehouden.
Aanvankelijk krijgt de assemblée alleen adviserende en commentariënde bevoegdheid. Commissies van leden zullen gelijk opwerken met de diverse departementen van het door Londen geleide bestuur. De assemblée moet vervolgens zelf voorstellen doen over welke gebieden zij uitvoerende macht wil hebben. Indien zich daarbij een meerderheid van 70% ontwikkelt – dat wil zeggen een meerderheid waarin ook katholieke stemmen zijn vertegenwoordigd – dan zouden die voorstellen door de Engelse regering aangenomen en uitgevoerd kunnen worden.
Het proces van de langzame ontkoppeling van Noord-Ierland van het Britse koninkrijk zou dan kunnen beginnen, de zogenaamde „devolutie". Een vorm van zelfbestuur zou dan kunnen ontstaan, hoewel Londen wat betreft defensie, buitenlandse zaken, recht en orde, en financiën het laatste woord zou houden.

Deelnemende partijen en hun opvattingen

De vijf belangrijkste partijen die aan de verkiezingen meededen waren de: Official Unionist Party (OUP), een gematigd protestantse partij onder leiding van James Molyneaux; de Democratic Unionist Party (DUP), een meer extremistische protestantse partij met als leider dominee Ian Paisley; de Social Democratic and Labour Party (SDLP), een gematigd katholieke partij die werd aangevoerd door John Hume; de Sinn Fein, de politieke vleugel van de extremistische katholieke IRA en verder de zowel uit katholieken en protestanten bestaande Alliantiepartij.

De SDLP had in de nacht van 25 op 26 aug. bekendgemaakt dat de partij wel zou deelnemen aan de verkiezingen, maar verder geen zitting in de assemblée zou nemen. De SDLP-leden zouden alleen in de raad zitting nemen, zo zei John Hume, als de Engelse regering van tevoren verklaart dat er een overlegcommissie komt, bestaande uit parlementsleden uit de katholieke Ierse Republiek en uit de raadsleden van Noord-Ierland.
Ook Sinn Fein had al van te voren gezegd geen zitting te zullen nemen in het parlement. Deze partij vindt dat alle Britten Noord-Ierland, goedschiks of kwaadschiks, moeten verlaten waarna gewerkt kan worden aan de vorming van een nieuwe Ierse staat, bestaande uit Noord-Ierland en de huidige Ierse republiek.

Gerry Adams, de leider van de Sinn Fein, de politieke vleugel van het Ierse Republikeinse leger IRA, wordt omringd door journalisten nadat bekend was geworden dat zijn partij een onverwacht succes had behaald bij de verkiezingen voor een raadgevende assemblée in Noord-Ierland.

De protestanten van dominee Paisley zagen ook geen heil in de verkiezingen, maar ze zouden wel hun zetels in de assemblée innemen. Zij zien het plan van de Britse regering als een eerste stap in de richting van een vereniging met de rest van Ierland, waar zij fel tegenstander van zijn. In zijn campagne hield Paisley de kiezers voor dat zijn enige reden om aan de verkiezingen mee te doen was paal en perk te kunnen stellen aan de bomaanslagen van de IRA.

Verkiezingsuitslagen. Reacties

Na het tellen van de stemmen waren de 78 zetels van de assemblée als volgt over de partijen verdeeld:

Official Unionists	26
Democratic Unionists	21
Social Democratic and Labour Party	14
Alliance	10
Sinn Fein	5
Independent Unionists	1
Ulster Popular Unionists	1

Op de OUP werden 188.277 „first preference" stemmen uitgebracht (29,8%), op de DUP 145.478 (23%), op de SDLP 118.891 (18,8%), op de Alliance 58.887 (9,3%), op de Sinn Fein 64.191 (10,2%) en op andere partijen 56.940 (9%).
Het totale aantal uitgebrachte „first preference" stemmen 632.664. De opkomst bedroeg 60,3%. Het percentage foutief uitgebrachte stemmen bedroeg 3,2%.

Omdat de assemblée via evenredige vertegenwoordiging werd gekozen was het geen verrassing dat de protestantse meerderheid de meeste zetels behaalde. Wel verrassend was dat de politieke arm van de IRA, Sinn Fein, 5 zetels wist te veroveren.
De winst van Sinn Fein, die voor het eerst aan de verkiezingen meedeed, is een ernstige teleurstelling voor de Britten omdat zij wordt geïnterpreteerd als een teken van steun bij de katholieke bevolking voor het gewelddadige optreden van het Ierse Republikeinse Leger, de IRA.
Gerry Adams, de vice-voorzitter van Sinn Fein en momenteel de grote man in de partij, werd door de kiezers van West-Belfast in de assemblée gekozen. Tot 1973 was Adams één van de drie topmensen van de IRA. In dat jaar werd hij in de Maze-gevangenis gezet, waar hij drie jaar verbleef wegens „lidmaatschap van een verboden organisatie".
Eveneens hoog in de IRA-leding was Martin McGuinness, die in Londonderry een zetel won. Owen Carron, die op 20 aug. 19081 tijdens het hoogtepunt van de IRA-hongerstakingen na de dood van Bobby Sands een zetel in het Londense Lagerhuis won, haalde ook een zetel in de assemblée, in Fermanagh en South Tyrone (zie ook pag. 28/1).

Gerry Adams zei dat zijn overwinning bewees dat de bewoners van West-Belfast de Britten niet meer willen.

In een interview met de *BBC* op 22 okt. zei minister Prior dat hij de verkiezingsuitslag niet als een nederlaag zag: „Alles in Noord-Ierland is een nederlaag. Tenzij men wonderen verwacht is het moeilijk mensen die driehonderd jaar met elkaar overhoop hebben gelegen, te vragen nu samen te werken", aldus de minister. „Je kunt niet verwachten dat opeens alles in orde komt". Hij zei te hopen dat de raadgevende assemblée in staat zou zijn Noord-Ierland na tien jaar vanuit Londen te zijn geregeerd weer zelfbestuur te geven.
Eén van zijn voorgangers als minister voor Noord-Ierland, Merlyn Rees, was pessimistischer. Hij zei op 22 okt. dat een IRA die zich electoraal gesteund wist, wel eens gevaarlijker zou kunnen zijn dan de IRA van voor de verkiezingen. „Ze hebben nu meer dan alleen een geweer in de hand", aldus Rees, die van 1974 tot 1976 in de Labour-regering minister was.

De Ierse premier Haughey zei op 21 okt. dat de verkiezingen in Ulster een „volledige politieke warboel" hadden opgeleverd. De Ierse regering had al in een eerder stadium gezegd dat er met het plan-Prior niet te werken viel en dat het een slecht plan was.

Het *NRC/H'blad* van 14 aug. 1982 schreef over de verhouding tussen het Verenigd Koninkrijk en de Ierse Republiek, voor wat betreft Noord-Ierland en de toen nog te kiezen assemblée het volgende:

Wat de zaak nog gecompliceerder maakt is de verhouding tot de republiek Ierland. Onophoudelijk sinds 1921, toen het eiland werd verdeeld in een zelfstandig zuiden en een bij Engeland blijvend noorden, omdat in Ulster zo veel protestanten woonden, heeft de roep om hereniging geklonken.
De houding van de Engelse regering tegenover die in Dublin is altijd enigszins neerbuigend geweest; de attitude van de Ieren ambivalent. Enerzijds wilden de twee grote Ierse partijen het republikeinse patriottisme bij de Noordierse katholieken steunen. Maar aan de andere kant moesten zij het geweld van de IRA afkeuren, en het bestrijden.
Bovendien hebben de Ierse politici altijd het gevoel gehad dat de Britten de „Ierse dimensie" van het probleem niet wilden erkennen.
Dat was en is nog zo, zeker bij premier Thatcher. Haar diepste nationalistische instincten zeggen dat Noord-Ierland een deel van Groot-Brittannië is, en dat de Ieren daar geen bliksem mee te maken hebben.
Twee jaar geleden, tot grote verbazing van vriend en vijand, leek er een koersverandering te komen. Tijdens een topconferentie in december 1980 in Dublin leek het alsof beide landen plotseling eensgezind naar een oplossing zouden streven.
De communiqués spraken van „unieke verhoudingen", samenwerking bij het vinden van een staatkundige oplossing, en het vormen van een Bilaterale Raad met parlementsleden uit Ierland en Groot-Brittannië. (pag. 447/2-1981 – red.).
De harmonie verdween echter snel, toen bleek dat premier Haughey en premier Thatcher volstrekt afwijkende interpretaties gaven van wat was afgesproken.
Mede onder druk van de Noordierse protestanten die weer „verraad" riepen, distantieerde Thatcher zich van de afspraken. Haar conclusie was dat de onbetrouwbare „Charlie" Haughey de topconferentie weer eens voor zijn eigen republikeinse doeleinden had gebruikt.
De verwijdering was compleet toen Haughey tijdens de Falkland-crisis Europa van sancties tegen Argentinië probeerde af te houden (pag. 405/3 – red.).
Dat „verraad" maakte Thatcher razend. Downing Street zond het signaal uit naar alle ministeries dat de Ieren verder genegeerd moesten worden. Geen verdere topconferenties, geen contact over de plannen met Noord-Ierland.
Toen premier Haughey protesteerde dat zijn regering niet was geconsulteerd over het plan-Prior werd de Ierse ambassadeur ontboden bij het Foreign Office. Hij kreeg te horen dat Hare Majesteits regering geen enkele behoefte voelde om de regering van een ander, ofschoon naburig land, te raadplegen over binnenlandse aangelegenheden.
Er zijn commentaren verschenen in de pers dat premier Thatcher al lang niets meer met Noord-Ierland te maken wil hebben, omdat het probleem onoplosbaar is. Die gedachte is niet uniek: veel Britse politici zijn tot de conclusie gekomen dat de Noordierse kwestie een soort middeleeuwse pestepidemie is, die vanzelf moet uitrazen.
Of, zoals een conservatief parlementslid zei: „Uiteraard is het plan van Prior gedoemd te mislukken omdat in Ulster elk rationeel gevoel ontbreekt; men moet echter toegeven dat zijn opzet een zekere elegante decadentie heeft."

Geweld rond de verkiezingen

Nadat er op 18 okt. twee aanslagen hadden plaatsgevonden, liet de Noordierse politie weten dat alle verloven waren ingetrokken. Ook werd aangekondigd dat 25.000 politiereservisten in paraatheid werden gehouden.
Een onderwijzer, David Wright, werd in Nwery voor zijn klas doodgeschoten. Wright, die in het verleden lid van het protestantse paramilitaire Ulster Defence Regiment was, werd bij de aanslag zwaar gewond.
Op een boerderij in Zuid-Derry werd de zoon van de protestantse politicus David Overend, die kandidaat was bij de verkiezingen, licht gewond toen een bom ontplofte terwijl hij met een tractor naar het land reed.
Op 19 okt. werd het hoofdkwartier van de Official Unionists door een bomaanslag beschadigd. De verantwoordelijkheid voor al deze aanslagen werd opgeëist door de INLA, het Ierse Nationale Bevrijdingsleger, een in 1974 van de Official IRA afgescheiden splintergroep.
Drie uur na het opengaan van de stembureaus maakten bomexperts van het Britse leger een brandbom onschadelijk die was achtergelaten op een vensterbank van een huis naast dat van James Molyneaux, de leider van de Official Unionists.

BELGIË

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Op 10 oktober zijn de zesjaarlijkse verkiezingen ter hernieuwing van de gemeenteraden gehouden. Dat gebeurde in 587 van de 589 gemeenten, want in de Limburgse gemeente Herstappe (102 inwoners) en in het Waalse Grace-Hollogne (21.848 inwoners) zijn geen verkiezingen gehouden omdat er slechts één lijst werd ingediend.

De verkiezingscampagne verliep bijzonder kalm en werd vooral gekenmerkt door de precaire financiële toestand waarin de meeste gemeenten zijn beland (zie pag. 675/3 e.v.).

De oppositie gaf aan de campagne een plaatselijke en een nationale dimensie: een stem vóór de gemeente en een stem tegen het regeringsbeleid. Vlaamse en Waalse socialisten hadden het daarbij vooral op het matigingsbeleid gemunt, de Volksunie op de volgens haar systematische benadeling van Vlaanderen. De VU ondersteunde de campagne met de landelijke slogan „Werk en welvaart in een zelfstandig Vlaanderen".

In tegenstelling tot de gemeenteraadsverkiezingen van 1976, wezen de meerderheidspartijen de nationale dimensie van de verkiezingen af. Zij betoogden dat het nu ging om de beoordeling van het gemeentebeleid van de voorbije zes jaar, dat de uitslag van deze verkiezingen geen invloed zou hebben op hun steun aan het kabinet-Martens en dat de kiezer in 1985, bij het beëindigen van de normale legislatuur, een uitspraak kan doen over het regeringsbeleid. Zij stelden dat het kabinet de gevoerde politiek moet voortzetten en dat ook voor de gemeenten de tijd van versoberen en matigen is aangebroken.

Daags na de verkiezingen werd vrij algemeen aangenomen dat het kiezerskorps vooral gemeentelijk heeft gestemd en volgens uiteenlopende bronnen is het regeringsbeleid niet afgestraft. De Brusselse krant *Le Soir*, die niet als regeringsvriendelijk wordt beschouwd, publiceerde een kleine statistiek waaruit bleek dat de meerderheidspartijen winst hebben geboekt in een aantal type-gemeenten. *De Standaard* publiceerde een tabel waaruit bleek dat CVP en SP overwegend winst hebben geboekt t.o.v. de parlementsverkiezingen van november 1981. Dat geldt ook voor Agalev. PVV en VU leden overwegend verlies.

In het Franstalig landsgedeelte was er overwegend winst voor de sterk geprofileerde liberalen van vice-premier Gol.

Ondanks de doorgevoerde verruiming naar „klein links" en het haast volledig verdwijnen van het Rassemblement Wallon (RW) lijkt het erop dat de Waalse socialisten stagneren of zelfs licht verlies lijden. Dat geldt ook voor de Franstalige christen-democraten, die echter vrij goed stand hielden, met uitzondering van Charleroi, waar de PSC zwaar verlies leed, en van Luxemburg, waar de grootste winst naar de PRL (coalitiepartner) ging.

WINST OF VERLIES VAN DE MEERDERHEIDSPARTIJEN (CVP-PSC-PVV-PRL) T.O.V. 8 NOV. 1981

(in procenten)

Brussel	+ 11,47
Sint-Gillis	+ 1,64
Molenbeek + Jette, Koekelberg en Ganshoren	+ 3,45
Landen	+ 1,13
Charleroi	− 3,36
Bergen	+ 3,41
Moeskroen	+ 2,63
La Louvière	+ 3,76
Lessen	+ 0,91
Doornik	+ 1,54
Ath	+ 3,11
Luik	− 1,31
Dison	− 4,60
Herstal	+ 4,78
Namen	+ 4,31
Mechelen + Willebroek	− 3,08
Poperinge	+ 2,86
Wervik	+ 7,99
Nevele + Aalter	+ 0,77
Gent	− 0,30
Lokeren	+ 5,10
St-Niklaas	+ 2,78
Tongeren	− 7,58

(Bron: Le Soir)

Vlaanderen

De CVP behield of veroverde de volstrekte meerderheid in 90 gemeenten, tegenover een verlies van 47. Vooral in Limburg ging de partij gevoelig achteruit: 18 meerderheden gingen verloren, 11 werden, soms nipt, behouden. In Heusden-Zolder verloor de CVP 13 zetels en in Maasmechelen 10. Het verlies van meerderheden was ook groot in Oost-Vlaanderen (13), terwijl het in Antwerpen (16) en West-Vlaanderen (8) relatief beperkt kon worden. Daartegenover staat dat, globaal genomen, t.o.v. de parlementsverkiezingen van november 1981 terrein werd teruggewonnen: volgens de CVP tussen 7 en 9%.

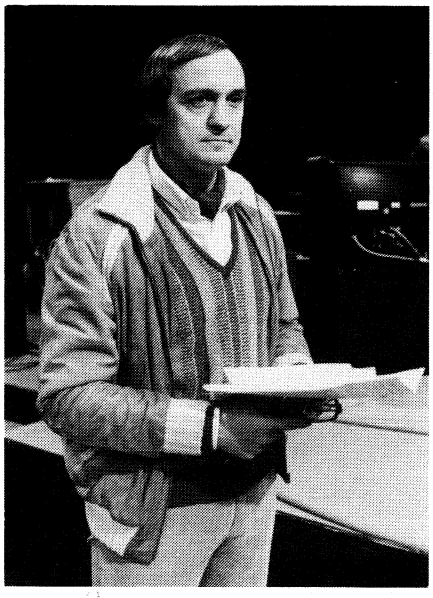

SP-voorzitter Van Miert: 22,5% en 6 zetels winst in Kortenberg.

Met Hoboken, dat in een fusie met Antwerpen is opgegaan, verloren de Vlaamse socialisten in 5 gemeenten de volstrekte meerderheid, vooral in de Rupelstreek. Zij veroverden de volstrekte meerderheid in Willebroek en behielden die in Zelzate, Harelbeke en Nieuwpoort.

De SP behaalde ook goede resultaten in Brugge (Frank van Acker), Hasselt (Willy Claes), Gent, Kapelle-op-den-Bos en Kortenberg (Karel Van Miert). De doorbraaklijsten van de SP [met de communisten, de Revolutionaire Arbeidersliga (RAL), linkse christenen en onafhankelijken] kenden succes in Genk (priester Ulburghs werd verkozen), Dendermonde en relatief in Lubbeek, maar werden een mislukking in Leuven, waar de doorbraakgedachte met een opening naar de RAL het verst was doorgedreven. Op de Leuvense doorbraaklijst werd een militante van de christelijke vakbond (ACV) verkozen.

Wat de volstrekte meerderheden betreft heeft de PVV een batig saldo:

WINST EN VERLIES BIJ DE GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN T.O.V. DE PARLEMENTSVERKIEZINGEN VAN 8 NOV. 1981

(in procenten)

	CVP	SP	PVV	VU	Agalev
Antwerpen	+ 5,89	+ 1,46	− 5,47	+ 0,47	+ 1,13
Limburg	− 0,87	+ 2,31	− 2,47	− 1,48	
O.-Vlaanderen	+ 7,28	+ 1,59	− 5,76	− 2,69	+ 1,67
W.-Vlaanderen	+ 5,57	+ 2,39	− 6,26	− 1,62	
Vl.-Brabant	+ 3,58	+ 4,94	+ 2,43	− 2,55	
Vlaanderen	+ 6,12	+ 1,97	− 6,27	− 1,58	+ 1,35

(Bron: De Standaard. Deze berekeningsmethode wordt betwist door VU-gemeenschapsminister Schiltz.)

Status quo in 2 gemeenten, verlies in 1 en winst in 2 gemeenten. In Limburg behaalde de VU zeer goede resultaten. In Bree kwam het VU-bestuur aanzienlijk versterkt uit de verkiezingen. In andere gemeenten van het Vlaamse land werden de posities versterkt, zodat samen met andere partijen tegen de CVP een coalitie kon worden gevormd.
De ecologisten doen hun intrede in 29 gemeenteraden, m.n. 25 verkozenen op Agalev-lijsten en 4 op „groene" lijsten. De anti-belastingpartij RAD komt in Vlaanderen niet van de grond, het Vlaams Blok doet met 2 verkozenen zijn intrede in de Antwerpse gemeenteraad en ook nu heeft de gestadige achteruitgang van de CP zich voortgezet.
De extreem-linkse Partij van de Arbeid verovert 2 zetels: 1 in Zelzate en 1 in Genk.
De in 1976 uitgestelde fusie van Antwerpen, zal met ingang van 1 januari 1983 een feit zijn. Groot Antwerpen (één Vlaming op 12 zal Antwerpenaar zijn) bestaat uit: Antwerpen, Hoboken, Merksem, Borgerhout, Deurne, Berchem, Ekeren en Wilrijk. SP, CVP en VU leden er verlies. De PVV, Agalev en het Vlaams Blok boekten winst. CVP en SP zetten hun coalitie voort en de Vlaamse socialist Bob Cools wordt de eerste burgemeester van Groot-Antwerpen.

Wallonië

In Wallonië is er een relatieve stabilisering in het kiesgedrag ingetreden. De winst die de grote partijen soms boeken, wordt elders door verlies gecompenseerd. Globaal genomen is er een status-quo tot licht verlies voor de PS. De door PS-voorzitter Spitaels ingezette operatie „Rassemblement de Gauche" is geen succes geworden. De CP blijft achteruitgaan en het RW wordt zo goed als volledig van de politieke kaart geveegd.De MPW (Mouvement Populaire Wallon) en de lijsten van linkse christenen komen niet van de grond. Het Brusselse weekblad *Pourquoi Pas* stelde dat de door Spitaels gelanceerde strategie om in Wallonië te komen tot een linkse meerderheid volkomen is mislukt. Ondanks de impopulaire maatregelen van de regering stagneert de PS en globaal genomen is er een kleine achteruitgang. De geest van Coronmeuse (manifestatie van alle linkse krachten vorig jaar te Luik op initiatief van de Waalse socialistische vakbondsleider Gayetot) heeft zich noch in Wallonië, noch in Brussel doorgezet, aldus het weekblad.
Status-quo tot licht verlies is er ook

UITSLAGEN DIVERSE STEDEN

	Percentage stemmen		Zetels	
	1982	**1976**	**1982**	**1976**
Antwerpen				
SP	29,68	34,19	19	21
CVP	23,92	30,21	15	18
VU	14,19	15,67	8	9
Agalev	7,31	—	4	—
PVV	12,93	10,61	7	6
Vl. Blok	5,15	—	2	—
PvdA	2,80	2,16	0	0
Gent				
SP	25,76	23,36	15	13
CVP	29,05	32,54	17	19
VU	13,47	13,77	7	7
PVV	19,38	23,90	11	14
CPB	1,53	2,74	0	0
Vl. Blok	2,36	—	0	—
PvdA	0,44	0,81	0	0
Brugge				
SP	32,32	25,44	18	13
CVP	31,64	43,29	17	22
VU	13,43	—	6	—
BD	8,44	—	3	—
VU-CD	—	20,70	—	10
Agalev	3,79	—	1	—
BVV	6,65	5,98	2	2
Hasselt				
SP	29,63	28,53	12	11
CVP	42,84	48,80	19	20
VU	9,41	9,23	3	2
PVV	11,57	12,12	4	4
Wakker	5,96	—	1	—
Charleroi				
Wallon	4,48	—	1	—
PSC	11,23	15,35	6	8
RPW	1,65	—	0	—
PCB	3,82	4,41	1	1
UDRT	1,69	—	0	—
PS	53,34	49,11	32	27
PRL	15,99	10,85	9	5
Ecolo	6,03	—	2	—
Bergen				
PSC	18,50	20,79	9	10
UDRT	1,11	—	0	—
PS	44,01	43,99	22	22
PRL	19,39	13,19	9	6
Ecolo	8,77	2,17	3	0
UDPW	6,56	14,04	2	6
Luik				
PSC	—	25,14	—	14
RLL	—	13,87	—	7
UPL	36,52	—	21	—
RW	—	14,49	—	7
PS	—	37,00	—	21
RPSW	40,75	—	23	—
PCB	4,43	5,78	1	2
UDRT	1,63	—	0	—
Ecolo	11,66	—	6	—
Namen				
PSC	26,18	33,32	14	16
RW	6,87	—	2	—
PCB	1,33	1,76	0	0
UDRT	3,07	—	0	—
PS	31,04	40,97	16	19
PRL	19,16	11,56	9	5
Ecolo	12,35	—	6	—
Aarlen				
UDRT	1,30	—	0	—
PS	23,77	25,90	7	7
PRL	30,38	21,93	9	6
Ecolo	4,84	—	0	—
PSC	—	33,59	—	9
UDC	—	18,58	—	5
UC	37,71	—	11	—
Jeune	2,00	—	0	—

DE RESULTATEN (IN %) VAN DE BELANGRIJKSTE PARTIJEN IN DE 19 GEMEENTEN VAN DE BRUSSELSE AGGLOMERATIE

	SP	PVV	PRL	FDF	UDRT	PS	Ecolo	CVP/ PSC	CVP	VU	Burg.[1]	PSC	CVP/ PVV	Vlaamse lijsten	PS/ SP
Brussel	3,13	3,67	26,08	16,80	4,05	9,53	5,75	20,55		5,31[5]					
Jette	11,52	4,80	7,67	16,46	5,70	9,06	6,23		4,89	5,32	27,23				
Koekelberg				21,17	3,84	14,66	7,85		4,13		34,91	6,42			
Molenbeek	3,45		12,02		4,42	22,80	6,33			2,69	33,36	3,04	6,23		
St-Gillis			17,28	19,45	5,41	31,55	8,94					8,97			
Schaarbeek			9,78		2,87	11,58	5,90				51,52	7,31		6,49	
St-Joost ten Node	2,40		12,74	17,59	12,09						40,12			7,35	
Ukkel			30,05	19,58	5,39	10,81	6,72		2,45			17,55		2,35	
Watermaal-Bosvoorde			16,50	34,20	4,16	9,49	7,62					18,19		7,57	
St-Lambrechts-Woluwe			11,48	45,45	3,46	5,74	5,32					18,83		8,93	
St-Pieters-Woluwe			27,29	32,72	4,40	5,81	7,38					14,26		8,13	
Elsene	0,98		39,98	24,04	3,63	9,29	7,45					8,43		3,07	
Ganshoren			9,43[3]	16,43	2,44		6,65				55,79				9,26
Vorst			17,80	34,90	6,06	16,89	7,34			1,75		7,81	3,60		
Evere			10,10	16,46	3,69				11,79[2]					5,50	43,11
Etterbeek				46,19	5,24	8,00	6,32					26,57[4]		7,14	
Berchem			12,11	20,58	4,76	13,63					27,79	6,56		6,56	
Oudergem			15,62	43,50	3,30	14,40	6,02					8,10		8,54	
Anderlecht		2,35	15,63	13,86	4,63		6,30		7,10	4,20					36,46

[1] Lijst van de burgemeester.
[2] Kartel van CVP-SC.
[3] Kartel van PRL-PVV.
[4] Kartel van PRL-PSC.
[5] Kartel van VV met o.m. Vlaamse christen-democraten, afgesplitst van de door Vanden Boeynants aangevoerde lijst van CVP en PSC.

voor de PSC, die op sommige plaatsen echter opmerkelijk goede resultaten behaalde, zoals in Waals Brabant en de Henegouwse faciliteitengemeenten Komen en Moeskroen, waar de PSC de volstrekte meerderheid heeft.
Duidelijke winst wordt geboekt door de PRL en de ecologisten. In Henegouwen doen 9 ecologisten hun intrede in 5 gemeenteraden, in Waals Brabant 7 in 5 raden, in Luik 23 in 10 raden (6 in Luik en Seraing, 4 in Verviers) en in Namen en Luxemburg 8 in 3 raden (6 in de stad Namen). In Waals Brabant verovert de anti-belastingpartij UDRT 10 zetels in 5 raden.
Gezien de kartelvorming en de vele plaatselijke lijsten is het voor Wallonië moeilijk een balans op te maken van behaalde of verloren volstrekte meerderheden.
Volgens de eerste analyses behoudt of verovert de PS 63 volstrekte meerderheden (–3), de PSC 13 (–5) en de plaatselijke lijsten 66 (–18). Volstrekte meerderheden behalen de volgende kartellijsten: PS-RW (1), PS-IC (1), PS-CPE (1), PRL-PSC (3), PRL-IC (1), CSP-PSC (Oost-kantons) (1), IC (2).

Brussel

In Brussel zette de achteruitgang van het FDF en de voortuitgang van de liberalen zich door. Er was ook groot verlies voor de PS, terwijl de Vlaamse lijsten t.o.v. 1976 achteruitgang boekten, met deze correctie dat de Brusselse Vlamingen ditmaal vaak in een kartel met Franstaligen opkwamen.
Het FDF verliest het burgemeesterschap van Sint Pieters-Woluwe (– 15,51%) en behoudt het in Oudergem (+ 1,28%), Etterbeek (– 9,48%), Vorst (–5,26%), Molenbeek (+ 10,68% voor de tweetalige lijst van burgemeester Piccart, die enige tijd geleden van de PS naar het FDF overstapte; hij vormt een coalitie met de PRL en de 2 verkozenen van de CVP-PVV-lijst), Schaarbeek (–0,18% voor de lijst-Nols, die echter 2 zetels wint), Watermael-Bosvoorde (–5,63%) en Sint-Lambrechts-Woluwe (+2,97%).
In Molenbeek leed de Franse gemeenschapsminister Moureaux een smadelijke nederlaag. De PS ging er met 25,04% achteruit. In Anderlecht (– 8,33%) verloor de PS-SP-lijst van burgemeester Simonet de volstrekte meerderheid, in Evere werd zij veroverd (+ 5,22%).
Opvallend in Brussel is ten slotte de vooruitgang die is geboekt door de lijsten of de kandidaten die zich uitgesproken tegen de gastarbeiders hebben gekeerd.

Bob Cools (SP), de eerste burgemeester van Groot-Antwerpen.

Faciliteitengemeenten

In de 6 faciliteitengemeenten rond Brussel is het kiesgedrag vrij stabiel gebleven. De uittredende burgemeesters konden hun posities handhaven of licht verbeteren. De Franstalige of tweetalige lijsten „Région Bruxellois-Gewest Brussel" in gemeenten van Vlaams Brabant gingen alle achteruit of kwamen niet meer op. Uitzondering dient gemaakt voor Zaventem, waar de Parti Francophone 0,55% en 1 zetel

won. In de Vlaamse gemeenten Beersel, Dilbeek, Grimbergen, Overijse (waar de vrij radicale Vlaamse CVP-lijst 5 zetels won en de volstrekte meerderheid behaalde), Sint-Pieters-Leeuw, Vilvoorde en Zaventem zetelen Franstaligen in de gemeenteraad. In Asse, Meise en Machelen kwamen zij niet meer op, althans niet met afzonderlijke lijsten.

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

BIOGRAFISCHE GEGEVENS MINISTERS IN KABINET-KOHL

Hierna volgen enkele biografische gegevens van de ministers, die deel uitmaken van het nieuwe Westduitse kabinet onder bondskanselier Helmut Kohl (zie voor een biografie van de bondskanselier pag. 661/3 e.v.).

HANS-DIETRICH GENSCHER, vice-kanselier en minister van buitenlandse zaken, is op 21 maart 1927 in Reideburg bij Halle aan de Saale (thans DDR) geboren. Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog is hij nog korte tijd soldaat geweest en heeft hij in krijgsgevangenschap verkeerd.
In 1946 heeft hij alsnog een einddiploma middelbare school behaald, waarna hij in Halle rechten en economie studeerde. Tijdens zijn studie was hij actief lid van de liberaal-democratische partij. Hij heeft wegens tuberculose drie jaar in ziekenhuizen en sanatoria doorgebracht. Niettemin trad hij in 1949 in dienst van de Oostduitse overheid.
Hij geraakte echter in conflict met het regime in de DDR en in 1952 verhuisde hij naar de Bondsrepubliek, waar hij in Bremen bij een advocatenkantoor ging werken. Daarnaast was hij actief in de FDP.
In 1956 haalde de toenmalige FDP-voorzitter Thomas Dehler hem naar Bonn, waar hij fractie-assistent van de FDP-Bondsdagfractie werd. Van 1962-1964 was hij secretaris van de FDP en sinds 1965 is hij lid van de Bondsdag. In 1968 werd hij tot vice-voorzitter van de partij gekozen.
In de regering-Brandt (1969-1974) was Genscher minister van binnenlandse zaken. In 1974 werd hij in de regering-Schmidt vice-kanselier en minister van buitenlandse zaken. Ook werd hij in dat jaar voorzitter van de FDP.
Bij verkiezingen voor de Bondsdag verdedigde hij de voortzetting van de SPD-FDP-coalitie, tot hij het dit jaar liet aankomen op een breuk met de SPD en de overstap naar een coalitie met de CDU/CSU.

FRIEDRICH ZIMMERMANN, minister van binnenlandse zaken, is op 18 juli 1925 in München geboren. Hij bezocht hier het gymnasium tot hij in 1943 voor de weermacht werd opgeroepen. Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog was hij reserve-luitenant.
In 1946 deed hij alsnog eindexamen en vervolgens studeerde hij in München rechten en economie. In 1951 studeerde hij af. Hij werkte korte tijd in een advocatenbureau en werd vervolgens persoonlijk assistent van de Beierse minister van justitie en oprichter van de CSU, Joseph Müller.
In 1953 was hij korte tijd officier van justitie, waarna hij werkzaam werd op de vertegenwoordiging van Beieren bij de bondsregering in Bonn.
Zimmermann was in 1948 lid geworden van de CSU. In 1953 werd hij vice-voorzitter van de Jonge Unie, de jongerenorganisatie van CDU en CSU. Van 1955-1963 was hij secretaris-generaal van de CSU.
In 1957 werd hij lid van de Bondsdag. Sinds 1961 is hij lid van het bestuur van de CDU/CSU-fractie. Van 1965-1972 was hij voorzitter van de commissie van defensie van de Bondsdag en van 1967-1975 was hij voorzitter van de mediacommissie van de CSU.
In 1972 werd hij vice-voorzitter van het CSU-gedeelte van de CDU/CSU-fractie en in 1976 werd hij hiervan de voorzitter. Toen werd hij ook eerste vice-voorzitter van de CDU/CSU-fractie.

HANS A. ENGELHARD, minister van justitie, is op 16 sept. 1934 in München geboren. Hij ontving een schoolopleiding aan de gymnasia in Augsburg en Rosenheim. In 1954 deed hij eindexamen, waarna hij in München rechten studeerde.
Sinds 1963 had hij een eigen advocatenpraktijk.
In zijn studententijd is hij lid van de FDP geworden. Van 1970-1972 was hij voor deze partij lid van de gemeenteraad van München. In 1972 werd hij verkozen tot lid van de Bondsdag, waar hij in 1977 één van de drie vice-voorzitters van de FDP-fractie werd.

GERHARD STOLTENBERG, minister van financiën, is op 29 sept. 1928 in Kiel geboren. In 1944 werd hij opgeroepen voor de marine. Hij raakte in Engelse krijgsgevangenschap, waaruit hij in de herfst van 1945 naar huis terugkeerde. Na korte tijd op het raadhuis van Oldesloe te hebben gewerkt, deed hij in 1949 het eindexamen middelbare school.
Daarna studeerde hij tot 1954 in Kiel nieuwe geschiedenis, economie, sociale wetenschappen en filosofie. Daarnaast leverde hij in deze periode bijdragen aan de Lübecker Nachrichten en Die Welt.
In 1956 werd hij docent aan de pedagogische hogeschool in Kiel en in 1960 werd hij privaatdocent aan de universiteit van deze stad.
Hij is lid van de CDU sinds 1947. In 1951 werd hij voorzitter van de Jonge Unie in Sleeswijk-Holstein. Van 1954-1957 was hij lid van de Landdag van Sleeswijk-Holstein en van 1955-1961 was hij voorzitter van de Jonge Unie in de Bondsrepubliek.
Van 1957-1971 was Stoltenberg lid van de Bondsdag in welke periode hij van 1965-1969 als minister van postzaken deel uitmaakte van achtereenvolgens de kabinetten-Erhard en -Kiesinger.
Na het optreden van de SPD-FDP-coalitie in 1969 trad hij in dienst van het Krupp-concern, maar eind 1970 verliet hij deze onderneming weer. Hij nam deel aan de verkiezingen voor de Landdag van Sleeswijk-Holstein in april 1971, die zijn partij won met 51,7% van de stemmen, waarna hij in mei 1971 minister-president van Sleeswijk-Holstein werd. In nov. 1971 werd hij daarbij ook voorzitter van de CDU in Sleeswijk-Holstein.

OTTO graaf LAMBSDORFF, minister van economische zaken, is op 20 dec. 1926 in Aken geboren. Hij stamt uit een Baltisch adelsgeslacht. Hij bezocht scholen in Berlijn en Brandenburg (de ridderacademie). Vanaf 1944 was hij soldaat, als hoedanig hij een been verloor.
In 1946 behaalde hij in Unna (Westfalen) zijn schooldiploma. Hij studeerde vervolgens in Bonn en Keulen rechten en vestigde zich in 1960 als advocaat in Düsseldorf.
Sinds 1955 was hij tevens werkzaam in het kredietwezen, laatstelijk als directeur-generaal bij de particuliere bank Trinkaus in Düsseldorf. Voorts bekleedde hij bestuursposten bij de Victoria verzekeringsmaatschappijen en had hij zitting in meerdere raden van commissarissen.
Graaf Lambsdorff is sinds 1951 lid van de FDP en werd voor deze partij in 1972 lid van de Bondsdag, waar hij beschouwd werd te behoren tot de rechtervleugel.
In 1977 werd hij minister van economische zaken in de bondsregering, waarbinnen hij menigmaal conflicten had met zijn SPD-collega's. De notitie van graaf Lambsdorff over het te voeren financiële en sociaal-economische beleid heeft in hoge mate bijgedragen aan het uiteenvallen van de SPD-FDP-coalitie.

JOSEF ERTL, minister van voedselvoorziening, landbouw en bosbouw, is op 7 maart 1925 in Oberschleissheim ten noorden van München geboren.
In de Tweede Wereldoorlog werd hij opgeleid tot piloot, maar bij zijn eerste vlucht raakte hij gewond. Hij beleefde het einde van de oorlog thuis.
Ertl volgde een landbouwopleiding en studeerde agrarische wetenschappen. Van 1952-1959 werkte hij op het Beierse ministerie van landbouw en vervolgens werd hij directeur van de landbouwschool in Miesbach.
In 1961 werd hij lid van de Bondsdag voor de FDP. In 1969 verzette hij zich tegen het samengaan van de FDP in een coalitie met de SPD. Hij legde zich echter bij het besluit van de meerderheid neer en werd vervolgens minister van landbouw, het ambt dat hij sindsdien onafgebroken heeft bekleed.

RAINER BARZEL, minister van intern-Duitse betrekkingen, is op 20 juni 1924 in Braunsberg (Oost-Pruisen) geboren. Hij kreeg zijn schoolopleiding eerst aan het Jezuietengymnasium en vervolgens aan het Luisengymnasium, beide in Berlijn, en legde in 1941 het noodexamen af.
In de oorlog was hij tot 1945 bij de luchtmacht.
Na 1945 studeerde hij in Keulen rechten en economie.
Voordat hij in 1957 lid van de Bondsdag werd voor de CDU, was hij achtereenvolgens werkzaam als vertegenwoordiger van Noordrijnland-Westfalen bij de bizonale economische raad in Frankfurt, bij de bondsregering in Bonn en als secretaris en adviseur van de toenmalige minister-president van Noordrijnland-Westfalen, Karl Arnold.
Van dec. 1962 - okt. 1963 was hij minister van zaken, heel Duitsland rakende, het latere ministerie van intern-Duitse betrekkingen.
Van dec. 1964 - mei 1973 was hij voorzitter van de fractie van CDU/CSU in de Bondsdag. Sinds okt. 1971 was hij daarnaast voorzitter van de CDU.
Nadat in april 1972 een poging om met behulp van een constructieve motie van wantrouwen bondskanselier Brandt door Barzel te vervangen was mislukt, legde Barzel in mei 1973 zijn partijfuncties neer.
Van jan. 1977 - febr. 1979 was hij voorzitter van de commissie van economische zaken van de Bondsdag en van febr. - dec. 1980 trad hij op als coördinator van Duits-Franse samenwerking. Daarna was hij voorzitter van de commissie van buitenlandse zaken van de Bondsdag, totdat hij minister werd in het kabinet-Kohl.

NORBERT BLÜM, minister van arbeid en sociale zaken, is op 21 juli 1935 in Rüdelsheim geboren. Na lagere school en vakopleiding werkte hij als instrumentmaker bij de Opelfabriek in zijn geboortestad.
In 1961 deed hij alsnog eindexamen middelbare school, waarna hij in Keulen en Bonn filosofie, germanistiek, geschiedenis, theologie en sociologie studeerde.
Hij is sinds 1950 lid van de CDU. Van 1965-1968 was hij medewerker van het door Hans Katzer uitgegeven tijdschrift Soziale Ordnung.
In zijn maatschappijopvattingen is hij sterk beïnvloed door Oswald von Nell-Breuning SJ en Hermann Josef Wallraff SJ en hij geldt als een overtuigd aanhanger van de katholieke sociale leer.
Van 1968-1974 was Blüm eerste secretaris van de sociale commissie van de christen-democra-

tische werknemersvereniging. In 1977 werd hij tot voorzitter van deze organisatie gekozen.
Van 1972 - juni 1981 was hij lid van de Bondsdag. Daarna maakte de nieuwe christen-democratische burgemeester van West-Berlijn, Richard von Weizsäcker, hem senator voor bondsaangelegenheden en vertegenwoordiger van West-Berlijn bij de federale regering in Bonn.

MANFRED WÖRNER, minister van defensie, is op 24 sept. 1934 in Stuttgart geboren. Hij deed in 1953 eindexamen en studeerde vervolgens in Heidelberg, Parijs en München rechten. Na de voltooiing van zijn studie werkte hij eerst op het ministerie van binnenlandse zaken van Baden-Württemberg en vervolgens als adviseur van de Landdag van deze deelstaat.
In 1953 sloot hij zich aan bij de Jonge Unie en in 1956 werd hij lid van de CDU. Sinds 1965 is hij lid van de Bondsdag, waar hij sedert 1969 deel uitmaakt van het bestuur van de CDU/CSU-fractie.
Naast een civiele maakte Wörner ook een militaire carrière: hij is reserve-majoor van de West-duitse luchtmacht en hij heeft een militair vliegbrevet voor straaljagers.
Voor zijn fractie trad Wörner op als woordvoerder in defensiezaken en na de verkiezingen van 1976 werd hij voorzitter van de commissie van defensie van de Bondsdag.

HEINER GEISSLER, minister van jeugd- en familiezaken en volksgezondheid, is op 3 maart 1930 in Oberndorf aan de Neckar geboren. Hij bezocht het Jezuietencollege in St Blasien, waar hij in 1949 eindexamen deed. Aansluitend studeerde hij in München filosofie en vervolgens in Tübingen en Stuttgart rechten.
Hij was korte tijd rechter in Stuttgart voordat hij van 1961-1965 optrad als minister van arbeid en sociale zaken in Baden-Württemberg. In 1965 werd hij tot lid van de Bondsdag verkozen, maar in mei 1967 werd hij minister van sociale zaken, volksgezondheid en sport in Rijnland Palts.
Van 1974-1977 was hij voorzitter van de commissie voor sociale politiek van de CDU.
Op voorstel van partijvoorzitter Helmut Kohl werd hij in maart 1977 tot secretaris-generaal van de CDU verkozen. In maart 1981 werd hij in deze functie voor nog eens vier jaar herkozen.

WERNER DOLLINGER, minister van verkeer, is op 10 okt. 1918 in Neustadt/Aisch geboren. Hij heeft economie en sociale wetenschappen gestudeerd in Neurenberg, Frankfurt/Main en München. Hij is afgestudeerd in 1942 en was vanaf 1943 soldaat.
Na de oorlog was hij eerst werkzaam in de onderneming van zijn vader, een groothandel in koloniale waren en vervolgens hielp hij zijn schoonouders bij de wederopbouw van hun gebombardeerde steenbakkerij.
Dollinger was één van de oprichtingsleden van de CSU en hij is sinds 1953 onafgebroken lid van de Bondsdag. In 1961 en 1962 was hij, als eerste protestant, voorzitter van de CSU-groep in de Bondsdag. Van 1957-1961 was hij voorzitter van de commissie van begroting, financiën en belastingen van de CDU/CSU-fractie.
In het kabinet Erhard was hij van 1962-1966 minister van staatsvermogen, in welke positie hij zich inzette voor de privatisering van in staatsbezit zijnde ondernemingen.
In het kabinet-Kiesinger (1966-1969) was hij minister van post en telecommunicatie.
Laatstelijk, voor zijn benoeming tot minister van verkeer, was hij voorzitter van de commissie van economische zaken van de Bondsdag.

CHRISTIAN SCHWARZ-SCHILLING, minister van post en telecommunicatie, is op 19 nov. 1930 in Innsbruck (Oostenrijk) geboren. Hij deed in 1950 aan een gymnasium in Berlijn eindexamen. Vervolgens studeerde hij Oost-aziatische taal- en cultuurwetenschap, een studie, die hij in 1956 in München afsloot. Daarna volgde hij nog een vakopleiding aan een bank in Hamburg, waarna hij de zakelijke leiding van een accufabriek op zich nam.
In 1960 werd hij lid van de CDU. In 1964 werd hij lid van het bestuur van de CDU in Hessen; in 1967 werd hij vice-voorzitter van de Hessische CDU en van 1967-1980 was hij daarnaast secretaris-generaal van de CDU in Hessen.
Van 1966-1976 was hij lid van de Landdag in Hessen en in 1976 deed hij zijn intrede in de Bondsdag. In Bonn was hij o.m. voorzitter van de enquêtecommissie voor nieuwe informatie- en communicatietechnieken en, sinds 1975, voorzitter van de coördinatiecommissie voor mediapolitiek van de CDU/CSU.

OSCAR SCHNEIDER, minister van ruimtelijke ordening, bouwnijverheidheid en stedebouw, is op 3 juni 1927 in Altenheideck (Noord-Beieren) geboren. Na eindexamen, dienst in de krijgsmacht en een krijgsgevangenschap bij de Amerikanen, studeerde hij rechten en staatsrecht.
Na de voltooiing van zijn studie vestigde hij zich eerst als advocaat, werkte vervolgens enige tijd in het Beierse ministerie van financiën.
Van 1956-1969 was hij voor de CDU lid van de gemeenteraad van Neurenberg, sinds 1960 als fractievoorzitter.
Hij was werkzaam in de Vereniging van Beierse gemeenten en in de Vereniging van Duitse gemeenten. Ook was hij vice-voorzitter van de vereniging voor gemeentepolitiek in de CDU/CSU.
Sinds 1969 is hij lid van de Bondsdag, waar hij laatstelijk optrad als voorzitter van de commissie van ruimtelijke ordening, bouwnijverheid en stedebouw.

HEINZ RIESENHUBER, minister van wetenschappelijk onderzoek en technologie, is op 1 dec. 1935 in Frankfurt/Main geboren. Hij heeft scheikunde en economie gestudeerd. In 1961 werd hij benoemd tot wetenschappelijk medewerker aan het Instituut voor anorganische chemie aan de universiteit van Frankfurt. Na 1965 is hij in verschillende functies werkzaam geweest in de chemische industrie.
Sind 1968 is hij lid van het bestuur van de CDU in Hessen.
In 1976 werd hij lid van de Bondsdag. Zijn bezigheden in het parlement lagen vooral op het vlak van de energiepolitiek.

DOROTHEE WILMS, minister van onderwijs en wetenschappen, is op 11 okt. 1929 in Grevenbroich geboren. Zij studeerde economie, sociale politiek en sociologie aan de universiteit van Keulen.
Na haar studie werkte zij enige tijd in het Duitse instituut voor de industrie (nu Instituut voor de Duitse economie), eerst als wetenschappelijk assistente voor vrouwenzaken, vervolgens als referent voor jeugdzaken en beroepsonderwijs en laatstelijk als vice-directeur van de afdeling onderwijs en maatschappelijke zaken.
Daarnaast doceerde zij zeven jaar lang economische en sociale politiek aan een vakhogeschool.
In 1961 trad zij toe tot de CDU. Zij is lid van de Bondsdag sedert 1976. Voor haar benoeming tot minister was zij secretaris van de CDU/CSU-fractie.
Zij is lid van het centrale comité van de Duitse katholieken en van het bestuur van de Katholieke Duitse vrouwenbond. Ook maakt zij deel uit van het bestuur van de vrouwenvereniging van de CDU.

JÜRGEN WARNKE, minister van economische samenwerking, is op 20 maart 1932 in Berlijn geboren. Hij heeft rechten en economie gestudeerd in München, Genève en Würzburg.
Van 1959-1962 was hij medewerker van de CSU-groep in de Bondsdag. In 1961 werkte hij als advocaat in Selb en in 1962 werd hij lid van de Beierse Landdag. Tegelijkertijd nam hij toen de zakelijke leiding op zich van het Verbond van de chemische industrie in Beieren.
In 1964 werd hij eerste secretaris van het verbond van de keramische industrie in Selb.
In 1969 werd hij voor de CSU lid van de Bondsdag.

REGERINGSVERKLARING BONDSKANSELIER KOHL

De nieuwe bondskanselier, Helmut Kohl, heeft op 13 okt. in de Bondsdag de regeringsverklaring namens zijn kabinet afgelegd.
Hij zei hierin o.m., dat zijn regering de „Duits-Amerikaanse betrekkingen uit de schemertoestand verwijderen en de vriendschap stabiliseren" wilde. Hij kondigde ook aan, dat hij „over enkele dagen naar Amerika zal reizen om de samenwerking op alle terreinen te intensiveren".
Kohl noemde „het fundament van Duitse buitenlandse en veiligheidspolitiek" het „Noordatlantische bondgenootschap en de vriendschap met de Verenigde Staten". Dit bondgenootschap „is de kern van Duitse staatsraison", aldus Helmut Kohl in zijn eerste regeringsverklaring. „Het is een alliantie die niemand bedreigt".
De nieuwe bondskanselier kondigde ook nieuwe initiatieven aan voor de politiek eenheid van Europa: „Ons doel blijft de politieke unie van Europa". Hij gaf daarbij te kennen dat de Frans-Duitse relatie weliswaar „een bijzondere betekenis heeft" maar dat het zijn bedoeling is om de Europese organen te versterken. De EG-ministerraad moet vaker tot meerderheidsbesluiten in staat worden gesteld, aldus Kohl.
In de relatie tot het Oostblok kondigde Kohl een „echte ontspanning" aan. „De eerste plaats neemt voor ons hier het belang van de mensen in". De Sowjet-Unie stelde Helmut Kohl eveneens verdere coöperatie in het vooruitzicht maar hij kritiseerde tegelijkertijd de „zware tegenslagen die door Afghanistan, Polen en de te hoge Sowjet-bewapening zijn ontstaan."
De christelijk-liberale coalitie is verder van plan om de buitenlanders in West-Duitsland (ruim 4 miljoen) te integreren of anders hun remigratie financieel aantrekkelijk te maken. Kohl kondigde aan dat zijn land in de Europese gemeenschap wil vermijden dat het associatieverdrag met Turkije over enkele jaren de grenzen opent voor een nieuwe toestroom van Turkse gastarbeiders en hun gezinnen.
Uitvoerig ging Helmut Kohl in zijn regeringsverklaring in op de onzekerheid in West-Duitsland. „We staan op een kruispunt. Willen we meer staat, grotere ziekenhuizen of willen we een

ommekeer naar een maatschappij met een menselijk gezicht?" Herhaaldelijk wees Kohl op het gebrek aan geborgenheid in zijn land, stelde speciale onderscheidingen voor medemenselijkheid in het vooruitzicht en maakte duidelijk dat zijn regering de Duitse deling niet kan accepteren. Kohl: „Mensen moeten van Duitsland naar Duitsland kunnen reizen zonder doodsgevaar".
In zijn regeringsverklaring kondigde Helmut Kohl een serie maatregelen aan om de sociale uitgaven te korten, en het overheidstekort te beperken. In staccato las hij een serie wetsvoorstellen voor en bevestigde op deze manier het beeld van rusteloze dadendrang dat hij al naar buiten toe heeft uitgestraald sinds hij anderhalve week eerder bondskanselier werd.
Zelfbewust in vergelijking met de vaak verongelijkte optredens als oppositieleider rekende Kohl allereerst genadeloos af met de politiek van de vorige regering. „Wij zijn aangetreden midden in de zwaarste crisis sinds het bestaan van de Bondsrepubliek", aldus Kohl, maar „deze coalitie van het midden zal ons land uit de crisis redden". Vervolgens memoreerde hij het record-aantal faillissementen (15.000) van dit jaar, de gedaalde investeringsquote, de gegroeide werkloosheid en de staatsschulden. De totale rijksschuld van lagere en hogere overheden bedraagt 700 miljard D-mark, met een rentelast van 60 miljard D-mark per jaar.

De bondskanselier bevestigde, dat er begin maart 1983 nieuwe verkiezingen voor de Bondsdag gehouden zullen worden. Daarmee was deze regeringsverklaring niet alleen de aankondiging van een „nieuw begin", zoals de bondskanselier zei, maar ook de opening van een verkiezingscampagne.
De correspondent in Bonn van het *NRC/H'blad* schreef naar aanleiding hiervan op 14 okt. het volgende:

„Het nieuwe begin" is in deze context onvermijdelijk ook een publicitaire wervelwind om nog voor maart volgend jaar het klimaat in het land ten gunste van de nieuwe coalitie te veranderen.
Kohl op 13 okt.: „De nieuwe regering is nodig geworden omdat de oude niet in staat was om gemeenschappelijk de werkloosheid te bestrijden, de sociale zekerheid veilig te stellen en de kapotte staatsfinanciën weer in orde te brengen".
De nieuwe regeringsleider schilderde een beeld waaruit de financiële afgrond voor de Bondsrepubliek zichtbaar werd en hij voorspelde zware offers van de bevolking om het land er weer bovenop te helpen. Omdat in werkelijkheid de Bondsrepubliek er in vergelijking met de meeste andere westelijke landen niet zo slecht voor staat – een rapport van het IMF bevestigde dat op 12 okt. nog – kan de nieuwe regering het zich echter tegelijkertijd permitteren behoedzaam om te buigen. Het hele pakket van kleinere maatregelen ten gunste van het particuliere initiatief is geen radicaal programma.
De „sociale adempauze", zoals de halvering van de uitkeringsverhogingen volgend jaar eufemistisch wordt genoemd, is nog de verst strekkende ingreep en daartegen lopen de vakbonden dan ook al enige weken storm.
Het eigenlijke „nieuwe begin" ligt – en dat is Helmut Kohl ten voeten uit – veeleer op het geestelijk-morele vlak. Zoals hij meteen al op zijn werkkamer een portret van zijn grote voorbeeld Konrad Adenauer had opgehangen, zo sprak hij op 13 okt. over het tijdperk van Konrad Adeauer „als het succesrijkste tijdperk van de Duitse politiek".

Kohl: „Er groeide vertrouwen in de rechtsstaat, democratisch zelfbewustzijn, een nieuwe politieke cultuur... het land verwierf internationale stabiliteit en het vertrouwen van zijn buurlanden".

De ideologieën van de profeten en de „Macher" die daarna kwamen hebben daarentegen het gevoel voor realiteit en voor de eigen verantwoordelijkheid afgezwakt. Kohl: „de meeste mensen lijden tegenwoordig minder aan materiële armoede, maar ze lijden aan eenzaamheid en aan gebrek aan geborgenheid en medemenselijkheid".
Passend bij Kohls pathos ten behoeve van „het geestelijk welbehagen van de mensen" was in zijn regeringsverklaring de aankondiging om in Bonn een tentoonstelling in te richten gewijd aan de naoorlogse Westduitse geschiedenis en aan „onze gedeelde natie".

Kohl: „Tot de vernieuwing hoort ook de bezinning op de Duitse geschiedenis. De nationale staat van de Duitsers is gebroken. De Duitse natie is gebleven en deze zal voortleven".
Om dat te onderstrepen had de nieuwe minister van Duits-Duitse aangelegenheden Rainer Barzel de dag tevoren een bezoek aan de Westduitse permanente vertegenwoordiging in Oost-Berlijn al gekoppeld aan een demonstratieve wandeling door het oostelijk deel van de oude hoofdstad.

In de buitenlandse politiek vermijdt de nieuwe coalitie een „ruk naar rechts". Weliswaar heeft Helmut Kohl duidelijk gemaakt dat hij vrijmoediger zijn aanhankelijkheid jegens de Verenigde Staten wenst uit te dragen dan zijn voorganger, die voortdurend onder kritiek uit een deel van zijn sociaal-democratische fractie gebukt ging. Maar verder houdt Helmut Kohl voorlopig vast aan de continuïteit.

Hoewel in concreto de plannen van het nieuwe kabinet om door te gaan met kernenergie, de kabeltelevisie en de satelliettelevisie de ruimte te geven iets lieten blijken van een „nieuw begin" verhinderde de schaduw van de komende verkiezingen toch dat de nieuwe regering zich ook met een bijpassend start-élan kon tooien.

Het kabinet-Kohl, voor de eerste keer in vergadering bijeen.

Sociaal-economisch en financieel beleid

In de regeringsverklaring staan vrijheid, dynamiek en eigen verantwoordelijkheid in het middelpunt. „Ons doel luidt," aldus Kohl: „Minder staat en meer vrije markt. Minder collectieve lasten en meer persoonlijke prestatie."
Het sociale stelsel dient van wildgroei te worden ontdaan: „Doel van onze sociale politiek is de sociale hulp op werkelijk hulpbehoevenden te concentreren", aldus Kohl die aankondigde dat de controlerend geneesheer weer een grotere rol zal krijgen bij ziekmeldingen van werknemers.
In zijn regeringsverklaring gaf Helmut Kohl toe dat er slechts voorzichtig kan worden omgebogen. Voor dit jaar ziet de regering zich gedwongen om zelfs nog meer schulden te maken dan de vorige regering zich had voorgenomen. De totale kredietfinanciering van de federale overheid komt dit jaar op ongeveer 40 miljard D-mark.

Kohl kondigde aan dat er voor volgend jaar ombuigingen van 5 tot 6 miljard zullen worden doorgevoerd (op een totale begroting van meer dan 250 miljard). De begroting van 1983 wordt door de regering de komende weken opgesteld.
De eigenlijke sanering van de begrotingsstructuur duurt vele jaren, aldus Kohl.
Kohl kondigde ook een „urgentieprogramma" voor de economische groei en werkgelegenheid aan met de volgende accenten:

- bevordering van de bouw bij overheid en semi-overheid;
- bevordering van particuliere bouw door rente-aftrek mogelijk te maken (bestond tot nu toe niet in West-Duitsland);
- maatregelen om de middenstand uit de faillissementszone te halen (gedacht is aan een investeringsbonus);
- meer opleidingsplaatsen voor schoolverlaters in het bedrijfsleven;
- verlaging van de locale belasting voor bedrijven.

Het geld voor deze maatregel komt uit een verhoging van de BTW volgend jaar (van 13 naar 14%) en een tijdelijke heffing op hogere inkomens (deze heffing wordt over drie jaar weer terugbetaald).

In de sociale sector bevestigde Helmut Kohl

zijn plan om de pensioensverhogingen een half jaar uit te stellen. De werkloosheidsuitkering zal vooralsnog niet worden bevroren maar ook hier wil de regering in de toekomst korten. Ziekenhuispatiënten zullen de eerste 14 dagen van een verblijf in het ziekenhuis 5 D-mark per dag moeten betalen. Kinderen onder de 18 jaar zijn van de regeling vrijgesteld.
Een werkelijke groei-impuls voor de Westduitse economie verwacht de regering-Kohl van de nieuwe technologie. Allereerst wil de nieuwe regering in versneld tempo kerncentrales bouwen. Ook de snelle kweekreactor in Kalkar kan op steun van de nieuwe regering rekenen. Zonder een passende bijdrage van de kernenergie aan onze energievoorziening wordt de Bondsrepubliek op den duur geen aantrekkelijk land voor een moderne industrie, aldus Kohl.
Hij wil zelf de komende maanden de premiers van diverse deelstaten bewegen om zo snel mogelijk ruimte voor opslag van kernafval vrij te geven.
Los van de kernenergie bevestigde Kohl dat de eigen kolen de primaire energiebron voor de Bondsrepubliek moeten blijven.
Van de staalindustrie verlangt de nieuwe regering dat ze capaciteiten vermindert.
Grote verwachtingen heeft het nieuwe christelijk-liberale kabinet van de telecommunicatie. De vorige regering had steeds uit angst voor een overstroming met commerciële televisieprogramma's kabeltelevisie geblokkeerd. Kohl wil de weg vrijmaken voor een breedband-kabelnet en wil satellieten inschakelen in de nationale communicatietechniek.
Als oppositieleider zei Kohl steeds dat door het opheffen van deze communicatieblokkade tientallen miljarden aan investeringen zouden loskomen. Deze prognose liet hij overigens in zijn regeringsverklaring achterwege.

Reacties

In het Bondsdagdebat n.a.v. de regeringsverklaring werd namens de SPD-oppositie o.m. het woord gevoerd door waarnemend fractievoorzitter Horst Ehmke, die zich fel keerde tegen de overstap-manoeuvre van FDP-voorzitter Hans-Dietrich Genscher: „Voor de FDP-parlementariërs die Helmut Schmidt ten val hebben gebracht nadat ze met een beroep op zijn naam in 1980 hun zetels hadden veroverd, betekent de rechtse coalitie een woordbreuk".
Ehmke trok ook van leer tegen de benoeming van de CSU-er Friedrich-Zimmermann tot minister van binnenlandse zaken, omdat deze 20 jaar geleden eens wegens meineed was veroordeeld. Ehmke: „In de geschiedenis van de Bondsrepubliek is het uniek dat een man met zo'n verleden lid van het kabinet wordt".
Deze opmerkingen leidden vervolgens tot enkele heftige woordenwisselingen waarbij Hans-Dietrich Genscher de SPD-fractie toeriep: Houdt u toch op om persoonlijke verkettering als instrument van politiek conflict te benutten".

Met Genscher zelf kreeg het debat behalve polemiek ook nog dramatiek. Afkomstig uit het Oostduitse Halle wordt hij in SPD-kringen op grond van deze ervaring de laatste dagen toenemend als koude-oorlogsman afgeschilderd.
Genscher: „Ik heb niet het geluk gehad om in mijn Heimat in vrijheid te leven. Mijn Heimat blijft Halle maar als iemand naar mijn identiteit vraagt als Duitser is het mijn verplichting en mijn wil om hier in de Duitse Bondsdag ook te handelen ten behoeve van die medeburgers die niet in vrijheid kunnen leven".

De Westduitse vakbeweging heeft op de regeringsverklaring negatief gereageerd. De voorzitter van de Westduitse vakcentrale DGB, Ernst Breit, gaf te kennen, dat „in de conceptie van de nieuwe regering het gemeenschappelijke doel om arbeidsplaatsen te scheppen en de sociale zekerheden te behouden niet kan worden ontdekt".
Het bedrijfsleven daarentegen reageerde overwegend positief. De overkoepelende organisatie van de Westduitse kamers van koophandel, DIHT, noemde Kohls redevoering een „ongeschminkte balans" en een „hoopvol stemmend concept".
Met name waardeerde het bedrijfsleven Kohls verzet tegen overdreven financiële eisen van de bevolking jegens de staat.

In de andere Duitse staat, de communistisch geregeerde DDR, is met veel kritiek op de regeringsverklaring van bondskanselier Kohl gereageerd. Het Oostduitse persbureau *ADN* gaf op 13 okt. een verklaring uit, waarin werd gezegd, dat bondskanselier Kohl in zijn regeringsverklaring „tegenstrijdige" verklaringen had afgelegd over de verhouding tussen beide Duitslanden. Weliswaar had Kohl gezegd, dat de Bondsrepubliek zich in haar relaties met de DDR zal houden aan de Duits-Duitse verdragen van 1972, maar tegelijkertijd heeft de bondskanselier „woorden van koude oorlog" gebruikt, aldus *ADN*.
De commentator van het persbureau stoorde zich in het bijzonder aan Kohls opmerking, dat „Berlijn het symbool van de openheid van de Duitse kwestie" is. *ADN* noemde de „openheid" van het Duitse vraagstuk „een lang achterhaald idee".

De Oostduitse partijleider Erich Honecker heeft op 14 okt. scherpe kritiek geleverd op de regeringsverklaring van de nieuwe Westduitse bondskanselier Helmut Kohl.
Geïrriteerd was Honecker vooral door de manier waarop Helmut Kohl ook namens de Duitsers in de DDR had gesproken.
Honecker: Een kanselier van de Bondsrepubliek kan „uiteraard alleen maar voor de Bondsrepubliek spreken. De resultaten van de oorlog en de naoorlogse ontwikkeling zijn namelijk anders dan de huidige gevaarlijke dromen van Bonn".
In zijn regeringsverklaring had Helmut Kohl over „alle Duitsers" gesproken en daarmee de Duitsers uit de DDR en uit de Bondsrepubliek bedoeld. Bovendien had hij het Westduitse streven naar hereniging van beide Duitslanden in vrijheid opnieuw beklemtoond.
Enkele dagen eerder nog had Erich Honecker Kohls voornemen tot continuïteit in de buitenlandse politiek begroet als „een goed teken".
De nadruk van Kohls verklaring op de vriendschap met de Verenigde Staten en zijn vasthouden aan de Duitse eenheid, gekoppeld aan de wandeling van de nieuwe minister voor Duits-Duitse aangelegenheden Rainer Barzel op 12 okt. in Oost-Berlijn hebben kennelijk de Oostduitse leider tot een scherpere toon aangespoord. Honecker reageerde door middel van een radio-interview vanuit Nicosia waar hij op dat moment een bezoek bracht.

Ook het invloedrijke lid van het Oostduitse Politburo Paul Verner kritiseerde op 14 okt. de Westduitse regeringsverklaring. Kohls woorden over de continuïteit worden „ontkracht" doordat Kohl de relatie met de Verenigde Staten tot „staatsraison" verklaart en het NAVO-dubbelbesluit in elk geval wil uitvoeren, aldus Verner.
Bovendien slaat Kohl tonen aan, aldus Verner, die nationalistisch zijn en herinnneren aan de koude oorlog.
In een hoofdartikel in het partijblad Neues Deutschland wordt deze kritiek verder uitgewerkt. De „onbedachtzame" woorden van Kohl over de Duitse eenheid en het optreden van de Duitse kwestie „druisen lijnrecht in tegen de constateringen in het verdrag tussen de beide staten" aldus Neues Deutschland en het blad vraagt zich af of Bonn „nu een soort verdragstrouw met beperkte verantwoordelijkheid" wil gaan praktizeren.
Niemand is verrast dat Kohl anti-communistische verklaringen afgeeft, maar de bondskanselier „heeft heel diep in de kist met anti-communistische clichés gegraaid", aldus het communistische partijblad.

CORRUPTIESCHANDALEN IN POLITIEK EN VAKBEWEGING

In maart 1982 werd bekend, dat het bureau van de federale officier van justitie een onderzoek begonnen was naar ong. 700 gevallen van vermoedelijke belastingontduiking, waarbij politieke partijen betrokken waren.
In een aantal gevallen betrof het onderzoek vooraanstaande politici uit de politieke partijen, die in de Bondsdag vertegenwoordigd zijn.
Het ging in deze zaken om donaties aan politieke partijen. In de Bondsrepubliek zijn dergelijke donaties slechts tot een bedrag van 1.800 D-mark voor de belastingen aftrekbaar.

Echter, donaties aan liefdadige instellingen of aan verenigingen voor het „algemeen welzijn" zijn volledig aftrekbaar. Nu bestond de verdenking, dat de politieke partijen dergelijke verenigingen hadden opgericht, die als dekmantel moesten dienen voor het incasseren van donaties, die uit-

eindelijk toch bij de politieke partijen terecht kwamen. Vele van zulke donaties zouden uit het bedrijfsleven afkomstig zijn, dat hiermee belastingvoordelen kon behalen.
Onder de politici uit de SPD, naar wie een onderzoek werd ingesteld, bevonden zich Hans Matthöfer en Manfred Lahnstein. De laatste, die in maart 1982 nog staatssecretaris bij de bondskanselier was, werd ervan verdacht van de onregelmatigheden te hebben afgeweten, maar er niet tegen te hebben opgetreden.
Enkele FDP-politici, die in het onderzoek verwikkeld waren, waren graaf Lambsdorff, de minister van economische zaken, Hans Gattermann, lid van de Bondsdag, en Horst-Ludwig Riemer, een vroegere minister in het kabinet van Noordrijnland-Westfalen.
Uit de CDU waren o.m. Walter Leisler Kiep, van 1976-1980 minister van financiën in Nedersaksen en op het moment fractievoorzitter van de CDU in het parlement van Hamburg, en Rudolf Eberle, minister van economische zaken in Baden Württemberg, bij het onderzoek betrokken.

Voor wat betreft de FDP was er eind 1980 al eens een justitieel onderzoek ingesteld naar Josef Ertl, minister van landbouw in de bondsregering. Via hem zou een donatie van DM 30.000 uit het bedrijfsleven bij de FDP terecht gekomen zijn. De gever verwachtte in ruil hiervoor politieke gunsten. De zaak werd echter bij gebrek aan bewijs geseponeerd.

Het onderzoek, waarvan het bestaan in maart van dit jaar bekend werd, was al in 1981 begonnen en had de betrokken partijen in grote verlegenheid gebracht.

Eind dec. 1981 zouden de in de Bondsdag vertegenwoordigde partijen, CDU/CSU, SPD en FDP, wetgeving op stapel hebben gezet, waarmee de onderzochte, vermoedelijke overtredingen achteraf straffeloos zouden worden gemaakt.
Vooral vanuit de FDP werd aangedrongen op een spoedige afwikkeling van de affaire. Een grote groep afgevaardigden van de SPD verzette zich echter tegen een dergelijke wetgeving, omdat naar hun oordeel de geloofwaardigheid van de politieke partijen bij het publiek schade zou oplopen, als zij de wet in eigen voordeel zouden veranderen.

Eind febr. 1982 werd bekend, dat de vice-voorzitter van het Westduitse verbond van ondernemingen BDI, Eberhard von Brauchitsch, ervan afzag het voorzitterschap van het verbond m.i.v. 1 jan. 1983 over te nemen, zoals het plan was geweest.
Hij deed dit, omdat er een justitieel onderzoek naar hem gaande was in verband met de verdenking, dat hij vooraanstaande politici zou hebben omgekocht, onder wie de SPD-ers Matthöfer en Lahnstein.
Von Brauchitsch is directeur van de Westduitse onderneming Friedrich Flick KG. Deze onderneming had in 1975 een aandeel van 29% in Daimler Benz verkocht en vervolgens een groot deel van de opbrengst ervan opnieuw geïnvesteerd.
Volgens de Westduitse belastingwetgeving kan een onderneming belastingvrijstelling gegeven worden, als zij investeringen verricht, die bijzonder gunstig voor de nationale economie zijn. Flick deed in 1975 een beroep op deze bepaling en verwierf een belastingvrijstelling van DM 700.000. Von Brauchitsch werd er nu van verdacht in ruil voor deze belastingvrijstelling donaties gegeven te hebben aan de verkiezingskassen van SPD en FDP voor de campagne voor de Bondsdagverkiezingen van 1976.

Een ander schandaal ontstond, toen het Hamburgse weekblad *Der Spiegel* op 8 febr. van dit jaar begon met een reeks onthullingen m.b.t. de zakelijke praktijken van directieleden van de bouwfirma Neue Heimat. De onderneming Neue Heimat is eigendom van de Westduitse vakcentrale DGB. De directie wordt gevormd door bestuursleden van de centrale en van aangesloten bonden. Enkele van deze bestuursleden, o.w. DGB-voorzitter Heinz-Oskar Vetter, zijn beoogde opvolger Alois Pfeiffer en de voorzitter van de metaalbond IG Metall, Eugen Loderer, zouden zich door particuliere investeringen in de gesubsidieerde sociale woningbouw via de firma, waarvan zij de directie vormden, persoonlijk hebben verrijkt op kosten van de belastingbetaler.
Deze praktijken zijn niet in strijd met de strafwet, maar de vakbondsleden hebben hun bestuurders hun manier van doen niet in dank afgenomen.
Het bestuur van de DGB besloot daarom op 25 maart de kandidatuur van Pfeiffer voor het voorzitterschap in te trekken en in zijn plaats Ernst Breit, de voorzitter van de bond van postbeambten, te kandideren.
Het congres van de DGB, dat van 16-21 mei in Berlijn gehouden werd, ging op 19 mei akkoord en wees Breit aan als nieuwe voorzitter van de vakcentrale.

Ernst Breit, de nieuwe voorzitter van de Westduitse vakcentrale DGB. Links zijn voorganger Heinz-Oskar Vetter.

ERNST BREIT is op 20 aug. 1924 in de regio Dithmarschen in Sleeswijk-Holstein geboren. Hij trad in 1941 in dienst van de Duitse posterijen als loketbeambte en maakte vervolgens carrière door de hiërarchie om tenslotte in Bonn chef personeelszaken van het ministerie van posterijen te worden (1959) voor hij in 1971 tot voorzitter van de bond van postbeambten werd verkozen. Sinds 1956 is hij ook lid van de SPD. Het DGB-congres verkoos Breit met 499 van de 525 stemmen tot voorzitter.

RAPPORT DESKUNDIGEN OVER ONTWIKKELING WESTDUITSE ECONOMIE

De commissie van economische deskundigen, die jaarlijks een rapport uitbrengt over de te verwachten ontwikkeling van de economie, heeft op 11 okt., nog op verzoek van de vorige regering, een tussentijds rapport uitgebracht.
Hierin wordt de verwachting uitge-

sproken, dat de Westduitse economie volgend jaar met niet meer dan één procent zal groeien. De werkloosheid zal oplopen tot bijna 10 procent.

Volgens de prognose wordt met name in de tweede helft van volgend jaar een opleving verwacht, terwijl in het eerste halfjaar met een kleine teruggang (½%) moet worden gerekend.
Voor het lopende jaar gaat de commissie uit van een daling van het bruto nationaal produkt van ongeveer één procent.
De werkloosheid daarentegen zal volgens de vijf wijzen verder toenemen, en wel met 400.000 (is totaal 2,3 mln) waardoor de werkloosheid in de Bondsrepubliek dicht tegen de 10% zal komen te liggen.

In de bouw verwacht men een kleine opleving met een groei van de investeringen met 5%. Eerste tekenen zijn daarvan nu al zichtbaar. Bij de algemene investeringsgoederen ontwaart de commissie nog altijd een stagnatie maar ziet gemiddeld volgend jaar toch een toename van 3%.
De berekeningen van de commissie zijn gebaseerd op een CAO-ronde die, aldus Sievert, vermoedelijk „in de buurt van 3% ligt".

De drie onzekerheiden zijn volgens prof. Sievert op het ogenblik de internationale handel, de onduidelijkheden in het economisch gedrag in de nazomer en tenslotte, aldus de commissievoorzitter, „hebben wij geen wetenschappelijke methode om vast te stellen wat voor een effect een regeringswisseling op de economie heeft".
De commissie raadt de regering-Kohl aan de publieke uitgaven te stabiliseren en gaat akkoord met het beleid dat voornamelijk op de aanbodkant is georiënteerd.
Alleen prof. Hans-Jürgen Krupp, die in de buurt van de vakbeweging staat, heeft hier een afwijkend minderheidsstandpunt geformuleerd.
Kritiek oefent de commissie daarentegen unaniem op het overheidsplan de BTW volgend jaar met 1% te verhogen. Bovendien worden er vraagtekens gezet bij de overheidsstimulering in de bouwsector, die het kabinet-Kohl zich heeft voorgenomen.
De commissie van deskundigen heeft, gelet op de nog vele onzekerheden, een „ongunstiger alternatief" voor 1983 aan de prognose toegevoegd.
In dit somberder scenario gaat de commisie ervanuit dat:
- de financieringsproblemen van een aantal landen (Polen, Mexico e.d.) nijpender worden en de economische flauwte in de VS en enkele andere belangrijke partnerlanden aanhoudt;
- dientengevolge investeringen in het bedrijfsleven opnieuw worden uitgesteld;
- de overheid hogere uitgaven en geringere belastingopbrengsten bekostigt met nieuwe kredieten.

In dit geval berekent de commissie van deskundigen een nieuwe daling van het bruto nationaal produkt met 1%. Hoe onzeker de economen op het ogenblik zijn illustreert een zin uit het rapport over deze „ongunstige variant": „Hoewel wij deze ongunstige ontwikkeling niet het meest waarschijnlijk achten is deze, gelet op de gecompliceerde economische situatie in de wereld, ook niet bijzonder onwaarschijnlijk".

SCANDINAVIË

NOORWEGEN

ONTWIKKELINGEN SINDS FEBRUARI 1982

Hierna volgen de belangrijkste ontwikkelingen in Noorwegen sinds het aan de macht komen van de conservatieve minderheidsregering-Willoch (pag. 89).

Politie vertrekt van waterkrachtcentrale in Alta

Op 20 jan. 1982 begon een grote politiemacht zich terug te trekken uit Alta, in Noord-Noorwegen, waar zij in de twaalf maanden daarvoor had voorkomen dat grote demonstraties uitbraken tegen een *f* 300 mln kostend project voor de winning van elektriciteit uit waterkracht.

Sinds januari 1981, toen 1100 politieagenten uit heel Noorwegen naar Alta gingen, werden in totaal 898 demonstranten 1165 keer gearresteerd. Sommigen betogers werden acht keer opgebracht. Zij kregen bij elkaar een boete opgelegd van *f* 2,5 mln, met als hoogste persoonlijke boete bijna *f* 11.000.
Het optreden van de politie heeft de regering tenminste *f* 33 mln gekost, onder andere voor de huur van twee grote schepen die gebruikt werden als hoofdkwartier van de politie en als drijvende hotels voor de agenten.
De meeste demonstranten waren afkomstig uit Zuid-Noorwegen en twee van de felste demonstranten waren professoren aan de universiteit van Oslo.
Slechts een klein percentage van de betogers waren Samis, de Lappen die in het Finmark-district wonen waar de Alta-Kautokeino-rivier stroomt. De Samis hebben steeds betoogd dat het project de weiden waar hun rendierkudden grazen bedreigt. Ongeveer 60 arrestanten kwamen van buiten Noorwegen, vooral uit het aangrenzende Finland.

De demonstraties werden georganiseerd door het „Volksverzet tegen de ontwikkeling van Alta-Kautokeino", een actiegroep die geleid wordt door Alfred Nilsen, een voormalig lid van de Noorse communistische partij. De groep zegt dat ontwikkeling van de 200 km lange rivier, die van Finland naar Alta stroomt, niet nodig is voor de stroomvoorziening van Noord-Noorwegen en dat de geplande waterkrachtcentrale schade zou toebrengen aan de 25.000 mensen tellende Sami-minderheid in het gebied.
De geplande waterkrachtcentrale zou jaarlijks 625 mln kilowattuur elektriciteit moeten opleveren.
De aftocht van de politiemacht komt twee weken nadat Alfred Nilsen had aangekondigd dat zijn actiegroep zou ophouden met het organiseren van demonstraties tegen het waterkrachtproject. Hij zei dat de betogingen gestopt moesten worden wegens de hoge boetes die de deelnemers opgelegd kregen en de harde middelen waarmee de autoriteiten betaling van de boetes hebben afgedwongen.
Een woordvoerder van de „Sami-beweging", een groep die ook heeft geprotesteerd tegen het project, heeft gedreigd in de toekomst tot gewelddadiger acties toevlucht te gaan nemen om te protesteren tegen de aanleg van de waterkrachtcentrale.

Uitwijzing twee Russische diplomaten

Op 5 febr. 1982 deelde het ministerie van buitenlandse zaken in Oslo mee dat de regering twee Russische diplomaten gevraagd had Noorwegen te verlaten.

De activiteiten van handelsattaché Dokudowski en van Wopilowski, een functionaris van de handelsmissie, zouden „niet in overeenstemming zijn met hun diplomatieke status". Er werd niet gezegd waarvan de twee werden verdacht. In de Noorse pers werd bericht dat de Russen zich zouden hebben beziggehouden met industriële spionage.
Volgens het *NRC/H'blad* van 8 febr.

Een beeld van een op 5 okt. 1981 gehouden demonstratie tegen de in aanbouw zijnde waterkrachtcentrale in Alta, Noord-Noorwegen.

hadden de diplomaten geprobeerd gegevens te verzamelen over de F-16, het Amerikaanse gevechtsvliegtuig dat was aangekocht door de NAVO-landen.

Bezoek Willoch aan Bonn

Op 16 en 17 febr. 1982 bracht premier Kaare Willoch een werkbezoek aan Bonn, de hoofdstad van West-Duitsland, waar hij onder andere een gesprek onder vier ogen had met de Duitse bondskanselier Helmut Schmidt.
Na afloop van het gesprek bleek op een persconferentie dat er een zeer grote mate van overeenstemming bestond tussen de beide regeringen. Willoch en Schmidt waren het eens over de Oost-Westbetrekkingen, de toestand in Polen (pag. 5) en beiden spraken zich uit tegen een atoomwapenvrije zone in Scandinavië. „Wij zijn beiden de overtuiging toegedaan, dat de veiligheid van onze landen niet door Sowjet-garanties te bereiken is", zo verklaarde Willoch, terwijl Schmidt daaraan toevoegde dat een atoomwapenvrije zone de atoomdreiging van buitenaf niet uit de wereld kon helpen.
Willoch liet verder weten nauwer te willen samenwerken met de EG, waar Noorwegen geen deel van uitmaakt, en dan vooral op het gebied van de Europese politieke samenwerking binnen de Gemeenschap.
Tijdens zijn bezoek sprak de Noorse premier verder nog met de Duitse minister van buitenlandse zaken Genscher, de voorzitter van de Duitse sociaal-democraten Brandt en bondspresident Carstens.

Daling olieprijs. Minder olie-inkomsten. Noors-Russische samenwerking bij olie- en gaswinning in Barentsz Zee. Levering aardgas aan West-Europa

Op 9 maart 1982 verlaagde de Noorse staatsoliemaatschappij Statoil, in navolging van Groot-Brittannië, de prijs van Noordzee-olie met $ 4 per vat (159 liter).
Na de prijsverlaging, die per 4 maart was ingegaan, moest voor een vat ruwe olie uit het Ekofisk-veld $ 31,50 worden betaald en voor een vat uit het Statfjord-veld $ 31,10.
Een woordvoerder van Statoil verklaarde dat „de aanpassing van onze prijzen bedoeld is om onze cliënten in dezelfde positie te plaatsen als zij die olie kopen van de British National Oil Company".
Volgens premier Willoch zouden door de daling van de olieprijzen, het lage produktieniveau, de hoge koers van de dollar en de belastingverlichting voor de oliemaatschappijen, de inkomsten uit de olie in de periode 1982-1985 zoveel lager komen te liggen, dat de door de conservatieven tijdens hun verkiezingscampagne beloofde belastingverlaging in gevaar kwam.
Minister van financiën Rolf Presthus, zei op 4 maart dat de olie-inkomsten in de periode tot 1985 in plaats van de verwachte 170 mrd kroon (*f* 73 mrd), 90 mrd kroon (*f* 38 mrd) zouden bedragen (in 1980 was dat 18,6 mrd kroon, in 1981 26,9 mrd en op de begroting van 1982 was op 29,4 mrd kroon gerekend).

Op 11 aug. deelde de minister van handel, Arne Skauge, mee dat de regering in Oslo de Noorse industrie toestemming had gegeven voor het tekenen van exploratie- en exploitatiecontracten waardoor een begin kon worden gemaakt met de Noors-Russische samenwerking bij het winnen van olie en gas uit het Russische deel van de Barentsz Zee.

De Sowjet-Unie zou, zo was van welingelichte kringen vernomen, in het oostelijke deel van de Barentsz Zee olie- en gasprojecten willen beginnen waarmee $ 1,5 tot $ 2,2 mrd was gemoeid. Van de nodige opdrachten zou de Noorse industrie een groot deel voor haar rekening kunnen nemen. Maar ook bedrijven in Duitsland, Frankrijk, Zweden en andere Westeuropese landen maakten kans op opdrachten.
De Sowjet-Unie zou al zes Noorse scheepswerven en ook constructiebedrijven hebben benaderd voor het verkrijgen van moderne technische kennis op het gebied van exploratie. Rusland beschikt blijkbaar niet of niet voldoende over de kennis voor dergelijke werkzaamheden bij een diepte van 100 tot 240 meter.
Wat betreft de politieke implicaties van de samenwerking heeft de Noorse onderminister van buitenlandse zaken, Eivinn Berg, verklaard dat de levering van Noorse technologie aan de Sowjet-Unie niet te vergelijken was met de omstreden Russisch-Westeuropese samenwerking in een gasleidingproject omdat Noorwegen helemaal geen olie of gas uit de Sowjet-Unie nodig had.
De Amerikaanse president Reagan is sterk gekant tegen de aanleg van een gaspijpleiding van Siberië naar West-Europa omdat de Westeuropese landen daardoor naar zijn mening te afhankelijk worden van Russische energieleveranties (zie ook pag. 497 e.v.).
Berg zei dat Noorwegen de Verenigde Staten op de hoogte had gesteld van de besprekingen met de Sowjet-Unie, maar dat er tot nu toe geen Amerikaanse reactie was ontvangen. De minister verklaarde voorts dat bij transacties met de Sowjet-Unie strikt de hand zou worden gehouden aan de met de bondgenoten gemaakte afspraken betreffende de levering van hoogwaardige technische uitrusting en kennis.

De commerciële voorwaarden van eventuele contracten zouden in overeenstemming zijn met wat internationaal gebruikelijk was en Noorwegen zou eisen dat zijn leveranties niet zouden dienen voor exploratie in een gebied van 155.000 km^2 in de Barentsz Zee waarop zowel de Sowjet-Unie als Noorwegen aanspraak maken, aldus Berg.

Op 1 sept. ondertekenden zeven Westeuropese bedrijven een contract ter waarde van 75 mrd kroon voor de jaarlijkse levering (vanaf 1986) van 3,5 mrd m^3 Noors aardgas.
De zeven bedrijven waren Gaz de France, Distrigaz (België), Gasunie (Nederland) en vier Westduitse filialen van Ruhrgas.

CAO in de staalindustrie. Staking transportarbeiders

Nadat op 19 april 1982 de werkgevers en vakbond (55.000 werknemers) in de staalindustrie wel tot een compromis waren gekomen voor een nieuwe CAO, gingen op 21 april zo'n 16.000 tot 18.000 transportarbeiders in staking nadat onderhandelingen voor een nieuwe CAO in de vervoerssector waren mislukt.
In de staalindustrie eisten de werknemers een loonsverhoging van 13% en een volledige prijscompensatie. De werkgevers wensten maximaal tot 6,5% te gaan. Daarin kregen zij hun zin, maar de vakbonden verwierven wel het recht om op plaatselijk niveau aparte CAO's af te sluiten.
De leden van de vervoersbond eisten een loonsverhoging van 20 tot 25%, terwijl de werkgevers ook hier tot 6,5% wilden gaan.
Als gevolg van de staking van de transportarbeiders, waardoor vooral het transport van goederen, olie en benzine van en naar de havens kwam stil te liggen, ontstond er een ware hamsterwoede in het land. De Noren sloegen massaal benzine op en hamsterden op grote schaal voedsel in de veronderstelling dat de staking wel eens lang kon gaan duren.
Op 5 mei kwam er een einde aan de staking van de transportarbeiders, nadat de regering van premier Willoch had besloten verplichte arbitrage te gelasten.

Noorse bijdrage in kosten plaatsing raketten voor de middellange afstand in West-Europa

Op 8 juni 1982 ging het parlement akkoord met de bijdrage in de kosten van plaatsing van de nieuwe kernraketten voor de middellange afstand in West-Europa. Noorwegen krijgt geen van de 572 kruis- en Pershing-2-raketten op eigen grondgebied, maar betaalt wel mee aan die welke de NAVO van plan is te installeren in Groot-Brittannië, de Bondsrepubliek, Italië, België en Nederland.
Een motie, waarin het beleid van de regering-Willoch werd afgekeurd, werd afgewezen. Slechts 32 van de 155 parlementsleden stemden, volgens de *FAZ* (6-10) vóór die motie.

Waardevermindering Noorse kroon. Teleurstelling over Zweedse devaluatie

Op 2 aug. 1982 daalde de Noorse kroon

3% in waarde nadat de Noorse centrale bank de manier waarop de waarde van de kroon werd berekend had veranderd.
Volgens de centrale bank was er geen sprake van een devaluatie. De waardevermindering moest worden gezien als een koerscorrectie. De koers van de kroon was de laatste tijd te veel gestegen onder invloed van de waardestijging van de dollar.
Op 4 sept. maakte de regering bekend dat met ingang van 6 sept. de waarde van de kroon met gemiddeld 3% werd verlaagd ten opzichte van een twaalftal andere valuta, waaronder de gulden.
Volgens de regering was de devaluatie van de kroon nodig om de concurrentiepositie van het Noorse bedrijfsleven op de wereldmarkt te verbeteren.
Volgens minister van financiën, Rolf Presthus, moest de devaluatie worden gezien in verband met andere economische maatregelen die zouden worden aangekondigd in verband met de begroting voor 1983.
Op 8 okt. sprak Presthus, na een langdurige kabinetsvergadering, de teleurstelling van zijn regering uit over de Zweedse maatregel de Zweedse kroon met 16% te devalueren (zie verderop, onder Zweden), hetgeen hij een ernstige terugslag noemde voor de samenwerking tussen de Noordse landen.
In een verklaring van de regering werd de Zweedse devaluatie na die op 14 sept. 1981 met 10% (pag. 558/2) een poging van de Zweden genoemd om hun problemen aan andere Noordse landen op te dringen, terwijl die al hun eigen economische zorgen hadden. „De Noorse regering zal niet devalueren maar zal binnenkort maatregelen nemen die de ongelukkige gevolgen (van de Zweedse koersverlaging) voor de Noorse industrie zullen opvangen", aldus de verklaring.

Belastingverlaging in ontwerpbegroting voor 1983

Op 6 okt. kondigde de conservatieve minderheidsregering van premier Kaare Willoch in haar ontwerpbegroting voor 1983 de reeds in haar verkiezingscampagne aangekondigde belastingverlaging aan (zie ook pag. 609/3-1981). Het was de eerste conservatieve begroting in Noorwegen in 55 jaar.
De begroting voor 1983 vertoonde een overschot van 9,4 mrd kroon (ongeveer *f* 3,7 mrd). Als de inkomsten uit olie en gas niet werden meegerekend, dan ontstond er een tekort van 18,7 mrd kroon (*f* 7,45 mrd).
Dat tekort, dat zo zei minster van financiën Presthus door voorgaande socialistische regeringen was weggewerkt met de inkomsten uit de export van olie en gas, moest worden teruggebracht, de concurrentiepositie van de industrie moest worden hersteld en de uitgaven moesten worden verminderd.
De ontwerpbegroting gaf aan dat de inkomsten uit de export van olie en gas 50 mrd kroon zouden bedragen, 10 mrd minder dan in 1982.
De belastingverlagingen bedroegen in totaal ruim 5 mrd kroon (ongeveer *f* 2 mrd) en golden vooral voor de hogere inkomens en het bedrijfsleven. Samen met de Zweden betalen de Noren de hoogste belastingen in de gehele industriële wereld.
De oorspronkelijke begrotingsplannen waren veel stringenter, maar de conservatieven moesten veel water in de wijn doen om de steun te verkrijgen van de centrumpartijen en de Christelijke Volkspartij. De Conservatieven beschikten over 54 van de 155 zetels in het Noorse parlement, de Storting. De voorzitter van de Conservatieve partij, Jo Benkow, had al laten weten dat de regering zou aftreden als de voorstellen in het parlement niet werden aangenomen.
Minister Presthus zei dat de twee waardeverminderingen van de kroon de basis vormden voor de verbetering van de positie van de Noorse industrie ten opzichte van de buitenlandse concurrentie op de wereldmarkt.
De regering verwachtte voor 1983 een kleine verbetering van de industriële produktie. De inflatie zou verminderen tot onder de 10% en de accijns op alcohol, tabak en benzine zou worden verhoogd. Verder zou er 20% meer belasting worden geheven op elektriciteit. Aan de andere kant werd voorgesteld de uitgaven voor defensie reëel met 4% te verhogen. (*NRC/H'blad, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times*)

(Vor. ber. pag. 89-1982)

ZWEDEN

SAMENSTELLING REGERING-PALME. ECONOMISCHE MAATREGELEN.

Hierna volgt de samenstelling van de sociaal-democratische regering-Palme die werd gevormd nadat de sociaal-democraten bij de verkiezingen van 19 sept. 1982 166 van de 349 zetels in het parlement hadden verkregen (pag. 609 e.v.). Met de steun van de communisten, die zich op 20 zetels wisten te handhaven, kon Palme na zes jaar oppositie de regeringsverantwoordelijkheid overnemen van de coalitieregering van Centrumpartij en liberalen onder leiding van Thorbjörn Fälldin.
Verder volgen nog de door de nieuwe regering in het parlement voorgestelde plannen voor het herstel van de Zweedse economie.

Samenstelling sociaal-demoncratische regering-Palme.

Nadat Olof Palme op 1 okt. al de namen van de vice-premier en de minister van defensie, financiën en arbeid had bekend gemaakt en op 5 okt. die van de ministers van buitenlandse zaken, industrie, en sociale zaken, maakte hij op 7 okt. bekend hoe het volledige kabinet was samengesteld.
De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier – Olof Palme; vice-premier en minister belast met de coördinatie van kabinetszaken – Ingvar Carlsson; buitenlandse zaken – Lennart Bodström; defensie – Börje Andersson; financiën – Kjell-Olof Feldt; industrie – Thage Peterson; onderminister van industrie belast met nationalisaties – Roine Carlsson; arbeid – Anna-Greta Leijon; huisvesting – Hans Gustafsson; sociale zaken – Sten Andersson; onderminister van sociale zaken belast met de volksgezondheid – Gertrud Sigurdsen; overheid en binnenlandse zaken – Bo Homberg; landbouw – Svante Lundkvist; onderwijs – Lena Hjelm-Wallén; cultuur – Bengt Göransson; verkeer – Kurt Boström; immigratie – Anita Gradin; justitie – Ove Rainer; energie – Birgitta Dahl.

Sven Olof Joachim Palme werd op 30 januari 1927 in Stockholm geboren. Hij studeerde o.m. politieke wetenschappen in Ohio (Verenigde Staten) en rechten in Stockholm. Palme begon zijn politieke carrière in 1954 als particulier secretaris van premier Erlander. In 1956 kwam hij voor de sociaal-democratische partij in het Zweedse parlement. Sedert 1963 maakt hij deel uit van de regering, achtereenvolgens als minister zonder portefeuille (1963-1965), minister van verkeer (1965-1967) en minister van onderwijs (1967-1969).
In okt. 1969 volgde hij Erlander op als voorzitter van de sociaal-democratische partij en als premier van Zweden.
Met de verkiezingen van 19 sept. 1976 kwam er een eind aan een regeringsperiode van 44 jaar van de sociaal-democratische partij en trad Olof Palme af. Sinds die tijd maakte hij deel uit van de oppositie en was Thorbjörn Fälldin premier.

Minister van buitenlandse zaken Bodström was sinds 1976 voorzitter van een confederatie (TCO) die voor 75% bestond uit witte-boordenwerknemers bij de overheid en in het bedrijfsleven. Hij was geen lid van de sociaal-democratische partij.
Minister van defensie Andersson is een ex-journalist en gemeenteraadslid in de staalstad Borlänge in Midden-Zweden.
Op 1 okt. benoemde Olof Palme Bengt Dennis tot president van de Centrale Bank. Dennis was op dat moment hoofdredacteur van het liberale onafhankelijke ochtendblad *Dagens Nyheter*.
Tot voorzitter van het parlement was, volgens *The Times* (5-10), op 4 okt. Ingemund Bengtsson gekozen.
Pierre Schori, de internationale secretaris van de sociaal-democratische

De nieuwe sociaal-democratische regering van Zweden. V.l.n.r.: Roine Carlsson, Anna-Greta Leijon, Hans Gustafsson, Kurt Boström, Sten Andersson, Thage Peterson, Lennart Bodström, Svante Lundkvist, Ove Rainer, premier Olof Palme, Birgitta Dahl, Anita Gradin, Gertrud Sigurdsen, Kjell-Olof Feldt, Ingvar Carlsson, Lena Hjelm-Wallén, Börje Andersson, Bo Holmberg, Bengt Göransson.

partij, werd op 5 okt. tot secretaris van het kabinet benoemd.
Op 7 okt. werd Olof Palme in het parlement gekozen tot nieuwe premier van Zweden. Van de 349 parlementsleden namen er 326 aan de stemming deel. Van hen stemden 179 vóór Palme als premier en onthielden 147 zich van stemming. Op 8 okt werd de nieuwe regering geïnstalleerd.

Devaluatie Zweedse kroon met 16%, prijzenstop, verhoging BTW, en andere economische maatregelen regering-Palme.

Op 8 okt. kondigde de nieuwe regering in het parlement een aantal maatregelen aan die moesten bijdragen tot een herstel van de Zweedse economie. Het belangrijkste probleem daarbij vormde voor de sociaal-democratische regering de werkloosheid.

Volgens de statistieken van september zaten 176.000 Zweden zonder werk. Dat was 4% van de beroepsbevolking. Bijna de helft daarvan was jonger dan 25 jaar. Volgens vakbonden bedroeg het werkelijke percentage echter meer dan 10%, wanneer men mensen die werden omgeschoold of tijdelijk werk hadden meerekende.

De Zweedse kroon werd met 16% gedevalueerd en de prijzen werden (m.i.v. 4 okt.) voor onbepaalde tijd bevroren.
Premier Palme waarschuwde tijdens zijn installatierede dat de Zweden een verlaging van hun levensstandaard te wachten stond. Hij verdedigde de devaluatie door te wijzen op de voordelige effecten van de waardevermindering voor de concurrentiepositie van het Zweedse bedrijfsleven. „Samen met een actieve investeringspolitiek zal de devaluatie een flinke stimulans geven aan de industrie", aldus Palme.
De Zweedse kroon stond al geruime tijd onder druk. Op 7 okt., een dag na de Finse devaluatie van de markka met 4% (pag. 684), kwamen de ministers van financiën en de centrale-bankpresidenten van Noorwegen, Zweden, Denemarken en Finland op het vliegveld Arlanda bij Stockholm bijéén. De nieuwe minister van financiën, Feldt, lichtte daarbij zijn Noordse collega's over de Zweedse plannen in.
De devaluatie maakte deel uit van een uitgebreid pakket economische maatregelen dat op 8 okt. al werd aangegeven en op 11 okt. nader werd gepreciseerd. Op 11 okt. verhoogde de regering de BTW, die op 14 sept. 1981 door de regering-Fälldin was verlaagd (pag. 558/2), met 1,3%. Ook gingen de vermogensbelasting en de successierechten omhoog. Houders van aandelen kregen minder aftrekmogelijkheden.
Er was een commissie in het leven geroepen die de belastingfraude moest gaan aanpakken en de deviezenstroom in de gaten moest houden.
Premier Palme liet weten dat werknemers niet hoefden te rekenen op een compensatie voor de devaluatie van 16%, maar dat de onderhandelingen met de werkgevers wel een herverdeling van de sociale voorzieningen tot onderwerp zouden hebben.
De regering wilde verder een beter gebruik maken van de natuurlijke hulpbronnen van Zweden. Zo zou er een programma worden opgesteld voor de verbetering van de houtindustrie en de mijnbouw.
Onder de kop „De Zweedse gok" schreef de *Financial Times* op 11 okt. over de devaluatie van de kroon:

De devaluatie van de Zweedse kroon (met 16%) is een stoutmoedige doch gevaarlijke stap. De devaluatie dwong Finland binnen een week tot een tweede devaluatie hetgeen aantoont dat zij internationale implicaties heeft die het beheer van de Zweedse economie door het nieuw aangetreden sociaal-democratische kabinet-Palme overstijgt.
Wisselkoersen zijn geen heilige koe en vaak moeten deze worden herzien om een ten opzichte van de buitenwereld uit het lood geslagen economie weer in evenwicht te brengen. Zweden heeft onmiskenbaar problemen met zijn internationale betalingen en heeft over een lange reeks van jaren zijn marktaandeel in de wereld zien verkleinen. Premier Palme en zijn minister van financiën Kjell-Olof Feldt moeten echter bewijzen dat een devaluatie de beste methode was om uit de problemen te geraken.
De OESO concludeerde in een in augustus gepubliceerde „survey" dat de vorige devaluatie (van september 1981) het Zweedse concurrentievermogen dusdanig had verbeterd dat de relatieve kostenpositie vermoedelijk gunstiger was geworden dan ooit sinds het begin van de jaren '60. Indien dit juist is dan is de reden voor de nieuwe devaluatie zwak en een analyse van de huidige betalingsbalans versterkt dat vermoeden. Het tekort op de handelsbalans (zichtbare transacties) verminderde van Zw.kr. 11,5 mrd in 1980 tot Zw.kr. 2,1 mrd. Het lopende tekort nam echter af van Zw.kr. 18,8 mrd tot Zw.kr. 15 mrd en de reden daarvan was voornamelijk dat het wegstromen van kapitaal in de vorm van rente en dividenden verdubbelde van Zw.kr. 6,6 mrd tot Zw.kr. 11,3 mrd.
De devaluatie zal de structurele problemen in de Zweedse industrie niet verminderen. Deze worden weerspiegeld in subsidies, hoofdzakelijk aan ondernemingen die staatseigendom zijn en scheepswerven, welke gestegen zijn van Zw.kr. 2,4 mrd in 1976 tot Zw.kr. 10,1 mrd dit jaar.

Minister Feldt heeft de devaluatie gerechtvaardigd door tegenover de OESO-kostenschatting te stellen dat het noodzakelijk was een kostennadeel van 10 tot 15% ten opzichte van Zwedens voornaamste concurrent, de Bondsrepubliek Duitsland, te elimineren.
Dat is echter een gevaarlijk argument, omdat devaluatie daarmee tot een wapen tegen één bepaalde concurrent wordt gemaakt. Van daaruit is het een kleine stap naar een wereld vol devaluaties tegen concurrenten, die per saldo tot niets leiden.
Dat gevaar werd terstond duidelijk, omdat de 16% devaluatie de Finnmark deed devalueren met 6% nadat deze vlak daarvoor reeds met 4% in waarde was verminderd. Zwedens voornaamste handelspartners – Denemarken en Noorwegen – zijn over de devaluatie zeer verstoord. Deze twee landen worden door centrum-rechts geregeerd en deze kabinetten hebben hun beleid op binnenlands-economisch herstel en niet op devaluatie afgestemd.
Palme en Feldt hopen erop dat de devaluatie de Zweedse industrie zal stimuleren en dat dit zal leiden tot een export-expansie en herstel van de winsten. Dat zou, zo hoopt Stockholm, een herstructurering van de industrie vergemakkelijken en de noodzaak wegnemen niet-levensvatbare en onrendabele ondernemingen te steunen.
Palme heeft in tegenstelling tot president Mitterrand van Frankrijk verkozen uit eigen beweging tot devaluatie over te gaan en zich niet tot devaluatie te laten dwingen. Evenzo gokt Palme niet, zoals Mitterrand, op een grootscheeps werkgelegenheidsprogramma.
Stockholm wil „ongerechtvaardigde" prijsverhogingen beteugelen door een systeem van controles, doch de regering is niet van plan prijsstijgingen als gevolg van de devaluatie te voorkomen. Feldt aanvaardt dat de devaluatie de consumptie eind 1983 met 4% zal hebben verminderd. Dat zal slechts mogelijk zijn als de Zweedse vakbonden willen meewerken aan een vrijwillige inkomenspolitiek.

(Vor. ber. pag. 555 e.v. en pag. 609 e.v.-1982)

EQUATORIAAL GUINEE

VERLENGING AMBTSTERMIJN PRESIDENT OBIANG NGUEMA. NIEUWE GRONDWET BIJ REFERENDUM GOEDGEKEURD

Op 2 aug. keurde de opperste militaire raad (CMS) een verlenging van de ambtstermijn van president Teodoro Obiang Nguema Mbazogo, die sinds aug. 1979 aan de macht was (pag. 575/1-'79), met zeven jaar goed.
De CMS hechtte tevens zijn goedkeuring aan het ontwerp voor een nieuwe grondwet, waarover de bevolking zich in een referendum op 15 aug. mocht uitspreken. Op 26 aug. werd bekendgemaakt dat het grondwetsontwerp met 95,3% van de uitgebrachte stemmen was aanvaard.

De nieuwe, 157 artikelen tellende grondwet was opgesteld door een regeringscommissie met behulp van de Verenigde Naties.
De constitutie voorzag in algemene verkiezingen voor een president* met een ambtstermijn van 7 jaar en voor een Nationale Vergaderig met een mandaat van 5 jaar. Voorts werden vastgesteld de vorming van een staatsraad (met controlefunctie zoals goedkeuring van de kandidaten voor het presidentschap) en de instelling van een „nationale raad voor economische en sociale ontwikkeling" (met adviserende functie).
De grondwet bevatte garanties m.b.t. civiele vrijheden en fundamentele mensenrechten naast een bepaling over de doodstraf. Ambtenaren van de staat en personeel van essentiële openbare diensten kregen geen stakingsrecht. In het algemeen had het land volgens de constitutie een vrije markteconomie, al zouden bepaalde sleutelsectoren, zoals energie en omroep, voor de openbare sector gereserveerd blijven.

De nieuwe grondwet werd veroordeeld door diverse oppositionele ballingengroeperingen, die o.a. stelden dat de constitutie was ontworpen om de macht van de Fang-stam, „de clan van Mongomo", te wettigen. Daarbij werd erop gewezen dat in de officiële uitslag van het referendum het opkomstpercentage niet was vermeld. Volgens de Nationale Alliantie voor het Herstel van de Democratie (ARND) was de invoering van de nieuwe grondwet slechts een manoeuvre om buitenlandse hulp en kapitaal aan te trekken. De Democratische Beweging voor de Bevrijding van Equatoriaal Guinee (RDLGE), geleid door Manuel Ruben Ndongo, maakte aanvankelijk voorbehoud t.a.v. de aard van het referendum, maar hechtte later zijn goedkeuring aan de nieuwe grondwet. *(Le Monde, NZZ, KCA)*

* De volgende presidentsverkiezingen zouden pas over 7 jaar worden gehouden, waarbij Obiang Nguema zich voor een nieuwe ambtstermijn herkiesbaar kon stellen. Tot de bevoegdheden van de president behoorden het opperbevel over de strijdkrachten en de benoeming resp. het ontslag van ministers.

President Obiang Nguema.

Over de situatie in de voormalige Spaanse kolonie Equatoriaal Guinee onder president Teodoro Obiang Nguema (36) berichtte de *Volkskrant* (19-2) o.a.:

Scholen, ziekenhuizen en kerkdiensten functioneren weer, zij het gebrekkig. Spaanse middenstanders hebben een aantal winkels heropend en op sommige plantages wordt weer gewerkt.
Toch waart de geest van één van de bloedigste dictators, die Afrika ooit gekend heeft, Francisco Macias Nguema, nog altijd rond(...)
Rond 150.000 Equato-Guinezen zijn tijdens Macias' bewind gevlucht naar de buurlanden Gabon en Kameroen of Nigeria en Spanje. De meeste vluchtelingen zijn, ondanks talloze uitnodigingen van Obiang mee te komen helpen aan de wederopbouw van hun land, nog altijd niet teruggekeerd. De schrik zit hen nog in de benen en bovendien vertrouwen ze Obiang niet. Hij is immers een neef van Macias en heeft jarenlang onder hem gediend als onderminister van defensie.

Obiang heeft duidelijk moeite de zwarte bladzijde van de geschiedenis definitief om te slaan. Hij wordt door velen gezien als de vertegenwoordiger van het oude regime en is ook niet bij machte de tribale rivaliteit tussen de grootste op het vasteland wonende bevolkingsgroep de Fang en de eilandbewoners de Bubi's, te bezweren.
De tribale tegenstellingen zijn onder Macias, die een zuiver uit Fang bestaand edelras wilde creëren, zwangere Bubi-vrouwen liet ombrengen en Fang-mannen fokpremies gaf, scherp toegenomen. Dat Obiang, een Fang, zich in deze omstandigheden niet echt veilig voelt blijkt wel uit het feit dat hij zich geen inheemse maar een buitenlandse lijfwacht (Marokkanen) heeft aangeschaft.
Behalve een uiterst broze politieke situatie erfde Obiang ook een volledig verkommerde economie. De cacao-produktie, de voornaamste bron van inkomen, is van 40.000 ton in 1968 gedaald tot 5000 ton in 1979 en nu geleidelijk weer opgelopen tot 8000 ton. De gastarbeiders die de plantages bewerkten, voornamelijk Nigerianen, zijn tijdens Macias' bewind allemaal vertrokken.(...)
Spaanse politieke politieke adviseurs en zakenlieden hebben zich inmiddels weer gevestigd in Equatoriaal-Guinee.
Er zijn echter meer Westerse landen geïnteresseerd in het landje dat aan de Golf van Guinee ligt: de Golf waar voor de kust van de omringende landen Gabon, Kameroen en Nigeria olie is gevonden. De Franse oliemaatschappij Elf en de Spaanse Hispaniol, die in de regio werkzaam zijn, zullen hun onderzoeken uitbreiden naar de Equato-Guinese kust..."

(Vor. ber. pag. 520/1-1981)

MALI

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. WIJZIGINGEN GRONDWET. REORGANISATIE KABINET. MUTATIES IN PARTIJ. EERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 13 juni vonden verkiezingen plaats voor de 82 leden tellende Nationale Vergadering. Er was een eenheidslijst van 82 kandidaten van de Union démocratique du peuple malien (UDPM). Die lijst verwierf 3.443.704 stemmen of wel 99,82% van de uitgebrachte stemmen. Het aantal geregistreerde kiezers bedroeg 3.591.216 en 95,89% van hen nam aan de stemming deel.

In juni 1980 was een Nationale Vergadering voor 4 jaar gekozen (pag. 560/2-'79), maar die Nationale Vergadering had tijdens een buitengewone zitting van 1-28 sept. 1981 in een amendement op de grondwet van 1974 bepaald dat het mandaat van het parlement voortaan slechts drie jaar zou zijn. Andere toen goedgekeurde grondwetswijzigingen hielden in dat de president voor 6 jaar zou worden gekozen (i.p.v. 5) en dat hij een premier kon benoemen, ook al bleef de president de regering voorzitten.

Op 6 juli reorganiseerde president Moussa Traore het door hem geleide kabinet. De samenstelling werd:

Premier en minister van defensie – generaal Moussa Traore; staatsminister van bevoorrading – kolonel Amadou Baba Diarra*; staatsminister van economie en planning – Oumar Coulibaly*; energie en mijnbouw – Robert (Keble) N'Daw (industriële ontwikkeling en toerisme); transport en openbare werken – Mamadou Haidara*; planning – Ahmed Mohammed ag Hamani; financiën – Drissa Keita; staatsondernemingen – Bandiougou Bidia Doukoure*; plattelandsontwikkeling – Madi Diallo (veeteelt, waterstaat en bosbouw); landbouw – Fagnanama Kone (plattelandsontwikkeling); buitenlandse zaken en internationale samenwerking – Alioune Blondin Beye; onderwijs – luitenant-kolonel Sekou Ly; gezondheid en sociale zaken – Ngoulou Traore; sport, kunst en cultuur — Nijai Maiko; voorlichting en PTT – mevr. Gakou Fatou Niang; binnenlandse zaken – luitenant-kolonel Abderhamane Maiga*; arbeid en openbare diensten – Modibo Keita*; justitie – majoor Issa Ongoiba*. (* = nieuw)

Kolonel Diarra bleef plaatsvervangend secretaris-generaal van de UDPM en werd beschouwd als de op een de belangrijkste figuur in de regering. Ook Coulibaly was een hoge UDPM-functionaris.

President Traore zelf was tijdens een UDPM-congres op 23 -24 febr. herkozen als secretaris-generaal van de partij.

Komplot gemeld

Op 15 jan. 1981 was door reizigers uit Bamako, de hoofdstad van Mali, bericht dat een komplot van een aantal jonge onderofficieren van de gendarmerie enkele uren voor de uitvoering ervan in de nacht van 30 op 31 dec. 1980 was verijdeld. De samenzweerders zouden het regime omver hebben willen werpen en de militaire leiders hebben willen doden. Op één na waren alle betrokken gendarmes gearresteerd.

Op 10 maart 1981 begon voor het speciale staatsveiligheidshof te Bamako i.v.m. dit komplot een proces tegen 21 gendarmes en burgers. Op 14 maart 1981 werden drie gendarmes ter dood veroordeeld, van wie een, adjudant Abdoul Karim Sissoko die als de leider van het komplot werd aangeduid, bij verstek. Negen andere verdachten werden veroordeeld tot dwangarbeid of gevangenisstraffen, terwijl twee werden vrijgesproken. Op 17 maart 1981 werden nog vijf personen in deze zaak tot gevangenisstraffen veroordeeld.

Op 10 juli 1981 verleende president Moussa Traore clementie aan de docenten, leerlingen en studenten die betrokken waren geweest bij de boycotacties en stakingen van eind 1979/ begin 1980 (pag. 335/1-'80). *(Le Monde, The Times)*

(Vor. ber. pag. 544/1-1980)

MAURITIUS

LINKSE ALLIANTIE WINT ALLE ZETELS BIJ PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUW KABINET. REGERINGSCRISIS

Bij de op 11 juni gehouden parlementsverkiezingen verwierf de oppositie alle 62 zetels waarvoor kon worden gestemd. De 60 zetels van Mauritius werden gewonnen door een alliantie van de linkse Mouvement Militant Mauricien (MMM) en de kleinere, centrum-linkse Parti Socialiste Mauricien (PSM), die resp. 42 en 18 zetels verwierven, terwijl de twee voor het eilandje Rodrigues gereserveerde zetels werden gewonnen door de Organisation du Peuple Rodriguais (OPR), die verklaarde de MMM-PSM-alliantie te zullen steunen. De overige acht parlementszetels worden volgens de wet via een ingewikkeld systeem toegewezen aan de „beste verliezers"* om zo het etnisch evenwicht te bewaren.

Alle kandidaten van de door de Labour Party geleide Nationale Alliantie van regeringspartijen werden verslagen. Ook de 82-jarige Sir Seewoosagur Ramgoolam, reeds premier vóór de onafhankelijkheid (1968), verloor zijn zetel.

Zijn nederlaag was volgens de NZZ (15-6) voor een groot deel zijn eigen schuld en ten dele het gevolg van de economische moeilijkheden van het suikereiland (vooral werkloosheid en inflatie) en het gecompliceerde, etnisch-cultureel bepaalde kiesgedrag van de bewoners. „Zijn Parti Travailliste (PT of Labour Party) was verouderd, in facties opgesplitst en verlamd in zijn vermogen om te regeren, omdat die nog slechts via diverse en wisselende coalities aan de macht kon blijven. Een nog snel voor de verkiezingen opgesteld werkverschaffingsprogramma en de aankondiging van werklozensteun alsmede een slecht gevoerde lastercampagne tegen de MMM – met vervalste „Libische" documenten – konden het vonnis van de kiezers niet meer tegenhouden – ondanks zijn sterke verankering in de hindoeistische kastenmaatschappij, die alleen reeds de helft van de kiezers levert...

De trend had zich reeds in 1976 afgetekend, toen de MMM de sterkste partij werd, hoewel deze toen nog een zeer extreme politiek huldigde. De Mouvement was in 1969 gesticht, geïnspireerd door de Parijse mei 1968, waaraan zijn thans 37-jarige secretaris-generaal Paul Bérenger actief had meegedaan. Zij was tijdelijk een heterogene verzameling van neo-marxistische richtingen en activisten. In 1972 zaten haar leiders onder de uitzonderingstoestand in de gevangenis, omdat zij eind 1971 een havenstaking hadden georganiseerd. In de alliantie met de PSM van de vroegere leraar Harish Boodhoo zag de MMM zich tot matiging genoodzaakt en tot een voor de kiezers vriendelijker pragmatisme. De PSM, een afgescheiden groep van de PT, bezorgde de Mouvement, die tot dan toe vooral op de stedelijke Creoolse bevolking kon rekenen, de hindoekiezers van het platteland.(...)

De bevolking (ca. 1 mln) bestaat voor 68% uit Indiërs (van wie 16% mohammedanen en 52% hindoes) en slechts voor 29% uit Creolen en blanken alsmede voor 3% uit Chinezen..."

In haar verkiezingscampagne beloofde de MMM Mauritius de status van een republiek binnen het Gemenebest te geven, een echte niet-gebonden politiek te voeren en de sterke banden van het eiland met Zuid-Afrika losser te maken. Voorts werd de nationalisatie van de beide grote suikermaatschappijen, van de luchtvaarmaatschappij Air Mauritius en van de transportsector verlangd, terwijl ook een staatsparticipatie in de belangrijkste hotels op het programma stond. Voorts zou de werkloosheid – 60.000 van de 320.000 werknemers – worden bestreden.

De MMM zegde toe Port Louis te zullen sluiten voor alle oorlogsschepen, behalve die van aan de Indische Oceaan grenzende staten. Voorts zou worden aangedrongen – zonodig via het Internationale Gerechtshof – op het herstel van de souvereiniteit van Mauritius over het eiland Diego Garcia – dat in 1965 aan Engeland was afgestaan – en de sluiting van de belangrijke Amerikaanse basis op dat eiland.

Nieuw kabinet

Op 15 juni werd het nieuwe, 20 leden tellende coalitiekabinet van MMM, PSM en OPR beëdigd. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier en minister van binnenlandse zaken – Aneerood Jugnauth (MMM); vice-premier en minister van voorlichting en coöperaties – Harish Boodhoo (PSM); financiën en economische zaken – Paul Bérenger (MMM); handel, industrie, prijzen en consumentenbelangen – Kader Byayat (MMM); buitenlandse zaken, toerisme en emigratie – Jean-Claude de l'Estrac (MMM); landbouw, visserij en natuurlijke rijkdommen – Kishore Deerpalsingh (PSM); onderwijs – Ramduth Jaddo (MMM); gezondheid – Jocelyn Seenyen (PSM); energie en verbindingen – Swaley Kaerpt Kasenally (MMM); justitie, vrouwen- en gezinszaken – mevr. Shirin Aumeeruddy-Cziffra (MMM); planning en ontwikkeling – Kailash Ruhee (PSM); sociale zaken en nationale solidariteit – Cassam Uteem (MMM); arbeid – Rohit Beedassy (PSM); betrekkingen met de sociale partners – Jayan Cutta Ree (MMM); huisvesting, land en milieu – Krishna Baligadoo (MMM); regionaal bestuur – Premduth Coonjoo (MMM); aangelegenheden van het eiland Rodriguez – Serge Clair (OPR); kunst, cultuur en recreatie – Rama Poonoosamy (MMM); jeugd en sport – Diwakar Bundhun (MMM); staatsminister van financiën en begroting – Vishnu Lutchmeenaraidoo (MMM).

Aneerood Jugnauth, geboren in 1930 in een plantersgezin van Indische hindoes, studeerde rechten in Londen en opende in 1955 te Port-Louis een advocatenkantoor. In 1963 ging hij als lid van het Independent Forward Bloc in de politiek. Hij was vervolgens korte tijd minister van arbeid in een coalitiekabinet onder Sir Seewoosagur Ramgoolam, maar brak met hem in 1967. In 1971 sloot hij zich bij de MMM aan, waarvan hij in 1974 voorzitter werd.

Regeringscrisis

Op 19 okt. diende Paul Bérenger zijn ontslag als minister van financiën in bij de gouverneur-generaal, Sir Dayendranath Burrenchobay. De redenen van dit besluit werden toen niet bekendgemaakt, maar in commentaren werd gewezen op conflicten tussen de coalitiepartners MMM en PSM over de toekomstige economische koers en over een nieuwe TV- en radiowet.

Na een reeks besprekingen met vertegenwoordigers van het IMF en de Wereldbank had Bérenger een reeks bezuinigingsmaatregelen voorgesteld die vooral ten doel hadden een devaluatie van de roepie te voorkomen. Hij zou o.a. een verhoging van de rijst- en meelprijs hebben voorgesteld, wat zelfs binnen de MMM slecht zou zijn gevallen.

Op 21 okt. verklaarde Bérenger zich bereid opnieuw tot de regering toe te treden, mits „deze is gereorganiseerd, bepaalde zaken veranderen en als een homogene, oprecht en moedige regering optreedt". Dezelfde dag maakte MMM-premier Aneerood Jugnauth in een TV-uitzending persoonlijk de beëindiging van de samenwerking met de PSM bekend. Hij kondigde de vorming van een nieuwe regering van MMM en OPR aan. *(Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, The Economist)*

(Vor. ber. pag. 125/1 e.v. en pag. 5-1977)

* Op 29 juni wees het hooggerechtshof vier van die zetels toe: twee aan de Parti Mauricien Social-Démocrate (PMSD) o.l.v. Gaëtan Duval en twee aan leden van de Labour Party.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SOCIALISTEN WINNEN IN SPANJE

Op 28 oktober konden 26.651.794 stemgerechtigde Spanjaarden naar de stembus gaan om 350 leden voor het Congres (Spaanse Tweede Kamer) en 208 leden voor de Senaat (Spaanse Eerste Kamer) te kiezen. Het waren vervroegde verkiezingen.
Op verzoek van premier Leopoldo Calvo Sotelo y Bustelo had koning Juan Carlos op 27 augustus het parlement (de Cortes) ontbonden en verkiezingen uitgeschreven voor 28 oktober.
Bij de aankondiging van de ontbinding van het parlement had premier Calvo Sotelo in een TV-toespraak gezegd dat de regeringspartij UCD, de Unie van het Democratisch Centrum, door interne zwakte niet langer in staat was het land te regeren (zie voor afbrokkeling UCD pag. 513). Zonder voortijdige ontbinding van de Cortes hadden de parlementsverkiezingen in maart 1983 moeten plaatsvinden.
Het was de derde keer sinds Franco's dood in 1975 dat de Spanjaarden naar de stembus gingen. Eerder was dat het geval in 1977 en 1979. De centrumrechtse UCD, Union de Centro Democratico, had sinds 1977 geregeerd.

Verkiezingsuitslagen. Zetelverdeling Congres en Senaat

Zoals de opiniepeilingen al hadden voorspeld werden de socialisten onder leiding van Felipe Gonzalez Marquez bij de verkiezingen de grote winnaar en verloor rechts na meer dan 40 jaar de macht in Spanje. De tweede grote winnaar was de rechtse Volksalliantie van Manuel Fraga Iribarne, die conservatief Spanje vertegenwoordigde. De grote verliezer was de in vijf partijen uiteengevallen UCD.
Kort samengevat was er het volgende gebeurd: het centrum was verdwenen en zowel links als rechts hadden gewonnen.
De socialisten behaalden met 201 zetels in het 305 leden tellende Congres de absolute meerderheid.
Op 29 oktober schreef het dagblad *El Pais* dat de socialistische overwinning kon worden verklaard door het feit dat een groot deel van het volk „de verdediging van de vrijheden en de noodzakelijke omvorming van de franquistische staat heeft geïdentificeerd met het programma van de PSOE".

Op de PSOE werd 46,07% van de stemmen uitgebracht, op de AP 25,35%, de CiU 3,73%, de UCD 7,26%, de PCE 3,87% en op het CDS 2,89%. De extreem-rechtse groepering Spaanse Solidariteit, waarvan de wegens zijn betrokkenheid bij de coup van 23 febr. 1981 tot dertig jaar veroordeelde lt.-kol. Tejero de leider was, kreeg de steun van 25.022 Spanjaarden, 0,1% van de stemmen. De extreem-rechtse partij Fuerza Nueva van Blas Piñar verloor haar enige zetel in het parlement. Op de partij werd 0,4% van de stemmen uitgebracht.
De opkomst was 79,57%.

In de Senaat kreeg de PSOE 134 zetels, de Volksalliantie 54, de UCD 4 en de PNV 7 zetels. De overige 9 zetels werden onder andere partijen verdeeld.

Verkiezingscampagne. Deelnemende partijen en hun partijprogramma's

Bij de verkiezingsstrijd speelden vier onderwerpen een belangrijke rol. Ten eerste de werkloosheid: er waren 2 mln Spanjaarden werkloos, 16% van de beroepsbevolking. Ten tweede de houding ten opzichte van de militairen van wie een constante dreiging van staatsgrepen uitging. Zo werden op 2 oktober drie officieren gearresteerd op de beschuldiging dat zij een staatsgreep wilden plegen aan de vooravond van de verkiezingen (zie een volgende aflevering). Ten derde het NAVO-lidmaatschap: Spanje was sinds 31 mei 1982, toen de ratificatie van het Verdrag van Washington in het Spaanse staatsblad verscheen, formeel lid van de NAVO, maar moest nog met de NAVO onderhandelen over de integratie in diens politieke en militaire structuur. En tenslotte de bureaucratie: er bestond in Spanje een bureaucratisch, slecht functionerend, corrupt staatsapparaat.

Het verkiezingsprogramma van de PSOE werd gekenmerkt door gematigdheid, terwijl de leus was „por el cambio" (voor de verandering).

Ter bestrijding van de werkloosheid wilde de PSOE 800.000 nieuwe banen creëren in vier jaar. Hiervoor mocht in de ogen van de socialisten het begrotingstekort en de inflatie nog wel iets toenemen. Verder wilde de partij de militairen harder aanpakken omdat zij vond dat de vroegere politiek van verzoening door het doen van concessies niet had gewerkt. De PSOE streefde naar een wederzijds respect tussen burgerlijke en militaire autoriteiten.

Wat betreft de NAVO zei PSOE-leider Gonzalez in een interview: „Mijn opinie is dat Spanje niet in de NAVO hoort. Wat wij gaan doen is het integratieproces afremmen en vervolgens de situatie bestuderen waarin zich de toetreding heeft voltrokken, of liever gezegd dat deel van het toetredingsproces dat zich tot dusver heeft afgespeeld. Vervolgens moeten wij het geschikte moment uitzoeken, wat nog niet vast ligt om een referendum uit te schrijven over de vraag of we binnen de NAVO moeten blijven of uit moeten treden."

De socialist Felipe Gonzalez Marquez, wiens partij volgens de opiniepeilingen de verkiezingen van 28 oktober zou gaan winnen, brengt op de verkiezingsdag zijn stem uit. De socialisten behaalden met 201 van de 350 zetels in het Congres vervolgens een ruime meerderheid.

Weekblad 51ste jaargang No. 2663, pag. 33503-33534

De zetelverdeling in het Congres was als volgt:

	1982	juli 1982 einde laatste sessie	1979
Spaanse Soc. Arb. Partij (PSOE)	201	118	121
Volksalliantie (AP)	105	13	9
Overeenstemming en Eenheid (Catal.) (CiU)	12	8	8
Unie van het Dem. Centrum (UCD)	11	149	168
Bask. Nationalist. Partij Partij (PNV)	8	7	7
Comm. Partij van Spanje (PCE)	5	21	23
UCD-AP (Bask. Coalitiepartij)	2	—	—
Dem. en Soc. Centrum (CDS)	2	—	—
Herri Batasuna (HB)	2	3	3
Euskadiko Eskerra (EE)	1	—	—
Esquerra Republicana Catalana (ERC)	1	—	—
Soc. Partij van Andalusië	—	7	5
Overige	—	24	6

In verband met die NAVO-kwestie zou dan het gesprek met Londen over Gibraltar worden heropend. Het was voor de socialisten onvoorstelbaar om NAVO-bondgenoot te zijn van een land dat tegen eeuwenoude Spaanse eisen in weigerde een kolonie op Spaans grondgebied op te geven.
De PSOE was bereid om de sinds 1968 gesloten grens tussen Gibraltar en Spanje weer te openen (maar niet zonder tegenprestaties), wilde meer intensieve menselijke en politieke contacten met de bewoners van de Rots openen en hun een autonomiestatuut binnen de Spaanse staat aanbieden.
Verder wilde Gonzales opnieuw gaan onderhandelen over de Amerikaanse bases in Spanje.
Wat de bureaucratie betreft wilde Felipe Gonzalez het vertrouwen in het staatsapparaat herstellen, waar vriendjespolitiek en corruptie nog lang niet uitgebannen verschijnselen waren. Ook wilde hij een stevige aanpak van de belastingfraude.
Hoop, eerlijkheid, solidariteit, verantwoordelijkheid, plezier in het werk: dat waren de eigenschappen die Gonzalez weer terug wilde brengen in de Spaanse samenleving. Hij schonk in zijn campagne erg veel aandacht aan de „ethische impuls" die van een socialistische regering zou moeten uitgaan. Rechts „heeft de schoonheid, de kwaliteit van ons leven vernietigd", zei hij op 26 oktober. Moralisering, Gonzalez' verzamelwoord voor genoemde eigenschappen, was na modernisering het sleutelwoord van zijn campagne.
Abortus wilden de socialisten uit de strafrechtelijke sfeer tillen en onderbreking van de zwangerschap onder bepaalde omstandigheden toestaan: b.v. als het leven van de vrouw gevaar liep of in geval van verkrachting.
Zuiver socialistische pretenties waren voor de socialisten voor het moment van minder zorg. Of zoals Felipe Gonzalez het formuleerde: „Ik ben tevreden als we nu een bourgeoishervorming doorvoeren, waardoor de democratie gestabiliseerd wordt, en mijn kinderen later een echt socialistisch programma kunnen realiseren."
Slechts één nationalisatie wilde Felipe doorvoeren, die van het hoogspanningsnet. Doel was meer greep te krijgen op de regionale elektriciteitsbedrijven, die in particuliere handen waren.
Andere veranderingen die de socialisten wilden doorvoeren lagen op het gebied van de kernenergie. Er zouden niet meer kerncentrales komen dan de tien die op dat moment al in werking of in aanbouw waren.

Felipe Gonzalez was ook tegen de plaatsing van kernwapens in Spanje. De socialisten lieten weten bereid te zijn het non-proliferatieverdrag te ondertekenen, hoewel het volgens hen zinloos was zo'n verdrag, om geen atoomwapens te vervaardigen of te bezitten, te ondertekenen als zich op Spaans grondgebied atoomwapens bevonden waarover Madrid geen enkele controle had. Men nam in Spanje aan dat er zich op Gibraltar atoomwapens bevonden.
Wat het buitenlands beleid betreft zei Gonzalez: „Wij zullen sterker aandringen op onze plaats in Europa. En een groter evenwicht in onze buitenlandse politiek zoeken met een duidelijke verschuiving van het zwaartepunt in de richting van Latijns-Amerika, het Middellandse-Zeegebied en de Arabische wereld." Toetreding tot de EG was, zo zei Gonzalez, „een prioriteit, maar geen obsessie".

De Alianza Popular, de Volksalliantie, van Manuel Fraga Iribarne, die vroeger minister onder Franco was, zei ook de werkloosheid te zullen bestrijden. Verder wilde zij één van de weinige nationalisaties van het Franco-bewind, het ziekenfonds voor werknemers, weer gedeeltelijk ongedaan maken. De conservatieven zeiden dat zij het begrotingstekort zouden verminderen en de belastingdruk zouden verlagen.
Fraga legde in zijn campagne grote nadruk op zijn voorstel om mensen met de laagste inkomens, *f* 18.000 per jaar of minder, voortaan helemaal geen belastingbiljet meer toe te sturen.
De AP wilde de erfenis- en vermogensbelasting geheel afschaffen en hoge inkomens niet meer aan een stijgende fiscale druk onderwerpen.
De AP wilde verder alle schoolverla-

Manuel Fraga Iribarne, de leider van de conservatieve Volksalliantie, brengt zijn stem uit bij de verkiezingen van 28 oktober.

ters eerst drie jaar als leerling tegen half loon laten werken voor ze mochten solliciteren. De partij vond abortus een misdaad, schreef „familie" in haar programma steeds met een hoofdletter en verweet de voorbereiders van de recent ontdekte staatsgreep slechts „een vergissing". Het NAVO-lidmaatschap achtte de partij van essentieel belang voor Spanjes toekomst. De partij wilde een einde maken aan het feit dat Spanje één van de weinige Westerse landen was die de staat Israël niet erkende.

Bij de versplinterde UCD gold de familie nog steeds als hoeksteen van de samenleving. Zij was tegen verandering maar voor een „waardige" vooruitgang, tegen abortus en voor de veiligheid van de burger. Lijsttrekker van de partij van Landelino Lavilla, die op 13 juli als partijvoorzitter werd aanvaard als opvolger van Calvo Sotelo (pag. 515).
Het op 31 juli uit de UCD gestapte Democratisch en Sociaal Centrum (CDS) van oud-premier Adolfo Suarez Gonzalez (pag. 513) was nog niet bijster kapitaalkrachtig, zodat van een grote verkiezingscampagne geen sprake was. De organisatie moest nog helemaal van de grond komen.
Binnen de communistische partij (PCE) bestonden grote interne tegenstellingen die te herleiden waren tot ideologische meningsverschillen en verzet tegen de vergrijsde partijleiding. PCE-leider Santiago Carillo zei dat alleen zijn partij echte verandering bood, en dat het programma van de socialisten „niet socialistisch en nauwelijks nog sociaal-democratisch" te noemen was.

Ander partijen die een rol speelden in de verkiezingscampagne waren onder meer de pas opgerichte Spaanse Solidariteit van luitenant-kolonel Antonio Tejero Molina, de extreem-rechtse Fuerza Nueva van Blas Piñar en een aantal regionale partijen.
Op 14 oktober had een rechtbank in Madrid de uitspraak van een verkiezingscommissie herroepen dat Tejero niet kandidaat kon staan. De verkiezingscommissie had besloten dat Tejero, die op 3 juni tot dertig jaar gevangenisstraf was veroordeeld wegens zijn aandeel in de coup van 23 febr. 1981 (zie een volgende aflevering), geen kandidaat voor de verkiezingen kon zijn omdat hij officieel nog militair was. De Spaanse grondwet staat niet toe dat een militair parlementslid wordt. De rechtbank herriep de beslissing omdat Tejero ontslag uit militaire dienst had aangevraagd. Tejero was op 3 sept. tot voorzitter van de uiterst rechtse Solidaridad Española gekozen. De statuten van de partij waren op 18 aug. gedeponeerd.

De eveneens extreem-rechtse Fuerza Nueva (Nieuwe Kracht) zag het liefst de Franco-tijd weer terugkeren. Volgens de aanhangers van deze partij had de invoering van de democratie na de dood van Franco alleen maar ellende met zich gebracht: terrorisme, abortus, echtscheiding, werkloosheid, sociale onrust, belediging van het leger en de Guardia Civil, en dreigende opsplitsing van Spanje door de autonomiewetten. De Fuerza Nueva wilde terug naar de oude waarden: God, vaderland, rechtvaardigheid en een verenigd Spanje waar orde bestond.

De regionale partijen hielden zich vooral met de problemen in hun eigen regio bezig.
Eén van die problemen was de afscheiding van Spanje van Spaans Baskenland waarvoor de ETA streed. Herri Batasuna was de radicale, politieke vertegenwoordiging van de militaire vleugel van de ETA, terwijl Euskadiko Eskerra de meer gematigde vertegenwoordiging van ETA's politiek-militaire vleugel was. Euskadiko Eskerra veroordeelde sinds kort het politieke geweld wegens zijn averechtse uitwerking.

Op 24 sept. riepen de Spaanse bisschoppen op niet te stemmen op een partij die echtscheiding en abortus goedkeurde. De oproep van het Spaanse episcopaat werd beschouwd als een uitnodiging niet op de socialisten te stemmen.
De rechtse krant *El Alcazar* bracht de oproep onder de kop „katholieken kunnen niet voor socialisme of communisme stemmen", maar het blad *El Pais* merkte op dat de bisschoppen ook opriepen tot een eerlijke verdeling van de beschikbare middelen en tot rechtvaardigheid. Kerkelijke bronnen merkten op dat de katholieke hiërarchie zich in het verleden feller tegen links had gekeerd.

Een op 26 okt. gepland televisiedebat, waaraan de leiders van de vijf belangrijkste partijen zouden deelnemen en dat het sluitstuk van de verkiezingscampagne moest worden, werd afgelast wegens bepaalde voorwaarden die Felipe Gonzalez had gesteld. Vervolgens verweten de andere partijen dat Gonzalez een confrontatie uit de weg gingen door voorwaarden te stellen die door Manuel Fraga Iribarne, Santiago Carillo, Landelino Lavilla en Adolfo Suarez niet geaccepteerd konden worden.
Op 27 oktober zeiden de leiders van de zeven belangrijkste politieke partijen die aan de verkiezingen meededen in een gesprek met koning Juan Carlos, dat zij de uitslag van de verkiezingen van 28 oktober zouden respecteren en zouden beschouwen als de wens van het Spaanse volk.
Juan Carlos had de zeven op het paleis uitgenodigd om hun te vertellen dat hij zich nauw verbonden voelde met de Spaanse grondwet, het parlementaire systeem en het politieke pluralisme, en dat eventueel verzet tegen de winnaar van de verkiezingen ook verzet tegen hem zou betekenen.
Na afloop betuigden de zeven politieke leiders hun trouw aan de Spaanse democratie. Zij beloofden ook hun trouw aan de zittende regering in de weken tot de installatie van een nieuwe regering, om zo een eventueel gevoel van een machtsvacuüm te voorkomen.
De zeven die bij de koning aanwezig waren, waren: Felipe Gonzalez (PSOE), Manuel Fraga (AP), Landelino Lavilla (UCD), Adolfo Suarez (CDS), Santiago Carrillo (PCE), Miguel Roca (CiU) en Javier Arzallus (PNV).
Op 28 oktober werden al de ongeveer 130.000 leden van de veiligheidstroepen en 10.000 soldaten van het leger in de hoogste staat van paraatheid gebracht om een ordelijk verloop van de verkiezingen te verzekeren.
Afgezien van een paar (valse) bommeldingen verliep de verkiezingsdag echter rustig.

Biografie Felipe Gonzalez Marquez

Felipe Gonzalez werd in 1942 in Sevilla geboren. Als enige van de vier kinderen uit het gezin gaat hij naar de universiteit om rechten te studeren. Hij raakt bevriend met Alfonso Guerra, nu de tweede man en de grote organisator in de partij, die toen een klein groepje socialisten om zich heen had verzameld.
In 1962 wordt hij lid van de toen nog illegale socialistische jeugdbeweging.
Na zijn rechtenstudie vertrekt hij in 1965 naar Leuven om economie te studeren. Hij komt daar in aanraking met de Franse socioloog Alain Tourraine, die toen net naam had gemaakt met zijn studie „Sociologie van de actie". In Leuven kon hij het maar zes maanden uithouden. „Na een paar maanden daar," aldus Gonzalez in een vraaggesprek, „voelde ik me ontworteld en gefrustreerd omdat ik vier jaar zou moeten geven om een graad in de economie te behalen. Ik voelde me nutteloos omdat ik zag wat ik hier zou kunnen doen. En dan die loodgrijze hemel..."
Hij keerde terug naar Sevilla en ontmoet er weer oude studiegenoten zoals Guerra en Luis Yanes, met wie hij Tourraines ideeën in de praktijk brengt: ze zijn actief in de illegale vakbonden en helpen stakingen organiseren. Als afgestudeerd advocaat behartigt Felipe voornamelijk de belangen van ontslagen en uitgesloten arbeiders.
Eind jaren zestig treedt hij toe tot de clandestiene PSOE, die tot dan nog vanuit het buitenland wordt geleid door het in ballingschap levende vooroorlogse kader. De „jonge Turken" zoals Gonzalez en Guerra richten zich vooral op de binnenlandse Spaanse structuur en de opbouw van de partij.

Dat gebeurt met name vanuit Gonzalez' geboortestad Sevilla, van waaruit hij onder zijn verzetsnaam Isidoro eerst Andalusië en vervolgens de rest van Spanje afreist.
Die binnenlandse activiteiten leiden in 1972 tot een scheuring in de PSOE. De fel anti-communistische „historicos" in ballingschap stuiten op de nieuwlichters in Spanje zelf, die in hun verzet tegen de dictatuur van Franco geen vrees meer hebben voor de communistische partij van Santiago Carrillo.
Op het 26ste partijcongres van de PSOE op 13 okt. 1974 in de Parijse voorstad Suresnes wordt Felipe Gonzalez gekozen tot secretaris-generaal van de partij. Samen met Enriquo Mugica Herzog, Guerra en internationaal-secretaris Yanes trekt hij de PSOE uit het politieke isolement.
Een van de pleitbezorgers voor Isidoro was de voormalige Westduitse bondskanselier Willy Brandt, die hem als de man met de juiste instelling beschouwde om de PSOE het post-Franco-tijdperk binnen te leiden. Ook in de jaren daarna zijn de relaties tussen de PSOE en de Westduitse SPD buitengewoon goed geweest. De SPD heeft haar Spaanse zusterpartij aanzienlijke financiële hulp gegeven.
Onder leiding van Gonzalez gaan de Spaanse socialisten in 1977, anderhalf jaar na Franco's dood, de verkiezingen in. En met succes: de partij krijgt 118 van de 350 zetels en wordt de voornaamste oppositiepartij tegen de regering van Adolfo Suarez.
In de verkiezingen van 1979 blijft de verwachte winst van PSOE echter uit. De partij wordt opnieuw tweede achter Suarez' Unie van het Democratisch Centrum (UCD), die de kiezers heeft gewaarschuwd voor het marxisme binnen de PSOE.
Na deze uitslag, die als een nederlaag voor de socialisten wordt beschouwd, komt het tot een botsing tussen de marxisten en de gematigden. Gonzalez verrast iedereen door op het partijcongres in mei 1979 af te treden uit protest tegen de verwijzing naar marxisme-leninisme in de statuten.
Het blijkt een slimme tactische zet. Zes maanden later is de verwijzing uit de statuten verdwenen en wordt Gonzalez met een overweldigende meerderheid herkozen als partijleider. De PSOE slaat een gematigde weg in. De roos blijft in de vuist, maar de Internationale wordt niet meer gezongen. In plaats daarvan klinkt de door Beethoven getoonzette „Ode aan de vreugde" van Schiller op partijbijeenkomsten.
Tegenover de UCD-regering neemt Gonzalez een gedogende rol aan. De PSOE wordt regelmatig bij de voorbereiding van wetsvoorstellen betrokken. Gonzalez heeft op kritiek hierop wel geantwoord dat die steun nodig was voor het behoud van de breekbare Spaanse democratie en dat socialistische idealen er soms voor moeten wijken.

Reacties op verkiezingsoverwinning socialisten

Op 29 oktober feliciteerden het ministerie van buitenlandse zaken en het Witte Huis in de VS en het Kremlin in de Sowjet-Unie Felipe Gonzalez met zijn verkiezingsoverwinning.
„Het Spaanse volk kan trots zijn op de wijze waarop het democratische proces heeft gewerkt," zei Witte Huis-woordvoerder Larry Speakes. State Department-woordvoerder John Hughes noemde het „voorbarig" om te spreken over de gevolgen van Gonzalez' overwinning voor de NAVO.
Het Sowjet-persbureau *Tass* noemde de socialische winst voor alles een verpletterende nederlaag voor extreemrechts in Spanje. In een commentaar uit Madrid schreef *Tass* dat „niet één van de fascistische organisaties erin is geslaagd zetels voor zichzelf te verwerven in de Cortes". *Tass* ging niet in op de gevolgen voor de NAVO. Het verlies van de communisten werd geweten aan de richting waarin de poltiek van deze partij zich had bewogen.
In Brussel verklaarden EG-functionarissen dat de socialistische zege in Spanje weinig zou uitmaken voor het onderhandelingsproces over Spanjes toetreding tot de gemeenschap.
In Brussel werd opgemerkt dat de Spaanse socialisten pro-EG zijn maar dat de Franse bezwaren tegen Spaanse toetreding niet zullen verminderen.

De Franse president Mitterrand feliciteerde de Spaanse socialisten met hun overweldigende verkiezingszege maar repte met geen woord over de EG-lidmaatschapskwestie. Dat deed wel de Franse premier Mauroy die ervoor pleitte dat Parijs de Spaanse toetreding positief bejegent.

In Athene verklaarde de socialistische premie Papandreou dat de Spaanse verkiezingsuitslag de „socialistische triomf in Zuid-Europa heeft bevestigd".
Joop den Uyl, in zijn functie van voorzitter van de Unie van Socialistische Partijen in de EG, verklaarde dat het verloop van de verkiezingen en de uitslag een grote overwinning voor de democratie opleveren. Het hele Spaanse volk heeft zich gekeerd tegen degenen die met het spookbeeld van een staatsgreep hebben gemanipuleerd om de kiezers ervan te weerhouden voor verandering te kiezen, zo zei Den Uyl.

Op 30 okt. zeiden vooraanstaande Spaanse bankiers en werkgevers dat zij zouden samenwerken met de komende socialistische regering. De voorzitter van de confederatie van werkgevers, Carlos Ferrer, zei dat zijn organisatie „volledig openstaat voor dialoog en constructieve samenwerking" met de socialisten. Hij en andere leiders van de confederatie feliciteerden de PSOE met de absolute meerderheid die zij bij de verkiezingen had behaald.
De voorzitter van de associatie van Spaanse banken zei dat de banken respect hadden voor de wens van het volk en zouden samenwerken met de komende regering-Gonzalez.
De uitspraken van de werkgevers en bankiers kwamen nadat Gonzalez in de verkiezingsnacht een oproep had gedaan aan alle sectoren van de Spaanse samenleving om hun steun te verlenen aan „het gemeenschappelijke doel om de democratie in Spanje definitief te consolideren".

WEST-EUROPA

NEDERLAND

VAN AGT EN TERLOUW ZIEN AF VAN FRACTIEVOORZITTERSCHAP BIJ CDA EN D'66. LUBBERS EN BRINKHORST DOEN FORMATIEWERK

Op 8 sept. zijn in Nederland verkiezingen gehouden voor de Tweede Kamer (pag. 593 e.v.). De fracties in hun nieuwe samenstelling zijn op 9 sept. voor de eerste maal bijeen gekomen.
Het bleek bij die gelegenheid, dat zowel CDA-voorman Van Agt als zijn D'66-collega Terlouw, lijstaanvoerders van hun partijen bij de TK-verkiezingen, ervan afzagen het fractievoorzitterschap in de Tweede Kamer op zich te nemen.
Bij het CDA werd Lubbers „op uitdrukkelijk voorstel" van Van Agt gekozen tot fractievoorzitter en namens zijn partij als onderhandelaar bij de kabinetsformatie. D'66 belastte Brinkhorst met die taken.
Van Agt en Terlouw besloten wel „gewoon" lid van hun fractie te blijven.

Van Agt en Terlouw gaven als verklaring voor hun stap dat ze het te druk hebben met hun werk in het kabinet om het leiden van de fractie en het onderhandelen er bij te doen. Van Agt is (demissionair) minister-president en minister van buitenlandse zaken. Terlouw is (eveneens demissionair) vice-premier en minister van economische zaken.
„Ik heb de afgelopen maanden een meer dan volledige dagtaak gehad als minister-president en minister van buitenlandse zaken. Ik weet zelf hoeveel het van iemand vergt fractievoorzitter te zijn èn onderhandelaar: een volle dagtaak of meer," zei Van Agt. „Ik ben tot de slotsom gekomen dat het onmogelijk is dat allemaal bij elkaar te vervullen. En omdat de formatie waarschijnlijk langer zal duren dan twee weken, is het beter iemand daarvoor in te zetten die zich er helemaal aan kan wijden."
Van Agt weigerde in te gaan op de redenering dat het hem politiek beter zou uitkomen als hij zich niet direct met de onderhandelingen zou bemoeien. Op de achtergrond blijft hij er als eerste ministerkandidaat wel bij betrokken, daarover zijn afspraken gemaakt met Lubbers. Brinkhorst sloot niet uit dat bij Terlouws beslissing ook het feit een rol heeft gespeeld dat Terlouw niet overliep van enthousiasme om weer met de hoofdrolspelers van de formatie van vorig jaar aan tafel te zitten.
Omdat het ongebruikelijk is dat een lijstaanvoerder na de verkiezingen al meteen bij het begin van de kabinetsformatie terugtreedt als fractievoorzitter en onderhandelaar, baarden Van Agt en Terlouw nogal opzien met hun stap. Bij de CDA-fractie sloeg Van Agts besluit in als een bom. Zelfs vooraanstaande fractieleden wisten tot kort voor het begin van de fractievergadering niets van Van Agts beslissing. Er werden hier en daar ook wel bezwaren gehoord. Daarbij werd gewezen op het feit dat Van Agt, door lijsttrekker te zijn bij de verkiezingen, bij de kiezer de verwachting heeft gewekt dat hij ook de nieuwe fractie in de kabinetsformatie zou leiden.
Ook de D'66-fractie werd verrast door Terlouws besluit. Brinkhorst verklaarde desgevraagd dat het puur toeval was dat beide partijleiders tot het zelfde besluit waren gekomen. Er was geen

sprake van „onderling afgestemde gedragingen," zei hij.
Volgens Van Agt is met zijn besluit een eventueel informateurschap niet uitgesloten. „Voorzover mijn oog reikt, nemen de taken die mij eventueel door het staatshoofd kunnen worden toebedeeld, aanmerkelijk minder tijd dan fractievoorzitter/onderhandelaar," zei hij. Lubbers verklaarde dat zijn werk als fractieleider en onderhandelaar niet betekent dat hij geen kandidaat is voor een ministerspost.
PvdA-leider Den Uyl zei over het terugtreden van Van Agt en Terlouw: „Het zou iets kunnen uitmaken voor de formatie. We moeten de betekenis ervan niet overschatten. Maar het zijn ontwikkelingen, die ertoe zouden kunnen leiden dat we wat meer op één lijn komen." (Het Parool)

KABINETSFORMATIE. ADVIEZEN FRACTIEVOORZITTERS IN TWEEDE KAMER AAN KONINGIN

Zoals te doen gebruikelijk heeft op de verkiezingsdag de minister-president van het zittende kabinet – Van Agt – bij de koningin het ontslag van zijn kabinet ingediend. Op de dag na de verkiezingen – 9 sept. – is het mechanisme van de kabinetsformatie door de koningin in beweging gezet.
In de middag van 9 sept. ontving koningin Beatrix achtereenvolgens de heren dr. T. M. L. N. Thurlings, voorzitter van de Eerste Kamer, dr. D. Dolman, voorzitter van de Tweede Kamer, en mr. W. Scholten, vice-president van de Raad van State.
In de avond van de negende sept. ontving de koningin achtereenvolgens de TK-fractievoorzitters drs. J. M. den Uyl (PvdA), drs. R. F. M. Lubbers (CDA), drs. E. H. T. M. Nijpels (VVD) en mr. L. J. Brinkhorst (D'66).
In de loop van de tiende sept. sprak de koningin achtereenvolgens met de heer A. G. van der Spek (PSP), ir. H. van Rossum (SGP), mevr. mr. I. Brouwer (CPN), mevr. drs. M. B. C. Beckers-de Bruijn (PPR), de heer M. Leerling (RPF) en drs. J. G. H. Janmaat (CP), de heer G. J. Schutte (GPV) en mevr. C. Ubels-Veen (EVP).
Van de adviezen, die genoemde personen aan de koningin hebben uitgebracht, worden die van de fractievoorzitters gepubliceerd. De teksten van deze adviezen volgen hierna.

PvdA

De uitkomst van de verkiezingen van 8 september jl. dient, dunkt mij, in de eerste plaats beoordeeld te worden tegen de achtergrond van de breuk in het tweede Kabinet-Van Agt, waardoor deze verkiezingen nodig werden.
De breuk ontstond over het te voeren sociaal-economisch beleid, in het bijzonder de bestrijding van de werkloosheid. Het derde Kabinet-Van Agt (CDA-D'66) maakte eigen beleidsvoornemens daaromtrent tot inzet van de verkiezingen. Welnu, de verkiezingsuitslag berokkende de partijen in het tussen-kabinet (CDA-D'66) verlies, terwijl de PvdA werd versterkt. Dit lijkt te meer van belang nu zich de afgelopen tijd een alternatief beleid aftekent in de beleidsvoorstellen van FNV en CNV die voor de PvdA belangrijke herkenningspunten bevatten.
Het ligt voor de hand, dat bij de vorming van een Kabinet op grondslag van de verkiezingsuitslag thans een informatie-opdracht wordt verstrekt aan één of meer personen uit de kring van de PvdA. Niet alleen omdat deze partij de grootste werd in de Kamer, maar minstens zozeer met het oog op de mogelijkheid dat op deze wijze een Kabinet kan worden gevormd met steun in brede kringen van de samenleving.
Uiteraard zal een informateur van de zijde van de PvdA rekening hebben te houden met het feit dat de VVD haar positie ten opzichte van de Kamerverkiezingen van vorig jaar belangrijk versterkte. De informatie zal dus zowel betrekking moeten hebben op de mogelijkheid van de vorming van een Kabinet, berustend op samenwerking van de PvdA met het CDA als op een dergelijke mogelijkheid met de VVD. In beide gevallen kan D'66 daarbij betrokken worden.
Gelet op de ernst van de economische situatie en de alarmerende groei van de werkloosheid zal geïnformeerd moeten worden over de meest daadkrachtige aanpak daarvan in het licht van de meest recente inzichten. Het is gewenst dat de informateur in een vroeg stadium vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties in de formatie betrekt.
Gelet op de aanleiding tot de vervroegde verkiezingen en de uitkomst daarvan moge ik u adviseren één of meer personen uit de kring van de PvdA te belasten met een onderzoek naar de mogelijkheden tot vorming van een Kabinet, dat mag vertrouwen op een brede, dan wel een zo breed mogelijke, steun in de volksvertegenwoordiging.
De reden om eventueel meer dan één persoon met de opdracht te belasten is gelegen in de wenselijkheid dat zowel de mogelijkheden van politieke samenwerking als de hoofdpunten van het te voeren beleid slagvaardig en diepgaand worden onderzocht.

CDA

Namens mijn fractie moge ik u aanbevelen een informateur te benoemen waarmee de PvdA als grootste fractie in het parlement zich in het bijzonder verwant voelt. Deze informateur zou de mogelijkheden moeten onderzoeken voor de vorming van een hecht en daadkrachtig meerderheidskabinet, dat vruchtbaar samenwerkt met het Parlement, op basis van een regeerakkoord op hoofdpunten, waarmee eensgezind de huidige grote problemen van het land kunnen worden aangepakt.
Gezien de vereiste spoed ware te overwegen eerst de knelpunten in verband met mogelijke coalities te onderzoeken.

VVD

De op 8 september gehouden verkiezingen werden noodzakelijk doordat CDA en D'66 enerzijds en PvdA anderzijds met elkaar geen overeenstemming konden bereiken over het de komende jaren te voeren financieel en sociaal-economisch beleid. De afgelopen maanden is op geen enkele wijze gebleken, dat die meningsverschillen geringer zijn geworden.
Het is nu meer dan ooit noodzakelijk om op de kortst mogelijke termijn te komen tot de vorming van een daadkrachtig en eensgezind Kabinet. Een herhaling van de politieke situatie die zich in 1981 en 1982 heeft voorgedaan komt mijn fractie dan ook als hoogst ongewenst voor. Daarom zien wij geen heil in pogingen de PvdA-, CDA- en D'66-coalitie te herstellen. Gezien de overeenkomsten tussen de programma's van CDA, VVD en D'66 lijkt een Kabinet, gevormd uit deze drie partijen, de beste garantie voor een daadwerkelijke aanpak van de geweldige problemen waar ons land voor staat.
Ik moge u dan ook adviseren over te gaan tot de benoeming van een informateur van christen-democratische huize met als opdracht te onderzoeken welke mogelijkheden er bestaan voor de vorming van een Kabinet, dat niet alleen kan rekenen op een vruchtbare samenwerking met een meerderheid der Kamer, maar dat ook onderling genoeg samenhang en eensgezindheid kent om te komen tot een werkelijk beleid.
Deze informateur zou, om tijd te besparen, vervolgens ook kunnen optreden als formateur. Ik geef u daarbij in overweging de vervulling van de opdracht aan een dergelijke informateur te binden aan een tijdsperiode van twee weken.

D'66

Nu helaas 15 maanden na de vorige verkiezingen opnieuw een uitspraak van de kiezers moest worden gevraagd, bestaat er grote behoefte aan een meerderheidskabinet, in staat om moeilijke sociaal-economische beslissingen te nemen.
De kiezersuitspraak is duidelijk: enerzijds is de PvdA de grootste partij van het land geworden, anderzijds is de VVD zeer versterkt uit de stembusstrijd te voorschijn gekomen.
Vaststaat dat haast is geboden met de totstandkoming van een nieuw Kabinet.
In het licht van deze situatie beveelt mijn fractie u aan een PvdA-informateur te laten onderzoeken welk meerderheidskabinet kan rekenen op een vruchtbare samenwerking met het Parlement. Dat onderzoek zou met name ook gericht moeten zijn op de vraag in hoeverre een vertrouwensbasis tussen deelnemende partijen bestaat of kan worden geschapen.

PSP

De PSP-fractie constateert dat de verkiezingen van september 1982 een duidelijke verrechtsing in de samenstelling van de Tweede Kamer hebben veroorzaakt. Toch mag deze, naar de mening van de PSP, niet leiden tot voortzetting van het afbraakbeleid van de laatste kabinetten. Nu ook het Centraal Plan Bureau op dit gebied duidelijke nieuwe inzichten uitdraagt, is een zekere koerswijziging in de sociaal-economische politiek zeker denkbaar.
De PSP-fractie blijft van mening dat gestreefd moet worden naar een zo links mogelijk kabinet. Dit behoort een beleid te voeren waarin zoveel mogelijk tot uiting komt van:
- het streven naar ontwapening
- het afwijzen van kernenergie
- een stimuleringsbeleid voor de economie, inclusief de bescherming van de lage inkomens, ter vervanging van het huidige matigingsbeleid
- het streven naar individualisering van arbeid en inkomen.

De PSP fractie adviseert U om een informateur aan te wijzen die de mogelijkheid van de vorming van een dergelijk kabinet onderzoekt. De fractie vindt dat deze informateur in de kring van de PvdA behoort te worden gezocht, mede omdat de PvdA-fractie door de verkiezingen de grootste fractie in de Tweede Kamer is geworden.
De gedachten van de PSP-fractie gaan uit naar de persoon van Mevrouw Hedy d'Ancona, met name omdat zij zeer duidelijk het standpunt vertolkt, dat bij de sociaal-economische antwoorden op de heersende crisis het handhaven van de koppeling tussen lonen en uitkeringen enerzijds en de individualisering van inkomens anderzijds samen moeten en kunnen gaan.

SGP

Gaarne zeg ik u namens de SGP-fractie dank voor uw uitnodiging om u terzake van de komende Kabinetsformatie van advies te dienen.
Het zal u duidelijk zijn dat mijn fractie het betreurt dat de uitslag van de verkiezingen geen aanwijzing geeft, dat het Nederlandsche volk zich uitspreekt voor een wederkeer tot Gods Woord en Wet. Van deze wederkeer en de zegen van de Allerhoogste moet toch de oplossing van de vele en grote problemen, waarvoor ons land geplaatst wordt, verwacht worden.
In de onderhouding van Gods geboden ligt groot loon. Uit het kraken van woningen, fraudes bij belastingen, oneigenlijk gebruik van sociale voorzieningen, de verminderde eerbied voor het menselijk leven en vele andere verontrustende verschijnselen, blijkt dat grote groe-

pen in de samenleving menen zonder hogere beginselen alles zelf te kunnen oplossen. De overheid heeft dan de taak om de ongebondenheid der mensen te beteugelen en het zal bij het opstellen van het toekomstig regeringsprogram een van de belangrijke onderdelen moeten zijn. In zo'n program zal ook de sociaal-economische koers van het te voeren regeringsbeleid duidelijk moeten worden bepaald. Het lijkt mijn fractie zinvol een of meer deskundige en gezaghebbende personen het financiële kader te laten bepalen, waarbinnen de financiële consequenties van het op te stellen regeringsbeleid zich zullen moeten bewegen. Het regeringsprogramma mag in geen geval „tijdbommen" bevatten, die na korter of langer tijd weer tot Kabinetscrises leiden.
Wat betreft de partijen waarop het Kabinet moet steunen, is in het achterliggende jaar meer dan duidelijk geworden, dat samenwerking tussen CDA en PvdA leidt tot onbestuurbaarheid van het land. Om met zo min mogelijk omwegen zo snel mogelijk tot een formatie van een daadkrachtig Kabinet te komen, acht mijn fractie het gewenst een informateur aan te wijzen die op enige afstand van de actuele politiek staat, die geacht wordt enigszins boven de partijen te staan.
Als wens van mijn fractie voeg ik eraan toe, dat hij de orthodox-christelijke beginselen is toegedaan. Als u dan een naam vraagt, dacht mijn fractie aan mr. W. Scholten.

CPN

De Tweede-Kamerfractie van de CPN geeft U het volgende in overweging:
Er dient haars inziens een kabinet te worden gevormd dat de plaatsing van kruisraketten in ons land afwijst en op sociaal-economisch terrein het in de afgelopen periode gevoerde beleid drastich wijzigt. De CPN pleit in dit verband voor een gericht werkgelegenheidsbeleid, voor bescherming van de koopkracht en de sociale zekerheid, voor verbetering van de positie van vrouwen. De CPN-fractie is van oordeel dat het te vormen kabinet deze doelstellingen zo dicht mogelijk dient te benaderen. Een kabinet van CDA en VVD achten wij dan ook uiterst onwenselijk. Een dergelijk kabinet zou zeker grote maatschappelijke spanningen oproepen. Overigens is de CPN-fractie van oordeel dat het te vormen kabinet een hoofdpunt dient te maken van de bestrijding van het racisme.
Dezerzijds wordt herinnerd aan de eerder door de CPN naar voren gebrachte bezwaren tegen de groeiende betekenis van het informateursschap bij de vorming van kabinetten. Ook nu menen wij deze bezwaren te moeten handhaven.
Op grond van de hierboven vermelde overwegingen adviseert de CPN-fractie U over te gaan tot de benoeming van de fractievoorzitter van de PvdA in de Tweede Kamer, de heer J. M. den Uyl, tot kabinetsformateur.

PPR

De uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen van 8 september 1982 geeft mij aanleiding u te adviseren één of meer informateurs te benoemen uit de PvdA-kring Dit om de mogelijkheden te onderzoeken voor de vorming van een kabinet, dat in voldoende mate steun zal ondervinden in de volksvertegenwoordiging en dat althans enig perspectief kan bieden aangaande de grootste problemen van dit moment: de werkloosheid en de voortgaande bewapening. Gezien de ervaringen met de kabinetsformatie van 1981 verdient het aanbeveling deze informatiewerkzaamheden aan een termijn te binden.
Ter toelichting van dit advies merk ik het volgende op: vanwege de zwaarte van de problemen waar ons land mee kampt en de ervaringen met het kabinet Van Agt I wil de PPR-fractie zich niet bij voorbaat neerleggen bij het tot stand komen van een CDA/VVD-kabinet. Maar ook het kabinet-Van Agt II is niet in staat gebleken deze problemen daadkrachtig tegemoet te treden. Bij een langdurige en moeizame formatie speelden bovendien persoonlijke tegenstellingen een grote rol. Op grond van deze overwegingen achten wij een ruime opdracht voor de informateurs noodzakelijk.

RPF

De geweldige problemen, waarmee ons land wordt geconfronteerd met name op het sociaal-economisch terrein en het handhaven van de rechtsbescherming voor de burger vereisen een snelle vorming van een kabinet dat op voldoende steun kan rekenen in het parlement. Dit temeer, daar na de verkiezingen van mei 1981 volstrekt onnodig meer dan een jaar verloren is gegaan.
Het in recordtempo oplopende aantal werklozen en de groeiende staatsschuld vragen om een drastische wijziging in het te voeren overheidsbeleid. Daarvoor is naast visie en deskundigheid ook moed nodig. De oorzaken van de problemen zijn overigens ten diepste toe te schrijven aan het wegvagen van normen en waarden in onze maatschappij en met name het volledig terzijde schuiven van de Bijbelse richtlijnen voor mens en samenleving. Geestelijke ontluistering van ons volk leidt tot ontwrichtende effecten die ons zorgen baren. De rechtsstaat wordt er door aangetast.
Terwijl de oorzaken van de malaise bekend zijn, worden nu ook de gevolgen zichtbaar, zoals dat in de dertiger jaren eveneens is gebeurd. Uit onvrede met de ontwikkelingen van de laatste tijd nemen uitingen van discriminatie en racisme verontrustende vormen aan. Dat is hoogst bedenkelijk.
Alles bij elkaar genomen is het van het grootste belang, dat er uiterste spoed wordt betracht bij de formatie van een kabinet, dat ondanks te verwachten protesten uit de samenleving beleid wil voeren dat afgestemd is op de mogelijkheden die ons nu worden geboden.
De verkiezingen van 8 september jl. hebben naast de grote overwinning van de VVD en het sterke verlies van D'66 geen schokkende veranderingen gebracht in het centrum van het politieke krachtenveld. Niettemin zijn er door de nu verkregen uitslag meerdere varianten denkbaar om te komen tot de vorming van een parlementair meerderheidskabinet.
Om deze mogelijkheden te onderzoeken moge ik U adviseren een informateur te benoemen. Nu de PvdA de grootste partij is geworden, is het naar goed gebruik wenselijk iemand uit deze partij met de informatie-opdracht te belasten. Mijn gedachten gaan daarbij uit naar een persoon, die geen uitgeproken exponent van partijpolitiek is. Als eerste zou de informateur moeten nagaan of een regeringscombinatie PvdA en VVD al of niet met D'66 een kans van slagen heeft, om recht te doen aan de politieke krachtsverhoudingen, hoewel mijn fractie een dergelijke coalitie allerminst zou prefereren.
Mocht dit geen positief resultaat hebben, dan zou de informateur moeten nagaan of een coalitie PvdA-CDA te realiseren is. De informatieopdracht zou van beperkte aard moeten zijn en binnen een kort tijdsbestek moeten worden afgerond.

Het is niet denkbeeldig dat bovengenoemde coalities niet tot stand kunnen komen. De ideologische en programmatische verschillen tussen de PvdA enerzijds en VVD en CDA anderzijds blijken op het terrein van zowel de sociaal-economische vraagstukken als dat van de vrede en veiligheid in eigen land en daarbuiten zover uiteen te lopen dat ook een kabinet, waarin zowel PvdA als CDA zijn vertegenwoordigd als weinig wenselijk moet worden geacht. Voor alles is een homogeen kabinet noodzakelijk, dat eensgezind de problemen van onze tijd aanpakt.
Als de informatieopdracht niet het gewenste resultaat oplevert, kan er een informateur van CDA-huize worden benoemd die een coalitie CDA-VVD tot stand brengt, waarbij het vraagstuk van het al dan niet plaatsen van de kruisraketten bij de formatie moet worden geregeld en onderdeel moet uitmaken van het regeerakkoord. Gelet op het feit dat in de CDA-fractie over deze zaak geen eensluidende visie bestaat, is het gewenst reeds bij de vorming van het kabinet overleg terzake te voeren met SGP, RPF en GPV.
Welk kabinet er ook moge komen, het is mijn wens en bede, dat ons land een regering zal krijgen die het grote belang van gereformeerde politiek onderkent en daarbij de normen wil ontlenen aan de Bijbel als het onfeilbaar Woord van God. Ik ben er vast van overtuigd dat daarmee het landsbelang het beste is gediend.

Moge de Here God U kracht en wijsheid geven bij het besturen van ons land. U mag zich verzekerd weten van veel gebed, zowel van individuele christenen als van christelijke gemeenten.

CP

Gezien de uitslag van de verkiezingen komt het me gewenst voor een informatie-opdracht te verschaffen aan de PvdA. De inhoud van die opdracht moet gericht zijn, hoofdzakelijk toegespitst op het belangrijke probleem van het terugdringen van de overheidsuitgaven.
De tijdspanne van de informatie dient eveneens aan banden te worden gelegd.

GPV

De verkiezingen van woensdag jl. en de daarmee samenhangende formatie van een nieuw kabinet zijn een direct gevolg van het uiteenvallen van het tweede Kabinet-Van Agt. De verkiezingsuitslag dient naar mijn indruk dan ook vooral te worden bezien tegen de achtergrond van het functioneren en uiteenvallen van dat kabinet. Een totaal-verlies van elf zetels voor de toenmalige regeringspartijen tegenover een winst van tien zetels voor de grootste oppositiepartij kan dan moeilijk anders worden beschouwd dan als een veroordeling van het functioneren van het tweede Kabinet-Van Agt.
De vorming van een kabinet van (in hoofdzaak) gelijke samenstelling ligt dan ook niet voor de hand, tenzij zou blijken dat alsnog waarborgen zouden kunnen worden geboden voor een vruchtbare samenwerking tussen bewindslieden van met name de PvdA en het CDA.
In het licht hiervan ligt het voor de hand naast het CDA ook de VVD te betrekken bij het onderzoek naar de mogelijkheden tot vorming van een kabinet. In het belang van een zo breed mogelijk en maatschappelijk draagvlak in het bijzonder voor het te voeren sociaal-economisch beleid zou ik de PvdA niet bij voorbaat van dit onderzoek willen uitsluiten. Het onderzoek zal ten aanzien van de PvdA echter pas zinvol kunnen worden voortgezet nadat gebleken is, dat genoemde waarborgen kunnen worden geboden en een verantwoord defensiebeleid in bondgenootschappelijk verband kan worden gevoerd.
In dit verband wijs ik erop dat uit de verkiezingsuitslag zeker niet kan worden afgeleid, dat de kiezers zich in betekenende mate hebben laten beïnvloeden door oproepen tot afwijzing van de Nederlandse bijdrage in de bondgenootschappelijke verdediging.
Het te vormen kabinet zal op korte termijn een nationaal herstel- en ontwikkelingsplan moeten opstellen. Herstel van de werkgelegenheid zal moeten worden nagestreefd, zowel door beperking van de collectieve uitgaven en matiging van de inkomens als door stimulerende maatregelen van de overheid. Ik ga er daarbij vanuit, dat onderkend wordt, dat individualisering in de sociale en fiscale wetgeving ondergeschikt dient te zijn aan het belang van de werkgelegenheid en aan de financiële draagkracht van de gezinnen. Het regeerakkoord zal de basis moeten verschaffen voor dit herstel- en ontwikkelingsplan.
De bijzondere verantwoordelijkheid die de overheid draagt voor de verdediging van de onafhankelijkheid van ons land en van onze politieke en geestelijke vrijheden maakt het nood-

zakelijk dat het nieuwe kabinet duidelijk maakt waarom Nederland zijn bijdrage in de gemeenschappelijke verdediging moet leveren. Het is van belang dat de aan te wijzen (in)formateur zich ook vergewist van de mate van steun die de kleine christelijke fracties ter zake kunnen verlenen.
Een regeerbeleid, waarin de hiervoor genoemde prioriteiten herkenbaar zijn, kan op meer steun van mijn fractie rekenen naarmate het beleid elementen bevat van een christelijke politiek. Ik denk in dit verband vooral aan gewichtige zaken als de bescherming van door God geschapen leven en versterking van de positie van huwelijk en gezin.

Samengevat zou aan een informateur het verzoek kunnen worden gedaan de mogelijkheden te onderzoeken van de spoedige vorming van een kabinet, dat kan rekenen op voldoende steun vanuit de volksvertegenwoordiging.
Naar mijn mening zal het van belang zijn dat deze informateur deskundig is op het gebied van de sociaal-economische politiek. Ik moge daarom de aandacht van Uwe Majesteit vestigen op dr. W. Albeda.
Moge God U de kracht en de wijsheid schenken om die beslissingen te nemen die kunnen bijdragen aan een nationaal herstel in ons land.

EVP

De fractie van de EVP heeft aan de Koningin geadviseerd een informateur te benoemen uit de Partij van de Arbeid teneinde de mogelijkheid te onderzoeken van een regering van de Partij van de Arbeid en het Christen Democratisch Appèl. Deze combinatie geeft de beste garanties voor een beleid dat de sociaal-economische problemen zal kunnen oplossen. De fractie is zich ervan bewust dat dit niet de meest gemakkelijke formatie zal worden.

Van Kemenade informateur

Koningin Beatrix heeft op 10 sept. dr. J. A. van Kemenade (PvdA) verzocht „een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden tot het vormen van een Kabinet, dat zich verzekerd weet van een brede steun dan wel een zo breed mogelijke steun in de volksvertegenwoordiging".
Informateur Van Kemenade heeft op 30 sept. eindverslag van zijn werkzaamheden aan de koningin uitgebracht.
Hierin kwam hij tot de conclusie, dat de mogelijkheid tot vorming van een kabinet, waarin de PvdA samen met het CDA zitting heeft, thans niet aanwezig is en de mogelijkheid van een kabinet, waarin de PvdA met de VVD zitting heeft, thans niet kon worden onderzocht.
Naar het oordeel van Van Kemenade diende nu eerst onderzocht te worden de mogelijkheid tot vorming van een kabinet, dat zich verzekerd zou weten van de steun van de leden van de fracties van CDA en VVD.
Het eindverslag van Van Kemenade luidde aldus:

Majesteit,
Op vrijdag 10 september 1982 hebt u mij verzocht een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden tot het vormen van een kabinet, dat zich verzekerd weet van een brede, dan wel een zo breed mogelijke, steun in de volksvertegenwoordiging.
Tijdens mijn werkzaamheden heb ik u regelmatig op de hoogte mogen houden van de stand van het onderzoek. Ik zeg u hartelijk dank voor het in mij gestelde vertrouwen en voor de steun en belangstelling die ik van u gedurende mijn werkzaamheden heb mogen ondervinden.
Op maandag 13 september 1982 heb ik informatieve gesprekken gevoerd met ambtenaren van het ministerie van Financiën en de directeur van het Centraal planbureau over de sociaal-economische en financiële problematiek.
Op dinsdag 14 september 1982 heb ik afzonderlijke oriënterende gesprekken gevoerd met achtereenvolgens de fractievoorzitters van PvdA, CDA, VVD en D'66.
In deze gesprekken heb ik tot uitdrukking gebracht dat naar mijn mening bij het onderzoek naar de mogelijkheden tot vorming van een kabinet allereerst het sociaal-economisch beleid en het veiligheidsbeleid aan de orde zouden moeten komen en dat ik mij daarbij in eerste instantie zou oriënteren op verschillende aspecten van het sociaal-economisch beleid.
Ik heb tevens aan de fractievoorzitters het tijdschema voorgelegd dat mij voor de eerste week voor ogen stond en dat onder meer inhield dat ik met hen in ieder geval uiterlijk maandag 20 september oriënterend van gedachten wilde wisselen over het vredes- en veiligheidsbeleid en in het bijzonder over het beleid inzake de kernbewapening.
Bovendien heb ik de fractievoorzitters medegedeeld dat ik van plan was om spoedig daarna met hen te spreken aan de hand van concrete voorstellen die ik zou opstellen met betrekking tot zowel de sociaal-economische problematiek als de kernbewapening.
Tevens heb ik in deze gesprekken medegedeeld mijn onderzoek, gelet op de inhoud van mijn opdracht, achtereenvolgens te richten op de mogelijkheid van vorming van een kabinet bestaande uit PvdA-CDA-D'66; PvdA-CDA; PvdA-VVD-D'66; PvdA-VVD; CDA-VVD-D'66; CDA-VVD. Ik ben er daarbij van uitgegaan dat een kabinet, steunend op een bredere meerderheid dan gevormd door elk der genoemde combinaties, niet tot de mogelijkheden behoort.
De fractievoorzitters van PvdA, CDA en D'66 deelden mij mee met mijn werkmethode te kunnen instemmen. De fractievoorzitter van het CDA wees erop dat hij er overigens van uitging dat de uiteindelijke voorstellen over zowel het sociaal-economisch als over het veiligheidsbeleid te zijner tijd gezamenlijk ter beoordeling aan de fracties zouden worden voorgelegd. Ik heb hem medegedeeld dat dat ook mijn voornemen was.
De fractievoorzitter van de VVD deelde mij mee dat er in zijn kring twijfel bestond over de zin van deze informatiefase en de neiging aanwezig was om niet verder aan de gesprekken deel te nemen, omdat naar de mening van de VVD-fractie eerst de mogelijkheid van een kabinet van CDA en VVD, al of niet met D'66, zou dienen te worden onderzocht.
De fractievoorzitter van de VVD heb ik erop gewezen dat een dergelijke stap van de VVD mijn informatieopdracht, die voortvloeide uit de adviezen die namens een parlementaire meerderheid aan u waren uitgebracht, ernstig zou beperken, maar hem overigens verzocht mij zo snel mogelijk mede te delen wat de definitieve afweging van de VVD ter zake zou zijn.
De fractievoorzitter van de VVD heeft mij op donderdag 16 september laten weten voortzetting van de gesprekken „thans niet zinvol te achten". Ik heb deze stellingname betreurd en dit de heer Nijpels in een brief van 16 september onder de aandacht gebracht. Tevens heb ik de fractievoorzitter van de VVD verzocht nader toe te lichten wat ik onder de in zijn schrijven gehanteerde begrippen „vooralsnog" en „thans", in het licht van mijn werkzaamheden, diende te verstaan. De heer Nijpels heeft mij mondeling medegedeeld dat zijn fractie hiermee bedoelde aan te geven dat gesprekken over een coalitie van de PvdA en de VVD weer zinvol zouden kunnen zijn nadat eerst een onderzoek naar een coalitie van CDA en VVD, al of niet met D'66, zou zijn beproefd. Er restte mij niet anders dan met die stellingname bij mijn verdere werkzaamheden rekening te houden.
In de bespreking van 14 september heb ik de fractievoorzitters eveneens gevraagd welke andere dan de beide door mij genoemde onderwerpen naar hun mening ook spoedig en met voorrang aan de orde zouden moeten komen. Door meerdere fractievoorzitters werden in dat verband met name genoemd het mediabeleid, het onderwijsbeleid, het emancipatiebeleid en het (kern)energiebeleid.
Alle fractievoorzitters waren overigens, met mij, van mening dat deze onderwerpen pas aan de orde dienden te komen nadat zou zijn gebleken dat in hoofdlijnen over het sociaal-economisch beleid en het veiligheidsbeleid overeenstemming kon worden bereikt.
Vervolgens is door mij in de bespreking van 14 september met elk van de fractievoorzitters uit-

Informateur Van Kemenade (r.) in gesprek met NCW-voorzitter Van Eijkelenburg.

voerig van gedachten gewisseld over het sociaal-economisch beleid.
Op woensdag 15, donderdag 16 en vrijdag 17 september heb ik, met het oog op de op te stellen hoofdpunten van het sociaal-economische beleid informatieve gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers, de heren Kok en Drabbe van de FNV, de heren Van der Meulen en Terpstra van het CNV, de heer Van Veen van het VNO, de heren Van Eijkelenburg en Bout van het NCW, de heren Perquin en Indemans van het KNOV, de heren Veninga en De Graaf van het NCOV, de heer Van der Schalie van de Vakcentrale MHP, vertegenwoordigers van de landbouworganisaties, de heren Schouten, Van der Veen, De Heer, Vaandrager en Ligtenberg, met de president van de Nederlandsche Bank, de heer Duisenberg, met de voorzitter van de SER, de heer De Pous, met de voorzitter van de Adviescommissie inzake de voortgang van het industriebeleid, de heer Wagner, en met de hoogleraren Schouten, De Galan en Halberstadt als economische deskundigen.
Op 20 en 22 september heb ik bilateraal gesproken met de heren Den Uyl, Lubbers en Brinkhorst over het veiligheidsbeleid en de kernbewapening. Op donderdag 23 september heb ik een onderhoud gehad met de hoogleraren Röling en Kooijmans, deskundigen op het terrein van vrede en veiligheid.
Op 24 en 27 september heb ik met de fractievoorzitters van PvdA, CDA en D'66 gesproken over de door mij opgestelde en aan hen voorgelegde notities, resp. „Hoofdpunten van een sociaal-economisch beleid in de jaren 1983-1986" en „Het te voeren beleid inzake veiligheid en kernbewapening in de jaren 1983-1986". Na bijstelling van deze notities in het licht van de gevoerde gesprekken heb ik deze op dinsdag 28 september aan de fractievoorzitters van PvdA, CDA en D'66 toegezonden, met het verzoek voor donderdag 30 september, 18.00 uur, mij, namens hun fractie, schriftelijk mede te delen of de voorstellen neergelegd in beide stukken door hen kunnen worden aanvaard als basis voor de totstandkoming van een regeerakkoord, dat ten grondslag ligt aan een kabinet, dat zich verzekerd kan weten van de steun van de leden van hun fracties.
De fractievoorzitters van de PvdA en van D'66 hebben op deze vraag bevestigend geantwoord.
De fractievoorzitter van het CDA heeft mij medegedeeld het niet verantwoord te achten positief op de door mij voorgelegde vraag te antwoorden en van mening te zijn dat nu een andere coalitie beproefd dient te worden, indien thans geen wezenlijk andere voorstellen door mij kunnen worden gedaan.
Gelet op de aard van de door het CDA geformuleerde bezwaren, in het bijzonder met betrekking tot onderdelen van de door mij voorgelegde voorstellen inzake het kernwapenbeleid, ben ik van mening dat thans inderdaad geen wezenlijk andere voorstellen terzake kunnen worden gedaan.
In de overtuiging dat het in de huidige economische omstandigheden van groot belang zou zijn dat de beide grootste partijen in dit land gezamenlijk regeringsverantwoordelijkheid zouden dragen en van mening dat het gelet op de programma's van deze partijen ook mogelijk zou kunnen zijn, om in het kader van de door mij neergelegde voorstellen, inhoudelijk tussen deze partijen overeenstemming te bereiken, moet ik desalniettemin, op basis van de nu gegeven reacties, constateren dat die overeenstemming thans niet aanwezig is. Op grond daarvan heb ik dan ook gemeend mijn onderzoek naar de mogelijkheid van de vorming van een dergelijk kabinet niet te moeten voortzetten. Deze conclusie heb ik aan de fractievoorzitters van de drie betrokken partijen medegedeeld.
Daarop heb ik de fractievoorzitter van de VVD ontvangen en hem van het resultaat van mijn bevindingen tot dusverre mededeling gedaan.
Op mijn vraag,of hij in deze fase wilde meewerken aan een onderzoek naar de mogelijkheden van vorming van een kabinet PvdA-VVD-D'66, dan wel PvdA-VVD herhaalde de fractievoorzitter van de VVD het thans niet zinvol te achten aan gesprekken over deze mogelijkheden deel te nemen. Ik heb in het licht van deze reactie afgezien van een nader onderzoek naar deze mogelijkheid op dit moment en aan de fractievoorzitters van de PvdA en D'66 daarvan mededeling gedaan.
Mijn onderzoek heb ik vervolgens gericht op de mogelijkheid van vorming van een kabinet CDA-VVD-D'66, dan wel CDA-VVD. De fractievoorzitter van D'66 heeft mij medegedeeld, dat gelet op de congresuitspraak van zijn partij en gelet op de programmatische verschillen tussen CDA en VVD enerzijds en D'66 anderzijds, de kans op steun van D'66 aan een dergelijk kabinet als zeer gering moet worden aangemerkt. De fractievoorzitters van CDA en VVD hebben mij laten weten de mogelijkheid tot de vorming van een zodanig kabinet te willen beproeven.
De beide fractievoorzitters deelden mijn oordeel, dat het niet op mijn weg zou liggen deze conclusie met een nader – d.w.z. programmatisch – onderzoek te funderen.
Mijn eindverslag afsluitend, moet ik concluderen, dat de mogelijkheid tot vorming van een kabinet, waarin de PvdA met VVD zitting heeft thans niet kon worden onderzocht.
Naar mijn oordeel zou ook nu allereerst de mogelijkheid tot vorming van een kabinet dat zich verzekerd weet van de steun van de leden van de fracties van CDA en VVD dienen te worden onderzocht.
Op grond van mijn onderzoek acht ik het echter niet bij voorbaat uitgesloten dat de vorming van een kabinet waaraan de PvdA deelneemt in een later stadium alsnog noodzakelijk en mogelijk zal blijken.
Nu dient echter het onderzoek zich allereerst te richten op de vorming van een kabinet van CDA en VVD.
Daarom moge ik u op grond van deze bevindingen en overwegingen aanbevelen een vooraanstaand lid van een van deze partijen te verzoeken een onderzoek te doen instellen naar de vorming van een kabinet dat zich verzekerd weet van de steun van de leden van de fracties van CDA en VVD in de volksvertegenwoordiging.

Programmatische voorstellen van Van Kemenade

Hierna volgt een samenvatting van de programmatische voorstellen, die informateur Van Kemenade heeft gedaan op financieel en sociaal-economisch terrein en op het gebied van vrede en veiligheid.

FINANCIEEL EN SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID

De kern van de voorstellen van Van Kemenade was: inleveren van loon om korter te werken en om de bedrijven te helpen. De voorstellen kwamen in grote trekken overeen met hetgeen de vakcentrale CNV had voorgesteld om de Nederlandse economie op gang te helpen en te houden.
De helft van de zogeheten beschikbare loonruimte, inclusief de prijscompensatie, zou moeten worden besteed aan korter werken van de werknemers. De andere helft zou, met behoud van het systeem van de prijscompensatie, beschikbaar moeten komen voor de bedrijven door investerings- of spaarloon. En zoals in het plan van de CDA-econoom Schouten stond, zou de laatste 2,5% koopkrachtverlies kunnen worden opgevangen door een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting.
Dat voorstel kreeg Van Kemenade niet zonder slag of stoot op tafel. Nog afgezien van de gesprekken met de onderhandelaars van de verschillende politieke partijen, kreeg hij van het Centraal Plan Bureau (CPB) te horen dat dat niet in staat was dat plan door te rekenen, omdat de opzet van Van Kemenade ervan uit gaat dat de onderhandelingen over het herverdelen van arbeid decentraal (dus niet door de landelijke overheid gelijk opgelegd) gaan. Het CPB denkt dat de uitkomsten van de onderhandelingen daarover tussen werknemers en werkgevers niet te schatten zijn, zodat een uitkomst naar een landelijk beeld niet is te geven. De reactie was zelfs dat het „weinig realistisch" zou zijn ervan uit te gaan dat bedrijven bij arbeidstijdverkorting meer mensen zullen aantrekken. Eerder wordt verondersteld dat de bestaande overcapaciteit ermee wordt teruggebracht of de bedrijfstijd (nu gelijk aan het aantal uren dat per dag wordt gewerkt) wordt verkort.
Van Kemenade reageerde daar als volgt op: „In mijn voorstel moet de loonmatiging gepaard gaan met herverdeling van arbeid door arbeidstijdverkorting. Als de bedrijfstijd gehandhaafd blijft, moeten de bedrijven meer personeel aantrekken. Dat leidt dan tot minder werkloosheid, minder sociale uitkeringen, meer belastingopbrengsten en minder uitgaven voor de overheid. Het is, mèt het op peil houden van de binnenlandse bestedingen, de kern van mijn voorstellen."
De rest van doorberekeningen van economische ontwikkelingen zoals in Van Kemenade's plannen voorgesteld ontbreekt daarom ook. „Toen het CPB niet in staat bleek hierover berekeningen te maken, heb ik gezegd dat ik ook geen behoefte aan de berekeningen van andere economische grootheden heb," aldus de ex-informateur.
In de gedane voorstellen werd met grote voorzichtigheid met het financieringstekort van de overheid omgesprongen. Van Kemenade stelde voor na 1983 dat tekort ieder jaar met 0,5% verder terug te brengen, zolang er zo'n 1% groei in de Nederlandse economie zit. Is die groei meer, dan moet het tekort ook sneller teruggebracht, is de groei minder, dan mag het tekort niet boven het peil van 1983 van bijna 11% uitkomen. Wie het over 0,5% van het financieringstekort heeft, spreekt over zo'n fl. 1,75 miljard.
Bij sneller terugbrengen van het tekort zonder grote economische groei, wordt gevreesd voor het zeer snel terugvallen van, koopmogelijkheden op de Nederlandse markt, lagere belastingopbrengsten en hogere sociale premies en uitkeringen. Eerder wil Van Kemenade de binnenlandse bestedingen op peil houden, de particuliere consumptie niet verlagen en de investeringen van de overheid op peil houden of zelfs iets vergroten.
In zijn voorstellen komt Van Kemenade met een aantal mogelijkheden voor bezuinigingen. Dat zijn:
1. Correcties bij de sociale verzekeringen, zoals ook een verlaging van de hoogste uitkeringen bij bijvoorbeeld de WAO.;
2. Een andere opzet van de Kinderbijslag, bijvoorbeeld door die inkomensafhankelijk te maken;
3. Het opschonen van de ambtenarensalarissen;
4. Invoering van het profijtbeginsel;
5. Aanpak van fraude, door een belasting- en verzekeringskaart in te voeren, gekoppeld aan de invoering van een zogeheten sociaal- en fiscaal nummer;
6. Verhoging van de sociale premie-grenzen en beperking van de aftrekmogelijkheden van betaalde premies.

Een andere mogelijkheid die Van Kemenade aandraagt is het in 1987 gemiddeld één uur per dag korter laten werken van ambtenaren. Ook bij de voorstellen is te vinden het heffen van premies over de Ziektewet-uitkering en het zwaarder belasten van „dubbelverdieners".
Het afzien van prijscompensatie moet volgens Van Kemenade worden vastgelegd in een meerjarig contract tussen werkgevers en werk-

nemers. Daarover moet dan wel decentraal (per bedrijfstak) worden onderhandeld om tot resultaat te komen over het verminderen van de werktijd en het voor een ander gedeelte in het bedrijf laten van het loon voor investeringen.
Van Kemenade stelde ook voor dat de plannen om de ambtenarensalarissen, het minimumloon en de sociale uitkeringen per 1 januari aanstaande te bevriezen kunnen komen te vervallen. Tegelijk moet de koppeling tussen minimumloon en minimumuitkering gehandhaafd blijven („een wezenlijk kenmerk van onze beschaving"). De koopkracht voor de echte minima wil Van Kemenade garanderen. Het inkomensverschil tussen minimum en modaal mag niet verder worden verkleind, maar daarboven (boven 1,5 tot 2 maal modaal) is een verdere achteruitgang gerechtvaardigd en noodzakelijk. Daarbij gaat het er allemaal ook om de binnenlandse bestedingen zo weinig mogelijk te laten inzakken. De koopkracht van de individuele werknemers zou bij uitvoering van zijn plannen aanzienlijk dalen, maar doordat er meer mensen werk hebben, wordt dat in het totaal van de economie gecompenseerd.
Naast de ruimte die het bedrijfsleven wordt geboden door middel van de per bedrijfstak met de werknemers te verkrijgen overeenstemming over het benutten van de beschikbare loonruimte, stelde Van Kemenade voor de bedrijven te helpen met stimulerende maatregelen die oplopen tot 2 miljard in 1986. Die maatregelen moeten dan wel gericht zijn: bijvoorbeeld de verhoging van de vermogens- en voorraadaftrek, herinvoering van de vervroegde afschrijvingen en export-krediet faciliteiten (waarbij de overheid zich garant stelt voor de waarde van de export).
Tegelijk zou de overheid zelf haar investeringen op peil moeten houden en zo mogelijk uitbreiden vanwege het belangrijke effect daarvan op de werkgelegenheid. Daarom was gedacht aan een verhoging van het bouwprogramma tot 145.000 woningen (nieuwbouw en vernieuwbouw samen).

VREDE EN VEILIGHEID

Het tweede kernpunt uit de voorstellen van Van Kemenade ging over de kernwapens. De voorzienbare moeilijkheid was daar dat de PvdA hierbij een onwrikbaar standpunt heeft, terwijl de andere partijen de mogelijkheid tot plaatsing op z'n minst open willen laten. Vandaar dat Van Kemenade kwam met het voorstel dat er verkiezingen zouden moeten komen, wanneer een kabinet met PvdA-ministers erin, voor dat besluit zou komen te staan. Dat betekent dus dat, wanneer zo'n kabinet voor dat besluit komt te staan, de PvdA-ministers er in ieder geval niet aan mee zullen werken en hun consequenties zullen trekken wanneer een meerderheid van een kabinet dat wel wil. Het gevolg daarvan weer zou moeten zijn dat er verkiezingen worden gehouden, waarna dan de Tweede Kamer een besluit kan nemen over al dan niet plaatsen van nieuwe kernwapens.
Volgens Van Kemenade zou een kabinet van PvdA, CDA en D'66 in ieder geval moeten vaststellen of en wanneer een besluit over al dan niet plaatsen noodzakelijk is. Ook dat voornemen moet dan aan de Kamer worden voorgelegd. Maar een termijn noemt Van Kemenade niet, zodat ook de mogelijkheid aanwezig was dat zo'n besluit na 1986 zou kunnen worden genomen, na de komende kabinetsperiode.

Toelichting Van Kemenade op eindverslag

Nadat informateur Van Kemenade op 30 sept. eindverslag bij de koningin had uitgebracht, heeft hij op een persconferentie een toelichting op zijn conclusies gegeven.

Van Kemenade zei hier, dat CDA-fractievoorzitter Lubbers niet wilde uitsluiten, dat de laagste sociale uitkeringen ontkoppeld worden van de loonontwikkeling in het bedrijfsleven. Volgens Van Kemenade was dit één van de vier „wezenlijke veranderingen", die de TK-fractie van het CDA aangebracht wilde zien in de programmatische voorstellen van Van Kemenade. „Zonder de mogelijkheid van een ontkoppeling vreest Lubbers, dat mijn voorstellen een te nauw keurslijf worden voor het sociaal-economisch beleid. Mijn voorstel om vast te houden aan de koppeling is volgens het CDA wellicht niet stringent te handhaven", aldus Van Kemenade.

In een reactie op Van Kemenade's uitspraken wees Lubbers erop dat gewerkt wordt aan „stelselwijzigingen" in de uitkeringen, die een bezuiniging opleveren. „Als stelselwijziging niet tijdig tot stand komt, dient tijdelijk het minimumloon achter te blijven (bij de CAO-lonen). Dat is precies wat op 1 januari gebeurt (bevriezingsbesluit). Het is ook hetzelfde als wat stond in het akkoord van Goede Vrijdag over de Voorjaarsnota, waarmee toen de PvdA-ministers nog instemden", aldus Lubbers. Het tijdelijk achterblijven van het minimumloon „laat onverlet de specifieke aandacht die het CDA aan de „echte minima" wil besteden".
Volgens Van Kemenade wilde CDA-leider Lubbers eveneens de mogelijkheid behouden om te breken met het trend-beleid, het principe dat de ambtenarensalarissen de loonsomontwikkeling in het bedrijfsleven volgen. De afschaffing van dit trendbeleid is in strijd met het VVD-verkiezingsprogramma. Een ontkoppeling daarentegen komt tegemoet aan de VVD-wens om een afstand van vijf procent te scheppen tussen de laagste sociale uitkeringen en het netto minimumloon.
Overigens herhaalde Lubbers tijdens zijn gesprek met de informateur nog eens dat de CDA-fractie vooral wezenlijke veranderingen wilde in de voorstellen voor het kernwapenbeleid.
Van Kemenade: „Het CDA wil dat een regeerakkoord alle ruimte laat om mee te werken aan alle voorbereidingen voor de eventuele plaatsing van nieuwe kernwapens. Bovendien wil het CDA dat bij een positief of negatief kabinetsbesluit tot plaatsing van nieuwe kernwapens de uitvoering van dat besluit niet hoeft te wachten op het resultaat van eventuele vervroegde verkiezingen".
Mede op grond van deze verklaring van fractievoorzitter Lubbers kwam Van Kemenade tot de conclusie dat de vorming van een PvdA-CDA-kabinet er thans niet in zit.

Koningin raadpleegt fractievoorzitters van PvdA, CDA, VVD en D'66

Op 1 okt. heeft de koningin zich door de fractievoorzitters in de Tweede Kamer van PvdA, CDA, VVD en D'66 laten adviseren over de vraag, hoe de kabinetsformatie nu diende te worden voortgezet.
Deze adviezen hadden de volgende inhoud:

Drs. J. M. den Uyl (PvdA):

Het verslag van de informateur Van Kemenade concludeert terecht, dat nu allereerst de mogelijkheid tot vorming van een kabinet van CDA en VVD onderzocht dient te worden. Daartoe ware thans een informateur uit één van deze partijen aan te wijzen. Het CDA is de grootste van de twee, maar de VVD is heel duidelijk de grote winnaar van de onlangs gehouden verkiezingen en gelijk bekend hecht mijn fractie grote betekenis aan verschuivingen die bij verkiezingen tot uiting komen.
Mocht de VVD derhalve aanspraak maken op een informatie-opdracht voor iemand uit hun kring, dan wil ik daartoe positief adviseren, zo niet, dan ligt een informateur uit de kring van het CDA voor de hand.
Met het oog op de mogelijkheid dat na het onderzoek van een kabinet CDA/VVD ook nog andere mogelijkheden aan de orde kunnen komen, acht ik het optreden van een informateursduo uit CDA en VVD niet gewenst.
Het verdient aanbeveling, dat in de opdracht tot uitdrukking komt dat het te vormen kabinet zich verzekerd moet weten van de steun van de leden van de fracties van CDA en VVD.

Drs. R. F. M. Lubbers (CDA):

Op 10 september 1982 hebt u de heer dr. J. A. van Kemenade benoemd tot informateur. U hebt hem verzocht een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden tot vorming van een kabinet dat zich verzekerd weet van een brede steun, dan wel een zo breed mogelijke steun, in de volksvertegenwoordiging. De heer Van Kemenade heeft op 30 sept. 1982 aan u een eindverslag uitgebracht.
Gegeven de thans onstane politieke situatie moge ik u namens mijn fractie aanbevelen een informateur, afkomstig uit het CDA, te benoemen. Deze zou, in aansluiting op de informatiearbeid tot nu toe en rekening houdend met de in bovengenoemd eindverslag neergelegde bevindingen, de mogelijkheden moeten onderzoeken voor een hecht en daadkrachtig meerderheidskabinet.

Drs. E. H. T. M. Nijpels (VVD):

Twintig dagen zijn verloren gegaan om te komen tot de vorming van een daadkrachtig en eensgezind kabinet. Gedurende de informatiewerkzaamheden van de heer Van Kemenade is zowel uit de concrete stellingname van de Tweede-Kamerfractie van het CDA, als uit publieke uitlatingen van enkele CDA-voorlieden genoegzaam gebleken dat een coalitie CDA-PvdA, eventueel aangevuld met D'66, niet voor de hand ligt.
Mijn fractie acht het daarom thans gewenst die procedure te kiezen die op zo snel mogelijke wijze kan leiden tot een CDA-VVD-kabinet, eventueel aangevuld met D'66.
Overwegende dat de indruk is gewekt dat het CDA niet genegen is in de komende informatieperiode informateurs van CDA- en VVD-huize te doen samenwerken, geeft de VVD-fractie duidelijk de voorkeur aan de benoeming van een informateur uit VVD-kring.
Als opdracht aan een dergelijke informateur ziet mijn fractie het onderzoek naar de mogelijkheden van een parlementair meerderheidskabinet van CDA en VVD, eventueel aangevuld met D'66.

Mr. L. J. Brinkhorst (D'66):

De fractie van D'66 betreurt dat het niet mogelijk is gebleken een kabinet, bestaande uit PvdA, CDA en D'66 tot stand te brengen. Evenmin lijkt een PvdA/VVD/D'66-coalitie erg kansrijk, aangezien de fractievoorzitter van de VVD reeds thans informateur Van Kemenade zijn medewerking heeft onthouden om in deze richting een onderzoek in te stellen.
Onder deze omstandigheden ligt het voor de hand dat u een informateur uit CDA-kring (immers naar grootte de tweede fractie) verzoekt op zo kort mogelijke termijn de mogelijkheden van een CDA/VVD-coalitie te exploreren. Mijn fractie ontraadt u twee informateurs uit respectievelijk CDA en VVD aan te wijzen, aangezien daardoor het karakter van het informateurschap dreigt te worden aangetast.
Wellicht bestaat tussen CDA en VVD reeds voldoende overeenstemming voor een coalitie. In dat geval zou een CDA-formateur kunnen worden aangewezen.

Mr. W. Scholten informateur

Na de adviezen te hebben aangehoord

heeft koningin Beatrix op 1 okt. de vice-voorzitter van de Raad van State, mr. W. Scholten (CDA) ontvangen en hem verzocht „een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om op korte termijn te komen tot de vorming van een kabinet, dat zal mogen rekenen op een vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal". (*ANP, Nederlandse Staatscourant, NRC/H'blad, Het Parool, Trouw*)

SPANJE

PICASSO'S GUERNICA TERUG IN SPANJE

Op 10 sept. 1981 kwam Picasso's schilderij „De Guernica" vanuit New York aan op het vliegveld van Madrid. Om veiligheidsredenen was besloten tot een onmiddellijk transport nadat eerder die week de Spaanse minister van cultuur, Iñigo Cavero Lataillade, de overeenkomst had getekend waarmee het schilderij werd overgedragen. Daarbij werd er van afgezien het doek, waarvan de waarde op minstens $ 40 mln wordt geschat, voor dit transport te verzekeren.

De Spaanse pers begroette de komst van de „Guernica", en doek van 7,82 bij 3,51 meter , met de woorden „de terugkeer van de laatste balling".
Ruim veertig jaar (vanaf 1939) hing het schilderij in het Museum voor Moderne Kunst in New York. Picasso had echter bepaald dat het doek na zijn dood eigendom van het Spaanse volk zou worden wanneer in dit land de democratie zou zijn hersteld.

Aan de overdracht waren vier jaar van moeizame onderhandelingen voorafgegaan. De erfgenamen van de schilder waren erbij betrokken en het Museum voor Moderne Kunst in New York, dat weinig enthousiast was om zijn belangrijkste pronkstuk af te staan. Er was de Spaanse autoriteiten alles aan gelegen het doek in 1981, waarin werd herdacht dat Picasso honderd jaar geleden in Malaga werd geboren, in hun bezit te hebben.
In jan. 1981 deden zich plotseling moeilijkheden voor omdat Picasso's dochter Maya meende dat het met de democratisering in Spanje toch nog niet optimaal was gesteld. De hierop volgende, mislukte, staatsgreep van 23 februari leek dit beeld te bevestigen en zorgde voor nieuwe vertragingen. Na verloop van enige tijd legde Maya zich echter toch neer bij de bereidheid van de andere erfgenamen het doek naar Spanje te laten vertrekken.
Nooit helemaal duidelijk is geworden of Picasso meende dat eerst de democratie moest zijn hersteld of dat de Republiek, waaraan door de Burgeroorlog een einde was gemaakt, opnieuw in het leven zou moeten zijn geroepen. Men heeft hier echter geen al te grote problemen van gemaakt, in de veronderstelling dat voor Picasso de terugkeer van de Republiek synoniem was met de terugkeer van de democratie en hij vermoedelijk ook geen bezwaren zou hebben gehad tegen een parlementaire monarchie.
Picasso schilderde „De Guernica" tijdens de Burgeroorlog in 1937 als bijdrage van de Spaanse Republiek aan de Wereldtentoonstelling in Parijs. Hij had de opdracht al aangenomen toen hem het onderwerp werd gesuggereerd door het bombardement dat vliegers van het Duitse Condor-legioen uitvoerden tegen het Baskische dorp Guernica. Hierbij kwam een groot deel van de burgerbevolking om, onder afgrijselijke omstandigheden.

Picasso zette het thema om in een kunstwerk waarbij „de verschrikkingen van de oorlog" werden vastgelegd zoals dat veel eerder al eens door Goya was gebeurd.
Met de komst van de democratisering ontbrandde er een hevige strijd in Spanje waar het doek terecht zou moeten komen. Vier steden stelden zich kandidaat: Madrid als hoofdstad, Malaga, waar Picasso werd geboren, Barcelona waar hij enkele jaren werkte en het tot nu toe enige Picasso-museum in Spanje is gehuisvest en het herbouwde Guernica. Barcelona en Malaga hadden inmiddels af laten weten maar de Baskische nationalisten hadden op de dag van de terugkeer nog weer uitdrukkelijk laten weten dat er maar één plaats was waar het schilderij werkelijk thuishoorde: Guernica.
Het Spaanse publiek kon het schilderij voor het eerst zien bij een grote aan Picasso gewijde overzichtstentoonstelling die op 25 okt. 1981 – de eigenlijke geboortedag van de schilder – in het Prado te Madrid van start ging.

Ter gelegenheid van de speciale Picasso-tentoonstelling die op 25 oktober 1981 van start was gegaan, hadden de Spaanse posterijen een postzegel uitgegeven waarop Picasso's schilderij de „Guernica" was afgebeeld.

SPIJSOLIESCHANDAAL

Bij de kabinetswijziging van 1 dec. 1981 (pag. 513/3) werd minister van arbeid, volksgezondheid en sociale zaken, Jesus Sancho Rof, niet herbenoemd en tevens werd het onderdeel volksgezondheid voortaan verbonden met consumentenzaken, een portefeuille, waarvoor Manuel Nuñez Perez verantwoordelijk werd.
Dit had te maken met het zg. spijsolieschandaal, dat in mei 1981 aan het licht kwam toen tienduizenden mensen na het gebruik van bepaalde goedkope raapzaadolie ernstig ziek werden.
Volgens *Le Monde* van 7 aug. waren er als gevolg van deze kwestie op dat moment al 327 mensen overleden en lagen er nog 142 personen voor behandeling in het ziekenhuis.
In totaal, zouden volgens een onderzoek van een parlementaire commissie, die het Spaanse Congres (Tweede Kamer) had ingesteld, in totaal 20.000 mensen onder de epidemie hebben geleden en nog lijden.
Toen Spanje in mei 1981 werd geconfronteerd met een aanzwellende reeks van mysterieuze sterfgevallen dacht men aanvankelijk aan „atypische longontsteking".
Later bleek echter dat het om een vergiftigingsaffaire ging. Zakenlieden hadden enorme hoeveelheden goedkope raapzaadolie, die eigenlijk voor industriële doeleinden was bestemd, geïmporteerd en lieten deze vervolgens door gaan voor de in Spanje dure olijfolie.
De raapzaadolie werd op het moment van invoer weliswaar opzettelijk onbruikbaar gemaakt voor menselijke stof, aniline, aan toe te voegen, maar de betrokken zakenlieden hadden door de betrokken zakenlieden hadden chemische specialisten andere, meestal ook giftige, stoffen in de raapzaadolie laten mengen om deze voor olijfolie te laten doorgaan.
De symptomen van de vergiftiging waren onder meer spierpijn, benauwdheid, vlekken op de huid en verlammingen. Doordat niet bekend

was welke chemische stoffen er precies gebruikt waren om de olie te vervalsen was een tegengif niet te maken.
Van de 25 mensen die in sept. 1981 werden gearresteerd vanwege hun eventuele betrokkenheid bij het spijsolieschandaal (onder hen waren de directeuren van twee firma's, Rapsa en Raelca, die de olie hadden nagemaakt en gedistribueerd) werden er 12 in staat van beschuldiging gesteld, 8 in november vrijgelaten en werden er 5 vastgehouden hangend verder onderzoek.
Hoewel de oppositie in juli 1981 om het aftreden van Sancho Rof vroeg, wees de Spaanse regering op 15 juli alle verantwoordelijkheid voor de tragedie af. Wel werd er een interministeriële commissie ingesteld die moest onderzoeken of er geen betere voorschriften mogelijk waren ter bescherming van de gezondheid. Bovendien werd besloten een fonds in te stellen om de slachtoffers van de vergiftigde raapzaadolie te steunen.
Tijdens het debat over de vergiftigde raapzaadolie in het parlement (15-17 sept.) werden vijf moties van de socialisten – de belangrijkste oppositiepartij – waarin het beleid van de vijf ministers wier departementen het nauwst bij de vergiftiging waren betrokken afzonderlijk werd veroordeeld, door het Congres (Spaanse Tweede Kamer) afgewezen. De moties tegen Sancho Rof en minister van handel en economische zaken, Garcia Diez, werden met 168 (regeringspartij en Catalaanse regionalisten) tegen 135 stemmen (socialisten en communisten) verworpen met acht onthoudingen. De andere drie moties werden ingediend tegen de ministers van industrie (Bayon Marine), financiën (Garcia Eñoveros) en landbouw (Lamo de Espinosa).

De regering herhaalde tijdens het debat dat zij niet direkt verantwoordelijk was voor de vergiftigingszaak en dat het de taak van de rechtbank was eventuele schuldigen te berechten.
Volgens de regering was zij het slachtoffer geworden van misdadig handelen, dat ook met de beste controle nooit helemaal uitgesloten zou kunnen worden. Zij hield vol dat zij vanaf het moment dat de reikwijdte van de vergiftiging was onderkend alle vereiste maatregelen had genomen. De oppositie toonde zich hierdoor allerminst overtuigd en hield vol dat de autoriteiten met een grotere waakzaamheid en betere inspecties een hoop ellende hadden kunnen voorkomen.
De regering beloofde wel de financiële steun aan de slachtoffers uit te breiden, de controle op de voedselsector belangrijk te verbeteren en een parlementaire onderzoekscommissie in te stellen.
Op 30 sept. 1981 betoogden ongeveer 120.000 mensen in Madrid tegen het beleid dat de regering had gevoerd in de spijsolieaffaire. Door de betogers, die waren opgeroepen door de linkse partijen en de vakbonden, werd bestraffing van de schuldigen geëist.
Op 16 okt. besloten de Franse autoriteiten de grens voor drie maanden te sluiten voor produkten die bestanddelen van giftige spijsolie konden bevatten. Italië, Denemarken en Zwitserland deden hetzelfde.
Op 8 juni 1982 sprak het Congres zich uit over het resultaat van het onderzoek dat de parlementaire commissie (waarin alle belangrijke partijen waren vertegenwoordigd) had ingesteld.
Daarin werd de regering op een aantal punten ernstige nalatigheid aangewreven. De kritiek richtte zich met name op het ontbreken van effectieve controle op de voedselvoorziening en „onregelmatigheden" bij de verlening van invoervergunningen in deze sector. Ook werd het kabinet verweten dat het de maatregelen om de slachtoffers te helpen onder andere via speciale medische bijstand en nazorg te laat op gang had gebracht en het onderzoek naar de oorzaken en verschijnselen niet voldoende had gecoördineerd.
Verder stond in het rapport dat op dat ogenblik de gevolgen van de ziekte bij lange na nog niet voorspeld konden worden. *(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, KCA)*

MIDDEN-OOSTEN

EGYPTE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MOORD OP SADAT

Onmiddellijk na de moord op president Anwar Sadat op 6 okt. 1981 (pag. 673 e.v.-'81) werden de veiligheidsmaatregelen in Egypte verscherpt, in het bijzonder na de onlusten in Assioet op 8 en 9 okt. (pag. 676/3-'81), waarbij volgens officiële bronnen 44 leden van de veiligheidstroepen en 9 moslem-extremisten werden gedood en meer dan 100 personen gewond raakten.
Op 2 nov. 1981 raamde het dagblad *Al Ahram* het aantal sinds 6 okt. gearresteerde religieuze extremisten op 650. Maar de aanhoudingen op grond van de toen afgekondigde noodtoestand duurden voort en op 20 dec. 1981 deelde de minister van binnenlandse zaken, generaal Mohammed Nabawi Ismail, in het parlement te Cairo mee dat het aantal arrestanten tot 2.500 was opgelopen. De meesten van hen waren moslem-fanatici; een kleine minderheid van ca. 100 personen werd tot linkse extremisten gerekend, aldus minister Ismail.
Aan de andere kant werd een begin gemaakt met de vrijlating van de 1.536 politieke en religieuze tegenstanders, die op bevel van Sadat begin sept. 1981 waren gearresteerd (zie pag. 679/1-'81).

President Mubarak (l.) begroet oud-minister Mohammed Hassanein Heykal na diens vrijlating op 15 nov. 1981.

Vrijlating gevangenen

Op 25 nov. 1981 werd de eerste groep van deze categorie gevangenen vrijgelaten, in totaal 31 personen. Zij werden direct van de gevangenis overgebracht naar het presidentiële paleis voor een ontmoeting met president Hosni Mubarak. Onder hen waren Mohammed Hassanein Heykal (de vroegere hoofdredacteur van „Al Ahram" en voormalig minister), Fuad Seregeddin (de vroegere leider van de ontbonden Wafd partij) en Helmi Murad (vicevoorzitter van de Socialistische Arbeiderspartij). Mubaraks plaatsvervanger Ahmed Fuad Mohieddin deelde mee dat de vrijgelatenen hun normale leven konden hervatten en ook weer politiek actief konden worden.

Heykal liet toen weten: „Wat wij van de president hebben gehoord, roept op tot vertrouwen en steun en opent een nieuwe bladzijde in onze geschiedenis. Ik persoonlijk steun hem met al mijn kracht en wens hem succes."

Op 12 dec. werden 17 van spionage voor de SU beschuldigde politici, juristen en hoogleraren – o.w. de voormalige vice-premier en minister van buitenlandse zaken Mohammed el-Zayyat (pag. 679/3-'81) – vrijgelaten. Een van hen werd vervolgens weer geïnterneerd op last van de minister van binnenlandse zaken, aldus *Le Monde* (16-12-'81).
Op 16 dec. werden 297 andere gedetineerden vrijgelaten, na te zijn gezuiverd van politieke misdrijven, maar zij werden onmiddellijk weer aangehouden op verdenking van criminele vergrijpen.

Op 26 dec. werden 39 personen uit gevangenschap ontslagen, o.w. de twee belangrijkste leiders van de Mohammedaanse broederschap, Omar Telmesani (72) en Saleh Echmawi. In een interview met het dagblad *Al Goumhouria* verklaarde Telmessani: „Ik verafschuw de gebeurtenissen van 6 oktober. Die zijn geheel in strijd met de geest van de islam... Ik steun de regering van Mubarak volledig." Maar hij verzekerde voorts te zullen blijven streven naar „de toepassing van de sharia" (Koran-wet) in Egypte.

Op 9 jan. 1982 werd de vrijlating van 81 gevangenen gelast door de procureur-generaal en op 12 jan. van nog eens 27 gevangenen, onder wie voor het eerst Koptische ambtsdragers, incl. twee van de acht gedetineerde bisschoppen. Volgens *AP* (13-1) zaten toen nog 1.341 van de in sept. 1981 gearresteerde 1.536 personen in hechtenis.
Op 26 jan. beval president Mubarak volgens *Le Monde* (28-1) de vrijlating van 55 religieuze gevangenen. o.w. de blinde orthodoxe prediker sjeik Abdul Hamid Kishk en twee Koptische bisschoppen.

De nieuwe premier, Ahmed Fuad Mohieddin (l.), bij de beëdiging van zijn kabinet op 4 jan. door president Mubarak (r.).

Tussentijdse verkiezingen

Op 29 dec. vonden in twee plaatsen in de Nijldelta en in de stad Abu Tig tussentijdse verkiezingen plaats voor drie zetels in de Volksvergadering, die tevoren door vertegenwoordigers van de Socialistische Arbeiderspartij waren bezet. Twee van deze zetels werden gewonnen door de regerende Nationale Democratische Partij, terwijl over de derde zetel opnieuw moest worden gestemd omdat de stemming tussen de kandidaten van de NDP en de SAP onbeslist was gebleven. De SAP beschikte toen nog over 12 van de 392 zetels in de Volksvergadering (zie ook pag. 833-1980). De leider van de SAP, Ibrahim Shukri, noemde de verkiezingen fair en „veel beter" dan onder Sadat.

Mohieddin premier

Op 2 jan. droeg president Mubarak het ambt van premier over aan zijn plaatsvervanger Ahmed Fuad Mohieddin om zich voortaan uitsluitend aan de taken van het staatshoofd te wijden.
Mubarak vormde op 3 jan. een nieuw kabinet van 34 leden, o.w. 12 nieuwelingen. Negen bewindslieden uit het oude kabinet, vooral uit de financieel-economische sector, keerde niet terug. De posten waren als volgt verdeeld:

Premier en minister belast met Al-Azhar – Ahmed Fuad Mohieddin; vice-premier en minister van buitenlandse zaken – generaal Kamel Hassan Ali; vice-premier belast met zaken Volksvergadering en Shura – Fikri Makram Ebeid; vice-premier belast met diensten, minister van plaatselijk bestuur – generaal Mohammed Nabawi Ismail; vice-premier belast met produktie, minister van oliezaken – Ahmed Ezzedin Hassan Hilal; vice-premier belast met economie en financiën - minister van investeringen en internationale samenwerking – Mohammed Abdel Fattah Ibrahim*.
Ministers: defensie en oorlogsproduktie – luitenant-generaal Mohammed Abdel Karim Abu Ghazala; onderwijs en wetenschappelijk onderzoek – Mustapha Kamal Hilmi; financiën – Mohammed Salaheddin Hamid*; sociale verzekeringen en staatsminister van sociale zaken – mevr. Amal Osman; bouwnijverheid en staatsminister van huisvesting en grondbeheer – Hassaballah Mohammed al-Kafrawi; transport – Soleiman Metwali Soleiman; irrigatie en staatsminister van Soedanese zaken – Mohammed Abdel Hadi Samahah; kabinetszaken en staatsminister van bestuursontwikkeling – Abdek Mahmoud Baki*; binnenlandse zaken – generaal Hassan Soliman Abu Basha*; elektriciteit en energie – Mohammed Meher Osman Abazah; bevoorrading en binnenlandse handel – Ahmed Nouh; justitie – Ahmed Samir Sami; religieuze bezittinge – sjeik Jadulhak Ali Jadulhak*; gezondheid – Mohammed Sabri Zaki*; planning – Kamal Ahmed Ganzouri*; industrie en minerale rijkdommen – Fuad Ibrahim Abu Zaghla*; toerisme em burgerluchtvaart – Abdel Ibrahim Taher*; economie en buitenlandse handel – Fuad Hashim (Awad)*; landbouw en voedselvoorziening – Yusuf Amin Wali*.
Staatsministers: emigratie en Egyptenaren in het buitenland – Albert Barsoum Salama; buitenlandse zaken – Boutros Boutros-Ghali; zaken betreffende volksontwikkeling – Saad Mohammed Sherbeini; zaken Volksvergadering en Shura – Mokhtar Hassan Salim Hani en Mohammed Rashwan Mahmoud (benoemd op 22 sept. 1981); mankracht en beroepsopleiding – Saad Mohammed Ahmed; oorlogsproduktie – Gamal al-Sayed Ibrahim; cultuur – Mohammed Abdel Hamid Radwan; voorlichting – Sawfat Sharif*. (* = nieuw)

Onder de negen niet herbenoemde kabinetsleden waren Abderrazak Abdel Meguid (vice-premier belast met economische zaken, financiën en planning), Mohammed Taha Zaki (industrie en minerale rijkdommen), Mohammed Omar Abdel Akher (staatsminister zaken Volksvergadering), Fuad Kamal Husain (staatsminister financiën) en Sulaiman Nur ad-Din (staatsminister economie). Meguid en Akher waren genoemd in het corruptieschandaal rond parlementslid en zakenman Rashid Osman, die kort tevoren was veroordeeld tot 1 jaar huisarrest en verbeurdverklaring van zijn bezittingen wegens belastingontduiking, misbruik van staatsgronden en corruptiepraktijken. In maart werden de twee voormalige bewindslieden door de procureur-generaal van blaam gezuiverd en werd het onderzoek in deze zaak gestaakt.
Voor wijzigingen in het in mei 1980 gevormde kabinet-Sadat (pag. 836/2-'80) zie pag. 680/1, 687/2/3 en 688/1-'81).

Ahmed Fuad Mohieddin werd in 1926 geboren, studeerde rechten en medicijnen, was secretaris van de algemene unie van Egyptische studenten en oefende een tiental jaren het beroep van arts uit, alvorens hij ten tijde van Nasser in de politiek ging. Hij werd drie maal tot parlementslid gekozen en werd in 1965 belast met de leiding van de Arabische Socialistische Unie in de provincie Qalioubieh.
Sadat benoemde hem tot gouverneur van Alexandrië en nam hem in maart 1973 voor het eerst in het kabinet op als staatsminister van bestuurszaken. Vervolgens was Mohieddin minister van gezondheid (1974-'76) en minister voor zaken betreffende de Volksvergadering (1976-'78). In 1978-'79 leidde hij de commissie voor buitenlandse zaken van de Volksvergadering, waarna in mei 1980 zijn benoeming volgde tot eerste vice-premier en hij in sept. 1981 tevens met de portefeuille van voorlichting werd belast.
Op 15 okt. 1981 benoemde president Mubarak Mohieddin tot zijn plaatsvervanger.

President Mubarak maakte na de beëdiging van het nieuwe kabinet op 4 jan. duidelijk dat de strijd tegen de corruptie naast die voor economische stabiliteit een prioriteit voor de nieuwe regering moest zijn. „Openbaar bestuur dient te worden gegrondvest op objectiviteit, altruïsme, integriteit, zuiverheid van gedrag en gedachte en het vermijden van vriendjespolitiek en gierigheid", aldus de president.

Volgens de staatsminister van voorlichting, Sawfat Sharif, had de president zeven zaken opgesomd die de regering met voorrang moest aanpakken: verhoging van de produktie en de produktiviteit; beperking van de consumptie en de invoer; beschikbaarstelling van investeringen voor de ontwikkeling van het land; waarborging van de voedselvoorziening; oplossing van het woningbouwprobleem; versterking en modernisering van de openbare sector; en opleiding van vaklieden.

NDP-congres. Mubarak partijvoorzitter

Tijdens een congres van de door Sadat opgerichte Nationale Democratische Partij werd president Mubarak op 26 jan. eenstemmig door de 1.111 afgevaardigden tot partijvoorzitter gekozen.
In zijn toespraak tot het congres kondigde Mubarak economische hervormingen aan. Een nationale conferentie van economische experts van alle politieke gezindten zou op 13 febr. worden belegd om de regering te adviseren over haar economisch beleid en de grondslag te leggen voor een vijfjarenplan.

Economische conferentie. Beleidsverklaring Mohieddin

Deze economische conferentie, die van 13-15 febr. te Cairo werd gehouden, leidde wel tot een brede overeenstemming over de economische problemen, maar leverde niettemin weinig specifieke aanbevelingen op over de manier waarop de zieke economie kon worden hersteld. Er bleek geen consensus te bestaan over vraagstukken als de toekomst van de subsidies voor grondstoffen en het volume van de investeringen. De conferentie benoemde een commissie van vijf leden om een rapport over het debat op te stellen t.b.v. president Mubarak, die in zijn openingstoespraak de bevolkingsgroei (met 3% per jaar) als de sleutel tot Egypte's economische problemen aanwees. (Met het huidige groeitempo zal Egypte volgens schattingen tegen 2000 een bevolking van 70 mln hebben.)

Erkend werd dat de uitgebreide subsidies t.b.v. de grondstoffenprijzen een aanzienlijke belasting voor de staatsbegroting vormden, minstens $ 2 mrd per jaar en mogelijk bijna $ 3 mrd in het komende jaar.
Sommige deelnemers evenwel betoogden dat die subsidies van cruciaal belang waren voor het overleven van een meerderheid van de Egyptenaren. Anderen pleitten voor beperking van de subsidies tot 10 basisprodukten – slechts voedsel en brandstof – en voor een verlaging ervan met 20% per jaar, zodat geleidelijk gelden konden worden aangewend voor de oplossing van andere kritieke problemen zoals huisvesting.
Volgens de opvatting van de voorzitter, de voormalige minister van economische planning, Helmi Abdel-Rahman; bestond er een „duidelijke noodzaak voor de staat om de massa's te blijven steunen, vooral vanwege datgene wat zij van de inflatie te lijden hebben".

Een ander discussiepunt vormde de uitbreiding van de werkgelegenheid. Erop wijzend dat zich jaarlijks 400.000 mensen op de arbeidsmarkt melden, zei de voorzitter dat de financiële middelen voor nieuwe ondernemingen uit particuliere investeringen, buitenlandse leningen en olie-uitvoer konden komen.
Maar de deelnemers aan de conferentie verschilden van mening over de rol van de openbare sector in de economie, waarop kritiek was geleverd vanwege het gebrek aan efficiency en de slechte kwaliteit van de produkten.
Er was enige kritiek op de economische „open deur"-politiek van Sadat uit 1974, die volgens sommige deelnemers had gefaald om produktieve buitenlandse en plaatselijke investeringen aan te trekken.

Op 20 febr. zette premier Mohieddin in een toespraak tot de Volksvergadering de economische en sociale politiek van zijn regering uiteen, die gebaseerd was op de tijdens de economische conferentie gevoerde discussies en daar ingediende studies.

De drie fundamenten van de regeringspolitiek zouden zijn:
1) het scheppen van banen, rationalisatie bij de distributie van de arbeidskrachten, een grotere autarkie t.a.v. grondstoffen en een uitbreiding van het exportpotentieel van de economie;
2) een wetenschappelijke planningmethode in de drie sectoren – openbaar, particulier en coöperatief – en het totstandbrengen van een evenwicht tussen bevolking en hulpbronnen, tussen financiële bronnen en de verdeling ervan in de algemene begroting, tussen lonen en prijzen en op de betalingsbalans, en ook coördinatie tussen de openbare en de particuliere sector;
3) het aanmoedigen van investeringen en besparingen in de particuliere sector, het opvoeren van de regeringsinkomsten en het „beperken van de consumptietrend en bijgevolg van de importtrend in de maatschappij".
Er werd een herziening aangekondigd van de lijst van toegestane invoerprodukten om de import door de particuliere sector te beperken. Nieuwe regels om de invoer van luxe en andere niet-essentiële goederen tegen te gaan zouden per 1 april van kracht worden.
Onder de „open deur" politiek had de particuliere sector gebruik gemaakt van buitenlandse valuta, hoofdzakelijk in het land gebracht door ca. 2 mln Egyptische arbeiders in het buitenland, om gedeeltelijk de invoer van een hele reeks consumptiegoederen, w.o. vele luxe artikelen, te financieren. De rest van de financiering kon geschieden in Egyptische ponden. Die importen vormden thans bijna één vijfde van de totale Egyptische invoer.
Krachtens het nieuwe systeem moesten de importeurs alle benodigde buitenlandse valuta via de banken afhandelen. Zij zouden verplicht zijn bij de bank gedurende één maand rentevrij een percentage van de waarde van de ingevoerde goederen te deponeren. Dat percentage kon 25, 40, 75 of 100 zijn „afhankelijk van hun mate van noodzaak en belang", bijv. 100% voor luxe artikelen.
De betrokken commissies van de Volksvergadering hadden aanbevolen de invoer tot kapitaalgoederen en strategische goederen te beperken.

T.a.v. de doelstellingen van de regering merkte premier Mohieddin nog op dat zij „haar adhesie aan de economische open deur-politiek als een produktieve economie beklemtoont".
Voorts vestigde hij de aandacht op bijzondere economische en sociale projecten, w.o. de ontwikkeling van de olie-industrie en van andere energiebronnen alsmede het landwinningsprogramma.

Proces tegen moordenaars Sadat. Vijf man terechtgesteld

Op 21 nov. 1981 begon voor het Hoge

Militaire Gerechtshof te Caïro een proces tegen 24 personen, die beschuldigd werden van moord op president Sadat of medeplichtigheid daaraan, poging tot gewelddadige omverwerping van de regering en zes andere daarmee samenhangende aanklachten.
De vier mannen die de moordaanslag van 6 okt. 1981 zouden hebben uitgevoerd waren volgens de aanklacht: luitenant Khaled Hassan Shafiq Istambouli (de leider), Hussein Abbas Mohammed (een reserve-sergeant), Ataa Tayel Hamida Rahel (een ingenieur en reserve-officier van de luchtmacht) en Salam Abdel Aal (een boekhandelaar met militaire ervaring). Als organisator van het komplot werd aangeduid Abdel Salaam Faraq (een ingenieur).
Tot de beklaagden behoorden voorts Omar Ahmed Rahman (een blinde theologische docent aan de universiteit van Assioet), Ismail Salamuni (eveneens van de universiteit van Assioet) en Abboud el-Zommor (een voormalige kolonel van de militaire inlichtingendienst.
Alle 24 beklaagden zouden lid zijn van de extremistische groepering Al Jihad, die een losse associatie zou hebben met de fundamentalistische beweging Takfir wa'l Higra (zie pag. 673/1-'81).
Volgens de autoriteiten was de moord op Sadat bedoeld als het voorspel tot een islamitische revolutie in Egypte naar Iraans voorbeeld en de installatie van prof. Rahman als de „Egyptische Khomeini".
Na de eerste twee zittingen (resp. op 21 en 30 nov.) vond het proces achter gesloten deuren plaats.

Tijdens de eerste zitting verklaarden de beklaagden dat bekentenissen van hen door martelingen waren verkregen. Het proces werd tot 30 nov. verdaagd om het medisch onderzoek van de beklaagden af te wachten en om de verdedigers de kans te geven het 754 pagina's tellende dossier door te nemen.
Terwijl 23 beklaagden zich niet schuldig verklaarden, bevestigde luitenant Istambouli op 30 nov. volgens *Le Monde* (2-12-'81): „Ik heb Sadat gedood en ik ben er trots op." Maar zijn advocaat stelde dat deze uitlating geen bekentenis inhield en geregistreerd werd dat Istambouli zich niet schuldig verklaarde.
Uit protest tegen de weigering van het gerechtshof bepaalde getuigen à décharge op te roepen (o.w. de oud-ministers van buitenlandse zaken Ismail Fahmi en Ibrahim Kamel) legden 20 van de 35 verdedigers op 29 dec. hun mandaat neer; zij kregen elk een boete van 50 Egyptische ponden.
Na een compromis stemden de 20 verdedigers op 4 jan. 1982 met een beëindiging van hun boycot in, waarna het proces de volgende dag werd hervat.

Op 3 maart maakte het gerechtshof bekend dat op 6 maart vonnis zou worden gewezen, en het proces werd die dag gesloten ondanks het bezwaar van de woordvoerder van de verdediging, Abdel Halim Ramadan, dat de 34 verdedigers de pleidooien in slechts 10 van de 24 gevallen hadden afgesloten en dat nog zeker 40 zittingsdagen nodig waren om de verdediging van de beklaagden te voltooien. Ramadan zei dat de verdedigers in feite waren ontslagen toen zij op 3 maart geen toestemming kregen de rechtzaal binnen te gaan. Zij zouden te horen hebben gekregen dat er „een andere groep juristen" bezig was met de verdedigingen van de beklaagden, aldus Ramadan. Op een persconferentie verklaarde hij: „Er wordt een misdaad gepleegd" om onze cliënten „zonder een legaal proces te vermoorden". Gewezen op de lange duur van het proces – 25 zittingen sinds 21 nov. 1981 – zei Ramadan dat Sadat zelf, in de jaren veertig beschuldigd van moord op een politicus, een proces kreeg dat 30 maanden duurde. Overigens was de strategie van de verdediging erop gericht Sadat zelf terecht te doen staan „als moordenaar, als terrorist, vanaf zijn jeugd" – aldus Ramadan in een interview – en als iemand die ongeschikt was om een moslemleider te zijn.

Op 6 maart wees het hoge militaire gerechtshof vonnis tegen de 24 verdachten. Het voorlezen van dit vonnis had veel voeten in de aarde, omdat eerst het licht in de rechtzaal uitviel en vervolgens de in een kooi opgesloten verdachten luid misbaar maakten.Het hof sprak vijf doodvonnissen uit – tegen lt. Istambouli, Hussein Abbas Mohammed, Ataa Tayel Hamida Rahel, Salam Abdel Salaam Faraq. Vijf beklaagden kregen levenslang en twaalf werden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 5 tot 15 jaar. Twee verdachten, prof Rahman en Ismail Salamuni, werden vrijgesproken, maar zij werden volgens *DPA* (9-3) opnieuw gearresteerd en aangeklaagd wegens lidmaatschap van Al Jihad.
Op 7 maart werd Ramadan gearresteerd op beschuldiging van het verbreken van de zwijgplicht (t.a.v. de achter gesloten deuren gehouden zittingen), het beledigen van het hof en het ontketenen van een perscampagne t.b.v. zijn cliënten. Maar na 15 uur werd Ramadan tegen een borgsom van $ 500 op vrije voeten gesteld.

Op 20 maart werden de vijf doodvonnissen en ook de andere vonnissen door president Mubarak bevestigd. Op 14 april beschikte de president afwijzend op een verzoek van de verdediging een nieuw proces te houden, terwijl hij een verzoek om gratie eveneens verwierp.

Op 15 april 's morgens werden de vijf ter dood veroordeelden terechtgesteld. Volgens militaire functionarissen werden luitenant Istambouli en Hussein Abbas Mohammed door een vuurpeloton bij Caïro geëxecuteerd, terwijl de overige drie burgers in de centrale gevangenis van Caïro werden opgehangen.

De hoofdverdachte in het proces wegens de moord op Sadat, luitenant Khaled Hassan Shafiq Istambouli (l.) met een andere verdachte tijdens de zitting van 30 nov. 1981.

Staatsraad annuleert decreten Sadat. Verdere vrijlating gevangenen. Nieuwe arrestaties

Op 11 febr. gelastte de staatsraad (hooggerechtshof) de onmiddellijke opschorting van de door president Sadat in sept. 1981 uitgevaardigde decreten, op grond waarvan 1.536 personen werden gearresteerd, de Koptische patriarch Shenouda III werd geschorst en diverse bladen (zoals *Al Shaab* en *Al Daawa*) een verschijningsverbod kregen opgelegd (zie pag. 679-'81). Terwijl het hof de annulering van Sadats beslissing t.a.v. Shenouda III verwierp, voerde het m.b.t. de arrestaties en de verschijningsverboden aan dat Sadat ten onrechte gebruik had gemaakt van artikel 74 van de grondwet, die het staatshoofd de mogelijkheid geeft in tijden van uitzonderlijk gevaar het complete staatsgezag aan zich te trekken. Volgens het hof was van uitzonderlijk gevaar in sept. 1981 geen sprake. De betreffende decreten werden ongrondwettig bestempeld en de overheid werd gelast de zaken terug te draaien. In de praktijk zou dat neerkomen op de vrijlating van de nog gedetineerde personen (1.054 volgens *The Times* d.d. 12 febr.).
Nog dezelfde dag werden 81 personen (uit de groep van 1.536) in opdracht van de procureur-generaal op vrije voeten gesteld, o.w. een Koptische bisschop.
Maar de regering weigerde de competentie van de staatraad te erkennen en eiste heropening van de zaak voor een anders samengesteld tribunaal, wat tot een massaal protest van de rechterlijke macht leidde.

Op 23 febr. werden op last van president Mubarak nog eens 163 van deze gevangenen vrijgelaten, waarmee toen volgens *AP* (23-2) in totaal 563 van de 1.036 uit detentie waren ontslagen.

Op 27 maart volgde de vrijlating van 201 gevangenen uit deze categorie. Volgens een officiële verklaring vormden zij niet langer een gevaar voor de staatsveiligheid, omdat zij „hun extremistische overtuiging tijdens hun gevangenschap verloren" hadden.

Inmiddels waren op 8 febr. 21 leden van linkse organisaties gearresteerd, o.w. drie van de Nationale Progressieve Unionistische Partij (NPUP) en voorts leden van de „Egyptische Communistische Partij van de 8ste januari".
Op 22 maart werd te Caïro bekendgemaakt dat een militair tribunaal 14 legerofficieren – moslem-militanten – na een geheim proces had vrijgesproken van de aanklacht een komplot te hebben beraamd om het regime van president Sadat omver te werpen. De officieren o.l.v. majoor Essam Eldin el-Kumary waren tussen januari en maart 1981 gearresteerd.
Begin april meldde *Al Ahram* dat de autoriteiten twee fundamentalistische organisaties hadden opgerold en 140 leden daarvan hadden gearresteerd.
Op 27 april maakte de minister van binnenlandse zaken, Hassan Soliman Abu Basha, bekend dat 353 gevangen, die na 6 okt. 1981 om politieke of religieuze redenen waren gedetineerd, onmiddellijk zouden worden vrijgelaten, omdat zij geen gevaar voor de staatsveiligheid meer vormden.
Op 9 mei eiste de procureur-generaal tegen 299 van de ruim 1.000 in staat van beschuldiging gestelde Al Jihad leden de doodstraf, terwijl tegen drie andere leden van deze extremistische islamitische organisatie levenslange gevangenisstraf werd geëist. Onder de 299 waren 19 verdachten die eerder in de moordzaak-Sadat al tot langdurige gevangenisstraffen waren veroordeeld. Omar Ahmed Rahman, die toen werd vrijgesproken, stond nu opnieuw terecht.
Op 13 juni deelde minister Abu Basha mee dat in de voorgaande weken 50 personen waren gearresteerd, die lid zouden zijn geweest van de Takfir wa'l Higra. Inmiddels waren meer dan 30 organisaties van radicale moslems ontmanteld, aldus de minister.
Op last van president Mubarak werden in het weekend van 20 juni 182 gevangenen, o.w. 10 Kopten, vrijgelaten, omdat zij geen gevaar voor de staatsveiligheid vormden. Op 17 juli gelastte minister Abu Basha nog eens de vrijlating van 453 in sept. en okt. 1981 gearresteerde gevangenen, o.w. de vader van Sadats moordenaar, de advocaat Ahmed Istambouli.
In totaal zouden daarmee ca. 2.000 van de in de herfst van 1981 gearresteerde Egyptenaren sinds de ambtsaanvaarding van president Mubarak op vrije voeten zijn gesteld. Het aantal niet berechte gedetineerden was voor deze maatregel door de marxistische advocaat Nabil Hilali op 3.000 geraamd, aldus *Le Monde* (20-7).

Op 8 aug. werden 646 gedetineerde moslem-fundamentalisten in vrijheid gesteld, o.w. 233 studenten, 59 leraren en 131 arbeiders. Volgens officiële mededelingen zaten toen nog 1.354 personen gevangen.
Op 6 aug. waren in Caïro drie leiders van islamitische organisaties gearresteerd, die er o.m. van werden beschuldigd de religieuze rellen van okt. 1981 in de steden Minieh en Assioet te hebben aangesticht (tegen de Koptische minderheid).
Op 16 aug. kondigde de regering de vrijlating aan van 371 politieke gevangenen, terwijl volgens het persbureau *Mena* op 25 aug. nog eens 244 sinds sept. 1981 gedetineerde gevangenen waren vrijgelaten. In totaal had president Mubarak sinds 4 aug. de vrijlating van 1.261 gevangen gelast.
Op 1 sept. volgde de vrijlating van een nieuwe groep van 272 gevangenen.

Reorganisatie kabinet

Op 31 aug. reorganiseerde president Mubarak het kabinet van premier Mohieddin. Drie vice-premiers, drie ministers en een staatsminister verloren hun post, terwijl vijf nieuwelingen werden benoemd.

Uit het kabinet vertrokken: Fikri Makram Ebeid (vice-premier, belast met zaken Volksvergadering), generaal Mohammed Nabawi Ismail (vice-premier belast met diensten, minister van plaatselijk bestuur), Mohammed Abdel Fattah Ibrahim (vice-premier belast met financiën en economie, minister van investeringen en internationale samenwerking), Ahmed Samir Sami (minister van justitie), Abdel Ibrahim Taher (toerisme en burgerluchtvaart), Fuad Hashem (economie en buitenlandse handel) en Saad Mohammed Sherbeini (staatsminister voor zaken volksontwikkeling).
De vijf nieuwelingen kregen de volgende portefeuilles: internationale investeringen en samenwerking – Waguih Shindi; justitie – Mamduh Attia; toerisme en burgerluchtvaart – Tewfik Abu Ismail; economie en buitenlandse handel – Mustafa Kamel Said; zaken betreffende de volksontwikkeling (staatsminister) – generaal-majoor Yussef Sabri Abu Taleb (voorheen gouverneur Noord-Sinaï).

Voorts kregen de ministers Mohammed Abdel Karim Abu Ghazala (de-

Generaal Mohammed Nabawi Ismail werd op 3 jan. vervangen als minister van binnenlandse zaken (sinds okt. 1977) en verloor op 31 aug. zijn plaats in het kabinet.

Mohammed Abdel Karim Abu Ghazala (52), minister van defensie en oorlogsproduktie en opperbevelhebber van de strijdkrachten, kreeg medio april de rang van maarschalk en op 31 aug. de titel van vice-premier.

fensie en oorlogsproduktie) en Mustapha Kamal Hilmi (onderwijs en wetenschappelijk onderzoek) tevens de titel van vice-premier.

Als reden voor de reorganisatie werd door de Financial Times (1-9) aangegeven dat het economische team in het kabinet er niet in was geslaagd een politiek te formuleren om Egypte's economische problemen effectief aan te pakken. Volgens Reuter hadden de zeven bewindslieden die heengingen een verlaging van de subsidies voor levensmiddelen verlangd om het begrotingstekort voor het jaar 1982-'83 (geraamd op 4,84 mrd Egyptische ponden) te beperken. Premier Mohieddin zei dat tot „de fundamentele doelstellingen" van zijn kabinet behoorden het „waarborgen van de voedselvoorziening van de burger" en „de strijd tegen de corruptie". Als belangrijke taken noemde hij een verhoging van de produktie en een beteugeling van de inflatie, die op basis van officiële statistieken op ca. 25% werd geraamd. De premier kondigde ook een vijfjarenplan aan.

NRC/H'blad (2-9) schreef dat de ontslagen van Ebeid, Ismail en Sami deels bedoeld waren om „rust te brengen" in Zuid-Egypte, waar de drie bewindslieden impopulair waren. Nabawi Ismail is vaak verweten in zijn strijd tegen de Nasser-verafgoding in Zuid-Egypte veel moslembroeders in zijn geheime dienst te hebben opgenomen. Die politiek heeft direct geleid tot rellen tussen Kopten en moslims.

Ook de afgetreden vice-premier Ebeid – de hoogste Kopt in de regering – had zijn machtsbasis in het zuiden. Hem is vaak verweten belangrijke overheidsbanen in dat gewest uit te venten en direct betrokken te zijn bij het vervaardigen van allerlei stembusuitslagen die in zijn provincie Qena met het nogal nasseristische bolwerk Luxor steevast 99,99% pro-Sadat luidden.

Ook de minister van toerisme (Sami) was in het zuiden weinig gezien. Hij zou de beste baantjes in het toeristische bedrijf – een zeer belangrijke bron van inkomsten hebben vergeven aan gunstelingen uit het noorden. Hij was verder verwikkeld in de hevige discussie of Egypte nu wel of niet moet worden „drooggelegd". Zo'n alcoholverbod wordt door de Kopten gezien als een aanslag op hun geloofsvrijheid en door vele anderen als een potentiële doodsklap voor het toerisme..."

Eerder, op 26 maart, was Ibrahim al-Dusuqi Abdel Hamid Mar'i tot staatsminister van religieuze bezittingen benoemd in plaats van sjeik Jadulhak, die op 17 maart tot groot-sjeik van de moskee-universiteit Al-Azhar was aangewezen als opvolger van de op 8 maart overleden sjeik Mohammed Abderrahman Bissar (74), die dit ambt sinds jan. 1979 had vervuld. Sjeik Jadulhak was van 1978 tot 1981 grootmufti van Egypte en werd nu in dit ambt opgevolgd door sjeik Abdel Latif Abdel Ghani Hamzah. De groot-sjeik van Al-Azhar wordt beschouwd als de hoogste geloofs- en rechtsinstantie van de soennitische islam.

Ontdekking „terroristisch komplot" gemeld

Op 16 sept. onthulde de procureur-generaal voor de staatsveiligheid dat een „terroristisch komplot" om het regime van president Mubarak ten val te brengen door de veiligheidspolitie was opgerold. De samenzweerders, die waren gearresteerd, waren leden van Al Jihad, onderhielden betrekkingen met „Arabische elementen en Egyptenaren in het buitenland" en beschikten over „aanzienlijke" hoeveelheden wapens en munitie.

Volgens deze functionaris waren de gearresteerden – in totaal 180 personen volgens het weekblad *El Mussawar* (23-9) – van plan een vliegtuig te kapen om de vrijlating af te dwingen van de sinds okt. 1981 gevangen zittende leden van Al Jihad en aanverwante bewegingen. Ook waren zij van plan daartoe diverse gevangenissen in Egypte te bestormen.

Volgens Egyptische kranten was onder de gearresteerden Mohammed el-Zommor, een neef van majoor Abboud el-Zommor die wegens medeplichtigheid aan de moord op Sadat tot levenslange gevangenisstraf was veroordeeld. *El Mussawar* meldde voorts dat Al Jihad $ 60.000 had ontvangen van de in Jordanië gevestigde Partij van de Islamitische Bevrijding (Tahrir).

Verlenging noodtoestand

Op 3 okt. diende de Egyptische regering een wetsontwerp tot verlenging van de op 6 okt. 1981 afgekondigde noodtoestand met één jaar bij de Volksvergadering in. Als officiële reden voor de verlenging werd aangevoerd het nog steeds aanwezige gevaar van terroristische islamitische bewegingen zoals dat bleek uit het zojuist opgerolde „terroristische komplot".

Op 4 okt. stemde de Volksvergadering met de verlenging van de noodtoestand in. Premier Mohieddin deelde mee dat onder de noodtoestand bijna 4.000 mensen waren gearresteerd, maar dat slecht 145 van hen nog voor ondervraging werden vastgehouden. Hij repte volgens de *Financial Times* (5-10) niet van de velen, die onmiddellijk na hun vrijlating of kort daarop, opnieuw waren gearresteerd. Het aantal arrestaties in de laatste drie weken zou meer dan 200 bedragen, aldus de *NZZ* (7-10).

Op 10 okt. werd de arrestatie van twee vermoedelijke leiders van Al Jihad gemeld, terwijl op 15 okt. de vrijlating van 58 van de 180 in sept. gearresteerde islamieten werd bekendgemaakt.

Eén jaar Mubarak

Over de positie van president Mubarak één jaar na de dood van Sadat schreef de *Volkskrant* (8-10) o.a.:

„...Het verschil met Sadat is dat Hosni Mubarak in de eerste maanden van zijn presidentschap in brede kring respect afdwong met een beheerst maar resoluut optreden, dat een sterkere persoonlijkheid onthulde dan men in de wat kleurloze vice-president had vermoed. Om te beginnen introduceerde de nieuwe president een regeerstijl die aanmerkelijk soberder en zakelijker was dan die van zijn exuberante voorganger. Na de luxe die Sadat in onbekrompen mate etaleerde en de sfeer van corruptie die zijn familie en zijn „hofhouding" in toenemende mate omringde, was dat een verandering die bij veel Egyptenaren in goede aarde viel.

In dezelfde lijn lag Mubaraks aankondiging dat zijn regering de hoogste prioriteit zou geven aan de economische problemen van het land. Na twee presidenten wier hartstocht toch vooral uitging naar kwesties van pan-Arabische en mondiale afmetingen, was Egypte bepaald wel toe aan een politiek leider die zijn aandacht in eerste instantie richt op de vele problemen waarmee zijn landgenoten in het leven van alledag geconfronteerd worden. Uitvoerige consultaties met een breed scala van deskundigen en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties wekten hoop op een grondige aanpak van die problemen.

Tegelijkertijd deed Mubarak stappen om tot een ontspanning van het binnenlandse politieke klimaat te komen. Weliswaar werden fanatieke moslem-groeperingen onvervaard aangepakt, maar van de ruim vijftienhonderd mensen die Sadat een maand vóór zijn dood in een wilde zuiveringsactie had laten oppakken, werd een groot deel in etappes vrijgelaten. Oppositionele groeperingen die door Sadat steeds meer aan banden waren gelegd, kregen weer ruimte om zich te manifesteren.

Maar verder dan veelbelovende aanzetten is Mubarak vooralsnog niet gekomen. Of erger: op haast alle fronten lijkt Mubaraks politiek te zijn vastgelopen. Behalve een afzwakking van de super-liberale „open deur"-politiek en enige indamming van de corruptie, zijn economische hervormingen van betekenis uitgebleven. Hervormingen zijn ook zeer moeilijk door te voeren in een economie die zo open is (alleen al door de ruim twee miljoen Egyptenaren die buitenslands werken), waar zoveel handel wordt gedreven en waar twee-derde van de beroepsbevolking onderdak vindt bij het particuliere bedrijfsleven. Maar intussen zijn sommige elementaire produkten steeds moeilijker te krijgen, neemt de staatschuld onrustbarende proporties aan en bezwijkt de hele infrastructuur van het land onder de onverminderde bevolkingsgroei..."

AFGHANISTAN

WIJZIGINGEN IN REGERING. ONTWIKKELINGEN IN DEMOCRATISCHE VOLKSPARTIJ

Sinds de interventie van Sowjet-troepen in december 1979 in Afghanistan zetelt in de hoofdstad Kaboel een regering o.l.v. president Babrak Karmal, de secretaris-generaal van de in 1965 opgerichte Democratische Volkspartij. Binnen deze partij bestaan twee facties: Khalq (Volk) en Parcham (Vlag). De kleinste van beide, de Parcham, waartoe president Karmal behoort, beschikt over grotere invloed dan de Khalq, waarvan Karmals voorgangers Nur Mohammed Taraki (april 1978 tot sept. 1979) en Hafizullah Amin (sept.-dec. 1979) deel uitmaakten. Hoewel beide facties in de regering zijn vertegenwoordigd (naar verluidt op aandringen van de SU), blijven berichten melding maken van een voortdurende machtsstrijd tussen Parcham en Khalq, die soms gepaard zou gaan met wapengeweld en politieke moorden.

Ontwikkelingen 1980

Op 21 juli 1980 reorganiseerde president Kamal zijn regering, terwijl vice-premier Assadullah Sawari (een lid van de Khalq, zie pag. 405/3-1980) naar verluidt voor een medische behandeling in Moskou verbleef, aldus de *NZZ* (27-7-1980). De president stelde vier departementen in onder zijn persoonlijke verantwoordelijkheid als premier met de volgende taken (1) arbeid en sociale voorzieningen, (2) islamitisch onderricht, (3) bestuurshervorming en provinciale zaken en (4) planning en benoemingen (tot dan toe de taak van het ministerie van binnenlandse zaken).
In commentaren werd de reorganisatie gekenschetst als een actie om het bestuur te centraliseren en de macht van (vooral) het ministerie van binnenlandse zaken o.l.v. majoor Sayed Mohammed Ghulabzoi (Khalq) te beperken.

De bestuursreorganisatie was al op 17 juli begonnen met de benoeming van 14 hoge (Parcham) functionarissen op posten belast met het beheer van de financiën in negen Afghaanse provincies. Deze posten, die in de hiërarchie van het regionale bestuur onmiddellijk volgen op die van de gouverneur, waren tevoren grotendeels door Khalq-leden bezet. Op 20 juli volgde de aankondiging dat het provinciale bestuur onder controle van het secretariaat van de premier (toen Karmal) was geplaatst.

Volgens diplomaten in Kaboel waren bij de reorganisatie drie van de vier overgebleven Khalq-ministers uit de regering verdwenen en gearresteerd: naast Ghulabzoi de minister van verbindingen, lt.-kol. Aslam Watanyar en de minister van transport, kol. Sheryan Mazduryar.
Dit bericht bleek onjuist maar wel meldde radio-Kaboel op 21 juli het overlijden van Wali Yusufi, de plv. minister van hoger onderwijs, zonder de doodsoorzaak te melden. Volgens berichten uit New Delhi zou Yusufi, die verantwoordelijk werd gesteld voor het bevel tot schieten op demonstrerende studenten in het voorjaar van 1980 (zie pag. 403/3 e.v.-1980), op 20 juli bij zijn woning in Kaboel door „mujaheddin" zijn doodgeschoten.

Ook de plv. minister van verbindingen, Mohammed Gholam Masimi, overleed. Hij zou op 24 mei 1980 door „mujaheddin" in Kaboel zijn vermoord.

Op 23 juli keurde het Centrale Comité van de Democratische Volkspartij tijdens een plenaire zitting een reeks maatregelen goed om leger, politie en veiligheidstroepen te versterken. Khalq zou toen nog over enkele duizenden aanhangers onder de legerofficieren en de ambtenaren beschikken. Op 24 juli zouden eenheden van de 14-de pantserdivisie in de provincie Ghazni – volgens berichten uit India – aan het muiten zijn geslagen, toen een tot de Parcham behorende officier het commando wilde overnemen van de Khalq-bevelhebber. Journalisten en diplomaten uit Kaboel meldden dat Sowjet-troepen, uitgerust met tanks en gevechtshelikopters, naar Ghazni waren gestuurd om tegen de muiters op te treden. Sinds 25 juli 's avonds zouden op het vliegveld van Kaboel aanzienlijke Sowjet-versterkingen – troepen en militaire uitrusting – zijn aangevoerd.
Verhoogde activiteiten van Sowjet-troepen werden gemeld in de provincies Ghazni, Wardak en Logar (alle ten zuiden van Kaboel). Ook een Afghaanse militaire eenheid in Kote-Ashro (ca. 20 km ten zuidwesten van Kaboel) zou aan het muiten zijn geslagen, terwijl op 31 juli melding was gemaakt van een muiterij in Maydanshaw (Wardak).

Op 3 aug. werd te New Delhi bericht dat Sowjet-troepen het garnizoen Ghazni onder controle hadden gekregen, nadat 4.500 à 5.000 Afghaanse militairen waren gedeserteerd of zich bij guerrilla-strijders hadden aangesloten. In de tweede week van augustus zouden de Sowjet-offensieven in Wardak en Logar zijn beëindigd.
Inmiddels was op 31 juli bericht dat Sowjet-troepen een komplot om de regering-Karmal omver te werpen hadden verijdeld. Doordat de plannen vroegtijdig waren uitgelekt, konden de deelnemers aan het putschplan, militairen van de 4de en 5de Afghaanse divisie te Pol-i-Charki (een voorstad van Kaboel) op 18 juli in hun kazerne worden omsingeld.

Op 29 juli meldde radio-Pakistan dat de sinds juni in Moskou verblijvende vice-premier Assadullah Sawari tot ambassadeur in de Mongoolse Volksrepubliek was benoemd. Dit bericht werd op 17 aug. door radio-Kaboel bevestigd met de mededeling dat de minister van justitie, Abdorrashid Arian (Khalq), tevens tot vice-premier was benoemd. Tegelijk werd bekendgemaakt dat Saleh Mohammed Ziray (Khalq), oud-minister van landbouw en gezondheid en lid van het politieke bureau van de Democratische Volks-

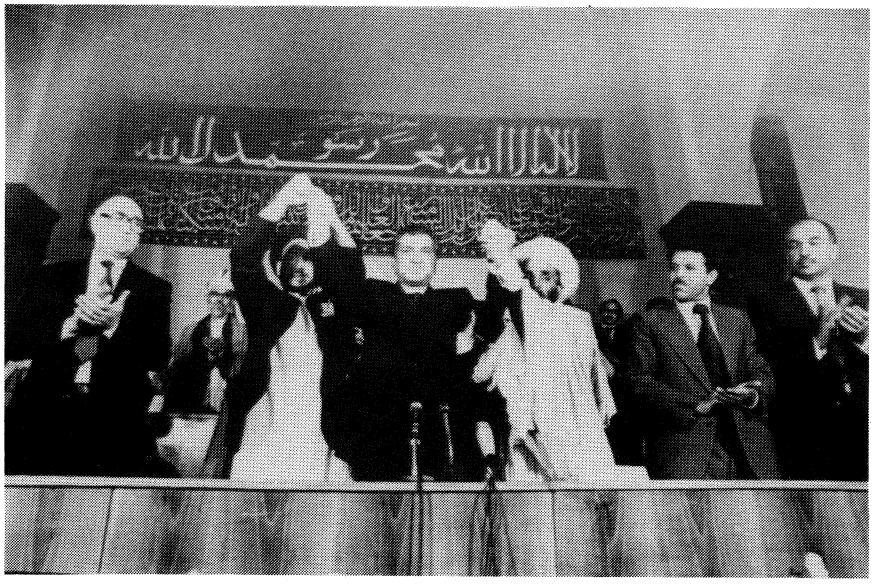

President Karmal (m.) tijdens een conferentie van meer dan 800 geestelijken die op 30 juni 1980 te Kaboel werd gehouden.

partij, tot lid van het presidium van de Revolutionaire Raad was benoemd.
Daarentegen zouden in het kader van een zuiveringscampagne tegen de Khalq volgens berichten uit New Delhi (*Le Monde* 27-8-1980) vier voormalige ministers uit de regering-Amin onlangs zijn terechtgesteld: Mahmud Suma (hoger onderwijs), Abdurrashid Jalili (onderwijs en later landbouw), Mohammed Mansur Hashemi (waterstaat en energie) en Khyal Malek Katawazi (voorlichting en cultuur). Reeds op 14 juni had radio-Kaboel de executie van drie andere ex-ministers bekendgemaakt (zie pag. 405/3-1980).
Op 14 sept. deelde guerrilla-woordvoerders in Peshawar mee dat de Afghaanse minister van grenskwesties, Faiz Mohammed, op 11 sept. bij het dorp Laka Tiga (provincie Paktia) was gedood door leden van de Zadranstam, toen hij hun steun of neutraliteit voor een bedrag van 1,2 mln Afghanis wilde kopen. Ook de minister van openbare werken, Nazar Mohammed, zou toen zijn gedood, maar dit werd door andere bronnen betwist. Op 15 sept. maakte radio-Kaboel bekend dat Nazar Mohammed die dag in de stad Ghazni een ziekenhuis had geopend.
Op 24 sept. riepen de Afghaanse autoriteiten de bevolking van de provincie Paktia op te zorgen voor de dood of arrestatie van de rebellen die voor de moord op minister Faiz Mohammed verantwoordelijk waren.
Op 22 sept. maakte radio-Kaboel o.a. de volgende ministersbenoemingen bekend: Mohammed Anwar (industrie), Mohammed Siddiq Sailani (douane en stammenaangelegenheden) en Abdul Haji Qarizada (planning). De portefeuille van planning was tot dan toe beheerd door vice-premier Sultan Ali Keshtmand. De plv. minister van industrie, Ghulam Mohammed Rahimi, en de burgemeester van Kaboel (beiden Khalqi's) werden van hun posten ontheven.
Op 18 okt. werd vanuit New Delhi bericht dat een nieuw militair komplot, uitgaande van het 3.600 man sterke garnizoen Pol-i-Charki, op 14 okt. door de tussenkomst van Sowjet-troepen was verijdeld. Het bericht werd op 20 okt. door Afghaanse militairen tegengesproken.
Op 4 nov. maakte radio-Kaboel bekend dat de minister van openbare werken, Hassan Ali, een akkoord met het exportkantoor van de SU had getekend. Het was de eerste maal dat de naam van deze minister officieel werd vermeld, die dus kennelijk de opvolger van Faiz Mohammed was.

Op 25 nov. werd de minister van onderwijs, mevr. Anahita Ratebzad, belast met de supervisie op de ministeries van voorlichting, cultuur, onderwijs en gezondheid, aldus *AFP*. Voorts werd mevr. Ratebzad volgens *AP* (30-11-1980) tot voorzitter van het comité voor vrede en vriendschap van de Democratische Volkspartij benoemd. De plv. minister van financiën, Mehrabuddin Pachtiawal, werd toen voorzitter van de staatsplancommissie, terwijl de gouverneur van de provincie Herat voorzitter van de staatsorganisaties werd; beide functionarissen kregen de rang van minister.

Ontwikkelingen 1981

Begin maart 1981 arriveerde de economische adviseur van president Babrak Karmal, Mohammed Siddiq Farhang, in New Delhi. Van daaruit diende hij zijn ontslag in, omdat de president naar zijn zeggen zijn beloften niet was nagekomen, nl. de spoedige terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan en de vrijheid voor het Afghaanse volk zelf over de toekomst van zijn land te beslissen.
Op 20 maart werd vanuit New Delhi bericht dat de Afghaanse minister van landbouw, Abdul Gaffar Lakanawal, begin maart was gearresteerd en dat de stafchef van de Afghaanse strijdkrachten, generaal Baba Jan, toen was ontslagen, terwijl de commandant van het garnizoen-Kaboel, kolonel Khalilullah, tot eerste plv. minister van defensie was benoemd.

Op 26 april kondigde president Karmal op een speciale zitting van de Revolutionaire Raad aan dat hij zijn kabinet van „ongewenste elementen" zou zuiveren en dat hijzelf het ambt van premier zou neerleggen. Voorts zou op korte termijn het Nationale Vaderlandse Front in het leven worden geroepen, dat als volksvertegenwoordiging bij de Afghaanse traditie van de grote stammenraad zou aanknopen.

Het concept voor zo'n „front" was eerder, op 27 dec. 1980, door president Karmal in een radiotoespraak omschreven als een coalitie van etnische en politieke krachten die de regering steunen. In verband daarmee was eind december in Kaboel een congres van 1.500 afgevaardigden, incl. stamhoofden en geestelijken, gehouden.

Radio-Kaboel meldde vervolgens dat een voorbereidende bijeenkomst voor de oprichting van het Nationale Vaderlandse Front op 20 mei door de secretaris van het Centrale Comité van de Democratische Volkspartij, Saleh Mohammed Ziray, was geopend. Toen werd tevens bericht dat Assadullah Sawari, de ambassadeur in de Mongoolse Volksrepubliek, in Kaboel was teruggekeerd, wat aanleiding gaf tot speculaties over zijn kandidatuur voor het premierschap in het kader van de door

De op 11 juni 1981 tot premier van Afghanistan benoemde Sultan Ali Keshtmand.

de SU bepleite verzoening van de Khalq- en Parcham-facties. Volgens sommige Westerse bronnen zouden vijf voormalige Khalq-ministers op 20 mei vanuit de Pol-i-Charki-gevangenis naar Kaboel zijn overgebracht, waar zij een onderhoud van drie uur zouden hebben gehad met president Karmal in aanwezigheid van de Sowjet-ambassadeur Fikriyat Tabejew.
Na een buitengewone zitting van de Revolutionaire Raad maakte president Karmal op 11 juni zijn aftreden als premier bekend tegelijk met de benoeming van vice-premier Sultan Ali Keshtmand tot zijn opvolger als regeringsleider. Abdorrashid Arian, de andere vice-premier en tevens minister van justitie, verliet het kabinet (hij werd lid van de Revolutionaire Raad) evenals mevr. Anahita Ratebzad, de minister van onderwijs. Twee nieuwe vice-premiers werden benoemd: Gol Dad, de minister van hoger onderwijs, en Abdol Majid Sarboland, de minister van voorlichting en cultuur. Een nieuw ministerie van nationaliteiten en stammenaangelegenheden (i.p.v. dat van stammenaangelegenheden) werd ingesteld met Sulayman Ali Laiq als minister. De andere nieuwe ministers waren Abdol Wahab Soofi (justitie) en Faqir Mohammed Yacubi (onderwijs). Keshtmand werd opnieuw voorzitter van de staatsplancommissie.
De Revolutionaire Raad wees voorts een nieuw presidium van elf leden aan (voorheen zeven) met voor het eerst twee vice-presidenten. De samenstelling van dit presidium luidde: Babrak Karmal* (president), brigade-generaal Abdul Qadir * (vice-president), luitenant-kolonel Gol Aqa* (vice-president), Mohammed Anwar Shadan (secretaris), Nur Ahmed Nur*, Saleh Mohammed Ziray, Anahita Ratebzad, Abdorrashid Arain, Najmoddin Khawia-

ni, Nazar Mohammed en Abdul Gaffar Lakanawal (wiens arrestatie in maart 1981 was gemeld). (* = leden oude presidium).

Geen plaats in het nieuwe presidium kregen: Sultan Ali Keshtmand, Mohammed Aslam Watanyar en Assadullah Sawari, die ook zijn lidmaatschap van het politieke bureau verloor.

Tijdens de op 11 juni 1981 gehouden plenaire zitting van het CC van de Democratische Volkspartij werden tot nieuwe leden van het politieke bureau benoemd: generaal-majoor Mohammed Rafi (minister van defensie), luitenant-kolonel Mohammed Aslam Watanyar (minister van verbindingen) en Najibollah (chef van de veiligheidsdienst). Nieuwe kandidaat-leden werden: Mohammed Ismail Daneshwar (minister van mijnbouw en industrie) en Mahmud Baryalai (broer van Karmal en hoofd van het departement van internationale betrekkingen van het CC). Mahmud Baryalai en Niaz Mohammed Mohmand werden tot secretarissen van het CC benoemd. Karmal bleef secretaris-generaal van de partij.

De benoeming van de Parchamiet Keshtmand en de andere mutaties werden gezien als een bevestiging van de suprematie van de Parcham t.o.v. de Khalq.

Keshtmand (46), lid van de Hazara (een etnische minderheid), sloot zich in 1966 bij de Parcham aan. In april 1978 werd hij minister van planning in de regering-Taraki, maar in aug. 1978 werd hij ontslagen i.v.m. een beschuldiging wegens samenzwering en vervolgens ter dood veroordeeld. In okt. 1979 verleende president Amin hem gratie. Na de installatie van president Karmal eind dec. 1979 werd hij vice-premier en minister van planning.

Op 15 juni keurde een speciaal oprichtingscongres van 940 afgevaardigden in Kaboel de statuten van het Nationale Vaderlandse Front – een alliantie van politieke partijen, massa-organisaties en stamverbanden – goed. Het Front was volgens deze statuten „de machtsbasis van de werkende bevolking van de Democratische Republiek Afghanistan" en „de manifestatie van de eenheid van de volken van alle nationaliteiten, de stammen en de volgelingen van diverse religies" in Afghanistan. Eerbied werd betuigd jegens „de gewijde religie van de Islam". Maar de sturende kracht was de Democratische Volkspartij en de fundamentele taak van het Front was de uitvoering van de algemene koers van de partij.

Het lidmaatschap van het Front stond open voor alle burgers die zijn doelstellingen steunden – niet alleen voor leden van massa-organisaties met een collectief lidmaatschap. Een minstens eens per vijf jaar bijeen te roepen nationaal congres zou het hoogste gezagsorgaan van het Front zijn.

Eveneens op 15 juni benoemde het oprichtingscongres een nationaal comité van 95 leden, dat op zijn beurt een uitvoerend comité van 23 leden koos. Saleh Mohammed Ziray (lid van het presidium van de Revolutionaire Raad, lid van het politieke bureau van de DVP en secretaris van het CC van de DVP) werd tot voorzitter van het Front gekozen. Vice-voorzitters werden Sulayman Ali Laiq (voorzitter van de opperste stammenraad en minister van nationaliteiten en stamaangelegenheden), Said Afghani (voorzitter van de opperste Oelema-raad), Najmoddin Khawiani (lid van het presidium van de Revolutionaire Raad) en Said Ekram Paygir.

In een door de radio uitgezonden toespraak tot politieke commissarissen in het leger stelde president Karmal op 17 aug. dat het CC van de DVP constant erop had aangedrongen het „factionalisme in partijgroepen, de strijdkrachten en de politie" te verhinderen. Maar „in het merendeel van deze organisaties was aan deze eisen van de partij geen gevolg gegeven en een aantal partijleden heeft, dankzij banden met facties, hun leugens, verdachtmakingen en laster niet gestaakt", aldus de president. Volgens een diplomatieke bron d.d. 18 aug. was een aantal leden van de Parcham-factie in de voorgaande week vermoord.
Een adviseur op het Afghaanse ministerie van financiën, Mohammed Yusif Farand, die op 14 okt. in Pakistan was aangekomen, verklaarde volgens *Reuter* (18-10-1981) dat er geen kans op een werkbare verzoening tussen de geïsoleerde Parcham en de verbitterde Khalq bestond. In Kaboel zou openlijk worden gezegd dat noch de Parchami's noch de Khalqi's effectief het land konden regeren. „Er zijn sterke geruchten dat de Russen denken over steun aan een nieuwe regering die zou worden geleid door een andere splintergroep van de communistische partij, welke noch met de Khalqi's noch met de Parchami's is verbonden", aldus Farand.
Sommige ministers zouden zich toen in de SU bevinden. Op 10 nov. werd in New Delhi bevestigd dat de minister van defensie, generaal-majoor Mohammed Rafi, zich sinds september in de SU ophield naar verluidt voor het volgen van een zes maanden durende opleiding. Op 2 dec. meldde de correspondent van *The Times* in Moskou dat premier Keshtmand reeds twee maanden in Moskou verbleef voor een medische behandeling. Hij keerde op 13 dec. in Kaboel terug.
Op 21 dec. schreef *The Daily Telegraph* dat toenemende Sowjet-steun werd verleend aan een „Werk Beweging" o.l.v. Ghulam Dastagir Panjshiri (minister van onderwijs en openbare werken in de jaren 1978-'79 onder de presidenten Taraki en Amin en na de ambtsaanvaarding door Karmal lid van het politieke bureau van de DVP), die zich tot dan toe buiten de twisten van de facties had gehouden. Volgens *Le Monde* (22-12-1981) was Panjshiri eind 1980 „om gezondheidsredenen" naar de SU gestuurd en was hij, na zijn terugkeer, ingezet voor langdurige missies in de noordelijke provincies.
De *FAZ* (24-12-1981) maakte melding van een versie uit New Delhi dat Moskou op zoek was naar minder bekende en minder gecompromitteerde en gehate figuren. In dit verband werd als mogelijke kandidaat voor de opvolging van premier Keshtmand genoemd de Afghaanse ambassadeur in Tokio, Abdul Hamid Mohtat, lid van de groep „Kar" (arbeider), welke zich reeds 12 jaar eerder als onderfactie van de Khalq had afgescheiden.
Eind 1981 werd bericht dat het Nationale Vaderlandse Front in de herfst op een mislukking was uitgelopen, omdat de Parchami's geweigerd hadden de andere groeperingen een zinvolle invloed op de besluitvorming toe te staan.

Ontwikkelingen 1982. Partijcongres

Maar vooralsnog werden geen andere wijzigingen gemeld dan de benoeming op 4 jan. 1982 van vice-president Abdul Qadir tot waarnemend minister van defensie (vervanger van Mohammed Rafi). De benoeming van de „gematigde" Qadir werd volgens *AP* geïnterpreteerd als een poging om de rivaliteit tussen Parcham en Khalq te verzwakken. Maar op 10 maart keerde minister Rafi in Kaboel terug na een verblijf van zes maanden in Moskou.
Op 14 maart opende president Karmal in Kaboel het eerste congres van de Democratische Volkspartij sinds 1979. Hij verwees in zijn toespraak naar het conflict tussen zijn eigen Parcham en de Khalq met de opmerking dat „factionalisme" schadelijk was voor de partij. „De partij heeft behoefte aan een onbreekbare en sterke eenheid," aldus de president tot de 836 afgevaardigden.

Hoewel radio-Kaboel al maandenlang verslag had uitgebracht over de voorbereidingen van het congres, was de openingsdatum geheim gehouden. Toen bleek dat er in plaats van de verwachte 1.500 slechts 836 afgevaardigden deelnamen. Volgens Westerse diplomaten, aldus Reuter (16-3), zou de Khalq bij de verkiezing van de afgevaardigden een overweldigende meerderheid hebben verworven; vooral bij de strijdkrachten zouden zeer vele Khalq-gedelegeerden zijn gekozen. Daarop zou de Parcham de stembusresultaten vooral op het platteland hebben geannuleerd en gekozen Khalq-gedelegeerden door Parchami's hebben vervangen. De diplomaten konden niet de hypothese bevestigen dat de Khalq-aanhangers het congres zouden hebben geboycot.

Na nog geen 30 uur werd het congres op 15 maart besloten met de eenstemmige goedkeuring van een nieuw partijprogramma en van diverse resoluties.

In zijn rede van 14 maart stelde president Karmal dat de diepgaande veranderingen die zich sinds de revolutie van 1978 in Afghanistan hadden voltrokken, een omvangrijke herstructurering van de partij noodzakelijk hadden gemaakt alsmede de formulering van een nieuw partijstatuut en een actieplan.
Hij onderstreepte herhaalde malen het belang van het islamitische alsmede het rassen- en

stammenkarakter van Afghanistan, en stelde dat de revolutie beoogde al deze aspecten in zich op te nemen. (Wel zei hij terloops dat overwegingen i.z. religie en stammen door de „contra-revolutionairen" tegen de regering werden gebruikt. De landhervorming zou naar zijn zeggen rekening houden met de islam en met volkstradities en -gebruiken, ook al waren de voornaamste doelstellingen de eliminatie van het „feodale systeem" in Afghanistan en de consequente herverdeling van de grond.
De president wees op de noodzaak tot het ontwikkelen van een gemengde economie in Afghanistan en tot het beschikbaar stellen van regeringssubsidies voor de kleine zelfstandigen (die een „vitale" rol speelden in de bevoorrading van de bevolking) en voor gemengde coöperaties; de regering stelde een „hechte, langdurige en oprechte samenwerking" voor „met nationale kapitalisten, kleinhandelaren en handwerkslieden". Maar mede in dit verband beklemtoonde Karmal de noodzaak van „onvoorwaardelijke adhesie" aan de door de regering aanvaarde wetgevende maatregelen.
Karmal ging uitvoerig in op het gevaar van nepotisme binnen de partijstructuur bij benoemingen op belangrijke posten. Het was z.i. nodig duidelijk omschreven voorwaarden voor toelating tot de partij op te stellen om het behoud van zijn kwalitatieve ontwikkeling te waarborgen.
Volgens de president waren sommige (lokale) partij-organisaties tijdens de bijeenkomsten ter voorbereiding van het congres afgeweken van de partijlijn. Met veronachtzaming van „partijdiscipline en orde" hadden zij „op bijeenkomsten een gespannen atmosfeer trachten te scheppen en vergaderingen tot onjuiste acties... inzake de methode van het verkiezen van afgevaardigden trachten over te halen", door gebruik te maken van bourgeois-propaganda tegen de partijeenheid. Hij bedreigde alle partijleden, die de partijregels door factionalisme of door het niet aanvaarden van de partijdiscipline, met uitstoting.
Karmal verlangde een grotere betrokkenheid van de partijcomités bij de economische discussies. Ook riep hij op tot intensivering van het partijwerk in het onderwijs, de kunst en vooral in de strijdkrachten.

De partijleden moesten „het actieplan van de DVP in het actieve bewustzijn van de brede volksmassa's inprenten" en een beter gebruik maken van de massamedia bij het propageren van de partijpolitiek".
Volgens de president meenden de DVP en de regering dat het versterken van de banden met de SU het enige middel was om de soevereiniteit en vrijheid van Afghanistan te handhaven. Ook zou het land zijn betrekkingen met alle (andere) socialistische staten uitbreiden. Met de overige landen zou Afghanistan zijn relaties ontwikkelen „in overeenstemming met de beginselen van eerbied voor nationale souvereiniteit en nationale onafhankelijkheid, gelijkheid van rechten, territoriale integriteit, non-agressie, en niet-inmenging in elkaars binnenlandse aangelegenheden". In het bijzonder onderstreepte Karmal Afghanistans vaste voornemen zijn relaties met India en zijn samenwerking met de islamitische naties van het Midden-Oosten verder te ontwikkelen.

Premier Sultan Ali Keshtmand verstrekte het congres op 14 maart een samenvatting van de economische resultaten in het Afghaanse jaar 1360 (eindigend op 20 maart 1982). (Hij had de ministerraad reeds op 10 maart meegedeeld dat het BNP van Afghanistan in 1360 met 1,5% was gegroeid en het nationale inkomen met 2,4%.) Volgens de planning moest het algemene produktiepeil in 1361 (tot 20 maart 1983) stijgen met 6,3% vergeleken met 1360, waarbij de landbouwproduktie met 3,1% moest toenemen en de industriële produktie met 10,3%. De bijdrage van de SU tot de Afghaanse begroting in 1361 zou op ongeveer 3% van de uitgaven neerkomen.
De minister van binnenlandse zaken, Ghulabzoi, deelde het congres mee dat het Afghaanse leger in 1360 aan 1.700 militaire offensieven had deelgenomen, waarvan meer dan 800 zonder (Sowjet) bijstand waren uitgevoerd. Volgens de minister waren ruim 10.000 „contra-revolutionairen" gedood en meer dan 4.000 wapens buitgemaakt.

Verdere wijzigingen in het kabinet

Radio-Kaboel maakte op 1 april bekend dat Khalil Ahmad Abawi was benoemd tot vice-premier en voorzitter van de staatsplancommissie. Voorts werden de benoeming gemeld van Mohammed Yasim Sadiqi tot directeur-generaal van het staatsbestuur voor plaatselijke organen en Mehrabuddin Pachtiawal tot chef van de Centrale Bank (met de rang van minister).
Krachtens een op 15 mei goedgekeurd decreet van het presidium van de Revolutionaire Raad werd Mohammed Nabi Kamyar benoemd tot minister van gezondheid. Het ministerie van waterstaat en energie, geleid door Raz Mohammed Paktin, werd gesplitst in een ministerie van energie onder Raz Mohammed Paktin en een ministerie van irrigatie onder Mohammed Shah Sorkhabi.
Op 4 aug. werd vanuit diplomatieke bron bericht dat generaal Gol Aqa als chef van het bureau politieke zaken van het ministerie van defensie was ontslagen, omdat hij in het leger een te forse zuivering onder Khalq-leden zou hebben uitgevoerd. In zijn plaats werd luitenant-generaal Yasin Saddique benoemd (*AFP/The Times* 12-8).
Op 29 aug. werd Abdul Gaffar Lakanawal benoemd tot minister van landbouw in plaats van Fazal Rahim Mohmand.
Op 12 sept. meldde radio-Kaboel dat de minister van voorlichting en cultuur, Abdol Majid Sarboland, en zijn collega van hoger onderwijs, Gol Dad, van hun functies – zij waren tevens vice-premier – waren ontheven. Premier Keshtmand nam de voorlichting in eigen hand.
Op 23 sept. werd generaal Abdul Qadir officieel tot minister van defensie benoemd i.p.v. generaal Mohammed Rafi, die nu vice-premier werd. Qadir werd ontheven van zijn post van vicepresident van het presidium van de Revolutionaire Raad. Sarwal Mangal, waarnemend minister van onderwijs, werd tevens belast met de portefeuille van hoger onderwijs.

INTERNATIONALE INITIATIEVEN VOOR EEN POLITIEKE OPLOSSING VAN DE KWESTIE-AFGHANISTAN

Zoals op pag. 404/3-'80 vermeld, stelde de Afghaanse regering op 14 mei 1980 voor bilaterale besprekingen met Iran en Pakistan te houden over het afsluiten van bilaterale akkoorden ter bevordering van vriendschappelijke relaties dan wel voor het normaliseren van de betrekkingen. Die akkoorden zouden moeten worden bekrachtigd en gegarandeerd door de VS en de SU, waarbij de VS tevens de politieke garanties zouden moeten verschaffen tegen inmenging van buitenaf in de interne aangelegeneheden van Afghanistan. De beëindiging van de militaire agressie jegens Afghanistan en de effectieve garanties tegen een herhaling daarvan zouden, aldus de Afghaanse regering, de redenen wegnemen die Afghanistan hadden genoodzaakt Sowjet-troepen te hulp te roepen en dus tot de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan kunnen leiden.

Maar het voorstel bleek naast de op pag. 405/1-'80 geciteerde punten nog een soort voorwaarde te bevatten.
Volgens het persbureau *Tass* verklaarde de Afghaanse regering „dat in het proces van een politieke regeling ook acht moet worden geslagen op militair-politieke activiteit in de regio's van de Indische Oceaan en de Perzische Golf van de staten die niet tot die regio behoren".

De Afghaanse regering zei, aldus radio-Kaboel, dat zij „ de bezorgdheid van andere landen over de toegenomen Amerikaanse militaire aanwezigheid in de Indische Oceaan en de Perzische Golf delend", de relevante voorstellen steunde om de regio tot een vredeszone te maken, alle militaire bases te ontmantelen en maatregelen te treffen om de spanning te verminderen en de veiligheid van de regio te vergroten. Daaraan voegde de Afghaanse regering toe dat geen kwesties die haar eigen belangen raakten zonder haar deelneming konden worden besproken of opgelost. Wel juichte zij initiatieven van andere regeringen toe om de weg te effenen voor besprekingen.
In een door A. Petrow ondertekend artikel in het Sowjet-partijblad de Prawda van 25 mei 1980 werd gesteld dat alle buitenlandse militaire bases in de regio's van de Indische Oceaan en de Perziche Golf moesten zijn opgeheven alvorens de Sowjet-troepen uit Afghanistan konden worden teruggetrokken. Het plan voor bilaterale besprekingen tussen Afghanistan en zijn buren was de enige methode om de problemen van de regio op te loseen, aldus deze Prawda-visie.

In een voorlopige reactie op het Afghaanse voorstel verwierp het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken op 15 mei 1980 de gedachte aan vredesbesprekingen tenzij eerst de Sowjet-troepen werden teruggetrokken, zoals door de bijzondere conferentie van ministers van buitenlandse zaken van de islamitische landen in jan. 1980 te Islamabad was verlangd (pag. 391/2-'80). Na die terugtrekking zou Pakistan elke hervatting van de dialoog met Afghanistan toejuichen. Ook de Iraanse minister van buitenlandse zaken verwierp de gedachte aan besprekingen zolang de Sowjet-troepen in Af-

ghanistan bleven. Maar zowel Pakistan als Iran gaven te kennen dat zij het resultaat van de 11e islamitische ministersconferentie wilden afwachten alvorens een definitief antwoord te formuleren.

Inmiddels riep een topconferentie van het Warschaupact op 15 mei op tot een wereldconferentie om de internationale spanningen te bespreken (pag. 476/3-'80); vond op 16 mei te Wenen een ontmoeting plaats tussen de ministers van buitenlandse zaken van de VS en de SU, het eerste contact op hoog niveau tussen beide staten sinds de Sowjet-interventie in Afghanistan (pag. 414/3-'80); en had de Franse president Giscard d'Estaing op 19 mei te Warschau een onderhoud met Sowjet-president Brezjnew (pag. 152/2-'81).

De 11de conferentie van de ministers van buitenlandse zaken van de islamitische landen werd van 17-22 mei 1980 te Islamabad (Pakistan) gehouden. Tot besluit werd een resolutie goedgekeurd – met voorbehoud van Zuid-Jemen, Syrië, Libië en de PLO – die de instelling van een commissie – bestaande uit de ministers van buitenlandse zaken van Iran en Pakistan alsmede de secretaris-generaal van de islamitische organisatie, Habib Chatti – bepaalde „om methodes en middelen te zoeken, incl. passende consultaties alsook het bijeenroepen van een internationale conferentie onder auspiciën van de VN of anderszins, voor een alomvattende oplossing van de ernstige crisis m.b.t. Afghanistan".

De resolutie a) bevestigde de Afghanistan-resolutie van jan. 1980; b) gaf uiting aan „diepe bezorgdheid over de voortdurende militaire aanwezigheid van de Sowjets in Afghanistan"; c) herhaalde een eis i.z. „de onmiddellijke, volledige en onvoorwaardelijke terugtrekking van alle Sowjet-troepen" uit Afghanistan; d) bevestigde het recht van alle Afghanen om hun eigen regeringsvorm en hun eigen economische, politieke en sociale systeem vrij van bemoeiing en dwang van buitenaf te bepalen; e) drong aan op het scheppen van de goede voorwaarden om de spoedige terugkeer van Afghaanse vluchtelingen naar hun vaderland „in veiligheid en eer" mogelijk te maken; en f) herhaalde een eerdere oproep aan alle staten en volken om hulp en bijstand aan Afghaanse vluchtelingen te verlenen.

Tevoren had Ghulam Abdur Rasoul Sayaf, de leider van de Islamitische Alliantie voor de Bevrijding van Afghanistan (IALA), de conferentie een lijst met eisen voorgelegd zoals het verbreken van de diplomatieke betrekkingen met de SU en Afghanistan, de erkenning van de mujaheddin-organisaties als de enige legitieme vertegenwoordigers van Afghanistan èn de toelating van deze organisaties tot het lidmaatschap van de islamitische organisatie.

In de volgende maanden bleven alle partijen in het conflict op hun standpunten staan en werd geen enkel uitzicht op een politieke regeling geboden.

Karmal voor officieel vriendschapsbezoek in de SU

Van 16-24 okt. 1980 bracht de Afghaanse president Babrak een officieel vriendschapsbezoek aan de SU. Na een verblijf in Tasjkent (15-10) voerde hij vanaf 16 okt. in Moskou zijn eerste besprekingen sinds zijn ambtsaanvaarding met president Brezjnew en andere Sowjet-leiders. Het officiële gedeelte van zijn bezoek besloot Karmal op 24 okt. in Leningrad, waarna hij voor rust en een medische behandeling in een ziekenhuis bij Moskou werd opgenomen. Op 4 nov. keerde hij in Kaboel terug.
Reeds op 16 okt. hadden Karmal en Brezjnew een verklaring ondertekend, die op 19 okt. werd gepubliceerd. Daarin werd gesteld dat beide partijen zich voor het bereiken van een politieke regeling hadden uitgesproken die zou „bijdragen tot verbetering van het internationale politieke klimaat".
In de verklaring werd daaraan toegevoegd: „De weg naar zo'n regeling loopt via het effectief beëindigen van (de) interventie van buitenaf (en) via het bereiken van passende akkoorden tussen de regeringen van Afghanistan en zijn buren, in de eerste plaats Pakistan, op basis van de bekende voorstellen van 14 mei 1980."

Voorst werd gesteld dat geen plannen „die de souvereiniteit van het volk van ... Afghanistan aangaan of zijn legitieme regering negeren succes zullen hebben". „Wat het beperkte militaire Sowjet-contingent betreft, dat zich op het grondgebied van ... Afghanistan ophoudt op verzoek van de Afghaanse regering alsook in overeenstemming met het Sowjet-Afghaanse verdrag van 1978 en met het VN-statuut, kan het vraagstuk van het tijdstip van zijn terugtrekking slechts in de context van een politieke regeling en niet eerder aan de orde worden gesteld, tot de agressie tegen ... Afghanistan volledig is gestaakt en garanties gegeven werden dat de subversieve activiteiten vanuit het buitenland tegen het Afghaanse volk en zijn regering niet worden hervat".
Van Afghaanse zijde werd grote dank betuigd voor de door het Sowjet-volk bewezen steun en hulp in de strijd tegen de contra-revolutionaire interventie van buitenaf en bij de opbouw van een nieuwe maatschappij van gelijkheid en sociale rechtvaardigheid, waarop van Sowjet-zijde werd verklaard dat Afghanistan en zijn regering ook verder op de solidariteit en internationale hulp van de SU konden rekenen.

Ook reeds in een tafelrede op 16 okt. had Brezjnew volledige Sowjet-steun aan het „revolutionaire Afghanistan" beloofd tegen elke inmenging van buitenaf. De SU zou zijn „internationale plicht" jegens Afghanistan vervullen en geen „provocaties van de krachten van imperialisme en hegemonisme" toestaan om Afghanistan van zijn revolutionaire verworvenheden te beroven. Hij merkte voorts op:

„Koortsachtige militaire voorbereidingen en een ongeremde oorlogshetze hebben in de VS een ongekend peil bereikt. Daarbij wordt met verbazingwekkend cynisme gesproken over het ontketenen van een kernoorlog alsof het iets normaals, bijna wenselijk, is en mensen worden eraan gewend dit misdadige idee te aanvaarden... Kortom, het Amerikaanse imperialisme begeeft zich blijkbaar op weg naar een nieuwe koude oorlog en schept een situatie die de universele vrede en de veiligheid van alle volken bedreigt... Het spel dat zij (de Amerikanen) spelen is uiterst gevaarlijk en zij kunnen zelf de eerste slachtoffers ervan worden." „Hoewel zij heel goed weten dat de Sowjet-hulp aan Afghanistan slechts één doel heeft, nl. de stopzetting van de militaire interventie tegen de Afghaanse revolutie en van alle vormen van imperialistische inmenging in de aangelegenheden van Afghanistan te bereiken, dichtten zij de SU (boze) plannen tegen derde landen of hun belangen toe, aldus Brezjnew, die zulks ontkende en opriep tot een volledige normalisering van de toestand m.b.t. Afghanistan.

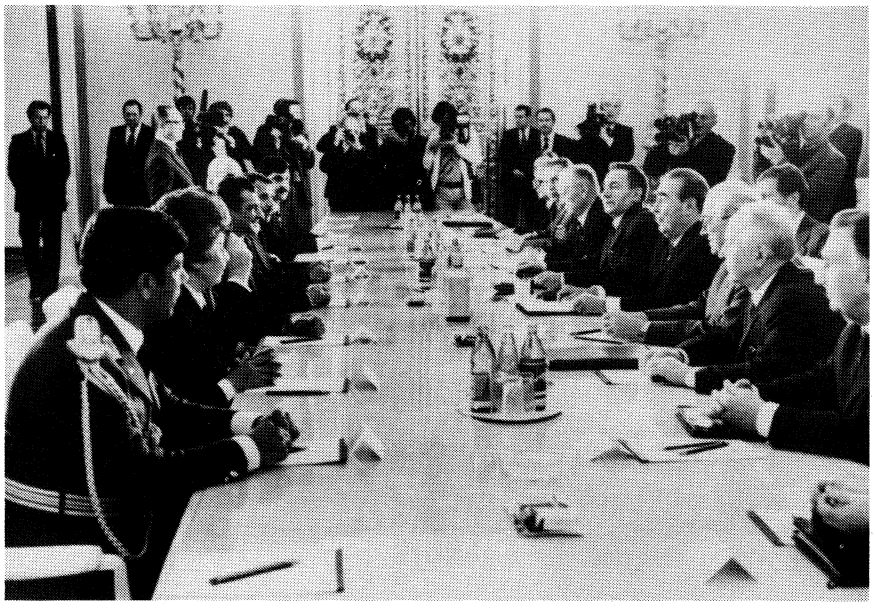

In het Kremlin te Moskou vonden op 16 okt. 1980 besprekingen plaats tussen een Afghaanse delegatie o.l.v. president Karmal (l.) en een Sowjet-delegatie o.l.v. president Brezjnew.

In een verklaring voor de Sowjet-televisie sprak Karmal op 19 okt. de Afghaanse waardering uit voor de bijdrage van het militaire Sowjet-contingent tot de vrede en de veiligheid in de regio: „Ondanks hun geringe aantal vervullen de Sowjet-soldaten moedig, onbaatzuchtig en toegewijd hun plicht."

Le Monde (21-10-'80) concludeerde: „De situatie schijnt totaal geblokkeerd. In geen enkele van de teksten of redevoeringen, die ter gelegenheid van het bezoek van Karmal zijn gepubliceerd, valt het minste spoor van een opening waar te nemen. De Sowjet-leiders kunnen menen dat zij, na erin geslaagd te zijn het conflict politiek te „marginaliseren", de handen vrijer hebben om het militair te regelen."

Op 20 nov. 1980 aanvaardde de Algemene Vergadering van de VN een resolutie waarin werd opgeroepen tot een onmiddellijke terugtrekking van de buitenlandse troepen uit Afghanistan en tot de benoeming van een vertegenwoordiger van de secretaris-generaal die een politieke regeling zou moeten bevorden (zie pag. 440/1-1981). Afghanistan en de SU verwierpen vervolgens impliciet het beginsel van een officiële VN-missie, o.a. bij monde van de Afghaanse minister van buitenlandse zaken Shah Mohammed Dost.

Initiatieven Pakistan en Frankrijk

In dec. 1980 verzocht de Pakistaanse regering de nieuwe Sowjet-ambassadeur Smirnow naar Moskou's opvattingen over een dialoog van Pakistan met het regime-Karmal te informeren, aldus de *FAZ* (7-2-'81).
Na een vierdaags bezoek aan Peking (23-26 dec. 1980) verklaarde de Pakistaanse minister van buitenlandse zaken, Agha Shahi, in Hongkong op 28 dec. dat zijn regering bereid was tot besprekingen met het regime in Kaboel, op voorwaarde dat de dialoog geen erkenning inhield. De besprekingen moesten bovendien onder auspiciën van VN-secretaris-generaal Waldheim worden gehouden.
Op 1 jan. 1981 meldde ambassadeur Smirnow zich bij president Zia ul-Haq met de boodschap (aldus de Pakistaanse versie) dat de SU akkoord ging met de Pakistaanse punten: 1) Een dialoog „onder auspiciën" van de VN; maar er mocht geen verband worden gelegd tussen de dialoog en de AV-resolutie. 2) De SU had niets tegen een deelneming van Iran, hoewel het om twee onderscheiden soorten van bilaterale besprekingen ging.3) Pakistan kon secretaris-generaal Waldheim meedelen dat hij een vertegenwoordiger voor de dialoog mocht benoemen. Voorts zou Smirnow hebben gezegd dat het niet ter zake deed of de Afghanen in hun functie van regeringsleden dan wel als partijleden aan de tafel zaten, aldus de *FAZ* (7-2-'81).
Begin 1981 ondernam de Pakistaanse regering stappen om onderhandelingen over de Afghaanse crisis tussen Pakistan, Afghanistan en Iran onder auspiciën van de VN op gang te brengen. De Pakistaanse minister van buitenlandse zaken, Agha Shahi, verklaarde op 3 jan. te Islamabad dat hij VN-secretaris-generaal Waldheim daags tevoren per brief had verzocht een speciale vertegenwoordiger te benoemen „teneinde een dialoog tussen de vertegenwoordigers van Pakistan en Iran en de Democratische Volkspartij (van Afghanistan) te bevorderen met het oogmerk een politieke oplossing van de crisis tot stand te brengen". Deze formule werd gekozen, omdat Pakistan niet op basis van regering-tot regering wilde onderhandelen, daar dit een erkenning van het regime-Karmal zou inhouden, wat strijdig zou zijn met de besluiten van de ministersconferenties van de islamitische staten van jan. en mei 1980.
De Afghaanse minister van onderwijs, mevr. Anahita Ratebzad, zei op 5 jan. in een gesprek van 40 minuten te New Delhi met de Indiase premier Indira Gandhi dat haar regering bereid was alle bestaande problemen met Pakistan en Iran te bespreken in de aanwezigheid van een VN-vertegenwoordiger, teneinde een politieke oplossing „voor de problemen die het gebied betreffen" te bereiken.
Enkel dagen daarna begon Javier Perez de Cuellar, toen onder-secretaris-generaal van de VN, in New York overleg met vertegenwoordigers van Pakistan, Afghanistan en Iran.
De secretaris-generaal van het Indiase ministerie van buitenlandse zaken, R. D. Sathe, die in januari bezoeken bracht aan Kaboel, Teheran en New York, zei na zijn terugkeer in New Delhi op 24 jan. echter dat er geen kans op „onmiddellijke besprekingen" was.

Aan de vooravond van de derde islamitische topconferentie, die van 25 tot 28 jan. 1981 in Taif (Saoedi-Arabië) werd gehouden, besprak de Pakistaanse president Zia ul-Haq met VN-secretaris-generaal Waldheim* de mogelijkheid van een verkenningsmissie door een speciale VN-vertegenwoordiger.
In die situatie deed de Franse president Giscard d'Estaing, naar hij op 27 jan. in een vraaggesprek voor de Franse televisie bekendmaakte, in een persoonlijke boodschap aan Sowjet-president Brezjnew het voorstel om een internationale conferentie te houden ter beëindiging van de buitenlandse inmenging. Deelnemers aan de conferentie zouden zijn de buurlanden Iran en Pakistan, de permanente leden van de Veiligheidsraad (SU, VS, China, Engeland en Frankrijk), belangrijke landen in Azië zoals India en „in de een of andere vorm" de gemeenschap van islamitische staten.

Omdat het in wezen ging om een conferentie van staten „die terecht of ten onrechte" van inmenging in Afghanistan werden beschuldigd, met het doel om aan die inmenging een eind te maken, hoefde Afghanistan zelf niet vertegenwoordigd te zijn, aldus de Franse president. Hij deelde voorts mee dat hij de betrokken landen via de VS tevoren op de hoogte had gebracht van zijn voorstel.

Het Franse voorstel kreeg een koele ontvangst van Pakistan. In een verklaring van president Zia werd gesteld dat het voorstel bestudering verdiende, maar tegelijk werd bezwaar gemaakt tegen de „timing en de inhoud". „Voorafgaand overleg zou passend zijn geweest" met een zo vitaal betrokken land als Pakistan. Minister Agha Shahi vreesde dat het nieuwe plan de Pakistaanse initiatieven zou doorkruisen.
De Franse president had op 31 jan. een telefonisch onderhoud met zijn Pakistaanse ambtgenoot. Hij ontving op 3 febr. een antwoord op zijn voorstel van Sowjet-president Brezjnew, naar het Elysée op 17 febr. bekendmaakte, maar over de inhoud van dit antwoord werden noch in Parijs noch in Moskou mededelingen verstrekt. Op 20 febr. verwierp de Afghaanse president Karmal tijdens een persconferentie in Moskou echter categorisch Giscards plan voor een internationale Afghanistan-conferentie. Hij zei o.a.: „Ik geloof dat de president van Frankrijk een verstandig man is en er goede bedoelingen op nahoudt, maar ik hoop niet dat hij onze moeilijkheden zal vergroten. Wij hebben reeds verklaard en wij verklaren opnieuw dat wij gekant zijn tegen elke poging om het Afghaanse probleem te internationaliseren..."

Inmiddels had de 3de islamitische topconferentie in een „verklaring van Mekka" d.d. 28 jan. haar besluit bevestigd om een politieke oplossing voor de kwestie-Afghanistan te vinden op basis van de onmiddellijke en volledige terugtrekking van alle buitenlandse troepen. Voorts drong de conferentie aan op het eerbiedigen van de politieke onafhankelijkheid, territoriale integriteit, niet-gebondenheid en het recht op zelfbeschikking van Afghanistan. In

* Toen Waldheim bij de VN-vertegenwoordiging van de SU naar instemming van Moskou met de benoeming van een VN-vertegenwoordiger informeerde, zou Owinnikow hebben geantwoord dat zijn regering niets tegen de aanwezigheid van een VN-vertegenwoordiger had, maar dat er geen sprake van kon zijn dat die vertegenwoordiger het voorzitterschap bij de dialoog vervulde noch dat die dialoog „onder auspiciën van de VN" zou worden gehouden. Aldus de FAZ (7-2-'81).

haar slotverklaring van 29 jan. sprak de conferentie „ernstige ongerustheid" uit over de gewapende Sowjet-interventie in Afghanistan, terwijl de lidstaten werden opgeroepen tot samenwerking met de secretaris-generaal van de VN en zijn speciale afgezant om een rechtvaardige oplossing te vinden.
Van 2-4 febr. voerde de Pakistaanse minister van buitenlandse zaken, Agha Shahi, opnieuw besprekingen in Iran over het Pakistaanse „dialoog"-voorstel i.z. Afghanistan en over de Iraans-Iraakse oorlog. Het overleg zou op een „totale mislukking" zijn uitgelopen. De Iraanse premier verwierp het dialoogidee en drong aan op de aanwezigheid van mujaheddin-vertegenwoordigers bij elk overleg over Afghanistan.
Op 6 febr. verklaarde de Afghaanse minister van buitenlandse zaken, Shah Mohammed Dost, bij aankomst in de Indiase hoofdstad New Delhi* dat zijn regering bereid was afzonderlijke besprekingen met Iran en Pakistan te voeren „op welk niveau dan ook en op hun voorwaarden" en in aanwezigheid van een VN-vertegenwoordiger. Zijn Pakistaanse collega Agha Shahi zei daarop dat "tenminste het concept van de besprekingen trilateraal moest zijn", zelfs als Iran slechts door een lege stoel zou zijn vertegenwoordigd.
Op 11 febr. benoemde VN-secretaris-generaal Waldheim zijn onder-secretaris Javier Perez de Cuellar tot zijn speciale afgezant voor Afghanistan. Zijn eerste taak zou zijn het bezoeken van de hoofdsteden van de betrokken landen – incl. Moskou – om na te gaan of er een basis voor besprekingen bestond en om „procedurele belemmeringen" uit de weg te ruimen.
Op 15 febr. verklaarde Pakistan zich bij monde van minister Shahi bereid VN-waarnemers of een contingent van de islamitische of niet-gebonden landen te aanvaarden voor toezicht op de grens met Afghanistan om alle twijfels over „bemoeiing van buitenaf" (d.w.z. van Pakistan) weg te nemen.

Na een onderhoud tussen de presidenten Brezjnew (SU) en Karmal (Afghanistan) op 27 febr. 1981 werd in een door *Tass* uitgegeven communiqué gesteld dat „de twee partijen hun vaste wil hebben betuigd om bij te dragen tot een vreedzame regeling van de rond Afghanistan geschapen toestand op basis van de beginselen uiteengezet in de verklaring van de Afghaanse regering d.d. 14 mei 1980 en in de Sowjet-Afghaanse verklaring van 16 okt. 1980". *Le Monde* (1-3-'81) stelde dat deze twee verklaringen elke regeling en elke terugtrekking van de Sowjet-troepen baseren op bilaterale besprekingen tussen Afghanistan en Pakistan enerzijds en Afghanistan en Iran anderzijds. Het door Pakistan beoogde diehoeksgesprek leek zo geblokkeerd.

Initiatief Europese Raad door SU verworpen

Op 30 juni 1981 publiceerde de Europese Raad een verklaring i.z. Afghanistan, waarin – op initiatief van de Britse minister van buitenlandse zaken, Lord Carrington – werd voorgesteld om zo spoedig mogelijk, bijv. in okt. of nov. 1981, een internationale conferentie te beleggen in twee fasen:
Fase 1 met de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad, de buurlanden van Afghanistan (Pakistan, India en Iran) en de secretarissen-generaal van de VN en de Islamitische conferentie of hun vertegenwoordigers;
Fase 2 tevens met „vertegenwoordigers van het Afghaanse volk" (zie voorts pag. 499/3 e.v.-'81).
Lord Carrington overhandigde deze EG-voorstellen op 6 juli aan zijn Sowjet-ambtgenoot Gromyko in Moskou. Deze omschreef de voorstellen als „niet realistisch", vooral omdat de Afghaanse regering in de eerste fase van de voorgestelde conferentie was buitengesloten. Reeds op 5 juli had *Tass* de voorstellen verworpen en op 10 juli noemde Gromyko het plan „onaanvaardbaar", waarna de *Kabul New Times* het initiatief op 12 juli van de hand wees als „onaanvaardbaar, onbeschaamd en provocerend".
Terwijl het Europese initiatief in het algemeen werd gesteund door de Islamitische Conferentie, China en de VS, werd het door de grootste mujaheddin-groepering, de Hezbi Islami, verworpen. De leider daarvan, Gulbuddin Hikmatyar, zei op 22 juli dat er geen politieke, maar alleen een militaire oplossing voor het Afghaanse probleem mogelijk was.

Verdere initiatieven i.z. trilaterale besprekingen

Tussen 4 en 10 aug. voerde Javier Perez de Cuellar, de persoonlijke afgezant van Waldheim, een reeks afzonderlijke besprekingen in Karachi (Pakistan) en Kaboel (Afghanistan) met resp. de Pakistaanse minister van buitenlandse zaken, Agha Shahi, en leden van de Afghaanse regering om een dialoog op gang te brengen.
Perez de Cuellar bracht op 12 aug. verslag uit aan Waldheim en Douglas Hurd, de Britse staatsminister van buitenlandse zaken. Tot dan toe waren de VN-pogingen belemmerd door Afghanistans weigering de VN meer dan de status van waarnemer te verlenen en door Pakistans eis dat de besprekingen trilateraal moesten zijn. Nu zouden de Afghaanse autoritieten zich bereid hebben verklaard „gebruik te maken van de goede diensten van de VN", wat een meer actieve rol voor de VN zou inhouden, terwijl het mogelijk leek dat Pakistan de VN als derde partij i.p.v. Iran in de trilaterale besprekingen zou willen accepteren. Aldus *Financial Times* (14-8-'81).

VN-functionarissen zeiden op 19 aug. in New York dat de regeringen van Pakistan en Afghanistan een voorlopig akkoord hadden bereikt over een uit 4 punten bestaande agenda voor volgende onderhandelingen. Die punten zouden zijn:

1) de terugtrekking van de buitenlandse troepen uit Afghanistan;
2) beloften i.z. niet-inmenging in Afghanistans binnenlandse aangelegenheden;
3) internationale garanties i.z. non-interventie;
4) de terugkeer van Afghaanse vluchtelingen naar hun woonplaatsen.

Op 24 aug. gaf de Afghaanse regering een uit 8 punten bestaande verklaring uit, waarin zij het beginsel van trilaterale besprekingen tussen Afghanistan, Pakistan en Iran met een actieve rol voor de VN in trilaterale of andere onderhandelingen aanvaarde. In de verklaring werd echter de voorwaarde van 14 mei 1980 dat de regering-Karmal rechtstreeks bij eventuele onderhandelingen moest worden herhaald. De Afghaanse minister van buitenlandse zaken, Shah Mohammed Dost, verklaarde dat zijn regering bereid was tot besprekingen met de Pakistaanse regering „op elk tijdstip, op elk niveau aanvaardbaar voor beide partijen en op elke plaats". Maar hij stelde tevens dat de Sowjet-troepen Afghanistan pas zouden verlaten als de subversieve acties van „bandieten en huurmoordenaars" waren opgehouden.

De Afghaanse verklaring viel samen met de aankomst van Nikolai Firjoebin, een Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken, in Islamabad. Firjoebin was de eerste Sowjet-vertegenwoordiger van kabinetsniveau die Pakistan sinds de Sowjet-interventie van dec. 1979 bezocht. Een dag na afloop van zijn besprekingen met Firjoebin verklaarde de Pakistaanse president Zia ul-Haq op 27 aug. dat de regering in Kaboel „aanzienlijke flexabiliteit" bij haar jongste voorstellen toonde.

Op 30 aug. publiceerde de *Prawda* een artikel, waarin werd gesteld dat de SU bereid was zijn troepen uit Afghanistan terug te trekken, als Iran en Pakistan de nieuwe Afghaanse voorstellen aanvaardden en op grond daarvan de „gewapende inmenging in Afghaanse zaken" staakten. De SU wachtte de reactie van de twee landen op de jongste voorstellen af, aldus de *Prawda*.

* In New Delhi vond van 9-13 febr. 1981 een conferentie van de ministers van buitenlandse zaken van de niet-gebonden landen plaats. Dost en Shahi waren aanwezig, maar hadden geen onderling contact.

Dit blad had op 5 aug. in een door A. Petrow ondertekend artikel gesteld dat Pakistan en Iran geen antwoord op eerdere Afghaanse voorstellen hadden gegeven vanwege de politiek van de „agressieve imperialistische NAVO-kringen", terwijl het Sowjet-persburau Tass kort daarvoor had gemeld dat Pakistan zijn bereidheid tot het voeren van bilaterale besprekingen met Kaboel onder druk van de VS en Engeland had moeten laten varen.

In een eveneens op 30 aug. door *Tass* gepubliceerd interview met de Afghaanse president Karmal beschuldigde deze de VS en Engeland ervan de Afghaanse „vredesinitiatieven" bars af te wijzen, terwijl die juist door het hartstochtelijk verlangen naar vrede van het Afghaanse volk waren ingegeven.
De Afghaanse minister Dost zei op 7 sept. bij aankomst in Delhi dat de Indiase regering Pakistan en Iran moest overreden positief te antwoorden op de Afghaanse voorstellen van 24 augustus. Volgens Dost was zijn regering desnoods bereid multilaterale besprekingen te houden, waarbij ook de VS en de SU betrokken zouden zijn.
Op 23 sept. zei de Pakistaanse president Zia ul-Haq te Quetta dat zijn regering de Afghaanse voorstellen van 24 aug., die enige flexibiliteit toonden, nog bestudeerde, maar rechtstreekse onderhandelingen met de regering in Kaboel verwierp: „Wij gaan niet schipperen met onze principiële standpunten." Terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan en het „herstel van het niet-gebonden en islamitische karakter" van Afghanistan waren prealabele voorwaarden voor eventuele onderhandelingen, die „onder auspiciën van de VN" zouden moeten plaatsvinden, aldus de Pakistaanse president.
Eind sept. voerden VN-vertegenwoordigers – tijdens de eerste fase van de 36ste zitting van de Algemene Vergadering van de VN te New York – indirekte besprekingen over Afghanistan, maar geen vorderingen m.b.t. de hoofdzaken werden gemeld. Na zijn terugkeer uit New York verklaarde minister Dost volgens radio-Kaboel op 19 okt. dat Pakistan en Iran de Afghaanse voorstellen hadden verworpen.

Iraans voorstel

Nadat de Iraanse directeur-generaal voor politieke zaken, Mohammed Hossein Lavasani, eind oktober 1981 besprekingen in Islamabad had gevoerd, maakte de Iraanse onderminister van buitenlandse zaken, Ahmed Azizi, op 10 nov. in Teheran details van een Iraans vredesplan bekend dat diezelfde dag aan de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Gromyko was overhandigd. Dit plan voorzag in de terugtrekking van de Sowjet-troepen en hun vervanging door een islamitische vredesmacht, bestaande uit troepen van Iran, Pakistan en een derde, niet genoemd islamitisch land. Voorts zou de regering-Karmal moeten worden vervangen door een revolutionaire raad, benoemd door een „raad van 30 religieuze strijders uit de moslemwereld", die revolutionaire raad zou in een overgangsperiode de uitvoerende macht bezitten en belast zijn met de organisatie van verkiezingen voor een constituerende vergadering.
Terwijl het Iraanse voorstel op 11 nov. positief werd ontvangen door Pakistan, was het tevoren reeds verworpen door minstens drie mujaheddin-groeperingen. Op 15 nov. werd het Iraanse plan „totaal en categorisch" verworpen door de Afghaanse regering. Volgens S. Daneshojo, de chef van het politieke departement van het ministerie van buitenlandse zaken te Kaboel, vormde het een „flagrante inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Afghanistan".

Ook in de Sowjet-media werden de Iraanse voorstellen van de hand gewezen, zij het in minder krachtige bewoordingen.
Hoewel *Reuter/AP* (4-12-'81) meldden dat er inmiddels „substantiële" indirecte besprekingen aan de gang waren tussen Pakistan en Afghanistan via secretaris-generaal Waldheim van de VN en zijn medewerkers, duurde het tot februari 1982 voordat een officieel VN-initiatief op gang kwam.

Missie Diego Cordovez

Op 23 febr. werd bekengemaakt dat de Ecuadoriaanse onder-secretaris-generaal van de VN, Diego Cordovez, tot persoonlijke vertegenwoordiger van de nieuwe secretaris-generaal (Javier Perez de Cuellar) was benoemd om de onderhandelingen over de kwestie-Afghanistan tussen de betrokken partijen ter wille van een politieke oplossing te bevorderen. Tot zijn benoeming als secretaris-generaal had Perez de Cuellar die functie zelf bekleed.
Op 11 april arriveerde Diego Cordovez in Islamabad (Pakistan) voor besprekingen met president Zia ul-Haq en zijn (nieuwe) minister van buitenlandse zaken, Sahubzada Yaqub Khan. Op 13 april voerde de VN-afgezant in Kaboel overleg met de Afghaanse minister van buitenlandse zaken Dost en president Karmal, waarna hij op 15 april in Islamabad terugkeerde met een „nieuw aanbod" van het Afghaanse regime. Op 18 april had Diego Cordovez in Kaboel „nuttige en constructieve" gesprekken met minister Dost, voordat hij naar de Iraanse hoofdstad Teheran reisde. Daar had hij twee ontmoetingen met minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati, alvorens hij op 20 april naar New York terugkeerde.
Tijdens zijn missie verwierf Cordovez, aldus de *NZZ* (11-5), de instemming van Pakistan en Afghanistan voor het voeren van indirecte besprekingen in Genève, waarbij de VN-afgezant als bemiddelaar tussen de ministers van buitenlandse zaken van beide landen zou fungeren. Die besprekingen zouden gaan over vier thema's: terugtrekking van alle buitenlandse troepen, niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Afghanistan, garanties voor deze niet-inmenging en de terugkeer van de vluchtelingen.

Indirecte Afghanistan-besprekingen te Genève

Op 21 april werd te New York bekendgemaakt dat de indirecte besprekingen tussen Pakistan en Afghanistan door hun ministers van buitenlandse zaken met Diego Cordovez als tussenpersoon op 15 juni te Genève zouden worden hervat. Iran zou een afgezant sturen.
De Pakistaanse president Zia verklaarde op 11 mei van die besprekingen een „definitieve stap vooruit" te verwachten. De Afghaanse president Karmal stelde in een boodschap aan de Indiase premier Indira Gandhi, aldus de *FAZ* (24-5), dat zijn regering tot een „acceptabele politieke oplossing" bereid was, mits de „noodzakelijke voorwaarden" zouden worden vervuld.

Maar toen de indirecte besprekingen op 16 juni te Genève werden geopend, bleek dat Iran alsnog het overleg boycotte, hoewel de VN tevoren zelfs de naam van de Iraanse afgezant, Mohammed Jaafar Mahallati, bekend hadden gemaakt. De zaakgelastigde van de permanente missie van Iran te Genève, Ali Nematollahi, verklaarde op 16 juni dat zijn land alle besprekingen over Afghanistan zou boycotten, tot de „bezettingstroepen" het land hadden verlaten. Bovendien zou Iran „nooit aan besprekingen deelnemen, waarbij de werkelijke vertegenwoordigers van Iran niet aanwezig zijn".

Op 25 juni werd de eerste ronde van het Geneefse overleg „tot tevredenheid van alle gesprekspartners" besloten, aldus Cordovez. Naar zijn zeggen hadden de vertegenwoordigers van Pakistan en Afghanistan „bepaalde belangrijke, veelbetekenende politieke concessies" gedaan en „ideeën over de structuur van een moglijke alomvattende regeling" van de crisis opgeleverd. Iran was via een afgezant in Genève over de besprekingen op de hoogte gesteld. Cordovez deelde voorts mee dat hij in september de ministers van buitenlandse zaken aan Pakistan en

Afghanistan te New York in het kader van de Algemene Vergadering van de VN zou ontmoeten en daarna opnieuw bezoeken aan de hoofdsteden van Afghanistan, Pakistan en Iran zou brengen.

Verder overleg

Op 24 juli deelde de woordvoerder van het Amerikaanse State Departement, Rush Taylor, mee dat de VS en de SU onlangs in Moskou een gespreksronde over een mogelijke politieke oplossing voor Afghanistan hadden gevoerd. De Amerikaanse ambassadeur Arthur Hartman had met functionarissen van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken contact opgenomen om de SU tot terugtrekking van haar troepen uit Afghanistan te bewegen. Maar er was volgens Taylor „geen enkel bewijs voorhanden dat de SU haar houding i.z. Afghanistan heeft veranderd". De diplomatieke dialoog werd voortgezet, want „het is voor ons belangrijk dat wij de Russen duidelijk maken, dat het Afghanistan-probleem voor de VS een hoeksteen blijft voor de verbetering van de onderlinge betrekkingen met de SU", aldus Taylor.

In september voerden de secretaris-generaal van de VN, Perez de Cuellar, vergezeld van Diego Cordovez, en de chef van het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken, Niaz Ahmed Naik, in Moskou besprekingen. Laatstgenoemde verklaarde dat er „belangrijke meningsverschillen" tussen Moskou en Islamabad waren gebleken en dat er slechts was overeengekomen de gedachtenwisseling in New York voort te zetten.

ASPECTEN VAN DE STRIJD

Sinds de interventie van de Sowjet-troepen in Afghanistan en de installatie van het door de SU gesteunde bewind onder president Babrak Karmal eind december 1979 (pag. 17 e.v. en 385 e.v.-1980) zijn Afghaanse regeringstroepen en het Sowjet-contingent voortdurend in gevechten gewikkeld met diverse mujaheddin (heilige strijders) groeperingen, van wie vele in Pakistan hun bases hebben.
De berichten over die gevechten zijn vaak met elkaar in strijd. Zij zijn enerzijds gebaseerd op diplomatieke bronnen en verklaringen van vluchtelingen, anderzijds op mededelingen van de officiële Afghaanse en Sowjet-media. De nieuwsgaring door Westerse journalisten in Afghanistan is door een officieel verbod vrijwel onmogelijk gemaakt, terwijl de berichten van Westerse journalisten die met mujaheddin optrekken vaak „gekleurd" zijn.

Militaire krachtsverhoudingen

Nadat de SU op 21 juni 1980 de terugtrekking van enige eenheden van de Sowjet-troepen in Afghanistan had aangekondigd (pag. 418/2-1980), voegde radio-Moskou daar op 23 juni aan toe dat „een divisie en 108 tanks" Kaboel in de richting van de grens met de SU hadden verlaten. (Westerse deskundigen schatten de sterkte van deze divisie op ca. 10.000 man; volgens hen zouden zich toen 9 Sowjet-divisies in Afghanistan bevinden met een sterkte van 85.000 à 100.000 man.)

Op 2 juli verklaarde het Amerikaanse State Department dat de SU de terugtrekking van 5.000 militairen had voltooid, maar dat er vóór de aankondiging van de terugtrekking juist de aankomst van aanzienlijke aantallen Sowjet-militairen in Afghanistan was gerapporteerd. Door Westerse waarnemers werd verondersteld dat de teruggetrokken troepen in juli waren vervangen door 5.000 à 10.000 man sterke verse troepen, o.w. enkele speciale anti-guerrilla-eenheden, zodat er nog minstens 85.000 Sowjet-militairen in Afghanistan waren alsmede nog eens 35.000 man net over de grens.
Begin april 1981 meldden diplomatieke bronnen dat onlangs nieuwe omvangrijke Sowjet-contingenten in Afghanistan waren aangekomen; sprake was van 20.000 à 22.000 man.
Eind aug. 1981 werd de totale sterkte van het Sowjet-leger in Afghanistan op 88.000 à 100.000 man geraamd, verdeeld over vijf infanteriedivisies en één tankdivisie en uitgerust met o.a. 400 helikopters en een groot aantal gevechtsvliegtuigen. De etnische samenstelling van de Sowjet-troepen zou zijn gewijzigd: de oorspronkelijke moslem-militairen uit de aangrenzende Sowjet-republieken zouden zijn vervangen door militairen die voornamelijk uit het Europese deel van de SU afkomstig waren.
In februari 1982 werd bericht dat de Sowjet-troepen in Afghanistan bestonden uit 10 infanteriedivisies en 2 divisies luchtlandingstroepen en dat zij werden aangevoerd door 25 generaals o.l.v. maarschalk Sergei Sokholow, de eerste vice-minister van defensie. Westerse waarnemers spraken over de aanwezigheid van minstens 90.000 Sowjet-militairen, terwijl Pakistan hun aantal in januari 1982 op meer dan 110.000 man stelde.
De Afghaanse regeringstroepen, waarvan de sterkte vóór de Sowjet-interventie op 80.000 tot 100.000 man was geraamd, leden grote verliezen, deels op het slagveld maar in hoofdzaak wegens desertie. Eind 1980 werd de sterkte van het regeringsleger op ca. 40.000 man geraamd.
Om dit verlies aan mankracht op te vangen nam de regering in Kaboel een aantal maatregelen. Zo werd in jan. 1981 een algemene dienstplichtwet gepubliceerd, op grond waarvan de minimumleeftijd voor recruten van 21 op 20 jaar werd gebracht, een militaire dienstplicht voor alle mannen van 20 en ouder werd ingevoerd en de soldijbetaling aan de strijdkrachten werd opgetrokken. Voorts konden militairen van de reservelijst opnieuw worden opgeroepen, terwijl periodes van actieve dienst konden worden verlengd.
Het aanhoudende desertieprobleem noodzaakte de Afghaanse autoriteiten tot nieuwe maatregelen. Op 11 juli 1981 werd een aanpassing van de dienstplichtige leeftijd bekendgemaakt in

Een vernietigde Sowjet-tank.

die zin dat scholieren tijdens de laatste twee jaar van hun voortgezet onderwijs dienstplichtig werden. Tijdens razzia's op dienstplichtontduikers zou medio augustus 1981 een aantal jongeren in Kaboel zijn doodgeschoten.
Op 8 sept. 1981 kondigde de regering aan: alle ex-militairen van 34 jaar en jonger, die hun dienstplicht vóór okt. 1978 hadden vervuld, opnieuw te zullen oproepen, omdat, naar generaal Baba Jan, de stafchef van de Afghaanse strijdkrachten, via radio-Kaboel verklaarde, de tijd voor Afghanistan was gekomen „om zichzelf te bewapenen voor de volledige vernietiging van de contra-revolutionairen en verraders".
Deze maatregelen leidden tot protestdemonstraties in Kaboel, die gepaard gingen met arrestaties. Op 31 juli werd bekendgemaakt dat de militaire academie in de hoofdstad, waar normaliter 4.000 recruten werden opgeleid, zou worden gesloten, terwijl eind september werd bericht dat talrijke ontheffingen voor de oproep van 8 sept. waren verleend.
Nadat de sterkte van de regeringstroepen tot minder dan 30.000 man zou zijn gereduceerd, volgde op 5 april 1982 een verdere verlaging van de dienstplichtige leeftijd tot 19 jaar. Daarbij speelde ook een rol dat ca. 10.000 regeringsmilitairen, die eind 1979 waren opgeroepen, op het punt stonden af te zwaaien.

Op 2 aug. maakte radio-Kaboel bekend dat de dienstplicht voor de toen opgeroepen militairen van twee op drie jaar was gebracht. Voorts zouden alle reservisten tot 35 jaar, die hun dienstplicht reeds hadden vervuld, opnieuw voor twee jaar worden opgeroepen.

De Afghaanse regeringstroepen en hun Sowjet-bondgenoten werden geconfronteerd met voortdurende aanvallen van de kant van diverse groepen „mujaheddin" (heilige strijders), waarvan vele hun bases hadden in Peshawar (Pakistan). Dit verzet was bijzonder hevig in het ver van de hoofdstad Kaboel gelegen platteland, maar ook vanuit Kaboel zelf werden guerrilla-activiteiten gemeld.

Net zoals in het regeringskamp heerste ook onder de mujaheddin-groepen voortdurende onenigheid. De uit vijf bewegingen samengestelde Islamitische Alliantie voor de Bevrijding van Afghanistan (IALA, pag. 402/3-1980) viel in dec. 1980 uiteen in twee facties. De eerste bestond uit het Nationaal Bevrijdingsfront van Afghanistan o.l.v. imam Seghbatullah Mojaddedi, de Beweging voor de Islamitische Revolutie (Harakate Inqulabe Islamia Afghanistan) o.l.v. Mohammed Nabi Mohammedi en het Nationaal Islamitisch Front van Afghanistan (of Afghaanse Islamitische en Nationalistische Revolutionaire Raad) o.l.v Sayed Ahmed Gailani. De tweede factie bestond uit twee islamitische fundamentalistische groeperingen nl. de Islamitische Afghaanse Associatie (Jamaat-i-Islami) o.l.v. Burhanuddin Rabbani en een vleugel van de Islamitische Partij o.l.v. Maulavi Mohammed Yunus Khalis. Een andere belangrijke vleugel van de Islamitische Partij (Hezbi Islami) o.l.v. Gulbuddin Hikmatyar bleef buiten de IALA.

Andere verzetsbewegingen, die uitsluitend binnen Afghanistan hun bases hadden, waren: het (islamitische en socialistische) Militante Front van Strijders van Afghanistan), het (uiterst linkse) Nationale Verenigde Front, het Hazarafront en het Nuristan-front.
Door Afghaanse vluchtelingen in India werd bericht dat de Hezbi Islami van Hikmatyar en de SAMA (een pro-Chinese verzetsgroep in de buurt van Kaboel) in mei 1981 een samenwerking bij guerrilla-activiteiten waren gestart.

De bovengenoemde IALA-factie van drie bewegingen kwam op 1 juli 1981 overeen een nieuwe organisatie te vormen, de Islamitische Eenheid van de Mujaheddin van Afghanistan.
Afghaanse ballingenkringen meldden op 7 juli dat de Hezbi Islami en vijf andere in Pakistan gevestgide groepen een akkoord hadden gesloten over de bundeling van wapens, geld en mankracht. Volgens *The Guardian* (24-8-1981) waren vijf van dergelijke groepen de facto een fusie aangegaan.
Niettemin duurden spanningen en soms zelfs gevechten tussen de diverse mujaheddin-groeperingen voort, vooral in de meer afgelegen gebieden van Afghanistan.
Medio maart 1982 werd vanuit Peshawar (Pakistan) bericht dat de zeven belangrijkste in Pakistan gevestigde groeperingen overeenstemming over een nieuwe unie hadden bereikt. Die zeven waren: de twee facties van de Hezbi Islami, de twee facties van Jamaat-i-Islami, de twee facties van Harakate Inqulabe en het Nationale Bevrijdingsfront van Afghanistan. Het voorzitterschap van de unie zou onder de leiders van de zeven groeperingen rouleren, terwijl Hikmatyar als vicevoorzitter zou fungeren.

Verloop van de gevechten

Eind februari/begin maart 1980 startten Afghaanse regeringstroepen en Russische eenheden een lente-offensief in de provincies Kunar, Badakhshan, Paktia en elders (zie pag. 403-1980). Eind maart leek de mujaheddin-activiteit in Kunar en Badakhshan bedwongen, waarna het overgrote deel van de Sowjet-gevechtstroepen zich eind april naar Jalalabad terugtrok.
Op 30 maart 1980 werd vanuit Kaboel bericht dat in de provincie Laghman (ten oosten van Kaboel) sinds medio maart ca. 5.000 Afghanen, o.w. vele burgers, waren gedood als gevolg van Sowjet-bombardementen op dorpen om „rebellen" daaruit te verdrijven.
Op 22 april maakte het Sowjet-persbureau *Tass* melding van „zuiverings"-operaties in Herat (West-Afghanistan) en op 24 april deelde het Indiase persbureau *PTI* mee dat deze stad onder rechtstreekse Sowjet-controle stond.
In mei 1980 werden ook gevechten gemeld in de provincie Uruzgan (Centraal-Afghanistan) en in Ghazni.
Begin juni 1980 werd bericht dat aanvallen van mujaheddin steeds dichter bij Kaboel werden uitgevoerd en dat „executiepelotons" in Kaboel en de andere grote steden opereerden met DVP-militanten als voornaamste doelwit. Op 9 juni arriveerden nog eens 10.000 Sowjet-militairen in de Afghaanse hoofdstad, die toen door duizenden Sowjet-militairen was afgegrendeld om vooral het hoofd te bieden aan de steeds frequentere mujaheddin-aanvallen vanuit de Paghman-bergen (ten noordwesten van Kaboel). In die periode werden hevige gevechten gemeld uit Charikar, Qarabagh en andere plaatsen ten noorden van Kaboel, met inbegrip van een driedaagse Sowjet-operatie in het gebied van Koh-i-Daman.
Op 14 juli 1980 zei een diplomatieke zegsman te Delhi dat Russische troepen in de voorafgaande twee weken meer dan 50 dorpen in het gebied van Kaboel en Ghazni (ten zuiden van de hoofdstad) hadden verwoest door luchtaanvallen en artilleriebeschietingen met als gevolg „verscheidene duizenden" doden. Het bericht werd de volgende dag door het Sowjet-persbureau *Tass* tegengesproken.
Op 31 aug. 1980 maakte radio-Kaboel melding van een „belangrijk offensief" van de Afghaanse regeringstroepen in de noordwestelijke provincie Fariab, waarbij alleen al in de hoofdstad Maimene 500 „rebellen" zouden zijn gedood.

Begin sept. 1980 werd vanuit Islamabad en Kaboel bericht dat Sowjet-troepen – samen met Afghaanse militie – sinds eind augustus een offensief waren begonnen tegen mujaheddin in de strategisch belangrijke Panjshir-vallei (ca. 160 km ten noordoosten van Kaboel). De Sowjets zouden 500 tanks alsmede artillerie en helikopters hebben ingezet om de vallei voor het invallen van de winter te veroveren. Op 22 sept. verklaarden diplomatieke kringen in Islamabad dat het Sowjet-offensief was mislukt en dat de mujaheddin hun

(Le Monde 24-12-'81)

posities op de hellingen van het Hindoekoesj-massief weer hadden kunnen innemen. Het ca. 15.000 man sterke Sowjet-leger zou in de drie weken durende hevige strijd verscheidene honderden soldaten hebben verloren, en bij Rokha tot staan zijn gebracht doordat de weg met rotsblokken was versperd. De mujaheddin claimden dat 1.500 Russen, 20 mujaheddin en 100 burgers waren gedood en dat aan Sowjet-zijde 35 tanks en één helikopter waren vernietigd.

Eind sept. 1980 werd een nieuw Sowjet-offensief gelanceerd tegen mujaheddin in de Kunar-vallei (ten oosten van Kaboel, op enkele mijlen van de grens met Pakistan) kennelijk met het doel de infiltratieroutes te blokkeren.

Op 24 okt. 1980 berichtte *AP* vanuit New Delhi over een nieuw Sowjet-offensief met hetzelfde doel in de provincie Paktia. De operatie met enkele honderden tanks zou de week tevoren van uit Gardes (ca. 100 km ten zuidoosten van Kaboel) zijn begonnen, met steun van vrijwilligers van de DVP en „huurlingen", gerecruteerd uit bepaalde stammen.
Voorts deelde *AP* mee dat op dorpen in de provincie Logar hevige bombardementen waren uitgevoerd, nadat mujaheddin een munitietransport op de Sange-Niwishta pas (37 km ten zuidoosten van Kaboel) hadden overvallen. Bij die luchtaanval zouden honderden burgers zijn gedood. Volgens *The Guardian* (25-11-1980) was er sprake van een groot Sowjet-offensief in Logar, waarbij Sowjet-troepen samen met Afghaanse militie opereerden.

Op 24 nov. 1980 meldde radio-Kaboel dat Sowjet-Afghaanse troepen „met succes manœuvres" hielden in de provincies Logar, Paktia, Wardak en Parwan, terwijl andere bronnen toen repten van een nieuw offensief in de Panjshir-vallei, het vierde binnen een jaar.

Eveneens in nov. 1980 zouden Sowjet-troepen Centraal-Kandahar hebben gebombardeerd; tientallen dorpen rond Herat zouden met de grond gelijk zijn gemaakt en de oogst rond de grote steden en in het vruchtbare gebied van Koh-i-Daman zou zijn vernietigd om de „rebellen" van onderdak en voedsel te beroven.

Begin december 1980 meldde de *NZZ* (11-12-1980) vanuit Islamabad dat de Sowjet-troepen in Afghanistan een wijziging in hun tactiek hadden aangebracht:

„In de loop van de laatste weken schijnen de Sowjet-legereenheden in Afghanistan van de tot dusver gevolgde tactiek van beperkte vergeldingsacties te zijn overgegaan tot breed opgezette „strafacties" en hevige gevechten met de vrijheidsstrijders. Sinds de inval van het Rode Leger in Afghanistan... is steeds duidelijker gebleken dat de aanwezige troepen niet voor een volledige controle van het land toereikend zijn. Het optreden van tegen de verzetsstrijders volgde in de regel steeds hetzelfde grondpatroon: Met tanks en helikopters versterkte troepen drongen in een verrassingsaanval door vrijheidsstrijders beheerste gebieden binnen, verwoestten huizen en trokken zich vervolgens weer terug. Deze tactiek is echter in hoge mate zonder succes gebleken. (...)

In de eerste plaats gelukte het de vrijheidsstrijders meestal zich in de bergen terug te trekken om daar vrijwel zonder schade op de terugtocht van de troepen te wachten en aansluitend naar hun oude posities terug te keren.
In de tweede plaats zijn de Sowjet-soldaten kennelijk niet voldoende voor een strijd tegen guerrilleros getraind. (...)
Voorts was in de derde plaats reeds spoedig in de lagere rangen van het bezettingsleger, dat volgens schattingen van Westerse diplomaten tot nog toe minstens 5.000 tot 8.000 doden en gewonden heeft opgelopen, geen volledige discipline meer gewaarborgd, omdat de veelal uit de islamitische zuidelijke gebieden van de SU afkomstige soldaten zich in toenemende mate onwillig toonden om tegen de Afghaanse geloofsbroeders op te treden.
En in de vierde plaats ontbreekt het de Sowjet-troepen aan ervaring voor een succesrijk ge-

bruik van modern oorlogsmaterieel in berggebieden.

Volgens nu in Pakistan ontvangen berichten poogt de SU nu – in zekere zin als laatste aanloop voor het invallen van de winter – het land bij de Hindoekoesj onder haar volledige controle te brengen. Tot dusver beperkte de macht van het Rode Leger zich vooral tot stadsgebieden en verbrede wegen – en dat nog slechts veelal overdag.
Bij de nu doorgevoerde „strafacties" worden hele dorpen door militairen van het Rode Leger met de grond gelijk gemaakt, landbouwgebieden incl. de oogst volledig vernietigd, voetpaden en passen van de rebellen van mijnen voorzien en – met behulp van collaborateurs – vrijheidsstrijders opgespoord.
De voornaamste acties van de nu vaker door verse krachten vervangen troepen worden kennelijk in de grensprovincies met de SU en in de nabij Pakistan gelegen gebieden uitgevoerd. De „pacificatie" van de noordelijke gebieden is voor het Rode Leger, voor de door massale deserties verzwakte Afghaanse troepen en voor het langzaam ook zijn laatste steun in de bevolking verliezende regime van Babrak Karmal reeds om redenen van een zo min mogelijk gestoorde bevoorrading uit de SU van levensbelang. Een controle op de oostelijke gebieden zou vooral de aanvoer van vrijheidsstrijders afsnijden, die al in toenemende mate een tekort aan munitie hebben en – evenals de hele burgerbevolking – met een dreigende hongersnood worden geconfronteerd..."

Op 1 jan. 1981 verklaarde president Karmal in een interview met het Indiase perbureau *UNI* dat de regeringstroepen „de ruggegraat" van de rebellen hadden „gebroken" en dat het gros van de rebellen was „geliquideerd". Hij hoopte dat de „resterende rebellenformaties spoedig zullen verdwijnen".
Zonder dat er van offensieven sprake was, duurden de gevechten in de wintermaanden voort. Er arriveerden nog ca. 700 vluchtelingen per week in Pakistan, aldus de *Financial Times* (16-1-'81).

The Times (31-1-'81) schreef over gevechten in diverse dorpen tussen Charikar en Jebalseraj, ca. 50 mijl ten noorden van Kaboel. Volgens Le Monde (7-2-'81) waren de 4de en 5de Afghaanse pantserdivisie onlangs naar de provincies Gorband en Parwan vertrokken, omdat de toestand daar kritiek voor de regeringstroepen leek.
Een Franse televisieploeg, die van 15-18 febr. in Kandahar verbleef, maakte na terugkeer in Pakistan melding van een Sowjet-Afghaanse aanval op deze stad, die voor ca. 80% in handen van de mujaheddin was toen de Fransen er arriveerden.

Begin april 1981 begonnen Sowjet- en Afghaanse troepen een nieuw (lente) offensief. Op 12 april meldde *AP* dat in 23 van de 29 Afghaanse provincies de strijd weer was opgevlamd, vooral in de steden Kandahar en Herat en in de ten zuiden en noorden van Kaboel gelegen provincies Logar, Ghazni en Parwan. Sowjet-troepen en Afghaanse eenheden zouden represaille-aanvallen hebben uitgevoerd op Charikar (40 mijl ten noorden van Kaboel) en Khulm (150 mijl ten noordwesten van Kaboel) alsook op dorpen vlakbij de hoofdstad, waarvan sommige met de grond gelijk zouden zijn gemaakt.

Op 14 april maakte het Sowjet-partijblad Prawda melding van transportproblemen. Voedselkonvooien voor de dorpen aan de Pakistaanse grens konden hun bestemming moeilijk bereiken, omdat de wegen deels waren ondermijnd en de bruggen waren verwoest, terwijl de konvooien incidenteel ook door mujaheddin werden overvallen.

Begin mei werd bericht dat Sowjettroepen en Afghaanse eenheden de stad Kandahar hadden omsingeld. Op 28 april en volgende dagen werd de stad door helikopters en gevechtsvliegtuigen beschoten en gebombardeerd, terwijl door de lucht tanks en zware artillerie werden aangevoerd. *The Observer* (10-5-'81) schreef dat Kandahar onder controle van de Sowjet- en Afghaanse regeringstroepen stond.

Mahmood Ali Jan, het stamhoofd van de Sabari's. Onder zijn leiding zouden ca. 25.000 Sabari's vanuit de laagvlakte rond de stad Khost (provincie Paktia) eind april 1981 naar het 160 km verderop gelegen Pakistan zijn getrokken om aan vergeldingsacties van het Afghaanse leger te ontkomen. De commandant van het garnizoen van Khost had de stamleden ultimatief gelast alle wapens in te leveren, wat als strijdig met hun eergevoel geweigerd werd. Daarop waren regeringstroepen naar de dorpen gestuurd om de stamleden te ontwapenen, maar deze hadden vier dagen lang strijd gevoerd alvorens zij tot de massale uittocht besloten. Aldus berichtte Reuter-correspondent Michael Fathers in NRC/H'blad (27-5-'81).

Mujaheddin van de Jamaat-i-Islami op een neergeschoten Sowjet-helikopter van het type Mi-24 in de buurt van de Salang-route (AP 12-1-'81).

Maar op 13 mei werden nieuwe gevechten uit Kandahar gemeld. Reizigers die in Islamabad aankwamen verklaarden dat de stad tot 19 juni overdag door Russische- en Afghaanse troepen werd beheerst, met uitzondering van het oude centrum, terwijl de verzetsstrijders 's nachts de stad in handen hadden, aldus *AP* (22-6-'81). Een anonieme ooggetuige verhaalde op 22 juni te Islamabad dat een deel van de oude stad op 19 juni een half uur lang door Sowjet-gevechtsvliegtuigen was gebombardeerd, waarna tanks de wijk waren binnengerukt om de laatste nog overeind staande gebouwen met de grond gelijk te maken.

Eind mei was ook melding gemaakt van uitgebreide gevechten in de door mujaheddin bezette stad Ghazni (ten zuidwesten van Kaboel), waar Sowjettroepen een aanval met tanks en vliegtuigen zouden hebben uitgevoerd. Zij

zouden ca. 20 tanks en andere voertuigen hebben verloren.
Begin juli veroverden mujaheddin Gulbahar (in de provincie Parwan, bij de toegang tot de Panjshir-vallei), maar medio juli werd bericht dat meer dan 100 rebellen in deze provincie waren gedood bij bittere gevechten tussen diverse mujaheddin-groeperingen.
Van 13-15 juli werd slag geleverd in Paghman (ca. 12 mijl ten noordwesten van Kaboel). Omstreeks 300 kadetten van de militaire academie van Kaboel werden ingezet, maar zij werden omsingeld door de mujaheddin, waarna 200 kadetten overliepen en 70 van de overige werden gedood. Ook ca. 100 „rebellen" zouden bij die actie zijn gedood. In de loop van de strijd waren ook Sowjet-troepen angevoerd: een Sowjet-eenheid zou per vergissing door Sowjet-helikopters zijn bestookt en gedecimeerd, aldus de *NZZ* (5-8-'81).
Medio juli zou ook harde strijd zijn geleverd bij een Afghaans-Sowjetrussische actie tegen Torabora (32 mijl ten zuiden van Jalalabad, in de provincie Nangarhar.

Tegen eind juli 1981 begonnen Afghaanse en Sowjet-troepen opnieuw een campagne om het hoogland dichtbij de grens met Pakistan onder controle te krijgen. Op 31 juli werd gemeld dat zij – met zware verliezen – posities in Nuristan hadden heroverd.
Op 17 aug. maakte radio-Kaboel bekend dat het politieke bureau van de DVP had besloten een „defensieraad voor de Democratische Republiek Afghanistan" in het leven te roepen, die veiligheidscentra op plaatselijk en provinciaal niveau moest inrichten.
Op 9 sept. berichtten Westerse diplomatieke bronnen dat door Sowjet-eenheden gesteunde Afghaanse regeringstroepen de stad Gulbahar (70 km ten noorden van Kaboel) hadden heroverd, nadat deze diverse maanden lang door mujaheddin was bezet. De stad ligt niet ver van de snelweg naar de Salang-pas en beheerst een nauwe toegang tot de Panjshir-vallei, waar sinds eind aug. een van de hevigste gevechten sinds de Sowjet-interventie woedde. Daarbij zouden aan beide zijden zware verliezen zijn geleden. De mujaheddin, die sinds 18 maanden over belangrijke posities in de Panjshir-vallei beschikten, zouden de konvooien op de Salang-route (ter bevoorrading van Kaboel) voortdurend hebben bestookt. Naar eigen zeggen hadden zij tientallen voertuigen vernietigd, meer dan 100 Sowjet-soldaten gedood en twee helikopters neergeschoten.
Ondanks zeer tegenstrijdige berichten in de Westerse pers bleek tegen nov.

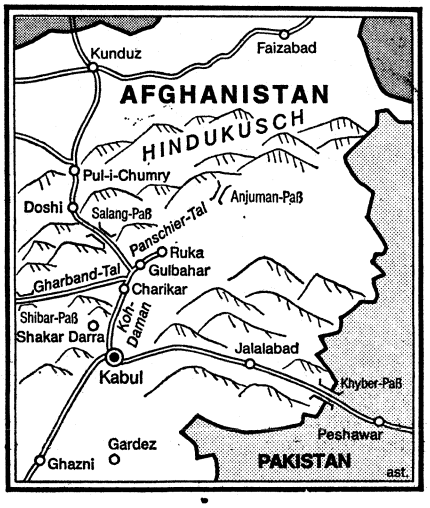

(FAZ 2-10-'80)

1981 dat de opmars van de regeringstroepen gedurende september in de Panjshir-vallei in het algemeen succesvol was geweest en dat de naar schatting 15.000 man sterke troepen erin geslaagd waren hun posities daar te consolideren.
Voorts werd medio nov. gemeld dat regeringstroepen en Sowjet-eenheden diverse steunpunten van de „rebellen" hadden veroverd in Paghman, hoewel aanvallen van de mujaheddin voortduurden.

Eind 1981 leek de strijd zich vooral af te spelen in de provincies Kandahar en Herat, in de aan Pakistan grenzende provincies Nangarhar en Kunar en in de ten zuiden van Kaboel gelegen provincie Logar. Beide partijen boekten incidenteel terreinwinst tijdens verbitterde gevechten. Bijzonderheden van de strijd tot begin maart 1982 volgen hieronder.

Nadat Afghaanse troepen en Sowjet-eenheden in mei 1981 operaties tegen Kandahar hadden uitgevoerd, zouden mujaheddin op 16 sept. 1981 een aanval zijn begonnen om deze 230.000 inwoners tellende stad onder controle te krijgen. Volgens verhalen van vluchtelingen waren zij daar op 23 sept. vrijwel in geslaagd en zouden de regeringstroepen toen alleen nog het Chownee-garnizoen in handen hebben. Op 25 sept., werd bericht dat de mujaheddin ca. 800 personen hadden vrijgelaten, die onder dwang in het regeringsleger waren ingelijfd. Bij een zware beschieting van de stad door regeringstroepen zouden op 6 dec. ca. 100 burgers zijn gedood.
Vanaf 16 januari 1982 vond een nieuw mujaheddin-offensief plaats, maar eind januari 1982 kregen regeringstroepen de stad opnieuw onder controle na een van 21-27 jan. durend tegenoffensief. Bij herhaalde Sowjet-bombardementen zouden toen volgens AFP 200 à 300 burgers zijn omgekomen. Vogens een Afghaanse veiligheidsfunctionaris, op 8 febr. geciteerd door Tass, zouden operaties om „de stad Kandahar van rebellenbendes te zuiveren" onlangs „met succes" zijn uitgevoerd. Naar zijn zeggen waren de operaties „in bepaalde delen van de groene zone, op 20 à 50 km van de stad, door de luchtmacht ondersteund", wat door de Westerse pers als voorwendsel zou zijn aangegrepen voor „het verspreiden van fabels over het bombarderen van de stad" zelf. Door vluchtelingen werd op 3 febr. gemeld dat een groot deel van de bevolking de stad had verlaten.
Verdere regeringsacties in de provincie Kandahar zouden zich medio februari hebben afgespeeld; de mujaheddin zouden toen ernstige verliezen hebben geleden.
Van 10-12 maart werd de stad Mewand bij Kandahar door regeringstroepen omsingeld t.b.v. een huiszoeking naar guerrillastrijders.

Op 16 okt. 1981 meldde Tass dat meer dan 600 Afghaanse rebellen bij een militaire operatie in de provincie Herat waren gedood en dat daarbij grote hoeveelheden wapens en munitie waren buitgemaakt. Uit het buitenland geïnfiltreerde gewapende bendes hadden de bevolking in deze westelijke provincie (op ca. 70 mijl van Iran) geterroriseerd aldus Tass.
Medio februari 1982 leek uitgebreid verzet in Herat te zijn bedwongen na een operatie van regeringstroepen, waarbij de stad werd omsingeld, terwijl de hele mannelijke bevolking aan een onderzoek naar mujaheddin werd onderworpen. Deze hadden de stad op 27 dec. 1981 bezet en zouden vervolgens zeker 60 plaatselijke functionarissen hebben terechtgesteld wegens collaboratie met de regering. Op 27 jan. 1982 was Herat door regeringstroepen heroverd.

Op 14 dec. 1981 deelde radio-Kaboel mee dat 484 Pathanen-rebellen bij Jalalabad (in de provincie Nangarhar) tijdens een fel gevecht waren gedood, maar volgens Westerse bronnen zouden velen van de doden oudere burgers zijn die geweigerd hadden de verblijfplaats van voor militaire dienst opgeroepen mannen te onthullen. Diplomatieke bronnen meldden op 26 jan. dat 60 Sowjet-militairen bij een actie in dezelfde provincie waren gedood evenals 45 mujaheddin in de provincie Parwan.

Volgens berichten die Pakistan op 9 maart bereikten zouden ca. 1.000 mensen, incl. 200 mujaheddin, zijn gedood bij een elfdaagse operatie van regeringstroepen en Sowjet-eenheden in januari tegen Sayyed Khial (een verzetshaard ten noorden van Kaboel). Nadat tanks het gebied hadden omsingeld, zouden 400 personen zijn terechtgesteld, 700 anderen zijn gedetineerd en nog eens 1.500 in het leger zijn ingelijfd. Maar deze aantallen werden door sommige mujaheddingroeperingen in twijfel getrokken.

Bij het aanbreken van de lente eind maart leken sporadische gevechten in de grote steden te zijn hervat. In Kandahar bijv. werden weer nachtelijke botsingen gemeld en Herat zou weer door verzetsstrijders zijn geïnfiltreerd, aldus *AFP* (6-4). Zowel de mujaheddin als de regering in Kaboel beweerden successen te hebben geboekt. Een veiligheidsoperatie in Mahallahat, bij Kandahar, zou hebben geresulteerd in de dood van minstens 50 guerrillastrijders, maar de weg tussen Kandahar en het plaatselijke vliegveld zou door guerrilla-activiteiten onveilig zijn voor regeringsaanhangers.

Op 20 april deelden Westerse diplomatieke bronnen in New Delhi en Islamabad mee dat toen grote offensieven van regeringstroepen en Sowjet-eenheden plaatsvonden in de provincies Baghlan (ten noorden van Kaboel), Zabul (ten oosten van Kandahar) en Nangarhar en dat bij een offensief in de buurt van Paghman het dorp Khoja Masafer, een

bolwerk van het verzet, zou zijn ingenomen.
Op 17 mei begonnen Russische en Afghaanse troepen voor de zesde maal een grootscheeps offensief tegen de mujaheddin in de Panjshir-vallei. Er werd een pontonbrug over de rivier de Panjshir bij Bazarak aangelegd, waarover pantservoertuigen en vrachtwagens de vallei werden ingebracht. Vermeende stellingen van mujaheddin werden onder vuur genomen door gevechtshelikopters en bommenwerpers, aldus zegslieden uit New Delhi (*Reuter* 26-5). Ook zouden helikopters troepen op de omliggende berghellingen hebben afgezet.
Op 29 mei verklaarde Burhanuddin Rabbani, de leider van de Jamaat-i-Islami, te Peshawar (Pakistan) dat de Sowjet-Afghaanse strijdmacht bij de operatie 700 man had verloren, terwijl er onder de burgerbevolking en de mujaheddin 300 doden waren gevallen, voornamelijk door bombardementen.
Een deel van de Afghaanse regeringstroepen zou zich bij de verzetsbeweging hebben aangesloten, die o.m. 38 tanks en pantserwagens en 13 helikopters en straalvliegtuigen zou hebben vernietigd. Andere woordvoerders van de mujaheddin in Pakistan deelden in het weekeinde van 30 mei mee dat het Sowjet-Afghaanse offensief tot staan was gebracht en dat de tegenpartij 700 à 1.600 man aan doden had verloren.
Maar een woordvoerder van het Afghaanse ministerie van defensie verklaarde op 2 juni dat het verzet „voor altijd geëlimineerd" was en dat de wegen door de vallei naar het noorden waren heropend. Rabbani gaf dezelfde dag toe dat de regeringstroepen in de vallei waren doorgedrongen.
Op 9 juni meldden Westerse diplomaten in New Delhi dat duizenden Sowjet-militairen en Afghaanse regeringssoldaten de mujaheddin uit de Panjshir-vallei hadden verdreven. Twee Franse artsen bevestigden, volgens *Le Monde* (22-6), bij aankomst in Peshawar na een tocht van twee weken sinds hun vertrek uit de vallei, dat de Sowjet-troepen tweederde van de Panjshir-vallei hadden bezet.
Volgens latere berichten, geciteerd door *Le Monde* (24-6), zou nog steeds verzet worden geboden en zouden de Sowjet-Afghaanse troepen zware verliezen hebben geleden.
De Nederlandse journalist Wiecher Hulst, die vijf weken in gezelschap van verzetstrijders in Afghanistan verbleef, berichtte in de *Volkskrant* (26-6) o.a. het volgende:

„Het Rode Leger heeft gevoelige verliezen geleden tijdens zijn nu vijf weken oude offensief in de Panjshir-vallei, 100 kilometer ten noorden van de Afghaanse hoofdstad Kaboel.
Tijdens een illegaal verblijf van twee weken in dat gebied zag ik hoe zware Russische bombardementen tientallen dorpen geheel of gedeeltelijk met de grond gelijk hebben gemaakt. Maar de mujaheddin („Heilige Strijders") vechten verbeten terug vanuit hun wijkplaatsen hoog in het Hindoekoesj-gebergte. Mujaheddin-commandanten vertelden mij dat de Russen 1000 tot 2000 man hebben verloren. Vijftig tanks zouden zijn vernield, tussen de 20 en 50 helikopters neergeschoten en 17 Russische soldaten gevangen genomen. Moeilijk te controleren cijfers, maar een grond van waarheid zit er zeker in. Zelf zag ik hoe de Russen nu drie weken geleden op grote schaal versterkingen aanvoerden met Mi-6 transporthelikopters. Er was kennelijk grote haast bij.
Sinds het Rode Leger op 17 mei de 120 kilometer lange Panjshir-vallei binnentrok, zijn vrijwel alle verbindingen met dat gebied verbroken. Pas na een week wachten in de aangrenzende provincie Parwan slaagde ik erin met een groepje Abdarah, één van de zijvalleien van Panjshir, te bereiken.(...)
Net als vier van de vijf vorige keren hebben de Russen een grote macht aan tanks, trucks en pantserwagens de vallei ingestuurd. Volgens mujaheddin-bronnen in Parwan zijn tussen de 5.000 en 10.000 Russische en 2.000 tot 5.000 Afghaanse soldaten ingezet. Hun tijdelijk hoofdkwartier hebben de Russen ingericht bij de plaats Bozaraq. Vanaf de omringende bergtoppen (omstreeks 5.000 meter hoog) zag ik hoe zij daar een orthodox legerkamp hebben opgezet, met tenten en rijdend materieel keurig in rijen opgesteld. Een uitgelezen doelwit voor de mujaheddin, die zich hoog in de grimmige Hindoekoesj hebben teruggetrokken en van daaruit bliksemsnelle uitvallen doen naar de vallei.
De Russen reageren erop met beschietingen van bergkampen, rivierdalen en dorpen waar zij concentraties van mujaheddin vermoeden. Daarvoor gebruiken zij Mig-21 en Mig-23 straaljagers, maar vooral Mi-3 en Mi-24 gepantserde gevechtshelikopters uitgerust met raketwerpers, bommen en machinegeweren. Ik zag hoe berghellingen aan weerszijden van de Panjshir vrijwel continu werden bestookt met 250-ponds bommen en 57-mm raketten. Maar volgens de mujaheddin hebben die bombardementen weinig effect en zijn hun eigen verliezen gering. De zwaarbeladen Russische helikopters hebben grote moeite de hoogten te bereiken waar de mujaheddin zich schuil houden en tegen de tijd dat ze er zijn hebben hun tegenstanders zich meestal al veilig in de luwte van een belendende berg begeven.

Ook onder de 80.000 overgebleven burgers van Panjshir (de overige 80.000 zijn gevlucht naar Kaboel of Pakistan) is het aantal slachtoffers opmerkelijk laag, omdat zij tijdig voor het Russische offensief gewaarschuwd waren – er zijn vele nauwe betrekkingen tussen de mujaheddin en het Afghaanse leger – en de bergen in konden vluchten. Dat hoorde ik van vier Franse artsen en één verpleegster, met wie ik in elf dagen terugliep van Panjshir naar Pakistan. Ruim een jaar hebben artsen van de vrijwilligersorganisatie Aide Médicale Internationale (AMI) in de Panjshir gewerkt. Ze hebben daar een hospitaaltje ingericht en jonge Panjshiri's opgeleid voor eenvoudige medische taken, amputaties en simpele operaties inbegrepen. Ze hebben nu Afghanistan verlaten op aandringen van Ahmed Shah Massoud, de 30-jarige opperbevelhebber van de 5.000 mujaheddin in Panjshir.
Massoud vreest dat de Russen erop uit zijn de Fransen te vernietigen. Sinds 4 november verleden jaar is hun hospitaal vijf keer gebombardeerd, hoewel het voortdurend verhuisde. Op 28 mei dit jaar wierpen de Russen pamfletten uit boven Panjshir waarin (in het Frans) stond dat „de immorele Ahmed Shah" de strijd verloren heeft en nu „met zijn Franse hoeren" naar Pakistan wil vluchten (de twee Franse artsen die de afgelopen vier maanden in Panjshir zaten, zijn vrouwen; de drie anderen waren gekomen om hen af te lossen).
Maar, aldus het pamflet, „deze verrader zal de wraak van het volk niet ontlopen." Toen Massoud dat las, vroeg hij de Fransen terwille van hun eigen veiligheid voorlopig het land te verlaten. Dat het de Russen ernst was, bleek een paar dagen later toen zij plotseling de vallei van Darah begonnen te bombarderen. Het huis waarin de Fransen onderdak hadden gevonden, werd twee minuten na hun overhaaste vertrek door een voltreffer vernietigd. Bij de vorige vijf Russische acties was Darah nog nooit aangevallen.

Wat precies het doel van het Russische offensief is, valt moeilijk te zeggen. Maar het is onwaarschijnlijk, dat het Rode Leger zal proberend de vallei blijvend te bezetten, om dat te kunnen doen, zou het een woest en ontoegankelijk berggebied van zo'n 5.000 vierkante kilometer met honderden vaak zeer nauwe rivierdalen moeten afgrendelen, en daarvoor zou een nog veel grotere troepenmacht nodig zijn dan nu is ingezet.
Waarschijnlijker lijkt het dat het Rode Leger drie beperkte doeleinden nastreeft: ontmoediging van de burgerbevolking, ontregeling van het leven in de Panjshir en bestraffing van het verzet.
Ontmoediging van de burgerbevolking om de mujaheddin te steunen vormt een belangrijk psychologisch onderdeel van de Russische campagne in Panjshir. Dat blijkt uit de selectieve manier waarop zij in alle dorpen van die vallei huizen van Jamiat-aanhangers in brand steken (Jamiat-i-Islami Afghanistan-Islamitische Partij van Afghanistan). Vanaf een naburige bergtop kon ik die brandstichting duidelijk zien. Ze was systematisch en kennelijk tevoren beraamd.

Eveneens van groot psychologisch belang is het ontregelen van de politieke en maatschappelijke organisatie die Ahmed Shah Massoud in de Panjshir-vallei heeft opgezet. De Russen vrezen, waarschijnlijk terecht, dat Massoud een soort model voor een toekomstige Islamitische staat Afghanistan wil opbouwen, compleet met leger, onderwijs, openbaar vervoer en balstingheffing. Een dergelijke concurrent voor hun eigen belegerde troetelkind, de Democratische Republiek Afghanistan, kunnen zij slecht gebruiken.

Tenslotte lijkt het aannemelijk dat het Rode Leger de Panjshir-mujaheddin wil straffen voor hun regelmatige uitvallen naar Russische posities in de aangrenzende provincie Parwan. Zo deed een groep van 50 „Heilige Strijders" uit Panjshir, versterkt met 40 collega's uit Parwan, op 27 april een aanval op de luchtmachtbasis Baghram, waarbij volgens de mujaheddin 25 vliegtuigen en helikopters op de grond werden vernietigd en 72 Russen gedood. Of die cijfers juist zijn valt te betwijfelen, maar dat de aanval plaatsvond is zeker, en dat hij de Rode-Legerleiding zeer heeft geïrriteerd óók.
Voor hun zesde Panjshir-offensief hebben de Russen behalve tanks, pantserwagens, helikopters en vliegtuigen ook artillerie ingezet. In het legerkamp Kalaisorgh aan de voet van de Hindoekoesj hadden zij drie BM-21 raketwerpers en enkele stukken orthodox veldgeschut opgesteld, waarmee zij bijna zonder ophouden de hellingen van de Hindoekoesj beschieten. Zo willen zij zonder twijfel verhinderen dat mujaheddin uit Parwan hun strijdmakkers in Panjshir te hulp komen. Kalaisorgh ligt aan de weg van Kaboel naar de Sowjet-Unie, even buiten de stad Jabul-es-Saraj..."

Vanuit diplomatieke bronnen in Islamabad en New Delhi werd volgens *Le Monde* (8-7) bericht dat het grootste deel van de Sowjet-Afghaanse strijdmacht de Panjshir-vallei had ontruimd. Enkele duizenden Afghaanse

militairen zouden in geïsoleerde garnizoenen zijn achtergebleven.
Tegelijk werd melding gemaakt van een Sowjet-Afghaans offensief tegen Paghman (ten noordwesten van Kaboel). Op 14 juli werd uit diplomatieke bron vernomen dat de stad onlangs was veroverd, maar het regeringsgarnizoen zou 's nachts herhaaldelijk vanuit de bergen worden aangevallen, aldus de *NZZ* (20-8). Op 19 aug. overvielen mujaheddin een bijeenkomst van de Democratische Volkspartij in Paghman; ca. 100 partijleden werden gedood of verwond. Eerder die maand zouden mujaheddin de gevangenis van Kandahar hebben bestormd en 80 gevangenen hebben bevrijd.
Op 6 en 8 sept. verklaarden mujaheddin-kringen in Islamabad en New Delhi dat ca. 8.000 Afghaanse en Sowjet-militairen met meer dan 1.800 tanks en rupsvoertuigen een nieuw offensief in de Panjshir-vallei waren begonnen. De hevigste gevechten tot dusver hadden zich afgespeeld bij de plaats Bazarak. De mujaheddin zouden hun tegenstanders zware verliezen hebben toegebracht: meer dan 50 militaire voertuigen zouden zijn vernietigd, drie vliegtuigen zouden zijn neergeschoten en enkele tientallen Sowjet-militairen zouden gevangen zijn genomen. Het moslemverzet zou versterking hebben gekregen uit Hazarajat (Centraal-Afghanistan). Bij luchtbombardementen tussen 6 en 13 sept. zouden twee dorpen met de grond zijn gelijk gemaakt en zouden ca. 60 mensen, overwegend burgers, zijn gedood. Volgens een Westerse diplomatieke bron in Islamabad zou de Sowjet-Afghaanse strijdmacht zich in de laatste dagen van september uit de Panjshir-vallei hebben teruggetrokken. De Afghaanse posten in Rokha en Unaba, bij de zuidelijke toegang tot de vallei, zouden onder toenemende druk van de mujaheddin staan, aldus *AFP/Le Monde* (14-10).

Op 6 okt. citeerde *Le Monde* persberichten over een nieuw offensief van Afghaanse troepen en Sowjet-eenheden in de oostelijke provincie Paktia.

Door diplomatieke kringen in Islamabad werd op 12 okt. melding gemaakt van een Sowjet-offensief tegen de stad Paghman. Van 5-9 okt. zou de stad door Sowjet-gevechtsvliegtuigen zijn gebombardeerd en met raketten bestookt. Voor het offensief zouden de Sowjet-troepen ca. 200 tanks hebben aangevoerd. Op 9 okt. zouden zij zich echter hebben teruggetrokken, maar nog op 11 okt. werd de stad gebombardeerd, aldus *DPA* (12-10).

Volgens berichten uit diplomatieke bronnen in Islamabad (*AFP* 20-10) zouden de laatste weken ook zware gevechten zijn geleverd in Noord-Afghanistan. Mujaheddin zouden erin zijn geslaagd het beleg van het dorp Mangajik in de buurt van het garnizoen Aksha door Afghaanse regeringstroepen en Sowjet-eenheden te doorbreken. In de slechts op 100 km van de grens met de SU gelegen noordelijke stad Mazar-i-Sharif zou het centrum alleen overdag in handen van de pro-Sowjet-troepen zijn.

De berichtgeving over de strijd blijft echter gebrekkig en onbetrouwbaar.

(FAZ)

Daarv over schreef eerder genoemde Wiecher Hulst in de *Volkskrant* (31-7) o.m. het volgende:

„...Als men de optelsom van claims der mujaheddin moet geloven, is het Rode Leger in Afghanistan al een paar keer in zijn geheel uitgeroeid. Vanuit de hoofdkwartieren in de Pakistaanse stad Peshawar bereiken het westen krijgshaftige communiqués die hoog opgeven van de zware verliezen der Shorawi (Russen), maar waarin over eigen verliezen nauwelijks wordt gerept. Al zes maanden na de Russische inval van 27 december 1979 zei Sayyed Ahmed Gailani, leider van één van de grootste verzetsorganisaties, dat er acht- tot tienduizend Russen waren gesneuveld, en sindsdien zijn de dode Shorawi bij duizenden tegelijk uit de stencilmachines van Peshawar blijven rollen. Omdat de Russen zelf geen gegevens verstrekken, worden de berichten der mujaheddin in het Westen maar al te vaak voor zoete koek geslikt. Het gevolg is dat er een scheef beeld bestaat van wat er echt gebeurt in Afghanistan.
Bij gebrek aan wederhoor verspreiden ook de grote persagentschappen een eenzijdig beeld. Met als dateline Islamabad of New Delhi verschijnen regelmatig berichten waarin „welingelichte diplomatieke bronnen" of „reizigers zojuist teruggekeerd uit Kaboel" verslag doen van Russische acties en van successen van het verzet. Opmerkelijk is dat die berichten vrijwel altijd op donderdag verschijnen. Hoe komt dat? Heel eenvoudig: de confidential press briefings van de Amerikaanse ambassades in Pakistan en India zijn altijd op woensdag. Mooi op tijd voor de avondedities in de Verenigde Staten en de ochtendkranten van de volgende dag in West-Europa.
Door de gebrekkige berichtgeving is veel cijfermatige verwarring ontstaan over het oorlogsverloop. Het Amerikaanse State Department meent dat het Rode Leger 90.000 man in Afghanistan heeft staan. Volgens de Far Eastern Economic Review zijn het er 110.000. Het zeer goed geïnformeerde blad India Today in New Delhi meent dat het er 120.000 zijn, verdeeld over tien gemotoriseerde infanteriedivisies en twee luchtmachtdivisies. Het Afghaanse leger houdt volgens India Today met moeite 14 onderbezette divisies van gemiddeld 2500 man in stand, met een „lage moraal, hoge desertiegraad en ontoereikende geoefendheid."
De Russische dodencijfers leiden al helemaal tot de wildste speculaties. Volgens de organisaties van mujaheddin in Peshawar zijn in tweeeneenhalf jaar al 30.000 Shorawi gesneuveld. Het State Department houdt het op 15.000 doden en gewonden samen. Maar Philip Jacobson van de Sunday Times vernam uit „Russische bron" dat het Rode Leger „gemiddeld één man per dag" verliest; van de invasie tot nu dus zo'n 1800 man. Overigens verliezen de Russen vermoedelijk meer soldaten door ziekte en slechte voeding dan door de oorlog. Anthony Steele van de Guardian één van de zeer weinige westerse journalisten die nog wel eens een Afghaans visum in zijn paspoort krijgt, meldde vorig najaar uit Kaboel dat drieduizend Russische soldaten waren gecrepeerd aan cholera en geelzucht..."

Annexatie Wakhan-corridor door de SU?

Op 4 nov. 1980 berichtte het Chinese persbureau *Xinhua* (*Nieuw China*) dat de Sowjet-Unie de z.g. Wakhan-corridor in Noordoost-Afghanistan had geannexeerd. Deze 185 mijl lange landtong wordt begrensd door China (in het oosten), Pakistan (in het zuiden) en de Sowjet-republiek Tadzjikistan (in het noorden).

(FAZ 13-8-'81)

Volgens het Pakistaanse persbureau *Associated Press of Pakistan* (5-11-'80) zou Sowjet-troepen sinds zes maanden in groten getale de corridor zijn binnengetrokken. Zij zouden o.m. zijn ingezet voor het verbeteren van de verbindingen.

Op 16 juni 1981 ondertekenden de Afghaanse minister van buitenlandse zaken, Shah Mohammed Dost, en Sowjet-ambassadeur Tabejew in Kaboel een grensverdrag m.b.t. de Wakhan-corridor. Volgens radio-Kaboel (17-6-'81) markeerde dit verdrag de staatsgrenzen tussen Afghanistan en de SU „vanaf de westelijke oever van het Zorkul-meer (ongeveer halverwege de noordflank van de corridor) tot aan Pik Povalo-Shweykowskogo" (het drielandenpunt van Afghanistan, de SU en China). Volgens het Sowjet-persbureau *Tass* (11-8-'81) regelde dit verdrag juridisch de bestaande en bewaakte lijn van de Sowjet-Afghaanse grens in die sector en bevestigde het de demarcatie van de grens tussen de SU en Afghanistan.

Op 22 juli 1981 publiceerde het Chinese ministerie van buitenlandse zaken een verklaring, waarin het grensverdrag tussen de SU en Afghanistan „illegaal en ongeldig" werd genoemd. De SU had volgens China niet het recht met een derde land (Afghanistan) een grensverdrag m.b.t. deze lijn te sluiten, omdat het land onmiddellijk ten noorden van de grens niet het rechtmatige grondgebied van de SU was, maar in feite reeds zo'n 90 jaar door China en Rusland (vervolgens de SU) werd betwist. Overigens werd in de verklaring beklemtoond dat China geen territoriale geschillen met Afghanistan zelf had, daar het op 22 nov. 1963 een grensovereenkomst had getekend die de 43 mijl lange grens met Afghanistan langs de oostelijke rand van de Wakhan-corridor regelde.

China beriep zich op het protocol „betreffende de Chinees-Russische grens in het gebied van Kashgar" uit 1884, waarin werd gesteld dat vanaf de Uz-Bel-bergpas „de Russische grens naar het zuidwesten loopt en de Chinese grens pal naar het zuiden loopt". Volgens China hadden Russische troepen in 1892 in strijd met het protocol ruim 20.000 km^2 Chinees grondgebied ten westen van de Sarykol-bergketen bezet. Vervolgens had Rusland de invasie een legitiem karakter willen geven door een Chinees-Russische notawisseling in 1894 te omschrijven als een grensovereenkomst, wat volgens China niet het geval was.
Bij genoemde notawisseling was volgens China overeengekomen dat de beide partijen over de souvereiniteit van het betrokken gebied van mening verschilden en dat zij hadden besloten de toen bezette posities te handhaven in afwachting van een definitieve regeling. Nog op 8 okt. 1969 had China zijn standpunt in deze kwestie herhaald en het verklaarde nu nogmaals dat zolang de grensonderhandelingen tussen China en de SU niet zijn afgesloten, het probleem m.b.t. het omstreden gebied nog steed onopgelost is.

Tass stelde op 11 aug. 1981 dat het grensverdrag tussen Afghanistan en de SU een bilaterale aangelegenheid was die geen ander land aanging. Door „geschiedvervalsing" bedacht China een geschil over een zaak, die definitief geregeld was door de notawisseling van 1894. „De grenslijn (van 1894) bestaat nog, en er is geen andere lijn", aldus *Tass*.

Volgens Westerse bronnen, aldus de *FAZ* (13-8-'81), ontstond de Wakhan-corridor op grond van een overeenkomst tussen het Brits-Indische koloniale bestuur en Rusland om een bufferzone tussen Rusland en Indië te scheppen. Daarbij werd het verloop van de grens in twee akkoorden (1873 en maart 1895) geregeld.

In juni en juli 1981 begonnen omvangrijke Sowjet-troepen met de bezetting van de Wakhan-corridor. Op 10 aug. 1981 werd bericht dat die bezetting was voltooid. Enkele dagen later werd gemeld dat de Sowjet-troepen de 2.000 à 3.000 Afghaanse bewoners hadden verdreven (het merendeel vertrok naar Pakistan), de grens met Pakistan hadden gesloten en strategische militaire bases in het gebied hadden gevestigd.

Op 24 aug. 1981 verklaarde het persbureau *Nieuw China* dat de Sowjet-troepen ballistische raketten in het gebied hadden geïnstalleerd en dat zij ook Ishkashim, de pas die de toegang tot de corridor vanuit het westen beheerst, hadden bezet. Daarmee zou de corridor van het eigenlijke Afghanistan zijn geïsoleerd.

(Voortzetting volgende aflevering)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

FIDJI

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Bij de van 11 tot 17 juli gehouden parlementsverkiezingen behield de regerende Alliance Party van premier Ratu Sir Kamisese Mara de meerderheid in het Huis van Afgevaardigden met 28 van de 52 zetels, ondanks het verlies van 8 zetels. De door Indiërs gedomineerde National Federation Party (NFP) van Jai Ram Reddy verwierf 22 zetels (+7), terwijl de met de NFP verbonden Fidjiërs-partij, het Western United Front, de resterende 2 zetels behaalde. In het in sept. 1977 gekozen parlement (pag. 688/2/3-'77) werd één zetel ingenomen door een onafhankelijke.

Centraal in de verkiezingscampagne stond de machtsverdeling tussen de twee belangrijkste bevolkingsgroepen in de archipel, nl. de Fidjiërs of Melanesiërs (ca. 44%) en de Indiërs (ruim 50%). De inheemse Fidjiërs bezitten ca. 83% van de grond; de oorspronkelijk als plantage-arbeiders geïmmigreerde Indiërs beheersen industrie en handel. De verkiezingsuitslag betekent dat de Indiërs hun land moeten blijven pachten om deel te kunnen nemen aan de produktie van het voornaamste uitvoerprodukt, t.w. suiker.

De met 90% buitengewoon hoge opkomst bij de stembus werd kenmerkend geacht voor de polarisatie en de vastbeslotenheid waarmee beide partijen strijden voor het behoud dan wel de wijziging van de traditionele voorrechten. De doorslag bij de verkiezingen gaven opnieuw de minderheidsgroepen: kleurlingen, blanken, Chinezen en immigranten van andere Pacificeilanden. Deze steunen premier Ratu Sir Kamisese Mara, die in 1980 tevergeefs had getracht een „regering van nationale eenheid" te vormen. Dat voornemen was eind oktober 1980 stuk gelopen op het verzet van „extremisten" in beide kampen, alsdus Le Monde (26-11-'80).

Ook in 1980 had Jai Ram Reddy, de leider van de oppositie sinds okt. 1977, de twee facties in de NFP, de „bloemen"-factie (hindoes) en de „duiven"-factie (moslems), herenigd. De moslem Siddiq Koya, voorganger van de hindoe Reddy als oppositieleider, had zich uit de politiek teruggetrokken.

Op 20 juli werd Ratu Sir Kamisese Mara beëdigd voor zijn vierde ambtstermijn als premier. (*Le Monde, The Times, Financial Times, FAZ, Die Welt*)

(Vor. ber. pag. 688/2-1977)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

KABINET-LUBBERS

Koningin Beatrix heeft op 4 nov. de leden van het nieuwe Nederlandse kabinet beëdigd. Het kabinet is een coalitie van CDA en VVD, zoals na het bekend worden van de uitslag van de Tweede-Kamerverkiezingen van 8 sept. algemeen was verwacht (pag. 593 e.v.).
Wel heeft er eerst nog een „rituele dans" (een woord van de VVD-er Van Aardenne) plaatsgevonden, waarin een vertegenwoordiger van de PvdA als grootste partij in de Tweede Kamer de mogelijkheden onderzocht van een regeringscombinatie, waaraan zijn partij deelnam. Deze vertegenwoordiger van de PvdA, dr. Van Kemenade, kwam echter tot de conclusie, dat deze mogelijkheid niet aanwezig was (pag. 711/1 e.v.).
Een andere verwachting echter is niet uitgekomen. Minister-president is niet geworden mr. Van Agt, maar drs. Lubbers.
Deze ontwikkeling was het gevolg van het besluit van mr. Van Agt, dat hij op 13 okt. bekendmaakte, zich niet beschikbaar te stellen voor het bekleden van enigerlei post in het kabinet.
Het CDA, de grootste partij in de beoogde coalitie, besloot daarop de fractievoorzitter, drs. Lubbers, aan te wijzen als kandidaat-premier.
Het was dan ook drs. Lubbers, die de formatie afrondde en het kabinet samenstelde, nadat de op 1 okt. aangewezen informateur, mr. W. Scholten (CDA), vice-voorzitter van de Raad van State, zijn werkzaamheden had voltooid.

Werkzaamheden informateur Scholten

Informateur Scholten heeft zijn werkzaamheden afgesloten op 30 okt. Hij bracht toen eindverslag uit aan de koningin. Uit dit eindverslag wordt duidelijk, hoe de informateur te werk is gegaan.
De tekst van het eindverslag volgt hierna.

Op 1 oktober 1982 hebt U mij verzocht een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om op korte termijn te komen tot de vorming van een kabinet, dat zal mogen rekenen op een vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal.
Op grond van het door de informateur dr. J. A. van Kemenade aan U uitgebrachte eindverslag d.d. 30 september 1982 en mede gelet op de door de fractievoorzitters aan U op 1 oktober 1982 uitgebrachte adviezen, ben ik tot de conclusie gekomen in de eerste plaats een onderzoek te moeten instellen naar de mogelijkheid tot vorming van een kabinet van CDA en VVD, mogelijk met D'66.
Op maandagochtend 4 oktober 1982 te 09.00 uur respectievelijk 10.15 uur heb ik de fractievoorzitters van CDA en VVD, drs. R. F. M. Lubbers en drs. E. T. M. Nijpels, ontvangen en hun de vraag voorgelegd of zij, gelet op het door mij gekozen uitgangspunt, bereid waren in positieve zin en dus constructief aan een zodanig onderzoek mede te werken. Voorts heb ik hen expliciet de vraag gesteld of naar hun oordeel D'66 bij dat onderzoek zou moeten worden betrokken.
Beide fractievoorzitters hebben beide vragen positief beantwoord. Ook mijn daarop gestelde vraag of zij bereid waren daarbij in het bijzonder acht te slaan op de passage in de aan mij verleende opdracht, te weten „op korte termijn", werd door hen bevestigend beantwoord.
Daarna heb ik te 11.30 uur de fractievoorzitter van D'66, mr. L. J. Brinkhorst, gevraagd of zijn fractie bereid was in positieve en in constructieve zin mede te werken aan een onderzoek tot vorming van een kabinet van CDA, VVD en D'66. Daarbij heb ik hem medegedeeld dat zowel CDA en VVD positief stonden tegenover een deelname van D'66 aan een zodanig kabinet. De fractievoorzitter van D'66 deelde mij mede mijn vraag niet direct te kunnen beantwoorden en vroeg tijd voor nader politiek beraad met zijn fractie. Wij spraken af, gelet op het door mij voor die dag opgestelde werkschema, dat hij mij de uitkomst van dat beraad uiterlijk te 16.00 uur zou mededelen. Te 15.00 uur ontving ik met een mondelinge toelichting een brief van de heer Brinkhorst die ik, evenals mijn antwoord op die brief, als *bijlagen 1* en *2* bij dit eindverslag heb gevoegd.
Te 12.45 uur heb ik de fractievoorzitter van de PvdA, drs. J. M. den Uyl, ontvangen en hem medegedeeld welke de uitgangspunten waren voor het begin van mijn informatie-arbeid.
Met instemming van de fractievoorzitters van CDA en VVD heb ik op 4 oktober twee werkgroepen geïnstalleerd, respectievelijk onder leiding van drs. G. M. V. van Aardenne en drs. W. J. Deetman.
De eerste werkgroep, werkgroep A, kreeg tot opdracht;
„aan te geven welke wijzigingen, c.q. aanvullingen op hoofdpunten noodzakelijk worden geacht voor wat betreft het in de begroting 1983 neergelegde financieel-sociaal-economische beleid.
Bij eventuele voorstellen voor méér-ombuigingen dienen daaraan concrete op korte termijn

De samenstelling van het kabinet is als volgt:

Minister-president, minister van algemene zaken – R. F. M. Lubbers (CDA/KVP)
Vice-minister-president, minister van economische zaken – G. M. V. van Aardenne (VVD)
Buitenlandse zaken – H. van den Broek (CDA/KVP)
Justitie – F. Korthals Altes (VVD)
Binnenlandse zaken – J. G. Rietkerk (VVD)
Onderwijs en wetenschappen – W. J. Deetman (CDA/CHU)
Financiën – H. O. C. R. Ruding (CDA/KVP)
Defensie – J. de Ruiter (CDA/ARP)
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer – P. Winsemius (VVD)
Verkeer en waterstaat – mevr. N. Smit-Kroes (VVD)
Landbouw en visserij – G. J. M. Braks (CDA/KVP)
Sociale zaken en werkgelegenheid en Nederlands-Antilliaanse Zaken – J. de Koning (CDA/ARP)
Welzijn, volksgezondheid en cultuur – L. C. Brinkman (CDA/ARP)
Ontwikkelingssamenwerking – mevr. E. M. Schoo (VVD)

Nadat de ministers van het kabinet-Lubbers op 4 nov. waren beëdigd poseerden zij met koningin Beatrix op het bordes van het paleis Huis ten Bosch.
Eerste rij v.l.n.r.: mr. H. van den Broek, mevr. N. Smit-Kroes, drs. Lubbers, koningin Beatrix, drs. G. van Aardenne, drs. E. M. Schoo, drs. J. de Koning.
Tweede rij v.l.n.r.: dr. J. de Ruiter, dr. H. O. C. R. Ruding, mr. F. Korthals Altes, mr. J. G. Rietkerk, drs. W. J. Deetman.
Derde rij v.l.n.r.: mr. drs. L. C. Brinkman, ir. G. J. M. Braks en dr. P. Winsemius.

Informateur Scholten (l.) ontving op 7 okt. vertegenwoordigers van de Raad van Kerken. V.l.n.r.: dr. H. Berkhof, voorzitter van de Raad van Kerken, dr. H. A. M. Fiolet, secretaris van de Raad van Kerken, dr. R. J. Mooi, secretaris-generaal Nederlands Hervormde Kerk en ds. A. C. Hofland, praeses Synode Gereformeerde Kerken.

te realiseren oplossingen te worden toegevoegd.
In het bijzonder ware aandacht te schenken aan het voor 1983 te voeren inkomensbeleid. In de mate waarin de beoordeling wat men voor 1983 wil betekenis heeft voor afspraken terzake van de 4-jarige periode, kunnen voorstellen voor zodanige afspraken in het rapport worden opgenomen".

De twee werkgroep, werkgroep B, kreeg tot opdracht:
„aan te geven welke knelpunten er tussen de fracties bestaan op het terrein van de welzijnspolitiek in ruime zin en welke oplossing daarvoor wordt voorgesteld.
Daarbij waren in ieder geval te behandelen de problematiek van het voortgezet basisonderwijs, het particulier initiatief, het bijzonder onderwijs, het media- en informatiebeleid, bijstand en eigen woning en de Kaderwet Specifiek Welzijn".

Met de heren Lubbers en Nijpels heb ik de daarop volgende dagen vraagstukken met betrekking tot vrede en veiligheid, alsmede een groot aantal andere onderwerpen besproken.
Inmiddels voerde ik ook gesprekken met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, de voorzitter van de Emancipatieraad, de voorzitter van de Sociaal-Economische Raad, de President van De Nederlandsche Bank en met een delegatie van de Raad van Kerken.
Voorts voerde ik gesprekken met de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie en met de minister voor Ontwikkelingssamenwerking over aangelegenheden betrekking hebbende op hun beleidsterreinen.
Met de waarnemend gevolmachtigd minister van de Nederlandse Antillen heb ik van gedachten gewisseld over de behartiging van de Nederlands-Antilliaanse aangelegenheden door een nieuw te vormen kabinet.

Voorts heb ik een onderhoud gehad met de Regeringscommissaris Reorganisatie Rijksdienst.

Op zaterdag 9 oktober heeft werkgroep B rapport aan de fractievoorzitters uitgebracht en mij ter kennisneming een afschrift aangeboden. Op dinsdag 12 oktober heeft werkgroep A haar werkzaamheden afgerond.
De inhoud van beide rapporten vormde vervolgens onderwerp van bespreking met de fractievoorzitters van CDA en VVD. Deze besprekingen resulteerden in een aantal kanttekeningen hunnerzijds bij beide rapporten.
Tijdens de besprekiningen zijn de voorzitters van beide fracties tot de conclusie gekomen dat het aanbeveling zou verdienen aan het te vormen kabinet de instelling van een „adempauze" in overweging te geven. Hoofdelementen van een zodanige adempauze zouden kunnen zijn een tijdelijke bevriezing van inkomens en prijzen, ook die van de overheid, op het peil dat begin december 1982 zal zijn bereikt, alsmede opschorting respectievelijk andere vormgeving van beleidsvoornemens van de regering die voor de koopkracht van betekenis zijn.
Bij een brief van 19 oktober 1982 heb ik aan de fracties van de beide partijen in de Tweede Kamer een concept-regeerakkoord met bijlagen aangeboden *(bijlage 3.)* In mijn brief aan de fracties heb ik voorts de aanbeveling opgenomen met betrekking tot de zogenaamde adempauze. Ik heb de fracties verzocht mij op 21 oktober 1982 te 14.00 uur mede te delen of zij het politieke oordeel van hun voorzitters, dat op basis van de in mijn brief ontvouwde gedachte en de bijgevoegde stukken tot de vorming van een parlementair kabinet met deelname van de door hen vertegenwoordigde fracties kan worden overgegaan, deelden.
Bij afzonderlijke brief aan de fractievoorzitter van D'66 in de Tweede Kamer heb ik het oordeel van zijn fractie gevraagd over deze stukken en hem in het bijzonder verzocht mede te delen of zijn fractie bereid was op basis daarvan positief en dus in constructieve zin mede te werken aan de vorming van een parlementair kabinet CDA-VVD-D'66. De fractievoorzitter van D'66 heeft namens zijn fractie deze vraag op 21 oktober 1982 in negatieve zin geantwoord *(bijlagen 4 en 5).*

De fractievoorzitters van CDA en VVD hebben mij op dezelfde dag namens hun fracties medegedeeld dat, mede kennis genomen hebbende van de tot mij gerichte brief van de fractievoorzitter van D'66 van 21 oktober, de politieke wil van hun beide fracties gericht is op de vorming van een parlementair kabinet CDA/VVD.
De vraag of op basis van de bij mijn brief van 19 oktober gevoegde stukken tot de vorming van een zodanig kabinet kan worden overgegaan, beantwoordden de fractievoorzitters van CDA en VVD nog niet bevestigend, respectievelijk wel bevestigend mits een aantal wijzigingen, respectievelijk verhelderingen mogelijk zouden blijken. Naar het oordeel van beide fractievoorzitters behoefde een aantal problemen nog een nadere bespreking. De gedachte met betrekking tot de zgn. adempauze werd in beide fracties, aldus hun voorzitters, in beginsel positief ontvangen.
Op 20 oktober en volgende dagen heb ik met beide fractievoorzitters besprekingen gevoerd over voorstellen tot wijziging van het concept-regeerakkoord en van de kanttekeningen bij de rapporten van de werkgroepen A en B.
Op dinsdag 26 oktober 1982 hebben beide fractievoorzitters onder mijn leiding de besprekingen afgerond over de inhoud van het gewijzigde concept-regeerakkoord met de daarbij gevoegde kanttekeningen bij de rapporten van beide werkgroepen. De fractievoorzitter van het CDA stelde prijs op voorlegging van de stukken aan zijn fractie.
Op 27 oktober heeft hij mij medegedeeld, dat de fractie van het CDA in de Tweede Kamer bevestigend antwoordt op mijn vraag, of op basis van deze stukken tot de vorming van een kabinet CDA/VVD kan worden overgegaan.
De fractievoorzitter van de VVD heeft namens zijn fractie deze vraag eveneens bevestigend beantwoord. Het regeerakkoord met bijbehorende stukken is als *bijlage 6* bij dit eindverslag gevoegd.
Gedurende deze dagen heeft de Minister van Financiën mij in een gesprek geïnformeerd over enige technische aspecten, verbonden aan de voornemens op financieel terrein van het demissionaire kabibet per 1 januari 1983.
Ik heb vervolgens op 27 oktober en volgende dagen de verdeling van de ministersposten en van de functies van staatssecretarissen alsmede de departementale indeling met fractievoorzitters besproken.
De fractievoorzitters van CDA en VVD hebben tegenover mij verklaard dat naar hun oordeel de verdeling van ministersposten als volgt zou dienen te geschieden:

1. Minister-President, Minister van Algemene Zaken	CDA
2. Minister van Buitenlandse Zaken	CDA
3. Minister van Justitie	VVD
4. Minister van Binnenlandse Zaken	VVD
5. Minister van Onderwijs en Wetenschappen	CDA
6. Minister van Financiën	CDA
7. Minister van Defensie	CDA
8. Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne	VVD
9. Minister van Verkeer en Waterstaat	VVD
10. Minister van Economische Zaken	VVD
11. Minister van Landbouw en Visserij	CDA
12. Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	CDA
13. Minister van Welzijn en Volksgezondheid	CDA
14. Minister van Ontwikkelingssamenwerking	VVD

De fractievoorzitters hebben voorts afgesproken dat de staatssecretariaten als volgt verdeeld worden:

1. Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, belast met Europese Zaken	VVD
2. Staatssecretaris van Justitie	CDA
3. Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, belast met Financiën Binnenlands Bestuur en Decentralisatie	CDA
4. Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen belast met het basisonderwijs	CDA
5. Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, belast met het voortgezet onderwijs	VVD
6. Staatssecretaris van Financiën, belast met fiscale aangelegenheden	VVD
7. Staatssecretaris van Defensie, belast met materiaalzaken	VVD
8. Staatssecretaris van Defensie, belast met personele zaken	CDA

9. Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne, belast met volkshuisvesting en stadsvernieuwing CDA
10. Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne, belast met ruimtelijke ordening dan wel milieuhygiëne VVD
11. Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat VVD
12. Staatssecretaris van Economische Zaken, belast met het midden- en kleinbedrijf CDA
13. Staatssecretaris van Economische Zaken belast met de buitenlandse handel VVD
14. Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, belast met de sociale zekerheid CDA
15. Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, belast met emancipatie VVD
16. Staatssecretaris van Welzijn en Volksgezondheid, belast met Volksgezondheid CDA

Naar het oordeel van de fractievoorzitters dient het minderhedenbeleid behartigd te worden door een minister, te weten de minister van Binnenlandse Zaken.
Fractievoorzitters hebben tegenover mij uitgesproken dat zij bereid zijn, indien de keuze en/of de beschikbaarheid van personen in de periode van de formatie van het beoogde kabinet daartoe aanleiding geeft, in onderling overleg wijziging in deze verdeling van portefeuilles en functies van respectievelijk ministers en staatssecretarissen te aanvaarden. Bij gebreke van overeenstemming over een voorstel tot wijziging blijft de hierboven omschreven verdeling onverkort gelden.

Fractievoorzitters zijn van oordeel dat er belangrijke argumenten zijn om met betrekking tot het milieubeleid een aantal breukvlakken tussen de betrokken ministeries te verminderen. Tussen de milieuproblematiek en het beleidsterrein van ruimtelijke ordening bestaan sterke verbindingen. Een samenhangend beleid zal worden bevorderd door beide terreinen onder de leiding van één minister, de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne, te brengen.
Ook de coördinatie van het milieubeleid met andere departementen en de voorbereiding van de besluitvorming van de ministerraad zal ten zeerste gediend zijn met een herindeling op dit terrein, zodat bijv. een einde komt aan de situatie dat de onderraad voor Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne twee coördinerende minister kent.
Met betrekking tot Volksgezondheid ligt naar het oordeel van de fractievoorzitters dan een overgang naar een nieuw te vormen departement van Welzijn en Volksgezondheid voor de hand, dat in de plaats komt van het huidige ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.
De laatste jaren is immers in toenemende mate de samenhang gegroeid tussen volksgezondheid en het directoraat-generaal voor Maatschappelijke Ontwikkeling bij Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.

Gegroeid zijn, aldus fractievoorzitters, ook de argumenten om de Bijstandswet onder de minister te brengen die de sociale zekerheid in zijn portefeuille heeft. De samenhang op het terrein van de sociale voorzieningen kan op deze wijze worden versterkt met name voor wat betreft wetgeving en beleidsuitvoering.
Tenslotte stelt zich de vraag of de zgn. groene sector binnen Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk niet te veel in de verdrukking zit en of ook daar het aantal breukvlakken met name tussen Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en Landbouw en Visserij niet te groot is. Om dit complex van redenen is het, naar het oordeel van fractievoorzitters, noodzakelijk te overwegen onder welk departement de hoofddirectie Natuurbehoud en Openluchtrecreatie het beste tot zijn recht kan komen.
Het zal duidelijk zijn dat over een dergelijke belangrijke reorganisatie van de rijksdienst besloten moet worden in een kabinetsformatie: anders schept men onzekerheid voor een periode van jaren.
Evenzeer moet duidelijk zijn dat de uitwerking van bovengenoemde herindelingen met grote zorgvuldigheid moet plaatshebben. Deze uitwerking zal dienen te geschieden door de minister van Binnenlandse Zaken, die daartoe overleg voert met betrokkenen. Daarbij zal tevens grote aandacht worden gegeven aan rechtspositionele vraagstukken.
Uiteindelijk zal het te vormen kabinet, zo oordelen fractievoorzitters, uiterlijk per 1 jan. 1983 terzake van deze uitwerking definitief beslissen.

Met fractievoorzitters heb ik voorts een aantal urgente competentiekwesties besproken respectievelijk tussen de minister van Financiën en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en tussen de minister van Onderwijs en Wetenschappen en de minister van Economische Zaken.
Op beide punten hebben fractievoorzitters overeenstemming bereikt. De inhoud daarvan is opgenomen in bijlagen 7 en 8.
Voorts heb ik met fractievoorzitters de taakafbakening van een te benoemen staatssecretaris voor Buitenlandse Handel besproken. De tussen hen overeengekomen uitgangspunten van deze taakafbakening zijn opgenomen in bijlage 9.
Fractievoorzitters hebben met betrekking tot de te benoemen minister voor Nederlands-Antilliaanse Zaken tegenover mij verklaard, dat deze taak niet functioneel dient te worden gekoppeld aan een bepaalde post in het te vormen kabinet. Terzake zal, gelet op de persoon en beschikbare tijd een beslissing worden genomen, en er zal naar worden gestreefd, dat deze post zo enigszins mogelijk niet zal worden vervuld door de minister van Financiën dan wel door de minister voor Ontwikkelingssamenwerking.
Fractievoorzitters hebben met betrekking tot de coördinatie op ministerieel niveau uitgesproken een drastische sanering in de ongeveer 70 taken, waarvoor coördinerende bewindspersonen zijn aangewezen, geboden te achten. Zij gaan daarbij uit van het advies van de stuurgroep Reorganisatie Rijksdienst, uitgebracht ten behoeve van de kabinetsformatie 1982.
Zij achten voorts een selectief en beperkt gebruik van het instituut projectbewindslieden geboden. Het nieuwe kabinet zal binnen 3 maanden dienen na te gaan, welke van de bestaande projecten zullen worden voortgezet.

Gelet op mijn bevindingen ben ik van oordeel, dat thans tot formatie van een kabinet van CDA en VVD kan worden overgegaan. Met instemming van de voorzitters van beide fracties in de Tweede Kamer, moge ik u in overweging geven een vooraanstaand politicus uit het CDA tot formateur van zodanig kabinet te benoemen.

Dit verslag over de informatie wil ik besluiten met U dank te zeggen voor het vertrouwen dat U blijkens het verlenen van de opdracht in mij stelde en dat, evenzeer als de vele gesprekken welke ik met U mocht voeren om U op de hoogte te stellen van het verloop van de werkzaamheden, mij schraagde in mijn streven om het onderzoek op korte termijn met een positief resultaat af te sluiten.

Met gevoelens van hoge achting,
W. Scholten.

De in het eindverslag genoemde bijlagen worden hier niet opgenomen. Volledigheidshalve zij hier wel vermeld, dat de fractie van D'66 negatief heeft gereageerd op het verzoek van de informateur, gedaan in de aanvangsfase van zijn werkzaamheden, deel te nemen aan het overleg met als doel de vorming van een kabinet van CDA, VVD en D'66. Als gevolg hiervan heeft de informateur zijn onderzoek uitsluitend gericht op de mogelijkheid van de vorming van een kabinet van CDA en VVD.

Voorgesteld beleid in hoofdpunten

Ook wordt hier niet opgenomen, alleen al wegens de omvang, het ontwerp-regeerakkoord, dat de fractievoorzitters Lubbers en Nijpels hebben opgesteld onder leiding van informateur Scholten op de basis van de rapporten van de werkgroepen A en B.
Wel volgt hier een samenvatting op hoofdpunten van het voorgestelde beleid.

- Tot 1986 bezuinigingen van *f* 34 mrd. Volgend jaar zal *f* 13 mrd worden omgebogen en de jaren daarna telkens *f* 7 mrd. Het financieringstekort zal hierdoor elk jaar met 1% teruglopen tot 7% in 1986.
- Na 1983 zal iedereen per jaar 2% van de prijscompensatie inleveren. Wanneer dit niet gebeurt, wordt er niet *f* 7 mrd, maar *f* 10 mrd per jaar bezuinigd.
- Verlaging van de uitkeringen. Alle instrumenten zijn bespreekbaar, dus ook het loslaten van de koppeling tussen de laagste uitkeringen en laagste lonen.
- Voor de bescherming van de koopkracht van de echte minima is *f* 300 mln per jaar beschikbaar.
- Verlaging van de ziektewetuitkeringen.
- Verlaging arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (WAO).
- Verlaging van de jeugdlonen. De tijd dat jongeren bij een bedrijf nog worden opgeleid, zullen zij geen aanspraak kunnen maken op het (minimum)jeugdloon. Met name de leerlingverpleegkundigen worden genoemd.
- Herziening van inkomstenbelasting door tarieven te verlagen, het aantal aftrekposten te beperken en BTW en accijnzen te verhogen.
- Waar nodig verruiming van het begrip passende arbeid (accepteren van banen door werklozen).
- Soepeler prijsbeleid.
- Ontwikkelingshulp zal meer in dienst moeten worden gesteld van het Nederlandse bedrijfsleven.
- Grote terughoudendheid bij steun aan individuele bedrijven.
- Schoolverlaters krijgen bij de overheid alleen nog maar banen van ten hoogste 32 uur aangeboden.
- *f* 750 mln per jaar voor bestrijding van jeugdwerkloosheid, aanvullende arbeidsmaatregelen en scholingsprojecten.
- Géén BTW-verhoging met ingang van 1 januari. De *f* 1,6 mrd die dat had moeten opbrengen, wordt nu gevonden in bezuinigingen en lastenverhogingen.
- Norm huurquote (aan huur te besteden percentage van brutoloon) voor minima in vier jaar omhoog van 11,13% naar 13,13%. Die voor modaal eveneens in vier jaar van 16,1% naar 18,1%.
- Minder goedkope huurwoningen bouwen,

maar duurdere huurwoningen en meer koopwoningen in de goedkopere klasse.

- Er wordt weer tol geheven op de grote oeververbindingen.
- Tarieven stads- en streekvervoer vanaf 1 april 1984 jaarlijks met 10% omhoog, tarieven bus met 3% extra.
- Vergroting van de klassen in het onderwijs.
- Kleuters iets ouder naar school.
- Of naast de middenschool in de toekomst, ook nog andere soorten voortgezet onderwijs zullen bestaan, is nog niet beslist.
- Er komt één soort provinciale politie die in elke gemeente met een onderdeel aanwezig is.
- Commerciële buitenlandse televisieprogramma's met speciaal op Nederland gerichte reclame zullen worden geweerd.
- Zendtijduitbreiding alleen als die uit hogere STER-opbrengsten betaald kan worden.
- Uitgevers mogen geen invloed krijgen op de inhoud van regionale of lokale televisie, terwijl onduidelijk blijft of er STER-reclame mag worden uitgezonden.
- Er wordt onderzocht hoe voorkomen kan worden dat mensen hun eigen huis moeten „opeten" voor zij bijstand kunnen krijgen. Zo'n maatregel mag echter niet veel kosten.
- Het akkoord spreekt niet meer over het zonder meer stoppen van de dumping van radioactief afval in zee, zoals tot nog toe de bedoeling is. De nieuwe regeling zal proberen de dumping op „zo kort mogelijke termijn" te stoppen.
- Het veel bekritiseerde voorontwerp van de Wet Gelijke Behandeling (die elke vorm van discriminatie moet verbieden) wordt herzien.
- Bij de provinciale indeling van de IJsselmeerpolders en de eventuele splitsing van Overijssel zal vooral gekeken worden naar wat die maatregelen gaan kosten.

Zoals uit het eindverslag van informateur Scholten blijkt, ging de CDA-fractie niet zonder meer akkoord met het ontwerp-regeerakkoord.
Hierdoor werden nieuwe besprekingen tussen de fractievoorzitters Lubbers en Nijpels van CDA en VVD noodzakelijk.
Deze besprekingen leidden tot het invoegen van de volgende nieuwe punten in het regeerakkoord:

- Terugdringen van het aantal ambtenaren met tenminste 1% per jaar.
- In 1983 extra bezuinigingen van *f* 1200 mln (was *f* 1600 mln).
- Inflatiecorrectie van 80%.
- Afschaffen solidariteitsheffing.
- De extra korting van 1,65% op de salarissen van onderwijzend personeel gaat in 1983 door. Dat is echter tevens de laatste keer dat een maatregel genomen wordt voor één afzonderlijke groep binnen de overheids- en gesubsidieerde sector.
- Er komen meer mogelijkheden om werkloze onderwijskrachten met behoud van uitkering en op basis van vrijwilligheid weer tijdelijk in het onderwijs te laten werken.
- Binnen zes maanden na het aantreden van een nieuw kabinet moet een begin worden gemaakt met de uitvoering van een plan ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid.
- De echte minima worden ontzien bij het aanpassen van de regeling voor indidviduele huursubsidie.

Ook is de tekst in het regeerakkoord over het plaatsen van nieuwe kernwapens aangepast, en wel dusdanig, dat het nieuwe kabinet niet bij voorbaat vastzit aan een Kameruitspraak over het treffen van voorbereidingen voor het plaatsen ervan.
In het oorspronkelijke akkoord stand dat pas voorbereidingen zouden mogen worden getroffen als het parlement daartegen geen bezwaar had. In de nieuwe tekst staat alleen dat de Tweede Kamer zich over de kwestie moet kunnen uitspreken voordat voorbereidingen worden getroffen.
De beide onderhandelaars vonden dat de oude tekst tot misverstanden zou kunnen leiden. De indruk zou kunnen ontstaan dat een kabinet zich al bij voorbaat bij een uitspraak van de Kamer zou moeten neerleggen. De onderhandelaars hebben nu duidelijk willen vastleggen dat het kabinet met een eigen standpunt naar de Kamer moet en dat daar met alle politieke middelen, inclusief het dreigen met aftreden, moet kunnen verdedigen.

Lubbers en Nijpels hebben verder een beperking aangebracht in de tekst over de financiële steun aan de zogenoemde frontlijnstaten. Dat zijn buurlanden van Zuid-Afrika, zoals Angola, Zimbabwe en Mozambique. Overeind blijft dat Nederland die landen financieel zal steunen, maar daarbij wordt in de nieuwe tekst aangetekend dat die steun zal zijn gericht op ontwikkelingssamenwerking en dus niet is bestemd voor militaire doelen.
In de passages over ontwikkelingssamenwerking zijn hier en daar wijzigingen aangebracht, die moeten benadrukken dat ook de Nederlandse export moet profiteren van de hulp aan armere landen.
Voorts valt uit de nieuwe tekst te halen dat Nederland geen duurzame relatie zal opbouwen met arme landen waar mensenrechten grof en stelselmatig worden geschonden.

De CDA-fractie heeft het ontwerp-akkoord in de avond van 26 okt. unaniem goedgekeurd. Nijpels hoefde aan zijn fractie geen goedkeuring te vragen.

Interpretatieverschillen

Nadat het akkoord door de CDA-fractie was goedgekeurd verschenen de onderhandelaars, Lubbers en Nijpels, één voor één voor de pers om het toe te lichten. Het bleek, dat zij het akkoord op meerdere punten verschillend interpreteerden.
Het ging hier om de grootte van het financieringstekort, de omvang van de bezuinigingen en de mogelijkheid de hogere inkomens meer te laten inleveren.

In het akkoord staat dat alle inkomens in 1983 in elk geval per jaar 2% prijscompensatie moeten inleveren. Volgens Nijpels is vervolgens afgesproken dat, als dat niet lukt, de bezuinigingen van 1984 tot 1986 per jaar niet *f* 7 maar *f* 10 mrd moeten bedragen. Volgens Lubbers is er echter geen automatisch verband tussen de koopkrachtbeperking en de omvang van de bezuinigingen. Wat in zo'n geval moet gebeuren hangt af van de dan bestaande situatie, aldus Lubbers.

Een tweede meningsverschil gaat over het beperken van het financieringstekort van de overheid. Volgens Nijpels moet dat vanaf 1983 elk jaar met minstens 1% worden beperkt, zodat het tenslotte uitkomt op 7% van het nationale inkomen. Volgens Lubbers is het nog maar de vraag of die 7% gehaald kan worden, bijvoorbeeld als het tekort in 1983 nog verder oploopt.
Wat de inkomensverschillen betreft zei Nijpels dat bij de hoogste inkomens alleen nog minimale aanpassingen kunnen plaatsvinden. Lubbers meende echter dat boven de *f* 60.000 een beleid gevoerd kon worden waardoor een „ongerechtvaardigde voorsprong" ongedaan gemaakt wordt.

Mr. Van Agt niet beschikbaar voor ministerspost

Een onverwachte wending nam de kabinetsformatie toen de lijstaanvoerder van het CDA bij de laatste TK-verkiezingen, premier Van Agt, op 13 okt. op een persconferentie verklaarde, dat hij niet beschikbaar was als premier van een nieuw kabinet en ook niet in aanmerking wilde komen voor een ministerspost.
Tegenover de pers zei mr. Van Agt het volgende:

De besprekingen, onder leiding van informateur mr. W. Scholten, over de mogelijkheid tot vorming van een kabinet steunend op CDA en VVD maken goede voortgang. De contouren van deze coalitie zijn duidelijk zichtbaar geworden.
Ik wil u thans mededelen dat ik zelf niet zal toetreden tot het nieuwe kabinet: niet als minister-president en ook niet als minister van of op enig departement.
De reden daarvan is de volgende. Sinds juli 1971 ben ik vrijwel zonder onderbreking minister geweest. Meer dan zes jaar minister van justitie en in aansluiting daarop nu bijna vijf jaar minister-president, sinds mei van dit jaar tevens minister van buitenlandse zaken. In die lange reeks van jaren heb ik veel van mijn vitaliteit verbruikt. Te veel, ervaar ik, om fris en vief van start te kunnen gaan voor weer een tour de force van in beginsel vier jaar. Terecht heeft een hoofdredactuer van een dagblad dezer dagen gesproken van een lange rit bergop over hindernissen van de eerste categorie.
Toen ik enkele maanden geleden gevraagd werd opnieuw lijstaanvoerder van het CDA te worden, heb ik dat na waarneembare aarzeling gedaan. Ik heb daarbij aanstonds, zoals u weet, een voorbehoud gemaakt: in geval van terugkeer als minister-president zou het mij moeten vrijstaan om, zo nodig, tijdens de loop van de nieuwe kabinetsperiode mijn taak over te dragen aan een ander.
Dat voorbehoud heeft veel kritiek ontmoet. Ik vind deze, na zorgvuldige heroverweging, goeddeels gerechtvaardigd. In de crisissituatie waarin ons land, tezamen met tal van andere landen in West-Europa en daarbuiten, zich bevindt, moet het ambt van eerste minister worden verricht door iemand in volle vitaliteit, niet door iemand die bij voorbaat al betwijfelt of hij nog een hele regeerperiode zal kunnen volmaken.
De vraag zou kunnen opkomen of ik het nieuwe kabinet dan niet elders zou kunnen dienen, met name op het departement van buitenlandse zaken.
Het werk daar is, hoewel geen sinecure, niet zo veeleisend als dat van de eerste minister en zeer boeiend. Maar het is ook een taak die de bewindsman, meer dan wie ook van zijn collega's, noodzaakt buitenslands bezig te zijn en dat wil ik niet meer van mijn gezin verlangen.
Onlangs ben ik gekozen tot lid van de Tweede Kamer en dat wil ik voorshands blijven, niet in de hitte van de eerste linie maar in de luwte.
In een vandaag gehouden spoedbijeenkomst van het dagelijks bestuur met het bestuur van de Tweede Kamerfractie van het CDA is besproken wie de estafette nu zal overnemen. Daarbij is een eenstemmig beroep gedaan op drs. Ruud Lubbers. De heer Lubbers zal daarop spoedig bescheid geven.
Na al die jaren heb ik reden om veel mensen

Drs. J. den Uyl (l.) neemt afscheid van mr. Van Agt bij het vertrek van de laatste uit het regeringsambt. De foto is genomen op de CDA-partijraad op 31 okt. in het Amsterdamse RAI-gebouw.

dankbaar te zijn. Met name wil ik het bestuur en de Kamerfracties van mijn partij noemen, de collega's in achtereenvolgende kabinetten en de medewerkers van de departementen waar ik werkzaam ben geweest.
Met u, dames en heren van de pers, heb ik steeds in een merkwaardige haat-liefde-verhouding geleefd, een clair-obscure dat straks in de herinnering zal vervagen als het veelkleurige loofbos onder de melancholieke nevels van de herfst.

Na de beslissing van mr. Van Agt om terug te treden als kandidaat-premier wees het CDA-bestuur op 13 okt., op advies van Van Agt, de TK-fractievoorzitter Lubbers aan als opvolger. De tweede man op de CDA-lijst, bij de TK-verkiezingen, De Koning – aan wie Van Agt vorig jaar nog de voorkeur gaf – was nu niet door hem gevraagd. „Er is niet onderzocht of De Koning beschikbaar was," aldus Van Agt.

Ook drs. Lubbers gaf op 13 okt. een persconferentie. Hier verklaarde hij de vraag, of hij Van Agt wilde opvolgen, „met een positieve grondhouding" te benaderen.

Verder zei hij, dat hij de functie van premier „met alle inzet van mijn krachten" zal uitvoeren: „Ik voor mij pak dit op en als het enigszins kan maak ik het waar".

Lubbers formateur

Nadat mr. Scholten aan de koningin eindverslag had uitgebracht heeft koningin Beatrix op 30 okt. drs. R. F. M. Lubbers, de fractievoorzitter van het CDA in de Tweede Kamer, ontvangen en hem verzocht een kabinet te vormen, dat zal mogen rekenen op een vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal.
Drs. Lubbers heeft verzocht deze opdracht in beraad te mogen houden.
Op 4 nov. heeft drs. Lubbers het eindverslag van zijn formatiewerkzaamheden aan de koningin aangeboden.

Dit eindverslag had de volgende inhoud:

Majesteit, – Op 30 okt. 1982 heb ik van u opdracht ontvangen een kabinet te vormen dat zal mogen rekenen op een vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal. Ik heb u verzocht de opdracht in beraad te mogen houden. Regelmatig heb ik U op de hoogte mogen houden van het verloop van mijn werkzaamheden.
Op 1 nov. 1982 heb ik een onderhoud gehad met mr. W. Scholten. Vervolgens heb ik bilaterale gesprekken gevoerd met de waarnemend fractievoorzitter van het CDA, drs. J. de Koning, en met de fractievoorzitter van de VVD, drs. E. H. T. M. Nijpels. Met hun instemming heb ik mij bij mijn werkzaamheden gebaseerd op de conclusies van de informateur, mr. W. Scholten.
Op 2 en 3 nov. heb ik besprekingen gevoerd met kandidaten voor een ministerspost in het te vormen kabinet.
Ik heb over de resultaten van deze gesprekken van gedachten gewisseld met de waarnemend fractievoorzitter van het CDA en met de fractievoorzitter van de VVD.
Zij hebben hun instemming betuigd met een aantal wijzigingen in de taakafbakening tussen de minister van Financiën en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, zoals opgenomen in bijlage 7 van het eindverslag van informateur mr. W. Scholten. De gewijzigde taakafbakening is als bijlage 1 bij dit verslag gevoegd. De kandidaat-ministers voor Financiën en voor Ontwikkelingssamenwerking hebben de gewijzigde taakafbakening aanvaard.

Voorts is overeenstemming bereikt over een specificatie in punt 2 van bijlage 9 – taakafbakening staatssecretaris voor Buitenlandse Handel – bij het eindverslag van de informateur. De gewijzigde taakafbakening is opgenomen als bijlage 2 bij dit verslag.
Fractievoorzitters hebben aansluitend op hetgeen terzake is vermeld in het eindverslag van informateur mr. W. Scholten nadere afspraken gemaakt met betrekking tot herindeling van departementale taken en de naamgeving van de departementen.
Fractievoorzitters achten het gewenst reeds een beslissing te nemen over het overbrengen van de verantwoordelijkheid voor Natuurbehoud van het departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk naar het departement van Landbouw en Visserij. De overweging die hiertoe heeft geleid, is dat dit beleidsonderdeel, zoals in de loop der jaren is gebleken, een zeker breukvlak vertoont met beleidsonderdelen van het departement van Landbouw en Visserij, doch is aangewezen op een goede samenwerking met dat departement.

Deze motivering geldt niet in die mate voor Openluchtrecreatie. Over de verantwoordelijkheid voor dit beleidsonderdeel dient derhalve, naar het oordeel van de fractievoorzitters op korte termijn nog een nadere afweging plaats te vinden, of deze ook dient over te gaan naar het departement van Landbouw en Visserij. Met instemming van fractievoorzitters zal in het kader van deze beslissing op dit punt worden afgeweken van het verslag van de informateur en de voordracht tot benoeming worden gedaan van één staatssecretaris, behorende tot het CDA, van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en van één staatssecretaris, behorende tot de VVD, van Landbouw en Visserij

Bij de samenvoeging van de taken van de departementen van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk, onder gelijktijdige overbrenging van een aantal taken naar andere departementen, zal grote aandacht worden besteed aan een zorgvuldige uitvoering, waaronder ook aan rechtspositionele vraagstukken.
In de naamgeving van de departementen van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en van Cultuur, Recratie en Maatschappelijk Werk ware de gewijzigde taak van die departementen tot uitdrukking te brengen door deze respectievelijk departementen van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur te noemen.

Inzake de taakafbakening tussen de ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en van Economische Zaken met betrekking tot het wetenschapsbeleid en de technologie, zoals neergelegd in bijlage 8 van het eindverslag van informateur W. Scholten, is nader afgesproken dat de uitwerking van de organisatorische aspecten (verantwoordelijkheid Internationale Instellingen en Hoofddirectie Wetenschapsbeleid) zal geschieden onder leiding van de minister van Binnenlandse Zaken in overleg met betrokkenen. Terzake zal binnen drie maanden na het tijdstip van beëdiging definitief worden besloten door de Minister-President in overleg met de minister van Binnenlandse Zaken.
Fractievoorzitters hebben op mijn voorstel ingestemd met een technische wijziging in hoofdstuk 1, paragraaf j, tweede alinea, van het regeerakkoord. Daarin worden de woorden „is gebleken dat" geschrapt, dat de alinea luidt: Een regeringsbeslissing over de te nemen operationele maatregelen wordt niet uitgevoerd, dan nadat de Tweede Kamer in de gelegenheid is geweest zich daarover uit te spreken.

Op 2 november heb ik met de waarnemend gevolmachtigde minister van de Nederlandse Antillen een telefonisch onderhoud gehad ten vervolge op het gesprek dat hij reeds eerder heeft gehad met informateur mr. W. Scholten.

Op donderdag 4 nov. 1982 heeft de constituerende vergadering plaatsgevonden.

Ik heb U daarna medegedeeld de mij gegeven opdracht te aanvaarden.

De volgende personen hebben zich bereid verklaard als minister tot het kabinet toe te treden:

(Hier volgt de lijst van ministers, zoals die vermeld staat op pag. 705/2. Red. KHA).

Op grond van het vorenstaande moge ik U in overweging geven geen ontslag als minister te verlenen aan mr. J. de Ruiter, drs. W. J. Deetman en drs. J. de Koning en de andere hiervoren genoemde personen tot minister te benoemen.

Gaarne wil ik U danken voor het vertrouwen, dat U in mij stelde.

Met gevoelens van hoogachting,

R. F. M Lubbers.

Biografieën ministers

Hierna volgen de biografieën van de leden van het kabinet-Lubbers.

R. F. M. LUBBERS
Drs. R. F. M. Lubbers, op 7 mei 1939 in Rotterdam geboren, studeerde economie aan de Nederlandse Economische Hogeschool.
De heer Lubbers is voorzitter van de Christelijke Jonge Werkgeversvereniging, voorzitter van de Katholieke Vereniging Werkgevers Metaal en bestuurslid van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond geweest.
Lubbers zat als minister van economische zaken in het kabinet-Den Uyl (1973-1977). In 1977 koos hij voor het Kamerlidmaatschap. Na het vertrek van mr. Aantjes in het najaar van 1978 werd Lubbers gekozen tot fractievoorzitter, een functie die hij ook tot voor kort uitoefende.
Toen mr. Van Agt op 13 okt. jl. de wens te kennen gaf niet opnieuw voor het premierschap of voor enig ministerschap in aanmerking te willen komen, werd drs. Lubbers door bestuur en Tweede-Kamerfractie van het CDA aangewezen als „eerste van de kandidaat-ministers" van deze partij. Op 30 okt. jl. werd de heer Lubbers door H.M. de Koningin benoemd tot formateur van het kabinet dat, op 4 nov. beëdigd, zijn naam draagt.

G. M. V. VAN AARDENNE
Drs. G. M. V. van Aardenne is op 18 maart 1930 in Rotterdam geboren. Hij deed in 1955 doctoraal examen in wis- en natuurkunde aan de Rijksuniversiteit in Leiden. Vanaf 1964 trad hij in uiteenlopende functies in de gemeentepolitiek van Dordrecht op, als gemeenteraadslid, als wethouder en als voorzitter van de VVD-fractie in de gemeenteraad.
Vanaf 18 febr. 1971, met een korte onderbreking van 9 mei tot 3 aug. 1971, was drs. Van Aardenne lid van de Tweede Kamer voor de VVD. Op 19 dec. 1977 werd hij minister van economische zaken in het kabinet-Van Agt I. Van september 1981 tot heden tijdens de kabinetten-Van Agt II en -Van Agt III was hij wederom lid van de Tweede Kamer.

H. VAN DEN BROEK
Mr. H. van den Broek werd op 11 dec. 1936 in Parijs geboren. Hij was gemeenteraadslid van Rheden van 1970 tot 1974.
Van 12 okt. 1976 tot 11 sept. 1981 en van 16 sept. jl. tot heden was hij lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Als zodanig was hij lid van de Vaste commissie van buitenlandse zaken, ontwikkelingssamenwerking en justitie voor KVP/CDA. Hij was vanaf 1978 lid van het dagelijks bestuur van de KVP.
De heer Van den Broek was van 11 sept. 1981 tot 29 mei 1982 staatssecretaris van buitenlandse zaken in het tweede kabinet-Van Agt en vanaf die laatstgenoemde datum tot heden bekleedde hij deze post opnieuw in het derde kabinet-Van Agt.

E. M. SCHOO
Mevr. drs. E. Schoo werd op 10 juni 1944 geboren te Amsterdam. In 1972 deed zij doctoraal examen opvoedkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Van 1975-1977 was mevr. Schoo lid van Provinciale Staten van Noord-Holland voor de VVD en van 1980-1982 lid van de gemeenteraad van Amsterdam voor diezelfde partij.
Van 1976-1980 was zij lid van de Innovatiecommissie basisonderwijs en van 1976-1981 lid van de Harmonisatieraad welzijnsbeleid. Van 1971 tot 1981 was mevr. Schoo lid van de Emancipatiecommissie en vanaf mei 1981 voorzitter van de Emancipatieraad.

N. SMIT-KROES
Mevr. drs. N. Smit-Kroes werd geboren op 19 juli 1941 in Rotterdam. Mevr. Smit deed doctoraal examen in de economische wetenschappen aan de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam.
Mevr. Smit-Kroes (VVD) was staatssecretaris van verkeer en waterstaat in het kabinet-Van Agt I van 1977 tot 1981. Daarvoor was zij lid van de Rotterdamse gemeenteraad en van 1971 tot 1977 lid van de Tweede Kamer, waarvan zij in 1981 opnieuw lid werd.

W. J. DEETMAN
Drs. W. J. Deetman is op 3 april 1945 in 's-Gravenhage geboren. Hij studeerde politicologie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Tot febr. 1978 was de heer Deetman directeur van de afdeling v.w.o./h.a.v.o/m.a.v.o.-opleidingsonderwijs van de Vereniging Besturenraad Protestants-Christelijk Onderwijs in Nederland en vice-voorzitter van de h.b.o.-raad. Hij was lid van de gemeenteraad van Gouda. Van 16 jan. 1978 tot 11 sept. 1981 was de heer Deetman lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Behalve met onderwijs heeft de heer Deetman zich onder meer ook beziggehouden met de abortuswetgeving.
Op 11 dec. 1981 werd hij staatssecretaris voor het voortgezet onderwijs in het tweede kabinet-Van Agt. In deze functie publiceerde hij o.a. samen met minister dr. J. A. van Kemenade de discussienota „Verder na de basisschool" en een concept-wetsontwerp Bekostigingswet ontwikkeling voortgezet basisonderwijs.
Na de val van het tweede kabinet-Van Agt werd de heer Deetman op 29 mei 1982 minister van onderwijs en wetenschappen in het derde kabinet-Van Agt. In deze periode publiceerde hij o.a. de nota „Tweede fase vervolgonderwijs" over een nieuw stelsel van vervolgonderwijs na het voortgezet basisonderwijs.

J. DE RUITER
Mr. J. de Ruiter (CDA) werd op 30 april 1930 te Giessendam geboren. Hij deed in 1953 doctoraal examen rechten aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. In 1963 promoveerde hij op het proefschrift „Beschouwingen over de algemeenheid van goederen in het ontwerp-Burgerlijk Wetboek". Op 1 april 1970 werd hij benoemd tot hoogleraar privaatrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, waar hij van 1 sept. 1976 tot zijn benoeming als minister rector-magnificus was.
De Ruiter was mede betrokken bij de voorbereiding van een aantal onderwerpen van wetgeving van het ministerie van justitie. Zo was hij nog voorzitter van de Commissie echtscheidingsprocesrecht, die in 1974 haar eindrapport heeft uitgebracht. De Ruiter was sinds 1 april 1975 voorzitter van het College van advies voor de kinderbescherming, waarin hij al enkele jaren zitting had.
Hij was minister van justite in het eerste kabinet-Van Agt van 19 dec. 1977 tot 11 sept. 1981 en opnieuw in het tweede kabinet-Van Agt van 11 sept. 1981 tot 29 mei 1982. Van 10 juni 1981 tot 9 sept. 1981 en van 16 sept. jl. tot heden was hij lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Op 29 mei 1982 nam hij wederom als minister van justitie zitting in het derde kabinet-Van Agt.

G. J. M. BRAKS
Ir. G. Braks werd 23 mei 1933 te Odiliapeel, gemeente Uden, geboren. In 1965 behaalde hij het diploma van landbouwkundig ingenieur aan de Landbouwhogeschool te Wageningen.
Op 15 febr. 1965 trad hij in dienst van het ministerie van landbouw en visserij bij de directie Internationale economische samenwerking. Van 1 febr. 1966 tot 1 sept. 1967 was hij als adjunct-landbouwattaché verbonden aan de Permanente Vertegenwoordiging van het Koninkrijk der Nederlanden bij de Europese Gemeenschappen te Brussel.
Op 1 juli 1969 volgde zijn benoeming tot landbouwraad bij vorengenoemde Permanente Nederlandse Vertegenwoordiging. Deze functie heeft hij bekleed tot hij op 8 juni 1977 tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd benoemd.
Hier trad hij als landbouwexpert op in de fractie van het CDA. Bij aanvang van het parlementaire jaar 1979/1980 werd hij tot voorzitter gekozen van de Vaste commissie voor landbouw en visserij uit de Tweede Kamer.
Van 4 maart 1980 tot 11 sept. 1981 was hij al minister van landbouw en visserij in het kabinet-Van Agt I. Hij volgde toen de heer Van der Stee op. Vanaf 25 mei 1981 tot heden was Braks wederom lid van de Tweede Kamer.

J. DE KONING
Drs. J. de Koning werd op 31 aug. 1926 in Zwartsluis geboren. In 1958 deed hij doctoraal examen sociale geografie aan de Utrechtse Rijksuniversiteit.
Van 1969 tot 1971 was de heer De Koning lid van de Eerste Kamer voor de ARP, van mei 1971 tot december 1977 was hij lid van de Tweede Kamer voor de ARP, alsmede van de christen-democratische fractie van het Europees Parlement in Straatsburg. Hij maakte ook deel uit van de landbouwcommissie en van de Commissie voor externe economische betrekkingen van dit Parlement. Van 1973 tot 1975 was De Koning voorzitter van de ARP.
De Koning was minister voor ontwikkelingssamenwerking in het eerste kabinet-Van Agt van 19 dec. 1977 tot 11 sept. 1981. Van 10 juni 1982 tot 9 sept. 1982 en van 16 sept. jl. tot heden was hij wederom lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. In het tweede kabinet-Van Agt nam hij van 11 sept. 1981 tot 29 mei 1982 de post op zich van minister van landbouw en visserij. Vanaf laatstgenoemde datum tot heden was de heer De Koning naast minister van landbouw en visserij tevens minister voor Nederlands-Antilliaanse zaken in het derde kabinet-Van Agt.

P. WINSEMIUS
Dr. P. Winsemius werd op 7 maart 1942 in Voorburg geboren. Hij promoveerde in september 1973 aan de Leidse Universiteit in de wiskunde en natuurwetenschappen op een proefschrift over de effecten van het optreden van warmteverschillen bij goud en kwik.
Na zijn promotie volgde hij gedurende twee jaar de Stanford Business School. Hij was enkele jaren bestuurslid van de Nederlandse Natuurkundige Vereniging. De heer Winsemius is in dienst geweest bij McKinsey en wel bij de Amsterdamse vestiging van dit Amerikaanse organisatiebureau.

L. C. BRINKMAN
Mr. drs. L. C. Brinkman werd op 5 febr. 1948 in Dirksland geboren. Hij legde in 1972 zijn doctoraal examen politieke wetenschappen aan de Vrije Universiteit af. De heer Brinkman was wetenschappelijk ambtenaar aan de afdeling bestuurskunde van de Vrije Universiteit.
De heer Brinkman werd in 1976 hoofd van het bureau van de secretaris-generaal van het ministerie van binnenlandse zaken. Op 1 januari was hij directeur-generaal voor het binnenlands bestuur op hetzelfde departement.

F. KORTHALS ALTES
Mr. F. Korthals Altes werd geboren op 15 mei 1931 te Amsterdam. In 1957 haalde hij zijn doctoraal examen rechten aan de Rijksuniversiteit te Leiden.
Van 1975 tot 1981 was de heer Korthals Altes landelijk voorzitter van de VVD. Van 1981 tot heden was hij lid van de Eerste Kamer.

J. G. RIETKERK
Op 23 febr. 1967 werd mr. Rietkerk voor het eerst lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor de VVD. Van 1971 tot 1973 was hij staatssecretaris van sociale zaken in het kabinet-Biesheuvel. In 1973 keerde de heer Rietkerk terug in de Tweede Kamer en daar was hij tot op heden lid van. Van 1977-1981 was hij fractievoorzitter van de Tweede-Kamerfractie van de VVD.

H. O. C. R. RUDING
Dr. H. O. C. R. Ruding is geboren op 15 aug. 1939 in Breda. In januari 1964 deed hij doctoraal examen economie aan de Nederlandse Economische Hogeschool in Rotterdam. In 1969 promoveerde hij in Rotterdam. Sinds 1 jan. 1981 is hij lid van de raad van bestuur van de Amsterdam-Rotterdam Bank in Amsterdam. Hij is sinds 15 jaar lid van de KVP, later het CDA en was o.a. een der samenstellers van het CDA-rapport „Bouwstenen voor een Europees beleid" uit 1976.

B. de Vries nieuwe voorzitter CDA-fractie in Tweede Kamer

Dr. B. de Vries is op 4 nov. gekozen tot voorzitter van de CDA-fractie in de Tweede Kamer. Hij volgde de als premier naar het nieuwe kabinet vertrokken Lubbers op.
De Vries werd in twee ronden gekozen met slechts 18 stemmen. Uit de CDA-fractie van 45 leden waren op het beslissende moment slechts 32 leden aanwezig. De sociaal-economische specialist drs. G. Gerritse kreeg 8 stemmen. In de eerste ronde dongen zes fractieleden (De Vries, Gerritse, Borgman, Mateman, Lansink en Van der Linden) naar het voorzitterschap.
De Vries en Gerritse hadden aanvankelijk vrijwel gelijke steun in de fractie. Een rol bij de latere voorkeur voor De Vries speelde het feit dat Gerritse niet op voorhand bereid bleek zijn commissariaten (o.m. bij de Nederlandse Spoorwegen, Van Gelder Papier, Ennia) op te geven.

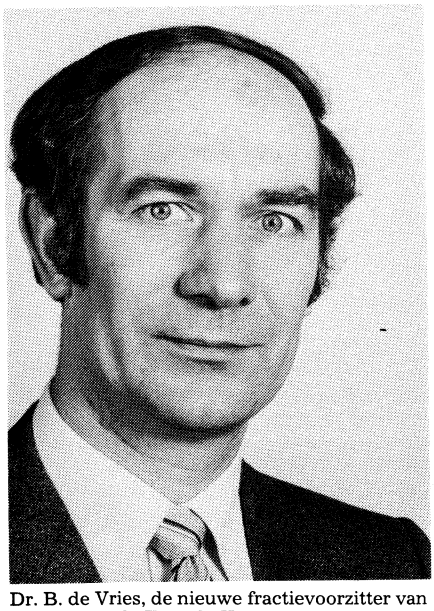
Dr. B. de Vries, de nieuwe fractievoorzitter van het CDA in de Tweede Kamer.

WEST-EUROPA

SPANJE

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE STRIJDKRACHTEN SINDS JUNI 1981

Hieronder volgen de belangrijkste ontwikkelingen binnen de strijdkrachten sinds juni 1981. Er wordt melding gemaakt van de ontdekking van een nieuwe samenzwering, van incidenten binnen de strijdkrachten, het manifest dat 100 militairen begin dec. 1981 publiceerden, de toespraak die de koning hield op 7 jan. 1982 waarin hij inging op pogingen hem medeplichtigheid in de schoenen te schuiven t.a.v. de staatsgreep van 23 febr. 1981, de vervanging van de leiding van de strijdkrachten en tenslotte van het proces tegen 33 deelnemers aan de coup van 23 febr.
Over de staatsgreep zelf is bericht op pag. 478 e.v.-1981, pag. 489 e.v.-1981 en pag. 504 e.v.-1981.

Arrestaties na ontdekking nieuwe samenzwering tegen de koning

Op 23 juni 1981 werden drie hoge officieren en vijf burgers in Madrid gearresteerd op beschuldiging van „samenzwering met als doel militaire rebellie".
De aangehouden officieren waren de kolonels Ricardo Garcitorena Salta en Antonio Sicre Canut, alsmede majoor Ricardo Saenz de Ynestrillas, allen van de landstrijdkrachten.
Ynestrillas was in mei 1980 samen met overste Tejero (de officier die ook de bezetting van het parlement leidde op 23 febr. 1981) door de krijgsraad tot zes maanden hechtenis veroordeeld wegens zijn aandeel in de mislukte poging tot staatsgreep die werd aangeduid als „operatie Melkweg" (pag. 42/3 en pag. 480/3-1981).
Bij de vijf burgerverdachten ging het om een broer van kolonel Sicre Canut, twee vrouwelijke medewerkers van het ministerie van openbare zaken en twee zoons van majoor Saenz de Ynestrillas, één van 17 en één van 15 jaar.
Op 24 juni werden nog één officier (majoor Jesus Campos Perez) en vijf burgers gearresteerd. Campos Perez was tot dan toe gedetacheerd bij een opleidingsschool voor onderofficieren nabij Madrid. De burgers zouden allen betrekkingen hebben onderhouden met de militante extreem-rechtse beweging Fuerza Nueva (Nieuwe Kracht), die werd geleid door de Madrileense notaris en het parlementslid Blas Piñar.
Als getuige werd opgeroepen Jose Antonio Giron de Velasco, de voorzitter van de extreem-rechtse Nationale Bond van Oud-strijders en eigenaar van het extreem-rechtse dagblad El Alcazar. Giron de Velasco zou een bijeenkomst van de samenzweerders hebben bijgewoond.
De samenzwering werd op 19 juni ontdekt toen de Madrileense politie in het huis van een extreem-rechtse jongeman, die gewond was geraakt tijdens een ontploffing van een bom die in zijn bezit was, explosieven en van codes voorziene regeringsdocumenten aantrof. Volgens een niet officieel bevestigd bericht in het weekblad *Cambio-16* op 17 juli hadden de samenzweerders op 24 juni, de viering van de naamdag van koning Juan Carlos, het Zarzuelapaleis, waar de koning een receptie hield, willen bezetten, de koning tot aftreden willen dwingen en hem vervolgens in ballingschap willen laten gaan. Het bericht sprak verder over plannen die zouden hebben bestaan om tegelijk met de bezetting van het paleis een bomaanslag te plegen in Barcelona teneinde verwarring te scheppen.
Op 27 juni besloot de militaire rechter de officieren Garcitorena Salta, Sicre Canut en Saenz de Ynestrillas weer vrij te laten. Volgens hem bestonden op dat moment geen aanwijzingen die een vervolging rechtvaardigden. De maximale termijn die volgens de krijgswet toelaatbaar was bij voorlopige hechtenis bedroeg vijf dagen.
Saenz de Ynestrillas werd op verzoek van de regering echter onmiddellijk opnieuw gearresteerd krachtens de zogenaamde anti-terrorismewet. Nog nooit was deze wet op een militair toegepast. De wet, die na Franco's dood door het parlement werd aangenomen in verband met een golf van terrorisme, stond toe dat een verdachte tien dagen in voorlopige hechtenis werd gehouden en daarbij bovendien vrijwel geheel van de buitenwereld was afgesloten.
Op 15 juli werd Saenz de Ynestrillas echter toch vrijgelaten. Tegen die tijd waren ook alle andere verdachten weer op vrije voeten.

Verzoek regering tot berechting alle daders staatsgreep febr. 1981 afgewezen. Vooronderzoek coup afgesloten

Op 30 juni drong minister van defensie, Alberto Oliart Saussol, er bij de openbare aanklager op aan om alle deelnemers aan de coup van 23 febr. 1981 in aanmerking te laten komen voor strafvervolging. Nadat in april 1981 de meeste deelnemers aan de coup waren vrijgelaten, had de leger-

leiding zeer velen van hen laten terugkeren in actieve dienst, daarbij aanvoerend dat zij met hun actie niets anders hadden gedaan dan orders van hun meerderen uitvoeren.
Op 9 juli deelde het militaire hooggerechtshof mee, dat het vooronderzoek naar de toedracht van de coup was afgerond en dat het proces tegen de 32 officieren en 1 burger die bij de bezetting van het parlement op 23 febr. 1981 waren betrokken kon beginnen. In zijn beslissing maakte het hof echter geen melding van de regeringsopdracht om alle betrokkenen te vervolgen. Het vooronderzoek werd geleid door generaal Garcia Escuredo.

Incidenten binnen de strijdkrachten

Op 28 oktober veroordeelde de krijgsraad de kapitein van de cavalerie, Juan Milans del Bosch, de zoon van één van de hoofdbeklaagden in het proces over de mislukte staatsgreep van 23 febr. tot een maand en een dag hechtenis, omdat deze koning Juan Carlos aan de bar van het clubgebouw van een Madrileense sportvereniging had uitgemaakt voor „zwijn en nietsnut". Dit gebeurde kort na de mislukte staatsgreep.
De krijgsraad veroordeelde de gepensioneerde kolonel Alvaro Graiño Aveille tot twee maanden en een dag arrest, omdat hij in een brief aan het dagblad *Diario-16* had gewezen op het bestaan van extreem-rechtse sectoren binnen de strijdkrachten.
Kolonel Graiño laakte onder meer het feit dat sommige officieren aanwezig waren bij manifestaties van extreem-rechts hoewel zij zich volgens de militaire wetgeving verre moesten houden van concrete politieke activiteiten.
Na veel kritiek in politieke kringen op het verschil in zwaarte tussen beide vonnissen, besloot de kapitein-generaal van Madrid (de regionale militaire commandant) dat beide vonnissen vernietigd moesten worden i.v.m. onregelmatigheden in de procesvoering en dat er een nieuw proces moest komen.
Op 26 jan. 1982 werden beide mannen vervolgens veroordeeld tot twee maanden en één dag hechtenis.
Op 3 november onthief minister van defensie Oliart generaal Fernando Ortiz Call, de commandant van een eenheid van de Brunete pantserdivisie, uit zijn functie nadat deze Milans del Bosch, één van de hoofdverdachten in het proces over de mislukte staatsgreep van 23 febr., een onderscheiding had verleend. De onderscheiding, waarbij een medaille „wegens voor het vaderland geleden leed" behoorde was generaal Jaime Milans del Bosch, de voormalige bevelhebber van de Brunete-divisie, toegekend omdat hij in sept. 1980 lichte kneuzingen had opgelopen bij een ongelukkige helikopterlanding. Hoewel de generaal de volgende dag weer naar zijn werk kon gaan, zou hij bij de medaille een schadevergoeding van *f* 6000 hebben gekregen.
De verlening van de onderscheiding kwam voor de regering als een verrassing en leidde tot een storm van verontwaardiging. De oppositie vroeg onmiddellijk in het parlement om opheldering.

Manifest 100 officieren en onderofficieren

Op 5 dec. 1981 publiceerden honderd officieren en onderofficieren een manifest dat was gericht tot „het publiek in het algemeen en de journalisten in het bijzonder."
In hun manifest verweten de militairen de massamedia dat deze via „kwade trouw", „gebrek aan kennis", „verdraaiingen", „verklaringen zonder enige grondslag" en „gratuite beweringen" het beeld misvormden dat de Spanjaarden van hun strijdkrachten hadden.
Zij beschuldigden de media er daarbij speciaal van dat zij „beledigingen, leugens en laster" publiceerden over de militairen tegen wie het proces op handen was wegens hun aandeel in de staatsgreep van 23 febr. Onderstreept werd daarbij dat deze militairen allen een „briljant en vlekkeloos militair verleden" hadden.
Verder werd opgemerkt: „Voor een betere vervulling van de missie van de strijdkrachten is niet nodig dat deze „geprofessionaliseerd" (d.w.z. meer gebaseerd worden op vakkundigheid), gedemocratiseerd of gezuiverd worden. Voldoende is dat zij worden behandeld en gerespecteerd zoals passend is en dat zij over het nodige materieel beschikken om hun taken te vervullen".
Ook protesteerden de ondertekenaars „tegen het vernietigen van monumenten voor hen die hun laatste druppel bloed voor Spanje hebben vergoten en tegen het veranderen van namen van straten en plaatsen die waren genoemd naar de hoogst verantwoordelijken in de jongste geschiedenis van Spanje".
Tot de ondertekenaars van het manifest behoorden de zoon van de extreem-rechtse leider Blas Piñar en een zoon van kolonel San Martin, die één van de aangeklaagden was van de coup van de 23ste februari.
Het manifest kwam uit in de eerste uren van de derde verjaardag van Spanjes democratische grondwet.
Op 6 december kregen 100 militairen twee weken preventief huisarrest opgelegd in afwachting van een uitspraak van de krijgsraad.
In een communiqué van de chefs van staven werd op 7 dec. gezegd dat de militairen hadden gehandeld in strijd met de grondslagen van de grondwet en met de hierin vervatte taakomschrijving van de strijdkrachten. Deze verklaring werd in alle kazernes voorgelezen.
In de loop van de maand december werden vervolgens acht officieren, onder wie een kolonel, van hun commando ontheven en op 21 dec. kregen de meeste ondertekenaars van dit manifest huisarrest opgelegd van max. twee maanden. Volgens een mededeling van het bureau van de kapiteingeneraal van Madrid op 21 dec. waren het vooral acht kapiteins en één soldaat die verantwoordelijk waren voor het manifest en zouden zij ook verder berecht worden. Twee officieren bevonden zich in preventieve hechtenis hangend een onderzoek naar hun aandeel in de affaire.

Toespraak koning bij viering „militaire nieuwe jaar"

Op 7 januari zei koning Juan Carlos als hoofd van de strijdkrachten bij de viering van het zogenaamde "militaire nieuwe jaar": „Het patriottisme is niet het exclusieve eigendom van enkelen. Laat niemand de pretentie hebben zich als redder op te werpen van zijn landgenoten tegen de door dezen vrij tot uiting gebrachte wil."
De militairen moesten zich bewust zijn, zo zei de koning, „van de noodzaak zich in te voegen in het politieke systeem waarvoor het Spaanse volk heeft gekozen en dat u juist dient te verdedigen".
De koning ging in op de pogingen die vanuit extreem-rechtse kringen na de mislukte staatsgreep van 23 febr. 1981 telkens weer waren ondernomen om de militairen aan te zetten tot nieuwe ingrepen: „Ik kan niet, ook al zou ik dat willen, voorbijgaan aan de campagnes die zijn gelanceerd, de pamfletten en andere oproepen die op grote schaal zijn uitgedeeld onder de militairen, de planmatige verspreiding van versies van de gebeurtenissen, waarmee men de strijdkrachten heeft willen bedwelmen en misleiden met de leugen als devies, de verwarring als methode en de confrontatie als doelstelling".
In dit verband keerde Juan Carlos zich voor de eerste maal sinds de coup publiekelijk tegen de „laster", die beoogde hem medeplichtig te maken aan de mislukte staatsgreep en „zijn diepste

verachting" wekte. Hij bedankte daarbij de enkele officieren die het de afgelopen maanden in het openbaar voor hem hadden opgenomen en erop hadden gewezen dat de rol van de vorst bij de coup smetteloos was en volledig in overeenstemming met de grondwet. Tegelijkertijd toonde Juan Carlos er begrip voor dat de militairen het vaak moeilijk hadden hun draai te vinden in de huidige Spaanse samenleving, gewend als zij waren aan „de grootste eerbied" van de rest van de burgermaatschappij, na hun zege in de burgeroorlog.

Leiding strijdkrachten vervangen

Op 14 jan. 1982 besloot de regering onverwacht de samenstelling van het hoogste orgaan van de strijdkrachten, het Comité van de Verenigde Chefs van Staven, in één keer te vernieuwen. Op 15 januari werden de namen van de vier nieuwe leden van het Comité bekendgemaakt en op 16 januari werden de vier beëdigd.

In het Comité van de Verenigde Chefs van Staven hebben vertegenwoordigers van de drie strijdmachtonderdelen zitting onder leiding van een voorzitter, die afwisselend uit één van deze onderdelen afkomstig is. De laatste tweeeneenhalf jaar was dit de luchtmachtgeneraal Ignacio Alfaro Arregui.
Onder diens commando speelde dit orgaan een sleutelrol bij het smoren van de coup van 23 febr. 1981. Met hun chef stelden admiraal Luis Arevalo Pelluz en de luitenant-generaals Jose Gabeiras Montero (landmacht) en Jose Emiliano Alfaro Arregui (luchtmacht) zich in de bewuste nacht volstrekt loyaal op ten opzichte van de grondwet en de koning.

Luitenant-generaal Alvaro Lacalle Leloup werd de nieuwe voorzitter van het Comité van de Verenigde Chefs van Staven. De andere nieuwe leden waren luitenant-generaal Emilio Garcia-Conde Cenal (luchtmacht), luitenant-generaal Ramon Ascanio y Togores (landmacht) en vice-admiraal Saturnino Suances de la Hidalga (marine).

De uit vier leden bestaande leiding van de strijdkrachten die op 14 januari 1982 door de regering werd vervangen. V.l.n.r.: lt.-gen. Jose Gabeiras Montero (landmacht), lt.-gen. Jose Emiliano Alfaro Arregui (luchtmacht), adm. Luis Arevalo Pelluz (marine) en de voorzitter van het comité van de chefs van staven, luchtmachtgeneraal Ignacio Alfaro Arregui.

De 63-jarige Lacalle was sinds sept. 1981 de militaire gouverneur van het district Valladolid. Hij had actief deel genomen aan de burgeroorlog, aan de kant van Franco. Ondanks een aanvankelijke duidelijke identificatie met het franquisme zou hij zich hier geleidelijk van hebben losgemaakt.
Ascanio (61) was tot dan toe personeelchef binnen de krijgsmacht. Garcia-Conde (63) en Suances (60) maakten een „natuurlijke" promotie, want zij waren tot dan toe plaatsvervangend stafchef bij repectievelijk luchtmacht en marine.

In een officiële nota zette de regering in Madrid uiteen dat de komende onderhandelingen over de toetreding tot de NAVO tussentijdse vervangingen van de chefs van staven niet raadzaam maakten. Daarbij werd eraan herinnerd dat de komende maanden de vier leden van het comité aan vervanging zouden zijn toegeweest wegens hun hoge leeftijd. Daarop leek het de regering beter om nu al opvolgers aan te wijzen, die dan tijdens de onderhandelingen en de daaruit voortvloeiende consequenties in actieve dienst bleven.
Daarnaast gaf de minister van defensie Oliart op 15 jan. in een toelichting

Het nieuwe militaire opperbevel. V.l.n.r.: lt.-gen. Alvaro Lacalle Leloup, de voorzitter van het comité van de chefs van staven, lt.-gen. Ramon de Ascanio y Togores (landmacht), lt.-gen. Emilio Garcia-Conde Cenal (luchtmacht) en vice-adm. Saturnino Suances de la Hidalga (marine).

op de onverwachte, volledige vernieuwing van het opperbevel ook toe, dat het naderende proces tegen de samenzweerders van de coup van 23 febr. 1981 dat op 19 febr. zou beginnen, hier een rol bij speelde.
In de pers werd opgemerkt dat de vier vroegere leden van het comité allen de pensioengerechtigde leeftijd naderden zoals die was vastgelegd in de nieuwe wet op de Actieve Reserve, die op 23 juli 1981 door koning Juan Carlos was ondertekend en die op 5 aug. met de publicatie in de Spaanse Staatscourant van kracht was geworden.
In die wet, die tot doel had de gemiddelde leeftijd binnen de Spaanse strijdkrachten naar beneden te brengen (die leeftijd was de hoogste in Europa), werd geregeld hoeveel jaar men een rang mocht bekleden en wanneer men de dienst moest verlaten.
Verder konden officieren enige jaren voor hun pensioen in „actieve reserve" blijven tijdens welke periode zij konden blijven profiteren van allerhande militaire voordelen en privileges. Door de nieuwe wet werd voorts de mogelijkheid om promotie te maken wat versoepeld.
Volgens cijfers die in mei 1981 door het ministerie van defensie werden bekendgemaakt, waren er in totaal 1257 generaals en admiraals in de drie krijgsmachtonderdelen.
Na het van kracht worden van de nieuwe wet waren de franquistische generaal, Pedro Merry Gordon en Angel Campano Lopez onder de eersten op wie de wet werd toegepast.
Merry was kapitein-generaal van het militaire district Andalusië en Campano bekleedde dezelfde functie in het district Valladolid. Campano werd in sept. 1981 opgevolgd door luitenant-generaal Lacalle.

Het proces tegen 33 deelnemers aan de staatsgreep van 23 febr. 1981

Op 11 februari 1982 maakte het militaire hooggerechtshof bekend dat de zittingen van de krijgsraad over de mislukte staatsgreep van 23 febr. 1981 zouden beginnen op 19 februari.
Op 18 febr. berichtte Robert Bosschart in de *Volkskrant* over de behandeling die de putschisten tijdens hun voorarrest hadden genoten, over wie er nu precies terecht stonden en wat er tegen hen werd geëist het volgende:

Tijdens hun voorarrest zijn de putschisten, overeenkomstig een decreet uit 1978, behandeld met alle eer en voorrechten die hun rang toekomt. Zij dragen hun volledige uniform en hebben een eigen kamer in de kazerne waar zij „zonder onnodige hardheid" bewaakt worden. Zij mogen hun eigen bezittingen (televisietoestel incluis) meebrengen, correspondentie onderhouden – vier van hen publiceerden zelfs artikelen en lezersbrieven in de Spaanse pers – en praktisch zonder beperkingen bezoek ontvangen. Daar werd ten slotte in één geval een uitzondering op gemaakt.
Luitenant-kolonel Tejero, wiens optreden tijdens de putsch het meest tot de verbeelding van de Spaanse neofascisten spreekt en die hem dan ook (ondanks zijn ondergeschikte rol in de samenzwering) tot dé held hebben uitgeroepen, werd aanvankelijk in de militaire gevangenis nabij Madrid mateloos bewierookt. Hij ontving tot 300 bezoekers per dag en werd dusdanig met geschenken overstelpt dat hij er geen plaats meer voor had. Na anderhalve maand werd hij overgebracht naar Franco's geboorteplaats Ferrol, in de noordwestelijke uithoek van Spanje.
Eerst ontving hij ook daar nog veel bewonderaars (o.a. een aantal manschappen van de Guardia Civil die onder zijn leiding het parlementsgebouw overvallen hadden, maar na een kort huisarrest weer vrijgelaten waren), totdat de bezoekuren ten slotte werden ingekort.
Niet alle beklaagden hebben een voorarrest van gelijke duur achter de rug. Bijvoorbeeld in het geval van de twee samenzweerders die een functie bij de militaire geheime dienst CESID bekleedden, deed de onderzoeksrechter er ruim drie maanden over om hen te laten aanhouden. Uiteindelijk waren de arrestaties als volgt verdeeld:
17 officieren van de Guardia Civil die de overval op het parlementsgebouw leidden;
8 officieren van de grote pantserdivisie nabij Madrid, die zij in gereedheid hadden gebracht om de Spaanse hoofdstad te bezetten;
3 officieren in het militaire district Valencia, die de pantserbrigade aldaar gebruikten om deze stad en omstreken te bezetten;
2 officieren van de geheime dienst die als verbindingsmannen voor de militaire operaties optraden;
de adjunct-stafchef van het leger ten tijde van de putsch;
een marine-officier die de bezetters van het parlementsgebouw een hart onder de riem ging steken;
en één enkele burger, die de proclamatie van de putschisten in de Madrileense pers ging publiceren.
Naar Spaans juridisch gebruik lichtte de aanklager bij voorbaat de krijgsraad in welke eisen hij denkt te stellen, hoewel hij die in de loop van het proces alsnog kan herzien.

De voorlopige eisen luiden als volgt:
30 jaar tegen generaal Milans, generaal Armada en kolonel Tejero, als leiders van een militaire opstand;
20 jaar tegen generaal Torres Rojas, die de bezetting van Madrid door de pantserdivisie zou leiden;
15 jaar tegen de 3 kolonels die de verschillende operaties van de manschappen van de Guardia Civil en de pantsereenheden in Madrid en Valencia hadden voorbereid, alsmede tegen de majoor die daadwerkelijk uitrukte met een kolonne jeeps van de divisie in Madrid;
12 jaar tegen de majoor van de geheime dienst die vanaf het begin deelnam aan de samenzwering;
10 jaar tegen de adjudant van generaal Milans en tegen de burger Garcia Carres, die ook vanaf het begin meewerkten.
Tegen de overige 22 militairen, die waarschijnlijk niet in de samenzwering waren gekend, maar zich op het ogenblik van de coup vrijwillig en actief bij de operaties aansloten, lopen de eisen van anderhalf tot acht jaar.

Op 19 februari begon in het gebouwencomplex van de Geografische Dienst van het leger op ongeveer 10 km van het centrum van Madrid „de openbare behandeling van de zaak 2-81" tegen de 32 militairen en één burger die aan de staatsgreep op 23 febr. 1981 hadden deelgenomen. Het volledige dossier van de staatsgreep telde 13.000 pagina's.

Centraal in het proces stond generaal Alfonso Armada, markies van Santa Cruz de Rivaldulla, die zeventien jaar lang lid van de koninklijke hofhouding was, eerst als leraar, later als privé-secretaris van koning Juan Carlos (tot 1977).

De beklaagden beweerden dat Armada had gezegd dat hij tijdens een ontmoeting in een wintersportoord in de Pyreneeën met het koninklijk paar gesproken had over vervanging van het toen aan de macht zijnde kabinet Suarez. Armada zou tegen de officieren hebben gezegd dat Juan Carlos voor een staatsgreep was „om orde op zaken te stellen in Spanje" en dat „ de koning het meest voelde voor een burgerlijke regering onder een militaire premier". Armada zou verder bevolen hebben: „Wanneer de operatie eenmaal op gang is, kunnen jullie me opbellen in het koninklijk paleis. Daar ben ik dan om alles te coördineren en de uiteindelijke oplossing aan de koning voor te leggen voor zijn handtekening".

Tijdens het proces echter bleef Armada echter iedere betrokkenheid bij de poging tot een staatsgreep ontkennen. Hij hield vol niet met de andere terechtstaande militairen gesproken te hebben over de putsch en niet de indruk gewekt te hebben dat de koning er achter stond.

Armada erkende slechts dat hij zich in de nacht van de coup bereid toonde (als daad van „zelfopoffering") een in het parlement te vormen noodregering te leiden als uitweg uit de na de bezetting ontstane situatie.

Het was de koning grondwettelijk niet toegestaan voor de krijgsraad te komen om zich tegen de beschuldigingen te verdedigen. Zijn enige commentaar had hij gegeven in de toespraak ter gelegenheid van de viering van het „militaire nieuwjaar" op 7 januari.

Volgens luitenant-kolonel Antonio Tejero Molina, de man die de bezetting van het parlement leidde, waren de leiders van deze operatie gen. Milans del Bosch, de man die op 23 februari de noodtoestand had afgekondigd in het district Valencia, en gen. Armada. Deze laatste was, zei Tejero, de „hoge militaire autoriteit" die zich na de bezet-

ting van het parlement aan de afgevaardigden zou presenteren, maar tenslotte niet kwam opdagen. Armada had hem gezegd dat hij de coup zou leiden uit het paleis van de koning „omdat hij, gezien het feit dat de koning zeer onstandvastig is, deze zo gemakkelijk aan zijn wil ondergeschikt zou kunnen maken". Armada had hem ook gezegd dat hij bij de bezetting van het parlementsgebouw moest uitroepen dat dit „in naam van de koning" gebeurde.

Toen Armada uiteindelijk na middernacht in het parlement kwam opdraven, was het slechts om hem een oplossing voor te stellen die in strijd was met alles wat was afgesproken, aldus Tejero, namelijk de vorming van een regering van politici onder leiding van de generaal. Dit was door hem scherp van de hand gewezen, aldus Tejero, en hij had geweigerd de generaal tot de parlementszaal toe te laten om de afgevaardigden, zoals deze had gehoopt, toe te spreken.
Eerder had Armada hem gezegd dat hij op grond van contacten met het Vaticaan en de VS begrepen had dat daar een staatsgreep met welgezinde ogen zou worden gezien.

Tejero maakte echter duidelijk dat ook hij zelf in de betrokken nacht nooit precies heeft geweten hoe de vork van de samenzwering in de steel zat. „Ik hoop dat eenmaal iemand mij zal uitleggen wat die 23ste februari precies is geweest", zo verzuchtte hij. Verder toonde hij zich een overtuigd tegenstander van de monarchie en van de parlementaire democratie.

Milans del Bosch y Ussia erkende dat hij in Valencia op de 23ste febr. de noodtoestand had uitgeroepen om de bezetting van het parlement door overste Tejero te ondersteunen. Hij was er echter van uitgegaan dat deze actie de instemming had van de koning, terwijl Milans zich daarbij beriep op wat Armada hem had verteld over de „verontrusting" van de vorst.

Volgens gen. Milans del Bosch waren er in februari 1981 verscheidene voorbereidingen aan de gang voor een „harde staatsgreep". Milans zei dat hij op 18 jan. 1981 in Madrid aanwezig was geweest op een bijeenkomst met „drie of vier groepen" van officieren om te verhinderen dat hun plannen voor „een meer gewelddadige actie" zijn eigen operatie in de wielen zouden rijden. Hij weigerde echter de namen te noemen van die officieren.

(Voortzetting volgende aflevering)

AZIË (ZUID)

AFGHANISTAN

VERDERE ASPECTEN VAN DE STRIJD

Na het overzicht van de militaire krachtsverhoudingen, het verloop van de gevechten en het geschil over de Wakhan-corridor (pag. 729-736) volgt hieronder een samenvatting van andere aspecten van de strijd in Afghanistan.

Grensincidenten

Sedert begin 1980 deden zich diverse malen grensincidenten voor waarbij Afghaanse regeringstroepen en soms Sowjet-troepen de grenzen met Pakistan en Iran zouden hebben overschreden bij de achtervolging van Afghaanse „rebellen".
In alle gevallen verwierpen de Afghaanse autoriteiten buitenlandse berichten over zulke grensschendingen als ongegrond. Zij meenden dat dergelijke berichten slechts dienden om anti-Afghaanse gevoelens in de wereld aan te wakkeren dan wel beweerde wapenleveranties aan Afghaanse mujaheddin te rechtvaardigen.
Volgens de *IHT* (14-4-1982) had Afghanistan sinds dec. 1979 meer dan 400 grensschendingen geregistreerd.

Op 26 sept. 1980 werden bij een aanval van zes Mi-24 helikopters in het grensgebied van Pakistans North-West Frontier Province (NWFP) op de grenspost Ghakhai twee Pakistaanse grenswachten gedood. Op 28 sept. werd een helikopter neergeschoten.
Op 24 okt. werden twee VN-vluchtelingenkampen, in Gud Ayan Wala en Khar Qamar (resp. 5 en 11 mijl van de grens), door zes Mi-24 helikopters bestookt, waardoor drie Afghanen werden gedood en zeven gewond raakten. Maar de volgende dag werd dit bericht gecorrigeerd: er was toen sprake van een aanval op een tentendorp in Mahd Khel en een huttendorp in Pai Khel, die alleen drie gewonden, o.w. een vluchteling, had gekost.

Op 10 juni 1981 beschoten drie Afghaanse Mig-21 jagers een autobus bij Nushki in het Pakistaanse grensgebied ten noorden van Quetta (Baloetsjistan). Eén passagier zou zijn gewond.
Op 5 sept. meldde Pakistan dat twee jagers van het type Mig-17 een grenspost in Domondi op 3 mijl van de grens (60 mijl ten noorden van Quetta) hadden aangevallen, waardoor twee burgers gewond raakten.
Op 7 sept. trok een Afghaanse legereenheid van ca. 40 man het nabijgelegen dorp Shahbas Khili (ca. 5 km op Pakistaans gebied) binnen om huizen te doorzoeken. De Afghanen trokken zich terug voordat de door dorpelingen gewaarschuwde Pakistaanse militairen arriveerden; zij namen in het dorp aangetroffen wapens mee, aldus radio-Pakistan. Het was de eerste maal dat Pakistan een dergelijke inval meldde sinds de Sowjet-interventie van Kerstmis 1979; wel had het sindsdien meer dan 100 schendingen van het Pakistaanse luchtruim gerapporteerd.
Afghanistan wees de berichten van 5 en 6 sept. als „verzinsels" van de hand. De Pakistaanse regering diende op 8 sept. een scherp protest in bij Afghanistan; de Afghaanse zaakgelastigde in Islamabad kreeg te horen dat een herhaling „ernstige gevolgen" zou hebben. Maar de Pakistaanse president Zia ul-Haq deelde tegelijk mee dat hij liever diplomatieke dan militaire middelen wilde gebruiken om de aanvallen te beantwoorden.
Op 4 okt. beschoten twee Afghaanse Mig-17's opnieuw de grenspost bij Domondi, aldus het Pakistaanse ministerie van defensie.
Op 26 okt. werd bericht dat vijf Afghaanse straaljagers en acht helikopters in het Pakistaanse luchtruim het vuur hadden geopend op een van hun eigen posten in de Nawan-pas ten westen van Peshawar. Drie raketten en twee bommen kwamen op Pakistaans gebied terecht, aldus een woordvoerder van het Pakistaanse ministerie van defensie.
Op 16 nov. zouden vier Afghaanse helikopters drie vluchtelingenkampen bij Terimangal (160 km ten westen van Peshawar) met bommen en machinegeweervuur hebben bestookt. Bij die actie – 4 mijl op Pakistaans gebied – zouden twee Pakistaanse militairen zijn gedood. De volgende dag zouden vier helikopters vluchtelingenkampen bij Mathasangar en Karsia hebben aangevallen met als resultaat één dode en 12 gewonden.
Pakistan protesteerde op 17 en 18 nov. tegen de aanvallen en waarschuwde: „Als de autoriteiten in Kaboel zich niet onthouden van dergelijke ernstige provocaties, zullen zij verantwoordelijk zijn voor ernstige consequenties." De aanvallen werden op 19 nov. door Afghanistan „met kracht ontkend".
Eind november stelde Pakistan dat uit Afghanistan afkomstige vliegtuigen tussen 5 okt. en 3 nov. 1981 23 maal het Pakistaanse luchtruim hadden geschonden.
Op 2 dec. voerden twee Afghaanse helikopters aanvallen uit op twee autobussen, twee dorpen en een grenspost bij Nushki (Baloetsjistan) met als resultaat 7 doden (een lid van de paramilitaire grenswacht en zes burgers). Afghanistan sprak de volgende dag van een „ongegrond" bericht en een verzinsel bedoeld om hulp te krijgen van Saoedi-Arabië.
Op 18 dec. voerden zes Afghaanse helikopters een aanval uit op een vluchtelingenkamp in het gebied van Bangi-Dar (NWFP), waarbij een kind werd gedood, aldus meldde het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken op 20 dec. 1981.

Op 1 febr. 1982 protesteerde Afghanistan bij Pakistan i.v.m. een incident waarbij een Afghaanse grenswacht bij de grenspost Torkham was doodgeschoten. Volgens Pakistan was de man eerder door Afghaanse rebellen dan door Pakistaanse militairen gedood.
Op 7 april werd bericht dat Sowjeteenheden en Afghaanse regeringstroepen op 5 april tot drie mijl diep op Iraans grondgebied waren doorgedrongen bij een achtervolging van Afghaanse rebellen in de buurt van Jali-Rabat. Bij die actie zouden mogelijk 50 guerrillastrijders zijn gedood. Het ministerie van buitenlandse zaken te Moskou zou echter elke Sowjet-betrokkenheid bij het incident expliciet hebben ontkend.
Op 18 okt. stortte een Mig-17 van de Afghaanse luchtmacht bij Chaman (Pakistan), op ca. 20 km van de grens met Afghanistan, neer. De piloot kwam om, toen hij volgens de Pakistaanse autoriteiten een noodlanding

wilde maken om in Pakistan asiel te vragen. Het was voor het eerst sinds zes maanden dat een Afghaans toestel in het Pakistaanse luchtruim doordrong, aldus *UPI*.

Beschuldigingen i.z. gebruik van chemische wapens

Van diverse kanten zijn beschuldigingen geuit dat bij de strijd in Afghanistan gebruik is gemaakt van chemische wapens.
Op 17 maart 1980 ontkende het Sowjet-blad de *Prawda* berichten van Afghaanse vluchtelingen dat gifgas of napalm tegen de rebellen was gebruikt. Niettemin beweerde de Internationale Federatie voor de Mensenrechten tijdens een persconferentie op 26 maart te Parijs dat er veelvuldig gebruik werd gemaakt van traangas, lachgas en een soort prikkelgas.
Op 7 april 1980 verklaarde de (toenmalige) Amerikaanse minister van defensie, Harold Brown, dat de VS steeds meer bewijsmateriaal ontvingen over het gebruik door de SU van een verlammend en soms dodelijk gas tegen Afghaanse rebellen. Dit werd op 8 april door het Sowjet-persbureau *Tass* ontkend, waarna de Afghaanse regering op 10 april in een verklaring de beschuldiging uitte dat rebellen op 25 maart in de VS vervaardigde chemische handgranaten hadden gebruikt tegen burgers in Herat.
Na een tocht van 12 dagen met een groep guerrillastrijders door Afghanistan meldde een correspondent van *The Times* (16-9-1981) in hospitalen geen slachtoffers met chemische verwondingen te hebben gezien en ook geen klachten van guerrillastrijders over het gebruik van chemische wapens door Sowjet-troepen te hebben ontvangen.
Op 18 nov. 1981 verklaarde de Amerikaanse VN-ambassadrice Jeane Kirkpatrick in de Algemene Vergadering te New York dat er steeds meer bewijzen waren voor de stelling dat de SU chemische en biologische wapens in Afghanistan gebruikte, in strijd met het Geneefse Protocol van 1925 en de Conventie i.z. biologische wapens uit 1972. Dit werd bevestigd in een op 27 dec. 1981 uitgebracht rapport van het Amerikaanse State Department.
Op 30 dec. 1981 werd vanuit Washington bericht over een ongeluk in november met chemische wapens in de provincie Paghman, waarbij Sowjet-militairen het slachtoffer zouden zijn geworden van gassen die door eigen vliegtuigen op een Afghaanse verzetshaard waren afgeworpen.
Op 8 maart 1982 deelde Walter Stoessel, Amerikaans onderminister van buitenlandse zaken, in de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen mee dat er volgens Amerikaanse inlichtingen tussen medio 1979 en medio 1981 in Afghanistan 3.042 mensen bij 47 afzonderlijke incidenten met chemische wapens waren gedood. Het Afghaanse persbureau *Bakhtar* (10-3) noemde dit „ongegronde, onzinnige en volledig valse beschuldigingen". Volgens *Bakhtar* waren onlangs chemische strijdmiddelen van Amerikaans fabrikaat in de Afghaanse provincie Ghazni ontdekt.
Franse artsen, die in Afghanistan zelf vijf hospitalen leidden, rapporteerden in maart 1982 (*The Times* 22-3) dat zij geen direct bewijs van een chemische oorlogvoering door de SU hadden gezien. Wel hadden sommige patiënten brandwonden die van napalm of een soortgelijke chemische stof afkomstig konden zijn.

Daarentegen beweerde het Sowjet-weekblad *Literaturnaia Gazeta* in de aflevering van 3 febr. dat Amerikaanse wetenschappers in Lahore (Pakistan) muskieten kweekten met een dodelijk virus om in Afghanistan een epidemie te doen ontstaan. Hoewel Pakistan deze beschuldiging onmiddellijk verwierp, verklaarde David Nalin, een Amerikaanse onderzoeker die het door de VS gefinancierde malaria-researchlaboratorium te Lahore leidde, op 13 febr. te New Delhi (India) dat hij door Pakistan was uitgewezen als gevolg van een door de SU gevoerde „leugencampagne". Hij verweet de Amerikaanse autoriteiten onvoldoende steun bij zijn verweer tegen de Sowjet-beschuldigingen.
In een door VN-experts o.l.v. de Egyptische generaal-majoor Esmat Ezz opgestelde studie – o.m. gebaseerd op een bezoek aan vluchtelingenkampen in Pakistan in februari – zouden Sowjet-troepen in Afghanistan gebruik maken van de z.g. „gele regen", d.w.z. gasbommen die na de explosie eerst een zwarte rook ontwikkelen die seconden later een gele kleur krijgt. In vele gevallen stierven mensen een pijnlijke dood, hoewel zij geringe verwondingen hadden, aldus deze studie (*DDP* 8-6).
Een 19-jarige Sowjet-soldaat, Anatoli Michaelowitsj Sacharow, verklaarde op 8 sept. tegenover Westerse journalisten in een door de mujaheddin beheerst gebied van de provincie Nangarhar dat de Sowjet-troepen in Afghanistan drie soorten strijdgas gebruikten, die waren opgeslagen in de Noordafghaanse provincie Kunduz en in Kaboel. Een van die gassen, „smiritsj", werkte in alle gevallen dodelijk, terwijl de beide andere slechts in 20 à 30% de dood tot gevolg hadden maar meestal de slachtoffers tijdelijk het bewustzijn deden verliezen. Deze gifgassen waren op de verbindingswegen tussen de Sowjet-grens en Kaboel tegen verzetsstrijders gebruikt, aldus de door mujaheddin gevangengenomen Sowjet-soldaat (*AFP* 9-9).
Defensiekringen in Londen toonden zich sceptisch t.o.v. dit bericht, aldus *The Times* (10-9), mede omdat de opgegeven namen en symptomen bij Westerse defensie-experts niet bekend waren.

Wapenleveranties aan mujaheddin

Op 13 febr. 1980 onthulde het Egyptische ministerie van defensie dat sommige Afghaanse mujaheddin een opleiding in Egypte ontvingen, voordat zij uitgerust met Egyptische wapens naar Afghanistan terugkeerden. Twee dagen later bevestigden functionarissen van het Witte Huis te Washington dat de VS in januari (1980) begonnen waren met de levering van lichte wapens aan Afghaanse guerrillastrijders en dat de CIA met deze missie was belast.
President Sadat van Egypte, die op 10 nov. 1980 had verklaard dat Egypte militaire hulp aan de Afghaanse mujaheddin verleende, zegde in een TV-toespraak op 25 dec. 1980 toe meer wapens aan de mujaheddin te zullen sturen en hij riep de Egyptische bevolking op geld, dekens, kleding en voedsel beschikbaar te stellen voor „degenen die tegen de Sowjet-bezetting strijden". Volgens de *Sunday Telegraph* (8-2-1981) zou Sadat hebben besloten de mujaheddin in Egypte vervaardigde luchtdoelraketten te leveren, die vooral tegen de Sowjet-helikopters konden worden ingezet.

Op 9 maart 1981 verklaarde de Amerikaanse president Reagan in een TV-interview dat de VS „zeer zeker" het zenden van wapens aan de mujaheddin zouden overwegen, maar dat nog geen definitieve beslissing was genomen.
Op 12 maart beschuldigde het Afghaanse bewind in een door radio-Kaboel uitgezonden verklaring president Reagan van een poging op een omverwerping van de Afghaanse regering uit te zijn. In plaats van naar een politieke oplossing te zoeken, stookte de Amerikaanse regering het „gewapende conflict" op, aldus de Afghaanse verklaring, „wat ernstige gevolgen kan hebben die niet in het belang zijn van de VS". Dezelfde dag deelde een Pakistaanse regeringswoordvoerder mee dat Pakistan niet zou toestaan dat via zijn gebied wapens aan Afghaanse verzetsstrijders worden geleverd. Pakistan was „niet van plan te worden be-

trokken bij een gewapend conflict op een tijdstip dat het zich via internationale organisaties inspant de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan te bewerkstelligen" (zie pag. 727/1).
Het Sowjet-persbureau *Tass* beschuldigde president Reagan op 18 maart 1981 ervan „provocerende en vijandige" uitspraken over Afghanistan te doen, die „tot nieuwe moeilijkheden zullen leiden op de weg naar een politieke regeling". De SU zou de Afghaanse regering „onbeperkte" hulp verlenen zolang de „agressiedaden" voortduurden.

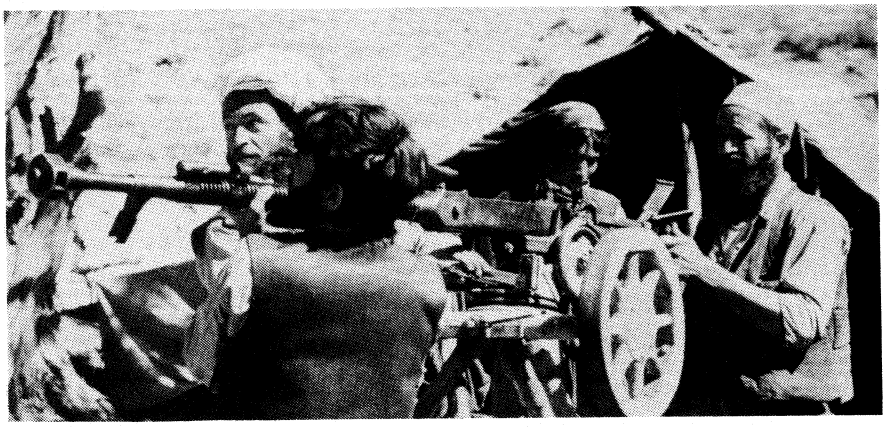

Mujaheddin met een luchtdoel-„Dasjka" van Sowjet-makelij.

Op 18 juni meldde het Amerikaanse TV-station *ABC* dat de Amerikaanse CIA de levering van wapens aan de Afghaanse verzetsbeweging coördineerde en organiseerde met medewerking van Saoedi-Arabië*, Egypte, China en Pakistan. Volgens *ABC* hadden de VS gedeeltelijk de financiering van deze geheime operatie op zich genomen, maar was Saoedi-Arabië de voornaamste geldschieter. Egypte stelde opleidingsbases ter beschikking en was de voornaamste wapenleverancier. China had zich bereid verklaard het vervoer van wapens naar Afghanistan te verzorgen alsmede SAM-luchtdoelraketten en anti-tankwapens te leveren. Pakistan zou onder druk van Saoedi-Arabië met de doorvoer van de wapens hebben ingestemd op drie voorwaarden: geen van de betrokken landen geeft officieel zijn medewerking aan de operatie toe, de doorvoer moet zeer snel geschieden en het transport moet tot twee vliegtuigladingen per dag worden beperkt. De CIA zou de operatie in grote trekken hebben onthuld voor een Senaatscommissie op 9 jan. 1980, aldus *ABC*, die voorts stelde dat de NAVO-partners niet waren geraadpleegd.
Terwijl het Amerikaanse State Department een commentaar weigerde, bevestigden Pentagon-kringen, aldus *Le Monde/AFP* (26-7-1981), dat de CIA de wapenleveranties aan het Afghaanse verzet coördineerde. Zij zorgde er tevens voor dat de betrokken wapens van Sowjet-makelij waren of kopieën waren van modellen die bij de troepen van het Warschaupact in gebruik waren, zoals Sam-7 luchtdoelraketten, „waarover talrijke landen, incl. Egypte, beschikken", aldus een Amerikaanse militaire expert.
Op 22 sept. 1981 zei president Sadat van Egypte in een vraaggesprek met de Amerikaanse TV-maatschappij *NBC* o.a.: „Laat mij dit geheim onthullen. Zodra het Afghaanse incident (in dec. 1979) plaatsvond, namen de VS hier contact met mij op en begon het vervoer van wapens naar de Afghanen vanuit Cairo in Amerikaanse vliegtuigen. De VS zonden mij toestellen en vroegen mij 'open a.u.b. uw arsenalen voor ons zodat wij de Afghanen de wapens kunnen geven die zij nodig hebben om te vechten', en ik gaf de wapens." Volgens Sadat ging het aanvankelijk om Russische wapens, maar nu die voorraad inmiddels op was, werden kopieën van deze wapens geleverd. Washington had voor de wapens betaald, aldus Sadat.
Een Amerikaanse regeringswoordvoerder zei „zoals gebruikelijk" geen commentaar te willen leveren. Wel zei hij dat het grootste deel van de door de mujaheddin gebruikte wapens uit Afghanistan zelf stamde. Die wapens waren buitgemaakt op Sowjet-troepen, verschaft door deserteurs van de Afghaanse regeringstroepen of afkomstig uit plaatselijke depots.

De onthullingen van Sadat ontnamen volgens het Sowjet-persbureau *Tass* (23-9-1981) de VS het recht een terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan te eisen. „Wat in de niet verklaarde oorlog, die de VS samen met Peking en enige van hun bondgenoten (...) tegen Afghanistan voeren, geheim was gebleven, is nu duidelijk", aldus *Tass*, en demonstreert waarom de militaire aanwezigheid van de SU in Afghanistan noodzakelijk is.
Het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken gaf enkele dagen later te kennen niets af te weten van een Amerikaans-Egyptisch akkoord over de levering van Sowjet-wapens aan de Afghaanse verzetstrijders via Pakistan (*Le Monde* 4-10-1981).

Volgens Wiecher Hulst (*Volkskrant* 26-6) worden onder de mujaheddin vrijwel geen Amerikaanse of andere NAVO-wapens aangetroffen. De mujaheddin krijgen de meeste wapens via Pakistan uit China en Egypte (*Volkskrant* 31-7). Het ontbreekt hen vooral aan luchtdoelwapens om de aan de onderkant gepantserde Sowjet-gevechtshelikopters te bestrijden, aldus *The Times* (25-8).

Radio Vrij Afghanistan

Op 31 aug. 1981 werd bericht dat Radio Vrij Afghanistan, een initiatief van de Franse filosoof Bernard-Henri Lévy en de in Parijs woonachtige Russische dissident Marek Halter, begin die week in Afghanistan zijn uitzendingen was begonnen. In aug. 1981 waren drie gemakkelijk verplaatsbare zenders, waarvoor in Frankrijk geld was ingezameld, in Afghanistan geïnstalleerd onder de technische leiding van Renzo Rosselini, de directeur van de filmmaatschappij Gaumont Italia. Een van de eerste uitzendingen was gericht tot de Sowjet-militairen in Afghanistan; in ballingschap wonende Sowjet-dissidenten – Wladimir Boekowski, Leonid Ploesjtsj en Pjotr Grigorenko – verklaarden dat de Sowjet-militairen in Afghanistan niet op hun plaats waren (*AFP* 31-8-1981).

Krijgsgevangenen. Vijf Sowjet-gevangenen naar Zwitserland

Over het algemeen worden op het Afghaanse strijdtoneel aan beide zijden geen krijgsgevangenen gemaakt. Russen en regeringsgezinde Afghanen schieten de mujaheddin, die zwaar gewond in hun handen vallen, dood en bij de mujaheddin gaat men vaak nog wreder te werk, aldus de *NZZ* (20-12-1981).

* De regering van Saoedi-Arabië, die de mujaheddin in maart 1981 $ 15 mln zou hebben geschonken via de Islamitische Conferentie, maakte op 7 april 1981 de verbreking van de diplomatieke betrekkingen met Afghanistan bekend vanwege de „voortdurende militaire interventie" van de SU in dat land en het voortbestaan van het „illegale regime in Kaboel... dat niet door het Afghaanse volk is erkend".

De eerste uitzondering vormde, voor zover bekend, de 30-jarige Sowjet-piloot Michail Semjonowitsj, die op 17 juni 1981 door mujaheddin van de Hezbi Islami-factie van Yunus Khalis gevangen werd genomen, over de grens met Pakistan werd gesmokkeld en vervolgens (bericht van 7 juli 1981) aan de Pakistaanse autoriteiten voor ondervraging werd overgedragen, die hem op hun beurt aan de Sowjet-ambassade overdroegen.
Op 14 sept. 1981 ontvoerden mujaheddin van dezelfde groepering in Kaboel een Sowjet-geoloog, Michail Okrimjuk (68), die reeds sinds 1978 in Afghanistan werkte. In de volgende maand werden via het Internationale Rode Kruis onderhandelingen gevoerd om in ruil voor Okrimjuk de vrijlating van 50 gevangengenomen mujaheddin, o.w. de zoon van Yunus Khalis, te bewerkstelligen. Deze onderhandelingen mislukten – ondanks een beroep van Okrimjuk op Sowjet-premier Tichonow – en op 19 april 1982 deelde Yunus Khalis te Peshawar mee dat Okrimjuk medio maart in de provincie Nangarhar was terechtgesteld.
Inmiddels waren drie journalisten van het Sowjet-persbureau „Nowosti" begin januari 1982 in Kaboel ontvoerd en verbleven zeker drie gevangengenomen Sowjet-militairen in het kamp Allah Jirga (provincie Zabul) in handen van de door Gulbuddin Hikmatyar geleide Hezbi Islami.

De gevangengenomen Sowjet-militairen waren: sergeant Juri Grigoriwitsj Powarnitsyn (19) en soldaat Mohammed Jazkuljew Kuli (18), die in juni 1981 gevangen waren genomen, en soldaat Valeri Anatoljewitsj Didenko, die in aug. 1981 in handen van de mujaheddin viel.

Tegen een groep van Westerse, Chinese en Iraanse verslaggevers, die het kamp bezocht, verklaarde Powarnitsyn volgens AP (22-12-1981): „Wij worden in leven gehouden zodat zij ons aan journalisten kunnen tonen." Maar zodra de gevangenen niet meer bruikbaar zouden zijn voor propaganda-doeleinden, meende Powarnitsyn: „Dan snijden zij ons de keel af." Didenko stemde daarmee in.
De commandant van het kamp, Zaffaruddin Khan (26), zei dat de Sowjet-militairen „gevangen (zouden) blijven zolang zij als symbolen van de militaire Sowjet-aanwezigheid in Afghanistan kunnen dienen". Daarna zouden zij volgens de islamitische wet worden berecht en hoogstwaarschijnlijk terechtgesteld, tenzij ze zich tot de islam bekeerden. Powarnitsyn en Didenko zeiden niet van plan te zijn moslem te worden, alleen de uit islamitische ouders in Turkmenistan geboren Kuli, bestudeerde de Koran, aldus commandant Khan.
Powarnitsyn en Kuli zeiden volgens AFP-correspondent Alain Faudeux (25-9-1981) in de mening te verkeren dat Chinese troepen half Afghanistan bezetten toen hun eenheden, onvoorbereid op de guerrilla, naar Afghanistan werden gestuurd. Didenko verklaarde volgens AP: „Voor mijn vertrek naar Afghanistan kreeg ik te horen dat het onze taak hier was de revolutie te verdedigen op verzoek van president Daoed."

Op 7 jan. 1982 deed Amnesty International een beroep op de strijdende partijen geen gevangenen meer te executeren. De organisatie beriep zich daarbij op officiële mededelingen van radio-Kaboel dat sinds mei 1981 zeker 16 gevangenen van de Afghaanse regering waren terechtgesteld. Voorts deed Amnesty een beroep op de Hezbi Islami niet tot executie van de drie gevangengenomen Sowjet-militairen over te gaan.

Op 29 april hadden Westerse verslaggevers in het Hezbi Islami-kamp te Allah Jirga een onderhoud met Sowjet-kapitein Alexander Petrowitsj Siddielniko (20), die op 15 maart was gevangengenomen, en met soldaat Valeri Jurkewitsj Kissilow (19), die opgepakt zou zijn toen hij trachtte te deserteren.
Siddielniko verklaarde volgens AFP (29-4): „De situatie is zo slecht dat president Karmal binnenkort zal worden afgezet en dat de SU zijn opvolger zal moeten steunen gedurende een periode waarvan de duur nog onmogelijk valt te voorzien."

Na langdurige onderhandelingen bereikte het Internationale Rode Kruis in mei een regeling met Sowjet-autoriteiten, de Afghaanse regering en vertegenwoordigers van Afghaanse mujaheddin-groeperingen over een internering van Sowjet-krijgsgevangenen in Zwitserland. De betrokken Sowjet-militairen zouden met instemming van de Zwitserse regering in Zwitserland worden geïnterneerd „tot het staken van de vijandelijkheden in Afghanistan of, anders, voor maximaal twee jaar". Zij zouden worden behandeld volgens de derde humanitaire conventie van Genève en hun onderhoud zou, via het Internationale Rode Kruis (ICRK), door de SU worden gewaarborgd.
Overeenkomstig deze regeling arriveerden op 28 mei drie aan de ICRK overgedragen Sowjet-gevangenen op het vliegveld van Zürich met een lijntoestel uit Karachi. Op 10 aug. kwamen daar nog twee Sowjet-gevangenen aan. Zij werden volgens de *FAZ* (14-8) ondergebracht in Berner Seeland.
Inmiddels was een van de eerste drie Sowjet-gevangenen, aldus *Le Monde* (12-8), door de Zwitserse autoriteiten wegens wangedrag naar een gevangenis overgebracht.
De komst van nog meer Sowjet-gevangenen werd op 7 sept. door de president van de ICRK, Alexandre Hay, in Bonn aangekondigd.

In een bijdrage in *NRC/H'blad* (5-10) werd o.m. het volgende gesteld:

„...De juridische kant van deze in de diplomatieke praktijk ongewone overeenkomst is gecompliceerd. Het Rode Kruis diende een virtuoze formulering te vinden, welke zowel door de Sowjets als door het Afghaanse verzet goedgekeurd moest worden. Nu is er dan een overeenkomst gevormd voor „het tijdelijk houden" van Sowjet-mensen op het grondgebied van een neutraal land. Zelfs de term „geïnterneerde" werd door de Sowjets afgewezen. Zij willen van geen enkele formulering weten, die met een oorlogsterm geassocieerd kan worden.
Op 28 mei jongstleden zijn drie krijgsgevangenen door het Afghaanse verzet, via de bemiddeling van het Rode Kruis, naar Zwitserland gebracht. Op 3 juni heeft het Zwitserse Ministerie van Buitenlandse Zaken een verklaring afgegeven, waaruit onder meer blijkt dat zij in een gevangenis – Arbeitserziehungsanstalt – terecht zijn gekomen, dat zij geïsoleerd zijn van andere gevangenen en zich met landbouwwerkzaamheden bezig houden. Verder blijkt uit deze verklaring dat zij niet langer dan 2 jaar in Zwitserland zullen blijven. Na 2 jaar *moeten* zij volgens het contract naar de Sowjet-Unie teruggestuurd worden.
Wat betekenen in bovengenoemde verklaring de woorden „...moeten naar de Sowjet-Unie teruggestuurd worden"? Lijkt dit niet op de voorbereiding van een niet vrijwillige repatria-

Gevangengenomen Sowjet-militairen : Mohammed Jaskuljew Kuli en Juri Grigoriwitsj Powarnitsyn.

tie? In dat geval is de zin van deze strenge isolatie, waaraan in Zwitserse gevangenissen zelfs zware criminelen niet onderworpen zijn, overduidelijk. Dan is het ook in te zien waarom alleen Sowjet-diplomaten recht hebben de krijgsgevangenen te bezoeken teneinde de gevangenen ideologisch te bewerken. (...)
Sommige organisaties (b.v. de Internationale Vereniging voor de mensenrechten in Frankfurt am Main) stuurden brieven naar het Zwitserse Ministerie van Buitenlandse Zaken om een verklaring over deze zaak te krijgen. Het Ministerie zwijgt hierover. Zij weigert zelfs namen van de krijgsgevangenen mee te delen. Desondanks zijn de laatste maanden sommige namen en gegevens in de pers doorgesijpeld: Valeri Didenko..., Juri Powarnitsyn (...).
Andere gegevens zijn tegenstrijdig. In juni deed één van de krijgsgevangenen een poging uit de gevangenis te vluchten en begin augustus was er een nieuw incident, waarvan alleen bekend is dat een der krijgsgevangenen in een isolatiecel werd geplaatst.
Volgens een persbericht van het Zwitserse Ministerie van Buitenlandse Zaken werden op 20 augustus alle krijgsgevangenen naar een andere gevangenis overgeplaatst, waarvan het adres geheim gehouden werd. Naar verluidt werd deze maatregel genomen overeenkomstig de wensen en eisen van de verdragsluitende partijen. Welke partij dit geëist heeft is duidelijk. De Afghanen hebben de gevangenen meerdere malen voor journalisten gedemonstreerd als bewijs van de Sowjet-invasie. Blijkbaar staan deze krijgsgevangenen onder totale administratieve en ideologische controle, van de Sowjets..."

ICRK-team door Afghanistan uitgewezen

Op 31 dec. 1979 had de Internationale Commissie van het Rode Kruis (ICRK) haar diensten aan de regering te Kaboel aangeboden om haar traditionele activiteiten ten gunste van strijders en burgers te kunnen vervullen. Haar afgevaardigden werden op 13 jan. 1980 door president Karmal ontvangen, die hun machtiging verleende regelmatig en zonder getuigen de politieke gevangenen alsmede alle tijdens de gevechten gevangengenomen personen te bezoeken. Soortgelijke stappen bij de regering van de SU leverden een afwijzende reactie op: Gesteld werd dat het een zuiver Afghaans probleem betrof buiten de bevoegdheid van de ICRK en dat de SU geenszins bij het onderhavige probleem was betrokken.
Hoewel twee ICRK-afgevaardigden gedetineerden in de Pol-i-Charki-gevangenis bij Kaboel konden bezoeken en twee ton medicamenten aan de hospitalen in Afghanistan konden leveren, werden de activiteiten van de ICRK vanaf april 1980 afgeremd en vervolgens praktisch onmogelijk gemaakt.

Op 8 jan. 1981 stelde de ICRK in een bulletin dat „het haar onmogelijk was effectief te opereren". De visa voor de ICRK waren niet verlengd, waardoor de organisatie genoodzaakt was haar afgevaardigden op 15 juni 1980 naar Genève terug te roepen.

Op 18 aug. 1982 verklaarde een ICRK-woordvoerder te Peshawar (Pakistan) dat de organisatie na een pauze van twee jaar weer in Afghanistan actief was. Vier afgevaardigden spraken in Kaboel met regeringsvertegenwoordigers.
Op 27 aug. maakte de ICRK te Genève bekend toestemming van de Afghaanse regering te hebben ontvangen voor het bezoeken van gevangenen en het verlenen van humanitaire hulp. Met een bezoek aan de Pol-i-Charki-gevangenis was op 17 aug. een begin gemaakt, nadat de ICRK-afgevaardigden op 16 en 17 aug. drie hospitalen in Kaboel hadden bezocht.
Maar op 9 okt. maakte de ICRK te Genève bekend dat de Afghaanse regering zonder opgaaf van redenen de vier ICRK-gedelegeerden had opgedragen het land onverwijld te verlaten. De vier waren in de nacht van 8 op 9 okt. in Zwitserland aangekomen, nadat zij in de Pol-i-Charki-gevangenis met 338 gedetineerden hadden gesproken en daarover een voorlopig verslag aan de Afghaanse autoriteiten hadden uitgebracht. Een woordvoerder van de organisatie verklaarde op 11 okt. dat de ICRK thans „op hoog niveau" over een terugkeer naar Afghanistan onderhandelde, hoewel men nog niets over de redenen voor de onderbreking van de missie wist.

HET VLUCHTELINGENPROBLEEM

Sinds de Sowjet-interventie in Afghanistan is de vluchtelingenstroom uit dit land naar vooral Pakistan fors toegenomen. Van nov. 1979 tot nov. 1980 steeg het aantal Afghaanse vluchtelingen in Pakistan van 314.600 tot 1.309.500 (*Le Monde* 7-7-1981).
Op 7 nov. 1980 meldde het Hoge Commissariaat voor vluchtelingen van de VN (UNHCR) dat het aantal Afghaanse vluchtelingen in Pakistan volgens tellingen van de autoriteiten daar per 15 okt. 1980 1.165.061 bedroeg, van wie 958.077 in de North West Frontier Province (NWFP) en 204.544 in Baloetsjistan waren geregistreerd.
Volgens *AFP/DPA* (1-1-1981) verbleven ca. 20.000 Afghanen in India, van wie ruim 3.000 tot dan toe bij de VN-vertegenwoordiging in New Delhi registratie en erkenning als vluchteling hadden aangevraagd.
Volgens een mededeling van de missiechef van de UNHCR, Roman Kohaut, d.d. 11 maart 1981 hadden de Pakistaanse autoriteiten toen 1.673.000 Afghaanse vluchtelingen geregistreerd van wie 1.310.000 in de NWFP en 335.000 in Baloetsjistan; daarbij opgeteld zouden nog moeten worden ruim 300.000 niet-geregistreerde vluchtelingen en bijna 80.000 nomaden.
Tegelijkertijd maakte de ICRK bekend dat er volgens de Iraanse autoriteiten 250.000 Afghaanse vluchtelingen asiel in Iran hadden gevonden.
Volgens een op 23 juni gepubliceerde UNHCR-statistiek waren toen 2.083.688 Afghaanse vluchtelingen in Pakistan geregistreerd. Meer dan een derde van dit totaal was in de eerste vijf maanden van 1981 in Pakistan aangekomen, toen zich per maand gemiddeld 131.087 Afghanen bij de autoriteiten meldden. In 1980 bedroeg het gemiddelde 85.479 per maand.

In mei 1981 hadden VN-functionarissen overigens twijfel geuit over de juistheid van de cijfers die door de Pakistaanse regering aan het UNHCR worden verschaft. Volgens hen had een onbekend aantal vluchtelingen zich tweemaal opgegeven, om op die manier ook tweemaal hulp te krijgen. Ook zouden plaatselijke Pakistaanse functionarissen het aantal vluchtelingen hebben opgeblazen om zelf van de hulp te kunnen profiteren. De Pakistaanse autoriteiten stelden daarentegen dat het aantal vluchtelingen in werkelijkheid groter is dan opgegeven, omdat er een achterstand bij de registratie is.

Op 14 sept. 1981 maakte de Pakistaanse regering bekend dat per 30 aug. van dat jaar in totaal 2.298.767 Afghanen in Pakistan als vluchtelingen waren geregistreerd; meer dan de helft van hen was sinds dec. 1979 aangekomen.
In een op 22 april 1982 gepubliceerd rapport stelde de UNHCR dat tot dan toe 2,7 mln Afghaanse vluchtelingen in Pakistan waren geregistreerd, maar dat er waarschijnlijk ook nog tienduizenden ongeregistreerde vluchtelingen in dat land verbleven. Verondersteld werd dat het totale aantal Afghaanse vluchtelingen meer dan 3 mln bedroeg d.w.z. ongeveer 20% van de Afghaanse bevolking ten tijde van de volkstelling van 23 juni 1979. Volgens die telling waren er in Afghanistan toen 13.051.358 inwoners met vaste woonplaatsen plus – naar schatting – 2,5 mln nomaden.

Afghaanse vluchtelingen naar Turkije

Op 3 aug. jl. kwam een eerste groep van 355 Afghaanse vluchtelingen per vliegtuig vanuit Islamabad in Adana (Turkije) aan. In de volgende drie weken zouden in totaal nog 4.351 vluchtelingen van Pakistan naar Turkije worden overgebracht. Daartoe zouden nog 13 vluchten worden uitgevoerd in het kader van de „operatie-Yak", waarvoor UNHCR $ 1,6 mln beschikbaar had gesteld. Deze Afghaanse vluchtelingen – voornamelijk Turkmenen, Kirgiezen en Oesbeken – zullen tijdelijk in enkele nederzettingen in Oost-Turkije worden ondergebracht: Tokat,

Van, Gaziantep en Kayseri. Ten dele zouden voor hen nieuwe nederzettingen worden gebouwd, aldus de *FAZ* (5-8). De betrokken vluchtelingen krijgen een Turks paspoort.

Hulpverlening

The Times (25-8-1982) schreef dat ondanks de internationale hulpverlening, via de UNHCR en de Saoedische Rode Halve Maan, bijna 60% van de kosten m.b.t. de opvang van de vluchtelingen, gesteld op £285 mln per jaar, door Pakistan zelf wordt gedragen.

Op 17 maart 1981 was overeengekomen dat het Wereld Voedsel Programma (WFP) met spoed voedselhulp ter waarde van $ 24,2 mln zou verlenen, waarmee de totale WFP-hulp aan de Afghaanse vluchtelingen sinds dec. 1979 op $ 64 mln zou komen. Op 24 nov. 1981 werd bericht dat het WFP de vluchtelingen voedselhulp ter waarde van $ 12,2 mln zou verlenen.

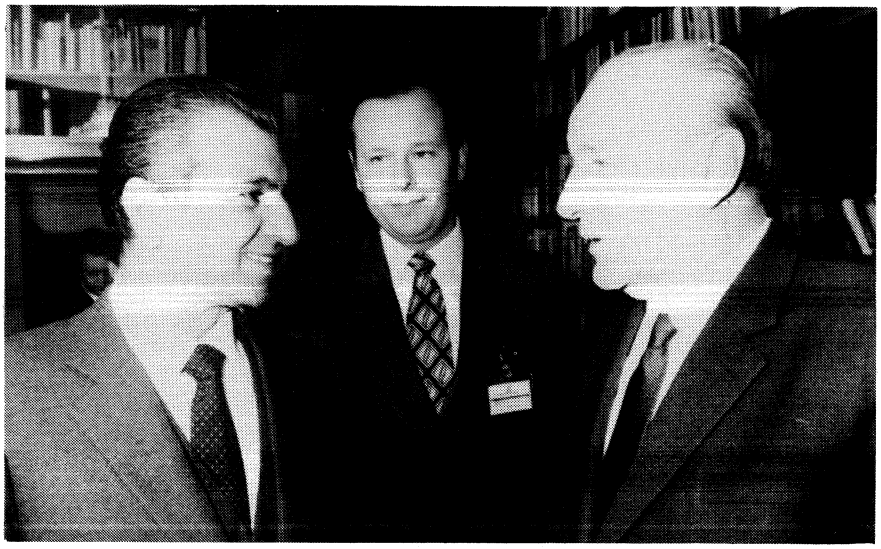

President Karmal (l.) in gesprek met de Hongaarse partijleider Janos Kadar (r.).

PRESIDENT KARMAL IN SU EN OOST-EUROPA. AKKOORDEN

Op 1 febr. 1980 werden tussen Afghanistan en de SU in Moskou de volgende overeenkomsten getekend: een akkoord over de levering van Afghaans aardgas, een handelsprotocol en een akkoord over de levering van Sowjet-consumptiegoederen.
Volgens *Tass* (21-3-1980) zou Afghanistan in 1980 aan de SU 2.500 mln m^3 gas leveren (16% meer dan in 1979), wat neer zou komen op een bijdrage aan het Afghaanse nationale inkomen van 34% (vergeleken met 21% in 1979 en 15% in 1978).

Verwacht werd dat de Afghaanse handel met de SU in 1980 een waarde van 550 mln roebels zou bereiken (vergeleken met 324 mln in 1979).

De *Financial Times* berichtte op 9 april 1981 dat Afghanistan en de SU voor de jaren 1981-'85 een handelsprogramma waren overeengekomen, op grond waarvan het handelsvolume vergeleken met de jaren 1976-'80 verdrievoudigd zou worden. In 1980 had de onderlinge handel tussen beide staten een waarde van 504,7 mln roebel bereikt, aldus de *Financial Times* (23-4-1981), vergeleken met 323,9 mln roebel in 1979.
Vier maanden na zijn officiële vriendschapsbezoek (pag. 725/2) arriveerde president Karmal op 19 febr. 1981 opnieuw in Moskou, ditmaal om het 26-ste congres van de CPSU bij te wonen (zie pag. 726/3 en pag. 148-1981). Hij werd op 27 febr. door Sowjet-leider Brezjnew ontvangen (pag. 727/1).
Van 23-26 juni 1981 bracht Karmal een officieel vriendschapsbezoek aan Tsjechoslowakije. Hij ondertekende op 25 juni in Praag met zijn Tsjechoslowaakse ambtgenoot Husak een verdrag van vriendschap en samenwerking voor een periode van 25 jaar.

Na zijn verblijf in Tsjechoslowakije reisde Karmal naar de SU voor een vakantie en een medische behandeling. Op 17 juli had hij een „hartelijk en vriendschappelijk" gesprek met Sowjet-leider Brezjnew in diens vakantieoord op de Krim. Op 28 juli meldde radio-Kaboel de terugkeer van Karmal in de Afghaanse hoofdstad.
Nadat premier Keshtmand op 13 dec. 1981 na een verblijf van ca. 10 weken in de SU te Kaboel was teruggekeerd (pag. 723/2), arriveerde president Karmal op 15 dec. in Moskou voor een onaangekondigd bezoek t.g.v. Brezjnews 75ste verjaardag. Hij reikte de Sowjet-leider op 16 dec. Afghanistans hoogste onderscheiding, de orde „Zon van de Vrijheid" uit.
Ook in dec. 1981 bezocht Karmal Bulgarije.
Op 1 febr. 1982 ondertekenden Afghanistan en de SU te Kaboel een handelsakkoord. Op grond daarvan zal Afghanistan aan de SU o.a. gas, fruit, tapijten, bont en mineralen leveren en van de SU voertuigen, zware uitrusting, consumptiegoederen en olieprodukten betrekken. Voorts zou de SU financiële hulp ter waarde van ca. $ 10 mln verlenen. Volgens de Afghaanse premier had de SU in het tot maart 1981 lopende financiële jaar hulp ter waarde van $ 95 mln verleend, wat op bijna 18% van de Afghaanse staatsbegroting neerkwam.

Volgens Afghaanse regeringsstatistieken over de periode maart 1978-maart 1981 was het Afghaanse handelsvolume met 72% toegenomen (de uitvoer met 119%, de invoer met 35%). De export naar het Oostblok nam toe van 38,8% in maart 1978 tot 62,8% in maart 1981; de import uit die landen steeg in dezelfde periode van 40,1 naar 65,5%. In hetzelfde tijdvak daalde de export naar het Westen van 61,8% naar 37,2%, evenals de import uit het Westen van 59,8 naar 34,4%. Uit de cijfers bleek dat de SU de voornaamste handelspartner van Afghanistan is. De waarde van de export naar de SU werd in de betrokken periode verviervoudigd, terwijl de import uit de SU met 239% toenam. Deze gegevens werden ontleend aan The Times (11-2-1981).

Op 11 mei arriveerde president Karmal in Termez (de Sowjet-republiek Oesbekistan) voor de officiële opening van een brug over de rivier de Amu Darya (Oxus) de volgende dag. Via deze brug, die Termez met het Afghaanse Hariatan verbindt, loopt zowel het wegverkeer als het treinverkeer tussen beide landen. Met de bouw van de z.g. Vriendschapsbrug was kort na de Sowjet-interventie in Afghanistan begonnen en de voltooiing ervan lag volgens president Karmal een jaar voor op het tijdschema.
Van 19-21 mei verbleef Karmal voor een officieel vriendschapsbezoek in de DDR. Een verdrag van vriendschap en samenwerking voor de duur van 20 jaar werd door Karmal en de DDR-leider Honecker op 21 mei in Oost-Berlijn ondertekend.
In aansluiting op dit bezoek arriveerde Karmal op 24 mei in Moskou voor een medisch onderzoek en voor vakantie. Op 24 juni vertrok hij weer met bestemming Kaboel.
Van 4-6 okt. bracht Karmal een officieel vriendschapsbezoek aan Hongarije, waar hij in Boedapest besprekingen voerde met partijleider Janos Kadar (*AP* 5-10) en met president Pal Losonczi een verdrag van vriendschap en samenwerking tussen beide landen ondertekende (*Reuter* 5-10).

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

BREZJNEW OVERLEDEN; ANDROPOW OPVOLGER

Om half negen in de ochtend van 10 nov. is plotseling Leonid Iljits Brezjnew, partijleider en president van de Sowjet-Unie, overleden, zo maakten de nieuwsmedia in de SU op 11 nov. om elf uur in de ochtend bekend (tijdrekening in Moskou-tijd).
Brezjnew is 75 jaar oud geworden. Hij stond sinds 1964 aan het hoofd van de communistische partij en sinds 1977 als voorzitter van het Presidium van de Opperste Sowjet aan het hoofd van de staat.
De bekendmaking van het overlijden van Brezjnew werd gedaan in een officieel communiqué, waarin o.m. het volgende werd gezegd:
„Het Centraal comité van de communistische partij van de Sowjet-Unie, het presidium van de Opperste Sowjet van de USSR en de ministerraad van de USSR stellen hierbij met grote droefheid de partij en het hele Sowjetvolk op de hoogte van het feit dat Leonid Iljits Brezjnew secretaris-generaal van het Centraal comité van de CPSU en president van het presidium van de Opperste Sowjet van de USSR, op 10 november 1982 om 8.30 uur vm. een plotselinge dood is gestorven.
„De naam van Leonid Iljits Brezjnew, de waarlijke voortzetter van Lenins grote werk en vurig strijder voor vrede en communisme, zal voor immer voortleven in de harten van het Sowjet-volk en de gehele vooruitstrevende mensheid".
De bekendmaking van Brezjnews dood maakte een einde aan twaalf uur spanning en speculaties in de Russische hoofdstad. Dat er iets te gebeuren stond werd in de avond van 10 nov. duidelijk toen alle radiostations van de Sowjet-Unie overgingen tot het uitzenden van uitsluitend klassieke muziek en nieuwsberichten.
De nieuwslezers van de Sowjet-televisie bleken plotseling in het zwart gekleed. Een aangekondigd variété-programma ter gelegenheid van de Dag van de politieagent werd vervangen door een oude documentaire over het leven van Lenin.
Over de reden van deze programmawijzigingen werd verder niets bekend gemaakt. Westerse waarnemers namen aanvankelijk aan dat het overlijden van Andrej Kirilenko zou worden bekend gemaakt, het lid van het Politburo dat op 7 nov. ontbrak bij de parade op het Rode Plein, tevens de laatste dag waarop Brezjnew in het openbaar is verschenen.
Toen rond twaalf uur de eerste editie van het partijblad *Prawda* verscheen, werd duidelijk dat er met de partijleider zelf iets aan de hand was. Zijn naam ontbrak namelijk onder een felicitatieboodschap ter gelegenheid van de Angolese onafhankelijkheidsdag.

Joeri Andropow nieuwe partijleider

Het Centrale Comité van de communistische partij van de SU heeft in de ochtend van 12 nov. unaniem Joeri Wladimirowitsj Andropow gekozen tot secretaris-generaal en daarmee tot opvolger van Brezjnew als partijleider, zo maakte Sowjet-persbureau *Tass* na de bijeenkomst van het CC bekend.
De 68-jarige Andropow, een voormalig hoofd van de staatsveiligheidsdienst KGB, gold al enige tijd als een kansrijke kandidaat voor de opvolging van Brezjnew. Het was zijn rivaal, Brezjnews favoriet voor de opvolging Konstantin Tsjernenko, die in de zitting van het Centrale comité Andropow als kandidaat voor het hoogste ambt heeft voorgedragen. Kennelijk is al eerder in een zitting van het Politburo uitgemaakt wie secretaris-generaal zou worden.
Het officiële communiqué, waarmee de benoeming van Joeri Andropow tot partijleider werd bekend gemaakt, luidde aldus:

„Uit naam van het Politburo van het Centraal comité (CC) van de Communistische partij van de Sowjet-Unie (CPSU), is de plenaire vergadering geopend door Joeri Andropow, lid van het Politburo, van het CC van de CPSU, secretaris van het Centraal comité, die een toespraak heeft gehouden.
„Naar aanleiding van het overlijden van Leonid Brezjnew, secretaris-generaal van de communistische partij, president van het presidium van de Opperste Sowjet, hebben de leden van het plenum van het CC enige minuten stilte in acht genomen, daarmee eer bewijzend aan de nagedachtenis van Leonid Brezjnew.
„Het plenum heeft geconstateerd dat de communistische partij, het Sowjet-volk en heel de vooruitstrevende mensheid een zwaar verlies hebben geleden. Een opmerkelijke militant van de communistische partij, van de Sowjet-staat, van de internationale communistische- en arbeidersbeweging en van de nationale bevrijdingsbeweging, een vurig strijder voor de vrede is van ons heengegaan.
„Door meer dan vijftig jaar lang in de rangen van de communistische partij van Lenin te zijn, waarvan 18 jaar in de commandopost, heeft Leonid Brezjnew een enorme bijdrage geleverd aan de consolidatie van de eenheid in de partijgelederen, van de politieke macht, de socio-politieke macht, en van de defensiecapaciteit van de Sowjet-Unie. Zijn rol is buitengewoon groot bij de versterking van de vrede en de internationale veiligheid.

„Met de naam van Leonid Brezjnew zijn de grote resultaten van het leven van ons volk verbonden: de industrialisatie en de collectivisatie van de landbouw, de historische overwinning van het Sowjet-volk in de Grote patriottische oorlog (Tweede wereldoorlog, red. KHA), het naoorlogse herstel van de economie van ons land, het onderzoek in de ruimte, en alle successen bij de ontwikkeling van de economie, de wetenschap en de cultuur van de Sowjet-staat. De naam van Brezjnew is voor eeuwig opgenomen in de geschiedenis van de communistische

Een beeld van het laatste openbare optreden van president en partijleider Brezjnew voor zijn overlijden. De leiders van de SU namen op 7 nov. vanaf het dak van het mausoleum van Lenin de parade af, die op het Rode Plein gehouden werd ter herdenking van de 65-ste verjaardag van de oktoberrevolutie.
V.r.n.l.: De partijsecretaris van Moskou Viktor Grishin, CC-secretaris Joeri Andropow, CC-secretaris Konstantin Tsjernenko, premier Nikolai Tichonow, president en partijleider Leonid Brezjnew, minister van defensie Dimitri Oestinow, chef van de generale staf maarschalk Nikolai Ogarkow, oppercommandant van het Warschaupact maarschalk Viktor Koelikow en de chef van het politieke directoraat van de Sowjet-strijdkrachten generaal Alexei Jepisjow. Niet geïdentificeerd is de persoon geheel links.

Weekblad 51ste jaargang No. 2665, pag. 33551-33566

Beeld van een bijeenkomst van het partijbureau van het Metallurgisch instituut in Dnjeprodzjerzinsk in 1932. Brezjnew studeerde hier van 1931-1935. Hij is de derde van links op deze afbeelding.

partij van de Sowjet-Unie en ons grootse vaderland.
„De deelnemers aan het plenum hebben hun grote diepgaand medeleven met de familie en naasten van de overledene uitgesproken.
„Het plenum heeft de kwestie van de verkiezingen van een secretaris-generaal van het CC van de CPSU onderzocht.
„In naam van het Politburo van het CC van de CPSU, heeft Konstantin Tsjernenko, lid van het Politburo van het CC een rede uitgesproken. Hij heeft voorgesteld om Joeri Andropow te verkiezen tot secretaris-generaal van het CC van de CPSU.
„Het plenum heeft eenstemmig Joeri Andropow verkozen tot secretaris-generaal van het CC van de CPSU.
„Vervolgens heeft Joeri Andropow, secretaris van het CC van de CPSU, op het plenum het woord genomen. Hij heeft het plenum van het CC hartelijk bedankt voor het grote vertrouwen dat het in hem gesteld heeft door hem tot secretaris-generaal van het CC van de CPSU te verkiezen.
„Joeri Andropow heeft het CC van de CPSU en de communistische partij de verzekering gegeven dat hij al zijn krachten, kennis en levenservaring zou aanwenden om met succes het programma van communistische opbouw te realiseren, zoals dat is voorzien in de besluiten van het 26ste congres van de CPSU, om voort te gaan met de taak van voortdurende versterking van de economische macht en de defensiecapaciteit van de Sowjet-Unie, voor de verbetering van het welzijn van het Sowjet-volk, voor de consolidatie van de vrede, voor het in de praktijk brengen van de gehele binnen- en buitenlandse politiek zoals die in de levensdagen van Leonid Brezjnew gold.
„Daarop heeft het plenum zijn werkzaamheden beëindigd".

Levensloop Leonid Brezjnew

Leonid Iljits Brezjnew is op 19 dec. 1906 geboren in Kamenskoje, het tegenwoordige Dnjeprodzjerzinsk in de Oekraïne. Hij was de zoon van een arme metaalarbeider die hem niettemin in staat stelde de middelbare school te volgen. Revolutie en burgeroorlog brachten grote armoede en ellende, maar de jonge Leonid slaagde er toch in zijn opleiding af te maken. Hij bemoeide zich niet met politiek zoals zoveel andere jongeren van zijn leeftijd in die dagen.
Dat veranderde in 1923 toen hij toetrad tot de communistische jeugdorganisatie Komsomol. Brezjnew verhuisde naar Koersk om er voor landmeter te gaan studeren. In die functie was hij tot 1931 werkzaam in de Oeral. Toen keerde hij terug naar zijn geboortestad, werd lid van de communistische partij en ging weer studeren.
In 1935 was hij metallurgisch ingenieur en locoburgemeester van zijn geboortestad. Hij toonde zich de daarop volgende jaren een actief stalinist die de gedwongen landbouwcollectivisatie en industrialisatie doorvoerde en kans zag alle plannormen te overtreffen. Het waren de jaren waarin de stalinistische terreur zijn hoogtepunt bereikte. In deze tijd ook vormde Brezjnew de kring van vrienden en getrouwen die later aangeduid zou worden met de term „Dnjepr-mafia" die tot op de dag van vandaag in belangrijke mate de dienst uitmaakt in het Kremlin.
Hier ook kwam zijn band met Nikita Chroesjtsjow, zijn illustere voorganger en toen partijleider van de Oekraïense republiek tot stand. Door diens toedoen werd Brezjnew in 1939 partijsecretaris van de provincie Dnjepropetrowsk. Hier onderscheidde hij zich door ervoor te zorgen dat alle produktieplannen werden vervuld of overtroffen.
Na de Duitse inval in 1941 vervolgde Brezjnew zijn carrière in uniform. Als „politiek commissaris" was hij het wakend oog van de partij over beroepsmilitairen en dienstplichtigen. Hij bracht het tot chef van de politieke afdeling van het Vierde Oekraiense front, aan het hoofd waarvan hij in 1945 mocht meelopen in de overwinningsparade op het Rode plein in Moskou. Een Hongaar die hem leerde kennen beschreef hem als „elegant, gekleed in een uniform van Engelse stof en laarzen van het fijnste leer". Hij rookte sigaretten uit een pijpje en had veel succes bij vrouwen.

Na de oorlog volgde de doorbraak naar Moskou, het centrum van de macht. Nadat hij als partijsecretaris de republiek Moldavië hardhandig van Roemeense invloeden gezuiverd had, mocht hij – nog altijd onder Chroesjtsjows hoede – in 1952 lid van het Partijsecretariaat en kandidaat-lid van het Politburo worden.
De dood van Stalin in 1953 had het verlies van deze beide posten ten gevolge. Chroesjtsjow zond hem als partijsecretaris naar de republiek Kazachstan, waar hij leiding gaf aan het omstreden project van de „Maagdelijke aarde" het in geforceerd tempo omvormen van de woeste grond tot een nieuwe graanschuur voor de Sowjet-Unie. Het beroemde 20-ste Partijcongres van 1956, waar Chroesjtsjow afrekende met de bloeddorstigheden van Stalin, zag ook de terugkeer van Brezjnew als kandidaat-lid in het Politburo. Een jaar later werd hij volledig lid. Dat was vermoedelijk Chroesjtsjows dank voor Brezjnews hulp tegen de „Anti-partijgroep", die geprobeerd had de partijleider ten val te brengen.
In 1960 werd Brezjnew president van de USSR, een aardige gelegenheid om wat te reizen en internationale ervaring op te doen. Toen Chroesjtsjow in 1964 tenslotte toch ten val gebracht was, bleek Brezjnew zijn oude patroon in de steek te hebben gelaten. Hij besteeg zelf, op 57-jarige leeftijd, de hoogste troon; het ambt van Eerste secretaris van het Centraal comité van de Communistische partij van de Sowjet-Unie. Wie in 1964 dacht dat Brezjnew een „tussenpaus" zou zijn, die de macht met anderen moest delen, is bedrogen uitgekomen. Al in 1965 mocht Brezjnew zich „secretaris-generaal" van de partij noemen – net als Stalin. Hij ontdeed zich van menige rivaal in het Politburo en nam van de in 1977 weggewerkte Podgorny het presidentschap over. Hij was dus leider van de partij en van de staat tegelijk – net als Stalin. Aan premier Kosygin ontnam hij de zeggenschap over buitenlandse politiek en economie. In 1976 liet hij zich voor het eerst „leider" noemen, zoals Stalin was genoemd. Hij liet zich ook tot maarschalk van de strijdkrachten benoemen en schonk zijn vaderland een nieuwe grondwet – zoals Stalin.
Rond Brezjnew ontwikkelde zich een persoonsverheerlijking. Zijn wijsheid werd alom geprezen, borstbeelden opgericht, naar aanleiding van zijn boekjes werden cantates, televisieseries en toneelstukken geschreven. Schermutselingen uit de „Grote patriottische oorlog" werden tot cruciale veldslagen gepromoveerd omdat Brezjnew erbij betrokken was.
Toch cultiveerde de verheerlijking meer Brezjnew als vaderfiguur, dan een angstaanjagende alwetendheid of alomtegenwoordigheid die het beeld van Stalin bepaald hadden.
Brezjnew werd steeds, ongeacht zijn werkelijke macht, beschreven als de vertegenwoordiger van de „collectieve" partijleiding, de beheerder van Lenins erfdeel, de partij. Onder „partij" moet dan hier de bureaucratie worden verstaan, liever gezegd een aantal bureaucratieën, wier belangen Brezjnew en zijn omgeving door de jaren heen tegen elkaar hebben afgewogen en die zij te vriend gehouden hebben – en als het nodig was hun plaats gewezen.
Zo werd Brezjnew eigenlijk de eerste niet-autocratische leider in de geschiedenis van de Sowjet-Unie, een ontwikkeling die kan worden verklaard uit de frustraties die de Sowjet-leiders hadden opgedaan in de eerste jaren na de dood van Stalin.
Zeer vermoeid waren de partijkaders geweest die in 1953 Chroesjtsjow aan de macht hadden geholpen. Deze overlevenden van de Stalin-tijd liquideerden Beria, die het oude bloedige spel had willen voortzetten. Voortaan zouden Sowjet-leiders, ook na hun val, in bed kunnen sterven. Het veiligheidsapparaat, de KGB, werd hun instrument, niet hun angstdroom.
Maar de gewenste rust kwam er niet, want Chroesjtsjow bleek dan wel geen bloedige, maar toch een grillige leider, die plotselinge wijzigingen in koers en bestuursapparaat niet schuwde. Hij hield van het krachtige effect en was niet afkerig van persoonlijk ingrijpen. En bovendien ergerden de bureaucraten zich aan hun leider, die voor het oog van de wereld de eerste arbeidersstaat te schande maakte door in de Verenigde Naties met de schoen op tafel te slaan. Tot overmaat van ramp bracht Chroesjtsjow de continuïteit van het bestuur in gevaar door met Stalin de vloer aan te vegen. En dan te bedenken, dat iedereen die iemand was in de Sowjet-Unie onder Stalin zijn weg naar de top had gevonden!
Dus hadden de bureaucraten Chroesjtsjow, die hen van de angst had bevrijd, aan de kant gezet. Van de nieuwe collectieve leiding van Brezjnew verwachtten zij, dat die stabiliteit en carrièrezekerheid zou geven. Brezjnew heeft ze niet teleurgesteld.
Het Partijcongres in 1965 zette de toon voor het nieuwe tijdperk. Stalin werd niet gerehabiliteerd, wel zijn imago van groot staatsman en redder in de Tweede Wereldoorlog wat opgepoetst. Chroesjtsjows „voluntarisme en subjectivisme" werden veroordeeld, en verder werd

hij doodgezwegen. Er kwam geen terugkeer naar de stalinistische bestuursmethoden.
Maar van de „dooi" onder Chroesjtsjow bleef niets over. Aan de mogelijkheden tot intellectuele of andere openlijke kritiek op leiders van heden of verleden, of tot de onthulling van gruwelen uit de voorgaande decennia werd resoluut een eind gemaakt. De veroordeling van de schrijvers Siniawski en Daniel was een duidelijk teken dat de partijleiding de controle over ideologie en geestelijk leven weer vast in de hand nam en van intellectuelen conformisme eiste.
Die politiek is door de KGB met kracht doorgevoerd, tegen intellectuelen en niet-intellectuelen. Dissidenten die naleving van de mensenrechten of de grondrechten eisten, weerspannige arbeiders die aandrongen op naleving van de arbeidswet, activisten voor rechten van nationale minderheden en religieuze groeperingen werden in de loop der jaren bij duizenden gearresteerd, in kampen opgesloten, verbannen naar afgelegen streken en soms zelfs opgesloten in psychiatrische inrichtingen.
Slechts bij een enkele raddraaier zag de overheid in emigratie naar het Westen een betere oplossing. Die weg werd ook gekozen voor grote groepen joden die vluchtten voor herleving van antisemitisme na 1967, en groepen Sowjet-Duitsers en Armeniërs
De rustige, stabiele stijl van Brezjnews overheid heeft ten gevolge gehad dat het openbare leven in de Sowjet-Unie buitengewoon saai is geworden. Officiële politiek en ideologie gaan goeddeels langs de Sowjet-burger heen. Het omzeilen van nieuwe ideeën en politiek vuurwerk is tot een methode van regeren geworden.
Dat gold zelfs voor het meest dynamische onderdeel van Brezjnews politiek, zijn in 1971 geformuleerde vredesprogramma. „Er is geen land dat zich vaker met voorstellen tot de wereld gewend heeft", zei Brezjnew op het Partijcongres in 1981. Inderdaad zal zijn naam voor eeuwig verbonden blijven met een schier eindeloze reeks van voorstellen voor ontwapenings-, regionale- en andere internationale conferenties en plannen voor kernwapenvrije zones. Een „architekt van de ontspanning", is Brezjnew ook wel genoemd, al werd in Moskou het woord „ontspanning" bij voorkeur vermeden. Vaker sprak men van „vreedzame coëxistentie", daarmee ongewild aangevend dat Brezjnews „vredesprogramma" eigenlijk al onder Chroesjtsjow was begonnen.
De Amerikaanse bombardementen op Noord-Vietnam bleken in 1972 geen enkel beletsel voor een bezoek van de Amerikaanse president Nixon aan Moskou. Het eerste SALT-akkoord over beperking van de Amerikaanse en Russische intercontinentale raketten werd ondertekend in een sacrale atmosfeer van een ontmoeting op hoog niveau waarin Brezjnew zich duidelijk op zijn gemak voelde. Belangrijker nog dan het SALT-akkoord was in zijn ogen vermoedelijk de ondertekening van een plechtstatige verklaring over „fundamentele principes van de betrekkingen tussen de VS en de USSR". Daarin stond te lezen dat er geen alternatief was voor de „vreedzame coëxistentie" tussen de beide supermachten. Ten teken daarvan zou op Sowjet-territorium ook Pepsi-Cola worden geproduceerd.
In 1973 kwam Brezjnew naar de Verenigde Staten om een akkoord over de „terugdringing van de gevaren van een kernoorlog" te ondertekenen, alweer een verklaring van goede wil van beide partijen. Brezjnew, die de hete adem van Nixons verbeterde betrekkingen met Peking in de nek voelde, liet blijken niet afkering te zijn van vérgaande verstandhouding tussen de VS en de USSR. „Wij weten dat er wat macht en invloed betreft maar twee landen zijn op de wereld", zei hij tegen de Amerikaanse president. „Wat wij onder elkaar ook afspreken, de andere landen kunnen zich alleen maar schikken".
Toch zou de ontspanning voor het Kremlin vermoedelijk niet denkbaar zijn geweest zonder diplomatieke successen op het Europese front. Tussen Bonn en Moskou, met Warschau en Oost-Berlijn aan de zijlijn, kwam tussen 1970 en 1973 een systeem van akkoorden tot stand dat feitelijke erkenning van de DDR en de Poolse westgrens betekende. De eens door Moskou vermaledijde Bondsrepubliek werd de belangrijkste handelspartner van de Sowjet-Unie in het Westen, belangrijker dan de VS ooit zouden worden.
Het succes bij de oplossing van de Duitse kwestie wekte ook hoop op vervulling van een andere droom van de Sowjet-diplomatie: een pan-Europees akkoord dat een plechtige erkenning zou inhouden van de naoorlogse grenzen in Europa, waarbij ongeveer de helft van de Oude wereld zich binnen de directe invloedssfeer van de Sowjet-Unie bevindt. Brezjnew was één van de 35 staatshoofden en regeringsleiders die in 1975 in Helsinki bijeen kwamen om zo'n akkoord te ondertekenen.
Met de verstandhouding tussen Brezjnew en de Verenigde Staten ging het inmiddels bergafwaarts. Het Kremlin legde de neiging aan de dag om de Watergate-affaire te zien als een complot tegen Nixons ontspanningspolitiek. In 1974 trof Brezjnew in Wladiwostok Nixons opvolger Ford, en kwam nog de afspraak voor de afsluiting van een SALT-II-akkoord tot stand.

Toen trad in Washington Jimmy Carter aan, die verwachtte van Brezjnew heel wat meer gedaan te kunnen krijgen dan de notoire anti-communist Nixon. Het pakte anders uit. Moskou wees Carters voorstellen voor snelle reductie van de aantallen intercontinentale raketten van de hand, en de terughoudendheid werd tot lichte paniek in het licht van Carters „mensenrechtenpolitiek" tegenover de Sowjet-Unie.
Langzamerhand groeide in het Westen het besef dat Moskou over ontspanning heel eigen opvattingen had. Brezjnew, realiseerde men zich, had ook het militair establishment in de Sowjet-Unie te vriend te houden en maakte van de afremming van de Amerikaanse bewapeningsuitgaven gebruik om de eigen arsenalen tot het Westerse niveau te moderniseren en aan te vullen – onder strikte naleving van de bepalingen in het SALT-akkoord. Een smadelijke afgang als ten tijde van de Cubaanse raketten-crisis zou Moskou zich nooit meer hoeven laten welgevallen. Hoogtepunt van deze politiek was de stationering, in een tempo van één per week, van op West-Europa gerichte SS-20 raketten. Zo werd in 1981 een bewapeningsevenwicht bereikt, dat Brezjnew zelf als „ongeveer evenwichtig" heeft omschreven.
Ook andere in het Westen levende gedachten over ontspanning bleek het Kremlin niet te delen. De zgn. convergentietheorie, de gedachte dat Oost en West economisch en politiek naar elkaar zouden groeien, werd als „anticommunisme" ferm van de hand gewezen. De wereldwijde ideologische strijd tussen socialisme en kapitalisme ging door, lieten de Russen weten, ondanks het feit dat de staten waarin deze systemen belichaamd waren vreedzaam naast elkaar bestonden.
Ook over de bepalingen van de zgn. Derde mand van het Helsinki-slotakkoord bleek de Sowjet-Unie heel anders te denken. Elke bemoeienis vanuit het Westen met de naleving van de mensenrechten in de USSR werd als anticommunistische inmenging in binnenlandse aangelegenheden veroordeeld. Dissidenten in de Sowjet-Unie die het Helsinki-akkoord aangrepen voor het oprichten van bewegingen werden hard aangepakt. In 1981 kon een KGB-generaal trots verklaren dat de overwinning op deze „vijfde kolonne" was behaald.
De ontspanning maakte ook geen einde aan de rivaliteit tussen de VS en de Sowjet-Unie in andere delen van de wereld. Brezjnew kende wat dit betreft zijn tegenvallers (het verlies van invloed in Egypte in 1972) en zijn meevallers (het vriendschapsverdrag met India in 1971).
Maar in een tijdperk van tanende invloed van het Westen in de Derde wereld viel er toch heel wat te halen. Nieuwe vrienden en quasi-vrienden als Angola, Vietnam, Zuid-Jemen en Nicaragua hadden met oude als Cuba gemeen, dat ze van de Sowjet-leiders een oplossing voor hun economische problemen verwachtten. Meestal wachtten ze vergeefs op de levering van goederen die de USSR zelf het moeilijkst kon missen: voedsel, ruwe olie en harde valuta.
Maar de breuk met China heeft Brezjnew nooit kunnen lijmen. „Chroesjtsjowisme zonder Chroesjtsjow" noemden de Chinezen zijn bewind, en jarenlang leek de volkrijke nucleaire macht in het oosten zich te gaan aansluiten bij een in Moskou zeer gevreesde Amerikaans-Westeuropees-Japans-Chinese omsingeling van de USSR. Dat die omsingeling tenslotte niet tot stand kwam, en de Sowjet-leiding er dit

Foto van brigade-commissaris Brezjnew (r.) uit sept. 1942 terwijl hij soldaat A. Malow de lidmaatschapskaart van de partij overhandigt.

jaar in slaagde na jaren althans weer het begin van een dialoog met de leiders in Peking op gang te brengen, was niet zozeer het gevolg van een dynamische Sowjet-diplomatie ten opzichte van China, maar van de ergernis die het Taiwan-beleid van de Amerikaanse regering-Reagan in Peking teweeg bracht.

De Chinezen werden in hun afkeer van Moskou gevolgd door de kleine Balkanstaat Albanië. De Roemeense leider Ceausescu zag zijn kans schoon voor een relatief non-conformistische buitenlandse politiek binnen Warschaupact en Comecon.
De naam Brezjnew, zal voor altijd verbonden blijven met de „Brezjnew-doctrine", de westerse benaming voor een redenering waarmee achteraf de interventie in Tsjechoslowakije van 1968 werd gerechtvaardigd. Het leerstuk beperkt de nationale souvereiniteit van de landen van het Sowjet-blok. Het geeft aan deze landen het recht het ideologisch gehalte in elk van hen te beoordelen en zonodig in te grijpen.
Achteraf lijkt de „Praagse lente", waartegen Warschaupacttroepen werden ingezet, maar kinderspel vergeleken bij de Poolse crisis van de jaren tachtig. De leiders van het lang stalinistisch gebleven Tsjechoslowakije hadden geprobeerd de stagnatie van economie en politiek te bestrijden met middelen die Brezjnew en de zijnen in 1964 hadden afgezworen: decentralisatie en democratisering. Die poging wekte groot enthousiasme in Tsjechoslowakije, maar het Kremlin vreesde aantasting van de politieke status-quo in Midden-Europa. Nadat pressie op de Praagse leiding van Alexander Dubcek niet het gewenste effect had, kwamen de Warschaupacttroepen om een eind te maken aan het experiment van „socialisme met een menselijk gezicht". „Lenin sta op, Brezjnew is gek geworden", stond ergens op een muur in Praag.
Na de onderdrukking van de Praagse lente was het duidelijk dat Brezjnew de satellietstaten geen ruimte bood voor fundamentele politieke of economische hervormingen. Die bleven dan ook uit, met als gevolg lage arbeidsproduktiviteit. De enorme leveranties van goedkope gas en olie door Moskou maakte het desondanks mogelijk dat de levensstandaard in Oost-Europa steeg. Maar tegen het einde van de jaren zeventig kon Moskou zich steeds minder veroorloven voor Sinterklaas te spelen.
Na het Poolse debâcle van 1980 bood ook de grootscheepse opname van Westers krediet de Oosteuropese landen geen uitweg meer uit de impasse. Alleen het kleine Hongarije kreeg van Brezjnew ruimte voor economische hervormingen, en werd een geliefd reisdoel van studiedelegaties uit de Sowjet-Unie.
Moskou's gedrag tegenover Oost-Europa gaf de niet-regerende communistische partijen in de wereld een nieuw excuus om zich onafhankelijker te gaan opstellen van het „vaderland aller proletaren".
Dat vrees voor verandering een kenmerk was van het Brezjnew-tijdperk komt het duidelijkst naar voren uit de hardnekkige weigering te breken met de van Stalin geërfde, streng gecentraliseerde planeconomie. Brezjnew bouwde de reputatie op een vriend van de consument te zijn. Tussen 1965 en 1978 steeg de produktie van vlees met 188 procent, die van personenauto's met 556 procent, die van ijskasten met 258 procent. Het besteedbaar inkomen van de Sowjet-burger verdubbelde, de levensstandaard in de Sowjet-Unie bereikte zijn hoogtepunt.
Toch bleef het welvaartsniveau ver achter bij dat in de Westerse industrielanden. De groeicijfers van de consumptie-industrie lagen bovendien steeds onder die van de traditioneel belangrijke zware industrie. De consumentenbelangen leden ook onder de hoge bewapeningsuitgaven.
Ondanks de groei werd het functioneren van de economie door alle betrokkenen als onbevredigend ervaren. Artikelen in de Prawda en sommige toespraken van Brezjnew zelf waren één lange klaagzang: lage arbeidsproduktiviteit, tekort aan produkten, verspilling van mankracht, energie en grondstoffen, verwaarlozing van produktiemiddelen, overdreven centralisatie van de kleinste detailbeslissingen in Moskou, tekorten, rigiditeit van het systeem die initiatief- en innovatiedodend werkte, ontmoediging van boeren, arbeiders en fabrieksdirecteuren.
De remedie was sinds jaren bekend: decentralisatie, tenminste delegatie van een groot aantal beslissingen naar de bedrijven. Door de invoering van marktelementen in de economie zouden bedrijven kunnen worden aangemoedigd beter en zuiniger te produceren, arbeiders zouden een materieel belang kunnen krijgen bij de produktie.
Maar de kool en de geit sparen en hervormen gaan niet samen. De zgn. Kosygin-hervorming van 1965 liep stuk op de onwil van de partijleiding de strijd aan te gaan met bureaucraten in Moskou, die van decentralisatie machtsverlies vreesden, fabrieksdirecteuren die verantwoordelijkheid schuwden, arbeiders die van de mogelijkheid van prijsverhogingen en werkloosheid die het risico zijn van de markteconomie niets moesten hebben.
Alle latere „hervormingen" waren in wezen slechts administratieve veranderingen. Ministeries werden samengevoegd of juist opgesplitst, landbouwbedrijven samengevoegd met voedselindustrieën, de normen van centrale planning verfijnd. De traag vorderende aanleg van de BAM, de tweede Transsiberische spoorlijn, legde alle manco's van het systeem bloot. Een werkelijke keuze voor decentralisatie was er niet, de problemen bleven.
Welke ziekten Brezjnew vanaf 1974 troffen, is steeds een geheim gebleven. De gissingen varieerden van leukemie tot kaakkanker. Brezjnew zou een „pacemaker" van Amerikaanse herkomst dragen om de hartslag op peil te houden. Ook is hij met een gehoorapparaat gezien. De robuuste kettingroker van eens maakte in snel tempo plaats voor een mummelende, afwezige, grijsaard. Iedere keer dat hij tijdens een buitenlandse reis een vliegtuigtrap afdaalde, kwamen er speculaties over de vraag, hoelang hij zijn ambt nog zou kunnen bekleden.
Jarenlang wist Brezjnew van geen wijken, en wist hij zijn machtspositie thuis te versterken. Hij bleef het gezicht van het regime bepalen, al durfde in 1981 de Sowjet-televisie alleen de eerste zes minuten van zijn drie uur durende rede op het Partijcongres „live" uit te zenden. Zo groot was de vrees dat de partijleider wel eens niet het eind zou halen.
Ernstiger bleek de aftakeling van de Brezjnew-formule in de buiten- en binnenlandse politiek. De broederkus die Brezjnew in 1979 met Carter in Wenen wisselde, bezegelde het einde van de ontspanning, ofschoon zij net SALT-II hadden ondertekend.
Zoals Brezjnew al gevreesd had, slaagde Carter er niet in om in de Senaat een meerderheid voor goedkeuring van het verdrag te vinden.
De teleurstelling dat de Sowjet-Unie van de ontspanning gebruik had gemaakt om zijn militaire macht tot het Amerikaanse niveau op te trekken (of het te overtreffen, zoals sommige Amerikanen zeiden), bleek te groot. Na Carter verklaarde de republikein Reagan zich ten volle bereid dat Sowjet-uitdaging aan te nemen, zowel op bewapeningsgebied als in de Derde wereld.
Ook in West-Europa taande het vertrouwen in de zin van onderhandelingsbereidheid met de Sowjet-Unie, vooral nadat in Polen een einde was gemaakt aan de onafhankelijke vakbeweging Solidariteit, die een sprankje hoop op meer vrijheid had vertegenwoordigd.
Maar de zwaarste slag was al aan de ontspanning toegebracht door de Sowjet-troepen die in 1979 Afghanistan binnentrokken, de eerste militaire interventie van de Sowjet-Unie buiten het Warschaupact-gebied sinds de Tweede Wereldoorlog.
Was de Sowjet-leiding, zoals zij zelf beweert, bevreesd voor een machtsvacuüm aan de zuidgrens, waar ook de Chinezen en de Amerikanen op de loer lagen? Was de interventie een teken van toenemende invloed van de militairen op het Sowjet-beleid, en maakten deze zich geen zorgen over de gevolgen voor de ontspanning? Vond de interventie plaats op aandringen van de machtselites in de van oorsprong islamitische gebieden van de Sowjet-Unie, die niet konden aanzien hoe een marxistisch-leninistisch bewind in Afghanistan door de islamitische bevolking van de kaart geveegd werd?
Hoe het ook zij, de interventie bracht zware schade toe aan het imago dat Brezjnew aan zijn land had willen geven: dat van een in essentie op verdediging van het eigen imperium gerichte mogendheid, die niet van avonturen hield.
Veel landen boycotten in 1980 vanwege de interventie in Afghanistan de Olympische spelen in Moskou. Wat de apotheose had moeten worden van Brezjnews Sowjet-Unie, een moderne, geïndustrialiseerde en in de wereld alom geachte supermacht, viel op die manier goeddeels in het water.
Tot overmaat van ramp ontstond in Polen de gevaarlijkste crisis in de naoorlogse geschiedenis van Oost-Europa. Nadat er onafhankelijke vakbonden waren toegestaan, organiseerde de Poolse maatschappij zich op alle fronten en zakte het Poolse regime door gebrek aan zelfvertrouwen en mogelijkheden als een pudding in elkaar. Anderhalf jaar deed Brezjnew weinig anders dan toekijken, tot een ingreep van Poolse militairen een zeer voorlopige oplossing bood.
De somberste voorspellingen over de toekomst van de Sowjet-Unie werden bewaarheid. Na 1979 mislukten vier jaar achtereen de graanoogsten. De organisatie van de economie bleek niet bij machte de gevolgen van ongunstige weersomstandigheden op te vangen. De winning van grondstoffen raakte achterop bij de plannen, het transportsysteem raakte in de war, de tekorten en desorganisatie in de industrie zetten zich als een sneeuwbal voort. Normale levensbehoeften als kool en brood werden schaars. Vlees, boter, en melk op de kop tikken werd een buitenkansje. Het welvaartsniveau van de Sowjet-burger, paradepaardje van het Brezjnew-tijdperk, begon te dalen.
De logheid van het economische apparaat was niet zo opgevallen in de jaren dat de USSR in vergelijking met het Westen hoge groeicijfers had kunnen scoren. Nu werd de economie in zekere zin het slachtoffer van zijn eigen succes, ging de sterk gegroeide em ingewikkeld geworden economie de mogelijkheden van de rigide structuren te boven.
Misschien is het maar goed dat Brezjnew zichzelf af en toe heeft geprezen. Communistische regimes springen nogal eens hardhandig om met de zojuist gevallen of gestorven partijleiders, maken hen tot zondebok voor alles wat er mis is. De mate waarin de Sowjet-Unie na Brezjnews verdwijnen zuiveringen en bloedige machtsstrijd zal weten te vermijden en de weg naar vernieuwing zal weten in te slaan, zal een graadmeter zijn voor de blijvende betekenis van zaakwaarnemer Brezjnew.
De achttien jaren van Brezjnew hebben de Sowjet-Unie zeker veranderd. De oude ideologie van de revolutie heeft – althans aan de oppervlakte – plaats gemaakt voor een moderne, industriële, verstedelijkte maatschappij, met alle bekende problemen: consumptieve verlangens, gezinsproblemen en stijgende criminaliteit.
De tijd dat het land geleid werd door summier opgeleide arbeiders- en boerenzonen is voorbij.

Op veel posten hebben goed opgeleide managers plaatsgenomen, die uit gespecialiseerde tijdschriften weten wat er in het land en de wereld omgaat en wat de oplossing voor problemen zou kunnen zijn.
Maar zullen zij de weldadige rust van de afgelopen jaren kunnen bewaren? Hervormingen brengen machtsverlies voor sommigen, en conflicten met zich mee. Men kan zich afvragen welke aantrekkingskracht liberalisatie heeft op

leiders, die de kapitalistische markteconomie zien geplaagd door crisis.
Bovendien zijn zij belast met het bijeenhouden van een multinationaal imperium, waarin liberalisatie het gevaar van menige „Poolse" crisis inhoudt.
Zelfs als de Sowjet-economie weer zal gaan draaien, dan nog lijkt de economisch-gouden tijd van de jaren zeventig voorbij en moeten er keuzes gemaakt worden: zware industie òf consumentenbelangen, bewapening òf tevredenheid in eigen land.
Brezjnew, die zich tot het uiterste aan de macht heeft vastgeklampt, laat heel wat problemen voor zijn opvolgers achter. „We hebben een machtig leger van specialisten op alle terreinen van de economie en het openbare leven tot stand gebracht", zei hij op zijn 75-ste verjaardag. „Maar we kunnen niet stilzitten en tevreden zijn met wat we hebben. Wat er moet gebeuren is zorgen dat het mechanisme efficiënt functioneert, met alle mensen die erin werken." Hoe, dat zei hij er niet bij.

Wijzigingen partijtop mei 1982. Andropow wordt secretaris van het CC; verlaat KGB. Fedortsjoek opvolger

Op 24 mei 1982 vond een vergadering plaats van het Centrale Comité van de communistische partij van de SU. Het CC verkoos op deze bijeenkomst KGB-chef Joeri Andropow tot secretaris van het CC. Andropow nam deze functie in naast het lidmaatschap van het Politburo, dat hij sinds 1973 bekleedde.

Andere besluiten van het CC waren de volgende:
De 57-jarige Wladimir Dolgich, binnen het partijsecretariaat belast met de zware industrie, werd verkozen tot kandidaat-lid van het Politburo.
De nieuwe voorzitter sinds 5 maart 1982 van de Sowjet-vakbonden, Stephan Sjalajew, en de lijfarts van Brezjnew, Jewgeni Chazow, werden als volledig lid in het CC opgenomen.

Op 26 mei maakte *Tass* bekend, dat Andropow was ontheven van zijn functie van hoofd van de staatsveiligheidsdienst KGB en werd vervangen door Witali Fedortsjoek. Andropow was leider van de KGB sinds 1967. Fedorstjoek was sinds 1970 hoofd van de KGB in de Oekraïne.

Met de benoeming van Fedorstjoek, die al voor de KGB werkte in de tijd van Stalin, komt de controle over het apparaat weer in handen van een beroeps-KGB officier. Andropow, die 15 jaar voorzitter was, was partij-functionaris. Hij werd van zijn taak ontheven in verband met zijn benoeming tot secretaris van het centraal comité van de communistische partij.
Westerse diplomaten die zich toeleggen op de binnenlandse aangelegenheden van de Sowjet-Unie zeiden dat Fedortsjoek, die de rang van kolonel-generaal bekleedt binnen de KGB, weinig bekendheid geniet buiten de Oekraïne waar hij geboren is en sinds 1970 hoofd van de KGB is geweest.
Ze zeiden dat de beschikbare informatie over Fedortsjoek doet vermoeden dat het fors gebouwde, grijze nieuwe hoofd van de KGB in ideologische zin behoort tot de volgers van de harde lijn, tot degenen die een hardhandige aanpak voorstaan van degenen die er een afwijkende mening op na houden.
Fedortsjoek heeft straffe maatregelen uit-

De opvolger van Arbatow als hoofd van de staatsveiligheidsdienst KGB, Witali Wasiljewitsj Fedortsjoek.

gevaardigd tegen dissidenten in de Oekraïne. Onder zijn bewind als KGB-leider werden dissidente geluiden in de Oekraïne gesmoord en werden leden van de Oekraïense afdeling van de groep van Helsinki, die toezicht houdt op het mensenrechtenbeleid in de Sowjet-Unie, gearresteerd, berecht en gevangen gezet.
Vorig jaar beschuldigde Fedortsjoek in een artikel de Verenigde Staten en andere westerse landen ervan dat ze probeerden de Poolse crisis te gebruiken om de socialistische gemeenschap te ondermijnen. Hij had het echter vooral op dissidenten gemunt, of, zoals hij ze noemde „burgers die onvoldoende ideologisch en politiek gehard zijn, en besmet met nationalistische vooroordelen en religie, of alleen maar moreel corrupt".
Behalve voor het onderdrukken van binnenlandse onvrede is de KGB ook verantwoordelijk voor spionage- en contra-spionage activiteit en voor de bewaking van de landsgrenzen. Ook levert de KGB lijfwachten voor Kremlinleiders en andere hooggeplaatste persoonlijkheden.

Diplomaten toonden zich nogal verrast dat Fedortsjoek in feite twee belangrijke vice-voorzitters van de KGB, de 74-jarige Georgi Tsinew en de 59-jarige Viktor Sjebrikow, heeft gepasseerd en met één sprong op de hoogste plaats is terechtgekomen. Deze twee mannen zijn bovendien in tegenstelling tot Fedortsjoek lid van het centraal comité van de communistische partij en behoren tot het Moskouse „establishment".

De benoeming van Andropow tot secretaris van het CC en zijn vertrek bij de KGB in mei van dit jaar deden bij die gelegenheid reeds speculaties in de pers opkomen, dat hij een belangrijke kandidaat was voor de opvolging van partijleider Brezjnew.

Bografische gegevens Andropow

Hierna volgen enkele biografische gegevens van de nieuwe partijleider van de SU, Joeri Andropow.

Als er al twijfels hadden bestaan over de vooraanstaande rol, die de tot partijleider benoemde Joeri Wladimirowitsj Andropow speelde onder de Sowjet-leiders, dan waren die op 11 nov. ontkracht toen de 68-jarige voormalige chef van de geheime politie KGB werd benoemd tot voorzitter van de commissie van prominenten die de staatsbegrafenis van Leonid Brezjnew moest voorbereiden.
Op dat moment werd namelijk bevestigd wat Kremlinologen al sinds mei hadden vermoed, toen Andropow afstand deed van zijn functie als KGB-chef die hij 15 jaar had vervuld en toetrad tot het secretariaat van het Centrale Comité van de partij. Die gebeurtenis maakte hem rechtstreeks medekandidaat in de machtsstrijd voor de opvolging van Brezjnew. Algemeen werd de gebrilde, een meter tachtig lange Andropow vanaf toen gezien als de voornaamste rivaal van Konstantin U. Tsjernenko, die naar werd aangenomen Brezjnews eigen favoriet voor de opvolging was.
Beide mannen zouden sinds de dood in januari van Michail Soeslow, die lang als nummer 2 in de opvolging was gezien en die de partij-ideoloog was, diens taken onderling hebben gedeeld. Beiden stonden ook op 7 nov. samen met Brezjnew in de schijnwerpers, tijdens de parade ter gelegenheid van de 65ste verjaardag van de revolutie: Tsjernenko direct naast Brezjnew en Andropow weer naast Tsjernenko.
Andropow stond onder de machthebbers in het Kremlin hoog aangeschreven door de effectieve wijze, waarop hij de afgelopen tijd had weten af te rekenen met politieke dissidenten en ook door de wijze waarop hij een einde had gemaakt aan excessen van KGB-agenten. Zijn post als KGB-chef werd echter als een handicap beschouwd in de strijd om de macht en vandaar, dat zijn vertrek naar het secretariaat van het Centrale Comité werd gezien als een poging zijn „stelling" te verbeteren.
Andropow werd geboren op 15 juni 1914 als zoon van een arbeider bij de spoorwegen in Nagoetskaja in de noordelijke Kaukausus. In zijn jonge jaren werkte hij onder meer als employee van een telegraafkantoor en leerling filmtechnicus voor hij naar de universiteit van Petrozavodsk ging; hij maakte echter zijn studie niet af.
Zijn carrière in de partij begon hij als leider van de Komsomol (Jeugdliga van de CP) in de Karelo-Finse republiek, een functie die hij uitoefende van 1940 tot 1951. Tijdens de oorlog hielp hij met de organisatie van guerrilla-activiteit achter de Duitse linies.
In 1951 werd hij naar Moskou gehaald om opgeleid te worden voor hogere functies en werd hij toegevoegd aan het secretariaat. Hij werd diplomaat en diende van 1954 tot 1957 als ambassadeur in Hongarije, tijdens welke periode hij de aandacht op zich vestigde door een belangrijke rol te spelen bij de onderdrukking van de Hongaarse opstand van 1956. Na zijn terugkeer naar Moskou maakte hij een snelle carrière in de partij-hierarchie: in 1961 werd hij volwaardig lid van het Centrale Comité, in 1967 chef van de KGB en in hetzelfde jaar werd hij plaatsvervangend lid van het Politburo. Volwaardig lid met stemrecht werd hij in 1973.
Andropow is een van de weinige leden van de Sowjet-top die vloeiend Engels spreekt en men zegt dat hij zeer geïnteresseerd is in de westerse cultuur, speciaal die van de Verenigde Staten.

Enkele citaten van Andropow, Oestinow en Tsjernenko

Dadelijk na zijn verkiezing tot partijleider hield Andropow voor het CC een rede, waarin hij o.m. zei, dat „alleen de onoverwinnelijke macht van de Sowjet-strijdkrachten" de vrede kan bewaren, omdat het „nutteloos is bij de imperialisten om vrede te bedelen".
Andropow noemde als één van de

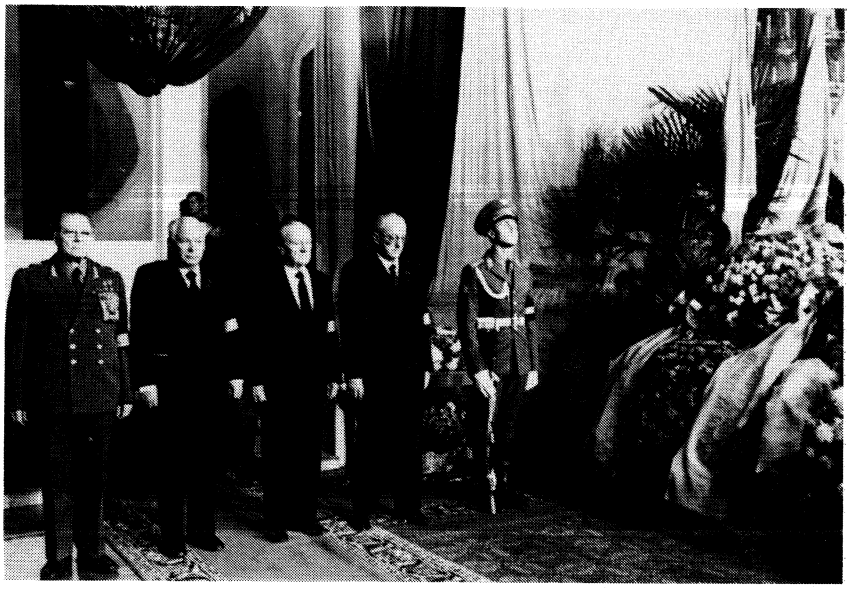

De leiders van de communistische partij van de SU vormden op 14 nov. een erewacht bij de baar van Leonid Brezjnew. Hier v.l.n.r. D. Oestinow, K. Tsjernenko, N. Tichonow en de nieuwe partijleider J. Andropow.

voornaamste verdiensten van Leonid Brezjnew, dat deze „er voortdurend op heeft toegezien, dat de verdedigingscapaciteit van het land voldoet aan moderne eisen".
Andropow beloofde de politiek van zijn voorganger voort te zetten, zowel op binnenlands als op buitenlands gebied.

Lid van het Politburo en minister van defensie Dmitiri Oestinow heeft op 12 nov. in een toespraak gesuggereerd dat de legerleiding de nieuwe partijleider van harte steunt. Oestinow maakte in een toespraak voor de legerleiding, waarvan de tekst door Tass werd verspreid, geen melding van Brezjnews politiek van streven naar „vreedzame coëxistentie" met het Westen, wel van zijn inspanningen voor de opbouw van het militaire potentieel van de Sowjet-Unie.
Brezjnew, aldus Oestinow, „kende de prijs van de vrede. Als groot optimist geloofde hij vast in de mogelijkheid om de krachten van agressie en oorlog te beteugelen en deed zijn best om vreedzame omstandigheden te scheppen voor de opbouw van het communisme".
„Een kwalitatief nieuw stadium in de opbouw van de strijdkrachten van de USSR is verbonden met de naam en de activiteit van L. I. Brezjnew", aldus Oestinow.
Oestinow noemde in zijn rede de nieuwe partijleider, Joeri Andropow, niet met name. Maar volgens waarnemers moet zijn opmerking dat „de strijdkrachten van de USSR zich nauwer scharen rondom de Communistische partij en haar leninistische Centraal Comité" als een steunbetuiging aan de nieuwe secretaris-generaal worden gelezen.
Tass verspreidde op 12 nov. ook gedeelten van de toespraak waarmee lid van het Politburo Konstantin Tsjernenko Andropow in het Centraal Comité heeft voorgedragen voor het hoogste ambt.
Tsjernenko, die tot 12 nov. gold als een kansrijke kandidaat voor Brezjnews opvolging en door de overleden partijleider de laatste jaren ook duidelijk als favoriet naar voren werd geschoven, noemde in zijn toespraak Andropow „Leonid Iljitsj Brezjnews naaste medewerker".
Tsjernenko prees Andropow als „partijfunctionaris en diplomaat" met „veelzijdige ervaring op het gebied van binnen- en buitenlandse politiek en ideologie".
„Alle leden van het Politburo geloven dat Joeri Wladimirowitsj goed Brezjnews stijl van leiderschap, Brezjnews zorg voor de belangen van het volk, Brezjnews houding tegenover de kaders, zijn vastbeslotenheid om met alle krachten weerstand te bieden aan de agressoren, en de vrede te waarborgen en veilig te stellen heeft overgenomen", aldus Tsjernenko.
Hij prees in Andropow ook „de bescheidenheid die van een partijlid verwacht wordt, het respect voor de mening van andere kameraden en, ik mag wel zeggen, de passie voor het werken in een collectief."

Enkele reacties in het buitenland

Hierna volgt een overzicht van enkele reacties van buiten de SU op het overlijden van Brezjnew.

De Amerikaanse president Ronald Reagan verzond op 11 nov. een condoleantietelegram naar het Kremlin, waarin hij uitdrukking gaf aan zijn „sterke wens" tot verbetering van de betrekkingen tussen de VS en de SU. Later op de dag hield hij een persconferentie, waarop hij deze woorden herhaalde. Maar hij voegde daar nu aan toe, dat er „voor een tango twee nodig zijn". De nieuwe Sowjet-leiding moet dan wel de zo vaak beleden vredeswens door daden ondersteunen om zijn oprechtheid te bewijzen.
Van Brezjnew zei de Amerikaanse president nog, dat hij „bijna twee decennia lang een van de belangrijkste wereldleiders" was geweest.
Een andere opmerking van Reagan was „Ik heb al vele jaren gezegd, dat er fundamentele verschillen bestaan tussen het Sowjet-stelsel en ons stelsel, maar ik geloof, dat onze volkeren ondanks alle meningsverschillen even sterk toegewijd zijn aan de vrede.
De Britse premier mevr. Thatcher zond een condoleantietelegram, waarvan de inhoud niet werd bekend gemaakt. In het openbaar zei zij: „De gevolgen van zijn dood zullen ver over de grenzen van zijn eigen land voelbaar zijn."
In de officiële Franse reactie was sprake van Brezjnews rol als „uitmuntend leider".
Zowel de Westduitse bondskanselier Kohl als diens voorganger Schmidt erkenden „de belangrijke bijdrage" van Brezjnew voor het sluiten van de verdragen tussen Oost-Duitsland en de Bondsrepubliek.

SPANJE

HET PROCES TEGEN DE 33 DEELNEMERS AAN DE STAATSGREEP VAN 23 FEBR. 1981 (vervolg) EN ANDERE ONTWIKKELINGEN BINNEN DE STRIJDKRACHTEN

Op 23 febr. 1982 – de eerste verjaardag van de coup – weigerden de beklaagden in de rechtzaal te verschijnen omdat zij zich „ernstig beledigd" voelden door een artikel dat die dag in het dagblad *Diario-16* was verschenen.
Een lid van de militaire politie vertelde daarin – onder pseudoniem – hoe hij in de nacht van de coup door kapitein Alvarez Arenas met de dood werd bedreigd indien hij niet meedeed aan de bezetting van het parlement. Het artikel werd door de advocaat van deze kapitein, tegen wie in het proces zeven jaar werd geëist, „een ernstige inmenging" in de rechtsgang genoemd en als „schadelijke laster" van de hand gewezen.
De militaire aanklager was het niet eens met die vermeende inmenging maar liet wel weten dat hij stappen tegen *Diario-16* zou ondernemen. „In afwachting van dat onderzoek" schorste de voorzitter van de krijgsraad de perskaart van *Diario-16* die juist door de hoofdredacteur van deze krant werd gebruikt, Pedro Ramirez.
Ramirez gaf gehoor aan het bevel van de president om de zaal te verlaten zonder dat de militaire politie, die reeds toesnelde tussenbeide hoefde te komen. Een groot deel van de aanwezige journalisten en ook een aantal advocaten die als waarnemer aanwezig waren, verlieten daarop uit solidariteit eveneens de rechtzaal.
Op 2 juni maakte de Hoge Raad, waarbij Ramirez in beroep was gegaan, de beslissing van de krijgsraad ongedaan waarbij Ramirez de toegang tot het proces was geweigerd.

Op 17 maart gaf de regering een officiële verklaring uit waarin zij voor de eerste keer in de vier weken dat het proces duurde voor koning Juan Carlos in de bres sprong. „De regering spreekt eensgezind en krachtig haar weerzin uit over het wederrechtelijke gebruik van de figuur van de koning en veroordeelt de pogingen de instellingen van de staat en vooral Zijne Majesteit in diskrediet te brengen, zo stond in de verklaring.
Op 27 april onderstreepte de openbare aanklager dat koning Juan Carlos geen enkele verantwoordelijkheid in

de schoenen kon worden geschoven voor het op gang komen van de mislukte staatsgreep.
In het weekeinde van 24-25 april werd de voorzitter van de krijgsraad, gen. Luis Alvarez Rodriguez (65) met een maagbloeding in het ziekenhuis opgenomen. Hij werd opgevolgd door de 69-jarige gen. Federico Gomez de Salazar. Dit gebeurde automatisch, omdat deze de oudste was onder de 16 militairen die de krijgsraad vormden.

Op 29 april maakte de openbare aanklager, gen. Jose Manuel Claver Torrente, bekend hoeveel jaar hij precies eiste tegen de 33 deelnemers aan de coup waarbij hij t.a.v. sommige beklaagden de aanvankelijk gevraagde straffen met één of enkele jaren inkortte.
Op 24 mei, de laatste dag van het proces, zei lt.-kol. Tejero: „Ik wil met mijn laatste woorden in deze militaire rechtszaak mijn diepste minachting tot uitdrukking brengen voor de slapheid en de lafheid van een groot deel van de bevelvoerende officieren in het leger en voor hun verraad aan het vaderland".
De meeste beklaagden onderstreepten bij de gelegenheid tot een laatste woord aan het einde van het proces, dat zij dachten te handelen in het belang van Spanje en de steun te hebben van de koning. Milans del Bosch zei dat hij op dezelfde manier zou handelen als hij weer de kans kreeg. Armada hield vast aan zijn onschuld.
Op 3 juni sprak het militaire hooggerechtshof het vonnis uit tegen de 33 deelnemers aan de coup van 23 febr. 1982.
De vonnissen luidden als volgt (tussen haakjes de eisen van de openbare aanklager):
30 jaar gevangenisstraf voor gen. Jaime Milans del Bosch y Ussia (30) en lt.-kol. Antonio Tejero Molina (30);
6 jaar voor gen. Alfonso Armada Comyn (30), gen. Luis Torres Rojas (15) en maj. Ricardo Pardo Zancada (15);
5 jaar voor kol. Diego Ibañez Ingles (15);
3½ jaar voor kpt. Jesus Mañecas Aguilar (7);
3 jaar en 1 dag voor kol. Miguel Manchado Garcia (12), kol. Jose Ignacio San Martin (15) en kpt. Jose Abad Gutierrez (7);
3 jaar voor kol. Pedro Mas Oliver (8), kpt. Carlos Alvarez Arenas Pardiñas (7) kpt. Jose Pascual Galvez (7) en kpt. Vicente Gomez Iglesias (8);
2 jaar voor kpt. Francisco Dusmet Garcia-Figueras (5); kpt. Jose Cid Fortea (2), kpt. Carlos Lazaro Corthay (5), kpt. Juan Perez de la Lastra Tormo (5), kpt. Enrique Bobis Gonzalez (5), kpt. Francisco Acera Martin (5), Juan Garcia Carres (10);
1 jaar voor kpt. ter zee Camilo Menendez Vives (5).
Drie hogere officieren en acht luitenants van de Guardia Civil werden vrijgesproken, onder wie majoor Jose Cortina Prieto van de geheime dienst, die als coördinator tussen de putschisten gefungeerd had.

Bovendien moesten alle militairen die waren veroordeeld tot een gevangenisstraf variërend van 3 jaar en 1 dag tot 30 jaar de dienst verlaten. Zij die veroordeeld waren tot drie jaar gevangenisstraf of minder konden krachtens het militaire wetboek van strafrecht hun rang en functie in de strijdkrachten behouden.
Lt.-kol. Tejero moest verder nog een boete betalen van 1 mln pesetas voor de schade die was aangericht aan het Congrespaleis.
Op 4 juni leverde de regering scherpe kritiek op de vonnissen van de krijgsraad inzake de mislukte staatsgreep en besloot zij hiertegen bij de Hoge Raad beroep te laten aantekenen. In de Hoge Raad hadden alleen burgerrechters zitting.
De regering keerde zich vooral tegen de motivering van de krijgsraad dat een groot deel van de officieren die bij de bezetting van het parlement waren betrokken tot het moment dat de koning (opperbevelhebber van de strijdkrachten) tussenbeide kwam handelde uit „verschuldigde gehoorzaamheid" aan hun directe meerderen. Politie en militairen zijn gehoorzaamheid verplicht aan de grondwet en aan de regering, die tijdens de bezetting in het parlement aanwezig was, aldus een door het kabinet uitgegeven communiqué.
Het kabinet kondigde verder aan dat zij spoedig een hervorming zou voorstellen van het militaire strafrecht waardoor het voortaan absoluut onmogelijk zou worden dat een proces als het zojuist gevoerde door de militaire rechtspraak werd behandeld.
Op 9 juni tekende de openbare aanklager in opdracht van de regering beroep aan bij de Hoge Raad tegen alle vonnissen in het coupproces, uitgezonderd de 30-jaar gevangenisstraffen voor Milans del Bosch en Tejero.
Niet alleen de regering, maar ook alle belangrijke politieke partijen (behalve de rechtse Volksalliantie) hadden in openbare verklaringen het door de krijgsraad gewezen vonnis bekritiseerd omdat dit in het algemeen te mild werd gevonden.

Toen op 17 juni de krijgsraad nog moest beslissen of de tot lagere straffen veroordeelde officieren hun resterende tijd met huisarrest mochten uitzitten, besliste de stem van de voorzitter, lt.-gen. Gomez de Salazar, die evenals de regering tegen verzachting van de straffen was. Na hevige protesten van bepaalde leden van de krijgsraad, die het niet met de beslissing van de voorzitter eens waren, legde Gomez de Salazar resp. 8 en 14 dagen huisarrest op aan een generaal (Jose Barcina Rodriguez) en een admiraal (Justo Carrero Ramos) van de krijgsraad.

Nieuwe kapitein-generaals in Madrid, Barcelona, Valladolid en Bilbao

Op 16 april 1982 benoemde de regering nieuwe commandanten in de militaire districten Madrid, Barcelona, Valladolid en Bilbao.
In het belangrijkste district, Madrid, werd kapitein-generaal Guillermo Quintana Lacaci, die als regionaal bevelhebber had meegewerkt om de coup van 23 febr. 1981 te verijdelen, vervangen wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd.
Zijn opvolger was echter niet, zoals in een perscampagne was geëist, lt.-gen. Jose Saenz de Santa Maria, maar lt. Ricardo Arozarena, die tot dan de militaire commandant van het district Barcelona was geweest.
Arozarena was in Spanje een vrij onbekend man. Van hem was wel bekend dat hij een aanhanger was van het democratische systeem. Ten tijde van de couppoging begin 1981 had hij zich spontaan ter beschikking gesteld van de koning, nog voordat deze een oproep had gedaan aan de militairen om het democratische systeem te eerbiedigen en hem te gehoorzamen.
Saenz de Santa Maria, de kapitein-generaal van Valladolid, werd overgeplaatst naar Barcelona. Ook hij stond bekend als een overtuigd democraat. Bij het verijdelen van de coup van febr. 1981 speelde hij een belangrijke rol.
In Valladolid werd lt.-gen. Fernando Soteras Casamayor, die directeur van het militaire onderwijs was, kapiteingeneraal en in Bilbao lt.-gen. Luis Pinilla. Laatstgenoemde was voor die tijd directeur-generaal van de Militaire Academie van Zaragoza.

Ontdekking nieuwe samenzwering die moest leiden tot een couppoging op de dag voor de verkiezingen (operatie-Cervantes)

Op 2 okt. 1982 werden drie officieren gearresteerd op de beschuldiging dat zij een staatsgreep wilden plegen op 27 okt., de dag voordat er in Spanje algemene verkiezingen zouden worden gehouden.

Op de avond van 1 okt. had de militaire inlichtingendienst het kabinet meegedeeld dat zij een samenzwering op het spoor was gekomen die moest leiden tot een staatsgreep, waarna premier Calvo Sotelo in overleg met de ministers van defensie en binnenlandse zaken in de vroege morgen van 2 okt. besloot tot arrestaties over te gaan.
Nog dezelfde dag keerde koning Juan Carlos, eerder dan officieel was voorzien, terug van een bezoek aan Oviedo in Noordwest-Spanje. Ook bleven de bevelhebbers van alle militaire districten in Spanje, plus die van de voornaamste eenheden, op hun hoofdkwartieren, en werden op enkele plaatsen de militaire verloven ingetrokken.

Op 3 okt. liet de regering weten dat zij een nieuwe samenzwering op het spoor was gekomen, maar dat ze de toestand geheel meester was en het komplot „dat geen enkele kans van slagen had" nu liet oprollen.
De drie gearresteerde officieren waren de 58-jarige kol. Luis Muñoz Guttierez, de 55-jarige kol. Jesus Crespo Cuspinera en zijn broer, de 54-jarige Jose Crespo Cuspinera.
Kol. Muñoz was al enkele malen door de regering gepasseerd voor promotie tot generaal vanwege zijn extreem-rechtse opstelling. Hij was hoogleraar op de belangrijkste academische instelling voor de landmacht, het CESEDEN. Kol. Jesus Crespo was bevelhebber van een artillerieregiment nabij Madrid. Onder het Franco-bewind had hij deel uitgemaakt van een „parallelle geheime dienst", waarvan de toenmalige chef nu ook gevangen zat wegens zijn deelname aan de mislukte staatsgreep van febr. 1981.
Lt.-kol. Jose Crespo leidde de staf van een instructie-eenheid voor reserve-officieren. Deze staf was medeverantwoordelijk voor het anti-democratische manifest dat op 5 dec. 1981 door honderd officieren en onderofficieren werd gepubliceerd (pag. 744/2). De drie werden overgebracht naar het gebouw van de Geografische Dienst van het leger.

In verband met de arrestaties werden gen. Milans del Bosch en lt.-kol Tejero, die beiden in de gevangenis zaten vanwege hun aandeel in de coup van 23 febr. 1981, overgebracht naar resp. een militaire eenheid bij Algeciras aan de kust van de Straat van Gibraltar en naar de marinebasis van Carthagena aan de zuidoostkust van Spanje.
De drie gearresteerde officieren werden al een maand door de militaire inlichtingendienst geschaduwd omdat zij contacten onderhielden met Milans del Bosch en Tejero.

Op 1 okt. legde de dienst de hand op een 600 pagina's tellende blauwdruk die in de auto van een van de drie was achtergebleven na een bezoek van vier uur aan Milans del Bosch.
Bij het gevonden materiaal was een lijst van officieren die zouden moeten deelnemen aan de coup. Het dagblad El Pais schreef op 5 okt. dat met meer dan 100 officieren contact was opgenomen.
De samenzweerders hadden ook een politiek programma opgesteld waarin de democratische vrijheden die na de dood van Franco waren hersteld, weer werden ingetrokken en een rechtse dictatuur werd ingesteld. Zij zouden ook de beschikking hebben over aanzienlijke sommen geld.
Uit de gevonden documenten bleek dat de samenzweerders bij hun groots opgezette staatsgreep ook het koninklijk paleis en de woning van de minister-president wilden innemen.
De onderschepte documenten van het komplot toonden ook aan dat de samenzweerders generaal Milans tot opperbevelhebber van Madrid wilden benoemen.

Op 4 okt. verweten politie en pers de regering dat zij in het verleden te laks waren opgetreden tegen rechtse militairen binnen de strijdkrachten.
De critici vroegen zich af waarom de samenzweerders van de coup van 23 febr. 1981 zoveel vrijheid hadden gekregen in hun cellen. Verder werd de vraag gesteld waarom sommige officieren op sleutelposities werden gehandhaafd terwijl aan hun trouw aan de democratie kon worden getwijfeld.
Verder schreven de Spaanse kranten die dag dat de staatsgreep kennelijk had moeten verhinderen dat de socialisten aan de regering zouden komen.
Op 5 okt. keurde de legerleiding „unaniem en categorisch" de staatsgreepplannen van de gearresteerde officieren af.
Op 7 okt. stelde een militaire rechtbank de drie gearresteerde officieren officieel in staat van beschuldiging. Zij werden beschuldigd van een samenzwering die tot doel had de regering omver te werpen.
Dezelfde dag zei de minister van binnenlandse zaken, Juan Jose Roson, tegen Madrileense verslaggevers dat de militaire staatsgreep die de drie officieren op 27 okt. hadden willen uitvoeren veel beter georganiseerd was dan die van febr. 1981 en dat hij „ongetwijfeld zeer bloedige gevolgen" zou hebben gehad.

Volgens de minister was lt.-gen. Jaime Milans del Bosch, de „onbetwiste aanstichter" van deze nieuwe poging tot staatsgreep. Hij bevestigde dat een klein aantal burgers betrokken was bij „operatie-Cervantes" zoals het komplot was genoemd, maar dat het „in de grond een militaire aangelegenheid was".
Op 8 okt. publiceerden de Spaanse kranten, zich baserend op defensieambtenaren, meer details van de coupplannen.

Ongeveer 60 kleine groepen commando's zouden belangrijke gebouwen en communicatiecentra moeten bezetten, ongeveer 100 politieke leiders in hechtenis moeten nemen en als belangrijkste doel koning Juan Carlos moeten gijzelen. De actie had om acht uur 's ochtends op 27 okt. moeten plaatsvinden, de traditionele „dag van reflectie" vóór de verkiezingen waarop alle politici in Madrid zouden zijn.

Op 11 okt. zei minister van defensie Alberto Oliart, toen hij de permanente commissie van het parlement over de staatsgreepplannen inlichtte, dat de samenzweerders van plan waren geweest zware kanonnen te richten op een aantal belangrijke gebouwen om eventueel verzet tegen een militaire machtsovername te breken. De kanonnen zouden zijn gericht op het koninklijk paleis, de woning van de premier en het hoofdkwartier van de chefs van staven in Madrid en van de drie strijdmachtonderdelen.
Oliart zei dat de coup, die tot doel had aan de vooravond van de verkiezingen op 28 okt. een militaire junta aan de macht te brengen, goed was voorbereid en een goede kans van slagen zou hebben gehad. „Het plan was het resultaat van nauwgezet werk en leek ver genoeg te zijn ontwikkeld om uitgevoerd te kunnen worden", aldus Oliart. Maar, voegde hij eraan toe, „de situatie is nu onder controle".
De minister van defensie zei dat de drie gearresteerde kolonels hun plannen niet alleen hadden gemaakt, maar dat de regering niet voldoende bewijzen had om andere verdachten te arresteren.
Oliart bevestigde berichten in de Spaanse pers dat de samenzweerders van plan waren Madrid af te grendelen, koning Juan Carlos, ministers en politici gevangen te nemen en militairen die trouw wilden blijven aan de koning te isoleren.
Minister van binnenlandse zaken Roson maakte bekend dat de politie ook mogelijke banden onderzocht tussen de drie gearresteerde officieren en een pas opgerichte politieke partij. Aangenomen werd dat hij daarbij doelde op „Spaanse Solidariteit", een pas opgerichte extreem-rechtse partij die Tejero in het parlement wilde brengen (pag. 707/1).
Het verslag dat de beide ministers in het parlement uitbrachten over de ontdekte samenzwering werd echter door alle politieke partijen, behalve de conservatieve Volksalliantie, „ontoereikend" genoemd.

Op 18 okt. plaatste het ministerie van defensie twee vooraanstaande officieren over naar buitenposten. Lt.-kol. Juan Vicente Grande Saenz de Cenza-

no, die tot dan toe in Zaragoza verantwoordelijk was voor de interne inlichtingendienst van het militaire district en wiens carrière bij de militaire geheime dienst terugging tot de laatste jaren van het Franco-bewind toen er in het ministerie van het regeringshoofd een „parallelle" spionagedienst werd opgezet (SDPG), werd overgeplaatst naar Pontevedra in het noordwesten van Spanje.
Majoor Ricardo Saenz de Ynestrillas (zie ook pag. 743/2) werd vanuit Madrid naar Gran Canaria overgeplaatst. Officieel werd geen reden gegeven voor deze maatregel, maar algemeen werd aangenomen dat dit in verband stond met de op 1 okt. ontdekte plannen voor een staatsgreep.
Op 19 okt. werd bekend dat lt.-kol. Angel Sanchez Aranda en kol. Antonio Sicre Canut (zie ook pag. 743/2) van hun posten in Madrid waren ontheven en waren overgeplaatst naar respectievelijk Almeria in Zuid-Spanje en naar de Canarische eilanden.

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE PCE: PARTIJCONGRESSEN PSUC EN EPK, VORMING PCC DOOR PRO-SOWJET-SECTOR IN PSUC EN AFTREDEN CARRILLO

Van 19-21 maart 1982 hield de Catalaanse communistische partij (PSUC) een buitengewoon partijcongres in Barcelona en kwam de Baskische communistische partij (EPK) voor een congres bijeen in Lejona bij Bilbao.
Tijdens het extra-partijcongres van de PSUC, de Verenigde Socialistische Partij van Catalonië, die alleen in juridisch opzicht onafhankelijk was van de nationale Spaanse communistische partij (PCE), werd de eurocommunistische strategie, die het Centrale Comitel in de nacht van 17-18 mei 1981 weer in het partijprogramma had opgenomen (pag. 744/3-1981), nog eens bevestigd.
De eurocommunisten Antonio Gutierrez Diaz en Gregorio Lopez Raimundo, die tot begin januari 1981 resp. secretaris-generaal en voorzitter van de PSUC waren geweest, keerden vervolgens weer op hun oude posten terug (zie ook pag. 744/3-1981).
Als reactie hierop scheidde de „pro-Sowjet-sector" zich met Pere Ardiaca, die in januari 1981 voorzitter van de PSUC was geworden als opvolger van Lopez Raimundo, zich onmiddellijk van de partij af (zie verderop).

Congres Baskische communistische partij (EPK)

Op het congres van de EPK werd de fusie tussen deze partij en de EIA, de links nationalistische Partij van de Baskische Revolutie, die de belangrijkste partij was binnen de coalitie Euskadiko Eskerra (Baskisch Links), gevierd.
Tot secretaris-generaal van de nieuwe partij werd Mario Onaindia gekozen, die deze functie ook al bekleedde binnen de EIA, en tot voorzitter Juan Mario Bandres, die ook uit de EIA afkomstig was.
De nieuwe partij ging zich Baskisch Links–Links voor het socialisme (EE-IS) noemen en sprak zich tegen het gewapende geweld in Baskenland uit.

Communistische Partij van Catalonië (PCC) opgericht

Van 9-12 april 1982 organiseerde de „pro-Sowjet-sector" van de PSUC een eigen congres en vormde vervolgens de PCC, de Communistische Partij van Catalonië, met Pere Ardiaca als voorzitter en Juan Ramos als secretaris-generaal.
Het ging om een orthodoxe en dogmatische marxistisch-leninistische partij, die zich voortzetter noemde van de „revolutionaire traditie van de PSUC".
De PCC besloot op haar congres alle formele banden met de PCE te verbreken en nam afstand van alle sociale en economische overeenkomsten die sinds 1977 waren getekend tussen de communistische vakcentrale CCOO en de werkgevers.

Santiago Carrillo trekt reeds ingediend ontslag als partijleider weer in

Op 9 juni 1982 dienden de secretaris-generaal van de PCE, Santiago Carrillo, zijn plaatsvervanger Nicolas Sartorius, alsmede het lid van het partijbestuur Marcelino Camacho, die tevens leider was van de communistische vakcentrale CCOO, om verschillende redenen hun ontslag in.
Sartorius diende o.a. zijn ontslag in, omdat Carrillo weigerde disciplinaire straffen tegen leden van verschillende stromingen binnen de communistische partij ongedaan te maken. Tevens had Sartorius kritiek op Carrillo's analyse van de regionale verkiezingen in Andalusië waar de communisten veel van hun aanhang waren kwijtgeraakt (pag. 353).
Als reactie op deze kritiek diende vervolgens Carrillo zijn ontslag in, hoewel hij daarbij de mogelijkheid openhield zijn besluit alsnog te herzien.
Het bestuur stelde toen unaniem aan het Centrale Comité voor om het aftreden van Carrillo niet te aanvaarden, waarop het CC op zijn beurt Carrillo en Sartorius vroeg zich terwille van de partij te verzoenen.
Vakbondsleider Camacho wilde uit het partijbestuur treden om de disciplinaire onderwerping van de vakcentrale aan de partij minder zichtbaar te maken. Hij wilde door zijn ontslag een grotere onafhankelijkheid scheppen voor de vakcentrale t.o.v. de PCE.
Uiteindelijk nam het Centrale Comité in het weekeinde van 12-13 juni (met 67 stemmen voor, 4 tegen plus 12 onthoudingen, waaronder die van Sartorius en Camacho) een resolutie aan die in grote mate tegemoet kwam aan de voorwaarden die Carrillo had gesteld. Deze laatste verklaarde zich bereid terug te keren op zijn post en maakte zo zijn ontslag – door velen een „politieke manoeuvre" genoemd – weer ongedaan.
Sartorius – door velen gedoodverfd als opvolger van Carrillo en als de enige man die de PCE weer uit het slop zou kunnen halen – volhardde daarentegen in zijn besluit af te treden als plaatsvervangend secretaris-generaal van de partij. Hij bleef wel lid van het uitvoerend comité.
Camacho kwam niet terug op zijn besluit het partijbestuur te verlaten, maar bleef wel leider van de CCOO.

Definitief aftreden Santiago Carrillo als secretaris-generaal PCE

Op 6 nov. 1982 maakte de 67-jarige Santiago Carrillo tijdens een vergadering van het uitvoerend comité van de PCE zijn aftreden bekend.
Op een persconferentie zei hij dat de slechte verkiezingsresultaten van zijn partij (zie pag. 705 e.v.) een van de redenen was van zijn aftreden. „Als de resultaten niet zo negatief zouden zijn geweest, zou ik zijn aangebleven als secretaris-generaal", aldus Carrillo.
Carrillo zei dat hij het slachtoffer was geworden van een campagne van zijn tegenstanders binnen de partij. Hij zei dat hij zijn zetel in het congres niet zou

Santiago Carrillo die sinds 1960 de leider van de Spaanse communisten was.

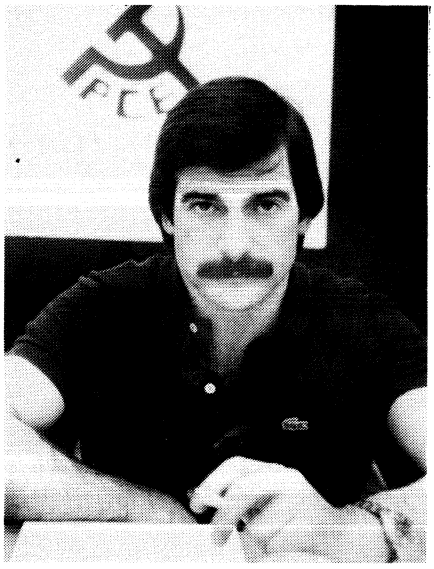

De nieuwe secretaris-generaal van de Spaanse communistische partij, Gerardo Iglesias, die Santiago Carrillo in die functie opvolgde.

opgeven en dat hij lid zou blijven van het uitvoerende en Centrale Comité van zijn partij.
De 37-jarige Gerardo Iglesias, die tot 6 nov. een vrijwel onbekende in de nationale Spaanse politiek was, werd door Carrillo voorgedragen als zijn opvolger. Iglesias stond bekend als een bondgenoot van Carrillo en was ook een aanhanger van het eurocommunisme.
Op 7 nov. stemden 64 van de 85 aanwezige leden van het Centrale Comité voor Iglesias, nadat Nicolas Sartorius zijn tegenkandidatuur had ingetrokken. Aanvankelijk was er vooral vanuit vakbondshoek binnen het CC verzet tegen de nominatie van Iglesias.
Na zijn verkiezing zei Iglesias dat hij geen grote veranderingen zou doorvoeren. Volgens hem was de beste manier om de partij weer nieuw leven in te blazen de bestaande politiek te volgen.
Sartorius zei op 7 nov. echter dat hij een voltallig partijcongres bijeen wilde roepen omdat het CC de problemen van de partij niet diep genoeg zou hebben geanalyseerd.

Santiago Carrillo was de laatste politieke leider in Spanje die nog in de burgeroorlog heeft gevochten. Hij is 22 jaar secretaris-generaal geweest van de PCE. Als een van zijn belangrijkste verdiensten wordt zijn gematigde opstelling gezien toen na de dood van Franco de democratie weer werd ingevoerd in Spanje.
Al voordat de PCE in 1977 weer officieel werd toegestaan had Carrillo zich met zijn „eurocommunisme" al onafhankelijk opgesteld tegenover de Sowjet-Unie. In 1968 veroordeelde hij de Russische inval in Tsjechoslowakije.
Vooral de laatste twee jaar kreeg hij echter felle kritiek vanuit zijn partij. Hij werd ervan beschuldigd als een dictator op te treden binnen zijn partij. Bovendien kwam hij in conflict met groeperingen die vonden dat de partij meer op de lijn van Moskou moest gaan zitten en met groeperingen die vonden dat de partij opener en eurocommunistischer moest worden. Dit resulteerde in ernstige conflicten met de communisten in Baskenland en Catalonië en een groot aantal uittredingen.
Volgens zijn tegenstanders waren het persoonlijke optreden en de tactiek van Carrillo de belangrijkste oorzaken voor de grote nederlaag van de PCE bij de verkiezingen, waardoor deze niet meer een eigen fractie mocht vormen en zo het recht verloor wetsvoorstellen in te dienen.
Carrillo's opvolger Iglesias heeft een lange staat van dienst binnen de communistische partij. Op 15-jarige leeftijd was hij als mijnwerker al een actief partijlid. In 1966 werd hij voor vijf jaar gevangen gezet wegens zijn aandeel in proteststakingen tegen de sluiting van mijnen in Asturië. In 1971 werd hij leider van de regionale communistische vakbond en daarna bekleedde hij leidende posten binnen de afdeling Asturië van de partij en werd hij benoemd in het nationale Centrale Comité.

AFTREDEN MINISTER VAN LANDBOUW

Op 12 sept. 1982 trad de christen-democratische minister van landbouw, José Luis Alvarez Alvarez, af uit protest tegen de weigering van de centrumrechtse regeringspartij UCD om voor de verkiezingen van 28 okt. een coalitie te vormen met de conservatieve Volksalliantie.
Alvarez stapte niet alleen uit de regering, maar verliet ook de partij. Hij werd als minister van landbouw opgevolgd door Jose Luis Garcia Ferrero.

SPANJE ZESTIENDE NAVO-LID. NIEUW MILITAIR SAMENWERKINGSVERDRAG MET VS. GIBRALTAR

Nadat het Congres (Spaanse Tweede Kamer) zich op 29 okt. 1981 had uitgesproken vóór het Spaanse NAVO-lidmaatschap (pag. 748/2-1981) en de Senaat op 26 nov. (met 106 tegen 60 stemmen bij 1 onthouding) hetzelfde had gedaan, vroeg de Spaanse regering op 2 dec. officieel het lidmaatschap van de NAVO aan. Dit geschiedde via een brief aan de secretaris-generaal van de NAVO in Brussel, Luns.

Op 10 dec. ondertekenden de 15 ministers van buitenlandse zaken van de NAVO in Brussel het protocol waarin de NAVO-regeringen Spanje uitnodigden toe te treden tot het bondgenootschap (pag. 837/3-1981).
Daarna werd het ondertekende protocol naar de lidstaten gestuurd voor bekrachtiging. In verschillende lidstaten was hiervoor een parlementaire procedure vereist.
Nadat het protocol door alle lidstaten was bekrachtigd, overhandigde de Spaanse zaakgelastigde Alonso Alvarez de Toledo dit op 30 mei 1982 in Washington aan de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Walter Stoessel.
Dat gebeurde in de hoofdstad van de Verenigde Staten en niet in Brussel, het hoofdkwartier van het bondgenootschap, omdat het oprichtingsverdrag van de NAVO in 1949 in Washington werd getekend.
De overhandiging vond plaats nadat de belangrijkste oppositiepartij, de socialisten, op 28 mei nog een motie in het parlement hadden ingediend waarin om uitstel van de toetreding werd gevraagd.
Volgens de socialisten had Spanje niet genoeg garanties gekregen dat het Gibraltar terugkreeg van Groot-Brittan-

Een beeld van de op 15 november 1981 in Madrid gehouden demonstratie voor „vrede, ontwapening en vrijheid" waaraan volgens de organisatoren zo'n 500.000 mensen deelnamen.

nië na de toetreding tot het Atlantisch bondgenootschap.
Met het verschijnen van de ratificatie van het Verdrag van Washington in de Spaanse Staatscourant van 31 mei werd Spanje officieel het zestiende NAVO-lid.
Een socialistische woordvoerder sprak in het weekeinde van 29-30 mei van „een historische vergissing, waarvoor we zullen moeten betalen". Felipe Gonzalez, de leider van de socialisten, bevestigde op 31 mei dat de socialisten een referendum zouden uitschrijven over het NAVO-lidmaatschap zodra zij aan de macht zouden zijn.

Op 5 juni werd de Spaanse vlag gehesen op het NAVO-hoofdkwartier in Brussel en op 10 juni woonde premier Calvo Sotelo de NAVO-top bij in Bonn (pag. 474/2). Spanje moest nog wel onderhandelingen met de NAVO voeren over de integratie in diens politieke en militaire structuur.

De Spaanse minister van buitenlandse zaken, Jose Pedro Perez-Llorca (r.) en de ambassadeur van de VS, Terence Todman, schudden elkaar de hand na de ondertekening van een nieuw verdrag van militaire samenwerking tussen beide landen.

Nieuw militair samenwerkingsverdrag met de Verenigde Staten

Nadat het Spaans-Amerikaanse militaire samenwerkingsverdrag begin september 1981 met acht maanden was verlengd (tot 21 mei 1982) omdat er geen overeenstemming was bereikt over een definitieve verlenging van het verdrag (pag. 748/1-1981), werd er op 1 juli 1982 tenslotte een nieuw militair samenwerkingsverdrag tussen beide landen gesloten dat op 2 juli door de Spaanse minister van buitenlandse zaken, José Pedro Perez-Llorca, en de Amerikaanse ambassadeur, Terence Todman, in Madrid werd ondertekend.
Het verdrag, dat een voortzetting betekende van een reeks verdragen die met ingang van 1953 tussen de VS en Spanje waren afgesloten over militaire samenwerking, was vijf jaar geldig en voorzag in een verhoging van het Amerikaanse krediet voor militaire aankopen met 240%.
Dat betekende dat Spanje gerechtigd was zich voor een waarde van $ 400 mln aan materieel aan te schaffen in de VS. Daarnaast was uitdrukkelijk de mogelijkheid geopend dat de Spaanse industrie ging produceren voor de Amerikaanse strijdkrachten.
Verder zou het Amerikaanse personeel op de drie luchtmachtbases (bij Madrid, Sevilla en Zaragoza) en een marinebasis (Rota nabij Gibraltar) die de VS in Spanje hadden aan een strengere controle worden onderworpen waardoor de Spaanse soevereiniteit over deze bases werd onderstreept.

Ook moest Washington voortaan eerst haar vluchtschema van vluchten boven Spaans grondgebied aan de Spaanse regering voorleggen. Spanje behield zich het recht voor het gebruik van de bases dat niets met de taak van de NAVO had uit te staan af te wijzen.

In het verdrag werd tevens expliciet het verbod genoemd op de opslag of ontwikkeling van kernwapens op de vier bases.

Aankoop 84 Amerikaanse F-18A gevechtsvliegtuigen

Op 23 juli 1982 besloot de regering in Madrid tot de aankoop van 84 Amerikaanse F-18A gevechtsvliegtuigen voor ruim $ 3 mrd. Daarmee zag zij af van de aanschaf van de F-16. De F-18A werd vervaardigd door de Amerikaanse McDonnell-Douglas-fabrieken. De wapenleverantie was de grootste transactie uit de Spaanse defensiegeschiedenis.

Op 20 sept. keurde de Amerikaanse regering de verkoop goed van 84 F-18A gevechtsvliegtuigen en 24 reservemotoren aan Spanje om de verouderde F-4 Phantom en F-5 gevechtsvliegtuigen te vervangen.

Besprekingen over Gibraltar uitgesteld

Hoewel premier Calvo Sotelo na een onderhoud met zijn Britse collega Thatcher op 8 jan. 1982 gezegd had dat de grens tussen Gibraltar en Spanje, die in 1969 door Spanje werd gesloten, op 20 april weer zou worden geopend, werd dit op 8 april verschoven naar 25 juni en werd dit vervolgens op 21 juni nogmaals uitgesteld, ditmaal voor onbepaalde tijd.

De grens met Gibraltar en Spanje werd in 1969 door de toenmalige Spaanse leider Franco gesloten nadat de inwoners van Gibraltar zich hadden uitgesproken voor handhaving van hun banden met Groot-Brittannië.

Nadat premier Calvo Sotelo op 8 jan. met premier Thatcher in Londen vier uur lang had gepraat over de kwestie-Gibraltar en over de Spaanse toetreding tot de EG werd een gezamenlijk communiqué uitgegeven waarin stond dat beide landen op 20 april over de kwestie-Gibraltar gingen praten en dat op die dag de grens zou worden heropend.

Basis voor het overleg in april bleef de overeenkomst van Lissabon van april 1980. Toen beloofde Spanje de blokkade van Gibraltar te beëindigen in ruil voor een heropening van het overleg over de toekomstige status van de Britse kroonkolonie. De bedoeling was dat de grens binnen drie maanden na het akkoord van Lissabon open zou gaan. Dit was echter nog steeds niet gebeurd.

De heropening van de grens betekende echter niet dat Spanje zijn aanspraken op Gibraltar opgaf, zo zei Calvo Sotelo na het onderhoud met Thatcher. „De uiteindelijke oplossing van het probleem moet het herstel van de territoriale integriteit van Spanje zijn", aldus de premier.
Op 8 april maakten de Spaanse en Engelse regering in een gezamenlijk communiqué bekend dat zij besloten hadden de onderhandelingen over Gi-

braltar twee maanden te vertragen. De nieuwe datum voor de hervatting van het gesprek, en ook voor opening van de grens tussen Gibraltar en Spanje was 25 juni. De regeringen zeiden dat het uitstel niets veranderde aan hun bereidheid tot onderhandelen.
De Spaanse minister van buitenlandse zaken verklaarde dat hij verwachtte dat er dan „een gunstig diplomatiek klimaat zal zijn voor doeltreffende onderhandelingen met mijn Britse collega".

Madrid hoopte, zo schreef de *Volkskrant* op 9 april, dat er tegen die tijd meer klaarheid was gekomen in het probleem rond de Falkland-eilanden (pag. 241 e.v.) zodat de Britse regering dan niet meer zo onder druk van de publieke opinie zou staan om haar prestige als koloniale macht te handhaven.
Bovendien zou een eventuele diplomatieke oplossing voor het Falklandprobleem ook een voorbeeld kunnen vormen voor de Gibraltar-kwestie. Tenslotte viel het te verwachten, aldus de *Volkskrant*, dat Spanje tegen 25 juni reeds formeel lid geworden zou zijn van de NAVO en dus op voet van gelijkheid met zijn bondgenoot zou kunnen onderhandelen.
Op 21 juni deelden de ministers van buitenlandse zaken van Spanje en het Verenigd Koninkrijk, Jose Pedro Perez-Llorca en Francis Pym, in Luxemburg mee dat de grens tussen Gibraltar en Spanje gesloten bleef omdat de onderhandelingen over de toekomst van de Britse kroonkolonie voor onbepaalde tijd waren uitgesteld.
De Spaanse regering had om het uitstel gevraagd. Een woordvoerder van de regering in Madrid zei op 21 juni: „We waren niet van plan de grens te openen tenzij meneer Pym bereid was diep op het probleem-Gibraltar in te gaan en dat betekent praten over de soevereiniteit."
Perez-Llorca zei in Luxemburg dat Groot-Brittannië duidelijk niet in de juiste stemming was om zo snel na het conflict met Argentinië over de Falkland-eilanden te gaan onderhandelen over de soevereiniteit van een andere betwiste kolonie.
Diplomaten in Luxemburg merkten echter op dat het voor de Spaanse regering wegens de interne politieke problemen niet mogelijk was over Gibraltar te gaan onderhandelen zonder een ferm standpunt in te nemen in de soevereiniteitskwestie. Groot-Brittannië vond volgens deze diplomaten dat er geen voorwaarden vooraf mochten worden gesteld aan de onderhandelingen. (*NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, KCA, AdG*)

MIDDEN-OOSTEN

TURKIJE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MEDIO 1981

Sinds de militaire staatsgreep van 12 sept. 1980 (pag. 593/-'80) berust de macht in Turkije bij de Nationale Veiligheidsraad o.l.v. generaal Kenan Evren, geassisteerd door een kabinet onder premier Bülent Ülüsü.
In aansluiting op het bericht van pag. 649/3 e.v.-1981 volgt hieronder een overzicht van een aantal binnenlandse ontwikkelingen sinds medio 1981.

Ontbinding politieke partijen

Op 16 okt. 1981 gelastte de Nationale Veiligheidsraad de ontbinding van alle politieke partijen en de confiscatie van hun activa, omdat zij waren blijven opereren hoewel het hun reeds op 12 sept. 1980 verboden was politieke activiteiten te ontwikkelen (pag. 593/1-1980). Tegelijk werd meegedeeld dat er nieuwe partijen konden worden gevormd, zodra de constituante een nieuwe grondwet en een nieuwe wet op de partijen zou hebben uitgewerkt.
In een toelichting op het ontbindingsbesluit verklaarde president Evren op 16 okt. in een radio- en TV-toespraak dat de oude partijen nog steeds vervuld waren van haat en wrok; de oude politici waren naar zijn zeggen bezig „op elke straathoek baantjes en gunsten te beloven alsof zij bij de eerstvolgende verkiezingen weer aan de macht zouden komen". „Zij verspreiden leugens om de geesten van onschuldige burgers te vergiftigen", aldus Evren.

Instelling Consultatieve Vergadering

Overeenkomstig de aankondiging van 10 juli 1981 (pag. 655/2-'81) kwam de 160 leden* tellende Consultatieve Vergadering op 23 okt. 1981 voor het eerst bijeen, en wel in het voormalige parlementsgebouw te Ankara. Deze vergadering had volgens het decreet van 30 juni 1981 tot taak een constitutionele commissie te benoemen die een ontwerp-grondwet moest opstellen. Voorts moest de Vergadering een nieuwe kieswet en een wet op de politieke partijen uitwerken.
President Evren verzekerde in zijn openingingstoespraak op 23 okt. dat de Consultatieve Vergadering niet onderworpen zou zijn aan pressie van enigerlei instantie en dat ook geen voorlopig ontwerp voor de nieuwe grondwet aan de Vergadering was voorgelegd.
Deze koos op 29 okt. in de tweede en beslissende ronde de 77-jarige Sadi Irmak, premier van een overgangsregering in de maanden dec. 1974 – maart 1975 (pag. 64/3-'75) tot haar voorzitter.
In nov. ging de uit 15 leden bestaande constitutionele commissie onder voorzitterschap van prof. Orhan Aldikacti van start. Deze verklaarde in een vraaggesprek met het rechtse dagblad Tercüman, aldus *NRC/H'blad* (8-12-

* Onder die leden waren diverse gepensioneerde vier sterren generaals, zoals de vroegere opperbevelhebber van het leger Eshref Akinci en de vroegere bevelhebber van het 1ste leger (Istanboel) Adnan Ersöz. Voorts maakten 32 juristen, 28 ingenieurs, 18 docenten, 18 ambtenaren, nog 19 gepensioneerde militairen deel van de grondwetgevende vergadering uit naast artsen, economen en vakbondsbestuurders (o.w. de secretaris-generaal van de journalistenbond uit Istanboel, Mustafa Yücel).
In totaal hadden 11.640 personen zich kandidaat gesteld voor een zetel.

Generaal Evren (uiterst links) opent op 23 okt. 1981 de zitting van de consultatieve vergadering.

'81), dat er bij de voorbereiding van de nieuwe grondwet mede zou moeten worden geluisterd naar de leiders van de vroegere, inmiddels ontbonden politieke partijen.

Arrestaties, processen en terechtstellingen. Officiële gegevens

Volgens een rapport van het opperbevel voor de staat van beleg, gepubliceerd op 28 okt. j.l., zijn sinds 12 sept. 1980 56.486 personen gearresteerd wegens „terroristische activiteiten"; van hen zitten nog 24.858 in militaire gevangenissen.
In totaal zijn 6.512 personen berecht en veroordeeld, 546 zitten in voorlopige hechtenis (voor maximaal 45 dagen) en tegen 17.540 van de gevangenen zijn nog processen aan de gang (samen 24.598 personen). Over het lot van de 31.888 overige gearresteerden werden geen mededelingen gedaan. Een aantal van hen kan volgens waarnemers in Ankara zijn overgebracht naar civiele gevangenissen.
Een gerechtelijk onderzoek werd ingesteld naar 19.081 personen: 203 vroegere parlementsleden, 80 advocaten, 46 journalisten, 3.067 vakbondsleden en 15.685 leden van „illegale verenigingen"; 11.457 van hen bevinden zich op vrije voeten. Voorts worden nog 7.390 „terroristen" gezocht.
Door krijgsraden werden in deze periode 143 doodvonnissen geveld, waarvan tot dusver 21 werden voltrokken.
Wegens folteringen werden 540 klachten bij de autoriteiten ingediend, welke in 53 gevallen tot strafvervolging leidden. Er werden 142 leden van de politie gearresteerd, van wie er 15 veroordeeld en 34 vrijgesproken werden, terwijl tegen de overige 93 het gerechtelijk onderzoek nog voortduurde.
Van de 204 „verdachte sterfgevallen" in gevangenissen bleken vijf het gevolg van foltering of mishandeling; 25 gevangenen stierven een natuurlijke dood, 15 begingen zelfmoord, 5 werden op de vlucht doodgeschoten en 25 bij vechtpartijen. In de overige gevallen liep het onderzoek nog, aldus het rapport.
In het rapport wordt het succes van de strijd tegen het terrorisme onderstreept met de mededeling dat sinds 12 sept. 1980 slechts 742 terreurdaden werden gepleegd tegen 33.000 in de acht maanden vóór 12 sept. 1980. Sindsdien kwamen bij gewelddaden 581 mensen om het leven, onder wie 218 „terroristen".
Tenslotte werd bekendgemaakt dat 25 mensen van hun nationaliteit vervallen waren verklaard.

Op 2 nov. 1981 hadden de autoriteiten voor de staat van beleg gemeld dat er sinds 12 sept. 1980 in totaal 43.140 personen waren gearresteerd op verdenking van terroristische of illegale politieke activiteiten. Van hen zaten nog 29.929 personen in hechtenis.
Voorts werd meegedeeld dat 286 links-extremistische, 109 rechts-extremistische, 27 Koerdische en 240 radicaal-islamitische organisaties de Turkse staat bestreden teneinde een autoritaire orde in te voeren. De meeste daarvan opereerden vanuit West-Europa en zaaiden daar verdeelheid onder de Turkse gastarbeiders.

Op 24 febr. 1982 deelde de minister van justitie Cevdet Mentes, te Ankara mee dat in Turkije 81.346 personen wegens overtredingen van het strafrecht gevangen zaten; 47.072 van hen waren door een rechtbank veroordeeld en 34.274 zaten nog in voorarrest. Daarnaast waren er nog 31.411 gevangenen, die wegens „illegale activiteiten" na 12 sept. 1980 waren gearresteerd.

Op 8 mei maakten de militaire autoriteiten bekend dat er sinds 12 sept. 1980 tegen 43.140 terroristen een strafrechtelijke procedure was ingeleid; 19.480 terroristen zaten nog in hechtenis, 6.054 waren veroordeeld en 7.662 verbleven in het buitenland.
Wegens beweerde martelingen was in 237 gevallen een onderzoek ingesteld, waarbij 112 veiligheidsfunctionarissen waren aangeklaagd: één had 13 jaar gevangenisstraf gekregen, 9 waren veroordeeld tot gevangenisstraffen tot ca. 1 jaar en 15 waren vrijgesproken. Er waren nog 37 processen aan de gang; 8 waren afgerond en 125 waren geseponeerd.
Van de 96 volgens Amnesty International* door martelingen overleden gevangenen waren slechts 3 door foltering gestorven; in 11 gevallen ging het om zelfmoord, in 9 om een natuurlijke dood, 4 personen waren tijdens een vluchtpoging en 2 bij gewapende botsingen doodgeschoten; 10 van de genoemde personen leefden nog; en in 57 gevallen was het onderzoek nog aan de gang.

Arrestaties, processen en terechtstellingen. Nadere bijzonderheden

De autoriteiten onder de staat van beleg traden vooral op tegen z.g. terroristische en extremistische organisaties. Als extreem links werden aangeduid: Dev Yol (Revolutionaire weg), Dev Sol (Revolutionair Links), de „marxistisch-leninistische gewapende propaganda eenheid" en de (illegale) Turkse Arbeiderspartij. De voornaamste extreem-rechtse groepering was de beweging van de „Idealisten" of „Grijze Wolven", gelieerd aan de Nationale Actie Partij van Alparslan Türkesj. Daarnaast werden Koerdische bewegingen vervolgd, in het bijzonder de linkse Arbeiderspartij van Koerdistan (PPK), bijgenaamd Apocular (zie pag. 656/3-'81).
De *Volkskrant* (27-4) tekende hierbij aan: „Van de naar schatting minstens honderdduizend politieke gevangenen komt niet meer dan een vijfde uit het uiterst rechtse kamp. Van de 3753 doodstraffen die tot eind maart geëist waren, gingen er slechts 486 naar uiterst rechtse verdachten. Van de veertien tot nu toe door ophanging uitgevoerde doodstraffen waren er drie uiterst rechtse slachtoffers. In Istanboel, waar 700 van de 1000 dodelijke slachtoffers van het politieke geweld van voor de staatsgreep uit het linkse of democratische kamp afkomstig waren, vindt geen enkel proces tegen een fascistische organisatie plaats. Alleen enkele uiterst rechtse individuen staan terecht."

Op 28 mei 1981 veroordeelde een krijgsraad in Izmir 187 arbeiders van het staatstextielbedrijf Taris tot gevangenisstraffen variërend van 2 tot 29 jaar, omdat zij tijdens een staking in febr. 1980 zich schuldig hadden gemaakt aan bezetting van de fabriek, vernieling van staatseigendom en verzet tegen de ordetroepen (zie pag. 576-'80).
Op 15 juni begon in Ankara een proces tegen 24 vooraanstaande leden van de maoïstische Turkse Arbeiders- en Boerenparij (TIKP), geleid door Dogu Perincek.
Op 30 juli werden drie linkse extremisten wegens deelname aan onlusten in Izmir ter dood veroordeeld, Zes anderen kregen levenslang, terwijl 41 personen tot gevangenisstraffen (maximaal 20 jaar) werden veroordeeld.

Op 17 sept. 1981 veroordeelde een krijgsraad te Ankara twee rechtse extremisten ter dood wegens een aanslag op een bakkerij in Manisa, waarbij in 1980 4 doden vielen. Een derde beklaagde kreeg 24 jaar gevangenisstraf.
Op 14 okt. werd het proces tegen 587 leden van de extreem-rechtse Nationale Actie Partij (NAP), o.w. de leider Alparslan Türkesj, hervat, dat twee dagen na de opening op 19 aug. (zie pag. 651/2-'81) was geschorst wegens een hartaanval van Türkesj. In de 945 pagina's tellende aanklacht werden de beklaagden beschuldigd van een poging tot omverwerping van de constitutionele orde door middel van een gewapende opstand, van het aanzetten tot moord en van het plegen van minstens 1.000 politiek gemotiveerde moorden. Türkesj werd er bovendien van beschuldigd persoonlijk opdracht te hebben gegeven tot de moorden op Cevat Yürdaköl (de politiechef van Adana, in sept. 1979, pag. 572/3-'80) en op Kemal Türkler (de voorzitter van de metaalwerkersbond Maden-Is, in juli 1980, pag. 595/3-'80).
Türkesj ontkende alle aanklachten op 14 okt. zeer heftig, wat hem op een extra aanklacht, belediging van het tribunaal, kwam te staan. De volgende dag legden twee militaire rechters hun mandaat neer, omdat hun onpartijdigheid door beledigingen van de verdedigers zouden zijn aangetast.
Op 17 nov. werd het proces opnieuw hervat onder een nieuwe president van de krijgsraad met een hogere rang.
In een proces tegen rechtse extremisten in de stad Konya eiste de militaire aanklager op 1 nov. 1981 de doodstraf tegen 26 beklaagden en langdurige gevangenisstraffen tegen 118 andere verdachten. Zij waren o.a. beschuldigd van 23 politiek gemotiveerde moorden en lidmaatschap van de beweging van de „idealisten" (grijze wolven).
In een proces tegen de extreem-linkse Dev Yol in Adana werden op 10 november 7 beklaagden

---

* Op 21 jan. had Amnesty International in een te Londen gepubliceerd rapport gemeld dat meer dan 70 gevangenen sinds 12 sept. 1980 in Turkse gevangenissen waren overleden.
Van de 64 gevallen waarover Amnesty de Turkse autoriteiten om opheldering had gevraagd waren 54 gevallen toegelicht: in twee gevallen waren leden van de politie tot gevangenisstraffen veroordeeld, omdat zij voor de dood van de gevangenen verantwoordelijk waren geweest, en 25 gevallen werden nog door de justitie behandeld. Van de overige gevallen was bij 15 geen reden voor een strafrechtelijk onderzoek gebleken; 4 doodverklaarde personen waren nog in leven; 8 hadden niet gevangen gezeten en waren ook niet aangeklaagd, aldus de Turkse autoriteiten.

ter dood veroordeeld; 2 kregen levenslang en 58 werden tot vrijheidsstraffen veroordeeld. Een van de ter dood veroordeelden was reeds eerder voor een ander delict opgehangen. Een andere beklaagde overleed tijdens het voorarrest.
Op 16 nov. werden door een krijgsraad te Istanboel 6 leden van Dev Sol ter dood veroordeeld wegens de moord op ex-premier Nihat Erim (op 19 juli 1980, zie pag. 595/3 '80) en op de politiechef van Istanboel Mahmut Dikler (begin 1981).
Bij razzia's in Ankara werden volgens AP (17-11-'81) 72 leden van Dev Yol gearresteerd, van wie sommigen de moord op een politieman en vier politieke tegenstanders ten laste werd gelegd.
Op 19 nov. werd bericht dat in Erzurum 13 extremisten ter dood waren veroordeeld wegens deelname aan de opstand in Sivas in sept. 1978 (waarbij 11 mensen omkwamen, zie pag. 356/2-'79) en wegens de moord op een conservatieve politicus. Voorts kregen 242 beklaagden gevangenisstraffen variërend tussen 2 en 36 jaar.
Volgens een op 20 november te Ankara gepubliceerd militair communiqué werden door een krijgsraad aldaar 8 linkse stadsguerrillastrijders ter dood veroordeeld wegens gewapende opstand. Twee andere beklaagden kregen elk 20 jaar gevangenisstraf.
Op 30 nov. begon in de sporthal van de Oostturkse stad Erzurum voor een krijgsraad het proces tegen 800 personen, die betrokken zouden zijn geweest bij acties van de extreemlinkse Dev Yol, in de nabijgelegen stad Artvin en omgeving. In de 569 pagina's tellende aanklacht werden de beklaagden o.m. beschuldigd van 16 moorden, roofovervallen, chantage en „gewelddadige aantasting van de parlementaire en constitutionele orde". Tegen 120 van hen werd de doodstraf geëist.
Van de 1.400 tot dan toe geëiste doodstraffen waren toen, aldus NRC/H'blad (30-11-'81), ca. 80 uitgesproken en 10 door ophanging voltrokken (8 tegen links, 2 tegen rechts). Door de Nationale Veiligheidsraad waren voorts 5 doodvonnissen geratificeerd maar nog niet voltrokken.

Op 4 dec. werd bericht dat te Istanboel een militant linkse groep van 48 personen was opgerold. zij werden beschuldigd van 30 moorden (o.a. op 4 Amerikaanse militairen in Florya op 14 dec. 1979, zie pag. 575/1-'80; op de El Al-directeur te Istanboel op 2 jan. 1980 (pag. 575/1-'80; en op twee Turkse militairen bij een bankoverval in Istanboel).
Volgens mededelingen van de militaire autoriteiten (AP 6-1-'82) werden in de stad Diyarbakir 65 activisten van de Koerdische organisatie Apocular gearresteerd. Zij werden aangeklaagd wegens aanstichting tot gewelddaden en „samenwerking t.b.v. de stichting van een Koerdische staat". Sinds sept. 1980 zouden ca. 2.000 van de 3.200 leden van Apocular gevangen zijn genomen, aldus de autoriteiten.
Het dagblad Hurriyet meldde volgens Le Monde (10-1) dat meer dan 18.000 ambtenaren in de periode tussen sept. 1980 en sept. 1981 door de sancties waren getroffen of gerechtelijk waren vervolgd wegens beweerde militante activiteiten in de voorgaande jaren. Van deze ambtenaren zouden 2.000 definitief zijn geroyeerd, 942 van hun post zijn ontheven, 7.233 naar andere provincies zijn overgeplaatst en ca. 1.600 in afwachting van de resultaten van verder onderzoek op hun posten zijn gehandhaafd. Van de ambtenaren die naar de justitie waren verwezen waren 3.660 onder strenge bewaking geplaatst; 2.507 waren in staat van beschuldiging gesteld; en 590 waren veroordeeld.
Op 15 jan. begon in Istanboel een proces tegen 91 leden van het illegale Volksbevrijdingsfront, die werden aangeklaagd van o.a. 12 moorden, gewapende overvallen en bomaanslagen. Tegen 25 beklaagden, die volgens de aankacht een staatsgreep zouden hebben beraamd met het doel een marxistisch-leninistisch systeem in te voeren, werd de doodstraf geëist.
Een krijgsraad in Izmir veroordeelde op 18 jan. een lid van Dev Yol ter dood; zeven andere leden van deze extreem-linkse beweging kregen gevangenisstraffen, van wie twee levenslang. Zij werden schuldig bevonden aan moord op een nachtwaker. Tevens werden twee rechtse extremisten ter dood veroordeeld wegens drievoudige moord.
Op 20 jan. werd de aanhouding gemeld van 51 van terrorisme verdachte Turken, die lid zouden zijn van Dev Yol of Dev Sol.
Op 26 jan. deelde een juriste van de Wereldvakbondsfederatie (FSM), Monique Brioudes, na terugkeer uit Turkije mee dat in Turkije 40.000 politieke processen aan de gang waren en dat 80.000 van de sinds sept. 1980 gearresteerde 200.000 personen nog in de gevangenis zaten. Bij die gelegenheid stelden vertegenwoordigers van de FSM en de linkse Franse vakbond CGT dat in Turkije 1.500 personen in de gevangenis waren overleden als gevolg van martelingen.
Op 27 jan. werden in Istanboel 31 leden van de clandestiene marxistisch-leninistische revolutionaire volksunie (TKP-ML) en een extreemlinkse Armeniër, Garbis Altinoglu, gearresteerd. Zij werden gezocht voor de moord op 18 personen, terwijl Altinoglu en zijn groep eveneens verantwoordelijk werden gesteld voor de massamoord in Kahramanmarasj in dec. 1978 (zie pag. 596/3-'80).

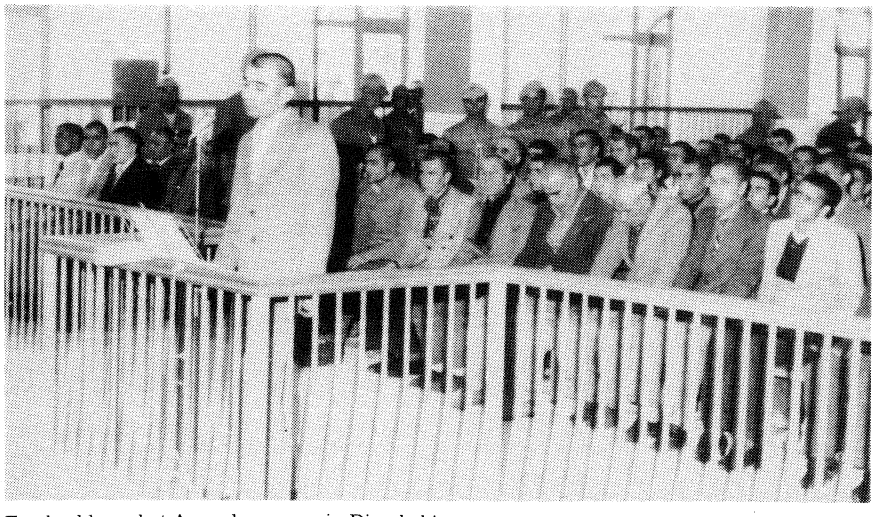

Een beeld van het Apocular-proces in Diyarbakir.

Op 3 febr. begon in Erzurum een proces tegen 136 Koerden die lid zouden zijn geweest van Apocular. Tegen 34 beklaagden werd de doodstraf geëist (zie ook pag. 656/3-'81).
In Ankara werd op 15 febr. een proces geopend tegen 205 leden van de in 1925 verboden Turkse communistische partij (CPT), waarvan de zetel in Oost-Berlijn is gevestigd. Tegen de beklaagden werden zware straffen van 5 tot 15 jaar geëist wegens het streven naar „de overheersing van een sociale klasse over de andere".
Op 19 febr. stonden in Izmir 168 personen, die lid zouden zijn van Dev Yol, terecht op beschuldiging van moord op 14 mensen. Tegen 42 beklaagden werd de doodstraf geëist.
Voor de krijgsraad in Istanboel werd dezelfde dag de doodstraf geëist tegen vier leden van een andere linkse beweging die op dezelfde beschuldiging terechtstonden.
Eveneens op 19 febr. stonden voor een andere krijgsraad in Istanboel 42 personen terecht, die lid zouden zijn van de Koerdische afscheidingsbeweging Kawa. Tegen 14 van hen werd de doodstraf geëist.
In de nacht van 25 op 26 febr. werd in Istanboel een arrestatiebevel uitgevaardigd tegen 44 leden van het Turkse vredescomité, dat ervan werd beschuldigd illegale contacten te hebben onderhouden met de (pro-Moskou) Wereldvredesraad. Er werden 38 personen gearresteerd; de overige zes verbleven in het buitenland. Onder de gearresteerden waren Orhan Apaydin (hoofdvertegenwoordiger in het proces tegen de 52 DISK-leden), oud-ambassadeur Mahmut Dikerdem, Ali Sirmen (commentator van het dagblad „Cumhuriyet"), Nyazi Dalyanci (chef van het particuliere persbureau THA) en nog twee journalisten.
Op 26 febr. eiste de openbare aanklager in Ankara in een proces tegen Dev Yol de doodstraf tegen 186 van de 574 beklaagden. In de 1.319 pagina's tellende aanklacht werden 333 moorden en een groot aantal terreuracties opgesomd, welke ten doel hadden „de constitutionele orde met geweld omver te werpen en deze, via de strategie van de volksoorlog, te vervangen door een marxistisch-leninistische staat".
Op 7 maart meldde de politie de arrestatie van 196 links-radicale terroristen, die 14 moorden ten laste werden gelegd.
Op 13 maart werden in Izmir drie leden van de Turkse Communistische Arbeiderspartij wegens moord op twee zakenlieden in april 1980 door ophanging terechtgesteld. Het aantal terechtstellingen sinds 12 sept. 1980 kwam daarmee officieel op 13.
Op 15 maart veroordeelde een krijgsraad in Izmir vijf leden van Dev Sol ter dood wegens vier politiek gemotiveerde moorden en wegens een samenzwering tot „vestiging van een proletarische dictatuur" in Turkije. Drie medebeklaagden kregen levenslang, 43 werden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 2 tot 15 jaar en 27 werden vrijgesproken.
Diezelfde dag begon in Istanboel een proces tegen 428 vermoedelijke Dev Sol-leden, die aangeklaagd werden van 92 politieke moorden, 54 pogingen tot moord, 44 roofovervallen, 77 bomaanslagen alsmede handel in drugs. Tegen 146 van hen, die in de aanklacht ook van hoogverraad waren beschuldigd, werd de doodstraf geëist.
Eveneens op 15 maart werd in Adana een proces geopend tegen 125 personen, beschuldigd van lidmaatschap van de Koerdische organisatie Apocular. Tegen 29 van hen, die wegens 12 moorden en diverse roofovervallen waren aangeklaagd, werd de doodstraf geëist.
Op 16 maart werd de vroegere minister van douane en monopolies, Tuncay Mataraci, door het hooggerechtshof te Ankara veroordeeld tot 36 jaar gevangenisstraf en een boete van ruim 787 mln Turkse ponden wegens ongeoorloofde beïnvloeding, corruptie en wapensmokkel.
Op 23 maart werd vanuit Ankara bericht dat in Izmir een lid van Dev Yol door een krijgsraad ter dood was veroordeeld. Vier medebeklaagden kregen gevangenisstraffen.

De wegens twee moorden in juli 1981 ter dood veroordeelde rechtse extremist Fikri Arikan werd op 27 maart in de gevangenis van Ankara opgehangen.
Op 3 april werd de arrestatie van 53 vermoedelijke leden van de Communistische Partij van Turkije (CPT) bekendgemaakt.
Kort daarop werden de vonnissen tegen 45 leden van de linkse Bevrijdingspartij van het Turkse Volk door de krijgsraad te Istanboel uitgesproken; een verdachte werd ter dood veroordeeld, zes kregen levenslang, 32 ontvingen gevangenisstraffen variërend van 1 tot 28 jaar en zes werden vrijgesproken.
Op 13 april werd de vroegere minister van sociale zaken, Hilmi Isguzar, te Ankara veroordeeld tot 9 jaar en 8 maanden gevangenisstraf en een boete van 5,2 mln Turkse ponden wegens corruptie.
Op 14 april werd nog een lid van het vredescomité, de schilder Orhan Taylan, gearresteerd.
Op 15 april begon voor een krijgsraad te Istanboel het proces tegen 80 vooraanstaande leden van de Turkse Arbeiderspartij (TIP) van Behice Boran. Slechts 24 van de beklaagden waren in hechtenis. De aanklager eiste vrijheidsstraffen tussen 15 en 36 jaar.
In Amasya werd dezelfde dag een proces geopend tegen 730 beweerde leden van Dev Sol. De aanklager eiste tegen 57 van hen de doodstraf wegens moorden en andere terroristische activiteiten.
Op 16 april werd bericht dat een krijgsraad in Istanboel twee Koerden, leden van de separatistische organisatie „Tekosin" (strijd), ter dood had veroordeeld wegens moord. Drie andere Koerden kregen levenslang, één werd veroordeeld tot 18 maanden en vijf leden werden vrijgesproken.
Op 23 april begon in Istanboel een proces tegen 114 militanten van de marxistisch-leninistische gewapende propaganda-eenheid (MLSPB). Tegen 42 van hen werd de doodstraf geëist.
Op 1 mei werd in Elazig een ter dood veroordeeld lid van een rechtse organisatie, Cengiz Baktimur, terechtgesteld.

AFP/Le Monde (5-5) maakte melding van de opening van een nieuw Koerden-proces voor de krijgsraad te Diyarbakir. Van de Apocular (sectie Elazig) stonden 136 leden terecht, van wie tegen 24 de doodstraf werd geëist. Volgens de aanklacht hadden zij zich schuldig gemaakt aan 17 moorden, 3 pogingen tot moord, 10 gewapende overvallen en 21 bomaanslagen, in hun streven „een onafhankelijke marxistisch-leninistische Koerdische staat op Turks grondgebied te vestigen".
Op 27 mei begon in Agri een proces tegen 169 personen, volgens de aanklacht leden van Dev Yol en Apocular. Tegen 36 van hen werd de doostraf geëist.
Op 7 juni werd bericht dat de militaire aanklager in Erzincan (Oost-Turkije) de doodstraf had geëist tegen 259 van de 687 beweerde leden van Dev Yol. Voor 416 andere beklaagden werden gevangenisstraffen tussen 5 en 15 jaar geëist. Onder hen waren twee voormalige parlementsleden van de RVP, Ertugrul Gunay en Temel Ates. De militaire autoritieten te Istanboel gaven 133 voormalige afgevaardigden van deze partij omstreeks dezelfde tijd te kennen dat zij het land niet mochten verlaten.
Op 23 juli werd door een krijgsraad te Izmir vonnis gewezen tegen 34 personen, die zich schuldig zouden hebben gemaakt aan terroristische acties van de „revolutionaire voorhoede van het volk", die in contact zou staan met de guerrilla-organisatie „Turkse Volksbevrijdingspartij/Front". Drie beklaagden werden wegens de moord op zes mensen ter dood veroordeeld; twee kregen levenslang.

Op 24 juni werd in een sporthal bij Istanboel de openingszitting gehouden van het proces tegen 30 leden van het Turkse vredescomité. In de 90 pagina's tellende aanklacht had kolonel Takkeci gevangenisstraffen van 8 tot 36 jaar geëist.
Op 27 juni maakten de militaire autoriteiten bekend dat bij razzia's in Oost-Turkije 44 Koerdische „activisten" waren gearresteerd, die zouden behoren tot de Apocular.
Op 28 juni begon voor de krijgsraad te Istanboel een proces tegen 19 vooraanstaande leden van de Turkse Socialistische Arbeiderspartij (TSIP).
Op 1 juli veroordeelde een krijgsraad in Diyarbakir 93 Koerdische dissidenten – leden van twee separatistische organisaties. Drie advocaten kregen elk 32 jaar gevangenisstraf opgelegd; de overigen werden gevangenisstraffen van 10 tot 25 jaar veroordeeld.
Op 6 juli werden twee nauwe medewerkers van NAP-leider Türkesj vrijgelaten op verzoek van de verdediging. Daarmee steeg het aantal vrijgelaten NAP-leden tot 336, terwijl nog 162 beklaagden in het in april 1981 geopende proces tegen de NAP gevangen zaten.
Op 9 juli begon voor de krijgsraad te Ankara een nieuw proces tegen 20 rechtse extremisten „wegens lidmaatschap van een illegale organisatie en wegens politieke moorden".
Op 12 juli wees een krijgsraad te Ankara vonnis in een proces tegen 14 personen, die volgens de aanklacht tot het linkse „Revolutionaire Front" behoorden. Twee van hen kregen levenslang, 8 langdurige gevangenisstraffen en vier werden vrijgesproken.
Dezelfde dag maakte het persbureau Anatolia bekend dat de dichter Arif Amar de voorgaande week in Istanboel was gearresteerd wegens het bezitten van verboden linkse literatuur.
Een groep Europese waarnemers rapporteerde volgens AFP (15-7) dat in Turkije sinds 12 sept. 1980 3.559 doodvonnissen waren geveld, waarvan echter slechts 15 waren voltrokken.

Acties tegen vakbeweging DISK en andere bonden

Op 11 nov. 1981 werd door *DDP* gemeld dat de militaire aanklager in Istanboel de aanklachten voorbereidde tegen ca. 2.000 leden van de linkse vakbeweging DISK, waarvan de activiteiten op 12 sept. 1980 waren verboden. De toen 400.000 leden tellende vakbeweging werd beschuldigd van pogingen om de constitutionele orde omver te werpen en een communistische staat te stichten.
De 817 pagina's tellende aanklacht bevatte de namen van 52 DISK-functionarissen tegen wie op 25 juni 1981 de doodstraf was geëist. Bovenaan die lijst stonden Abdullah Bastürk (voorzitter) en Fehmi Isiklar (secretaris-generaal).

Op 24 dec. begon in een studentensporthal bij Istanboel het proces tegen de 52 DISK-functionarissen.
De volgende dag werd een ander proces, nl. tegen de leiding van de grootste onderwijzersbond, de ultra-linkse TOB-DER, afgesloten. De bond werd ontbonden verklaard en haar bezittingen werden in beslaggenomen. Er werden 50 gevangenisstraffen variërend van 1 tot 11 jaar uitgesproken; vrijspraak volgde in 12 gevallen. De naar West-Duitsland uitgewezen voorzitter Gultikin Gazioglu was reeds in juni van zijn staatsburgerschap vervallen verklaard (pag. 655/1-'81).

Op 9 maart 1982 werd de bond van bank- en verzekeringspersoneel BankIS door een krijgsraad in Istanboel verboden. De secretaris-generaal en 20 andere landen van de bond werden elk tot 10 jaar gevangenisstraf veroordeeld, aldus *DPA* (9-3), omdat zij zich door de het „ideologisch model" van Albanië hadden laten leiden.
Begin april begon in Istanboel een proces tegen 12 leden van de Centrale Bank, die beschuldigd werden van lidmaatschap van de verboden vakbond Tum-Der, welke als een „loot" van Dev Sol werd gekenschetst. Vrijheidsstraffen tot 15 jaar werden geëist.
Op 14 april werd in Istanboel het proces tegen de 52 DISK-functionarissen na een onderbreking van 42 dagen hervat. Er was toen een 53ste beklaagde, nl. de oud-burgemeester van Istanboel, Ahmet Isvan, die ervan werd beschuldigd de DISK te hebben geholpen bij het organiseren van manifestaties in mei 1976 en mei 1977.

Acties tegen de pers en andere media

De pers, die op 27 okt. 1980 onder toezicht van de bestuurders i.z. de staat van beleg in de 67 provincies was gesteld, kreeg herhaaldelijk te maken met verschijningsverboden en arrestaties.

Op 30 sept. 1981 werd de nieuwe hoofdredacteur van „Ariyis", Nahit Duru (opvolger van Ecevit), tot drie maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens overtreding van het decreet van 2 juni i.z. politieke uitlatingen.
Op 26 okt. kreeg het rechtse dagblad „Tercüman" (met een oplage van ca. 437.000 ex.) voor onbepaalde tijd een verschijningsverbod opgelegd, omdat het in artikelen van hoofdredactrice Nazli Ilicak op 24 en 25 okt. kritiek had geleverd op de recente ontbinding van de politieke partijen. Op 2 nov. werd het verbod ingetrokken.
Op 28 okt. werd Ugur Tekin, de voormalige hoofdredacteur van de centrum-linkse publikatie „Surekli Devrin", veroordeeld tot 7½ jaar gevangenisstraf wegens het verbreiden van communistische propaganda in een artikel uit oktober 1978.
Op 9 nov. werd een zuivering uitgevoerd bij de Turkse radio en televisie (TRT). Meer dan 100 als „progressief" bekendstaande vaste medewerkers werden – als ambtenaren – overgeplaatst naar geheel andere posten. Zo werd Oktay Arayisi, de voormalige leider van de culturele radioprogramma's, benoemd op een post bij de havendienst in Istanboel.
Volgens het dagblad Cumhuriyet (17-11-'81) veroordeelde een militaire rechtbank de uitgever van het linkse maandblad „Sosyalist Iktidar", Metin Culhaoglu, tot 7½ jaar gevangenisstraf wegens het verspreiden van communistische propaganda door te pleiten voor „de vestiging van de hegemonie van een sociale klasse boven de andere"*.
Op 2 dec. 1981 werd bericht dat twee bekende figuren uit de Turkse filmwereld zonder opgaaf van redenen waren opgesloten in de Selimiyekazerne bij Istanboel: Ahmed Sezerel, directeur van het Istanboelse filmarchief, en Ali Habib Ozgenturk, regisseur (van o.a. „Hazal"). Oz-

* Deze in diverse processen geformuleerde aanklacht betreft een overtreding van art. 142 uit het wetboek van strafrecht, dat in 1926 van Italië werd overgenomen.

genturk wekte nauw samen met regisseur Yilmaz Guney, die tijdens een verlof in okt. uit de gevangenis bij Izparta – waar hij een straf van 18 jaar uitzat wegens doodslag – naar het buitenland vluchtte. Naar op 31 dec. vanuit Ankara werd vernomen zou Ozgenturk zijn opgepakt omdat hij de film „Yasak" voor vormingsbijeenkomsten aan de linkse vakbeweging DISK had verkocht.

Op 24 nov. werden in Istanboel vier journalisten in staat van beschuldiging gesteld: Nazli Ilicak en twee collega's van „Tercüman" en de journalist Resat Aki van het eveneens rechtse blad „Sabah".

Op 28 jan. 1982 gelastten de militaire autoriteiten de confiscatie van het weekblad „Hayat", omdat dit in strijd met decreet 52 een artikel van ex-premier Suleyman Demirel had gepubliceerd, waarin deze zich verweerde tegen aantijgingen dat zijn investeringsbeleid spilziek zou zijn geweest. Demirel zelf werd niet in staat van beschuldiging gesteld.

Op 6 febr. werd in een militaire verklaring de Turkse pers verboden buitenlandse radio- en TV-uitzendingen alsmede andere buitenlandse nieuwsmedia te citeren die „leugens en haatgevoelens tegen Turkije blijven verspreiden en tegen zijn huidige regering".

Op 11 febr. werd bericht dat de hoofdredacteur van het linkse magazine „Emegin Birligi", Haci Ali Ozer, door de krijgsraad te Istanboel tot 27 jaar gevangenisstraf was veroordeeld wegens communistische en Koerdische propaganda.

Op 2 maart kreeg het door ex-premier Ecevit opgerichte weekblad Ariyis een verschijningsverbod voor onbepaalde tijd opgelegd. Hoofdredacteur Nahit Duru, was op 26 febr. weer op vrije voeten gekomen na een gevangenisstraf van 2½ maand te hebben uitgezeten.

Op 23 maart werd mevr. Nazli Ilicak, columniste van het dagblad „Tercuman", door een krijgsraad te Istanboel tot 3 maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens overtreding van decreet 52 door haar kritische artikel (uit aug. '81) over de berechting van 220 functionarissen van de Nationale Actie Partij van Türkesj.

Ook op 23 maart werd de schrijver en linguist Ismail Besikci door een krijgsraad in Gölcük veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf en 5 jaar deportatie, omdat hij in aug. 1980 in een brief aan de Zweedse schrijversbond de redenen en omstandigheden van een vroeger verblijf in de gevangenis had uiteengezet.

Begin april werd de hoofdredacteur van het linkse weekblad „Savas Yolu", Mustafa Saym Silar, veroordeeld tot 7½ jaar gevangenisstraf wegens „communistische propaganda".

Gevangenisstraf voor Ecevit

Ex-premier Bülent Ecevit, die op 4 juni 1981 als hoofdredacteur van het weekblad „Ariyis" was afgetreden (pag. 655/1-'81) i.v.m. het twee dagen eerder uitgevaardigde verbod betreffende politieke discussies, leverde op 20 okt. in een memorandum dat hij aan de Turkse radio en televisie en aan buitenlandse correspondenten stuurde, scherpe kritiek op de wijze van bestuur van de Nationale Veiligheidsraad en de ontbinding van de politieke partijen op grond van „persoonlijke opvattingen en vooroordelen".

Op 22 okt. werd Ecevit door de militaire aanklager van Ankara in staat van beschuldiging gesteld wegens overtreding van het decreet van 2 juni (zie pag. 654/3-'81).

Op 3 nov. veroordeelde een krijgsraad te Ankara Ecevit tot vier maanden gevangenisstraf.

Reeds op 14 okt. had de openbare aanklager te Ankara 6 jaar gevangenisstraf tegen Ecevit geëist wegens belediging van de regering-Demirel tijdens openbare toespraken in de jaren 1975 en 1976.

Op 3 dec. meldde Ecevit zich om de straf van 4 maanden te gaan uitzitten in de Centrale Gevangenis van Ankara.

Op 25 dec. bekortte het militaire hof van cassatie het vonnis van Ecevit met een maand, omdat het „te hard" was.

Op 14 jan. 1982 sprak een burgerrechter in Ankara Ecevit vrij van de beschuldiging wegens belediging.

Na het uitzitten van zijn straf, bekort wegens goed gedrag, werd Ecevit op 1 febr. 1982 vrijgelaten. Hij verklaarde zich niet waarlijk vrij te kunnen voelen, zolang zijn vrijheid van meningsuiting werd beknot.

Op 1 maart verscheen de oud-premier voor een civiel hof in Ankara om zich te verantwoorden voor belediging van de politiechef van Nevsehir in juni 1980. Het hof besloot de zaak naar een rechtbank in Nevsehir te verwijzen.

Op 10 maart werd een verzoek van Ecevit om een paspoort voor een bezoek aan de VS (waar hij een reeks lezingen wilde geven) door de autoriteiten afgewezen, omdat een onderzoek was begonnen naar de politieke activiteiten (voor sept. 1980) van Ecevit en 132 andere functionarissen en leden van de voormalige Republikeinse Volkspartij. Daags tevoren was al bericht dat de militaire autoriteiten de vroegere activiteiten van de vrouwen- en jeugdorganisatie van deze partij wilden onderzoeken. Er was sprake van illegale samenwerking van de partij met de vakbeweging DISK, terwijl twee functionarissen werden beschuldigd van hulp aan Dev Sol bij het instellen van z.g. „bevrijde zones".

Op 11 maart werd Ecevit hierover ondervraagd door de militaire aanklager in Ankara; daarbij kwam ook een interview aan de orde dat Ecevit op 14 febr. aan de Nederlandse NCRV-televisie had gegeven.

Op 30 maart werd Ecevit opnieuw ondervraagd, nu over een interview met het Westduitse magazine „Der Spiegel" (editie 22 maart).

Op 10 april werd de voormalige premier in Ankara gearresteerd i.v.m. een interview dat hij aan de Noorse krant „Arbeiderbladet" zou hebben gegeven. Hij verklaarde op 12 april voor de krijgsraad dat hij dat interview nooit had gegeven en werd toen wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken. Dezelde dag werd hij echter opnieuw in hechtenis genomen, en wel op basis van een nieuwe aanklacht i.v.m. een interview dat hij op 4 april aan de BBC zou hebben gegeven. De correspondent in Ankara van de BBC en de „Financial Times", Metin Munir (zie pag. 654/3-'81), kreeg op 10 april van de militaire autoriteiten een officiële waarschuwing: hij zou worden gedeporteerd als hij nog langer valse en ongefundeerde berichten bleef publiceren.

Deze ontwikkelingen werden in verband gebracht met een rede van president Evren op 3 april te Bursa, waarin hij de „laatste waarschuwing" had gericht tot de voormalige politici: „Wij hebben liever dat degenen die de held willen uithangen dit binnen de gevangenis doen dan daarbuiten."

Op 16 april werd tegen Ecevit officieel een arrestatiebevel uitgevaardigd wegens „belediging van het Turkse aanzien in het buitenland".

Op 29 april verscheen Ecevit voor de krijgsraad te Ankara i.v.m. de interviews met de NCRV-televisie en Der Spiegel. De openbare aanklager eiste een gevangenisstraf van 6 maanden tot 2 jaar, waarna het proces tot 4 juni werd verdaagd.

Op 2 juni meldde *AFP* dat Ecevit door de civiele rechtbank van Nevsehir was vrijgesproken van de aanklacht i.z. belediging van een politiechef.

Op 3 juni werd de ex-premier op last van een militaire rechter na een detentie van 54 dagen in vrijheid gesteld.

De volgende dag stond hij voor een krijgsraad te Ankara opnieuw terecht voor zijn beweerde verklaringen tegenover buitenlandse media (NCRV, der Spiegel).

Op 6 juli werd Ecevit tenslotte veroordeeld tot 2 maanden en 27 dagen gevangenisstraf wegens overtreding van het verbod op politieke uitspraken. Op 20 aug. meldde hij zich bij de gevangenis in Ankara om die straf uit te zitten.

Op 12 okt. werd hij wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken van de aanklacht i.z. belastering van Turkije wegens het beweerde interview met „Arbeiderbladet".

Op 14 okt. besloot het militaire hof van cassatie Ecevits straf met 54 dagen te verminderen, omdat hij die termijn ten onrechte tussen 10 april en 3 juni in de gevangenis had doorgebracht.

Op 15 okt. werd de voormalige premier op vrije voeten gesteld. Volgens *Le Monde* (17-10) had hij toen sinds de machtsovername door de militairen op 12 sept. 1980 in totaal 139 dagen in de gevangenis doorgebracht.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VERKIEZINGEN IN BRAZILIË

Op 15 november 1982 konden 58,5 mln stemgerechtigde inwoners van de uit zo'n 123 mln inwoners bestaande bondsrepubliek Brazilië, naar de stembus gaan om uit 218.000 beschikbare kandidaten 37.894 gemeenteraadsleden, 4034 burgemeesters, 974 leden van 23 deelstaat-parlementen, gouverneurs van 22 deelstaten, 479 leden van het federale Huis van Afgevaardigden en 23 van de 69 leden van de Senaat te kiezen.
Het waren de eerste open verkiezingen sinds de militaire staatsgreep van 1964. De laatste gouverneursverkiezingen hadden in 1965 plaatsgevonden. Sindsdien had de president hen benoemd.
Indirect waren de verkiezingen ook belangrijk voor het presidentschap, omdat uit de gekozen vertegenwoordigers een kiescollege zou worden samengesteld dat in 1985 een nieuwe opvolger voor de huidige president, Joao Figueiredo, die op 15 okt. 1978 werd gekozen en op 15 maart 1979 het presidentschap had aanvaard, zou benoemen.

Op 26 nov. 1981 had president Figueiredo bekendgemaakt volgens welke regels de verkiezingen zouden plaatsvinden. Zo moesten de kiezers voor alle functies op kandidaten van dezelfde partij stemmen. Zat daar per ongeluk iemand van een andere partij tussen, dan was de stem ongeldig. Verder moest iedere partij kandidaten stellen voor alle verkiesbare functies, hetgeen de partijen verplichtte om in alle deelstaten op alle niveaus tot in de dorpen toe (Brazilië telt 3953 gemeenten) met kandidaten te komen, wat voor kleine partijen niet gemakkelijk was. Lijstverbindingen tussen partijen waren niet toegestaan, waardoor de oppositie versnipperd bleef (er waren één grote regeringspartij en vier oppositiepartijen).
Zo'n twee maanden voor de verkiezingen had de regering verder nog besloten dat de kiezer zelf de namen van de zes kandidaten op wie hij wilde stemmen moest invullen en dat hij niet, zoals gebruikelijk was, voorgedrukte namen mocht aankruisen.
Nu waren analfabeten (naar schatting 40% van de totale bevolking) weliswaar uitgesloten van stemrecht, maar konden ook veel stemgerechtigden niet meer op papier krijgen dan hun eigen naam, zodat de kans op foutief ingevulde stembiljetten zeer groot werd geacht, wanneer de kiezer zes namen van kandidaten moest invullen.
Bovendien bepaalde de Braziliaanse grondwet dat het resultaat van de verkiezingen nietig werd verklaard als meer dan de helft van de uitgebrachte stemmen ongeldig was. Volgens de oppositie had de regering dan ook met opzet het stemmen zo moeilijk gemaakt.
De verkiezingen werden gezien als een graadmeter voor de „abertura", het proces van geleidelijke politieke liberalisering die door de regering werd gestuurd.

De abertura (lett. opening) was een reactie op 14 jaar militair bewind dat werd ingezet toen militairen in 1964 de progressieve regering van Joao Goulart ten val brachten.
Alle politieke vrijheden werden daarbij opgeschort. De oppositie en het parlement werden uitgeschakeld. Tientallen partijen werden opgeheven en vervangen door de regeringspartij (ARENA) en één oppositiepartij (MDB). Censuur werd ingesteld en een periode van vervolging van politieke actieve vakbondsleiders, studenten en intellectuelen brak aan.
Nadat de oppositie systematisch in de kiem was gesmoord, legde het regime zich volledig toe op het streven Brazilië tot een „grootmacht" (Brasil Grande) te maken. Het land beleefde een periode van ongekende economische groei. Maar een sociale politiek werd niet gevoerd.
Na de internationale economische crisis van de jaren zeventig, in Brazilië nog eens versterkt door een ondoordacht investeringsbeleid, ging het echter snel bergafwaarts. Zo snel, dat de Braziliaanse buitenlandse schuld momenteel met $80 mrd één van de hoogste ter wereld is. Daarop besloot de regering een politieke opening te creëren: de abertura. Er kwam meer ruimte voor politieke activiteiten en er mochten meerdere partijen worden opgericht (pag. 235/3-1980).
De censuur werd opgeheven, politieke tegenstanders van de regering kregen amnestie en ballingen mochten weer naar hun land terugkeren (pag. 235-1980). Ook de verkiezing van gouverneurs werd weer in ere hersteld (pag. 328-1981).

Verkiezingsstrijd

In totaal namen vijf partijen aan de verkiezingen deel: de regeringspartij Partido Democratico Social (PDS), alsmede de vier oppositiepartijen Partido do Movimento Democratico Brasileiro (PMDB), Partido Democratico Trabalhista (PDT), Partido Trabalhista Brasileiro (PTB) en de Partido dos Trabalhadores (PT).
De campagne voor de verkiezingen was sterk aan banden gelegd door een besluit van de regering debatten in de media en advertenties van politieke partijen te verbieden.
Vanaf 14 september mocht er, volgens een wet die door de regering was afgekondigd, geen verkiezingspropaganda meer via radio en TV worden uitgezonden.
In plaats daarvan verzocht de regering radio- en televisiestations dagelijks twee uur zendtijd beschikbaar te stellen om een overzicht te geven van de namen, partijen en gemeenten die aan de verkiezingen meededen en de kwalificaties van de kandidaten bekend te maken.
De echte verkiezingscampagne vond daarom op straat plaats. Door middel van affiches en strooibiljetten probeerden de partijen hun kandidaten aan de man te brengen.

De regeringspartij, de Democratische Sociale Partij (PDS), had in de verkiezingscampagne het staatsapparaat achter zich staan. Zo had de bank van lening (een overheidsinstelling) op de jaarlijkse „dag van de geliefden" aangekondigd dat alle trouwringen die als onderpand belegd waren, teruggegeven zouden worden zonder afbetaling, een stunt die de regering een paar miljoen gulden kostte. Veel mensen haalden toen hun trouwringen weer af om ze vervolgens onmiddellijk weer te belenen.
Verder had de regering geld beschikbaar gesteld voor elk van de 3953 gemeenten die Brazilië rijk was. Het Nationale Voedselinstituut gaf goedkope voedselpakketten weg. Omdat het politieke systeem in Brazilië gebaseerd is op het „cliëntelisme", de politieke klantenbinding, zijn dat soort acties erg belangrijk.
Ook de persoonlijke inzet van president Figueiredo, die tot in de verste uithoeken van het land verkiezingsbijeenkomsten bijwoonde, hielp de kandidaten van de PDS.
Daarbij hekelde de president de scepsis waarmee de oppositie het proces van herdemocratisering bejegende. „De oppositie zal de rest van haar leven democratie eten, totdat ze er een indigestie van krijgt," zo zei hij enkele

President Joao Figueiredo bij de stembus.

Weekblad 51ste jaargang No. 2666, pag. 33567-33582

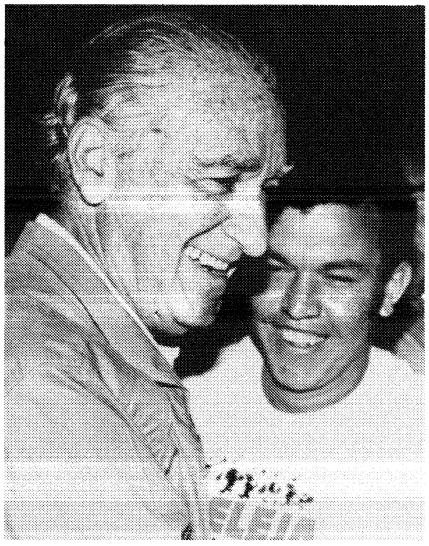

De kandidaat van de grootste oppositiepartij in Brazilië (PMDB) voor het gouverneurschap in Sao Paulo, Franco Montoro.

dagen voor de verkiezingen. In de campagnes werd met geld gesmeten. Vooral de regeringspartij en de grootste oppositiepartij, de Partij van de Braziliaanse Democratische Beweging (PMDB), beschikten daarbij over ruime financiële middelen.
De PMDB was in de plaats gekomen van de oppositionele MDB, toen het twee-partijenstelsel was afgeschaft. Nadat de regering in november 1981 een coalitieverbod had afgekondigd, hief de liberale Volkspartij (PP) zich op en voegde zich bij de PMDB. Ook de – verboden – op Moskou georiënteerde communistische partij had zich bij de PMDB aangesloten, zodat deze partij een brede oppositie vormde.
De leider van de PMDB was Franco Montoro, een bekende advocaat en hoogleraar, van wie werd verwacht dat hij het gouverneurschap van Sao Paulo zou winnen, dat met 24 mln inwoners verreweg de belangrijkste deelstaat van het land was.
De populistische leider van de kleine, zich sociaal-democratisch noemende PDT, Leonel Brizola, had volgens opiniepeilingen de beste kansen in de deelstaat Rio de Janeiro, hoewel zijn partij landelijk gezien niet veel voorstelde.

Vóór de militaire staatsgreep van 1964 stond Brizola bekend als een radicaal: zijn radicale daden zouden ertoe hebben bijgedragen dat de militairen besloten een einde te maken aan de democratie. Brizola was de zwager van de constitutionele president Joao Goulart, die toen werd verdreven. Brizola vluchtte naar Uruguay, waar hij zich wijdde aan de schapenteelt en plannen smeedde om met Cubaanse hulp een guerrilla in Brazilië te beginnen, die in de kiem werd gesmoord.
Later belandde Brizola in de Verenigde Staten en West-Europa, waar hij kennis maakte met de sociaal-democratie. Toen in 1979 de amnestie in Brazilië werd afgekondigd, kwam Brizola aanzienlijk gematigd terug. Hij hoopte als een nationale oppositieleider te worden ingehaald. Maar niemand toonde belangstelling voor hem, Brizola's partij kwam nauwelijks van de grond. De situatie veranderde toen alle verkiezingspolls hem als de meest waarschijnlijke winnaar van de verkiezingen in Rio de Janeiro aanwezen.

„Mijn verkiezing zal de belangrijkste garantie voor de abertura, het liberaliseringsproces in Brazilië zijn", zo zei Brizola tijdens de verkiezingscampagne.
Als gouverneur wilde Brizola prioriteit verlenen aan het onderwijs. „In Rio de Janeiro zijn 700.000 kinderen in de schoolgaande leeftijd die niet naar school gaan. Het gaat niet alleen om onderwijs, maar ook om voedsel, want door de ondervoeding zijn ze geestelijk achter", aldus Brizola.
Zijn plan was om onderwijscentra in de volksbuurten op te zetten, waar de kinderen de hele dag konden verblijven, drie maaltijden zouden krijgen en op medische verzorging konden rekenen.
Brizóla, die erkende dat hij nooit Marx had gelezen, noemde zich een socialist: „Ons socialisme in vrijheid is een vorm van sociaal-democratie, maar flink gepeperd. Ik noem het een tropisch socialisme, dat wordt gekenmerkt door onze Indiaanse en negroïde wortels. Wij zijn voorstanders van pluralisme. Want in tegenstelling tot de Cubaanse bourgeoisie, is de Braziliaanse bourgeoisie veel te groot om in Miami te kunnen passen".
Verder beloofde hij beter vervoer, betere huizen en betere ziekenhuizen.
Een andere partij die aan de verkiezingen meedeed was de Braziliaanse Arbeiderspartij (PTB) van Ivete Vargas, een nicht van de befaamde ex-president Getulio Vargas. Deze partij werd echter kansloos geacht.
Tenslotte nam de Arbeiderspartij (PT) van de charismatische vakbondsleider uit Sao Paulo, Luis Inacio da Silva, aan de verkiezingen deel. Dit was een partij met een duidelijke ideologie. „Lula", zoals Da Silva in Brazilië werd genoemd, was een metaalarbeider en had drie jaar lagere school gevolgd. Hij was voorzitter van de vakbond van metaalarbeiders in een van de industriële voorsteden van Sao Paulo en leidde in 1978, 1979 en 1980 de grote metaalstakingen die het proces van politieke liberalisering in Brazilië enorm versneld hebben.
De Arbeiderspartij ontstond vanuit de vakbonden van Sao Paulo na de grote stakingen van 1980 en telde in de deelstaat Sao Paulo een flinke aanhang onder de arbeidersklasse.

In Rio de Janeiro verzamelde de PT in haar gelederen zowel zwarte activisten en krotbuurtbewoners als hippies, trotskistische intellectuelen en anarchisten. De PT propageerde in de favelas, de krottenbuurten, de liberalisering van marihuana en abortus. De partij koos partij tegen de discriminatie van homoseksuelen en protesteerde tegen het geweld waarvan vrouwen het slachtoffer waren.
De Arbeiderspartij was van de vier oppositiepartijen de enige die geen verzoening voorstond met de door de militairen gesteunde regering. Ook met de rest van haar programma onderscheidde de PT zich duidelijk van de

Leonel Brizola, de kandidaat van de Democratische Arbeiderspartij voor het gouverneurschap in Rio de Janeiro, tijdens zijn verkiezingscampagne.

andere oppositiepartijen: de PT wilde nationalisatie van banken en delen van de industrie, oprichting van ondernemingsraden in bedrijven, stimulering van kleine boeren en vorming van vrije bonden.
De partij werd ook gesteund door de progressieve vleugel van de rooms-katholieke kerk.
Lula dong als leider van de PT mee naar het gouverneurschap van Sao Paulo, dat met 40% van de nationale economische activiteit verreweg de belangrijkste deelstaat was. Het gouverneurschap was na het presidentschap de zwaarste politieke post in het land. Er werd overigens niet verwacht dat Lula inderdaad gouverneur van Sao Paulo zou worden.

Voorlopige verkiezingsuitslag

De verkiezingsdag verliep vreedzaam en zonder incidenten. De verkiezingscampagne had daarentegen aan zo'n 24 mensen het leven gekost.
Het tellen van de stemmen verliep door de ingewikkelde stemprocedure en het grote aantal kandidaten dat gekozen moest worden uiterst langzaam. Bovendien moesten de resultaten uit alle hoeken en gaten van het land komen waar vaak geen goede verbindingen waren.

Volgens voorlopige uitslagen zou de regeringspartij (PDS) in twaalf, de PMDB in negen en de Democratische Arbeiderspartij (PDT) in één deelstaat de gouverneursverkiezingen hebben gewonnen.
Met zekerheid wist men, zo schreef de *NZZ* op 20 nov., in ieder geval dat in de twee belangrijkste deelstaten van Brazilië de oppositie had gezegevierd: in Rio de Janeiro zou Leonel Brizola van de PDT de nieuwe gouverneur worden, in Sao Paulo Franco Montoro van de PMDB.

Volgens de *IHT* van 22 nov. weigerden regeringsofficials echter Brizola's overwinning te erkennen en stond de uitslag in Rio op 20 nov. nog niet vast. Op 18 nov. had Brizola op een persconferentie tegen buitenlandse correspondenten gezegd: „Er is in de deelstaat Rio de Janeiro een klimaat geschapen van fraude, angst en spanning. Ik ben ervan overtuigd dat ik de gouverneursverkiezingen hier zal winnen. Alleen fraude kan mij van de overwinning afhouden".
Volgens Brizola waren er aanwijzingen dat bij het tellen van de stemmen in Rio veel onregelmatigheden plaatsvonden om de kandidaat van de regeringspartij te begunstigen. De telling van de stemmen werd volgens hem met opzet vertraagd.

WEST-EUROPA

BELGIË

HET RAPPORT-BLUMENTHAL. OMBUIGING VAN HET ZAÏREBELEID.

Eind september is politieke beroering ontstaan over het vertrouwelijk rapport van de Westduitser Erwin Blumenthal over „de internationale financiële geloofwaardigheid van Zaïre". De nota, die niet voor de Belgische regering bestemd was en een aantal bezwarende feiten bevat voor bepaalde Belgische politici en diplomaten, is door toedoen en met een begeleidende brief van president Moboetoe in augustus in Brussel beland.

Erwin Blumenthal is een hoge ambtenaar van het Internationale Monetaire Fonds (IMF), die in 1978-'79 in Kinsjasa optrad als directeur-generaal van de Zaïrese staatsbank. Het gaat niet om een rapport van het IMF, dat er afstand van nam, maar waarschijnlijk om een nota, die in april van dit jaar is opgesteld ten behoeve van de Bundesbank en andere Duitse kredietverstrekkers.

De krant *De Standaard* (25-9) gaf een samenvatting van het rapport, alle aantijgingen in de voorwaardelijke wijs stellend. De krant *La Libre Belgique* (27-9) nam deze voorzorgsmaatregel niet. Volgens deze krant bestaat het rapport uit twee delen. In het eerste deel wijst de auteur op de totale Zaïrese onverschilligheid t.o.v. zijn schulden, rekenend op de generositeit van de schuldeisers om ten eeuwigen dage de leningen te hernieuwen en de schulden te consolideren.
Zaïre slaat er zich steeds door met beloften, goed wetend dat het die niet zal houden. Blumenthal wijdt uit over de corruptie van het regime en over de onmogelijkheid te komen tot een ware financiële sanering en reorganisatie, in een land met een veralgemeende laksheid, die de leiders goed uitkomt.
Blumenthal is scherp voor de Brusselse hoogleraar Doucy, die, volgens de versie van *La Libre Belgique* van het rapport, meer dan 100 miljoen heeft gekregen voor een sociologische studie.

Blumenthal schrijft: „Aangenomen dat deze studie inderdaad is gemaakt, dan is een dergelijk bedrag een ware kaakslag voor de armoede van een groot deel van de Zaïrese bevolking". La Libre Belgique stipt hierbij aan dat professor Doucy wel degelijk een studie heeft gepubliceerd over alle dringend te realiseren werken om de economie van het land weer op gang te brengen en dat deze studie als zeer waardevol wordt beschouwd door de verantwoordelijken voor de ontwikkelingssamenwerking.

Voorts hekelt Blumenthal, steeds volgens *La Libre Belgique*, de vrijpostigheid van de groep notabelen rond president Moboetoe, die onbelemmerd uit de staatsbank putten om hun bankrekeningen in het buitenland te stijven. Hij klaagt frauduleuze uit- en invoertransacties aan en afzetterij. Hij besluit met de opmerking dat al wie aan Zaïre geld leent er zeker van kan zijn het nooit terug te zien.
Bij het rapport heeft Blumenthal brieven gevoegd aan De Larosière, voorzitter van het IMF, en president Moboetoe, waarin hij zich erover beklaagt onmogelijk zijn controle over de Nationale Bank van Zaïre te kunnen uitoefenen, aldus *La Libre Belgique*.
Het tweede deel van het rapport bestaat uit een gedetailleerde vragenlijst van Blumenthal en de antwoorden van Nguza Karl I Bond, gewezen premier van Zaïre.
Nguza bevestigt een aantal onregelmatigheden in het financieel beheer van Zaïre. De hoogste gezagsdragers putten onbeperkt uit de reserves van de Nationale Bank van Zaïre via de rekening „Présidence de la République". Wanneer Nguza een aantal Belgische vooraanstaanden in opspraak brengt, baseert hij zich uitsluitend op gesprekken die hij had met de Belgische journalist en uitgever Pierre Davister, die een tijdlang persoonlijk bevriend was met president Moboetoe.
Door Nguza werden in opspraak gebracht: de gewezen eerste ministers Leburton (20 miljoen) en Vanden Boeynants (uitvoer van vleeswaren) en gewezen minister van buitenlandse zaken Simonet (niet nader gespecificeerd.
Voorts gaat het om verkeersminister De Croo (als advocaat betrokken bij het verbreken van het diamantakkoord tussen Zaïre en De Beers, wat de Antwerpse diamantwereld ten goede komt) en de directeur-generaal van de politiek van het departement van buitenlandse zaken Cahen (Zwitserse bankrekening).

Volgens de versie van La Libre Belgique van Nguza's antwoorden, heeft Davister hem ook toevertrouwd tussenpersoon te zijn geweest voor Moboetoe bij de aankoop van aandelen in La Libre Belgique (150 miljoen), wat de krant logenstrafte en de aankoop van het kasteel Fonds Roy te Ukkel (Brussel, 40 miljoen).

Reacties

Gewezen eerste minister Vanden Boeynants logenstrafte categorisch de onthulling als zou hij een belangrijke overeenkomst hebben gesloten voor de verkoop van vlees door bemiddeling van twee bloedverwanten van president Moboetoe. Hij noemde de onthulling vals en zei dat hij reeds meer dan een jaar geleden een proces heeft aangespannen tegen het blad

„*Pour*" voor de verspreiding van een onthulling van hetzelfde allooi. Mijn firma heeft nooit een handelsovereenkomst gesloten met de hh. Litho of Moleka, en trouwens ook niet met enig officieel Zaïrees organisme, aldus Vanden Boeynants.
In een open brief aan premier Martens sprak oud-premier Leburton er zijn verwondering over uit dat hij via de pers de beschuldigingen in het rapport moest vernemen. Hij verbaasde zich erover dat de eerste minister de pers de gelegenheid gaf zware beschuldigingen te publiceren tegen politici, zonder de betrokkenen de gelegenheid te bieden op een andere wijze dan via de media kennis te nemen van het rapport. Als gesproken wordt over een koffer met 20 miljoen toen ik eerste minister was in 1975, dan wil ik eraan herinneren dat de datum alleen al niet klopt. Ik was eerste minister van 1973 tot begin 1974. Het gaat hier om een grove beschuldiging van hetzelfde type als degene die FDF-kamerlid Persoons destijds uitte en die hij later niet kon staven, aldus Leburton.

Journalist Davister deelde mee dat hij de verklaringen, die Nguza hem in de mond legt, nooit heeft afgelegd. Hij kondigde aan dat hij zijn advocaten belast heeft met de passende gerechtelijk akties.
Minister van Verkeerswezen De Croo logenstrafte alle beweringen van het rapport en noemde ze een aanslag op zijn politieke en beroepseer. Hij beklemtoonde nooit enige vergoeding te hebben ontvangen, in geld, noch anders, van een Zaïrese overheid of in haar naam.
Diplomaat Cahen, die een onderhoud had met minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans, wees erop dat hij nooit een Zwitserse bankrekening heeft gehad en dat hij volkomen ter beschikking staat van een onderzoek, indien dat nodig zou blijken.
Professor Doucy preciseerde dat hij voor de Zaïrese overheid een belangrijke socio-economische studie heeft verricht, die aangevat werd in 1974 en voortgezet op het terrein tot 1980. Verscheidene Zaïrese, Belgische en andere deskundigen werkten eraan mee.
Nog vóór in de pers gewag werd gemaakt van het rapport, had premier Martens omstreeks 13 september een kopie ervan aan de procureur-generaal bij het hof van beroep te Brussel gestuurd, met het verzoek een informatief onderzoek in te stellen naar de geuite beschuldigingen. De lotgevallen van de Italiaanse premier Cossiga indachtig, die tot aftreden werd gedwongen omdat hij een lid van de regering verwittigd had van een gerechtelijk onderzoek tegen diens zoon, gebeurde dat na overleg in beperkt ministerscomité en buiten het medeweten van verkeersminister De Croo en de andere betrokkenen.

Zaïrebeleid

Op 6 okt., na de vergadering van de kamercommissie voor het buitenlands beleid, waar ook gesproken werd over het rapport-Blumenthal, zei minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans dat de Belgische regering de relaties met Zaïre opnieuw zal definiëren. Het Zaïre-beleid moet voortaan in een ruim Afrika-beleid geplaatst worden. Aan deze politiek legt de regering de laatste hand. Gezien de beleidsombuiging worden de kredieten van de Nationale Bank van België niet meer verhoogd en de leningen van staat tot staat niet uitgebreid. Zonder nadere aanduiding, kondigde hij aan dat een aantal vroegere beslissingen bevroren zijn. De ontwikkelingssamenwerking met Zaïre gaat voortaan rechtstreeks naar het binnenland en de Zaïrese bevolking.
Wat de corruptie betreft, verduidelijkte Tindemans dat geen enkele frank van de Belgische steunverlening in de Nationale Bank van Zaïre terecht komt. Het geld gaat rechtstreeks naar coöperanten en naar de organisaties voor ontwikkelingssamenwerking.

(Vor. ber. pag. 535 e.v.)

GEVOELIGE RENTEDALING

Sedert juli is de Nationale Bank van België herhaalde malen overgegaan tot een verlaging van het disconto. Dat had in de eerste helft van het jaar en vooral na de devaluatie van de frank op 21 feb. een recordhoogte bereikt. De NBB volgde hiermee een algemene trend op de internationale geldmarkt. De bank wou ook een verdere daling van de rente op de interbankenmarkt en op schatkistcertificaten niet in de weg staan. De daling van het disconto leidde tot goedkoper krediet voor handel en nijverheid en stelde de NBB in staat deviezenreserves aan te leggen om opnieuw gewapend te zijn tegen eventuele nieuwe speculatiegolven tegen de frank.
In augustus registreerde het Belgische bankwezen een netto-invoer van kortlopende kapitalen ten belope van ongeveer 10 miljard. Het was lang geleden dat een nettokapitaaltoevoer optrad. Dit was een gevolg van een renteverschil tussen de Amerikaanse en de Belgische geldmarkt. In augustus daalde de Amerikaanse rente zo snel dat de NBB het niet wijs oordeelde het Belgische rentepeil even snel te verlagen. Dat leidde tot een erg aantrekkelijk renteverschil ten voordele van de Belgische frank. De buitenlandse bankiers die over tegoeden in franken beschikten zagen geen onmiddellijk gevaar voor devaluatie of koersdaling. Daarbij komt dat andere munten van het EMS op dat ogenblik onder zware druk stonden, wat leidde tot een daling van de divergentie-indicator van de Belgische frank. Een ander element dat meespeelde was de gestadige verbetering op de lopende rekening van de betalingsbalans tijdens de zomermaanden.

Chronologie

- Op 18 aug. werd het disconto van 13,5 op 13% gebracht. De rente op voorschotten in rekening-courant verlaagde tot 14%.
- Op 8 sept. daalde het disconto verder tot 12,5% en de rente op voorschotten in rekening-courant tot 13,5%. 's Anderendaags besliste het comité voor de debetrente tot een algemene verlaging van het rentepeil ten belope van een half procent. De nieuwe vork voor disconto en acceptkredieten bedroeg 13,5 – 14,75% en die voor kaskredieten 15,5 – 16,75%. Wat de effectieve rente betreft, verlaagden de Belgische grote banken hun rente op disconto- en acceptkredieten met een half procent tot 14,25%.
- Op 20 okt. daalde het disconto en het voorschottentarief andermaal met een half procent en de nieuwe tarieven bedroegen resp. 12 en 13%. Deze beslissing werd genomen bij een relatieve heropflakkering van de druk op de frank.
In financiële kringen was men bijgevolg verrast over de beslissing en opperde men dat de NBB een berekend risico nam. Op de wisselmarkten ondervond de frank echter weinig hinder van de discontoverlaging. Het debetrentecomité van de Belgische banken verlaagde de vorken, waarbinnen de rente op disconto- en acceptkredieten mogen evolueren, met een half procent tot 13 – 14,25%. De grote banken pasten een effectief tarief toe van 13,5%. Aan de rente op kaskredieten werd niet geraakt. Een verdere daling van de tarieven hing af van de evolutie op de interbankenmarkt. Daar werd nauwelijks gereageerd op de discontoverlaging. De creditrente op spaar- en depositoboekjes was geblokkeerd door de rente op kasbons. Zolang die niet daalt, konden de andere tarieven niet omlaag.
- Op 26 okt. besliste de NBB de rente op certificaten van het Rentenfonds met 0,15% te verlagen tot 12,85%. Het tarief voor schatkistcertificaten bleef onveranderd op 12,75% voor papier op 1, 2 en 3 maanden.
- Op 12 nov. werd het disconto andermaal verlaagd met een half procent tot 11,5%. Het is de eerste maal sedert 3 jaar dat de centrale rentevoet onder de 12% komt. Het voorschottentarief gaat van 13 naar 12,5%.
De NBB motiveerde de beslissing met „het verlangen om bij te dragen tot de verlaging van de rentetarieven in België en gelet op de daling van de kortlopende rente in het buitenland". De banken verlaagden de creditrente op kasbons. Op 1 jaar wordt nog 9% betaald, maar op kasbons op 2 jaar daalde de rente met 0,25% naar 11%, op 3 jaar 12,5%, op 4 jaar 12,75% en op 5 tot 10 jaar 13,25%.

(Vor. ber. pag. 536/3)

ACEC INVESTEERT NIET MEER IN CHARLEROI

Ingevolge de aanhoudende sociale onrust heeft de directie van België's grootste elektrotechnische concern

ACEC eind september beslist dat geen nieuwe investeringen meer zullen plaatsvinden in de zetel van Marcinelle (Charleroi), die bovendien geleidelijk zal worden ingekrompen tot een eenheid met niet meer dan 2.000 personeelsleden. Er zullen alleen uitzonderingen worden gemaakt voor de afwikkeling van lopende bestellingen.
Volgens directeur-generaal Dalq zijn richtlijnen verstrekt voor een grondige herziening van de investeringsprojecten met de bedoeling de investeringen en de aanwervingen tot een strikt minimum te beperken. De directie wil niet blijven investeren in een fabriek waar niet meer wordt gewerkt, zo zei hij.
Sedert maart voerden de vakbonden bij ACEC-Charleroi een soort „guerrilla" om het herstel van de volledige loonindexering af te dwingen. Na de devaluatie van de frank is de automatische en volledige loonindexering door de regering bij wetsbesluit opgeschort. Door de aanhoudende vakbondsacties heeft het bedrijf voor verscheidene miljarden aan bestellingen verloren zien gaan. Tijdens de eerste 8 maanden van het boekjaar is een verlies van 200 miljoen geleden.

In 1979 leed het bedrijf een verlies van 892 miljoen en dat werd in hoofdzaak toegeschreven aan een langdurige staking.

Op 29 sept. werd de ondernemingsraad van het bedrijf op de hoogte gebracht van de beslissing van de directie. Daarop betoogden 500 ACEC-arbeiders in Charleroi voor het herstel van de automatische loonindexering.

Bij ACEC – zoals trouwens op vele plaatsen in Wallonië – is de socialistische vakbond FGTB sterk vertegenwoordigd. Hoofdafgevaardigde van het FGTB bij ACEC is de gewezen communistische senator Robert Dussart. Hij leidt de, wat de directie noemt, guerrilla in het bedrijf.
Dussart werkte zich op van traceerder tot hoofdafgevaardigde van het FGTB. Van 1977 tot nov. 1981 zetelde hij als CP-senator. In 1981 werd hij niet herkozen. Hij was enige tijd politiek directeur van de krant „Le Drapeau Rouge" en was ondervoorzitter van Agitprop, een organisatie voor communistische propaganda en agitatie.
Dussart eiste het indexherstel en op een bepaald ogenblik waren de sociale bemiddelaars bereid een zekere compensatie in overweging te nemen. De minister van Arbeid en Tewerkstelling greep in om dit te voorkomen.
Hij vermaande de sociale bemiddelaars van zijn departement en zei dat op wetsbesluit nr. 11 in zake de index geen compensaties toegestaan kunnen worden. Dergelijke akkoorden mogen zij niet goedkeuren, maar moeten zij integendeel bestraffen met de wettelijk vastgelegde sancties.
In het buurbedrijf CDC kregen de werknemers wel een compensatie voor de indexmatiging, zonder enig ingrijpen vanwege de regering. De arbeiders kregen twee premies van 2.000 fr. met de belofte dat die later in het loon opgenomen zullen worden. De Parijse directie zwichtte hiermee voor een mogelijke stakingsdreiging op een ogenblik dat de produktie zeer hoog was.
Wellicht heeft ook de regering met dit element rekening gehouden. Er wordt ook geopperd dat de vakbonden bij ACEC dergelijke compensaties hebben afgewezen.
Dussart relativeerde zijnerzijds de beslissing van de ACEC-directie. Hij zei dat het investeren niet kon blijven doorgaan in het tempo van de voorbije jaren. De directie wil de verantwoordelijkheid van haar beslissing, die genomen is in een totaal andere context, afschuiven op syndicale acties, zo zei hij.

NEDERLAND

DEPARTEMENTALE HERINDELING

Bij de kabinetsformatie, die heeft geleid tot de totstandkoming van het kaninet-Lubbers, zijn in de taakverdeling tussen de diverse departementen een aantal wijzigingen aangebracht. Dit blijkt ook uit het verslag van de formatie op pag. 737 e.v. Daar wordt echter niet duidelijk, hoe de nieuwe taakverdeling is.
Een overzicht daarvan volgt hier:

1. Aan het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk is toegevoegd de zorg voor de Volksgezondheid, die tot dan berustte bij het ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. In verband daarmee is de naam van CRM gewijzigd in ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

2. Aan het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening is toegevoegd de zorg voor Milieuhygiëne, die tot dan berustte bij het ministerie voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne. De naam van het ministerie is gewijzigd in ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne.

3. Het ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne is opgeheven.

4. Bij het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur is de zorg voor het Natuurbehoud weggehaald. Deze afdeling is overgegaan naar het ministerie van Landbouw en Visserij.

5. Bij het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur is de afdeling Bijstandszaken weggehaald. Deze afdeling is overgegaan naar het ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid.

6. Bij het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen is weggehaald de verantwoordelijkheid voor het innovatie- en technologiebeleid. Deze taak ligt nu bij het ministerie van Economische Zaken, dat met name is belast met het industriegerichte onderzoek en het energieonderzoek.
De minister van Economische Zaken is projectminister voor het technologiebeleid.
De minister van Onderwijs en Wetenschappen blijft in bestuurlijk en administratief opzicht coördinerend voor de Stichting voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek TNO, met name op gebieden als organisatie en personeelsbeleid.
De minister van Economische Zaken is nu primair verantwoordelijk in inhoudelijke zin voor onderzoeksprogramma's op de gebieden, die hij behartigt, waaronder industriële technologie en energie.
De minister van Economische Zaken benoemt drie leden van de Raad van Toezicht van TNO.

Maritieme sector
De minister van Economische Zaken wordt primair verantwoordelijk voor:
– de Stichting Coördinatie Maritiem Onderzoek.
– het Maritiem Research Instituut Nederland (Fusie van het Nederlands Maritiem Instituut en het Nederlands Scheepsbouw Proefstation).
– voorzitterschap en secretariaat Interdepartementale Commissie Maritiem Research.

Ruimteonderzoek en Ruimtetechnologie
De minister van Economische Zaken treedt op als coördinerend bewindsman op het gebied van ruimteonderzoek en ruimtetechnologie.
Dit houdt o.m. in voorzitterschap en secretariaat Interdepartementale Commissie Ruimteonderzoek en Technologie, vertegenwoordiging van de Nederlandse regering in de Europese Ruimteconferentie, beheer van de moederpost voor contributie aan European Space Agency.

Micro-Electronica
De minister van Economische Zaken wordt primair verantwoordelijk voor de Coördinerende Stichting en de Centra voor Micro-Electronica.

Internationale instellingen
De verantwoordelijkheid voor internationale instellingen op de terreinen van wetenschappen en technologie zal in overeenstemming met het voorgaande worden geregeld.
1. Ter realisering van voornoemde taakverschuiving tussen Onderwijs en Wetenschappen en Economische Zaken zal een deel van de huidige hoofddirectie Wetenschapsbeleid overgaan naar Economische Zaken. Op laatstgenoemd ministerie zal een stafdirectie voor technologiebeleid worden ingesteld.
2. De minister van Onderwijs en Wetenschappen initieert, in samenwerking met het Sociaal en Cultureel Planbureau, het onderzoek, gericht op het zichtbaar maken van de maatschappelijke en ethische consequenties van technologische vernieuwingen en invoering van die vernieuwingen.
3. Er wordt een permanente ministeriële commissie ingesteld, onder leiding van de minister-president, voor het informatiebeleid. Van deze commissie zullen – behalve de minister-president – in elk geval deel uitmaken de ministers van Verkeer en Waterstaat, van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, van Economische Zaken en van Onderwijs en Wetenschappen.

Tenslotte zijn er nog enkele wijzigingen in het veld van Economische Zaken / Buitenlandse Zaken / Ontwikkelingssamenwerking i.v.m. de taakafbakening van de staatssecretaris voor

Buitenlandse Handel op het ministerie van Economische Zaken.

1. De staatssecretaris is primair verantwoordelijk voor de handelspolitiek en het exportbeleid.
2. De staatssecretaris is primair verantwoordelijk voor het exportkredietverzekerings- en garantiebeleid, welk beleid blijft gebaseerd op verzekeringstechnische uitgangspunten. In gevallen waarbij landen die bilaterale financiële hulp van Nederland ontvangen met schuldenproblemen te kampen hebben, wordt het beleid vastgesteld in overleg met de minister voor Ontwikkelingssamenwerking.
3. Binnen het kader van de bestaande competentieregelingen met Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking is de staatssecretaris belast met het handelsverkeer tussen de lidstaten en het externe handelsbeleid van de Europese Gemeenschap, alsmede met het beleid ten aanzien van GATT, UNCTAD en OESO.
4. De minister regelt met de staatssecretaris de reorganisatie van taken en funkties die nu worden vervuld door het Directoraat-Generaal voor de Buitenlandse Economische Betrekkingen en de Directie voor de Economische Voorlichting en Exportbevordering, en met de minister van Financiën de begrotingstechnische consequenties verbonden aan de taakuitoefening van de staatssecretaris.
5. De staatssecretaris voert in het buitenland de titel minister.

STAATSSECRETARISSEN

In de laatste fase van de formatie van het kabinet-Lubbers zijn ook de staatssecretarissen aangewezen: acht voor het CDA en acht voor de VVD.
Hier deed zich nog even een probleem voor, toen bleek, dat de beoogde minister van defensie, De Ruiter, niet akkoord ging met de benoeming van de VVD-kandidaat voor dit departement, de heer A. Ploeg. Voor de heer Ploeg is toen werk gevonden als staatssecretaris op het departement van landbouw en visserij.
Zeer verrassend was vervolgens, dat voor de VVD op het departement van defensie tot staatssecretaris voor personeelszaken werd aangewezen de heer Charl Schwietert, tot dan redacteur parlementaire zaken voor het NOS-Journaal.

Van de heer Schwietert, die eerder had gewerkt voor De Volkskrant en KRO-Brandpunt, werd algemeen aangenomen, dat zijn politieke affiniteit het CDA gold. Naar eigen zeggen was hij al twee jaar lid van de VVD. Volgens het VVD-bureau had dit lidmaatschap niet langer dan twee maanden geduurd.
De heer Schwietert stond op de nominatie om op 1 jan. 1983 hoofd voorlichting van het departement van financiën te worden, een benoeming, die nog onder CDA-minister van financiën Van der Stee was geregeld.
Toen bleek, dat de heer Schwietert zich bij zijn sollicitatie op financiën ten onrechte de titel drs. had aangemeten, en nadat een publieke uitspraak van de heer Schwietert in het AVRO-televisieprogramma „Mies" op 6 nov., als zou hij het in militaire dienst tot luitenant gebracht hebben, onwaar gebleken was, heeft hij op 11 nov. zijn ontslag als staatssecretaris ingediend.
Voor de VVD is vervolgens op 17 nov. drs. W. K. Hoekzema, burgemeester van Coevorden sinds 1978, bereid gevonden als staatssecretaris van defensie, belast met personeelszaken, op te treden.
Nog een probleem bij de aanwijzing van VVD-bewindslieden lag in het feit, dat deze partij dr. F. A. Hoogendijk, hoofdredacteur van Elseviers Magazine, kandidaat had gesteld voor enigerlei post op het terrein van het mediabeleid, i.h.b. voor een post, die aanraking had met beleid betreffende de omroep. Premier Lubbers heeft persoonlijk deze benoeming geblokkeerd.
Een overzicht van de staatssecretarissen, die in het kabinet-Lubbers benoemd zijn (geweest) volgt hierna, met hun functie en een korte levensbeschrijving:

MR. DRS. F. BOLKESTEIN (VVD)
Er wordt wel beweerd dat de baan die mr. drs. F. Bolkestein (VVD, 49 jaar) gaat bekleden speciaal voor hem gemaakt is: hij wordt staatssecretaris voor buitenlandse economische betrekkingen. Hij houdt kantoor op het ministerie van economische zaken en niet, zoals ook mogelijk was geweest, bij buitenlandse zaken.
Bolkestein werd in 1978 pas kamerlid. Hij heeft filosofie gestudeerd in Amsterdam, rechten in Leiden en economie in Londen. In dienst van Shell reisde hij over de hele wereld. Toen hij in de jaren zeventig van zijn omzwervingen in Nederland terugkwam trok hij, zoals hij zelf zei, alle deuren langs waar VVD op stond, zodat hij uiteindelijk er al na enkele jaren in slaagde kamerlid te worden. Daar werd hij al meteen getipt als opvolger van Van der Klaauw, die zo tegenviel dat met een vervanging door Bolkestein ernstig rekening werd gehouden.
Als de VVD nu de minister van buitenlandse zaken had mogen leveren was Bolkestein daarvoor – naast Van Eekelen – een zeer serieuze kanshebber geweest. Bolkestein heeft over internationale politiek harde, nogal rechtse opvattingen.

G. VAN LEIJENHORST (CDA)
tot ieders verrassing is A. J. Hermes, de man die de zetel al sinds het aantreden van het eerste kabinet-Van Agt bemande, niet opnieuw benoemd tot staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen. Problemen met de verdeling van de diverse posten over de verschillende bloedgroepen in het CDA leidden er toe dat de oud-gediende van KVP-huize plaats moest maken voor Van Leijenhorst, afkomstig uit de christelijk-historische groep.
Hermes, een weinig prominent of geprofileerd bewindsman, wordt verruild voor de oud-staatssecretaris van binnenlandse zaken, speciaal belast met het minderhedenbeleid, die tot nu toe ook op de achtergrond bleef.
Het moest voor Van Leijenhorst wrang zijn aan te treden als staatssecretaris op het departement waarvoor hij bij de vorige formatie als eerste uit de vroegere CHU ministerskandidaat was. Hij werd dat toen niet, ook geen staatssecretaris, maar werd gepasseerd door zijn jongere christelijk-historische collega Deetman.
Gerard van Leijenhorst is 54 jaar en sinds aug. 1971 Kamerlid en onderwijspecialist van de fractie. Voordien was hij drie jaar secretaris van de CHU. Hij studeerde, net als collega Ginjaar-Maas, chemie en was leraar natuur- en scheikunde. Vanaf sept. 1981 was hij staatssecretaris van binnenlandse zaken.

M. VAN AMELSVOORT (CDA)
Met een aantal onderbrekeingen is drs. M. J. J. (Marius) van Amelsvoort inmiddels ruim tien jaar lid van de Tweede Kamer. Vóór 1971 was hij, vanaf 1969, lid van de Eerste Kamer en van het Europees Parlement.
Eén van die onderbrekingen van het lidmaatschap van de Tweede Kamer werd veroorzaakt door het aftreden van minister Andriessen (CDA) van financiën in febr. 1980. Mèt Andriessen verdween staatssecretaris Nooteboom, die door Van Amelsvoort werd opgevolgd.
Van Amelsoort is op 29 aug. 1930 in Kaatsheuvel geboren. In 1956 rondde hij zijn studie economie af aan de Katholieke Economische Hogeschool in Tilburg.
Hij is hoofd geweest van de afdeling Economische Statistische Zaken van de Post-, Cheque- en Girodienst en afdelingsdirecteur algemene zaken van de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank in Eindhoven.
Hij is staatssecretaris van binnenlandse zaken belast met gemeentefinanciën.

P. VAN ZEIL (CDA)
Staatssecretaris Piet van Zeil (55) is een blijvertje. Zoals in deze krant al eerder is betoogd, is het goed dat Van Zeil blijft ondermeer omdat hij veel werk maakt van het afleggen van bezoeken in het land. Vanaf september 1981 heeft hij als staatssecretaris voor het midden- en kleinbedrijf, waaronder ook toerisme valt, al zo'n kleine zeventig plechtigheden met zijn aanwezigheid opgeluisterd. Op het ministerie van economische zaken heeft men de leus al overnomen: „Voor een opening in stijl, vraag naar Piet van Zeil."
Van Zeil heeft zich met een mulo-diploma opgewerkt tot wat hij nu is. Die lijn liep voornamelijk via katholieke organisaties. Hij werd bestuurder van de vakcentrale NKV en voorzitter (de laatste voor de fusie) van de Katholieke Volks Partij. Van 1972 tot 1981 was hij lid van de Tweede Kamer.

A. PLOEG (VVD)
De VVD'er Ad Ploeg is aangetrokken voor een nieuw staatssecretariaat: dat op het ministerie van landbouw en visserij. Ploeg krijgt daar de portefeuille natuurbehoud.
Ploeg is luitenant-kolonel buiten dienst. Als militair diende hij in Indonesië en Korea. In Nederland was hij onder meer sinds 1970 hoofd opleidingen van de Eerste Divisie 7 December. Tot 1974 was hij lid van de gemeenteraad van zijn woonplaats Arnhem en lid van de Krijgsraad. Ploeg, geboren op 17 april 1927 in Breda, kwam in dec. 1972 in de Tweede Kamer.

MR. H. KONING (VVD)
Mr. H. E. Koning (49) komt nu, in zijn tweede staatssecretariaat, op de plaats waar hij eigenlijk voor is opgeleid: belastingen. In het eerste kabinet-Van Agt was Koning staatssecretaris van binnenlandse zaken, met name voor de gemeentefinanciën. Koning was eerder belastinginspecteur en werkte bij de belastingdienst van het ministerie van financiën, waar hij nu dus de scepter gaat zwaaien. Hij kwam in 1967 voor de VVD in de Kamer.
Koning is verder fractievoorzitter van de VVD in de gemeenteraad van Rotterdam. Onder zijn leiding werd daar deze zomer door de VVD afgesproken het rode meerderheidcollege dat in de Maasstad gevormd was te boycotten. Koning is ongehuwd.

DRS. J. VAN DER REIJDEN (CDA)
De nieuwste staatssecretaris op het ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur (WVC) wordt de CDA'er J. van der Reijden (55). Hij was nog maar net ingewerkt bij de grootste werkgeversorganisatie VNO, waar hij als directeur sociale zaken in de slag zou moeten gaan met de vakcentrales.
Vóór zijn overstap naar het VNO in april, was Van der Reijden directeur van het Verbond Nederlandse Groothandel. Na zijn studie economie bekleedde hij een aantal functies in het ziekenfondswezen. In de sportwereld deed hij ervaring op als voorzitter van de Leidse Sportstichting. Van der Reijden behoort tot de „CHU-bloedgroep" in het CDA.

DRS. N. GINJAAR-MAAS (VVD)
Mevrouw Nell Ginjaar (51), de nieuwe staatssecretaris voor het voortgezet onderwijs, is sinds 1973 Tweede-Kamerlid voor de VVD. Haar echtgenoot was minister van volksgezondheid en Milieuhygiëne in het kabinet-Van Agt. Mevrouw Ginjaar studeerde scheikunde in Leiden en was daarna lerares in die stad. Zij heeft nevenfuncties in de kunstwereld.
Mevrouw Ginjaar zal belast zijn met de middenschool-experimenten, die in de komende kabinetsperiode vervolgd zullen worden. Zij is een tegenstander van de middenschool als enige vorm van voortgezet onderwijs.

C. SCHWIETERT (VVD)
Charl Schwietert (39), redacteur van de Haagse redactie van het NOS-Journaal is vier dagen, van 8-11 nov., staatssecretaris van defensie, belast met personeelszaken, geweest. Schwietert was al van plan bij het NOS-Journaal weg te gaan. Op 1 jan. 1983 zou hij beginnen als hoofd van de centrale directie voorlichting van het ministerie van financiën.
Schwietert studeerde politieke wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam en Californië. Hij heeft vroeger voor de Volkskrant en voor de KRO-televisie-actualiteitenrubriek Brandpunt gewerkt.

W. K. HOEKZEMA (VVD)
Willem Klaas Hoekzema is in 1939 te Bedum (Gr.) als zoon van een slager geboren. Na de middelbare school in Groningen studeerde hij economie te Utrecht. Vervolgens werkte hij achtereenvolgens als ambtenaar aan het ministerie van buitenlandse zaken, als adjunct-secretaris bij de Centrale kamer van handelsbevordering en als leraar economie aan middelbare scholen in Den Haag en Tiel.
Hij was voor de VVD lid van de gemeenteraad van Rhenen en van Provinciale Staten van Utrecht.
In 1978 werd hij burgemeester van Coevorden. In Drente was hij ook voorzitter van de regionale Kamercentrale van de VVD, een functie die hij van dec. 1978 tot nov. 1979 combineerde met een regionale bestuurszetel in het hoofdbestuur van de VVD.
Hoekzema, die reserve-officier infanterie is, heeft tijdens zijn burgemeesterschap in Coevorden bemoeienis gehad met het overleg tussen Defensie en zijn gemeente over de bouw van een voorradendepot ten behoeve van Amerikaanse reserve-eenheden. De Coevordense raad moet daarover binnenkort beslissen.

MR. G. BROKX (CDA)
Mr. G. Ph. (Gerrit) Brokx (CDA) keert na anderhalf jaar terug naar het departement, waar hij ook van 1977 tot 1981 onder het eerste kabinet-Van Agt staatssecretaris was: volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en nu ook milieuhygiëne. Bij zijn aantreden als bewindsman vijf jaar geleden, was hij een nieuwkomer in de landelijke politiek, die bij zijn optreden in de Kamer aanvankelijk nogal schutterde.
Na enige tijd echter wist hij zich politiek zo goed staande te houden, dat zelfs zijn felste tegenstander in de Kamer, de PvdA'er Van Dam waardering voor hem kreeg. Zo veel zelfs, dat die hem bij de breuk in het CDA-PvdA-D'66-kabinet in mei dit jaar graag als zijn opvolger zag als minister van volkshuisvesting. Dat werd echter de D'66'er Nypels.
Brokx zat sinds september vorig jaar in de Tweede Kamer. Voordat hij in de landelijke politiek terechtkwam, was hij op plaatselijk en provinciaal niveau actief in de politiek: als raadslid en wethouder in Oosterhout en als lid van Provinciale Staten en gedeputeerde in Noord-Brabant.

DR. W. F. VAN EEKELEN (VVD)
Ook dr. W. F. van Eekelen (51) wordt voor de tweede keer in zijn leven staatssecretaris. Tijdens het eerste kabinet-Van Agt zat hij al op defensie, belast met materieelzaken.
Voordien had Van Eekelen, afgezien van een kort kamerlidmaatschap voor de VVD, een ambtelijke carrière achter de rug. Geboren in Utrecht, studeerde hij politieke wetenschappen in de Verenigde Staten en rechten in Nederland. Hij werd ambtenaar van de buitenlandse dienst en bracht het op het ministerie van buitenlandse zaken tot chef van de directie Atlantische Samenwerking en Veiligheidszaken. Op datzelfde ministerie komt hij nu terug. Zijn werkterrein wordt nu echter de Europese samenwerking. Dat is de portefeuille die door de nieuwe minister, Van den Broek, is achtergelaten.

J. VAN HOUWELINGEN (CDA)
De CDA'er J. (Jan) van Houwelingen continueert het staatssecretariaat op het ministerie van defensie, dat hij in september vorig jaar, onder CDA-PvdA-D'66-kabinet, is begonnen.
Van Houwelingen gaat zich nu echter bezighouden met materieel, naar men zegt, omdat hij dan meer invloed kan uitoefenen op de voorbereidingen voor het (mogelijk) plaatsen van nieuwe kernwapens. Daarvan is hij bepaald geen voorstander, al vindt hij wel dat daarover de komende jaren een besluit moet worden genomen.
Van Houwelingen, geboren in Leerdam op 8 december 1937, heeft van 1973 tot 1981 in de Tweede Kamer gezeten. Hij was daar één van de belangrijkste woordvoerders van de zogenaamde loyalisten binnen de CDA-fractie.

MR. A. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO (VVD)
Anderhalf jaar na haar vertrek uit de landelijke politiek keert ze daarin terug als staatssecretaris voor emancipatiezaken: Annelien Kappeyne van de Coppello. Van 1971 tot vorig jaar heeft ze in de Tweede Kamer gezeten, waar ze, èn vanwege de kleur van haar haar èn vanwege haar politieke opstelling als aanvoerster van de linkervleugel in de VVD-fractie als bijnaam Rooie Annelien verwierf.
In maart vorig jaar trok ze zich terug als kandidate voor de Tweede Kamer, omdat haar partij in het verkiezingsprogramma opnam, dat buitenlanders geen stemrecht mochten krijgen bij gemeenteraadsverkiezingen.
Mevrouw Kappeyene van de Coppello is op 24 oktober 1936 in Loosdrecht geboren. Ze studeerde Nederlands recht in Leiden. Op het ogenblik is zij voor de Veronica-omroeporganisatie lid van de Raad van Beheer van de NOS. Als staatssecretaris komt ze te werken op het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid onder CDA-minister De Koning.

L. DE GRAAF (CDA)
De CDA'er L. (Louw) de Graaf is zo langzamerhand een vertrouwd gezicht op het ministerie van sociale zaken. Onder het eerste kabinet-Van Agt was hij daar van 1977 tot 1981 als staatssecretaris. Met het aantreden van het CDA-PvdA-D'66 kabinet moest hij het veld ruimen voor PvdA-staatssecretaris Ien Dales en verhuisde hij naar de CDA-Tweede Kamerfractie.
Toen de PvdA in mei dit jaar uit het kabinet stapte, was Louw de Graaf er weer, als minister op zijn oude departement. Nu wordt hij, onder partijgenoot De Koning (evenals hij afkomstig uit de voormalige ARP) weer staatssecretaris.
De Graaf, geboren op 12 april 1930 in Achtkarspelen (Friesland), staat bekend als een groot kenner van het oerwoud van de sociale verzekeringen. Hij heeft, voor hij in de politiek kwam, tal van functies in de sociale verzekeringshoek bekleed, onder andere voor het CNV. Dat geeft hem enig goodwill bij de vakbeweging, die hij bij het kappen in de sociale zekerheid goed zal kunnen gebruiken.

J. F. SCHERPENHUIZEN (VVD)
Drs. J. F. (Jaap) Scherpenhuizen (VVD) komt als staatssecretaris op het ministerie van verkeer en waterstaat terecht. Aanvankelijk zou hij naast de CDA'er Brokx de tweede staatssecretaris op het nieuwe ministerie van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer worden voor de post ruimtelijke ordening. Dat is ook zijn vakgebied: hij studeerde in zijn geboorteplaats Groningen sociale geografie, met als specialisatie planologie. Scherpenhuizen is leraar geweest in Assen en heeft ook gewerkt bij het Deutscher Verband für Wohnungswesen und Städtebau in Keulen en de dienst stadsontwikkeling en volkshuisvesting in Groningen.
Scherpenhuizen, geboren op 18 april 1934, is lid geweest van Provinciale Staten van Groningen en zit sinds 1973 in de landelijke politiek. Toen werd hij lid van de Tweede Kamer.

Interview
met VVD-fractievoorzitter Nijpels

In het *NRC/H'blad* van 6 nov. stond een interview met de VVD-TK-fractievoorzitter Ed Nijpels, waarin deze o.m. zegt, dat ministers in het nieuwe kabinet, die niet goed functioneren, erop kunnen rekenen tussentijds te worden vervangen, zonder dat daar een complete kabinetscrisis uit hoeft voort te vloeien. Dit hebben de fractievoorzitters Lubbers en Nijpels afgesproken. De afspraak is niet formeel vastgelegd, maar beide partijen hebben zich er wel politiek toe verplicht.

Wat betreft de VVD-bewindslieden voegt Nijpels eraan toe dat zij allen, vóór zij formeel werden voorgedragen bij de koningin, hun instemming hebben betuigd met de gevolgen van de volledige politieke verantwoordelijkheid die Nijpels als fractievoorzitter voor hun doen en laten draagt.
„Formeel hebben we dualisme, maar ik wil wel zegen dat dat dualisme in de praktijk toch beperkt van aard zal dienen te zijn", aldus Nijpels, die daarmee wil aangeven dat er naar zijn mening op hoofdlijnen van beleid overeenstemming dient te zijn tussen VVD-fractie en VVD-bewindslieden.
De VVD-fractievoorzitter betreurt het dat de CDA-fractie zonder een natuurlijke leider is achtergebleven, na het vertrek van de meest voor de hand liggende kandidaten voor het fractievoorzitterschap naar het kabinet.
Hij vindt het onvoorstelbaar dat de nieuwe CDA-fractievoorzitter met slechts achttien

stemmen is gekozen. Hij noemt De Vries overigens een „prima man".
Een gevolg van deze ontwikkeling bij het CDA kan zijn dat Nijpels veel tijd op het Catshuis zal moeten doorbrengen, zo voorziet hij. Geeft Lubbers zijn fractie meer ruimte dan kunnen de twee parlementaire leiders van CDA en VVD meer zaken samen regelen, meent Nijpels.
Hoewel het kabinet in principe vier jaar moet zitten, zet de VVD „in de euforie van het regeren" haar activiteiten ten aanzien van andere partijen niet stil, zegt Nijpels. De besprekingen met de PvdA gaan door „en de oude polarisatie moet maar ver in de la blijven". (Nederlandse Staatscourant, Het Parool, NRC/H'blad, ANP)

(Vor. ber. pag. 709/1-e.v.)

BEËDIGING NIEUWE TK-LEDEN

Onder meer i.v.m. de toetreding van een aantal leden van de Tweede Kamer uit CDA en VVD tot het kabinet-Lubbers zijn op 11 nov. 22 nieuwe Tweede Kamerleden beëdigd. Oorspronkelijk zouden 23 nieuwe TK-leden beëdigd worden, maar kort voor de plechtigheid werd besloten de beëdiging van de heer J. J. Metz (VVD) nog even uit te stellen.
Het was gebleken, dat de heer Metz, die als journalist bij *De Telegraaf* werkte, daarnaast er nog een eigen publiciteitsbureau op na hield. In de laatste functie bleek hij zakelijk contact te hebben gehad met de directie van de onderneming in onroerend goed F & S Properties. De directie van deze onderneming was kort tevoren onder verdenking van oplichting gearresteerd.
Het bleek al spoedig, dat de heer Metz in deze kwestie geen enkele blaam trof en hij is op 22 nov. als lid van de Tweede Kamer beëdigd.

De TK-leden, die op 11 nov. beëdigd waren, waren de volgende:

de dames: M. A. H. Andela-Baur (CDA), S. van Heemskerk Pilliis-Duvekot (VVD), drs. M. M. H. Kamp (VVD) en A. Lucassen-Stauttener (VVD) en de heren: J. G. M. Alders (PvdA), F. Borgman (CDA), mr. J. Buikema (CDA). mr. dr. V. A. M. van der Burg (CDA), drs. H. C. Couprie (CDA), H. Dijkstal (VVD), J. Fransen (VVD), F. J. van der Heijden (CDA), mr. J. van Iersel (CDA), drs. ir. ing. B. J. G. van der Kooy (VVD), dr. A. G. W. J. Lansink (CDA), mr. H. Th. M. Lauxtermann (VVD), drs. B. F. van der Mei (CDA), J. J. Metz (VVD), mr. G. B. Nijhuis (VVD), J. Nijland (CDA), dr. E. Nypels (D'66), H. J. Schartman (CDA) en mr. J. N. Scholten (CDA).

CORRECTIE SAMENSTELLING TWEEDE KAMER

Op pag. 603/2 e.v. staat een lijst van namen van de personen, die na de verkiezingen van 8 sept. lid zijn van de Tweede Kamer. Deze lijst is onvolledig. Toegevoegd dient te worden bij de leden van de fractie van de PvdA de naam D. A. Th. van Ooijen.

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

BEGROTING-1983 VAN KABINET-KOHL

Het nieuwe Westduitse kabinet van bondskanselier Kohl heeft op 27 okt. de begroting voor 1983 vastgesteld en daarbij een aantal besluiten van de voorafgaande regering-Schmidt herzien.
De uitgaven stijgen volgend jaar geringer dan het algemene prijspeil, maar het begrotingstekort bereikt met 41,5 mrd D-mark niettemin een rekord.
Het tekort bedraagt 13 miljard D-mark meer dan het vorige links-liberale kabinet-Schmidt afgelopen zomer had gepland.
De nieuwe begroting ligt met 253,5 miljard bijna 3% boven de begroting van het nu afgelopen jaar. In het licht van een inflatie volgend jaar van 3,5% is er derhalve sprake van een slechts minimale ombuiging.
Minister van financiën Gerhard Stoltenberg (CDU) gaf toe dat de schuldenlast volgend jaar te hoog is maar verwees ter verontschuldiging op de erfenis die de vorige regering had achtergelaten. Aanvankelijk had hij de begroting met niet meer dan 2% willen laten stijgen, maar vooral de tegenvallers bij de werkloosheidsuitkeringen hebben dit plan nu doorkruist.
Het accent in de nieuwe begroting ligt op de investeringen en op de bestrijding van de explosieve groei van de consumptieve sector maar van een duidelijke ommezwaai in de financieel-economische politiek kan niet worden gesproken.
Daarentegen probeert de nieuwe regering wel met klem de salarissen van ambtenaren aan banden te leggen. Het overleg tussen de ambtenarenbond en de minister van binnenlandse zaken eindigde in een voor Westduitse begrippen uniek gebaar: de ambtenarendelegatie verliet demonstratief de vergadering.
De overheid biedt de ambtenaren volgend jaar een salarisverhoging van 2% aan. Wat de bonden vooral irriteert is dat de regering via deze weg vroegtijdig een signaal wil geven voor de particuliere CAO-onderhandelingen waar de Westduitse regering van oudsher geen bemoeienis mee heeft.
Over de begrotingsvoorstellen van het kabinet-Kohl schreef de correspondent van het *NRC/H'blad* in Bonn op 29 okt. het volgende:

Een Westduitse regering-Kohl die de defensieuitgaven verlaagt. Een regering-Kohl die een maximale schuldenlast aanvaardt. Een regering-Kohl die de belastingen verhoogt. Een regering-Kohl die de geringste investeringsquota in de begroting sinds jaren toelaat.
Wie al deze constateringen een half jaar geleden aan de oppositieleider Helmut Kohl had voorgehouden zo stellig hebben moeten rekenen op een vinger-naar-het-voorhoofd-gebaar. Intussen is Helmut Kohl vier weken bondskanselier van een christelijk-liberale coalitie en zijn bovenstaande constateringen stuk voor stuk werkelijkheid geworden. En om de verwarring nog te vergroten: de vroegere sociaal-democratische minister van financiën Manfred Lahnstein spreekt over „een gematigde begroting van de nieuwe regering".
CDU-trouwe kranten als de Frankfurter Algemeine Zeitung die bij eenzelfde begroting van het kabinet-Schmidt stellig de ondergang van de staat zouden hebben voorspeld, hebben het er moeiijk mee. De Frankfurter becommentarieerde de begroting van Kohl welwillend maar zuinig als „een eerste stap op de zo harde politieke weg naar consolidatie van de overheidsuitgaven".
De begroting van 1983 is praktisch vrij van ideologische koerswendingen, maar tegelijkertijd ontbreekt het aan een zichtbaar concept. Nadat de dramatische verslechtering van de prognoses zich enkele maanden geleden al aftekende, heeft de nieuwe coalitie eenvoudigweg in alle ministeriële potjes nog eens gekeken of er nog wat te halen viel. Toen de grens was bereikt werd besloten om het resterende tekort op de kapitaalmarkt te lenen.
In elk geval heeft de regering daarmee de ontwikkeling van een negatieve spiraal (tegenvallende conjunctuur, overheidsbezuiniging, verdere daling van de vraag etc.) willen voorkomen. Het eerdere verwijt van SPD-kant dat de nieuwe regering het land „kapot zou sparen" (Helmut Schmidt) is met de jongste begrotingscijfers min of meer uit de wereld geholpen.
Een paar cijfers: de begroting stijgt met bijna 3% naar 253,5 miljard D-mark. Het aanvaarde begrotingsgat stijgt naar 41,5 miljard D-mark. De defensie-uitgaven zijn nog 100 miljoen mark lager dan op de begroting van het kabinet-Schmidt. Zij stijgen weliswaar met 3,7% maar dat is gelet op de inflatie volgend jaar een stilstand (gelet op de prijsstijgingen van legermateriaal zelfs een achteruitgang met 2 tot 3%). Het investeringsaandeel op de begroting daalt verder tot een dieptepunt van slechts 13%.
Er zijn weliswaar enkele nieuwe accenten te onderkennen, met name in de begeleidende wetgeving. Toekomstige ziekenhuispatiënten moeten een eigen bijdrage van 5 Mark (maximaal 14 dagen) betalen, de huurwet wordt versoepeld ten gunste van de verhuurder, de pensioenstijgingen worden vertraagd, de werkloosheidsuitkeringen niet langer vergezeld van pensioenfonds-subsidies. De federale uitgaven van sociale zaken dalen alles bij elkaar met 1,3%.
Van een grote „Wende" die voor de liberale markteconomen motief tot een verandering van coalitiegenoot was geweest, is evenwel geen sprake. Wellicht dat het kabinet-Kohl straks bij nog verder tegenvallende conjunctuur tot verdere besnoeiingen wordt gedwongen. Tot 6 maart hoopt Helmut Kohl met deze begroting te kunnen leven en voelt hij er niets voor potentiële kiezers met verdere buikriemverhalen van zich te vervreemden.
Deze onzekerheid van de verkiezingsdatum maakt ook dat het hele begrotingsbeleid jegens de sociale partners lijkt ingebed in verwarring. De vakbonden kritiseren vooral het feit dat de kleine man de meeste lasten moet dragen bij de nieuwe bezuinigingen. Het vijgeblad van een tijdelijke lening bij de hogere inkomens (alleenstaanden vanaf 50.000, gehuwden van 100.000 D-mark) is hen te weinig.
Onder druk van 200.000 betogende vakbondsleden was de regering bijna bereid om deze tijdelijke lening om te zetten in een definitieve werkgelegenheidsheffing op hogere inkomens. Vertegenwoordigers uit de werknemersvleugel van de CDU in het parlement vroegen er openlijk om maar op het laatste moment stak Kohl er zelf een stokje voor: niet alleen uit piëteit voor de verlamde coalitiepartner FDP die

zoiets bij een kabinet-Schmidt nooit en te nimmer zou hebben geslikt maar ook omdat dan het laatste werkelijke verschil met het SPD-begrotingsontwerp zou zijn verdwenen.
Vergelijkbare verwarring is er rondom het idee van een zogenaamde „sociale-adempauze". Deze adempauze van een half jaar geldt voor trekkers van een sociale uitkering. Minister van sociale zaken Norbert Blüm had ook de vakbonden tot zo'n adempauze opgeroepen als teken van solidariteit. Blüm – niet bang voor kritiek en vaak pochend op zijn eigen verleden als machinebankwerker – kreeg zoals kon worden verwacht een lawine van verontwaardiging uit de vakbonden.
Een Westduitse regering heeft geen bevoegdheid tot een loonmaatregel en zelfs deze aansporing gold voor de vakbeweging al als „een ontoelaatbare inmenging in onze onderhandelingsvrijheid".
Maar ook leden uit het christelijk-liberale kabinet distantieerden zich zonder veel gêne van hun eigen minister. De Beierse CSU-voorzitter Franz-Josef Straus ten slotte: „Dit voorstel van een loonpauze is goed bedoeld maar de ervaringen uit het buitenland leren dat dan na zo'n pauze grote inhaalmanoeuvres plaatsvinden".
Terwijl Blüm bezig was de vakbonden tot een vrijwillige matiging aan te sporen probeerde tegelijkertijd een ander lid van het kabinet de ambtenaren die doorgaans altijd trendvolgers zijn, dit keer als als trendsetters in het spel te brengen. Minister van binnenlandse zaken Friedrich Zimmermann stelde de ambtenaren 2% loonsverhoging (inflatie in 1983: rond 3,5%) in het vooruitzicht.
De machtige ambtenaren verlieten onder protest een vergadering met Zimmermann.
Zimmermann en de zijnen zijn in wezen van mening dat er krachtig moet worden omgebogen en dat zoiets slechts met een stevige ingreep kan gebeuren. De politieke ervaring leert evenwel dat een regering de pijn aan het begin van de rit moet uitdelen en dat op dit moment bij het door Kohl geproclameerde „nieuwe begin" iedereen voornamelijk denkt aan de verkiezingen over vijf maanden.
Het gevolg is dat de nieuwe regering bij het sociaal-economisch beleid voornamelijk blijft steken in een stukje lapwerk en dat zij kritiek hoopt af te weren met verwijzing naar de „catastrofale erfenis" (CDU-secretaris Geissler) van Helmut Schmidt.
Wie denkt aan de toespraken van christen-democraten begin september bij de eerste begrotingsbehandeling van het ontwerp-Schmidt en nu de christelijk-liberale beleidsdaden ernaast legt, ontwaart de tegenstellingen die hier aan het begin zijn genoemd. Het maakt zelfs de nieuwe oppositie enigszins overstuur. Aan de ene kant moet worden vastgesteld dat Kohl de beloofde „Wende" niet heeft uitgevoerd en de regeringswisseling derhalve overbodig is. Aan de andere kant heeft het draaiboek van de SPD-verkiezingscampagne deze „Wende" eigenlijk dringend nodig om de nieuwe regering als een voorbode van „een elleboogmaatschappij" te kunnen afschilderen. Vooralsnog kiest het kabinet-Kohl voor een gematigde weg van het midden, begeleid door verwarring en gebrek aan concepten. (NRC/H'blad, Bulletin, FAZ, NZZ)

SPANJE

HET TERRORISME IN SPANJE SINDS OKTOBER 1981

Nadat de Spaanse politie op 21 oktober 1981 Jose Andres Izaguirre Gogorza (alias Gogor), die werd beschouwd als de leider van het „Commando Madrid" van de militaire afdeling van de ETA, en diens metgezel Jose Jauregui Altube had doodgeschoten bij een wegcontrole in de omgeving van San Sebastian (pag. 732/2-1981), was het in de dagen die volgden erg onrustig in Spaans Baskenland door o.a. stakingen waartoe was opgeroepen uit protest tegen het incident.
Het incident vond plaats nadat op 18 oktober vijf personen in Madrid waren gearresteerd die ervan werden beschuldigd leden van het „Commando Madrid" te hebben geholpen en gehuisvest.
Het ging hierbij om de prominente feministe Jimena Alonso en twee van haar dochters, de feministe Carmen Santos, en de hoogleraar psychologie Victor Garcia-Hoz.

Op 18 november 1981 werd de journalist Xavier Vinader tot zeven jaar gevangenisstraf veroordeeld, nadat hem medeplichtigheid aan moord en samenwerking met gewapende groepen ten laste was gelegd.
Vinader had in 1979 een artikel geschreven in het weekblad *Interviu* waarin hij de activiteiten beschreef van een extreem-rechtse groepering, het Baskische bataljon. In het artikel werden de namen genoemd van twee café-eigenaars in Bilbao, die lid zouden zijn van deze groepering. Een paar weken later werden deze twee doodgeschoten door de Baskische afscheidingsbeweging ETA.
Aan de nabestaanden van de slachtoffers moest de journalist verder een schadevergoeding van *f* 500.000,— betalen.

Enige gegevens over het aantal mensen dat in 1981 als gevolg van het politieke geweld werd gedood, gewond en gearresteerd

Op 29 oktober 1981 deelde minister van binnenlandse zaken Roson aan een Congrescommissie mee, dat er sinds juni 1981 113 arrestaties hadden plaatsgevonden van personen die van terroristische activiteiten werden verdacht, onder wie 71 vermoedelijke ETA-leden, 9 GRAPO-leden, 10 Catalaanse nationalisten van de beweging Terra Lliure, drie extreem-rechtse figuren en 20 anderen.
In deze periode, zo verklaarde hij verder, waren 11 mensen door de ETA gedood en 39 gewond (vergeleken met 48 doden en 51 gewonden in diezelfde periode in 1980).
Krachtens de anti-terrorisme wet zaten, volgens Roson, 410 personen vast (incommunicado): 237 ETA-leden, 57 extreem-rechtse personen, 13 GRAPO-leden, 3 separisten van de Canarische eilanden en 100 anderen.
Politiebronnen zeiden op 30 december dat er bij het politieke geweld in Spanje in 1981 49 mensen om het leven waren gekomen (vergeleken met 126 in 1980 en 123 in 1979) en dat 31 van hen waren omgekomen in Baskenland.

Ontvoering Iglesias en Lipperheide

Op 29 december 1981 ontvoerde ETA-politico-militar in Madrid de 66-jarige vrouwenarts Julio Iglesias Puga, de vader van de internationaal bekende zanger, Julio Iglesias, hoewel de organisatie op 27 febr. 1981, enkele dagen na de mislukte coup van 23 febr. 1981 een wapenstilstand had afgekondigd.
In de nacht van 16-17 januari wist de anti-terroristenbrigade van de politie echter de gynaecoloog te bevrijden via een bliksemactie in een dorp in de provincie Zaragoza.
ETA-pm bevestigde later dat het haar te doen was geweest om een losgeld. Het ingrijpen van de politie verhinderde echter dat er een losgeld werd uitbetaald.
Na de bevrijding van Iglesias arresteerde de politie in deze zaak verschillende leden van ETA-pm en op basis van door hen verstrekte informatie kon de politie op 20 jan. de hand leggen op vijf ton wapens en ammunitie in een particuliere woning net buiten Bilbao.
Op 5 januari eiste ETA-m de verantwoordelijkheid op voor de ontvoering van de 76-jarige in Duitsland geboren industrieel, Jose Lipperheide, van diens huis in Bilbao.
Op 6 februari werd Lipperheide, in de buurt van Bilbao vrijgelaten, nadat er een losgeld was betaald.
Over de financiële problemen van de ETA berichtte de *Volkskrant* op 22 jan. o.m. het volgende:

De Baskische terreurbeweging ETA is bijna failliet, en niet alleen in financieel opzicht. Het politieke kapitaal dat het Baskische verzet tegen de Francodictatuur had verkregen door het met bloed te betalen, is met ander bloed weggesijpeld. Maar voorlopig lijken de ETA-leiders alleen nog oog te hebben voor hun financiële tekorten. Het is een trieste bekentenis van een beroepsmisdadigersmentaliteit, dat ETA-politico militar (pm) uit geldzucht een wapenstilstand verbrak, die sinds de mislukte coup de enige positieve gebeurtenis in Spanje had betekend.
De „permanente noodzaak van financiële middelen voor de organisatie" bracht ETA-pm er onlangs ook toe een nieuwe serie dreigbrieven aan Baskische notabelen te sturen om hen „revolutionaire belasting" af te persen. Daarop heeft de Baskische Nationalistische Partij (PNV) nu openbaar en agressief gereageerd. „Wij vragen alle Basken geen cent aan ETA meer te betalen, zei PNV-voorzitter Xavier Arzallus; „en als het niet anders kan, zullen wij de ETA leren in onze angst te delen". Een andere PNV-leider voegde er voor de duidelijkheid aan toe: „in zo'n kleine en besloten gemeenschap als de Baskische bestaan de meeste geheimen alleen voor buitenstaanders; maar wij kennen elkaar hier allemaal."

Uiteenvallen ETA-pm in ETA-pm VII en ETA-pm VIII. ETA-pm VII geeft gewapende strijd op

In februari 1982 viel de politiek-militaire vleugel van de ETA (Euskadi ta Askatasuna – „Baskisch vaderland en vrijheid") uiteen in twee groeperingen, waarvan de grootste – die „ETA-pm (achtste vergadering)" ging heten – op 25 februari formeel de wapenstilstand beëindigde. De andere, pacifistische, groepering die in de minderheid was besloot zich voortaan „ETA-pm (zevende vergadering)" te noemen en de wapenstilstand in acht te blijven nemen.
Op 30 sept. 1982 gaven de leiders van de ETA-pm VII, zonder hun traditionele kappen op het hoofd, een persconferentie in het Franse Bayonne waarop zij bekendmaakten de „gewapende strijd" voor onafhankelijkheid van Baskenland op te geven, omdat politieke strijd mogelijk was geworden wegens democratische garanties en een zekere mate van autonomie.
ETA-pm VIII beschouwde daarentegen de wapenstilstand als een vergissing en vond dat de situatie in Baskenland was verslechterd en dan vooral wat de verwezenlijking van het autonomiestatuut betrof.

Acties ETA-m

De radicale militaire vleugel van de ETA (ETA-m) bleef ondertussen doorgaan met het uitvoeren van gewelddadige acties waarvan zowel militairen als burgers het slachtoffer werden. Van januari tot september 1982 kwamen zeker zes leden van de Guardia Civil en 15 politiemensen om het leven (van wie 7 bij een aanval op een pantserwagen van de politie in Pamplona op 17 april en 4 tijdens een patrouille in de buurt van San Sebastian op 14 sept.).
Onder de burgers die om het leven kwamen bevond zich de vooraanstaande arts Ramiro Carasa (38), die nadat hij ontvoerd was op 30 maart dood in San Sebastian werd aangetroffen.
Nadat leden van ETA-m, die zich voordeden als politieagenten, op 18 april de belangrijkste telefooncentrale van Spanje in het hart van Madrid hadden opgeblazen waarbij 5 mensen werden gewond en 20.000 telefoons buiten werking werden gesteld, kondigde het ministerie van defensie op 19 april aan dat eenheden van het Spaanse leger zouden worden ingezet bij de bewaking van belangrijke gebouwen en langs de Franse grens, om te voorkomen dat leden van de ETA deze illegaal zouden passeren teneinde een toevlucht te zoeken in Frankrijk.
Op 16 april had ETA-m bekend gemaakt dat zij haar gewelddadige acties zou gaan opvoeren tenzij de nationale politie binnen een maand Baskenland had verlaten. Hierop loofde het ministerie van binnenlandse zaken een beloning van 10 mln pesetas uit voor inlichtingen die zouden leiden tot de arrestatie van ETA-leden die bij het nieuwe offensief betrokken waren.
Na het verstrijken van het ultimatum deelde ETA-m op 23 mei mee, dat het door zou gaan met het plegen van gewelddaden tegen „vreemde bezetters" en hun familie.
Op 18 mei had de ETA wel bekendgemaakt dat zij besloten had de wereldkampioenschappen voetbal die deels in Spaans Baskenland, deels elders in Spanje werden gehouden niet te zullen verstoren.

Hoofdingenieur van de kerncentrale bij Lemoniz vermoord

Op 5 mei, slechts tien dagen nadat het werk was hervat aan de in aanbouw zijnde kerncentrale van Lemoniz, werd de hoofdingenieur van het project, Angel Pasual Mujica, door ETA-m vermoord. Het werk had ruim een jaar stilgelegen na de moord op de vorige hoofdingenieur Jose Maria Ryan in februari 1981 (pag. 728/1-1981).
Op 6 mei maakte ETA-m bekend dat zij haar offensief tegen projecten die werden uitgevoerd door de maatschappij Iberduero, die ook was belast met het Lemonizproject, zou voortzetten.
Op 7 mei namen tussen de 30.000 en 70.000 personen deel aan een vreedzame manifestatie uit protest tegen de moord op Angel Pascual Mujica.
Tot de manifestatie was opgeroepen door de vier belangrijkste politieke partijen in Spanje, de twee grootste vakbonden, de Baskische Nationalistische Partij (PNV) en door Baskisch Links (Euskadiko Eskerra).
Op 13 mei schortte Iberduero de werkzaamheden aan de in aanbouw zijnde kerncentrale opnieuw op, terwijl de regering in Madrid op 27 aug. verklaarde dat de werkzaamheden weer zouden worden voortgezet.

In 1981-1982 hadden besprekingen over de toekomst van de kerncentrale plaatsgevonden tussen Iberduero en de Baskische- en de centrale regering, teneinde een oplossing te vinden voor de tegengestelde belangen van de drie partijen. Iberduero wilde alleen dan met de bouw van de kerncentrale doorgaan als de veiligheid van de centrale en het personeel werd gegarandeerd en als de politieke wil aanwezig was om de centrale echt in gebruik te nemen.
De Baskische regering wilde de centrale alleen in gebruik nemen als zij de controle kreeg over bepaalde aspecten van het beheer en de veiligheid, terwijl de regering in Madrid bang was dat de Basken teveel te zeggen zouden krijgen over de kerncentrale.
Iberduero besloot het werk aan de kerncentrale met ingang van 13 febr. 1982 voor onbepaalde tijd neer te leggen in afwachting van een oplossing van de zijde van de regering.
Na gesprekken tussen Iberduero en de minister van industrie en energie, Ignacio Bayon Marine, op 17 febr. werd echter besloten nog even te wachten met het opschorten van de werkzaamheden aan de centrale en in maart werd vervolgens een akkoord bereikt, waarbij (1) de operationele controle van de kerncentrale werd overgedragen aan de Baskische regering (dit geschiedde op 5 mei); (2) Iberduero eigenaar bleef en de financiële touwtjes in handen kreeg; en (3) Madrid de verantwoordelijkheid kreeg voor de veiligheid van de centrale via de Nucleaire Veiligheidscommissie.

Frans-Spaanse spanningen over uitlevering Basken

Een bezoek dat de Franse president Mitterrand van 22-24 juni 1982 aan Spanje bracht kon de voortdurende spanning die tussen beide landen bestond over Frankrijks weigering in dat land gearresteerde Basken uit te leveren, zoals Spanje wilde, niet wegnemen.
Op 22 juni zei koning Juan Carlos tijdens een diner dat Europa geen veilige haven moest bieden aan terroristen die „via geweld de sociale en politieke orde die in vrijheid door onze volkeren is gekozen" omver wilden werpen.
President Mitterrand verklaarde echter, dat het Baskische terrorisme wellicht haar oorsprong vond in de sociale problemen van Spanje en niet het resultaat was van het Franse beleid, hoewel hij op een persconferentie beloofde dat er nieuwe maatregelen tegen de ETA zouden worden genomen.

Aanslag in Frans Baskenland

Op 19 maart 1982 werd in Frans Baskenland één lid van de CRS (Compagnies républicaines de sécurité) gedood en een ander zwaar gewond als gevolg van een aanslag in Saint-Etienne-de-Baigorry op 60 km ten zuidwesten van Bayonne. De twee politiemannen waren ingezet ter versterking van de Franse politie die de grens tussen Spanje en Frankrijk moest bewaken.
Op 21 maart werd de verantwoordelijkheid voor de aanslag opgeëist door zowel het extreem-rechtse Spaanse „Baskische Bataljon", als de extreemlinkse „Iparretarak", een gewelddadige separatistische groepering die in dat gedeelte van Frankrijk actief was.
Het Baskische Bataljon eiste ook de verantwoordelijkheid op voor de bomaanslag op de Parijs-Toulouse Expres op 29 maart, waarbij vijf personen werden gedood en 28 gewond, hoewel de Franse politie tevens van mening was dat de internationale terrorist Ilijitsj Ramirez Sanchez (bijgenaamd Carlos), die met acties had gedreigd, wel eens voor de aanslag verantwoordelijk zou kunnen zijn.

Veroordelingen in „de zaak-Almeria"

Op 30 juli 1982 werden de drie aangeklaagde politiemannen in „de zaak-Almeria" (pag. 730/3-1981) na een zes weken durend proces tot zware gevangenisstraffen veroordeeld wegens „doodslag". Lt.-kol Carlos Castillo Quero, die tot in mei 1981 hoofd van de Guardia Civil in Almeria was, werd veroordeeld tot 24 jaar gevangenisstraf, lt. Manuel Gomez Torres tot 15 jaar en het korpslid Manuel Fernandez Llamas tot 12 jaar. Bovendien moesten zij de nabestaanden van de drie slachtoffers in totaal 12 mln pesetas schadevergoeding betalen.
De burgerrechtbank achtte bewezen dat de drie politiemannen in de vroege ochtend van de negende mei 1981 drie onschuldige mannen hadden gedood, hen per abuis aanziend voor leden van de ETA.
Zij weigerde de opvatting van de advocaat die namens de nabestaanden optrad te volgen, die meende dat van „moord" sprake was geweest.

Aanhouding vermoedelijke leider ETA-pm-VIII

Op 11 okt. 1982 werd de vermoedelijke leider van ETA-pm-VIII, de 33-jarige Jesus Abrisketa Korta, bijgenaamd Cxuxo, in Frankrijk bij de Spaanse grens tijdens een identiteitscontrole aangehouden en op 13 oktober werd hij aangeklaagd wegens het vormen van een misdadigersbende. Korta stond op de opsporingslijst van de politie sinds de politie op 27 april in zijn huis in Bayonne in Zuidwest-Frankrijk een wapenvoorraad van de ETA had ontdekt.
In de gevangenis van Bayonne zat sinds 12 juni ook Domingo Iturbe Abasolo, bijgenaamd Txomin, vast die volgens de Spaanse politie één van de leiders van ETA-m was.

Generaal, Victor Lago Roman, bevelhebber Brunete-divisie vermoord

Op 4 nov. 1981 kwam de bevelhebber van de sterkste eenheid van het Spaanse leger, Brunete, generaal Victor Lago Roman (63) bij een aanslag om het leven, terwijl zijn chauffeur zwaar gewond werd.

Op weg naar het hoofdkantoor van de pantserdivisie Brunete werd de auto van de generaal onder vuur genomen door de duo-passagier op een motorfiets. Volgens de politie was de generaal op slag dood. De daders konden ontkomen in het drukke ochtendverkeer. Lago Roman reed zoals gebruikelijk zonder escorte, en nam elke dag dezelfde route naar het hoofdkwartier waar hij sinds sept. 1981 de leiding had.

De verantwoordelijkheid van de aanslag werd in een anoniem telefoontje aan de Noordspaanse krant „Egin" opgeëist door ETA-m.

MIDDEN-OOSTEN

TURKIJE

PUBLIKATIE ONTWERP-GRONDWET. GOEDKEURING DOOR CONSULTATIEVE VERGADERING. NIEUWE GRONDWET BIJ REFERENDUM AANVAARD. REACTIES

Op 17 juli werd een onvolledig ontwerp voor een nieuwe grondwet gepubliceerd (zonder preambule, inleiding, toelichtende noten en „overgangsartikelen"). Dit ontwerp, opgesteld door de constitutionele commissie o.l.v. prof. Orhan Aldikacti (pag. 764/3), telde 200 artikelen, waarin grote bevoegdheden werden verleend aan de toekomstige president, terwijl het staatshoofd onder de oude grondwet van 1961 (die ten dele buiten werking was gesteld) grotendeels een ceremoniële functie had.

De president moet door het parlement voor één ambtstermijn van 7 jaar worden gekozen. Wanneer het parlement na vier zittingen niet in staat blijkt daarvoor een gewone meerderheid op te brengen, moet het worden ontbonden. (Bij de staatsgreep van 12 sept. 1980 had het parlement na 114 zittingen nog steeds geen president gekozen, zie pag. 592-'80.)
De president kreeg de bevoegdheid om a) de premier te benoemen (ook iemand van buiten het parlement) en „volgens geldende procedure" te ontslaan (art. 126); b) het parlement te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven als een kabinetscrisis langer dan 30 dagen duurt; c) de noodtoestand af te kondigen en in die situatie samen met de regering per decreet te regeren; d) wetsvoorstellen die hem niet bevallen binnen 10 dagen naar het parlement terug te sturen (een artikel overgenomen uit de Griekse grondwet); en d) functionarissen op sleutelposten te benoemen zoals de gouverneur van de Centrale Bank, de directeur van de staatsradio en -televisie, en de 15 leden van het Constitutionele Hof.
Voorts heeft de president het recht buiten het parlement om een oorlog te verklaren, Turkse troepen naar het buitenland te sturen en de legering van buitenlandse militaire eenheden in Turkije toe te staan.
De ratificatie van doodstraffen behoort nu tot de bevoegdheden van het staatshoofd.
Het parlement, de uit één Kamer bestaande „Grote Nationale Vergadering" zal 400 (i.p.v. 450) leden tellen die voor 5 (i.p.v. 4) jaar worden gekozen.
De gekozen Senaat werd vervangen door een nieuw lichaam dat de president moet bijstaan, de Consultatieve Staatsraad, waarin 20 van de 30 à 40 leden door de president worden benoemd. Deze raad kan het staatshoofd adviseren tot het (eenmaal) terugsturen van wetten naar het parlement. De raadsleden (personen met „buitengewone verdiensten voor de natie"; voormalige presidenten, opperrechters en opperbevelhebbers alsmede vier van de vijf huidige leden van de Nationale Veiligheidsraad) hebben bovendien het recht zich voor onbeperkte tijd over een wet te buigen die door het parlement is aanvaard (art. 119).
Art. 134 stelt dat de regering „gehouden is adviezen op te volgen" van de Nationale Veiligheidsraad.

De kiesgerechtigde leeftijd blijft 23 jaar. Alleen (nieuwe) politieke partijen zullen zich met politiek mogen bezighouden. De vrijheid van vereniging wordt beperkt door art. 12 en door de bepaling dat verenigingen zich niet met politiek mogen bezighouden, geen steun mogen ontvangen van of verlenen aan politieke partijen, noch tot dit doel mogen samenwerken met vakbonden en beroepsorganisaties. Hetzelfde verbod om zich met politiek bezig te houden of samen te werken met politieke partijen geldt voor vakbonden. „Algemene" stakingen zijn in de grondwet verboden evenals politieke stakingen, solidariteitsstakingen en bezettingen. Anderzijds wordt werkgevers het recht op uitsluiting geschonken.
Er mag ook niet gestaakt worden als daarmee „de principes van goede wil" misbruikt worden, of als de samenleving of de nationale rijkdom schade wordt toegebracht. Gestaakt mag er helemaal niet worden in bedrijven met minder dan zes werknemers, die ook niet over collectieve arbeidsvoorwaarden mogen onderhandelen. Stakingen zullen niet langer dan twee maanden mogen duren, waarna het arbeidsgeschil beslecht wordt door een „hoge arbitrageraad" bestaande uit vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers en regering.
De persvrijheid werd in beginsel vastgelegd. Maar er moest rekening worden gehouden met beperkende regels als „gezag hinderen in het voorkomen van misdaden en het straffen van misdadigers", „inbreuk plegen op de privacy", schaden van de „persoonlijke reputatie" van burgers, „het onthullen van geheime staatsinformatie", „valse of voorbarige berichten over de economische toestand" en „schaden van de jeugd". Bij overtreding kan een krant in beslag worden genomen en voor een jaar gesloten worden. Ook kan beslag worden gelegd op de drukkerij. Journalisten kunnen zelfs worden vervolgd voor een artikel dat een krant is aangeboden, maar nooit geplaatst. Terwijl er voor de pers geen preventieve censuur gold, werd in de grondwet uitdrukkelijk gesteld dat die wel voor radio, televisie en film kon worden ingesteld.
Er werd een opsomming gegeven van fundamentele rechten en plichten van de burgers van deze „democratische, wereldlijke en sociale rechtsstaat" (art. 2). In letterlijke navolging van de grondwet van 1961 werd verwezen naar de natuurrechtelijke fundering van de grondrechten: „Ieder individu heeft krachtens zijn bestaan als menselijk wezen, aanspraak op fundamentele rechten en vrijheden, die hem niet kunnen worden ontnomen of door hem overgedragen of afgestaan" (art. 11).
In art. 12 wordt bepaald op welke gronden die rechten en vrijheden kunnen worden beperkt of ingetrokken: waarborging van de „integriteit" van de staat en van diens grondgebied en volk, de republikeinse staatsvorm, de nationale veiligheid, de openbare orde, de binnenlandse vrede, het algemeen belang, de openbare zeden, de volksgezondheid, de rechten en vrijheden van anderen en bijzondere redenen in verdere grondswetsartikelen genoemd.
Op grond van art. 13 krijgen rechtbanken de bevoegdheid individuen hun fundamentele rechten en vrijheden te ontnemen als er sprake is van misbruik. Dat is o.m. het geval als men streeft naar „de heerschappij van de ene klasse over de andere". Ook uitoefening van een grondrecht teneinde te komen tot de vestiging van een politiek bestel op communistische, fascistische of religieuze grondslag valt onder misbruik.
Art. 14 bepaalt dat de uitoefening van fundamentele rechten en vrijheden kan worden opgeschort in geval van oorlog, de staat van beleg en de noodtoestand.
In art. 16, het eerste van de afzonderlijke grondrechten, werd gesteld: „Ieder individu heeft het recht te streven naar materiële en geestelijke ontplooiing. De fysieke onschendbaarheid van de individu is gewaarborgd. Hij kan niet worden onderworpen aan wetenschappelijke en medische proeven noch kunnen zijn organen worden verwijderd zonder zijn toestemming. Geen individu mag aan marteling worden onderworpen. Geen individu mag een straf of

slechte behandeling ondergaan die strijdig is met de menselijke waardigheid. Op de bepalingen van de eerste paragraaf is niet van toepassing de tenuitvoerlegging van de doodstraf op grond van een rechterlijk vonnis.
Evenzo werden de bepalingen van de eerste paragraaf beschouwd als niet te zijn geschonden wanneer gedood wordt bij het toepassen van noodzakelijk geweld ter zelfverdediging; tijdens de uitvoering van een bevel tot aanhouding of inhechtenisneming; bij het voorkomen van ontvluchting van gearresteerden of veroordeelden; bij de onderdrukking van oproer en rebellie en ter uitvoering van bevelen van bevoegde autoriteiten tijdens de noodtoestand en onder gelding van de krijgswet".
Volgens art. 18 hebben ondermeer vagebonden geen recht op individuele vrijheid. Deze „landlopers" zullen kunnen kiezen tussen uitzetten uit de plaats waar ze zich bevinden of arrestatie.
Personen kunnen ook gearresteerd worden als het vermoeden bestaat, dat ze een misdaad zullen begaan (art. 19) een arrestant hoeft slechts „indien mogelijk" op de hoogte gesteld te worden van de reden van zijn aanhouding. Zonder dat de bevoegde autoriteit daartoe wordt aangegeven, kan een persoon de vrijheid ontnomen worden zich te verplaatsen „als daarmee voorkomen zou worden, dat hij een misdaad zal begaan". De huisvrede kan om diverse redenen verbroken worden zonder een huiszoekingsbevel. Niet alleen worden het briefgeheim en andere communicatie niet gewaarborgd, maar communicatie kan zelfs verhinderd worden. Dit alles zonder rechterlijk bevel.

Voor amendementen op de nieuwe grondwet is een tweederde meerderheid van de afgevaardigden vereist. Bij verwerping door de president heeft een vernietigingsbesluit een driekwart meerderheid nodig.

Afhandeling grondwetsontwerp

Commissievoorzitter Aldikacti zei tijdens een persconferentie op 17 juli dat het ontwerp beoogde elke terugkeer van de omstandigheden die tot de militaire staatgreep van 12 sept. 1980 hadden geleid te voorkomen. De commissie had „getracht een constitutioneel regime tot stand te brengen" dat een einde zou maken aan conflicten in het land en dat zou bijdragen tot „het behoud van vrede". Naar zijn zeggen waren de democratische vrijheden van de oude grondwet „in de geest" in de nieuwe gehandhaafd.
Kritiek op het ontwerp kwam van diverse zijden. Zo verklaarde Atilla Sav, de voorzitter van de orde van advocaten te Ankara: „Het grondwetsontwerp is erop gericht de status quo tot een realiteit te maken. Het geeft blijk van wantrouwen jegens de rechterlijke macht, terwijl het aan de andere kant buitensporige volmachten verleent aan de uitvoerende macht (die) regeringen in staat zou kunnen stellen een autoritair bewind te vestigen". Sevket Yilmaz, de nieuwe voorzitter van de enig toegestane vakbeweging Turk-Is, noemde het ontwerp „het einde van het syndicalisme in Turkije". Een vroegere, niet nader aangeduide minister sprak volgens de *Financial Times* (27-7) van „het herstel van het sultanaat".
Op 25 juli waarschuwde president Evren de critici dat zijn regering „geen terugkeer tot de chaos" zou toestaan. Hij deed dit in een toespraak in de havenstad Erdek, waarin hij ook opmerkte dat „het volk zijn persoonlijke rechten en vrijheden aan de staat heeft gegeven". Een staat kan de rechten en vrijheden van het volk niet uitbreiden als dat ten koste gaat van de mogelijkheden tot overleven van de staat, aldus Evren. „Persoonlijke vrijheid staat niet gelijk aan het machteloos maken van de staat". Naar zijn zeggen was het niet juist een staatshoofd onbeperkte bevoegdheden te geven, maar tegelijkertijd mag het staatshoofd ook niet iemand zijn „met beperkte autoriteit en zonder verantwoordelijkheid".
Op 2 aug. begon de Consultatieve Vergadering aan het debat over het constitutionele ontwerp, dat vervolgens ter goedkeuring aan de Nationale Veiligheidsraad moest worden voorgelegd en waarover de Turkse bevolking zich tenslotte op 7 nov. in een referendum moest uitspreken, zoals reeds op 9 juni te Ankara was bekendgemaakt.
Reeds op 30 dec. 1981 had president Evren in een nieuwjaarsboodschap aangekondigd dat de nieuwe grondwet uiterlijk in nov. 1982 aan een referendum zou worden onderworpen, waarna dan op zijn vroegst in dec. 1983 algemene verkiezingen zouden worden gehouden, tenzij „buitengewone gebeurtenissen in de wereld die hun weerslag op Turkije zouden kunnen hebben" zulks zouden verhinderen.
Op 4 aug. werden in een door president Evren ondertekend communiqué de decreten 52 en 65 gedeeltelijk opgeheven om „alle burgers, de pers en andere instellingen in staat te stellen zo vrij mogelijk aan discussies over de grondwet deel te nemen". In de betreffende decreten was het vroegere leden van ontbonden politieke partijen o.a. verboden zich in gesproken of geschreven verklaringen te uiten over „verleden, heden en toekomst". Dat verbod bleef gelden voor de vroegere leiders, terwijl voormalige partijleden alleen „à titre personnel" hun opvattingen over het grondwetsontwerp mochten uitspreken. Meningsuitingen in het openbaar mochten geen aansporing bevatten bij het referendum vóór of tegen het ontwerp te stemmen.
Op 17 aug. besloot de Consultatieve Vergadering met 135 stemmen vóór en één tegen over te gaan tot de besprekingen van de 200 artikelen afzonderlijk. Zij stuurde vervolgens de artikelen betreffende menings- en persvrijheid naar de constitutionele commissie terug voor herziening.
Op 5 sept. gold van 5 tot 19 uur in Turkije een uitgaansverbod om alle kiesgerechtigden voor het referendum te registreren. Wie zonder geldige reden niet thuis werd aangetroffen of weigerde zich te laten registreren kon rekenen op een gevangenisstraf van maximaal 6 maanden en een boete van minimaal 5.000 Turkse ponden.
Op 18 sept. aanvaardde de Consultatieve Vergadering een tiental „overgangsartikelen". In één daarvan werd bepaald dat generaal Evren automatisch voor 7 jaar tot president zou zijn gekozen als de grondwet op 7 nov. bij referendum zou worden goedgekeurd. De vier andere leden van de Nationale Veiligheidsraad zouden gedurende dit presidentschap blijven functioneren als leden van een „presidentiële raad". Volgens een ander overgangsartikel zal elke op 5 sept. geregistreerde kiezer, die bij het referendum niet zijn stem uitbrengt, behalve in geval van overmacht, zijn stemrecht verliezen bij de eerstvolgende parlementsverkiezingen en zich daarvoor ook geen kandidaat kunnen stellen.

Op 23 sept. werd het grondwetsontwerp na enige marginale wijzigingen door de Consultatieve Vergadering goedgekeurd met 120 tegen 7 stemmen bij 12 onthoudingen.

Daarna ging het ontwerp naar de Nationale Veiligheidsraad die het tot 21 okt. kon amenderen. Op 19 okt. verklaarde de Nationale Veiligheidsraad zich akkoord met de definitieve tekst van de nieuwe grondwet. Er waren door de raad aan de „overgangsartikelen" enige nieuwe bepalingen toegevoegd.

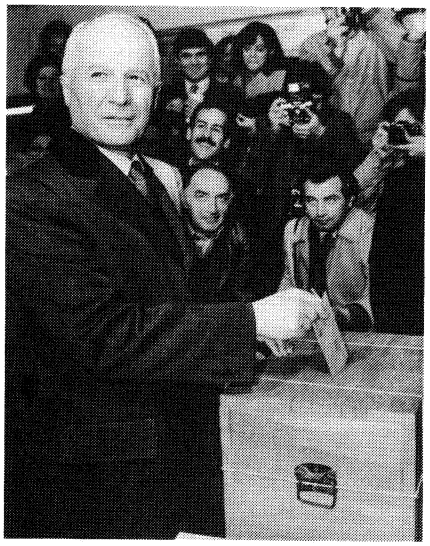

President Kenan Evren brengt op 7 nov. zijn stem uit bij het referendum over de nieuwe grondwet.

Voorzitters en bestuursleden van de ontbonden politieke partijen, die op 1 jan. 1980 in functie waren, zijn voor 10 jaar uitgesloten van elke rol in de politiek. Zij mogen geen politieke partij vormen, zich niet bij een nieuwe politieke partij aansluiten en geen kandidaat zijn (ook niet als onafhankelijke). Voorts werd het aan alle voormalige parlementsleden, die op 1 jan. 1980 deel uitmaakten van de Nationale Vergadering, verboden gedurende 5 jaar een politieke partij op te richten of in bestuursorganen zitting te nemen; zij mochten zich echter wel kandidaat stellen bij aanstaande parlementsverkiezingen. Uitgezonderd van deze beperkingen werden onafhankelijke parlementsleden almede door de president aangestelde of voor het leven benoemde senatoren.
Een van de nu 16 overgangsbepalingen in de ontwerp-grondwet, die in haar definitieve vorm 177 artikelen telde, verleende president Evren en de andere leden van de Nationale Veiligheidsraad voor het leven immuniteit tegen rechtsvervolging voor hun activiteiten sinds 12 sept. 1980.

In de definitieve tekst van de grondwet werden enkele minieme wijzigingen aangebracht, aldus *Le Monde* (21-10). De bevoegdheden van de president werden op enkele punten beperkt: hij mag nog slechts twee i.p.v. alle leden van het Constitutionele Hof benoemen; de benoeming van de gouverneur van de Centrale Bank en die van de directeur van de staatsradio en -televisie ressorteert niet meer onder de president. De hoge arbitrageraad – ter beslechting van arbeidsgeschillen – komt in de definitieve tekst niet meer voor, aldus de *FAZ* (21-10).

Campagne

Op 20 okt. vaardigde de Nationale Veiligheidsraad een decreet uit dat elke kritiek op de 16 overgangsartikelen verbood, met inbegrip van het artikel dat de verkiezing van generaal Evren voor 7 jaar tot president koppelde aan de goedkeuring van de nieuwe grondwet. Voorts mocht geen kritiek worden geleverd op de toespraken die Evren van 24 okt. tot 5 nov. zou houden om de nieuwe grondwet toe te lichten. Daarmee werd het decreet van 4 aug. geannuleerd.
Op 24 okt. startte Evren zijn campagne met een door de TV uitgezonden toespraak van 45 minuten, waarin hij de tegenstanders van de nieuwe grondwet afschilderde als personen die de onafhankelijkheid van Turkije trachtten te vernietigen en het succes van het militaire bewind in de strijd tegen het politieke terrorisme beklemtoonde. Hij nodigde zijn medeburgers uit de nieuwe grondwet goed te keuren, „als zij niet meer willen terugkeren naar de politieke en economische chaos van twee jaar geleden".
Er volgden toespraken in tien Turkse steden, met als eerste Trabzon (aan de Zwarte Zee), waar Evren stelde dat de nieuwe grondwet „minstens 10 rustige jaren voor het Turkse volk garandeert", en als laatste Izmir, waar de generaal op het Taksim-plein zo'n 25.000 mensen op de been wist te brengen (*FAZ* 5-11), vergeleken met 80.000 voor Demirel en 100.000 voor Ecevit tijdens de verkiezingscampagne van 1979.
Woordvoerders van de vier grote ontbonden partijen verklaarden dat zij achter de schermen een campagne voerden tegen de nieuwe grondwet, door verklaringen van plaatselijke partijleiders en door het verspreiden van commentaren op de tekst van de constitutie. Bericht werd dat in Izmir enkele personen waren gearresteerd, omdat zij de bevolking hadden opgeroepen „neen" tegen de grondwet te zeggen.
De enige gewelddadige protesten tegen de grondwet vonden in het buitenland plaats en wel door leden van de uiterst linkse organisatie Dev Sol.

Negen gewapende leden bezetten op 3 nov. het Turkse consulaat-generaal in Keulen en gijzelden daar aanvankelijk ca. 80 personen. Na bijna 15 uur van onderhandelen met de politie gaven zij zich in de vroege ochtend van 4 nov. met de resterende 13 gijzelaars over, nadat hun was toegezegd dat zij in de Bondsrepubliek verzoeken om politiek asiel mochten indienen.
Op 5 nov. werd het Turkse verkeersbureau in Amsterdam enkele uren door leden van Dev Sol bezet. Na een inval van de politie werden 13 personen gearresteerd.

Referendum

Op 7 nov. konden bijna 21 mln Turken zich over de nieuwe grondwet uitspreken, met een blauw biljet voor neen en een wit biljet voor ja in vrijwel doorzichtige enveloppen. Het referendum werd bijgewoond door enkele waarnemers van de Raad van Europa en het Europese Parlement, o.w. het Nederlandse Kamerlid Harry van den Bergh (PvdA).
Volgens voorlopige officiële uitslagen van 10 nov., waarin ca. 200.000 uitgebrachte stemmen niet waren begrepen, werden in totaal 18.600.313 geldige stemmen uitgebracht. Daarvan luidden 16.945.545 ja en 1.594,761 neen. Voor het verschil van 60.007 stemmen werd geen verklaring gegeven. Dit hield in dat de nieuwe grondwet met een meerderheid van ca. 91,4% was goedgekeurd.
Het percentage neen-stemmers was vooral in het zuidoosten van het land betrekkelijk hoog (tot 25%). Betrekkelijk veel neen-stemmers waren er in Ankara (12%) en Istanboel (11%), vooral in de lokalen waar de voormalige politieke leiders hun stem uitbrachten (in het geval van Ecevit 40% en in dat van Demirel 25%, aldus de *Volkskrant* van 8 nov.).

Ex-premier Ecevit bij de stembus in Ankara op 7 nov. t.g.v. het referendum over de nieuwe grondwet.

In een rede voor radio en televisie na zijn officiële installatie zei president Evren op 12 nov. dat er in okt. 1983 parlementsverkiezingen zullen worden gehouden, „tenzij een belangrijke ontwikkeling optreedt die uitstel zou rechtvaardigen". Voordien moet de Consultatieve Vergadering nog een wet op de politieke partijen en een nieuwe kieswet opstellen.
Over de uitslag van het referendum schreef Marvine Howe van de *NYT* (*Volkskrant* 10-11) o.a.:

„Toen afgelopen zondag meer dan 90% van de 20 mln kiesgerechtigde Turken bij referendum de nieuwe grondwet goedkeurde, stemden zij klaarblijkelijk niet zozeer voor dit juridische document van 193 artikelen, maar voor het staatshoofd generaal Kenan Evren die dankzij een overgangsartikel automatisch voor zeven jaar president werd. Er lijkt geen andere conclusie mogelijk dan dat de Turken de grondwet op de koop toe hebben genomen om Evren voor zeven jaar president met uitgebreide volmachten te maken. (. . .)
Waar kwam die enorme meerderheid vandaan, zo vroegen veel waarnemers zich verbijsterd af, terwijl het militaire bewind de afgelopen twee jaar toch op een hoop tenen was gaan staan en duidelijk had gemaakt dat in de toekomst te zullen blijven doen.
Een deel van het antwoord lijkt te zijn dat het Turkse leger in het algemeen nog steeds wordt gezien als bewaker van de Turkse staat. Twee maal heeft het ingegrepen (1960 en 1971) om wet en orde te herstellen en vervolgens naar de kazernes terug te keren. Twee jaar geleden verliet het leger onder leiding van generaal Evren en vier van zijn collega's opnieuw de kazernes en maakte een einde aan de politieke terreur en beloofde vervolgens dat de democratische orde hersteld zou worden.
Nog een verklaring voor de overgrote meerderheid van zondag is de algemene populariteit van Evren, die vanwege zijn leeftijd (65) en zijn

grijze haardos wordt gezien als een vaderfiguur. In de twee weken dat hij campagne voerde voor de nieuwe grondwet, en dus ook voor zichzelf, werd hij niet moe erop te wijzen dat een „Ja" voor de constitutie een stem was voor blijvende stabiliteit en veiligheid onder het wakend oog van het leger. Verwerping, zo beweerde hij, zou leiden tot terugkeer van anarchie en chaos zoals voor de coup van sept. 1980.
Overigens moet worden geconstateerd dat Evren in de periode voorafgaande aan het referendum over de grondwet het alleenvertoningsrecht had. (...)
Een minder belangrijke factor die een rol gespeeld zal hebben, waren de gijzelingsacties van linkse activisten in het Turkse Consulaat in Keulen en het Turkse verkeersbureau in Amsterdam. De daders oogsten inderdaad de beoogde internationale publiciteit, maar in Turkije zelf hadden ze het tegenovergestelde effect en werden daar uitgebuit om de nationalistische snaren in de bevolking te beroeren. Vermoedelijk resulteerden de gijzelingen in meer stemmen voor de nieuwe grondwet.
Tenslotte zal de kwestie van de blauwe en witte stembiljetten in de min of meer doorzichtige enveloppen een rol hebben gespeeld bij de totstandkoming van 90% voorstemmers.
Een vooraanstaande voormalige politicus zei dat de doorzichtigheid van de enveloppe weliswaar in een zekere vorm van psychologische intimidatie met name op het platteland een rol gespeeld kan hebben, maar dat hij niet geloofde dat dit een doorslaggevend effect heeft gehad op de uitslag van het referendum. Hij zei verder dat hij en veel van zijn voormalige collega-parlementariërs geen betrouwbare bewijzen hadden gekregen van onregelmatigheden.
De Turkse pers, die zich van links tot rechts met kracht tegen de nieuwe grondwet had verzet doordat kritiek daarop verboden werd, berustte maandag in wat zij beschreef als de „wil van de natie". Het onfhankelijke dagblad Milliyet, een van de grootste tegenstanders van de grondwet, zei in een hoofdartikel dat „hoe wij erover dachten en hoe ook de stemmen zijn uitgebracht, wij moeten de uitslag van dit referendum respecteren..."

BINNENLANDSE VEILIGHEID

In aansluiting op het overzicht van pag. 765-768 zijn nog de volgende ontwikkelingen en gebeurtenissen te vermelden.

Vervanging militaire aanklagers

Op 21 juni werden 99 militaire aanklagers en rechters vervangen. Onder hen waren kolonel Suleyman Takkeci, de militaire aanklager in Istanboel, die optrad in het DISK-proces en in de zaak tegen het vredescomité, en kolonel Nurettin Soyer, die optrad in de verschillende zaken tegen ex-premier Ecevit en in het NAP-proces.
Takkeci werd door een burger-jurist, Mustafa Gül, opgevolgd.

Terechtstellingen

Op 13 aug. werden nog twee doodvonnissen door ophanging voltrokken. In Ankara werd Ali Bülent Orkan terechtgesteld, die in mei 1979 bij een aanslag op een koffiehuis in de hoofdstad was betrokken. In Isparta werd een man geëxecuteerd wegens moord op zijn zwager. Het aantal terechtstellingen sinds 12 sept. 1980 kwam daarmee op 20.

Verzoeken om uitlevering

Op 14 aug. deelde de minister van justitie, Cevdet Mentes, mee dat Turkije aan 15 verschillende landen formeel om de uitlevering van in totaal 116 Turken had gevraagd. De verzoeken waren o.a. gericht aan de Bondsrepubliek Duitsland (76), Zwitserland (7), Frankrijk (4), Denemarken (4), Zweden (2), Nederland (2), Oostenrijk (2), België (1) en de VS (1).

Verlies staatsburgerschap

Op 26 okt. werd de Turkse filmregisseur Yilmaz Güney door de Turkse autoriteiten van zijn staatsburgerschap vervallen verklaard, omdat hij geen gevolg had gegeven aan het Turkse ultimatum van 24 sept. om binnen een maand naar Turkije terug te keren en zich bij de justitie te melden dan wel zijn staatsburgerschap te verliezen. (Zie pag. 768/1 eerste alinea).

Avondklok opgeheven

In de nacht van 11 op 12 aug. werd de avondklok in Turkije opgeheven. Die was na de staatsgreep van 12 sept. 1980 in de 67 provincies afgekondigd. De laatste tijd was dit nachtelijk uitgaansverbod al in diverse provincies en steden opgeheven.

Processen

Inmiddels duurden processen voor diverse krijgsraden voort, terwijl ook nieuwe processen werden geopend.

Op 15 aug. werd bericht dat een krijgsraad in Izmir vonnis had gewezen in een proces tegen 16 personen, beschuldigd van lidmaatschap van de Communistische Partij van Turkije (CPT). Drie kregen zware gevangenisstraffen; 13 werden wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken.

Op 18 okt. begon voor de krijgsraad van Mamak een massaproces tegen 574 beweerde leden van Dev Yol. Volgens de 1.329 pagina's tellende aanklacht hadden de beklaagden, van wie 498 in arrest verbleven, zich tussen 1975 en 1981 o.m. schuldig gemaakt aan 78 moorden, 75 pogingen tot moord en ca. 233 aanslagen. Tegen 186 van de beklaagden werd de doodstraf geëist, tegen de overigen gevangenisstraffen variërend van 3 tot 15 jaar.
Aangekondigd werd dat op 21 okt. in Izmir een proces tegen 179 beweerde leden van Dev Yol zou beginnen, van wie 66 de doodstraf riskeerden. Dat zou het 21ste proces tegen aanhangers van Dev Yol zijn. Inmiddels waren massaprocessen tegen Dev Yol aan de gang in Amasya (687 beklaagden), Adana (311) en Erzurum (880).

ARMEENSE AANSLAGEN

Sinds de 15 uur durende gijzelingsactie van het Geheime Leger voor de Bevrijding van Armenië (ASALA) op 24/25 sept. 1981 in het gebouw van het Turkse consulaat-generaal te Parijs (pag. 625/1-1981) zijn door Armeense organisaties nog talrijke aanslagen uitgevoerd. Deze richtten zich vooral tegen Frankrijk en Zwitserland (wegens daar gevangen gehouden Armeniërs) en tegen Turkse diplomaten buiten Turkije, terwijl één maal een commando-actie in Turkije werd uitgevoerd.

Frankrijk

Na afloop van bovengenoemde gijzelingsactie werden de vier betrokken Armeniërs – Vasken Sislian, Aram Basmadjian, Kevork Guzelian en Hagop Tchoulfayan – in afwachting van hun berechting gevangen gezet. Een vijfde Armeniër, Max Hrair Kilndjian, zat toen reeds sinds 10 febr. 1980 in Frankrijk in voorarrest (zie pag. 626/3-1981).
Op 11 nov. arresteerde de Franse politie op het vliegveld Orly een Armeniër met een vals Cypriotisch paspoort op naam van Dimitri Giorgiu. Deze Armeniër, die Avedissian Khatchig bleek te heten, was in het bezit van ASALA-documenten.
Op 12 nov. vonden in de Libanese hoofdstad Beiroet op het Franse culturele centrum en een kantoor van Air France aanslagen plaats, die werden opgeëist door een tot dusver onbekende organisatie, Orly geheten, in een anoniem telefoongesprek met het Franse persbureau *AFP*. Daarin werd tevens gesteld: „De Franse regering weet wie wij zijn, wij zullen onze aanslagen voortzetten."
Op 13 nov. werd „Giorgiu" volgens *AFP* op last van „de politieke macht... op zeer hoog niveau" vrijgelaten, maar kort daarop weer gearresteerd toen bleek dat zijn paspoort op één cijfer na hetzelfde nummer had als dat van de „motorrijder" in de Parijse Rue Copernic (bij de aanslag op een synagoge op 3 okt. 1980, zie pag. 174/2-1981).
Op 14 nov. vond een bomaanslag plaats op een parkeergarage in Parijs en op 15 nov. volgden vier nieuwe aanslagen in Libanon (West-Beiroet en Jounié) op Franse vestigingen die ook door „Orly" werden opgeëist, evenals een bomaanslag diezelfde dag op een restaurant op de boulevard Saint-Michel in Parijs en een bomaanslag op 16 nov. op het Gare de l'Est in de Franse hoofdstad.

Op 20 nov. werd „Giorgiu" geconfronteerd met een Turkse diplomaat, Gokberk Ergenekon, die bij een aanslag door een onbekende op 25 okt. te Rome gewond was geraakt, maar deze confrontatie leverde een negatief resultaat op.

Op 8 dec. werd Khatchig, alias Giorgiu, door een rechtbank te Parijs veroordeeld tot vier maanden voorwaardelijk wegens het gebruik van een vals paspoort, en vervolgens vrijgelaten. De volgende dag vertrok hij per vliegtuig naar Beiroet.
Op 17 jan. 1982 eiste „Orly" de verantwoordelijkheid op voor twee de voorgaande nacht in Parijs gepleegde bomaanslagen. Ook de aanslag op de terminal van Air France te Parijs werd door deze organisatie geclaimd, die eiste dat de Franse autoriteiten politiek asiel verleenden aan de vier sinds sept. 1981 gedetineerde Armeniërs.
Op 22 jan. begon voor een rechtbank in Aix-en-Provence het proces tegen Max Kilndjian wegens de aanslag op de Turkse ambassadeur in Bern, Dogan Türkmen, die daarbij op 6 febr. 1980 gewond was geraakt. Kilndjian werd op 23 jan. veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf met aftrek van voorarrest en op 29 jan. in vrijheid gesteld.
Die dag gelastte ASALA de stopzetting van de operaties tegen de Franse belangen „in Frankrijk en in de rest van de wereld", terwijl „Orly" de beëindiging van zijn „militaire operaties" tegen de Franse belangen aankondigde.

Zwitserland

Op 4 okt. 1981 eiste de Armeense organisatie van de 9de juni de verantwoordelijkheid op voor twee bomaanslagen de voorgaande nacht in Genève. Deze organisatie eiste de vrijlating van de op 9 juni 1981 aldaar gearresteerde Armeniër Mardiros M. Jamkodjian (pag. 628/1-1981).
Op 2 nov. volgde een bomaanslag op het kantoor van Swissair in Madrid, die werd opgeëist door ASALA. Drie personen raakten gewond en twee jonge Libanezen werden aangehouden.

Op 15 dec. werd het kantoor van Swissair te Parijs gedurende 1½ uur door 12 jonge Armeniërs bezet. Zij eisten de vrijlating van Jamkodjian. Na onderhandelingen met de politie werd hen vrije aftocht verleend.
Op 17 dec. begon voor een rechtbank te Genève het proces tegen Jamkodjian wegens moord op een lid van het Turkse consulaat, Mehmet Yergoz, op 9 juni 1981.
Op 19 dec. werd Jamkodjian veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf. (Zijn beroep tegen dit vonnis werd op 25 juni 1982 door het hof van cassatie verworpen.)
In de nacht van 16 op 17 jan. 1982 vonden in Genève twee bomaanslagen plaats, waarvoor de verantwoordelijkheid werd opgeëist door een „Gruppe Schweiz 15 (Suisse XV)", die de vrijlating van Jamkodjian verlangde.
Op 21 jan. riep ASALA zijn leden in een te Beiroet gepubliceerde verklaring op alle acties tegen Zwitserse belangen in de hele wereld op te schorten ter wille van een „definitieve oplossing van het probleem... Jamkodjian".

Hervatting aanslagen in Frankrijk

Op 4 juni werd te Parijs een Iraakse staatsburger van Armeense afkomst, Vicken Tcharkhutian, gearresteerd. De VS verzochten Frankrijk om zijn uitlevering om reden dat hij betrokken zou zijn geweest bij twee bomaanslagen in Los Angeles: 1) medewerking aan de vervaardiging van een bom die op 30 mei bij een depôt van Air Canada op het vliegveld van Los Angeles was geplaatst maar niet was ontploft; en 2) medewerking aan de plaatsing van een bom op 26 mei bij een agentschap van de Swiss Bank in Los Angeles die evenmin was geëxplodeerd en waarop zijn vingerafdrukken voorkwamen. Tcharkhutian, die erkende tot de ASALA te behoren, had de VS op 28 mei verlaten.
Op 20 juli ontplofte een bom op de Place Saint-Michel te Parijs vlakbij een caféterras. De aanslag, die 15 lichtgewonden vergde, werd opgeëist door „Orly", evenals die welke op 24 juli in een café in het Quartier Latin in Parijs werd gepleegd (met twee gewonden).
Een ASALA-woordvoerder verklaarde op 22 juli te Beiroet dat de Franse regering het bestandsakkoord van januari door de arrestatie van Tcharkhutian had geschonden. Een andere ASALA-woordvoerder zei tegenover een journalist van *Libération* dat de Franse regering „haar verplichtingen verraden" had. Maar de Franse minister van binnenlandse zaken, Gaston Defferre, ontkende op 26 juli dat er een „geheime afspraak" met „een van de clandestiene Armeense bewegingen" was gemaakt. Daarentegen zei een woordvoerder van „Orly" op 28 juli tegen *AFP* dat op 29 jan. een bestand was overeengekomen „dankzij onderhandelingen tussen Louis Joinet (adviseur in het kabinet van premier Mauroy) en de organisatie Orly, via het ASALA". Het bestaan van zo'n akkoord werd op 28 juli door de Franse regering ontkend.
In de nacht van 30 op 31 juli kwam in Gagny een Armeniër, Pierre Gulumian, om het leven bij de ontploffing van een door hem vervaardigde bom. In zijn woning aangetroffen documenten bevestigden zijn contacten met de groep „Orly". Voorts werd daar het wapen gevonden dat op 23 maart was gebruikt bij een mislukte aanslag op de Armeniër Hamo Moscovian.

I.v.m. deze affaire werd de voornaamste leider van de Mouvement national arménien pour le soutien de l'ASALA (MNA), Jean-Marc Toranian, van 3-5 aug. door de politie te Parijs verhoord. Volgens Moscovian had Toranian een afspraak met hem op het tijdstip van de aanslag.

Op 9 aug. werd door de politie te Parijs een explosieve lading in een telefooncentrale ontdekt na een anonieme telefonische waarschuwing uit naam van „Orly".
Op 18 aug. weigerde het hof van appel te Parijs Tcharkhutian aan de VS uit te leveren. Hij werd de volgende dag uitgewezen en op een vliegtuig met bestemming Cyprus gezet.

Aanslagen op Turkse diplomaten. Dood Hagop Hagopian. Actie op vliegveld Ankara. Reacties Turkije

Op 28 jan. werd de Turkse consul-generaal in Los Angeles, Kemal Arikan, in zijn auto door twee mannen doodgeschoten. In verband met de aanslag, waarvoor de verantwoordelijkheid werd opgeëist door de Gerechtigheidscommando's van de Armeense Genocide (CJAG), werd in Pasadena een Armeniër, Hampig Sassounian, gearresteerd.
Op 8 april raakte de Turkse handelsattaché in Canada, Kani Gungor, ernstig gewond bij een aanslag in Ottawa die werd geclaimd door het ASALA-commando „Hagop Barakjian".
Op 4 mei werd de Turkse honorair consul in Boston, Orhan Gündüz, in zijn woonplaats Somerville in zijn auto doodgeschoten. De aanslag op Gündüz, die twee maanden eerder het doelwit was geweest van een mislukte bomaanslag, werd opgeëist door de CJAG.
Op 7 juni werd de Turkse attaché Erkut Akbay voor zijn huis in Lissabon (Portugal) door een jongeman doodgeschoten, die in opdracht van de CJAG zou hebben gehandeld.
Op 21 juli werd een mislukte aanslag gepleegd op de Turkse consul-generaal in Rotterdam, Kemalettin Demirer. Drie aanvallers wisten te ontkomen, maar een vierde, de Armeniër Benjamin Evingulu, kon worden gearresteerd nadat hij door de politie was neergeschoten. Hij werd op 6 nov. door de Rotterdamse rechtbank veroordeeld tot 6 jaar gevangenisstraf. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door een tot dan toe onbekende organisatie, het Rode Armeense Leger.

Op 5 aug. deelde het ASALA in een te West-Beiroet gepubliceerd communiqué mee dat Hagop Hagopian, lid van de leiding van ASALA, op 31 juli in

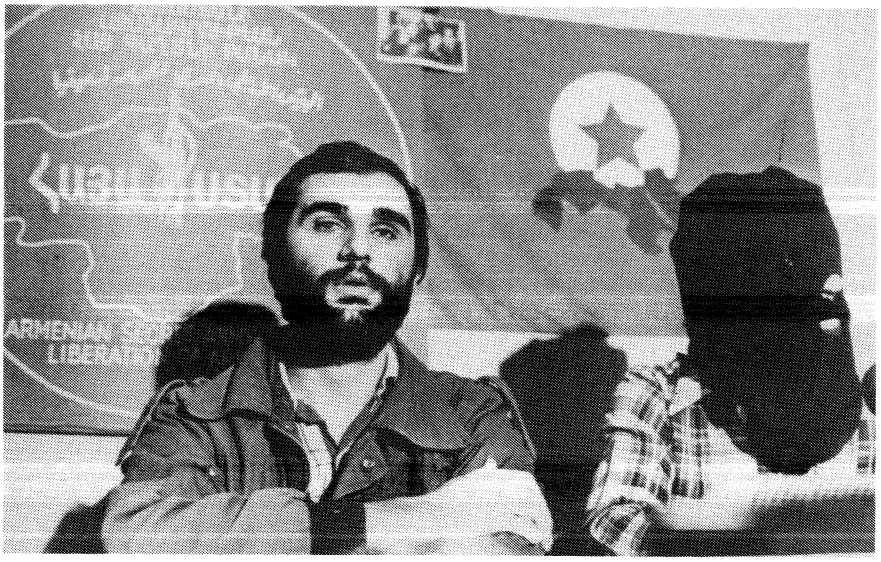

Tijdens een persconferentie van het ASALA in West-Beiroet op 26 sept. 1981 de blinde Ara Yenikomeshian (pag. 626/3-'81) en Hagop Hagopian (met zwarte kap).

een hospitaal was overleden aan de gevolgen van de zeer ernstige verwondingen, die hij tijdens een Israëlisch bombardement op de zetel van ASALA op 30 juli had opgelopen.

In het hospitaal had Hagopian zijn laatste interview gegeven aan het Franse dagblad Le Matin. Daarin distantieerde hij zich van het optreden van de groep „Orly", terwijl hij ontkende dat Armeense militanten betrokken waren geweest bij de aanslag op een synagoge in de Rue Copernic, die hij toeschreef aan „een rechtse stroming verwant aan de PLO".

Op 7 aug. voerden twee Armeense commando's, naar later bleek leden van het ASALA, een actie uit op het vliegveld Esenboga bij de Turkse hoofdstad Ankara. De twee stormden de vertrekhal van het vliegveld binnen, waarna één van hen een bom wierp en de andere met een pistoolmitrailleur het vuur opende op de wachtende passagiers en bezoekers. Vervolgens werden 23 mensen in het restaurant gegijzeld. Na 3½ uur kwam een einde aan de actie door tussenkomst van de veiligheidspolitie. Eén commando werd door de politie doodgeschoten, de tweede werd zwaar gewond gearresteerd. Bij de actie kwamen in totaal 9 mensen om het leven (o.w. twee buitenlanders) en raakten ca. 72 mensen gewond.
Volgens de Turkse autoriteiten heette de gearresteerde commando Leon Ekmekcian en was hij in het bezit van een Frans paspoort.

Eveneens op 7 aug. bedreigde het ASALA in een te Beiroet uitgegeven verklaring zes Westerse landen met verdere aanslagen, als zij niet binnen een week de door hen gevangen gehouden 85 Armeniërs vrijlieten. Het ultimatum was gericht aan Frankrijk, Engeland, Zweden, Zwitserland, de VS en Canada. Op 11 aug. werden vijf van deze landen (Engeland werd niet meer genoemd) met aanslagen bedreigd als zij niet binnen drie dagen de Armeense gevangenen in vrijheid stelden.
Op 9 aug. kreeg het Turkse dagblad *Günes* uit Istanboel van de Turkse militaire autoriteiten een verschijningsverbod voor onbepaalde tijd opgelegd, nadat het die dag bijzonderheden m.b.t de actie op het vliegveld van Ankara had gepubliceerd. Het verbod werd op 18 aug. opgeheven.

Günes, dat op 19 febr. voor het eerst was verschenen en inmiddels een oplage van 420.000 exemplaren had bereikt, meldde dat de voorgaande week aan boord van een in Istanboel geland Syrisch vrachtvliegtuig een aan het Syrische consulaat-generaal in Istanboel gericht pakket met twee pistolen, drie bommen en vijf handgranaten was gevonden. Die wapens waren, aldus Günes, kennelijk bestemd voor drie kort daarop in een hotel te Istanboel gearresteerde Palestijnen, die voor 5 aug. een aanslag op het Israëlische consulaat-generaal en op het kantoor van de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al hadden beraamd.
Volgens Günes waren de twee commando's op het vliegveld van Ankara vanuit Syrië Turkije binnengekomen en in Syrië opgeleid. Het blad concludeerde: „Het staat nu vast dat Syrië, de PLO en het ASALA een gruwelijk terreurdriespan tegen Turkije hebben gericht... en gemene zaak maken."
Eerder had Günes, aldus NRC/H'blad (22-7), bericht dat het Turkse bewind een deputatie van vijf man naar het door Israël bezette deel van Libanon had gestuurd om met de Israëlische autoriteiten samen te werken bij het opsporen van Armeense terroristen. Zowel ASALA als CJAG zouden volgens persberichten hun bases in Beiroet hebben (gehad).

Het Turkse blad Hürriyet berichtte volgens Le Monde (10-8) dat de twee commando's, die zich twee weken in een hotel te Ankara hadden opgehouden, wapens en explosieven hadden gekregen van 17 leden van de Turkse Volksbevrijdingspartij/Front (een extreem-linkse organisatie), die inmiddels waren gearresteerd.

De Turkse president, generaal Evren, riep op 8 aug. op tot internationale samenwerking in de strijd tegen het terrorisme. Hij deed een beroep op zijn landgenoten de rust te bewaren en zich niet door de duistere bedoelingen van organisaties, die uiteindelijk niets met de Armeniërs van doen hadden, van de wijs te laten brengen. Hij waarschuwde daarmee indirect voor wraakacties tegen de in Turkije levende Armeense gemeenschap (ruim 30.000).
Op 10 aug. stak een 61-jarige Armeniër, Artin Penik, zichzelf op het Taksimplein in Istanboel in brand uit protest tegen het optreden van Armeense „criminelen" die erop uit zouden zijn de in Turkije overgebleven Armeniërs te „elimineren". Penik overleed op 14 aug. aan zijn verwondingen.

Op 27 aug. werd de Turkse militaire attaché in Canada, kolonel Atilla Altikat, achter het stuur van zijn auto in Ottawa doodgeschoten. Het CJAG eiste de verantwoordelijkheid voor deze aanslag op, die door de Turkse president in een TV-toespraak een „verachtelijke daad" werd genoemd.

Op 29 aug. zei de Turkse president Evren dat Turkije en het Turkse volk „zich van nu af aan vrij voelen om vergeldingsmaatregelen te nemen" tegen Armeniërs die aanslagen op Turkse diplomaten hebben gepleegd. Het Turkse blad *Gunyadin* meldde dat leden van de Turkse inlichtingendienst opdracht hadden gekregen deze Armeniërs op te sporen en te arresteren.

Reeds op 27 aug. had de Turkse krant Tercüman bericht dat Armeense terroristen zich bij de uit Beiroet vertrekkende Palestijnen (pag. 565/3 e.v.) hadden gevoegd om zich op Cyprus te vestigen, waar zij volgens berichten in diverse Turkse bladen contacten zouden hebben met de vroegere EOKA-leider Nicos Sampson (The Observer 29-8). Op 28 aug. ontkende president Kyprianou van Cyprus dat er ASALA-bases op het eiland waren.

Op 27 sept. werd Leon Ekmekcian door de krijgsraad te Ankara ter dood veroordeeld.

Op 9 sept. werd een attaché van het Turkse consulaat in de Bulgaarse stad Burgas, Bora Sülkan, voor zijn woning doodgeschoten bij een door het CJAG geclaimde aanslag. Sinds 1973 werden in diverse landen 24 Turkse diplomaten en verwanten gedood en 16 verwond, aldus de *FAZ* (11-9).

(Vor. ber. pag. 625 e.v.-1981)

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

NAKASONE PREMIER VAN JAPAN

Nadat Zenko Suzuki op 12 okt. had meegedeeld dat hij zich niet herkiesbaar zou stellen als voorzitter van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP) in Japan en daarmee ook afstand deed van het ambt van premier, volgde een strijd om de opvolging, waarvoor zich op 16 okt. vier kandidaten hadden aangemeld: Yasuhiro Nakasone, Toshio Komoto, Shintaro Abe en Ichiro Nakagawa (zie pag. 673).

Pogingen van de partijleiders om vóór 23 okt. een compromiskandidaat te vinden liepen op niets uit. De kandidaat van de drie „hoofdstroom"-facties (d.w.z. die van Kakuei Tanaka, Suzuki en Nakasone), Yasuhiro Nakasone, bleef onaanvaardbaar voor de minderheidsfacties, in het bijzonder voor oud-premier Takeo Fukuda.

Nadat een te elfder ure aanvaard compromis-voorstel om voortaan de posten van voorzitter van de LDP en premier te scheiden in de nacht van 22 op 23 okt. was vastgelopen op het verzet van Nakasone, werden de formele onderhandelingen geschorst en kwam de verkiezingscampagne van de vier kandidaten formeel op gang.

Om de LDP een „schoner" aanzicht te geven had een LDP-conventie in jan. 1978 een systeem van voorverkiezingen ingevoerd, waarbij partijleden in het hele land mee mochten doen bij de verkiezing van de voorzitter (zie pag. 298/3-'79).

De stemformulieren van die ca. 1,04 mln partijleden moesten voor de 23ste november per aangetekende post op het LDP-hoofdkwartier zijn ingeleverd.

Op 24 nov. bleek dat Nakasone de voorverkiezingen had gewonnen. Hij verwierf 57,6% van de 974.150 uitgebrachte stemmen (559.673 stemmen) tegen zijn belangrijkste rivaal, Toshio Komoto slechts ongeveer 27,3% (265.078 stemmen). De twee andere kandidaten, Shintaro Abe en Ichiro Nakagawa, bleven met resp. 80.443 en 66.041 stemmen ver achter bij hun concurrenten. Ongeveer 93% van de geregistreerde LDP-leden had van zijn kiesrecht gebruik gemaakt.

Nog op 24 nov. maakten Komoto en Abe bekend dat zij zich als kandidaten voor de verkiezing door de 421 man sterke LDP-parlementsfractie terugtrokken.

Op 25 nov. koos de LDP-conventie Nakasone bij acclamatie tot partijvoorzitter.

Op 26 jan. werd Nakasone door beide Huizen van het Japanse parlement tot premier verkozen. In het Lagerhuis verwierf hij 287 (van de 505) stemmen tegen 102 voor Ichio Asukata, de voorzitter van de Japanse Socialistische Partij. In het Hogerhuis versloeg hij Asukata met 130 tegen 50 stemmen.

Nieuw kabinet

Eveneens op 26 nov. maakte Nakasone de samenstelling van zijn nieuwe kabinet bekend. De voornaamste portefeuilles bleken als volgt verdeeld:

De vier kandidaten voor de opvolging van Suzuki – (v.l.n.r.) Shintaro Abe (58), Ichiro Nakagawa (57), Yasuhiro Nakasone (64) en Toshio Komoto (71) – tijdens een persconferentie in de zetel van de regerende Liberaal-Democratische Partij te Tokio op 23 oktober.

Premier – Yasuhiro Nakasone; justitie – Akira Hatano; buitenlandse zaken – Shintaro Abe; financiën – Noburo Takeshita; onderwijs – Mitsuo Setoyama; gezondheid en sociale zaken – Yoshiro Hayashi; landbouw, bosbouw en visserij – Iwazo Kaneko; internationale handel en industrie – Sadanori Yamanaka; transport – Takashi Hasegawa; PTT – Tokutaro Higaki; arbeid – Akira Ono; bouwnijverheid – Hideo Utsumi; binnenlandse zaken – Sachio Yamamoto; hoofdsecretaris kabinet – Masaharu Gotoda. Directeur-generaal nationaal landbureau – Mutsuki Kato; directeur-generaal bureau overheidsbestuur – Kunikichi Saito.

In de Japanse pers werd veel ophef gemaakt over het feit dat zes van de 21 kabinetsleden tot de Tanaka-factie behoorden. Er was sprake van „een kabinet-Tanaka waarin premier Nakasone als stroman optreedt". Gesteld werd dat Nakasone een hoge prijs had moeten betalen voor zijn verkiezing die vooral aan de steun van de Tanaka-factie te danken was geweest.

De correspondent van *NRC/H'blad* in Tokio schreef op 27 nov. over het nieuwe kabinet o.m. het volgende:

„...Omdat de macht van Tanaka in recente jaren het meest controversiële element in de binnenlandse politiek van Japan is geworden, wordt het op zichzelf capabele karakter van Nakasones eerste regering nauwelijks opgemerkt. Een keuze die in Westerse hoofdsteden hoogstwaarschijnlijk zal worden gewaardeerd is Shintaro Abe als minister van buitenlandse zaken. Abe is een betere diplomaat en kosmopolitischer dan de meeste van zijn voorgangers. Als minister van Internationale handel en industrie in het eergisteren afgetreden kabinet Suzuki heeft hij onder zijn ambtenaren een reputatie verworven een van de weinige ministers te zijn die begrijpen wat er in hun departement gaande is. Abe heeft op een bezoek aan Amerika ook daar een positieve indruk achtergelaten. (...)

Eveneens een sterke keuze is Noboru Takeshita als minister van financiën. Hij heeft deze post al eens eerder op bekwame wijze beheerd. Er wordt veel van hem verwacht daar het beleid voor een broodnodige sanering van de staatsfinanciën tot nu toe op niets is uitgelopen. Net als Abe is Takeshita nog maar 58, en wordt hij als een van de „jonge nationale leiders" beschouwd. Het probleem is echter dat Takeshita ook nummer twee is in de habatsu (politieke kliek) van de omstreden Tanaka.

Nummer één in die Tanaka-habatsu (waarvan Tanaka zelf wegens zijn status als verdachte in een strafproces geen lid kan zijn) is Susumu Nikaido, die is aangehouden als algemeen secretaris van de LDP en daarmee de dagelijkse leiding van de regeringspartij kan voortzetten.

Het symbool van de ondergeschiktheid van Nakasone aan Tanaka is evenwel de keuze van Masaharu Gotoda als hoofdsecretaris van het kabinet. Deze post, die vaak het „gezicht" van de regering bepaalt, gaat altijd naar een vriend van de premier. Maar Gotoda, die overigens ook zeer acceptabel moet worden geacht, staat bekend als de belangrijkste vertrouweling van Tanaka. Het fortuin van Tanaka, waarmee hij herverkiezing van zijn volgelingen kan garanderen, wordt op peil gehouden door uitgebreide activiteit in de bouwsector. De nieuwe minister van bouw is Hideo Utsumi, eveneens een vertrouweling van Tanaka.

Omdat het vonnis in de Lockheed-affaire tegen Tanaka binnen tien maanden wordt verwacht heeft de post van minister van justitie een heel

Weekblad 51ste jaargang No. 2667, pag. 33583-33614

Yasuhiro Nakasone (m.) na zijn verkiezing tot voorzitter van de regerende Liberaal-Democratische Partij. Links Masumi Esaki (o.a. minister van internationale handel en industrie van dec. 1978 tot nov. 1979), rechts Kunikichi Saito (o.a. minister van gezondheid van juli tot sept. 1980).

groot gewicht gekregen. Een lid van de Tanaka-habatsu zou ook onder de gegeven omstandigheden absoluut onaanvaardbaar zijn. Maar de in theorie onafhankelijke Akira Hatano, het voormalige hoofd van de Tokiose politie is wel een boezemvriend van Tanaka. De zes Tanaka-habatsu-leden met kabinetportefeuilles (op zichzelf al een record) geven dus nog niet eens de volle invloed van Tanaka weer.
Bij de noodzakelijke uitverkiezing van leden van de habatsu van Tanaka's aartsvijand, Takeo Fukuda, is bijvoorbeeld ook Mitsuo Setayama uit de bus gekomen, die heel goed met Tanaka kan opschieten, en de portefeuille van onderwijs zal beheren. Nog een lid van de Fukuda-habatsu in het kabinet is Mutsuki Kato die wel een verdachte is in de Lockheed-zaak, maar niet is aangeklaagd. (...)
De leden van Nakasone's eigen habatsu zijn er bekaaid afgekomen met maar twee posities. En alleen de post van Internationale Handel en Industrie, die naar Sadanori Yamanaka is gegaan, is daarvan een belangrijke. De stemming onder Nakasone's getrouwen is daarom allerminst positief. Sommigen van het, net als leden van de Ohira/Suzuki-groep die ook voor Nakasone heeft gevochten, typeerden gisteravond het resultaat als de „kaping" van het kabinet door Tanaka."

Nakasone

Yasuhiro Nakasone werd op 27 mei 1918 in de Gunma-prefectuur ten noordwesten van Tokio geboren als zoon van een welgestelde houthandelaar. Na zijn opleiding aan plaatselijke scholen, werd hij toegelaten tot de Universiteit van Tokio waar hij rechten en politieke wetenschappen studeerde.
Nat het behalen van het zeer moeilijke toelatingsexamen voor de ambtenarij kreeg hij een post op het ministerie van binnenlandse zaken. Maar na een week werd hij gerecruteerd door de keizerlijke marine waar hij het tot luitenant ter zee bracht. Als betaalmeester bleef hij buiten de gevechtshandelingen.
Na de capitulatie van Japan keerde Nakasone voor korte tijd terug op het ministerie van binnenlandse zaken, maar zijn baan als inspecteur op het Tokiose politiedepartement trok hem minder dan een politieke rol in het door de Amerikanen tot democratie hervormde naoorlogse Japan. In 1947 werd hij bij de eerste verkiezingen voor de Gunma-prefectuur tot parlementslid gekozen voor de toenmalige Democratische Partij. Vooral dank zij de activiteiten van zijn aanhangers, die zich hadden verenigd in de Seiun Juku (het „verheven doelstellingengenootschap"). Sinsdien werd hij nog 13 maal als parlementslid herkozen, sedert de vorming in 1955 voor de LDP, die vervolgens het politieke leven in Japan domineerde.

In 1959 kreeg Nakasone op 41-jarige leeftijd zijn eerste ministerspost. Hij werd directeur-generaal van het bureau voor wetenschap en technologie in het kabinet van premier Nobusuke Kishi. In die functie hield hij zich vooral bezig met de ontwikkeling van de kernenergie.
In 1967 erfde hij het grootste deel van de uiteengevallen habatsu (politieke kliek) van Ichiro Kono. Op verzoek van Kono dwarsboomde hij premier Eisaku Sato binnen de regerende LDP gedurende de eerste helft van diens zevenjarig bewind. Maar hij zorgde voor zijn eerste verrassing in de machtsstrijd binnen de LDP door een plotselinge pro-Sato-houding. Voor deze ommekeer werd Nakasone beloond met de posten van minister van transport (nov. 1967 - nov. 1968), directeur-generaal van het defensiebureau (jan. 1970 - juli 1971) en voorzitter van de Uitvoerende Raad van de LDP (juli 1971-1972).
In juni 1972 trad Sato af en volgde Nakasone's „verraad" jegens diens uitverkoren opvolger, Takeo Fukuda, waardoor Kakuei Tanaka aan de macht kwam. Als beloning gaf Tanaka hem toen de portefeuille van Internationale handel en industrie. Hij deed zijn inmiddels verworven bijnamen van „zigzagpoliticus" en „weerhaan" opnieuw eer aan toen hij na Tanaka's gedwongen aftreden in dec. 1974 toch maar weer naar Fukuda omzwaaide. Dat bracht hem de zeer belangrijke post van algemeen secretaris van de regeringspartij (1974-1976) onder het kabinet-Miki.
In nov. 1977 benoemde Fukuda Nakasone tot voorzitter van de uitvoerende raad van de LDP, een post die hij tot dec. 1978 vervulde.
In het kabinet van Zenko Suzuki kreeg Nakasone de post van directeur-generaal van het agentschap voor bestuursbeheer (juli 1980).

BELGIË

EVOLUTIE VAN HET SECTORIEEL BELEID

Aansluitend op de afleveringen „Bedrijven in moeilijkheden" (pag. 103) en „Moeilijkheden met EG-commissie" (pag. 151) volgt hier de verdere evolutie van het beleid t.a.v. de z.g. nationale economische sectoren en de bedrijven in moeilijkheden.

Scheepsbouw

Na het faillissement van de scheepswerf Cockerill-Yards te Hoboken en de oprichting van het gemengde bedrijf NV Scheepswerven (pag. 103/1 en 151/1) onderhandelde de overheid via de scheepswerf Boel te Temse over de verkoop van Cockerill-Yards. De bevoorrechte schuldeisers weigerden aanvankelijk een „vrije en onbelaste" onderhandse verkoop, te meer omdat door de Boomse scheepswerf ARA-shipping een hoger bod van 404 miljoen was gedaan. Daarop besliste minister van economische zaken Eyskens het via Boelwerf gedane overheidsbod van 400 miljoen met een maand te verlengen. Eyskens deelde op 1 juli tevens mee dat de regering 2,5 miljard uittrok voor de herstructurering van de scheepsbouw. Op 20 aug. stemde de EG-commissie in met de steunverlening, maar in het door de EG uitgegeven communiqué was nog sprake van een bedrag van 1,4 miljard. Op 5 juli zette de NV Scheepswerven de curatele onder druk. De raad van beheer deelde mee dat 30 aug. de limietdatum was om de nieuwe werven van start te laten gaan, zoniet dan zou het financieringsplan ontoereikend zijn en de hele opzet vervallen. De bijkomende kosten moesten ten minste op 50 miljoen per maand geraamd worden. Daarin zijn o.m. begrepen 22,5 miljoen voor tussentijdse intresten en bewaringskosten op gedane bestellingen. Cockerill-Mécanique, een filiaal van het Waalse staalbedrijf Cockerill-Sambre, vorderde voor de scheepsmotoren 7 miljoen per maand. Op 1 sept. komen daar nog verscheidene miljoenen bij voor het opslaan van de motoren, aldus de raad van beheer. Op 20 juli aanvaardden de curatoren het overheidsbod op Cockerill-Yards en op 20 aug. werd de verkoopakte voor de notaris verleden. Terzelfdertijd werden ook de akkoorden met de reders bekrachtigd voor de verdere bouw van de vier op stapel staande

schepen. Het gaat om de rederijen Belcan en ABC Container Lines.
Op 23 aug. gingen de werfpoorten weer open en op 27 sept. was een voldoend aantal personeelsleden aangeworven (een 900-tal) om het werk effectief aan te vangen. Het volledige personeelsbestand van de NV Scheepswerven moet 1.370 belopen, de 60 onderaannemers en de 15 personeelsleden van Cockerill-Yards die Boelwerf overnam inbegrepen.

Rederijen fuseren

Tijdens een buitengewone algemene vergadering op 29 sept. in Brussel beslisten de aandeelhouders van de Belgische Scheepvaart Maatschappij CMB en van de Rederij Bocimar tot de overname van laatstgenoemde door CMB. Tevens werd beslist tot de oprichting van de nieuwe maatschappij Bocimar, die alle activiteiten van de overgenomen vennootschap, waarin CMB een participatie had van 60%, zal voortzetten. De vergadering besliste voorts het kapitaal van CMB van 1,5 op 2,3 miljard te verhogen door de uitgifte van 250.000 nieuwe aandelen, die allen volgestort toe te kennen zijn aan de NV Bocimar ter vergoeding van de inbreng van heel haar vermogen. Daarna wordt het kapitaal teruggebracht op 1,8 miljard door vernietiging van de 150.000 Bocimar-aandelen, die CMB in portefeuille had.
Op dezelfde vergadering deelde CMB mee dat de bedrijfsresultaten dit jaar hoger zullen liggen dan in 1981 en dat de toekomst van de vennootschap diepgaand zal worden beïnvloed door een aantal beslissingen. Het gaat om de overname van de Belgo-British Stevedoring Cy door Stevedoring Cy Gylsen, waarin CMB een meerderheidsparticipatie heeft. CMB zal haar installaties aan het Leopolddok in de Antwerpse haven in de gefuseerde maatschappij inbrengen.
Bij Boelwerf bestelde CMB twee containerschepen met een capaciteit van 2.200 TEU elk. CMB nam ook een aandeel van 50% in de eigendom van twee containerschepen van 1.200 TEU elk, die in de Bondsrepubliek Duitsland in aanbouw zijn. De CMB verhoogde ten slotte haar aandeel in het containerverkeer tussen Europa en het Verre Oosten door de overname van het aandeel van de groep Ahlers in de Belgian Far Eastern Line (BEFEL).

Textiel

Op 17 sept. heeft de EG-commissie uitspraak gedaan over het in januari van dit jaar opgestelde reddingsplan voor het textielbedrijf Motte te Moeskroen, dat reeds een zestal jaren in moeilijkheden zit. Met filialen in Frankrijk is de bedrijfssituatie juridisch zeer ingewikkeld. Tevens werd op de regering zware politieke en syndicale druk uitgeoefend. PS-voorzitter Spitaels kwam meermaals persoonlijk tussenbeide.
De EG-commissie verwierp de in januari toegezegde overheidshulp van 305 miljoen. De EG zei dat nieuwe voorstellen gedaan mogen worden op voorwaarde dat het bedrijf erdoor rendabel wordt en serieuze overlevingskansen verkrijgt. Bij Motte werken 800 personen, het passief beloopt 850 miljoen en het kreeg reeds 1,3 miljard overheidssteun.

Nadat eind sept. sprake was van een overname van Motte door United Wool Spinners, tekende zich begin november een herstructureringsplan af met de deelname van de Vlaamse textielgroep Verbeke. Dat gebeurde nadat minister van economische zaken Eyskens een poging had ondernomen om de herstructurering in het textielplan in te passen. Van de EG mag dat globale plan gedurende 1 jaar worden toegepast. Volgens het textielplan moet de inbreng van de groep Verbeke 170 miljoen bedragen en mogen de leningen op lange termijn met rentesubsidie maximaal 141 miljoen belopen. Deze leningen moeten aangegaan worden bij de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (NMKN). Het herstructureringsplan voorziet in de sluiting van de niet rendabele afdelingen. De Bayer-licentie voor de produktie van dralon-vezel blijft echter behouden. De verbintenissen van Verbeke vervallen indien de overname van de activiteiten door de curatoren niet wordt goedgekeurd binnen drie weken na het uitspreken van het faillissement.
Op 5 nov. keurde de regering het reddingsplan goed. In de eerste fase brengt Verbeke 40 miljoen in. De staat verleent hulp ten belope van 255 miljoen. Hiermee is de fase van het begeleide faillissement ingezet.

Fabelta

Op 5 nov. is het overheids-textielbedrijf Fabelta te Zwijnaarde failliet verklaard, na staatssteun ten belope van 2 miljard te hebben ontvangen en nadat het personeel een grote inleveringsinspanning had geleverd op lonen en wedden.

Op 11 oktober had het bedrijf een concordaat aangevraagd om de continuïteit te vrijwaren. Over een mogelijke overname van het bedrijf werd toen onderhandeld met een Italiaans en een Noors bedrijf. Toen de directie echter vaststelde dat de plannen niet gerealiseerd konden worden, sprak de rechtbank van koophandel dadelijk het faillissement uit. Het bedrijf werd door het personeel bezet, terwijl minister van economische zaken Eyskens zei al het mogelijke te ondernemen om kandidaatovernemers te vinden.

Cockerill-Sambre

Op 19 nov. heeft het Waalse staalbedrijf Cockerill-Sambre de regering verzocht om bijkomende hulp ten belope van 10 miljard. Het bedrijf deed dit omdat de envelop van 22 miljard (staalplan van mei 1981, pag 363/2 '81) voor het dekken van de „cash-drain" tot 1985 nagenoeg volledig is opgebruikt. De regering weigerde hierop in te gaan en stelde dat het bedrijf de nodige maatregelen moet nemen, opdat de EG de in het staalplan voorziene financiële hulp zou vrijgeven.
Voor de „cash-drains" heeft de EG reeds 14,9 miljard vrijgegeven van de voorziene 22 miljard. Om een nieuwe schijf te bekomen moet de produktiecapaciteit opnieuw verlaagd worden. De president-directeur-generaal van Cockerill-Sambre, Vandestrick, kreeg van de regering toestemming om een vermindering met 5,75% of 575.000 ton bij de EG voor te stellen.

In 1981 leed Cockerill-Sambre een cash-drain (verlies vóór afschrijvingen) van 12 miljard. Over de eerste 9 maanden van dit jaar is een cash-drain van 7,2 miljard genoteerd. In oktober trad een gevoelige daling in van de conjunctuur en liep het verlies op tot meer dan 1 miljard. In deze omstandigheden lijkt het waarschijnlijk dat weldra een nieuw staalplan moet worden uitgewerkt.
Op een persconferentie beklemtoonde Vandestrick dat Cockerill-Sambre met een nieuwe inkrimping van de produktiecapaciteit van 5,75% een totaal van 27% bereikt. Dat is het hoogste percentage in de EG. Voor de sluiting van afdelingen (één van de 4 produktielijnen van Valfil te Luik, waar samenwerking met Hoogovens (NL) overwogen wordt en de halvering van de produktie van Trein-3 in Charleroi) worden nochtans geen onomkeerbare beslissingen genomen.
Het ambitieuze Lenteschema met zijn 4 staalfabrieken blijft alsnog behouden. (Vor. ber. pag. 435/3 e.v.)

Op 19 nov. verleende de regering staatswaarborg op een krediet van 1,5 miljard voor het staalbedrijf Forges de Clabecq. Nadat de EG zich had verzet tegen overheidshulp van 1 miljard voor het met failliet bedreigde staalbedrijf Laminoirs de Jemappes, gaf de regering een bedrag van 272 miljoen vrij voor het bedrijf. Dat bedrag was reeds voorzien in de vroeger vastgelegde envelop voor steunverlening en het moet aangewend worden voor de reconversie en de sociale begeleiding van de werknemers.
Op 27 okt. deelde de directie van Sidmar te Gent op een bijzondere ondernemingsraad mee dat dit bedrijf tijdens nov. en dec. gedurende telkens 7 dagen voor de helft zal worden stilgelegd. De maatregel treft ruim 2.000 arbeiders en is een gevolg van het uit-

blijven van nieuwe bestellingen. Het is de eerste maal dat Sidmar zijn staalproduktie vanaf de warmwalserij tot en met de continugloeilijn en aanverwante sectoren gedurende een zo lange periode moet stilleggen.

Sabena

De luchtvaartmaatschappij Sabena zal het lopende boekjaar afsluiten met een verlies van 2 miljard, wat t.o.v. 1981, toen de balans met een verlies van 3,7 miljard werd afgesloten, een aanzienlijke verbetering is.

De voorzitter van Sabena, C. van Rafelghem, schreef de betere resultaten toe aan de herstelmaatregelen, die begin van dit jaar zijn genomen. (pag. 269/3 e.v.).
Op 30 sept. was het exploitatieresultaat met 1,65 miljard verbeterd en verwacht wordt dat op de exploitatie uiteindelijk een negatief saldo van 6 tot 700 miljoen zal overblijven, t.o.v. 3,1 miljard in 1981.
Het personeel van Sabena heeft een inlevering van 2% aanvaard op de brutobezoldiging en een bijkomende inlevering, die volgens het inkomen kon oplopen tot 15%.
Met natuurlijke afvloeiing werd de personeelssterkte gevoelig afgeslankt (van 10.490 personen in juli 1979 tot 9.626 eind 1981 en 8.800 eind dit jaar). Voorts werd aanzienlijk bezuinigd en zijn een aantal lijnen geschrapt.

Om het herstelbeleid tot een goed einde te brengen vraagt Sabena het kapitaal tot 9 miljard te verhogen.
Ook moet een oplossing worden gevonden voor de in Zaire geblokkeerde tegoeden ten belope van 1,3 miljard, wat Sabena reeds 850 miljoen aan rente heeft gekost.

NEDERLAND

REGERINGSVERKLARING KABINET-LUBBERS

Namens het kabinet heeft premier Lubbers, die aan het hoofd staat van een CDA–VVD-coalitie, op 22 nov. in de Tweede Kamer de regeringsverklaring afgelegd.
Premier Lubbers zei het volgende:

Bij het afleggen van deze regeringsverklaring wil ik allereerst onze voorgangers dankzeggen. Gezien het karakter van het interimkabinet-Van Agt III wil ik deze dank ook uitstrekken naar alle bewindslieden van het kabinet-Van Agt–Den Uyl–Terlouw.
Dat kabinet sprak zijn regeringsverklaring uiteindelijk uit op 16 november 1981. Dat was 156 dagen na de verkiezingen van 26 mei 1981. De moeizaamheid die daaruit spreekt kenmerkte ook het halve jaar regeren dat daarop volgde. Deze moeizaamheid mag echter niet wegnemen het respect en de dank die wij verschuldigd zijn aan de bewindslieden die zich zozeer en bij zoveel tegenwind ingezet hebben voor de publieke zaak.
Het interimkabinet deed evenzeer zijn plicht; een niet gemakkelijke plicht; electoraal onaantrekkelijk. Dat laatste bleek op 8 september bij de verkiezingen.
Een woord van bijzondere dank is op zijn plaats aan Van Agt, die als minister-president in verschillend samengestelde kabinetten de eerste vertolker is geweest van het regeringsbeleid. Innemend als persoon, markant in zijn optreden als minister-president en voordien als minister van Justitie, heeft hij gedurende tien jaren een stempel gedrukt op onze staatkundige geschiedenis. Ook als minister-president van het laatste kabinet, dat steunde op een minderheid in deze Kamer, is hij niet teruggeschrokken voor het nemen van niet-populaire beslissingen die naar zijn overtuiging genomen moesten worden. Het heeft zijn politieke moed en die van zijn collega's getekend.

FORMATIE

In ons staatsbestel neemt de minister-president bij zijn ambtsaanvaarding zoveel mogelijk de verantwoordelijkheid voor informatie en formatie. De kern voor die verantwoordelijkheid ligt in de aanvaarding van de formatieopdracht. Immers, het aanvaarden daarvan betekent dat de formateur dit verantwoord acht mede in het licht van de conclusies van de voorafgaande informatieperiode. De formatie die geleid heeft tot het tot stand komen van dit kabinet is voor Nederlandse verhoudingen snel te noemen. Dat mocht ook wel na de voorgeschiedenis sinds 26 mei 1981.
Dank past hier aan informateur Van Kemenade die snel en doelmatig heeft gewerkt. Doelmatig waar hij zich met name tot taak stelde te onderzoeken en vast te stellen of een parlementair meerderheidskabinet met daarin de PvdA wel tot de mogelijkheden behoorde. Welnu, markant gegeven uit zijn informatie was, dat er in die informatie kennelijk geen plaats was voor een inhoudelijk gesprek tussen PvdA en VVD. Tussen PvdA en CDA bleken er zodanige programmatische verschillen dat informateur Van Kemenade in zijn eindverslag heeft geadviseerd tot een onderzoek naar een CDA–VVD-kabinet.
Ook aan de heer Scholten is dank verschuldigd voor het gedegen werk, dat hij op 30 oktober jl. heeft afgerond met de conclusie dat tot formatie van een kabinet CDA en VVD kon worden overgegaan.
Als formateur heb ik mij gebaseerd op deze en de overige conclusies van de heer Scholten.
Het huidige kabinet bestaat uit 14 ministers. Ten gevolge van de besluitvorming met betrekking tot de taken van het departement van Volksgezondheid en Milieuhygiëne die heeft geleid tot één departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, is voor het eerst sinds decennia in het aantal departementen een beperking aangebracht. Het kabinet acht deze beslissing verantwoord en onderschrijft de motivering ter zake, die in het eindverslag van informateur Scholten voor deze samenvoeging is gegeven.
De argumenten voor het samenvoegen van de verantwoordelijkheid voor het milieuhygiënebeleid met die voor het beleid inzake de ruimtelijke ordening zijn vanaf 1973 voortdurend aan de orde geweest. Natuurlijk stonden daar samenhangen tussen volksgezondheid en milieuhygiëne tegenover. Het ging dus om een afweging. Er zij thans mee volstaan dat de samenhang tussen milieuhygiëne en beleidsterreinen van andere departementen steeds nauwer is geworden. Deze samenhang komt in het bijzonder tot uitdrukking in het bestaan en in de taak van de Raad voor de Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne als onderraad van de ministerraad.
Tegelijk vraagt volksgezondheid nieuwe stijl om een nauwe afstemming tussen volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening. Dat zo zijnde was de vraag die resteerde of twee departementen, één voor volksgezondheid in ruime zin en één voor welzijn en cultuur zonder maatschappelijke dienstverlening op hun plaats waren. Welnu, dat is – en men leze er het advies van de Commissie-Vonhoff op na – niet gewenst.
De sterke groei van de betekenis van het begrip echte minima en de samenhang tussen sociale verzekering en bijstandswet maakten het voor de hand liggend de bijstandswet naar Sociale Zaken en Werkgelegenheid over te brengen; een goed moment aan de vooravond van de ontbeerlijke stelselwijziging in de sociale zekerheid.
In het verslag van informateur Scholten kan men voorts lezen dat de beleidsterreinen natuurbehoud en openluchtrecreatie steeds meer in de knel zijn gekomen. Dit gebeurde èn door een gebrek aan middelen èn door opgeroepen tegenkrachten èn omdat bij de te maken afwegingen, met name in verhouding tot agrarische belangen, er in onvoldoende mate één minister was om knopen door te hakken.
De keuze de minister van Landbouw en Visserij te belasten met natuurbehoud en openluchtrecreatie is daarbij mede gebaseerd op de overweging dat een actief landschapsbeheer in het merendeel van de gevallen geboden is om het belang van natuurbehoud en openluchtrecreatie te dienen.
Bij de genomen beslissingen rond de departementale indeling is wel de vraag gesteld of hier geen sprake is van overhaasten. De regering wijst dit verwijt van de hand. De uitvoering van besluiten dient een zorgvuldige te zijn. De besluiten zelf dienen echter, bij voorkeur tijdens een kabinetsformatie, helder te worden genomen anders schept men onaanvaardbare onzekerheden. Politiek is kiezen, wij staan voor de gemaakte keuzes.
Het kabinet heeft met de genomen besluiten ook duidelijk willen maken de reorganisatie van de Rijksdienst een urgente en spoedeisende zaak te vinden. In een tijd waarin het onontkoombaar is diep ingrijpende beslissingen te nemen, de burger rakende, moet de overheid niet schromen ook voor zichzelf insnijdende beslissingen te nemen.
Ook verdient vermelding het besluit het minderhedenbeleid weer te leggen bij de minister van Binnenlandse Zaken en daar niet apart een staatssecretaris mee te belasten. Daarmee werd gehoor gegeven aan een vaak uit het veld opgekomen vraag.
De regering zal er zich voor inzetten dat het beleid zelf terzake van nieuwe landgenoten voluit uit de verf komt. Geen hulpbeleid in traditionele zin maar een zodanige opstelling van de overheid dat beleving van eigen identiteit en het vinden van een geïntegreerde plaats in onze pluriforme samenleving hand in hand gaan.
Andere wijzigingen in taken en bevoegdheden raken het departement van Economische Zaken. Daar is de eigen verantwoordelijkheid van dat departement voor die onderdelen van het toegepast wetenschappelijk onderzoek, die rechtstreeks van betekenis zijn voor de industriële innovatie, versterkt. In feite wordt hiermede een situatie bereikt zoals die op Landbouw en Visserij al succesvol bestaat. Zo wordt de marktgerichtheid van het beleid ten aanzien van de technologische ontwikkelingen vergroot.
Eén enkel woord over het staatsrechtelijk karakter van dit kabinet. Dit kabinet is voluit een parlementair kabinet. Het steunt op twee fracties, waarmee via de fractievoorzitters nauw overleg is gevoerd over de programmatische en personele grondslag van het kabinet. Dit kabinet, hoezeer ook in het bijzonder verbonden met de fracties van CDA en VVD, stelt zich in op een dialoog ook met alle andere fracties. Ons volk heeft open gedachtenwisselingen en samenwerking nodig. Maar vooral ook wil het een regering die regeert. Besluitvaardigheid betekent het nemen van risico's. Politieke risico's in het belang van ons volk in welks belang wij onze taak op ons genomen hebben.

FINANCIEEL EN SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID

Dit kabinet treedt aan in een periode waarin de Nederlandse economie zich in zwaar weer bevindt. Reeds verscheidene jaren doet zich, an-

ders dan vroeger, de situatie voor dat de economieën van Europa en van Noord-Amerika tegelijkertijd stagneren. Het herstel van de wereldhandel dat eerder voor de tweede helft van 1982 werd verwacht is uitgebleven. De vooruitzichten voor 1983 versomberen.
Niet weinig landen hebben te kampen met sterk opgelopen schulden en navenant hoge rentelasten. Met name de grondstoffen exporterende landen zien zich als gevolg van sterk tegenvallende exportinkomsten genoodzaakt tot een drastisch aanpassingsbeleid. Er is een klimaat ontstaan waarin nationaal eigenbelang en protectionisme gemakkelijk de kop op steken. Nationale en internationale financiële instellingen staan voor de zware taak aan crisisachtige situaties het hoofd te bieden.
Het zal van de internationale gemeenschap veel inspanning vergen het gezamenlijk belang voorrang te geven boven het nationale. Voor Nederland, met z'n sterk op de buitenwereld georiënteerde economie is dat van uitzonderlijk grote betekenis.
Dit vraagt om een gemeenschappelijk anti-crisisbeleid en om een openhouden van de grenzen. De vorige week gehouden Jumbo-raad heeft duidelijk gemaakt dat de lid-staten van de Europese Gemeenschap het in hoge mate eens zijn over het te voeren beleid.
Vergelijkt men de huidige economische situatie van ons land met die van 10 jaar geleden dan moet men vaststellen dat nu de werkloosheid per jaar harder stijgt dan het absolute niveau dat wij toen bereikt hadden; hetzelfde geldt voor de overheidstekorten. Bedroeg het tekort toen enkele procenten van het nationaal inkomen, nu dreigt het daarmee jaarlijks te stijgen. De gevolgen van de nationale en internationale economische crisis zijn zeer ernstig.
In toenemende mate dreigt om die reden ontwrichting van onze samenleving. Het draagvlak van onze economie en werkgelegenheid wordt snel smaller. Dat dient gekeerd te worden, en wel langs drie sporen:
– vermindering van de overheidstekorten, de rente en de inflatie;
– versterking van de marktsector, door lastenverlichting voor bedrijven, economisch-structuurbeleid, beperking van arbeidskosten en vermindering van bureaucratie;
– spreiding van werk over meer mensen zonder dat dit leidt tot kostenverhoging.
Op elk van die drie fronten zal de aanval moeten worden ingezet.
De regering heeft besloten voor 1983 vast te houden aan de thans, conform de Miljoenennota 1983, resulterende tekortraming van bijna 12% van het nationale inkomen (11,9%) voor de gehele overheid daarbij inbegrepen de overheidsuitgaven die thans nog buiten de begroting om worden gefinancierd. Ten opzichte van 1982 is er nog sprake van een stijging van het tekort met 0,5% van het nationale inkomen. Om af te kunnen zien van het in de Miljoenennota voorziene – en in de MEV als BTW-verhoging ingevulde dekkingsplan ter grootte van *f* 1,6 mld is besloten tot additionele ombuigingen tot een bedrag van *f* 1200 mln in 1983, beperking van de inflatiecorrectie tot 80% en een begin te maken met de overeengekomen vermindering van de personeelsformatie.
Het voorgaande betekent dat de ontwerpbegrotingen 1983 worden overgenomen onder verwerking van de in het regeerakkoord voor 1983 begrepen ombuigingen ad *f* 1215 mln, waarvoor de Kamer spoedig voorstellen zullen bereiken.
In de jaren na 1983 dreigt het financieringstekort van de overheid verder op te lopen. De tekorten moeten terug, al is dat een harde en ondankbare taak.
Op korte termijn zal het kabinet voorzieningen treffen die moeten voorkomen dat door een onbeheerste groei van de collectieve sector de nationale economie nog langer in het ongerede raakt. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de aanbevelingen van de Studiegroep Begrotingsruimte. In samenhang daarmee zal de zgn. heroverwegingsprocedure worden voortgezet en verbeterd. Ook daarover kunt u op korte termijn voornemens tegemoet zien. De terugdringing van het financieringstekort is evenwel geen doel op zichzelf maar een middel om de structuur van onze economie weer te versterken.
Met de vermindering van de tekorten zal immers de reële rente omlaag kunnen. De thans ingezette beweging moet worden doorgezet, zodat op middellange termijn de vermindering van de rentelast bijdraagt aan de beheersing van de overheidstekorten. Door de rentedaling wordt het ook gemakkelijker het vereiste rendement op investeringen te bereiken, wat een impuls zal geven aan de bedrijvigheid en daarmee aan de werkgelegenheid.
Op zijn beurt leidt dit via meer economische groei, en meer overheidsinkomsten eveneens tot een vermindering van het overheidstekort. Ook de produktieve overheidsinvesteringen kunnen dan weer betaalbaar worden, hetgeen van vitaal belang is voor de werkgelegenheid en de toekomst van ons land. Van even groot belang is dat een reductie van het financieringstekort van de overheid ruimte geeft voor bedrijven om investeringen in gang te zetten. Daartoe moeten de nationale besparingen in de eerste plaats dienen.
Indien met het oog op de ontwikkeling van de totale bestedingen, al of niet in samenhang met afspraken terzake van inkomensmatiging, belastingverlaging toegepast wordt teneinde zo de economische bedrijvigheid en daarmee op termijn ook de collectieve inkomsten te verbeteren, zal aan de uitgavennorm tenminste de hand worden gehouden; de afweging betreft dan verder de lastenvermindering in relatie met het tempo waarin het financieringstekort teruggebracht wordt.
De regering is ervan uitgegaan dat niet alleen de overheid zich beperkingen zal opleggen in de komende jaren, maar dat ook de burgers zich zullen matigen. De overheid kan niet doorgaan met het alsmaar opleggen van zwaardere lasten op de burgers.
Dat is niet rechtvaardig en niet doeltreffend, daar waar het economische activiteiten afremt en daar waar die last steeds meer ontweken wordt. In verband met deze laatste omstandigheid en mede ter wille van een rechtvaardige verdeling van de collectieve lasten, zal fraude op het terrein van de belasting- en premieheffing en misbruik van de sociale uitkeringen met kracht worden tegengegaan.
Forse ombuigingen zijn nodig. Het regeerakkoord geeft daarvoor *f* 7 mrd per jaar aan bij een veronderstelde autonome loonmatiging van 2% per jaar. Dit bedrag is dan als minimaal noodzakelijk te beschouwen om de overeengekomen reductie van het tekort met 4%-punt van het nationale inkomen in de kabinetsperiode te bereiken. Het tekort zal daarmee in 1986 een niveau van 7,4% van het nationale inkomen hebben bereikt. Na 1983 zal daartoe het tekort jaarlijks met 1½% N.I. beperkt worden ten opzichte van het thans voorziene niveau 1983.
Teneinde deze tekortvermindering te bereiken moet op een aantal fronten tegelijk worden gewerkt. De zgn. heroverwegingsrapporten geven tal van mogelijkheden aan hoe het goedkoper kan.
Gezien de gigantische opgave de overheidstekorten te verminderen zullen meerdere vormen van privatisering, waaronder het meer door de burgers zelf laten doen wat nu de overheid doet en toepassing van het profijtbeginsel zoveel mogelijk bevorderd moeten worden.
Onder de sociaal-economische omstandigheden komen ook de financiën van de lagere overheden onder druk te staan. Enerzijds worden de gemeenten en provincies geconfronteerd met toegenomen noden onder hun burgers. Anderzijds dienen ook de lagere overheden een redelijke bijdrage te leveren aan de sanering van de overheidsfinanciën.
Het kabinet is zich ervan bewust dat ontwikkelingen de lagere overheden voor pijnlijke aanpassingen kunnen stellen. Door vermindering van inkomsten zal het niveau van hun voorzieningen moeten worden gewijzigd. Afstoten, inkrimpen of uitbesteden van taken zullen in bepaalde gevallen onontkoombaar zijn. Bovendien is ook hier versterkte toepassing van het profijtbeginsel nodig.
Het kabinet wil in dit verband drie ontwikkelingen verder bevorderen, zodat de lagere overheden gemakkelijker kunnen inspelen op de sociaal-economische ontwikkelingen. Om het nut van bepaalde voorzieningen beter te kunnen afwegen tegen de kosten ervan, zullen de mogelijkheden worden verruimd om eigen inkomsten te verwerven met inachtneming van het algemeen beleid ten aanzien van prijzen en tarieven. Verder zullen de verdeelsystemen van gemeente- en provinciefonds worden verbeterd. Tenslotte zullen waar mogelijk doeluitkeringen worden omgezet in algemene uitkeringen waardoor te gedetailleerde invloed van het rijk wordt verminderd. Binnenkort zullen hiertoe wetsvoorstellen worden ingediend bij het parlement.
Tot zover het financieel beleid. Nu het economische beleid gericht op de rechtstreekse versterking van het economisch draagvlak. Teneinde de particuliere investeringen te stimuleren is naast beperking van het financieringstekort en stabilisatie van de collectieve lastendruk nodig dat de direct op het bedrijfsleven drukkende collectieve lasten worden verminderd zoals in het regeerakkoord is omschreven.
De ruimte voor lastenverlichting is helaas beperkt gezien de noodzaak het financieringstekort te verminderen. Temeer is dus voortgaande kostenmatiging broodnodig. Dit betreft met name de arbeidskosten, de rente en de energiekosten. Maar het ondernemingsklimaat moet ook worden verbeterd door de niet meetbare kosten te verminderen.
Over de daarvoor noodzakelijke deregulering kom ik straks te spreken. Nu echter moet reeds worden vastgesteld dat van nu af aan overheidsmaatregelen systematisch zullen worden getoetst op hun effecten op het bedrijfsleven.
Ook een goede aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt kan niet worden gemist. Het uitrusten van jongeren met toereikende vaardigheden en waardering voor vakmanschap. Het „inleren" van jongeren op de arbeidsplaats via stages en weer meer bedrijfsopleidingen; een modernisering ook van de arbeidsorganisatie in de bedrijven die inspeelt op het grote aanbod van jongeren die behoefte hebben aan deeltijdbanen.
Voor het beter functioneren van de arbeidsmarkt is ook nodig een meer regionale hantering van arbeidsmarktinstrumenten, het nastreven van meer loondifferentiatie, een opheffing van vertraging van ontslagprocedures onder handhaving van waarborgen van zorgvuldigheid, alsmede bevordering van arbeidscontracten voor bepaalde duur.
Aldus kan de verbetering van kostenverhoudingen, materieel en immaterieel – al zal dit tijd kosten – leiden tot een onverbrekelijke keten van drie schakels:
– betere mogelijkheden tot het opbouwen van een sterke concurrentiepositie
– grotere winstgevendheid
– meer investeringen
Zo moet de economie en het scheppen van arbeidsplaatsen weer in beweging komen. Daartoe is ook een actief economisch structuurbeleid onontbeerlijk.
Het herindustrialisatiebeleid zal worden geïntensiveerd, waarbij een projectmatige aanpak van nieuwe investeringen door middel van een gecoördineerd optreden van bedrijfsleven en overheid een belangrijke plaats zal innemen. Ook zullen die produktieve overheidsinvesteringen die duidelijk bijdragen aan de versterking van onze economie, worden gestimuleerd. Het overheidsaankoopbeleid zal waar mogelijk inspelen op vernieuwing van de industrie en marktgerichtheid van de innovatie.
Teneinde ruimte te behouden voor een meer of-

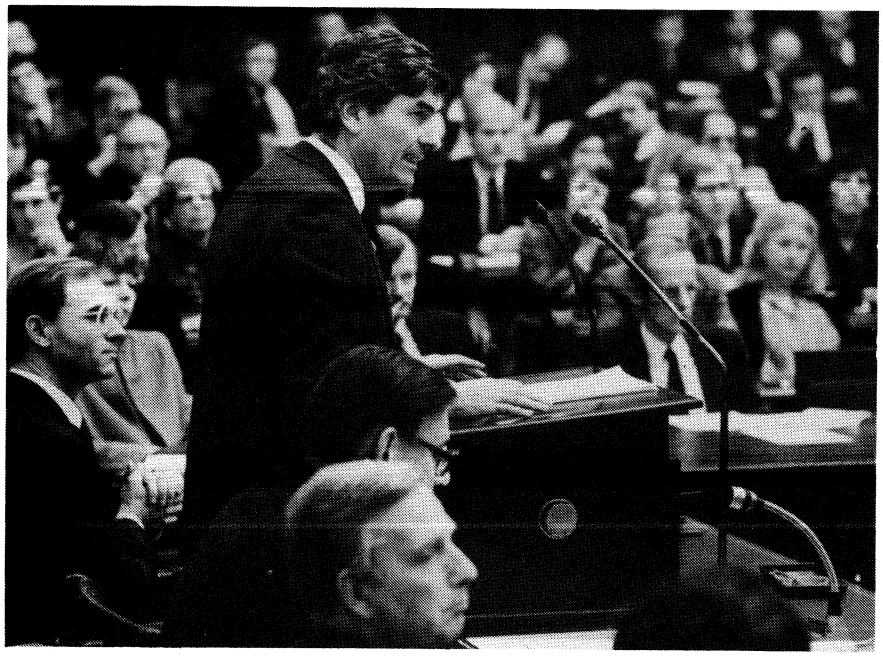

Premier Ruud Lubbers tijdens het afleggen van de regeringsverklaring.

fensief industriebeleid en concurrentievervalsing te voorkomen, zal in de beschikking „individuele steun aan bedrijven" het referentieniveau van de werkloosheid worden aangepast teneinde deze steun te richten op gebieden met een relatief zeer hoge werkloosheid. Daarbij zal een duidelijk rendementsperspectief richtsnoer zijn.
Ten dienste van het economisch herstel zal het regionale beleid zich richten op gunstige ontwikkelingskansen in de verschillende regio's. Het regionale beleid blijft gebaseerd op de regionale prioriteiten zoals die thans gelden. De in het regeerakkoord geformuleerde uitgangspunten, met name ook ten aanzien van het ISP en de PNL worden gehandhaafd. Zorg is ook geboden voor het economisch draagvlak van de grootstedelijke gebieden. De coördinatie van het regionale beleid op kabinetsniveau en tussen de betrokken departementen wordt versterkt.
In het op versterking van het bedrijfsleven gerichte beleid speelt de bevordering van het midden- en kleinbedrijf een belangrijke rol. Aan de intergratietaak van de staatssecretaris belast met de zorg voor het midden- en kleinbedrijf wordt dan ook groot gewicht toegekend. Het kabinet zal, uitgaande van de brief met betrekking tot de hoofdlijnen van het beleid ten aanzien van het midden- en kleinbedrijf en de nota inzake het starten van een (eigen) bedrijf, zo spoedig mogelijk met concrete voorstellen komen.
De agrarische sector, de visserij en het vervoer leveren een waardevolle bijdrage aan onze economie en vooral aan de export. Het beleid blijft erop gericht levensvatbare bedrijven in staat te stellen noodzakelijke aanpassingen door te voeren. De op een kleinschalige produktiestructuur afgestemde beleidsinstrumenten bewijzen hun waarde.
In het belang van de positie van de zelfstandige ondernemer zal de regering de zgn. zelfstandigenaftrek in de inkomstenbelasting een permanent karakter geven.
Het kabinet zal bezien hoe de efficiency in en de coördinatie van het exportbevorderingsbeleid kunnen worden verbeterd. Door middel van gemengde kredieten zal ook ontwikkelingsrelevante exportbevordering extra aandacht krijgen. Dit kan zowel de Nederlandse export als de betreffende ontwikkelingslanden ten goede komen.

De technologische ontwikkeling als gevolg van de toenemende informatisering van de samenleving betekent kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven in deze snel groeiende tak van bedrijvigheid. De in te stellen ministeriële commissie voor het informatiebeleid zal er mede toe bijdragen deze beter te benutten.
Tot zover het economisch beleid gericht op meer produktie, meer investeringen, meer werkgelegenheid. Met het oog op onze toekomst en die van onze kinderen is dit een harde maar noodzakelijke opgave. Toch zal het vele jaren duren voor er weer volledige werkgelegenheid in de traditionele zin des woords is. Het heeft geen zin daarvoor de ogen te sluiten en de illusie te hebben dat het herstel van de economie via terugdringing van overheidstekorten danwel een werkgelegenheidsplan, hoe goed ook, dat op afzienbare termijn op zou kunnen lossen. Daarmee kom ik aan het broodnodige sociale beleid.
Bij het sociaal beleid staat voorop het uitgangspunt dat werk belangrijker is dan inkomen. Loonmatiging dus ten behoeve van verbetering van kostenverhoudingen waarin ondernemingen moeten werken. Loonmatiging ook ten behoeve van jongeren; stageplaatsten, bedrijfsopleidingen en VUT-regelingen.
Het is van het grootste belang te voorkomen dat een groot deel van de huidige generatie jongeren niet in staat is na de schoolopleiding de geleerde vaardigheden in praktijk te brengen en verder te ontwikkelen.
De maatschappelijke bezwaren van een dergelijke ontwikkeling zijn niet in geldbedragen uit te drukken. Het meest zorgelijke in dit verband is het feit dat hun zelfstandig functioneren in de maatschappij ernstig wordt belemmerd.
Met het oog hierop zullen middelen worden vrijgemaakt ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid. De bestrijding van de jeugdwerkloosheid door een betere afstemming van onderwijs en arbeid zal op verschillende terreinen worden nagestreefd. Een belangrijke plaats zal daarbij worden ingenomen door de uitbreiding van het MBO en een vergroting van de mogelijkheden van het leerlingwezen.
Voorts zal het aanbieden van een (tijdelijke) arbeidsplaats aan langdurig werkloze jongeren voorrang hebben. De hiervoor uitgetrokken middelen zijn belangrijk, maar tegelijk moet het duidelijk zijn dat een jeugdplan vandaag aan de dag op de eerste plaats moet bestaan uit een organisatorische inspanning, uit nieuwe rechten en plichten voor jongeren en overheid, voor jongeren en onderneming. Men kan geen aanvullende scholing, stageplaatsen, deeltijdbanen enz. louter kopen, men moet ze organiseren.
Datzelfde geldt voor een gemeenschapstakenplan. Of men dit alles organiseert hangt af van de politieke en sociale vastbeslotenheid zulks te doen. Het is hoog tijd.
Tenslotte loonmatiging ten behoeve van de verdeling van de arbeid. Daartoe zal het kabinet overleg voeren met de ambtenarenorganisaties en zware verplichtingen aangeven. Dat betreft met name de voorbeeldfunctie van de overheid. De overheid zal, waar zij als werkgever optreedt, de mogelijkheid van herverdeling van arbeid met voortvarendheid toepassen. In het algemeen zullen keuzemogelijkheden voor arbeidstijden die afwijken van het tot dusver gangbare patroon moeten worden vergroot, vooral voor nieuwe toetreders. Deeltijd-duobanen moeten een meer normaal verschijnsel worden. Regels die dit belemmeren moeten worden aangepast.
Dit verdelingsbeleid zal met name gericht zijn op hen die nu en straks tot de arbeidsmarkt toetreden; het zal ook zijn beslag moeten krijgen in de marktsector, niet door bureaucratische voorschriften, maar wel door een aanpak per CAO en per onderneming.
Hierbij dienen uiteraard de algemeen aanvaardbare randvoorwaarden: geen loonkostenverhoging, handhaving bedrijfstijd en herbezetting van vrijgekomen arbeidsuren in acht genomen te worden. Het kabinet zal zijn voornemens op het terrein van de werkgelegenheid neerleggen in een notitie die zal worden ingebracht in het overleg met de sociale partners over het te voeren werkgelegenheidsbeleid.
Laten we eerlijk zijn: De wetgever kan de verdeling van de arbeid niet afdwingen. Van een centralistische aanpak gericht op één vorm van arbeidsduurverkorting over de gehele linie is weinig te verwachten. Waar het om gaat is een enorme organisatorische inspanning van de hele samenleving. Het zal veel vergen van een ieder: èn van hen die in leiding gesteld zijn; èn van hen die op de arbeidsplaats inschikken. Toch moet het gebeuren.
In feite staan wij voor een drieledige opgave. Hoe beheersen wij het financieringstekort, hoe krijgen wij investeringen en bedrijvigheid weer op gang, hoe schakelen wij al die toetreders tot de arbeidsmarkt zoveel mogelijk in. De economische winter die is ingevallen vraagt om een economie met een een menselijk gezicht.
Hiermee kom ik aan het tweede punt in het sociaal beleid.
We dienen te werken aan solidariteit tussen de inkomensgroepen; de marktsector, de overheid en de uitkeringstrekkers; dat betekent zo gelijkwaardig mogelijke ontwikkelingen.
Gezien de noodzaak tot beperking van de collectieve uitgaven is een beduidende inkomensmatiging van werknemers in de collectieve sector in de komende jaren onontkoombaar. Tevens zullen de personeelsformaties bij de overheid in ruime zin kritisch moeten worden bezien. De beperking – zoals in het regeerakkoord aangegeven – is daarbij onvermijdelijk.
Dit zal echter op verantwoorde wijze moeten worden uitgevoerd. Niet op ad hoc-basis, maar volgens een systematisch meerjarige aanpak. Anderzijds is het met het oog op de werkloosheidsproblematiek noodzakelijk het beschikbare werk over meer mensen te spreiden. Terzake zullen concrete voorstellen worden uitgewerkt.
Het kabinet zal over beide onderwerpen in onderlinge samenhang in overleg treden met de centrales van overheidspersoneel en met de werknemers- en werkgeversorganisaties in de overige onderdelen van de collectieve sector.
In dit overleg zal de regering het voornemen inbrengen daar waar dat maar enigszins mogelijk is te komen tot de aanstelling van jongeren van maximaal 32 uren per week en het vervullen

van openstaande vacatures voor niet meer dan 36 uur.
Het kabinet zal de totstandkoming van een vergelijkend onderzoek naar arbeidsvoorwaarden van overheid, non-profit-sector en bedrijfsleven bevorderen.
Naast het algemeen economische belang is het vanuit solidariteitsoverwegingen van grote betekenis dat in het bedrijfsleven ook een matiging van inkomensaanspraken wordt gerealiseerd. Hiertoe doet de regering een dringend beroep op de sociale partners.
Het streven is erop gericht zo spoedig mogelijk te komen tot een arbeidsvoorwaardenoverleg bij de overheid dat uitgaat van een meer gelijkwaardige positie van de overlegpartners. In dit verband lijkt een geschillenregeling een eerste stap en zal wat betreft het stakingsrecht voor het overheidspersoneel een definitieve beslissing worden bevorderd.
Ook met betrekking tot de sociale zekerheid kan de overheid haar eigen verantwoordelijkheid niet ontgaan, maar tegelijkertijd is het zo dat naar mate er gemiddeld meer arbeidstijdverkorting komt resp. gepland wordt sociale uitkeringen dienovereenkomstig aangepast kunnen worden zonder ontkoppeling.
Deze inspanning ontslaat ons niet van de plicht om tot belangrijke stelselwijzigingen in de sociale zekerheid te komen.
Het bestaande stelsel sluit onvoldoende aan op de omvang en het structurele karakter van nietwerken, op emancipatoire ontwikkelingen en op de noodzaak het beslag van de sociale zekerheid op collectieve middelen te beperken.
Teneinde zo snel mogelijk af te kunnen zien van bevriezingsmaatregelen wil het kabinet de stelselherziening voortvarend, maar ook zorgvuldig en gefaseerd aanpakken. Daartoe zal op korte termijn een nadere adviesaanvrage aan in ieder geval de SER en de Emancipatieraad worden gezonden.
Overwogen wordt deze adviesaanvrage toe te spitsen op de integratie van de werkloosheidsregelingen en op die van de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen tegen de achtergrond van de meer algemene discussie over de uitgangspunten voor stelselherziening die deze zomer met de Vaste Commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de Tweede Kamer is gevoerd. Over de herziening van de AOW is reeds in juni 1981 advies aan de SER en aan de Emancipatieraad gevraagd. Het kabinet zal de betrokken adviesorganen vragen het advies nu op de kortst mogelijke termijn te mogen ontvangen. Eveneens zal op korte termijn een adviesaanvrage aan de SER uitgaan over een interimmaatregel voor de pensioen-breuk. Een wetsontwerp met betrekking tot de leeftijdsafhankelijkheid van de kinderbijslag is inmiddels bij de Tweede Kamer aanhangig. Dit voorstel loopt vooruit op een definitieve herstructurering van de kinderbijslag, waarover de SER op 31 maart 1980 advies is gevraagd.
Het door het vorige kabinet reeds aangekondigde wetsontwerp tot afschaffing van de bejaarden- en arbeidsongeschiktheidsaftrekken in de loon- en inkomstenbelasting wordt binnenkort ingediend. Voor de betrokken groepen zal een compensatie gezocht worden in de sfeer van de aftrek wegens buitengewone lasten.
Gedurende vele jaren is een inkomensbeleid gevoerd dat te veel uitging van een versimpeld beeld van de werkelijkheid. Een herbezinning op het inkomensbeleid is dan ook dringend noodzakelijk. Een herbezinning ook op de verhouding tussen de verantwoordelijkheden van overheid en van sociale partners. Gegeven de betekenis van de primaire inkomens ligt hier een belangrijke eigen verantwoordelijkheid voor werkgevers en werknemers, een eigen verantwoordelijkheid waaraan het kabinet hen wil houden en ook mag houden, mits de overheid van haar kant alles in het werk stelt om tot een zo goed mogelijke onderlinge afstemming van de hoofdlijnen van het beleid te komen. Ook het binnenkort te verwachten advies van de SER over de hoofdlijnen van een raamwet op de inkomensvorming is in dit verband van belang.
In een tijd dat de koopkracht vermindert dient het consumentenbeleid te worden geïntensiveerd. Het kabinet onderschrijft de uitgangspunten en inhoud van het activiteitenprogramma 1982-1985 zoals dat in februari van dit jaar aan de Kamer is aangeboden.
Intussen moeten wij bij de onvermijdelijke inkomensoffers een heldere keus doen: Opkomen voor de echte minima. Bij alle noodzakelijke koopkrachtoffers moeten wij goed in het oog houden dat diegenen die het alleen van een minimum moeten hebben veruit het moeilijkst zitten. Daarom past voor hen een bijzondere koopkrachtbescherming.
Dat is niet een soort extra pleister bij de bescherming van minima in het algemeen. Neen, het begrip minima is veel te veel verschraald tot een statistisch begrip. Daarachter gaan vele inkomenstrekkers schuil die zich in feite door de samenloop met andere inkomens in een gemiddelde of bovengemiddelde situatie bevinden.
De keus voor de echte minima is er een die bewust uitgaat van draagkracht. Dat strijdt niet met de aanvaarding van een individueel recht op arbeid en inkomen voor iedereen.
Daarbij hoort het zelfstandige recht van vrouwen op betaalde arbeid en in het verlengde daarvan op inkomen. Herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid tussen mannen en vrouwen is belangrijk.
Meer in het algemeen zullen via een richtinggevend interdepartementaal beleidsplan nieuwe impulsen worden gegeven aan de emancipatie.
Van vele kanten zijn in de recente periode suggesties gedaan voor verruiming van de mogelijkheden voor uitkeringsgerechtigden om activiteiten te ontplooien. Het kabinet wil op korte termijn duidelijkheid scheppen over de activiteiten welke uitkeringsgerechtigden zonder bezwaar kunnen verrichten. Daarin moet hoe dan ook verbetering komen. Nodig is een beleid om de maatschappelijke gevolgen van het niet hebben van betaald werk op te vangen en een vrijwilligersbeleid om voorwaarden te scheppen voor initiatieven van burgers ten behoeve van diensten aan de samenleving.
Deze opgaven van sociaal beleid betekenen een enorme uitdaging. Deze uitdaging kan alleen waar gemaakt worden als overheid en samenleving en in het bijzonder overheid en sociale partners de handen ineen slaan. Deze verantwoordelijkheid strekt zich ook uit tot CAO-partners en bedrijven. In dit licht moet dan ook de adempauze gezien worden.
Vorige week woensdag heeft een delegatie uit het kabinet deze gedachtengang in een informeel gesprek met werkgevers en werknemers doorgesproken. Als resultaat daarvan is de tweede helft van de vorige week in de Stichting van de Arbeid een gesprek op gang gekomen, dat afgelopen vrijdagavond laat tot overeenstemming heeft geleid.
Dit akkoord luidt als volgt:
De in de Stichting van de Arbeid vertegenwoordigde centrale organisaties van werkgevers en werknemers:
– overwegende dat essentieel voor een structurele verbetering van de werkgelegenheid is: herstel van economische groei, een stabiel prijspeil, versterking van de concurrentiekracht van ondernemingen en in samenhang daarmee verbetering van de rendementspositie;
– overwegende dat een daarop in positieve zin gericht meerjarenbeleid op sociaal en economisch terrein op alle niveaus noodzakelijk is;
– overwegende dat het ook bij herstel van de economische groei op middellange termijn niet mogelijk zal zijn de gehele beroepsbevolking, alsmede de aanwas daarvan in de komende jaren aan werk te helpen;
– overwegende dat daartoe in samenhang met het bovengenoemde beleid een beleidsaanpak over meerdere jaren is geboden gericht op een betere verdeling van de bestaande werkgelegenheid: een aanpak waarin meerdere vormen van herverdeling van werkgelegenheid in aanmerking komen, zoals arbeidsduurverkorting, deeltijdarbeid, bestrijding van jeugdwerkloosheid;
– overwegende dat in samenhang met de door CAO-partijen te maken afspraken over vorm, fasering en werkgelegenheidseffecten als een van de uitgangspunten dient te gelden dat, mede gelet op de zwakke financiële positie van de bedrijven, een betere verdeling van de bestaande werkgelegenheid niet tot een verhoging van de kosten mag leiden;
– overwegende dat er naar gestreefd moet worden om zo'n beleid in het jaar 1983 een reële aanzet te geven, waarbij over een mogelijke andere besteding van reeds in de CAO's vastgelegde loonaanspraken uitsluitend op CAO-niveau in vrijheid dient te kunnen worden onderhandeld;
I. doen een beroep op CAO-partijen de voorwaarden te creëren om zo spoedig mogelijk een beleid in deze zin tot stand te brengen;
II. spreken uit dat er daarnaast aanleiding bestaat om in de Stichting van de Arbeid ter zake van een aantal aspecten met betrekking tot de herverdeling van arbeid en de bestrijding van de jeugdwerkloosheid overleg te voeren met de bedoeling om daarover vóór 1 januari 1983 aanbevelingen te doen;
III. spreken de wenselijkheid uit – met behoud van ieders opvattingen en gevoelens met betrekking tot de beleidsvoornemens van het nieuwe kabinet – dat op basis van de hierboven genoemde overwegingen en beleidsintenties, de CAO-onderhandelingen in 1983 in de ondernemingen en bedrijfstakken op korte termijn worden gestart en doen een dringend beroep op het kabinet om het mogelijk te maken dat partijen op basis van bovenstaande aanbevelingen in vrijheid op CAO-niveau kunnen onderhandelen. Zij verbinden daaraan de bereidheid om in de loop van het voorjaar 1983 het kabinet te informeren over de feitelijke ontwikkelingen in en uitkomsten van de CAO-onderhandelingen.
Dit akkoord wordt heden voorgelegd aan de besturen van de betrokken organisaties. Ervan uitgaande dat deze instemmen met dit akkoord stelt het kabinet zich voor geen adempauze af te kondigen doch slechts, in lijn met de voorstellen van de Stichting van de Arbeid, een technische voorziening te maken die het mogelijk maakt aan CAO-partners om, indien zij zulks wensen, ook te kunnen onderhandelen over een mogelijk andere besteding van reeds in de CAO's vastgestelde loonafspraken. Deze voorziening ent zich dus op onderhandelingen in vrijheid.
Onder deze omstandigheden blijft het kabinet bij zijn voornemen om daar waar de overheid een bijzondere verantwoordelijkheid draagt, n.l. in de collectieve sector met betrekking tot de ambtenaren, overige werknemers in de collectieve sector, het minimum-loon en de sociale uitkeringen, het daarheen te leiden dat op 1 januari a.s. inderdaad geen nominale verhoging optreedt.
Het kabinet prijst zich gelukkig dat reeds zo snel zijn pleidooi, dat dit ook mogelijk zou moeten zijn in de marktsector, bij de leden van de Stichting van de Arbeid succes gehad heeft. Hun akkoord komt overeen met de wens van het kabinet dat betrokkenen bij CAO's in de marktsector zoveel mogelijk de nominale loonruimte aanwenden voor versterking van de economie en de werkgelegenheid alsmede voor de verdeling van de arbeid en de bestrijding van de jeugdwerkloosheid. Op deze wijze kan ook de solidariteit, zoals ik die hiervoor uiteenzette, voluit inhoud krijgen.
Uiteraard kan op dit moment nog niet overzien worden in welke mate CAO-partners gevolg zullen geven aan de oproep van de Stichting van de Arbeid. Het kabinet spreekt echter wel de hoop en de verwachting uit dat dit in ruime mate het geval zal zijn. Zoals blijkt uit het stichtingsakkoord, dat ik u zojuist voorlas, zullen de

centrale organisaties van werkgevers en werknemers in de loop van het voorjaar 1983 het kabinet informeren over de feitelijke ontwikkelingen in en uitkomsten van de CAO-onderhandelingen. Hopelijk zal uit die rapportage de daadwerkelijke solidariteit tussen inkomensgroepen blijken, alsmede een goede stap op weg naar herstel van de economie en verdeling van de arbeid.
Bij de duidelijkheid die daaruit zal ontstaan, zal het ook voor het kabinet mogelijk zijn consequenties te trekken voor zijn eigen beleid, wellicht al voor de tweede helft 1983 en daar waar er meerjarenafspraken resp. aanpakken mogelijk blijken, voor de gehele kabinetsperiode.
Met de centrales van overheidspersoneel en de werkgevers- en werknemersorganisaties in de overige delen van de collectieve sector zal uiteraard reeds daaraan voorafgaand overleg gevoerd worden; overleg over de hiervoor genoemde beleidsvoornemens; overleg ook over de samenhang met wat elders op grond van het advies van de Stichting van de Arbeid overeengekomen wordt.

VOLKSHUISVESTING; ENERGIEBELEID

Het woningbouwprogramma voor 1983 wordt gehandhaafd op het niveau van 105.000 nieuwe gesubsidieerde woningen.
Duidelijkheid over de omvang van het woningbouwprogramma over meer dan een jaar is voor alle bij de woningbouw betrokkenen van groot belang, en is een basisvoorwaarde voor de invoering van de decentralisatie.
Het woningbouwprogramma voor 1984 en volgende jaren zal daarom in samenhang met de ontwikkeling van de woningbehoefte, het huur- en subsidiebeleid en de budgettaire ruimte, onderwerp uitmaken van een studie die tijdig voor de opstelling van de begroting 1984 zal worden afgerond.
De bevordering van het eigen woningbezit zal een duidelijk accent krijgen. Het kabinet acht het niet gewenst te komen tot een beperking van de aftrekbaarheid van in de privé-sfeer betaalde hypotheekrente.
Uit de recentelijk ingezette rentedaling put de regering hoop op een positieve kentering in de markt voor met name goedkopere nieuwbouwwoningen.
Ook onderhoud en verbetering van de bestaande woningvoorraad blijven een uiterst belangrijk onderdeel van het beleid. Daarom onderzoekt de regering in hoeverre, mede gelet op de werkgelegenheid in de bouw, het tijdelijk fiscaal aftrekbaar maken van groot onderhoud van alle eigen, tot hoofdbewoning dienende, woningen opnieuw kan worden toegestaan.
Het te voeren huur- en subsidiebeleid kan niet los worden gezien van de budgettaire problematiek. De normhuurquotes zullen jaarlijks met 0.5% worden bijgesteld waardoor bereikt wordt dat de individueel gesubsidieerde huurders een huurstijgingspercentage zullen ervaren dat gelijk is aan het trendmatig huurstijgingspercentage van niet individueel gesubsidieerden. Daarbij is het beleid er overigens op gericht de positie van de echte minima te ontzien.
De stads- en dorpsvernieuwing heeft hoge prioriteit. In het Meerjarenplan stadsvernieuwing zal een samenhangend pakket van maatregelen worden gepresenteerd. Spoedige totstandkoming van de Wet op de stads- en dorpsvernieuwing zal worden bevorderd.
Het energiebeleid blijft gericht op energiebesparing en op diversificatie naar brandstoffen en geografische herkomst. De daarvoor benodigde investeringen en vernieuwing zijn belangrijk voor de economische ontwikkeling.
De gasmarkt vertoont onmiskenbaar tekenen van teruggang. Dit geeft de regering aanleiding om de heroverweging van het gasbeleid conform de in het regeerakkoord genoemde uitgangspunten, op korte termijn af te ronden.
De bestaande inspanning op het gebied van energiebesparing wordt gehandhaafd. Met name van belang zijn daarvoor het isolatieprogramma en de energietoeslag in de WIR. Daarom bestudeert het kabinet de mogelijkheid om binnen de bestaande budgettaire kaders de periode, waarin een dubbele energietoeslag zal worden toegekend, met een jaar te verlengen.
Toepassing van warmte/krachtkoppeling in de industrie, waar mogelijk op kolen, zal bevorderd blijven worden.
Uitgaande van het in 1981 geformuleerde regeringsstandpunt naar aanleiding van het zgn CoCoNut-rapport zal de regering op korte termijn voorstellen doen voor wetgeving om een effectief beleid ten aanzien van de electriciteitsvoorziening te kunnen voeren en het concurrentienadeel waarmee onze industrie kampt ten aanzien van de electriciteitstarieven te voorkomen, mede ook door een andere tariefsstructuur. Bezien zal worden of het vooruitlopend daarop mogelijk is dat ook de electriciteitskosten voor kleinere, relatief veel electriciteit verbruikende, bedrijven enigszins worden verlicht.

RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

Een goede kwaliteit van de leefomgeving blijft voor de regering een primaire doelstelling. Een slagvaardig economisch beleid, gericht op economisch herstel, kan niet voorbijgaan aan redelijke kwaliteitsnormen voor een goede leefomgeving.
In dat verband is de directe samenhang en onderlinge afstemming van de beleidsterreinen van de ruimtelijke ordening en van de milieuhygiëne bevorderd door de zorg voor deze beide beleidsterreinen binnen één departement onder te brengen.
In het kader van de deregulering zullen ook op deze beleidsterreinen het instrumentarium en de regelgeving systematisch worden doorgelicht.
Voor wat betreft de uitbouw van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne tot een basiswet voor het milieubeheer, zal een wetsontwerp worden aangeboden inzake milieuvergunningen waarbij – voor zover mogelijk – zal worden gekomen tot één allesomvattende vergunningenverlening.
In het komende jaar zullen de Kamer beleidsnota's bereiken over de in de Wet algemene bepalingen Milieuhygiëne op te nemen hoofdstukken betreffende plannen en financiering.
De regering vertrouwt erop dat het wetsontwerp tot wijziging van de Wet op de ruimtelijke ordening, ook zal kunnen bijdragen tot betere procedures.
In de zo spoedig mogelijk vast te stellen regeringsbeslissing over de drie „groene" structuurschema's Landinrichting, Openluchtrecreatie en Natuur- en Landschapsbehoud, zal het in de komende periode te voeren beleid worden gepresenteerd.
Een spoedige totstandkoming van de Landinrichtingswet wordt verwacht.
Het aanwijzen van nationale parken en nationale landschappen zal worden voortgezet met inachtneming van de belangen van de plaatselijke bevolking.
Met spoed wordt een Beheerswet voorbereid, voor het bereiken van agrarische bedrijfsvoering die mede is gericht op het behoud van natuur en landschap.
Binnenkort zal een Meerjarenplan voor de bosbouw worden gepresenteerd.
De regering onderzoekt thans de mogelijkheden om verdergaande fiscale faciliteiten in het kader van de Natuurschoonwet te koppelen aan te stellen nadere voorwaarden voor instandhouding van de Natuurschoonwet-landgoederen.
Onder de huidige economische omstandigheden verdient ook een onderling afgestemde aanpak van de open-luchtrecreatie en het toerisme bijzondere aandacht, in samenhang met een door Economische Zaken uit te brengen vervolgnota inzake toerisme.
Het vraagstuk van de recreatie moet worden gezien in relatie met de teruglopende koopkracht en met de – soms gedwongen, soms vrijwillige – meer beschikbare vrije tijd. Dit vraagt om goede en goedkope voorzieningen. De bereikbaarheid ervan kan in niet geringe mate bijdragen tot de kwaliteit van het bestaan.
Bijzondere aandacht krijgt de openluchtrecreatie in stedelijke gebieden dit in samenhang met het bosbouwbeleid.
Gestreefd wordt naar de verruiming van mogelijkheden voor sportvisserij met inachtneming van de belangen van de beroepsbinnenvisserij.

VERKEER EN WATERSTAAT

Ons land beschikt in het algemeen over een uitstekende infrastructuur; maar door de jarenlange bezuinigingen op de investeringen zijn er nog ontbrekende schakels, knelpunten en onveilige situaties, terwijl ook het onderhoud te wensen overlaat.
Om het voorzieningenniveau in het openbaar vervoer zoveel mogelijk veilig te stellen en waar nodig te kunnen uitbreiden, is het noodzakelijk in de komende jaren een grotere bijdrage van de gebruikers te vragen.
Binnen enkele maanden zal de Kamer een nota worden aangeboden, waarin het tarievenbeleid voor de periode 1984-1987 is uitgewerkt. Vooruitlopend op de discussie daarover zullen de tarieven, zoals eerder is aangekondigd, per 1 april 1983 met gemiddeld 10% worden verhoogd.
De tarieven bij de NS zullen gemiddeld met 8% omhoog gaan en bij het streek- en stadsvervoer met gemiddeld 13%.
Deze verschillen vinden hun grondslag in de uiteenlopende bijdragen in de kosten die de reiziger thans betaalt; bij de NS is die bijdrage ca. 50%; in bus en tram brengt de reiziger zelf thans nog slechts een kwart tot een derde van de werkelijke kosten op.
Voor zover de in het regeerakkoord voorziene heffing van tolgelden op bestaande rijkswegen en oeververbindingen op praktische bezwaren zouden stuiten, worden vervangende maatregelen, uitgaande van de profijtgedachte, overwogen.
De regering is van plan in deze kabinetsperiode een Wet personenvervoer bij de Tweede Kamer aanhangig te maken. Daarin worden de bestuurlijke en financiële verhoudingen in stads- en streekvervoer opnieuw geregeld.
De Kamer kan in de loop van dit begrotingsjaar een voortschrijdend Meerjarenplan voor de verkeersveiligheid tegemoet zien, waarbij aan de kwetsbare groepen aandacht zal worden gegeven.
Het Nederlandse aandeel in het internationale vervoer levert van jaar tot jaar een forse bijdrage aan de betalingsbalans. De regering heeft zich voorgenomen de positie van de Nederlandse vervoerders in de wereld waar mogelijk te versterken. Datzelfde geldt voor de zeescheepvaart.
Gezien de betekenis van de waterkeringen dwingt de financiële situatie ons de urgentie van dijkverhogingen nauwkeuriger vast te stellen ten einde de meest bedreigde plaatsen het eerst te kunnen beveiligen.
De regering beoogt de zeeweringen in het jaar 1990 op deltahoogte te hebben gebracht.
Voor wat betreft de slepende Rijnzout-kwestie zal aan de Franse regering worden meegedeeld dat een verder uitstel van een oplossing voor de waterhuishouding in Nederland onaanvaardbaar schadelijke gevolgen zal hebben. Concrete afspraken en uitvoering daarvan zijn geboden.

WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR

Juist nu de verzorgingsstaat onder sterke druk is komen te staan is een intensief en samenhangend beleid nodig voor de groepen die het meest in de knel dreigen te komen: de zieken, de gehandicapten, de bejaarden, de verslaafden, de onvrijwillig werklozen, de minderheden, de jongeren. De kritiek op de verzorgings-

staat moet niet alleen om financiële redenen maar ook vanwege de sterke bureaucratisering en professionalisering, ernstig worden genomen. Daarom op korte termijn een reactie onzerzijds op het WRR-rapport.
De overheid – en zeker de rijksoverheid – zal daar waar zij niet strikt noodzakelijk aanwezig hoeft te zijn, een stap terug moeten zetten. Als nu de schaarste aan middelen tot herwaardering dwingt hoeft dit niet alleen verlies te zijn. Uit de nood der tijden kan ook iets goeds voortkomen. Zorgvuldig en tijdig overleg met alle betrokkenen moet ertoe leiden dat de eigen verantwoordelijkheid en het eigen initiatief van de burger meer tot hun recht komen. Daarom zal ook het vrijwilligerswerk worden gestimuleerd. Daarom groeit ook de betekenis van een zinvolle vrijetijdsbesteding en van de sportbeoefening als vorm van zelfwerkzaamheid. De culturele waarden zijn niet slechts voor de individuele burger van betekenis maar bepalen mede de kwaliteit van de samenleving als geheel. De regering zal zich ervoor inzetten het culturele aanbod zoveel mogelijk te beschermen en op peil te houden en de belangstelling ervoor aan te wakkeren.
Het mediabeleid richt zich op het in leven, maar meer nog het levendig houden van het mediastelsel. Het te ontwikkelen mediabeleid moet bescherming bieden aan de openheid en verscheidenheid in onze samenleving.
Dit beleid, kostenbewust maar zonder overwoekering door commercie, moet nieuwe technieken niet schuwen. Integendeel, deze vormen een uitdaging om een nieuw antwoord te geven op de vraag hoe wij het mediabeleid dienen in te richten.
De regering zal na een uiteenzetting van haar standpunt over het WRR-rapport voorstellen voor mediawetgeving aan de Kamer aanbieden en de betrokken adviesorganen vragen hun opvattingen kenbaar te maken.
De betekenis van de media voor onze samenleving vraagt gegeven de belangrijke technische ontwikkelingen om een snelle maar ook zorgvuldige politieke stellingname.
De regering is van mening dat de gezondheidszorg in ons land op een hoog peil staat en moet worden gehouden. Met het oog op beheersing van de kosten van de gezondheidszorg zal een budgettering als financieringssysteem voor de ziekenhuizen worden ingevoerd. Voorts wordt het gestelde doel om het aantal ziekenhuisbedden drastisch te verminderen gehandhaafd. In dat verband is een wezenlijke taak weggelegd voor de de provincies.
Met het oog op de versterking van de eerstelijnsgezondheidszorg zal een vestigingsregeling voor vrije beroepsbeoefenaren en een planning van de extra-murale gezondheidszorg op grond van de Wet voorzieningen gezondheidszorg worden ingevoerd.
Een oplossing voor de knelpunten in de bejaarden- en vrijwillge ziekenfondsverzekering is dringend geboden. Voorstellen daartoe zullen in het kader van een meer fundamentele herziening van het stelsel van ziektekostenverzekering zo spoedig mogelijk aan het parlement worden voorgelegd.
Het werkterrein van welzijn, volksgezondheid en cultuur kent talrijke afzonderlijke financieringsvormen. Deze zullen meer op elkaar worden afgestemd en gezuiverd. Voor bepaalde voorzieningen zal meer moeten worden betaald en voorzieningen mogen ook wel wat gaan verschillen van plaats tot plaats. In het bijzonder op het terrein van het welzijn staat de regering voor de immense opgave mee gestalte te geven aan de ontplooiing van de mens buiten het werk. Aan het leven en aan het samen leven. Aan de zorg voor elkaar en aan de zorg voor zichzelf.

ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

Het onderwijsbeleid staat voor de uitdaging bij een krimpend budget belangrijke ontwikkelingen en vernieuwingen in het onderwijs te blijven stimuleren. Vernieuwingen die het noodzakelijk gevolg zijn van de veranderende omstandigheden in de samenleving en in het onderwijs zelf.
Vooral nu de financiële mogelijkheden voor langere tijd beperkt moeten worden is een doelmatige besteding van de middelen van groot belang en is het verder onvermijdelijk geworden in het onderwijs maatregelen te treffen die ook de werkgelegenheid in het geding brengen.
Als het onderwijs onvoldoende kan inspelen op maatschappelijke en onderwijskundige veranderingen, zal de doelmatigheid van de beheersing van middelen voor het onderwijs verminderen. Daarom zullen nieuwe elementen als de afstemming van onderwijs en arbeid, de multiculturele samenleving en de gevolgen van de jeugdwerkloosheid in het onderwijsbeleid hun invloed moeten doen gelden.
Ook aan de gevolgen van de daling van het leerlingtal zal in het onderwijsbeleid aandacht worden besteed. Het onderwijsbeleid geeft prioriteit aan het vergroten van de mogelijkheden tot vorming en opleiding van hen, die in een achterstand verkeren.
Daartoe zal onder meer aan het onderwijsvoorrangsbeleid een wettelijke basis worden gegeven. Na een jarenlange periode van zorgvuldige voorbereiding zal in deze kabinetsperiode een ingrijpende vernieuwing in het primair onderwijs plaatsvinden. De regering houdt vast aan de invoering van de wetten voor het basisonderwijs en speciaal onderwijs op 1 aug. 1985. Daarmee zal overigens de aandacht voor deze vernieuwing niet kunnen worden beëindigd. Juist na 1985 zal binnen de geschapen wettelijke kaders aan de vernieuwing van het basis- en het speciaal onderwijs verder moeten worden gewerkt.
In deze kabinetsperiode zullen twee hoofdpunten van beleid ten aanzien van het voortgezet onderwijs aandacht krijgen. Allereerst zullen acute knelpunten in het huidige stelsel een oplossing vragen. Vervolgens zal het reeds in gang gezette overleg over de vernieuwing van het voortgezet onderwijs dienen door te gaan. Het ontwikkelings- en vernieuwingsbeleid zal aansluiten op de mede uit overleg te trekken conclusies. Een wettelijke basis voor dit vernieuwingsbeleid zal daarna de grondslag kunnen bieden voor een definitieve besluitvorming.
Om een betere wederzijdse afstemming tussen hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs te bevorderen, zal een ontwerp kaderwet hoger onderwijs worden ingediend.
Voorts zal een evaluatie plaatsvinden van de werking van de tweefasenstructuur in het wetenschappelijk onderwijs. Het beleid gericht op taakverdeling en op concentratie in het wetenschappelijk onderwijs zal met kracht worden voortgezet en er zal een soortgelijke operatie voor het hoger beroepsonderwijs ter hand worden genomen. Bij de wetgeving voor het hoger beroepsonderwijs zal speciale zorg worden besteed aan wettelijke regelingen voor de lerarenopleidingen, omdat de positie en de vakbekwaamheid van de leraar van groot belang zijn voor het onderwijs.
De kwaliteit van het onderzoek aan universiteiten en hogescholen wordt bevordert door het invoeren van een systeem van voorwaardelijke financiering. De bestuurlijke samenhang van onderwijs, onderzoek en gezondheidszorg in academische ziekenhuizen zal worden versterkt door de recent in werking getreden projectorganisatie.
In toenemende mate dient een industrieel-technologische denkwijze te worden aangevuld met bijdragen uit wetenschappen die de maatschappelijke gevolgen van technologische ontwikkelingen kunnen aangeven en tevens oplossingen kunnen aandragen die ongewenste gevolgen zoveel mogelijk kunnen vermijden.
De reorganisatie van zowel de Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek als de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek zal haar wettelijk beslag krijgen.
Om meer samenhang te brengen in het geheel van verzorgingsinstellingen zal een ontwerp van wet op de onderwijsverzorging worden ingediend.
Er wordt naar gestreefd om in 1983 het georganiseerd overleg over de nota Herziening Onderwijssalarisstructuur af te ronden. Daarna kan worden voldaan aan de wens van de Kamer om een oordeel te kunnen geven over deze beleidsvoornemens.
Het bieden van vorming en opleiding aan hen, die tot nu toe geringe onderwijskansen hadden blijft de centrale zaak bij de volwasseneneducatie. Het beleidsproject volwasseneneducatie wordt daarom verder ontwikkeld, gericht op het vormgeven van elementaire educatie, wetgeving en educatief verlof.

WETGEVING EN BESTUUR

De voor burger en maatschappij beklemmende regeldichtheid moet worden beperkt.
Onder eerste verantwoordelijkheid van de minister van Justitie zal een interdepartementale werkgroep een in 1983 uit te brengen nota voorbereiden over de algemene aspecten van het vraagstuk van regulering en deregulering. Er zullen concrete voorstellen tot deregulering worden gedaan. Reeds dadelijk zal terughoudendheid worden betracht bij de invoering van nieuwe wettelijke maatregelen en zullen onderhanden wetgevingsprojecten worden bezien op de vraag of deze voortgang moeten vinden.
Ten behoeve van economische activiteiten is het wegnemen van verstarrende regelgeving urgent. Daarom zal de minister van Economische Zaken al binnen zes maanden met een actieprogramma komen waarin wordt aangegeven op welke wijze het kabinet tot vermindering en vereenvoudiging van wettelijke voorschriften in relatie tot het bedrijfsleven wil komen; uiteraard met zoveel mogelijk afstemming met de uit te brengen nota inzake regulering en deregulering. Hierbij wordt in het bijzonder ook gedacht aan de vergunningen die voor het kunnen uitvoeren van investeringsprojecten vereist zijn.
Stroomlijning en vermindering van vergunningen en vergunningprocedures moeten plaatsvinden tot een niveau dat maatschappelijk als strikt noodzakelijk moet worden beschouwd.
Het kabinet beraadt zich in dit verband reeds over de vraag of de Wet selectieve investeringsregeling dient te worden ingetrokken. In de tussentijd zullen omzettingen van meldingen in vergunningen slechts bij hoge uitzondering plaatsvinden.
Naast concrete voorstellen zal in het actieprogramma met name aandacht worden besteed aan de procedure die voor het toetsen van bestaande en thans in voorbereiding zijnde wetgeving in relatie tot het bedrijfsleven zal worden gevolgd. Er zal op worden toegezien dat in de tussentijd verdere vormen van ongewenste regulering niet tot stand komen.
Sinds het midden van de jaren zeventig is het aantal subsidie-instrumenten voor het bedrijfsleven drastisch uitgebereid. Het kabinet streeft ernaar de lopende werkzaamheden, gericht op een overzichtelijker ordening en in elkaar schuiven van bestaande steunregelingen, spoedig af te ronden.
Tegelijkertijd zal het aantal bureaucratische voorschriften worden verminderd. Kleine steunregelingen voor detailproblemen zullen worden omgezet in meer globale regelingen. De stroomlijning als geheel zal geen extra beslag op budgettaire middelen mogen leggen.
De te grote werkdruk van het rechterlijk apparaat dient te worden verminderd. Voorkomen moet worden dat door onaanvaardbare situaties bij de rechtshandhaving en te grote achterstanden bij de afdoening van zaken het vertrouwen in de rechtsorde wordt aangetast. Met spoed zal een reeks wetsvoorstellen worden gedaan om de rechtspleging op voor de werklast

belangrijke gebieden, met inachtneming van elementaire beginselen van behoorlijke rechtspleging, te vereenvoudigen.
De voortdurend sterke groei van de van overheidswege gefinancierde rechtshulp maakt het onvermijdelijk aanstonds over wettelijke instrumenten tot bijsturing te beschikken. Daarin zal een voor de onderscheiden vormen van rechtsbijstand passende eigen bijdrage van de rechtzoekende – ook als nadere toets van de waarde die deze aan die rechtshulp toekent – een belangrijke plaats moeten innemen. Daarnaast wordt de voorbereiding van de nieuwe algemene wet op de gefinancierde rechtshulp voortgezet.
Het kabinet heeft zich tot taak gesteld extra aandacht te besteden aan de veiligheid van de burger. De maatregelen die het kabinet zich voor ogen stelt zullen in de eerste plaats betreffen taakstelling en functioneren van de politie. Voorts zal het beleid gericht zijn op verbetering van de bedrijfsvoering mede ten einde vergroting van de dienstverlening van de politie te bereiken. Dit zal in beginsel verwezenlijkt moeten worden onder handhaving van de huidige materiële inspanningen, zo nodig door uitbreiding van de sterkte.
Als noodzakelijk complement hiervan beoogt het kabinet de wetgeving betreffende de vorm van het politiebestel in deze regeringsperiode te voltooien. De memorie van antwoord aan de Tweede Kamer over de nieuwe Politiewet zal daartoe nog dit parlementaire jaar worden uitgebracht
Ondanks de grote inspanningen die politie, justitie en bestuur zich getroosten, ondervindt de samenleving veel schade van massaal gepleegde verkeersovertredingen, vernielingen en winkeldiefstallen. Hierbij is nodig een meer samenhangende aanpak op preventief, repressief en wetgevend terrein, alsmede gerichte aandacht voor leemten en aanvullende maatregelen.
Er zal ook grote aandacht worden gegeven aan de bestrijding van zware criminaliteit, waaronder te rekenen omvangrijke fraudes en de handel in verdovende middelen met onaanvaardbare risico's.
De toegenomen criminaliteit heeft ook geleid tot een overbelasting van het apparaat van de strafrechttoepassing. Zo kunnen vrijheidsbenemende straffen en maatregelen niet meer onverkort ten uitvoer worden gelegd. Een beginsel van de rechtsstaat is echter, dat rechterlijke uitspraken moeten kunnen worden uitgevoerd. Het tekort aan plaats bij het gevangeniswezen zal daarom moeten worden teruggedrongen. Dit laat het streven onverlet ook de vrijheidsstraf terug te dringen, vooral door ruimere toepassing van vermogens- en alternatieve straffen.
Het beleid bij de toelating van vreemdelingen zal zijn restrictief karakter behouden, zulks mede gelet op de doelstelling van het minderhedenbeleid de hier te lande verblijvende vreemdelingen een zo goed mogelijke rechtspositie te verschaffen. Humanitaire aspecten blijven onverminderd zwaar wegen, zowel bij de toelating als bij de procedures.
Het project reorganisatie Rijksdienst wordt met kracht voortgezet. Het kabinet staat voor een complexe herverkaveling tussen overheid en maatschappij èn tussen Rijk en lagere overheden. Dit betekent reorganisatie van het binnenlands bestuur en decentralisatie van rijkstaken.
Het kabinet is van plan jaarlijks 10% van de specifieke uitkeringen deels op te heffen of samen te voegen, deels over te hevelen naar algemene uitkeringen. Het kabinet zal zo spoedig mogelijk, op basis van binnengekomen adviezen, een eindversie van het decentralisatieplan uitbrengen. De minister van Binnenlandse Zaken coördineert de uitvoering van decentralisatievoornemens. De decentralisatie gaat vergezeld van de daartoe benodigde overhevelingen van financiële middelen en personeel van het Rijk.
Een grotere beleidsvrijheid voor de besturen van de grote steden vormt het uitgangspunt bij het bepalen van het standpunt van het kabinet over het rapport over het grote-steden-beleid. Dit standpunt kan begin volgend jaar tegemoet worden gezien.
Een gelijkmatige deelname van ingezetenen uit minderheidsgroepen aan onze samenleving zal worden bevorderd. Het voorkomen en bestrijden van discriminatie krijgen hoge prioriteit. De minister van Binnenlandse Zaken zal met maatschappelijke organisaties overleggen over de wijze waarop de verdraagzaamheid in ons land ten opzichte van minderheidsgroepen bevorderd kan worden.
Voor de zomer van 1983 zal de definitieve nota Minderhedenbeleid aan u worden uitgebracht. Speciale aandacht zal worden besteed aan verbetering van de positie van vrouwen uit culturele minderheden. In het algemeen zal, uitgaande van het recht van vrouwen op onafhankelijkheid in relaties en gedrag een samenhangend beleid gericht op bestrijding van seksueel geweld jegens vrouwen en meisjes worden ontwikkeld. Ook zal op alle terreinen van de samenleving discriminatie van mensen op grond van sexe, leefvorm of sexuele voorkeur worden bestreden. Een wetsontwerp ter bestrijding van sexe-discriminatie in ruime zin zal daartoe worden ingediend.
De afkondiging en inwerkingtreding van de algeheel herziene Grondwet vindt plaats als de bij de Eerste Kamer aanhangige wetsontwerpen tot aanpassing van enkele ongewijzigd gebleven bepalingen aan de reeds aangenomen herzieningsvoorstellen zullen zijn aanvaard. In deze kabinetsperiode moet met de uitvoeringswetgeving goede voortgang worden gemaakt.
Het kabinet zal in contact treden met vertegenwoordigers van kerkgenootschappen en genootschappen op geestelijke grondslag over de plaats van religie en levensbeschouwing in de huidige samenleving.
Het grondrecht van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging en de vormgeving daarvan in relatie met het te voeren regeringsbeleid inzake decentralisatie, democratisering en antidiscriminatie en een aantal praktische vraagstukken vergen in dat overleg aandacht.
De regering hecht grote waarde aan voortzetting van de werkzaamheden van de staatscommissie van advies inzake de relatie kiezers-beleidsvorming volgens de bestaande taakopdracht. De regering verwacht dat het uit te brengen advies grondslag zal bieden voor een fundamentele discussie en besluitvorming over de noodzakelijke verbetering van de procedure van kabinetsvorming.

KONINKRIJK

De regering zal zich aan de hand van het rapport van de Gemengde commissie toekomst Antillen nader beraden over de verhouding van Nederland tot de Nederlandse Antillen en de eilanden van de Nederlandse Antillen, mede in verband met de op korte termijn te houden Ronde Tafel Conferentie.

BUITENLANDS BELEID; DEFENSIE; ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Het behoud van het vrije handelsverkeer binnen de Europese Gemeenschappen en de onderlinge afstemming van het beleid zullen richtsnoeren zijn bij het te voeren Europese beleid evenals de verdediging van de bereikte integratie en de verdere ontplooiing ervan. Wij zetten ons in voor toetreding van Spanje en Portugal, voor het scheppen van voorwaarden voor versterking van het Europees Monetair Systeem (EMS) en de ontwikkeling van nieuw Gemeenschapsbeleid. De bestaande begrenzing van de eigen middelen van de Gemeenschap mag dit niet in de weg staan. De besluitvorming binnen de Europese Gemeenschappen dient efficiënter te worden, ook ter wille van het aanzien van Europa bij de Europese burgers. De verkiezingen voor het volgende Europese parlement vormen in dit verband een grote uitdaging.
De komende twee jaar zal ons land zich als lid van de Veiligheidsraad inzetten voor het handhaven van de beginselen van het Handvest, in het bijzonder wat betreft de vreedzame beslechting van geschillen. Ons land zal als lid van de Ontwapeningscommissie te Genève streven naar concrete resultaten, bijvoorbeeld het uitbannen van chemische wapens. Het beleid tegen de verspreiding van kernwapens zal worden voortgezet. Naar vermogen neemt ons land met de inzet van Nederlandse militairen deel aan taken ter handhaving van de vrede, bij voorkeur in het kader van de Verenigde Naties.
De ontwikkelingen in Oost-Europa blijven reden geven tot diepe bezorgdheid. Dit geldt met name Polen, waar door het voortduren van het militaire bewind, de nog immer grote aantallen politieke gevangenen en laatstelijk het buiten de wet stellen van Solidariteit, de vooruitzichten op verbetering van de situatie in de nabije toekomst somber zijn. De CVSE-vervolgbijeenkomst te Madrid is bij uitstek het forum om deze zorg tot uitdrukking te brengen en de regering hecht dan ook groot belang aan de totstandkoming van een evenwichtig slotdocument van deze conferentie zowel op het gebied van de veiligheid als op dat van de menselijke aspecten.
De regering zou op deze plaats willen onderstrepen, dat zij in haar gehele beleid handelt vanuit het besef van de grote waarde van samenwerking in Atlantisch kader.
Tegen de achtergrond van ernstige politieke tegenstellingen tussen Oost en West vervult de kwantitatieve en vooral ook de kwalitatieve wapenwedloop de samenleving met diepe zorg. De regering deelt deze zorg.
Voor de centrale doelstelling van het Nederlandse veiligheidsbeleid, het voorkomen van oorlog, blijft de handhaving van een toereikende en doeltreffende militaire verdediging in bondgenootschappelijk verband noodzakelijk. De NAVO is het hoofdinstrument van de Westerse samenwerking. Buiten de Atlantische samenwerking in de NAVO is geen constructie te voorzien die vrede en veiligheid kan waarborgen. Nederland dient aan de gezamenlijke defensie-inspanning zowel uit politieke als uit militaire overwegingen een behoorlijke bijdrage te blijven leveren. Tegelijk zullen wij maximale nadruk leggen op het zoeken naar oplossingen voor het bewapeningsvraagstuk door overleg tussen Oost en West over wederzijdse vermindering van de bewapening. Nederland zal zich blijven inspannen voor een actief wapenbeheersingsbeleid met name gericht op het verminderen van de afhankelijkheid van kernwapens. Die vermindering zal in het bondgenootschappelijk overleg over de opbouw van de verdediging concreet tot uitdrukking moeten komen.
Er zijn op het gebied van wapenbeheersing de afgelopen periode enkele belangrijke aanzetten gegeven voor een nieuw beleid. Vanuit een geïntegreerde benadering van de wapenbeheersing zijn door het Westen constructieve voorstellen in onderhandeling gebracht op het gebied van de strategische kernwapens, de kernbewapening voor de middellange afstand en de conventionele strijdkrachten in Europa. Daarnaast voorziet het voorstel voor een Europese ontwapeningsconferentie in de mogelijkheid van vertrouwenwekkende maatregelen die militair van betekenis zijn.
Het streven van de regering is, naast bevordering van de START- en MBFR-besprekingen, vooral gericht op het voorkomen van de plaatsing van nucleaire middellange-afstandsraketten in West-Europa en daaraan gekoppeld de ontmanteling van dezelfde soort wapens aan de kant van de Sowjet-Unie.
Deze doelstelling kan worden verwezenlijkt als de desbetreffende onderhandelingen in Genève resulteren in een nul-oplossing. De grote kracht van dit – mede door Nederland geïnitieerde – voorstel is dat diè categorie van kern-

wapens die door beide zijden als het meest destabiliserend en bedreigend wordt beschouwd, in haar geheel wordt verboden.
De kans daarop zal het grootst zijn als bij de Sowjet-Unie het besef ontstaat dat zonder concessies harerzijds nieuwe kernwapens voor de middellange afstand zullen worden geplaatst. Als het bondgenootschap of individuele bondgenoten de indruk wekken te aarzelen in hun bereidheid mee te doen aan de modernisering, zal de Sowjet-Unie niet of veel minder geneigd zijn serieus te onderhandelen. Juist ook om een dergelijke negatieve invloed op het wapenbeheersingsoverleg te vermijden, zullen voorbereidingen voor plaatsing van kruisraketten op Nederlands grondgebied worden voortgezet. Ten aanzien van die voorbereidingen wordt de regering vooral geleid door de overtuiging dat in het zicht van de dreiging van een riskante overmacht van op West-Europa gerichte Russische kernraketten, een hecht bondgenootschap van essentieel belang is, juist ook voor de kansen op succes van de wapenbeheersing. Het resultaat van het wapenbeheersingsoverleg te Genève zal een zeer belangrijke factor zijn in het afwegingsproces over de vraag of Nederland al dan niet tot plaatsing van kruisraketten over zal gaan.
Nederland zal zich in het bondgenootschap inspannen om het onderhandelingsproces maximale kansen te geven. Oost en West hebben hier over en weer een historische kans de wapenwedloop te beheersen. De omvang van het reeds aanwezige militaire potentieel moet een klemmend beroep inhouden er werkelijk alles aan te doen verdere opvoering van de bewapening te voorkomen.
Daartoe is ook een politiek klimaat van rationele beheerste verhoudingen noodzakelijk. Daarin passen geen concepties van politieke superioriteit en militair machtsvertoon. Nederland ondersteunt daarom in en door het bondgenootschap de koers van vastbeslotenheid en terughoudendheid.
In het regeerakkoord is vastgelegd dat een regeringsbeslissing over de in het kader van de voorbereiding te nemen operationele maatregelen niet wordt uitgevoerd dan nadat de Tweede Kamer in de gelegenheid is geweest zich daarover uit te spreken.
In de NAVO wordt momenteel bestudeerd hoeveel kernwapens van welke soort op West-Europees grondgebied absoluut nodig zijn voor een geloofwaardige oorlogsvoorkoming.De NAVO-studie waarop Nederland krachtig heeft aangedrongen houdt zich thans vooral bezig met de kernwapens voor de kortere afstand. Het beleid van de regering blijft gericht op de terugdringing van deze nucleaire gevechtsveldwapens.
De bestaande nucleaire taken die Nederland vervult worden voorshands gehandhaafd in afwachting van de besluitvorming over de in de Defensienota te presenteren beleidsvisie over de toekomstige nucleaire bijdragen van ons land. Dit betekent dat de nucleaire taak van de vliegtuigen van de Luchtmacht voorlopig wordt voortgezet door de F-16 en die van de Marine door de Orion.
Juist ook vanwege de kritische Nederlandse houding ten opzichte van de nucleaire bewapening, mogen de bondgenoten van ons verwachten dat wij ons houden aan afspraken over de omvang van de conventionele inspanning. De regering erkent de noodzaak van het streven naar de in de NAVO overeengekomen norm van 3% reële groei van de defensie-uitgaven per jaar.
In verband met de financieel economische situatie zal, zoals in het regeerakkoord is aangegeven, gedurende deze kabinetsperiode een reële groei van 2% per jaar worden gerealiseerd.
De Defensienota zal hierop worden gebaseerd. Daarin zal voorts worden aangegeven hóe in de komende tien jaren een goede bijdrage aan de NAVO kan worden geleverd.
In de Defensienota zal ook aandacht worden besteed aan de verhouding tussen Defensie en de Nederlandse industrie. Hoewel er onverminderd geldt dat Defensie er niet is om werkgelegenheid te scheppen, zal in een tijd van economische teruggang scherper dan voorheen het geval was, worden gelet op mogelijkheden de Nederlandse industrie in te schakelen voor Defensie-opdrachten. In interdepartementaal verband wordt, gelet op het regeerakkoord, spoedig een regeling uitgewerkt voor de verdeling van de meerkosten die daarmee kunnen zijn gemoeid.
Vanzelfsprekend blijft de bescherming van de rechten van de mens eveneens een centraal onderdeel van het buitenlands beleid. Ter wille van de effectiviteit zal zoveel mogelijk worden gestreefd naar gemeenschappelijk optreden van de Tien landen van de Europese Gemeenschap.
Het apartheidsbeleid, zoals dat nog steeds in Zuid-Afrika wordt toegepast, veroordelen wij krachtig. Het kabinet zet zich in voor het opvoeren van de druk op dat land, vooral in internationaal verband, om wezenlijke hervormingen langs vreedzame weg te bevorderen.
Het kabinet zal binnen drie maanden kunnen beschikken over de resultaten van een studie van een interdepartementale stuurgroep over mogelijke door Nederland te treffen economische maatregelen, zoals aangegeven in het regeerakkoord. De resultaten van deze studie en daaruit te trekken consequenties resp. de op grond daarvan te nemen maatregelen zullen u ter kennis worden gebracht.
In het begin van deze regeringsverklaring is reeds gesproken over de ernstige situatie waarin de wereldeconomie zich bevindt.
Er is een nauwe samenhang tussen het buitenlands beleid in algemene zin en het internationaal economische beleid. Het gaat daarbij om een internationaal gecoördineerde aktie om de mondiale recessie te doorbreken. Het daarop gerichte overleg is van grote betekenis. Een stimulerend beleid naar de mate van het mogelijke, een strijd tegen het opkomend protectionisme; maar ook verdergaande bevordering van de vrijhandel. Het moet mogelijk zijn tot afspraken in wederzijds voordeel te komen met de jonge zich industrialiserende landen, de z.g. NIC's en het ontwikkelde Westen; één en ander onder gelijke verdergaande bevoordeling en bescherming van de andere ontwikkelingslanden, waaronder de minst ontwikkelde.
Een ander aspect hiervan vormt het internationaal overleg over het geld- en kredietstelsel. De positie van de zwakke debiteuren, maar ook de uitbreiding van de Wereldbankactiviteiten, met name de middelen van de Internationale Ontwikkelingsassociatie (IDA) en het opvoeren van de internationale hulpverlening in het algemeen. De regering zal zich ten uiterste inspannen de internationale recessie te doorbreken en een betere en rechtvaardiger wereldvolkhuishouding te bevorderen.
Het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid zal niet voorbij kunnen gaan aan de ernstige crisis in de wereldeconomie. De hoofddoelstellingen van het beleid – armoedebestrijding in en economische verzelfstandiging van ontwikkelingslanden – blijven onverkort gehandhaafd.
Ook zal de begroting voor Ontwikkelingssamenwerking op het huidige niveau van 1½% NNI per jaar blijven gehandhaafd. De gevolgen van de economische crisis voor de economieën van ontwikkelingslanden èn voor onze eigen economie nopen daarnaast tot een aantal accentverschuivingen. Het kabinet vertrouwt dat een brede steun voor het beleid daarmee zal worden behouden in het besef dat ons land ondanks alles, nog steeds een rijk land is, dat zijn eigen problemen niet op de ontwikkelingslanden mag afwentelen.
Overeenkomstig het regeerakkoord zal een groot aantal punten moeten worden uitgewerkt en uitgevoerd. Ik noem u er thans een aantal.
In de loop van 1983 zal het kabinet u een nota aanbieden waarin nader zal worden ingegaan op de relaties tussen de ontwikkelingssamenwerking en de werkgelegenheid en op de in het regeerakkoord genoemde maatregelen, zoals verbreding van de ontwikkelingsrelatie en ontwikkelingsrelevante exportbevordering.
Leidraad hierbij zal zijn om bij de ontwikkelingssamenwerking, in de woorden van het regeerakkoord, in te spelen op de mogelijkheden en capaciteiten van de Nederlandse economie en samenleving op zowel de korte als de lange termijn.
Veelvormigheid van projecten en programma's zullen recht moeten doen aan de verscheidenheid van de problemen van de arme en armste landen.
Voorts zal in het komende jaar een herijking van het bilaterale hulpbeleid worden voltooid. Een nota ter zake zal in de loop van 1983 het licht zien.
Naast een verdere verbetering van de kwaliteit en de doeltrefffendheid van de Nederlandse hulp zal veel zorg worden besteed aan de solidariteit van de begroting voor de ontwikkelingssamenwerking.
Overeenkomstig het regeerakkoord is een volumeverhoging voor de ontwikkelingshulp ten gevolge van de statistische herschatting van

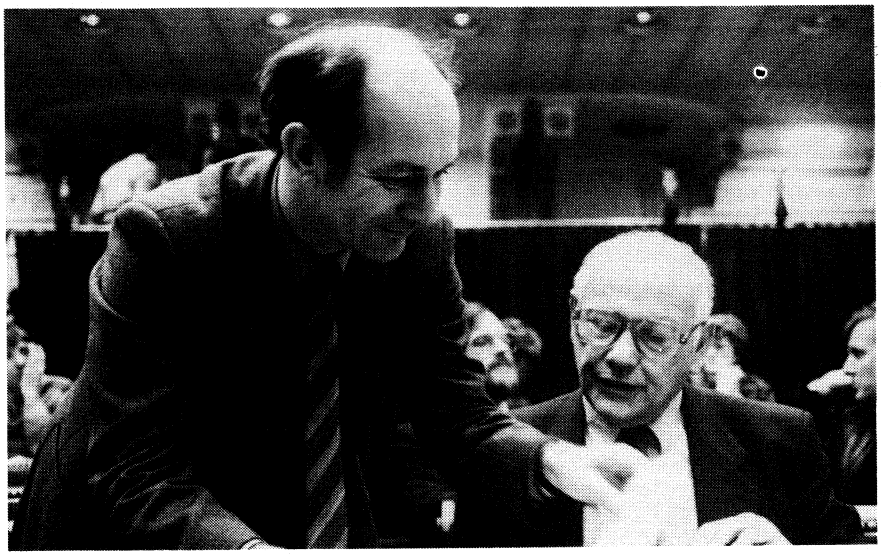

CDA-fractievoorzitter Bert de Vries (l.) overlegt met zijn collega Den Uyl van de PvdA.

het nationale inkomen enige jaren uitgesteld. In plaats daarvan zal nog dit jaar een meerjarenplan worden opgesteld voor intering op het zogenaamde stuwmeer. Het kabinet zal voortgaan met vervanging van financiering door middel van kapitaalmarktmiddelen door begrotingsmiddelen om de post rentesubsidies te stabiliseren. Ten slotte bepaalt het regeerakkoord dat in de toekomst oneigenlijke toerekeningen aan het ontwikkelingssamenwerkingsplafond achterwege zullen blijven.
Ontwikkelingssamenwerking heeft betrekking op alle samenwerking vanuit de Nederlandse samenleving met de derde wereld. Daarbij gaat het niet alleen om de overheid zelf, maar ook om inspanningen van particuliere organisaties en bedrijfsleven. Het gaat niet om hulp alleen maar om een samenhangend beleid ten opzichte van de ontwikkelingslanden. Richtsnoer bij die totale inspanning zal echter het belang van de derde wereld moeten zijn. Want daar is het om begonnen.

SLOT

Dit kabinet staat voor een enorme opgave. Wij willen die niet ontgaan. Samenvattend staan ons de volgende doelen voor ogen.

De tekorten van de overheid terugdringen vóórdat de samenleving er door ontwricht wordt en de burgers opgelegde lasten niet langer aanvaarden.

De bedrijvigheid weer op gang brengen, nieuw perspectief, het pessimisme doorbreken. Welvaart en werkgelegenheid zijn geen erfenis, maar moeten iedere generatie weer opnieuw gemaakt worden. Onze welvaart vernieuwen voordat deze geheel vermolmd is.

Het werk beter verdelen, met name voor die honderdduizenden die nu wachten of nog om een baan zullen komen. Leren met deeltijdbanen te leven. Het werk daartoe herorganiseren vraagt om een waarlijk nationale inspanning.

Het sociaal verzekeringsstelsel vernieuwen en aanpassen aan een samenleving die er nu geheel anders uitziet dan toen dit stelsel een generatie geleden opgebouwd werd. Ook hier vernieuwen voordat het wegzakt onder zijn eigen gewicht.

Bijzonder opkomen voor al diegenen die alleen van een minimum moeten leven. De onwaardigheid verbonden met armoede mag niet herleven.

Menselijke ontplooiing in en buiten het werk bevorderen. Emancipatie voor allen die dreigen achter te blijven, ten behoeve van een samenleving waarin iedere burger waardevol is.

Overgaan van een verzorgingsstaat die onbetaalbaar en drukkend dreigt te worden naar een zorgzame samenleving waarin mensen voor elkaar opkomen. Cultuur en beschaving is elkaar vasthouden tegen onachtzaamheid, ontreddering en eenzaamheid in.

Ons land, onze natuur en onze cultuur niet uitputten maar beheren. Het kwetsbare is waardevol. Het erfdeel van onze vaderen behouden en vernieuwen; doorgeven aan een generatie na ons.

Behouden ook onze rechtsstaat; voor het nakomen van burgerplichten; tegen het recht in eigen hand nemen; voor veiligheid; tegen vernieling en geweld.

Over de grenzen heen vrede en veiligheid bevorderen. Dat is het bouwen aan een rechtsorde internationaal, waarin volkeren zich aan elkaar verplicht weten; in solidariteit. Dat is de strijd ook tegen oorlog en wapenwedloop. Dat is iedere mens, ook over de grenzen heen, waardevol weten.

Onze samenleving is in de winter terechtgekomen. Daarvoor moeten we de ogen niet sluiten. Het gaat er nu om wat wij daarvan maken. Ieder op haar of zijn eigen plaats; ieder naar vermogen, niet tegen maar met elkaar.

LATIJNS-AMERIKA

BRAZILIË

AFTREDEN GOLBERY. FIGUEIREDO TIJDENS ZIEKTE TIJDELIJK VERVANGEN DOOR CHAVES. REGERINGSWIJZIGING AUG. 1982

Op 6 aug. 1981 trad de ideoloog van het Braziliaanse democratiseringsproces, generaal Golbery do Couto e Silva (70), die sinds 1974 chef was van het burgerkabinet van president Figueiredo, onverwacht af.

Als strateeg van opeenvolgende militaire regeringen had generaal Golbery een belangrijke rol gespeeld in de benoeming van Figueiredo tot president en in de uitwerking van hervormingen door diens voorganger ex-president Geisel en Figueiredo zelf.
Volgens welingelichte kringen had Golbery een zeer belangrijke invloed gehad op de voorbereiding en de uitvoering van de militaire staatsgreep in maart 1964, waarna hij voor het eerst op het politieke toneel verscheen. In datzelfde jaar richtte hij de Braziliaanse inlichtingendienst (SNI) op die later enige tijd door generaal Figueiredo, sinds de staatsgreep een trouwe medewerker van Golbery, was geleid.
In alle militaire regeringen na 1964 speelde hij een sleutelrol met als belangrijkste doel de instandhouding van het regime. Als model hiervoor koos de pragmatische Golbery een geleidelijke en beperkte herdemocratisering. Aan hem wordt de uitwerking toegeschreven van de amnestie voor politieke gevangenen, van de afschaffing van het tweepartijenstelsel, van de beperkte toelating van nieuwe (oppositie) partijen en van de directe verkiezing van de gouverneurs van de staten die in het najaar van 1982 plaatsvond (pag. 769 e.v.).
Zoals hij in 1980 in een toespraak voor de hogere krijgsschool uiteenzette achtte Golbery het bestaan van verscheidene oppositiepartijen één van de belangrijkste voorwaarden voor de politieke opening, die hij als „de enige optie" beschouwde voor de toekomst van zijn land.

Hoewel Golbery om gezondheidsredenen ontslag had genomen, werd zijn vertrek toegeschreven aan een conflict over het economische en politieke beleid van de regering.
Zijn grootste opponenten (medicistas genoemd vanwege hun invloed tijdens het Medici-bewind) waren generaal Otavio de Aguiar Medeiros, het hoofd van de nationale inlichtingendienst SNI, die werd beschouwd als de toekomstige opvolger van president Figueiredo, en prof. Antonio Delfim Netto, de invloedrijke minister van planning.

Op 12 augustus werd Joao Leitao de Abreu (68) door president Figueiredo benoemd tot nieuwe chef van het burgerkabinet van de president. Leitao had onder president Medici (1969-1974) ook al eens die functie bekleed en was nu een rechter bij het hooggerechtshof.

Figueiredo wegens ziekte tijdelijk vervangen door vice-president Chaves

Nadat president Joao Baptista Figueiredo op 18 sept. 1981 een hartaanval had gehad, werd vice-president Antonio Aureliano Chaves de Mendonça op 23 sept. voor twee maanden beëdigd als waarnemend president.
Chaves (52), een vroegere gouverneur van de deelstaat Minas Gerais en op dat moment voorzitter van de nationale energiecommissie, werd daarmee de eerste burgerpresident van Brazilië sinds de militaire staatsgreep van 1964.
President Figueiredo, die in maart 1979 was beëdigd en wiens ambtsperiode in 1984 ten einde liep, verliet op 1 okt. het ziekenhuis en hervatte op 12 nov. zijn werkzaamheden als president.

Hoewel op 19 sept., na een bijeenkomst van de militaire ministers, al was bekendgemaakt dat Chaves tijdelijk het presidentschap zou gaan waarnemen, was de functie van president tussen 18 en 23 sept. technisch vacant.
In deze korte periode trok de oppositie vergelijkingen met een soortgelijke situatie in 1969, toen president Da Costa e Silva door een hersenbloeding niet langer als president kon functioneren en een militaire junta voorkwam dat de vice-president, een burger, de macht overnam. Hierdoor kwam toen een einde aan het mandaat van president Da Costa e Silva en werd generaal Garrastazu Medici de nieuwe president.
Een herhaling van de situatie van 1969 werd echter minder waarschijnlijk geacht toen de minister van landmacht, generaal Walter Pires, die bekend stond als een voorstander van de

Generaal Golbery do Couto e Silva, de in aug. 1981 afgetreden ideoloog van het Braziliaanse democratiseringsproces.

harde lijn, in het openbaar zijn steun betuigde aan Chaves.

Regeringswijziging

Op 16 aug. 1982 werd volgens *DPA* in Brasilia bekendgemaakt dat president Figueiredo voor het eerst een vrouw in het bondskabinet had opgenomen.

Esther Figueiredo Ferraz nam de portefeuille van onderwijs en cultuur over van generaal Rubem Ludwig, die hoofd van het militaire kabinet van de president werd.

Het hoofd van het militaire kabinet, generaal Danilo Venturini, werd minister op het pas gevormde ministerie voor de nationale veiligheid, dat tot die tijd als staatssecretariaat werd geleid door een secretaris-generaal zonder ministersrang.

Mevrouw Ferraz, die geen familie was van de president, was tot haar ministerschap o.a. minister van onderwijs in de deelstaat Sao Paulo geweest en maakte deel uit van de nationale onderwijsraad.

RONDONIA 23STE DEELSTAAT

Op 16 dec. 1981 werd Rondonia, het territorium in het westen van Brazilië, na een stemming in het Huis van Afgevaardigden, de 23ste deelstaat van de bondsrepubliek Brazilië.

Naast de 23 deelstaten bestond het land verder nog uit drie territoria en één district.
De 23 deelstaten waren (tussen haakjes de hoofdstad): Amazonas (Manaus), Acre (Rio Branco), Rondonia (Porto Velho), Para (Belem), Maranhao (Sao Luis), Piaui (Teresina), Ceara (Fortaleza), Rio Grande do Norte (Natal), Paraiba (Joao Pessoa), Pernambuco (Recife), Alagoas (Maceio), Sergipe (Aracaju), Bahia (Salvador), Minas Gerais (Belo Horizonte), Espirito Santo incl. het eilandje Trindade do Sul en drie onbewoonde eilandjes onder de naam Martim Vaz (Vitoria), Rio de Janeiro* (Niteroi), Guanabara* (Rio de Janeiro), Sao Paulo (Sao Paulo), Parana (Curitiba), Santa Catarina (Florianopolis), Rio Grande do Sul (Porto Alegre), Goias (Goiania) en Mato Grosso (Cuiaba).
De drie territoria waren: Roraima (Boa Vista), Amapa (Macapa) en Fernando de Noronha. Tenslotte telde Brazilië nog één federaal district (Distrito Federal), namelijk de hoofdstad Brasilia.

* Sinds 15 maart 1975 vormden de staten Rio de Janeiro en Guanabara de politieke eenheid Rio de Janeiro met als hoofdstad Rio de Janeiro.

TWEE FRANSE PRIESTERS GEARRESTEERD EN VEROORDEELD

Op 31 aug. 1981 werden twee Franse priesters, Aristide Camio en François Gouriou, gearresteerd in Sao-Geraldo do-Araguaia in de deelstaat Para.
De paters werden er van beschuldigd dat ze op 13 aug. een groep „posseiros" (boeren zonder eigendomspapieren) hadden aangezet tot het leggen van een hinderlaag tegen de politie, waardoor één persoon om het leven kwam en drie politiemannen werden gewond.
Enige dagen later werden vervolgens 13 posseiros gearresteerd.
De *Volkskrant* (16-3-1982) tekende hierbij ter verduidelijking aan:

Gewelddaden om grondkwesties zijn in het noorden van Brazilië normaal, even normaal als de beschuldiging van de landheren en de autoriteiten dat de arme boeren door „communistische" priesters worden opgestookt. Het geval van de twee Franse priesters is door het regime aangegrepen om de hele progressieve kerk een lesje te leren. Vlak tevoren had de Braziliaanse bisschoppenconferentie een document gepubliceerd, „Christelijke reflexie over de politieke conjunctuur" geheten, dat bij de overheid helemaal verkeerd gevallen was. Via senaatsvoorzitter Jarbas Passarinho liet de regering (op 9 sept. – red. KHA) weten dat niet het communisme maar de progressieve kerk het grootste gevaar is voor de regeringspartij. De kerk zou volgens hem gekozen hebben voor het socialisme. Ze zou de klassenstrijd prediken en uit zijn op de vernietiging van de regering. Het geval van de Franse missionarissen moest die beschuldiging staven.

Verder verklaarde de *Volkskrant* op 29 juni 1982 nog:

De economische openlegging van het noorden en westen van Brazilië brengt meestal de verjaging met zich mee van de Indianen en posseiros die er wonen. Grote binnen- en buitenlandse maatschappijen maken zich, beschermd door de autoriteiten, meester van de grond. Dat gebeurt meestal eerst met juridische argumenten en als dat niet helpt met geweld.
De katholieke kerk is een van de heel weinige, zo niet de enige instantie die voor de rechten opkomt van de Indianen en de posseiros. De regering acht deze activiteiten subversief. Daarom werden de twee Franse paters en de posseiros die met hen waren opgepakt beschuldigd van overtreding van de wet op de nationale veiligheid. Daarmee kwam het proces onder de militaire rechtspraak.

Na hun arrestatie zouden de twee Franse priesters aanvankelijk het land worden uitgezet. Op 5 nov. 1981 werd echter bekendgemaakt dat waarnemend president Chaves had besloten dat de twee zich voor een rechtbank moesten verantwoorden, waarna ze eventueel nog uitgewezen zouden worden.

Nadat het proces op 25 nov. in Belem (de hoofdstad van de staat Para) was begonnen, werd het half december afgebroken.
Nadat het proces op 21 juni 1982 in Belem was hervat, werden Camio en Gouriou de dag daarop door de militaire rechtbank veroordeeld tot resp. 15 en 10 jaar gevangenisstraf.
De leider van de groep boeren kreeg negen jaar en 12 medeverdachten ieder acht jaar gevangenisstraf. Volgens boeren die tijdens het proces getuigden hadden de paters hen tijdens een enkele dagen voor het incident opgedragen mis opgehitst om zich te verzetten tegen iedere indringer op hun grond. Verder werd op het twee dagen durende proces een document getoond dat in het huis van de priesters was gevonden en waarin „verwijzingen" naar het marxisme stonden.
Er was een sterke troepenmacht op de been gebracht om de manifestaties van solidariteit met de priesters de kop in te drukken. Na het proces droegen 16 bisschoppen en 164 priesters in Belem een solidariteitsmis op.
In hoger beroep moest de militaire hoge raad nog een definitieve uitspraak doen.
Op 4 juli verklaarde de vicaris-generaal van Fortaleza, mgr. Viana Camurca, dat de getuigen in het proces door de militairen waren omgekocht om valse verklaringen tegen de priesters af te leggen.

DE, „ZAAK-LULA"

Nadat vakbondsleider Luis Inacio da Silva (bijgenaamd Lula), alsmede twaalf andere vakbondsleiders op 25 febr. 1981 door een militaire rechtbank in Sao Paulo waren veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van een half tot drie en een half jaar (pag. 330/2-1981), werd dit vonnis op 2 sept. door de militaire hoge raad in Brasilia vernietigd. De zaak werd terugverwezen naar de militaire rechtbank in Sao Paulo die de vakbondsleiders in febr. bij verstek had veroordeeld.

De vakbondsleiders en hun advocaten weigerden toen om in de rechtszaal te verschijnen, omdat die naar hun mening tot een militaire vesting was veranderd, en er derhalve geen voorwaarden bestonden voor een eerlijke rechtspraak.
Volgens de Brazilaanse wetgeving had de rechtbank het proces om deze reden moeten verdagen en het op een ander moment opnieuw bijeen moeten roepen. Aangezien de militaire rechtbank dit had nagelaten, werd het proces nu nietig verklaard.
De vakbondsleiders werden ervan beschuldigd dat ze de wet op de nationale veiligheid hadden overtreden door te hebben opgeroepen tot „collectieve ongehoorzaamheid aan de wetten" tijdens de grote metaalstakingen die in april 1980 in Sao Paulo plaatsvonden (pag. 329-1981).
De verdediger van de vakbondsleiders, Heleno Fragoso, maakte tijdens de zitting van de hoge militaire raad in Brasilia duidelijk dat het proces ging over de vraag „of oproepen tot een onwettig verklaarde staking een misdaad is tegen de nationale veiligheid".
Hij voegde eraan toe dat deze zaak nooit aan een militaire rechtbank had moeten worden overgelaten, maar had moeten worden beslecht in een civiel proces als overtreding van de stakingswet.

Voor de zitting gaf de Nederlander Gerard Arninkhof, als afgevaardigde van de Federatie Nederlandse Vakbeweging, een verklaring uit waarin de solidariteit van de Nederlandse vakbeweging met de Braziliaanse arbeiders en in het bijzonder met de vakbondsleiders die terecht stonden, werd betuigd. De aanwezigheid van de buitenlandse vakbondsdelegaties – er waren ook vertegenwoordigers uit Frankrijk, West-Duitsland en Italië – kreeg in de Braziliaanse pers grote aandacht.
Het proces tegen de vakbondsleiders had een grote politieke betekenis. Luis Inacio da Silva is namelijk behalve voormalig vakbondsleider, ook voorzitter van de PT, de Arbeiderspartij.
Als „Lula" op grond van de wet op de nationale veiligheid veroordeeld zou worden, of nog in een proces zou zijn gewikkeld, mocht hij zich niet kandidaat stellen bij de algemene verkiezingen van 15 nov. 1982 (pag. 769 e.v.). Behalve het proces dat op 2 sept. gevoerd werd, was er nog een tweede proces op grond van de wet op de nationale veiligheid tegen „Lula" aangespannen (pag. 330/2-1981).

Op 19 nov. 1981 veroordeelde de militaire rechtbank in Sao Paulo Lula opnieuw tot drie en een half jaar gevangenisstraf. Tien collega's van Lula kregen straffen van drie tot drie en een half jaar. Twee vakbondsleiders werden vrijgesproken. De elf veroordeelden bleven op vrije voeten in afwachting van de behandeling van het hoger beroep.

Op 17 april meldde *AP* dat de militaire hoge raad in Brasilia Luis Inacio da Silva en tien andere aangeklaagden had vrijgesproken.
Volgens *The Times* (19-4) achtte de militaire hoge raad zich niet competent om de vakbondsleiders te vonnissen en had zij de zaak door verwezen naar de burgerlijke rechtbank.

GELD VOOR HET CARAJAS-PROJECT. OVERNAME AMAZONE-PROJECT

Op 14 jan. 1982 gingen de Wereldbank, de Europese Gemeenschap en Japanse banken er mee akkoord om $ 1,4 mrd te investeren in een ijzerertsproject in het Carajas-gebergte in het Noorden van Brazilië.
De Wereldbank zou $ 300 mln beschikbaar stellen, de EG $ 600 mln en Japanse banken $ 500 mln.
De totale kosten van het project werden op $ 4,7 mrd geraamd. De rest van het geld moest van Braziliaanse belangen komen.
Er werd verwacht dat het project vanaf 1985 15 mln ton mineralen per jaar zou opleveren en dat dit zou oplopen tot 35 mln ton in 1987. Er werd naast ijzererts ook koper, mangaan, bauxiet, nikkel, goud en tin gevonden. Verder zou er in het kader van het project een spoorlijn van 890 km lengte worden aangelegd en een haven bij Sao Luis in de baai van Sao Marcos.

Op 12 juli keurden de ministers van financiën van de EG in Brussel zonder debat het voorstel van de Europese Commissie goed om de $ 600 mln beschikbaar te stellen.
Als tegenprestatie zou de EG jaarlijks 12 ton mineralen geleverd krijgen, die vooral bestemd zouden zijn voor Duitse en Luxemburgse hoogovens en in mindere mate voor Franse en Italiaanse staalfabrieken.

Braziliaans consortium neemt Amazone-project over

Op 25 jan. 1982 nam een consortium van 23 Braziliaanse banken, verzekeringsmaatschappijen en industriële conglomeraten het Amazone-project over van de Amerikaanse miljardair Daniel K. Ludwig.

Ludwig, een scheepsmagnaat die op het moment van de overdracht 84 jaar oud was, kocht in 1967 een stuk oerwoud in het Amazone-gebied (liggend aan de Jari-rivier) dat ongeveer half zo groot als Nedeland was. Zijn grond lag iets ten zuiden van de evenaar, gedeeltelijk in de Amazone-staat Para en gedeeltelijk in het aangrenzende Amapa.
Hij wilde daar allereerst houtpulp gaan produceren voor de papierindustrie. Maar er werden ook andere projecten opgezet, zoals een grote rijstplantage, een veehouderij en kleinere landbouwprojecten.
Om al deze projecten te kunnen uitvoeren legde Ludwig 60 kilometer spoorlijn aan, 500 kilometer hoofdwegen en 4000 kilometer secundaire wegen, zes stadjes, drie vliegvelden en een haven.
Vanaf 1967 werd ongeveer $ 1 mrd in de onderneming geïnvesteerd. De resultaten bleven echter tegenvallen, zodat het Amazone-imperium in ernstige financiële problemen was geraakt.

Bij de overname van het project door het consortium kreeg Ludwig geen directe compensatie. Het enige dat hij kreeg was een klein percentage van de eventueel te behalen winst van 1987 tot 2021.
Het consortium nam de schulden, die toen weren geschat op $ 350 mln, over. Het werd daarbij geholpen door een kapitaalinjectie ($ 180 mln) van de Banco do Brasil, een grote door de overheid gecontroleerde bank.

ENERGIEPROGRAMMA

In de nacht van 13-14 maart 1982 trad Brazilië het nucleare tijdperk binnen toen de eerste Braziliaanse kerncentrale, de Angra I, in Angra-Dos-Reis zo'n 140 km ten zuiden van Rio de Janeiro, in werking werd gesteld.
De kerncentrale had een vermogen van 626 megawatt en was geleverd door de Amerikaanse firma Westinghouse. Voorlopig zou de reactor gaan draaien op slechts 30% van zijn capiciteit. De Angra I, waaraan 10 jaar was gebouwd, had $ 1,5 mrd dollar gekost. Er werden twee redenen gegeven waarom de Angra I niet op volle capaciteit ging draaien. Zo had een woordvoerder van de concessiehouder, het staatsbedrijf Furnas, begin dec. 1981 als reden gegeven dat het energieverbruik in Brazilië veel minder was toegenomen dan was voorspeld toen de plannen voor de bouw van kerncentrales waren opgesteld, en dat ten gevolge van de economische recessie er in sommige gebieden zelfs een reële daling van de vraag naar energie ontstaan was.
Als tweede reden werd de veiligheid genoemd. Furnas wilde de veiligste weg kiezen, aldus de woordvoerder bij het in werking stellen van de reactor

Bijstelling plan voor de ontwikkeling van de elektriciteitssector

Om gelijke pas te houden met de verminderde energiebehoefte stelde de regering begin maart 1982 haar ontwikkelingsplan voor de elektriciteitssector, het „plan 2000" bij. In het oorspronkelijke plan was men uitgegaan van een jaarlijkse toename van de behoefte aan elektriciteit van 10,5%, terwijl die behoefte in 1981 slechts met 3,5% was toegenomen.
In de herziene versie van het plan zouden de negen geplande kernenergiecentrales met in totaal 11.000 megawatt aan capaciteit pas in het jaar 2000, vijf jaar later dan aanvankelijk de bedoeling was, worden voltooid. Verder zou de bouw van waterkrachtcentrales met twee tot zes jaar worden vertraagd en zou de bouw van de Itaipu-stuwdam langzamer verlopen.
Onder de regering-Figueiredo (tot 1985) zou nog worden begonnen met de bouw van twee nieuwe kerncentrales in de deelstaat Sao Paulo, afgezien van de twee, de Angra II, en III die naast de Angra I in aanbouw waren.
De Angra II en III werden gebouwd door Kraftwerk Union (W.-Dtsl), een dochteronderneming van Siemens overeenkomstig een in juni 1975 gesloten nucleair samenwerkingsverdrag tussen West-Duitsland en Brazilië. Dit verdrag voorzag in de bouw van in totaal acht door West-Duitsland te leveren kerncentrales.

Op 10 okt. 1982 deelde Paulo Nogueira Bastista, de directeur van het staatsbureau voor kernenergie Nuclebras, mee dat Brazilië in febr. 1983 zou beginnen met de bouw van twee kerncentrales van elk 1300 megawatt in de omgeving van de stad Peruibe in de deelstaat Sao Paulo. De centrales zouden weer worden geleverd door Krafwerk Union.

Nuclebras investeerde jaarlijks bijna 1,2 miljard dollar, ongeveer 3,3 miljard gulden, in het Braziliaanse kernenergieprogramma. Nuclebras had in 1982 een internationale lening verkregen van driehonderd miljoen dollar en voor het einde van dit jaar zouden onderhandelingen over een aanvullend krediet van honderd miljoen dollar worden voltooid.

Verder deelde Nogueiro Batista nog mee dat op 20 okt. 1982 in Resende in de deelstaat Rio de Janeiro een fabriek voor de produktie van splijtstofstaven in gebruik zou worden genomen.

Levering verrijkt uranium door Urenco en VS

Op 15 okt. 1981 deelde de Amerikaanse vice-president George Bush, die op dat moment een bezoek bracht aan Brazilië, in Brasilia mee, dat Brazilië en de VS hun geschil over de levering van Amerikaans verrijkt uranium hadden bijgelegd.
Op 19 aug. 1981 had de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Thomas Enders, tijdens een bezoek van een week aan Brazilië, al gezegd dat de Verenigde Staten graag een „betrouwbare leverancier wilden worden van nucleair materiaal" voor het kernenergieprogramma van Brazilië.

Op grond van een in 1972 tussen Brazilië en de VS gesloten akkoord zou Angra I worden gevoed met Amerikaans verrijkt uranium. De eerste zending hiervan werd in 1979 door Brazilië ontvangen, maar daarna tekenden de VS op grond van de in 1978 aangenomen non-proliferatiewet bezwaren aan tegen de verdere leveranties van verrijkt uranium. De Amerikanen wilden dat Brazilië zogenaamde „full scope safeguards" aanvaardde, dat wil zeggen dat Brazilië al zijn nucleaire activiteiten aan internationale controle moest onderwerpen.
Om principiële redenen wilde Brazilië slechts bij ieder nucleair akkoord apart volledige veiligheidsvoorwaarden aanvaarden, maar weigerde het zich bij voorbaat aan een totale controle te onderwerpen.
Hierdoor waren de Amerikaans-Braziliaanse onderhandelingen over de verdere levering van verrijkt uranium in een impasse geraakt.
De Brazilianen vonden dat de VS juridisch verplicht waren zich te houden aan het akkoord van 1972, dat immers aan de non-proliferatiewet van 1978 vooraf ging.

De VS zouden Brazilië toestaan een eerste hoeveelheid uranium te kopen bij het Nederlands-Brits-Westduitse consortium Urenco (de Brazilianen hadden in 1978 een contract met Urenco gesloten omdat ze de levering van Amerikaans verrijkt uranium in gevaar zagen komen). Toekomstige leveringen van Amerikaans uranium komen door de Europese leverantie niet in gevaar, aldus Bush.
Tegen eind okt. 1981 bevestigde een woordvoerder van Nuclebras, het staatsbedrijf voor het Braziliaanse kernenergieprogramma, dat Urenco in dec. van dat jaar de eerste lading verrijkt uranium aan Brazilië ging leveren.

In febr. en mei 1982 zouden nog twee leveranties volgen, steeds van 5,5 ton ieder. De in totaal 16,5 ton verrijkt uranium zouden voorlopig worden opgeslagen in Resende, waar op 20 okt. 1982 een fabriek voor de produktie van splijtstofstaven in gebruik zou worden genoemen (zie hierboven).

Eerste anti-nucleaire betoging

In het weekeinde van 7-8 augustus 1982 vond de eerste anti-nucleaire betoging plaats die ooit in Brazilie werd gehouden, toen zo'n duizend mensen zich naar Angra-Dos-Reis hadden begeven waar de Angra I na de in werking stelling in maart 1982 (zie hierboven) weer was stilgezet wegens technische problemen in het koelsysteem, en de Angra II en III in aanbouw waren.
Tijdens het anti-nucleaire weekeinde werd geëist dat Brazilië zijn kernenergieprogramma zou bevriezen. Volgens de betogers was er geen enkele behoefte aan het energie-aanbod omdat de vraag wegens de economische crisis lang niet zo hard groeide als werd gedacht en met waterkrachtcentrales veel goedkoper en veiliger energie geleverd werd.
De tweede eis tijdens de demonstratie was dat Brazilië het verdrag van Tlatelolco voor haar grondgebied van kracht zou verklaren. Dit verdrag, dat in 1967 in de Mexicaanse stad Tlatelolco getekend werd, verklaarde heel Latijns-Amerika tot kernwapenvrij gebied.
Alle landen, uitgezonderd Cuba en Guyana, hadden het verdrag ondertekend. Argentinië had het echter niet geratificeerd en Frankrijk (wegens haar koloniën in het Caraïbisch gebied) had het evenmin getekend. Brazilië had het verdrag weliswaar ondertekend en geratificeerd, maar beschouwde het slechts van kracht als alle betrokken landen dat ook hadden gedaan. Hierdoor waren Argentinië en Brazilië – de enige landen in Zuid-Amerika die voorlopig technisch in staat waren een atoombom te maken – nog niet gebonden aan het verdrag.

Op het jaarlijkse congres van de Vereniging ter bevordering van de wetenschap half juli 1982 werd onthuld dat op het Instituut voor geavanceerde studies van de luchtmacht militair nucleair onderzoek werd verricht. Dit werd officieel bevestigd, maar er werd ontkend dat hier aan een „Braziliaanse bom" zou worden gewerkt. Het ministerie van buitenlandse zaken verklaarde officieel: „De regering heeft de politieke beslissing genomen om geen militaire wapens met kernenergie te maken."
De kernfysicus professor Luis Pinguelli Rosas, die op de anti-nucleaire demonstratie was, zei: „Het onderzoek op het Instituut voor geavanceerde studies is bedoeld voor de ontwikkeling van een snelle kweekreactor. Er bestaan geen bewijzen, maar wel vermoedens dat er onderzoek wordt verricht ter voorbereiding van een bom".
Onafhankelijk van de bijeenkomst van de wetenschappers bevestigde de chef-staf van de Braziliaanse marine, admiraal José Gerado da Aratanha, dat Brazilië over de technologie beschikte om een atoombom te maken. „Maar dat is niet de bedoeling van ons land", voegde hij er aan toe. De Braziliaanse marine heeft plannen om een onderzeeboot met nucleaire aandrijving te ontwikkelen.

Opening Itaipu-stuwdam

Op 5 nov. 1982 stelden de presidenten van Brazilië en Paraguay, de generaals Joao Figueiredo en Alfredo Stroessner, officieel de Itaipu-stuwdam in werking. De waterkrachtcentrale in de Parana-rivier die de grens vormt tussen Brazilië en Paraguay, is de grootste ter wereld.

In maart 1983 zal de eerste turbine van 700.000 kWh in werking treden en als alle achttien turbines in 1988 draaien zal Itaipu een energie van 12,6 mln kWh leveren (het dubbele van de Grand Coolie, de tot dan toe grootste waterkrachtcentrale ter wereld).

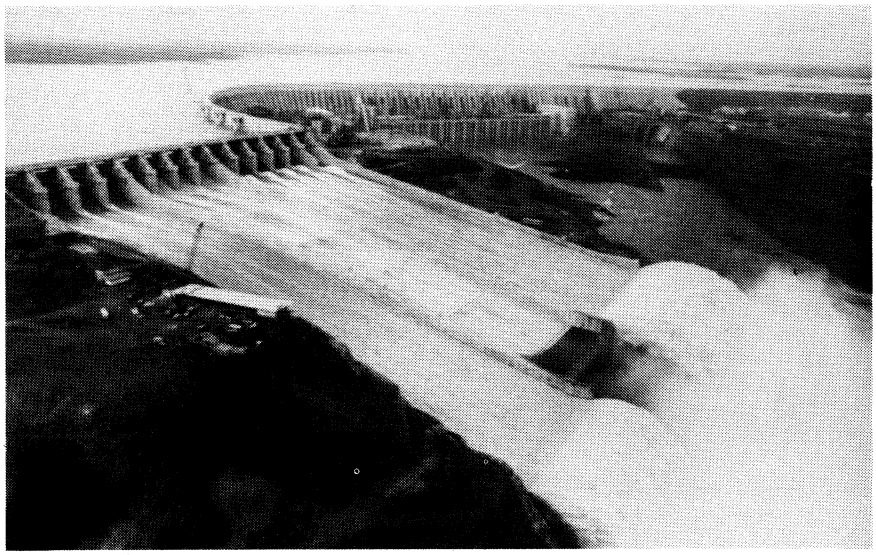

De op 5 nov. 1982 in werking gestelde Itaipu-stuwdam in de Parana-rivier, die de grens vormt tussen Brazilië en Paraguay. De dam is tot nu toe de grootste waterkrachtcentrale ter wereld.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CAMBODJA

ONTWIKKELINGEN SINDS JANUARI 1979

In januari 1979 is in Cambodja de macht overgenomen door pro-Vietnamese opstandelingen, die het bewind van de Rode Khmers onder leiding van Pol Pot en Ieng Sary verdreven. Hierover is bericht op pag. 17 e.v.-1979.
Over de ontwikkelingen, direkt voorafgaand aan en kort volgend op deze machtswisseling, is verslag uitgebracht op pag. 205/1 e.v.-1979 en 558/2 e.v., 604/3 e.v. en 629/3 e.v.-1980.
Hierna volgt het verslag van de gebeurtenissen sindsdien.

Bezoek Vietnamese premier Pham Van Dong aan Phnom Penh. Verdrag van vrede en vriendschap

Een Vietnamese regeringsdelegatie onder leiding van minister-president Pham Van Dong heeft van 16-19 febr. 1979 een bezoek gebracht aan de Cambodjaanse hoofdstad Phnom Penh, waar een verdrag van vrede en vriendschap tussen beide landen op 18 febr. werd ondertekend. (Zie voor meer details pag. 205/1 e.v.-1979).
De voornaamste bepalingen van dit verdrag waren de volgende:

1. Vietnam en Cambodja zullen hun traditionele solidariteit, vriendschap en samenwerking ontwikkelen en zij zullen elkaar op alle terreinen bijstaan op de basis van de eerbiediging van onafhankelijkheid, niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden en gelijkheid.

2. Zij zullen elkaar bijstaan bij het versterken van hun vermogen om zich te verdedigen tegen alle „samenzweringen en daden van sabotage door de imperialistische en internationale reactionaire krachten".

3. Zij zullen elkaar bijstaan op de terreinen van economie, cultuur, onderwijs, volksgezondheid, wetenschap en technologie en bij het opleiden van kaders en het uitwisselen van specialisten.

4. Zij zullen alle meningsverschillen, die zich tussen hen mochten voordoen, oplossen d.m.v. vreedzame onderhandelingen en zij zullen een verdrag sluiten over de afbakening van de grens tussen hen beide op de basis van de bestaande grenslijn.

5. Zij zullen een buitenlandse politiek volgen van onafhankelijkheid, vrede, vriendschap, samenwerking en niet-gebondenheid, op de grondslag van het principe van niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van andere landen, het niet aanvaarden van enige inmenging in hun eigen binnenlandse aangelegenheden en het niet toestaan aan andere landen om hun territorium te gebruiken om zich in de zaken van andere landen in te mengen. Zij zullen de traditionele vriendschap tussen de Cambodjaanse, Laotiaanse en Vietnamese volkeren versterken; hun betrekkingen met de socialistische landen op alle gebieden versterken; een politiek van goede nabuurschap met Thailand en de andere Zuidoostaziatische landen volgen; samenwerking met de onafhankelijke nationalistische landen, nationale bevrijdingsbewegingen en democratische bewegingen ontwikkelen; en bijdragen aan de solidariteit en groei van de niet-gebonden beweging.

6. Zij zullen frequent van mening wisselen over zaken, die de betrekkingen tussen hen beide raken en over andere internationale aangelegenheden van wederzijds belang.

7. Het verdrag is niet gericht tegen de belangen van enigerlei derde land.

8. Het verdrag heeft een geldigheidsduur van 25 jaar en wordt automatisch elke keer met tien jaar verlengd, tenzij een van beide partijen het uiterlijk één jaar van tevoren opzegt.

Voorts werden akkoorden ondertekend over economische en technische samenwerking en over culturele, onderwijskundige, medische en wetenschappelijke samenwerking.

Op 19 febr. 1979 werd een gemeenschappelijke verklaring uitgegeven, waarin werd gezegd, dat Vietnam aan Cambodja gratis hulp zou verlenen in de vorm van landbouwuitrusting, medicijnen en voedsel.
De afgezette regering van Pol Pot vroeg op 17 febr. om een bijeenkomst van de Veiligheidsraad n.a.v. het bezoek van Pham Van Dong, dat er op gericht zou zijn de „Vietnamese invassie en annexatie te legaliseren".
Het radiostation „De stem van democratisch Kampuchea" zond op 19 febr. een verklaring van Pol Pot uit, waarin deze zei, dat zijn regering „alle verdragen en overeenkomsten, die door de Vietnamese Le Duan-Pham Van Dong-kliek in samenhang met het Cambodjaanse probleem zijn gefabriceerd" afwees.
De minister van buitenlandse zaken van het nieuwe Cambodjaanse regime, Hun Sen, erkende op 17 maart, dat er zich Vietnamese troepen in Cambodja bevonden, maar hij hield daarnaast vol, dat „de Cambodjaanse revolutie in essentie door het Cambodjaanse volk was uitgevoerd". Volgens hem vloeide de aanwezigheid van Vietnamese troepen voort uit het verdrag van 18 febr.
De Vietnamese minister van buitenlandse zaken, Nguyen Duy Trinh, verklaarde op 26 maart, dat Vietnam er op de basis van het verdrag mee had ingestemd Vietnamese troepen het Cambodjaanse volk te laten helpen bij de verdediging van zijn land en dat de aanwezigheid ervan een particuliere zaak van de beide landen was.

Reactie in Laos. Bezoek president Soevanoevong aan Phnom Penh. Verdrag over samenwerking

Het officiële dagblad van Laos, *Siang Pasason,* bevatte op 30 jan. 1979 een hoofdartikel, waarin werd gezegd, dat de regering zich volledig bereid had verklaard steun te verlenen aan de Cambodjaanse Revolutionaire Volksraad (de naam van het nieuwe bewind, zie pag. 559/2-1980) bij de verdediging en opbouw van de Volkrepubliek Kampuchea. Tevens werd de „Pol Pot-Ieng Sary-kliek" ervan beschuldigd meer dan 20 eilanden in de Mekong van Laos te hebben afgenomen, waarbij meer dan 10 Laotiaanse kaders waren gedood. Ook werd het Pol Pot-regime ervan beschuldigd tientallen keren de Laotiaanse grens te hebben geschonden.
Tenslotte werd in het artikel gezegd, dat strijdkrachten van de Rode Khmer op 7 jan., voor de hoofdstad Phnom Penh te ontruimen, de ambas-

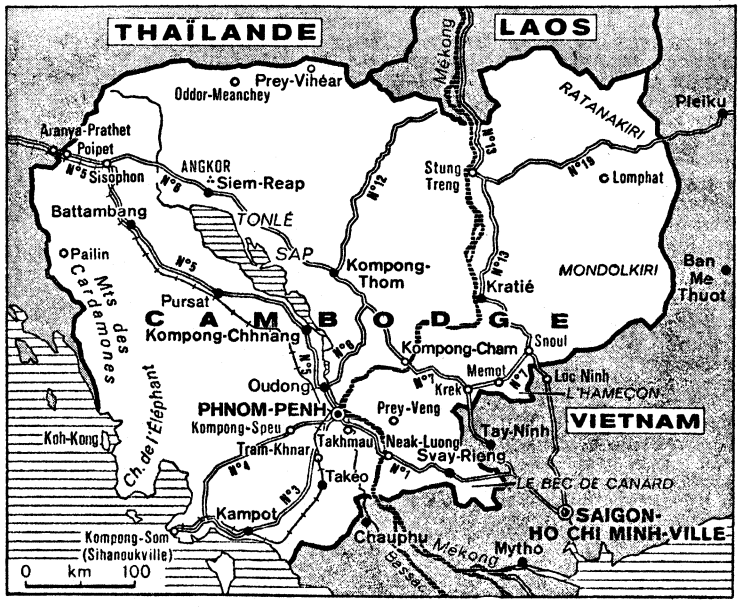

(Le Monde)

sade van Laos met machinegeweren beschoten hadden.
Van 20-22 maart bracht een Laotiaanse regeringsdelegatie onder leiding van president Soevanoevong een bezoek aan Phnom Penh. Bij deze gelegenheid werd een verdrag over economische, culturele, onderwijskundige en technische samenwerking tussen beide landen ondertekend.

In een gemeenschappelijk communiqué werd de omverwerping van „het dictatoriale en fascistische regime van de Pol Pot-Ieng Sarykliek, het instrument van de expansionistische en hegemonistische grote-mogendheidautoriteiten in Peking", verwelkomd.
Voorts werd er in gezegd, dat het „volstrekt legitiem" was voor de volkeren van Cambodja, Laos en Vietnam om „hun solidariteit op te bouwen door schouder aan schouder te staan en elkaar wederzijdse hulp en bijstand te verlenen bij het verdedigen van hun landen tegen agressie en inmenging door de imperialisten en de reactionairen in Peking".
Tenslotte werd gezegd, dat Cambodja en Laos „elkaar van ganser harte zullen helpen bij de opbouw en defensie".
Ook werd nog gezegd, dat Laos Cambodja hulp zou verschaffen tot een bedrag van 400 mln Kip (ong. *f* 2,5 mln).

In een verklaring namens het afgezette Pol Pot-regime werd op 23 maart de Laotiaanse regering aangeduid als een „marionettenregime" en werd verder gezegd, dat het „geen overeenkomsten en verdragen met andere landen zou erkennen, die Vietnam had afgesloten via zijn hielenlikkers in Phnom Penh".
In Bangkok werd op 30 maart gemeld, dat drie bataljons Laotiaanse troepen in Cambodja waren aangekomen om Vietnamese troepen te vervangen, die waren verplaatst om deel te nemen aan een offensief in het grensgebied bij Thailand.

Binnenlandse ontwikkelingen na de machtswisseling

Woordvoerders van de Revolutionaire Volksraad verklaarden, dat Phnom Penh bij de „bevrijding", op ong. 100 mensen na, leeg was aangetroffen. Het Pol Pot-regime had de bewoners gedwongen de stad met onbekende bestemming te verlaten.
De elektriciteitscentrale en het waterleidingbedrijf waren zwaar beschadigd, maar konden in een paar dagen worden hersteld. Het herstel van de fabrieken vergde meer tijd, maar zij werden geleidelijk aan weer in gebruik genomen.

President Heng Samrin verklaarde op 21 febr., dat geprobeerd werd de verblijfplaats te achterhalen van degenen, die uit Phnom Penh en de andere steden verdreven waren, zodat de bedrijven hun activiteiten konden hervatten.
De Volksraad publiceerde op 7 maart een rapport, waarin werd gezegd, dat

Pen Sovan.

niet vaststond hoeveel mensen door het Rode Khmer-regime waren omgebracht, maar dat het aantal geschat werd op „meerdere honderdduizenden, misschien zelfs meerdere miljoenen".
Het persbureau *SPK* meldde op 5 febr., dat er in de provincie Kompong Cham bij de Chup rubberplantages massagraven waren ontdekt. In juni 1978 waren hier duizenden mensen om het leven gebracht, nadat daar een maand eerder opstandjes waren uitgebroken.
Een correspondent van *Agence France Presse* had een onderhoud met een zeventien jaar oude soldaat, die verklaarde in die tijd te hebben deelgenomen aan de executie van ong. 10.000 mensen.

Op 1 maart meldde radio-Phnom Penh, dat de bevolking van Kompong Cham was gedaald van 820.000 tot ong. 400.000.
Een Poolse journalist maakte een ooggetuigeverslag van de ontdekking van duizenden lijken in de omg. van Prey Veng, waar vrijwel de hele bevolking van 22.000 mensen leek te zijn omgebracht.
Op 2 april maakte *SPK* melding van de vondst van ong. 2.000 sleletten in een ondiep meer in de buurt van Stung Treng, alsmede van de ontdekking van ondiepe greppels, die menselijke botten bevatten, in een bos vlakbij.
De vice-voorzitter van de Revolutionaire Raad en minister van defensie, Pen Sovan schreef op 5 maart de organisatie van de massa-executie toe aan mevr. Ieng Thirith, die, naar hij zei, in het Pol Pot-regime naast minister van sociale zaken ook minister van binnenlandse veiligheid was geweest.
Sovan zei, dat Ieng Thirith de zuster was van de echtgenote van Pol Pot.
Na de machtswisseling volgde een periode van grote chaos, aangezien miljoenen mensen, die onder dwang van hun woonplaats waren verdreven, probeerden naar hun vroegere woningen terug te keren. Een woordvoerder van het Verenigde Front FUNSK verklaarde op 6 febr.: U zult stromen van mensen in de straten zien (...) De kliek heeft de inwoners van de provincie Svay Rieng naar Kompong Thom gestuurd en die uit Siem Reap naar Svay Rieng enz. Nu keren de mensen uit Kompong Thom terug naar Svay Rieng en die uit Svay Rieng naar Siem Reap, waarbij zij door Phnom Penh komen."
Deze massale volksverhuizing veroorzaakte ernstige problemen voor de voedselvoorziening.
Een memorandum van de Revolutionaire Raad over landbouwvraagstukken, uitgegeven op 22 febr., zei, dat er als gevolg van droogteperiodes en overstromingen in 1978 vrijwel geen rijst voor de bevolking beschikbaar was.
Verder werd erin gezegd, dat er een snel einde gemaakt moest worden aan de ordeloze omzwervingen van de mensen, die van de ene naar de andere plaats trokken. Zij moeten zich spoedig ergens vestigen en hun gezinsleven stabiliseren om aan de produktie te kunnen deelnemen.
Degenen, die zich al ergens in een gebied permanent gevestigd hebben, moeten onmiddellijk de produktie in alle aspecten verhogen. Als zij zouden willen terugkeren naar hun oorspronkelijke woonplaats, zal een dergelijk verzoek later worden bekeken.
Aan de mensen, die nog op weg zijn naar hun oorspronkelijke woonplaats, moet door de eenheden van de revolutionaire strijdkrachten en de betrokken burgerlijke instellingen zoveel mogelijk hulp gegeven worden, zodat zij naar hun woningen kunnen terugkeren en zich spoedig permanent kunnen vestigen.

Op 5 maart verklaarde Pen Sovan, dat de meeste mensen nu in hun oorspronkelijke woonplaats waren teruggekeerd, maar dat sommigen nog door het land zwierven, op zoek naar hun verdwenen familieleden en naar hun geboorteplaatsen.

In het hier boven vermelde memorandum werd verder o.m. gezegd, dat in ieder gebied iedereen weer beheer over het land moest krijgen.

Iedereen, die in een bepaald gebied in de produktie werkzaam was, moest in dat gebied werkzaam blijven.
Iedereen, die zich op nieuwe plaatsen gevestigd had, moest tijdelijk land ter beschikking worden gesteld door de plaatselijke comité's voor zelfbestuur en moest worden aangemoedigd dadelijk te beginnen met de verbouw van gewassen. Aan wensen tot vestiging elders zou later aandacht gegeven worden.
Vee en runderen, die aan de collectieven hadden toebehoord, en die door de bevolking toegeëigend waren, konden voor het ogenblik in particulier bezit gehouden worden.
Alle provincies en regio's dienden maatregelen uit te werken om de mensen op te leiden en te adviseren, hen daardoor in staat stellend te werken en te leven in coöperaties, waarbij hun aandeel in de produktie wordt toegekend in proportie met hun inspanningen.

Uit de bewoordingen van het memorandum zou afgeleid kunnen worden, dat de coöperaties, die door de Rode Khmers waren ingesteld, waren gedesintegreerd, doordat velen deze op zoek naar hun vroegere woonplaats verlaten hadden; verder, dat de boeren hun vroegere grondstukken en dieren weer in bezit genomen hadden; en tenslotte, dat de Revolutionaire Raad er naar streefde vormen van samenwerking tussen individuele grondeigenaars tot stand te brengen.

In dezelfde tijd werd ook een memorandum over de industrie uitgegeven, waarin gezegd werd, dat sinds 1975 de meerderheid van de fabrieken niet had gewerkt en dat in die, die wel gefunctioneerd hadden, de bedrijfsleiding en een deel van de arbeiders Chinezen waren geweest, die nu waren gevlucht, maar voordien eerst de installaties hadden gesaboteerd. Sommige fabrieken waren weer in gebruik genomen, maar er bestonden geen plannen om de andere weer in werking te stellen wegens gebrek aan mankracht.
Het ministerie van economische zaken diende eerst de vroegere arbeiders, technici en bedrijfsleiders weer bij elkaar te zoeken, tijdelijke beheersraden in te stellen om de fabrieken te laten werken, ongeschoolde arbeiders te selecteren, die makkelijk opgeleid konden worden, en voorstellen voor te bereiden om opnieuw een loonsysteem in te voeren. (Onder het regime van de Rode Khmers was het geld afgeschaft.)

Het nieuwe regime herstelde een aantal rechten en vrijheden, die door de Rode Khmers waren afgeschaft. Daaronder bevonden zich het recht de eigen levenspartner te kiezen en met hem/haar te leven; het recht de eigen maaltijden te bereiden en deze in eigen huis te nuttigen in plaats van de verplichting de maaltijden in een gemeenschapskantine te gebruiken; het recht een godsdienst te praktizeren; en het recht de traditionele dansen uit te voeren, die onder het oude regime als „reactionair" waren afgeschaft.
Scholen, ziekenhuizen en Boeddhistische pagodes werden heropend, nadat zij onder het oude regime waren gesloten. In vele districten konden echter geen monniken meer gevonden worden om het beheer van de pagodes op zich te nemen; hier werden de gebouwen gebruikt om ouden van dagen en wezen te huisvesten.
Op 9 febr. werd er melding van gemaakt, dat in de provincie Pursat scholen waren geopend voor „hen, die de vijand volgden en nu hun vergissingen betreuren". Tribunalen werden opgezet om diegenen te berechten, die zich „koppig tegen de revolutionaire regering verzetten en bloedschulden aan het volk hebben".
De Revolutionaire Raad gaf op 7 maart 1979 een overzicht van de situatie uit.

Hierin werd gesteld, dat alle steden, verschillende van de strategische plaatsen, de havens en vliegvelden onder controle van de revolutie stonden. Verder werd gezegd: „De massa's zijn als herboren. Zij vragen om wapens om de veiligheid te verzekeren en zij gaan ermee voort de restanten van de vijand op te ruimen. Alle revolutionaire organisaties – administratieve, militaire en die van de massa – zijn ingericht of gereorganiseerd, zowel in aantal als in kwaliteit".
Erkend werd niettemin, dat „onze militaire en politieke krachten de sprongen van onze revolutionaire beweging niet kunnen bijhouden. De levensomstandigheden van het hele Cambodjaanse volk verslechteren, omdat wij nog niet in staat zijn om alle problemen van het volk op te lossen op de manier, waarop wij dat zouden wensen. Operaties om de restanten van de vijand op te ruimen en weg te vagen zijn nog niet volledig succesvol, omdat zij wijd zijn verspreid en ermee voortgaan ons werk te storen".
Na ernstige kritiek te hebben uitgeoefend op functionarissen en leden van de communistische partij, werd in het document nadruk gelegd op de noodzaak om de vijand voor het einde van de droge seizoen weg te vagen, het volk te voorzien met voedsel, onderdak en medicijnen, om politiek onderwijs te organiseren, om administratieve commissies in te stellen op het niveau van de dorpen en districten en om de communistische partij te versterken en te vergroten.

Voortzetting militaire activiteiten

Zoals uit het bovenstaande blijkt, was met de machtsovername van jan. 1979 geen einde gemaakt aan de militaire activiteiten. In feite werd er in heel 1979 en 1980 voortgegaan met militaire strijd tussen de troepen van de regering van de Volksrepubliek Kampuchea, gesteund door Vietnamese militairen, en strijdkrachten van de afgezette regering van de Rode Khmers.
Bij de gevechten waren drie onderscheiden partijen betrokken. De regeringstroepen en hun Vietnamese en Laotiaanse bondgenoten; de troepen van de Rode Khmers; en troepen van de Vrije Khmers of Khmers Serei.
De schatting van de Vietnamese troepen in Cambodja liep uiteen van 150.000 tot 200.000 man. Het oppercommando van de Rode Khmers maakte op 16 juli bekend, dat in dec. 1978 120.000 Vietnamezen in Cambodja waren binnengevallen; dat in maart 1979 30.000 man versterking waren gearriveerd en in april nog eens 30.000 man.
De omvang van de strijdkrachten van de regering werd geschat op 20.000 man.
Daarnaast zouden in de Noordelijke provincies enige Laotiaanse strijdkrachten zijn gestationeerd.
Van de strijdkrachten van de Rode Khmers werd algemeen aangenomen, dat deze 20.000 à 35.000 man beliepen, van wie er 15.000 operaties uitvoerden in de Westelijke provincies Battambang, Pursat en Koh Kong en in het gebied ten zuiden van verkeersweg 5. De overigen vochten in kleine guerillabendes, verspreid over de rest van het land.
Uit ooggetuigeverslagen van Westerse journalisten bleek, dat de regering van Thailand de Rode Khmers toestond de grens te overschrijden, wanneer zij werden vervolgd, en dat het hun geoorloofd werd te opereren vanuit bases in Thailand. Ook werd het de Rode Khmers toegestaan in vluchtelingenkampen in Thailand soldaten aan te werven. De Thaise autoriteiten sluisden ook voedsel en medicijnen afkomstig van internationale hulporganisaties naar strijdkrachten van de Rode Khmers in Cambodja.

Het begrip Khmers Serei of vrije Khmers is van toepassing op rechtse guerilla's, die in de zestiger jaren langs de grens met Thailand opereerden, in het begin van de zeventiger jaren het regime-Lon Nol ondersteunden en na de vestiging van het Pol Pot-regime hun guerilla-activiteiten hervatten.
Verschillende groepen, die verklaarden tegen zowel de Vietnamezen als de Rode Khmers te zijn, en die i.h.a. als Khmers Serei werden aangeduid, doken in de loop van 1979 op in het grensgebied met Thailand.
De sterkste en best georganiseerde van deze groeperingen was het Khmer Volksfront voor nationale bevrijding (Khmer People's National Liberation Front KPNLF), dat op 9 okt. 1979 werd gevormd als militaire arm van een politieke groep onder de leiding van Son Sann, een vroegere minister-president in de regering van prins Sihanoek in 1967.

Andere Khmer Serei groepen waren de Nationale bevrijdingsbeweging van Kampuchea (National liberation Movement of Kampuchea of Moulinaka), in aug. 1979 opgericht door Kong Sileah, een vroegere aanhanger van prins Sihanoek; de Nationale bevrijdingsregering van Kampuchea (Liberation National Goverment of Kampuchea), die op 3 okt. 1979 was gevormd met Van Saren als „minister-presi-

dent"; en de Nationale bevrijdingsbeweging (National Liberation Movement), die werd aangevoerd door In Sakhan.
Alle Khmer Serei groeperingen beweerden over veel aanhang te beschikken, maar Westerse journalisten schatten de totale omvang van de verschillende groeperingen op niet meer dan 6.000 man.
De Rode en de Vrije Khmers hielden zich onderling aan een informeel bestand, waarbij de eersten hoofdzakelijk ten zuiden van hoofdweg 5 vochten en de andere ten noorden ervan.
Soms braken toch onderlinge gevechten uit als gevolg van meningsverschillen over de verdeling van hulpgoederen of over de recrutering van nieuwe strijdkrachten.
In de tweede helft van april 1979 en in mei zetten de Vietnamese en de regeringstroepen hun achtervolging van de Rode Khmers in de Westelijke provincies voort (zie voor een beschrijving van de militaire ontwikkelingen van jan.-half april 1979 pag. 631/2 e.v.-1980)
Op 22 april werd gemeld, dat de Rode Khmers in de kustprovincie Koh Kong in het oerwoud verdreven waren en dat 50 van hun schepen waren veroverd of vernietigd.
Uit de grensprovincie Battambang kwamen ook berichten over heftige gevechten, waarbij duizenden Rode Khmers over de grens met Thailand waren verdreven.
In juni verminderde de omvang van de gevechten i.v.m. het begin van de moeson-regens, die de Vietnamezen verhinderden hun tanks en artillerie buiten de gebaande wegen te gebruiken. In verschillende delen van het land bleven guerilla-bendes van de Rode Khmers echter actief, al bleven hun acties meestal beperkt tot die van sluipschutters en het leggen van hinderlagen.

Op 16 juli beweerde de regering van de Rode Khmers, dat de Vietnamezen, die in april nog de helft van het land beheersten, nu nog maar controle uitoefenden over een kwart, waaronder de steden en de belangrijke strategische wegen. De Rode Khmers zouden ook een kwart van het land beheersen. De overblijvende helft zou tussen beide partijen in dispuut zijn.
Radio-Phnom Penh had in aug. en sept. berichten over zuiveringsacties tegen de guerilla's in de Oostelijke provincies Ratanakiri en Kompong Cham, bij de grens met Vietnam, en in Kampot, Kompong Seu, Kompong Chhang en Kompong Thom, alsmede ten westen en ten noorden van Phnom Penh.
Op 10 okt. werden in de provincie Battambang grotere militaire acties ondernomen, toen de Vietnamezen een bolwerk van de Rode Khmers in de Phnom Mali heuvels, ong. 50 km. ten Zuidwesten van de grensplaats Poipet, bombardeerden. Op 5 nov. gaven de Rode Khmers de positie op en trokken zuidwaarts terug naar het Cardamom-gebergte.
In nov. en dec. slaagden de Vietnamese en regeringstroepen erin een aantal kampen van de Rode Khmers en de Khmer Serei bij de grens met Thailand te veroveren. De omvang van de gevechten was niet groot, aangezien de Vietnamezen wilden vermijden de grens met Thailand te schenden, terwijl de Rode Khmers en de Khmer Serei zich in Thailand terugtrokken, als zij onder druk stonden.

Prins Sihanoek zei op 27 nov. 1979 in een interview, dat 60% van het grondgebied van Vietnam beheerst werd door de Vietnamezen, terwijl de overige 40% hetzij onder controle stond van de Rode Khmers of de Khmer Serei, dan wel niemandsland was.

Vluchtelingenvraagstuk

De oorlog en het voedseltekort deed duizenden Cambodjanen de grens met Thailand over vluchten. Op één enkele dag, op 21 april 1979, staken ong. 50.000 Cambodjanen, onder wie 8.000 man troepen van de Rode Khmers, de grens over.

De lokale autoriteiten in Thailand dreven velen van de burgervluchtelingen terug naar Cambodja, waar een aantal van hen door de Rode Khmers als „deserteurs" werd geëxecuteerd.
Na een volgende massale toestroom van vluchtelingen in mei 1979 bracht de Thaise regering in de periode van 8-12 juni 42.986 vluchtelingen over naar de grensplaats Aranyaprathet aan hoofdweg 5, bij de Noordelijke Cambodjaanse provincie Preah Vihear, waar weinig gevechtshandelingen plaatsvonden. Vandaar uit repatrieerden de Thaise autoriteiten de vluchtelingen. Op aandrang van de toenmalige secretaris-generaal van de VN, Kurt Waldheim, kwam de regering van Thailand op 18 juni terug op een eerdere beslissing om nog eens 42.888 vluchtelingen, nu meer in het Zuiden, te repatriëren en op 9 juli liet de regering 1.070 vluchtelingen opnieuw toe, die eerder over de grens waren gezet.

Naarmate in de herfst van 1979 de omvang van de gevechten toenam en de voedselsituatie verslechterde groeide het aantal vluchtelingen weer. De minister-president van Thailand op dat moment, generaal Kriangsak Chamanan, verklaarde niettemin op 19 okt., dat er geen nieuwe gedwongen repatriaties zouden plaatsvinden. Een woordvoerder van de Thaise regering verklaarde op 30 okt., dat na deze verklaring van de minister-president 230.000 Cambodjanen de grens hadden overgestoken.

De regering van Thailand vroeg op 1 nov. aan de VN Hoge Commissaris voor vluchtelingen een urgentieprogramma op te stellen om de 300.000 Cambodjaanse vluchtelingen te kunnen helpen, die nog verwacht werden.
Op 21 nov. werd bij Khao I Dang, ong. 10 km. van Aranyaprathet, een opvangstkamp geopend, dat plaats bood voor 200.000 vluchtelingen. Tegen pogingen de vluchtelingen ook daadwerkelijk daarheen over te brengen werd echter gewelddadig verzet geboden door troepen van de Khmer Serei, die bij de grens gelegerd waren. Nadat het Thaise leger de toestroom van internationale hulpgoederen naar deze troepen gedurende vijf dagen had afgesneden, brachten de Khmer Serei hun troepen over naar Cambodja en op 7 dec. konden de vluchtelingen naar het kamp worden overgebracht.
Vanaf jan. 1980 wijzigde de Thaise regering de „open deur" politiek en werd zij aanzienlijk kritischer in het toelatingsbeleid. Aan het begin van 1980 waren er 81.000 vluchtelingen bij Khao I Dang in plaats van de verwachte 200.000. In mei was het aantal niettemin toegenomen tot 130.000.
De verandering van politiek was een gevolg eensdeels van een gebrekkige internationale reactie op Thailands verzoeken om hulp bij het opvangen van de vluchtelingen, anderdeels van het ontstaan van wanordelijke toestanden in de vluchtelingenkampen.

In het kamp bij Khao I Dang waren moorden, verkrachtingen, gewapende overvallen en andere misdaden aan de orde van de dag, terwijl een ander belangrijk opvangstkamp. Sekaeo, geheel werd gecontroleerd door de Rode Khmers. Deze hadden hun eigen „gerechtshoven" opgericht en oefenden druk uit op de vluchtelingen om naar Cambodja terug te keren en zich daar bij de troepen van de Rode Khmers te voegen.
Op 11 maart 1980 werd een speciale Thaise militaire eenheid gevormd om politietaken in de vluchtelingenkampen te verrichten. Op 24 maart werd gemeld, dat deze eenheid vluchtelingen onder dwang repatrieerde. Een legerwoordvoerder verklaarde echter, dat de voorafgegane vijf weken 1.345 vluchtelingen vrijwillig waren teruggekeerd met volledig medeweten van de internationale organisaties. Radio-Phnom Penh verklaarde daarentegen op 30 maart, dat Thailand onder dwang „reactionaire Khmers" repatrieerde om de Khmer Serei te helpen.

Pol Pot en Ieng Sary bij verstek ter dood veroordeeld

Op 15 aug. 1979 begon in Phnom Penh voor een speciaal daartoe in het leven geroepen Revolutionair Volkstribunaal een proces bij verstek tegen Pol Pot en Ieng Sary, resp. minister-presi-

dent en minister van buitenlandse zaken in de regering van de Rode Khmers.
Als voorzitter van het tribunaal trad op Keo Chanda, minister van voorlichting van de regering in Phnom Penh.
Pol Pot en Ieng Sary werden beschuldigd van misdaden van genocidale aard.
Meer i.h.b. luidde de beschuldiging aldus:

Massamoorden
Volgens de aanklacht had het bewind van de Rode Khmers de bevolking verdeeld in drie categorieën: het deel, dat leefde in het gebied, waar voor 1975 verzet bestond; het deel, dat leefde in het gebied, dat werd gecontroleerd door het regime-Lon Nol; en het deel, dat actieve steun verleende aan het regime-Lon Nol.
Al degenen, die in de derde categorie waren ingedeeld, waren, te zamen met hun families, gedood. Onder de mensen, die in de tweede categorie waren ingedeeld, waren zuiveringen uitgevoerd; de personen, die in de eerste categorie waren ingedeeld, hadden tot 1977 een voorkeursbehandeling ontvangen; daarna werden er ook onder hen zuiveringen uitgevoerd.
Etnische minderheden werden gedwongen Cambodjaans te spreken en vanuit het hoogland te verhuizen naar de „volkscommunes". Wie de bevelen weigerde op te volgen, werd gedood. Zo waren er van de 20.000 mensen van Thaise origine in de provincie Koh Kong in het zuidwesten nog maar 8.000 in leven.
Zuiveringen werden uitgevoerd in de communistische partij, de regering en het leger. Een communiqué van 3 juni 1978 bevatte een lijst met 18 namen van vooraanstaande partijleden, die waren gedood. Onder hen bevonden zich Hou Nim en Toch Phoeun, resp. minister van voorlichting en minister van openbare werken.
In een andere lijst werden de namen genoemd van 262 vooraanstaande functionarissen van de partij, de regering en het leger, die tussen 1976 en april 1978 waren gedood. Tussen december 1975 en juni 1977 waren in de gevangenissen van Phnom Penh ong. 10.000 mensen gedood. Na de revolte van mei 1978 waren twee volledige legerdivisies vernietigd.

Verplaatsing van de bevolking
Op 17 april 1975 waren de meer dan 2 mln inwoners van Phnom Penh gedwongen de stad te verlaten. Wie weigerde of aarzelde was neergeschoten of -geslagen. Uit de families, die sindsdien naar de stad waren teruggekeerd, was 42% om het leven gekomen als gevolg van de uittocht of de levensomstandigheden op het land; 11% was overleden aan honger en ziekte; van 6% ontbrak ieder spoor.
Ook de bevolking op het land was gedwongen te verhuizen. Zo was de bevolking van de zuidoostelijke provincies Svay Rieng, Prey Veng en Takeo overgebracht naar de westelijke provincies Pursat, Battambang en Oddar Meanchey en vice versa.

Onderdrukking
De mensen waren gedwongen om 12 tot 16 uur per dag of nog langer te werken en werden gevoed met een mager rantsoen van rijst en stengels van bananebomen. Zij werden in vodden gekleed en in miserabele hutten gehuisvest. Een netwerk van geheime informanten was opgezet om elke gedachte aan verzet te ontmoedigen. Enigerlei overtreding van de regels werd gestraft met een verlenging van de werktijd en/of een vermindering van het voedselrantsoen bij de eerste keer en met de dood bij de tweede maal.

Verbreking van menselijke betrekkingen
Mannen, vrouwen en kinderen werden van elkaar gescheiden. Huwelijken werden voltrokken op bevel van de partij. Enig blijk van medelijden met personen, die werden geslagen of geëxecuteerd, werd gestraft, soms met de dood.

Afschaffing van godsdienst en cultuur
Het praktizeren van een godsdienst was verboden. Boeddhistische monniken en Islamitische leiders waren geëxecuteerd. Andere monniken werden gedwongen in de communes te werken. Pagoden werden vernietigd of voor wereldlijke doeleinden gebruikt. Intellectuelen werden uitgeroeid. Zo hadden van 643 artsen, apothekers en tandartsen in het land 69 het regime-Pol Pot overleefd.

Mishandeling van kinderen
Kinderen, ouder dan 6 jaar, werden bij de ouders weggehaald. Kinderen van 10 jaar en ouder werden gedwongen even hard te werken als volwassenen.

Sabotage van de nationale economie
De industrie was vrijwel geheel vernietigd als gevolg van het ombrengen van technici en de ontvolking van de steden. Rijst was geëxporteerd in ruil voor wapens of werd opgeslagen in voorbereiding van oorlog, terwijl de bevolking ondervoed was.

Misdaden na de omverwerping
Nadat het regime van de Rode Khmers was omvergeworpen hadden zij bij hun terugtocht burgers gedwongen hen te volgen. De burgers werden gebruikt als schild. De Rode Khmers hadden voedsel vernietigd, dat zij niet mee konden voeren. Cambodjaanse vluchtelingen, die uit Thailand waren teruggedreven werden als „verraders" gedood.

Terrorisme
Mensen waren om het leven gebracht door slagen op het hoofd of op de achterkant van de nek, door hen de keel af te snijden, door hen de buik open te snijden, door met bulldozers over hen heen te rijden, door hen met explosieven op te blazen, door hen levend te begraven, door hen levend te verbranden, door hen in vijvers met krokodillen te werpen, door ophanging en door injecties met vergif. Mensen werden gemarteld om hun bekentenissen te ontlokken voordat zij werden geëxecuteerd.

De beschuldigingen kwamen overeen met bewijsmateriaal dat Westelijke regeringen eerder aan de Commissie voor de rechten van de mens van de Verenigde Naties hadden voorgelegd. Verder werden de beschuldigingen ondersteund door officiële documenten van de Rode Khmers en door talrijke getuigen.

In een rapport over de economie, dat aan het Tribunaal werd voorgelegd, werd gezegd, dat 100 industriële ondernemingen en 3.700 produktieeenheden waren vernietigd en dat de oppervlakte van het landbouwareaal was gedaald van bijna 2,5 mln hectare tot 1,6 mln hectare.
In een rapport over het onderwijs werd gezegd, dat van 725 universitaire onderwijskrachten 50 het hadden overleefd; van 2.300 leraren aan het middelbaar onderwijs hadden 207 het overleefd.
In een rapport over etnische minderheden werd gezegd, dat 20.000 van de 30.000 Islamitische Chams waren omgebracht. De Vietnamese minderheid was een dergelijk lot ten deel gevallen. De Chinese minderheid werd vervolgd totdat de Chinese regering tussenbeide kwam.

Een advocaat, die door het Tribunaal aangewezen was om de beschuldigden te verdedigen, verklaarde, dat zij gehandeld hadden onder Chinese invloed. Zij hadden geprobeerd de Chinese communes, de „Grote sprong voorwaarts" en de culturele revolutie te imiteren en zij waren door de Chinese regering aangemoedigd, die Cambodja wenste te gebruiken als een „basis voor Chinese expansie in Zuidoost-Azië".

Het Tribunaal bevond op 19 aug. Pol Pot en Ieng Sary schuldig aan al het ten laste gelegde en veroordeelde hen ter dood.
Het ministerie van buitenlandse zaken verzond op 4 okt. een nota aan de Chinese regering. Hierin herinnerde het de Chinese regering er aan, dat volgens de Conventie over genocide, die de VN in 1948 had aanvaard, de ondertekenende partijen verplicht zijn personen, die zich aan genocide schuldig gemaakt hebben, uit te leveren. Aan

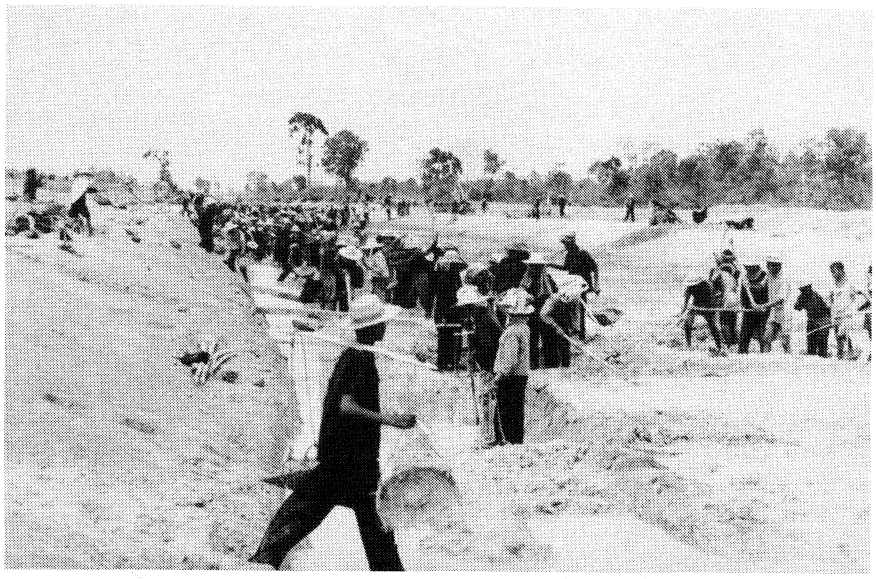

Beeld, gemaakt in april 1978, van een commune, bezig met het graven en schoonmaken van een irrigatiekanaal.

de Chinese regering werd gevraagd alle bescherming voor en steun aan Pol Pot en Ieng Sary te staken.
Na afloop van het proces kwam meer bewijsmateriaal aan het licht.
Vele massagraven met duizenden lijken erin werden ontdekt.
In de Tuol Sleng-school in Phnom Penh, die de Rode Khmers als gevangenis hadden gebruikt, werden archieven ontdekt, waaruit bleek, dat hier tussen 1975 en eind 1978 14.499 mensen gevangen hadden gezeten, van wie er van slechts vier bekend was, dat zij nog in leven waren. Op één enkele dag, 15 okt. 1977, waren hier 418 mensen geëxecuteerd.
Uit de archieven bleek ook nog, dat hier zes Amerikanen en twee Australiërs, die in 1978 op hun jacht voor de kust gevangen waren genomen, op beschuldiging van spionage waren geëxecuteerd.
Volgens getuigenissen van islamitische woordvoerders hadden de Moslems nog meer geleden dan de Boeddhisten, omdat zij niet alleen slachtoffer waren van godsdienstvervolging, maar ook nog van de politiek van gedwongen integratie van etnische minderheden. Moslems, die hun moedertaal spraken of weigerden varkensvlees te eten, werden gedood. Van de 700.000 islamitische Cambodjanen was 90% om het leven gebracht.

Woordvoerders van de katholieke gemeenschap in Cambodja zeiden, dat in april 1975 de bisschop van Battambang was vermoord door de Rode Khmers en dat de bisschop van Phnom Penh en alle priesters en nonnen in het land spoorloos waren verdwenen. Slechts een handvol van de oorspronkelijk 6.000 katholieken in Cambodja hadden het overleefd.
Alle moskeeën en katholieke kerken in het land waren met de grond gelijk gemaakt, met inbegrip van de kathedraal van Phnom Penh, die was opgeblazen.
Volgens de nieuwe regering in Phnom Penh hadden door toedoen van de Rode Khmers 3 mln mensen het leven verloren in de periode van april 1975 tot januari 1979.
In het Westen wordt dit cijfer te hoog geacht, maar men is het er mee eens, dat de bevolkingsomvang in de genoemde periode catastrofaal is gedaald.
Sir Robert Jackson, de speciale coördinator van de VN voor Cambodja, verklaarde op 7 nov. 1980, dat de VN uitgingen van een bevolkingsomvang van 6 mln voor het vaststellen van toekomstige hulpprogramma's voor het land.
In een rapport van *Agence France Presse* van 22 jan. 1980 werd gezegd, dat op grond van de meest betrouwbare rapporten de omvang van de bevolking kon worden geschat op 5.630.000; betrekt men bij deze schatting ook onbevestigde informatie, dan komt men uit op 6.130.000. Aan het eind van 1968 telde Cambodja ong. 7 mln inwoners. Bij een natuurlijke gemiddelde toename van de bevolking van 3% per jaar in de periode van 1968 tot 1975 zou de bevolking begin 1975 een omvang van 8 mln moeten hebben bedragen. Hierbij is rekening gehouden met de 600.000 Cambodjanen, die van 1970-1975 als gevolg van oorlogshandelingen om het leven zijn gekomen.
Hieruit kan geconcludeerd worden, dat in vier jaren bewind van de Rode Khmers de bevolking van Cambodja met 2 mln is gedaald.

Rode Khmers vormen Patriottisch en Democratisch Front. Prins Sihanoek richt Confederatie van Khmer Nationalisten op

In een interview met *Le Monde*, dat op 1 juni 1979 werd gepubliceerd, zei Ieng Sary, dat de regering van de Rode Khmers bereid was tot samenwerking met prins Sihanoek, de Khmer Serei en maarschalk Lon Nol om te komen tot een onafhankelijk, verenigd en niet-gebonden Cambodja.

Zelfs voor de regering van Heng Samrin zou er plaats zijn in de nationale gemeenschap, als deze de samenwerking met de Vietnamezen maar zou staken. Verder zei Ieng Sary, dat de communistische partij bereid was terzijde te treden en een „gemengde economie en het bestaan van een bourgeoisie" accepteerde.

Prins Sihanoek, die toen in Noord-Korea woonde, zei op 2 juni, dat hij onder geen omstandigheden met de Rode Khmers zou samenwerken, „hetzij nu, of in de toekomst".

Ieng Sary maakte in dit interview bekend, dat Vorn Veth, vice-premier en minister van economische zaken in de regering van Pol Pot en lid van het permanente comité van de communistische partij, die nu door Sary een Vietnamese agent werd genoemd, zelfmoord had gepleegd na een poging tot staatsgreep in november 1978.
Dit was de eerste keer, dat van een poging tot een staatsgreep gewag werd gemaakt. In die tijd zelf waren er wel berichten uit Vietnamese bronnen over muiterijen en burgerlijk verzet in oktober en november 1978.

De ambassadeur van de Rode Khmers in China, Pich Cheang, gaf op 6 sept. 1979 in Peking een persconferentie, waarop hij een ontwerpprogramma lanceerde voor een Patriottisch en Democratisch Front voor de grote nationale eenheid van Kampuchea.
In het programma werden als doeleinden genoemd het verdrijven van de Vietnamezen uit Vietnam en de omverwerping van de zittende regering in Phnom Penh. Verder de vestiging van een onafhankelijk, verenigd, democratisch en niet-gebonden Cambodja.
Het ontwerp garandeerde de vrijheid politieke partijen op te richten, vrijheid van meningsuiting en persvrijheid, de vrijheid zelf de eigen woonplaats te kiezen en godsdienstvrijheid.
Voorgesteld werd een Nationale Assemblee te kiezen in vrije en geheime verkiezingen onder supervisie van de VN en een regering te vormen uit vertegenwoordigers van alle organisaties, maatschappelijke lagen en individuen, die zich tegen de Vietnamezen verzetten.
Een nationaal leger zou worden gevormd uit „de verschillende patriottische strijdkrachten".
De economie zou zijn gebaseerd op de produktieactiviteit van de enkeling of de familie. Particulier eigendom werd gegarandeerd. Een nationale munt zou in omloop worden gebracht.

Pich Cheang deelde aan de pers mede, dat prins Sihanoek was uitgenodigd voorzitter van het „Patriottisch en Democratisch Front" te worden. De prins stuurde een telegram aan Khieu Sampan, het staatshoofd van de Rode Khmers, dat op 9 sept. werd gepubliceerd, waarin hij zei: „Alleen idioten en dwazen kunnen door uw nieuwe valstrik worden bedrogen".

Prins Sihanoek richtte een eigen organisatie op gedurende een conferentie, waaraan werd deelgenomen door 38 bannelingen en vertegenwoordigers van vluchtelingenorganisaties en die van 25-28 sept. 1979 in Pjongjang, de hoofdstad van Noord-Korea, gehouden werd.

Aan de conferentie werd o.m. deelgenomen door twee vooraanstaande leiders in het vroegere Lon Nol-regime, Cheng Heng en In Tam. Lon Nol zelf was niet aanwezig, maar hij liet Sihanoek via In Tam weten, dat hij zich als lid beschouwde van de nieuwe organisatie, die de naam Confederatie van Khmer Nationalisten gekregen had.

In een document, dat op de bijeenkomst was opgesteld, werd voorgesteld, dat er een internationale conferentie zou worden belegd. Er zou aan moeten worden deelgenomen door alle Cambodjaanse partijen, leden van de VN-Veiligheidsraad, de ASEAN-landen en andere Aziatische landen en de leden van de voormalige Internationale Controle Commissie voor Indo-China (India, Polen en Canada).
Er zou een internationale troepenmacht gevormd moeten worden, waarvan Vietnam en China uitgesloten moesten zijn, om supervisie te houden op een staakt-het-vuren, de terugtrekking van het Vietnamese leger en de organisatie van vrije verkiezingen.
De regering, die vervolgens gevormd zou worden, diende een politiek van niet-gebondenheid te volgen en vriendschappelijke betrekkingen met de nabuurstaten proberen te onderhouden.
De conferentie sprak een veroordeling uit van het besluit van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, volgens welke het regime-Pol Pot de wettige vertegenwoordiger van Cambodja was en stelde voor de zetel van Cambodja in de AV vacant te laten.

In oktober en november 1979 verzond

prins Sihanoek drie brieven aan de Vietnamese premier Pham Van Dong, waarin hij het voorstel deed vredesbesprekingen te houden, gericht op herstel van een onafhankelijk en neutraal Cambodja. Deze besprekingen zouden gehouden kunnen worden in één van de volgende steden: Hanoi, Praag of Pjongjang. De brieven werden niet beantwoord.

Mevr. Ieng Thirith, minister van sociale zaken in het regime van de Rode Khmers, vertelde op 2 nov. 1979 aan een persconferentie in Genève, dat president Khieu Samphan twee brieven aan Sihanoek had gezonden, waarin hij aan Sihanoek het voorstel deed president van de republiek te worden, waarbij hij de vrije hand zou krijgen de regering naar eigen inzichten te reorganiseren. De prins had deze brieven niet beantwoord.

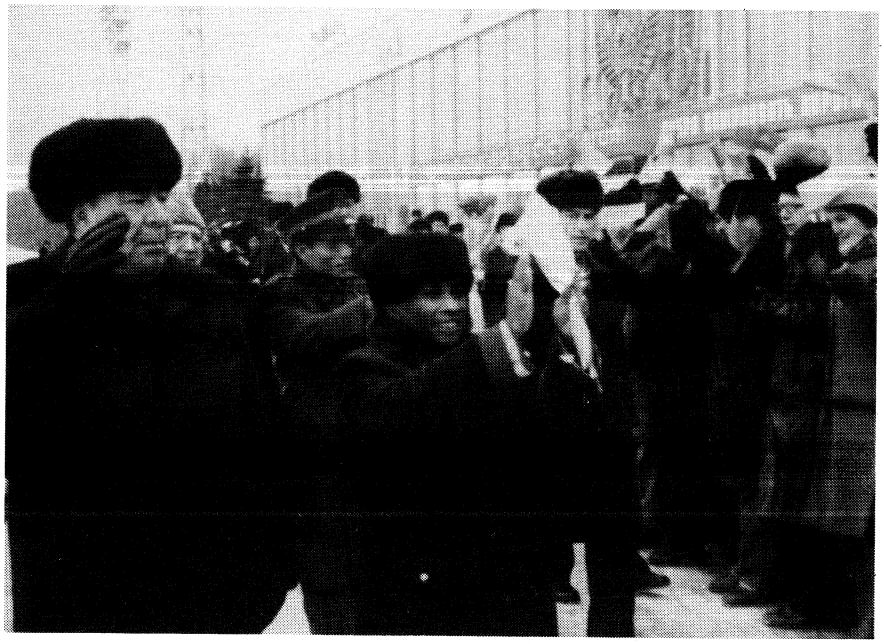

Heng Samrin bij aankomst in Moskou op 3 febr. 1980. Links van hem Sowjet-partijleider Brezjnew.

Regeringswijzigingen in Phnom Penh

Het bewind in Phnom Penh maakte op 24 okt. 1979 wijzigingen bekend in de samenstelling van de regering (oorspronkelijke samenstelling in januari 1979 pag. 559/2-1980).

De regering werd uitgebreid met de volgende departementen en personen:
Handel – Tang Samroen; industrie – Meas Samnang; landbouw – Meng Chhan; sociale zaken – Neou Samon; speciale zaken, economische samenwerking met het buitenland, het Tribunaal en het opstellen van de grondwet – Ros Samay.
In een radio-uitzending op 7 jan. 1980 werd m.b.t. het departement van Ros Samay de verwijzing naar het Tribunaal weggelaten, maar godsdienstzaken en Boeddhisme toegevoegd.
Ros Samay was voor zijn benoeming van 24 okt. 1979 minister van economie en welzijn geweest als opvolger van Mok Sakun, die op 9 april 1979 was overleden (pag. 559/3-1980).
Neou Samon werd in oktober 1979 minister van sociale zaken in plaats van Nu Beng, die echter de portefeuille van gezondheid behield.

Het Verenigde Front voor de Nationale Redding van Kampuchea (FUNSK) hield van 29-30 sept. 1979 in Phnom Penh zijn tweede congres.

De stichting van FUNSK was op 3 dec. 1978 door radio-Hanoi bekendgemaakt (pag. 17/1-1979). Het was de Cambodjaanse politieke arm van de strijdkrachten, die het land op 7 jan. 1979 waren binnengevallen.

Het congres verkoos een nieuw centraal comité van 35 leden, waarvan alle veertien leden van het vorige CC weer lid werden.

Ros Samay werd als secretaris-generaal vervangen door Yos Por, maar hij bleef lid van het CC.
Onder de nieuwe leden van het CC bevond zich prinses Sisowath Sothivong Monovong, een lid van de koninklijke familie.

Overeenkomsten met SU

Gedurende een bezoek aan Moskou ondertekende Ros Samay op 24 juli 1979 overeenkomsten over hulp van de SU aan Cambodja, die niet behoefde te worden terugbetaald, over commerciële samenwerking en over de instelling van een luchtverbinding tussen Moskou en Phnom Penh.
President Heng Samrin bracht van 3-11 febr. 1980 een officieel bezoek aan de SU. Hij ondertekende akkoorden over Sowjet-hulp in 1980, over culturele en wetenschappelijke samenwerking, over economische en technische samenwerking en over Sowjet-hulp bij de wederopbouw van economische projecten.

Nieuwe regering Rode Khmers

Van 15-17 dec. 1979 vond ergens in het Cardamom-gebergte een vergadering plaats, waaraan werd deelgenomen door het permanente comité van de Vertegenwoordigende Vergadering van het Cambodjaanse volk (het Rode Khmer-parlement), de Rode Khmer-regering en vertegenwoordigers uit de Rode Khmer-strijdkrachten en de Rode Khmer-ministeries.

Op deze vergadering werd besloten de grondwet van 1975 (pag. 314/2-1976) niet langer toe te passen en voortaan het programma van het Patriottische en Democratische Front als grondwet te beschouwen totdat er vrije verkiezingen gehouden konden worden. Khieu Samphan, die zijn positie van hoofd van het Staatspresidium behield en daarmee staatshoofd van het Rode Khmer-bewind bleef, werd nu ook gekozen tot voorzitter van het Front en tot minister-president.
Hij vormde vervolgens een regering, die de volgende samenstelling kreeg:

Minister-president – Khieu Samphan.
Vice-premier en minister van buitenlandse zaken – Ieng Sary.
Vice-premier en minister van defensie – Son Sen.
Economische zaken en financiën – Thiounn Thioum; volksgezondheid – Thiounn Thioenn; sociale zaken – mevr. Ieng Thirith; onderwijs en cultuur – mevr. Yun Yat; minister bij het bureau van de minister-president – Keat Chhon; wetenschap en technologie – Thiounn Mumm; voorlichting – Thuch Rin; uitrusting en vervoer – Sar Kimlomuth; telecommunicatie – Chhorn Hay.

Pol Pot, die het premierschap aan Khieu Samphan had overgedragen, werd benoemd tot opperbevelhebber van de strijdkrachten en voorzitter van de bij deze gelegenheid ingestelde Opperste Commissie van het Nationale Leger van Democratisch Kampuchea. Hiermee behield hij de controle over de strijdkrachten. Hoewel er in het communiqué niets over werd gezegd, werd aangenomen, dat Pol Pot ook secretaris-generaal van de communistische partij was gebleven.

Prins Sihanoek noemde op 21 dec. 1979, toen hij een bezoek aan Parijs bracht, de vervanging van Pol Pot door Khieu Samphan een „zwendel". Deze „schijnvertoning", aldus Sihanoek, heeft ten doel „het verfoeilijke gezicht van de Rode Khmer een eerbiedwaardig masker te geven".

Algemeen werd aangenomen, dat de Rode Khmer met de vervanging van Pol Pot, die als eerste verantwoorde-

lijk werd gesteld voor de dood van miljoenen Cambodjanen tijdens de jaren van zijn bewind, door Khieu Samphan, die als de meest gematigde van de Rode Khmer-leiders werd beschouwd, poogde zich acceptabel te maken voor andere groeperingen, die bezwaar hadden tegen het door de Vietnamezen gesteunde bewind in Phnom Penh.
Verondersteld werd voorts, dat deze wijziging tot stand gekomen was onder druk van China en de ASEAN-landen.

De voedselsituatie in 1979

In de loop van 1979 ontstond in Cambodja een ernstige crisissituatie op het terrein van de voedselvoorziening, die in sommige gebieden leidde tot hongersnood.
Het landbouwsysteem van het land was al vrijwel vernietigd door de oorlog van 1970-1975. Wat ervan overgebleven was, was nog verder beschadigd door de omvangrijke verplaatsingen van de bevolking, uitgevoerd door het bewind van de Rode Khmer. Bovendien had dit bewind meer dan 100.000 hectaren in de grensprovincies Svay Rieng, Prey Veng en Kompong Cham aan bebouwing onttrokken teneinde contacten tussen Cambodjaanse en Vietnamese boeren te voorkomen.
Daarnaast was het land in 1978 geplaagd door periodes van droogte, afgewisseld met overstromingen. Tenslotte hadden de Rode Khmers na de inval vanuit Vietnam op hun terugtocht zoveel mogelijk voedsel met zich meegenomen, de overblijvende voorraden vernietigd en vee gedood.
Na de invasie vanuit Vietnam gaven miljoenen mensen het werk op het land op om naar hun vroegere woonoorden terug te keren of verdwenen familieleden op te sporen. Mensen die ondanks alles het land bleven bewerken, liepen het risico door guerrilla's van de Rode Khmer te worden aangevallen.
De meeste hulp aan Cambodja was afkomstig uit de communistische landen. Tot aan 1 nov. 1979 had de SU 159.000 ton voedsel naar het land gezonden. Uit Vietnam was 120.000 ton afkomstig en andere communistische landen hadden 2.000 ton gestuurd.
In december werd in de havenstad Kompong Som (het vroegere Sihanoekville) per dag 1.500 ton voedsel uit de SU en haar bondgenoten uitgeladen.
Uit westelijke landen was tot 12 okt. 1979 slechts 200 ton aan voedselhulp afkomstig. Op deze laatstgenoemde datum bereikte een scheepslading van 1.500 ton voedsel, bij elkaar gebracht door de Britse organisatie Oxfam, Kompong Som. Hierna volgden verdere scheepsladingen, georganiseerd door het Internationale Rode Kruis, UNICEF, het kinderfonds van de Verenigde Naties, en de Wereldraad van Kerken.
Functionarissen van het Rode Kruis en UNICEF, die in juli 1979 op uitnodiging van de regering in Phnom Penh een bezoek aan Cambodja brachten, schatten, dat 2.250.000 mensen met de hongerdood werden bedreigd. Op 9 aug. begonnen vluchten met hulpgoederen, afkomstig van deze organisaties. In de loop van september ontstonden echter spanningen tussen deze organisaties en de regering in Phnom Penh, toen de organisaties probeerden hulp te distribueren in gebieden, die onder de controle van de Rode Khmer stonden.
De minister van buitenlandse zaken, Hun Sen, maakte op 26 sept. duidelijk, dat alle hulp gedistribueerd diende te worden via de regering in Phnom Penh.
Om dit standpunt te onderstrepen citeerde radio-Phnom Penh op 11 okt. een verslag van een correspondent van *Reuter*, die had vastgesteld, dat aan de grens met Thailand Thaise soldaten hulpgoederen, afkomstig van het Wereldvoedselprogramma, aan Cambodjaanse burgers gaven, die deze vervolgens aan soldaten van de Rode Khmer overhandigden.

Op 5 nov. vond op het hoofdkwartier van de Verenigde Naties een internationale conferentie plaats, georganiseerd door de secretaris-generaal van de VN, Kurt Waldheim, waarop 51 landen toezeggingen deden voor het verlenen van hulp tot een bedrag van $ 210 mln. In dit bedrag begrepen was een toezegging van de VS van $ 69 mln en een van de EG van $ 42 mln.
De Sowjet-afgevaardigde verklaarde, dat zijn land niet zou meewerken aan hulpprojecten, georganiseerd door het Rode Kruis en UNICEF, aangezien zijn land rechtstreeks hulp aan de regering in Phnom Penh verschafte. Hij wees er op, dat zijn land reeds hulp aan Cambodja had verschaft tot een bedrag van $ 85 mln.
UNICEF en het Rode Kruis maakten op 23 nov. bekend, dat zij van het bedrag van $ 111 mln, dat zij nodig hadden om voor een periode van zes maanden te voorzien in de verschaffing van 165.000 ton voedsel slechts $ 12 mln hadden ontvangen en een functionaris van het Rode Kruis verklaarde op 12 dec., dat klaarblijkelijk de toezeggingen van hulp althans ten dele betrekking hadden op goederen, in plaats van geld, en bestemd waren voor nationale organisaties zowel als internationale instellingen.

In de loop van november 1979 werd er aanzienlijke vooruitgang geboekt bij het afleveren van hulp uit westelijke landen en begin december werd er ong. 1.000 ton per dag in Kompong Som aangevoerd.
Havenfaciliteiten in Kompong Som werden verbeterd en het aantal vluchten op Phnom Penh werd opgevoerd van één per dag tot vijf à zes.
Op 18 nov. begon het transport van hulpgoederen per schip via de Mekong naar Phnom Penh.
De distributie van het voedsel ondervond echter belemmeringen als gevolg van de ontoereikendheid van de transportfaciliteiten. Zo werkte er op de spoorlijn van Kompong Som naar Phnom Penh slechts één locomotief en was er een groot gebrek aan vrachtwagens.
Een woordvoerder van UNICEF zei op 7 dec., dat het voedsel wel de meeste van de 70.000 inwoners van Phnom Penh bereikte, maar dat minder dan 10% terecht kwam bij de mensen op het platteland, voor wie het bestemd was.
Hun Sen bevestigde op 17 dec., dat het merendeel van de hulpgoederen in pakhuizen werd opgeslagen. Hij wees erop, dat tot voor kort, toen er 600 vrachtauto's uit communistische landen arriveerden, de regering slechts de beschikking had over 40 voertuigen.
Eind december maakte een woordvoerder van het Wereldvoedselprogramma bekend, dat het de leveranties van voedsel tijdelijk zou verminderen van 30.000 ton per maand tot 13.000 ton in januari 1980, omdat de pakhuizen in Kompong Som en Phnom Penh vrijwel vol zaten.

Militaire operaties januari-juni 1980

In de eerste drie maanden van 1980 gingen in het grensgebied bij Thailand de gevechten voort. De Rode Khmers slaagden erin in de Phnom Malai-heuvels een aantal bolwerken te heroveren, waaruit zij in november 1979 verdreven waren.
Vietnamese troepen veroverden op 31 jan. het dorpje Phnom Chat op de top van een heuvel, maar een week later werd gemeld, dat de Rode Khmers deze positie hadden heroverd.
Vietnamese strijdkrachten en troepen van de regering in Phnom Penh voerden op 13 maart een grote aanval uit in het gebied van de Phnom Malai-heuvels. Daarna nam de omvang van de gevechten af.

In een nota aan de secretaris-generaal van de VN zei het Thaise ministerie van buitenlandse zaken op 21 febr. 1980, dat sinds 22 dec. buitenlandse strijdkrachten vijf maal in Thailand waren binnengedronen, dat 11 maal granaten op het grondgebied van Thailand waren terechtgekomen en dat twee maal een ongeïdentificeerd vliegtuig het Thaise luchtruim had geschonden.
Het ministerie van buitenlandse zaken in Phnom Penh wees op 26 febr. deze beschuldigingen van de hand en stelde, dat de Thaise regering aan de Rode Khmers en de Khmer Serei toestond het grondgebied van Thailand te gebruiken als een vrijplaats, waar troepen konden rusten en oefenen.
Een Thaise vice-premier, generaal Sirm Na Nakorn, zei op 27 febr., dat een aantal grensschendingen onbedoeld had plaatsgevonden als gevolg van het onduidelijke verloop van de grenslijn.
De Rode Khmers intensiveerden hun militaire activiteiten weer in de vroege zomer van 1980. Op 10 juni deden zij ong. 60 km ten noorden van Phnom Penh een trein ontsporen, waarbij 150 reizigers om het leven kwamen, en op 28 juni deden zij een trein ontsporen in de provincie Battambang. Gemeld werd voorts, dat op 21 mei guerrilla's in Phnom Penh waren doorgedrongen en daar met machinegeweren gevuurd hadden op de ambassades van de SU en van Vietnam.

In het grensgebied bij Thailand vonden verder nog onderlinge gevechten plaats tussen verschillende delen van de Khmer Serei. Deze gevechten waren deels te wijten aan meningsverschillen over de houding jegens de Rode Khmers, deels aan disputen over beheersing van de zwarte markt in hulpgoederen van de internationale organisaties, die in het westen van Cambodja was ontstaan.
Uit een onderzoek van UNICEF was gebleken, dat slechts 13% van de hulp, die voor het Non Makmoon-vluchtelingenkamp bestemd was, inderdaad bij de vluchtelingen terecht kwam. De rest werd in Thailand en Cambodja verkocht door Van Saren, de leider van de Nationale bevrijdingsregering van Kampuchea, die de controle over dit kamp uitoefende.
Volgelingen van Van Saren deden op 31 dec. 1979 een aanval op het kamp Nong Chan, dat onder controle stond van Kong Sileah van de Nationale bevrijdingsbeweging van Kampuchea en maakten daar meerdere tonnen rijst buit.
Op 4 jan. 1980 werden ong. 100 mensen gedood of gewond, toen troepen van de Rode Khmers een aanval uitvoerden op het kamp bij Nong Samet, dat beheerst werd door de Nationale bevrijdingsbeweging van In Sakhan.
UNICEF en het Rode Kruis zetten van 14-20 jan. de bevoorrading van de kampen stop, nadat benden van de Khmer Serei zich meester hadden gemaakt van vrachtwagens met voedsel en Thaise handelaars hadden beroofd.
Op 19 en 20 maart vonden er in Non Makmoon gevechten plaats tussen aanhangers van Van Saren en een groep, die werd aangevoerd door zijn plaatsvervanger, Mitr Don. Hierbij werden minimaal 33 personen gedood.
Nieuwe gevechten vonden plaats van 10-12 april, toen het kamp werd aangevallen door aanhangers van Mitr Don, van In Sakhan en Rode Khmers.
Na deze tweede vechtpartij, waarbij minstens 46 mensen het leven verloren, vluchtte Van Saren naar Thailand.
Na een gevecht, dat van 10-12 juli duurde en waarin meer dan 40 mensen werden gedood, namen aanhangers van Mitr Don het kamp Non Samet over van de groep van In Sakhan.
Op 16 aug. overleed Kong Sileah, de aanvoerder van Moulinaka, waarna de aanhangers van deze beweging besloten samen te werken met de KPNLF van Son Sann.
Deze verklaarde op 9 sept., dat de KPNLF niet met de Rode Khmers zou samenwerken, maar de Vietnamezen op eigen kracht zou bestrijden, op voorwaarde, dat de Rode Khmers hen of hun bevoorradingswegen niet zouden aanvallen.
Het persbureau *Nieuw-China* meldde echter op 1 dec. 1980, dat er op 28 nov. voor de eerste maal een gezamenlijke militaire operatie van Moulinaka en de Rode Khmers had plaatsgevonden.

Son Sann, de leider van het Khmer Volksfront voor nationale bevrijding KPNLF.

Processen tegen oppositiegroepen in Phnom Penh

Op 5 juni 1980 werd er in Phnom Penh een proces geopend tegen 16 leden van een verzetsgroep, die bekend stond onder de naam Sereika (Onafhankelijkheid). Onder hen bevonden zich drie functionarissen van het ministerie van buitenlandse zaken en acht andere ambtenaren. Voorzitter van het Hof, waarvoor zij terechtstonden, was Keo Chanda.
De groep was in januari 1979 opgericht en verzette zich zowel tegen de Rode Khmers als tegen de door Vietnam gesteunde regering in Phnom Penh.
De beweging had een „provisionele regering" gevormd onder leiding van „minister-president" Hem Kroesna.
De laatste verklaarde voor het Hof, dat hij, voor hij in de zomer van 1979 was gearresteerd, contact gehad had met Son Sann en voorzichtig contact gezocht had met de Rode Khmers.
De beweging was van plan geweest zelfmoordcommandogroepen in Phnom Penh te organiseren en had autonome eenheden opgezet in de zeven zuidoostelijke provincies.
Op 7 juni werd Hem Kroesna tot 20 jaar gevangenisstraf veroordeeld; de anderen kregen straffen, die uiteenliepen van 3 tot 15 jaar.
Van 26-28 nov. vond er een proces plaats tegen een andere groep van 17 personen, die zich Neak Cheat Niyum (Nationalisten) noemde. Van hen werd beweerd, dat zij een hoofdkwartier in Thailand hadden, dat werd geleid door Son Sann en Dien Del. (Dien Del was generaal geweest ten tijde van het regime-Lon Nol.)
De beweerde leider van de groep, Vann Sao Yuth, werd bij verstek veroordeeld tot levenslang en de anderen kregen gevangenisstraffen, variërend van 2 tot 20 jaar. Prinses Botun Bophu, een dochter van prins Sihanoek, werd tot twee jaar voorwaardelijk veroordeeld en één verdachte werd met een waarschuwing vrijgelaten.

Onderhandelingen tussen Vietnam en ASEAN-landen van oktober 1979-juni 1980

De toenmalige vice-minister van buitenlandse zaken van Vietnam, Nguyen Co Thach, overhandigde de Thaise premier generaal Kriangsak op 19 okt. 1979 in Bangkok een brief van de Vietnamese premier Pham Van Dong.

Nguyen Co Thach was in Bangkok i.v.m. een conferentie van de Economische en Sociale Commissie voor Azië en de Stille Oceaan van de Verenigde Naties.

In de brief gaf premier Pham Van Dong uiting aan zijn verlangen vriendschappelijke betrekkingen met Thailand te bevorderen.
In hun onderhoud kwamen Kriangsak en Thach overeen alle propaganda stop te zetten. De massamedia in beide landen dienden op te houden met het leveren van kritiek over en weer en alle meningsverschillen moesten via diplomatieke kanalen geregeld worden.
Op een persconferentie zei Thach op 20 okt., dat er geen sprake van was, dat het Vietnamese leger Thailand zou binnenvallen of de grens zou oversteken bij vervolgingsacties.
Thach wees er verder op, dat het Vietnamese leger in de oorlog met Frankrijk Cambodja was binnengegaan en in de oorlog met de VS dit wederom gedaan had. In beide gevallen waren de troepen teruggetrokken, zodra de overwinning behaald was.
Nu was het Vietnamese leger voor de derde maal Cambodja binnengegaan, zo zei hij, wegens „agressie en dreigementen met agressie van de kant van China jegens de drie Indochinese landen". Zodra de agressie zou ophouden, zou het Vietnamese leger teruggetrokken worden.

De ministers van buitenlandse zaken van de ASEAN-landen – Thailand, Maleisië, Singapore, Indonesië en de Filippijnen – kwamen op 14 dec. 1979 in Koeala Loempoer bijeen en besloten toen, dat Tengku Ahmad Rithauddeen, de Maleisische minister van buitenlandse zaken, een bezoek aan Vietnam zou brengen en daar duidelijk zou maken, dat de ASEAN-landen geïnteresseerd waren in een dialoog met Vietnam.

In een gemeenschappelijke verklaring, die zij na de bijeenkomst uitgaven, verklaarden de ministers, dat zij altijd voorbehouden hadden gemaakt m.b.t. het Pol Pot-regime in Cambodja, maar dat zij niettemin de regering van „Democratisch Kampuchea" zouden blijven erkennen, omdat een andere handelwijze zou neerkomen op goedkeuring van buitenlandse militaire inmenging.

Tengku Rithauddeen was op 10 en 11 jan. 1980 in Hanoi, waar hij met Pham Van Dong en Nguyen Co Thach sprak over Cambodja en andere regionale kwesties.
Op 5 jan. kwamen in Phnom Penh de ministers van buitenlandse zaken van de regering-Heng Samrin, van Vietnam en van Laos bijeen.

Zij gaven een verklaring uit, waarin zij o.m. zeiden: „De Chinese expansionisten en hegemonisten zijn de meest afschuwelijke en gevaarlijkste vijanden van de drie Indochinese landen en een gevaarlijke vijand van vrede, onafhankelijkheid en maatschappelijke vooruitgang in Zuidoost-Azië".
Daarnaast verklaarden zij, dat zij bereid waren meningen uit te wisselen en niet-aanvalsverdragen te ondertekenen met de ASEAN-landen en Birma „om van Zuidoost-Azië een gebied te maken van vrede, onafhankelijkheid, democratie, neutraliteit, stabiliteit en welvaart".

Het voorstel aangaande niet-aanvalsverdragen werd door de regering van Thailand op 10 jan. afgewezen.
Premier Datuk Hussein bin Onn van Maleisië en president Soeharto van Indonesië voerden op 26-27 maart 1980 besprekingen in Kuantan in Maleisië. Zij waren het erover eens, dat een regeling in Cambodja gemakkelijker zou zijn, als zowel de SU als China de bemoeienissen in Zuidoost-Azië zouden staken en Vietnam van geen van beide afhankelijk zou worden.
Nguyen Co Thach, die op 7 febr. 1980 Nguyen Duy Trin had opgevolgd als minister van buitenlandse zaken van Vietnam, bracht van 8-11 mei een bezoek aan Maleisië, waar hij besprekingen voerde met Tengku Rithauddeen. Vietnamese bronnen zeiden over deze besprekingen, dat zij „goede resultaten opleverden".
Daarop bezocht premier Datuk Hussein bin Onn van 12-13 Singapore, waar hij sprak met premier Lee Kuan Yew. Op een persconferentie verklaarde de Maleisische premier, dat er „bepaalde veranderingen" waren in de opvattingen van de Vietnamezen en enige weerklank van de kant van Thailand, waarop voortgeborduurd moest worden.

Tussen de ASEAN-landen bestond geen eensgezindheid over het beleid jegens Vietnam. Gemeld werd, dat Maleisië, Indonesië en de Filippijnen China als een bedreiging voor Zuidoost-Azië zagen en Vietnam beschouwden als een buffer tegen China. Zij waren bereid de regering-Heng Samrin in Cambodja te erkennen, als deze verbreed werd door er ook enkele niet-communisten in op te nemen en als enige Vietnamese troepen zouden worden teruggetrokken.

Thailand en Singapore stonden erop, dat enigerlei politieke oplossing de terugtrekking van alle Vietnamese troepen mede moest inhouden.
Nguyen Co Thach bracht van 17-23 mei een bezoek aan Bangkok. Hij voerde hier besprekingen met de minister van buitenlandse zaken van Thailand, de luchtmachtbevelhebber maarschalk Siddhi Sawetsila. Volgens Thaise bronnen werd er weinig voortgang geboekt, omdat „Vietnam de Cambodjaanse kwestie bezag in het licht van zijn conflict met China en Thailand het probleem bekeek in het licht van de repercussies ervan voor Thailand".
Op een persconferentie zei Thach op 21 mei, dat Vietnam het „principe van Kuantan" afwees, alsmede enigerlei suggestie, dat Cambodja een neutrale bufferstaat zou worden. De kwestie van een eventuele verbreding van de regering in Phnom Penh noemde hij een zaak voor het Cambodjaanse volk.

Prins Sihanoek in West-Europa en de VS

Prins Sihanoek vloog op 20 febr. vanuit Frankrijk, waar hij twee maanden had doorgebracht, naar de VS. Hij voerde daar besprekingen met functionarissen van het ministerie van buitenlandse zaken.
Hij zei bij zijn vertrek tot journalisten, dat hij zijn streven naar een vreedzame oplossing had opgegeven, aangezien Vietnam, de SU en China geen van drieën bereid waren een internationale conferentie over Cambodja bij te wonen.
Zijn enige mogelijkheid om in de kwestie-Cambodja nog een stem te hebben bestond er volgens de prins in een leger in het veld te brengen.
Voordat Sihanoek op 8 april naar Noord-Korea terugkeerde bezocht hij ook nog Canada en China.
Op 2 april gaf prins Sihanoek in Peking een persconferentie, waarop hij zei, dat de Amerikanen hem hadden duidelijk gemaakt, dat het de regering van de VS niet mogelijk was niet-communistische strijdkrachten in Cambodja van wapens te voorzien. Daarom had hij de gedachte aan gewapende strijd opgegeven.
Hij beschouwde de Vietnamezen als een geringer gevaar voor het Cambodjaanse volk dan de Rode Khmers en als de meerderheid van zijn aanhangers er geen bezwaar tegen maakte was hij bereid naar Cambodja terug te keren.
Aan het blad *Far Eastern Economic Review* zei prins Sihanoek,dat iedereen in Europa en Amerika zijn denkbeeld m.b.t. het formeren van een leger onder zijn bevel onredelijk had gevonden. De Fransen hadden hem gesuggereerd op te treden in een brugfunctie tussen de Vietnamezen en het Cambodjaanse volk en de Amerikanen hadden hem aangeraden zijn betrekkingen met China te verbeteren.
Begin juni zei de prins in een boodschap tot zijn aanhangers, dat hij bereid was tot de vorming van een bondgenootschap tussen de Rode Khmers, de groepering van Son Sann en zijn eigen aanhang.
Begin juli echter maakte hij de Rode Khmers uit voor „moordenaars" en noemde hij de Khmer Serei „krijgsheren".
Voorts zei hij, dat de regering van de VS haar geloofwaardigheid in kwes-

ties de mensenrechten betreffend ernstig beschadigd had door steun aan de Rode Khmers te verlenen. Tenslotte zei hij, dat Thailand er naar streefde in een deel van Cambodja een protectoraat in te stellen.

Repatriëring van vluchtelingen uit Thailand. Gevechten in grensgebied bij Thailand

Het oppercommando in Thailand annonceerde op 10 juni 1980, dat het vluchtelingen, die naar huis wensten terug te keren, in korte tijd zou repatriëren. Begonnen zou worden met de vluchtelingen in Sakaeo.
VN-functionarissen in de kampen en Westerse diplomaten in Bangkok gaven echter uiting aan de vrees, dat deze repatriëring de strijdkrachten van de Rode Khmers zou versterken en negatieve gevolgen zou hebben voor de diplomatieke inspanningen om de betrekkingen tussen Thailand en Vietnam te verbeteren. Ook werd gevreesd, dat deze maatregel schade zou toebrengen aan het internationale hulpprogramma.
Het ministerie van buitenlandse zaken in Phnom Penh noemde op 13 juni de stap van de Thaise overheid „een nieuwe, uiterst ernstige ontwikkeling in de vijandige houding van Thailand jegens de Volksrepubliek Kampuchea" en de Vietnamese partijkrant *Nhan Dan* noemde op dezelfde dag het beleid van de Thaise regering in deze zaak „een nieuwe intrige tegen Kampuchea".
De tweede vice-premier van Singapore, Sinnathamby Rajaratnam, verwelkomde op 11 juni, kort voordat hij vertrok voor een bezoek aan Bangkok, de maatregel van de Thaise regering en hij deed een beroep op de terugkerende vluchtelingen „al het mogelijke te doen om de vrijheid en onafhankelijkheid van hun land te verwerven".

Op 22 juni bleken Rajaratnam en de Thaise premier generaal Prem Tinsulanond het er over eens te zijn, dat prins Sihanoek bij de oplossing van het Cambodjaanse probleem een rol diende te spelen.
De repatriëring begon op 17 juni en werd voltooid op 26 juni. In deze periode werden 9.090 vluchtelingen, onder wie 2.650 mannen – de overigen waren vrouwen en kinderen – over de grens gezet op plekken, waarvan verondersteld werd, dat er niet gevochten werd.
Toen op 18 juni de eerste groep van 225 personen uit Sakaeo de grens bereikte, staken ruim 250 Rode Khmers, van wie velen in Chinees uniform, de grens met Thailand over om hen te begroeten.
De meerderheid van de gerepatrierde vluchtelingen – 7.464 personen – was afkomstig uit Sakaeo, hoewel er volgens het Thaise oppercommando op 15 juni in Khao I Dang 128.833 vluchtelingen waren en in Sakaeo slechts 23.972.

Op 23 en 24 juni vonden er ernstige gevechten plaats in het grensgebied tussen Cambodja en Thailand ten noordoosten van Aranyaprathet en Poipet, toen volgens officiële berichten uit Thailand Vietnamese troepen en strijdkrachten van het regime in Phnom Penh de grens overstaken en door Thaise troepen werden teruggedreven.
De gevechten begonnen in de vroege ochtend van 23 juni, toen Vietnamese troepen en Cambodjaanse regeringstroepen een aanval uitvoerden op het kamp Non Makmoon van de Khmer Serei.
De exacte lokatie van dit kamp was betwist. Volgens Thaise bronnen lag het kamp op Cambodjaans grondgebied tegen de grens met Thailand aan, terwijl het dorp met dezelfde naam op het territorium van Thailand zou liggen, ong. 2 km van de grens vandaan. Daarentegen beweerde radio-Phnom Penh, dat zowel het kamp als het dorp zich op Cambodjaans grondgebied bevonden.
Volgens berichten uit Thailand vielen ong. 200 à 300 man Vietnamese en Cambodjaanse strijdkrachten het kamp aan en bezetten zij vervolgens het dorp. Andere troepen voerden een aanval uit op het kamp Non Chang van de Khmer Serei en het Thaise dorp Ban Non Sao E. Na een tegenaanval van Thaise troepen, ondersteund door artillerie en de luchtmacht, zouden de Vietnamezen zich op 24 juni hebben teruggetrokken. Volgens deze berichten zouden er 22 Thais en 75 Vietnamezen bij deze gevechten om het leven zijn gekomen.
Radio-Phnom Penh verklaarde echter, dat benden van de Khmer Serei op 22 en 23 juni vanuit Thailand Cambodja zouden zijn binnengedrongen en op grenswachten hadden geschoten, hierbij ondersteund door Thaise artillerie en luchtstrijdkrachten.

Thaise commandotroepen zouden op 23 en 24 juni aanvallen op Cambodjaans grondgebied hebben uitgevoerd en Thaise artillerie zou op 24 juni de Cambodjaanse dorpen Non Cang en Non Makmoon hebben gebombardeerd.
Het Thaise ministerie van buitenlandse zaken overhandigde op 24 juni een protestnota aan de Vietnamese ambassadeur i.v.m. het incident en deed daarnaast beklag bij de VN-secretaris-generaal Kurt Waldheim. Waldheim gaf de volgende dag uiting aan zijn ernstige zorg over de situatie een deed op alle betrokkenen een beroep om de condities van vrede en veiligheid te herstellen.
De ministers van buitenlandse zaken van de ASEAN-landen, die op 25 en 26 juni in Koeala Loempoer bijeen waren, gaven een verklaring uit, waarin zij de „daad van agressie van Vietnam" veroordeelden. In een gemeenschappelijk communiqué bevestigden zij opnieuw hun steun aan de VN-resolutie van 14 nov. 1979 (pag. 325/1-1980) en stelden zij, dat zij nog steeds de regering van „Democratisch Kampuchea" erkenden. Voorts deden zij een beroep op de secretaris-generaal van de VN om aan de Thaise zijde van de grens een groep van waarnemers te stationeren en spraken zij hun steun uit aan het programma van de repatriëring van vluchtelingen.

Op 27 en 28 juni spraken de ministers van buitenlandse zaken van de ASEAN-landen in Koeala Loempoer met hun collega's uit de VS, Canada,

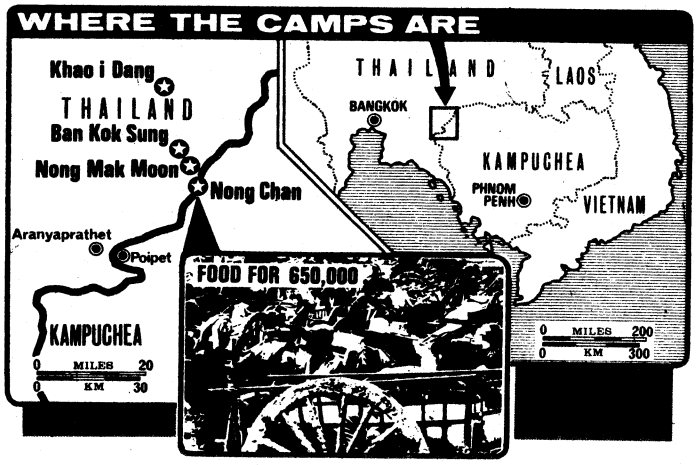

(The Financial Times)

Japan, Australië en Nieuw-Zeeland. De toenmalige minister van buitenlandse zaken van de VS, Edmund Muskie, zei bij deze gelegenheid, dat de VS de leverantie van wapens aan Thailand zou versnellen gezien de situatie aan de grens tussen Thailand en Cambodja.

De minister van buitenlandse zaken van India, P. V. Narasimha Rao, die een uitnodiging om aan deze besprekingen deel te nemen had geaccepteerd, was toch niet aanwezig, naar hij verklaarde i.v.m. ziekte van zijn moeder.
De minister van buitenlandse zaken van Singapore, Suppiah Dhanabalan, had op 20 juni verklaard, dat het één van de belangrijkste taken van de conferentie zou worden de regering van India ervan te overtuigen niet over te gaan tot de erkenning van het bewind van Heng Samrin.

India erkent regering-Heng Samrin

Narasimha Rao, de Indiase minister van buitenlandse zaken, maakte op 7 juli 1980 bekend, dat zijn regering besloten had diplomatieke betrekkingen aan te gaan met het bewind van Heng Samrin in Cambodja. Dit was in overeenstemming met de verkiezingsbeloften van de regerende Congrespartij-(I), die deze gedaan had voor de algemene verkiezingen van januari (pag. 33 e.v.-1980).
De Filippijnse minister van buitenlandse zaken en voorzitter van het permanente comité van de ASEAN-verdragsorganisatie, Carlos P. Romulo, zei op 10 juli, dat de ASEAN-landen de „ontijdige beslissing" van India betreurden.

India was het eerste niet-communistische land, dat het bewind-Heng Samrin erkende.

Militaire activiteiten juli-december 1980

Gedurende juli en in de eerste week van aug. 1980 vonden heftige gevechten plaats in de Phnom Malai-heuvels. Op 24 juli dreven Thaise troepen ong. 2.000 Rode Khmers terug, die probeerden de grens over te steken, op de vlucht voor oprukkende Vietnamese troepen en Cambodjaanse regeringsstrijdkrachten.
Na een gevechtspauze gedurende het regenseizoen braken er in de tweede helft van oktober en gedurende november nieuwe gevechten uit rond en ten noorden van Poipet, toen kleine groepen van Rode Khmers prikacties uitvoerden tegen Vietnamese strijdkrachten op hoofdweg 5.
Ook in andere gebieden gingen de Rode Khmers voort met hun guerrilla-activiteiten. Zij beweerden, dat zij op 3 nov. in de zuidwestelijke provincie Kampot een trein met Vietnamese strijdkrachten hadden doen ontsporen, waarbij ong. 100 Vietnamezen zouden zijn omgekomen.
Twee Russische dokwerkers kwamen om, toen op 8 nov. een autobus tussen Phnom Penh en Kompong Som in een hinderlaag viel.
Radio-Phnom Penh berichtte op 25 nov., dat in de provincie Kompong Chhang ten noorden van Phnom Penh een guerrillagroep was uitgeschakeld na een actie, die drie maanden had geduurd.

In de *New York Times* van 25 nov. 1980 werd de militaire situatie als volgt gekenschetst: De Vietnamese bezettingstroepen controleren alle gebied in Cambodja dat bewoond is – de steden en dorpen zowel als de wegen, spoorwegen en waterwegen, die deze verbinden. Hinderlagen van rebellen vinden voornamelijk plaats in het westen van het land, waar rondzwervende groepjes soldaten, onder commando van de restanten van het Pol Pot-bewind, van tijd tot tijd uit hun enclaves langs de grens met Thailand te voorschijn komen.
Verzet van anti-communistische guerrilla's, aangevoerd door Son Sann, heeft nog minder te betekenen.
De essentiële activiteit van de strijdkrachten van Pol Pot ligt er in om op Cambodjaans grondgebied actief te blijven om politieke druk te rechtvaardigen ten einde de erkenning van de Cambodjaanse regering te voorkomen.
De troepen van Pol Pot oefenen alleen controle uit in enclaves in vroeger onbewoond gebied. Deze enclaves worden alleen bewoond door soldaten en hun families. Zij hebben geen controle over de wegen en bezitten geen voertuigen. Hun leiders steken de grens met Thailand over, wanneer zij van de ene naar de andere enclave reizen. In deze enclaves wordt geen voedsel van enige omvang geteeld en de mensen in deze enclaves leven vrijwel volledig van voedsel, dat afkomstig is van de internationale hulporganisaties.

De regeringen in Phnom Pehn en in Bankok beschuldigden elkaar herhaaldelijk van grensschendigen over en weer.
Zo verklaarde het ministerie van buitenlandse zaken in Phnom Penh op 6 juli 1980, dat in juni elke dag Thaise vliegtuigen het grondgebied van Cambodja hadden geschonden en dat Thaise artillerie op Cambodjaans grondgebied had geschoten. Vergelijkbare beschuldigingen werden geuit op 15 en 25 juni, 14 aug, en op 14 en 29 sept.
In een memorandum van het ministerie van buitenlandse zaken werd op 31 juli gezegd, dat Chinese wapens, bestemd voor de Rode Khmers, via Thailand werden getransporteerd; dat de Thaise regering het aan de Rode Khmers en de Khmer Serei toestond er op het grondgebied van Thailand wijkplaatsen op na te houden, van waaruit aanvallen op Cambodja werden gedaan; dat sinds het eind van mei de Thaise luchtmacht vrijwel dagelijks verkenningsvluchten boven Cambodja had uitgevoerd; en dat Cambodjaans grondgebied vanuit Thailand was gebombardeerd.
Het ministerie van buitenlandse zaken van Thailand gaf op 14 nov. een verklaring uit, waarin het zei, dat sinds jan. 1980 Thais grondgebied 85 maal beschoten was, dat 42 maal „buitenlandse troepen" Thailand waren binnengedrongen en 27 maal op Thaise troepen gestoten waren en dat het luchtruim boven Thailand achtmaal geschonden was.

Voorstellen voor de instelling van een gedemilitariseerde zone bij de grens met Thailand

Op 17 en 18 juli 1980 vond er in de Laotiaanse hoofdstad Vientiane een bijeenkomst plaats van de ministers van buitenlandse zaken van Vietnam, Cambodja en Laos. Zij herhaalden hier hun voorstel van 5 jan. om met Thailand en de andere zuidoostaziatische landen niet-aanvalsverdragen af te sluiten en besprekeingen te openen over de vestiging van een „zuidoostaziatisch gebied van vrede en stabiliteit".
Zij deden nu ook het voorstel, dat Cambodja en Thailand in het grensgebied tussen beide landen een gedemilitariseerde zone zouden inrichten, een gemeenschappelijke commissie zouden instellen, die overeenkomsten m.b.t. het garanderen van vrede en stabiliteit in het grensgebied zou moeten uitvoeren en overeenstemming zouden bereiken over een vorm van internationale controle.
Verder zouden vluchtelingenkampen ver van de grens moeten worden gevestigd om botsingen te vermijden en Rode Khmers en Khmer Serei, die zich in Thailand bevonden, zouden moeten worden ontwapend en gehergroepeerd in afzonderlijke kampen ver van het strijdtoneel.
Humanitaire hulp zou niet mogen worden gebruikt om Rode Khmers en Khmer Serei te voeden en zou moeten worden gedistribueerd op Cambodjaans grondgebied en niet in Thailand.

De luchtmachtcommandant van Thailand, maarschalk Siddhi Sawetsila, wees op 19 juli deze voorstellen af als een „truc om Thailand te bewegen tot onderhandelingen met het regime-Heng Samrin".
In Manilla vergaderden van 30 juli - 1 aug. hoge functionarissen uit de ASEAN-landen, die een alternatief plan opstelden voor de vestiging van een gedemilitariseerde zone aan de Cambodjaanse zijde van de grens onder controle van de VN. Alle partijen, die bij het conflict betrokken waren, zouden moeten afzien van vijandelijkheden jegens deze zone om aldus de veiligheid van de vluchtelingen en de ongestoorde stroom van hulp te verzekeren.
Kurt Waldheim, de secretaris-generaal van de VN, bezocht van 2-4 aug. Hanoi en van 4-5 aug. Bangkok om de twee voorstellen m.b.t. een gedemilitariseerde zone te bespreken met de betrokken regeringen.
De Vietnamese minister van buitenlandse zaken Nguyen Co Thach was van oordeel, dat het voorstel van de ASEAN-landen „bedoeld was om de infiltratie te verhullen van reactionaire Cambodjaanse troepen in Cambodja vanuit Thailand", terwijl aan Thaise zijde generaal Prem Tinsulanond beweerde, dat het Indochinese plan de Cambodjaanse vluchtelingen zou verhinderen naar hun land terug te keren, waardoor alle lasten op Thailand en derde landen zouden drukken.
Beide regeringen aanvaardden een voorstel van Waldheim, dat hun respectieve ministers van buitenlandse zaken tijdens de komende Algemene Vergadering van de VN besprekingen zouden voeren.
In een onderhoud met Waldheim op 23 sept. zei Nguyen Co Thach, dat Vietnam bereid was een deel van zijn troepen uit Cambodja terug te trekken, indien overeenstemming kon worden bereikt over de vestiging van een gedemilitariseerde zone aan beide zijden van de grens. Hij was echter niet bereid VN-waarnemers te aanvaarden, omdat de VN niet als neutraal beschouwd kon worden, zo lang het regime van de Rode Khmers optrad als vertegenwoordiging van Cambodja in de Algemene Vergadering van de VN.

In zijn rede voor de AV op 25 sept. herhaalde Thach zijn aanbod tot een gedeeltelijke terugtrekking van de Vietnamese troepen.

Op 1 okt. hadden Thach en maarschalk Siddhi in New York een onderhoud, maar zij slaagden er niet in het met elkaar eens te worden.
Op 3 okt. zei Thach op een persconferentie, dat Vietnam een aantal gewapende eenheden zou terugtrekken, als een gedemilitariseerde zone aan beide zijden van de grens tot stand zou komen, of „als beide zijden overeen zouden komen elkaars soevereiniteit en territoriale integriteit binnen de bestaande grenzen te eerbiedigen, alle vijandelijkheden jegens elkaar zouden stopzetten, de hulp aan de Pol Pot-overblijfselen en andere reactionaire Khmer-strijdkrachten in Thailand zouden stopzetten, alle hulp met wapens en voedsel aan deze krachten zouden beëindigen, hen zouden ontwapenen en hen zouden samenbrengen in afzonderlijke kampen en vluchtelingenkampen zouden opzetten ver van de grens".

De AV had op 13 okt. 1980 wederom besloten de vertegenwoordigers van het Pol Pot-regime te erkennen als wettige vertegenwoordigers van Cambodja (pag. 439/3-1981).
Prins Sihanoek betoogde op 8 sept. in een artikel in het Britse dagblad The Guardian, dat de zetel van Cambodja in de VN vacant gelaten zou moeten worden en hij wees er op, dat na verdrijving van de Vietnamezen uit Cambodja het regime van de Rode Khmers hersteld zou worden.
Indien dat zou gebeuren, aldus de prins, „zouden de VS en de andere democratieën, die tot het bittere einde voor Democratisch Kampuchea gestemd hadden, de zwaarste en minst eerbare verantwoordelijkheid in de geschiedenis op zich genomen hebben: die van het weer terugveranderen van Cambodja in een gigantisch Auschwitz".

Het regime van de Rode Khmers ondertekende op 17 okt., in een poging het beeld voor de buitenwereld te verbeteren de VN-Conventie m.b.t. burgerlijke en politieke rechten en m.b.t. economische, sociale en culturele rechten uit 1966 en de VN-Conventie m.b.t. de eliminatie van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen uit 1979.
De AV aanvaardde op 22 okt. een resolutie, ingediend door o.m. de ASEAN-landen, waarin werd voorgesteld in het begin van 1981 een internationale conferentie te beleggen, die moest leiden tot de terugtrekking van de Vietnamese troepen uit Cambodja en het houden van vrije, algemene verkiezingen in het land (pag. 439/3-1981).
Het ministerie van buitenlandse zaken in Phnom Penh noemde op 23 okt. de resolutie „een grove en onaanvaardbare inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Cambodja en een flagrante schending van het Handvest van de VN. De Vietnamese regering verklaarde, dat zij de resolutie „categorisch" van de hand wees.

De Australische minister van buitenlandse zaken, Alexander Peacock, zei op 23 okt., dat hij liever geen onmiddellijke en volledige terugtrekking van de Vietnamese troepen wilde, maar de voorkeur gaf aan een gefaseerde terugtrekking, aangezien hij ook wel inzag, dat een onmiddellijke terugtrekking zou leiden tot een machtsvacuüm, dat een terugkeer van het Pol Pot-regime zou kunnen veroorzaken.

Voorstellen tot verbreding van de anti-Vietnamese verzetsbeweging

De premier van Thailand, generaal Prem Tinsulanond, bezocht van 27-30 okt. 1980 Peking, waar hij besprekingen voerde met de Chinese premier Zhao Ziyang.
De laatste zou gezegd hebben, dat er van een politieke oplossing van het Cambodjaanse vraagstuk geen sprake kon zijn, tenzij de Vietnamese troepen zouden worden teruggetrokken.
Verder had Ziyang de hoop uitgesproken, dat alle „patriottische krachten" in Cambodja zich zouden verenigen om de Vietnamezen tot terugtrekking te dwingen.
Uit persverslagen uit die dagen bleek, dat de ASEAN-landen hoopten op Chinese steun voor pogingen om de Rode Khmer te vervangen door een breder gebaseerde verzetsbeweging, bij voorkeur onder leiding van prins Sihanoek.
Een vice-premier van Thailand, Thanat Khoman, verklaarde op 30 okt., dat de toestand behandeld moest worden in het licht van het groeiende gebrek aan populariteit van de regering van de Rode Khmers, terwijl premier Prem de volgende dag zei, dat de ASEAN-landen weliswaar niet aan China hadden gevraagd de steun aan Pot Pol te beëindigen, maar dat een verandering in de leiding van de regering van „Democratisch Kampuchea" een „welkome gedachte" zou zijn.
Prins Sihanoek verklaarde op 27 okt., dat hij niet zou deelnemen aan enig plan, ontworpen door China en ASEAN-landen, aangezien hij niets van doen wilde hebben met landen die er voor hadden gestemd, dat het regime van de Rode Khmers de zetel in de VN had behouden.
De premier van Singapore, Lee Kuan Yew, bracht van 11-14 nov. 1980 een bezoek aan China. Hij zei na afloop hiervan, dat de Chinezen niet zonder meer een herstel van de regering van de Rode Khmer nastreefden. Zij stemden ermee in, dat de Cambodjanen vrij moesten zijn zelf over hun eigen lot te beschikken, vrij van intimidatie van de Vietnamezen, de Rode Khmers of andere gewapende krachten. Ook waren zij bereid niet-communistische Cambodjaanse nationalisten te ondersteunen.
Op 23 nov. hield Ieng Sary, de vicepremier in de Rode Khmer-regering,

De vice-premier in het Pol Pot-regime, Ieng Sary (l.), hier met de toenmalige Japanse premier Takeo Fukuda op 13 juni 1978.

in Djakarta een persconferentie. Hierop zie hij, dat zijn regering bereid was prins Sihanoek een actievere rol te laten spelen en meer macht te laten uitoefenen, als hij ermee instemde, dat het de eerste prioriteit was de Vietnamezen te verdrijven. Ook was zijn geregering bereid zich te verbinden met Son Sann, op dezelfde voorwaarde.
In een interview met persbureau *Nieuw China* op 29 nov. zei Sary, dat er een regering gevormd zou moeten worden, waarvan o.m. prins Sihanoek en Penn Nouth deel uitmaakten. De laatste was o.m. premier van de regering in ballingschap, die prins Sihanoek in nov, 1970 had gevormd (pag. 318/2-1970) na de machtsgreep van Lon Nol, alsmede in naam premier van 1975-1976 in het Rode Khmer-bewind.

Prins Sihanoek reageerde op 30 nov. hierop met te zeggen, dat hij met de Rode Khmers even weinig van doen wilde hebben als met Son Sann of Heng Samrin.
In *The Bangkok Post* werd op 11 nov. bericht, dat volgens diplomatieke bronnen de SU een plan had voorgesteld, waarbij de Vietnamese troepen zich zouden terugtrekken ten oosten van de Mekong; dat er onder internationaal toezicht verkiezingen gehouden zouden worden, waaraan kon worden deelgenomen door pro-Vietnamese, anti-Vietnamese en neutrale krachten; dat alle partijen bij een dergelijke overeenkomst moesten garanderen, dat Phnom Penh niet in de handen van de Rode Khmers zou vallen; en dat Vietnamese adviseurs hun werkzaamheden in Cambodja zouden voortzetten in ieder geval tot na de verkiezingen.
De Thaise luchtmachtcommandant, maarschalk Siddhi, ontkende op 27 nov. een bericht uit Vietnam, volgens welk Thailand aan Vietnam gevraagd zou hebben de troepen ten oosten van de Mekong terug te trekken. Hij zei, dat Thailand nog steeds de ASEAN-resolutie steunde, waarin om volledige terugtrekking van de Vietnamese troepen werd gevraagd.

Verkiezingen aangekondigd

Op 18 aug. 1980 werd in Phnomh Penh bekend gemaakt, dat er een 18 leden tellende commissie was ingesteld, met aan het hoofd president Heng Samrin en vice-president Pen Sovan, die een ontwerp-grondwet voor de Volksrepubliek Kampuchea zou opstellen.
Op 28 sept. werd aangekondigd, dat er begin 1981 verkiezingen gehouden zouden worden en dat er een commissie van vijf man was gevormd om deze voor te bereiden. Kandidaten zouden kunnen worden gesteld door het Nationale Verenigde Front en „massa-organisaties". „Contrarevolutionaire elementen" zouden echter worden geweerd.

De minister van buitenlandse zaken van de regeringd in Phnom Penh, Hun Sen, zei in een redevoering op 27 sept.: „Het heeft geen zin om onze vijanden, die wij door gewapende strijd ten val hebben gebracht, toe te staan met ons aan verkiezingen deel te nemen. Wij zullen verkiezingen houden onder alle patriottische Cambodjanen, alle patriottische intellectuelen en alle patriottische arbeiders en boeren. Wij hebben duidelijk de grens getrokken tussen het volk en de reactionaire verraders. Lon Nol, Sihanoek, Son Sann, In Tam, Pol Pot en Khieu Samphan zijn geen gewone Cambodjaanse burgers, zij zijn reactionaire verraders, daarom is er geen reden hun toe te staan aan de verkiezingen deel te nemen".

Geld heringevoerd

Volgens een decreet, dat op 10 okt. 1979 was uitgevaardigd, maar pas op 20 maart 1980 was gepubliceerd, zouden er bankbiljetten van 0,1 tot 5 riel gedrukt gaan worden en zouden munten van 0,05 riel worden aangemaakt.
De minister van financiën, Chan Pin, maakte op 8 okt. 1980 bekend, dat er ook bankbiljetten van 10, 20 en 50 riel in omloop waren gebracht.
Onder het regime van de Rode Khmers was het geld afgeschaft. Lonen werden betaald in de vorm van voedselrantsoenen. Na de val van dit regime werd handel gedreven met behulp van rijst, goud en Thais en Vietnamees geld.
De waarde van de nieuwe riel werd gelijk gesteld aan één kg. rijst.
President Heng Samrin zei op 29 juli, dat de prijzen nog niet stabiel waren en de neiging vertoonden „elke nieuwe dag omhoog te gaan".

Landbouw- en andere activiteiten

Het nieuwe geld was in de eerste plaats ingevoerd om particuliere boeren aan te moedigen en de uitbreiding van de landbouwproduktie te bevorderen.

In theorie was al het land eigendom van de staat en was pachten of verkopen van grond verboden. De boeren waren, evenzeer in theorie, georganiseerd in groepen voor wederzijdse hulp van 100 families elk. In de praktijk werd het land op individuele basis bebouwd.
President Heng Samrin zei op 17 mei 1980 op een conferentie over landbouwvraagstukken, dat aan ieder lid van een groep voor wederzijdse hulp een stuk land van één hectare gegeven moest worden om er vee te laten weiden of gewassen op te verbouwen, plus een stukje land van niet meer dan een kwart hectare voor tuinbouw.
Hij gaf toe, dat sommige groepen met te veel leden ineffectief bleken te zijn „omdat onze kaders nog niet ervaren genoeg zijn voor leidinggevend werk". Groepen, die problemen hadden, moesten in kleinere worden opgesplitst, waaraan beter leiding gegeven kon worden.
Op een conferentie over planning, die van 25-29 juli gehouden werd, werd gepleit voor de „gelijktijdige ontwikkeling van de familie-economie en de

nationale economie". Hier werd besloten, dat de staat landbouwprodukten van de boeren zou kopen en hen fabrieksgoederen zou verkopen tegen vrije marktprijzen.
In een interview, dat op 23 sept. 1980 werd uitgezonden, zei president Heng Samrin, dat de oppervlakte bebouwde grond was toegenomen van 853.000 hectare rijst en 190.000 hectare andere gewassen in 1979 tot 1,2 mln hectare rijst, 155.000 hectare mais en cassave, 7.000 hectare met rubberbomen en ruim 3.000 hectare andere gewassen.
Van de fabrieken en ondernemingen was 80% weer in gang gezet. Rail-, weg- en waterverbindingen opereerden op een reguliere manier en de postdienst, die door de Rode Khmer was afgeschaft, functioneerde weer normaal.
Vele hospitalen waren hersteld, uitgebreid en van nieuwe uitrusting voorzien. Phnom Penh had drie grote ziekenhuizen en elke provincie had een medisch centrum. In elk district was wel één apotheek en elke commune had een gezondheidscentrum en een kraaminrichting.

Aan het einde van het schooljaar 1979-1980 waren er 4.971 basisscholen met 21.605 onderwijzers en 947.317 leerlingen, en 14 middelbare scholen met 206 leraren en 5.104 leerlingen.
Ongeveer 3.050 Boeddhistische pagodes waren heropend en naast de 500 overlevende monniken (van 82.000 in 1975) waren er 1.500 novieten toegelaten.

Voedselsituatie in 1980

In het begin van 1980 trad er tijdelijk een verbetering in in de voedselsituatie. Met behulp van experts uit de SU kon de ontlading van schepen in Kompong Som aanzienlijk worden versneld, terwijl de opslagcapaciteit in deze havenstad werd uitgebreid van 25.000 tot 90.000 ton. De distributie van het voedsel in het land verbeterde dankzij de voortgezette leverantie van vrachtwagens uit de SU.

Verder was er grotendeels een einde gekomen aan de omzwervingen van grote aantallen mensen, die naar hun oorspronkelijke vestigingsplaats terugkeerden. Ook was de winteroogst binnengehaald.
Dit was evenwel niet een goede oogst geweest. Niet meer dan ongeveer 30% van de landbouwgrond was bebouwd geweest. In sommige gebieden waren delen van de oogst verloren als gevolg van overstromingen of droogte.
De regering in Phnom Penh besloot daarom de binnenlandse oogst te laten in de gebieden, waar hij was binnengehaald en aan de noden van de stedelijke bevolking tegemoet te komen met behulp van geïmporteerd voedsel.
Op 26 maart kwamen in New York vertegenwoordigers van 43 donorlanden en van UNICEF en het Rode Kruis bijeen. Hier deden negen regeringen toezeggingen van hulp tot een bedrag van $23,5 mln.
De hulpcoördinator van de VN, de Australiër sir Robert Jackson, verklaarde echter, dat er $262 mln nodig was om de hulpverlening tot het einde van het jaar te kunnen voortzetten, waarvan $ 100 mln in de eerstkomende drie maanden.
Op 26 en 27 mei kwamen in Genève vertegenwoordigers uit 62 donorlanden bijeen. Hier werden toezeggingen gedaan door 20 landen en de EG tot een bedrag van $ 116 mln.
Het Rode Kruis, UNICEF en het Wereldvoedselprogramma maakten op 4 juli bekend, dat zij er strikt op zouden toezien, dat er geen voedselhulp werd verstrekt aan gewapende groeperingen en dat zij de juiste distributie van voedsel streng zouden controleren. Zij zouden daarom geen voedsel meer verzenden naar centra, die onder controle stonden van hetzij de Rode Khmers, hetzij de Khmer Serei.
Gedurende besprekingen in Bangkok maakte de regering van Thailand op 16 juli echter duidelijk, dat zij, indien deze politiek zou worden gevolgd, alle vluchten met hulpgoederen van Bangkok naar Phnom Penh zou stopzetten.
Op 30 juli werd een compromis bereikt, volgens welk in gebieden, die onder controle stonden van de Rode Khmers, alleen aan vrouwen en kinderen voedsel zou worden verstrekt.
Gedurende de zomer en de herfst bleef de situatie verbeteren. Grotere efficiëntie in de haven en verbeterde transportfaciliteiten maakten het mogelijk 53.000 ton zaairijst ter aanplanting onder de dorpen te verspreiden. Daarnaast kon voedsel worden verstrekt om de periode te overbruggen tussen het opgebruiken van de oude oogst en het binnenhalen van de nieuwe.

Verwacht werd, dat de oogst in 1980 tussen de 672.000 en 771.000 ton zou liggen, vergeleken met 300.000 ton in 1979, en voldoende zou zijn om de bevolking tot juni 1981 te voeden.
Namens het VN-Bureau voor vluchtelingen werd er in een rapport, dat op 19 nov. 1980 werd gepubliceerd, wel op gewezen, dat de 1,1 mln hectare, die waren ingezaaid, de helft waren van het gebied, dat in 1969 nog was ingezaaid en ook minder waren dan de 1,7 mln hectare, die voor zelfvoorziening vereist zijn.
Het Bureau schatte, dat het voedseltekort in 1981 tussen de 53.000 en 152.000 ton zou bedragen, afhankelijk van de bevolkingsomvang, tegen 485.000 ton in 1980. Verwacht werd, dat van westerse donors 75.000 ton nodig zou zijn, tegen 250.000 ton in 1980.

Terugkeer van vluchtelingen naar Cambodja

Het VN-Bureau van de Hoge Commissaris voor vluchtelingen maakte op 1 sept. 1980 bekend, dat het aan een programma van $ 14 mln voor hulp aan 310.000 vluchtelingen begonnen was, die naar Cambodja waren teruggekeerd – ongeveer 175.000 uit Thailand, 115.000 uit Vietnam en 20.000 uit Laos.
Gemeld werd, dat er in Vietnam nog ongeveer 35.000 vluchtelingen waren en in Laos 10.000. Het opperbevel in Thailand maakte op 6 nov. bekend, dat er in dit land 4.985 vluchtelingen waren en iets meer dan 150.000 „illegale immigranten", die het land sinds jan. 1979 waren binnengekomen.
De terugkeer van de meerderheid van de vluchtelingen werd toegeschreven deels aan de verbetering van de voedselsituatie in Cambodja, deels aan pogingen van de vluchtelingen om te ontkomen aan de controle van de rivaliserende groeperingen van Rode Khmers en Khmers Serei.

Verkiezingen voor Nationale Assemblee (1 mei 1981)

Op 1 mei 1981 zijn er in Cambodja – met uitzondering van de gebieden, die onder de controle stonden van de Rode Khmers of Khmer Serei – verkiezingen gehouden voor de Nationale Assemblee.

In een decreet, dat op 18 maart 1981 was uitgevaardigd, werd bepaald, dat alle Cambodjanen van 18 jaar of ouder actief kiesrecht hadden en alle Cambodjanen van 21 jaar of ouder passief kiesrecht. Het stemmen zou geheim zijn.
Alle kandidaten zouden worden gesteld door het Cambodjaanse Nationale Verenigde Front voor Nationale Redding, maar in elk district, dat in de Assemblee door meerdere zetels vertegenwoordigd zou zijn, zouden er meer kandidaten worden gesteld dan er zetels te winnen waren. Dienovereenkomstig werden 117 zetels betwist door 148 kandidaten.

Volgens de officiële verkiezingsuitslag kwam 99,17% van de 3.417.339 stemgerechtigden zijn stem uitbrengen. In de vijf districten van Phnom Penh bereikte het opkomstpercentage 100%.
President Heng Samrin en de vice-voorzitter van de Revolutionaire Raad Pen Sovan, die beiden in Phnom Penh kandidaat stonden, hadden resp. 99,75% en 99,63% van de uitgebrachte stemmen behaald.

Verkiezingsfunctionarissen in Phnom Penh ledigen een stembus alvorens tot de telling van de stemmen over te gaan.

Vierde congres Cambodjaanse Revolutionaire Volkspartij

Van 26-29 mei 1981 hield de Cambodjaanse Revolutionaire Volkspartij (CRVP) in Phnom Penh zijn vierde congres.

De CRVP was gevormd in febr. 1951, toen de Indochinese Communistische partij, die in 1930 door Ho Chi Minh was opgericht, werd opgesplitst in afzonderlijke partijen voor Vietnam, Cambodja en Laos.
Op zijn tweede congres, dat in 1960 in het geheim in Phnom Penh gehouden was, veranderde de partij zijn naam in Communistische Partij van Cambodja (CPC).
Deze partij was verscheurd door heftige ideologische conflicten tussen aanhangers van Noord-Vietnam, die er naar streefden een bemiddelende rol te spelen in het conflict tussen de communistische partijen van de SU en China, en een maoistische factie, die onder leiding stond van Pol Pot (toen nog bekend onder de naam Saloth Sar).
In zijn rapport aan het vierde congres zei Pen Sovan, dat in 1962 de toenmalige secretaris-generaal van de partij, Tou Samout, was vermoord door aanhangers van Pol Pot, die het volgende jaar zelf secretaris-generaal werd.
De twee facties herenigden zich gedurende de burgeroorlog van 1970-1975, maar in 1973 zuiverde Pol Pot de partij van pro-Vietnamese elementen, die voor het merendeel de wijk zochten in Vietnam.
Op het vierde partijcongres werd bekendgemaakt, dat deze factie, te zamen met gedesillusioneerde vroegere aanhangers van Pol Pot in jan. 1979, na de omverwerping van het bewind van de Rode Khmer, een „reorganisatiecongres" gehouden had, waarop een nieuw partijprogramma en nieuwe partijstatuten waren vastgesteld en Pen Sovan was verkozen tot secretaris-generaal.
Het congres besloot, dat de partij de oorspronkelijke naam CRVP weer zou aannemen, ten einde zich duidelijk te onderscheiden van de CPC van Pol Pot.
De CRVP beschouwde het oprichtingscongres van 1951 als zijn eerste en de congressen in 1960 en jan. 1979 als zijn tweede en derde, hiermee CPC-congressen, die onder leiding van Pol Pot gehouden waren, ingnorerend.
De CPC beschouwde het congres van 1960 als zijn eerste en beweerde, dat er verder congressen gehouden waren in 1963, 1971 en 1976.

Het vierde congres van de CRVP werd bijgewoond door 162 afgevaardigden en door gastdelegaties uit de communistische partijen van Vietnam, Laos, de SU, Mongolië, Afghanistan, Bulgarije, Tsjechoslowakije, de DDR, Hongarije, Polen en Cuba.
De Vietnamese communistische partij en de Laotiaanse Revolutionaire Volkspartij hadden hun secretarissen-generaal, resp. Le Duan en Kaysone Phomvihan, naar Phnom Penh gezonden.
De overige partijen hadden zich op een lager niveau laten vertegenwoordigen. De communistische partij van de SU had M. P. Gapoerow, eerste secretaris van de communistische partij van Turkmenistan, afgevaardigd.

Het congres aanvaardde een lange resolutie, waarin o.m. werd gezegd: „Cambodja (het congres gebruikte de term Kampuchea, red KHA) is deel van Indochina, te zamen met Vietnam en Laos. De drie landen hebben een gemeenschappelijke vijand. De Cambodjaanse revolutie zou niet in staat zijn de overwinning te behalen (...) als zij niet in nauwe solidariteit stond met haar twee broederlanden. (...) De Volksrepubliek Kampuchea is een onafhankelijk en soeverein land. Zij is een integraal deel van de grote familie van socialistische landen. Wij dienen de solidariteit met de Sowjet-Unie en de andere socialistische broederlanden alsmede met de internationale communistische en arbeidersbewegingen op de basis van marxisme-leninisme en proletarisch internationalisme te versterken (...)".

Over de economie werd in de resolutie gezegd: „In het huidige stadium bestaat de basis van onze economie uit drie componenten: de staatseconomie, de collectieve economie en de particuliere economie. Elk heeft zijn eigen betekenisvolle rol.
In de staatseconomie inbegrepen zijn alle bases van industriële produktie, alle communicatie- en transportnetwerken en alle netwerken voor de uitwisseling en distributie van voedsel. Op dit moment is dit een economie van kleine schaal. Daarom is het noodzakelijk haar leidende rol in het raam van de staatseconomie uit te breiden. Het is echter ook noodzakelijk de trend tot over-expansie en tot gebrek aan aandacht voor reële noden, produktieomstandigheden, leiderskwaliteiten en economisch vermogen tegen te gaan.
De collectieve economie bestaat hoofdzakelijk uit de economie van de solidariteitsgroepen in de landbouwproduktie, de visserij, de bosbouw en het ambacht. De solidariteitsproduktiegroepen kunnen daarenboven nog de taak vervullen van collectieve aan- en verkoop. De collectieve economie is op het moment de grootste categorie. Zij speelt een belangrijke rol bij het herstel en de ontwikkeling van de produktie, in het bijzonder op het gebied van de landbouw".
In de particuliere economie zijn inbegrepen de thuiseconomieën van de boeren, de economieën van de ambachtslieden, de economieën van industrieën van kleine schaal en de economieën van normaal transport, alsmede instellingen voor handel op kleine schaal of bemiddeling. Deze laatste worden gebruikt in de door de staat geleide handel, zij moedigen de thuiseconomieën in de plattelandsgebieden aan, zij doen de particuliere economieën werken en uitbreiden en zij maken het functioneren van een vrije markt mogelijk, tegelijkertijd advies gevend en toezicht uitoefenend, zodat hun activiteiten de produktie en de uitwisseling van goederen dienen."

Het congres verkoos op 28 mei een Centraal Comité van 19 volledige en twee kandidaat-leden. Het CC verkoos vervolgens het Politburo en de secretarissen van de partij.

Van het Politburo werden lid: Pen Sovan, president Heng Samrin, Say Phuthang, Chea Sim, Bou Thang, Hun Sen, Chea Soth en Chan Si.
Tot secretaris werden verkozen: Pen Sovan (secretaris-generaal), Say Phuthang, Bou Thang, Hun Sen, Chea Soth, Chan Si en Chan Pin.

Op 31 jan. 1982 verkoos het CC ook nog Khang Sarin tot secretaris.

Nationale Assemblee aanvaardt nieuwe grondwet

De op 1 mei 1981 gekozen Nationale Assemblee vergaderde voor de eerste keer van 24-27 juni. Zij nam een nieuwe grondwet voor de Volksrepubliek Kampuchea aan, waarvan de belangrijkste bepalingen de volgende waren:

Politiek systeem:
De Volksrepubliek Kampuchea is een onafhankelijke, soevereine staat, die „geleidelijk voortgang maakt in de richting van het socialisme".
Alle macht ligt bij het volk, dat deze uitoefent via de Nationale Assemblee en andere gekozen lichamen. Het Cambodjaanse Front voor Nationale Opbouw en de revolutionaire massa-organisaties vormen een „solide ondersteuning van de staat", terwijl de CRVP de „directe leiding van de gehele revolutionaire taak" op zich neemt.
Vrijheid van geloof en van de uitoefening van religieuze activiteiten worden gegarandeerd, maar „daden, die van religie misbruik maken om veiligheid, de openbare orde en de belangen van het volk te ondermijnen" zijn verboden.
Mannen en vrouwen hebben in huwelijk en gezin gelijke rechten; polygamie is verboden.
De Volksrepubliek Kampuchea volgt een buitenlandse politiek van onafhankelijkheid, vrede en niet-gebondenheid. Zij versterkt de banden van solidariteit, vriendschap en samenwerking met Vietnam, Laos, de Sowjet-Unie en de andere socialistische broederlanden en ondersteunt de strijd, ondernomen door de volkeren van de wereld, tegen imperialisme, nieuw en oud kolonialisme, Peking-Chinees expansionisme, racisme en de reactionaire krachten.

Economisch systeem:
De nationale economie, die onder de leiding van de staat is gesteld, omvat drie sectoren: de

staatseconomie, de collectieve economie en de gezinseconomie. Land en andere natuurlijke hulpbronnen zijn eigendom van de staat, maar burgers hebben het recht om land, dat hun door de staat is toebedeeld, te gebruiken en te vererven voor een huis en een tuin en landarbeiders mogen van de staat een extra stukje land pachten om daarop tuinbouw te bedrijven. Het is aan niemand toegestaan land te kopen, te verkopen of te verpachten dan wel het in halfbouw te brengen of land, dat voor doeleinden van land- of bosbouw bestemd is, zonder toestemming voor andere doeleinden aan te wenden.
Het particuliere bezit van burgers van inkomen uit arbeid, andere vormen van inkomen en wettig eigendom wordt door de wet gegarandeerd. Willekeurige confiscatie van eigendommen van burgers is bij de wet verboden. Burgers mogen particuliere handel drijven in landbouwprodukten en in ambachtsprodukten, geproduceerd in gezinsverband.
Buitenlandse handel is een monopolie van de staat.

Rechten en plichten van burgers:
Alle burgers zijn gelijk voor de wet en hebben dezelfde rechten en plichten, ongeacht geslacht, godsdienst of ras. Burgers van 18 jaar of ouder hebben actief kiesrecht; burgers van 21 jaar of ouder hebben passief kiesrecht. Mannen en vrouwen hebben recht op gelijke betaling voor gelijk werk.
Arrestaties en huiszoekingen mogen alleen plaatsvinden, indien daartoe door de wettige autoriteiten een machtiging is verstrekt. Vrijheid van verplaatsing en van vestiging, de onschendbaarheid van woningen en het postgeheim zijn gegarandeerd. Burgers hebben recht op vergoeding voor schade, die is veroorzaakt door onwettige daden door staatsorganen. Burgers genieten vrijheid van spreken, van pers en van vergadering. Maar deze rechten mogen niet worden misbruikt ten nadele van de reputatie van andere mensen, de publieke moraal, de openbare orde en de nationale veiligheid. Burgers hebben het recht verenigingen op te richten.
Alle burgers moeten de „politieke lijn van de staat" volgen, collectief eigendom verdedigen, de grondwet en de wet eerbiedigen en in de strijdkrachten dienen.

Nationale Assemblee:
De zittingsduur van de Nationale Assemblee is vijf jaar, maar hij kan worden verlengd in geval van oorlog of andere buitengewone omstandigheden.
De Assemblee heeft het recht de grondwet en wetten te aanvaarden en te wijzigen; om toezicht op hun toepassing uit te oefenen; om de binnen- en buitenlandse politiek vast te stellen; om economische en culturele programma's van de staat en de staatsbegroting vast te stellen; om haar eigen functionarissen en de leden van de Staatsraad en de raad van ministers te verkiezen en te ontslaan; om belastingen te heffen, te herzien en af te schaffen; om over amnestie te beslissen; en om internationale verdragen te ratificeren of te verwerpen.
De Assemblee komt twee maal per jaar bijeen en kan buitengewone zittingen houden, indien de Staatsraad zulks noodzakelijk acht. Wetten kunnen worden ingediend door de Staatsraad, de raad van ministers, de voorzitter van de Assemblee, de voorzitter van het Front voor Nationale opbouw en de voorzitters van de vakverenigingen, de Cambodjaanse revolutionaire jeugd en de vrouwenbeweging van Kampuchea.
Wetten worden aangenomen met een absolute meerderheid en amendementen op de grondwet met een tweederde meerderheid.

Staatsraad:
De Staatsraad bestaat uit een voorzitter, een vice-voorzitter, een secretaris-generaal en een aantal leden, dat door de Nationale Assemblee wordt vastgesteld, en wordt verkozen uit de leden van de Nationale Assenblee. Zijn voorzitter is oppercommandant van de strijdkrachten en voorzitter van de Nationale Defensieraad. De raad organiseert de verkiezingen voor de Assemblee; vaardigt wetten en decreten uit; benoemt of ontslaat ministers; richt ministeries op of schaft deze af en beslist over kwesties, die op belastingen betrekking hebben, wanneer de Assemblee niet in zitting is; benoemt of ontslaat ambassadeurs; ratificeert verdragen of wijst deze af, tenzij het noodzakelijk wordt geacht deze aan de Assemblee voor te leggen; en verleent amnestie.
De zittingsduur is gelijk aan die van de Assemblee.

Raad van ministers:
De raad van ministers bestaat uit een voorzitter, een vice-voorzitter en ministers, wier aantal wordt vastgelegd door de Assemblee.
Hij stelt de wetten en decreten op, die worden voorgelegd aan de Assemblee en de Staatsraad; bereidt economische en culturele plannen en de staatsbegroting voor en voert deze uit; en schorst, herziet of schrapt onjuiste beslissingen van individuele ministers of lichamen van plaatselijk bestuur.

Plaatselijk bestuur:
Het grondgebied van de Volksrepubliek Kampuchea wordt opgedeeld in provincies en gemeentes; dat van de provincies in districten en communes; en dat van de gemeentes in wijken. Revolutionaire volkscomités op het niveau van de commune of de wijk worden rechtstreeks verkozen, terwijl de comités op gemeentelijk en provinciaal niveau worden verkozen door vertegenwoordigers uit de comités van de commune, het district en de wijk en door vertegenwoordigers van het Front en de massa-organisaties.

Rechterlijke macht:
Rechters worden bijgestaan door bijzitters uit het volk; beslissingen komen bij meerderheid van stemmen tot stand. Processen zullen openbaar zijn, uitgezonderd gevallen, die bij wet gespecificeerd zullen zijn. De verdachte is het recht op verdediging gegarandeerd.

Vorming van Staatsraad en ministerraad

Op 27 juni 1981 verkoos de Nationale Assemblee de Staatsraad met Heng Samrin als voorzitter, die daarmee staatshoofd werd. Vice-voorzitter werd Say Phuthang en prof. Chan Ven werd secretaris-generaal.

De andere leden waren: Men Chhan, Heng Teav, Vandy Kaon en Kham Len.

Ook verkoos de Assemblee een ministerraad, die in de plaats kwam van de Revolutionaire Volksraad van jan. 1979, die in okt. 1979 was aangevuld. De samenstelling van de ministerraad was als volgt:

Minister-president – Pen Sovan.
Vice-premier en minister van buitenlandse zaken – Hun Sen.
Vice-premier en minister van defensie – Chan Si.
Vice-premier en minister van planning – Chea Soth.
Binnenlandse zaken – Khang Sarin; landbouw – Kong Samol; industrie – Keo Chanda; financiën – Chan Phin; communicatie en posterijen – Khun Chhy; handel – Tang Saroem; onderwijs – Pen Navuth; volksgezondheid – Yith Kim Seng; voorlichting, pers en cultuur – Chheng Phon; justitie – Ouk Bun Chhoeun.

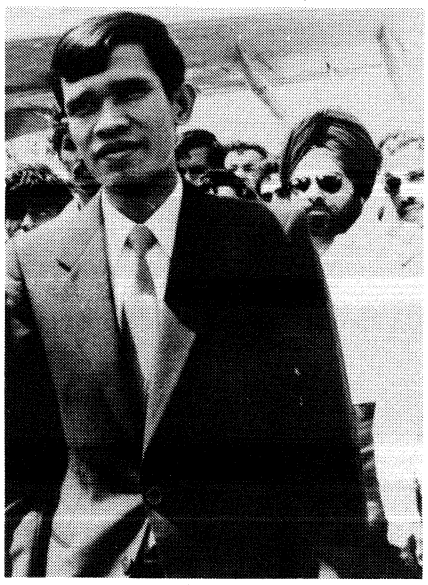

Hun Sen, vice-premier en minister van buitenlandse zaken in het regime van Heng Samrin.

Als gevolg van het gebrek aan goed opgeleide deskundigen, veroorzaakt door de massamoorden van het bewind van de Rode Khmers, werd de nieuwe regering gevormd uit vier groeperingen:

1. De pro-Vietnamese communisten, die in 1973 door Pol Pot uit de partij gezuiverd waren en die de wijk naar Vietnam genomen hadden. Uit deze groep afkomstig waren Pen Sovan, Chan Si en Keo Chanda.

2. Voormalige aanhangers van Pol Pot, die tegen hem in opstand gekomen waren. Onder dezen bevonden zich president Heng Samrin, Hun Sen en Chea Sim.

Deze groeperingen hadden zich verenigd en hadden de nieuwe CRVP opgericht.

3. Deskundigen, die van 1970-1975 onder het regime-Lon Nol werkzaam waren geweest. Dit waren o.m. prof. Chan Ven, die hoogleraar in de wiskunde aan de universiteit van Phnom Penh was geweest en voor de Rode Khmers naar Vietnam was gevlucht, en Kong Samol, een landbouwdeskundige, wiens familie door de Rode Khmers was uitgemoord.

4. Deskundigen, die voor 1970 onder het bewind van prins Sihanoek werkzaam waren geweest.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MINISTERIËLE CONFERENTIE GATT

Van 24 nov. tot in de vroege ochtend van de 29ste nov. heeft in Genève een vergadering op ministerieel niveau plaatsgevonden van de Internationale Overeenkomst inzake Handel en Tarieven (General Agreement on Trade and Tariffs, GATT).
Het was de eerste GATT-vergadering op ministersniveau sinds de bijeenkomst in Tokio in sept. 1973, waarop een nieuwe ronde van handelsliberalisaties werd gelanceerd (pag. 762/3 e.v.-1973). Deze z.g. Tokio-ronde is in dec. 1979 voltooid met het afsluiten van overeenkomsten op verschillende terreinen van de wereldhandel (pag. 22/1 e.v.-1980).
Sindsdien is de wereldeconomie in een ernstige crisis geraakt, die o.m. leidde tot een stagnatie van de wereldhandel.
De economische crisis bracht vele landen ertoe protectionistische maatregelen te treffen ter bescherming van de binnenlandse markt, hetgeen weer verder bedroeg tot de stagnatie van de internationale handel. Deze stagnatie in de wereldhandel droeg op haar beurt bij tot een verscherping van de crisis.
De zeven belangrijkste Westerse geïndustrialiseerde landen – VS, Japan, Canada, Bondsrepubliek Duitsland, Engeland, Frankrijk en Italië –, die jaarlijks een topconferentie beleggen om over economische vraagstukken te discussiëren, besloten daarom op hun bijeenkomst in juli 1981 in Ottawa (pag. 481 e.v.-1981), dat in de tweede helft van 1982 de lidstaten van de GATT op ministerieel niveau bijeen zouden dienen te komen om over het vraagstuk van de wereldhandel te beraadslagen.
Het was de bedoeling geweest deze conferentie, die op 24 nov. begonnen was, op 27 nov. af te sluiten met het uitgeven van een slotverklaring, waarin de handelsbelemmeringen te lijf gegaan zouden worden.

Knelpunten op de conferentie

Tijdens de conferentie bleken er zoveel meningsverschillen te bestaan, niet in de laatste plaats tussen de EG en de VS, dat het niet mogelijk was de vergadering op tijd te beëindigen. Na vele verlengingen slaagden de deelnemers er pas in de vroege ochtend van 29 nov. in het eens te worden over de tekst van de slotverklaring, die dadelijk daarop van verschillende zijden weer openlijk werd betwist.

De knelpunten van de bijeenkomst, die leidden tot de verlate afsluiting, waren in *De Volkskrant* van 29 nov. als volgt samengevat:

• De landbouw. Ongetwijfeld een van de heetste hangijzers op de bijeenkomst. Op aandrang van de Amerikanan en Australiërs was voorgesteld dit gebied meer in overeenstemming te brengen met de huidige GATT-bepalingen voor industriële produkten. Een soort landbouwcomité zou binnen twee jaar een studie moeten afronden naar de mogelijkheden hiertoe, inclusief de maatregelen die dit vereist.
In eerste instantie waren de EG-landen niet helemaal onwillig op dit punt, maar ze vreesden dat een dergelijk comité een permanent forum zou worden voor aanklachten tegen de Europese landbouwsubsidies. Bovendien werd in het oorspronkelijke voorstel geopperd, dat gedurende de looptijd van het onderzoek bestaande maatregelen en landbouwsubsidies ontmanteld moesten worden of in overeenstemming worden gebracht met GATT-bepalingen die voor andere sectoren gelden.
Dit was voor de EG-landen een volstrekt onverteerbare zaak. De oplossing werd gezocht in aparte verklaringen op dit punt voor de EG en de overige landen. In beide verklaringen zal gepleit worden voor opname van de landbouw onder de GATT-bepalingen, zij het dat de EG-verklaring vager was. Over een landbouwcomité werd in geen van beide verklaringen meer gerept.

Toekomstige discussies over de Europese landbouw-subsidies werden van tafel geveegd door het aanscherpen van de paragraaf die handelde over de exportsubsidies in zijn algemeenheid.
• De exportsubsidies. Volgens de ontwerptekst moeten deze teruggedrongen worden omdat ze een verdere liberalisering van de vrijhandel blokkeren. De EG-landen wilden dit vervangen door een tekst waarin de landen beloven exportsubsidies te zullen verstrekken in overeenstemming met het huidige artikel 16, waarin deze vorm van steunverlening geregeld wordt. Volgens dit artikel zijn bepaalde landbouwsubsidies toegestaan mits ze niet leiden tot een onevenredig aandeel op de wereldmarkt.
Op de vorige ministeriële bijeenkomst, de Tokioronde, is dit nog eens bevestigd. Mocht het voorstel aangenomen worden dan betekent dit dat de Europese landbouwsubsidies onverlet worden gelaten.
• De geschillenbeslechting. De huidige regeling bij handelsconflicten gebaseerd op wederzijdse instemming om het probleem aan een scheidsgericht voor te leggen, functioneert slecht. Partijen kunnen de uitspraak negeren of vertragen door bij voorbeeld niet te verschijnen. De VS wilde een strikt juridische procedure, waarin partijen bindende uitspraken kunnen worden opgelegd. In het voorstel, ter discussie op de conferentie, blijft de wederzijdse instemming bestaan maar verplichten partijen zich om de procedure niet langer tegen te werken.
• De dienstensector. De VS stellen het aangaan van een studie naar het opnemen van diensten onder GATT-verband als één van de absolute voorwaarden die de bijeenkomst moet opleveren. Dit zou uiteindelijk kunnen betekenen dat een land niet meer zelf kan bepalen of bijvoorbeeld banken of verzekeringsmaatschappijen toegang krijgen, maar dat elk land onderworpen is aan de internationale bepalingen op dit gebied.
Met name de ontwikkelingslanden zijn hier fel tegen. Een compromisvoorstel luidde dat alle landen eerst op nationaal niveau de wenselijkheid gaan onderzoeken en dat deze ervaringen later op internationaal niveau worden uitgewisseld. De landen krijgen hierbij hulp van de verschillende internationale organisaties, waaronder de GATT. Deze laatste formulering is gekozen omdat de ontwikkelingslanden het onderzoek liever onder de paraplu van de ontwikkelingsorganisatie van de VN, de UNCTAD, doen.
• De vrijwaringsregeling. Op dit moment mag een land dat last heeft van marktverstorende importen niet alleen het schuldige land straffen, maar moeten alle landen die dit produkt uitvoeren uitgesloten worden. Met name de EG en vooral Frankrijk wilden een selectieve vrijwaringsregeling zien, waarin alleen de boosdoener gestraft kan worden. De ontwikkelingslanden met de huidige textielregelingen in het achterhoofd willen hier niets van weten.
Gekozen werd voor de bestaande tekst, die aansluit bij de huidige regeling, maar deze op een

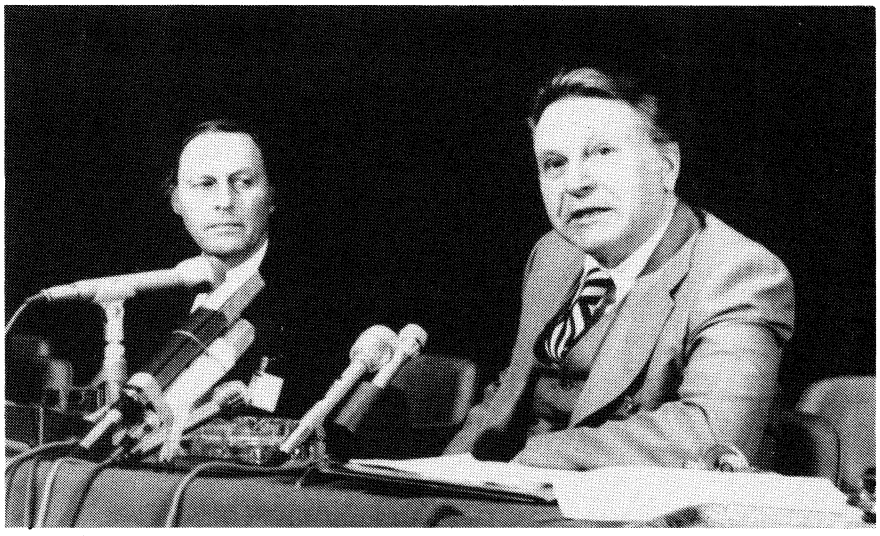

De directeur-generaal van de GATT, Arthur Dunkel (l.), en de voorzitter van de ministeriële conferentie, de Canadese vice-premier en minister van financiën Allan MacEachen op een persconferentie na afloop van de bijeenkomst.

aantal punten aanscherpen. Zo moet er meer doorzichtigheid komen over de toepassing, welke gebieden ze beslaan, welke tijdsduurmaatregelen genomen mogen worden en er moeten duidelijke procedurele regels komen.
Frankrijk wilde via een achterdeur toch weer de selectieve vrijwaring binnenhalen, maar de ontwikkelingslanden hielden de boot af.

- De stand-still clausule. Op initiatief van met name Australië werd in de oorspronkelijke tekst opgenomen dat er geen nieuwe importbeperkende maatregelen komen en bestaande maatregelen teruggeschroefd moesten worden. Deze passage zal volgens de voorstellen van het laatste moment vervangen moeten worden door een tekst waarin de belofte wordt uitgesproken om zich aan de bestaande spelregels te houden. Met daarnaast de enigszins kreupele redenering van „afzien van het handhaven van bestaande importbeperkende maatregelen". De EG wilde daarbij bovendien aangetekend zien dat landen geruime tijd de mogelijkheid krijgen om dit laatste te realiseren.

Verloop van de conferentie

Aan het *NRC/H'blad* van 29 nov. ontleend is onderstaand verslag van het verloop van de conferentie.

Om twaalf uur in de nacht van 28 op 29 nov. zag het er nog naar uit dat de ministersconferentie van de GATT op een complete mislukking zou uitlopen. Toen pas lukte het de Canadese voorzitter, vice-premier Allan J. MacEachen, de VS, de EG, de ontwikkelingslanden en de andere landen op één lijn te brengen.
Die eensgezindheid was weliswaar deels schijn, omdat zowel Australië als de EG de nodige slagen om de arm hielden. Maar aan de andere kant werd voorkomen dat deze handelsconferentie op een openlijke ruzie zou uitdraaien, zoals de Londense conferentie van 1931 die de Grote Depressie hielp verergeren.
De wijze waarop het slotcommuniqué tot stand kwam was overigens weinig verheffend. De EG-ministers zorgden met hun onderlinge verdeeldheid – Frankrijk was nauwelijks geïnteresseerd in de verdediging van de vrije handel; minister Jobert noemde de GATT-conferentie zelfs „geheel overbodig" – steeds opnieuw voor grote vertraging.
Telkens moest MacEachen het overleg tussen EG-commissaris Haferkamp en de andere landen – vertegenwoordigd door de ministers van de VS, Japan, Zwitserland, Brazilië, India en de Filippijnen, later aangevuld met Jamaica, Pakistan, Argentinië, Australië en Nieuw-Zeeland – uitstellen. EG-commissaris Haferkamp rende als een bezetene tussen beide groepen ministers heen en weer.

De GATT-conferentie, die op 22 nov. op ambtelijk niveau was begonnen, en vanaf 24 nov. op ministerieel niveau werd voortgezet, kwam pas op 26 nov. goed op gang. Vooral in EG-kring was men verbaasd dat MacEachen zo lang wachtte voordat hij het initiatief nam. Men verweet de Canadees niet alleen dat hij te passief was, maar bovendien verdacht men hem ervan, dat hij al op de avond van 25 nov. het gesprek met de ontwikkelingslanden had geopend, zonder de EG hierin te betrekken. Die handelswijze zette in Europese kring veel kwaad bloed.
De EG-ministers verbaasden zich er ook over dat MacEachen geen mogelijkheden voor onderhandelingen met de VS of de ontwikkelingslanden ontsloot.
Een Nederlandse diplomaat zei op 27 nov.: „Er worden de EG geen voorstellen gedaan. Er wordt niets aangeboden. Hoe kunnen wij dan iets geven? Op deze manier wordt de Fransen in de kaart gespeeld. Die vinden het allang best zo."
De ontwikkelingslanden, India voorop, hielden hardnekkig vast aan de tekst zoals die op 15 nov. door de GATT-raad was vastgesteld. Die bevatte weliswaar nog enkele blanco-punten, maar was op andere punten, in het bijzonder de bestrijding van agrarische exportsubsidies, zonneklaar. MacEachen betoogde, hiertoe onder druk gezet door de EG, dat weliswaar over de tekst van de GATT-raad maandenlang was onderhandeld, maar dat dat niet betekende dat geen wijzigingen konden worden aangebracht. Pas op 27 nov. gingen de ontwikkelingslanden overstag.
Over de dienstensector bevatte de tekst van de GATT-raad geen letter. De ontwikkelingslanden wilden de diensten niet onder de vrijhandelsregels van de GATT brengen, omdat zij bang zijn dat zij dan bijvoorbeeld Amerikaanse ingenieursbureaus onbeperkt moeten toelaten, waarvoor een aanpassing van hun immigratiewetgeving nodig zou zijn.
Ze verzetten zich zelfs tegen een studie in GATT-verband van de dienstensector. Liever zagen zij dat een organisatie als de UNCTAD, die minder op vrijhandel en meer op het ontwikkelingsvraagstuk gericht is, zich over de diensten zou ontfermen. Uiteindelijk gingen zij toch akkoord met een paragraaf in het slotcommuniqué waarin alle landen beloven om hun eigen dienstensector te bestuderen, en die informatie uit te wisselen.
De VS en de EG zijn zo verstandig geweest om elkaar niet de handelsoorlog te verklaren. Maar concrete maatregelen om het toenemende protectionisme te stuiten zijn evenmin genomen. Het resultaat van de eerste ministersconferentie sinds negen jaar van de GATT moet daarom met gemengde gevoelens worden bezien. Het besluit om deze conferentie te houden werd genomen tijdens de economische top van de zeven grootste industrielanden in juli 1981 in Ottawa. Omdat het idee uit Canadese koker kwam kreeg de Canadese minister MacEachen de voorzittersrol toebedeeld. Hij heeft het geweten.
Frankrijk speelde op deze ministerconferentie een centrale rol. Vooral wat betreft de vrijwaringsclausule. Die clausule, opgenomen in artikel 19 van de GATT, maakt het mogelijk dat een land de invoer van een bepaald produkt beperkt als die invoer zo sterk stijgt dat de binnenlandse producenten eronder lijden. Maar die invoerbeperking moet dan wel gelden voor alle landen die het desbetreffende produkt leveren.
In de ontwerpverklaring was opgenomen dat de toepassing van deze vrijwaringsclausule aan duidelijker regels gebonden moet worden, om misbruik te voorkomen. De Fransen echter eisten dat het mogelijk zou moeten zijn dat de invoer selectief, uit één bepaald land, te beperken.
De ontwikkelingslanden verzetten zich hiertegen, omdat ze vreesden dat vooral de arme landen het slachtoffer van een dergelijke bepaling zouden zijn. Uiteindelijk bleef de selectiviteit buiten het slotcommuniqué, maar besloot de EG er via onderhandelingen naar te zullen blijven streven.

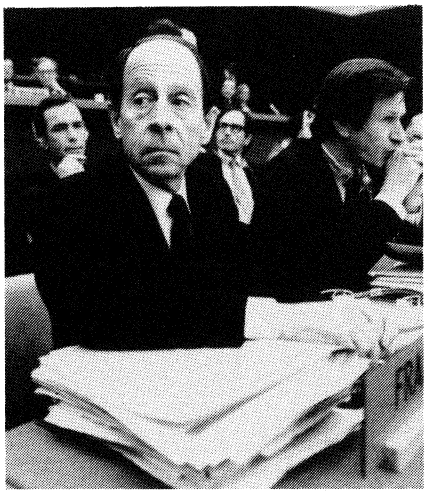

De Franse minister van buitenlandse handel, Michel Jobert.

In Nederlandse kring omschreef men de Franse houding als „paniekvoetbal". De Fransen hebben geprobeerd hun economie te stimuleren, maar omdat hun voorbeeld geen navolging ondervond leidde deze aanpak tot een oplopende invoer en een stagnerende export, met als resultaat een handelstekort van meer dan 100 mrd franc. Om dit tij te keren is bepaald dat videorecorders alleen nog via Poitiers Frankrijk binnen mogen en dat de voor de invoer vereiste papieren voortaan alle in het Frans gesteld moeten worden.
Tegen deze achtergrond was minister Jobert wel gedwongen om in Genève zoveel mogelijk tegen te sputteren. Hij deed dat op geheel eigen wijze.
Ook de ontwikkelingslanden speelden een dubieuze rol. Enerzijds hielden zij stug vast aan de principes van de GATT en vooral aan het meest-begunstigingsprincipe, dat inhoudt dat als de invoer van een bepaald produkt uit land A wordt toegelaten, ook andere landen dat specifieke produkt moeten kunnen afzetten.
Anderzijds echter hebben zij geen concessies gedaan die ertoe zouden leiden dat zij binnen de GATT een volwaardiger rol zouden spelen.
Het Amerikaanse idee van „graduatie" verdween al snel onder de tafel – tot spijt van de Nederlandse minister Bolkestein. Die „graduatie" hield in dat de minder arme ontwikkelingslanden – de Brazilië's en Zuidkorea's – hun hoge invoerrechten zouden verlagen, terwijl de industrielanden hun invoertariefconcessies aan die landen geleidelijk zouden afschaffen. Die tariefconcessies zouden dan nog slechts aan de armste landen ten goede komen, die bovendien zouden kunnen profiteren van een betere toegang tot de markt van Brazilië, etc.
Helaas, de presentatie van het Amerikaanse voorstel, en vooral het tijdstip, was slecht gekozen. Landen als Brazilië kampen op het ogenblik met een ernstige economische recessie omdat ze door hun hoge rentelast gedwongen zijn hun invoer terug te schroeven. Toen bovendien bleek dat de ontwikkelingslanden tot concessies bereid waren wat betreft de dienstensector, mits de „graduatie" van tafel verdween, was het pleit snel beslecht.
De Japanners blonken in Genève uit door stilzwijgendheid. De mannen uit Tokio profiteerden gretig van het gekrakeel tussen de VS en de EG: de wijze waarop zij deelnemen aan de wereldhandel kwam nauwelijks ter sprake. Bolkestein: „En de wijze waarop Japan deelneemt aan de wereldhandel vormde toch een van de redenen om deze conferentie te houden. Japan is helemaal buiten schot gebleven."

Samenvatting slotverklaring

De ten langen leste tot stand gebrachte slotverklaring had, samengevat, de volgende inhoud:

Het multilaterale handelssysteem van de GATT is serieus in gevaar. Het protectionisme neemt toe en de GATT-regels worden meer en meer overtreden. Ook is duidelijk geworden dat sommige GATT-regels niet voldoen.

De Tokioronde heeft „enige" gunstige invloed gehad, maar er zijn veel meningsverschillen gerezen over de toepassing van de GATT-regels. De vrijwaringsclausule wordt te gemakkelijk toegepast. De agrarische handel is te weinig liberaal, zelfs al groeit deze handel nog steeds door. Voor de textielhandel zijn regels opgesteld die fors afwijken van de GATT.

Geen land kan zijn handelsproblemen op zijn eentje oplossen en een oplossing zou zeer worden vergemakkelijkt door „gelijktijdige" maatregelen op financieel en monetair terrein.

Alle landen van de GATT beloven exportsubsi-

dies te zullen vermijden als die in strijd zijn met artikel 16 (dat stelt dat subsidies voor primaire produkten – dus ook landbouwprodukten – toelaatbaar zijn mits niet meer dan een „rechtvaardig" marktaandeel wordt verworven).

De GATT-landen beloven (de EG tekent hierbij aan: „de Gemeenschap belooft haar best te doen") te zullen vermijden dat handelsmaatregelen worden genomen of gehandhaafd die in strijd zijn met de GATT (de oorspronkelijke formulering van de GATT-raad, die inhield dat maatregelen „die de binnenlandse markt beschermen" moeten worden voorkomen, werd geschrapt).

De GATT-landen zien af van het nemen van restrictieve handelsmaatregelen met een niet-economisch (lees: politiek) karakter, als die niet consistent zijn met de GATT (die maatregelen uit veiligheidsoverwegingen toestaat).

De GATT-landen zeggen toe dat de landbouw „volledig" onder de GATT-regels wordt gebracht. Daartoe wordt een „werkprogramma" van twee jaar ondernomen (de oorspronkelijke tekst vermeldde dat in die periode agrarische exportsubsidies zouden worden afgeschaft; deze zinsnede werd geschrapt).

Over een verbetering van de vrijwaringsclausule moet een akkoord worden bereikt en uitgevoerd. (De EG-ministers hebben afgesproken dat zij ernaar zullen streven dat die clausule selectiviteit toelaat, dat wil zeggen dat de meestbegunstigingsregel niet meer van toepassing is).

De verbeterde vrijwaringsclausule moet een aantal duidelijke criteria bevatten. Geregeld moeten onder meer worden de tijdelijkheid, de compensatie, de definitie van „schade", het multilaterale toezicht, de geschillenbeslechting, etc.

De deelname van de ontwikkelingslanden aan de wereldhandel moet worden bevorderd. In het bijzonder de export van de armste landen moet zoveel mogelijk vrijgesteld worden van invoerrechten. In 1984 moet worden bezien wat van deze voornemens is terechtgekomen.

Onderzocht moet worden welke maatregelen de handel in agrarische produkten kunnen liberaliseren. Tevens wordt onderzocht wat de GATT-regels zeggen over exportsubsidies die de handel in agrarische produkten in de waagschaal zouden stellen.

Hiertoe zal een comité voor de agrarische handel worden opgericht dat niet later dan 1984 rapporteert (de EG tekent hierbij aan dat zij geen enkele verplichting op zich neemt wat betreft de agrarische produkten, en ook niet toezegt daarover te zullen onderhandelen). Het agrarische comité moet ook aanbevelingen doen om de handel in tropische produkten te liberaliseren (EG: maar de EG-regels over die produkten blijven onaangetast).

De neiging om invoertarieven te verhogen naarmate het produkt meer bewerking vereist moet worden bestreden. Er moet een wereldwijd classificatiesysteem komen voor douane- en statistische doeleinden.

Aanbevolen wordt dat voor de export van kapitaalgoederen naar ontwikkelingslanden exportkredieten tegen gunstige voorwaarden ter beschikking worden gesteld.

De GATT moet het multivezelakkoord opnieuw bestuderen, alsmede de gevolgen van een opheffing van dit akkoord voor de export van ontwikkelingslanden.

(Een passage over de handel in hoogwaardige technologische produkten is geschrapt.)
GATT-directeur Dunkel wordt verzocht de IMF-directeur te raadplegen over de mogelijkheid van een studie van de effecten van wisselvallige fluctuaties van wisselkoersen op de internationale handel.

Over de handel in diensten wordt „aanbevolen" dat elk land zijn eigen dienstensector gaat bestuderen en deze informatie via multilaterale instellingen, zoals de GATT, uitwisselt. In 1984 moeten de resultaten van dit onderzoek op tafel liggen en zal de GATT-raad beslissen of actie moet worden ondernomen.

EG neemt afstand van slotverklaring over landbouw

Na het afsluiten van de conferentie uitte EG-commissaris Haferkamp kritiek op de delen van de slotverklaring, die over landbouwvraagstukken gingen. Hij vond, dat het in het slotdocument opgenomen „werkprogramma" ter bestudering van de rol van de landbouw in de wereldhandel niet moet zijn gericht op het geheel onderbrengen van de landbouw in de GATT. De export van landbouwprodukten mag nu nog worden gesubsidieerd, als daarmee niet meer dan een „rechtvaardig" marktaandeel wordt verkregen. Dit moet volgen de EG zo blijven.
De EG maakte verder onmiddellijk duidelijk, dat zij niet bereid is over landbouwprodukten in multilateraal GATT-verband te onderhandelen of nieuwe verplichtingen op zich te nemen. Op 10 dec. is over deze materie wel in bilateraal verband met de VS gesproken.

De Amerikaanse vertegenwoordiger, William Brock, verklaarde daarop, dat het EG-standpunt strijdig was met de slotverklaring.

Het kostte Brock duidelijk moeite om zijn teleurstelling over het resultaat van de conferentie te verbergen achter prachtige volzinnen waarin hij zijn vreugde uitsprak over het bereiken van een gemeenschappelijke slotverklaring. Evenals andere prominenten op de bijkomst meende Brock dat de waarde van dat document vooral gezocht moest worden in het op één noemer brengen van de aanwezige landen in een tijd van recessie en toenemend protectionisme.
Een opmerking, die met de nodige korrels zout genomen moet worden gezien het feit dat niet alleen de EG, maar daarnaast nog eens 21 verschillende landen na het aannemen van de slotverklaring officieel in meer of minder gespierde termen hun bezwaren ertegen kenbaar maakten.
Een collectief ongenoegen, dat vooral de Amerikanen gefrustreerd moet hebben, omdat een groot deel van de landen kenbaar maakte er niets voor te voelen om diensten in GATT-verband op te nemen. Het enige punt waarop de Amerikanen meenden op deze conferentie vooruitgang geboekt te hebben. Op vijf andere punten die ze tot speerpunt gebombardeerd hadden moesten ze al in het stof bijten.
Diensten zijn door de ongekende Amerikaanse druk inderdaad in de slotverklaring opgenomen, maar wel op zo'n manier geformuleerd dat ze er elk moment weer uitgeschopt kunnen worden. Geadviseerd is namelijk, dat elk land op dit deelgebied onderzoek gaat doen, waarvan de resultaten daarna op internationaal niveau getild worden. De landen kunnen daarbij gebruik maken van de diensten van de GATT of een andere internationale organisatie. Een groot aantal ontwikkelingslanden heeft al te kennen gegeven, dat dit wat hun betreft de UNCTAD gaat worden. Een organisatie waar de Amerikanen, gezien de sterke greep van de ontwikkelingslanden, het juist niet hadden willen zoeken.
In zijn verklaringen aan de pers kon Brock dan ook niet meer uit zijn mond krijgen dan dat er sprake was van een „gedeeltelijk succes". Op het gebied van subsidies was niets bereikt, de geschillenregeling was verbeterd, maar niet voldoende. Op het gebied van de vrijwaringsregeling had hij gehoopt op een nieuwe code, maar de meningen lagen te ver uiteen. Voor de landbouw was er een constructieve basis, maar was niet zoveel vooruitgang geboekt als we gewild hadden, aldus een greep uit zijn opmerkingen. Het punt van de hoogwaardige technologie dat op het laatste moment onder druk van Frankrijk alsnog uit de verklaring verdween, noemde hij zelfs niet.
Vooral de EG-verklaring over de landbouw zat de Amerikaanse vertegenwoordigers dwars. „Deze stelt, dat de lidstaten zich door niemand laten dwingen tot nieuwe onderhandelingen. Maar wie de landbouwparagraaf goed leest, ziet daarin het punt van meer liberalisatie voor dit terrein. Bovendien is het de eerste keer dat er in de GATT-verklaring staat dat exportsubsidies de handel verstoren. Dat is een fundamentele verschuiving. Het EG-standpunt is daarmee strijdig", aldus Brock.
De Amerikaanse vertegenwoordiger, die van deze bijeenkomst een sterke persoonlijke zaak heeft gemaakt in de VS, geloofde dan ook dat het na vijf dagen onderhandelen tot stand gekomen stuk niet voldoende is om de landbouwgeschillen op te lossen. Daarvoor zullen bilaterale gesprekken met „onze Europese vrienden" nodig zijn.
Op de vraag of hij het Amerikaanse congres, dat in de afgelopen tijd voortdurend gedreigd heeft om de eigen enorme zuiveloverschotten op de wereldmarkt te dumpen, gaat adviseren dit niet te doen, wilde Brock geen antwoord geven. „Daarover moet ik mijn oordeel nog vormen."

Perscommentaren

Een keuze uit de perscommentaren op de resultaten van de GATT-bijeenkomst levert het volgende beeld op:

In een hoofdartikel schreef The Financial Times op 30 nov. het volgende:
De ministeriële zitting van de GATT te Genève heeft na veel moeite en extra tijd geresulteerd in een minder vernederende en deprimerende afsluiting dan was verwacht. Dat was niet het gevolg van wat tijdens de zitting werd bereikt, doch eerder van schaamte die de ministers aanzette in de richting van vrijhandel te blijven opereren. De ministers van handel hebben berust in de huidige toestand van anarchie in de wereldhandel, in plaats van cynisch uit de vastgelopen onderhandelingen weg te lopen. Zij willen tonen dat de lessen van het vooroorlogse protectionisme en de voordelen van de naoorlogse handel niet vergeten zijn.
In een afzonderlijk en uitvoerig artikel over de voorbereiding en afloop van het GATT-overleg in de Financial Times (30-11) schrijven Paul Cheeseright en Giles Merritt vanuit Genève dat de conferentie, die geen winnaar opleverde, de volgende implicaties kan hebben:

1) een verdere inzinking van de wereldhandel kan de toegang van ontwikkelingslanden tot de wereldmarkten verder beperken, waardoor hun exportverdiensten verder inkrimpen;
2) het internationale handelssysteem kan versplinteren in nieuwe regionale handelsblokken;
3) te verwachten valt dat er meer handelsbeperkende pacten zullen worden gesloten tussen industriële sectoren;
4) de tegenstellingen tussen Noord en Zuid zullen groter worden, hetgeen kan leiden tot groeiend Derde-Wereld-ressentiment en tot verminderde afname van OESO-industrieprodukten door ontwikkelingslanden.

BRAZILIË

OPENING ITAIPU-STUWDAM (VERVOLG)

De „witte steenkool" van Itaipu (pag. 799/3) is wat men in Brazilië een „witte olifant" noemt: een project dat buiten iedere proportie valt. Itaipu is een voorbeeld van de tijd van het Braziliaanse „wonder", tien jaar geleden, toen de Trans-Amazoneweg, de brug over de baai in Rio de Janeiro, de kerncentrales en nog wat projecten werden gepland. Al deze projecten deden Brazilië's buitenlandse schuld tot enorme hoogten oplopen. Vaak waren deze projecten echter veel te groot van opzet en bestond er helemaal niet zo'n behoefte aan.

Als de Itaipu-stuwdam iets kleiner was gebouwd, waren de prachtige „Sete Quedas"-watervallen stroomopwaarts in de Paranarivier gespaard gebleven. Ze zijn nu door het stuwmeer in Itaipu onder water komen te staan. Officieel kost het project 15 miljard dollar. Dit bedrag is hoofdzakelijk in het buitenland geleend en legt een zware hypotheek op Brazilië. Hoewel Itaipu een bi-nationaal project is van Paraguay en Brazilië, komen de lasten uitsluitend voor rekening van Brazilië, Paraguay verkeerde tijdens de jaren durende onderhandelingen tussen de twee buurlanden, in een riante positie: het land heeft nu en in de toekomst geen enkele behoefte aan zóveel elektriciteit.

De energie van Itaipu's eerste turbine is bestemd voor Paraguay. Maar dat land consumeert per jaar minder energie dan één turbine van Itaipu produceert.

Het akkoord dat de twee landen in mei 1974 sloten, komt in de praktijk erop neer dat Brazilië 15 miljard dollar in het buitenland leende en de helft doorleende aan Paraguay. Dit land lost de lening af met de overtollige elektriciteit, die aan Brazilië wordt verkocht (Paraguay heeft recht op de helft van de totale energie van de stuwdam). Paraguay zal op deze wijze binnen veertien jaar de schuld aflossen, terwijl Brazilië binnen dezelfde termijn 15 miljard dollar op de export moet verdienen om de totale schuld te kunnen terugbetalen.

HANDELSBETREKKINGEN MET DE SU

Op 13 juli 1981 maakte de president van de Braziliaanse staatsoliemaatschappij Petrobas, Shigeaki Ueki, in Moskou bekend dat de Sowjet-Unie tot het einde van 1981 20.000 vaten ruwe olie per dag ging verkopen aan Brazilië. Brazilië kreeg de Russische olie voor 35 dollar per vat.

Deze overeenkomst was het resultaat van het bezoek dat de Braziliaanse minister van planning Delfim Netto midden juli 1981 bracht aan de Sowjet-Unie.

Op 15 juli werden vervolgens zes contracten ondertekend die tot doel hadden de economische en industriële samenwerking tussen beide landen te verbeteren.

Het *NRC/H'blad* (14-7-'81) schreef over het bezoek o.m. het volgende:

Antonio Delfim Netto, de Braziliaanse minister van planning, is dit weekeinde met een zeer grote delegatie Braziliaanse ondernemers in de Sowjet-Unie aangekomen om daar handelsakkoorden af te sluiten met een totale waarde van ongeveer twee miljard dollar (vijf en een half miljard gulden).

Dit „rode pakket", zoals het in Brazilië genoemd wordt, onderstreept de Braziliaanse strategie om haar handelsbetrekkingen te diversificeren en om de handel met het oostblok, die nu nog op een laag pitje staat, een flinke stimulans te geven. Het vorig jaar exporteerde Brazilië ter waarde van anderhalf miljard dollar naar de Comecon-landen, en importeerde het 250 miljoen dollar. Polen was sinds 1977 Brazilië's belangrijkste Comecon-handelspartner. Die positie zal nu overgenomen worden door de Sowjet-Unie.

Het „rode pakket" is ook een aanwijzing voor de snel groeiende Russische economische belangstelling voor Zuid-Amerika. De Russen zijn al de belangrijkste handelspartner van Argentinië, en zijn betrokken bij grote projecten in Columbia, Peru en Bolivia.

Het „rode pakket", dat voorziet in de Russische levering van zware apparaten en een toename van de Braziliaanse export van industrieprodukten en grondstoffen, is na langdurige onderhandelingen tot stand gekomen.

De Braziliaanse ondernemers van de zware industrie vormden trouwens een struikelblok in de onderhandelingen: ze waren bang dat Delfim Netto te veel orders aan de Russen zou verlenen – ten koste van orders voor de Braziliaanse industrie. „De aanschaf van turbines in de Sowjet-Unie betekent de import van werkloosheid", zei een woordvoerder van de Braziliaanse industrie.

Uiteindelijk werd een compromis bereikt: de Sowjet-Unie gaat vier turbines, met een totale waarde van 100 miljoen dollar, leveren voor de waterkrachtcentrale Ilha Grande. De overige veertien turbines voor deze stuwdam zullen door de Braziliaanse industrie worden gemaakt.

Delfim Netto had twee redenen om zijn beslissing om een aantal turbines in de Sowjet-Unie te bestellen, tegen de zin van de Braziliaanse ondernemers door te zetten. Ten eerste het Russische aanbod van financiering. Moskou biedt – tegen lage rentes – de kredieten die Delfim nodig heeft om de betalingsbalans te sluiten.

Ten tweede kan de export naar de Sowjet-Unie slechts toenemen als de Brazilianen ook meer importeren. De Russen vinden dat er op zijn minst een poging gedaan moet worden om de handelsbalans, die nu zeer in het voordeel van Brazilië is, enigszins recht te trekken. Vorig jaar exporteerde Brazilië ter waarde van 370 miljoen dollar naar de Sowjet-Unie en importeerde het slechts 15 miljoen dollar.

Dezelfde argumenten deden Delfim besluiten om een installatie van alcohol uit hout in de Sowjet-Unie te kopen, ter waarde van 400 miljoen dollar.

Als tegenprestatie voor de aankoop van Russische zware apparaten wil Brazilië meer industrieprodukten, met name schoenen en textiel, exporteren en langlopende contracten afsluiten voor de levering van grondstoffen zoals sojameel, cacao en koffie. Brazilië beschikt over grote oogstoverschotten, terwijl de prijzen op de wereldmarkt bedroevend laag zijn.

Tenslotte zijn de Russen en Brazilianen overeengekomen om in de toekomst joint ventures te vormen voor de bouw van waterkrachtcentrales in ander landen. Braziliaanse aannemers kunnen dan de stuwdam bouwen, terwijl de Russen de zware electronische apparaten leveren.

BEZOEKEN FIGUEIREDO VS EN CANADA

Op 12 mei 1982 ontmoetten de Braziliaanse president Joao Baptista de Figueiredo en de Amerikaanse president Ronald Reagan elkaar in Washington voor besprekingen over de Falklandcrisis (pag. 241 e.v. - 1981) en verschillende economische- en handelskwesties.

Figueiredo was het eerste Braziliaanse staatshoofd in elf jaar dat de VS bezocht. Het bezoek kwam op een moment dat de relatie tussen beide landen, na een periode van verkoeling tijdens de regering-Carter (pag. 204/1-1977), aanzienlijk waren verbeterd.

Figueiredo werd vergezeld door 150 Braziliaanse zakenlieden en acht leden van de regering. Tijdens de ontmoeting werd gesproken over het Amerikaanse protectionisme, dat volgens de Brazilianen hun export belemmerde en over de hoge Amerikaanse rentestand (zie ook verderop onder economie).

Wat betreft de Falkland-kwestie, die het belangrijkste onderwerp van gesprek vormde, waren beide leiders van mening dat er een „snelle oplossing moest komen waarbij er overwinnaars noch verliezers zouden zijn" en waarbij men elkaar „op een rechtvaardige en eervolle wijze tegemoet zou treden". (Brazilië stond in principe wel achter Argentinië wat betreft de soevereiniteit over de Falkland-eilanden, maar het vond dat de kwestie door onderhandelingen en niet door een invasie had moeten worden opgelost).

De kwestie van de mensenrechten in Brazilië was volgens Amerikaanse regeringsofficials, zo schreef *The New York Times* (13-5), „verdwenen" en Brazilië maakte aanzienlijke vorderingen op het gebied van de democratisering.

Bezoek Figueiredo Canada

Van 18-22 juli 1982 bracht president Figueiredo een bezoek aan Canada. Op 20 juli had hij in Ottawa een onderhoud van een uur met de Canadese premier Pierre Trudeau.

Tijdens het onderhoud werd gespro-

ken over internationale handelsbelemmeringen, de Noord-Zuid dialoog en internationale ontwikkelingen, m.n. in Centraal- en Zuid-Amerika.
Verder werden er diverse commerciële en financiële overeenkomsten getekend, waaronder een driejarige overeenkomst ter waarde van C$ 750 mln voor de verkoop van tarwe aan Brazilië.

SLECHTE ECONOMISCHE SITUATIE. BEROEP OP HET IMF

Op 26 nov. 1982 deelde de Braziliaanse minister van financiën, Ernane Galveas, mee dat zijn land op 29 nov. besprekingen met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) zou beginnen in de hoop een pakket stand-by kredieten van het fonds los te krijgen voor een totaal bedrag van iets meer dan $ 4 mrd.
Volgens een Braziliaans financieel dagblad, de *Gazeta Mercantile,* sprak Galveas van leningen gespreid over drie jaar. In 1983 zou een bedrag van $ 1,5 mrd zijn voorzien, en in 1984 en 1985 telkens $ 1,3 mrd. Hij zou ook gezegd hebben dat Brazilië onder een speciale IMF-faciliteit nog eens een beroep kon doen op $ 1 mrd extra kredieten.
Die faciliteit werd ingesteld voor landen die door internationale omstandigheden de waarde van hun export ernstig zagen dalen. Aan het beroep op die mogelijkheid waren geen voorwaarden verbonden en Brazilië zou in 1982 nog $ 500 mln opnemen. In 1983 werd dan opnieuw $ 500 mln getrokken op die faciliteit.
De Braziliaanse radio en televisie spraken echter van een pakket stand-by kredieten voor een totaal bedrag van $ 6 mrd, maar verstrekten geen details. Woordvoerders van de centrale bank, het ministerie van financiën en het ministerie van planning verklaarden geen informatie te hebben over de onderhandelingen.
Hoewel economen en bankiers algemeen aannamen dat de Braziliaanse economische politiek door de al door de regering genomen maatreglen (zie verderop) grotendeels in overeenstemming was met de opvattingen van het IMF, verwachtten zij op enkele terreinen toch nog enige eisen.
Galveas bevestigde verder dat Brazilië reeds voor $ 400 mln aan speciale trekkingsrechten bij het IMF had opgevraagd.

Brazilië had op dat ogenblik een buitenlandse schuldenlast van ongeveer $ 72 mrd. Daarbij moest echter nog een bedrag worden geteld van $ 8 tot $ 14 mrd wegens kortlopende verplichtingen. In totaal ging het derhalve om een schuldenlast van meer dan $ 80 mrd die op Brazilië drukte.

Van dit bedrag moest in 1982 $ 18 mrd worden terugbetaald, waarvan alleen aan rente $ 10,5 mrd. Soortgelijke bedragen moèst het land ook in de komende jaren terugbetalen.
In de eerste negen maanden van 1982 had Brazilië op zijn buitenlandse schulden een kleine $ 15 mrd afgelost. Dit dank zij de mogelijkheid die het land door een groot aantal buitenlandse banken werd geboden om gelden op te nemen. Brazilië had namelijk steeds – anders dan bijv. Mexico – prompt aan zijn betalingsverplichtingen voldaan.
De economische ontwikkeling was voor Brazilië in 1982 anders gelopen dan de regering had verwacht. In plaats van een overschot op de handelsbalans van $ 3 mrd, zo was aangenomen, zou er slechts sprake zijn van een overschot van hooguit $ 500 mln. Reden waarom het land zich grote inspanningen getroostte de importen terug te dringen en de export op te voeren (zie verderop).
Brazilië, de grootste economische macht van Latijns-Amerika, had de laatste jaren grote aandacht geschonken aan de industrialisering van het land. Zo bedroeg in 1981 het aandeel van de industriële produkten in de totale uitvoer van het land 60%, tegen in 1964 nog maar 6%.
Deze ontwikkeling was slechts mogelijk dank zij het in uitvoering nemen van tal van industriële projecten. Sedert 1974 was door de regering in verband daarmee $ 60 mrd aan meer dan 40 van dit soort projecten besteed. Hiervoor waren hoge leningen afgesloten.
De hardnekkige recessie in West-Europa en de VS had echter ook grote gevolgen voor de landen in de Derde Wereld. Hun groei werd teruggedraaid vanwege de afgenomen vraag naar grondstoffen. De prijzen van delfstoffen zoals koper en tin, en van tropische landbouwprodukten als koffie, suiker, soja en cacao, bereikten een dieptepunt. De ruilvoet (de verhouding tussen de waarde van de export en de import van een land) was daardoor verslechterd in het nadeel van de Derde Wereld.
De industrielanden namen protectionistische maatregelen om hun eigen problemen op te lossen, waardoor de export van goedkope industrieprodukten uit de Derde Wereld werd tegengehouden. De voortdurende devaluaties van enkele Westeuropese munteenheden ten opzichte van de dollar maakten produkten uit ontwikkelingslanden relatief duurder, de zeer hoge rentevoet in de Verenigde Staten maakte de afbetaling van de buitenlandse schulden zeer moeilijk.

Maatregelen regering ter bestrijding economische crisis

Op 15 sept. 1982 had de regering twee financiële maatregelen getroffen die waren bedoeld om het vertrouwen te wekken van de internationale bankwereld.
De ene maatregel bepaalde dat particuliere banken voortaan tot zestig procent van deposito's die ze ontvingen moesten storten op de rekening van de centrale bank, de andere maatregel had tot doel om het wegvloeien van dollars via toerisme tegen te gaan.
Het resultaat van de eerstgenoemde maatregel was een beperking van de geldcirculatie. Volgens de minister van financiën, Ernane Galveas, was de maatregel genomen om de uitbreiding van het bankkrediet te beperken.
De president van de ondernemersbond van Sao Paulo zei dat hierdoor de binnenlandse rentevoet onvermijdelijk zou stijgen. De rente, die op dat moment ongeveer 140% bedroeg (de inflatie in Brazilië was zo'n 100%), kon volgens de bankier wel oplopen tot 200% op jaarbasis.
De tweede maatregel betrof de beperking van het aantal dollars dat Brazilianen naar het buitenland mochten meenemen. Wegens de enorme devaluaties in Argentinië. waardoor dat land voor Brazilianen weer een koopjeshal was geworden, en wegens het grote verschil tussen de officiële dollarkoers en de koers die op de parallelle zwarte markt werd betaald, was er een ware dollarvlucht ontstaan in Brazilië. In 1982 was er al $ 300 miljoen uit het land verdwenen wegens toerisme of dollarspeculatie, evenveel als het overschot op de handelsbalans dat met veel inspanningen gedurende het eerste half jaar was verdiend.

Economisch noodplan voor 1983

Eind okt. 1982 maakte de regering een economisch noodplan bekend dat voorzag in een aanpassing van de betalingsbalans door in 1983 een enorm overschot op de handelsbalans te forceren.
Hiermee wilde Brazilië, onder druk van de Verenigde Staten en het internationale bankwezen, voorkomen dat het land zijn schuldverplichtingen niet kon nakomen, zoals enkele maanden daarvoor Mexico en Argentinië overkwam.

Met de bekendmaking van het noodprogramma hoopten de autoriteiten de paniek onder de internationale bankiers na het bankroet van Mexico en Argentinië te bezweren en het acute gevaar dat Brazilië wegens liquiditeitsproblemen ook om uitstel van betaling moest vragen af te wenden. Brazilië had de weken daarvoor veel kortlopende leningen moeten afsluiten om aan zijn financiële verplichtingen te kunnen voldoen en hoopte nu weer leningen op lange termijn te kunnen aantrekken.

Het economische beleid voor 1983 was volkomen ondergeschikt gemaakt aan het bedrag dat Brazilië in 1983 op de internationale kapitaalmarkt meende te kunnen lenen.
Voor 1983 ging men uit van maximaal 10,6 miljard dollar in nieuwe leningen, terwijl Brazilië 9,1 miljard aan rente en 7,2 miljard aan aflossingen zou moeten voldoen. Het tekort op de lopende rekening, dat in 1982 14 miljard dollar bedroeg zou met vijftig procent worden teruggebracht tot 6,9 miljard dollar. Om deze aderlating te kunnen opvangen, zou de handelsbalans een overschot van 6 miljard dollar moeten vertonen. Aangezien de export weinig kon toenemen moest dit overschot worden geforceerd door de invoer zeer drastisch te beperken.
Met dit beleid onderwierp Brazilië zich volkomen aan de eisen van het internationale bankwezen. De buitenlandse banken weigerden absoluut een verdere groei van de Braziliaanse buitenlandse schuld te aanvaarden, zoals in 1982 gebeurde. De schuld, in 1982 72 miljard

dollar, zou in 1983 tot 79 miljard mogen toenemen.
In het plan voor 1983 gingen de technocraten er van uit dat de internationale rentevoet, die in 1982 gemiddeld 16 procent bedroeg, tot 10 procent zou dalen. Dat scheelde Brazilië in 1983 3,6 miljard dollar aan rente die het moest betalen over de buitenlandse schuld van 72 miljard dollar.
In 1983 rekende Brazilië op een toename van de exportopbrengsten door de stijging van de prijzen van de grondstoffen, die in 1982 een dieptepunt bereikten. In 1982 exporteerde het land 3,5% meer in volume dan in 1981, maar ontving het er in waarde 22% minder voor ten gevolge van de verslechterde ruilvoet.
De verslechterde ruilvoet en de hoge internationale rente waren verantwoordelijk voor de enorme groei van de Braziliaanse buitenlandse schuld gedurende de laatste vier jaar. De schuld was in die tijd met $ 47,5 mrd toegenomen zonder dat er een dollar het land was binnengekomen.
Minister van financiën Galveas voorspelde dat het noodplan zou leiden tot een opleving van de economie, omdat door het beperken van de import de Braziliaanse industrie importvervangende produkten kon maken.

Amerikaans ingrijpen in Braziliaanse economische crisis

Het economische noodplan werd volgens het *NRC/H'blad* (10-11) opgezet, nadat de Verenigde Staten en Brazilië eind sept. een vertrouwelijke overeenkomst hadden gesloten waarbij Brazilië zich verplichtte een dergelijk plan voor 1983 uit te werken, en de VS op zich namen om de banken ertoe te bewegen, weer geld aan Brazilië te lenen.

Na het aan het licht komen van de ernstige financiële problemen van Mexico en Argentinië en na een moeizaam verlopen IMF-vergadering in Toronto, brak er in september paniek uit in de financiële centra.
Van de ene dag op de andere droogde het bankkrediet aan Brazilië op. Uit angst voor een volgende Latijnsamerikaanse ineenstorting wilden de Amerikaanse banken hooguit nog voor één dag aan Brazilië lenen. De Braziliaanse centrale bank moest haar financiële reserves aanspreken, die tot een zorgwekkend niveau, tussen de twee en vier miljard dollar daalden. De Braziliaanse financiële reserves werden niet langer bekendgemaakt om paniek te voorkomen.

Volgens de Braziliaanse econome, Maria da Conceiçao Tavares hadden de Amerikaanse banken, gealarmeerd door de dreigende financiële ineenstorting van Brazilië, druk op de Amerikaanse Federal Reserve Board (het bestuur van het stelsel van centrale banken in de VS) uitgeoefend om de geldcirculatie te versoepelen. „De enige reden waarom er geen ineenstorting plaats vond was dat de „Fed" in twee weken 450 miljard dollar uitgaf, waardoor de liquiditeit toenam en de Amerikaanse rentevoet daalde, aldus Maria de Conceiçao.
De „reddingsoperatie" van Brazilië werd geleid door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Georg Shultz, die sinds jaren nauwe zakelijke betrekkingen met Brazilië onderhield. „Zonder Shultz was Brazilië nu bankroet geweest", aldus een anonieme Braziliaanse ondernemer.
De „reddingsoperatie" was ook het voornaamste motief voor het bezoek dat president Reagan eind november aan Brazilië zou brengen. Het bezoek had een zekere diplomatieke betekenis wegens de nasleep van de Falkoorlog maar het ging in hoofdzaak om de economische crisis van Brazilië en de rest van Latijns-Amerika.
Reagan komt, aldus Braziliaanse waarnemers, als een soort „garantie" dat de Verenigde Staten Brazilië steunen, hetgeen de internationale bankwereld ervan moet overtuigen dat ze met een gerust hart kunnen doorgaan aan Brazilië te lenen. Tenslotte is Brazilië de machtigste economie van Latijns Amerika, goed voor 60 procent van het Latijnsamerikaanse bruto nationaal produkt.

Op 3 nov. deelde de Centrale Bank van Brazilië mee dat in de week daarvoor een club van de vijf grootste Amerikaanse banken had toegestemd in een kortlopend krediet ter overbrugging van de betalingsproblemen. Volgens bankiers in New York ging het hierbij om een bedrag van zo'n $ 700 mln.
Verder reisde de president van de Centrale Bank van Brazilië, Carlos Langoni, nog naar o.m. Londen en Frankfort in een poging kortlopende kredieten los te krijgen.

Bezoek Reagan

Van 30 nov. tot en met 4 dec. 1982 bracht de Amerikaanse president Reagan een werkbezoek aan achtereenvolgens Brazilië, Columbia, Costa Rica en Honduras.
De reis stond in het teken van de ernstige financiële crisis die de Latijnsamerikaanse landen doormaakten (zie hierboven). De Amerikaanse ambassadeur in Brazilië, Anthony Motley, noemde op 30 nov. als gespreksthema's voor het bezoek: het herstel van de wereldeconomie, de bevestiging van de Amerikaanse betrokkenheid bij het Inter-Amerikaanse systeem en de steun aan democratische regeringsvormen in Latijns-Amerika.
Bij zijn aankomst in de Braziliaanse hoofdstad Brasilia werd Reagan warm onthaald, hoewel er op verschillende plaatsen door een paar honderd betogers tegen zijn komst werd geprotesteerd.

De Amerikaanse president Ronald Reagan (l.) en zijn Braziliaanse ambtgenoot president Joao Figueiredo schudden elkaar de hand na het uitbrengen van een toast. Hierbij had Reagan gezegd: „Een toast op president Figueiredo en het volk van Bolivia", kennelijk vergetend dat Figueiredo president is van Brazilië. Een poging tot herstel ging ook mis, toen hij er snel aan toevoegde: „Dat is het land waar ik naar toe ga." Reagan zou op zijn vijfdaagse rondreis langs vier Zuidamerikaanse landen Bolivia niet aandoen.

President Figueiredo zei in zijn welkomstwoord dat „het hoog tijd wordt ons wederzijds begrip te vergroten en te werken aan een echt en gelijkwaardig partnerschap". Reagan prees op zijn beurt indirect het democratiseringsproces in Brazilië, dat door de verkiezingen van 15 november (pag. 769-e.v.) werd bevestigd. „Wij kennen allemaal de sterke en gestadige vooruitgang van Brazilië, intern en internationaal."

De Amerikaanse president gaf toe dat er punten van onenigheid waren, maar benadrukte de gemeenschappelijke kenmerken.

„Onze maatschappijen kennen beide een pionierstraditie, openheid en visie op grootheid. Beide landen zijn smeltkroezen van verschillende volken en hebben hun volken zicht gegeven op vrijheid van godsdienst en het werken aan een beter leven," aldus Reagan, die eraan toevoegde zich al thuis te voelen.

Op 1 dec. zei president Reagan tegen zijn Braziliaanse ambtgenoot dat Washington Brazilië $ 1,2 mrd zou lenen zodat het land zijn financiële problemen het hoofd kon bieden. Het betrof een overbruggingskrediet voor een periode van 30 tot 60 dagen in afwachting van hulp van het IMF.

Tevens werden tijdens het bezoek van Reagan de Amerikaanse importquota voor suiker voor industriële doeleinden afgeschaft en de Amerikaanse eisen dat Brazilië de exportsubsidies moest afschaffen verzacht.

Aan het slot van zijn bezoek aan Brazilië, op 3 dec., zei Reagan dat het wederzijds belang van samenwerking tussen Brazilië en de VS „oneindig veel sterker is dan de verschillen van mening" tussen beide landen. Zijn besprekingen met president Figueiredo noemde Reagan „vruchtbaar".

Reagan onderstreepte dat hij met Figueiredo had geprobeerd wederzijds aanvaardbare oplossingen te vinden in de sectoren waarin zij van mening verschilden. Dat betrof vooral de sectoren van toegepast wetenschappelijk onderzoek en de militaire industrie. Ook vond Reagans politiek ten aanzien van Midden-Amerika geen weerklank.

THE GUARDIAN MELDT MISLUKTE STAATSGREEP

Op 3 dec. meldde het Britse dagblad *The Guardian* dat twee dagen voor het bezoek van Reagan een poging tot staatsgreep van militairen was verijdeld. Het blad baseerde zich op informatie uit militaire kringen.

Volgens de krant behoorden de samenzweerders tot een groep militairen die hadden geprobeerd de telling te verhinderen van de stemmen in Rio de Janeiro om aldus de verkiezing tot gouverneur te verhinderen van de voormalige balling Brizola, de leider van de Democratische Arbeiderspartij (zie ook pag. 770/1). Toen dat niet lukte zouden de officieren besloten hebben een staatsgreep te plegen om een einde te maken aan de politieke liberalisatie.

GRONDWETSHERVORMINGEN

Op 24 juni 1982 keurde het Braziliaanse Congres een serie door president Figueiredo voorgestelde grondwetshervormingen goed.

Bepaald was dat grondwetswijzigingen voortaan een tweederde meerderheid nodig hadden en dus niet meer, zoals dat tot dan toe het geval was geweest, een enkelvoudige meerderheid. Verder dat de onschendbaarheid van de afgevaardigden werd opgeheven in het geval van „overtredingen tegen de eer", i.p.v. zoals vroeger „bij overtreding tegen de nationale veiligheidswet".

Het aantal afgevaardigden in het Congres werd op aandrang van alle partijen van 420 verhoogd tot 479.

De verkiezing van de president zou op 15 jan. 1985 plaatsvinden i.p.v. op 15 okt. 1984 om de periode tussen verkiezingen en de ambtsaanvaarding van de nieuwe president (op 15 maart 1985) korter te maken. *(NRC/H'blad, Volkskrant, Trouw, de Standaard, Le Monde, NZZ, The Times, Facts on File)*

DOMINICAANSE REPUBLIEK

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Hierna volgen de belangrijkste ontwikkelingen die zich in de Dominicaanse Republiek voordeden sinds jan. 1981. Zij vormen een aansluiting op de ontwikkelingen die werden genoemd op pag. 207 - 1981.

Kabinetswijziging januari 1981

Bij een kabinetswijziging begin jan. 1981 benoemde president Silvestre Antonio Guzman Fernandez drie nieuwe ministers, waarna het voltallige kabinet er als volgt uitzag:

Binnenlandse zaken en politie – Rosa Julia de la Cruz; buitenlandse zaken – Emilio Ludovilo Fernandez; financiën – Bolivar Baez Ortiz; openbare werken en verbindingen – Rafael Corominas Pepin; arbeid – Cesar Estrella Sadhala; landbouw – Hipolito Mejia; onderwijs en schone kunsten – Andres Rafael Reyes Rodriguez*; volksgezondheid en sociale zaken – Jose Rodriguez Soldevilla; strijdkrachten – lt.-gen. Mario Imbert McGregor; handel en industrie – Francisco Jose Castillo*; sport – Vicente Sanchez Baret; toerisme en voorlichting – Victor Cabral Amiama*; minister zonder portefeuille – Milton Ray Guevara; administratief secretaris t.b.v. de president – Jose Maria Hernandez; technisch secretaris t.b.v. de president – Ramon Martinez Aponte; presidentieel economisch coördinator – Jaime Alvarez; president van de Centrale Bank – Carlos Despradel (* = nieuw).

Verkiezingen voor het presidentschap en het Congres

Nadat er op 16 mei 1982 in de Dominicaanse Republiek verkiezingen voor het presidentschap en het Congres (het parlement) waren gehouden, werd Salvador Jorge Blanco van de regerende centrum-linkse Dominican Revolutionary Party (PRD) officieel uitgeroepen tot toekomstig president. Er waren 854.868 stemmen (46,6% van de in totaal uitgebrachte stemmen) op hem uitgebracht.

Op de tweede en derde plaats eindigden de twee vroegere presidenten Jaoquin Balaguer van de Reformist Party (PR) met 669.176 stemmen (36,5%) en Juan Bosch van de Dominican Liberation Party (PLD) met 179.849 stemmen (9,8%).

De PRD behaalde tevens een meerderheid in de uit 27 leden bestaande Senaat en het uit 120 leden bestaande Huis van Afgevaardigden. De secretaris-generaal van de PRD, Jose Francisco Pena Gomez, werd gekozen tot burgemeester van de hoofdstad Santa Domingo.

Ongeveer 70% van de 2.600.000 kiesgerechtigden ging naar de stembus.

• Blanco, een senator, was in 1965 procureur-generaal. Verder was hij lid van de commissie die in 1965 onderhandelde over het terugtrekken van Amerikaanse mariniers uit de Dominicaanse Republiek (pag. 289 e.v. - 1965).

In 1982 zag men binnen de PRD liever Blanco kandidaat staan voor het presidentschap dan vice-president Jacobo Majluta Azar, die meer in het midden stond.

Blanco's „running mate" voor het vice-presidentschap was Manuel Fernandez Marmol.

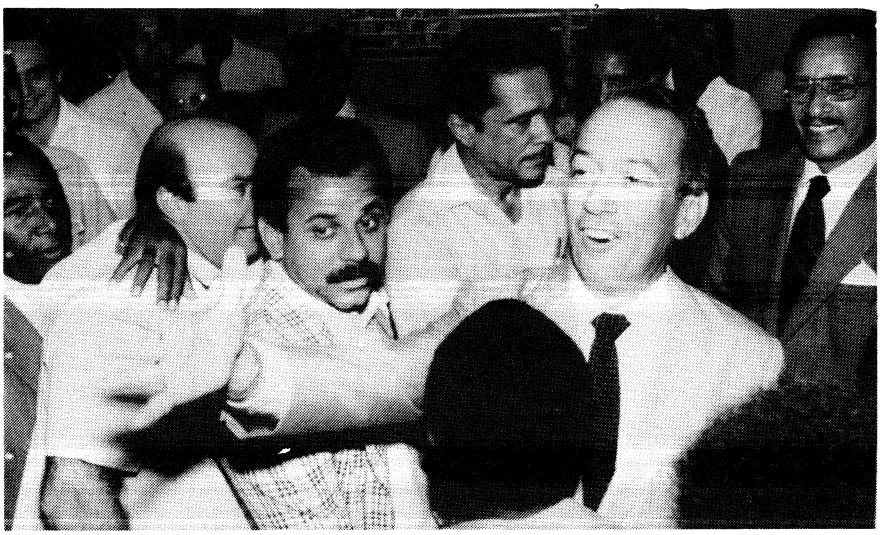

Salvador Jorge Blanco, de presidentskandidaat van de regerende centrum-linkse Dominicaanse Revolutionaire Partij, wordt door aanhangers gefeliciteerd met zijn overwinning bij de verkiezingen van 16 mei 1982.

• Balaguer was president van 1960-1962, zowel tijdens als na de val van de dictator Generalissimo Rafael Trujillo (met wie hij nauw samenwerkte). Vervolgens was hij nog president van 1966 tot 1978 gedurende drie opeenvolgende ambtsperioden. Nadat de PR Fernando Alvarez Bogaert als kandidaat voor het vice-presidentschap had aangewezen, waarmee Balaguer het niet eens was, had Balaguer begin april 1982 tijdelijk zijn kandidatuur ingetrokken.

• Bosch was in 1963 korte tijd president voordat hij door de militairen werd afgezet en in ballingschap ging. Pogingen van zijn aanhangers hem weer aan de macht te brengen leidden vervolgens tot het uitbreken van de burgeroorlog in 1965. Bosch was zowel de oprichter van de PRD, waarmee hij in 1973 brak, als van de PLD.
Naast Bosch was Rafael Albuquerque kandidaat voor het vice-presidentschap.

Andere partijen die aan de verkiezingen meededen waren de Quisqueyan Democratic Party (PQD) met als kandidaat voor het presidentschap generaal b.d. Elias Wessin y Wessin, die had meegewerkt aan het afzetten van president Bosch in 1963 en die in 1970 ook al kandidaat voor het presidentschap was geweest; de Social Democratic Alliance (ASD) met Jose Rafael Abinader, die in het nieuwe kabinet van Blanco benoemd zou worden (zie verderop); de Progressive National Force (FNP) met Marino Vinicio Castillo; de Christian Popular Party (PPC) met Rogelio Delgado Bogaert; de Dominican Communist Party (PCD) die samen met de Movement for Socialism (MPS) naar buiten trad, met als kandidaat Narciso Isa Conde; en United Left (IU), een coalitie van zes communistische partijen en de Anti-Imperialist Patriotic Union (UPA), met als presidentskandidaat Rafael Taveras.

Dood president Guzman.
Vice-president Majluta
tijdelijk president

Nadat president Guzman in de nacht van 3-4 juli 1982 zelfmoord had gepleegd, werd zijn functie op 4 juli tijdelijk overgenomen door vice-president Jacobo Majluta Azar, die beloofde dat hij op 16 aug. de macht over zou dragen aan de op 16 mei gekozen president Salvador Jorge Blanco.

Silvestre Antonio Guzman Fernandez werd op 12 febr. 1911 in La Vega geboren, 80 mijl ten noorden van Santo Domingo, de hoofdstad van de Dominicaanse Republiek.
Na een studie aan de universiteit van Californië werd Guzman agronoom. Hij leidde enige tijd een bedrijf dat landbouwprodukten exporteerde.
Na de dood van dictator generaal Rafael Trujillo Molina, die 31 jaar lang de macht had uitgeoefend in de Dominicaanse Republiek, trad Guzman toe tot de PRD (1961).
Toen de toenmalige PRD-leider Juan Bosch in 1963 tot president was gekozen vroeg hij Guzman zitting te nemen in zijn kabinet als minister van landbouw, hetgeen een belangrijke portefeuille was omdat het eiland bijna geheel moest bestaan van suiker en andere landbouwprodukten.
Nadat Bosch op 25 sept. 1963 door de militairen was afgezet werd Guzman zakenman.
Toen de burgeroorlog in 1965 losbarstte zorgde Guzman er voor dat er een regeling kwam, sindsdien bekend als de „Guzman-formule", die leidde tot vrije verkiezingen.
In 1966 verloor hij de strijd om het vice-presidentschap en werd Balaguer, gesteund door de strijdkrachten, president.
In 1978 won Guzman de presidentsverkiezingen van Balaguer en werd hij de eerste Dominicaanse president in honderd jaar die langs vreedzame en democratische weg aan de macht was gekomen.
Een coup-poging ten gunste van Balaguer bij het tellen van de uitslagen ging niet door na een krachtige waarschuwing van de toenmalige Amerikaanse president Carter en van leiders van de Socialistische Internationale, waarvan Guzmans partij PRD lid is.
Tijdens zijn ambtstermijn liet Guzman politieke gevangenen vrij, verzachtte hij de censuur en reorganiseerde hij de strijdkrachten langs strikt professionele weg. Wel kreeg hij te maken met ernstige economische problemen.
Guzman had zich, onder druk van oppositie binnen zijn partij, niet voor de tweede keer kandidaat voor het presidentschap gesteld. Er waren mensen binnen de PRD die een grondwetswijziging wilden doorvoeren waardoor iemand maar voor één ambtsperiode president kon zijn.
Tegen het einde van zijn ambtstermijn was Guzman erg geïsoleerd geraakt. Verder waren naaste familieleden beschuldigd van corruptie.

De president van de Dominicaanse Republiek, Silvestre Antonio Guzman Fernandez (l.) – hier op een archieffoto uit 1978 met vice-president Jacobo Majluta Azar – pleegde in de nacht van 3-4 juli 1982 zelfmoord, waarna Majluta op 4 juli als waarnemend president werd beëdigd. Op 16 aug. zou de winnaar van de verkiezingen, Blanco, het presidentschap overnemen.

Blanco president

Op 16 aug. 1982 aanvaardde Salvador Jorge Blanco het presidentschap voor een periode van vier jaar en kondigde hij onmiddellijk een aantal maatregelen aan die de economische crisis moesten verlichten.
De lonen werden voor een jaar bevroren, de salarissen van hoge ambtenaren (waaronder hijzelf) werden verlaagd, er kwamen importbeperkingen om buitenlandse valuta in het land te houden en de plaatselijk produktie te verhogen, en er werden belastingverhogingen ingevoerd.
Er moest volgens Blanco prioriteit worden gegeven aan investeringen in essentiële sectoren. Verder moesten de onderwijs- en gezondheidssector „gedemocratiseerd" worden.

Sinds midden 1981 waren de inkomsten uit de export van suiker, het belangrijkste exportprodukt van de Dominicaanse Republiek, met zo'n 43% gedaald, en die van andere belangrijke exportprodukten zoals goud, koffie en nikkel-ijzerlegeringen met zo'n 10%. Dit werd veroorzaakt door een dalende wereldvraag, waardoor ook de prijzen daalden.
Van de beroepsbevolking was 30% werkloos. De buitenlandse schuld was opgelopen tot $488 mln en de deviezenreserves waren uitgeput.

Samenstelling regering-Blanco

Op 17 aug. 1982 benoemde Blanco een nieuw, uit zeventien leden bestaand kabinet, waarin vier onafhankelijken, één ASD-vertegenwoordiger (zie ook onder verkiezingen) en één lt.-gen. zitting hadden. Het kabinet was als volgt samengesteld:

Buitenlandse zaken – Jose Augusto Vega Imbert (Onafh.); financiën – Jose Rafael Abinader (ASD); handel en industrie – Jose del Carmen Marcano (PRD); bureau van de president – Hatuey Decamps (PRD); arbeid – Rafael Moya (PRD); binnenlandse zaken en politie – Guillermo Rivera (PRD); landbouw – Rafael Angeles Suarez (PRD); volksgezondheid en sociale zaken – Amiro Perez Mera (Onafh.); openbare werken en verbindingen – Pedro Delgado (Onafh.); onderwijs – Ivelisse Prats de Perez (PRD); minister zonder portefeuille – Winston Arnaud (PRD); toerisme en voorlichting – Rafael Subervi Bonilla (PRD); sport – Luis Scheker Ortiz (PRD); strijdkrachten – lt.-gen. Ramiro Matos Gonzales; administratief secretaris t.b.v. de president – Rafael Flores Estrella (PRD); technisch secretaris t.b.v. de president – Ramon Albuquerque (Onafh.); en president van de Centrale Bank – Bernardo Vega (PRD).
Bij eerdere kabinetswijzigingen in 1982 was Victor Cabral Amiama afgetreden als minister van toerisme en voorlichting en tijdelijk vervangen door Ellis Perez.

Nadat er op 18 juni 1982 een handgranaat was geworpen naar het gebouw van de centrale kiescommissie en daarbij vijf mensen werden gedood en zeker 20 gewond, werden er drie oudkolonels en een aantal burgers gearresteerd. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door de „Revolutionary Armed Nationalist Group".

AFRIKA

DJIBOUTI

NIEUW KABINET

Premier Barkat Gourad Hamadou, die op 1 juni met de vorming van een nieuwe regering was belast (pag. 608/1). stelde op 5 juni zijn nieuwe kabinet voor. Daarin beheerde hijzelf de portefeuille van havenzaken. De overige portefeuilles werden als volgt verdeeld:

justitie en islamitische zaken – Omar Kamil Warsama (sinds juli 1981 openbare diensten); buitenlandse zaken en samenwerking – Moumin Bahdou Farah; binnenlandse zaken – Idriss Farah Abane; defensie – Habib Mahammed Loita; financiën en economie – Ibrahim Mohammed Soultan; handel, transport en toerisme – Aden Robleh Awale; onderwijs, jeugd en sport – Mohammed Djama Elabe; gezondheid en sociale zaken – Mohammed Abado Kako (nieuw); arbeid en maatschappelijke zorg – Mohamoud del Wais; openbare diensten en bestuurshervorming – Helaf Orbis Ali (voorheen justitie en islamitische zaken); openbare werken – Ali Bourhan Warki; industrie – Fahmy Ahmed el-Hag; landbouw en plattelandsontwikkeling – Ahmed Hassan Liban (voorheen gezondheid en sociale zaken).
Niet herbenoemd werd Ali Mohammed Houmed (voorheen landbouw en plattelandsontwikkeling).

De minister van binnenlandse zaken, Abaneh, overleed op 17 juli in een ziekenhuis te Parijs en werd in de tweede helft van oktober opgevolgd door Youssouf Ali Chirdon, lid van het politieke bureau van de eenheidspartij RPP, president van het hooggerechtshof en directeur van de PTT. Chirdon werd nu tevens minister van PTT (*Le Monde* 22-10).

GUINEE

REORGANISATIE KABINET

Na diverse wijzigingen (bekendgemaakt op 14 sept. 1978, 28 april en 5 juni 1979, 6 febr. en 22 mei 1981, alsmede 18 maart en 19 juni 1982) was de regering van Guinee als volgt samengesteld:

Premier en minister van planning en statistiek – Lansana Beavogui; milieu en stadsplanning – Moussa Diakité; energie – N'Famara Keita; geologie en mijnbouw – Ismaël Touré; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek – Mamadi Keita; buitenlandse zaken en samenwerking – Alhaji Abdoulaye Touré; transport – Siaka Touré; binnenlandse zaken – Sekou Cherif; volksleger – generaal Lansana Diane; PTT – Alafé Kourouma; sociale zaken – mevr. Jeanne-Martine Cissé; economische en financiële zaken – Boubacar Diallo; industrie – Mamady Kaba; commissaris van voorlichting – Sekou Kaba; binnenlandse handel – Aboulaye Diao Baldé; staatsboerderijen en coöperaties – Senainon Louis Béhanzin; arbeid – Mamadou Sy; veeteelt en visserij – Ibrahina Fonfana; justitie – Sikhé Camara; buitenlandse handel – Mamouna Touré; basis- en voortgezet onderwijs – Galema Guilavogui; technisch onderwijs en beroepsopleiding – Mouktar Diallo; banken en verzekeringen – Mohammed Laminé Touré; gedelegeerd minister in het bureau van de president, belast met economische en financiële zaken – Soriba Touré; gedelegeerd minister bij de EG – N'Faly Sangare; islamitische zaken – Fodé Soriba Camara; internationale samenwerking – Marcel Cros.

De in acht „domeinen" gegroepeerde regering, zoals die in februari 1978 bestond (pag. 352/1-'78), was per decreet van 1 juni 1979 afgeschaft. In de nieuwe regering bestonden geen „domeinen" meer, terwijl het aantal ministers van 41 tot 30 was teruggebracht.

(Tevoren was Mamadou Tounkara volgens een bekendmaking van 14 sept. 1978 ontslagen als minister voor de ontwikkeling van Kankan.)
Bij de reorganisatie van juni 1979 nam premier Lansana Beavogui de portefeuille van planning en statistiek in eigen beheer, werd Abdoulaye Touré (voorheen domeinminister van handel en verbindingen) minister van buitenlandse zaken i.p.v. Fily Sissoko en keerde Ismaël Touré (halfbroer van president Ahmed Sekou Touré) in de regering terug als minister van geologie en mijnbouw, nadat hij op 28 april als domeinminister van economie en financiën was ontslagen. Toen werden tevens de volgende nieuwe bewindslieden benoemd: Mamadou Sy (arbeid), Fodé Soriba Camara (islamitische zaken), Boubacar Diallo (staatscontrole) en Marcel Cros (staatssecretaris internationale samenwerking, in febr. 1981 bevorderd tot minister).
De voormalige minister van buitenlandse zaken, Fily Sissoko, werd minister van jeugd, sport en volkskunst; in febr. 1981 werd hij minister van kleinbedrijf en ambachten; op 19 juni 1982 werd hij uit de regering alsook uit het Centrale Comité en het politieke bureau van de regerende Parti démocratique de Guinée (PDG) gestoten wegens zijn „gebrek aan revolutionaire moraal".
Op 22 mei 1981 werd Mamouna Touré, voorheen ambassadeur in Kongo, benoemd tot minister van buitenlandse handel als opvolger van Momory Camara (sinds juni 1979).
Op 25 sept. 1981 overleed Saifoulaye Diallo, sinds juni 1979 minister van gezondheid.

Tijdens een gezamenlijke zitting van het CC van de PDG en de ministerraad op 18 maart 1982 werden twee ministers, Abraham Kabassan Keita (sinds juni 1979 openbare werken) en Sekou (Sikaum) Barry (banken en verzekeringen sinds juni 1979, staatscontrole sinds 22 mei 1981) ontslagen, nadat zij verantwoordelijk waren gesteld voor „onregelmatige en onnodige" importen van asfalt (tot 5.500 ton) en een daarop volgende brand waarbij grote hoeveelheden asfalt verloren waren gegaan. Op 3 april meldde radio-Conakry dat Keita uit het CC was gestoten. Op 1 sept. werd bericht dat een op 21 mei tegen Keita uitgesproken doodvonnis was gewijzigd in 15 jaar dwangarbeid.

POLITIEKE GEVANGENEN

Amnesty International verzocht de regering van Guinee, naar op 5 okt. werd bericht, om opheldering over het lot van ca. 2.900 politieke gevangenen die

sinds hun arrestatie – vooral in de jaren 1971 en 1976 – zijn „verdwenen".
In dec. 1981 had een missie van Amnesty een bezoek gebracht aan de hoofdstad Conakry en de regering daar een lijst overhandigd met de namen van 78 „verdwenen" politieke gevangenen. De regering had beloofd inlichtingen over de betreffende personen te verschaffen, maar Amnesty had tot dusver geen informatie ontvangen.

Volgens Amnesty zijn tussen 1969 en 1976 in Guinee ongeveer 4.000 personen om politieke redenen gearresteerd. Omstreeks 100 van hen zijn volgens de regering terechtgesteld, terwijl ca. 1.000 zouden zijn vrijgelaten. Het lot van de resterende 2.900 gevangenen, van wie de meesten nooit voor een rechtbank verschenen, is onbekend. Een Amnesty-vertegenwoordiger verklaarde: „Wij vrezen het ergste, omdat niemand deze gevangenen sindsdien levend heeft gezien, ook niet in de gevangenissen." Amnesty veronderstelde dat velen van hen inmiddels dood zijn door executie, uithongering, marteling dan wel als gevolg van onmenselijke omstandigheden in de gevangenissen. Vooral het strafkamp Boiro bij Conakry zou in dit opzicht berucht zijn.

De eerste arrestatiegolf in 1971 volgde op een mislukte invasie van Portugezen en Guinese ballingen op de hoofdstad Conakry (zie o.a. pag. 268/2 e.v.-1971). Er werden toen ca. 3.500 ambtenaren en legerofficieren gearresteerd en zeker de helft van de leden van de toenmalige regering.
In 1976 werden ca. 500 mensen aangehouden na een mislukte moordaanslag op president Sekou Touré (zie pag. 602/1-1976), o.w. de voormalige secretaris-generaal van de OAE, Diallo Telli.

Het weekblad *Jeune Afrique* (8-11-'78) meldde dat de bewakers van het kamp Boiro, waarheen Diallo Telli na zijn arrestatie op 24 juli 1976 was overgebracht, op 25 febr. 1977 hadden geconstateerd dat hij aan uitputting was overleden. Op 17 febr. 1977 was hij met nog vier gevangenen op het z.g. zware dieet (onthouding van voedsel en water) gesteld. Ook de andere vier gevangenen, o.w. ex-minister van planning Alioune Drame, zouden door uithongering zijn omgekomen.

Tijdens een persconferentie op 26 nov. 1978 verklaarde president Sekou Touré: „Diallo Telli is veroordeeld, dus valt hij niet meer onder mijn competentie. Allen die ter dood zijn veroordeeld zijn dood."

Op 7 aug. 1979 werd de aartsbisschop van Conakry, mgr. Raymond-Marie Tchidimbo, die op 24 dec. 1970 was gearresteerd (pag. 560/1-1978) en sinds april 1971 in het kamp Boiro gevangen zat, vrijgelaten. Hij vertrok direct naar de Liberiaanse hoofdstad Monrovia, waar hij president Tolbert bedankte voor zijn op verzoek van het Vaticaan ondernomen interventies. Op 23 aug. 1979 meldde het Vaticaan dat paus Johannes Paulus II Tchidimbo op diens verzoek ontheven had van zijn ambt als aartsbisschop van Conakry en de 34-jarige Robert Sarah tot zijn opvolger had benoemd. Volgens persberichten was daarmee aan een voorwaarde voor Tchidimbo's vrijlating voldaan.
Edouard Lambin, naar verluidt de laatste gevangene met dubbele Franse en Guinese nationaliteit, werd op 17 jan. 1980 vrijgelaten, nadat hij sinds dec. 1970 in Conakry gevangen had gezeten.
Op 31 jan. 1980 werd te Dakar bekendgemaakt dat de voormalige Guinese minister Alassane Diop, die sinds 1971 gevangen zat, was vrijgelaten en in Senegal was aangekomen.
In okt. 1980 werden zestien langgestraften vrijgelaten, o.w. Nabanian Cherif, president van de Guinese Nationale Islamitische Raad, en Baba Kourouma, voormalig gouverneur van Conakry.

Aanslagen

Op 14 mei 1980 ontplofte een granaat te midden van het publiek in het Volkspaleis te Conakry. Hierbij kwam één persoon om het leven en raakten ongeveer dertig gewond. President Sekou Touré en andere regeringsfunctionarissen bleven ongedeerd.
Op 20 mei meldde radio-Conakry dat de Nationale Raad van de Revolutie (het wetgevende orgaan) had opgeroepen tot een „zuivering" van de (eenheids)partij, de Parti démocratique de Guinée (PDG), en het staatsapparaat om „de binnenlandse en buitenlandse vijand te ontmaskeren en nogmaals te vernietigen".

Aangenomen werd dat in de dagen na de aanslag ongeveer 100 mensen werden aangehouden. De meeste arrestanten werden kort daarop weer vrijgelaten, maar een veertigtal werd vastgehouden.

Eind febr. 1981 vond een reeks bomontploffingen plaats op het vliegveld van Conakry. Daarbij zouden geen doden zijn gevallen.
Een groot aantal mensen werd begin 1981 aangehouden, ogenschijnlijk met het doel degenen die verantwoordelijk waren voor de ontploffingen in 1980 en 1981, gevangen te nemen. Wel honderd personen zouden in hechtenis genomen zijn. Onder hen bevonden zich leden van de presidentiële garde die dienst hadden op het moment van de explosie op het vliegveld, in februari 1981. Ook werden leerlingpiloten en grondpersoneel van het vliegveld gearresteerd.

Actie Franse echtgenotes

In juli 1980 richtten de Franse echtgenotes van negen Guinese politieke gevangenen, aldus *Le Monde* (26-7-'80), de „Association des familles françaises de prisonniers politiques en Guinée" op. Die negen mannen waren al minstens 8 jaar spoorloos.
Tijdens het bezoek van de Franse president Giscard d'Estaing aan Guinee (20-22 dec. 1978) zou deze van president Sekou Touré de toezegging hebben ontvangen dat deze gevangenen geleidelijk zouden worden vrijgelaten.
In juli 1980 vroeg de Franse regering de „associatie" nog eens zes maanden uitstel om de nakoming van die belofte te verkrijgen. De associatie wees er in een communiqué op 26 jan. 1981 op dat ook deze termijn zonder resultaat was verstreken.
Op 12 jan. 1982 ontving mevr. Marie-Jane Pruvot, een Frans lid van het Europese parlement, een brief van de Guinese minister van buitenlandse zaken d.d. 9 jan., waarin werd gesteld dat de verdwenen Guinese politieke gevangenen die met Europese vrouwen waren getrouwd, in 1971 waren „berecht, veroordeeld en geëxecuteerd". Alleen een zekere Abdoulaye Barry zou zijn gevlucht; sindsdien had men van hem niets vernomen, aldus de Guinese minister.
In een op 14 sept. door het Franse TV-station Antenne 2 uitgezonden interview bevestigde president Sekou Touré dat de acht met Françaises gehuwde gevangenen waren geëxecuteerd.
Op 19 sept. werd de voorzitter van de associatie, mevr. Nathalie Barry, door president Sekou Touré tijdens zijn officiële bezoek aan Frankrijk (16-20 sept.) te Parijs ontvangen. Volgens mevr. Barry weigerde hij „systematisch te antwoorden op de vragen die ik hem heb gesteld m.b.t. het lot van de negen Guinezen, o.w. mijn echtgenoot Abdullah Barry, over wie men officieel zonder enig nieuws is". Volgens officiële documenten, aldus Amnesty International, zouden slechts drie van hen zijn veroordeeld.

SEKOU TOURÉ BEZOEKT IVOORKUST, SENEGAL EN MALI

Bijna een jaar na de verzoening van Guinee met zijn buurlanden Ivoorkust en Senegal (zie pag. 558-1978) bracht president Sekou Touré van 26 febr. - 1 maart 1979 een bezoek aan Ivoorkust, waar hij door president Houphouët-Boigny in diens geboortedorp Ya-

moussoukrou werd ontvangen. Het was het eerste bezoek van het Guinese staatshoofd aan Ivoorkust sinds 15 jaar. Officieus werd meegedeeld dat Ivoorkust hulp zou gaan verlenen bij het herstel van de Guinese landbouw.
Van 24-27 okt. 1979 bracht president Sekou Touré een officieel bezoek aan de Senegalese hoofdstad Dakar, waar hij sinds 1963 niet meer was geweest. Op 27 okt. werden tussen beide landen tien samenwerkingsakkoorden ondertekend.
Begin juli 1980 werd Guinee lid van de Organisatie voor de ontwikkeling van de Gambia-rivier (OMVG), die in 1978 door Senegal en Gambia was opgericht (pag. 559/2-'78).
In Ivoorkust en Senegal verblijven resp. 400.000 en 500.000 Guinese ballingen.
Op 12 maart 1982 arriveerde Sekou Touré voor een vriendschapsbezoek aan Mali op het vliegveld van de hoofdstad Bamako. Daar riep hij op tot het herstel van de vroegere staat Mali. Dit zou z.i. kunnen gebeuren door een fusie van het huidige Mali met het huidige Guinee. Een dergelijke ontwikkeling was volgens de Guinese leider in het belang van de Afrikaanse eenheid.

VERDERE BUITENLANDSE BEZOEKEN VAN SEKOU TOURÉ

Op 7 en 8 aug. 1979 verbleef de Guinese president Sekou Touré in Washington tijdens zijn eerste bezoek sinds 17 jaar aan de VS. Hij werd door president Carter in het Witte Huis ontvangen, hoewel het bezoek geen officieel karakter had.

Van 3-6 mei 1980 bracht Sekou Touré zijn tweede bezoek aan de Volksrepubliek China, die hij eerder in 1960 had bezocht. Hij voerde besprekingen met premier Hua Guofeng.

Van 30 nov. tot 5 dec. 1981 bracht de Guinese president zijn tweede staatsbezoek aan de Bondsrepubliek Duitsland. Het eerste had in 1959 plaats en was in 1962 beantwoord met een bezoek van Bondspresident Lübke aan Guinee. Sekou Touré voerde in Bonn besprekingen met bondskanselier Schmidt, minister van buitenlandse zaken Genscher en minister Rainer Offergeld van economische samenwerking. Op 30 nov. ondertekenden de ministers van buitenlandse zaken van de twee landen drie akkoorden i.z. financiële en technische samenwerking, waarbij o.a. 16,1 mln DM voor de uitbreiding van de haven van Conakry werd toegezegd.
Op 30 juni 1982 werd de Guinese president tijdens een particulier bezoek aan de VS ontvangen door president Reagan en vice-president Bush.

Van 16-20 sept. vond het twee maal uitgestelde officiële bezoek van president Sekou Touré aan Frankrijk plaats. Hij werd tweemaal op het Elysée ontvangen door zijn Franse ambtgenoot Mitterrand en voerde besprekingen met de Franse ministers Cot, Cheysson en Defferre alsmede met vertegenwoordigers van de ondernemersorganisatie CNPF. Op 18 sept. bracht hij een bezoek aan het centrum voor uraniumverrijking van Eurodif te Pierrelatte.

Volgens Le Monde (17-9) toonden Franse ondernemingen grote belangstelling voor een participatie in de grote ontwikkelingsprojecten van Guinee, in het bijzonder die welke verband houden met de exploitaite van bauxiet, ijzer en fosfaat en met de vestiging van een omvangrijke elektrometallurgische industrie. Ten behoeve van laatstgenoemd project zal volgens de plannen gebruik moeten worden gemaakt van de potentiële hydro-elektrische energie uit het bergmassief van Fouta-Djallon, dat beschouwd wordt als het grootste waterreservoir van West-Afrika.
Het handelsverkeer tussen Frankrijk en Guinee is tussen 1975 en 1982 verzesvoudigd.

Het bezoek van de Guinese president leidde tot protesten van diverse Guinese ballingenorganisaties en van leden van de regerende Franse socialistische partij.

De ballingenorganisaties – Organisation de l'unité guinéenne (OUG) met als een van de leiders Baba Ibrahima Kaké, de Union populaire de Guinée (UPG) o.l.v. majoor Diallo en de Regroupement des Guinéens à l'extérieur (RGE) o.l.v. Siriadou Diallo – organiseerden protestbetogingen, waarbij op 19 sept. een mislukte poging is gedaan om Kaké te ontvoeren (volgens sommige berichten door leden van de Guinese ambassade).
In 1977 had de Franse socialistische partij op zijn congres de „bestiale repressie, de foltermethoden en de wreedheden" in Guinee veroordeeld, waarop Sekou Touré de partij als „fascistisch schuim" had gekenschetst.

KAMEROEN

AFTREDEN PRESIDENT AHIDJO, TEN GUNSTE VAN PREMIER BIYA. BELLO BOUBA PREMIER

Geheel onverwacht maakte president Ahmadou Ahidjo op 4 nov. 's avonds in een korte radiotoespraak zijn aftreden bekend. De 58-jarige Ahidjo was sinds de onafhankelijkheid in 1960 staatshoofd van Kameroen en hij was in april 1980 voor een vijfde ambtstermijn van vijf jaar als president herkozen. In zijn toespraak riep hij de burgers van Kameroen op „een verenigd volk te blijven" en „zonder voorbehoud" vertrouwen te schenken aan zijn constitutionele opvolger, de 49-jarige Paul Biya, die sinds 30 juni 1975 het ambt van premier vervulde (pag. 92/3-'76).
Ahidjo is na Leopold Sedar Senghor van Senegal (pag. 17-1981) de tweede burger-president in het post-koloniale Afrika die vrijwillig terugtreedt. Hoewel Ahidjo zelf geen reden voor zijn stap noemde, werd door een officiële bron te kennen gegeven dat „gezondheidsproblemen waarschijnlijk" de aanleiding vormden.

Het „levenswerk" van de noordelijke moslem Ahidjo (op 24 aug. 1924 te Garoua geboren) bestaat volgens de NZZ (7-8-11) in „de moeizame, maar tenslotte succesvolle vereniging van het voormalig Franse en voormalig Engels deel van Kameroen in een tweetalige „Verenigde Republiek" (1972)". „Hij was in 1958 nog onder Franse regie tot regeringsleider benoemd en heeft tot 1970 een onbarmhartige strijd tegen de linkse, nationalistische en bij Frankrijk hoogst ongeliefde Union des populations du Cameroun (UPC) gevoerd, een strijd die ontelbare slachtoffers heeft geëist en het land in zijn ontwikkeling merkbaar remde. Nog heden draagt Kameroen volgens de opvatting van zijn critici als erfenis van de UPC-rebellie trekken van een veeleer autoritaire politiestaat met werk- en heropvoedingskampen, waarin ondanks enige amnestieën nog politieke gevangenen zonder proces worden vastgehouden." Aldus de NZZ.

De Afrikaanse correspondent van NRC/H'blad schreef op 6 nov. o.m.:
„...Voorzichtigheid, evenwicht en hardheid kenmerkten het regime van de noordelijke moslim Ahidjo. Ondoordachte besluiten en overdreven stemverheffing waren hem vreemd. Tegelijkertijd toonde Ahidjo zich een koele en soms keiharde politicus die oppositie meedogenloos neersloeg en een straf autoritair bewind voerde. Zelf sprak hij weleens over een noodzakelijke „opvoedingsdictatuur".
De resultaten van dat beleid mogen er zeker naar Afrikaanse maatstaven zijn. Kameroen werd een stabiele eenheidsstaat ondanks extreme regionale, etnische en religieuze verschillen, die andere delen van Afrika rampspoed bezorgden.
Zo wordt Noord-Kameroen bewoond door moslims en Zuid-Kameroen door christenen en animisten, een tegenstelling die in het noordelijke buurland Tsjaad voor een langdurige burgeroorlog zorgde. Verder was er de animositeit tussen de engels-sprekende bewoners van West-Kameroen en de frans-talige Oostkame-

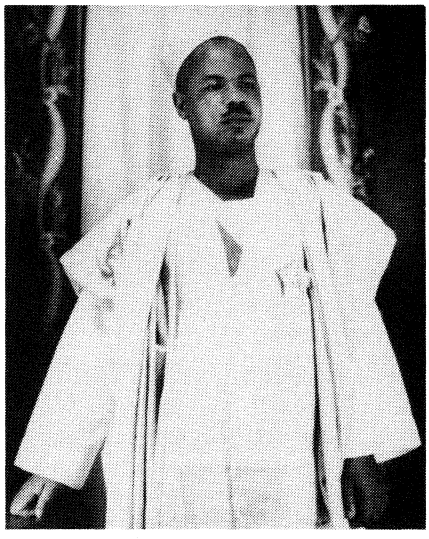

President Ahmadou Ahidjo (archieffoto).

roeners, terwijl daarnaast vele tientallen eigenzinnige stammen ook hun eigen talen bleven spreken.
Door knappe balanceerkunst wist president Ahidjo deze tegenstellingen af te zwakken en in 1972 werd de federale staat omgevormd tot een sterk centralistische één-partijstaat. Tijdens de eerste tien jaar van zijn regime kwam er radicale tegenstand uit kringen van de Westkameroense Bamileke, 's lands voornaamste handelaren. Maar dat verzet werd met harde hand en soms met Franse assistentie neergeslagen.
Het afgelopend decennium bleef het rustig. Ahidjo maakte er een gewoonte van zijn ministers uit zoveel mogelijk groepen en regio's te recruteren, waarbij persoonlijke loyaliteit voorop stond. Dit politiek aantrekkelijke, maar niet altijd even efficiënte systeem wekte echter in toenemende mate wrevel onder de nieuwe klasse van merendeels in Europa opgeleide technocraten..."

Ahidjo blijft voorzitter van de eenheidspartij, de Union nationale camerounaise (UNC). Paul Biya werd tijdens een partijbijeenkomst op 4 nov. 's avonds tot vice-voorzitter herkozen. Op 6 nov. werd Biya voor de leden van het hooggerechtshof beëdigd als president. Volgens de grondwet zal hij dit ambt vervullen tot de volgende presidentsverkiezingen, die volgens plan in 1985 moeten plaatsvinden.
Nog dezelfde dag benoemde president Biya de 35-jarige Bello Bouba als zijn opvolger tot premier. Bouba, een „noorderling", was sinds 7 jan. minister van economie en planning, nadat hij sinds 30 juni 1975 adjunct secretaris-generaal in het bureau van de president was geweest. Zijn opvolger op laatstgenoemde post, Sadou Daoudou, werd nu benoemd tot secretaris-generaal in het bureau van de president i.p.v. Samuel Eboua die minister van landbouw werd. Zes ministers wisselden van portefeuille. Alleen Tori Limangana, benoemd tot onderminister van economie en planning, deed zijn intrede in de regering. (*Le Monde, NZZ, NRC/H'blad*)

Paul Biya, een christelijke „zuiderling", werd op 13 febr. 1933 te Mvomeoka in het district Sangmelina geboren. Hij studeerde politicologie en rechten in Parijs. In 1962 werd hij leider van het departement voor buitenlandse ontwikkelingshulp in het bureau van de president. In 1964 werd hij directeur van het kabinet op het departement van onderwijs, jeugd en sport en in 1965 volgde zijn benoeming tot secretaris-generaal van dit departement. In 1967 werd hij aangesteld tot directeur van het civiele kabinet van de president en in 1968 tot secretaris-generaal in het bureau van de president. Hij vervulde dit ambt – sinds juni 1970 met de rang van staatsminister – tot hij op 30 juni 1975 met de functie van premier werd belast.

MADAGASCAR

RATSIRAKA ALS PRESIDENT HERKOZEN. VERDERE ONLUSTEN

Bij de op 7 nov. gehouden presidentsverkiezingen ging de strijd tussen Didier Ratsiraka, het huidige staatshoofd, en Monja Jaona, de voorzitter van de Mouvement national pour l'indépendance de Madagascar (MONIMA). Volgens een bekendmaking van het ministerie van binnenlandse zaken op 15 nov. verwierf Ratsiraka 80,17% van de uitgebrachte stemmen tegen Jaona 19,83% bij een opkomst van 86,61%. Daarmee werd Ratsiraka (46) voor een tweede ambtstermijn van 7 jaar gekozen.
In de hoofdstad Antananarivo, waar ca. 245.000 stemmen werden uitgebracht, behaalde de president met minder dan 4.000 stemmen verschil (*Le Monde* 10-11) een krappe overwinning. Bovendien bleef bijna een kwart van de kiesgerechtigden daar thuis.
Binnen het Front national pour la défense de la révolution (FNDR), het verplichte kader voor elke politieke activiteit, werd Ratsiraka door vijf van de zeven groeperingen gesteund: AREMA (Avant-garde de la révolution malgache, met Ratsiraka als secretaris-generaal), AKFM (marxistisch en pro-Moskou, geleid door ds. Richard Andriamanjato), de radicale MFM, Vonjy (aanhangers van het oude regime) en de christen-democratische UDECMA. De MONIMA en haar dissidente vleugel, de VS-MONIMA, schaarden zich achter Joana, die tevens de steun ontving van drie door het Hoge Constitutionele Hof afgewezen kandidaten voor het presidentschap, nl. generaal Brechard Rajaonarison, Zafy Albert en Koto Robert. (Hun kandidatuur was verworpen omdat die door geen enkele partij werd gesteund en een dergelijke steun is volgens de grondwet vereist).
De strijd tussen de twee „socialistische" kandidaten, die nagenoeg zonder incidenten verliep, ging vooral over de ernstige economische crisis waarvoor Joana de president verantwoordelijk stelde, terwijl Ratsiraka die aan de wereldrecessie weet. (*Le Monde, The Times*)

Recente onlusten. Gendarmerie beschuldigd van „massamoord"

Op 10 maart maakte het dagblad *Madagascar Matin* melding van de „crisis van het noorden", zonder details of commentaar te geven. De volgende dag greep de censuur in toen het blad dit thema opnieuw behandelde. Er zouden zich in diverse steden van de provincie Antsiranana (voorheen Diego Suarez) gewelddadige manifestaties hebben voorgedaan, die volgens niet officieel bevestigde berichten verscheidene doden en talrijke gewonden zouden hebben gevergd. In het begin van die week was de voorzitter van de uitvoerende raad van Antsiranana, Diny Georges, afgetreden en vervangen door Betoto Charles, voormalig secretaris-generaal op het departement van binnenlandse zaken.
De ernstigste onlusten zouden echter in het weekend van 7 maart hebben plaatsgevonden op het eilandje Nosy Be. Daar zou een bijeenkomst zijn ontaard in straatrellen waarbij bestuursgebouwen in brand werden gestoken en winkels werden geplunderd. Diverse getuigen maakten melding van vijf doden en verscheidene gewonden.
Op 27 mei werd door *AFP* vanuit Antananarivo bericht dat twee weken tevoren in het dorp Belamoty (ca. 150 km ten noorden van Toliara) in het zuidwesten van Madagascar bij botsingen tussen bewoners en de gendarmerie 110 doden zouden zijn gevallen, o.w. talrijke voormannen van twee politieke partijen, nl. de MONIMA van Monja Jaona en de MFM-MFT van Manandafy Rakotonirina. Volgens sommige zegslieden ging het om botsingen tussen gendarmes en boeren die op zoek waren naar hun gestolen buffels, waarbij de boeren voor veedieven zouden zijn aangezien.
Op 25 juni beschuldigde Joana tijdens het 11de congres van zijn partij in Toliara leger en gendarmerie ervan „65 personen vermoord" te hebben, van wie 50 leden van de AREMA van president Ratsiraka zouden zijn, wat er volgens Joana op wees dat „enkele gierige en bloeddorstige reactionairen" achter deze moorden zaten die op 10 mei in Belamoty en het nabijgelegen Ankera zouden zijn gepleegd. Voorts onthulde hij dat in Benenitra „42 personen zijn gefusilleerd" en dat 72 anderen hetzelfde lot hadden ondergaan in Befan-Driana-Sud, waar de maand tevoren ook een onderwijzer door de gendarmes zou zijn vermoord, aldus Joana.
Volgens de *FAZ* (19-11) schieten gendarmes en soldaten niet alleen veedieven dood, maar ook verdachte personen en steeds opnieuw onschuldige boeren. Geruchten over dergelijke acties dringen pas na dagen of weken in Antananarivo door. Daarbij blijft het door de perscensuur, aldus de *FAZ*.
(Vor. ber. pag. 123 e.v.)

OPPER-VOLTA

MILITAIRE STAATSGREEP. SAYE ZERBO OPGEVOLGD DOOR JEAN-BAPTISTE OUEDRAOGO ALS STAATSHOOFD

In de nacht van 6 op 7 nov. voerden militairen in Opper-Volta de vierde staatsgreep sinds de onafhankelijk-

heid (1960) uit. Naar op 13 nov. door *Le Monde* werd bericht zou die staatsgreep het werk zijn geweest van de paracommando's van Dedougou (235 km ten noordwesten van de hoofdstad Ouagadougou), die gesteund werden door de paracommando's uit Po (164 km ten zuiden van de hoofdstad). Die zouden gelijktijdig de aanval hebben geopend op het ondersteuningsregiment (régiment interarmes d'appui of RIA) en de gendarmerie.
Na felle gevechten werd op 7 nov. 's middags door radio-Ouagadougou bekendgemaakt dat de macht was overgenomen door een „Voorlopige raad voor de redding van het volk" (Conseil provisoire de salut de peuple – CPSP). De president, kolonel Saye Zerbo, was afgezet en het door hem geleide Comité militaire de redressement pour le progrès national (CMRPN) was ontbonden (zie pag. 400/3-1981).
Inmiddels waren de grenzen gesloten en was voor heel het land een nachtelijk uitgaansverbod (van 18 tot 6 uur) afgekondigd.
De nieuwe machthebbers, naar eigen zeggen onderofficieren en soldaten, noemden de coup een „rechtvaardige straf" voor de „avonturistische politiek" en het „verraad" van kolonel Zerbo, wiens regime gekenmerkt werd door „corruptie, illegale verrijking, onderdrukking van fundamentele vrijheden en economische recessie". Alle burgerlijke vrijheden, behalve de politieke, werden gegarandeerd en de internationale akkoorden en verplichtingen werden geëerbiedigd, aldus de door de radio uitgezonden verklaring. Voorts werd aangekondigd dat de CPSP „zo spoedig mogelijk" zou worden vervangen door een meer representatieve politieke structuur.

Tenslotte werd tegengesproken dat kapitein Thomas Sankara „de sterke man van het nieuwe regime" was, zoals eerder door Afrikaanse kringen in Parijs was gemeld.

Kapitein Sankara was commandant van de paracommando's uit Po tot hij in 1981 tot minister van voorlichting werd benoemd. In april 1982 werd hij wegens „gebrek aan discipline" ontslagen en naar Dedougou overgeplaatst. Sankara zou radio en pers onophoudelijk tot een kritischer berichtgeving hebben aangespoord, aldus de NZZ (27-6).

Op 8 nov. 's avonds maakte radio-Ouagadougou bekend dat de CPSP de militaire arts, majoor Jean-Baptiste Ouedraogo, die dag tot zijn voorzitter had aangewezen. Voorts werd kolonel Some Yorian Gabriel in zijn functie van chef van de generale staf bevestigd, een post die hij sinds 15 mei bezette. Toen ook scheen de rust in Ouagadougou teruggekeerd.

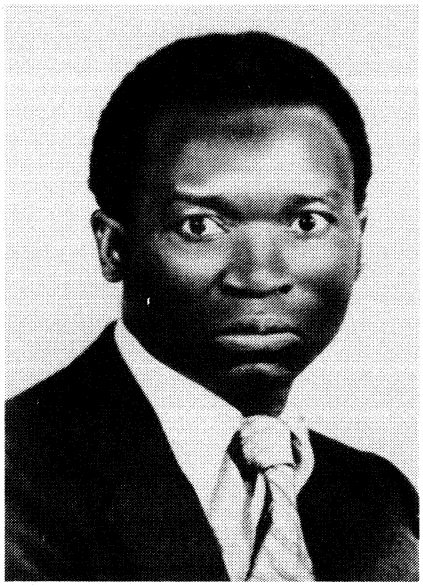

Het nieuwe staatshoofd van Opper-Volta, majoor Jean-Baptiste Ouedraogo.

Op 9 nov. meldde de officiële radio dat Ouedraogo die dag als staatshoofd optrad. Hij verzekerde het corps diplomatique nog dezelfde dag dat Opper-Volta de internationale akkoorden die het had ondertekend zou eerbiedigen en dat het een politiek van „niet-gebondenheid" zou voeren. Hij waarschuwde tegen buitenlandse inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Opper-Volta. Op 12 nov. zou Ouedraogo door zijn collega's tot staatshoofd zijn gekozen.

De in 1942 geboren Ouedraogo is rooms-katholiek en behoort tot de Mossi-stam. Hij ontving een medische opleiding aan de „école de santé navale" te Bordeaux die hij in 1974 verliet. In okt. 1979 werd hij tot majoor bevorderd.

Op 10 nov. werden de verbindingen van Opper-Volta met het buitenland hersteld. Toen ook werd bericht dat de officiële balans van de staatsgreep vijf doden en een lichtgewonde bedroeg. Onder die doden was de afgezette minister van binnenlandse zaken, luitenant-kolonel Nezien Badembie. Na drie dagen zijn toevlucht te hebben gevonden in de Franse ambassade zou hij zich op 9 nov. bij de politie hebben gemeld. Op 11 nov. liet de CPSP weten dat de gevangen ex-minister dodelijk was gewond bij „een vluchtpoging" tijdens het transport naar zijn cel.

Volgens niet-officiële berichten was het vroegere staatshoofd, kolonel Saye Zerbo, inmiddels gearresteerd; hij zou gewond zijn. Verscheidene persoonlijkheden die bij de staatsgreep van Zerbo op 25 nov. 1980 hun functies hadden verloren, waren op 7 nov. vrijgelaten zoals generaal Jean Bila Zagré, voormalig stafchef van het leger. Anderen werden vrijgelaten maar onder huisarrest geplaatst zoals de ex-president, generaal Sangoule Lamizana, ex-premier Joseph Conombo en de voormalige parlementsvoorzitter Gerard Kango Ouedraogo.

Tijdens zijn eerste persconferentie (*AFP/Le Monde* 23-11) verklaarde Ouedraogo dat een „normaal constitutioneel" leven binnen twee jaar zou worden hersteld. Als voornaamste doelstellingen van het nieuwe bewind noemde hij de „reorganisatie van het leger en de staat", de „invoering van een werkelijke sociale gerechtigheid", de „garantie van de vrijheden" en de „bevordering van de ontwikkeling". Hij kondigde aan dat binnenkort een regering zou worden gevormd, die volgens het onafhankelijke blad *L'Observateur* „voor het grootste deel" uit burgers zou bestaan.

Voorgeschiedenis

De op 25 nov. 1980 door een „populaire" staatsgreep aan de macht gekomen kolonel Zerbo (pag. 785 e.v.-1980) had tenslotte alle groeperingen tegen zich in het harnas gejaagd, aldus de *NZZ* (9-11): de vakbonden, de politici van de vroegere oppositie en uiteindelijk ook de jongere officieren. Hij lanceerde volgens *NRC/H'blad* (8-11) het gebruikelijke bezuinigingsprogramma, maar probeerde tevens de boeren ten koste van de relatief verwende stedelijke minderheid vooruit te helpen. Zo beloofde de kolonel betere prijzen voor hun voedselprodukten teneinde de zwakke produktie te stimuleren en de extreme afhankelijkheid van het buitenland te verminderen. Ook kregen landbouwonderzoek, bodembescherming en de ontwikkeling van waterbronnen meer aandacht.
Dat beleid werd met instemming begroet door internationale instellingen als de Wereldbank maar bleek, zoals verwacht, onaantrekkelijk voor de vakbonden die geregeld tot actie overgingen. Zerbo reageerde hard, arresteerde vakbondsleiders en deed zelfs pogingen het militante vakverbond CSV (Confédération syndicale voltaïque) te vervangen door een „meer verantwoordelijke vakbeweging".
M.i.v. 1 nov. 1981 werd het stakingsrecht „tot nader order" opgeheven. Per decreet werd die maatregel op 14 febr. 1982 weer ingetrokken, maar het stakingsrecht werd toen streng gereglementeerd; het mocht slechts worden uitgeoefend in het kader van „de verdediging van legitieme collectieve belangen". Voorts werd een hele reeks staatsdiensten en -organen opgesomd

die geen stakingsrecht hadden. Tenslotte werd elke vakbond die een illegale staking uitriep met ontbinding bedreigd.
Uit protest tegen dit decreet riepen zeven vakbonden op tot een algemene staking van 72 uur voor de periode van 14 t/m 16 april Die zeven bonden maakten voorheen deel uit van de CSV die in november 1981 was ontbonden. Zij eisten dan ook de heroprichting van de CSV en de opheffing van het arrestatiebevel tegen de voormalige secretaris-generaal van de CSV, Soumane Touré, die sinds 25 nov. 1981 werd gezocht „wegens het illegaal bezitten van documenten die de binnenlandse veiligheid van Opper-Volta zouden kunnen schaden".
De staking liep op een mislukking uit. Op 15 april waren bijna alle stakers weer aan het werk. Maar talrijke ambtenaren verloren hun baan (de helft van de vakbondsleden zijn door de staat betaalde functionarissen).
Begin augustus werd door *Reuter* bericht dat ruim 100 vakbondsleden nog steeds niet naar hun werk mochten terugkeren in verband met de staking.
Op 13 sept. werd gemeld dat Soumane Touré (34) de week tevoren in Leo (170 km ten zuiden van de hoofdstad) was gearresteerd.
De laatste tijd deden in de hoofdstad zelfs geruchten de ronde dat de eerder verdwenen CSV-leider Soumare Touré door militaire rivalen van kolonel Zerbo in bescherming was genomen. Er waren jongere officieren die Zerbo als „week" en te zeer met de oude kliek verbonden achtten. Een nieuwe militaire staatsgreep met een „populistische" of „linkse" tendens werd voor mogelijk gehouden.
Het overwicht van een stedelijke minderheid (een half miljoen mensen op een totale bevolking van ruim zes miljoen) in de politiek en de vakbeweging alsmede een analfabetisme van meer dan 90% maakten een verstandige ontwikkeling vrijwel onmogelijk, aldus de *NZZ* (9-11). *NRC/H'blad* (8-11) concludeerde t.a.v. de „redding" van Opper-Volta: „Maar zolang het niet georganiseerde platteland het steeds weer moet afleggen tegen de goed georganiseerde en machtige stedelijke minderheid van arbeiders, handelaars en overheidsemployés is daar weinig uitzicht op en zal de agrarische produktie blijven stagneren en de afhankelijkheid van het buitenland slechts toenemen."

Nieuwe regering

Op 26 nov. werd een nieuwe regering met slechts twee militairen gevormd. Deze wordt voorgezeten door majoor Jean-Baptiste Ouedraogo, de voorzitter van de die dag definitief ingestelde Conseil de salut du peuple (CSP), die naast het ambt van staatshoofd nu ook de functie van minister van defensie en oud-strijders vervult. Behalve Ouedraogo bestaat de regering uit 16 ministers, 3 staatssecretarissen en een secretaris-generaal van de regering. Minister van buitenlandse zaken en samenwerking werd Michel Kafando, terwijl Pascal Sanou tot minister van economie en financiën werd benoemd. De CSP werd tot „hoogste politieke instantie van de staat" verklaard. Het secretariaat-generaal van de CSP wordt geleid door majoor Lingaly Boukary, die wordt bijgestaan door 10 andere militairen, o.w. vijf onderofficieren.
Een algemene vergadering van het CSP en vertegenwoordigers van het leger, die van 22 tot 26 nov. in Ouagadougou bijeenkwam, besloot tot rehabilitatie van drie in mei 1982 gestrafte officieren: de kapiteins Thomas Sankara, Compaore en Zongo (*Le Monde, NNZ, NRC/H'blad*)

ZAIRE

REORGANISATIE KABINET. PARLEMENTSVERKIEZINGEN.

Op 7 mei reorganiseerde president Moboetoe het kabinet (Nationale Uitvoerende Raad), waarvan het aantal leden van 27 tot 19 werd gereduceerd. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Premier (eerste staatscommissaris) – Nsinga Udjuu; vice-premier en minister (commissaris) van territoriaal bestuur – Vunduawe Te Pemako; buitenlandse zaken en internationale samenwerking – Yoka Mangono; justitie – Mananga Dintoka Pholo (voorheen transport en verbindingen); financiën, begroting en staatsinvesteringen – Namwisi Ma Nkoy (staatsinvesteringen toegevoegd); voorlichting, cultuur en kunst – Kande Dzambulate (voorheen alleen voorlichting); landbouw, plattelandsontwikkeling en milieu – Kamitatu Massamba (milieu toegevoegd); economie, industrie en buitenlandse handel – Pay Pay Wa Syakasige (buitenlandse handel toegevoegd); mijnbouw en energie – Umba Kyamitala*; openbare werken en territoriale ontwikkeling – Makolo Jibikilayi (voorheen milieu, natuurbescherming en toerisme); transport en verbindingen – Inonga Lokongo L'Ome (voorheen justitie); universiteit en hoger onderwijs – Sampasa Kaweta Milambe*; gezondheid, sociale zaken en sport – Mozagba Ngbuka (voorheen gezondheid); openbare diensten, arbeid en sociale verzekeringen – Kilolo Musamba Lumemba (voorheen openbare diensten); grondbeheer – Sukadi Bulayi; wetenschappelijk onderzoek – Mabika Kalanda; basis- en voortgezet onderwijs – Ndolela Siki Konde; PTT – Maata Nkumu Wa Bowango; algemene planning – Bokana W'Ondangela (* = nieuw).

Uit het kabinet, zoals dat na de reorganisatie van okt. 1981 (pag. 831/2-'81) was samengesteld, vertrokken: Idzumbuir Asal Bolumbu (zonder portefeuille); Kinkela Mpitu (buitenlandse handel), Mbenga Sandonga (mijnbouw), Matadiwamba Kamba Montu (energie), Betyna Ngilase (openbare werken en territoriale ontwikkeling); Epee Gambwa (hoger onderwijs), Luamba Katansi (kunst en cultuur), Kashemba Laini Nyota (sociale zaken), Mbaya Ngangu (arbeid en sociale verzekeringen) en Tsobo I Ngana (sport en recreatie).

Eveneens op 7 mei werd het secretariaat-generaal van de in maart 1979 gevormde Nationale Veiligheidsraad ontbonden.
Op 18 en 19 sept. vonden verkiezingen plaats voor de Nationale Wetgevende Raad (parlement), omdat het mandaat van de in okt. 1977 gekozen volkscommissarissen (parlementsleden) na vijf jaar was afgelopen (zie pag. 126/2-'78). De kiezer had slechts de keus tussen kandidaten die voorkwamen op de door de regeringspartij MPR (Mouvement populaire de la révolution) opgestelde lijsten. Voor de 310 zetels waren er in totaal 1.409 kandidaten, nadat bij een voorselectie 820 kandidaten als „niet voldoende militant" waren afgewezen.

Op 5 nov. bracht president Moboetoe opnieuw wijzigingen in het kabinet aan. Nsinga Udjuu werd als eerste staatscommissaris (premier) vervangen door Kengo Wa Dondo, sinds sept. 1980 ambassadeur in België. De post van vice-premier werd afgeschaft en Vunduawe Te Pemako, die deze post beheerde, werd nu minister van justitie. Kamanda Wa Kamanda, ambassadeur van Zaire bij de VN, werd benoemd tot minister van buitenlandse zaken en internationale samenwerking i.p.v. Yoka Mangono, die de portefeuille van grondbeheer kreeg. De portefeuille van territoriaal bestuur (binnenlandse zaken), die tevoren tevens door Vunduawe Te Pemako

De nieuwe premier van Zaire, Kengo Wa Dondo.

werd beheerd, werd nu toevertrouwd aan Munongo Msiri, de vroegere „sterke man van Katanga" en thans lid van het Centrale Comité van de MPR.

Kengo Wa Dondo werd in 1935 te Libenge in de provincie Equator geboren, waaruit ook president Moboetoe afkomstig is. In 1963 begon hij zijn studie aan de Vrije Universiteit van Brussel, waar hij in 1967 een doctoraat in de rechten behaalde. In april 1968 werd hij procureur-generaal bij het Hof van Beroep in Kinsjasa. Vier maanden later volgde zijn benoeming tot procureur-generaal van de republiek bij het Hoger Gerechtshof. (Le Monde, De Standaard)

STUDENTENPROTEST

Van 25-27 jan. staakten de studenten van de universiteit van Kinsjasa en van de instituten voor hoger onderwijs in de hoofdstad om hun eisen kracht bij te zetten. Zij verlangden een verhoging van hun maandelijkse studietoelage. Op 28 en 29 jan. hervatten de studenten hun colleges in afwachting van een regeringsbesluit, maar toen dat uitbleef riepen zij op 30 jan. een algemene staking uit. Er vond toen op de campus een demonstratie plaats, waarop militairen ingrepen. Daarbij zouden enige studenten gewond zijn geraakt.
Op 31 jan. sloot de regering de universiteit van Kinsjasa en het nationale pedagogische instituut tot nader order.
Op 2 febr. meldde de Zairese radio dat de voor de stakingsacties verantwoordelijke studenten „voor heropvoeding" in het leger waren ingelijfd.
Op 9 april werd een student op de campus van de Academie voor schone kunsten door een sergeant-majoor doodgeschoten. Nadat studenten in Kinsjasa op 12 april de straat waren opgegaan om hiertegen te protesteren en zij passerende militairen hadden aangevallen, veroordeelde de hoge krijgsraad diezelfde dag 's avonds de betrokken sergeant-majoor ter dood.

Op 1 dec. werd bericht dat 95 studenten, die dienst in het leger hadden moeten nemen om „maatschappijleer en ethiek" te leren op last van president Moboetoe waren vrijgelaten. (*Le Monde, NRC/H'blad*)

PERMANENT VOLKERENTRIBUNAAL VEROORDEELT MOBOETOE

Het Permanent Volkerentribunaal, voortgekomen uit het Tweede Russell Tribunaal, hield in het weekend van 18/19 sept. te Rotterdam een zitting die aan Zaire gewijd was. De jury onder voorzitterschap van de Amerikaanse Nobelprijswinnaar voor biologie, George Wald, hoorde talloze getuigen van Zairese oppositiebewegingen, maar ook referaten van buitenlandse deskundigen (o.w. Franse en Belgische hoogleraren). De organisatoren hadden de Zairese regering uitgenodigd een vertegenwoordiging te sturen om de aanklachten te beantwoorden, maar die uitnodiging was niet beantwoord.

Ex-premier Nguza Karl I Bond beschuldigde president Moboetoe van „economische moord op de Zairese bevolking". Hij verklaarde dat hij, nadat Moboetoe hem in 1977 zijn doodstraf had kwijtgescholden, naar Zaire als premier was teruggekeerd „als de pion van het Westen". Westerse politici als president Carter (VS), bondskanselier Schmidt (Duitsland), president Giscard d'Estaing (Frankrijk) en premier Tindemans (België) hadden hem beloofd dat er een Praagse lente in Zaire zou aanbreken, aldus Nguza. Hij noemde de zitting van het tribunaal een „overwinning van het volk... op de hebzuchtige oligarchie van Kinsjasa".
Van de Zairese oppositiebewegingen waren o.a. aanwezig: prof. Dikonda (Union pour la démocratie et le progrès social – UDPS), ex-minister Mungul Diaka (voorzitter van de Conseil national pour la libération du Congo – CNLC), Laurent Kabila (voorzitter van de Parti révolutionnaire populaire – PRP) en ex-premier Antoine Gizenga.

Op 21 sept. verklaarde het tribunaal president Moboetoe schuldig aan een tiental misdaden tegen het volk van Zaire zoals een „systematische en massale" schending van de elementaire rechten van de mens, het afschaffen van de vrijheid van meningsuiting en het invoeren van een corrupt regeringssysteem.

De schending van de mensenrechten, aldus het eindrapport van de jury, „neemt de vorm aan van willekeurige martelingen, verlengingen van hechtenis zonder proces of na schijnprocessen, naast de terechtstelling van politieke opposanten of gewoonweg zuivere verdwijningen". Voorts werd geconcludeerd: „De bestaansvoorwaarden van de bevolking verslechteren aanhoudend. Ondervoeding en kindersterfte nemen toe. De corruptie op alle niveaus is uitgegroeid tot een systeem van regeren en van een enorme verrijking van de president en zijn onmiddellijke omgeving."
Volgens NRC/H'blad (20-9) heeft Moboetoe inmiddels een persoonlijk fortuin opgebouwd dat meer dan de buitenlandse staatsschuld omvat en staat hij nummer 16 op de wereldranglijst van de rijkste leiders.

Volgens juryvoorzitter Wald echter trof Moboetoe niet alléén schuld. „Hij heeft zich slechts kunnen handhaven dank zij de steun van de VS, Frankrijk, België, het IMF en de Wereldbank." (*Le Monde, De Standaard, NRC/H'blad*)

(Zie ook pag. 771/2 e.v.)

MOBOETOE ZIET AF VAN AMERIKAANSE HULP

Op 11 mei besloot de commissie voor buitenlandse zaken van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden de voor 1983 aan Zaire te verstrekken militaire hulp op $ 4 mln te stellen, terwijl de regering-Reagan om $ 20 mln had gevraagd. Voorts werd het regeringsverzoek om Zaire $ 15 mln aan begrotingshulp te verlenen verworpen. De leden van het Huis motiveerden hun besluit met verwijzing naar beweerde corruptie in Zaire.
Op 13 mei besloot president Moboetoe wegens „beledigende verklaringen" en de „onvriendelijke houding van bepaalde Amerikaanse functionarissen" van alle Amerikaanse economische hulp af te zien.
Op 27 mei besloot de Amerikaanse Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen het door Reagan gevraagde hulpprogramma voor Zaire in 1983 van $ 58,4 mln met $ 10 mln te verminderen. Een Democratische senator verklaarde: „Zaire is een klassiek voorbeeld van corruptie."

HERSTEL DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET ISRAËL. ISLAMITISCHE REACTIES

Op 14 mei maakte de Zairese regering te Kinsjasa officieel bekend dat zij de op 4 okt. 1973 verbroken diplomatieke betrekkingen met Israël wilde herstellen. President Moboetoe had zich daartoe reeds op 2 dec. 1981 in beginsel bereid verklaard (pag. 848/2-'81).
Daarop maakten de regeringen van diverse islamitische landen bekend dat zij de diplomatieke betrekkingen met Zaire zouden verbreken: Saoedi-Arabië (18 mei), Qatar (20 mei), Libië (22 mei), Bangladesh (23 mei), Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten (24 mei), terwijl Iran op 22 mei zijn zaakgelastigde uit Zaire terugriep. Algerije en Tunesië hadden op 20 mei hun ambassadeurs voor overleg teruggeroepen.
De in Khartoem gevestigde Arabische Bank voor Economische Ontwikkeling in Afrika (BADEA) schortte op 20 mei „alle activiteit" in Zaire op; Zaire ontving tussen 1975 en 1981 $ 36,8 mln van BADEA.
Op 28 juni aanvaardde president Moboetoe de geloofsbrieven van de nieuwe Israëlische ambassadeur, Michael Michael, en medio juli werd een Zairese ambassadeur in Israël, Mbuze Nsomi, benoemd.
Op 25 okt. voerde president Moboetoe in Gbadolite besprekingen met vier hoge Israëlische militairen, o,w, de generaals Tamir en Barak, over een hervatting van de Israëlische militaire bijstand aan Zaire.

MILITAIR AKKOORD MET CHINA. BEZOEK MOBOETOE

Op 2 juni ondertekenden China en Zaire te Kinsjasa een akkoord op grond waarvan China aan Zaire een bedrag aan militaire bijstand ter waarde van ca. 24 mln francs zal verlenen t.b.v. het onderhoud van reeds door

China geleverd militair materieel (incl. tanks en schepen voor de kustbewaking).
Van 11-14 juni bracht president Moboetoe zijn vierde bezoek aan China, waar hij besprekingen voerde met vice-voorzitter Deng Xiaoping en premier Zhao Ziyang. Tevoren had Moboetoe een vierdaags bezoek aan Zuid-Korea gebracht.

NIEUWE GRENSINCIDENTEN MET ZAMBIA

Ook in 1982 vonden diverse incidenten aan de grens tussen Zaire en Zambia plaats.
Op 28 febr. zouden militairen bij Mufulira de grens hebben overschreden. Zij zouden op Zambiaans gebied twee autobussen en een vrachtwagen met meel in beslag hebben genomen en die naar Zaire hebben overgebracht. Er volgde een vuurgevecht tussen Zairese en Zambiaanse militairen, van wie zeven door de Zairezen zouden zijn meegevoerd.
Op 2 maart sloten de Zairese autoriteiten de grens in het gebied van Sakania (in de provincie Shaba) met het argument dat drie Zairese militairen in februari door Zambiaanse troepen op Zairees gebied waren gedood. Tegelijk werd toegegeven dat mogelijk één Zambiaan was gedood bij een vergeldingsactie.
In juni meldde radio-Loesaka (Zambia) dat Zaire grensposten had gevestigd in Mutambala en Musasa, resp. 18 en 12 mijl over de grens op Zambiaans gebied.
Na een driedaags bezoek van de Zambiaanse president Kaoenda aan Zaire werd op 30 aug. een gemeenschappelijk communiqué uitgegeven waarin Kaoenda en zijn Zairese ambtgenoot Moboetoe toezegden de onderhandelingen voort te zetten om een permanente oplossing voor hun grensproblemen te vinden en al het mogelijke te doen om de bilaterale betrekkingen te verbeteren.
Niettemin berichtte radio-Loesaka vervolgens dat op 5 sept. drie Zambianen en twee buitenlandse toeristen in het gebied van Kaputa, het district van Zambia's noordelijke provincie waarop Zaire aanspraak maakt, waren ontvoerd.

Op 16 sept. kwam de gemeenschappelijke commissie van Zaire en Zambia in de Zairese grensstad Kasumbalesa voor een spoedzitting bijeen om een beweerde schending van Zambia's territoriale integriteit door Zairese troepen te bespreken. Zaire stemde ermee in zijn troepen terug te trekken uit de grenspost bij een dorp in de provincie Luapula (16 km van de grens op Zambiaans gebied), die al bijna 14 dagen zou zijn bezet. *(Reuter/AFP)*

(Vor. ber. pag. 463/3 e.v.-1981)

ZAIRE VOLDOET NIET AAN FINANCIËLE VERPLICHTINGEN

Op 19 april werd bericht dat het IMF van het op 23 juni 1981 met Zaire overeengekomen krediet van 912 mln SDR of $ 1,06 mrd (pag. 464/2-'81) het nog niet opgenomen deel van $ 806,3 mln had bevroren, omdat Zaire niet aan de IMF-criteria had voldaan. Het begrotingstekort was niet beneden de voorgeschreven limiet gebleven, en daarom was het IMF-programma na twee trekkingen van in totaal 175 mln SDR reeds in nov. 1981 opgeschort, aldus de *NZZ* (24-10).
Inmiddels waren Zaire's inkomsten uit de export van $ 1,9 mrd in 1980 gedaald tot $ 1,4 mrd in 1981, terwijl zowel het IMF-programma als de nieuwe schuldenregelingen van 1981 (pag. 464/3-'81) waren uitgegegaan van een opbrengst van $ 1,9 mrd.
Die tegenvaller was in hoofdzaak te wijten aan een scherpe daling van de prijzen voor Zaire's voornaamste exportprodukten: koper, kobalt, industriële diamanten en koffie. Gevreesd werd dat de exportinkomsten dit jaar tot ca. $ 1 mrd zullen teruglopen. I.v.m. deze ontwikkeling stemde het IMF op 15 maart in met een aanvullende financieringsfaciliteit van 106,9 mln SDR.
De gouverneur van de Bank van Zaire, Sambwa Pida Nbagui stelde in een memorandum (*Financial Times* 30-7) dat de totale schuldverplichtingen van Zaire op middellange en lange termijn in 1982 $ 946 mln bedroegen, waarvan $ 175 mln aan achterstallige betalingen. (De kosten van de schuldverplichtingen waren volgens schattingen toegenomen van 12,8% van de exportinkomsten in 1979 tot 28,5% in 1981.)
Begin oktober werd de totale buitenlandse schuld van Zaire op ca. $ 4,3 mrd geraamd (waarvan $ 3,3 mrd aan de Club van Parijs) en aangenomen werd dat die schuld eind 1982 tot $ 5,2 mrd zou oplopen.
Nadat Zaire in april slechts $ 10 mln van de verschuldigde $ 44,5 mln aan Westerse crediteurenbanken had betaald, aldus de *Financial Times* (5-10), voldeed het per 1 okt. slechts $ 3 mln van de verschuldigde $ 31 mln. Volgens bankiers in Kinsjasa, aldus *The Times* (8-10) had Zaire toen ca. $ 300 mln van de verschuldigde $ 750 mln nog niet terugbetaald. De *NZZ* (24-10) stelde dat de betalingsachterstand van Zaire was opgelopen van $ 120 mln (eind 1981) tot minstens $ 175 mln.

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

COMOREN. Op 7 maart vond de eerste ronde plaats van de verkiezingen voor de 38 leden tellende federale assemblee. Op 14 maart volgde de tweede ronde. Net als bij de verkiezingen van december 1978 (pag. 383/2-'79) vertegenwoordigden de deelnemende kandidaten geen politieke partijen. Herkozen werd o.a. Mohammed Taki, de voorzitter van de vorige assemblee. (Reuter)

(Vor. ber. pag. 176/3)

GUINEE-BISSAU. Na de benoeming van Vitor Saude Maria tot premier op 17 mei (pag. 366/1) en de reeds gemelde mutaties op buitenlandse zaken, defensie en binnenlandse zaken was de verdeling van de overige ministersposten als volgt:
binnenlands bestuur, openbare functies en arbeid – Joao Cruz Pinto (voorheen zonder portefeuille); energie en industrie – Alberto Lima Gomes (openbare werken); plattelandsontwikkeling – kolonel Paulo Alexandre Nunes Correia (defensie); openbare werken, bouwnijverheid en stadsplanning – kolonel Manuel Saturnino da Costa (binnenlandse zaken); justitie – Fidelis Cabral d'Almada; economie en financiën – Vitor Freire Monteiro (Centrale Bank); gezondheid en sociale zaken – mevr. Carmen Pereira; handel en nijverheid - Carlos Correia (financiën); voorlichting en cultuur – Filinto de Barros; onderwijs – Avito José da Silva (landbouw); transport en toerisme – majoor Manuel dos Santos; natuurlijke hulpbronnen – Joseph Turpin (visserij, handel en nijverheid); Centrale Bank – Godinho Gomes (nieuw).

Bij de reorganisatie verlieten twee als pro-Moskou gekenschetste ministers het kabinet: Vasco Cabral (economische coördinatie en planning; dit ministerie werd nu een staatssecretariaat) en Mario Cabral (onderwijs). Zij kregen hoge posten in de regeringspartij PAIGC.

ZAMBIA. Naast de benoeming van Nalumino Mundia tot premier op 18 febr. 1981 (pag. 496/2-'81) vonden op die datum nog benoemingen op de volgende posten plaats: energie, transport en verbindingen – Rajah Kunda (voorheen gezondheid); gezondheid – Ben Kakoma (jeugd en sport); jeugd en sport – generaal Kingsley Chinkuli (energie, transport en verbindingen); staatsminister openbare werken en bevoorrading – Edward Muonga (nieuw).

Op 17 jan. 1982 werd Henry Meebelo benoemd tot minister van ontwikkeling en planning als opvolger van de ontslagen Joshua Lumina (pag. 832/3-'81). Meebelo werd als minister van onderwijs en cultuur vervangen door Frederick S. Hapunda, een parlementslid.

Op 21 sept. werden de volgende mutaties bekendgemaakt: mijnbouw – Basil Kabwe (voorheen arbeid en sociale diensten); handel, industrie en buitenlandse handel – Clement M. Mwananshiku (landerijen en natuurlijke hulpbronnen); landerijen en natuurlijke hulpbronnen – Patrick Chuwla (nieuw); arbeid en sociale diensten – Frederick S. Hapunda (onderwijs en cultuur); algemeen onderwijs en cultuur (nieuw) – Remy Chisupa (handel, industrie en buitenlandse handel); hoger onderwijs (nieuw) – Mufaya Mumbuna (mijnbouw).

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660.

ZUID-AFRIKA'S OFFENSIEVE STRATEGIE

Op 9 december 'smorgens om 1 uur landden ca. 100 Zuidafrikaanse commando's in vijf helikopters in de hoofdstad van Lesotho, Maseru, voor een actie tegen „terroristen" van de Zuidafrikaanse bevrijdingsbeweging het Afrikaans Nationaal Congres (ANC), aldus diezelfde dag de opperbevelhebber van de Zuidafrikaanse strijdkrachten, generaal Constand Viljoen.
De commando's openden het vuur – volgens de plaatselijke bevolking – met bazooka's, mitrailleurs, granaten en brandbommen. Zij bestookten een tiental huizen en appartementen in verscheidene delen van de stad. Van sommige huizen bleef niets over dan verkoolde resten en de voor die huizen geparkeerde auto's waren met kogels doorzeefd. De commando's hielden de stad ongeveer 5 uur bezet; de laatste van hen vertrokken na zonsopgang.
De Zuidafrikaanse commando-actie kostte aan 42 mensen het leven, aldus een mededeling van de politie in Lesotho op 10 december. Onder de slachtoffers waren 30 ANC-leden en 12 burgers van Lesotho, met inbegrip van vijf vrouwen en twee kinderen. Volgens berichten uit kringen van de Zuidafrikaanse militaire inlichtingendienst waren vier vooraanstaande ANC-functionarissen gedood, o.w. Zola Ngini (48), de ANC-vertegenwoordiger in Lesotho, en Adolph Mpongosohe, de voormalige politieke commissaris van de organisatie in Angola.

Generaal Viljoen deelde op 9 dec. mee dat ANC-„rebellen" de afgelopen maanden vanuit andere landen in zuidelijk Afrika naar Lesotho waren overgebracht om daar een nieuwe springplank te vormen voor „terroristische" acties in Zuid-Afrika, Transkei en Ciskei, zoals het uit de weg ruimen van zwarte leiders, in de periode rond Kerstmis. Ook was er volgens Viljoen een „hoofdkwartier ter voorbereiding van acties" opgezet in Maseru temidden van burgerwoningen, om op die manier een aanval te bemoeilijken.
Generaal Viljoen maakte verder bekend dat bij de aanval vier Zuidafrikaanse soldaten werden gewond.

Eerder had de Zuidafrikaanse minister voor wet en orde, Louis le Grange, gezegd dat Lesotho de thuisbasis is voor infiltratieacties van het ANC tegen Zuid-Afrika. Le Grange beweerde dat rekruten van het ANC en het Panafrikaanse Congres (PAC) in Maseru werden opgevangen om daarna door te reizen naar trainingskampen in Mozambique, Angola, Libië, de Sowjet-Unie en Vietnam.
Twee weken tevoren meldden anonieme bronnen uit de Zuidafrikaanse inlichtingendienst dat de staatsdrukkerij in Maseru gebruikt was om drukwerk te vervaardigen voor het ANC.

Het drukwerk was bedoeld om in Zuid-AFrika te worden verspreid en de zwarte bevolking daar de afgelopen maand mei tot boycots en stakingen op te wekken. Van stakingen en boycots was toen geen sprake en de regering van Lesotho ontkende de beschuldigingen.

Ter ondersteuning van Viljoens verklaring toonde het leger op 9 dec. 'smiddags op een luchtmachtbasis in Bloemfontein Russische en Chinese wapens die, aldus het leger, bij de aanval waren buitgemaakt.
De regering van Lesotho hield echter vol dat de slachtoffers vluchtelingen waren, toegelaten volgens de regels van het akkoord van Genève waarin staat dat vluchtelingen het gastland niet mogen gebruiken als basis voor aanvallen op hun land van herkomst.
Vincent Makhele, minister van dorpsgemeenschappen en coöperaties in Lesotho, zei dat de beschuldigingen dat het ANC onlangs versterkingen had aangevoerd „domweg onjuist" waren. Een voormalige ANC-lid dat al jaren in Maseru woont, noemde de Zuidafrikaanse verklaringen „pure nonsens", aldus *NRC/H'blad* (10-12).

Hij vertelde dat hij de meeste slachtoffers had gekend en dat geen van hen pas sinds kort in het land was. De meesten waren naar Lesotho gekomen na de opstand in Soweto in 1976 en voor zover hij wist waren de slachtoffers allemaal al minstens een jaar in Lesotho, behalve een paar gevangenen van Robben Eiland die onlangs waren vrijgelaten.

Hij zei verder dat de aanvallers kennelijk naar de getroffen huizen waren gebracht door tipgevers wier informatie niet meer up-to-date was. In sommige gevallen waren er nieuwe huurders gekomen, zodat gewone ingezetenen van Lesotho werden doodgeschoten.
Een van hen was de 21-jarige Matume Relebitso, dochter van een ex-minister en ambassadeur van Mozambique die net als de beste student van de universiteit van Lesotho was afgestudeerd. Ze woonde in Koena Flats nummer 28, een flatgebouw in het centrum van de stad. De vorige huurder was Temi Hani, een van de leiders van de ANC-gemeenschap in Maseru.
Sommige foto's in getroffen huizen verwezen naar een periode in het verleden. Zo was er een foto van Albert Luthuli, de ANC-leider van de jaren zestig die de Nobelprijs voor de vrede kreeg. Voorts een foto uit een krant van de in 1978 afgetreden Zuidafrikaanse premier Vorster en zijn kabinet.
Het lijkt hoogst onwaarschijnlijk dat rebellen die een maand geleden uit een ander land naar Lesotho kwamen de moeite zouden hebben genomen om zulke oude foto's en krantenknipsels mee te slepen, aldus NRC/H'blad.

Voorafgaande ontwikkelingen

President Fidel Castro van Cuba stuurde in zijn functie van voorzitter van de organisatie van niet-gebonden staten, aldus *AFP/The Times* (29-11), een brief aan de staatshoofden van die landen, waarin hij stelde dat Zuid-Afrika met „kennelijk agressieve bedoeling aan zijn grens met de Volksrepubliek Mozambique troepen samentrekt". Volgens Castro vond die concentratie plaats bij de stad Ressano Garcia, slechts 75 mijl van de Mozambikaanse hoofdstad Maputo, en was het een reactie op een beweerde aanval van Mozambikaanse troepen op de Zuidafrikaanse grensstad Komatipoort.
Op 5 dec. sprak de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R. F. Botha, de beweringen van Castro tegen. Hij voegde daaraan de volgende waarschuwing toe: „Voor het geval deze huidige manoeuvre van de Cubaanse president op enigerlei wijze als voorwendsel voor Cuba moet dienen, de verplaatsing van Cubaanse troepen naar Mozambique in te leiden, moet de Zuidafrikaanse regering er met nadruk aan herinneren dat zij een zodanige eventualiteit niet denkt te dulden." Tegelijk waarschuwde Botha de regeringen van Cuba en Mozambique tegen het verlenen van hulp voor verdere terreuracties en agressieplannen van het ANC.

Op 8 dec. herhaalden Zuidafrikaanse militaire bevelhebbers een waarschuwing van hun regering dat Cuba misschien een voorwendsel zoekt om zijn troepen naar Mozambique over te plaatsen zodra overeenstemming over de terugtrekking van de naar schatting 20.000 Cubanen uit Angola is bereikt, een voorwaarde van Zuid-Afrika

Weekblad 51ste jaargang No. 2669, pag. 33631-33646

om een akkoord voor Namibië te tekenen.
Diezelfde dag vonden voor het eerst sinds 1975 op regeringsniveau besprekingen plaats tussen Angola en Zuid-Afrika op de Kaapverdische eilanden over de onafhankelijkheid van Namibië en de eventuele terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola, die dit land zegt nodig te hebben voor zijn zelfverdediging (zie een volgende aflevering).

Ook op 8 dec. vloog het Zuidafrikaanse leger 18 buitenlandse en Zuidafrikaanse verslaggevers over een deel van de 450 km lange grens met Mozambique om de recente beschuldigingen van president Castro en de Mozambikaanse regering over massale Zuidafrikaanse troepenconcentraties in dit grensgebied te ontzenuwen. De verslaggevers zagen geen tekenen van een dergelijke samentrekking van legereenheden.

Zuid-Afrika's „offensieve defensie"-strategie

De Zuidafrikaanse actie in Lesotho was de tweede in zijn soort binnen twee jaar in een nabuurland. De eerste vond op 30 jan. 1981 plaats in Matola, een voorstad van de Mozambikaanse hoofdstad Maputo (zie pag. 620/3 e.v.-1981). Hoewel Zuid-Afrika soortgelijke militaire acties vanaf zijn grondgebied in de meeste gevallen ontkent, spreekt de Zuidafrikaanse minister van defensie, Magnus Malan, openlijk over het nut van Zuid-Afrika's „offensieve defensie"-strategie. Met deze strategie wil Zuid-Afrika de strijd zo veel mogelijk verplaatsen naar het terrein van de tegenstanders – de zwarte buurstaten – mede om die in een positie van zwakte te houden en er zo mogelijk „loyale" regimes te installeren, aldus *NRC/H'blad* (11-12).

„...De uitwassen van deze strategie worden steeds duidelijker. Deze variëren van de Zuidafrikaanse acties diep in Angola tot de ondermijnende activiteiten in Zimbabwe en de recente onderschepping van een Zuidafrikaanse eenheid in het zuiden van dat land; en van de aanval van Zuidafrikaanse commando's in Matola nabij Maputo en de steeds openlijker steun aan de Mozambikaanse verzetsbeweging MNR, tot de vanuit Zuid-Afrika geïnspireerde staatsgreeppogingen tegen het regime-René op de Seychellen. (Zie o.a. pag. 127).

Zelfs gematigde landen als Botswana, Lesotho en Swaziland kampen in toenemende mate met Zuidafrikaanse infiltranten die het voornamelijk gemunt hebben op Zuidafrikaanse vluchtelingen op hun grondgebied. Met name kopstukken van het in Zuid-Afrika verboden Afrikaanse nationale congres (ANC) moeten het ontgelden. Vorig jaar kwamen bij de aanval in Matola 12 ANC-leden om en werd ANC-vertegenwoordiger Joe Gqabi in Harare vermoord (31 juli 1981). Dit jaar kwamen Petrus Nzima in Swaziland (4 juni) en Ruth First (17 aug.) om bij aanslagen. Bij aanslagen dit jaar op ANC-huizen in Maseru (Lesotho) en Londen vielen geen slachtoffers..." Daarentegen gaf het Zuidafrikaanse leger op 10 dec. de „commandostructuur" van het ANC de schuld van vijf terreurdaden die eerder dit jaar in Zuid-Afrika werden gepleegd.

In 1975 vormde de Zuidafrikaanse Defensiemacht (SADF) een speciaal Verkenningscommando (RC) naar het voorbeeld van de Rhodesische en Britse Special Air Service (SAS). Generaal Frederick Loots kreeg het bevel over dit Commando, dat zijn leden recruteert uit vrijwilligers uit de defensiemacht, vroegere leden van het Rhodesische leger en oorlogsveteranen uit West-Europa en Amerika.
Ondanks ontkenningen van de Zuidafrikaanse defensiemacht wordt er sterk rekening mee gehouden dat het zeer geoefende Rhodesische SAS-squadron van 200 à 250 leden als aparte eenheid is ondergebracht in het Zuidafrikaanse Verkenningscommando.
In het oktobernummer van het maandblad *Africa Now* werd het volgende beeld van het Verkenningscommando, opgebouwd uit vijf eenheden, geschetst.

„VK-I: Deze oudste eenheid staat onder bevel van kolonel Olckers en was onder meer verantwoordelijk voor de aanval van januari 1981 in Matola nabij Maputo. Een Brits lid van de eenheid kwam daarbij om. De eenheid heeft Durban als vaste basis.

VK-II: Deze eenheid was betrokken bij de recente pogingen tot staatsgreep op de Seychellen. Tijdens het proces tegen de samenzweerders in Zuid-Afrika bevestigde commandant Danie van der Spuy van de tweede eenheid dat elf samenzweerders lid waren van zijn eenheid. Maar hij ontkende elke officiële betrokkenheid bij de actie tegen het regime-René. Ook deze eenheid is gelegerd in Durban en bestaat uit reservisten.
VK-III: Over deze eenheid is weinig bekend.
VK-IV: Vermoedelijk is dit de Zuidafrikaanse tegenhanger van het speciale-Bootsquadron van de Britse SAS. Deze eenheid bestaat vier jaar en is gespecialiseerd in onderwatertechnieken en verkennings- en bevoorradingsmissies per boot. Deze eenheid voerde naar men zegt in november 1981 vanaf een duikboot een aanval uit op de olieraffinaderij bij de haven van het Angolese Luanda. De eenheid is gelegerd in Donkergat bij Kaapstad.
VK-V: Deze eenheid bestaat hoofdzakelijk uit niet-Zuidafrikaanse, zwarte soldaten. Ze worden opgeleid in Dukunduku in Natal, en doen zich in Namibië en Angola voor als SWAPO-leden; zij begaan moordpartijen om de Nationalisten in diskrediet te brengen. Dit was ook een favoriete tactiek van de Rhodesische Selou Scouts."

Volgens *Africa Now* heeft het Verkenningscommando de SADF een grotere flexibiliteit gegeven, voert het operaties uit waarvoor conventionele en meest dienstplichtige militairen ongeschikt zijn, en vormt het Commando de ruggegraat van de Zuidafrikaanse strategie voor destabilisatie in de regio. *(NRC/H'blad, IHT, Volkskrant, NZZ)*

WEST-EUROPA

NEDERLAND

REGELING PARTICULIER VERMOGEN MINISTER-PRESIDENT LUBBERS

Premier Lubbers heeft op 16 nov. de voorzitter van de Tweede Kamer, dr. D. Dolman, een brief toegezonden, waarin de minister-president uiteenzet, welke maatregelen hij heeft genomen en nog zal nemen om te vermijden, dat zijn privé-belangen in conflict komen met de „Regeling inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen".
Het gedeelte van de brief, dat over dit onderwerp gaat, volgt hierna.

Amice,

Op mijn eerste werkdag als formateur, nl. op maandag 1 november, bezocht ik de heer Peschar, president van de Algemene Rekenkamer, ten einde advies in te winnen in overeenstemming met de „Regeling inzake onverenigbaarheid van belangen en functies voor ministers en staatssecretarissen". De inhoud van mijn verzoek bevestigde ik met mijn brief van 4 november 1982, waarvan ik copie bijsluit.
Op maandag 15 november vond over een en ander een gesprek plaats met de heer Peschar. Mede naar aanleiding daarvan het ik het volgende besloten.
1. De „Stichting" met het oog op het beheer voorshands te laten bestaan.
2. Daar nu met spoed in te brengen het beheer over al mijn zakelijke belangen, ook die in de Klinknagelfabriek v/h Johan Smit.
3. Met het bestuur van de Stichting te overleggen of het niet wenselijk is drie Nederlanders te vragen die verder afstaan van mijzelf en van de betrokken ondernemingen.
De heer Peschar zelf kan hiervoor echter niet beschikbaar zijn, aangezien zulks in strijd zou zijn met de Comptabiliteitswet artikel 47, vierde lid.
4. Na te gaan of het mogelijk is mijn zakelijke belangen in andere handen te doen overgaan op een wijze die in overeenstemming is met wat ik op 4 november aan de heer Peschar schreef; dus alleen indien en voorzover dit verantwoord zou kunnen zonder risico op te leveren voor de daar aanwezige werkgelegenheid. Bij twijfel moet dit werkgelegenheidsbelang doorslaggevend zijn.

In het vervolg van de brief komt de premier terug op wat bekendheid verworven heeft als de R3-affaire.
Deze affaire werd bekend in maart 1978, toen Lubbers vice-voorzitter was van de TK-fractie van het CDA, en had zich afgespeeld in de periode 1974-1976, toen hij minister van economische zaken was in het kabinet-Den Uyl.

De huidige minister-president Ruud Lubbers had in die tijd, te zamen met zijn broers Richard en Rob een commanditaire vennootschap gevormd, naar de voornamen van de drie vennoten R3 genaamd, met het doel het bedrijven van handel in en exploitatie van onroerend goed.

Ruud Lubbers nam in deze CV deel voor 35%. De vennoten hebben van 1974-1976 geprofiteerd van een investeringsaftrek voor bedrijfsgebouwen, die Ruud Lubbers in sept. 1973 als minister van economische zaken zelf in het leven had geroepen.
De gedachte achter het invoeren van deze aftrekregeling was, dat ondernemers eerder zouden investeren wanneer zij over het aankopen van bedrijfsgebouwen en machines een bepaald percentage van de aankoopsom van winst, of persoonlijk inkomen konden aftrekken. Wie vanaf september 1973 bijvoorbeeld een ton in een bedrijfsgebouw stak, mocht twee jaar achter elkaar vijfduizend gulden van de belasting aftrekken.
Op 18 november 1974 bepaalde minister Lubbers dat die bijzondere aftrek, tijdelijk, voor de duur van één jaar, twee keer twaalf procent zou bedragen.

Nog geen anderhalve maand later, op 30 december 1974 richtten hij en zijn broers R3 op. R3 werd opgericht om een supermarkt in Bleiswijk te kopen voor ruim negen ton. Dat gebeurde dezelfde dag, zodat R3 over 1974 nog twaalf procent investeringsaftrek kon genieten, of ruim een ton. De minister kon, op basis van vijfendertig procent van de aandelen van R3, bijna *f* 40.000 van zijn inkomen belastingvrij genieten.
Het jaar daarop besloot de ministerraad om het experiment met de hoge investeringsaftrek voor bedrijfsgebouwen niet te verlengen. Echte werkgelegenheid had de maatregel te weinig opgeleverd. De regeling zou dus aflopen op 17 november 1975.

Precies twee dagen voor die datum sloeg R3 zijn grote slag. Op 15 november 1975 kochten de Lubbersen een winkelcentrum annex-kantorencomplex aan de Leyweg in Den Haag. Prijs bijna 6,5 mln. Over de koop mocht twee jaar lang in 1975 en in 1976, acht ton investeringsaftrek in mindering worden gebracht. Voor Ruud betekende dat bijna drie ton. In 1975 mocht de minister bovendien nog eens *f* 40.000 aftrekken vanwege de koop van de supermarkt in Bleiswijk. Bovendien maakte R3 dat jaar bijna twee ton fiscaal aftrekbaar verlies. Op basis van zijn vijfendertig procent kon Lubbers in 1975 bijna vier ton (om precies te zijn *f* 381.984,–) in mindering brengen op zijn inkomen. Het jaar daarop, in 1976 nog eens drieëneenhalve ton.
R3 heeft Ruud Lubbers in drie jaar tijd dus ruim zeven ton aan belastingvoordeel opgebracht. Over dat inkomen zou hij anders zeventig procent belasting hebben betaald.

Hoewel verlies R3 sedert 1976 heeft geboekt is niet bekend. Het firmaatje bestaat nog steeds. Het grote Haagse complex is nog steeds in het bezit van R3. De drie broers zijn nog steeds aandeelhouder. En de verliezen zijn nog steeds persoonlijk te compenseren.
(Bovenstaande details van de transacties zijn ontleend aan *Vrij Nederland* van 23 okt. 1982).
Begin maart 1978 werd deze gang van zaken bekend. Door een toeval waren een aantal journalisten – Flip de Kam en Willem Vermeend, die in de *Haagse Post* over belastingtrucs gepubliceerd hadden, en Harry van Seumeren van *De Volkskrant* – er achter gekomen.
Op 7 maart 1978, de dag voor de artikelen van de genoemde journalisten in de openbaarheid zouden komen, legde Lubbers een publieke verklaring af, waarin hij de juistheid van boven beschreven gang van zaken erkende.
Lubbers verklaarde toen, dat hij het achteraf beter had gevonden als hij als minister had afgezien van de investeringsaftrek.

Ook zei Lubbers toen, dat de maatschapovereenkomst, krachtens welke hij aanvankelijk als beherend vennoot verantwoordelijkheid droeg op 10 okt. 1977 was gewijzigd in die zin, dat hij niet langer een beherend, maar een stille vennoot was. Hij had dit naar zijn zeggen laten doen, omdat zijn ministerschap hem te veel opslokte. Lubbers was toen als minister reeds geruime tijd demissionair. In *Vrij Nederland* van 8 okt. 1977 had beschreven gestaan hoe de voormalige KVP-staatssecretaris Grapperhaus via een met de R3-methode vergelijkbare constructie zijn belastingaanslag omlaag had gebracht.
In zijn brief aan TK-voorzitter Dolman van 16 nov. van dit jaar komt premier Lubbers op deze zaak terug en hij schrijft daar het volgende over:

Van deze gelegenheid maak ik gebruik om u, voorzover nodig, te doen weten dat ik op 30 november 1978 aan de heer Vondeling met betrekking tot de bekende fiscale kwestie als volgt schreef: „Aangezien deze commanditaire vennootschap indertijd zoveel publieke belangstelling trok hecht ik eraan bij deze gelegenheid mee te delen dat over de in dat onroerend goed geïnvesteerde bedragen afgelopen voorjaar een gesprek heeft plaatsgevonden met de betrokken belastinginspecteur. Dat ging over de mogelijkheid via toepassing van het zgn. privé-regime met terugwerkende kracht af te zien van investeringsaftrek enerzijds en toegepaste opwaarderingen anderzijds.
Gebleken is dat terzake van het geldende fiscale regime indertijd noch door de belastinginspecteur, noch door de belastingplichtige een ander regime dan het zgn. zakelijke gekozen had kunnen worden. De toegepaste opwaarderingen, hoewel ongebruikelijk, gezien het feit dat zij voor de betrokken jaren een hogere verschuldigde belasting dan bij normale toepassing van de wet opleveren, zijn echter voor de afgelopen jaren wel aanvaardbaar gevonden."
Indertijd werd dit deel van mijn brief niet gepubliceerd. Gezien echter ook weer recente publiciteit lijkt het mij goed dat de toen door de inspecteur genomen beslissing nu bekend wordt.
Volledigsheidshalve voeg ik daar nog aan toe dat deze opwaardering door mij gepleegd en door de inspecteur aanvaard over de jaren 1975 en 1976 tezamen *f* 369.000 bedroeg, overeenkomend met ruim 60% van de investeringsaftrek. Dat zijn dus opwaarderingen die plaats vonden ruim voor de bekende publikatie. Nadien vonden waar de inspecteur daar niet mee akkoord kon gaan geen verdere opwaarderingen plaats; overigens ook geen verdere investeringsaftrek. Tot op heden is er dus sprake van een bevroren situatie.
Overigens is na een verliesgevend begin mijn aandeel in een positief exploitatieresultaat aanleiding geweest mijn schadeloosstelling als Kamerlid volgens daarvoor geldende regels te verminderen. Dit heeft in totaal *f* 97.000 bedragen t/m 1981. Ik vermeld dit omdat deze vermindering voortvloeit uit mijn commanditair vennoot zijn en niet zou gelden indien het privé-regime zonder investeringsaftrek had gegolden.
Wellicht ten overvloede vermeld ik tenslotte nog dat bij een eventueel vervreemden van de panden (zie conclusie 4) er een fiscale afrekening zal plaatsvinden waarvan nu duidelijk is dat de belastingafdracht beduidend hoger zal zijn dan dat indertijd het privé-regime gevolgd was en in samenhang daarmee in het geheel geen investeringsaftrek was genoten.
Met vriendelijke groeten,
R. F. M. Lubbers.

REGELING NEVEN-INKOMEN VICE-PREMIER VAN AARDENNE

Vice-premier en minister van economische zaken Van Aardenne zal zijn inkomsten als commissaris van het bedrijf Holland Sea Search aan het rijk terugbetalen.
Van Aardenne had deze inkomsten, die hem pas na 1985 zouden worden uitbetaald, niet afgetrokken van zijn wachtgeld als minister van economische zaken over de periode 1977-1981. Van Aardenne heeft dit op 22 nov. in een brief aan de minister van binnenlandse zaken meegedeeld.
Van Aardenne heeft Holland Sea Search gevraagd zijn aanspraak op honorarium nu al te berekenen en uit te betalen, zodat hij het bedrag alsnog van zijn wachtgeld kan aftrekken en teruggeven.
Van Aardenne zegt dat hij zijn inkomsten als president-commissaris begin dit jaar niet heeft opgegeven in het kader van de Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers (APPA), omdat hij op dat moment geen salaris ontving.
Ook stond niet precies vast wanneer hij zou aftreden als commissaris en wanneer volgens de regeling die hij met Holland Sea Search had getroffen, zijn salaris zou worden uitbetaald.
Van Aardenne werd kort na afloop van zijn ministerschap commissaris van Holland Sea Search, een bedrijf dat is opgericht om olie- en gasboringen te verrichten op de Noordzee.

De brief, waarin de vice-premier van de getroffen regeling mededeling doet, had de volgende inhoud:

Naar aanleiding van uw mondeling verzoek aan mij – vooruitlopende op het in uw persverklaring d.d. 9 november aangekondigde door uw afdeling Wachtgelden en Pensioenen met mij op te nemen contact – bericht ik u inzake mijn voormalige commissariaat bij Holland Sea Search NV als volgt.
Op 17 december 1981 ben ik benoemd tot commissaris van Holland Sea Search NV. Ik heb deze functie vervuld tot 4 november 1982, op welke datum ik als commissaris ben afgetreden. Voor de in die functie door mij verrichte werkzaamheden heb ik tot dusverre geen beloning ontvangen. In de naaste toekomst zal ik daarvoor evenmin een beloning ontvangen. Wel was voor mij een regeling getroffen betreffende een recht op uitkering bij defungeren, afhankelijk van in leven zijn, het welk niet inbaar en invorderbaar zal zijn vóór 16 december 1985, van *f* 36.000 per jaar te rekenen vanaf 17 december 1981. Deze regeling is vermeld in het jaarverslag 1981 van de vennootschap, welk stuk openbaar was en is.
Uit deze regeling vloeit voort, dat ik thans nog geen recht op die beloning kan doen gelden. Dat kan ik eerst doen op 16 december 1985, indien ik alsdan in leven ben.
In deze regeling is de voorziening, dat het recht op uitkering niet inbaar en invorderbaar zal zijn vóór 16 december 1985, opgenomen op grond van de overweging, dat de vennootschap niet voor einde 1985 winstgevend zal zijn. Ook voorheen was een soortgelijke regeling getroffen ten aanzien van commissarissen. Ten aanzien van dezen merkt het jaarverslag 1981 op: „Aan een aantal voormalige commissarissen is de toezegging gedaan, dat vanaf het tijdstip dat de vennootschap winstgevend wordt en de liquiditeit zulks toelaat, zij over hun actieve periode met terugwerkende kracht een vergoeding ontvangen van *f* 10.000 per jaar per persoon."
Omtrent de winstgevendheid van de vennootschap geeft het in juni 1982 door de vennootschap ten behoeve van de introductie op de effectenbeurs gepubliceerde bericht een indicatie. Op blz. 14 daarvan is opgenomen een „Staat van inkomsten, uitgaven en resultaten van het 3% aandeel van Holland Sea Search NV in het aardgasvoorkomen in blok P6 over de eerste 17 jaren produktie." Uit die staat blijkt dat er eerst in 1984 uit dat veld winst wordt gemaakt. Omdat dan dat veld het eerste en enige in exploitatie genomen veld zal zijn waarin de vennootschap deelneemt, zal die winst vooreerst dienen te worden aangewend om de geaccumuleerde verliezen van de vennootschap weg te werken.

In de regeling is de datum van 16 december 1985 gekozen, omdat volgens de statuten van de vennootschap een commissaris aftreedt vier jaren na zijn benoeming.
Door in het door uw departement aan mij toegezonden formulier betreffende de uitvoering van de Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers van 1 februari 1982 te verklaren, dat ik terzake thans geen salaris ontvang, heb ik in die verklaring reeds aangeduid dat de mogelijkheid bestond dat ik in de toekomst wel inkomsten uit deze nevenfunctie zou verkrijgen. Ik heb met die summiere aanduiding volstaan, omdat omtrent die toekomstige inkomsten onzekerheid bestond, zowel ten aanzien van het tijdstip van uitbetaling als ten aanzien van de uitkering zelve.
In dit verband wijst ik erop, dat bovenvermelde regeling met zich brengt, dat het recht op die inkomsten eerst ontstaat bij mijn defungeren als commissaris. Volgens artikel 11, derde lid, van de statuten van Holland Sea Search NV treedt een commissaris af vier jaren na zijn benoeming, maar is hij terstond weer benoembaar. Dit bracht met zich mee, dat op 1 februari 1982 niet viel te voorzien, op welk tijdstip mijn defungeren zou plaatsvinden. Dit zou namelijk ook geruime tijd na 16 december 1985 kunnen zijn. Ook zou het zo kunnen zijn – en dat blijkt nu het geval te zijn omdat ik op 4 november ben gedefungeerd – dat ik eerder dan op 16 december 1985 zou aftreden.
In de tweede plaats is hier van belang, dat volgens die regeling het recht op die inkomsten slechts geldend kan worden gemaakt bij mijn in leven zijn. Deze onzekerheidsfactor was toen aanwezig en bestaat uiteraard thans nog. Uiteraard heeft het tijdstip van uitbetaling invloed op de waarde van de in 1982 verkregen aanspraak.
Een redelijke uitlegging van de kortingsregeling wegens neveninkomsten brengt naar mijn mening met zich mede dat de uitkering waarop in 1982 uitzicht is ontstaan, maar die pas einde 1985 tot uitkering kan komen bij in leven zijn, alsdan aan het Rijk wordt uitbetaald. Ten einde elke onzekerheid terzake weg te nemen draag ik mijn voorwaardelijke aanspraak op betaling per 16 december 1985 formeel over aan het Rijk. Hiermee wordt tevens bereikt dat er geen enkele band meer bestaat tussen de betreffende vennootschap en mij, hetgeen mij in mijn huidige functie wenselijk lijkt.
Intussen heb ik het betrokken bedrijf verzocht de huidige waarde van de voorwaardelijke aanspraak te berekenen en te overwegen of het deze waarde thans reeds wil voldoen. Blijkt daartoe bereidheid te bestaan, dan zou het bedrijf in overleg met uw departement tot uitbetaling kunnen overgaan. Afschrift van mijn betreffende brief aan Holland Sea Search NV gaat hierbij.

De minister van Economische Zaken,

G. M. V. van Aardenne

STAKINGEN IN ONDERWIJS EN BIJ OPENBAAR VERVOER

Van 15-19 nov. hebben er in het onderwijs stakingsacties plaatsgevonden. Meer dan 20.000 onderwijskrachten bleven thuis en zorgden er voor, dat ong. 2.000 scholen een week gesloten bleven.
De acties werden gevoerd tegen de voorgenomen korting van 1,65% op het salaris van onderwijsgevenden en voor behoud van de kwaliteit van het onderwijs.

De salariskorting gold alleen voor onderwijsgevenden en kwam bovenop de bevriezingsmaatregel, die bedoeld is voor alle overheidsdienaren (plus uitkeringstrekkers en trendvolgers).
Minister Deetman van onderwijs en wetenschappen heeft in de stakingsweek voor de media ettelijke malen uitgelegd, waarom naar zijn oordeel de salarismaatregel onvermijdelijk is.

Nederland staat voor grote problemen. Het mes is ons in financieel-economisch opzicht op de keel gezet. In alle sectoren van de samenleving moet drastisch worden bezuinigd om niet verder in het moeras te raken. Tot de sectoren van de samenleving behoort ook het onderwijs. We mogen niet uit het oog verliezen dat onderwijs ongeveer twintig procent van het totale budget dat de overheid te besteden heeft, opslokt. Het kan niet zo zijn dat het departement van onderwijs en wetenschappen zich aan de bezuinigingen kan onttrekken, zo verklaarde de minister vele malen desgevraagd. En dan komt weer die onvermijdelijke vraag over de brandweerauto: Is het billijk dat de brandweerman de brandweerauto uit eigen zak betaalt?
Minister Deetman legt dan nog eens uit dat op onderwijs in totaal meer dan 800 miljoen gulden moest worden bezuinigd. Veel heeft hij bij elkaar weten te krijgen door het uitkammen van alle begrotingsposten van zijn departement. Die operatie bracht weliswaar veel geld op, maar genoeg was het niet.
De minister deed vervolgens 35 voorstellen die tot bezuiniging zouden leiden. De maatregelen variëren van het strakker aanhalen van de touwtjes, dat wil zeggen regels die tot nu toe soepel werden gehanteerd, nu strikt naar de letter uitvoeren, tot en met een salariskorting van 1,65% voor allen in het onderwijs. Maar onderwijs is van ons allemaal, dan moeten we toch allemaal voor betalen?
Ja, was het antwoord van Deetman steevast. Dat is juist. Maar als ik deze maatregel niet neem, dan moeten er nog eens 3500 arbeidsplaatsen verdwijnen.
Degenen die dat lot treft zijn vele keren zo zwaar gepakt. Bovendien, zo zei de minister, is er een kans dat we geleidelijk van die salariskorting af kunnen komen. Er liggen voorstellen om te komen tot herziening van de salarisstructuur in het onderwijs. Ik kan niet vooruitlopen op het overleg dat daarover gevoerd moet gaan worden, maar ik sluit niet uit dat de salarisheroverweging een bezuiniging oplevert. In dat geval komt het geld terug naar de begroting van mijn departement. Met geld kunnen we de salariskorting wellicht weer ongedaan maken.
Over het resultaat van de acties:
Ik begrijp het verzet van de mensen in het onderwijs, maar ik sta, voor zover ik kan overzien, met mijn rug tegen de muur. Ik zie geen andere mogelijkheid om de ombuigingen die op onderwijs noodzakelijk zijn in te vullen. Maar ik heb steeds gezegd dat ik open sta voor elke oplossing, elk alternatief dat wordt aangedragen. Als zo'n suggestie bruikbaar blijkt te zijn, dan zal ik die zeker overnemen.
Over het resultaat ook ABOP-voorzitter Jan van den Bosch in het NOS-programma Het Capitool: De actiebereidheid is groot gebleken, ook onder ouders en leerlingen. We hebben met deze actie bereikt dat de problemen nationaal bekend zijn en in de politieke discussie terecht zijn gekomen.

Op 22 nov. hebben grote delen van het openbaar vervoer stilgelegen als gevolg van stakingsacties.
Het treinverkeer kwam volledig stil te liggen in de drie noordelijke provincies boven de lijn Harderwijk-Zwolle, in Twente, zuidelijk Limburg ten zuiden van Weert en in de wijde omgeving van Amsterdam en Utrecht, met uitzondering van de Schiphollijn.
Daarnaast staakte het personeel van het plaatselijk openbaar vervoer in Amsterdam, Utrecht, Groningen, Arnhem en Nijmegen.

Het gewestelijk vervoer, voor zover het niet aan de stakingen deelnam, reed in de steden, waar het plaatselijke vervoer staakte, tot de rand van deze plaatsen.
De KLM-bussen naar Schiphol namen alleen passagiers mee, die een geldig vliegticket konden tonen om te voorkomen, dat mensen van deze bussen gebruik zouden maken om dan op Schiphol de trein te nemen.
Ruim 2.000 werknemers in de vervoerbedrijven hebben op 22 nov. voor 24 uur het werk neergelegd; nog eens

2.000 werknemers hebben het werk voor een deel van de dag neergelegd en ong. 2.500 werknemers hebben op een andere manier steun betuigd aan de stakingsdoeleinden. De staking was gericht tegen het regeringsvoornemen om de inkomens van ambtenaren, trendvolgers, sociale uitkeringen en de kinderbijslag per 1 jan. 1983 te bevriezen.
Dit voornemen was nog afkomstig uit de begroting, die het kabinet-Van Agt op 21 sept. had ingediend (pag. 636/1 e.v.), maar is in het regeerakkoord van het kabinet-Lubbers overgenomen.

AKKOORD CENTRALE ORGANISATIES WERKGEVERS EN WERKNEMERS OVER GEBRUIK PRIJSCOMPENSATIE VOOR WERKGELEGENHEID. VOORGENOMEN „ADEMPAUZE" VAN DE BAAN

De centrale organisaties van werkgevers en werknemers hebben na twee dagen vergaderen in de avond van 19 nov. een akkoord bereikt over het arbeidsvoorwaardenbeleid voor 1983.
Kern van deze overeenkomst was, dat per 1 jan. 1983 de prijscompensatie blijft gehandhaafd, maar dat deze op een andere manier dan door uitbetaling in geld aan de werknemers aangewend kan worden, b.v. door arbeidstijdverkorting in te voeren en daarmee nieuwe werkgelegenheid te scheppen.
Premier Lubbers heeft, toen hij op 22 nov. in de Tweede Kamer de regeringsverklaring aflegde, de tekst van het bereikte akkoord voorgelezen; deze staat op pag. 791 onderaan de tweede kolom en is voortgezet bovenaan de derde kolom.
Vervolgens deelde de premier mede, dat het kabinet er nu van af zag per 1 jan. 1983 een „adempauze" af te kondigen, waarbij alle inkomens en de meeste prijzen gedurende enige tijd bevroren zouden worden.
Zou de adempauze zijn afgekondigd, dan was de vakbeweging de prijscompensatie kwijt geweest en zouden de ondernemers aan een stringent prijsbeleid onderworpen zijn.
Nu de centrale organisaties dit akkoord hebben bereikt, is het principe van de prijscompensatie niet aangetast en behouden de ondernemers hun vrijheid bij het prijsbeleid.

Vakbonden en werkgeversorganisaties stemmen in met overeenkomst

Op 22 nov. vergaderden de federatieraad van de FNV en de verbondsraad van het CNV. Beide vakbondsorganen gingen akkoord met de op 19 nov. bereikte overeenkomst.
Ook de werkgeversorganisaties VNO en NCW hechtten op 22 nov. hun goedkeuring aan hetgeen hun onderhandelaars in de Stichting van de Arbeid tot stand hadden gebracht.
De voorzitters van de betrokken organisaties hebben het akkoord op 24 nov. ondertekend.
De voorzitter van het VNO, mr. C. van Veen, zei bij deze gelegenheid over het akkoord: „Wij doen aan de onderhandelaars in de bedrijfstakken alleen aanbevelingen om te onderhandelen over het gebruik in 1983 van een deel van de loonsom voor herverdeling van arbeid.

„Wij hebben geen beslissingen genomen over uitruil-operaties tussen de prijscompensatie en arbeidstijdverkorting over de hoofden van de CAO-partijen heen," aldus Van Veen.
Van Veen zei geen problemen te verwachten als CAO-partijen de prijscompensatie per 31 december, voorzover die is vastgelegd in CAO's willen besteden aan herverdeling van bestaande arbeid.
De voorzitter van de FNV, Kok, zei dat daarbij zeker de vraag van de lastenverdeling tussen hoge en lage inkomens aan de orde zal komen, evenals de voorgenomen bevriezing van de ambtenarensalarissen, het minimumloon en de sociale uitkeringen.
Van Veen zei dat er zo snel mogelijk duidelijkheid moet komen over de wijze waarop de overheid de zes miljard gulden aan lastenverlichting voor het bedrijfsleven in de komende vier jaar denkt in te vullen. Alleen door lastenverlichting, zei hij, kan de werkgelegenheid blijvend worden verbeterd.
Het akkoord bevat aanbevelingen voor een meerderjarig beleid en laat, aldus Kok, de eigen verantwoordelijkheid van de CAO-partijen onaangetast. Bij de onderhandelingen wordt geen enkele vorm van arbeidstijdverkorting uitgesloten. Het woord is nu aan de CAO-partijen in de bedrijfstakken om aan dat beleid inhoud te geven, aldus de voorzitter van de FNV. Volgens Kok zal de overheid er verstandig aan doen zich de aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid eigen te maken.
Ook de voorzitter van het CNV, Harm van der Meulen, legde de nadruk op de betekenis van het akkoord voor een beleid op lange termijn.
Van Veen zei dat het akkoord drie belangrijke elementen bevat: de mede-verantwoordelijkheid van de sociale partners voor de aanpak van het werkloosheidsvraagstuk, het uitgangspunt dat het financieel gezondmaken van de bedrijven voorwaarde is voor herstel van werkgelegenheid en de afspraak dat het beleid ook moet worden gericht op een betere verdeling van bestaande arbeid.

Wetsvoorstel moet uitvoering akkoord mogelijk maken

Bij de Tweede Kamer is op 3 dec. een wetsvoorstel ingediend van minister De Koning van sociale zaken en werkgelegenheid met voorzieningen om nader overleg te bevorderen tussen CAO-partners in bedrijfstakken en ondernemingen over aspecten van de werkgelegenheid.
Met dit wetsvoorstel wil de regering concreet gestalte geven aan haar wens tot ondersteuning van het akkoord in de Stichting van de Arbeid.

In de toelichting op het wetsontwerp zegt het kabinet het tot stand komen van dit akkoord – voor het eerst sinds tien jaar – een zeer verheugende aangelegenheid te achten. Hieruit blijkt, dat de sociale partners op centraal niveau zich eensgezind willen inzetten om binnen de grenzen van het mogelijke verbetering te bereiken in de huidige werkgelegenheidssituatie. Het akkoord komt overeen met de wens van de regering dat in de marktsector zoveel mogelijk de nominale loonruimte wordt aangewend voor versterking van de economie en de werkgelegenheid alsmede voor de verdeling van de arbeid en de bestrijding van de jeugdwerkloosheid.
De regering wil dan ook maximale ruimte bieden voor de uitwerking van dit akkoord in de onderhandelingen op bedrijfstaks- en ondernemingsniveau.
Door middel van de voorzieningen – een zaak die alleen en uitsluitend de bij de betreffende CAO betrokken partijen aangaat – uit dit wetsontwerp wordt het voor partijen mogelijk om zonder te grote tijdsdruk alsnog overleg te plegen over de uitbetaling dan wel andere aanwending van al in CAO's vastgelegde loonaanspraken, zoals bijvoorbeeld de prijscompensatie.
Volgens het wetsontwerp kan op verzoek van CAO-partijen gezamenlijk de werking van CAO-bepalingen worden opgeschort gedurende een door henzelf te bepalen termijn.
Indien men een opschortingsperiode wenst wordt deze – via een melding aan de Dienst Collectieve Arbeidsvoorwaarden van het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid – automatisch gerealiseerd.
In die periode kunnen aan de betreffende CAO-bepalingen geen aanspraken worden verleend en evenmin aan een besluit tot algemeen verbindendverklaring van die bepalingen. De opschorting geldt ook voor niet-CAO-werknemers in een bedrijfstak of onderneming.
Intussen hebben partijen gelegenheid voor overleg over de vraag of alsnog tot uitbetaling zal worden overgegaan dan wel of de loonaanspraken voor een ander doel zullen worden aangewend. Stelt men geen prijs op een opschortingsperiode dan zal de CAO normaal moeten worden nageleefd.
Met de Stichting van de Arbeid is in het overleg met een delegatie van het kabinet op 26 november jl. afgesproken in de loop van het voorjaar 1983 nadere informatie uit te wisselen over de feitelijke ontwikkelingen in en de uitkomsten van de CAO-onderhandelingen.
Van de zijde van het kabinet is wel het dringende beroep gedaan om bij het overleg op CAO-niveau over een mogelijke andere aanwending van loonaanspraken, niet alleen de prijscompensatie te betrekken. Naar de mening van het kabinet zou ook de ruimte die vrijkomt ten gevolge van het aflopen van de in 1982 getroffen maatregelen tot korting en aftopping van de vakantietoeslag in de besprekingen kunnen worden betrokken. Dit beroep heeft als achtergrond het oordeel van het kabinet – daarin gesteund door een groot deel van de Tweede Kamer – dat een vrijwillige voortzetting van de korting en aftopping van de vakantietoeslag gewenst is vanwege de daaraan verbonden effecten en gelet op de wens tot een evenrediger verdeling van lasten.

DEBAT IN TWEEDE KAMER OVER REGERINGSVERKLARING

Minister-president Lubbers heeft op 22 nov. in de Tweede Kamer de regeringsverklaring afgelegd (pag. 788/1 e.v.).
Van 23-25 nov. is in de Tweede Kamer over deze verklaring gedebatteerd.
Deze debatten kwamen in de plaats van de algemene politieke en financiële beschouwingen, die in andere jaren

worden gehouden n.a.v. de op de derde dinsdag in sept. ingediende begroting.

Fractiestandpunten

Het debat werd geopend door twee woordvoerders van de PvdA, fractievoorzitter Den Uyl en financieel specialist Thijs Wöltgens.

PvdA

Volgens oppositieleider Den Uyl kunnen er 400.000 minder werklozen zijn in 1986 dan is voorzien in de plannen van het kabinet. Dat zou mogelijk zijn bij uitvoering van het sociaal-economische plan van ex-informateur Van Kemenade, zoals berekeningen van het Centraal planbureau uitwijzen.
Gevolg daarvan zou wel zijn dat het financieringstekort van de overheid vanaf volgend jaar maar met een half procent per jaar afneemt. Het kabinet-Lubbers maakt er zich juist sterk voor dat dit tekort jaarlijks, tot en met 1986, met anderhalf procent daalt.
De oppositieleider wees er tevens met klem op dat zijn partij in de kabinetsplannen een gecoördineerd werkgelegenheidsbeleid pijnlijk mist.
„Er is tussen het kabinet en ons geen verschil van mening over de noodzaak tot versterking van de marktsector, de lastenverlichting voor bedrijven en de lang aan te houden beperking van arbeidskosten. Wij verschillen over tempo en methode van het omlaagbrengen van het financieringstekort. We missen pijnlijk een gecoördineerd werkgelegenheidsbeleid en we achten de voorgestelde lastenverdeling volstrekt onaanvaardbaar".
Aldus oppositieleider Den Uyl over de opstelling van de PvdA in de Tweede Kamer tegenover het beleid van het kabinet-Lubbers. Tegenover de „melancholie van de herfst" waarop Van Agt zich bij zijn vertrek beriep en de „kilte van de winter" die premier Lubbers nu aanroept, wil de PvdA haar oppositie voeren in het „perspectief van de lente", aldus Den Uyl.
Hij legde in de eerste termijn van het debat over de regeringsverklaring al meteen twee moties op tafel. In de eerste wordt aangedrongen op een rechtvaardiger lastenverdeling, omdat voor 1983 te verwachten valt dat de inkomens van de laagstbetaalden veel meer in koopkracht teruggaan dan de hoogste inkomens. In de tweede motie roept de PvdA de regering op om op korte termijn te gaan onderhandelen met de organisaties van overheidspersoneel, waarbij ook over de voorgenomen bevriezing van de ambtenarensalarissen moet worden overlegd.
Den Uyl zei dat de eenzijdige bevriezing van de inkomens van overheidspersoneel en uitkeringstrekkers neerkomt op ontkoppeling en een doorbreken van een gelijke behandeling. Het akkoord dat in de Stichting van de Arbeid is bereikt over een besteding van loonaanspraken voor een betere verdeling van werk opent naar zijn mening de mogelijkheid voor herstel van gelijke behandeling.
Ook de voorgenomen extra-korting op de salarissen in het onderwijs wijst de PvdA af. De fractie meent dat in de dekking van de hiermee gemoeide 278 miljoen gulden voor 1983 moet worden voorzien door dit bedrag in te passen in het totaal van het overheidsbeleid. Daarna zouden er specifieke regelingen moeten worden getroffen voor het onderwijs in aansluiting op de uitkomsten van het overleg over de salarisherziening.
Sprekend over het economisch beleid van de regering noemde Den Uyl de bestedingsbeperking een verkeerde keus nu de recessie is overgegaan in een lang aanhoudende depressie. Ze ontmoedigt de investeringen, voert tot uitverdieneffecten en afbraak van produktiecapaciteit. Hij zei dat het kabinet zichzelf de mogelijkheid ontneemt om tot een weloverwogen afweging te komen door het werkgelegenheidsplan te laten vallen.

Een rentedaling, die niet onmiddellijk tot nieuwe investeringen leidt, maar wel gepaard gaat met een forse daling van de consumptieve bestedingen, zal het bedrijfsleven geen enkele stimulans opleveren. De nu voorziene daling van de consumptie, vooral als gevolg van het inkomen van de laagst betaalden, is dan ook sociaal onaanvaardbaar en werkt economisch averechts.
Dit betoogde de financiële specialist van de PvdA-fractie Thijs Wöltgens, bij het debat over de regeringsverklaring in de Tweede Kamer. De beste manier om de bestedingen van vooral de laagstbetaalden niet te veel te laten inzakken is naar zijn mening een fasering van de premiestijging in 1983 en invoering van kinderbijslag die afhankelijk is van het inkomen.

Om het mogelijk te maken dat de kapitaalmarktrente zich aanpast aan de lagere geldmarktrente bepleitte Wöltgens opzegging van de afspraak van de minister van financiën en de Nederlandsche Bank die inhoudt dat de rijksoverheid haar financieringsbehoefte volledig op de kapitaalmarkt dekt.
Wöltgens uitte kritiek op de manier waarop de regering wil ombuigen: namelijk door hogere woonlasten, duurder openbaar vervoer, toepassing van het profijtbeginsel en het doorschuiven van lasten naar lagere overheden die meer dan evenredig moeten inleveren.

CDA

In het algemeen had de nieuwe fractieleider van het CDA in de Tweede Kamer, dr. B. de Vries, veel waardering voor het kabinetsbeleid, behalve op het punt van de inkomensverhoudingen, zoals het kabinet die voorziet.
Het CDA wil een nieuwe belastingtariefgroep instellen voor huishoudens met twee inkomens. Dat zou ruimte scheppen om de laagste inkomenstrekkers een iets ruimere vrije voet bij de inkomensbelasting te geven.
Om het inkomensbeeld voor de laagste inkomens te verbeteren suggereert het CDA ook om de aangekondigde verhoging van de aardgasprijs later te laten ingaan.
Tenslotte stelt het CDA, met de nodige aarzeling, voor de inflatiecorrectie (die nu op tachtig procent is vastgesteld) nog verder te verlagen. Daardoor zou de stijging van de sociale premies iets kunnen worden beperkt. Maar de andere regeringspartij, de VVD, die voor 1983 akkoord gaat met een beperking van de inflatiecorrectie, wil voor de jaren daarna „stijf vasthouden" aan een inflatiecorrectie van honderd procent.
Een zekere inkomensachterstand van ambtenaren en uitkeringstrekkers op werknemers in de particuliere sector kan onvermijdelijk zijn om het onbeheersbaar worden van de overheidsuitgaven tegen te gaan. Een grote achterstand is echter niet te verteren, aldus CDA-fractievoorzitter De Vries.
Het CDA is ervan overtuigd dat Nederland de komende jaren moet zien door te komen „zonder pijnstillers". De pijn moet echter zo eerlijk mogelijk verdeeld, wat niet wegneemt dat specifieke maatregelen soms bepaalde groepen zullen treffen. Een terugtreden van de overheid is in de visie van het CDA, die het daarin met de VVD eens is, onvermijdelijk.
Om aan ontkoppeling van sociale uitkeringen en in de particuliere sector verdiende inkomens te ontkomen, zijn er, zo zei de Vries, maar twee mogelijkheden. Ten eerste snelle herziening van het stelsel van sociale zekerheid, waarbij het draagkrachtbeginsel voor het CDA zwaar weegt.
Een andere mogelijkheid is „een stukje inkomensachterstand" te accepteren van ambtenaren en via de overheid betaalde trendvolgers, waardoor ook meer werk en dienstverlening in stand blijft. Dit moet volgens het CDA echter in overleg met betrokkenen gebeuren.
Met het oog op de werkgelegenheid in de bouw kiest het CDA voor een zekere verlaging van de individuele huursubsidie, waardoor de bouw van goedkope huurwoningen zoveel mogelijk op peil kan blijven.
Het CDA accepteert een stevige aanpak van de geldverslindende gezondheidszorg, maar aarzelt wanneer die wordt gecombineerd met forse ombuigingen van de directe zorg, zoals de gezinszorg.
CDA-fractievoorzitter De Vries constateerde dat het regeerakkoord verschillend is uitgelegd op het gebied van de kabeltelevisie. Hij zei dat lokale en regionale reclame op de kabel voor het CDA op onoverkomelijke bezwaren zal stuiten, omdat die de pluriformiteit in de lokale en regionale pers in gevaar brengt.
De Vries stelde zich enigzins gereserveerd op tegenover het gepresenteerde beleid op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking. Het ging daarbij vooral om de tendens naar exportbevordering en het niet volgen van de nieuwe berekening van het nationaal inkomen (waar de ontwikkelingshulpbegroting aan pleegt te worden gekoppeld). Dit heeft geleid tot een nettoverlaging van de ontwikkelingshulp in 1983 ten opzichte van dit jaar.
De financieel specialist van de CDA-fractie, Van Dijk, zette vraagtekens bij de hoogte van de economische groei die tot basis is genomen voor de becijferingen van het regeerakkoord. Hij denkt dat een groei van de wereldhandel met drie procent per jaar een te optimistische veronderstelling is.
Van Dijk waarschuwde het nieuwe kabinet tegen een te lichtvaardig uitstel van de verlaging van het financieringstekort. Het regeerakkoord staat dat uitstel toe wanneer de bestedingen teveel achterblijven. Van Dijk wil voor dat uitstel iets strakkere voorwaarden dan Lubbers in de regeringsverklaring heeft genoemd.
Hij wenst ook opheldering van het kabinet over de dekking in 1983 van een aantal uitgaven die in het regeerprogramma worden aangekondigd. Voor verbetering van de positie van het bedrijfsleven, werkloosheidsbestrijding en produktieve overheidsinvesteringen moet volgens het akkoord jaarlijks *f* 750 mln worden uitgetrokken. Hij constateerde dat de begroting 1983, ook na wijziging door het nieuwe kabinet, met die uitgaven nog geen rekening houdt.

VVD

VVD-leider Nijpels stond positief tegenover de regeringsverklaring. Hij pleitte voor moed om beslissingen te nemen en niet op voorhand voor ieder protest te wijken. Veel belang hechtte Nijpels aan vermindering van de bureaucratie. Dan is het kabinet pas echt geslaagd, zei hij.
De voorgestelde bezuinigingen van *f* 7 mrd per jaar noemde hij een harde afspraak voor de VVD-fractie en de minister van financiën, waaraan de VVD zich wil houden.
De steun van de VVD-fractie voor het regeringsbeleid zal vooral afhangen van de vraag in hoeverre het kabinet een reëel perspectief kan bieden op werk, aldus VVD-leider Nijpels.
Nijpels noemde het daartoe allereerst nodig dat de positie van het bedrijfsleven wordt versterkt en dat de overheidsfinanciën worden gesaneerd. De VVD verwacht ook van het kabinet dat het het sociale zekerheidsstelsel zal weten aan te passen aan de veranderde omstandigheden. „Laat men dit na dan zal het stelsel binnenkort onder zijn eigen gewicht bezwijken", aldus Nijpels.
Hij betoogde dat niet alleen de economie weer op poten moet worden gezet maar dat de samenleving zelf ingrijpend veranderd moet worden. Hij verwachtte van het kabinet daden om de voortwoekerende regelzucht van de overheid en de verstikkende lokettenmaatschappij een halt toe te roepen.
De afgesproken bezuinigingen van zeven miljard per jaar, oplopend tot tien miljard als loonmatiging uitblijft, zien de VVD-fractie en de nieuwe minister van financiën niet als richt-

INTERRUPTIEDEBAT VAN DAM–LUBBERS

Toen op 24 nov. premier Lubbers de Tweede Kamer beantwoordde ontstond er op een gegeven moment een interruptiedebat tussen Marcel van Dam (PvdA) en de premier over het vraagstuk van de ongelijke inkomensverdeling, die uit het kabinetsbeleid in 1983 voortvloeit.
Dit debatje verliep aldus:

De heer Van Dam (PvdA): De minister-president zal zich herinnneren dat wij kort voor de verkiezingen over dit onderwerp hebben gedebatteerd. Na enig aandringen mijnerzijds, heeft hij toen gezegd dat hij het redelijk vond dat de hoogste inkomensgroepen meer inleveren dan de laagste. Vindt hij dat nog steeds?
Minister Lubbers: Ja
De heer Van Dam (PvdA): U zorgt er ook voor dat dit het komende jaar gebeurt?
Minister Lubbers: Neen, dat is niet mogelijk.
De heer Van Dam (PvdA): Waarom is dat niet mogelijk?
Minister Lubbers: Dat zou een heel lange uiteenzetting worden.
De heer Van Dam (PvdA): Als u het zou willen?
Minister Lubbers: Neen, dat zou onmogelijk zijn.
De heer Van Dam (PvdA): En de mensen in uw kabinet zouden het ook willen, dan zou het onmogelijk zijn?
Minister Lubbers: Ja, het zou onmogelijk zijn.
De heer Van Dam (PvdA): Ja?
Minister Lubbers: Ja!
De heer Van Dam (PvdA): Zouden wij u op een gegeven moment eens voor mogen rekenen dat het wel mogelijk is? Als het mogelijk is, doet u het dan?
Minister Lubbers: Ik zie graag uw berekeningen en de instrumenten die u daarbij hanteert, tegemoet.
De heer Van Dam (PvdA): Ja? Het is dus puur uit technische overwegingen dat u het niet doet?
Minister Lubbers: Neen, dat zeg ik niet, uit puur technische overwegingen.
De heer Van Dam (PvdA): Wat zijn uw andere overwegingen dan?
Minister Lubbers: Daar zijn in de eerste plaats beleidsmatige overwegingen ten aanzien van verantwoordelijkheden tussen overheid en bedrijfsleven.
In de tweede plaats vraag ik mij af welke instrumenten men daarvoor zou hanteren en of die instrumenten enigszins bruikbaar zijn.
De heer Van Dam (PvdA): Uiteindelijk zijn het dus beleidsmatige overwegingen die u ertoe brengen te zeggen dat het niet mogelijk is?
Minister Lubbers: Precies.
De heer Van Dam (PvdA): En zo komt Jan Splinter door de winter van u!

snoer, maar als harde afspraken. Er is nu weer een duidelijke uitgavennorm, zei Nijpels.

Wat betreft de wijzigingen in het sociale zekerheidsstelsel constateerde Nijpels een grote mate van overeenstemming met de PvdA. Slechts bij de toepassing van de criteria lopen de wegen uiteen. Toch moet samenspraak met de PvdA mogelijk zijn, aldus Nijpels.
De stakingen van 22 nov. noemde Nijpels een te voorbarig en dus te grof middel omdat van uitvoerig overleg met de minister nog geen sprake is geweest.
Over de kernwapens zei Nijpels dat steeds meer mensen zich terecht zorgen maken over het feit dat deze het fundament vormen van onze verdediging. Toch zal het nuchtere verstand de boventoon moeten voeren. Eenzijdig verminderen wijst de VVD af omdat deze de oorlogskans vergroot.
Binnen een maand verwacht Nijpels een beslissing over het weer fiscaal aftrekbaar stellen van het groot onderhoud van het eigen huis. Ook voor de kwestie van het „opeten van het eigen huis" door bijstandstrekkers moet urgent een oplossing komen.
De reële afstand tussen lonen en uitkeringen zal volgens de VVD-fractie in de Tweede Kamer tot 2% per jaar moeten worden vergroot. Die vergroting vloeit ook voort uit het scenario van 2% loonmatiging en 34 mrd aan ombuigingen waarvoor het kabinet heeft gekozen.
Dit zei de sociaal-economische deskundige van de VVD, dr. R. de Korte, in het Kamerdebat.
Bezuinigingen op de collectieve uitgaven met 7 mrd per jaar, verlaging van het financieringstekort met 1% per jaar en stabilisatie, zo mogelijk vermindering van belastingen en premies – deze punten wil de VVD als „harde afspraak" hanteren.

De Korte betoogde dat de bestedingsruimte moet worden omgebogen van particuliere en overheidsconsumptie naar particuliere en overheidsinvesteringen.
Om een te grote terugval van de bestedingen te voorkomen ondersteunt de VVD de gedachte van tijdelijke belastingverlichting (wiebeltax), maar in een jaar waarin het financieringstekort nog met 0,5% stijgt, kan dat niet aan de orde zijn.
De Korte vindt dat het in de Stichting van de Arbeid bereikte akkoord tussen werkgevers en werknemers „een geweldige doorbraak" is, die zoveel mogelijk moet worden ondersteund. Dit akkoord maakt het de regering naar zijn mening ook gemakkelijker om de salarissen van ambtenaren en trendvolgers en de uitkeringen op 1 januari niet te verhogen.

D'66
Het kabinet moet alles in het werk stellen om te komen tot een meerjarig sociaal contract tussen de overheid enerzijds en werknemers- en werkgeversorganisaties anderzijds. Dit heeft de fractievoorzitter van D'66 in de Tweede Kamer, drs. M. Engwirda verklaard bij het debat over de regeringsverklaring. In zo'n contract moet niet alleen de herverdeling van arbeid een belangrijke rol spelen, maar ook de bestrijding van de jeugdwerkloosheid, winstherstel voor het bedrijfsleven, wegnemen van knelpunten op de arbeidsmarkt en fraudebestrijding.
In de algemene richting van het door het kabinet voorgestelde sociaal-economisch beleid kan D'66 zich niet herkennen. Engwirda noemde hierbij de „forse tot zeer forse bezuinigingen" en de „ondoordachte afbraak van essentiële voorzieningen als onderwijs, volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening".
De Democraten dringen aan op arbeidstijdverkorting over de hele linie. Engwirda vroeg premier Lubbers welk beleid het kabinet gaat voeren op het punt van de koppeling van minimumlonen en -uitkeringen en van verdere nivellering boven 60.000 gulden, waar de twee regeringspartijen volgens D'66 verschillend over denken.
Nadrukkelijk vroeg Engwirda hoe het kabinet denkt het als onbevredigend ervaren inkomensbeeld voor het komend jaar te veranderen.
De D'66-fractievoorzitter betoogde dat de sociaal-economische crisis waarin ons land – overigens niet alleen – verkeert, „ten dele voortkomt uit een culturele crisis, gekenmerkt door felle tegenstellingen, zoals de roep om meer solidariteit, terwijl tegelijk steeds meer deelbelangen worden benadrukt in de samenleving".
Volgens hem zijn wij beland in een risicoloze maatschappij, die verstard is en in de huidige conjunctuur voor bepaalde aanwijsbare groepen extra gevaren met zich mee brengt.
Hij waarschuwde in dit verband voor het gevaar van een opeenstapeling van negatieve maatregelen voor mensen met de laagste inkomens (stijging huurlasten, premie- en belastingverhoging, gasprijzen en duurder openbaar vervoer).
D'66 maakt zich grote zorgen over een volwaardig milieubeleid en de plaats van Volksgezondheid binnen het ministerie van welzijn.
Engwirda drong aan op „goed overleg" van kabinet met volksvertegenwoordiging bij het vraagstuk van de eventuele plaatsing van nieuwe kernwapens voor de middellange afstand.
Afrondend stelde de nieuwe fractievoorzitter van D'66 weinig vertrouwen te hebben in de plannen van het nieuwe kabinet.

„KLEIN LINKS"
De drie kleine fracties links van het politieke midden – PSP, PPR en CPN – en de eenpersoonsfractie van de EVP in de Tweede Kamer, hebben geen goed woord over voor het kabinetsbeleid, zoals dat maandag in de regeringsverklaring tot uitdrukking is gekomen. Vooral het defensiebeleid en de plannen met de inkomens moesten het ontgelden.
„Zelden is een kabinet in Nederland bij zijn start al in zo sterke mate het object van maatschappelijke onrust geweest als dit nieuwe kabinet-Lubbers", zei PSP-fractieleider Van der Spek.

Zijn collega van de CPN mevrouw Brouwer vroeg zich af of er een „massalere motie van wantrouwen" denkbaar is dan de signalen van duizenden stakende spoorwegwerknemers, ruim 2000 gesloten scholen en van nieuw te verwachten massaal verzet van de vredesbeweging.
Ook mevrouw Beckers-De Bruijn (PPR) was zeer kritisch: „Het recht van de sterkste kan worden verpakt in woorden van warmte en menselijkheid. Maar het denkt in kille militaire strategieën, in abstracte economische theorieën, niet in mensen. En het werkt op den duur vernietigend".

Mevrouw Ubels-Veen (EVP) strooide in haar bijdrage aan het debat voortdurend zout in CDA-wonden; de koers van de ontwikkelingssamenwerking, het weggeven van het milieu, de rigoureuze bezuinigingen in de medische sector en in bejaardenzorg en maatschappelijk werk zijn volgens de EVP allemaal tekenen dat het CDA nu een beleid omarmt dat strijdig is met datgene waarvoor zij in haar programma zegt op te komen, namelijk de zorg voor de zwakkere.
Alle woordvoerders van klein links hekelden de gevolgen van het inkomensbeleid, waardoor mensen met een minimumloon 3,4% moeten inleveren en degenen die viermaal modaal verdienen (meer dan een ton per jaar) slechts 1,3%. „Een schandalige denivellering", zei Van der Spek (PSP).

Eensgezind zijn de fracties van PSP, PPR, CPN en EVP ook in hun kritiek op het beleid van vrede en veiligheid. „De bezorgdheid van de bevolking die de regering zegt te delen", zei mevrouw Beckers-De Bruijn, „is niet meer zoet te houden met clichés. Die bevolking wil een nieuw beleid en concrete initiatieven tot ontwapening".
Van der Spek diende een motie in waarin wordt gevraagd om af te zien van de reële groei van 2% van het defensiebudget, omdat groei daarvan „niet bijdraagt tot een politiek van ontspanning en wapenvermindering".

De woordvoerster van de CPN verweet het kabinetsbeleid een „geest van volstrekte volgzaamheid aan de lijn die de NAVO uitstippelt". Voor de CPN, zei mevrouw Brouwer, heeft het verhinderen van plaatsing van kernraketten de hoogste prioritiet. „Daaraan is alles ondergeschikt".

Mevrouw Ubels (EVP) vindt dat het de hoogste tijd is dat de stemmen van „miljoenen bezorgde mensen in allerlei landen – zelfs van dertig procent van de VVD-kiezers – nu eindelijk politiek vertaald worden".

Evenals de fracties van PSP en PPR maakt de EVP zich grote zorgen om de toekomst van natuurbehoud en openluchtrecreatie, nu deze beleidsonderdelen zijn toegewezen aan het departement van landbouw en visserij.

„KLEIN RECHTS" EN CP

Het kabinet-Lubbers kan op de steun van de kleine rechtse partijen SGP, RPF en GPV rekenen als het ernst maakt met het terugdringen van het financieringstekort. Een nadere bezinning op de overheidstaken op een breed terrein is nodig, vinden zij.

SGP-woordvoerder Van Rossum drong tijdens het debat over de regeringsverklaring aan op duchtig snoeien in het mastbos van behandelde en het oerwoud van aangekondigde structuurschema's en planologische kernbeslissingen, die het bestuur van de lagere overheden naar zijn mening nu al verstikken.

Van de gebruikers van overheidsdiensten mogen best wat meer tegenprestaties worden verwacht. Van Rossum verdedigde daarom de verhoging van de tarieven van het openbaaar vervoer met gemiddeld 10%.

Meer armslag bieden aan het bedrijfsleven is uitstekend, zegt de SGP, maar het midden- en kleinbedrijf en ook landbouw, tuinbouw en veeteelt mogen daardoor niet in de knel komen.

Leerling van de RPF vroeg een principiële bezinning op de taken van de overheid. Hij miste in de regeringsverklaring een beschouwing over de oorzaken van het uit de hand lopen van het overheidsbudget.

Leerling vroeg zich af of het principieel aanvaardbaar is dat in het ene gezin drie of vier mensen werken, terwijl het andere gezin met één werkloosheidsuitkering moet rondkomen. Dwingende overheidsmaatregelen om hierin verandering te brengen acht hij geen oplossing, wel een zodanig fiscaal systeem dat de spreiding van werk over meer huishoudens wordt gestimuleerd.

Schutte (GPV) waarschuwde voor al te drastische beperking van de taken en verantwoordelijkheden van de overheid. Het functioneren van politie en justitie mag er niet onder lijden. Hier is wel ruimte voor maatregelen om de efficiency te vergroten, maar niet door bezuinigingen.

Schutte betreurt het ontbreken van een werkgelegenheidsplan. Wat hem betreft zou dat een nationaal herstel- en ontwikkelingsplan moeten zijn.

Hij veroordeelde de opgelegde extra korting op de salarissen in het onderwijs, maar beval de onderwijsorganisaties wel aan zelf voor een korting te kiezen om de kwalitiet van het onderwijs op peil te kunnen houden.

Janmaat (Centrumpartij) voorspelde grote maatschappelijke conflicten als het beleid van het kabinet-Lubbers wordt uitgevoerd. Het biedt hooguit soelaas voor enkele multinationals, zei hij in de op dat moment vrijwel geheel leeggestroomde vergaderzaal.

Onderwijs in de Turkse en Marokkaanse taal op Nederlandse scholen heeft zijn steun, maar alleen als het bedoeld is om buitenlanders voor te bereiden op remigratie.

LATIJNS-AMERIKA

COLUMBIA

WIJZIGINGEN BINNEN HET KABINET. PRESIDENTS-, LOKALE- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN. BENOEMINGEN BINNEN DE STRIJDKRACHTEN

Bij een kabinetswijziging in mei 1980 werd Felix Andrade Manrique benoemd tot minister van justitie. Gabriel Melo Guevara werd minister van verbindingen, Gustavo Dager Chadid minister van landbouw en Laureano Alberto Arellano minister van arbeid. Andres Restrepo Londoño kreeg de portefeuille van economische ontwikkeling, Guillermo Angulo die van onderwijs en Humberto Avila Mora de portefeuille van mijnbouw en energie.

Samenstelling kabinet eind mei 1981

Nadat het kabinet op 5 maart 1981 formeel ontslag had genomen teneinde de ministers die dat wilden in staat te stellen zich als kandidaat beschikbaar te stellen voor de algemene verkiezingen van 1982, maakte president Turbay Ayala op 12 maart de samenstelling van een nieuw kabinet bekend, waarin zeven Liberalen, vijf Conservatieven en één militair zitting hadden. Na nog een wijziging half mei, toen German Zéa Hernandez aftrad als minister van binnenlandse zaken, en nog een eerdere wijziging op het ministerie van financiën zag het kabinet er als volgt uit:

Binnenlandse zaken – Jorge Mario Eastman (L); buitenlandse zaken – Carlos Lemos Simonds (L); defensie – generaal Luis Carlos Camacho Leyva; financiën – Eduardo Wiesner Duran (L); economische ontwikkeling – Gabriel Melo Guevara** (C); landbouw – Luis Fernando Londoño Capurro (L); verbindingen – Antonio Abello Roca (L); onderwijs - Carlos Alban Holguin (C); mijnbouw en energie – Carlos Rodado Noriega (C); gezondheid – Alfonso Jaramillo Salazar* (L); justitie – Felix Andrade Manrique* (C); openbare werken – Enrique Vargas Ramirez (L); arbeid en sociale zekerheid – Maria Estela Sanin de Aldana (C).

Eastman, een vroegere redacteur van het liberale blad *Consigna,* was tot zijn ministerschap ambassadeur in de Verenigde Staten.

Lemos Simonds, hoogleraar internationaal recht en senator voor Cauca, was op dat ogenblik redacteur van Consigna en had in 1978 de verkiezingscampagne voor president Turbay Ayala georganiseerd. Voordat hij minister werd, was hij secretaris-generaal van het bureau van de president.

* geen verandering.
** andere portefeuille.

Wiesner Duran was al in jan. 1981 benoemd in de plaats van Jaime Garcia Parra en was hoofd van het departement voor nationale planning geweest.

Nieuwe vice-president

Eind aug. 1980 koos het Congres (het parlement) Victor Mosquera Chaux tot presidentieel designado (een equivalent van vice-president). Misquera Chaux was de opvolger van Gustavo Balcazar Monzon, die op 11 okt. 1978 was gekozen.

Verkiezingen voor het presidentschap

Bij de op 30 mei 1982 gehouden verkiezingen voor het presidentschap behaalde de kandidaat van de Conservatieve Partij, Belisario Betancur Cuartas, een verrassende overwinning ten opzichte van Alfonso Lopez Michelsen, de kandidaat van de Liberale Partij, die al acht jaar aan de macht was geweest.

De overwinning van de Conservatieven werd toegeschreven aan het feit dat een aantal stemmen was gegaan naar de kandidaat van de dissidente groepering binnen de Liberale partij, Luis Carlos Galan Sarmiento, die een „nieuw Liberalisme" voorstond.

Gerardo Molina, de kandidaat van een aantal linkse groeperingen, eindigde bij de verkiezingen op de vierde plaats met 1,2% van de geldig uitgebrachte stemmen.

Van de in totaal 6.840.528 uitgebrachte stemmen (ongeveer 55% van de meer dan 12 mln kiesgerechtigden) waren er 6.815.700 geldig.

De geldig uitgebrachte stemmen waren als volgt verdeeld:

	Stemmen	%
Betancur	3.189.278	46,8
Lopez Michelsen	2.797.627	41,0
Galan	745.738	10,9
Molina	82.858	1,2

Een vijfde kandidaat, Florentino Porras Pardo (Onafh.) behaalde slechts 199 stemmen.

• Betancur werd in 1923 in Antioquia (in Noordwest-Columbia) geboren. Hij werd in 1950 lid van het Huis van Afgevaardigden en in 1958 lid van de Senaat. Onder het regime van generaal Gustavo Rojas Pinilla, die in 1953 de macht overnam van een Conservatieve president, zat hij diverse malen in de gevangenis. Van 1962-1966 was Betancur minister van arbeid. Van 1974-1977 was hij ambassadeur in Spanje. Betancur stond al drie keer eerder kandidaat voor het presidentschap: in 1962, 1970 en in 1978.

Na zijn pogingen de eenheid binnen de Conservatieve partij te herstellen werd Betancur in nov. 1981 aangewezen als enige kandidaat van de Conservatieve partij voor het presidentschap.

Belisario Betancur Cuartas, de kandidaat van de Conservatieve partij, brengt zijn stem uit bij de op 30 mei 1982 gehouden verkiezingen voor het presidentschap. Betancur zou de nieuwe president van Columbia worden.

• Lopez Michelsen was op een partijcongres in Medellin in sept. 1981 aangewezen als de officiële kandidaat van de Liberale partij voor de presidentsverkiezingen van 1982. Van 1974-1978 was hij president van Columbia.

• Galan, een journalist en oud-minister van onderwijs (1970-1972), werd gesteund door de vroegere presidenten Carlos Lleras Restrepo en Alfonso Lleras Camargo.

Hij was voor de afschaffing van het tweepartijenstelsel en vond dat de Liberale partij zich moest ontwikkelen tot een brede nationale beweging van centrum-links. Galan was een tegenstander van het systeem dat oud-presidenten weer toestond president te worden.

• Molina, een vroeger lid van het Huis van Afgevaardigden en de Senaat, had sinds het begin van de zeventiger jaren de nationale universiteit in Bogota geleid.

Onder het kopje „Conservatieven winnen presidentsverkiezingen" schreef de *FAZ* op 1 juni 1982:

Tegen de verwachting heeft niet de 69-jarige liberaal Alfonso Lopez Michelsen, doch de tien jaar jongere conservatief Belisario Betancur in Columbia de presidentsverkiezingen gewonnen.

De liberalen hebben vooral verloren vanwege hun presidentskandidaat. Lopez Michelsen wordt door veel Columbianen beschouwd als een cynicus en demagoog. In 1978 trad hij af als president, na een regeerperiode met ongekende corruptie en onder meer een affaire waarbij de familie Lopez Michelsen betrokken was. Hij werd opgevolgd door de liberaal Turbay Ayala, onder wiens bewind de corruptie nog verder toenam. Ook de Columbiaanse generaals zijn Lopez Michelsen vijandig gezind en als hij de presidentsverkiezingen zou hebben gewonnen dan was een coup mogelijk geweest.
Lopez Michelsen wist evenwel presidentskandidaat te worden door een doeltreffende controle over het liberale partij-apparaat. Tijdens zijn campagne beloofde hij onder meer dat hij een lidmaatschap van de „Socialistische Internationale" zou nastreven, kennelijk om steun te krijgen van de socialisten tegen aanvallen van buitenaf. Hij maakte gebruik van linkse rethoriek, doch zijn politieke tegenstanders maakten de vermogende Lopez Michelsen uit voor „representant van de reactionaire oligarchie".
Beslissend voor de overwinning van de conservatieven was ook de splitsing van de liberale groepering. Aanvankelijk trad de als deskundig en integer bekend staande Barco op als kandidaat tegen Lopez Michelsen binnen de liberale partij, hetgeen een fiasco werd omdat de liberale bureaucraten geen steun verleenden.
Daarop trad Luis Carlos Galan naar voren als representant van het „nieuwe liberalisme"; hij werd als 39-jarige te „jong" bevonden, doch drong Lopez Michelsen met zijn veldtocht voor „herstel van de moraal" in het defensief. De voorlopige verkiezingsresultaten duiden aan dat aanhangers van Galan niet zonder meer op de liberale presidentskandidaat hebben gestemd en dat Galan als liberale presidentskandidaat veel meer stemmen had kunnen verwerven.
Lopez Michelsen heeft mogelijk ook schade ondervonden van de hoge verkiezingsopkomst (55%; gewoonlijk 30%), waarbij kiezers via hun stem wellicht tegen de liberale kandidaat hebben geprotesteerd.
Een andere factor ten ongunste van Lopez Michelsen was het resultaat van de afgelopen regeerperiode onder de liberaal Turbay Ayala. De vorige president was minder omstreden dan Lopez Michelsen, doch van zijn verkiezingsbeloften van destijds is weinig terechtgekomen. Hij beloofde aanpak van de corruptie en criminaliteit en het bevorderen van een dynamische economische expansie. In plaats daarvan is de binnenlandse veiligheid in Columbia verminderd en de corruptie toegenomen en klagen de ondernemers over de stagnatie. De mafia kreeg steeds meer de vrije hand, de president kon of wilde de militairen niet meer tegen de drughandelaren inzetten, en de guerrillero's ontplooiden een ongekende activiteit.
Sociale verbeteringen waren onmogelijk zonder economische groei en volgens officiële opgaven is 62% van de Columbiaanse kinderen onder de vijf jaar „op de een of andere wijze ondervoed" en sterven er dagelijks 150 kinderen. Van de 28 mln Columbianen zijn er 5 mln analfabeet.
De nieuwe president Betancur, die parlementslid, senator, ambassadeur en minister is geweest, heeft zich binnen zijn partij omhooggewerkt nadat hij aanvankelijk een buitenstaander was geweest. Hij omringde zich met goede relaties uit artistieke en wetenschappelijke kringen; thans verwijten echte conservatieven hem dat hij niet de echte partijlijn volgt. Betancur, die in de Verenigde Staten en Europa rechten en economie heeft gestudeerd, heeft in publikaties economische en sociale vraagstukken op nuchtere wijze benaderd. Aan de integriteit van Betancur wordt niet getwijfeld. Hij zal regeren op grond van grondwetsartikel 120, waarbij hij de liberalen op passende wijze inspraak zal geven. Hij heeft te kennen gegeven liberalen te willen plaatsen op sleutelposities. Of het hem daarmee zal lukken het „cliëntelisme" in de economie en partijen-oligarchie terug te dringen mag worden betwijfeld.
De presidentsverkiezingen hebben een verrassende nederlaag opgeleverd voor de 75-jarige Gerard Molina, een man zonder vijanden, die optrad met steun van de socialistisch-nationalistische groep in combinatie met de communistische partij. De samenwerking met de communisten maakte Molina voor de kiezers onacceptabel.
Ook extreem-links in Columbia is versplinterd; zij maakt veel ophef over de ideologie en buitenlandse politiek, doch weinig over de broodprijzen en de woningnood in het land. Een verdere belasting vormde het geweld van de guerrillero's, die tijdens de verkiezingen echter maar sporadisch bomaanslagen pleegden. De liberale partij zorgt er bovendien voor dat een partijenconcurrentie aan haar linkerzijde wordt belemmerd.

Lokale- en parlementsverkiezingen

Bij al eerder gehouden verkiezingen op 14 maart 1982, toen 199 afgevaardigden, 114 senatoren (voor die tijd 112), meer dan 9000 leden voor 23 provinciale parlementen en zo'n 1000 gemeenteraden gekozen moesten worden, had de Liberale partij zowel in het Huis van Afgevaardigden als in de Senaat haar meerderheid behouden.
De uitslag van de parlementsverkiezingen, waarbij de opkomst ongeveer 45% bedroeg, was als volgt (tussen haakjes de zetelverdeling na de verkiezingen van 1978):

	Huis van Afgev.	Senaat
Liberalen	114 (111)	62 (62)
Conservatieven	84 (83)	51 (49)
Linkse groeperingen	1 (5)	1 (1)

Tot de linkse groeperingen behoorden: de Communistische partij van Columbia, de Firmes Beweging, de Socialistische Revolutionaire Partij en de Columbiaanse Arbeiderspartij, gebundeld in de Democratische Eenheid van Links geleid door Molina.
Verder deed de (Arbeiders) Beweging van Revolutionair Links (MOIR) nog aan de verkiezingen mee. Deze partij had ook in 1974 en 1978 meegedaan, toen echter als onderdeel van de Nationale Oppositie Unie (UNO).
Nadat de MOIR bij de verkiezingen van maart 1982 een slecht resultaat had bereikt trok haar kandidaat voor het presidentschap, Consuela de Montejo, zich uit de verkiezingsstrijd terug.

Betancur president. Samenstelling nieuw kabinet

Op 7 aug. 1982 werd Belisario Betancur Cuartas, als opvolger van president Julio Cesar Turbay Ayala, beëdigd voor een periode van vier jaar.
Bij zijn beëdiging, die werd bijgewoond door de presidenten van Venezuela, Ecuador en Bolivia, door de Amerikaanse vice-president Bush en door de toenmalige Spaanse premier Leopoldo Calvo Sotelo, zei Betancur dat hij zich zou inzetten voor Columbia's toetreding tot de beweging van niet-gebonden landen, dat hij de corruptie zou bestrijden en dat hij „de witte vlag" aanbood aan de guerrillastrijders. Hij beloofde dat hij een voorstel zou steunen waarin aan de guerril-

lastrijders in het land amnestie werd aangeboden. De meeste militairen verzetten zich hiertegen.
Diezelfde dag werd een nieuw kabinet beëdigd dat, in overeenstemming met een oude overeenkomst tussen de Liberalen en Conservatieven dat de politieke macht „fair en evenwichtig" verdeeld moest worden, zes Liberalen, zes Conservatieven en één militair telde.
De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Buitenlandse zaken – Rodrigo Lloreda Caicedo (C); binnenlandse zaken – Rodrigo Escobar Navia (L); defensie – generaal Fernando Landazabal Reyes; financiën – Edgar Gutierrez (L); landbouw – Roberto Junguito (C); ontwikkeling – Roberto Gerlein (C); mijnbouw en energie – Carlos Martinez (C); arbeid – Jaime Pinzon (L); justitie – Bernardo Gaitan Mahecha (L); gezondheid – Jorge Garcia (L); openbare werken – Jose Fernando Isaza (L); verbindingen – Bernardo Ramirez (C); onderwijs – Jaime Arias Ramirez (C).
Rodolfo Gonzales werd aangesteld als thesaurier-generaal.

Militaire benoemingen

Verder benoemde president Betancur een nieuwe opperbevelhebber van de strijdkrachten, generaal Gustavo Matamoros d'Acosta, en nieuwe opperbevelhebbers voor de drie krijgsmachtonderdelen: generaal Berbardo Lema Henao (leger), generaal Angel Maria Gomez (luchtmacht) en vice-admiraal Hector Calderon (marine).
De vorige opperbevelhebber van het leger was generaal Landazabal Reyes, die op 7 aug. minister van defensie werd.
Landazabal Reyes was voordat hij opperbevelhebber van het leger werd voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven geweest.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE BINNENLANDSE VEILIGHEID

Na de bezetting van de ambassade van de Dominicaanse Republiek in Bogota, de hoofdstad van Columbia, van 17 febr. - 25 april 1980 (pag. 314 e.v. - 1980), bleven de guerrilla-activiteiten tegen de regering en de strijdkrachten doorgaan.
Hiervoor was vooral de linkse Beweging van de 19de april (M-19) verantwoordelijk. Maar ook de (pro-Sowjet) Columbiaanse Revolutionaire Strijdkrachten (FARC), het (Castro-georiënteerde) Nationale Bevrijdingsleger (ELN) en de (Maoïstische) Volksbevrijdingsbeweging (ELP) waren hierbij betrokken.
Verder werd de verantwoordelijkheid voor verschillende incidenten nog opgeëist door leden van de (Trotskistische) Beweging tot Zelfverdediging van de Arbeiders (MAO), waarvan acht leden in nov. 1980 tot lange gevangenisstraffen werden veroordeeld vanwege de moord twee jaar daarvoor op de oud-minister van binnenlandse zaken, Rafael Pardo Buelvas.
Op 22 okt. 1980 deelde minister van defensie generaal Camacho Leyva mee, dat in de afgelopen drie jaar 128 leden van de veiligheidstroepen en 417 boeren door guerrilleros waren gedood en dat de guerrillabeweging 83 militaire bases had aangevallen en 152 banken. Verder zouden guerrilleros 88 personen hebben ontvoerd en tien personen hebben afgeperst. Camacho Leyva voegde er aan toe, dat 1830 guerrillastrijders zich op vrije voeten bevonden en dat er 1027 vast zaten.

Vier maanden durende amnestie

Op 4 maart 1981 hechtte de Senaat met 94 tegen 10 stemmen haar goedkeuring aan de wet op de amnestie die door president Turbay Ayala midden 1980 was voorgesteld. Op 23 maart werd de wet door de president ondertekend.

De wet op de amnestie had betrekking op guerrillastrijders die binnen vier maanden hun wapens zouden neerleggen.
De amnestie werd echter door de belangrijkste guerrillabewegingen afgewezen, omdat mensen die schuldig waren aan moord-in-koelen-bloede, kidnapping en afpersing ervan waren uitgesloten, en omdat het vrijlaten van gevangen zittende leden van de guerrillabeweging afhing van het aantal guerrillastrijders dat zichzelf overgaf en van hoe belangrijk zij waren.
Terwijl de president volhield dat er niet te onderhandelen viel over de voorwaarden, waaronder de amnestie zou plaatsvinden, bleef de guerrillabeweging vragen om opheffing van de staat van beleg en van het veiligheidsstatuut uit 1978 (pag. 266/1 - 1979), alsmede om sociale en economische hervormingen en een dialoog over de „democratische ontwikkeling" van het land.
De amnestie maakte deel uit van een plan van de president om weer vrede in het land te brengen en de guerrillabeweging in het wettige politieke leven te integreren.
Eind 1980 was M-19 echter verdeeld in twee groeperingen, waarvan de ene (geleid door Jaime Bateman Cayon, Carlos Toledo Plata en Iwan Marino Ospina) wel voorstander was van een legale politieke rol voor de organisatie, maar de andere, de Coordinadora Nacional de Bases (CNB), vreedzame onderhandelingen en amnestieverleningen afwees en door wilde gaan met de gewapende strijd (waarvan ook de FARC een voorstander was).

Guerrilla-activiteiten

De radicale vleugel van M-19 werd verantwoordelijk geacht voor de ontvoering op 19 jan. 1981 van de Amerikaan Chester Allen Bitterman, wiens lichaam, gewikkeld in een vlag van M-19, op 7 maart werd gevonden in een gestolen bus in de buitenwijken van Bogota.
Bitterman (28) werkte voor het Summer Institute of Linguistics, een organisatie die in diverse Latijnsamerikaanse landen gevestigd was en als doelstelling had de bijbel in Indiaanse talen te vertalen. Revolutionaire bewegingen beschuldigden de organisatie ervan een bolwerk te zijn van de Amerikaanse inlichtingendienst, de CIA.
Bittermans ontvoerders noemden hun gevangene een „CIA-spion" en eisten dat het Instituut uiterlijk 19 febr. zijn werkzaamheden in Columbia zou stoppen. Nadat dit ultimatum later nog eens was verlengd, werd Bitterman dood aangetroffen enige uren nadat de kidnappers hadden meegedeeld dat de tijd van onderhandelingen voorbij was.

Hoewel M-19 aanvankelijk ontkende Bitterman te hebben vermoord en de moord toeschreef aan een paramilitaire organisatie, wees zij op 10 maart Herbert Bustamante als de dader aan en verklaarde te zullen breken met haar radicale vleugel.

Op 30 mei ratificeerde de regering van Ecuador de door president Roldos op 24 mei genomen beslissing om het Ecuadoriaanse contract met het Summer Institute of Linguistics te beëindigen na klachten „uit vele sectoren van de gemeenschap omtrent het functioneren van het Instituut".

Nadat Bitterman was vermoord en een groot aantal guerrillastrijders van M-19 op 11 maart een aanval had gedaan op de stad Mocoa in het zuiden van Columbia (waarbij elf mensen werden gedood, onder wie de burgemeester) begon het leger met een uitgebreid anti-guerrilla offensief in de gebieden Putumayo, Nariño, Cauca en Caqueta in Zuid-Columbia. Bij deze acties kwamen de volgende dagen, volgens officiële mededelingen, 19 guerrillastrijders om het leven en werden er 26 gevangen genomen.
Onder de ongeveer 50 anderen die als reactie hierop naar Ecuador probeerden te vluchten, maar werden gepakt en uitgeleverd aan de Columbiaanse autoriteiten, bevonden zich Toledo Plata en Rosemberg Pabon Pabon, die in 1980 de bezetting van de ambassade van de Dominicaanse Republiek in Bogota (pag. 314 e.v. - 1980) had geleid.

Volgens sommige berichten was Mario Espina eveneens gepakt, hoewel anderen later zeiden dat hij was ontkomen naar Panama.
Op grond van een door een gevangen genomen guerrillastrijder afgelegde bekentenis, beweerde het leger later dat de gedode en gevangen genomen guerrilleros deel hadden uitgemaakt van een „invasie"macht van ongeveer 100 personen die begin maart per boot vanuit Cuba via het Panama Kanaal Columbia waren binnengekomen en de Mira-rivier waren opgevaren om een serie aanslagen te plegen. In juni achtte een militaire rechtbank in Ipiales bewezen dat 65 personen tot M-19 behoorden en dat zij hadden deelgenomen aan de mislukte „invasie" van maart en veroordeelde hen tot in totaal 330 jaar gevangenisstraf.

Opschorten diplomatieke betrekkingen met Cuba

Op 23 maart 1981 deelde president Julio Cesar Turbay Ayala in een toespraak tot het volk mee, dat Columbia de diplomatieke banden met Cuba had opgeschort wegens het feit dat Cuba de organisatie M-19 had bewapend en geholpen. Hij zei dat Columbia, dat met „alle socialistische landen" betrekkingen onderhield, door Cuba's „vijandige houding" wel tot deze stap had moeten overgaan, maar dat het niets te maken had met de ideologie van dat land.
Op 24 maart ontkende Cuba echter dat het direct of indirect M-19 of een andere Columbiaanse revolutionaire organisatie had geholpen.
Eind maart vroeg de Columbiaanse minister van buitenlandse zaken, Lemos Simonds, om een regionale conferentie van alle Zuidamerikaanse staten om Cuba's „inmenging" in de binnenlandse aangelegenheden van andere landen te bespreken.
Op 26 maart verliet de internationaal bekende Columbiaanse schrijver Gabriel Garcia Marquez samen met zijn vrouw Columbia onder „diplomatieke bescherming" van Mexico.
Volgens Marquez dreigde men hem in Columbia te arresteren omdat men dacht dat hij iets te maken had met M-19.
Marquez, die nauwe banden onderhield met de Cubaanse regering, had een aantal jaren in Mexico gewoond, maar was nog niet zo lang geleden voor een bezoek aan zijn geboorteland teruggekeerd.

Op 27 maart verklaarde de Columbiaanse regering dat er geen officiële aanklacht tegen de auteur liep en dat hij zonder angst en zonder dat hem een strobreed in de weg gelegd zou

worden naar Columbia kon terugkeren.

Onderhandelingen tussen regering en M-19

Nadat op 23 juli 1981 de door president Turbay Ayala afgekondigde amnestie, die vier maanden gold, voorbij was en er geen wezenlijke verandering had plaatsgevonden, herhaalde M-19 haar eigen vredesvoorstellen, die een algehele amnestie zonder uitzonderingen behelsden en de afschaffing van het veiligheidsstatuut uit 1978.
In okt. 1981 stelde president Turbay Ayala een consultatieve vredescommissie in, bestaande uit leidende openbare figuren, onder voorzitterschap van oud-president Lleras Restrepo.
De commissie was opgericht om tot een regeling te komen met M-19. die gezegd had dat zij bereid was te praten over een staakt-het-vuren.
Op aanbeveling van de commissie kondigde de regering op 19 febr. 1982 een nieuwe amnestie af, die ditmaal twee maanden zou duren en gold voor hen die „rebellie tegen de staat" hadden bedreven (zij die iemand hadden vermoord of ontvoerd werden wederom van amnestie uitgesloten). Later werd de amnestie verlengd tot 19 juni. Ook nu weer maakten weinig guerrillastrijders gebruik van de amnestie en bleven de belangrijkste organisaties aandringen op volledige amnestie zonder uitzonderingen.
Eind maart 1982 had de commissie, via de bisschop van Florencia in Caqueta, haar eerste directe contacten met leden van M-19.
Na bezwaren van de zijde der strijdkrachten en van bepaalde politieke sectoren, verwierp de regering in april 1982 een aanbeveling van de commissie die Toledo Plata, Duplat en Bateman in staat stelde direct te gaan onderhandelen.
Na deze afwijzing en nog een weigering van de regering om vonnissen, die waren uitgesproken over guerrillastrijders wegens politieke misdaden, op te schorten zoals werd aanbevolen door de commissie, stapten vijf leden van de commissie (onder wie Lleras Restrepo) in april 1982 uit de commissie.

Verdere ontwikkelingen m.b.t. de binnenlandse veiligheid

Eind juli 1981 zond de minister van defensie, generaal Luis Carlos Camacho Leyva, 5000 man troepen naar Caqueta waar de guerrilla-activiteiten het meest intensief waren.
Sommige guerrilla-aanvallen in die streek en in het naburige Huila midden 1981 werden toegeschreven aan een gezamenlijke actie van M-19 en de FARC, terwijl het ELN en de MAO actief waren in Jagua bij de Venezolaanse grens en in Bogota.

Eind 1981 werd melding gemaakt van een nieuw legeroffensief in de gebieden Caqueta en Putumayo, waarbij het leger zei dat zij de guerrillabeweging op vier fronten bestreed en zware verliezen toebracht, vooral in Caqueta.
Op 20 juli 1981 deden leden van M-19 een mortier-aanval op het presidentiële paleis in Bogota en een aanval op een politiebureau, waarbij één politieman om het leven kwam.
Begin okt. 1981 plaatsten de strijdkrachten Bogota onder miltaire controle, nadat zij, zoals ze zeiden, een plan van M-19 hadden ontdekt om een opstand te ontketenen, het presidentiële paleis aan te vallen en de politieke gevangenen te bevrijden. Dit alles moest samenvallen met een algemene staking.

De door de communisten geleide Vakbondsfederatie van Columbiaanse Arbeiders (CSTC) had de staking, die op 21 okt. plaatsvond maar geen grote respons had, voornamelijk georganiseerd om te protesteren tegen de staat van beleg en het veiligheidsstatuut van 1978. Verder werd ook geprotesteerd tegen lage lonen, werkloosheid en de hoge kosten van levensonderhoud.

In okt. 1981 werd de nationale universiteit in Bogota, die wegens studentenonrust op 22 juni al eens voor twee weken gesloten was, wederom voor twee weken gesloten na protesten tegen een bezoek van de Amerikaanse president Bush.

Minister van onderwijs Carlos Alban Holguin beschreef de universiteit als een „centrum voor de training van subversieven".

Vier andere universiteiten, waaronder die van Medellin (waar een priester op 13 okt. werd gedood tijdens onlusten i.v.m. het bezoek van Bush) en Barranquilla, werden in okt. eveneens tijdelijk gesloten.

Op 14 nov. bracht de Columbiaanse marine voor de kust een coaster tot zinken die ervan werd verdacht wapens voor M-19 te vervoeren. Bij dit incident werden vier mensen gedood, twintig als vermist opgegeven en werden vijf mensen gearresteerd.

Op 31 dec. 1981 deelde de minister van defensie mee dat in de loop van dat jaar 278 guerrillastrijders, zo'n 200 militairen en 100 burgers bij botsingen om het leven waren gekomen en dat 526 guerrilleros gevangen waren genomen.

Optreden rechtse organisatie MAS

Begin 1982 verscheen een rechtse organisatie, onder de naam Dood aan Ontvoerders (MAS) op het toneel, die zei een antwoord te zijn op guerrillabewegingen die d.m.v. ontvoeringen hun operaties wilden financieren. Over de MAS schreef *Alerta* in april 1982 o.m. het volgende:

December 1981 vond in Columbia een bizarre vergadering plaats. Ruim 200 maffioso verklaarden de oorlog aan alle subversieve elementen die door middel van kidnappingen en het eisen van losgelden verhinderden dat hardwerkende drugshandelaren hun functie konden uitoefenen.
De ondernemers besloten tot de oprichting van een belangenorganisatie, de MAS (Muerte a Secuestradores, Dood aan ontvoerders), waarin zo'n slordige 7,5 miljoen dollar werd geïnvesteerd. Wie denkt dat de heren het slecht voor hebben met de Colombiaanse burgers heeft het bij het verkeerde eind. Zij hebben namelijk aangekondigd vooruitgang en werkgelegenheid te zullen brengen door het financieren van scholen, ziekenhuizen en andere sociale voorzieningen.
De ontvoerders zelf zullen hier uiteraard niet van kunnen profiteren. Hen is ophanging aan de bomen in de parken in het vooruitzicht gesteld. De slachtoffers zullen worden gemerkt met een kruis, het symbool van de groep. Tipgevers kunnen de heren behulpzaam zijn; hen is 300.000 dollar beloofd.
De aanleiding voor de oprichting van dit makabere gezelschap was de ontvoering op 12 november 1981 van Martha Nieves Ochoa, dochter van de schatrijke grootgrondbezitter Fabio Ochoa Restrepo, van wie algemeen wordt aangenomen dat hij zeer nauw betrokken is bij de drugshandel. Zij werd overigens in februari ongedeerd weer vrijgelaten. Naast de betrokkenheid van de drugsmaffia bestaan er sterke vermoedens over de betrokkenheid van het leger bij de MAS. Volgens Jaime Bateman, de leider van de guerrillabeweging M-19, wordt MAS geleid door een kolonel uit het leger, die zou zijn getraind in psychologische oorlogsvoering en contraspionage in Israël. Ook agenten van de inlichtingendienst van het leger, B-2, zouden worden betaald door de MAS.

In de week voor de verkiezingen van 14 maart 1982 werd de advocaat Jorge Enrique Cipagauta Galvis, in Bogota door de MAS vermoord en werd in het huis van Maria Jimenez Dussan, een journaliste van het dagblad *El Espectador* die M-19 leiders had geïnterviewd, een bom geplaatst. De advocaat had een aantal mensen verdedigd die ervan werden verdacht tot de guerrillabeweging te behoren.
Drie weken na zijn beëdiging gaf president Betancur de veiligheidstroepen de opdracht een onderzoek in te stellen naar de MAS en deze organisatie op te doeken.
Tegelijkertijd riep hij de vredescommissie (zie onder het kopje onderhandelingen tussen regering en M-19) weer bijeen en verleende haar ruime bevoegdheden om de contacten en gesprekken met de guerrillabeweging te hervatten.

Volgens statistieken van de politie waren er in 1981 100 personen ontvoerd, van wie 63 door guerrilleros en 37 door gewone misdadigers. Negen personen waren door hun ontvoerders vermoord, 44 vrijgelaten en 47 bevonden zich nog in handen van hun ontvoerders.

Vliegtuigkapingen

Op 15 dec. 1980 kaapte een groep guerrillastrijders van M-19 een Boeing 727 van de Columbiaanse luchtvaartmaatschappij Avianca tijdens een binnenlandse vlucht. Het toestel had ongeveer 120 personen aan boord.
Vervolgens gaven de kapers de bemanning van het vliegtuig opdracht naar Santa Marta (aan de noordkust) te vliegen waar op 16 dec. een bijeenkomst plaats zou vinden van staatshoofden uit de regio. Zij kwamen bijeen om over regionale kwesties te praten en om te herdenken dat het die dag 150 jaar geleden was dat Simon Bolivar overleed.
Nadat de kapers zo'n 50 mensen hadden laten gaan, dwongen zij de bemanning van de Boeing door te vliegen naar Barranquilla, verderop aan de kust, waar zij vrouwen en kinderen vrijlieten en een gesprek hadden met de gouverneur van de staat. Uiteindelijk vloog het toestel via Panama-stad en Mexico-stad naar Cuba, waar de bemanning werd vrijgelaten en de kapers in handen kwamen van de Cubaanse autoriteiten.

Op 27 jan. 1982 kaapten zeven leden van M-19 tijdens een binnenlandse vlucht van Bogota naar Pereira een Boeing 727 van de Colombiaanse luchtvaartmaatschappij Aerotal, kennelijk met de bedoeling om steun te vragen voor het verzoek van M-19 om algemene amnestie. Verder wilden zij toestemming voor Bateman, de leider van M-19, om kandidaat te staan voor het presidentschap.

Bateman had op 12 jan. 1981 laten weten dat hij van plan was zich kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen van 30 mei 1982.

Nadat het toestel eerst nog even naar Bogota was teruggekeerd waar de kapers het toestel dreigden op te blazen, vlogen zij vervolgens door naar Cali, in het zuidwesten, waar zij de helft van de (128) passagiers vrijlieten. Aan het einde van die dag liep de Boeing schade op toen troepen het vliegtuig probeerden te bestormen.
Op 28 jan. werden alle gijzelaars op twee na vrijgelaten in ruil voor een veilige aftocht uit het land. Op 29 jan. werden de guerrillastrijders in een privé-vliegtuig naar Havana gevlogen.

Opheffing staat van beleg. Verwikkelingen in de tijd rond de verkiezingen

Op 20 juni hief Turbay Ayala, die toen nog president was, de staat van beleg op die 34 jaar bijna onafgebroken van kracht was geweest. Tegelijkertijd schafte hij ongeveer 36 nooddecreten af.
Op 11 juni had M-19 een staakt-het-vuren afgekondigd, omdat zij, zo verklaarde zij, op die manier de regering wilde helpen de staat van beleg op te heffen. Hierna kwam er inderdaad een einde aan de gewapende activiteiten, al werden een mortier-aanval op het presidentiële paleis op 14 juli en een aanval op de officier van justitie wel toegeschreven aan M-19.
Aan het einde van een proces tegen zo'n 100 mensen die verdacht werden lid te zijn van M-19 had een militair tribunaal op 7 juni langdurige gevangenisstraffen uitgesproken tegen leidende figuren van deze organisatie, van wie velen (m.u.v. Jaime Bateman Cayon) al sinds maart 1981 vast zaten. Bateman werd (hoewel hij niet bij het proces aanwezig was) evenals Iwan Marino Ospina veroordeeld tot 30 jaar gevangenisstraf wegens rebellie, opruiing en andere misdaden; Carlos Toledo Plata, Carlos Duplat en drie anderen tot elk 26 jaar. Margot Pizarro kreeg 15 jaar en 10 maanden en Rosemberg Pabon Pabon twee jaar en 10 maanden. Veel van de andere gedaagden kregen korte straffen. Sommige van hen werden bij verstek veroordeeld.
Voor de verkiezingen had M-19 de regering verzocht Bateman toestemming te geven mee te doen aan de verkiezingen voor het presidentschap.

Tevens had de organisatie een campagne georganiseerd om de verkiezingen van maart en mei te verstoren teneinde zo steun te krijgen voor de door M-19 gevraagde brede amnestie.
De militaire auroriteiten zeiden dat met de arrestatie op 9 maart van 17 mensen die van guerrilla-activiteiten werden verdacht (één van hen zou de moord op Bitterman hebben bekend) de sabotagecampagne van M-19 in de hoofdstad was afgelopen, hoewel de dag daarop een bom ontplofte in een auto buiten het presidentiële paleis, waarbij een omstander werd gedood. In diezelfde tijd werden in Bogota en andere grote plaatsen bussen in brand gestoken, terwijl in het zuidwesten van het land aanvallen werden uitgevoerd op een radiostation in Popayan en een olieveld in Putumayo (hierbij werden twee politiemensen gedood). Het leger zei dat het 17 guerrillastrijders in het gebied Cauca-Putumayo had gedood.
In verband met deze ontwikkelingen werden de verkiezingen op een paar plaatsen in het zuidwesten van Caqueta opgeschort.

Voortzetting dialoog tussen regering en guerrillabeweging. Wet op de amnestie door parlement aangenomen

Nadat de nieuwe president, Belisario Betancur, eind aug. 1982 de vredescommissie opnieuw bijeen had geroepen en in sept. een amnestievoorstel bij het parlement had ingediend, kwam de dialoog tussen de regering en de guerrillabeweging weer op gang.
Op 19 sept. verklaarde Ramiro Lucio Escobar, een oud-guerrillastrijder en vertegenwoordiger van M-19 in een staatscommissie voor politieke hervormingen, in een interview voor de radio dat M-19 had besloten met ingang van 20 sept. al haar gewapende activiteiten op te schorten om tegemoet te komen aan de initiatieven van de president om de vrede te herstellen.
Op 6 okt. verklaarde Andres Almarales, een onlangs vrijgelaten leider van M-19, op een persconferentie dat zijn organisatie een amnestie-aanbod van de regering zou aannemen en een politieke partij wilde gaan vormen. Almarales had met zes andere leden van M-19 de opstelling van de beweging voor het parlement uiteengezet. Het was de eerste keer in de geschiedenis dat guerrillastrijders met onbedekte gezichten in het openbaar spraken.
Op 16 nov. nam het Huis van Afgevaardigden het amnestie-voorstel van president Betancur aan, waardoor zo'n 5000 tot 6000 guerrillastrijders amnestie konden krijgen en 250 van de 346 gevangen guerrillastrijders konden worden vrijgelaten.
Met een overweldigende meerderheid – slechts vier leden van de communistische oppositie stemden tegen – werd het voorstel aanvaard. De Senaat had het voorstel al eerder goedgekeurd.
Onder de amnestie vielen niet de guerrillastrijders die werden beschuldigd van het doden van mensen buiten gevechtszones of van mensen die zich niet konden verdedigen.
M-19 en FARC wilden het amnestievoorstel wel accepteren, al zeiden ze hun wapens niet te zullen inleveren.
De drie andere guerrillabewegingen (ELN, ELP en MAO) zeiden dat zij door zouden gaan met de gewapende strijd totdat er ingrijpende economische en sociale veranderingen waren doorgevoerd en de paramilitaire rechtse groepen waren ontmanteld.

In het kader van de gesprekken over amnestie had Almarales op 6 okt. aan president Betancur gevraagd een eind te maken aan de activiteiten van de paramilitaire groep. „Dood aan de ontvoerders" (MAS). Deze groep, die financieel werd gesteund door drughandelaars, had de maand daarvoor de verantwoordelijkheid opgeëist voor de executie van 20 mensen, onder wie guerrillastrijders, vakbondsleiders en politici.

LESOTHO

VERDERE AANSLAGEN LLA. MINISTER OMGEKOMEN. WIJZIGINGEN KABINET

Zoals gemeld werden in de eerste tien dagen van sept. 1981 in de hoofdstad Maseru zes bomaanslagen uitgevoerd door het Lesotho Liberation Army (LLA), de militaire vleugel van de verboden Basotho Congress Party (BCP) van Ntsu Mokhehle (zie pag. 664/2/3-1981). In diezelfde periode werden vier burgers ontvoerd en vermoord, maar de verantwoordelijkheid daarvoor werd door vele waarnemers toegeschreven aan de paramilitaire Police Mobile Unit van de regering.
De LLA-campagne duurde ook in okt. en nov. 1981 voort met aanslagen in Teyateyaneng, Maseru en het gebied van Butha-Buthe (ten noordoosten van Leribe), waarbij diverse mensen werden gedood.
De meest opmerkelijke aanslag vond plaats in de vroege morgen van 8 okt. 1981, toen het hoofdkwartier van de Police Mobile Unit in Maseru met

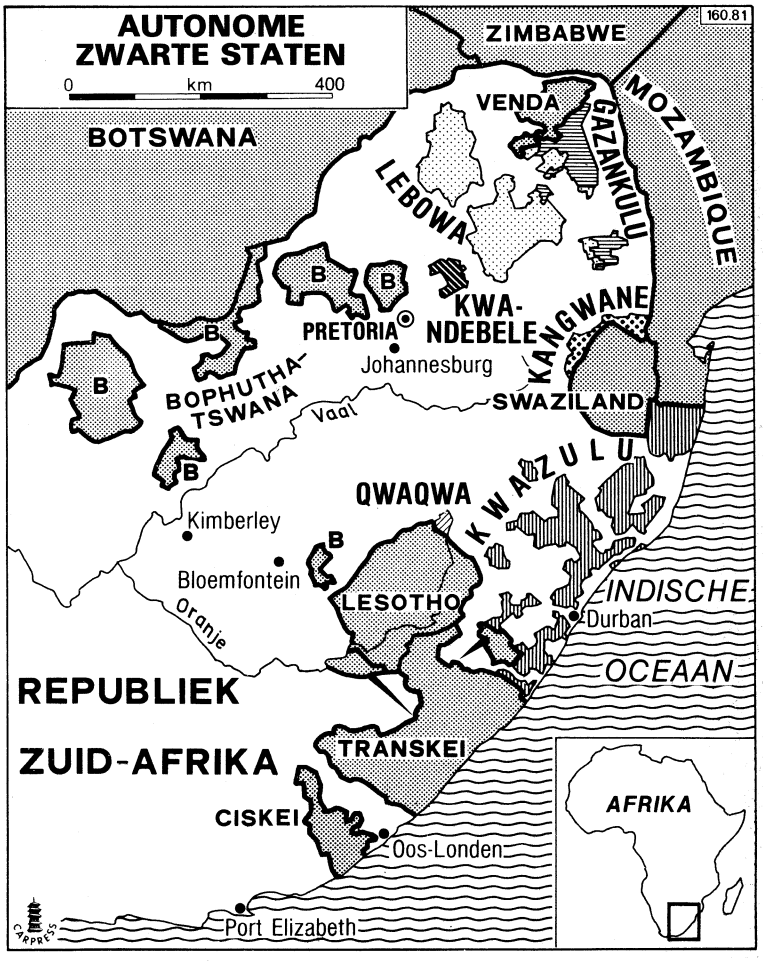

mortieren en machinegeweren werd bestookt. De regering diende onmiddellijk na de aanslag een protestnota in bij Pretoria, waarin Zuid-Afrika voor de actie verantwoordelijk werd gesteld (die zou zijn uitgevoerd vanaf de Zuidafrikaanse kant van de grensrivier de Caledon). Gewaarschuwd werd dat Lesotho tot het indienen van een klacht bij de Veiligheidsraad van de VN zou moeten overgaan.

Op 23 mei 1982 werd de auto van de minister van landbouw, chief Peete N. Peete, in de Maluti-bergen onder vuur genomen. De minister bleef ongedeerd, maar zijn moeder, die hem met drie familieleden vergezelde, overleed aan haar verwondingen. Eerder, in sept. 1981, was een bomaanslag gepleegd op een bar die eigendom van de minister was (pag. 664/2-1981).
Op 5 juli werd de secretaris-generaal van de oppositionele BCP, Koenyama Chakela, in een taxi te Likhetlane (in het district Lerede) doodgeschoten. Chakela had eerder besloten dat zijn dissidente BCP-factie aan de door premier Leabua Jonathan in het vooruitzicht gestelde verkiezingen deel zou nemen.
Beide aanslagen werden door het LLA opgeëist.

In de nacht van 28 op 29 juli voerden guerrillastrijders zonder succes een aanval uit op het buitenverblijf van premier Jonathan.
Op 7 aug. werden de minister van openbare werken, Jonathan Rampeta, en twee mannen die hem vergezelden in het noordelijke district Berea in een hinderlaag gelokt en doodgeschoten. Aangenomen werd dat de aanslag het werk was van de LLA, hoewel dit de verantwoordelijkheid ervoor niet had geclaimd.
Bij de staatsbegrafenis van Rampeta beschuldigde premier Jonathan op 14 aug. Zuid-Afrika van medeplichtigheid aan de dood van de minister, omdat het naar zijn zeggen leden van het LLA trainde, uitrustte en herbergde. De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R. F. Botha, verklaarde de volgende dag: „De regering van Lesotho uit regelmatig dit soort beschuldigingen om de aandacht af te leiden van de precaire omstandigheden in Lesotho en van grensschendingen gepleegd door Lesotho." De voorgaande week had Zuid-Afrika bij Lesotho geprotesteerd tegen de moord op een zwarte Zuidafrikaan en de ontvoering van twee andere uit een boerderij dichtbij de grens tussen Lesotho en de Oranje Vrijstaat.

I.v.m. de dood van Rampeta werden op 17 aug. enkele mutaties in het kabinet aangebracht. John Masithela, tevoren minister van handel, industrie en toerisme, werd nu belast met de portefeuille van openbare werken, terwijl zijn vroegere portefeuille werd overgenomen door Mooki Molapo, tot dusver minister van buitenlandse zaken. Charles D. Molapo, de minister van voorlichting en omroep, werd nu tevens minister van buitenlandse zaken.

Mijnexplosies

Op 16 nov. eiste het LLF de verantwoordelijkheid voor drie mijnexplosies op, die resp. op 1, 10 en 14 nov. zouden hebben plaatsgevonden en waarbij vier militairen zouden zijn gedood en een aantal andere personen zou zijn verwond, o.w. een minister. In de week van 14 nov. was staatsminister Lekhooana Jonathan ongedeerd gebleven bij een mijnexplosie, terwijl op 14 nov. zeven buspassagiers in het district Butha-Buthe bij een dergelijke explosie gewond waren geraakt, aldus *Reuter/Le Monde* (18-11).
De leider van de BCP, Ntsu Mokhehle, had op 9 aug. in een telefoongesprek met het Zuidafrikaanse persbureau *SAPA* te Johannesburg verklaard dat een „oorlog" met de regering van Lesotho „aan de gang is". Voorts deelde Mokhehle, die de laatste 8 jaar in ballingschap in Zambia had gewoond, mee dat hij nu in Lesotho terug was, aldus *The Times* (14-8).
Chief Seeiso Majara, zoon van chief Matate Majara (de minister van waterstaat, bodemschatten en energie), overleed aan verwondingen die hij opliep toen zijn auto op 1 dec. nabij Maseru door een mijn werd opgeblazen. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd geclaimd door een woordvoerder van het LLA.

(Zie ook pag. 833 e.v.)

ZUID-AFRIKA

THUISLANDEN ONAFHANKELIJK VERKLAARD

Na Transkei (26 okt. 1976, pag. 705-1976) en Bophuthatswana (6 dec. 1977, pag. 128/2-1978) werden door Zuid-Afrika nog twee zwarte „thuislanden" onafhankelijk verklaard: Venda op 12 sept. 1979 en Ciskei op 3 dec. 1981. Net als bij Transkei en Bophuthatswana werd deze onafhankelijkheid internationaal niet erkend.

Venda, met de hoofdstad Thohoyandou, heeft een oppervlak van 7.410 km^2. Het staatsburgerschap werd toegekend aan ca. 500.000 Vhavenda's, van wie ca. 150.000 in de republiek Zuid-Afrika (d.w.z. buiten Venda) leven. Ongeveer 67% van alle arbeidsgeschikte mannen van Venda werkt in Zuid-Afrika.

Ciskei, met de hoofdstad Bisho (in aanbouw), zal tegen eind 1982, als de consolidatie van de blanke gebieden is voltooid, een oppervlak hebben van ca. 9.000 km^2. Het staatsburgerschap werd toegekend aan ca. 2,1 mln Xhosa's, van wie ca. 1,4 mln permanent in de republiek Zuid-Afrika leven. Ca. 40% van de manlijke arbeidskrachten van Ciskei werkt elders.

Venda

Chief Patrick Mphephu (54) werd op 13 sept. 1979 door de Wetgevende Vergadering tot president van Venda gekozen.

Mphephu, een voormalige ambtenaar van de gemeente Johannesburg, die in 1950 stamhoofd geworden was, werd in 1962 voorzitter van het territoriale bestuur. Na de vorming van Venda's Wetgevende Vergadering in 1971 werd hij „chief councillor". In okt. 1973 werd Mphephu door de Wetgevende Vergadering met 42 tegen 18 stemmen tot eerste minister van Venda gekozen, terwijl hij reeds sinds aug. 1973 de portefeuille van financiën beheerde. Op 30 aug. 1979 werd hij als „paramount chief" van Venda geïnstalleerd.

Bij de op 20 juli 1978 gehouden verkiezingen voor de 42 verkiesbare zetels in de Wetgevende Vergadering had de oppositionele Venda Independence Party (VIP) o.l.v. Baldwin Mudau 30 zetels gewonnen tegen de regerende Venda National Party (VNP) o.l.v. chief Mphephu slechts 12. Maar nog voor de verkiezingsuitslag was bekendgemaakt werden de namen gepubliceerd van de vertegenwoordigers voor de 42 zetels die voor de kandidaten van stamhoofden waren gereserveerd. Onder deze 42 benoemde leden waren vier verslagen VNP-kandidaten, o.w. F. B. Nesegane, de minister van onderwijs, terwijl 41 van hen als supporters van chief Mphephu bekend stonden.

Kort voor de opening van de eerste zitting van de nieuwe Wetgevende Vergadering op 13 sept.1978 werden ca. 50 aanhangers van de oppositie, o.w. 12 gekozen VIP-leden van de Wetgevende Vergadering, op last van chief Mphephu gearresteerd krachtens een door de Zuidafrikaanse regering in okt. 1977 uitgevaardigde verordening op grond waarvan de autoriteiten van Venda zonder vorm van proces personen konden detineren die een gevaar voor de handhaving van wet en orde geacht werden. Daarop riep Mudau zijn volgelingen op de zitting van de Wetgevende Vergadering te boycotten, die vervolgens chief Mphephu als eerste minister herkoos in aanwezigheid van slechts twee oppositieleden.

Vervolgens werd het kabinet van Venda als volgt samengesteld: eerste minister en minister van financiën – Chief Mphephu; binnenlandse zaken – Chief A. M. Madzivhandila; justitie – Chief J. R. Rambuda; onderwijs – F. R. B. Nesengane; land- en bosbouw – Chief C. A. Nelwamondo; gezondheid en welzijn – Chief T. Netshimbupfe.

Ciskei

Chief Lennox Sebe (55) werd op 4 dec. 1981 tot president van Ciskei gekozen door de Nationale Vergadering (voorheen Wetgevende Vergadering).

Sebe, een voormalige leraar, werd in 1968 gekozen in het territoriale bestuur als de vertegenwoordiger van de Ntinde-stam. Hij beheerde diverse ministersportefeuilles alvorens hij in mei 1973 eerste minister van Ciskei werd. In datzelfde jaar richtte hij de Ciskei National Independence Party (CNIP) op. Samen met zijn broer, generaal-majoor Charles Sebe, chef van de centrale inlichtingendienst, oefende hij in het binnenland een overheersende invloed uit.

Bij de in juni 1978 gehouden verkiezingen voor 42 van de 55 zetels in de Wetgevende Vergadering werden alle 42 verkiesbare zetels gewonnen door de Ciskei National Independence Party o.l.v. Chief Lennox L. Sebe. Van de 33 voor benoemde leden gereserveerde zetels werden 30 toegewezen aan CNIP-leden en drie aan de Ciskei National Party o.l.v. Chief J. Mablanda.

Het nog diezefde maand gevormde kabinet was als volgt samengesteld:
Eerste minister en minister van financiën – Chief Lennox L. Sebe; binnenlandse zaken – Chief L. W. Magoma; justitie – Chief H. Z. Njokweni; onderwijs – Chief D. M. Jongilanga; gezondheid – B. R. Malai; land- en bosbouw – W. F. Ximiya; openbare werken – Chief Z. P. Siwani.

Op verzoek van de regering van Ciskei werd de kwestie van de vooruitzichten van een onafhankelijk Ciskei onderzocht door een commissie onder voorzitterschap van prof. George Quail (uit Johannesburg), waarvan ook de voormalige Britse ambassadeur in Zuid-Afrika, Sir Arthur Snelling, deel uitmaakte. Deze commissie, die haar werk in dec. 1978 begon, kwam in haar op 12 febr. 1980 gepubliceerde rapport tot de conclusie dat 90% van alle inwoners van Ciskei voorstander was van een één man-één stem-systeem binnen Zuid-Afrika en de commissie adviseerde bijgevolg tegen onafhankelijkheid als eerste optie. Volgens de commissie was een onafhankelijke staat Ciskei niet levensvatbaar: 95% van zijn inkomen is afkomstig van geëmigreerde arbeiders in Zuid-Afrika; 75% van de begroting wordt door Pretoria beschikbaar gesteld; de bevolkingsdichtheid is vijf maal groter dan die in het blanke gebied; en er zijn praktisch geen bodemschatten aangetoond.

In de loop van 1980 stelde de eerste minister van Ciskei, Chief Lennox Sebe, herhaaldelijk dat hij onafhankelijkheid voor Ciskei wenselijk achtte. Wel zou hij bij Zuid-Afrika aandringen op betere voorwaarden dan die waaronder aan Transkei, Bophuthatswana en Venda de onafhankelijkheid was verleend. Behalve de door de commissie-Quail genoemde (o.a. een optie voor de Ciskeiers het Zuidafrikaanse staatsburgerschap na de onafhankelijkheid te behouden, het afzien door Zuid-Afrika van het recht om Ciskeiers die het Zuidafrikaanse staatsburgerschap verkozen te deporteren en het toekennen van meer grondgebied en „billijke financiële steun" door Zuid-Afrika) memoreerde Chief Sebe nog andere voorwaarden (zoals een lidmaatschap van Ciskei van de Randzone en een deelname aan de Zuidafrikaanse douane-unie).

Tijdens een bijeenkomst op 30 sept. 1980 besloten regering, Wetgevende Vergadering, stamhoofden en ambtenaren unaniem de onafhankelijkheid voor Ciskei „in beginsel" te aanvaarden. Op 6 okt. 1980 maakte Chief Sebe bekend dat over de onafhankelijkheidskwestie een referendum zou worden gehouden.

Bij dat op 4 dec. 1980 gehouden referendum waren 295.891 van de 299.731 uitgebrachte stemmen vóór onafhankelijkheid en 1.642 stemmen tegen, terwijl 2.198 stembiljetten ongeldig werden verklaard. De opkomst van de 503.334 geregistreerde kiezers (208.190 in Ciskei en 295.144 daarbuiten) bedroeg 59,5%, aldus de op 17 dec. 1980 bekendgemaakte uitslag.

Inmiddels had een Zuidafrikaanse regeringscommissie o.l.v. Hennie van der Walt in 1980 aanbevelingen gedaan over de z.g. land consolidatie kwestie. Zij stelde o.a. voor om na de onafhankelijkheid aan Ciskei de ca. 23.000 inwoners tellende plaats King William's Town over te dragen, die dan de hoofdstad van Ciskei zou worden. Maar op 16 april 1981 deelde de Zuidafrikaanse minister van samenwerking en ontwikkeling, P. G. J. Koornhof, mee dat de regering tegen de overdracht van King William's Town had beslist vooral vanwege „de economische implicatie". In dat gebied waren meer dan 100.000 zwarten zonder werk. Bovendien was in jan. 1981 onder de blanke kiezers van de stad een referendum gehouden, waarbij de overdracht met overweldigende meerderheid was verworpen.

Op 20 nov. 1981 werden in Kaapstad in totaal 82 akkoorden tussen Zuid-Afrika en Ciskei ondertekend door Chief Sebe, de Zuidafrikaanse premier P. W. Botha en andere ministers. Chief Sebe verklaarde dat niet alle aspecten van de „package deal" tussen Zuid-Afrika en Ciskei in die akkoorden waren opgenomen en dat verdere onderhandelingen over zaken als grond, financiën en ontwikkeling zouden worden voortgezet nadat Ciskei onafhankelijk was geworden. Eerder had minister Koornhof op 29 sept. 1981 in het Zuidafrikaanse parlement verklaard dat Chief Sebe hem schriftelijk had laten weten dat Ciskei het verlies van het Zuidafrikaanse staatsburgerschap had toegegeven „omdat wij geen alternatief zien".

De wet i.z. de status van Ciskei bevatte soortgelijke bepalingen als de wetten waaronder onafhankelijkheid was verleend aan Transkei, Bophuthatswana en Venda, ondanks de claim van Chief Sebe een betere deal te hebben gesloten dan de andere thuislanden.

Tegen de toekenning van onafhankelijkheid aan Ciskei rees ook verzet van de zijde van de leiders van andere zwarte thuislanden.

Zo stelde Chief Kaiser Matanzima, de president van Transkei, op 2 dec. 1981 dat zijn land de „pseudo"-onafhankelijkheid niet zou erkennen van „een deel van Xhosaland", waarover de regering van Transkei de soevereiniteit opeiste. Chief Gatsha Buthelezi, de eerste minister van het zelfbesturende thuisland Kwazulu, zei volgens The Cape Times (7-12-1981) dat de verdeling in Ciskei en Transkei Pretoria's politiek van onafhankelijke thuislanden tot een „farce" maakte. Hij voegde daaraan toe: „Dit zijn Nguni-clans, beide Xhosa-sprekend, die in twee afzonderlijke 'naties' worden opgesplitst. Dit is iets wat de fraude van Pretoria's politiek aan de kaak stelt. Die is niet gebaseerd op etnische normen – want etnische normen zijn geen factor in Ciskei en Transkei. Zij beweren dat het zo is, terwijl zij deze schandelijke fragmentatie van zwarte mensen volvoeren."

Op 4 jan. 1982 maakte president Sebe een wijziging van zijn kabinet bekend. B. R. Malai, de voormalige minister van mankracht, binnenlandse zaken en grondbezit, werd nu minister van buitenlandse zaken i.p.v. Chief L. W. Magoma, die minister van mankracht werd.

Overige zelfbesturende thuislanden

Na de toekenning van de onafhankelijkheid aan Ciskei zijn er in Zuid-Afrika nog zes zelfbesturende thuislanden of „nationale staten": Lebowa (bevolking 1970: 1.084.277), Gazankulu (267.372), Qwaqwa (24.691), Kwazulu (2.096.888), Kangwane (498.716) en Kwa-Ndebele.

Op 26 mei 1982 voerde een delegatie uit Kwa-Ndebele besprekingen met de Zuidafrikaanse minister Koornhof over hulp bij het bereiken van een volledige onafhankelijkheid voor dit thuisland, dat sinds 7 okt. 1977 een territoriaal bestuur heeft. Met ingang van 1 okt. 1979 werd er een Wetgevende Vergadering van 46 leden geproclameerd. Sinds 1981 is Kwa-Ndebele een „zelfbesturend" thuisland met Simon Skosana als eerste minister. Wanneer

het onafhankelijk wordt, zullen niet alleen de 166.000 inwoners (officiële schatting van 1980), maar ook de 274.000 leden van de Ndebele-stam die elders in Zuid-Afrika leven hun Zuidafrikaanse staatsburgerschap verliezen en burgers van Kwa-Ndebele worden.

In NRC/H'blad (29-5) berichtte de correspondent uit Johannesburg o.a.:
„Het thuisland is bedoeld voor de Ndebelestam, die afstamt van de fameuze Zulu's. Maar omdat de meesten van hen in de 19de eeuw naar Zimbabwe zijn vertrokken is de creatie van een thuisland voor hen volkomen kunstmatig. In feite is Kwa-Ndebele weinig meer dan een plaats om zwarten die economisch niet meer nodig zijn te dumpen. Er zijn twaalf kampen waarin de afgelopen twee jaar naar schatting 180.000 mensen terecht zijn gekomen, meer dan het dubbele van de oorspronkelijke bevolking.
Er is geen economische ontwikkeling. Van de bevolking werkt 1,6% (2.640 mensen) in het thuisland en 21% (ca. 35.000 mensen) in blanke steden. De rest is werkloos..."
Voorts werd gesteld: „Wanneer alle tien de thuislanden onafhankelijk zijn, zullen er ook geen zwarte Zuidafrikanen meer zijn. Hoewel een steeds groeiende meerderheid zal blijven leven en werken in Zuid-Afrika, zullen zij voor de wet allemaal buitenlanders zijn, zonder nationale politieke rechten.
Zuid-Afrika zal dan een 'blank' land zijn geworden met een blanke meerderheid..."

Kangwane en Ingwavuma

Op 14 juni maakte de Zuidafrikaanse minister Koornhof in het parlement van het thuisland Kwazulu te Ulundu bekend dat de Zuidafrikaanse regering van plan was twee stukken grondgebied met een totaaloppervlak van ca. 3.000 vierkante mijl aan het koninkrijk Swaziland over te dragen: 1) het hele thuisland Kangwane (1.488 vierkante mijl), met een bevolking van ruim 200.000 Swazi's, maar de jure het thuisland van ca. 750.000 Swazi's; en 2) het noordelijke district Ingwavuma van het thuisland Kwazulu (1.594 vierkante mijl) met 96.240 inwoners o.w. 95.000 Zoeloes en 200 Swazi's. Op deze gebieden liet koning Sobhoeza II van Swaziland historische aanspraken gelden en reeds in juli 1981 waren onderhandelingen over een grensregeling tussen Zuid-Afrika en Swaziland begonnen.

Tegen het voornemen van de Zuidafrikaanse regering rees fel verzet. Chief Gatsha Buthelezi, eerste minister van Kwazulu en de belangrijkste zwarte Zuidafrikaan die nog vasthoudt aan de bestrijding van de apartheid met vreedzame middelen, leidde de campagne ter voorkoming van de grondtransactie. Hij waarschuwde na de bekendmaking van minister Koornhof dat „bloedvergieten nu onvermijdelijk lijkt". Buthelezi werd gesteund door de eerste minister van Kangwane, Enos Mabuza. Ook blanke politici zoals Frederik van Zyl Slabbert, de leider van de Progressive Federal Party (de voornaamste oppositiepartij) en Jaap Marais, de leider van de Herstigte Nasionale Partij, veroordeelden de regeringsplannen

Daarover zou in Swaziland verschillend worden gedacht. Koning Sobhoeza was een enthousiast voorstander evenals minister van buitenlandse zaken Richard Dlamini, aldus *The Times* (24-6), maar premier Mabandla Dlamini zou er volgens *The Times* (27-8) tegen zijn.

Op 18 juni werd de Wetgevende Vergadering van Kangwane door de Zuidafrikaanse regering ontbonden, nadat 35 van de 42 leden tegen inlijving van het gebied in Swaziland hadden gestemd. Ook op 18 juni werd Ingwavuma onder controle van de Zuidafrikaanse regering gesteld, nadat de Ingwavuma-leden van de assemblee van Kwazulu zich eveneens tegen het voornemen van de Zuidafrikaanse regering hadden uitgesproken. De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R. F. Botha, zei in het weekend van 20 juni dat de regering twee maanden eerder een petitie van 17 van de 21 Swazi-stamhoofden uit Zuid-Afrika had ontvangen, waarin deze zich tegen de landoverdracht keerden.
Maar die petitie was volgens de minister op advies van „Zuidafrikaanse Swazi-leiders" genegeerd met het argument dat de stamhoofden die na intimidatie hadden getekend. De minister zei niet wie die „leiders" waren.

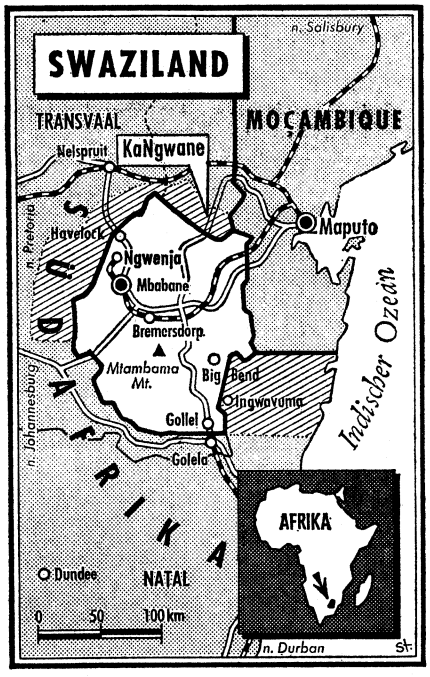

(FAZ)

Op 6 juli betwistte het hooggerechtshof van Natal voor de derde maal binnen twee weken op verzoek van Chief Buthelezi uit naam van de regering van Kwazulu de rechtsgeldigheid van het besluit Ingwavuma onder controle van de Zuidafrikaanse regering te plaatsen. Gesteld werd dat dit besluit zonder voldoende overleg met de betrokkenen tot stand was gekomen.
Op 30 sept. verklaarde het hof van beroep in Bloemfontein de proclamatie van president Marais Viljoen, waarin hij het bestuur over Ingwavuma overnam in afwachting van de overdracht aan Swaziland, „van nul en gener waarde". Het hof stelde o.m. vast dat de Zuidafrikaanse regering niet aan een wettelijke verplichting had voldaan om de regering van Kwazulu te raadplegen alvorens territoriale wijzigingen door te voeren.

Op 25 nov. deelde minister Koornhof mee dat de Zuidafrikaanse regering ermee had ingestemd de proclamatie van 18 juni waarbij de Wetgevende Vergadering van Kangwane ontbonden werd, in te trekken. Dit was het gevolg van een regeling buiten de rechtbank om tussen minister Koornhof en de eerste minister van Kangwane, Enos Mabuza, die een verzoek tot herstel van de oude toestand bij het hooggerechtshof te Pretoria aanhangig had gemaakt. De Zuidafrikaanse regering nam de kosten van de rechtzaak voor haar rekening en Mabuza trok zijn verzoek in.
Op 6 dec. berichtte de *FAZ* vanuit Johannesburg dat de Zuidafrikaanse regering in een verklaring voor het hooggerechtshof te Durban protocollair had laten vastleggen dat zij van haar plan inzake Ingwavuma afzag en de proceskosten zou betalen.
Een gemengde commissie, met Swazi- en Zoeloe-vertegenwoordigers, onder voorzitterschap van opperrechter Rumpff kreeg tot taak „onverwijld" de tegenstrijdige aanspraken van Swaziland en Kwazulu te onderzoeken, waarbij ook rekening zou moeten worden gehouden met „de belangen van de bewoners".
De *FAZ* (27-11) concludeerde dat het kabinet in Pretoria zich door de rechtbanken de les moest laten lezen dat het ook in Zuid-Afrika niet meer past een willekeurig aantal mensen samen met hun grond aan een buurland te verkopen, tegen welke voordelen ook in te wisselen of weg te geven, alsof het om vee gaat.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

LEDEN OPPOSITIE SURINAME GEDOOD

Na groeiende oppositie in Suriname tegen de militaire machthebbers onder leiding van legerleider lt.-kol. Desi Bouterse, staken de militairen in de nacht van 7-8 december rond twee uur, in de hoofdstad Parimaribo, het gebouw van de oppositionele Moederbond (de grootste vakcentrale in Suriname), het Creoolse radiostation ABC, het Hindoestaanse radiostation Radika en het pand van het dagblad de Vrije Stem in brand.
Tegelijkertijd reden de militairen langs de woningen van tegenstanders van het militaire bewind, arresteerden journalisten, advocaten, vakbondsleiders en zakenlieden en brachten hen naar Fort Zeelandia, waar tenminste 15 van hen (volgens de meeste persberichten echter meer) in de nacht van 8-9 december werden gedood. Volgens ooggetuigen vertoonden de lijken sporen van martelingen en waren zij van dichtbij neergeschoten.
De 15 die zeker gedood werden zijn de advocaten Harold Riedewald, Kenneth Gonçalves, John K. Baboeram en Eddy Hoost (de laatste twee hadden de wegens de couppoging van 11 maart 1982 veroordeelde militair Rambocus verdedigd – zie verderop); de journalisten André Kamperveen, Frank Wijngaarde, Jozef Slagveer, Bram Behr en Leslie Rahman; de vakbondsleider Cyrill Daal, de universitietsdocent Gerard Leckie, R. Sohansingh, H. Oemrawsingh (een broer van de bij de couppoging van maart omgekomen Baal Oemrawsingh), alsmede de militairen Surendre Rambocus en Sheombar.
Nadat de gebouwen van de oppositie waren vernield en de tegenstanders van het bewind waren gearresteerd, zei Bouterse op 8 december dat de militairen tegen de oppositie hadden ingegrepen „teneinde een bloedbad te voorkomen, de veiligheid van de staat te waarborgen en de verworvenheden van de revolutie veilig te stellen".
Bouterse verklaarde dat de haarden van onrust waren aangepakt en dat daarbij enkele centra van contrarevolutie „ook letterlijk vernield zijn".
Diezelfde dag 's avonds rond tien uur deelde legerleider Bouterse in een toespraak voor de Surinaamse televisie mee, dat in de nacht van 7-8 december een poging tot staatgreep vroegtijdig was verijdeld. Volgens Bouterse zou de coup, als deze was doorgegaan „met veel verlies van mensenlevens" gepaard zijn gegaan.
Hij zei verder dat leden van de „rijke economische elite" van vóór de militaire coup van febr. 1981 (pag. 145 e.v. - 1980) met een coup aan de macht wilden komen en dat deze groep de belangen van arbeiders, landbouwers en brede lagen van het Surinaamse volk met voeten zou treden. Leden van de groep zouden misbruik hebben gemaakt van hun positie bij de pers, in het bedrijfsleven en op de universiteit. Bovendien zouden zij „delen van de arbeiders en de landbouwklasse, waarvoor de revolutie in de eerste plaats is bedoeld, hebben misbruikt".
Ook maakte Bouterse bekend dat er mensen waren gearresteerd, al noemde hij geen namen en aantallen. De arrestanten, zei Bouterse, wilden rond de Kerstdagen een staatsgreep plegen. Dat was gebleken uit de verhoren.
In verband met de nieuwe situatie kondigde Bouterse een aantal maatregelen aan. De scholen en de universiteiten van Paramaribo werden gesloten. Er werd een nachtelijk uitgaansverbod (van zeven tot vier uur) ingesteld en er gold een samenscholingsverbod. Het Surinaamse luchtruim was gesloten en ook de grenzen waren dicht. Voor de bladen de Vrije stem, Sonde Spikri, de West, Mokro en Pipel gold een verschijningsverbod. De persbureaus Informa (van Jozef Slagveer) en CPS waren opgeheven.
Alleen de staatszender van de Surinaamse Radio Stichting (SRS) was nog in de lucht. Via deze zender was die dag in een militair communiqué bekend gemaakt dat de situatie in Suriname „volledig onder controle van de militairen" was.

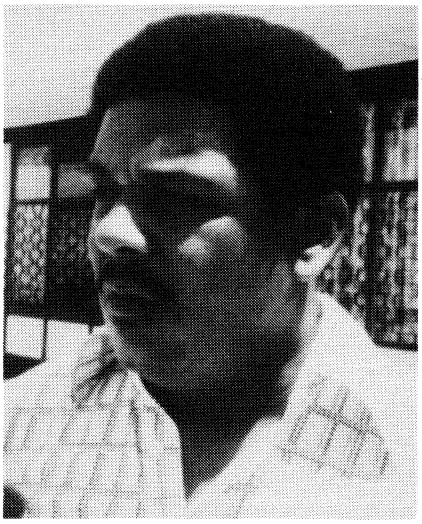

De in de nacht van 8-9 december omgekomen vakbondsleider Cyrill Daal.

Na Bouterse verscheen de journalist Jozef Slagveer op de TV die in de nacht van 7-8 december als één van de verdachten van de poging tot staatsgreep was gearresteerd. Slagveer zei in een „bekentenis" dat omstreeks kerstmis in Suriname een gewelddadige staatsgreep had moeten worden uitgevoerd. Hij zei ook dat André Haakmat, adviseur van de Moederbond, een „leidende rol" speelde in de voorbereidingen. Haakmat zou hem dit zelf hebben verteld.
Volgens de lezing die Slagveer gaf waren de stakingsacties in oktober (zie verderop) doelbewust opgezet om algemene onrust te creeëren. De media zouden de onlustgevoelens moeten aanwakkeren met voortdurende aanvallen op de militaire leiders en de regering.
Volgens Slagveer waren de journalisten Wijngaarde en Kamperveen (van het afgebrande radiostation ABC), Karg (van het blad Sonde Spikri) en Lionarons (van het blad de Vrije Stem) hiermee belast. Karg en Lionarons, die op dat ogenblik in de Verenigde Staten waren, hadden de contacten gelegd voor de staatsgreep en de „steun uit het buitenland" daarbij.
Ook de advocaten Hoost, Riedewald, Baboeran en Gonçalves waren volgens Slagveer bij de staatsgreepplannen betrokken. Zij zouden ervoor zorgen dat Rambocus, Sheombar en Mangal, die werden veroordeeld wegens hun aandeel in de mislukte coup van maart, naar een ziekenhuis werden overgebracht, waardoor zij aan de couppoging rond kerstmis konden deelnemen.
De universiteit was ook bij het plan betrokken, aldus Slagveer. Een van de docenten, Leckie, zou de studenten moeten aansporen de onrust te vergroten.
In een over de radio uitgezonden verklaring, die eveneens (net als bij Slagveer) zonder dwang zou zijn afgelegd, zei Kamperveen, dat ook het Actiecomité herstel democratie Suriname bij de staatsgreepplannen was betrokken. Hij zei verder dat de staatsgreep rond kerstmis had moeten plaatsvinden „omdat de militairen dan minder actief zouden zijn".

Op 9 december ontkenden zowel Haakmat als het Actiecomité herstel democratie Suriname echter iedere betrokkenheid bij mogelijke plannen voor een staatsgreep. Haakmat, die in Nederland verbleef, zei dat het verhaal „van a tot z gefabriceerd" was.
„Als Slagveer een verklaring zou hebben afgelegd dat er wel sprake is geweest of zou zijn van

Weekblad 51ste jaargang No. 2670, pag. 33647-33678

een staatsgreep, dan is deze verklaring beslist niet in vrijheid afgelegd, maar nadat hij is gemarteld," aldus Haakmat.
Haakmat zei te verwachten dat het Surinaamse volk massaal in protest zou komen tegen de militaire leiders. „Door misleiding" is de staking van Moederbond, de grootste vakcentrale, begin november afgebroken, zei Haakmat, „maar nu zijn in ieder geval de ware bedoelingen van de machtshebbers duidelijk gebleken en dat is dat men aankoerst op een fascistische militaire dictatuur."
„Ik denk dat zijn laatste masker nu afgevallen is," zei Haakman over Bouterse. „Ik hoop dat hij over zoveel gezond verstand beschikt dat hij begrijpt dat zijn rol uitgespeeld is."

Nadat Bouterse op 8 december zijn verklaring op de TV had afgelegd werd er, volgens ooggetuigen, tussen tien en elf uur vrij hevig geschoten tot in de ochtenduren. Daarna werd het vrij rustig.
Op 9 december deelde Bouterse 's ochtends via de radio mee dat die nacht de arrestanten een poging hadden gedaan om te vluchten, waarbij enkele doden en een aantal gewonden waren gevallen. Hij noemde geen namen, geen aantallen. Verder zei hij dat de schoten van die nacht afgevuurd waren door soldaten die oefenden in verband met de mogelijkheid tot een staatsgreep.
Die avond betuigde Bouterse, zo werd uit goede bronnen in Cayenne (de hoofdstad van buurland Frans-Guyana) vernomen, via de televisie „spijt dat er mensen zijn gesneuveld".

Officiële versie Suriname

Als officiële versie van de gebeurtenissen sinds de nacht van 7-8 december gaf de nationale voorlichtingsdienst van Suriname, dat „een aantal voor verhoor opgebrachte personen is omgekomen tijdens een waarschijnlijk eerder beraamde vluchtpoging".
Omdat de gevluchte arrestanten niet reageerden op waarschuwingsschoten werd gericht geschoten, aldus de officiële versie.
Volgens deze mededeling „wordt ten zeerste betreurd" dat onder de doden ook „prominente aanstichters" van de voorgenomen coup waren van wie de verhoren nog niet waren afgerond. „Helaas zijn daardoor enkele belangrijke details van de samenzwering nog niet aan het licht gekomen", aldus de officiële voorlichtingsdienst.

Reactie Nederlandse regering. Opschorten ontwikkelingshulp

Juist nadat de Surinaamse ambassadeur Henk Herrenberg (de opvolger van de per 1 juni 1982 uit zijn functie ontheven ambassadeur Hans Prade – zie een volgende aflevering) op 9 december uit eigen beweging op het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken was komen uitleggen dat de autoriteiten in Suriname een komplot op het spoor waren gekomen en maatregelen hadden genomen om de revolutie te verdedigen, bereikte het bericht van het doodschieten van arrestanten en gevangenen Den Haag.
Bij die uitleg op het ministerie had de ambassadeur nog de verzekering gegeven dat de arrestanten van een behoorlijke rechtsgang waren verzekerd.
Na ontvangst van het bericht uit Paramaribo, dat volgens de minister van buitenlandse zaken Van den Broek „via eigen kanalen en uit volstrekt betrouwbare bron was vernomen", was de Surinaamse ambassadeur opnieuw op buitenlandse zaken ontboden.
Herrenberg was toen van de ontzetting van de Nederlandse regering verwittigd. Daarbij bleek dat de ambassadeur zelf niet op de hoogte was van het gebeurde.
Op 10 december overhandigde de Nederlandse ambassadeur in Suriname, Hoekman, een nota aan legerleider Bouterse waarin de Nederlandse regering de wijze veroordeelde waarop de militaire machthebbers in Suriname waren opgetreden. „De Nederlandse regering heeft met ontzetting kennis genomen van de executies van een aantal vooraanstaande personen in de Surinaamse samenleving", zo luidde de aanhef van de nota. In de nota werden ook de door Nederland genomen maatregelen tegen Suriname ter kennis gebracht van het Surinaamse regime.
Diezelfde dag had het Nederlandse kabinet namelijk besloten alle lopende financiële afspraken met Suriname te bevriezen.
„Wij hebben met grote ontzetting kennis genomen van de executie van een aantal vooraanstaande personen. Wij zijn politiek-moreel verplicht alle verdragsverplichtingen zeker voor enkele weken op te schorten", aldus premier Lubbers na afloop van de wekelijkse ministerraad.
Concreet had het kabinet besloten dat de lopende verplichtingen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking niet uitgevoerd zouden worden en dat er ook geen nieuwe verplichtingen zouden worden aangegaan. Voorts zou het ambtelijk overleg worden opgeschort. De Commissie Ontwikkelingssamenwerking Nederland-Suriname (CONS) kwam al geruime tijd niet meer bijeen, maar nu werden ook de gesprekken in de Commissie Uitvoering Projecten (CUP) gestaakt.

Andere maatregelen waren: Surinaamse militairen, onder wie Bouterse, zouden geen aanvulling op hun salaris vanuit Den Haag meer ontvangen, er zouden geen verdere leveranties van militair materieel en geen nieuwe militaire opleidingen van Surinaamse soldaten in Nederland plaatsvinden en bekeken werd of de lopende opleidingen onderbroken moesten worden.

Volgens een verdrag dat dateert uit 1975, het jaar waarin Suriname onafhankelijk werd, geeft Nederland over een periode van 10 tot 15 jaar een bedrag van *f* 3,5 mrd aan ontwikkelingshulp. Er moest nog acht jaar aan die verdragsverplichting worden voldaan en er was nog *f* 1,6 mrd beschikbaar. De laatste betaling in 1982 was voldaan in oktober 1982. De volgende kwartaalovermaking moest eigenlijk in de tweede helft van januari 1983 plaatsvinden. Minister Schoo van ontwikkelingssamenwerking zei op 16 december in het overleg met de Tweede Kamercommissies van buitenlandse zaken en ontwikkelingssamenwerking dat zij bereid was de opgeschorte ontwikkelingshulp aan Suriname te hervatten „zodra er een begin is van terugkeer naar democratische verhoudingen".
Door de opschorting van de zg. „suppletiebetaling" (aanvullingen door Nederland op het salaris van Surinaamse militairen) werden 59 militairen in actieve dienst getroffen.
Vanuit Den Haag werd maandelijks *f* 113.200 naar Paramaribo overgemaakt voor 59 Surinaamse militairen. Deze wedde-aanvulling („suppletie") was gebaseerd op een overeenkomst die bij de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 werd afgesloten.
Een aantal Surinamers die tot dan dienden in het Nederlandse leger in de kolonie (Troepenmacht in Suriname, TRIS), ging over naar het nieuwe nationale leger van Suriname, maar ging daar beduidend minder verdienen. Nederland zou dat verschil aanpassen.
Volgens die overeenkomst paste Nederland bij tot pensioen, dood of ontslag door eigen toedoen. Daarnaast waren er zes militairen – door Bouterse uit het leger gezet – die een uitkering uit Nederland kregen, samen *f* 17.000 per maand.
Om nu gepensioneerden, arbeidsongeschikten en het zestal ex-militairen niet de dupe te laten worden van het beleid van Bouterse, werd de wetstekst waarop de uitkeringen waren gebaseerd zo aangevuld dat niet wordt uitgekeerd aan mensen in „actieve dienst" van het Surinaamse leger, maar wel aan hen die daarbuiten vielen. Als Surinaamse militairen uit het leger zouden stappen, dan zouden zij hun uitkering kunnen behouden, zo werd in defensiekring gezegd.

Wat betreft de negen Surinaamse militairen die op het ogenblik een militaire opleiding in Nederland volgen, deelde premier Lubbers op 17 december, na afloop van het kabinetsberaad mee, dat zij die opleiding voorlopig mochten voortzetten ook al was de administratieve overeenkomst op grond waarvan dit gebeurt opgeschort. Volgens Lubbers had geen van de negen de wens te kennen gegeven op dat moment naar Suriname terug te keren.
Tevens bevestigde de premier, dat wettelijke middelen ontbraken om te voorkomen dat het Nederlandse schip Nedlloyd Kobe een hoeveelheid springstof loste in Paramaribo. Dit schip aanvaardde volgens de regering haar reis kort voordat het wapenembargo jegens Suriname was afgekondigd. De Nedlloyd Kobe had volgens Lubbers 159 kilo vuurnabootsers en springlading aan boord.

Lubbers bevestigde op 10 december dat het risico van verdere ontwrichting van de Surinaamse samenleving door de reeks van maatregelen een punt van bespreking was geweest. Dat gold ook voor de mogelijkheid dat

Nadat Ramdat Misier op 8 februari 1982 als waarnemend president van Suriname was beëdigd werd deze foto gemaakt waarop van links naar rechts te zien zijn: Iwan Graanoogst, Henk Fernandes, wnd president Fred Ramdat Misier, zijn vrouw Hilda, bevelhebber Desi Bouterse en Roy Horb.

Bouterse zich nu tot Cuba en de Sowjet-Unie zou kunnen wenden voor financiële en militaire steun. „Deze overwegingen zijn aan de orde geweest maar hebben geen besluitvormende factor gespeeld. Dit kan en mag ook niet. Het is altijd een uitgangspunt geweest dat ontwikkelingsgelden nooit een ondersteuning mogen zijn van repressieve regimes. Dat zou leiden tot medeplichtigheid aan ernstige schendingen van de rechten van de mens," aldus premier Lubbers. Over de duur van de maatregelen zei hij slechts dat ze vooralsnog „voor enkele weken gelden".

Reacties Surinaamse en Nederlandse bevolking. Aftreden van het kabinet Neyhorst en van waarnemend president Ramdat Misier

Na de gebeurtenissen in de nacht van 8-9 december kwamen er uit alle delen van Suriname en Nederland felle reacties. Er vonden stakingen plaats en er werden vele demonstraties georganiseerd. Verder werd er o.m. een dodenwake voor het consulaat-generaal in Amsterdam gehouden die tot 19 december duurde en de zg. „Acht December Beweging" opgericht die een regering in ballingschap wilde gaan vormen en waarbij zich 43 organisaties hadden aangesloten.

De vijftien doden werden op 13 december in Paramaribo begraven.
Nadat premier Neijhorst, die sinds 31 maart 1982 premier was (zie een volgende aflevering), op 9 december het ontslag van zijn kabinet had aangeboden en dit door het militaire gezag was aanvaard, had ook waarnemend president Fred Ramdat Misier op 10 december zijn ontslag ingediend.
Ramdat Misier zou tot 1 januari 1983 aanblijven. Ook Neijhorst bleef aan tot een „uiteraard capabele, vaderlandslievende en volkslievende regering" was gevormd die een „nieuw, aan de gewijzigde omstandigheden aangepast regeerprogramma" kon beginnen, zoals Bouterse het op 10 december uitdrukte in een televisietoespraak.
Bouterse zei bij die gelegenheid verder nog dat Suriname „door een duisternis is heengegaan", maar dat het dieptepunt voorbij was zodat het volk „met steun van de Allerhoogste" de toekomst in eigen hand kon nemen.
Op 16 december besloot de Surinaamse permanente vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties, ir. R. Sewradsing, zijn functie neer te leggen en op 17 december deed de Surinaamse consul-generaal in Nederland, Johan de Vries, uit protest tegen de bloedige gebeurtenissen in Suriname hetzelfde.

Opschorting economische en militaire hulp door VS

Eveneens op 17 december besloten de Verenigde Staten hun economische en militaire hulp aan Suriname op te schorten. De waarnemend woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Washington, Alan Romberg, zei dat de hulp werd opgeschort tot de militaire autoriteiten in Paramaribo opheldering hadden verschaft over de recente gebeurtenissen en over de politieke richting die zij wilden inslaan. De Amerikaanse hulp aan Suriname zou voor het jaar 1982-1983 ongeveer $ 1,5 mln bedragen.

In het weekeinde van 11-12 december was de Surinaamse ambassadeur in Washington, Henk Heidweiler, op het State Department (buitenlandse zaken) ontboden, waar hem was meegedeeld dat de Amerikaanse regering „verontwaardigd is" over het doodschieten van „vele prominente burgers".
Verder was van Amerikaanse zijde verklaard dat men het betreurde dat er geen behoorlijke processen waren gehouden en dat „de fundamentele mensen- en burgerrechten" waren geschonden.
Tevens maakte het State Department duidelijk dat de Surinaamse regering volledig verantwoordelijk was voor de veiligheid en het welzijn van de ongeveer vierhonderd Amerikanen in Suriname. Dit zijn overwegend mensen die in de bauxiet-industrie werkzaam zijn.

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, had tijdens een kort bezoek aan Nederland op 11 december gezegd dat de gebeurtenissen in Suriname hem „met afschuw hebben vervuld."

Cubaanse betrokkenheid bij gebeurtenissen door Nederlandse en Surinaamse regering ontkend

Na de bloedige gebeurtenissen van 8-9 december circuleerden er vele geruchten dat Cubaanse militairen het regime-Bouterse zouden hebben geholpen en dat er Spaans sprekende mensen in Suriname waren gesignaleerd.
Op 14 december werd dit echter door de demissionaire minister van politie en van de strijdkrachten, Graanoogst, in een televisieverklaring ontkend. Een woordvoerder van de Surinaamse voorlichtingsdienst bevestigde het verhaal van Graanoogst. Hij ontkende tevens berichten dat de lijfwacht van Bouterse uit Cubanen zou bestaan. De woordvoerder van het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken verklaarde diezelfde dag dat Den Haag geen aanwijzingen had over Cubaanse betrokkenheid bij de gebeurtenissen in Suriname.
Overigens meldde de correspondent van het Russische persbureau *TASS*, Andrej Antonow, vanuit de Cubaanse hoofdstad Havana, dat een „poging tot een contra-revolutionaire staatsgreep" die vanuit het buitenland werd gesteund, door het Surinaamse leger was verijdeld. „Onderzoek heeft uitgewezen dat de contra-revolutionairen in nauw contact hebben gestaan met de Nederlandse en Amerikaanse ambassade in Paramaribo", zo schreef Antonow. Over de doden meldde hij niets.

Op 16 december meldde de *Volkskrant* over de relatie Suriname-Cuba:

Suriname en Cuba blijken een geheim vriendschapsverdrag te hebben gesloten dat voorziet in wederzijdse bijstand. Het verdrag was eerder dit jaar gesloten bij het bezoek van Bouterse aan Havana. Uit het akkoord vloeien onder meer de suikerleveranties voort aan Suriname, waardoor – zoals de voormalige vice-premier van Suriname André Haakmat vorige week bevestigde – vijftien keer de wereldmarktprijs moet worden betaald. De Cubaanse ambassade in Paramaribo, waarvan het personeel in de loop van het jaar volgens waarnemers is vervijfvoudigd, staat onder leiding van Osvaldo Cardenas Junquera.

Oppositionele acties sinds febr. 1982

Op 13 februari 1982 demonstreerde een menigte van naar schatting 2000 mensen openlijk tegen het militaire gezag in Suriname. Zwaaiend met de kleuren groen en zwart van de oude politieke partij NPS (Nationale Partij Suriname) riepen de demonstranten leuzen als: „We want Arron, we want vrije verkiezingen".
Oud-premier en voorzitter van de NPS Henck Arron, die na de staatsgreep van de militairen in 1980 (pag. 145 e.v.-1980) enige tijd gedetineerd was geweest en die officieel nog een proces wegens corruptie voor het bijzonder gerechtshof wachtte, sprak de menigte toe.
Dat gebeurde tijdens de begrafenis van NPS-en vaksbondsvoorman Marius Lemmer, beter bekend als Palem. Ook de voorzitter van de Verenigde Hindoestaanse partij (VHP) Lachmon voerde het woord.
De voorzitter van de grootste vakbond in Suriname, de Moederbond met naar men zegt 14.000 leden, Cyrill Daal, sprak de menigte eveneens toe.
Ook de ex-vice-premier Olton van Genderen, (voorzitter van de partijraad van de NPS), oud-parlementsvoorzitter Wijntuin, oud-minister Cambridge en oud-minister A. Kamperveen waren aanwezig. Gevraagd naar een reactie zei de heer Wijntuin: „Politieke partijen hebben een lang leven. Dit is meer dan een begrafenis."
Verder waren nog oud-president Chin A Sen met zijn echtgenote op de begrafenis aanwezig en de Nederlandse militaire attaché in Suriname, kol. B. van Tussenbroek.

Mislukte coupoging op 11 maart 1982

Op 11 maart 1982 vond er in Paramaribo een poging tot staatsgreep plaats die was gericht tegen het militaire gezag in Suriname. Over het verloop hiervan meldde *NRC/H'blad* op 12 maart het volgende:

De poging in Suriname een staatsgreep uit te voeren begon op 11 maart vroeg rond vier uur met een aanval op de Memre Boekoekazerne. De opstandelingen krijgen de kazerne snel in handen.

Vrij snel wordt duidelijk dat sergeant-majoor Wilfred Hawker en luitenant Surendre Rambocus twee van de hoofdfiguren zijn achter de coup. In een aantal mededelingen van Rambocus en Hawker, onder andere op radio en televisie, verklaren zij dat de leiding in Suriname in handen is gekomen van een Nationale Bevrijdingsraad, dat er binnen 24 uur een nationale regering zal worden gevormd en dat er binnen drie maanden algemene, vrije en geheime verkiezingen worden gehouden.
De aangekondigde nationale regering zou moeten bestaan uit vertegenwoordigers van alle partijen en groeperingen in Suriname, en er zouden geen militairen in mogen zitten. Deze uitspraken worden regelmatig herhaald op radio en televisie.
Militair-leider Desi Bouterse laat een boodschap uitgaan dat hij met een aantal getrouwen in fort Zeelandia zit, het hoofdkwartier van de militaire politie. Onder anderen Horb, Graanoogst, bataljoncommandant Fernandes, Gorré en Bhagwandas zijn met hem in het fort.
Bouterse bevestigt dat de kazerne in handen is van Rambocus en Hawker, maar zegt dat het militair gezag nog steeds intact is. De bevelhebber doet een oproep aan de soldaten van het kampement naar Fort Zeelandia te komen. „Laat u door de grappenmakers niet in de war brengen," aldus Bouterse.

Later verklaart hij dat Hawker en Rambocus bewust geruchten hebben verspreid over liquidatie van het militair gezag, om de steun van de soldaten te krijgen. Ook maakt hij duidelijk dat de politie nog steeds gehoorzaamt aan het militaire gezag.
Om half een 's middags wordt via de nationale radiozender SRS, de enige zender die nog in de lucht is en voornamelijk marsmuziek uitzendt, namens de Nationale Bevrijdingsraad meegedeeld dat een avondklok van zeven uur 's avonds tot vijf uur 's morgens is ingesteld. Samenscholing van meer dan drie personen worden verboden en de scholen blijven gesloten.
Alle winkels blijven dicht in Paramaribo, en er zijn veel soldaten op straat, vooral rondom het presidentiële paleis, rond het kantoor van het Surinaamse persbureau SNA en bij Fort Zeelandia.
Om één uur geeft Bouterse een communiqué uit waarin staat dat het militaire gezag de controle heeft heroverd op Fort Zeelandia, de marinebasis, alle boten, de buitenposten Albina en Nickerie en het vliegveld Zanderij. Alle militairen moeten zich melden bij het tot militair hoofdkwartier gebombardeerde Fort Zeelandia.
De indruk bestaat dat een aantal soldaten gehoor geeft aan de oproep van Bouterse. Ooggetuigen melden dat een bus soldaten zich in de loop van de dag bij het fort heeft gemeld.
Om half drie 's middags doet de groep-Hawker met twee pantserwagens een aanval op Fort Zeelandia. De aanval wordt afgeslagen en Bouterse en de zijnen maken bekend dat ze ongedeerd zijn.
Na oproepen van Bouterse en Rambocus en Hawker op de radiozender wordt rond kwart voor negen bij fort Zeelandia kort mortiervuur gehoord. Ook deze aanval mislukt; na korte tijd houdt het schieten op.
Vlak daarvoor vertoont de Surinaamse televisie een videoband met een korte boodschap van Hawker. Hij zegt dat Suriname is bevrijd en roept de bevolking op rustig te blijven en vandaag gewoon aan het werk te gaan.

Vanuit Fort Zeelandia blijft Bouterse via een noodzender intussen zijn oproep uitzenden aan Rambocus en Hawker om „hun wilde actie te stoppen" en geen bloed te laten vloeien.
Tegen elf uur 's avonds verschijnen Rambocus en Hawker op de televisie. „Wij hebben het volk bevrijd van een ondraaglijk juk," zegt Hawker, „wij hebben de strategische posities in handen." De televisiezender STVS, die de videoband van Bouterse steeds herhaalt, verdwijnt na korte tijd uit de lucht. Horb roept mensen op niet op hun werk te verschijnen.
Later op de avond wordt de noodzender van Bouterse kapot gemaakt. De officiële radiozender SRS blijft de hele nacht marsmuziek uitzenden, afgewisseld door mededelingen van Hawker. 's Nachts blijft het rustig op straat, de avondklok lijkt door iedereen gevolgd te worden.
Vanochtend lijkt er meer duidelijkheid te komen in de verwarde situatie die er 24 uur lang in Paramaribo bestond.
Om iets voor zeven uur, tegen half twaalf Nederlandse tijd, wordt bekend dat Hawker door het militair gezag gearresteerd is. Hawker roept alle militairen die zich nog in de Memre Boekoekazerne bevonden op zich achter het militair gezag te scharen. Het militair gezag maakt bekend dat zij de situatie onder controle heeft.

Oud-premier Henck Arron, omstuwd door aanhangers, tijdens de begrafenis van J. M. Lemmer, de voorman van de Nationale Partij Suriname. De begrafenis liep uit op een demonstratie tegen het militaire gezag in Suriname.

• Wilfred Hawker, die op 17 oktober 1981 was veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf met aftrek wegens samenspanning tegen het wettige gezag

Lt. Ramon Abrahams, het hoofd van de Militaire Politie.

(pag. 101/2), was in de nacht van 10-11 maart uit de gevangenis bevrijd.

• Surendre Rambocus had begin 1980 net als Bouterse plannen voor een staatsgreep. Rambocus, toen commandant van het vliegveld Zanderij, vond echter dat een omwenteling een andere richting moest opgaan dan de „linkse" Bouterse, maar vond daarvoor geen gehoor bij hem. De onenigheid die begin 1980 tussen de twee officieren groeide was daarna blijven bestaan.
Rambocus was afkomstig uit een groot en vooraanstaand Hindostaans gezin. Hij had een militaire opleiding genoten aan de Koninklijke Militaire Academie in Breda. Verder had hij in Suriname een diplomatenschool bezocht.

Verklaring hoofd Militaire Politie over achtergronden couppoging.

Op 14 maart zei het hoofd van de Militaire Politie, Ramon Abrahams, dat kapitaalkrachtige hindoestanen, voor een deel oud-parlementariërs, de aanstichters waren geweest van de mislukte coup.
Abrahams zei verder dat het plan bestond de totale Surinaamse legerleiding, de leden van de Nationale Militaire Raad (NMR) en andere hoogwaardigheidsbeklederes te liquideren, tijdens een tempeldienst op zondag 7 maart, waarvoor zij waren uitgenodigd. Alleen de waarnemend president van Suriname, de hindoestaan Ramdat Misier, zou het geplande bloedbad in de hindoetempel hebben overleefd.

Het plan kon niet doorgaan doordat vrijwel alle belangrijke uitgenodigde personen verstek lieten gaan, aldus luitenant Abrahams.
Toen slechts twee NMR-leden acte de présence gaven, aldus Abrahams, werd een nieuw plan gemaakt de actie te verplaatsen naar Phagwa-dag, een lentefeest van de hindoestanen. Ten huize van prof. Baal Oemrawsingh werd een Phagwa-viering georganiseerd waarbij, aldus luitenant Abrahams, 30 tot 50 man aanwezig waren. „Deze mannen hebben de eed afgelegd voor coupactiviteiten die op 11 maart van start zouden gaan."
Bevelhebber Bouterse, onderbevelhebber Horb en NMR-lid Hardjoprajitno waren volgens Abrahams met nadruk door prof. Baal Oemrawsingh uitgenodigd het Phagwafeest bij hem thuis te vieren, waarschijnlijk om hen uit te schakelen. Prof. Inderjat – Baal is een bijnaam – Oemrawsingh was hoogleraar scheikunde en een vooraanstaand lid van de Verenigde Hindoestaanse Partij (VHP) van Lachmon.
Abrahams noemde behalve de naam van Oemrawsingh die van Mahadewsing, Salam Somohardjo en Rasam. Allen waren parlementariërs vóór 25 februari 1980 en maakten deel uit van de Verenigde Hindoestaanse Partij (VHP). De genoemde drie mannen waren inmiddels gearresteerd.
Verder waren aangehouden sergeant Sjombar, de student medicijnen Casi en de voormalige militair Dijksteel. Ook de directeur van een pindakaasfabriek, Bharos, was aangehouden.
Op 15 maart werd prof. Baal Oemrawsingh enkele kilometers buiten het stadje Nieuw Nickerie, niet ver van de grens met Brits Guyana, dood aangetroffen. Sectie wees uit dat zijn bloed sporen van het insectenverdelgingsmiddel endrine bevatte.

Op 17 maart werd Surendre Rambocus, die na het mislukken van de poging tot staatsgreep was gevlucht, gearresteerd. Rambocus bevond zich in het district Saramacca, waar hij al enige dagen was gesignaleerd.

Hawker zonder vorm van proces doodgeschoten. Reacties

's Morgens vroeg op 13 maart werd Wilfred Hawker zonder vorm van proces doodgeschoten. Diezelfde dag gaf het Comité van Christelijke Kerken in Paramaribo een verklaring uit waarin het zei diep geschokt te zijn door de executie zonder vorm van proces. Ook medici, studenten, scholieren, de Orde van advocaten en vakbonden spraken zich tegen de terechtstelling uit.
In Nederland werd namens het departement van buitenlandse zaken verklaard dat Nederland in principe tegen de doodstraf was, „zeker als die zonder enige vorm van proces wordt toegepast, afgezien nog van wat Hawker ten laste is gelegd".
De toenmalige Nederlandse premier Van Agt, die op dat moment op reis was, noemde op 15 maart in Kuala Lumpur de terechtstelling van Hawker een „verachtelijke daad". De gebeurtenissen in Suriname zullen consequenties moeten hebben, aldus de premier, maar of ze ook gevolgen hadden voor de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking wilde hij niet zeggen. „Dat zou een te rap getrokken conclusie zijn", meende Van Agt. Bovendien verleent Nederland hulp aan tal van landen waar de mensenrechten worden geschonden, voegde hij eraan toe.
In een open brief aan de Nederlandse regering vroeg Loson, de grootste organisatie van Surinamers in Nederland, het kabinet nadrukkelijk de poging tot staatsgreep publiekelijk te veroordelen, zoals zij dat ook in 1980 bij de machtsovername door Bouterse had gedaan. De organisatie sprak van een „hypocriete houding van de Nederlandse regering". Loson-woordvoerder Lalji: „De regering mag niet met twee maten meten. We zijn bang, dat het fusilleren van Hawker, hoe triest dat ook is, door de Nederlandse regering zal worden aangegrepen om de ontwikkelingshulp aan Suriname ter discussie te stellen en zelfs te stoppen." De Loson betreurt de executie. Lalji: „Wij zijn principieel tegen fusilleren, hij had berecht moeten worden." Volgens de Loson lagen geen ra-

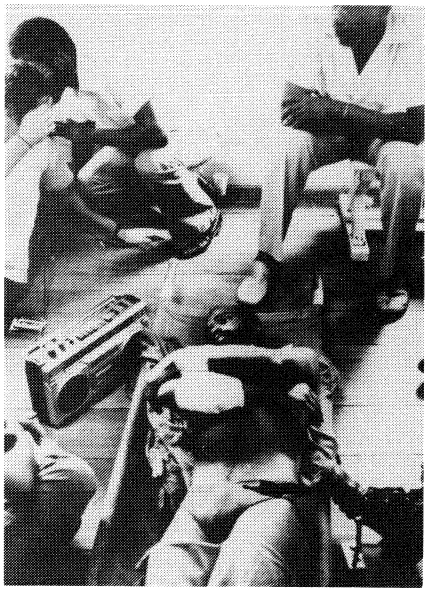

Liggend op een brancard wordt de zwaargewonde Wilfred Hawker in Fort Zeelandia verhoord. Korte tijd later werd hij doodgeschoten. Sergeant-majoor Hawker was één van de hoofdfiguren in de coup van 11 maart 1982.

ciale problemen tussen Hindoestanen en Creolen aan de coup ten grondslag. „Het is een staatsgreep door rechtse krachten. Hawker en Rambocus waren slechts uitvoerders van de coup", aldus de Loson-woordvoerder.

Op 17 maart riep de toenmalige minister van buitenlandse zaken, Van der Stoel, de Nederlandse ambassadeur in Paramaribo, J. B. Hoekman, voor overleg over de situatie in Suriname terug naar Nederland. Tevens pleegde Van der Stoel die dag overleg met de Tweede-Kamercommissie voor buitenlandse zaken.

Minister Van der Stoel sprak tegenover de Kamercommissie de hoop uit dat de ontwikkelingen in Suriname niet in de richting van ernstige en systematische schendingen van mensenrechten zouden gaan en dat de executie van Hawker „een incidenteel gebeuren" zou blijken te zijn. Nederland wilde zich niet paternalistisch ten aanzien van Suriname opstellen en de richting van zijn sociaal-economisch beleid niet voorschrijven, aldus de bewindsman.
Van alle partijen kreeg de minister steun voor het gevoerde beleid. Op de bezorgde reactie van D'66-Kamerlid Nuis dat Suriname, gezien de bestaande spanningen in het Caraibische gebied, in de Oost-West verhouding zou kunnen worden betrokken – antwoordde Van der Stoel dat voortgezette samenwerking tussen Nederland en Suriname de beste waarborg was dat het niet zover kwam.

Oorlogstoestand al sinds 11 maart van kracht

Op 18 maart deelde Bouterse op een persconferentie in Paramaribo mee, dat sinds 11 maart de oorlogstoestand gold, waardoor het mogelijk was geworden dat burgers of militairen die pogingen ondernamen het gezag gewapenderhand omver te werpen standrechtelijk de kogel kregen.

De rechtsprekende instantie werd gevormd door het kader van het Nationale Leger en heette krijgsraad te velde. De zittingen waren niet openbaar. Verdachten konden geen beroep doen op professionele juridische bijstand en de mogelijkheid van hoger beroep ontbrak. De eventuele doodstraf werd voltrokken door een vuurpeloton en de veroordeelde zou de executie geblinddoekt ondergaan.
Deze maatregelen waren ingegaan via decreten die volgens het Militair Gezag op 11 maart jongstleden in fort Zeelandia waren opgesteld.
Bevelhebber Bouterse deelde mee dat een van de geëxecuteerde leiders van de tegencoup, Wilfred Hawker, door zo'n krijgsraad te velde was veroordeeld. De ontstane onduidelijkheid over de omstandigheden waaronder de executie had plaatsgevonden noemde hij „onze fout", veroorzaakt doordat voor militairen een dergelijke afwikkeling zo vanzelfsprekend was dat zij geen nadere uitleg leek te behoeven.
Bouterse deelde mee dat waarschijnlijk een beperkt aantal verdachten zich voor de krijgsraad te velde zou moeten verantwoorden en het verschijnen voor die raad niet automatisch fusillering inhield.
Op de vraag of Rambocus zou worden gefusilleerd antwoordde Bouterse: „Dat hangt niet van één persoon af. Wij hebben geen dictator in Suriname. Hij en andere mensen zullen moeten verschijnen voor de krijgsraad te velde en de mogelijkheden worden duidelijk in decreten aangegeven."
Naast executie bestond de mogelijkheid dat de krijgsraad te velde de zaak overdroeg aan de auditeur-militair van de gewone krijgsraad.
Bouterse noemde het een „harde en vrij moeilijke beslissing. Je bent inderdaad een soort beul". Maar, zo voegde hij eraan toe, „men kent ons in de gemeenschap al twee jaar en in die periode zijn we niet overgekomen als mensen die per se met geweld te werk willen gaan."
Hij deelde mee dat hem suggesties hadden bereikt om Rambocus stilletjes te laten verdwijnen. „Aan dat soort dingen doen wij niet mee", zei Bouterse. Majoor Horb voegde eraan toe dat het heel eenvoudig was geweest om Rambocus bij zijn arrestatie „kapot te schieten", maar hij zei te vinden dat de man „een eerlijke kans" moest hebben.

Met ingang van 24 maart werd de oorlogstoestand in Suriname opgeheven. De krijgsraad te velde bleef voorlopig echter gehandhaafd. Ook de noodtoestand, die op 13 augustus 1980 was uitgeroepen, werd onverkort gehandhaafd.
Als reden van de opheffing van de oorlogstoestand werd gegeven dat het algemeen belang en de nationale veiligheid voortduring van de oorlogstoestand niet langer noodzakelijk maakten.

Acties van rijstboeren en verplegend personeel

Nadat op last van het militair gezag op 16 augustus 1982 tien bestuursleden van de boerenbond FAL (Federatie van Arme Landbouwers) waren gearresteerd, werden zij op 17 augustus weer op vrije voeten gesteld.
De tien waren in Nickerie (West-Suriname) gearresteerd nadat rijstboeren het vliegveld hadden geblokkeerd om kracht bij te zetten aan de eis tot aanvaardbare minimum garantieprijzen voor rijst.
Eind augustus kondigde de rijstboeren nog meer acties aan uit protest tegen eenzijdige vaststellingen door de regering van de opkoopprijzen van rijst.
Half september ging het verplegend personeel van het Academisch ziekenhuis in Paramaribo in staking voor hoger loon. Volgens het militaire bewind had de Bond van verplegend personeel geen recht om over looneisen te onderhandelen en de regering weigerde ook te praten over de gezondheidszorg in het algemeen, tot de stakers weer aan het werk gingen.

Bezetting Surinaamse ambassade in Den Haag

Op 25 september 1982 werd de Surinaamse ambassade in Den Haag korte tijd bezet gehouden door een actiegroep die zich Herstel Democratie Suriname noemde. Zeker vier bezetters drongen de ambassade binnen en eisten contact met de Surinaamse machthebbers Sital en Bouterse om een gesprek te voeren over „het herstel van de democratische rechten in Suriname".
Na enige uren konden de vier aangehouden worden door de politie.

De actiegroep Herstel Democratie Suriname was in februari 1982 opgericht. Op 9 maart had de groep in Den Haag een protestdemonstratie gehouden waarin terugkeer van de democratie in Suriname werd geëist. De leider van de actiegroep zei dat als de Surinaams regering de democratie niet snel herstelde de acties verscherpt zouden worden.
De Surinaamse organisatie Loson keurde de bezetting door de actiegroep af.
Volgens hun woordvoerder bestond de groep uit „fervente aanhangers" van mensen die in maart geprobeerd hadden door een tegencoup een „reactionair regime" te vestigen.
Ook andere organisaties, Kollectief Jumpa Rajguru, Wi na wan, Revolutionaire Volkspartij afdeling Nederland, Nationaal Ondersteuningsfront en Reboson, beschuldigden de bezetters ervan om door middel van het scheppen van een verwarrende situatie „aanhang te verwerven ten nutte van het persoonlijk voordeel van haar leiders. Deze groep wil geen echte democratie, maar probeert door het spookbeeld van het communisme op te roepen, terug te keren naar de situatie van voor februari 1980", aldus de organisaties.
De Surinaamse ambassade vond de bezettingsactie ondoordacht en onverantwoordelijk. De actie heeft slechts tot zinloze en kostbare vernielingen geleid, aldus een woordvoerder.

Nieuwe coupplannen ontdekt

Op 1 oktober deelde de Surinaamse minister van leger en politie, Iwan Graanoogst, op een persconferentie in Paramaribo mee, dat de militaire autoriteiten plannen hadden ontdekt voor een staatsgreep die nog in 1982 met behulp van Surinamers uit Nederland en buitenlandse huurlingen moest worden uitgevoerd.
De minister wilde in verband met het voortgaande onderzoek nog geen namen noemen of de gevonden bewijzen openbaar maken. De enige groep die hij noemde was het Comité Herstel Democratie Suriname.

Het zou, aldus Graanoogst, gaan om „top-getrainde huurlingen die al internationaal naam hebben gemaakt met succesvolle operatie in Kongo en Entebbe en een gage van 200.000 gulden de man zouden krijgen, terwijl de totale operatie was begroot op 15 miljoen Surinaamse guldens".
Graanoogst zei verder dat er in Nederland geldinzamelingen werden gehouden, die tot doel hadden terroristische organisaties in Europa te benaderen teneinde bepaalde personen in Suriname te vermoorden. „Het gaat hierbij om militairen, ministers en andere topfunctionarissen", zei hij.

De minister zei verband te zien tussen de ontdekte coupplannen, de bezettingsactie van de Surinaamse ambassade op 25 september j.l. en het komende proces tegen de coupleiders

van 11 maart dat op 13 oktober in Paramaribo begon.
De secretaris van het Comité Herstel Democratie, oud-minister van landbouw (in het kabinet Arron), Jankie, zei over de onthullingen van Graanoogst: „Ik denk dat het weer een leugen is zoals de andere leugens". Hij verwees daarbij naar de kwestie Ormskerk, waarbij het om 300 huurlingen zou zijn gegaan. (1980). Jankie verzekerde dat de bezetters van de ambassade absoluut geen coupplannen hadden. De bezetters waren volgens Jankie mensen met wie het Comité nauw samenwerkte, maar ze hadden hem en andere bestuursleden niet van hun plannen op de hoogte gesteld. Hij zei „altijd nog met legale middelen" te strijden om de militairen in Suriname naar huis te sturen. „We gaan verder door om op allerlei manieren de opinie te beïnvloeden", aldus Jankie.

Op 5 oktober echter zei de voorzitter van het actiecomité Herstel Democratie Suriname, Wormer, die tevens de leider was geweest van de bezetting van de Surinaamse ambassade in Den Haag op 25 september, dat leden van het actiecomité wel betrokken waren geweest bij plannen voor een coup tegen het bewind in Suriname. Wormer zei echter uitdrukkelijk dat de leiding van het actiecomité „niet van de coupplannen op de hoogte was".
Volgens hem namen de leden van het actiecomité op individuele titel aan de samenzwering deel. Wormer benadrukte zelf als voorzitter helemaal „niets van de plannen te hebben geweten".

Hij zei wel dat leden van zijn comité in verband met de coupplannen contact hadden gehad met buitenlandse huurlingen, die de staatgreep hadden moeten uitvoeren.

De onthulling van Graanoogst bleek voor een belangrijk deel te zijn gebaseerd op een verklaring van de voormalige eerste secretaris van het Actiecomité Herstel Democratie Suriname, de 33-jarige Mirza „Edo" Joeman. Deze reisde op 30 juli naar Paramaribo op uitnodiging en kosten van het militair gezag. Zowel Joeman als de Surinaamse ambassade had deze reis bevestigd. Joeman, die één van de bezetters was van de Surinaamse ambassade in Den Haag, sprak in Paramaribo twee en een half uur met Bouterse en bracht hem op de hoogte van plannen die leden van het comité hadden gemaakt een coup te plegen met behulp van huurlingen. Joeman had voor Bouterse schriftelijk een verklaring over de plannen vastgelegd, zo zei hij zelf en zo bevestigde ook de ambassade in Den Haag.
In Paramaribo en ook op de Surinaamse ambassade in Den Haag was men al enige tijd op de hoogte van plannen die leefden bij bepaalde leden van het comité. Volgens de ambassade werd Joeman uitgenodigd zaken te verifiëren en na te trekken. De 33-jarige ex-onderwijzer kreeg de belofte dat hij zonder problemen naar Nederland kon terugkeren.
Joeman was een van de mensen die contact had gehad met huurlingen onder meer begin juni in het Zeeuws-Vlaamse IJzendijke. „Ik praatte daar met twee en soms met vijf mensen, van wie sommigen Vlaams spraken. anderen spraken helemaal niet, zodat ik hun nationaliteit niet ken", aldus Joeman. Ook waren volgens hem in Amsterdam en Den Haag nog gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van huurlingen.
Joeman noemde als codenaam van de organisatie die een komplot voorbereidde Faja Lobi D 7. D stond voor Den Haag en 7 voor de zeven betrokken personen. Bij Faja Lobi zou ook de Nederlandse Surinamer ir. Doerga zijn betrokken. Hij was bestuurslid van het comité. Doerga wilde slechts bevestigen dat hij contact had gehad met „militaire deskundigen".
Ofschoon hij het liefst een vreedzame dialoog wilde met militaire leiders in Suriname ontkende hij niet dat hij „zich oriënteert op een militaire oplossing".
Dat de gehele operatie niet doorging kwam volgens Joeman omdat de Surinaamse betrokkenen, onder wie Surinaamse zakenlieden in Nederland, weigerden huurlingen van te voren grote sommen geld betalen. Zij wilden daarmee wachten tot de operatie in Suriname zou zijn uitgevoerd.
De voorzitter van het comité, R. G. Wormer, zei pas na 1 juli, toen bleek dat de plannen niet konden doorgaan, op de hoogte te zijn gebracht. Volgens Wormer was het plan een „puur rascistische zaak" van een aantal Hindoestanen. „Dat is ook de reden dat ik er buiten ben gehouden", aldus Wormer. Ook Joeman spreekt van een „hyperrascistische strategie". „Ik vond dat het geen volkcoup was", alsdus Joeman, reden waarom hij op de uitnodiging voor een gesprek met Bouterse wilde ingaan.

Op 8 oktober vroeg Suriname Nederland via een officieel verzoek een onderzoek in te stellen naar het komplot en maatregelen te nemen om de organisatie van een huurlingenleger te voorkomen.
Nadat Bouterse op 7 oktober via de Surinaamse radio had laten weten geen enkel contact meer te willen hebben met het Actiecomité Herstel Democratie Suriname, benoemde het actiecomité miltaire adviseurs die moesten adviseren over militaire stappen tegen het bewind van Bouterse. Dit stond in een op 9 oktober door het comité uitgegeven verklaring.
Bouterse had op uitspraken van de comité-voorzitter, R. Wormer gereageerd, die tijdens een persconferentie in Den Haag had gezegd dat het comité zich gerechtigd achtte alle middelen te gebruiken indien het bewind in Paramaribo weigerde een dialoog aan te gaan.

Volgens Wormer zouden de militaire adviseurs internationale contacten leggen om de militairen met militaire middelen in de kazerne terug te drijven.

Over de „oorlogsverklaring" van de gezamenlijke vakbonden aan het adres van legerleider Bouterse, die de directe aanleiding was voor de gebeurtenissen in de nacht van 8-9 december zal in een volgende aflevering worden bericht. *(NRC/H'blad, Volkskrant, De Tijd, Vrij Nederland)*

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

STAALCONFLICT VS–EG BEËINDIGD

Tussen de VS en de EG bestond een conflict over de uitvoer van Europese staalprodukten naar de VS (pag. 497 e.v.-1982).
Dit meningsverschil is op 21 okt., enkele uren voordat de Amerikaanse regering definitieve heffingen zou zijn gaan leggen op de staalinvoer uit Europa, bijgelegd, doordat de EG-lidstaten het eens werden over de zelfbeperking van staalexport naar de VS. Op het nippertje konden als gevolg daarvan Etienne Davignon, de Europese industriecommissaris, en zijn collega voor buitenlandse betrekkingen, Wilhelm Haferkamp, aan Washington melden, dat de zaak rond was.
Enkele minuten later werd in Washington de overeenkomst tussen de EG en de Amerikaanse regering ondertekend. Daarmee werd op het laatste moment voorkomen, dat er Amerikaanse heffingen op Europees staal zouden worden gelegd, die in sommige gevallen hadden kunnen oplopen tot 26%.
De met Washington gesloten overeenkomst loopt tot eind 1985. Ze houdt in dat het aandeel van een aantal Europese staalprodukten op de Amerikaanse markt tot 5,75 percent beperkt wordt. Voor ieder van die produkten is het volgende marktaandeel vastgelegd: warm gewalst plaat en warmgewalst bandstaal 6,81 percent, koud gewalst plaat 5,11 percent, dikke platen 5,36 percent, profielstaal en balken 9,91 percent, walsdraad, 4,29 percent, warme gewalste plaatstroken 2,38 percent, beklede platen 3,27 percent, vertind blik 2,20 percent, spoorrails 8,90 percent en darmwandplanken 21,85 percent.
De overeenkomst die op 1 november ingaat houdt vanzelfsprekend ook voor de Amerikanen verplichtingen in. Zo hebben de Amerikaanse bedrijven die diverse klachten hadden uitgebracht tegen Europese industrieën, die klachten ingetrokken. Voorts hebben ze zich verplicht om tot het eind van de overeenkomst geen nieuwe klachten te deponeren.
Het met de Amerikanen gesloten akkoord betekent dat de Europese Gemeenschap haar staaluitvoer naar de Verenigde Staten met ongeveer negen percent inkrimpt, vergeleken met 1981.
Voorafgaand aan het bereiken van de overeenkomst had er in Brussel een nog al verwarde situatie geheerst.

„Coreper", het Comité van permanente vertegenwoordigers van de EG-lidstaten bij de Gemeenschap in Brussel, had er urenlang over vergaderd, maar op 19 okt. leek men het toch eens te zijn geworden. Op 20 okt. zou de Duitse regering, die geruime tijd dwars gelegen had, het als eerste punt tijdens zijn wekelijks beraad behandelen. De Duitsers zeiden ja, maar op bepaalde voorwaarden. Daardoor ontstond een zulk onduidelijke situatie dat besloten werd op 21 okt. nog een speciale Europese ministerraad bijeen te roepen.
Die Raad zou op 21 okt. om 12.00 beginnen. Enkele ministers waren al in Brussel, andere hielden zich gereed om naar de Europese hoofdstad af te reizen, toen het bericht kwam dat de Raad pas om 14.00 zou beginnen.
Maar op dat moment bleek dat de permanente vertegenwoordigers het toch nog eens konden worden en toen werd de raad definitief afgelast. Een duidelijk verheugd Europees tweetal, Haferkamp en Davignon, hield daarna een persconferentie om het resultaat mee te delen en toe te lichten.

„Langdurige en moeilijke onderhandelingen zijn nu afgerond. Dat betekent het eind van het staalconflict met de Verenigde Staten en rust op het staalfront tot eind 1985. De Europese staalindustrie kan nu in alle rust herstructureringsmaatregelen nemen en trachten weer concurrerend te worden. Het is de EG-landen, na veel problemen, toch opnieuw gelukt om met één stem te spreken. Hoewel het EGKS-verdrag de bevoegdheid voor handelskwesties bij de lidstaten legt, hebben die lidstaten toch de EG-Commissie met de onderhandelingen over deze zaak belast. De Commissie ziet dit alles als een bewijs voor het feit dat de Gemeenschap in staat gebleven is om haar eenheid te bewaren en naar buiten toe als eenheid op te treden. Het bereiken van dit resultaat ziet de Commissie ook als een uitdrukking van de politieke wil van de Europese Gemeenschap en van de Verenigde Staten om een reeks van moeilijke problemen op te lossen. In juni bereikten de EG en de VS al een oplossing voor hun geschil inzake de exportkredieten. We hopen dat beide partijen het geduld en de vastberadenheid zullen hebben om ook de nog bestaande problemen op te lossen. Dat er vandaag resultaat bereikt is betekent voor ons een aanmoediging," zo zei Haferkamp in Brussel.
Davignon zei dat het bereikte akkoord in het belang is van alle staalproducenten. „Het geeft ons garanties voor de staalexport naar de belangrijke en aantrekkelijke markt die Amerika voor ons is. Er is ondanks alle moeilijkheden, geen echte crisis gekomen," aldus Davignon.
De Europese industriecommissaris zei te verwachten dat de Ministerraad nu het besluit zal nemen om aan derde landen die staal aan Europa leveren een zelfbeperking van „aanzienlijk meer dan tien percent" te vragen. „De lasten moeten verdeeld worden over onszelf en over de bij ons invoerende landen. Dat is redelijk, want de staalcrisis is wereldwijd", alsdus Davignon, die landen noemde zoals Finland, Zweden en Oostenrijk. „Dat is geen gecamoufleerd protectionisme," zo voegde hij eraan toe.

Volgens Davignon moeten er ook maatregelen genomen worden om de Amerikaanse staalindustrie te herstructureren. „Gebeurt dat niet dan schieten we ons doel voorbij. Washington is dat met ons eens," zo zei hij.
De Europese industriecommissaris zei overigens dat de Gemeenschap het oneens blijft met de Amerikanen over de opvattingen die zij hebben over de staalsubsidiëring in de Europese Gemeenschap. Die subsidiëring is bedoeld om de industrie weer gezond te maken en ze is gelimiteerd in de tijd en onderworpen aan strenge regels. We zullen de Amerikaanse bezwaren tegen onze subsidies in de GATT (Algemene Overeenkomst inzake Handel en Tarieven) uitvechten, aldus Davignon.

De Europese industriecommissaris zei in antwoord op een vraag hoeveel arbeidsplaatsen er in Europa als gevolg van de overeenkomst met Amerika verloren zullen gaan: „u kunt beter vragen hoeveel arbeidsplaatsen we behouden hebben."
Als de Raad inderdaad besluit om van derde landen die staal in Europa invoeren beperkingen te vragen, dan gaat het om Oostenrijk, Tsjechoslowakije, Polen, Roemenië, Hongarije, Bulgarije, Spanje, Australië, Noorwegen, Zweden, Finland en Japan. Vorig jaar hebben die landen hun export naar Europa al met vijftien percent (gemeten aan 1980) beperkt.

Dat het alles bijeen nog zo lang geduurd heeft voordat de EG-lidstaten het eens werden over het met Washington te sluiten akkoord lag, zoals, gezegd, aan Duitsland. Bonn wilde er absoluut zeker van zijn dat de verdeling van lasten van de verminderde Europese staalexport naar Amerika goed geregeld zou zijn en dat die lastenverdeling aanvaard zou worden door de Europese staalbedrijven. Het verdelen van de exportvergunningen heeft de gehele nacht van 20 op 21 okt. genomen. In de ochtend van 21 okt. gaf „Eurofer" (waarvan de grote Europese industrieën samenwerken) er zijn goedkeuring aan.

De Duitsers wilden ook zekerheid over een briefwisseling die Europa en Amerika gaan voeren over de export van Europese pijpen en buizen. Als die export 5,9 percent van de Amerikaanse markt bereikt moet er overleg gepleegd worden en als dat niets oplevert kunnen beide partijen na een periode van zestig dagen maatregelen nemen.
Bonn wilde met die regeling pas instemmen nadat het in Washington de verzekering gekregen had dat zulke

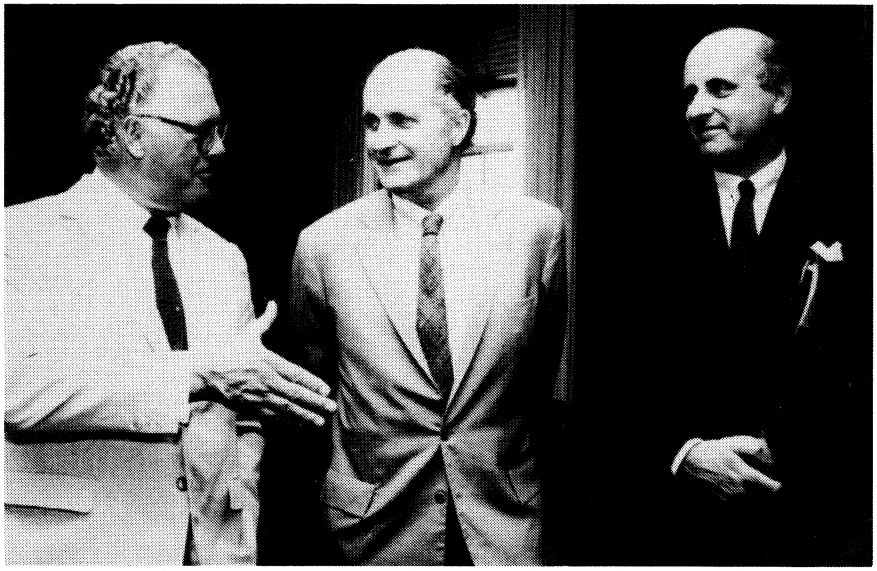

V.l.n.r. EG-commissaris voor buitenlandse betrekkingen Wilhelm Haferkamp, de Amerikaanse minister van handel Malcolm Baldridge en EG-commissaris voor industrie Etienne Davignon.

maatregelen niet automatisch een beperking van de export betekenen.
Een ander probleem was nog dat Bonn wilde dat aan de nu met de Amerikanen overeengekomen lijst van produkten geen andere produkten meer toegevoegd worden. Als dat toch gebeurt moet daarover met unanimiteit in de ministerraad besloten worden, aldus luidde de Duitse eis. Die eenparigheid werd hun toegezegd.
Het staalconflict tussen Europa en Amerika werd een openlijk conflict toen begin dit jaar grote Amerikaanse industrieën klachten indienden tegen Europese bedrijven die ze ervan beschuldigden subsidies te gebruiken om goedkoop naar de Verenigde Staten te kunnen exporteren. De EG verzette zich tegen die redenering, maar in juni constateerde het Amerikaanse ministerie van handel dat zeven EG-landen plus Brazilië en Zuid-Afrika wel degelijk schuldig waren en er werden voorlopige heffingen op sommige Europese staalexporten ingesteld. In augustus kon Davignon in Washington een voorlopige overeenkomst bereiken, maar tot een echt resultaat leidde dit nog niet.
Op 15 oktober kwam de zaak in een stroomversnelling toen de Amerikaanse International Trade Commission vaststelde dat Amerikaanse bedrijven wel degelijk schade leden van goedkope exporten uit Europa. Op grond van die uitspraak zou het Amerikaanse ministerie van handel gedwongen geweest zijn om op 21 okt., om vijf uur in de middag precies (Europese tijd) definitieve heffingen te leggen op Europees staal. Het twee uur eerder bereikte akkoord van de Tien kon dat voorkomen.

Voorgeschiedenis

Sinds 1980 is het de VS een doorn in het oog dat de EG heeft besloten een staalherstructurering op Europees niveau van de grond te krijgen. In 1980 besloot de EG namelijk een crisistoestand voor de staalsector uit te roepen waarbij alle landen (ook de VS) die naar de EG uitvoerden een basisprijs kregen voorgeschreven. Het onder die prijs duiken werd gecompenseerd met een heffing.

In 1981 werd besloten de overheidssteun geleidelijk af te schaffen en bovendien fondsen ter beschikking te stellen voor sociale gevolgen van eventuele bedrijfssluitingen. De bedoeling was en is dat in 1985 geen steun meer aan staalbedrijven wordt gegeven. Tot die tijd kan subsidie worden gegeven mits die bijdrage leidt tot aanwijsbare capaciteitsreducties en een hogere efficiency.

Dat laatste is aan de andere kant van de oceaan echter altijd geheel verschillend opgevat. Gedurende de laatste jaren bleef dat verschil van mening beperkt tot dreigementen over en weer maar is er nooit een echte staaloorlog tussen de twee continenten uitgebroken. Tot januari van dit jaar heeft de wederzijdse apathie voortgeduurd en bleven zowel de Amerikanen als de Europeanen hun wederzijdse gesprekken betitelen als „open, constructief en duidelijk", maar er gebeurde niets. Ook in januari gebeurde er nog onvoldoende toen de VS openlijk dreigementen gingen uiten tegen het Europese subsidiesysteem. Onder druk van Amerikaanse staalgiganten als US Steel en Bethlehem Steel werd toen al besloten dat het Amerikaanse ministerie van handel maar eens moest onderzoeken of de vermaledijde Europese subsidies de EG-staalfabrikanten niet in staat stelden de Amerikaanse markt te penetreren met veel te lage prijzen. De EG-positie bleef echter dat subsidies in de EG worden gebruikt om de capaciteit aan te passen aan de vraag naar staalprodukten en om onrendabele bedrijven te sluiten zonder dat zoiets al teveel arbeidsplaatsen zou kosten. Van subsidiëring van export naar Amerika was hoegenaamd dan ook geen sprake, aldus het EG-hoofdkwartier in Brussel.

Op 10 juni van dit jaar besloot het ministerie van handel in Washington echter dat zeven EG-landen plus Brazilië en Zuid-Afrika subsidies verstrekten, variërend van 0,5 tot 50 procent van de exportprijs. Er werden voorlopige heffingen afgekondigd op 3,9 mln ton (waarde: *f* 3,8 mrd) Europees staal. Het pakket sloeg op 20 procent van de gehele Amerikaanse staalinvoer, oftewel 4 procent van de Amerikaanse staalmarkt. Verder werd aangekondigd dat de heffingen definitief zouden worden zodra het ministerie van handel had vastgesteld dat het Amerikaanse bedrijfsleven ook daadwerkelijk schade had geleden van de goedkopere Europese invoer.
Hierop kwam dan eindelijk de diplomatieke machinerie op gang, zij het hortend en stotend. In de eerste plaats betreurden de ministers van buitenlandse zaken van de EG deze „internationale handelsbelemmering" en verder gaven zij de Europese Commissie opdracht namens de Tien te proberen de Amerikanen tegemoet te treden.
Op zichzelf was dit actiepatroon niet erg schokkend, maar die houding werd ingefluisterd door de Europese wens een staaloorlog te vermijden. Vanuit de EG wilde men „on speaking terms" blijven teneinde te voorkomen dat wellicht de hele Amerikaanse afzetmarkt verloren zou gaan. Deze is immers altijd belangrijk geweest: in 1981 werd 6,5 mln ton staal op die markt afgezet, goed voor een marktaandeel van 6,4%.

Op 6 augustus slaagde de Europese Commissie, bij monde van industriecommissaris Etienne Davignon, erin een voorlopig akkoord te sluiten met zijn Amerikaanse tegenvoeter Malcolm Baldrige, minister van handel. De EG zou zijn marktaandeel beperken tot gemiddel 5,75 procent van 11 soorten staal tot het eind van 1985 mits de Amerikanen hun heffingen zouden intrekken.
Baldrige zou, met andere woorden, het pakket eerst aan de Amerikaanse staalnijverheid (lees: US Steel) moeten slijten voordat het akkoord van kracht zou kunnen worden. Dat is niet gelukt, het Amerikaanse bedrijfsleven wilde méér.
Na de weigering van US Steel-topman David Roderick, die ontgoocheld mededeelde de overeenkomst „niet eerlijk en niet evenwichtig" te vinden, is van beide kanten van de Oceaan zoveel mogelijk benadrukt dat er niet opnieuw zou worden onderhandeld.
Davignon had van zijn kant al de grootste moeite gehad de Europese Conferentie van staalprodukten (Eurofer) over de streep te krijgen zodat uiteindelijk ook wel de EG-ministerraad op verzoek akkoord zou kunnen gaan.
Baldrige zei naar buiten toe dat hij het akkoord redelijk en het „maximaal haalbare" vond. Bleef het voor het voetlicht van het staaltoneel angstvallig stil, achter de coulissen werd echterwel degelijk toenadering gezocht.
Zo kwamen op 25 augustus eerst de Amerikanen over de brug door de hoogte van de volgens hen door de EG verstrekte subsidies (en daaraan parallel de heffing) naar beneden te herzien. Bovendien werd vastgesteld dat Nederland, West-Duitsland en Luxemburg weliswaar subsidies verstrekten, maar dat die van minder ernstige aard waren. Geen heffingen voor die landen derhalve.
Ook van Europese kant werd er hier en daar wel een percentage fractioneel verhoogd of her en der een komma'tje gewijzigd.
Toch was dit alles nog niet voldoende om de partijen in elkaars armen te drijven. Daar moest de Federal Trade Commission aan te pas komen die op 15 oktober vaststelde dat 14 van de 16 betrokken staalbedrijven schade hadden berokkend aan hun Amerikaanse collega's. En die uitspraak zou het ministerie van handel ertoe dwingen om

met ingang van 21 oktober 17.00 Europese tijd de voorlopige heffingen om te zetten in definitieve opslagen.
De Amerikaanse eisen waren duidelijk: ook pijpen en buizen moesten in het nieuwe akkoord worden verwerkt. Daarnaast moesten meer categorieën staal worden opgenomen en bovendien moest een effectieve consultatieprocedure worden opgezet om te voorkomen dat de exporten gedurende de rit toch te hoog zouden kunnen uitvallen.
Vooral Westduits verzet heeft voorkomen dat de EG eerder dan de fameuze twee uur voor verstrijken van het ultimatum een akkoord heeft kunnen bereiken.
Op 21 okt. konden de Duitsers echter over de streep worden gehaald door te garanderen dat een „monitor"-systeem voor de export van pijpen en buizen (70 procent van de Amerikaanse invoer komt uit de Bondsrepubliek) niet automatisch zou resulteren in exportvermindering. Hoe de Amerikanen hiermee akkoord zijn kunnen gaan is voorlopig nog een Brussels raadsel.
Alles bij elkaar heeft het tikken van de secondenwijzer een negen maanden durend handelsconflict toch nog kunnen keren.
Dat is één van de meest paradoxale elementen uit de recente handelsperikelen tussen de EG en VS. *(Europa van Morgen, NRC/H'blad, Le Monde, NZZ)*

PRESIDENT REAGAN HEFT EMBARGO OP OP LEVERANTIES VOOR AARDGASPIJPLEIDING SU-WEST-EUROPA

De Amerikaanse president Ronald Reagan heeft op 13 nov. in een radiotoespraak bekend gemaakt, dat hij besloten had het embargo op de levering van materiaal en technologie, ontwikkeld in de VS, voor de aanleg van de aardgaspijpleiding uit de Sowjet-Unie naar West-Europa op te heffen.
Volgens Reagan hadden de VS een „wezenlijk akkoord" met de bondgenoten bereikt over de handel tussen Oost en West, waardoor het embargo niet langer nodig was.

Het embargo op de levering van Amerikaans materieel voor de aardgasleiding van Siberië naar West-Europa stelde Reagan op 29 december 1981 in (pag. 51/1-1982), nadat 16 dagen tevoren de staat van beleg in Polen was afgekondigd. De Amerikaanse president verklaarde bij die gelegenheid de maatregel te hebben genomen om de Sowjets te straffen voor hun inmenging in Poolse aangelegenheden.
Aanvankelijk gold het embargo alleen voor Amerikaanse maatschappijen, maar op 18 juni van dit jaar verbood Reagan de levering van materieel voor pijpleiding aan Europese firma's (pag. 498/1 e.v.-1982). Door de sanctiemaatregel werden vooral maatschappijen in Engeland, Frankrijk, Duitsland en Italië getroffen. Ook Japan dat contracten heeft voor de levering van materiaal ter ontginning van offshore-voorkomens bij het Russische schiereiland Sachalin, werd gedupeerd door de sancties.

Alle door het embargo getroffen landen behalve Frankrijk hebben verheugd gereageerd op het besluit van de Amerikaanse president. Het Franse ministerie van buitenlandse zaken gaf een communiqué uit, waarin het bekend maakte geen deel te hebben aan de door Reagan genoemde „wezenlijke overeenkomst".
Volgens de Amerikaanse president is overeenstemming bereikt over drie punten.
Ten eerste zullen volgens hem geen nieuwe verdragen worden gesloten met de Sowjet-Unie over nieuwe gasleveranties.
Ten tweede zal de al bestaande controle op de uitvoer van strategische goederen naar Rusland worden verscherpt.
En tenslotte zal tevens het kredietbeleid ten opzichte van Moskou geharmoniseerd worden.
De Quai d'Orsay noemde Reagans uitlatingen over een akkoord prematuur.
De Franse regering heeft volgens het communiqué wel nota genomen van Reagans besluit het embargo op te heffen.
Parijs heeft zich altijd op het standpunt gesteld dat de aanleg van de pijpleiding niets te maken heeft met een raamakkoord over het beleid inzake de Oost-West-handel. Ambtenaren van de Quai d'Orsay lieten weten dat president Mitterrand weigert Reagans gezichtsverlies te voorkomen.
President Reagan zei in dezelfde radiotoespraak dat zijn beslissing het embargo op te heffen geen invloed zal hebben op de krachtige Amerikaanse houding tegen de Sowjet-Unie. De opheffingsmaatregel is niet genomen als signaal voor de nieuwe Russische leider Joeri Andropow.
„Wel hoop ik dat deze stap laat zien dat de Verenigde Staten gereed is betere relaties aan te gaan op elk tijdstip dat het Kremlin dat ook is", aldus Reagan.
Volgens de Amerikaanse president is er voor het embargo geen aanleiding meer nu de nieuwe overeenkomst voorziet in „krachtiger en effectiever maatregelen".
De woordvoerder van de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl noemde de opheffing van het embargo evenwel „een signaal" voor Andropow om constructieve betrekkingen met het Westen te ontwikkelen. De Russische leider zou op Reagans actie moeten reageren met het entameren van serieuze onderhandelingen over een vermindering van middellange afstandsraketten in Europa, aldus Kohls woorvoerder.
Het officiële Russische persbureau *Tass* zei dat de Verenigde Staten met het embargo hadden geprobeerd de aanleg van de pijpleiding te vertragen. „Maar daarin zijn zijn niet geslaagd", aldus *Tass*.

Achtergronden. Voorafgaande ontwikkelingen

Een van de Amerikaanse uitgangspunten – geformuleerd onder Reagan – is dat Westerse hulp bij de ontwikkeling van de Russische technologie de Sowjet-Unie de beschikking geeft over een permanente inkomstenbron die weleens aangewend zou kunnen worden voor militaire doeleinden. Door de technologische hulp bovendien te richten op de politiek gevoelige energiesector, kan Europa teveel afhankelijk worden van Russische energie-exporten, met alle kwalijke gevolgen van dien. Aldus Washington.
Europa heeft in het kader van de ontspanningspolitiek (détente) altijd volgehouden dat de ontwikkeling van wederzijdse economische relaties de kans op een oorlog kleiner maakt.
Deze tegenstelling tussen Europa en het Amerika van Reagan kwam tot volle wasdom gedurende de industriële topconferentie in Versailles (juni 1982, pag. 453/2 e.v.) waar Europese terughoudendheid op het gebied van export-kredieten aan de Sowjet-Unie werd uitgespeeld tegen voortgang van de Europese hulp bij de pijpleiding.
Niet alleen werd de onverzoenlijkheid van de respectieve uitgangspunten blootgelegd, maar bovendien werd het slechte contact tussen de twee Westerse blokken aangetoond door het Amerikaanse misverstand dat er harde afspraken met de Europeanen op papier stonden. Toen dat niet het geval bleek, koos Reagan voor uitbreiding van zijn sanctiepolitiek.
Nauwelijks twee weken na het misverstand van Versailles maakte de Amerikaanse president immers bekend dat nu ook buiten Amerika gevestigde Amerikaanse dochterondernemingen plus buitenlandse bedrijven die Amerikaanse onderdelen onder licentie vervaardigen onder de Amerikaanse sanctiepolitiek zouden gaan vallen.

De Amerikaanse gedachte was de Russen direct te treffen in een belangrijke bron van inkomsten. Tenslotte was de Sowjet-Unie in 1981 al de grootste aardgasexporteur ter wereld (31 procent van de markt) en de op één na grootste producent (na de VS) met 29 procent van de wereldproduktie.
Europa – met name Groot-Brittannië, Frankrijk, West-Duitsland en Italië – waren vanaf die vreemde mededeling in juni in de eerste plaats kwaad wegens het gebrek aan consultatie dat aan de maatregel voorafging.
De Europese bezwaren golden vooral het internationaal juridische aspect. Zo was het voor de Europeanen onverteerbaar dat president Reagan met één druk op de knop de Amerikaanse juridische actieradius uitbreidde tot buiten zijn territoriale grenzen.
Het is internationaal gebruik dat dochterondernemingen zich houden aan wetgeving van het gastland, zo werd de Amerikanen voorgehouden.
Verder was het tegen het Europese zere been om te eisen dat contractverplichtingen niet moesten worden nagekomen. Dat was althans de implicatie van het feit dat de sancties werden uitgebreid, nadat alle contracten met de Sowjet-Unie al lang en breed waren ondertekend. De Britse premier Thatcher, afgelopen zomer voor de BBC: „The whole City of Londen was built on ‚my word is my word'".
Van politiek-psychologisch belang was tenslotte dat president Reagan aan de ene kant straf-

fen uitdeelde, maar aan de andere kant op 15 okt. de Russen aanbood voor 23 miljoen ton Amerikaanse graan te kopen.
Waren bovenstaande reacties vooral de inzet van diplomatiek wapengekletter, eind augustus kwam pas goed de druk op de ketel toen Frankrijk en Groot-Brittannië bij nationale wetgeving eisten dat Dresser France respectievelijk John Brown hun verplichtingen tegen de Sowjet-Unie zouden nakomen.
West-Duitsland en Italië, die geen vergelijkbare nationale bevoegdheden hebben, gaven achtereenvolgens Mannesmann, AEG-Kanis (Bondsrepubliek) en Nuovo Pignone (Italië) een dringend advies om te leveren.
In augustus zijn zelden zoveel Russische vrachtschepen in de havens van Glasgow, Le Havre en Livorno op de televisie te zien geweest.
Het wonderlijke is echter dat de conflicthaard eigenlijk maar een zeer kort hoogtepunt heeft gekend. Dat was eind augustus, toen de nieuwe Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz een uitnodiging afwees om eens in Brussel te komen praten. Toen ook werd Dresser France wegens overtreding van het Amerikaanse leveringsverbod op de Amerikaanse zwarte lijst gezet. In zijn oorspronkelijke vorm hield die zwarte lijst in dat Dresser France – en later ook John Brown, Creusot Loire, Mannesmann, AEG en Nuovo Pignone – van de gehele Amerikaanse markt zou worden geweerd. Begin september bleek echter al dat het zover nooit zou komen.
Onder druk van het Amerikaanse bedrijfsleven, dat zijn leveringen naar Europa in gevaar zag komen, heeft het Amerikaanse ministerie van handel een belangrijke verzachting toegepast van de sanctiewetgeving. De overtredende Europese bedrijven zouden namelijk niet meer worden geconfronteerd met een algemene leveringsstop van Amerikaanse produkten maar alleen met stopzetting van olie- en aardgasapparatuur.
Toen de Verenigde Staten bovendien de wens te kennen gaven dat Europa met alternatieven (om de Russen te straffen voor Polen) op tafel zou komen, werd de koers van het diplomatieke overleg zeer snel verlegd van de confrontatie naar een poging het Amerikaanse gezicht te redden. Eén ding was voor de Europeanen duidelijk: de Verenigde Staten wilden vanaf begin september een eind maken aan de sancties.
In de Europese visie zou dat slechts kunnen gebeuren langs één lijn. De Amerikanen moesten eenzijdig een einde maken aan de maatregelen die eveneens eenzijdig waren genomen. Daarom kon Europa ook niet toegeven dat er sinds die tijd „onderhandelingen" aan de gang waren; er viel immers niets te onderhandelen, alleen iets te beëindigen. De Europeanen hebben derhalve meteen afwijzend gereageerd op de Amerikaanse uitnodiging zelf met alternatieve suggesties op tafel te komen. Wel toonde Europa zich bereid te praten mits dat geschiedde in het kader van een nieuwe kijk op de algemene (economische, politieke) Oost-Westverhoudingen.
De Amerikaanse minister Shultz heeft deze signalen verrassend kordaat opgepikt, temeer daar hij niet bekend staat als een boezemvriend van Europa. Zo is de door Europa geëiste „nieuwe" kijk op de gehele context van Oost-Westverhoudingen geformuleerd op een informele NAVO-bijeenkomst in Canada (september) waar werd afgesproken de strategische implicaties van de Oost-Westhandel te bestuderen.
Verder heeft de overlegvorm een meer mondiaal karakter gekregen door nu enkele weken via de „Versailles-formule" (de zeven grootste industrielanden plus vertegenwoordigers van de EG) besprekingen te voeren. Deze serie van herbenamingen, -formuleringen, massages en cosmetica heeft nu eindelijk geleid tot het fameuze radiopraatje van president Reagan van 13 nov. waarin hij het einde van de sancties aankondigde.

AFRIKA

SWAZILAND

KONING SOBHOEZA II OVERLEDEN. NOG GEEN OPVOLGER AANGEWEZEN

Op 22 aug. overleed koning Sobhoeza II, de langst regerende monarch ter wereld, op 83-jarige leeftijd in de hoofdstad Mbabane.

Sobhoeza was op 22 juli 1899 geboren als zoon van koning Ngwane V, die vijf maanden later op 10 dec. 1899 na een heerschappij van 25 jaar overleed. Sobhoeza ontving zijn opleiding aan de Zombodze-school in Swaziland en het Lovedale instituut in Zuid-Afrika. Nadat zijn grootmoeder tijdens zijn minderjarigheid als regentes over Swaziland, dat in 1903 een Brits protectoraat werd, had geregeerd, besteeg Sobhoeza in 1921 de troon als opperste stamhoofd (paramount chief).
In april 1967, toen Swaziland intern zelfbestuur kreeg, werd Sobhoeza door Engeland officieel als koning en staatshoofd erkend. Hij had toen reeds een eigen partij opgericht, de Imbokodvo, die in 1964 bij een eerste algemene verkiezing in zijn land alle parlementszetels won.
Maar bij de eerste verkiezingen na de onafhankelijkheid (6 sept. 1968) verloor de Imbokodvo op 16/17 mei 1972 drie zetels aan de oppositionele Ngwane National Liberation Congress, waarna Sobhoeza op 12 april 1973 de grondwet afschafte, de politieke partijen verbood en het parlement ontbond.
Op 13 okt. 1978 verklaarde Sobhoeza een nieuwe grondwet van kracht, die geen politieke partijen kende. Onder die grondwet werden op 27 okt. 1978 indirecte parlementsverkiezingen gehouden, maar Sobhoeza bleef het land besturen volgens het traditionele patroon van raadpleging en besluitvorming op stambasis.
Sobhoeza, bijgenaamd Ngwenyama (de leeuw), verliet zijn land slechts tweemaal voor bezoeken aan Londen: in dec. 1922 om te pleiten voor teruggave van de grond die bij de proclamatie van 1907 verloren was gegaan, en in 1953 voor de kroning van koningin Elizabeth II.
Hij slaagde erin met de buurlanden Zuid-Afrika en Mozambique, waardoor Swaziland wordt ingesloten, goede betrekkingen te bewaren. Onder zijn bewind konden zwarte vluchtelingen uit Zuid-Afrika in Swaziland een toevluchtsoord vinden, maar guerrillastrijders van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) kregen geen toestemming om Swaziland als doorgangsroute van Mozambique naar Zuid-Afrika te gebruiken, ook al wist hij dit niet te beletten. Ook moest hij het optreden van Zuidafrikaanse agenten in zijn land tegen ANC-aanhangers oogluikend toestaan.

Koning Sobhoeza II

Opvolging

Sobhoeza had meer dan 100 vrouwen en ongeveer 600 kinderen, van wie alleen de zonen voor opvolging in aanmerking komen. Maar er bestaan geen geschreven regels voor die opvolging en er is niemand meer in leven die persoonlijk ervaring heeft met de vorige successie (in 1899).
Een van Sobhoeza's belangrijkste vrouwen, bekend als Dzewile, werd enkele dagen na zijn dood aangewezen tot Indlovukazi of „grote vrouwlijke olifant", waardoor zij koningin-moeder en staatshoofd werd tot de Liqoqo of Opperste Staatsraad Sobhoeza's opvolger heeft aangewezen. De Liqoqo wordt voorgezeten door de koningin-moeder en telt nog 14 andere leden.
Volgens sommige geruchten zou de Liqoqo reeds Sobhoeza's jongste zoon, prins Makhosemvelo (11), hebben gekozen, maar met de officiële aankondiging daarvan nog enkele maanden willen wachten. In dat geval zal de koningin-moeder tot de prins meerderjarig (21) wordt als regentes optreden. Volgens andere bronnen zou prins Makhosemvelo slechts één van de kandidaten zijn, maar de traditionalisten zouden aan hem de voorkeur geven. De modernisten daarentegen zouden een van Sobhoeza's oudere zonen prefereren, iemand met enige regeringservaring, aldus *The Times* (26-10). Voor hun zou prins Gabheni, de minister van binnenlandse zaken en lid van de Liqoqo, een mogelijke kandidaat zijn.
Als voornaamste adviseur van de koningin-moeder treedt prins Sozisa op, een ouder en tot dusver obscuur familielid van de overleden koning. Hij schijnt volgens *The Times* de regering te leiden, hoewel deze in naam wordt voorgezeten door prins Mabandla Dlamini, de premier, die tevens lid van de Liqoqo is.

ARRESTATIE ANC-LEDEN

Op 16 en 17 dec. werden in de hoofdstad Mbabane en de stad Manzini razzia's uitgevoerd onder leden en aanhangers van de Zuidafrikaanse bevrijdingsbeweging het Afrikaanse Nationale Congres (ANC). Er werden ca. 90 personen gearresteerd. Deze actie volgde op de Zuidafrikaanse raid tegen het ANC op 9 dec. in de hoofdstad Maseru van het naburige Lesotho (pag. 833).

MIDDEN-OOSTEN

LIBANON

BINNENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen in de binnenlandse politiek van Libanon sinds de Israëlische invasie van 6 juni (zie pag. 385/1 en 561 e.v.).

Comité van Nationale Redding

Op 14 juni maakte president Elias Sarkis na besprekingen met premier Chafic Wazzan en andere regeringsleden de vorming bekend van een „Comité van Nationale Redding" dat uit de volgende zes leden bestond:
premier Wazzan (soenniet), vice-premier + minister van buitenlandse zaken Fouad Boutros (grieks-orthodox), de afgevaardigde Nasri Maalouad (grieks-katholiek), Bechir Gemayel (maroniet, leider van de falangisten), Nabih Berri (sjiïet, leider van de Amal) en Walid Joumblatt (Druze, leider van de linkse Nationale Beweging).
Dit comité kwam op 20 juni voor het eerst bijeen om, zoals president Sarkis het formuleerde, gemeenschappelijk over te gaan tot het overwinnen van de talrijke en ingewikkelde problemen die het land belasten.
Tijdens die eerste bijeenkomst werd echter weinig vooruitgang geboekt. Er werd een subcomité gevormd (Wazzan-Joumblatt-Berri) om de veeleer tegenstrijdige voorstellen van de Nationale Beweging en de falangisten te bestuderen, in het bijzonder m.b.t. de eventuele ontwapening van de Palestijnen in Beiroet door het Libanese leger.

Aftreden premier Wazzan

Op 25 juni maakte premier Wazzan bekend dat hij zijn ontslag bij president Sarkis had ingediend, omdat het Israëlische beleg van Beiroet zijn regering onder „ondraaglijke druk" zette. Dat beleg was een geëscaleerde chantage die het mij onmogelijk maakt de verplichtingen van mijn ambt te vervullen".
Nog twee andere moslemleden van het kabinet kondigden hun aftreden aan, terwijl zij trachtten alle moslemleden ertoe over te halen hun voorbeeld te volgen. Maar president Sarkis weigerde Wazzans ontslag te aanvaarden en wist hem de volgende dag te overreden in functie te blijven.
Ook op 25 juni trok Walid Joumblatt zich uit het Comité van Nationale Redding terug. Hij verklaarde dat de Israëliërs, aangespoord door de Amerikaanse afgezant Philip Habib (zie pag. 561), alle Libanese voorstellen voor een „eervolle overgave" door de PLO verwierpen.
Op 7 juli berichtte de radiozender de Stem van Palestina dat Joumblatt tegen de komst van het Libanese leger in West-Beiroet was, „tenzij die plaatsvindt in het kader van een internationalisatie van de stad en de Libanoncrisis, om zo een eervolle oplossing voor het Palestijnse verzet ... te garanderen en een tegenwicht tegen de zionistisch-falangistische heerschappij te scheppen".

Presidentsverkiezing. Bechir Gemayel gekozen

Op 23 sept. liep de ambtstermijn van president Sarkis na zes jaar ten einde. Ondanks de bezetting door Israël van een derde deel van Libanon startte op 23 juli formeel de campagne voor de presidentsverkiezing door het in 1972 gekozen parlement.
Op 24 juli stelde de 34-jarige leider van de falangistische militie, Bechir Gemayel, zich kandidaat voor het presidentschap.

Hij verzekerde in geen geval ook maar een vierkante centimeter Libanees grondgebied te zullen prijsgeven. Hij weigerde nog langer gewapende Palestijnen in Libanon te dulden, maar sprak ook van zijn bemoeienissen om de Israëlische omsingeling van West-Beiroet minder stringent te maken. Hij verklaarde: „Ik geloof dat een sterke Libanese regering een eind kan maken aan de Israëlische aanwezigheid in Libanon. Wij kunnen met de Arabieren een akkoord bereiken over de noodzaak die beslissing te treffen die de eenheid van Libanon binnen zijn internationaal erkende grenzen zal herstellen. Als het ons lukt de terugtrekking van alle buitenlandse troepen te waarborgen en onder de Libanezen een vergelijk op basis van gerechtigheid en gelijkheid te bereiken, dan zullen wij het sterke Libanon hebben geschapen dat wij ons wensen... Er zal een overwinnaar en een overwonnene zijn. De overwinnaar zal Libanon zijn; de countdown voor de vreemdelingen die Libanon zijn binnengedrongen, is begonnen..."

Op 18 aug. stelde het Libanese Front Bechir Gemayel aan als zijn kandidaat voor het presidentschap. Diezelfde dag besloten de in het huis van ex-premier Saeb Salam verzamelde moslem-afgevaardigden en -notabelen niet aan de voor 19 aug. geplande zitting van het parlement t.b.v. de presidentsverkiezing deel te nemen, omdat de Libanezen niet voldoende tijd hadden gehad om het eens te worden over een gemeenschappelijke kandidaat – per traditie een maronitische christen-, die de eenheid van het land belichaamde en het democratische karakter van Libanon garandeerde.
Nog diezelfde dag stelde de parlementsvoorzitter, Kamal Asaad (sjiïet), de verkiezing tot 23 aug. uit in verband met „veiligheidsredenen". (De vorige dag had een treffen plaatsgevonden tussen linkse militie en het Libanese leger). Bechir Gemayel was toen de enige openlijk aangekondigde kandidaat.
Toen de parlementszitting op 23 aug. om 11.00 uur in de militaire academie van Fayadiyeh (op 7 km ten oosten van Beiroet) zou beginnen, bleken er slechts 56 afgevaardigden aanwezig te zijn, d.w.z. zes minder dan het vereiste quorum van 62 afgevaardigden. (Het in 1972 gekozen parlement telde 99 afgevaardigden, maar daarvan waren er nog slechts 92 in leven). Pas na 2½ uur slaagden aanhangers van Gemayel o.w. zijn broer Amin, erin nog zes afgevaardigden op te sporen om het quorum (tweederde van de afgevaardigden) te bereiken: 44 van de 51 christenen en 18 van de 41 moslems.
Bij de eerste ronde van de presidentsverkiezing, waarbij een tweederde meerderheid van alle afgevaardigden vereist was, verwierf Bechir Gemayel 58 stemmen; één stem werd uitgebracht op ex-minister Raymond Edde en er waren drie blancostemmen.
Bij de tweede ronde, waarbij een eenvoudige meerderheid voldoende was, verwierf Bechir Gemayel 57 stemmen, terwijl 5 blancostemmen werden uitgebracht. Daarmee was Bechir Gemayel tot president van Libanon gekozen als opvolger van de op 23 sept. aftredende Sarkis.

Onder de aanwezige moslem-parlementsleden waren 12 (van de 19) sjiïeten, 4 (van de 20) soennieten en 2 (van de 7) Druzen. Voorts waren er christelijke afgevaardigden uit Noord-Libanon, die zich dus niet solidair verklaarden met de leider van dat gebied, ex-president Soleiman Frangié, en eveneens diverse christelijke afgevaardigden uit de onder Syrische invloed staande Bekaa-vallei en Akkar. Aan de zitting werd tevens deelgenomen door de pro-Syrische christelijke afgevaardigde Fouad Lahoud en door twee met Joumblatt samenwerkende christelijke parlementsleden (Abdelnour en Tehini).
De verkiezing zou gepaard zijn gegaan met fysieke intimidatie. Het parlementslid Hassan Rifihi uit Baalbeck (onder Syrische controle) ontsnapte op 22 aug. ternauwernood aan een moordaanslag, waarvoor hij de falangisten verantwoordelijk stelde. Bovendien zouden weifelende parlementariërs financieel zijn bewerkt; NRC/H'blad (15-9) maakte melding van een aanmoedigingssom van bijna 1½ mln gulden.

Bechir Gemayel werd op 10 nov. 1947 in Beiroet geboren, als zoon van Pierre Gemayel, de oprichter van de Kataeb of falangistische partij (1936). Hij ontving zijn opleiding aan het Lycée Franco-Libanais en de St. Joseph Universiteit (rechten en politieke wetenschappen) in Beiroet en de Southwestern University in Texas (VS).
Op 11-jarige leeftijd sloot Bechir Gemayel zich aan bij de Kataeb-militie en in 1968 leidde hij een groep Kataeb-studenten in een gewelddadige verzetsactie tegen een universiteitsstaking ter ondersteuning van de Palestijnen. In 1972 werkte hij korte tijd op een advocatenkantoor in Washington (VS). Later had hij zijn eigen ad-

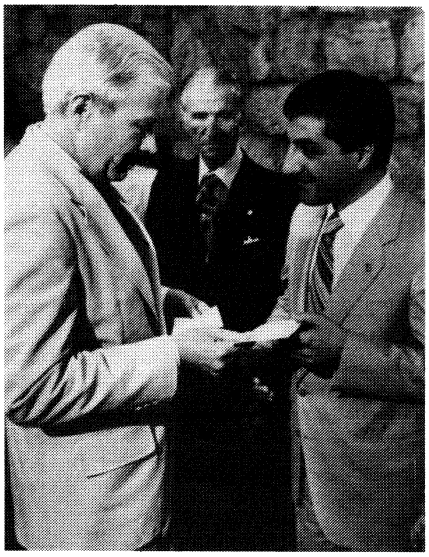

De zojuist tot president van Libanon gekozen Bechir Gemayel (r.) ontvangt van de Amerikaanse ambassadeur Robert Dillon (l.) een boodschap van president Reagan. Bechirs vader, Pierre Gemayel (m.), ziet toe.

vocatenkantoor in Hamra (West-Beiroet), dat hij in april 1975 sloot om er nimmer terug te keren.
Toen was de Libanese burgeroorlog uitgebroken en was Bechir Gemayel reeds benoemd tot politiek directeur van de falangistische partij in de sector Achrafieh van Oost-Beiroet. Hij speelde een actieve rol als één van de plaatsvervangers van William Hawi, de commandant van de falangistische militie, bij de strijd tegen de Palestijnen en hun linkse Libanese moslem-bondgenoten. Hij voerde het bevel tijdens het beleg van het Palestijnse vluchtelingenkamp Tal Zaatar, dat na 52 dagen op 12 aug. 1976 werd veroverd (zie pag. 778/2-'76). Hij was inmiddels de bij dat beleg omgekomen Hawi opgevolgd als commandant van de falangistische militie. Vervolgens werd hij opperbevelhebber van de gecombineerde rechts-christelijke milities, de Libanese Strijdkrachten.
Rivalen binnen de christelijke beweging werden krachtdadig ter zijde geschoven. Op 13 juni 1978 werd Tony Frangié (zoon van ex-president Soleiman Frangié) met zijn vrouw, dochter en ca. 33 aanhangers in Ehden vermoord. Die moord werd door velen aan Gemayels militieleden toegeschreven. Op 23 febr. 1980 werd Bechirs 18 maanden oude dochter bij een waarschijnlijk tegen haar vader gerichte aanslag met een autobom gedood; aanhangers van Tony Frangié werden daarvoor verantwoordelijk geacht. Vanaf 7 juli 1980 schakelden Gemayels troepen de Tijger-militie van ex-president Camille Chamoun uit in een drie dagen durende strijd die ca. 320 doden vergde (pag. 243/3 e.v.-'81). Sindsdien was Bechir in „falangistan" – Noordoost-Libanon en Oost-Beiroet – onbetwist. Hij zette er een efficiënte mini-staat op poten, met zijn eigen belastingsdienst, politie, leger en geheime dienst. In de loop der jaren groeide zijn leger tot ca. 25.000 mobiliseerbare manschappen, die goed waren bewapend, niet in de laatste plaats dankzij Israëlische hulp.

In een op 23 aug. door de Washington Post gepubliceerd artikel schreef Gemayel dat hij vier prioriteiten had:

- De Libanese regering moet weer de controle over het gehele land krijgen.
- De Israëliërs en de Syriërs moeten zich terugtrekken en de Libanese strijdkrachten moeten sterk genoeg worden om de veiligheid van beide buurlanden te garanderen.
- De „honderdduizenden" in Libanon achtergebleven Palestijnen moeten zich aan de Libanese regering „onderwerpen en haar respecteren". Hierover zei Gemayel verder: „Er moet verandering komen in de Libanees-Palestijnse relatie, een verandering die zowel de historische banden tussen de twee volkeren weergeeft als het tijdelijke karakter van de Palestijnse aanwezigheid in Libanon." Hij zei niet of hij verwachtte dat de Palestijnen Libanon zouden verlaten of zouden „opgaan" in het Libanese volk.
- Er moet een democratische regering komen die de basisvrijheden van alle burgers garandeert en een eind maakt aan de spiraal van geweld.

Hij sprak in dit interview niet over een vredesverdrag met Israël. Op 24 aug. schreef het Israëlische dagblad Maariv dat Gemayel in juni tegenover Israëlische leiders tijdens een bezoek aan Israël had gezegd te hopen binnen zes tot zeven maanden na zijn verkiezing een vredesverdrag te zullen ondertekenen.

Na zijn verkiezing verklaarde Bechir Gemayel dat „vandaag de oorlog is afgelopen en een nieuwe periode van vrede, veiligheid en rust is aangebroken" en dat „een nieuwe natie is geboren". Hij beloofde te ijveren voor een herenigd Libanon waarin iedereen „zonder vrees voor discriminatie" kan leven: „Ik reik de hand aan elke Libanees en elke oprechte Arabier. (...) Wij moeten samen optreden, ons verenigen en onze wonden verbinden."
Tegenover de pers stelde hij: „Ik ben ervan overtuigd dat wij in staat zullen zijn de evacuatie van alle strijdkrachten die zich in Libanon bevinden te bewerkstelligen, om zo de volledige soevereiniteit over de nationale bodem te herwinnen. Wij hopen op normale en zeer hartelijke betrekkingen met al onze buren, opdat zij zich uit dit conflict terugtrekken. Tot nu toe hebben wij te maken met een buitenlands Israëlische leger, een buitenlands Syrisch leger en de Palestijnen die bezig zijn met de evacuatie. Wij hopen met hulp van onze vrienden in de EEG en onze Arabische vrienden in staat te zijn af te komen van de nachtmerrie waarin wij de laatste acht jaar hebben geleefd."

Reacties

Terwijl in het christelijke Oost-Beiroet uitingen van vreugde op de verkiezing van de falangistenleider volgden, heerste in het islamitische West-Beiroet een bedrukte stemming. De linkse Druzenleider Walid Joumblatt sprak van een „zwarte dag voor Libanon"; hij waarschuwde voor een „dictatuur zoals El Salvador met Bechir aan het hoofd." De nasseristische Mourabitoun-zender meldde: „Vandaag is bij zionistisch decreet en dankzij Israëlische tanks een militaire gouverneur in Libanon benoemd."
Slechts enkele uren na de verkiezing van Gemayel stuurde de Israëlische premier Begin hem een felicitatietelegram waarin hij hem succes wenste bij zijn „zware historische missie ten behoeve van de vrijheid en onafhankelijkheid van Libanon."
Vervolgens wenste de Amerikaanse president Reagan Gemayel geluk met zijn verkiezing die „de mogelijkheid tot versterking van de centrale regering van Libanon" biedt. Reagan beloofde dat de VS „nauw met de nieuwe regering samen (zouden) werken" en hij wenste Gemayel succes toe bij zijn pogingen „een werkelijke nationale verzoening" tot stand te brengen.

Na de verkiezing van Bechir Gemayel werden in West-Beiroet en in Tripoli alsmede in andere plaatsen van Noord-Libanon door tegenstanders van de gekozen president gewelddaden gepleegd.
Deze richtten zich vooral tegen de moslemparlementsleden die aan de stemming hadden deelgenomen. Als eerste werd de woning van de maronitische afgevaardigde Lahoud opgeblazen. Vervolgens werd het kantoor van parlementsvoorzitter Asaad verwoest alsmede de woningen van de afgevaardigden Osman Dana (soenniet) en Abdel Latif Zein (sjiïet). De volgende twee dagen vonden nog meer bomaanslagen plaats. Zo werd een zaak van de afgevaardigde Maurice Fadel in Tripoli door een explosie getroffen, terwijl de woning van parlementslid Fouad Ghosn te Koura (Noord-Libanon) door een bulldozer werd verwoest. Volgens de Libanese politie vergden de aanslagen twee doden.

Optreden Bechir Gemayel

In een interview met radio-Beiroet kondigde Bechir Gemayel op 25 aug. aan dat hij als president boven de partijen en stromingen zou staan en er naar zou streven de talrijke krachten in het land aan de regering te binden, om zo de grenzen, de souvereiniteit en de onafhankelijkheid van Libanon te waarborgen. In samenwerking met de VS, waarvan hij hulp nodig had zou nog vóór het begin van zijn ambtsperiode de evacuatie van de buitenlandse troepen aan de orde worden gesteld.

Op 30 aug. trad hij tijdens een zitting van het politieke bureau van de Falange uit al zijn partijfuncties.
Op 1 sept. ontving hij in gezelschap van de commandant van het Libanese leger, generaal Victor Khouri, en de stafchef, brigade-generaal Munir Tarabai, de Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger, voor een onderhoud.
Nog diezelfde dag had hij in Israël een

ca. 4 uur durende ontmoeting met premier Begin, waarbij ook de Israëlische ministers van buitenlandse zaken en defensie, resp. Shamir en Sharon, aanwezig waren. Daarbij zou Gemayel hebben geweigerd een vaste toezegging te doen over het tijdstip waarop Libanon met Israël een vredesverdrag zou ondertekenen, terwijl Israël op zo'n ondertekening vóór eind 1982 zou hebben aangedrongen. Nadat minister Sharon het onbevredigend verlopen bezoek had laten uitlekken aan de Israëlische radio en televisie, die het op 3 sept. bekendmaakte, en een ontkenning door Gemayel was gevolgd, deelde Sharon op 6 sept. te Kiryat Shmona publiekelijk mee dat Libanon zou moeten kiezen of delen: óf een vredesverdrag sluiten met Israël of gedogen dat er een zone van 40 km in Zuid-Libanon wordt ingesteld „met een speciale status die Israël voldoende veiligheid zal bieden".

Op 11 sept. had Bechir Gemayel een door president Sarkis georganiseerd gesprek met de soennietenleider expremier Saeb Salam, die na afloop de Libanezen opriep „het verleden te vergeten". „Laten wij liever met hoop vooruitzien en samenwerken om Libanon te redden", aldus Salam, die voorts opmerkte: „De gekozen president heeft zware verantwoordelijkheden en een moeilijke taak voor zich, waarvan het gewicht zal worden verminderd als alle Libanezen zich in het licht van het ongeluk van hun land bewust zijn van de moeilijkheden."

Naar verluidt spraken beiden over een uit acht punten bestaand plan, dat op 6 sept. door een nationale islamitische groepering (conservatieve soennieten) was opgesteld.

Die punten formuleerden de basisbeginselen voor een oplossing van de Libanese crisis: 1) beëindiging van de Israëlische bezetting; 2) het doen gelden van eenheid, souvereiniteit en territoriale veiligheid van Libanon binnen zijn internationaal erkende grenzen; 3) het aanspraak maken op de Arabische identiteit voor Libanon; 4) garantie van de democratische vrijheden en het parlementaire systeem; 5) verdediging van de gelijkheid van de burgers door afschaffing van het sectarisme in alle staatsinstellingen; 6) wederopbouw van het leger op gezonde basis; 7) ontbinding van alle gewapende milities en afwijzing van hun opname in het leger; en 8) verdediging van het recht van alle geëvacueerden naar hun plaatsen van herkomst en hun bezit terug te keren.

Op 13 sept. verlangde Bechir Gemayel dat de milities en particuliere legertjes moesten worden ontbonden en ingelijfd in de eenheden van het Libanese leger.

Bechir Gemayel gedood

Op 14 sept. vond een bomaanslag plaats op het hoofdkwartier van de falangisten in Achrafieh (Oost-Beiroet), waar – zoals elke dinsdagmiddag – een bijeenkomst van de plaatselijke partijleiders plaatsvond. De bom van 50 kg TNT verwoestte de gehele benedenverdieping van het drie etages tellende gebouw. Om tien uur 's avonds, zes uur na de explosie, werd het verminkte lichaam van de gekozen president Bechir Gemayel onder het puin vandaan gehaald. Met hem kwamen nog ongeveer 20 personen om, o.w. drie hoge partijfunctionarissen, terwijl ca. 60 anderen gewond raakten.
Premier Chaffic Wazzan stelde in zijn condoleanceboodschap: „Deze beklagenswaardige misdaad, die tot de dood van de gekozen president heeft geleid, vormt een schakel in de keten van misdadige samenzweringen tegen Libanon. (...) Allen zijn van droefenis vervuld, christenen evenzeer als moslems."

De moefti van Libanon, sjeik Hassan Khalid, gaf na een zitting van de religieuze consultatieve raad, een verklaring uit, waarin o.a. werd gesteld: „De moord op de jong gekozen president sjeik Bechir Gemayel is een misdaad, die wij ten scherpste veroordelen. (...) Wij roepen alle Libanezen op zich in het belang van Libanon aaneen te sluiten... onder de banier van een verenigd Libanon en voor het herstel van vrede, stabiliteit en liefde in het land."
De leider van Amal, Nabih Berri, riep op rust en discipline te bewaren en alles na te laten, wat de toekomst van het land in gevaar zou kunnen brengen. Libanon was z.i. in deze kritieke fase op de medewerking van al zijn burgers, gemeenschappen en partijen aangewezen.
De Israëlische premier Menachem Begin liet in een condoleancetelegram aan Bechirs vader, Pierre Gemayel, weten geschokt te zijn over „de misdadige moord op Bechir, een groot patriot en een dapper strijder voor vrijheid en onafhankelijkheid van Libanon".

De Syrische krant Al Baath schreef dat de aanslag op Bechir Gemayel gepleegd was, „omdat hij de kandidaat van de Israëlische tanks was, omdat hij ernaar gestreefd had Libanon op te splitsen en omdat hij een produkt van de zionistische invasie was". Een zodanig iemand zou het Libanese volk niet als president kunnen verdragen. Hij zou „de Israëlische droom in Libanon hebben verwezenlijkt", aldus Al Baath.
Radio-Tripolis (Libië) verklaarde o.a.: „De zonen van de Arabische natie vieren thans de liquidatie van een nieuwe Sadat door de handen van de zonen van het heldhaftige Libanees-Arabische volk... Het lot van Bechir Gemayel is een waarschuwing voor ieder die met de gedachte speelt de Arabische natie te verraden, met de vijand te onderhandelen en hem te erkennen..."

PLO-leider Arafat zei n.a.v. Gemayels dood: Het is „een poging om de krachten van de interne Libanese verzoening een slag toe te brengen en om een rechtvaardiging voor de Israëlische bezetting van Libanees gebied te leveren." De PLO had daarmee niets te maken, aldus Arafat.

Bechir Gemayel werd op 15 sept. in zijn woonplaats Bikfaya ten noordoosten van Beiroet begraven. De plechtigheid werd door 7.000 mensen bijgewoond, o.w. president Sarkis, premier Wazzan, oud-premier Saeb Salam, de Amerikaanse afgezant Morris Draper en de Israëlische minister van defensie Sharon.
De moord op Bechir Gemayel, waarvoor niemand de verantwoordelijkheid opeiste, leidde tot geruchten en speculaties, waarbij afwisselend Israëliërs, Syriërs en Palestijnen werden beschuldigd.

Israël bezet West-Beiroet

Op 15 sept. na zonsopgang trok het Israëlische leger op drie plaatsen West-Beiroet binnen om „incidenten te voorkomen en de rust te garanderen". In de 48 uur tussen 16 en 18 sept. werden in twee Palestijnse kampen in West-Beiroet, Sabra en Chatila, door Libanese christelijke milities massamoorden gepleegd op de bewoners van die kampen. Volgens Libanese gegevens (*The Times* 7-12) zijn de lijken van 328 mannen, vrouwen en kinderen aangetroffen en staan nog 991 personen, meest mannen, als vermist te boek. De Israëlische minister van defensie, Sharon, stelde het aantal doden volgens de *Jerusalem Post* (10-12) op 479. Over de moord en de gevolgen wordt in de volgende jaargang bericht.

Amin Gemayel tot president gekozen

Op 16 sept, werd Amin Gemayel, de oudere broer van Bechir, door de falangistische partij kandidaat gesteld voor het presidentschap. De volgende dag stelde de Nationale Liberale Partij haar leider, ex-president Camille Chamoun, kandidaat, waarna ook de kandidatuur van de in Parijs in ballingschap levende oud-minister Raymond Edde werd bekendgemaakt. Op 20 sept. trok de 82-jarige Chamoun zijn kandidatuur in.

De Libanese president Amin Gemayel bij zijn beëdiging op 23 sept. in de militaire academie van Fayadiyeh.

Op 21 sept. kwam het parlement opnieuw in de militaire academie van Fayadiyeh bijeen voor de presidentsverkiezing. Dit maal waren 80 parlementsleden aanwezig. Reeds in de eerste ronde werd Amin Gemayel met 77 tegen 0 stemmen tot president gekozen. Er werden drie blanco stemmen uitgebracht.
Op 23 sept. werd Amin Gemayel in de militaire academie van Fayadiyeh als president van Libanon beëdigd.

Amin Gemayel (40), de broer van Bechir, is advocaat en succesvol zakenman. Na het overlijden van zijn oom werd Amin in 1970 op 28-jarige leeftijd in diens plaats tot parlementslid voor het maronistische district Metn gekozen. Bij het uitbreken van de burgeroorlog in 1975 vocht hij korte tijd mee en werd toen licht gewond. Maar hij onderhield toen ook contacten met Palestijnen en linkse Libanezen. Ook tijdens het Israëlische beleg van West-Beiroet overschreed hij verschillende keren de scheidslijn tussen het oostelijke en westelijke stadsdeel voor gesprekken met Palestijnse leiders. Terwijl zijn relaties tot Israël koel werden genoemd, zouden zijn contacten met Syrië beter zijn.
Amin geldt als een „duif" onder de christelijke leiders, als een verzoener en een man van het compromis.

Amin Gemayel werd met zijn verkiezing gelukgewenst door o.a. premier Begin van Israël en president Assad van Syrië.

Nieuwe regering-Wazzan

Op 24 sept. trad het kabinet-Wazzan af.
Op 4 okt. benoemde president Amin Gemayel de 57-jarige Wazzan opnieuw tot premier, nadat ex-premier Saeb Salam volgens persberichten een aanstelling tot premier van de hand had gewezen.
Op 7 okt. werd de samenstelling van het nieuwe kabinet Wazzan bekendgemaakt. Dit telde slechts 10 leden, die geen van allen uit het parlement afkomstig waren. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier en minister van binnenlandse zaken – Chafic Wazzan (soenniet); vice-premier en minister van buitenlandse zaken en emigratie – Elie Salem (grieks-orthodox); justitie en voorlichting – Roger Chikhani (grieks-katholiek); openbare werken, transport en landbouw – Pierre Khoury (maroniet); economie, handel en toerisme – Ibrahim Halawi (sjiïet); waterstaat, huisvesting en coöperaties – Bahaeddin Bsat (soenniet); gezondheid, arbeid en sociale zaken – Adnan Mroueh (sjiïet); defensie, onderwijs en kunst – Issam Khouri (grieks-orthodox); PTT, industrie en oliezaken – Georges Ephrem (maroniet); financiën – Adel Hamiye (druze). Vier kabinetsleden, incl. premier Wazzan, zijn jurist.

Arrestatie moordenaar Bechir Gemayel gemeld

In het weekend van 3 okt. werd bericht dat de dader van de moord op Bechir Gemayel eind voorgaande week was gearresteerd. Het betrof de 26-jarige Habib Chartouni, een Libanees die lid zou zijn van de Nationale Syrische Socialistische Partij. Hij zou volgens persberichten hebben bekend dat hij de aanslag had gepleegd op instigatie van een andere man die „in verbinding stond met buitenlandse kringen". Deze niet met name genoemde man zou Chartouni de uit China afkomstige explosieven en de Japanse detonator hebben geleverd waarmee de aanslag werd gepleegd. *(Le Monde, NRC/H'blad, NZZ, FAZ, The Times)*

SAOEDI-ARABIË

KONING KHALED OVERLEDEN. KROONPRINS FAHD OPVOLGER

Op 13 juni overleed Khaled ibn Abdul Aziz op 69-jarige leeftijd in Taif aan een hartaanval.

Khaled werd in 1913 te Riad geboren als vierde zoon van Abdul Aziz ibn Saoed, de grondlegger van de dynastie. In 1932 werd hij tot onderkoning van de Hejaz benoemd en in 1934 tot minister van binnenlandse zaken. Van 1962-1975 was hij vice-premier. In nov. 1964 besteeg zijn halfbroer Feisal de troon en in maart 1965 werd Khaled tot kroonprins benoemd, nadat zijn oudere broer, prins Mohammed ibn Abdul Aziz van zijn aanspraken had afgezien.
Nadat koning Feisal op 25 maart 1975 was vermoord, volgde Khaled hem op (pag. 209-'75).
Sinds 1970 had Khaled hartklachten; in 1972 en 1978 onderging hij open-hartoperaties in de VS. Zijn besluit om ondanks zijn gezondheid toch aan te blijven zou zijn ingegeven door zijn verlangen een breuk in de koninklijke familie tussen de betrekkelijk progressieve prins Fahd en de meer conservatieve prins Abdullah te vermijden. Laatstgenoemde werd in aug. 1977 tot tweede in de opvolgingslijn aangewezen.
Koning Khaled vatte zijn rol als bewaker van de heilige plaatsen van de Islam ernstig op; in 1979 liet hij een opstand van moslem-fundamentalisten in Mekka neerslaan. Zowel t.a.v. het olieprijsbeleid als het Israëlisch-Arabische conflict voerde hij een gematigde politiek, ook al verbrak hij de betrekkingen met Egypte in april 1979 na de ondertekening van het Egyptisch-Israëlisch vredesverdrag. Onder zijn bewind bleef Saoedi-Arabië bij zijn pro-Amerikaanse houding.

Nog dezelfde dag (13 juni) bevestigde de koninklijke familie Khaleds halfbroer, prins Fahd ibn Abdul Aziz, als troonopvolger. „De koninklijke familie onder leiding van prins Mohammed heeft de eed van trouw jegens Zijne Majesteit koning Fahd afgelegd", aldus een door het paleis uitgegeven verklaring.
De nieuwe koning nam het ambt van premier over. Hij werd als eerste vicepremier opgevolgd door zijn halfbroer prins Abdullah, de commandant van de nationale garde en tot dusver tweede vice-premier. Prins Abdullah werd tevens tot kroonprins aangewezen. De post van tweede vice-premier werd overgenomen door prins Sultan, de minister van defensie en een volle broer van koning Fahd.

Fahd, geboren in 1920 of 1923, is de oudste van zeven zonen van koning Abdul Aziz en Hassa bint Ahmed al-Sudeiri, de „zeven van Sudeiri".

Behalve prins Sultan zijn o.a. prins Nayef (minister van binnenlandse zaken) en prins Salman (gouverneur van Riad) volle broers van Fahd.
Fahd werd in 1962 tot minister van binnenlandse zaken en in 1968 tevens tot tweede vice-premier benoemd. Na de troonsbestijging van Khaled werd Fahd in maart 1975 kroonprins en eerste-vice-premier.

Khaled werd op 13 juni bij zonsondergang bijgezet in een graf zonder aanduiding op de koninklijke begraafplaats te Riad na een plechtigheid in de grote moskee aldaar in aanwezigheid van de koninklijke familie en de staatshoofden van Bahrein, Djibouti, Koeweit en Qatar.

De nieuwe koning van Saoedi-Arabië, Fahd ibn Abdul Aziz (m.) en de heersers van Koeweit, Qatar, Djibouti en Bahrein leiden de begrafenisprocessie van wijlen koning Khaled. Rechts van koning Fahd president Hassan Gouled Aptidon van Djibouti (in wit pak) en de emir van Bahrein, sjeik Isa bin Sulman al-Khalifa.

PRIJZEN

Algemeen

ALBERT EINSTEIN VREDESPRIJS 1982: Robert McNamara, de voormalige minister van defensie van de VS, McGeorge Bundy, vroeger adviseur in veiligheidszaken van president Kennedy, en Gerard Smith, voormalig hoofd van de VS-delegatie bij de SALT-onderhandelingen, voor hun artikel, geschreven te zamen met de vroegere VS-diplomaat George Kennan, dat in het voorjaar in het blad Foreign Affairs is gepubliceerd, en waarin zij pleiten voor een eenzijdige verklaring van de westelijke mogendheden niet als eerste van kernwapens gebruik te zullen maken.
George Kennan kwam deze keer niet voor de prijs in aanmerking, omdat hij hem reeds in mei 1981 had ontvangen.

FOUR FREEDOMS MEDAL 1982: H.K.H. Prinses Juliana. De medaille werd de prinses op 16 okt. in een plechtige bijeenkomst in de Koorkerk in Middelburg uitgereikt door de vroegere VS-ambassadeur bij de VN, W. J. Vandenheuvel.
Deze onderscheiding is door de Franklin Delano Roosevelt Centennial Commission toegekend op grond van het feit, dat het Huis van Oranje steeds het symbool is geweest van de strijd voor een betere wereld.
In dezelfde bijeenkomst werden tevens onderscheiden dr. W. A. Visser 't Hooft, oud-secretaris-generaal van de Wereldraad van Kerken, met de FREEDOM OF WORSHIP AWARD, dr. J. H. van Roijen, oud-ambassadeur van Nederland in de VS, met de FREEDOM FROM FEAR AWARD, dr. H. J. Witteveen, oud-minister van financiën en voormalig directeur-generaal van het Internationale Monetaire Fonds, met de FREEDOM FROM WANT AWARD, en mr. M. van der Stoel, voormalig minister van buitenlandse zaken van Nederland, met de FREEDOM OF SPEECH AWARD.

GOUDEN MEDAILLE VAN DE VN VOOR DE STRIJD TEGEN DE APARTHEID 1982: Het TK-lid J. N. Scholten (CDA), onder meer op grond van de motie voor een olie-embargo tegen Zuid-Afrika, die hij in juni 1980 in de Tweede Kamer indiende. De motie werd indertijd door de Tweede Kamer aangenomen, maar het kabinet gaf er geen gevolg aan (pag. 535/3 e.v.-1980).
Dezelfde onderscheiding is postuum uitgereikt aan ds Martin Luther King en president Houari Boumedienne van Algerije. Verder kregen een gouden medaille voor hun strijd tegen de apartheid: de Indiër Ramesh Chandra, president van de World Peace Council, de Britse aartsbisschop Trevor Huddleston en de Nigeriaan Abraham Ordia, voorzitter van de Afrikaanse sportfederatie.
In het verleden heeft Olof Palme, de Zweedse eerste minister, dezelfde onderscheiding gekregen.
In zijn dankwoord riep de heer Scholten de olie-exporterende en de olie-transporterende landen op een sluitend stelsel voor de boycot van Zuid-Afrika te ontwerpen.
Scholten, die bij de laatste verkiezingen op een onverkiesbare plaats stond, keert toch in de Tweede Kamer terug nu een aantal CDA-ers tot minister of staatssecretaris zijn benoemd (pag. 776/1-1982).
In New York verklaarde Scholten dat hij zich in het parlement opnieuw voor een olieboycot van Zuid-Afrika zal inspannen.

HARRIET FREEZERRING VOOR HULPVERLENING LESBISCHE VROUWEN 1982: De psychologe Laura Bauduin uit Diemen, voor het werk, dat zij ruim tien jaar heeft verricht voor Groep 7152, een organisatie, die zich bezighoudt met de opvang en begeleiding van lesbische en biseksuele vrouwen.
In veel gevallen verleent deze groep hulp aan vrouwen die zich pas tijdens hun huwelijk bewust worden van hun homoseksuele geaardheid. Laura Bauduin is bestuurslidd van de groep en heeft onder andere jarenlang praatgroepen begeleid.
De ring, genoemd naar de in 1977 overleden schrijfster Harriet Freezer (pag. 32/2-1978), wordt jaarlijks uitgereikt door de redactie van het feministische maandblad „Opzij" aan een vrouw die zich belangeloos heeft ingezet voor andere vrouwen. De activiteiten moeten wel een bepaalde emancipatoire waarde hebben.
Mevrouw Bauduin ontving haar prijs op een feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van Opzij.
„Het is voor het eerst dat een lesbische vrouw een officiële prijs krijgt voor emancipatoir werk binnen de lesbische wereld. Ik zie hierin niet alleen een waardering voor mijn persoonlijke bijdrage, maar tevens een erkenning van de homoseksuele bestaansvorm", aldus mevrouw Bauduin. Zij zei haar prijs te beschouwen als „een tegenwicht tegen de steeds openlijker bedreven discriminatie van homoseksuelen".
Het initiatief voor de stichting Groep 7152 is in 1971 genomen door een groep voornamelijk getrouwde vrouwen, die zich wegens hun seksuele geaardheid geïsoleerd voelden. De naam van de stichting slaat op het advertentienummer waaronder de vrouwen contact met lotgenoten zochten.
Zeker 2000 vrouwen maken jaarlijks gebruik van de gespreks- en opvangmogelijkheden die de groep biedt. Ongeveer de helft van hen is getrouwd of getrouwd geweest. De meesten melden zich omdat ze door hun seksuele voorkeur in hun omgeving problemen ondervinden en daarover met anderen willen praten.
Iedere zes weken is een landelijke bijeenkomst. Per keer komen er 100 tot 150 vrouwen onder wie 30 procent nieuwkomers. Daarnaast zijn er twintig regionale afdelingen met eigen contactvrouwen die op kleinere schaal hulp bieden in de vorm van gesprekken, praatgroepen of kleinere bijeenkomsten. De groep heeft de publiciteit altijd geschuwd uit vrees vrouwen daarmee af te schrikken.

De Spaanse koning Juan Carlos met het ereteken van de Karel de Groteprijs van de stad Aken.

JAN PALACHPRIJS 1982: De Tsjechische auteur Vaclav Havel voor zijn gehele œuvre en voor zijn activiteiten ten behoeve van de rechten van de mens. De prijs is toegekend door het in Parijs gevestigde „Internationale Comité voor steun aan Charta '77". De prijs is vernoemd naar de student, die zich op 19 jan. 1969 in brand stak uit protest tegen de militaire inmenging van de Warschaupactstaten in zijn land.

KAREL DE GROTEPRIJS 1981: Koning Juan Carlos van Spanje, voor zijn verdiensten voor de Europese eenheid en zijn dappere opkomen voor de Spaanse democratie, o.a. bij de mislukte militaire staatsgreep van febr. 1981 (pag. 476/ e.v. en 489/3 e.v.-1981).
De prijs wordt toegekend door de stad Aken.

ONASSISPRIJZEN 1982: De Poolse filmregisseur Andrzej Wajda, voor „zijn belangrijke bijdragen aan de menselijke waardigheid, vrijheid en maatschappelijke vooruitgang". De Onassisstichting kende hem de Athinaiprijs toe. De Olympiaprijs van dezelfde stichting werd verleend aan prins Sadruddin Aga Khan en aan de organisatie Europa Nostra, die streeft naar behoud van het Europese culturele erfgoed.

PRIJS VAN DE UNESCO VOOR OPVOEDING TOT VREDE 1982: Het Zweedse instituut voor onderzoek naar bewapeningsvraagstukken SIPRI.

VREDESPRIJS VAN DE DUITSE BOEKHANDEL 1982: De 78-jarige Amerikaanse historicus en diplomaat George F. Kennan wegens zijn verdienste voor een verbeterde Oost-Westrelatie.

WATELERVREDESPRIJS 1981: Mr. C. Brouwer, die verbonden is geweest aan het Hoge commissariaat voor de vluchtelingen van de Verenigde Naties in Genève.
Hij heeft zich bijna dertig jaar vooral voor vluchtelingen in de Derde wereld ingezet.
J. G. D. Wateler, directeur van de Oranje-Nassauhypotheekbank in Den Haag, overleden in 1927, heeft de prijs voor de vrede bij testament ingesteld. Hij vermaakte zijn vermogen aan de Carnegiestichting op voorwaarde dat die jaarlijks een prijs zou toekennen beurtelings aan een Nederlander en aan een buitenlander (of een instelling) die op enigerlei wijze de zaak van de vrede zou hebben gediend.
Volgens de Carnegiestichting heeft het werk van de heer Brouwer geleid tot een schaalvergroting en kwaliteitsverbetering van de hulpverlening en vergroting van de internationale samenwerking tussen de hulpverlenende organisaties.

ZILVEREN ANJERS 1982: Dr. M. Niemeijer en A. Bokma.
Dr. M. Niemeijer (80) uit Wassenaar krijgt de onderscheiding wegens zijn grote verdiensten voor de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. In 1948 schonk hij zijn waardevolle – toen reeds uit 7000 delen bestaande – schaakboekerij aan deze bibliotheek en hij heeft deze collectie sindsdien voortdurend aangevuld, waardoor deze inmiddels in omvang bijna verdrievoudigd is: bijna 20.000 werken in 50 talen.
Waarschijnlijk bezit de Koninklijk Bibliotheek thans de grootste schaakcollectie ter wereld.
Zelf publiceerde de heer Niemeijer – sinds 1932 – 34 werken en 43 artikelen op schaakhistorisch terrein. Hij was een van de oprichters van de Nederlandse Bond van Probleemvrienden, waarvan hij twintig jaar voorzitter was. Daarnaast was hij vele jaren voorzitter van de Vereniging van Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. De heer Niemeijer was maatschappelijk actief werkzaam in het verzekeringswezen. In 1952 werd hij wegens bijzondere verdiensten benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.
De 64-jarige journalist A. Bokma uit Wommels

in Friesland krijgt de Zilveren Anjer wegens bijzondere culturele activiteiten.
De heer Bokma is meer dan 40 jaar redacteur van het Friesch Landbouwblad. Daarnaast is hij sinds 1971 bestuurslid van de Stichting Jacobus van Loon, die uitgeefster is van het enige weekblad dat geheel in het Fries verschijnt: „Frysk en Frij".
Vele instellingen die werkzaam zijn op cultureel terrein hebben in de loop der jaren kunnen profiteren van zijn inzet, praktisch inzicht en bijdragen aan hun bestaan en voortbestaan.
Als voorzitter van de – op zijn initiatief opgerichte – „Stichting Fryske Mole" heeft hij veel gedaan voor het behoud van de Friese molens. Zowel in de totstandkoming van het bijzonder fraaie recent verschenen Fries Molenboek als in het tien jaar eerder gepubliceerde werk „Molens van Friesland", heeft de heer Bokma een belangrijk aandeel gehad.
Nog enkele functies van deze werkzame Fries: bestuurslid van de Stichting Volkshogeschool in Bakkeveen en voorzitter van de Culturele Raad in de gemeente Hennaarderadeel. In 1981 werd hij voor tal van organisatorische kwaliteiten op agrarisch gebeid benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Beeldende kunst

DAVID ROËLLPRIJS 1982: De beeldende kunstenaar Ger van Elk.

JEANNE OOSTINGPRIJS 1981: Jan Roeland voor zijn schilderijen en Dick Cassée voor zijn aquarellen.

H. N. WERKMANPRIJS 1981: De grafisch ontwerper Walter Nikkels.
Nikkels houdt zich voornamelijk bezig met informatiewerk. Hij ontwerpt veel voor musea, zoals catalogi voor het Van Abbemuseum in Eindhoven, en tentoonstellingen. Ook heeft hij postzegels ontworpen.

KHO LIANG IE-PRIJS 1981: De industrieel ontwerper Bas Pruyser uit Amsterdam. Pruyser ontwierp o.m. een papierafvalbak voor openbare ruimten.

KONINKLIJKE SUBSIDIEPRIJZEN VOOR DE VRIJE SCHILDERKUNST 1982: Jos Boomkamp, Joris Geurts, Kees de Goede en Maarten Ploeg uit Amsterdam, en Arja van den Berg en Nies Vooijs uit Den Haag.
De onderscheidingen zijn bedoeld als een aanmoediging voor jonge schilders bij hun verdere ontwikkeling.

VIGELIUSPRIJS 1981: Josefine Stoet voor haar schilderij, getiteld De Chinese Muur. De prijs wordt toegekend door de Koninlijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag.

WOLFPRIJS 1982: De Franse schilder Marc Chagall en de Spaanse schilder Antoni Tapies. Deze onderscheiding werd in 1978 ingesteld door Ricardo Wolf, een joodse chemicus en filantroop, die prestaties op het gebied van wetenschap en kunst wilde bevorderen. Hij wordt toegekend door het Israëlische parlement.
Chagall werd in Jeruzalem omschreven als de belangrijkste, nog levende pionier op het gebied van de moderne kunst, die getuigt van een oorspronkelijke en poëtische visie.
Tapies kreeg de onderscheiding omdat hij „aan de materie een spirituele uitdrukkingskracht weet te verbinden".

Journalistiek

ANNE VONDELINGPRIJS 1982: Dieudonnee ten Berge, medewerkster van Elseviers Magazine en TROS-televisierebriek Aktua.

ANNIE ROMEIN-VERSCHOORPRIJS 1981: De medewerksters van het blad Lover, een litteratuuroverzicht van de vrouwenbeweging.

JAC. VAN VEENPRIJS VOOR JUSTITIE-JOURNALISTIEK 1982: Jac. van Veen. De prijs is ingesteld ter gelegenheid van het afscheid van Jac. van Veen, toen die op 5 juni van dit jaar de VUT inging. Hij was toen ruim 22 jaar rechtbankverslaggever bij Het Parool geweest en hij had gedurende 16 jaar in dit dagblad de rubriek „De rechten van de mens en de mensen van het recht" verzorgd.
De stichting, die de prijs jaarlijks zal toekennen, heeft Van Veen zelf als eerste winnaar aangewezen. Van Veen is erevoorzitter geworden van de stichting, die de prijs uitreikt.

LOFPRIJS 1982: De stichting World Press Photo wegens haar grote verdiensten voor de internationale persfotografie. De prijs wordt verleend door de Stichting Lucas Oomsfonds. World Press Photo is daarnaast dit jaar door de stad Mainz onderscheiden met de dr. ERNST SALOMONPRJS.

PRIJS VOOR DE DAGBLADJOURNALISTIEK 1982: Nico Scheepmaker, voor de column „Trijfels", die hij schrijft in de dagbladen, die zijn aangesloten bij de Gemeenschappelijke Persdienst GPD.

PULITZERPRIJZEN 1982: Jack Darnton van de New York Times voor zijn berichtgeving over de gebeurtenissen in Polen.
Jack Rosenthal, eveneens van de New York Times, voor zijn hoofdartikelen.
De krant Kansas City Star en de medewerker van dit blad, Rick Atkinson, voor plaatselijke berichtgeving.
Paul Henderson van de Seattle Times, ook voor lokale berichtgeving.
Twee medewerkers van het persbureau Associated Press voor de beste berichtgeving over en foto van de aanslag op president Reagan voor het Hilton-hotel in Washington.
De columnist Art Buchwald voor zijn „uitmuntende commentaren", die in rond 800 Amerikaanse en buitenlandse kranten verschijnen.

WORLD PRESS PHOTO 1982: Manuel Perez Barriopedro (Madrid) voor zijn foto van de Spaanse luitenant-kolonel Tejero tijdens diens poging tot staatsgreep in het Spaanse parlement. Deze foto was tevens de prijswinnaar in de categorie Spot News.
In de overige categorieën werden de eerste prijzen als volgt toegekend:
News Features, François Lochon (Parijs) voor de foto Colour for his Holiness. Portraits of People in the News, Harry N. Naltchayan (Washington) voor Living Mt Rushmore. Sports, Daniel Forster (Murten, Zwitserland) voor Jumping Windsurfer. Arts and Sciences, Ken Regan (New York) voor Never too old to rock and roll. Happy News, Vasily Yegorow (Moskou) voor A heartly Welcome. Living, Sergei Wasiliew (Moskou) voor In the village Bath-house. Spot News Series, Ron Edmonds (New York) voor Attemted Assassination on president Reagan. News Features Series, Wendy Watriss (New York) voor Agent Orange. Arts and Sciences Series, Dieter Blum (West-Berlijn) voor Berliner Philharmoniker. Living Series, Gary Friedman (Los Angeles) voor Yvonne and Yvette, the only craniopagus siamese twins.

ZILVEREN CAMERA 1981: Vincent Mentzel, voor een afbeelding van Hans Wiegel in de Tweede Kamer: „Oppositie '81". Deze foto was tevens de prijswinnaar in de categorie Dagelijks nieuws.
In de overige categorieën waren de eerste prijzen als volgt verdeeld:
Features, Brand Overeem voor Ootmarsum, november 1980, „In manus tuas, Domine". Portretten in het nieuws, Milan Konvalinka voor Den vaderlandt ghetrouwe. Sport, Barteld W. de Jong, voor Plankzeilen? Kunst! Theater/Kunst, Anne Marie Lameyer voor Van wad tot kunst. Documentaires, Henk van den Hurk voor Ieder zijn eigen naam.

ZILVEREN CAMERA 1982: Dirk-Jan Prins voor zijn foto van de arrestatie in Amsterdam van de Canadees Alan Reeve. Deze foto won tevens de eerste prijs in de categorie Hard Nieuws.
In de andere categorieën werden de eerste prijzen als volgt verdeeld:
Portretten, Johan van Gurp voor afbeeldingen van Joop en Liesbeth den Uyl tijdens een verkiezingsbijeenkomst. De mens en zijn leven, Jelte Homburg, voor Werknemersleed '82. Prettig nieuws, Jacques Peeters voor Carnaval en een kleintje pi(l)s. Sport, Robert Collette voor De kracht, de zege en de tranen van Bettine Vriesekoop in het Top Twaalf tafeltennistoernooi in Nantes. Documentaires, Ad van Denderen voor een fotoreportage over een Turkse schoonmaakster, die verneemt, dat zij Nederland moet verlaten. Theater en kunst, Rob Bogaerts voor zijn afbeelding van Robert Long en Leen Jongewaard in hun theaterproduktie Tot hiertoe heeft de Heere ons geholpen. Features, Dirk Buwalda voor een beeld uit de Tour de France. Natuur, G-Jan van Leeuwen voor Natuur en kunst bij de Amsterdamse Sloterplas.

Letteren

AMERICAN BOOK AWARD 1982: John Updike voor zijn boek Rabbit is rich.

BOOKERPRIJS 1982: De Australische schrijver Thomas Keneally voor zijn boek Schindler's Ark.
Het boek, dat volgens de schrijver voor 90% op de werkelijkheid is gebaseerd, gaat over het leven van de Duitse industrieel Oskar Schindler, die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Polen en Tsjechoslowakije honderden joden heeft gered door hen te werk te stellen in fabrieken. Schindler overleed in 1974 in Frankfurt, maar hij werd begraven in Jeruzalem.

BUCHELIUSPRIJS 1982: Dr. W. H. Vroom, hoofd van de afdeling Nederlandse geschiedenis van het Rijksmuseum te Amsterdam, voor zijn boek De financiering van de Kathedraalbouw in de middeleeuwen.

BUSKEN HUETPRIJS 1981: Jacques Hamelink voor zijn essaybundel In een lege kamer een garendraadje.

CESTODAPRIJS 1982: De journalist Nico Scheepmaker heeft de Cestodaprijs 1982 toegekend aan de schrijver Cees Nooteboom „voor het moeiteloos beoefenen van de Nederlandse taal in al haar genres". De prijs bestaat uit een bedrag van 53 gulden en een gegraveerd bekertje.
In 1974 werd deze onderscheiding bij wijze van scherts door enkele collega-schrijvers toegekend aan Nico Scheepmaker zelf. Sinds die tijd heeft de journalist de Cestodaprijs (cestoda is het latijnse woord voor lintworm) ingesteld.
Scheepmaker, die het enige jurylid is, reikte de prijs in 1975 uit aan Gerrit Komrij. Daarna volgden Herman Pieter de Boer, Harry Mulisch, Hugo Brandt Corstius, Kees van Kooten, K. Schippers en Annie M. G. Schmidt.
Maatstaf voor toekenning van de prijs is voor Scheepmaker een veelzijdig gebruik van de Nederlandse taal.

CONSTANTIJN HUYGENSPRIJS 1982: Jan Wolkers, voor zijn gehele letterkundige werk.
De auteur heeft geweigerd de prijs te aanvaarden. Nadat op 24 sept. bekend werd, dat hij de laureaat was, liet hij weten zich door de uitverkiezing „geschoffeerd" te voelen, aangezien deze eer hem pas nu te beurt viel, terwijl hij naar zijn mening al twintig jaar meesterwerken schrijft. In die twintig jaar zijn er volgens de schrijver wel prijzen toegekend aan „knoeiers".

FERDINAND BORDEWIJKPRIJS 1982: F. Springer voor zijn roman Bougainville.

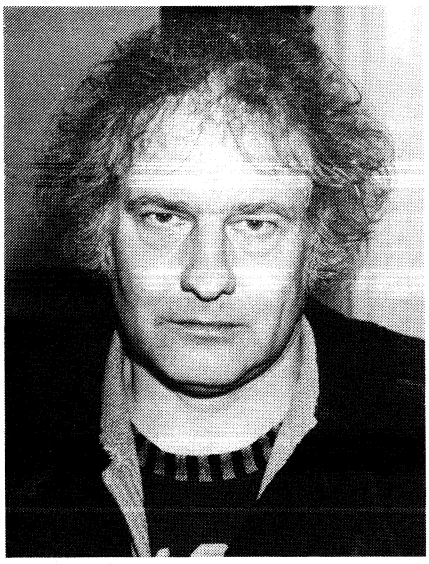

Jan Wolkers, die geweigerd heeft de Constantijn Huygensprijs 1982 te aanvaarden.

G. H. 'sGRAVESANDEPRIJS 1982: Prof. H. A. Gomperts voor zijn publikaties op het verbindingsvlak van literatuur en wetenschap.

GEUZENPRIJS 1982: Jeroen Brouwers.
De schrijver Jeroen Brouwers is op 25 nov. niet verschenen bij de uitreiking van de hem toegekende Geuzeprijs 1982 in de Koninklijke Opera te Gent. Brouwers zegde af, toen hem bleek dat de organisatie van de prijsuitreiking, die in handen lag van het Taalminnend Studentengenootschap „'t Zal wel gaan", weinig professioneel werd aangepakt. Het dankwoord dat Brouwers van plan was uit te spreken werd nu, tijdens de door Johan Anthierens geleide avond, voorgedragen door een ander.
De rede verscheen enige weken eerder al in een boekje met de titel Alleen voor Vlamingen bij uitgeverij Ad ten Bosch te Zutphen. In deze tekst legt Brouwers er de nadruk op dat hij de eerste Nederlandse schrijver in anderhalve eeuw is, die een Vlaamse literaire prijs krijgt, terwijl Vlaamse schrijvers al voor „duizenden en duizenden guldens" aan Nederlandse letterkundige prijzen in ontvangst hebben genomen. Brouwers acht dat symptomatisch voor de vanuit Vlaanderen vaak bepleite „culturele integratie" tussen Noord- en Zuid-Nederland.
Vlamingen denken als het erop aan komt, aldus Brouwers, dat de culturele éénwording „zoiets als een smakelijk toebereide braadgans is, waarvan de Vlaming de vette bouten en de Nederlander het afgekloven karkas dient toe te vallen".
„Die culturele integratie is een hersenspinsel van steeds nieuwe lichtingen aartsreactionaire Vlaamse meneren en mevrouwen" concludeert Brouwers in zijn toespraak, die, nadat hij werd afgedrukt in het satirische week blad De Zwijger al voor enige opschudding in België zorgde.
Naast Brouwers werd de Geuzenprijs toegekend aan Maurice de Wilde, maker van een serie tv-programma's over de Vlaamse collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog. De Wilde was wèl bij de uitreiking aanwezig.

GOETHEPRIJS 1982: De 87-jarige auteur Ernst Jünger voor zijn gehele œuvre. De jury van deze door de stad Frankfurt ingestelde prijs prees Jünger in het bijzonder, omdat hij „door alle perioden heen een onafhankelijk waarnemer is gebleven".
In 1981 was Jünger al onderscheiden met de Europaprijs en de Cino del Ducaprijs (pag. 851/1-1981).

De prijs werd Jünger eind mei toegekend. Burgemeester Walter Wallmann (CDU) van Frankfurt heeft hem op 28 aug. aan de schrijver uitgereikt. In de tussentijd bleek, dat Jünger geen onomstreden persoonlijkheid is.
Twee maanden na de bekendmaking kwamen de alternatieve Groenen uit het stadsparlement van Frankfurt met een verzameling citaten tevoorschijn waaruit Jünger als voormalig antisemiet, nationaal-socialist en oorlogsaanbidder wordt geëtaleerd. De sociaal-democratische fractie in de stad, toch al belaagd door concurrentie van de Groenen, bleef niet achter en liet aan de hand van naoorlogse Jünger-citaten zien dat Jünger „praefascistisch" is en in elk geval niet „in de humanistische traditie" van Goethe past.
Op het eerste gezicht derhalve een welhaast klassiek naoorlogs rollenspel dat in de Bondsrepubliek zo dikwijls is waar te nemen wanneer iemand een passende naam voor een straat of een school heeft bedacht en de geëerde persoon vroeger te links of te rechts bleek te zijn geweest – hetgeen bij gebrek aan een politiek midden in de Weimar-tijd nogal gemakkelijk het geval kan zijn wanneer die periode met de politieke maatstaven van vandaag wordt gemeten.
Zonderlinge opvattingen koestert de oude Ernst Jünger ook vandaag de dag overigens wel. Met Hitlers „politiek tegenover het Sudetenland en met de Anschluss van Oostenrijk ben ik nu nog volledig d'accord", vertelt hij in een interview met Der Spiegel (Der Spiegel van 16 aug.) en hij herhaalt het nog eens voor de televisie. Geconfronteerd met een verwijt uit Le Monde dat hij als schrijver veel mensen destijds tot het nationaal-socialisme heeft verleid, zegt Jünger: „Wij moeten allereerst goed differentiëren: voor hoeveel procent hebben de nazi's gelijk gehad? Tegenwoordig wordt dit alles, de hele voorgeschiedenis, niet meer in beschouwing genomen en Hitler wordt afgebeeld als de duivel uit het doosje. Bijvoorbeeld dat Hitler het verdrag van Versailles niet wilde, daarmee was ik het volledig eens.
Ernst Jünger valt moeilijk te rubriceren en heeft praktisch zijn hele leven geschreven met de bedoeling een dergelijke rubricering uit de weg te gaan. Hij werd in 1895 in Heidelberg geboren en groeide op in een gegoed milieu. In 1913 vluchtte hij naar het vreemdelingenlegioen, in de Eerste Wereldoorlog werd hij als Duits officier veertien keer gewond en kreeg hij de hoogste onderscheiding die de keizer te vergeven had: Pour le mérite.
Na de Eerste Wereldoorlog was hij een vurig revanchist en verheerlijkte hij zijn oorlogsbelevenissen in zijn boek In Stahlgewittern. Jünger studeerde enige tijd zoölogie (hij is een verwoed keververzamelaar) en gold als notoir tegenstander van de republiek van Weimar. In 1939 schreef hij Auf den Marmorklippen, waarin macht en geweld het thema zijn. Voor tegenstanders van de nazidictatuur kan het als een steun in de rug worden ervaren. Bijvoorbeeld voor Rudolf Hirsch die toen in Nederland in ballingschap was en nu in de jury voor de Goethe-prijs in Frankfurt zitting heeft. De joodse literator en oud-direccteur van de S. Fischer-uitgeverij zei het boek van Ernst Jünger destijds als „een bemoediging" te hebben gevoeld. Zijn pleidooi droeg bij tot het eenstemmig besluit van de jury de prijs van 50.000 D-mark aan Jünger toe te kennen.

Ernst Jünger zelf was officier in de Tweede Wereldoorlog en langere tijd in Parijs gedetacheerd. Hij wist enkele Fransen van de dood te redden. In zijn latere beschrijvingen van deze tijd vallen niet alleen preciese en suggestieve formuleringskunst op maar ook een cynische kilte tegenover het thema. Zo beschrijft hij bijvoorbeeld nauwkeurig een executie van een Franse rebel, waar hij als vertegenwoordiger van het Duitse opperbevel bij aanwezig moest zijn, tot in het kleinste detail maar zonder enig engagement. Wie de citaten zonder de context leest kan de indruk krijgen dat Ernst Jünger een zo gedistantieerde buitenstaander is dat het hem tot gewetenloosheid bracht.
Ook staat in zijn boek Strahlungen te lezen hoe Jünger met een glas sekt in de hand het schouwspel van een geallieerd bombardement op Parijs beziet en kennelijk evenzeer door de aardbeien in zijn glas als door het bombardement zelf gefascineerd is.
Jünger daarover nu: „Deze Engelsen denken dat ik in de bunker verdwijn, maar ze vergissen zich. Aan zulke spelregels doe ik niet mee, maar andere Duitsers en Fransen doen dat wel... Ik ga naar de bovenste verdieping en kijk naar de luchtaanval. En kijk misschien door het sektglas. Dan is dat nog in zekere zin een vrienschapsdronk met de dood.
Dat is de anarch. Dat is de man die zich helemaal geen zorgen maakt om degenen die daar boven bang maken en diegenen die daar beneden bang zijn. Dat is de man die gezellig bij het raam staat en ziet: de aardbei kristalliseert".
Deze uitvoerige toelichting die Ernst Jünger drie verblufte Spiegel-redacteuren gaf, tekent de Goethe-kandidaat ten voeten uit. Hij noemt zichzelf een „anarch" en niet een anarchist, want deze laatste wil de wereld verbeteren en aanslagen plegen. De anarch is daarentegen het hoogtepunt van niet-betrokkenheid: "een anarch kan van alles zijn, ook de grootste kruidenier die achter zijn bureau zit en zegt: ik doe aan al deze dingen mee omdat het voor mij het gemakkelijkst is".

Prijzende woorden over de westelijke democratie komen Ernst Jünger dan ook niet over de lippen. Je mag vandaag de dag niet links op de autosnelweg rijden en dat raakt de vrijheid van het individu, zegt Jünger met de toevoeging: „Nog mijn ouders, mijn voorouders hebben veel vrijer geleefd dan wij tegenwoordig". Jünger kan zichzelf zo elitair noemen dat hij zich niet eens bij een elite wil thuisvoelen en zoekt zijn heil eerder bij een geestelijke traditie uit de achttiende dan uit de twintigste eeuw.
In 1970 schokte hij conservatieven in de Bondsrepubliek met zijn boek Annäherungen – Drogen und Rausch, waarin hij zijn ervaringen met allerlei verdovende middelen beschreef onder het motto dat een generaal ook zelf in de vuurlinies moet hebben gestaan. Een christen-democraat in het Frankfurtse stadsparlement heeft wegens vermeende reclame voor drugs daarom vandaag nog problemen met de Goethe-prijs aan Ernst Jünger.
Binnen de Duitse sociaal-democratie is op het ogenblik een stroming aan de gang om de protesterende Frankfurtse partijgenoten tot de orde te roepen. SPD-secretaris Peter Glotz is zelf allesbehalve een bewonderaar van de denkbeelden van Ernst Jünger, maar kritiseert zijn partijgenoten in Frankfurt desondanks wegens ontoelaatbare versimpelingen.
Wij hebben, aldus Glotz, in de herfst van 1977 – het hoogtepunt van het terrorisme in West-Duitsland – gezien hoe vanuit conservatieve

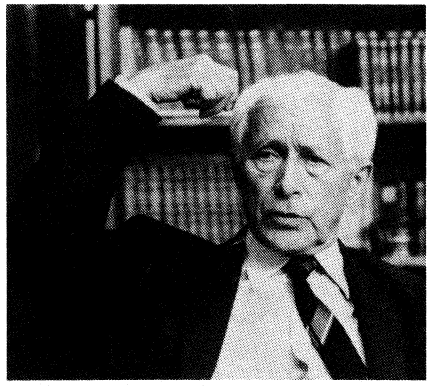

Ernst Jünger, de omstreden winnaar van de Goetheprijs.

hoek causale verbindingen werden gelegd tussen linkse intellectuelen en het terrorisme. Marcuse kreeg de schuld van het terreurgeweld. Glotz nu: „Het is onschuldiger maar intellectueel niet beter wanneer nu in Frankfurt lokale politici van de Groenen en ook van de SPD de uitreiking van de Goethe-prijs aan Ernst Jünger als aanleiding nemen om gepolitiseerde verwijten te maken. De pogingen van de Groenen om Jünger met citaten uit de jaren dertig als een antisemiet te ontmaskeren is – na Auschwitz – niet redelijker dan de tegenwoordige mode om kritiek op de politiek van Begin als antisemitisme te diskwalificeren".

Jünger zelf zegt over citaten uit de jaren dertig: „Met citaten kun je alles bewijzen, ook dat Goethe een pornograaf was" en wijst erop dat zoveel grootheden uit het verleden kritiek op de joden hebben geleverd: Heinrich Heine, Karl Marx.
In het woord vooraf van het boek Strahlungen staat onder meer de beroemde zinsnede: „Na de aardbeving slaat men op de seismograaf. Men kan toch niet de barometers laten boeten voor een wervelstorm, als men ten minste niet tot de primitieven behoort".
Uiteindelijk is het moeilijk vast te stellen in hoeverre de volstrekt eigenzinnige Ernst Jünger historische schuld voor het nationaal-socialisme op zich heeft geladen. Hij verwierp de Weimar-democratie krachtig, bepleitte een soort rechtse revolutie en was daarbij een belangrijk schrijver.
Zijn er eigenlijk wel schrijvers die belangrijk zijn en volledig onschuldig? zo vraagt zich de historicus Golo Mann af om vervolgens, gericht naar Ernst Jünger, de vraag te ontkennen. Desondanks pleit Golo Mann – zelf destijds in ballingschap – voor de prijsuitreiking aan deze „trouwe begeleider van deze eeuw."
Ernst Jünger, gevraagd naar de zin om temidden van zoveel opspraak de prijs te aanvaarden, reageert met de bij hem passende ijdelheid dat zelfs zijn laatste gevechtsordonnans uit de Eerste Wereldoorlog (De man moet tegen de negentig jaar oud zijn) bij de uitreiking in de Paulskirche aanwezig zal zijn. Jünger in Der Spiegel: „Kan ik die man teleurstellen?"

GOTTFRIED KELLERPRIJS 1982: De uit het Zwitserse Vaud afkomstige, thans in Frankrijk woonachtige, schrijver Philippe Jaccottet.

GOUDEN DRIEHOEK 1982: Liva Willems voor haar kinderboek El is zo blij met Els, een liefdesgeschiedenis tussen twee vrouwtjesmarmotten.
De onderscheiding is een nieuwe prijs voor kinderboeken, bedoeld als tegenhanger van de al langer bestaande Gouden Griffel. Hij is ingesteld door het tijdschrift Orlando, dat zich bezig houdt met thema's betreffende (homo)-sexualiteit en samenleving.

GOUDEN EZELSOOR 1980: Richard Steegen, voor zijn jeugdboek Pakken...Gepakt.
Deze prijs wordt toegekend door de organisatie van Fabrikanten van Grafische Eindprodukten FGE en is bestemd voor een debuterende schrijver of schrijfster, van wie in één jaar de meeste boeken zijn verkocht.

GOUDEN EZELSOOR 1982: Annie van den Oever, voor haar verhalenbundel Dame in broekpak.

GOUDEN GRIFFEL EN PENSEEL 1982: Het boek De eend op de pot van Nannie Kuiper is bekroond met de Gouden Griffel. De Gouden Penseel gaat naar Joost Roelofzs voor de illustraties bij de tekst van zijn eigen boek Voor en achter.
Verder zijn negen Zilveren Griffels toegekend aan schrijvers en hun boeken in verschillende leeftijdsgroepen.
Kees Fens krijgt deze onderscheiding voor zijn boek Nu hoor je het ook eens van een ander, Roald Dahl voor De griezels, Boris Zhitkov voor Het verboden bootje, Joke van Leeuwen voor De metro van Magnus, Veronica Hazelhoff voor Nou moe, Christine Mostlinger voor Het huis in niemandsland, Robert Cumming voor Kijken en zien, Paul Biegel voor Haas en Badley Irwin voor Hidden Doe.
De Zilveren Penseel gaat naar Jenny Dalenoord voor haar illustraties in het boek Muis, mol en rat van Jetty Krever en Ralph Steadman voor illustraties in Inspecteur Kaasjager van Bernard Stone.

GRAND PRIX DU ROMAN DE L'ACADEMIE FRANÇAISE 1982: De Franse schrijver Vladimir Volkoff voor zijn boek Le Montage.

GRAND PRIX DE POESIE DE L'ACADEMIE FRANÇAISE 1982 Jean Loisy, voor zijn gehele poëtische oeuvre.

HENRIËTTE ROLAND HOLSTPRIJS 1982: Walter van den Broeck uit Turnhout in België voor zijn boek Brief aan Boudewijn.

HERMAN GORTERPRIJS 1980: Jan Kuijper voor zijn dichtbundel Oogleden.

HERMAN GORTERPRIJS 1981: Willem Jan Otten voor zijn poëziebundel Ik zoek het hier.

HERMAN GORTERPRIJS 1982: Gerrit Komrij voor zijn bundel De os op de klokketoren.

INTERNATIONALE FELTRINELLIPRIJS 1982: Günter Grass.

JAN CAMPERTPRIJS 1982: Willem van Toorn voor zijn gedichtenbundel Het landleven.

JAN GRESHOFFPRIJS 1982: Jacques Kruithof voor zijn essaybundel Vingeroefeningen.

KAREL VAN MANDERPRIJS 1982: Dr. C. Blotkamp, wetenschappelijk hoofdmedewerker aan de Rijksuniversiteit van Utrecht, voor zijn boek Ad Dekkers.

LUCY B. EN C. W. VAN DER HOOGTPRIJS 1982: Kester Freriks voor zijn boek Holderlins toren.

MARTINUS NIJHOFFPRIJS 1982: Sjaak Commandeur en Rien Verhoef voor hun gezamenlijke vertalingen uit het Engels, i.h.b. voor hun vertaling van het boek 1985 van Anthony Burgess.

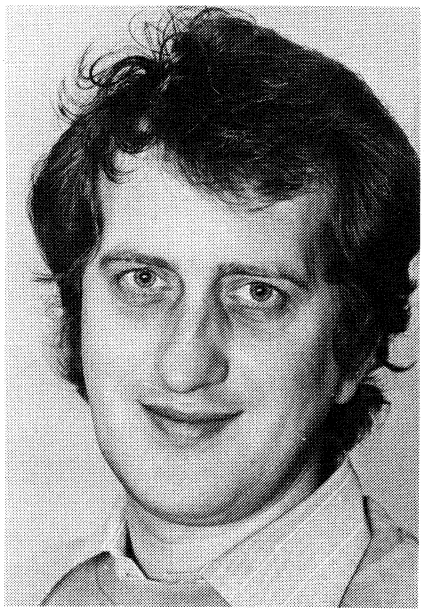

Gerrit Komrij, de winnaar van de Herman Gorterprijs voor het jaar 1982.

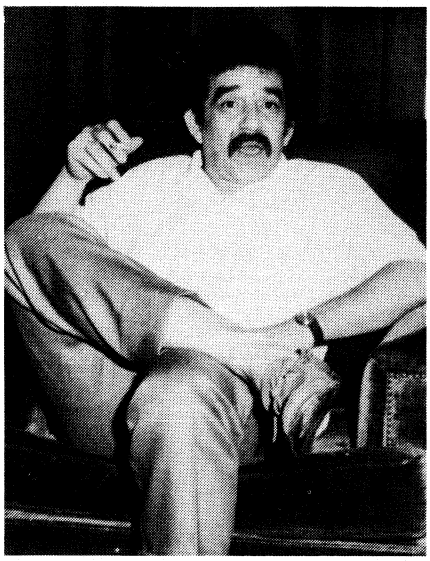

Gabriel Garcia Marquez, de winnaar van de Nobelprijs voor de letteren van 1982.

MARTINUS NIJHOFFPRIJS 1983: August Willemsen en Andrzej Wojtas.
August Willemsen krijgt de prijs voor zijn vertalingen van proza en poëzie van Portugese en Braziliaanse schrijvers als Fernando Pessoa, Carlos Drummond de Andrade, Dalton Trevisan, Quimaras Rosa en Manuel Bandeira.
Andrzej Wojtas is Pool. Hij heeft vertalingen op zijn naam staan van vooral Zuidnederlandse schrijvers onder wie Louis Paul Boon, Marnix Gijsen en Hugo Raes.

MOSES MENDELSSOHNPRIJS 1982: De 82-jarige publiciste Eva Reichmann. De prijs wordt toegekend door de stad West-Berlijn en is bestemd voor personen, die zich verdienstelijk gemaakt hebben op het terrein van verdraagzaamheid jegens andersdenkenden.
Eva Reichmann, die thans in Londen woonachtig is, is o.m. bekend geworden door haar boek over de oorzaken van anti-semitisme Die Flucht in den Hass.

MULTATULIPRIJS 1981: Doeschka Meijsing voor haar in 1980 gepubliceerde roman Tijger, tijger.

NOBELPRIJS VOOR LETTERKUNDE 1982: Gabriel Garcia Marquez „voor zijn romans en verhalen, waarin fantasie en realisme zijn gecombineerd tot een wereld van de verbeelding, die het leven en de conflicten van een continent weerspiegelt".
Gabriel Garcia Marquez is op 6 maart 1928 in Aracataca (Columbia) geboren als de jongste van twaalf kinderen. De eerste acht jaren van zijn leven bracht hij door onder de hoede van zijn grootouders.
Hij bezocht tot het eindexamen een jezuïetencollege, waarna hij in Bogota aan een studie in de rechten begon, die hij echter afbrak om als journalist werkzaam te worden.
Gedurende enige tijd was hij buitenlands correspondent, achtereenvolgens in Rome, Parijs en Caracas, voor de liberale El Espectador.
In 1961 opende hij het bureau van het Cubaanse persbureau Prensa Latina in Bogota en vervolgens was hij correspondent voor dit persbureau bij de Verenigde Naties in New York.
Als uitgever van het geëngageerde, oppositionele tijdschrift Alternativa ging hij door voor een vertegenwoordiger van de linkse beweging

in Columbia, die hem in 1978 kandidaat stelde voor het presidentschap.
Marquez heeft enige tijd in Spanje gewoond. Thans woont hij in het dorp San Luis Potosi in Mexico.
Marquez begon zijn loopbaan als auteur met het schrijven van draaiboeken. Zijn eerste roem als romanauteur verwierf hij in 1955 met zijn boek La Hojarasca (Afval en dorre bladeren), dat zich afspeelt in het denkbeeldige plaatsje Macondo, dat in zijn latere werk meerdere malen zal terugkeren.
In 1961 volgde El coronel no tiene quien le escriba (De kolonel krijgt nooit post) en in 1962 La mala hora (Het kwade uur) en een verhalenbundel onder de titel Los funerales de la Mama Grande (De uitvaart van Mama Grande), waarin opgenomen is het beroemde verhaal La siesta de martes (Een dinsdagsiësta).
In 1967 verscheen Cien años de soledad (Honderd jaren eenzaamheid), dat al kort na de publikatie werd gewaardeerd als één van de beste romans in de Spaanse taal in de twintigste eeuw. Het boek bereikte in het Spaanse taalgebied tot 1981 een oplage van 5 mln exemplaren. De auteur vertelt erin de geschiedenis, gedurende enkele generaties, van de familie Buendia, de stichters van het plaatsje Macondo, wier „soledad" (eenzaamheid) hen onbekwaam maakt tot „solidaridad" (solidariteit).
Groot succes had ook het in 1976 verschenen boek El otoño del patriarca (De herfst van de patriarch), een karikatuur van een Latijnsamerikaanse militaire dictator.
Vermeld kunnen verder nog worden de verhalenbundels Las ocho menos cuarto (Kwart voor acht) uit 1968 en La increible y triste historia de la candida Erenida de su abuela desalmada (De ongelofelijke en droevige geschiedenis van de eerlijke Erenida en haar harteloze grootmoeder) uit 1978.
In 1981 verscheen tenslotte Cronica de una muerte anunciada (Kroniek van een aangekondigde dood).

P. C. HOOFTPRIJS 1981: Karel van het Reve voor zijn gehele essayistische oeuvre.
Karel van het Reve is op 19 mei 1921 in Amsterdam geboren. Hij heeft Slavistiek gestudeerd aan de universiteit van Amsterdam. Sinds 1957 is hij hoogleraar in de Slavische taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit van Leiden.
Voordien in hij o.m. als journalist werkzaam geweest; zo was hij enige tijd voor Het Parool correspondent in Moskou.
Hij publiceerde in 1959 een sleutelroman, Twee minuten stilte, zich afspelend aan de Amsterdamse universiteit. In 1961 volgde een tweede roman, Nacht op de kale berg.
Nadien publiceerde hij hoofdzakelijk reisverslagen, essays en studies, vnl. over de Sowjet-Unie, het communisme en de Russische literatuur, waarin hij zich een fel tegenstander toonde van elke vorm van dictatuur.
Enkele van zijn werken zijn: Rusland voor beginners, De literator en de holbewoner, Siberisch dagboek, Het geloof der kameraden, Marius wil niet in Joego-Slavië wonen en Met twee potten pindakaas naar Moskou. Ook heeft Van het Reve vertalingen uit het Russisch bezorgd. Hiervoor ontving hij de Martinus Nijhoffprijs voor het jaar 1978.

PEGASUSPRIJS 1982: Cees Nooteboom voor zijn roman Rituelen. De prijs wordt verleend door de oliemaatschappij Mobil Oil en is bestemd voor auteurs in een klein taalgebied; onderdeel van de prijs is de vertaling in het Engels en publikatie in de VS van het bekroonde werk. Eerder is de prijs toegekend in o.m. Egypte, Denemarken en Ivoorkust.

PREMIO CERVANTES 1981: De Mexicaanse dichter en essayist Octavia Paz. De Premio Cervantes is de belangrijkste prijs der Spaanse letteren.

PREMIO CERVANTES 1982: De Spaanse dichter en essayist Luis Rosales.

PRIX CHATEAUBRIAND 1982: Marguerite Castillon du Perron voor haar boek Charles de Foucault.

PRIX CINO DEL DUCA 1982: De Turkse schrijver Yachar Kemal, die in zijn boeken de zeden, mythen en godsdienstgebruiken op het platteland van Turkije behandelt.

PRIX FEMINA 1982: Anne Hébert voor haar roman Fous de Bassan.

PRIX GONCOURT 1982: Dominique Fernandez voor zijn roman Dans la main de l'ange.

PRIX INTERALLIÉ 1982: Eric Ollivier voor zijn autobiografische werk l'Orphelin de mer.

P. C. Hooftprijswinnaar 1981 Karel van het Reve (l.) met zijn broer Gerard, die dezelfde prijs in 1968 ontving.

Dominique Fernandez (l.), de winnaar van de Prix Goncourt met de winnaar van de Prix Renaudot, Georges-Olivier Chateaureynaud.

PRIX MÉDICIS 1982: Jean-François Josselin voor zijn boek L'enfer et cie.

PRIX MÉDICIS ÉTRANGER 1982:De Italiaan Umberto Eco voor zijn werk Le nom de la rose.

PRIX RENAUDOT 1982: Georges-Olivier Chateaureynaud voor zijn roman La faculté des songes.

PRIX TOCQUEVILLE 1982: De Russische dissidente schrijver, filosoof en wiskundige Alexander Zinowiew voor zijn gehele œuvre. Zinowiew woont sinds 1978 in München.
De Prix Tocqueville is voor de derde maal toegekend. De twee eerdere laureaten waren de Franse socioloog Raymond Aron en de Amerikaanse socioloog David Riesman.

PULITZERPRIJZEN 1982: John Updike voor zijn roman Rabbit; Tracy Kidders voor zijn boek The soul of a new machine; Sylvia Plath (postuum) voor haar verzamelde gedichten; en William McFeely voor zijn biografie General Grants.

STAATSPRIJS VOOR KINDER- EN JEUGDLECTUUR 1982: Henk Barnard voor diens gehele œuvre.

STRIPSCHAPSPRIJS 1982: Marten Toonder, de schepper van Ollie B. Bommel, voor zijn gehele œuvre.

THOMAS MANNPRIJS 1982: De Westduitse schrijver Joachim Fest vanwege zijn verdiensten voor de Duitse historie en cultuur door analytisch vermogen, kritische oorspronkelijkheid en pregnant taalgebruik.

TOLLENSPRIJS 1983: Belcampo, pseudoniem van de arts H. P. Schönfeld Wichers, voor zijn gehele œuvre.

WILLIAM SHAKESPEAREPRIJS 1982: De Engelse schrijfster Doris Lessing.

Muziek

BOY EDGARPRIJS 1982: De Canadese, in Nederland woonachtige, saxofonist Alain Laurillard. De prijs is bestemd voor prestaties op het gebied van de jazz en geïmproviseerde muziek. Hij heette voorheen de Wessel Ilckenprijs (zie ook pag. 62/2-1981).

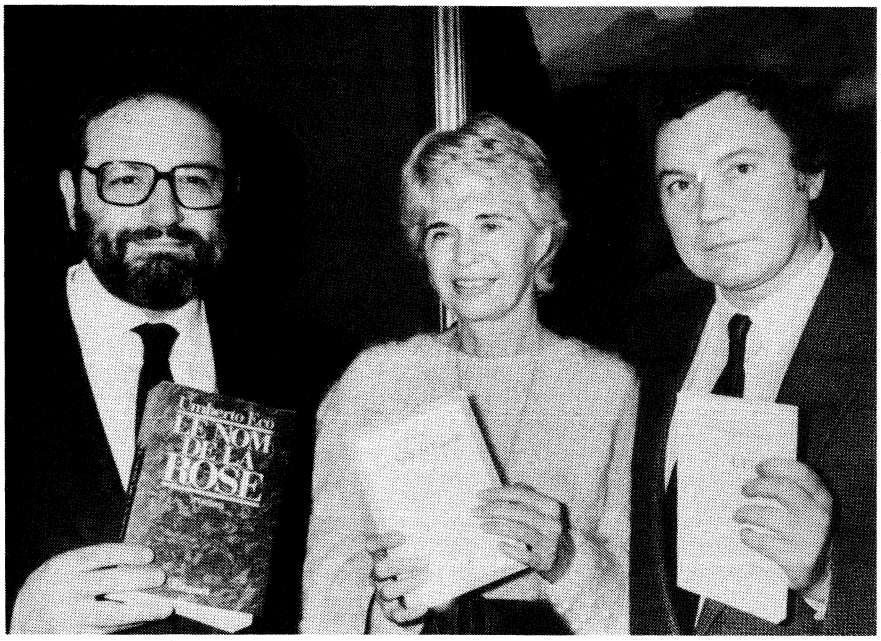

V.l.n.r.: Umberto Eco, winnaar van de Prix Médicis étranger, Anne Hébert (Prix Fémina) en Jean-François Josselin (Prix Médicis).

EDISONS 1982: Zesentwintig platen van het populaire en klassieke repertoire, verschenen in de periode tussen april 1981 en april 1982, zijn bekroond met een Edison. Meer dan vijfhonderd opnamen, ingezonden door zestien maatschappijen, dongen mee naar deze hoogste Nederlandse onderscheiding in de platenwereld.
In de populaire sector gingen Edisons naar Herman van Veen voor zijn produktie Iets van een Clown, Margriet Eshuys voor haar plaat Right on Time en Freek de Jonge voor de opname van zijn theatershow De Tragiek. Tot de andere platen in het populaire genre die werden bekroond behoren My World of Music (Jasper van 't Hof), J. J. de Bom voorheen de Kindervriend, Olympia '81 (Yves Montand) en Friday Night in San Francisco met Al Dimeola, John McLaughlin en Paco de Lucia.
In de sector klassiek zijn Edisons toegekend aan dirigent Pierre Boulez voor Strawinsky's Le Chant du Rossignol, violist Itzhak Perlman voor een opname van het vioolconcert van Beethoven en zangeres Elly Ameling voor haar plaat met 48 liederen van Haydn.
Andere klassieke platen die een Edison kregen zijn Beethovenkwartetten door het Alban Berg Quartet, Dvorak-serenades op. 22 en 44 door de Academy of St. Martin in the Fields, Bach-motetten door de English Baroque Soloists, Tosca van Puccini onder leiding van James Levine en De Nachtegaal van Theo Loevendie.

FONTEIN TUINHOUTPRIJS 1982: De componist Peter Schat voor zijn stripopera Aap verslaat de knekelgeest.
Het fonds voor de prijs werd in 1957 opgericht uit de nalatenschap van F. R. Fontein Tuinhout. Met deze prijs, voor het eerst in 1962 toegekend, wil het fonds periodiek een muzikale compositie bekronen. De prijs ging eerder naar Ton de Leeuw, Jan van Vlijmen, Robert Heppener, Ton de Kruyf en Daan Manneke.

GOUDEN NOTENKRAKER 1981: De popgroep BZN en Co van der Heijde Wijma, hoofd ernstige muziek van de TROS en voorheen pianist en dirigent van de Snip en Snap-revue.

GRAMMY AWARDS 1982: John Lennon (postuum) en zijn weduwe Yoko Ono voor hun album Double Fantasy.
Beste rock-zangeres was Pat Benatar. Beste rock-zanger werd Rick Springfield. In de categorie popmuziek werden Grammy Awards toegekend aan Lena Horne en Al Jarreau. Onderscheiden werd voorts de bandleider en arrangeur Quincy Jones. Op het gebied van de country-muziek vielen er prijzen voor Dolly Parton en Ronnie Milsap. Het beste debuut was dat van Sheena Easton.
Popgroepen, die onderscheiden werden, waren The Manhattan Transfer en The Police.

MATTHIJS VERMEULENPRIJS 1982: Ton de Leeuw voor zijn koorwerk Car nos vignes sont en fleur, een verklanking van delen uit het Hooglied.

NEDERLANDSE MUZIEKPRIJS 1981: De contrabassist Hans Roelofsen. Het was de eerste maal, dat deze prijs was toegekend. De prijs is in de plaats gekomen van de vroegere Prijs van Uitnemendheid.

PULITZERPRIJS 1982: De componist Roger Sessions.

Theater, film, radio en TV

AANMOEDIGINGSPRIJS 1982 van de Stichting Dansersfonds '79: Bart Stuyf en Joke Zijlstra.
Het is de tweede keer dat deze prijs werd uitgereikt, vorig jaar ontving John Wisman hem.
De adviescommissie bestaande uit Han Ebbelaar, Marian Sarstädt en Max Wagener roemt in haar rapport de volharding en het doorzettingsvermogen van de 23-jarige danseres Joke Zijlstra, die in het seizoen 1977-'78 aan het Werkcentrum Dans was verbonden en sinds 1978 deel uitmaakt van het Nederlands Dans Theater bij welk gezelschap zij met name in de balletten Psalmensymfonie en Svadebka van Jiri Kylian bijzondere prestaties leverde. De commissie spreekt haar hoge verwachtingen over deze getalenteerde danseres uit.
Bart Stuyf wordt om zijn baanbrekend werk voor zijn eigen sinds 1969 functionerende groep geprezen. Als artistiek leider van Bewegingsgroep Bart Stuyf is hij verantwoordelijk voor produkties zoals Spiegels, Kluft en Grey, waarin volgens het rapport zijn vindingrijkheid en het esthetische en vaak prententieloze spel opvallen.

ALBERT VAN DALSUMPRIJS 1980-'81: De scholengroep van Toneelgroep Centrum onder leiding van Mette Bouhuys.

ARLECCHINO 1982: Deze prijs voor de beste mannelijke bijrol in een toneelseizoen ging naar Wim de Rooy voor zijn rol in De Bezetenen, een produktie van de Haagse Comedie.

CPNB-PRIJS 1982: De makers van het VPRO-TV-programma De Letteren: Wim de Bie, Cherry Duins, Ewald van Vugt, regisseur Krijn ter Braak en producent Ellen Jens.

CÉSARS 1982: Een ere-César was toegekend aan de Poolse filmer Andrzej Wajda, voor zijn gehele œuvre. Hij is hem op 27 febr. uitgereikt door de Franse minister van cultuur, Jack Lang. Wajda zei in zijn dankwoord, dat de onderscheiding ook was bestemd voor „het Poolse volk, waarvan wij vreugde en pijn delen".
Als beste film was onderscheiden La guerre du feu van regisseur Jean-Jacques Annaud.
Beste acteur en actrice waren Michel Serrault en Isabelle Adjani in resp. Garde à vue en Possession.

CINEMAGIAPRIJS 1982: De filmhistoricus Geoffrey Donaldson.
De Cinemagiaprijs wordt jaarlijks verleend door de Audiovisuele Beroepsvereniging NBF als blijk van erkenning van opvallend goede publicistische prestaties op het gebied van film, televisie en de overige audiovisuele media.
De in Australië geboren Donaldson, in het dagelijks leven werkzaam als correspondent bij Unilever, verrichtte in zijn vrije tijd onderzoek naar de begintijd van de Nederlandse film. Hij publiceerde onder meer artikelen over de Hollandia-filmstudio, de filmster Annie Bos, de reizende bioscopen en de Nederlandse film in oorlogstijd.

COLOMBINAPRIJS 1982: Deze prijs voor de beste vrouwelijk bijrol is toegekend aan Netty Blanken voor haar rol in Hofscènes bij Toneelgroep Globe.

DAVID DI DONATELLOPRIJS 1982: De Amerikaanse acteur Warren Beatty voor zijn rol in de film Reds.
De prijs voor de beste regie ging naar de Westduitse Margarethe von Trotta voor haar film Die Bleierne Zeit. Als beste acteur werd bekroond Klaus Maria Brandauer, de hoofdrolspeler in de Hongaarse film Mephisto. De regisseur van deze film, Istvan Szabo, kreeg de David di Donatello voor de beste buitenlandse film.
De prijs voor de beste Italiaanse film werd toegekend aan Borotalco van Carlo Verdone. Tales

De Franse minister van cultuur Jack Lang (l.) bij de uitreiking van de ere-César aan de Poolse filmregisseur Andrzej Wajda.

of Ordinary Madness van Marco Ferreri kreeg vier prijzen, waaronder die voor de beste regie.

E.G. V.D. VIESPRIJS 1982: De auteur Ger Thijs voor zijn toneelstuk De kwekeling, dat Toneelgroep Globe in 1981 opvoerde.

EMMY AWARDS 1982: Ingrid Bergman (postuum) voor haar rol als Golda Meir, de vroegere Israëlische premier, in de TV-film A woman called Golda.
De politieserie Hill Street Blues werd bekroond met vijf Emmy Awards. Zes Emmy's werden toegekend aan de serie Fame, die gebaseerd is op de gelijknamige film van Alan Parker.
Andere prijzen gingen naar Laurence Olivier voor zijn aandeel in de serie Brideshead Revisited en Alan Alda voor zijn rol in Mash.
Thames Television kreeg de Emmy voor het toneelstuk A voyage round my father, met in de hoofdrollen Alan Bates en Sir Laurence Olivier, en Granada Television werd onderscheiden voor de produktie A lot of happiness, over de totstandkoming van een ballet-uitvoering.
De Emmy in de categorie documentaires ging naar de Ierse produktie Is there one who understands me? The world of James Joyce, waarin familieleden, vrienden en leefomstandigheden van Joyce aan de orde komen.
In de sector populaire kunstprogramma's ging de Emmy naar de Braziliaanse televisiemaatschappij Globo Ltda met zijn Death and Life severinian, een poëzie-programma over de Braziliaanse dichter Joao Cabral de Mello Neto.

ERNST LUBITSCHPRIJS 1982: De acteur Otto Sander voor zijn optreden in de film Der Mann in Pyama.

EUROVISIE SONGFESTIVAL 1982: Het Westduitse zangeresje Nicole met het liedje Ein Bisschen Frieden.

FILMFESTIVAL VAN CANNES 1982: De jury van het 35ste filmfestival in Cannes heeft de Gouden Palm toegekend aan de Amerikaanse inzending Missing van Costa-Gavras en Yol van de Turkse regisseur Yilmaz Guney.
Een speciale prijs ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van het festival ging naar de Italiaan Michelangelo Antonioni voor Identificazione di una Donna en voor zijn gehele œuvre.
Andere prijzen die werden toegekend:
Speciale juryprijs: La Notte di San Lorenzo van Paolo en Vittorio Taviani.
Regieprijs: aan Werner Herzog voor Fitzcarraldo.
Beste actrice: Jadwiga Jankowska-Cieslak in Ö Lelkezo Tekintetek (Een andere kijk) van Karoly Makk.
Beste acteur: Jack Lemmon in Missing.
Beste artistieke bijdrage: het camerawerk van Bruno Nuytten voor l'Invitation au Voyage.
Beste scenario: Jerzy Skolimowski voor Moonlighting.
Beste korte film: Merlin ou le cours de l'or van Arthur Joffe.
Prijzen toegekend door andere instanties: persprijs aan Yol, Een andere kijk en Les fleurs sauvages van Jean-Pierre Lefebvre. Gouden camera voor het beste debuut: Mourir à 30 ans van Romain Goupil.

FILMFESTIVAL VAN LOCARNO 1982: De jury heeft in meerderheid besloten geen prijzen toe te kennen. Wel noemde zij twee filmmakers – de Hongaarse regisseuse van documentaires Judit Elek en de in Engeland werkzame Pool Jerzy Skolimowski – als personen wier werk in overeenstemming was met de doeleinden van het festival: de verkenning van nieuw mogelijkheden van filmen en de ondersteuning van marginale films.
Ook kregen vier films een vermelding met lof: Traveller van Joe Comerford (Ierland), Panel Kapcsolat (Betonnen verhouding) van Bela Tarr (Hongarije), Les Jocondes van Jean-Daniel Pillaut (Frankrijk) en Quartetto Basileos van Fabio Carti (Italië).

Rainer Werner Fassbinder, de winnaar van de Gouden Beer van het filmfestival van West-Berlijn met de hoofdrolspeelster Rosel Zech in de winnende film Die Sehnsucht der Veronika Voss.

FILMFESTIVAL VAN VENETIË 1982: De Gouden Leeuw, de eerste prijs, werd toegekend aan Der Stand der Dinge van Wim Wenders (Bondsrepubliek Duitsland).
De Gouden Leeuw voor het beste debuut was ex aequo voor De smaak van water van Orlow Seunke (Nederland) en Sciopen van Luciano Odorisio.
De persprijs, de prix Fipresci, werd gedeeld door Der Stand der Dinge en Agonia van de Rus Elem Klimow.
De speciale prijs van de jury ging, onder boegeroep, naar Imperative van de Pool Krzystof Zanussi.
Als beste acteur werd de Rus Michail Uljanow onderscheiden voor zijn rol in de film Katsjnaja Sjisn (Privéleven).

FILMFESTIVAL VAN WEST-BERLIJN 1982: De Gouden Beer voor de beste film werd postuum toegekend aan Die Sehnsucht der Veronika Voss van Rainer Werner Fassbinder.
Een Zilveren Beer voor de meest originele bijdrage kwam terecht bij de film Drezcze (Huiver) van de Pool Wojciech Marczewski. Een Zilveren Beer voor de beste regie was er voor de Italiaan Mario Monicelli voor de komedie Il marchese del Grillo. Een derde Zilveren Beer kreeg het draaiboek van de film Requiem van de Hongaar Zoltan Fabri.
Drie Zilveren Beren werden ook toegekend voor acteursprestaties: de Oostduitse Katrin Sass voor haar rol in Bürgschaft für ein Jahr van Herrmann Zschoche; Michel Piccoli voor zijn rol in Une étrange affaire van Pierre Granier-Deferre; en Stellan Skarsgaard voor zijn rol in de Zweedse film Den enfaldige moerdaren.
Lovende vermeldingen van de jury werden gegeven aan Absence of malice van Sidney Pollack (VS), The killing of Angel Street van Donald Crombe (Australië) en Manslieden van Iskra Babitsj (SU).
Bij de korte films werd een Gouden Beer toegekend aan De pop, vriend van de mens, een film van Inva Renc uit Tsjechoslowakije, en een Zilveren Beer voor het beste draaiboek aan de tekenfilm De drie monniken van Bao Lei uit China.

GEORG BÜCHNERPRIJS 1982: Peter Weiss (postuum; hij is in mei van dit jaar overleden, pag. 592/2) voor zijn theaterstukken.

GOLDEN GLOBES 1982: De Golden Globes voor de beste dramatische en komische film van het jaar zijn in Hollywood toegekend aan respectievelijk On golden pond en Arthur. Deze onderscheidingen worden jaarlijks verleend door de buitenlandse persvereniging in de Verenigde Staten.
Als beste actrices werden gekozen Meryl Streep en Bernadette Peters voor hun rollen in The French Lieutenant's Woman en Pennies From Heaven.
De prijzen voor de beste acteurs gingen naar Henry Fonda en Dudley Moore voor hun rollen in On golden pond en Arthur.
De Golden Globe voor de beste buitenlandse film werd toegekend aan de Britse produktie Chariots of Fire.
Warren Beatty werd onderscheiden als beste regisseur voor de film Reds.
De prijzen voor de beste bijrollen gingen naar Jean Hackett en John Gielgud voor hun aandeel in Only when I laugh en Arthur.

GOUDEN KALVEREN 1982: Deze prijzen van de Nederlandse Filmdagen waren als volgt toegekend: Twee Gouden Kalveren zijn uitgereikt aan de film De stilte rond Christine M., één voor regisseur Marleen Gorris en één voor de montage van Hans van Dongen. De jury van de Nederlandse Filmdagen kende voorts Gouden Kalveren toe aan de filmmuziek van Willem Breuker vooral in De weg naar het zuiden, aan cameraman Theo van de Sande (Golven), aan geluidsman Piotr van Dijk (De smaak van water) en aan Rijk de Gooijer voor zijn gehele œuvre als filmacteur.
De overige Gouden Kalveren gingen naar Nog eens van Hans Nassenstein als beste korte (animatie)film en naar Sal Santen Rebel van Rudolf van den Berg als beste documentaire.
De Kring van Nederlandse Filmjournalisten beloonde De smaak van water met de Kritiekprijs.
Vanwege de speelfilmproducenten in de Nederlandse Bioscoopbond werd Lili Rademakers' Menuet bekroond als beste regie-debuut en de Stichting Filmenergie Nederland achtte Golven van Annette Apon het beste scenario.
Tenslotte was er een aanmoedigingsprijs van het Genootschap van Nederlandse Speelfilmmakers voor Casper Haspels' eindexamenfilm Vier monologen en een distributieprijs van het Vrije Circuit voor Level van Christine Koenigs.
De jury van de Nederlandse Filmdagen in Utrecht heeft een bijzonder Gouden Kalf, de zogenaamde Cultuurprijs, toegekend aan de Amerikaanse bioscoopeigenaar en filmpromotor Dan Ireland. In het juryrapport wordt Ireland geprezen voor zijn bijzondere bijdrage aan het bevorderen van de Nederlandse filmcultuur in de Verenigde Saten.
Als directeur van het International Filmfestival of Seattle was Ireland de eerste die Nederlandse films, waaronder Turks Fruit, Max Havelaar, Keetje Tippel en Mysteries, in Amerika in de belangstelling bracht. De jury meent dat de duidelijk groeiende populariteit van de Nederlandse speelfilm in Amerika voor een groot deel te danken is aan de inzet en het inzicht van Ireland.

GOUDEN ROOS VAN MONTREUX 1982: Het TV-progamma Dizzy Feet van Jon Scoffield, geproduceerd door Central Independent TV Birmingham, Engeland. Een Zilveren Roos werd gewonnen door het programma Tosca auf dem Trampolin, gemaakt door Otto Schenk voor het ZDF in West-Duitsland. De Bronzen Roos ging naar het programma Festival van de Joegoslaaf Darko Markovic.
De speciale prijs van de jury ging naar de Zwitserse TV voor de slapstick-comedie Hotel, geregisseerd door Max Sieber.
De speciale prijs van de pers kwam terecht bij de Zweed Bo Parnevik voor het satirische programma The make-up of a president.

GROTE PRIJS VAN DE FRANSE FILM 1981: Alain Resnais voor zijn film Mon oncle d'Amérique.

HANS SNOEKPRIJS 1982: Ingrid van Leeuwen en Lejo Dijkgraaf voor hun spel Twee patat met, dat op het repertoire stond van de jeugdgroep Wiedus.

HENRIC VAN VELDEKEPRIJS 1982: Mies Bouhuys en Paul Koeck.
De prijs is ingesteld door het Colloquium Nederlandstalige toneelschrijvers uit België en Nederland. Deze onderscheiding, die eens in twee jaar wordt toegekend, is een voortzetting van de Edmond Hustinxprijs.

JEAN VIGOPRIJS 1982: Jean-Pierre Sentier voor zijn film Le Jardinier.

JOHAN KAARTPRIJS, 1981-'82: De actrice Mary Dresselhuys voor haar rol in Harold en Maude van Collin Higging en Jean-Claude Carrière.

LOUIS D'OR 1982: Joop Admiraal, acteur van het Werkteater, voor zijn solovoorstelling U bent mijn moeder.

LOUIS DELLUCPRIJS 1982: De Poolse cineast Andrzej Wajda voor zijn film Danton.

NIPKOWSCHIJF 1982: Kees Boomkens, maker van de TV-documentaire Vijf jaar later. Dit werkstuk, dat op 14 maart door de NCRV werd uitgezonden, was gewijd aan de school- en treingijzeling door Zuidmolukkers, vijf jaar voordien.

NOORD-ZUIDTROFEE: Op 10 mei 1978 is de Stichting Co-produktieprijs BRT/Nederlandse zendgemachtigden in het leven geroepen, die eens in de twee jaar daartoe in aanmerking komende radio- en TV-programma's, tot stand gekomen in co-produktie van BRT en een Nederlandse zendgemachtigde, met de Noord-Zuidtrofee bekroont.
Voor de co-produkties 1977 en 1978 ging de NZ-trofee voor het eerst naar BRT/Vara voor de drama-serie „Tussen wal en schip" (televisie). De NZ-trofee radio werd door de jury niet toegekend.
Voor de co-produkties 1979 en 1980 werd de NZ-trofee televisie toegekend aan BRT/NCRV voor het spel „De blijde dag" van Libera Carlier naar het boek van Stijn Streuvels.

De NZ-trofee radio ging naar de gewestelijke Omroepen Limburg (Nederland) en Limburg (België) plus Brabant (Nederland) voor de liedjeswedstrijd „Een nieuw liedje".

Kees Boomkens, de winnaar van de Nipkowschijf 1982.

V.l.n.r.: Jane Fonda en de Oscarwinnaars Henry Fonda en Katharine Hepburn.

In 1983 zullen de NZ-trofeeën over de jaren 1981 en 1982 worden uitgereikt op een nog nader te bepalen datum en plaats in België.

OSCARS 1982: Katherine Hepburn en Henry Fonda, als beste actrice en acteur, voor hun spel in On golden pond. In de door Mark Rydell geregisseerde film stellen deze twee veteranen van de Amerikaanse filmindustrie een bejaard echtpaar voor, dat een zomer doorbrengt in een pastoraal gelegen landhuis.
Katherine Hepburn (72), die al drie maal een Oscar kreeg, is de eerste actrice in de geschiedenis van de film die vier maal met deze prijs werd bekroond. Henry Fonda (76) ontving nooit eerder een dergelijke onderscheiding. Zijn Academy Award, zoals de Oscar officieel heet, werd in ontvangst genomen door zijn dochter Jane Fonda, die in On Golden Pond eveneens als Fonda's dochter optreedt. „Ik weet dat hij zeer, zeer gelukkig en erg trots is", zei ze. Henry Fonda, die 47 jaar geleden zijn debuut maakte, heeft al enige tijd hartklachten.
Als beste film van het jaar werd onderscheiden de Engelse produktie Chariots of fire van Hugh Hudson. De film vertelt het verhaal van twee atleten, een joodse student uit Oxford en een missionaris uit Schotland, die in 1924 aan de Olympische Spelen meedoen.
De Oscar voor de beste regie ging naar Warren Beatty, de maker van Reds. In deze film over de linkse Amerikaanse journalist John Reed (1887-1920), die als de belangrijkste kanshebber voor de Oscar voor de beste film werd gezien, speelt Beatty zelf de hoofdrol. Maureen Stapleton kreeg de prijs voor de beste bijrol door een actrice op grond van haar aandeel in Reds, waarin zij de communiste Emma Goldman gestalte geeft.
De prijs voor de beste bijrol door een acteur werd toegekend aan sir John Gielgud, die in Arthur optreedt als de butler van Dudley Moore.
Als de beste buitenlandse film werd gekozen Mephisto, een Hongaarse produktie over de opkomst van een acteur in nazi-Duitsland. De Oscar voor het beste scenario ging naar Colin Welland (Chariots of fire), de prijs voor de beste visuele effecten naar Richard Edlund en enkele anderen voor hun aandeel aan Raiders of the lost ark.
John Travolta reikte een speciale Academy Award uit aan actrice Barbara Stanwyck, „een van de great ladies of Hollywood" die vier keer op de nominatie stond voor een Oscar maar er nooit een kreeg.
Een andere bijzondere onderscheiding, de Irving C. Thalberg Memorial Award, werd door Roger Moore overhandigd aan Cubby Broccoli, de producer van de James Bondfilms.

PISUISSEPRIJS 1982: Edna Kalb voor haar aandeel in verschillende programma's, die binnen de Academie voor kleinkunst in Amsterdam zijn opgevoerd.

PROSCENIUMPRIJS 1982: Leonard Frank van Toneelgroep Baal voor zijn regie van Judith Herzbergs stuk Leedvermaak.

PRIJS VAN DE INTERNATIONALE KRITIEK OP HET FILM - TELEVISIE - DOCUMENTAIRE FESTIVAL IN LEIPZIG 1982: De onvoltooide film van de IKON-ploeg, die begin van dit jaar in El Salvador werd vermoord (pag. 347/2).
Koos Koster, Jan Kuiper, Joop Willemsem en Hans ter Laag kregen postuum de onderscheiding voor hun „uit humanitaire verantwoordelijkheid ontstane" film.

PRIJS VAN DE KRITIEK 1982: Judith Herzberg voor haar toneelstuk Leedvermaak.

PULITZERPRIJS 1982: Het toneelstuk A soldier's play van Charles Fuller.

RENÉ CLAIRPRIJS 1982: De Zwitserse film Das Boot ist voll van Markus Imhoof en Het teken van het beest van de Finse filmer Jaako Pakkasvirta.

THEO D'OR 1982: Marjon Brandsma, actrice bij de Toneelgroep Baal en bij de Haagse Comedie, voor haar aandeel in Leugens onder de roos van Marivaux, dat door laatstgenoemd gezelschap is opgevoerd.

VISSER-NEERLANDIAPRIJZEN 1982 voor TV-spelen: Ruud van Gessel voor „1401752", Kees Holierhoek voor De schaduw van het water en Jan Konings voor Backstage.

ZILVEREN REISSMICROFOON 1982: Het informatieve VARA-radioprogramma Radio Weekblad.

WETENSCHAP EN TECHNIEK

PRIJZEN

BALZANPRIJS 1982: De Franse historicus Jean-Baptiste Duroselle, met als specialisme de internationale betrekkingen, de Amerikaanse bioloog Kenneth Vivian Thimann, deskundige op het terrein der hormonen, en de Italiaanse historicus Massimo Pallotino, die gepubliceerd heeft over de Etrusken en de vroegste oorsprongen van de Romeinse staat.

ERASMUSPRIJS 1983: De Erasmusstichting heeft de Erasmusprijs 1983 toegekend aan vier „markante Europeanen": de socioloog en filosoof Raymond Aron, de filosoof Isaiah Berlin, de filosoof Leszek Kolakowski en de schrijfster Marguerite Yourcenar.
Zij zijn volgens de stichting „hoogst begaafde representanten van een typisch Europese, ondogmatische, intellectuele traditie, die zich kenmerkt door kritische zin en door respect voor de vrijheid van het individu".
De Erasmusstichting kent de Erasmusprijs elk jaar toe aan mensen of instellingen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de bevordering van de Europese cultuur. In verband met de viering van het 25-jarige bestaan van de stichting zijn ditmaal vier prijzen toegekend van elk honderdduizend gulden. In overleg met het bestuur van de stichting moet de helft van dit bedrag worden besteed aan activiteiten op sociaal, cultuur of sociaal-wetenschappelijk gebied.

Raymond Aron (77), die tijdens de Tweede Wereldoorlog kabinetschef van André Malraux en hoofdredacteur van La France Libre was, doceert op het ogenblik aan het College de France. Hij publiceerde veel op sociologisch, historisch, filosofisch en politiek terrein. In het weekblad l'Express levert hij kritische commentaren op de Franse politiek.

Isaiah Berlin, in 1909 geboren in Petersburg (thans Leningrad), werd in 1932 in Oxford benoemd tot hoogleraar in de filosofie. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij verbonden aan de Britse ambassade in Washington en van 1945 tot 1947 aan die in Moskou. Daarna keerde hij terug naar Oxford om les te geven. Berlin heeft publikaties op zijn naam over het vrijheidsbegrip, de achttiende-eeuwse filosofen en Karl Marx. Zijn essays over historische en filosofische onderwerpen zijn onlangs herdrukt als Selected Writings.

Leszek Kolakowski, die in 1929 in Polen werd geboren, was tot 1968 hoogleraar in de filosofie aan de universiteit van Lodz. Zijn kritische visie op het marxisme viel echter niet in goede aarde bij de autoriteiten en hij zag zich gedwongen naar het buitenland te vertrekken. Kolakowski kreeg vooral bekendheid door zijn studies over godsdienstige vraagstukken, de zeventiende-eeuwse vrijdenkers, het marxisme en de filosoof Spinoza. Evenals Berlin woont hij in Oxford.

De in 1903 in Brussel geboren schrijfster Marguerite Yourcenar maakte naam met romans waarin vooral groepen die door de samenleving niet als volwardig worden beschouwd aan bod komen. Tot haar bekendste werken behoren Mémoires d'Hadrien en l'Oeuvre au Noir.
In 1977 ontving Yourcenar de Grand Prix de Litterature van de Académie Française voor haar gehele oeuvre. Twee jaar later werd zij als eerste vrouw gekozen tot lid van de Académie. Zij woont in de Verenigde Staten.

GOTTMERPRIJS 1982: Heleen Kernkamp-Biegel. Zij houdt zich al vijfentwintig jaar bezig met het verschijnsel woordblindheid. Twee van haar drie kinderen (inmiddels volwassen) bleken erfelijk dyslectisch te zijn; hun vader is ook woordblind.
Ondanks of dank zij de negatieve houding van diverse wetenschappelijke instituten ten aanzien van de behandeling van dyslexie, begon mevrouw Kernkamp een systeem voor tekstbewerking te ontwikkelen, toegespitst op de door haar bij haar kinderen geanalyseerde leesmoeilijkheden.
Behalve voor woordblinden, bleken haar bewerkingen van klassieke kinderboeken als De baron van Münchhausen, Alleen op de wereld, Schateiland, aan te slaan bij en geschikt te zijn voor kinderen die een handicap hebben voor andere zintuigelijke aard: slechthorenden en doven, laatblinden (in braille uiteraard), debielen, en voor volwassenen die door hersenletsel opnieuw moeten leren lezen.

LASKERPRIJS 1982: Zeven Amerikaanse wetenschapsmensen, van wie vijf specialist zijn op het gebied van de connecties tussen virussen en kanker op moleculair niveau. Dit zijn Michael Bishop en Herald Warmus van de Universiteit van Californië, Hidesahuro Hanafusa van de Rockefeller Universiteit in New York, Raymond Erikson van Harvard en Robert Gallo van het National Cancer Institute.
De twee andere prijswinnaars zijn specialisten op het gebied van de genetica en hebben onderzoek verricht naar de oorsprongen van erfelijke ziektes. Zij zijn Roscoe Brady van het Nationale instituut voor neurologische ziektes en communicatiestoornissen en Elizabeth Newfeld van het Nationale instituut voor arthritis, diabetis, nierziektes en ziektes van het spijsverteringsstysteem.

LORENTZMEDAILLE 1982: De Franse natuurkundige Anatole Abragam voor zijn belangrijke werk op het gebied van het nucleaire magnetisme.

MARCONIPRIJS 1982: De Britse wetenschappelijke onderzoeker Arthur Clarke voor zijn baanbrekende werk op het gebied van communicatie per satelliet.

NOBELPRIJS VOOR ECONOMIE 1982: George J. Stigler (VS) wegens zijn „langdurig, sterk empirisch gerichte onderzoek van marktprocessen, industriële structuren en de invloed van overheidsregulering".

George J. Stigler werd op 17 januari 1911 geboren in Renton, in de staat Washington. In 1938 studeerde hij af aan de universiteit van Chicago, waar hij, na een verblijf aan de Brown-universiteit en de Columbia-universiteit, in 1958 als hoogleraar terugkeerde.
Stigler staat bekend als een fervent verdediger van de vrije markt. Hij heeft getracht aan te tonen, dat overheidsingrijpen in het vrije marktmechanisme vaak averechts werkt. Niet de belangen van het publiek, maar van een beperkt aantal producenten zijn het meest met een dergelijk ingrijpen gediend, zo luidt één van zijn conclusies.
Stigler is één van de prominente aanhangers van de Chicagoschool, waartoe ook Milton Friedman, die in 1976 de Nobelprijs economie won, behoort. Friedman concentreert zich echter op de monetaire sector, terwijl Stigler zich vooral met zaken uit de reële sfeer bezighoudt.
Al in de jaren veertig verrichtte Stigler onderzoek naar de effecten van huurcontroles en het instellen van een minimumloon. Deze maatregelen hadden volgens hem gevolgen die noch voorzien noch gewenst waren. Ook de regulering van elektriciteitstarieven werd door hem bekritiseerd. Later verschoof Stiglers aandacht van de effecten van regulering naar de oorzaken ervan.
Stigler krijgt zijn Nobelprijs niet alleen voor zijn onderzoek van overheidsregulering. In een mededeling van de Zweedse academie van wetenschappen wordt ook melding gemaakt van zijn studie op het terrein van de informatie en van zijn onderzoek van de structuur van industrieën.

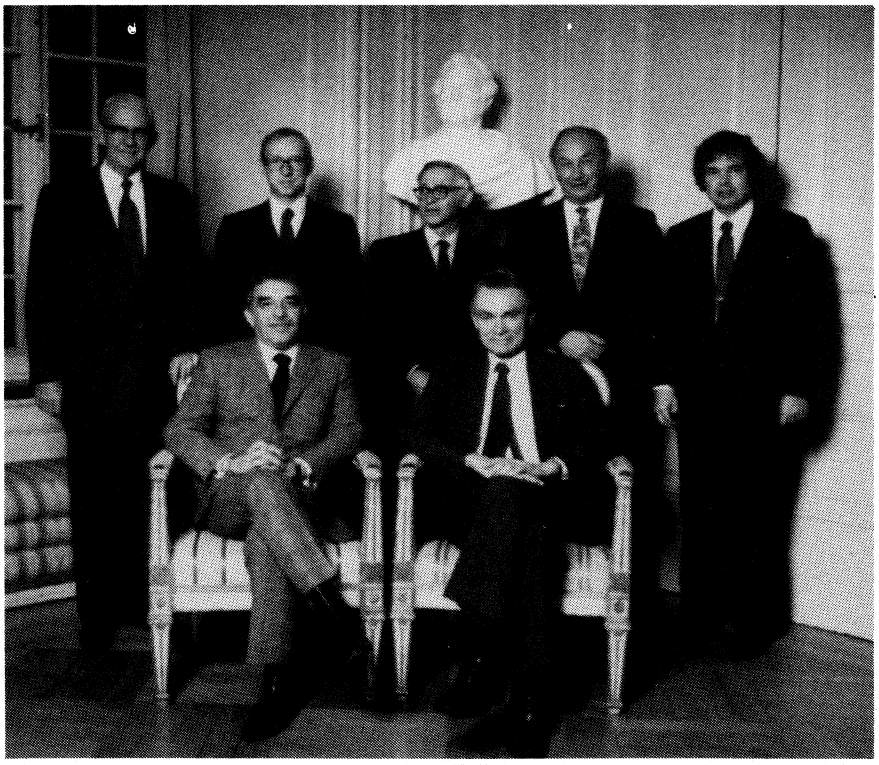

De zeven Nobelprijswinnaars voor wetenschappen en letteren in 1982.
Zittend v.l.n.r.: Gabriel Garcia Marquez (letteren) en Sune K. Bergström (geneeskunde).
Staande v.l.n.r.: George Stigler (economie), Bengt I. Samuelsson (geneeskunde), Aaron Klug (scheikunde), John R. Vane (geneeskunde) en Kenneth G. Wilson (natuurkunde).

In het begin van de jaren zestig publiceerde Stigler over de „economics of information". Als er op een markt geen perfecte informatie is kan het voorkomen dat vraag en aanbod niet met elkaar in evenwicht komen. Dat is bijvoorbeeld het geval op de arbeidsmarkt, waar een gebrek aan volledige informatie bijdraagt aan de werkloosheid.
Ooit, rond 1960, was Stigler adviseur van de Amerikaanse minister van justitie. In die functie hield hij zich intensief bezig met de concurrentiewetgeving. In het begin was zijn benadering sterk theoretisch, later ging hij veel meer praktijkgericht en per bedrijfstak te werk. Stigler is een groot voorstander van de Amerikaanse anti-monopolie-wetgeving, ter bescherming van de vrije markt.
De marktprijs staat bij Stigler centraal. Een onderneming die succes heeft slaagt erin om haar produkten tegen een lagere prijs aan te bieden. Andere economen, zoals zijn voormalige Chicago-collega's Demsetz en Alchian, weigerden echter de markt- en kostprijs een dergelijke centrale plaats toe te kennen. Voor hen telde bijvoorbeeld de levertijd minstens even zwaar als de prijs. Ook de rol van licenties voor het gebruik van nieuwe technologie werd volgens hen door Stigler verwaarloosd.
Er ontstond binnen de muren van de universiteit van Chicago een felle discussie, met als gevolg dat Demsetz en Alchian naar Californië verdwenen.

NOBELPRIJS VOOR GENEESKUNDE 1982: Sune K. Bergström (Zweden), Bengt I. Samuelsson (Zweden) en John R. Vane (Groot-Brittannië) voor hun ontdekkingen op het gebied van de prostaglandine en verwante biologisch werkzame stoffen.

Sune K. Bergström is op 10 januari 1916 in Stockholm geboren. De arts Bergström is het grootste deel van zijn werkzaam leven actief geweest aan het Karolinska Instituut in de Zweedse hoofdstad. Van 1958-1980 onderwees hij hier fysiologische scheikunde. Daarnaast was hij van 1969-1977 rector van deze instelling. Sinds 1975 is hij hoofd van het directoraat van de Nobelstichting en vanaf 1967 staat hij aan het hoofd van de raadgevende commissie voor medisch onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie in Genève.

Bengt Ingemar Samuelsson is op 21 mei 1934 in Halmstadt geboren. Hij heeft aan het Karolinska Instituut medicijnen gestudeerd. In 1961 en 1962 was hij belast met onderzoek op biochemisch gebied aan de Harvard-Universiteit in Boston. Daarnaast was hij tot 1967 assistent-hoogleraar aan het Karolinska Instituut. Van 1967-1972 gaf hij onderwijs aan het Koninklijke Instituut voor diergeneeskunde in Stockholm. Sinds 1973 is hij hoogleraar in de medische en fysiologische scheikunde aan het Karolinska Instituut.
In 1978 werd hij deken van de medische faculteit van het Instituut en sinds 1980 is hij lid van de Zweedse Academie van Wetenschappen.

John Robert Vane is op 29 maart 1927 in Tardebigg (Worcestershire) geboren. Hij is aan de universiteit van Oxford afgestudeerd in scheikunde, medicijnen en farmacologie. In 1954 werd hij assistent-hoogleraar farmacologie aan de universiteit van Yale in de VS. Aansluitend onderwees hij van 1966-1973 experimentele farmacologie aan het Royal College of Surgeons in Londen. Sinds 1973 staat Vane aan het hoofd van de afdeling onderzoek en ontwikkeling van de Wellcome Foundation in Beckenham.

De prostaglandines, voor het eerst door von Euler in 1930 geïsoleerd uit het sperma van de man, zijn pas 50 jaar later in de rij belangrijke ontdekkingen bijgezet.
Von Euler ontdekte een stof die de baarmoeder van de vrouw deed samentrekken, en omdat sperma voor het overgrote deel uit de prostaat afkomstig is gaf hij er de naam prostaglandine aan (gland = klier). Sindsdien is ontdekt dat er vele soorten prostaglandinen zijn, die op tal van plaatsen in het menselijk lichaam een functie hebben: in het bloed bij de bloedstolling, bij ontstekingsmechanismen, bij hart- en vaatziekten, in het gladde spierweefsel van het maagdarm-kanaal, in de wand van bloedvaten, in de baarmoeder.
Maar ook bij het regelen van bloeddruk, de doorstroming van de nier en de uitscheiding van zout hebben de biologisch zeer actieve prostaglandinen een belangrijke functie – waarbij opvalt dat zij niet zelf als regelende hormonen optreden maar als modulerende stof – een fijnregeling van andere mechanismen.
Parallel aan dit onderzoek werd ook meer duidelijk omtrent de werking van aspirine: prostaglandinen en aspirine-achtigen werken op hetzelfde terrein, met dien verstande dat aspirine het vormen van prostaglandines aan de basis blijkt af te remmen. Omdat prostaglandines ook in het pijnmechanisme actief zijn, werkt aspirine als pijnstiller.

Na von Euler was het de 66-jarige Bergström die veel onderzoek naar prostaglandines heeft gedaan; hij bracht onder andere de chemische structuur aan het licht, vooral ook van belang met betrekking tot de wijze waarop de afbraak van meervoudig onverzadigde vetzuren – linolzuur bijvoorbeeld – die aan de wieg van de prostaglandines staan plaatsvindt.
De 48-jarige Samuelsson heeft lang met hem samengewerkt en recentelijk een andere, verwante groep stoffen gevonden: de leukotriënen, die net als prostaglandines voortkomen uit onverzadigde vetzuren maar die als een antagonist van, tegengesteld werken aan, de prostaglandines.

John Vane, 55 jaar, de twintigste Brit die een Nobelprijs voor geneeskunde heeft gekregen (Zweden heeft er nu zeven) is de ontdekker van een zeer belangrijk prostaglandine, het prostacycline, aanvankelijk in de rubricering aangeduid als PGX en thans als PG12. Prostacycline speelt een belangrijke rol bij de bloedstolling. Het wordt in de bloedvaatwand geproduceerd. In de bloedplaatjes echter wordt tegelijkertijd thromboxaan gevormd, een stof die het klonteren van bloedplaatjes bevordert. Bloedplaatjes proberen zich op de vaatwand vast te zetten, prostacycline verhindert het.
Men vermoedt dat het evenwicht tussen de twee bepalend is voor het vloeibaar blijven van het bloed. Alleen als de vaatwand wordt beschadigd of bedekt met plaque, tengevolge waarvan ter plaatse minder prostacycline aanwezig is, krijgen de bloedplaatjes hun kans: ze scheiden klonteren af om de beschadiging te herstellen. Helaas, in hun ijver vormen ze hele aangroeisels die de doorgang van het bloedvat kunnen vernauwen of, erger nog, afsluiten. Ook kan zo'n thrombus losraken en elders een verstopping veroorzaken.
Vane heeft onderzoek gedaan om potentiële thrombose-patiënten en patiënten met hartaanvallen of attaques in de hersenen met behulp van prostacyclines voor stollingen te behoeden. Vane heeft ook de werking van het aspirine verder onderzocht. Waar zijn naam echter onverbrekelijk mee verbonden zal blijven is de discussie over de rol die de linolzuren spelen bij bescherming tegen aderverkalking.
In 1979 hield hij een rede te Groningen, waar hem de Saal van Zwanenbergprijs werd overhandigd. Hij verdedigde toen de stelling dat veel vis eten bescherming tegen thrombusvorming in de bloedvaten zou bieden, o.m. omdat de Eskimo's veel vis eten en weinig hartinfarcten vertonen. Op deze visie is later nogal wat kritiek geweest.
Aardige bijzonderheid: Bergström en Samuelsson hebben eerder samen al de Gairdner Award gewonnen, een belangrijke onderscheiding van de universiteit van Toronto, die al eerder is gebleken een voorloper van de Nobelprijs te kunnen zijn.

NOBELPRIJS VOOR NATUURKUNDE 1982: Kenneth G. Wilson (VS) voor zijn theorie over de „kritische verschijnselen tijdens fasenveranderingen" van stoffen.

Kenneth G. Wilson is op 8 juni 1936 geboren in Waltham (Massachussetts, VS). Hij heeft gestudeerd aan de universiteit van Harvard en vervolgens heeft hij in 1961 zijn diploma behaald aan het Instituut voor technologie van Californië. Sinds 1971 is hij hoogleraar aan de Cornell-Universiteit in Ithaca in de staat New York.

Het onderzoek van Wilson betreft de kritische verschijnselen op het moment dat materie van de ene natuurkundige fase in de andere overgaat: vloeistoffen die onder invloed van veranderende uitwendige omstandigheden (druk, temperatuur) in vaste stof en/of in gas overgaan, bekende natuurkundige verschijnselen waaraan ingewikkelde processen gepaard gaan.
Wilson heeft een mathematische berekening op papier gezet, een methode om theoretisch te beschrijven en te berekenen wat er eigenlijk gebeurt op dergelijke kritische ogenblikken. Zijn methode („de renormalisatie groep theorie" zoals de officiële term luidt) was in de deeltjes-fysica al gebruikelijk, maar hij maakte haar voor de statische fysica toepasbaar.
Wilson krijgt de Nobelprijs i.h.b. voor twee artikelen, die hij in 1971 publiceerde en waarin hij het probleem van de „kritische verschijnselen" stap voor stap oplost.
De vraag waar het om ging was: wat gebeurt er precies wanneer stoffen onder veranderde omstandigheden overgaan van de ene fase in de andere? Wat gebeurt er precies als een vloeistof in damp overgaat, of als een vaste stof smelt? Hoe komt het dat ijzer bij verhitting zijn magnetisme verliest?
Op het moment dat de ene fase in de andere overgaat heeft de onderzoeker weinig houvast meer aan de variabelen waarmee hij doorgaans in de natuurkunde werkt: er treedt een grote mate van veralgemenisering op en totaal verschillende systemen blijken op dit moment een identiek gedrag te vertonen: vloeistoffen, mengsels van vloeistoffen, magneetijzer, bimetalen – een spectrum van fluctuaties die de gebruikelijke rekenmethodes onbruikbaar maken.
Wilson koos daarom een andere weg. Hij verdeelde het vraagstuk in een reeks problemen die ieder voor zich konden worden opgelost en ontwierp zo een nieuwe samengestelde rekenmethode. Mits op de juiste wijze gemodificeerd, is die ook toepasbaar op sommige andere belangrijke en onopgeloste vraagstellingen.

NOBELPRIJS VOOR SCHEIKUNDE 1982: Aaron Klug (Groot-Brittannië) voor zijn baanbrekend werk op het gebied van structuurbepaling van grote macromoleculaire complexen.

Aaron Klug is op 11 aug. 1926 geboren in Johannesburg (Zuid-Afrika). Gestudeerd heeft hij in Groot-Brittannië, waar hij in 1952 in Cambridge zijn graad behaalde. Hij is thans een genaturaliseerde burger van dat land. Sinds 1962 is hij werkzaam bij de Medical Research Council in Cambridge.

Klug's studies hebben zich bezig gehouden met het vraagstuk, hoe met behulp van elektronenmicroscopie en computer drie-dimensionale beelden te construeren van macromoleculaire complexen.
Het onderzoek naar de structuur van macromoleculaire complexen, waarbij we moeten denken aan DNA – de grote complexe eiwitmoleculen in de celkern waarin erfelijke eigenschappen van het individu zijn geprogrammeerd – RNA en virussen, resulteerde in driedimensionale beelden, die hij met behulp van elektronenmicroscoop en computer construeerde.
Er is enige overeenkomst in deze methode met de CAT-scanner, het röntgenapparaat dat in de

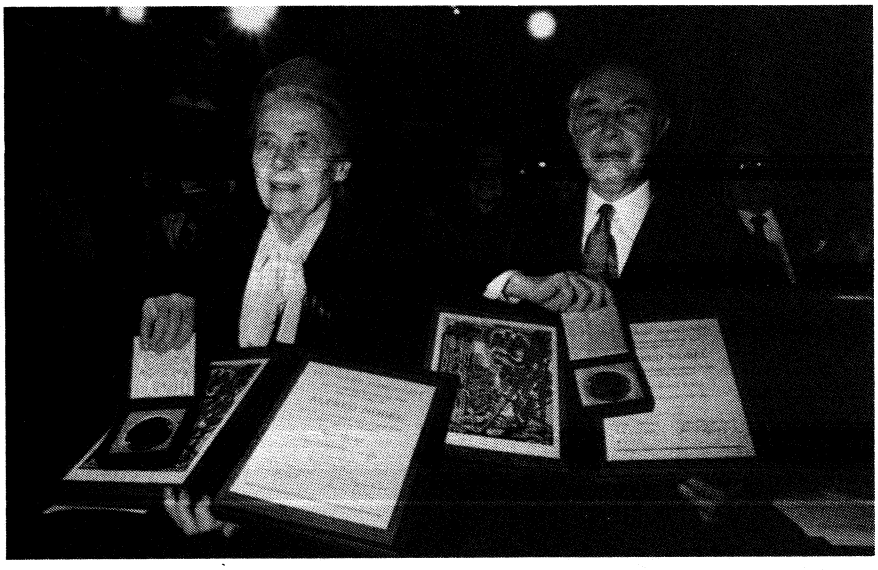

De winnaars van de Nobelprijs voor de vrede van 1982 Alva Myrdal (l.) en Alfonso Garcia Robles.

geneeskunde wordt gebruikt om de dichtheid van weefsels in schedel en lichaam in beeld te brengen. Hiervoor werd twee jaar geleden aan twee onderzoekers de Nobelprijs voor de geneeskunde toegekend.
Klug bracht o.m. cyclindervormige en bolvormige virussen in beeld, transport-RNA en chromatine, het materiaal waaruit chromosomen in de celkern worden opgebouwd. Door zijn werk werden details bekend van het tabakmozaiekvirus, een staafvormig deeltje van 30 miljoenste- bij 2 miljoenste centimeter. De mantel van dit virus bestaat uit 2000 eiwitmoleculen, naar de structuur waarvan men alleen maar kon raden.
Klug heeft zelf een röntgencamera laten bouwen en de methode ontwikkeld om meer te zien te krijgen dan tot nog toe mogelijk was.
Hij wordt als een typisch beoefenaar van fundamenteel onderzoek beschouwd: gedreven door nieuwsgierigheid naar de aard van biologische processen en de structuren die daaraan ten grondslag liggen baant hij zich een weg.
In 1979 heeft Klug daarvoor al eens de Dr. H. P. Heinekenprijs ontvangen (pag. 856/2-1977), een prijs die eens per drie jaar door de Kon. Ned. Akademie van wetenschappen wordt toegekend en die *f* 100.000 bedraagt.

NOBELPRIJS VOOR DE VREDE 1982: Alva Myrdal (Zweden) en Alfonso Garcia Robles (Mexico).
In haar argumentatie voor de toekennning van de Nobelprijs voor de vrede schrijft de uit vijf man bestaande selectiecommissie dat Myrdal en Garcia Robles „gedurende vele jaren een centrale rol hebben gespeeld in de onderhandelingen binnen de Verenigde Naties over ontwapening".
Alva Myrdal, aldus de commissie, „heeft de publieke opinie over heel de wereld bewust gemaakt van het bewapeningsprobleem, en heeft bijgedragen tot een algeheel gevoel van verantwoordelijkheid voor de ontwikkelingen die hiermee gepaard gaan".
Over Garcia Robles schrijft de commissie dat hij „de ogen van de wereld heeft helpen openen voor de dreiging voor de mensheid die uitgaat van voortdurende kernbewapening."

Alva Myrdal is op 31 jan. 1902 in Uppsala geboren. Zij heeft gestudeerd aan de universiteiten van Stockholm, Uppsala en Genève.
Alva Myrdal is al meer dan 50 jaar een niet aflatend pleitbezorger voor ontwapening en gelijke rechten voor vrouwen.

Op 80-jarige leeftijd is deze energieke vrouw nog steeds actief in campagnes voor kernwapenvrije zones in Europa. Zij pleit ervoor dat Europese landen ieder voor zich niet-aanvalsverdragen sluiten met de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie. Dergelijke afspraken zullen volgens haar betrouwbaar zijn, want, zo zei zij in een vraaggesprek, „iedere belofte die op papier is gezet, schept een morele barrière. Wie ondanks zo'n barrière aanvalt, maakt zichzelf moreel tot schande en zal daar in de huidige internationale verhoudingen moeilijk mee kunnen leven."
Bij het sluiten van dergelijke verdragen zouden de Scandinavische landen een voorbeeld kunnen zijn voor landen als Nederland en België, aldus Myrdal.
Volgens Myrdal ligt de schuld van de bewapeningswedloop bij de leiders van de twee supermachten, die bezig zijn met een „paranoïde machtsstrijd". De bevolking van Europa moet er volgens Myrdal via een „massale verzetsbeweging van de publieke opinie" voor zorgen dat de twee grootmachten „ons, Europa, niet als slagveld gebruiken."
Alva Myrdal kan terugzien op een veelzijdig leven. In de jaren dertig en veertig was zij vooral actief op het gebied van opvoeding en gelijke mogelijkheden voor vrouwen om te werken. Binnen de Zweedse sociaal-democratische partij, waartoe zij in 1932 met haar man en Nobelprijswinnaar economie Gunnar Myrdal is toegetreden, heeft zij grote invloed gehad op de ideeën hierover.
Aan het eind van de jaren veertig begon haar politieke carrière, eerst binnen de Verenigde Naties en later als ambassadeur van Zweden in India, Birma en Ceylon.

In 1962, het jaar dat zij intrad in het Zweedse parlement, ging zij zich helemaal wijden aan ontwapening. Als leider van de Zweedse delegatie was zij de enige vrouw tussen 67 mannen op de ontwapeningsconferentie van de Verenigde Naties in Genève. Zij vervulde die post tot 1973.

In 1966 werd zij benoemd tot minister voor ontwapening, de eerste functie van die aard in de wereld. De ministerspost bestaat nu niet meer in Zweden.
Alva Myrdal heeft een groot aantal publikaties op haar naam staan, over opvoeding, de positie van de vrouw en andere sociale vraagstukken, maar zij is vooral bekend geworden door haar publikaties over ontwapening.
Myrdal is eredoctor bij elf universiteiten en heeft negen andere vredesprijzen gekregen.

Alfonso Garcia Robles is op 20 maart 1911 geboren. Hij heeft gestudeerd aan de universiteiten van Mexico (stad) en Parijs en aan de Academie van Internationaal Recht, die is ondergebracht bij het Vredespaleis in Den Haag.

In de afgelopen 20 jaar, lang voordat nucleaire ontwapening gemeengoed werd en politiek in de mode kwam, heeft Garcia Robles zich vasthoudend ingezet voor wat hij noemt „het overleven van de mensheid". Met zijn volgens vrienden „oneindige geduld" bleef hij in Latijns-Amerika toespraken houden en staatslieden aanklampen totdat zij eindelijk toegaven: op 14 februari 1967 tekenden 22 Latijnsamerikaanse landen het verdrag van Tlatelolco, dat een ban stelt op kernwapens in Latijns-Amerika.
De naam van het verdrag is ontleend aan het plein waar het Mexicaanse ministerie van buitenlandse zaken staat en waar ironisch genoeg, het bloedbad plaatsvond waarmee de Spanjaarden een einde maakten aan het Azteekse rijk.

In 1968 was Garcia Robles mede-opsteller van het nucleaire non-proliferatieverdrag. Daarvoor heeft hij een belangrijke rol gespeeld in twee belangrijke akkoorden over ontwapening van de Verenigde Naties.

In een vraaggesprek zei hij eens dat het de politiek van de grootmachten was, en vooral de Cubaanse rakettencrisis in oktober 1962, die hem van de noodzaak van nucleaire ontwapening op wereldniveau heeft doordrongen. Garcia Robles heeft de afgelopen jaren harde woorden gericht aan Washington en Moskou voor het gebrek aan vooruitgang in ontwapeningsbesprekingen.
Hij leek de aangewezen persoon voor de Verenigde Naties, waarvan hij de oprichting in 1945 heeft bijgewoond. Met korte tussenpauzes op Mexicaanse ambassades heeft hij een groot deel van zijn carrière doorgebracht op conferenties van de Verenigde Naties.
Garcia, een vasthoudende en buitengewoon hoffelijke man bleef zelfs op de achtergrond toen hij uiteindelijk in 1975-1976 voor een jaar minister van buitenlandse zaken werd.
Sinds 1977 tot nu toe is Garcia Robles permanent afgevaardigde van Mexico naar de VN-ontwapeningsconferentie in Genève.

NECROLOGIEËN

ALEXEJEW, ALEXANDRE (5-8-1901 Kazanj – 9-8-1982 Parijs) In Rusland geboren maker van animatiefilmpjes, illustrator van boeken.

Tijdens de Russische revolutie van 1917 emigreerde Alexejew naar Parijs. Al snel maakte hij naam als ontwerper voor ballet en theater en als illustrator van boeken.
Na het zien van de film Het idee van Berthold Bartosh ontwierp hij in het begin van de jaren dertig het z.g. „naaldscherm" waardoor animaties mogelijk werden.
Dit scherm bestond uit een rechthoek waarin letterlijk honderdduizenden zilveren naalden waren gestoken, die elk naar believen naar voren of naar achteren konden worden bewogen. Door het scherm op bepaalde wijze te belichten en de naalden te bewegen, werden beelden zichtbaar die te vergelijken waren met etsafdrukken.
Op deze manier maakte hij, samen met zijn vrouw, in 1933 Nacht op de kale berg, waarin hij zijn animaties combineerde met de muziek van Moessorgski.
Daar het maken van een „naaldscherm"-film erg veel tijd vergt, maakte Alexejew en zijn

(Amerikaanse) vrouw Claire Parker er in de loop der jaren slechts drie films bij: En passant (1943), The Nose (1963) naar het gelijknamige verhaal van de Russische schrijver Gogolj en Moessorgski's Schilderijententoonstelling die in 1972 werd voltooid.
Verder maakte Alexejew volgens het „naaldscherm"-procédé nog animaties voor de aftiteling en de proloog in Het Proces, een film van Orson Welles naar het boek van Kafka, en illustreerde hij Dr. Zjiwago, een roman van de Russische schrijver Boris Pasternak.

BAKHUYS, BEP (Egbert) (16-4-1909 Pekalongan, Ned.-Indië – 7-7-1982 Den Haag) Nederlands voetballer.

Bakhuys begon zijn voetbalcarrière in de twintiger jaren in Den Haag. Hoewel hij tussen 1928 en 1930 al drie keer in het Nederlands elftal speelde, stamt zijn faam vooral uit een periode na een verblijf van drie jaar in het toenmalige Nederlands-Indië.
In november 1933 keerde Bep Bakhuys terug in Nederland. Zijn prestatieniveau bleek zo gestegen dat hij binnen korte tijd niet meer weg te denken was uit het Nederlands elftal.
Bakhuys kwam tussen 1928 en 1937 23 keer voor het Nederlands elftal uit. Hij kreeg grote faam als midvoor en speelde voor HBS en ZAC, en scoorde voor het nationale elftal 28 keer. Grote roem vergaarde hij door zijn kopbal in de wedstrijd tegen België op 1 maart 1933. Bakhuys kopte de bal met een snoekduijk tegen het net, een in die tijd volstrekt unieke methode. Nederland won die wedstrijd met 9-3.
Eind 1937 werd Bakhuys beroepsspeler in de Franse competitie. Dat was een toen nog niet geaccepteerde vorm van sportbeoefenen die de international in eigen land kwalijk werd genomen.

BAKR, AHMED HASSAN al (1-7-1912, volgens sommige bronnen 1914, Takrit – 4-10-1982 Bagdad) Oud-president van Irak.

Bakr was een soennitische moslim. Tot 1938 gaf hij les in Bagdad. Vervolgens ging hij naar de militaire academie.
Op 14 juli 1958 nam Bakr, die inmiddels generaal was geworden, deel aan de (geslaagde) staatsgreep van generaal Abdel Karim Kassem tegen de monarchie. Hun samenwerking was echter van korte duur. In maart 1959 werd Bakr na een mislukte opstand in Mossoel tegen het regime van Kassem gearresteerd op verdenking van medeplichtigheid. Al spoedig werd hij echter weer vrijgelaten.
In febr. 1963 was Bakr één van de belangrijkste deelnemers aan een staatsgreep die een eind maakte aan het regime van generaal Kassem en die de Baath partij voor de eerste keer in Irak aan de macht bracht. Gen. Abdel Salem Aref werd president en Bakr premier.
Op 18 nov. 1963 werd Bakr vice-president. In jan. 1964 verdween hij van het politieke toneel, toen hij wel de rang van ambassadeur, maar geen post kreeg.
Achter de schermen bleef Bakr evenwel actief bezig met de politiek.
Op 17 juli 1968 greep Bakr met een aantal officieren de macht en na tot president te zijn benoemd pleegde hij op 30 juli nog een staatsgreep waarmee de Baath-partij tot op de dag van vandaag de macht in handen kreeg.
Op 16 juli 1979 trad Bakr om gezondheidsredenen af. Zijn opvolger was Saddam Hoessein, de huidige president van Irak.

BENELLI, GIOVANNI (12-5-1921 Poggioli, Toscane – 26-10-1982 Florence) Aartsbisschop van Florence.

In 1943 werd Benelli priester gewijd. In 1946 verliet hij de school voor Vaticaanse diplomaten. Vervolgens werd hij secretaris van mgr. Giovanni Batista Montini, de latere paus Paulus VI.
Benelli werkte op een hele reeks diplomatieke vertegenwoordigingen van het Vaticaan en was ook twee jaar permanent waarnemer bij de UNESCO in Parijs.
In de dagen van Paulus VI werd Benelli beschouwd als het meesterbrein achter het Vaticaanse beleid. Benelli besliste wie wanneer hoe lang bij de paus op bezoek mocht.
Van 1967-1977 was hij onder-secretaris van het Vaticaan, een soort minister van buitenlandse zaken.
Toen Paulus VI hem in 1977 aartsbisschop van Florence maakte en kort daarop kardinaal, werd dit uitgelegd als een poging hem rijp te maken voor het ambt van paus. Paus Paulus VI was destijds zelf via zo'n weg (maar dan over Milaan) paus geworden.
Toen bij het conclaaf van aug. 1978, na de dood van Paulus VI, een nieuwe paus moest worden gekozen, viel Benelli echter af, omdat men hem te jong vond.
Ook bij de kort daarna volgende pauskeuze na de dood van Johannes Paulus I gooide Benelli hoge ogen. De voorkeur van de kardinalen ging toen echter uit naar de huidige paus, de Poolse kardinaal Wojtila.
Als aartsbisschop van Florence viel Benelli vooral op door zijn acties tegen de Italiaanse abortus-wetgeving. Die leidden zelfs tot een justitiële aanklacht tegen hem wegens „minachting van het parlement".

BERGMAN, INGRID (29-8-1915 Stockholm – 29-8-1982 Londen) Zweeds actrice.

Op tweejarige leeftijd verloor zij haar moeder en op elfjarige leeftijd haar vader, die kunstschilder was.
Op haar zeventiende werd Ingrid toegelaten tot de Koninklijke Dramatische Theaterschool. Na haar filmdebuut in Munkbrogeven (1935) speelde de zij in twee jaar tijds in nog acht films. Voor haar twintigste was zij de belangrijkste actrice van de Zweedse cinema.
Er is van haar wel gezegd dat ze vooral hyperbeschaafde, onechte, steriele vrouwen speelden, toonbeelden van vrouwelijkheid, koelheid, heiligheid en fatsoen.
Zo trad zij in de Engelse versie van Intermezzo (regie Gregory Ratoff, 1939) naar voren als het meisje dat toch maar afziet van een verhouding met een getrouwde man. In The bell of St. Mary's (Leo McCarey, 1945) was ze moederoverste.
In de carrière van Ingrid Bergman komen tal van hoogtepunten voor zoals Dr. Jekyll and mr. Hyde (1941), Casablanca (1942) met Humphrey Bogart als tegenspeler, For whom the bell tolls (1942), Gaslight (een eerste Oscar in 1944), Hitchcocks Spellbound (1945) en Notorious (1946), Arch of Triumph (1948) en Joan of Arc, Ingrid Bergmans lievelingsrol onder regie van Victor Fleming.
Toen Ingrid via een vriend Rome open stad en Paisa van neo-realistische regisseur Roberto Rossellini had gezien, schreef ze hem in 1948 dat het on-glamoureuze van beide films haar zeer aansprak en dat ze graag met hem een film wilde opnemen.
Niet lang daarna ontmoetten de twee elkaar in Parijs en weldra stonden de Amerikaanse kranten vol over de affaire Bergman-Rossellini.
Toen ze bovendien in 1950 het leven schonk aan een zoon van Rossellini, voordat ze met hem getrouwd was, deed Amerika Ingrid Bergman in de ban. Nadat Ingrid met Rossellini was getrouwd werd in Italië een tweeling geboren.
De breuk met Hollywood leverde slechts heel middelmatige films op (Rossellini's Stromboli uit 1950 en Europa '51 uit 1952).
Na een film onder regie van Renoir (Elena et les hommes uit 1955) nam Hollywood Ingrid Bergman weer in genade aan. Haar eerste Amerikaanse rol leverde prompt weer een Oscar op (Anastasia uit 1956), later zou nog een bijrol-Oscar volgen voor Murder on the Orient Express uit 1974.
De bekendste latere films waren Indiscreet (1958), The inn of the sixth happiness (1958), Aimez-vous Brahms? (1961), Cactus flower (1969)

Ingrid Bergman

en Herfstsonate (1978) onder regie van haar naam- en landgenoot Ingmar Bergman.
In 1981 werkte ze nog mee aan een zesdelige televisieserie over het leven van de Israëlische premier Golda Meir, waarin ze de rol van Meir speelde.
Voor haar rol in Een vrouw genaamd Golda kreeg ze postuum een Emmy Award.

BRAAT, LEENDERT PIETER JOHAN (Leo) (23-11-1908 Arnhem – 16-7-1982 Amsterdam) Nederlands beeldhouwer, schrijver en dichter.

Braat was een leerling van de beeldhouwer en tekenaar G. J. Jacobs van den Hof. Daarna studeerde hij aan de Vrije Academie in Parijs. Hij maakte portretten, vrije beelden en reliëfs in brons en hout. Tot zijn publikaties behoren de poëziebundel De Witte Wereld (1941), en Omkranste hiaten, levensherinneringen (1966).
Tijdens de Tweede Wereldoorlog redigeerde Braat het illegale blad De Vrije Kunstenaar.
Braat was, behalve dat hij zich bij tijden ook met literatuur bezig hield, in de eerste plaats beeldhouwer en beoefende die kunst in uiteenlopende stijlen. In 1935 richtte hij de Kroniek van Kunst en Kultuur op.

BRAUTIGAM, GERDA (9-3-1913 Rotterdam –

4-11-1982 Amsterdam) Nederlands oud-journaliste en oud-lid van de Tweede Kamer.

Gerda Brautigam was van 1932 tot 1938 verbonden aan het Dagblad van Rotterdam en van 1938 tot 1940 aan het dagblad Voorwaarts in Rotterdam.
Na de oorlog trad zij in dienst van Het Vrije Volk. Ze bleef bij die krant werken tot 1967. Van 1963 tot 1972 maakte zij deel uit van de fractie van de PvdA in de Tweede Kamer. Na haar afscheid van de Kamer schreef zij een boek over de kabinetsformatie na de val van het kabinet-Biesheuvel (Gedogen, schreef hij, gaat van au) waarin zij de brieven die mr. J. A. W. Burger had geschreven, publiceerde.
Algemene bekendheid kreeg mevrouw Brautigam door haar deelneming aan het spelletje 't Hangt aan de muur en het tikt en het journalistenforum voor de radio. In de Kamer hield zij zich vooral bezig met consumentenkwesties.
Zij was verder bestuurslid van World Press Photo en erelid van de Nederlandse Journalistenkring.

CARR, EDWARD HALLET (28-7-1892 Londen – 3-11-1982 Cambridge) Brits historicus.

Hij doorliep het Trinity College in Cambridge. Van 1916-1936 was hij in dienst van het ministerie van buitenlandse zaken. Hij verbleef o.a. in Riga (1925-1929), waar hij Russisch leerde. In 1936 verliet hij de diplomatieke dienst en werd hij hoogleraar internationale betrekkingen in Aberystwyth. Sinds 1955 was hij als staflid verbonden aan het Trinity College iń Cambridge.
Carr werd vooral bekend door zijn grote werk over de geschiedenis van Sowjet-Rusland. In de tweede Wereldoorlog betoogde hij dat de Verenigde Staten en Engeland de hulp van de Sowjet-Unie nodig hadden om te winnen. Die opvattingen leidden tot verhitte debatten in het parlement.
In zijn What is history? (1961) deed hij o.a. een felle aanval op het in zijn ogen „parochialisme" en conservatisme (neo-Burkianisme) van verschillende van zijn collega's onder wie historici, sociologen en politicologen (Namier, Trevor-Roper, Oakeshott en Popper).
Andere werken van Carrs hand zijn: Dostojewski (1931), The romantic exiles (1933), International Relations since the peace treaties (1937), Twenty years crisis, 1919-1939 (1939), Conditions of peace (1942), The Soviet impact on the Western World (1946), Studies in revolution (1950)
Zijn History of Soviet Russia bestond uit: The Bolshevik Revolution (3 delen, 1950-1953), The interregnum (1954) en Socialism in one country (3 delen, 1958-1964).

CAVALCANTI, ALBERTO DE ALMEIDA (6-2-1897 Rio de Janeiro – 23-8-1982 Parijs) Braziliaans cineast.

Nadat Alberto de Almeida Calvalcanti in Zwitserland architectuur en rechten had gestudeerd, begon hij zijn filmcarrière in Parijs als decorontwerper van Marcel l'Herbier, Louis Delluc, Jean Renoir en andere Franse regisseurs. Zijn eerste eigen film was Rien que les Heures, die in 1926 in première ging. Twee jaar later maakte hij Yvette naar de roman van Guy de Maupassant.
In 1934 sloot hij zich aan bij de groep documentaire filmers van de Engelsman John Grierson. De daarop volgende jaren droeg Cav, zoals zijn Engelse vrienden hem noemden, veel bij tot de bloei van de Britse documentaire stijl en de ontwikkeling van jonge cineasten als Basil Wright, Harry Watts, en Humphrey Jennings.
In Engeland maakte hij onder meer Pett and Pott (1934) en Coal face (1935), een documentaire over het leven van mijnwerkers.
In de jaren veertig was Cavalcanti verbonden aan de Ealing Studio's van Michael Balcon, waar hij als mentor van jonge regisseurs (onder wie Robert Hamer en Charles Crichton) grote invloed had op het ontstaan van de befaamde Ealing-komedies.
Tot de films die hij in deze periode regisseerde behoren Champagne Charlie, Nicholas Nickleby, de musical Champagne Charlie en een deel van Dead of Night.
In 1949 keerde Cavalcanti terug naar zijn geboorteland Brazilië om daar de filmindustrie nieuw leven in te blazen. Hoewel hij te kampen kreeg met politieke problemen, regisseerde hij er enkele films, waaronder O Canto do Mar (Le chant de la mer – 1953) en Mulher de Verdade.
In Oostenrijk regisseerde hij vervolgens een filmversie van Brechts Herr Puntila und sein Knecht Matti (1955) en in Italië La Prima Notte (1958) met o.a. Vittorio de Sica en Claudia Cardinale.
Daarna keerd Cavalcantie opnieuw terug naar Brazilië, waar hij een belangrijke impuls leverde aan de opkomst van de „cinema novo" in dat land. Zijn laatste werkstuk was een autobiografische compilatiefilm, die onder de titel One Man and his Cinema in 1977 voor het eerst werd vertoond.
De laatste jaren leidde Cavalcanti een teruggetrokken leven in Parijs.

CRANE, JOHN de (18-5-1928 Rotterdam – 2/3-12-1982) Nederlands theaterproducent.

Als beëdigd makelaar in assurantiën leek hij voorbestemd voor een loopbaan in de zakenwereld. Doordat zijn vader hem als kind in Rotterdam al naar allerlei theaterevenementen meenam, werd de basis gelegd voor zijn werkelijke bestemming. Hij werd – in de dertig – toneelmeester bij het Spaanse danspaar Susanna y José en kwam bij het impressariaat Ernst Krauss dat hij later overnam. Hij werd manager van Wim Sonneveld, leerde Conny Stuart kennen, die in veel van zijn produkties zou schitteren, en bemoeide zich al snel intensief met de activiteiten van de schrijfster Annie Schmidt.
Anderen die een grote rol speelden bij zijn theaterprodukties waren de componist Harry Bannink en choreograaf/regisseur Paddy Stone.
John de Crane werd de grote man van de Nederlandse musical. Zijn eerste grote succes was de musical Heerlijk duurt het langst (1965). Hierop volgden o.m. En nu naar bed, Wat een planeet, Foxtrot, Madam en De dader heeft het gedaan, een musical die in januari 1983 in première zal gaan.
Ook bracht De Crane talloze toneelstukken. Hij ontving de Johan Kaart-prijs en de ere-Harlekijn.

DOORNE, PETRUS JOHANNES GABRIËL (PIET) VAN (14-12-1934 Eindhoven – 17-10-1982 Geldrop) President-directeur DAF in Nederland.

Na zijn doctoraal examen economie aan de Katholieke Economische Hogeschool in Tilburg in 1964 kwam hij in dienst bij DAF. In 1966 werd hij lid van de Raad van Bestuur van Van Doorne's Automobielfabrieken B.V.
In 1972 speelde hij een belangrijke rol in de onderhandelingen met Volvo AB en het Amerikaanse concern International Harvester.
De personenwagensector, het oude vertrouwde Dafje met het pientere pookje werd overgedaan aan de Zweden. DAF ging zich concentreren op de produktie van vrachtwagens.
Om de ambitieuze investeringsplannen te kunnen bekostigen werd International Harvester als grootaandeelhouder binnengehaald. Piet bleef opereren in de schaduw van zijn broer Martien, tot 1975, het rampjaar voor DAF. Het bedrijf leed een nettoverlies van *f* 36 mln en stond aan de rand van het faillissement. Geheime directienotulen lekten uit. Hieruit bleek dat DAF overwoog om duizend werknemers op straat te zetten. En als klap op de vuurpijl: Martien van Doorne bleek niet langer in staat om het bedrijf te leiden.
Aan Piet van Doorne werd toen gevraagd het roer over te nemen. In een jaar tijd wist hij het bedrijf uit de rode cijfers te halen en het geknakte vertrouwen in de leiding te herstellen.
Gedurende zijn bewind heeft DAF met uitzondering van het jaar 1978 steeds winst geboekt.
Piet, de zoon van dr. Huub van Doorne die de grondlegger was van het bedrijf, was verder o.m. commissaris van Heineken, het Amro Pierson fund en de luchthaven Schiphol.
Ook was hij bestuurslid van de European Business Council in Genève, het Committee of Common Market Automobile Constructors en de Chambre Française de Commerce et de l'Industrie aux Pays-Bas.

EFFEL, JEAN – eig. FRANÇOIS LE JEUNE – (1908 Parijs – op 11 okt. 1982 werd zijn dood gemeld; hij overleed in Parijs) Frans karicaturist.

In 1934, op de dag dat hij trouwde, maakte hij zijn eerste tekening. Nog geen vijftig jaar later had hij er zo'n 17.000 gepubliceerd en had hij 180 boeken uitgegeven. Zijn beeldverhalen De schepping van Eva, De schepping van de wereld, De schepping van de mens en Vrolijke scheppingsverhalen voor vrolijke mensen veroverden de hele wereld en verschenen alleen al in Europa in een oplage van twee miljoen exemplaren. André Malraux heeft eens van hem gezegd: „Van ons allemaal zal alleen Jean Effel met zekerheid overleven".
Jean Effel was een sympathisant van de communistische partij al is hij nooit lid van de partij geworden. In 1968 ontving hij van de Sowjet-Unie de Lenin-prijs. De laatste jaren werkte Effel regelmatig voor de communistische krant l'Humanité en voor France Soir.
Zijn laatste werk, dat in 1981 verscheen, was De la troisième république à la seconde restauration, dat een aanklacht was tegen ongerechtigheid en een verdediging van de armen.
Afgezien van een paar kwetsende portretten, waren de karikaturen van Jean Effel toch niet boosardig, maar steeds vol humor.

ELDJARN, KRISTJAN (6-12-1916 Tjörn in Svarfadadal – 14-9-1982 Cleveland, VS) Oud-president van IJsland.

Hij studeerde aan de universiteit van Kopenhagen en IJsland zowel IJslandse geschiedenis en literatuur als archeologie. In 1947 werd hij genoemd tot directeur van het Nationale Museum in Reykjavik, welke functie hij bekleedde tot 1968 toen hij werd gekozen tot president van IJsland.
In 1972 en in 1976 werd Eldjarn wederom gekozen tot president. In 1980 maakte hij plaats voor Figdis Finnbogadottir, de huidige president.
Eldjarn schreef boeken over de archeologie en de geschiedenis van zijn land. Ook gaf hij lezingen voor radio en televisie.

FELDMAN, MARTY (8-7-1934 Canning Town, Oost-Londen – 2-12-1982 Mexico-stad) Brits filmkomiek.

Feldman, beroemd vanwege zijn bolle ogen en gebroken neus, schreef in zijn eerste paspoort onder het hoofdstukje Bijzondere Kenmerken „gezicht". Zijn uiterlijk gecombineerd met zijn wilde haar, diende voor tal van grappen en bezorgde hem faam sinds de jaren zestig.
Feldman begon pas op latere leeftijd te acteren. Aanvankelijk was hij trompettist in Londense jazz-clubs. Het leverde hem de kwalificatie „de slechtste trompetspeler ter wereld" op, een titel die hij met trots droeg.
In 1952 begon hij een toernee door de provincie met het komische trio Morris, Marty en Mitch.
Nadat hij jarenlang teksten voor radioprogramma's had geschreven en een aantal televisie komedies op zijn naam had staan, maakte hij The Frost Report, een programma dat in 1967 in Montreux bekroond werd met een Gouden Ross, David Frost vroeg hem vervolgens om samen met de toekomstige Monty Python-leden John Cleese en Graham Chapman in 1967 de At last the 1948 Show te maken. Voor Marty Feldman resulteerde dat in 1968 in een eigen wekelijks televisie programma Marty, gevolgd door The Marty Feldman Comedy Machine.

Marty Feldman

Na bijrollen in de films Every home should have one en The bed sitting room haalde Mel Brooks Marty Feldman in 1974 naar Amerika. Feldman speelde de gebochelde Igor in Young Frankenstein. Collega-komiek Gene Wilder voegde de rol van Orville Sacker voor hem toe aan The adventures of Sherlock Holmes' smarter brother. Een opnieuw met Mel Brooks speelde Marty in de kolderfilms Silent Movie en High Anxiety. Hij schreef, regisseerde en speelde zelf in de satire The last remake of Beau Geste en deed datzelfde in In God we trust (or gimme that prime time religion).
Naast Jerry Lewis en Madeline speelde Feldman als de verknipte butler Sylvester in Slapstick of another kind naar het boek van Kurt Vonnegut, verfilmd door Steven Paul.
Feldman overleed tijdens de opnamen van de film Yellow Beard in de Churubusco studio's. In deze film spelen ook mee James Mason, Madeline Kahn, het komische duo Cheech en Chong en leden van de Monty Python-groep.

FONDA, HENRY (16-5-1905 Grand Island, Nebraska – 12-8-1982 Los Angeles) Amerikaans acteur.

Na een studie journalistiek aan de universiteit van Minnesota tussen 1923 en 1925, had Fonda verschillende baantjes. Hij was werkzaam als sportleraar, telefoonmonteur, ijsverkoper, automonteur en etaleur tot hij zijn aanstelling als technisch assistent aan het stadstheater van Omaha (Nebraska) kreeg. Nadat hij in een paar kleine rollen was opgetreden besloot Fonda acteur te worden. In 1928 werd hij professional.
In 1935 speelde hij zijn eerste filmrol in The farmer takes a wife onder regie van Victor Fleming, om daarna enige jaren gecast te worden als jeune premier.
In meer dan 40 jaar speelde Fonda in ongeveer 80 films. Enige daarvan zijn: You only live once (1937) van Fritz Lang, Grapes of Wrath (1940) van John Ford naar een roman van John Steinbeck, een film die geweldig succes had, verder The Ox-bow incident (1943) van William Wellman, My darling Clementine (1946) van John Ford, Fort Apache (1948) eveneens van Ford en The twelve angry men (1956) van Sidney Lumet, een film die Fonda zelf ook produceerde.
In 1956 speelde hij in Hollywood-versie van War and peace onder regie van King Vidor. Vervolgens speelde hij nog in The wrong man (1957) van Alfred Hitchcock, en in de succesfilm mister Roberts (1959). In de jaren zestig volgde een hele politieke trilogie (Advise and consent uit 1962, The best man uit 1964 en Fail safe ook uit 1964), waarin hij zoals ook al eerder het geval was de belichaming was van zo'n beetje alle Amerikaanse deugden.
De enige absolute „bad guy" heeft Fonda neergezet in Sergio Leone's Once upon a time in the west uit 1969.
Pas in 1981 kreeg Fonda voor de eerste keer een onderscheiding, de Academy Award „van verdienste". In 1982 kreeg hij een Oscar voor zijn rol in de film On golden pond van Mark Bydell. Omdat hij op het moment van de uitreiking te zwak was om de onderscheiding in ontvangst te nemen, werd deze toen overhandigd aan zijn dochter, de filmactrice Jane Fonda.

FREUD, ANNA (3-12-1895 Wenen – 9-10-1982 Londen) Oostenrijks psychoanalytica.

Zij was het jongste kind van Sigmund Freud, de grondlegger van de psychoanalyse. Als enige van Freuds zes kinderen heeft zij het werk van haar vader voortgezet.
Zij bezocht in Wenen het Cottage Lyceum, studeerde vervolgens bij haar vader, werd zijn secretaresse en later zijn medewerkster. Vanaf 1923 praktizeerde zij als psychoanalytica. Haar eerste belangrijke werk verscheen in 1927: Einführung in die Technik der Kinderanalyse. Ze hield zich vooral bezig met de problemen van pubers en met de behandeling van kinderneurosen. In 1936 schreef Anna Freud haar bekendste en belangrijkste theoretische bijdrage, het inmiddels klassiek geworden werk Het Ego en de afweermechanismen.
In 1939 emigreerde de (joodse) familie Freud uit Oostenrijk naar Engeland, waar Anna haar werk voortzette. In september 1939 stierf Anna's vader.
In 1940 richtte Anna, samen met Dorothy Burlingham, de „Hampstead Nurseries" op, een centrum voor kinderen die als gevolg van de oorlog psychische en fysieke verwondingen hadden opgelopen. In 1945 werd het tehuis gesloten.

In 1947 richtte zij een psychoanalytisch opleidingscentrum voor kinderen op, waar in 1952 een behandelingscentrum bij kwam. Het geheel werd, onder de naam „Hampstead Child – Therapy Courses and Clinic", internationaal bekend. Tot op de dag van vandaag kunnen kinderen met neurosen en ontwikkelingsstoornissen hier voor behandeling terecht.

GILLIAMS, MAURICE (20-7-1900 Antwerpen – 18-10-1982 Antwerpen) Vlaams dichter, romanschrijver, essayist.

Hij was de zoon van de drukker en novellenschrijver Frans Gilliams, bekwaamde zich in het vaderlijke bedrijf en drukte aanvankelijk zijn eigen geschriften. Een tijdlang was hij bibliothecaris van het Museum van Schone Kunsten te Antwerpen. Hij was lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde en sedert 1961 permanent secretaris van die instelling.
Het werk van Gilliams is individualistisch en wordt o.a. gekenmerkt door zijn romantisch karakter. Zijn poëtisch oeuvre is niet groot.
In de cyclus van dertien gedichten Het Maria-Leven wordt de relatie Christus-Maria afgeschilderd als een menselijke, fatale lotsbestemming, een tragische zoon-moederrelatie.
Opmerkelijk is verder de hechte structuur van de bundel en het subtiel en geraffineerd taalgebruik. In de latere gedichten is vaak de vergankelijkheid het hoofdthema. Naast gedichten, romans en essays publiceerde Gilliams nog dagboeknotities die hem doen kennen als een introverte, hypergevoelige natuur, die door zelfanalyse zijn indrukken en stemmingen weet vast te leggen. Werken: poëzie: Het Maria-Leven (1932), Het verleden van Columbus (1933), oefentocht in het luchtledige (1933), Gedichten 1919-58 (1964; 2e dr. 1965); essays: Vlaamsche lyriek 1830-90 (1937; essays met bloemlezing), Inleiding tot de idee Henri de Braekeleer (1943), Het werk der leerjaren (1947; publ. van vroeger werk), Bezoek aan het prinsengraf (1952; over P. van Ostaijen), De kunst van de fuga (1952; aantekeningen), Em. de Bom (1958), Wasdom, Variaties op een thema van Jos Hendrickx (1969); romans: Elias of het gevecht met de nachtegalen (1936), Winter te Antwerpen (1953), Elseneur of het noodweer der spreeuwen (1974), Gregoria (1974). Een keuze uit zijn werk publiceerde hij in Vita brevis (4 dln., 1955-1959).
In 1967 kreeg hij de Interprovinciale Prijs, in 1970 de Constantijn Huygensprijs, in 1972 de Driejaarlijkse Staatsprijs en in 1980 de Grote Prijs der Nederlandse Letteren.

GODWIN, PAUL (28-3-1902 Sosnowice, Polen – 9-12-1982 Driebergen) Nederlands violist.

Godwin, wiens eigenlijke achternaam Goldfein was kreeg in Wenen klassiek vioolles van Herman Kaplan, een deserteur uit het Russische leger. Vervolgens studeerde hij twee jaar in Boedapest bij Jenö Hubay, en -uitgeweken voor het Horthy-regime- in Berlijn, dat in de jaren twintig het Mekka van alle kunstenaars was.
Hij toonde zich een uiterst begaafde leerling van de Staatliche Hochschule für Musik tot men daar ontdekte dat hij om zijn studie te kunnen betalen „schnabbelde" op het lichte vlak, waarna hij van de school verwijderd werd.
De beroemde Halle-Revue gaf hem een engagement als concertmeester. Hij werkte aan de eerste radiouitzendingen mee. En de Duitse His Masters Voice ontdekte hem voor de grammofoonplaat. In april 1928 waren er al 1500 verschillende platen van hem op de markt.
In 1933 vluchtte Godwin, mede wegens zijn joodse afkomst, uit Duitsland naar Nederland. Zijn huwelijk met een „Arische" vrouw voorkwam tijdens de oorlog deportatie.
Na de oorlog maakte hij deel uit van het Nederlands Pianotrio en Alma musica. Met het Nederlands Strijkkwartet maakte hij vele reizen, o.a. acht toernees door Amerika.

GOLDMANN, NAHUM (10-7-1895 Wiznewo in Litouwen – 29-8-1982 Bad Reichenhall bij Salzburg) Zionistisch leider.

Op zesjarige leeftijd verhuisde hij naar Frankrijk. Hij studeerde in Marburg, Berlijn en Heidelberg. Van 1922 tot 1934 was hij redacteur en uitgever van de Encyclopedia Judaica. In 1927 werd hij lid van het zionistische politieke comité.
In 1934 vluchtte hij uit Duitsland naar Zwitserland en werd hij tot vertegenwoordiger van het Jewish Agency bij de Volkenbond in Genève benoemd.
In 1940 ging hij naar de Verenigde Staten en zette zich in voor de stichting van een joodse

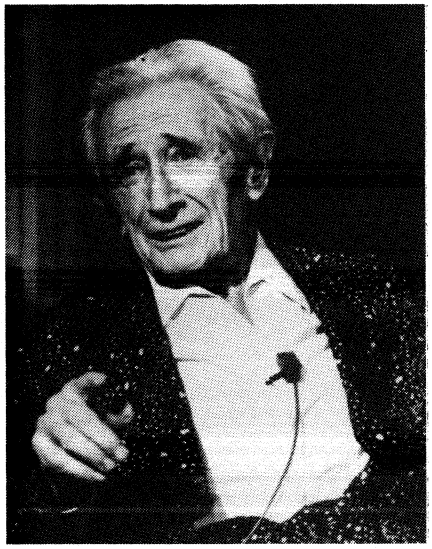

Nahum Goldmann

staat in Palestina. Samen met de latere Israëlische premier Ben Goerion en Chaim Weizmann speelde hij een belangrijke rol bij de onderhandelingen die vooraf gingen aan de stichting van Israël in 1948.
Zijn grootste diplomatieke verdienste was het bewerkstelligen (in 1952) van Duitse herstelbetalingen aan Israël en individuele joden die onder de vervolging van de nazi's hadden geleden. De miljarden marken die in de loop van de jaren vijftig werden uitbetaald waren van groot belang voor de levensvatbaarheid van de jonge joodse staat.
Als voorzitter van het Joodse Wereldcongres (1951-1977) en als voorzitter van de Zionistische Wereldorganisatie (1956-1968) leverde hij veelvuldig kritiek op de politiek van Israël.
Hij verweet de achtereenvolgende Israëlische leiders, Ben Goerion, Golda Meir en Menachem Begin, dat zij de verhouding van Israël tot de Arabische landen zagen in het kader van een voortdurende confrontatie.
Hij toonde zich de laatste jaren een voorstander van een Palestijnse staat naast Israël en onderhandelingen met de Palestijnse bevrijdingsbeweging PLO. Ook pleitte hij voor een meer evenwichtige politiek ten aanzien van beide supermachten, de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie. Volgens hem zou Israël, na een vergelijk met de Arabische landen en de Palestijnen, een politiek moeten voeren „neutraler" dan die van Zwitserland of Oostenrijk.
Goldmann was gedurende vijftig jaar een voortdurende lobbyist voor de internationale zionistische beweging, hij bleef echter een wereldburger een vestigde zich nooit blijvend in Israël. „Staatsman zonder staat" was de titel van zijn autobiografie. Goldmann werd begraven op de Herzl-berg in Jeruzalem.

GOMULKA, WLADISLAW (6-2-1905 Krosno, Zuid-Polen – 1-9-1982 Warschau) Pools staatsman.

Hij sloot zich in 1922 bij de socialistische partij aan, in 1927 bij de communistische partij. Van 1932 tot 1934 en van 1936 tot 1939 verbleef hij in de gevangenis. In de tussenliggende jaren ontving hij aan de Komintern-school in Moskou een leidersopleiding. Tijdens de eerste twee jaren van de Tweede Wereldoorlog organiseerde hij tegen de wil van de Sowjet-Unie verzetsgroepen. In 1943 werd Gomulka secretaris-generaal van de Poolse Verenigde Arbeiderspartij. In nov. 1945 trad hij als minister voor de „Herwonnen Gebieden" (d.i. Duitsland beoosten de Oder-Neisse-linie) in de regering. Gomulka viel in de herfst van 1948 bij Stalin en diens representant in Polen, Bierut, in ongenade; van 1951 tot 1955 zat hij gevangen. Na zijn rehabilitatie werd hij op 21 okt. 1956 als eerste secretaris der partij met de leiding belast; de „lente in oktober", waarvan hij als de verpersoonlijking werd beschouwd (ook in Moskou, dat hem nauwelijks tolereerde), kwam tot uitdrukking in het op de voorgrond stellen van nationale aspiraties, de opheffing van de economische dienstbaarheid aan de Sowjet-Unie, een grotere en tot dusverre in de communistische wereld ongekende mate van geestelijke vrijheid, de opheffing van de gedwongen agrarische collectivisatie, het instellen van arbeidersraden.
Reeds in 1957 kwam een tegenontwikkeling op gang. Gomulka zette in januari van dat jaar de Polen bij de verkiezingen onder zware morele druk en hief de persvrijheid op. De arbeidersraden verloren zelfs de schijn van rële macht. Gomulka's reputatie als kampioen der nationale onafhankelijkheid verbleekte toen hij steeds meer in Moskou's kielzog ging varen (hij steunde, o.a. inzake de Arabisch-Israëlische oorlog van 1967, het Russische standpunt volledig en keerde zich in 1968 tegen de liberalisatie in Tsjechoslowakije). Tegenover studentendomonstraties in verschillende universiteitssteden (maart 1968) nam hij een onverzoenlijk standpunt in en tolereerde hij uitingen van antisemitische gezindheid.
De arbeidersopstand aan de Oostzeekust in 1970, die ontstond door de afkondiging van scherpe prijsstijgingen, maakte ten slotte een eind aan het politieke leven van Gomulka. Op 20 december 1970 trok hij zich terug uit het Politburo van de communistische partij.

GOULD, GLENN (25-9-1932 Toronto – 4-10-1982 Toronto) Canadees pianist en componist.

Het wonderkind Gould las als kleuter van drie jaar al muziek en trad toen hij veertien was als solist op met het symfonie-orkest van Toronto. Vijf jaar later maakte hij zijn toernee door Canada en op 23-jarige leeftijd debuteerde hij in New York.
Daarna trad Glenn Gould op met de Berliner Philharmoniker, het Concertgebouworkest en de symfonieorkesten van Moskou, Leningrad, Detroit, Pittsburgh, Montreal, Cleveland en diverse andere steden. Hoewel hij overal volle zalen trok, nam hij in 1964 na een optreden in Chicago abrupt het besluit voortaan geen concerten meer te geven.
„Het concert is een overleefde vorm," vond hij. Optreden voor een zaal vol mensen is, zo zei hij, en verre van ideale manier om muziek uit te voeren. „Als ik op het podium zit voel ik me vernederd, een vaudeville-artiest," aldus Gould.
Sommigen hadden kritiek op zijn onconventionele interpretaties, anderen vonden het moeilijk te wennen aan zijn excentrieke gedrag. Zonder zich te storen aan de reacties van het publiek, maakte Gould tijdens zijn concerten vaak gebruik van een op een kleedje geplaatste oude kruk en ging hij gekleed in een winterjas. Bovendien droeg hij handschoenen met halve vingers.
Tot zijn beste werk behoren zijn uitvoering van Bachs Goldberg-variaties. Ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag bracht een Amerikaanse platenmaatschappij een reeks Bach-vertolkingen van hem op de markt.
De laatste jaren verlegde Gould zijn werkzaamheden meer naar het terrein van de radio- en televisie. Hij maakte radioprogramma's over Richard Strauss en Schönberg voor de Canadese omroep. Produceerde voor de televisie een serie over twintigste eeuwse muziek en een documentaire over Toronto.

GRACIA, prinses GRACIA PATRICIA VAN MONACO (12-11-1929 Philadelphia – 14-9-1982 Monaco)

Zij werd als dochter van een Amerikaans industrieel onder de naam Grace Patricia Kelly geboren. Na haar schooltijd studeerde zij aan

Grace Kelly samen met Bing Crosby in de film High Society, „True love" zingend.

de Amerikaanse academie voor Dramatische Kunst in New York.
In 1949 debuteerde zij op Broadway in het stuk The father. Tussen 1951 en 1956 speelde zij o.m. in de volgende films: Fourteen hours, High Noon, Dial M for murder, Rear window, The country girl waarvoor ze een Oscar ontving, Bridges at Toko-Ri, To catch a thief, The swan, High society, Mogambo en Green fire.
Op 18 april 1956 trad zij in het huwelijk met prins Rainer III van Monaco. Uit het huwelijk werden drie kinderen geboren: Caroline Louise Marguerite (1957), Albert Alexander (1958) en Stéphanie Marie Elizabeth (1965).
Na de dood van prinses Gracia werd in het vorstendom Monaco een rouwperiode van acht dagen afgekondigd.

HAAN, JACQUES DEN (27-3-1908 Rotterdam – 22-11-1982 Apeldoorn) Nederlands literair criticus.

Op zijn twintigste kwam hij in dienst van de Groningse boekhandel Noording, waar hij tot zijn veertigste zou blijven. Zijn debuut werd het boekje Talking Shop (1946).
Kort daarna verliet hij Groningen om bij de uitgeverij Nijgh en Van Ditmar te gaan werken, maar na enkele jaren werd het schrijven van kritieken zijn hoofdwerkzaamheid. Jarenlang heeft hij de literaire kroniek verzorgd in het Utrechts Nieuwsblad. Daarnaast was hij als leraar verbonden aan de cursus voor de boekhandel, waarvoor hij de driedelige cultuurgeschiedenis Onderweg (1966-'68) heeft geschreven. Later gaf hij ook les aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten in Arnhem.
Eén van zijn belangrijkste boeken was Een leven als een oordeel (1968). Korte beschouwingen over boeken verzamelde hij in Het eiland der sirenen (1952), Het gevaarlijke boek (1954), Still talking shop (1958) en Monnikje Lederzak (1968).
Dagboeknotities over een reis door Spanje verschenen onder de titel Bevindelijk reisboek (1958), zijn relatie met Henry Miller kan men volgen in Milleriana (1963), zijn beschouwingen over James Joyce werden gebundeld in 1967.
Van 1962 dateert zijn boek met „meditaties" over pornografie, De lagere hartstochten. Hij schreef ook het gedenkboek voor het Utrechtse uitgevershuis Bruna, toen dat in 1966 een eeuw bestond. Zijn enige verhalende proza vindt men in de novelle Rapport aan Jan Friso uit 1953.
Een gevoelige klap was voor hem de opheffing van het maandblad Litterair Paspoort in 1973, waarmee hij na 27 jaar zijn platform verloor.
Het maandblad Maatstaf bood hem een nieuw podium. Ook schreef hij tientallen jaren over Engelstalige letteren in Het Parool.

HEUSINGER, ADOLF ERNST (4-8-1897 Holzminden – 30-11-1982 Keulen) Westduits generaal.

Hij bezocht het gymnasium in Holzminden en Helmstedt. In 1920 kwam hij in de Reichswehr. Van 1931-1944 was hij ingedeeld bij de generale staf.
Na de Tweede Wereldoorlog werd hij in 1949 militair adviseur van bondskanselier Adenauer. In jan. 1951 nam hij, met minister Blank, deel aan de besprekingen met de westelijke geallieerden, welke tot toetreding van de Bondsrepubliek tot de NAVO leidden. Met Speidel bereidde hij het nieuwe Duitse leger voor. Heusinger was eerst chef-staf van de afdeling landmacht en werd in jan. 1957 als opvolger van Speidel hoofd van de afdeling strijdkrachten van het ministerie van Defensie. In maart 1957 werd hij hoofd van de commissie van chefs van staven. Van maart 1961 tot febr. 1964 was hij voorzitter van het Militair Comité van de NAVO waarna hij de militaire dienst verliet.

HOLLANDER, FRANCISCUS QUERIEN den (31-5-1893 Goes – 18-8-1982 Maarn) Oud-president van de Nederlandse Spoorwegen.

In 1916 behaalde Den Hollander het diploma van werktuigbouwkundig ingeneur aan de Technische Hogeschool in Delft (cum laude).
Hij begon zijn carrière bij de Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij (1916-1917), waar hij werd opgeleid om te gaan werken bij de Staatsspoorwegen in Nederlands-Indië. Na 20 jaar Indië kwam hij in 1937 terug naar Nederland, waar hij in de directie van de Artillerie-Inrichting werd opgenomen. Hier bleef hij tot na de Tweede Wereldoorlog.
In 1945 was hij korte tijd secretaris-generaal van het ministerie van economische zaken, daarna directeur-generaal van het verkeer.
In 1946 werd hij benoemd tot directeur van de Nederlandse Spoorwegen en van 1947 tot zijn pensionering in 1958 was hij president-directeur van de NS. Hij drukte een stempel op de wederopbouw van de spoorwegen na de oorlog. Hij stichtte het internationale technische onderzoekscentrum van de Europese spoorwegen en was initiatiefnemer van de Trans-Europa-Expres.
Na zijn pensionering in 1958 bekleedde hij o.m. nog de volgende functies: president-commisaris van de K.L.M., voorzitter Verbond van Ned. Werkgevers en president-curator van de T.H. in Delft. Aan deze Technische Hogeschool was hij in 1955 benoemd tot eredoctor.

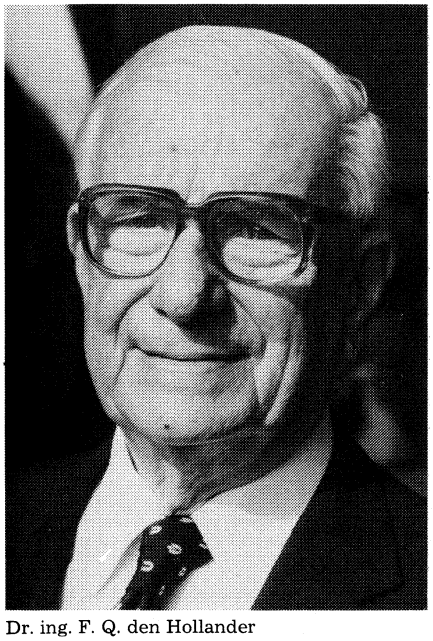
Dr. ing. F. Q. den Hollander

JAKOBSON, ROMAN OSIPOWITSJ (11-10-1896 Moskou – 18-7-1982 Boston) Amerikaans taalwetenschapper.

Hij was in 1915 één van de oprichters van de Moskouse linguistische kring. In 1916 maakte hij in het toenmalige Petersburg deel uit van het gezelschap dat zich bezighield met het onderzoek naar de dichterlijke taal.
In het begin van de twintiger jaren ging Jakobson als cultuurattaché naar Praag. Van 1933-1939 doceerde hij Russische filologie aan de Prof. Masaryk-universiteit van Brno. Met Russen en Tsjechen richtte Jakobson, die een aanhanger was van het Russische Formalisme (een beweging van kunstenaars, literaire critici en taalonderzoekers) de Cercle Linguistique de Prague op.
In 1939 ging hij naar Kopenhagen en van 1939-1942 was hij gastdocent aan de universiteiten van Kopenhagen, Oslo en Uppsala. In 1942 vestigde hij zich uiteindelijk in New York.
Na gedoceerd te hebben aan de Columbia-universiteit (1934-1949), werd hij Samuel Hazzard Cross professor in de Slavische taal- en letterkunde en in de algemene linguïstiek aan de Harvard-universiteit (1949-1967). In 1957 werd hij ook nog docent aan het Massachusetts Institute of Technology. In 1967 ging Jakobson met pensioen.

KING, HENRY (24-1-1896 Christiansburg in Virginia – 29/30-6-1982 San Fernando Valley in Californië). Amerikaans filmregisseur.

In 1912 ging hij naar Hollywood waar hij acteur werd voor de Pathé-studio's. Vier jaar later echter legde hij zich toe op schrijven en regisseren. Hij maakte in 1921 naam met de „stomme" film Tol'able David, waarin hij de acteur Richard Barthelmess lanceerde. De grote Russische filmmaker Pudowkin noemde deze film „een volmaakt voorbeeld van filmtechniek".
King consolideerde zijn positie in de jaren twintig met films als The White Sister (1923), Romola (1924) met Lillian Gish, Stella Dallas (1925) met Belle Bennett voor Samuel Goldwyn, en The Winning of Barbara Worth (1926) met de debutant Gary Cooper.
Daarna kwamen de geluidsprodukties. In 1938 maakte hij In old Chicago, een voorloper van de rampenfilms uit de jaren zeventig. The song of Bernadette (1943), met daarin Jennifer Jones, was het begin van een serie superprodukties: Wilson in 1944, The snows of Kilimanjaro (1952) en The Sun also rises (1957), beide naar werk van Hemingway, en Tender is the Night (1961) naar een werk van Scott Fitzgerald.
This earth is mine (1958) was Kings honderdste produktie. Andere films van King zijn: Margie (1946), Captain from Castile (1947), Prince of Foxes (1949), The Gunfighter (1950), David and Bathseba (1951), King of the Khyber Rifles (1953), Love is a many splendoured Thing (1955) en The Bravados (1958).
De meeste produkties maakte King in opdracht van de Old Fox Film Company, later genoemd 20th Century-Fox.

KIPPHARDT, HEINAR (8-3-1922 Heidersdorf, Silezië – 18-11-1982 Angelsbruck, Opper-Beieren) Duits toneelschrijver.

Hij studeerde medicijnen in Düsseldorf en werkte als zenuwarts in de universiteitskliniek van Oost-Berlijn. In 1950 werd hij op uitnodiging van Wolfgang Langhoff dramaturg bij het Deutsches Theater in Oost-Berlijn, waar hij bleef tot 1959.
Daar schreef hij in 1953 zijn eerste lange toneelstuk Shakespeare dringend gesucht, een satire waarvoor hij de Gerhardt Hauptmann-prijs kreeg van de Oostduitse autoriteiten.
In 1956 schreef hij Der Aufstieg des Alois Piontek en in 1959 Die Stühle des Herrn Szmil, een satirisch werk dat was gebaseerd op een roman van de Sowjet-schrijvers Ilf en Petrow.
Het werk werd echter te kritisch bevonden in Oost-Duitsland en daarom besloot Kipphardt in 1959 naar West-Duitsland te gaan, waar hij zich aansloot bij de initiatieven van linkse schrijvers in dat land. Hij werd medeverantwoordelijk voor de Autoren Edition, deed mee aan de Demokratische Initiative en hij was tot zijn dood actief betrokken bij de vredesacties van de Westduitse schrijversbond.
Zijn haat tegen de oorlog werd weerspiegeld in Der Hund des Generals (1962). Zijn grootste bekendheid heeft hij echter te danken aan zijn toneelstuk In der Sache J. Robert Opperheimer uit 1964, dat in dat jaar zowel in Berlijn als München op het toneel werd gebracht. Uiteindelijk werd het in 22 Duitse theaters en in Londen, Parijs, Los Angeles, New York en Oost-Berlijn opgevoerd.
Andere werken van Kipphardt zijn: Joel Brand, die Geschichte eines Geschäfts (1965); Die Nacht, in der der Chef geschlachtet wurde, een komedie (1967); Die Soldaten (1968), de korte verhalen Die Ganovenfresse (1968); en de novelle März (1976).

KLEYN, KOMMER (12-6-1893 Dordrecht – 12-9-1982 Hilversum) Nederlands acteur en hoorspelregisseur.

Hij behaalde in 1914 het diploma van de toneelschool en debuteerde een jaar later bij het gezelschap van Eduard Verkade. Na engagementen bij de gezelschappen van Van Eijsden & Tartaud, het Nieuw Nederlands Toneel en Louis de Vries werd hij in 1929 door radiopionier Willem Vogt overgehaald om bij de AVRO te komen werken. Zijn grootste succes als hoorspelregisseur boekte Kommer Kleyn met de serie rond de detective Paul Vlaanderen. Het idee daarvoor ontleende hij aan een soortgelijke BBC-serie over de speurder Paul Temple.
Bij de AVRO regisseerde Kleyn meer dan tweeduizend hoorspelen. Na zijn pensionering werd hij door de toenmalige Nederlandse Radio Unie aangetrokken als leider van de hoorspelkern. Vijf jaar later legde hij deze functie neer, maar hij bleef tot vorig jaar actief als radio-acteur. In 1973 speelde Kleyn nog een toneelrol in de opvoering van de Gijsbrecht van Amstel onder leiding van Carel Briels.
Verder speelde hij nog rollen in o.a.: Hamlet, Don Carlos, Naar het u lijkt, Adam in ballingschap, Anna Christie, St. Joan, De Pelikaan, De koopman van Venetië, De vertraagde film, De blauwe vogel en De twee rozen.

KOENIGSWALD, GUSTAV HEINRICH RALPH von (13-11-1902 Berlijn – 10-7-1982 Bad Homburg) Nederlands paleontoloog.

Prof. dr. von Koenigswald, die aanvankelijk de Deense nationaliteit bezat, studeerde geologie en paleontologie in Berlijn, Tübingen en Keulen en promoveerde in 1927 in München. Van 1931 tot 1946 werkte hij als paleontoloog in Nederlands-Indië. Zijn onderzoek richtte zich voornamelijk op de oermens, in het bijzonder op Java. Hij vond resten van de Pithecanthropus, de grootste mensaap, die ongeveer een half miljoen jaar oud moet zijn geweest. Ook maakte Koeningswald studie van fossielen van paarden en olifanten en van glasmeteoorstenen, zogeheten tektieten, die hij op Java en op de Filippijnen had gevonden.
In 1935 nam hij de Nederlandse nationaliteit aan.
Van 1946 tot 1948 verrichtte Koeningswald veldwerk op de Filippijnen, in Oost-Afrika en Pakistan. Van 1948 tot 1968 was hij hoogleraar in de stratigrafie en paleontologie te Utrecht. Tot zijn dood leidde hij de afdeling paleontologie van het Senckenbergmuseum in Frankfort. Hij had Utrecht verlaten omdat zijns inziens de geologie niet de ruimte kreeg die zij verdiende.

KOIRALA, BISWESWAR PRASAD (sept. 1915

Biratnagar in Zuid-Nepal op de grens met India – 21-7-1982 Katmandoe) Oud-premier Nepal.

Hij studeerde in India aan de universiteit van Benares en Calcutta. Al snel zette hij zich in voor de onafhankelijkheid van India. Hij nam deel aan de „Quit-India"-beweging tegen de Britse koloniale regering, werd gearresteerd en in 1943 twee jaar vastgehouden.
Na de onafhankelijkheid richtte hij de Nationale Congrespartij van Nepal op. Toen die uiteenviel werd hij leider van de Congrespartij. Nadat deze partij de eerste algemene verkiezingen in Nepal had gewonnen, werd Koirala in 1959 premier.
In dec. 1960 stuurde koning Mahendra het kabinet naar huis en verbood hij de politieke partijen.
Koning Mahendra, de vader van de huidige machthebber, beschuldigde Koirala van corruptie en sloot hem voor acht jaar op in de gevangenis. Na zijn vrijlating in 1968 ging Koirala in India in ballingschap, waar hij een gewapende strijd voerde voor een terugkeer van de politieke partijen in Nepal.
In dec. 1976 keerde hij naar Nepal terug. Kort na zijn aankomst werd hij gearresteerd en werd hij, volgens berichten in een geheim proces ter dood veroordeeld. Officieel werd hem verraad en opruiing ten laste gelegd.
In juni 1977 mocht Koirala Nepal verlaten. Bij zijn terugkeer in nov. 1977 werd hij weer gearresteerd. In maart 1978 werd hij vrijgesproken.
In sept. 1978 keerde hij in het openbare leven terug.

LEEUWE, ENNY (Engelina) de (27-8-1898 Amsterdam – 21-11-1982 Utrecht) Nederlands toneelspeelster.

Enny de Leeuwe, die getrouwd was met de in 1961 overleden acteur Pierre Mols, debuteerde in 1918 bij Willem Royaards. Zij speelde toen onder meer in Faust met Jacqueline Royaards-Sandberg en Louis Saalborn. Na haar huwelijk met Mols in 1928 was zij ruim tien jaar verbonden aan het door hem opgerichtte toneelgezelschap Vereenigde Schouwspelers, dat onder meer 1400 uitvoeringen gaf van De Rozenkrans van Barclay. Tijdens de Tweede Wereldoorlog toen de Hollandsche Schouwburg niet bespeeld kon worden, verkocht zij kostuums en decors en gaf zij huisvoordrachten.
Na de oorlog maakte zij o.m. deel uit van het gezelschap van Johan Kaart, met wie zij 400 keer De appels van Eva opvoerde. In dit stuk beeldde zij zeven vrouwefiguren uit. Bij de toneelgroep Theater vervulde zij o.m. een gastrol in Het Dagboek van Anne Frank. Andere rollen van haar bij dit gezelschap speelde zij in Mama San, Eva Bonheur en in O hee, de lucht valt naar benee.
Een hoogtepunt in haar carrière was de musicalrol als de vrouw van Tevje in Anatevka, waarin ook Lex Goudsmit en Ko van Dijk speelden.
Enny de Leeuwe, de bijnaam had „de vrouw met de duizend stemmetjes", kreeg verder bekendheid door haar optreden in radiohoorspelen en door haar rol als juffrouw van de retirade. Sinds 1969 was de actrice getrouwd met P. J. M. van Alff.

MENDELSSOHN, PETER DE (1-6-1908 München – 10-8-1982 München) Duits schrijver, vertaler en journalist.

Via Parijs en Wenen emigreerde Mendelssohn naar Londen, waar hij zich in 1936 permanent vestigde. Van 1938-1943 leidde hij de afdeling buitenland van de Exchange Telegraph. In 1944, hij was inmiddels Brits staatburger geworden, ging hij in overheidsdienst. Als persofficier (1945-1948) in het bezette Duitsland was hij betrokken bij de oprichting van Tagesspiegel, Telegraf en Die Welt. Van 1950-1970 was Peter de Mendelssohn zoals hij zich na zijn emigratie ging noemen (eig. heette hij Peter von Mendelssohn) correspondent voor de Bayerische Rundfunk in Londen. Vanaf 1975 was hij voorzitter van de Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung in Darmstadt.
In zijn latere levensjaren wijdde hij zich vooral aan het werk van Thomas Mann. Hij gaf diens dagboeken uit en schreef een biografie over Mann. Het eerste deel van die biografie met de titel Der Zauberer verscheen in 1975, toen het 100 jaar geleden was dat Thomas Mann overleed. De Mendelssohn kreeg daarvoor de Thomas-Mann-prijs van de stad Lübeck.
Verder schreef hij nog de documentaires Zeitungsstadt Berlin (1959) en S. Fischer und sein Verlag (1970).

MENDÈS-FRANCE, PIERRE (11-1-1907 Parijs – 18-10-1982 Parijs) Frans staatsman.

Pierre Mendès-France was van Portugees-Joodse afkomst. Hij studeerde rechten, en politieke en economische wetenschappen.
Als lid van de radicaal-socialistische partij veroverde hij op 25-jarige leeftijd een parlementszetel in het Normandische Eure-departement. In 1935 werd hij tevens gekozen als burgemeester van het stadje Louviers.
In 1938 werd PMF staatssecretaris van financiën in de Volksfrontregering van Léon Blum en als zodanig speelde hij een belangrijke rol in de Spaanse burgeroorlog. Hij was er de oorzaak van dat Frankrijk – dat officieel neutraal bleef – toch wapens aan de Spaanse republikeinen leverde.
Bij het uitbreken van de oorlog in 1939 nam hij, ofschoon hij afgevaardigde was, actieve dienst bij de luchtmacht. Hij werd na de nederlaag in 1940 naar Marokko overgeplaatst, daar gearresteerd, naar Frankrijk teruggebracht en door het regime van Pétain veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf wegens „desertie". In juli 1941 gelukte het hem te ontvluchten uit zijn gevangenis in Clermont Ferrand en reisde hij naar Londen, waar hij als piloot bij de „free french" vocht tegen de Duitsers.
Na bevrijding was hij korte tijd minister van economische zaken onder Generaal de Gaulle. Hij trad al in 1945 af toen zijn zeer rigoureus soberheidsplan voor het economisch herstel van het land werd afgewezen.
In juni 1954 werd PMF premier, een maand na de nederlaag bij Dien Bien Phoe. Hij beloofde toen binnen dertig dagen een eind te maken aan de al acht jaar durende oorlog in Indo-China. Zo niet dan zou hij aftreden. Hij slaagde op de laatste dag van die termijn.
PMF hield niet alleen woord inzake de Indochinese oorlog. Tijdens zijn minister-presidentschap pakte hij eveneens de al lang slepende kwestie van de Europese defensiegemeenschap aan, die door het parlement werd afgewezen, en ondertekende hij de „Parijse verdragen" waarbij de Bondsrepubliek tot de NAVO toetrad.

Pierre Mendès-France

Hij voorkwam een koloniale oorlog in Tunesië door dit Franse protectoraat eerst zelfbestuur en daarna onafhankelijkheid te geven. Tegelijkertijd maakte hij zich op het hele koloniale beleid te herzien (de Algerijnse moeilijkheden begonnen zich af te tekenen) en dat leverde hem de woede van zowat alle in Noord-Afrika gevestigde Franse belangen en kolonisten op.
Samen met andere belangengroepen – o.m. die van de alcoholproducenten en caféhouders die PMF zijn strijd tegen het overdreven alcoholgebruik niet vergaven – brachten zij PMF in februari 1955 ten val.

Met de socialistische SFIO van Guy Mollet bracht PMF het „Republikeinse front" tot stand. Dat front boekte bij de verkiezingen van 1956 een groot succes met een spoedprogramma voor vrede in Algerije. Guy Mollet werd premier en PMF minister van staat in diens regering.
Bij de verkiezingen van 1958 verloor PMF zijn parlementszetel voor het Eure-departement. In 1967 keerde hij weer in de Assemblée nationale (parlement) terug, toen hij werd gekozen in Grenoble. In 1969 verloor hij deze zetel weer.
Daarna trok hij zich uit de politiek terug. Wel ondersteunde hij de socialisten bij de verkiezingscampagnes van 1978 en 1981. Na zijn ambtsaanvaarding in 1981 zei president Mitterrand tegen Pierre Mendès-France: „Zonder u zou ik hier nu niet staan."
„Frankrijk heeft één van zijn grootste zonen verloren," zei Mitterrand na zijn bezoek aan het sterfhuis. „Nu is het moment gekomen om te mediteren".

PETRI, ELIO (29-1-1929 Rome – 10-11-1982 Rome) Italiaans filmregisseur.

Petri was al op jeudige leeftijd lid van de Italiaanse communistische partij, maar na de Russische inval in Hongarije in 1956 zegde hij zijn lidmaatschap op. Hij kwam in filmkringen terecht als recensent voor het communistische dagblad l'Unità. Een kennismaking met de regisseur Giuseppe de Sanctis leidde naar zijn filmdebutt in 1961 met De Moordenaar.
Petri wordt beschouwd als een vooraanstaand vertegenwoordiger van het na-oorlogse neorealisme. Critici noemden hem wel een „ongemakkelijk" filmer voor de behoudende kringen in de Italiaanse samenleving.
Petri stelde in zijn films vaak het kapitalistische systeem aan de orde, waarbij hij de ongebreidelde macht als bron van maatschappelijk kwaad veroordeelde.
Zijn bekendste film is Onderzoek naar een boven verdenking verheven burger, die op het filmfestival van Cannes in 1970 een eervolle vermelding kreeg. In Italië en in een aantal andere landen veroorzaakte deze film felle discussies wegens de overeenkomsten met eigentijdse praktijken van de politie.

Enkele andere films van hem zijn: De arbeidersklasse gaat naar het paradijs (1971), Eigendom is geen diefstal meer (1973) en Todo Modo (1976), een satire op Aldo Moro, de christen-democratische politicus, die enkele jaren geleden door de rode Brigades werd vermoord.
Vooral in linkse kringen kreeg Petri naar aanleiding van deze producties veel sympathie en steun.
Voor de film De arbeidersklasse gaat naar het paradijs kreeg hij in 1972 de Gouden Palm op het filmfestival in Cannes. Hij deelde die onderscheiding met Francesco Rosi, („De zaak Mattei") eveneens een Italiaanse cineast.
Petri's laatste film Goed Nieuws (Buone notizie) uit 1980 is geen succes geworden.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

definitieve index op deel XXXVI

januari/december 1982

Redactie: J. Goedvolk (hoofdredacteur), P. van Eck, T. Jonkman; (voor België) A. Wouters.

Adres redactie: Joan Muyskenweg 22, 1096 CJ Amsterdam, telefoon (020) 68 11 11.

Uitgevers: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij.

Administratie Nederland: Keesing B.V. Uitgeversmaatschappij, Joan Muyskenweg 22, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, telefoon (020) 68 11 11, postrekening 57672.

Administratie België: N.V. Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100 Deurne-Antwerpen, telefoon 031/243890 (10 lijnen), postrekening 000.0012775-68, bankrekening 408-0004545-51.

Vriendelijk verzoeken wij u adreswijziging 4 weken tevoren op te geven, met vermelding van uw abonnee-nummer.

belangrijk

Deze index vervangt alle in 1982 verschenen indexen, welke derhalve vernietigd kunnen worden.
Men zij erop bedacht, dat een aantal gebeurtenissen, die in 1982 plaatshadden, niet meer konden worden verwerkt. Men zie daarvoor deel XXXVII.

het gebruik van de index

Keesings Historisch Archief (KHA) legt wekelijks het belangrijkste vast van hetgeen er in de wereld geschiedt. De onmisbare sleutel tot het verzamelde berichtenmateriaal is de index. Deze bestaat uit een periodiek verschijnend, cumulatief – **alfabetisch-systematisch** gedeelte (I), een jaarkalender (II), een lijst met veel voorkomende afkortingen (III) en een naamregister (IV).
Aan het begin van ieder kalenderjaar worden de indexen van het voorafgaande jaar samengevat in een permanente index.
Enkele aanwijzingen betreffende deze alfabetisch-systematische index zijn vermeld aan de ommezijde.

de alfabetisch-systematische index

Met ingang van de index over 1963 zijn ook de op resp. Europa en Amerika betrekking hebbende regionale kwesties en organisaties ondergebracht in de speciale afdelingen: Europa (Oost), Europa (West) en Amerika (Noord- en Latijns-). In de oudere jaargangen zoeke men hiervoor onder de afdeling Internationaal.

AFDELINGEN – De gepubliceerde berichten zijn in dit gedeelte van de index in een groot aantal **AFDELINGEN** gerangschikt. Deze afdelingen omvatten – in alfabetische volgorde – de **LANDEN** en verder de volgende begrippen: **AFBEELDINGEN (Foto's en Tekeningen, Grafieken, Landkaarten), AFRIKA, AMERIKA, AZIË, BIOGRAFIEËN, EUROPA (Oost- en West-), GEESTELIJK LEVEN, INTERNATIONAAL, KUNST, MIDDEN-OOSTEN, NECROLOGIEËN, SCANDINAVIË, SPORT, TEKSTEN, WETENSCHAP EN TECHNIEK.**

RUBRIEKEN – De in bovengenoemde afdelingen geïndiceerde berichten zijn voorts dikwijls gerangschikt in enige **RUBRIEKEN,** t.w. **ALGEMEEN – ECONOMIE – FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN – OVERZEESE GEBIEDEN – POLITIEK (Binnenlandse) – POLITIEK (Buitenlandse).** In de afdeling **INTERNATIONAAL** zijn verder ondergebracht de berichten over internationale vraagstukken, conferenties, organisaties e.d. Deze afdeling omvat de volgende rubrieken:
ALGEMEEN, CONFERENTIES, ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN, ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING, ORGANISATIES EN VERDRAGEN.

WIJZE VAN INDICEREN – De in KHA opgenomen berichten zijn – zeer kort omschreven – ondergebracht in de desbetreffende, bovengenoemde afdeling(en) en rubriek(en). Bij ieder geïndiceerd bericht is vermeld: a) paginacijfer en b) kolom (b.v. 160/1 = pagina 160, 1ste kolom).

BIJZONDERHEDEN – Duitsland is gesplitst in twee afdelingen, t.w. **DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)** en **DUITSE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK.** Berichten inzake de kwestie-Berlijn zullen i.h.a. worden aangetroffen onder berichten over de betrekkingen tussen de twee Duitse staten.

BELANGRIJKE TEKSTEN – Van de vele sinds 1945 in KHA opgenomen teksten van belangrijke documenten, verdragen enz. zijn hieronder enige van de meest geraadpleegde vermeld (met aanduiding van paginacijfer en jaar).

Handvest der Verenigde Naties 6335 (1945).

Verdrag van Brussel 7524 (1948)

Universele Verklaring der Rechten van de Mens 7931 (1948)

Noordatlantisch Verdrag (NAVO) 8027, 8038 A (1949)

Statuut van de Raad van Europa 8207 (1949)

RTC-overeenkomsten Indonesië 8403 (1949)

Plan-Schuman 8826 (1950)

Verdrag van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal 9291/2, 9373 (1951)

Beginselverklaring der Socialistische Internationale 9515 (1951)

Vredesverdrag met Japan 9631 (1951)

Vredesverdrag met W.-Duitsland 10029 (1952)

Akkoorden van Genève i.z. Indo-China 11381 (1954)

Europees Verdrag i.z. de Rechten van de Mens 11425 (1954)

Verdedigingsverdrag voor Z.O.-Azië 11487, 11511/1 (1954)

Parijse Akkoorden 11559 (1954)

Statuut Koninkrijk der Nederlanden 11662 (1954)

Verdrag van Warschau 11906 (1955)

Oostenrijks Staatsverdrag 11931 (1955)

Belgisch schoolpact 14451 (1958)

Verklaring van Moskou (81 commun. partijen) 16193 (1960)

Europees Sociaal Handvest 677 (1961)

Statuut Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling 30 (1961)

Kernstopverdrag tussen de Verenigde Staten, Engeland en de Sowjet-Unie 480 (1963)

Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens 402 (1968)

Communautair Akkoord België 130 e.v. (1970)

Viermogendhedenakkoord i.z. Berlijn 582/3 e.v. (1971)

Basisverdrag D.D.R.–Bondsrep. Duitsland 740/2 e.v. (1972)

Verklaring i.z. vestiging nieuwe internationale economische orde 292/2 e.v. (1974)

VN-Handvest van de economische rechten en plichten van staten 404/3 e.v. (1975)

Gemeenschapspact België 374/3 e.v. (1977).

OUDE JAARGANGEN – Om het opzoeken in oude jaargangen te vergemakkelijken is hieronder aangegeven welke pagina's in de eerste veertien delen (1931 t/m 1960) voorkomen. Verder is vermeld welke jaargangen nog leverbaar zijn.

Deel	I (1931-'34)	pag.	1– 1412	uitverkocht
Deel	II (1934-'37)	pag.	1413– 2842	idem
Deel	III (1937-'40)	pag.	2843– 4278	idem
Deel	IV (1940-'43)	pag.	4279– 5582	idem
Deel	V (1943-'46)	pag.	5583– 6788	idem
Deel	VI (1946-'48)	pag.	6789– 7886	idem
Deel	VII (1949-'50)	pag.	7887– 9156	idem
Deel	VIII (1951-'52)	pag.	9157–10406	idem
Deel	IX (1953-'54)	pag.	10407–11670	idem
Deel	X (1955-'56)	pag.	11671–12918	idem
Deel	XI (1957)	pag.	12919–13750	idem
Deel	XII (1958)	pag.	13751–14566	idem
Deel	XIII (1959)	pag.	14567–15389	idem
Deel	XIV (1960)	pag.	15399–16230	idem

De delen XV t/m XXXVI (1961 t/m 1982 zijn alle afzonderlijk gepagineerd (steeds vanaf pag. 1). Zij zijn vanaf 1969 leverbaar.

I de alfabetisch-systematische index

AFBEELDINGEN

Abdullah ibn Abdul Aziz, prins Saoedi-Arabië, in gesprek met koning Hoessein op 2-12-'80 444
Abe, S., min. v. intern. handel en industrie Japan 674 (portr.), met Nakagawa, Nakasone en Komoto tijdens persconf. 785
Abou-Mayzar, A. M., lid uitvoerend comité PLO, in Moskou 496
Abrahams, lt. R., hoofd MP Suriname 853
Adams, G., leider Sinn Fein, wordt omringd d. journalisten 689
Adams, T., prem. Barbados, omringd d. supporters 480
Adelsohn, U., leider conservatieven Zweden 609
Afghanistan: besprekingen met SU-delegatie in Kremlin 725; een vernietigde Sowjet-tank 729; neergeschoten SU-helikopter 732; mujaheddin met een luchtdoel-„Dasjka" 749
Agt, mr. A. A. M., prem., tijdens verk.bijeenk. in Kapelle-Biezelinge 218; karik. inz. opstappen PvdA-min. 322; na overleg in het kab. over de Voorjaarsnota 324; tijdens reger.-verklar. 488; begroet aanhang op verk.avond 600; neemt afscheid van Den Uyl 741
Ahidjo, A., pres. Kameroen 827 (portr.)
Ahmat, A., te midden v. zijn CDR-troepen in Ligna 626
Albeda, W., lid cie.-Wagner, tijdens persconf. 543
Albrecht, E., min.-pres. Nedersaksen, met K. Ravens 664
Ali, K. H., min. v. buitenl. zaken Egypte, met prem. Begin en min. Ghali 295
Allen, R., oud-veiligh.adviseur VS, met Meese en Deaver 507
Alvergue, P. M., vice-pres. El Salvador, met Gutierrez Castro, pres. Magana en Molina Martinez 350
Anaya, adm. J. I., opperbevelh. marine Argent. 416
Andreatta, B., min. v. finan. Italië 530 (portr.)
Arafat, Y., leider PLO, met Cheysson en Wazzan 304; met prem. Zhao Ziyang 495; met Brezjnew, Khaddoumi, Gromyko, Ponomarew en Abou-Mayzar 496
Arias Stella, J., min. buitenl. zaken Peru, tijdens rede pres. Belaunde Terry inz. Falklandcrisis 403
Arthit Kamlang-ek, gen., opperbevelh. leger Thailand 671 (portr.)
Ascanio y Togores, lt.-gen. R. de, opperbevelh. landmacht Spanje 745
Assad, H., pres. Syrië, met Habib 387
Astiz, kapt. A., command. South Georgia, ondertek. docum. v. overgave na de Britse herovering 402
Astles, maj. B., wordt geboeid n. gerechtsgebouw in Kampala gevoerd 149
d'Aubuisson, R., leider Arena-partij (El Salvador) 226 (portr.)
Arron, H., oud-prem. Suriname, omringd d. menigte 852

Bakker, M., oud-leider CPN, met opvolgster Ina Brouwer en Wolff 602; optredend als voorz. TK in juni 1979 634
Baldrige, M., min. v. handel VS. met Haferkamp en Davignon 856
Balmain, P., Frans couturier 573
Barbara, A., pres. Malta 182
Baranowski, J., onderhand. Sojuzgazexport, kijkt toe wanneer Liesen het contract v. d. levering v. aardgas uit SU a. Bondsrep. ondertekent 497
Barker, kapt. N., kapt. HMS Endurance, tijdens ondertek. docum. Argent. overgave South Georgia 402
Barre, M. S., pres. Somalia 471 (portr.).
Beatrix, koningin, tijdens bez. a. W.-Berlijn, met prins Claus en burgem. von Weizsäcker 166; bij aank. bij het paleis Lange Voorhout 343; met derde kab.-Van Agt 377; tijdens rede voor het Am. Congres 521; in gesprek met burgem. Young 522; bij uitspreken troonrede 635
Becerril Bustamante, S., min. v. cult. Spanje, legt de eed af 514
Begin, M., prem. Israël, komt per rolstoel de Knesset binnen 238; besprek. met ondermin. Stoessel 295; met min. Ali en Ghali 295; met Habib 388
Belaunde Terry, F., pres. Peru, kondigt in Lima nwe. voorst. aan m.b.t. geschil Falklandeilanden 403
België: het kab.-Martens-V 20; de Vlaamse gemeensch.reger. 23; de Waalse gewestreger. 104; confrontatie staalarbeiders–rijkswacht in Brussel 437
Ben-Meir, Y., ondermin. buitenl. zaken Israël, met prem. Begin en min. Stoessel 295
Benn, A. W., kand. leiderschap Labourpartij, tijdens TUC-bijeenk. 57
Benouville, P. de, lid Nat. Vergad. 286 (portr.)
Berg, M. van den, voorz. PvdA, met vice-prem. Den Uyl 321
Bergman, I., Zweeds actrice 875 (portr.)
Betancur Cuartas, B., pres.kand. Columbia, brengt stem uit 841
Bignone, gen. R., pres. Argentinië 426 (portr.).
Binaisa, G., ex-pres. Oeganda, tijdens persconf. te Londen ex-pres. Lule en Kirya 149
Blanco, S. J., pres.kand. Dom. Rep., na verk.-overwinning 824
Bölling, K., reger.woordvoerder Duitse Bondsrep. 680 (portr.)
Boomkens, K., winnaar Nipkowschijf 871
Börner, H., leider SDP Hessen 665
Botha, P. W., prem. Z.-Afrika, karik. inz. opricht. d. Treurnicht nwe. pol. partij 193
Bourg Broc, B., lid Nat. Vergad. 286 (portr.)
Bout, J., lid cie.-Wagner, tijdens persconf. 543
Bouterse, maj. D., legerbevelh. Suriname, met oud-pres. Chin A Sen op 15-8-'80 97; na beëdiging wnd. pres. Ramdat Misier 851
Boven, dr. Th. van, oud-dir. cie. VN voor de rechten v. d. mens 400
Bradford, R., doodgeschoten parl.lid v. Z.-Belfast 30 (portr.)
Brandt, W., SPD-voorz., met oud-bondskanselier Schmidt 678
Brautigam, G., oud-lid TK 875 (portr.)
Brazilië: de Itaipu-stuwdam 799
Brezjnew, L. I., pres. SU., begroet pres. Saleh 45; met Arafat 496; tijdens besprek. met Afghaanse pres. Karmal in het Kremlin 725; tijdens bijeenk. partijbureau in Dnjeprodzjerzinsk in 1932 754; als soldaat in 1942 755; tijdens bez. Heng Samrin 806
Brinkhorst, L.-J., fractievoorz. D'66, met collega Lubbers 325; met Van Mierlo 360
Breit, E., voorz. DGB, met voorganger Vetter 698
Brizola, L., pres.kand. Dem. Arbeiderspartij, Brazilië, tijdens verk.campagne 770
Brouwer, I., lijsttrekker CPN, met Bakker en Wolff 602
Buffum, W., vice-secr.-gen. VN, met Waldheim en Kittani 312
Bull-Hansen, lt.-gen. F., command. MFO, met brig.-gen. Shion 294
Burg, J., min. v. binnenl. zaken Israël, in gesprek met pres. Mubarak 275
Burns, A., Am. ambass. in Bonn, ondertekent akk. o. versterking Am. milit. aanwezigh. in Europa in tijden v. crises 472
Bush, G., vice-pres. VS, tijdens State of the Union 158
Bustamante, J., voorz. kiesraad El Salvador, op verk.dag v. h. scorebord 225
Bijl, M., lid cie.-Wagner, tijdens persconf. 543

Calderon-Berti, H., min. v. oliezaken Venezuela, met Yamani op weg naar OPEC-vergadering 550
Cambodja: beeld gemaakt in 1978 v. e. commune bezig met het graven v. irrigatiekanalen 804; verk.functionarissen in Phnom Penh ledigen de stembus 815
Canada: overz. grondwetsconf. in Ottawa 380
Carrillo, S., leider Spaanse commun. 761 (portr.)
Carrington, lord, oud-min. v. buitenl. zaken Engeland, met min. Nott tijdens persconf. 244
Carron, O., gekozen vertegenw. v. h. H-blokcomité 28
Carstens, K., bondspres., met Schmidt en de afgetreden lib. min. 643
Castro Ruiz, F., pres. Cuba, met pres. Lopez Portillo op 8-8-'81 452
Charles, Engelse kroonprins, na huwelijksvoltrekking 152
Chateaureynaud, G.-O., winnaar Prix Renaudot 868
Cheysson, C., min. v. buitenl. zaken Frankr., met collega's v. d. Stoel, Genscher en Tindemans 51; met Arafat en Wazzan 304
Chili: voetbalstadion Santiago doet dienst als stemlokaal v. h. referendum 613
Chin A Sen, H., oud-pres. Suriname, met maj. Bouterse op 15-8-'80 97
Ciosek, S., min. v. vakbondszaken Polen, schudt de hand v. Rulewskio 141
Clark, W., veiligh.adviseur VS 507 (portr.).
Claus, prins, in W.-Berlijn met koningin Beatrix en burgemeester von Weizsäcker 166; tijdens opening Staten-Generaal 635
Clausen, T., pres. Wereldbank 300 (portr.)
Colombo, E., min. v. buitenl. zaken Italië, met Mintoff en Cossiga 179
Cools, B., burgem. Groot-Antwerpen, op verk.-affiche 693
Cossiga, F., prem. Italië, wordt begroet door prem. Mintoff 179
Costa Mendez, N., min v. buitenl. zaken Argentinië 246 (portr.); spreekt op bijeenk. OAS over Falkland-crisis 307
Couto e Silva, gen. G. do, ex-chef burgerkab. Brazilië 796 (portr.)
Craxi, B., partijsecr. social. Italië 531
Cresson, E., min. v. landbouw Frankrijk, tijdens persconf. 338

Daal, C., vakbondsleider Suriname 849 (portr.)
Dam, M. van, lid PvdA-fractie TK, met Den Uyl na verk.uitslag 599
Dankert, P., voorz. Europ. Parl., met voorgangster Veil 87
Davignon, E., EG-comm. v. industrie, met Haferkamp en min. Baldrige 856
Deaver, M., pres. adviseur VS, met Allen en Meese 507
Denemarken: reger.-Schlüter 682
Diana, lady, na huwelijksvoltrekk. met kroonprins Charles 152
Dillon, R., VS-ambass. in Libanon, met B. Gemayel 861
Dominati, J., lid Nat. Verg. 286 (portr.)
Donovan, R., min. v. arbeid VS 542 (portr.)
Dragosavac, D., oud-partijvoorz. Joego-Slavië 434 (portr.)
Dregger, A., leider CDU Hessen 665
Duarte, J. N., pres. El Salvador, omringd d. lijfwachten en journ. op plek waar Ned. TV-ploeg werd gedood 348
Duitsland (Bondsrep.): beeld v. d. reger.bank na vertrek v. d. lib. min. uit de coalitie SPD en FDP 660; nwe. kab. bij pres. Carstens 662; het kab.-Kohl voor de eerste maal in vergad. bijeen 696
Dunkel, A., dir.-gen. GATT, met min. Mac-Eachen tijdens persconf. 817

Ecevit, B., ex-prem. Turkije, bij de stembus 781
Eco, U., winnaar Prix Médicis 869
Edelhagen, K., Westduits amusementsmusicus 574 (portr.)
Edwardes, sir M., pres.-dir. British Leyland 134
Egmond, P. van, Ned. organist 574 (portr.)
Ejiga, gen. G. O., comm. Panafr. vredesmacht in Tsjaad 631
El Salvador: karik. inz. verk. 226; lid v. Atlacatlbataljon terug v. e. actie in de bergen 231
Elizabeth II, koningin Engeland, tekent constit. proclamatie terwijl prem. Trudeau toekijkt 382
Ershad, lt.-gen. H. M., leider Bangladesh 209

Esaki, M.,- oud-min. Japan, met Nakasone en Saito 786
Europa (W.): staatshoofden en reger.leiders v. d. EG d. koningin Elizabeth ontvangen op Buckingham Palace 85; Europ. staatshoofden en reger.leiders tijdens herdenking 25-jarig bestaan EG te Brussel 265; karik. inz. Europ. economie 485; karik. inz. levering Russ. aardgas a. Europa 500; deeln. Europ. Raad op de stoep v. h. koninklijk paleis te Laeken 517
Evren, gen. K., leider Turkije, opent zitting consultatieve vergadering 764; brengt stem uit bij referendum o. nwe. grondwet 780
Eijkelenburg, S. J. van, NCW-voorz., in gesprek met Van Kemenade 711
Ezra, sir D., voorz. Nation. Kolenraad, met Gormley 118

Fabius, L., min. v. begrot. Frankr. 222 (portr.)
Fahd ibn Abdul Aziz, koning Saoedi-Arabië, tijdens begrafenisprocessie koning Khaled 863
Falkland-eilanden: enthousiaste Britten zwaaien het vliegdekschip Invincible uit 245; walvisvangststation in Grytviken op South Georgia 308; Argent. TV-ploeg filmt schade die door Britse luchtaanval op vliegveld v. Port Stanley werd veroorzaakt 309; de Argent. kruiser Gen. Belgrano 310; Britse onderzeebootjager Sheffield 310; Britse mariniers hijsen Union Jack 407; Britse paratrooper krijgt v. bevrijde bewoner O.-Falkland een kop thee 407
Fälldin, Th., prem. Zweden, met min. Ullsten 557; met nwe. kab. 557; leider Centrumpartij Zweden 609
Fassbinder, R. W., Westduits filmregisseur 574 (portr.); met actrice Rosel Zech 870
Fedortsjoek, W. W., hoofd KGB 757 (portr.)
Feldman, M., Brits filmkomiek 877 (portr.)
Fernandes, H., na beëdiging pres. Ramdat Misier 851
Fernandez, D., winnaar Prix Goncourt 868
Fieldhouse, sir J., command. in Falkland-operatie 308
Figueiredo, J., pres. Brazilië, brengt stem uit 709; met pres. Reagan 822
Finck von Finckenstein, H.-W., chef-protocol Westduits min. v. buitenl. zaken, met Rakowski 50
FitzGerald, G., pres. N.-Ierland, met prem. Thatcher 29; met Haughey 477
Fonda, H., winnaar Oscar, met dochter Jane en Katharine Hepburn 871
Foot, M., leider Labourpartij 56 (portr.)
Fraga Iribarne, M., leider Volksalliantie, brengt stem uit 706
Freud, A., Oostenr. psychoanalytica 877 (portr.)
Fuchs, A., min. v. volksgezondheid Duitse Bondsrep. 680 (portr.)
Fukuda, T., met Ieng Sary 813

Gabriel, Ch., luchtmachtgen. VS, met Reagan 526
Galtieri, L. F., pres. Argentinië, neemt toejuichingen in ontvangst 242; met voorganger Viola 413; met Lami Dozo en Anaya 416
García, J. G., min. v. defensie El Salvador 229 (portr.)
Garcia-Conde Cenal, lt.-gen. E., opperbevelh. luchtmacht Spanje 745 (portr.)
Garcia Marquez, G., winnaar Nobelprijs v. letterkunde 867; met onderscheiding 874
Gemayel, A., pres. Libanon, tijdens beëdiging op 23 sept. 862
Gemayel, B., gekozen pres. Libanon, met VS-ambass. Dillon 861
Gemayel, P., met zoon Bechir en VS-ambass. Dillon 861
Genscher, H.-D., min. v. buitenl. zaken Duitsland (Bondsrep.), met collega's v. d. Stoel, Cheysson en Tindemans 51; bij ondertek. v. h. akk. over versterking Am. troepen in Europa in tijden v. crises 472; bij aank. v. Haig in W.-Berlijn 504; tijdens onderhand. met Mischnick (FDP), Kohl (CDU) en Strauss (CSU) 641
Ghali, B., staatsmin. buitenl. zaken Egypte, met prem. Begin en min. Ali 295
Ghazala, M. A. K., vice-prem. Egypte 720 (portr.)
Gibbons, J. D., prem. Bermuda 440
Glemp, J., kard. Polen 167 (portr.)
Goldmann, N., Zion. leider 878 (portr.)
Gonzalez Marquez, F., leider PSOE, met journalisten 705
Gormley, J., leider Nation. Mijnwerkersbond, met sir Ezra 118
Gorski, J., min. v. hoger onderw. Polen, met stakende studenten 122
Gowrie, lord, woordv. Noordierse zaken, met min. Prior tijdens persconf. 27
Graanoogst, I., na beëdiging pres. Ramdat Misier 851
Gracia, prinses Monaco 878
Gries, E., leider FDP Hessen 665
Gromyko, A., min. v. buitenl. zaken SU, met min. al-Sabah 78; met ambtgenoot Khaddam 448; met PLO-delegatie 496; 581 (portr.)
Guevara Rodriguez, gen. A. A., pres. Guatemala 177
Gutierrez Castro, G. M., vice-pres. El Salvador, met pres. Alvaro Magana, Molina Martinez en Alvergue 350
Guzman Fernandez, S. A., met vice-pres. Majluta Azar 824

Habib, Ph., speciale afgezant VS, met pres. Assad 387; met prem. Begin 388; in gesprek met min. Sharon 563
Habre, H., leider Tsjaad 625 (portr.)
Haferkamp, W., EG-comm. v. buitenl. betrekkingen, met min. Baldrige en Davignon 856
Haig, A., min. v. buitenl. zaken VS, met Luns 52; luistert naar min. Costa Mendez tijdens diens toespraak tot OAS 307; tijdens banket in Peking 503; bij aank. in W.-Berlijn 504; tijdens rede 580 (portr.)
Haile Mariam Mengistu, leider Ethiopië, met Kadhafi en Mohammed bijeen in Aden 47
Haughey, Ch., leider Fianna Fail, met FitzGerald 477; met nwe. kab. 479
Havemann, R., Duits natuurkundige 575 (portr.)
Hawker, W., liggend op brancard in Fort Zeelandia 853
Healey, D., kand. leiderschap Labourpartij, tijdens TUC-bijeenk. 57
Hébert, A., winnaar Prix Fémina 869
Hendl, K., dir. cie. VN voor de rechten v. d. mens 400 (portr.)
Heng Samrin, pres. Cambodja, tijdens bez. aan Moskou 806
Hepburn, K., Oscar-winnares 871
Heykal, M. H., oud-hoofdred. „Al Ahram", wordt na vrijlating begroet d. pres. Mubarak 715
Hillery, P., pres. Ierland, met reger.-Haughey 479
Hoessein, koning Jordanië, in gesprek m. prins Abdullah ibn Abdul Aziz v. Saoedi-Arabië op 2-12-'80 444
Holkeri, H., kand. pres.schap Finland 66 (portr.)
Hollander, dr. ing. F. Q. den, oud-pres. NS 879
Horb, R., na beëdiging wnd. pres. Ramdat Misier 851
Howe, sir G., min. v. finan. Engeland, neemt applaus in ontvangst 73
Huang Hua, vice-prem. China, met Haig a. banket 503
Hun Sen, vice-prem. Cambodja 816 (portr.)
Hunt, R., Brits gouverneur Falkland-eilanden, met prem. Thatcher 243

Ieng Sary, vice-prem. Cambodja, met oud-prem. Fukuda 813
Iglesias, G., secr.-gen. Spaanse CP 762 (portr.)
Indonesië: onlusten tijdens verk.bijeenk. in Djakarta 586
Internationaal: openingszitt. 23ste conf. Gemenebest 298; opening derde vergad. Intern. Zeerechtconf. op 17-3-'75 in Genève 396; stemming VN inz. staakt-het-vuren Falkland-conflict 410; overz. min. v. defensie v. d. Europ. leden v. d. NAVO in Brussel 473; deeln. a. NAVO-topconf. in Bonn 474
Iran: Iraanse milit. lopen in Khorramshahr 369; brandende olieraffinaderij v. Abadan 370; verwoeste oliepijpleidingen in Abadan 371; Iraakse milit. geven zich over a. Iraanse troepen 373; juichende Iraniërs bij herovende radarpost 375; concentratie Iraanse tanks in het gebied v. Dezful 375; Iraakse krijgsgevangenen in het kamp Parandak bij Teheran 376
Ismail, gen. M. N., oud-min. v. binnenl. zaken Egypte 719 (portr.)
Israël: karik. inz. strijd in de gangen onder de Tempelberg 190
Istambouli, lt. K. H. S., hoofdverdachte in proces wegens de moord op Sadat, tijdens de rechtzitting 718

Jan, M. A., stamhoofd Sabari's 732 (portr.)
Jandziszak, T., leider v. d. Confederatie v. Onafh. Polen 138
Janmaat, J. G. H., aanvoerder Centrum Partij, met aanhang 604
Jansson, J.-M., pres.kand. Finland 66 (portr.)
Jaruzelski, W., prem. Polen, kondigt staat v. beleg af voor TV 5; met Kania a. h. hoofd van 1-meibetoging 156
Jenkins, R., oprichter SDP, tijdens rede eerste congres 72
Jobert, M., min. v. buitenl. handel Frankrijk 818 (portr.)
Joego-Slavië: beeld 12de congres Joeg. Bond v. Commun. in Belgrado 433
Jospin, L., secr. PS, met pres. Mitterrand 285
Josselin, J.-F., winnaar Prix Médicis 869
Juan Carlos, Spaanse koning, met ereteken Karel de Groteprijs 864
Junger, E., winnaar Goetheprijs 866 (portr.)
Jürgens, C., Duits acteur 576 (portr.)

Kacala, A., min. v. landbouw Polen, bij aank. bij het gebouw v. d. vakbeweging 121
Kadar, J., partijleider Hongarije, met pres. Karmal 752
Kaddoumi, F., leider pol. depart. PLO, in Moskou 496
Kadhafi, kol. M., pres. Libië, met Mohammed en Mengistu tijdens bijeenk. in Aden 47
Kampuchea: delegatie in de 36ste AV 582
Kania, S., partijleider Polen, verwelkomt Soeslow 154; met prem. Jaruzelski aan het hoofd van 1-meibetoging 156
Kaoenda, K., pres. Zambia, met Obote, Moi en Nyerere 174
Karmal, B., pres. Afghanistan, tijdens conf. op 30-6-'80 te Kaboel 721; tijdens besprekingen in het Kremlin 725; met Kadar 752
Karpow, V., leider Sowjet-delegatie START-onderhand. 420 (portr.).
Keervelt, H. J., dir. Centr. Surinaams Persbureau 99
Kengo Wa Dondo, prem. Zaire 830 (portr.)
Kekkonen, U. K., oud-pres. Finland 65 (portr.)
Kemenade, J. van, informateur, in gesprek met Van Eijkelenburg 711
Kenia: beeld v. vernielingen in Nairobi na mislukte coup 618
Keshtmand, S. A., prem. Afghanistan 722 (portr.)
Khaddam, A. H., min. v. buitenl. zaken Syrië, met min. Gromyko 448
Khaled, koning Saoedi-Arabië, begroet pres. Mitterrand 330
Khun Sa, „opiumkoning" Thailand 671 (portr.)
Kim Jong Il, zoon Kim Il Soeng 333
Kim Sang Hyup, prem. Z.-Korea 685 (portr.)
Kim Sung Ae, lid CC N.-Korea 333
Kirkpatrick, J., VN-ambass. v. d. VS, spreekt veto uit o. Jord. resol. t. veroord. Israël 253; spreekt veto uit over staakt-het-vuren Falkland-conflict 411
Kirya, B. K., voorz. Uganda Freedom Movement, tijdens persconf. te Londen met de ex-pres. Lule en Binaisa 149
Kittani, I., voorz. 36ste AV, met Waldheim en Buffum 312
Kivistö, K., pres.-kand. Finland 66 (portr.)
Kohl, H., leider CDU, tijdens onderhand. met Mischnick (FDP), Genscher (FDP) en Strauss (CSU) 641
Koivisto, M., pres. Finland 66 (portr.); tijdens inaugurele rede 88
Komoto, T., dir.-gen. v. h. agentschap econ. planning 675 (portr.); met Abe, Nakagawa en Nakasone tijdens persconf. 785
Komrij, G., winnaar H. Gorterprijs 867

AFBEELDINGEN

Koster, K., correspondent v. d. IKON in L.-A., met Willemsen, Kuiper en Ter Laag 347
Kountché, S., pres. Niger, met pres. Mitterrand 367
Kuiper, J., medew. IKON, met Willemsen, Koster en Ter Laag 347
Kulaj, J., leider Plattelandssolidariteit (Polen), wordt op de schouders genomen 142
Kuli, M. J., gevangengenomen Sowjet-militair 750

Laag, H. ter, geluidtechnicus, met Koster, Willemsen en Kuiper 347
Lacalle Leloup, lt.-gen. A., voorz. comité chefs v. staven Spanje 745 (portr.)
Lahnstein, M., min. v. finan. Duitse Bondsrep. 680 (portr.)
Lakomiec, Z., min. v. binnenl. handel Polen 169 (portr.)
Lami Dozo, lt.-gen. B. A., opperbevelh. luchtmacht Argentinië 416
Lang, J., min. v. cultuur Frankrijk, met filmregisseur Andrzej Wajda 869
Laskin, B., opperrechter Can. Hooggerechtshof, leest beslissing Hof o. grondwetshervorming voor 381
Lavilla Alsina, L., leider UCD (Spanje), na zijn verk. 515
Lee Bum Suk, min. buitenl. zaken Z.-Korea 685
Lévesque, R., prem. Québec, na verk.overwinning 383
Libanon: de stad Zahle onder vuur 386; SAM-raketten in Bekaa-vallei 387; overl. Arab. bemidd.cie. in Beiteddine 389; PLO-commando's met luchtafweergeschut 390; Palest. tanks op weg n. Z.-Libanon 393; Isr. luchtaanv. op Beiroet v. 4-6-'82 432; leden PLA in havengebied O.-Beiroet op 21-8-'82 561; twee milit. v. h. Vreemdelingenlegioen nemen op 25-8-'82 hun positie in 565; Am. mariniers nemen posities in na hun landing in haven Beiroet 566; Ital. milit. bij doorlaatpost Galerie Semaan 566
Liendo, H. T., min. v. binnenl. zaken Argentinië 415 (portr.).
Liesen, K., onderhand. Ruhrgas AG, ondertekent contract v. d. levering v. aardgas uit SU aan Bondsrep. 497
Limann, H., ex-pres. Ghana 365 (portr.)
Lipinski, prof. E., medeoprichter KOR (Polen), tijdens Congres Solidariteit waar opheff. KOR bekend wordt gemaakt 204
Lopez Portillo, J., pres. Mexico, met pres. Castro 452
Lubbers, R. F. M., fractievoorz. CDA, met collega Brinkhorst 325; met informateur Steenkamp 344; premier, tijdens afleggen reger.-verklaring 790
Luders Schwarzenberg, R., min. v. finan. en economie Chili 665 (portr.)
Lule, Y., ex-pres Oeganda, tijdens persconf. te Londen met ex-pres. Binaisa en Kirya 149
Luns, mr. J. M. A. H., secr.-gen. NAVO, met min. Haig 52

MacEachen, A., min. v. finan. Canada, met dir.-gen. GATT Dunkel, tijdens persconf. 817
Madrid Hurtado, M. de la, gekozen pres. Mexico, brengt stem uit 449
Madej, Z., vice-prem. Polen 169 (portr.)
Magana, A., pres. El Salvador, met Gutierrez Castro, Molina Martinez en Alvergue 350
Mahdi, S. el-, ex-prem. Soedan 623 (portr.)
Majewski, W., min. v. communicatie Polen 169 (portr.)
Majluta Azar, J., vice-pres. Dom. Rep., met pres. Guzman Fernandez 824
Maldonado Aguirre, A., pres.kand. Guatemala 178
Marsh, N., Nieuwzeelands detectiveschrijfster 588 (portr.)
Martens, W., prem. België, kondigt ontslag v. kab. aan 10; met pres. Reagan 518
Martin, enige getuige v. h. doodschieten v. d. 4 IKON-medewerkers in El Salvador 349
Mazowiecki, T., hoofdred. weekbl. Solidariteit (Polen), toont eerste nummer 153
McQuade, J., parl.lid N.-Ierland, verlaat met Paisley en Robinson het Engelse parl. 81
Meese, E., pres. adviseur VS, met Allen en Deaver 507
Mendès-France, P., Frans staatsman 880 (portr.)
Menendez, gen. M. B., gouverneur v. d. door Argent. bezette Falkland-eilanden 247 (portr.)
Meijer, W., fractievoorz. PvdA, in gesprek met Nijpels 357
Midden-Oosten: Palest. voor de Omar-moskee 257; Palest. jongeren dagen Isr. oproerpolitie uit in de oude stad v. Jeruzalem 258; Isr. milit. openen met geweld een gesloten Palest. winkel in Ramallah 262; aanhangers anti-terugtrekbeweging verschansen zich op daken van Yamit 274; Isr. milit. in actie om aanhangers anti-terugtrekbeweging uit Yamit te verwijderen 274; Egypt. gouverneur v. N.-Sinai hijst Egypt. vlag 289; overz. 12de Arab. topconf. te Fes 463
Mierlo, H. A. F. M. O. van, min. v. defensie, met Terlouw 326; met Brinkhorst 360
Miert, K. van, SP-voorz. 691 (portr.)
Milson, prof. M., hoofd Isr. civiele bestuur Westel. Jordaanoever 260 (portr.)
Mintoff, D., prem. Malta, begroet Cossiga 179
Mischnick, W., lid FDP, met Genscher, Kohl en Strauss 641
Mitterrand, F., pres. Frankrijk, met Schmidt 53; met PS-secr.-gen. Jospin 285; met prem. Thatcher 304; wordt begroet d. koning Khaled 330; met echtpaar Reagan 331; met pres. Kountché 367; met overige deeln. a. topconf. v. Versailles 455; begroet pres. Oueddei 628
Mocczulski, R., leider v. d. Confederatie v. Onafh. Polen 138
Mohammed, A. N., pres. Z.-Jemen, met Kadhafi en Mengistu tijdens bijeenk. in Aden 47
Mohammed, M. bin, prem. Maleisië 334 (portr.)
Mohieddin, A. F., prem. Egypte, met pres. Mubarak 716
Moi, D. A., pres. Kenia, met Obote, Nyerere en Kaoenda 174; 616 (portr.)
Molina Martinez, R., vice-pres. El Salvador, met Gutierrez Castro, pres. Magana en Alvergue 350
Monge Alvarez, L. A., pres. Costa Rica 143 (portr.)
Monk, Th. S., Am. jazzpianist 589 (portr.)
Montoro, F., kand. grootste opp.partij Brazilië 770 (portr.)
Moore, gen. J., opperbevelh. Britse landstrijdkrachten Falkland-eilanden, toont het d. Argent. ondertek. docum. v. overgave 401
Moussa, P., pres.-dir. Paribas 199
Mubarak, H., pres. Egypte, in gesprek met min. Burg en Shamir 275; met pres. Reagan en echtgenote 292; begroet Heykal na diens vrijlating op 15-11-'81 715; met prem. Mohieddin 716
Mugabe, R., prem. Zimbabwe, met Nkomo tijdens constitut. conf. inz. Rhodesië te Londen 129
Myrdal, A., winnaar Nobelprijs voor de vrede 874

Nahayan, sjeik Z. bin S. al-, pres. VAE 80 (portr.)
Nakagawa, I., kand.prem. Japan, met Abe, Nakasone en Komoto tijdens persconf. 785
Nakasone, Y., dir.-gen. v. h. agentschap bestuursbeheer 675 (portr.); tijdens persconf. met Abe, Nakagawa en Komoto 785; na zijn verk. tot premier 786
Nam Duck Woo, oud-pres. Z.-Korea, met opvolger Yoo Chang Soon 318
Nederland: overleg kab.delegatie–Centr. Raad Ondernemingsorgan. 107; het derde kab.-Van Agt 377; het kab.-Lubbers met koningin Beatrix 737; informat. Scholten met vertegenw. v. d. Raad v. Kerken 738
O'Neill, T., voorz. Huis v. Afgev. VS, tijdens State of the Union 158
Nguema, M. S. N., secr.-gen. OPEC 548 (portr.); tijdens vergad. in Wenen, met Tchbia en Ortega Gomez 568
Nguema, O., pres Equat. Guinee 703 (portr.)
Nicolaides, gen. Ch., tijdens installatie opperbevelh. leger Argentinië 425
Nimeiry, J. M. al-, pres. Soedan 621 (portr.)
Nkomo, J., min. z. portefeuille Zimbabwe, met prem. Mugabe tijdens constit. conf. inz. Rhodesië in Londen 129
Nobelprijzen: winnaars v. wetenschappen en letteren 1982 872
Noorwegen: kab.-Willoch 89; beeld v. e. op 5-10-'81 gehouden demonstratie tegen in aanbouw zijnde waterkrachtcentrale 699
Nott, J., min. v. defensie Engeland 42 (portr.); met lord Carrington tijdens persconf. 244
Nyerere, dr. J., pres. Tanzania, met Obote, Moi en Kaoenda 174
Nijpels, drs. E. H. T. M., fractievoorz. VVD 342; in gesprek met Meijer 357; Smit-Kroes feliciteert haar partijgenoot na verk.overwinning 593

Obote, M., pres. Oeganda, met Kaoenda, Moi en Nyerere 174
Ortega Gomez, E., voorz. OPEC, tijdens vergad. in Wenen, met Tchbia en Nguema 568
Oueddei, G., pres. Tsjaad, wordt begroet d. pres. Mitterrand 628
Ouedrago, maj. J.-B, staatshoofd Opper-Volta 829 (portr.)

Paisley, ds. I., leider DUP 24 (portr.); verlaat met McQuade en Robinson het Engelse parl. na schorsing 31
Palme, O., leider sociaal-dem. Zweden 609
Parsons, sir A., Brits ambass. bij VN, met Perez de Cuellar 404; spreekt veto uit over resolutie V-raad inz. staakt-het-vuren Falkland-conflict 411
Pen Sovan, min. v. defensie Cambodja 801 (portr.)
Pentreath, kapt. D., kap. HMS Plymouth, tijdens ondertek. docum. Argent. overgave South Georgia 402
Perez de Cuellar, J., secr.-gen. VN 314 (portr.); met sir A. Parsons 404
Perez-Llorca, J. P., min. v. buitenl. zaken Spanje, met ambass. Todman 763
Pertini, S., pres. Italië, met prem. Spadolini 529
Peyrefitte, A., lid Nat. Vergad. 286 (portr.)
Picasso: door Spaanse posterijen uitgegeven zegel waarop Picasso's schilderij de Guernica is afgebeeld 714
Pinochet Ugarte, A., pres Chili, legt de eed af 654
Pitt, W., winnaar tussent. verk. in Croydon, met Steel 73
Planinc, M., min.-pres. Joego-Slavië 434 (portr.).
Polen: karik. „de leidende rol v. d. partij" 7; legervoertuigen voor de Univ. v. Warschau 8; leiders niet-officiële studentenverenig. tijdens vergad. 121; staking in Lipcowy-mijn in Jastrzebie (27-1-'81) 136; voertuigen v. militia v. h. gebouw v. d. Ver. Boerenpartij in Bydgoszcz 139; bijeenk. CC op 29-3-'81 155; overleg met Sowjet-delegatie 170; overz. congres Solidariteit op openingsdag 5-9-'81 201; in de rij staande Polen in Krakau kort na het uitroepen v. d. staat van beleg 236
Ponomarew, B, secr. CC, met PLO-delegatie 496
Porath, U., persadviseur prem. Begin, tijdens bijeenk. prem. Begin met min. Ali en Ghali 295
Powarnitsyn, J. G., gevangengenomen Sowjet-militair 750
Pramudya Ananta Toer, Indon. schrijver 112 (portr.)
Prior, J., min. v. N.-Ierland, met lord Gowrie tijdens persconf. 27
Pym, F., min. v. buitenl. zaken Engeland 41 (portr.); 244 (portr.)

Rahman, S. A., prem. Bangladesh, met ex-pres. Sattar tijdens persconf. 211
Rakowski, M., vice-prem. Polen, met Finck von Finckenstein 50
Ramdat Misier, F., wnd. pres. Suriname, met legerleiding 851
Ratsiraka, D., pres. Madagascar 123 (portr.)
Ravens, K., oppositieleider Nedersaksen, met min.-pres. Albrecht 664
Rawlings, J., leider voorl. defensieraad Ghana 17; spreekt menigte toe 363
Reagan, R., pres. VS, met Schmidt op bordes Witte Huis 49; tijdens State of the Union 158; tijdens aank. hulpprogr. Midden-Am. 161; met echtgenote bij pres. Mubarak 292; met echtpaar Mitterrand 331; met overige deeln. a. topconf. te Versailles 455; karik. inz. levering Russ. aardgas a. W.-Europa 500; omringd d. mensen die hun steun gaven aan zijn

AFBEELDINGEN

plan inz. levering AWACS-toestellen a. Saoedi-Arabië 506; met prem. Martens 518; stelt nwe. opperbevelh. voor 526; met pres. Figueiredo 822
René, F.-A., pres. Seychellen, tijdens bijeenk. defensieraad 128
Reve, K. van het, winnaar P. C. Hooftprijs, met Gerard van het Reve 868
Ribicic, M., partijvoorz. Joego-Slavië, met Stojanovic 434
Robinson, P., parl.lid N.-Ierland, verlaat met Paisley en McQuade Engelse parl. na schorsing 31
Ros, E., Argent. ondermin. v. buitenl. zaken, verlaat VN-gebouw 405
Rowny, E. L., Am. delegatieleider START-besprekingen 419 (portr.).
Ruiten, J. H. S. van, lid cie.-Wagner, tijdens persconf. 543
Rulewski, J., leider Solidariteit in Bydgoszcz (Polen), schudt hand v. min. Ciosek 141

Sabah, sjeik J. al-A. al-J. al-, emir Koeweit 76 (portr.)
Sabah, sjeik S. al-A. al-, prem. Koeweit, met Thatcher 77
Sabah, sjeik S. al-A. al-J. al-, min. v. buitenl. zaken Koeweit, met Gromyko 78
Saito, K., oud-min. Japan, met prem. Nakasone en oud-min. Esaki 786
Sakata, M., min. v. justitie Japan 647 (portr.)
Sakaurauchi, Y., min. v. buitenl. zaken Japan 674 (portr.)
Saleh, A. A., pres. N.-Jemen, wordt begroet d. pres. Brezjnew 45
Sandoval Alarcón, M., pres.kand. Guatemala 178
Sattar, A., oud-pres. Bangladesh 210 (portr.); met prem. Rahman tijdens persconf. 211
Schmidt, H., bondskansel. Duitsland (Bondsrep.), met Reagan op bordes Witte Huis 49; met pres. Mitterrand 53; met overige deeln. a. topconf. v. Versailles 455; in gesprek m. Shultz 501; met pres. Carstens en de afgetreden liberale min. 643; met SPD-voorz. Brandt 678
Schneider, R., Duits actrice 591 (portr.)
Šeper, F., kard. 96 (portr.)
Shamir, Y., min. v. buitenl. zaken Israël, met pres. Mubarak en min. Burg 275
Sharon, A., min. v. defensie Israël 259 (portr.); in gesprek met Habib 563
Sharp, sir J. H., min. v. binnenl. zaken Bermuda 441 (portr.).
Shion, brig.-gen. D., begroet lt.-gen. Bull-Hansen 294
Shultz, G., min. v. buitenl. zaken VS, in gesprek met Schmidt 501
Siles Zuazo, H., pres. Bolivia, tijdens persconf. 657
Silkin, J., kand. leidersch. Labourpartij, tijdens bijeenk. TUC 57
Sipilä, H., pres.kand. Finland 67 (portr.)
Smit-Kroes, N., lid VVD-fractie TK, feliciteert Nijpels na verk.overwinning 593
Sobhoeza II, koning Swaziland 859 (portr.)
Soeharto, pres. Indonesië, brengt stem uit 585
Soeslow, M., partij-ideoloog SU 82 (portr.); wordt verwelkomd d. Kania 154
Son Sann, leider Khmer Volksfront 808 (portr.)
Sonoda, S., oud-min. v. buitenl. zaken Japan 674 (portr.)
Sowjet-Unie, partij- en reger.leiders bij baar Soeslow 81; overleg met Poolse delegatie 170; de voor de Zweedse kust gestrande Russ. onderzeeër Whisky-137 559; Sowjetleiders tijdens parade op 7-11-'82 753; leiders CPSU vormen erewacht bij de baar v. Brezjnew 758
Spanje: leiding strijdkrachten die op 14-1-'82 werd vervangen 745; beeld v. demonstratie voor „vrede, ontwapening en vrijheid" op 15-11-'81 762
Spadolini, G., prem. Italië, met overige deeln. a. topconf. v. Versailles 455; met pres. Pertini 529
Stanski, T., leider v. d. Confederatie v. Onafh. Polen 138
Stee, mr. A. J. P. M. M. van der, min. v. financiën, overhandigt in TK de stukken v. d. rijksbegroting 647
Steel, D., leider Lib. Partij, met Shirley Williams 55; met W. Pitt, na verk.overwinn. 73
Steenkamp, prof. dr. P. J. A. M., informateur, met Lubbers 344
Stevens, S., pres. Sierra Leone 15 (portr.)
Stoel, mr. M. van der, min. v. buitenl. zaken Ned., met collega's Cheysson, Genscher en Tindemans 51
Stoessel, W., plv. min. v. buitenl. zaken VS, tijdens bijeenk. met prem. Begin en ondermin. Ben-Meir 295; 508 (portr.).
Stojanovic, N., partijsecr. Joego-Slavië, met voorz. Ribicic 434
Suances de la Hidalga, vice-adm. S., opperbevelh. marine Spanje 745 (portr.)
Suarez Gonzalez, A., leider CDS (Spanje) 513
Subroto, voorz. 60ste OPEC-vergadering 549
Suzuki, Z., prem. Japan, met overige deeln. topconf. v. Versailles 455; bij het verlaten van zijn residentie 673
Szeremitiewow, R., leider v. d. Confederatie v. Onafh. Polen 138

Tardencillas Espinosa, O. J., gevangen genomen Nicaraguaan 346 (portr.)
Tchbia, E. G., voorz. OPEC-vergad., met Ortega Gomez en Nguema 568
Tebbit, N., min. v. werkgelegenh. Engeland 109 (portr.)
Terlouw, J., vice-prem., neemt kennis v. verk.-uitslagen via transistorradio 221; karik. inz. opstappen PvdA-min. 322; met Van Mierlo 326; verneemt verk.uitslag 601
Thatcher, M., prem. Engeland, met Ierse collega FitzGerald 29; met min. Howe tijdens congres Conservat. 73; met prem. Sabah 77; met gouverneur Hunt 243; met pres. Mitterrand 304; met overige deeln. a. topconf. v. Versailles 455
Tindemans, L., min. v. buitenl. zaken België, met v. d. Stoel, Cheysson en Genscher 51
Todman, T., VS-ambass. in Spanje, met Perez-Llorca 763
Trepper, L., leider Russ. spionagenet 591
Treurnicht, A., leider CPSA (Z.-Afrika), karik. inz. opricht. CPSA 193
Trudeau, P. E., prem. Canada, kijkt toe terwijl koningin Elizabeth constitut. proclamatie ondertekent 382; met overige deeln. a. topconf. v. Versailles 455
Turkije: een beeld v. h. Apocular-proces in Diyarbakir 766

Ubels-Veen, mevr. C., lid TK Evangelische Volkspartij 604 (portr.)
Ulloa Elias, M., prem. Peru, tijdens rede pres. Belaunde Terry inz. Falkland-crisis 403
Ullsten, O., min. v. buitenl. zaken Zweden, met prem. Fälldin 557; 609
Uyl, drs. J. M., den, fractievoorz. PvdA, tijdens verk.bijeenk. PvdA in Den Bosch 220; na afloop PvdA-beraad over crisis in de nacht van 11 op 12-5-'82 321; met Van Dam na verk.overwinning 599; karik. inz. verk.campagne 603; neemt afscheid van Van Agt 741; met CDA-fractievoorz. De Vries 795

Veil, S., oud-voor. Europ. Parl., met Dankert 87
Vennamo, V., pres.kand. Finland 67 (portr.)
Verenigde Staten: doorsnede van een granaat met GB-gas 207
Vessey, J., voorz. gezamenlijke chefs v. staven VS, met Reagan 526
Vetter, H.-O., oud-voorz. DGB, met opvolger Breit 698
Vildoso Calderon, gen. G., pres. Bolivia 481
Vietnam: de Vietn. delegatie in de AV 582
Viola, R., pres. Argentinië, met opvolger Galtieri 413
Virolainen, J., pres.kand. Finland 67 (portr.)
Vries, B. de, fractievoorz. CDA in TK 743 (portr.); met collega Den Uyl 795

Wagner, G. A., voorz. cie.-Wagner, tijdens persconf. 543
Wajda, A., Poolse filmregisseur 869
Waldheim, K., oud-secr.-gen. VN, met Kittani en Buffum 312
Walker, P., min. v. landbouw Engeland 337 (portr.)
Watkins, adm. J., met pres. Reagan 526
Wazzan, Ch., prem. Libanon, met Arafat en Cheysson 304
Weinberger, C., min. v. defensie VS, met Reagan en opperbevelh. luchtmacht en marine 526
Weiss, P., Zweeds schrijver 592 (portr.)
Weizsäcker, R. von, burgem. W.-Berlijn, tijdens aank. Haig 504
Werner, L., leider commun. Zweden 609
Westerholm, R., pres.kand. Finland 67 (portr.)
Westphal, H., min. v. arbeid en soc. zaken Duitse Bondsrep. 680 (portr.)
Wiegel, H., voorm. leider VVD, omringd d. aanhangers 216
Wolkers, J., Ned. auteur 866 (portr.)
Willemsen, J., cameraman, met Koster, Kuiper en Ter Laag 347
Williams, H. J., senator VS, met echtgenote 525
Williams, S., leidster SDP, met Steel 55
Wolff, J., lid CPN-fractie TK, met Bakker en Brouwer 602

Yamani, sjeik M. A., min. v. oliezaken Saoedi-Arabië, op weg naar OPEC-vergadering 550
Yenikomeshian, A., tijdens persconf. v. h. ASLA 784
Yoo Chang Soon, prem. Z.-Korea, met voorganger Nam Duck Woo 318
Young, A., burgem. Atlanta, in gesprek m. koningin Beatrix 522

Zaldivar Larrain, A., voorz. Chil. chr.-dem., tijdens persconf. 614
Zawadski, S., min. v. justitie Polen 169 (portr.)
Zech, R., Duitse filmactrice, met Fassbinder 870
Zhang Wenjin, ondermin. v. buitenl. zaken China (Volksrep.), tijdens rede 581 (portr.)
Zhao Ziyang, prem. China (Volksrep.), met Arafat 495
Zwan, A. van der, lid cie.-Wagner, tijdens persconf. 543
Zweden: nwe. reger. 702

GRAFIEKEN

Argentinië: milit. krachtsverh. tussen Engeland en Argentinië 311
Engeland: milit. krachtsverh. tussen Engeland en Argentinië 311
Internationaal: Strategisch evenwicht VS–SU 417
Nederland: Prov.-Statenverk. 219; verloop peiling volgens Rooie Haan/NIPO-onderz. 220; het electoraat bij start v. d. nwe. verk.campagne 542; ontwikkeling TK-verk. v. d. drie grote partijen en D'66 na W.O. II 605; waar kwam de winst vandaan, waar ging het verlies naar toe 605; stemgedrag naar geslacht 606; hoe de staat een gulden ontvangt en uitgeeft 639; ontwikkeling v. d. koopkracht in percenten 640
Sowjet-Unie: strategisch evenwicht VS–SU 417
Ver. Staten: strategisch evenwicht VS–SU 417

LANDKAARTEN

Afrika:
— Algemeen: Hoorn v. Afrika 465
— Ethiopië: strategisch gebied EPLF 509; Eritrea 511
— Gambia: 12
— Lesotho: 833
— Oeganda: 145
— Seychellen: 545
— Swaziland: 848
— Zimbabwe: verdeling Shona en Ndebele 130; 131
— Zuid-Afrika: autonome zwarte staten 845
Algemeen:
— Am. en Russ. steunpunten in en rond Ind. Oceaan 60
— Gemenebest: 297
— Wereldaardgasproduktie: 1980-'81 543
— Wereldolieproduktie: 1980-'81 533

Amerika:
— Barbados: 480
— Columbia: 843
— Dominicaanse Republiek: 823
— Falkland-eilanden: 241; 305; troepenverplaatsingen 408
— Guatemala: 171
— Haïti: 668
— Midden-Amerika: 162
— St. Vincent: 459

Azië:
— Afghanistan: 731; Panjshir-vallei 733; Wakhan-corridor 735; grenzen met SU en Pakistan 736
— Cambodja: 800; vluchtelingenkampen 810
— Diego García: 125
— Egypte: zones in Sinai 273
— Indische Oceaan: 60, 126
— Irak: oorlog m. Iran 372; d. Irak bezette geb. 374; id. 375; Khorramshahr 376
— Iran: oorlog m. Irak 372; d. Irak bezette geb. 374; id. 375; Khorramshahr 376
— Israël: Golan-hoogte 239; joodse nederzett. 256; zones in Sinai 273; Isr. nederzettingen op Westel. Jordaanoever 577
— Jemen (Noord en Zuid): 33
— Jordanië: oliepijpleidingen 447; Isr. nederzettingen op Westel. Jordaanoever 577
— Libanon: Liban. strijdtoneel 385; 429
— Nieuw-Caledonië: 335
— Syrië: 113; oliepijpleidingen 447
— Vanuatu: 208

Europa:
— Andorra: 329
— België: de Kempense steenkoolconcessies en mogelijk nw. kolenveld 538; EG-beschikk. inz. ontwikk.zones 659
— EG: gasleidingen en aardgasbellen 499
— Liechtenstein: 332
— Malta: 180
— Spanje: provincies 353

AFGHANISTAN

Algemeen: internat. initiatieven voor pol. oplossing v. d. kwestie-Afghanistan 724/2
China (Volksrep.): Chin. verkl. inz. grensverdrag SU–Afghanistan 736/1
DDR: bez. Karmal, vriendschapsverdrag 752/3
Egypte: verklar. Sadat o. wapenhulp mujaheddin 748/3
Europa (W.): initiatief Europ. Raad d. SU verworpen 727/2
Frankrijk: voorst. Giscard d'Estaing inz. internat. conf. d. Pakistan koel ontvangen, d. Afghanistan verworpen 726/2
Hongarije: bez. Karmal, vriendschapsverdrag 752/3
Iran: Iraans voorst. d. Afghanistan verworpen 728/1; grensincident gemeld 747/3
Islamitische conferentie: instelling commissie (mei 1980) 725/1
Militaire zaken: berichten o. sterkte reger.leger, verlaging dienstplichtige leeftijd tot 19 jaar, duur dienstplicht verlengd tot 3 jaar 729/3; beschuld. inz. gebruik v. chemische wapens 748/1
Oppositie: muiterij bij 14de pantserdivisie (juli 1980), milit. komplot verijdeld (juli 1980) 721/2; nw. milit. komplot verijdeld (okt. 1980) 722/1; milit. krachtsverhoud. 729/2; verdeeldheid onder mujaheddin-groepen, overeenstemming o. nwe. unie gemeld 730/1; berichten o. verloop v. d. gevechten tussen eind febr. 1980 en medio okt. 1982 730/2 e.v.; wapenleveranties a. mujaheddin 748/3; Radio Vrij Afghanistan 749/3
Pakistan: Afghaans voorstel voor bilaterale besprek. met Pakistan en Iran d. Pakistan voorl. verworpen (mei 1980) 724/3; initiatief inz. trilaterale dialoog onder „auspiciën" van VN (jan. 1981) 726/1; verdere initiatieven inz. trilaterale besprekingen 727/2; indirecte Afghanistan-besprekingen te Genève 728/3; grensincidenten 747/2; gegevens o. Afghaanse vluchtelingen in Pakistan, Afghanen vluchten v. Pakistan n. Turkije 751/2 e.v.
Politieke gevangenen: ICRK-team d. Afghanistan uitgewezen 751/1
Politieke partijen: ontw. in Democrat. Volkspartij (1980-'82) 721/1; statuten Nation. Vaderlandse Front ggk. (juni 1981) 723/1; eerste congres Dem. Volkspartij sinds 1979 (14/15-3-'82) 723/3
Regering: wijzig. in reger. (1980-'82) 721/1; voortdurend conflict tussen Parcham en Khalq 721/2; min. Faiz Mohammed gedood 722/2; Keshtmand premier (juni 1981), nwe, pres. Revol. Raad 722/3; verdere wijzig. kab. 724/2
Sowjet-Unie: Karmal voor off. vriendschapsbez. in SU (okt. 1980) 725/2; gespreksronde o. mogelijke politieke oplossing v. Afghanistan 729/1; berichten o. sterkte Sowjet-contingent in Afghanistan 729/2; berichten o. Sowjet-offensieven tussen eind febr. 1980 en medio okt. 1982 730/2 e.v.; annexatie Wakhan-corridor door de SU?, Chin. reactie 735/3; grensverdrag ondertek. 736/1; Sowjet-krijgsgevangenen in handen v. mujaheddin, op grond v. ICRK-regeling 5 gevangenen naar Zwitserland 750/1; akk., bez. Karmal, opening Vriendschapsbrug 752/1
Tsjechoslowakije: bez. Karmal, vriendschapsverdrag 752/1
Verenigde Staten: gespreksronde o. mogelijke pol. oplossing v. Afghanistan 729/1; berichten o. rol CIA bij wapenhulp a. Afghaanse verzetsbeweging 749/1
Vluchtelingen: gegevens o. vluchtelingenstroom n. Pakistan, Iran en India, Afghaanse vluchtelingen v. Pakistan n. Turkije 751/2

AFRIKA

Algemeen: topconf. Kenia, Oeganda, Tanzania en Zambia in Kampala 174/2; topconf. Oeganda, Soedan en Zaire in Kinsjasa 175/2; vrijhandelszone v. Oostel. en Zuidel. Afrika d. 9 staten getekend 175/3; topconf. Boeroendi, Oeganda, Rwanda, Tanzania, Kenia en Zaire in Dar-es-Salaam 175/1; topconf. Boeroendi, Oeganda, Rwanda en Tanzania in Boejoemboera 175/1
OAE: problemen m.b.t. Panafr. vredesmacht in Tsjaad, beraad in Nairobi 625/3; aank. Senegalese en Nigeriaanse milit. in Tsjaad 626/1; overl. te Nairobi levert „vredesplan" op, d. GUNT verworpen 628/1; terugtrekk. OAE-vredesmacht uit Tsjaad 631/1
Oost-Afrika: overl. dec. 1980–dec. 1981, geen akk. o. verdel. bezitt. EAC 174/2; topconf. Kenia, Oeganda en Tanzania in Nairobi 175/3; min.conf. Ethiopië, Kenia en Soedan in Addis Abeba (april 1981) 467/3
West-Afrika: protocol inz. milit. samenw. in W.-Afrika geparafeerd 176/2

ALGERIJE

Malta: ondersteuning Maltese neutraliteit 188/2
Syrië: bez. Assad 495/3
Tsjaad: berichten o. Alg. steun a. GUNT 631/2

AMERIKA (NOORD- EN LATIJNS-)

CDC: oprichting 163/2

ANDORRA

Algemeen: ontw. sinds eind 1977 328/3; strijd om zendmachtigingen 329/2
Co-prinsen: nwe. Franse viguier, R. Lalouette 329/1; H. Benoit de Coignac ben. t. nwe. viguier 330/3
Parlement: nwe. Syndic gekozen; Estanislau Sangra Front, ontstaan zevende parochie, 28 leden in parl. 328/3; parl.verk. (14-12-'79) 329/1; parl.verk. (9-12-'81) 330/1
Regering: vorming nwe. reger. 330/1
Verkiezingen: parl.verk. (14-12-'79) 329/1; parl.-verk. (9-12-'81) 330/1

ANTIGUA EN BARBUDA

Verenigde Naties: toegetred. a. lid 312/3

ARGENTINIË

Algemeen: ontw. sinds okt. 1980 413/2
Economie: econ. beleid reger.-Viola, deval. peso 414/1; econ. maatr. reger.-Galtieri 416/3; econ. beleid tijdens Falkland-crisis 423/2; Russen schorten Argent. graanimport op 423/3
El Salvador: Argent. hulp toegezegd 345/2
Falkland-eilanden: landing Argent. schroothandelaren op South Georgia, eerste spoedzitting V-raad 241/1; Argent. bezet Falkland-eilanden 242/1; Engeland verbr. dipl. betr. m. Argent. 242/2; tweede zitting V-raad; eerste spoeddebat Britse Lagerhuis 243/3; aftred. Carrington, Pym opvolger 244/2; econ. en dipl. offensief Engeland en Argent. 245/1; hulp VS bij oplossen crisis 245/3; tweede spoedzitting Britse Lagerhuis 246/2; lezing The Times o. toedracht invasie 246/3; install. Argent. gouverneur op Falkland-eilanden 246/3; Londen kondigt een blokkade v. 200-mijlszone aan 247/1; EG-importverbod v. Argent. goederen 305/1; Europarl. veroord. Argent. invasie 305/2; derde spoedzitting Britse Lagerhuis 305/3; verdere bemidd. Haig 306/1; bijeenk. OAS 307/1; ontstaan oorlogssituatie 308/1; herovering South Georgia 308/1; eerste verzet in Argent. en Engeland t. beleid regering in Falkland-crisis 309/1; totale zee- en luchtblokkade v. 200 mijl d. Engeland en Argent. 309/1; VS kiezen zijde Engeland 309/2; Engeland onderneemt milit. acties 310/1; kruiser Gen. Belgrano en patrouillevaartuig Argent. gezonken na Britse aanval 310/3; Britse torpedojager Sheffield uitgebrand en verlaten, Harrier neergeschoten 311/2; reacties op bombard. Gen. Belgrano 401/1; oorlogshand. t. 20 mei 401/3; verdere bemidd.pogingen 402/3 e.v.; houding EG en NAVO inz. Falkland-kwestie, verleng. EG-sancties 405/3; milit. acties na mislukken bemidd. 406/3 e.v.; paus roept op t. vrede 409/2; bijeenk. V-raad, resol.-505 aangen. 409/2; bijeenk. OAS 410/1; bemidd. VN-secr.-gen. na resol.-505 v. d. V-raad 410/3; Argent. naar Cuba voor top niet-gebonden landen 411/1; veto VS en Engeland in V-raad bij resol. o. Falkland-eilanden 411/2; houding SU inz. Falkland-crisis 412/1; bestand (14 juni) 409/1; overz. verliezen 409/2
Junta: wijzig. 413/1; aftreden Galtieri a. opperbevelh. landmacht, Nicolaides opvolger 425/3
Mensenrechten: de situatie v. d. mensenrechten in 1980-'81 422/2
Onderwijs:
— Hoger: pol. en vakbondsactiviteiten op univ. verboden 414/1
Oppositie: samenw. vijf pol. partijen (multipartidaria) 414/3; weinig succes stakingsoproep CGT t. econ. beleid reger.-Viola; arrest. vakbondsleiders 414/3; voortzett. dialoog reger.–pol. partijen 415/1; Isabel Perón na vijf jaar huisarrest vrijgelaten 415/3; demonstr. voor vrede, brood en werk 415/3; voorst. v. d. multipartidaria 416/2; reger. belooft terugk. naar democratie, oproerpolitie grijpt in bij anti-reger.demonstr. 425/1; eenh. d. Falkland-crisis, pol. partijen eisen in ruil v. solidariteit inspraak 425/2; betogers eisen aftreden junta na overgave Argent. op Falkland-eilanden 425/5
Politieke partijen:
— Algemeen: samenw. vijf pol. partijen 414/3
President: Viola opvolger pres. Videla (29-3-'81) 412/2; Galtieri opvolger v. Viola 413/1; Galtieri pres. 415/3; aftreden Galtieri als pres. 425/3; Saint Jean interimpres. 425/3; Bignone pres. per 1-7-'82 425/3
Regering: samenstell. reger.-Viola 412/2; wijzig. 413/1; samenstell. reger.-Galtieri 413/1
Rooms-katholieke kerk: oproep bisschoppen t. nation. verzoening 414/3
Sowjet-Unie: SU schort Argent. graanimport op 424/3

AUSTRALIË

Papoea Nieuw-Guinea: bez. Somare 587/2

BAHAMA'S

Haïti: positie Haït. ballingen op de Bahama's 668/1

BAHREIN

Egypte: sjeik Khalifa o. herintegratie Egypte 494/1
Iran: arrest. v. in Iran opgeleide terroristen 74/3; reacties buurlanden, veiligh.pact met Saoedi-Arabië 74/3; Iraanse zaakgelastigde uitgewezen, Iraanse waarschuw. 75/2; verdere ontw. 75/3
Koeweit: bez. sjeik Isa 495/1
Regering: nwe. min. 76/1
Saoedi-Arabië: veiligh.pact 74/3

BANGLADESH

Grondwet: opgeschort 209/1
Militaire zaken: positie strijdkrachten, instell. Nation. Veiligheidsraad 211/2
Parlement: ontbonden 209/1
President: pres. Abdus Sattar afgezet 209/3; Chowdhury t. pres. ben. 209/3; beëdig. Sattar, ben. vice-pres. 210/3; aftreden vice-pres., ben. Mohammadullah 212/3
Regering: machtsovern. d. stafchef leger lt.-gen. Ershad 209/1; adviesraad 209/3; kab. vervangen 212/2
Staat van beleg: uitgeroepen 209/1; bijna 1.000 arrest. 210/1
Verkiezingen: voorbereid. pres.verk. 210/1; uitslag pres.verk. 210/2

BARBADOS

Economie: verslecht. econ. in 1981 480/3
Regering: samenstell. reger.-Adams na verk. 18-6-'81 479/3
Verkiezingen: alg. verk. (18-6-'81) 479/3; uitslagen 479/3; verk.campagne 480/1

BELGIË

ALGEMEEN

Abortus: Kamer verwerpt abortusvoorst. 214/1; standpunt bisschoppen 437/3; tweede maal in Kamer verworpen 486/3
Bevolking: verkl. Belg. bisschoppen o. probl. immigranten 438/1; off. resultaat volkstelling 1-3-'81 502/2
Gezondheid: conflict binnen Orde v. Geneesheren 213/2
Justitie: de zaak-prins Karel vs. Bricmont 151/2; de zaak-Strée 151/2; het proces-François, anti-drugbrigade in opspraak 327/3; Vanden Boeynants verdacht v. fiscale fraude 340/2; Kamer verklaart zich onbevoegd 340/3; parl. onschendbaarh. Vanden Boeynants opgeheven 438/2
Kerk en staat: kerk bereidt federalisering voor 213/2
Koninklijk huis:
— Boudewijn: brief a. deelreger. 68/3; koning vermaant gestelde machten 104/1
— Leopold III: brief a. prem. Martens o. TV-progr. „De Nieuwe Orde", antw. prem. Martens, BRT-reactie 328/1
Pers: krant „De Morgen" veroord. 68/3
Onderwijs:
— Hoger: VLIR-rapport o. onderw.kund. professionalisering a. Vlaamse univ. 536/1
Radio en TV: brief Leopold III a. prem. Martens o. TV-progr. „De Nieuwe Orde", reactie prem. Martens, BRT-reactie 328/1
Taalkwestie: arrest Raad v. State inz. wettel. taalgebruik in de faculteitengemeenten, reacties 339/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: werkloosh. in 1981 68/2; alg. 24-uursstaking t. reger.beleid georgan. d. ABVV 115/2; sociale onrust na deval.; ABVV organ. nat. beurtstaking waaraan chr. vakbond (ACV en CSC) niet deelnam 268/1
Bankwezen: Kredietbank lijdt verlies 214/3
Bedrijfsleven: bedrijven in moeilijkh., reger. verlangt inlevering in ruil v. overh.steun, verzet v. social. en Volksunie, verzet vakbeweg. 103/1; ACEC investeert niet meer in Charleroi 772/3
Begroting: voor 1982 opgesteld 315/2 e.v.
Disconto: verh. t. 17% 11/1; verl. t. 14% 68/1; verl. t. 13,5% 536/3; gevoelige rentedaling 772/2
Economisch beleid: sociaal overl. ABVV staakt medewerking 282/1; sociale partners weigeren ondertek. v. tewerkstellingspact 379/2; een holding voor financ. v. d. nation. econ. sectoren 536/3; advies Hoge Raad v. finan. 537/1; EG-beschikk. inz. ontwikk.zones 658/3; gemeenten in finan. moeilijkh. 675/3
Energie: Kamerdebat o. energiebeleid 537/2; standpunten gewestreger. o. energiebeleid 551/2; beheerscontract en 5-jarenplan Kempense steenkoolmijnen 552/3; stroomstoring in Vlaanderen 612/1
Faillissementen: toename in 1981 68/2; Cockerill Yards failliet 151/1; Fabelta failliet verklaard 787/2
Munt: frank gedeval. 163/3; begeleid.maatr. 164/2; reacties 164/3; positie frank 283/1; deval. frank 484/3; tweede aanpass. Belg. frank 486/1
Regionalisering: div. standpunten, besl. Vlaamse lib., resol. CVP-congres 195/3
Scheepsbouw: conflict o. inlevering bij Cockerill Yards 103/1; Cockerill Yards failliet 151/1; verkoop Cockerill Yards 786/3
Staal: conflict o. inlevering bij Cockerill-Sambre 103/2; nwe. wending in Waalse staalprobl. 435/3; McKinsey-studie 435/3; pol. probl. rond staaldossier 436/1; staalbetog. op 16 maart te Brussel leidt t. confront. m. rijkswacht 436/3; KS-krediet vrijgegeven 536/3; reger. weigert bijkomende hulp a. Cockerill-Sambre, verdere ontwikkelingen 787/3
Staatslening: recordrente 68/1
Steenkool: beheercontract en 5-jarenplan Kempense steenkoolmijnen 552/3
Textiel: reddingsplan v. Motte, Fabelta failliet verklaard 787/1
Vakbeweging: verzet ABVV en ACV t. inleveringsbeleid reger. 103/3
Verkeer:
— Luchtvaart: bespar. plannen Sabena 269/3; verlies v. Sabena 788/1
— Scheepvaart: rederijen fuseren 787/1
— Spoorwegen: bespar.maatr. NMBS 269/2
Werkgevers: Fabrimetal beklemtoont regionalisering 214/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Algemeen: opiniepeiling o. eenh. v. België 195/2
Deelregeringen: verk., Vlaamse deelreger., bevoegdh. verdeling 23/1; verk. Franse gemeensch.reger., bevoegdh. verdeling 23/2; verk. Waalse gewestreger., geen akk. o. voorz.schap en bevoegdh. verdeling 23/2; brief koning Boudewijn 68/3; akk. o. bevoegdh. verdeling Waalse gewestreger. 104/2
Gemeenten:
— Algemeen: gemeenten in finan. moeilijkh. 675/3; nota Vereniging 676/1; saneringsplan reger. 676/2; institutionele problemen 676/3; betaalstaking 677/1
— Antwerpen: Groot-Antwerpen per 1-1-'83, B. Cools (SP) eerste burgem. 692/1 e.v.
Parlement: open. parl. zittingsjaar 9/1; overz. Kamerleden 9/1; zetelverdeling Senaat 9/2; overz. 9/3; definit. zetelverdeling 10/1; overz. prov. Senatoren en nation. gecoöpteerde senatoren 10/1; parl. onschendbaarh. staatsmin. Vanden Boeynants opgeh. 438/2; herverdeling Kamerzetels i.v.m. result. volkstelling 1981 502/2
Politieke partijen:
— CPB: 24ste partijcongres, Van Geijt als voorz. herk. 487/1
— CVP: manifest „De Christel. Volkspartij" een nw. begin 69/1; congresresol. inz. region. nat. sectoren 196/3; Swaelen t. voorz. verkozen 487/1
— PRL: Michel t. partijvoorz. gekozen 104/2
— PSC: hergroepering binnen PSC, vorming nwe. centrumbeweging 69/2; G. Deprez voorz. 163/3
— PVV: Verhofstadt t. partijvoorz. gekozen 104/2
— SP: Van Miert als voorz. herk. 487/3
Regering: Martens formateur 10/3; reger.-Martens-V gevormd, reger.verkl., investituurdebat 19/1 e.v.; tekst reger.akk. (Martens-V) 32/1; tekst reger.akk. (vervolg) 61/1 e.v.; reger. verkrijgt bijzondere machten, 24-uursstaking v. ABVV tegen reger.beleid 114/3
Verkiezingen: definit. zetelverdeling parl. 10/1; gemeenteraden, uitslagen 691/1

POLITIEK (Buitenlandse)

EG: moeilijkh. m. EG-cie. 150/1
Luxemburg: BLEU-overl. 283/2; BLEU-overleg o. muntunie 523/3
Zaire: staatssecr. Mayence ziet af. v. bezoek a. Zaire 438/3; bez. pres. Moboetoe a. België uitgesteld 535/1; rapport-Blumenthal, ombuiging v. h. Zaire-beleid 771/2

BELIZE

Verenigde Naties: als lid toegetreden 312/3

BENIN

Justitie: vrijlat. 3 ex-pres. 350/3
Regering: wijzig. kab. 350/3

BERMUDA

Grondwet: constit. ontw. 440/1
Justitie: doodstraf bijna volledig afgeschaft 440/2
Onlusten: rapp. o. rellen dec. 1977 439/3
Regering: samenstell. reger.-Gibbons 440/3; aftreden prem. Gibbons (jan. 1982), Swan opvolger, samenstell. reger.-Swan 441/1
Verkiezingen: alg. verk. (9-12-'80) 440/2; verk.-strijd 440/3

BIOGRAFIEËN

Aardenne, drs. G. M. van, min. v. econ. zaken 742/1
Aerts, F., staatssecr. soc. zaken België 20/2
Akkermans, P., lid Vlaamse deelreger. 23/3
Barzel, R., min. v. interne Duitse betr. Bondsrep. Duitsland 694/3
Bertouille, A., lid Waalse gewestreger. 24/1
Betancur Cuartas, B., pres. Columbia 840/3
Biya, P., pres. Kameroen 828/1
Blum, N., min. v. arbeid en soc. zaken Bondsrep. Duitsland 694/3
Braks, ir. G. J. M., min. v. landbouw en visserij 742/2
Brinkman, mr. drs. L. C., min. v. volksgezondheid en cult. 742/3
Broek, mr. H. van den, min. v. buitenl. zaken 742/1
Buchman, J., lid Vlaamse deelreger. 23/3
Busquin, Ph., lid Waalse gewestreger. 24/1
Carrington, lord P. A. R., oud-min. v. buitenl. zaken Engeland 244/2
Coens, D., min. v. Ned. onderwijs België 19/3
Croo, H. de, min. v. PTT België 19/3
Damseaux, A., lid Waalse gewestreger. 24/1
Deetman, drs. W. J., min. v. onderwijs 742/2
Dehaene, J.-L., min. v. soc. zaken en institution. herv. België 20/1
Dehousse, J.-M., lid Waalse gewestreger. 24/1
Demuyter, A., min. Brussels gewest en middenstand 19/3

Döllinger, W., min. v. verkeer Bondsrep. Duitsland 695/1
Engelhard, H. A., min. v. justitie Bondsrep. Duitsland 694/2
Ershad, M. H., machthebber Bangladesh 209/2
Ertl, J., min. v. voedselvoorziening Bondsrep. Duitsland 694/3
Eyskens, M., min. v. econ. zaken België 19/2
Féaux, V., lid Waalse gewestreger. 24/1
Galle, G., voorz. Vlaamse deelreger. 23/2
Geissler, H., min. v. jeugd- en familiezaken en volksgezondheid Bondsrep. Duitsland 695/1
Gemayel, A., pres. Libanon 863/1
Gemayel, B., gekozen pres. Libanon 860/3
Genscher, H.-D., min. v. buitenl. zaken Bondsrep. Duitsland 694/1
Glemp, J., kard. Polen 167/2
Gol, J., vice-prem., min. v. justitie en institution. herv. België 19/2
Gonzalez Marquez, F., leider PSOE 707/3
Goor-Eyben, C., staatssecr. Brussels gewest 20/1
Habre, H., leider Tsjaad 625/1
Hansenne, M., min. v. tewerkstell. en arbeid België 19/3
D'Hondt-van Opdenbosch, P., staatssecr. PTT België 20/2
Keersmaeker, P. de, staatssecr. Europ. zaken en landbouw België 20/2
Kekkonen, U. K., oud-pres. Finland 65/2
Kempinaire, A., staatssecr. buitenl. handel België 20/1
Kittani, I. T., voorz. 36ste AV 312/2
Knoops, E., staatssecr. energie België 20/1
Kohl, H., bondskanselier Duitsland 661/3
Koivisto, M., pres Finland 88/3
Koning, J. de, min. v. soc. zaken en werkgelegenheid 742/3
Korthals Altes, mr. F., min. v. justitie 742/3
Lambsdorff, O. graaf, min. v. econ. zaken Bondsrep. Duitsland 694/2
Lenssens, J., lid Vlaamse deelreger. 23/3
Lubbers, drs. R. F. M., prem. Nederl. 742/1
Madrid Hurtado, M. de la, pres. Mexico 449/2
Mainil, P., staatssecr. pensioenen België 20/1
Martens, W., prem. België 19/1
Mayence-Goossens, J., staatssecr. ontw.samenstell. België 20/2
Maystadt, Ph., min. v. begrot., wetensch.beleid en het plan België 19/3
Monfils, Ph., lid Franse gemeensch.reger. België 23/3
Monge Alvarez, L. A., pres. Costa Rica 142/3
Moureaux, Ph., lid Franse gemeensch.reger. België 23/3
Nakasone, Y., prem. Japan 786/1
Neyt-Uyttebroeck, A.-M., staatssecr. Brussels gewest 20/2
Olivier, L., min. v. openb. werken België 19/3
Perez de Cuellar, J., nwe. secr.-gen. VN 314/2
Poma, K., lid Vlaamse deelreger. 23/2
Pym, F., min. v. buitenl. zaken Engeland 244/3
Riesenhuber, H., min. v. wetensch., onderz. en technologie Bondsrep. Duitsland 695/2
Rietkerk, J. G., min. v. binnenl. zaken 743/1
Ruding, dr. H. O. C. R., min. v. finan. 743/1
Ruiter, mr. J. de, min. v. defensie 742/2
San Yu, pres. Birma 80/3
Schiltz, H., lid Vlaamse deelreger. 23/3
Schlüter, P. H., prem. Denemarken 682/2
Schneider, O., min. v. ruimtel. ordening Bondsrep. Duitsland 695/2
Schoo, E. M., min. v. ontwikk.samenwerking 742/1
Schwarz-Schilling, Ch., min. v. PTT Bondsrep. Duitsland 695/1
Smit-Kroes, drs. N., min. v. verkeer en waterstaat 742/2
Steyaert, R., lid Vlaamse deelreger. 23/3
Stoltenberg, G., min v. finan. Bondsrep. Duitsland 694/2
Tindemans, L., min. v. buitenl. betr. België 19/2
Tromont, M., min. v. Frans onderwijs België 19/3
Urbain, R., lid Franse gemeensch.reger. België 23/2
Vreven, F., min. v. landsverdediging België 19/3
Waltniel, L., staatssecr. openb. ambt België 20/1
Warnke, J., min. v. econ. samenw. Bondsrep. Duitsland 695/2
Wathelet, M., lid Waalse gewestreger. 24/1
Willoch, K., prem. Noorwegen 89/2
Wilms, D., min. v. onderw. en wetensch. Bondsrep. Duitsland 695/2
Wörner, M., min. v. defensie Bondsrep. Duitsland 695/1
Wulf, R. de, lid Vlaamse deelreger. 23/3
Zimmermann, F., min. v. binnenl. zaken Bondsrep. Duitsland 694/1

BIRMA

President: San Yu volgt Ne Win op 80/2
Regering: nw. kab. 80/3
Thailand: opiumoorlog in de „Gouden Driehoek" 671/2
Verkiezingen: 3de alg. verk. sinds 1962 80/2

BOEROENDI

Grondwet: nwe. grondwet bij referendum ggk. 350/3
Kerk en staat: uitwijz. kath. missionarissen 351/2

BOLIVIA

Arbeid: Siles Zuazo belooft arbeiders medezeggenschap 658/1
Brazilië: normal. betr. 484/1
Economie: econ. noodmaatr., deval. peso (febr. 1982) 483/1; Siles Zuazo kondigt „oorlogseconomie" af 658/1
Ecuador: normal. betr. 484/1
Militaire zaken: milit. dragen macht over aan burgers 657/2; reorgan. strijdkrachten 658/1
Oppositie: stakingsactie mijnwerkers 482/3; stakingen t. econ. beleid regr. 483/1; amnestie v. ballingen 484/1; door toenemend verzet v. burgers tegen junta dragen milit. macht over aan burgers 658/1
Parlement: parl. kiest Siles Zuazo t. nwe. pres. 657/1
Politieke partijen:
— Algemeen: pol. partijen weer toegestaan 484/1
President: aftreden Torrelio Villa (juli 1982); Vildoso Calderon nwe. pres. 481/1; Torrelio Villa pres. (4-9-'81) 482/1; parl. kiest Siles Zuazo t. nwe. pres. 657/1
Regering: samenstell. reger.-Vildoso Calderon (juli 1982) 481/2; reger.-Bernal Perreira (aug. 1981) 481/3; samenstell. reger.-Torrelio Villa (7-9-'81) 482/1; wijzig. binnen reger., 7 nwe. min. 483/2
Verenigde Staten: normal. betr. 484/1
Verkiezingen: Torrelio Villa belooft verk. 483/3

BRAZILIË

Algemeen: Rondonia 23ste deelstaat 797/1
Arbeid: de zaak-Lula 797/3
Bolivia: normal. betr. 484/1
Canada: bez. min. Figueiredo 825/3
Duitsland (Bondsrep.): levering verrijkt uranium d. Urenco 799/1
Economie: geld v. h. Carajas-project 798/1; Braz. consortium neemt Amazone-project over 798/2; slechte econ. situatie, beroep op IMF 821/1; maatregelen reger. ter bestrijding econ. crisis 821/2; econ. noodplan v. 1983 821/3; Am. ingrijpen in Braz. econ. crisis 822/1; overbruggingskrediet d. Reagan tijdens bez. toegezegd 823/1
Engeland: levering verrijkt uranium d. Urenco 799/1
Energie: kerncentrale Angra I in werking gesteld 798/2; bijstelling plan voor de ontw. v. d. elektriciteitssector 798/3; bouw nwe. kerncentrales 798/3; levering verrijkt uranium d. Urenco en VS 799/1; eerste antinucleaire betoging 799/2; opening Itaipustuwdam 799/3 en 820/1
Grondwet: hervormingen 823/2
Justitie: 2 Franse priesters gearrest. en veroord. na grondconflict 797/2
Landbouw: 2 Franse priesters gearrest. en veroord. na grondconflict 797/2
Mexico: bez. Lopez Portillo 451/2
Nederland: levering verrijkt uranium d. Urenco 799/1
Oppositie: „The Guardian" meldt mislukte staatsgreep 823/1
Parlement: aantal afgev. Congres v. 420 verhoogd to 479 823/1
President: Figueiredo wegens ziekte tijdelijk vervangen d. vice-pres. Chaves 796/3; pres. verk. op 15-1-'85 823/2
Regering: aftreden gen. Couto e Silva, ex-chef v. burgerkab. 796/2; Leitao de Abreu opvolger 796/2; reger.wijzig. (16-8-'82) 797/1; kab.wijzig. jan. 1981 823/2
Sowjet-Unie: handelsbetrekkingen 820/1; bez. min. Netto 820/2
Verenigde Staten: levering verrijkt uranium d. VS 799/2; bez. Figueiredo 820/3; Am. ingrijpen in Braz. econ. crisis 822/1; bez. Reagan 822/3; overbruggingskrediet toegezegd 823/1
Verkiezingen: alg. verk. (15-11-'82), verk.strijd 769/1 e.v.; voorl. verk.uitslag 771/2; pres.-verk. op 15-1-'85 823/2

BULGARIJE

Koeweit: bez. sjeik Jabir 79/1
Polen: reactie op Poolse crisis, hogere prijzen voor boeren, geen hogere winkelprijzen 121/2

CAMBODJA

Algemeen: ontw. v. febr. 1977-juni 1981 800/1 e.v.
ASEAN: onderh. tussen Vietnam en ASEAN-landen v. okt. 1979 tot juni 1980 o. kwestie-Cambodja 808/3; voorstellen instelling gedemilit. zone bij grens met Thailand 811/3
Bevolking: bevolking Cambodja onder regime-Pol Pot met 2 mln gedaald 805/1
Binnenland: situatie zoals d. regime-Pol Pot achtergelaten en d. regime-Heng Samrin aangetroffen, afbraak in industrie en landbouw, deportaties en omzwervingen grote bevolk.groepen, massa-executies 801/1 e.v.
China (Volksrep.): voorstellen tot verbreding v. d. anti-Vietnamese verzetsbeweging (okt.-1980) 812/3
Economie: geld heringevoerd 813/3; landbouw-e.a. activiteiten 813/3
FUNSK: tweede congres (sept. 1979), Ros Samay a. secr.-gen. vervangen d. Yos Por 806/1
Grondwet: Nat. Assemblee aanv. nwe. grondwet 815/3
India: erkent reger.-Heng Samrin 811/1
Justitie: Pol Pot en Ieng Sary bij verstek ter dood veroord. 803/3; akte v. beschuld. gruweldaden Pol Pot-bewind, bewijsmateriaal ook uit andere bronnen dan bewind-Heng Samrin 804/1; bevolk. Cambodja onder Pol Pot-bewind met 2 mln. gedaald 805/1; processen tegen opp.groepen (juni-nov. 1980) 808/3
Laos: reactie in Laos op machtswisseling in Cambodja, bez. pres. Soevanoevong a. Phnom Penh, verdrag o. samenw. 800/3; voorstellen instelling gedemilit. zone bij grens Thailand 811/3
Militaire activiteiten: overz. strijdende partijen, ontw. jan.-dec. 1979 802/2; milit. operaties jan.-juni 1980 807/3; milit. ontw. juli-dec. 1980 811/1
Oppositie: processen tegen opp.groepen (juni-nov. 1980) 808/3
Parlement: verk. v. Nat. Assemblee (1-5-'81) 814/3; Nat. Assemblee aanv. grondwet 815/3
Politieke partijen: vierde congres Cambodj. Revol. Volkspartij 815/1
Prins Sihanoek: richt een eigen organ. op onder de naam Confederatie van Khmer Nationalisten, brieven Sihanoek a. prem. Vietnam met voorstellen oplossing kwestie-Cambodja niet beantw. 805/3; bez. a. W.-Europa, VS en China (febr.-april 1980) 809/3
Regering: reger.wijzig. in Phnom Penh (okt. 1979) 806/1; vorming v. Staatsraad en min.-raad (27-6-'81) 816/2

Rode Khmers: vorming Patriott. en Democratisch Front open voor ieder die tegen regime-Heng Samrin wil strijden, prins Sihanoek weigert samenw. 805/2; nwe. reger. (dec. 1979) 806/2; ondertek. VN-Conventie m.b.t. burgerl. en pol. rechten en m.b.t. econ., soc. en cult. rechten uit 1966 en de VN-Conventie m.b.t. eliminatie v. alle vormen v. discrim. tegen vrouwen uit 1979 812/2; persconf. Ieng Sary nov. 1980 in Djakarta, voorstellen tot samenw. met Sihanoek en Son Sahn, Sihanoek weigert 813/1
Singapore: voorstellen tot verbreding v. d. anti-Vietnamese verzetsbeweging (okt. 1980) 812/3
Sowjet-Unie: bez. Ros Samay en Heng Samrin overeenk. o. Sowjet-hulp 806/2
Thailand: vraagstuk Cambodj. vluchtel. in Thailand, beleid Thaise overheid v. begin 1979-maart 1980 803/3; repatr. vluchtel. Thailand, gevechten grensgebied bij Thailand 810/1; voorstellen instelling gedemilit. zone bij grens Thailand 811/3; voorstellen tot verbreding v. d. anti-Vietnamese verzetsbeweging (okt. 1980) 812/3; terugkeer vluchtel. n. Cambodja (sept. 1980) 814/3
Verkiezingen: aangekondigd 813/2; verk. v. Nat. Assemblee (1-5-'81) 814/3
Vietnam: bez. Vietn. prem. Pham Van Dong a. Phnom Penh, verdrag v. vrede en vriendschap 800/1; onderh. tussen Vietnam en ASEAN-landen v. okt. 1979-juni 1980 o. kwestie-Cambodja 808/3; voorstellen instelling gedemilit. zone bij grens met Thailand 811/3
Vluchtelingen: vraagstuk v. d. Cambodj. vluchtel. in Thailand, beleid Thaise overheid v. begin 1979-maart 1980 803/3; repatr. v. vluchtel. Thailand, gevechten in grensgebied Thailand (juni 1980) 810/1; terugkeer vluchtel. n. Cambodja (sept. 1980) 814/3
Voedsel: voedselsituatie in 1979, buitenl. hulp, conf. VN (nov. 1979) 807/1; voedselsituatie 1980, conf. donorlanden in Genève (mei 1980) 814/1

CANADA

Brazilië: bez. pres. Figueiredo 820/3
Grondwet: geen overeenstemming op conf. prov.prem. (8/13-9-'80), resol. Trudeau 380/2; prov. in beroep t. grondwetsplannen Trudeau 381/1; grondwetsplannen Trudeau d. Canad. parl. aangenomen, uitspraak Hooggerechtshof 381/2; conf. prem. o. grondwet (begin nov. 1981), akk. bereikt, Quebec tegen 381/3; parl. procedure grondwet-akk., grondwet geprocl. 382/2
Manitoba: alg. verk. (17-11-'81) 383/3
Newfoundland: alg. verk. (6-4-'82) 384/1
Nova Scotia: alg. verk. (6-9-'81) 383/2
Prince Edward Island: nwe. prem. 384/1
Quebec: alg. verk. (13-4-'81) 383/1
Regering: wijzig. fed. reger. (22-9-'81) 384/1; samenstell. reger.-Trudeau na wijzig. 384/2
Sowjet-Unie: nwe. graanovereenk. m. SU 384/3

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK

Frankrijk: pol. asiel v. Patasse 352/3
Regering: mislukte staatsgreep gemeld, pol. asiel v. Patasse in Togo 351/2; reorg. kab. 608/2
Togo: Patasse in Togo 352/3

CHILI

Arbeid: staking kopermijn 655/1
Economie: deval. peso (14-6-'82) 656/1
El Salvador: Chil. cameraman overl. 349/2
Engeland: Brits embargo op verkoop wapens a. Chili opgeheven 614/3; opschudding in Engeland 615/1
Frankrijk: twee MIR-leden zoeken toevlucht in Franse ambass., uitlev. d. Frankrijk geweigerd 654/1; geen wapenleverant. d. Frankrijk 665/3
Grondwet: volksstemming o. nwe. grondwet 612/3
Junta: samenstelling 614/1
Mensenrechten: situatie v. d. mensenrechten, dood vakbondsleider Jimenez 655/3
Noodtoestand: verlengd, tevens „toestand van gevaar voor verstoring v. d. binnenl. rust" afgek. 654/2
Onderwijs: nwe. wet 653/3; bezett. Franse ambass. uit protest tegen onderw.beleid Chil. reger. 654/2
Oostenrijk: geen levering tanks d. Oostenrijk 615/1; bezett. Oostenr. ambass. d. familieleden pol. gevang. Chili 654/1
Oppositie: aanslag op dir. v. school v. inlicht.-dienst v. h. leger Vergara Campos, verdere aanslagen 614/3; Am. Hof veroord. Chil. reger. tot betalen schadevergoeding in zaak-Letelier 653/1; Chil. milit. rechtbank zuivert drie bij de moord op Letelier betrokken officieren v. Chil. geheime dienst 653/1; nwe. rechtszaken in zaak-Letelier in VS tegen drie Cubanen 653/2; Chil. Hooggerechtshof bepaalt op 14-1-'82 dat de onschuld v. d. personen die beschuldigd zijn na de moord op Letelier niet duidelijk vastgesteld is 653/2; gezamenl. verkl. linkse opp.partijen jan. 1981 654/1; verbanning vier politici 655/2
Politieke partijen: gezamenl. verkl. linkse opp.-partijen jan. 1981 654/1; dood voorz. chr.-dem. partij Frei 575/1; Valdes Subercaseaux opvolger 575/3
Peru: voll. herstel dipl. betrekkingen 665/3
President: beëdig. Pinochet (11-3-'81) 654/2
Regering: wijzig. binnen reger. 614/1; kab.wijzig. (4-12-'81) 656/1; kab.wijzig. (23-4-'82), samenstell. nwe. reger. 656/2; kab.wijzig. 30-8-'82 665/3
Staatsraad: mutaties 654/1
Verenigde Staten: aanslag op dir. v. school v. inlicht.dienst v. h. leger Vergara Campos, verdere aanslagen 614/3; Am. Hof veroord. Chil. regering tot betalen schadevergoed. in zaak-Letelier 653/1; Chil. milit. rechtbank zuivert drie bij de moord op Letelier betrokken officieren v. Chil. geheime dienst 653/1; nwe. rechtszaken in zaak-Letelier in VS tegen drie Cubanen 653/2; Chil. Hooggerechtshof bepaalt op 14-1-'82 dat de onschuld v. d. personen die beschuldigd zijn na moord op Letelier niet duidelijk vastgesteld is 653/2; relatie m. VS 665/3
Zweden: bezett. Zweedse ambass. tegen gebrek a. goede huisvest. in Chili 654/1

CHINA (VOLKSREPUBLIEK)

POLITIEK (Buitenlandse)

Afghanistan: Chin. verkl. inz. grensverdrag SU–Afghanistan 736/1
Cambodja: voorstellen tot verbreding v. d. anti-Vietnam-verzetsbeweging (okt. 1980) 812/3
Guinee: bez. Sekou Touré 827/1
Indonesië: geen normalis. betr. 111/3
PLO: off. bez. Arafat 495/3
Verenigde Staten: bez. Haig 503/1
Zaire: milit. akk., bez. Moboetoe 831/3

CISKEI

Onafhankelijkheid: op 3-12-'81, intern. niet erkend, bij referendum ggk. 847/1
President: Chief L. Sebe pres. 847/1
Regering: samenstelling kab. 847/1

COLUMBIA

Amnestie: 4 mnd. durende amnestie in 1981 voor guerrillastrijders 842/2; onderh. tussen reger. en M-19, opnieuw 4 mnd. durende amnestie 843/2; wet op de amnestie d. parl. aangenomen 845/1
Cuba: opschorting dipl. betr. 843/1
Geweld: guerrilla-activiteiten sinds opr. 1980 842/1; ontvoering en dood Am. Bitterman 842/3; schrijver Marquez verlaat Columbia wegens dreigende arrest. 843/1; aantal slachtoffers v. h. geweld in 1981 844/1; optreden rechtse organ. MAS 844/1; vliegtuigkapingen (dec. 1980 en jan. 1982) 844/2; proces tegen M-19-leden 844/3; voortzetting dialoog reger.–guerrillabeweging, wet op amnestie d. parl. aangenomen 845/1
Militaire zaken: milit. ben. (aug. 1982) 842/1
Parlement: parl. verk. (14-3-'82), winst v. lib. 841/3
President: nwe. vice-pres. (aug. 1980) 340/3; pres. verk. (30-5-'82) 840/3; Betancur pres. 841/3
Regering: kab.wijzig. (mei 1980), samenstelling kab. eind mei 1981 840/2; samenstelling nw. kab. (7-8-'82) 841/3
Staat van beleg: opgeh. (28-6-'82) 844/3
Verenigde Staten: ontvoering en dood Am. Bitterman 842/3; univ. gesloten na prot. tegen bez. Am. vice-pres. Bush 843/3
Verkiezingen: verk. v. h. pres.schap (30-5-'82) 840/3; lokale en parl.verk., winst liberalen 841/3; Betancur pres. 841/3

COMOREN

Regering: kab. ontbonden, nw. kab. 176/3
Verkiezingen: fed. assemblee 832/3

COSTA RICA

Corruptie: result. onderz. wapenschandaal 143/3
Cuba: verbrek. dipl. betr. 144/1
Economie: onderh. m. IMF 144/1
El Salvador: opricht. CDC 163/2
Honduras: opricht. CDC 163/2
Mexico: bez. Lopez Portillo 451/2
President: na alg. verk. Monge Alvarez nwe. pres., biogr. 142/2
Regering: alg. verk., Monge Alvarez nwe. pres. 142/2; verk.strijd overschaduwd d. slechte econ. situatie 142/3; Arguëdas le Franc min. v. openb. veiligh. 144/1
Terrorisme: Kirkpatrick biedt Am. hulp a. tegen „commun. subversie" 143/2
Verkiezingen: alg. verk. 142/2

CUBA

Ghana: bez. Bukari-Atim, samenw.akk. 365/1
Mexico: bez. Lopez Portillo 451/2; relatie m. Cuba 452/2

DENEMARKEN

Economie: econ. maatr. reger.-Jørgensen 681/2; ontwerpbegroting-1983 681/3; reger.-Jørgensen struikelt o. bezuinigingen 681/3; bezuinigingspol. reger.-Schlüter met uiterst krappe meerderh. aangen. 682/3
EG: Groenland spreekt zich via referendum uit tegen lidmaatschap EG 680/3
Groenland: Groenland spreekt zich via referendum uit tegen lidmaatschap EG 680/3
Munt: deval. kroon 484/3; tweede aanpass. kroon 486/1
Polen: bez. min. Czyrek 137/2
Regering: Jørgensen vormt soc.-dem. minderh.-reger. 88/1; reger.verkl. 88/2; reger.-Jørgensen struikelt o. bezuinigingen, vorming burgerl. coalitiereger.-Schlüter 681/3; samenstell. reger.-Schlüter 682/1

DJIBOUTI

Politieke partijen: nwe. opp.partij (PPD) niet toegelaten, bestuursleden gearr. 607/1; RPP als eenheidspartij gelegaliseerd 608/1
Regering: reorg. kab. 607/3; nw. kab. 825/2
Verkiezingen: parl.verk. met off. eenheidslijst 608/1

DOMINICAANSE REPUBLIEK

Geweld: aanslag op het gebouw v. d. centrale kiescie. 825/1
Parlement: verk. v. h. Congres (16-5-'82) 823/3
President: verk. v. h. pres.schap 823/3; dood pres. Guzman, vice-pres. Majluta tijdelijk pres. 824/2; Blanco pres. (16-8-'82) 825/1
Regering: kab.wijzig. jan. 1981 823/2; samenstelling reger.-Blanco (17-8-'82) 825/1
Verkiezingen: voor het pres.schap en het Congres 823/3

DUITSE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK

Afghanistan: bez. Karmal, vriendschapsverdrag 752/3
Duitsland (Bondsrep.): reacties in DDR op reger.verkl. bondskanselier Kohl 697/2
Jemen (Z.): bez. Mohammed 48/3
PLO: Arafat in DDR, PLO-kantoor in O.-Berlijn in rang v. ambass. 496/3
Polen: reacties op Poolse crisis, beperk. reizigersverkeer 120/1; bez. Kania na ben. Jaruzelski tot prem. 137/2

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Begroting: begrot.-1983 kab.-Kohl 776/2
Economische ontwikkeling: soc.-econ. progr. nwe. coalitie van CDU/CSU en FDP 660/1; banenplan reger.-Schmidt, bondskanselier stelt vertrouwenskwestie 679/1; Schmidt krijgt vertrouwen Bondsdag 679/3; rapport deskundigen o. ontwikk. Westduitse economie 698/3
Vakbeweging:
— DGB: corruptieschandalen in vakbeweging 697/3; E. Breit nwe. voorz. 698/3

POLITIEK (Binnenlandse)

Deelstaten:
— Beieren: parl.verk. 665/1
— Hamburg: parl.verk. 664/1
— Hessen: parl.verk. 644/2; parl.verk. 664/3
— Nedersaksen: parl.verk. 663/3
— Sleeswijk-Holstein: gemeenteraadsverk. 663/2
Parlement:
— Bondsdag: Bondsdag aanv. construct. motie v. wantrouwen tegen bondskans. Schmidt (SPD) en verk. H. Kohl (CDU) tot opvolger, reger.coalitie SPD–FDP vervangen d. coalitie CDU/CSU–FDP 641 e.v.; oorz. crisis 641/2; verloop v. d. crisis 642/2; notitie min. Lambsdorff (FDP) v. econ. zaken o. te voeren soc.-econ. beleid 643/1; lib. min. treden af 643/3; coalitie-onderhand. tussen CDU en FDP begonnen, stemming o. motie v. wantrouwen uitgesteld tot na deelstaatverk. in Hessen 644/1; verk.uitslag in Hessen vernietigend voor FDP, teleurstellend voor CDU en hocpgevend voor SPD, debat in Bondsdag o. de motie v. wantrouwen 644/3; banenplan-Schmidt, bondskans. stelt vertrouwenskwestie 679/1; Schmidt krijgt vertrouwen Bondsdag 679/3; reger.verklar. bondskans. Kohl 695/3; reacties 697/1
— Bondsraad: CDU/CSU-oppositie maakt v. meerderh. gebruik en brengt wijzig. aan in banenplan 679/3
Politieke partijen:
— Algemeen: corruptieschandalen in politiek en vakbeweging (kwestie-Neue Heimat) 697/3
— SPD: probleem in SPD m.b.t. defensiebeleid 677/2; SPD-congres steunt NAVO-besluit onder voorwaarden 678/1; SPD-congres vraagt om werkgelegenh.progr. 678/3; verkiezing partijbestuur en presidium 679/1
Regering: Bondsdag aanv. construct. motie v. wantrouwen tegen bondskans. Schmidt (SPD) en verk. H. Kohl (CDU) tot opvolger, reger.coalitie SPD–FDP vervangen door coalitie CDU/CSU–FDP 641 e.v.; oorz. crisis 641/2; verloop v. d. crisis 642/2; notitie min. Lambsdorff (FDP) v. econ. zaken o. te voeren soc.-econ. beleid 643/1; lib. min. treden af 643/3; coalitie-onderhand. tussen CDU en FDP begonnen, stemming o. motie v. wantrouwen uitgesteld tot na deelstaatverk. in Hessen 644/1; verk.uitslagen in Hessen vernietigend voor FDP, teleurstellend voor CDU/CSU en hoopgevend voor SPD, debat in Bondsdag o. motie v. wantrouwen 644/3; soc.-econ. progr. nwe. coalitie van CDU/CSU en FDP 660/1; samenstell. kab. 661/1; comment. 661/2; portr. H. Kohl 661/3; banenplan reger.-Schmidt, bondskans. stelt vertrouwenskwestie 679/3; Schmidt krijgt vertrouwen in Bondsdag 679/3; wijzig. kab.-Schmidt (apr. '82) 680/1; biogr. gegevens min. in kab.-Kohl 694/1; reger.verkl. bondskans. Kohl 695/3; reacties 697/1
Verkiezingen: parl.verkiezingen in Hessen 644/2; gemeenteraadsverk. Sleeswijk-Holstein 663/2; parl.verk. Nedersaksen 663/3; parl.-verk. Hamburg 664/1; parl.verk. Hessen 664/3; parl.verk. in Beieren 665/1

POLITIEK (Buitenlandse)

Brazilië: levering verrijkt uranium d. Urenco 799/1
DDR: reacties in DDR op reger.verkl. bondskans. Kohl 697/2
Frankrijk: gesprek Schmidt–Mitterrand n.a.v. gebeurtenissen Polen 54/1; 38ste Frans-Duitse top (12/13-7-'81) in Bonn 303/2; eerste daad v. buitenl. beleid nwe. reger., bez. Kohl en Genscher 663/1
Guinee: bez. Sekou Touré 827/1
NAVO: troepenakk. tussen VS en Bondsrep. Duitsland 471/3
Nederland: staatsbez. koningin Beatrix en prins Claus 165/2
Noorwegen: bez. Willoch 700/1
Polen: reger.verkl. bondskansel. Schmidt n.a.v. instell. milit. bewind Polen 50/2; reactie Bonn op Am. strafmaatr. tegen SU 52/2; bez. Rakowski 52/2; gesprek Schmidt–Mitterrand n.a.v. gebeurtenissen Polen 54/1
Somalia: bez. Barre 470/1
Sowjet-Unie: reactie Bonn op Am. strafmaatr. tegen SU 52/2
Verenigde Staten: reactie Bonn op Am. strafmaatr. tegen SU 52/2; onderh. Schmidt–Reagan n.a.v. gebeurtenissen Polen 53/1; Schmidt in VS, standpunt Schmidt m.b.t. Am. boycot op levering Sowjet-aardgas a. W.-Europa 502/1; bez. Haig 503/3

ECUADOR

Bolivia: normal. betr. 484/1

EGYPTE

Afghanistan: verklar. Sadat o. wapenhulp mujaheddin 748/3
Algemeen: binnenl. ontwikk. sinds moord op Sadat 715/3
Bahrein: sjeik Khalifa o. herintegratie Egypte 494/1
Economie: econ. conf., beleidsverkl. Mohieddin 717/2
Israël: bezetting Sinai beëind. met overdracht laatste (derde) deel a. Egypte 273/1; MFO neemt controle op milit. bepalingen Eg.-Isr. vredesverdrag over 273/3; voortzett. autonomiebesprekingen, Ali in Israël, pres. Navon in Egypte 274/2; probl. bij vorm. Sinai-vredesmacht 276/1; Sharon in Cairo, akk. o. ontruiming Sinai 278/2; Isr. docum. o. Palest. autonomie 291/1; missie Fairbanks, Shamir in Egypte, Mubarak slechts welkom in Jeruzalem 293/2; deelakk. in grenskwestie, nwe. Isr. uitnodiging a. Mubarak 293/3; Reagan ben. Fairbanks t. spec. vertegenw. VS bij autonomiebesprekingen 293/3; komst MFO-contingenten 294/1; missie Stoessel, Sharon in Cairo, Ali in Israël 294/3; Eg. vredesplan d. PLO, Israël en Standvastigh.front verworpen 494/2
Jordanië: gelukwenstelegram kon. Hoessein 494/3
Justitie: proces t. moordenaars Sadat, 5 man terechtgesteld 717/3 e.v.
Marokko: gelukwenstelegram kon. Hassan 494/3
Nederland: Ned. levert 105 milit. v. Sinai-vredesmacht 317/2
Noodtoestand: met een jaar verlengd 720/2
Oman: sultan Qaboos in Cairo 495/1
Oppositie: vrijlating gevangenen 716/1; staatsraad annuleert decreten Sadat, verdere vrijlating gevangenen, nwe. arrest. 719/1; ontdekking „terroristisch komplot" gemeld 720/2
Politieke partijen:
— NDP: congres, Mubarak voorz. 717/2
Regering: Mohieddin prem. 716/2; reorgan. kab. 719/3
Soedan: constante betrekkingen 624/1
Somalia: bez. Barre 470/1
Verenigde Staten: bez. Haig 278/2; missie-Fairbanks 293/2; missie-Stoessel 294/3
Verkiezingen: tussentijdse verk. v. 3 zetels in Volksvergadering 716/2

EL SALVADOR

Algemeen: achtergronden ontstaan burgeroorlog 228/2; ontw. sinds 18-2-'82 344/3
Argentinië: Argent. hulp toegezegd 345/2
Chili: Chil. cameraman overl. 349/2
Costa Rica: opricht. CDC 163/2
Economie: econ. situatie begin 1981 232/1
Grondwetgevende vergadering: D'Aubuisson gekozen t. leider 349/2
Honduras: opricht. CDC, 163/2
Mensenrechten: rapp. Amnesty International 346/3; VN-cie. mensenrechten bepleit pol. oplossing 347/1
Mexico: vredesvoorst. Lopez Portillo m.b.t. M.-Amerika, reacties VS 344/3
Militaire zaken: min. v. defensie wordt opperbevelh. leger 229/2
Nederland: Ned. TV-ploeg gedood 347/2 e.v.
Oppositie: aantal doden in 1981 229/3; verzet doet aanval op luchtmachtbasis Ilopango 230/3; aartsbissch. Rivera y Damas roept guerrillastrijders op de wapens neer te leggen 349/2
Politieke partijen:
— Arena: aanslagen op D'Aubuisson 345/3; pas gekozen afgev. bij aanslag gedood 349/2
— Nat. Verzoeningspartij: prom. lid gedood 230/2
President: Magana nwe. pres. 349/2
Regering: verlenging noodtoestand 229/2; staat v. beleg opnieuw afgekondigd 350/1; samenstell. nwe. reger. 350/1
Verenigde Naties: AV der VN dringt aan op onderhand. 229/2
Verenigde Staten: econ. hulp en AID 229/1; Salvad. milit. krijgen opleiding in VS 229/1; Am. Ver. v. burgerl. vrijh. wenst stopzett. Am. hulp 230/2; FMLN vraagt Reagan om medew. 230/3; VS verlenen econ. en milit. hulp 231/1; Am. rapp. o. mensenrechten 232/2; adviseurs VS bewapend m. geweren 232/3; 3 delegaties VS naar El Salvador 232/3; Am. oorlogsschepen patrouilleren voor de kust 345/2; hulp VS in kader Carribean Basin Initiative 345/2; houd. Congres t.a.v. El Salvador 346/1; „bewijzen" Haig o. buitenl. inmenging 346/2
Verkiezingen: alg. verk., deeln. partijen 225/1 e.v.; grote opkomst ondanks geweld 226/3; uitslagen 227/1; reacties VS, Venezuela, SU, het verzet en de SI 227/2; samenw. tussen 5 rechtse partijen 227/3; OAS steunt verk. 229/1; kerk steunt verk. 232/1; paus steunt verk. 345/3; Europarl. ziet niets in verk. 347/1

ENGELAND

ALGEMEEN

Koninklijk huis: huwelijk prins Charles en lady Diana Spencer 152/1

Militaire zaken:
— Algemeen: eerste Lagerhuisdebat o. kernwapens sinds 15 jaar (24-1-'80) 41/1; witboek o. defensie gepubl. (2-11-'80) 41/1; defensiewitboek (15-4-'81), reorgan. bij de strijdkrachten 42/3; opschudding in Lagerhuis o. mogel. bezuinigingen op defensie 43/1; present. definit. reorgan.progr. strijdkrachten 43/3
— Luchtmacht: Engeland en VS bouwen straaljager 44/1
— Marine: reger.besluit om Polaris-raketten te vervangen d. Am. Trident-I 42/1; reactie SU en Duitsland (Bondsrep.) 42/2; Thatcher ontslaat staatssecr. v. marine 43/2

Radio en TV: reger. bezuinigt op BBC 135/1; reacties 135/2; Hogerhuis verwerpt bezuinigingen BBC 135/2; bezuin. BBC valt lager uit 135/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: 21 weken durende stakingsactie v. ambtenaren 133/3; dreigende staking bij British Leyland 134/1; uitspraak Europ. Hof t.a.v. closed shop 151/3

Energie:
— Kernenergie: plannen v. bouw v. 10 atoomcentrales 44/1; parl. kritiek op bouw atoomcentrales 44/2
— Olie: reger. kondigt verkoop belangen oliewinning aan 135/3
— Steenkool: reger.-Thatcher geeft toe in conflict o. sluiting kolenmijnen 118/1

Staalindustrie: British Steel krijgt steun reger.-Thatcher 119/1

Vakbeweging:
— TUC: 113de congres 57/1 e.v.

OVERZEESE GEBIEDEN

— Diego García: uitbreid. Am. basis, positie in Ind. Oceaan 125/1
— Falkland-eilanden: landing Argent. schroothandelaren op South Georgia, eerste spoedzitting V-raad 241 e.v.; Argent. bezet Falkland-eilanden 242/1; Engeland verbr. dipl. betr. m. Argent. 242/2; tweede zitting V-raad, eerste spoedberaad Britse Lagerhuis 243/3; aftreden Carrington, Pym opvolger 244/2; econ. en dipl. offensief Engeland en Argent. 245/1; hulp VS bij oplossen crisis 245/3; tweede spoedzitting Britse Lagerhuis 246/2; install. Argent. gouverneur op Falkland-eilanden 246/3; lezing „The Times" o. toedracht invasie 246/3; Londen kondigt blokkade 200-mijlszone aan 247/1; EG-importverbod v. Argent. goederen 305/1; Europarl. veroordeelt Argent. invasie 305/2; derde spoedzitting Britse Lagerhuis 305/3; verdere bemidd. Haig 306/1; bijeenk. OAS 307/1; ontstaan oorlogssituatie 308/1; herovering South Georgia 308/1; eerste verzet in Argent. en Engeland t. beleid reger. in Falkland-crisis 309/1; totale zee- en luchtblokkade v. 200 mijl d. Engeland en Argent. 309/1; VS kiezen zijde Engeland 309/2; Engeland onderneemt milit. acties 310/1; kruiser Gen. Belgrano en patrouillevaartuig Argent. gezonken na Britse aanval 310/3; Britse torpedojager Sheffield uitgebrand en verlaten, Harrier neergeschoten 311/2; reacties op torpederen Gen. Belgrano 401/1; oorlogshand. t. 20 mei 401/3; verdere bemidd.pogingen 402/3; houding EG en NAVO inz. Falkland-kwestie, verlenging EG-sancties 405/3; milit. acties na mislukken bemidd. 406/3; bestand (14 juni) 409/1; overz. verliezen 409/2; paus roept op t. vrede 409/2; bijeenk. V-raad, resol.-505 aangen. 409/2; bijeenk. OAS 410/1; bemidd. VN-secr.-gen. na resol.-505 v. d. V-raad 410/3; Argent. naar Cuba v. top niet-gebonden landen 411/1; veto VS en Engeland in V-raad bij resol. o. Falkland-eilanden 411/2; houding SU in Falkland-crisis 412/1
— Gibraltar: besprek. o. Gibraltar uitgesteld 763/2
— St. Kitts-Nevis: ontslag Britse gouverneur, constitut. ontw. 361/1

POLITIEK (Binnenlandse)

Noord-Ierland: aanslagen op B. Devlin en sir Norman Stronge 24/1; I. Paisley blijkt over legertje te beschikken, Paisley uit Lagerhuis gezet 24/2; tussent. verk., Sands lid Britse Lagerhuis 24/3; bez. Thatcher 25/1; hongerstaking in Maze-gevangenis (vervolg) 25/1; bemidd.poging d. Ierse Cie. v. Recht en Vrede, onderh. m. Britse reger., bemidd. d. h. Intern. Rode Kruis, hongerstaking duurt voort 25/3; reacties in Ierse Rep. op hongerstaking, verkl. prem. FitzGerald 26/2; einde hongerstaking, aankond. herv. in het gevangenisregime, einde dekenprotest 26/2; officiële cijfers v. h. geweld in N.-Ierland 27-/1; voorst. t. instellen adviesraad, „Direct rule" verlengd 27-/2; wetsontw. aangen. dat het veroord. onmogel. maakt lid Lagerhuis te worden 27/3; tussent. verk. Fermanagh en S. Tyrone, Carron opvolger Sands 28/1; topconf. Thatcher–FitzGerald, opricht. Anglo-Ierse Raad 28/2; reacties in N.- en Z.-Ierland op top 29/2; nwe. uitbarsting v. geweld na beëind. hongerstaking 29/3; moord op parl.-lid Bradford 30/2; Paisley wederom uit Lagerhuis gezet 30/3; massale betoging d. prot. Ulster, Paisley present. burgerwacht 31/2; kath. burgerwacht in Ulster 31/3; raadgevende assemblée gekozen volgens plan-Prior 689/1 e.v.; verk.uitslagen, reacties 690/1; geweld rond de verk. 690/3

Parlement:
— Lagerhuis: Paisley uit Lagerhuis gezet 24/2; tussent. verk., hongerstaker Sands gekozen 24/3; wetsontw. aangen. dat veroord. onmogel. maakt lid Lagerhuis te worden 27/3; tussent. verk. Fermanagh en S. Tyrone, Carron opvolger Sands 28/1; Sinn Fein neemt voortaan deel aan verk. 28/1; Paisley wederom uit Lagerhuis gezet 30/3; eerste Lagerhuisdebat o. kernbewap. sinds 15 jaar (24-1-'80) 41/1; opschudding in Lagerhuis o. mogel. bezuinigingen op defensie 43/1; tussent. verk. in Warrington, Labour behoudt krappe meerderh., SDP-kand. Jenkins op 2de plaats 55/1; tussent. verk. Croydon NW. 73/3; tussent. verk. in Crosby 74/1; troonrede koningin Elizabeth, aankond. wetsontw. 151/3

Politieke partijen:
— Conservatieven: 98ste congres 72/2
— Labour: verscherping machtsstrijd, aanval Foot op Tony Benn 54/2; plan EG te verlaten gepubl. 56/1; rapp. o. herv. econ. bestel 56/1; verhevigde strijd tussen Benn en Healey in campagne om plv. leiderschap 56/3; 80ste partijcongres, Healey verslaat Benn met moeite 57/3; comment. op verloop partijcongres 71/3; Labour wijst parl.kand. Thatchell af, Benn legt claim op plv. leiderschap 74/2
— Liberalen: Liberalen en SDP willen samen verk. in, beginselverkl. gepubl. 54/3; jaarcongres Liberale partij, alliantie m. SDP ggk. 57/1
— SDP: SDP en Liberalen willen samen verk. in, beginselverkl. gepubl. 54/3; jaarcongres Liberale partij, alliantie m. SDP ggk. 57/1; eerste congres 72/1

Regering: Thatcher ontslaat staatssecr. v. marine 43/2; Thatcher herziet top min. v. defensie 43/3; wijzig. (14/15-9-'81), samenstell. kab. 109/1; aftreden Carrington a. min. v. buitenl. zaken, Pym opvolger 244/2

Verkiezingen: plaatsel. verk. in Engeland en Wales (7-5-'81) 54/2; tussent. verk. in Warrington, Labour behoudt krappe meerderh., SDP-kand. Jenkins op 2de plaats 55/1; tussent. verk. Croydon NW., Lib. kand. Pitt wint voor alliantie Lib.–SDP 73/3; tussent. verk. in Crosby, SDP-kand. Williams wint eerste zetel, trad op v. alliantie Lib.–SDP 74/1

POLITIEK (Buitenlandse)

Brazilië: levering verrijkt uranium d. Urenco 799/1
Chili: Brits embargo op verkoop v. wapens aan chili opgeheven 614/3; opschudding in Engeland 615/1
EG: crisis na meerderh.besluit t. Engeland inz. landbouwprijzen 337 e.v.; voorl. akk. Britse bijdrage 484/2
Frankrijk: Frans-Britse top (10/11-9-'81) in Londen 304/2
Ierland: topconf. Thatcher–FitzGerald o. N.-Ierland 28/2; reacties N.- en Z.-Ierland op uitkomst top 29/2
Mauritius: Mauritius maakt aanspraak op Diego García 125/1; geen akk. tussen Mauritius en Engeland o. schadevergoed. voorm. bewoners Diego García 126/3
Spanje: besprek. o. Gibraltar uitgesteld 763/2; bez. Calvo Sotelo 763/3
Verenigde Staten: Engeland en VS bouwen straaljager 44/1; Engeland negeert als eerste Am. sancties t. levering Sowjet-aardgas a. W.-Europa 499/3

EQUATORIAAL GUINEE

Grondwet: nwe grondwet bij referendum ggk. 703/1
President: verlenging ambtstermijn pres. Nguema 703/1

ETHIOPIË

Bale: acties t. OLF 512/1
Eritrea: ontw. sinds 1980 508/2; EPLF-plan 508/2; 5de Ethiop. offensief 508/3 e.v.; operatie „Rode Ster" 510/1
Jemen (Z.): off. bez. pres. Mohammed 47/1: ondertek. Pact v. Aden tussen Ethiopië, Libië en Z.-Jemen, negat. reacties Somalia en Oman 47/3
Kenia: Mengistu voor off. bez. in Kenia (dec. 1980) 466/2
Politieke partijen: eerste COPWE-congres 512/2
Regering: min.ben. 512/2; samenstell. min.raad 512/3
Soedan: Nimeiry voor off. bez. in Ethiopië (nov. 1980) 466/1; akk. t. Soedan en Ethiopië 470/3
Somalia: Somalia maakt melding v. Ethiop. invallen in Somalia sinds 6 juli; Somal. Democr. Redddingsfront (SDSF) stelt zich verantw. voor gevechten in Somalia 465/1; voorz. OAE D. A. Moi doet beroep op Ethiopië en Somalia de strijd te staken, SDSF verwerpt bestand, tegenstrijdige berichten o. verloop strijd 465/3; laatste geregelde Somal. troepen uit Ogaden teruggetrokken (begin 1981) 467/1; opleving Ethiop.-Somal. strijd gemeld (juni 1981) 468/1; Somalia tot dialoog m. Ethiopië bereid 470/3
Tigre: optreden van en tegen TPLF 512/1

EUROPA (OOST)

Warschaupact: milit. oefeningen (Sojoez '81), reacties in Westen 183/2; in aug. 1981 vlootconcentratie SU in Baltische Golf, onderhoud Koelikow m. Jaruzelski, gemeensch. milit. oefeningen m. SU, Tsjech. en DDR, Sowjet-manœuvres langs Poolse grens 186/1; NAVO-rapp. o. krachtsverhoud. NAVO–Warschaupact 472/1

EUROPA (WEST)

ALGEMEEN

Politieke partijen:
— ELD: De Clerq herk. als voorz. 487/3

ORGANISATIES EN VERDRAGEN

EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Afghanistan: initiatief Europ. Raad d. SU verworpen 727/2
België: moeilijkh. met EG-cie. 150/1; EG-beschikking inz. ontwikk.zones 658/3

Economie: Europ. staalexport n. VS belast 497/3; Reagan verscherpt boycot aardgas uit SU 498/1; verkl. EG-min.raad 498/2; eerste overleg EG–VS z. result. 498/3; Engeland negeert als eerste de Am. sancties 499/2; nw. overleg VS–EG 499/3; Franse reger. gebiedt bedrijven sancties VS te negeren 500/1; reactie VS 500/2; VS wijzen EG-voorstel in staalkwestie af 500/3; ook Italië contra VS in kwestie-aardgaspijpleiding 501/1; Reagan gelast studie gaspijpleiding 501/3; persconf. pres. Reagan 501/3; bondskanselier Schmidt o. het conflict 502/1
Engeland: voorl. akk. Britse bijdrage 484/2
Europese Parlement: verslag prem. Thatcher o. Europ. Raad in Londen 86/3; reacties 87/1; P. Dankert voorz. 87/1 e.v.
Europese Raad: bijeenk. 26/27-11-'81 in Londen 82/2; uitvoerige discussie o. Britse bijdrage leidt niet t. result. 82/3; andere onderw.: Oost-West betr 84/1; Polen 84/3; Afghanistan 85/1; Midden-Oosten 85/2; Europ. Unie 85/3; uitbreid. 86/1; econ. situatie 86/2; versl. prem. Thatcher in Europ. Parl. 86/3; bijeenk. 29/30-3-'82 in Brussel, herdenking 25 jaar 265/2; concl. v. h. topberaad 266/2; soc.-econ. kwesties 266/3; pol. verkl. o. Oost-West, Midden-Oosten, Midden-Amerika, Turkije, Afghanistan en transatl. betr. 267/3; kwestie v. Britse bijdrage 267/3; bijeenk. op 28 en 29 juni in Brussel, besproken onderwerpen: Libanon, Midden-Oosten 516/1; boodschap v. Mubarak 517/3; betrekk. m. VS 518/1; econ. en sociale toestand 519/3; uitbreiding 520/1; L.-Amerika 520/2; ontwapening en oorlog Iran–Irak 520/3
Landbouw: EG-crisis na meerderh.besluit t. Engeland inz. landbouwprijzen 337 e.v.; oorzaken crisis 338/1; inhoud besl. landbouwprijzen 339/1; Franse reactie 339/2
Monetaire kwesties: koersaanpass. binnen EMS, Belg. en Luxemb. frank en Deense kroon gedeval. 484/3; tweede aanpass, Belg. en Luxemb. frank, Deense kroon, Ierse pond, Ital. lire en Franse frank gedeval. 486/1
Midden-Oosten: verkl. Frankrijk, Italië, Ned. en Engeland o. bijdrage a. MFO, verkl. v. d. Tien 276/3; Israël stemt in met EG-deelneming a. MFO 292/2
Polen: EG-verkl. o. Polen, Jaruzelski ontv. EG-ambass. 52/3
Verenigde Staten: Europ. staalexport n. VS belast 497/1; Reagan verscherpt boycot aardgas uit SU 498/1; verkl. EG-min.raad 498/2; eerste overleg EG–VS z. result. 498/3; Engeland negeert als eerste de Am. sanctie 499/2; nw. overleg VS–EG 499/3; Franse reger. gebiedt bedrijven sancties v. d. VS te negeren 500/1; reactie VS 500/2; VS wijzen EG-voorst. in staalkwestie af 500/3; ook Italië contra VS in kwestie aardgaspijpleiding 501/1; Reagan gelast studie gaspijpleiding 501/3; persconf. Reagan 501/3; Schmidt o. conflict 502/1; staalconflict VS–EG beëindigd 855/3; voorgesch. 857/1; pres. Reagan heft embargo op leverantie v. aardgaspijpleiding SU–WE op 858/1

FIDJI

Verkiezingen: Alliance Party houdt meerderh. bij parl.verk. 736/3

FINLAND

Economie: Finse mark devalueert tweemaal, andere econ. maatr. 684/1
Politieke partijen:
—Volksdemocraten: compromis t. eurocomm. en stalinisten 684/1
President: Koivisto d. kiesmannen aangewezen a. opvolger Kekkonen, aftreden Kekkonen 65/1; biogr. Kekkonen 65/2; reacties in de pers na aftreden Kekkonen 65/3; reactie Moskou op aftreden Kekkonen 66/1; verk.strijd 66/2; Koivisto beëdigd 88/3
Regering: samenstell. reger.-Sorsa 683/2
Sowjet-Unie: reactie Moskou op aftreden Kekkonen 66/1; eerste off. bez. Koivisto 683/3
Verkiezingen: uitslag pres.verk. 67/1

FRANKRIJK

ALGEMEEN

Cultuur: vaste boekenprijs per 1-1-'82 197/3
Justitie: Assemblée Nationale neemt wet op amnestie aan 197/3; doodstraf afgeschaft 198/1; afschaffing anti-rellenwet 224/2; bloedbad v. Auriol 302/1; na 5 jaar onderz. proces affaire-de Broglie 302/3; veroord. De Varga, Simoné en Tessèdre 303/1
Militaire zaken: defensiebegrot.-1982 222/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: akk. werkgeversvakbonden o. werkweek v. 39 uur 197/1; werkweek v. 39 uur en vijfde vakantieweek ingesteld per dekreet, regeling solidariteitscontracten 283/3
Begroting: begrot.-1982; vermogensbelasting; goudbeleggingen uit de anonimiteit 221/3; defensiebegrot.-1982 222/3
Econ. beleid: nationalisaties doorgevoerd 198/3 e.v.; tussent. plan min. Rocard, herovering binnenl. markt 223/2; min. Delors wil pauze in hervorm. 224/2
Energie:
— Kernenergie in 1982-'83 6 kerncentrales 222/2
Industrie:
— Textiel: BSF krijgt krediet reger., privé-vermogen onderpand 197/2
Munt: deval. franc 486/1
Sociale zaken: maatr. ter dekking tekort bij sociale verzekeringen 223/3

OVERZEESE GEBIEDEN

Nieuw Caledonië: leider onafh.partij vermoord, onlusten, roep n. onafh.heid 335/1; nwe. Franse Hoge Commissaris, hervorm. per decreet 336/1

POLITIEK (Binnenlandse)

Decentralisatie: spec. statuut v. Corsica 224/3; decentralisatie ggk. door Nat. Vergad. en Senaat 284/1
Parlement: juiste samenstelling Assemblée Nationale 196/3; herverkiezingen in 4 kiesdistricten 286/2
Politieke partijen:
— MRG: Schwartzenberg voorz. 285/1
— PCF: 30 commun. plaatsen zich buiten partij, ontw.-resol. door congres aanv. 284/3; PS en PCF verdeeld o. kwestie-Polen 286/2; congres (3/7-2-'82) in Saint-Ouen 287/1
— PS: congres (23/25-10-'81) in Valence 285/1; PS en PCF verdeeld o. kwestie-Polen 286/2
Regering: Frankrijk geregeerd per decreet 224/1
Verkiezingen: herverk. in 4 kiesdistricten 286/2; kantonnale verk. 287/2; uitslagen eerste ronde 287/3; uitslagen tweede ronde 288/1; verdeling voorz.zetels v. d. Conseils Généraux in Frankrijk en overzee 288/2

POLITIEK (Buitenlandse)

Afghanistan: voorst. Giscard d'Estaing inz. internat. conf. d. Pakistan koel ontvangen, d. Afghanistan verworpen 726/2
Centraal Afrikaanse Republiek: pol. asiel v. Patasse 352/1
Chili: bezett. Franse ambasss. uit protest tegen onderw.beleid Chil. reger. 654/1; twee MIR-leden zoeken toevlucht in Franse ambass., uitlevering door Frankrijk geweigerd 654/1; geen wapenleverant. d. Frankrijk 665/3
Duitsland (Bondsrep.): gesprek Schmidt–Mitterrand n.a.v. gebeurtenissen in Polen 54/1; 38ste Frans-Duitse top (12/13-7-'81) in Bonn 303/2; eerste daad v. buitenl. beleid nwe. reger., Kohl en Genscher in Parijs 663/1
Engeland: zesde Frans-Britse top (10/11-9-'81) in Londen 304/2
Guinee: bez. Sekou Touré 827/1
Israël: Isr. dipl. in Parijs vermoord, Isr. stelt PLO verantw. 428/3
Jordanië: bez. Cheysson 303/3
Libanon: bez. Cheysson, ontmoet. Arafat 303/3; bomaanslag op Franse ambass. in Beiroet; versterking Frans UNIFIL-contingent 432/2; Frankrijk stemt voorw. in met deelname internat. vredesmacht (10-7-'82) 562/3; aank. eerste Franse milit. v. internat. vredesmacht (21-8-'82) 565/3
Malta: ondersteuning v. Maltese neutraliteit 180/1
Polen: prot. Mitterrand tegen instell. milit. bewind in Polen 49/3; gesprek Schmidt–Mitterrand n.a.v. gebeurtenissen in Polen 54/1
Saoedi-Arabië: bez. Mitterrand 330/1
Somalia: bez. Barre 470/1
Spanje: Frans-Spaanse spanningen o. niet-uitlevering Basken 778/3; aansl. in Frans Baskenland 778/3
Syrië: bez. Cheysson 303/1; spanning in Frankrijk na bomaanslag in Parijs 447/3
Thailand: akk. inz. overdracht gevangenen 688/1
Vanuatu: ondertek. samenw.akk., normal. betr. 208/2
Verenigde Staten: bez. Mitterrand 331/3; Am. plv. milit. attaché in Parijs vermoord 427/1; Franse reger. gebiedt bedrijven Am. sancties op levering Sowjet-aardgas a. W.-Europa te negeren 500/1

GABON

Regering: div. ben. en wijzig., samenstell. kab. 608/2

GAMBIA

Justitie: doodvonnis voltrokken 13/3; doodvonnissen i.v.m. mislukte staatsgreep 362/3
Oppositie: maatr. tegen opp., arrest. 12/1
President: Jawara herk. 363/1
Regering: staatsgreep verijdeld d. interventie Senegal. troepen 11/2; terugk. Jawara 11/2; nw. kab. 363/1
Senegal: confederatie Senegambia geproclam. 12/3; confederatie Senegambia formeel 362/3
Verkiezingen: parl.- en pres.verk. 363/1

GEESTELIJK LEVEN

België: standpunt r.-k. bisschoppen inz. abortus en gastarbeiders 437/3

GHANA

Algemeen: situatie vóór de staatsgreep 18/1; ontw. sinds milit. staatsgreep 363/2
Cuba: bez. Bukari-Atim, samenw.akk. 365/1
Economie: acties t. markthandelaren 365/2; optreden „task forces" 365/3; econ. noodprogramma v. 1982 366/1
Grondwet: opgeschort 17/3
Justitie: opricht. volkstribunalen 363/3; 136 pers. v. h. vorige bewind onder „beschermende hechtenis" geplaatst, nation. onderz.-comité (NIC) 365/2; 23 ex-parl.leden uit voorl. hechtenis ontslagen 365/3
Liberia: Liberia roept ambass. terug 364/3
Libië: normal. betr. 365/3
Militaire zaken: nwe. legerleiders 17/3
Nigeria: diverse contacten, Nigeriaanse olieleveranties hervat 364/3
Parlement: ontbonden 17/3
Politieke partijen: verboden 17/3; strijd in PNP, bundeling oppositiepartijen 18/2
Regering: milit. staatsgreep, Rawlings leider voorl. nation. defensieraad 17/1; wijzig. in kab. (sept.-nov. 1981) 18/2; positie Rawlings 18/3; beleidsverkl. Rawlings 363/3; samenstell. PNDC 364/1; ben. civiele min. 364/1; komplot ontdekt 366/1

GRIEKENLAND

PLO: off. bez. Arafat, dipl. status v. PLO 496/3

GUATEMALA

Economie: hervorm.maatr. reger. 173/3

Geweld: verslag Amnesty Intern. o. geweld in 1980 en 1981 171/1 e.v.; reger. beschuld. in OAS v. executeren pol. tegenstanders 173/3
Oppositie: rapp. reger.: links verzet vraagt Cuba en Nicaragua om wapens 173/2; bundeling 4 linkse guerrillagroeperingen 174/1; Guatemalteeks Comité v. Patriott. Eenheid steunt links verzet 174/1
Regering: aftreden vice-pres. Villagrán Kramer, 2 min. vermoord 173/2
Verenigde Staten: beperkte milit. hulp VS 173/2
Verkiezingen: alg. verk., defin. uitslagen, gen. Guevara Rodriguez nwe. pres. 177/1; verk.-fraude 177/3; oppositie eist nwe verk., 178/1; reactie VS 178/2

GUINEE

China (Volksrep.): bez. Sekou Touré 827/1
Duitsland (Bondsrep.): bez. Sekou Touré 827/1
Frankrijk: bez. Sekou Touré 827/1
Ivoorkust: bez. Sekou Touré 826/3
Justitie: bericht Amnesty International inz. pol. gevangenen 825/3; „Jeune Afrique" meldt hongerdood Diallo Telli, aartsbisschop Tchidimbo vrijgelaten 826/1; actie Franse echtgenotes v. Guin. pol. gevangenen 826/3
Kerk en staat: aartsbisschop Tchidimbo vrijgelaten, opvolger ben. 826/1
Mali: bez. Sekou Touré 826/3
Oppositie: aanslagen 826/2
President: Touré herk. v. vierde termijn 400/3
Regering: reorg. kab. 825/2
Senegal: bez. Sekou Touré 826/3
Verenigde Staten: bez. Sekou Touré 827/1

GUINEE-BISSAU

Justitie: ex-pres. Cabral op Cuba 366/1
Regering: ben. prem. 366/1; reorgan. kab. 832/3

HAÏTI

Bahama's: positie Haït. vluchtelingen 668/1
Economie: na stopzett. krediet IMF in 1981 wel hulp in 1982 669/3
Militaire zaken: wijzig. binnen de geheime politie 667/2; andere milit. wijzig. 669/2
Oppositie: nasleep arrest.golf eind 1980, verdere opp. tegen regime-Duvalier 667/2; conf. v. solidariteit met Haït. volk (sept. '81) 6681/1; positie ballingen in VS en op de Bahama's 668/1; invasie ballingen op eiland v. d. kust, andere invasiepogingen 668/3
President: Duvaliers vrouw Michele „first-lady" v. Haïti 667/1
Regering: kab.wijzig. op 5-1-'81 666/2; kab.wijzig. 3-2-'82, 30-4-'82 666/3; kab.wijzig. 12-7-'82 667/1
Verenigde Staten: bezetting eiland Navassa 667/3; positie Haït. vluchtelingen 668/1
Verkiezingen: aankond. gemeenteraadsverk. 667/1

HONDURAS

Costa Rica: opricht. CDC 163/2
El Salvador: opricht. CDC 163/2

HONGARIJE

Afghanistan: bez. Karmal, vriendschapsverdrag 752/3
Jemen (Z.): bez. Mohammed, vriendschapsverdrag 48/3
Koeweit: bez. sjeik Jabir 79/1
Polen: reacties Poolse crisis, discussie over rol vakbeweging in eigen land 120/3

IERLAND

Begroting: reger.-FitzGerald struikelt o. begroting 477/1
Engeland: topconf. Thatcher–FitzGerald o. N.-Ierland 28/2; reacties in N.- en Z.-Ierland op uitkomst top 29/2
Munt: deval. Ierse pond 486/1
Parlement: zetelverdeling na verk. 18-2-'82 478/2
Regering: reger.-FitzGerald struikelt o. begroting 477/1; vorming nwe. reger. 478/3; samenstell. reger.-Haughey 479/2
Verkiezingen: alg. verk., verk.campagne 477/3; verk.uitslagen 478/2

INDIA

Cambodja: India erkent reger.-Heng Samrin 811/1

INDONESIË

Censuur: actie tegen Pramudya Ananta Toer 112/1
China (Volksrep.): geen normalis. betr. 111/3
Chinezen: anti-Chin. rellen op Midden-Java, maatr. i.z. Chin. probl., geen normalis. m. Peking 110/3
Irian Jaya: toenemend verzet gemeld, positie OPM, voorgeschiedenis 93/1; verdwijningen 93/3; bericht Amnesty Int. 93/3; recente ontw. 94/1
Justitie: gratie v. Soebandrio 112/3
Oost-Timor: hongersnood 1978/79 94/2; tegenslagen v. FRETILIN, verdwenen gevangenen 94/2; opnw. d. hongersnood bedreigd, klachten o. optreden Indon. leger 110/1
Oppositie: ontdekking moslemsamenzwering na vliegtuigkaping, verzet in Atjeh 91/2
Politieke gevangenen: vrijlat. gevangenen uit de zgn. B-categorie 90/2; situatie cat.-A-gevangenen 91/2
Verkiezingen: parl.verk., uitslagen, campagne, klachten oppositie 585/1

INTERNATIONAAL

CONFERENTIES

Economie: topconf. 7 belangrijkste geïndustrial. landen, voorbeschouwing o. onderw. v. d. conf. 453/2; verloop v. d. besprek., result. discussie o. Falkland-eilanden 454/3; Libanon 455/1; Westerse kredietverlening a. SU en O.-Europa 455/2; monet. kwesties, wisselkoersen 456/1; Noord-Zuidprobl. 456/1; technologie 456/2; perscomment. 456/2 e.v.
Gemenebest: 23ste conf. 296/2; voorafgaande ontw., de kwestie sportieve contacten m. Z.-Afr., tournee v. h. Springbok-rugbyteam in Nw.-Zeeland 296/3; verloop topconf. 297/2; slotcommuniqué 298/1 e.v.
Islamitische landen: 11de min.conf. beluit t. instell. Afghaanse cie. (mei 1980) 725/1; 3de islam. topconf., verkl. v. Mekka (jan. 1981) 726/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Energie:
— Aardgas: wereldproduktie 1980-'81 534/1
— Olie: wereldproduktie 1980-'81, toelichting 533/1; prijsbeleid OPEC sinds sept. 1980 547/2; 58ste OPEC-conf. 547/2; consequenties v. d. oorlog Iran–Irak 547/3; 59ste OPEC-conf. 547/3; 1ste kw. 1981: overschot a. olie, prijserosie 548/1; 60ste OPEC-vergad., nwe. secr.-gen. 548/3; voortgaande druk op prijzen, consultatieve bijeenk. oliemin. 549/2; aanhoud. prijsdaling brengen min. tot akk. 550/2; ontw. van dec. 1981 tot juli 1982 566/3

ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING

Strategisch evenwicht: besprek. VS–SU o. vermind. strategische wapens (START) in Genève begonnen (voorgesch., overgang v. SALT n. START) 417/1; dialoog VS–US voor begin START, wapenbeheersingsvoorst. pres. Reagan en Brezjnew 418/3 e.v.

ORGANISATIES EN VERDRAGEN

ASSOCIATION OF SOUTHEAST ASIAN NATIONS (ASEAN)

Cambodja: onderh. tussen Vietnam en ASEAN-landen v. okt. 1979-juni 1980 o. de kwestie-Cambodja 808/3; voorstellen voor de instelling v. e. gedemilit. zone bij grens met Thailand 811/3

ALGEMENE OVEREENKOMST VOOR TARIEVEN EN HANDEL (GATT)

Wereldhandel: min.conf. o. stagneren wereldhandel en dreiging protectionisme, overz. knelpunten conf. 817/1 e.v.; verloop v. d. conf. 818/1; samenvatting slotverklar. 818/3 e.v.; EG neemt afstand slotverklar. o. landbouw 819/2; perscomment. 819/3

GEMENEBEST

Topconferentie: 23ste conf. 296/2; voorafg. ontw., de kwestie sportieve contacten m. Z.-Afr., tournee v. h. Springbok-rugbyteam in Nw.-Zeeland 296/3; verloop v. d. topconf. 297/2; slotcommuniqué 298/1 e.v.

INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (IMF)

Jaarvergadering: bijeenk. 29-9/2-10-'81 in Washington, voorafg. overleg 279/1; opening vergad. d. pres. Reagan 280/1; redevoeringen Clausen (Wereldbank) en De Larosière (IMF) 280/2; verloop discussies 280/3; comment. 281/2

NOORDATLANTISCHE VERDRAGS-ORGANISATIE (NAVO)

Comité voor defensieplannen: bijeenk. op 6 en 7-5-'82 in Brussel 473/3
Eurogroep: bijeenk. op 5-5-'82 in Brussel 473/3
Militaire zaken: troepenakk. t. VS en Bondsrep. Duitsland 471/3
Ministerraad: bijeenk. op 17 en 18-5-'82 in Luxemburg 473/3
Noorwegen: Noorse bijdrage in kosten plaatsing raketten v. d. middellange afstand in W.-Europa 700/3
Nucleaire planninggroep: op 23 en 24-3-'82 in Colorado Springs bijeen 472/3
Polen: Westel. bondgenootschap reag. verdeeld op instell. milit. bewind in Polen; overz. eerste reacties in VS, Frankrijk en Duitsland (Bondsrep.) 49 e.v.; NAVO-overleg o. Polen, verkl. 53/2
Spanje: 16de lid 762/2
Topconferentie: op 10 juni in Bonn 474/2; comment. 475/2
Warschaupact: NAVO-rapp. o krachtsverhoud. NAVO–Warschaupact 472/1

ORGANIZATION OF PETROLEUM EXPORTING COUNTRIES (OPEC)

Prijsbeleid : ontw. sinds sept. 1980 547/2; 58ste OPEC-conf. 547/2; consequenties v. d. oorlog Iran–Irak 547/3; 59ste OPEC-conf. 547/3; 1ste kw. 1981: overschot a. olie, prijserosie 548/1; 60ste OPEC-vergad., nwe. secr.-gen. 548/3; voortgaande druk op prijzen, consultatieve bijeenk. oliemin. 549/2; aanhoudende prijsdalingen brengen min. tot akk. 550/2; ontw. van dec. 1981 tot juli 1982 566/3; 62ste OPEC-conf., prijsverlaging 566/3; prijsontw. 1ste kw. 1982 566/3; bijeenk. OAPEC 567/2; bijz. bijeenk. OPEC 567/2; prod.beperking om prijsniveau te handhaven 567/2; bijeenk. in Quito 567/3; bijeenk. in Wenen, besl. m.b.t. het prod.plafond en de prijsstructuur niet langer effectief 567/3 e.v.

VERENIGDE NATIES

Afghanistan: Perez de Cuellar spec. afgezant Waldheim (febr. '81) 727/1; missie-Diego Cordovez 728/2
Algemene Vergadering: AV dringt aan op onderhand. in El Salvador 229/1; Isr. Golan-besluit van nul en gener waarde 240/1; roept op t. boycot Israël 253/3; open. 36ste AV, sluiting 35ste AV 312/1; I. Kittani voorz. 36ste AV 312/2; Vanuatu, Belize en Antigua en Barbuda nwe. leden VN 312/3; agenda en geloofsbrieven, kwesties O.-Timor, Afghanistan en vertegenw. Cambodja 313/1; verk.

niet-perman. leden V-raad 313/2; leden ECOSOC 313/2; leden Int. Gerechtshof 313/2; verk. secr.-gen. Perez de Cuellar, opvolg. Waldheim 313/3; eerste persconf. De Cuellar 314/3; alg. debatten: rede min. Haig 580/1; rede min. Gromyko 580/3; rede vice-min. Zhang Wenjin 581/2; resoluties over: Kampuchea (Cambodja) 582/1; Midden-Oosten 582/1; Afghanistan 583/1; Namibië 583/1; Z.-Afrika 583/2; ontwapening 583/2; jaar v. mondiale communicatie, internat. jaar van onderdak voor de daklozen, UNCTAD VI, ontw.hulp en hulp bij natuurrampen 583/3; rechten v. d. mens in: El Salvador en Chili 584/1 en m.b.t. vluchtelingen 584/2; verder o. dekolonisatie 584/2; internat. jaar v. d. vrede 584/3 en begroting 584/3
ECOSOC: leden 313/2
Internationaal Gerechtshof: (her)verk. 5 leden 313/2
Lidmaatschap: Vanuatu, Belize en Antigua en Barbuda nw. leden 312/3
Mensenrechten: dir. cie. vervangen 399/3
Secretaris-generaal: Perez de Cuellar opvolger v. Waldheim 313/3; eerste persconf. Perez de Cuellar 314/3
Suriname: aftreden perman. vertegenw. Sewradsing 851/2
Veiligheidsraad: V-raad veroord. poging t. staatsgreep op Seychellen 128/2; resol.-497 (1981) veroord. Isr. Golan-besluit 239/3; Jordaanse Golan-resol. d. Am. veto getroffen 240/3; inhoud Jord. ontw.-resol. 253/1; verk. 5 niet-perman. leden 313/2; verleng. UNDOF-mandaat t. 30-11-81 388/2; verleng. UNIFIL-mandaat t. 19-12-'81, slachtoffers Fidji-contingent 389/2; verleng. UNIFIL-mand. t. 19-6-'82 394/3; uitbreid. UNIFIL 427/3; verleng. UNDOF-mandaat tot 30-11-'82 461/1
Zeerecht: internat. conf. o. zeerecht aanvaardt verdrag 395/2 e.v.

WERELDBANK

President: rede dir. Clausen o. beleid Wereldbank 299/3 e.v.

IRAK

Iran: overz. milit. operaties Golf-oorlog 21-9-'80/25-5-'82 369 e.v.; Iraakse open. offensief (tot eind okt. 1980) 369/2; Iraanse min. gevangen genomen 371/3; strijd om Susangerd (nov.-dec. 1980) 371/3; Irak opent derde front 372/3; Iraans tegenoffensief (jan. 1981) 372/3; verdere milit. acties 373/1; Iraanse tegenoffensieven in Khuzestan 374/1; Iraans Fath-offensief (vanaf 22-3-'82) 375/1; het „Heilige Stad"-offensief (vanaf 29-4-'82), herovering Khorramshahr (24-5-'82) 376/1
Koeweit: Irak wil eiland Bubiyan v. Koeweit pachten 79/3
Syrië: confrontatie Irak–Syrië 445/3; Syrië sluit grens en oliepijpleiding m. Irak 447/2

IRAN

Afghanistan: Iraans voorst. d. Afghanistan verworpen 728/1; grensincident gemeld 747/3
Bahrein: arrest. v. in Iran opgeleide terroristen, reacties buurlanden, veiligh.pact m. Saoedi-Arabië 74/3; Iraanse zaakgelastigde uitgewezen, Iraanse waarschuwing 75/2, verdere ontw. 75/3
Irak: overz. milit. operaties Golf-oorlog 21-9-'80/25-5-'82 369 e.v.; Iraakse open. offensief (tot eind okt. 1980) 369/2; Iraanse min. gevangen genomen 371/3; de strijd om Susangerd (nov.-dec. 1980) 371/3; Irak opent derde front 372/3; Iraans tegenoffensief (jan. 1981) 372/3; verdere milit. acties 373/3; Iraanse tegenoffensieven in Khuzestan 374/1; Iraans Fath-offensief (vanaf 22-3-'82) 375/1; het „Heilige Stad"-offensief (vanaf 29-4-'82), herovering Khorramshahr (24-5-'82) 376/1
Koeweit: Iraanse luchtaanv. op olie-install. gemeld, d. Iran ontkend 79/3
Syrië: Syr. bemidd. in Golfoorlog aangek., bez. min. Velayati, Khaddam in Teheran, oliepact 446/2

ISRAËL

Arabieren: Dag v. h. Land 264/2
Bezette gebieden: Israël lijft Golan-hoogvlakte in, voorgesch. 237/3; behand. Golan-wet, eerste maatr. 238/1; positie Druzen, toenemend verzet t. Israël 238/3; V-raad en AV veroord. Isr. besluit 239/3; Am.-Isr. geschil o. Golan-besluit, Begin zegt akk. o. strat. samenw. op 240/1; Jordaanse Golan-resol. in V-raad d. Am. veto getroffen 240/3; inhoud Jord. ontw.-resol. 253/1; AV roept op t. boycot v. Israël 253/2; alg. staking Druzen beantw. m. Isr. blokkade 254/1; opheff. blokkade 254/3; optred. Isr. op Westel. Jordaanoever en in Gazastrook 255/1; sluiting univ. v. Bir-Zeit (nov. 1980) 255/2; lot Palest. burgem. 255/3; plannen v. nwe. joodse nederzettingen 256/2; incident op Tempelberg 257/2; positie joodse nederzett. op Westoever 257/2; leger breekt alg. staking, Arab. coörd.cie. verboden 258/1; nwe. burgem. Jericho ben. 258/3; liberalisatiemaatr. Sharon 258/3; de dorpsliga v. Dudin 259/1; plan Sharon en plannen Jewish Agency 259/2; ben. gouverneur Milson, onrust op Westoever 260/1; aanslag op leider dorpsliga 261/1; civiel bestuur in de Gazastrook, protesten 261/2; heropening univ. v. Bir-Zeit, na 6 weken opnieuw gesloten 261/3; Jordanië dreigt leden dorpsliga's, Israël verbiedt Nat. Oriënt. Comité 262/1; burgem. v. El Bireh ontslagen, alg. stakingen, botsingen tussen Isr. milit. en Palest. jongeren, 5 doden en 21 gewonden d. Isr. kogels 262/2; ontslag burgem. Nabloes en Ramallah, Isr. milit. gedood 263/3; persconf. Milson 263/3; verdere ontw. 264/3; perscomment. 264/3; ontruiming Yamit 273/3; probl. m. kolonisten in Yamit 289/1; motie v. wantrouwen t. Begin verworpen 290/3; voorber. ontruiming Sinai, motie v. wantrouwen t. Begin verworpen 294/2
EG: Israël stemt in m. EG-deeln. a. MFO 292/3
Egypte: bezett. Sinai beëind. m. overdracht laatste (derde) deel a. Egypte 273/1; MFO neemt controle op milit. bepalingen Eg.-Isr. vredesverdrag over 273/3; voortzett. autonomiebesprekingen, Ali in Israël, pres. Navon in Egypte 274/2; probl. bij vorming Sinai-vredesmacht 276/1; brief Reagan a. Begin, Haig in Jeruzalem 278/1; Sharon in Cairo, akk. o. ontruiming Sinai 278/2; Isr. docum. o. Palest. autonomie 291/1; missie Fairbanks, Shamir in Egypte, Mubarak slechts welkom in Jeruzalem 293/2; Reagan ben. Fairbanks t. spec. vertegenw. VS bij autonomiebesprekingen 293/2; deelakk. in grenskwestie, nwe. Isr. uitnodiging a. Mubarak 293/3; komst MFO-contingenten 294/1; missie Stoessel, Sharon in Cairo, Ali in Israël 294/3; Eg. vredesplan d. PLO, Israël en Standvastigh.-front verworpen 494/2
Frankrijk: Isr. dipl. in Parijs vermoord, Israël stelt PLO verantw. 428/3
Jordanië: Jordanië dreigt leden dorpsliga's op West. Jordaanoever 262/1; Palest. actie vanuit Jordanië, Isr. waarschuwingen 428/3
Libanon: Isr. invasie (6-6-'82) 385/1; Isr. milit. operaties (april 1981), Israël levert „middelen en uitrusting" a. Falang. 385/2; hervatt. Isr. aanvallen 388/3; Isr. aanvallen (10/24-7-'81), bomb. op Beiroet (17-7-'81) 389/3; bestand (24-7-'81) 390/1; Isr. waarschuwingen 428/1; bestand bedreigd 428/3; Isr. luchtaanval 430/2; bestandsschend. volgs. Israël 430/3; nwe. Isr. luchtaanval, beschieting N.-Israël d. Palest. 431/3; prem. Begin erkent wapenleveranties a. Falang. in Libanon 432/1; Isr. leger begint blokkade v. W.-Beiroet (13-6-'82); Isr. reger. eist vertrek PLO uit W.-Beiroet, nwe. missie-Habib, PLO-plan inz. evacuatie W.-Beiroet (4-7-'82) 561/1 e.v.; aanbod Reagan inz. toezicht blokkade d. Am. mariniers op evacuatie PLO (6-7-'82), Syrië niet bereid tot opname PLO-strijders (9-7-'82), plan-Arafat, Isr. bombardement op W.-Beiroet (v.a. 22-7-'82), plan Arab. Liga (29-7-'82), nw. PLO-plan (3-8-'82), Isr. troepen in actie t. W.-Beiroet (4-8-'82) 562/1 e.v.; nwe. PLO-concessies (5-8-'82), Libanees-Palest-Am. akk. o. evacuatie (7-8-'82), Isr. troepen bezetten posities in Falang. gebied (9/10-8-'82), Isr. correcties en amendementen op plan-Habib (10-8-'82), zware Isr. bombardement op W.-Beiroet (12-8-'82), optreden Reagan, Isr. concessies (15-8-'82), Libanon (18-8-'82; en Israël (19-8-'82) akk. m. plan-Habib 563/3 e.v. 564/3; samenvatt. plan-Habib, tijdschema evacuatie PLO uit W.-Beiroet, uitvoering akk., aankomst Franse, Am. en Ital. milit. v. internat. vredesmacht in Beiroet (v.a. 21-8-'82), evacuatie PLO-commando's uit W.-Beiroet (v.a. 21-8-'82), vertrek Arafat (30-8-'82) 565/1; Israël bezet W.-Beiroet 862/3
Nederland: Ned. levert 105 milit. v. Sinai-vredesmacht 317/2
Opperrabbinaat: twist o. opgravingen in Jeruzalem leidt t. confront. o. karakter staat Israël 189/1
Regering: vorming nwe. reger.-Begin 188/1; coalitie-akk. 188/2; reger.verkl. 188/3; moties v. wantrouwen inz. Am.-Isr. memorandum verworpen 192/3; motie v. wantrouwen inz. crisis m. VS verworpen 240/3; stemmen staken bij motie v. wantrouwen, ontslagvoorst. Begin d. kab. verworpen 263/2
Syrië: Isr.-Syr. rakettencrisis, missie Habib 387/1; onbemande Isr. verkenningsvliegtuigen neergeschoten 388/1; twee Syr. Mig-23's d. Isr. toestellen neergeschoten 430/2
Verenigde Staten: Am.-Isr. betr. tussen begin juni en begin dec. 1981 opgeschort, Am. vliegtuigleveranties 190/3; bez. Begin 191/3; verder ontw. 191/3; Am.-Isr. memorandum of understanding 192/1; akk. inz. strat. samenw. d. VS buiten werking gesteld, d. Begin opgezegd 240/2; nw. bez. Haig 290/3; missie Fairbanks 293/2; missie Stoessel 294/3; eerste missie Habib (7/27-5-'81) 287/3; tweede missie Habib (9/25-6-'81) 389/1; derde missie Habib (9/24-7-'81) 389/3; bestand tussen Libanon en Israël (24-7-'81) 390/1; vierde missie Habib (29-11/8-12-'81) 394/2; vredesplan Reagan 577/2; Isr. reger. verwerpt voorst. Reagan, oppositie positief 578/3
Verkiezingen: uitslag 10de Knesset 188/1
Zaire: herstel dipl. betrekk., islam. reacties 831/3

ITALIË

ALGEMEEN

Pers: strijd om overname aandelen „Corriere della Sera" 530/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: bijna 10 mln arbeiders staken gedurende 4 uur 531/1; staking metaalarbeiders 531/2; miljoenen Italianen leggen het werk 8 uur neer uit protest t. stopzetting scala mobile 532/2
Begroting: begrot.-1982 535/2
Economie: plan reger.-Spadolini tot bestrijding v. d. inflatie 529/2; Cofindustria zet automat. prijscompensatie stop 531/3; hogere belasting ter bestrijding oplopend financ. tekort 532/1; stopzetting automat. prijscompensatie leidt tot conflicten binnen reger. 532/2
Munt: deval. lire 486/1

POLITIEK (Binnenlandse)

Regering: val reger.-Spadolini na aftreden 7 social. min. 529/1; crisissfeer in kab. na uitlating Andreatta 531/2

POLITIEK (Buitenlandse)

Libanon: Italië kondigt deelname aan internat. vredesmacht aan (7-8-'82) 564/2; aank. eerste Ital. milit. v. internat. vredesmacht (25-8-'82) 566/2
Malta: Ital.-Maltees verdrag 180/1
Verenigde Staten: Ital. reger. t. VS m.b.t. levering Sowjet-aardgas a. W.-Europa 501/1

IVOORKUST

Guinee: bez. Sekou Touré 826/3

JAPAN

Begroting: plannen inz. sanering staatsfinan., begrot.tekort, fiscale „noodtoestand" uitgeroepen 673/2
Bestuurshervorming: trage behandeling voorstellen 673/1
PLO: niet-off. bez. Arafat 496/1
Politieke partijen:
— LDP: Suzuki niet langer herkiesbaar a. voorz., achtergronden, strijd om opvolging 673/1 e.v.; wijzig. in LDP-top 674/1; Nakasone tot voorz. gek. 785/2
Regering: aftreden min. v. buitenl. zaken 674/1; reorgan. kab. 674/1; Nakasone volgt Suzuki a. prem. op, nw. kab. 785/3

JEMEN (NOORD)

Jemen (Z.): ontw.-grondwet v. een verenigde Jemenit. staat opgesteld 33/1; onderh. en strijd tussen Sana en NDF 33/1; officieel bez. Zuidjem. prem. Mohammed in Taiz 34/2; bestand Sana–NDF 34/3; bez. Noordjem. prem. Saleh in Aden, akk. o. ontw. v. d. samenw. 35/1
Justitie: terechtstelling al-Asnag gemeld 44/3
Oppositie: terugk. Sallal en al-Iryani 45/1
Regering: wijzig. kab. 45/1
Saoedi-Arabië: zitt. bilaterale coörd. raad 45/1
Sowjet-Unie: bez. pres. Saleh 45/1

JEMEN (ZUID)

DDR: bez. Mohammed 48/3
Ethiopië: off. bez. pres. Mohammed 47/1; ondertek. Pact v. Aden tussen Ethiopië, Libië en Z.-Jemen, negatieve reacties Somalia en Oman 47/3
Hongarije: bez. Mohammed, vriendsch.verdrag 48/3
Jemen (N.): ontw.-grondwet v. een verenigde Jemenit. staat opgesteld 33/1; onderh. en strijd tussen Sana en NDF 33/1; bez. Zuidjem. prem. Mohammed a. Taiz 34/2; bez. Noordjem. prem. Saleh a. Aden, akk. o. ontw. v. d. samenw. 35/1
Justitie: terechtstell. Motei gemeld 46/3
Libië: bez. pres. Mohammed 47/2
Parlement: buitengew. zitt. Opperste Volksvergadering (PSA) 46/1
Politieke partijen: buitengew. congres JSP, verk. nwe. partijleid. 46/1
Regering: nw. kab. 46/2; vice-prem. ontslagen 46/2; wijzig. post kol. Antar 46/3
Tsjechoslowakije: bez. Husak, vriendsch.verdrag 48/2
Verkiezingen: uitslagen verk. lokale volksraden en tussent. verk. PSA 46/3

JOEGO-SLAVIË

Koeweit: bez. sjeik Jabir 79/1
Partij: 12de congres Bond v. Communisten 433/1; mutaties in top v. staat en partij tussen overl. Tito en begin congres 433/3; verloop congres 434/2
Regering: mutaties in top v. staat en partij tussen overl. Tito en begin congres 433/3; samenstell. reger.-Planinc 434/1
Verenigde Staten: bez. Haig 503/3

JORDANIË

Egypte: gelukwenstelegram kon. Hoessein 494/3
Frankrijk: bez. Cheysson 303/3
Israël: Jordanië dreigt leden dorpsliga's op Westel. Jordaanoever 262/1
Syrië: gespannen betr., troepenconcentraties langs Syr.-Jord. grens (eind 1980) 443/3; Jord. zaakgelastigde in Libanon ontvoerd en vrijgelaten (febr.-april 1981), Jord. beschuldigt Syrië 444/3; opnw. spanningen t. Jordanië en Syrië (jan. 1982) 445/2

KAMEROEN

President: aftreden pres. Ahidjo t.g.v. prem. Biya 827/2
Regering: wijzig. kab. 144/3; Bouba tot prem. ben., mutaties kab. 828/1

KENIA

Algemeen: binnenl. ontw. sinds medio 1980 615/2
Economie: econ. ontw., pres. Moi waarsch. Aziaten 617/2
Ethiopië: Mengistu v. off. bez. in Kenia (dec. 1980) 466/2
Justitie: gevangenisstraffen v. luchtmachtmilit. 619/3
Militaire zaken: luchtmacht ontbonden 619/2
Oeganda: bez. Obote 174/2
Oppositie: Odinga uit KANU gestoten, één-partijstelsel gelegaliseerd, arrest. prominente dissidenten 616/2; studentendem., arrest., journ. veroord., hoofdred. ontslagen 616/3
Politieke partijen: één-partijstelsel gelegaliseerd 616/2
Regering: wijzig. kab. 615/2; mislukte coup v. luchtmachtmilit. 618/1; nasleep mislukte coup 619/1; min. en politiechef ontslagen 619/2
Seychellen: door Dolinchek besch. v. medeplichtigh. aan putsch op Seychellen 127/2; pres. Moi ontkent medeplichtigh. Kenia 128/1
Somalia: toenad. (juni 1981), Somalia heeft geen territoriale aanspraken op Kenia 468/2

KOEWEIT

Bahrein: bez. sjeik Isa 495/1
Bulgarije: bez. sjeik Jabir 79/1
Hongarije: bez. sjeik Jabir 79/1
Irak: Irak wil eiland Bubiyan v. Koeweit pachten 79/2
Iran: Iraanse luchtaanv. op olie-install. gemeld, d. Iran ontkend 79/3
Joego-Slavië: bez. sjeik Jabir 79/1
Kiesrecht: geen vrouwenkiesrecht 77/3
Libanon: bez. prem. Wazzan 392/1; parl. Koeweit weigert finan. bijdrage a. Arab. vredesmacht 427/3
Oppositie: bomaanslagen, brand in olieraffinaderij 79/2
Regering: nw. kab. 77/1
Sowjet-Unie: bez. sjeik Sabah, Russ. wapenleverant. 77/3
Verkiezingen: nation. vergad. 76/1; achtergronden 76/3

KOREA (NOORD)

Korea (Z.): herenigingsvoorst. Chon Doo Hwan d. N.-Korea verworpen 319/3
Madagascar: milit. hulp 124/3
PLO: bez. Arafat 496/1
President: Kim Il Soeng 70, opvolg.kwestie 333/1
Verkiezingen: volksvergad. 333/1
Volksvergadering: constit. zitt. 333/1

KOREA (ZUID)

Algemeen: binnenl. ontw. sinds eind 1981 318/1
Amnestie: strafvermind. v. Kim Dae Jung 318/3; voor 1.286 gevangenen 686/1
Avondklok: na 36 jaar opgeheven 318/2
Financieel schandaal: arrest. pol. gevolgen, vonnissen 684/3
Justitie: verdere doodvonnissen 318/3; vonnissen in finan. schandaal 685/3; doodvonnissen 686/1
Korea (N.): herenigingsvoorst. Chon Doo Hwan d. N.-Korea verworpen 319/3
Militaire zaken: nwe. voorz. verenigde chefs v. staven 685/2
Oppositie: arrest. in Seoel en Poesan, anti-Am. acties 319/1
Politieke partijen:
— Democrat. Gerechtigheids Partij: aftreden secr.-gen. 685/1
Regering: reorg. kab., nwe. prem. 318/1; aftred. min. v. binnenl. zaken 319/3; aftred. kab., mutaties, Kim Sang Hyup prem. 685/1

KUNST

ALGEMEEN

Prijzen:
— Albert Einstein Vredesprijs 1982: 864/1
— Four Freedoms Medal 1982: 864/1
— Gouden Medaille v. d. VN voor de strijd tegen de Apartheid 1982: 864/1
— Harriët Freezerring voor hulpverlening lesbische vrouwen 1982: 864/1
— Jan Palachprijs 1982: 864/3
— Karel de Groteprijs 1981: 864/3
— Onassisprijzen 1982: 864/3
— Prijs v. d. UNESCO voor opvoeding tot vrede 1982: 864/3
— Vredesprijs v. d. Duitse boekhandel 1982: 864/3
— Watelervredesprijs 1981: 864/3
— Zilveren anjers 1982: 864/3

BEELDENDE KUNST

Prijzen:
— David Roëllprijs 1982: 865/1
— Jeanne Oostingprijs 1981: 865/1
— H. N. Werkmanprijs 1981: 865/1
— Kho Liang Ie-prijs 1981: 865/1
— Koninklijke subsidieprijzen voor de vrije schilderkunst 1982: 865/1
— Vigeliusprijs 1981: 865/1
— Wolfprijs 1982: 865/1

JOURNALISTIEK

Prijzen:
— Anne Vondelingprijs 1982: 865/1
— Annie Romein-Verschoorprijs 1981: 865/1
— Ernst Salomonprijs 1982: 865/2
— Jac. van Veenprijs voor justitiejourn. 1982: 865/2
— Lofprijs 1982: 865/2
— Prijs voor de dagbladjourn. 1982: 865/2
— Pulitzerprijzen 1982: 865/2
— World Press Photo 1982: 865/2
— Zilveren camera 1981: 865/2
— Zilveren camera 1982: 865/3

LETTERKUNDE

Prijzen:
— American Book Award 1982: 865/3
— Bookerprijs 1982: 865/3
— Bucheliusprijs 1982: 865/3
— Busken Huetprijs 1981: 865/3
— Cestodaprijs 1982: 865/3
— Constantijn Huygensprijs 1982: 865/3
— Ferdinand Bordewijkprijs 1982: 865/3
— G. H. 's Gravesandeprijs 1982: 866/1
— Geuzenprijs 1982: 866/1
— Goetheprijs 1982: 866/1
— Gottfried Kellerprijs 1982: 867/1
— Gouden driehoek 1982: 867/1
— Gouden ezelsoor 1980: 867/1
— Gouden ezelsoor 1982: 867/1
— Gouden griffel en penseel 1982: 867/1
— Grand prix du roman de l'Académie Française 1982: 867/2
— Grand prix de poésie de l'Académie Française 1982: 867/2
— Henriëtte Roland Holstprijs 1982: 867/2
— Herman Gorterprijs 1980: 867/2
— Herman Gorterprijs 1981: 867/2
— Herman Gorterprijs 1982: 867/2
— Internationale Feltrinelliprijs 1982: 867/2
— Jan Campertprijs 1982: 867/2
— Jan Greshoffprijs 1982: 867/2
— Karel van Manderprijs 1982: 867/2
— Lucy B. en C. W. van der Hoogtpijs 1982: 867/2
— Martinus Nijhoffprijs 1982: 867/2
— Martinus Nijhoffprijs 1983: 867/3
— Moses Mendelssohnprijs 1982: 867/3
— Multatuliprijs 1981: 867/3
— Nobelprijs voor letterkunde 1982: 867/3
— P. C. Hooftprijs 1981: 868/1

— Pegasusprijs 1982: 868/2
— Premio Cervantes 1981: 868/2
— Premio Cervantes 1982: 868/2
— Prix Chateaubriand 1982: 868/2
— Prix Cino del Duca 1982: 868/2
— Prix Fémina 1982: 868/2
— Prix Interallié 1982: 868/2
— Prix Médicis 1982: 868/3
— Prix Médicis étranger 1982: 868/3
— Prix Renaudot 1982: 868/3
— Prix Tocqueville 1982: 868/3
— Pulitzerprijzen 1982: 868/3
— Staatsprijs voor kinder- en jeugdliteratuur 1982: 868/3
— Stripschapsprijs 1982: 868/3
— Thomas Mannprijs 1982: 868/3
— Tollensprijs 1983: 868/3
— William Shakespeareprijs 1982: 868/3

MUZIEK

Prijzen:
— Boy Edgarprijs 1982: 868/3
— Edisons 1982: 869/1
— Fontein Tuinhoutprijs 1982: 869/1
— Gouden Notenkraker 1981: 869/1
— Grammy Awards 1982: 869/1
— Matthijs Vermeulenprijs 1982: 869/2
— Nederlandse muziekprijs 1981: 869/2
— Pulitzerprijs 1982: 869/2

THEATER, FILM, RADIO EN TV

Prijzen:
— Aanmoedigingsprijs 1982: 869/2
— Albert van Dalsumprijs 1980-'81: 869/3
— Arlecchino 1982: 869/3
— CPNB-prijs 1982: 869/3
— Césars 1982: 869/3
— Cinemagiaprijs 1982: 869/3
— Colombinaprijs 1982: 869/3
— David di Donatelloprijs 1982: 869/1
— E. G. van de Vriesprijs 1982: 870/1
— Emmy Awards 1982: 870/1
— Ernst Lubitschprijs 1982: 870/1
— Eurovisie songfestival 1982: 870/1
— Filmfestival van Cannes 1982: 870/1
— Filmfestival van Locarno 1982: 870/1
— Filmfestival van Venetië 1982: 870/1
— Filmfestival van Berlijn 1982: 870/2
— Georg Büchnerprijs 1982: 870/2
— Golden Globes 1982: 870/2
— Gouden Kalveren 1982: 870/3
— Gouden Roos van Montreux 1982: 870/3
— Grote prijs van de Franse film 1981: 870/3
— Hans Snoekprijs 1982: 871/1
— Henric van Veldekeprijs 1982:871/1
— Jean Vigoprijs 1982: 871/1
— Johan Kaartprijs 1981-'82: 871/1
— Louis d'Or 1982: 871/1
— Louis Dellucprijs 1982: 871/1
— Nipkowschijf 1982: 71/1
— Noord-Zuidtrofee: 871/1
— Oscars 1982: 871/2
— Pisuisseprijs 1982: 871/3
— Prosceniumprijs 1982: 871/3
— Prijs v. d. internationale kritiek op het film-TV-documentaire festival in Leipzig 1982: 871/3
— Prijs v. d. kritiek 1982: 871/3
— Pulitzerprijs 1982: 871/3
— René Clairprijs 1982: 871/3
— Theo d'Or 1982: 871/3
— Visser-Neerlandiaprijzen 1982: 871/3
— Zilveren Reissmicrofoon 1982: 871/3

LAOS

Cambodja: voorstellen gedemilit. zone bij grens Thailand 811/3

LESOTHO

Oppositie: verdere aanslagen LLA, min. omgekomen 845/3
Regering: mutaties kab. 846/2
Zuid-Afrika: Zuidafr. commando-actie tegen ANC in Maseru, voorafg. ontw. 833/1 e.v.

LIBANON

Algemeen: overz. ontw. april-dec. 1981 385/1 e.v.; slachtoffers 1 jan.-24 juli 1981 390/3; slachtoffers 1981 395/1; overz. ontw. 1982 tot Isr. invasie (6 juni) 426/3; binnenl. pol. ontw. sinds Isr. invasie v. 6 juni 1982 860/1
Arabische Liga: zitting bemidd.cie. o. controle op wapeninvoer in Libanon 392/2
Falangisten: ontv. hulp uit Israël 385/1; gevechten in Beiroet en Zahle t. Falang. militie en Syr. troepen 385/2; Syr. beleg v. Zahle opgeheven (30-6-'81) 389/2; leiders verkl. af te zien v. samenw. m. Israël 392/3
Frankrijk: bez. Cheysson, ontmoet. Arafat 303/3; Am. plv. milit. attaché in Parijs vermoord 427/1; bomaanslag op Franse ambass. in Beiroet, versterking Frans UNIFIL-contingent 432/2; Frankrijk stemt voorw. in met deelname a. internat. vredesmacht (10-7-'82) 562/3; aank. eerste Franse milit. v. internat. vredesmacht (21-8-'82) 565/3
Gewelddaden: gevechten in Tripoli 391/1; Hanache doodgeschoten 391/3; div. aanslagen, Franse ambass. vermoord, reeks bomaanslagen (aug.-dec. 1981) 392/1; gevechten in Beiroet en Z.-Libanon 426/3; gevechten in Tripoli 427/1; div. aanslagen (1ste kw. 1982) 427/1; moorden in Beiroet en elders 431/1; nwe. gevechten in Tripoli en Sidon 431/1; bomaanslag op Franse ambass. in Beiroet 432/2
Israël: Isr. invasie (6-6-'82) 385/1; Isr. milit. operaties (april 1981), Israël levert middelen en uitrusting a. Falangisten 385/3; hervatt. Isr. aanvallen 388/3; Isr. aanvallen (10/24-7-'81), bomb. op Beiroet (17-7-'81) 389/3; bestand tussen Libanon en Israël (24-7-'81) 390/1; Isr. waarschuwingen 428/1; bestand bedreigd 428/3; Isr. luchtaanval 430/2; bestandsschendingen vlgs. Israël 430/3; nwe. Isr. luchtaanval, beschieting N.-Israël d. Palest. 431/3; prem. Begin erkent wapenlev. a. Falangisten in Libanon 432/1; Isr. leger begint blokkade v. W.-Beiroet (13-6-'82), Isr. reger. eist vertrek PLO uit W.-Beiroet, nwe missie-Habib, PLO-plan inz. evacuatie W.-Beiroet (4-7-'82), aanbod Reagan inz. toezicht blokkade d. Am. mariniers op evacuatie PLO (6-7-'82), Syrië niet bereid t. opname PLO-strijders (9-7-'82), plan-Arafat, Isr. bombardement op W.-Beiroet (v.a. 22-7-'82), PLO-plan (3-8-'82), Isr. troepen in actie t. W.-Beiroet (4-8-'82) 561/1 e.v.; nwe. PLO-concessies (5-8-'82), Libanees-Palest.-Am. akk. o. evacuatie (7-8-'82), Isr. troepen bezetten posities in Falang. gebied (9/10-8-'82), Isr. correct. en amendementen op plan-Habib (10-8-'82), zware Isr. bombardementen op W.-Beiroet (12-8-'82), optreden Reagan, Isr. concessies (15-8-'82), Libanon (18-8-'82) en Israël (19-8-'82), akk. plan-Habib 563/3 e.v.; samenvatting plan-Habib, tijdschema evacuatie PLO uit W.-Beiroet, uitvoering akk., aank. Franse, Am. en Ital. milit. v. internat. vredesmacht in Beiroet (v.a. 21-8-'82), evacuatie PLO-commando's uit W.-Beiroet (v.a. 21-8-'82), vertrek Arafat (30-8-'82) 565/1; Israël bezet W.-Beiroet 862/3
Justitie: arrest. moordenaar B. Gemayel gemeld 863/1
Italië: Italië kondigt deeln. aan internat. vredesmacht aan (7-8-'82) 564/2; aank. eerste Ital. milit. v. internat. vredesmacht (25-8-'82) 566/2
Koeweit: bez. prem. Wazzan 392/1; parl. Koeweit weigert finan. bijdrage a. Arab. vredesmacht 427/3
Libië: aanschaf Lib. luchtafweersysteem d. Libanon overwogen 391/3
President: pres.verk., B. Gemayel gekozen 860/2; reacties 861/2; optreden B. Gemayel 861/3; B. Gemayel gedood 862/1; A. Gemayel tot pres. gekozen 862/3
Regering: aftreden prem. Wazzan, ontslag d. pres. Sarkis geweigerd 860/1; nwe. reger.-Wazzan 863/1
Saoedi-Arabië: prem. Wazzan in Taif 392/1
Sjieten: gevechten t. Amal en Liban. commun. partij 391/1; kaping Lib. vliegtuig 394/3; nwe. vliegtuigkaping 427/3; nwe. strijd t. Amal en linkse groeperingen 429/3
Syrië: gevechten in Beiroet en Zahle t. Falang. milit. en Syr. troepen 385/3; bez. Khaddam 387/1; Syrië plaatst Sam-6-raketten in Bekaavallei 387/1; Syr. beleg v. Zahle opgeheven (30-6-'81) 389/2; prem. Wazzan in Damascus 391/3; Syrië niet bereid t. opname PLO-strijders (9-7-'82) 562/2; wel bereid (10-8-'82) 564/2
Verenigde Staten: eerste missie Habib (7/27-5-'81) 387/3; tweede missie Habib (9/25-6-'81) 389/1; derde missie Habib (19/24-7-'81) 389/3; bestand tussen Libanon en Israël (24-7-'81) 390/1; vierde missie Habib (29-11/8-12-'81) 394/2; nwe. missie-Habib 428/2; missie-Draper 432/2; nwe. missie-Habib leidt t. akk. o. evacuatie Palest. commando's uit Beiroet 561/1; aank. Am. mariniers v. internat. vredesmacht (25-8-'82) 566/1
Verkiezingen: B. Gemayel tot pres. gekozen 860/2; A. Gemayel tot pres. gekozen 862/3
Zuid-Libanon: ontw. (vanaf april 1981) 385/2 e.v.; verleng. UNIFIL-mandaat t. 19-12-'81, slachtoffers Fidji-contingent 389/2; verdere ontw. (sept.-nov. 1981) 393/2; verleng. UNIFIL-mandaat (19-6-'82) 394/3; uitbreid. UNIFIL 427/2; versterk. Frans UNIFIL-contingent 432/3

LIBERIA

Ghana: Liberia roept ambass. terug 364/3
Justitie: vrijlat. gevangenen, terechtstell. officieren 366/2
Oppositie: terechtstelling 5 officieren 13/3
Regering: plan voor staatsgreep gemeld 13/3; samenstell. kab. 14/1; vervang. min. 14/1; burgerbewind aangek. 366/2; Matthews t. secr.-gen. reger. ben. 366/2

LIBIË

Ghana: normal. betr. 364/3
Jemen (Z.): bez. pres. Mohammed 47/2; ondertek. Pact v. Aden tussen Ethiopië, Libië en Z.-Jemen, negatieve reacties Somalia en Oman 47/3
Libanon: aansch. Lib. luchtafweersysteem d. Libanon overwogen 391/2
Malta: olieconflict tussen Malta en Libië 179/1
Niger: herstel dipl. betr. 367/1
Somalia: Somalia verbreekt betr. m. Libië 468/3
Syrië: Kadhafi in Damascus, geen vorderingen m.b.t. fusie 446/1; bez. Assad 495/3
Tsjaad: Kadhafi o. Lib. verliezen in Tsjaad 626/1; bez. Oueddei 630/2

LIECHTENSTEIN

Algemeen: gedeeltel. opschorting vrije vestigingsovereenk. m. Zwitserland 332/1
Kiesrecht: afwijz. kiesrecht v. vrouwen 332/3
Parlement: parl.verk. 332/2
Referendum: na referend. v. 10-5-'81 geen verand. kieswet 331/3
Regering: vorm. nwe. reger. (april 1982) 332/2
Verkiezingen: parl.verk. (7-2-'82) 332/2

LUXEMBURG

Arbeid: eerste alg. staking sedert 1921 283/1
België: BLEU-overleg 283/2; BLEU-overleg o. muntunie 523/3

MADAGASCAR

Korea (N.): milit. hulp 124/3
Onderwijs: scholierenactie, staking a. universiteit 123/3; einde studentenstaking 124/1
Oppositie: arrest. en „rehabilitatie" Joana 124/3
President: Ratsiraka kand. voor tweede ambtstermijn 123/1; Ratsiraka a. pres. herkozen 828/1
Regering: reorgan. kab. 123/1; samenzwering gemeld 123/2

Sociale onrust: demonstr. en onlusten in Antananarivo, staking universiteit 123/3; nwe. onlusten in Antananarivo, verkl. bissch.-conf. 124/2; recente onlusten, gendarmerie beschuldigd v. massamoord 828/2
Sowjet-Unie: pres. Ratsiraka in SU, Russ. wapenleverant. 124/3
Verenigde Staten: normalis. betr. 125/1
Verkiezingen: uitstel parl.verk. tot 1983 123/1; Ratsiraka a. pres. herkozen 828/1

MALAWI

Regering: reorg. kab. 176/3

MALEISIË

Justitie: doodvonnissen, pol. gevangenen, drug-delicten 686/2
Regering: nw kab. 335/1; min.benoemingen 686/2
Verkiezingen: voorl. uitslagen alg. verk. 334/2; uitslagen alg. verk. 686/1

MALI

Grondwet: wijzig. 703/3
Guinee: bez. Sekou Touré 826/1
Justitie: drie gendarmes ter dood veroord. 704/1
Oppositie: komplot gemeld 704/1
Regering: reorgan. kab. 703/3
Verkiezingen: Nat. Vergadering 703/3

MALTA

Algemeen: binnenl. ontw. v. d. verk. 182/1
Algerije: ondersteuning v. Maltese neutraliteit 180/1
Frankrijk: ondersteuning v. Maltese neutraliteit 180/1
Italië: Ital.-Maltees verdrag 180/1
Libië: olieconflict tussen Malta en Libië 179/1
President: A. Barbara nwe. pres. 182/2
Sowjet-Unie: ondersteuning v. Maltese neutraliteit 180/2
Verkiezingen: alg. verk., definit. uitslag 180/3; verk.campagne 181/1; Mintoff opnieuw prem., beëdig. Mintoff, samenstell. kab. 181/2; binnenl. ontw. v. d. verk. 182/1

MAROKKO

Egypte: gelukwenstelegram kon. Hassan 494/3

MAURETANIË

Regering: nwe. min. 144/3; staatsgreep verijdeld 352/3; reorg. kab. 608/3

MAURITIUS

Engeland: Mauritius maakt aanspraak op Diego García 125/1; geen akk. tussen Mauritius en Engeland o. schadevergoed. voorm. bewoners Diego García 126/3
Regering: nw. kab. onder prem. Jugnauth 704/2; reger.crisis 704/3
Verkiezingen: linkse alliantie wint alle zetels bij parl.verk. 704/1

MEXICO

Brazilië: bez. Lopez Portillo 451/2
Costa Rica: bez. Lopez Portillo 451/2
Cuba: bez. Lopez Portillo 451/2; relatie m. Cuba 452/2
Economie: econ. situatie voor de verk. v. 4-7-'82 450/2
El Salvador: vredesvoorst. Lopez Portillo m.b.t. M.-Amerika, reactie VS 344/3
Energie:
— Olie: olieproduktie en -prijzen, geschil m. Frankrijk, VS kopen olie als „strategische reserve" 452/1
President: M. de la Madrid Hurtado nwe. pres. per 1-12-'82 449/2
Regering: aftreden min. v. finan. 451/2
Venezuela: akk. San José 451/1
Verenigde Staten: relatie m. VS 452/2
Verkiezingen: alg. verk. (4-7-'82) 449/3

MIDDEN-OOSTEN

Algemeen: opricht. samenw. raad v. d. Golf (GCC), twee topconf. 58/3 e.v.; min.bijeenk. GCC 493/2
Arabische Liga: zitt. bemidd.cie o. controle op wapeninvoer in Libanon 392/2; Koeweit weigert finan. bijdrage a. Arab. vredesmacht 427/3; bijeenk. min. v. buitenl. zaken, 5de topconf. Standvastigh.front, conflict o. plan-Fahd, 12de Arab. topconf. in Fes, toenad. tot Egypte gezocht 492/2
EG: verkl. Frankrijk, Italië, Ned. en Engeland o. bijdrage a. MFO, verkl. v. d. Tien 276/3; Israël stemt in m. EG-deeln. a. MFO 292/2
Israëlisch-Arabisch conflict: Israël lijft Golanhoogvlakte in 237/3 e.v.; Israël draagt Sinai a. Egypte over 273/1; dialoog Israël–PLO bepleit 291/3; verlenging UNDOF-mandaat t. 30-11-'81 388/2; verleng. UNDOF-mandaat t. 30-11-82 461/1; Eg. vredesplan door PLO, Israël en Standvastigh.front verworpen 494/2; vredesplan-Reagan, eerste reacties 577/1
PLO: off. bez. Arafat a. China 495/3; Arafat in N.-Korea, niet-off. bez. a. Japan 496/1; Arafat in SU, SU verleent PLO dipl. status 496/2; Arafat in Vietnam 496/2; off. bez. Arafat a. Griekenland, dipl. status v. PLO 496/3; bez. Arafat a. DDR, PLO-kantoor in O.-Berlijn rang v. ambass. 496/3; Israël eist vertrek PLO uit W.-Beiroet, PLO-plannen v. evacuatie, toenemende Isr. milit. druk, nwe. PLO-concessies, Libanees-Palest.-Am. akk., Isr. correcties en amendementen op plan-Habib, Libanon (18-8-'82) en Israël (19-8-'82) akk. met plan-Habib 561 e.v.; samenvatting plan-Habib, tijdschema evacuatie PLO uit W.-Beiroet, uitvoering akk., evacuatie PLO-commando's (v.a. 21-8-8'82), vertrek Arafat (30-8-'82) 565/1 e.v.

MOZAMBIQUE

Regering: wijzig. kab. 144/3
Zuid-Afrika: Cubaanse berichten o. Zuidafr. troepenconcentraties langs grens m. Mozambique door Z.-Afr. tegengesproken 833/3

NECROLOGIEËN

Aler, I. A., oud-pres.-dir. KLM 95/2
Algra, H., oud-lid EK 573/1
Alexejew, A., boekenillustrator 874/1
Aragon, L., Frans letterkundige 14/1-1983
Bakhuys, B., Ned. voetballer 875/1
Bakr, A. H., al, oud-pres. Irak 875/1
Balmain, P., Frans couturier 573/1
Beaufort, jonkvr. A. H. M. de, Ned. schrijfster 573/2
Bemmelen, J. M. van, Ned. strafrechtdeskundige 573/3
Benelli, G., aartsbisschop v. Florence 875/1
Bergman, I., Zweeds actrice 875/2
Boesnach, M., Ned. toneelspeelster 573/3
Braat, L. P. J., Ned. beeldhouwer 875/3
Brandt, W., Ned. dichter 95/2
Brautigam, G., oud-lid TK 875/3
Brezjnew, L. I., partijleider SU 754/1 e.v.
Butler, lord R. A., oud-min. Engeland 574/1
Camus, F., Frans filmregisseur 574/1
Carmichael, H. (Hoagy) H., Am. songdichter 95/2
Carr, E. H., Brits historicus 876/1
Cauwelaert, E. van, Belg. journalist 80/1-1983
Cavalcanti, A. de Almeida, Braz. cineast 876/1
Cool, A., Belg. vakbondsleider 80/1-1983
Crane, J. de Ned. theaterprod. 876/2
Custers, J., oud-min. België 574/1
Dahlem, F., Duits politicus 95/3
D'Haese, B., Vlaams-nationalistisch politicus 80/1-1983
Doorne, P. J. G., pres.-dir. DAF 876/2
Dwan, J. A. (Allan), Canadees cineast 95/3
Edelhagen, K., Westduits amusementsmusicus 574/2
Effel, J., Frans karikaturist 876/3
Egmond, P. van, Ned. organist 574/2
Eldjarn, K., oud-pres. IJsland 876/3
Fabricius, J. J., Ned. schrijver 95/3
Fassbinder, R. W., Westduits filmregisseur 574/3
Feldman, M., Brits filmkomiek 876/3
Felici, P., kard., Ital. kardinaal 575/1
Fonda, H., Am. acteur 877/1
Frei Montalva, E., oud-pres. Chili 575/1
Freud, A., Oostenr. psychoanalytica 877/2
Gilliams, M., Vlaams dichter 877/2
Godwin, P., Nederl. violist 877/3
Goldmann, N., Zion. leider 877/3
Gomulka, W., Pools staatsman 878/1
Gould, G., Canadees pianist en componist 878/2
Gracia, prinses Monaco 878/2
Haan, J. den, Ned. literair criticus 878/3
Hallstein, W., eerste voorz. Europ. Cie. 575/2
Havemann, R., Duits natuurkundige 575/3
Herzfeld, H. J., Westduits historicus 576/1
Heusinger, A. E., Westduits generaal 879/1
Hollander, F. Q. den, oud-pres. NS 879/1
Jakobson, R. O., Am. taalwetenschapper 879/2
Janssens, Ch., lid kamer v. volksvertegenw. België 576/1
Jaspar, M.-H., oud-min. België 576/1; corr. 80/2-1983
Jorissen, W., Belg. senator 576/2
Jürgens, C., Duits acteur 576/2
Kelk, C. J., Ned. dichter 96/1
Kerkhove, V. van, Vlaams letterkundige 80/2-1983
Khaled, koning Saoedi-Arabië 863/2
King, H., Am. filmregisseur 879/2
Kipphardt, H., Duits toneelschrijver 879/2
Kitto, H. D. F., oud-hoogleraar Grieks in Engeland 576/3
Kleyn, K., Ned. auteur en hoorspelregisseur 879/3
Knuvelder, G. P M., Ned. literatuurhistoricus 587/3
Koejemans, A. J., oud-EK-lid CPN 587/3
Koenigsveld, G. H. R., Ned. paleontoloog 879/3
Koirala, B. P., oud-prem. Nepal 879/3
Krleža, M., Joeg. literator 96/1
Lebeau, P., Vlaams letterkundige 80/2-1983
Leeuwe, E. de, Ned. toneelspeelster 880/1
Lemaire, J., Ned. toneelspeler 588/1
Marsh, N., Nieuwzeelands detectiveschrijfster 588/1
Mendelssohn, P. de, Duits schrijver 880/1
Mendès-France, P., Frans staatsman 880/2
Michel, V., Belg. politicus 80/2-1983
Mičunović, V., Joegosl. politicus en diplomaat 14/1-1983
Mitscherlich, A., Westduits psychosomaticus 588/2
Moens, W., Vlaams dichter en schrijver 588/2
Monaco, M. del, Ital. operazanger 14/2-1983
Monk, Th., Am. jazzpianist 588/3
Naessens, M., Belg. bankier 80/3-1983
Noel-Baker, lord Ph. J., Brits politicus-schrijver 14/2-1983
Norden, A., voorm. propagandachef DDR 589/1
Orff, C., Westduits componist 589/2
Ovando Candia, A., oud-pres. Bolivia 589/3
Parri, F., Ital. politicus 96/2
Petri, E., Ital filmregisseur 880/3
Praz, M., Ital. letterkundige 589/3
Queen, E., Am. schrijver 14/3-1983
Rambert, M., Brits balletdocente 590/1
Rand, A., Am. schrijfster 590/1
Rauschning, H., Duits politicus 590/2
Roppe, L., ere-gouvern. Belg. Limburg 590/2
Rothschild, A., leider joodse gemeenschap Frankrijk 14/1-1983
Rubinstein, A., Pools pianist 14/3-1983
Rutten, G., Ned. filmregisseur 590/2
Rijnsdorp, C., Ned. letterkundige en schrijver 590/2
Schneider, R., Duits actrice 590/3
S(c)holem, G., Isr. hoogleraar 591/1
Šeper, F., kard. 96/2

Sender, R. J., Am. schrijver 591/1
Smit, G. W., Ned. dichter 96/3
Soboul, A., Frans historicus 15/2-1983
Soeslow, M., partij-ideoloog SU 81/1
Stefanopoulos, S., oud-prem. Griekenland 15/2-1983
Strasberg, L., Am. acteur en toneelleider 591/2
Stijkel, E. G., oud-directeur NDU 15/3-1983
Sunay, C., oud-pres. Turkije 591/2
Tati, J., Frans filmregisseur 15/3-1983
Trepper, L., leider Russ. spionagenet 591/3
Tsjoejkow, W., Russ. maarschalk 591/3
Velde, A. G. van, Ned. dichter 96/3
Vaerewijck, W., Belg. journalist 80/3-1983
Vidor, K. W., Am. cineast 16/3-1983
Visser, A., Ned. schrijver 592/1
Vogel, A. Th. L. C. A., Ned. voordrachtskunstenaar 592/2
Wallenberg, M. Zweeds industrieel 16/2-1983
Weiss, P., Zweeds schrijver 592/2
Wolf, K., Oostduits filmregisseur 592/3
Wyszinski, S., kard. Polen 167/1
Zernike, E., Ned. schrijfster 592/3
Zworykin, W., „Vader van de TV" 16/3-1983

NEDERLAND

ALGEMEEN

Koninklijk huis:
— Algemeen: staatsbez. koningin Beatrix en prins Claus a. Bondsrep. Duitsland 165/2; koningin Beatrix en prins Claus bez. VS 521/1; rede v. verenigde Huizen Am. Congres 521/1; persconf. koningin 523/1; comment. 523/2

Onderwijs:
—Algemeen: stakingen in onderwijs i.v.m. korting op salaris 836/2

Radio en TV: omroepbijdragetarieven 1982 118/1

Tweede Wereldoorlog: ontwerp „Wet uitkeringen burger-oorlogsslachtoffers 1940-'45 a. TK aangeboden 288/3; stand v. zaken eenmalige uitkering Indische geïnterneerden per 31-3-'82 360/3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: min. (jeugd)loon per 1-1-'82 36/1; werkloosh.cijfers dec. 1981 en jaar 1981 115/3 e.v. eerste versie werkgelegenh.plan min. Den Uyl 270/1; voorafgaand overleg kab.delegatie m. Sticht. v. d. Arbeid, standpunten v. FNV en RCO 270/2; inh. werkgelegenh.plan 271/1; reacties sociale partners 271/3; wijzig. systeem halfj. aanpassing min. (jeugd)loon 553/1; min. (jeugd)loon per 1-7-'82 553/3; stakingen in onderwijs i.v.m. korting op salaris 836/2; staking bij openb. vervoer i.v.m. bevriezing inkomen publ. sector 836/3

Bedrijfsleven: recordaantal faillissementen in 1981 117/3; voortgangsverslag tweede cie.-Wagner, samenstell. cie.-Wagner 542/2

Begroting: kab.beraad o. Voorjaarsnota levert voorl. akk. op 321/3; analyse akk., positie minima 323/1; voorjaarsnota uitvoering begrot.-1982, defin. versie 572/1; reacties maatsch. organ. 572/3; begrot.-1983, miljoennota inged. 636/1 e.v.; idem (voortzetting) 645/2 e.v.; reactie pol. partijen 650/1; reacties maatsch. organ. 650/2; perscomment. 652/1

Belastingen: wijzig. belast.heffing per 1-1-'82 36/1 e.v.; registratie no's spaarbiljetten a. toonder 439/2; Wet ketenaansprakelijkheid, bestrijd. malafide onderaanneming 476/2.

Betalingsbalans: result. in 4de kw. en jaar 1981 457/2; tijdelijke verhoging loon- en ink.-belasting, solidariteitsheffing 611/1

Bijstand: uitkeringen v.a. 1-7-'82 569/1

Economische ontwikkeling: recordaantal faillissementen in 1981 117/3; voortgangsverslag tweede cie.-Wagner, samenstell. tweede cie.-Wagner 542/2; reacties 542/3; gegevens CBS m.b.t. econ. ontw. in 1981 569/2; centr.-econ. plan-1982 570/3 e.v.; macro-econ. verkenn. 1983 651/1; perscomment. 652/1

Energie:
— Aardgas: aardgaswinsten en investeringsplannen v. Shell en Esso 251/1; voorgesch. 251/2; concl. m.b.t. reger.bel. 252/1

Lonen: min. (jeugd)loon per 1-1-'82 2,8% omhoog 36/1; wijzig. systeem halfj. aanpassing min. (jeugd)loon 553/1; min. (jeugd)loon per 1-7-'82 553/3

Loon- en prijsbeleid: brief min. Den Uyl i.v.m. overl. m. sociale partners 104/3; overl. tussen kab. en Sticht. v. d. Arbeid z. result. 105/3; beperkte loonmaatr. 1982 106/2; debat TK 106/3; Sticht. v. d. Arbeid tegen loonmaatr. 107/2; reacties van RCO, FNV, CNV en MHP 107/3; CNV verliest kort geding tegen loonmaatr. 108/1; verleng. wet tijdel. voorzien. loonvorm. 108/2; wetsontw. niet doorwerken toeslagen bouw-CAO in min. loon 109/1; Sticht. v. d. Arbeid adv. gevraagd o. invest.-loon 272/1; akk. centrale organ. werkgevers en werknemers o. gebruik prijscompensatie voor werkgelegenh., voorgen. „adempauze" van de baan 837/1; vakbonden en werkgeversorgan. stemmen in met overeenk. 837/1; wetsvoorstel moet uitvoering akk. mogelijk maken 837/2

Nederlandsche Bank (De): financ.arrang. 1982 v. *f* 3,6 mrd t. min. v. financiën en Ned. Bank 317/3; jaarverslag o. 1981 458/2; reacties sociale partners 459/1

Prijzen: prijsindexcijfers v. d. gezinsconsumptie v. werkn.gezinnen, dec. 1981 en jaar 1981 117/2

Sociale verzekeringen:
— Algemeen: Wet ketenaansprakelijkheid, bestrijd. malafide onderaanneming 476/1; samenvatt. 476/1; onderz. waarborgfonds 476/3; wijzig. systeem halfj. aanpassing 553/1; totaalbedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2
— Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW): premiepercent. per 1-1-'82 40/2; uitker. per 1-1-'82 70/1; grondslagen per 1-1-'82 70/3; grondslagen per 1-7-'82 554/1; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2
— Algemene Kinderbijslagwet (AKW): premiepercent. per 1-1-'82 40/2; uitker. per 1-1-'82 70/2; uitbetaling a. verzorgende ouder 70/2; uitkering per 1-7-'82 554/1; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2
— Algemene Ouderdomswet (AOW): premiepercent. per 1-1-'82 40/2; uitker. per 1-1-'82 70/1; uitkering per 1-7-'82 554/1; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2
— Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW): premiepercent. per 1-1-'82 40/2; uitker. per 1-1-'82 70/2; uitkering per 1-7-'82 554/2; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2
— Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ): premiepercent. per 1-1-'82 40/2; eigen bijdrage per 1-1-'82 71/2; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2; eigen bijdrage per 1-7-'82 555/1
— Wachtgeldverzekering: premiepercent. per 1-1-'82 40/2; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2
— Werkloosheidswet (WW): premiepercent. per 1-1-'82 40/2; min. daglonen per 1-1-'82 71/1; max. uitkeringsdagloon per 1-1-'82 71/1; daglonen per 1-7-'82 554/1; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2
— Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO): premiepercent. per 1-1-'82 40/2; daglonen m.i.v. 1-1-'82 71/1; min. daglonen 71/1; max. uitkeringsdagloon 71/1; toeslag i.v.m. vereveningsbijdrage 71/1; daglonen per 1-7-'82 554/1; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln gld. 554/2
— Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV): daglonen m.i.v. 1-1-'82 71/1; toeslag i.v.m. vereveningsbijdrage 71/1; daglonen per 1-7-'82 554/1
— Ziekenfondsverzekering Werknemers (ZFW): premiepercent. per 1-1-'82 40/2; toelatingsgrens en premies bejaard. ziekenfondsverz. 71/2; reductieregel. vrijwill. ziekenfondsverz. per 1-1-'82 71/2; premiereductieregel. v. geh. bejaard. in vrijwill. verz. per 1-1-'82 71/2; premiereductieregel. in vrijwill. ziekenfondsverz. v. ongeh. m. AAW-uitkering per 1-1-'82 71/2; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2; inkomensgrenzen en premies per 1-7-'82 bij bejaard. ziekenfondsverz. 554/3; reductieregel. vrijwill. ziekenfondsverz. 555/1
— Ziektewet (ZW) : premiepercent. per 1-1-'82 40/2; kab.voorst.. wijzig. ziektewet, adviesaanvrage bij SER 247/3; inhoud SER-advies 248/1; standpunt ondernemersleden 249/1; standpunt werknemersleden 249/2; standpunt kroonleden 249/3; wetsontwerp ziekengeld ingediend, kab. volgt voorstel kroonleden SER 250/1; verzet en acties t. ZW-plannen 250/3; behand. voorgestelde wijzig. in TK gestaakt 325/3; als gevolg hiervan besl. kab. premieverlaging v. werkgevers niet te laten doorgaan 326/1; premiepercent. per 1-7-'82 554/2; tot.bedrag uitkeringen in mln. gld. 554/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Politieke partijen:
— CDA: Van Agt ziet af v. fractievoorz.schap, Lubbers doet formatiewerk 708/3; B. de Vries voorz. CDA-fractie TK 743/1
— D'66: Terlouw ziet af v. fractievoorz.schap, Brinkhorst doet formatiewerk 708/3
— PvdA: kab.akk. o. Voorjaarsnota leidt t. crisis in PvdA 324/1

Provincies:
— Algemeen: verk. v. Prov. Staten, zwaar verlies voor PvdA, VVD in omvang tweede partij 215/2 e.v.; volledige stembusuitslag 216/1; reactie politici 216/1; stembusuitslag in de 11 provincies 217/1; reacties maatsch. organ. 218/1; analyse verschuivingen 218/2; uitslag in de 4 grote steden 281/1; verloop pol. voorkeur sinds mei 1981 219/3; perscomment. 220/1; opkomst na afschaffing opkomstplicht 221/1; nwe. colleges v. Ged. Staten 539/2
— Friesland: H. Wiegel benoemd tot comm. v. d. koningin 342/1 (onderschrift)

Regering: crisis in kab.-Van Agt-II 321 e.v.; PvdA-min. vragen ontslag, min D'66 en CDA stellen portefeuille ter beschikking, oorzaak meningsverschil o. econ. beleid bij opstellen Voorjaarsnota 321/1; overleg o. Voorjaarsnota leidt t. voorlopig akk. 321/3 e.v.; analyse akk. positie minima 323/1; voorl. akk. leidt tot crisis in PvdA 324/1; ziektewetproblematiek 325/3; gevolg uitstel ziektewet, premieverlaging v. werkgevers gaat niet door 326/1; kab. struikelt o. invull. akk. o. Voorjaarsnota 326/2; overz. meningsverschillen 326/3; Van Agt brengt verslag uit a. TK 327/1; kab.form. begonnen 341/2 e.v.; prof. Steenkamp ben. tot informateur, opdracht zeer ruim geformuleerd 344/1; verloop informatie-Steenkamp, eindverslag informateur 355/2; conclusie: formatie v. minderh.kab. v. CDA en D'66 356/2; briefwisseling informateur–fractievoorz. CDA, PvdA, VVD en D'66 356/3 e.v.; D'66-fractie verdeeld o. deeln. a. minderh.kab. CDA–D'66 359/2; adv.raad D'66 steunt fractie 359/2; min. Van Mierlo blijft aan in minderh.kab. 359/3; Van Agt formateur 360/1; verloop formatie-Van Agt, kab.-Van Agt-III beëdigd 377/2; eindverslag formateur 377/3; briefwisseling Van Agt–Nijpels 378/2; Lubbers kand.-min., blijft CDA-fractie leiden 379/2; reger.verkl. kab.-Van Agt-III 487/3 e.v.; debat TK o. reger.verkl. 489/3; debat Meijer–Lubbers o. oorzaken val kab.-Van Agt-III 490/2; antw. kab. 491/1; comment. „Trouw" 491/3; kab.formatie na TK-verk. v. 8-9-'82, adviezen fractievoorz. a. koningin 709/1 e.v.; Van Kemenade (PvdA) formateur 711/1; programmatische voorst. v. Van Kemenade 712/2; finan. en soc.-econ. beleid 712/2; vrede en veiligheid 713/1; toelichting Van Kemenade op eindverslag 713/1; coalitie met PvdA niet mogelijk gebleken 713/2; koningin raadpleegt fractievoorz. PvdA, CDA, VVD, en D'66 713/2; inhoud

adviezen 713/2; mr. W. Scholten (CDA) informateur 713/3; kab.-Lubbers gevormd i.p.v. verwachte kab.-Van Agt, coalitie CDA–VVD, samenstell. kab. 737/2 e.v.; werkzaamh. informateur Scholten 737/1 e.v.; voorgesteld beleid in hoofdpunten 739/3; interpretatieverschillen tussen CDA en VVD 740/2; mr. Van Agt niet beschikbaar voor min.post Lubbers formateur 741/1; biogr. min. 742/1 e.v.; overz. nwe. departementale indeling en taakverdeling 773/2; staatssecr. in kab.-Lubbers 774/1; interview met Nijpels o. kab.formatie en positie VVD-min. in kab.-Lubbers 775/3; reger.verkl. kab.-Lubbers in TK afgelegd 788/1 e.v.; regeling part. vermogen Lubbers 834/3; regeling neven-inkomen v. Aardenne 835/3; debat TK o. reger.verkl. 837/3 e.v.; fractiestandpunten 838/1; interruptiedebat Van Dam–Lubbers 839/1

Staten-Generaal:
— Algemeen: sluiting zitting 1981-'82, opening zitting 1982-'83, troonrede 634/2 e.v.
— Tweede Kamer: verk., uitslagen 593/1 e.v.; standpunten v. d. pol. partijen die al in de TK waren vertegenwoordigd 594/1 e.v.; volledige stembusuitslag 596/1; sociaal-econ. kwesties centraal in verk.campagne, hoe te bezuinigen 596/2; uitslag in de 11 prov. en de 4 grote steden 597/1 e.v.; kwestie v. d. plaatsing v. kruisraketten op Ned. bodem 600/1; lijsttrekkers, probl. bij CDA, PvdA en D'66, Ina Brouwer lijsttrekker CPN i.p.v. Bakker 601/3; verloop v. aard v. verk.campagne 602/3; samenstell. TK 603/2; verdeling restzetels 604/1; reacties op de verk.uitslag 604/2; analyse verk.uitslag 605/1; scholierenverk. 606/2; perscomment. 606/2; laatste bijeenk. TK in samenstelling van voor de verk. v. 8-9-'82, afscheid v. 37 leden, o.w. Marcus Bakker 634/1; Van Agt en Terlouw zien af van fractievoorz.schap bij CDA en D'66, Lubbers en Brinkhorst doen formatiewerk 708/3; B. de Vries nwe. voorz. CDA-fractie TK 743/1; beëdiging nwe. TK-leden, correctie samenstell. TK 776/1; debat TK o. reger.verkl. 837/3 e.v.

Verkiezingen: verk. v. Prov. Staten, zwaar verlies voor PvdA, VVD in omvang tweede partij 215/2 e.v.; volledige stembusuitslag 216/1; reactie politici 216/1; stembusuitslag in de 11 prov. 217/1; reacties maatsch. organ. 218/1; analyse verschuivingen 218/2; verloop pol. voorkeur sinds mei 1981 219/3; perscomment. 220/1; opkomst na afschaffing opkomstplicht 221/1; uitslagen verk. v. d. gemeenteraden 539/3; fictieve zetelverdeling TK 539/3; reacties politici 540/1; analyse verk.uitslag 540/3; verk. voor Tweede Kamer, uitslagen 593/1 e.v.; standpunten pol. partijen 594/1 e.v.; volledige stembusuitslag 596/1; uitslag in de 11 prov. en de 4 grote steden 597/1 e.v.; lijsttrekkers 601/1 e.v.; reacties op verk.uitslag 604/2; analyse verk.-uitslag 605/1; scholierenverk. 606/2; perscomment. 606/2

POLITIEK (Buitenlandse)

Brazilië: levering verrijkt uranium d. Urenco 799/1
Duitsland (Bondsrep.): staatsbez. koningin Beatrix en prins Claus 165/2
Egypte: Ned. levert 105 milit. voor Sinai-vredesmacht 317/2
El Salvador: Ned. TV-ploeg gedood 347/2 e.v.
Israël: Ned. levert 105 milit. voor Sinai-vredesmacht 317/2
Suriname: Ned. milit. missie opgeheven, toch milit. bijstand v. Ned. 98/2; Chin A Sen wil wijzig. in Ned. hulpverlening 100/1; CONS-vergad. in Paramaribo, Kabalebo-project z. hulp Ned. 101/3; reactie Ned. reger. op doodschieten v. tenminste 15 leden Sur. oppositie, opschorten ontw.hulp 850/1; Cubaanse betrokkenh. bij gebeurtenissen v. 8/9-12-'82 d. Ned. en Sur. reger. ontkend 851/3
Verenigde Staten: bez. koningin Beatrix en prins Claus, rede voor beide Huizen Am. Congres 521/1; persconf. koningin 523/1; comment. 523/2

NIEUW-ZEELAND

Regering: reorgan. kab. 208/2
Verkiezingen: Nat. Party houdt kleine meerderh. 208/2

NIGER

Libië: herstel betr. 367/1
Mijnbouw: uraniumverkopen 366/2
Oppositie: arrest. Toearegs 367/1
Regering: wijzig. kab. 688/3

NIGERIA

Ghana: div. contacten, Nig. olieleveranties hervat 364/3
Regering: reorgan. kab. 176/3

NOORWEGEN

Arbeid: CAO in staalindustrie, staking transportarbeiders 700/3
Duitsland (Bondsrep.): bez. Willoch 700/1
Economie: waardevermind. kroon, teleurstelling o, Zweedse deval. 700/3; belastingverlaging in ontwerpbegroting-1983 701/1
Energie: politie vertrekt v. waterkrachtcentrale in Alta 699/2; daling olieprijs, minder olie-inkomsten, Noors-Russ. samenw. bij olie- en gaswinning in Barentsz Zee, levering aardgas a. W.-Europa 700/1
NAVO: Noorse bijdrage in kosten plaatsing raketten v. d. middellange afstand in W.-Europa 700/3
Radio en TV: reger. heft staatsmonopolie op omroepgebied op 90/1
Regering: ontslag reger.-Brundtland, vorm. en samenst. Conservat. minderh.kab. d. Willoch 89/1; reger.verkl. 89/3
Sowjet-Unie: uitwijzing 2 Russ. dipl. 699/3; Noors-Russ. samenw. bij olie- en gaswinning in Barentsz Zee 700/1
Verkiezingen: herverk. in twee kiesdistricten 90/1
Zweden: teleurstelling o. deval. Zweedse kroon 700/3

OEGANDA

Amnestie: vrijlat. gevangenen 147/3; vrijlat. gevangenen 148/3
Guerrilla: UFM-aanval op Malire-kazerne in Kampala 145/1; optreden guerrillagroeperingen 146/2
Justitie: Astles vrijgesproken v. moord 148/3
Kenia: bez. Obote 174/2
Oppositie: Volksfront gevormd 149/3
Parlement: zetelverdeling Nat. Vergad. 145/3
Politieke partijen:
— Democratic Party: positie 146/1; optreden Bwengye 147/2
Tanzania: terugtrekk. Tanzan. troepen 147/3
Terreur: in W.-Nile-district 147/3; verdere gewelddaden 148/2; verklar. geestel. leiders 148/3

OMAN

Egypte: sultan Qaboos in Cairo 495/1

OOSTENRIJK

Chili: bezett. Oostenr. ambass. door familieleden pol. gevangenen in Chili 654/1

OPPER-VOLTA

Regering: milit. staatsgreep, Zerbo opgevolgd d. Ouedraogo a. staatshoofd 828/3 e.v.; nwe. reger. 830/1

PAKISTAN

Afghanistan: Afghaans voorstel voor bilaterale bespr. met Pakistan en Iran d. Pakistan voorl. verworpen (mei 1980) 724/3; initiatief inz. trilaterale dialoog onder „auspiciën" van VN (jan. 1981) 726/1; verdere initiatieven inz. trilaterale bespr. 727/2; indirecte Afghanistan-bespr. te Genève 728/3; grensincidenten 747/2; gegevens o. Afghaanse vluchtelingen in Pakistan, Afghanen vluchten v. Pakistan n. Turkije 752/2 e.v.

PAPOEA NIEUW-GUINEA

Australië: Somare in Australië 587/2
Regering: Somare t. prem. gekozen 587/2
Verkiezingen: alg. verk., winst v. Pangu Pati 586/3

PERU

Chili: voll. herstel dipl. betr. 665/3

POLEN

Arbeid: voortz. verslag crisis 119/2; arbeidsonrust febr. 1981 121/3; Plattelandssolidariteit de facto erkend 122/2; wetsontwerp vakorgan. 137/1; arbeidsonrust in Lodz en Radom (maart 1981) 138/3; voortgezette strijd om officiële erkenn. v. Plattelandssolidariteit, het Bydgoszcz-incident, eerste keer dat autoriteiten geweld gebruikten sinds begin crisis 1980 138/2 e.v.; Plattelandssolidariteit verwerft officiële erkenn. 141/3; vakbewegingsactiviteiten maart–mei 1981 152/3; verbod op stakingen voor 2 mnd. 153/1; ontwerp-beleidsverkl. voor Solidariteit 153/2; kwestie v. d. toegang v. Solidariteit t. media, staking grafische industrie 187/1; bijeenk. CC v. d. PVAP, wetsontwerp arbeiderszelfbestuur ggk. dat niet aan eisen Solidariteit voldeed 187/3; Sejm akk. met wet op arbeiderszelfbestuur na bereiken compromis tussen reger. en vakbeweg. 204/1; bezettingsactie brandweeracademie m. politie-inval beëindigd 235/3
Bulgarije: reactie op Poolse crisis, hogere prijzen v. boeren, geen hogere winkelprijzen 121/2
Censuur: nwe. wet betekent verlichting 186/2
Denemarken: bez. min. Czyrek 137/2
Duitsland (Bondsrep.): reger.verkl. bondskans. Schmidt n.a.v. instell. milit. bewind in Polen 50/2; reacties Bonn op Am. strafmaatr. tegen SU 52/2; bez. Rakowski 52/2; onderh. Schmidt–Reagan 53/1; gesprek Schmidt–Mitterrand 54/1
Duitse Democratische Republiek: reacties op crisis in Polen, beperk. reizigersverkeer 120/1; bez. Kania na ben. Jaruzelski t. prem. 137/2
Economie: staat econ. ten tijde v. afkond. staat v. beleg 7/2; Poolse econ. dec. 1980, geen plan voor 1981 121/1; ontwikk. in jan. 1981, lib.-maatr. 136/2; rantsoen vlees en suiker 137/1; reger.voorst. v. econ. hervorm. 168/3; verh. prijzen levensmidd., wijzig. rantsoeneringen, prot. tegen voedseltekorten 184/1; anticrisismaatr. v. reger. 186/2; inzet milit. t.b.v. normaal function. openb. leven 233/2; buitenl. schuld 234/3
Emigratie: emigratie n. Westen, vliegtuigkapingen 234/2
EG: EG-verkl. o. Polen, Jaruzelski ontv. EG-ambass. 52/3
Frankrijk: prot. Mitterrand tegen instell. milit. bewind in Polen 49/3; gesprek Schmidt–Mitterrand n.a.v. gebeurtenissen in Polen 54/1
Hongarije: reacties op Poolse crisis, discussie o. rol vakbeweg. in eigen land 120/3
Justitie: liberalere paspoortbepal. 137/1; proces tegen leiders Confederatie v. e. Onafh. Polen 182/3

Kerk: kard. Wyszinsky overleden, bisschop Glemp opvolger 167/1; onderhoud Jaruzelski, Walesa en Glemp o. mogelijkh. nation. verzoening en oprichting front v. nation. eenh. 234/1
Maatschappelijke crisis: pag. 119/2 e.v.; pag. 136/1 e.v.; pag. 152/3 e.v.; pag. 167/1 e.v.; pag. 182/3 e.v.; pag. 201/2 e.v.; en pag. 233/e.v.
Militaire zaken: milit. oefeningen Warschaupact (Sojoez '81), reacties Westen 183/2; vlootconcentr. SU (aug. 1981), onderh. Koelikow–Jaruzelski, gemeensch. milit. oefeningen m. SU, Tsjech. en DDR, Sowjet-manœuvres langs Poolse grens 186/1; inzet milit. t.b.v. function. openb. leven 233/2
NAVO: Westel. bondgenootsch. reag. verd. op instell. milit. bewind in Polen, overz. eerste reacties in VS, Frankrijk en Bondsrep. Duitsland 49/1; NAVO-overl. o. Polen 53/2; verkl. 53/3
Onderwijs: onrust a. universiteiten 122/3
Oppositie: kritiek in Polen en bij bondgenoten op dissidentenorgan. KOR (febr. 1981), openb. min. onderz. anti-staatsactiviteiten 136/1; maatr. tegen leiders KOR (maart 1981) 138/1; beschuld. tegen 4 bestuursleden v. d. nation. en anti-Sowjet „Confederatie v. e. Onafh. Polen" 138/2; demon. in Warschau tegen herdenk. v. manifest. in maart 1968 139/1; proces tegen leiders Confederatie v. e. Onafh. Polen 182/3; prof. Lipinski maakt op congres v. Solidariteit, opheff. KOR bekend 204/2
Parlement: vergad. Sejm 233/3; verz. reger. bijz. bevoegdh. afgewezen 234/1
Partij: ex-prem. Jaroszewicz uit partij gezet, onderz. tegen Jaroszewicz i.v.m. beschuld. v. econ. wanbeheer en gebrek a. consultatie, ex-min. v. mijnb. Lejcak uit partij gezet, voorst. prem. Pinkowski door gen. Jaruzelski te vervangen, Sejm op 11 febr. akk., ben. Jaruzelski t. prem., reacties 136/3; brief CC v. d. CPSU a. PVAP 156/2 en 167/2 (herstel foute opmaak); poging politievakbond op te richten 170/3; onderh. Jaruzelski, Walesa en kard. Glemp o. mogelijkh. nation. verzoening en opricht. front nation. eenh. (4-11-'81) 234/1
Politieke partijen:
— Dem. Partij: 12de congres, Kowalczyk voorz. 183/1
— PVAP: topontmoet. Poolse en Sowjet-leiders i.v.m. voorber. bijz. congres PVAP 137/3; debat o. hervorm. in partij, reacties in O.-Europa, wijzig. in partijleid., voorbereid. bijz. congres 154/1; activiteiten vertegenw. harde lijn in Katowice-forum 155/3; brief v. CC v. d. CPSU a. CC PVAP 156/2 en 167/2 e.v. (herstel foute opmaak); bijz. bijeenk. CC v. d. PVAP (19-6-'81), Kania stelt vertrouwenskwestie, in ambt bevestigd 168/2; verdere ontw. voorafgaand a. partijcongres, bez. min. Gromyko 169/2; vakbondsactiviteiten a. vooravond partijcongres 170/2; staking bij LOT 170/3; bijeenk. CC, wetsontw. arbeiderszelfbestuur ggk. dat niet a. eisen Solidariteit voldeed 187/3; partijleider Kania vervangen door gen. Jaruzelski 206/3; bijeenk. CC, milit. in partijbest. opgen. 233/3
Regering: prem. gen. Jaruzelski kondigt staat v. beleg af, stelt milit. bewind in, rede Jaruzelski 5/1; grondwettel. basis v. d. getroffen maatr. 6/2; leden v. d. milit. raad 6/3; achtergrond v. d. gebeurtenissen 6/3; toestand v. d. Poolse econ. 7/2; verloop v. d. gebeurtenissen op 11-12, 12-12 en 13-12-'81 18/1; voorst. prem. Pinkowski door gen. Jaruzelski te vervangen, Sejm akk. op 11 febr., reacties 136/3; wetsontwerp vakorgan. 137/1; wijzig. in samenstell. reger. 168/3; maatr. tegen voorm. bewindslieden, zelfmoorden 183/1; kab.wijzig. na bijz. congres PVAP 185/3; Urban nwe. reger.woordvoerder 187/2; inzet milit. t.b.v. normaal function. openb. leven 233/2; kab.wijzig. 233/3; onderh. Jaruzelski, Walesa en kard. Glemp o. mogelijkh. nation. verzoening en oprichting front nation. eenh. 234/1; laatste weken v. h. uitroepen staat v. beleg 235/1; bespr. reger.–vakbeweg. o. landsprobl. 235/2
Roemenië: reacties op Poolse crisis, Solidariteit d. Ceausescu aangevallen, ingrijpen v. buitenaf afgewezen 121/1
Sowjet-Unie: Prawda verdedigt recht Polen op hulpverlening bondgenoten (18-12-'80), Rode Ster vermeldt waakzaamh. Warschaupact m.b.t. Polen (16-12-'80), bez. a. SU min. Czyrek en vice-prem. Jagielski, onderh. command. Koelikow m. prem. Pinkowski en Kania 119/3; reactie op veerdienst Zweden–Polen 137/3; topontmoet. Poolse en Sowjetleiders i.v.m. voorber. bijz. congres PVAP 137/3; brief v. CC v. d. CPSU a. CC PVAP 156/2 en 167/2 e.v. (herstel foute opmaak); verdere ontw. voorafgaand a. partijcongres, bez. min. Gromyko 169/2; ontmoet. Poolse leiders m. Brezjnew 186/3
Staatsraad: vervang. v. Gierek e.a. 136/3
Tsjechoslowakije: reacties op Poolse crisis, beperk. in deviezenverkeer, waarschuw. a. adres Solidariteit 120/2; bez. min. Karski 137/2; bez. Kania na ben. Jaruzelski t. prem. 137/2
Vakbeweging: wetsontw. vakorgan. 137/1; voortgezette strijd om officiële erkenn. v. Plattelandssolidariteit, het Bydgoszcz-incident, eerste keer geweld sinds begin crisis in 1980 139/2; Plattelandssolidariteit verwerft officiële erkenning 141/3; vakbewegingsactiviteiten maart–mei 1981 152/3; verbod op stakingen voor 2 mnd. 153/1; ontwerp-beleidsverkl. voor Solidariteit 153/2; vakbondsactiviteiten a. vooravond partijcongres 170/2; staking bij LOT 170/3; poging politievakbond op te richten 170/3; stak.dreigingen, discussies m. reger. a. vooravond congres Solidariteit 187/3; nation. congres Solidariteit, eerste fase 201/2; reacties op eerste fase congres 202/3; ontw. v. tweede fase, Sejm aanv. wet op arbeiderszelfbestuur 203/2; tweede fase congres, kritiek op compromis o. arbeiderszelfbestuur, prof. Lipinski maakt op congres opheffing KOR bekend, Walesa a. voorz. herk. 204/1; discussie m. reger.vertegenw. o. prijsmaatr. v. 3-10-'81 205/1; aanv. progr., samenvatt. 205/2; resol. 205/3; reacties op en ontw. na congres 206/1; enkele gebeurten. rond tweede fase congres 206/3; onderhoud Jaruzelski, Walesa en kard. Glemp o. mogelijkh. nation. verzoening en oprichting front v. nation. eenh. 234/1; besprekingen reger.–vakbeweg. o. landsprobl. 235/2; bijeenk. Presidium Solidariteit in Radom, oproep t. alg. staking in geval reger. spec. bevoegdh. zou krijgen 235/3; voorw. Solidariteit v. deeln. a. front v. nation. eenheid 236/1; publ. v. overheidswege v. bijeenk. die Solidariteit moesten diskrediteren 236/2; vergad. nation. coördin. cie. Solidariteit bevestigt standpunten v. Radom 236/2; kritiek op Solidariteit in Poolse pers en SU, afkond. staat v. beleg 237/1
Verenigde Staten: eerste reactie op instell. milit. bewind in Polen, opschort. voedselzendingen n. Polen 49/3; persconf. Reagan, SU beschuld. v. betrokkenh. 50/1; Am. sancties tegen Polen afgekondigd 50/3; Am. sancties tegen SU 51/1; reacties in Bonn 52/2

PUERTO RICO

Terrorisme: aanslagen 544/2
Verenigde Naties: discussie binnen VN o. pol. status Puerto Rico 544/1

QATAR

Saoedi-Arabië: veiligh.pact 76/1

ROEMENIË

Koeweit: bez. sjeik Jabir 79/1
Polen: reacties op Poolse crisis, Solidariteit door Ceausescu aangevallen, ingrijpen van buitenaf afgewezen 121/1

RWANDA

Justitie: samenzweerders v. april 1980 berecht 367/2
Regering: wijzig. kab. 367/3
Verkiezingen: verk. wetg. vergad. 367/2

SALOMONSEILANDEN

Regering: samenstelling reger.-Mamaloni, actieprogr. 336/3

SÃO TOMÉ EN PRINCIPE

Regering: mutaties 176/3

SAOEDI-ARABIË

Frankrijk: bez. Mitterrand 330/3
Iran: veiligh.pact 74/3
Jemen (N.): zitt. bilaterale coörd. raad 45/1
Libanon: prem. Wazzan in Taif 392/1
Qatar: veiligh.pact 76/1
Staatshoofd: koning Khaled overl., kroonprins Fahd opvolger 863/2; prins Abdullah tot kroonprins aangewezen 863/3
Syrië: bez. Assad 446/1; bez. Khaddam 446/3
Verenigde Staten: tweede missie Habib (9/25-6-'81) 389/1; derde missie Habib (9/24-7-'81) 389/3; vierde missie Habib (29-11/8-12-'81) 394/2; ondanks tegenstemmen Huis v. Afgev. toch levering AWACS a. Saoedi-Arabië 505/1

SENEGAL

Gambia: confederatie Senegambia geproclam. 12/3; confederatie Senegambia formeel 362/3
Guinee: bez. Sekou Touré 826/3
Oppositie: terugk. Niasse 368/2; vrijlat. Niasse, arrest. 368/2
Politieke partijen: justitieel onderzoek t. PDS 14/3; toelat. nwe. partijen 367/3; terugk. Wade 368/2

SEYCHELLEN

Economie: gevolgen mislukte huurlingencoup 547/1
Justitie: 7 gearrest. buitenl. voor hooggerechtshof 128/3; veroord. huurlingen op Seychellen 545/3
Kenia: d. Dolinchek besch. v. medeplichtigh. a. putsch op Seychellen 127/2; pres. Moi ontkent medeplichtigh. Kenia 128/1
Regering: misl. staatsgreep d. huurlingen 126/3; muiterij deel leger bedwongen 546/2
Tanzania: komst 400 Tanz. milit. op Seychellen 128/2
Veiligheidsraad: veroord. poging t. staatsgreep op Seychellen 128/2; VN-onderz. 545/3
Zuid-Afrika: huurlingen na mislukte putsch op Seychellen naar Z.-Afr. waar zij waren gerecruteerd 127/1; 39 huurlingen v. rechtsvervolg. ontslagen, prot. VS 127/1; huurling Dolinchek verkl. officier in Zuidafr. NIS te zijn 127/3; onderz. n. deeln. Zuidafr. milit. putsch op Seychellen 128/1; 39 huurlingen alsnog in staat v. beschuld. gesteld 128/3; proces t. huurlingen in Z.-Afr. 545/1; veroord. huurlingen in Z.-Afr. 546/1

SIERRA LEONE

Arbeid: alg. staking 15/3
Economie: econ. probl., vouchergate-schandaal, arrest. drie min. 15/1
Noodtoestand: afgekondigd 16/3
Oppositie: onlusten in Freetown 15/1
President: Stevens kondigt aftreden aan 16/3
Regering: arrest. drie min. 15/2; nw. kab. 368/3
Verkiezingen: parl.verk. 368/3; uitslag in 13 kiesdistricten ongeldig verkl. 368/3

SINGAPORE

Cambodja: voorstellen tot verbreding v. d. anti-Vietnamese verzetsbeweging (okt. 1980) 812/3

SOEDAN

Algemeen: binnenl. ontw. sinds sept. 1981 619/3
Economie: afkond. econ. progr., IMF-krediet 620/3; verdere buitenl. hulp, uitstel betaling schulden 623/2
Egypte: constante betrekk. 624/1
Ethiopië: bez. Nimeiry (nov. 1980) 466/1; akk. t. Soedan en Ethiopië 470/3
Oppositie: arrest. 619/3; studentenprotest 621/3
Parlement: ontbinding parl. 620/1
Regering: ben. 3de vice-pres. 619/3; ben. interimpres. Z.-Soedan 620/1; ontslag kab., afkond. econ. progr. 620/3; Nimeiry dreigt met aftreden, ontslag 1ste vice-pres. 622/2; nwe 1ste vice-pres. 623/3; Alier als vice-pres. vervangen door Lagu 623/3
SSU: zuivering top 622/2
Tsjaad: off. bez. Oueddei, verbetering betr., Soedan staakt steun a. FAN 627/1
Verkiezingen: voorverk., toewijz. zetels in nwe. Nat. Volksvergad. 622/3
Zuiden: Rev. Volksvergad. en Hoge Uitvoerende Raad ontbonden, ben. interimpres. 620/1; arrest. 21 politici na vorm. Raad v. d. Eenh. v. Z.-Soedan, conflict o. decentralisatie 622/1; Alier als vice-pres. vervangen door Lagu, nwe. Hoge Uitvoerende Raad o.l.v. Tembura 623/3; verk.winst voor pro-opdelingsalliantie 624/1

SOMALIA

Amnestie: vrijlat. ex-prem. Egal 469/2
Duitsland (Bondsrep.): bez. Barre 470/1
Egypte: bez. Barre 470/1
Ethiopië: Somalia maakt melding v. Ethiop. invallen in Somalia sinds 6 juli; Somal. Democ. Reddingsfront (SDSF) stelt zich verantw. voor gevechten in Somalia 465/1; voorz. OAE D. A. Moi doet beroep op Ethiopië en Somalia de strijd te staken, SDSF verwerpt bestand, tegenstrijdige berichten o. verloop strijd 465/3; laatste geregelde Somal. troepen uit Ogaden teruggetrokken 467/1; opleving Som.-Ethiop. strijd gemeld (juni 1981) 468/1
Frankrijk: bez. Barre 470/1
Libië: Somalia verbreekt betr. m. Libië 468/3
Oppositie: optreden t. opp., aanslagen Sosaf, vorming SNM 467/2; vorming opp. front SDSF 469/1; muiterij en gevechten in N.-Somalia gemeld 469/1; nwe. incidenten in Hargeisa 470/2; arrest. politici 470/2
Regering: SRC-leden ontslagen 467/3; ontbinding SRC, reorg. kab. 469/2; de positie v. Barre 471/2
Uitzonderingstoestand: opgeheven 469/2
Verenigde Staten: oproep Somalia om steun 465/2; Barre in Washington (mei 1981) 468/1; Barre in Washington (maart 1982) 469/3

SOWJET-UNIE

POLITIEK (Binnenlandse)

Partij: Soeslow, tweede man SU, overl., levensloop 81/1; mogel. consequenties 81/3; partijleider en pres. Brezjnew overl., Andropow opvolger a. partijleider 753/1 e.v.; levensloop Brezjnew 754/1 e.v.; wijzig. partijtop mei 1982, Andropow wordt secr. v. CC, verlaat KGB, Fedortsjoek opvolger 757/1; biogr. gegevens Andropow 757/2; enkele citaten Andropow, Oestinow en Tsjernenko 757/3; reacties buitenl. 758
Veiligheidsdienst (KGB): Fedortsjoek volgt Andropow a. leider op 757/1

POLITIEK (Buitenlandse)

Afghanistan: Karmal voor off. vriendschapsbez. in SU (okt. 1980) 725/2; gespreksronde o. mogelijke pol. oplossing v. Afghanistan 729/1; berichten o. sterkte Sowjet-contingent in Afghanistan 729/2; berichten o. Sowjet-offensieven tussen eind febr. 1980 en medio okt. 1982 730/2 e.v.; annexatie Wakhan-corridor d. de SU?, Chin. reactie 735/3; grensverdrag ondertekend 736/1; Sowjet-krijgsgevangenen in handen v. mujaheddin op grond v. ICRK-regelingen, 5 gevangenen n. Zwitserland 750/1; akk., bez. Karmal, opening vriendschapsbrug 752/1
Argentinië: SU schort Argent. graanimport op 424/3
Brazilië: handelsbetr. 820/1; bez. min. Netto 820/2
Cambodja: bez. Ros Samay en Heng Samrin, overeenk. o. Sowjet-hulp 806/3
Canada: nwe graanovereenk. 384/3
Finland: reactie Moskou op aftreden Kekkonen 66/1; eerste off. bez. Koivisot 683/3
Jemen (N.): bez. pres. Saleh 45/1
Koeweit: bez. sjeik Sabah, Russ. wapenleverant. 77/3
Madagascar: bez. pres. Ratsiraka, Russ. wapenleverant. 124/3
Malta: ondersteuning v. Maltese neutraliteit 180/1
Noorwegen: uitwijzing 2 Russ. dipl. 699/3; Noors-Russ. samenw. bij olie- en gaswinning in Barentsz Zee 700/1
PLO: Arafat in SU, SU verleent PLO off. dipl. status 496/2
Polen: Prawda verded. recht Polen op hulpverlening bondgenoten (18-12-'80), Rode Ster vermeldt waakzaamh. Warschaupact m.b.t. Polen (16-12-'80), bez. a. SU min. v. buitenl. zaken Czyrek en vice-prem. Jagielski, onderh. command. Warschaupact Koelikow m. prem. Pinkowski en Kania 119/3; Sowjet-kritiek op veerdienst Polen–Zweden 137/3; topontmoet. Poolse en Sowjet-leiders i.v.m. voorbereid. bijz. congres PVAP 137/3; brief v. h. CC v. d. CPSU a. CC v. d. PVAP 156/2 en 167/2 (herstel foute opmaak); verdere ontw. voorafgaand a. partijcongres PVAP, bez. min. Gromyko 169/2; ontmoet. Poolse leiders m. Brezjnew 186/3
Syrië: bez. Kornijenko 387/3; Khaddam in Moskou, verdere contacten m. SU 448/1
Verenigde Staten: Am. sancties tegen SU afgekondigd n.a.v. Sowjet-betrokkenheid bij instell. milit. regime in Polen 51/1; reacties in Bonn 52/2; besprek. SU–VS o. vermind. strateg. wapens (START) in Genève begonnen, voorgesch., overgang v. SALT naar START 417/1; dialoog VS–SU voor begin START, wapenbeheersingsvoorst. pres. Reagan en Brezjnew 418/3; Reagan verscherpt boycot aardgas uit SU 498/2; pres. Reagan heft embargo op leverantie v. aardgaspijpleiding SU–WE op 858/1
Zweden: Russ. onderzeeër strandt in Zweedse territoriale wateren 558/3 e.v.

SPANJE

Algemeen: harmon. region. autonomie 354/2
Andalusië: verk. region. parl., winst social., verlies UCD, uitslagen 353/1 e.v.; ontw. wat betreft autonomie-statuut 354/1; Andal. gekortwiekt in Spaanse parl. 354/1
Engeland: besprek. o. Gibraltar uitgesteld 763/2; bez. Calvo Sotelo 763/2
Frankrijk: Frans-Spaanse spanningen o. nietuitlevering Basken 778/3; aanslag in Frans Baskenland 778/3
Galicië: verk. region. parl., uitslagen 354/2
Gibraltar: besprek. o. Gibraltar uitgesteld 763/2
Justitie: spijsolieschandaal 714/3
Kunst: Picasso's „Guernica" terug in Spanje 714/1
Militaire zaken: leiding strijdkrachten vervangen (jan. 1982) 745/1; nwe. kapt.-gen. in Madrid, Barcelona, Valladolid en Bilbao 759/3
NAVO: Spanje 16de lid 762/2
Parlement: zetelverdeling Congres en Senaat na verk. 28-10-'82 705/1
Politieke partijen:
— CDS: opricht. d. oud-prem. Suarez Gonzalez 513/1
— Liberalen: opricht. Lib. Democ. Partij o.l.v. Walker 515/1
— PAD: opricht. in maart 1982, Ordoñez leider 514/2
— PCE: op btg. congres PSUC (maart 1982) bevestiging eurocommun., op partijcongres EPK (maart 1982) fusie EPK met EIA tot EE-IS 761/1; pro-Sowjet-sector PSUC vormt in april 1982 commun. partij v. Catalonië (PCC) 761/2; Carrillo trekt reeds ingediend ontslag a. partijleider in 761/2; definitief aftreden Carrillo a. secr.-gen. PCE 761/3; Iglesias opvolger 762/1
— PDP: opricht. Democ. Volkspartij v. chr.-dem. 515/3
— UCD: Calvo Sotelo leider UCD (13-11-'81) 513/2; vertrek 4 parl. 514/1; nog 2 afgev. verlaten UCD 515/3; Calvo Sotelo treedt terug als partijvoorz., Landelino Lavilla opvolger 515/1; 3 min. stappen o. naar top UCD 515/3; min. v. landbouw verlaat UCD 762/2
Regering: reger.wijziging (1-12-'81), samenstell. nwe. reger. na wijzig. 513/3; 3 min. stappen o. naar top UCD 515/3; aftreden min. v. landbouw 762/2
Staatsgreep: arrest. na ontdekking nwe. samenzwering t. koning in juni 1981 743/2; verz. regering t. berecht. alle daders staatsgreep febr. 1981 afgewezen, vooronderz. coup afgesloten 743/3; incidenten binnen strijdkrachten 744/1; manifest 100 officieren en onderofficieren 744/2; toespraak koning bij viering „milit. nieuwjaar" 744/3; het proces t. 33 deeln. a. staatsgreep 23 febr. 1981 746/1; vervolg v. h. proces 758/3; vonnissen 759/1; ontdekking nwe. samenzwering (operatie Cervantes) begin okt. 1982 759/3
Terrorisme: ontw. sinds okt. 1981 777/1; arrest. 3 femin. en hoogleraar 777/2; journ. Vinader veroord. 777/2; aant. doden en gewonden in 1981 777/2; ontvoering Iglesias en Lipperheide 777/3; uiteenvallen ETA-pm in ETA-pm VII en ETA-pm VIII, ETA-pm VII geeft gewapende strijd op, acties ETA-m 778/1; hoofdingenieur kerncentrale vermoord 778/2 Frans-Spaanse spanningen o. uitlevering Basken 778/3; aanslag in Frans-Baskenland 778/3; veroord. in zaak-Almeria 779/1; aanhouding Korta, vermoed. leider ETA-pm VIII 779/1; gen. Lago Roman, bevelh. Brunete-divisie, vermoord 779/1
Verenigde Staten: bez. Haig 503/3; nw. milit. samenw.verdrag m. VS 763/1; aank. 84 Am. F-18A gevechtsvliegtuigen 763/2
Verkiezingen: social. winnen vervroegde alg. verk. (28-10-'82) 705 e.v.; uitslagen, zetelverdeling Congres en Senaat 705/1; verk.campagne, deelnemende partijen en progr. 705/2; stemadvies bisschoppen 707/2; reacties op overwinning social. 708/1

ST. LUCIA

Regering: aftred. reger.-Cenac, opp.leider Pilgrim tijdel. prem., Compton prem. na verk. 3-5-'82 492/1
Verkiezingen: parl.verk. (3-5-'82) 492/1

ST. VINCENT

Economie: hulp IMF na schade wervelstorm 460/3
Onlusten: nasleep rellen op Union 460/1
Oppositie: opp. t. reger.-Cato 460/2; poging tot coup tijdens verblijf prem. in Londen 460/3
Politieke partijen:
— NDP: Mitchell weer in parl. 460/1
— PDP: opger. d. Russell 460/2
— PPP: Tannis volgt Joshua op als partijleider 460/1
— SVLP: aftred. Williams als leider oppositie in parl., Russell (onafh.) opvolger 460/2

Regering: samenstell. reger.-Cato na verk. dec. 1979, kab.wijzig. 459/3, min. v. gezondh. neemt ontslag 460/1

SURINAME

Algemeen: chronologie febr. 1980-mei 1981 100/2
Cuba: Cubaanse betrokkenh. bij gebeurtenissen d. Ned. en Sur. reger. ontkend 851/3
Energie: OGEM-aandeel in handen v. Suriname 102/3
Grondwet: Chin A Sen ontv. ontw.-grondwet 101/1; Rev. Front wil nwe. grondwet 102/1
Industrie: Suralco verl. prod. 100/3
Justitie: Kasantaroeno d. Hof v. Justitie vrijgelaten 99/2; oud-prem. v. Genderen veroord. t. hoge boete 100/1; ex-min Haakmat beëd. a. advocaat 100/2; oud-min. Soemita veroord. 101/2; serg.-maj. Hawker veroord. wegens samenspanning t. h. wettige gezag 101/2
Nederland: Ned. milit. missie opgeheven, toch milit. bijstand v. Nederland 98/2; Chin A Sen wil wijzig. in Nederl. hulpverlening 100/1; CONS-vergad. in Paramaribo, Kabaleboproj. z. hulp Ned. 101/; reacties Ned. reger. op doodschieten v. tenminste 15 leden v. Sur. oppositie, opschorten ontw.hulp 850/1; Cubaanse betrokkenh. bij gebeurtenissen v. 8/9-12-'82 d. Ned. en Sur. reger. ontkend 851/3
Oppositie: Keervelt in Guyana vermoord 99/2; serg.-maj. Hawker veroord. wegens samenspanning t. h. wettige gezag 101/2; tenminste 15 leden oppositie gedood op 8/9-12-'82 849 e.v.; officiële versie Suriname, reactie Ned. reger., opschorting ontw.hulp 850/1; reacties Sur. en Ned. bevolking, aftreden kab.-Neyhorst en van wnd. pres. Misier 851/1; opschorting econ. en milit. hulp d. VS, aftreden Sur. cons.-gen. De Vries, aftreden perman. VN-vertegenw. Sewradsing 851/2; Cubaanse betrokkenh. bij gebeurtenissen d. Ned. en Sur. reger. ontkend 851/3; opp. acties sinds febr. 1982, demonstr. tegen milit. bewind tijdens begrafenis vakbondsvoorman Lemmer 852/1; mislukte couppoging op 11-3-'82 d. Rambocus en Hawker 852/2; verkl. hoofd milit. politie o. achtergronden couppoging 853/1; Hawker zonder vorm van proces doodgeschoten, reacties 853/2; oorlogstoestand al sinds 11-3-'82 v. kracht 854/1; oorlogstoestand week opgeheven m.i.v. 24-3-'82 854/2; acties rijstboeren en verplegend pers. 854/2; bezett. Sur. ambass. Den Haag 854/2; nwe. coupplannen ontdekt 854/3
Pers: internat. juristencie. levert kritiek op persbeleid 98/1; NMR kondigt perscensuur af 100/1
Politieke partijen: Chin A Sen kondigt „Front v. bevrijd. en ontw." aan 99/1
President: Chin A Sen afgetreden 97/1; Misier wnd. pres. 97/3; Chin A Sen zinspeelt op aftreden 101/3; nieuwjaarstoespr. Chin A Sen 102/3; aftreden wnd. pres. Misier na bloedige gebeurtenissen v. 8/9-12-'82 851/1
Regering: twee min. en twee ondermin. stappen uit reger., verder wijzig. 98/3; present. „Manifest v. d. revolutie" 98/3; nwe. samenst. beleidscentr. 99/1; Sital beëdigd a. min. v. volksgezondh. 100/2; aftreden kab.-Neyhorst na doodschieten 15 opp.leden 851/1; aftreden consul-gen. De Vries 851/2
Revolutionair Front: Volkscongres besl. t. oprícht. Revol. Front, Revol. Front wil nwe. grondwet 102/1
Verenigde Naties: aftreden perman. vertegenw. Sewradsing

SWAZILAND

Staatshoofd: koning Sobhoeza II overl., nog geen opvolger aangewezen 859/2
Zuid-Afrika: plan Zuidafr. reger. om thuisland Kangwane en district Ingwavuma aan Swaziland over te dragen na uitspraken hooggerechtshoven ingetrokken 848/1; arrest. onder ANC-leden in Swaziland 859/3

SYRIË

Algerije: bez. Assad 495/3
Frankrijk: bez. Cheysson 303/3; spanningen m. Frankrijk na bomaanslag in Parijs 447/3
Irak: confront. Syrië–Irak 445/3 Syrië sluit grens en oliepijpleid. m. Irak 447/2
Iran: Syr. bemidd. in Golfoorlog aangek., bez. min. Velayati, Khaddoum in Teheran, oliepact 446/2
Israël: Isr.-Syr. rakettencrisis, missie Habib 387/1; onbemande Isr. verkenn.vliegtuigen neergeschoten 388/1; twee Syr. Mig-23's d. Isr. toestellen neergeschoten 430/2
Jordanië: gespannen betr., troepenconcentraties langs Syr.-Jord. grens (eind 1980) 443/3; Jord. zaakgelastigde in Libanon ontvoerd en vrijgelaten (febr.-april 1981), Jord. beschuldigt Syrie 444/3; opnieuw spanningen t. Jord. en Syrië (jan. 1982) 445/2
Libanon: gevechten in Beiroet en Zahle t. Falang. militie en Syr. troepen 385/2; bez. Khaddam 387/2; Syr. plaatst Sam-6-raketten in Bekaa-vallei 387/2; Syr. beleg Zahle opgeheven (30-6-'81) 389/2; prem. Wazzan in Damascus 391/3; Syrië niet bereid tot opname PLO-strijders (9-7-'82) 562/2; wel bereid (10-8-'82) 564/2
Libië: bez. Kadhafi, geen vorderingen m.b.t. fusie 446/1
Oppositie: gevechten in Hama tussen reger.-troepen en moslembroeders 113/1; acties t. Mohamm. Broederschap, bomaanslagen in Damascus 441/3; opstand in Hama onderdrukt 442/2; bundeling opp. 443/2
PLO: spanningen t. PLO en Syrië 431/1
Regering: nw. kab. 441/2; mislukte staatsgreep gemeld 442/1
Saoedi-Arabië: bez. Assad 446/2; bez. Khaddam 446/3
Sowjet-Unie: bez. Kornijenko 387/3; Khaddam in Moskou, verdere contacten m. SU 448/1
Verenigde Staten: eerste missie Habib (7/27-5-'81) 387/3; tweede missie Habib (9/25-6-'81) 389/1; derde missie Habib (9/24-7-'81) 389/3; vierde missie Habib (29-11/8-12-'81) 394/2
Verkiezingen: parl.verk. 441/2

TANZANIA

Oeganda: terugtrekk. Tanzan. troepen 147/3
Seychellen: komst 400 Tanz. milit. op Seychellen 128/2

TEKSTEN

België: tekst reger.akk. (Martens-V) 32/1; reger.-akk. (vervolg) 61/1 e.v.
Nederland: reger.verkl. kab.-Lubbers 788/1

THAILAND

Birma: opiumoorlog in „Gouden Driehoek" 671/3
Cambodja: vraagstuk v. Cambodj. vluchtelingen in Thailand, beleid Thaise overheid v. begin 1979-maart 1980 803/3; repatr. v. vluchtel. uit Thailand, gevechten grensgebied bij Thailand 810/1; voorstellen voor de instelling v. e. gedemilit. zone bij grens met Thailand 811/3; voorstellen tot verbreding v. d. anti-Vietnamese verzetsbeweging (okt. 1980) 812/3; terugkeer vluchtel. n. Cambodja (sept. 1980) 814/3
Drugprobleem: opiumoorlog in de „Gouden Driehoek", internat. aspecten 671/2
Economie: 5de vijfjarenplan, aardgas- en olievondsten 688/2
Frankrijk: akk. inz. overdracht gedetineerden 688/1
Guerrilla-activiteiten: 1981-'82 672/2
Justitie: hongerstaking buitenl. gevangenen, akk. Thailand–Frankrijk 688/1
Militairie zaken: milit. ben. (sept. 1981) 670/1; Arthit opperbevelhebber 670/3
Oppositie: geruchten o. coupplannen, aanslagen 670/2; intern. verdeeldh. CPT, optreden Phak Mai 687/1
Regering: reorgan. kab. d. terugkeer SAP 670/1

TOGO

Centraal Afrikaanse Republiek: Patasse in Togo 352/3

TRINIDAD EN TOBAGO

Politieke partijen: Chambers gek. t. leider PNM 361/2
Regering: kab.wijzig. (11-5-'81) 361/2
Verkiezingen: alg. verk. (9-11-'81) 361/3; verk.-campagne 362/1; samenstell. nwe. PNM-reger. (17-11-'81) 362/2

TSJAAD

Algerije: berichten o. Alg. steun a. GUNT 631/2
Burgeroorlog: opmars FAN tot bij Ati 626/3; Faya-Largeau in handen v. d. troepen v. Habre 627/3; voortzett. strijd, positie OAE-vredesmacht 628/3; koerswijzig. Kamougue 629/1; FAN-opmars in mei, rebellie in Moundou tegen Kamougue 630/1; Oueddei verliest slag om Massaguet, FAN bezet N'Djamena (7-6-'82), Kamougue bedwingt rebellie 631/2; Bongor onder controle v. groep anti-Kamougue-officieren 632/3; Z.-Tsjaad onder controle v. Habre 633/1
Libië: Kadhafi o. Lib. verliezen in Tsjaad 626/1; bez. Oueddei 630/2
OAE: probl. m.b.t. Panafr. vredesmacht, OAE-beraad in Nairobi 625/3; aank. Senegalese en Nigeriaanse milit. in Tsjaad 626/1; overl. te Nairobi levert „vredesplan" op, d. GUNT verworpen 628/1; terugtrekk. OAE-vredesmacht uit Tsjaad 631/1
Regering: koerswijzig. Kamougue, vorming Staatsraad, ben. prem. en nw. kab. 629/2; Habre vormt nwe. reger. (Staatsraad) met FAN-leden, Habre pres. 632/1; besprek. o. nat. verzoening leveren geen akk. op 632/2
Soedan: off. bez. G. Oueddei, verbetering betr., Soedan staakt steun a. FAN 627/1

TSJECHOSLOWAKIJE

Afghanistan: bez. Karmal, vriendschapsverdrag 752/1
Jemen (Z.): bez. Husak, vriendschapsverdrag 48/2
Polen: reacties op Poolse crisis, beperk. in deviezenverkeer, waarschuwingen aan Solidariteit 120/3; bez. min. Karski 137/2; bez. Kania na ben. Jaruzelski t. prem. 137/2

TURKIJE

Algemeen: binnenl. ontwikk. sinds medio 1981 764/2
Arbeid: acties t. vakbeweging DISK e.a. bonden 767/2
Armeniërs: Armeense aanslagen in Frankrijk en Zwitserland 782/3; aansl. op Turkse dipl., dood Hagop Hagiopan, actie op vliegveld Ankara, reacties Turkije 783/3 e.v.
Avondklok: opgeheven 782/2
Grondwet: instell. Consultatieve Vergadering en constitut. cie. 764/3; publikatie ontwerpgrondwet, goedk. d. Consultatieve Vergadering, nwe. grondwet bij referendum aanv., reacties 779/2 e.v.
Justitie: arrest., processen en terechtstell., off. gegevens 765/1; nadere bijzonderh. 765/2; milit. autoriteiten en Amnesty International o. martelingen 765/2 e.v.; gevangenisstraf v. Ecevit 768/1; vervanging milit. aanklagers, terechtstellingen, verz. om uitlevering, verlies staatsburgerschap. processen 782/1
Koerdistan: bez. sjeik Jabir 79/1
Pers: acties t. pers e.a. media 767/3
Politieke partijen: ontbinding pol. partijen 764/2

Staatsburgerschap: Güney v. staatsburgerschap vervallen verklaard 782/2

TUVALU

Regering: nw. kab. 272/3
Verkiezingen: eerste alg. verk. 272/3

VANUATU

Frankrijk: ondertek. samenw.akk., normal. betr. 208/2
Verenigde Naties: toegetreden a. lid 312/3

VENDA

Onafhankelijkheid: op 12-9-'79, internat. niet erkend 846/3
President: Chief P. Mphephu pres. 846/3
Regering: samenstelling kab. 846/3

VENEZUELA

Mexico: akk. San José 451/1

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

Ajman: nwe. heerser 80/1
President: verlenging ambtstermijn 61/3
Regering: prem. in ambt bevestigd, wijzig. kab. 61/3

VERENIGDE STATEN

ALGEMEEN

Militaire zaken:
— Algemeen: hervatt. prod. chemische wapens 207/2; ben. Vessey tot voorz. gezamenl. chefs v. staven, Watkins opperbevelh. marine, Gabriel opperbevelh. luchtmacht 526/1
— AWACS: ondanks tegenstemmen Huis v. Afgev. toch levering v. AWACS a. Saoedi-Arabië 505/1
Rassenintegratie: Senaat v. drastische beperk. v. busing 208/1

ECONOMIE, FINANCIËN SOCIALE ZAKEN

Begroting: Reagan wil $ 16 mrd meer bezuinigen op begrot.-1982, prot.demon. AFL/CIO 157/3; tekort begrotjaar 1981: $ 57,9 mrd 158/1; Reagan spreekt veto uit over noodfinan.wet, ambten. zonder salaris naar huis gestuurd, compromis, uiteindel. $ 4 mrd a. bezuinig. 158/1; defensiebegrot.-1982 d. Congres ggk. 158/2; begrot.-1983 a. Congres gepresenteerd 159/3; reacties 160/2
Energie: ontmanteling ministerie v. energie 544/3

OVERZEESE GEBIEDEN

— Guam: Guam v. interne autonomie 544/2
— Puerto Rico: zie onder: PORTO RICO.

POLITIEK (Binnenlandse)

CIA: tweede man CIA stapt op, McMahon opvolger 526/2; heropricht. adviesraad v. spionage 544/2
Congres:
— Algemeen: rede koningin Beatrix v. verenigde vergad. beide Huizen Congres 521/1
— Senaat: Abscam-schandaal dwingt sen. Williams tot aftreden 525/1
Mensenrechten: Abrahams ondermin. v. buitenl. zaken v. d. mensenrechten 524/1
President: Reagans eerste „State of the Union", het nwe. federalisme 158/3; reacties 159/2
Regering: veiligh.adv. Allen in opspraak, aftreden Allen, Clark opvolger, Stoessel opvolger, Clark a. ondermin. buitenl. zaken 506/3; Abrahams ondermin. v. buitenl. zaken v. d. mensenrechten 524/1; min. v. arbeid in opspraak, relatie tussen min. en maffia niet bewezen 524/2; ben. State Department v. Burt en Buckley 526/3; min. Haig neemt ontslag, Shultz opvolger, Dam ben. tot opvolger Stoessel 527/1; verdere ben. 528/3

POLITIEK (Buitenlandse)

Afghanistan: gespreksronde o. mogelijke pol. oplossing v. Afghanistan 729/1; berichten o. rol CIA bij wapenhulp a. Afghaanse verzetsbeweging 749/1
Algemeen: Congres aanv. wet op hulp buitenl. (dec. 1981) 506/2
Bolivia: normal. betr. 484/1
Brazilië levering verrijkt uranium d. VS 799/2; bez. Figueiredo 825/2; Am. ingrijpen in Braz. econ. crisis 822/2; bez. Reagan 822/3; overbruggingskrediet toegezegd 823/2
Chili: aanslag op dir. v. school v. inlicht.dienst v. h. leger Vergara Campos, verdere aanslagen 614/3; Am. Hof veroord. Chil. reger. tot betalen schadevergoeding in zaak-Letelier 653/1; Chil. milit. rechtbank zuivert drie bij de moord op Letelier betrokken officieren v. Chil. geheime dienst 653/1; nwe. rechtszaken in zaak-Letelier in VS tegen drie Cubanen 653/2; Chil. Hooggerechtshof bepaalt op 14-1-'82 dat de onschuld v. d. personen die beschuldigd zijn na moord op Letelier niet duidelijk vastgesteld is 653/2; relatie met VS 665/3
China (Volksrep.): bez. Haig 503/1
Columbia: univ. gesloten na prot. tegen bez. Am. vice-pres. Bush 843/3
Duitsland (Bondsrep.): onderh. Schmidt–Reagan n.a.v. gebeurtenissen in Polen 53/1; bez. Schmidt, standpunt Schmidt m.b.t. Am. boycot op levering Sowjet-aardgas a. W.-Europa 502/1; bez. Haig 503/3
EG: Europ. staalexp. n. VS belast 497/1; Reagan verscherpt boycot aardgas uit SU 498/1; verkl. EG-min.raad 498/2; eerste overl. EG–VS z. result. 498/3; Engeland negeert als eerste de Am. sancties 499/2; nw. overleg VS–EG 499/3; Franse reger. gebiedt bedrijven sancties v. d. te negeren 500/1; reactie VS 500/2; VS wijzen EG-voorst. in staalkwestie af 500/3; ook Italië contra VS in kwestie aardgaspijpleiding 501/3; persconf. Reagan 501/3; Schmidt o. conflict 502/1; staalconflict VS–EG beëindigd 855/3; voorgesch. 857/1; pres. Reagan heft embargo op leveranties v. aardgaspijpleiding SU–WE op 858/1
Egypte: Haig in Cairo 278/2; bez. Mubarak 292/3; Reagan ben. Fairbanks tot spec. vertegenw. VS bij autonomiebesprekingen 293/3; missie Stoessel 294/3
El Salvador: econ. hulp VS 229/1; Salvad. milit. krijgen opleid. in VS 229/1; Am. Ver. voor burgerl. vrijheden wenst stopzett. Am. hulp 230/2; FMLN vraagt Reagan om medew. 230/3; VS verleent econ. en milit. hulp 231/1; Am. reger.rapport o. mensenrechten 232/2; adv. VS bewapend met geweren 232/2; reactie VS op vredesvoorst. Lopez Portillo m.b.t. M.-Amerika 344/3; Am. oorlogsschepen patrouilleren voor de kust 345/2; hulp VS in kader Carribean Basin Initiative 345/2; houd. Congres t.a.v. El Salv. 346/1; „bewijzen" Haig o. buitenl. inmenging 346/1
Engeland: Engeland en VS bouwen straaljager 44/1; Engeland negeert als eerste Am. sancties t. levering Sowjet-aardgas a. W.-Europa 499/3
Frankrijk: bez. Mitterrand 331/3; Am. plv. milit. attaché in Parijs vermoord 427/1; Franse reger. gebiedt bedrijven Am. sancties op levering Sowjet-aardgas a. W-Europa te negeren 500/1
Guatemala: beperkte milit. hulp VS 173/3
Guinee: bez. Sekou Touré 827/1
Haïti: bezetting eiland Navassa 667/3; positie Haït. ballingen in VS 668/1
Israël: Am.-Isr. betr. tussen juni en begin dec. 1981, opschort. Am. vliegtuigleveranties 190/3; bez. Begin 191/1; verdere ontw. 191/3; Am.-Isr. „Memorandum of understanding" 192/1; akk. inz. strategische samenw. d. VS buiten werking gesteld, d. Begin opgezegd 240/2; probl. bij vorming Sinai-vredesmacht 276/1; brief Reagan a. Begin, Haig in Jeruzalem 278/1; nw. bez. Haig 290/3; Reagan ben. Fairbanks tot spec. vertegenw. VS bij autonomiebesprekingen 293/3; missie Stoessel 294/3; eerste missie Habib (7/27-5-'81) 387/3; tweede missie Habib (9/25-6-'81) 389/1; bestand Libanon–Israël (24-7-'81) 390/1; vierde missie Habib (29-11/8-12-'81) 394/2; vredesplan Reagan 577/2; Isr. reger. verwerpt voorst. Reagan, Isr. oppositie positief 578/3
Italië: Ital. reger. t. VS m.b.t. sancties levering Sowjet-aardgas a. W.-Europa 501/1
Joego-Slavië: bez. Haig 503/3
Libanon: eerste missie Habib (7/27-5-'81) 387/3; tweede missie Habib (9/25-6-'81) 389/1; bestand tussen Libanon en Israël (24-7-'81) 390/1; vierde missie Habib (29-11/8-12-'81) 394/2; nwe. missie-Habib 428/2; missie-Draper 432/2; nwe. missie-Habib leidt tot akk. o. evacuatie Palest. commando's uit Beiroet 561/1 e.v.; aank. Am. mariniers v. internat. vredesmacht (25-8-'82) 566/1
Mexico: VS kopen olie als „strategische reserve" 452/1; relatie m. VS 452/2
Madagascar: normalis. betr. 125/1
Midden-Amerika: hulpprogr. VS, naast econ. ook milit. steun 161/2; reacties Congres, regio, SU, Frankrijk 161/3; voorgesch. mini-Marshall-plan 162/3
NAVO: troepenakk. t. VS en Bondrep. Duitsland 471/3
Nederland: bez. koningin Beatrix en prins Claus, rede voor beide Huizen Am. Congres 521/1; persconf. koningin 523/1; comment. 523/2
Polen: eerste reactie op instell. milit. bewind in Polen, opschort. voedselzendingen n. Polen 49/3; persconf. Reagan, SU beschuld. v. betrokkenh. 50/1; Am. sancties tegen Poolse regime afgekondigd 50/3; Am. sancties tegen SU 51/1; reacties in Bonn 52/2
Saoedi-Arabië: tweede missie Habib (9/25-6-'81) 389/1; derde missie Habib (9/24-7-'81) 389/3; vierde missie Habib (29-11/8-12-'81) 394/2; ondanks tegenstemmen Huis v. Afgev. toch levering AWACS a. Saoedi-Arabië 505/1
Somalia: oproep Somalia om steun 465/2; Barre in Washington (mei 1981) 468/1; Barre in Washington (maart 1982) 469/3
Sowjet-Unie: Am. sancties tegen SU afgekondigd n.a.v. Sowjet-betrokkenh. bij instell. milit. regime in Polen 51/1; reacties in Bonn 52/2; besprek. VS–SU o. vermind. strateg. wapens (START) in Genève begonnen, voorgesch., overgang v. SALT naar START 417/1 e.v.; dialoog VS–SU v. begin START, wapenbeheersingsvoorst. pres. Reagan en Brezjnew 418/3 e.v.; Reagan verscherpt boycot aardgas uit SU 498/2; pres. Reagan heft embargo op leverantie aardgaspijpleiding SU–WE op 858/1
Spanje: bez. Haig 503/3; nw. milit. samenw.verdrag m. VS 763/1; aank. 84 Am. F-16A gevechtsvliegtuigen 763/2
Suriname: opschorting econ. en milit. hulp d. VS 851/2
Syrië: eerste missie Habib (7/27-5-'81) 387/3; vierde missie Habib (29-11/8-12-'81) 394/2
Zaire: Moboetoe ziet af v. Am. hulp 831/2
Zuid-Afrika: Am. prot. bij vrijlating huurlingen 127/2

VIETNAM

Cambodja: bez. Vietnamese prem. Pham Van Dong, verdrag v. vrede en vriendschap 800/1; onderh. tussen Vietnam en ASEAN-landen v. okt. 1979-juni 1980 o. de kwestie-Cambodja 808/3; voorstellen instelling v. e. gedemilit. zone bij grens Thailand 811/3
PLO: Arafat in Vietnam 496/2

WETENSCHAP EN TECHNIEK

Prijzen:
— Balzanprijs 1982: 872/1
— Gottmerprijs 1982: 872/1
— Laskerprijs 1982: 872/2

— Lorentzmedaille 1982: 872/2
— Marconiprijs 1982: 872/2
— Nobelprijs voor economie 1982: 872/3
— Nobelprijs voor geneeskunde 1982: 873/1
— Nobelprijs voor scheikunde 1982: 873/3
— Nobelprijs voor de vrede 1982: 874/1

ZAIRE

België: staatssecr. Mayence ziet af v. bezoek 438/3; bez. pres. Moboetoe a. België uitgesteld 535/1; rapport-Blumenthal, ombuiging Zaire-beleid 771/2
China (Volksrep.): milit. akk., bez. Moboetoe 831/3
Economie: Zaire voldoet niet a. finan. verplichtingen 832/2
Israël: herstel dipl. betr., islam. reacties 831/3
Oppositie: proces t. parl.leden in Kinsjasa, aankond. boek Nguza Karl-I-Bond 439/1; ex-parl. veroord. 535/1; studentenprot. 831/1; Perman. Volkerentribunaal veroord. Moboetoe 831/1
Regering: reorg. kab. 830/2
Verenigde Staten: Moboetoe ziet af v. Am. hulp 831/2
Verkiezingen: voor Nat. Wetgevende Raad 830/3 830/3
Zambia: nwe. grensincidenten 832/1

ZAMBIA

Regering: mutaties kab. 832/3
Zaire: nwe. grensincidenten 832/1

ZIMBABWE

Justitie: aftred. proc.-gen. 133/2
Militaire zaken: integratie strijdkrachten voltooid 133/1
Oppositie: arrest., bomaanslag 132/2
Politieke partijen: ontdekk. wapenvoorraden bij boerderijen v. h. Patriott. Front 129/1; Mugabes streven naar een-partijstaat, waarschuw. a. Smith en Moezorewa 130/2
Regering: Mugabe ontslaat Nkomo en 3 andere PF-kab.leden, voorgesch. 129/1 e.v.; wijzig. kab. 133/2

ZUID-AFRIKA

Apartheid: onafh.heid v. Venda (12-9-'79) en Ciskei (3-12-'81), internat. niet erkend 846/2; Kwa-Ndebele „zelfbesturend" thuisland, besprekingen o. onafh.heid 847/3
Justitie: 39 huurlingen v. rechtsvervolging ontslagen, 5 in staat v. beschuld. gesteld 127/3; 39 huurlingen alsnog in staat v. beschuld. gesteld. 128/3
Lesotho: Zuidafr. commando-actie tegen ANC in Maseru, voorafg. ontw. 833/1 e.v.
Militaire zaken: Z.-Afrika's „offensieve" defensiestrategie 834/1
Mozambique: Cubaanse berichten over Zuidafr. troepenconcentraties langs grens m. Mozambique d. Z.-Afr. tegengesproken 833/3
Politieke partijen:
— Conservatieve partij (CPSA): opgericht o.l.v. A. Treurnicht 193/1
— Nat. Partij: scheuring NP, Treurnicht en 15 medestanders uit NP-fractie gestoten, voorgesch. 193/1; De Klerk opvolg. Treurnicht in Transvaal, positie Botha 195/1
Seychellen: huurlingen na mislukte putsch op Seychellen n. Z.-Afr. waar zij waren gerecruteerd 127/1; 39 huurlingen v. rechtsvervolging ontslagen, prot. VS 127/1; huurling Dolinchek verkl. officier in Zuidafr. NIS te zijn 127/3; onderz. naar deeln. Z.-Afr. milit. putsch op Seychellen 128/1; 39 huurlingen alsnog in staat v. beschuld. gesteld 128/3; proces t. huurlingen in Z.-Afr. 545/1; veroord. huurlingen in Z.-Afr. 546/1
Swaziland: plan v. Zuidafr. reger. om thuisland Kangwane en district Ingwavuma a. Swaziland over te dragen na uitspraken hooggerechtshoven ingetrokken 848/3; arrest. ANC-leden in Swaziland 859/3
Verenigde Staten: Am. prot. bij vrijlat. huurlingen in Z.-Afr. 127/2
Verkiezingen: gemeenteraadsverk. in Transvaal 194/3

ZWEDEN

Begroting: begroting 1981-'82 555/3; 1982-'83 560/2
Chili: bezett. Zweedse ambass. uit protest tegen het gebrek a. goede huisvesting in Chili 654/1
Economie: econ. beleid reger.-Fälldin, verhog. BTW e.a. belastingen 555/2; verhog. disconto tot 12% 556/2; prijzenstop, deval. kroon m. 10%, verlaging BTW en verlaging disconto tot 11% 558/2; verlaging disconto tot 10% 560/2; deval. kroon met 16%, prijzenstop, verhoging BTW e.a. econ. maatr. reger.-Palme 702/1
Energie:
— Algemeen: energiewet 558/1
Noorwegen: teleurstelling o. Zweedse deval. 700/3
Parlement: parl.verk. (19-9-'82), zetelverdeling 609/1
Politieke partijen:
— Conservatieven: Adelsohn voorz. 558/2
Regering: 8 Conservat. min. verlaten reger. uit prot. t. belastinghervorming, vorming minderh.reger.-Fälldin, samenstell. nwe. reger. 556/3; samenstell. reger.-Palme 701/2; biogr. 701/3
Verkiezingen: parl.verk. (19-9-'82), winst v. soc.-dem., verk.uitslag 609/1 e.v.; verk.campagne 609/1
Sowjet-Unie: Russ. onderzeeër strandt in Zweedse territoriale wateren 558/3 e.v.

ZWITSERLAND

Liechtenstein: gedeeltel. opschorting vrije vestigingsovereenk. 332/1

II kalender 1982

	JANUARI	FEBRUARI	MAART	APRIL
ZONDAG	3 10 17 24	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25
MAANDAG	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29	5 12 19 26
DINSDAG	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27
WOENSDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31	7 14 21 28
DONDERDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	1 8 15 22 29
VRIJDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	2 9 16 23 30
ZATERDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24

	MEI	JUNI	JULI	AUGUSTUS
ZONDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
MAANDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
DINSDAG	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24 31
WOENSDAG	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
DONDERDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
VRIJDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
ZATERDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28

	SEPTEMBER	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
ZONDAG	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
MAANDAG	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
DINSDAG	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
WOENSDAG	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
DONDERDAG	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
VRIJDAG	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
ZATERDAG	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25

III afkortingen

AAPSO – Afro-Asian People's Solidarity Organisation
ABP – Algemene Belgische Persbond
ABVV – Algemeen Belgisch Vakverbond
ACLVB – Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België
ACOD – Agemene Centrale van Openbare Diensten (België)
ACV – Algemeen Christelijk Vakverbond
ACW – Algemeen Christelijke Werkgeversverbond
ADELA – Atlantic Community Development Group for Latin America
AFP – Agence France Presse
AID – Agency for International Development (VS)
ALALC – Latijns-Amerikaanse Vrijhandels Associatie (= LAFTA)
ANP – Algemeen Nederlands Persbureau
ANZUS – Australia-New Zealand-USA Security Treaty
AP – Associated Press
ASEAN – Association of Southeast Asian Nations
ASPAC – Asian and Pacific Cooperation
AWV – Algemene Werkgevers Vereniging
BB – Beglgische Boerenbond
BENELUX – Belgisch-Nederlands-Luxemburgse Economische Unie
BIB – Bank voor Internationale Betalingen
BIS – Bank for International Settlements
BLEU – Belgisch-Luxemburgse Economische Unie
BRT – Belgische Radio en Televisie
BSP – Belgische Socialistische Partij
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CDA – Christen Democratisch Appel
CENVO – Centrale Verdragsorganisatie
CERN – Conseil européen pour la recherche nucléaire (men spreekt nog van CERN hoewel het thans de 'Organisation européenne etc.' geldt)
CEW – Conseil Economique Wallon
CNV – Christelijk Nationaal Vakverbond
COMECON – Council for Mutual Economic Assistance
CPB – Centraal Planbureau
CPC – Centrale Plancommissie
CPN – Communistische Partij van Nederland
CVP – Christelijke Volkspartij
CVSE – Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
D'66 – Democraten '66
DAC – Development Assistance Commission (OESO)
DPA – Deutsche Presse Agentur
DS'70 – Democratisch Socialisten '70
EACSO – East African Common Services Organization
EBU – Europese Betalings Unie
ECA* – Economische Commissie voor Afrika
ECAFE* – Economische Commissie voor Azië en het Verre Oosten
ECE* – Economische Commissie voor Europa
ECLA* – Economische Commissie voor Latijns-Amerika
ECOSOC* – Economische en Sociale Raad
EFTA – European Free Trade Association (zie ook EVA)
EG – Europese Gemeenschappen
ELDO – European Launchers Development Organization
EMU – Europese Monetaire Unie
ENEA – European Nuclear Energy Agency (OESO)
EPTA* – Expanded Program of Technical Assistance
ERV – Economische Raad voor Vlaanderen
ESRO – European Space Research Organization
EVA – Europese Vrijhandelsassociatie
EXIMBANK – Export-Import Bank of Washington
FAO* – Food and Agriculture Organization
FAZ – Frankfurter Allgemeine Zeitung
FDF – Front Démocratique des Bruxellois Francophones
FIJ – Fédération Internationales des Journalistes
FNV – Federatie Nederlandse Vakbeweging
GATT* – General Agreement on Tariffs and Trade (Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel)
GPV – Gereformeerd Politiek Verbond
IADB – Inter-American Development Bank
IAEA* – International Atomic Energy Agency
IAF – Internationales Afrika Forum
IATA – International Air Transport Association
IBRD* – International Bank for Reconstuction and Development
ICAO* – International Civil Aviation Organization (Internationale Organisatie voor Burgerluchtvaart)
ICAP – Inter-American Committee for the Alliance for Progress
ICC – International Chamber of Commerce
ICEM – Inter-Government Committee for European Migration
ICFTU – International Confederation of Free Trade Unions (zie IVVV)
ICJ – International Court of Justice
ICJ – Internationale Commissie van Juristen
ICPO (Interpol) – International Criminal Police Organization
ICRC (Rode Kruis) – International Committee of the Red Cross
ICSU – International Council of Scientific Unions
ICV – Internationaal Christelijk Vakverbond
IDA* – International Development Association (IBRD)
IFC* – International Finance Corporation (IBRD)
IFCTU – International Federation of Christian Trade Unions
IHT – International Herald Tribune
ILO* – International Labour Organization (Internationale Arbeidersorganisatie)
IMCO* – Inter-Governmental Maritime Consultative Organization
IMF* – Internationaal Monetair Fonds
INTERPOL – Zie ICPO
IOC – Internationaal Olympisch Comité
IPI – Internationaal Pers Instituut
IPU – Inter-Parlementaire Unie
ITO – International Trade Organization
ITU* – International Telecommunication Union
IUS – International Union of Students
IVVV – Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen
LAFTA – Latin American Free Trade Association
LVV – Liberaal Vlaams Verbond
MBFR – Mutual and Balanced Force Reductions
MPW – Mouvement Populaire Wallon
NAVO – Noortatlantische Verdragsorganisatie
NCW – Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
NEI – Nouvelles Equipes Internationales (Internationale Unie van Christen-Democraten)
NKV – Nederlands Katholiek Vakverbond
NOS – Nederlandse Omroep Stichting
NOVIB – Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand
NVV – Nederlands Verbond van Vakverenigingen
NZZ – Neue Zürcher Zeitung
OAE – Organisatie van Afrikaanse Eenheid
OAS – Organisatie van Amerikaanse Staten
OCAM – Organisation Commune Africaine et Malgache
ODECA – Organización de Estados Centroamericanos
OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (zie OESO)
OESO – Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OPEC – Organization of Petroleum Exporting Countries
PBO – Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie
PEN – International Pen
PPR – Politieke Partij Radicalen
PSC – Parti Social Chrétien
PSP – Pacifistisch-Socialistische Partij
PVAP – Poolse Verenigde Arbeiderspartij
PvdA – Partij van de Arbeid
PVV – Partij voor Vrijheid en Vooruitgang
RCN – Reactor Centrum Nederland
RKPN – Rooms Katholieke Partij Nederland
RMZ – Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid (België)
RND – Rijksnijverheidsdienst
RVD – Rijksvoorlichtingsdienst
RVZIV – Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (België)
RW – Rassemblement Wallon
SACEUR – Supreme Allied Commander Europe
SACLANT – Supreme Allied Commander Atlantic
SER – Sociaal-Economische Raad
SGP – Staatkundig Gereformeerde Partij
SHAPE – Supreme Headquarters of Allied Powers, Europe
STICUSA – Nederlandse Stichting voor culturele samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen
TAB* – Technical Assistance Board
TNO – Nijverheidsonderzoek voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UN – United Nations (zie VN)
UNCTAD* – UN Conference on Trade and Development
UNCURK – UN Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea
UNDOF* – UN Disengagement Observer Force
UNEF* – UN Emergency Force
UNESCO* – UN Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFICYP – UN Peace-Keeping Force in Cyprus
UNHCR – UN High Commissioner for Refugees
UNICEF* – UN Children's Fund
UNIDO* – UN Industrial Development Organization
UNRWA* – UN Relief and Works Agency (for Palestine Refugees in the Near East)
UNTSO* – UN Truce Supervision Organization
UPI – United Press International
UPU* – Universal Postal Union
VBN – Verbond Belgische Nijverheid
VEV – Vlaams Economisch Verbond
VIRO – Vereniging voor Internationale Rechtsorde
VN – Verenigde Naties
VNG – Verbond van de Nederlandse Groothandel
VNO – Verbond van Nederlandse Ondernemingen
VU – Volksunie
VVD – Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
VVO – Verbond van Vlaams Overheidspersoneel
WCC – World Council of Churches
WERELDBANK* – zie IBRD
WEU – Westeuropese Unie
WFTU – World Federation of Trade Unions
WHO* – World Health Organization

* Gespecialiseerde organen (organisaties) van de Verenigde Naties

IV naamregister

behorende bij index op Keesings Historisch Archief, deel XXXVI, januari-december 1982

De persoonsnamen die in dit deel van Keesings Historisch Archief voorkomen, zijn opgenomen in het hiernavolgende naamregister.

Bij de namen zijn vermeld paginacijfer en kolom (b.v. 600/1 = pag. 600, 1e kolom).
Wanneer achter het paginacijfer /foto staat aangegeven, betekend dit dat de desbetreffende naam in het bij deze afbeelding behorende onderschrift voorkomt.

Bij eventuele verschillen in schrijfwijze tussen tekst en naamregister dient de in het register opgenomen schrijfwijze als de meest juiste en volledige beschouwd te worden. Verder zijn bij de indicering de volgende richtlijnen in acht genomen.

1. Bij Slavische (b.v. Russische), namen is, indien mogelijk, de Nederlandse transcriptie gevolgd.
2. De voorvoegsels „Mac" („Mc") en „O" worden tot de naam gerekend. Zo is b.v. McElroy opgenomen onder de letter M en O'Neil onder de O. Voorvoegsels als „de", „van", „el" en „ben" worden echter niet tot de naam gerekend. Derhalve staat De Vleeschauer onder de letter V, Van Acker onder de A, el-Kassem onder de K en Ben Goerion onder de G.
3. Personen van regerende vorstenhuizen zijn onder hun voornamen opgenomen.

Ondanks ons streven naar de grootst mogelijke nauwkeurigheid kunnen in het naamregister onjuistheden zijn geslopen. De redactie houdt zich daarom aanbevolen voor eventuele opmerkingen ten einde in volgende naamregisters onjuistheden te vermijden.

A

Aal, S. A. 718/1
Aardenne, G. M. V. van 251/2/3, 378/1, 379/1, 488/2, 593/3, 603/3, 650/2, 737/1/2/3/foto, 742/1, 835/3, 836/2
Aarts, H. J. D. 603/3
Abad Gutierrez, kapt. J. 759/1
Abane, I. F. 825/2
Abawi, K. A. 724/2
Abaijah, J. 586/3, 587/1
Abazah, M. M. O. 716/3
Abban, A. S. A. 18/2
Abbas, gen.-maj. K. H. 621/2
Abdalla, M. S. A. 621/3
Abdallah, A. 176/3
Abdallah, lt.-kol. A. O. 608/3
Abdallah, Y al- 48/2
Abdel-Meguid, E. 494/2
Abdel-Rahman, H. 717/2
Abderame, M. N. 632/1
Abdullah ibn Abdul Aziz, prins 444/1/2
Abdo, kol. J. 393/1
Abdou, A. 176/3
Abdul-Karim, T. 567/2
Abdullah, prins 863/3
Abdullah, gen. A. S. 467/3
Abdullah, F. M. 46/2
Abdullah, R. 61/3
Abdulle, S. 674/2/3/foto, 675/1/2, 785/1/2/3/foto
Abela, J. 179/1, 181/2
Abello Roca, A. 840/2
Abinader, J. R. 824/1, 825/1
Abjibade, T. 350/3
Aboker, I. A. 467/3, 470/2
Abou-Mayzar, A. M. 464/2, 496/foto
Abragam, A. 872/2
Abraham, A. P. 512/3
Abrahams, E. 525/3
Abrahams, R. 853/1/2/foto
Abrisketa Korta, J. 779/1
Abshir, M. 465/1
Abu-Hatzeira, A. 188/1
Abubakar, I. 176/1
d'Abzac, K. 632/1/2
Acera Martin, F. 759/2
Acheampong, gen. I. 17/1
Acker, F. van 9/1, 691/3
Achille, Th. 666/3, 667/1
Adam, A. 335/1
Adams, G. 698/foto, 690/1/2
Adams, T. zie: Manningham, J. M. G.
Adams-Schneider, L. 208/2
Adasini, M. Y. al- 77/2
Adelsohn, U. 558/2/3, 609/3, 610/3
Adenauer, dr. K. 266/2,661/2, 696/2
Adham, K. 46/3
Adham, O. 442/1
Adhin, dr. ir. H. B. 98/3
Adi, A. K. 441/2
Adjani, I. 869/2
Adji, M. 627/2
Admiraal, J. 871/1
Adnan, Sjeik M. S. A. 239/2
Adohu, J. 622/2
Adolphe, R. 667/3
Adriaensens, H. 10/1
Aerts, F. 10/1, 19/3, 20/2/foto
Afewerki, I. 508/2, 509/1
Afghani, S. 723/2
Afrah, H. K. 469/3
Afrifa, lt.-gen. A. A. 17/1
Agt, A. A. A. M. van 82/2, 83/1/2, 85/foto, 215/2, 216/1/3, 218/foto, 220/1/2, 265/foto, 267/1/2, 321/2, 322/1/2/karik., 323/2/3, 324/2/foto, 326/2/3, 343/1/foto, 326/2/3, 327/1/2, 342/1/2/3, 343/1/3, 344/1, 355/3, 356/3, 358/2/3, 360/1/2/3, 377/2/3/foto, 378/2/3, 379/1/2, 475/1, 487/3, 488/foto, 489/3, 490/1/2/3, 491/1/2/3, 516/1, 517/1/2/3/foto, 519/2/3, 520/1/2/3, 523/2, 540/1/2, 596/1/2/3, 599/1/2, 600/1/2/3/foto, 601/1/2, 602/3, 603/1/2/3, 604/2/3, 606/2/3, 607/1/2, 611/1, 634/2/3, 650/2, 708/3, 709/1, 710/1/3, 737/1, 740/3, 741/1/foto, 788/1, 853/2
Aguado, J. R. 412/2
Aguiar de Lapacó, C. 423/1
Aguiar Medeiros, gen. O. de 796/2
Aguirre Villatore, J. 171/3
Ahde, M. 683/2
Ahiaz, A. 565/3
Ahidjo, A. 144/3, 631/1, 633/1, 827/2/3/foto, 828/1
Ahmad, A.-M. 633/1/2
Ahmad, A. S. 621/2
Ahmad, S. bin 335/1
Ahmadou, M. A. 366/3
Ahmar, sjeik A. bin H. al- 34/1
Ahmar, A. M. al-35/2
Ahmat, A. 625/2, 626/3/foto, 627/1/2/3, 628/3, 629/1, 630/1, 631/1, 632/1/3
Ahme, A. 628/3
Ahmed, A. A. O. 608/3
Ahmed, A. I. 441/2
Ahmed, A. Y. 512/3
Ahmed, J. 212/2/3
Ahmed, kol. O. 212/3
Ahmed, R. 212/3
Ahmed, S. M. 716/3
Ahomadegbe, J. 350/3
Ahrland, K. 557/3/foto, 558/1
Aikins, G. E. K. 364/2
Akata-Pore, D. A. 364/1
Akbary, E. 783/3
Akher, M. O. A. 717/1
Akhmadi, H. 92/1
Aki, R. 768/1
Akibo-Betts, A. 15/3
Akinci, E. 764/3
Akkermans, P. 9/3, 19/1
Akuffo, lt.-gen. F. W. K. 17/1
Alame, maj. J. 608/2
Alami, moefti S. E. 190/2
Alanis, M. 330/2
Alarcón Monsant, C. 171/3
Albach-Retty, zie: Schneider, R.
Alban Holguin, C. 840/2, 844/1
Albeda, dr. W. 542/2, 543/foto, 652/1, 711/1

Albert, Z. 828/2
Albrecht, E. 664/foto
Albuquerque, R. 824/1, 825/1
d'Alcantara, A. 9/1
Alcantara Santo, L. M. M. 144/3
Alcorez Melgarejo, kol. J. 482/1
Alda, A. 870/1
Aldana, E. R. 171/3
Alders, J. G. M. 776/1
Aldikacti, prof. O. 764/3, 779/2, 781/1
Alebua, E. 336/3
Alemann, R. T. 413/1/2, 423/3, 424/2
Alende, O. 413/3
Aler, I. 95/2
Alert, C. 361/2, 362/2
Alerte, G. 666/3
Alessandri Rodriguez, J. 613/2, 654/1
Alexejew, A. 874/1/2/3, 875/1
Alfaro, J. M. 144/2
Alfonsin, R. 415/2
Algra, H. 573/1
Algoet, 340/1
Alho, V. 684/1
Ali, H. O. 825/2
Ali, K. H. 275/2, 276/1, 278/3, 290/3, 293/2/3, 294/1, 295/1/2/foto, 624/2, 628/3, 716/3
Ali, M. 145/3, 148/1/2, 149/3, 290/3
Ali, M. S. 608/3
Ali, N. N. 46/2
Ali, S. B. 176/3
Ali, T. 74/2
Alier, A. 620/2/3, 621/2, 623/3, 624/1
Alimadi, O. 147/1, 148/1
Alimpic, D. 434/1
Allafi, gen. M. 626/3
Allagany, G. 462/3, 463/1
Allen, R. 506/3, 507/1/2/3/foto, 508/1, 544/3
Allende Goosens, S. 612/3, 653/1/2, 654/2, 655/1/2, 656/3
Allison, G. D. 14/1
Allon, Y. 239/1
Almarales, A. 845/1
Alonso, J. 777/2
Altikat, kol. A. 784/3
Altman, R. 144/2
Alvarez, J. 823/3
Alvarez, mgr. 233/1
Alvarez Alvarez, J. L. 514/1, 762/2
Alvares Arenas Pardinas, kol. C. 758/3, 759/1
Alvarez Bogaert, F. 824/1
Alvarez Garcia, G. R. 482/1, 483/3
Alvarez de Tledo, A. 762/3
Alvarez Rodriguez, gen. L. 759/1
Alvergue, P. M. 349/3, 350/foto
Alwyn, A. 653/3
Alzaga, O. 513/2, 515/3
Amar, A. 767/2
Amar, M. O. 608/3
Amaral, X. do 94/3
Amarte Kwei, J. 364/1
Ameling, E. 869/1
Amelsvoort, M. J. J. van 603/3, 774/3
Amin, H. 721/1, 722/1, 723/1/2
Amin, I. 145/3, 146/2, 147/3, 148/1/2/3, 149/3, 175/1, 618/1, 667/2
Amin, O. el 621/2
Amiran, R. 190/1
Amoah, K. 364/2
Amr, B. 630/1
Amri, S. al-59/2
Anaxiis Gutierrez, L. 346/2
Anaya, adm. J. I. 413/1, 416/foto, 462/2
Anchouey, M. 608/3
Anciaux, V. 9/2, 213/3
Ancion, G. 666/3
d'Ancona, H. 709/3
Andah, E. K. 18/2
Andela-Baur, M. A. H. 776/1
Andersen, A. 682/2
Andersson, B. 701/3, 702/foto
Andersson, K. 557/3/foto
Andersson, S. 610/1, 701/3, 702/foto
Andrade Manrique, F. 840/2
Andre, A. 667/1
André, D. 10/2
Andreatta, B. 530/1/2/foto, 531/2/3
Andrew, prins 152/2
Andriamanerasoa, N. 123/2
Andriamanjato, ds. R. 123/2/3, 828/2
Andrianoelisoa, Th. 123/2
Andriessen, F. H. J. J. J. 658/3, 659/1
Andropow, Y. W. 81/foto, 138/1, 753/2/3/foto, 754/1, 757/1/2/3, 758/1/foto, 858/2 -
Anez Rivero, gen. L. 481/3
Angels Suarez, R. 825/1
Angkhatavorn, V. 687/2/3
Angulo Cabrera, kapt. G. 483/3, 840/2
Anker, K. van den 603/2
Ankomah, K. 364/2
Annaud, J.-J. 869/3
Ansah, M. P. 18/2
Anselme, B. 9/3
Ansoms, J. J. 9/2
Antar, kol. A. A. 46/1/2
Antezana, kol. J. V. 482/1, 483/3
Anthuenis, G. M. 9/2
Antonieta, M. 423/2
Antonioni, M. 870/1
Antosik, J. 234/1
Anyona, G. 616/3
Anyoti, D. 146/1
Anzoátegui, dr. M. 423/1
Anzueto Vielman, G. 177/1/2/3, 178/1/3
Aparicio y Quintanilla, mgr. 233/1
Apaydin, O. 766/3
Apel, H. 678/3, 680/2
Apiligar, M. 146/1
Apithy, D. M. 350/3
Apon, A. 870/3
Aptidon, H. G. 467/3, 607/3, 863/foto
Aqa, lt.-kol. G. 722/3, 724/2
Arafat, Y. 85/3, 256/1, 291/3, 292/1, 303/3, 304/1/foto, 390/1, 391/1, 394/1, 428/3, 430/3, 431/3, 432/1, 448/1, 461/2, 462/2, 464/1/2/3, 495/3/foto, 496/1/2/3/foto, 561/1/2/3, 562/2, 566/2, 579/1, 862/2
Arain, A. 722/3
Arain, S. 146/1
Arana Osorio, C. 177/1
Araujo Matsinhe, gen.-maj. M. de 144/3
Arayisi, O. 767/3
Arayyed, J. al- 76/1
Arbenz Guzmán, J. 171/1, 177/1
Arce Gomez, kol. L. 481/3
Archipow, I. 119/3
Ardiaca, P. 761/1/2
Arellano, L. A. 840/2
Arenstein, H. 256/1
Arent, T. 206/3
Arevalo Pelluz, adm. L. 745/1/foto
Ariiedas le Franc, C. 144/1
Argov, S. 385/1, 432/3
Argue, H. 384/2/3
Arian, A. 721/3, 722/1
Arias Ramirez, J. 842/1
Arias Salgado Montalvo, R. 514/1
Arias Stella, J. 403/foto
Aridor, Y. 188/1, 263/2, 290/1
Arif, A. 92/3
Arikan, F. 767/1, 783/3
Aringo, P. O. 615/3, 616/1, 619/1
Arismendi Elgue, V. 279/1
Aristow, B. 203/1
Armada Comyn, gen. A. 746/3, 747/1, 759/1
Armstrong, A. 544/2
Arnat Arbhirama 670/2
Arnaud, W. 825/1
Arninkhof, G. 789/1
Aron, R. 872/1, 868/3
Arosemena Monroy, C. J. 314/1
Arozarena, lt. R. 759/3
Arregui, gen. I. A. 745/1/foto
Arregui, J. E. A. 745/1/foto
Arriagada, A. 665/3
Arrindell, C. 361/1
Arron, H. 97/2, 99/3, 100/2, 101/2/3, 102/2, 852/1/foto, 855/1
Arthit Kamlangek, gen. 670/1/2/3, 671/1
Arye, G. 258/2/3
Arzallus, X. 777/3
Asaad, K. 860/2, 861/3
Asamoah, B. B. D. 364/2
Asamoah, O. Y. 364/2
Asante, K. B. 364/2
Ascania y Togores, lt.-gen. R. 745/1/2/foto
Asfaw, A. Z. 512/2
Asfaw, kapt. L. 512/2
A'Shawa, R. 261/2/3, 263/2, 292/1/2
Asling, N. G. 557/3/foto
Asnag, A. al- 44/3
Assad, A. 114/2
Assad, H. al- 113/1, 114/1/2, 238/2, 239/1, 304/1, 377/1, 387/3/foto, 388/1, 389/1, 391/3, 394/2, 428/2, 431/1/2, 441/2, 442/1/3, 443/1/2, 444/1/3, 445/1/2, 446/1/2/3, 447/3, 448/3, 461/2, 462/1, 463/1/2, 464/2, 492/2, 495/2
Assad, J. 114/2
Assad, kol. R. 114/1/2, 388/3, 442/1/2, 443/1/2, 444/2/3, 863/1
Assaf, sjeik A. 431/1
Assèle, gen. J. B. 608/3
Astiz, A. 402/3/foto
Astles, B. 148/3, 149/foto
Asukata, I. 785/2
Ates, T. 767/1
Atherton, A. 276/1
Atkins, H. 26/1/3, 27/2/3, 109/1/2, 242/2, 244/2
Atkinson, R. 865/2
Atrash, H. 261/1
Atrash, T. al- 393/1
Atta-Aidoo, mevr. A. 364/2
Attas, H. A. B. al 46/2
Attia, M. 719/3
Aubecq, C. 10/1
d'Aubuisson, R. 225/3, 226/1, 228/1/2, 345/3, 349/2, 350/2
Audu, I. 629/1
Auge, L. 608/3
Auken, S. 88/2
Aumeeruddy-Cziffra, mevr. S. 704/3
Aung Kyaw Myint 80/3
Auroux, J. 284/1
Austad, T. 89/2
Austin, A. 364/2
Austin, J. 384/1/2
Autenfesu, A. T. S. 512/3
Avila Mora, H. 840/2
Awad, I. 190/2
Awadi, A. A. al- 77/2
Awale, A. R. 825/2
Axworthy, L. 384/2
Ayala, P. A. 350/2
Ayala, T. 840/2
Aye Ko, gen.-maj. 80/2/3
Ayyar, H. M. al- 77/3
Aziz, A. M. 46/2
Aziz, datin F. 335/1

B

Baars, A. W. B. van 603/3
Baba, A. A. 176/3
Babitsj, I. 870/2
Baboeram, J. K. 849/1
Backer-Van Ocken, mevr. H. de 9/3, 19/1
Badawi, datuk A. A. 335/1
Badembie, lt.-kol. N. 829/2
Babib, A. A. R. 46/2
Badinter, R. 198/1/2, 224/2
Badiola Brodberg, S. 614/2
Badrah, M. 262/1, 444/3, 445/1
Bae Myong In 685/3
Baer, mgr. R. Ph. 601/2
Baere, A de 9/3
Baert, Fr. 9/1, 340/2, 438/3
Baez Ortiz, B. 823/2
Baeza, gen. b.d. E. 614/3
Bafia, J. 140/2, 169/1
Bagaza, J.-B. 175/1, 350/3, 351/1
Bagdache, K. 441/2
Bahr, E. 679/1
Baibakow, N. 119/3
Baka, W. 169/2
Baker, H. 159/2, 527/3
Baker, gen. K. A. 209/3, 210/1
Bakhit, Y. M. 621/2
Bakhuys, B. 875/1
Baki, A. M. 716/3
Bakker, E. C. 359/2
Bakker, M. 107/2, 341/2, 490/2, 491/2, 540/2, 601/3, 602/foto, 634/1/foto
Bakr, A. H. 875/1
Baktimur, C. 767/1
Balaguer, J. 823/3, 824/1
Balam, F. 628/3, 630/1, 632/2
Balbin, R. 413/3, 414/3, 415/1/2
Balcar Monzoh, G. 840/3
Baldé, A. D. 825/2
Balderrama, kol. V. H. 481/2
Baldewijns, E. 9/2
Baldridge, M. 499/3, 500/1, 528/1, 856/foto, 857/3
Baligadoo, K. 704/3
Balmain, P. 573/1/2/foto
Bamutaraki, G. 146/1
Banan, C. 334/2
Banda, H. K. 176/3
Bandres, J. M. 761/2
Bane, P. de 384/2/3
Bang, maj. G. 630/2
Bangemann, M. 87/1
Bangura, Th. 15/3
Bani-Sadr, A. 372/1/3
Banya, S. S. 15/3
Banzer, H. 657/1/3
Baptista de Figueiredo, J. 769/1/3/foto, 796/2/3, 797/1, 798/3, 799/3, 820/3, 822/foto, 823/1
Barahona y Barahona, E. 171/1
Barak, gen. E. 831/3
Barakat, kol. A. 445/1
Barakat, lt. S. 393/3
Baramki, G. 260/3
Baranowski, J. 497/foto
Barbara, A. 182/2/foto
Barbé, 327/3, 328/1
Barcak, A. 137/2
Barcikowski, K. 140/3, 155/1, 170/1, 185/2
Barcina Rodriguez, gen. J. 759/3
Barecki, J. 187/2
Barillos, R. 171/3
Barka, M. N. A. 630/1, 632/3
Barker, N. 402/foto
Barnard, H. 868/3
Barra, W. de la 658/1
Barre, A. J. 469/3, 663/2
Barre, M. S. 465/1/2/3, 466/1, 467/2/3, 468/1/2/3, 469/1/2/3, 470/1/2, 471/2/foto
Barrera, H. 349/2/3
Barros, F. de 832/3
Barrow, E. 479/3
Barrow, N. A. 479/3
Barry, A. 826/3
Barry, mevr. N. 826/3
Barry, S. 825/3
Barsimantov, Y. 429/1
Barszcz, E. 183/1
Bartosiewics, Z. 169/2
Baryalai, M. 723/1
Baryla, gen. J. 6/3
Barzani, M. 445/3
Barzel, R. 644/3, 645/1, 661/1/3, 662/foto, 649/3, 696/2, 697/3
Barzin, J. 9/2
Bascour, J. 10/1
Basecq, R. 10/1
Basha, gen. H. S. A. 716/3, 719/2
Basmadjian, A. 782/3
Bastürk, A. 767/2
Bata, A. 336/3
Bateman Cayon, J. 842/2, 844/1/3
Bates, A. 870/1
Batselier, N. de 9/2
Bauduin, L. 864/1/2
Baudson, A. 9/3, 340/2
Baum, G. 643/3/foto, 645/1, 660/1/3, 661/1/2/3, 680/2
Bayanouni, A. S. 443/2/3
Bayard, H. P. 666/3, 667/2
Bayazid, H. 441/2
Bayih, lt.-kol. B. 512/2
Bayon Marine, I. 514/1, 715/1, 778/3
Baz, O. el- 294/1, 494/3, 495/1
Bazin, M. 666/3, 667/1
Beache, V. I. 459/3
Beatrix, koningin 165/1, 166/foto, 343/foto, 344/1, 355/2, 377/2/foto, 521/1/foto, 522/foto, 523/1/3, 634/2, 635/foto, 636/3, 709/1, 714/1, 737/1/foto
Beatty, W. 869/3, 870/3, 871/2
Beaufort, jonkvrouw A. H. M. de 573/2
Beavogui, L. 825/2/3
Becerill Bustamente, S. 514/1/foto
Becker, K. 52/2, 420/2, 680/2
Beckers-De Bruyn, R. 197/2, 216/3, 341/2, 490/2, 604/1, 709/1, 839/3
Bedaya-Ngaro, S. 351/2
Bedo, J. 123/2
Beedassy, R. 704/3
Beek, R ter 98/1, 603/2
Beer, L. M. de 603/3
Beerden, G. 9/2
Begin, M. 188/1/2/3, 189/1/2, 191/1/2/3, 192/3, 237/3, 238/1/2, 239/1, 240/1/2/3, 254/1, 256/1/2/3, 258/2/3, 262/2, 263/2/3, 264/1, 265/1, 273/1/2/3, 274/1, 275/2, 276/3, 277/2/3, 278/1/2, 290/2/3, 292/2, 293/2, 294/1/2/3, 295/1/3/foto, 296/1, 386/2/3, 387/1/2/3, 388/1/2/foto, 389/1, 390/1/2, 391/1, 428/1/2, 432/1, 462/1, 463/1, 527/3, 528/1, 561/2, 564/1/2/3, 577/1, 578/3, 579/1/2/3, 861/3, 862/2, 863/1
Bégin, M. 384/2
Béhanzin, S. L. 825/2
Behr, B. 849/1
Beinema, M. 603/3
Bejger, S. 169/2
Békalé, R. N. 608/2
Bekoe, N. O. 18/3
Belaunde Terry, F. 402/3, 403/foto, 405/3, 657/1
Belcampo, zie: Schönfeld Wichers, H. P.
Belle, I. van 9/2
Belmans, J. 9/2
Belot, R. 10/1
Bemmelen, J. M. 573/3
Ben, W. 336/3
Ben-Bella, I. 148/2
Benado, J. M. 615/1
Benatar, P. 869/2
Benavides Escobar, gen. C. R. M. 614/1
Bendana Rodriguez, A. 162/1
Benjedid, Ch. 180/3, 461/2, 462/1, 495/2
Benelli, G. 875/1/2
Bengtsonn, I. 557/2
Benkow, J. 701/2
Benn, T. W. 43/1, 54/2/3, 55/3, 56/3, 57/3/foto, 58/1/2, 71/3, 74/2, 310/3, 404/3
Bennedsen, D. 88/1
Bennett, F. 667/1
Benoit de Coignac, H. 330/3
Bénouville, P. de 286/3/foto
Benvenuto, G. 530/2, 531/2
Beregovoy, P. 352/2
Bérenger, P. 126/3, 704/2/3
Berg, A. van de 865/1
Berg, E. 700/2
Berg, M. van den 216/2, 321/foto, 324/1/2/3, 325/1/2, 360/3
Berg, R. van den 870/3
Berge, D. 865/1
Bergh, H. van den 603/2, 781/2
Bergstöm, S. K. 872/foto, 873/1/2
Berkhof, dr. H. 738/foto
Berkhouwer, C. 87/2
Berlin, I. 872/1
Berlinguer, E. 434/3
Berman, Y. 188/1, 238/1
Bernal Pereira, gen. W. 481/2/3, 482/1/2
Bernard, J. 666/3
Bernasko, F. 18/3
Berri, N. 391/3, 394/3, 430/2, 860/1
Berrios Escobar, F. 350/2
Berrouet, E. 666/2/3, 667/1
Bertens, J. W. 348/1, 349/1/2
Bertholand, E. 666/3, 667/1
Bertouille, A. 9/3, 23/2, 24/1, 104/2/foto
Bertrand, F. 132/3
Besikci, I. 768/1
Best, L. 362/1
Bestman, 14/2
Betancur Cuarta, B. 657/1, 840/3, 841/1/3/foto, 842/1, 845/1/2
Beti, G. 336/3
Betsch 70/1
Betyna Ngilase 830/2
Beul, A. de 9/2, 487/1
Beye, A. B. 703/3
Beysen, E. 9/2
Bhagwandas, 852/2
Bid, A. S. al- 46/1/2/3
Bie, W. de 869/3
Biefnot, Y. 9/3
Biegel, P. 867/2
Biervliet, L. van 9/1
Biest, A. van der 9/2
Biffen, J. 109/2
Bignone, gen. R. 425/3, 426/1/2/foto
Binaisa, G. 145/3, 146/3, 147/1, 149/3/foto, 175/1
Bingham, D. 57/3
Birch, W. 208/2
Biringanine, 438/3
Bishara, A. Y. 59/1, 61/2, 76/1, 493/2
Bishop, M. 492/1, 872/2
Bissar, sjeik M. A. 720/2
Biton, Ch. 260/3
Bitterman, Ch. A. 842/3, 845/1
Biwott, K. N. 616/1
Biya, P. 144/3, 827/2, 828/1

Bjerregaard, R. 88/1
Blaauw, J. D. 603/3
Blaauw, P. M. 604/1
Blackman, D. G. 479/3
Blais, J.-J. 384/2
Blaker, P. 43/3
Blanckaert, K. 9/2
Blanco, S. 823/3, 824/2/foto, 825/1
Blanken, N. 869/3
Blay, F. 14/1
Blotkamp, dr. C. 867/2
Blum, D. 865/2
Blum, N. 661/1, 662/foto, 694/3, 777/1
Blum, Y. 240/1
Blumenthal, E. 771/2/3, 772/2
Blunt, E. 511/2
Bneijara, S. A. O. 352/3
Bo Ni, kol. 80/3
Boaks, W. 55/2
Boakye-Djan, maj. 18/3
Bobis Gonzales, kapt. E. 759/1
Bobozo, gen. 536/1
Bock, J. 10/2
Bockstal, E. 9/1
Bode, H. 218/1
Bodström, L. 701/3, 702/foto
Boekowski, W. 749/3
Boel, H. 10/1
Boer, H. A. de 377/2/foto, 378/2, 603/3
Boer, J. J. P. de 603/3
Boeraeve-Derycke, mevr. C. 9/1
Boesnach, M. 573/3
Boeynants, P. vanden 9/2, 69/3, 214/2, 340/2/3, 438/2, 771/3, 772/1
Bogaerts, E. 9/2
Bogaerts, R. 865/3
Bogers, drs. W. A. J. 542/2
Bohman, G. 555/3, 556/2, 557/2, 610/3
Boisset Mujica, gen. C. 614/2, 656/2
Boissevain, J. 182/1
Bojanic, M. 434/2
Bokana W'Ondangela 830/2
Bokassa, J.-P. 351/2, 667/2
Bokma, A. 864/3
Bol, S. A. 622/2
Boley, G. 14/1
Bolger, J. 208/2
Bolkenstein, F. 603/3, 774/2, 818/3
Bölling, K. 680/2/foto
Bollman, N. 682/2
Bondebezoi, M. P. 608/2
Bondt, F. de 10/1
Bongo, M. 608/2
bongo, O. 608/2/3, 628/3, 629/2, 632/2
Boniface Delobe, M. 9/2
Bonnel, R. 9/1
Bonte, E. 510/3
Boo, K. 557/3/foto
Boodhoo, H. 704/2/3
Boois, R. de 603/2
Boomkamp, J. 865/1
Boomkens, K. 871/1/foto
Boonchu Rojanasathien 670/1
Boran, B. 767/1
Borgman, F. 743/1, 776/1
Börner, H. 664/3, 665/1/foto
Borquez Montero, I. 654/2
Bortei-Doku, prof. E. 364/2
Bosch, J. van den 836/3
Bosch, J. 823/3, 824/1
Boschwitz, R. 506/1
Boshoff, C. 193/2/3
Bosire, M. 619/2
Bossche, L. van den 9/2, 340/2/3, 438/2
Bossicart, C. 10/1
Bossuyt, G. 9/1
Boström, K. 701/3, 702/foto
Boswell, D. M. 181/3, 182/1
Botha, P. W. 127/3, 128/1, 193/1/karik., 194/1/2/3, 195/1, 546/2, 847/2
Botha, R. F. 127/1, 833/3, 846/1, 848/2
Botun Bophu, prinses 808/3
Bou Than 815/3
Bouba, B. 144/3, 827/2, 828/1
Boudewijn, koning 68/3, 104/1, 265/foto, 266/1, 517/foto
Bouhuys, M. 869/3, 871/1
Boukary, maj. L. 830/2
Boulez, P. 869/1
Boullet, adm. E. 535/2
Boumedienne, H. 864/1
Bounguere, D. 608/3
Bourgeois, A. 9/1
Bourguiba, H. 463/3
Bourry, M. 9/1
Boussac, M. 197/3
Bout, J. 543/foto
Bout, J. K. 712/1
Bouterse, kol. D. 97/1/2/3/foto, 98/1, 99/1, 102/1/2, 849/1/2/3, 850/1/2/3, 851/1/2/foto, 852/1/2/3, 853/1/2/3, 854/1/2, 855/1/2
Boutros, F. 386/3, 388/3, 389/foto, 860/1
Boutros-Ghali, B. 295/1/2/foto, 464/3, 716/3
Boven, dr. Th. 399/3, 400/1/2/3/foto
Boxelaer, J. van 9/2
Boye, M. O. 608/3
Bozize, F. 351/2, 352/1, 608/2
Braak, K. ter 869/3
Braams, R. 603/3
Braat, L. P. J. 857/3
Brabanter, dr. M. de 213/3
Bradford, ds. R. 30/2/foto
Bradshaw, D. 480/1
Brady, H. 656/2
Brady, R. 872/2
Braithwaite, L. B. 479/3
Braks, G. J. M. 603/3, 737/2/foto, 742/2/3
Branco, A. J. L. R. 144/3
Branco, J. R. 176/3
Brandauer, M. 869/3
Brande, L. van den 9/2, 340/2
Brandsma, M. 871/3
Brandt, W. 95/2, 504/1, 645/1, 661/2, 663/3, 665/1/2, 677/3, 678/2/foto, 679/1, 700/1
Bratkowski, S. 140/3, 154/1/2, 182/3, 207/1
Bratz, J. H. 89/2
Brauchitsch, E. 689/2/3
Brautigam, G. 875/3/foto, 876/1
Brautigam, H. O. 680/2
Bravo Valdes, gen. J. 614/2, 656/2
Breit, E. 697/2, 698/3/foto
Brenez, G. 9/3
Breyne, P. 9/1
Brezjnew, L. I. 45/2/foto, 50/3, 51/1/2, 66/1, 67/1, 81/1/3/foto, 84/2, 119/3, 124/3, 138/1, 167/1, 186/3, 417/1, 418/3, 419/2/3, 420/1, 421/1/2/3, 422/1, 472/3, 496/2, 559/3, 683/3, 684/1, 725/1/2/3/foto, 726/3, 727/1, 752/1/2, 753/1/2/3/foto, 754/1/2/3/foto, 755/1/2/3/foto, 756/1/2/3/foto, 757/1/2, 758/1/2, 806/foto
Bricmont, G. 151/2
Briguglio, S. 524/3, 525/1
Bril, L. 9/1
Brincat, J. 179/1
Brinkhorst, L. J. 216/3, 325/foto, 326/2, 327/2, 341/2, 355/3, 356/1/3, 357/1, 358/3, 359/1/2/3, 360/foto, 490/1/3, 491/3, 540/1, 604/1, 712/1, 713/3, 737/3
Brinkman, L. C. 737/2/foto, 742/3
Briones, C. 655/2
Brioudes, M. 766/2
Brisson, R. 669/1
Brittan, L. 109/2
Brizola, L. 770/1/2/foto, 771/1, 823/2
Broc, B. B. 286/3/foto
Broccoli, C. 871/3
Brock, W. 498/3, 499/1, 528/1, 819/2/3
Broder, D. 506/1
Broeck, O. van den 9/3
Broeck, W. van den 867/2
Broek, H. van den 516/3, 517/2/3, 603/3, 737/2/foto, 742/1, 850/2
Broglie, J. de 302/3, 303/1
Brokx, G. Ph. 603/3, 775/1
Brooks, E. 14/1
Brooks, F. 545/3
Brouhon, H. 9/2
Brouwer, mr. C. 864/3
Brouwer, I. 107/2, 601/3, 602/foto, 604/1, 709/1, 839/3, 840/1
Brouwers, J. 865/1
Brown, H. 506/foto, 748/1
Browne, N. 477/2
Browne-Evans, L. 440/1
Bruma, E. 100/2
Brundtland, G. H. 89/3
Brunhart, H. 332/2/3
Brunne, M. 205/2, 234/2
Bruton, J. 477/1/2
Bruyn, A. 214/1
Bruyne, H. de 9/3
Bryant, E. 511/2
Bryant, K. 14/1
Brzezinski, Z. 506/foto
Brzostek, J. 204/1
Bsat, B. 863/1
Buadi, lt. J. A. 364/1
Buah, F. 18/2
Buchanan, J. 383/2
Buchmann, J. 9/2, 23/1/3/foto
Buchwald, A. 865/2
Buckley, J. L. 526/3
Buckley, W. 506/foto
Buffum, W. 312/foto
Bugelgian, A. 364/3
Buikema, mr. J. 776/1
Bujak, Z. 236/1
Bukman, P. 540/2
Bull-Hansen, lt.-gen. F. 294/foto
Bulow, A. von 680/2
Bundhun, D. 704/3
Bundy, McG. 84/1
Burg, mr. dr. V. A. M. van der 776/1
Burg, J. 188/1, 275/3/foto, 278/2, 290/2/3
Burgeon, W. 9/3
Burger, mr. J. A. 358/2/3
Burke, R. 479/2/foto
Burns, A. 471/3, 472/1/foto
Burrenchobay, Sir D. 704/3
Burt, R. R. 526/3
Burundarena, C. A. 412/2/3
Burwin, A. 179/3
Buset, M. 328/2
Bush, G. 158/foto, 319/2, 331/3, 521/foto, 527/3, 799/1, 827/2, 844/1
Bushehri, B. 371/3
Busquin, Ph. 9/3, 23/2, 24/1, 104/2/foto, 150/3
Bussières, P. 384/2
Bustamante, dr. J. 225/1/foto, 842/3
Bustos, M. 655/2
Butari-Atim, Ch. 364/1/3, 365/1
Butele, A. 146/1
Buthelezi, chief G. 847/3, 848/1/3
Butler, R. A. 574/1
Butterfille, J. 74/1
Buttigieg, A. 180/3
Buurmeijer, F. 603/2
Buwalda, D. 865/3
Bwengye, F. 147/2/3
Byayat, K. 704/3
Bijedic, D. 434/1

Bijl, M. 542/2, 543/foto
Byrd, R. C. 52/1, 346/1, 417/1

C

Cabaço, J.-L. 144/3
Caballero, kol. H. 482/1
Cabanillas Gallas, P. 514/1
Cabral, L. 366/1
Cabral, M. 832/3
Cabral, V. 832/3
Cabral d'Almada, F. 832/3
Cabral Amiama, V. 823/2, 825/1
Caccia, Ch. 384/2
Cahen, A. 535/3, 536/1, 771/3, 772/1
Calderon, vice-adm. H. 842/1
Calderón Fournier, R. A. 142/2
Calderon Berti, H. 550/1/foto, 568/2
Califice, A. 10/1
Caljé, K. 556/1
Callaghan, J. 42/2, 71/3, 72/2, 246/2/3
Callaghan, lt.-gen. W. 428/1
Callanan, J. 478/2
Calleja, R. 181/2
Calmeyn, 340/1
Calovski, M. 434/2
Cals, mr. J. M. L. Th. 343/1
Calvi, R. 531/2
Calvo Ortega, gen. R. 513/2
Calvo Soteloy Bustelo, L. 353/1, 354/2/3, 513/2/3, 514/1/foto, 515/1/2/3, 760/1, 763/1/2/3, 841/3
Calvo Valdo, M. 481/2
Camacho, M. 761/2/3
Camacho Leyya, gen. L. C. 840/2, 842/2, 843/3
Camara, A. M. 363/1
Camara, D. 14/3
Camara, F. S. 825/3
Camara, M. 825/3
Camara, S. 825/2
Camara-Taylor, Ch. A. 15/3
Cambor, kapt. G. 608/2
Cambridge, M. Ch. 852/2
Camilion, O. 412/2/3
Camio, A. 797/2
Cammerman, 328/1
Campana, D. 302/2/3
Campano Lopez, A. 746/1
Cambell, B. 384/1/2
Cambell, G. 544/3
Cambell, K. 30/2
Campos Perez, maj. J. 743/2
Camurca, mgr. V. 797/3
Camus, M. 574/2
Canido Berascochea, kol. R. 482/2
Cann, E. du 244/1
Canon, D. 335/2
Catuarias, O. 655/2
Capanna, M. 86/3
Capoen, M. 9/3
Caranda da Silva, M. J. 144/3
Carasa, R. 778/1
Carazo Odio, R. 142/2, 143/1/2/3, 144/1/2, 162/2, 451/2
Carbonelle, C. 214/2
Cardoen, G. 9/2
Careaga Careca, A. 481/2
Carey, B. 545/3
Carlier, L. 871/1
Carlisle, M. 109/1
Carlos, zie: Ramirez Sanchez, I
Carlsson, I. 701/3, 702/foto
Carlsson, R. 701/3, 702/foto
Carmichael, H. H. 95/2/3
Carmona Benavides, A. 144/1
Carparino, A. de 94/3
Carpels, O. 9/3
Carr, E. H. 876/1
Carrasco Garcia, gen. W. 656/1/2
Carre, Ph. 669/2
Carrero Ramos, adm. J. 759/3
Carrière, J.-C. 871/1
Carrilho, J. Z. 144/3
Carrillo, S. 434/3, 707/1/2/3, 761/2/3/foto, 762/1/2
Carrington, Lord 84/3, 85/1/2/3, 109/2/3, 135/2/3, 242/2, 244/1/2/3/foto, 265/foto, 277/2, 292/2, 462/2/3, 727/2
Carron, O. 28/1/foto, 131/3
Carstens, K. 165/2, 166/3, 470/1, 505/1, 662/foto, 700/1
Carter, J. 52/1/2, 178/3, 265/1, 274/1, 384/3, 400/1/2, 417/1/2, 505/1/3, 507/3, 522/3, 527/2, 544/3, 666/1, 820/3, 827/1, 831/2
Cartey, D. 361/3, 362/2
Carti, F. 870/2
Carvalho Neves, A. J. 144/3
Carvaljo, P. 665/3
Carver, Lord 42/1
Carville, G. 25/2
Casey, W. 506/foto, 526/2
Casi, 853/2
Cassar, J. 179/1, 181/2
Cassee, D. 865/1
Cassimo, A. 144/3
Castaneda, J. 163/1, 344/3, 345/1/2, 453/1
Castillo, F. J. 823/2
Castillo, H. 449/1
Castillo, M. V. 824/1
Castillo Quero, lt.-kol. C. 779/1
Castillo Velasco, J. 653/3, 655/2
Castillon du Peron, M. 868/2
Castricum, F. 603/2
Castro Ruiz, F. 345/2, 411/1, 451/3, 452/3/foto, 657/1, 834/1
Castro Spikula, S. de 614/2, 656/2
Cato, R. M. 459/3, 460/2
Caudron, J. 9/1
Cauwenbergh, 327/3, 328/1
Cauwenberghe, J. van 9/3
Cavalcanti, A. de A. 876/1/2
Cavallot, G. 431/1, 448/1
Cavero Lataillade, I. 513/3, 714/1
Cayetano Carpio, S. 228/3
Cazeau, lt.-kol. R. 669/2
Ceausescu, N. 121/1
Ceesay, M. 12/2
Ceesay, S. 363/1
Celinski, A. 202/1, 204/1
Cenak, W. 492/1
Cépedes Chung, R. 423/2
Cerezo Arevalo, V. 171/3
Cesnik, J. 434/2
Chaban-Delmas, J. J. 119/3
Chabert, J. 10/1, 19/1, 195/3
Chabrol, lt.-kol. R. 669/2
Chaemsri, T. 687/3
Chagall, M. 865/1
Chahine, I. M. 76/3
Chakela, K. 846/1
Chakkour, Y. 447/3
Chalfont, lord 135/3
Chalid, dr. I. 585/2/3
Chamberon, R. 87/2
Chambers, G. 361/2/3, 362/1/2
Chamoun, C. 387/1, 391/3, 392/2, 862/3
Chan, Sir J. 586/3, 587/1
Chan Pin 813/3, 816/2
Chan Si 815/3, 816/2
Chandra, R. 864/1
Chan Ven, prof. 816/2/3
Chang Shi Fu 671/2
Chang Yong Ja 684/3, 685/1
Chanoine, J.-M. 666/3, 667/1, 669/1
Chantrell, N. 55/2
Chaovalit Yong Chaiyuth, gen.-maj. 671/1
Chapin, F. 178/3
Chapman, Ch. 427/1
Charalambopoulos, I. 53/3, 365/foto, 517/foto
Charles, kroonprins 85/foto, 151/1/2/foto
Charles, B. 828/3
Charles, L. 460/1
Charles, R. 666/2
Charn Chitthavira, 670/2
Chateaureynaud, G. O. 868/3/foto
Commandeur, S. 867/2
Chatenet, G. 336/3
Chatti, H. 60/1, 463/2, 725/1
Chavez Mena, T. 162/1, 350/1/2
Chaves de Mendonca, A. A. 796/3, 797/1/2
Chazow, J. 757/1
Chea Sim 815/3, 816/3
Chea Soth 815/3, 816/2
Cheapoo, Ch. 14/2
Cheesetright, P. 819/3
Chekol, A. W. 512/3
Cheltenham, R. L. J. 480/1
Chen Man Hin 334/3
Cheng Heng 805/3
Chepy-Léger, A. 286/3
Cherif, N. 826/2
Chevallerau, J. 128/2
Chevènement, J.-P. 285/3, 303/3
Cheysson, C. 51/foto, 265/foto, 276/2, 303/3, 304/1/2/foto, 406/2, 448/1, 500/1/3, 517/foto, 663/1/2, 827/2
Chhorn Hay 806/3
Chidyausiku, G. 133/2
Chidzero, B. 133/2
Chikhani, R. 863/1
Chin A Sen, H. 97/1/2/3/foto, 98/1, 99/1/3, 100/1/2, 101/1/3, 102/1/3, 852/2
Chinamano, J. 129/1
Chinkuli, gen. K. 832/3
Chipande, lt.-gen. A. J. 144/3
Chirac, J. 198/2, 287/3, 302/2, 663/1
Chirdon, Y. A. 825/2
Chissano, J. A. 144/3
Chisupa, R, 832/2
Chit Hlaing 80/3
Chnoupek, B 120/3
Choi Ki Shik 319/1/2, 686/1
Choi Soon Dal 685/2
Chon Doo Hwan 318/1/3, 319/2/3, 320/1/2/3, 684/3, 685/1/2
Chon Dong Nyun 318/3
Chong Hon Nyah 335/1
Choo Young Bok 685/1
Chotard, Y. 197/1
Choudhury, A. H. 212/3
Choudhury, A. S. P. 212/3
Choudhury, S. H. 212/3
Chowdhury, A. F. M. A. 209/3
Chowdhury, B. 212/2
Chowdhury, H. R. 210/1
Chowdury, S. A. 212/3
Chrétien, J. 380/2, 382/2/3, 384/2
Christensen, Ch. 682/2
Christophersen, H. 682/2
Chroestjtsjow, N. S. 81/1
Chuan Leekphai 670/2
Chun Chi Kun 685/1/2
Chung Han Joo 685/2
Chuwla, P. 832/2
Ciampi, C. 632/1
Cid Fortea, kapt. J. 759/1
Cienfuegos, F. 228/3
Cierva, R. de la 514/1

Cifuentes, H. 172/1
Cimper, maj. G. 608/3
Cineas, A. 666/3, 667/1
Ciosek, S. 8/3, 201/3, 202/1
Cipagauta, J. E. 844/2
Ciroma, A. A. 176/3
Cissé, mevr. J.-M. 825/2
Cissoko, A. 15/1
Claasen, N. J. 545/2
Claes, A. 9/1, 340/2/3
Claes, W. 9/2, 164/3, 214/3, 283/1, 317/2, 691/3
Claeys, W. 10/1
Clair, S. 704/3
Clark, J. 381/3, 382/2
Clark, W. 506/3, 507/1/foto, 508/1, 524/1, 527/3, 528/1
Clarke, A. 872/2
Clarke-Allen, E. 362/2
Classet, de 70/1
Claude, S. 667/2
Claus, prins 165/2, 166/foto, 521/1, 522/foto, 523/1/2, 635/foto
Claussen, A. W. 280/2/3, 281/1/3, 299/3, 300/1/2/3/foto, 301/1/2/3
Claustre, F. 652/1
Claver Torrente, J. M. 759/1
Clercq, C. de 9/3
Clercq, W. de 9/2, 11/1, 19/1/3, 20/foto, 68/1, 104/2, 150/2, 164/1/2, 165/1, 214/3, 215/1/3, 283/1/2, 315/3, 485/3, 486/2/3, 487/3, 523/3
Clerdent, baron P. 10/1
Clerfayt, G. 9/2, 340/1
Clippele, J.-P. de 10/1
Clonen 327/3, 328/1
Close, R. 10/1
Cockfield, lord 499/2
Coëme, G. 9/2
Coens, J. 10/1
Coens, D. 9/1, 19/3, 20/foto, 317/1
Coetzee, J. 127/3
Cohen, mevr. G. 237/3, 238/1
Coicu, kol. S. 669/2
Colin, J. 13/1
Colla, F. 9/2
Colla, M. 9/2
Collado Pardo, M. T. 171/3
Collard, L. 302/1/2/3
Collart, J. 9/3
Collette, R. 865/3
Collignon, R. 9/2, 340/2
Collins, G. 472/2/foto, 517/foto
Collis, C. 441/1
Colom Argueta, M. 171/3
Colombo, E. 86/1, 179/foto, 265/foto, 432/1, 517/foto, 520/3
Colon, R. H. 544/1
Comerford, J. 870/1
Compton, J. 492/1
Conceicao Tavares, M. da 822/1
Conin, C. 415/2
Connally, J. 528/2
Connell, N. 362/2
Connolly, P. 479/2/foto
Conombo, J. 829/3
Conrado de la Cruz, 172/1
Conrotte, R. 10/1
Conte Mac Donell, A. 423/1
Conteh, A. 15/3, 368/3
Contin, C. 425/2
Contreras Sepueveda, gen. J. 653/1/3
Contreras Velez, A. 177/3
Cools, A. 9/2, 23/1, 436/2
Cools, B. 692/1, 693/foto
Cooman, C. de. 9/3
Coonjoo, P. 704/3
Cooper, W. 208/2
Cooreman, E. 9/3
Coorens, mevr. C. 10/1
Cooseman, L. 214/2
Coppens, E. 10/1
Coppieters, A. 9/1
Coppik, M. 677/3, 678/1
Cordovez, D. 315/1, 728/2/3, 729/1
Corfu, H. 188/1
Cornelissen, mevr. G. M. P. 603/3
Cornet-d'Elzius, Ch. 9/3
Corominas-Pepin, R. 823/3
Corr, E. 484/1
Correia, C. 832/2
Cortina Prieto, maj. J. 759/2
Cosculluela, L. 515/3
Cosgrove, P. 384/2
Cossiga, F. 179/foto, 772/1
Costa-Graves 870/1
Costa Lopez, mgr. M. da 95/1, 110/1/3
Costa Mendéz, N. 245/3, 246/1/foto, 306/1/2/3, 307/1/2/3/foto, 403/3, 405/2/3, 406/3, 410/1/3, 411/1, 413/1/2, 425/3
Costa e Silva, gen. A. da 796/3
Cot, J.-P. 352/2, 632/2, 827/2
Cotterell, E. G. 359/2
Cough, B. 208/2
Coulibaly, O. 703/3
Couprie, drs. H. C. 776/1
Couto, schout-bij-nacht N. M. 412/2
Couto e Silva, gen. G. do 796/2/foto
Cowrie, lord 28/3
Cox, W. M. 441/1
Cozier, C. E. 460/1
Crane, J. de 876/2
Cranston, A. 159/2, 160/2
Crawshaw, D. 72/foto
Craxi, B. 529/1/2, 531/1/3/foto
Cremona, D. 181/2, 182/1
Crespo Cuspinera, kol. J. 760/1
Crespo Cuspinera, J. 760/1
Cresson, E. 303/3, 337/3, 338/3/foto
Crombe, D. 870/2
Cronje, R. 133/1
Croo, H. de 9/1, 19/3, 20/foto, 269/2/3, 535/2/3, 771/3, 772/1/2
Cros, M. 825/3
Crosby, B. 878/foto
Cruz, schout-bij-nacht R. 656/2
Cruz, R. de la 823/2
Cruz Pinto, J. 832/3
Cuadra Fabres, S. de la 656/2
Cudell, G. 10/1
Culafic, D. 434/1
Culain Yataz, G. 172/3
Culhaoglu, M. 767/3
Cumming, R. 867/2
Custers, J. 574/1
Cuvelier, E. 9/3
Cxuxo, zie: Abrisketa Korta, J.
Cypryniak, K. 155/1
Czarnota, R. 121/foto
Czyrek, J. 119/3, 137/2, 169/2, 170/foto, 186/1, 204/1

D

Daal, C. 849/1/foto, 852/1
Dabbagh, A. 441/2
Dabezies, 286/3
Dabo, B 363/1
Dabrowski, W. 204/1, 234/1, 236/1
Dacca, M. 362/1
Dacko, D. 351/2
Dacon, C. S. C. 459/3
Dad, G. 722/3, 724/2
Dadk, A. 260/3
Daele, M. van 9/3
Daems, J. 10/1
Daems, J. 10/1
Dafa'allah, N. 621/2
Dager Chadid, G. 840/2
Dah, M. F. O. 608/3
Dahak, A. J. al- 441/2, 446/3, 447/1
Dahl, B. 701/3, 702/foto
Dahl, R. 867/2
Dahlberg, E. 98/3
Dahlgren, A. 557/3/foto
Dahlem, F. 95/3
Dake, M. 364/2
Dakr, N. al- 441/2
Dalem, A. 10/1, 69/3
Dalenoord, J. 867/2
Dales, mevr. drs. C. I. 109/1, 247/3, 250/1, 325/2/3, 603/2
Dalgliesh, K. 127/2
Dali, A. A. al- 46/2
Dalq, 773/1
Daly, B. 479/2/foto
Dalyanci, N. 766/3
Dam, prof. F. van 102/1
Dam, G. C. van 603/3
Dam, K. W. 528/3
Dam, drs. M. van 540/2, 599/foto, 603/2, 839/1
Damseaux, A. 9/2, 23/2, 24/1, 104/2/foto
Damuah, V. 364/1, 365/3
Dan-Musa, A. I. 176/3
Dana, O. 861/3
Danacje, kol. G. 669/2
Daneshwar, M. I. 723/1
Daniel, S. 361/2
Dankert, P. 87/1/2/3/foto, 365/2/foto
Danna, A. A. 630/1
Danneels, G. 213/2
Danso, M. 13/3
Danus Covian, gen. L. 656/1/2/3
Daouda, Y. 144/3
Daoudou, S. 828/1
Daras, J. 9/2
Darkawi, A. 441/2
Darnton, J. 865/2
Darwish, A. S. 441/2
Dassault, M. 199/1
Daud, datuk S. 335/1
Davignon, E. 150/3, 436/2, 497/1/2/3, 498/3, 855/3, 856/1/2/foto, 857/1
Davister, P. 771/3, 772/1
Dayan, M. 239/1, 264/3, 265/1
Dayoub, H. 441/3
Deaver, M. 507/1/foto, 527/3
Debarges 302/1
Debele, G. 512/3
Debizet, P. 302/1
Debunne, G. 115/2, 268/2, 282/1/2/3, 379/3
Debussere, F. 9/3
Decamps, H. 825/1
Decker, A. de 9/2, 358/1/2
Deckers 327/3, 328/1
Declercq 327/3, 328/1
Declercq, P. 335/1/2, 336/1
Declercq, R. 9/1
Declercq, R. 10/1
Declercq, T. 10/2
Declety, A. 10/2
Deconinck, A. 10/1
Decoster, M. 9/3
DeCouto, E. D. 441/1
Deerpalsingh, K. 704/3
Dees, J. D. 603/3
Deetman, W. J. 377/2, 378/2, 377/foto, 378/2, 603/3, 737/2/3/foto, 742/1/2, 836/2/3
Defferre, G. 284/1/2, 287/3, 288/1, 783/2, 827/2

Defosset, L. 9/2
Defraigne, J. 9/2, 22/3, 340/2, 438/2, 439/1
Degroeve, A. 10/2
Dehaene, J.-L. 19/3, 20/1/foto, 115/2, 195/3
Dehousse, J.-M. 10/1, 23/2, 24/1, 104/2/foto, 436/2, 659/1
Deih, maj. M. M. O. 608/3
Dejardin, Cl. 9/2
Delahaye, T. 9/2
Delamare, L. 392/2, 448/1
Delcroix, R. 10/1
Deleuze, O. 9/2
Delfim Neto, prof. A. 796/2, 820/2
Delgado, P. 825/1
Delgado Bogaert, R. 824/1
Delhaye, J. B. 9/3
Delhaye, J. J. 9/3
Delizée, R. 9/3
Delmotte, F. 10/1
Delors, J. 199/3, 200/2, 223/3, 224/2, 279/3, 280/1/3, 281/2, 303/3, 486/2, 663/2
Delruelle-Ghobert, mevr. J. 10/2
Demas, W. 361/3
Demeester-de Meyer, mevr. W. 9/2, 438/3
Demirel, S. 768/1, 781/3
Demirer, K. 783/3
Demuyter, A. 10/1, 19/3, 20/foto
Denderden, A. van. 865/3
Deng Xiaoping 495/3, 503/1, 832/1
Deneir, A. 9/1
Denison, R. 9/3
Denkov, B. 434/2
Dennis, B. 701/3
Denys, A. 9/2
Deprez, G. 69/3, 163/3, 196/2
Derby, F. 100/3, 102/1
Deresa, lt.-kol. D. 512/2
Deroubaix, P. 9/2
Desaeyere, W. 9/2, 214/2, 551/2
Descamps, P. 10/1
Desir, G. 666/2/3, 667/3
Désir, G. 10/2
Desmarets, J. 9/2, 19/1, 69/3
Desmonds, B. 478/3
Despradel, C. 823/3
Desseyn, J. 9/1
Desta, lt.-kol. F. 512/2/3
Destin, R. 666/3
Destrem, Y. 302/2
Desutter, E. 9/1
Detiège, mevr. L. 9/2, 214/1, 486/3
Detremmerie, J.-P. 9/3
Devine, J. 25/3
Devine, M. 25/2, 26/2
Devlin, M. 25/2
Devlin-McAliskey, B. 24/1/2
Devos, mej. A. 9/2
Deworme, E. 10/1
Deya, S. O. A. 608/3
Dhanabalan, S. 811/1
Dhani, O. 112/3
Dhib, A. B. A. al-R. Ba 46/1
D'hondt, D. 9/3
D'Hondt-Van Opdenbosch, mevr. P. 9/3, 19/3, 20/2/foto
Dhoore, L. 9/2, 19/1, 538/2
Dia, M. 368/1, 438/3
Diaka, M. 831/2
Diakité, M. 852/2
Diallo, kol. 351/3
Diallo, maj. 827/2
Diallo, B. 825/2/3
Diallo, M. 703/3, 825/3
Diallo, O. 688/3
Diallo, S. 825/3, 827/2
Diane, prinses 85/foto, 125/1/foto
Diane, gen. L. 825/2
Diarra, kol. A. B. 703/3
Diaz Cerecedo, C 449/2
Diaz Lestrem, G. 423/2
Diaz Pines, M. 514/2
Diaz Serrano, J. 452/1
Dibba, S. M. 12/2, 363/1
Dicarlo, D. 671/2
Didenko, V. A. 750/1/2, 751/1
Didi, H. O. 608/3
Diegenant, A. 9/2
Dien Del 808/3
Dieng, N. 15/1
Dierickx, L. 9/2
Dieye, A. 655/3
Dikerdem, M. 766/3
Dikler, M. 766/1
Dikonda, prof. 831/2
Dillen, K. 9/2
Dillon, R. 429/2, 860/foto
Dimasse, kapt. P. 608/2
Dimech, F. Z. 182/1
Dimeola, A. 869/1
Din, S. N. al- 717/1
Dini, A. 608/1
Dinka, A. D. 512/3
Diop, A. 826/2
Diop, Ch. A. 367/3
Diori, A. 367/1
Diori, H. 367/1
Dios Reyes Leal, J. de 172/3
Diouf, A. 12/3, 13/2, 362/3, 368/2, 631/2
Diro, brig.-gen. T. 587/1
Dis, C. N. van 604/1
Dito, A. 632/1/2
Divungi-Di-Ndingue 608/3
Djamadar, Y. 176/3
Djamar, G. 630/1
Djermakoye, M. A. 366/3
Djidinger, M. 630/1
Djuranovic, V. 434/1
Dlamini, M. 848/2
Dobrynin, A. 420/3
Dodd, Ch. 231/2
Doe, S. 13/3, 14/2, 266/2
Doef, J. van der 603/2
Doherty, K. 25/2, 478/2, 479/2/foto
Dohnanyi, K. von 664/2
Dokossi, kol. M. 352/1, 608/2
Dokudowski 699/3
Dolanc, S. 434/2
Dole, R. 160/3
Dolgich, W. 757/1
Dolinchek, M. 127/3, 128/1, 545/3, 546/1
Dollinger; W. 661/1, 662/foto, 695/1
Dolman, D. 327/1, 341/2, 603/2, 634/1, 709/1, 834/3, 835/2
Dominati, J. 286/3/foto
Don-Arthur, E. 364/2
Donaldson, G. 869/3
Donaldson, J. S. 361/3, 362/2
Donaldson, M. zie: Dolinchek, M.
Donawa-McDavidson, M. 362/2
Dongen, H. van 870/3
Donnay, F. 10/1
Donnéa, F. de 10/2
Donoso, A. 614/2
Donovan, R. 524/2/3/foto, 525/1/2
Doorne, P. J. G. (P.) 876/2/3
Doronjski, S. 433/3, 434/1
Dost, S. M. 726/1, 727/1/3, 728/1/2, 736/1
Douba, A. 442/2
Doucy, A. 771/2, 772/1
Douglas, J. 14/1
Douglas-Home, sir A. 244/2
Doukoure, B. B. 703/3
Doumont, J. 10/1
Douri, I. I. al- 463/3
Doyen, J. 437/1
Doyle, B. 72/foto
Drabbe, F. 712/1
Dragan, Z. 434/1
Dragosavac, D. 434/1/2/foto, 435/1
Drame, A. 826/1
Draper, M. 432/2, 561/2
Dregger, A. 644/3, 665/foto
Dresselhuys, M. 871/1
Drobles, M. 256/3, 259/3
Drori, gen. A. 254/2, 255/1
Druckman, H. 263/2, 294/2
Duarte, C. A. 350/2
Duarte, J. N. 162/1, 225/2/3, 277/3, 228/1, 230/1, 232/1, 345/3, 348/foto, 350/2
Ducarme, D. 9/3
Dudin, M. 259/1/2/3, 261/2, 262/1/2, 291/3
Duffy, P. 545/1/2/3, 546/1
Dyffy, T. 56/3, 126/3, 127/1/2
Duinker, D. 603/2
Duisenberg, prof. dr. W. F. 458/2/3, 459/1/2, 712/1
Duins, Ch. 869/3
Dukes, Ch. 128/3
Dumaini, A. S. al- 33/3
Dunkel, A. 817/foto, 819/1
Dunn jr., B. 30/1
Dunn, J. 72/2
Dunye, G. K. 14/1/2
Dunzo, L. 14/1
Duopu, G. M. 14/1
Duplat, C. 844/3
Dupré, J. 9/2
Duran Caucedo, J. C. 482/1, 483/1/3
Duroselle, J.-B. 872/1
Duru, N. 767/3, 768/1
Dusmet Garcia-Figueras, kapt. F. 759/1
Dussan, M. J. 844/2
Dussart, R. 773/1
Duvalier, F. (Papa Doc) 668/3
Duvalier, J.-C. 666/2/3, 667/1/2/3, 668/3, 669/1/2
Duvalier, M. 667/1/2
Duvalier, S. 667/2
Dwan, J. A. 95/3
Dijk, dr. A. H. van 98/3
Dijk, C. P. van, 98/1, 377/foto, 378/2, 603/3, 838/3
Dijk, P. van 870/3
Dijkgraaf, L. 870/1
Dijkman, S. J. M. 603/3
Dijkstal, H. 776/1
Dijksteel 853/2

E

Eagleburger, L. 348/1, 526/3, 528/1
Eastman, J. M. 840/2
Eban, A. 192/3, 260/1, 261/1, 275/2
Ebeid, F. M. 716/3, 719/3, 720/1
Eberle, R. 698/1
Eboua, S. 828/1
Ecevit, B. 768/1/2/3, 781/3/foto, 782/1
Echandi Jiménez, M. 142/2
Echazu Aguirre, gen. J. 483/3
Echeverria Brealy, J. J. 144/1, 458/1
Echmawi, S. 716/1
Eckstein, J. 362/2
Eco, U. 868/3, 869/foto
Edde, R. 860/3, 862/3
Edelhagen, K. 574/2/foto
Edlund, R. 871/2
Edmonds, R. 865/2
Edness, Q. L. 440/3, 441/1
Edward, prins 152/2

Edwards, sir M. 134/2/3/foto
Edwards, N. 109/2
Eekelen, W. F. van 603/3, 775/2
Effel, J. zie: Jeune, F. le
Egal, M. I. 469/2
Egelmeers, I. 10/1
Egmond, P. van 574/2/foto
Ehmke, H. 697/1
Ehrlich, S. 188/1, 263/2, 289/1/3, 290/1, 432/1, 579/2
Eicher, B. 10/2
Eisenhower, gen. D. D. 528/2, 544/3
Eisenfall, F. N. 509/3
Ejiga, G. O. 627/3, 631/2/3/foto
Ekmekcian, L. 784/1/3
Ekow-Daniels, W. 18/2
Ekwueme, A. 626/1
Elabe, M. D. 825/2
Eldjarn, K. 876/3
Elewijck, J. van 9/2
Eliasson, I. 557/3
Elk, G. van 865/1
Elleman-Jensen, U. 682/2
Elworthy, J. 208/2
Elizabeth II, koningin 58/foto, 151/3, 296/3, 382/3/foto, 383/1
Elmstedt, C. 557/3/foto, 558/1
Emane, J. F. N. 608/2
Emmannuelli, H. 336/2
Enders, Th. 231/2/3, 452/3, 526/3, 666/2, 799/1
Enfantin, J. 667/2
Engelhard, H. A. 661/2, 662/foto, 694/2
Engell, H. 682/2
Enggaard, K. 682/2
Engholm, B. 644/1, 680/2
England, R. 545/3
Engwirda, M. B. 251/2, 252/2, 604/1, 839/2/3
Ennals, D. 135/2
Epee Gambwa 830/3
Ephrem, G. 863/1
Eppler, E. 677/3, 678/1, 679/1
Eres, gen. Ch. 290/2
Erikson, R. 872/2
Erim, M. 766/1
Erola, J. 384/2
Erp, A. A. M. E. van 603/3
Errazuriz, H. F. 656/1/2, 665/3
Ershad, M. H. 209/1/2/3, 210/1, 211/2/3, 212/1/2, 213/1
Ersöz, A. 764/3
Ertl, J. 643/3/foto, 661/1, 662/foto, 680/2, 694/3, 698/1
Es, A. G. van 604/1
Esaki, M. 786/foto
Escobar, R. L. 845/1
Escobar Navia, R. 842/1
Escobar Sanchez, lt.-kol. J. 481/2
Escobar Ury, kol. G. 482/2
Escuredo, R. 353/2
Eshuis, E. L. 604/1
Eshuys, M. 869/1
Espersen, O. 88/2
Espina, M. 843/1
Espinosa y Michels de Champorucin, J. L. de 513/3, 514/1, 515/3, 715/1
Espinoza Bravo, kol. P. 653/1/2
Essebsi, C. 493/3
Estime, D. 666/3
Estime, J.-R. 666/3, 667/1
l'Estrac, J.-C. de 704/3
Estrada Leigh, gen. J. 614/2
Estremadoiro, kapt. D. 481/2
Eugene, G. 668/1
Evenhuis, A. J. 603/3
Evenhuis-van Essen, C. 603/3
Evers, A. 9/2
Eversdijk, H. 603/3
Evingulu, B. 783/3
Evo, M. 336/3
Evren, K. 764/2/3/foto, 780/2/3/foto, 781/1/2/3, 784/3
Evron, E. 191/1, 276/1, 277/3
Eyadema, H. 352/3
Eijkelenburg, S. J. van 107/foto, 572/3, 604/3, 711/foto, 712/1
Eynde, A. op 't 10/2
Eijskens, G. 282/3
Eyskens, M. 9/2, 11/1, 19/2/3, 20/foto, 58/foto, 103/3, 150/2, 151/1/2, 165/1, 195/3, 196/1, 282/2, 283/2, 315/2, 436/1, 437/2, 485/3, 539/1/2, 658/3, 659/1, 786/3, 787/2/3
Eytan, R. 238/3, 428/1, 430/2/3, 432/1/2, 462/3, 564/2
Ezra, sir D. 118/2/3/foto, 119/1
Ezz, gen.-maj. E. 748/2

F

Faber, S. 603/3
Fabiola, koningin 265/foto
Fabius, L. 200/3, 222/foto, 303/3
Fabri, Z. 870/2
Fabricius, J. J. 95/3, 96/1
Fadel, M. 861/3
Fadhli, A. O. al 46/2
Fahd, koning 60/3, 85/2/3, 238/2, 260/2, 330/3, 331/1/2, 394/2, 446/1/2/3, 462/2, 463/1/3, 464/1/2/3, 503/3, 564/2, 863/3/foto
Fadl, A. M. 621/2
Fahmi, I. 718/2
Fahnbulleh, H. B. 14/1/2
Fairbanks, R. 291/1, 293/2
Fajecki, J. 183/2
Fall, A. 14/3
Fälldin, T. 555/2/3, 556/1/2, 557/1/2/3/foto's, 558/1/2, 559/3, 560/2, 609/1/foto, 610/3, 701/2, 702/2
Falloon, J. 208/2
Farah, M. B. 825/2
Farand, M. Y. 723/2
Farandys, S. 286/3, 287/1
Faraq, A. S. 718/1/3
Farba, D. B. 608/3
Farcy 328/1
Farhang, M. S. 722/2
Fassbinder, R. W. 574/3/foto, 575/1, 870/2/foto
Fatasta, K. 264/3
Fattal, D.-A. El- 240/1/3
Faudeux, A. 750/2
Faul, D. 26/2
Faure, kol. 352/1
Féaux, V. 9/2, 23/2, 24/1, 104/2/foto
Fedortsjoek, W. 757/1/2/foto
Fedrigo, D. 9/2
Feisal, S. al-389/1/foto, 390/1
Feldman, M. 876/3, 877/1/foto
Feldt, K.-O. 701/3, 702/3/foto
Felici, P. 575/1
Fenech Adami, E. 180/3, 181/1, 182/2
Fenger-Moller, G. 682/2
Fens, K. 867/1
Férir, J. 9/3
Fermin Mignone, E. 423/1
Fernandes, A. 94/3
Fernandes, C. 97/1
Fernandes, H. 851/foto, 582/2
Fernandez, D. 868/2
Fernandez, E. L. 823/2
Fernandez, S. 614/2
Fernandez Larios, A. 653/1/2
Fernandez Llamas, M. 779/1
Fernandez Ordonez, F. 514/3
Ferraini, A. 302/1
Ferraini, G. 302/1
Ferrer, C. 708/2
Ferreri, M. 870/1
Ferrier, dr. J. H. E. 100/2
Fest, J. 868/3
Février, S. 10/2
Fiadjo, N. 18/2
Fieldhouse, adm. sir J. 308/foto
Fielding, F. 525/1
Figueiredo, J. B. de zie: Baptista de Figueiredo
Figueiredo Ferraz, E. 797/1
Filie-Faboe, S. R. 15/3
Finck von Finckenstein, H.-W. 50/foto
Finikaso, T. 272/3
Finochietti, J.-B. 302/1/2
Fiolet, dr. H. A. M. 601/1/2, 738/foto
Firjoebin, N. 727/3
First, R. 834/1
Fischer, D. 178/2, 227/2, 240/2, 390/2, 420/1, 503/3
Fischer, O. 120/2, 121/1, 498/1
Fiszbin, H. 284/3, 285/1
Fitermann, Ch. 288/2
FitzGerald, G. 26/2, 28/2/3, 29/1/foto, 85/foto, 474/1/3/foto, 478/3, 479/2/foto
Flamant, E. 9/2
Fleming, J. 55/2
Fleming, J. 384/2
Flesch, C. 265/foto, 517/foto
Flores Estrella, R. 825/1
Flores Lima, 345/2
Florijancic, J. 434/2
Flow, B. 243/1
Flynn, P. 479/2/foto
Fofana, I. M. 15/3
Foignel, I. 682/2
Foley, T. 162/1
Fonda, H. 870/3, 871/2/foto, 877/1/2
Fonda, J. 871/foto
Fonfana, I. 825/2
Foot, M. 54/2/3, 55/3, 56/3/foto, 57/1, 58/2, 71/3, 74/2, 244/1, 309/1, 310/2, 401/1/3, 404/2/3
Foppa, A. 173/1
Ford, G. 418/3, 527/3
Forestier, gen. b.d. C. 614/2, 656/1
Formica, R. 529/1, 530/1, 531/1
Forsman, M. 683/2/3
Forster, D. 865/2
Forster, I. 313/3
Fortunato Galtieri, L. 242/1/2/3/foto, 243/2, 246/2, 305/3, 306/1, 403/1, 404/2, 410/3, 412/2, 413/1/2/foto, 414/2/3, 415/2/3, 416/1/2/3/foto, 424/2, 425/3/foto, 426/1/2
Fotilas, A. 53/1
Fouche, F. N. 128/1
Fousseine. M. 688/3
Fowler, N. 109/2
Fox, F. 384/2
Fraga Iribarne, M. 353/1, 354/2, 705/1, 706/3/foto, 707/2/3
Fragoso, H. 797/3
Fraile, M. 515/1
Francis, H. 361/2, 362/2
Francisci, M. 287/3
Francisque, E. 666/2/3
Franco Bahamonde, gen. F. F. 513/1, 514/3, 705/1, 707/2, 743/3, 745/2, 746/2, 760/3, 761/1, 762/1, 763/3
François, 327/3, 328/1
François, F 10/1, 69/3, 70/1

Frank, B. 231/3
Frank, L. 871/3
Franke, H. 661/1
Fransen, J. 776/1
Franz Josef, vorst 332/2
Fraser, M. 276/2, 277/2, 292/3, 296/2, 297/2, 298/1/foto
Frèche, G. 303/1
Frei Montalva, E. 260/3, 261/1/2, 263/1/3, 278/2, 292/1, 575/1/2, 613/3, 655/2/3
Freire Monteiro, V. 832/3
French-Smith, W. 524/2/3
Frère, A. 436/2
Freriks, K. 867/2
Freud, A. 877/2/3/foto
Frez, gen. G. 656/2
Friedman, M. 350/2, 528/2, 656/3, 665/3
Friggebo, B. 557/3/foto
Frinking, A. B. M. 603/3
Fritz, J. 127/1
Fromion, M. 286/3
Frommelt, E. 332/3
Frondizi, A. 412/3, 413/2
Frugoli, A. 403/3, 412/2/3, 413/1
Fuchs, A. 680/1/2/foto
Fuentealba, R. 655/2
Fukuda, T. 673/1/3, 674/2, 675/1/2, 785/1, 786/1, 813/foto
Fuller, Ch. 871/3
Furino, F. 525/1

G

Gaay Fortman, prof. W. F. 344/1
Gabbash, M. 441/2
Gabeiras Montero, lt.-gen. J. 745/1/foto
Gabheni, prins 859/3
Gabriel, gen. Ch. A, 526/1/2/foto
Gabriel, kol. S. Y. 829/1
Gabriels, J. 9/2
Gabrijs, G. 155/1
Gailani, S. A. 730/2, 735/3
Gair, G. 208/2
Gaitan Mehecha, B. 842/1
Gal, A. Ben 386/1
Galan, prof. C. de 247/3, 252/1, 270/2, 321/1/2, 323/3, 611/1, 712/1
Galan Sarmiento. L. C. 840/3, 841/1/2
Galbraith, E. G. 500/1/2
Galle, M. 9/1, 23/1/3/foto, 214/2
Gallo, R. 872/2
Gallus, G. 661/1
Galtieri: zie: Fortunato Galtieri, lt.-gen. L.
Galveas, E. 821/1/2, 822/1
Galvez, kapt. J.-P. 759/1
Gambi, lt.-kol. A. 608/2
Gamir Casares, L. 514/1
Gandhi, I. 726/2, 728/3
Ganzouri, K. A. 716/3
Gapoerow, M. P. 815/2
Garbacik, kol. K. 6/3
Garcia, J. 842/1
Carcia, kol, J. G. 226/1, 229/2/3/foto, 230/1, 233/1, 350/1/2
Garcia, L. 177/3
Garcia Anoveros, J. 514/1, 715/1
Garcia Carres, F. 746/2, 759/2
Garcia Diez, J. A. 514/1, 715/1
Garcia Escuredo, gen. J. M. 744/1
Garcia-Conde Cenal, lt.-gen. E. 745/1/2/foto
Garcia Ferrero, J. 762/2
Garcia-Hoz, V. 777/2
Garcia Marquez, G. 843/1, 867/3//foto 868/1, 872/foto
Garcia Martinez, C. 412/2/3
Garcia Meza, L. 481/2/3, 482/2/3, 483/1, 484/1
Garcia Paniagua, J. 449/3
Garcia Parra, J. 840/3
Garcia Robles, A. 874/1/2/3
Garcitorena Salta, kol. R. 743/2/3
Gardeniers-Berendsen, mevr. M. H. M. F. 377/foto, 378/2, 603/3
Garnier Borella, E. 144/2
Garrec. J. le 199/1/3
Garriques Walker, A. 513/2, 515/1
Gascon Mercado, A. 449/1
Gasper, S. 205/1
Gatterman, H. 698/1
Gauci, V. 179/2
Gaulle, CH. M. de 224/1, 302/2/3, 338/1/2, 663/1
Gawronski, H. 169/2
Gawrysiak, J. 169/1
Gayetot, J. 269/1, 692/1
Gazioglu, G. 767/2
Gbamanja, K. C. 15/3
Gborie, A. S. H. O. 14/2, 15/2
Gebre, A. K. 512/3
Gedle-Ghiorgis, F. 512/3
Geens, G. 10/1, 19/1, 23/1/2/foto, 68/3, 551/2, 658/3
Gehlen, A. 9/2, 70/1
Geisel, gen. E. 796/2
Geissler, H. 645/1, 661/1/2, 662/foto, 663/3, 695/1, 777/1
Gemayel, A. 860/3, 862/3/foto, 863/1
Gemayel, B. 385/3, 392/2/3, 395/1, 860/1/2/3, 861/1/2/3/foto, 862/1/2/3, 863/1
Gemayel, P. 387/1/3, 428/1/2/foto, 862/2
Genderen, O. van 100/1, 852/1
Genscher, H.-D. 51/foto, 52/2, 84/1, 86/1, 166/3, 265/foto, 471/3, 472/foto, 504/1/2/foto, 517/foto, 520/3, 641/foto, 642/2/3, 643/1/2/3/foto, 644/1/2/3, 660/1, 661/1, 662/foto, 663/1/2, 664/1/2/3, 680/2, 694/1, 697/1, 827/1
Georges, D. 828/3
Georges, P. 12/1/2
Gerado da Aratanha, adm. J. 799/3
Geremel, B. 204/3
Gergen, D. 419/3
Gericke, kapt. F. 132/3
Gerits, J. 10/1
Gerlein, R. 842/1
Gerner, A. 332/3
Gerritse, G. 603/3, 743/1
Gervil Yambala, J.-L. 352/1/3
Gessel, R. van 871/3
Gethi, B. 619/2
Getz, 190/3
Geurts, J. 865/1
Geurts, 340/1
Geyselings, F. 9/2
Geyt, L. van 150/2, 487/2
Ghanem, A. A. 33/1
Ghanem, F. B. 46/2
Ghanem, M. 392/3
Ghani, datin A. 335/1
Ghanim, A. Y. A. al- 77/3
Gharazi, M. 447/1, 568/1/2/3
Ghazala, M. A. H. A. 471/1, 624/2, 716/3, 719/3
Ghazali bin Shafie, M. 296/3, 335/1
Ghod, M. R. 469/3
Ghorbal, A. 276/1
Ghotbzadeh, S. 77/1
Ghuisper, Y. C. 347/3
Ghulabzoi, maj. S. M. 721/1/2, 724/2
Ghunaym. Y. Y. al- 77/2
Gibbons, J. D. 440/3/foto, 441/1
Gichuru, J. S. 616/1, 619/1
Gielgud, J. 870/3, 871/2
Gierek, E. 5/1/3, 119/2, 136/2/3, 137/1. 142/1
Gila, C. 515/1
Gillard Marinot, gen. R. 656/2
Gillet, J. 10/1
Gillet, mevr. L. 10/2
Gillet, R. 10/1
Gillet 327/3, 328/1
Gillon, R. 196/2, 269/1, 436/2, 437/1
Gilmour, Sir I, 72/3, 109/1/2, 152/2
Ginjaar-Maas, N. J. 603/3, 775/1
Ginsburg, D. 72/2
Giorgis, A. 511/1
Giorgiu, zie: Khatchig, A.
Giorgiu, D. 782/2
Giresse, A. 303/1
Girma, Y. 512/3
Giron de Velasco, J. A. 743/3
Giscard d'Estaing, mevr. A.-A. 302/3
Giscard d'Estaing, V. 198/1, 222/3, 224/2. 302/3, 303/1/2, 453/2, 663/1/2, 666/2, 725/1, 726/2/3, 826/3, 831/2
Githii, G. 617/1/2
Giustignani, F. 302/3
Gizenga, A. 831/2
Gjertsen, A. 89/2
Glazur, A. 183/1
Glemp, J. kard. 8/3, 167/2/foto, 201/2/3, 234/2,235/1/3, 236/1
Glenn, J. 505/3
Gligorov, K. 435/1/2
Glinne, E. 87/1
Glistrup, M. 683/1
Glotz, P. 678/3
Goatley, Ch. 127/2
Godeaux, J. 165/1
Godinache-Lambert, mevr. M.-T. 10/1
Godwin, P. 877/3
Goede, K. de 865/1
Goerion, D. Ben 254/3
Goffin, R. 438/3, 439/1, 535/1
Gogor, zie: Izaguirre Gogarza
Gol, J. 9/2, 19/2/3, 20/foto, 22/2, 164/2, 165/1, 380/1, 436/2
Goldman, E. 871/2
Goldmann, N. 877/3, 878/1/2/foto
Goldmuntz, L. 243/1
Goliath, I. 182/3
Gombadi, lt.-kol. A. 608/2
Gomes, G. 832/3
Gomes de Lousa, R. Q. 144/3
Gomez, gen. A. M. 842/1
Gomez Iglesias, kapt. V. 759/1
Gomez de Salazar, F. 759/1/3
Gomez Torres, lt. M. 779/1
Gompel, J. van 9/3
Gomperts, H. A. 866/1
Gonçalves, K. 849/1/3
Gondry, R. 9/3
Gonzales, R. 842/1
Gonzales Rioja, H. 481/2
Gonzales Gollaz, I. 449/2
Gonzalez Marquez, F. 353/1, 354/3, 705/1/3/foto, 706/1/2/3, 707/2/3, 708/1/2, 763/1
Gonzalez Videla, G. 613/2, 654/1
Goodhart, Ph. 43/3
Goodman, A. 257/1/2
Goor-Eyben, C. 10/1, 19/3, 20/1/foto
Goossens, P. 10/2
Gooyer, R. de 870/3
Göransson, B. 701/3, 702/foto
Gordon, M. 361/2, 362/2
Goren, S. 189/1/2/3, /90/1/2
Gorena Urizar, D. 481/2
Gormley, J. 118/2/foto, 119/1
Gorré 852/2

Gorris, M. 870/3
Gorskie, J. 122/3/foto, 169/2
Gorton, S. 506/2
Gotoda, M. 785/3
Goulart, J. 769/2, 770/1
Gould, G. 878/2
Gouled, h. 608/1
Goumba, A. 351/2, 352/2
Goupil, R. 870/1
Gouriou, F. 797/2
Gousse, M. 669/2
Gowrie, Lord 27/foto
Gqabi, J. 834/1
Graaf, L. de 377/2/foto, 378/2, 379/2, 533/3, 603/3, 775/2/3
Graaf, W. de 712/1
Graanoogst, I. 97/1/2, 99/2, 100/1/2, 102/1, 851/3/foto, 852/2, 854/3, 855/1
Grabski, T. 168/2, 170/1
Graça Machungo, M. F. da 144/3
Gracia, prinses 878/2/foto
Gradin, A. 701/3, 702/foto
Graeve, J. de 9/3
Grafé, J. P. 9/2, 69/3
Graft Johnson, W. de 18/1, 365/2
Graig, G. 181/2
Graig, L. S. 479/3
Graino Aveille, kol. A. 744/1
Gramme, G. 10/1, 339/3
Gran Cerea, J. M. 172/1
Grande Saenz de Cenzano, lt.-kol. J. V. 760/3
Grange, L. le 127/2/3, 128/1, 833/1
Granger, G. 362/1
Granier-Deferre, P. 870/2
Grass, G. 867/2
Grave, F. G. H. de 604/1
Gray, H. 384/2/3
Gray, Y. S. 14/1
Greene, M. 362/2
Gregory, T. 478/3, 479/1
Grelombe, lt.-kol. Ch. 608/2
Grembergen, P. van 9/2
Grève, L. de 9/2
Gries, E. 665/foto
Griffiths 98/2
Grigorenko, P. 749/3
Grima, J. 181/2
Grimmond, J. 73/foto
Grinten, prof. mr. W. C. L. van der 248/2, 249/3, 358/2/3
Grishin, V. 753/foto
Groen, J. 132/1
Gromyko, A. 52/1, 78/1/3/foto, 124/3, 138/1, 169/2, 170/foto, 419/1/2, 448/2/foto, 474/1, 496/foto, 528/1, 580/3, 581/foto, 683/3, 727/2, 728/1
Groot, E. de 9/2
Grootjans, Fr. 9/2
Gros, A. 313/3
Grosjean, A. 10/1
Gross, S. 272/3
Grove, H. 682/2
Grudzien, Z. 5/3, 185/3, 234/1
Gruenther, A. 506/foto
Grunderbeeck, van 327/3, 328/1
Grüner, M. 661/1
Grunne, de 340/1
Grupping, A. 214/3
Grzyb, Z. 185/2
Gscheidle, K. 680/1
Gualthérie van Weezel, J. 603/3
Gucwa, S. 142/1
Guebuza, lt.-gen. A. E. 144/3
Gueiler Tejada, L. 451/3
Guerrero, F. J. 350/2
Guerrier, W. 666/3, 667/1
Guevara „Che" E. 657/1
Guevara, M. R. 823/3
Guevara Rodriguez, gen. A. A. 177/1/2/3/foto, 178/2
Gueye, B. 13/1
Guillard, brig.-gen. R. 614/2
Guillaume, F. 9/2
Guillavogui, G. 825/1
Guinassou, T. 632/1
Guipi, lt.-kol. S. 608/2
Gül, M. 782/1
Gulumian, P. 783/2
Gunay, E. 767/1
Gündüz, O. 783/3
Guney, Y. 768/1, 782/2, 870/1
Gungor, K. 783/3
Gupta, S. K. 212/3
Gurp, J. van 865/3
Gusau, A. I. 176/3
Gusjin, P. 558/3, 559/1
Gustafsson, H. 701/3, 702/foto
Gustafsson, T. 557/3/foto, 558/1
Gutierrez, E. 842/1
Gutierrez, J. A. 239/2//foto, 230/1
Gutierrez Castro, G. M. 349/3, 350/foto
Gutierrez Diaz, A. 761/1
Gutiérrez Saénz, R. 142/2
Guzelian, K. 782/3
Guzman, A. 655/2
Guzman, kol. R. 482/2
Guzman Fernandez, S. A. 823/2, 824/2/3/foto
Gwiazda, W. 7/3, 204/3, 235/3
Gijs, R. 10/2

H

Haack, D. 680/2
Haakmat, A. 100/2/3, 849/3, 850/1, 852/1
Haan, J. den 878/3
Haarder, B. 682/2
Haas-Berger, I. 603/2
Habache, G. 261/1, 428/3, 462/2
Habib, Ph. 387/1/2/3/foto, 388/1/2/3/foto, 389/1/3, 390/1, 394/2/3, 428/1/2/3, 441/3, 455/1, 561/1/2/3, 562/3, 563/2/foto, 564/1/2/3, 565/1, 860/2
Habiyarimana, J. 175/1, 367/2/3
Habre, H. 625/1/2/3/foto, 626/1/2/3, 627/1/2/3, 628/2/3, 629/1/2/3, 630/1/3, 631/2/3, 632/1/2/3, 633/1/2/3
Hachett, J. 870/3
Haddad, M. 442/1
Haddad, maj. S. 385/3, 386/1/2, 390/2/3, 391/1/2, 393/3, 394/1/2, 428/2
Haddad, vice-maarsch. S. 448/3
Hadi, A. S. 46/1/2
Häfele, H. 661/1
Haferkamp, W. 498/3, 818/1, 819/2, 855/3, 856/1/2/foto
Hag, F. A. el- 607/3, 825/2
Hagopian, H. 783/3, 784/1/foto
Hahm Pyong Choon 685/2
Haidalla, M. K. O. 352/3
Haidara, M. 703/3
Haig, gen. A. 49/3, 52/1/foto, 80/1, 85/3, 163/1/2, 191/1/2/3, 226/2/3, 227/2, 230/1/2, 231/1, 240/1, 244/3, 245/3, 246/1/2, 276/1/2, 277/3, 278/1/2, 290/3, 291/1/2, 293/2, 305/2/3, 306/1/2/3, 307/1/2/foto, 309/2/3, 344/3, 345/1/2, 346/2, 387/1, 390/1, 398/3, 403/1, 405/3, 412/1, 417/3, 418/3, 419/1/2, 420/2, 423/2, 428/2, 446/2, 455/1, 468/1, 473/3, 474/1, 503/1/2/foto, 504/1/2/3/foto, 505/1/2, 526/3, 527/1/2/3, 528/1/2, 580/1/foto, 624/1, 6661
Hailsham of St. Marylebone, Lord 109/2
Haj, M. el H. A. el 621/2
Hakim, U. A. R. 621/2
Halawi, I. 863/1
Halberstadt, mr. V. 247/3, 252/2, 270/2, 321/1/2, 323/3, 611/1, 712/1
Halibi, Y. 254/3
Halilou, M. 688/3
Hallstein, W. 266/2, 338/1/2, 575/2
Halter, M. 749/3
Hamad, A. L. al- 59/2, 77/2
Hamad, A. el S. 621/2
Hamadou, B. G. 607/3, 608/1, 825/2
Hamani, A. M. ag 703/3
Hamdun, W. 441/2, 447/3
Hamelink, J. 865/3
Hamid, I. 621/2
Hamid, K. A. 212/3
Hamid, M. S. 716/3
Hamiye, A. 863/1
Hamka, prof. 91/3
Hamm-Brücher, H. 645/1
Hammami, H. 444/3, 445/1
Hammer, Z. 188/1, 189/2/3
Hammerskjöld, D. 314/2
Hamzah, N, sjeik A. L. A. G. 720/2
Hamzah, tunku R. 335/1
Hanache, E. 391/3
Hanafusa, H. 872/2
Hanciles, H. 15/3
Hancké, L. 10/2
Hani. M. H. S. 716/3
Hani, T. 833/3
Haniya, A. 260/2
Hanoun, H. 259/1
Hanquet, mevr. H. 10/1
Hansen, B. 88/1
Hansen, J. 364/2
Hansen, J.-K. 88/1, 273/3
Hansen, K.-H. 677/3
Hansenne, M. 9/2, 19/3, 20/foto, 214/2, 282/2, 436/2
Hapunda, F. S. 832/3
Haq, A. K. F. 212/3
Haq, F. 212/3
Hara, B. 674/3
Hardjoprajitho 853/2
Hardy de Beaulieu, J. G. le 9/3, 69/3
Harguindeguy, gen. A. E. 412/3, 422/3
Harmegnies, M. 9/3
Harmegnies, Y. 9/3
Harmel, P. 475/3
Harn, Leelanond, lt.-gen. 671/1, 672/2/3
Harper, R. 336/3
Harrar, M. O. 621/2
Hart, G. 125/2
Hart, J. 305/3
Harte, P. 479/2
Hartman, A. 729/1
Hartzenberg, F. 194/3, 195/1
Harush, R. 565/3
Harvey, G. 460/1
Hasan, M. A. 46/3
Hasan, S. M. 212/3
Hasegawa, T. 785/3
Hashemi, M. M. 722/1
Hashim (Awad) F. 716/3, 719/3
Hashim, M. 335/1, 686/2
Hasjim Rahman 90/3
Haspels, C. 870/3
Hassan II, koning 257/1, 447/3, 463/2/3, 464/1/3, 494/3
Hassan, A. M. 469/1
Hassan, Sir J. 135/2
Hassayn, A. M. 46/2
Hassel, K. U. von 181/3
Hatano, A. 785/3, 786/1
Hatch, O. 525/1
Hategekimana, J.-D. 367/3

Hatoum, K. 431/1
Hatry, P. 10/2
Hatsumura, T. 674/2
Hattersley, R. 27/3, 71/3
Haughey, Ch. 24/2, 28/3, 29/2, 265/foto, 477/foto, 478/1/3, 479/2/foto, 517/foto, 690/2/3
Havel, V. 864,3
Havemann, R. 575/3/foto
Havers, Sir. M. 30/2
Hawatmeh, N. 462/1
Hawi, G. 427/3
Hawker, W. 100/2, 101/2/3, 852/2/3, 853/2/3/foto, 854/1
Hay, A. 750/3
Hayashi, Y. 785/3
Haydar, A. 114/2, 433/1/2/3
Haynes, R. 480/1
Hays, H. 381/1
Hazelhoff, V. 867/2
Healey, D. 56/3, 57/1/3/foto, 58/1, 71/3, 74/2, 246/2, 310/3, 401/3
Heath, E. 72/2, 244/2, 245/1
Hébert, A. 868/2, 869/foto
Heemskerk Pillis-Duvekot, S. van 776/1
Heer, M. L. de 712/1
Heffer, E. 56/1
Heidweiler, H. 851/3
Heinemann, G. 165/2
Heinesen, K. 88/1, 681/3
Hek, A. van der 603/2
Helms, J. 208/1
Heloë, L. A. 89/3
Hem Kroesna 808/3
Hemaszewski, lt.-kol. M. 6/3
Henderson, N. 245/3, 246/1
Henderson, P. 865/2
Hendrick, R. 9/2
Heng Samrin 801/1, 805/2, 806/2/foto, 809/1/2, 811/1, 813/1/2/3, 8/4/1/3, 815/3, 816/2/3
Heng Teav 816/2
Hennkam, B. M. J. 603/3
Hennig, O. 661/1
Henrard 70/1
Henrion, R. 9/2, 340/2
Hepburn, K. 871/2
Herck, R. van 10/1
Herfkens, E. 603/3
Herman, F. 70/1
Herman-Michielsen, mevr. L. 10/2
Hermans, M. C. H. A. 603/3
Hermes, A. J. 603/3
Hermsen, B. J. M. 603/3
Hernandez, J. M. 823/3
Hernández Martinenz, M. 228/2
Hernas, F. 122/1
Herndl, K. 490/3/foto
Hernu, Ch. 222/3, 223/1/2, 303/3, 666/2
Herpol 214/1
Herrenberg, H. 850/1/2
Herrera Campins, L. 227/3, 451/3
Herrera Vegas 404/1
Herreweghe, I. M. van 9/3
Hervo-Akendengue, A. 608/3
Herzberg, J. 871/3
Herzfeld, H. J. 576/1
Herzl, Th. 189/2
Heseltine, M. 72/3, 73/1, 109/2
Heughebaert, M. 9/1
Heusinger, A. E. 879/3
Heuvel, mevr. I. van den 347/2
Heyde Wijma, C. van der 869/1
Heijden, F. J. van der 776/1
Heykal, M. H. 715/foto, 716/1
Hidu, D. 441/2
Hiernaux, W. 10/1
Higaki, T. 785/3
Highet, A. 208/2
Hikmatyar, G. 730/2, 750/1
Hilal, A. E. H. 716/3
Hilali, N. 719/2
Hillery, P. J. 477/3, 479/foto
Hilmi, M. K. 716/3, 720/1
Hindi, H. el S. el 622/2
Hinton, D. 227/2/3, 232/3
Hirsch, M. 189/2
Hismans, E. 10/1
Hitam, M. 335/1, 686/3
Hjortnaes, K. 88/2
Hla Tun 80/3
Ho Dam 333/1
Ho Tsji Minh 815/1
Ho Ung Hun 335/1
Hoare, kol. M. 127/2, 545/2, 546/1/2
Hodgins, G. 25/3
Hoekman, J. B. 850/2, 854/1
Hoekzema, drs. W. K. 774/2, 775/1
Hoessein, koning 80/1, 264/2/3, 265/1, 303/3, 388/1, 428/2, 444/1/2, 445/1/2/3, 494/3, 495/1, 562/3, 579/1/3
Hoessein, S. 75/3, 79/2, 369/1, 372/1/3, 375/2/3, 376/3, 377/1, 392/1, 445/3, 447/1/3
Hoeyen, T. 682/2
Hof, J. van 't 869/1
Hofland, ds. A. C. 738/foto
Hofman Bang Soleto, A. 482/1, 483/3
Holdridge, J. 526/3
Holkeri, H. 66/2/foto, 67/1, 88/3
Holland, P. 181/2
Hollander, F. Q. 879/1/foto
Holmberg, E. 423/2
Holst, E. 88/2
Homberg, B. 701/3, 702/foto
Homburg, J. 865/3
Hond, M. de 218/2, 540/3, 605/1
Honecker, E. 48/3, 120/2, 137/2, 419/2, 697/2/3, 752/3
Hoogendijk, drs. F. A. 774/1
Hoost, E. 849/1/3
Horb, R. 97/1/2, 99/2, 102/1, 851/foto, 852/2, 854/2
Horne, L. 869/2
Horowitz, Y. 238/1
Horta, A. 94/3
Horta, R. 94/3
Hossain, K. 210/2/3
Hossain, S. M. 212/3
Hosseini, sjeik E. 373/1
Hostekint, R. 9/1
Hou Nim 804/1
Hou ben, F. 9/3
Houmed, A. M. 825/2
Houphouët-Boigny, F. 826/3
Houri, G. El 260/3
Houssein, A. M. O. 144/3
Houthuys, J. 268/2, 270/1, 282/1, 379/3
Houtte, M. van 10/2
Houwelingen, J. van 251/3, 603/3, 775/2
Hove, R. 129/3, 131/2/3, 133/2
Hovre, L. de 213/2
Howe, sir G. 72/3, 73/foto, 109/2, 279/2, 280/1, 281/3
Howe, M. 781/3
Howell, D. 44/2, 109/2, 118/2/3, 119/1
Hoyaux, J. 10/1
Hoyle, D. 55/2/3
Hu Yaobang 495/3
Hua Guofeng 827/1
Huang Hua 495/3, 496/1, 503/1/foto
Huber, A. 680/2
Hubin, F. 10/1
Hudza, M. 211/1, 212/1/3
Huddleston, T. 864/1
Hudson, H. 871/2
Hudson-Phillips, K. 362/1/2
Huepe, C. 655/2
Hughes, F. 25/1, 579/2
Hughes, J. 708/1
Hui, O. K. 686/2
Hulst, W. 734/1, 735/3, 749/3
Humblet, J. 10/2
Hume, J. 689/3
Humerez Seleme, J. 482/1, 483/2
Hummel, H. 603/3
Hun Sen 800/2, 807/2/3, 813/2, 815/3, 816/2/3/foto
Hunt, L. 273/3
Hunt, R. 242/1, 243/foto
Huonker, G. 680/2
Hupalowski, gen. T. 6/1, 186/1
Huq, M. S. 212/3
Hurd, D. 727/3
Hurk, H. van den 865/2
Hurson, M. 25/2
Hurtado, O. 657/1/2
Husain, F. K. 717/1
Husak, G. 48/2/3, 137/2, 752/1
Husbi, dr. M. 93/1
Hussein, A. 466/3
Hussein, sjeik A. A. 76/2, 77/2, 79/3
Hussey, D 55/2
Huylebrouck, F. O. 9/2
Huzur, M. M. H. 210/2/3
Hveding, V. 89/2

I

Ibanez Ingles, kol. D. 759/1
Ibarra Muñoz, D. 451/2
Ibarra de Piedro, R. 449/2
Ibrahim, A. 335/1
Ibrahim, F. A. 622/1
Ibrahim, M. 393/1
Ibrahim, M. A. F. 716/3, 719/3
Ibrahim, M. H. 467/1
Ibrahimi, A. T. 495/2
Iddrisu, A. M. 364/2
Idris, B. el D. M. 621/2
Idriss, M. A. 607/3, 608/1
Idzumbuir Asal Bolumbu 830/2
Ieng Sary 800/1/3, 801/1, 803/3, 804/1/3, 805/1/2, 806/3, 812/3, 813/foto
Ieng Thirith, mevr. 801/3, 806/1/3
Iersel, mr. J. van 776/1
Iglesias, G. 762/1/2/foto
Iglesias, brig.-gen. H. 413/2
Iglesias, J. 777/3
Iglesias Puga, J. 777/3
Ignar, prof. S. 142/1
Ikle, F. 229/1
Ilah, A. A. A. al- 46/1
Ilicak, N. 767/3, 768/1
Illuecas, J. 314/1
Imhof, M. 871/3
In, G. van 10/1
In Sakhan 803/1
In Tam 805/3
Inacio da Silva, L. 797/3, 798/1
Ince, B. 362/2
Indemans, R. A. E. 712/1
Indey, A. 93/2
Ingles, S. 546/1
Inman, adm. B 526/2
Innis, sir P. 361/1
Inonga Lokonga l'Ome 830/2
Ireland, D. 870/3
Irmake, S. 764/3
Irok, L. M. 335/1
Irwin, B. 867/2
Iryani, A. K. al- 35/3, 45/1

Iryani, Q. A. R. 45/1
Isa Conde, N. 824/2
Isaacks, G. C. 459/3, 460/1
Isak, Y. 112/1/2/3
Isaza, J. F. 842/1
Isguzar, H. 767/1
Ishaq, B. I. U. 621/2
Isiklar, F. 767/2
Iskandar, A. 113/1, 586/2
Islam, M. 212/3
Islam, T. ul 212/3
Ismail, A. F. 46/1/2
Ismail, A. R. 686/3
Ismail, gen. M. N. 715/3, 716/3, 719/3/foto, 720/1
Ismail, T. A. 719/3
Ismail, Y. 471/1
Issa, M. A. 607/3
Issac, L. 110/2
Istambouli, lt. K. H. S. 718/1/2/3/foto, 719/2
Isvan, A. 767/3
Ito, M. 674/1/2
Ito, S. 674/2
Iturbe Abasolo, D. 778/1
Iwanow, Z. 154/2
Iyad, A. 393/1
Izaguirre Gogorza, J. A. 777/1

J

Jabaay, W. 603/2
Jabang, K. 362/3
Jabir, sjeik N. al-A. al- 77/1
Jablonski, H. 6/2, 167/1/2, 235/2
Jablonski, W. 169/2
Jabotinsky, W. 189/2
Jacelon, Ch. C. A. 362/2
Jack, Sir A. 13/2
Jackman, R. 206/3
Jackson, A. J. 15/3
Jackson, H. 506/2
Jackson, J. 420/3
Jackson, sir R. 805/1, 814/2
Jackson, T. 56/3
Jacobse, H. H. 603/3
Jacobsen, M. S. 682/2
Jacobsen, S. 88/1
Jacobson, Ph. 735/3
Jaddo, R. 704/3
Jadulhak, sjeik, J. A. 716/3, 720/2
Jaghman, 45/1
Jagielski, M. 119/3, 140/1
Jagne, G. 12/2
Jahn, F.-A. 661/1
Jakobson, R. O. 879/2
Jakowlew, M. 558/3, 559/1
Jakoyljevic, D. 434/2
Jalango, G. 616/2
James, C. E. 440/3,441/1
James, M. 151/3, 546/1
Jamil, gen. N. 442/2
Jamkodjian, M. M. 783/1/2
Jan, gen. B. 722/2, 730/1
Jan, M. A. 732/foto
Jammal, A al-Q. Ba 46/2
Janczyszyn, adm. L. 6/3
Jandrain, A. 10/1
Jandziszak, T. 138/2/foto, 182/3
Janiszewski, gen. M. 6/3
Jankie 855/1
Jankowska-Cieslak, J. 870/1
Janmaat, J. G. H. 604/1/3/foto, 709/1, 840/1
Janssen, D. 282/2
Janssens, Ch. 576/1
Jansson, J.-M. 66/3/foto, 67/1, 88/3
Jaona. M. 828/2/3
Jaramillo Flores, R. 449/1
Jaramillo Salazar, A. 840/2
Jarbu, N. 441/2
Jarosz, gen. J. 6/3
Jaroszewicz, P. 5/3, 136/3
Jarreau, A. 869/2
Jaruzelski, gen. W. 5/1/foto, 6/2/3, 7/1, 8/2/3, 49/1, 50/3, 51/1, 53/1, 119/3, 136/3, 137/1/2/3, 138/1/2, 140/1, 153/1, 156/foto, 157/2, 167/1, 168/3, 169/1/2, 170/3, 185/3, 186/1/2/3, 187/2/3, 203/1, 204/1, 206/3, 233/2/3, 234/1/2, 235/1/3, 236/1, 237/2
Jasir, A. S. al- 77/2
Jaspar, M.-H. 576/1/2
Jassem. L. N. 446/1
Jatta, D. 11/3, 12/1
Jaurgegui Altube, J. 777/2
Jawara, D. 11/2/3, 12/2/3, 13/1/2/3, 362/3, 363/1
Jedid, S. el- 114/1
Jedynak, T. 204/2
Jeeidani, Y. 414/2
Jenkin, P. 109/1/2
Jenkins, R. 55/2/3, 71/3, 72/1/2/foto
Jenninger, Ph. 661/1
Jennings, R. 313/3
Jens, E. 869/3
Jensen, E. 88/1
Jepisjew, A. 186/2, 753/foto
Jepsen, R. 506/2
Jerez, A. 655/2
Jérôme, R. 9/3, 70/1
Jeune, F. le 876/3
Jibril, A. 390/3
Jimenez, T. 655/3, 656/2
Joana, M. 124/1/2
Jobert, M. 818/1/3/foto
Joekes, Th. H. 604/1
Joeman, M. „e" 100/3, 855/1
Joffe, A. 870/1
Johannes Paulus II. paus 8/3, 50/3, 141/1, 167/2, 345/3, 409/2, 826/2
Johnson, lt.-kol. H. 13/3
Johnson. L. B. 528/2
Johnson, V. L. 480/1
Johnston, B. 208/1
Johnston, D. 384/2
Joinet, L. 783/2
Jokela, M. 684/2
Jokinen, U. 684/1
Jonathan, L. 846/1
Jones, A. 14/2
Jones, gen. D. C. 506/foto, 526/1
Jones, Q. 869/2
Jonge, F. de 869/1
Jongilanga, chief D. M. 847/1
Jörgensen, A. 85/foto, 88/1/2, 265/foto, 517/foto, 680/3, 681/2/3, 682/1, 683/1
Jorissen, W. 9/3, 576/2
Jorritsma-Kebbink, A. 604/1
Jortay-Lemaire, mevr. S. 10/1
Josef, O. 189/2
Joseph, C. 361/3, 362/2
Joseph, Sir K. 109/1/2
Joshua, E. 460/1
Jospin, L. 200/3, 285/foto, 286/1, 352/2
Josselin, J.-F. 868/3, 869/foto
Joumblatt, W. 860/1/3, 861/2
Joweny, R. 93/3
Joxe, P. 199/3, 200/3
Joyal, S. 381/1, 384/2
Juan Carlos, koning 152/2, 403/2, 513/2, 514/foto, 515/3, 705/1, 707/3, 743/3, 744/1/3, 745/1, 746/1/3, 758/3, 760/1/3, 778/3, 864/3/foto
Juana, T. E. 15/3
Jubran, A. 441/2
Juday, A. 441/2
Jugnauth, A. 704/3
Jujuy, C. 413/1
Juliana, prinses, 165/2, 521/1, 864/1
Julliams, mevr. I. 9/3
Jung, K. 661/1
Jünger, E. 866/1/2/3/foto, 867/1
Junguito, R. 842/1
Junid, S. 335/1
Jurczyk, M. 204/3
Jürgens, C. 576/2/foto
Jusu-Sheriff, S. 368/3

K

Ka, D. 631/2
Kaaria, B. 466/3
Kaba, S. 825/2
Kabia, J. 15/2/3
Kabila, L. 831/2
Kabwe, B. 832/3
Kacala, A. 121/foto
Kadar, J. 140/1, 752/3
Kaddoumi, F. 464/1/2, 496/foto, 563/1
Kaddour, N. 276/2
Kaddura, A.-K. 441/2
Kader, A. G. A. 46/1/2
Kadhafi, kol. M. O. 12/2, 47/2/3/foto, 48/2, 179/1/2, 181/1, 366/3, 367/1, 368/1, 391/2, 446/1, 462/1, 463/1, 468/3, 469/1/3, 492/2, 493/2, 495/2, 625/1, 626/1, 629/1
Kafando, M. 830/2
Kafe, S. 176/3
Kafrawi, M. al- 716/3
Kahane, M. 273/3, 289/1, 295/3, 296/1
Kaim, F. 183/1
Kaiser, K. M. 312/2
Kajanoja, J. 683/2, 684/1
Kaka, M. S. 632/1
Kaké, B. I. 827/2
Kako, M. A. 825/2
Kakoma, B. 832/3
Kalam, A. I. 212/3
Kalb, E. 871/3
Kalpokas, D. 208/3
Kalsakau, K. 208/3
Kam, F. de 835/2
Kamanda Wa Kamanda 830/3
Kamara, A. B. 15/3
Kamara, A. B. M. 15/3
Kamara, I. 15/3
Kamel, I. 718/2
Kamere, J. K. 615/3, 616/1
Kamil, A. D. 607/3, 608/1
Kaminski, J. 234/1
Kamitatu Massamba 830/2
Kamotho, J. J. 616/1, 617/1
Kamougue, kol. W. A. 625/3, 627/2, 628/3, 630/1/3, 631/1/3, 632/1/2/3, 633/1/2/3
Kamp, drs. M. M. H. 776/1
Kamperveen, A. 849/1/3, 852/2
Kamyar, M. N. 724/2
Kanana 438/3
Kande Dzambulate 830/2
Kang Kyong Shik 685/3
Kang Ryang Uk 33/1
Kangaju, chief P. 15/3
Kania, S. 119/2/3, 120/3, 136/3, 137/2, 138/1, 140/1/2, 154/1/3/foto, 155/1/foto, 156/foto, 157/2, 168/2, 169/2, 186/2/3, 187/2/3, 203/1, 206/3, 207/1, 233/2/3
Kanja, W. 617/1
Kanje, K. 239/2/3, 254/2
Kanu, H. G. 15/3

Kanyamozi, Y. 146/1
Kanyarengwe, kol. A. 267/2
Kaoenda, K. 174/3/foto, 175/3, 334/2, 832/1
Kapcsólat, P. 870/1
Kapita 438/3
Kaplan, R. 384/2
Kappeijne van de Coppello, mr. A. 775/2
Karamanlis, K. 84/1
Karame, R. 392/1
Karel, prins 151/2
Kargbo, E. J. 15/3
Karim, M. A. 627/3
Kariuki, G. G. 468/2, 616/1
Kariuki, gen. -maj. P. 619/2
Kariuki, W. 617/1
Karjalainen, A. 66/2, 67/3, 683/3
Karmal, B. 721/1/foto, 722/2/3, 723/1/2/3, 724/1, 725/2/foto, 726/1, 727/1/3, 728/1/2/3, 729/1, 732/1, 750/3, 751/1, 752/1/2/3/foto
Karpeh, A. 14/1
Karpow, V. 418/1, 420/foto
Karski, R. 137/2, 169/2, 234/1
Karugo, J. B. 615/3
Kasala 438/3
Kasandikromo, S. 98/3
Kasantaroeno, J. 99/2
Kasem Sirisumphan 670/2
Kasenally, S. K. 704/3
Kashem, A. 212/3
Kashemba Laini Nyota 830/3
Kasm, A. R. al- 441/2
Kassebaum, N. 225/2
Kassouha, M. 447/3
Kast, M. 614/2, 656/2
Katawazi, K. M. 722/1
Katjavivi, P. 297/2
Kato, M. 785/3, 786/1
Katz, I. 188/2
Kaufman, H. 454/2
Kawasmeh, F. 255/1/3, 256/1
Kawatzki, I. 661/1
Kayiira, L. A. 146/2
Kaysone Phomvihan 815/2
Kayyali, A. W. 395/1
Keane, D. 55/2
Keat Chhon 806/3
Kebbie, P. P. B. 15/3
Kebede, A. A. 512/2/3
Kebede, A. K. 512/3
Keen, J. 619/2
Keen, Th. 55/2
Keersmaeker, P. de 9/2, 19/3, 20/2/foto
Keervelt, H. J. 99/2/3/foto
Keita, A. K. 825/3
Keita, D. 703/3
Keita, M. 703/3
Keita, N. 825/2
Keith, sir J. 119/1
Keja, G. W. 603/3
Kekkonen, U. 65/1/2/3/foto, 66/1, 67/1/3, 683/3, 684/1
Kelchtermans, L. 9/2
Kelchtermans, Th. 9/2
Kelk, C. van 96/1
Kemal, Y. 868/2
Kemenade, J. A. van 360/3, 603/2, 711/1/foto, 712/2/3, 713/1/2/3, 737/1, 788/2, 838/1
Kemenade, W. van 111/2
Kemmy, J. 477/2, 478/3
Kempinaire, A. 9/1, 19/3, 20/1/foto
Keneally, Th. 865/3
Kengo Wa Dondo 439/1, 535/2, 830/3/foto
Kennan, G. 864/1/3
Kennedy, E. 420/2/3
Kennedy, J. F. 528/2
Kennedy, R. 524/1
Kenyatta, J. 616/2
Keo Chanda, 804/1, 808/3, 816/2
Kepa, J. 122/1, 186/1
Kerekou, M. 350/3
Kernkamp-Biegel, H. 872/1/2
Kerpel, A. M. de 10/1
Kervijn, prof. 436/1
Keshtmand, S. A. 722/1/3/foto, 723/1/2/3, 724/1
Kevers, J. 10/1
Keyaumi, P. 336/3
Khabsoum, H. M. 621/2
Khaddam, A. H. 238/2, 304/2, 386/3, 387/1/3, 388/3, 389/foto, 394/2, 441/2, 446/1/3, 448/2/3/foto, 462/1, 463/1
Khalaf, K. A. al- 77/2/3
Khaled, koning 46/3, 257/1, 330/3/foto, 331/1, 392/1, 394/2, 445/3, 446/1, 463/3, 863/2/3
Khalef, K. 255/1, 256/1, 263/1/2, 264/2, 265/1
Khalid, sjeik H. 862/2
Khalidi, lt.-gen. A. al- 61/3
Khalifa, sjeik A. A. bin M. al- 76/1
Khalifa, sjeik I. bin M. bin A. al- 76/1
Khalifa, sjeik I. bin S al- 495/1, 863/foto
Khalifa, sjeik K. bin M al- 76/3
Khalifa, sjeik M. bin K. al- 75/1/2/3
Khalifa, sjeik M. bin M. al- 494/1
Khalil, A. M. H. 463/3, 620/1, 621/2/3, 622/3, 624/2
Khalilullah, kol. 722/2
Khalis, M. M. Y. 730/2, 750/1
Khaly, r. al- 628/1
Kham Len 816/2
Khamenei, S. A. 370/3, 375/3, 376/1, 446/2
Khaminwa, J. 616/3
Khamiri, A. A. al- 46/1/2
Khamis, lt.-kol. M. H. 44/3, 45/1
Khan, A. 210/1
Khan, G. I. 281/1
Khan, M. A. 209/1/3, 212/1
Khan, prins S. A. 864/3
Khan, S. Y. 728/2
Khan, T. H. 212/3
Khan, Z. 750/2
Khang Sarin 815/3, 816/2
Khatching, A. 782/3, 783/1
Khatib, dr. A. al- 76/2/3
Khatib, K. al- 261/1
Khatib, M. M. 441/2
Khatib, Y. al- 261/1/2
Khatib, kol. S. 386/2
Khawiani, N. 722/3, 723/2
Kheroura, R. 427/1
Khieu Samphan 805/3, 806/1/2/3, 807/1, 813/3
Khin Maung Gyi 80/3
Khomeini, ayatollah R. 75/2, 91/3, 369/1, 370/3, 377/1, 447/3, 495/3
Khouri, I. 863/1
Khoury, C. 389/foto
Khouri, P. 863/1
Khun Chhy 816/2
Khun Sa 671/2/3, 672/1
Kiaw Htin, gen. 80/3
Kibaki, M. 616/1, 617/2
Kibassa Maliba 438/3
Kibaki, M. 175/1
Kibret, A. G. 512/2/3
Kicak 110/3
Kidan, gen. T. G. 510/1, 512/2/3
Kidders, T. 868/3
Kiep, W. L. 698/1
Kilabi, lt.-kol. L. al- 45/1
Kilnefner, J. 16/1
Kilndjian, M. H. 782/3, 783/1
Kilolo Musamba Lumemba 830/2
Kim Chong Ho 318/2, 658/2
Kim Dae Jung 318/3, 320/1, 686/1
Kim Dong Hui 685/2
Kim Hyun Jang 319/1
Kim Il 333/1
Kim Il Soeng 319/2, 320/1/2/3, 333/1/2/3, 334/1/2, 496/1
Kim Jong Il 333/1/2/3/foto, 334/1/2
Kim Joo Nam 318/2
Kim Yoon Sung 318/1, 685/1
Kim Jung Rae 685/2
Kim Sang Hyup 685/3/foto, 686/1
Kim Sung Ae 333/2/foto
Kim Tae Hong 318/3
Kim Yong Jo 334/1
Kim Yoon Hu 685/2
Kimario, M. 175/1
Kimche, D. 296/1
King, mevr. C. 523/1
King, H. 879/2
King, ds. M. L. 523/1, 864/1
Kinkela Mpitu 830/2
Kinnock, N. 71/3
Kipphardt, H. 879/2/3
Kirckpatrick, J. 143/2, 253/1/foto, 411/3/foto, 412/1, 455/1, 655/2, 748/1
Kirilenko, A. 81/foto, 753/1
Kirkland, L. 159/2, 666/2
Kirya, B. 145/2, 149/3/foto
Kishi, N. 675/2
Kishk, sjeik A. H. 716/2
Kisiel, H. 121/2, 169/1
Kissilow, V. J. 750/2
Kissinger, H. 398/3, 418/3, 506/foto, 527/3, 528/2
Kiszczak, gen. C. 6/3, /86/1
Kitaka-Gawera, E. 146/1
Kittani, I. T. 312/2/foto, 463/2
Kitto, H. D. F. 576/3
Kityo, M. C. 147/2
Kivisto, K. 66/3/foto, 67/1/2, 88/3
Klaassen, J. 653/2
Klasa, J. 168/3
Klein, E. 9/2
Klein, H. 661/1
Klek, K. 169/2
Klepsch, E. 87/1/2
Klerk, F. W. de 195/1
Kleijn, K. 879/3
Klibi, Ch. 60/1, 389/foto, 461/1, 463/2, 494/1, 562/3
Klimow, E. 870/2
Kloos, A. H. 542/2
Klug, A. 872/foto, 873/3, 874/1
Knapik, J. 169/2
Knol, H. 603/2
Knoops, E. 9/3, 19/3, 20/1/foto, 539/2, 552/2/3, 611/1/2
Knuts, H. 9/3
Knuvelder, G. P. M. 587/3
Kobiel, A. 122/1
Kock-Petersen, E. 682/2
Kodjo, E. 176/1, 628/1
Koeck, P. 871/1
Koejemans, A. J. 687/3, 588/1
Koelikow, maarsch. V. 8/2, 51/1, 119/3, 186/1, 753/foto
Koenig, Y. 238/3, 254/2
Koenigs, Ch. 870/3
Koenigswald, G. H. R. 879/3
Koeznetsow, W. 124/3, 434/3, 444/1
Kofoed, N. A. 682/2
Koh, T. 312/2, 395/2
Kohl, H. 641/1/foto, 642/3, 643/3, 644/1/2/3, 645/2, 660/1, 661/3, 662/1/2/3/foto, 663/1, 664/2, 677/2, 679/1/2/3, 699/1, 758/2, 776/2/3, 777/1, 858/2/3

Köhler, V. 661/2
Koigi Na Namwere 619/1
Koirala, B. P. 879/3, 880/1
Koivisto, M. 65/1/2, 66/1/2/3/foto, 67/1/2/3, 88/3/foto, 89/1, 683/2/3, 684/1
Kok, W. 208/2, 325/3, 326/1, 602/1, 604/3, 712/1, 837/2
Kolakowski, L. 872/1
Kolingba, gen. A. 351/2/3, 352/1/2, 608/2
Kombrink, H. 439/2, 603/2
Komender, Z. 234/1
Komoto, T. 673/1/3, 674/2, 675/2/foto, 785/1/2
Komrij, G. 867/2
Kone, F. 703/3
Kong Samol 816/2/3
Kong Sileah 802/3, 808/2
Kongolo, A. 608/2
Koning, H. E. 603/3, 774/3
Koning, drs. J. de 100/2, 247/3, 337/3, 339/1/2, 377/foto, 378/2, 603/3, 607/2, 737/2/foto, 741/1/2, 743/1/3, 837/2
Konings, J. 871/3
Konings, M. J. 603/2
Konow, G. 680/2
Konvalinka, M. 865/2
Konzalet, maj. E. M. 608/2
Konzi, A. 608/2
Koopmans, dr. L. 102/3
Koornhof, P. G. J. 847/2/3, 848/1/3
Kooy, dr. ir. ing. B. J. G. van der 776/1
Kooymans, prof. mr. P. H. 712/1
Koppernäs, I. 89/2
Kopulski, D. 260/1
Korang, A. 364/2
Kornyenko, G. 387/3
Koroma, A. K. 15/3
Koroma, S. I. 14/2
Korte, R. W. de 107/1/2, 108/3, 326/1, 533/3, 599/1, 603/3, 839/1/2
Korthals, A. H. 604/1
Korthals Altes, F. 737/2//foto, 742/3
Kosaka, T. 674/2/3
Koschnick, H. 679/1
Kosgey, H. K. 616/1
Kosnaye, M. N. 631/3
Koster, K. 347/2/3/foto, 348/1/2/3, 871/3
Kosto, A. 603/2
Koumakoye, K. D. 628/2, 629/1/2/3, 629/1
Kountché, S. 366/3, 367/1/foto, 688/3
Kououd, A. M. al- 366/3
Kourouma, A. 825/2
Kourouma, B. 826/2
Koussay, S. A. 123/2
Kovacevic, Z. 434/2
Kowalczyk, E. 183/2, 234/1
Kowalik, A. 169/1
Koya, S. 736/3
Kozik, V. 120/3
Kraainem, M. van 340/1
Kraaijeveld-Wouters, J. G. 603/3
Kraigher, S. 434/1
Krajenbrink, J. G. H. 603/3
Krajina, B. 434/2
Kramer, dr. V. 171/2/3
Krasinski, Z. 8/1, 168/1, 184/1/2/3, 205/1, 206/2
Krasucki 284/1
Krepski, gen. T 6/3
Krever, J. 867/2
Kriangsak Chamanan, gen. 803/2, 808/3, 809/1
Kristensen, G. 560/2
Krleza, M. 96/1/2
Krolis, I. 97/2, 99/2
Kromah, F. 14/1
Kropiwnicki, J. 8/1
Kruczek, W. 136/3
Kruger, J. 193/2
Kruithof, J. 867/2
Krupinski, M. 205/1/2
Krupp, Prof. H.-J. 699/1/
Krzak, M. 121/2, 137/1, 205/1, 206/2
Kubia, B. 94/2
Kubla, S. 9/2
Kuffuor, J. A. 364/2
Kühl, L. G. 413/1
Kuiper, J. 347/3/foto, 652/1, 871/3
Kukrit, Pramoj 670/1
Kulaj, J. 142/foto
Kuli, M. J. 750/2/foto
Kumary, maj. E. E. el- 719/2
Kumsiyah, B. 261/1/2
Kunda, R. 832/3
Kurdi, R. al- 441/2
Kuron, J. 136/1, 138/1, 139/1, 140/2, 203/2/3, 235/2
Kutakhow, luchtmaarsch. P. 448/3
Kuuya, M. 146/1
Kuylen, H. 10/2
Kuyper, J. 867/2
Kuyper, de 328/1
Kuijpers, W. 9/2
Kwaadsteniet, W. de 603/3
Kwitsinsky, J. 418/1/2
Kwon, Ik Hyun 685/1
Kwon Jung Dae 685/1
Kijesimira, Y. 146/1, 149/1
Kyiamah, K. 364/2
Kyprianou, S. 784/3
Kyu-Ngu 438/3

L

Laag, H. ter 347/3/foto, 871/3
Labady, M. 393/1, 464/1
Labudek, J. 122/1
Lacalle Leloup, lt.-gen. A. 745/1/2/foto
Lacharrière, G. L. de 313/2/3
Lachmon, J. 852/1, 853/2
Lacoste, gen. b.d. C. A. 412/2, 413/1
Lacroze, D. 424/3, 425/1
Lafleur, J. 336/2
Lafontaine, O. 679/1
Lafontant, R. 667/1
Lafosse, M. 9/3
Lagae, A. 10/2
Lagasse, A. 10/1
Lagdaf, B. O. M. 352/3
Lagerberg, K. 93/3
Lagneau, A. 10/1
Lago Roman, gen. V. 778/1
Lagorio, L. 473/2
Lagu, J. 620/3, 622/2, 623, 624/1
Lahaye, H 9/3
Lahnstein, M. 456/1, 644/1, 680/1/2/foto, 698/1/2, 776/3
Lahoud, F. 860/3, 861/3
Laiq, S. A. 722/3, 723/1
Laird, M. 506/foto
Lakanawal, A. G. 722/2, 723/1, 724/2
Lakomlec, Z. 169/1/foto, 184/2/3, 234/1
Lala, I. 351/2
Lallemand, R. 10/2
Lalonde, M. 384/2
Lalouette, R. 329/1, 330/2
Lamana, A. 627/2
Lambers-Hacquebard, mevr. J. J. 602/1, 604/1
Lambin, E. 826/2
Lambruschini, vice-adm. A. 412/2, 413/1
Lambsdorff, graaf O. 642/2/3, 643/1/2/3/foto, 660/3, 661/1, 662/foto, 680/2, 694/2/3, 698/1
Lameyer, A. M. 865/2
Lami Dozo, gen. B. 306/1, 413/1, 416/foto, 524/2, 426/2
Lamizana, gen. S. 829/3
Lamontagne, G. 384/2
Landau, H. 188/2, 189/3
Landazabal Reyes, gen. F. 842/1
Lang, J. 197/3, 869/foto
Langman, drs. H. 542/2
Langoni, C. 822/3
Langslet, L. R. 89/2
Lankhorst, P. A. 604/1
Lanneau, P. 213/2
Lansink, dr. A. G. W. J. 743/2, 776/1
Lanusse, gen. A. 242/3, 413/2
Lapointe, Ch. 384/2
Lapperman, E. H. 123/3
Lappo, G. 352/1, 608/2
Laridon, A. 9/1
Larosière, J. de 280/2/3, 281/1, 771/3
Larsen, T. L. 88/2
Laskin, B. 381/foto
Lassou, G. 632/1
Lastra Tormo, kapt. J. P. de la 759/1
Laurillard, A. 868/3
Lauti, T. 272/3
Lauxtermann, mr. H. Th. M. 776/1
Lavasani, M. H. 728/1
Lavens, A. 9/3, 19/1
Laverse, E. J. 15/3
Lavilla Alsina, L. 513/1/2, 515/1/2, 707/1/2
Lawson, N. 109/2, 135/3
Lazar, G. 121/1
Lazaro Corthay, kapt. C. 759/1
Leahy, P. 233/1
Le Doean 496/2, 815/2
LeBlanc, R. 384/2
Leburton, E. 771/3, 772/1
Leckie, G. 849/1/2
Leclercq, J. 10/1
Leclercq, R. 10/1
Lee, J. 384/1
Lee Bum Suk 318/2, 685/2/3/foto
Lee Chong Won 685/1
Lee Chul Hi 684/3, 685/3
Lee Chung Oh 685/2
Lee Dong Bok 319/3
Lee Hee Sung 685/2
Lee Jin Hee 685/2, 686/1
Lee Kuan Yew 809/2, 812/3
Lee Kyu Dong 685/1
Lee Kyu Kwang 684/3, 685/1/3
Lee Mun Yong 318/3
Lee San Choon 334/3, 335/1
Lee Seung Yun 318/1
Lee Sun Ki 318/1, 685/2
Lee Tae Bok 318/3, 319/1
Lee Won Kyung 685/2
Leede, prof. L. J. M. de 476/1
Leemans, E. 10/2, 22/3
Leerling, M. 216/3, 341/2, 490/2, 604/1, 709/1
Leeuw, T. de 869/2
Leeuwe, E. 880/1
Leeuwen, I. van 871/1
Leeuwen, J. van 867/2
Leeuwen, G.-J. van 865/3
Lefebvre, J.-P. 870/1
Lefever, E. W. 524/1
Lefevre, Th. 282/3, 328/2
Leger, M. 666/3
Leigh Guzman, G. 613/3
Leitao de Abreu, J. 796/2
Lejcak, W. 136/3
Lelieveld, drs. H. 542/2
Lema Henao, gen. B. 842/1
Lemaire, J. 588/1
Lemboumba Lépandou, J.-P. 608/3

Lemmer, M. 852/1
Lemmon, J. 870/1
Lemos Simonds, C. 840/2, 843/1
Lengema, 535/3
Lenihan, B. 478/3, 479/2
Lennon, J. J. 869/1
Lennon, L. 413/1/2
Lenssens, J. 9/2, 23/1/3/foto
Leon, L. 415/2
Leong Khee Seong, P. 335/1
Leopold, koning 151/2, 328/1/2
Lepaffe, J. 10/1
Lèques, J. 336/3
Lernoux, A. 9/3
Les, kol. R. 6/3
Leshan, maj. O. 619/1
Leslie, I. 55/3
Lessing, D. 868/3
Lestienne, M. 9/3
Letelier, F. 653/3
Letelier, mevr. I. 653/2/3
Letelier, O. 653/1/2/3, 655/2, 666/1
Leveille, R. 667/1
Levesque, R. 381/3, 382/1/2/3, 383/1/foto
Levi, D. 188/1/2, 237/3, 290/1, 294/3, 579/1
Levine, J. 869/1
Levy, B. H. 749/1
Lewis, A. 506/2
Lewis, I. 275/foto, 276/1, 277/2/3, 278/1
Lewis, S. 237/3, 240/2, 387/2, 429/2, 577/1
Lewis-Philip, N. 361/3, 362/2
Leijenhorst, G. van 603/3, 774/2
Leijon, A. G. 701/3, 702/foto
Lho Shin Yong 685/1/2
Li Jong Ok 333/1
Liban, A. H. 825/2
Licciardo, C. 413/1/2
Lichtenstein, Ch. 240/1
Lie, T. 314/2
Liénard, A. 9/3
Liendo, gen.-maj. H. 412/2/3, 413/1, 415/1/foto
Liesen, K. 497/foto
Ligtenberg, 712/1
Lim A Po, mr. H. 101/1, 102/2
Lima dos Santos Daio, D. 176/3
Lima Gomes, A. 832/3
Limangana, T. 828/1
Limann, H. 17/1/2/3, 18/1/2/3, 363/2, 364/2/3, 365/2/foto
Linares Arraya, A. 482/1, 483/3
Linden, P. R. H. M. van der 603/3, 743/1
Lini, W. 208/2/3
Linowitz, S. 290/3
Linschoten, R. L. O. 604/1
Lipinski, E. 204/2/foto
Lira, S. 665/3
Lirwane, N. 'S. 608/3
Lis, B. 207/1
Listau, Th. 89/2
Lizinde, maj. Th. 367/2
Ljung, gen. L. 559/2, 560/1/2
Lleras Camargo, A. 841/1
Lleras Restrepo, C. 841/1, 843/2
Lloreda Caicedo, R. 842/1
Lloyd-George, D. 57/2
Loderer, E. 698/3
Loita, H. M. 825/2
Lo Hsing Han 671/2
Lochon, F. 865/2
Loevendie, Th. 869/1
Loisy, J. 867/2
Löken, J. C. 89/2
Lon Nol 802/3, 804/1, 805/2/3, 808/3, 813/1/3, 816/3
Londono Capurra, L. F. 840/2
Long, C. 231/3, 232/3
Loor, H. de 9/1
Loore-Raeymaekers, mevr. Z. de 9/2
Loots, gen. F. 834/2
Lopez Michelsen, A. 840/3, 841/1/2
Lopez Portillo y Pacheco, J. 162/3, 232/1, 331/3, 344/3, 345/1, 347/2, 449/1/2, 450/1/2, 451/2/3, 452/2/3/foto, 453/1
Lopez Raimundo, G. 761/1
Lopez Sermeno, M. I. 350/2
Lopik, L. van 93/3
Lorenz, P. 661/1
Lorenzen, U. 182/3
Losonczi, P. 48/3
Lossiman, M. N. 630/1
Louw, A. van der 109/1, 360/3, 602/1, 603/2
Lowe, R. 12/2
Lowis, M. 10/1
Lozowicki, gen. L. 6/3
Luamba Katansi 830/3
Lubbers, drs. R. F. M. 216/1, 247/3, 251/2, 325/foto, 326/2, 327/2, 341/2, 344/foto, 355/3, 356/1, 357/1, 359/1, 379/2, 490/1/2/3, 491/3, 540/2, 600/3, 601/1/3, 603/3, 606/3, 607/2, 708/3, 709/1, 712/1, 713/1/2/3, 737/1/2/foto, 738/1, 739/3, 740/2/3, 741/1/2, 742/1, 743/1, 773/2, 774/1/2, 775/3, 788/1, 790/foto, 834/3, 835/1/2, 837/1/3, 838/1/3, 839/1/2/3, 840/1, 850/2/3, 851/1
Lubbers, R. 834/3
Lubbers, R. 834/3
Lubega, A. K. 146/1
Lubis, M. 111/3, 585/1
Lübke, H. 827/1
Lubwama, N. 147/2
Lucas Garcia, gen. 171/1/2, 173/2, 174/1
Lucassen-Stauttener, A. 776/1
Luce, R. 244/2, 361/1
Lucia, P. de 869/1
Luders-Schwarzenberg, R. 655/3/foto
Ludwig, D. K. 798/2
Ludwig, gen. R. 797/1
Lujan Valda, lt.-kol. M. 481/2
Lukaszewicz, J. 5/3
Lukyamuz, Ch. 146/1
Lula: zie: Silva, L. I. da
Lule, Y. 145/2/3, 146/2, 149/3/foto
Lumago, gen. maj. I. 148/1
Lumbu 438/3
Lumina, J. 832/3
Lumley, E. 384/2/3
Lundkvist, S. 701/3, 702/foto
Luns, mr. J. M. A. H. 52/foto, 265/foto, 475/1, 762/3
Luntz, gen. Y. 261/2
Luqman, A. 45/1
Lusanga 438/3
Lutchmeenaraidoo, V. 704/3
Lutgen, G. 10/1
Luyten, W. 10/1
Ly, lt.-gen. A. A. B. 608/3
Ly, lt.-kol. S. 703/3
Lykketoft, M. 88/2
Lynch, J. 25/2

M

Maalouad, N. 860/1
Naata Nkumu Wa Bowango 830/2
Mabandla Dlamini, prins 859/3
Mabika Kalanda 830/2
Mabon, D. 72/2
Mabote, lt.-gen. S. M. 144/3
Mabuza, E. 848/1/3
MacAliskey, B. 478/1
MacDonald, D. 384/1
MacEachen, A. 384/2, 817/foto, 818/1/2
MacFarlane, R. 191/3
MacGiolla, Th. 478/1/2
MacGuigan, M. 384/2
Mach, S. 140/1, 234/1
Machel, S. 144/3, 334/2
Machmud, gen. A. 91/2, 585/1
Machmud, dr. Z. 93/1
Macias Nguena, F. 703/2/3
MacKenny Velasco, W. 483/3
MacMichael, J. 29/3
MacMillan, H. 244/2
MacSharry, R. 479/2/foto
Madariaga Gutierrez, M. 614/2, 656/2
Madej, Z. 169/1/foto, 234/1
Madero, P. E. 449/1, 450/2
Madrid Hurtado, M. de la 449/1/2/3/foto, 450/1
Madzivhandila, chief A. M. 846/3
Maes, F. R. 10/1
Maga, H. 350/3
Magale, A. D. 351/2
Magan, H. 469/1
Magana, A. 349/3, 350/1/2/foto
Magboul, F. I. al 621/2
Magi, M. 622/2
Magloire, R. 669/3
Magoma, chief L. W. 847/1/3
Magugu, A. K. 616/1
Maguire, F. 24/3
Mahabir, E. E. 361/2/3, 362/2
Mahadewsing 853/2
Mahallati, M. J. 728/3
Mahamane, A. 688/3
Mahamat, M. M. 630/1
Mahdi, M. S. 46/2
Mahdi, S. 623/1/2/foto
Mahmoud, B. 608/3
Mahmoud, kapt.-lt. D. A. 144/3
Mahmoud, M. R. 716/3
Mahmud, A. A. 77/2
Mahmud, S. S. 209/1/3, 210/1, 212/1
Mahtab, F. 212/3
Maiga, lt.-kol. A. 703/3
Maikano, A. 144/3
Maikassoua, H. 688/3
Maiko, N. 703/3
Maina Wa Kinyatti 617/1
Mainil, P. 10/1, 19/3, 20/1/foto, 69/3
Majara, M. 846/2
Majara, chief S. 846/2
Majewski, W. 169/1/foto
Majluta Azar, J. 823/3, 824/2/foto
Mak Hon Kam, 335/1
Makanda 438/3
Makarewicz, kol. T. 6/3
Makhele, V. 833/2
Makhosemvelo, prins 859/3
Makk, K. 870/1
Makolo Jibikilayi 830/2
Mak'Onyango, O. 619/2
Maktoum, sjeik R. bin S. al- 61/3
Malai, B. R. 847/1/3
Malan, gen. M. 128/1, 834/1
Malcolm, A. 208/2
Maldonado Aguirre, A. 177/1/2/3, 178/1/foto
Malik, A. 622/3
Malik, A. 91/3, 112/2
Malik, E. A. 622/3
Maline, Ch. de la 87/1
Malki, K. al- 441/2
Malloa Gil, gen. M. 410/3
Malloum, F. 625/1/2
Malmierca, I. 411/1
Malone, J. 395/2
Malow, A. 755/foto
Malu, prof. J. 619/1

Mamaloni, S. 336/3
Mamane, B. 688/3
Mamula, adm. B. 434/2
Mananga Dintoka Pholo 830/2
Manchado Garcia, kol. M. 759/1
Mancham, J. 127/3, 128/2, 545/2, 547/1
Mandela, N. 123/3
Mandic, N. 434/2
Mane, L. 12/2
Mane, S. L. 366/1
Manecas Aguilar, kapt. J. 759/1
Mangal, S. 724/2, 849/3
Mangelschots, J. 9/2
Mango, A. M. 615/3, 616/1
Mangwale, E. W. 615/3
Manigat, L. 668/1
Manning, P. 361/2, 362/2
Manningham, J. M. G. zie: Adams, T.
Manoon Rupkachorn 670/2
Mansaray, B. 16/3
Mansour, K. F. 46/2
Mansur, I. M. 621/2, 623/2
Mapouka, lt.-kol. Th. 608/2
Mara, sir K. 736/3
Marah, S. B. 14/2, 15/2
Marais, D. 123/2, 193/1, 194/1
Marais, J. 848/2
Maranon Zarate, M. 483/3
Marboua, T. 352/1
Marcano, J. de Carmen 825/1
Marchais, G. 287/1, 288/2, 434/3
Marchand, C. 9/1
Marczewski, W. 870/2
Mardones, P. 665/3
Marenda, maj. 619/1
Margan, I. 434/2
Margrethe, koningin 88/1
Mar'i, I. al- D. A. H. 720/2
Maria, J. J. 302/1/2/3
Maricq 340/1
Markovic, D. 870/3
Marloua, Th. 608/2
Marmol, M. F. 823/3
Marsh, D. 280/1
Marsh, N. 588/1/foto
Martens, W. 9/1, 10/3, 11/1, 19/1/3, 20/2/foto, 22/1/2, 32/1, 69/1, 104/2, 115/2, 150/1/3, 163/3, 164/1/2/3, 165/1, 196/1/2, 214/3, 265/foto, 268/2, 282/1/2/3, 328/1/2, 379/3, 380/1, 438/3, 453/2, 487/1, 517/foto, 518/3, 519/1/2/3, 520/2, 523/3, 535/2/3, 536/1, 658/3, 691/1, 772/1
Marti, F. 228/2
„Martin" 349/1/2/foto
Martin Villa, R. 514/1, 515/2/3/foto
Martineau, R. 362/2
Martinez, A. M. 242/3
Martinez, C. 842/1
Martinez Aponte, R. 832/3
Martinez de Hoz, J. 412/2, 414/2
Martinez de Peron, mevr. M. E. (I) 412/2, 415/3
Martinez Verdugo, A. 449/1, 450/2
Martini, S. 413/1
Maru, A. T. 512/3
Marx, W. 183/1
Marzuq, J. K. al- D. al- 77/2
Mas Oliver, kol. P. 759/1
Mashingaidze, dr. E. 312/2
Masimi, M. G. 721/2
Masithela, J. 846/2
Masny, J. 155/2
Masri, D. al- 441/2
Mass, Y. 289/1
Massacesi, E. 532/2
Massaquoi, B. S. 15/3
Masselli, W. 524/3
Massera Lerena, adm. J. L. 415/2
Masset 435/3
Massié, J. 302/1/2
Massié, M. D. 302/1
Massoni, J.-F. 302/2/3
Massoud, A. S. 734/2/3
Massoundé, M. Ch. B. S. 176/3
Matadiwamba Kamba Montu 830/2
Matamoros d'Acosta, gen. G. 842/1
Matano, R. 615/3, 616/1
Matanzima, chief K. 847/3
Mataraci, T. 766/3
Mateman, W. A. 603/3, 743/1
Matenje, D. 176/3
Mathieu-Mohin, L. 9/1
Mathot, G. 9/2, 150/3, 196/2
Matin, M. A. 212/3
Matkalijev, S. 434/2
Matoke, Ph. 146/1
Matos Gonzales, lt.-gen. R. 825/1
Matsuno, Y. 674/2
Matthäus-Maier, I. 643/2
Matthei Aubel, gen. F. 614/2
Matthews, G. B. 14/1/2, 366/2
Matthöfer, H. 280/1, 679/1, 680/1/2, 698/1/2
Matthys, P. 10/2
Maung Cho 80/3
Maung Maung Kha 80/3
Mauroy, P. 8/2, 196/3, 197/2, 200/3, 201/1, 222/2/3, 223/2, 224/1/2/3, 266/1/2, 285/2/3, 286/1, 303/2, 500/1, 708/2, 783/2
Maury, D. 93/2
Mayence-Goosens, J. 10/1, 19/3, 20/2/foto
Mayila, L.-G. 608/3
Mayor Zaragoza, F. 514/1
Maystadt, Ph. 9/3, 19/3, 20/foto, 115/2, 150/3, 165/1, 315/3, 435/3, 436/2, 659/1
Mazduryar, kol. S. 721/2
Mazidi, I. M. I. al- 77/2
Mazowiecki, T. 153/foto
Mbae, A. 176/3
Mbaikoua, gen. A. 351/3, 352/1, 608/2
M'Bangui, brig.-gen. P. 608/2
Mbathi, T. 615/3, 616/1
Mbaya Ngangu 830/3
M'Baye, K. 313/3
Mbenga Sandonga 830/2
Mbot, J. E. 608/2
Mbouy-Boutzit, E.-A. 608/2
Mbriwa, chief S. 15/3
Mbuthia, P. N. 619/2
Mbuze Nsomi 831/3
Mbye, F. 363/2
Mbijiwe, E. 619/2
McAliskey, M. 24/1
McCloskey, L. 25/2
McCloy, A. 672/1
McCreesh, R. 25/1
McCullough, B. 29/3
McCusker, H. 31/2
McDonald, I. 401/3, 408/2/3
McDonnell, J. 25/1
McElwee, Th. 25/2/3
McFarlane, R. 526/3
McFeely, W. 868/3
McGeown, P. 25/2
McGinnis, K. 28/1
McGloughin, B. 25/2
McGregor, lt.-gen. M. I. 823/2
McGuinness, M. 690/1
McIntyre, D. 208/2
McKeown, L. 25/2
McLachan, C. 208/2
McLaughlin, J. 869/1
McLay, J. 208/2
McLean, A. 384/1
McMullan, J. 25/2
McNally, T. 72/2
McNamara, R. S. 301/3, 505/foto, 864/1
McNulty, Th. 30/3
McPhee, W. S. D. 440/3, 441/1
McQuade, J. 31/foto
Meas Samnang 806/1
Mébiame, L. 608/2/3
Medard, F. 666/3
Medenica, S. 434/1
Medici, gen. E. G. 796/2/3
Medrano, J. A. 225/3, 226/2
Meebelo, H. 832/3
Meese, E. 420/2, 507/foto, 527/3
Meguid, A. A. 717/1
Mei, drs. D. F. van der 379/2, 776/1
Meidner, R. 609/2
Meier, A. 332/2
Meir, mevr. G. 579/1
Meir, Y. Ben 189/1
Mejia, H. 823/2
Melandor, lt.-kol. H. 232/3
Melcher, J. 506/1
Melchior, A. 682/2
Mellisch, B. 74/2
Mello Neto, J. C. de 870/1
Melo Guevara, G. 840/2
Men Chhan 816/2
Mena Salinas, gen. b.d. O. 614/3
Mendès-France, P. 880/2/3/foto
Mendelssohn, P. de 880/1/2
Mendez, J. L. 347/3
Mendez Azahar, A. 350/2
Méndez Montenegro, J. C. 178/3
Menendez, E. 232/1/2
Menéndez, gen. M. B. 242/1, 246/3, 247/foto, 401/1
Menendez Vives, C. 759/2
Méndizabal Garcia, M. 171/3
Mendóza Azurdia, kol. O. 173/2
Mendoza Duran, gen. C. 614/2
Meng Chhan 806/1
Mengistu, A. M. 512/3
Mengistu Haile Mariam 47/1/3/foto, 406/1/2, 468/3, 470/3, 471/1, 508/3, 510/1/2, 511/3, 512/2/3
Menguy, M. 208/3
Menkouss, Y. O. 608/3
Mentes, C. 765/2, 782/2
Mentzel, V. 865/2
Mercado Garnica, kol. R. 482/1/3, 483/3
Merceron, F. 666/3
Merino Castro, J. T. 614/2
Meridor, Y. 188/1/2
Merigo, E. 515/1
Merloni, V. 532/1
Merritt, G. 819/3
Merry Gordon, gen. P. 746/1
Mertes, A. 661/1
Metwally, M. M. 181/3, 182/1
Metz, J. J. 776/1
Meulen, H. van der 108/1, 218/1, 604/3, 712/1, 837/2
Meijer, W. 324/1/2, 325/2, 326/2, 327/2, 341/2, 355/3, 357/2/foto, 358/1/2/3, 359/2, 378/2, 489/3, 490/1/2/3, 491/1/2/3, 540/2, 603/2
Meijntjens, O. 9/2
Meijsing, D. 867/3
Mica, D. 346/2
Micallef, F. 181/2
Michael, M. 831/2
Michel, maj. J. 128/2
Michel, J. 9/3, 69/3
Michel, L. 9/2, 104/2/3
Michielsen, P. 443/1
Michnik, W. 138/2, 182/3
Mickiewicz, A. 139/1
Middendorf, W. 307/1

Mierlo, mr. H. A. F. M. O. van 108/2, 326/foto, 359/3, 360/1/foto, 378/2
Miert, K. van 380/1, 487/3, 691/1/3/foto
Mik, G. 359/2, 602/2
Milans del Bosch, kapt. J. 744/1, 746/2, 747/1, 759/1/2, 760/1/2
Milhem, M. 255/1/3, 256/1
Militis, J. 9/3
Millares Reyes, E. 482/1, 483/3
Milowski, M. 186/1, 187/1
Milsap, R. 869/2
Milson, prof. M. 260/1/foto, 262/2, 263/3, 264/1
Minah, F. M. 15/2/3
Minic, M. 435/2
Minko, H. 608/2
Minnik, maj. A. O. 144/3, 608/3
Minowa, N. 674/2
Mintoff, D. 179/1/3/foto, 180/1/2/3, 181/1/2/3, 182/1
Miquel 415/3
Miller, B. A. 479/3
Miret, J. 410/3, 411/3, 412/3
Mirghani, M. 461/2
Mischnik, W. 641/foto, 644/3, 645/1
Misier, mr. L. F. R. 97/3, 98/1, 851/2/foto, 853/1
Miskine, I. 632/1, 633/1
Mitchell, B. 72/2
Mitchell, J. F. 460/1
Mitr Don 808/2
Mitscherlich, A. 588/2
Mitterrand, F. 49/3, 50/1, 53/foto, 54/1, 83/2, 85/foto, 180/3, 197/2, 198/1, 199/3, 200/1, 201/1, 222/2/3, 223/1, 224/1/2, 265/foto, 267/2, 288/2, 303/2/3, 304/2/3/foto, 329/3, 330/3/foto, 331/1/2/3/foto, 336/1, 339/2, 367/foto, 368/2, 406/1, 486/2, 517/2/foto, 520/1, 564/3, 628/foto, 631/2, 632/2, 663/1/2, 666/3, 702/3, 708/2, 778/3, 827/2, 858/2
Miyazawa, K. 673/1/3, 6741/2
Mkwasibe, E. 146/1
Mlynczak, T. 183/2
M'mbijiwe, G. 615/3, 616/1
Moboetoe Seko Seko 68/3, 438/3, 439/1/2, 535/2/3, 536/1, 627/2, 631/3, 633/1/3, 771/2/3, 830/2/3, 831/2/3, 832/1
Moctezuma Cid, J. R. 452/1
Moczulski, R. 138/2/foto, 182/3
Modai, Y. 188/1
Modzelewski, K. 136/3, 140/2, 141/2
Moens, W. 588/2/3
Moezorewa, ds. A. 130/3, 131/1/3, 132/2
Moffitt, R. 653/1/2
Mohamed, A. 465/2
Mohamed, M. Bin 334/2/foto, 335/1
Mohammadullah 213/1
Mohammed, prins 863/3
Mohammed, A. 618/1, 619/2
Mohammed, A. A. 176/3
Mohammed, A. A. R. 621/2
Mohammed, A. N. 34/1/2/3, 35/1, 46/1/2/3, 47/1/2/foto, 48/3, 461/2
Mohammed, F. 722/1
Mohammed, H. A. 718/3
Mohammed, K. 361/2, 362/2
Mohammed, N. 722/1, 723/1
Mohammed, O. H. 470/2
Mohammed, S. S. 35/3, 46/2
Mohammedi, M. N. 730/1
Moheissen, H. 444/3, 445/1/2
Mohieddin, A. F. 716/1/2/foto, 717/1, 719/3, 720/1/2
Mohamand, M. N. 723/1, 724/2
Mohtat, A. H. 723/3
Moi, D. A. 128/1, 174/2/3/foto, 175/1, 463/3, 465/3, 466/2/3, 468/2, 615/2/3, 616/1/2/3/foto, 617/1/2, 628/1/2/3, 619/1/2/3, 625/2, 626/1, 627/3, 628/1, 629/2, 631/2
Moisoy, L. 434/3
Mojaddedi, S. 730/1
Mojsow, L. 433/3, 434/1
Mok Sakun 806/1
Mokalo, E. 608/2
Mokdad, M. al- 427/2
Mokrzyszczak, W. 233/3
Molapo, Ch. D. 846/2
Molapo, M. 846/2
Molczyk, gen. E. 6/3
Molin, B. 557/3/foto, 558/1
Molina, G. 840/3, 841/1/2
Molina, kol. J. 482/2
Molina Martinez, R. 349/3, 350/foto
Möllemann, J. W. 661/1
Molyneaux, J. 30/3, 31/2, 689/3, 690/3
Momoh, brig.-gen. J. S. 15/3
Monceau de Bergendal, Y. du 10/2, 69/3
Monfils, Ph. 9/2, 23/2/3
Monge Alvarez, L. A. 142/2/3, 143/2/foto
Monicelli, M. 870/2
Monk, Th. S. 588/3, 589/1/foto
Montand, Y. 869/1
Montea, T. 127/2
Monteiro, kol. J. O. 144/3
Montero Marx, gen. E. 656/2
Montoro, F. 770/1/foto, 771/1
Montuoro, M. 524/2/3
Mooi, dr. R. J. 738/foto
Moon Boo Shik 319/1, 686/1
Moon Ik Hwan 318/3
Moor, F. 108/3, 109/1, 603/2
Moore, D. 870/3, 871/2
Moore, J. 401/1/foto
Moorer, adm. Th. 506/foto
Moors, Ch. 9/2
Morales Mosquera, gen. N. 482/1, 483/3
Morales, Nunez de Prado, kol. C. 482/1, 483/3
Moran, V. 181/2, 348/1
Morataya, B. 350/2
Mordant, H. 9/2
Moreira, E. 484/1
Morishita, M. 647/2/3
Moscovian, H. 783/3
Mosquera Chaux, V. 840/3
Mossoux, P.-M. 151/2
Mostlinger, Ch. 867/2
Motei, M. S. 46/1/3
Motley, A. 822/3
Mottard, J. 9/2
Mottley, W. 362/2
Motz, R. 328/2
Motzfeldt, J. 681/1
Moumine, M. 176/3
Mountbatten, lord 152/2
Moureaux, Ph. 9/2, 23/2/3, 68/3, 693/3
Moureaux, S. 10/2
Mousleh, S. 46/3
Moussa, A. B. 350/3
Moussa, P. 199/2/3/foto, 200/1, 285/2
Moussavi, M. H. 75/2/3, 461/2
Moussirou, E. 608/2
Moustapha, lt. D. 608/3
Mouton, H. 10/1
Mouton, lt.-kol. J. 545/1/2
Moutsinga, H. 608/3
Mouvagha Tchbia, E. G. 568/foto
Moya, B. 410/3
Moya, R. 825/1
Mozagba Ngbuka 830/2
Mpangi, B. 147/1
Mphephie, chief P. 846/3
Mroudjae, A. 176/3
Mroueh, A. 863/1
Msika, J. 129/1
Msipa, C. 129/1
Msuya, C. D. 334/2
Mubarak, H. 85/2, 273/1, 274/1, 275/1/2/foto, 276/1, 278/2, 291/1/3, 292/3/foto, 293/1/2/3, 294/1, 295/1/3, 296/1, 470/2, 471/1, 494/3, 495/1, 517/3, 518/1, 577/1, 624/1/2/3, 628/3, 715/foto, 716/1/2/foto, 717/1/2/3, 719/1/2/3, 720/2
Mubarak, M. M. 621/2
Muchachi, C. 129/1
Mucumbi, P. M. 144/3
Muda, M. A. 334/3
Mudaf, S. J. I. al 77/3
Mudarasi, hojatoleslam H. al- 75/3
Mudau, B. 846/3
Mudawadi, M. 615/3, 616/1/2
Mudjono, dr. 111/3
Mugabe, R. 129/1/2/3/foto, 130/1/2/3, 131/1/2/3, 132/1/2/3, 133/1/2, 297/3.
Mugaburu, dr. 423/2
Mugenyi, Y. 146/1, 147/1
Muhammad, Y. 441/2
Muhanji, J. 146/3
Muhsin, M. S. A. 46/1
Muiruri, D. K. 615/3
Mulder, C. 193/2
Muldoon, R. 208/2, 277/2, 297/1/3, 298/1
Mulinge, J. 618/1
Mullem, M. 479/1
Müller-van Ast, I. 108/3, 603/2
Mulumba, chief K. 148/3
Muluzu, B. 176/3
Mumbuna, M. 832/3
Munangagwa, E. 129/2, 132/3
Munasir, M. 585/3
Mundeleer, G. 9/2
Mundia, N. 832/3
Munguambé, S. 144/3
Mungul-Diaka, B. 439/1
Munir, M. 768/3
Munongo Msiri 831/1
Munoz Guttierez, kol. L. 760/1
Munoz Revollo, gen. J. 658/1
Munoz Vega, C. 144/2
Munro, J. 384/2
Munthe, D. 585/2
Muonga, E. 832/3
Munrad, H. 716/1
Murayama, T. 674/1
Muriithi, M. S. 616/3
Murtha, J. 232/3, 233/1
Murtopo, gen. A. 586/2
Musa, E. B. 15/3
Musa, el H. 620/1
Muscat, Ph. 181/2
Museveni, Y. 146/3, 147/1, 148/3
Musharaf, gen. K. 209/2
Musial, J. 183/2
Muskie, E. 811/1
Mustafa, N. el D. 621/2
Mustafizur Rahman, lt.-kol. A. S. M. 211/1, 212/3
Mutanna, A. A. 46/1
Mutapcic, A. 434/1
Muthemba, A. 615/3
Mutinda, D. 615/3
Mutunga, W. 617/1, 619/1
Muwange, P. 145/1
Muyshondt Yudice, M. 350/2
Muzira, E. 146/1
Mwamunga, E. T. 615/3, 616/1
Mwananshiku, C. M. 832/3
Mwangale, A. W. 616/1
Myatovic, C. 434/1
Myboto, Z. 608/2

Mijnals, Ch. 100/3
Myrdal, A. 874/1/2/3
Mzali, M. 463/3

N

Naarendorp, H. 97/2, 98/3, 99/2, 100/1
Naarendorp, M. 102/1
Nabavi, B. 372/3
Nado, brig.-gen. A. 608/2
Nagels, J. 9/2
Nagy, I. 6/2
Nahayan, sjeik Z. bin S. al- 61/3, 80/foto
Naibaho, 90/3
Naik, N. A. 729/1
Nalin, D. 748/2
Naisali, H. F. 272/3
Najibollah, 723/1
Nakagawa, I. 673/3, 764/2, 785/1/2/foto
Nakasone, Y. 673/3, 674/2, 675/2/foto, 785/1/2/3/foto, 786/1/2/foto
Naltchayan, H. 865/2
Nam Duck Woo 318/1/foto
Namwisi Ma Nkoy 830/2
Namzi, M. 434/2
Nance, J. 508/1
Nangwale, W. A. 146/1
Naor, A. 259/3
Naqul, M. 441/2
Naro, J. 585/2/3, 586/3
Nascimento da Graca-Amorim, mevr. M. 176/3
Nasir, M. 335/1
Nassenstein, H. 870/3
Nasser, A. 508/2
Nasser, D. 258/3
Nasser, M. S. 46/2
Nasser, gen.-maj. N. 441/2
Nassor, A. 176/3
Natanson, N. 263/1/3
Natsir, M. 91/3
Natusch Bush, gen. A. 481/3
Navon, Y. 276/1
Nayef Ibn Abdul Aziz, prins 74/3, 75/1 863/3
Nayou, H. 14/1
Nawrocky, J. 169/2
Ndahendikire, gen.-maj. W. 148/2
N'Daw, R. (Keble) 703/3
N'Diaye, Th. 11/3
Ndolela Siki Konde 830/2
Ndongo, M. R. 703/1
Ne Win 80/2
Nebo, W. 14/1
Neede, L. 98/3
Ne'eman, prof. Y. 192/3
Negreros, L. 171/3
Nelwamondo, chief C. A. 846/3
Nematollahi, A. 728/3
Neo Yee Pan, 335/1
Neo Samon 806/1
Nesengane, F. R. B. 846/3
Nestoriwicz, T. 234/1
Netshimbupfe, chief T. 846/3
Nevel, A. van 9/3
Newby, D. 72/foto
Newfeld, E. 872/2
Ney, R. 168/2
Neijhorst, H. 851/1
Neyts-Uyttebroeck, mevr. A.-M. 19/3, 20/2/foto
Ngaindiro, maj. G. 608/2
Ngalula, 438/3
Nganga, J.-J. A. 608/3
Ngardoum, D. D. 630/1, 631/1
Ngarm, Ch. W. 687/2
Ngarnabay, D. 633/2
Ngarukiyintwali, F. 367/3
Ngei, P. J. 615/3, 616/1
Ngeno, J. K. 615/3, 616/1
Ngina, J. 336/3
Ngini, Z. 833/1
Ngirira, M. 367/3
Ngom, lt.-kol. A. 12/1
Ngomo-Obiang, J.-B. 608/3
Ngoy, 438/3
Nguema, I. 608/3
Nguema, M. S. N. 548/foto, 549/1, 568/foto
Ngugi Wa Thiongo 617/2
Nguyen Co Thach 808/3, 809/1/2, 812/1
Nguyen Duy Trinh 800/3, 809/2
Nguza Karl I Bond 175/1, 439/1/2, 771/3, 772/1, 831/2
Ngwonya, D. 129/1
Niang, mevr. G. F. 703/3
Niasse, A. K. 366/3, 368/1/2
Nichole, G. 546/2/3
Nicolaides, gen. C. 425/3/foto
Nicole, 870/1
Niehaus, B. 144/1
Nielson, P. 88/2
Niemeijer, M. 864/3
Niepen, P. van der 9/3
Niessen, F. 603/3
Nieves Ochoa, M. 844/1
Nikaido, S. 673/3, 785/3
Nikkels, W. 865/1
Nikolic, D. 434/2
Nilsen, A. 699/3
Nimeiry, J. al- 175/1/2/3, 463/1, 466/1/2, 468/1, 470/1, 510/2, 511/3, 619/3, 620/1/2/3, 621/2/foto, 622/1/2/3, 623/1/2/3, 624/1/2/3, 627/1/2, 628/1
Nimley, G. 14/1
Ninn-Hansen, E. 682/2
Nissim, M. 188/1, 263/2, 290/1
Nitze, P. 418/1/2
Nixon, R. M. 207/2, 418/3, 427/3, 528/2
Njie, A. 363/1
Njie, maj. N. 12/2
Njiinu, B. 619/2
Njokweni, chief H. Z. 847/1
Njonjo, Ch. 175/1, 615/2/3, 616/1, 617/2
Njoya, N. 144/3
Nkomo, J. 129/1/2/3/foto, 130/1/2/3, 131/1/2/3, 132/1/2
Nkroemah, dr. K. 18/2
Noeninckx, 214/1
Noer, H. el- 622/1
Noerens, R. 10/1
Nogueira Bastista, P. 798/3, 799/1
Nols, R. 9/2, 22/2, 693/3
Noord, J. van 603/3
Nooteboom, C. 865/3, 868/2
Norden, A. 589/1/2
Nörgaard, I. 88/1
Noriega, J. H. 171/2
Norodom Sihanoek, prins 802/3, 803/2, 805/2/3, 806/1/3, 808/3, 809/3, 810/2, 812/2/3, 813/1/3, 816/3
Noseda, F. 385/2
Nothomb, Ch. F. 9/3, 10/3, 19/1/3, 20/foto, 165/1, 296/2, 340/1/2, 676/2, 677/1
Nott, J. 41/2, 42/1/2/foto, 43/1/2/3, 44/1, 109/2, 242/2, 244/1/2/foto, 247/1, 308/1, 311/3, 401/1/2/3, 403/2/3, 407/2, 408/3, 409/1, 473/3
Nouh, A. 716/3
Novo Sampol, G. 653/1/2
Nsinga Udiuu 830/2/3
Nsubuga, E. kard. 148/3
Ntutu, J. 129/1
Nu Beng 806/1
Nu'aymi, sjeik H. bin R. al- 80/1
Nu'aymi, sjeik R. bin H. al- 80/1
Nucci, Ch. 336/1
Nuis, A. 854/1
Nunes Correja, P. A. 366/1, 832/3
Nunez Perez, M. 514/1, 714/3
Nunoo-Mensah, brig.-gen. J. 17/3, 18/3, 346/1/3, 365/1/3
Nur, N. A. 722/3
Nur, R. M. 508/2, 510/1
Nusuf, H. Y. al- 77/3
Nutkewitz, J. 9/3
Nuytten, B. 870/1
Nyageh, J. 615/3, 616/1
Nyerere, dr. J. 174/2/foto, 175/1
Nijhuis, mr. G. B. 776/1
Nijland, J. 776/1
Nijpels, drs. E. H. T. M. 327/2, 341/2, 342/1/foto, 355/3, 356/1/2/3, 357/2/foto, 359/1, 360/3, 490/1, 540/2, 593/foto, 600/3, 601/1/3, 602/3, 603/1/3, 604/3, 606/2, 607/1/2, 709/1, 713/3, 739/3, 740/2, 741/2, 775/3, 838/3, 839/1
Nypels E. 108/3, 377/2/foto, 378/1/3, 379/1, 604/1, 776/1
Nze, P. 608/3
Nzima, P. 834/1

O

Obodowski, J. 185/3, 186/3, 234/1
Obote, M. 145/2/3, 146/1/2, 147/2/3, 148/1/2/3, 149/1/3, 174/2/3/foto, 175/1/2
O'Connell, D. J. 478/3
Odinga, A. 619/1
Odinga, O. 615/2, 616/2/3, 617/2, 619/1
Odipo, kol. J. 618/2
Ojidja, lt-kol. A. 365/2
Odlum, G. 492/1
O'Donoghue, M. 479/2/foto
Odorisio, L. 870/2
Oehry, W. 332/3
Oemrawsingh, H. 849/1
Oemrawsingh, prof. I. (B.) 849/1, 853/2
Oestinow, D. 138/1, 186/2, 753/foto, 758/1/foto
Oever, A. van den 876/1
Offergeld, R. 680/2
Ogarkow, N. 753/foto
Ogawa, H. 674/2/3
Ogbeh, A. 176/3
Ogouliguende, J. B. 608/2
Ogouma, S. I. 350/3
Ogutu, M. 615/3
Oh Se Woong 685/2
O'Halloran, J. 361/3
O'Hara, P. 25/1
Ohn Kyaw 80/3
Ohunayo, maj. W. 627/1
Ojeda Paullada, P. 449/3
Ojok, I. 147/1
Okello, kol. B. 146/3
Okello, gen.maj. T. 146/1
Okias, J.-P. 608/3
Okoth, Ch. 147/1
Okrimjuk, M. 750/1
Okuk, I. 586/3, 587/1
Okumu, P. O. 619/1
Okutwer Bekoe III, N. 365/2
Okwanya, J. H. 615/3, 616/1
Okwenje, W. 146/1
Olaya, J. 147/1
Olckers, kol. 834/2
O'Leary, M. 478/3
Olesen, K. 88/1, 265/foto, 517/foto
Oliart Saussol, A. 514/1, 743/3, 744/1, 760/3

Olivares Santana, E. 449/2
Oliveira, mevr. A. 608/3
Olivier, L. 9/3, 19/3, 20/foto
Olivier, sir L. 870/1
Olivier, M. 9/1
Oliwa, gen. W. 6/1
Ollila, E. 683/2
Ollivier, E. 868/2
Olmer, L. 499/2
Oloitiptip, S. S. 615/2, 616/1/2
Oloo, D. O. 619/1
Olsen, E. 88/2
Olson, H. A. (B). 384/2
Olszewsky, J. 183/1
Olszowski, S. 154/1, 155/1, 170/1, 184/1, 203/1/3, 204/1, 223/3
O'Mahoney, bisschop 26/1
O'Malley, D. 478/3, 479/2/foto
Omamo, W. O. 616/2, 619/2
Omanga, A. J. 616/1
Omara-Aliro, J. 146/1
Omer, S. A. 33/1, 34/3
Ona Costas, J. A. 481/2
Onaindia, M. 761/2
Onama, F. 148/2
Ondawame, O. 93/2
O'Neill, T. 158/foto, 162/1, 207/2, 420/2, 521/foto
Ong Kee Hui 335/1
Ogania, gen. J. C. 412/3, 415/2
Ongaoiba, maj. I. 703/3
Onkelinx, G. 9/2
Onn, H. bin 334/2, 809/2
Ono, A. 785/3
Ono, Y. 869/1
Onyonka, Z. T. 616/1, 617/3
Onyskiewicz, J. 141/2, 201/3, 205/2
Oomen-Ruijten, M. H. G. C. 603/3
Ooteghem, O. van 9/3
Ooijen, D. A. Th. van 776/1
Opolski, T. 204/1, 234/1
Orcel, E. 667/3
Ordia, A. 864/1
Orff, C. 589/2
Orfila, A. 161/foto
Orkan, A. B. 782/1
Ormskerk, F. 99/2, 100/2, 855/1
d'Ornano, M. 198/2
Ortega Gomez, E. 568/foto
Ortiz de Roza, C. 314/1
Ortiz Call, gen. F. 744/1
Ortiz Gonzalez, L. 514/1
Ortoli, F.-X. 265/foto, 283/2, 517/foto
Orzechowski, prof. M. 233/3
Oscar 348/2/3
Osinde, W. 146/1
Osman, mevr. A. 716/3
Osman, H. 470/3
Osman, R. 717/1
Osmani, gen. b.d. M. A. G. 210/2/3
Osogo, J. 615/3
Osorio, R. S. 172/3
Ospelt, H. 332/3
Óspina, I. M. 842/2, 844/3
Östergaard, L. 88/1
Otai, P. 146/1/2
Oteiba, M. S. al- 567/2
Otermin Rodrigues, R. 483/3
Oteyza, J. A. de 452/1
Othman, A. M. 335/1
Otim, J. J. 146/1/3
Otri, T. al- 431/1
Otten, W. J. 867/2
Ouangao, kapt. D. 608/2
Ouchieng, H. O. 616/2
Ouden-Dekkers, M. J. H. den 604/1
Ouedane, kol. G. 608/2
Oueddei, G. 626/1/2/3, 627/1/2/3, 628/1/3/foto, 629/1/2/3, 630/1/2/3, 631/1/2/3, 632/1/2/3, 633/1/3
Ouedraogo, G. K. 829/3
Ouedraogo, maj. J.-B. 829/1/2/3/foto, 830/2
Ouk Bun Chhoeun 816/2
Ouko, R. 174/2, 616/1/3
Oumar, A. 630/1, 632/3, 633/1/2
Outers, L. 9/2
Ovando Candia, A. 589/3
Overend, D. 690/3
Owen, D. 55/3, 71/3, 72/foto, 224/1, 401/1
Owinnikow, 726/2
Owusu, V. 18/3, 364/2
Oxenford, E. 412/2
Oyite-Ojok, brig.-gen. D. 146/1, 148/1
Oyouomi, S. 608/3
Oyugi, E. A. 617/1
Ozdowski, J. 167/2
Ozer, H. A. 768/1
Ozgenturk, A. H. 767/3, 768/1
Ozores Typaldos, C. 545/3

P

Paasikivi, J. K. 66/3, 683/3
Pabon Pabon, R. 844/3
Pacas, J. M. 350/2
Pachtiawl, M. 722/2
Padilla, gen. D. 482/2
Padmore, O. 361/2, 362/2
Page, sir G. 74/1
Paisley, ds. I 24/2/3/foto, 27/2/3, 28/3, 29/2/3, 30/3, 31/1/2/3/foto, 689/3, 690/1
Paita, G. 336/3
Pak Tong Un 318/3
Pakkasvirta, J. 871/3
Paktin, R. M. 724/2
Palenque Cordera, L. 483/3
Pallotino, M. 872/1
Palme, O. 555/3, 557/1, 560/3, 609/1/3/foto, 610/1/2/3, 701/2/3, 702/1/2/3/foto
Pammo Rodriguez, O. 481/1/2
Paniang Kantarat, maarsch. 670/1
Panjshiri, G. D. 723/2
Panneels-Van Baelen, mevr. M. 10/1
Pannella, M. 87/1/2
Pans, L. 9/2
Pantoja, kol. 653/3
Panpandreou, A. 53/1/3, 84/1, 85/foto, 265/foto, 496/3, 517/2/foto, 708/2
Paque, G. 10/1
Pavlovic, R. 434/2
Pardo Buelvas, R. 842/2
Pardo Zancada, maj. R. 759/1
Paris Torres, E. 329/1
Park Bong Hwan 318/2
Park Chan Kung 685/2
Park Chong Moon 685/2
Park Sung Chul 333/1
Park Tsjoeng Hie 381/1, 685/3
Parker, A. 870/1
Parkinson, C. 109/2
Parnevik, B. 870/3
Parri, F. 96/2
Parrilli, M. 523/1
Parsons, sir A. 241/3, 404/1/2/foto, 409/3, 410/1, 411/foto
Parton, D. 869/2
Pasik, B. 423/1
Pasqua, 287/3
Passarinho, J. 797/2
Pasual Mujica, A. 778/2
Patasse, A. 351/2/3, 352/1/2/3
Patolitsjew, N. 67/3
Patt, G. 188/1
Pattie, G. 43/3
Patty, A. 365/1
Patijn, S. 603/2
Pauw-Deveen, mevr. L. de 10/2
Pavlovic, R. 434/2
Pawley, H. 383/3
Pay Pay Wa Syakasige 830/2
Paygir, S. E. 723/2
Paz Rivero, L. 482/1
Paz Zamora, J. 657/1/2
Peacock, A. 812/2
Pearson, maj. S. 14/1
Peckford, B. 384/1
Pecriaux, N. 10/1
Pede, J. 9/3, 22/3
Peete, chief P. N. 846/1
Peetermans, E. 10/2
Peetermans, J. 9/1, 10/1, 22/3, 23/1
Peeters, J. 865/3
Peeters, P. 10/1
Peeters, R. 9/2, 214/2
Peeters, W. 9/3
Pehoua, F. 351/3
Pekkala, A. 683/2
Pell, C. 233/1
Pen Navuth 816/2
Pen Sovan 801/2/3/foto, 813/2, 814/3, 815/1/3, 816/2/3
Pena Gomez, J. F. 823/3
Penik, A. 784/3
Penn Nouth 813/1
Penne, G. 352/1, 632/2
Penner, W. 208/1
Pennue, kol. H. 13/3, 14/1
Pentreath, kapt. D. 402/foto
Pepena, G. 587/1
Pepin, J. L. 384/2
Percy, Ch. 162/1
Perdieu, J.-P. 9/3
Pereira, mevr. C. 832/3
Pereira Torrico, kapt. E. 482/1
Peres, S. 238/2, 261/1, 264/1, 292/1, 579/3
Perez, E. 825/1
Perez, S. 665/3
Perez Barriopedo, M. 865/2
Perez de Cuellar, J. 241/3, 308/2, 309/1, 310/3, 313/3, 314/1/2/3/foto, 315/1, 399/3, 403/2/3, 404/1/2/3/foto, 405/1/2/3, 406/1, 409/3, 410/3, 427/3, 428/1, 431/1, 522/3, 726/2, 727/1/2, 728/2, 729/1
Perez Esquivel, A. 423/1, 425/1
Perez-Llorca, J. P. 514/1, 763/1/foto, 764/1
Perez Mera, A. 825/1
Peri Farstrong, gen. R. 614/2, 656/2
Perincak, D. 765/3
Perlman, I. 869/1
Peron, mevr. I. zie: Martinez de Peron
Peron, J. 415/1/2/3
Perquin, W. 712/1
Perrault, R. 384/2
Pertini, S. 529/1/foto, 531/3, 532/3
Peschar, drs. H. 834/3
Peters, B. 870/3
Peterson, T. 701/3, 702/foto
Petitjean, Ch. 9/3
Petri, C. A. 557/3/foto
Petri, E. 880/3
Petrow, A. 119/3, 207/1, 724/3, 728/1
Pétry, mevr. I. 10/1, 22/3
Peumans, 214/1
Peuskens, R. 214/3
Peyrefitte, A. 198/1/2, 286/3/foto
Pfeifer, A. 661/2, 698/3
Pham Van Dong 496/2, 800/1/2, 806/1, 808/3, 809/1
Phillip, prins 85/foto

Phol Reongrasertvit 670/2
Picardo, R. 524/3, 525/1
Picasso, M. 714/2
Picasso, P. 714/1/2/3
Piccart, 693/3
Piccoli, F. 531/2
Piccoli, M. 870/2
Pich Cheang 805/2/3
Pichit Kulauanich, gen.-maj. 671/1
Pickering, J. 25/2
Pierard, G. 9/3
Pierre, J. E. 667/1
Pierre, S. 123/1
Pierre-Louis, U. 666/3
Pierson, L. 163/3
Pilgrim, M. 492/1
Pilitati, F. 272/3
Pillaut, J.-D. 870/2
Pinar, B. 705/2, 707/1, 744/2
Pinard, Y. 384/2
Pinera Echenique, J. 614/2
Pinguelli Rosas, prof. L. 799/3
Pinilla, lt.-gen. L. 759/3
Pinkowski, J. 120/1, 136/3, 155/1
Pinochet Ugarte, A. 612/3, 613/1/3, 614/1/2, 653/2/3, 654/1/2/3/foto, 655/3, 656/1/2/3
Pinto da Costa, M. 176/3
Pinzon, J. 842/1
Piot, F. 9/2
Piotrowski, C. 169/2
Piper, L. 11/3
Pires, gen. W. 796/3
Pitt, W. 73/3/foto, 74/1
Pitt of Hampstead, lord 439/3
Pizarro, M. 844/3
Planinc, mevr. M. 434/1/2/foto
Plath, S. 868/3
Ploeg, A. 603/3, 774/1/3
Ploeg, M. 865/1
Ploesjtsj, L. 749/3
Plowman, J. R. 440/3
Podier, brig.-gen. N. 13/3
Poel-Welkenhuysen, M. van den 9/2
Pojok, A. 146/1
Pol Pot 800/1/2/3, 801/1/3, 803/3, 804/1/3, 805/1/3, 806/3, 809/1, 811/2, 812/2/3, 813/3, 816/3
Poletti, A. 302/2/3
Pollack, S. 870/2
Poma, K. 9/3, 23/1/2/foto
Pompidou, G. 200/3, 224/1, 302/2
Poniatowski, M. 302/3, 303/1
Ponomarew, B. 119/3, 496/foto
Pons, B. 287/3
Poonoosamy, R. 704/3
Poppe, S. 603/2
Porath, U, 278/1, 295/foto
Porcile, brig.-gen. J. C. 412/2/3, 413/1
Posnett, R. N. 440/1
Portos, A. 123/2
Poswick, Ch. 9/3
Poulain, J.-B. 10/1
Poullet, E. 10/2
Pous, drs. J. W. de 713/1
Powarnitsyn, J. G. 750/1/2/foto, 751/1
Power, P. 401/2, 479/2/foto

Prachak Sawangchit 670/2/3
Prachuab Suntharangkul 672/1
Prade, H. 850/1
Prado, J. 656/2
Prai, J. 93/1/2, 94/1
Pramudya Ananta Toer 90/3, 112/1/2/3/foto
Prasong Soonsiri, kol. 687/1/3
Prats de Perez, I. 825/1
Prayud Charumanee, gen. 670/1/3, 687/2
Pratt, S. A. J. 15/3
Praz, M. 589/3
Pree, W. A de 603/3
Prem Tinsulanond 670/2/3, 671/1/3, 672/1, 810/2, 812/1/3
Presthus, R. 89/2, 567/1, 700/2, 701/1/2
Prieto, A. 614/2
Pringle, sir S. 30/1
Prins, D.-J. 865/3
Prior, J. 26/3, 27/1/foto, 29/2, 30/2/3, 31/1, 109/1/2/3, 151/3, 689/1, 690/2/3
Probst, A. 661/2
Projector, D. 560/1
Provenzano, A. 524/3
Prunet-Foch, A. 329/1
Pruvot, M. 826/3
Pruijser, B. 865/1
Puapua, T. 272/3
Puigcernal, J. C. 330/1
Puja, F. 121/1
Pulinckx, R. 268/2, 282/1
Pannamee Punsri 670/2
Purch, J. 545/3
Purryag, R. 126/3
Puymbroec, mevr. M. van 9/3
Pym, F. 41/1/2, 42/1/2, 72/3, 109/1/2/3, 244/3/foto, 245/1, 246/2, 306/2/3, 309/1, 310/3, 337/1, 403/1/3, 404/1/3, 484/3, 517/foto, 764/1

Q

Qaboos bin Said, sultan 59/3, 60/2, 78/3, 79/1, 495/1
Qaddur, M. 441/2
Qadir, sjeik A. 427/3
Qadir, brig.-gen. A. 722/3, 723/3, 724/2
Qanbar, H. 445/2
Qarizada, A. H. 722/1
Qassim, kol. S. M. 46/1/2
Qatabi, A. M. al- 46/2
Quail, prof. G. 874/1
Quainoo, brig.-gen. A. 17/3
Quayle, D. 160/2
Quellet, A. 384/2
Quiah, maj. O. 13/3, 14/1
Quigley, D. 208/2
Quijano, R. 307/1
Quijano Caballero, S. 314/1
Quin, P. 25/2
Quintana Lacaci, kapt.-gen. G. 759/3
Quinteros, D. J. 349/2
Quiwonkpa, gen. Th. 13/3, 14/1

R

Rabala, H. O. 619/1
Rabbani, B. 730/2, 734/1
Rabboun, Y. A. 428/3
Rabé, O. O. 607/3
Rabesanala, G. 123/1
Rabin, Y. 192/3, 264/1
Rademakers, L. 870/3
Radembino-Coniquet, R. 608/2
Radwan, M. R. H. 716/3
Rafelgem, C. van 270/1, 788/1
Rafi, gen.-maj. M. 723/1/2, 724/2
Rafsanjani, H. 376/1
Rah Woong Bae 318/1, 685/1
Rahel, A. T. H. 718/1/3
Rahimi, G. M. 722/1
Rahman, L. 849/1
Rahman, sjeik M. 209/2
Rahman, M. S. 210/1, 212/3
Rahman, O. A. 718/1
Rahman, S. A. 209/1, 211/1/foto, 212/1/2/3, 281/1
Rahman, Z. 209/1/2, 210/1/2, 211/1/2, 212/1/2/3, 213/1
Rahman Madani, A. el- 441/2
Rahmat, M. bin 335/1
Rainer, O. 701/3, 702/foto
Rajaonarison, gen. B. 828/2
Rajkiewicz, A. 186/1, 203/1
Rakoto, I. 123/2, 124/1
Rakotoarijaona, kol. D. 123/1, 124/1
Rakotomay, B. 123/2
Rakotomavo, P. 123/1/2
Rakotovao-Andriantiana, 123/1
Rakotovao-Razakaboana, 123/1/2
Rakowski, M. 50/foto, 52/2/3, 122/3, 136/3, 138/3, 139/1, 140/1, 167/2, 185/2, 203/1, 234/1
Ramadan, A. H. 718/2/3
Ramaekers, J. 9/2
Ramahata, V. 123/2
Ramallo, L. 514/2
Rambert, M. 590/1
Rambocus, S. 849/1/3, 852/2/3, 853/1/2, 854/1/2
Rambuda, chief J. R. 846/3
Ramgoolam, sir S. 125/2, 704/2
Ramirez, B. 842/1
Ramirez, F. 656/2, 657/2
Ramirez, P. 758/3

Ramirez Sanchez, I. 778/1
Ramos, J. 761/2
Ramos, gen. R. 614/2
Rampeta, J. 846/1
Ramphal, S. S. 291/3, 297/3, 298/1, 314/1
Ramphul, R. K. 314/1
Ramsbotham, sir P. 439/3, 440/1
Rand, A. 590/1
Rao, P. V. N. 811/1
Rapacewicz, gen. H. 6/3
Rappe, C. 560/1
Rarivoson, J. 123/1/2
Rasmussen, H. 88/2
Rasoul, G. A. 725/1
Rasam, 853/2
Rassas, gen. G. A. 620/2, 622/2, 624/1
Ratebzad, A. 722/1/2/3, 726/2
Ratilal, P. 144/3
Ratsiraka, D. 123/1/2/3/foto, 124/1/2/3, 828/1/2
Rau, J. 679/1
Rauch, M. 525/1/2
Rauf, O. 335/1
Rauschning, H. 590/2
Ravens, K. 664/foto
Rawe, W. 661/1
Rawiri, G. 608/2
Rawlings, J. 17/1/2/3/foto, 18/2/3, 363/2/3/foto, 364/1/2, 365/3, 366/1
Ray, lt.-kol. Ch. R. 427/1, 429/1
Reagan, mevr. N. 507/1/2

Reagan, R. 49/foto, 50/1/2/3, 51/1/2/3, 52/1/2, 53/1/2, 84/2, 157/3, 158/1/2/3/foto, 159/1/2/3, 160/1/2/3, 161/1/2/3/foto, 162/1/2/3, 163/2, 178/3, 191/1/2/3, 207/2/3, 208/1, 221/2, 227/2, 228/1,230/2/3, 231/1/2/3, 232/2/3, 240/1/2, 243/2, 245/1, 246/1, 265/1, 274/2, 278/1, 279/3, 280/1/2/3, 281/2/3, 292/3/foto, 293/1/2, 294/3, 295/3, 306/1, 309/3, 310/1, 319/2, 331/3/foto, 345/2, 346/1/2, 387/2, 390/1, 394/2, 398/3, 400/1/2, 401/2, 407/3, 417/2/3, 418/1/2/3, 419/1/2/3, 420/1/2/3, 421/1/2/3, 422/1, 452/2/3, 453/1/3, 454/1/2/3, 455/2/3/foto, 456/1/2, 457/1, 469/3, 470/1, 474/1/2/3, 475/1/2/3, 482/1, 498/1, 499/2/3, 500/1/2/3/karik., 501/3, 502/1, 503/2, 505/2/3, 525/1,

526/1/2/3/foto, 527/1/2/3, 528/1/2/3, 544/1/2/3, 548/1, 562/1, 563/3, 564/2, 577/1, 578/3, 579/1/2/3, 652/3, 653/3, 666/1, 668/1, 669/2, 674/1, 678/3, 700/2, 748/3, 749/1, 758/2, 820/3, 822/2/3/foto, 823/1, 831/2/3, 858/1/2/3, 861/3
Rebel, S. S. 870/3
Reddy, J. R. 736/3
Rees, C. 128/3
Rees, M. 690/2
Regan, D. 159/3, 280/1, 281/2/3, 454/1, 455/3, 456/1/2, 457/1
Regan, G. 384/2
Regan, K. 865/2
Reichmann, E. 867/3
Reiff, R. 136/3
Reig, J. 329/1
Rekola, E. 683/2
Relebitso, M. 833/3
Reljic, L. 434/2
Remacle, L. 340/2
Remacle, M. 9/3
Rempt-Halmmans de Jong, L. 604/1
Remy, H. 667/1
Remy, R. 667/3
Remy-Oger, mevr. M. 10/1
Renaer, 214/1
Renc, I. 870/2
René, F. A. 126/3, 127/2/3, 128/1/2/3/foto, 545/1/3, 546/1/2/3, 547/1, 834/1/2
Renner, A. 364/2
Renterghem, W. van 9/1
Resnais, A. 870/3
Restrepo Londono, A. 840/2
Rettedal, A. 89/2
Reuter, H. 511/1
Reve, G. K. van het 868/foto
Reve, K. van het 868/1/2/foto
Revelo, mgr. 233/1
Revollo Tennier, A. 481/2
Rey, J. F. B. van 604/1
Reijen, drs. J. van der 775/1
Reyes Rodriguez, A. R. 823/2
Reyes Villa, gen. A. 482/1
Reynolds, A. 479/2/foto
Rhee Kuy Ho 685/1
Ribas Reig, C. 328/3, 330/1/2
Ribemont, de 302/3
Ribicic, M. 434/1/foto
Richard, Ch. R. 123/2
Richardson, E. 398/3, 506/foto
Richardson, S. 361/3
Rico Toro, kol. F. 481/1, 483/3
Ridley, N. 615/1
Riedewald, H. 849/1/3
Riemer, H.-L. 689/1
Rienks, H. 603/3
Riesenhuber, H. 661/1, 662/foto, 695/2
Riesman, D. 868/3
Rietkerk, J. G. 603/3, 737/2/foto, 743/1
Rifai, G. al- 441/2
Rifihi, H. 860/3
Rigo, E. 9/2
Rigone, R. D. 422/3
Rim Tchoum Tchou 333/1
Rishan, H. 260/3
Risopoulos, B. 9/2
Rithaudeen, A. 335/1, 809/1/2
Ritter, K. 332/2
Rivai, 90/3
Rivera, G. 825/1
Rivera Calderon, schout-bij-nacht H. 614/2, 656/2
Rivera y Damas, mgr. A. 229/3, 230/1/2, 233/1, 349/2
Ro Tae Woo 319/3, 385/1
Robert, K. 828/2
Roberts, J. 384/2
Robinson, E. 362/1
Robinson, P. 31/foto
Robles, M. 350/2
Roca, E. 242/1
Roca, M. 707/3
Rocard, M. 223/2/3, 285/3, 286/1
Rochet, W. 287/1
Rodado Noriega, C. 840/2
Rodai, lt-kol. B. 631/3
Rodas de Villagrán, L. 171/2
Roderick, D. 857/3
Rodgers, W. T. 55/3, 57/3, 72/foto
Rodrigues, J. 617/2
Rodrigues, Y. 208/3
Rodriguez Castells, H. 413/1
Rodriguez Gonzalez, R. 230/2
Rodriguez Inciarte, M. 514/1
Rodriguez de Minon, M. H. 513/3, 514/1
Rodriguez-Miranda Gomez, S. 514/1
Rodriguez Sahagun, A. 513/2/3
Rodriguez Soldevilla, J. 823/2
Roeland, J. 865/1
Roelofsen, H. 869/2
Roelofzs, J. 867/1
Roesakow, K. 138/1
Rog-Swiostek, M. 136/3
Rogers, gen. B. W. 420/2
Rogers, W. 579/1
Rojas Galdames, R. 614/2
Rojas Marcos, A. 354/1
Rojas Pinilla, gen. G. 840/3
Rojas Ruiz. lt.-kol. E. 481/2
Rökke, M. 89/2
Roldés Aguillera, J. 842/3
Röling, prof. B. V. A. 712/1
Rolon Anaya, M. 482/2
Romaszewska, A. 121/foto
Romberg, A. 627/3, 851/2
Romero, aartsbissch. O. A. 226/1, 230/2
Romero, gen. C. H. 229/3
Romero Barcelo, E. 544/1
Rompaey, H. van 9/2
Rompaey, R. van 9/3
Rompkey, W. 384/2
Romulo, C. P. 811/1
Rondon, F. E. 125/1
Rondon, M. G. 377/2/foto, 378/2, 491/1, 634/2
Roosevelt, D. 450/2
Rooy, W. de 869/3
Roppe, L. 590/2
Ros, E. 403/3, 404/1/2, 405/1/foto
Ros Samay 806/1/2
Rosales, L. 868/2
Rosenne, M. 429/1
Rosenthal, B. 346/1
Rosenthal, J. 865/2
Roson Perez, J. J. 514/1, 760/2/3
Ross Diaz, A. 653/1/2
Rosselini, R. 749/3
Rossum, ir. H. van 341/2/3, 490/2, 604/1, 650/2, 709/1, 840/1
Rostow, E. 207/3, 208/1
Rouck, G. de 10/1
Rowny, lt.-gen. E. 417/3, 418/1, 419/foto
Roye, P. van 10/1
Royen, A. 10/1
Royen, dr. J. H. van 864/1
Royo, A. 403/2
Ruangsutham, D. 687/2
Rubahaiyo, P. 146/1
Rubens, H. 9/1
Rubens Graffigna, gen. O. D. 412/2
Rubia, Ch. 615/3, 616/1
Rubio, brig.-gen. H. G. 614/3
Ruda, J.-M. 313/3
Ruding, H. O. C. R. 737/2, 743/1
Rudnicki, Z. 169/1
Rudolf, T. 169/2
Ruhee, K. 704/3
Ruhl, L. 679/2
Ruimveld, E. 98/3
Ruiten, J. H. S. van 542/2, 543/foto
Ruiter, mr. J. de 337/foto, 378/2, 603/3, 737/2/foto, 742/1/2, 774/1
Rujavib, H. J. al- 77/2
Rulewski, J. 8/1, 139/3, 141/2, 202/1, 204/2/3, 205/1/2, 207/2, 234/2, 236/3
Rumkorem, brig.-gen. S. 93/2/3
Runcie, R. 152/2
Ruphin, G. 123/2
Rurangaranga, E. 146/1
Rusakow, K. 154/3
Rushayd, A. al D. al- 77/2
Russell, R. B. 459/3, 460/1/2
Rutten, prof. dr. F. W. 542/2
Rutten, G. 590/2/3
Rutten, M. 9/3
Ruyarib, H. J. al- 77/3
Ruz Viera, C. 227/1, 349/2
Rwakasisi, Ch. 146/1
Ryan, C. 383/1/2
Ryan, J. M. 778/2
Rijnsdorp, C. 590/3
Rijpstra, mr. H. 342/1

S

Saarinen, P. 66/2, 67/2
Saavedra Weisse, A. 481/2
Sabag, N. 441/3
Sabah, gen. A. al 78/3
Sabah, sjeik A. al- K. (al-A.) al- 77/2
Sabah, sjeik J. al-A. al-J. al- 34/1, 35/1, 76/1/2/foto, 79/1, 80/1, 446/2
Sabah, sjeik J. al-A. al-S. al- 77/2
Sabah, sjeik N. al-A. al-J. al- 77/2
Sabah, sjeik S. al-A. al-J. al- 77/2/3, 78/1/3/foto, 389/foto
Sabah, sjeik S. al-A. al-S. al- 77/1/2/foto
Sabah, sjeik S. al-D. al- 77/2
Sabah, sjeik S. al-S. al- 76/2
Sabah, sjeik S. al-S. al-S. al- 77/2, 79/1
Sabiti, Y. 146/1
Sabri, D. 258/3
Sabri, gen.-maj. Y. 289/foto
Sabuni, brig.-gen. D. 148/2
Sacharow, A. M. 748/2
Sadat, A. al- 273/1, 274/1/2, 276/1, 291/1/2, 366/1, 461/2/3, 463/1, 624/1, 715/3, 717/2/3, 718/1/2/3, 719/1/2, 720/1/3, 748/3, 749/2
Sadat, A. M. 47/2
Sadat, H. 547/3, 548/1
Sadat, mevr. J. 273/1
Saddique, lt.-gen. Y. 724/2
Sadhala, C. E. 823/2
Sadikin, A. 586/2
Sadiqi, M. Y. 724/2
Sadr, B. 391/2
Sadri, M. 391/2, 392/2, 394/3, 427/3
Sadruddin Aga Khan, prins 314/1
Sáenz Jiménez, H. 144/1/2
Saenz de Santa Maria, lt.-gen. J. 759/3
Saenz de Ynestrillas, maj. R. 743/2/3, 761/1
Safadi, M. 254/1
Saguy, gen. Y. 428/1, 430/3
Saho, M. L. 12/2/3, 363/2
Said, A. 112/2
Said, M. A. 627/2, 630/1
Said, M. K. 719/3
Saint Jean, gen. A. 242/1, 413/1/2, 425/3, 426/1

St. John, B. 479/3
St. Louis, kol. A. 669/2
Saint-Victor, F. 667/1
Saito, K. 674/1, 785/3, 786/foto
Saiyud Kerdphol, gen. 670/1, 671/1
Sak Buntharakun, gen. 670/1
Sakata, M. 674/2/foto
Sakka, H. al- 441/2
Sakurauchi, Y. 674/2/foto, 675/2
Salah, K. K. A. 238/2
Salah, M. A. 238/3
Salah, S. A. 239/2/3
Salakr, P. 336/3
Salam, S. 528/1, 561/1, 562/2, 860/2, 862/1/2, 863/1
Salama, A. B. 716/3
Salamuni, I. 718/1/3
Salas, R. M. 314/1
Saldias, gen. A. 481/2
Saleh, A. A. 33/2, 34/1/2/3, 35/1, 44/3, 45/1/3/foto, 46/1
Saleh, A. 431/2/3
Saleh, I. 112/2
Saleh, M. S. 607/3
Salek, M. O. M. 352/3
Salem, E. 863/1
Sali, J. B. 146/3, 149/1
Salifu, chief M. 15/3
Salih, A. B. M. O. 621/2
Salim, A. 632/1
Salim, S. A. 313/3, 314/1
Salinas, G. 483/2
Sall, B. 14/3
Sallah, K. 12/1
Sallal, A. 45/1
Sallami, H. A. al- 46/2
Salomon, G. 666/3
Salomons, N. 603/3
Sam, P. 666/2/3
Samahah, M. A. H. 716/3
Samanter, M. A. 467/3, 469/3
Samayoa, J. A. 350/2
Samba, K. 363/1
Sambat, A. 608/3
Sambson, G. 123/1
Sambwa Pida Nbagui 832/2
Samed, A. A. 373/1
Sami, A. S. 716/3, 719/3, 720/1
Sampasa Kaweta Milambe 830/2
Sampson, N. 784/3
Samuelson, B. I. 872/foto, 873/1/2
Samut Sahanawin, adm. 670/1
San Martin, kol. J. I. 759/1
San Yu, gen. 80/2/3
Sanchez Aranda, lt.-kol. A. 761/1
Sanchez Baret, V. 823/2
Sanchez Valle, lt.-kol. A. 481/2
Sancho Rof, J. 514/1, 714/3, 715/1
Sande, Th. van 870/3
Sanden, P. J. A. van der 603/3
Sander, O. 870/1
Sandino, A. C. 228/2
Sandoval Alarcón, M. 177/1/2, 178/1/foto
Sands, R. 24/3, 25/1, 27/3, 28/1, 86/3, 690/1
Sangara, N. 825/3
Sangra Font, E. 328/3, 329/1
Sani, H. Y. 686/2
Sanin de Aldana, M. E. 840/2
Sankara, kapt. Th. 829/1
Sanou, P. 830/2
Sansaricq, B. 668/3, 669/1/2
Sant, L. 181/2
Santa Cruz de Rivaldulla, markies van 746/3
Santer, J. 485/3, 486/1
Santos, C. 777/2
Santos, maj. M. dos 832/3
Santos Alves, R. B. dos 144/3
Santure, A.-A. 329/1, 330/1
Sanyang, K. S. 11/2, 12/2, 362/3
Saoed al-Feisal, prins 59/3, 462/2, 463/1, 492/2/3
Saq, M. U. 621/2
Sar Kimlomuth 806/3
Sarah, R. 826/2
Sarboland, A. M. 722/3, 724/2
Sarid, Y. 292/1
Sarkis, E. 385/2, 386/2, 387/3, 388/1/3, 389/2/3, 390/1, 394/3, 428/2/3, 429/2, 860/1/2/3, 862/1/2
Sartawi, I. 291/3
Sartorius, N. 761/2/3, 762/1
Sass, K. 870/2
Sassounian, H. 783/3
Sathe, R. D. 762/2
Sattar, A. 209/1/2, 210/1/2/3/foto, 211/1/2/3/foto, 212/1/2/3, 213/1
Saturnio da Costa, M. 366/2, 832/3
Saubin, B. 687/1
Saude Maria, V. 366/1, 832/3
Sav, A. 780/1
Savary, A. 303/3
Savidor, M. 188/1
Sawari, A. 721/1/3, 723/1
Saxena, U. 545/3
Say Phuthang 815/3, 816/2
Sayed-Ibrahim, G. al- 716/3
Sayid Ahmed, M. N. al- 441/2
Sayyani, A. al- 35/2
Scargill, A. 118/2, 119/1
Schalie, H. van der 712/1
Schall-Holberg, B. 682/2
Schartman, H. J. 766/1
Schat, P. 869/1
Scheepmaker, N. 865/2/3
Scheker Ortiz, L. 825/1
Schenk, L. 348/1
Schenk, O. 870/3
Scherpenhuizen, J. F. 603/3, 775/3
Schiltz, H. 9/2, 23/1/3/foto, 214/2, 487/1, 658/3
Schlüter, P. 682/1/2/3, 683/1
Schmidt, H. 49/2/foto, 50/2/3, 52/2, 53/1/2/foto, 54/1, 83/3, 84/1, 85/foto, 162/3, 166/3, 265/foto, 267/1, 303/2, 454/1, 455/foto, 470/1, 474/3, 475/1/2, 501/1/foto, 502/1, 504/3, 517/2/foto, 641/1, 642/3, 643/1/2/3/foto, 644/1/2/3, 660/1/3/foto, 661/1/2/3, 662/1/2, 663/1/2/3, 664/2/3, 665/1/2, 667/2/3, 678/1/3/foto, 679/1/2/3, 680/1/2, 697/1, 700/1, 758/2, 776/2/3, 777/1, 827/1, 831/2
Schmude, J. 644/1, 680/2
Schneider, O. 661/1, 662/foto, 695/2
Schneider, R. 590/3, 591/foto
Schneider, W. 528/3
Schoeman, H. 127/1
Schoenmaecker, P. 213/2
S(c)holem, G. 591/1
Scholten, J. N. 600/3, 776/1, 864/1
Scholten, mr. W. 341/2, 709/1, 710/1, 713/3, 714/1, 737/1, 738/foto, 739/2/3, 740/1/3, 741/1/2/3, 788/2/3
Schönfeld, Wichers, H. P. 868/3
Schoo, mevr. drs. E. M. 737/2/foto, 742/1/2, 850/3
Schori, P. 701/3
Schouten, prof. dr. D. B. J. 459/2, 602/3, 652/1, 712/1/2
Schouten, J. J. 712/1
Schreiders, G. N. 604/1
Schreijer, E. 383/3
Schroeder, maj. G. 127/1/2
Schuback, adm. B. 560/2
Schulte, D. 661/1
Schutte, G. J. 216/3, 341/2, 490/2, 604/1, 709/1, 840/1
Schwartzenberg, R. G. 285/1
Schwarz-Schilling, Ch. 661/1, 662/foto
Schwietert, Ch. drs. 774/1/2, 775/1
Schwitzer, M. 654/1
Sciberras Trigona, A. 181/2
Scoffield, J. 870/3
Scott-Hopkins, J. 87/2
Screvens, R. 213/3, 214/1
Sczepanski, J. 141/3
Sebe, chief L. 847/1/2/3
Sebirumbi, H. 147/2
Seenyen, J. 704/3
Seeuws, W. 9/3
Segura, J. 173/2
Sein Tun 80/3
Sejas Tordoya, gen. S. 658/1
Sekeramayi, drs. S.132/1, 133/2
Seko, M. 674/2
Selassie, kol. T. W. 512/3
Selleäg, W. F. 89/2
Seluka, L. 272/3
Semjonowitsj, M. 750/1
Semogerere, P. 146/1/2, 147/2/3, 149/1
Sender, R. J. 591/1/2
Senelle, prof. R. 340/3
Senghor, L. S. 12/3, 13/1, 367/3, 827/3
Senkyir, B. K. 18/2
Sentier, J.-P. 871/1
Seper, F. 96/2/3/foto
Sepulveda, J. M. 655/2
Seranno, J. de 9/3
Séraphin, J.-J. 123/2
Seregeddin, F. 716/1
Seri Di Maharthir Din Mahommed 296/2
Serrault, M. 869/3
Serunjogi, A. 146/1
Servant, H. 448/1
Sessions, R. 869/2
Setoyama, M. 785/3, 786/1
Settbonn, M. 227/1
Seumeren, H. van 835/2
Sewradsing, ir. R. 851/2
Sezerel, A. 767/3
Shaahu, I. 176/3
Shadan, M. A. 722/1/2
Shagari, S. 176/3, 365/1, 628/1
Shahi, A. 726/1/2/3, 727/1/2
Shaka, B. 255/1/2, 256/1/2, 258/1, 259/2/3, 263/1/3
Shamir, Y. 85/3, 188/1, 240/3, 275/foto, 276/1/2/3, 277/3, 278/1/2,290/3, 292/2, 293/2/3, 295/3, 387/3, 394/2/3, 428/1, 429/1, 561/2, 564/2, 578/3, 579/1, 862/1
Shams, M. 254/1/2
Shamseddin, sjeik M. 430/1
Shar, F. al- 441/2
Sharaf, K. 441/2
Sharah, F. al- 446/1
Sharif, S. 716/3, 717/1
Sharir, A. 188/1
Sharon, A. 188/1/2, 191/1/2/3, 192/1/3, 237/3, 238/1, 245/1, 255/1, 256/2/3, 258/3, 259/2/3/foto, 260/1/2/3, 261/2, 262/1, 263/2, 265/1, 273/1, 275/2, 276/1/3, 278/2/3, 289/3, 290/1, 293/3, 294/1/2/3, 295/1/3, 394/1, 428/1/2, 432/1/2, 462/3, 563/foto, 564/1/3, 862/1/3
Sharpe, sir J. H. 440/3, 441/1/foto
Shawul, A. H. 512/3
Shaykh, S. B. al 621/2
Shearer, I. 208/2
Shears, D. F. 15/3
Sheehan, P. 25/2
Shehabi, gen. H. 448/2
Shemtov, V. 260/3, 261/1
Shehoeda III, patriarch 719/1

Sheombar 849/1/3
Sherbeini, S. M. 716/3, 719/3
Shewaye, A. T. 512/3
Shilansky, D. 189/1
Shilo, Y. 189/2
Shin Byong Hyuh 318/1
Shindi, W. 719/3
Shion, brig.-gen. D. 294/foto
Shiseki, I. 674/2
Shore, P. 57/1
Shostak, E. 188/1
Shueibi, A. 260/3
Shufi, H. al- 442/2, 443/2
Shukri, I. 716/2
Shultz, G. 501/foto, 502/1, 527/2, 528/2/3, 564/1, 577/2, 822/1, 851/3, 859/1
Shummu, A. M. 621/2
Shushtri, H. 75/2
Sibon, kol. G. 123/2
Sicre Canut, A. 743/2/3, 761/1
Siddhi Sawetsila, maarsch. 809/2, 812/1, 813/2
Siddick, A. 625/1, 632/3, 633/1
Siddielniko, A. P. 750/2
Siddiky, Ch. T. A. 210/1
Sidikou, G. 688/3
Sidiya, maj. M. S. O. 144/3
Sieber, M. 870/3
Sievert, gen. B. 656/2, 699/1
Sigault, L. 412/2/3, 413/1, 414/1/2,514/2
Sigurdsen, G. 701/3, 702/foto
Silar, M. S. 768/1
Siles Zuazo, H. 657/1/2/3/foto, 658/1
Silkin, J. 57/2/3/foto, 58/1, 244/1
Silva, A. J. da 832/3
Silva, L. I. da 770/3, 771/1
Silva Bafalluy, M. 656/2
Silva Henriquez, R. kard. 614/3, 654/2
Silva Unguana, T. da 144/3
Silverman, L. 525/1/2
Simbine Machel, mevr. G. 144/3
Simeon, J. 667/1
Simmonds, K. 361/172
Simoné, G. 302/3, 303/1
Simonet, H. 9/2, 693/3, 771/3
Simonsen, P. 682/2
Simpson, A. 615/3
Sims, R. 546/1
Sinclair, gen. S. 656/2
Singh, N. 313/3
Sinibaldi, 302/1
Sinisalo, T. 684/1
Sinnathamby Rajaratnam 810/1/2
Sipala, H. 66/3, 67/1/foto, 188/3
Sippanondha Ketudat 670/2
Sirm Na Nakorn, gen. 670/1, 808/1
Sirmen, A. 766/3
Sirs, B. (W). 56/3
Sislian V. 782/3
Sisowath Sothivong Monovong, prinses 806/1
Sissoko, adj. A. K. 704/1
Sissoko, F. 825/3
Sisuwan, U. 687/2/3
Sital, B. 100/3, 854/2
Sithole, ds. N. 131/1
Siwak, A. 203/1
Siwani, chief Z. P. 847/1
Siwicki, gen. F. 6/3, 186/1, 233/3, 234/1
Siyayli, S. M. al- 46/1/2
Sjaastad, A. 89/2
Sjalajew, S. 757/1
Sjish, K. 870/2
Sjombar, sgt. 853/2
Sjtsjeglow, gen. N. 186/2
Skarsgaard, S. 870/2
Skauge, A. 89/2, 700/2
Skolimowski, J. 870/1
Skosana, S. 847/3
Slagveer, J. 849/1/2/3
Sleeckx, J. 9/2
Slomiansky, N. 257/2
Smeers, T. M. R. 10/2
Smet, mevr. M. 9/2
Smeyter, G. de 10/1
Smirnow, L. V. 726/1
Smit, G. W. 96/3
Smit-Kroes, mevr. N. 593/foto, 603/3, 737/2/foto, 742/2
Smith, G. 864/1
Smith, H. 506/1/2
Smith, I. 130/3, 131/1/3,132/2/3, 133/1
Smith, T. 15/3
Smitt, mevr. C. 9/3
Smole, J. 434/2
Snelling, sir A. 847/1
Soames, lord 109/1, 134/1
Soares, S. 110/2
Soares Veloso, gen.-maj. J. 144/3
Sobhoeza II, koning 848/1/2, 859/2/3/foto
Söder, K. 577/3/foto
Söderman, J. 683/2/3
Soebandrio, 112/3
Soeharto, 91/2/3, 92/2, 95/1, 110/2/3, 111/1/2/3, 112/3, 548/1, 585/foto, 809/2
Soekarno, dr. A. 585/3
Soemita, W. 101/2
Soeslow, M. 81/1/2/3, 138/1, 154/3/foto
Soevanoevong 801/1
Sögaard, P. 88/2
Sohansingh, R. 849/1
Sokholow, maarsch. S. 729/3
Soldatow, A. 429/2
Soeliman, S. M. 716/3
Soler Valero, F. 514/1
Solofon, F. 123/3
Somare, M. 586/3, 587/1
Somboon Chuapibul, adm. 670/1
Somers, J. 9/2
Somohardjo, S. 853/2
Somoza, A. 143/3
Son Jae Shik 320/3, 685/2
Son Sann 802/3, 808/3/foto, 811/2, 813/1
Son Sen 806/3
Son U Chong 318/3
Sondag, J. 10/2
Songwe Bongwa, Ch. 144/3
Sonoda, S. 496/1, 674/1/3/foto, 675/2
Soofi, A. W. 772/3
Sophia, koningin 152/2
Soriba Camara, F. 825/3
Sorkhabi, M. S. 724/2
Sorsa, K. 683/2, 684/1/2
Sosa, kapt. K. 482/2
Sotelo y Bustelo, L. C. 705/1, 707/1
Soteras Casamayor, lt.-gen. F. 759/3
Soultan, I. M. 825/2
Sousa, M. de 361/2
Souwhan Kim, S. kard. 319/1/2
Soyer, kol. N. 782/1
Sozisa, prins 859/3
Spaak, mevr. A. M. 9/2
Spaak, P.-H. 282/3
Spadolini, G. 85/foto, 265/foto, 455/foto, 501/2, 517/foto, 529/1/2/3/foto, 530/1/2/3, 531/1/3, 532/1/2/3
Speakes, L. 227/2, 232/3, 455/1, 500/2, 507/1/2/3, 525/1, 708/1
Speed, K. 43/2/3
Spek, A. G. van der 216/3, 341/2, 490/2, 491/2, 604/1, 709/1, 839/3
Speyart van Worden, mr. J. C. P. baron 348/1
Speiker, B. 603/3
Spierenburg, D. P. 251/3
Spiljak, M. 434/1
Spitaels, G. 10/1, 150/2, 196/2, 692/1, 787/2
Spiteri, L. 181/2
Sprangler, C.-D. 661/1
Springer, 280/1
Springer, F. 865/3
Springfield, R. 869/2
Sprockeels, G. 9/2
Spuy, command. D. van der 545/1, 834/2
Srbovan, I. 434/2
Srebric, B. 434/1
Stadwijk-Kappel, mevr. N. 98/3
Staels-Dompas, mevr. N. 10/2
Stainer, R. 434/2
Stambolic, P. 434/1
Stanley, S. 55/2/3
Stanojevic, M. 434/2
Stanski, T. 138/2/foto, 182/3
Stanwyck, B. 871/2
Stapleton, M. 871/2
Stee, mr. A. P. J. M. M. van der 107/foto, 216/1, 270/1, 279/2, 280/3, 281/2, 321/2, 323/3, 324/1/2, 327/2, 377/foto, 378/2, 439/2, 486/1/2/3, 489/3, 572/1, 597/2, 603/1, 606/3, 636/1/2/3, 647/foto, 650/2, 652/1, 774/1
Steegen, R. 867/1
Steel, D. 54/3, 55/3/foto, 72/2, 73/foto
Steele, A. 735/3
Steenkamp, prof. dr. P. J. A. M. 344/1/2/foto, 355/2/3, 356/3, 357/1/2, 359/1, 360/2, 378/1/3, 379/1, 488/1
Steeno, 214/1
Stemerdink, mr. A. 325/1
Stenback, P. 683/2/3
Stetter, I. 682/2
Stevens, A. 368/3
Stevens, A. 368/3
Stevens, J. 368/3
Stevens, S. 15/2/3/foto, 16/1/2/3, 368/2/3, 468/1
Steverlynck, A. 9/1
Steyaert, R. 9/2, 19/1, 23/1/3/foto
Stigler, G. J. 872/3/foto, 873/1
Stockman, D. 158/1
Stoel, mr. M. van der 51/foto, 53/1, 82/2, 82/2, 83/1/2/3, 84/1/2, 86/1/3, 112/3, 254/2, 265/foto, 267/2/3, 348/1/3, 360/3, 377/2, 401/2, 406/2, 474/1/2, 484/2, 854/1, 864/1
Stoessel, W. 294/3, 295/1/3/foto, 296/1, 430/3, 508/1/foto, 526/3, 748/1, 762/3
Stoet, J. 865/1
Stoffelen, P. 603/3
Stojanovic, N. 434/foto
Stoltenberg, G. 660/2/3, 661/1, 662/foto, 694/2, 776/2
Stone, B. 867/2
Stoph, W. 120/1
Stoscheck, V. N. 172/1
Strasberg, L. 591/2
Strauss, F.-J. 641/foto, 644/2, 660/1, 663/1, 664/3, 665/2, 777/1
Stray, S. 89/2
Stree, M. 151/2
Streep, M. 870/3
Stroessner, A. 799/3
Stronge, J. 24/1
Stronge, sir N. 24/1/3
Strougal, L. 120/3
Strycker, C. de 165/1
Stubbs, J. D. 440/3, 441/1
Studs, G. 346/2
Stuttaford, W. 132/3
Stuyt, B. 869/2
Suah, A. 14/1
Suances de la Hidalga, vice-adm. S. 745/2/foto

Suarez Castellon, kol. G. 482/1, 483/3
Suarez Gonzalez, A. 513/1/2/3/foto, 514/1, 515/1/2/3, 707/1/2/3
Subervi Bonilla, R. 825/1
Subroto, 549/foto
Sudomo, adm. 90/3, 91/2/3, 92/1, 110/3, 586/1/2/3
Sudsai Hasdin 670/2
Suenens, L. J. kard. 213/2
Suh Chung Kwa 319/2
Suh Sang Chul 685/3
Suh Suk Joon 685/1
Sukadi Bulayi 830/2
Sukovoc, M. 434/1
Sulayman, B. 620/3, 621/2
Sulayman, M. M. 621/2
Sulayman, Y. 621/2
Suleimania, kol. B. 375/2
Sülkan, B. 784/3
Sultan, prins 863/3
Suma, M. S. 722/1
Sumo, lt.-kol. R. 13/3
Sunario, prof. 111/3
Sunawar, 585/3
Sunay, C. 591/2/3
Suonio, K. 683/2
Supit, K. 90/3
Suprapto, 90/3
Supriyadi, P. 110/3
Suri, G. 336/3
Suwaiti, 258/3
Suweidi, S. A. K. al- 61/3
Suykerbuyk, H. 9/2, 340/3
Suzuki, Z. 453/3, 455/foto, 496/1,673/1/2/3/foto, 674/1/2/3, 785/1/3
Swaelen, F. 9/2, 19/1, 69/1/2, 196/1, 282/3, 487/1
Swan, J. W. D. 440/3, 441/1
Swart, A. 193/2
Sy, M. 825/2/3
Sye, gen.-maj. Th. W. 13/3, 14/1
Sylla, maj. A. N. 13/2
Szabo, I. 869/3
Szalajda, Z. 169/2
Szeremitiewow, R. 138/2, 182/3
Szydlak, J. 5/3
Szyr, E. 234/1

T

Ta'ani, N. 441/2
Tabejew, F. 722/3, 736/1
Tabu, M. 93/2, 94/2
Taelman, W. 9/2
Taher, A. I. 716/3, 719/3
Tähkämoa, T. 683/2
Taipale, V. 683/3
Takacks, E. 245/3
Takashima, M. 674/1
Takeshita, N. 785/3
Taki, M. 832/3
Takkeci, kol. S. 782/1
Taklaew Susilavorn, maarsch. 670/1
Talabani, J. 445/3
Talasasa, G. 336/3
Talbot, R. 208/2
Talboys, B. 208/2
Taleb, maj. Y. S. A. 719/3
Talib, M. T. A. 696/2
Tamir, gen. S. 831/3
Tanabe, K. 674/2
Tanaka, K. 673/3, 674/2, 785/1/3, 786/1
Tanaka, R. 674/3
Tanaka, T. 674/3
Tang Samroen 806/1, 816/2
Tanggahma, B. 93/3
Tanis, A. 666/3
Tannis, H. K. 459/3, 460/1/3
Tant, P. 9/1
Taphianthong, P. 687/3
Tapies, A. 865/1
Tarabai, gen. M. 861/3
Taraki, N. M. 721/1
Tardencillas Espinosa, O. J. 346/2/foto
Tarif, A. 254/2
Tarr, B. 870/1
Tarwé, 69/3
Tasic, D. 434/2
Tavakoli, A. 75/3
Taveras, R. 824/2
Taviani, V. 870/1
Tawil, I. 262/2/3, 264/2
Tawm, B. A. al 621/2
Taxell, Ch. 683/2
Taya, M. O. S. A. 608/3
Tayib, U. M. el 620/1, 621/2, 623/3
Taylan, O. 767/1
Taylor, R. G. 73/3, 729/1
Tazawa, K. 674/2/3
Tazelaar, R. 603/3
Tcharkhutian, V. 783/2/3
Tchidimbo, mgr. R.-M. 826/1/2
Tchioba, E.-G. M. 608/2
Tchoulfayan, H. 782/3
Tcalofi, S. M. 272/3
Tebbitt, N. 73/1, 109/2/foto
Tedla, lt.-kol. A. 512/2
Tejero Molina, lt.-kol. A. 705/2, 707/1, 743/2, 746/2/3, 747/1, 759/1/2, 760/1/2/3
Teke, K. 336/3
Tekere, E. 130/2
Tekin, U. 767/3
Tekintetek, L. 870/1
Telli, D. 826/1
Telmasani, O. 716/1
Tembura, J. J. 623/3, 624/1
Temmerman, G. 9/2
Templeton, H. 208/2
Tempo, S. V. 435/2
Tenoria, J. E. 350/1/2
Terlouw, dr. J. 216/3, 221/foto, 251/2, 270/1, 322/karik., 326/foto, 343/3, 355/3, 359/3, 377/foto, 378/2, 490/1, 523/2, 540/1, 542/2, 596/3, 601/3/foto, 602/1/2/3, 603/1, 604/1/3, 650/2, 709/1, 788/1
Terpstra, mevr. E. 603/3
Terpstra, G. H. 712/1
Terrazas, gen. J. 483/3
Tessèdre, S. 303/1
Tewandwal, O. 146/1
Tewinga, S. 148/1
Thabit, R. M. 46/2
Thammarat Issarangkul, kol. 672/3
Than Tin 80/3
Thanat Khoman 812/3
Thant, Oe 314/2
Thatchell, P. 74/2
Thatcher, M. 24/2, 25/1, 28/2, 29/2/foto, 43/2/3, 54/2, 55/3, 58/1/2, 72/3, 73/1/2/3/foto, 77/foto, 82/2/3, 83/2, 85/foto, 86/3, 109/1/2/3, 118/3, 125/2, 133/3, 135/1/2/3, 151/3, 221/2, 243/foto, 244/1/2/3, 245/1, 246/2/3, 247/1, 265/foto, 304/1/2/3/foto, 305/3, 306/1/2/3, 308/2, 309/1, 310/3, 401/1/2/3, 403/3, 404/1/2/3, 405/1/2/3, 406/2, 407/3, 409/1/2, 411/1/3, 420/2, 454/3, 455/1/foto, 478/1, 499/2/3, 517/2/foto, 518/1/2, 567/1, 652/3, 690/2/3, 758/2, 858/3
Thaung Kyi, 80/2/3
Thierry, J. 340/1
Thimann, K. V. 872/1
Thimmer, J. 121/1
Thiounn Mumm 806/3
Thiounn Thioenn 806/3
Thiounn Thiom 806/3
Thomson, D. 208/2
Thongbai Thongpao 671/2
Thongyod Chitthavira, 670/2
Thopheodos, N. 148/3
Thorez, M. 287/1
Thorn, G. 85/foto, 265/3/foto, 266/1/3, 406/1, 453/2/3, 484/2, 498/3, 517/foto, 519/3
Thorneycroft, lord 55/3, 109/2
Thuch Rin 806/3
Thura Saw Pru 80/3
Thurlings, dr. Th. L. M. 341/2, 709/1
Thijn, E. van 108/2, 216/2, 247/3, 325/1, 326/3, 491/1, 603/2
Thys, J. 9/3
Thys, J. L. 9/2, 487/1
Thijs, G. 870/1
Tiandraza, R. 123/2
Tiberondwa, A. 146/1
Tichonow, N. 81/foto, 124/3, 138/1, 750/1, 753/foto, 758/foto
Tilahun, brig.-gen. T. 512/3
Tillander, U. 557/3/foto, 558/1
Tilquin, A. 10/1
Tin Oo, gen. 80/3
Tindemans, L. 9/2, 19/1/2/3, 20/foto, 51/foto, 52/3, 53/3, 65/1, 214/2, 256/3/foto, 267/3, 283/2, 340/3, 406/1, 517/3/foto, 536/1, 772/1/2, 831/2
Tint Swe 80/3
Tipis, J. O. 616/2
Tipoteh, T. N. 14/1
Tiro, H. di 93/1
Tito, J. B. 65/3, 433/1/3, 435/2
Tlass, gen.-maj. M. 441/2, 442/2, 448/2/3
Tobback, L. 9/2, 215/1, 438/3, 487/3
Toch Phoeun 804/1
Todman, T. 763/1/foto
Toe, lt.-kol. N. 13/3
Togoi, A. 626/2, 630/2
Tokarski, L. 168/3
Tolbert, A. 366/2
Tolbert, W. 14/1, 366/2, 826/2
Toledo Plata, C. 842/2, 844/3
Tombalbaye, f. 625/1/2, 630/1
Tondguyan, M. J. 371/3, 547/3
Toonder, M. 868/3
Toorn, R. R. J. M. van den 603/3
Toorn, W. van 876/1
Toranian, J.-M. 783/3
Toro Hevia, J. L. 614/2
Torrelio Villa, gen. C. 481/1/2, 482/1/2, 483/1/2/3, 484/1
Torres, gen. J. J. 658/1
Torres, gen. P. 614/2
Torres Rojas, gen. L. 746/2, 759/1
Tou Samout 815/1
Tounkara, M. 825/3
Touré, A. A. 825/2/3
Touré, A. S. 334/2, 400/3, 628/1, 631/2, 825/3, 826/1/2/3, 827/1/2
Touré, I. 825/2/3
Touré, M. 825/2/3
Touré, M. L. 825/3
Touré, S. 825/3
Touré, S. 825/2
Touré, S. 830/1
Tournis, 9/1
Toussaint, M. 10/1
Toussaint, R. 603/3
Toussaint, T. 10/1
Toutain, 535/1
Townley, M. 653/3, 666/1
Tracey, B. 133/2
Traore, N. 703/3, 704/1
Traore, N. 703/3

Travolta, J. 871/2
Trémoulet, J. 329/3
Trenchard, lord 43/3
Trepper, L. 591/3/foto, 592/1
Treurnicht, A. 193/1/2/3/karik., 194/1/2/3, 195/1
Tripels, M. 603/3
Tromont, M. 9/3, 19/3, 20/foto, 317/2
Tropa, A. 336/3
Trotman, O. B. 480/1
Trotta, M. von 869/3
Trudeau, P. E. 297/3, 380/2/3/foto, 381/1/2/3, 382/1/2/foto, 384/1/2/3, 453/1, 455/foto, 820/3
Trujillo, R. 824/1
Truong Chinh 687/3
Trussart, G. 10/2
Tshisekidi, 438/3
Tsikata, K. 80/3
Tsikata, T. 18/3
Tsinew, G. 757/2
Tsjernenko, K. 81/foto, 154/2, 287/2, 753/2/foto, 754/1, 758/1/2/foto
Tsjoeikow, W. 592/1
Tsjombe, M. 127/2
Tsobo I Ngana 830/3
Tucapel Jimenez, 666/2
Tucker, G. 14/1
Tuczapski, gen. T. 6/3
Tueini, G. 392/1
Tuhami, M. S. el 620/2, 621/2
Tull, L. R. 479/3
Tun Tin, Oe 80/2
Tun Wai 80/3
Tunney, J. 479/2
Turabu, H. A. al 621/2
Turbay Ayala, C. 841/1/2/3, 842/2, 843/1/2, 844/3
Türkesj, A. 765/2/3
Türkler, K. 765/3
Türkmen, D. 783/1
Turpin, J. 832/3
Turqui, M. S. 176/3
Tussenbroek, kol. B. 852/2
Twegby, E. 14/1
Twum-Ampofo, lt.-kol. I. 364/2
Txomin, zie: Hurbe Abasolo, D. 779/1
Tyberghien-Vandenbussche, M. L. 9/3

U

Ubach Mortes, A. 330/1
Ubaldini, S. 246/3, 415/1
Ubels-van Veen, mevr. C. 604/1/3/foto, 709/1, 839/3, 840/1
Ueki, S. 820/1
Ulburghs, 691/3
Uljanow, M. 870/2
Ullsten, O. 557/3/foto, 558/3, 559/3, 560/1/2, 609/foto, 610/3
Ulluo Elias, M. 403/foto
Ulua'alu, B. 336/3
Ulüsü, B. 764/2
Umar, K. al-K. 621/2
Umba Kyamitala 830/2
Umbricht, V. 174/3
Ungo, G. M. 227/3, 229/1, 344/3
Updike, J. 865/3, 868/3
Urbain, R. 9/3, 23/2/3
Urban, J. 8/1, 187/2, 233/2, 237/1
Urbaniec, A. 122/1
Urdoh, M. D. 468/2
Urquhart, B. E. 315/1, 428/2
Urricarrier, gen. b.d. D. 412/2/3
Ushewokunze, H. 131/2, 133/2
Usman, M. N. 92/3
Uteem, C. 704/3
Utsumi, H. 785/3
Uyl, drs. J. M. den 104/3, 105/3, 106/2, 107/foto, 108/2, 109/1, 216/1/2, 218/1, 220/2/3/foto, 247/3, 250/1, 270/1/2, 271/1, 272/1, 321/foto, 323/2/3, 324/1/2/3, 325/2/3, 326/1/2, 342/3, 343/1, 355/3, 360/3, 540/1, 596/1, 599/1/2/foto, 601/3, 602/3, 603/1/2/karik., 604/2/3, 606/2/3, 611/1, 645/2, 741/foto, 788/1, 795/foto, 838/1
Uyttendaele, R. 10/2
Uyttendaele, 214/1
Uzycki, gen. J. 6/3

V

Väänänen, M. 683/2
Vaandrager, N. A. 712/1
Valdes Subercaseaux, G. 655/3
Valkeniers, J. 9/2
Valme, J. 667/3
Valverth Morales, V. M. 172/2
Van Saren 802/3, 808/1/2
Vancotten, R. 213/2
Vandekerckhove, A. 9/3
Vandenabeele, A. 10/1
Vandenhaute, J. 10/2
Vandenbussche, P. 328/3
Vandenhove, M. 9/3
Vandeputte, R. 19/1
Vanderborght, F. 9/3
Vanderheijden, V. 9/2
Vandermarliere, J. 9/3
Vandermeulen, P. 10/2
Vanderpoorten, H. 9/3, 10/3
Vandersmissen, E. 9/3
Vanderstrick, M. 436/2, 437/2
Vandezande, R. 10/2
Vandy Kaon 816/3
Vane, J. R. 872/foto, 873/1/2
Vangeel, J. 10/1
Vangronsveld, F. 9/3
Vanhaverbeke, A. 10/1
Vankeirsbilck, E. 9/1
Vankerkhoven, P. 163/3
Vann Sao Yuth 808/3
Vannieuwenhuyze, R. 9/3
Vansteenkiste, F. 9/1
Vanvelthoven, L. 9/2
Vaquero, A. 345/2
Varga, P. de 302/2, 303/1
Vargas, G. 770/3
Vargas, I. 770/3
Vargas Ramirez, E. 840/2
Veen, Ch. van 107/foto, 218/1, 251/1, 604/3, 837/2
Veen, J. van 865/2
Veen, J. van der 712/1
Vega, B. 825/1
Vega Imbert, J. A. 825/1
Vegelin van Claerbergen, jhr. 516/1, 517/2
Veil, S. 87/foto
Velasco, M. A. 449/1
Velayati, A.-A. 75/2, 446/2/3, 728/2
Veld, E. ter 108/3, 109/1, 603/3
Velde, A. G. 96/3
Velde, L. van de 9/2
Veldhoen, H. 603/3
Veldhuis, A. J. te 604/1
Veldhuizen, A. 359/2
Veliotes, N. 295/1, 526/3, 579/3
Vella, K. 181/2
Vellu, S. S. 335/1
Velzen, W. van 324/1
Veninga, S. 712/1
Venkataraman, R. 281/1
Vennamo, V. 66/3, 67/1/foto
Venturini, gen. D. 797/1
Verberckmoes, V. F. 9/2
Verbist, A. 10/1
Vercaigne, J. 10/1
Verdonck, 214/1
Verdone, C. 869/3
Vergara Campos, kol. R. 614/3, 654/3, 655/1
Vergauwen, E. 438/3, 439/1, 535/1
Verhaegen, G. 9/2
Verhaegen, J. 536/2
Verheugen, G. 644/3
Verheyden, 339/3
Verhoef, R. 867/2
Verhofstadt, G. 104/2/3
Vermeend, W. 835/2
Vermeiren, F. 10/1
Vernaillen, majoor 327/3
Verner, P. 697/3
Verniers, J. 9/2
Vervaet, D. 9/2
Verwoerd, H. 193/1/2
Vesey, E. W. P. 440/3, 441/1
Vessey, gen. J. W. 526/1/foto
Vetter, H.-O. 698/3/foto
Vidal Basauri, R. 614/1
Vidal Marti, J. 330/1
Videla, gen. J. R. 242/3, 412/2, 413/3, 422/2
Vides Casanova, C. E. 229/3, 350/2
Vught, E. van 869/3
Vieira, J. B. 363/1, 366/1
Vieira, S. 144/3
Vildoso Calderon, G. 481/1/2/foto, 657/1 658/2
Viljoen, G. 194/3, 833/1
Viljoen, M. 848/3
Villagomez, lt.-kol. J. 481/2
Villagrán Kramer, F. 173/2
Villabos, J. 228/3
Villareal Suarez, J. 482/2
Villarroel Barja, gen. A. 481/2
Villarroel Navia, kol. C. 482/1, 483/3
Villiers, D. de 194/3
Vinader, X. 777/2
Viola, R. E. 241/2, 412/2/3, 413/1/2/foto, 414/1/2/3, 425/1/2/3, 416/1, 422/2
Virata, C. de 279/1
Virolainen, J. 66/2, 67/1/foto, 88/3
Visentini, B. 531/1
Visser, A. 592/1
Visser 't Hooft, dr. W. A. 864/1
Vladisavlijec, P. 434/1
Vlajkovic, R. 434/1
Vlies, B. J. van der 604/1
Vlijmen, M. D. J. van 603/3
Vogel, A. Th. L. C. A. 592/2
Vogel, F. 661/1
Vogel, H.-J. 679/1
Vogt, W. 661/1
Voigt, K. 678/3
Volcker, P. 159/2/3
Volkoft, V. 867/2
Volvick, R.-J. 666/3, 667/1
Voordeckers, W. 172/1
Voorhoeve, J. J. C. 604/1
Vooijs, N. 865/1
Vorster, J. 194/1/2, 833/3
Voss, F. 661/1
Vredeling, ir. H. 542/3
Vreden, F. 98/3
Vreven, A. 9/2, 19/3, 20/foto
Vrhovec, J. 503/3, 504/1
Vries, B. de 553/3, 603/3, 743/1/foto, 776/1, 795/foto, 838/2/3

Vries, J. de 851/2
Vries, K. G. de 603/3
Vroom, dr. W. H. 865/3
Vunduawe Te Pemako 830/2/3

W

Waalkens, H. P. H. 603/3
Waard, P. J. de 603/3
Wadadid, H. A. 467/2
Wade, A. 13/1, 14/3, 368/1/2
Wadi, N. A. 44//3
Wadolowski, S. 204/2, 205/1/2
Waffenschmidt, H. 661/1
Wagenaar, A. H. D. 604/1
Wagner, mr. G. A. 542/2, 543/foto, 713/1
Wahab, A. R. A. 621/2
Wahid, A. R. 585/3
Wahlström, J. 683/2
Wahuzue, F. 336/2
Waibale, A. 149/1
Wain, B. 671/2
Wais, M. del 825/2
Waiyaki, M. 615/3, 616/1
Wajda, A. 864/3, 869/3/foto, 871/1
Wal, M. 622/2
Wald, G. 831/1/2
Walentynowicz, A. 141/2
Waldheim, K. 179/1, 256/1, 312/foto, 313/3, 314/1/2, 726/1/2, 727/1/2, 728/2, 803/2, 807/2, 810/3, 812/1
Walesa, L. 8/2/3, 119/2/3, 122/1/2/3, 136/3, 138/3, 140/1/2, 141/1/2, 152/3, 153/1, 167/2, 168/3, 185/1/2, 187/3, 201/3, 202/2, 204/2/3, 205/1/2, 207/1, 234/2, 235/1/2/3, 236/1/2
Wali, A. A. A. 46/1/2
Wali, Y. A. 716/3
Walker, D. 132/3, 133/1
Walker, P. 109/2/3, 337/1/2/3/foto, 338/3
Wallage, J. 603/3
Wallén, L. H. 701/3, 702/foto
Wallis, A. 528/3
Walls, gen. P. 129/1, 130/1
Walt, H. van der 847/2
Walters, V. 668/3
Waltniel, L. 10/1
Wamala, G. 147/1
Wambeke, H. van 9/1
Wamoji Kangaru Wachira 617/1
Wani, S. 148/3
Waqi, M. al B. al 621/2
Warburg, S. G. 199/2
Warki, B. A. 607/3, 825/2
Warmus, H. 872/2
Warner, J. 420/3
Warnke, J. 661/1, 695/2
Warsama, O. K. 825/2
Wasiliew, S. 865/2
Wasseige, Y. de 10/1
Watanabe, M. 674/2
Watanyar, lt.-kol. A. 721/2, 723/1
Wateler, J. G. D. 864/3
Wathelet, M. 9/2, 19/1, 23/2, 24/1, 104/2/foto
Watkins, adm. J. D. 526/1/foto
Watriss, W. 865/2
Wauthy, E. 9/3, 70/2
Wazzan, Ch. 304/1/foto, 389/foto, 391/2/3, 392/1, 430/3, 561/2, 562/1, 860/1, 862/2, 863/1
Webster, R. 151/1
Wechmar, R. freiherr von 312/2
Weckx, H. 10/1, 339/3
Wehner, H. 644/1, 679/1
Weicker, L. 208/1
Weinberger, C. 113/2, 183/3, 191/1/2/3, 192/1, 207/2, 240/1, 420/3, 468/1, 469/3, 473/2, 526/foto, 527/2, 528/1/2, 861/3
Weil, C. 666/3, 667/1
Weisglas, F. W. 604/1
Weiss, P. 592/2/foto, 870/2
Weiss, S. 260/3
Weizman, mevr. E. 289/3
Weizsäcker, M. von 166/foto
Weizsäcker, R. von 166/foto, 504/1/foto
Wellington, M. 208/2
Welij, van 327/3, 328/1
Wenders, W. 870/2
Werner, L. 609/foto
Werner, P. 85/foto, 164/1/2, 265/foto, 283/2, 486/1, 517/foto
Werthhen, H. 610/1
Wessel, E. K. 604/1
Wessin y Wessin, gen. b.d. E. 824/1
West, H. 24/3
Westerholm, R. 66/3, 67/1/foto
Westerkamp, J. F. 423/1
Westh, B. 88/2
Westphal, H. 680/1/2/foto
Weijers, S. C. 108/3, 603/3
Whelan, E. 384/2
White, R. 226/1
Whitelaw, W. 109/2/3
Whitely, M. 110/2/3
Wiarda, G. 151/3
Wiebenga, J. C. C. 604/1
Wiegel, H. 216/3/foto, 220/1/2, 322/1, 342/1, 540/1, 601/3, 607/1, 650/2
Wiesner Duran, E. 840/2
Wight, J. I. 123/3
Wikstrom, J.-E. 557/3/foto
Wilhelmina, oud-koningin 521/1
Willems, G. 9/1
Willems, L. 867/1
Willems, W. J. 107/2, 604/1
Willemsen, A. 867/3
Willemsen, J. 347/3/foto, 871/3
Williams, A. F. 459/3, 460/1/2
Williams, E. 361/2/3, 362/1/2
Williams, H. A. 525/2/3/foto, 526/1
Williams, H. T. 15/2
Williams, S. 54/3, 55/1/3/foto, 57/3, 71/3, 72/1/2/foto, 74/1
Williams, sir Th. 55/1
Willoch, K. 89/1/2/foto, 90/1, 699/2, 700/1/3, 701/1
Willockx, F. 9/2
Willot, A. 197/3
Willot, J.-P. 197/2/3
Wilms, D. 661/1, 662/foto, 695/2
Wilner, M. 192/3
Wilson, C. 615/1
Wilson, H. 42/2
Wilson, J. 479/2/foto
Wilson, K. G. 872/foto, 873/3
Windels, R. 9/3
Winsemius, P. 737/2/foto, 742/2
Winter, A. de 9/2
Wirten, R. 556/1, 557/3, 560/3
Wischnewski, H.-J. 679/1, 680/2
Wise, H. 55/2
Witteveen, dr. H. J. 864/1
Wladimirowitsj, J. 758/2
Wlosinski, kol. J. 6/3
Wogderess, kapt. F. S. 512/2
Wohlin, L. 558/2
Wojtas, A. 867/3
Wojtecki, J. 155/2, 169/1
Wolde, lt.-kol. G. 512/3
Wolde-Senayer, A. T. 512/3
Wolf, K. 592/3
Wolff, J. 602/foto
Wolffensperger, G. J. 602/2
Wolkers, J. 865/3, 866/foto
Wolters, F. L. A. J. 603/3
Wöltgens, T. 251/2, 252/2/3, 603/3, 838/2
Wondu, T. 512/3
Woods, M. 479/2/foto
Wooldridge, C. W. 440/3, 441/1
Wopilowski, 699/3
Wormer, R. G. 855/1/2
Wörner, M. 661/1, 662/foto, 695/1
Worrell, J. M. 603/3
Woytaszek, E. 8/3, 155/2, 138/1
Wraszczyk, T. 183/1
Wright, D. 690/3
Wright, J. 162/1
Wronski, Z. 155/1
Wroszczek, T. 5/3
Wulf, R. de 9/2, 23/1/3/foto
Würzbach, P.-K. 661/1
Wushishi, M. G. 176/3
Wylupek, S. 169/2
Wijnen, dr. A. 213/3, 214/1
Wijngaarde, F. 849/1/3
Wijnholt, mr. M. R. 108/1/2
Wyninckx, J. 9/3
Wijntuin, E. L. A. 852/2
Wyszinski, S. kard. 8/3, 122/1, 139/3, 141/1, 167/1/2

X

Ximiya, W. F. 847/1

IJ

Yacouba, M. 688/3
Yacubi, M. 722/3
Yadin, Y. 188/2, 189/2
Yahya, A. H. 46/2
Yamanaca, S. 785/3
Yamani, sjeik A. Z.446/2, 548/2/3, 550/1/2/3/foto, 551/1, 567/1/3
Yamamoto, S. 785/3
Yambolo, lt.-kol. J.-L. G. 608/2
Yangongo, gen. X. S. 352/1, 608/2
Yashkin, lt.-gen. 442/2
Yassin, S. 441/2
Yatim, R. 335/1
Ye Gaung, Oe 80/3
Yebo, Z. 364/2
Yegorow, V. 865/2
Yenikomeshian, A. 784/foto
Yergoz, M. 783/1
Yilma, maj. G. 512/3
Yilmaz, S. 780/1
Yirenkyi, A. 364/2
Yith Chheng Phon 816/2
Yith Kim Seng 816/2
Ylal, J. 563/2
Ylieff, Y. 9/2
Yoka Mangono 830/2/3
Yong, A. S. 686/2
Yong, I. 151/3
Yoo Chang Soon 318/1/foto, 685/1/3
Yoo Hak Seong 685/2
Yoong Sung Min 685/2
Yos Por 806/1
Young, A. 522/3/foto, 523/1
Young, barones 109/1/2
Young, V. 208/2
Younger, G. 109/2
Younis, A. B. 630/2
Yourcenar, M. 872/1
Youssef, A. 467/3
Youssouf, D. 608/3

Ypersele de Strihou, J. van 165/1
Yücel, M. 764/3
Yun Yat, mevr. 806/3
Yürdakül, C. 765/3
Yurrita, G. 173/2
Yusuf, A. O. 441/2
Yusuf, D. el H. 621/2
Yusuf, K. I. 212/3
Yusufi, W. 721/2

Z

Zabinski, A. 138/1
Zaczkowski, S. 206/3
Zafar, O. 212/3
Zaghla, F. I. A. 716/3
Zagré, gen. J. B. 829/2
Zaki, M. S. 716/3
Zaki, M. T. 717/1
Zaldivar Larrain, A. 614/1/foto, 655/2
Zahr, W. A. 447/3
Zajfryd, M. 234/1
Zakir, I. G. 92/1
Zaleski, J. 169/2
Zamel, M. M. O. 608/3
Zamir, Y. 189/3, 290/1
Zamora, J. 482/1
Zamtato, G. 632/3, 633/2
Zanussi, K. 870/2
Zaro, N. 260/2
Zawadski, S. 169/1/foto
Zay, T. 264/3
Zayn, S. al 621/2
Zayyat, M. el- 716/1
Zech, R. 870/foto
Zeevalking, mr. H. J. 359/3, 377/foto, 378/2
Zeil, P. H. van 107/foto, 476/3, 603/3, 774/3
Zein, A. L. 861/3
Zein, M. 91/3, 92/1
Zeldenrust, dr. J. 348/3
Zerbo, kol. S. 829/1/2/3, 830/1
Zernike, E. 592/3
Zhang Wenjin 581/2/foto
Zhao Ziyang 495/3/foto, 812/3, 832/1
Zhitkov, B. 867/2
Zia, mevr. K. 213/1
Zia ul-Haq, gen. M. 213/1, 726/1, 728/1/2/3, 747/3
Zielenski, J. 8/3, 155/2
Zimmermann, F. 644/3, 661/1, 662/foto, 694/1, 697/1, 777/1
Zinowiew, A. 868/3
Zinsou, E. D. 350/3
Zipori, M. 188/1
Ziray, S. M. 721/3, 722/2/3, 723/1
Zommor, A. el- 718/1, 720/2
Zommor, M. 720/2
Zouni, D. el- 444/2
Zuli, maj. P. 14/1
Zuo, maj. H. 13/3
Zvi, Y. Ben 189/2
Zvobgo, E. 132/1, 133/2
Zwan, prof. dr. A. van der 542/2, 543/foto
Zijl Slabbert, F. van 848/2
Zijlstra, dr. J. 281/2, 458/2
Zijlstra, J. 869/2
Zijlstra, K. 603/3